BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
39 M K
28

Digitized by Google

Digitized by Google

SEBASTIANI BARRADII OLISIPONENSIS

È SOCIETATE IESV

THEOLOGI PRAECLARISSIMI

IN EBORENSI ACADEMIÀ

quondam Sacrarum Literarum Profeſſoris.

Commentariorum

IN EVANGELICAM HISTORIAM

AC IN OMNIVM QVATVOR EVANGELISTARVM Concordiam, Senſum tùm Literalem, tùm Moralem ſingulari cum artificio, & doctrina grauiter, pieque declarantium

TOMVS SECVNDVS.

Cum Indice locupletiſſimo.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS, MDCVI.

Apud Io. Antonium & Iacobum de Franciſcis.

Digitized by Google

Digitized by Google

CENSVRA OPERIS.

TOmum hunc 2. Commentariorum Doct. SEBASTIANI BARRADAS olim in Academia Eborenſi Sacrę paginę profeſſoris, ex ſacra Religione Societatis, ad caput decimum octauum incluſiuè, vidi, & omni animi ſtudio perlegi; nihilque in eo offendi bonis moribus, aut ſanctorum Patrum dictis, aut denique Fidei orthodoxæ definitionibus repugnans. Imò eſt opus non ſolùm Scripturæ ſacræ ſtudioſis, ſed etiam diuini verbi concionatoribus vtiliſſimum, in quo ſapientiſſimi Patris doctrina, & chriſtiani pectoris pietas, atque in explicandis difficilimis ſacri textus ſenſibus fęlicitas, & ingenium, ad animaſq. in cœleſtis beatitudinis deſiderium inflammandas vis, & efficacia magnoopere cernitur. Quare in communem omnium vtilitatem, & commodum typis debet mandari. Oliſipone in Conuentu D. Franciſci Denxobregas, anno Domini 1603. die 4. Iunij.

Fr. Ludouicus ab Angelis.

Facultas Supremi Inquiſitionis Concilij.

POteſt typis mandari ſecundus hic tomus Comment. in Euangelia 5. Iunij, 1603.

Marcus Teixeira. Ruypires da Veiga,

Facultas Ordinarij.

POteſt typis mandari ſecundus hic tom. Coment. in Euangel. 9. Iunij, 1603.

Simão Borges.

Facultas Senatus Regij.

POteſt typis mandari ſecundus hic tomus Comment. in Euangelia. Oliſipone. 12. Iunij. 1603.

Souſa. Fonſeca. Cabedo.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV in Luſitania.

EGo Antonius Maſcarenhas Societatis IESV in prouincia Luſitaniæ Prouincialis, poteſtate ad hoc mihi facta, à Reuerendo admodū Patre Claudio aquauiua, Prępoſito noſtro Generali, facultatē concedo, vt tomus 2. Comment. in Euāgelia, eorūq; Cōcordiā à Patre SEBASTIANO BARRADAS noſtrę Societatis Sacrę Theologię Doctore, & ſacrarū literarū profeſſore cōpoſitus, eiuſdēq; Societatis Patrum iudicio iam approbatus, typis mandetur. Oliſipone 3. Aprilis, 1604.

Antonius Maſcarenhas.

Cum priuilegio Regio, pro Caſtella, & Luſitania.

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO D. D. FERDINANDO

Maſcarenæ, Epiſcopo Algarbienſi. &c.

ALEXANDRINVS Clemens, Pontifex ampliſſime, ſermones, orationes, ac libros animę noſtrę filios eſſe aſſerit, initio ſtromatum: Pulchrum (inquit) & honeſtum eſſe exiſtimo ijs etiam, qui poſtea futuri ſunt, bonos filios relinquere. Ac filij quidem corporum; animæ autem ſunt fætus, λόγοι, id eſt, orationes, & ſermones. &c. Adumbrat hoc, id quod antiqui commenti ſunt, Mineruam, id eſt, ſapientiam, ex capite, id eſt, mente, & intellectu Iouis, ortam eſſe. In ſacris etiam literis ſapientia inſtar filij concepta dicitur, & parturiri. Prouerbior. 8. *Nondum erant abyſſi, & ego iam concepta eram. Ante omnes colles ego parturiebar &c.* Et D. Epiphanius hereſi 69. illud eiuſdem cap. 8. *Dominus poſſedit me*. vertit: Dominus inſtar pulli excluſit me: videlicet ſapientiam excluſit Deus, velut eximiam, admirabilemque volucrem, nempe altiſſimo præditam volatu Aquilam. Denique admirabile ipſum Dei Verbum, infinitaque Sapientia Patris, Patris filius & eſt, & dicitur. Eundem in modum (ſi parua licet componere magnis) hominis verba, conceptus, ſermones, & libri, in quibus elucet ſapientia, hominum filij appellantur. Quemadmodum vero ex corporum filijs, vt Clemẽs appellat, quidam fędiſſima monſtra ſunt, alij pulcherrimi: Sic ex filijs animę, ſiue mentis, id eſt, ex libris, quidam deformes ſunt, alij ſpecioſi. fædiſſima monſtra libri ſunt, vel hæreſeon venenis, vel laſciuiæ ſpurcitijs, contaminati. Quales matres, tales filij: quales mentes tales libri. Ex fædiſſimis harpyjs, ſimiles harpyię oriuntur, quę fędant omnia ſua lectione, ac contaminant. Pulchri hi ſunt fętus, eaque volumina, quæ de diuinis rebus mens parit ſapiens, fidelis, pudica; qualia Auguſtini ſunt, Hieronymi, Ambroſij, Chryſoſtomi, & aliorũ, quorum fęcundæ mentes ad noſtrum vſque ſæculum pręclara opera protulerunt. Mens quoque noſtra obedientia ſic ſtatuente, fætum hũc qualemcumque enixa eſt, fidelem quidem ac pudicum, pulchrum minimè dixerim. Vt enim Ambroſius teſtatur lib. 8. ep. 63. ad Sabinum, vnumquẽque fallunt ſua ſcripta: & aurẽ pętereunt. atque vt filij etiam deformes delectant: ſic etiam ſcriptorem indecores ſermones ſui palpant &c. Suum cuique pulchrum, vt eſt in prouerbio, etiam ſi nõ ſit pulchrum. Qualis qualis eſt, ò fortẽ duram, et pericu-

loſam

loſam aleam: latere non poteſt; oppida, vrbes, orbem vt percurrat neceſſe eſt, neque in conſpectum ſolùm, verùm in manus etiam hominum venire cogitur: Vtinam veniat in manus, non in vngues. Sunt enim Momi quidam, Zoilos nolo dicere, ſunt Critici, in quorum non manus, ſed ungues, huiuſmodi fætus incidunt. Ea illi vngue perſtringunt, quibus beneuoli lectores manum appingunt. Patrono igitur indiget, ſub cuius tutela tot vrbes, totque regna peragret, neque in vngues perſtringentes veniat; ſed beneuolas, blandaſque manus inueniat: Ad te confugit, ò Maſcarenææ domus inclytum decus & ornamentum, præſul clariſſime; tibi ſe tradit, ac dicat; ſub tua tutela, ſe fore arbitratur tutum, ſub tua cura ſecurum, ſub tuo ſplendore ſplendidum, ſub tua luce prodire audet in lucem; ſub hoc tecto imbres non formidat ſub hoc clypeo tela non timet, ſub tuo præiudicio, Criticorum ſubire non veretur iudicia, ſub tanti pontificis benedictione, Zoili non horet maledictionem. Vt naturalis hiſtoriæ ſcriptor præſtantiſſimus narrat, lib. 36. cap. 9. Thebis obeliſcus fuit, quem 20. hominum millia feciſſe dicũtur. Cum verò ſubrecturus obeliſcũ Rex ipſe eſſet. vereretúrque ne machinæ non ſufficerent ponderi, quò maius periculum curæ artificum denuntiaret, filium ſuum alligauit cacumini, vt ſalus eius apud molientes prodeſſet lapidi. Hac admiratione operis effectum eſt: vt cùm oppidum id expugnaret Cambyſes Rex, ventumque eſſet incendio ad crepidines obeliſci, extingui ignem iuberet, molis reuerentia, qui vrbis nullam habuerat. Alligauit Rex ille filium obeliſco, vt obeliſcum celſiſſimum tueretur. Aſt ego mentis hunc fętum præſtantiori alligo pyramidi, addico, dedico, nõ vt pyramidem defendat, ſed vt ab ea defendatur, vtque ſub tantæ ſublimitate, ac reuerentia molis, ab omnibus ſit tutus malis. Celſitudinis atque ſplendoris notæ ſunt obeliſci, & pyramides. etenim obeliſci Soli ſacrati fuere, teſte eodem Plinio, Soliſque radiorum gerebant effigiem: pyramidum vero nomen ab igne ductum, fulgorem pręfert igneum. Celſus obeliſcus, celſaque pyramis, atque ſplendida tu mihi e Pontifex illuſtriſſime. Celſa in te ſunt omnia atque ſplendida. Celſum & ſplendididum genus, ſapientia, virtus, dignitas. Maſcarenarum familiam illuſtriſſimam eſſe, viriſque coruſcare nobiliſſimis, ignorat nemo. Ex hac illuſtriſſimi Indiæ proreges, ex hac regij legati pręclariſſimi, ex hac duces prodiere pręſtantiſſimi, qui ſplendida veluti ſydera Luſitanam rẽp. illuſtrarunt. Hiſtoriam ſi ſcriberem, pręclara illuſtriſſimę domus facta magna cum voluptate proſequerer; verum inſtituti, & breuitatis, quam epiſtola flagitat, memor, cogor pergere. Nefas tamen erit te præterire tacitum ò heros pręclariſſime D. Petre Maſcarenas, Indię Prorex inclyte, Ioanniſque III apud Pont. Max. legate; quo adminiſtro Deus vſus eſt, & Ioannes III. Luſitanię Rex vt Societatem noſtram ex Romana vrbe, Orbiſque magiſtra, in Luſitanũ hoc regnum, Indiãq; adduceret.

Digitized by Google

Erat apud Pont. Max. Ioannis III. legatus D. Petrus Maſcarenas, quo tempore Societas noſtra Auroræ inſtar, roſeos incipiebat currus inferre mundo. In Indiam vſque orientalem vt illa pergeret, Euangelijque luce atram idololatriæ caliginem diſcuteret, Rex optauit, legatoque id. Curare iuſſit, ac perficere. Curauit, perfecitque. Duos viuida virtute patres impetrauit, M. Simonem Rodericum, qui in Luſitania manſit, Societatiſque in ea fundamenta iecit; & M. Franciſcum Xauier illum, qui in extremas vſque Orientis oras euangelij intulit ſplendorem. Itaque Maſcarenæ Societatem noſtram in hoc regno, India, atque Braſilia, collocarunt, ac dilexerunt. Poſtea vero nonnulli etiam illi ſe totos manciparunt: Ex his quatuor fuerunt fratres tui Præſul Clariſſime, quorum duo vitam hanc mortalem cum immortali in Societate iam commutarũt, duo ſunt ſuperſtites. Franciſcum Maſcarenam in ipſo ætatis flore inuida mors nobis abſtulit, ſed in cælum extulit. Petrus Maſcarenas hodieque ætherea veſceretur aura, ſi pro Rege ſuo Chriſto Opt. Max. in certamen crudeli cum gigante, vt Dauid alter non deſcendiſſet. Imitatus eſt Maſcarenas ſuos. ſed illi cum hominibus, hic cum ipſa morte giganti ſimili pugnauit, victuſque vincẽtem vicit. Is enim vincit, qui pro Deo moritur. Dira graſſante lue hac in vrbe, Maſcarenæo animo, Chriſtique cupido, Dauidis inſtar, certamen depopoſcit, difficilè impetrata facultate, deſcendit in arenam; ſponte atque alacriter, in ædes illas ſe contulit, in quibus peſtilenti morbo affecti curabantur, vbi in medicinam animarum ita incubuit, vt vitam nobiliſſimo in certamine profuderit, clariſſimumqne de morte triumphum egerit. O Maſcarenarum decus ampliſſimum. Reſtant duo alij in vita fratres tui egregij Chriſti, & milites & duces. Siue enim ſub ſignis ſint, ſiue ſigna ipſi ducãt aduerſus tartareas phalangas ſtrenuè dimicant. Vtinam tecum Neſtoris, & Mathuſalem ſuperent annos πολυχρόνιοι, καὶ μακρόβιοι Quid ego nunc vulnus refricem, quid D. Hieroninum Maſcarenam fratre etiam tuum commemorem Ormuzij ducem generoſiſſimum? Multis ille quidem flebilis occidit, vt cum poeta dicam; Nulli flebilior, quam tibi, & nobis, quos magna complectebatur beneuolentia. Itaque domum noſtram deferri voluit æger, ex illaque inter noſtrorum patrum manus in cœlum euolare.

Heu pietas, heu priſca fides inuictaque bello,
Dextera.

Verum occinit nobis ethnicus poeta;

Stemmata quid faciunt? quia prodeſt Pontice, longo
Sanguine cenſeri, pictoſque oſtendere vultus
Maiorum.
Totæ licet veteres exornent vndique ceræ
Atria, Nobilitas ſola eſt, atque vnica virtus.

Occinat

Digitized by Google

Occinat ille alijs, non tibi, qui clariſſimorum natalium nobilitati veram adiunxiſti nobilitatem, qui ſtemmata nobiliſſima virtutis, ſapientiæque nobilitate, radijſque illuminaſti: cuius atria non veteres ſolum ceræ exornant, ſed etiam virtutis ſapientiæque lumina illuſtrant. Studijs tuis vtramque regni huius Academiam, Conimbricenſem, Eborenſemque apud omnes gratioſis, & amabilis illuſtraſti; Conimbricenſem vero multis annis integerrime gubernaſti, rectoris fungens munere, quod primarijs tantum viris ſolet à Rege concedi. Neque vero poſtquam Tiara caput exornauit, ſtudijs remiſiſti nuntium, quin potius inter multiplices curas ac negotia, maximis, hoc eſt Theologicis, ſucciſiua impendis tempora, tanquam amœnum in hortum diuertens. Commentarios in primam ſec Angelici doctoris prçclaros ſcripſiſti, ſed proh dolor, cum Pharenſem vrbem hoſtes inuaſerunt, pretioſum hunc theſaurnm exportarunt. At vero quod de ramo aureo poetarum princeps cecinit, hic verum erit.

Primo auulſo, non deficit alter
Aureus, & ſimili frondeſcit virga metallo.

His auulſis, & ablatis commentarijs, non deficient aurei alij quos nobis aurea, fæcundaque mens proferet. Aureus iam apparuit ramus ad Regiam miſſus maieſtatem, noſtris temporibus nobilem controuerſiam de auxilijs diuinis nobiliter excutiens, atque enodans; ſequentur vt ſperamus alij, & ſimili frōdeſcet metallo mēs aurea. Meritò nō inermem, ſed armatam Palladem depinxere antiqui; videlicet quia armatā oportet eſſe ſapientiam, armatam inquam panoplia illa, quam Paulus deſcribit ad Epheſ. 6. Induite (inquit) vos armaturam Dei, grecè πανοπλίαν panoplian. Armaſti Pontifex ampliſſime tuam Palladem, vt in aciem prodire poſſet, in quam pontifices prodire ſolent: ſic vero armata illa eſt prudentia, iuſtitia, temperantia, vigilantia, charitate, beneficentia, cæteriſque virtutibus, vt omnibus honoribus, omnibuſque titulis par eſſe videaris. Ad meritum igitur meritò euectus honorem epiſcopalē, ornaris, & ornas; ita vt illud in te quadret, quod de Onia pontifice ſcribit Eccleſiaſt. cap. 50. Gloriam dedit ſanctitatis amictum. &c. Græcè ἐδόξασε περιβολὴν ἁγιάσματος, hoc eſt glorificauit veſtem ſanctam, ac ſacerdotalem. Antiqui ponficatus amictum exornabat Onias, tu vero noui Pontificatus veſtem ſanctam tua exornas virtute, ſapientia, nobilitate. Accipis quidem ex pontificis dignitate decorem, ſed viciſſim illam decoras, illuſtraris ab illa, par pari reddis, illuſtrantem illuſtras. ſic ſmaragdus, ſic pyropus, inſertus auro, & affert, & accipit decorem, atque ornamentum. Præes, non vt præſis, ſed vt proſis, idque eniteris, vt oues potius, quam te ipſum paſcas, illis diſſimilis de quibus legitur Exech. 34.

Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos, &c. Calcaribus minimè indiges vt largiaris, vt indigent multi, ſed audeo dicere, freno potius; tanta eſt animi munificentia. Ipſas Craſſi, vel Crœſi opes, ſi poſſideres, beneficentiſſimę voluntati tuę nō eſſent ſatis. Nobili tuæ diœceſeos ciuitati Lacobrigę, ab hoſte direptio imminere credebatur, Rege per literas iubente, equitum, peditumque manu non exigua tuo ſumptu congregata, accurriſti, tuliſtique periclitātibus ouibus ſuppetias Paſtor inclyte egiſtique non ſolùm munificum paſtorem, verùm etiam quantum Antiſtiti fas erat, ducem. Ad hæc in Caſtellanos milites triremibus tunc aduectos, tua effuſa eſt munificentia, quos commeatu carentes, ad duo fere millia pauiſti. Secuta eſt peſtilentiæ lues in regno Algarbiorum, & fames. Nauarchum procella probat. Non vertiſti vela paſtor generoſiſſime; proſilis in medium, forti animo, ac generoſo, quę peſtis, fameſque inuaſerat oppida percurris. corpora pecunia, & alimonia iuuas, animos diuinis communis ſacramentis. Hoc demum eſt eſſe pontificem, pontes nempe facere, quibus in regna cæleſtia oues pertranſire poſſint. A ponte enim faciendo pontificis nomen ducitur; Luporum præterea rabiem ouibus inſidiantium arcere conatus es, Mauros dico, qui ex maritimis tuæ diœceſeos locis prędas agere, incolaſque in captiuitatem redigere ſolent. Expenſis tuis triremem extrui, omnique bellico apparatu iuſſiſti inſtrui, quæ maritimam tueretur oram, oueſque tuas à periculo tanto liberaret. Repulſi lupi ſunt, aliquando etiam, dum prædam captāt ipſi capti præda fuere. Macte noua virtute præſul, quis tibi Salomonis non optet opes: quas ſi haberes, neque fame pauperes conficerentur, neque maria prædonibus infeſtarentur. Denique noſtram quoque Societatem beneficentia tua complexa eſt, ex ſummo enata amore, quo illam proſequeris. In regno Algarbiorum ſedem vt figeret operam dediſti, in eaque vrbe, in qua ſedes eſt pontificia, vt ouibus tibi à ſummo paſtore traditis ſalutaria miniſtret pabula, domum illi fundaſti; inclyti D. Petri Maſcarenæ inſiſtens veſtigijs, quam ille in Luſitaniam inuexit, tu diligis, foues, tueris, beneficijſque afficis. Gratias & habet, & agit, & quoquo modo poteſt obſequio ſuo atque miniſterio referre cupit. Ego vero tuam erga me beneuolētiam expertus gratias adiungo meas, ſi quid illæ momenti habent; & munus hoc ſi offerērem ſpectes paruum, ſi in materiam conijcias oculos, nempe Chriſti Opt. Max. geſta, maximum obſequentiſſimo animo offero: Gratum vtinā ſit benignitati tuæ pontifex illuſtriſſime. Manebit odor, & gratia, quam à tuis manibus collegerit: ſicut ſuauis odor rebus manet, quę manus tangunt odoriferas.

Sebaſt. Barradas.

Digitized by Google

LECTORI OPTIMO.

IVcundum eſt, lector optime, diuinarum rerum ſtudijs vacare, ſuauiſſimo ſacrarum literarum pabulo mentem paſcere, cum ſapientia conuiuere, ac conquieſcere. Hinc illud ſapientis Sap. 8. *Intrans domum meam conquieſcam cum illa. Non enim habet amaritudinem conuerſatio illius, nec tædium conuictus illius, ſed lætitiam, & gaudium. &cæt.* & illud Chryſoſtomi loco infra citato: Ad ſcripturam ſi attentus fueris, anxietatem à te depellet, cordi tuo inſeret incredibilem voluptatem. &c. Hic ſol eſt, qui tædij nubila pellit corde, hæc cæleſtis Syren, quæ dulci cantu, oblectat animum, hoc Homericum Nepenthes, quod mæſtitiam fugat, hæc odorifera Panacea, quæ vulneribus medicinam affert, hoc diuinum nectar, quod humanum pectus reficit, ac recreat, hæc diuina paſcua, quibus Chriſti oues aluntur, iuxta illud D. Ambroſij Pſalm. 118. Oct. 14. Bona paſcua libri ſunt ſcripturarum cæleſtium, in quibus quotidiana lectione paſcimur, in quibus recreamur, ac reficimur, cum ea quæ ſcripta ſunt deguſtamus. &c. Hęc florida prata, ex quorum floribus doctores veluti apes, cæleſtia mella conficiunt, vt idem ſanctiſſimus pater docet ſer. 5. Pro varijs actionibus: Sacerdotes (inquit) ſicut apes, de diuinarum ſcripturarum floſculis, ſuauia mella conficiunt. Et quidquid ad medicinam pertinet animarum, oris ſui arte componunt. &c. Hic amæniſſimus hortus, quem Spiritus Sancti ſuauis aura perflat, vt Chryſoſtomus ait tom. 1. hom. habita quo tempore extra Eccleſiam deprehenſus eſt Eutropius: Suaue (inquit) eſt pratum, & hortus. Vtroque tamen ſuauius multo ſpirat diuinæ ſcripturæ lectio. Illic ſiquidem flores inuenire eſt, ſed qui tempore marceſcunt, hic autem occurrunt ſententiæ in natiuo vigore perennantes. Illic aſpirat Fauonius, hic afflat aura Spiritus ſancti. &c. Paradiſum appellat Ambroſius epiſt. 31. ad Sabinum. Deambulat (inquit) in paradiſo Deus, cum ſcripturas lego. Paradiſus eſt Geneſis liber, paradiſus Deuteronomium, paradiſus euangelium in quo arbor vitæ bonos fructus facit. &c. In primo illo voluptatis paradiſo Adamum poſuit Deus vt operaretur, & cuſtodiret illum. Gen. 2. In hoc ſpiritalis voluptatis paradiſo, doctores ſimiliter ponit vt operentur, & cuſtodiant illum. Operentur, inquam, interpretando: & cuſtodiant illum, ſerpentes fugando. Sicut enim paradiſum illum ſerpens ingreſſus eſt, vt fęminam deciperet: ſic ſerpentes illius ſerpentis filij, id eſt hæretici, hunc ingrediuntur, vt fallacibus interpretationibus indoctam fallant plebeculam. Operantur autem, & cuſtodiunt paradiſum hunc doctores, alij quidem ſolo verbo docentes, alij vero etiam ſcribentes. Omnibus enim ætatibus eccleſię ſuæ doctores dat Deus, qui non doceant ſolum, verum etiam ſcripta edant. Qua in re fælicem ætatem noſtram appello, in qua præclara doctorum volumina in lucem edita magna cum voluptate lego, quę tum ſcripturę, tum vniuerſæ Theologiæ, lucem maximã attulere. Illud enim in me quadrare nolim Horatij, Ep. ad Auguſtum. lib. 2.

Et niſi quæ terris ſemota, ſuiſque
Temporibus defuncta videt, faſtidit, & odit.
Pontificum libros, annoſa volumina vatum.
Dictitat Albano Muſas in monte locutas.

Illud potius iunioris Plinij mihi aſſumo lib. 6. ep. ad Caninium: Sum (inquit) ex ijs, qui mirer antiquos. Non tamen, vt quidam, ingenia noſtrorum temporum deſpicio.

Digitized by Google

deſpicio . Neque enim quaſi laſſa, & effæta natura, nihil iam laudabile parit. &c. Antiquos laudo, ac ueneror; noſtrorum vero temporum ingenia non deſpicio, ſed ſuſpicio. Neque eſt laſſa & effæta eccleſia; ingenia, etiam nunc, optima gignit, ſemperque gignet, quæ ſcripta lectu digniſſima proferant. Neque eſt infinita ſacrorum librorum vel Theologiæ, vindemia, ſemper priores, quos decerpant botros, ſpicaſue, relinquent poſterioribus. Ager (ait D. Ephræm. in orat. de Tranſfig.) quando eſt meſſis, minuitur; vitis quando fuerit vindemiata efficitur abiecta, & humilis. Scriptura autem quotidie metitur, & ſpicæ interpretum in ea non deficiunt: quotidie vindemiatur, & botri eius nunquam conſumuntur. &c. Hinc illud Ruperti in præfatione de glorificatione S. Trinit. ad Pont. Max. Non eſt (ait) bene videntium, imo inuidentium eſt, tali ſimilitudine vti, vt dicant; ſicut Exod. 36. offerebat populus pluſquam neceſſarium fuit, ita nunc plures ſcribuntur libri, quam neceſſarium ſit. &c. Et in prologo Apocal. Quis (inquit) rectè indignetur eo quòd in eadem poſſeſſione, poſt vnum, aut duos puteos, quos foderunt patres præcedentes, plures faciant filij ſuccedentes? Gen. 26. Iſaac alios puteos fecit, præter illos, quos fecerunt ſerui patris ſui Abraham. Nobis quoque concedant poſt illos puteos, quos fecerunt patres, & priores noſtri, & alios facere, dummodo viuam & nos aquam reperire poſſimus. hæc ille. Verumtamen vnuſquiſque quod onus humeris ſuſcipiat, diligenter conſideret, ne illud in aliquos iactari poſſit,

Scribimus indocti, doctique poemata paſſim.

Non cuiſlibet eſt hæc vindemia, hæc fœcunda meſſis, hæc puteorum effoſſio, ſed hominis diu in ſcripturarum ſtudio, patrumque lectione verſati, linguarum Hebrææ, Grææ, ac Latinæ cognitione præditi, ſenſus literalis, qui reliquorum fundamentum eſt perſcrutatoris. Ego quidem lector Opt. non puto mittere me falcem in alienam meſſem, aut corbem in alienam vindemiam, ſiquidem his in ſtudijs ad canos vſque attriui ætatem; cum ſcripturæ ſacræ ſapientia conuixi, & conquieui, hoc meũ nepenthes, hæc panacea, hoc nectar, & ambroſia, hic meus amæniſſimus hortus, hic paradiſus terreſtris, in quo me Deus per ſacram collocauit obedientiam, vt operarer, & cuſtodirem illum. Pro mea parte tenui operatus ſum annis multis, tum verbo, tum ſcripto; in tenebris opera iacere noluit obedientia; in lucem iuſſit vt prodirent. Ea præeunte fœliciter tomus prodijt primus, nunc prodit ſecundus, qui Chriſti Opt. Max. geſta continet, à baptiſmo ad id vſque tempus, quo Galilæam penitus deſeruit, Iudæamque petiuit ad ſubeundam crucis mortem. Tertius ad finem properat. Interim hoc fruere, lector Opt. amicoque animo perlege, neque admodum critico. Placere ſolent amico, quæ minus placent critico. ξυλοφορίαν fecimus altari Domini. Vtinam ignis ardeat. Illud enim Ruperti, nobis quoque in uotis eſt, in præfatione indicata. Opera (inquit) mea ſic æſtimo, vel æſtimari cupio, tanquam ligna, quibus nutriri poſſit ignis charitatis in altari Domini, id eſt, in corde cuiuſpiam legentis, ſiue audientis. &c.

SERIES

Digitized by Google

SERIES ATQVE ORDO
HISTORIAE QVATVOR
Euangeliſtarum quæ hoc tomo 2. continetur.

De Chriſti infantia, ac pueritia, ad annum vſque 12 egimus tom. 1.

Lib. 1.

TOmo hoc 2. de geſtis illius ſermo habetur, ab anno 29. iam exacto, vſque ad annum 33. quo Galilæam penitus reliquit. Verſatus verò in Iudæa deinceps eſt, vſque ad crucem.

Ioãnes incipit baptizare.

Antequam docere inciperet Dominus, pręcurſorem baptiſtam miſit, annum trigeſimum ætatis tunc agentem. Miſſus præcurſor anno 15. imperij Tib. Cęſaris, baptizare cępit, ac docere. tom. 2. lib. 1. cap. 1. & ſequent.

Chriſtus baptizatur.

Lib. 2.

Ad Baptiſtam venit Chriſtus; baptizatus eſt, Patriſque voce ex cælo aperto, & Spiritus Sancti in ſpecie columbæ deſcenſu, admirabiliter demonſtratus. lib. 1. cap. 12. & ſequent.

Ieiuniũ Chriſti & tentationes.

Poſt baptiſmum in ſolitudinem abijt, diebus 40. ieiunauit, tentatuſque à Satana, tentatorem vicit, ac fugauit. lib. 2. cap. 1. & ſequent.

Primus annus poſt baptiſmum.

Poſt baptiſmum Chriſti, teſtimonum tulit de Chriſto Ioannes, & Iudæorum legatis rogantibus quis eſſet, reſpondit. lib. 2. cap. 12. & ſeq.

Legatio Iudæor.

Idem Ioannes Chriſtum Agnum Dei demonſtrauit. lib. 2. cap. 16. & ſeq.

Ecce agnus Dei.

Duo Ioannis diſcipuli Chriſtum ſecuti ſunt, quorum alter erat Andreas, qui fratrem ſuum Petrum ad Chriſtum adduxit. In Galilæam vero abiturus ex Iudæa Dominus Philippũ vocauit, Philippus autem Nathanaelem adduxit. li. 2. c. 18.

1. Paſcha poſt baptiſ. hoc anno continetur.

Ex Iudęa in Galilęã venit Dominus, nuptiis interfuit in oppido Cana eodẽ die, quo eſt baptizatus poſt annum, ſexta die Ianuarij, conuertitque aquam in vinum egregium. lib. 3. cap. 1. & ſeq.

Lib. 3.

2. an. poſt bapt.

Nuptiæ Canã.

Poſt nuptias vrbem petiuit Capharnaum, cum matre ſanctiſſima, & cognatis. Paſcha celebraturus abijt Ieroſolymam, & vendentes oues, atque boues, & ex templo expulit. lib. 3. cap. 7. & ſeq.

2. Paſcha poſt baptiſmum.

Eijcit è tẽplo vendentes.

De templo Ieroſolymitano, & miniſtris templi agitur, lib. 3. cap. 10. & ſequent.

Cum Ieroſolymis eſſet, Dominum conuenit noctu Nicodemus, audiuitque ab eo de baptiſmo, & alijs, doctrinam ſingularem. lib. 4. cap. 1. & ſeq.

Lib. 4.

Nicodemus.

Poſt hæc in Iudæa demoratus eſt Dominus, & per diſcipulos baptizauit, ſimul baptizante Ioanne, antequam in carcerem conijceretur. Cuius diſcipulis de purificatione cum Iudæis habuere quæſtionem, magiſtroque nuntiarunt Chriſtum baptizare, magnoſque ad illum hominum concurſus fieri. At Baptiſta præclarum de Chriſto teſtimonium protulit, ſeque multò inferiorem illo eſſe oſtendit lib. 4. cap. 6. & 7.

Baptizant diſcipuli Chriſti.

Carcer Ioan-

Baptiſta circa hoc tempus in carcerem conijcitur lib. 4. cap. 8.

Samaritana.

Regulus.

Poſtquam in carcerẽ coniectus eſt Baptiſta, diſceſſit ex Iudæa Dñs, reuerſuſq. in Galilæam, cum Samaritana fœmina, apud puteum Iacob collocutus eſt lib. 4. cap 9. & ſequent.

Annus 3. poſt bap. hoc fere loco ſumit initium.

Emẽdãdus locus. p. 484. c. a.

In Galilææ oppidum Cana peruenit, vbi aquam conuerterat in vinum, conuenit etiam Regulus ſanitatemque filio morienti impetrauit. lib. 4. cap. 14. & 15.

De annis Domini, & ætate ſuo loco dicemus.

Incipit Dñs publicè in Galilæa prædicare; pœnitentiam agite. &c. Circuit Galilæam totam prædicans in ſynagogis euangelium regni, facienſque miracula: Noluit autem in patria Nazareth habitare, ſed in urbe maritima, atque frequen-

Lib. 5.

tiori

tiori Capharnaum. Populus qui ſedebat in tenebris vidit lucem magnam. &c. lib. 5. cap. 1. & ſeq.

Lib. 5.

Vocatio Petri & Andreę. &c.

Vocat diſcipulos piſcatores quatuor ex mari Galilęę, Petrum, & Andream, Iacobum, & Ioannem. lib. 5. cap. 4. & ſeq.

His diſcipulis Comitatus Capharnaum ingreditur, habetque ſermonem in ſynagoga magna cum auditorum admiratione, & pellit ex homine dęmonem. lib. 5. cap. 7.

Socrus Petri ſanatur.

Ex ſynagoga egreſſus, domum Petri, & Andreę petit, Petrique ſocrum febricitantem reſtituit ſanitati. lib. 5. cap. 8.

In domo Petri prandet, in eaque manet illa die ſabbati. Multi ad eum ęgri poſt ſolis occaſum confluunt, quibus ſanitatem confert. lib. 5. cap. 9.

Noctem in domo Petri agit, ſummo ſurgens mane, in deſertum abit locum, vacatque orationi. Quæſitus à Petro, & alijs, à turba quoque, inuenitur. Ne abeat retinetur. At ille; oportet (inquit) alijs ciuitatibus euangelizare regnum Dei, & in alia Galilææ oppida diſcedit; ſequuntur turbæ, ac circundant; vt ab illis ſe auellat, diſcipulos trans mare iubet nauigare. Petenti ſcapham ſcriba vnus in diſcipulum, comitemque ſeſe offert; cui reſponſum huiuſmodi reddit; vulpes foueas habent. &c. Quidam alius vocatus facultatem patris ſepeliendi poſtulat. At Dominus; Sequere (ait) me, & admitte mortuos, ſepelire mortuos. Tertius quoq. Sequar (inquit) te. Sed permitte mihi primum renuntiare ijs, quæ domi ſunt. Cui Dominus reſpondit: Nemo mittens manũ ad aratrũ. &c. li. 5. ca. 11. & ſequẽt.

Vulpes foueas habent. &c.

Tẽpeſtas ſedatur.

Nauigat cum diſcipulis trans mare Galilææ, ſomnum in ſcapha capit; turbulentiſſima excitatur tempeſtas; vigilat, ſedatque ventos, ac fluctus lib. 5. c. 15. & 16.

Dæmones in porcos.

Sedata tempeſtate in regionem Geraſenorum peruenit, quæ trans mare erat: à duobus dæmoniacis pulſos dæmones in porcos ingredi, præcipiteſque in aquas dare permittit lib. 5. cap. 17. & 18.

Paralyticus per tectum demiſſus.

Ex regione Geraſenorum in Galilæam reuertitur; in vrbe Capharnaum paralyticum per tectum demiſſum ſanat. lib. 5. cap. 19. & 20.

Matthæi vocatio.

Ad mare venit Galilææ, ex telonio Publicanum Matthęum vocat. A Matthęo conuiuio excipitur, Phariſęi murmurantibus, quòd cum publicanis & peccatoribus cibum ſumat, reſpondet: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores. lib. 5. cap. 21. & 22.

Ioannis diſcipuli, Phariſæi, atque Scribæ, Chriſtum rogant: Quare diſcipuli Ioannes, & Phariſęorum ieiunant, tui autem diſcipuli non ieiunant? Reſpondet. Nunquid poſſunt lugere filij ſpõſi, quamdiu cum illis eſt ſponſus? &c. lib. 5. c. 23.

Filia archiſynagogi.

Accedit Iairus Archiſynagogus, filię ſanitatẽ poſtulat: ſequitur Dominus poſtulantem. In via fœminam ſanguinis fluxu laborantem ſanat tactu fimbrię, domum archiſynagogi peruenit, puellamque vita functã in vitam reuocat. lib. 5. c. 24. & 25.

Cæci duo.

Poſtquam puellam vitę reſtituit, domo egreſſum ſequuntur cæci duo, amiſſum oculorum lumen magno affectu, ac clamore petentes: tactis oculis lumen amiſſum reddit. mutum prętereà dęmoniacum, eiecto dęmone ſanat. lib. 5. cap. 26.

Lib. 6.

3. Paſcha poſt baptiſmum.

Piſcina.

Poſt hęc ex Galilęa in Iudęam ſe confert: petit Ieroſolymam; vt Paſchatis feſtum celebret, iacentemque paralyticum apud piſcinam probaticam, die ſabbato ſanitate donat. lib. 6. cap. 1. & ſeq.

Quoniam die ſabbato ſanitatem ægris conferebat, perſequuntur Iudęi Dominum. Probat ille fas eſſe ſibi in ſabbato operari, ratione ſumpta à diuinitate; quia Dei filius eſt. De ſua cum patre operatione agit, de poteſtate item reuocandi in vitam mortuos, eoſque iudicandi. Profert de ſe teſtimonia, Patris, Ioannis Baptiſtę, ſuorum operum, Moſis, & ſcripturarum. lib. 6. cap. 5. & ſequent.

Sabbato ſecundo primo prope ſegetes facit iter: vrgente fame diſcipuli ſpicas vellunt,

Digitized by Google

vellunt, confricant manibus, grana edunt. à Phariſæis accuſantur, à magiſtro excuſantur. lib. 6. cap. 9. & 10.

Spicas vellunt diſcipuli.

Alio ſabbato ſynagogam ingreditur, dexteram hominis manum arefactam ſanat. Phariſæi cum Herodianis aduerſus eum conſilium ineunt. Recedit ad mare, ſequuntur turbæ, ægris multis ſanitatem confert, impletur Iſaie 4. vaticinium: ecce puer meus, quem elegi. &c. lib. 6. cap. 11. & 12.

Manus arida.

Poſt hæc in montem aſcendit, & pernoctat in oratione. Manè diſcipulos vocat, ex illis duodecim eligit, quos nominat Apoſtolos. lib. 6. cap. 13. 14. & 15.

Electio Apoſtolorum.

In monte ſermonem habet celeberrimum, qui ſermo Domini in mōte appellatur. octo beatitudines proponit, diſcipulos terræ ſalem, mundi lucem, ciuitatem eſſe ait ſupra montem poſitam: iram, concupiſcentiam, peccati occaſionem, iuramenta fugienda docet, malo non reſiſtendum, inimicos diligendos, inanem gloriam cauendam, in cælo theſaurizandum, & alia lib. 7. cap. 1. & ſequent.

Lib. 7.

Sermo in monte.

Deſcendit ex monte; ſermonem alterum ſimilem habet ei, quem in monte habuerat. hunc Lucas deſcribit. lib. 8. cap. 1.

Lib. 8.

Leproſum ſanat. lib. 8. cap. 2.

Poſt ſanatum leproſum Capharnaum ingreditur, & famulo centurionis ſanitatem confert. lib. 8. cap. 4. & 5.

Leproſus.

Petit ciuitatem Naim, occurrit adoleſcens vita functus viduæ filius, quem reducit in uitam. li. 8. cap. 6. & 7.

Centurio.

Erat hoc tempore in carcere Ioannes. Audit Chriſti miracula, duos ex diſcipulis ad illum mittit, qui rogent: Tu es qui venturus es? &c. Chriſtus reſpondet operibus, laudat Baptiſtam, Phariſæos incuſat. lib. 8. cap. 8. & ſeq.

Viduæ filius.

Tu es qui uēturus es? &c.

Phariſæus Dominū inuitat, accedit peccatrix mulier, pedes Domini vnguento vngit pretioſo, rigat lacrymis, extergit capillis. lib. 8. cap. 12. & ſeq.

Magdalenæ cōuerſio.

Dæmonium mutum eijcit, blaſphemant Phariſæi, in Beelzebub (aiunt) eijcit dæmonia. Probat Dominus in digito Dei pellere ſe dæmones: peccatum in Spiritum ſanctum aſſerit non remitti. Signum ex cælo quidam petunt: datur illis ſignum Ionæ Prophetæ. Fœmina ex turba extollens vocem laudat Dominū. Ille beatos eſſe illos ait, qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. lib. 8. cap. 15. & ſeq

Dæmoniū mutum.

Adſunt virgo Deipara, Chriſtique cognati, cum eo volentes loqui, at ille cognationem carnis à cognatione Spiritus ſuperari docet. lib. 8. cap. 21.

Signū ex cęlo petitur.

Parabolas proponit Dominus, primam ſeminantis. lib. 9. cap. 1. & 2. ſecundam zizaniorum, lib. 9. cap. 3. & 4. tertiam ſeminis ſenſim creſcentis, cap. 5. quartam grani ſinapis, cap. 6. quintam fermenti cap. 7. ſextam theſauri, & margaritæ, cap. 8. ſeptimam ſagenæ miſſæ in mare, cap. 9.

Lib. 9.

Parabolæ.

Dictis parabolis abit, in patriam Nazareth venit, Iſaiæ vaticinium in ſynagoga explicat, ſcandalizantur Nazareni, ex monte præcipitē dare volunt. lib. 9. c. 10.

Venit Dominus Nazareth.

Mittit Apoſtolos binos, ad docendos Iudæos, quomodo in miſſione ſe debeant gerere docet. lib. 9. cap. 11. & ſequent.

Miſſio Apoſt.

Celebrat conuiuio natalem ſuū diem Herodes; ſaltatrix puella Herodiadis filia Ioannis Bapt. caput petit, occiditur Baptiſta, traditur puellæ caput. lib. 9. c. 16. & 17.

Baptiſta occiditur.

Nuntiant Ioannis diſcipuli. Chriſto, magiſtrū ſuū ab Herode eſſe interfectum. Reuertuntur ex miſſione Apoſtoli; nauigat Dominus in ſolitudinem, puſillam requiem illis, qui laborauerant, impertitur. lib. 9. cap. 18.

Abijt trans mare Tiberiadis, ſequitur multitudo magna. quinque panibus, & duobus piſcibus, quinque hominum millia ſaturat prope Paſcha. lib. 10. cap. 1. & 2.

Lib. 10.

5. millia hominū ſaturabitur.

Poſtquā quinq. hominum millia mirabiliter ſatiauit, diſcipulos verſus Bethſaidam, in Capharnaum antecedere cōpellit. Nauigātes noctu procella inuadit horrida, adeſt Dn̄s ſuper maria renauigare vortices, vigilia noctis quarta. Petrus ſuper aquas graditur, tempeſtas à Domino ſedatur. in terrā Geneſar peruenit. lib. 10. cap. 3. & 4.

4. Paſcha poſt baptiſmum.

Sermo de auguſtiſſima Euchariſtia.

Turba illa, quã ſatiauit Dominus, ex vlteriore lacus ripa, in citeriorem reuertitur; venit Capharnaum, vbi Chriſtus erat. Suadet illi vt panem quærat, qui non perit, habetque ſermonem de auguſtiſſima Euchariſtia. ſcandalizantur ex diſcipulis nonnulli, abeuntque retro. libro. 10. cap. 5. & ſequent.

Phariſæi diſcipulos arguunt.

Poſt hęc Phariſæi, & Scribę Ieroſolymitani diſcipulos reprehendunt, quòd illotis manibus cibum ſumerẽt, ſeniorúque traditiones tranſgrederentur. Reprehendentes vero Dominus reprehendit, quod mandatũ Dei de honorandis parẽtibus frangant: & quæ ſint verę ſordes docet, nẽpe peccata. lib. 10. cap. 10. & ſequent.

Chananæa.

Secedit in partes Tyri, & Sydonis; filiam Chananææ fęminæ, à dæmone oppreſſam liberat. lib. 10. cap. 13. & 14.

Surdus, & mutus.

Ex finibus Tyri diſcedens, venit per Sidonem in mare Galilææ, inter medios fines Decapoleos, ſurdúque & mutum hominem ſanitate donat. lib. 10. ca. 15. & 16.

Quatuor hominum millia ſaturantur.

In montem mari Galilææ vicinum aſcendit: accedit turba magna, cibum illi ſuppeditat, ſaturatque quatuor hominum millia, ex ſeptem panibus, & paucis piſciculis. lib. 10. cap. 17. & 18.

Magedan.

Dimiſſa turba in ſcaphã aſcẽdit, trãs mare Galilææ nauigat in fines Magedan, vel in partes Dalmanutha. Phariſæi & Sadducæi ſignũ ex cęlo petunt. Reprehendit illos, quòd ex ſignis ſerenitatem ſcirent cognoſcere, & tempeſtatem; aduentum autem Meſſiæ, ex tot ſignis intelligere nollent. lib. 10. cap. 19.

Fermẽtum phariſęorum.

Relictis Phariſæis ac Sadducæis, ex regione Magedã, quæ vltra mare erat, diſcedit: diſcipulos monet vt à fermento. i. doctrina Phariſ. & Sad. caueãt. lib. 10. c. 20.

Cęcus ſanatur.

Ex regione Magedã venit Bethſaidam, quæ cis mare erat: cæco oculorum reſtituit lucem, qui prius quidẽ imperfecte vidit, homines velut arbores ambulantes, poſtea vidit perfectiſsime. lib. 10. cap. 21.

Tibi dabo claues regni cœlorum.

Cæſareã Philippi petit, diſcipulos rogat: Quem dicũt homines eſſe filiũ hominis? Petro cælorum claues, ſummumque pollicetur pontificatũ. lib. 10. c. 22. & ſeq.

Prædicit paſſionẽ Dominus.

Præcipit diſcipulis, vt nemini dicant ſe eſſe Meſſiam, paſſionem ſuam illis prædicit, & reſurrectionem, Petrumque aliud ſuadentem repellit. lib. 10 cap. 25.

Abnegatio.

De abnegatione agit cũ diſcipulis, cruceq; tollenda, & martyrio. li. 10. c. 26. & 27

Transfiguratio.

Poſtquã de paſſione egit, transfiguratum ſe tribus Apoſtolis oſtendit in monte Thabor. Apparent Moyſes, atque Elias, cum quibus de paſſione colloquitur, quam diſcipulis prędixerat. lib. 10. cap. 28. & 29.

Elias.

Poſt transfigurationem quęſtionẽ proponũt Chriſto diſcipuli, de aduentu Eliæ, quẽ viderant in monte Thabor. Reſpondet Eliã perſona, ante Meſſiã in 2. aduentu venturum: Eliam ſpiritu, id eſt Ioan. Bapt. veniſſe ante primum. lib. 10. cap. 30.

Pellitur dæmõ.

Deſcendentem ex monte Thabor Dominum turba ſtupefacta ſalutat. Dęmonem pellit, quem diſcipuli pellere nequiuerant. In ieiunio, & oratione dęmones docet eijciendos. lib. 10. cap. 31.

Soluit Dominus tributum.

Prædicit iterũ diſcipulis paſſionẽ, & reſurrectionem: venit Capharnaum: ſoluit mirabiliter tributum, ſtatere in ore piſcis reperto. lib. 10. cap. 32.

Quis putas maior eſt in regno cœlorum?

In uia, qua Capharnaum petebant de primatu diſcipuli diſputant, humilitatem docet magiſter, propoſito ante oculos paruulo, cui nos vult fieri ſimiles. De ſcandalis agit, & angelis cuſtodibus. lib. 10. cap. 33. & 34.

Poſtquam de ſcandalis egit, agit de correctione fraterna. lib. 10. cap. 35. & 36.

Si peccauerit in te frater.

Parabola Regis qui dimiſit decem millia talenta.

Rogat Petrus: Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vſq; ſepties? Reſpondet Dominus, ſemper fratri eſſe ignoſcendum, nulloque numero eſſe coarctandam remiſſionem. Parabolam proponit Regis, qui 10. millium talentorum debitum remiſit, & ſerui, qui centũ denarios remittere noluit. lib. 10. cap. 37. & 38

Poſt hæc ex Galilæa diſceſſit Dominus in Iudæam, vbi ad crucem vſque permãſit, quod ſequens tomus fauente Deo indicabit.

INDEX

Digitized by Google

INDEX SINGVLORVM Euangeliſtarum capita indicans, quæ hoc tomo 2. explananantur.

D. MATTHAEI Capita.

CAPVT 3. *Venit Ioannes Bapt. prædicans in deſerto,&c.* quære lib. 1. cap.1.*Tunc venit Ieſus ad Ioan. vt baptizaretur ab eo;* vſque in finem capitis, lib.1.c.12.

Cap.4. Matt. *Ductus eſt Ieſus in deſertum.*lib.2.cap.1. & ſeq. Illud: *Cùm audiſſet quòd Ioan. traditus eſſet ſeceſſit in Galilæam.*lib.4.ca.9. Pars ſecunda capitis;*& relicta Nazareth habitauit in Capharnaum,&c.*item,*circuibat totã Galileã.* vſque in finem capitis.li.3.cap.1.de vocatione Petri, Andreæ,&c. *Ambulans iuxta mare vidit duos fratres,&c,*li. 5. cap.4.

Cap.5. Matth.de beatitudinibus. lib. 7.cap.1.& ſeq. *Vos eſtis ſal terræ &c.* ibid.*Niſi abundauerit iuſtitia veſtra,&c.*ibid.*Audiſtis quia dictum eſt antiquis.Non occides,&c.* lib. 7. cap. 17.*Non mœchaberis,&c.*lib.7.cap.19.*Non iurare omnino &c.*lib.7.cap.20.*Oculum pro oculo, &c.*lib.7. cap.21. *Diligite inimicos veſtros.&c.* lib.7. cap.22.

Cap.6. Matth.*Attendite ne iuſtitiam veſtram fac.cor.hom.&c.*li.7.c.23. *Cùm oratis non eritis ſicut hypocritæ,&c.*li.7.c.24.Oratio Dominica *Pater noſter,qui es in cœlis,&c.*li.7. c. 24.*Cum ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes, &c.* lib.7.c. 25. *Nemo poteſt duobus dominis ſeruire.*li.7.c.26.

Cap.7.*Nolite iudicare,vt non iudicemini,&c.*lib.7.c.28.*Petite,& dabitur vobis,&c.*ib. & c.29.*Intrate per anguſtam portam.*ib.*Attẽdite à falſis Prophetis,&c.* vſque ad finem capitis,li.7.c.30.

Cap. 8.*De leproſo.*lib.8.cap.2.& 3.*De centurione.*lib.8.cap.4.& 5.*De ſocru Petri ſanata.* lib.5. cap.8.*Veſpere autem facto.&c.*lib. 5. cap. 9. *Vulpes foueas habent,&c.*lib.5.cap.11. *De ſedata tempeſtate.*lib.5.cap.15.*De dæmonijs expulſis in regione Geraſenorum.*lib. 5.cap.17.

Cap.9. *De paralytico.*lib.5.cap.19.*De vocatione Matthæi.*lib.5.cap.21. & 22. *De quæſtione propoſita à diſcipulis Baptiſtæ.*lib.5. cap. 25. *De filia archiſynagogi,& hæmorrhouſa.*lib. 5. cap.24.& 25. *De duobus cæcis.& dæmonio muto.* lib. 5.cap.26.

Cap.10.totum,*De miſſione Apoſtolorum.*lib.9. cap.11.& ſeq.

Cap.11.*De nuntio Ioannis,tu es qui venturus es?&c.*lib. 8. cap.8.

Cap.12.*Diſcipuli ſpicas vellunt.*lib.6.cap.9.& 10.*De manu arida ſanata, & teſtimonio Iſaiæ.*li. 6.cap.11.*De dæmone muto cæcto,de blaſphemia Iudæorum,de petitione miraculi ex cœlo.*lib.8.cap. 15.16.& ſeq.*Ecce mater & fratres ſtabant foris.&c.*lib.8.cap.21.

Cap.13.*De parabolis,ſeminantis,zizaniorum,grani ſinapis,fermentis,theſauri abſconditi,margaritæ, ſagenæ.*lib.9 c.1.& ſeq. *De aduentu in patriam* Nazareth. lib.9 cap.10.

Cap.14.*De carcere Ioannis,*li.4.c.8.*De nece* Ioã.li.9.c.16.& 17 *Seceſſit inde* li.9.c.18.*De ſaturatione quinq; milliũ hominũ.*li.10.c.1.& 2.*Ambulans ſup aquas venit ad diſcipulos.*li.10.c.3.& 4.

Cap.15. *Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones ſeniorum? &c.*li.10. c.10.*Populus hic labijs me honorat.&c.*idid. *De Chananæa.*lib.10. ca.13.& 14.*De ſaturatione quatuor milium hominum* lib.10.cap.17.& 18.*Venit in fines Magedan.*lib. 10.cap.19.

Cap.16.*De petitione miraculi ex cœlo.*lib.10.cap.19.*Cauete à fermento Phariſæorum. &c.* lib.10. cap.20.*Tibi dabo claues regni cœlorum.&c.*lib.10.cap.22.& 23.&.24. Reliqua pars capitis 16. Matth.explicatur lib.10.cap.25.& 26.

Cap.17.*De Transfiguratione.* lib. 10. cap.28. & ſeq. Reliqua pars capitis explanatur eodem lib.cap 30.& ſeq.

Cap. 18. *Quis putas maior eſt in regno cœlorũ? &c.* lib. 10.c.33.&c.*Si peccauerit in te frater tuum. &c.* lib.10. cap.35.& 36.*De parabola Regis qui talenta remiſit.*lib.10.cap.37.& 38.

Capita D. MARCI.

CAPVT I. D.Marci. *De Baptiſta* lib. 1.cap.1. *De baptiſmo Chriſti.*lib.1.cap.12. *De tentationibus & ieiunio Domini.*lib. 2.cap.1. *Poſtquam traditus eſt Ioan.venit Ieſus in Galilæam. &c,* lib.5.

Digitized by Google

lib.5.cap.1. *De vocatione Petri,&c.* lib.5.c.4. *De expulſo dæmone in ſynagoga* lib.5. cap. 7. *De ſocru Petri.* lib.5.cap.8. *Afferebant ad Dominum ægros.* lib.5. cap. 9. Sequentia explicantur, lib.5.cap.11. *De leproſo ſanato,* lib.8.cap.2. & 3.

Cap.2. *De paralytico.* lib.5 cap.19. *De vocatione* Matthæi, lib.5. cap. 21. *Et erant diſcipuli Ioannis & Phariſæi ieiunantes,&c* lib.5.cap.23. De *diſcip. vellentibus ſpicas.* lib.6.cap.9.& 10.

Cap.3. De *manu arida* lib.6.cap.11. *De electione Apoſtolorum.* lib.6. cap.13. *Et veniunt domum,&c.* & *De dæmone mutovincto.* lib.8.cap.15. *Et veniunt mater eius,& fratres,&c.* lib.8.cap.21.

Cap.4. *De parabolis.* lib.9.cap.1. & ſeq.& cap.5.6.& 7. *De tempeſtate* lib.5. cap. 15.

Cap.5. De *legione dæmonum in porcos.* lib.5. cap.17. *De filia Iairi.* lib.5.cap.14.

Cap.6. *De aduentu Chriſti in patriam Nazareth.* lib.9.cap.10. *De miſſione Apoſtolorum,* lib. 9. c.11. *De carcere Ioannis,* lib.4.cap.8. *De nece.* li. 9.cap. 16. *De reditu Apoſtolorum.* lib.9. cap. 18. *De quinque millibus ſaturatis,* lib.10.cap.1.& 2. Reliqua pars capitis, lib. 10. cap.3.

Cap.7. *De reprehenſione Phariſæorum,* lib.10.cap.10. *De Chananæa,* lib.10.c.13. & 14. *De ſanato ſurdo & muto,* lib.10. cap. 15.

Cap.8. *De ſaturatione quatuor mill. hominum,* lib.10.cap.17. *De ſigno petito ex cælo,* lib.10.c.19. *Cauete à fermento Phariſæorum,&c.* lib.10.cap.20. *De ſanato cæco.* lib.10.c.21. *Quē me dicūt eſſe homines?&c.* lib.10.c.22.& 23. Reliqua Pars capitis vſque in finē, lib.10.c. 25. & 26.

Cap.9. *De Trāſfiguratione.* lib.10.ca.28.& 29. Cætera quæ ſequuntur, explanantur li.10.ca. 30.31.32.33.

Capita D. LVCAE.

CAPVT 3. D.Lucæ, *De Ioanne Baptiſta.* lib.1.cap.1. & ſeq. *De carcere Ioannis,* lib. 4. cap. 8. *De baptiſmo Chriſti,* lib.1.cap.12. *De genealogia Chriſti,* quære tom.1.lib.5.cap.29.

Cap.4. *De Ieiunio Chriſti, & tentationibus,* lib.2.ca.1. *Et regreſſus eſt in Galilæam.&c.* lib. 5. c.1 De *aduentu in patriam Nazareth,* lib.9.cap.10. De *expulſione dæmonis in ſynagoga,* lib.5. ca.7. *De ſocru Simonis ſanata,* lib.5.cap.8. Reliqua pars capitis explicatur, lib. 5.cap. 9. & 11.

Cap.5. *Aſcendit in nauim Simonis,&c.* lib.5.cap.4. De *leproſo.* lib. 8.cap.2. *De paralytico,* lib. 5.c. 19. De *vocatione D. Matthæi.* lib.5.cap.21. *Quare diſcipuli* Ioannis *ieiunant?&c.* lib.5. cap.23.

Cap 6. *Diſcipuli ſpicas vellunt,* lib.6.cap.9. De *manu arida ſanitati reſtituta,* lib.6.cap.11. *De electione* Apoſtolorum, lib.6.c.13. *De ſermone in loco campeſtri,* lib.8.cap. 1.

Cap.7. *De centurione,* lib.8.cap.4.&.5. De *filio viduæ in vitam reuocato,* lib. 8. cap. 6. *De nuntiis Ioannis. Tu es qui venturus es?* lib.8.cap.8. *De conuerſione Magdalenæ,* lib.8.cap.12.

Cap.8. *De parabola ſeminantis,&c.* lib.9.cap.1. *Venerunt ad illum mater,& fratres,* lib.8. cap.21. *De tempeſtate ſedata,* lib.5.cap.15. De *legione dæmonum in porcos ingreſſa,* lib.5. cap. 17. *De filia archiſynagogi à mortuis excitata,* lib.5.ca.24.

Cap.9. *De miſſione Apoſtolorum,* lib.9.cap.11. *Audiuit Herodes,* lib.9.cap.16. *Reuerſi Apoſtoli narrauerunt,&c.* lib.9.cap.18. De *ſaturatione quinque millium hominum,* lib. 10. cap. 1. *Quem me dicunt eſſe turbæ?* lib. 10.cap.22. *Oportet Filium hominis multa pati &c.* lib.10.cap.25. *Abneget ſemetipſum,& tollat crucem.* lib.10.cap.26. *De Transfiguratione,* lib.10.cap. 28. *De eiecto dæmone,* lib.10.cap.31. Reliqua pars capitis exponitur, lib.10.cap.32.& 33.

Ca.11. *De dæmone muto,* li.8.c.15.&c. *De petitione ſigni ex cœlo. Si oculus tuus fuerit ſimplex,&c.* ibi.

Capita D. IOANNIS.

CAPITIS primi pars. *De plenitudine eius nos omnes accepimus,&c.* li.2.ca.12. *De legatione Iudæorum ad Ioannem,* lib.2.cap.13. *Ecce agnus Dei,&c.* lib.2. cap. 16. *De vocatione Andreæ, Petri, Philippi,& Nathanaelis.* lib.2.cap.18. vſque ad finem.

Cap.2. *De nuptijs Canæ,* lib.3.cap.1. *De expulſione vēdentiū ex tēplo,* li.3.c.7. vſque ad finē cap.

Cap.3. *De colloquio cum Nicodemo,* lib.4.cap.1. *De baptiſmo diſcipulorū Chriſti,* lib. 4. cap. 6. *De teſtimonio Baptiſtæ.* vſque ad finem capitis, lib.4.cap.6.

Cap.4. *De Samaritana,* lib.4.cap.9. *Abijt in Galilæam,&c.* & *De Regulo,* lib. 4.cap.14.

Cap.5. *De piſcina,* lib.6.cap.1. *De dictis Chriſti poſt ſanatum ægrum apud piſcinam,* lib. 6. cap. 5.

Cap.6. *De ſaturatione quinque millium hominum,* lib.10. cap. 1. De *S. Euchariſtia,&c.* & reliqua quære lib.10.cap.3.& cap.5.& 6. & 7.& 8.

Cætera capita, quæ à principio Euangeliſtarum deſiderantur explanata ſunt tom.1.

INDEX RERVM.

Prior numerus, & P. paginam; ſecundus, & C. columnam indicat.

Aaron.

AAron Moſis frater à Deo creatus Pōtifex primus populi Iſrael pag.334.col.5. Duos habuit filios, ex quibus duæ familiæ Sacerdotum.p.368.col.1. Ab Aarone oēs ſacerdotes orti sūt. ibi.

Abyſſus.

Abyſſus appellatur infernus, pag.558.col.2.

Abila.

Abila, & Abilina, p.6.col.2.

Abnegatio.

De abnegatione, p.1187.c.1. & c.2. & p.1189.c.2 abnegatio eſt Martyriū.ibid. Latè vide mortificatio.

Abſconditus.

Abſcōditus ſub carbonarij vita.p.688.c.1. Abſcondita eſt vita ſāctorū ſicut radix arboris, p.115.c.2. abſconditus iuſti.p.763.c.1. abſcōditus venit Chriſtus. p.210 c.1. abſcondit Deus ſanctos, vt theſaurum, pa. 688.col.2.

Abſtinentia.

Abſtinentia panis ordeaceus ſubuertens caſtra Madian, p.138.c.2. Abſtinentia reddit aīum aptum doctrinæ, p.140.col.2. Vide Ieiunium.

Adam.

Adamus fons peccati, & mortis, ab eo hæc accepimus. p.178 vel 177. Adā cognouit futuram Dei incarnationem, p.527 c.1. Adam primus propheta, ibid. Adami reuelatio, ibid. col.1. & 2. Adami, & Euæ coniugium.p.246.c.1. &c. Adam ſi confeſſus fuiſſet peccatum ſuum, forſitan ſtatum recuperaſſet, p.47.c.2.

Adamas.

Adamas quomodo poliatur, p.147.c.2.

Adulator.

De adulatore, p.266.col.2. & p.527.col.2. Verba ſapientum non adulantur, ſed ſtimuli ſunt, p.1066 c. 2. Laudes, & adulationes periculoſa, p.1084.c.1. adulatio eſt venenum, p.1243.c.2.

Adultera.

Adultera generatio quæ. p.1159.c.2.

Admiratio.

Quomodo Chriſtus ſit admiratus fidem Centurionis, p.879.c.1. & 2. Admiramur rara, aſſiduitas tollit admirationem, p.245. & 246. admiratur alia homo nō ſe, cum ſit magnum miraculum, p.247. c.2.

Adoleſcens.

In adoleſcentibus maior eſt concupiſcentia tempeſtas, p.890.c.1. In adoleſcentib. aīaeſt infirmior, & cōſiliū, ibid. adoleſc. ſuſtinent acriora corporis bella, ibid. De adoleſcentib. habenda cura diligens, ibid. adoleſcētis illius aīa vidua eſt, qui non conſiderat futura. pag. 890.c.1.

Adoratio.

Quid ſit adorare in ſpiritu, & veritate, p.453.c.1. adoratio duplex interna, & externa, p.414.c.1. adoratores veri ſunt Chriſtiani, p.469.c.1.

Aduerſitas.

Per aduerſa, & proſpera ducimur, p.1162.c.2. ad aduerſitate trahuntur homines.p.480.c.1. Res aduerſæ donum ſunt Dei. ibid. colum.2. aduerſitas probat amicos. pag.545. colum.2. Aduerſitas ad Deum ducit, p.603.c.1. aduerſæ res ad Deum ducunt, p.1142.c. 1. & 2. aduerſitatis commoda, p.170.c.1. In reb. aduerſis animosè agendum, p. 1090.c.1.

Aduentus Chriſti.

Ante aduētū ex voce cognitus erat Chriſtus.p.199 c.1. Venit Chriſtus tranſiliens montes, & colles, i. Angelos, hominū aſſumens naturā, ibid.c.2. Poſt parietē quō ſtetit Chriſtus, ibid. Chriſti aduentum præceſſit longa patriarcharū, & prophetarum pompa.p.200.co.1. aduentu ſuo Chriſtus indubitata diuinitatis ſigna attulit, p.82.c.2. aduentus Chriſti tranquillus, & mitis, p.212.c.2. aduentus Chriſti, vt pluuia in vellus, ibi.c.2. In primo aduentu Chriſtus reformauit aīum; in 2. reformabit corpus, p.214.c.1. aduentus primus, vt agni, non vt leonis, p.218. c.2. Cur venit Chriſtus prius ad ſeruandos homines, quā ad iudicandos, pag. 387.c.2. Si Chriſtus prius veniſset ad iudicandū oēs perijſsent, ibid. Non venit Chriſtus, vt in terra regnaret inſtar terrenorū regū, p.388 c.1. Primus aduē ſus fuit amoris, ſecundus erit iuſtitiæ, p.412. c.2. Chriſtus nō veniſset, ſi hō non perijſset, p.584.col.1. Venit Chriſtus, vt leproſū hominē ſanaret, p.873.c.1. Poſt aduentū, turba multa ſecuta ſunt Chriſtū, ibid. Aduētus Chriſti, p.204.c.1. Venit Chriſtus abſconditus; oportuit manifeſtari, p.210.c.1 aduentus Chriſti ab initio humani generis, eſt annuntiatus, p.527.c.2. aduētus primi alia ſunt ſigna, alia ſecundi, p.1159.c.1.

Ægyptus.

In Aegypto nemo aratorum aſpicit cœlū.p.625.c. 2. Aegyptum Deus donauit Nabuchodonoſor pro expugnata Tyro, p.1154 c.1.

Ænnon.

De loco Aennon iuxta Salim, in quo Ioannes baptizabat, p.419.c.1.

by Goc

Index Rerum.

Æternitas.

Æterna ſunt ante nos, temporalia poſt nos, p. 539. c. 1. Æterna quærenda, temporalia deſerenda, p. 539. c. 1. æterna meditanda, ibid. c. 2. æterna ſint in intentione, temporalia in vſu, p. 837. c. 1. æterna iuſti prius quærunt, ibid. c. 2. æterna bona magna ſunt: temporalia ſunt adiectitia, p. 838. æternitas periculum, pag. 58. col. 1.

Ætas.

Aetas Chriſti, p. 3. c. 1. p. 65. c. 1. p. 82. c. 1. Quoto anno ætatis ſit baptizatus, p. 63. c. 2. ætas triginta annorum perfecta, p. 40. c. 2. ętas concionatoris, & perfectio, p. 41. col. 1.

Agnus.

Agnus Dei cur dicatur Chriſtus, p. 206. c. 1. agnus fortior leone, p. 207. c. 2. agnus grauiſſimum peccatorũ pondus tulit. ibid. agnus Dei tollit peccata ſemper, & totius mundi, p. 207. c. 2. agnus Dei Chriſtus, ſuper pectus aduerſus omnia mala antidotũ, p. 211. c. 1. agnꝰ Dei abſque macula, maſculus, anniculus, p. 211. co. 1. & 2. agni Dei manſuetudo, p. 211. col. 1. & 2. agnus Dei manſuetudine vicit leonem, non fuit triſtis, aut turbulentus, ibid. agnus vult nos eſſe agnos, p. 212. c. 2. agnus Dei immolatus peccata ſuſtulit, p. 215. co. 2. agnus paſchalis Chriſti typus, p. 215. c. 2. agni ira, p. 217. c. 2. agnus comedendus aſſus igne charitatis, pag. 411. col. 1.

Alabaſtrum.

De alabaſtro, pag. 920. col. 1.

Alexander.

Alexander fleuit, cum audiſſet mundos eſſe infinitos, p. 482. c. 2. Alexandro vnus orbis non erat ſatis. ibid. Alexander pluribus indigebat, quam Diogenes, p. 710. c. 1. Alexandri equus Bucephalus, neminẽ præter Alexandrum admittebat, p. 711. col. 2. Alexander cupit Homerum reuiuiſcere, vt ab eo laudetur, p. 759. c. 2. Alexander lacrymatus eſt, quod vnum orbem nõ poſſideret, p. 1148. col. 2.

Altare thymiamatis.

De altari thymiamatis, p. 301. c. 1. &c. an altare thymiamatis fuerit intra Sancta Sanctorum? p. 301. c. 1. an fuerit in templo Samſonis, altare idem, quod erat in tabernaculo? p. 302. c. 1. an fuerit in altari thymiamatis quadriga Cherubinorũ? p. 302. c. 2. an fuerit confectum ex lapide? p. 303. col. 1. Quid adumbret altare thymiamatis, ibid. In altari thymiamatis quotidie bis thymiama incendebatur, p. 310. col. 1. Mane ante omnia ſacrificia thymiama offerebatur, ibid.

Altare holocauſtorum.

De altari holocauſtorum, p. 318. c. 1. &c. an habuerit gradus, an fuerit ex terra, an ex lapidibus? p. 318. c. 1. & 2. altare Iudæorum erat concauum, non ſolidũ. Chriſtianorum altare pleniſſimum, p. 319. col. 2. altare ex impolitis lapidibus, ibid. c. 1. altaria ſunt cacumina montium, i. Eccleſiarum, p. 1113. c. 2.

Amarus.

Amara ſolẽt plus prodeſſe corporib. & aĩs, p. 140. c. 2.

Ambitio.

Ambitio vt dominetur, prius ſeruit, p. 173. col. 2. Vide, Honores.

Amen.

Amen dictio hebræa quid ſignificet, p. 818. c. 2.

Amicitia.

Amicitiam probat procella, p. 545. c. 2. amicitia perpetua, ibid. amici ſocij menſæ. ibid. amicus Deus ſuper omnes, p. 1057. c. 1. amici nos ſcandalizantes fugiendi, p. 1230. c. 2. & p. 1236. co. 1. amici qui nos in crimina ducunt ſunt inimici, p. 1056. c. 2. Amici, qui bonis operibus obſtant ſunt fugiendi. p. 1185. col. 2.

Amor.

Amoris funibus ducimur, p. 282. c. 2. amoris Chriſti teſtimonia, p. 294. c. 1. arca teſtimonij amoris Dei, eſt Chriſtus. ibid. de amore Dei erga homines, p. 387. c. 1. & p. 410. c. 1. Chriſti vulnera feneſtræ amoris, pag. 308. col. 2. amor, ſiue charitas Dei, nimia, diues vehemens, ibid. c. 1. & 2. amoris Dei donum infinitũ, ibid. c. 2. agnus comedendus aſſus igne amoris, p. 411. c. 1. amor Dei maximè elucet in cruce, ibid. c. 1. amor Chriſti in cruce robuſtiſſimus, p. 411. c. 2. Amauit nos Deus dulciter, fortiter, ſapienter, ibid. amauit fœdus, vt faceret pulchros, p. 412. c. 1. amor Dei amabiles reddit homines, p. 412. c. 2. amoris miſſio, Chriſti miſſio, ibid. amorem ſuum Chriſtus in cruce exaltauit, p. 413. c. 1. amor de Deo triumphat, p. 413. c. 1. amor dulcis tyrannus, ibid. Liberalis, ibid. amat Deus, vt redametur, p. 413. c. 2. amor eſt cauſa donorum, p. 429. c. 1. amat pater Chriſtum ſecundum naturam humanam, pluſquã totum mundum, ibid. c. 2. amor Dei eſt calor animæ ſupernaturalis, p. 481. col. 2. de amore fraterno, pa. 499. c. 2. amor Dei eſt pes animæ, p. 709. col. 2. amor exibendus verbis, & operibus, p. 723. col. 1. amor Chriſtianorum, p. 734. col. 1. amor amicorum ſuſpectus negotiationis nomine, p. 797. col. 2. amant amantes, etiam latrones, & dracones ibid. amor amicorum perſuadet, p. 1057. c. 1. de amore inimicorum, p. 795. &c. amandus Deus ſuper omnia, p. 1057. col. 1. amor mundi cor inquinat, p. 826. col. 1. amor purgandus, & mutandus à mundo in Deum, p. 935. c. 1. amoris impetus ignei, p. 935. col. 1. Vide, charitas. amor nimius hominis, nõ bonus eſt iudex, p. 964. c. 2.

Angeli.

Angeli cur diſcalceati pingantur, pag. 204. co. 2. de angelorum cuſtodia, p. 228. c. 2. deſcendit ad nos ciuitas cæleſtis angelorum, ibid. c. 1. angeli Eccleſiæ tabernaculum portant, p. 284. col. 1. angeli poſt victoriam victorem ſuſcipiunt, p. 174. col. 2. de auxilio angelorũ pag. 160. col. 1. angelorum exercitus, & dæmonum, ibidem. angeli qua in re miniſtrarunt Chriſto in deſerto, pag. 132. col. 1. angeli ſemper cum Chriſto erant. ibid. angeli an apparuerint in deſerto in corporibus aſſumptis, p. 132. col. 1. angeli vnde adduxerint cibum ad Chriſtum. ibidem. angelis quomodo innotuerit ſapientia Dei per Eccleſiam? pag. 528. col. 1. angeli an præ-

ſciuerint

ſciuerint incarnationem verbi, pag. 526. &c. angeli an habeant nomina propria? pag. 557. col. 1. &c. angeli pacis qui, pag. 731. col. 2. angeli intuentur Deum etiam cum in terra verſantur, p. 1232. col. 2. & pag. 1238. c. 2. angeli liberant nos à ſcandalis mundi, pag. 1237. c. 2. Sunt angeli Dei, angeli Michaelis, angeli hominum, angeli draconis. ibid. angeli gratiam in creatione acceperunt, ibid. angelos ſuperbia ex cœlo deturbauit, p. 1238. c. 1. angeli cuſtodiunt nos, ibid. c. 1. Cur nos libenter cuſtodiant cauſæ tres, ibid. & col. 2.

Anima.

Animas lucrantium lucrum maximum, p. 1245. c. 1. animam reformauit Chriſtus in primo aduentu, in ſecundo reformabit corpus, p. 214. col. 2. anima prima ſit cura: ſecunda corporis, ibid. De cura animæ, p. 115. c. 1. animas lucrari Chriſto, p. 226 c. 2. & p. 1243. co. 1. & p. 278. col. 2. & pag. 456. c. 2 & pa. 462. col. 2. & p. 1238. col. 2. aurum magis quam animas curant mali paſtores, p. 279. c. 1. animarum pretium infinitũ ſanguis Chriſti, pag. 279. col. 1. animas quærit Deus non aurum à ſacerdote, ibid. animas ſolas ſatanas quęrit. ibid. col. 2. animarum ſalus cibus Chriſti, pa. 457. co. 1. & pag. 470. c. 1 animarum redemptio Dei opus. ibidem. animas ex peccato ſuſcitare prædicando maius eſt, quam ſuſcitare corpora, pagin. 538. col. 1. animam vendit homo dæmoni vili pretio, pag. 470. col. 1. & p. 1193. col. 1. Animarum ſalus noſter ſit cibus, voluntas, & opus, p. 470. c. 2. animarum negotia cibo ipſi præferenda, p. 470. col. 2. animę ſuccurrendum velociter, pag. 480. colum 2. & pag 481. anima collata eleemoſyna præſtantior eſt, quam collata corpori, pa 1242. c. 2. Plus eſt mentem reficere, quam ventrem. ibid. Tanto celerius quiſquam à peccatis abſoluitur, quanto pertius vitam, & linguam, aliorum animæ à peccatis liberantur, pag. 1245. col. 1. anima immortalis quomodo moriatur à Deo ſeparata, pag. 536. col. 2. anima mortua fœtet, & in corpore velut ſepulchro circumfertur, pag. 537. col. 1. anima mortua ſepulchrum eſt corpus viuum. ibid. animas quidam in cœlum ducunt, alij in orcum, p. 572. col. 1. animæ priuſquã corpori medicina adhibenda pag. 574. col. 1. Animam habemus vnicam, ideo diligenter cuſtodienda, p. 604. c. 1. anima mortua excitanda ſtatim. ibid. anima eſt cib. Dei, pag. 753 c. 1. animę pulchritudinem ſi quis videret, ſæpe pro illius ſalute mortem ferret, pag. 757. colum 2. animarum cura amorem erga Chriſtum maximè indicat, p. 763. c. 1. Omnia potius amittenda, quam anima. p. 1187. col. 2. & animæ nihil præferendum huius mundi, p. 1193. col. 1. Nulla poteſt dari commutatio pro anima. ibid. Diabolus porrigit pomum, & ſurripit animam, ibid. anima mortua excitanda contritione, p. 889. col. 2. Anima conſideratione, & meditatione carens vidua eſt. p. 890. col. 2. anima ornanda nõ corpus, p. 915. c. 2. Cum anima ne totius quidem mundi pretium conferendum, p. 1212. c. 2. animæ cibus, à quo debet ieiunare, p. 145. c. 1. anima, & corpus duæ lances: Si vna degrauatur altera eleuatur p. 140. c. 1. De errore tranſmigrationis animarum in alia corpora, p. 187. c. 2. & p. 1063. c. 2. & p. 1166. col. 2.

Annas.

Annas, & Caiphas an ſimul fuerint pontifices? pag. 9. col. 1. & 2.

Anna.

Annæ vultus quomodo non ſint in diuerſa mutati? pag. 719. col. 1.

Annus.

Anni primi Chriſti poſt baptiſmum finis. p. 229. c. 1. Annus ſecundus poſt baptiſmũ, p. 484. co. 2. annus primus poſt baptiſmum Chriſti, p. 267. c. 1. annus ſecundus poſt baptiſmũ, ibid. Quoto ætatis anno ſit Chriſtus baptizatus, p. 63. c. 2. an diuerſis annis, ſed eodẽ die fuerit baptizatus, à Magis adoratus, & aquam in vinum conuerterit? p. 64. & 65. annus Domini acceptus, p. 609. c. 1. & p. 1025. c. 2. annus iubilei, ibid.

Antichriſtus.

Antichriſtum recipient iudęi, pag. 653. col. 2.

Apertus.

Apertum omnibus eſt Chriſti latus. pa. 294. col. 1. Nihil opertum quod non reueletur, p 1048. col. 1. aperire os quid ſignificet, pag. 693 c. 1. aperuit Chriſtus os quaſi theſaurum, & fluuium paradiſi, ibid. c. 2. Vita magnatum aperta, & expoſita oculis, p. 760.

Appetitus.

Ex appetitu noſtro arma ſumit diabolus, veluti ex armentario, pag. 156. col. 1 appetitus praui, nidi ſunt & foueę dæmonum, p. 522. col. 1. appetitus excitant in nobis tempeſtates, pag. 547. columu. 2. appetitui imperandum, ibidem. appetitus cicurandi, vt greges, pag. 586. col 2. appetitus prauus abſque mora repellendus, pag. 712. colum. 1. appetitus domandi, vt feræ. pagina 728. col. 2. appetitum vincere maius eſt, quam barbaros hoſtes, ibid appetitus bellum inteſtinum, pag. 729. col. 1. appetitus inuadit nos, vt beſtia, pag. 737. col. 1. appetitus bellum, putatur pax. ibidem. Vide cupiditas. appetitus bellum inteſtinum, non extinguitur hic omnino, p. 701. col. 1 Deus noluit animi appetitus omninò extirpare, pag. 1002. col. 2. appetitus, ſiue affectus terram non tangant, cœlo aperti ſint pagin. 1054. col. 1. appetitus inimici domeſtici. pag. 1057. col. 1. appetitus ſunt belluæ, brutis ſunt animantibus ſimiles, mortificandi. pag. 1191. col. 1.

Apoſtolus.

Apoſtolorum nomina. pag 680. &c. apoſtoli cur dicantur ſal terræ, pag. 741. col. 2. apoſtoli ſaliebant corpora in æternitatem, pagina 742. col. 1. apoſtoli ſale doctrinę mundum reſperſerunt, ibidem. apoſtoli in mundum vniuerſum miſſi, pa. 744. c. 1. & p. 757. col. 1. apoſtoli lux, & ſol mundi, pag. 744. col. 1. & 2. apoſtoli radij ſolis, id eſt, Chriſti, ibidem, colum. 2. apoſtolicum munus eſt publicum, vt ciuitas ſupra mon-

Digitized by Google

tem,& lucerna ſuper candelabrum,p.744.col.2. De miſſione Apoſtolorum,p.1033 & ſequent. Bini miſſi ſunt,& qui nam ſocij fuerint,p.1034.col.1.Pręcepta ab Apoſtolis ſeruanda in miſſione.p.1034.col.2. & ſequē.an ſint ſeruata pręcepta ab Apoſt.in reliq.miſſionibus inter Ethnicos?p.1039 col.1. Apoſtoli miſſi ſunt vt oues in medio luporũ.cur.p.1043.col.1.Apoſtoli à Chriſto diuelli,eiuſque praſentia,vel ad punctum temporis carere nolebant. De cognitione diuinitatis Chriſti,quam habuerunt Apoſtoli,p.1088.col.2.Apoſtoli diſputarunt de primatu,pag.1228.col.1.& 2.An apoſtoli commiſerint crimē graue ſuperbia in hac diſputatione?pag.1228.col.2.Apoſtolorum exemplum,pag.745.c.1.Apoſtolorum vita typus noſter,p.759.col.1. Apoſtoli fuerunt lux mundi,Ioannes Baptiſta fuit lucerna domus Iacob,p.210.col.2.Apoſtoli extenderunt calceamentum Chriſti vſque in Idumęam,& portauerunt calceamenta Chriſti,ibid.Apoſtolorum duplex vocatio.p.495.col.1.& pag.5[illegible]3. col.2. Apoſtolis opus fuit,qui fundamenta Eccleſia locarent. pag. 497. col.2.Apoſtolos vocauit Dominus non oratores,ſed piſcatores, pag.498.col.1.Apoſtoli ſimiles nubibus.ibid. Apoſtolos pauperes elegit Chriſtus,non nobiles.ibidem. Apoſtolos idiotas vocauit Dominus, vt confunderet mundum,pag.498.col.2.Per piſcatorem Chriſtus lucratus eſt Imperatorem.ibid.In electione humiliũ Apoſtolorum,ſplendeſcit Dei potentia.pag.498.c.2. Piſcatores Deus elegit,vt potentia Dei tribuerentur ea, quæ facerent, ibid. Apoſtolorum dona voluit Dominus in humilitate fundare,p.499.col.1.Per Apoſtolos piſcatores Chriſtus expiſcatus eſt orbem,ibid col.1. Apoſtoli gemma à Chriſto expolita,ibid. Duo fratrũ paria vocauit Chriſtus ad apoſtolatum,vt charitatem, & concordiam in gubernando inſinuaret,pag.499.col.1. Apoſtoli Chriſtum ſunt ſequuti imitando,pag.501.col.1. Apoſtoli pauca reliquerunt,& multa,pag.501. col.2. Apoſtoli primo in propinquis, poſtea in remotis regionibus prædicauerunt,pag.503. col.2. An Apoſtoli alij præter Petrum habuerint vxores?pag.512.col.2.& p.513. Apoſtoli duodecim, ſigna Zodiaci duodecim, boues duodecim,columnæ duodecim, tintinnabula, gemmæ,pag.677.col.1.& 2.apoſtoli nomen quid ſignificet,pag.678.col.1.apoſtoli non bello, ſed Dei virtute orbem vicerunt,pag.678. col.2. Quid fuerit Apoſtolatus,pag.678.col.2.apoſtoli ſuperant alios Sanctos, p.679.c.1.apoſtoli cur fœminas circumducebant, & an fuerint illorum uxores,p.513 & 514.apoſtolos cur Dominus numero duodenario elegerit,pa.676. col.2. Duodenarij numerus apoſtolorum ſimilia,p.677. c.1. & 2.apoſtoli appellati ſunt alij præter duodecim Apoſtolos,pag.679 c.1.

Aqua.

Aquam cur Iſraelitę effuderiũt in Maſphat.pa.56.c.2.Vt aqua effundenda ſunt peccata.ibid.aqua viua, quæ dicatur,p.446.col.1.aqua viua gratiam adūbrat, & Spiritum ſanctum,& doctrinam. ibid. aqua viua, aqua baptiſmi,p.447.c.1.Aqua putei ſignificat voluptatem,& caduca bona,p.464.c.2.aqua pecorum,bona mundi caduca,p.465.c.1.aqua angelorum eſt gratia,p.465.col.1. aqua Chriſti extinguit ſitim mundi, p.466.c.1.aqua mundi aqua molendini, in circuitu trahit corda. aqua Chriſti impellit in cęlum, p.466. c.2.aqua viua cur dicitur gratia,p.467.col.2.&c. De aqua mundi,& aqua Chriſti,p.468.c.1. aqua ex tēplo egredientes,& mare mortuum ſanantes,p.467.co.2.Pro potu aqua Lyſimachus ſe,exercitumque tradidit hoſtibus.p.482.c.2.

Aquila.

Aquilę cum ceruo pugna,pag.172.col.2.

Arabia.

Arabia appellatur Saba,pag.957.col.2.

Aratrum.

Ad aratrum manum mittens,retro ne reſpiciat pa.538.c.2.ad aratrum manum quis dicatur mittere.p.539.col.2.

Arbitrium.

Liberum arbitrium,p.1004.c.1.& p.1001.col.1. & p.1100.col.1.& pag.1110.col.1. Neminem cogit Deus,pag.1168.col.2.Voluntarios milites vult Dominus,p.1189.col.1.

Arca.

De arca teſtamenti,p.292.& 293.an fuerit in arca vrna Manna,& virga Aaron?p.293. col.1. arca totius gratia Chriſtus,ibid.arca non habebat clauem, p.294.col.1.arca cur dicatur ſcabellum pedum Dei? p.296.col.1 arca quid ſignificat allegoricè, p.297.& 298.arcam humeris portabant Leuitæ,p.370.c.1. an Dominus percuſſerit Ozam,quod Leuitæ non portarēt humeris arcam?ibid. Quomodo iuuerit Deus Leuitas, cum portauerunt arcam in domum Dauid,p.370.col.2.an Leuitæ ſenſerint pōdus arcæ? an arca ſubito trās Iordanem volarit?pag.371.col.1.

Architriclinus.

Architriclinus quis appelletur in conuiuio. p. 240. col.1.

Archelaus.

Loca quibus imperabant Archel.Herodes, & Philippus,p.1064.c.2. Archelao Herodis filio obuenit Iudæa,p.5,c.1.Archelaus miſſus eſt in exilium,ibid.

Aſcendo.

Quomodo Chriſtus exiſtens in terris,dicat ſe aſcendiſſe in cœlum,p.385.c.2.

Aſſiduitas.

Aſſiduitas contemptum parit laborũ,et periculorũ, p.255.c.2.aſſiduitate viluerunt opera Dei mirabilia, p.245.col.2.& p.246.aſſiduitas aufert admirationē, p.246.c 1.Vide,conſuetudo.

Atrium.

De atrio ſacerdotum,p.314.c.1.In atrio ſacerdotum ſacrificia offerebantur.ibid.atriũ fœminarũ,pag.316.c.1.de atrio mundorum,p.315.c 2.an fuerit in templo primo, atrium immundorum? pag. 316.co.1.

atria

Atria templi ſecundi, pag.324. col. 1. Atria templi Herodis. pag.330. col.1. Atrium Sacerdotum laicis non licebat introire, pag.331.

Auaritia.

Auaritia ſi in minimis non compeſcitur, ſine menſura dilatatur, p.364. c.2. Auari diuites vulpes ſunt, foueas, & nidos in terra habent, p.535. col.2. Auaritia fugienda concionatori, pag.1052. c.2. Auarus piſcis pecuniam habens in ore, p.1224. c.2. Auari manus auida erga pauperes, p.672. c.1. Auaritia cor durum reddit, pag.673. c.1. Auari ſitis, p.721. c.2. Aurum ſitiſti, aurum bibe, ibi. c.2. Auaritia inexorabilis, pag.1252. col.2. Vide, Diuitiæ.

Auditor.

Auditor concionum verba audita vertat in facta, p.40 vel 60. c. 2. Auditor niſi Deus opem ferat non conuertitur, p. 988. c.1. concionator rigat, incrementum dat Deus auditori, ibid. Quomodò audiendum ſit verbum Dei, pag. 989. c.1. &c. Quibus auribus, qua attentione, ibid. Excipiendum corde, vt ſemen excipitur terra, ibid. col.1. Auditor obliuioſus, pag. 990. colum.1. Auditor attentus, & verbi ruminator, ibid. Auditor deuotus, ibid. col.2. Auditoris boni cor bonum, & optimum ad excipiendum verbum Dei, pag. 992. col. 1. & col. 2. Bonus auditor quid faciat, pag. 993. col.2. Bonus auditor, pag. 1005. colum.2. Auditor accipit verbum Dei, tanquam pecuniam, vt vſuras ſoluat operum, pag. 1054. col. 1. Auditorum capacitati concionatoris doctrina reſpondeat, pag. 61. col. 1. Auditori boni eſt libenter audire, & facere, pag. 435. col. 1. Deſiderium audiendi verbum Dei, pag. 502. col. 1. Auditoris auiditas excitat concionatorem, ibid. Auditor vinum verbi bibat auidè, & velociter operetur, pag. 491. colum. 2. Auditor bonus cum perdice confertur, pag. 587. col. 2. Auditor verbum Dei in ſe non habens quis, pag. 651. col. 1. Auditor tunc proficit, cùm concionator auſteriora prædicat, pag. 754. col. 2.

Audaces.

Audaces ad do. et dum, pag. 84. col. 1.

Auguſtus.

Auguſtus Cæſar imperauit annis 56. pag. 3 col. 2. Auguſtus fuit Imperator fœlix, & infœlix, pag. 4. col. 1. Auguſto fœlicior, Traiano melior, acclamatum olim Imperatoribus, pag. 4. col. 1. Auguſtus Romam accepit lateritiam, reliquit marmoream, pag. 4. col. 1.

Auguſtinus.

Auguſtinus flebat ordinationis ſuæ tempore, propter periculum miniſterij, pag. 169. col. 2. Auguſtinus elegit abiectus eſſe in domo Dei. Epiſcopatum fugiebat, in humili loco ſaluari volebat, pag. 170. col. 1. Auguſtino dixit Dominus, aſcende ſurſum, ibid.

Aures.

Aures audiendi quæ, pag. 982. col. 2. & pag. 989. c. 1. Aures perforatæ ſiue perfoſſa, ibid. col. 2.

Auxilium.

Auxilium Dei videtur aliquando tardare, pag. 1090. c. 1. & 2. De auxilio Dei, pag. 154. c. 1. & c. 2. Ad auxilium Dei confugiendum, ibid. Auxiliatur nobis Deus pag. 159. colum. 1. Si Deus pro nobis quis contra nos? ibid. Vndique ſunt bella, & vndique auxilia, pag. 160. col. 1. De auxilio Angelorum, ibid. Auxilium fert Dominus ſuis, pag. 546. col. 2. Auxilium à Deo poſtulandum quomodo, pag. 547. col. 1. Auxilium carnis non portandum, pag. 1054. col. 1. Deus ſanctos ſuos iuuat, & tenet, & non derelinquit, pag. 1090. col. 2. Auxilium differt Dominus, pag. 547. col. 1. Auxilium Dei quomodo impetrarit Ioſaphat, ibid. Auxilium dat Deus, etiam propter preces, & merita aliorum, p. 569. c. 1. Reſurgit peccator, Deo auxiliante, p. 1251. c. 1. Auxilium Dei precibus implorandum, p. 686. c. 1. Neceſſarium eſt Dei auxilium, & petendum, p. 849. col. 1. Deus etiam non rogatus auxiliatur, p. 888. c. 2. Deus auxilijs ſuis nos portat, veluti in humeris, p. 889. c 1. Perditio ex nobis, auxilium ex Deo, pag. 889. col. 1. Auxilium Dei celeriter accipiendum, ibid. De auxilio Dei, pag. 889. col. 1. & 2. & pag. 1000. col. 2. Nullum eſt peccatum, quod homo non poſſit facere, ſi deſit auxilium Dei, pag. 933. col. 2.

B

Baptiſmus Ioannis.

Baptizare iuſſit Deus Ioannem, pag. 24. c. 2. cauſæ cur Ioannes baptizauit, pag. 24. col. 2. Baptiſmus Ioannis longè diſtat à baptiſmo Chriſti, pag. 20. colum. 1. Baptiſmus Ioannis erat iſagogicus; non conferebat gratiam ex opere operato: non imprimebat characterem, pag. 20. col. 1. Baptiſmus Ioannis non remittebat peccata, pag. 20. & 21. Baptiſmus Chriſti ſuperat omnia baptiſmata, pag. 20. col. 2. Baptiſmus Ioannis cur dictus ſit pœnitentia in remiſſionem peccatorum, pag. 21. & 22. Baptiſmus Ioannis an habuerit formam verborum? pag. 22. colum. 1. An fuerit Sacramentum? ibid. col. 2. An datus ſit Ethnicis, & infantibus? pag 23. col. 1. Baptiſmus Chriſti fuit neceſſarius baptizatus baptiſmo Ioannis, pag. 22. col. 2. An Ioannes fuerit a Chriſto baptizatus? pag 67. col. 1. Quibus locis baptizarit Ioannes, pag. 23. col. 1. Ioannes non baptizabat per diſcipulos, pag. 420. col. 1. Ioannes baptizauit vſque ad carcerem, pag. 420. col. 2. Quæſtio diſcipulorum Ioannis de Baptiſmo, pag. 421. col. 1.

Baptiſmus Chriſtianorum.

Baptiſmi ſacramentum an fuerit inſtitutum in Iordane? p. 79. c. 1. Aquas ſanctificauit Chriſtus in Iordane, & materiam baptiſmi deſignauit, p. 79. & 85. cur dicatur Chriſtus vim regenerantem dediſſe aquis? pag. 81. c. 1. Et Chriſtus in ſuo baptiſmo demõſtrauit noſtri baptiſmi materiam, formam, & effectus, p. 87. c. 2. Baptiſmi aquis extinguitur igneus gladius, p. 88. c. 1. Baptizatis reſerantur myſteria cœleſtia, patet illi in cœlum via, pag. 87. col. 2. & pag. 88. Baptiſmi typus mare æneum templi Salomon. pag. 320. col. 2. Baptizati ex aqua aſcendunt in virtutes, pag. 70. col. 2. & pag. 89. c. 1. & 2. Baptizatorum virtutes indicat columba, p. 89. c. 2. & pag. 90. Baptizari igni

q .id ſit. pag. 35. c. 2. Baptiſmi character. pag. 35. colum. 1. Baptizari adoptantur à Deo. p. 88. & 89. In baptizatos deſcendit Spiritus ſanctus. p. 88. c. 2. Baptiſmus neceſſarius ad conſequendum regnum cœlorum. pag. 378 col. 2. An Bapt. fuerit neceſſarium poſt illa verba: Niſi quis renatus, &c. p. 379. c. 1. Baptiſmi tria genera, aquæ, flaminis, & ſanguinis ibid. c. 2. De effectu Baptiſmi, ibid. In Baptiſmo mortem Domini, & Reſurrectionem imitamur. aſſequimur nouum eſſe ſpirituale, & diuinum, p. 39. c. 1. & 2. De Baptiſmo latè. p. 395. &c. In Baptiſmo renunciamus diabolo, & eius operibus, pag. 397. Baptizatorum eſt mandata ſeruare, & benè operari, ibid. In Bapt. peccata ſepeliuntur, ne reſurgant p. 398. c. 1. Baptiſmus eſt virtutum vita, mors criminum, ibid. Baptiſmi aqua eſt vitæ, p. 447. c. 1. In piſcina ſanitas Baptiſmi indicabatur, p. 616. c. 1. Baptiſmi typus fuit piſcina, p. 620. c. 1. Aqua Baptiſmi peccata demergit, ibid. c. 1. & p. 621. c. 1. Aquas Baptiſmi dulces, fecit crux, p. 621. c. 1. In aqua Baptiſmi vt piſces naſcimur, p. 621. col. 1. Poſt Baptiſmum peccata fugienda, ibid. c. 2. Baptiſmus hominem renouat, p. 622. col. 1. Signa renouati hominis, ibid. Chriſtus baptizauit Deiparam Virginem, & D. Petrum. Petrus baptizauit Andream, Ioannem, & Iacobum. hi reliquos Apoſtolos, p. 416. col. 1. Apoſtoli baptizati Baptiſmo Chriſti, ibid. Septuaginta diſcipulos Petrus, et Ioannes baptizarunt, ibid. An diſcipuli Chriſti baptizarint in nomine Sanctiſſimæ Trinitatis, pag. 417. col. 2. De tempore quo diſcipuli baptizarunt, pag. 439. col. 2. An Baptiſmus diſcipulorum fuerit præſtantior, Baptiſmo Ioannis? pag. 416. colum. 1. & pag. 417. colum. 1. Baptiſmus Chriſti. Vide, Chriſti Baptiſmus.

Bartholomæus.

Bartholomæus an fuerit Nathanael? pag. 223. col. 2. & pag. 682. col. 2. Bartholomæus an fuerit regia ſtirpis? pag. 682. Bartholomæi dictum, ibid.

Beatitudines.

Sermo de Beatitudinibus quo loco ſit habitus? pag. 691 col. 1. An ſit idem apud Matthæum, & Lucam? pag. 690. col. 1. Cur in monte habitus? pag. 692. col. 1. An coram turbis? pag. 691. Cur à ſedente Domino habitus? pag. 692. col. 2. Octo Beatitudinum canticum graduum, pag. 693. col. 2. Beatitudo duplex, in cœlo re, & in terra ſpe, pag. 694. col. 1. Beatitudines cur dicantur virtutes, ibid. Octo beatitudines, octo margaritæ, ſiue gradus ex margaritis in cælum, pag. 703. col. 1. Octo viæ apertæ in mari, ibid. Beatitudo Chriſtiana interna eſt animis, pag. 704. col. 2. Octo Beatitudines continentur his duobus verbis, Suſtine, & Abſtine, pag. 705. col. 1. Beatitudinum catena aurea, pag. 736.

Beelzebub.

Beelzebub quid ſignificet, & quod idolum fuerit, pag. 943. colum. 2.

Benedictio.

Benedictio, qua Sacerdotes antiquæ legis populo benedicebant ſacrificio peracto, pag. 366. col. 2.

Benedictus.

D. Benedictus quonam modo viderit mundum collectum, pag. 122. col. 2.

Beniamin.

In ſorte Beniamin fuit Ieruſalem, & templum Salomonis, pag. 289. c. 1. Beniamin benedictio exponitur, ibid.

Bethania, Bethabara.

Bethania duplex, pag. 191. col. 2. Bethabara, & Bethania idem locus, ibid.

Bethſaida.

Bethſaida vicus, poſteà ciuitas dicta Iulias, pag. 1161 col. 2. Bethſaida domus venatorum, patria Diui Petri, & D. Andreæ, pag. 227. col. 1. Bethſaida deſertum vbi fuerit, pag. 1072. col. 2. & pag. 1073. col. 1.

Boanerges.

Boanerges quid ſignificet, nomen Ioannis, & Iacobi, pag. 682. col. 1.

Blaſphemia.

Blaſphemia in Spiritumſanctū quæ dicatur, p. 948. etc. Quomodo dicatur irremiſſibilis, pag. 950. col. 1.

Bona.

Bona caduca ineſcant, pag. 539. c. 2. Bona caduca momento temporis euaneſcunt, p. 173. c. 1. & pag. 192. c. 1. & 194. c. 2. Bona caduca dat Deus quærentibus regnum Dei, p. 164. c. 1 & 2. Bona caduca ſunt adiectitia, ibid. et pag. 831. col. 1. Bona cœleſtia deſideranda, pag. 625. c. 2.

C

Cabus.

Cabus quæ menſura fuerit, pag. 1010. col. 1.

Calamus.

Calamus quaſſatus, & lignum fumigans, quid ſignificet, pag. 671. col. 1.

Calceamentum.

Corrigia calceamēti Chriſti quid ſignificet, p. 204. c. 1. Calceamenta ſignificant mortua, & carnalia opera, ibid. c. 1. Calceamēta ſignificant cautionem, & tutelā, p. 204. c. 2. Calceamenta Chriſti portare quid ſit, p. 210. c. 2. An Chriſtus vſus ſit calceamentis? p. 34. c. 1. & p. 921. col. 1.

Caluariæ mons.

In montem Caluariæ ductus eſt Iſaac, vt immolaretur, pag. 287. col. 2. Caluariæ mons, mons Moria, ibid.

Caligula.

Caligula in auro volutatus, pag. 708. col. 2.

Cana.

Cana oppidum vbi ſit, pag. 230. col. 1. Cana ſignificat Zelum. Cananæus Zelotem, ibid.

Candelabrum.

De candelabro templi, pag. 307. col. 1. &c. Candelabris ſimiles Doctores, ibid. col. 2. Septem lucernis Cand. ſeptem planetæ indicantur, pag. 308. col. 1. Et ſeptem dona Spirituſſancti, ibid. An omnes lucernæ candelabri interdiu extinguerentur? pag. 310. col. 2. Lucernas candelabri Sacerdotes componebant, ibid.

Canis.

Index Rerum.

Canis.

Canis reuerſus ad vomitũ peccator, p.913.c.2. Canẽ mortuũ ſe appellat Dauid, p.202.c.1. Canis viuus eſt detractor mordens, mortuus eſt, qui nõ mordet, nec latrat, ibid.

Cantor.

De Leuitis cantoribus, p.372.c.1.&c. Cantorum fortes 24. ſiue vices, ibid. Canebant etiam nocte, ibid. Cantorum principes Aſaph, Heman, & Idithun, p.372.c.1. Cantorũ veſtes, p.373.c.1. De loco cantorum in templo, ibid. col.2.

Caput.

In capite plenitudo ſenſuum eſt, pag. 178. vel 177. Caput & pedes, aiebat Plato, non debere velari, & aſſueſieri mollitiei, pag.205. col.2.

Capharnaum.

Capharnaum ciuitas maritima. p.267.c.1. De ciuitate Capharnaum, p.485.c.1.2. De fonte Capharnaũ, ibid. Quid ſignificet nomen Capharnaum, ibid. col.2. Capharnaum fuit velut Metropolis Galilea, p.485.c.1. Capharnaum ſita iuxta lacum Galilea, pag.497 col.1. Capharnaum dicitur ciuitas Chriſti, pag.567. col.1.

Caro.

Carnis ſtimulus, quo D. Paulus ſtimulabatur, quid fuerit? pag.151. col.2. Caro & ſanguis, quid ſignificent, pag.1171. col.1.

Carbonarius.

Carbonarius in Epiſcopum electus à Diuo Gregorio, pag.688. col.1.

Charitas.

De charitate, & concordia, pag.90 c.1. Charitas Dei, & proximi, pag.100. col.2. Charitas ſæuit ſine felle more columbino, non coruino, pag. 90. Totum Dei viuum templum auro charitatis fulgeat, pag.300. col.1. Charitas erga omnes, ibid. Charitas aurum, pag.724. col.2. Charitatis catena, ibid. col.2. Duæ radices in animo; altera charitatis, altera cupiditatis, pag.725. col.1. Charitas fermentum, pag.1010. col.1. Charitas eſt margarita, pag. 1014. col.1. Charitas ſimilis igni altaris, ſacro, & perpetuo, pag. 320. col.1. Amor mundi ſimilis igni alieno, ibid. Subijcienda ligna ne extinguatur ignis charitatis, ibid. Charitas ordinata Deum præfert omnibus, pag.536. col.2. De charitate erga inimicos, pag.793. & pag.795. Charitatis ardor abſumit iniurias, pag.795. col.2. Charitatis pulchritudo, ardor, impetus, pag.796. Charitas cum Sole confertur, ibid. Eſt inter virtutes gigas, ibid. Charitatis curſus ſuperat curſum Solis, pag.797. col.1. Charitas cor dilatat, vt inimicos etiam capiat, ibid. col.2. De charitate fraterna, pag.499. col.2.&c. Vt lapides calce, ſic Chriſtiani charitate conglutinantur, ibid. Fratrum paria vocauit Chriſtus ad Apoſtolatum, vt fraternam charitatem indicaret, pag.500. col.1. Vide, Pax.

Caſtitas.

Caſtitas lilijs ſignificatur, p.307.c.2. De caſtitate Sacerdotum, pag.369. col.1. Caſtitas mundat cor. ſcientiam Dei, & ſcripturarum ſuſcipit, pag.699. col.1. Caſtitas contemplationi apta, pag.725. col.2. Carbonum ſordibus pulchritudinem quidam occultauit, propter caſtitatem tuendam, pag.688. col.1. Suſtine, & abſtine, pag.705. col.1. Caſtitatis dura prælia, pag.137 col.1. Caſtitatem tuetur ieiunium, ibid.

Cella.

De cellisq́; cingebant templum, pag.321. c.2. De cellis templi, in quibus virgines habitabant, pag.333. col.1.

Cæſarea.

De Cæſarea Philippi, & Cæſarea Paleſtinæ, pag.1165. De Cæſarea Philippi, pag.6. col.2.

Cœlum.

Cœlorum regnum cur dicitur appropinquaſſe, p.1035. col.2. & pag.26. Cœli quomodo ſint aperti in Baptiſmo Domini, pag. 72. col 1. Cœlos quomodo viderit apertos D. Stephanus, ibid. Cœlum aperuit Chriſtus, & expugnauit, pag.83. col.1. Vim cœlo Chriſtus intulit, ibid. Cœlum appropinquat, cùm deſinit terra, pag.37. Cœlorum harmonia, pag.39 col.1. & 2. cœli ſuas habent voces quibus enarrant gloriam Dei, pag 247. col. 1. cur Deus in cœlis eſſe dicatur, pag. 809. col. 2. cœlum patria, ibid. cœleſtia bona deſideranda, pag.625. col.2. cœleſtia bona cogitanda, & quærenda, pag.836. col.2. cœlum ſitit terra homo, pag.811. col.2.

Cæcitas.

De cæcitate hominum, pag.464. colum.1. & pag.625. col.1. & pag.1132. col.1. & pag.1163. col.2. caduca rerū excæcant, ibid. col.2.

Cœnaculum.

De cœnaculis templi, pag.311. col.1.&c.

Cephas.

De nomine Cephas, pag.681. col.2.

Centurio.

De Centurione, pag.876.&c. An fuerit Iudæus? ibid. centurionis fides, p.878. col.1. Quomodo Chriſtus ſit admiratus fidem centurionis, p.879. col.1. An fides centurionis ſuperarit fidem omnium Iudæorum? p.880.c.1. An fides leproſi fuerit maior fide centurionis? ibid. col.2.

Ceræ.

Cera vſus non fuit in templo antiquo, ſed olei, pag. 307. colum.1.

Ceruus.

Ceruus ſerpentes extrahit ex cauernis, pag.961. col.1. cerua difficilis partus, pag.197. col.1. cerui cum Aquila pugna, pag.172. col.2.

Cibus.

Antiqui cibum ſumebant recumbentes, pag. 920. colum.1. & colum.2.

Chananæa.

De Chananæa. p.1136. et ſeq. Vnde dicatur Chananæa, et Syrophœniſſa, ibi. Perſeuerat repulſa, micas petit, p.1138 c.2. Fides Chananææ, & perſeuerantia, pag.1140. col.2.

Cherubim.

De Cherubinis templi, p.295. col.2. cur Deus dicatur ſedere ſuper cherubim? pag.295. col.2. et pag.297. col.1. Cherubim dicuntur currus Dei, pag.296. col.1. De figura

d by Google

Cherubinorum, ibid. cherubim nomen quid ſignificet, ibid. c. 2. & p. 297. cherubim cœleſtes ſpiritus, ibid. cherubim duo hemiſpharia, ibid. cherubim duo teſtamenta, p. 297. col. 2. cherubim indicant ſcientiam S. Trinitatis, p. 298. c. 1. cherubinorum quadriga, an fuerit in altari thymiamatis? p. 362. c. 2.

Chriſtus.

Chriſtus cur dicatur uemiſſe poſt Ioannem, pag. 175. c. 1. Chriſti patria, p. 1021. c. 2. Chriſtus quorſum uenerit, p. 1023. & ſequen. Chriſtus an exercuerit artem fabrilem? p. 1027. c. 2. Chriſtus quomodo dicitur non potuiſſe miracula facere in patria, pag. 1030. c. 1. Chriſtus omnibus hominibus prapoſitus. p. 1094. c. 1. à Patre manifeſtatus, & ſignatus, ibid. Imago Patris, ibid. Vnctus, ibid. in natura humana Pater impreſſit imaginem ſuam, ideſt. Verbum, p. 1094. c. 2. Chriſtum quomodo ſignarit Pater, ibidem. Chriſtus omnes ad ſe uenientes excipit, pag. 1097. col. 1. Quomodo dicitur non potuiſſe latere, pag. 1135. c. 1. & 2. Viſo Chriſto ſtupefactus eſt populus, p. 1215. c. 2. Chriſti merita, p. 1250. c. 2. Merita Chriſti non excludunt pænitentiam, & opera noſtra, p. 1251. c. 1. Chriſtus quo modo exiſtens in terris, dicat ſe aſcendiſſe in cœlum? pag. 385. col. 2. Chriſtus quomodo dicatur ante Ioannem factus, p. 175. c. 1. Chriſtus factus mons, ibid. c. 2. Chriſtus plenus gratia, de plenitudine eius nos accipimus, p. 176. c. 2. & p. 178. uel, 177. Chriſtus fons, origo, mare, uirtutum, ibid. Chriſtus ſimilis fonti igneo, pag. 176. & 178. in Chriſto quomodo habitet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, pag. 178. col. 1. Chriſtus Medicus ſuauiſſimè curans, pag. 180. col. 2. Quomodo Chriſtus gratiam fecerit & ueritatem, pag. 181. col. 1. Chriſtus teſtis oculatus omnium, quæ docebat, pag. 181. colum. 2. Chriſti dignitas ſuper omnes Angelos, & homines, pag. 203. col. 1. Chriſtus malus inter ligna ſiluarum, ibid. Chriſtus abſconditus, manifeſtatus eſt Iudæis à Ioanne, gentibus, ab Apoſtolis, p. 210. Chriſti manſuetudo, p. 212. c. 1. & p. 670. c. 2. & 671. Chriſti innocentia neceſſaria redemptioni, p. 211. & p. 213. In una perſona Chriſti eſt natura diuina, & humana, p. 386. col. 1. Chriſtus Pontifex, & uictima, pag. 216. c. 2. Chriſtum Pontifex antiquus adumbrauit, pag. 362. c. 1. Chriſtum adumbrauit arca teſtamenti, p. 293. c. 2. Chriſti uulnera feneſtræ charitatis, p. 308. c. 2. Chriſtus in propria perſona fuit doctor Iudæorum, p. 750. c. 2. Chriſtus ſapientia Patris, ad Iudæos uenit, & ad gentes, pag. 392. & pag. 393. Flumina ſapientia Chriſti, ibid. Chriſtus in propria perſona ſolum miſſus eſt ad Iudæos, p. 1138. c. 1. Chriſtus uocat omnes ad ſuum gymnaſium, ibid. Chriſtus Rex fortiſſimus, & ſempiternus, pag. 393. c. 1. Chriſtus ſapientia irrigauit orbem, ut flumina paradiſi, ibid. Chriſtus ſuſtinuit crucem, pudore, & confuſione contempta, pag. 394. c. 1. Chriſtum uicit diabolum ſua imbecillitate, pag. 462. colum. 1. Chriſtus concionari cœpit in Galilæa, pag. 492. c. 2. Chriſtus circuibat, oppida Galilæa docendo, pag. 493. c. 2. In uultu Chriſti quidam ſydereum, pag. 586. c. 1. Chriſtus docuit homines ius, pag. 670. c. 1. Chriſtus ius ad uictoriam adduxit, pag. 672. c. 1. Chriſtus quomodo non placuerit ſibi, p. 733. c. 1. Chriſtus feris ſimiles, conuertit in homines, p. 573. c. 1. Chriſtus quos ſanabat perfectè ſanabat, corpus, & animam, pagin. 575. col. 2. Chriſtus probat ſe Deum eſſe, pag. 570. col. 1. Chriſtus probat ſe habere poteſtatem remittendi peccata, ibid. Chriſtus æqualem ſe facit Patri, pag. 632. c. 1. & pag. 636. colum. 2. & pag. 639. c. 1. Chriſtus cur ſe appellet Filium Hominis, pag. 663. c. 2. Chriſti nomen Conſtantinus ferebat in galea, p. 406. c. 1. Chriſti nomen in Labero, vexillo Imp. p. 405. & 406. columba ſimilis Chriſtus, p. 83. colum. 2. Chriſti ætas, vide Ætas, de Chriſti baptiſmo, p. 65. & ſeq. Quo menſe fuerit Chriſtus baptizatus, & quo die, ibid. An fuerit baptizatus ſexta die ianuarij? An ſit eodem die baptizatus, quo à Magis eſt adoratus, & aquam conuertit in vinum? ibid. Quo Iordanis loco fuerit baptizatus. An per aſperſionem, p. 70. An fuerit baptizatus in loco tranſitus Iſraelitarum? p. 71. c. 1. An miracula baptiſmi viderint Iudæi, qui aderant? pag. 79. c. 1. Poſt baptiſmum orauit Chriſtus, & facta ſunt miracula, pag. 81. col. 2. Baptiſmi locus quot milliaribus diſtet ab Hieruſalem, pag. 97. c. 2. cur Chriſtus voluerit baptizari, pag. 85. c. 2. Exemplum humilitatis Chriſti in baptiſmo, pag. 86. col. 1. Chriſtus per diſcipulos baptizauit, p. 415. c. 2. de Chriſti deſerto, p. 97. & ſequent. deſertum petiuit Dominus poſt baptiſmum: Ianuarij die 6. Vbi ſit hoc deſertum, quot milliaribus diſtet ab Ieruſalem, & Iericho, & loco baptiſmi, pagin. 97. & 98. Cur Chriſtus deſertum petiuerit, pag. 99. colum. 2. Quibus cum beſtijs fuerit, in deſerto, pag. 97. colum. 2. Chriſtus ductus à Spiritu ſancto in deſertum, pag. 98. col. 1. de Chriſti ieiunio, pag. 105. & 106. An ieiunium Chriſto attulerit debilitatem, maciem, & eſuriem? ibid. De Chriſti tentationibus. Vide, Tentatio. Chriſtus diabolum quomodo ligarit, pag. 967. col. 1. & col. 2. Quæ ſpolia diabolo abſtulerit, pag. 968. col. 1.

Claues.

Claues ſignificant poteſtatem, pag. 1175. col. 2. claues regni cœlorum, ibid.

Cleopatra.

Cleopatra duo vniones ſummi pretij, pag. 718. col. 1.

Cogitatio.

Cogitatio eſt fons operum, pag. 214. col. 1. cogitationes ſolus Deus intuetur, p. 570. col. 1. cogitationes Angeli non cognoſcunt, ibid. col. 2. cogitationem præmittit diabolus, antequam veniat, pag. 712. col. 1. A malis cogitationibus Chriſtus purificat mentem, pag. 777. col. 1. Exordia peccatorum cogitationes, ibid. cogitatio diaboli protinus abijcienda, pag. 712. cogitationes primi hoſtes in aciem prodeunt, pag. 1132. col. 2. cogitationes ſtatim perimendæ in ipſo initio, ibid. & pag. 1133.

Cognati.

Mali cognati ſunt inimici, p. 1056. c. 2. cognatio virtutis

tatis maior eſt, quàm cognatio ſanguinis, p.30.c.2. & p. 976.c.2. & p.977.c.1. cognatis mortuus eſt vir religioſus, pag.501.col.1. cognati ſcandalizantes fugiendi, pag. 1230.col.2. Deus magis amandus, quàm cognati, pag. 536.col.2. & pag.976. cognatio ſpiritualis, ibid.

Cognitio ſui.

De cognitione ſui, pag.193.col.2. cognitioni ſui vacant viri probi, ibid. cognoſcimus alia, non nos, ibid. & pag.1159 colum.2. crimina noſtra, vt cognoſcamus, ante oculos ponenda, pag.775.col.1. Non cognoſcimus nos, vt Harpaſte, pag.1132.col.1.

Columba.

An columba vera fuerit, quæ in baptiſmo Chriſti apparuit? pag.74.col.1. cur Chriſti capiti inſederit, pag.75. col.2. Quid indicabat, pag.82.col.2. & pag.83.colum.1. Quoties apparuerit, pag.209.col.2. columba ſimilis Chriſtus, pag.83.col.2. columbæ proprietates recenſentur, pag. 90. & 91. columbæ proprietates indicant dona Spiritusſancti, & virtutes chriſtianorum, ibid. columbæ Syriæ, & Indicæ pulchriores, pag.92.col.2. columba baptiſmi, ſimilis columbæ Noe, pag.92.col.1. columbarum oculi dicuntur oculi ſpiritales, ibid. col.2. columbas colebant Palæſtini, & Syri, pag.92.col.2. de columba deargentata, Pſal.67.pag.93.col.1. columba ira quæ dicatur, pag.93. col.2. & ſeq. columba indicat qualis ſit Spiritusſanctus, pag.91.col.2. columba gemens in foraminibus petræ eſt pœnitens, pag.52.col.1. columbina ſimplicitas cum prudentia ſerpentis, pag.1044.col.2.

Color.

Color venerabilis pallor, pag.141.col.2.

Columna.

De columnis veſtibuli templi, pag.312.col.1. columnarum nomina quid ſignificent. de altitudine, & linea ambiente, & capitellis, ibid. col.2. columnæ templi ſtabilitatem regni Chriſti adumbrant, pag.313.col.1. Herculeis columnis præſtantiores, ibid.

Commune, Communicare.

Communicare ſignificat inquinare. & commune immundum, pag.1126.col.1.

Concionator.

Concionatoris laus, lacrymæ auditorum, pag.757.c.1. concionator non ſit acceptor perſonarum, pag.911.col.1. concionator curet ſalutem auditorum, p.909.col.1. cum concionator auſteriora prædicat, proficit auditor, pag.754. col.2. concionando animas ſuſcitare, maius eſt quàm ſuſcitare corpora, pag.538.col.1. Qui verbum Dei abſcondit, frumentum abſcondit, ibid. Arat concionator corda, crucis aratro, pag.539.col.2. Ad concionandum vocatur contemplator, pag.564.col.2. concionatores ardeant ſibi, luceant proximo, pag.649.col.1. & p.757.c.1. Ardere, & lucere per doctrinam, perfectum, ibid. concionatores ſunt Angeli pacis, pag.731.colum.2. Non deerunt uſque ad iudicium Eccleſiæ Doctores, pag.751.col.1. concionatores uita ſublimis, pag.692.col.1. & pag.1054.col.1. concionator doceat uerbo, & facto, pag.750.col.1. & 2. concionatoris exemplum, pag.910.c.2. concionator fugiat hominum familiaritatem, pag.99.c.1. Eat ad prædicandum, & reuertatur ad orandum, p.100.c.1. concionator à contemplatione exit ad concionem; & redit ad contemplationem, pag.101.col.1. & pag.987.col.1. concionatores ſunt flumina, ibid. de fonte amoris Dei hauriunt, & amando diſcunt, ibid. Ex contemplatione ualentius ad animarum lucra exeunt, pag.101.c.1. A charitate ducatur concionator, pag.100. Per concionatorem loquitur Spiritusſanctus, pag.1054.col.2. Sapientia concionatoris unde hauriatur, pag.1054.col.2. Vita concionatoris maius pondus habet, quàm eloquentia, pag.1054.col.1. concionatoris ſuperpelliceum quod, pag.1054.col.1. concionatoris eloquentia, & ſapientia, pag.1053.col.1. Genus dicendi concitatum complectendum, ibid. col.2. Pauperibus concionatus eſt Chriſtus, pag.1024.col.1. Mos in concionibus ſynagogæ, pag.1021.colum.2. concionator oret prius quàm concionetur. ſit orator prius quàm dictor, pag.987. col.1. Illi concionatori qui dat doctrinam, datur doctrina à Deo, pag.984.colum.1. concionator efficitur Mater Chriſti, quomodo, pag.977.col.1. An olim in tectis haberentur conciones? pag.117.col.2. concionatoris ætas, & perfectio, pag.41.col.1. concionator imploret Dei auxilium, & lauet retia, pag.504.col.2. concionator ille cum poteſtate loquitur, qui facit, quod docet, pag.507.col.1. Verbum Dei non eſt alligatum, pag.226.col.1. concionator ferat arcam humeris, pag.294.col.1. concionator ſimilis candelabro templi, pag.307.col.2. Paræcijs dandi concionatores, pag.359.col.2. concionatores indicant tintinnabula aurea, p.359.col.2. concionatorem indicat menſa cum labio aureo, p.471.c.2. De præmio concionatoris, ibid. concionatoris cupiditas non auri ſed animarum, pag.472.col.1. concionator congregat fructum in vitam æternam, pag.471.col.2. concionatoris charitas, pag.100. col.2. conciones pluuia cœleſtes, p.40. vel 60.col.2. concionator capacitati auditorum accommodet concionem, pag. 61.col.1. & pag.503. concionum uerba conuertenda ſunt in facta, pag.40. vel 60.col.2. concionator Leo, Bos, & Cherubim, ibid. concionatori neceſſaria eſt potentia ſpiritus, pag.493. concionator percurrat oppida, vt Chriſtus, pag.494.col.1. & 2. & p.988.c.2. & p.1051.c.2. concionatorum in docendo concordia, pag.499.c.1. concionatoris finis eſt homines expiſcari, non pecunias, aut laudes, pag.500.col.1. concionator doceat verbo, & exemplo, pag. 196.col.1. Similis eſt cithara, ibid. Eſt Dei præco, & Dei vox clamans, pag.197.col.2. Prius virtutem comparet, poſteà concionetur, ibid. col.2. clamare oportet, ideſt, concionari ardenter aduerſus lupos, pag.197.col.2. Sæpè oportet concionari, & homines admonere, pag.224.col.2. concionatori non perit præmium, quamuis auditores doctrinam non recipiant, ibid. & pag.1242.col.2. doceat prius factis quàm verbis, pag.68.col.2. & pag.988.col.1.

Concordia.

Concordia mater conſeruationis, pag.735.c.1. concordia Doctorum in docendo, pag.499.c.1. Vide verb. Pax,

De

De concordia, & diſcordia.p.964.c.1. Sunt aliqui per-uerſo amore concordes, mala concordia in ſcelere diſſoluenda eſt. p. 1056. c.1. De concordia. p.1114.c.2. & pag.1241.col.2

Confeſſio.

De Confeſſione. pag.46. & ſeq. Confeſſio ſit integra. p. 1253. c.2. Confeſſionem noſtram adumbrat confeſſio Iudæorum, p.48. Ad confeſſionem vocat Deus, vt abſoluat. Deus Iudex eſt pius in confeſſione, ibid. Ad confeſſionem vocatus eſt Adam, non eſt vocatus ſerpens, cur? ibid. Si Adam peccatum fuiſſet confeſſus forſitan recuperaſſet ſtatum, ibid. Qui confitetur peccata, diaboli os obſtruit, p.49.c.2. In confeſſione peccata detegenda ſunt, non occultanda, p.48.c.2.& p.1244.c.1.& c.2. Os conſutum habemus, vt nos accuſemus, non vt excuſemus, p.48.c.1. Si te in confeſſione accuſaueris, accuſatorem non timebis, p.50.col.1. Confeſſio pulchritudinem affert animo, p.52. c.1. Ad confeſſionem eſt properandum, pag.52.c.1.& 2. De pudore obſtante confeſſioni, p.50.c.2. De veritate ſeruanda in confeſſione, p.51.c.2. De tribunali, & iudicio confeſſionis, p.875. Peccata in confeſſione occultans qualis ſit, p.537.c.2. Confitens eſt columba gemens, p.52.c.1. Confeſſio, quam Ioannes exigebat, qualis fuerit, p.23.c.2. Confitebantur Iudæi peccata Ioanni ſigillatim, ibid. Confeſſio Ioannis non erat ſacramentalis, pag 24.c.2. Typus fuit noſtræ confeſſionis, ibid. An Iudæi habuerint aliquem confeſſionis modum? pag.24.c.1. Fuerit ne præceptum de confeſſione Ioannis? p.24.c.2. An confitentibus Ioan. ſatisfactoria imponere opera? ibid. De confeſſione, pag.962. c.1.& 2.& p.964.c.1.& 2.

Conſcientia.

Conſcientia bona mater tranquillitatis, & ceruical molle, pag.548 c.2. Mala conſcientia flagella, & furia, p. 549. c.1. & 2. Conſcientia teſtis eſt ſemper præſens, ibid. Mala conſcientia tormenta, ibid. Impium laniat, rimatur viſcera, monet, ibid. Conſcientia vermis immortalis, pag.131.c.2. Conſcientia bona domus eſt quietis, p.562.c.2. Conſcientia eſt facies interna hominis, p.823. c.1. Lauanda facies, id eſt, conſcientia, ibid. Conſcientia examinanda quotidie, p.1250.c.1. Conſcientia ſit arcta porta non lata, p.823.c.2. Conſcientiæ bonæ teſtimonium gloria eſt noſtra, p.654. c.1. Conſcientia recta aduerſarius, cui oportet aſſentiri, p.772.c.1. Conſcientia eſt teſtis, p.56. c.2. Conſcientiæ ſtimulos diabolus nititur tollere, pag.965.c.2. Conſcientia increpatio ſacra anchora, p.966.c.1

Conſideratio.

De conſideratione, p.992.c.2.& p.1007.c.2. Conſideratio theſaurum abſconditum inuenit, pag.1016.c.1. Anima conſiderans ſimilis eſt naui inſtitoris, de longe panem portanti, pag 1016. c.1. Conſideratio gehennæ, p.1018.c.1. Qui benè conſiderat, benè loquitur, p.1147. c.2. Conſideratio, pag.1164.c.1. & c.2. Conſideratione confugiendum in turrim, id eſt, Chriſtum, dum pugnamus, p.1192.c.1. Conſideratio cæleſtis gloriæ, p.1202. c.2.& p.1206.c.1. Rapit hominem gloriæ conſideratio, p.1207. c.1. Qui gloriam non conſiderat caducis rebus adhæret, ibid. c.2. conſideratio ignis tartarei eſt ſal quo à peccatis præſeruamur, p.1231.c.1. Æterni ignis conſideratio tollit ſcandala, p.1236.c.2. De conſideratione ignis æterni, p.1236.c.2. conſideratio ignis ſit frequens, quæ ſatiet, p.1237 c.1. conſiderationes ſunt alæ animæ, quibus volat, & peccata fugit vt aues, p.1236.c.2. conſiderare oportet res caducas, p.193.c.1.& 2. conſideratio fugere facit peccata, p.162.c.2. Ratiocinationes, & conſiderationes alæ hominis, ibid. conſideratione eſt opus, quia laquei ſunt tecti, p.166. c.1. conſideranda, præterita, præſentia, & futura, p.194.c.1. conſiderationi vacandum, p.101.c.2. conſideratio ſpicas confricat, p.665. c.2. conſideranda ſunt res diuinæ & degustanda, p.225. c.2. conſideranda ſunt opera Dei mirabilia, p.246.c.2. & 247. Conſideranda mundi deliciæ, vt contemnantur, p.265.c.1.& 2. Per conſiderationem quodammodo creſcit in nobis Deus, p.425.c.1. Abſque intellectu conſiderante anima vidua eſt, & ſequitur ſenſus, p.468.c.1.& p.890. c.2. A rebus ſenſibilibus, transferenda eſt conſideratio ad res inſenſibiles, & diuinas, p.472. & p.473. Conſideratio neceſſaria eſt, pag.539. c.2. Conſideranda præſentia Dei vbique, p.584. c.2. Conſiderandus finis viæ, p.588.c.1. Conſiderationi vacandum, Curæ tumultuantes fugiendæ, p.606.c.1. Conſideratio paſſionis Chriſti magnum fert fructum, pag.607 c 2. Conſideratio gehennæ peccatum fugat, p.623.c.2. Conſideranda grauitas morborum animi, vt curentur, pag.626.c.1. & c.2. Cor & conſideratio ſapientis, in domo luctus æterni, pag. 714. c.2. Conſideratio parit fletum, p.718.c.1. Conſideratio menti affert pondus, p.914.c.1. Conſiderationem tollunt curæ ſuperfluæ, p.836.c.1.& p.991.c.1.& 2.

Conſtantia.

Actiones Sanctorum ſunt graues et conſtantes, p.914. c.1. De conſtantia, p.548.c.1. & 2. Iuſtus conſtans eſt in periculis, ibid. De inconſtantia, p.913.c.2

Conſuetudo.

Conſuetudo vincitur conſuetudine, p.1069.c.2. Conſuetudo abit in naturam, p.114.c.1. Conſuetudo in peccato, eſt ſeſſio in cathedra peſtilentiæ, ibi. Conſuetudo magnum habet momentum ad virtutem parandam, p.259. c 1. Conſuetudo parit rei contemptum, pag.474. c.2. De conſuetudine peccandi, p.604.c.1. & p.891. c.1. Conſuetudinis peccata, p.605.c.1.& p.1219.c.2. Conſuetudo viam virtutis reddit facilem, p 851.c.1.

Contemptus.

Contemptus mundi admirabilem reddit hominem, p.1052.c.2.

Continentia.

Suſtine, & abſtine, ſiue contine, p.705.c.1.

Contritio.

De contritione, p.43. c.1. & ſeq. Contritionis dolor, lacrymæ, decretum non peccandi, p.44.c.2. Contritio hominem mutat, ibid. De propoſito ſtabili nunquam peccandi,

tandi, pag. 44. & 45. Item de contritione, p. 197. c. 1. & p. 401. c. 1. Vide, Lacryma.

Conuerſio.

Vt conuertamur opus eſt Dei auxilio, pag. 1147. c. 1. Conuerſio impij ex palea in triticum, p. 62. c. 2. conuerſio peccatoris latiſſima eſt, p. 589. c. 1. Ad conuerſionem feſtinandum, p. 623. & p 674. Conuerſio non differenda in aliud tempus, p. 588. c. 1

Cor.

Ars cor non curat: gratia & natura curant maximè, p. 723. c. 2. cor primum ex membris producitur, ibid. Cor vice fundamenti natura praſtruit, ibidem. Gratia primam curam confert in expurgandum cor, pag. 724. c. 1. Cor mundum, eſt fons bonitatis, ibid. Cor eſt altare Dei, thronus, & templum, ibid. Cor eſt hominis auriga, & rector, p. 725. c. 1. Cor graue malorum cauſa, ibid. Cor immundum efficit mundus, p. 725. c. 1. Cor oportet eſſe alatum, ibid. c. 2. Cor iuſtorum eſt cœlum, ibid. Corde mundo Deus in cœlo videtur, & in terra, pag. 725. c. 2. cor mundum eſt imago diuinæ puritatis, p. 726. c. 1. cor immundum imago eſt dæmonis, p. 726. col. 2. De cordis cuſtodia, p. 727. c. 1. cor impij inquietum, cor iuſti tranquillum, p. 728. c. 1. Surſum corda, p. 809. c. 2. cor inquinat amor mundi, pag. 826. c. 1. cor per deſideria in cœlo collocandum, p. 834. c. 2. & p. 835. c. 1. cor putreſcit in terra poſitum, vt pomum, p. 835. c. 1. cor diuitis repertum inter nummos, ibid. In corde noſtro ſit monarchia vnius Regis Dei, p. 838. c. 2. Duos dominos contrarios idem cor habere nequit, p. 839. c. 1. In corde eſt bonus, vel malus dominus, qui iubet bona, vel mala, p. 839. c. 1. cor terra dicitur ſepulchrum, & limbus patrum p. 956. c. 1. cor altare thymiamatis, p. 303. c. 1. De corde mundo, p. 699. c. 1. & 2. corde mundo Deus videtur, pag. 700. c. 1. cor mentem ſignificat, ibid. c. 2. cor tranquillum facit paupertas, p. 707. c. 1. De corde mundo latè, p. 723. & ſeq. cor in pœnitentia effundendum, p. 56. c. 2. Ceream cor ac tenerum, p. 990. c. 2. Cor bonum, & optimum. Cor minimè vagum, ruminans verbum Dei, pag. 992. c. 1. Cor ſtomachus verbum Dei coquens, ibid. Cor graue reddit leuitas & vanitas mundi, p. 1115. c. 1. Cor peccatoris longè diſtat à Deo, p. 1131. c. 1. Cor præcipuè mundandum, ibid. c. 2. Terræ in corde habet ortum ſit impius, ibid. cordis homo abſconditus, ibid. Cor fons cogitationum, verborum, & operum, oportet ſignare fontem, &c. p. 1132. c. 2. Ex corde exit exercitus aduerſus hominem pugnans, ibi. c. 2. Cor apertũ Deo ſit, clauſum mundo, p. 1146. c. 2

Corban.

Corban quid ſignificet, pag. 1123. c. 2. & 1124. c. 1. & col. 2

Correctio, & Correptio.

Correctio magna cum charitate exhibenda, p. 1128. c. 2. Homines indigent correptione, & increpatione, & manſuetudine, pag. 1162. c. 2. De correctione fraterna, p. 1239 & ſequent. Correctio fratris eſt eleemoſyna animi, præſtantior eleemoſyna corpori, p. 1242. c. 2. Succurrendum fratri, qui in peccato hæret, p. 1243. c. 1. Qui nos corripiunt libenter ſunt audiendi, ibid. c. 2. Correptio vnguentum odoriferum, ibid. etiam à nobilibus audienda eſt libenter correptio, p. 1244. c. 1. Nolumus, corripi propter ſuperbiam, ibid. c. 1. correptio inauris aurea, ibid. Pœnitentia correpti pulchra, ibid. Qui correptionem non audit ſurda eſt aſpis, p. 1244. c. 2. correptio ſit lenis non aſpera, p. 1245. c. 2

Corona.

Corona aureola menſæ, pag. 304. c. 1. corona Sacerdotum, quæ radendo fit, quid indicet, p. 306. c. 2.

Corozaim.

Corozaim, p. 497. c. 1.

Corpus.

Corpus domat ieiunium, p. 137. c. 2. corpori fert ſuppetias gula, pag. 139. c. 2. corpus & animus ſtateræ duæ lances, ſi vna degrauatur, altera eleuatur, p. 140. c. 1. corpus impij eſt viuum ſepulchrum animæ, p. 537. c. 1. corpus nos perſequitur, p. 737. c. 2. corporis reformatio reſeruatur in tempus reſurrectionis, p. 830. c. 2. corporis mancipia, p. 837 c. 1. corpus eſt feretrum animæ mortuæ; portitores ad Orcum ſunt peccata, p. 891. c. 1. corpus eſt laqueus animæ p. 1236. c. 1. corpora iuſtorum vaſa ſunt, & organa Spiritusſancti, p. 891. c. 1. corpora chriſtianorum in templis ſepeliuntur, p. 892. c. 1. corporis ornatus Deo relinquendus, anima ornanda, p. 915. c. 2. corpus improbi hominis eſt mola aſinaria, p. 1237. c. 1.

Corus.

Corus menſura quæ, p. 1010 c. 2.

Cotys.

Cotys vaſa fregit, ut iræ non haberet occaſionem, p. 778. c. 1.

Cras.

Cras, quid ſignificet, p. 932. c. 1. Diabolus ſuadet in tempus futurum differre conuerſionem, p. 588. c. 1.

Craſſus.

Craſſo aurum in os infuſum, pag. 721. col. 2. Craſſus quòd Pompeio, & Cæſare inferior eſſet, iniquo ferebat animo, pag. 1234. col. 1.

Creaturæ.

Creaturæ ſunt voces Deum prædicantes, pag. 192. c. 1. Et creaturis voluptas breuis, ibid. creaturas Deo relicto quærunt multi, pag. 192. c. 2. creaturæ docent vnum eſſe creatorem, p. 317. c. 1. creaturæ pendent omnino ex creatore, p. 631. c. 2. & p. 632. c. 1

Crux.

Deus per contraria attulit medicinam, per crucis mortem, attulit vitam, &c. pag. 402. c. 1. & 403. col. 2. crucem tollere quid ſignificet, pag. 1050. c. 1. crucem ſibi facere debet chriſtianus, cui cupiditates affigat, p. 1130. c. 1. crux chriſtiani abnegatio, pag. 1190. c. 1. Per crucem Chriſti peruenimus ad gloriam, p. 1205. c. 2. crux tabula fuit hominibus, poſt naufragium, ſcala cœli, ibid. Arbor ſcientiæ boni, & mali, ex cruce cognoſcitur malum peccati, & gratiæ bonum, pag. 403. col. 1. crux ex profundo

do

do malorum hominem extraxerit, ibid. c. 2. crux omnium gentium ſalus, pag. 404. col. 1. Crux uitam uenturam ſignificabat, p. 404. c. 1. Typi ſalutis parte per crucem, ibid. c. 2. crucis partes 4. indicant partes 4. mundi, ad quas virtus crucis peruenit, p. 207. c. 2. Sub arbore paradiſi vidit nos Deus perditos, ſub arbore crucis vidit ſaluos, p. 227. c. 1. crux cathedra ex qua docet Chriſtus, p. 288. c. 1. crux eſt Ariel, ideſt, leo Dei, p. 315. c. 1. crux eſt ſuperhumerale Summi Pontificis Chriſti, p. 362. & p. 363. c. 1. In cruce ſumma ratio & ſapientia elucet, pag. 363. c. 1. Chriſtus crucem exaltauit, p. 404. & 405. In frontibus regum illam collocauit, ibid. crux Chriſtum exaltauit, p. 402. c. 1. In cruce Chriſtus homines exaltauit, ibid. crux in domibus olim, in foro, in vijs, p. 405. c. 1. crucis reliquiæ, ibid. crucis effigiem Chriſtus oſtendit Conſtantino Imper. p. 405. c. 2. crux in benedictione Sacerdotum veteris teſtamenti, pag. 366. c. 2. crux haſta, & gladius, quo diabolus eſt vulneratus, p. 400. c. 2. crucis claui fixere diabolum, ibid. In cruce diabolus eſt triumphatus, ibid. In cruce ſuffixum eſt chirographum peccati, p. 401. c. 1. Epitaphium diaboli cruce proſtrati, p. 401. c. 1. crucem Conſtantinus Imp. efformauit ex auro & gemmis, pag. 405. c. 2. In crucem labarum efformatum eſt, ibid. crucis vexillo languentem exercitus partem iuuabat Conſtantin. Imper. p. 406. c. 1. Miles vexilli crucis deſertor occiſus, ibid. crucis ſigno arma militum ſignauit Conſtant. Imp. ibid. crux vexillum chriſtianorum, columnæ effigie oſtenſa, p. 407. c. 1. crux ſignum pretioſa rei impreſſum, ibid. c. 2. crux noſtra eſt iniuncta, & leuis, pag. 57. c. 2. Quid ſignificet crucis latitudo, longitudo, altitudo, & profundum, pag. 407. c. 2. crux ſeruatur in aue volante, naue nauigante, &c. p. 409. c. 1. cruce ſignanda frons, & mores, ibi. c. 2. crux Ethnicis ſtultitia, quia amorem Dei ignorarunt, pag. 411. c. 1. In cruce maximè elucet amor Dei, ibid. c. 1. crucis cornibus Chriſtus ventilauit dæmones, p. 411. c. 2. In cruce charitas Chriſti robuſtiſſima, ibid. In cruce amorem ſuum exaltauit Chriſtus, & iuſtitiam, pag. 413. c. 1. Chriſtus in cruce nomen ſibi fecit, ibid. charitas in cruce triumphauit, ibid. crux ſcandalum Iudæis, p. 898. c. 1. & p. 911. c. 2. crux Chriſti fons amoris, ſapientiæ, & potentiæ, p. 912. c. 1. crux dulce facit aquam baptiſmi, p. 621. c. 1

Cupiditas, ſiue Concupiſcentia.

Cupiditas allicit ad peccandum; abſtrahit à Deo; conuertit ad creata; peccatum parit; generat mortem, p. 162. c. 2. & pag. 163. Cupiditas eſt Eua noſtra, cui ſerpens ſuadet, p. 163. c. 1. cupiditas non ſatiatur, pag. 482. c. 1. & p. 465. c. 2. & p. 305. c. 1. & 2. cupiditas hoſtibus nos tradit, pag. 482. c. 2. cupiditas eſt hoſtis, qui nobiſcum naſcitur, pag. 483. c. 2. cupiditas hominem deorſum mittit, pag. 167. c. 1. cupiditas arma diabolo ſubminiſtrat, pag. 156. c. 2. cupiditas in retia diaboli inducit, pag. 162. c. 1. cupiditas frenanda, ibid. c. 2. cupiditas certantem impedit, vt oblonga veſtis, ibid. cupiditatis ignem habitu excitat diabolus, ibid. cupiditas mater peccati, ibid. cupiditatis imperandum, pag. 547. c. 2. Mala radix cupiditas plantata à dæmone, p. 725. c. 1. cupiunt carnales terræ bona, non cæli, p. 625. c. 2. cupiditas febris, & ignis eſt, pag. 481. c. 2. cupiditas tempeſtas, p. 1091. c. 1. cupiditas conſumit oleum charitatis, pag. 1117. c. 2. cupiditas eſt mola aſinaria, p. 1237. c. 1. concupiſcentia effectus, p. 482. cupiditas rete, & vinculum, p. 500. c. 2. cupiditates muſcæ Ægypti, p. 665. c. 1. cupiditas acrior in adoleſcentia, p. 890. c. 1. Vide, Appetitus.

Cura.

Cura prima & prædominans ſit, quærendi regnum cælorum, pag. 837. c. 1. cura omnis ſanctorum in animo ornando verſatur, p. 1132. c. 1. Hominem curam habens non ſui, ſed rerum terrenarum, p. 256. c. 3. curæ ſæculares diſtrahunt animum, p. 606. c. 1. curas ſæculi pellit paupertas, p. 707. c. 1. cura auari, p. 807. c. 1. cura animarum indicat amorem erga Deum, pag. 763. c. 1. De cura proximi, ibid. c. 2. Feriandum à curis mundi, p. 836. c. 1. Diabolus in curas terrenas nos conatur mittere, p. 169. cura prima ſpiritualium rerum, pag. 1080. c. 2. Propterea multa præter ſententiam nobis eueniunt, quia prima cura non eſt ſpiritualium, ibid.

D

Dalmanutha.

Dalmanutha quis ſit locus, p. 1157. c. 2.

Dan.

Dan extrema Iſraelitarum ciuitas, verſus Septentrionem, p. 6. c. 2. à Dan, vſque Berſabee quid ſignificet, ibid. & p. 1165. c. 1. De Dan, p. 1166. c. 1

Dauid.

Dauidis diuitiæ, p. 291. c. 1. In ſepulchrum Dauidis illatæ maximæ diuitiæ, ibid. Vnde parauit Dauid impenſas templi, ibid. Dauid panes propoſitionis comedit, pag. 662. De aduentu Dauidis ad Achimelech, ibid. Dauid Saulem beneficijs traxit, p. 730. c. 2. Dauid Saulem hoſtem blande alloquitur, p. 729. c. 1. Dauidis iram ſedat Abigail. ibid. colum. 1. Dauidis victoria cùm Sauli hoſti pepercit, p. 774. c. 3.

Decapolis.

Decapolis regio decem ciuitatum, & quæ ſint, p. 476. c. 2. & p. 477. & p. 1124. c. 1. & c. 2

Delectatio.

Delectatio momenti eſt cruciatus æternitatis, p. 470. c. 1. Delectatio retinet in peccato impios, p. 626. c. 2. Vide Voluptas.

Deliciæ.

Deliciæ Dei tunc dantur; cum deliciæ mundi tolluntur, pag. 163. c. 1. delicias qui capit Dei, ſpernit delicias mundi, p. 719. c. 2. de dulcedine Dei, p. 851. c. 1. deliciæ lugentium, pag. 697. c. 1. delicatum Sabbathum animæ, p. 665. c. 2. deliciæ conuerſi peccatoris ad Deum, p. 589. c. 1. & c. 2. deliciæ mundi conſiderandæ, ut contemnantur, pag. 265. col. 1. delicias mundi ſequitur amaritudo, pag. 264. c. 1. delicijs deſtruitur virtus, duritia extruitur, p. 174.

p.184.c.2. Dulciores ſunt lachrymę orantium, quam gaudia theatrorum pag.719.col.2.

Deſertum.

Deſertum Iudę in quo verſatus eſt Baptiſta p.11. c.1. Deſertum Cades.p.31.c.2. De deſerto Chriſti. p.97.et ſeq. De deſertis in quibus Ioannes vixit.p.10. & 11. De vita ſolitaria. Vide, Solitudo.

Deſiderium.

Deſiderijs Dei cor inflammatũ eſt, altare Thymiamatis.p.303.c.1. Vita probi chriſtiani, eſt ſanctum deſiderium.ibid. Deſiderium virtutis, fames eſt, & ſitis.p.303.c.2.& p.720 c.1 & 2. Magno cũ deſiderio quęrenda virtus.p.721.c.1. Futura bona deſideranda, non preſentes honores.pag.811 c.2. Deſideria noxia fugienda.p.991.c.1. Deſiderium cæleſte eſt theſaurus abſconditus pag.1013.c.2. Deſideria mala militant aduerſus animam.p.1191.col.2.

Deſperatio.

Deſperatio.pag.52.c.1.& c.2.

Detractor.

Detractor aliorum vitia carpit, oblitus ſui.p.195. c.1. Abiecta profert, glorioſa prœterit.ibid. Detractor de alijs abiectè loquitur, humilis glorioſè.pag.202.c.1. Detractor eſt canis viuus. ibid. De detractione. pag. 1128 c.2. Detractor non eſt audiendus.p.1129.c.1.

Deuotio.

Deuotio parit lętitiam.p.824.c.1. Deuotionem extingunt curę ſuperfluę.p.836.c.1. De dulcedine Dei. p. 851.c. 1. Deuotio oleum lucem nutriens pag.990. c.1. Deuotio humor ſemen nutriens. ibid. Cor tenerum & cereum reddit. ibid. Deuotio linguam mouet in verba diuina.p.1147.c.2. Deuotio lingua eſt animę.p. 1148.c.1. Deuotio oritur ex oratione.ibid. Deuotio.p 1155.c.1.

Deus.

Nomine Dei vtuntur Hebręi ad exaggerandum.p. 676.c.1. Deus ex ſua natura beatus. homines & Angeli ex Deo.p 693.c.2. Deus vbique eſt, omnia videt. p. 805.c.2. Cur dicatur eſſe in cælis, cùm ſit vbique. p.809.c.2. Dei proprium ſolo verbo facere.p.885.c.2.

Dextera.

Quid ſignificet dextera, & ſiniſtra.p. 801.c.1. Is operatur dextra, qui recta intentione operatur. ibid.

Diabolus, ſiue Dæmon.

Diabolus cur dicatur Satan.p.126 c.2. Diaboli nomen quid ſignificet.p.127.c.1. De diabolo qui Chriſtum tentauit.p. 109.c.1. Diaboli officium tentare. ibid. Diabolus an agnouerit Chriſtum eſſe Deum, cum illum tentauit? p. 109.c.2. Diabolus cognouerat Dei Filium venturum.p. 110.c.1. Diaboli intellectus impeditus ad cognoſcendum. ibid.c.2. Cur non intellexerit Chriſtum eſſe Deum.ibid. An diabolus Chriſtũ aſſumpſerit in pinnaculum templi?p. 113.c.2. Quomodo aſſumpſerit.ibid. Diabolus an intelligat ſcripturam? p.120.c.1. Diabolus quomodo oſtendit Chriſto omnia regna.p. 122.c.1. An diabolus per viſionem tantùm Chriſtum aſſumpſerit in montem, & in Ieruſalem? p.123.c.2. Diabolus mentitur, non poteſt regna dare.p.125.c.1. Diabolus quomodo dicatur princeps mundi.ibid c.2. Diabolus nihil habuit in Chriſto. p. 127.c.2. Diaboli regnum impij homines. pag.124. c.1. Diabolus cauendus. pag. 90.c.2. Diaboli vnicum officium tentare.p. 126.c.2. Diabolus refugit triumphari, non eſt pertinax in ſtudio p.127.c.2. Dæmones è cælo ceciderunt, & ſunt ſcandalum, & offendiculum hominibus p. 1235.c.2. Innumerę remorę & impedimenta dæmonis p. 1236 c.1. Obſtruit curſum in cælum.ibid. Conterendus ſub pedibus velociter, ibid. Cecidit ex cælo dæmonum peſtilens pluuia p. 1238. c.1. Diabolus animas opulentas cupit deprędari.p. 146 c.1. Diabolus non vincitur, niſi contemnatur.p. 113.c.2. Diaboli eſca electa.p.146.c.1.& p. 156.c.2. Diab. terretur ieiunij pallore.pag. 137.c.1. Diabolus cupit ſanctos vincere.pag 115.c.2. Diabolus tunc accenditur cùm extinguitur.p.146.c.2.& p. 168.c.1. Diabolus chriſtianos oppugnat.ibid c 2. Diabolus nobis ſeruit, cùm nos tentat.p. 153.c.1. Diabolum ex hoſte ſeruum facimus.ibid. Diabolus coronas nobis fabricat. ibid. Diabolus malleus vniuerſę terrę p.153. c.2. Diabolus ſimilis Giganti Goliath.p.156.c.1. Diabolus habet armigeros .p. 156.c.2. Multi dæmones cum vno electo pugnant .p.157.c.1. Diabolus magis eos oppugnat, quos videt virtutibus ſtudere.p. 157.c. 1. Diaboli quadruplex certamen. ibid.c.1. Hominis cum diabolo certamen ſpectaculum dignum Deo, & Angelis.p.157.c.2. Dæmones ſunt ſuperiores nobis, natura, loco, aſtutia, bellica exercitatione. Gigantes illi, nos locuſtę videmur.pag.158. columna 1. Dæmones ligatas habent vires ſi non haberent ligatas, omnes perderent homines. ibidem, columna Deus frenat dæmones. ad menſuram tentare permittit. ibid. De aſtutia diaboli.p.158 columna 1. Diabolus conculcatur ab ijs qui pugnant fortiter.p.160.c.2. Facilè vincitur diabolus preſidio Dei.ibid.c.2. Deus de locuſtis vincit Gigantes.pag.160 c.2. diabolus rugire poteſt, vulnerare non poteſt niſi volentem.p.161. c.1. & p.168.c.2. diaboli vocem audiunt iuſti, ſed non exaudiunt. ibid. diaboli laquei, & decipula. pag. 162. diaboli laqueos effugimus, ſi ad ſuperiora volamus.ibid. diabolus vt tentet, mores, & propenſiones hominum explorat. pag.163.c.2 diabolus offert lapides, vt in panes conuertantur.pag.164. diabolus ſimilis cani menſę aſſiſtenti.ibid. diabolus ſuadet impias metamorphoſes.pag. 166.c.2. diabolus ſuadere poteſt, non cogere.p. 168.c.2. diaboli dona cauenda.p. 173. c.2. diabolus ſerpit vt ſerpens clam, & ſenſus pertentat p.174.c.1. diabolus coluber, in petra, id eſt, Chriſto, nullæ peccati veſtigia potuit imprimere.p.174.c. 1. Veſtigia peccati diabolus imprimit in molli puluere, non in petra.ibid.c.2. De voce: Abrenuntio tibi Sa-

tana

Tana.p. 397.c.1. Diabolus dicitur malus per antonomaſiam.p.818.c.1. Diabolus mittit cogitationes, ut ipſius precurrant aduentum.pag. 712. c.1. Qui ſint dæmones qui ſine ieiunio, & oratione nequeunt eijci p.1218.c.2. diabolus porrigit pomũ, & ſurripit paradiſum.p.1193.c.1. diab. ſanctitatis prætextu aliquando fallit. pag. 165. col. 2. diabolus quærit aditum in cor.p.712 diabolo locus non dandus, per quem intret. ibid. diaboli, cibus eſt peccator.p.752.c.2. dœmones ſunt ſerpentes, ignei.pag. 411.c.2. dæmones exactores peccatorum.pag.591.c.2. dæmones nemini nocere poſſunt niſi permiſſi.pag.563. dæmones non ſunt timendi ſed deus.p.564.c.1. dæmon faber coronarum.p. 562. c.1. dæmones legio dicuntur. quia pugnant nobiſcum. p.562.c.1. dæmones hic manent, ut pugnent.ibid. dæmonis requies quæ ſit. p.959. c.1. Nomen dæmon quid ſignificet. p.507. c.2. Nomen dæmon in bonam partem accipiebatur.p. 508.c.1. dæmones dicuntur vulpes. p.532.c.1. & p.536.c.1. Cur dæmon dicatur immundus, p.508. c. 1. dæmon quomodo ſit in homine. ibid.c 2. Cur permittat deus vexari hominem à dæmone, p.509.c.1. dæmon non poteſt illabi in mẽtem, p. 508.c.2. Perditio dæmonis quæ, p.509.c.1. Cur iuſſerit dñs obmuteſcere dæmone, p. 510.c.1. dominus noluit habere teſtimoniũ à dæmone.ibid. dæmon vera dicit, ut fallat.ibid. An dæmones nouerint dominum eſſe Meſſiam? pag. 519. & 520. An dæmones cognouerint Chriſtum eſſe deum? p.520. & 521. An dæmones cognouerint Chriſtum eſſe Redemptorem, tartareiq; regni euerſorem? p.523.c.1. An dæmones cognouerint dei ſapientiam, quam Paulus prædicabat? p. 524. c 1. An dæmones cognouerint redemptionem per ſanguinem Chriſti, & mortem, perficiendã? p.524.c. 1. An dæmon cognoſcens Chriſtum eſſe deum, illum occiderit? p. 525.c.1. An dæmones ante peccatum cognouerint dei Incarnationem futuram? p. 526. de regno dæmonum in impios, p.944.c.2. Principes dæmonum multi.ibid. dæm. in impijs habent nidos, & foueas.p.536.c.2. dæmones obſiſtunt, & repugnant hominibus, p. 917.c. 1. An dæmones habeãt propria nomina, p.557.c.1. An dæmones qui in aere, & terra verſantur, igne torqueantur p.554.col.1. De dæmone muto eiecto.pagin.942.col.1. & ſequen. Cur dæmon in porcos voluerit intrare, & Dominus permiſerit? pag. 559.c. 1. Dæmonibus lapſus fuit id quod hominibus eſt mors p.554. c. 2. Dæmones quomodo in hoc aere torqueantur, p. 553. c. 2. De eiectione dæmonis muti, p.961. &c. Vt dæmonem ex mũdo pelleret venit Chriſtus.p.961.co.1. Dæmon in ſcelere obſtinatus eſt. & ad confeſſionem peccati mutus, p.962.c. 1. Dæmon eſt muſca, & muſcarum poſſeſſor pa.964. c.1. Diabolus eſt fortis armatus, p.964.c.2. &c. Negligentibus præualet, p.965.c.c.1. & c.2. debilis eſt contra reſiſtentes, & muſca. ibid. Alligatus eſt vt canis. ibid. c. 2. Diabolus à Chriſto quomodo ſit ligatus, p.967. c. 1. & col. 2. diaboli arma quæ.ibid.c. 2. diabolus hominem perſequitur propter inuidiam, & odium dei. pagin.968.c.2. dæmon eſt ſanguiſuga.p. 969.c. 1. dæmon requieſcit in delicijs, & voluptatibus ibid. diabolus inimicus noſter, p.995.c.1. diabolus nectum ſuperſeminat, p. 996.c.1. diabolus creatus eſt à deo bonus, ipſe ſe fecit malum, p.1001.c.1. dæmones cur dicantur ſpiritus immundi.p.1034.c.2.

Didymus.

Didymus quid ſignificet, pag.683.col.1.

Dies.

Dies retributionis quis dicatur, p. 1026.c. 2. diem natalẽ ſuũ Pharao, & Herodes celebrarunt, p. 1064. c.1. Natalis dies quomodo celebrandus, p. 1068.c.2. die natali cur plorent infantes.ibid.col.2. diem ablactationis celebrat Abraham. ibid. c.1. dies mortis cur melior die natiuitatis.ibid. c.2.

Digitus.

Digitus dei ſignificat Spiritũ ſanctum, p.945.c.2. Digitus dei ſignificat potentiam dei, p.946.c.1.

Dignitates.

Dignitates donãdæ ijs, qui illas meriti ſunt, p.761. c.1. & p.762. dignitatum nomina, reprehendanda. ibid. dignitatum menſura implenda. ibid. In dignitate conſtituti non ſuperbiant. ibid. c. 2. dignitates non ſunt appetendæ, p.762.c.1. dignitates dignis dandæ, non indignis, p.760. c. 2. in candelabro Eccleſiæ lucerna extincta, aut fumigans non collocanda. ibid.

Diſcipulus.

Quomodò diſcipulus non ſit ſuper magiſtrum. pagi. 867.c. 2 & p.1047 c. 2. de diſcipulo volente ſepelire patrem, p.532.c.2. &c.

Diſcretio.

Diſcretio ſignificatur naſo, p.364.col.1.

Diſcordia.

Diſcordia mater euerſionis. Concordia mater eſt conſeruationis, p.735.c.1. Leg. uerb. Pax, & Odiũ.

Diues, Diuitiæ

Diuites tranſmiſſores ſunt diuitiarũ, non poſſeſſores, p.356.c.2. diuites in deũ, & pauperes in deũ qui. p.294.c.2 diuitiæ pariunt ſuperbiã.p.555.col.2. diuitijs auari ſolicitudines.p.707.col.1. diuitiarũ ſitis nõ expletur diuitijs.p.707.c.2 diuitiæ Baſilij, & Greg. Naz. erat paupertas p. 708.c.1. diuitẽ facit paupertas ibid. c. 1. diuites ſuper ſunt pauperes, p.708.c.1. diues eſt animus, nõ area ibid. diues deo, diues æternitati. ibid. diuitiarum quis ſit ſeruus, qui poſſeſſor, p. 828. c.1. diuitijs poteſt diues benè uti, ita ut uirtutem non ſuffocent, p. 991.c. 2. diuitiarum ſolicitudines ſunt ſpinæ.ibid. Diuitiæ ſunt fallaces, ibid.col. 2. Diuitiæ, & honores, non efficiunt hominem uerè magnum, ſed uirtus, pagin. 1235.c.1. diuites captiui diuitiarum, ibid & pag.835.c.2. diuitiarum ſeruitus excutiẽda, p. 828.c.2. diuitiæ in cælum transferendæ per pauperes.p.834.c.1. à diuitiarũ ſolicitudine quieſcũt ſerui dei. p.835.c.1. diuitiarum, uel Mammonæ imperium

perium inque letũ.ibid.c.2. Mammona tyrannus ibid. Diuitum curę, & perturbationes.p.835.c.2. diuitijs imperandum, non ſeruiendum.p.840.c.1. Diuitum vita ſomnium ibid Non cenſus ſed affectus in crimine eſt.p.865.c.1.Vę diuitibus, quia hic habent ſuam cō-ſolationem.ibid.diuitię quid.p.665.c.2.diuitię rete, & vinculum.p.500.c.2.diuitiarum cupiditas fortioralijs vitijs.p.172.c.2.diuitiarum cupiditate nos pugnat diabolus. ibid. col.2. diuitię grauant hominem.p.588.c.2. Pondus diuitiarum mergit hominem.p 706.c.1. Pondus diuitiarum abijciendum ne mergamur.ibid.diuitię non ſatiant hominem. pagin. 465.c.2. diuitiarum ſerui diuites.p.708.c.2. Pecunias Philoſophi reliquerunt.p. 708.c. 2. diuitiarum ſeruitus.p.709 c.1. diuitię impedimenta itineris cæleſtis.ibid.c.1.diuitis auari typus coruus, typus pauperis columba.p. 709.c.1. diuitię hominem veluti incantant.p.710.c.2. diuitię materia vel virtutis. vel vitiorum p. 711.c.1. diuitię pariunt ſuperbiam, vt phalera Bucephalo equo, ibid.c.2.diuitię incertę, & fugaces.p 825 c.1. diuitiæ ſunt opera bona. ibid. diuitię in cælo recondenda ibid.c. 1. & 2. diuitiarum cupiditas inquinat cor.p.826.c.1.diuitijs ſeruire, & diuitias poſſidere.p.828.c.1.

Doctrina , Docere.

Doctrina cæleſtis omniũ eſt temporum.p. 225.c.2. Doctrina,& veritas,quomodo fuerint in Rationali.pagin.317.c.1.doctrina,& veritas,quid ſignificent. pagin.357.c.1.& p.361.c.1. Docere officium erat Sacerdotum vet.leg.laicis habita facultate fas erat docere. pag.366.c.2. doctrina chriſti cæleſtis, certiſſima, vtiliſſima.p.291.c.1.Chriſtus doctrina irrigauit orbē. p.393.c.1. Ad doctrinam & gymnaſium vocat Chriſtus.p 302.c.1. doctrina Chriſti eſt magiſtri cæleſtis, & oculati,& ſapientiſſimi.p.425.c.2.& 426.In docendo ſeruanda charitas inter doctores, & concordia. p.499.c.1. doctrina vt ſuaue vinum propinatur.cum operibus coniungenda.p. 491.c.2. Quid ſit docere in poteſtate.p. 506.c.2. Quanti momenti ſit docere, & animas conuertere.p.538.c.1. doctrina catholica vno ore & conſenſu tradenda.p.730.c.1. Diſſentiens doctrina parit diſcordiam.ibid.

Doctrina non eſt ponenda ſub modio.ſed communicanda p. 745.c.1. & p.986.c.2. & p. 1054.c.1.docendũ verbo & facto.p.750.c.1. & 2.docendum ſine perſonarum acceptione.p.717.c.1. Doctor luceat & ardeat.p.757.c.1. doctorum laus lachryma auditorum. ibid. Doctorum zelus.ibid. Qui docent, monent, & animas remouent à peccato, maiori præmio digni, quàm qui pecunias donant,&c.p.1242.c.2.diſcipuli Dei,& docti à deo, ſchola dei p.1100.c.1.& c.2.

Doctor.

Doctor orbis Chriſtus indicatur à Patre.pag.1201. c.1. Gratis lux Euangelij datur.p. 757.c. 2. Doctor non quærat ſuperflua.ibi. De exēplo,& vita Doctoris. p.758.c.1.& 759. De doctrina,& iuſtitia.ibid.c.2. Doctores columnæ Eccleſię p. 758.c 2. Doctorum vita eſt typus. p. 759.c. 1. Doctoris vita non repugnet verbis.p.758.c.1.& 2.doctrina quæ verbo, & exemplo datur eſt doctrina duplex.p. 759.c. 1. Doctrina ſcopus laus Dei.ibid.c.2.Doctorum,& ſimilium vita, hominum oculis eſt expoſita.p. 760. c. 1. Doctores ne fument è ſublimi.pag.762.c.1. Qui docent lampades ſunt,p.763. Prius fac, poſteà doce.ibid.de ijs. qui docent, & non faciunt. ibid.doctores Euangelicos reliquit Chriſtus in terra p.751.c. 1. doctoris theſaurus ex quo noua profert & vetera p.1019.c.1.

Domus.

Domus Chriſti quæ anima.p. 939. c.2. domus dæmonis.ibid.domus luctus,& domus conuiuij.p.1068. col. 2. domus æterna in cælis extruenda. pag. 1208. c.1. domus terreſtres breuis temporis. ibid. de cæleſtibus tabernaculis ſiue palatijs .ibid.c. 2.

Dona Dei.

Dona hominũ, & dignitates, ex cælo ſunt.p.422. c.2.deus non dat Spiritum.ſanctum hominibus eadem menſura. p.429 c.1.Pater oīa dedit in manu Chriſti p.429 c.1. Sine menſura dedit illi ſpiritum, & imperium ibid.de dono dei.p.445.c.1. & c.2.deus. petit. ut donet.p.493 c.1. Cognoſcere oportet dona dei ibid. deus dona dat, propter precatores.pag 569.c.1. deus dona dat animo inhærentia.Reges dant externa. pag. 866.col.2.

Ducere.

Is quem Chriſtus duxit,alios ducat.p.226.c.2.Samaritana uocata alios duxit. p. 456. c. 2. ducere ad Chriſtum charitatis eſt.ibid. & p.1146.c.2. ductores ſiue portitores in cælum ſunt quidam, alij ductores in orcum ut Charon.p.572.c.2.ducere homines ad Chriſtum,angelicum eſt p.1238.c.2. Qui non poteſt plures,ſaltem unum ducat.ibid.lege p.1243.c.2.

Duritia.

Regionis aſperitas & duritia uictus, hominem fortẽ reddit.p.915.c.1. duritia,uirtus extruitur.p. 185. c.1. In dura petra, coluber orci non imprimit ueſtigia peccati.p.174.c.2. duritia, & aſperitas uitæ. & ueſtitus.p. 915.c. 1. & p 969.c.1. Induratos milites vult Chriſtus.p.1191.c.2

E.

Eccleſia

Eccleſia eſt magiſtra ueritatis.p.1112.c.2. Eccleſia eſt Chriſti regnũ, firmiſſimũ.p.313.c. 1. Eccleſiā columna templi indicāt,ibid. Eccleſia ædificatur à paſtoribus,& doctoribus p.751.c.1. Eccleſia ſimilis Reginæ Saba. p. 1139.c.2. Eccleſia humilis.p. 1140.c. 1. Eccleſia principatus monarchicus unum habet Summum Pontificem. p. 1174.c.1. Eccleſia eſt ædificium ſtabile,& fortiſſimum.p.1174.c. 2. Eccleſia regnum

Chriſti

Christi ampliſſimum.p.1176.c.2. Eſt regnum cælorum.cur.ibid. Habet in cælis Regem Christum, in terris Christi vicarium Pontificem.ibid. Christus ædificauit Eccleſiam non ſuper arenam, ſed ſuper petram.p.1178.c.1. Eccleſiam oppugnant hoſtes.ſed non preualebunt.p.1178.c.2. Eccleſia conſeritur cum Arcturo.p.1179.c.1. Eccleſia permanet, heretici, & cęteri hoſtes euaneſcunt.pag.1179.c.1. Eccleſię ędificium ſola diuina potentia ędificare potuit.p.1179.c.2. Eccleſia operarios habebit ſemper.ibid. Eccleſię corpus viuale.p.772.c.1. Eccleſię ſagena ex omni genere piſcium congregat.p.1017.c.1. Eccleſię nomen quid ſignificet. Cur congregatio chriſtianorum dicatur Eccleſia; Iudeorũ ſynagoga.p.506.c.1. Eccleſia ciuitas ſuper montem.p.744.c.2. Eccleſia perpetua eſt, & fortiſſima, & ſimilis templo.p.283.c.2. Eccleſia militans adumbrata tabernaculo; triumphans templo ibid.c.2. Eccleſia à populo in populum transfertur.ibid. Eccleſię tabernaculum geſtant Sacerdotes, & Angeli.p.283.c.2. Eccleſiam ędificauit Meſſias pacificus, non bellator.p.28[illegible].c.1. Eccleſia multos habet operarios.p.284.c.2. Eccleſ. mons Moria.p.287.c.1. Eccleſia terra viſionis, excelſa, diuini cultus, illuminans.p.287.c.1. Eccleſię templum quando extrui cœpit.p.279.c.2. Eccleſię cœleſtis typus Sancta Sanctorum.p.292.c.1. Eccleſię typus fœmina profluuio ſanguinis laborans.p.602.c.2. Eccleſię incrementum.p.1006.c.1. In Eccleſia boni ſunt permixti malis.p.1017.c.1.

Educatio.

De Educatione.p.255 & 256. Educatio magnum habet momentum.p.259 c.1. Exemplum Lycurgi de educatione.ibid. Facilè eſt teneros animos componere. p.259 c.1. Educandi filij, & diſcipuli, Domine.pag. 909.col.1.

Electio.

Electores Deum ante oculos habeant, non carnem, & ſang.p.688.c.2 & p.689. Quales paſtores eligendi p. 686 c.2. & p.687. Ante electionem orandus Deus, vt bonum indicet paſtorem eligendum.p.686.c.2. Oratio, & conſideratio precedat electionem.p.1176.c.2. Eligendus digniſſimus.p.687.c.2. Electores affectibus ſint liberi.ibid & p.688.c.2. Electio mira carbonarij in Epiſcopum.p.688.c.1. Docet eligere Greg. Thaumaturgus.ibid. Quęrendi boni paſtores, vt eligantur. pagin.688.c.2. Moſes non elegit filios ſuos ad gubernandum populum.p.688.c.2. Gubernatio electorum pagin.1084.c.2.

Eleemoſyna.

Eleemoſyna medicina animi, medici ſunt mendici, p.31.c. 2. De eleemoſyna.p.143.c.2. & p.866.c.1. Etiamſi pauper non petat, donãda eleemoſyna.p.263.c.1. dat Deus ei, qui dat.ibid. Eleemoſyna cum oratione, & ieiunio p.143. & 144. De eleemoſyna.p.937.c.2. & p.576 c.1. & 2. Eleemoſyna cum alacritate danda.ibid. Eleemoſyna in cœlum mittit animum.p.588.c.2. De eleemoſyna.p.672.c.2. Propterea diuites ſunt, vt tribuant pauperib.p.673.c.1. Eleemoſyna largienda.p.673 c.1. Is habet vnde largiatur, qui contentus eſt mediocritate.ibid. De theſauro recondendo in cœlo per eleemoſ.p.825. & p.834.c.1 & 2. Pauperes in cœlum diuitias ferunt.ibid. Quod pauperi datur, non amittitur, ſed premittitur.ibid. Eleemoſ. nas etiam minimas Deus afficit premio.p.1059.c.2. Qui Euangelij diſſeminatores alit, ſementis eſt particeps. ibid c.1. Eleemoſyna animi, & altera corporis.cap.1080.c.2. Qui dat eleemoſynam, reſpiciat in cœlum. ibid.c.2. Fecit Deus diuitem, vt pro ſe et illum de paupere.p.1082.c.1. Eleemoſyna eſt donum, & fœnus.p.1143.c.2. Non eſt bonum ſumere panem pauperum, & mittere canibus.ibid.c.1. Eleemoſynę elicitę difficultates ſunt ſuperandę.p.1155.c.1. & c.2. Eleemoſyna eſt ſemen meſſis glorioſę.ibid.c.2. Fertilis ager, Chriſti manus.ibid. Eleemoſyna danda eſt cum hilaritate.p.1156.c.1. Pro facultatum ratione danda eleemoſyna.ibid. Parſimonia ſeruanda, ut aliquid pauperibus ſuperſit.p.1156.c.2. Pauperes in cœlo nobis domũ ędificant.pag.1208.c.1. Preſtantior eleemoſyna animi, quàm corporis.p.1242.c.2. Eleemoſynam da facilem uerbi doctrinę, admonitionis, orationis ibid.c.2. Eleemoſynę ars à diuitibus diſcenda. pag. 1083.c.2. Eleemoſynę utilitas.p.1083.c.1.

Elias.

Elię panis ſubcinericius an vim habuerit ad preſtandum robur.p.107 c.1. Elię panis vmbra Iuniperi.ibid. Elias an ieiunauerit pluribus diebus quàm 40. ibid.c.2. Elię ieiunium.p.103. Elias in transfiguratione.p.1197.&c. Elias ſecundum aduentum precedet p.1212.c.2. Elias quomodo reſtituet omnia. p.1211.c.2.

Epha.

Epha, ſiue Ephi quę menſura ſit.p.1010.c.1.

Ephod.

De Ephod Pontificis, & ſuperhum.p.340.c.2

Epiphania.

Triplex Chriſti Epiphania, id eſt, manifeſtatio.p 244.col.1.

Epictetus.

Epictetus Philoſophus, duo verba commendabat, Suſtine & Abſtine p.905.c.2. Epicteti lucerna fictilis magno pretio uendita.ibid.

Epiſcopus.

Quid ſignificet nomen Epiſcopi.p.768. col.2. V. de paſtor. & doctor. & pontifex.

Ethnici.

Ethnici lapides dicuntur ex quibus ſuſcitantur filij Abrahe.p.30.c.1. ethnicorum exemplum, qui fortiter tolerant cruciatus.p.931.c.1

S. Euchariſtia.

De euchariſtia.p.305.c.2 & p.1089.c.2. Panis eſt ſubcinericius, non laicus, de cœlo deſcendens &c. p.306. col.1.

c.1.puriſſima mente accipienda,ibid.c.1.Menſa Euchariſt. parata aduerſus hoſtes,ibid.c.2.Fides neceſſaria accedenti ad Euch.oratio adhibenda,p.306.co.2. Menſa Euchariſtiæ velata eſt,& altare, p.371.c.1. Euchariſtię reuerentię ſumma exhibenda,ibid. Euchariſtiæ ſacrificiū toto orbe offertur, abrogatis antiquis, p.469.c.1.altare Iudæorum non erat ſolidum,ſed con uacuum.noſtrum altare ſolidiſſimum eſt,ac pleniſſimū, p.319.c.1.Altare Iudæorum factum ex lapidib. impolitis,noſtrum politiſſimum, propter tantum ſacrificium, ibid. Ingreſſus in altare, eſt ingreſſus in Sancta Sanctorum,p.337.c.1.Quomodo oporteat ingredi, ſine peccato,&c.ib.Mortes,& ægritudines propter Euchariſtiam malè acceptam, p.337.c.2. Euchariſtia puro animo ſumenda,p.607.c.1.Euchariſtiæ effectus, ib.c.2.Sanguis Chriſti vinum nouum, poſcit uaſa noua,ideſt,corda,p.595.col.2.De Euchariſtia,p.886.c. 1.& 2.Euchariſtia panis ſuperſubſtantialis,p.813.c. 1.De Euchariſtia,p.1082.c.1.& 2.& p.1095.c.1. Fides Eucha.p.1101.c.2.Communio ſub utraque ſpecie,non eſt neceſſaria nō ſacrificanti, p.1102.c.1.De Euch.p.1103.& ſeq.Caro Chriſti cur verè ſit cibus, ib.c.1.& 2.Quomodo dicatur panis de cœlo deſcēdēs, p.1105.col.1.Euchariſtia eſt vita,ibidem col.2 fides neceſſaria ad intelligendum myſterium Euchariſtiæ, p.1111.c.2.& ſequent. Euchariſtia eſt memorabile triticum.panis ſubſtantificus,p.1113.c.2. Eſt firmamentum, & remedium ad preſeruandum, ibidem. Alia de Euchariſtia,lege lib.10.cap.9.in quo Euchariſtia agitur.

Eudokia.

Eudochia quid ſignificet,p.1201.c.2.

Examen.

Examen conſcientiæ,p.1250.c.1.

Excuſatio.

Excuſant ſe iniqui,p.84.c.1.Excuſationes arborū folia p.28.c.1.Excuſatio à confeſſione abſit, p.963.c. 1.& pag.48.c.2.De excuſatione,p.1244.c.2.

Excutere.

Quomodo apoſtoli pedum puluerem excuterent,pa. 104.c.1.Quid ſignificaret hæc excuſſio,ibid. col.1.& col.2.

Exemplum.

Exemplum boni prælati,p.86.col.2.Exemplū boni Doctoris,p.68.c.2.Exemplum bonum in tentationib. prębēdum,p.148.c.1.Exemplum prauum,ſiue ruina viri præclari,magnum affert detrimentum,p.157.c.1 De exemplo,p.196.c.1.Validior eſt vox operis, quàm oris,ibid. Exemplum ſanctorum,p.913.c.1.Exemplo uitæ Deum glorificamus,p.810.c.1.& 2 Exemplum Ethnicorum,qui cruciatus tulerunt,p.741. Exemplū mirum boni ſcholaſtici,p.258.c.2. Exempla Sanctorum meditanda,p.360.c.2.Exemplum Chriſti ad patiendum,p.739.c.2.Milites Othonis ſequentes Imperatorem occiderunt ſe,ibidem.Exemplum Martyrum, ibid. Exemplo parentum docendi filij,pag.219.col.1. Exemplum magnatum,p.394.c.2.Exempli vis in patrefamilias,& Rege,p.479.col.1. Exemplo præeat paſtor ouibus,p.501.c.2. Exemplum vitæ bonę præbeat is,qui peccata reliquit,p.628.c.1. Exemplum concionatorum,p.653.c.1. Homines exemplo mouentur, ut aues cantu,p.462.c.2. De exemplo eorum,qui docēt, p.758.c.1.& 2.& p.789.Exemplum lux,pag.745. c.1.De exemplo,p.763.c.1.& p.1052.c.2,Vita maius pondus habet,quàm eloquentia,p.1054.c.1.Chriſtus prę{}it exemplo,& armat nos,p.1191.c.2.

Exequiæ.

De exequijs,& funere mortuorum,p.891.c.2. Exequię ſunt ſolatia viuorum,& mortuorum,p.892.c.1. Sacrificia,preces,eleemoſynę exequiarum,ib.c.1.et 2.

Exercitium.

Exercitium ſolida reddit membra,p.155.c.2.

Exedra.

De exedris templi,p.322.c.1.Exedrę theſaurorum. ibid.c.2.In exedris habitabant Sacerdotes,& Leuitę, ibid.Exedrę unde dicantur,ibid.

Exorciſtæ.

Exorciſtę Iudæorum,pag.945.c.1.

Experientia.

Experientia ualeat doctor animarum,p.546.c.2.

F.

Fames.

De fame iuſtitiæ,ideſt,uirtutis,p.697.c.1. De fame,& ſiti uirtutis,p.720.c.1.& 2.Fames ſuauē reddit cibum quē cumque,& ſitis potum,ib.fames uirtutis ſuauem reddit uirtutem,ib.fames uirtutis affert robur p.721.c.1.Mundus famem non ſatiat, ſed Deus, pa. 1082.c.2.In conuiuio mundi non pellitur fames, pa. 1156 c.2.Deus ſatiat hominem,non mundus,pagin. 1209.c.2.Si ſatiari uis Deum quęre.pa.1210.col.2. Fames diuitiarum non expletur diuitijs,p.707.col.2. fames amica virginitatis inimica laſciuia,p.564.c.2. fames mundi, ſaturitas Dei,p.305.c.1.famem nō extinguit mundus,p.465.c.2.famē,& ſitim mundi extinguit aqua Chriſti,p.466.& p.468.c.1. famē cur voluit Chriſtus experiri in deſerto,p.104.col.2. Eſurijt Chriſtus hominum ſalutem,ib.c.2.An Chriſtus eſurierit toto ieiunij tempore?ibid. An Elias,& Moſes famem paſſi ſint,cum ieiunarunt, p.105.c.2.

Familia.

Ex familia pellenda vitia.p.277.c.2.familia pontificis,ib.familiæ zelus,familiæ cuſtos,diſciplina.ibi. familia Regis Dauidis qualis p.278.c.1. à familia Dauidis impij exulabant,probi illi miniſtrabant, ibi. familiam vir bonus velut Angelus gubernat. Multis benefacit,p.625.c.2.Piſcina ſimilis familia, ibid.

Familiaritas.

Familiaritas parit contemptum,p.474.col.2.Cur familiaritas pariat contemptum,p.475.c.1.familiaritas Dei

tas Dei parit vnuerentiam, Cur.ib. Familiaritas improborum fugienda, p. 590. c. 1. Familiaritas improborum mores bonos corrumpit, p. 1000. c. 2. familiaritas impiorum fugienda, p. 1056. c. 2.

Febris.

De febri animi latè, p. 481. c. 2. & ſeq. febris animi concupiſcentia. febris effectus, p. 482. c. 1.

Felicitas.

De felicitate fucata impiorum, p. 38. co. 1. felicitatẽ terrenam habent etiam impij, p. 37. c. 2. Quæ felicitas expetenda, ib. & p. 38. c. 1. felicitas christiana eſt interna animi, p. 704. c. 2. Mundi felicitas externa, ibi. Felicitas vera pingitur à Domino, ib. vide, proſperitas. Magna virtutis eſt luctari cum felicitate, pag. 1091. column. 1.

Feneſtra.

De feneſtris templi, p. 308. c. 1. Cur dicantur feneſtræ obliquæ, ibidem.

Fermentum.

Fermentum doctrina eſt hæreticorum, & phariſæorum, p. 1161. c. 1. fermentum à ſacrificijs repellebatur, p. 304. c. 1. panes propoſitionis carebant fermento. ibid. fermentum indicat ſuperbiam, & inanem gloriam, p. 759. c. 2. fermentum in bonam, & malam partem accipitur, p. 1009. c. 1. De vi fermenti, ibid. col. 2. fermentum bonum charitas, p. 1010. c. 1.

Feriæ.

Feriæ cur dicantur dies hebdomadæ, p. 836. c. 1.

Feruor.

Cum feruore quærenda eſt virtus, p. 697. c. 1. cum feruore vis cælo inferenda, p. 916. c. 2.

Feſtinare.

Cum Deus petit aliquid, feſtinandum, p. 463. co. 2. ad gratiam Dei feſtinandum, p. 468. c. 1. ad negotia animarum feſtinandũ, p. 470. c. 2. ad ferendam animæ ſanitatem feſtinandum, p. 480. c. 2. & p. 481. Feſtinat obediens, p. 500. c. 2. Feſtinatio ad operãdum audita, p. 491. c. 2. cum Deus vocat feſtinandum, pa. 538. c. 2. Gratia beneficij feſtinatione conduplicatur, p. 576. c. 2. Feſtinãdum ad pœnitentiam, p. 577. c. 2. Feſtinatio ad ſequendum, p. 580. c. 1. Feſtinandum cum vocamur à Deo, p. 587. c. 2. Feſtinandum ad pœnitentiam, p. 623. c. 1. & p. 627. c. 2. & p. 674. co. 1. Cum feſtinatione cum fratre in gratiam redire oportet, p. 771. c. 1. & p. 776. c. 1. Cum feſtinatione extinguendus eſt ignis iracundiæ, p. 772. c. 2. Cunctatio ad opera bona eſt pernicioſa, p. 776. c. 1. Cum feſtinatione templum in anima Deo eſt extruendum, p. 282. co. 2. Diabolus conterendus ſub pedibus velociter, p. 1236 col. 2.

Feſtum.

Feſta Dei ſunt. Deus feſtum perpetuum agit, pag. 664. col. 1. & 2.

Fides.

De rebus fidei aliter cogitandum, quam de reb. corporis, p. 377. c. 2. Res fidei imperſcrutabiles, pag. 378. c. 1. Fides certior viſu, ibid. Fide opus eſt ad cognoſcenda myſteria Dei, p. 383. col. 2. Chriſtus fidei ſuat teſtis oculatus, p. 383. c. 2. & p. 385. c. 1. & p. 391. c. 2. Qui non credit cur dicatur iam iudicatus, p. 388. & 389. Fides Chriſti, eſt cæleſtis, vtiliſſima, & certiſſima, pag. 391. c. 2. Fides eſt certiſſima, ſed ineuidens, p. 392. c. 1. fides ſigillum eſt. Deum veracem eſſe teſtatur, pag. 427. c. 1. fidei viua fructus, p. 430. c. 1. Fides dicitur ſcientia propter certitudinem, p. 460. c. 1. De fide Samaritanæ, p. 460. c. 1. Sine fide nõ poſſũ cognoſci res diuinæ, p. 469. c. 1. Fidei ineuidentiam poſtulat ratio meriti, ibid. c. 2. Ad ſapientiam non perueniat, niſi per fidem, p. 641. c. 1. Fides ardens, & humilis, p. 1219. c. 2. Fides ſicut granum ſinapis, quę. p. 1217. c. 1. Fides miraculorum, ib. c. 2. In fide Eccleſ. Rom. ſtemus, & viuamus, p. 1181. c. 1. Oportet eum, qui credere vult, egredi ex finibus naturæ, p. 1140. c. 1. Fides ſine operibus bonis non ſufficit, p. 645. co. 2. Fidei vnitas, & doctrinæ, p. 730. c. 1. Non eſt ſatis fides ſola, pagin. 856. c. 1. & p. 857. Diabol. quibus non poteſt auferre fidem, conatur auferre charitatem, pag. 861. c. 2. Non ſufficit ſola fides, p. 861. c. 2. & pag. 883. c. 2. Fides, p. 983. c. 1. & c. 2. Fides donum Dei, non eſt omnium fides, p. 1017. c. 1. Fides ſine operibus, et charitate non eſt ſatis, p. 1017. c. 1. & col. 2. Fides, p. 1101. c. 2. Credere oportet, vt intelligamus, pagin. 1110. co. 2. Intellectus eſt merces fidei, ib. in cælo videtur Deus lumine gloriæ, in terra lumine fidei, p. 1115. col. 2.

Filius.

Filij dicuntur natura, et imitatione, p. 701. c. 2. Nomine filij vtuntur ſæpe Hebrei, p. 881. c. 2. Filiũ Dei naturalem Deum eſſe neceſſe eſt, p. 85. c. 1. De filiorũ educatione & diſciplina, p. 255. c. 2. & pag. 256. & 257. filijs duplex hæreditas prouidenda, ibid. filiorum animi inſtar ſtatuæ effingendi, p. 257. c. 1. & p. 258. c. 2. Bona educationis exemplum egregium, p. 257. c. 2. Mater de filij educatione maximè ſolicita, p. 258. c. 1.

Fimbria.

Fimbria humanitatis Chriſti, vulnera quinque, p. 606. c. 2. Quomodo hæ fimbriæ tangantur, ibidem.

Finis.

In finem reſeruat Chriſtus optima, p. 265. c. 2. Non eſt conſideranda viæ aſperitas, ſed viæ finis, p. 586. co. 1. Viæ finis reddit arctã, vel latam viam, p. 847. c. 1. Conſiderandum quo via tendat, in cęlum ne, an in Orcum, ibid.

Fratres.

Fratres Domini, qui nam appellentur, p. 268. co. 1. & 2. & p. 1028. c. 1. fratres quot modis dicuntur in ſcriptura, ibid.

Fuga.

Fuga in perſecutione, p. 1046. c. 1.

Funus.

In funere tibicines, p. 601. c. 1. In funere fœminæ præfica, ibid. c. 2.

Futurum

Digiti oog

Futurum.

Diabolus surripit præſens, offert futurum, p. 588. col. 1.

G.

Galbanum.

Galbanum, pag. 310.

Galilæa.

Galilæa duplex ſuperior, & inferior, p. 487. c. 2. Galilea fertilis & populoſa, ibid. c. 2. Galilæi pugnaces, ib. Vtriuſque Galilææ longitudo, & latitudo, p. 488. c. 1. Vnde ſit appellata Galilæa gentium, ibid. c. 1. Quid ſignificet nomen Galilæa, p. 489. c. 1. In Galilæa cœpit publicè cõcionari Dominus, p. 492. co. 2. Galilęa duæ vrbes maximæ, Tiberias, & Sepphoris, p. 497. c. 1. Galilæa Metropolis Tiberias, ibid. Galilęę 2 eius Metropolis Capharnaum, ibid. Galilæa mare, p. 496. c. 2.

Gaudium.

Gaudium Chriſti ſalus hominum, p. 394. c. 1. Propoſito gaudio ſuſtinuit Chriſtus crucem, ibid. Gaudiũ Martyrum in paſſione, p. 740. c. 1.

Grrizim.

Garizim mons, p. 450. c. 1. An mons Garizim ſit iuxta Sichem? ibid. col. 2. Garizim mons imminet Samariæ cæteris celſior, p. 451. c. 1. In monte Garizim extructum templum Samaritanorum, p. 450. c. 1. Templum hoc quot annis ſteterit, ibid. c. 2. Super montes Garizim, & Hebal dictę ſunt benedictiones, & maledictiones, p. 451. c. 1. an Iſaac ductus ſit in monte Garizim, vt immolaretur? pag. 451. c. 1.

Gehenna, Infernus.

De Gehenna, p. 1018. c. 1. & p. 1055. c. 1. Cur infernus appelletur gehenna, p. 768. c. 2. Gehenna, ſiue infernus cur appelletur Tophet, p. 769. c. 2. gehennę timor gladius, quo reſcindũtur occaſiones peccati, p. 778. col. 2. gehennam timebat Diuus Bernardus, pag. 715. c. 1. Gehennam timebat, D. Hieronym. p. 778. c. 2. de timore gehennæ, p. 169. c. 1. & p. 59. c. 2. finis via impiorum gehenna conſideranda, p. 847. c. 1. & p. 588. c. 1. & p. 862. c. 2. In gehenna ſepulchra concupiſcentia, p. 483. c. 1. gehenna ſepulchrum impiorum, p. 891. c. 1. gehennam qui conſiderat, peccatum fugit, p. 623. c. 2. gehennæ flamma non extinguitur, quemadmodum nec flamma Solis, p. 62. col. 2. Damnatorum faſciculi, p. 998. col. c. 1. Damnati inſtar victimę, ſaliũtur igne tartareo, p. 1231. c. 1. De verme immortale dãnatorum, p. 1231. c. 1 & c. 2.

Gentes. Ethnici.

De fide gentium, p. 883. Superauit fidem Iudæorũ, ibid. Gentes Iudæis eripuerunt regnum cælorũ, p. 903. c. 2. Iudæis cur primum, poſtea gentibus Euangelium prædicatum, p. 1035. c. 1. gentes ex canibus mutatæ in filios Dei, p. 1139. c. 2.

Geneſar.

De fertilitate terræ Geneſar, p. 485. c. 2. & pagin. 1089. col. 1.

Geraſeni.

Qui ſint Geraſeni, & Gergeſeni, & Hadareni, pa. 551. c. 1. & 2. Geraſa vrbs, p. 551. c. Geraſeni cur petierint à Chriſto, vt diſcederet, p. 560. c. 2.

Gloria cæleſtis.

Gloria celeſtis multis modis nominatur, p. 702. c. 2. gloriæ conſideratio, p. 225. c. 1. gloriæ deſiderium cum lacrymis, p. 1148. c. 2. gloria conuiuio ſimilis, pagin. 881. c. 2. & pag. 883. c. 2. In gloria dolati lapides locantur, atque hic dolantur, p. 285. c. 1. Typus cæli Sancta Sanctorum, p. 292. 1. Ciuitas cæleſtis quadrata, cur. ibid. Plures capit Eccleſia terreſtris, quàm cęleſtis, ibid. Glorię oſtia, ibid. gloria eſt palmarum, id eſt, victorum, ibid. gloria in iniurijs cogitanda, pa. 703. col. 1. gloriæ fons æternus ſalit in corde beati, p. 466. c. 2. gloria eorum qui docent, p. 470. c. 1. & 2. finis via gloria cogitanda, p. 588. c. 1. Gloria conſideratio in perfectione exhilarat, p. 740. c. 2. in gloria tabernacula extruuntur bonis operibus, p. 1208. c. 1. de tabernaculis cęleſtibus, ib. c. 2. Qui gloriã cęleſtẽ conſiderat tributa ſoluit Deo, p. 591. Beati oẽs videntur in maieſtate, p. 1205. c. 2. gloria cęleſtis conſideranda, & deſiderãda, p. 1206. c. 1. gloria celeſti nihil melius, ibid. c. 2. in gloria omne bonum eſt, nullum malum, ibid. c. 2. Ad gloriam per labores aſcenditur, p. 1206. c. 2. in cælo poſita palma, in terra certamina, p. 1207. c. 2. Rapit hominem gloria conſiderata, ibid. c. 1. Si tanti vitreum mundi margaritum, quanti veri in gloria, p. 741. c. 1. Glorię ſpes ad operandum dextram excitat, p. 804. co. 1. & p. 1202. c. 2. In gloria Deus eſt omnia in omnibus, p. 1210. c. 1. glorię dona implent non arcam, ſed animum, p. 866. c. 2. Spes glorię eſt incitamentum, p. 1202. c. 2. gloria conſideranda, ibid. Spes gloriæ anchora, p. 1203. c. 1. In gloriam ducit Chriſtus homines, ibid. Quos nam ducit, ibid. Gloria, & requies ſequitur poſt opera, p. 1203. c. 2. gloria Chriſti, & beatorum ab intus eſt: gloria principum, & Regum à foris emendicatur, p. 1025. c. 2. glorię venam in transfiguratione Chriſtus aperuit, in cælo pelagus aperit, pag. 1204. c. 1. & c. 2. Si Deus preſcitis tot dedit, quid dabit prædeſtinatis? p. 1205. c. 1.

Gloria inanis.

De inani gloria, p. 760. col. 1. & p. 800. & ſeq. de fermento gloria vana, p. 739. c. 2. de gloria vana, pag. 653. c. 1. & c. 2. Vana gloria incredulitatis cauſa, ibid. & p. 654. Inanis gloria homines excęcat, vt pulvis, p. 654. c. 1. Gloriam vanam fugientis exemplum, p. 688. c. 1. Gloria inani opponenda eſt gloria cæleſtis p. 654. c. 2. Gloria vana cauenda, p. 802. col. 1. Inſidiatur virtuti, ibid. Vltimum vitiorum, quod vincitur eſt gloria vana, ibid. Miraculum iubet tacere Chriſtus vt exemplum prebeat cauendę vanę glorię, p. 871. c. 2. in iudicio ſpectatores habebimus omnes homines, p. 801. c. 2.

Gomor.

Gomor quæ menſura ſit, p. 1010. c. 2.

by Google

Gratis.

Gratias donãda ſpiritualia.p.1036.c.2.Gratis dãda cõcio abſque mercede inanis glorię.p.1054.c.2.

Gratia.

Gratiam dat Deus,pellitq; peccatum : pellit malũ, dat bonum. p. 213. c. 1. Totius *gratia arca Chriſtus p.293.c.2.Gratia ęterna eſt, ſi peccato nõ abijciatur. p.448.c.1 & p.466.c.2.Gratię aqua extinguit ęternam ſitim.ibid.* Extinguit *concupiſcentię ignem ibi. Gratia eſt aqua Angelorũ.p.465. c.1.Gratia ſalit in cœlum,& cor in cœlum pellit. p. 466. c.2.Gratia eſt aqua homi nem irrigans,& fœcundans.pag.467.c.1. Gratia aqua aridas etiam arbores vireſcere facit.ibid. Gratia tartareum ignem extinguit.ibid. Gratia aqua viua,in* Deum *mouetur,& ſalit p.467.c. 2. Gratia vitam mortuis reſtituit.ibid. Sine gratia mundus eſt mare mortuum.ibid. Cur Paulus prius gratiam,poſteà pacem in Epiſtolis ponat.pin. 732. c.1.Quomodo per Chriſtũ accepimus gratiã pro gratia.p.179.c.1.& 2. Gratia omnis tum noui, tum veteris teſtamẽti à Chriſto eſt.pa. 180.c.1.Et naturam,& gratiã habet homo à Chriſto.p.181.c.1.Gratia maximè conſeruãda. fiat fons perennis gratia,non ciſterna areſcens.p.467.c.2. Feſtinandũ ad gratiam.p.468.c.1.& p.480.& 481. Gratia animam reddit pulcherrimam. p.482. c.1.*

Gratitudo. Gratias agere.

De gratijs agendis in tribulatione. p.148.c.2.De gratijs agendis poſt cibum. p. 1081. c. 1. De gratitudine,& memoria beneficiorum.p.564.c.2.Beneficij memoria,& monumentum.p.600.c.1.& p.608.c.2. De gratitudine. p.609.c.1. & c.2. Onerat nos Deus beneficio,cum exonerat peccato.p.628.c.2.Prædicare beneficiũ.p.871. c. 2. Debeat ne Deo maiores gratias innocens,an pœnitens? p.933.c.2. Gratias Deo debemus pro peccatis,quę non commiſimus ibid. c.2. Proprium eſt chriſtiani etiam pro aduerſis agere gratias, p.1081.c.2.

Grauitas morum.

De grauitate morum.p. 914 c.

Gubernator.

Deus hominis gubernator.p.361.c.2.Gubernatorũ concordia & charitas p.499.c. 1. Gubernatores Reipub. quales eſſe debeant.p.674.c.1.

Gula.

Gula mala domina,ſemper expetit. p.137.c.2.Gulam comprimunt abſtinentes. p.138 c.1.Guloſi deus venter,qui debita frangit ieiunia. ibid. Guloſi venter Nabuzardan, Coquorum princeps. ibid. Gula morbos parit. p. 138.c.2.Gula nauim mergit onuſtam cibis. ibid.gula morborum,& mortis cauſa.p.139.c. 1. gula parit vitia,& libidinem.ibid.c.2.gula fert ſuppetias carni.ibid.c.2.gula offundit tenebras mentis. pagin. 140. c. 2. gula grauat mentem. ibid. gula orationi, & contẽplationi inimica.p.141.c.1.gula capiũtur homines vt piſces,& aues cibo.ibid. c. 2. gula & crapula faſtidij,& morborum mater.p.142.c.2.Mors in olla gula.laqueo gula. p. 143. c. 1. Propheta à leone occiſus quia cibum vetito loco ſumpſit. pa. 143. c. 1. gula non gignit ſenſum tenuem.p. 666.c. 1. gula fugienda. ibid. in menſa ſunt naufragia. p. 1083.c.1.

H

Harpaſte.

Harpaſte cæca, cęcam ſe eſſe neſciebat. p. 1132. c. 1.

Hebal.

De monte Hebal.p.450.c.2.& 2.& p. 451.c.1.

Heli.

Heli ex throno cecidit.p.170. c.2.

Hæretici.

Hæretici ſal infatuatũ & abſinthiũ.p.755 .c 1.Hæret.abiectiſſimi.p.749.c.1.Hæret. euãuerũt.p.743.c. 2.Hæretica dogmata fatua.p.755.c. 2. Hæret. errores ſuos ſcripturis tegere nitũtur.p.171.c.1 Hæretici imitantur diabolũ.ib.c.2.Hęreticorũ vox,mitte te deorsũ ib.c.2.Hereſes naſcũtur dum ſcriptura bona exponũtur male.p.172.c.1.Hæreſes Doctores *excitãt.p.755. c.1.De hæreticis. p. 853. & ſeq. Hæretici veniũt non miſſi.mittit illos ſuperbia & diabolus.ib.* Hęreticorũ *ſuppliciũ.p.853.c.2.& p.856.c.1 & 861.Hęret.cæci.p.1132.c.1.à fermento hæreticorũ cauẽdũ.p.1161. c.1.Hæret.euaneſcũt,Eccleſia manet ſtabilis.p.1179. c.1. Hæret. nunquã prçualebũt aduerſus Eccleſiam. p.1178.c.2.Hęret.cognoſcuntur ex fructibus. p. 854. c.1.& 2.Hęret.ſpinæ & tribuli.ib.c. 2.Cur Deus hæreticos permittat.p.858.c.1.Hæretici probãt catholicorũ fidẽ,& charitate.ib.Apud hæreticos ſcriptura plena eſt ſcandalis p.1126.c. 2. De hæreticis. p. 998.c.2. hæreticos ſequũtur palea.p.858.hæret.exercẽt ſapiẽtiã* Eccleſia.ib.Cauẽdi hi lupi ib.hæret.ſimiles ſerpẽti,qui *decepit Euã.ib.hæret.in ſcopulos trahũt.ib. Hæreticor. mater ſuperbia.p.859.c.1.Poſt.profligatã idololatriã diabolus immiſit hereſes.p.859.c. 1. Hæretici virtutis ſpecie ſe induũt.ib.Hæret. ſcripturę verba proferũt. ſenſum ſurãtur.ib.c.2.Veſtimenta ouium ſcripturę. ib.Scripturis abutũtur hæretic.p.859.c.2. Hæreſes naſcũtur,quia Scripturę malè exponũtur.ib. Hæretici ex margaritis ſcripturę turpe hæreſis monſtrum effingit. p.859.c.2.Hæret arbores autũnales . bis mortuæ.pag.* 860.c.1.Hæret.*ſimiles arbori vetitæ.ib.c.2.Hæreticorum fructus peſſimi,& ſupplicium.ib.Hæretici locuſtæ ex fumo ſuperbiæ,& cæcitatis p.601.c.1.hæret.euaneſcunt.Eccleſia permanet.p.601.c.1.& p.1090.c. 2. Hæret.cæci ſunt.p.867.c. 1. Hæret. Eccleſiam perſequuntur.p.738.c.1.Hæret.corui extra Arcam.c. 93. c.1.Hęret.ſuperſeminant zizania.p.995.c.2.* De cõ*buſtione hæreticorum.p.997. c. 1.*

Herodes.

Tetrarcha herod.receptus eſt in amicitiã Tiberij.urbẽ cõdidit Tiberiade à Tiberio dictã.p.5.c.1. Ab Herode

Digitized by Google

Vnde Agrippa eſt accuſatus.p. 6.c. 1. Romã petiuit vt regnũ cõpararet ſed exiliũ inuenit.p.5.c.2.In Hiſpania dicitur abiiſſe.ib.Herodes Tetrarcha *Ioãnẽ cõiecit ĩcarcerẽ.p.431.c. 2. Herod. Agrippa nepos Herodis infanticide coluit Caiũ Imp.* Tiberij *iuſſu in vincula cõiectus eſt , à Caio libertati reſtitutus , & Rex creatus proferrea catena donatus aurea æqualis põderis. Inuidit illi regni honorẽ ſoror Herodias.p.6.c 1. de filijs Herodis infanticida.p.433 c.2.Herod.cur famã Chriſti ſerò audiuit.p.1062.c.1. Segnis Herodes ad videndũ Chriſtum.ib.c.Herod.Baptiſtã iuſſit occidi.p. 1066. c.1.An ſimulatè ſit cõtraſtatus Herodes.p.1065.c.2.*

Herodias.

Herodiadis filia ſaltatrix non erat filia Herodis. p, 1064.*c.2. Hæc puella ſaltatrix morte perijs ĩauditas* 1065, *cap.1. Herodias trans fixit acu linguã Bap. p.* 1067. *c. 1. Herodias ſoror Herodis Agrippæ. neptis Herodis infãticidæ,p.433.c.2 .Herodias inſidiata eſt Baptiſtæ.p. 435. c.1. Herodes an fuerit filia Aretæ? p. 433 .c.2.An.Herodiadẽ acceperit Herodes viuente viro ?p.434.c.2. Herodias cuius fuerit vxor, cuius filia.p.433 c.1.*

Hydria.

Hydriæ Canæ ſex , mundi ſex ætates. Auguſtin.p. 263. *c. 2. Hydria ſex poſita in Eccleſia. pagin.* 264. *colum.1.*

Hypocrita.

Hypocrita, quid ſignificet p.800.c.2.Hipocritæ arbores ſteriles.p.803. c. 2. Hypocrita non curat cor, ſed externa.p. 723. c.2 & p. 724. c.1. Hypocrita feneſtras habet intus arctas, foris latas.p.308.c. 2. De hypocritis p. 165.c. 2. & p.1121.c. 2. & p.1124.c.2.

Hiram.

Hiram Rex Tyri.p. 284.c.2.

Homo.

Homo eſt magnũ miraculũ.p.245.c.2. & p. 247. c.2.Hominis ſymbolũ eſt tabernaculũ.p.298.Homines ferarũ mores aſſumũt p. 573.c.1. & p. 586.c.2. Homines improbi nõ ſunt homines.p. 586.c.2. Homo erat Noe , alij belluæ.ib.Homo quis ſit.p.586.c. 2. & p.587.c.1.& p.166.c.2.Hominẽ non habemus quia rationẽ nõ ſequimur.p.627.c.2.Hominis vita beſtialis.p.628.c. 1. Homo cœleſtis planta , in cœlo habeat radices.pag.836.c.2. Homo vetus exuẽdus.p. 666.c. 2. Cura ſanctorum in ornando homine interno verſatur.p.1132 c. Hõ vnus hẽt duos homines,internũ,externũ,p.1131.c.2.& p.726.c.2. Interni hom. ornatus.ib.Homines in belluas mutati.p.166.c.2. Hominis fragilitas.p.1068.c.2.

Honor.

Honores in opinione noſtra chari i ſe viles.p.1156. c.2. Pinnacula honorum muro cingenda virtutum. p.170. c. 2. Honorũ throni ſimiles throno Salomonis. Fulcimẽta honorũ. p. 171.c. 1. Honores non efficiunt hominẽ verè magnum.ſed virtus.p.1235.cap.1. Honorũ pinnacula uẽtis, periculisq́; expoſita.p.169.c.2. & p.170.Periculoſa tẽpli pinnacula, i. honores Eccleſiaſtici.pag. 169.c.2. Auguſtinus flebat ordinationis ſuæ tẽpore cõſiderãs periculũ fugiebat Epiſcopatũ , in loco humili uolebat ſaluari, ne in alto periclitaretur.p. 170.c.1. & 169. Honorũ pinnacula horrẽt uentibus. ib.Honores breui tẽpore euaneſcunt.p. 173.c. 1. & p. 1209.c.2. Honorũ onera pẽſantibus tædio sũt honores,& formidini.p.173.c.2.Honores ſunt deſpiciẽdi. p.811.c.2.Honores ſunt onera.p.284 cap.1 Honores dãdi dignis.p,173.c.2.Honores fugit Chriſtus , opprobria.amplexatus eſt.p.1083.c. 2. Honor ſignificat ẽt munera p.2122.c.1.

Hora.

*Hora Iudæorum quales.pag.*220.*c.1.Horam ſuam quam appellet* Dominus. 232. *c.2.*

Hoſtia.

Hoſtia uociferationis quæ.p.375.c.2.

Hoſpes.

Hoſpes probus eligendus hoſpitia non mutanda. p. 1040 *c.1.*

Humilitas.

Humilitatis exẽplum Chriſti,p.86. c. 1. & 2. & p. 1224. c. 2. Humiliatus Chriſtus in Baptiſmo , & exaltatus. ib.c.1. Humilitate confecta eſt Chriſti uictoria.ib.c.2. Humiliare ſe & inferiori ſubdere, ſumma iuſtitia.p.36.c.1. & p.69 c.1. Humilitatis gradus.p.69.c.1. Humilitas eſt omnis iuſtitia.ib.De humilitate.p.68.c.2. & p.69. Humilitas eſt remedium aduerſus tẽtationes.p.151.c.1.Humili appropinquat Deus.*p.885.c.2.De humilitate Centurionis.p. 885. c.2.Humiliat animã tẽtationis pondus.p.152. c.De humilitate. p.200. c.1. Locus humilitatis tranquillus,& fœcundus.ibid. Aquæ , & gratiæ , confluunt in ualles humiles.pagin.201.col.1. Humilitas reddit capaces denorum Dei.ibid. Humilis magnus eſt & pretioſus* Deo *ibid.col.* 2. Minimum , *& humiliter de ſe ſentire, maximum eſt.pagin.202.col.1.Non ſunt extollenda bona,quæ habemus , ibid. Humilis de ſe abiectè,de alijs loquitur glorioſè.pagin.202.c.1. Humilis nulli ſe preponit.ib.c.2.Humiliat ſe doloſus nequiter. p.266.c.2.Pupilla nigra uidet,i. humilis. albugineam habens,i.ſuperbiam,non uidet.p. 364.c.2. Cùm nos per humilitatẽ, uelut decreſcimus , in nobis Chriſtus creſcit.p.425. c.1. Superbus malo ſuo creſcit.ib. Humiles uirtutes occultant,& produũtur inuiti, ad exemplũ.e.602.c. 2. Humiliare oportet ſuperbum ſpiritũ. p.603.c.2.Humilis non oſtentat bona ſua.pag.609. c.1.& 2.Deus sãctos uelut theſaurũ occultat.p.688. c.2 .Humiles dicũtur pauperes ſpiritu.p. 694.c. 1.In humilitate uoluit Dom. fundare dona Apoſtolorũ p. 499.c.1.Humilis carbonari⁹.p. 688.c. 1.Peccata iuſtis coperãtur in humilit..p.150.c.2.* Peccata *leuiora,& cõcupiſcẽtia ſoluũt tributũ humilitatis.p. 151. c. 1. Humilitas fulgẽtiſſimũ affert finẽ. p. 1084.c 1. Humilitatis exemplar puer.pagin.1228. columm.1. Qui vult eſſe magnus fiat paruus.pagin. 1234. columna 2. Humiles uera magnitudine ſunt ma-*

qui ſuperbi falſa.p.1235.col.1.Humiles complectitur Dominus ſuperbos reijcit,p.1235.c.2.Paruulis vbera prabet,non ſuperbis,ibidem.

I

Iacobus.

An fuerint tres Iacobi,an duo tantum? p.684.col.1. An Iacobus minor fuerit is,qui dicitur frater Domini,& qui fuit Epiſcopus Ieruſalē? ib. Iacob. minor an fuerit Matthei frater? p.663.c.2. Iacob.minor an fuerit filius Ioſeph? An fuerit publicanus? p.684.c.1. Iacobi min. genua,& frons propter orationis vſum calloſa,ibid. De *ſanctitate Iacobi,ibid.*

Ieiunium.

Ieiunia Eccleſia ſeruanda. Vetiti cibi,peccati veneno ſunt infecti,p.235.c.1. Infirmitas ieiunij eſt fortis p.137.c.1. Ieiun. frangens ſimilis Eſau, p.136.c.2. ieiuniū Iudith,ibid.c.2. ieiunij cōmoda,& prarogatiua, p.137.& ſeq. ieiuniū hominē roborat aduerſus hoſtes, diabolū terret, caſtitatē tuetur,armat hominē aduerſus carnē; carnē domat, p.137. ieiun. ſanitatē tuetur. mater eſt ſanitatis,p.138.& 139. Ieiun. nutrit caſtitatē,& cateras virtutes,p.129.c.2. Fert ſuppetias ſpiritui,ibid. Eſt cibus virtutis: Ad doctrinam capiendā animam aptiorem,reddit? ieiunio ſenſus viget,p.140. ieiunium amicum contemplationi,& orationi,p.141.c.1. ieiunium mater orationis,fons ſapientia. ib. Armatura aduerſus damones.ibid. Martyres multi in die martyrij ieiunabant. Daniel ieiunio armatus,ibid. ieiunium gignit modeſtiā, p.141.c.2. Laqueo gulę nos liberat. Deum placat.ibid. ieiuniū Niniuitarū mirabile. ieiunarunt etiam iumenta,& pecora,p.142.c.2. ad ieiunium confugiendum cum punimur, p.142.c.1. ieiunabant Apoſtoli ferè ſemper,ibid. Ieiunium eſt cibi condimentum,p.142.c.1. ieiunium optimum viaticū in calum. Comes bonus diuitibus,& paup erib.p.142.c.2. ieiunij exemplum Propheta à leone occiſus,p.143 c.1. Ieiunij comites oratio,& eleemoſ: na,ibid.c.2. ieium. duplex corporis,& animi,cibi & peccati,p.144.c.1. Ieiunium magnum quod,ibid. ieiuniorum omniū mēbrorum,p.145.c.1. Ieiunium excipit menſa angelica,ib.c.1. in ieiunio fugienda gloria inanis, p.820.col.1. ieiunia longa nonnullorum,p.108.co.1. ieiunium Quadrageſimę,p.103.& 104. ieiunium Elię,et Moſis,p.103.c.2. Ieiunia arma aduerſus diab.p.103.c.1 ieiunatores Elias,& Moyſes viſi cum Chriſto glorioſi, p.1205.c.2. ieiunium,& oratio antidotum aduerſus omnia mala,p.1219.c.1.

Iehoua.

Nomē Iehoua cōtinet myſteriū S.Trin.p.348.co.2. Quomodo exponatur per nomē 12.literarū,& per nomen 40.literarū, ibid. an ſolum hoc nomen in corona pontif. fuerit inſculptū? p.353.c.1. Nomina hominū, quę literas huius nominis habebāt mutata,p.683.c.2

Ieruſalem.

Ieruſ. erat in ſorte Beniamin, p.289.c.1. Ieruſalē cur dicta Ariel,i.Leo Dei,*p.314. col.2. Cur appelletur ſancta ab Euang.p.116.c.2. Quantum diſtet à mōte, in quo Dominus ieiunauit,& ab Iericho,p.116.col.2.*

Ignis.

De igne altaris holocauſtorum,p.319.c.2. Ignis ex calo miſſus,ibid. Ignis alienus quis dicatur, ibid. An primus ignis ex cęlo miſſus fuerit ſeruatus? ibid. Ignis ex cęlo miſſus in dedicatione templi,p.320. Feſtiuitas qua ligna ad nutriendum ignem ferebantur in templum,dicta xylophoria,p.320.c.1.

Imitatio.

Imitandus Chriſtus,p.501.c.1. Imitemur patrem cęleſtem,p.622.c.2. Imitatio facit filios, vel Dei, vel diaboli,p.701.c.2. Chriſtus imitandus,in quibus,pag.798.c.2. Patrem Deum imitari debent filij, p.808.c.1. Imitandi pauci,via arcta gradientes,p.846. col.2. imitatio Chriſti,p.1047.c.2.& p.1204.c.1.

Impedimenta.

Impedimenta virtutis ſuperanda,p.577.c.1.& pa.538.c.2.& p.628.c.2. Impedimentum eſt viatori amanitas vię,i.vita,p.709.c.2. Impedimenta ſunt diuitia,ibid.c.1.

Imperare.

Imperandū cum manſuetudine & humilitate, pa.502.c.2. Modeſtius imperanti melius obtemperatur. ibid. Imperioſitas nimia,& auſteritas remittenda,ibid. Imperandum cupiditatibus,p.547.c.2. Duo Reges eidem regno imperare nequeunt p.838.c.2. Imperator noſter intus in corde imperat,p.839.c.1. Ordo *Reipu. vt alij imperent,alij obediant,p.884 col.2. Superiores ſubditos charos habeant,& honorent,p.885.c.1. Poteſtas omnis à Deo,ibid.c.1.*

Impetus.

Impetu ſpiritus ſancti aguntur filij Dei,*p.134.col.1.& 2. impetus alius carnis,alius ſpiritus,p.135.c.1. impetus alius electorum,alius reproborum, ibid.*

Impunitas.

Impunitas parit auſum,p.277.col.2.

Incipere.

Incipiendum ab oratione,p.281.c.2. incipientes virtutis via incedere,quomodo tractandi,pa.595.col.1. principijs obſtandum,p.812.c.1.& c.2.

Incarnatio.

Incarnatio,p.178 c.1. Incarnatio excedit hominū intellectum,p.732.c.2. Vide Aduentus.

Indigere.

Deus bonorum noſtrorum non indiget. Deus petit, vt donet,p.463.c.1. Chriſtus hominum gloria non indigebat, p.653.c.1. Alexāder pluribus indigebat quā Diogenes pauper,p.710.c.1.

Inebriare

Inebriare ſignificat abundantiam,p.241.c.1.

Inimicus.

De inimicorum dilectione,p.793.c.1.& p.795.col.1.& 2.

Digitized by Google

& 2. merces diligentium inimicos, p. 794. Ex inimicis magna vtilitas percipi poteſt, p. 795. c. 1. Qui ſummo ſtudio valent inimicos diligunt, ibid. inimicis vt ęgrotis indolere debemus, & bene facere, p. 798. c. 1. Exemplũ Chriſti de diligendis inimicis, ib. c. 2. Inimicitię eodẽ die extinguendę, p. 711 c. 2. Vide parcere, & odiũ, & pax. concordia.

Iniuriæ.

Iniuria læto animo ferendę pro Chriſto, p. 394. col. 1. Chriſtus ignominiam crucis tulit confuſione contempta, ib. in ignominijs pro Chriſto gloriandum, p. 394. c. 2. ignominia beatitudinem pariunt, p. 703. c. 1. Læto animo ferendę iniurię, p. 703. c. 1. Merces pro tolerata iniuria, ib. Puſilli animi eſt mordẽtem repetere. Magni iniurias deſpicere, p. 713. c. 1 Sapiens vt feras domat iniurias, ib. iniurię deſpiciendę, p. 773. c. 1. Qui iniuriam fert patienter, is eſt victor, p. 774. c. 1. & p. 788. c. 2. & 791. c. 1 iniurię vincendę beneficijs, ibi. iniurię tradendę obliuioni, pag 791. c. 1 Exempla de iniurijs ferendis, ibid.

Inſpiratio.

Inſpirationes Spũs ſancti à terra ſeparant, p. 705. c. 2, inſpirationes venti qui educuntur ex theſauris Dei, ibid. Malas cogitationes dęmon, vt iacula promittit, p. 712. c. 1 diaboli ſuggeſtiones protinus abijciendę, ibid. per inſpirationes nos vocat Deus, p. 889. c. 1. inſpirationes Dei non ſint in nobis inanes, ibid. c. 2.

Intellectus.

Intellectus eſt vir aĩa, p. 466. c. 1. Intellectus operatio maxime eſt vita, p. 641. c. 1. intellectio Dei æterna, eſt vita ęterna, ibid. intellectus eſt oculus animi, p. 826. c. 2. Qui caret intellectu, cęcus eſt, ibid.

Intentio.

Opus in publico, intentio in occulto, p. 802. c. 2. intẽtio bona ſu leuat opera, p. 804. c. 1. is operatur ſiniſtra manu, qui non bona intentione operatur, ibid intentio animi oculus, p. 827. c. 1. De intentione, p. 827 in oculo intentionis ne feſtuca quidem toleranda, p. 840. c. 2. intentio eſt baſis, & fundamentum operis, p. 840. c. 2. de intentione p. 841. c. 1. & 2. intentio lucerna animi, p. 960. c. 2. intentio ſemen, p. 1003. c. 1.

Inuidia.

Inuidus inſipiens, p. 673. c. 2. inuidia ſimilis viperę. p. 27 c. 2. de inuidia, p. 663. c. 2. inuidus non eſt bonus iudex, p. 964. c. 2. diabolus propter inuidiam hominis perſequitur, p. 968. c. 2.

Ioannes Baptiſta.

Ioan. ſpelunca. p. 11. c. 1. Ioan. eremi, p. 10. & 11. Quot annos vixerit Ioan. p. 1061. c. 2. Ioan. Elias erat non perſona, ſed ſpiritu, p. 905. c. & p. 1212. co. 1. Deſertum Iudaę, in quo verſatus, p. 11. Ioan. veſtitus, victus, officium, p. 15. & ſeq. Ioan. indumentũ aſperũ, p. 16. c. 1. Ioan. zona an adheſerit carni? ib. c. 2. Ioan. habitauit in deſerto, non in domo parentum, p. 18. c. 2. Ioan. paruulus eremum incoluit, ib. Circa ſpeluncam Ioan. Helena tẽplum extruxit, p. 19. Ioan. officium, ib. c. 2. Non abrogauit legem veterẽ, ibi. Ad Ioan. concurſus miri, p. 25. c. 1. abſque miraculis Ioan. vita Iudæos traxit. p. 25. c. 1. Ioan. prędicauit regnũ celorũ, ib. c. 2. Ioan. voce, veſtitu, & victu pęnitentiã prędicauit, pa. 41. c. 1. Ioan. ſupplicium gehennę prædicauit, p. 36. c. 1. Dubitabat populus an Ioan. fuiſſet Meſſias, pa. 33. c. 1. Ioan. militib. & publicanis dedit lac, non eſcã, pa. 32. c. 2. Ioan. prædixit Iudeorũ euerſionem, p. 31. co. 1. De nece Ioan. p. 1061. & ſeq. Quo tẽpore ſit occiſus, ib. Quot annis fuerit in carcere, p. 1063. c. 1. Ioan. ſepultum Ieroſolymis, p. 1064. c. 1. Vbi ſit ex hibitum conuiuium, ib. Baptiſtę corpus ubi ſepultũ, et caput, p. 1066. c. 1. De legatione miſſa ad Ioan. p. 184. Quorſum miſſa fuerit legatio. An Iudæi voluerint creare Meſſiam Ioan. ib. An ſit miſſa duplex legatio? p. 190. c. 1. Ioã. cur vox clamans, p. 197. c. 2. Ioã. vox turturis, p. 196. Ioan. vox Domini ſuper aquas; vox Domini in uirtute, & magnificẽtia. & c p. 196. Ioã. totus vox, p. 195. c. 2. Ioã. cur dicatur vox, ib. Ioã. quõ negauerit ſe eſſe prophetã, p. 126. c. 2. Ioan. etiam hodie clamat, p. 198. Ioã. cur diſcipulos miſerit ad Chriſtum, p. 909. col. 1. Ioã. cur appelletur Apoſtolus, & pluſquã propheta, p. 206. c. 1. Ioan. officium, Chriſtũ manifeſtare, p. 208. c. 1. An Ioan. nouerit Chriſtum cum venit ad baptiſmum? ib. c. 2. Ioã. lucerna domus Iacob. Apoſtoli lux mundi totius, p. 210. c. 2. Ioan. ſimilis candelabro tẽpli, ib. Ioan. Chriſtum oſtendit abſentem, & preſentẽ, p. 211. c. 1. Quõ Ioan. ſit imminutus, & Chriſtus creuerit, p. 424. c. 1. Quonam tempore miſſus ſit Ioan. in carcerẽ, p 130. c. 1. de loco carceris, p. 432. col. 1. Cur Ioan. ſit coniectus in carcerem. An phariſæis cooperantibus? ib. An Ioã. publicè arguerit Herodẽ? p. 433. c. 1. Teſtimonium Ioſephi de Ioan. p. 434. c. 1. Quõ dicatur Ioan. traditus, p. 440. c. 2. Cũ Chriſt prędicare nõ luerit, prædicante Ioanne, p. 492. c. 2. Ioan. teſtimonium citat Chriſtus, p. 648. c. 1. Ioan. Cur dictus ſit lucerna, ib. c. 2. & p. 649. Cur dicatur lucerna lucens, et ardens, p. 649. Ioan. Angelus vita ſanctitate, p. 899. c. 2, nonnulli Ioã. angelũ fuiſſe exiſtimarũt, ib. Ioan. tẽpore, & ſanctitate propinquus Chriſto, ib. Quomodo Ioan. nõ ſurrexit maior, p. 900. c. 1. Quis in regno cælorum minor, dicatur maior Ioanne, ibid. co. 2. Ioan. cur dicatur pluſquã propheta, p. 899. c. 1. Ioannis conſtantiã laudat Chriſtus, & aſperitatẽ veſtitus, p. 893 c. 2. De nuntio Ioan. miſſo ex carcere, p. 894. Quomodo Ioan. rogarit Chriſtum, an eſſet Meſſias, ibid.

Ioannes Euangeliſta.

Ioannes fuerit ne ſponſus nuptiarũ Canæ, pa. 231. c. 2. Ioan. quot annos uixerit, p. 232. c. 2. Ioann. filius tonitrui, p. 632. c. 1. An uenturus ſit ante iudicium cũ Elia, p. 1213. c. 1.

Ionathas.

Ionathas vitę diſcrimen incurrit, quod cibum à patre uetitum guſtaſſet, p. 135. c. 2. Ionathę ſimilis eſt, qui ieiunium frangit, ibid.

Ioſaphat.

Ioſaphat totum ſe conuertit ad rogandum Deum,pa. 547.c.2.

Ioſeph.

Ioſeph ſponſus virg. quonā tēpore obierit,p. 231.c. c.1. Ioſeph an habuerit filios ex alia vxore? p.269.co. 1. Ioſeph an fuerit virgo? ib.co.1. Quam artem exercuerit,p.1027.c.1.

Iordanis.

De Iordane fluuio,p.12.& 13. De ortu illius, curſu,longitudine,& fine, ib. Pons Iordanis in Capharnaum,p.1073.col.1.

Ira.

Ira columbæ,quæ dicatur,p.93.co.2. Cum ira Dominus circūſpexit phariſ.& ſcribas,p.668.co.2. Ira Tyrannorū,& Iudæorū furor,lino fumanti ſimilis, p. 671.c.1. Ira protinus occurrendū,p.711.c.2. Inimicitiæ extinguendæ, eadē die, ib. Ira ne requieſcat in ſinu,ib. Frenabat iram Theodoſ. Imp. Plato,Socrates, p. 712.c.2. Philoſ. Athenodorus docuit iram frenare,ib. puſilli animi eſt malū reddere pro malo,p.713.c.1. iracundus ſibi,& alijs eſt moleſtus,ib.c.2. iracundus ſimilis hyemi,p.714.c.1. verba dura irā excitant,mollia verba irā frangunt,p.729.co.1. iræ ignis cōfeſtim extinguendus,pa.772.c.2.& p.775.c.2. Ira termınis rationis circumſcribenda,ib. ira conſideratione iræ Dei extinguenda,ib. iræ remedia,p.773.c.1. ira inſaniæ eſt ſimilis,ib.c.2. ira ſimilis idolo Moloch p.774. c.1. Ad ſuperandam iram remedia,p.775.co.1.& 2. iræ mala,ibid.c.2. ira fel eſt,p.776.c.1. iræ mortificatio ſacrificium eſt, p.774.c.2.& p.776. ira vincitur manſuetudine,p.788.c.2.

Iſaac.

Iſaac ductus eſt in montem Caluariæ,vt immolaretur,p.287.c.2. Opinio Chryſoſtomi,et aliorū. Iſaac ductum in montem Garizim,p.451.c.1.

Iubilei annus.

Iubilęi annus,p.1025.c.2. Vnde dicatur Iubilæus p.1026.c.1. adumbrat typus Chriſti,ibid.

Iudex.

Iudices quales eſſe debeant,p.674.c.1.& 2.& p. 760.c.2. Vita iudicis,& ſimilium expoſita oculis, ib. iudicum tria fuere tribunalia,apud Iudæos, primum trium iudicum,ſecundum 23. tertium 72. iudic. pag. 767.c.1. De iudicio,ſiue concilio Sanedrim p. 767. Iudiciorum duo genera apud Iudæos, pecuniæ, & vitæ, ib.c.1. Iudex malè iudicat,vel ex ignorantia intellectus,vel ex prauitate voluntatis,p.645.c.2.

Iudicium.

Iudiciū ſignificat dānationē,& iudicare condēnare, p.388.c.2. Iam iudicatus is,qui non credit,cur dicatur,ibid.c.2. Ira Dei in iudicio,p.237.c.2. Oēs homines iudicandi ſunt,p.390.c.2. Quomodo dicantur impij nō reſurgere in iudicio,p.391.c.1. Cur dicatur pater non iudicare quēquā,& dediſſe filio omne iudiciū p.937.c.1. Quomodo pater dederit omne iudicium filio,p.638.c.1. dies iudicij maximum honorem affere Chriſto,p.639.c.1. iudicium duplex diſcretionis, & dānationis,p.640.c.1. in iudicium damnationis non veniant iſti,ib.c.1. iudicium viſibile poſcit iudicē viſibilē,p.642.c.2. iudiciariā poteſtatem meritus eſt Chriſtus,p.643.c.1. Iudiciaria poteſtas cur data ſit Chriſto,ibidem, co.1.& 2. Iudex iuſtiſſimus Chriſtus, pag. 645.c.2. in iudicio oēs homines reſurgēt,p.644.co.2. Quō homines excitandi audient vocē Chriſti,ib. Iudicabit homines Deus,homo viſibilis,p.643.c.2. iudicij tempore regnū,& gloria Chriſti apparebit,p.811.c. 1. in iudicio conſcientia loquetur, p.647.c.1. Omnia etiam minima numerat,vt remuneret,vel puniat Dominus,d.1153.c.2. Ante iudicium veniet Elias, & Enoch,p.1212.c.2. an venturus ſit Ierem. I. Moyſ. I. Ioan. Euang.ib.& p.ſeq. iudicium extremum,p.1188 col.1.

Iudicum temerarium.

De iud.tem.p.842.& ſeq. iudicare periculoſū, ibid. non iudicandū temerè,iudiciū Deo relinquendum,pa. 847.c.2. charitas iudicat bene de omnibus,ibid. iudicia amantium,& inimicorum cæca,ib.& p.848.c.1. iudicemus nos ipſos,ibid. Vitia proximi iudicamus nō noſtra. Duas manticas habet homo,ibid.

Iudæi. Iudæa.

Iudæi ex ſignis Chriſti aduentū Meſſiæ cognoſcere potuerunt,p.1159.c.1.& 2. iudæorum regnum ſimile ſtatuæ Nabuchodonoſor,p.36.c.2. cum iudæorū regnū deſinebat,cælorum regnū appropinquabat,p.37.c.1. iudæa in prouintiā redacta,p.5.c.2. iudaica reip. forma miſerrima,p.10.c.1. à iudæis diſtabat regnū cælorum tēpore,notitia,affectu,& acceſſu,p.25.c.2. iud. an crediderint aīas tranſmigrare in aliena corpora? pagin. 187.colum.2.& pagin.888. Iudæi ſignum petunt, pagin.173. col. nu.2. Iudæi dilexerunt magis tenebras,quam lucē,p.389.c.2. iudæi calamus quaſſatus, & lignum fumigans,p.671.c.1. iudaici pop. typ. piſcina,p.625. Iudæi in Chriſti humilitatē impegerunt, p.911.c.1. iud. quō intulerunt vim regno cælorum,p. p.904.c.2. Quō iudæos Moſ. accuſet,p.655.c. iudæi puniti,quia Chriſtū occiderunt,p.639.c.2. iudæi cur dicuntur filij regni,p.881.c.2. iud. purificationes,& ablutiones,p.938.c.2.p.1121.c.1.& c.2. iudæis primū Euang. cur prædicatum,p.1035.c.1.& p.1137.co.2. iudæi vocantur filij à Chriſto,p.1138.c.1. iudæis data cognitio Dei propter Chriſtum,p.452.c.2. iud. in fine conuertentur,p.602.c.2. Typus iudæorum puella mortua,ib. defecit vinum in vinea iud.p.264.c.1. Vide,ſynagoga. iudæi de Meſſia craſſas habent cogitationes,p.984.c.1.

Iudas Iacobi.

Iudas dictus Thaddeus,& Lebbæus,p.683.c.2. cur Iudas dictus ſit Thaddæus,& Lebbæus, ibid.

Iudas Iſcariotes.

An propter Iudā ſit orta tēpeſtas? p.543.c.1. cur dictus ſit Iudas Iſcariotes,p.684.c.2. an Iud. fuerit improbus cum eſt electus,p.685.c.1. iud. per negligentiā paulatim decidit,ib. Cur Chriſtus Iudā crearit apoſtolum, præſciens fore improbum? p.685. c.2. cur vocetur diabolus à Domino,p.1110.c.2.

Iugum.

Iugum.

Iugum Chriſti ſuaue,pag.628.c.2.

Iulius.

Iulius Cæſar Rom. Reipub. formam mutauit, & traxit ad Monarchiam,occiſus eſt,p.3.c.2.

Iuramentum.

An liceat iurare?p.782.c.2.non iurandũ, ne peieremus,p.783.c.1.iuramentum neceſſitatis eſt,vt medicina,ib.& p.786.c.1.probibeat ne Chriſtus iuram.per Deum ſuſcepta;ib. Q̃uo iuretur per creaturas.p.784.c.2.Iuram cauſa eſt infirmitas hominũ,p.785.c.1 iuram. q̃uo ſit à malo,ib.in ſtatu innocentię non fuiſſet opus iuramento,ib in conſuetudine iurandi caſus, pa. 785.c.2.iurãdi conſuetudo quib.de cauſis fugieda,ib. & p.786.punitio periurij,p.786 c.1.Eſſeni fugiebãt iuramen.ib.Flamini iurare non licebat,ib.c.2.Sacerdotes,& religioſi iuramenta fugiãt,ib.veritas chriſtiani iuram.nõ indigeat,ibi.iuramentũ tormenti genus, ib.Remedia ad vincendã cõſuetudinẽ iurãdi,p.787.c.1.iuramenti comite,sib.exemplũ Clinię philoſophi, ib.conſuetudo iurandi pellenda,p.1069.c.2. primum elementum diſciplinę non iurare,ib.iuramenta,& vota ſeruanda,ib.c.2.

Iuſticia.

Iuſtitia virtus peculiaris,p.697.c.2.

Iuſtificatio.

Deus poſtulat volũtatẽ ad iuſtificationem.p.627.c.1.Deus excitat voluntatẽ,& preuenit ad iuſtiſ.ib. iuſtificatus bene operetur,& ambulet in cœlum,p.628 c.1.iuſtificata ſapientia Dei à filijs ſuis,q̃uo dicatur, p.906.c.2.iuſtificata Dei ſapientia,p.918.c.1.et 2.

Labarum.

Labarũ vexillum Imperat p.406.c.1.Labarum in cruce efformatũ,p.405.c.2.in labaro Chriſti nomen, p.406.c.

Labor.

Labor noſter leuis,p.57.c.2.& p.38.c.1.iuſti vita militia,& labor,ib.in hac vita labor ſubeundus,ibid. laborib.propter Chriſtũ aſsueti,fortes ſunt,p.156.c.1. laborib. aſsuefaciendũ corpus,& aĩus,p.155.c.2.& 156.c.1.per labores aſcendimus in gloriam, p.1206. c.2.laboris filia eſt gloria,ib.Labores ſunt pignora gloria,ibid.terra locus eſt laboris,& certaminis,p.1207. c.1.Filij adoptiui,filio naturali Dei ſimiles laboribus exãtlandis,& gloria,p.1109.c.1.

Lacrymæ.

De lacrym.p.696.c.2.et p.514.c.1.lacrymarum fontẽ poſtulat hortus Chriſti,p.714.c.1.lacrymæ virtutibus afferunt vitarẽ,ib.& c.2 lacrym. fudiſſe Chriſtũ legimus,non riſiſſe,ib.Cor ſapientiũ in domo luctus æterni,p.714.c.2.lacry. hic vtiliſſimę:poſt mortẽ inutiles,p.715.lacrymarũ larga materia,p.715.c.2.duæ cauſę,ſiue duo genera lacrymarum,p.716.c.1.lacrymę propter timorẽ gehennæ,vel propter deſideriũ cœli, ib.irriguũ inferius,& ſuperius,ib.lacrymæ donũ Dei, peccati medicamentũ,p.716.c.1.& 2.lacrymis extinguitur flamma peccati,p.717.c.8. lacrymarum baptiſmus ſecundus purgatorium peccati,& diluuium,pag. 717.c.1.alię captiuitas deploranda,ib.c.1.culpa deploranda,ne pena æterna deploretur inutiliter, ib.pœnã multi deflent,nõ culpã,ib.Nugas,ac nenias deploramus,nõ crimina,p.717.c.2.lacrymarũ multę cauſę,ib.c.2.incipimus vitã à lacrymis, finẽ imponimus cum lacrym. Medium diſsentit ab extremis,p.717.c.2.vallis lacrymarum mundus,ib.& p.718.c.1.lacrymas prouocant mala præſ.pter.& futura,p.718.c.1. lacrymarum magnum pretium,ib.c.1.lacrymę margaritę magni pretij,quę oculos ornant,p.718.c.1.& c.2.lacrymę ſunt potentiſſimę,ib.c.2.lacrymæ odoriferę aquę expreſſa igne.p.718.c.2.Ad lacrymas mouet Sp.S.ib.lacrymę ſunt aquę ſuper cœlos,p.719.c.1 Solus homo lacrymatur,& ſoli homini proſunt lacrymę,ib.c.1.lacrymas ſequitur conſolatio, & gaudium, ib.vis lacrymarũ,p.931.c.2.lacrymatur,qui peccati nouit grauitatẽ,ib.lacrymę vniones,p.932.c.1.lacrymis ſuffocantur peccata,p.935 c.2.lacrymę pro peccatis,p.56.c.2.lacrymæ respondent ſenſui peccatorum, p.44.c.1.lacrymarum fons cor ſentiens peccati vulnus,ib.lacrymę vim Deo faciunt,p.43.c.1. lacrymis abluendus aĩus,p.43.c.2.lacrymis excitanda mortua anima,ib.Vide,contritio,de gemitu vide.p.1148.c.1 & c.2.Serui Dei cum dolore omnium peccata cernunt,p.1253 c.1.

Lapis.

Lapidib.ſimiles tentationes,& offendicula,p.164.c.1.& 2.de lapidib.quos Baptiſta demonſtrauit,p.29. col.2.

Lapides pretioſi.

Lapides pretioſi,in quib. nomina Iſraelitarũ inſculpta erãt,p.341.c.1.cur lapides dicãtur recordationis,ib.de 12.lapidib. pretioſis Rõnalis,p.342.de carbũculo,ſapphiro,et iaſpide,ib.c.2.& p.343.de ligurio de achate,& amethyſto,p.344.c.1.& 2.de chryſolit. Onychnio,& Beryllo.p.345.An in lapidib Rationalis inſculpta fuerint nomina Leui, & Ioſeph?p.346. Quo ordine fuerint inſculpta gẽmis nomina. p.347. Per lapides Rationalis victoria prænuntiata.p.349.c. 2.Lapides pretioſi ſignificant viros iuſtos.p.362.c.2.

Laqueus.

Laquei diab.sũt tecti,opus eſt cõſideratione.p.166 cap.1.

Latus.

Latus ſiniſtrum,& dextrũ,quid ſignificent pagi. 167.c.1. Latus dextrum clypeo protegendum. ibid.

Laus.

Laus in proprio uileſcit ore, & eſt ſuſpecta de falſitate.p.647.c.2.Os laudãtis eſt cõflatoriũ.ibi. d[illegible] aut cõcionatorẽ facit euaneſcere.p.754.c.2.Laus Dei quærẽda nõ noſtra.p,759.c.2.Laus vera, & ſolida à Deo eſt,p.912.c.2. Deus aliquos laudauit,ibi. Laudandi viri ſancti,p.913.c.1. laudes periculoſę,& adulationes,pag. 1084.c.1. laudandus Deus ardenter,pagin. 1146.col.1.

Legatio.

Legatio miſſa à Iudęis ad Ioan.quorſum ſit miſſa p.184.col.2.

Legio

Legio.

Legio quot milites complectitur, & quot dæmones. p.556.c.1.

Leproſus.

De leproſo ſanato, p. 869. An licuerit leproſis habitare in ciuitatibus? ibid. An leproſus Chriſti diuinitatem agnouerit? p.870.c.1. An lex vetuerit tangere leproſos? ibid. lepræ iudicium pertinebat ad Sacerdotes. p. 871.c.1. Leproſus peccatorem adumbrat, Dei *ſanguine ſanatum, p.874.c.2. Lepra, s. peccati, iudicium ſpectat ad Sacerdotes, p.875.c.1. & 2. An leproſi fides ſuperarit fidem Centurionis? p.880.c.2. Cur leproſi fidē non ſit miratus Dominus, p.881.c.1.*

Lætitia.

Lætitia immoderata, & riſus areſaciūt virtutē, p. 714.c.1. & 2. Riſus raro tribuitur ſapiēti. ſtultus cachinnatur. ibid. Sapiēs vix ridet tacitè. cor ſtultorum in domo lætitiæ. ibid. Gaudiū quomodo dicatur decipi, p. 715.c.1. Homines in ijs lætantur, quæ digna ſunt planctu. ibid. c. 2. Lætitia immodica dicitur error, amētia, & circūlatio & tumultus. ib. Ad cachinnos mouet mūdus, ad lacrym. Sp. s. p. 718. c.2. Lætitia ſpiritalis ad labores tolerādos neceſſaria, p. 823.c.2. Lætitiam ſpiritalē parit deuotio. p. 824.c.1. Lętitia ſequentiū Chriſtū, p. 873.c.2.

Leuitæ.

Leui 3. filios habuit Gerſō, Caath, & Merari, ex quibus 3. familiæ Leuitarū ortæ sūt Caathitarū, Gerſonitarū, & Merarittarū, p.369.c.2. Filij Moſis Leui*tæ erāt nō Sacerdotes. ibid.* Leuitarum *officia in deſerto. ibid.* Leuitæ *portabāt tabernaculū, ib. & p. 370.* Leuitarū *officia in terra promiſſionis, p. 371.* Leuitę *duo ſingulis magiſtratibus dabātur. ibi.* Leuitæ *miniſtrabāt per hebdomadas. diuiſi in ſortes 24. ibid. De cōſecratione* Leuitarū*, p.373.c.1.* Leuitæ *nō habuerūt ſortē inter tribus. ex decimis alebātur, p.373.* Leui*ticæ tribui data oppida. 48. cū ſuburbanis p. 374. Ex vrbibus* Leuitarum *ſex erant vrbes refugij. ibid.*

Lex.

Legē ſeruauit Dominus dū vixit, neque abrogauit dū vixit. p.746.c.1. Legē impleuit 4. modis. ibid. Lex *typica eſt etiā in minimis. ibid. An lex vetus vetuerit actus peccati internos? p. 765. c. 1. Quomodo dicatur lex cohibuiſſe manum, non animum. ibid. An Iudæi putarint actus internos eſſe peccata? ibid.* Lex *dicitur aduerſarius quia aduerſatur cupiditatibus, p.771. c. 1.* Lex *Chriſti ſeruanda ne tradat nos iudici, p. 772. c.1.* Lex *vſque ad Ioannem quomodo, p. 905. c.1.* Lex *ad Chriſtum Iudæos mittebat, p. 909.c. 2.* Lex *data per Moſem, quæ vmbra erat, p. 131.c.1.* Lex *habuit mandata, & typos. ibid.* Lex *Chriſti non eſt tranſgredienda, ſed ſeruanda, p.1129.c. 2.* Lex *eſt theſaurus. ib.* Lex *eſt ſepes & murus, p. 1130.c.1.*

Libido.

Libido vrſa, quæ comedit carnes multas, p.1066.c. 2. Libido fugienda, p.1070.c.1. Libidinoſus victima Tartari. ibid.

Libri,

Libri de rebus ſpiritualibus conſcripti legendi. pagin. 167.c.2. & p.168.c. 1. Libri praui fugiendi, p. 167.c.2. Libri praui corrumpunt mores. ibid.

Lingua.

Cor iratū linguā in irata mouet verba, p.729.c.1. Lingua pacifica irā ſedat. ibid. Linguā exaſperat iræ, vt febris, p.729. c.2. Lingua Euchariſ. ibid. Lingua placabilis, & lingua ſanās, p.735.c. Vitta coccinea labia. ibid. Linguas ſuas improbi dæmoni tradūt velut gladios, p.735.c.2. Lingua tertia, & perturbans, p. 736.c.1. Lingua eſt mēbrum optimū, & peſſimum, p. 962.c.2.

Lyſimachus.

Lyſimachus pro potu aquę, ſe & exercitū tradidit hoſtibus, p.482.c.2.

Locuſtæ.

Locuſtæ Ioannis an fuerint animalia? p.16.c. 2. Locuſtæ in cibum vſurpatæ, p. 17.c.2.

Loqui.

Loqui ad cor quid ſignificet, p.13.c.1.

Lot.

Lot cruciabāt Sodomitæ, p.738.c.1. Lot vxor verſa in ſtatuam ſalis condit exemplo, p.752.c.2.

Lotophagi.

Lotophagis ſimiles ij, qui patriæ cœleſtis obliuiſcuntur, p.1207.c.2.

Lunaticus.

De lunaticis, p.1216.c. 1. de lunatico à Chriſto ſanato. ibid &c. Lunatici moraliter, p. 1219.c.1.

Luza.

Luza ſiue Bethel, an ſit Ieruſalem? pag.288.col.2.

M

Magdalena.

Quo loco vnxerit Chriſtū, p. 919. c.2. Magdalenę quatuor obſequia, p. 920.c. An Magdalena *& ſoror Lazari fuerit mulier peccatrix, quæ vnxit dominum? p.926.c.1. Magdalena vnde dicatur. ibid. c. 1. magdal. à 7. dæmonijs vexabatur, p. 926.c. 2. magdal. in* Galilæa *nupſit. mortuoq; viro impudica fuit, p. 929. c.1. magdal. quid adduxerit ad Chriſtum. ibid. c.1. & p. 930.c.2. magd. exemplū pœnitentię, & amoris in deum, p. 929. c. 2. de laudibus magd. p. 929.c 2. & ſeq. magdal. & ſanctorum peccata cur ſcriptura memoriæ prodat, p. 931.c.1. Vita magdalenæ tria tempora. ibid. c.1. Lacrymæ magdal. p. 931.c. 1. magdal. epulum, & menſa. p.932.c.2. magdal. vas miſericordiæ. p. 934.c. 2. magd. columba in foraminibus petræ. p.936.c.1. magdalena purgatorium dilectio. p.935.c. 1. magdal. mutauit amorē. ibid. magdalena ſignificat turrim. turris fuit expugnata. ibid.*

Magedan.

Magedan quis locus ſit. pag.1157.col.2.

Magiſter.

Magiſtri boni quærendi, p. 867.c.2.

Magnes.

Magnes ferrum rapit annulos. &c. p.226.c.1.

Magni-

Digitized by Google

Magnitudo.

Magnitudo vera eſt interna virtutum, non externa diuitiarum. &c.p.1235.c.1.

Malum.

Malum vndenam ſit ortũ, p. 1001.c.1. Mali ſoli in inferno ſunt. boni ſoli, in cœlo, & igne purgãte. In terra boni & mali, p.1017.c.1. Omne malum aut pudore aut timore natura perfudit.p.389.c.2. Malus fugit lucem.ibid. Malis vtendum bene.p.705.c.1. Malis breuibus ſuccedunt bona longa, p.38.c.2.

Mammona.

De ſeruitute Mammona, pagin. 828. col. 1 & 2.

Manus.

Manus aridas qui habeant, p.672.c.2. Manum aridam cœmentarij ſanat Dominus, *pag.668. col.1.*

Mandata.

Mandata dei vita regula, p.189. c.1. In mãdatis ſeruandis conſtantia, p.255.c.1. Mandata dei ſeruantibus deus cibum ſuppeditat, p. 114. c.2. Mandata Lei verus theſaurus magna cura cuſtodienda, p.284. c.2. Mandata ſeruãda, p.733.c.1. Vide. Obedientia. Quæ nam dicantur mandata minima, p.747.c.1. & 2. Mandata cuſtodienda, pagin.745.&c. decẽ mandata legis erant medulla, p 747.c.1. Mandata etiam minima ſeruanda, p.762.c. 2. decem mandata ſignificantur decem digitis manuum, & pedum, p. 762.c. 2. Mandatorum obſeruatio ſolidum fundamentum, p. 861.c.2. Mandata claui quibus cruci affigimur, pag. 1130.c.1. Vide, Lex.

Manſuetudo.

Manſuetudine vincit Chriſtus vt Agnus. Manſuetudine vincit Eccleſia, *& Martyres. &c.p.212.c.2. Mites nos eſſe vult Chriſtus ibid. de manſuetudine Chriſti, & benignitate, p.464.c.2. Chriſtus mitis calamum quaſſatũ non confregit, &c. p.671.c.1. & 2. & p.673.c.2. de manſuetudine.ibid. & p. 696. & p. 711. c.1. &c. Manſuetorum præmium. p. 713.c.2. Pax comes manſuetudinis.ib. Chriſtianus manſuetudine vincit, p.1043.c.1. Manſuetudine, & increpatione indigent homines, p.1162.c.2.*

Mare æneum templi.

De mari æneo templi, p. 320.c 2. Mare æneum typus baptiſmi.ibid. Mare ex quo ære fabricatum. ibid.

Mare.

Mare dicitur vita ſæcularis, p.606.c.2. Maris dominum ſe oſtẽdit Chriſtus, p. 545. c.2. Mare Chriſto obediuit.ibid. Mare Galilee, ſiue Tiberiadis, p. 496. & 497. de latitudine & longitudine illius.ibid. Iuxta mare Galilaæ ſita Capharnaũ, Corozaim, Bethſaida, Magdalum & Tiberias, p.497.

Margarita.

Margarita pretioſa homines iuſti, pag. 1013. c.1. Margarita pretioſa Chriſtus auro ĩcludẽda, p. 1014. c.1. Margarita Verbum diuinum, tectum integumẽto mortalitatis quaſi concha.ibid. Margarita ſunt ſtatus Eccleſia.ibid. col.2. Pretioſa margarita ſtatus religioſi. ibid. Quæ falſa margarita, quæ bona, p.1015.cap.1. Margaritę pretium nos ipſi, p 1016.c.2.

Maria Virgo Deipara.

Virginem cur dominus appellarit mulierẽ, p.235. c.1. Virg fiducia circa miraculum in nuptijs, p.237.c. 1. Virginis miſericordia, p. 261.c.1. Virginis breuiloquentia.ibid. Virgo quater locuta in Euãgelio, p. 261. c.2. Typus Virginis mõs Moria, p.287.c.2. Vteri Virginei laudes. p. 971. &c. deipara beata eſt, quia dei mater eſt, p. 973.c.2. Virgo bis eſt mater Chriſti, p. 976.c.1.

Martyr.

Martyrũ beatitudo octaua, p. 702.c. 1. Martyrem non facit pœna. ſed cauſa, p.738.c.2. Martyr emit vitã morte, p. 740.c. 2. Martyr inermis vincit armatos.ibid. Martyrum lætitia.ibid. Martyri protinus patet cœlum ſine impedimento, p.740.c.2. Martyri omnia delicta donantur ibid. Per mare rubrum tranſeũt Martyres. *ibid.* Martyres *ſunt holocauſta digna deo, p.1057.c.2. Vita inuenitur in morte* Martyrum, *p. 1058.c.1. Pretioſa mors* Martyrum. *emit immortalitatem.ibid. c. 1.* Martyris *ſanguis extinguit flãmas orci.ibid.c.2.* Martyris *tum pugna illuſtriſſima, tum corona, p. 1058. c 2. Mors* Martyris *eſt ſcala vita. ibid.c. 2.* Angeli *ſi poſſent eſſe Martyres, libenter pro Chriſto ſubirent mortem. ibid.* Martyrium *porta cœli. ibi.* Martyrum *dies natalis, p. 1068.c.1. Ad martyrium hortatur Chriſtus, p.1186.c.2. &c.* Martyrum *ſapientia, p. 1189.c.2.* Martyrium *duplex, alterum quo corpus, al erũ, quo cupiditas occiditur, p.1189.c.2. Habet pax ſuos* Martyres. *ibid.* Martyr *ſignificat teſtem.ibid. Teſtis eſt Chriſti qui illius mandata ſeruat, p. 1190. c. 1. In* Martyrio *mors ſit fons vita. morte vita emitur, pag. 1192. c. 1. Martyr cùm perdit, lucratur.ibid. Eſt feliciter infelix. ibid.*

Matrimonium.

Deus matrim.ĩſtituit, & honorauit, p.249.c 1. Matrim. Adami, & Eua.ibid. Vir eſt fundamẽtum & oceſta vxoris & totius domus, p.249.c.2. Matr. Adami, & Eua quæ nobilitauerint, p.250.c.1. Cõiugiũ Adami, & Eua initum in paradiſo terreſtri.ibi An in ſtatu innocentia, fuiſſent homines propagandi per matrimoniũ? p.250.c.2. Quales nuptia & matrim. fuiſſent in ſtatu innocentia, p.251 c.1. In nuptijs Adami, & Eua defecit vinum.ibid.c.2. Matrimon. ante peccatũ erat inſtitutum in officium natura. poſt peccatum et iã in remedium concupiſcentia, p.251.c.2. Matrim. factum ſacramentum à Chriſto, p.252. Matr. eſt ſacramentum magnum ratione ſignificationis. ibid. Matrim. quæ ſit ſignificatio.ibid. Vxoris & viri concordia in matrimonio, p.253.c.1. Vxor qualis eſſe debeat, & vir, p.252.c.2. & p 253.c.1. Matrim. tria bona, proles, fides ſacramentum, p.253.c.2. Adulteria fugienda, fides ſeruãda in matrim.ibid c.1. & c.2. Matrim.

eſt

Digitized by Google

Mortificatio.

Mortificatio eſt Martyrium.p.1189.c.2. Mortificatio eſt fundamentum exædificandę virtutis.p.287. c. 1. Mortificatio orationis ſocia.p.318. c. 1. mortificatio frumenti ſpicas confricat.p.666.c.2. mortificatio parit pacem cordis.p. 728. c. 2. mortificatio cohibet affectiones veluti feras. ibid. maius eſt mortificare paſſiones, quàm barbaros hoſtes vincere.pag. 728.c.2. Crucẽ ſibi debet fabricare chriſtianus, ideſt, mortificationem.p.1130.c. 1. De mortificatione vitiorũ. pag. 1187. col. 2. mortificatio crux tollẽda.p. 1190.c.1. mors eſt mortificatio.ibid.c.1.& c. 2.Confertur martyrium mortificationis, cum martyrio quo homo occiditur.pagin. 1190. col. 1.&c.2 mortificatio brutorum affectuum.p.1191.c.1. Non licet hoſtem, ideſt, carnẽ occidere; ſuperanda eſt mortificatione. mortificatio eſt ſignum militis Chriſti. pag. 1191. c. 2. Profeſſionis chriſtianæ diſciplina, non in miraculis, ſed in mortificatione commendatur.ibid. Qui ſe mortificant, vitam inueniunt.p.1192 c. 1. mutant vitam beſtialẽ, in vitam diuinam.ibid. mortificatio renouat animã. ibid.c. 2. mortificatorum vita apparebit in iudicio.p. 1193. c. mortificatio tollit ſcandala, & offendicula animæ.p.1236.c.1. & c. 2.

Moſes.

Moſis manus graues. moſis nomen vnde dicatur.pagin.181.c.1. moſes an viderit Deum in hac vita? p. 182.c.1.moſes an fuerit Sacerdos?p.334.c. 2. moſes quomodo accuſet Iudæos.p.655.c.1.In moſe quomodo dicantur Iudæi ſperaſſe.ibid.moſes de Chriſto ſcripſit. p.655.c.2 moſi non credidiſſe cur dicantur Iudæi.pagin.656.c.2. moſes non elegit filios ſuos ad gubernandum populum.p.688.c. 2. & p. 689 moſes apparuit in Transfiguratione, quomodo.p.1198.

Mulier.

Mulier dicta, iſſa, ab is, ideſt, vira, à viro.p.249.c. 1. mulier cur ſit condita ex latere viri?ibid. c. 2. Cur mirabantur diſcipuli, quòd Chriſtus cũ muliere loqueretur.p.455.c. 2. mulierum familiaritas maximè fugienda.p.470.c.1 mulier ignis, laqueus peccati occaſio.ibid. An mulieres quas Apoſtoli circũducebant, fuerint eorum vxores?p.513.c.2. Cur Apoſtoli mulieres circũducebant.p.514.c.1. De muliere quæ ſanguinis, fluxum patiebatur.p.598. &c. Quæ nam fuerit hæc mulier.p. 600.c. 1. Imaginem Chriſto poſuit. ibid. An mulieres fluxum ſanguinis patientes vrbibus excluderentur? ibid c.2.mulieres præficæ.p. 601.c.2. mulier non eſt digna coniugio, quæ eſt digna iurgio.pag. 736.c. 1. mulierum locus in templo ſeparatus erat, à loco virorum.p.327.c.2.mulierum vera ornamenta. p.916.De muliere quæ vocem extulit in turba. pagi. 971.&c.

Munditia.

Munditia duplex, cordis, & manuum.p. 723.c.1. munditia externa pendet ex interna.p.724.c.2. Externam munditiam multi quærunt, non internam.p. 726.c..De interna munditia animi. ibid.

Mundus.

Mundi opera diuina contemplanda p.246.cap.2. &c. mundus eſt liber in quo diuina legitur ſapientia. ibid. mundus ſcala Iacob, creaturæ gradus.p.246.c.2. mundum ſignificabat veſtis antiqui Pontificis. Pontifex erat imago mundi.p.356. & p.357.mũdus enarrat gloriam Dei.*p.830.c. 1. mundus eſt liber.pagin. 859.c. 2. Abutuntur mundo idolorum cultores. ibid. Si Deus mundum non conſeruaret, in nihilum redigeretur.p.631.c. 1.*

Mundus.

Mundi proſperitatem ſequitur aduerſitas. p. 294 mundus eſt mare, quod amatores abſorbet. p. 1091.c. 1 mundo adhærentes homines, lotoſagis, & piſciculis ſimiles qui petris adhærent.p.1207. c.2. Qui offendicula fugere vult, fugiat mundum p.1237.c.1 mundi cupiditas, & actiones, mola ſunt aſinaria p. 1237. c. 1.mundus periculoſior eſt blandus, quàm moleſtus.p. 169.c.2.mundi honores pleni periculis.ibid. Mundũ multi ſequuntur.p.192.c.2. mundi vinum vaſo vitreo, & fragili continetur.p.264.c.2. Finis voluptatis mundanæ venenum.ibid. mundi voluptas explorãda, vt abijciatur.p.265.c. 1. & 2.mundi caduca bona, aqua precium.p. 465.c.1. mundi bona abſorbent intellectus. ibid. mundi bona non ſatiant hominem. p.465.c.2. & pag.305.c. 1. & 2 mundi ſitim extinguit aqua Chriſti.p.466.c.1. mundi bona aqua contradictionis, calumniæ, inimicitiæ, p.468.c.1 mundus deſerendus cum feſtinatione. p. 538. c. 2.mundanæ res inuiſcant homines.p.539.c.2.mundi domus paſſerculorum nidis ſimiles p.577.c. 2. Deſeramus mundũ audita voce Chriſti, vt perdices p. 587.c. 1. mundus & terra ſuſpenſo pede tangenda p.838.c. 1. mundus anguſtus non capit omnes; excludit vt capiat.p. 822. c.1. mundi rebus obiectis capit animam dæmon. pag. 821.c. 1. Qui terrena quærunt habitant in locis planis, facile ab hoſtibus expugnantur.p. 169. c.1. & 2. Diabolus conatur nos in terrenas curas mittere. ibid. mundi bona ad ieſtitia.p.838.c.1.mundi bona exſiccant.pag. 1163. c. 2. mundi bona puluis, & cinis.p. 925.c.1. Impiorum bona breuia, mala æterna ſequuntur.p.851.c.2.mundi bona non ſufficiunt omnibus.p. 925.c. 1. mundi bona vinacia vuarum.p. 412.c. 2. mundi bona mobilia ſunt.p.624.cap.2. mundi bona pallium breue.pagin.625.c. 1. mundus furatur corda hominum.p.192.c. 2. mundanarum rerum vanitas, & breuitas.p.193.c.1.& p.194.c.2. mundus piſcinæ ſimilis.p.624.c.1.mundi regna Deus transfert.ib. c.2.In medio mari, ideſt, mundo, iuſti ambulant per ſiccum.p.703.c.2 & p.754.c.1.mundi fames: ſaturitas domus Dei.*p. 305.c. 1. & 2.mundus primum bonum vinum ponit, tandem amaras feces. p. 264.c. 2. mundani non aſpiciunt cælum ſed terram. pagn.*

625

625.c.2. mundi honor & gloria breuis.p.1209.c.2.

Mutuum.

Ex mutuo quomodo nihil ſperandum.p. 865.c.2.

N.

Naim.

Naim ciuitas.pag. 887. col. 1.

Nathanael.

Nathanael an nouerit Chriſti diuinitatem, cùm dixit: Tu es filius Dei? p.223.c.1.& p.1169.c.1. & 2. Nathanael quis fuerit, ib.c.2. An fuerit Bartholomeus? ibid. An fuerit legiſperitus? 224.c.1. Nathanael cur non fuerit creatus Apoſtolus, ibid.col. 1.

Nathinęi.

De Nathinæis.p. 374.c. 2.

Natiuitas.

Natiuitas hominis duplex, carnalis, & ſpiritualis. pagin. 378.c.2.& p. 380.c. 1. &c. De generatione ſpiritali.p.395.c. 1. & 2.

Negligentia.

Diab. negligentibus præualet.p. 965.c.1. Qui diligentiam & ſtudium adhibet, datur ei uirtus, & comparat literas. p. 983 c. 2. De negligentia paſtorum. p.999.c. 2. De negligentia hominum.p. 1000. c. 1. & p.1250.c.1.& c.2. Negligens relabitur in peccatũ. p.1252.c.1.

Negotiatio.

Negotiationis ſpiritalis domus eſt templũ. p. 281. c.2. à negotiatione ſpiritali incipiendum.ibid. cap.2. Nundinæ mirabiles.p.722.c.1. Negotiatores ſumus. p.1015.c.1. Qualis ſit noſtra negotiatio.p. 1015.c. 2. Vita mercatus eſt. ibid.

Nephthali.

Vbi fuerit ſors Nephthali. p.486.c.1

Nilus.

Nili ſtrepitu aures obſurdeſcunt, ita mundi. p. 39. c.2. Nilus eſt cœlum Aegypti.p.625.c.1.

Nicodemus.

Nicodemus cur uenit noctu ad Chriſtum. p. 376. c. 1. Cur dicatur princeps Iudæorum. ibid. Quo loco cum Chriſto locutus fuerit. ibid.

Niſan.

Prima luna menſis Niſan eſt illa, quæ propinquior eſt æquinoctio uerno.pagin.559.c.1. Niſan reſpondet Martio, & Aprili.ibid.

Nobilitas.

De nobilitate.p. 58. c. 2. Nobiles Reges ex ſeruis, & ſerui ex Regibus. ibid. Nobilitas quid habeat boni. p.59.c.1. Nobiles, & multis nati, multi ſunt mortiui ad ſalutem.p.394.c.2.

Nubes.

Nubes indicat gloriam Dei. p. 1200. Nubes indicat Spiritum ſanctum. p. 1201.

Numularij.

Numularij qui dicantur.p.271.c.1.

Nuptię.

Nuptijs cur interfuerit Chriſtus.p.230. c. 2. An Ioſeph interfuerit nuptijs Canæ? ibid. In nuptijs Canæ quis fuerit ſponſus, quæ ſponſa.p.233.c.1. In nuptijs uinum liberaliter Chriſtus præbuit.p.239. cap.2. Ad nuptias ut felices ſint, vocandus Chriſtus.p.259. c.2. Ad nuptias non eſt inuitandus dæmon.ibid. Tobias Deum inuitauit ad nuptias.ibid.c.2. Nuptiæ ſanctè, & caſtè ineundæ.p. 259. & 260.c. 1. In nuptijs Eccleſiæ conuertit Chriſtus aquam in vinũ. p. 262. c.1. & 2. In nuptijs Eccleſiæ nunquam deficiet uinũ. ibid. lege, matrimonium.

O.

Obedientia.

Obedientia fundamentum uitæ chriſtianæ.p.857. c.2.& p.861.c.2. Obedientiã poſtulat Dei amicitia. p.733.c.1. Obediendum iuſſis patrum.p. 136. cap.1. Obedientia populi in ſeruando præcepto Regis Saulis. p.135.c. 2. Ionathæ periculum, quòd ignoranter non obediuit.p. 136. Obedientia in omnibus ſeruanda. p. 261.c.2. Obedientia vſque ad ſummum. ibid. Obedientia ſimplex. p. 162.c. 1. Obedientis aures molles, manus, pedesque robuſti.p.336.cap.1. Qui ſuperbiens non obediebat uoci Sacerdotis, occidebatur.p.367.c.1. Obedietia ad mãdata feſtinat.p 500. c. 2. Obeditur melius ſuperiori, qui imperat modeſtius.p.502. cap.2. Obedientia Paralytici p.618.c. 1. Deo obediendum. p. 629. c. 1. In ma lata peccatorum non eſt obedientia.p.670. c. 2. Obedientia ſubditorum.p. 825.c.1. Obedientia talis ſit in terra, qualis eſt in cœlo.p. 811. c. 2. Obedientiam poſtulamus in oratione Dominica. ibid. Obedientia Chriſti fratres facit, matres, & ſorores.p.977.c.2. Obedientia.p.1148. c.2.

Occaſio.

Peccati occaſiones fugiendę.p.369.c.1.& p.533. c. 2. Occaſiones peccati extirpandæ etiam cum dolore. p.777.c. 2. Occaſiones longe proijciendæ, ne redeant. p.778.cap. 1. Occaſio etiam iuſtos decipit.ibid. Cotys uaſa fregit, ut occaſionem iraſcendi tolleret.ibid. Cæſar Auguſtus occaſionem abſtulit.ibid. Gladius quo reſcinduntur occaſiones peccati, eſt timor gehennæ.p. 778. c. 2. Occaſiones peccati fugiendæ. p. 1141.c.1.

Oculi.

Oculi auertendi à terrenis rebus. Ineſcant terrenæ uiſiones.p. 539.c.2. Oculi Dei omnia intuentur. Corã oculis Dei peccamus.p. 584.c. 2. de oculis Chriſti. ibid. Oculis miſericordiæ Deus ſuos reſpicit. pag. 585. c. 2. Oculi maximè cuſtodiendi.p.779.c.1. Spoliant nos homines ſuis oculis per inanem gloriam pag. 802. c.1. Oculi columbarum, oculi ſpiritales. p. 92. col. 2. Oculi ſe ipſos nõ uident, alia uident. ſic homines. pag. 193. c. 2. Oculi quadruplices quibus iuſti cernunt. p. 194.

194.c. 1. Oculi feneſtra cancellata.399.c.2. Oculorum modeſtia.ibid. Oculi Christi retia, quibus Matthæum illaqueauit.ibid. Oculus animi fides, & ſcientia, ratio, & intentio.p. 960.

Odium.

Odia eodem die extinguenda p.715.c.1. Ex inimicitijs, & odijs multa mala naſcuntur. pag 712. c. 2. Qui proximum lædunt moriuntur, vt apes infixo aculeo.p.713 c. 1. Puſilli animi eſt mordentem repetere. p.713.c.1. Dauidis charitas erga hoſtem, non odium. p.729 c.1. Pax, quæ per odium fugit, perſequenda. p. 730.c.2. Inimici beneficijs proſequendi, non perſequendi ibid. Inimicum traxit Cæſar beneficijs.p. 731.c.1. Non odium, ſed pax vincat in corde.ibid cap.1 Pax cum inimicis.p.732.c 2. Odium fugiendum, amicitia conſeruanda.p.733.c.2. Cum aduerſario pax facienda p.772.c.1. Cum feſtinatione in gratiam cum aduerſario redeundum p.771.c.1. Fratrum reconciliatio eſt ſacrificium.p.776.c.1. Deus offenſus, prior nos rogauit.ſic nos priores rogemus fratres, ibid cap.1. De reconciliatione.p.776.c.1.& 2. Odium cor reddit anguſtum.p.797.c.2. Odium in aqua ſcribendum, amicitia in ære.p.791.c. 1. Odio habendum hominis vitium, diligendus homo. pag.792. c. 1. De dilectione inimicorum.p. 793.

Oleum.

De oleo ſacro vnctionis, quo antiqui Pontifices vngebantur p.335.c. 1.& c 2.

Onyx.

Onyx quid ſit, pag.310.c.1.

Opera.

Bona opera.p.993 c.1. Non ſatis eſt malum fugere. oportet etiam bonum operari. p. 214.c. 1. Qui bonos fructus non producit, terram occupat.ibid. Opera bona veluti oleum flammam Spiritus ſancti fouent. p. 218. c. 1. Operibus diaboli in Baptiſmo renuntiamus p.397.c.1. Bene operari baptizatorum eſt. ibid. Chriſtus plantauit nos, & irrigauit, vt fructum afferamus.p.397.c.2. Opera non ſunt facienda propter inanem gloriam.pag. 803.c.2. Opus in publico, intentio in occulto.p. 802. c. 2. Poſt opera requieuit Deus poſt bona opera requieſcet homo.p.634.c 1. Diuites bonis operibus.p.825.c.1. Opera bona fundamentum gloriæ. ibid. Opera bona non pereunt, ſed ſequuntur operantē.p. 1093. c. 2. Gloria & requies ſequitur opera.pag. 1203.c. 2. Bonis operibus extruuntur tabernacula in cœlo.p.1208 c.1. Paraſceue, ideſt, præparatio operum bonorum.p.664.c. 2. Operibus bonis vacandum.pag. 910.c. 1.& c.2. opera Dei mirabilia aſſiduitate viluerunt.p. 245. c.2. opera Dei viri ſapientes contemplantur.p.246.c.2. Vide Facta, & quære Factorem. pag.247. col.2.

Operarius.

Operarij eccleſiaſtici typus Hiram. pag. 284. c. 2. De operarijs templi Salomonis ibid. operariorum Chriſti duplex merces, temporalis, & æterna.p.470.c.2.& p.471.c. 1. & 2. operarius abſque ſumptu annuntiãs Euangelium Paulus.p.471. Hãc vocat gloriam ſuã. ibid. operariorum præmium. Doctorum aureola. ibid. c.1.& 2. operarijs merces cito reddēda. p.1154. c. 2.

Operari.

Sēper operatur Deus.p.631.c.1. Quomodò dicatur Deus requieuiſſe poſtquam operatus eſt. ibid. & pag. 634.c.1. An Deus nouas creaturas creet? p.631.c.2. Quomodo Filius non operetur à ſe. pag. 633. col. 1. Quomodo videat Patrem operantem. ibid. Quomodò Pater opera demonſtret Filio.p.634.c.2. Filius omnia operatur cum Patre.ibid.

Oratio.

Oratio aliena prodeſt nobis.p.569.c.1. oratio ſanctorum iuuat nos.p. 575 c. 2. oratio ſcutum, & gladius.p.604. c. 1. oratio hominē transfigurat, & immutat.p.1203.c.2. orat. & ieiunium antidotum aduerſus omnia mala.p.1219.c.1. orationis potentia.ib. orat. attentio.ibid. c. 2. oratio neceſſaria ad adminiſtranda Eccleſiæ negotia.pag. 1242.c. 1. In oratione multorum conſenſus impetrat.ibid. col.1. oratio Dei quæ dicatur à Luca p: 676. c.1. orationi opportunum tempus. ibid. Ab oratione negotia inchoanda.p.686. c.1. oratione auxilium Dei implorandum. ibid. oratio cœleſtis aquæ ductus.ibid. Timetur à dæmone ibid. oratio mentalis, adūbratur altari thymiamatis. vocalis altari holocauſt. p. 303.c.2. oratio ſimilis ſuffimento. ibid. oratio præmittenda electioni Paſtorum. pag. 686.c.2. oratio ſocia mortificationis p.318.c. 2. orationi aptum tempus nocturnum.p. 393.c. 2. orationi aptum tempus matutinum.p.529.c.1. & 2. orantem Deus non exaudit ad uoluntatem, ſed ad ſanitatem, vt expedit.p.564.c.1. In oratione cauenda inanis gloria.p.805.c.1.&c. oratio ſit attenta. pagin. 805. colum. 2. & pag. 809.c. colum. 2. Quæ cauſa orandi.p. 806.c.2. De oratione Dominica.p. 807. & ſequent. oramus pro omnibus.p.809.c. 1. oratio ſit plena attētione, reuerentia, & vigilantia.p.810.c.1. De oratione, & ſupplicatione.p.845.c.1. Conditiones, vt accipiamus quod petimus.p.845.c. 1. oratio præcedat negotia.p.849.c.1. Cum magna ſedulitate, & patientia orandum. ibid. omni tempore pulſare poſſumus fores Domini.ibid. Chriſtus vult ſuam ianuam pulſatoribus abundare, ibid. Faſtidia petitionum delectabilia Domino.p.849.c.2. Non dat Deus, quia non expedit. ibid. oratio ſocia ieiunij & eleemoſynæ.pagin. 142 & 144. oratio ſit ardens non negligens.p. 1143. cap. 1. Perſeuerans ſit oratio.ibid c.1. Importunos vult Deus eſſe petitores.ibid. orandi ſancti.ibid.c.2. omni tempore Deus orandus: patent ſemper illius fores, & aures. p.1141.c. 2.

Oraculum.

Oracula Deus olim reddebat præſente Ephod, & Rationali, & quomodo.p. 350.c. 1. &c.

Os.

gitized by Google

Index Rerum.

Os.

Quid ſignificet aperire os. pagin. 693. columna 1. Chriſtus os aperit tanquam theſaurum, & flumen paradiſi. Sic aperiendum os. ibid. colum. 2.

Oſculum.

Oſculum pacis dare antiquis mos fuit. pagin. 922. colum. 2.

Oſtentatio.

Oſtentatio fugienda. pagin. 201. colum. 2. Humilis non oſtentat bona ſua. pagin. 609. colu. 1. & 2.

P

Palatium.

Palatium Salomonis iuxta templum erat. pagin. 322. colum. 2. De ſcala Palatij in templum. pagin. 323. colum. 1.

Panis.

Panis mundi, panis mendacij. pagin. 1156. colu. 2. De pane Eliæ ſubcineritio. pagin. 107. colum. 1. Panis nomine etiam reliqui cibi ſignificantur. pagin. 812. colum. 1. Panis ſuperſubſtantialis quis dicatur. pagin. 812. colum. Panem cur petimus hodie. pagin. 814. colum. 2. Panis quomodo accipiatur de manu Dei. pagin. 814. colum. 2. Panes propoſitionis cur dicantur facierum. pagin. 304. colum. 1. Panes erant azymi. ibid. Quomodo collocabantur. ibid. colum. 2. Illorum magnitudo, & figura. ibid. colum. 2. An comederentur à Sacerdotibus? ibid. Panes ſancti qui; & qui panes laici. pagin. 305. colum. Panis cœleſtis neceſſarius in via. pagin. 1154. c. 2. Si Deus panem, id eſt, cibũ, non ſuppeditat, deficiemus in via. pagin. 1154. colum. 2.

Parabola.

Parabolæ ſunt accommodatæ ad explicandas res ſpirituales. Sunt iucundæ auditoribus pagin. 981. colum. 1. Cur parabolis vtatur Dominus. ibid. colum. 2. Syris moserat parabolis Vti ib. Antiqui ſapiẽtes parabolis vtebantur. ibid. Parabolæ erant facta Domini. pagin. 983. colum. 1. Parabola: Exijt qui ſeminat; explicatur. pagin. 985. &c. Parabola zizaniorum. p. 995. &c. In parabolis ſunt aliqua parerga. pagin. 996. colum. 1. & colum. 2. Parabola ſeminis ſenſim creſcentis. pagin. 1003. &c. Parabola grani ſinapis. pagin. 1006. &c. parabolas Dominus ex quotidiano vſu ſumebat. pagin. 1006. colum. 2. parabola fermenti. pagi. 1009. &c. An Chriſtus ſemper parabolis vſus fuerit? pag. 1010. colum. 2. Deus in veteri & nouo teſtamento vſus eſt parabolis. pagin. 1011. colum. 2. Quæ ſunt ſcripta in teſtamento veteri ſunt parabolæ. pagin. 1012. colum. 1. parabola theſauri abſconditi, & margaritæ. pagin. 1013. &c. parabola ſagenæ miſſæ in mare. pagin. 1017. &c. parabola Regis qui decem millia talenta dimiſit. pagin. 1247. & ſequent.

Parcere.

De remittendis debitis proximo. pagin. 815. columna 1. & pagin. 816. Parcit Dominus, ſi parcimus. ibid. & pagin. 819. Parcendo manifeſtat homo animi potentiam. pagin. 816. columna 1. Parcere eſt opus nobiliſſimum. ibid. Parcendum ſine numero. pagin. 1247. colum. 2. De Rege qui remiſit debitum, & ſeruo qui remittere noluit. pagin. 1248. &c. Parcendum proximo quia Deus parcit nobis. pagin. 1253. colum. 2. Parcendum propter Chriſtum. ibid. colum. Parcendum proximo ſemper, & omni tempore. pagin. 1255. colum. 1. Recordare gehennæ vt parcas. ibid. Parcendum ex corde. pagin. 1255. colum. 2. Vide, Odium.

Parentes.

Parentum cura non ſolicitet viros religioſos. pagin. 263. colum. 2. Deus magis amandus, quam parentes. 536. colum. 1. & pagin. 1049. colum. 2. & pagin. 1057. colum 1. Vide, Cognati. De honorandis parentibus. pagin. 1130. colum. 2. &c.

Paraſceue.

Paraſceue cur dicatur feria ſexta. pagin. 664. colum. 2.

Phariſei.

Phariſæi, & Scribæ hypocritæ, dicuntur pſeudoprophetæ. pagin. 855. colum. 2. A fructibus cognoſcuntur. ibid.

Paralyticus.

An Paralyticus permanſerit apud Piſcinam 38. annis? pagin. 617. colum. De Paralytico portato à quatuor portitoribus. pagin. 568. &c. Paralytici fidem vidit Chriſtus, & portitorum. ibid. Propter portitores tulit opem Paralytico Dominus. pagin. 569. colum. prima Paralytico cur iuſſit Dominus lectum tollere. pagina 572. columna 2. & pagin. 818. colum. 1. De animo Paralytico. pagina. 577. colum. 1.

Paſcha.

Paſcha primum poſt baptiſmum Chriſti. pagin. 229. colum. 2. Paſcha ſecundum poſt baptiſmum Chriſti. pagin. 270. colum. 1. Paſchata quatuor memorat Ioannes. pagin. 612. colum. 1. Quot que Paſchata poſt baptiſmum Chriſti. ibid. colum. 2. Quatuor Chriſti Paſchata. pagi. 1061. colum. 2.

Paſſio Domini.

Chriſtus introiuit in Sancta Sanctorum non ſine ſanguine. pagina. 299. colum. 1. Paſſio cœlum patefecit ibid. Paſſio Chriſti meditanda pagin. 607. colum. 2. &c. Chriſtus quò in Paſſione ſilior, eò clarior. pagin. 912. colum. 1. Vide, Sanguis Chriſti.

Paſtor.

Paſtorum concordia in doctrina eadem. pag. 730. colum. 1. Paſtor malus oues ducit in præceps. pagin. 170. colu. 1. Paſtor ouium curam gerat, & animæ præcipuæ ſuæ. pagin. 503. colum. 2. Paſtor non imponat

Digitized by Google

onera grauia, præditis virtute tenera, quibus ſuccumbunt. pagin. 595. colum. 1. & 2. Precibus petendus à Deo bonus Paſtor. p. 686. c. 2. Quales paſtores eligendi. p. 686. c. 2. Paſtor quærat animas, non opes. p. 687. c. 1. Paſtori neceſſaria virtus, fortitudo, & doctrina. ib. Paſtorem oportet clamare aduerſus lupos. pag. 197. colum. 2. Paſtor eſt vox clamantis. ibi. Paſtoris boni zelus. pag. 279. c. 1. & 2. Paſtores viſitent oues, percurrant oppida, vt Chriſtus. pag. 494. col. 1. Paſtorum concordia in gubernando. pag. 499. col. 1. Paſtores gerunt curam animarum. p. 603. c. 2. Quod nomina ſignificant paſtoralium dignitatum, id faciendum. pa. 761. c. 1. Menſura Paſtoralis dignitatis implenda. ib. Non ſuperbiat paſtor in loco excelſo. ibid. c. 2. Paſtor ſpeculator eſt vigilans. Non ſit Paſtor idolum. ib. Paſtores & Doctores inſtituti, vt ædificent, & conſummant Eccleſiam. pag. 751. col. 1. Non deerunt vſque ad iudicium. ibi. col. 2. Paſtor ſic cæteris proſit, vt animæ ſuæ non obſit. pag. 756. col. 1. Paſtor ſe ipſum curet, vt alijs proſit. pagin. 844. col. 1. De Paſtore dormiente. pagin. 996. col. 1. & pagin. 999. col. 2. Paſtoris abſentia. pagin. 1090. col. Paſtorum poteſtas. pag. 1241. col. 1. Paſtoribus adeſt Chriſtus. pagin. 1242. col. 1. Paſtor ſit miſericors; populi, non corporis ſui vtilitatem quærat. ibid. Eccleſia candelabrum aureum, poſtulat lucernas aureas. pag. 761. colum. 1. Vide. Sacerdos, & Pontifex, & operarius. Doctor. & Concionator.

Paſtophoria.

Quæ dicantur Paſtophoria. pagin. 322. colum. 2. An dicantur à paſtu? ibid.

Pater.

Patrem cur appellemus Deum. pagin. 808. colum. 1. & 2.
Patrem Deum oportet filios imitari. ibidem. colum. 2. Pater noſter Deus, nos filij eiuſdem patris, ac nobilitatis. pagin. 809. colum. 1.

Patientia.

De patientia. pagin. 90. colu. 2. Peccata noſtra ante oculos ponenda, vt Patienter feramus aliena. pagin. 775. colu. 1. Parandus animus ad ferenda mala omnia pro Chriſto. ibid. patienter ferens iniuriam, vincit ferendo. pagin. 774. colum. 1. & 788. colum. 2. Iuſti facies eſt dextra, id eſt, fortis, ad excipiendas pro Chriſto alapas. pagin. 789. colum. 2. Pati mala, & dare bona, eſt Chriſtiani. pagin. 788. &c. Chriſtiana religio vocat ad faciendum bona, & patiendum mala. p. 737. c. 1. Patientia opus perfectum habet, ſi perſeueret. p. 1045. c. 2. Chriſtus vt pro nobis pateretur miraculum fecit. p. 1204. c. 2. Pati eſt Magnorũ. p. 907. c. 2. & 908. Pati pro Chriſto glorioſum. p. 908. c. 2. Patientia chriſtianum maximè demonſtrat. p. 910. columna. 2.

Abel non eſt, qui Cain non fert. pa. 738. c. 2. Patiuntur quidam ut bonus latro, alij vt malus. p. 739. c. 1. De patientia Paralytici apud piſcinam. p. 617. c. 2. Duo ſeruanda. Suſtine, & Abſtine. p. 705. c. 1. Mala quæ patimur breuia. bona quæ cõſequimur, æterna. p. 851. c. 2. Nemo patiatur, vt fur, ſed ut chriſtianus. p. 739. Toleranda perſecutio cũ patientia & gaudio. ib. Patiens communicat paſſionibus Chriſti, Prophetarũ, & Martyrum. ib. c. 1. & 2. Patiẽtia, & gaudium Martyrum. p. 739. c. 2. & p. 740. Ad patiendũ Chriſti, & Martyrũ exemplum. p. 739. c. 2. patientia inermis vincit armatos. p. 740. c. 1. Regnum cœlorũ patientia expugnatur. ib. Patientiæ præmium ib. Patientia pœnam conuertit in gloriam. ib. c. 2. Patientia optime vtitur morte, & malis. p. 740. Ethnicorum exemplum. p. 741. c. 1. Magnus honor pro Chriſto ferre iniurias. p. 792. c. 2. philoſophorum exempla. p. 791. c. 1. & 2. De patientia. p. 993. c. 1. & p. 1002. c. 1. Chriſtus præit nos in laboribus, & patiẽtia armat exemplo. pagin. 1191. colu. 2. Vide perſecut. o. Iniuria.

Paulus.

An Paulus habuerit Vxorem? An Virgo fuerit. p. 514. colum. 1. & pagin. 515. Paulus precibus Stephani donatus. pagin. 576. colum. 1. Tuba magniſona. p. 153. colum. 2. Pauli ſtimulus carnis quid ſit. pagin. 151. colum. 2. Paulus Euangelium annunciabat abſque ſumptu. pagin. 471. Hanc vocat ſuam gloriam. ibidem.

Paupertas.

Pauper Euãgelicus nihil habet, & omnia poſſidet. p. 535. c. 2. De paupertate. p. 536. c. 1. &c. Chriſtus non habuit vbi caput reclinaret. p. 535. c. 1. Pauperes diſcipulos voluit habere Dominus. p. 588. c. Paupertas expedita diuitiæ graues. ib. Cur alios pauperes eſſe voluit Deus, alios diuites. p. 673. c. 1. Pauperes ſpiritu qui ſint. p. 694. c. 2. Cur dicantur pauperes ſpiritu. ib. d. Paupertas genus martyrij. p. 703. c. 1. De paupertate. p. 705. &c. pauperes ſpiritu facit Spiritus ſanctus. p. 705. c. 2. Magnum facinus opes relinquere. ib. pauper ſpiritu facit iacturam vtiliſſimã. p. 706. c. 1. Ne mergat, pondus diuitiarum abijcitur. p. 706. c. 1. paupertas commutat terrena cum cœleſtibus, ib. c. 2. Vberrimus fructus paupertatis. ibid. paupertas emit Chriſtum opibus. ibid. paupertas eſt margarita, cuius pretium Chriſtus oſtendit. pagin. 707. colum. 1. Paupertas eſt ſecura. tranquillat cor. ibid. colu. 1. Sitim explet diuitiarum. diuiſſimum hominem reddit. ibi. Paupertas hominem liberat ex ſeruitute. pagin. 708. c. 1. & 2. Paupertatis libertas. pagin. 709. colum. 1. Paupertas tollit via impedimenta. ibid. Sitim cœli accendit. ibid. Habet pro ſeruis dominos regum. pagin. 710. Paupertas docet quis ſit optimus vſus diuitiarum. ib. colum. 1. Abijcit ex manibus opes, vt cœlum rapiat. ibid. colum. 2. Vult incantationem diuitiarum euertit. ib. Fundamentum eſt & radix perfectionis. p. 711. c. 1. Euertit fundamentũ Babylonis. ibid. Parit manſuetu-

ſuetudinem,& humilitatem.ibid.c.2. Pauperes ſpiritu rapiunt cœlum.pagin.917.colum.2. Pauperes ſpiritu ſimiles ſunt Angelis.pagin.710.colum. 1. Paupertas eripit nos ex captiuitate.pagin. 1016. colum. 2. Pauperibus euangelizauit Chriſtus. p.1024.c 1.

Pax.

Pacis tempore conceptus pacificus Dominus. pag. 284.colum.2. De pacificis.pagin. 700. colum. 2.&c. Pax hominis eſt cum pacatæ ſunt paſſiones,& rationi ſubiectæ.ibid. Bellum inteſtinum non poteſt omnino hic extingui.pagin.701.colum.1. Pacifici qui pacem faciunt in ſe, & in alijs. pagin. 701. colum. 1. Cur pacifici vocentur filij Dei.ibid. colum. 2. Pacificare filij Dei officium.ibid.colum. 2. De pacificis latè.pagin.727.&c. Chriſtus dicitur pax noſtra, Princeps pacis, Rex Salem, Salomon.pagin.727.colum.2. Pacificator maximus Chriſtus. ibid. Pacificationis Chriſti magnum beneficium.ibid.colum.2. Chriſtus pacem fecit inter nos & Angelos. p. 723. colum. 1. Pax triplex, cordis, oris,& operis.ibid.colum.1.& 2. Pacem cordis habent mortificati.ibid. Pacifica verba ſedant iram.pagin.729.colum.1. Pacificus homo bene dictus ibid. Pax quæ fugit perſequenda eſt. pagin. 730.colum.2.& pagin.733. colum. 2. Pax beneficijs comparanda. pagin. 730. colum. 2. Pax vincat in corde, non odium,& inimicitia pagin.731.col.1. Pax triplex cum Deo, cum proximo, pax hominis in ſe ipſo. ibid. Ad pacem nos inuitat per legatos Deus prior pagin, 731. col.2. Deus pacis. bellum non vult gerere.ibd.colum.1. Pax cum Deo per pœnitentiam. ibid. Pax Dei quomodo ſuperet omnē intellectum.pagin.732.colum.1. De pace & concordia chriſtianorum.pagin. 733.colum,2.& pagin.734. Pax Rempublicam conſeruat.eſt murus Reipublicæ. pag. 735. colum.1. Pax perfecta in cœlo.ibid. Pax fructus laborum.ibid.colum.2. De pacis perturbatoribus. pagin. 735.colum.2.& 736. Pax vobis, ſalutatio Hebræorum,pagin.1040. colum. 1. Pacis nomine felicitas ſignificatur.ibid. Quomodò reuerti ur ad nos Pax.ib. colum.2. Pax mala quædam eſt & diſſoluenda. pag. 1059. colum.1.

Peccatum.

Peccata sũt trabes,& feſtucæ.p.844.c.1. Peccata quædã mortalia, alia venialia.p.815.c.1.& 2. Peccata sũt debita noſtra.p.815.c.1. Diabolus ĩ peccata deorſum nos conatur mittere.pag. 168. c. 2. Peccata ſunt cibus diaboli.p.164.c.1. Conſenſus in peccatũ. p.163.c.1. In peccato eſt auerſio à Deo, & conuerſio ad creaturam.p.163.c.1.& p.192.col.2. Peccata in ſtis cooperantur in humilitatem.p.150.c.2. Peccata leuiora,& concupiſcẽtia ſoluunt tributũ humilitatis. p.151.c.1. Primus gradus ad ſanctitatẽ eſt, peccatũ pellere animo.p.213.c.2. Non ſatis eſt peccatum fugere; fac bonum. ibid. Peccatorum ſeruus eſt impius pagin.156.c.2. Peccatum eſt debitum grauiſſimum. pagin.1250.c.1. Vnde ſoluatur. ibid. col. 2. Peccatĩ remiſſum debitum an redeat? p.1254.c.1. Peccatum ſi tegitur, inardeſcit vt febris.p.49. c. 1. De peccatis detegendis confeſſario.ibid. Peccata in die iudicij omnia apparebunt.p. 50.c. 2. Peccare non erubeſcimus, & erubeſcimus confiteri. ib. c. 2. Peccatum cum clamore eſt culpa cum libertate.pag. 963. col. 1. Peccata ſunt vera ſordes.pagin.1128.c.1. Satius eſt mori, quàm peccare.p. 1229.col.1. Peccatum mundi quod ſit p.206.c.2. Peccata tollit Chriſtus.p. 207.c.1.& 215. Peccatum quomodo Chriſtum fecerit Pater. p. 211.c.2. Peccatũ magna facilitate intrauit in orbẽ. Magno labore pulſum eſt.pag.216.c.1. Peccatum homo improbus facilè cõmittit.ibid. Peccato toto conatu reſiſtendũ.p.219.c.2. Peccata tollit Chriſtus vt Agnus cum miſericordia & manſuetudine,& tollit omni tipore vita.p.216.c.2. Peccata aufert Chriſtus vt leo,& vt Agnus.p.217.c.2. Peccata cũ manſuetudine tollenda.ibid.c.1. Qui vult aliorum peccata tollere, ſua tollat prius.p.84.&c.2. Peccata impiũ vinculis cõſtringunt vt ſatellites.p.254.c.2. Peccata ſunt ſerpẽtes; cũ contritione aſpicienda vt ſanemur.p.401.c. 1. Peccata animã decore priuãt.p.482.c.1. Peccata dimittere Deus ſolus poteſt propria poteſtate.p. 569. c.2.& p. 575. c. 1. Peccata remittere eſt miſericordia Dei.p.575. c.2. Peccata mortifera remittuntur, ſolum in terra.p.577.c.2. Peccata cordis, operis, conſuetudinis.p.605.c. 1. Peccata retinent homines delectatione.p.626.c.2. Peccata etiam minora, & venialia fugienda.p.762.c.2. Peccata cauſa morborũ. p.618.c.2.& p.569.c.3.& p.574.c.2.

Peccator.

Peccator vt mortuus fætet, putreſcit,&c.537.c.1. Peccatoris imago dæmoniacus.p. 562. c. 2. Peccatoris vita porcina.p.563.c.1. Peccatores ferarum ſpeciẽ referunt.p.573. c. 1. Peccatoribus naufragis ſuccurrendum.p.573. c. 2. Peccatores quærit Deus, & vocat.p.590.c.1. Peccatores inſtar equorũ ruunt in peccata.p.603.c.1. Peccator calamus quaſſatus, & linũ fumigans.p.671.c.2.& p.673. c. 2. Peccator cibus diaboli.p.752.c.2. Peccatores zizania. p.995.c.2. Cur Deus non occidat omnes peccatores.p.997.c.1. Peccator reſurgit à peccato Deo auxilante. p. 1251. c.1. Peccatores animam corpuſque diabolo vendunt. minimo pretio.p.1056.c.1. Peccator eſt clauſus Deo. p.1146.c.1.

Pecunia

Pecunia malo vſu conſpurcatur. p. 1069. col. 1.

Pedes.

Pedes duo Chriſti, miſericordia, et iuſtitia.p.937. c.1. Pedes animi indicant affectus. ij ſunt abluendi. p.321.c.2. Pedibus nudis miniſtrabant antiqui Sacerdotes.p.321.c.1. Pedes animi amor. p. 709.c. 2. Pedum ablutio in cœnuinij s pag. 922. col. 2. Pedum ſcenſſio Apoſtolorum.p. 1041.c. 1.

Pendere.

Pendent ex Deo creaturę omnes & mundus. pagin.631.colum.2.& pagin. 632. colum.1.

Pœnitentia.

De Pœnitentia.pagin.41.& ſequent.Viam Chriſto parat.clauſas Deo fores aperit. Myrrha eſt probatiſſima. Viam parat in cœlum. Tabula eſt poſt naufragium. Anguſta porta. Arcta via ducens ad vitam. Sententiam reuocat. Parit gaudium.Virga eſt. Regnum cęlorum expugnat.Vim cœlo infert. Baptiſmus eſt lacrymarum.Mare templi.Pœnitentia exemplum. pagin.44.colu.1.Pœnitentiam ſequitur confidentia. Peccatorum confuſio.pagin.51.colum.1.pœnitentia fructus. pagin. 29.& 28. pęnitens iudex ſui ipſius. aduerſus ſe exercet iudicium.pagin.56.colum.1.pœnitentia vim facit regno cœlorum,& rapit illud.pag. 904.colu.1.pœnitentia non eſt differenda in mortem. pag.57.c.2.Feſtinandum ad pœnitentiam.p.577.c.2 Pœnitentia commoda.pagin.57.colum.2.Pœnitentia dulcis.ibid.Pœnitentia parat viam Domino. p.198. c.1.Quodnam ſit maius donum,pœnitentia,an innocentia?p.933.c.2.Vter Deo debeat gratias maiores,pœnitens,an innocens?ib.c.2. Parcit illi Deus,qui ſibi non parcit p.51.c.2. Per pœnitentiam pax cum Deo fit. pagin.731. colum. 2. Pœnitentiam aperit cœlum pagin.299.col. 2. Pœnitentiam decet veſtis humilis. ibid.Pœnitentia & oratio.pagin.319.colum.1. Pœnitentiæ typus.pagin.321.colum.Pœnitentiam Chriſtus prędicare incipit.pagin.492.colum 1.à Pœnitentię prædicatione cęperunt Chriſtus,& Ioannes. pagi. 493.colum 2. Pœnitentia lętitiam parit, pagi.589. colu.1.& 2.Pœnitentia non eſt differenda, ſed mox agenda pagin,604.colum.1.& 2.& pagin. 1251. colum.1 & pag.587 col 2.Typus pœnitentiæ.p.622. c.1.Humilis pœnitentia.ibid.col 2. Feſtinandum ad pœnitentiam.pag.623.c.1.& pa.627.c.2.& p.480. & 481.Expectat Dominus pœnitentiam peccatorum p.1002.c.1. Deus quomodo dicatur agere pœnitentiã vel pœnitere.pagin.1251.colu.2.Pœnitentes de longe veniunt,agit refectione meditationis.p.1155.c.1

Pœna.

Pœna damni,& pœna ſenſus.pagin.430.colum 2.

Perdix.

Perdix oua furatur aliena,excludit pullos, à quibus deſeritur. pagin.587. colum.1

Perſeuerantia.

De perſecutionis tolerantiæ pagin. 336. colum.2. & pag.993.col.1.& pag.1154.col.1.& pag.1045. col.2. Remedium ad perſeuerandum eſt Eucharistia. pagin. 1113.col. 2. Perſeuerantia in petendo pagin. 1140.colum.1.& pagin.1141. Perſeuerantia in labore,& patientia.pag.1153.col.1.In hac vita non eſt tempus deſcendendi de cruce. pagin.1190. colum.1.

Perſecutio.

De perſecutionis tolerantia.pagin. 736. &c. Extrema beatitudo & apex beatitudinum palma bonũ Domini. Cur ultimo loco ſit poſita. ibid. Non deſunt perſecutiones chriſtiano.pagin.737.colum.1.Tempus hoc certandi eſt cum perſecutionibus.ibid.Non eſt res noua perſecutio.ibid. Vaticinium Chriſti de perſecutionibus.pagin.1045.c.2. Ad ferendas perſecutiones, Chriſtus ante oculos ponendus.pagi. 1047. colum.2. Nos ipſi nos perſequimur, hæc perſecutio putatur pax. pagin.737.colum. 1. Perſequuntur nos vitia, perſequitur corpus,dæmones.ibid. Perſequuntur Eccleſiam Tyranni,& hæretici.pagin.738.colum.1.Perſequuntur improbi probos.ibid. colum.1 Lot perſecutio. ibid. Typus perſecutionis.ibi.colu.m. 2. Cauſa ferendæ perſecutionis iuſtitia.ibid. Qui perſecutionem tolerant, Chriſtum ſequuntur.pagin.739 colum.2. Gaudium in perſecutione.pagin.740.colum 1.Perſecutionis prę mium.ibid.Perſecutio hominem clarificat, probat,& conſummatum oſtendit. pagin.702. colu. Perſecutio non facit Martyrem, ſed perſecutionis cauſa. pagin. 702.colum.2.& pagin.703.colum.1.& pagi.738.

Petrus.

Nomen petri quando fuerit impoſitum Simoni. p. 221.c.1.& p.681 c.2. Nominis petri magnam Chriſtus habuit rationem.Rem ſummi momenti ſignificabat, petram Eccleſiæ.ib.& p.1171. c.2.petrus Apoſtolorum primus p.680.& 681.An petrus fuerit ętate prouectior Andrea.p.221.c.2.petrus petra ędificio Eccleſię aptiſſima.p.226.c.1.Ex naui petri, ideſt, Eccleſia docet Chriſtus.p.502.c.1. Petrus duxit in altũ fidei. p.504.c.1. Petri piſcatio quid adumbret.ibid. De domo Petri in Capharnaum.de vxore Petri,& ſocru.p.512. De nomine Cephas.p.681.c.2. petrum iiſdẽ allocutus Chriſtus verbis, quibus repulit diabolum.p. 126.c.1.& p.1134.c.2.petrus cur primus ſit dictus à Matthæo.p.1034.c.2.petri fides,& amor.p.1087.c.1 & p.1091.c.1.& p.1130.c.1. Adumbratio negationis petri.pag. 1091. c.1. petrus duas in uno ſuppoſito Chriſti naturas confeſſus eſt, diuinam & humanam. p.1168.c.2. An Nathanael, & alij Chriſtum filium Dei ſint confeſſi eodem ſenſu quo petrus. p. 116. colu. 1.&c.petrus fuit filius Ionę,ideſt.columbę Spiritu S. 1170.c.1.petro pollicetur Dominus Summum pontificatum.p.1171.c.1.&c.petra appellatur petrus à Chriſto.pagin.1171.c.2.&c.petrus eſt fundamentum Eccleſiæ poſt Chriſtum, qui primum eſt fundamentum. p.1172.c.2.&c. Ex ſententia patrum petrus oſtenditur eſſe petra,& fundamentũ Eccleſiæ. p. 1172. c.2. &c.petro promittuntur claues regni cœlorum.p.1175. c.2.&c.petro datus pontificatus Ioan.21. p.1176.c. 2.petri gloria admirabilis.p.1180. c.2. petrus columẽ Eccleſiæ fundata ſuper baſes aureas.pag.1181. col.2. petrus non paxillus in loco fideli vt Eliacim, ſed petra,& rupes.pagin.1180.c.1.petrum Chriſtus honore affecit,cum pro ſe,& petro tributũ ſolui iuſſit.p.1223 col.2.& pagin.1224.col.1.petri fides. p. 1224. col.1.

Pica.

Pica.

Mirum de pica, quæ tibicines eſt imitata, pa.601. columm.2.

Pilatus.

Pilatus præſes Iudææ *quintus, annis decem, pag.5. colum.2.*

Quo tempore miſſus in Iudæam ibid. In exilium miſſus mortem ſibi conſciuit, ibidem. Pilatus *ſcripſit ad Tiberium Cæſarem de Chriſto, pagina 4. colum.2. Sub* Pilato *Acta publica in Iudæa, ibidem.* Pilatus *multis exagitatus calamitatibus. pag.5. col.2. de Pilato quid Philo, ibid.*

Philippus.

Philippus *frater* Herodis *vir quietus, pagina 6, colum.1. Faciebat iter ſella ſubſequente, ex qua ius dicebat, ibidem. Cæſaream Philippi inſtaurauit, pagina 6. col.2. Deprehendit* Iordanis *originem, pagina 12. colum.1.*

Philautia. Amor proprius.

Suum cuique pulchrum, pag.647. col.2. Homines ſunt amantes ſui, & ideo amantes adulatorum, ibid. Nemo vnquam neque Poeta, neque Orator fuit, qui quemquam meliorem quàm ſe arbitraretur, ibid. Excæcat Philautia oculos mentis, p.909.c.1.

Pinnaculum.

De pinnaculo templi, pag.116. & 117.

Piſcina.

De piſcina probatica, pag.612.c.2. &c. An viliſſime in piſcina abluerentur? p.613.c.1. Cur dicatur probatica? Vbi fuerit, pag.614. Quo tempore ab Angelo moueba tur, p.615.c.1. Cur in piſcina miraculum Deus ederet, pag.6. col.1. Piſcina miraculum quando deſierit, ib. col.2.

Poderis.

Quid ſit veſtis poderis, pag.339. col.1. in veſte poderis quomodo totus erat orbis terrarum, pag.356. columm.1.

Polymitum.

De opere polymito, p.340. col.2.

Pontifex antiquus.

In veteri lege vnus erat Pontifex Erant præterea alij 24. qui dicebantur principes Sacerdotum, & ſanctuarij, p.368.c.1. Vide ſacerdotes Pontificatus quanta dignitas apud Iudæos: pluris illam faciebant, quã regiam, p.335.c.1. Pontificis vnctio ibid. Pontificis boni typus, p.336.c.1. Pontificiæ vnctionis oleum, pa. 335.c.1. & 2. De Pontificis ingreſſu in Sancta Sanctorum, ſemel in anno, p.337.c.1. Quibus diebus Pontifex miniſtraret in templo miniſtrans oſtenditur, pag. 337.c.2. De veſtibus Pontificis, p.338.col.2. &c. Pontificis tunica hyacinthina, pag.339.co.1. & 2. De tintinnabulis, ib.c.2. Quorſum appoſita veſti Pontificis tintinnabula, p.340.col.1. Fimbria veſtis Pontificis, ibid. De ſuperhumerali, ſiue Ephod pag.340. &c. de rationali iudicij, pag.342. &c. Pontifex cur portabat nomina filiorum Iſrael in pectore, & in mitris, p.341 & 342. Pontifex erat imago mundi. In veſte Pontificis erat orbis terrarum, pagina 356. Cur Pontifex imago mundi, p.358. col.1. Quid adumbrent veſtes Pontificis, pag.356. col.1. &c. Pontifex Chriſti vmbra, p.362. &c. De cingulo Pontificis: & tiara, pag. 352. col.1, De tunica ſtricta, & femoralibus, p.353. col.2. An tunica ſtricta habuerit oculorum figuras, p. 354. col.1. Cingulum pontificis duplex, ibidem. Mille veſtes Pontifici fieri iuſſit Salomon, pagina 355. columna 1.

Pontifex Summus Eccleſiæ.

Summum pontificem adumbrat antiquus pontifex p.361.c.2. &c Summus pontifex fert orbem humeris, habet ſub poteſtate ſua omnes Epiſcopatus, ibid. Doctrinæ cognitio ad ſummum pontificem pertinet, ibid. Summus pontifex portat totam Eccleſiam fert. pectore doctrinam, & veritatem, pag.362. col.1. Summus pontifex iudicium dicit toti orbi, p.362. col.1. Summum pontificem Deus gubernat, & illuminat. Eccleſia vnum habet ſummum pontificem, eſt principatus monarchicus, p.1176 c.2. & p.1174. col.1. Pontifex ſummus gubernatur à Spiritu ſancto, pagina 1178. columna 2.

Pontifex noui teſtamenti.

Pontifex dignitatem à qua exornatur, moribus exornet, p.337.c.2. Pontifex ſuperet virtute Sacerdotes, p. 358. col.1. pontificis vitam oportet eſſe pretioſam, ibi. Pontifices proſequendi reuerentia, pagina 360. col.1. Pontificum portent oues in corde, & humeris, pagina 360. colum.1. pontificum onus graue, ibidem. De ſapientia pontificis, pag.361. colum.1. & pagin.1177. colum.1. &c.

Porcus.

Porcina caro cur Iudæis interdicta, pagina 563. columm.2. Porcina vita, ibidem. Porcis delectatur diabolus, ibidem columna 1. Improbi ſimiles ſunt porcis ibidem.

Porta.

Quid ſignificent portæ, p.1175. col.1. & colum. 2. Chriſti porta patet omnibus, p.391. col.2. Porta gregis, p.614. c.1. Porta anguſta ad vitam, p.846. co.1. & pag.851. c.2. Porta templi ſpecioſa quæ, pa. 327. col.2. Portæ templi decem, p.327. col.1. Portæ inferi, quid ſignificent. pa.1174. c.2. In portis erat curia, & forum, p.1175. c.1.

Porticus.

De porticibus templi, pag.316. col.2. De porticu Salomonis, p.317. c.1.

Prædium.

De prædio quod Iacob dedit Ioſeph, p.441. c.2.

Prælatus.

Deus propitius dat bonos prælatos, & reges, p.885. col.1. Omnis poteſtas à Deo eſt, ibid. Vide paſtor, doctor, Sacerdos.

Digitized by Google

Præmium.

Deus etiam minima afficit præmio, pag. 1051. col. 1. Omnia etiam minima numerat, ut afficiat præmio, vel ſupplicio, p. 1153. c. 2. Præmia laborum reddenda famulis, &c. ibid.

Præparare.

Præparauit Dauid impenſas templo extædificando, pag. 291. col. 1. Præparare oportet neceſſarias impenſas ad officia, ibidem. Qui turrim ædificare vult præparat ſumptus, ibid.

Præſides.

Præſides prouinciarum muſcis cur ſimiles dixit quidam, pag. 5. c. 1. præſides Iudææ, uſque ad Pilatum, pag. 5. col. 1.

Præſentia.

Præſentia Dei vbique conſideranda, p. 584. c. 2. & pag. 1252. c. 2. Deus vbique eſt omnia cernit, p. 805. col. 2. Deum præſentem ſemper intueri, eximium eſt aduerſus peccata remedium, p. 1238. c. 2. Angeli ſemper, etiam in terris, Deum cernunt, imitandi à nobis. ibidem.

Probatio.

Probantur homines in rebus arduis. pagin. 147. columna 2. Quomodo probetur adamas, ibidem. Probantur iuſti, vt adamantes, & vt vaſa figuli, pagi. 148. columna 1. Probant amicos res aduerſæ, pagin. 545. co. 2. Probat Deus homines non ſibi, ſed nobis, & Angelis, pagina 148. Probandi ſunt ſpiritus, pagina 165. columna 2.

Procraſtinare.

Non procraſtinandum, pag. 225. col. 2. & p. 480. & 481. Diabolus ſuadet procraſtinare, p. 537. col. 2. & pag. 604. procraſtinatio in bonis pernitioſa, pagin. 776. col. 1.

Prodigalitas.

Prodigalitas fugienda, pag. 1083. col. 2. & pagin. 1069. col. 1.

Propheta.

Propheta cur honorem non habeat in patria, p. 474. c. 2. & pag. 1029. c. 1. Pluſquam Propheta cur dicatur Ioannes, p. 899. col. 1. & 900. Prophetis non ſunt nota omnia, pag. 921. c. 1. Prophetarum habitus cilicium, pag. 15. col. 2.

Proſperitas.

Proſperitatis obeſt, aduerſitas prodeſt, p. 170. c. 1. Proſperitas damna, ibidem. Proſperitas eſt breuis temporis, pag. 173. col. 1. Proſperitas pompa prætereunti ſimilis, ibidem. Proſperitas, & aduerſitas cito eunt, pa. 199. c. 1. Proſperitatem mundi ſequitur aduerſitas, p. 264. col. 2. Proſperitas vitreo continet ut fragiliq; vaſe ibid. Proſperitas abſorbet intellectum, p. 465. col. 1. Proſperitas velut amœnitas viæ, remoratur viatorem, p. 707. c. 2. Proſperitas impiorum indicium damnationis, p. 853. c. 1. Vide felicitas. Etiam ventus proſper naufragium affert, p. 1091. c. 1. Magnæ felicitatis eſt, non vinci à felicitate, ibidem.

Propitiatorium.

De propitiatorio, pag. 294. col. 2. & pagin. 295. An fuerit tegmen arcæ? ibidem. Quid adumbret, pagin. 295. col. 2.

Propoſitum.

De propoſito firmo non peccandi, pag. 44. & 45. & pag. 198. c. 1.

Propoſitio.

Quid ſit propoſitio, ſiue problema in ſcriptura, pagin. 1012. c. 2.

Prouidentia.

Prouidentia Dei etiam ad minima pertingit, pag. 1048. c. 2. Prouidentiam hominem peculiarem habet Deus, p. 1056. c. 1. Deus liberaliſſime prouidet hominibus cibum, p. 1082. col. 1.

Proximus

Proximi calamitatibus condolendum, p. 1253. col. 1. proximus eſt omnis homo, p. 793. col. 2. Quod tibi vis fieri, proximo fac, p. 845. c. 2. & p. 1252. co. 2. & p. 850. c. 1. proximi commoda quærenda, non noſtra, p. 733. col. 1. Proximi ſalus magno ſtudio procurãda. p. 573. c. 2. & p. 572. De cura proximi habenda, pag. 763. c. 2. & p. 1089. c. 2. Cura proximi maximè indicat amorem Chriſti, p. 763. col. 1. Angelicum eſt ſaluti proximi inſeruire, pag. 1238. col. 2. Succurri deum eſt proximo, pagina 1243. c. 1. & p. 1244. colum. 1.

Pſeudopropheta.

Pſeudoprophetæ pallio ſaccino induebantur, vt mētirentur, pagina 853. col. 2. Pſeudoprophetarum ſupplicium, ibidem. Falſi Prophetæ, qui, p. 855.

Publicanus.

An publicani fuerint ethnici, p. 581. c. 2. Quinam fuerint publicani, pag. 582. col. 1. publicani cur apud Iudæos infames fuerint, ibid.

Puer.

Puer ſignificat famulum, p. 1078. c. 1. puer proponitur exemplar humilitatis, p. 1228. c. 1. pueri nõ ſcãdalizandi, p. 1230. col. 2.

Pugna.

*Tempus hoc eſt tempus pugnandi, p. 737. de pugna dæmonum contra homines, pagina 158. & pag. 159. Pugnat Deus pro nobis, ibid. Vndique ſunt bella, et undique præſidia, p. 160. c. 1. Conculcatur diabol. ab iis, qui fortiter pugnant, ibid. c. 2. de modo pugnandi cum dæmone, p. 160. c. 2. & ſeq. Diabolus non vulnerat, niſi volentes, p. 161. c. 1. Pugna cum diabolo nullas habet inducias, vbique nos inuadunt dæmones: oportet ſemper eſſe armatos. p. 167. col. 1. Omni ex parte volant, ibid. Vocati ſumus ad pugnam p. 621. c. 2. Ex nobis prodeunt hoſtes, p. 1132. c. 2. duæ vrbes bellum gerunt, Ieruſalem, & Babylon: Eccleſia, & Tartarus, p. 1174. c. 2. Non præualebit Babylon, p. 1175. c. 1. Intra nos armati ſunt hoſtes, pagina 1190. columna 2. Non licet hoſtes, id eſt, carnem occidere; mortificatione

Digitized by Google

tione ſuperanda eſt pagina 1191.c.2. Terra locus eſt pugna, cœlum triumphi, & coronæ, pagina 1207. columna 1.

Pulchritudo.

Pulchritudo impudici, circulus eſt aureus in naribus ſuis pagin. 930. col. 2. Pulchritudo bonæ fœminæ ſanctæ eſt ſimilis lucernæ ſanctæ templi, pag. 215. col. 1. Pulchritudo animæ bonæ, pag. 482. colum. 1. Pulchra anima iuſta in terra, pulchrior in cœlo, pagina 1210. col. 1.

Punica mala.

Punica mala quid ſignificent, p. 359. col. 2. & pag. 313. colum. 2. Punicum malum hebraicè, Rimon, habet literas nominis Roma, pagina 362. colum. 1.

Purgatorium.

De purgatorio, p. 952. col. 1.

Puteus.

Puteus Samaritanæ, pag. 464. col. 2. putei mundi, 468. col. 2.

Q.

Quadrans.

Quadrans, & minutum, & as. pagina 772. columna 1.

Quadratum.

Vir bonus eſt quadratus, p. 292. col. 1. ciuitas cœleſtis quadrata, ibid.

Quadrageſima.

Quadrageſima eſt vita iuſtorum, quam ſequitur lætum Paſcha, p. 144. col. 2. de Quadrageſima ieiunio. pagina 103. & pag. 104. Quadrageſimæ typus, pag. 299. col. 2.

Quærere.

Quærentibus æterna bona, dat Deus temporalia, pagina 156. column. 1. & 2. Prius quærendum regnum Dei, & ante omnia, pagina 837. columna 1. & cet. Suſpenſo pede quærenda terrena, pagina 838. colum. 1.

Quies.

Quies æterna cœli, pag. 664. col. 2. Quies Deo propria, ibid. col. 1. Quies animi iuſti, pag. 663. colum. 1. Quietem perturbant cupiditates, ibidem. Quies conſcientiæ bonæ, pagina 548. col. 2. & pagin. 562. col. 2. Quieſcendum a labore paſſilum, 1072. col. 1. Quies in ſolo Deo, pag. 1110. c. 1.

R.

Raca.

Raca quid ſignificet, pag. 766. col. 2.

Ratio.

Hominem non habet is, qui non regitur ratione, pagina 627. col. 2. Qui rationem non ſequitur ducē, viuit beſtialiter, pagin. 628. col. 1. Ratio, & intellectus vir animæ, p. 468. colum. 1. Ratio ſequenda non ſenſus, ibidem col. 2. Rationem reddemus ante tribunal Chriſti, p. 1249. c. 2. Oportet parare animam ad reddendam hanc rationem per examen conſcientiæ, p. 1250. c. 1.

Rationale.

Rationali præſenta, & Ephod, olim Deus reddebat oracula, & quomodo, p. 350. col. 1. &c. De rationali Pontificis, pag. 342. De gemmis rationalis. Vide lapides de Vrim, & Thumim, pag. 347. &c. Doctrina, & veritas, quomodo fuerint in rationali, pagin. 347. columna 1.

Redemptor.

Redemptorem mundi oportebat eſſe innocentiſſimum abſque omni peccato, pag. 211. col. 2. & 213. co. 1. Redemptio Chriſti vna, & æterna, pag. 216. col. 2. Chriſtus redemptor mundi totius, pag. 217. col. 1. redemptor eſt propitiatorium aureum, in quod omnium ſeculorum homines reſpiciunt, pagin. 217. col. 1. Redemptio Chriſti clementiſſima, vniuerſalis, æterna, pag. 217. col. 1.

Regulus.

Regulus quis fuerit. An fuerit Iudæus? An fuerit regis in ſtar, p. 476. c. 1. & 2. An Regulus venerit ad Chriſtum animo tentandi? pag. 477. col. 2. Regulus confertur cum Centurione, p. 478. c. 1. Cur Dominus voluit ad Centurionem ire: & noluit ire ad Regulū, p. 478. col. 1.

Reges.

Reges ſunt columnæ Reip. coronatę lilijs, catenis, & malis punicis exornatę, p. 314. co. 1. Deus propitius dat Reges bonos, & magiſtratus, p. 885. col. 1. Regibus ſubditi chari ſint, & pretioſi, p. 884. & 885. Reges, & principes famulis laborum pręmia reddant, pagin. 1153. col. 2.

Regnum.

Regnum quod tuetur Deus eſt leo Dei, pagin. 314. colum. 2.

Regnum Chriſti, p. 429. col. 1. Regnum cur fugit Chriſtus, p. 1083. col. 2. & p. 1084. Regnum Dei ſumitur quatuor modis, p. 810. c. 2. Regnum Dei tempore iudicij, p. 811. c. 1. Vnum regnum non capit duos reges, p. 838. c. 2. In Republica alij imperant, alij parent, p. 884. c. 2. Regno cœlorum inferenda eſt vis, pag. 916. c. 2. & p. 917. Regnum cœlorum in veteri teſtamento non promittebatur, pag. 25. Regnum cœleſti primus Ioannes expreſſo nomine prædicauit, ibidem. Regnum cœlorum cur appellatur Eccleſia, pag. 26. col. 1. Regnum cœlorum cur Ioannes dixerit appropinquare, ibidem, col. 1. regnum cœlorum quid ſignificet, pagina 26. col. 1. & col. 2. regnum diaboli in impijs, pa. 124. colum. 1. regna diabolus dare non poteſt. mentitur, pagina 125. col. 1. regna dat Deus bonis, & malis, pagina 125. colum. 1. regna orbis partitus fecit Deus, pag. 37. col. 2.

Relapſus in peccatum.

Qui in peccatum relabitur ſimilis arundinibus, porcis, & canibus. pagin. 913. colum. 2. Fugiendus relapſus pagin. 299. colum. 2. Qui relabitur dat pœnas graviores. pagin. 619. colum. 1. Qui relabitur ſimilis eſt uxori Lot. pag. 752. colum. 2. Fugiendus relapſus. pagin. 623. colum. 2. & pagin. 1252. colum. 1. Delectatio cauſa relapſus. pagin. 626. colum. 2. De relapſu in peccatum. pag. 969. col. 2. & pag. 970. colum. 2.

Religio. Religioſus.

Religio, & cultus Dei eſt columna populi. pagin. 312. colum. 2. & pagin. 315. colum. 1. Vir religioſus ſit mortuus cognatis. pagin. 501. colum. 1. & pagin. 976. colum. 2. Religioſus ſit ſimilis picturæ, procul ab oculis hominum, pagin. 100. colum. 1. Religioſus facit mercaturam quæſtuoſiſſimam. pagin. 1014. c. 2. Religioſus pauper dives eſt. pagin. 1014. colum. 1. Religionis ſtatus cum gaudio quærendus ibid. colum. 2. Religionis ſtatus pretioſa margarita. ibid. col. 2.

Reliquiæ.

Corpora ſanctorũ ſunt organa Spiritus ſancti. & vaſa. pag. 891. col. 2. Reliquę ſanctorum auro, & argento ornandę. ibid.

Relinquere.

Relinquendæ opes quomodo. pagin 840. colum. 1. In relinquendo, affectus potius penſatur, quàm cenſus pagin. 501. colum. 1. Multum reliquit, qui nihil ſibi reliquit. ibid. Relinquenda retia 500 colum. 2. Relinquendi cognati. pagin. 501. colum. 1. Mundum & impedimenta relinquere. pagin. 538. colum. 2. Relinquere temporalia, quærere æterna. pagin. 539. colum. 1. De relinquendis divitijs. pagin 706. colum. 1. & 2. Reliquerunt pecunias Philoſophi. pag. 708. colum. 2. Omnibus relictis nos liberos recipimus, ut Deo nos tradamus. pagin. 1016. colum. 2.

Renouatio.

Signa hominis renouati, ſunt mores. pagin. 622. colum. 1. De renouatione per Baptiſmum. ibid.

Repudium.

Repudium uxoris reijcitur à Chriſto. pagin. 779. colum. 1. Repudium permiſit lex vetus. ibid. An fuerit licitum? ibid. & colum. 2. An propter adulterium tantùmmodo permiſſum fuerit repudium? ibid. col. 2. De libello repudij. pagin. 780. colum. 1. & 2.

Reſpondere.

Reſpondere ſignificat aliquando ſimpliciter loqui. pagin. 1127. colum. 2.

Reſurrectio.

Velut ex ſomno homines ex morte ſuſcitabuntur. pagin. 605. colum. 1.

Retia.

Retia prædicationis. pag. 313. col. 2. Oculi Domini retia illaqueantia. pag. 199

Reuelatio.

Reuelationes quomodo occultandæ. pagin. 1210. colum. 2.

Roma. Romanus.

Romanus Senatus noluit Chriſtum Deum coli. pagin. 4. colum. 2 Romani ſenatus approbatione cur Chriſtus noluerit haberi Deus. ibid. Romanorum Imperium pedes ferrei. pagin. 37. colum. 1. Romanum Imperium virga ferrea. ibid. Roma converſa ad Chriſtum inſtar Magdalenæ. pagin. 936. colum. 2. Roma ante converſionem qualis, & qualis poſt converſionem. pagin. 1180. colum. 2.

S.

Sabbathum.

Sabbathum Dei proprium. pagin. 664. colum. 1. Sabbathum ſignificat æternam requiem. Sabbathiſmus populi Dei. ibid & pagin. 835. Ante Sabbathum paraſceue. ibid. colum. 2. Sabbathum animæ delictum. pagin. 665. colum. 2. In Sabbatho operari fas ſibi eſſe probat Chriſtus. pagin. 631 Deus operatur in Sabbatho. ibid. An Chriſtus Sabbathum ſolueret miraculosè operando? p. 632. c. 2. Sabbathum etiam ſignificat alios dies feſtos. pagin. 658. colum. 1. Sabbathum ſecundo primum quod dicatur. pagin. 658. colum. 1. & c. Sabbatho non licebat parare cibos. pag. 659 colum 2. & pagin. 660. colum. 1. Dies Sabbathorum dicitur pro die Sabbathi pagin. 661. col. 1. Sabbathi iter. ibid. c 2. Sabbathum quomodo dicantur violare Sacerdotes p. 663. c. 1. Sabbathum propter hominem eſt. ibid. c. 1. Chriſtus eſt Dominus Sabbathi. p. 663. c. 2.

Saba.

Quæ regio fuerit Saba p. 956. c. 2. Duplex Saba. ib. Saba Meroe. p. 957. c. 1. De Regina Saba, quæ venit ad Salomonem. p. 956. c. 1. & p. 957. c. 1. & 2.

Sacerdote noui teſtamenti.

Sacerdotũ zelus. p. 279. c. 1. & 2. Sacerdotes curã animarũ gerunt. p. 603. c. 2. Sacerdotum zelus, & cura materialis templi. p. 290. c. 1. Sacerdotũ arma, quibus populum defendunt, oratio. pagin. 604. c. 1. Sacerdotum corona, quid indicet. pagin. 306. col. 2. Sacerdotum puritas & ſanctimonia. ibid. Sacerdotum puritas. & caſtitas. pagin. 307. colum. 2. ſacerdotes aquilæ dicuntur, Angeli, & Dij. pagin. 622. colum. 1. & colum. 2. ſacerdotum munditiam indicat mare aneum. p. 321. c. 1. & c. 2. ſacerdotis puritas. p. 335, c. 1. & p. 336. c. 1. De ſacerdotibus ibid. ſacerdotis perſeuerantia, & cum Deo converſatio. pagin. 336. c. 2. ſacerdos ſine peccato accedat ad altare. p. 337. c. 1. & p. 595. c. 2. ſacerdos dignitatẽ ſacerdotalem virtute exornet. p. 337. c. 2. ſacerdotes veluti quoſdam Deos Deus in terra poſuit ad remittẽda peccata. p. 577. c. 1. ſacerdoti nihil hæreat ſordis, ut luci. p. 754. c. 1. & 2. ſacerdotes Cedri, & Palmę p. 337. c. 2. ſacerdotis vita ſit tota ꝑcioſa. p. 358. c. 1. ſacerdotis

puri

Digitized by Google

puri mores.ib.c.2. Sacerdotalium virtutum varietas ibid.c.2. Sapientia Sacerdotis.ibi. De caſtitate Sacerdotis.p.358.c.2.& p.359.c.1.&c. Sacerdotis conuerſatio cœleſtis. ibid. col.2. Sacerdotis fama immaculata.ib. Officium Sacerdotes Deum prędicare. ibi. Sacerdotes ſanctorum exempla vitamq; meditētur.pagin.360.c.1. Sacerdotes in medio mari,1.mundo ambulent per ſictum.p.754.c.1. Sacerdos inſtar ſalis omnes condiat admonitionibus. p. 755.c.2. Sacerdotes in templo ſilentium ſeruent,& modeſtiam.p.367.c.2. Sacerdotum caſtitas.p.369.c.1. Sacerdotum pectus ſit quadratum,et ratione plenum.p.360.c.2. Fulgeat gēmis virtutum habeat illuminationes, & perfectiones p.361. Sacerdos in ſacris ordinibus quærat virtutum merita.p.1093.c.2. De ſcientia Sacerdotis..p.361.c.1.& p.1177.c.1.& 2 & p.587.c. Prior virtus quā ſcientia. p. 361. Quis dicatur Sacerdos cæcus,lippus gibboſus claudus &c p.364.c.1. Conferuntur Sacerdos noui teſtamenti cum antiquis. p. 367.c.1.& 2. Sacerdotum munus Eccleſiam inſtar muri circumdare,& inſtar exercitus Dei.p.369.c.2. Sacerdotes Eccleſiam velut tabernaculū per orbem portant.p.371.c.1. Qui ferunt maius onus, accipiāt maius ſui ſidiū ib. Sacerdotes,& Leuitæ,ſunt vocati ad onus.ibid Sacerdotem oportet eſſe populo precellentiorem virtute.p.502.colum. 2. Sacerdotis eſt iudicium lepræ, ideſt, peccati.pagin.875. Sacerdotium in moribus in moribus geſtandum.pagin.688.colum.1. Improbis hominibus non dandi ſacri ordines, & beneficia eccleſiaſtica.pagin. 848. colum.2.

Sacerdotes veteris teſtamenti.

De vicibus Sacerdotū.p.368.c.1.&c. Aaron duo filij Eleazar,& Ithamar.ex his duæ familię Sacerdotū.ib. Omnes Sacerdotes orti ſunt ex Aarone ib. Sacerdotes ex familia Eleazar, in ſortes 16.diuiſi ſunt. & Sacerdotes ex familia Ithamar,in ſortes 8.p.368.c.1. Sacerdotū ſortes 24. ſingulæ ſuum habebant principē Sacerdotum ib. Sacerdotes per vices, & hebdomadas miniſtrabāt in templo.p.368.c.2. Vna ſors miniſtrabat una hebdomada.ib. Sacerdotes habitabant in tēplo illa hebdomada,qua miniſtrabant. ib. Sacerdotes abſtinebant ab vxoribus tempore, quo miniſtrabant. p.369.c.1. à vino quoque abſtinebant. ibid. Sortibus functiones diſtribuebantur. ib. De conſecratione Sacerdotū.p.373.c.1.& 335.c. 1. Sacerdotes adolebāt thymiama lucernas componebant.panes proponebant. p.310. Lepra iudiciū ad ſacerdotes ſpectabat.p.872.c.1 Sacerdotes tantùm,iuxta velum ingrediebantur, & miniſtrabant.p.310. Sacerdotes nudis pedibus miniſtrabant. p. 321.c. 1. De vnctione Sacerdotis, & oleo.p.335.c.1. &c. De veſtibus Sacerdotum tiara, balteo,femoralibus, tunica linea. p.355.c.1.& 2. De integritate Sacerdotū.p.364.c.1. De officijs Sacerdotum.p.364.& 365.&c. Sacerdotes offerebant victimas etiam pro Ethnicis.p.365.c.2. Sacerdotum officium benedicere populo.p.366.c.1. Sacerdotis officium erat docere.ibid. Sacerdotes veteris legis nec habebant claues,nec characterem.pagin. 367. colum.1.

Sacramenta.

Sacramenta pretioſa vaſa ſanguinis Chriſti. pag. 262.colum.2 & pagin. 217.colum. 2. à Sacerdotibus puris adminiſtranda.ibid Sacramenta 4. dicuntur magna pagin.252.colum.1. Sacramenta foris viſilia,intus vim continent ſpiritualem. pagin.620. colum.2. Meritorum Chriſti theſauri, ſacramenta.p.606. colum. 2, Sacramenta aquæ ductus ex fonte Chriſto.p.176.c.2. Sacramenta Chriſto ſimilia ibid. Sacramenta flumina paradiſi.pagin.178. Fōtes Saluatoris.ibid.

Sacrificium.

Sacrificium antiquum à Pontifice quomodo oblatū.p.337.& 338. Populus quomodo ſacrificio aderat.p.338. c. 1. Miſſæ ſacrificium magna cum maieſtate & ceremonijs offerendum.ibid. c. 2. Inter media tela Sacerdotes nihil omiſerunt ceremoniarum p.367.c.2. Sacrificium Agni veſpertinum per totam durabat noctem. p. 372.c. 1. Sacrificare Iudæis licebat ſolum in templo.p. 449.c.2. De loco ſacrificiorum contentio inter Iudæos,& Samaritanos.p.450.c.1. Sacrificia legis veteris abroganda predicit Chriſtus.p.451.c.2. Sacrificium Eucharistię toto orbe offertur, abrogatis ſacrificijs antiquis.pag.469 colum.2.

Sal.

Sale condiebatur omnis oblatio ſacrificij. pagin. 304.c.1.& pagin. 742. c. 2. Sal conſeruat corpora p.741.c.2. Sal ſignificat ſapientiam. p.742.c.1 Sal Apoſtoli.ibid. Salis pactum quod.pag. 742.colum.2. Sal ſugo maris ſterilitatem attulit terræ. pagin.743.c.1. Sale ſeminatæ vrbes.ibi. Quomodo ſal euaneſcat ibid.c.2. Sale ac ſole nihil vtilius corporibus. pa.753.c.1. Salis officia.ib. Sal Chriſti fœcunditatē terrę attulit.p.753.c.1. Mordacitas ſalis.p.754.c.2. Sal nō repetat mare.p.754.c.1. Igni altri quid ſignificet.p.1230 c.2. Sale prudētiæ ſaliā da opera & verba.p.1232.c.1.

Salim.

De Salim. pagin. 429 colum. 1.

Samaria. Samaritani.

Samaria prouintia ſita inter Galileam,& Iudeā. pagin. 440. Samaria nomen eſt prouintiæ, & vrbis. ibid. De Samaritanis qui nam fuerint, &c.p.444.c.2.& pagin. 445. Cur appellarent patrem Iacob. pag. 447.c. 2. Quid ſenſerint de Deo. pagin. 452.colu.1. Meſſiam expectabant magiſtrum. pagin. 454.c.2. Samaritanorum fides. pagi. 460. colum.2. & pagin. 461.colum.2. De fide Samaritanæ. pagin. 461.colu. 1.&c. Samaria non imperauit Herod. Tetrarcha.pa. 1064.colum.2.

Sancti.

Sancti ſunt inuocandi,& orandi p. 575.c.2. Sanctorū oratio iuuat nos.p.576. Sancti murus patriæ ibi colum.

col. 1. Propter ſanctos protegit nos Deus. ibid. Sanctos hic occultat Deus velut theſaurum ſuum. pag. 688. c. 2. Sancti ſunt cœli. pagin. 809. col. 1. Sunt aſtra in nocte. pagin. 913. col. 1. Sanctorum exemplum. ibid. Sanctorum exempla meditanda. pagin. 360. col. 1. Sanctorum peccata cur Scriptura prodat memoriæ. pagin. 930. col. 1.

Sancta Sanctorum.

De Sanctis Sanctorum, p. 291 & 292. Sancta Sãctorum typus cœleſtis eccleſiæ. ibid. De ingreſſu in Sancta Sãctorum. pagin. 298. col. 2. Solus Pontifex ſemel in anno introibat in Sancta Sanctorum. ibid.

Sandalia.

Sandalia quæ dicantur. pagin. 1038. col. 1. Quid ſignificent myſticè. pag. 1054. col. 1.

Sanguis.

Sanguis victimarum non auferebat peccatum. hoc ſanguinis Chriſti eſt. pagin. 216. col. 1. & pagin. 262. col. 1. Sanguis Agni Paſchalis adumbrat ſanguinem Chriſti. pagin. 215. col. 2. Adumbrat etiam ſanguis victimarum. ibid. Sanguis Chriſti vinum pretioſum. pagin. 262. col. 1 & col. 2. Calix Domini quomodo inebriet. ibid. Hoc vinum nunquam deficiet in nuptijs Eccleſię. pagin. 262. col. 2. Sanguis Chriſti animarũ pretium. pagin. 279. col. 1. Sanguinis Chriſti memoria patientiam efficit. pagin. 285. col. 2. Sanguinẽ Chriſti conſideret concionatores. pagin. 359. col. 2. Sanguinis Chriſti vna gutta ſufficiebat redemptioni mundi. pagin. 413. col. 1.

Satanas.

Satanas nomen quid ſignificet. pag. 226. colum. 2.

Satisfactio.

De ſatisfactione. pagin. 623. col. 1. & pagin. 28. col. 2. Satisfactoria opera neceſſaria. pagin. 54. col. 1. & c. Satisfactio peccato congruens. ibid. col. 2. Satisfactoria pœna reuocant à peccato. pagin. 55. col. 1. Satisfactio à Confeſſario impoſita. pagin. 96. col. 2. Satisfactio Chriſti non tollit ſatisfactionem noſtram. pag. 55. colum. 2.

Saturitas.

Saturitas domus Dei, fames mundi. pagin. 305. colum. 1. & 2.

Satum.

Satum quæ menſura ſit. pag. 1010. colum. 1.

Saul.

De præcepto Saulis, quo cibum ſumere vetuit. pag. 135. colum. 2.

Scandalum.

Scandala non præbenda proximo. pagin. 1224. c. 2. Quid ſignificet ſcandalizare. pagin. 1229. col. 2. De ſcandalo paruulorum. ibid. Quomodo neceſſe eſt vt veniant ſcandala. pagin. 1230. col. 1. Scandalizantium ſupplicium. ibi. Fugiendi ij qui nos ſcandalizant. pagin. 1230. col. 2. Scandalis plenus eſt mundus. pagin. 1235. col. 2. Lamonum ſcandala. ibid. Scandala hominum. pagin. 1236. col. 1. Scandala carnis. ibid. Scandala tollit mortificatio, & ignis æterni meditatio. pagin. 1236. col. 1. & col. 2.

Scientia.

Scientia cum virtute copulanda. pagin. 361. col. 1. Scientia ſacerdoti neceſſaria. ibid.

Scholaſticus.

Scholaſtici mirum exemplum, ex Chryſoſt. pagin. 258. colum. 2.

Schola.

Schola Dei remota à ſenſibus. pag. 1100. col. 2.

Scriba.

De ſcriba volente ſequi Chriſtum. pag. 530. & c. An ſolis ſcribis liceret ſcribere literas Hebræas. pagin. 780. col. 1. Apoſtoli dicuntur ſcribæ. pagin. 1018. c. 2. Scriba doctus in regno cælorum. ibid.

Scriptura.

Scripturam Pſal. 90. an diab. in germano ſenſu citarit? pagin. 118. col. 2. Scripturis hæretici impiè vtuntur ad hæreſes ſuadendas. pagin. 859. & pagin. 119. col. 2. Scripturam an intelligat diabolus? pagin. 120. col. 1. Scriptura clypeo repellitur diabolus. pag. 166. col. 2. Scriptura fluuius paradiſi, turris dauidica, armamentariis ornata. pagin. 167. col. 1. Naſcuntur hæreſes ex falſa interpretatione Scripturę. pagin. 172. c. 1. Scriptura loquitur humano more. pagin. 636. col. 2. Scriptura ſpica confricanda. pag. 656. col. 2. Quæ minima videntur in Scriptura, typica ſunt. pag. 746. col. 2. Scriptura ſtudium neceſſarium concionatori. pag. 757. col. 2. Scriptura diligenter eſt perſcrutanda. 651. col. 2. & pag. 652. col. 2. Scriptura teſtimonium perhibet de Chriſto. ibid. Scriptura eſt theſaurus abſconditus. pagin. 1013. colum. 2. Scripturas aperuit Chriſtus. pag. 1022. colum. 1. Iudæis ſunt clauſę. ib. Scripturę explicat ductum. pag. 1025. col. 1. Scriptura quam eloquentiam habeat. pag. 1053. col. 1. Sapientia ſolida hauritur ex Scriptura. pagin. 1054. colum. 2. Apud hæreticos Scriptura plena eſt ſcandalis. pag. 1126. col. 2.

Securitas.

Securitas mala in peccato. pag. 53. col. 1. Securitas periculoſa. pag. 150. col. 1. Securitas mala. pag. 169. colum. 1. Securum reddere peccatorem conatur diabolus. pag. 168. colum. 2.

Semen.

Impij ſemen ſunt malum, iuſti ſunt ſemẽ bonum, alios ſibi ſimiles producunt. pag. 999. colum. 1.

Senſus.

Senſum qui ſequitur, viuit vt bellua. pag. 468. colum. 1. Per ſenſus ingrediuntur vitia, & mentis arcem occupant. pag. 778. colum. 2. Senſuum modeſtia. 709. colum. 2.

Sepulchrum.

Sepulchra Iudæorum extra vrbes. pag. 887. colum. 1. & pag. 552. colum. 2. Sepulch. impiorum infernus.

g. 891. colum. 1. Sepelire mortuos opus miſeri- bonſum. ibid. colum. 2. Sepulchra cur dicantur monumenta. ibid. In ſepulchro ſeminatur corpus. pag. colum. 2. Sepulchrum animæ mortuæ per pecca- tũ corpus viuum. pag. 537. colum. 1. In nouo mento in templis ſepulchra ſunt, in veteri ex- urbes. pag. 391.

Sequi.

Chriſtus præit vt dux ſequendus. pag. 1191. col. pagin. 1192. colum. 1. Sequendus Chriſtus. p. colum. 1. & 2. Non ſunt ſequendi impij. ibid. m. 2. Ne ſequamur impiorum gregem pecorum e pagin. 568. colum. 2. Sequamur quò eſt eun- n. non quò itur ibid. Sequi Dominum gloria ma- s eſt. pagin. 739. colum. 2. Chriſtum ſequuntur iſti etiam ſuper numerum. pagin. 874. colum. 1. quendus cum ardore. pagin. 1080. colum. 2.

Serpens.

Serpens caput cuſtodit maximè pagin. 1043. col. Serpens diabolus ibid. colum. 1. Serpens per angu- am cauernam ſe circumgyrat, exuitque pellem. pag. 043. colum. 2. Occludit aures incantantis. pagin. 044. colum. 1. Venenum euomit, agit aſtutia non iribus. acutè videt. ibid. colum. 1. & 2. De ſerpen- te aneo. pagin. 387. colum. 1. Cur ſerpente æneo ſit Chriſtus adumbratus. pagin. 397. colum. & pagin. 400. colum. 1. Serpens mortem ſignificat, & diabolũ. pagin. 399. colum. 2. Serpente indicatus Dominus, ſed abſque veneno. pagin. 400 colum. 1. Serpens diab. in Cruce transfixus. ibid. colum. 2. Serpens ſignificat peccatum. pagin. 401. colum. 1. Aes ſerpentis quid ſignificet. ibid. colum. 2. Serpentes igniti Hebræos oc- ciderunt. pagin. 411. colum. 2. Serpentes igniti dæmo- nes. ibid. De ſerpentis prudentia. pagin. 1043.

Seruitus. Seruus.

Tot dominis ſeruit homo, quot vitijs. pagin. 156. colum. 2. Chriſti ſeruitus nobilis, pagin. 839. colum. 1. & 2. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. ibid. Ex dimidio ſerui. ibid. Bonus dominus eligendus. ibid. Seruo bonus dominus Deus bona iubet, malus dæmon mala. pagin. 839. colum. 1. Seruorum cura magna gerenda pagin. 884. colum. 1. & 2. Seruus dicitur à ſeruando. ibid. colum. 2. Seruos oportet dominis eſſe pretioſos. ibid. Dominus ſit pater ſeruorum. ſerui hu- maniter tractandi. &c. ibid.

Setim.

De lignis Setim. pagin. 293. colum. 1.

Sichem.

De Sichem. pagin. 441. colum. 1. & 2. Iuxta Si- chem erat puteus Iacob. & prædium Ioſeph. ibid.

Sidon.

Sidon vrbs. pagin. 1134. colum. 1.

Signare.

Signare ſignificat claudere. pagina 1095. co- lumna 1.

Simon.

De Simone Oniæ filio Pontifice in templo mini- ſtrante. pagin. 337 colum. 2. An Phariſæus, in cu- ius domum venit Magdalena, fuerit Simon leproſus? pagin. 919. c. 1 Simon Apoſtolus an fuerit Epiſc. Ie- ruſalem? pagin. 683. colum. 1. An fuerit ſponſus nu- ptiarum Canæ? ibid. Cur dictus ſit Zelotes. ibid.

Simplicitas.

Simplicitas quid ſit. pagin. 1044. colum. 2. Simpli citas coniungenda cum prudentia. ibid. Duplicitas animi. pagin. 1053. colum. 2.

Synagoga.

Sinagoga nomen quid ſignificet. cur dicatur Syna goga Iudæorum pagin. 506. colum 1. Synagoga ha- bebant Præfectos. pagin. 598. colum. 1. Synagoga ſi- milis tabernaculo mobili. Eccleſia templo fixo. pagin. 283. colum. 1. Sinagoga ſimilis Agar. pagin. 1139. colum. 2.

Sinapis.

Sinapis granum quomodo minimum. pag. 1006. colum. 2. De ſinapi. pagin. 1007. colum. 1. Sinapis granum doctrina Euangelica. ibid. colum. 2. Sina- pis grano Chriſtus ſimilis. pagin. 1007. colum. 1. Grano ſinapis ſimilis bonus chriſtianus. pagin. 1008. colum. 1. & 2.

Sinus.

Quid ſignificet ſinus Patris. & cur Filius dicatur eſſe in ſinu Patris. pagin. 182. colum. 1.

Sion.

Sion mons complectitur tres montes Sionem, Mo- riam, & Caluariæ. pagin. 258. colum. 2. An tem- plum fuerit extructum in monte Sion? ibid. colum. 1.

Sol.

Soli tria tribuit David pulchritudinem, impe- tum, ardorem. pagin. 796. colum. 1. Soli ſimilis eſt charitas. ibid.

Solitudo.

In ſolitudinem negotiorum animus ducendus. pagin. 39. colum. & pagin. 1147. colum. 1. Solitudo mentis quærenda. pagin. 40. colum. 1. & pagin 629. In otio ſolitudinis agit anima ſuum negotium. ibid. Iuſti ædificant ſibi mentis ſolitudines. ibid. Solitudo corporis iuuat mentem. pagi. 40. colum. 1. Solitudi- nem diligit vir probus. pagin. 40. & pagin. 606. col. 1. Solitudinis laus. pagin. 40.

Solicitudo.

Solicitudo non neceſſaria pellenda. pagin. 828. colum. 2. &c. Solicitudo ſuffocat verbum. pagin. 561 colum. 1. &c. Solicitudo ſæcularis relinquenda. pagin. 1054. colum. 2. Solicitudo Dei de iuſtis. pagin. 1056 colum. 1. Cur ſolicitudo temporalium pellenda, ra- tiones. ibid. Solicitudo collocanda in quærendo regno Dei. pagin. 831. colum. 2. Solicitudo cauenda quæ ſit. pagin. 843. colum. 1. & colum. 2. Solicitus dies quomodo dicatur. ibid. Feriandum à curis mundi. pag.

pagin. 836. colum. 1. & 838. colum. 1. Solicitudo in ſanandis vulneribus peccatorum, pagin. 53. colum. 1.

Sordes.

Sordes vera quæ. p. 1128. c. 1. Sordes animi abluẽda. p. 1131. c. 2. & p. 1132. c. 2. & p. 1133. col. 2.

Spectaculum.

Spectaculum Deo, & Angelis dignum, homo certans; vincensque dæmonem. pag. 157. col. 2.

Spes.

Spes, & deſperatio timenda in peccatis. pag. 52. c. 1. Spem parit tribulatio. pag 155, col. 1. Spes in Deo non confundit. ibid. Spes præmij magnum incitamentum. pag. 1202. col. 2. Spes cœleſtis gloriæ. ibid. Spes gloriæ anchora. pag. 1203. col. 1.

Spiritus ſanctus.

Sp. S. charitas. pa. 92. col. 1. Mitis inſtar columbæ, felle carens, dulcis, gemere nos facit. &c. pag. 91. col. 2. Spiritu S. agebatur Chriſtus. p. 98. c. 1. & 2. Spirit. tribuũtur ſanctæ inſpirationes, ibi. Sp. S. Chriſtum unxit. pa. 75. & 76. Sp. S. ductum ſequi dei et baptizatus. pa. 134. col. 1. Sp. S. filiorum Dei gubernator. ibid. Sp. vehemens ſpiritus eius impetu mouentur viri ſancti. pagin. colum. 134. Sp. S. ad alta ſuſtollit. pa. 152. colum. 2. Cur deſcendit in Chriſtum tanquam columba. pagin. 218. c. 1. Sp. S. manet in homine probo. ib. Sp. S. Sancti flamma fouenda oleo bonorum operũ. ibi. col. 1. Quomodo ſine menſura dederit Deus Sp. S. Chriſto. pag. 427. col. 2. & pag. 428. Deus non dat Sp. S. omnibus eadem menſura. pa. 429. c. 1. Sp. S. dicitur aqua viua, & fluuius lætificans ciuitatem Dei pagin. 446. col. 1. Sp. S. effectus. ibi. colum. 2. Peccata in Sp. S. quæ dicantur. pagin. 949. c. 2. De blaſphemia in Sp. Sanct. pagin. 948. Quomodo ſit irremiſſibilis blaſphemia in Sp. Sanct. pag. 950. col. 1. Sp. cur in linguis igneis apparuerit? p. 197. c. 2. Cur dicatur digitus Dei. p. 945. c. 2. Cur Spirit. Sanct. tribuatur dæmonum expulſio. p. 946. c. 1.

Spolia.

De ſpolijs ablatis dæmoni, à Chriſto, ideſt, hominibus. p. 968. c. 1.

Sponſus.

Sponſus Eccleſiæ Chriſtus. pagin. 423. col. 2. Sponſi amicus Ioannes. ibid. Chriſtus ſponſus lætiſſimus. pagin. 593. colum. 1. & 2. Sponſus nunquam dimittendus. ibid.

Stacte.

Stacte quid ſit. pag 310. col. 1.

Suffragium.

Qui fert ſuffragium, ſciat, & neſciat eum, pro quo fert. pag. 218. col. 1. Non ſubornetur. pag. 1084. c. 1.

Superbia.

Superbus Deo vilis. pag. 201. col. 2. Superbi oſtentatio. ibid. Superbus alijs ſe præponit inſolenter. pag. 202. col. 2. Magni ſe facit. ibid. Periculum eſt ſi te præponas, nullum ſi caput demittas. pagin. 202. col. 2. Superbus albuginem habet in oculo. pagin. 374. c. 2. Eſt cæcus. ib. Superbus malo ſuo ſuperbit. pag. 425. col. 1. Superba oſtentatio fugienda. pagin. 609. col. 1. & c. 2. Superbia in benefactis timenda. pag. 802. col. 1. Superbia vltimo vincitur. ibid. Superbia hominem attollit, & demergit. pag. 145. col. 2. Superbiam domant tentationes. pag. 150. col. 2. Superbia venenum quod curatur veneno. pag. 151. col. 1. Superbus primatum appetit. pag. 1234. De Craſſo, & Cæſare. ibid. Superbia eſt igni ſimilis ſurſum ſemper tendit. ibid. Anguſta porta non capit ſuperbos. ibid. colum. 2. Superbia regnum cœlorum concuſſit, & ex parte proſtrauit. ibid. Ciuitas cœleſtis odit vehementer ſuperbiam, per quam illius corruere ciues. ibid. Superbi acceptis altis ſoccis magni videntur, ſed parui ſunt. pagin. 1235. col. 1. Vide Humilitas.

Superfluitas.

Neceſſitati ſeruiendum, non ſuperfluitati. pagin 1082. col. 2. & pag. 1157.

Supplicium.

Deus per ſe beneficia confert, per alios ſupplicia. pagin. 1002. col. 2. Deus ex peccatis flagella facit, quibus flagellat. pag. 282. col. 1. Supplicijs tanquam funibus trahuntur homines. ibid. col. 2. & pag. 1249. col. 2. Supplicijs tanquam freno reducuntur homines. p. 603. col. 1. Benè pungeris, ſi compungeris ibid. col. 2. Fœnis, & ſupplicijs ducimur ad Deum. pag. 891. col. 1. Deus ſupplicia ſumit grauiora, & leuiora. p. 282. col. 1. Supplicia dant intellectum, & ducunt ad Deũ p. 1142. c. 1. c. 2. De ſupplicio. pag. 1254. col. 1.

T.

Thabor.

De monte Thabor. pagin. 1195. colum. 2. Thabor mons certauit cum cœlo in transfiguratione. pagin. 1203. col. 2.

Thamir.

De Thamir vermiculo. pagin. 285. col. 2.

Talentum.

De talento. pagin. 290. colum. 1. & 2. Talentum maius, & minus. ibid. Talentum numarium hebræũ. pag. 1247. col. 1.

Tangere.

Qui tangant Chriſti fimbriam. pag. 606. col. 2. Qui tangant, quique premant Chriſtum. pag. 607. colum. 1.

Tecta.

Tecta Paleſtinæ plana erant. pagin. 117. colum. 2. & pagin. 1048. col. 2. An in tectis haberentur conciones; ibid. colum. 2.

Tempeſtas.

Tempeſtatem Chriſtus ſedat. pagin. 544. col. 1. &c. Tempeſtas probat gubernatorem. pagin. 546. c. 2. In tempeſtate adeſt Chriſtus ſuis. ibid. Tempeſta-

tes

Digitized by Google

s moderatur. ibid.

Templum Ieroſolymitanum.

riſtus bis ex templo nundinantes expulit. pag. olum. An fuerint Sacerdotes ij, quos ex templo t Dominus? pagin. 272. colum. 2. Templum dò dicatur ædificatum annis quadraginta ſex. 274. colum. 2. & pagin. 275. De templo Salo- agitur libro. 3. à cap. 10. De templi ædificat- operarijs. pagin. 284. Cur non ſit in templo au- mallei ſonitus & ferramentorum. pagin. 285. m. 1. De loco templi. pagin. 285. colum. 2. &c. rea Areunæ ædificatum templum. pagin. 286. vertio huius areæ dubium. ibid. In monte Moria icatum templum, ibid. colum. 2. Templum ædifica in ſolo tribus Beniamin. pagin. 288. colum. 2. & in. 289. An fuerit extructum in monte Sion? pag. 8. De exemplari templi. pag. 289. colum. 2. Quo pore fuerit extructum. ibid. Tres partes templi. gin. 291. colum. 2. De Sanctis ſanctorum. pagin. 91. &c. De ſanctis parte ſecunda templi. pag. 300. um. 1. &c. De atrio Sacerdotum. pagin. 314. &c. e atrio mundorum. pagin. 315. De atrio fœmina- m. pagin. 316. De porticibus. ibid. De porticu Salo- onis. pagin. 317. An fuerit in templo Salomonis trium immundorum? pagin. 316. colum. 1. Mortis œna propoſita ijs, qui in Sancta ingrederentur. pag. 310. colum. 2. Templi altitudo. pagin. 311. colum. 1. & colum. 2. Templum turris. ibid. Templi laquearia. ibid. colum. 2. An templum dicatur Ariel, ideſt, leo Dei. pagin. 314. colum. De templo ſecundo. pag. 323. colum. 2. &c. Fuit altitudine minus, quàm primum. pagin. 324. colum. 1. Secundum templum habuit. 3. muros. ibid. De ſubterraneis meatibus templi. ibid. colum. 2. In ſecundo templo quinque res defuerunt. pagin. 332. colum. 1. De templo extructo ab Herode. pagin. 325. colum. 1. &c. In templo ab Herode extru- cto concionatus eſt Dominus. ibid. Quoto Herodis anno ſit extructum. ibid. colum. 2. In templo ab He- rode extructo non fuit arca teſtamenti, fuit vna tan- tum menſa, & vnum candelabrum ibid. Templum hoc deſcribitur ex Ioſepho pag. 329. col. 1. 2. &c. Ha- buit quatuor atria. pagin. 326. col. 2. Templi atrium mundorũ Ethnici ingredi prohibebantur, pœna mor- tis propoſita. pagin. 327. colum. 1. Septo arcebantur. ibid. Templi gradus quatuordecim vbi. pag. 327. c. 1. Decem portę templi. ibid. Locus fœminarum in tem- plo ſeparatus à loco virorum ibid. colum. 2. Templi porta ſpecioſa quæ. p. 327. Quindecim gradus templi, quos Virgo Deipara aſcẽdit. ibid. In Corinthia porta datum ſignum euerſionis templi. p. 328. col. 1. Tem- pli planities quomodo coæquata: & fundamenta tem pli. ibid. Turris Antonia, repoſitorium Pontificiæ ſtolæ pag. 329. c. 1. Templum in ſummo aureis horrebat ve rubus. p. 331. col. 2. De cellis virginum in templo. pa- gin. 333. col. 1. & 2. De cellis quę cingebant templũ. p. 321. c. 2. De miniſtris templi. p. 334. & ſequen. Tẽ plum ſolo æquatũ propter cædem Meſſiæ. p. 332. c. 1.

Templum.

Templi ornatus. p. 280. c. 1. & p. 372. c. 2. In tem plo ſeruanda modeſtia, & reuerentia. pag. 280. c. 2. In templo orandum, non confabulandum. p. 281. c. 1. Templum eſt domus negotiationis ſpiritalis. ibid. co- lum. 2. In templo nundinæ ſunt ſpiritales. ibid. Tem- pla turres ſunt chriſtiani populi, & armamentaria. pag. 311. colum. 1. Templa loca ſunt diuini auxilij. pag. 315. colum. 2. In templo Iudæi non ſedebant. pa gin. 316. colum. 1. Templa ſunt ſanctiſſima. p. 116.

Telonium.

Telonium quid ſit & vbi fuerit Matthæi telonium. pag. 579. colum. 1.

Tenebræ.

Tenebræ exteriores. pag. 882. colum. 1.

Tentationes.

Deus tentationes permittit iuxta vires. pag. 907. colum. 2. Tentationes rapiunt paleas, vt ventus, ideſt, inconſtantes, & leues. pagin. 61. colum. 1. Tentatio- nes intermittit diabolus, vt ad ſecuros redeat, pagin. 127. colum. 2. Diabolus maximè tentat baptizatos. pagin. 102. colum. 2. Quem videt deſtitutum alio- rum auxilio, diabolus tentat. pagin. 99. colum. 1. Ne- mo ſe vltro tentationi offerre debet. pagin. 99. col. 1. Tentationes tegit diabolus, in caligine inſidiatur. pagin. 999. colum. 2. Tentare poteſt, conſenſum ex- torquere non poteſt. pagin. 1000. colum. 2. Tentatio- num initijs reſiſtendum, eradicanda initia peccato- rum. pagin. 1133. colum. 1. Tentationum capita, gu- la, auaritia, inanis gloria. pagin. 128. colum. 1. & 2. In tentationibus diabolus à leuioribus incipit, vt du- cat ad grauiora. pagin. 129. colum. 1. Tentationum exitus lætus. pagin. 132. colum. 1. Tentat diabolus præcipuè diuites virtute. pagin. 145. colum. 2. Ten- tari nos oportet vt coronemur. pagin. 146. colum. 2. Tentatio probat hominem. pagin. 447. colum. 1. Ten- tatio eſt materia triumphi. ibid. Tentari oportet vt probemur. pagin. 147. colum. 2. Tentantur iuſti vt bonum præbeant exemplum. pagin. 148. colum. 1. De bono exemplo in tentationibus. ibid. & colum. 2. Iuſti in tentatione virtutem, & ardorem oſten- dunt. ibid. In tentatione gratię Deo agendæ. pagin. 148. colum. 2. Tentationibus erudimur. pagin. 149. colum. 1. Tentatio hominem ſibi, & alijs oſtendit. ibid. Tentationes velut cuſtodia adhibentur homini. ibid. colum. 2. Tentamur, vt vigilemus. ibid. colum. 2. Tentamur, ne extollamur ſuperbia. pagin. 150. colum. 1. Tentationes ſunt colaphi. ibid. colum. 2. Ex tentationibus colligitur humilitas. ibid. Tenta- tiones animam humiliant. pagin. 151. colum. 1. Ad- uerſus tentationes remedium eſt humilitas. ibid. co- lum. 1. Tentationis pondus animam humiliat. pag. 152. colum. 2. Tentamur, vt proficiamus. pag. 152. co- lum.

lum. & *p.*153. *Tentationibus agitatus fortiores agit radices,pag.*153.*col.*1.*Cum tentat diabolus coronas fabricat,ibid.Nemo ſine tentatione viuit, pag.*153. *colum.*2. *Deus quibuſdam tentationibus patitur nos diutius occupari, ne perículoſiores occurrant, ibidem. Quomodo orandum pro vita Nabuchodonoſor, ideſt, tentationis,pagin.*154.*colum.*1.*Tentamur,vt ad auxilium* Dei *curramus,p.*154. *col.*1. *De auxilio Dei, ibid.Tentamur,vt patientiam, & ſpem exerceamus, ibid.col.*2.*Tentamur,vt aduerſus res aduerſas obducamus callum,p.*155.*c.*2.*Tentat prior diabolus, prior deſcendit in certamen,p.*156.*col.*1. *Tentatores quales ſint,quàm aſtuti,&c.p.*158.*Ad mēſuram tentamur, iuxta vires,ib.col.*2.*Deus de locuſtis vincit gigantes, pag.*160.*colum.*2.*Tentare poteſt diabolus,cogere non poteſt,pag.*161.*col.*1.*Aures noſtræ poſitæ inter tentantem ſerpentem.&* Deum *monentem,p.*161.*col.*2.*Tētatio ſimilis fluuio,in quo alij natant,alij ſubmerguntur,p.*161.*c.*2.*Tentat dæmon eſurientes, ideſt, cupidos,pa.*162. *col.*1. *Quomodo in tentatione reperiatur, Eua,Adam,Serpens, p.*163. *col.*1. *Vt tentet diabolus explorat mores,& propenſiones,pag.*163.*col.*2.*In tentatione eſt peccati materia,non forma,p* 164. *colu.* 1. *Tentationes velut lapides conuertenda in caput dæmonis,pag.*164.*col.*1. *Tentationes ſimiles lapidibus, ibidem. Tentationes tegit diabolus integumento neceſſitatis,pag.*164.*col.*2.*Tegit diabolus laqueos tentationum,p.*166.*col.*1.*Opus eſt conſideratione cum tentamur,ibid.In tentatione clypeus eſt ſcriptura,p.*166. *c.*2.*Non ſemel,ſed ſæpiſſimè tentat diabolus,pa.*168. *c.*1.*Omnes tentationes oportet vincere, non ſolum vnam,vel alteram,p.*174. *col.*1. *Conſtantes in tentatione,& inconſtantes,p.*403.*c.*2.*Tentamur ab hoſte qui nobiſcum naſcitur,p.*483.*col.*2.*Tentamur à reb. terrenis,quibus ineſcamur,p.*539.*c.*2.*Opus eſt animi exercitio,i.tentationibus,& probatione,p.*546.*col.*1. & 2.*Chriſtus certa menſura metitur tentationem,& fert opem,p.*546.*col.*2. *Tempeſtatem dæmon excitat, & naufragium facit,pag.*547.*col.*2. *Vncti ſumus ad certamen,pag.*621.*col.*2.*Diabolus aditum quærit ad cor per cogitationem,pag.*712.*col.*1. *Tempus certandi hac vita,ibid Neceſſe eſt probare milites Chriſti,pag.* 816.*c.*2.*An* Deus *inducat in tentationē?pag.* 817. *colu.*1. *An petamus à Deo,ne permittat nos tentari? ibid col.*1 & 2. *Tentationes ſunt pluuia,& procella, p.*857.*col.*1.& 2.*Tentare Deum quid,p.*120.*col.*1. *Tentatores homines,p.*109.*c.*1. *Deus intentator malorum,quomodo tentet hominem, ibid. Reſiſtendum tentatori,debi is eſt contra reſiſtentes, p.*965. *col.*1. *Alijs muſca eſt,alijs leo.ibid. Tentationes ſunt arma diaboli,p.*967.*c.*2.*Reſiſte tentatori in ipſo initio tentationis,p.*970.*c.*2.

Chriſti tentationes.

*Tentationes Chriſti fuerunt externę,pag.*111.*c.*2. *Cur diabolus lapides Chriſto obtulit non gallinas,ibi.* *c.*2.*Tentationibus explorabat diabolus diuinitatem Chriſti,p.*112.*c.*1.*Tentatus Chriſtus docet nos reſiſtere tentationibus, p.* 103. *Noſtras tentationes ſuis vicit,ib. An diabolus tentaritChriſtum ante deſertū? p.*99.*c.*1.& 2.*De prima tentatione Chriſti,pa.*111. & 112.*De ſecunda tentatione,libr.*2.*cap.*4.&c. *De tertia tentatione,lib.*2.*ca.*5. *An Chriſtus tentatione tertia tentatus ſit in monte,in quo ieiunauit? p.*121. *c.*2. *Quomodo omnem tentationem conſummauerit diabolus,p.*128.*c.*1.*Tentationes Chriſti,gula,inanis gloria,auaritia,p.*128.*c.*2. *Chriſtus tentatus dicitur de cōcupiſcientia oculorū,&c.p.*129.*c.*1. *An Chriſt. alijs tentationibus ſic oppugnatus, præter tres? pagina* 129.*co.*2.*Quomodo dicatur Chriſtus à Paulo tentatus per omnia,p.*131.*col.*1.*An Chriſtus ab vno tantum dæmone ſit tentatus,an à pluribus?pag.*131.*col.*2.*Quot horis durarint Chriſti tentationes,p.*133.*c.*1. *Quota hora cœperint,ibid. Quo menſe fuerit tentatus Chriſtus,ibid.An diabolus alia verba addiderit? ibi. col.*1.*Ordinem tentationum quis Euangeliſta ſequatur,p.*133.*col.*2.*Cur diabolus dixerit: Si filius* Dei *es,pag.*118.*c.*1.

Teſtamentum.

Duo teſtamenta adumbrata duobus Cherubinis pag.*297.*c.*2.*Duorum teſtamentorum ſcientiam flagitat Epiſcopatus, quam mitra indicat, p.* 1019. *col.* 2. *Ex duobus teſtamentis doctus ſcriba profert noua, & vetera ibid.

Teſtimonium.

***Teſtimonium rerum eſt præſtantius, quam verborum, p.*896. *c.*1. *Profert Chriſtus de ſe teſtimonium Ioannis Baptiſtæ,p.*648.*c.*1.*Profert Chriſtus teſtimonium miraculorum,p.*650.*c.*1. *Profert teſtimonium patris,ibid.c.*1.*Profert teſtimonium ſcripturarum,p.* 651.*col.*2.**

Tiberius.

Tiberius Imp.Rom.non obſtitit Chriſtianis,pa.*4. *col.*1.*Tib.retulit ad Senatum, vt Chriſtus Deus haberetur,ib.ad Tib. ſcripſit Pilatus de Chriſto,p.*4.*c.*2. *Tib.dictum p.*5.*col.*1.*In amicitiam Tiber. receptus Herodes, ibidem.

Tiberias.

Mare Tiberiadis,p.*496.*et* 497.*Tiberias Galileę Metropolis condita ab Herode Tetrarcha, à Tiberio dicta Tiberias vrbs. magna, p.*497.*col* 1.& *pagin.* 1075.*c.*2.*Duæ vrbes maximæ Galilææ Tiberias, & Sepphoris,ibid.

Tyrus.

***Tyrus ciuitas Metropolis Phœniciæ ,pagin.*1134 *colum.* 1.**

Tibicines.

***Tibicines adhibitis in funere,p.*601.*col.*1. *Tibicines imitata eſt pica mirabiliter,ibib.c.*2.**

Timor.

***Timor mundi,timore Dei repellendus,pag.*1048. *col.*2.**

col.2. & p.1055.c.1. Timor Dei initium ſalutis, pa. 1164.c.2. Timet ſemper ſapiens. p.53. col.2. Timor iudicij, & gehennę à peccato deterret, p.59.col.2. & p.60. vel 40. à timore incipit homo, vt perueniat ad amorem, p.59.c.2. Timoris catena ferrea, mutantur in aureas amoris, ibid. Timor Dei clauus aureus pag. 300.co.2. Aqua timoris mutatur in vinum dilectionis. p.266.c.2. Timorem Dei diabolus conatur ab homine pellere, p.168.c.2. Timor Dei reuocat à malo, p.169. Timor gehennæ, pag.197.col.1. Timemus nō timenda vt pueri, non timemus timenda, pag. 1055. col.1. Qui timent effugiunt pericula, & ſupplicia. pa. 1055. col.2.

Thymiama.

Thymiamatis compoſitio, p.310.col.1.

Tophet.

Tophet locus quis, & vnde dictus, p.769.c.2. &c. Tophet infernum, ibid.

Thomas.

Quid ſignificet nomen Thomas, & Didymus, pag. 683.col.1.

Trahere.

Trahit nos Deus non inuitos, ſed libere volentes, pag.1100.col.1.

Transfiguratio.

Cur Chriſtus voluerit transfigurari, p.1196.co.1. An vultus figuram mutauit? ibid. An ſola facies ſplenduerit? ib.c.2. An fulgor corporis Chriſti fuerit miraculoſus, p.1197.c.1. An fuerit affectus dote impaſſibilitatis, &c. Chriſti corpus in transfiguratione? De ſplendore veſtium, p.1197.col.1. An verus Moſes, & Elias apparuerint? ibid.c.2. an Moſes reſurrexerit? p. 1198.col.1. Cur Moſes, & Elias apparuerint, ibidem. an Angeli in Transfiguratione viſi ſint? ibid. col.2. De exceſſu, id eſt, morte loquebatur Dominus in Trāsfiguratione, cur. ibid.c.2. Ordo Transfigurationis, pa. 1198.col.2. An noctu ſit transfiguratus Dominus? p. 1199.col.1. De tabernaculis, ibidem. De nube, pagin. 1200.col.1. & 2. De Transfiguratione agitur, libro 10.cap.28. & 29.

Tribulatio.

Tribulatio oſtendit virum, p.149.col.1. Tribulatio amorem probat, ibid. Tribulatio ſtimulus eſt virtutis, ibidem, c.2. Tribulatio parit ſpē, p.154.c.1. In tribulatione ſolatium habet iuſtus, non habet improbus, p.155.c.1. in tribulatione gratiæ agendæ, pagin. 148. c.2. & p.1081.c.2. Cum tribulamur, tunc Chriſtum vocamus, p.262.col.2. Tribulatio datur nobis mixta cum conſolatione, p.266.c.1. Tribulationum fel hic deguſtamus, ibid. Cū ſuis eſt Chriſtus in tribulatione, p.546.c.2. Certa menſura Deus metitur tribulationem, ibid. Tribulationis exercitium neceſſarium, pag. 546.col.1. In tribulatione vita emendanda, & auxilium Dei petendum, p.547 col.1. Finis tribulationis conſiderandus, p.588. col.1. Tribulationibus contunduntur improbi, vt improbitas effluat. p.603. col.2. Tribulationes miſericordia Dei ſunt, ibid.c.2. Tribulationib. vexamur, ne viæ amœnitate retardemur. pa. 709.c.2. ſapiens vir tribulationes manſuefacit, vt ſerue p.713.c.1. Tribulationes efficit ſuaues fumos, & ſitis mittuntur, p.720.c.1. & 2. Magni apud Deum tribulationes patiuntur, p.907.c.2. Granū ſinapis cum teritur ardorem indicat ſuum. ſic iuſtus cum patitur, p.1008.c.1. & c.2. Olli homo igne tribulationis ſit ſolidus. p.1230.c.2. Tribulatio oſtēdit virū, p.1008. Tardare videtur Deus in tribulatione, p.1090. co.1. & 2. Tribulationem quidam malè ferunt, alij bene. ſimilitudo eſt tribulantium, diſſimilitudo tribulatorū. pag.1142 c.2. & p.1143.c.1. In laborib. præit dux Chriſtus, p.1191.c.1. Tribulationes ſunt glorioſę, pa. 908 col.1 & 2.

Tributa.

Iudæi tributa ſoluebant, p.582.c.1. & p.1221.co. 2. Tributorum conductores publicani, ibid. Tributa Deo debita ſoluenda, p.591.col.1. & 2. Tributa impia exigit dæmon, ibid. Chriſtus mirabiliter ſoluit tributum, pag.1223. &c.

Quod nam tributum ſoluerent Iudæi, p.1222.c.1. &c. An Dominus debuerit aliquo modo tributum? pag.1223.c.2. Cur pro ſe, & Petro iuſſerit ſolui tributum, ibid.col.2.

S. Trinitas.

S. Trinitas adumbrata in veſte pontificis, pagina 360.col.1. S. Trinitatis opera ſunt inſeparabilia, pagina 631. columna 1. Sancta Trinitas in Baptiſmo Chriſti indicata. pagina 84. columna 2. Indicata etiam in Transfiguratione, pagina 1201. columna 2.

Triticum

Triticum iuſti, palea impij, pag.62.col.1. & pag. 999. col.1. Triticum mola teritur, iuſtus perſecutione, ibidem.

Tuba.

Tubis argenteis clangebant ſacerdotes. Tubis populus, vel principes conuocabantur. Tubarum vſus in bello, in templo, in diebus feſtis, in ſacrificijs, pag.366. column.1. Tubis Sacerdotes Sabbatha populo nuntiabant, ex edita turri, ibid.col.1. Figura tubarum, ibid. Tubarum ducenta millia fabricauit Salomon, ibi. Tubis vtebantur Iudæi ad conuocandum populum, pagina 800. columna 1. Tuba canere ante ſe quid, ibidem.

V.

Velum.

De velo templi, pag.309.colum.1. & 2. An fuerit vnum tantum velum in templo? 309.c.1. An in morte Domini ſciſſum ſit vnum velum, an duo? ibidem. Intra velum ſoli Sacerdotes ingrediebantur. Cæteris mortis pœna propoſita, pagina 310. columna ſecunda.

Verbum

Verbum.

Verbum Dei cibus animi,p.167.col.2. Verbi Dei eſt ſecuris radicibus admota pag.40.vel 60.colum.1. Verbum otioſum quod dicatur,p.953.col.2. De verbo Dei,p.988.c.2.Verba ſapientum ſtimuli,p.1066. colum.2. Verbum Dei ſimile fermento,pagin.1009. colu.2. Verbi Dei *ſemen non perit, quod deſit ex cælo pluuia,vel* Solis *calor,pa.989.col.2. Verbum Dei acre granum ſinapis,pagin.1007 colum.2.& pagin.1008.col.1.*

Venator.

Boni venatores animarum,p.227.col.1.Bethſaida domus venatorum,ibidem. Venator diabolus,p.999. columna 2.

Verecundia.

Verecundia ne faciat peccatum tacere in confeſſione,p.963.& p.50.col.2.

Veritas.

Veritas,& doctrina quomodo fuerint in rationali, p.347.c.2.Veritas ſit in ratione, oratio veritatē manifeſtet,p.360.c.2.Veritas lucens amatur,ſed non arguens,p.390.c.1.Veritatis habeda cura,etiam in minimis,pag.442.c.2. Chriſtiani veritatem maxime ſeruare debent,p.786.c.2.Veritas quomodo per Chriſtum facta.Veritas quid ſignificet,pa.180.colum.1. Vide iuramentum. Chriſtus ſementem fecit veritatis in mundo,diabolus mendacij,p.987.columna 1.

Veſtis.

Quot tunicis vſus ſit D minus,p.1037.col.2.Veſtis mollis,& aſpera p.915.col.1. Veſtes molles reddunt homines molles, ibidem. De veſtitu,& ornatu Chriſtiani,p.916.col.1.Ornatus eſt non ornari,ibid. Vera fœminarum ornamenta, ibid.col.1. De veſtib. Pontificis.vide pontifex. De veſtibus ſacerdotum,vide, ſacerdotes.Cura ſanctorum in ornando animo uerſatur,pagin.1132.col.1.Fulgida veſtimenta Chriſti, Sanctos indicant fulgentes, niuea,caſtos,pag.1205. columa.1.

Veſtibulum.

De veſtibulo templi,p.312.col.1.&c.In veſtibulo templi quibus fas fuerit verſari,pag.317.c.2.Veſtibulum templi an fuerit porticus Salomonis? *ibidem.*

Via.

Via Domini quomodo paranda,pag.198.col.1.via dicitur vita,ibid.c.2.Duæ viæ,arcta,& lata,ibidem. viatores ſumus ad mortem ſemper pergimus,pa.198. c.2.Poſt tergum relinquimus omnia temporalia,ſicut viatores,ibid.via maris trans Iordanem quæ ſit,pag. 486.c.2.&c.De via lata,& arcta.p.846.col.1.& 2.Via arcta,& iugum ſuaue quomodo,ibid colum.2. Arcta via, ſed amœna,ibid.Viæ finis conſiderandus, pag.588.& pag.847. Via virtutis arcta incipientibus, & carni, ſed lata proficientibus,& ſpiritui, pag. 850.& 851.Viam facilem reddit conſuetudo, ibid. Viæ arctæ mala ſunt breuiſſima:bona ſunt æterna.via latę mala ſunt æterna: bona ſunt breuiſſima, pagina 851. columna ſecundus In via neceſſarius eſt panis cæleſtis,pag.1154.col.2.

Viciſſitudo.

Viciſſitudo eſt iucunda,p.142.col.1. Rerum diuturna continuatio parit faſtidium,ibid.

Victoria.

Victoriam de dæmone reportauit Chriſtus infirmitate ſua,p.462.colu.1. Victoria maior appetitionum, quam barbarorum,p.728.col.2. victoria eſt malorū perpeſſio patiens,p.774.c.1.& c.2.Victoria Dauidis cum pepercit Sauli,ibid.c.2.Vincimus maiora,aliquādo in minoribus vincimur,p.1091.col.2.Victoria de voluptatibus,p.1193.c.2.Victoria de hoſte,qui nobiſcum naſcitur,p.483.c.2.Vincere dæmonem nō potentia,ſed humilitate voluit Dominus,*p.113.c.2. Vincunt diabolum qui fortiter dimicant, p.160.colu.2.* Deus *vincit gigantes de locuſtis,ibidem.Locus palmarum eſt cœlum.p.292.col.1. Qui magna vincit, non vincit minima, ut humilietur,pag.150.colum.2.De victoria Chriſti ex diabolo reportata, pagina 966. col.2.& pag.967.*

Videre.

Videri dicitur Deus multis modis,p.183.col.1.an viderit aliquis Deum *in veteri teſtamento? pa.182. videt omnia Deus,p.584.c.2.Deus videt ſuos oculis miſericordia plenis,p.585.col.2. Videt ſuos laborantes in remigando,p.1090.c.1.*

Vigilantia.

De vigilantia,p.149.c.2.& p.150.

Vigiliæ.

Vigiliæ militares quatuor,p.1086.col.2.

Vipera.

Viperarum filij cur dicantur Phariſæi,p.26.col.1. & pag.953.col.1.An viperarum catuli occiſa matre naſcantur? pag.27.col.2. vipera immunda,ibidem, et de uiperis.

Virga.

De *uirga,p.1038.c.2.& p.1039.col.1.*

Virginitas.

Virginitas eſt præſtantior matrimonio,p.260.col. 2.virgines oriuntur ex matrimonio,p.255 col.2. Virginitas mons celſus,p.260.colu.2. uirginitas aurum, matrimonium argentum, ibid. uirginitas apta contemplationi, p.725.c.2. uirgines ubinam in templo habitauerint,p.333.col.1.& 2.

Virtus.

Virtus magno deſiderio quærenda eſt.p.720.co.1. & 2.uirtus in hac uita non habet terminum, creſcere poteſt ſemper,p.721.c.1.uirtus ea ſaltem quærenda cupiditate,qua quæritur pecunia,p.723.c.1. uirtus interna,& externa,p.724.c.1.& p.726.col.2. uirtus habitare dicitur in rupibus. Arcta illius uia, pagina 850.col.2.uirtus facilis, 851.c.1.uirtutem conſuetudo reddit facilem,ibidem. In uirtute progreſſus, pagina 1604.

Digitized by Google

104.col.1. & pag.1208.col.1.

Viſio.

viſione Diui Stephani. pag. 72. colum. 2. De Diui Benedicti. pag.122.col.2. Viſiones ſen apparent initio ſpiritualium diſpenſationum. 5.col.1.

Vita.

tā habet Deus in ſemetipſo.nos à Deo.p.642. . Vita hominum comparata cum vita Dei mors ibid. Vera vita eſt vita æterna.hæc falſa.p.641. quatuor gradus. ibid. Operatio intellectus ma- eſt vita.ibid. Intellectio,qua Deus in æternum ligitur,eſt vita æterna.pag.641. Vita chriſtiani crux & martyrium.p.1189.c.2. Vita plena miſerijs. p.1148.c.1. Vita quam donat Chriſtus ſimilis vita Chriſti. p.1115.c.1. Vita fons Chri. p.642.c.1. Vita inſiorū eſt vigilia æternitatis. 44.c.2. Vita contēplatrix eſt odorifera.p.303.co. Hæc vita breuis eſt.p.814 c.2 & p.822.c.1.&c. ta huius bona,& mala breuia.p.38.ca.1. & pag. 1.c.2. Vita animæ Deus eſt.p.1055.c.2. Vita ho inibus maximè dilecta. p.1105.c.1. Promiſſio vi- æterna eſt teſtamenti noui.ibid.cap.2.

Vitis.

Vitis aurea in foribus templi. pag.326. colum. 1. Vitis aurea Chriſtus. ibid.

Vlyſſes.

Vlyſſes fumum patriæ videre cupit.p.1207.c.2.

Vnctio.

Vnctio Aaronis.p.335.c.1. An vnctio qua Apoſtolum miſſione vſi ſunt fuerit Sacramentū? p.1051. c.1. Vnctio Sacerdotum. pag.335.c.2. De oleo ſacro vnctionis.ibid. Vnctio Chriſti.p.75.&76. Vnctio Chriſti ab S.Sancto.p.75. & 76. & pag.1022.& 1023. An vnctus fuerit à S. Sancto in baptiſmo.ibi.

Vnguenta.

Vnguentorum vſus in conuiuijs. pag.920.c.1.& pag.921.c.1.Vnguenti tria genera,quo Chriſtus vngitur.pag.937.col.2.

Vnitas.

De vnitate Chriſtianorum,& concordia. p.733. c.2.Chriſtiani ſunt vnum corpus. p.734.c.1.Vnitas vocationis. Vnitas Domini, vnitas fidei, vnitas baptiſmi,vnitas Patris Dei, vnitas menſæ, vnitas domus. pag.734.c.1.Vnitas chriſtiana in Sacramento Euchariſtia commendatur.ibid.c.2.Vnitatem populi chriſtiani cum Chriſto ſignificat aqua, quæ vino admiſcetur in Calice. ibi. c.2. & p.1114.c.2. Vnitas mater eſt conſeruationis.p.735.c.1. Vnio cum Chriſto in Euchariſtia.p.1104.c.1.& p.1114. De vnitate chriſtianorum.p.1114.c.2.

Vocatio.

De vocatione Petri,& aliorū Apoſtolorū.p.495. & 496.Vocatio Dei potentiſſima.p.587.c.1.Vocationi diuinæ obtemperādum cum feſtinatione.p.538. cap.2.Perdicis pulli audita vera matris voce, falſam deſerunt.ſic nos p.587.c.2.Vocat Deus peccatorē,& reuocat.p.590.c.1.Vocationi Dei celeriter obtemperandum.p.889.c.1. Digne vocatione oportet ambulare.p.883.c.2.Vocandi ſunt omnes homines in Eccleſiam. pag.1017.c.2. Quomodo Chriſtus non venerit vocare iuſtos. ſed peccatores.p.583.c.2.Vocatio Dei magni facienda p.178.c.2.Vocat omnes Chriſtus. p.391. cap.2. Vocat ſapientia diuina ad ſuum gymnaſium. p.392.c.1.

Vox.

Vocibus mox euaneſcentibus ſimiles ſunt homines, p.194.c.1. De voce audita in baptiſmo Chriſti.p.77. c.1.& 2.à quo ſit efformata. quid ſignificarit. vnde audita.p.77.& 78.Significabat Chriſtū eſſe Deū, & hominem pag 83.c.1. Vox Domini ſuper aquas, Pſ.28 pag 78.cap.2. De voce Dei.p.650.c.2. Voces multas miſit Deus ante Verbum.p.199.c.1. Ex voce Chriſtus cognitus erat ante aduentum, poſteà ex vultu eſt cognitus.ibid.c.1. Vox clamantis in deſerto.pag.13.c.1.& 2.& 190.cap.1.

Voluntas.

Voluntas adulti ad ſanitatem neceſſaria.p. 626. c.1.Voluntatis duo pulſus,volo,& nolo.ibid. c.2.& pag.1189 c.2. Non iuſtificat nos Deus adultos, ſine voluntate noſtra. p.627.c.1. Voluntatem robuſtam flagitat Chriſtus à ſuis militibus p.627.c.1. Voluntatem excitat Deus,& præuenit.ibid. De voluntate Chriſti, an omnino fuerit conſentiens voluntati Patris.p.646.c.1. Duæ voluntates Chriſti, diuina,& humana. p.1098.c.2. Voluntas Chriſti. p.1135. c.2. Voluntarios milites vult Dominus p.1189.c.1. &c. Quod voluntarium eſt perſeuerat ibid. Amicus Dei voluntatem Dei facit.p.733.c.1. Bona voluntate nihil diutius offertur Deo. p.501.c.2. De voluntate relinquendi omnia. ibid. Voluntas eſt fundamentum bonitatis & fons. p.724.c.2. Voluntate ferrea ligatus eſt peccator. pag.908. col.2. Voluntas impij eſt ferrea. ibid.

Voluptas.

Voluptatibus dedita corpora qualia & anima. p. 153.cap.2. Pro modica voluptate dæmoni ſe tradunt homines. p. 482. c.2. In voluptatibus requieſcit dæmon.p.969.c.1.Voluptas eſt hydra lernæa.p.1191. c.1. De voluptatibus victoria.p.1193.col.2.

Vrim, & Thumim.

Vrim, & Thumim in pectore Pontificis, quid. p. 348. Variæ hac de re opiniones. ibid.

Vſus.

Vſus optimus diuitiarum quis ſit. p.710.col.1. Quomodo benè vtamur bonis,& malis. p.705.c.1. & c.2. Vſus & exercitatio quantum poſſit. p. 155. cap.2.& 165.c.1.

Vtilitas.

Vtilitatē ſuā & cibū quærunt homines p.156.c.1.

Vxor.

Vxor bona ſol familia, et donum Dei, p. 234. co. 2. Uxor bona ſoli viro ſe ornat, p. 255. c. 1. Vxor bona lucerna ſancta templi, ib. c. 1. Vxor bona mandata ſeruat. ib. vxor quæ eſt digna iurgio, non eſt digna auxilio, p. 936. c. 1. uxor qualis eſſe debeat, p. 252. et 253.

X.

Xylophoria.

Xylophoria feſtiuitas Iudæorum quæ, p. 320. co. 2. Xylophoria ſpiritalis, ibid. col. 2.

Z

Zabulon.

Zabulon ſors ubi pag. 486. col. 1.

Zacharias.

Zacharias pater Baptiſtæ an fuerit ſummus Sacerdos, p. 364. c. 1. & 2. Fuit ex octaua ſorte Abia, ſiue vice, p. 368. c. 2. Cur obuenit ſorte Zachariæ, vt poneret incenſum, p. 369. c. 1. Cur priuatus ſit linguæ vſu, p. 195. c. 2. Vbi viderit Angelum, p. 370. c. 1. Impletis diebus officij in templo, abijt domum, p. 368. col. 2.

Zelus.

De zelo domus Dei, i. Eccleſiæ, p. 278. c. 1. & 2. & p. 997. c. 1. *Zelus nunquam ſaturatur, p. 278. c. 2. Zelus oritur ex amore Dei, ibi. c. 2. zelotypia erga creaturam, p. 278. c. 2. Zelus boni paſtoris, p. 279. c. 1. & 2. zelus dæmonis, quo quærit animas, ibidem, c. 2. zelus ornatus templorum, p. 280. c. 1. De zelo paſtoris, & concionatoris, p. 757. c. 2. zelus domus Dei comedit hominis commoda, ibidem. de zelo, p. 1001. col. 2. & pag. 1263. col. 1.*

Zelotes.

Zelotes cur ſit appellatus Apoſtolus, D. Simon. pag. 683. col. 2.

Zizania.

Zizania quid ſignificent, p. 997. col. 1.

Zona.

In zonis olim pecunia ferebatur, p. 1036. col. 2.

Zopyrus.

Zopyrus quid fecerit ut Babylonem caperet, pagin. 1206. col. 2.

Finis Indicis Rerum.

INDEX

Digitized by Google

INDEX LOCORUM
Sacræ Scripturæ.

Ex Geneſi.

c.1. TEnebræ erant ſuper faciem abyſſi, dixitq; Deus fiat lux &c.p.744.c.1.& 885.c.2 & 664. col. 1.
Factum eſt veſpere & mane dies tertius, &c.p. 664. col. 2.
Producant aquæ reptile animæ viuentis, etc. pag. 396.col.2.
Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas, p.396.col. 1. et 1057.c.2.
Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona, p.995.c.2.
Faciamus hominem ad imaginem, et ſimilitudinē noſtram, etc.p.250.c.1.et 586.c.2.
Præſit beſtijs, etc. pag.1191.c.1.
Cap.2. Hoc nunc os de oſſibus meis, et caro de carne mea, p.527.c.1.& c.2.
Requieuit die 7. ab omni opere, etc.p.631.co.1. et 634.c.1.et 664.c.2.et 835.c.1.et 1203.col.2.
Fluuius egrediebatur de loco voluptatis, etc.p.177.c.1.et 1152.col.1.
Aedificauit Dominus coſtam, quam tulerat de Adam, in mulierem, p.249.c.1.
Plantauerat autem dominus paradiſum voluptatis, p.250.c.1.
Faciamus ei adiutorium ſimile ſibi, p.251.co.1.
Creſcite, et multiplicamini, p.251.c.1.et p.255.c.1
In quacunque die comederitis, morte moriemini, p.389.c.1.
Ex omni ligno paradiſi comede. De ligno ſcientiæ boni, et mali, ne comedas, p.860.col. 2.
cap.3. Abſcondit ſe Adam à facie Domini, etc. pag. 48.col.2.
Scit Deus, quia in quocunque die comederitis aperientur oculi ueſtri, p.113.c.2.
Ipſa conteret caput tuum, p.164. col. 1.
Nequaquam moriemini, p.168. col.2.
In dolore paries filios. p.251.col.2.
Eritis ſicut dij ſcientes bonum, et malum, pa.403. columna 1.
Puluis es, et in puluerem reuerteris, p.466.c.2.
Collocauit ante paradiſum uoluptatis Cherubim, etc.p.727.col.1.
Tertium comedite.p.752.c.2.
Serpēs erat callidior cunctis animătib.pa.1043.c.1.
cap.4. Vagus eris, et profugus ſuper terrā, p.835.c.2.
Cap.6. Oīs caro corruperat uiam ſuam, p.753.col.1.
cap.8. Cum non inuenisset, ubi requieſceret pes eius reuerſa eſt, etc.p.709.c.1.et 963.c.1.
Coruus egrediebatur, et non reuertebatur, pag.93. col.1.et 709.col.2.
Cataractæ cœli apertę ſunt, etc p.717.c.1.
Incluſit eum Dominus deforis, pag.1146. col.2.
Cap.9. Apparebit arcus meus in nubibus, et recordabor fœderis, etc.p.341.col.2.
Cum uidiſſet Cham uerenda eſſe nudata, p. 779. c.2. patris uirilia non uiderunt, p.779.c.1.
ca.11. Venite faciamus nobis ciuit.etc.p.1056.c.2.
Et diuiſit eos dominus de illo loco in diuerſas terras, p.1056. col.2.
cap.13. Dixit Abraham ad Loth filium fratris ſui: Ne ſit iurgium, etc.p.268.c.2.et 973.c.1.
Non poterat eos capere terra, ut habitarent ſimul, pa.625.col.2.
cap.14. Da mihi animas, cætera tolle tibi, p.279.c.2.
Cap.16. In monte ſaluum te fac, p.260.c.2.
Eſt ciuitas hic parua, et ſaluaberis in ea, p.260.c.2
Cap.17. Appellaberis Abraham, quia patrē multarū gentium poſui te, p.1172.c.1.
Non ultra uocabitur nomen tuum Abram, etc. pag.221.col.1.
Te uidi iuſtum coram me in generatione hac, pag. 912.col.2.
Cap.18. Apparuit Dominus Abrahæ.p.182. col.2.
Si inuenero Sodomis 50.iuſtos, etc.p.576.c.1.
Clamor Sodomorū multiplicatus eſt, p.963.co.1.
Accelera tria ſata ſimilæ commiſce, p. 1010. co.1.
Cap.19. Apprehenderunt manum eius, et eduxerūt, etc.p.1164.col.1.
Salua animam tuam, noli reſpicere poſt tergum, p.538.c.2.et 1142.col.1.
Cum ſubuerteret Deus ciuitates regionis illius, recordatus eſt Abrahæ, etc.p.576.col.1.
Eduxerunt angeli Lot, et poſuerunt extra ciuitatem, p.778.c.1.
Ne ſtes in omni circa regione, p.778.c.1.
cap.21. Fecit Abraham grande conuiuium in die ablactationis eius, p.1068.col.1.
Riſum fecit mihi Deus, etc.p.589.c.1.et c.2.
Ejice ancillam hanc, et filium eius, p.1139.col.1.
cap.22. Vade in terram uiſionis, p.287.c.1.et c.2.
Poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorū, pag.1174. col. 2.
In ſemine tuo benedicentur oēs gentes, p.655.c.1.

Digitized by Google

Cap.24. Occurrit ei ſeruus Abrahæ, & ait; Paxillū aquæ mihi ad bibendum præbe, &c. p. 463. c. 2.
Cap.25. Cuſtodiebantur in vtero eius, p. 738. c. 2.
Cap.26. Propter puteum iurgium fuit paſtorum, etc. quamobrem vocauit Iſaac nomen putei calumniam, p. 468. c. 1.
Alium aperuit Iſaac puteum, &c. appellauitque eum inimicitias, p. 468. c. 1.
Iſaac fodit alium puteum, pro quo non contenderūt: itaque vocauit nomen eius latitudo, &c. pagin. 468. col. 1.
Venerunt ſerui Iſaac annunciantes de puteo, quē foderunt, &c. ibid.
Seuit Iſaac in terra illa, & inuenit in ipſo anno centuplum, p. 706. c. 2.
Cap.27. Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ, p. 837. col. 2.
In pinguedine terræ, & in rore cæli deſuper erit benedictio tua, ibidem.
Vox quidem, vox Iacob; ſed manus ſunt Eſau, pa. 1112. col. 1.
Frumento, & vino ſtabiliui te, &c. p. 113. c. 2.
Cap.28. Vidi Dominum facie ad faciē. p. 182. c. 2.
Vidit in ſomnis Iacob ſcalam ſtantem ſuper terrā p. 402. col. 2. & 838. col. 2.
Cap.29. Num quia frater meus es tu, gratis ſeruiens mihi, p. 261. col. 2.
Indicauit Iacob Racheli; quod frater eſſet patris ſui, ibidem.
Cap.30. Exaudiet me cras iuſtitia mea, p. 827. c. 1.
Ca.31. Ego ſum merces tua magna nimis, p. 536. c. 1.
Cap.32. Nequaquam Iacob appellabitur nomē tuū, &c. p. 221. col. 1.
Cur quæris nomen meum, p. 557. c. 2.
In baculo meo tranſiui Iordanem iſtum, &c. pag. 706. col. 2.
Placabo illum in muneribus, quæ præcedunt, &c. p. 722. c. 1. & 730. c. 2.
Dimitte me, iam enim aſcendit aurora, &c. pag. 1141. col. 1.
Cap.33. Emit Iacob partem agri, in qua fixerat tabernacula, &c. p. 441. c. 1.
Noſti, quod paruulos habeam, &c. quas ſi plus in ambulando fecero laborare, morientur, &c. pagin. 595. col. 1.
Sequar paulatim ſicut videre paruulos meos poſſe. pag. 595. col. 2.
Ca.37. Fratres oderunt Ioſeph, nec poterant ei quidquam pacifice loqui, pag. 729. colum. 1. & pagin. 1030. col. 2.
Cap. 39. Per ſingulos dies, & mulier moleſta erat adoleſcenti, &c. p. 45. c. 2.
Cap.45. Dabo vobis omnia bona Aegypti, &c. pag. 623. col. 2.
Ca.48. Conſtituit Iacob Ephraim ante Manaſſem, pag. 175. col. 2.
Do tibi partem unam extra fratres tuos, &c. pag. 441. col. 2.
Cap.49. Aſinus fortis accubans inter terminos, pag. 93. col. 1.
Lauabit in vino ſtolam ſuam, &c. p. 262. co. 1. & 606. col. 2.
Beniamin lupus rapax, &c. p. 289. c. 1.
Non auferetur ſceptrum de Iuda, &c. p. 655. co. 2.
Fiat Dan coluber in via, Ceraſtes in ſemita, Mordebit, &c. p. 1236. col. 1.

Ex Exodo.

Cap.2. Vocauit nomen eius Moyſes, dicens, quia de aqua tuli eum, p. 181. col. 1.
Cap.3. Solue calceamentum de pedibus tuis, &c. p. 33. c. 2. & 204. c. 2. & 280. c. 2. et 321. c. 1.
Apparuit ei dominus, p. 39. c. 2. et 629. c. 2.
Cum minaſſet gregem ad interiora deſerti venit ad montem Dei Horeb, p. 1147. col. 1.
Cap.4. Virgā hāc ſume in manu tua, &c. pag. 244. column. 2.
Si non crediderint tibi, neque audierint ſermonē ſigni prioris, credent verbo ſigni ſequentis, & c. pag. 248. col. 1.
Non credent mihi, neque exaudient vocem meam, &c. ibidem.
Cap.7. Conſtitui te Deum Pharaonis, p. 577. col. 1. & 754. col. 2.
Cap.8. Et venit muſca grauiſſima in domo Pharaonis, p. 207. col. 1.
Dimitte populum meū, vt ſeruiat, &c. p. 839. c. 2.
cap.9. Qui timuit verbū domini de ſeruis Pharaonis, fecit confugere, &c. p. 1055. col. 2.
Cap.10. Ecce ego inducam locuſtam in fines tuos, pag. 207. col. 1.
Arreptam locuſtam ventus proiecit in mare rubrū. pag. 801. col. 1.
Cap.12. Erit agnus abſque macula maſculus, &c. pag. 211. col. 2.
Immolabit eum vniuerſa multitudo filiorum Iſr. pag. 215. col. 2.
Erit ſanguis vobis in ſignum in ædibus, in quibus eritis, &c. p. 404. col. 2.
Non comedetis ex eo crudum quid, neque coctum aqua, &c. p. 411. col. 1.
Dies prima erit ſancta, atque ſolemnis, et dies ſeptima, &c. p. 660. col. 1.
Accipies tibi vitulam anniculam, & cęt. & erit tibi ſabbathum dies ſancta, &c. p. 660. c. 1.
Septem diebus fermentum non inuenietur in domibus veſtris, p. 778. col. 1.
cap.13. Sic autem comedetis illum, Renes veſtros accingetis, &c. p. 204. c. 2.
cap.15. Filij Iſrael ambulauerunt per ſiccum in medio

. tiuderis.p.703.colum. 2. &c. 754. colum. 1.
6. Gomor decima pars eſt Ephi&c.p.304.c.2.
igat unuſquiſque ex eo quantum ſufficit. &c.
.1156. col. 1.
17. Manus Moyſi erãt graues.&c.p.914.c.1.
19. Veniã ad te ĩ caligine nubis.p.1200.c.2.
20. Non aſcendes per gradus ad altare meum.
&c.pag.318.col.1.&354.col.2.
tare de terra facietis mihi. &c.pag.318.col.1.
m periurabis, & non aſſumes nomen Domini.
&c.pag.782.col.1.& 786.colum.1.
ec enim habebit inſontem Dominus eum, qui
aſſumpſerit nomen Domini.&c.p.786.col.1.
onora patrem tuum.&c.pagin.1130.colum.2.
).23. Operuit nubes montem.p.1200.colum.2.
).24. Si occurreris boui inimici tui, aut aſino errã
ti reduc ad eum.&c.p.573.col.2.& 793.col.
2.& 798.col.1.& p.1243.col.1.
p.25. Fac ſecundum exemplar, quod tibi in mon-
te monſtratum eſt.pag.289.colum.2.
Omne pondus candelabri cum uniuerſis vaſis ſuis
habebit talentum auri puriſſimi.p.290.col.2.
Pones in arca teſtificationem.&c.pag.293.col.2.
In qua pones teſtimoniũ, q̃ dabo tibi.ib.&295.c.1
Inde præcipiam,& loquar ad te.&c.p.295.c.1.
Duos Cherubim aureos,& productiles facies.&c,
pag.295.colum.2.& 908.colum.1.
Facies menſa labium aureum per circuitum.&c.
pagin.471.col.2.
Emunctoria,& vbi quæ emuncta ſunt extinguan
tur fiant de auro puriſſimo.p.1128.colum.2.
Cap.26. Facies decem cortinas de byſſo retorta. &c.
pagin.296.colum.2.
Facies,& velum de hyacintho.&c.pagin.296.
colum.1.
Cap.27. Pones contra menſam candelabrum in late
re tabernaculi.&c.pag.304. colum. 1.
Collocabit eam, vt vſque mane luceat.p.310.c.2.
Præcipe filijs Iſrael, vt afferant tibi oleum de arbo
ribus oliuarum.&c.p.310. colum. 2.
Non ſolidum, ſed inane,& cauum intrinſecus fa-
cies illud.p.319.colum.1.
Cap.28. Veſtitur ea Aaron, in officio miniſterij, ut
audiatur ſonitus. &c.p.197.c.2.& 340.c.1.
Facies & tunicam ſuperhumeralem totam hyacin
thinam.&c.p.339.colum.2.
Facient ſuperhumerale de auro,& hyacintho,&c.
pagin.340.colum.2.
Sumes duos lapides.&c.& ſculpes in eis nomina
filiorum Iſrael pag.341.colum.1.
Portabit Aaron nomina filiorum Iſrael in ratio-
nali &c.pag.341.colum.2.& 885.colum.1.
Rationale facies iudicij opere polymito &c.p.342.
colum.1.
Ponesq; in eo quatuor ordines lapidum in primo uer-
ſu erit lapis Sardius & Topazius.&c.pagin.
342.colum.1.& c.2.
Duodecim nominibus calabuntur ſinguli lapides.
&c.pagin.346.colum.1.
Pones in rationali iudicij doctrinam, & ueritatem.&c.pag.347.colum.1.& pag.1177.c.2.
Facies balteũ opere plumarij.p.32.colum.1.
Facies laminã de auro puriſſimo, ĩ qua ſculpes ope-
re cælatoris ſanctum Dño.352.c.1.& c.2.&
353.colum.1.
Facies tunicam oculatam.p.354.colum.1.
Facies feminalia linea, ut operiant carnẽ.&c.pa-
gin.354.colum.2.& 355.col.2.& 358.c.2.
Et utentur eis Aaron,& filij eius.&c.p.354.c.2.
Filijs Aaron tunicas lineas parabis,& balteos.
&c.pagin.355.col.2.
Cap.29. Septem diebus conſecrabis manus eorum;
& uitulum.&c.p.335.colum.2.
Cap.30. Pones altare coram propitiatorio, quo tegi-
tur teſtimonium.pag.295.colum.1.
Pones altare contra uelũ &c.p.301.c.1.& c.2.
Adolebit inciſum ſuper altare Aaron ſuaue.&c.
pag.310.colum.1.& colum.2.
Miſſa aquã lauabunt in ea Aaron,& filij eius ma
nus ſuas.&c.p.310.col.2.& 31.colum.1.
Sume tibi aromata prima myrrhæ,& electæ.500.
ſiclos.&c pag.335.colum.1.
Cap.32. Peccauit populus iſte peccatũ maximum.
&c. Aut dimitte eis hãc noxã.etc.p.603.c.2.
& 756.c.2.
Cap.33. Stabis ſupra petram,& uidebis poſteriora
mea.pag.1181.colum.1.& p.1205.colum.2.
Cap.34. Dominator Domine Deus miſericors,&
clemens.&c.pag.575 colum.1.
Cap.35. Qui fecerit opus in eo occidetur; nõ ſuccẽde
tis ignem.&c.pagin.660.col.1.& 835 c.2.
Cap.36. Plus offert populus quàm nec ſſarium eſt,
&c.pag.1155 colum.2.
Cap.37. Fecit & lucernas ſeptem cum emunctorijs
ſuis,& uaſa &c.pag.761.colum.1.
Cap.39. Fecerunt cingulum de byſſo retorta hyacin-
tho.&c.pag.352.col.1.
Fecerũt et laminã ſacræ uenerationis, ſcripſerũtq;
in ea ſãctũ Dñi &c.p.352.c.1.& col.2.&
353.colum.1.
Fecerunt & tunicas byſſinas opere textili Aaron,
&c.pag.356.colum.1.
Cap.40. Emittes ante illam uelum.p.1116.c.1.
Operuit nubes tabernaculum.pagin.1200.col.1.

Ex Leuitico.

Cap.1. Plumas proijcies prope altare, in loco in quo
cineres effundi ſolent.p.892.colum.2.
Cap.3. Omnis oblatio, quæ offertur Domino abſ-
que fermento fiet.&c.p.304.c.lum.1.

Quidquid obtuleris ſacrificij, ſale condies, pa. 304. c. 2. & 753. c. 2. & 742. c. 2.
Vnus ſacerdos tollet pugillum plenum ſimilę, &c. p. 341. col. 2.
Nec quidquam fermenti, ac mellis adolebitur in ſacrificio, &c. p. 753. c. 2.
Cap. 6. Hæc eſt lex holocauſti, tota nocte in altari cremabitur, &c. p. 372. c. 1.
Cap. 8. Veſtiuit pontificem ſubucula linea, accingẽs cum balteo, & p. 351. c. 2. & 354. c. 1. & 353. columna 2.
De oſtio tabernaculi non exibitis 7. diebus, &c. pa. 335. col. 2.
Cap. 9. Ignis in altari non ſemper ardebit, quem nutriet ſacerdos, &c. p. 319. c. 2.
Ignis eſt iſte perpetuus, qui nunquam deficiet in altari, p. 319. c. 2. & 320. c. 1.
Cap. 10. Vt habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum, & prophanum, &c. p. 366. c. 2.
Dixit Dominus ad Aaron, uinum, & omne quod inebriare poteſt non bibetis, &c. p. 369. c. 1.
Cap. 11. Quidquid ambulat ſuper quatuor pedes, ſed habet longiora retro crura, &c. comedere debetis, ut eſt bruchus, &c. p. 17. c. 2.
Cap. 13. Quicunque maculatus fuerit lepra, & ſeparatus, &c. habebit ueſtimenta diſſuta, &c. pag. 49. col. 2.
Homo in cuius cute ortus fuerit diuerſus color, &c. adducetur ad Aaron ſacerdotem, &c. pag. 366. columna 2.
Sin autem effloruerit diſcurrens lepra, &c. conſiderabit eum ſacerdos, &c. p. 872. c. 2.
Cap. 14. adducetur ad ſacerdotem, qui egreſſus de caſtris, &c. præcipiet ei, qui purificatur, ut offerat duos paſſeres, &c. p. 874. c. 1. 2.
Cap. 15. Mulier, quæ patitur multis diebus fluxum ſanguinis, &c. Quandiu ſubiacet huic paſſioni immunda erit, &c. p. 600. col. 2.
Mulier, quæ redeunte menſe patitur fluxum ſanguinis ſeptem diebus ſeparabitur, &c. pag. 600. columna 2.
Cap. 16. Decima die affligetis animas ueſtras. In hac die expiatio erit ueſtri, &c. p. 42. col. 1. & 299. col. 1.
In nube apparebo ſuper oraculum, p. 1201. c. 1.
Tunica linea ueſtietur, fœminalibus lineis uerenda celabit, &c. p. 299. c. 2.
Aſſumpto thuribulo, quod de prunis altaris impleuerit, &c. ultra uelum intrabit in Sancta, &c. pag. 302. col. 1.
Cap. 18. Semen tuum non dabis traijciendum idolo Moloch p. 769. col. 1. Turpitudinem patris tui, &c. non diſcooperies, p. 779. c. 2.
Cap. 19. Non tondebitis, nec attondebitis? [illegible] Non corrumpetis effigiem barbæ ueſtræ, pag. 55. col. 2.
Egreſſus ignis à Domino deuorauit holocauſtum, &c. p. 319. c. 2.
Non quæres ultionem, nec memor eris iniuriæ, &c. p. 775. c. 2. & 793. c. 2.
Non periurabis in nomine meo, p. 782. c. 1.
Diliges amicum tuum ſicut teipſum, p. 792. c. 1. & 793. col. 2.
Agrum tuum non ſeres diuerſo ſemine, p. 988. c. 1. & 991. col. 1.
Cap. 21. Loquere ad Aaron; homo de ſemine tuo, etc. qui habuerit maculam, non offeret panes Deo ſuo, &c. p. 363. c. 2.
Cap. 23. Cum ingreſſi fueritis terram, &c. feretis ſpicarum primitias meſſis ueſtræ ad ſacerdotem, p. 459. col. 1. & 657. col. 1.
A ueſpera, uſque ad ueſperam celebrabitis Sabbatha ueſtra, p. 517. col. 1. & p. 658. c. 1.
Numerabitis ab altero die Sabbathi, in quo obtuliſtis manipulum, &c. ſeptem hebdomadas plenas, p. 657. col. 2.
Menſe ſeptimo prima die menſis, erit uobis Sabbathum, &c. p. 658. col. 1.
Sabbathum requietionis eſt, pag. 658. c. 1.
Septem diebus azyma comedetis. Dies primus erit uobis celeberrimus, &c. pag. 660. col. 2.
Cap. 24. Senos altrinſecus ſuper menſam puriſſimã coram Domino ſtatuet, p. 304. c. 1.
Pones ſuper eos thus lucidiſſimum, p. 306. col. 1.
Ponet eas Aaron à ueſpere uſque ad mane coram Domino, p. 310. c. 2.
Per ſingula Sabbatha mutabuntur coram Domino, p. 310 col. 2.
Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuium ſuorum, ſicut fecit ſic fiet ei, &c. p. 788. c. 1. & 790. c. 2.
Cap. 25. Sanctificabis annum quinquageſimum, & uocabis remiſſionem, p. 1025. col. 2.

Ex Numeris.

Cap. 1. Populus congregauit totam uicinam multitudinem, &c. p. 1010. col. 2.
Cap. 4. Nolite perdere populum Caath, &c. Aaron, & filij eius intrabunt, &c. 370. col. 1.
Alij nulla curioſitate uideant, quæ ſunt in ſanctuario, &c. pag. 370. col. 1.
Cum inuoluerint Aaron, & filij eius ſanctuarium, &c. tunc intrabunt filij Caath, p. 370. col. 2.
Cap. 5. Præcipe filijs Iſrael, ut eijciant de caſtris omnem leproſum, &c. pag. 600. colum. 2. & 869. columna 2.
Cap. 6. Locutus eſt Dominus ad Moyſen, &c. Sic benedicetis filijs Iſrael, & dicetis eis; benedicat tibi Deus tuus, &c. p. 366. c. 1.
Conuertat Dominus uultum ſuum ad te, & det tibi pacem, &c. pagina 366. colum. 1.

Digitized by Google

. Cum ingrederitur Moyſes, &c. audiebat uocem loquentis, &c. p. 295. col. 2.
:o. Si exieritis ad bellum clangetis ululantibus tubis, & erit recordatio, &c. p. 341. colum. 2. & 366. col. 1.
uando habebitis epulum, &c. canetis tubis ſuper holocauſtis, &c. p. 366. col. 1.
: tibi duas tubas argenteas, quibus conuocare, &c. pag. 800 col. 1.
. 11. Sepulchra concupiſcentiæ. ibi enim ſepelierunt populum, &c. p. 483. col. 1.
uferam de ſpiritu meo, tradamque eis, ut ſuſtentent tecum, &c. p. 499. col. 2.
12. Ore ad os loquor ei. et palam, &c. p. 182. c. 2.
. 13. Ibi uidimus monſtra quædam filiorū Enac, &c. p. 156. c. 1. & 965. c. 1.
p. 15. Loquere filijs Iſrael, &c. ut faciant ſibi fimbrias per angulos, &c. pag. 606. col. 2. & 340. columna 1.
ap. 16. Dixit Dominus ad Aaron: tolle thuribulū, & hauſto igne de altari mitte incenſum, &c. p. 604. col. 1.
Cum cucurriſſet ad mediam multitudinem. &c. obtulit thymiama, &c. p. 604. c. 1.
ap. 17. Quem ex ijs elegero, germinabit uirga eius. p. 688 c. 1.
Cap. 18. Omnia, quæ ad cultum altaris pertinent, et cæt. per ſacerdotes adminiſtrabuntur, pag. 310. columna 1.
Si quis externus acceſſerit, occidetur, p. 310. c. 2.
Dixit Dominus ad Aaron in terra eorum nihil poſſidebitis, & p. 374. c. 1.
Filij autem Leui dedi omnes decimas Iſraelis in poſſeſſionem, &c. ibidem.
Omnes primitias ſanctuarij, &c. tibi dedi, &c. pa. 742. col. 2.
Cap. 20. Hæc eſt aqua contradictionis, p. 668. c. 1.
Cap. 21. Fac tibi ſerpentem æneum, &c. p. 386. c. 2 & 411. col. 1.
Miſit Dominus in populum ignitos ſerpentes, pag. 411. col. 2.
Cap. 23. Moriatur anima mea morte iuſtorum, pag. 937. col. 1.
Cap. 27. Pro hoc ſiquid agendum erit, Eleazar Sacerdos conſulet Dominum. Ad uerbum eius egredietur, &c. p. 350. col. 1.
Prouideat Dominus, &c. hominem, qui ſit ſuper multitudinem, &c. p. 688. col. 2.
Cap. 35. Præcipe filijs Iſrael, ut dent Leuitis de poſſeſſionibus ſuis, &c. p. 374. col. 1.
Quæ à muris ciuitatum forinſecus per circuitum mille paſſuum ſpatio tendentur contra Orientē, &c. p. 374. c. 1.
De oppidis, quæ Leuitis dabitis, ſex erunt in fugitiuorum auxilia, &c. p. 374. c. 1.
De ipſis urbibus, quæ ad fugitiuorum, etc. tres erūt trans Iordanem, &c. p. 374. c. 1.

Ex Deuteronomio.

Cap. 4. Vocem eius audiuimus de medio ignis, pag. 650. col. 2.
Cap. 5. Memento quod eduxerit te Deus in manu forti, &c. p. 967. col. 1.
Cap. 6. Erunt verba hæc in corde tuo, narrabis ea filijs tuis, &c. p. 294. col. 1.
Dominum Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies pag. 782. col. 1.
Cap. 8. Afflixit te Deus penuria, & dedit tibi cibū manna, &c. p. 114. c. 1. & 165. c. 1.
Deus ductor tuus fuit in ſolitudine magna, in qua erat ſerpens, &c. p. 411. c. 1.
Vt cum comederis, & ſatiatus fueris benedicas domino, &c. p. 1081. c. 1.
Cap. 9. Dedit mihi dominus duas tabulas fœderis, p. 293. col. 2.
Cap. 11. Pones benedictionem ſuper montem Garizim, maledictionem, &c. p. 451. c. 1.
Terra ad quam ingrederis poſſidendam, non eſt ſicut terra Aegypti, &c. p. 623. c. 1.
Cap. 12. Caue ne offeras holocauſta tua in omni loco, quem videris, &c. p. 449. col. 2.
Cap. 13. Si ſurrexerit in medio tui propheta, &c. & dixerit tibi ſequamur deos alienos, etc. Non audias verba, &c. p. 858. c. 1.
Maleficos non patieris viuere, p. 997. c. 2.
Cap. 15. Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebr. & ſex annis ſeruierit, & p. 268. col. 1.
Si vnus de fratribus tuis ad paupertatem deuenerit, non obdurabis cor tuum &c. p. 673. col. 1.
Cap. 16. Munera excæcant oculos ſapientium, &c. p. 118. col. 2.
Septem hebdomadas numerabis tibi, & celebrabis diem feſtum, &c. p. 657. col. 1.
Obſerua menſem nouarum frugum, & verni primum temporis, &c. 657. c. 2.
Non plantabis lucum, & omnem arborem iuxta altare domini, p. 991. col. 1.
Cap. 17. Si difficile, & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris, &c. Surge, & aſcende in locum, &c. p. 367. c. 1.
Veniesque ad ſacerdotes Leuitici generis, &c. qui indicabunt tibi, &c. ibid.
Et facies quæcunque dixerint, qui præſunt loco, &c. ibidem.
Qui ſuperbierit nolens obedire ſacerdotis imperio, et cæt. morietur, ibidem.
Cap. 18. Prophetam de gente tua, &c. ſuſcitabit tibi Dominus, &c. p. 181. col. 1. & 1079. co. 2. & 665. col. 2.

Non habebant ſacerdotes,& leuitę,&c.hereditatẽ cum reliquo Iſrael,*p.373.c.2.*
Sacrificia Domini , & oblationes eius comedent , p.373. col.2.
Cap.19.*Oculum pro oculo,dentem pro dente, pagina 179.col.1.*
In ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum,p.1195.c.2.
cap.20.*Appropinquante prelio ſtabit ſacerdos ante aciem,& ſic loquetur,&c. Non pertimeſcat cor veſtrum , &c. quia Dominus Deus veſter in medio veſtri eſt,&c.pag.367.col.1.*
cap.21. *Maledictus omnis qui pendet in ligno, &c. p.399.col.1.*
cap.22 *Funiculos in fimbrijs facies tibi,&c. p.117. columna 1.*
Cum ædificaueris domum nouam facies murum, &c.p.117.c.2.& p.170.c.2.
cap.23. *Si intraueris ſegetem amici tui,franges ſpicas,&c.p.658.c.1.*
Non erit meretrix de filiabus Iſrael,p.926.c.2.
cap.24. *Si vxor non inuenerit gratiam ante oculos, &c. ſcribit libellum.&c.p.779.col.1.*
cap.25.*Non alligabis os boui trituranti,pagin.471. column.1.*
Pro menſura peccati erit & plagarum modus, pa. 623. col.1.
Pondus habebitis iuſtum,& verum,&c p.866.c. 1.& 1010.col.1.
cap.31. *Tollite librum iſtum,& ponite eum in latere,&c.p.293.c.1.*
cap.32.*Concreſcat in pluuiam doctrina mea,& cęt. pag.60.c.2.*
Incraſſatus eſt dilectus,& recalcitrauit,&c. pag. 262.c.2.& 1081.c2.
Heccine reddis Domino populo ſtulte,& inſipiens: Nunquid non ipſe,&c.p.413.c.1.
Mea eſt vltio,& ego retribuam eis,p.773. col.2.
Sicut aquila prouocans ad volandum pullos,&cęt. p.888.col.2.
Expandit alas,& aſſumpſit eum,&c.p.889. c.2.
cap.33.*Beniamin amantiſſimus* Domini,*habitabit, confidenter,&c.p.289.col.1.*
Qui dixit patri ſuo,& matri ſuæ:Neſcio vos, &c. p.263.col.1.
Perfectio tua,& doctrina tua viro ſancto, &c. pa. 350. col.1.
cap.34. *Non ſurrexit vltra Propheta ſicut Moyſes. &c. p.900. col.2.*

Ex Ioſue.

Cap.1.*Steterunt aquæ deſcendentes in loco vno, & ad inſtar montium,&c. p.71. c.2.*
Tranſite armati ante fratres veſtros , pagina 268. ſinauim
Non recedat volumen legis huius ab ore tuo, &c.p. 149.col.2.
cap.2. *Virum cum vidiſſet ſtantem , &c. rogauit: Noſter eſt &c.p.165.c.2.*
cap.3. *Iordanis ripas alueí ſui tempore meſſis impleuerat,p.459.c.1.*
cap.4. *Populus aſcendit de* Iordane *decima die menſis primi,p.459.c.1.*
Feſtinauit populus,& tranſiit,p.481. c.1.
cap.5. *Defecit manna poſtquam comederunt de frugibus terræ,&c.p.263 c.2.& 459.c.1.*
Fecerunt Phaſe quarta decima die menſis ad veſperam,&c.pagin.459.c.1.
Cum eſſet Ioſue in agro vrbis Iericho,*p.869.co.2.*
cap.6 *Sacerdotes tollent ſeptem buccinas , quarum vſus eſt in* Iugilao,*p.1016.c.1.*
Iericho *clauſa erat,p.1146 col.2.*
cap.9.*Nõ deficiet de ſtirpe veſtra,ligna cædens,&c. p.374 col.2.*
Liberauit eos Ioſue de manu filiorum Iſrael , &c. pag.374.col.2.
cap.13.*Tribui Leui non dedit poſſeſſionem,&c. pag. 373.col.2.*
Omnis Galilæa, Philiſthum , et vniuerſa Geſuri. &c.pag. 489.col.1.
cap.14. *Separate vrbes fugitiuorum,p.374 col. 1.*
cap.15. *Dedit Caleb ei irriguum ſuperius , & inferius,p.716.c.1.*
Suſpirauit Axa, cui Caleb: quid habes inquit, etc. p.716.col.1.
cap.16. *Habitauit Chananæus in medio Ephraim, &c.p.150.c.2.*
ca.21. *Cras dicent filij veſtri filijs noſtris,p.832.c.2*
Vos hodie reliquiſtis Dominum,& cras in vniuerſum Iſrael,&c. ibidem.
cap.24.*Oſſa Ioſeph quæ tulerant filij Iſrael de Aegypto,ſepelierunt in Sichem,&c.p.441.c.2.*

Ex Libro Iudicum.

Cap.1.*Septem* Reges *amputatis manuum, ac pedũ ſummitatibus colligebant ſub menſa mea , &c. p.1254.c.1.*
cap.3. *Hæ ſunt gentes,quas Dominus dereliquit , vt erudiret in eis Iſraelem,&c.p.149.col.1.*
cap.5.*Portas hoſtium ipſe ſubuertit,p.1174.c.2.*
Propria voluntate obtuliſtis vos diſcrimini ,&c. pag.1189.col.1.
cap.7. *Panis hordeaceus tabernaculum Madianitarum ſubuertit.p.138.col.2.*
Dedit tubas in manibus eorum,lagenaſque vacuas &c.p.820.col.2.
cap.9.*Quod me videtis facere,cito facite,pagin.86. columna 2.*
Certatim ramos de arboribus præcidentes ſequebatur ducem,p.87.c.1.

Digitized by Google

it vrbem interfectis habitatoribus eius,&c.pa. 743. col.1.
.11. Aperui os meum ad Dominum.p.693. c.1.
14. Samson declinauit a via, vt videret cadauer leonis,p.821.col.2.
e comedente exiuit cibus,&c.p. 1122. col.2.
i non arassetis in vitula mea,&c. ibidem.

Ex Libro Ruth.

p.2. *Inuenit hordei quasi Ephi mensuram,&c.p. 1010. col.2.*

Ex Libro I. Regum.

ap.1. *Vultus illius non sunt amplius in diuersa mutati,p.719.col.1.& c.2.*
ap.2. *Samuel ministrabat ante faciē Domini puer accinctus Ephod,p.373.col.2.*
Quare calce abiecisti victimam meam,&c.p.848 columna 2.
Cap.4. *Cecidit de sella retrorsum,& fractis ceruicibus,&c. pagin.170.c.2.*
cap.7. *Conuenerunt Israelitæ in Masphath, hauseruntque aquam, effuderunt in conspectu Domini,&c.p.56.col.1.*
Cap.9. *Saul electus,& bonus,&c.p.687.c.2.*
Cuius erunt optima quæque Israel? Nonne tibi? pa. 201.col.1.
Cap.10. *Vnxit te Deus super hereditatem suam in principem,&c.p.687.c.1.*
Certè videtis quem elegit Dominus,&c.pag.687. columna 2.
Aqua pars erit descendentis in prælium, &c. pag. 1050.col.2.
cap.13. *Faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Israel,&c.p.168. col. 2.*
cap.14. *Nullus applicuit manum ad os suum timebat enim populus iuramentum.p.135.col.2.*
Maledictus vir,qui comederit panem vsque ad vesperam,&c.p.153.c.2.& 812.c.1.
Porro Ionathas non audierat,&c.extenditq; summitatem virgæ,&c.p.136.c.1.
Turbauit pater meus terram, vidistis ipsi,quia illuminati sunt oculi mei,&c.ibid.
cap.15. *Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis inter mul. erit mater tua p.1253.c.2.*
Nonne cum paruulus esses, caput in tribub. Israel factus es? ibidem.
cap.16. *Num coram Domino est Christus eius? pag. 498.col.1.*
Ne respicias vultum eius,neque altitudinem statura eius,quoniam abieci eum,&c.p.498.c.1.
Vnges quem monstrauero tibi.p.686.col.2.
Dauid tollebat citharā,& percutiebat manu sua, &c.p.961. colum 2.
Cap.17. *Egressus est uir spurius de castris Philistinorum nomine Goliath, &c. pag. 156. colum. 1.*
Nouerit uniuersa Ecclesia hæc. pagina 506. c.1
Domum patris eius faciet Rex absque tributo in Israel. pag.582.col.1
Veniebat leo vel Vrsus consurgebat aduersum me. Apprehēdebam mentum eorum.&c.p. 772.c.2
cap.18. *Dauid psallebat manu sua,tenebatque lanceam Saul.&c.p.964.col.2*
Non rectis oculis Saul aspiciebat Dauid pag.964. col.2. & 1128.col 1
cap.21. *Quis est Dauid? & quis est filius Isai? hodie increuerunt serui,qui fugiunt dominos suos pag. 195. col.1*
Non habeo laicos panes ad manum,sed tantùm panem sanctum. pagina 305. col. 1. & 306.c.1
Si mundi sunt pueri maximè à mulieribus. pag. 306. colum.1
Quare tu solus,et nullus tecum? p.662.c.1.& c.2
Pueris condixi in illum,& locum. p.662.colu,2.
cap.23. *Dixit Dauid ad Abiathar Sacerdotem. Applica Ephod.& ait Dauid: Si tradent me viri Ceila.etc pa.349.colum.2*
cap.24. *Præcidit Dauid oram chlamydis Saul.pagi. 117.colum.1*
Quem persequeris Rex Israel? canem mortuum persequeris.etc.pag.202.col.1.et 729.col.1
Propitius sit mihi Dominus,ne faciam hanc rem Domino meo pag. 202.col.1
Inclinans se Dauid pronus in terram adorauit, dixitque ad Saul.etc.uide et cognosce oram chlamydis.p. 729.col.1
Iustior es,quā ego,tu enim tribuisti mihi bona.etc. pag 730.colum.2
Percussit cor suum Dauid,eo quod abscidisset oram chlamydis.etc. p.1129.col.2
Cap.25. *Hec faciat Deus inimicis Dauid, & hec addat,si reliquero de omnibus,quæ ad ipsum pertinent.etc. p.279.col.2*
Benedictus Dominus qui misit te hodie in occursum meum. etc. quia prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem. p. 729.col.2
cap.26. *Peccaui, reuertere fili mi Dauid, nequaquā enim vltra tibi male faciam.etc. p. 730.col.2.*
cap.28 *Consuluit Saul Dominū,et non respondit ei neque per somnium,neque per Vrim.p.350.c.1*
Cras eris mecum.pag.832.colum.1
Cap.30 *Ait Dauid ad Abiathar Sacerdotē: Applica ad me Ephod: et applicauit. etc.et consuluit dauid dominum dicens: persequar latrūculos. etc. pagin.350.colum.1*
Flauerūt donec deficerēt in eis lacryma.p.717.c.
Puer Aegyptius ego sum,seruus viri amalecita.etc. pagina 883.columna 2.

Ex

Ex Libro II. Regum.

Cap. 2. A Dan vſque Berſabee. pagina 1165. columna ſecunda.
Cap. 3. Nolite timere, ego enim ſum, qui præcipio vobis, roboramini. &c. pagin. 1042. colum. 2.
Cap. 4. Oſtiaria domus purgans triticum obdormiuit, ingreſſi ſunt autem, & percuſſerunt eum. &c pagina 45. columna 2.
Cap. 6. Abijt David, & vniuerſus populus, qui erat cum eo de viris Iuda, vt adducerent arcam Dei. &c. pagin. 295. columna 2.
Percuſſit eum Dominus ſuper temeritate. pagina 370. columna 2.
Porrò David accinctus erat Ephod lineo. pagina 373. colum. 2.
Cap. 8. Fecit ſibi David nomen, cùm reuerteretur capta Syria in valle Salinarum. pagina 402. colu. 1. & 413. col. 1.
Cap. 9. Putas ne eſt aliquis qui remanſerit de domo Saul, vt faciam cum eo miſericordiam propter Ionatham? pagin. 1253. columna 2.
Cap. 11. Arca Dei, & Iſrael, & Iuda habitant in papilionibus, & Dominus meus Ioab. &c. pag. 1047. col. 2.
Cap. 12. Pauper nihil habebat omnino, præter vnam ouem paruulam, quam emerat, et nutrierat. &c pagina 253. col. 1.
Peccaui Domino. Dominus tranſtulit peccatum tuum. pagina 1244. colmna 2.
Vriam Hethæum percuſſiſti gladio, et vxorè illius accepiſti. &c. quamobrem non recedet gladius de domo tua. pagina. 282. col. 2.
Et tulit diadema Regis eorum de capite eius, pondo auri talentum. &c. pagina 290. col. 2.
Tu feciſti abſcondite. pagina 575. colum 1.
Populum eius adducens ſerrauit, & circumegit ſuper eos ferrata carpenta &c. pagina 639. columna 2.
Cap. 15. Sollicitabat Abſalon corda virorum Iſrael. pagina 192. columna 2.
Venit nuntius ad David dicens, toto corde vniuerſus Iſrael ſequitur Abſalon. pagina 192. col. 2. & pagina 1189. colum. 1.
Cap. 19. Quid mihi, & vobis filij Saruiæ? pagina 234. columna 2. & 553. columna . & pagina 1185. columna 2.
Cap. 23. Deſiderauit David aquam de lacu. pagin. 720. columna 1. ò ſi quis mihi daret potum aquæ, de ciſterna, quæ eſt in Bethlehem iuxta portam, ibidem.

Ex Libro III. Regum.

Cap. 1. Iurauit Rex David, & ait: Viuit Dominus. pagina 782. columna 2.
Sicut iuraui per Deum Iſrael dicens, Salomon regnabit ſic faciam ibid.
Cap. 5. Fuerunt Salomoni ſeptuaginta millia eorum, qui onera portabant. &c. pag. 274. colum. 2.
Cap. 6. Domus cum ædificaretur de lapidibus dolatis ædificata eſt, malleus, & ſecuris, & omne ferramentum non ſunt exaudita. &c. pagina 285. colum. 1.
Quadringenteſimo, & octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſrael de terra Aegypti. pagina 289. columna 2.
In ingreſſu oraculi, fecit oſtia de lignis oliuarum. pagina 292. columm. 1. & 723. columna 1. & 823. colum. 2.
Oraculum habebat viginti cubitos longitudinis. &c. ibid. colum. 2.
Quadraginta cubitorum erat ipſum templum pro foribus oraculi, & Cedro omnes domus intrinſecus veſtiebatur. &c. pagina. 300. colum. 1.
Omnes parietes templi per circuitum ſculpſit Salomon varijs cælaturis, & torno, & fecit in eis Cherubim, & palmas. &c. pagina 300. columna ſecunda.
Domum quoque inter oraculum operuit auro puriſſimo. &c. pag. 300. colum. 1.
Nihil erat in templo quod auro non tegeretur. pagin. 300. colum. 1.
Texit pauimentum domus tabulis abiegnis. pagin. 300. colum. 1.
Altare veſtiuit Salomon cedro. pagin. 302. colum. & 303. colum. 1.
Totum altare oraculi texit auro. pagina 302. columna. 2.
Fecit Salomon in templo feneſtras obliquas. pagina 308. colum. 1.
Aedificauit Salomon atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & vno ordine lignorū cedri. 314. columna 2.
Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis. &c. pagin. 317. colum. 1.
Aedificauit ſuper parietem templi tabulata per gyrum in parietibus domus. &c. pagina 321. c. 2 & 333. colum. 2.
Tabulatum quod ſubter erat quinque cubitos habebat latitudinis, & medium tabulatum ſex cubitorum latitudinis: & tertium tabulatum. &c. pag. 322. col. 1
Aedificauī tabulatum ſuper omnem domum quinque cubitis. &c. pag. 322. colum. 1
Oſtium lateris medij in parte erat domus dextra; & per cochleam aſcendebant in medium cænaculum. &c. pagina 322. columna 1. & 333. columna 2.
Cap. 7. Fecit Salomon omnia vaſa in domo Domini. altare

altare æneum.&c.pagina 302. column.2
Fuxit Hiram duas columnas æreas, decem & octo cubitorum.&c.pagin. 312. colum.2.
linea duodecim cubitorum ambiebat columnam vtramque. pagina 312. columna 2.
Capitella, quæ erant ſuper capita columnarum, quaſi opere lilij fabricata erant.&c.pagina 312 columna 2.
Cap.8. In arca non erat aliud niſi duæ tabulæ lapideæ. &c. pagina 293. columna 1. Dominus dixit vt habitaret in nebula. pagina 1201. columna 1.
Omnis Eccleſia Iſrael ſtabat. pagina 506. columna prima.
Stetit Salomon ante altare Domini in conſpectu Eccleſiæ Iſrael. pag.506.colum.1
Tu ſolus noſti corda filiorum hominum. pagina 570. columna 1.
Intulerunt Sacerdotes arcam fœderis Domini in locum ſuum &c.pag. 1117. colum.1
Cap.10. Fecit Rex de lignis thyinis, fulcra domus Domini.&c.pag. 323. col.1
Videns Regina Saba holocauſta, quæ Salomon offerebat in domo Domini. ibid.
Vniuerſa terra deſiderabat vultum Salomonis, vt audiret ſapientiam eius pagina 502.columna prima.
Videns Regina Saba omnem ſapientiam Salomonis & cibos menſæ eius. &c. pagina 1113. columna 2.
Cap. 11. Impegerunt eam per uiam introitus equorũ iuxta palatium. pag. 323.col.2
Conſtituit Salomon Ieroboam præfectum ſuper tributa.&c.pag.582.col.1
Cap.13. Locutus eſt Rex ad virum Dei; veni mecũ domum, vt prandeas & dabo tibi munera; Reſponditque vir Dei ad Regem; ſi dederis mihi mediam partem domus tuæ, non veniam tecum &c.pag.143.col.1.
Ego Propheta ſum ſimilis tui. & Angelus locutus eſt mihi in ſermone dicens; reduc eum tecum in domum tuam.&c. ibid.
Cap.17. Expandit ſe, atque menſus eſt ſuper puerum tribus vicibus.&c.pag.478.colum.2. & 887. colum.2.
Hydria farinæ non deficiet, & lecythus olei non minuetur.pag.1083.colum.2.
Cap.18 Implete quatuor hydrias aqua, & fundite ſuper holocauſtum.&c.pag.42.colum.2.
Ecce nubecula parua quaſi veſtigiũ hominis aſcẽdebat de mari.p ag.498.col.1. & 795. col. 2.
Ecce cœli contenebrati ſunt, & nubes, & ventus, &c.pag.795. colum. 2.
Cap.19. Comedit, & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius 40. diebus &c.p. 103. col.2.& 107. colum. 1.
Zelo zelatus ſum pro domo Domini exercituum. pagina. 1001 colum.2.
Cap.21. Ieiunauit, & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite.pag.603. colum.1.
Cap.23. Hæc nomina fortium Dauid.p. 680.c.1.

EX LIB. IIII. REGVM.

Cap.1. Cuius figura, & habitus eſt vir ille, qui occurrit vobis? reſponderunt. Vir piloſus &c.pag. 16.colum. 2.
Ite; conſulite Beelzebub deum Accaron; vtrùm viuere queam de infirmitate mea hac.&c.pag. 943.colum. 2.
Cap.2. Ecce habitatio ciuitatis huius optima eſt, ſed aquæ peſſimæ ſunt.pag.742.colum. 1.
Cap.4. Accinge lumbos tuos, & tolle baculum meũ in manu tua. & vade. ſi occurrerit tibi homo non ſalutes eum.&c.pag. 480. col.2.
Orauit ad Dominum, & incubuit ſuper puerum. p.887.c. 2.
Anima eius in amaritudine eſt, & Dominus celauit à me.&c.pag.921.c.2.
Cap.5. Nunquid nõ meliores ſunt Abana, & Pharphar fluuij Damaſci omnibus aquis Iſrael, ut lauer in eis? &c. pag.620.c.2.
Putabam quod egrederetur ad me, & ſtans inuocaret nomen Domini Dei ſui, & tangeret manu ſua locum lepræ. &c.pagin. 873. colum.1.
Acceſſerunt ad eum ſerui ſui, & locuti ſunt ei: Pater etſi rem grandem dixiſſet tibi. &c. pagin. 884.col.1.
Cap.6. Noli timere, plures enim nobiſcũ ſunt, quàm cum illis.p.160.col.1.
Et aperuit Dominus oculos pueri, & uidit, & ecce mons plenus equorum.&c. ibid.
Accidit, ut cùm unus materiam ſuccidiſſet, caderet ferrum ſecuris in aquam; & exclamauit ille, & ait.
Heu heu Domine mi, & hoc ipſum mutuo acceperam pag.403. colum.2.
Dixit autẽ homo Dei; ubi cecidit? At ille monſtrauit ei locum. Præcidit ergo lignum, & miſit illuc, natauitque ferrum, & ait tolle.&c. ibid.
Pone panem coram eis. Appoſita eſt eis ciborum magna præparatio. pag. 812. col.1
Cap.7. Si tacuerimus, & noluerimus nuntiare. &c. pag. 186. col 2
Cap.9. Quid tibi & paci? pag.234.col.2
Cap. 15 In diebus Phacee Regis Iſrael, venit Theglath Phalaſar Rex Aſſur, & cepit Aion, & Abel domum Maacha. &c. & tranſtulit eos in Aſſyrios.pag.489.col.2
Cap. 16. Achaz ingreſſum Regis exterius conuertit

in

Digitized by Google

in templum Domin .pag. 323. colum. 2

Cap. 17. Cum Dominum colerent, dijs quoque ſuis ſeruiebant iuxta conſuetudinem gentium. &c. pag. 445. col. 1

Fuerunt gentes iſtę timentes quidem Dominum, ſed nihilominus. & idolis ſuis ſeruientes. Nam filij eorum & nepotes ſicut fecerunt patres ſui, ita faciunt. &c. ibid.

Cap. 17. Tacuit populus, & non reſpondit. pagina 185. col. 2

Aſcendit Salmanaſar Rex Aſſyriorum in Samariam, & oppugnauit eam. &c. pag. 489. col. 2

Cap. 19. Non ingredietur vrbē hanc, nec mittet in eam ſagittam. &c. pag. 111. col. 2

Cap. 20. Protegam vrbem iſtam propter me, & propter Dauid ſeruum meum. pagina 576. columna 1.

Cap. 23. Ioſias Rex contaminauit Tophet, quod eſt in conualle filij Ennon, vt nemo conſecraret filium ſuum, aut filiam ſuam per ignem Moloch. pag. 769. col. 1

Ex Libro I. Paralipomenon.

Cap. 6. Aaron, & filij eius adolebant incenſum ſuper altare holocauſti: & ſuper altare thymiamatis. pag. 365. col. 2

Cap. 9. De filijs Caath ſuper panes erant propoſitionis, vt ſemper nouos per ſingula Sabbatha pararent. pag. 304. col. 2

Hi ſunt principes cantorum, per familias leuitarum qui in exedris morabantur. &c. pag. 322. col. 2. & 372. col. 1

Cap. 13. Percuſſit Deus Ozam, eo quod tetigerit arcam. pag. 370. col. 2

Cap. 15. Sacerdotes clangebant tubis coram arca Dei pag. 366

Tulerunt filij Leui arcā Dei ſicut pręceperat Moyſes. &c. pag. 370. colum. 1

Vos qui eſtis principes familiarum Leuitarum ſanctificamini cum fratribus, & afferte arcam Dei ad locum. &c. ibid. col. 2.

Cum adiuuiſſet Deus Leuitas, qui portabant arcam. p. 370. col. 1

cap. 16. Dauid conſtituit Banaiam & Iaziel Sacerdotes, canere tuba iugiter coram arca fœderis Domini. pag. 366. col. 1

cap. 18. Omnia vaſa aurea, & argentea, & ęnea conſecrauit Dauid Rex Domino, cum argento & auro quod tulerat de vniuerſis gentibus. &c. pag. 291. col. 1

Cap. 21. Dedit Dauid Ornam pro loco ſiclos auri iuſtiſſimi ponderis ſexcentos. pagina 286. columna 1.

cap. 22. Voluntatis mea fuit, vt ædificarem domum nomini Dei mei, ſed factus eſt ſermo Domini ad me dicens: multum ſanguinem fudiſti. &c. pa. 284. colum. 1

Filius qui naſcetur ex te erit vir quietiſſimus. &c. ipſe ædificabit domum nomini meo. ibid.

Hæc eſt domus Dei. &c. pag. 285. col. 2

Ecce ego in paupertate mea paraui impenſas domus Domini auri talenta centum millia. &c. pagin. 290. c. 1

cap. 23. Requiem dedit Dominus Deus Iſrael populo ſuo, & habitationem Ieruſalem vſque in ęternum. Nec erit officij Leuitarum, vt portent tabernaculum. &c. pag. 371. colum. 2

Et erunt ſub manu filiorum Aaron in cultu domus Domini. &c. pag. 371. colum. 2

Numeratę ſunt Leuitę à triginta annis, & ſupra, & inuenta ſunt 38. millia virorum. ex his electi ſunt, etc. pag. 371. colum. v

Porro quatuor millia ianitores, et totidem pſaltæ canentes Domino in organis, quę fecerat ad canendum. ibid.

Leuitę ſtent mane ad confitendum, et canendum Domino; ſimiliterq́; ad veſperam. etc. pagina 372. colum. 1

cap. 24. Diuiſit Dauid filijs Eleazar Principes per familias ſuas 8. Porro diuiſit vtriſque inter ſe familias ſortibus pag. 368. colum. 1

Exiuit autē ſors prima Ioiarib, ſecunda Iedel. etc. ſexdecima et filij, Thamar per familias, et domos c. ibid. colum. 2

Hæ vices eorum ſecundum miniſteria ſua, vt ingrediantur domum Domini. pagina 368. c. 2.

cap. 21. Dauid, et magiſtratus exercitus ſegregauerunt in miniſterium filios Aſaph, et Heman, et Idithum. etc. pag. 372. colum. 1

Cap. 28. Dedit Dauid Salomoni deſcriptionem porticus et templi. etc. pagina 289. columna 2. et 322. colum. 1

Omnia venerunt ſcripta in manu Domini ad me, vt intelligerem vniuerſa opera exemplaris. pag. 289. colum. 2

Cogitaui, ut ædificarem domum, in qua requieſceret arca fœderis. etc. pag. 296. colum. 1

Altari in quo adoletur incenſum, aurum puriſſimum dedit Dauid, ut ex ipſo fieret ſimilitudo quadrigę Cherubim extendentium alas. etc. p. 296. colum. 1. et 302. colum. 2

Aurum dedit Dauid in menſas propoſitionis, pro diuerſitate menſarum. etc. pagina 305. columna. 1.

Dedit Dauid Salomoni filio exemplar, quod habuit in Spiritu ſancto atriorū domus Domini. etc. pag. 321. col. 2

cap. 29. Ego totis viribus meis preparaui impenſas domus Dom, aurū ad vaſa, aurea. etc. p. 290. c. 1.

Digitized by Google

Ex Libro II. Paralipomenon.

. 2. *Miſi tibi virum prudentem, & ſcientiſſimum, qui nouerit operari in auro, &c. pagina* 284. *colum.* 2

. 3. *Capit Salomon ædificare domum in monte Moria, quæ demonſtratus fuerat Dauid patri eius &c. p.* 286. *col.* 2

Salomon ſtrauit pauimentum templi pretioſiſſimo marmore. &c. pag. 300. *colum.* 1

Domum quoq; maiorem texit tabulis ligneis abiegnis, & laminas auri obrizi affixit per totum. &c. pag. 300. *col.* 1

Fecit Salomon velum ex hyacintho, purpura. &c. pag. 309. *colum.* 1

Porrò altitudo centum cubitorum erat. p. 311. *col.* 2

Cœnacula quoque texit auro. pag. 311. *colum.* 2.

Ante fores templi fecit Salomon duas columnas, quæ 35. cubitos habebant altitudinis. pag. 315. *col.* 2. & 317. *colum.* 2

Cap. 4. *Fecit Salomon altare æneum. p.* 302. *col.* 2

Fecit Salomon candelabra aurea decem. &c. Nec non & menſas decem. &c. p. 305. *col.* 1

Fecit Salomon menſas, & ſuper eas panes propoſitionis. ibid.

Fecit Salomon atrium Sacerdotum, & baſilicam grandem. &c. pag. 315. *colum.* 2. & 317. *col.* 2

Fecit conchas decem. &c. vt lauarent in eis omnia, quæ in holocauſtum oblaturi erant. Porrò in mari Sacerdotes lauabantur. p. 321. *c.* 1

Cap. 5. *Tam Leuitæ quàm cantores. &c. veſtiti byſſinis, cymbalis & pſalterijs concrepabant ſtantes ad Orientalem plagam altaris. &c. pagina* 373. *colum.* 2

Cap. 6. *Fecerat Salomon baſim æneam, & poſuerat eam in medio Baſilicæ, habentem quinque cubitus longitudinis. &c. p.* 316. *col.* 1.

Ergone credibile eſt, vt habitet Deus cum hominibus ſuper terram? &c. pag. 886. *col.* 2

Cap. 9. *De lignis thyinis fecit Rex gradus in domo Domini. &c. p.* 323. *c.* 1

Cap. 13. *In exercitu noſtro dux Deus eſt, & Sacerdotes eius qui clangunt tubis. &c. pag.* 366. *col.* 1

Num ignoratis quod Dominus Deus Iſrael dederit regnum Dauid ſuper Iſrael. &c. in pactum ſalis? pag. 742. *col.* 2

Cap. 15. *transibunt multi dies in Iſrael abſque Deo uero, & abſq. Sacerdote doctore. pagina* 366. *colum.* 2

Cap. 16. *Aegrotauit Aſa Rex dolore pedum vehementiſſimo, & nec in infirmitate ſua quæſiuit Dominum. &c. pag.* 547. *col.* 2

Cap. 17. *Tertio anno regni ſui miſit de principibus ſuis ut docerent in ciuitatibus Iuda. &c. pagina* 1052. *colum.* 1

Cap. 19. *Ioſaphat conſtituit Iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda munitis. &c. pag.* 767. *colu.* 2

Cap. 20. *Cumq. ſtetiſſet Ioſaphat in medio cœtus Iudæ, & Ieruſalem in domo Domini ante atrium nouum. pag.* 316. *colum.* 1

Timore perterritus tectum ſe contulit ad rogandum Dominum & prædicauit ieiunium. &c. pagina 947. *col.* 2. & *pag.* 1219. *col.* 1

Cap. 29. *Cōſtituit Ezechias Leuitas in domo Domini cum cymbalis & pſalterijs. &c. pag.* 372. *colum.* 1

Steteruntque Leuitæ tenentes organa Dauid, & Sacerdotes tubas; & iuſſit Ezechias, vt offerrent holocauſta ſuper altare. &c. pag. 372. *col.* 2

Cap. 33. *Qui poſtquam coangustatus eſt, orauit Dominum Deum ſuum. &c. pag.* 603. *col.* 1

Locutus eſt Dominus Deus ad eum, & ad populū illius, & attendere noluerunt. Idcircò ſuper induxit eis principes exercitus Aſſyriorum. &c. pagina 603. *colum.* 1

Ex Libro I. Eſdræ.

Cap. 2. *Hi quæſierunt ſcripturam genealogiæ ſuæ, & non inuenerūt, & eiecti ſunt de Sacerdotio. &c. pag.* 350. *colum* 1

Cap. 4. *Tunc intermiſſum eſt opus domus Dominí in Ieruſalem, & non fiebat vſque ad annum ſecundum regni Darij. pag.* 275. *col.* 2

Memores ſalis quod in palatio comedimus. pagina 742. *colum.* 2

Cap. 6. *Ponant fundamenta ſupportantia altitudinem ſexaginta cubitorum. pag.* 323. *col.* 2

Ex Libro II. Eſdræ.

Cap. 4. *Si aſcenderit uulpes, tranſiliet murum eorum. pag.* 46. *colum.* 1

Cap. 7. *Dixit eis ut non manducarent de Sancto ſanctorum, donec ſtaret Sacerdos doctus & eruditus. pagina* 350. *colum.* 1

Ex Libro Iudith.

Cap. 8. *In ſuperioribus domus ſuæ, fecit ſibi ſecretum cubiculum, in quo cum puellis ſuis clauſa morabatur: & habens ſuper lumbos ſuos cilicium. &c. pag.* 136. *colum.* 2

Vſque dum renuntiem uobis, nihil aliud fiat, niſi oratio pro me ad Dominum. pag. 686. *col.* 1

Cap. 13. *Stetit ante lectum orans cum lachrymis. pagina* 686. *colum.* 1

Cap. 16. *Non filij Titan percuſſerunt eum, nec excelſi Gigantes oppoſuerunt ſe illi, ſed Iudith in ſpecie faciei ſuæ diſſoluit eum. &c. p.* 216. *col.* 1.

Dabit

Digitized by Google

Dabit ignem, & vermes in carnes eorum: vt vrantur & ſentiant vſque in ſempiternum pagin. 1231. colum. 2

Ex Libro Eſther.

Cap. 1. *Vinum, vt magnificentia regia dignum erat, abundans, & præcipuum ponebatur. pag. 261. colum. 1*

Cap. 3. *Rex Aſſuerus exaltauit Aman, & poſuit ſolium eius ſuper omnes principes, quos habebat. &c. pagina 264. colum. 2*

Cap. 4. *Vade, & congrega omnes Iudæos, quos in Suſan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus. &c. pagin. 686. colum. 1*

Cap. 5. *Conuocauit ad ſe amicos ſuos, & Zares vxorem ſuam: & expoſuit illis magnitudinem diuitiarum ſuarum, filiorumq; turbam &c. pag. 465. colum. 1*

Et poſt hæc ait, Regina quoque Eſther nullum alium vocauit ad conuiuium cum Rege præter me. &c. ib.

Et cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto: quamdiu videro Mardochæum Iudæum ſedentem ante fores regias. p. 465. colu. 1

Cap. 6. *Rex iuſſit ſibi afferri hiſtorias, & annales priorum temporum. &c. pag. 1153. colum. 2.*

Cap. 7. *Suſpenſus eſt Aman in patibulo, quod parauerat Mardochæo. pagina 264. columna 2. & 40. colum. 2*

Quæ eſt petitio tua Eſther, vt detur tibi: & quid vis fieri? pagina 1065. col. 1

Cap. 14. *Tribue ſermonem compoſitum in ore meo. &c. pag. 987. col. 2*

Cap. 15. *Erat Aſſuerus terribili aſpectu, cumq; eleuaſſet faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicaſſet, Regina corruit. pagina 464. colum. 2.*

Ex Libro Tobiæ.

Cap. 1. *Tobias ex tribu & ciuitate Nephtali, quæ eſt in ſuperioribus Galilęæ ſupra Naaſſon. &c. pag. 487. col. 1*

Cap. 2. *Hanc tentationem ideo permiſit Dominus euenire illi, vt poſteris daretur exemplum patientię eius. &c. pag. 148. colum. 1*

Hirundinum ſtercore excęcatus Tobias. pagina 1163. colum. 2

Cum ab infantia ſua ſemper Deum timuerit, & mandata eius cuſtodierit, non eſt contriſtatus contra Deum, quòd plaga cæcitatis euenerit ei. pag. 148. col. 2

Nuntiauit Tobię filius, vnum ex filiis Iſrael iugulatum iacere in platea. Statimq; exiliens de accubitu ſuo relinquens prandium ieiunus peruenit ad corpus. &c. pag. 470. colum. 2

Cap. 3. *Hoc pro certo habet omnis, qui colit te, quia vita eius ſi in probatione fuerit, coronabitur. pagin. 146. colum. 2*

Tradita fuerat Sara ſeptem viris, et dæmonium nomine Aſmodæus occiderat eos, mox vt ingreſſi fuiſſent ad eam. pag. 259. colu. 1

Poſt tempeſtatem tranquillum facis. etc. pagina 719. colum. 1

Cap. 4. *Attende tibi fili ab omni fornicatione, & præter vxorem tuam. &c. pag. 254. colum. 2*

Quomodo potueris eſto miſericors. pagina 1156. columna 1.

Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguum impertire ſtude. præmium enim bonum tibi theſaurizas. pagi. 825. colum. 1

Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. pagina 846. colum. 1. & 850. columna. 1

Cap. 6. *Illi qui coniugium ita ſuſcipiunt, vt Deum à ſe & a ſua mente excludant. &c. habet poteſtatem ſuper eos dæmonium. pagin. 259. colum. 2.*

Tu cum acceperis eam, ingreſſus cubiculum per tres dies continens eſto ab ea; & nihil aliud niſi orationibus vacabis cum ea. &c. pag. 260. colu. 1.

cap. 8. *Exurge, & deprecemur Deum, hodie, & cras, & ſecundum cras: quia his tribus noctibus Deo iungimur. &c. pag. 259. colum. 2*

Filij ſanctorum ſumus, & non poſſumus ita coniungi ſicut gentes. &c. pag. 260. colum. 1

Domine tu ſcis, quia non luxuriæ cauſa accipio ſororem meam coniugem: ſed ſola poſteritatis dilectione. &c. pag. 260. colum. 1

cap. 12. *Videbar vobiſcum manducare, & bibere; ſed ego cibo inuiſibili vtor. pag. 75. colum. 1*

Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, vt tentatio probaret te pag. 147. colum. 1

Opera Dei reuelare, & confiteri honorificum eſt p. 564. colum. 2

Vos benedicite Domino, & narrate omnia mirabilia eius pag. 564. colum. 3

Bona eſt oratio cum ieiunio, & eleemoſyna. &c. pagin. 825. colum. 1

Ex Libro Iob.

cap. 1. *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſit nomen Domini benedictum pagin. 90. colum. & 148 col. 2. & 158. col. 2*

Egreſſus eſt Satan à facie Domini. pag. 150. c. 1.

Circuiui terram, & perambulaui eam. p. 279. c. 2.

Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, & nudus reuertar

uertatur illuc. pagina 892. columna. 2.
Conſideraſti ſeruum meum Iob, quod non ſit ei ſimilis in terra. &c. pag. 912. col. 2. 157. col. 2
Cap. 2. Animam illius ſerua. pag. 817. col. 1.
Adhuc retinens innocentiam. p. 1153. colum. 1.
Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo dabit pro anima ſua. p. 179. colum. 1.
Commouiſti me aduerſus eum. p. 521. c. 1.
Cap. 3. Nunc dormiens ſilerē, & ſomno meo requieſcerem cum Regibus, & conſulibus. &c. pagin. 40. colum. 2.
Qui parati ſunt ſuſcitare Leuiathan. p. 146. c. 1.
Non audierunt uocem exactoris. p. 161. col. 1.
Poſt hæc aperuit Iob os ſuum. p. 692. col. 2.
Cap. 4. Rugitus leenæ. &c. contriti ſunt. p. 965. c. 1.
Cap. 5. Ingredieris in abundantia ſepulchrum. pag. 100. colum. 1.
Beſtiæ terræ pacificæ erunt tibi. p. 728. col. 2.
Viſitans ſpeciem tuam non peccabis. p. 850. c. 1.
Cap. 6. Nec fortitudo lapidum, fortitudo mea, nec caro mea ænea eſt. p. 401. c. 2.
Cap. 7. Militia eſt uita hominis ſuper terram. &c. pagin. 38. col. 1.
Sicut dies mercenarij dies eius &c. p. 1153. col. 2.
Nunquid mare ſum ego? p. 967. c. 2.
Cap. 9. Dies mei uelociores fuerunt curſore, fugerūt, & non uiderunt bonum. &c. p. 822. c. 2.
Cap. 10. Nunquid oculi carnei tibi ſunt, aut ſicut uidet homo, & tu uidebis? p. 585. c. 1.
Tædet animam meam uitæ meæ, dimittam aduerſum me eloquium meum. &c. p. 963. c. 1.
Cap. 11. Multiplex lex eius. p. 850. c. 1.
Cap. 14. Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me. &c. pag. 623. col. 2.
Greſſus meos dinumeraſti. pag. 1153. col. 2.
Putas mortuus homo rurſum uiuet? cunctis diebus quibus nunc milito, expecto donec ueniat immutatio mea. pag. 644. col. 2.
Homo natus de muliere breui uiuens tempore. &c. pag. 1068. colum. 2.
Cap. 15. Sapientes confitentur, & non abſcondunt patres ſuos. p. 186. colum. 2.
Abominabilis, & inutilis, homo, qui bibit, quaſi aquam iniquitatem. pag. 216. colum. 1.
Congregatio hypocritæ ſterilis. p. 803. colum. 2.
Cap. 17. Solū mihi ſupereſt ſepulchrum. p. 822. c. 2.
Cap. 18. Abſcondita eſt in terra pedica eius, & decipula illius ſuper ſemitam. p. 163. colum. 2.
Mare loquitur non eſt mecum. p. 606. colum. 1.
Cap. 20. Non uideat riuulos fluminis, torrentes mellis, & butyri. pag. 430. colum. 2.
Luet quæ fecit omnia, nec tamen conſumetur. &c. pag. 430. colum. 2.
Cap. 21. Non ſunt in manu eorum bona ſua. pagin. 708. colum. 2. & 840. colum. 1.
Cap. 22. Si prodeſt Deo ſi iuſtus fueris. &c. pagin. 463. colum. 2.
Cap. 24. Oculus adulteri obſeruat caliginem dicens, Non me uidebit oculus. p. 389. colum. 2.
Si ſubitò apparuerit aurora arbitrantur umbram mortis. &c. ibid.
Cap. 26. Ligat aquas in nubibus ſuis, ut non erumpant pariter deorſum. pag. 158. col. 2. & 503. colum. 1.
Obſtetricante manu eius eductus eſt coluber tortuoſus. pag. 961. colum. 1.
Cap. 28. Deus fecit uentis pondus. p. 152. colum. 2. & 914. colum. 2.
Omne pretioſum uidit oculus eius. p. 201. col. 2.
Cap. 29. Oculus fui cæco, & pes claudo. p. 625. c. 2.
Pater eram pauperum. ibid. & 674. colum. 2.
Auris audiens beatificabat me, & oculus uidens teſtimonium reddebat mihi. &c. p. 674. col. 2.
Iuſtitia indutus ſum, & ueſtiuit me ſicut ueſtimento. &c. pag. 674. colum. 2.
Cap. 30. Frater fui draconum, & ſocius ſtruthionū. pagin. 738. c. 2.
Cap. 31. Si abſcondi ut homo peccatum meum. pag. 48. colum. 2.
Si negaui quod uolebant, pauperibus, & oculos uiduæ expectare feci, &c. pag. 625. colum. 2.
Si expaui ad multitudinem. &c. pag. 707. col. 1.
Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de Virgine. &c. pag. 1133. colum. 1.
Cap. 34. Regnare facit Deus hypocritam, propter peccata populi. pagin. 125. colum. 1.
Cap. 36. Omnes homines uident eum. p. 182. col. 2.
Cauſa tua quaſi impij iudicata eſt. &c. p. 643. colum. 2.
Cap. 37. Ingredietur beſtia latibulum ſuum. pagin. 969. colum. 2.
Super omnes cœlos ipſe cōſiderat. p. 931. colum. 2.
Cap. 38. In ſimilitudinem lapidis durantur aquæ pagin. 673. colum. 1.
Circumdedi illud terminis meis, & poſui uectem, & oſtia. &c. pag. 772. colum. 2.
Qui præparat coruo eſcam ſuam, quando pulli eius clamant ad Deum &c. pag. 829. colum. 1.
Super quo baſes illius ſolidatæ ſunt. p. 840. col. 2.
Cap. 39. Suſcitabis eum quaſi locuſtas. p. 100. c. 1.
Clamorem exactoris non audit. pagin. 137. col. 2. & 591. colum. 2.
Incuruantur ad fœtū, & pariunt, & rugitus emittunt. pagin. 197. colum. 1.
Quis dimiſit Onagrum liberum, & uincula eius quis ſoluit? &c. pag. 709. colum. 1.
Tabernacula eius in terra ſalſuginis. pag. 709. colum. 2. & 743. col. 1.
Cap. 40. Fœnum ſicut bos comedet. pag. 62. col. 1.
Diſperge ſuperbos in furore tuo. pag. 94. colum. 1.

Abſor-

Digitized by Google

Abſorbebit fluuium, & nõ mirabitur.p.146.c.1.
Habet fiduciam quòd influat Iordanis in os eius. pag.146.colum.2.
Nunquid illudes ei quaſi aui? pag.521.col.1.
Sub umbra dormit, & in ſecreto calami. &c. pagin.999.colum.1.
Cap.41.*Halitus eius prunas ardere facit.*p.162.c.2.
*Quis reuelabit faciem indumenti eius?*p.565.c.2
Auditu auris audiui te: nunc autem oculus meus videt te.&c p.475.col.1.
*Cor eius indurabitur quaſi lapis; et ſtringetur quaſi malleatoris incus.*pag.962.colum.2.
Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ comparetur ei. pag.964.colum.2.
Cap.42.*Non ſunt inuentæ mulieres ſpecioſæ, ſicut filiæ Iob.&c.*p.482.colum.1.
*Dominus benedixit nouiſſimis Iob.&c.*p.1153.colum.1.

Ex Libro Pſalmorum.

Pſal.1.*Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorũ, & in via peccatorum non ſtetit.&c.*pag.213.col.2.& 1069.col.1.
*In lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die, ac nocte. Et erit tanquam lignum, quod plantatum eſt.&c.*p.213.c.2.& 226.c.1.& 294.c.2.& 467.c.1.& 856.c.1.
*Non reſurgent impij in iudicio, & peccatores in cõcilio iuſtorum.*p.390.colum.2.
*Non ſic impij non ſic, ſed tanquam puluis quem proijcit ventus.&c.*pag.467.col.1.& 861.c.1.& 889.col.2.
Pſal.2.*Reges eos in virga ferrea.*pagin.37.colum.1.
*Et nunc Reges intelligite.Seruite Domino in timore.*p.1176 colum.2.
*Filius meus es tu, ego hodie genui te.*p.77.col.2.& 422.colum.2.
Poſtula à me & dabo tibi gentes.&c. pag.1006.colum.1.& 1098.c.1.et 1176.c.2.
Pſal.4.*Iraſcimini, et nolite peccare.*p.712.colum.2.
*Filij hominum vſque quo graui corde.&c.*p.725.colum.1.& 1115.colum.2.
In tribulatione dilataſti mihi pag.851.colum.1.
Scitote, quoniam mirificauit Dominus ſanctum ſuum p.1094.colum.1.
Miſerere mei, & exaudi orationem meam. pagin.1142.c.1.
Pſal.6.*Lauabo per ſingulas noctes lectum meum; lacrymis meis ſtratum meum rigabo.*pagin.716.colum.2.& 717.colum.1.
Pſal.7.*Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet.*pagin.264.col.1.
Pſal.8.*Ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem.&c.*pag.970.colum.1.& 1135.c.2.
Pſal.9.*Pſallite Domino, qui habitat in Sion.* pag.188.colum.1.
Inſidiatur in abſcondito, quaſi leo in ſpelunca ſua pag.999.colum.2.
Inclinabit ſe & cadet, cùm dominatus fuerit pauperum. ibid.
*Vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.*pagin.1175 colum.1.
Qui exaltas me de portis mortis. pag.1175.col.2.
Pſal.10.*Dominus in cœlo ſedes eius.* pagin.953.colum.2.
Pſal.11.*In circuitu impij ambulant.* pagin.466.c.2.& 728.col.2.
Pſal.13.*Venenum aſpidum ſub labijs eorum* pagin.166.colum.2.
Omnes declinauerunt.&c. pagin.1007.colum.1.
Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. pagin.1069.colum.1.
Sepulchrum patens eſt guttur eorum.&c. ibid.
Pſal.15.*Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum &c.* pag 753.col.1.
Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem, pagin.293.col.2.
*Deus meus es tu quoniam bonorum meorum non eges.*pag.1155.colum.2.
Pſal.16.*Satiabor cùm apparuerit gloria tua.* pagin.698.colum.2.
*Ego clamaui, quoniam exaudiſti me.*p.923.col.1.
Pſ.17.*Deus qui præcinxit me virtute.*p.1602.c.2.
*Aſcendit ſuper Cherubim & volauit.*p.296.c.1
*Cum ſancto ſanctus eris; & cum innocente innocens eris.&c.*p.867.c.1.& p.1254.c.1.
*Populus, quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.*p.883.colum.1.
*Filij alieni mentiti ſunt mihi: filij alieni inueterati ſunt.*pag.883.colum.1.
*Inclinauit cœlos, & deſcendit.*pag.135.colum.1.
Pſal.18.*Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius.&c.*pagin.39.colum.2.& 247.c.1.
*In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*p.210.c.1.& 247.c.1 & 401.col.1.& 677.col.1.& 751.col.1.
*In ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquã ſponſus &c.*p.210.c.2.& 397.c.1.& 796.c.1.& 971.c.2.& 972.c.1.
*Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam.*p.226.c.2.& 247.c.1.
Non eſt qui ſe abſcondat à calore eius. p.412.col.2.& 796.col.1.
*A ſummo cœlo egreſſio eius, et occurſus eius vſque ad ſummum eius.*pagin.751.colum.2.et 796.colum.1.
Exultauit vt gigas ad currendam viam. p.796.colum.1.

Sat-

pſal.22. Calix meus inebrians ꝙ praeclarus eſt, pag. 262.c.2. Paraſti in conſpectu meo menſam, aduerſus eos qui tribulant me, p.305.c.2.et 306. c.2.& 921.c.1.& 1117.c.2.

Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcua ibi me collocauit; Super aquam refectionis, &c. pagin.305.col.2.& 1056.col.1.

Etſi ambulauero in medio umbra mortis non timebo mala, quoniam tu mecum es, pag.546.col.2. & 1056.col.1.

Impinguaſti in oleo caput meum, p.921.col.1.

pſal.23. Quis eſt iſte rex gloria? p.526.c.2.

Tollite portas principes veſtras, & eleuamini porta aeternales, &c. p.526.c.2.

Dominus fortis, & potens, Dominus potens in praelio ipſe eſt rex gloria, ibidem.

Quis aſcendet in montem Domini, & quis ſtabit in monte ſancto eius? Innocens manib. &c. pag. 528.c.2.& 699.c.2.& 723.col.2.

pſal.24. Oculi mei ſemper ad dominum, quoniã ipſe euellet de laqueo pedes meos, p.162.c.1. Vniuerſa via Domini miſericor & veritas, p.313.c.2

pſal.25. Dilexi decorem domus tua, & locum habitationis gloria tua, p.280.col.1.

Circumdabo altare tuum Domine, vt audiam vocem laudis tua, & enarrem, &c. p.280.col.1.

pſal.26. Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo. Dominus protector vita mea, &c. pag.159.col.1.

Circuiui, & immolaui in tabernaculo eius hoſtiam vociferationis, p.372.c.2.

Credo videre bona Domini in terra uiuentium, p. 696.col.1. Viriliter age, & confortetur cor tuũ, & ſuſtine Dominum. p.1090.col.1.

pſal.28. Vox Domini concutientis deſertum, & commouebit Dominus deſertum Cades, p.31.co.2.

Vox Domini ſuper aquas, Deus maieſtatis intonuit, p.78.col.2.

Vox Domini in virtute, vox domini in magnificentia, vox domini confringentis cedros, &c. p.194.c.1.& 196.col.2.

Afferte domino filij Dei, afferte domino filios arietum, p.572.c.2.

pſal.30. Quam magna multitudo dulcedinis tue domine, quam abſcondiſti timentibus te, pa.3[illegible]5. columna 2.

pſal.31. Beatus vir, cui non imputauit dominus peccatum, nec eſt in ſpiritu eius dolus, p.51.co.2.& 963.col.2. In camo, & freno maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad te, pagina 603.col.1.

Quoniam tacui, inueterauerunt oſſa mea dum clamarem tota die, p.962.col.2.

pſal.33. Declina à malo, & fac bonum, p.28.col.2. & 213.col.2.

Guſtate, et videte, quoniam ſuauis eſt Dominus, p.225.c.2. Inquire pacem, & perſequere eam, p.730.c.2. Accedite ad eum, & illuminamini, &c. p.1131.col.2.

Pſal.34. Oratio mea in ſinu meo conuertetur. pagina 1040.col.2.

Pſal.35. Inebriabuntur ab vbertate domus tua, & torrente voluptatis tua potabis eos, p.265.co.2. & 721.c.2.& p.1204.c.2.

Apud te eſt fons uita, p.642.col.1.

Pſal.36. Non uidi iuſtum derelictum, nec ſemẽ eius quaerens panem, p.114.c.2.et 1065.c.1.

Reuela domino uiam tuam, & ſpera in eo, &c. pa. 1048.col.1.

Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis ſaturabuntur. pag.114.c.2.

Deficientes quemadmodum fumus deficient. pag. 170.col.2.

Manſueti haereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis, p.696.c.1.& 713.col.2.

Cum ceciderit, non collidetur, quia dominus ſupponit manum ſuam, p.1091.col.2.

Pſal.37. Quoniam iniquitatem meam annunciabo p.49.col.1.& 53.col.1.

Quoniam iniquitates mea ſupergreſſa ſunt caput meum, pag.49.col.1.

Miſer factus ſum, & curuatus ſum uſque in finẽ, afflictus ſum, &c. p.197.col.2.

Putruerunt, & corrupta ſunt cicatrices mea, à facie inſipientia mea, p.753.c.1.& 970.c.1. Nõ eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorum p.966.col.1. Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, &c. pag.1146.col.2.

Pſal.39. In capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerẽ voluntatem, &c. p.293.c.2.& 874.col.2.

Annuntiaui, & locutus ſum, & multiplicati ſunt ſuper numerum, p.874.col.1.

Aures perfeciſti mihi, p.989.col.2.

Ego mendicus ſum, & pauper, dominus ſolicitus eſt mei, pag.1056.col.1.

Pſal.40. Vniuerſum ſtratum eius verſaſti in infirmitate eius, p.628.col.2.

Qui edebat panes meos magnificauit ſuper me ſupplantationem, p.685.c.1.

Pſal.41. Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat, &c. pag.303.col.2.& 466.c.1.& 468.col.1.

Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum. pag. 466.c.1.& 698.col.1.

Quando ueniã & apparebo ante faciem Domini, pag.700 col.1.

In die mandauit Dominus miſericordiam ſuam, &c. p.1008.c.2.

Abyſſus abyſſum inuocat, pagina 1069. columna ſecun.1.

pſal. 42. *Iudica me Deus, et diſcerne cauſam meam*, p. 738. col. 2.

pſal. 43. *Poſuiſti nos opprobrium uicinis noſtris*, pag. 1137. col. 2.

Exurge, quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finem, quare faciem tuam, &c. pagina 546. col. 2.

Propter te mortificamur tota die, etc. p. 1187. c. 1.

pſal. 44. *Vnxit te Deus oleo lætitię præ conſortib. tuis* p. 362. c. 1. & 823. c. 2. & 922. col. 2.

Conſtitues eos principes ſuper omnem terram, pag. 499. col. 1. & 585. col. 2.

Speciosus forma præ filijs hominum, p. 580. c. 2.

Oĩs gloria eius filiæ Regis ab intus, p. 704. col. 2.

Concupiſcet Rex decorem tuum, pag. 796. col. 2. & 1056. col. 2.

Aſtitit Regina à dextris tuis in ueſtitu deaurato, &c. p. 915. c. 2. & 988. col. 2.

Sagittæ tuæ acutæ (populi ſub te cadent) in corda inimicorum Regis, p. 992. col. 1.

Adducẽtur Regi uirgines poſt eã, etc. p. 1014. c. 2.

Diffuſa eſt gratia in labijs tuis, p. 1027. c. 1.

Obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui, &c. p. 1056. col. 2.

pſal. 45. *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei*, p. 445. col. 1.

Deus noſter refugium & uirtus, adiutor in tribulationib. quæ inuenerunt nos nimis, p. 546. col. 2.

Propterea non timebimus dum turbabitur terra, &c. ibid. & 956. col. 1.

Vacate, & uidete, quoniam ſuauis eſt Dominus, pag. 1147. c. 1.

pſal. 48. *Homo cum in honore eſſet non intellexit, cõparatus eſt iumentis, etc.* p. 250. c. 2. & 465. c. 1.

Audite hæc omnes gentes, p. 747. c. 1.

Sepulchra eorum domus illorum in æternum, pag. 822. col. 2.

Diues cum interierit, non ſumet omnia, neque deſcendet cum eo gloria eius, p. 834. col. 1.

pſal. 49. *Arguã te, et ſtatuã te ante faciẽ tuã*, p. 56. c. 1. *In circuitu eius tempeſtas ualida*, p. 62. c. 1.

Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me, p. 347. c. 1.

pſal. 50. *Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo, &c.* p. 43. c. 2. *Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam*, p. 1251. col. 2. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritũ & humiliatũ Deus non deſpicies*, p. 44. c. 1. & 319. c. 1. & 932. c. 2. & 622. c. 2. *Benigne fac Domine in bona uoluntate tua Sion, ut ædificentur muri, &c.* p. 46. c. 1. *In iniquitate conceptus ſũ, & in peccatis concepit me mater mea*, p. 211. c. 1. & 350. co. 2. *Quoniã iniquitatem meam cognoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper*, p. 401. c. 1. & 966. c. 1.

Auditui meo dabis gaudium, & lætitiam: & exultabunt oſſa, etc. p. 573. c. 1. *Tibi ſoli peccaui*, p. 575. c. 1. *Secundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem, etc.* p. 575. c. 2.

Spiritu principali confirma me, p. 1189. c. 1.

pſal. 53. *Voluntariè ſacrificabo tibi*, p. 1189. c. 1.

pſal. 54. *Iacta cogitatum tuum in Domino, & ipſe te enutriet*, p. 837. col. 1.

Deſcendant in infernũ uiuentes, p. 1236. col. 2.

pſal. 55. *Pro nihilo ſaluos facies eos*, p. 627. c. 1.

pſal. 56. *Exurge gloria mea, exurge pſalterium, & cithara, &c.* p. 529. c. 2.

pſal. 57. *Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpẽtis, ſicut aſpidis ſurdæ, et obturantis aures ſuas*, p. 166. c. 2. & 1044. col. 1.

pſal. 58. *In colũna nubis loquebatur ad eos*, p. 392. c. 1.

Miſericordia eius præueniet me, p. 887. c. 1.

pſal. 59. *In Idumæã extendã calceamentũ meũ, mihi alienigenæ, etc.* p. 210. c. 2. *Dediſti metuẽtib. te ſignificationẽ, ut fugiãt à facie arcus*, p. 1249. c. 2.

pſal. 61. *Diuitiæ ſi affluant nolite cor apponere*, pag. 850. col. 1.

pſal. 62. *Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea, et labijs exultationis, &c.* p. 824. col. 2. & 1147. col. 2.

In terra deſerta inuia, & inaquoſa, ſic in ſancto apparui tibi, p. 969. c. 1.

pſal. 63. *Narrauerunt ut abſconderent laqueos mihi, etc.* p. 999. col. 2.

pſal. 64. *Valles abundabunt frumento*, p. 201. col. 1. *Ad te omnis caro ueniet*, p. 1017. c. 2. *Beatus quẽ elegiſti, & aſſumpſiſti, &c.* p. 1203. col. 1.

pſal. 65. *Tranſiuimus per ignẽ, et aquã, eduxiſti nos in refrigeriũ*, p. 161. c. 2. et 265. c. 2. et 180. c. 1.

pſal. 67. *Si dormiatis inter medios cleros: pennæ columbæ deargentatæ, &c.* p. 93. c. 1.

Qui aſcendis ſuper occaſum, p. 198. col. 1.

Pluuiam uoluntariam ſegregabis Deus hæreditati ſuæ, p. 79. c. 1. & 625. c. 2.

Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium, &c. p. 296. c. 1.

Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa, p. 493. c. 1.

Aethiopia præueniet manus eius Deo, pagina 602. col. 2.

Speciei domus diuidere ſpolia, pagina 968. c. 1.

pſal. 68. *Zelus domus tuæ comedit me*, pagina 759. c. 2. & 1001. c. 2. & p. 1243. col. 1.

pſal. 71. *Deſcendet ſicut pluuia in uellus*, pag. 212. columna 2.

Honorabile nomen eorum coram illo, p. 362. co. 2. & 884. col. 2.

Liberabit pauperem à potente, & pauperem cui nõ erat adiutor, pag. 674. col. 2.

Ex uſuris et iniquitate red. met aĩas eor. p. 815. c. 1.

Erit

Digitized by Google

Erit firmamentum in terra in ſummis montium. p.1113.c.2
Dominabitur à mari uſque ad mare, &c. pagina 1006.c.1
Pſal. 72. Deiecisti eos dum allevarentur. p.170.c.2
Quid enim mihi eſt in cælo, & à te quid volui ſuper terrã. p.866.c.1. Defecit caro mea, & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea, &c. ibid.
Mihi autem adhærere Deo bonũ eſt, &c. p.1110. c.2. & 1114. c.1
Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxiſti me, &c. p.1203. c.1
Pſal. 73. Mons Siõ, in quo habitaſti in eo. p.288.c.1
Contribulaſti capita draconum in aquis, &c. pag. 260.c.1. & 935.c.2. & 961.c.2
Deus Rex noſter operatus eſt ſalutem in medio terræ. p.961.c.2. & 672.c.1
Pſal. 74. Calix in manu Domini vini meri. p.307. colũm.1
Pſal. 75. Notus in Iudæa Deus, & in Iſrael magnũ nomen eius. p.750.c.2
Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum. p.840.c.2
Pſal. 76. Semitæ tuæ in aquis multis, & veſtigia tua non cognoſcentur. p.704.c.1
Non apponet ut complacitior ſit adhuc? &c. pag. 1201.c.2
Pſal. 77. Cum occideret, quærebant eum, & revertebantur. &c. p.263.c.2
Elegit tribum Iuda montem Sion, quem dilexit, & ædificavit, &c. p.288.c.1
Aperiam in parabolis os meum, &c. p.1012.c.1
Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorũ, & ira Dei aſcendit ſuper eos. p.1067. c.2
Panẽ Angelorum manducavit homo, cibaria miſit eis, etc. p.1082.c.2. et 1115.c.2. et 1116.c.1
Et pluit illis mãna ad mãducandũ, panẽ cæli dedit eis. p.1096.c.1. Dilexerunt eũ in ore ſuo, & lingua ſua mentiti ſunt ei, &c. p.1131.c.1
Pſal. 79. Operuit montes umbra eius, & arbuſta eius cedros Dei. p.976.c.1. & 1006.c.1. Qui ſedes ſuper Cherubim manifeſtare, &c. p.295. c.2.
Potũ dabis nobis ĩ lacrymis in mẽſura. p.516.c.2
Redde vicinis noſtris ſeptuplũ in ſinu eorũ. p.867 c.1. Deduces velut ovẽ Ioſeph. p.1035.c.1.
Pſal. 80. Buccinate in Neomenia tuba, in inſigni die, &c. p.1052. c.1
Linguam quã non noverat, audivit. p.1147. c.1
Divertit ab oneribus dorſum ſuum manus eius in cophino ſervierunt. p.1147.c.2
Pſal. 81. Deus ſtetit in Synagoga deorum, &c. pag. 506.c.1. & 622.c.2
Pſal. 82. Deus meus pone illos ut rotam. p.170.c.2
Teſtamenti diſpoſuerunt tabernacula Idumæorum. &c. p.293.c.1
Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. p.603.c.1
Pſal. 83. Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutũ, concupiſcit, &c. Cor meũ & caro mea exultaverunt, &c. pag.225.c.1. & 280.c.1.
Cõcupiſcit & deficit anima mea, &c. p.1207.c.1
Videbitur Deus Deorũ in Siõ. p.288.c.1. & 700.c.1
Aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit, in valle lachrymarum. &c. p.718.c.1
Exponitur hic Pſal. pag. 1208. c.1. & 2.
Pſal. 84. Quid loquatur in me Dominus. p.40. c.1
Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit. pag.51.c.2
Iuſtitia & pax oſculatæ ſunt. pag.781. c.2
Pſal. 86. Fundamenta eius in montibus ſanctis, &c. pag.276. c.2
Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Æthyopũ, hi fuerunt illic. pag.1006. c.1
Pſal. 88. Oleo ſancto meo unxi eum. pag.335. c.1
Tu dominaris poteſtati maris, motum autem fluctuum eius. &c. p.544. c.1
Iuſtitia, & iudiciũ præparatio ſedis tuæ. p.1116.c.2
Thabor, & Hermon, in nomine tuo exultabunt. pag. 1203. c.2
Pſal. 90. Super aſpidem, & baſiliſcum ambulabis, conculcabis leonem, &c. p.97.c.2. & 119.c.2. & 131.c.2. & 160.c.2. et 205. c.1. et 1235. c.2. Angelis ſuis mandavit de te. In manibus portabunt te, &c. p.1237.c.1. Non timebis à timore nocturno, à ſagitta volante in die, &c. p.131.c.2. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, &c. ibid. Scapulis ſuis obumbrabit tibi. p.154.c.1. Qui habitat in adiutorio altiſſimi, in protectione Dei cæli commorabitur. p.159. c.2. Scuto circumdabit te veritas eius. p.160. c.1. Angelis ſuis Deus mandavit de te, ut cuſtodiant te, &c. p.160. c.1. & 164. c.2. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem, &c. p.284.c.1. & 575. c.2. Cum ipſo ſum in tribulatione. p.546. c.2
Pſal. 91. Delectaſti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo. Quia magnificata ſunt opera tua, &c. p.246.c.2
Pſal. 92. Domum tuam decet ſanctitudo Domine in longitudine dierum. p.271.c.1. & 1117. c.1
Dominus regnavit decorem indutus eſt, &c. pag. 972.c.1
Mirabiles elationes maris. Mirabilis in altis Dominus, p.1178.c.2
Pſal. 93. Secundum multitudinem dolorum meorũ in corde meo conſolationes, &c. p.719. c.2
Pſal. 94. Incipite Domino in confeſſione. p.52.c.1. & 722.c.1
Hodie ſi vocem eius audieritis nolite obdurare

corda veſtra. p.588.c.1. & 814.c.1 Nos autē populus eius, et oues paſcuæ eius. p.1535.c.1.
Pſal. 96. *Montes ſicut cera fluxerunt, pag.39.c.1*
Pſal. 98. *Qui ſedes ſuper Cherubim moueatur terra. pag.295.c.2. Adorate ſcabellum pedum eius. pag.296.c.1. et 1108.c.2.*
Moyſes, et Aarō in Sacerdotibus eius. p.334.c.2
Pſal. 100. *Miſericordiam, et iudicium cantabo tibi Domine. p.278.c.1. et 387.c.2*
Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ, etc. ibid.
Facientes præuaricationes odiui. Non adhæſit mihi cor prauum, etc. ibid.
Superbo oculo, et inſatiabili corde, cum hoc non edebam. etc. p.278.c.1
Oculi mei ad fideles terræ, vt ſedeant mecum, etc. p.272.c.1
In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, etc. ibid.
Pſal. 101. *Cinerem tanquam panem manducabā. p.822.c.2*
Pſal. 102. *Quantum diſtat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates, etc. p.1131.c.2*
Pſal. 103. *Confeſſionem, et decorē induiſti. p.52.c.1*
Qui tegis aquis ſuperiora eius. pag.718.c.2
Omnia à te expectant, vt des illis eſcam in tēpore. Dante te illis colligent, aperiente te manum, &c. p.812.c.1. & 889.c.2. & 1154.c.2
Emittis fontes in conuallibus. Potabunt omnes beſtiæ, &c. p.201.c.1. & p.373.c.1
Auertente te faciē turbabuntur. Auferes ſpiritum eorum, &c. p.889.c.2
Panis cor hominis confirmet. p.1113.c.2
Pſal. 104. *Dixit, & venit cynomia, & ciniſes in omnibus finibus eorum. p.665.c.1*
Pſal. 105. *Mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum. p.760.c.1*
Cōmixti ſunt inter gentes, et didicerūt opera eorū, & ſeruierunt, &c. p.769.c.1. & 1000.c.2
Et immolauerunt filios ſuos, & filias ſuas dæmonibus, et effuderunt ſanguinem, etc. p.769.c.1
Pſal. 106. *Stetit ſpiritus procellæ, et exaltati ſunt fluctus eius; aſcendunt, etc. pag.145.c.2. et 544.c.1*
Omnem eſcam abominata eſt anima eorū: et appropinquauerunt, etc. pag.483.c.1
Anima eorum in malis tabeſcet. p.544.c.1.
Turbati ſunt, et moti ſunt ſicut ebrius; et omnis ſapientia eorum deuorata eſt, ibid.
Et clamauerunt ad Dominum cum tribularētur, etc. p.544.c.1
Et ſtatuit procellam eius in auram, et ſiluerunt fluctus eius, etc. p.544.c.1
Confiteantur Domino miſericordiæ eius; et mirabilia eius, etc. p.564.c.2
Et exaltent eum in Eccleſia plebis; et in cathedra Seniorum, etc. p.564.c.2
Poſuit terrā fructiferam in ſalſuginem à malitia inhabitantium in ea. p.743.c.1
Pſal. 109. *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion. p.37.c.1*
Tecum principiū in die virtutis tuæ. p.1189.c.1
Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec. p.422.c.2. et 782.c.2
Iurauit Dominus, et non pœnitebit eum. p.782. colum.2
Ex vtero ante luciferum genui te. p.972.c.1
De torrente in via bibit, propterea exaltauit caput. p.1068.c.1. et 1070.c.2
Pſal. 110. *Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors, etc. p.306.c.1*
Pſal. 112. *Quis ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat. etc. Suſcitans à terra inopem, etc. pag.586.c.1*
Laudate pueri Dominum. pag.1078.c.1
Ecce ſicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum, etc. p.1141.c.1. et 1151.c.2
Pſal. 113. *Similes illis fiant, qui faciunt ea; et omnes qui confidunt in eis. p.30.c.1*
Iordanis conuerſus eſt retrorſum. p.95.c.1
Montes exultaſtis ſicut arietes, à facie Domini mota eſt terra, etc. p.1023.c.2
Conuertit petram in ſtagna aquarum, et rupem in fontes aquarum. p.687.c.1
Non nobis Domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. p.759.c.1
Pſal. 115. *Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. p.740.c.2. et 1057.c.1*
O Domine quia ego ſeruus tuus, et filius ancillæ tuæ. p.839.c.2
Pſal. 117. *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, etc. p.911.c.2*
Impulſus euerſus ſum vt caderem, et Dominus ſuſcepit me. p.1091.c.2
Pſal. 118. *Iuraui, et ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ. p.46.c.1*
Paratus ſum, et non ſum turbatus, vt cuſtodiam mandata tua, ibid.
Aperui os meum, et attraxi ſpiritum. pagina 962. colum.1
Vidi præuaricantes et tabeſcebam. p.1253.c.1
Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam. p.1253.c.1
Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas, etc. p.46.c.2. et 993.c.1. et 1202.c.2
Longe à peccatoribus ſalus. p.197.c.2
Dilexi mandata tua ſuper aurum, etc. p.294.c.2. 721.c.2. et 1129.c.2
Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ, etc. p.393.c.2

Digitized by Google

Bonum mihi quia humiliaſti me, vt diſcam, &c. pag. 603. col. 2.

Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas, &c. p. 721. col. 1.

Pax multa diligentibus legẽ tuã, &c. p. 728. c. 2.

Latum mandatum tuum nimis, p. 796. c. 2.

Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum, p. 813. c. 2.

Ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquiſiui, pag. 851. col. 1.

Non me derelinquas vſquequaque, p. 1090. col. 1.

Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis, &c. pag. 1129. col 2.

Pſal. 119. *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt, &c. p. 1148. col. 2.*

Pſal. 123. *Cum iraſceretur furor eorum in nos forſitan aqua, &c. p. 161.*

Pſal. 125. *Qui ſeminant in lacrymis, in exultatione metent, p. 471. c. 2. et. 987. c. 1. & 988. col. 1.*

Pſal. 126. *Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, &c. p. 470. co. 1. & 1057. c. 1. & p. 1180. c. 1.*

Pſal. 128. *Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores, p. 791. col. 1.*

Pſal. 131. *Si introiero in tabernaculũ domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtrati mei, & donec inueniam locum Domino, &c. pag. 282. col. 2. & 283. col. 1. & 1000. c. 1.*

Ecce audiuimus eam in Ephrata, inuenimus eam, &c. p. 286. c. 1.

Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus, in loco vbi ſteterunt pedes, &c. p. 296. col. 1.

Sacerdotes tui induant iuſtitiã, &c. p. 336. c. 1. et 758. col. 2. Paraui lucernam Chriſto meo, pa. 649. c. 1. Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis. &c. p. 712. c. 2.

Pſal. 132. *Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam. &c. p. 335. c. 1.*

Pſal. 133. *In noctibus extollite manus veſtras, &c. pag. 393. c. 2.*

Pſal. 134. *Qui producit ventos de theſauris ſuis, pa. 705. col. 2.*

Pſal. 135. *Dat eſcam omni carni, p. 1154. c. 2.*

Exinanite exinanite vſque ad fundam. in ea, pagina 1178. col. 2.

Pſal. 136. *Super flumina Babylon. illic ſedimus, etc. p. 716. c. 2. & 914. c. 2. et 1148. c. 2. Obliuioni detur dextera mea, ſi nõ meminero, etc. p. 804. c. 2. In ſalicib. in medio eius ſuſpendimus organa noſtra, p. 914. c. 2. Beatus qui tenebit, & allidet paruulos, etc. p. 1122. c. 2. Adhæreat lingua mea faucibus meis, &c. pag. 1147. col. 2.*

Pſal. 137. *Excelſus dominus, humilia reſpicit, &c. pag. 885. col. 1.*

Pſal. 138. *Mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcet nimis pag. 146. col. 1.*

Dixi forſitan tenebræ conculcabunt me; & nox illuminatio mea, &c. Quia tenebrę obſcurabũtur à te, &c. p. 584. c. 2. & 1067. col. 1. Nox ſicut dies illuminabitur, p. 584. c. 2. & 1067. col. 1.

Pſal. 140. *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum, p. 75. col. 2. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo, pag. 303. c. 2.*

Corripiet me iuſtus in miſ. & increpabit me oleum autem, &c. pag. 1243. col. 2.

Pſal. 141. *In via hac qua ambulabam abſconderunt laqueum mihi, p. 999. col. 2.*

Pſal. 142. *In me turbatum eſt cor meum, p. 772. c. 2.*

Pſal. 144. *Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſcam illorum, &c. pag. 1151. col. 2. & pag. 1154. col. 2.*

Pſal. 146. *Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum, &c. pag. 165. colum. 1. & 829. col. 1. Qui ſanat contritos corde, & alligat contritiones, &c. p. 1024. col. 1.*

Pſal. 147. *Lauda Ieruſalem Dominum, lauda Deũ tuum Sion, quoniam confortauit ſeras portarũ, &c. pag. 45. col. 1. & 823. c. 2. & 970. col. 2.*

Flabit ſpiritus eius, & fluent aquæ, p. 718. col. 2.

Emittit eloquium ſuum terræ, velociter currit ſermo, &c. p. 885. c. 1.

Pſal. 148. *Aquę, quæ ſuper cælos ſunt laudent nomẽ Domini, p. 719. col. 1. Ipſe dixit, & facta ſunt, pag. 1112. col. 1.*

Hymnus omnibus ſanctis eius, filijs Iſrael, populo appropinquanti, &c. pag. 1131. c. 2.

Pſal. 149. *Ad alligandos reges eorum in compedibus &c. p. 59. c. 2. Beneplacitum eſt Domino in populo ſuo, p. 78. col. 2. & p. 1201. c. 2.*

Ex Libro *Prouerbiorum*

Cap. 1. *Vocaui, & renuiſtis, extendi manum meam, & non fuit, &c. Ego quoque in interitu, &c. p. 889. c. 1. Fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum, pag. 999. col. 2.*

Cap. 2. *Si ſapientiam inuocaueris, & inclinaueris cor tuum prudentiæ, &c. tunc intelliges timorem Domini, &c. pag. 721. c. 1.*

Cap. 4. *Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quia ex ipſo vita procedit, p. 727. col. 1.*

Semita iuſtitiæ leuis, p. 851. c. 1. Rem. à te os prauum, & detrahentia labia, &c. p. 1129. col. 1.

Cap. 5. *Bibe aquã de ciſterna tua, & fluenta putei tui, deriuentur fontes tui foras, &c. Habeto eas ſolus, &c. Sit vena tua benedicta, &c. p. 253. c. 2. Deriuentur fontes tui foras, &c. p. 176. c. 2.*

Cerua chariſſima, & gratiſſimus hinnulus vbera eius inebrient te, &c. p. 253. c. 2. & 254. c. 1.

Quare ſeduceris fili mi ab aliena, et foueris in ſinu alterius? Reſpicit Dom. vias hõinis, etc. Iniquitates ſuæ capiũt impiũ, etc. p. 254. c. 2. et 282. c. 2

Pene fui in omni malo, in medio eccleſiæ & ſynagogæ pag. 506. column. 1.

Cap. 6. Nunquid alligabit quis ignem in ſinu ſuo. &c. aut ambulabit quis ſuper prunas, & non comburentur plantæ eius? pag. 470. col. 2.

Mulier pretioſam viri animam capit. p. 470. c. 2.

Cap. 7. Non eſt vir in domo ſua, abijt via longiſſima, ſacculum pecuniæ ſecum tulit, in die plenæ lunæ reuerſurus eſt. &c. p. 169. col. 2. Statim eam ſequitur, quaſi bos ductus eſt ad victimam. p. 847. column. 1. & 966. column. 2. & 1107. col. 2.

Cap. 8. Nunquid non ſapientia clamitat, & prudentia dat vocem. &c. In ſummis verticibus. &c. pag. 395. c. 2.

Iuſti ſunt omnes ſermones mei, non eſt in eis prauum quid. &c. pag. 392. col. 2.

O viri, ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum. Audite quoniam de rebus magnis locutura ſum. &c. pag. 392. col. 2.

Cap. 9. Sapientia ædificauit ſibi domum, excidit. c. 7. propoſuit menſam. &c. pag. 392. column. 1. & 678. col. 2.

Argue ſapientem, & diliget te. p. 1244. c. 1.

Si quis eſt paruulus veniat ad me, & inſipientibus locuta eſt; venite. &c. p. 392. c. 1.

Relinquite infantiam, & viuite, & ambulate per vias prudentiæ. p. 392. c. 2.

Sapientia immolauit victimas ſuas. p. 1057. c. 2.

Cap. 11. Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis; benedictio autem ſuper caput vendentium. pag. 538. c. 1.

Circulus aureus in naribus ſuis, mulier pulchra, & fatua. p. 930. c. 2.

Cap. 12. Non contriſtabit iuſtum quidquid ei acciderit. pag. 548. c. 1.

Nouit iuſtus iumentorum ſuorum animas. Viſcera impiorum crudelia. pag. 1252. c. 2.

Qui odit increpationes inſipiens eſt. p. 1243. c. 2.

Cap. 13. Qui illuſor eſt, non audit cum arguitur. pag. 1243. c. 2.

Cap. 14. Cor quod nouit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio eius non miſcebitur extraneus. pag. 719. c. 2.

Cap. 15. Reſponſio mollis frangit iram, ſermo durus ſuſcitat furorem. pag. 729. c. 1.

Lingua placabilis lignum vitæ. pag. 737. c. 2.

Qui abijcit diſciplinam, deſpicit animam ſuam. Qui acquieſcit increpationibus poſſeſſor eſt cordis pag. 1243. c. 2. Non amat peſtilens eum, qui ſe corripit, nec ad ſapientes graditur. pag. 1244. c. 2.

Abominatio Domini cogitationes malæ. p. 765. column. 2.

Cap. 16. Doctrina ſtultorum fatuitas. pagina 755. col. 2.

Melior eſt patiens viro forti, & qui dominatur animo ſuo expugnatore vrbium. p. 774. c. 2.

Cap. 17. Omni tempore diligit qui amicus eſt, & frater in anguſtijs comprobatur. pag. 545. c. 2.

Cap. 18. Iuſtus accuſator eſt ſui in principio ſermonis. pag. 579. c. 2.

Impius cum in profundum venerit peccatorum contemnit. pag. 891. c. 1.

Mors, & vita in manibus linguæ. p. 962. c. 2.

Cap. 19. Feneratur Domino, qui miſeretur pauperis &c. p. 1242. c. 2.

Cap. 20. Suauis eſt homini panis mendacij. pag. 167. c. 2.

Propter frigus piger arare noluit. pag. 539. c. 2.

Rex qui ſedet ſuper ſolium iudicij, diſſipat omne malum intuitu ſuo. pag. 585. c. 2.

Quis poteſt dicere mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato. &c. pag. 699. c. 2.

Cap. 21. Melius eſt ſedere in angulo domatis, quã cum muliere litigioſa. pag. 117. c. 1.

Regis enim cor in manu Dei p. 125. c. 2.

Melius eſt habitare in terra deſerta, quam cum muliere rixoſa, &c. pag. 776. c. 1.

Cap. 22. Appone cor tuum ad doctrinam meam. &c. pag. 990. c. 2.

Cap. 23. Noli ſubtrahere à puero diſciplinam; ſi enim percuſſeris eum &c. p. 559. c. 2.

Ne intuearis vinum, cum ſplenduerit in vitro color eius. &c. pag. 264. c. 2.

Quando ſederis vt comedas cum principe, diligẽter attende. &c. & ſtatue cultrum in gutture tuo. &c. pag. 265. c. 1.

Ne deſideres de cibis eius, in quo eſt panis mendacij. pag. 1156. c. 2.

Ingrediatur ad doctrinam cor tuum. &c. pagina 991. c. 2.

Fouea profunda eſt meretrix, & puteus anguſtus aliena. pag. 1070. c. 2.

Cap. 24. Qui cogitat malefacere, ſtultus vocabitur, &c. pag. 765. c. 2.

Si ceciderit inimicus tuus ne gaudeas, &c. pag. 793. c. 2.

Per agrum hominis pigri tranſiui, & ecce totum repleuerant vrticæ. pag. 999. c. 2.

Cap. 25. Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit ſapientem, & aurem obedientem. pag. 1244. c. 2.

Lingua mollis confringet duritiam. p. 729. c. 1.

Si eſurierit inimicus tuus ciba illum, & ſi ſitierit, &c. p. 795. c. 2.

Ventus aquilo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahentem. pag. 1129. c. 1.

Cap. 26. Sicut oſtium vertitur in cardine ſuo, ita piger in lecto ſuo. pag. 629. cap. 1.

Sicut carbones ad prunas, &c. ſic homo iracundus ſuſci-

ſuſcitat rixas. pag. 736. c. 1.
Sicut canis qui revertitur ad vomitum ſuum, ſic imprudens, &c. pag. 913. c. 2.
Cap. 27. Laudet te alienus, & non os tuum, extraneus, & nō labia tua. p. 647. c. 2. & 912. c. 2.
Quomodo probatur in conflatorio argentum, &c. ſic homo probatur ore laudantis. pagina 647. colum. 2.
Cap. 28. Qui dat pauperi non indigebit, qui deſpicit deprecantem ſuſtinebit penuriam. pag. 263. colum. 1.
Iuſtus quaſi leo confidens abſque terrore erit. pag. 548. c. 1. & c. 2.
Anima ſaturata calcabit favum, &c. pag. 720. colum. 2
Qui corripit hominem, gratiam poſtea inveniet apud eum, magis quā ille qui per linguæ blandimenta decipit. pag. 1244. c. 2
Cap. 29. Viro qui corripientem dura cervice contēnit, repentinus ei ſuperveniet interitus, &c. pag. 1243. c. 2
Cap. 30. Quis aſcendit in cælum atque deſcendit? Quis continuit ſpiritum in manibus ſuis? pag. 386. c. 1
Tria ſunt difficilia mihi, & quartū penitus ignoro. Viam aquilæ in cælo, &c. & viam viri in adoleſcentia. pag. 174. c. 1
Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ, dicentes affer, affer. pag. 969. c. 1
Cap. 31. Aperi os tuum muto, & cauſis omnium filiorum qui pertranſeunt. Aperi os tuum, & indica iuſtum. pag. 674. c. 2. & 693. c. 1
Laudent eam in portis opera eius, p. 910. c. 1
Mulierem fortem quis inveniet, &c. p. 929. c. 2
Guſtavit, & vidit quia bona eſt negotiatio eius, pag. 1015. c. 2
Conſideravit agrum, & emit eum, p. 1016. c. 1

Ex Libro Eccleſiaſtæ.

Cap. 1. Verba Eccleſiaſtæ filij David, pag. 506. c. 1
Ad locum de quo exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant, pag. 101. c. 1
Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, p. 193. c. 1. & 802. c. 2. & p. 1166. c. 2
Omnia flumina intrant in mare, pag. 264. c. 2. & 1061. c. 2
Cap. 2. Riſum reputavi errorem, & gaudio dixi: quid fruſtra deciperis? pag. 715. c. 1
Cap. 4. Cuſtodi pedem tuum ingrediens domum Domini, &c. Multo enim melior eſt obedientia, quam ſtultorum victimæ, &c. p. 1280. c. 2.
Cap. 5. Dulcis eſt ſomnus operanti, ſive parum comedat, ſive multum. Saturitas autem, &c. pag. 605. c. 2
Cap. 7. Ira in ſinu ſtulti requieſcit, pag. 912. c. 1. & 914. col. 2
Melius eſt ire ad domum luctus, quam ad domū convivij, p. 914. c. 1. & 1068. c. 2
In illa finis cunctorum admonetur hominum, &c. pag. 914. c. 1
Cor ſapientium ubi triſtitia eſt, & cor ſtultorum ubi lætitia, ibid. c. 2
Inveni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum eſt & ſagena cor eius, &c. p. 170. c. 1. & 1070. c. 2
Melior eſt dies mortis die nativitatis, pag. 1058. colum. 2
Cap. 9. Oleum de capite tuo non deficiat, p. 1255. colum. 1
Cap. 10. Muſcæ morientes perdunt ſuavitatem unguenti, p. 836. c. 2
Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit, p. 1108. c. 2. & 1109. colum. 2
Qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber, pagina 1130. c. 1
Cap. 11. Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminiſſe debet tenebroſi temporis, &c. p. 822. c. 2
Lætare iuvenis, & ſcito quia pro his omnibus adducet te Deus in iudicium, &c. pag. 1250. c. 1
Cap. 12. Ibit homo in domum æternitatis ſuæ, pag. 577. c. 2
Verba ſapientum ſicut ſtimuli ſunt, &c. pagina 1066. c. 2
Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicium, pro omni errato, &c. pag. 1250. c. 1

Ex Canticis.

Cap. 1. Oculi tui columbarum, pag. 92. c. 2
Oleum effuſum nomen tuum, p. 336. c. 1. & 305. colum. 2
Similitudines muri faciemus tibi, cum diſtinctionibus argenti, &c. pag. 260. c. 1
Meliora ſunt ubera tua vino, pag. 265. c. 2. & 580. c. 2
Exultabimus & lætabimur in te, memores uberum tuorum, &c. p. 593. c. 2
Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, &c. pagina 607. c. 2
Trahe me poſt te, & curremus in odorem, &c. p. 873. c. 2
Dum eſſet Rex in accubitu ſuo nardus mea dedit odorem, &c. p. 920. c. 1
Cap. 2. Ecce iſte venit ſaliens in montibus, &c. p. 39. c. 1. & 199. c. 1. & 463. c. 1
Vox turturis audita eſt in terra noſtra, p. 40. c. 2. & 196. c. 1

Columba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ; oſtende mihi faciem tuam; &c. pag. 51.c.2.& 936 c.2
En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum, reſpiciens per feneſtras, &c. pag.199. c.1
Ordinauit in me charitatem,p.536.c.2.& 933. c.2 & 1049.c.2
Similis eſt dilectus meus hinnulo ceruorum, pag. 961.c.1
Cap.3. Quæ eſt iſta,quæ aſcēdit per deſertū ſicut virgula fumi,&c.p.102.c.1.et 303.c.1.et 936. colum.2
Egredimini filiæ Sion,& videte Regem Salomonem,&c.p.200.c.1.
In lectulo meo quæſiui per noctē,quem diligit anima mea,p.393.c.2
Tenui eū,nec dimittā,p.593. c.2.& p.1154.c.1
Columnas eius fecit argenteas, p.758.c.2
Cap.4. Vadam ad montem mirrhæ, p.41. c.2
Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata eſt,&c. p.166.c.2.
Sicut vitta coccinea labia tua, &c. pag. 735.c.2
Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, &c. p. 1132. col.2. Mel, & lac ſublingua tua, p.1147.c.2
Cap.5. Surrexi vt aperirē dilecto meo: manus meę diſtillauerunt myrrham, &c. p.41.c.2
Vna eſt columba mea, p.91.c.1
Electus ex millibus, ſicut malus inter ligna ſyluarum,&c.p.203.c.1.
Sub vmbra illius quē deſideraueram ſedi,&c.ibi.
Crura eius columnæ marmoreæ, p.126.c.1.& 313.c.2.
Quæ fundata ſunt ſuper baſes aureas, p.1181.c.2
Manus eius tornatiles aureæ, &c. p. 244.c.2. & 910. c.1. & 306.c.2. Meſſui myrrham cum aromatibus meis,&c.p.1067.c.2. Labia eius diſtillantia myrrham primam, p.1129. c.1
cap.6. Terribilis vt caſtrorum acies ordinata. pagina 964.colum.2
Dentes tui ſicut grex tonſarum,&c.pag.1129.c.1
Cap.7. Quam pulchri greſſus tui in calceamentis, &c. p.205.c.1
Venter tuus ſicut aceruus tritici vallatus liliis, p.972.c.2
Noua,& vetera dilecte mi ſeruaui tibi,p.1019.c.1
Cap.8. Sub arbore malo ſuſcitaui te, ibi corrupta eſt mater tua, &c. pag 227.c.2
Fortis vt mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio, p.278.c.2. & 757.c.2. & 936. c.2. & 1056. c.2
Ducam te in domum matris meæ, ibi me docebis, &c.p.469 c.1
Quæ eſt iſta quæ aſcendit de deſerto delitiis affluens, p.665. c.2
Pone me vt ſignaculū ſupra cor tuum,p. 1132.c.2
Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorū, &c. p.1132.c.2

Ex Libro Sapientiæ.

Cap.1. Deus cordis ſcrutator eſt verus, pagina 570. colum.1.
Cap.2. Vino pretioſo,& vnguentis nos impleamus, non prætereat nos flos temporis, &c. pag.930. colum.1
Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. pag.968.c.2
Cap.3. Deus tentauit illos,&c.tanquam aurum in fornace probauit illos, p.147.c.2.& 816. c.2. & 1057.c.2
Viſi ſunt inſipientium mori, illi autem ſunt in pace, &c. pag.1057.colum.2
Etſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes illorum immortalitate plena eſt,&c.pag.1057. colum.1
Cap.5. Stabunt iuſti in magna conſtantia, pagina 391.c.1
Cap. 6. Initium illius verisſima eſt diſciplinæ concupiſcentia, p.720. col.2
cap.8. Accipite diſciplinam meam, et non pecuniā, doctrinam magis, quàm aurum eligite,etc. pag. 391.col.2
Qui me inuenerit inueniet uitam; & hauriet ſalutem à Domino, ibid.
Non habet amaritudinem conuerſatio illius; neq; tædiū conuictus illius, ſed læt.&c. p.1154.c.1
Qui me inuenirit inueniet uitam & hauriet ſalutem à Domino, ibid.
cap.10 Oſtendit illi regnum Dei,& dedit illi ſcientiam ſanctorum, pag 838.c.2
cap.11. Omnia in menſura, & numero,& pondere diſpoſuit, p.546.c.2
Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur,p.1254. colum.1
cap.12. Tu ante Deum cum tranquilitate iudicas, pag.775.c.2
cap.16. Vt ſcirent filij tui, quos dilexiſti Domine, quoniam non natiuitatis fructus paſcunt homines, ſed ſermo tuus, &c. p.114.col.2
cap.17. Cùm ſit timida nequitia dat teſtimonium condemnationis,etc.pag. 549.c.1
cap. 18 In veſte poderis totus erat orbis terrarum. pag.339 col. 1.et 256.col. 1
Magnificentia tua in diademate capitis illius ſcripta erat.353.col.2
Properans homo ſine querela deprecari populis proferens ſeruitutis ſuæ ſcutum orationem, et per incenſum deprecationem allegans reſtitit iræ etc.pag.604.colum.1

Digitized by Google

Ex Eccleſiaſtico.

Cap.2. *Fili accedens ad ſeruitutem Dei ſta in timore.&c. pag. 166.colum.2*

Væ diſſolutis corde,qui non credunt Deo.&c. pag. 992.colum.1

Cap.3. *Auris bona audiet cum omni concupiſcentia ſapientiam.pag.989.col.1*

Qui honorat patrem ſuum,vita viuet longiore.&c. pag.1120.col.2

In opere,& ſermone,& omni patientia honora patrem tuum.&c.p.1120.colum.2

Eleemoſyna Patris non erit in obliuione &c. pag. 1120.colum.2

Cap.4. *Nō ſit porrecta manus tua ad accipiendum; & ad dandum collecta. pag.1255.colum.1*

Cap.5. *Ne tardes conuerti ad dominum,& ne differas de die in diem,p.52.c.1.& 623.c.1.*

Ne dixeris peccaui,& quid mihi accidit triſte? Altiſſimus eſt patiens redditor. De propitiato peccato noli eſſe ſine metu,&c.p.52.c.2.

Subito enim ueniet ira illius.&c.p.623. col.2.

Excelſo excelſior eſt alius:& ſuper hos quoque eminentiores ſunt alij,&c.p.684.c.2.

Cap.6. *Eſt amicus ſecundum tempus ſuum, & non permanebit in die,&c.p.545.c.2.*

Eſt amicus ſocius menſe,et non permanebit in die neceſſitatis.p.545.c.2.

Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos,&c.p.729.col.2.

Cap.7. *Noli quærere fieri iudex, niſi ualeas uirtute irrumpere iniquitates, &c. pag.674.col.2 & 842. col.2.*

Humilia ualde ſpiritum tuum, quoniam uindicta carnis impij, ignis,& uermis, pag. 1221.col.2.

Nemo poteſt corrigere quem Deus deſpexerit, pag. 998.col.1.

Cap.9. *Omnis mulier quæ eſt fornicaria, quaſi ſtercus in uia conculcabitur,p.744.c.1.*

Cap. 11. *Eſt homo marcidus, egens recuperatione plus deficiens virtute,&c. Et oculus Dei reſpexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate, &c.pagin. 585.col.2.*

Ante mortem nenimem beatam dicas.p.972.c.2.

Cap.12. *Humiliare Deo, & expecta manus eius p. 201.colum. 1.*

Omne animal diligit ſibi ſimile.p. 454. colum.1.

Cap.14. *Memor eſto quoniam mors non tardat.pag. 822.colum. 2.*

Nequam eſt oculus liuidi.pag.1128.colum.1.

Cap. 18. *In omni dato nō des triſtitiā verbi mali; Nonne verbum ſuper datum bonum, &c. pagina 722.colum.1*

Cap. 19. *Qui ſpernit modica,paulatim decidet.pag. 762.colum. 2.*

Cap. 20. *Sapientia abſconſa, & theſaurus inuiſus quæ vtilitas in utriſque.pag.210.colum.1.*

Cap. 20. *Quam bonum eſt,correptum manifeſtare, pœnitentiam.pag.1244.col.2.*

Ca.21. *Stuppa collecta ſynagoga peccātiū.p.506.c.1*

Fatuus in riſu exaltet vocem ſuam. &c. pagina 714.colum. 2.

Cap.23. *Oculi Domini multo plus lucidiores ſunt ſuper ſolem.pagin.584.col.2.*

Circumſpicientes omnes vias hominum,& profundum abyſſi, & hominum corda intuentes. &c. pag.584.col.2.

Gloria magna eſt ſequi Dominum.p.739. col.2.

Iurationi ne aſſueſcas os tuum; Multi enim caſus in illa.&c.pag.785.col.2.

Sicut ſeruus interrogatus aſſidue, à liuore non minuitur: ſic omnis iurans &c. ibidem.

Vir multum iurans implebitur iniquitate. &c. p. 786. colum. 1.

Cap.24. *Ego ex ore altiſſimi prodiui,primogenita ante omnem creaturam.pag.124.col.2.*

A generationibus meis adimplemini p.178.c.2.

Thronus meus in columna nubis.pag. 392. col.1.

In hæreditate Domini morabor; & dixit mihi; in Iacob inhabita &c. pag.292. col.1.

In Sion firmata ſum, & in ciuitate ſanctificata ſimiliter requieui. &c.pag.292 col.2.

Ego effudi flumina; ego quaſi trames aquæ. &c. Ego quaſi fluuij dorix. &c. Dixi rigabo hortū meum plantationum.&c.p.292. col.2.

Ecce factus eſt mihi trames abundans; & fluuius meus appropinquauit ad mare. Quoniam doctrinam quaſi ante lucanum illumino omnibus &c.p.292. col.1.

Poſuit Dauid puero ſuo; Excitare regem ex ipſo fortiſſimum. &c.ibid.c.1.

Qui implet quaſi Phiſon ſapientiam, & quaſi Tygris in diebus nouorum. &c. ibid.

Qui mittit diſciplinam ſicut lucem; & aſſiſtens quaſi Gehon in die Vindemiæ.pag.393. col.1.

Qui perficit primus ſcire ipſam: & infirmior non inueſtigabit eam. &c.pag. 393. col. 2.

Qui edunt me adhuc eſurient. &c. pag. 698.col. 1.& 721. c.1.

Cap. 25. *In tribus placitum eſt ſpiritui meo, quæ ſunt probata coram Deo,& hominibus.Concordia fratrum,& amor proximorum. &c. pagin. 736.col. 1.& 253.col.1.*

Cap.26. *Gratia ſuper gratiā mulier ſancta, & pudorata.pag.179 col.1.& 254. col. 2.*

Sicut ſol oriens mundo in altiſſimis Dei,ſic mulieris bonæ ſpecies.&c.pag. 254. col. 2.

Lucerna lucens ſuper candelabrum ſanctum. &c. pag.255.col.1.

Columnæ aureæ ſuper baſes argenteas, & pedes firmi ſuper plantas ſtabilis mulieris. pagina 255. colum. 1
Fundamenta æterna ſuper petram ſolidam, & mandata Dei in corde mulieris, &c. ibid.
In duobus contriſtatum eſt cor meum; & in tertio iracundia mihi aduenit. Vir bellator deficiens per inopiam. &c. pag. 623. colum. 2
cap. 27. Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis. pag. 348. colum. 1
cap. 28. Vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium. &c. pagina 736. columna 1.
Suſurro & bilinguis maledictus. &c. ibid.
Lingua tertia multos commouit, & diſperſit illos de gente in gentem. &c. ibid.
Qui vindicari vult à Domino inueniet vindictam. &c. relinque proximo tuo nocenti. &c. pag. 816. col. 1. & 1255. col. 1
Sepi aures tuas ſpinis, & linguam nequam noli audire. pag. 1129. col. 1
Memorare timorem Domini & non iraſcaris proximo deſpice ignorantiam proximi. pag. 1255. columna 2
Homo homini ſeruat iram, & à Deo quærit medelam? pag. 1255. colum. 2
Memento nouiſſimorum, & deſine inimicari. pagina 1255. colum. 2
Cap. 31. Intellige quæ ſunt proximi, ex te ipſo. pagina 1252. col. 2
Cap. 32. A filijs tuis caue, & à domeſticis tuis attende. pag. 1057. col. 1
Cap. 33. Si eſt tibi ſeruus, ſit tibi quaſi anima tua, quaſi fratrem ſic eum tracta. pagina 884. columna 1.
Panis, & diſciplina, & opus ſeruo. ibid. colum. 2.
Cap. 34. Timentis Dominum, beata eſt anima eius. &c. pag. 1056. c. 1
Cap. 35. Oratio humiliantis ſe nubes penetrat. pagina 303. colum. 2
In omni dato hilarem fac vultum tuum, & in exultatione ſanctifica decimas tuas. Da altiſſimo ſecundum data eius. &c. pagina 576. columna 2.
Cap. 38. Fili in tua infirmitate, ne deſpicias te ipſum, ſed ora Dominum, & ipſe ſanabit te. Auerte à delicto, & dirige manus. &c. pagina 574. columna 1.
Da ſuauitatem, & memoriam ſimilaginis, & impingua oblationem. pagina 574. col. 2
Da locum medico. ibid.
Qui delinquit in conſpectu eius qui fecit eum, incidet in manus medici. ibid.
Memor eſto iudicij mei; ſic enim erit & tuum. &c. pag. 861. col. 2
Cap. 39. Dominus ſpiritu intelligentiæ replebit illũ. &c pag. 60. col. 2
Cor ſuum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum. &c. pagina 529. columna 2.
Cap. 40. Iugum graue ſuper filios Adam, à die exitus ventris de ventre matris. &c. pagina 1148. columna 1.
Cap. 44. Laudemus viros glorioſos. &c. pagina 613. columna 1.
Enoch placuit Deo, & tranſlatus eſt in paradiſum, ut det gentibus pœnitentiam. pagina 1213. columna 1.
Multam gloriam fecit Dominus magnificentia ſua à ſæculo. pagina 913. col. 1
cap. 45. Cinxit illum tintinabulis aureis plurimis in gyro dare ſonitum. &c. pagina 339. columna 2. & 320. col. 1
Circumcinxit eum zona gloriæ, & induit eum ſtolam gloriæ, & coronauit eum. &c. pagina 351. colum. 2. & 452. colum. 1
Corona ſuper mitram eius expreſſa ſigno ſanctitatis. pag. 393. colum. 2
Cap. 50. In aſcenſu altaris ſancti gloriam dedit ſanctitatis. &c. pag. 337. colum. 2
In accipiendo partes de manu Sacerdotum, & ipſe iuxta aram, & circa illum corona fratrum. Quaſi plantatio cedri in monte Libano. pagina 337. colum. 2
Oblatio Domini in manibus ipſorum coram omni Synagoga Iſrael, & in conſummatione fungens in ara. &c. pag. 338. col. 1
Tunc exclamauerunt filij Aaron, in tubis productilibus ſonuerunt. &c. pag. 338. colum. 1
Tunc omnis populus ſimul properauerunt, & ceciderunt in faciem ſuper terram, adorare Dominum. &c. ibid.
Et amplificauerunt pſallentes in uocibus ſuis. &c. p. 338. colum. 1
Et rogauit populus Dominum excelſum in prece. &c. ibid. Tunc deſcendens manus ſuas extulit in omnem congregationem filiorum Iſrael. &c. pag. 338. col. 2

Ex Iſaia.

cap. 1. Vinum tuum mixtum eſt aqua. pagina 754. columna 2.
Lauamini mundi eſtote, auferte malum. &c. pagina 765. colum. 2. à planta pedis uſque ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas. &c. pagina 820. colum. 1
Dabo iudices ſicut prius, & cõſiliarios ſicut antiquitus. pag. 885. colum. 1
Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis. &c. pagina 936. colum. 2

Niſi

Niſi Dominus reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus. &c. pagina 988. col. 2. & 999. columna 1.

Cap. 2. *Erit in nouiſſimis diebus, preparatus mons domus Domini. &c. pagina 203. colum. 2. & 287. colum. 1*

Ingredere in petram, & abſcondere in foſſa humo. pag. 1174. colum. 1

Cap. 3. *Dabo adoleſcentulos principes eorum, & illuſores dominabuntur. &c. pag. 885. colum. 1*

Cap. 5. *Vinea Domini exercituum &c. expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas. Auferam ſepem eius. &c. pag. 246. colum. 1*

Vae qui trahitis peccata ſua ſicut teſtem longam. pag. 282. colum. 2

Platauit vineam, & ædificauit turrim in medio eius. pag. 431. colum. 1

Quid debui facere & non feci? pag. 906. colum. 2 & 918. colum. 1. & 989. colum. 2

Vae qui dicitis bonum malum, ponen tes lucem tenebras. &c. pag. 964. colum. 1

Triginta modij ſementis facient modios tres. &c. pag. 1010. colum. 2

Vinea facta eſt dilecto meo, in cornu filio olei. &c. pag. 1130. colum. 1

Cap. 6. *Regem Dominum exercituum vidi oculis meis pag. 182. colum. 2*

Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum. ib. Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth. pag. 453. colum. 1

Et quæ ſub ipſo erant replebant templum. pag. 606. colum. 2

Cap. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium. &c. p. 274. colum. 1.*

Si non crediderítis non intelligetis. p. 1110. col. 2. & 1112. colum. 2.

Cap. 8. *A Dño qui habitat in mõte Siõ. p. 288. c. 1.*

Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine. &c. pag. 401. colum. 1.

Accelera ſpolia detrahere. pag. 968. colum. 1.

Cap. 9. *Et princeps pacis. p. 284. c. 1. & 727. col. 2.*

Super ſolium Dauid, et ſuper regnum eius ſedebit. &c. pag. 315. colum. 1.

Factus eſt principatus eius ſuper humerum eius. p. 362. colum. 2.

Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon, & Nephthali & nouiſſime aggrauata eſt via maris, &c. pag. 489. colum. 2.

Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam. ibid.

Lætabuntur coram te, ſicut qui lætantur in meſſe. &c. pag. 471. colum. 2. & 873. colum. 2.

Sceptrum exactoris eius ſuperaſti. pag. 591. col. 2.

Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. p. 727. c. 2. Multiplicaſti gentem, & multiplicaſti lætitiam. &c. p. 873. colum. 2.

Cap. 10. *Subtus gloriã eius ſuccenſa ardebit, quaſi combuſtio ignis, et erit lumen Iſrael in igne. &c. pag. 770. col. 1.*

Inuenit quaſi nidum manus mea, fortitudinem populorum. &c. pag. 964. colum. 2.

Cap. 11. *Leo ſicut bos comedet paleas. p. 62. colum. 1*

Requieſcet ſuper eum ſpir. Domini. pagin. 218. c. 1. & 1023. colum. 1.

Delectabitur infans ab vbere, ſuper foramine aſpidis. &c. 961. colum. 2.

Cap. 12. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. pag. 177. col. 1. & 462. colum. 2.*

Cap. 13. *Requieſcent ibi beſtiæ, & replebuntur domus eorum draconibus. pag. 969. colum. 1.*

Cap. 14. *Dicebat in corde ſuo; in cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei. &c. pagin. 115. colum. 2.*

Quomodo cecidiſti de cœlo Lucifer. &c. p. 944. c. 2. & pag. 1237. colum. 2.

Cap. 21. *Quærens quære, & apud me habita. p. 336. colum. 2.*

Cap. 22. *Erit quaſi pater habitantibus Ieruſalem. Dabo clauem Dauid ſuper humerum eius. &c. pag. 1280. col. 1.*

Pigam illum paxillum in loco fideli, & ſuſpendent ſuper eum omnem gloriã domus patris eius. &c. pag. 1180. colum. 1.

Cap. 26. *Anima mea deſiderauit te in nocte. pagin. 394. colum. 1.*

Domine in anguſtia requiſierunt te &c. pagin. 603. colum. 1.

Morientes igitur non viuant, Gigantes qui te oppreſſerunt. &c. pagin. 621. colum. 2.

Cap. 28. *Pallium breue eſt, vtrumque operire non poteſt. pag. 625. colum. 2.*

Percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. pag. 966. colum. 1.

Delebitur fœdus veſtrum cum morte. &c. pagin. 966. colum. 1.

Tantummodo ſola vexatio intellectum dabit auditui. pag. 1142. colum. 1

Cap. 29. *Væ Ariel, Ariel ciuitas, quam expugnauit Dauid. pag. 314. colum. 2.*

Populus iſte labijs ſuis glorificat me, cor autem eorũ &c. p. 621. c. 2. & 1124. c. 2. & 1131. c. 1

Conuertetur libanus in Charmel, & Charmel in ſaltum. &c. pag. 1139. colum. 1.

Cap. 30. *Præparata eſt ab heri Tophet, à Rege preparata profunda. &c. pag. 770. colum. 2.*

Cap. 31. *Dixit Dominus cuius ignis eſt in Sion, p. 288. colum. 1.*

Cap. 33. *Ipſi videbunt gloriam Domini, & decorẽ Dei noſtri. pag. 78. col. 2.*

Angeli amarè flebunt. pag. 731. colum. 2.

Cap. 34. *Victima Domini in Boſra, & interfectio. &c.*

&c.pag.1231. colum.1.

Cap.35. *Tunc aures ſurdorum patebunt.&c.1146. colum.1.*

Deus ipſe veniet & ſaluabit nos. tunc aperientur oculi cæcorum.pag.1159.colum. 1.

Cap. 38. *Conuertit Ezechias faciem ſuam ad parietem.pag. 323. col. 2.*

Sicut pullus hirundinis ſic clamabo, meditabor vt columba.&c.pag.849. colum. 1.

Cap.40. *Vox clamantis in deſerto. p. 11. colum. 2.*

Conſolamini popule meus dic.t Deus veſter, loquimini ad cor Ieruſalem. &c. pag. 13. colum. 1. & 992.colum.1.

Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius. &c. pagin. 760.colum.1.& 1082.colum.2.

Exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Ieruſalem.&c.pagin.1048. colum. 2.

Cap. 42. *Ecce ſeruus meus ſuſcipiam eum, electus meus.&c.pag.78.colum.2. & 669. colum.2.*

Non clamabit, neque audietur uox eius foris, calamum.&c.pagin.212.colum. 1. & 974. col. 1.

Complacuit ſibi in illo anima mea. pagin. 1201. colum.2.

Non erit triſtis, neque turbulentus pag.212. c. 2.

Dedi ſpiritum meum ſuper eum, iudicium gentibus proferet &c.pag. 674. colum.1.

Cap.43. *Dic tu iniquitates tuas prior ut iuſtificeris, pagin.50.colum.1.*

Cùm tranſieris per aquas tecum ero, & flumina non operient te.pag.546.colum.2.

Ego ſum ego ſum ipſe qui deleo iniquitates tuas propter me.pag.575.colum.1.

cap.44. *Deleui vt nubem iniquitates tuas.&c. pag. 215.colum.1.*

cap.47. *Vtinam attendiſſes ad mandata mea; facta fuiſſet ſicut flumen pax tua. pagina 731. col. 2.*

cap. 48. Ego Dominus Deus iuſtus docens te vtilia. pag. 391. colum.2

cap. 49. *Nunquid tolletur à forti præda? aut quod captum fuerit à robuſto. &c. pagina 966. columna.2*

Cap.50. *Faciem meam non auerti ab increpantibus &c.pag. 789.colum.2*

cap. 51. *Non eſt qui ſuſtentet eam ex omnibus filijs quos genuit. pag.213.col.1*

Filij tui proiecti ſunt, dormierunt in capite omniũ viarum: ſicut Orix illaqueatus &c. ibid.

Incuruare, vt tranſeamus pag.169.colum.1

Attendite ad petram vnde exciſi eſtis. pag. 1174. columna 1.

cap.52. *Iniquitates eorum ipſe portabit.pagina 207. columna 2.*

Mundamini qui fertis vaſa Domini.pagina 217. columna 2.

Peccatis noſtris venundati ſumus. pagina 401. columna 1.

cap.53. *Generationem eius quis enarrabit? pagina 203.colum.2*

Quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet &c.pagin.206. colum. 1. & 212.colum.1.& 704. colum.1

Poſuit in eo Dominus iniquitates omnium noſtrũ. pag. 207.colum.2

Iniquitatem non fecit, nec dolus fuit in ore eius. pag.211.colum.1

Langores noſtros ipſe tulit. pagina 518. colum.1

Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum. pagina 727. colum.2

Aſcende ſicut virgultum, & ſicut radix de terra ſitienti. pag.972.colum.1

cap.54. *Ad punctum & in modico dereliqui te, & in miſerationibus &c. pag.1090.colum.2*

Ponam vniuerſos filios tuos doctos à Domino. pag. 1100.colum.1

Ego creaui fabrum ſufflantem in igne prunas, & proferentem vas.&c. pag. 562.col.1

cap.55. Omnes ſitientes venite ad aquas. &c. pag. 467.colum. 2.& 1036.columna 2. & 1094. columna 1.

Ecce gentem, quam neſciebas, vocabis, & gentes quæ te non nouerunt.&c.pag.883 col.1

Quare appenditis argentum non in panibus. &c. pag.1093.col 2

Comedite bonum, & delectabitur in craſſitudine. pag.1094.col.1

cap.56. *Canes impudentiſſimi neſcierunt ſaturitatem. pag. 166.col.2*

cap.57. *Impij quaſi mare feruens quod quieſcere non poteſt. pag.728.col.1*

Creaui fructum labiorum pacem. pagina 735. columna 2.

cap. 58. *Clama neceſſes quaſi tuba exalta vocem tuam.&c.pag.1052.col.1*

Vocaberis ædificator ſepium. &c. pagina 1130. columna 1.

cap.60. *Qui ſunt iſti qui vt nubes volant. &c. pag. 90.col.1.& 498.col.1*

Ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore.&c.pag.757.col.1

cap. 61. Spiritus *Domini ſuper me, eo quod vnxerit me; ad annunciãdum manſuetis miſit me. &c. pag.75.col.2.& 911.col.1*

cap.62. Vo*caberis voluntas mea. pagina 976. columna 1.*

cap.63. *Quis eſt iſte, qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra? &c. pag.516.colum.2*

cap.64. *Cecidimus quaſi folium vniuerſi; & iniquitates noſtræ. &c. pag.61.col.2*

cap.65. *Quæſierunt me, qui ante non interrogabant. &c. Dixit ecce ego ad gentem quæ non inuocabat*

latitiam meam. pag. 883. col. 1
Penitus fortuna menſam, pag. 1155. col. 2
Cap. 66. *Super quem requieſcet Spiritus meus, niſi ſuper humilem, &c. p. 201. col. 1*
Vermis eorum non moritur. pagina 1231. columna 1.
Egredientur, & videbunt cadauera, &c. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. & erunt vſque ad varietatem viſionis omni carni. pag. 1236. c. 2.

Ex Ieremia.

Cap. 1. *Ollam ſuccenſam ego video. pagina 153. columna 1.*
Ab Aquilone pandetur omne malum. pag. 306. colum. 2.
Dedi te in ciuitatem munitam, & in columnam ferream, & in murũ æneum, ſuper omnem terram, &c. p. 401. col. 2
Cap. 2. *Quid inuenerunt in me patres veſtri iniquitatis; quia elongauerunt à me, &c. p. 192. columna 1*
Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, &c. ibid. col. 2
Sanctus Iſrael Domino primitiæ frugum eius pag. 679. col. 2
Ego te plantaui vineam electam, omne ſemen verum, &c. p. 1127. col. 1
Porta eius deſolamini vehementer. pagina 1175. colum. 1
Cap. 3. *Dabo eis ſecundum cor meum, & paſcent eos paſcentes cum ſcientia. pag. 885. c. 1*
Deus enim appropinquans ego ſum, & non Deus procul. p. 1141. col. 2
Cap. 4. *Ne forte: grediatur vt ignis indignatio mea, propter malitiam, &c. pag. 263. col. 2*
Laua à malitia cor tuum, vt ſalua fias. Vſquequo morabuntur in te cogitationes, &c. ibid.
Iurabis, viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iuſtitia. pag. 717. c. 1
Cap. 5. *Equi amatores, & emiſſarij facti ſunt, vnuſquiſque ad vxorem proximi, &c. p. 166. c. 2*
Cap. 6. *Quem conteſtabor vt audiat? ecce incircunciſæ aures eorum, &c. p. 989. c. 2*
Cap. 7. *Aedificauerunt excelſa Tophet, quæ eſt in valle filij Hennon. &c. p. 798. c. 1*
Dies veniunt dicit Dominus, & non dicetur amplius Tophet, &c. p. 770. c. 1
Cap. 8. *Omnes conuerſi ſunt ad curſum ſuum, quaſi equus impetu vadens ad prælium, p. 603. c. 1*
Cap. 9. *Vnuſquiſque ſe à proximo ſuo cuſtodiat, &c. p. 1057. c. 1*
De malo ad malum egreſſi ſunt, pagina 1252. columna 1.
Cap. 12. *Prope es tu ori eorum, & longe à renibus eorum, &c. p. 1131. col. 1*
Congrega eos quaſi gregẽ ad victimã, &c. p. 1231. colum. 1
Cap. 16. *Ecce ego mittam piſcatores, & venatores, qui venentur vos de omni colle, &c. pag. 227. colum. 1*
Cap. 17. *Prauum eſt cor hominis, & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? ego Dominus, &c. pag. 570. col. 1*
Perdix fouit quæ non peperit, pagina 587. columna 1.
Erit quaſi myrica in deſerto, & non videbit, cum venerit bonum. pag. 861. c. 1
Cap. 18. *Si pœnitentiam egerit gens illa, agam & ego pœnitentiam, &c. p. 1251. c. 2*
Cap. 19. *Ecce ego inducam afflictionem ſuper locũ iſtum, ita vt omnis qui audierit illam, tinniãt aures eius. Eo quod dereliquit me, &c. p. 769. colum. 1*
Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non vocabitur amplius locus iſte Tophet. &c. ibidem.
Ponam ciuitatem illam ſicut Tophet, & erunt domus Ieruſalem, &c. p. 770. c. 1
Cap. 23. *Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant. Non loquebar ad eos, &c. p. 853. col. 1. & 1052. c. 2*
Cap. 25. *Facta eſt terra eorum in deſolationem à facie iræ columbæ. p. 93. c. 2*
Cap. 28. *Væ qui opus* Domini *facitis negligenter, pag. 470. c. 2*
Cap. 31. *Mulier circumdabit virum p. 176. c. 1. & 972. c. 1*
Dabo legem meam in viſceribus eorum, pag. 992. colum. 1.
Cap. 32. *Aedificauerunt excelſa Baal, quæ ſunt in valle filij Ennon, &c. p. 769. c. 1*
Cap. 35. Introduces *eos in domum Domini in vnã exedram theſaurorum. p. 322. c. 2*
Cap. 46. *Ceciditq; vir ad proximum ſuum, & dicent: Surge, et reuertamur ad populum noſtrum, &c. à facie gladij columbæ. p. 93. c. 2. & 94. c. 1*
Victima Domini in terra Aquilonis, &c. p. 1231. columna 1.
Cap. 48. *Maledictus qui prohibet gladium ſuum à ſanguine. p. 1191. c. 1*
Cap. 50. *Diſperdite ſatorem de Babylone, etc. à facie gladij columbæ. p. 93. c. 2*
Cap. 52. *Decem et octo cubiti altitudinis erant in columna vna, et funiculus, etc. pagina 318. colum. 2*

Ex

Ex Michæa.

cap. 3. *Principes eius in muneribus iudicabant, & Sacerdotes eius in mercede docebant. &c. pag. 1052. col. 2*

cap. 7. *Vir fratrē ſuum ad mortem venatur. pagina 462. colum. 2*

Filius contumeliam facit patri, & filia conſurgit. &c. pag. 1049. col. 2

Ex Abacuc.

cap. 1. *Super omnem munitionem ridebit: comportabit aggerem, & capiet eam. pagina 172. columna 2.*

cap. 2. *Si moram fecerit expecta eum. pagina 1090. colum. 1*

cap. 3. *Ante faciem eius ibit mors. pagina 41. columna 2.*

Incuruati ſunt colles mundi ab itineribus æternitatis eius. pag. 1249. colum. 2

Ibi abſcondita eſt fortitudo eius. pagina 315. columna 1.

Cornua in manibus eius. pag. 411. colum. 2

Ex Aggæo.

cap. 1. *Domus mea deſerta eſt, & vos feſtinatis vnuſquiſque in domum ſuam. pagina 837. colum. 2 & 838. colum. 1*

Populus iſte dicit. Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ. & factum eſt verbum Domini in manu Aggei. &c. Nunquid vobis tempus eſt, vt habitetis. &c. pag. 837. col. 1

Reſpexiſti ad amplius, & ecce factum eſt minus, & intuliſtis in domum, &c. pagina 838. columna 1.

cap. 2. *Si tulerit homo carnem ſanctificatam, in ora veſtimenti ſui. pag. 117. colum. 1*

Magna erit gloria domus iſtius, pluſquam primæ. pag. 275. colum. 1. & 283. colum. 2

Aſcendite in montem portate ligna, & ædificate domum, & acceptabilis, &c. pagina 332. columna 1.

Interroga Sacerdotes legem. pagina 366. colum. 2. & 1177. colum. 2.

Ex Zacharia.

cap. 1. *Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. p. 934. colum. 1*

cap. 5. *Video falcem volantem longitudine cubitorum viginti; & latitudine cubitorum decem, & ingredietur domum iurantis nomine meo. &c. pag. 768. colum. 1*

cap. 6. *Ecce vir nomen eius, & ædificabit templum domino. p. 284. col. 1.*

Cap. 7. *Cum ieiunaretis, & plangeretis, nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi, &c. pag. 144. c. 1.*

Cap. 9. *Ecce rex tuus venit iuſtus, & Saluator, pag. 415. colum. 1.*

Loquetur pacem gentibus, pag. 727. c. 1.

Cap. 11. *O paſtor, & idolum, p. 761. c. 2.*

Cap. 13. *Non operientur pallio ſaccino, ut mentiantur, p. 15. col. 2. & 853. col. 2.*

In illa die erit fons patēs domui Dauid, pag. 383. columna 2.

In illa die confundentur prophetæ, vnuſquiſque ex viſione ſua, &c. p. 853. col. 2.

Cum prophetauerit quiſpiam vltra, dicent ei pater eius, & mater eius, qui genuerunt eum: non viues, quia mendacium locutus es. &c. pag. 853. columna 2

Ex Malachia.

Cap. 1. *Non eſt mihi voluntas in vobis dicit Dominus exercituum, et munus non ſuſcipiam de manu veſtra. p. 469. c. 1.*

Ab ortu Solis, uſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, &c. p. 469. c. 1.

Cap. 2. *Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, &c. pag. 366. col. 2.*

Legem requirent ex ore eius. Angelus Domini exercituum eſt, p. 1177. col. 2.

Cap. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum. &c. pagina 14. colum. 1. & 19. colum. 2. & 899. colum. 1. & pagin. 1212. colum. 1.*

cap. 4. *Ecce ego mitto vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini. &c. pagina 187. colum. 1*

Orietur vobis Sol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius. pag. 412. colum. 1

Conuertet cor patrum ad filios. &c. pagina 1212. columna 1.

Ex Libro I. Machabæorum.

cap. 2. *Diſponamus teſtamentum cum gentibus. pag. 239. colum. 2*

Cogitauit Iudas de altari holocauſtorum, quod prophanatum erat, quid de eo faceret, & incidit eis illius conſilium bonum, vt deſtruerent illud &c. pag. 318. colum. 2

cap. 2. *Conſtituerunt aduerſus eos prælium in die Sabbathorum, pag 661. colum. 1*

Neque faciamus verbum Regis, ut polluamus verba Sabbathorum, pagin. 661. colum. 1.

Intulerunt illis bellum Sabbathis. ibid.
Cap.4. *Aſcenderunt in montem Sion, & viderunt ſanctificationem deſertam, & altare prophanatum, & in atrijs virgulta nata, p.288. c.1*
Poſuerunt ſuper menſam panes, & appenderunt vela, p.309. c.1
Cap.15. *Venit Athenobius & vidit gloriam Simonis; & obſtupuit. &c. p.1180. c.2*

Ex Lib. II. Machabæorum.

Cap.6. *Miſit Rex Antiochus ſenem quendam Antiochenum, qui compelleret Iudæos, vt ſe transferrent à patrijs, & Dei legibus, &c. p.450. c.1*
Cap.7. *Non obedio præcepto Regis, ſed præcepto legis. p.629. c.1*
Rex mundi defunctos nos pro ſuis legibus, in æterna vitæ reſurrectione ſuſcitabit. pag 1192. c.1
Cap.9. *Supra humanum modum ſuperbia repletus, videbatur ſibi etiam fluctibus maris imperare, &c. p.145. c.2*
Cap.11. *Apparuit præcedens eos eques in veſte candida, armis aureis, haſtam vibrans conualuerunt animis. &c. p.1192. c.1*

Ex Matthæo.

Cap.1. *Ipſe ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. p.523. c.2. & p.1172. c.1*
Cap.2. *Procidentes adorauerunt eum. pagina 125. colum.2*
Cap.3. *Cuius ventilabrum in manu eius, & ipſe mundabit aream ſuam, congregabit triticum in horreum ſuum, &c. p.197. c.1*
Ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto, & igni p.209. colum.1
Cap.4. *Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiãt. p.248. c.1*
Cùm audiſſet Ieſus quòd Ioannes traditus eſſet ſeceſſit in Galilaam, &c. p.268. c.1. & 474. c.1 & 431. c.1. & 432. c.2
Cap.5. *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deũ videbunt. p.183. c.1*
Non poteſt ciuitas abſcondi ſuper montem poſita, p.287. c.1
Vos eſtis lux mundi. p.307. c.2. & pag.1177. c.2
Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut uideãt opera ueſtra bona, & glorificent, &c. p.390. c.1 & 799. c.2. & 800. c.1
Qui fecerit, & docuerit hic magnus uocabitur in regno cælorum. p.471. c.1
Nonne & publicani hoc faciunt? p.582. c.2
Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra pluſquam Scribarum, &c. non intrabitis, &c. pagina 749. colum.1
Beati pauperes ſpiritu, &c. p.917. c.2. & 1023. colum.2
Cap.6. *Primum quærite regnum Dei, & iuſtitiam eius, &c. p.165. c.1*
Theſaurizate vobis theſauros in cælo, ubi neque ærugo. &c. p.294. c.1
Exterminant facies ſuas, ut appareant hominibus, &c. p.724. c.1
Cùm ieiunas unge caput tuum. pagina 920. c.1
Si lumen quod in te eſt tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ erunt? p.1177. c.2
Cap.7. *Erat docens eos ſicut poteſtatem habẽs, &c. p.506. c.2*
Neque mittatis margaritas ueſtras ante porcos. p.563. c.1
Admirabantur turbæ ſuper doctrina eius p.690. c.2. & 691. c.2
Petite, & dabitur uobis, &c. pulſate, &c. p.845. colum.1
Ex fructibus eorum cognoſcetis eos, pagina 1000. colum.2
Deſcendit pluuia, & uenerunt flumina, irruerunt in domum. non cecidit. &c. p.1178.
Cap.8. *Confide fili remittuntur tibi peccata tua. p.618. c.2*
Vulpes foueas habent, &c. Filius autem Hominis, &c. p.704. c.1
Multi ab Oriente, & occidente uenient, & recumbent, &c. p 920. c.1
Cap.9. *Meſſis quidem multa operarij autem pauci, rogate ergo Dominum, &c. p.472. c.1*
Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere, quamdiu cum illis eſt ſponſus. p.589. c.2
Aperti ſunt oculi eorum, et comminatus eſt Ieſus dicens: Videte ne quis ſciat. p.871. c.1
Videns Chriſtus turbas miſertus eſt eis, quia erant uexati, etc. p.1035. c.1
Circuibat Ieſus omnes ciuitates, et caſtella, etc. p.1051. c.2
Cap.10. *Nolite poſſidere argentum, neque pecunias in zonis ueſtris: non peram, etc. pagina 34. columna 1.*
Eſtote ſimplices ſicut columbæ. p.90. c.2
Si perſequuntur uos in una ciuitate fugite ad aliã p.283. c.2
Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum, etc. pag.379. colum.2. et 654. colum.2
Quicunq; potum dederit unum ex minimis iſtis, etc. non perdet mercedem, etc. p.463. c.1
Quicumque non receperit vos, etc. exeuntes foras, etc. excutite puluerem, etc. p.561. c.1
Quicunque negauerit me coram hominibus, negabo, et ego eum, etc. p.654. c.2
Non eſtis uos qui loquimini, ſed Spiritus Patris

f ueſtri.

veſtri, &c. p.718. c.2

Gratis accepiſtis, gratis date. p.757. c.2

Non veni pacem mittere, ſed gladium. pag.966. colum.2

In viam gentium ne abieritis, &c. pagina 1135. colum.1

Capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt. pagina 1153. col.2

Cap.11. *Ecce qui mollibus veſtiuntur in domibus Regum ſunt. p.11. col.2*

Venit Ioãnes neq; comedens, neq; bibens. p.26. c.2

A diebus Ioannis Baptiſtæ regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. p.43. c.1. & 83. c.1. & 710. c.2. & 623. c.1

Tu es qui venturus es, an alium expectamus. pag. 192. col.1

Cæci vident, claudi ambulant; leproſi mundantur. &c. p.243. col.1

Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis. &c. pag.305. col.2. & 391. colum.2. & 464. colum.2

Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, &c. pagina 464. c.2. & 628. colum.2

Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida. pag. 497. colum.1

Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue. pag. 628. c.2. & 748. c.1

Tollite iugum meum ſuper vos, & inuenietis requiem animabus, &c. p.728. c.2

Omnes Prophetæ, & lex vſque ad Ioannem prophetauerunt. p.992. c.2

Cap.12. *Generatio mala, & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ, &c. p.274. c.1*

Quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem. p.562. c.2

Sacerdotes in templo Sabbathum violant, & ſine crimine ſunt. pag.632. c.2

Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens. pag. 675. colum.1

Ex abundantia cordis os loquitur. p.729. c.1. & 1147. c.2

Omne verbum otioſum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo. &c. pagina 771. colum.1

Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, &c. p. 945. c.2

Omnis Scriba doctus in regno cœleſti ſimilis eſt patri familias. p.1177. c.2

Cap.13. *Nonne mater eius dicitur Maria; & fratres Iacobus, & Ioſeph. &c. pag. 268. c.1. & colum.2*

Inuenta vna precioſa margarita abijt. & vendidit omnia. &c. pag.464. col. 1. & 707. col.1

Nonne hic eſt filius fabri? p.474. c.1

Non eſt Propheta ſine honore niſi in patria ſua. p. 474. c.1. & c.2

Ediſſere nobis parabolam zizaniorum. pag. 541. colum.1

Solicitudo huius ſæculi, & fallacia diuitiarũ ſuffocant verbum. p.833. c.2

Cap.15. *Quæ procedunt de ore, de corde exeunt, & coinquinant hominem, &c. p.699. c.2*

Hypocritæ benè prophetauit Iſaias 27. dicens: Populus hic labijs me honorat. &c. p.723. c.2. & 724. c.1

Cæcus ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt. pag. 725. columna 1. & pag.1177. columna 1.

Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt, &c. p.750. c.2

Omnis plantatio quam non plantauit pater meus eradicabitur. p.1090. c.2

Cap.16. *Alij Eliã, alij Ieremiã, aut vnum ex Prophetis. p.187. c.2*

Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo. &c. p.228. c.2. & 313. c.1

Qui perdiderit animam ſuam propter me inueniet eam. p 399. c.2

Quem dicunt homines eſſe Filium Hominis? pag. 504. c.1

Vos autem quem me eſſe dicitis? ibid.

Præcepit diſcipulis ſuis, vt nemini dicerent, quia ipſe eſſet Chriſtus. p.520. c.2

Tu es Chriſtus Filius Dei viui. pag. 520. c.2. & 522. c.1

Quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis. p.362. c.1. & 875. c.1

Cap.17. *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis. dicetis huic monti, tranſi hinc. & tranſibit. p. 148. colum.1*

Quomodo dicunt Scribæ, quòd Eliam oportet primum venire? p.187. c.1

Aſſumpſit Ieſus Petrum, Iacobum, &c. & transfiguratus eſt. &c. p.225. c.1

Elias iam venit, & non cognouerunt eum, ſed fecerunt in eo quæcunque voluerunt, etc. p.432. colum.1

Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi benè cõplacui. p.502. col.1. et 523. c.1. et 635. c.1. et 650. col.1. et 681. c.2

Cap.18. *Væ mundo ab ſcandalis; væ homini illi per quem, etc. p.109. c.1*

Angeli eorum ſemper vident faciem Patris. pag. 183. c.1

Sit tibi ſicut Ethnicus, et publicanus, pag. 582. colum.2

Seruus qui conſeruo ſuo noluit dimittere, in carcerem relegatur. pag.815. c.2

Digitized by Google

Cap.19. *Omnis qui reliquit domum, vel fratres, aut ſorores, &c. centuplum accipiet, &c. pag.516. columna 1.*

Non legiſtis quia fecit ab initio maſculum, & fœminam fecit eos, &c. relinquet homo patrem, et matrem, & adhærebit uxori ſuæ, &c. pag.517. columna 1.

Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata p.641.c. 1. & 812. col.1.

Si vis perfectus eſſe, vade vende omnia quæ habes, &c. p.604.c.2. & 834.c.2.

Quod Deus coniunxit homo non ſeparet, pag.779 columna 2.

Quicunque dimiſerit vxorem niſi ob fornicationē & aliam duxerit mœchatur, pagina 780. columna 1.

Sedebit ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus, &c. p.958.c.1.

cap.20. *An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum; pag.1128. columna 2.*

Neſcitis quid petatis, p.1199.c.2.

Voca operarios, & redde illis mercedem, pag.1154 columna 1.

cap.21. *Baptiſmus Ioannis unde erat, è cœlo an ex hominibus, &c. p.87. col. 2.*

Intrauit Ieſus in templum Dei; & eiecit omnes vendentes, p.272.c.1.

Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum confringetur, p 911.c.2.

cap.22. *Ecce prandium meum paraui, tauri mei, & cæt. Venite ad nuptias, p.305.c.2.*

In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet, & Prophetæ, &c. pag. 846.c.1.

cap.23. *Alligant onera grauia, & importabilia, & imponunt ea in humeros hominum, &c. pagina 196. columna 1. & 595. columna 1. & 855. columna 1.*

Ieruſalem quæ occidis Prophetas, pagina 475. columna 1.

Similes eſtis ſepulchris dealbatis, quæ à foris parēt hominibus ſpecioſa, &c. p.699. c.2. & 855. col.2. & 1121.c.2.

Væ vobis ſcribæ, & phariſæi, quia mundatis quod deforis eſt calicis, &c. pag.700. col.1. & 855. colum.2.

Dilatant phylacteria ſua, & magnificant fimbrias, p.724.c.1.

Munda prius quod intus eſt calicis, ut fiat, &c. pa. 724. col.2.

Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ, & phariſæi, ſecundum opera, &c. p.750.c.1. & 1022. columna 1.

Omnia opera faciunt, vt videantur ab hominibus pag.759. col.2.

Quicunque iurauerit per templum nihil eſt, &c. p. 784. columna prima.

Qui iurat in cœlo, iurat in throno Dei, & in eo, qui ſedet, &c. p.784. col.2.

Quicunque iurauerit in templo iurat in illo, & in eo qui habitat, &c. p.784. col.2.

Amant primos recubitus in cœnis, primas cathedras in Synagogis, &c. p.855.c.2.

Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat, &c. pagina 889. columna 1.

cap.24. *Tunc apparebit ſignum filij hominis in cœlo. p.405. col.1.*

Vbicunque fuerit corpus, ibi congregabuntur, & aquilæ, p.622.c.2.

Prædicabitur hoc euangelium in vniuerſo orbe, & tunc veniet conſummatio, p.751.c.2.

cap.25. *Quandiu feciſtis uni ex his fratribus meis mihi feciſtis, p.263.c.1. & 1081.c.1.*

Statuet oues à dextris, hœdos autem à ſiniſtris, pa. 645. colum.1.

Venite benedicti poſſidete regnum vobis paratum, p.637. col.2. & 723.c.1.

Eſuriui, & dediſtis mihi manducare, ſitiui, &c. pag.723. col.1.

Lampades noſtræ extinguuntur, pagina 990. columna 2.

cap.26. *Venerunt duo falſi teſtes, & dixerunt; Hic dixit, poſſum deſtruere templum Dei, &c. pag. 274. columna 1.*

Pater ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte, p.646 c.1. & 733.c.2. & 1098.c.2.

Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. pagina 646. columna 1.

Pater mi ſi non poteſt calix hic tranſire, &c. pag. 809. col 1.

Vigilate, & orate ne intretis in tentationem, pag. 817.c.2. & 818.c.1.

Omnes qui acceperint gladium gladio peribunt, p. 843. col.2.

cap.27. *Nihil tibi, & iuſto illi? pag.234.c.2.*

Velum templi ſciſſum eſt, p.309.c.1.

Multa corpora ſanctorum tunc ſurrexerunt, pag. 636. col.2.

Non licet eos mittere in corbonam, &c. pa. 1124. columna 2.

Cap.28. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. p.320. col.2. & 379. colum.1. & 397 columna 2.*

Ex Marco.

Cap.1. *Initium Euangelij Ieſu Chriſti filij Dei, pa. 14. col.2.*

Poſtquam traditus eſt Ioannes venit Ieſus in Galilæam, p. 431. col.1.

Quid nobis, & tibi Ieſu Nazarene, uniſti perdere nos.p.520.c.1.& c.2.& 512.c.2.

Cap.3. *Aſcendens in montem, uocauit ad ſe quos uoluit ipſe, & uenerunt ad eum, & fecit ut eſſent duodecim cum illo, &c. pag.221.col.1.& pag. 1033.col.1.*

Et impoſuit Simoni nomen Petrus, pag.221. columna 1.

Cap.4. *In qua menſura menſi fueritis remetietur uobis.p.815.c.2.*

Cap.5. *Adiuro te per Deum ne me torqueas, p.523. columna 1.*

Cap.6. *Præcepit eis ne quid tollerent in uia, niſi uirgam tantum non peram, &c. p.34.c.2.*

Audito Ioanne multa faciebat, & libenter eum audiebat, p.11.c.2.

Dicebat Herodes quem ego decollaui Ioannem, hic ſurrexit à mortuis, p.187.col.2.

Cap.7. *Phariſæi niſi crebro lauerint manus non māducant, &c.p.238.c.2 & 689.c.2.*

Cap.8. *Cauete à fermento Phariſæorum.p.759.co.2.& 1009 col 1.*

Cap.9. *Habete ſal in uobis, & pacem habete inter uos.p.730.col.2.*

Bonum eſt ſal. Quod ſi ſal inſulſum fuerit, in quo illud condietis, p.743.c.2.

Cap.12. *Amen dico uobis, quoniam uidua hæc pauper, pluſquam omnes miſit, p.819.c.1.*

Ca.13. *Magiſter aſpice quales lapides, & quales ſtructura, p.325.c.1.& 331.c.2.*

Non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur, p.325.c.1.& 331.c.2.

Cap.14. *Vigilate, & orate ut non intretis in tentationem, p.149.c.2.*

Vbicunque prædicatum fuerit Euangelium iſtud, &c.& quod hæc fecit narrabitur, p.931.c.1.

Cap.15. *Erant mulieres de longe aſpicientes, inter quas erat Maria Magdalena &c.p.268.co.2.*

Cap.16. *Euntes in mundum uniuerſum prædicate euangelium omni creaturæ, p.210.c.2.& 307 c.2.& 320.c.2.& 417.c.2.& 1034.c.2.*

Viderunt iuuenem ſedentem opertum ſtola candida, p.1197.c.1.

Ex Luca.

Cap.1. *Puer creſcebat, & confortabatur ſpiritu, & erat in deſertis, &c.p.18.c.2.*

Abijt uirgo in montana cum feſtinatione, &c.pa. 18.col.2.

Spiritu ſancto replebitur, iam inde ab utero matris ſuæ, p.76.col.2.

Ipſe præcedet ante illum in ſpiritu, & uirtute Eliæ p.187.col.1.

Ecce ancilla Domini fiat mihi ſecundum uerbum tuum, p.261. col. 1.

Sorte exijt ut incenſum poneret ingreſſus in templum. &c.p.310 c.1.& 364.c.2.& 365.c.2

Dabit illi Dominus ſedem Dauid patris eius, etc.

Fuit ſacerdos quidam nomine Zacharias, de uice Abia.p.368.c.2.& 369.c.1.

Factum eſt, ut impleti ſunt dies officij eius, abijt in domum ſuam, p. 368. c.2.

Hic erit magnus, & filius altiſſimi uocabitur, pag. 523. col.1.

Vnde hoc mihi ut ueniat mater Domini mei ad me. p.523. col.1.

Illuminare his qui in tenebris, & in umbra mortis ſedent, &c. p.744.c.1.

Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham, pa.782. columna 2.

Ipſe præibit ante illum, ut conuertat corda patrū in filios, p.904.col.2.

Apertum eſt illico os, & lingua eius, &c.pagina 1146.col. 1.

Cap.2. *Tu puer propheta altiſſimi uocaberis, præibis, &c.p.19.c.2.*

Ieſus proficiebat ſapientia, ætate, & gratia apud Deum. &c. p.84.c.2.

Hic menſis eſt ſextus illi, quæ uocatur ſterilis, pa. 175.c.1.

Viderunt oculi mei ſalutare tuum, quod parasti ante, &c.p.210.c.1.

Natus eſt uobis hodie Saluator mundi, pag. 523. columna 1.

Ecce poſitus eſt in ruinam &c.p.897.co.2.

Ex hoc beatam me dicent omnes generationes, pa. 973 col.2.

Maria conſeruabat omnia uerba hæc conferens in corde ſuo, p.992.c.2.

Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſecundū uerbum tuum, &c.p.1070 c.1.

Cap.3. *Qui poſt me uenturus eſt fortior me eſt, pag. 211.col.1.*

Magiſter quid faciemus? Nihil amplius, quā quod conſtitutum eſt uobis faciatis, p.582. c.2.

Omnes in corde ſuo cogitaurant, ne forte ipſe eſſet Meſſias, p.902.c.1.

Qui habet duas tunicas det non habenti, p.1037. columna 2.

Cap.4. *Cogitantibus omnib. in cordibus ſuis, ne forte ipſe eſſet Chriſtus, reſpondit Ioannes dicens omnibus: Veniet fortior me, p.186.c.2. & pa. 1167 col. 1.*

Regreſſus eſt in uirtute ſpiritus in Galilæam, et fama exijt, &c. p.494.c.2.

Ca.5. *Quis poteſt peccata dimittere niſi ſolus Deus, p.816. c.1.*

Laxate retia ueſtra in capturam, p.313.c.2.

Exi à me Domine, quia homo peccator ſum, p.560. c.2. & 878.c.1.

Aſcen-

Aſcendens in nauim quæ erat Simonis, &c. Sedens docebat de nauicula turbas. p.502.c.1
Cap.6. *Elegit duodecim ex ipſis, quos & Apoſtolos nominauit, &c. p.221.c.1*
Erat pernoctans in oratione Dei. p.393.c.2
Menſuram bonam, & confertam, &c. dabunt in ſinum veſtrum. p.413.c.1
Ipſe eleuatis oculis in diſcipulos ſuos dicebat: Beati pauperes. p.692.c.1
Nolite iudicare, & non iudicabimini; nolite condemnare, &c. p 842.c.1
Date & dabitur vobis. p. 1083.c.1
Cap. 7. *Omnis populus audiens, & publicani iuſtificauerunt Deum baptizati baptiſmo Ioannis. p.581.c.2.& 904.c.2*
Vade in pace. p.731.c.2
Mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit, quod Ieſus accubuiſſet in domo Simonis attulit alabaſtrum, &c. p.1180.c.2
Adoleſcens tibi dico ſurge. pag. 941.c.2. & 645. colum.1
Cap.8. *Quid mihi & tibi eſt fili Dei altiſſimi. pag. 234.c.2*
Nauigauerunt ad regionem Geraſenorum, quæ eſt contra Galilæam. p.488.c.1
Cap.9. *Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde. p.83.c.2*
Vis dicamus vt ignis de cœlo conſumat eos? neſcitis cuius ſpiritus eſtis. p.83.c.2
Qui non eſt aduerſus vos, pro vobis eſt. pag. 948. colum.2
Cap. 10. *Nolite portare ſacculum, neque peram, neque calceamenta. p.34.c.1*
Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, &c. p.160.c.2
Ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos. p.217. colum.2
Dignus eſt operarius mercede ſua. p.470.c.2
Miſericordia motus appropians alligauit vulnera eius. &c. p.756.c.1
Beati oculi qui vident quæ vos videtis. pag. 971. colum.1
Cap. 11. *Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur. p.735.c.1*
Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum. Si autem fortior eo ſuperueniens vicerit eum, &c. p. 1175.c.1
Regina Auſtri uenit à finibus terræ, &c. p.1139. colum.2
Si ille perſeuerauerit pulſan propter improbitatem ſurget, & dabit illi. p.1141.c.1
Si perſeuerauerit pulſans, &c. p.1153.c.2
Cap.12. *Faciem cœli & terræ noſtis probare, hoc autem tempus quomodo non probatis? pag. 1159. colum.2*
Quis putas eſt fidelis diſpenſator, & prudens quẽ conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illi, &c. p.61.c.1
Sic eſt qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum diues, p.294.c.2
Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo niſi ut accendatur. p.411.c.2
Deſtruam horrea mea. p.672.c.2
Dicam animæ meæ, habes multa bona poſita in annos plurimos, requieſce, &c. p.709.col.2. & 966.col.1.
Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te, &c. p. 709.c.2.& 966.c.1.
Sint lucernæ ardentes in manibus ueſtris, pa. 758. colum.1.
Vẽdite, quæ poſſidetis, & date eleemoſynam, facite uobis ſacculos, p.825.c.1.
Conſiderate coruos, qui non ſeminant, neque metũt quibus non eſt celarium, & Deus paſcit illos, & cæt. p.829.c.1.
Quis ueſtrum cogitando poteſt adijcere ad ſtaturã ſuam cubitum unum? ſi ergo neque quod minimum eſt poteſtis, quid de cæteris, &c. p.829.c. 1.& 830.c.1.
Attendite a fermento Phariſæorum quod eſt hypocriſis, p.855.c.2.
Cap.13. *Ecce tres anni ſunt, ex quo uenio quærẽs fructum in ficulnea hac, & non inuenio, ſuccide ergo illam, &c p.214.c.1.*
Ite & dicite uulpi illi, p.1065.c.2.
Cap.14. *Quis ex uobis uolens turrim ædificare, nonne prius ſedens computat ſumptus, qui neceſſarij ſunt, ſi habeat ad perficiendum, & cæt. pag. 291.col.1.*
Exi cito in plateas, & pauperes, ac debiles, &c. introduc huc. p.392.
Cap.15 *Gaudium erit in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. &c. p.584.c.1*
Peregre profectus eſt in regionem longinquam, pa. 1155.col.1.
Cap.16. *Lex & Prophetæ uſque ad Ioannem. p.19. c.2. Epulabatur quotidie ſplendide. p. 264.c.2*
Recordare quia recepiſti bona in uita tua, &c. p.264.c.2
Lazarus recepit mala in uita ſua. &c. pagina 265. colum.2
Facilius eſt cœlum & terram præterire, quam de lege unum apicem cadere. p.746.c.2.
Recipiant uos in æterna tabernacula. pagina 866 colum.1
Mortuus eſt diues & ſepultus eſt in inferno. pag. 890. c.1
Regnũ Dei euangelizatur, & omnis in illud uim facit. p.905.c.1
Cap.17. *Memores eſtote uxoris Lot. p.538.c.2*

Digitized by Google

Intra vos eſt regnum Dei. pag. 726. c. 1. & 900. columna 2
Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite, ſerui inutiles ſumus, &c. p. 748. c. 1
Cap. 18. Non ſum ſicut cæteri hominum, raptores, iniuſti, &c. p. 102. c. 2
Deſcendit hic in domum ſuam iuſtificatus ab illo. pag. 907. c. 1
Cap. 19. Domus mea, domus orationis eſt. pag. 281. colum. 1.
Nolite facere domum patris mei domum negotiationis. ibid.
Negotiamini dum venio. p. 538. c. 1
Quare non dediſtis pecuniam meam ad menſam, & ego veniens, &c. p. 1054. c. 1
Cap. 21. Ponite in cordibus veſtris, non præmeditari quemadmodũ reſpondeatis, &c. p. 1045. colum. 2.
Cap. 22. Quando miſi vos ſine ſacculo, & pera, & calceamentis, &c. pag. 34. col. 1
Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis, & ego diſpono vobis, &c. p. 1153. c. 1
Facta eſt contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior. p. 682. c. 2
Cap. 23. Herodes viſo Ieſu gauiſus eſt valde, erat enim cupiens ex multo tempore videre eum. p. 11. c. 2. & 1062. c. 1. & 1072. c. 1
Commouit populum docens per vniuerſam Iudeã, incipiens, &c. p. 493. c. 1
Cap. 24. Aperuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. p. 263. c. 2
Neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, &c. ibid.

Ex Ioanne.

Cap. 1. Hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine, p. 19. c. 1
Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. pag. 186. c. 2
Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. p. 196. c. 2. & p. 895. c. 1
Vidi Spiritum deſcendentem quaſi columbam de cœlo, &c. p. 218. c. 1
Medius veſtrum ſtetit, quẽ vos neſcitis. pag. 210. colum. 1
Plenum gratiæ & veritatis. p. 293. c. 2
Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, iis qui credũt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, &c. p. 378. c. 2. & 395. c. 1. & 622. c. 1. & 1113. c. 1. & 1139. c. 2
In principio erat verbũ. pag. 462. c. 1. & 682. c. 2
Verbum Caro factum eſt. pag. 462. c. 1. & 682. colum. 1
[N]azareth, pot eſt aliquid boni eſſe? p. 493. c. 2
Non erat ille lux. p. 649. c. 1
Es tu Chriſtus? Es tu Elias? Es tu Propheta? Non ſum. p. 649. c. 1
Cuius ego non ſum dignus vt ſoluam corrigiam calceamenti. p. 649. c. 1. & 902. c. 1
Cap. 2. Cum eſſet Ieroſolymis in paſcha in die feſto, multi crediderunt in nomine eius, &c. p. 475. colum. 2
Prope erat Paſcha Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam. p. 612. c. 1.
Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. &c. p. 935. c. 1
Cap. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto. pag. 36. c. 1. & 88. c. 2. & 95. c. 1. & 416. c. 1
Illum oportet creſcere. p. 175. c. 2. & 196. c. 2. & 1070. c. 1
Amen dico tibi, quia quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur. Nemo aſcendit in cœlum niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis, qui eſt in cœlo. pag. 181. c. 2
Deum nemo vidit vnquam ibidem.
Qui de cœlo venit, id eſt Chriſtus ſuper omnes eſt, ibidem.
Scimus quia à Deo veniſti magiſter. p. 244. c. 2
Qui credit in eum non iudicatur, qui autem non credit iam iudicatus eſt. p. 276. c. 2
Qui male agit odit lucem. p. 394. c. 2. & 999. col. 2. & 1067. c. 1
Qui facit veritatem venit ad lucem. pag. 394. colum. 2
Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. p. 445. c. 2. & p. 525. c. 2
Nemo poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis. p. 475. colum. 2
Nõ enim miſit Deus filium ſuum, vt iudicet mundum. p. 523. c. 2
Qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autem ſponſi qui ſtat, & audit eum. p. 593. c. 1
In hoc apparuit filius Dei, vt diſſoluat opera diaboli. p. 961. c. 2
Quomodo poteſt homo naſci, cum ſit ſenex. pagina 1100. c. 2
Cap. 4. Ego cibum habeo manducare, quem vos neſcitis. p. 114. c. 2
Patres noſtri in monte hoc adorauerunt. p. 288. colum. 1
Audierunt Phariſæi, quod Ieſus plures diſcipulos facit, & baptizat quam Ioannes. p. 415. c. 2. & 419. c. 2. & 426. c. 2
Deus Spiritus eſt. p. 428. c. 2
Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit? p. 484. c. 2. & 612. c. 1
Ego ſum qui loquor tecum. p. 520. c. 2
Scimus q̃a hic eſt vere Saluator mũdi. p. 523. c. 2

Qui-

Digitized by Google

Quicunque uiros habuiſti, p.690.c.2.
Ego miſi uos metere, quod uos non laborastis, pag. 1033. col.1.
Qui bibit ex aqua ſitiet iterum, pagina 1093. columna 2.
Cap.5. *Pater omne iudicium dedit filio, pagina 36. columna 1.*
Qui miſit me pater, ipſe teſtimonium perhibuit de me, p.79.c.1.
Illic erat lucerna ardens, & lucens. Vos autem uoluiſtis, &c. p.166.c.1 & 308.c.1.
Ego teſtimonium habeo maius Ioanne, &c. pag. 244.col.1.
Procedent qui bona fecerunt in reſurrectione uitæ, &c. p.391.c.1.
Qui uerbum meum audit, &c. p.1109.c.1.
Cap.6. *Abijt Ieſus trans mare Galilææ, p.5.c.1.*
Cum cognouiſſet, quia uenturi eſſent, ut raperent eum, & facerent eum regem, p.170.c.1.
Nunquid & uos uultis abire? p.1154.c.1.
Hunc pater ſignauit Deus, pa.244.col.1. & 910. column.1.
Hæc eſt uoluntas patris mei, qui miſit me, ut omnis qui uidet filium, &c. p.523.c.2.
Erat autem proximum paſcha dies feſtus Iudæorum, p.612.c.1.
Cap.7. *Quidam dicebant; Nunquid à Galilæa uenit Chriſtus, p.222.c.2.*
Oſtende teipſum mundo, p.239.co.2.
Ego non aſcendam ad diem feſtum iſtum, &c. p. 239.col.2.
Mundus me odit, quia ego teſtimonium perhibeo de illo, &c. p.390.c.1.
Nondum erat ſpiritus datus, quia nondum erat glorificatus, p.416.col.2.
Nunquid & tu Galilæus es? ſcrutare ſcripturas, &c. p.491.c.1
Totum hominem ſanum feci in Sabbatho, p.375 column.2.
Eſt uerus qui miſit me, quem uos neſcitis, pag. 650 column.2.
In nouiſſima die feſtiuitatis ſtabat Ieſus, et clamabat, p.670.col.2.
Qui credit in me flumina de uentre eius fluent. p. 446.col.1.
Cap.8. *Eſt qui quærat, & iudicat, p.628.c.2.*
Tu de te ipſo teſtimonium perhibes, p.647.c.1.
Si ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimonium meum non eſt uerum, p.647.c.1.
Eſt pater meus, qui glorificat me, quem uos dicitis, quia Deus ueſter eſt, p.630.c.2.
Si Deus pater ueſter eſſet, diligeretis utique me, & cæt. p.693.c.1.
Vos ex patre diabolo eſtis, pagina 701.c.2. & 995. column.1.
Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite, p.701 c.2 & 883.c.1.
Qui ſine peccato eſt ueſtrum, &c. pagina 848. columna 2.
In peccato ueſtro moriemini, p.951. c.2.
Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis, quia ego ſum, p.955.c.1.
Mendax eſt, & pater eius, p.987.c.1.
Cap.10. *Ambulabat Ieſus in templo in portico Salomonis, p.317.c.1.*
Quouſque animam noſtram tollis? pag.418.co.2 & 454.c.2. & 909.c.2.
Oues meæ uocem meam audiunt, & ego uitam æternam do eis, p.573.c.1.
Bonus paſtor animam dat. p.956.c.2.
Opera quæ ego facio, &c. teſtimonium perhibent de me, p.909.col.2.
Lupus rapit, & diſpergit oues, p.964.c.2.
Cap.11. *Lazare ueni foras, p.48.c.2.*
Ecce quem amas infirmatur, p.261.c.1.
Infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei, p.930 c.2.
Ieſus moriturus erat, ut filios Dei, &c. congregaret in unum, p.964.col.2.
Cap.12. *Et clarificaui, & iterum clarificabo, p.79. col.1 & 954.col.2.*
Nunc iudicium eſt mundi, pag.670.c.1.
Nunc princeps huius mundi eijcietur foras, p.670 c.1. & 967.c.1.
Granum frumenti ſi mortuum fuerit, multum fructum affert, p.1192.c.2.
Cap.13. *Domine tu mihi lauas pedes, p.67.c.1.*
Poſt buccellam tunc introiuit in Iudam Satanas pag.135.c.1.
Sciens quia uenit hora eius, p.235.c.2.
In hoc cognoſcent homines, quod mei eſtis diſcipuli, &c. p.499.c.2.
Non eſt Apoſtolus maior eo, qui miſit illum, pag 678.col.1.
Cum diabolus iam miſiſſet in cor. &c. pag. 1132. column.2.
Cap.14. *Venit princeps huius mundi, & in me non habet quidquam, p.127.c.2.*
Qui uidet me uidet & patrem meum, p.182.c.2.
Alium paracletum dabit uobis pater, &c. p.218. colum. 1.
In domo patris mei manſiones, &c. p.225.col.1.
Ego ſum uia, & ueritas, & uita, p.362.c.2.
Pacem meam relinquo uobis, &c. p.724.col.2. & 733.col 1.
Nunc dixi uobis antequam fiat, &c. p.955.c.1.
Vado, & uenio ad uos, p.1047.c.1.
Oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis, pa.1077. colum.1.
Cap. 15. *Qui manet in me, &c. hic fert fructum*

... multiam, pagina 203. columna 1.
Ego ſum vitis vera, p.326.c.1.
Manete in me, & ego in vobis, &c.p.1104.c.1.
Sine me nihil poteſtis facere, p.849.col.1.et 1047 columna 1.
Cap.16. *Quæcunque audiet, loquetur, p.636.c.1.*
De meo accipiet, p.636.c.1.
Cap.17. *Serua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, &c.p.733.c.2.*
Pater venit hora, p.135.c.2.
Cap.18. Adduxerunt eum ad Annam, p.9.c.1.
Ego in hoc natus ſum, &c. vt teſtimonium perhibeam veritati, p.362.c.2. & 987.c.1.
Si male locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo &c.p.789.c.2.
Cap.19. *Non habemus regem niſi Cæſarem, pagina 37. col.1.*
Vnus militum lancea latus eius aperuit, &c. pag. 177. col.1.
Cap.20. *Si tu ſuſtuliſti eum, p.276.c.2.*
Vidit duos angelos in albis ſedentes, pag. 1197. columna 2.
Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, pag. 875. col.1.
Accipite Spiritum ſanctum quorum remiſeritis peccata, p.948.col.2.
Aſcendo ad patrem meum, & patrem veſtrum, p.809. col.1.
Cap.21. *Paſce agnos meos, p.573.c.1.*
Multa alia fecit Ieſus, quæ ſi ſcripta eſſent, &c.p. 635.c.1.& 636.c.2.
Diligis me plus his, p.687.c.2.
Alius cinget te, & ducet quo tu non vis, p.1190. columna 1.

Ex Actibus Apoſtolorum.

Cap.1. *Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini* Spiritu *ſancto, pag.35.col.2.& 416.col.2.*
Duo viri aſtiterunt in veſtibus albis, pag. 1197. columna 2.
Oportet ex his viris, qui nobiſcum ſunt congregati in omni tempore, quo intrauit, & exiuit inter nos Dominus Ieſus. &c.pag.65. col.1. & 82. columna 1.
Eritis mihi teſtes in Hieruſalem, &c. pagina 563. columna 2.
Tu Domine qui corda omnium noſti, pag. 570.c.1 & p.1177.c.1.
Cap.2. *Apparuerunt diſpertitæ linguæ tanquam ignis, p.74.c.2.*
Factus eſt repente de cœlo ſonus tanquam aduenientis ſpiritus vehementis, p.134.c.2.
Et ſedit ſuper ſingulos eorum, p.116.c.1.
Quidam vir qui erat claudus ex vtero matris ſuæ baiulabatur, &c. vt peteret eleemoſynam ab introeuntibus, p.327.c.2.
Cap.4. *Factum eſt, vt congregarentur principes eorum & ſeniores, & ſcribæ in Hieruſalem, &c. pag. 8. column. 2.*
Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, p.733.c.2. & 1114.c.2.
Non poſſumus quæ vidimus, & audiuimus non loqui, p.1147.col.2.
Cap.5. *Erant vnanimiter omnes in porticu Salomonis, pag.313.col.1.*
Non poteſtis id diſſoluere, ne quando & Deo repugnare reperiamini, p.366.c.2.
Ibant gaudentes à conſpectu Concilij, *quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati, p.739.c.1.& p.1193.c.2.*
Si eſt ex hominibus conſilium, hoc, diſſoluetur, pa. 1090.col.1.
Cap.6. *Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis, p.538.c.1.*
Non poterant reſiſtere ſapientiæ, & ſpiritui, qui loquebatur, p.1090.c.2.
Cap.7. *Intendens in cœlum vidit gloriam Dei, &c. Ecce video cœlos apertos, &c.p.72.c.1.et 1059 c.1.& p.1192.c.1.*
Quem Prophetarum non ſunt perſecuti patres veſtri, p.875.c.1.
Cap.8. Ecce vir Aethiops Eunuchus potens Candacis Reginæ, &c.p.957.c.2.
Pecunia tua tecum ſit in perditionem, &c. pagina 136. columna 2.
Cap.9. *Vt inimicorum manus effugeret, pagina 120. columna 2.*
Vas electionis eſt mihi iſte, vt portet nomen meum &c.p.294.c.1.& p.1052.c.1.
Saule, Saule quid me perſequeris, pagina 738. columna 1.
Cap.10. *Vos ſcitis quod factum eſt verbum per vniuerſam Iudæam, incipiens enim à Galilæa, &c. p.66.c.2. & 81.c.1.& 491.c.1.*
Vnxit eum Deus *ſpiritu ſancto, p.35.c.2. & pag. 1023.col.1.*
Surge Petre, occide, & manduca, p.589. c. 2.
Vos ſcitis quomodo abominatum ſit viro Iudæo coniungi, aut accedere ad alienigenam, pag. 878. columna 2.
In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus, *p.1017.*
Quod Deus *ſanctificauit, tu ne commune dixeris, p.1126.*
Cap.12. *Calcea te caligas tuas, p.1088.c.1.*
Cap.13. *Cum impleret* Ioannes *curſum ſuum dicebat, quem me arbitramini eſſe, etc.p.186.c.1.*
Ingreſſi Synagogam die ſabbathorum ſederunt,

pag.

poſt lectionem autem legis, & Prophetarum miſerunt Principes ſynagogæ ad eos, &c.p.366.c.2.& 661.c.1

Inueni Dauid filium Ieſſe, virum ſecundum cor meum,&c.p.912.c.2

Vobis oportebat primum loqui verbum Dei. Sed quoniam repellitis illud,&c.p.1034.col.2.& 1137.c.2

cap.16. Iſti homines ſerui Dei excelſi ſunt, qui annunciant nobis viam ſalutis.p.510.c.1

Die ſabbathorum egreſſi ſumus foras portam, iuxta flumen, vbi videbatur oratio eſſe.p.661.columm.1

cap.17. Incitabatur ſpiritus eius in ipſo, videns idololatriæ deditam ciuitatem.p.1253.c.1

Deus nunc annunciat hominibus, ut omnes vbique pœnitentiam agant, eoque ſtatuit diem, in quo iudicaturus eſt orbem in æquitate, &c.pag.31.c.1

In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus p.631.col.2.& 642.c.2

cap.19. Ioannes baptizauit baptiſmo pœnitentiæ populum, dicens, in eum qui venturus eſſet poſt ipſum, vt crederent.p.22.c.1

Multi credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus ſuos,&c.p.123.c.2

cap.20. Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiã Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.pag.379.col.1

Argentum & aurum, aut veſtem nullius concupiui ſicut ipſi ſcitis.p.279.c.2

Ex vobis ipſis exurgent viri loquentes peruerſa, &c.p.909.c.1

cap.27. Ne timeas Paule, ecce donauit tibi Deus omnes, qui nauigant tecum.p.976.c.1

Ex Epiſt. Pauli ad Romanos.

cap.1. Græcis ac barbaris, ſapientibus & inſipientibus debitor ſum.pag.307.c.2.& 757.c.1.& 1017.c.1

Seruio Deo in ſpiritu meo.p.454.c.1

Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.p.364.col.2

Non erubeſco Euangelium.p.394 c.1.& p.1193.col.1

Obſcuratum eſt inſipiens cor eorum.pag.700.columm.2

Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum.p.755.c.2

Accepimus gratiam, & Apoſtolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus.p.757.c.1

Teſtis mihi eſt Deus.p.782.c.2

Euangelium virtus Dei eſt in ſalutem omni credenti.p.1035.col.1

cap.2. Oſtendunt opus legis ſcriptum in cordib. ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationibus accuſantib. &c.p.647.c.1

Qui doces alium, te ipſum non doces? pag.763.col.2

cap.3. Quem poſuit Deus propitiatorium.p.295.col.2

Omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei.p.584.c.1

cap.4. Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero ſpem, ſpes autem non confundit.p.154.c.2

Gloriamur in tribulationibus p.150.c.1.& 703.c.1.& 739.c.1

Si unius Adami delicto multi mortui ſunt: multo magis gratia Dei, & donum in gratia unius hominis Ieſu Chriſti, in plures abundauit.&c.p.179.c.2

Commendat charitatem ſuam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, ſecundum tempus Chriſtus pro nobis mortuus eſt.p.412.c.1

Vix pro iuſto quis moritur: nam pro bono forſitan quis audeat mori.p.412.c.1

Iuſtificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deũ.p.731.c.2

cap.6. Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo.p.395.c.2

An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu in morte ipſius.390.columm.1

Stipendia peccati mors.p.750.c.2

Neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato.&c.p.968.c.1.& p.1190.c.2

Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.p.29.c.1.& 931.c.2

Chriſto enim conſepelitur per baptiſmum in mortem.p.54.c.2

cap.7. Quæ ſub viro eſt mulier, viuente viro alligata eſt legi. Si autem mortuus fuerit vir eius, ſoluta eſt a lege viri.p.253.c.2

Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces.p.765.c.1

Cap.8. Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? &c.pag.45.c.2.& 796.col.2

Poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.p.91.c.2.& 718.c.2.& 1141.c.2

Filij Dei ſpiritu Dei aguntur.pag.98.col.2.& 134.c.1

Scimus quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum.p.150.c.2

Digitized by Google

Si Deus pro nobis, quis contra nos. p.159.c.1.
Miſit Deus Filium ſuum in ſimilitudinẽ carnis peccati. p.398.c.2
Quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis Filij ſui. p.585.c.1
Nos ipſi primitias ſpiritus habentes. p.679.c.1
Ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei *expectantes, redemptione corporis noſtri. pagi.* 811.c.1
Expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat. p.811.c.1
Non ſunt condigna paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. pag. 847.c.1
cap. 9. *Saluus ex Iudæis eſt, ex quibus eſt Chriſtus ſecundùm carnem, qui eſt ſuper omnia* Deus *benedictus. p.452.c.2*
Optabam anathema eſſe pro fratribus meis. p.756. col.1
Suſtinuit in multa patientia vaſa iræ aptata in interitum, vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam. pag. 934 c.2
cap. 10. *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti. p.460.c 2. & 988.c.2*
Corde creditur ad iuſtitiam. p.700.c.2. & 1049. *cap.1*
Ore fidei confeſſio fit ad ſalutem. p.854.c.1
Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem. &c. p.988.c.2
Quomodo credent ei quem non audierunt, &c. pagin. 988.c.2
Quomodo prædicabunt niſi mittantur. p.1035.c. 2. & 1052.c.1
cap. 11. *Quis enim prior dedit illi & retribuetur ei. p.179.c.1. & 889.c.1*
Sine pœnitentia enim ſunt dona & vocatio Dei. *pag.1254.c.2*
Si gratia iam non ex operibus; alioqui gratia iam non eſt gratia. ibid.
Cæcitas ex parte contingit in Iſrael donec plenitudo gentium intraret, et ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. p.602.c.2
cap. 12. *Obſecro ut exhibeatis corpora ueſtra hoſtiam viuentem, ſanctam Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum. p.318.c.2*
Qui tribuit in ſimplicitate, &c. p.1156.c.2
Qui miſeretur in hilaritate, &c. p.576.c.2. & p. 1156.c.1
Flere cum flentibus, &c. p.1253.c.1
Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitiuerit potum da illi. p.730.c.2
Noli vinci à malo, ſed uince in bono malum. pag. 731.c.1
Si fieri poteſt, quod ex uobis eſt cum omnibus hominibus pacem habentes. p.733.c.1
Non uos metipſos defendentes, ſed date locum iræ. pag.773.c.2
cap. 13. *Omnibus poteſtatibus ſublimioribus ſubiecti ſtote. Non eſt enim poteſtas niſi à* Deo. *p.125. c.1. & 885.c.1*
cap. 14. *Quæ pacis ſunt ſectamur. p.733.c.1*
cap. 15. *Dico Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis, propter ueritatem Dei, ad confirmãdas promiſſiones patrum. p.180.col.1. & 750. c.1. & 1035.c.1*
Deus autem ſpei, repleat uos omni gaudio, & pace in credendo. p.730.c.1
Deus det vobis id ipſum ſapere in alterutrum ſecundùm Ieſum *Chriſtum, vt unanimes uno ore honorificetis* Deum. *p.730.c.1*
Vnuſquiſque proximo ſuo placeat in bonum ad ædificationem. p.733.c.1
Etenim Chriſtus non ſibi placuit pagin. 733.colum.1
Sed ſicut ſcriptum eſt, improperia improperantium tibi ceciderunt ſuper me. p.733.c.1
cap. 16. *Deus pacis conterat ſatanam ſub pedibus noſtris velociter. p.164.c.1*
Commendo nobis Phœben ſororem noſtram, quæ eſt in miniſterio Eccleſiæ, quæ eſt in Cechreis. pag. 576.c.2
Salutate inuicem in oſculo ſancto. p.922.c.2
Volo uos ſapientes eſſe in bono. p.1044.c.2

Ex Epiſtola I. ad Corinthios.

cap. 11. *Si nos met ipſos diiudicaremus, non utique iudicaremur. p.56.c.1*
Cap. 1. *Prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam. p. 363.c.1. & 411.c.1. & 898.c.1. & 911.c.2. 912.c.1*
Ipſis uocatis Iudæis, *atque Græcis pdicamus Chriſtum Dei uirtutem, &* Dei *ſapientiam. p.363. col.1*
Factus eſt nobis ſapientia à Deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio. p.392.c.1. & 912. col.2
Quod infirmum eſt Dei, *fortius eſt hominibus, p. 462.c.1*
Obſecro uos fratres per nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, ut id ipſum dicatis omnes, & non ſint in uobis ſchiſmata, ſitis autem perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſententia. p.449.col.2. & 730.c.1.
Infirma mundi elegit Deus *vt confundat fortia. pag.620.c.1*
Cap. 2. *Sermo meus & prædicatio mea non fuit in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ uerbis, ſed*

im-

in oſtenſione ſpiritus, & virtutis vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominis, ſed in virtute Dei, p. 493. c. 2.

Si cognouiſſent nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent, p. 519. c. 2. & 522. c. 2.

Loquimur non ſapientiam huius ſæculi, neq; principum huius ſæculi, qui deſtruuntur, ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, quam prædeſtinauit Deus ante ſæcula in gloriam noſtram, p. 522. c. 2. & 524. c. 2.

Quam nemo principum huius mundi cognouit, ſi enim cognouiſſent nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent, p. 522. c. 2. & 524. c. 1.

Cap. 3. *Tanquam paruulis lac vobis potum dedi, nō eſcam, p. 32. c. 2. & 595. c. 2.*

Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, ibid. & p. 61. c. 1.

Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis, ſi quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus, p. 282. c. 1.

Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit, itaque neque qui plantat eſt aliquid neque qui rigat, ſed qui incrementū dat Deus, p. 470. c. 1. & 988. 1. & 1004. c. 2.

Si linguis hominum loquar, & Angelorum pagin. 558. col. 1.

Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, &c. charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt, p. 724. c. 1.

Cap. 4. *Spectaculum facti ſumus Deo, angelis, & hominibus, p. 744. c. 2.*

Colaphis cædimur, maledicimur, & benedicimus, pag. 789. col. 2.

Nolite ante tempus iudicare, quouſque ueniat Dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum &c. p. 847. c. 2.

Quod momentaneum eſt, & leue tribulationis noſtræ æternum gloriæ pondus operatur in nobis, p. 866. col. 2.

Ego cognoſcam nō ſermonem eorum qui inflati sūt ſed virtutem, &c. p. 909. c. 2.

Nunquid vultis in virga ueniam ad uos, pagina 1039. c. 1.

Cap. 5. *Modicum frumentum totam maſſam corrūpit, p. 1161. c. 1.*

Ego abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui, vt præſens in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, congregatis vobis, tradere huiuſmodi ſatanæ, p. 1240. c. 2.

Cap. 6. *Glorificate, & portate Deum in corpore veſtro, p. 294. col. 1.*

Cap. 7. *Præterit figura huius mundi, p. 173. c. 1.*

Bonum eſt homini mulierem non tangere, propter fornicationem autem vnuſquiſque ſuam vxorē habeat, & vnaquæque ſuum virum habeat, pagina 260. columna 1.

Volo omnes eſſe ſicut meipſum, pag. 514. col. 1. & colum. 2.

Dico non nuptis, & viduis. Bonum eſt illis ſi ſic permaneant ſicut, & ego, pag. 514. colum. 1. & column. 2.

De virginibus præceptum non habeo, p. 514. col. 1.

Iis, qui matrimonio iuncti ſunt præcipio non ego, ſed Dominus uxorem à uiro non diſcedere, quod ſi diſceſſerit, manere inuptam, &c. pag. 781. columna 1.

Cap. 8. *Si eſca ſcandalizat fratrem meum; non manducabo carnem in æternum, &c. pagina 1224. columna 2.*

Cap. 9. *Si non uobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia noſtra metamus, p. 470 colum. 2.*

Quis militat ſuis ſtipendijs unquam? quis plantat uineam, & de fructu eius non edit; quis paſcit gregem, & de lacte eius non manducat? p. 470. c. 2. & 757. c. 2.

Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt: & qui altari deſeruiunt cū altari participant, p. 471. c. 1.

Ita & Dominus ordinauit ijs, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio uiuere, p. 471. col. 1. & 1038. col. 2.

Quæ eſt merces mea? ut Euangelium prædicans ſine ſumptu ponam Euangelium, p. 471. c. 1.

Non uſi ſumus hac poteſtate, ſed omnia ſuſtinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Chriſti, ibid.

Bonum eſt mihi magis mori, quam ut gloriā meam quis euacuet, p. 471. col. 2.

Non habemus poteſtatem per mulierem ſororem circumducendi ſicut & cæteri Apoſtoli, p. 512. co. 2. & 1039. c. 2.

Sic currite ut comprehendatis, p. 528. c. 1.

Non alligabis os boui trituranti, pa. 677. col. 1. & 758. col. 1.

Debet in ſpe qui arat, arare, &c. p. 986. c. 1.

Nunquid de bobus cura eſt Deo, p. 1056. c. 1.

Qui parce ſeminat, parce & metet, pagina 1083 columna 1.

Cap. 10. *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis, p. 158. c. 2.*

Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, etc. pag. 1172. col. 2.

Bibebant de ſpiritali, conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus, pagina 180. columna 2. & 987. col. 1.

Per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile eſt, ſed quod multis ut ſalui fiant, pag. 279. col. 2.

Vnus

Vnus panis, & vnum corpus multi ſumus omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus. pag. 734. col. 2 & 1114. c. 2

Vnus panis multi ſumus pag. 964. c. 2

Cap. 11. *Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus* Domini ideò inter vos. *&c. pag. 33. colum. 2. 607. colum. 1*

Oportet hereſes eſſe ut qui probati ſunt manifeſti fiant in uobis. pagina 808. colum. 1. & pagina 1230. colum. 1

Cap. 12. *Alij quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum. &c. pagina 428. colum. 2. & 946. colum. 1. & pag. 1217. colum. 2*

Si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra. &c. pagina 1253. col. 2

Cap. 13. *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate. pag. 183. col. 1*

Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferã. &c. pag. 1217. col. 1

Charitas nunquam excidit. pag. 624. col. 2

Et ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero nihil mihi prodeſt. pag. 739. colum. 1

Charitas non cogitat malum. pag. 847 col. 2.

Cap. 15. *Si corrumpunt bonos mores colloquia praua. pag. 167 colum. 2*

Vt quid & nos periclitamur omni hora? Quotidie morior. &c. pag. 1187. col 1

Omnia ſubiecit ſub pedibus eius Cùm autem dicat omnia ſubiecta ſunt ei ſine dubio præter eum qui ſubiecit ei omnia. pag. 203. col. 1

In momento, in ictu oculi mortui reſurgent. pagina 605. col. 1

Viſus eſt poſt hæc illi vndecim, deinde viſus eſt, pluſquam quingentis fratribus ſimul deinde viſus eſt Iacobo, deinde Apoſtolis omnibus. 679 colum. 2

Quotidie morior per veſtram gloriam fratres, quã habeo in Chriſto. pag. 782. col. 2

Gratia Dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me vacua non fuit. 889. colum. 2

Seminatur corpus in ignobilitate, ſurget in gloria. pag. 891. col. 2

Auferte malum ex vobis ipſis. pag. 1001. c. 2

Ex Epiſtola II. Ad Corinthios.

Cap. 1. Prædicamus *Chriſtum, & hunc crucifixum. pagina 539. col. 2*

Teſtem Deum inuoco in animam meam. pagina 782. col. 2

Cap. 2. *Sufficit ei qui eiuſmodi eſt obiurgatio, quæ fit à pluribus. &c. pag. 1240. col. 2*

Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi. &c. pagina 150. columna 2 & 151. colum. 1. & ſeq.

Chriſti bonus odor ſumus. pag. 336. col. 1

Ecce nunc tempus acceptabile. &c. pagina 1025. columna 2.

Cap. 3. *Epiſtola eſtis Chriſti miniſtrata à nobis. p. 990. colum. 2*

Nos omnes reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformam. 1. &c. pag. 1204. col. 1

Cap. 4. *Quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum, in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. pag. 740. col. 1*

Propter te mortificamur tota die. &c. pagina 187. columna 1.

Licet is qui foris eſt noſter homo corrumpatur, qui intus eſt renouatur. &c. pag. 1131. col. 2

Cap. 5. *Eum qui non nouerat peccatum pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo. pag. 211. col. 2*

Pro Chriſto legatione fungimur. pag. 679. col. 1. & 731. columna 2. & 776. colum. 2. & 1050. columna 2.

Deus nobis reconciliauit ſibi per Chriſtum & dedit nobis miniſterium reconciliationis. pagina 731. colum. 1

Deus poſuit in nobis Verbum reconciliationis. pag. 731. colum. 2

Deus *erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. pag. 727. colum. 2*

Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. pag. 776. colum. 2

Cap. 6. *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. pag. 610. colum. 1*

Os noſtrum patet ad vos Corinthij, cor noſtrum dilatatum eſt, non anguſtiamini in nobis, anguſtiamini autem in viſceribus veſtris. &c. 797. col. 2.

Quæ participatio lucis ad tenebras? quæ conuentio Chriſti ad Belial? pag. 838. colum. 2

Cap. 7. *Gaudeo non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam, contriſtati enim eſtis ſecundum Deum. pag. 731. col. 2*

Cap. 8. *Sunt Apoſtoli Eccleſiarum in gloria Dei pag. 679. colum. 2*

Cap. 9. *Qui parce ſeminat, parce & metet, & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. pag. 867. col. 1*

Non ex triſtitia, aut neceſſitate; hilarem enim datorem diligit Deus. &c. pagina 1156. colum. 1. & 1189. col. 1.

Cap.

Index locorum Sacræ Scripturæ.

Cap. 10. Neque enim qui ſe ipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat. pag. 654. col. 1. & 912. col. 2

Cap. 11. Eiuſmodi pſeudo Apoſtoli ſunt, operarij ſubdoli transfigurantes ſe in Apoſtolos Christi, & non mirum, ipſe enim ſatanas transfiguratore in Angelum lucis. &c. p. 165. c. 2. & 853. 22.

Deſpondi uos uni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto. pag. 252. col. 3

Quis infirmatur & ego non infirmor. &c. p. 756. c. 2. & 1253. c. 2

In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſuper modum, in mortibus frequenter. pag. 796. column. 2

Cap. 12. Cum infirmor, tunc potens ſum. p. 137. c. 1

Virtus in infirmitate perficitur. p. 133. col. 2. & 1043. col. 1

Non quæro quæ veſtra ſunt, ſed vos. pag. 279. c. 2. & 1500. col. 1

Gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ. p. 654. col. 1

Ego libentiſſimè impendam, & ſuper impendar ipſe pro animabus veſtris. p. 756. c. 2

Cap. 15. Non ex triſtitia, aut neceſſitate, hilarem enim datorem diligit Deus. p. 576. col. 2

Ex Epiſtola Ad Galatas.

Cap. 1. Continuo non acquieui carni, & ſanguini. pag. 1170. col. 2

Cap. 2. Cum cognouiſſent gratiam quæ data eſt mihi Iacobus, & Cephas, & Ioannes qui videbantur columnæ eſſe. pag. 681. col. 1

Viuo iam non ego, viuit verò in me Chriſtus. pag. 1115. col. 1. & 1192. col. 2

Cap. 3. Chriſtus nos redemit de maledicto legis. pag. 19. col. 1. & 399 col. 1

Lex propter transgreſſiones poſita eſt, donec veniret ſemen. pag. 19. col. 1

Si uos autem vos Chriſti, ergo Abrahæ ſemen eſtis. pag. 36. col. 1

Maledictus omnis qui pendet in ligno. pagina 399. column. 1

Cap. 4 Vbi venit plenitudo temporis miſit Deus Filium ſuum. &c. p. 13. c. 2. & 239. c. 1. & 491. col. 1. & 746. col. 1

Scitis quia per infirmitatem carnis euangelizaui vobis iam pridem. &c. p. 152. c. 1

Teſtimonium vobis perhibeo, quia ſi fieri poſſet oculos veſtros eruiſſetis pag. 1050. col. 2

Non me reſpuiſtis, ſed ſicut Angelum Dei excepiſtis. p. 1050. col. 2

Factus eſt ſub lege. pag. 1223. col. 2

Cap. 5. Qui ſunt Chriſti carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs. &c. pagina 409. colum. 2. & 1130 col. 1. & pag. 1190. col. 1. & 1191. c. 2

Omnis lex in vno ſermone impletur. Diliges proximum tuum. &c. p. 846. c. 1

Cap. 6. mihi abſit gloriam niſi in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. pag. 394. col. 1. & 405. col. 1. & 803. c. 1. & 1193. c. 2

Ego ſtigmata Domini noſtri Ieſu Chriſti in corpore meo porto. p. 394. col. 2. & 739. c. 1

Si quis exiſtimat ſe aliquid eſſe, cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit. p. 200. c. 2

Etſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis. &c. pag. 1245. col. 2

Ex Epiſtola Ad Epheſeos.

Cap. 1. Non ceſſo gratias agens pro vobis, memoriam veſtri faciens in orationibus meis ut Deus det vobis ſpiritum ſapientiæ, et reuelationes, in agnitione eius. Illuminatos oculos cordis veſtri. &c. pag. 178. col. 2

Gratificauit nos Deus in dilecto Filio ſuo. pagina 179. column. 2

Benedixit nos in omni benedictione ſpiritali in cæleſtibus, in Chriſto. pag. 179. c. 2

Vt Deus det vobis illuminatos oculos cordis veſtri. 700. col. 2

Cap. 2. Ipſe eſt pax noſtra, Qui fecit vtraque unum. pag. 284. col. 1 & 294. col. 1. & 464. column. 1 & 702. c. 1. & 727. c. 2

Super ædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum, & Prophetarum. etc. p. 1172. c. 2

Qui diues eſt in miſericordia. etc. pag. 1251. c. 2.

Deus qui diues eſt in miſericordia, propter nimiā charitatem, qua dilexit nos, et cum eſſemus mortui peccatis conuiuificauit nos Chriſto. pag. 410. col. 1

Veniens euangelizauit pacem vobis, qui longe fuiſtis, et pacem ijs, qui prope. pag. 727. col. 2

Gratia eſtis ſaluati per fidem. etc. pagina 1037. colum. 1

Deus qui diues eſt in miſericordia. pagina 1251. colum. 2

Cap. 3. Vt poſſitis comprehendere quæ ſit latitudo, et longitudo, et ſublimitas, et profundum. pagina 76. colum. 1

Mihi data eſt gratia hæc, in gentibus euangelizare inueſtigabiles, id eſt, non ueſtigabiles diuitias Chriſtus. etc. p. 178. c. 1

Vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. pag. 178. col. 2

Quæ ſit latitudo, et altitudo, et profundum. p. 407. c. 2. et 408. col. 1

Vt innoteſcat nunc principatibus, et poteſtatibus in cæleſtibus per Eccleſiam multiformis

ſapientia Dei. pag. 526. col. 1. & pag. 527. c. 2
Mihi omnium ſanctorum minimo data eſt gratia hęc in gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Chriſti; & illuminare omnes quę ſit diſpenſatio Sacramenti abſconditi a ſeculis in Deo, qui creauit omnia. pag. 526. col. 1
Chriſtum habitare per fidem in cordibus veſtris; in charitate radicati & fundati. pagina 724. columna 2.
Cap. 4. Ipſe dedit quoſdam Apoſtolos: quoſdam Prophetas; alios autem Euangeliſtas, alios autem paſtores, & Doctores, ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corpus Chriſti. pagina 284. col. 2. & 731. col. 1.
Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram, nolite locum dare diabolo. pagina 712. col. 1. &
Vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum. &c. pag. 730. col. 1
Solicíti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. pag. 733. col. 2
Vnum corpus, & vnus ſpiritus: ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ. Vnus Dominus, vna fides. &c. pag. 733. col. 2.
Dedit paſtores, & Doctores ad ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionem filij Dei, in virum perfectum, in menſuram ętatis plenitudinis Chriſti. pag. 751. col. 2
Obſecro vos vt digne ambuletis vocatione, qua vocati eſtis, cum omni humilitate, & manſuetudine. &c. pag. 883
Ego vinctus in Domino. pag. 908. col. 1
Cap. 5. Nolite inebriari vino, in quo eſt Luxuria. pagina 139. col. 1
Chriſtus tradidit ſemetipſum. Vt exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi. &c. pagina 91. colum. 1
Membra ſumus corporis Chriſti de carne eius, & de oſſibus eius propter hoc relinquet homo patrē, & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ. &c. pag. 252. col. 1
Viri diligite vxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradit pro ea, ut illa ſanctifica, & mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ. pag. 252. col. 2
Mulieres uiris ſubditæ ſint, ſicut Domino: quoniam uir caput eſt mulieris, ſicut Chriſtus caput eſt Eccleſiæ. Sicut Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto ita & mulieres uiris ſuis pag. 252. col. 2
Eratis aliquando tenebræ. pag. 389. col. 2
Gratias agentes ſemper pro omnibus. p. 1081. c. 1
Cap. 6. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus mundi poteſtates contra ſpiritualia nequitiæ. pag. 197. col. 1. & 157. col. 1. & 816. c. 2. & 917. c. 1
Filij obedite patribus ueſtris in Domino. &c. pag. 1130. colum. 2

Ex Epiſtola Ad Philippenſes.

Cap. 1. Teſtis mihi eſt Deus quomodo cupiam uos in uiſceribus Chriſti. pag. 782 col. 2
Paulus & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti. pagina 819. col. 2.
Cap. 2. Omnes quę ſua ſunt quęrunt, non quæ Ieſu Chriſti. pag. 279. col. 2
Humiliauit ſemetipſum factus obediens uſque ad mortem, mortem autem Crucis, propter quod Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen. &c. pag. 402. col. 1
Vt in nomine IESV omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. p. 402. c. 2. & 408. c. 2. & 639. c. 2
Exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens. pag. 669. c.
Neceſſarium exiſtimaui Epaphroditum noſtrum Apoſtolum mittere ad uos. pag. 678. colum. 1. & 679. col. 2
Implete gaudium meum, ut idem ſapiatis, eandem charitatem habentes, unanimes id ipſum ſentientes. &c. p. 730. c. 1
Non quæ ſua ſunt, ſinguli conſiderantes, ſed ea quæ aliorum. pag. 733. c. 2
Hoc enim ſentite in uobis quod & in Chriſto Ieſu. p. 733. c. 2
Exinaniuit ſemetipſum, &c. propter quod Deus exaltauit illum. p. 1084. c. 1
Cap. 3. Quorum Deus uenter eſt. p. 138. c. 1
Quæ retro oblitus, in ea quæ ſunt priora me extendes. p. 170. c. 2. & 539. col. 1. & 721. c. 2
Saluatorem expectamus, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. p. 214. c. 2. & 915. c. 2. & 1205. c. 2
Eadem uobis ſcribere, mihi quidem non pigrum; uobis autem neceſſarium. p. 224. c. 2
Conuerſatio noſtra in cœlis eſt. pag. 319. c. 2. & 744. col. 2
Omnia detrimentum feci, & arbitror ut ſtercora. etc p. 1015. c. 2
Obſeruate eos, qui ita ambulant, ſicut habetis formam noſtram. pag. 759 col. 1
Cap. 4. Rogo te germane compar, adiuua illas quę mecum laborauerunt in Euangelio. p. 514. c. 2.
Quorum nomina ſunt in libro uitæ. p. 558. col. 1
Pax Dei quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat intelligentias ueſtras. p. 730. c. 1
Quæcumque ſunt uera, quęcumq; pudica. etc. hæc cogitate. pag. 610. col. 2.

Ex Epiſtola ad Coloſſenſes.

cap.1. *In quo inhabitat plenitudo diuinitatis corporaliter.* p.177.c.2

Pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quę in terris, ſiue quę in cœlis ſunt. p.701.c.1.& 727.c.2.& 728.c.1

Vos cum eſſetis aliquando alienati, & inimici ſenſu, id eſt, mente, in operibus malis, nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem. p.727.c.2

In ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipſum. p.727.c.2

Nunc gaudeo in tribulationibus pro nobis. p.739. col.1

Cap.2. *In quo ſunt omnes theſauri ſapientię, & ſcientię Dei abſconditi.* pag.293.c.2.& 391. col.1

Delens quod aduerſus nos erat chirographum, & affigens illud Cruci, traduxit principatus, & poteſtates triumphans in ſemetipſo. pagin.401. col.1

Cap.3. *Mortificate membra veſtra, quę ſunt ſuper terram.* p.666.c.2

Pax Chriſti exultet in cordibus veſtris. p.728.c.1.& 733.c.2

Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita cum Chriſto in Deo. &c. p.992.c.1.& 1193.c.2

Expoliantes veterem hominem cum actibus ſuis. p.666.c.2.& 1044.c.1

Ex Epiſt. I. ad Theſſalonicenſes.

Cap.2. *Neque aliquando fuimus in ſermone adulationis, ſicut ſcitis, neque in occaſione auaritię, Deus teſtis eſt, neque quęrentes ab hominib. gloriam.* p.754.c.2

Cum accepiſſetis à nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud nō ut verbum hominum. p.1050. col.2

Sicut probati ſumus à Deo, ut crederetur nobis Euangelium. p.1052.c.1

Loquimur non quaſi hominibus placentes, ſed Deo qui probat corda noſtra. p.1052.c.2

Ex Epiſt. ad Timotheum. I.

Cap.1. *Circa fidem naufragauerunt.* pag.858. colum.2

Cap.2. *Vult omnes homines ſaluos fieri.* pagin.457. col.1

Cap.3. *Vt ſcias quomodo oporteat te in domo Dei conuerſari, quę eſt Eccleſia Dei viui, columna, & firmamentum veritatis.* p.323.c.1

Magnum eſt pietatis Sacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, & iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prędicatum eſt gentibus. p.526.c.2

Cap.4. *Cauteriatam habentes conſcientiam.* p.823. col.1

Exemplum eſto fidelium in verbo, & conuerſatione. p.910.c.2

Cap.5. *Quędam conuerſę ſunt retro poſt ſatanam.* p.1109.c.2

Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra ut patrem, iuuenes vt fratres. &c. p.1245.c.2

Viduas honora, quę verè viduę ſunt. pag.1123. col.1

Cap.6. *Diuitibus huius ſęculi pręcipe, non ſublimè ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo, qui pręſtat nobis omnia ab n.1. & col.2.*

Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia, & nociua, quę mergunt homines in interitum. p.709.c.1.& p.991.c.1

Theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant vitam ęternam. p.825.c.1.& c.2

Radix omnium malorum cupiditas. p.991.c.3.& 1013.c.2

Deus pręſtat nobis omnia abunde ad fruendum. p.1082.c.1

Ex Epiſt. II. ad Timotheum.

Cap.2. *Qui certat in agone non coronatur, niſi legitimè certauerit.* p.146.c.2

In Euangelio pro quo laboro, uſque ad uincula, ſed uerbum Dei non eſt alligatum. p.226.c.1.& 902.c.1

Nouit enim Dominus qui ſunt eius. p.389.col.1.& 374.c.1.& p.1178

Cap.3. *Ab infantia ſacras literas noſti, quę te poſſunt inſtruere ad ſalutem.* p.631.c.2

Omnes, qui piè volunt viuere in Chriſto perſecutionem patientur. p.736.c.2

cap.4. *Opportunè, importunè, argue, obſecra, increpa.* p.226.c.1.& 1052.c.1

Curſum conſummaui. p.1052.c.1

Ex Epiſtola ad Titum.

cap.1. *Vt potens ſit exhortari in doctrina ſana. &c.* p.1138.c.2

cap.2. *Argue cum omni imperio.* p.507.c.1

Apparuit gratia Saluatoris noſtri erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & ſęcularia deſideria, ſobriè

Digitized by Google

ſobriè uiuamus in hoc ſæculo p.811.c.1.& 1191.c.2.& 1187.c.
cap.3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti. pagin. 395. col.1

Ex Epiſtola ad Hebræos.

Cap.1. Multifariam multiſque modis olim Deus loquens patribus, nouiſſime, &c. locutus eſt nobis in Filio. p.295.c.2
Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi. &c.p.528.c.1
cap.2. Nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ, &c.p.199.c.2
cap.3. Quamdiu dicitur hodie. p.814.c.1
cap.4. Non habemus Pontificem qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum per omnia, &c.p.99.c.1.& 123.c.1. & 131.c.1. & 293.c.2.& 546.c.1.& 756.c.2
Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ, ut miſericordiam conſequamur. &c. p.464.col.2. & 546.c.1
Relinquitur Sabbathiſmus populo Dei. p.665.c.2.& 835.c.1.& 1203.c.2
Qui enim ingreſſus eſt in requiem eius, etiam ipſe requieuit. &c.p.664.c.2
Viuus eſt ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio. &c.p.847.c.2
Cap.5. Nec quiſquam ſumit honorem, ſed qui uocatur à Deo tanquam Aaron ſic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit. &c.p.421.c.2
Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in ijs quæ ſunt ad Deũ, &c. p.756.c.2
Qui condolere poſſit ijs qui ignorant, & errant p.756.c.2
Cap.6. Omnis controuerſiæ hominum finis ad confirmationem eſt iuramentum p.782.c.2
Homines per maiorem ſui iurant. pagin. 783. colum.1
Cap.7. Talis decebat ut nobis eſſet Pontifex, ſanctus innocens. &c.p.211.c.2
Cap.9. Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata p.216.c.2
Chriſtus per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta æterna redemptione inuenta. p.216.c.2.& 292.c.1.& 299.c.1
Munera & hoſtia offeruntur quæ non poſſunt iuxta conſcientiam perfectum facere ſeruientẽ. &c. p.162.c.1
In qua urna aurea habens manna, & uirga Aaron, quæ fronduerat, et tabulæ teſtamenti erant p.293.c.1
In priori tabernaculo ſemper introibant Sacerdotes ſacrificiorum officia conſummantes. In ſecũdo autem ſemel in anno ſolus Pontifex non ſine ſanguine, &c.p.298.c.2.& 299.col.1.& 310.c.2
Hoc ſignificante Spiritu Sancto, nondum propalatam eſſe ſanctorum uiam. &c.p.299.c.1
Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorũ per amplius & perfectius tabernaculum. &c. pag. 216.c.2.& 299.c.1
Poſt uelamentum ſecundum tabernaculum, quod dicitur Sancta ſanctorum. p.301.c.2.& 309.col.1
Habens thuribulum aureum, & arcam teſtamenti. p.302.c.1
Cap.10. Impoſſibile eſt ſanguine taurorum, & hircorum auferri peccata. Ideo ingreſſus in mundum dicit, hoſtiam & oblationem noluiſti. &c. pag. 216.c.1
Omnis Sacerdos præſto eſt quotidie miniſtrans, & eaſdem ſæpe offerens hoſtias &c. hic autẽ unam pro peccatis offerens hoſtiam in ſempiternum ſedet in dextera Dei. p.216.c.1.
Chriſtus una oblatione conſummauit in æternum ſanctificatos p.216.c.2
Sanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel. p.216.c.2
Accedamus cum uero corde in plenitudine fidei, &c.p.737.c.1
Rapinam bonorum ueſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis &c.p.740.c.2
Cap.11. Negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi. &c.p.741.c.1
Moyſes elegit affligi cum populo Dei, aſpiciebat enim in remunerationem p.1202.c.2
Cap.12. In diſciplina perſeuerate. pagin. 1153. colum.1
Propter unam eſcam uendidit primitiua ſua. p. 136.c.2
Recogitate eum, qui talem ſuſtinuit à peccatoribus, aduerſus ſemet ipſum contradictionem, ut ne fatigemini. &c.p.216.c.2.& 607.c.2
Rectos greſſus facite pedibus ueſtris. pag. 364. colum.1
Remiſſas manus, & diſſoluta genua erigite, ut non claudicans quis erret. &c.p.364.c.1
Propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem confuſione contempta. p.394.c.1
Nondum uſque ad ſanguinem reſtitiſtis pag 607. col.2
Pacem ſectamini & ſanctimoniam. &c. p 699. col.1
cap.13. Sint mores ſine auaritia contenti præſentibus. &c.p.165.c.1
Doctrinis uarijs, & peregrinis nolite abduci; optimum eſt enim gratia ſtabilire cor. pagin. 730.co-

730.colum.1
Pacem ſequimini cum omnibus. pagina 733. columna 2.

Ex Iacobi Epiſtola.

Cap. 1. Nemo cum tentatur, dicat quoniam à Deo tentatur, Deus enim intentatur malorum eſt. &c. pag 109.col.1.
Beatus vir qui ſuffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit. etc. pag. 146.col 2
Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus et illectus; deinde concupiſcentia cum conceperit parit peccatum.etc. pag.162.col.2
Ira uiri iuſtitiam Dei non operatur. pag. 775. colum 2
Omne gaudium exiſtimate cum in uarias tentationes incideritis. pag.816.col.2
Voluntarie genuit nos uerbo ueritatis.pag.987.c.2.et 989.col.1
Si quis eſt auditor uerbi,et non factor comparabitur uiro conſideranti uultum natiuitatis ſuæ in ſpeculo.etc.pag. 990.col 1
In manſuetudine ſuſcipite inſitum uerbum. pagina 991.col.1
Cap.2.Fides ſine operibus mortua eſt in ſemetipſa. pag.645 col.2
Iudicium ſine miſericordia illi qui non fecit miſericordiam.etc. pag.722.col.1.et 1253.col.2
Tu fidem habes, et ego opera habeo oſtende mihi fidem tuam ſine operibus.etc. pag. 910.col.1
cap.3.Quæ deſurſum eſt ſapientia primum quidem pudica eſt etc.pag. 730. col.1
Nolite plures magiſtri fieri fratres mei ſciẽtes.etc. pag.842.col.2
Obſecro uos,tanquam aduenas, et peregrinos. etc. pag.1191.col.1
cap.4.reſiſtite diabolo,et fugiet à uobis. pag. 127.columna 2.
Vnde bella et lites in uobis? nonne hinc? ex concupiſcentijs ueſtris etc. pag.1190. c.2
cap.5. Ante omnia fratres mei nolite iurare, neque per cœlum.etc. pag.783.col. 2. et 785.c.2
Sit ſermo ueſter eſt, eſt; non, non; ut non ſub iudicio decidatis. pag.785. c.2
Ecce agricola expectat pretioſum fructum terræ. etc. pag.993.col.1
Infirmatur quis in uobis inducat Presbiteros Eccleſiæ.etc. pag. 1051. col.1
Sufferentiam Iob audiſtis, et finem Domini uidiſtis. pag.1153.col.1
Ecce merces operariorum qui meſſuerunt regiones ueſtras, quæ fraudata eſt à uobis clamat. etc. p. 1154.colum.1.

Ex Epiſtola. I. Petri.

Cap. 1.Non corruptibilibus auro vel argento redempti eſtis de uana ueſtra conuerſatione paternæ traditionis.ſed pretioſo ſanguine.&c. pag.206 columna 1.
Hac eſt gratia ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias patiens iniuſte.&c. pag.739.columna 1
Cap.2.Peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper linguam. pag.207.col.2
Cùm malediceretur non maledicebat, cùm pateretur non comminabatur. pag. 212.col.1
Sicut modo geniti infantes rationabile ſine dolo lac concupiſcite. p.255.col.2
Chriſtus paſſus eſt pro nobis vobis relinquens exemplum.&c. pag.739.colum.2.& 704.colum.1. & 1191. colum.2
In hoc vocati eſtis. pag. 737.colum.2
Vobis credentibus honor; non credentibus lapis offenſionis &c. pag.897.col.2
Cap.3.Quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circumdatio auri; aut indumenti, veſtimentorum cultus.&c. pag.727. col.1
Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto. &c. pag.729. col.2
Cap. 4. Chriſto in carne paſſo, & vos eadem cogitatione armamini. &c. pagina 1191. columnæ ſecundæ.
Tempus eſt vt incipiat iudicium à domo Dei. pagina 277.colum.2
Nolite peregrinari in feruore, qui ad tentationem vobis fit &c. pag. 737.col.1
Nemo veſtrum patiatur vt homicida, aut vt fur. &c.
Si autem vt Chriſtianus,non erubeſcat. pag.739. colum.1.& 1193.colum.2
Si exprobramini in nomine Chriſti beati eritis.etc. pag.739.col.1
Communicantes Chriſti paſſionibus gaudete. pag. 739.colum. 1
Vt in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. pag.740.col.1
Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrantes. pagina 1080.columna 2.
Cap.5.Neque ut dominantes in cleris. pagina 93. columna 1.
Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens.&c.pag.126.col.2.et 149.c.2. & 161.col.1.& 1064.col.1
Cui reſiſtite fortes in fide. pag. 788.col.2
Omnem ſolicitudinem proijcientes in eum, quoniã ipſi cura eſt de vobis. pag.828.colum.2

Ex

Ex Epiſtola II. Petri.

cap.1. *Hanc autem nos audiuimus de cœlo allatam, cùm eſſemus cum ipſo in monte ſancto* .pagin. 97.c.1

Magis ſatagite , vt per bona opera certam veſtram vocationem,& electionem faciatis .pag. 883.c.2

Non doctas fabulas ſecuti , notam fecimus vobis Domini noſtri Ieſu Chriſti virtutem, & præſentiam.&c p.1201.c.2

Speculatores facti magnitudinis Chriſti.p.1203. col.2

cap.2. *Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, ſed carceribus caliginis inferi detrudens, tradidit.&c*.p.554.c.2

Contigit eis illud veri prouerbij , canis reuerſus ad vomitum ſuum.&c.p.913.c.2

In auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur. p. 1052.c.1

Cor exercitatum auaritia habentes, maledictionis filij.&c.p.1052.c.2

Ex Epiſtola I. Ioannis.

cap.2. *Omne quod eſt in mundo concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum.&c*.p.129. col.1

Nouiſſima hora eſt.p.1226.c.2

Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi, pagin. 207.col.2. & 217.col.1. & 295. col.2

cap.3. *Videbimus eum ſicuti eſt*.p.183 c.1

Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo.p.263.c.1

Filioli mei non diligamus verbo , nec lingua , ſed opere &c.p.723.c.1

Qui odit fratrem ſuum homicida eſt.pagin.765. col.2

Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur p.807.c.2

Si cor noſtrum non reprehenderit nos fiduciam habemus ad Deum, & quidquid petierimus accipiemus ab eo.p.845.c.2

cap.4. *Nolite omni Spiritui credere, ſed probate Spiritus ſi ex Deo ſunt.&c*.pag.165.col.1.& 854. col.1

In hoc apparuit charitas Dei in nobis , quoniam filium ſuum unigenitum miſit Deus in mundum.&c.p.412.c.2

In hoc cognoſcitur ſpiritus Dei, qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt.&c. p.854.c.1

Deus charitas eſt , & qui manet in charitate in Deo manet.&c.p.1104.c.1

Ex Epiſtola Iudæ.

Arbores ſunt autumnales infructuoſæ , bis mortuæ & eradicatæ.p.860.c.1

Ex Apocalypſi.

Cap.1. *Quaſi vox aquarum multarum*.pagin.287. col.1

Habeo claues mortis, & inferni. pagin.1175. colum.2

De ore eius gladius vtraque parte acutus exibat.p. 587.c.1

Ecce venit in nubibus, & videbit eum omnis oculus , & qui eum pupugerunt . pagin.643. colum.1

Ambulat in medio ſeptem candelabrorum aureorum.p.761.c.1

Ego ſto ad oſtium & pulſo.p.888.c.2

Cap.2. *Eſto fidelis vſque ad mortem & dabo . &c*. p.1045.c.2

Cap.3. *Sto ad oſtium & pulſo.&c*.p.41.c.2

Qui habet clauem David, *qui aperit & nemo claudit.&c*.p.117.c.3

Cap.4. *De throno* Dei *procedebant fulgura & voces & tonitrua & ſeptem lampades ardentes ante thronum qui ſunt ſeptem ſpiritus* Dei .p.674. col.1

Cap.5. *Habentes phialas aureas plenas odoramentorum quæ ſunt orationes ſanctorum*.pagin.303. col.3

Cap.6. *Cadite ſuper nos & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum & ab ira agni*. pag.217. col.2

Exiuit alius equus ruffus, & qui ſedebat ſuper illum datum eſt ei , vt ſumeret pacem de terra , & datus eſt gladius magnus. pag.735.col.2

Vidi & ecce equus albus , & qui ſedebat ſuper illum habebat arcum , & data eſt ei corona , & exiuit vincens vt vinceret.p 738.c.1

Et ecce equus pallidus & qui ſedebat ſuper eum nomen illi mors, & infernus ſequebatur eum.p. 738.c.2

Cap.7. *Et palmæ in manibus eorum*.pagin.292.colum.1

Vidi turbam magnam ex omnibus gentibus ſtantes ante thronũ, amicti ſtolis albis.&c.p.1197. col.2

Cap.8. *Aſcendit fumus incenſorum de orationibus ſanctorũ de manu Angeli corã* Deo p.303.c.2

Cap.10.

Cap. 10. *Vidi Angelum deſcendẽtem de cœlo habentem clauem abyſſi. &c.* p. 967. c. 2
Cap. 12. *Væ terræ, & mari, quia deſcendit ad uos diabolus, habens iram magnam, &c.* p. 1238. c. 1
Michael & Angeli eius prœliabantur cum dracone, p. 816. c. 2. & 1237. c. 2
Mulier amicta Sole & luna ſub pedibus eius. &c. p. 919. c. 1
Cap. 14. *Beati mortui qui in Domino moriuntur, ut requieſcant à laboribus ſuis, opera enim illorum ſequũtur illos.* p. 605. c. 2. & 664. c. 2. & 665. c. 1. & 1093. c. 2. & 1205. c. 2
Cap. 17. *Vidi mulierem ſedentem ſuper beſtiam coccineam, plenam nominibus blaſphemiæ. &c.* p. 1180. c. 2
Vidi mulierem ebriam de ſanguine ſanctorum. etc. p. 1180. c. 2
Aquæ multæ populi multi ſunt. p. 626. c. 1
Aquæ quas vidiſti populi ſunt & gẽtes & linguæ. p. 142. c. 1
Mulier erat circumdata purpura & coccino & inaurata auro. &c. p. 916. c. 1. & 936. c. 1
Veni oſtendam tibi damnationem meretricis magnæ. &c. p. 936. c. 2
cap. 18. *Quantum glorificauit ſe & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum.* pag. 29. col. 1. & 623. c. 1
cap. 19. *Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni uocati ſunt.* p. 883. c. 3
cap. 20. *Dedit mare mortuos ſuos qui in eo erant, & mors, & infernus dederunt mortuos ſuos.* pag. 644. c. 2
cap. 21. *Vidi ciuitatem ſanctam deſcendentem de cœlo.* p. 228. c. 1
Murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, et in ipſis nomina duodecim Apoſtolorum Agni. &c. p. 1172. c. 2
Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, pag. 1206. c. 1
Ciuitas in quadro poſita eſt. p. 292. c. 1
Duodecim portæ duodecim margaritæ ſunt per ſingulas, & ſingulæ portæ erant ex ſingulis margaritis. p. 708. c. 2
Abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum. p. 719. c. 3. & 1206. c. 2
cap. 22. *Qui audit dicat, veni, & qui ſitit ueniat, & qui vult accipiat aquam vitæ gratis.* p. 456. col. 2
Qui iuſtus eſt iuſtificetur adhuc, & ſanctus ſanctificetur adhuc. p. 721. c. 1

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

SEBASTIANI BARRADAS

E SOCIETATE IESV.

Doctoris Theologi, Commentariorum in quatuor Euangelia, eorumque concordiam.

TOMVS II. LIBER I.

Caput Primum.

De præcurſore Chriſti Ioanne Baptiſta.

MATTH. CAP. III.

IN diebus autem illis, venit Ioannes Baptiſta, prædicans in deſerto Iudææ, & dicens: Pęnitentiam agite; appropinquauit enim regnum cęlorum. Hic eſt enim, qui dictus eſt per Iſaiam Prophetam dicentem: Vox clamantis in deſerto; Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius. Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos; eſca autem eius erat locuſtæ, & mel ſylueſtre. Tunc exibat ad eum Ieroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata ſua. Videns autem multos Phariſæorum, & Sadducæorum venientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructum dignum pęnitentiæ. Et ne velitis dicere intra vos: Patrem habemus Abraham: dico enim vobis, quoniam potens eſt Deus, de lapidibus iſtis, ſuſcitare filios Abrahę. Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignē mittetur. Ego quidem baptizo vos in aqua, in pęnitentiam qui autem poſt me venturus eſt, fortior me eſt, cuius nō ſum dignus calceamenta portare: ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto, & igni, cuius vēti labrū in manu ſua: & permundabit aream ſuam, & congregabit triticum ſuum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

Digitized by Google

MARC. CAP. I.

Initium Euangelij Ieſu Chriſti filij Dei: ſicut ſcriptũ eſt in Iſaia Propheta: Ecce ego mitto Angelum meum, ante faciem tuã, qui præparabit viam tuam, ante te. Vox clamantis in deſerto: parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius. Fuit Ioannes in deſerto baptizans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ, in remiſsionem peccatorum, & egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio, & Ieroſolymitæ vniuerſi: & baptizabantur ab illo in Iordanis flumine confitentes peccata ſua. Et erat Ioannes veſtitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius: & locuſtas, & mel ſylueſtre edebat. Et prædicabat dicens: Venit fortior me poſt me: cuius non ſum dignus procumbens ſoluere corrigiam calceamentorum eius. Ego baptizaui vos aqua, ille verò baptizabit vos Spiritu ſancto.

LVC. CAP. III.

Anno autem quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha autem Galilęæ Herode, Philippo autem fratre eius tetrarcha Ituræ, & Trachonitidis regionis, & Lyſaniæ Abilinæ tetrarcha, ſub Principibus Sacerdotum Anna, & Caipha: factum eſt verbum Domini ſuper Ioãnem, Zachariæ filium, in deſerto. Et venit in omnem regionem Iordanis, prædicans baptiſmum pęnitentiæ, in remiſſionem peccatorum: ſicut ſcriptum eſt in libro ſermonum Iſaiæ prophetæ: Vox clamantis in deſerto: Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius. Omnis vallis implebitur, & omnis mons, & collis humiliabitur. Et erunt praua in directa, & aſpera in vias planas: & videbit omnis caro ſalutare Dei. Dicebat ergo ad turbas, quæ exibant, vt baptizarentur ab ipſo: Genimina viperarum, quis oſtendit vobis fugere a ventura ira? facite ergo fructus pęnitentiæ, & ne cœperitis dicere: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens eſt Deus, De lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis ergo arbor, non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus? reſpondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Venerunt autem, & Publicani, vt baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magiſter quid faciemus? At ille dixit ad eos: Nihil amplius, quam quod conſtitutum eſt vobis faciatis. Interrogabant autem eum, & milites dicentes, quid faciemus, & nos? & ait illis:

lis:

Digitized by Google

lis: Neminem concutiatis, neque calumniã faciatis: & contenti eſtote ſtipendijs veſtris. Exiſtimante autem populo, & cogitantibus omnibus, in cordibus ſuis de Ioanne, ne forte ipſe eſſet Chriſtus: reſpondit Ioannes, dicens omnibus: Ego quidem aqua baptizo vos. Veniet autem fortior me, cuius non ſum dignus, ſoluere corrigiam calceamentorum eius: ipſe vos baptizabit in ſpiritu Sancto, & igni. Cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Multa quidem, & alia, exhortans Euangelizabat populo.

CAPVT I.

De tempore, quo Ioannes à Deo miſſus eſt.

Anno XV. Imperij Tiberij Cæſaris.

EXpoſuimus ſupperiori tomo ea, quę de diuina, humanaq; generatione, & Chriſti Optimi Maximi infantia, ac pueritia, Euãgeliſtę memoriæ prodiderunt. Reliquum eſt, vt ad ea exponẽda gradum faciamus, quæ in virili ætate, admirabiliter geſſit. In primis verò de præcurſore agendum eſt, quem, ante quã Sol ſplendidiſſimus optatiſſimũ orbi vultum oſtenderet, nouum veluti luciferum præmiſit. Tempus quo præmiſſus eſt Lucas indicauit. Anno (inquit) quinto decimo imperij Tiberij Cæſaris, quo Põtius Pilatus Iudæam prouinciam adminiſtrabat: Galilææ imperabat Herodes, filius infanticidæ Herodis: Ituræx, & Trachonitidis regionis principatum obtinebat Philippus huius Herodis frater: Abilinę dominabatur Lyſanias: Principes vero ſacerdotum erant Annas, & Caiphas: ex eremi latebris Ioãnes exire iuſſus à Deo eſt: & in conſpectum hominum ſe dare.

Chri Ioan- Chriſti ætas tunc vigintu nouem annorum erat: Ioannes verò ſex menſibus anteibat. Natus enim Chriſtus eſt, anno 42. Auguſti Cæſaris: is autem 56. annis imperio potitus eſt, vt ait Euſebius in chronico & alij. Vixit ergo Chriſtus Auguſto Imperante annis quatuordecim. Succeſſit Auguſto Tiberius. Anno Tiberij decimo quinto annorum erat Dominus viginti nouem.

Nec verò abſque cauſa Lucas & tempus, & Principes memorauit: id quod *Cur Lucas Romani meminerit Imperatoris.*
A Prophetæ quoque faciunt. quoniam ad oſtendendam hiſtoriæ veritatem, temporis, perſonarumque notatio, pondus habet. Et Prophetæ quidem Iſraelitarũ Reges memorant. At Lucas Romani Imperatoris annos ſupputat, propterea quod Iudæa in prouinciã iam redacta Romanorum parebat imperio. Imperatori addit Iudææ præſidem, Iudæorũ Põtifices,
B tetrarchas quoque Herodẽ, & reliquos.

Tertius Romanorum Imperator fuit Tiberius. Iulius Cæſar Romanæ Reipublicæ formam mutauit, & ad monarchiã traxit. Poſt annos vero tres, viginti tribus vulneribus confoſſus, è vita imperioque abijt. Attulere vulnera Cæſari mortem, ſed non attulere Reipublicæ li- *Tiberius, Romanorũ Imperator tertius.*
C bertatem. Etenim quod Iulius fecit, Auguſtus perfecit. Primùm quidem (vt ſcribit Suetonius capite octauo) cum Marco Antonio, Marcoque Lepido, deinde tantùm cum Antonio, per duodecim fere annos: nouiſsime per quatuor & quadraginta ſolus, rempublicã felix Imperator tenuit. Adeò vero felix habitus *Auguſtus Cæſar.* *Suetonius.*

 eſt, vt

eſt, vt vſque ad Iuſtiniani tempora (teſte Platina in vita Euariſti ſummi Pontificis) in creatione Principum, acclamatum fuerit: Felicior ſit Auguſto, ac Traiano melior.

Felicior Auguſto Traiano melior, Imperatoribus acclamatum.

Summam orbis felicitatem illius vidit imperium: nempe tot optatum ſeculis, Chriſti Optimi Maximi diem natalem, totius felicitatis parentem. At eã, & quidem maximam habuit infelicitatem tanta Auguſti felicitas, quòd ſuo natum tempore, cęli terręque Imperatorẽ, nec coluit, nec nouit. Vrbem Romam teſte Suetonio capite vigeſimo octauo, ita excoluit, vt iure ſit gloriatus, marmoream ſe relinquere, quam lateritiam accepiſſet.

Auguſtus Romã lateritiam accepit, marmoreã reliquit.

Meliori iure gloriari poteſt multo Auguſtior Auguſto Petrus, cęleſtem ſe feciſſe Romam, quam Tartaro addictam inuenit. Petri enim in terris Dei vices gerentis cęleſti cathedra, cœleſtibuſque clauibus, ita eſt adornata: vt cœleſtis potius vrbs, quam terreſtris merito debeat appellari. Dabat olim orbi iura terrena, nunc iura dat cœleſtia: in corpora dominatum olim obtinebat, nunc obtinet in ipſos etiam animos: ligabat olim, ac ſoluebat ferreis compedibus carnem, nunc ligat, ſoluitque, ſpiritualibus vinculis ſpiritus.

Petri cathedra, Romã lateritiã accepit, aureã reddidit.

Lateritiam Romam accepit, marmoream, immò aureã reddidit Petri cathedra.

Auguſto Cæſari Tiberius Cæſar ſucceſſit: viginti tribus annis, principatu potitus eſt. Eo imperium adminiſtrante Chriſtus Optimus Maximus, in crucem actus, tertio die in vitam immortalis rediit, totique terrarum orbi, Euangelium promulgari iuſsit. Non obſtitit Tiberius Euangelij promulgationi; quin potius fauit. Chriſtianorum enim accuſatoribus, vt Tertullianus ſcribit in Apologetico, capite 5. periculum comminatus eſt: retulitq; ad ſenatum, vt Chriſtus Deus haberetur.

Tertullian.

Vetus (ait Tertullianus) erat decretum, ne quis Deus ab Imperatore cõſecraretur, niſi a ſenatu probaretur. Tiberius, cuius tempore nomẽ Chriſtianum in ſæculum introiuit, annuntiatũ ſibi ex Syria Paleſtina, quod illic veritatem illius diuinitatis reuelauerat, detulit ad ſenatum, cum prærogatiua ſuffragij ſui; ſenatus, quia nõ in ſe probauerat, reſpuit. Cæſar in ſententia manſit, cõminatus periculum accuſatoribus Chriſtianorum, &c.

Tiberius ad Senatũ retulit, vt Chriſtus Deus haberetur.

Oroſius.

Oroſius item in libro ſeptimo capite quarto; Tiberius cum ſuffragio magni fauoris retulit ad Senatum, vt Chriſtus Deus haberetur. Senatus indignatione motus, cur non ſibi prius, ſecundum morem delatum eſſet, vt de ſuſcipiendo cultu prius ipſe decerneret, conſecrationẽ Chriſti recuſauit, &c.

Tertullian.

Quæ autem in Iudæa Chriſtus egerat, ea ad Tiberium ſcripſiſſe Pilatum Tertullianus teſtatur, eiuſdem libri cap. 21. Ea (inquit) omnia, ſuper Chriſto Pilatus & ipſe iam pro ſua conſcientia Chriſtianus, Cæſari tùm Tiberio nuntiauit.

Pilatus ad Tiberiũ Imperatorẽ ſcripſit.

Euſebius.

Euſebius quoque libr. 2. Hiſtor. cap. 2. Factũ eſt (ait) vt ea quæ dę reſurrectione ſeruatoris noſtri, per totam Paleſtinam vulgata fuerant, Tiberio communicauerit Pilatus; adiectis etiam portentis, quæ de eo audierat.

Oroſius.

Et Oroſius loco indicato: Pilatus (inquit) ad Tiberium, & Senatum retulit, de paſſione, & reſurrectione Chriſti, conſequentibusq; virtutibus, quæ vel per ipſum palam factæ fuerant, vel per diſcipulos eius fiebant. Et de eo, quod creſcẽte plurimorum fide Deus crederetur, &c. In Anacephalæoſi Hegeſippi extat de Chriſti rebus geſtis epiſtola Pilati: Scripſit quidem Pilatus, ſed an illa illius ſit epiſtola iudicent alij.

Acta publica pretore Pilato in Iudæa.

His igitur, quæ a Pilato acceperat, & ex publicis forte monumẽtis, prętore Pilato ſcriptis (quorum Iuſtinus in Apologia ad Antoninũ, de paſſione Chri agẽs, illis verbis meminit; Hęc geſta eſſe ex ijs actis, quæ Pontio Pilato prætore facta eſſent, perſpicere poteſtis) permotus Tiberius Chriſtũ dijs voluit adnumerari. At inter fictitios Deos referri, & Senatus autoritate, ac approbatione Deus haberi Chriſtus noluit.

Cur Chriſtus a Senatu Romano nõ ſit in numerum deorum receptus.

Nec enim Senatus commendatione, & approbatione vera diuinitas indigebat; nec inter falſos deos, ſed ſolus cum Patre, & Spiritu ſancto, Dijs omnibus commẽtitijs abiectis, Chriſtus colendus erat.

Euſebius.

Vnde Euſebius lib. 2. hiſt. capit. 2. cauſam reddens, cur quod Cæſar de Chriſto propoſuerat, Senatus non approbarit; Factum (inquit) eſt illud vere ex hac cauſa; quod ſalutaris illa, diuinæ prædicationis doctrina, nulla opus habebat humana approbatione, & commendatione, &c.

Suetonius.

Huic Imperatori cum ſuaderent pręſides (vt Suetonius ait in eius vita, ca. 32.) onerandas tributo prouincias, reſcripſit;

Boni

Imperator bonus prouincias immodicis tributis non onerat.

Ioſephus.

Prouinciarũ præſides muſcis ſimiles.

Tiberias à Tiberio dicta.

Boni paſtoris eſſe tondere pecus, non deglubere; hoc eſt lanam, non pellem detrahere. Significabat hac ſententia, boni eſſe Imperatoris, ac Regis, prouincias tributis immodicis minimè onerare. Idem prouinciarum præſides, cum muſcis contulit; quod vt muſcæ ſanguinem vlceris, ſic illi prouincialium opes ſugerent. Lege Ioſephum libr. 18. antiquit. capit. 8. Scribit eodem libro capite tertio idem autor, Herodem tetrarcham in amicitiã Tiberij receptum, vrbem iuxta mare, ſiue lacum Galilææ, condidiſſe, & à Tiberio Tiberiadem appellaſſe. Hæc illa eſt Tiberias, cuius apud Ioannem capite 6. mentio fit; *Abijt* (inquit) *IESVS trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis.*

Procurante Pontio Pilato Iudæam.

Præſides Iudææ à Romanis miſſi vſque ad Pilatum.

Euſebius.

Ioſephus.

Iudæa redacta in prouinciam.

Græcè ἡγεμονεύοντος, ideſt præſidem agente, & prouinciæ Iudææ curam gerẽte Pilato. Iudææ præſes datus eſt Pilatus, poſt Valerium Gratum, teſte Ioſepho libro 18. Antiquitat. capite 3. Erat Gratus quartus Iudæorũ præſes, à Romanis miſſus, Pilatus quintus fuit. Primus Coponius, ſecũdus Marcus Ambiuius, tertius Annius Ruffus, quartus Valerius Gratus, quintus Pilatus. Quintum tamen vocat Ioſephus Gratũ, quoniam inter præſides nominat Cyrinum, ſiue Quiriniũ, qui Iudæos deſcripſit. Sed is fuit præſes Syriæ, vt Lucas ait cap. 2. Præfuit Iudææ annos decẽ Pilatus, teſte eodem Ioſepho eodem lib. capi. 5. Miſſus in prouinciam eſt anno Tiberij duodecimo, vt docet Euſeb. libr. 1. Hiſtor. capit. 9. Lege quæ diximus tom. 1. libr. 5. in fine capitis vigeſimi octaui.

Herodes ille primus, qui infantes occidit, tres filios in vita reliquit, Archelaum, Herodem Antipã, & Philippum. His paternum diuiſit regnum Cæſar Auguſtus, vt Ioſephus docet libr. 17. antiq. capit. 13. & lib. 2. de bello capit. 4. Mediam (inquit) regni Herodis partem, dedit Cæſar Archelao; reliquam dimidiam in duas tetrarchias diuiſit, duobuſque alijs Philippo, & Antipæ attribuit. &c. Archelao Iudæa eſt tradita; ſed decimo Principatus anno, ad Cæſarẽ delatus, vt idem Ioſephus ſcribit libr. 17. antiquit. capit. 15. regno priuatus eſt, & in exiliũ Viennam miſſus, vrbem Galliæ; Iudæa verò tunc in prouinciam redacta, contributaque Syriæ, eodem Ioſepho teſte, à Romanis moderatoribus deinceps procurata. quorum quintus Pilatus fuit.

Pilatus qualis exagitatus calamitatibus.

Oroſius.

Euſebius.

Ado.

Suidas.

Philo.

Is eodem, quo Archelaus, ſupplicio affectus, in eandemq; vrbem Galliæ Viennam dicitur relegatus, totque exagitatus calamitatibus, vt manus ſibi intulerit. Oroſius lib. 7. cap. 5. Pilatus tantis irrogante Caio angoribus coarctatus eſt, vt A ſua ſe transfuerberans manu, malorum compẽdium mortis celeritate quæſierit. &c. Euſebius lib. 2. Hiſt. capit. 7. Neque illud (inquit) ignorari debet, Pilatum Imperante iam Caio, in tantas, & tã graues, vt fertur, calamitates incurriſſe, vt propria ſibi manu mortem conſciſceret. &c. Ado in chronico; Pilatus perpetuo exilio Viẽnæ recluditur. &c. Suidas Græcus, B verbo, Nero, ſcribit Pilatum à Nerone capite obtruncatum, quod Chriſtum abſque Romani Imperatoris iuſſu occiderit. Philo in libro de legatione ad Caium pagin. 863. Illius crimina his verbis recenſet; Veritus eſt, ne ſi mitteretur legatio, cætera quoque detegeret eius crimina, venditatas ſententias, rapinas, iniurias, clades, tormenta, crebras cædes indemnatorũ, crudelitatem ſæuiſſimã, &c. C eodem loco, peruicacis, durique ingenij fuiſſe ſignificat. Lege Ioſephum libr. 18. antiquitat. capit. 3. & 4. & libr. 2. de Bello cap. 8.

Tetrarcha autem Galilææ Herode.

De Herode Tetrarcha.

Herodes relegatus.

Tetrarcha princeps dicitur, qui regis caret nomine; propriè is appellatur, qui D quartæ alicuius regionis parti imperat. Herodes autem hic eſt, qui Ioannẽ Baptiſtam occidit, & Chriſtũ Optimum Maximum illuſit. Eaſdem quas Archelaus, & Pilatus pœnas ſubijt, à Caio Imperatore Tiberij ſucceſſore mulctatus perpetuo exilio, apud Lugdunum vrbem Galliæ, vt Ioſephus narrat libr. 18. antiq. capit. 9. Libro autem 2. de Bello capit. 8. Scribit in Hiſpaniã fugiſſe, & in Hiſpa- E niã obijſſe. Ab Herodiade ſollicitatus Romã petijt, vt Regiũ honorẽ ſibi compararet; ſed vbi regnum ſe inuenturũ ſperauit, ibi inuenit exilium; documentum relinquens poſteris, vt ſua quiſque ſorte contentus viuat. Quã adminiſtrabat Ga-

lilęæ tetrarchiam Herodi Agrippæ largitus eſt Caius Imperator,duas quoque reliquas tetrarchias, Philippi, & Lyſaniæ eidem tradidit.

Fuit hic Agrippa infanticidę Herodis nepos,ex filio Ariſtobulo,quem vita pater priuauerat. Cùm vero veniſſet Romam, maximis coluit officijs Caium adhuc priuatum; extẽſiſq; manibus à Deo petiuit aliquandò,celeriter vt Caiũ,mortuo Tiberio, Imperatorem videre concederet. Hanc ob cauſam Tiberij iuſſu in vincula eſt coniectus. Paucos poſt mẽſes voti compos factus,mortuo Tiberio, Caium Imperatorem vidit. Is hominem reſtituit libertati. Parum hoc;accerſitum ad ſe domum, tonderi, veſtemq; mutare præcipit, impoſito deinde regio diademate tetrarchiæ, quæ Philippi fuerat,Regem conſtituit, adiecta Lyſaniæ quoque tetrarchia; & pro ferrea catena, auream dat,pari pondere. Inuidit Regium diadema fratri ſoror Herodias; Agrippæ enim ſoror erat Herodias. Itaque Herodẽ tetrarcham,cui pro vxore erat,eò impulit,vt Romam nauigaret ad Imperatorẽ. Apud quem per literas ab Agrippa accuſatus,quod optabat minime aſſecutus eſt,quod vero habebat amiſit.Lege Ioſephum lib.18.antiquit.cap.8. & 9. & lib. 2.de Bello capite 8.

Agrippa Herodes rex creatus à Caio imperatore.

Herodias quæ peccati cauſa fuit, fuit etiam cauſa ſupplicij & exilij.

Philippo tetrarcha Ituraæ, & Traconitidis regionis.

Philippus hic Herodis primi filius fuit, & tetrarcha Ituræ, quæ Regio in ſorte erat Tribus Nephtalim,ad Libani montis radices.Tetrarcha quoque Trachonitidis regionis.Ea verò vltra Iordanẽ eſt, in ſorte dimidiæ Tribus Manaſſæ prope Libanum & Damaſcum. Hic terra Hus eſſe dicitur, in qua Iob habitauit. Lege Adrichomij Theatrũ terræ ſanctę,& Borchardum prima parte capit.4. §.11. Fuit Philippus,vt ſcribit Ioſephus, lib.18.antiquit. cap.6. vir perpetuo modeſtus, & amator quietis, ac otij, degebatque ſemper in ditione ſua. Obijt anno principatus Tiberij vigeſimo. Quoties domo progrederetur (teſte eodem Ioſepho) cum paucis ſelectis comitibus faciebat iter, ſella ſubſequente, in qua ſedens iura ſolebat reddere. Siquis verò ex occurſu opem eius imploraret, abſque procraſtinatione,mox ſella poſita reſidens, cauſam cognoſcebat;aut ſontem dãnaturus, aut innoxium abſoluturus. Egregium ſane iudicibus, Regibusq; cunctatoribus, expediendi velociter litium nodos, exẽplum propoſitum.Ab hoc Philippo,& à Cæſare dicta eſt Cæſarea Philippi,vrbs, quæ alijs nominibus Dan,& Paneas,appellatur prope Libanũ montem ſita;vbi
A duo fontes celeberrimi Ior, & Dan,commiſcentur,fluuiumque Iordanem coniũctis aquis efficiunt.Hanc enim ille tetrarchiæ ſuæ ſedem elegit (vt Adrichomius ait) & mirabilibus ædificijs inſtaurauit, nouoque nomine Cæſaream Philippi dixit. Erat hæc vrbs terminus regionis Iſraeliticæ verſus Septentrionem, quemadmodum Berſabee verſus Auſtrũ. Hinc illud 1. Regum 3. Cognouit vniuerſus
B Iſrael à Dan vſque Berſabee,quod fidelis Samuel Propheta eſſet Domini: Et 2.Regum 24.Dixit Dauid ad Ioab; Vade,numera populum,à Dan, vſque Berſabee. Similiter alijs locis. Significantur his verbis duo regionis termini, Septentrionalis,& Auſtralis.

Iturea vbi, & Trachonitis regio.

De Philippo Tetrarcha.

Ioſephus.

Philippum ſella ſequebatur ĩ qua ius dicebat.

Iudices cunctatores.

Cæſarea Philippi.

Lyſania Abilinæ tetrarcha.

Nicephorus lib. 1. c.18. Beda in Lucã
C Caiet.& alij, exiſtimant hunc Lyſaniam Herodis infanticidæ filium fuiſſe, fratrẽ Herodis tetrarchæ,& Philippi. Sed opinio falſa eſt. Nam Ioſephus inter Herodis primi filios, nullum Lyſaniam numerat;numeraſſet autem,ſi filius fuiſſet atq; hęres.Quiſnam fuerit latet;neq; vero id inueſtigare magni eſt momenti.Abilina Regio, & tetrarchia, prope tetrarchiam
D erat Philippi, iuxta vel in monte Libano,vt ex Ioſepho colliges lib.19.antiqu. c.4.Abilam(inquit)Liſaniæ, & quæcũq; in Libano erant monte, adiunxit Claudius Agrippæ,&c.Abila vrbs fuit, ab vrbe Abilina Regio eſt appellata.Meminit Abilæ Plin.lib.5.c.18. Lucas autem huius tetrarchæ meminit,quoniam cæteris vicinus erat.

De Lyſan.

An Lyſanias fuerit filius Herodis primi?

Abilina.

Sub Principibus Sacerdotum Anna, & Caipha.

E Nõ ſatis fuit Diuo Lucæ Romani imperij moderatorem,Iudææ prędidem,Galilææ,Trachonitidis,Ituræ, Abilinæq; tetrarchas commemorare;etiam Iudaici ſacerdotij Principes ijs adiũgit.Sub Principibus

cipibus (inquit) Sacerdotum, Anna, & Caipha. Cur autem duos eo anno Sacerdotum Principes nominarit, difficile eſt explicatu. Etenim vt compertum ex diuinis literis eſt, Sacerdotum Princeps ſiue Pontifex in populo Iſraelitico, unus tantum erat, non duo, aut plures.

Cur Lucas ordi anno XV. Tiber. Caſa. duos Principes Sacerdotii nominarit

In primis, dicet aliquis, Lucam hoc loco duos Pōtifices nominaſſe, vt annos, quibus Chriſtus Opt. Max. poſt baptiſmum ad mortem vſq; docuit iudicaret. Cuius ſententiæ videtur Euſebius lib. 1. hiſt. cap. 10. Iam vero (ait) ſacra ſcriptura aſſerit Chriſtum omne tempus doctrinæ, & prædicationis ſuæ, ſub Anna, & Caipha, Principibus Sacerdotum confeciſſe. Quo argumento oſtendere vult, vniuerſum tempus, quo ſalutarem Euangelij cognitionem enuntiarit, eo annorum ſpacio, quod inter horum miniſterium intercedebat, omnino fuiſſe expletum. Quandoquidem hoc ipſum prædicandi munus ordiebatur, Anna ſummo ſacerdotio fungente, idemque ad Caiphæ procurationem continuabat; quod temporis ſpacium, vix integrum quadrienniū efficit. Hæc ille. Inter Annam autem & Caipham, quadriennium interceſſiſſe, probat Euſebius, ex Ioſepho lib. 18. c. 4. quo capite ſcribit, ab Anna, ad Caipham vſque, quatuor ſummos Sacerdotes interfuiſſe. Ioſephi hæc ſunt verba: A Tiberio Cæſare, quintus Iudæorum præſes miſſus eſt Valerius Gratus. Hic adempto Anano ſacerdotio, Iſmaelem iuſſit eſſe Pontificem; quo paulo poſt deiecto, in Eleazarum Anani pontificis filium, eum honorem tranſtulit; elapſo deinde anno, & hunc redegit in ordinem, & Simoni pontificatum tribuit. Hic quoque anno in hac dignitate exacto, iuſſus eſt eam cedere Ioſepho, qui cognominabatur Caiphas, &c. Ab Anano igitur, ſiue Anna, vſque ad Caipham, quatuor fuere Pontifices, Annas, Iſmael, Eleazarus Annæ filius, Simon; poſt hos Caiphas Annæ gener. Sed quid ex his verbis Ioſephi Euſebius inferat, videamus. Perſpicuum (inquit) eſt vniuerſum tempus, quo ſaluator noſter Euangelicam doctrinam, in finibus Iudeæ diſſeminauit, non quatuor omnino annos integros complexum eſſe. Qua temporis intercapedine, quatuor ſummos Sacerdotes, ab Anna vſque ad deſignatum Caipham, annuum obijſſe miniſterium conſtat, &c.

Euſeb. ſententia.

Ab Anna vſque ad Caiphā interfluxit vix integrū quadriennium. Ioſephus.

At vero, hæc obijcimus Euſebio. Chriſtus baptizatus eſt anno XV. Tiberij Cæſaris, poſteaque docere incepit. Hoc autem anno, nec erat Pontifex Annas, nec Iſmael, nec Eleazarus, nec Simon, nec fuit poſteà ex ijs quiſquam à Valerio Grato creatus; ergo tempus prædicationis Chriſti, non eſt expletum, ea temporis intercapedine, qua ij pontificatum geſſerunt. Illud ſolum confirmandum reſtat, nec anno XV. Tiberij Cæſaris, nec poſtea, pontificatum geſſiſſe illos ſacerdotes. Confirmatur autem hunc in modum. Nullus ex illis Pontificibus, functus eſt ſūmo ſacerdotio, poſt diſceſſum Grati ex Iudæa. Nam ille (vt ex Ioſepho liquet) omnes pontificatu expulit. Gratus autem prouinciam Iudæam ante Pilatum adminiſtrauit: ergo nec procurante Pontio Pilato, & Anno XV. Tiberij Cæſaris; nec poſtea illi Pontifices à Grato ſunt creati, & à pontificatu eiecti. iam ante hunc annum, cuius Lucas meminit, illa temporis intercapedo, tempore Valerij Grati exacta erat; ideoque Euſebij ſententia falſa eſt. Præterea Annas vt ex Ioſepho conſtat loco indicato, Pontifex fuit pluribus annis, à Coponio præſide primo, vſque ad Gratum præſidem quartum, à quo pontificatu eſt priuatus. Cur igitur Euſebius, vnum tantum annum illi tribuet? Cur etiam Iſmaeli tribuet alterum, quem Ioſephus paulò poſt creationem, ſummo ſacerdotio abdicatum ait? Denique, Diuus Lucas, vt legenti exploratum erit, annum illum voluit indicare, quo Ioannes ad docendum miſſus eſt; nō autem annos, quibus Chriſtus eſt concionatus.

Refutatur ſententia Euſebij.

Aliam reddit rationem Diuus Auguſtinus, cur Lucas Annam Caiphæ adiunxerit; ſcilicet, quia viciſſim pontificatu hi duo fungebantur; tractatu 113. in Ioannem: Alternis (ait) intelligendi ſunt agere ſolere ambo Pontifices, qui erant Annas, & Caiphas, quos Lucas cōmemorat capite tertio. Proinde iſti ambo Pontifices, viciſſim ſuos annos agebant, &c. Et tractatu 49. ad illa verba Ioannis: Cùm eſſet Caiphas Pōtifex anni illius: Poteſt (inquit) mouere, quomodo Caiphas dicatur Pontifex anni illius, cū Deus vnū cōſtituerit ſummū Sacerdotem, cui mortuo vnus ſuccederet. Sed intelligēdū eſt.

Sententia Auguſtini

per ambitiones, & contẽtiones conſtitutum vt plures eſſent pontifices.

per ambitiones, & contentiones, inter Iudæos poſtea conſtitutum, vt plures eſſent ſummi Sacerdotes, & per annos ſingulos, vicibus miniſtrarent, &c. Hanc rationem reddit etiam Caietanus: Non quòd eſſent (inquit) ſimul Principes Sacerdotum: ſed alternatim, Annas, & Caiphas. Eandem ſequitur Ianſenius, & Maldonatus.

Refutatur ſententia.

Non placet cauſa; quoniam Diuus Lucas, annum vnicum, ac certum, vult ſignare, quo cœpit Ioannes concionari. Quod ſi alternatim pontificatu fungebantur Annas, & Caiphas, incertum annum indicat, cum duos Pontifices nominat, quorum alter tantum Pontifex erat illo anno. Præterea ex Ioſepho conſtat, non adminiſtraſſe alternatim ſummum Sacerdotium Annam & Caipham. Annas enim, vt ille teſtatur, à Cyrenio eſt creatus Põtifex, geſſitque pontificatũ ad tempora vſque Valerij Grati; ab hoc Iudææ præſide honore priuatus eſt. Neque verò illi ſucceſſit Caiphas, ſed vt iam dictum eſt Iſmael, Iſmaeli Eleazarus, Eleazaro Simon, Simoni Caiphas. Caiphæ qui honore potitus eſt ad Vitellium vſque, non Annas, ſed Annæ filius Ionathas ſucceſſit. Quodnam ergò eſt huius alternationis fundamentum?

Quo tempore fuerit pontifex Annas

Lyrani tertia eſt ratio: Quia (inquit) Annas erat ſummus Sacerdos, quando Ioannes cœpit prædicare, & Caiphas quando paſſus eſt Chriſtus: ideò Lucas de iſtis duobus tãtùm mentionem fecit. Et Dionyſius Carthuſianus: De his (ait) duobus facit Euangeliſta mentionẽ, quia ad Chriſti magis pertinent paſſionem: frequentius quoque dicuntur ſibi in pontificatu ſucceſſiſſe: & quod affinitate coniuncti fuerunt, &c. Ex Bedæ commentarijs in Lucam petitur hæc ratio: Incipiẽte (inquit) prædicatione Ioannis, Annas, & Caiphas Principes Sacerdotum fuere. Sed Annas illum annum, Caiphas vero eum, quo Dominus crucem aſcendit, adminiſtrabat: & quidem tribus alijs in medio pontificatu perfunctis. Verùm ijs maxime qui ad Domini paſſionem pertinerent ab Euangeliſta commemoratis, &c. At hæc ratio literalis minimè eſt. Etenim Lucas, vt diximus, certum annum vult indicare, quo Ioannes cœpit docere: quorſum igitur illius meminit Pontificis, qui poſt aliquot annos, Chriſto mortem ſubeunte Pontifex fuit, nunc autem Pontifex non erat? Præterea quod ait Beda, & Lyranus, Annam fuiſſe Pontificẽ, cum Ioannes docere cœpit, falſum eſſe ex Ioſepho oſtenditur. Annam enim Valerius Gratus præſes, antequàm Pilatus in Iudæam veniret, põtificatu priuauit; nec poſtea Pontifex creatus eſt, ſed alij, vt Ioſephus teſtatur: ergo tempore, quo Pilatus Rempublicam adminiſtrauit, anno decimo quinto Tiberij, non erat Annas Pontifex, ſed Caiphas, qui Pontifex creatus eſt à Grato, cui ſucceſſit Pilatus, ijsque annis, quibus Pilatus Iudęæ imperauit, pontificatum geſſit, vſque ad Vitellium. Lege Ioſephum lib. 18. antiq. cap. 4. & 6.

Sententia Bedæ & Lyrani.

Refutatur ſententia.

A

Card. Baronij ſententia in annalibus.

B Cardin. Cæſar Baronius quartam profert rationem, cur Caiphæ Pontifici adiunxerit Euangeliſta Annam: ſcilicet, quia Annas illius magni concilij, vel iudicij princeps erat, quod Synedrim appellatur. Huiuſmodi autem honore præcelluiſſe illud indicat, quod ad Annam, priuſquàm ad Caipham Pontificẽ, Chriſtus Opt. Max. Ioan. 18. ductus eſt. Indicant idem verba illa Act. 4. *Factum eſt, vt congregarentur Principes eorum, & Seniores, & Scribæ in Ieruſalem, & Annas Princeps Sacerdotum, & Caiphas, & Ioannes, & Alexander, & quotquot erant de genere Sacerdotali.* En tibi magnum concilium Synedrim. Antefertur autem Caiphæ Pontifici Annas: quæ cauſa? videlicet, quoniam concilio præerat.

C

D Verùm hæc forſitan minimè probant opinionem. Cur enim Chriſtus, prius ad Annam ductus fuerit, quam ad Caiphã, longe diuerſam cauſam refert Ioannes. Adduxerunt (inquit) eum, ad Annã primùm: erat enim Socer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius. Quòd ſi illa alia cauſa vera erat, hanc reddere non oportebat, quis enim cauſam expectaret, cur ad principem concilij deferretur Dominus, ad quem deferri neceſſe erat? Secundus locus ex Actis apoſtolicis, ſuadet potius Annam tunc temporis fuiſſe Pontificem. Nã Princeps Sacerdotum Annas appellatur eo loco, Caiphas vero nullo inſignitur titulo: erat ergo Annas Princeps Sacerdotum, Caiphas vero pontificatu iã exceſſerat. Obijcies. Ex Ioſepho vt dictum eſt, colligitur Caipham fuiſſe ſummo Sacerdotio functum toto Pilati magi-

E

magiſtratu: atque adeò hoc tempore, de quo ſermo in Actis apoſtolicis habetur. Ergo nō erat tunc temporis ſummus Sacerdos Annas. Reſpondemus Ioſephum non omnia ſcripſiſſe: potuit igitur creari Annas Pontifex illo anno, rurſuſque poſtea Caiphas. Quòd ſi hæc ſententia non placeat, cauſam reddat is, cui non placet, cur Caiphas Pontifex, Pontificis nomine non appelletur à Luca Act. 4. Annas verò Princeps Sacerdotum nominetur. Numquid conſeſſus, nomen Pontificis Pontifici detrahebat? numquid quòd adeſſet præſes Annas, ſuo nomine fraudandus erat Sacerdos ſummus illius populi? His adde, concilio illi, ipſum Pontificem præeſſe ſolitum, non alium, cùm de rebus ad fidem attinētibus agebatur. Quamobrem Caiphas tunc præfuit, cū in Chriſtum Optimum, Maximum Matthæi. 26. ſententia dicta eſt. Quod ſi velis Caipham fuiſſe pontificem Act. 4. non Annam, vt ex Ioſephi ſcriptis ſupra collegimus, dicito Annam appellari Principem ſacerdotum, quòd pontifex iam fuiſſet, præponique Caiphę quòd illius ſocer eſſet ætate prouectior, Caipham vero pontificem appellare noluiſſe Euangeliſtam, quòd pontificatus ille typicus vero Petri pontificatu iam eſſet obliteratus. Denique parum curauit in Actis Lucas illorum ſacerdotum ordinem, ac dignitates, quorum ſacerdotium finem iam per Chriſti crucem acceperat.

Sententia Auguſtini. Ex Diuo Auguſtino tractatu. 49. in Ioannem elicitur ratio quinta. Forte (inquit) vnum annum, plures ſummi ſacerdotes adminiſtrabant, quibus alio anno alij ſuccedebant, &c. Reſponderi ergo poteſt, vtrunque Annam & Caiphā fuiſſe ſummos ſacerdotes ſimul illo anno decimo quinto Tiberij Cæſaris, ſocerū, & generum: atque ideò à Luca vtrūque commemoratum. Hæc ratio paucis obiectionibus conuelli poteſt. Si enim obijcias non fuiſſe fas duos Sacerdotes pontificatu ſimul fungi: reſpondebitur, nec fuiſſe fas viuentem Pontificem pontificatu priuare: vt hoc, ſic illud factum eſſe. Si probes ſolum fuiſſe Pontificem Caipham, non autem Annam ex Ioanne capite 18. *Adduxerunt* (inquit) *eum ad Annā primum: erat enim Socer Caiphæ, qui* (ſcilicet Caiphas) *erat Pontifex anni illius*. Reſpondebitur, Chriſto patiente non fuiſſe Pōtificem Annam, fuiſſe tamen Anno decimo quinto imperij Tiberij Cæſaris, de quo Lucas loquitur. Adde Ioannem aſſeruiſſe Caipham fuiſſe Pontificem: non tamen dixiſſe, ſolum fuiſſe Pontificem, non ergo probant verba illa, Annam nō fuiſſe ſimul cum Caipha Principem Sacerdotum illo etiam anno. Confirmatur hæc ſententia, ex apertis Lucæ verbis: A Sub Principibus (inquit) Sacerdotum Anna, & Caipha. A ſolito enim loquendi modo non receſſit Euangeliſta, ſolitus autem loquendi modus indicat illo anno XV. Tiberij quem ſignat, Principes Sacerdotum fuiſſe hos duos. Hæc igitur ſententia ſequenda, vel ea, quam huic mox adiungam.

Reſpondemus tandem propoſitæ quæſtioni, propterea duos eo anno Principes Sacerdotum à Luca nominatos, quoniam duos anno illo pontificatu fungi B præter morem, ac fas cōtigit. Vel potius reſpondemus Caipham ſolum fuiſſe Pōtificem, nominatum autē ſimul Annam, quòd Pontifex iam fuiſſet, quòd inter reliquos Sacerdotes autoritate Princeps, quòd Caiphæ Pontificis Socer, quòd eiuſdem in pontificatu coadiutor eſſet. *Sententia ſequenda.* Credibile enim eſt generum pontificatus honorem cum ſocero, qui Pontifex C iam fuerat cōmunicaſſe. Euthymius in Lucam ſentit Annam illo anno Tiberij decimo quinto pontificatum geſſiſſe, coadiutorem verò fuiſſe Caipham. Sed ex Ioſepho iam oſtendimus Pontificem fuiſſe Caipham, potius quàm Annam; ideoque dicimus, hunc illius coadiutorē fuiſſe. Euthymius tamen ab hac opinione ſtat, cuius hæc ſunt verba: Coniunxit *Euthymij.* D Euangeliſta Caipham tamquam adiutorem. erat enim gener Annæ, & communem inter ſe gubernationem habebant. Siquidem etiam poſtmodum Annas opitulabatur Caiphæ, in pontificatu illius, hæc ille. Opitulatum autem ait Annam Caiphæ in pontificatu eo tempore, quo ad illum Chriſtus Opt. Max. Ioānis. 18. vinculis conſtrictus, adductus eſt.

E

CAPVT II.

De eremis Ioannis, & loco, in quē miſſus venit.

Falſum

Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem, &c.

ILla erat Iudaicæ reipublicæ forma miſerrima, quam ſuperiori vidimus capite. Rege Iudæi carebant, Romanorum iugo premebantur: Tiberio Imperatori, Pilatoq; præſidi hominibus Ethnicis obtemperabant: regnum in tetrarchias erat diſcerptum: pontificatus quoq;, qui vnum tantum Pontificem flagitabat, in multos lacerabatur. En terram illam promiſſionis, Abrahamo à Deo promiſſam: En regionē Abrahami poſteris poſt longum tempus traditam: En terram lacte & melle manantem, ad quā poſt tot eremi labores, Iſraelitæ peruenerunt: En regnum Dauidis viri ſanctiſſimi, Salomonis, Ezechiæ, Ioſiæ: En domum Iacob de populo eductam barbaro, tot Dei beneficijs cumulatam, tot opibus locupletatam, tot ornamentis decoratam, quot ſacræ prædicant literæ. Libet cum Marco Tullio officiorum lib. 1. exclamare. O domus antiqua, heu quam diſpari dominaris domino. dominus tuus Tiberius Cæſar eſt, Simulachrorū cultor: præſes tuus Pilatus eſt veri Dei inſcius, Romanis idololatris obtemperas, quę olim ſanctiſſimis obtemperabas regibus: Pontificatus tuus, nec ſanctimoniæ meritis, nec generis claritati, ſed nunc ijs, nunc illis, idololatrarum tribuitur voluntate. Hoc tua meruere crimina. Sed ecce criminum aduenit expiator: Ecce adeſt Rex, cuius ſuaui iugo ſi ſubijcias colla, mala effugies omnia. Si non dum videtur, iam per eremi ſolitudines, vox eius auditur. Factum eſt (ait Euangeliſta) verbum domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto. En vocem regis tui Ioannem vias illi præparantem: para viam, excipe Regem. Heu, parabis crucem, crucifiges Regem: crucifixo Rege, quæ ruinam iam minitaris, rues.

Reipubl. Iudaica forma miſerrima.

M. Tullius.

Cum igitur aduentus inſtaret magni Meſſiæ, magnique Verbi Dei, & vox eſſet, quæ viam pararet præmittenda, tali digna Verbo: Factum eſt verbum domini ſuper vocem id eſt Ioānem, qui in eremo, ab omni hominū conſortio alienus latebat: iuſſuſque eſt ſummi Regis aduentum Iudæorū auribus inſonare. His verbis oſtendit Lucas, Ioannē non vſurpaſſe ſibi docendi officium, ſed à Domino miſſum eſſe, tanquam Prophetam verum. Quomodo enim prædicabunt (ait Paulus ad Rom. 10.) niſi mittantur? ſicut ſcriptum eſt Iſaiæ 52. quam ſpecioſi pedes Euangelizantium pacem, Euangelizantium bona, &c. O ſpecioſos Ioannis pedes, Ioannis, inquam, optatiſſimā

Ioan miſſus à Deo.

Ad Ro. 10.

A pacem Euangelizantis, cunctiſque ſeculis expectata Meſſiæ bona iam adeſſe nūtiantis. Quod ſi ſpecioſi pedes, quàm ſpecioſa erat lingua, quàm ſpecioſa vox, quàm ſpecioſum pænitentia ſqualidum corpus, quàm ſpecioſus omnium virtutum decore ſplendeſcens animus? Verbū Domini factum eſt ſuper Vocem, hoc eſt ſuper Ioannem, qui vox verbi erat. Silebat in eremo Vox, prodire iuſſa eſt à Verbo, & circa Iordanis vndas perſonare,

B Verbum iam loqui, Agnum peccata mūdi tollentem indicare.

Qua nam ex eremo prodire iuſſa ſit dubium eſt. In triplici eremo verſatus dicitur Ioannes, vt ſcribit Antonius Aranda ex ſacra Diui Franciſci familia monachus, terræque ſanctæ explorator, in deſcriptione prouinciæ Iudeæ, capite 37. Ab vrbe Ieruſalem quinque milliaribus diſtans exiguus pagus templū ha-

C bet omni ex parte egregia pictura decoratum, eoque loco, in quo olim domus erat Zachariæ, & Eliſabethæ exædificatum. In templo ſacellum viſitur ſanctiſſimo Baptiſtæ ortu venerabile. Huic alterum propinquum eſt templum, quod etiam dicitur fuiſſe Zachariæ domus; etenim oſtenditur in illo locus ille felix, in quo Deiparam virginem Eliſabetha

D ſummo excepit cum gaudio. Ab hoc loco paruo vnius milliaris ſpacio, profunda ſeiungitur vallis, & anguſta. In latere vallis rupes eſt; in rupe exciſum antrum; in antro puerili ætate Ioannes habitaſſe fertur. Hæc vallis prima dicitur fuiſſe Ioannis eremus, ab Hieroſolymis diſtans 6. milliaribus, cuius aſperas cautes monachi quondam Baptiſtę veſtigijs inhærentes coluerunt. Prouectiore æta-

E te, in alterum locum diſceſſiſſe aiunt; & in eremo latuiſſe, quæ prope vrbem Hebron eſt, ab Ieroſolymis verſus auſtrum leucis 8. diſiuncta. In hac ſecunda eremo ait indicatus autor vitam degiſſe Baptiſtam, cum factum eſt Verbum Domini ſuper illum. Ex hac Iuſſu Dei egreſſus, in

De eremis in quibus vixit Ioan.

Prima Ioannis eremus.

Secūda eremus.

in vaſtam illam ſolitudinem venit, quæ eis fluuium Iordanem eſt, non longe ab Hiericho, & Hieruſalem; quæ tertia eſt eremus.

Tertia eremus.

In Prato ſpirituali, quod extat tom.2. Bibliothecæ Patrum, capite 1. monachũ quendam, qui montem Sinai petebat, & in paruam quandam ſpeluncam ægrotus diuerterat, non procul à Iordane; Diuus Ioãnes his verbis dicitur allocutus. Ego ſum Ioannes Baptiſta, & ideo tibi iubeo, vt nuſquam recedas. Nam ſpelunca iſta breuis, maior eſt monte Sina; quippe in hanc ſæpius Dominus noſter Ieſus, cùm me viſitaret, ingreſſus eſt. Pollicere ergo mihi, quod hic habitabis, & ego mox tibi ſanitatem reſtituo: monachus ſpopondit ſe in eadem ſpelunca permanſurũ, & cõtinuo ſanus effectus perſeuerauit ibidem toto ſuæ vitæ tempore. Speluncam vero illam fecit eccleſiã; congregauitq; fratres; appellatur autem locus ille Sapſas, hæc ex Prato.

Spelunca Baptiſta.

Adrichomius in deſcriptione tribus Iudæ, numero 101. puerum Ioannem nõ iuxta paternam domum, ſed longe ab illa, in deſerto Iudææ vixiſſe ait, & in eo pœnitentiam prædicaſſe. Rurſus in tribu Beniamin, numero 97. Quarentanam deſertum eſſe ſcribit, inter Ieruſalem, & Hiericho, quod incipit iuxta Anathoth, & extenditur ſupra Galgala, vſq; ad deſertum Techuæ, & Engaddi, iuxta mare mortuum. Hic ait commoratum Ioannẽ, extructumque eius in memoriam templum, ac monachorum cœnobiũ; hic venientem ad ſe Chriſtum vt baptizaretur digito demonſtraſſe. Hic Chriſtum ieiunium 40 dierũ ſeruaſſe. De deſerto hęc ſatis. Iam dicendum quo ab ire ex deſerto iuſſus ſit magnus Baptiſta.

Adrichomius.

Deſertũ Iudaa in quo Baptiſta eſt cõmoratus.

Venit in omnem regionem Iordanis.

Iuſſus eſt Ioannes in omnem Iordanis regionem exire, ait Diuus Lucas. Dubiũ eſt, an vrbes & pagos, qui in regione illa erant percurrere iuſſus ſit, ibique concionari? Reſpondendũ non fuiſſe iuſſum percurrere, ac ingredi oppida, quæ in regione Iordanis ſita erant, ſed in ſolitudine quę iuxta Iordanem erat, officio ſuo fuiſſe functum: Probatur ex Matthæi capite 3. *In diebus* (inquit) *illis venit Ioãnes Baptiſta, prædicans in deſerto Iudaa, &c.* Marcus item cap.1. *Fuit Ioannes in deſerto baptizãs.* & Iſaias 40. *Vox clamantis in deſerto.* Cõcionabatur ergo non in oppidis, ſed in ſolitudine. Adde illa verba Chriſti Matthęi 11. *Quid exiſtis in deſertum videre? arundinẽ vento agitatam? &c.* Exibant ergo Iſraelitę ad Ioannem videndum, & audiẽdum in deſertum. Quod etiam Marcus c.1. docet, & Matth.cap.3. his verbis: *Exibat ad eum Ieroſolyma, & omnis Iudaa, & omnis regio* A *circa Iordanẽ, & baptizabantur ab eo, &c.* Itaque in deſerto, non in vrbibus, & pagis, munus ſuum Ioannes obibat. Lucas ait; venit Ioannes in omnem regionem Iordanis; Matthęus vero ait: Exibat ad Ioannem omnis regio circa Iordanẽ; Græcè dicitur vtroq; loco, περίχωρος τοῦ Ἰορδάνου, ideſt circumregio Iordanis. Ioãnes venit ad regionem Iordanis, & regio Iordanis venit ad Ioannem; quoniam Ioannes ex deſerto egreſſus, in quo latuerat, in B deſertum, quod circa Iordanem eſt, venit. Incolæ vero regionis illius, quæ Iordani adiacet, ad Ioannis verba audienda, baptiſmumq; percipiendum, alijque ex alijs locis plurimi confluxerunt.

Ioannes nõ percurrebat oppida, ſed in deſerto concionabatur.

Oppono dictis. Herodes tetrarcha teſte Marco capite 6. *Audito Ioanne multa faciebat, & libẽter eum audiebat.* Ergo Ioannes Herodis aulam vrbemq; ingrediebatur, C nec ſolum in ſolitudine concionabatur. Sanè non leue dubium eſt; Num Ioãnes ad Herodem, an potius Herodes ad Ioannem inerit? Nam Ioannem ad Herodem non iuiſſe, ſuadet aſpera illius vita, ab vrbibus hominumque, præcipuè aulicorum cõſuetudine maxime diſiuncta. Vnde illud Chriſti Matth. 11. *Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt;* quaſi diceret, Ioannem à domibus Regum lõge D abfuiſſe. Atqui Herodem ad audiendum Ioannẽ veniſſe, Regius diſſuadet faſtus. Illud quoq; diſſuadet magnopere, quod ad videndum, & audiendum Chriſtum, nunquam venerit. Paſſionis enim tempore, vt Lucas ait, capit.23. *Viſo Ieſu gauiſus eſt valdè, erat enim cupiens ex multo tempore videre eum.* Ergo nunquam viderat, aut audiuerat. Si vero ad Ioannẽ ire con-E ſueuiſſet, Chriſtum quoque aliquando adijſſet. Reſponderi poteſt, concedendũ potius Herodem veniſſe ad Ioannem, in eremum; quam Ioannem iuiſſe ad Herodem. Neque enim videtur veriſimile vocem clamãtis in deſerto, in aulam ſe intruſiſſe. Neq; obſtat regius Herodis faſtus;

An Ioãnes ad Herodẽ iuerit?

Non iuit Ioannes ad Herodem.

regium

regium enim erat audire conciones, præ
ſertim Ioannis viri admirabilis. Cur ve-
Cur Herodes non venerit ad audiendum.
ro ad Chriſtum audiendum nō venerit,
cauſa eſt ignota. Forte cauſa fuit, quia
Ioannes certo loco ſe continebat, & con
cionabatur; Chriſtus loca multa percur-
rebat, nec certum concioni locum, aut
tempus, deſtinabat. Apud Chryſoſtomū
Chryſoſt.
homil. 28. in Ioannem, aliud inuenies; vi
delicet, Baptiſtam non ſolùm in eremo
verſatum, verum in vrbes quoq; veniſſe.
In ſolennitatibus (inquit) in ciuitatem
veniebat Ioannes, vt in medium Dei do
ctrinam proponeret, & ex miraculis vti-
litatē. Inde ſæpe Iordanem petebat; ſem
per autem in frequentioribus locis ver-
ſabatur, ſtudio vt prodeſſet quam pluri-
mis, &c. Sed in codicibus emendatiori-
bus hęc non de Ioanne, ſed de Chriſto di
cuntur. De Chriſto autem intelligenda
probatur, quia Ioannes nullum fecit mi-
raculum, in ijs autem verbis ſignificatur
cum miracula feciſſe, quod eſt falſum.

Petit hic locus, vt de Iordane fluuio
dicamus, cuius tum hic, tum alibi ſæpe,
De Iordane fluuio.
in ſacris literis mentio fit. Iſraelitarum
regionē Iordanis alluit. Tribus celebrio
ribus prouincijs orientalis eſt, Galilææ,
quæ Septentrionem ſpectat, Iudææ, quæ
ad Auſtrū vergit, & Samariæ, quæ vtrãq;
interiacet. A Septētrione fluit in Auſtrū;
Oritur enim propè Cæſareā Philippi, q̃
Iſraeliticæ regionis terminus eſt Aquilo
naris. Duos habet fontes, alter, Ior, alter,
Dan, nominatur; qui prope Cæſareæ por
tam confluentes, & fluuium coniunctis
aquis efficiunt, & Iordanis nomen con-
iunctis nominibus illi præbent. Oriun-
tur autem hi fontes ex Panio, & Phiala.

Panium & Phiala, vnde Iordanis oritur.
Ioſephus.
Panium, vt ſcribit Ioſephus lib. 15. an-
tiq. c. 13. ſpelunca eſt, in monte Libano
amœniſſima, eique ſubiecta in immen-
ſum hians terræ deuexitas plena aquis
ſtagnantibus. Sub ſpelunca ſcatent Iorda
nis fontes. Phiala lacus eſt, ſiue fons, de
quo idem autor lib. 3. de Bello ca. 18. Sic
ſcribit. Phiala eſt, quā in Trachonitidem
aſcenditur, ad 120. ſtadium à Cæſarea, ad
dexteram, non longe à via. Et proprie
quidem ex rotunditate Phiala dicitur, la
cus rotæ ſpeciem præferens. Semper au-
tem intra eius labra vnda cohibetur, nū
quam deficiens, vel exuberans, &c.

Philippus Tetrarcha
Iordanis vero aquas ex Phiala origi-
nem ducere, Philippus tetrarcha depre-
hendiſſe fertur, miſſis in Phialam paleis,
quæ in Panium peruenerūt. Ioſephus lo-
deprehendit aquas Phiala in Iordanem fluere, miſſis paleis.
co indicato; Iordanis (inquit) fons Paniū
eſſe videtur: ſed re vera huc terra condi-
tus fertur ex ea, quæ vocatur Phiala.
Cùmque hoc eſſe Iordanis principium
neſciretur, à tetrarcha Trachonitidis Phi
lippo deprehenſum eſt. Is namq; miſſis
in Phialam paleis, inuenit eas apud Pa-
A nium redditas; vndè antea fluuius naſci
credebatur. Oritur ergo teſte Ioſepho
Iordanis, occulto ortu ex Phiala lacu, vel
fonte, qui à Cæſarea Philippi 120. Sta-
dijs diſtat. Ex antro Panio manifeſtum
flumen incipit. Vnde Plinius lib. 5. c. 15.
Plinius.
Iordanis (inquit) oritur è fonte paneade,
qui cognomen dedit Cæſareæ, &c. Nam
Cæſarea Philippi dicitur etiam Paneas.

Duorum fontium, Ior, & Dan; Diuus
B Hieronymus Matthæi 16. meminit, his
verbis; Iordanis oritur, ad radices Liba-
ni, & habet duos fontes, vnum nomine
Ior, alterum Dan, qui ſimul mixti Iorda-
D. Hieron.
nis nomen efficiunt. In libro verò de lo-
cis Hebraicis; Iordanis (ait) à loco Dan
ſortitus eſt nomen; Ior quippe, fluuium
ſiue riuum Hebræi vocant. Hoc loco pu-
tat Iordanem dici fluuium Dan, ideſt, vr-
C bis Dan; Cæſarea enim, iuxta quam ori-
tur, appellabatur Dan. Fluuio ſimilis ſæ-
pe dicitur vita hominis, & quidem Ior-
dani ſimilis eſt. Nam Iordanis, fluuium
ſignificat iudicij; vita vero noſtra vt flu-
uius iudicij labitur perpetuò, ſeuero tan
dem iudicio examinanda.

In Aquilone ortus Iordanis iuxta Cæ
Iordanis curſus.
ſaream Philippi, Auſtrum verſus pelluci
dis aquis, Tago noſtro minor, labitur; &
Cœnoſas primùm Semechonitis lacus
D paludes ſecat. Hinc in alueum receptus,
per 120. ſtadia funditur autore Ioſepho,
Ioſephus.
lacumq; alterum influit, qui dicitur Ge-
neſar, ſiue geneſareth, ſiue mare Tiberia-
dis. Deinde vaſtam per ſolitudinem, ma-
Plinius.
re mortuum petit; à quo vt Plinius ait
lib. 5. c. 15. poſtremò ebibitur, aquaſque
Iordanis laudatas aquas peſtilentibus mixtas perdit, homines laudatos mores peſtilentibus mixtos corrumpunt.
laudatas perdit peſtilētibus mixtas. Heu
quot Iordanes mare mortuū ebibit; quot
E præclara ingenia cryſtallinis fluentia a-
quis, quot præclara corpora, quot præcla
ros ebibit animos mundus. Laudatas a-
quas, vt Plinius ait, peſtilentibus maris
mortui aquis mixtas Iordanis perdit; lau
dibus digna igenia, vires, opes, naturæq;
nobiles dotes, peſtilentibus mortui mun

di

di moribus mixtas, homines corrũpunt. Denique quemadmodum Iordanis amęnus fluuius, vt Plinius teſtatur, & quatenus locorum ſitus patitur ambitioſus, in mare mortuum influit; ita homines, etſi omni diuitiarũ, voluptatum, honorũque amænitate floreant, in mortẽ illabuntur.

Iordanis autem longitudo, vt ait Adrichomius in Tribu Nephtalim, & Abulẽſis Geneſ. 13. q. 69. qua ab ortu ſuo, ſub mõte Libano, vſque ad mare mortuum, & deſertum Pharam ſe extendit, centum circiter milliaria conficit. Toto hoc decurſu (ait Adrichomius) ex vtraque parte, latis, amęnis, argilloſis, & vberrimis campis cingitur. Campi verò vtrinque multis, & altiſſimis montibus ſibi inuicem cohærentibus circundantur. Hæc de Iordane ſatis ſint; de lacu Geneſar, ſiue mari Tiberiadis dicemus poſtea.

Vox clamantis in deſerto.

Ioannem in deſertum veniſſe miſſum a Deo, & in deſerto populum docuiſſe, confirmat Lucas, Iſaiæ teſtimonio, peti-

Iſaias 40.

to ex cap. 40. Agit illo loco vates de meſſiæ aduentu; feliciq; nuntio Iſraelitas conſolatur. *Conſolamini* (inquit) *conſolamini popule meus dicit Deus veſter.* Verbum ob maximã cõſolationis cauſam repetit. *Loquimini ad cor Ieruſalem, & aduocate eã; quoniam completa eſt malitia eius; dimiſſa eſt iniquitas illius; ſuſcepit de manu domini duplicia, pro omnibus peccatis ſuis.* Loquimini (inquit) nuntij ad cor Ieruſalẽ, ideſt, verbis ſuauibus, ac dulcibus lenite dolorem eius. Sic

Quid ſit loqui ad cor?

Gen. 50. Hebraicè legitur; Cõſolatus eſt Ioſeph fratres ſuos, & locutus eſt ad cor eorum; noſter interpres rectè vertit: Et blandè, ac leniter eſt locutus. Gen. 34. Sichem locutus eſt ad cor Dinæ; ſic Hebraicè; noſter interpres trãſtulit; triſtem deliniuit blanditijs. Ex quibus fit compertum, loqui ad cor, idem eſſe, quod leniſſimis verbis cum aliquo agere, cumq; conſolari, vt docet Diuus Hieronymus hoc

D. Hieron.

Iſaiæ capite. Qui (inquit) mærenti loquitur, & blandiens conſolator eſt, ad cor loqui dicitur. Conſolationis cauſa additur: Quoniam completa eſt malitia eius (ſic correcta habent Biblia) hoc eſt, afflictio

Quid ſit, cõpleta eſt malitia eius.

eius. Ita accipitur malitia, Matth. 6. Sufficit diei malitia ſua, ideſt, labor ſuus. Septuaginta vertunt in eundẽ ſenſum, completa eſt humilitas eius, ideſt, humiliatio ſiue vexatio eius: a peccatis videlicet, & iniquitate, quæ animũ maxime affligit. Nomen Hebræum, Seba, militiam ſignificat, & pro labore, atque afflictione, quæ in militia maxima eſt, vſurpatur a noſtro interprete, & a Septuaginta.

Poteſt etiam verti: Completa eſt militia eius; ſcilicet, ſub vexillo Satanæ; ideſt

A ſub peccato. Ideò forſitan interpres vertit; Completa eſt militia eius; ideſt peccatum eius, cuius iugo premebatur. Aliter; Completa eſt militia, completum eſt bellum eius aduerſus Satanam, & peccatum, reportata a Chriſto victoria. Vel, cõpleta eſt militia eius ſub Moſe, ſub Moſis lege; alius adeſt dux Chrs, ſub cuius vexillo deinceps totus orbis militabit.

Seba, etiam dicitur ſignificare tempus

B ſtatutum, ac præſcriptum, quale eſt tempus militiæ Hac ſignificatione ſenſus eſſe poteſt; Completa eſt Seba eius, ideſt, tempus redemptioni deſtinatum; iam venit plenitudo temporis. Iuxta illud Pauli ad Galatas 4. *Vbi venit plenitudo temporis; miſit Deus filium ſuum, &c.*

Ad Gal. 4.

Sequitur: Dimiſſa eſt iniquitas illius, per Chriſti ſanguinem; ſuſcepit de ma-

Recepit duplicia quid ſit.

C nu Domini duplicia, hoc eſt grauiſſima ſupplicia, pro omnibus peccatis ſuis. Sed quænam ſupplicia ſuſcepit Eccleſia, pro omnibus peccatis ſuis? nimirum Chriſti acerbiſſimos cruciatus, qui magni, ac duplices dicuntur, propterea quòd nõ exæquarũt ſolùm peccata omnia, verũ etiam longe ſuperauerunt.

Poſt hæc, vates: *Vox* (inquit) *clamantis in deſerto, parate viam Domini, rectas facite in*

Vox clamãtis, &c. expoſitio.

D *ſolitudine, ſemitas Dei noſtri. Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons, & collis humiliabitur; et erunt praua in directa, & aſpera in vias planas. Et reuelabitur gloria Domini; & videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutum eſt, &c.* De præcurſore Meſſiæ agit, in hunc ſenſum: Vox Meſſiam præcurret pręcurſoris clamantis in deſerto, parate viam Domini; Hebraicè, Iehoua, hoc eſt, Deo Meſſiæ venienti viam ſternite; rectas facite Dei

E noſtri Meſſiæ ſemitas in ſolitudine; & flexa, ac diſtorta itinera dirigite. Trãſlatio ſumpta eſt, ex hominum more, Regem prętolantiũ. Hi enim veniẽti Regi vias muniunt, repurgant, rectas faciunt, obſtantia cuncta remouent, ſi quæ loca ſunt elata, ea deprimunt, ſi quæ ſunt de-

preſſa

preſſa eleuant, viamque totam complanant. Ad hunc morem alludunt verba Baptiſtæ: Omnis (inquit) vallis implebitur, omnis mons, & collis humiliabitur. Et erunt praua in directa, & aſpera in vias planas. Hoc eſt, ſi qui ſunt elati montes in media via, ſolo æquabuntur; ſi quę ſunt valles depreſſæ, aggeſta humo attollentur; viæ prauæ, id eſt, flexuoſæ, ac diſtortæ, ad rectam normam dirigẽtur; viæ aſperæ, planæ atque expeditæ fient. Similem in modum loquitur Baruch c. 5. *Conſtituit* (ait) *Deus, humiliare omnem montẽ excelſum, & rupes perennes, & conualles replere, in æqualitatem terræ vt ambulet Iſrael diligenter in honorem Dei, &c.* Munit autem, & parat viam Deo Meſſiæ pœnitentia; hæc montes ſternit, hæc valles attollit, hæc prauas diſtortaſque vias dirigit. Hanc Ioannes prædicabat.

Omnis vallis implebitur, &c. explicatur.

Baruch 5.

Pœnitentia munit Deo viam.

Sequitur apud Iſaiam: *Et reuelabitur gloria Domini; & videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutum eſt.* Hoc eſt; gloria Meſſiæ Domini, in Iudæa mortalibus apparebit. Et videbit omnis homo carne conſtans, quòd, vel quia os Domini locutum eſt; os inquam Domini, quod mentiri non poteſt. Videbit igitur omnis homo oris diuini veritatem, videbit Meſſiã Patribus à Deo promiſſum, & tandem poſt multa ſæcula miſſum. Septuaginta ſic habent: *Et videbit omnis caro ſalutare Dei*; quos ſecutus eſt Diuus Lucas. Hoc eſt: Videbit omnis homo in Iudæa, à Deo miſſum ſaluatorem. Hoc teſtimonio Iſaiæ explicato tres Euangeliſtæ vtuntur, Matth. cap. 3. Marcus 1. Lucas 3. Ioannes quoque Baptiſta à Iudæis rogatus, eodem quis eſſet indicauit.

Ecce ego mitto Angelum meum.

Malach. 3.

Diuus Marcus aliud adhibet de Ioanne teſtimoniũ, Malachiæ Prophetæ: *Ecce* (inquit Deus capite 3 Malachiæ) *ego mitto Angelum meum, id eſt, nũtium meum, & præcurſorem Ioannem. Qui præparabit viam ante faciem meã. Et ſtatim poſt præcurſorem, veniet ad templum ſuum dominator, quem vos quæritis; & Angelus teſtamenti, id eſt, fœderis, quem vos vultis, id eſt, Meſſias.* Appellatur Chriſtus dominator, & Rex, quẽ Iudæi quærebãt, & expectabant; appellatur etiam Angelus teſtamenti, hoc eſt nuntius noui fœderis, cum hominibus initi. Nouum enim pactum cũ hominibus percuſſit, nunciauit verbis, cõfirmauit ſãguine. Verba huius teſtimonij nonnihil immutauit Marcus cap. 1. & Chriſtus Matth. 11. quibus locis, hoc modo legitur: *Ecce ego mitto Angelũ meum, ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.* Sunt verba Patris, filium alloquentis. Idemque ſenſus eſt, etſi verba ſint aliquantulum immutata.

Teſtimoniũ Malachiæ explanatur.

A Exiſtit hoc loco quæſtio, quàm Diuus Hieronymus in epiſtola de optimo genere interpretãdi proponit, nec tamen ſoluit. Nam Diuus Marcus hæc Malachiæ verba tribuere videtur Iſaiæ, ſic enim ſcribit cap. 1. *Initium Euangelij Ieſu Chriſti, filij Dei, ſicut ſcriptũ eſt in Iſaia Propheta: Ecce ego mitto Angelum meum, ante faciẽ tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Vox clamãtis in deſerto: Parate viã Domini, rectas facite ſemitas eius, &c.*

B Conflat ergo Euangeliſta ex duobus, vnum teſtimonium, tribuitque illud Iſaiæ Prophetæ; cùm tamen duorũ ſit prophetarum, Malachiæ, & Iſaiæ. Ducit autem initium Euangelij ſui, à Ioanne, quoniam præcurſor Chriſti fuit. *Initiũ* (inquit) *Euangelij Ieſu Chriſti filij Dei*: quaſi dicat; Exordimur Chriſti Euangelium; hoc illius initiũ eſt. Deinde teſtimoniũ ex duobus Prophetis adhibet, qui de

Exordiũ euangelij Marci explicatur.

C Ioanne ſunt vaticinati. Si Græci codices ſequendi eſſent, facile nodus diſſolueretur. In illis enim legitur, hoc modo: *Sicut ſcriptum eſt in Prophetis*; ſcilicet Malachia, & Iſaia. Ita legunt Theophylactus, Euthymius, Diuus Irenæus lib. 3. capit. 18. Caietanus & alij. Diuus Hieronymus putat, nomen Iſaiæ, ſcriptorum vitio additum; aut certè, de diuerſis teſtimonijs, vnum corpus effectum. Sed ſcriptorum

Theophylactus.

Euthymius

Irenæus.

D. Hieron.

D vitio nomen Iſaiæ non eſſe additum, cõſtat ex Bibliorum noua correctione, quæ ſequenda eſt. Syriacum quoque Euangelium nomẽ habet Iſaiæ, & codices latini. Lege notationes Lucæ Brugenſis. Autor quæſtionum ex nouo teſtamento tom. 4. Auguſtini, ſic reſpondet: Non potuit (inquit) latere Marcum, quid ſcriberet, nec enim expers erat lectionis, qui ab infantia diuinis literis imbutus, & exercitatus

E erat in lege; maximè cum Apoſtolos ſit ſecutus. Sciens autem, omnia ad autorem referenda dicta, hæc ad Iſaiam reuocauit, qui ſenſum illum, prior intimauerat, dicens: Vox clamantis in deſerto: Parate viam Domini, rectas facite ſemitas Dei

noſtri.

noſtri. Denique poſt verba Malachiæ, ſtatim ſubiecit Euangeliſta, dicens: Vox clamantis in deſerto; vt iungeret verba vtriuſq; Prophetæ, ad vnum ſenſum pertinentia, ſub prioris Prophetæ perſona. Hæc ille. Reſpondendum eſt, illud teſtimonium contextum quidẽ eſſe ex duobus teſtimonijs, altero Malachiæ, altero Iſaiæ; ſed Iſaiæ tributum, quia præcipuus fuit vates, ac Malachia prior, idem quod Malachias ſi non verbis ijſdem, certè ſenſu eodẽ vaticinatus eſt. itaque ſcriptum eſt in Iſaia Propheta totum teſtimoniũ non verbis ijſdem, ſed ſenſu eodem. Vel dicendum, Marcum verba Malachiæ recitaſſe, nomine Prophetæ prætermiſſo, Iſaiam verò Prophetam clariſſimũ ſolũ citare voluiſſe. Aliter dici poteſt, verba Marci ſic eſſe diſpungenda: Initiũ Euangelij Ieſu Chriſti filij Dei, ſicut ſcriptum eſt in Iſaia Propheta: Ideſt: Principium prædicationis euangelicæ ſicut Iſaias vaticinatus eſt, ſic ſe habuit; Venit enim Ioannes præcurſor ante Chriſtum, Vox clamantis in deſerto, ſicut Iſaias prædixit. Ita Euthymius diſpungit, & interpretatur. Ait (inquit) Euãgeliſta, quòd principiũ nouæ Chriſti legiſlationis ita fuit, ſicut in Prophetis ſcriptum eſt, &c. Et Theophylactus: Ioannem vltimum Prophetarum, initium Euangelij eſſe dicit Euangeliſta, &c. Quo ſenſu verba ſequẽtia Malachiæ, non tribuuntur Iſaiæ. Nam poſtea duo teſtimonia citat, alterum Malachiæ, alterum Iſaiæ, ſed Prophetas non nominat. Correcta Biblia priorem diſpũctionem ſequuntur. Sic habent: *Initium Euangelij filij Dei.* Hoc loco additur punctum. Sequitur; *Sicut ſcriptum eſt in Iſaia Propheta, &c.*

CAPVT III.

De veſtitu, cibo, & officio Ioannis.

Ipſe autem habebat veſtimentum de pilis camelorum, &c.

DIximus de tempore, quo miſſus eſt Ioãnes, & eremis, in quibus eſt verſatus; dicemus hoc loco de veſtitu, quo erat amictus, & cibo, quo ſolebat vti. Ioannis veſtimentum, ait Diuus Matth. cap.3. & Diuus Marcus capit.1. ex pilis camelorum fuiſſe cõtextum. Erat igitur vile, & aſperum, quale pęnitentiam prædicanti congruebat. Mira eſt Nouatorũ Nouitas, qui dicere auſi ſunt, veſtẽ Ioannis, ex pilis camelorum benè fuiſſe contextam, & cæteris eius loci hominibus vulgarem. Addit vero quidam, ijs veſti-
A bus fuiſſe ſimilem, quas vndulatas; Luſitanè de chamalote dicimus. Abhorrent à ſaccina veſte, à cilicio, & carnis maceratione. Malè illos pungunt camelorum pili. Attamen non eas habent vires, vt magnum Baptiſtam ornatiſſimo pęnitentiæ indumento poſſint exuere. Pęnitentiam Ioãnes prædicabat ore, prædicabat etiam corpore, amictuque corporis aſpe-
B ro atque inculto. Prophetarum indumẽtum ſaccus erat, ſiue cilicium, vt indicat illud Zachariæ 13. *Non operientur pallio ſaccino, vt mentiantur.* Scilicet falſi Prophetę. Imitabãtur enim veros, vt fallerent. Hieronymus eodem loco; Hic (ait) erat habitus Prophetarum, vt quando populum *Zach.13.* ad pęnitentiam prouocabant, induerentur cilicio: vnde & Iſaiæ cap.20. præcipi-
C tur, vt auferat ſaccum de lumbis ſuis, & nudus incedat, nequaquam enim eſſe tẽpus pęnitentiæ, ſed captiuitatis: hæc Hieronymus. Si ergo Prophetarum habitus ſaccus erat, ac cilicium, quiſnam alius habitus Ioannem decuit? Nonne Propheta, imo pluſquam Propheta Ioãnes erat? *Habitus prophetarũ cilicium. Hieron. Iſa.20.* Cur igitur cum alij Prophetę ſaccum induerent, pluſquam Propheta ad prędicãdam pęnitentiã veſtem aſſumpſit vndu-
D latam? Extremo tempore Elias & Enoch, in conſpectum hominum ſe dabunt, amicti ſaccis, vt teſtatur Euangeliſta Apoca. 11. aduerſus Antichriſtum concionaturi; *Apocal.11.* eundem in modum, alter Elias Ioannes, indutus cilicio in conſpectum hominum venit, aduerſus ſcelera declamaturus, Magnoque Meſſiæ per pęnitentiam viam paraturus.

Quid exiſtis videre (ait Dominus Mat.11. *Matth.11.*
E *hominem mollibus veſtitum? Ecce qui mollibus veſtiuntur in domibus Regum ſunt.* Non igitur mollibus tunicis, aut lineis, aut vndulatis veſtibus, ſed aſperis camelorum pilis Ioannes induebatur. Quamobrem illius veſtis qualis eſſet, Euangeliſtæ expoſuerunt; cùm tamen de veſte Chriſti ſiluerint. Videlicet, veſtis Chriſti vulgaris

erat,

erat, cæteriſque Iudæis communis; Baptiſtæ vero indumentum, cilicium erat, à communi conſuetudine alienum. *D. Anſelm.* Gerebat Ioánes (ait Diuus Anſelmus Matt.3) habitum pænitentiæ, dum cilicio camelino indutus eſſet, & cibos ſylueſtres comederet. *Haymo.* Haymo in cap.11. Matth. Quia (inquit) Ioannes pęnitentiã prædicabat, ipſam pænitentiam in cibo, potu, & habitu prętendebat. *Ioannis indumentum aſperũ, non vndulatum ac molle.* Quaſi diceret populis, ad ſe confluẽtibus; Si ego, qui iuſtus ſum abſtinentiam ſector, & vos pænitentiæ habitum ſumere deberis multo magis; vt veniam conſequamini, &c. *Druthmar.* Druthmarus; Ioánes licet nobiliter natus, delicatè nutritus: tamen in eremum ingreſſus, & auſterè vixit, & auſterioribus veſtimentis contectus eſt: quia de pilis camelorum veſtimẽtum habuit, &c. *Theophyl.* Theophylactus: Veſtis Ioánis ex pilis erat, & illum oſtendebat à delicijs alienũ. *D. Paulin.* Diuus Paulinus epiſtola 10. ad Seuerum: Ioannem pili camelorum hirto tegmine veſtiebant. &c. *D. Bernar.* Bernardus in Serm. de Baptiſta. Venit Ioannes, neque mãducans, neque bibẽs, (ait Dominus) Planè neque veſtiens. Sicut enim non eſt locuſta cibus, niſi aliquorum fortè irrationabiliũ animalium; ſic nec pilus cameli, humanum eſt indumentum, &c. *D. Ambroſ.* Ambr. Serm.3. de eodem: Quæ maior cauſa humilitatis in Propheta, quàm contemptus mollibus veſtimentis, pilorum aſperitate veſtiri? *D. Chryſoſ.* Et Chryſoſtomus homil.10. in Matth. Ioannes propterea veſtimentum de pilis camelorum habuit, vt habitu quoque ipſo, mũdi cõtemptum doceret. Ille habitus pęnitẽtię indicia pferebat, &c. *Autor imperf.* Autor imperfecti, hom.3. De aſperioribus ſetis cameli habuit Ioannes veſtimentum, vt ipſa aſperitas ad virtutem patientiæ animũ exerceret, &c. Item: Tale Ioannes habebat veſtimentum, vt de virtute animę eius, ipſę habitus corporis loqueretur; Addit: indicabat in habitu veſtẽ religioſiorem, non mollem, neque delicatam, ſed cilicinam, grauem, & aſperam, & conterentem corpus, potius quam fouentem, &c.

Et zonam pelliceam circa lumbos ſuos.

De zona baptiſtæ. Ioannis zona pellicea, Eliæ zonæ erat ſimilis, qui 4. Regum 1. dicitur zona pellicea accinctus renibus. Sed dubium eſt, num zona hæc ad affligendam carnem, corpori ſub veſtibus adhæreret; an veſtes cingeret? *An Ioannis zona carni adhæſerit?* Nonnulli exiſtimarunt corpori adhæſiſſe. *D. Hieron.* Quæ videtur fuiſſe Hieronymi ſententia, in epiſtola 8. ad Demetriadem: Stupebat (inquit) ad conuerſationẽ Eliæ, & Ioannis Baptiſtę: quorum vterq; zona pellicea aſtrinxit, & mortificauit lumbos ſuos, &c. Atqui non mortificantur lumbi, niſi illis cilicium adhæreat. A *Abulenſis.* Abulenſis Matth.3. ſic ſcribit: Aliqui putant, quòd Ioánes habebat iſtam zonam circa carnem, nullo intermedio, quia dicitur ab Euangeliſta, quòd habebat zonam pelliceam circa lumbos. Non tamen conſtat an ſic haberet: quia poteſt intelligi, quòd haberet zonam iuxta carnem, vel quòd haberet ſuper veſtẽ; quia vtroque modo erat ſuper lumbos. Magis tamẽ videtur conuenire literæ, quod eſſet iuxta carnem, B quàm ſuper veſtes. hæc ille. Verum ex zona Eliæ colligitur, Ioannis zonam, veſtem ex pilis cameli contextam cinxiſſe. *4. Reg. 1.* Nam Eliæ zona veſtem cingebat, vt conſtat ex lib.4. Regum ca.1. Cùm rogarentur nuntij: *Cuius figuræ & habitus eſt vir ille, qui occurrit vobis? reſponderunt; Vir piloſus, & zona pellicea accinctus renibus.* Viderunt ergo nuntij zonam Eliæ, C quoniam veſtem coercebat. Quòd ſi carni adhæreret, tecta eſſet, nec videri poſſet. Dicitur autem Baptiſta, zonam circa lumbos habere; quoniam zona lumbos ſupra veſtem præcingebat, iuxta illud Domini Luc.12. Sint lumbi veſtri præcincti.

Eſca eius erat locuſtæ, & mel ſylueſtre.

D Ioannis cibus tenuis erat, potuſque; quod maximè illa Chriſti verba indicãt, *Matth. 11.* Matth.11. *Venit Ioannes, nec comedens, nec bibens:* Hoc eſt, parciſſimo cibo vtens. Veſcebatur autem locuſtis, & melle ſylueſtri, vt Euangeliſtæ teſtantur. Tam de locuſtis, quàm de melle, quæſtio eſt; non enim omnes idem ſentiunt.

De locuſtis Ioannis. Nouatores locuſtas aiunt, fuiſſe quoddam genus cancrorum, id eſt optimorum E piſcium, quos piſcatores, quòd lege prohibiti eſſent, proijcerent; Ioannes Euangelica libertate vtens ederet. In locuſtis Ioãnis, homines libertatis amantes, Euãgelicam libertatem repererunt. Si piſces, & quidem optimos edebat, cur Chriſtus ait,

Digitized by Google

ait, illum neque bibiſſe, neque manducaſſe? Nūquid piſces illi, in ſolitudinem in qua Ioannes degebat, velabant? At à piſcatoribus (aiunt) quòd lege prohibiti eſſent, proijciebantur, cur non in lacum potius proijciebantur, quàm in eremū, ne quis repertos manducaret, legemque frangeret? Commentum hoc eſt, hominū à ciborum abſtinentia abhorrentium. Audiant Auguſtinum, ſi tamen aures habent, ſermone 65. de tempore. Ioannes (ait) in eremo, locuſtis & melle agreſti nutritur. Non animalium carnibus, non volucrum ſuauitatibus paſcitur. Poterat vtique iuxta Iordanem poſitus piſcium ſibi exhibere delicias: ſed pęnitentiam prædicaturus, rigorem ieiunij exemplo ſuo magis debuit & factis oſtēdere, quā voce, &c. Sed ad noſtros veniamus.

D. Auguſt.

B Locuſtæ græcè, ἀκρίδες, dicūtur, quod nomen propriè locuſtas ſignificat, ſed vt Theophylactus ait, quidam herbas, alij fructus agreſtes, ἀκρίδας, eſſe cenſuerūt. Et Euthymius: Locuſtas (inquit) quidā herbarum eſſe virgulta dixerūt, quidam autem herbam dictam locuſtam, &cæt. D. Iſidorus peluſiota lib. 1. epiſt. 132. ad Timotheum lectorem: Locuſtæ (inquit) quibus Ioannes alebatur, non ſunt animantia, vt quidam imperitè putant, ſcarabæis ſimilia: abſit. Verùm herbarū, aut plantarum ſummitates, &c. Et epiſt. 5. ad Nilum. Si cibos, & veſtitum, monaſticæ vitæ iuxta Deum perfectæ, in Ioanne Baptiſta didicimus; pilis ſi fieri poteſt, ad obtegendum corpus, contenti erimus: herbarum autem ac foliorum ſummitatibus, ad exiguam alimoniā, &c. Abulenſ. prętereà Matth. 3. ait Borchardum in deſcript. terræ ſanctæ narrare, ſe in Paleſthinæ Cœnobijs, quę vicina ſunt Iordani, herbas ediſſe ſæpe, quas ibi monachi locuſtas appellabant. Illis verò locuſtis, ſolitum veſci, Ioannem, aiebant.

Theophyl. An ſint herbæ locuſtæ? Euthymius. D. Iſidorus. Peluſiota.

Cum D. Hieron. lib. 2. aduerſus Iouinianū, & Ionæ c. 4. D. Hilar. in Matthęū, Beda, D. Thom. Theophyl. Marci 1. & alijs, dicendum eſt, locuſtas, quibus Ioānes veſcebatur, non fuiſſe herbas, ſed animalia ſatis nota. Fuiſſe autem à Iudæis in cibū vſurpatas locuſtas, lex indicat, quæ inter cibos mūdos, locuſtas numerat Leuitic. 11. *Quicquid ambulat quidem ſuper quatuor pedes, ſed habet longiora retro crura, per quæ ſalit ſuper terram, comedere debetis: vt eſt Bruchus in genere ſuo, ac locuſta, &cæt.* Diuus Hieronymus loco indicato, orientales & Libyæ populos his veſci ſolitos docet. Orientales (inquit) & Libyæ populos, quia per deſertum, & calidam eremi vaſtitatem, locuſtarum nubes reperiuntur, locuſtis veſci moris eſt. Plinius quoque lib. 6. c. 30. refert, partem quandam Aethiopū, locuſtis tantùm viuere, fumo & ſale in annua alimenta duratis; & lib. vndecimo, cap. vigeſimo nono, locuſtas Parthis in cibo gratas eſſe ſcribit. Lege Ioannem Barrium Luſitanum 3. lib. decadis 2. capite 4. eo capite ſcribit, noſtris quoque temporibus, locuſtas in cibum vſurpari ab ijs, qui Arabiæ, & Africæ ſolitudines incolunt. Multa præterea à noſtris Luſitanis vaſa, apud Indos tùm in oppidis, tùm etiam in nauibus Mahometanorum reperta, in quibus locuſtæ condimento aſperſæ aſſeruabantur. Addit à Mahometanis cibum hunc in pretio haberi, & à freto ſinus Arabici venalem exportari. Nonnulli Luſitani (eodem teſte) qualis hæc eſca ſit experti, locuſtarum carnem, gammarorum carni candore ſimilem, ſaporiſque iucundi eſſe aſſeruerunt.

D. Hieron. D. Hilarius. Locuſta Ioānis ſunt animalia. Beda. D Thom. Theophyl. Leuit. 11.

D. Hieron. Plinius. Ioānes Barrius. Locuſtæ in cibū à Mahometanis vſurpātur, & in pretio habentur.

C Mel illud ſylueſtre Beda Matth. 3. folia arborum eſſe putat. Mel (inquit) ſylueſtre folia ſunt arboris miræ dulcedinis, quod doctrinæ Ioannis nimiam ſuauitatē oſtendit. Et in lib. de locis ſanctis: In deſerto ſunt arbores folia lata habentes, & rotunda, lactei coloris, & melliti ſaporis, quę natura fragilia manibus cōfricātur, & eduntur. Hocq; eſt mel ſylueſtre dicitur, &c. Hanc opinionem tribuit Lyranus Matthæi 3. Rabano. Secundum Rabanum (ait) ſunt folia arborum alba, & tenera, quæ manibus contrita, habēt ſaporem quaſi mellis. D. Thomas Matth. 3. Propriè (ait) mel ſylueſtre dicitur id, quod non reconditur in alueis artificiosè factis, ſed inuenitur in ſyluis, in aliquibus arboribus. Alij dicunt, quod eſt canna mellis, & quoddam, quod inuenitur intus in cānis valde dulce, &c. Iſidorus peluſiota epiſt. 132. citata, mel eſſe montanum, non dulce, ſed amarum his verbis ſcribit: Nō eſt herba quædam mel ſylueſtre: ſed mel montanum, quod ab agreſtibus apibus conficitur, ſummeque amarum eſt, & guſtatui omni infeſtum, atq; inimicū. Quibus ex rebus, ſingularē

Beda. De melle ſylueſtri, quo Ioannes veſcebatur. Rabanus. D. Thomas. D. Iſidorus. Peluſiota. An fuerit amarū Ioannis mel?

quādam, ac pene incredibilem corporis afflictationē, Ioānes prę ſe ferebat: vt qui non inedia duntaxat, verùm etiā victus aſperitate, omnē corporis appetitionem amaram redderet. Hęc ille. Exiſtimo mel ediſſe Baptiſtā, non arboris folia: mel inquam, è fauis expreſſum, quos in vaſta illa ac ſylueſtri ſolitudine, apes ſylueſtres conficiebant. Neque vero amarum fuiſſe mel vt, ſed dulce. Apes enim etſi A agreſtes ſint, dulce tamen mel deſertis in locis efficiunt. In illa vero regione, q̄ lacte & melle manare dicebatur, apum magnam fuiſſe multitudinem credibile eſt, quæ etiam in ſolitudine fauos fingerent, & dulci melle complerent.

Mel Ioānis dulce.

Hic Ioannis cibus fuit, quem non ſolicitudo, ſed ſolitudo ſuppeditabat: potus aqua. Nā vt Angelus Zachariæ prædixit Luc. 1. Ioannes vinū, & ſicerā non bibit. B Hoc pacto vitā ille ſeraphicam potius, q̄ humanā egit, nec de veſtitu, nec de potu, aut cibo ſolicitus, rerū cęleſtiū contēplationi intentus, ab hominū conſuetudine ſemotus, humili antro abditus, quouſque prodire ex antro, munereq; ſibi à Deo prępararo fungi, iuſſus eſt. Quod autem illius munus fuerit, eſt explicandū.

Aqua potus Ioannis. Luc. 1.

Qui ab Eccleſię caſtris, in caſtra Satanæ, & hæreſeos trāsfugerunt, in Ioannis C munere, & vita explicanda toto cælo aberrarūt. Cum parentibus habitaſſe aiūt: dici vero habitaſſe in deſerto, quòd mōtana Iudææ, in quibus domus Zachariæ erat, propter mōtes terręq; ſterilitatem, vulgò deſertū appellarentur. Prædicaſſe item in deſerto aſſerunt, hoc eſt, in oppidis deſerto adiacentibus. Vitę detrahūt; munus amplificant. Etenim munus Baptiſtæ fuiſſe dicūt, Moſis legē abrogare; D atque adeò illam abrogaſſe, baptiſmūq; in noua permanſurū lege inſtituiſſe. Nō ferunt lucentis, & ardentis lucernæ, hoc eſt, Ioānis fulgorē, imbecilles oculi lippitudine hæreſeos pleni: lucem tantam extinguere, virum admirabilem, in gregem reliquorū hominum redigere, ſibique ſimilē efficere, deſertū illi, cæleſteq; vitam ab hominum conſortio ſemotam, abripere conantur. At non abripient: lucerna erit Ioānes, ſemper eremiticæ vitæ ſplen E dore lucens; ſemper cęleſtiū rerum contemplatione ardens. Non habitauit cum parētibus Ioannes, ſed cum feris potius ī ſolitudine, quod manifeſtè docet Euāgeliſtas Lucas c. 1. his verbis. *Puer creſcebat, & cōfortabatur ſpiritu, & erat in deſertis, vſque in diē oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.* Non in domo parentū ait Lucas fuiſſe puerum Ioānē, ſed in deſertis. Nunquid habitare in deſertis, eſt in domo parētū habitare?

De munere Ioannis.

Ioannes in ſolitudine, non in domo parentum habitauit.

At, mōtana (inquiunt) Iudææ, in quibus domus erat parentum, deſertum vocantur. Interpretatio falſa eſt: quoniam domus Zachariæ nō erat in deſertis, ſed in ciuitate Iuda, vt cōſtat ex illis verbis Luc. 1. *Abijt Virgo in mōtana cū feſtinatione in ciuitatē Iuda, & intrauit in domum Zachariæ.* Ergo domus Zachariæ in ciuitate erat, non autē in deſertis. Quod ſi in deſertis domus erat, & deſertū vocabatur locus ille; Cur non dixit Lucas, abijt in deſerta Virgo? & intrauit domum Zachariæ? Præterea, quæ ſequuntur verba, interpretationis falſitatē indicāt: *Erat* (inquit) *puer in deſertis, vſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.* Nō ergo erat Ioannes in domo parētum, omnium oculis expoſitus, nō verſabatur cum hominibus, ſed in deſerto erat abditus, vſq; ad diem oſtenſionis ſuæ. Vnde D. Hieron. in Dial. contra Luciferian. cap. 3. Ioannes (ait) poſt materni vētris hoſpitium, eremi deſerta ſectatus, paruulus de ſerpentibus luſit oculis ſpectātibus Chriſtum, nihil aliud eſt dignatus aſpicere. Et Chryſoſt. hom. 10. in Matth. Ioānes ab ipſis incunabulis, in eremo ſemp habitauit. D. Chryſologus ſerm. 23. Viderat diabolus, Ioannē vrbiū delicias, ſqualētis eremi habitatione mutaſſe: molliciem carnis, veſtis aſperitate calcaſſe: agreſti cibo mundi totam frenaſſe luxuriam, &c. Nazianz. in præceptis ad Virgines: Melle famem agreſti repulit vilique locuſta, Zacharia genitore ſatus, textiq; cameli membra pilis; habuitque domum verſatile cęlum. Cibus inſuper ipſe, Ioannis deſertum indicat. Nec enim domui parentum, ac ciuitati, ſed eremo mel ſylueſtre, ac locuſtæ cōueniunt. Erat illi (ait Chryſoſt. loco indicato) impræparata menſa, & tali menſa facilior amictus, & habitatio facilior amictu. Neque enim vel tecto indiguit, vel lecto; nō menſam, vel aliqua huiuſmodi requiſiuit: ſed angelica quadam vita, in carne mortali reſplenduit, &c.

Luc. 1.

Ioānes paruulus eremum incoluit.

Domus Ioānis verſatile cęlum.

D. Hieron. D. Chryſ. D. Gregor. Nazianz. D. Chryſol.

Ad hęc. Si in domo parentū vixit Baptiſta, notus omnibus fuit; quorſum igitur legatos ad eum Iudæi miſerunt, qui quæ-

quærerent, qui ſnā eſſet? quorſum quæſierunt an eſſet Elias homo is, qui in domo Zachariæ patris nutritus fuerat, & ad id vſq; tempus cum hominibus verſatus? Equidē quia eatenus in eremo ignotus omnibus latuerat, ideò quiſnam eſſet rogabant. His adde illā, quam de ſe Ioānes admiratione cōcitauit; quæ ſatis probat in intima ſolitudine vixiſſe, & tunc primùm in hominū conſpectum ſe dediſſe. Adde etiā id quod Niceph. ſcribit lib.8. c.30. de eximia Regina Helena Cōſtantini Imperatoris maximi matre loquēs. Ad ſacrum (inquit) Iordanē conuerſa, circa ſpeluncam, vbi olim domicilium Baptiſta habuit, per pulchrā ędē illi erexit. En totius Regina orbis teſtis eſt, Ioānē in ſolitudine, & ſpelunca habitaſſe, quā præclaro tēplo ad eius rei monumētum ſempiternū voluit exornare. Illud autē, quod aiūt ijdem Nouatores, in oppidis Iordani adiacentibus prędicaſſe, ſupra iā refutauimus. Affirmāt enim Euāgeliſtę, & Iſaias, prędicaſſe in deſerto: ait Chriſtus: Quid exiſtis in deſertū videre? &c. Ex oppidis ergo in deſertū Ioannis auditores cōfluebāt. Idq; probat baptiſmus, quem nō in oppidis, ſed in deſertis exhibebat. Vbi vero baptizabat, ibidem conciones habebat. De Ioānis deſerto lege, quæ diximus tom.1.lib.8.in fin.cap.2. & cap.3. prærogatiua 11.& ſequentibus.

Quòd vero de Ioannis munere affirmāt, adeò falſitatē prodit, vt nulla refutatione indigeat. Quis enim, ſi hos hoīes excipias, qui cæcū terræ miſcere volunt, vnquā cenſuit alium quempiam præter Chriſtū, vel legem nouā inſtituiſſe, vel veterem abrogaſſe? Vt Chriſti fuit nouā legē ferre; ita eiuſdem fuit veterē reſcindere: noua enim veteri ſucceſſit. A Deo latā legem nemo niſi Deus potuit antiquare. Vnde Pau. ad Gal.3. ait: *Chriſtus nos redemit de maledicto legis*. Item. *Lex propter transgreſſionem poſita eſt donec veniret ſemen*, idest Chriſtus, & c.4. Vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filiū ſuū factū ex muliere, factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erāt, redimeret; vt adoptionem filiorum reciperemus. Item: iam non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ, qua libertate Chriſtus nos liberauit, &c. Chriſtus, inquam, nos ab onere veteris legis liberauit, non Ioannes. Tam Ioannes ipſe, q̄ Chriſtus, legem Moſis obſeruarunt, vt liquet: quippe dùm Ioannes, Chriſtuſq; vixere, vixit etiā lex, Chriſto verò obeunte obijt; iuxta illud illius verbū, è cruce pendentis: Conſummatum eſt: hoc eſt, tum Prophetarum omnia dicta conſummata ſunt; tum lex ipſa me moriente moritur. Sed quorſum in re perſpicua immoramur? Baptiſmus Ioannis qualis fuerit capite ſequenti oſtendemus.

A Inducti ſunt in hunc errorē q̄ verborum Chriſti ſenſum non perſpexerunt. Etenim q̄a Chriſtus Luc.16. ait: *Lex, & Prophetæ vſq; ad Ioānē*; literæ facie decepti, legē Moſis à Ioāne antiquatā eſſe aſſeruerūt. Sed nos ſuo loco hęc Dñi verba explicabimus. Interim illud Ambroſij accipe, initio li.8. i Luc. Lex (iquit) & Prophetę vſq; ad Ioānē: nō quia lex deficit, ſed q̄a incipit Euāgelij prædicatio. Videntur.n. B minora compleri, cum maiora ſuccedūt.

Non id fuit præcurſoris munus quod fingunt nouatores; ſed id quod Euāgeliſtæ, & Prophetę docuerunt. Ioan.c.1. *Hic venit in teſtimoniū, vt teſtimoniū perhiberet de lumine*. Matth.3. *Venit Ioānes Baptiſta prædicans in deſerto Iudæa, & dicēs, pœnitētiā agite.* Luc.3. Venit in omnē regionē Iordanis, prædicās baptiſmum pęnitentiæ. Iſai.40. C *Vox clamātis in deſerto, Parate viam Domini*. Malach.3. *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam*. Luc.1. Zachar. Ioānis pater. *Tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius: ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſſionem peccatorum, &c.* Ecce Ioannis munus, & officium. Chriſto teſtimonium perhibere, vt ait Ioannes: pęnitentiam, pęnitentiæque baptiſmum, præ- D dicare, ac exhibere, vt ſcribunt Matth. & Luc. viam optato Meſſiæ parare, vt vaticinantur Iſaias, & Malach. eundem antegredi, & ſalutarem populo ſcientiam tradere, vt teſtatur Zacharias. De baptiſmo pęnitentiæ primùm, poſtea de teſtimonijs, dictiſque Baptiſtæ, verba faciemus.

CAP. IIII.

E *De baptiſmo, & confeſſione Ioannis Baptiſtæ.*

Prædicans baptiſmum pęnitentiæ, in remiſſionem peccatorum.

Niceph. | Ad Gal.3. | Luc.16. | Ioan.1. | Matth.3. | Luc.3. | Iſaias 40. | Ioannis baptiſtæ munus. | Malach.3. | Luc.1.

AD Ioannis munus pertinuit Iudæos baptizare, vnde Baptiſtæ nomen habuit. Longe autem à Chriſti baptiſmo, baptiſmus Ioannis diſtat, quidquid imperitè atque ineptè aliqui hæretici oblatrent. Quorum imperitiam iam olim D. Hieron. arguit, in Dialogo contra Luciferianos ca. 3. his verbis. Itatu (inquit) peruerſe religioſus, dicente ipſo Ioanne: Illum oportet creſcere, me autẽ minui: dũ ſerui baptiſmo pluſquam habuit tribuis, dominicum deſtruis; cui nihil amplius relinquis, &c. & D. Cyrill. lib. 2. in Ioan. cap. 56. Euangeliſta Ioannes videbat ſpiritus gratia illuminatus, quàm neceſſarium eſſet, ea narrare, quibus quantùm Chriſti baptiſmus Ioannis baptiſmo p̃ſtaret, aperiretur. Perſpexit non multò poſt futuros aliquos, qui aut nullã inter baptiſmũ, & baptiſmũ differentiam facerent; aut meliorem eſſe baptiſmũ Ioãnis putarẽt. Nullum enim eſt tam turpe facinus, quod imperitia nõ audeat aggredi: nulla blaſphemia tam magna, vt aduerſus ſacratiſſima Eccleſiæ dogmata nõ dicatur libenter ab ijs, qui omnia recta peruertunt. Hæc Cyrillus. Nouatores ex illis ſunt, qui omnia recta peruertunt, nihil non audent, baptiſmumq; Ioannis a Chriſti baptiſmo nõ differre aiunt. Erat autẽ Ioannis baptiſmus, vt idẽ D. Cyrillus ait, imperfectus, & Iſagogicus ſiue introductorius, quemadmodũ, & lex vetus. Veluti lex Moſaica (ait Cyrill.) futurarũ rerũ, & ſpiritualis cultus, præparatio quædam fuit, occultam veritatẽ parturiẽs; ſic baptiſmus Ioannis, ad baptiſmũ Chriſti collatus, præparationis vim obtinebat, &c. Similiter D. Ioann. Dam. lib. 4. fidei c. 10. Ioãnis (ait) baptiſma rudimentariũ fuit, eos, qui baptizabantur ad penitentiam ducens; vt Chriſti fidem poſtea amplecterẽtur, &c. D. Baſil. hom. 13. Ioannis baptiſma initiatorium erat, Chriſti vero baptiſma perfectoriũ, &c.

D. Hieron.

D. Cyrillus.

Baptiſmus Ioannis iſagogicus ſiue introductorius erat & imperfectus.

D. Cyrillus.

D. Damaſc.

D. Baſilius.

Nullam gratiam baptiſmus Ioãnis ex opere (vt loquuntur Theologi) operatõ, conferebat; nullo baptizatos charactere notabat. Peculiare hoc eſt baptiſmatis Chriſti, remiſſionẽ criminum gratiamq; cõferre, & ſacro charactere ſuſcipientiũ animos ſignare. Quod Ioãnes teſtatus eſt Luc. 3. illis verbis: *Ego aqua baptizo vos: ipſe* (ſcilicet Chriſtus) *vos baptizabit Spiritu ſancto, & igni.* Hoc eſt: baptiſmus meus, ſolius aquæ eſt, corpus abluit, animo Spiritum ſanctũ, peccatorũ remiſſionẽ, & gratiam nõ confert. Chriſti baptiſmus, tùm corpus abluet, tùm animo Spiritum ſanctũ, peccatorũ remiſſionẽ, & gratiã tribuet. Sed patres quid ſentiant audiamus.

Baptiſmus Ioannis nec remiſſionem peccatorum, nec gratiam conferebat.

Magnus Greg. Homil. 7. in Euangelia. Ioãnes nõ in Spiritu, ſed in aqua baptizabat; quia peccata ſoluere non valens, A baptizatorũ corpora per aquã lauabat; ſed mentẽ per veniam non ſanabat. Itẽ Hom. 20. Ioãnes baptiſmũ ſuum in remiſſionẽ peccatorum dare nõ potuit; remiſſio. n. peccatorũ, in ſolo nobis baptiſmo Chriſti tribuitur. D. Hieronym. in Dial. citato: Si Ioãnes vt confeſſus eſt ipſe, nõ baptizauit in Spiritu, conſequenter nec peccata dimiſit. Quia nulli hominũ ſine Spiritu ſancto peccata dimittuntur. &c. B Theophyl. Luc 3. Baptiſmus Ioannis remiſſionẽ peccatorum nõ habebat. Chryſoſtomus homil. 10. in Matth. Remiſſionem peccatorum baptiſmus Ioãnis non habebat, ſed hoc munus, baptiſmatis illius erat, quod poſtea Chriſtus inſtituit. Gregorius Nazianz. orat. 39. Baptizauit Ioãnes, non in aqua ſolùm ſed etiã ad pœnitentiam; non dùm tamen prorſus ſpiritaliter. Baptizat Chriſtus, ſed in ſpiri- C tu; quod quidem omnibus numeris abſolutum baptiſmum reddit. Baſil. Hom. 13. Ioannes baptiſmum pœnitẽtiæ prædicauit, Chriſtus adoptionis filiorum baptiſmum, longe præclarius annunciat. Initiatorium erat Ioãnis baptiſma, iſtud vero perfectorium. Et in lib. de baptiſmo: Domini baptiſma omnem humanã rationẽ ſuperat; ac maiore gratiæ, & virtutis ſupereminẽtia reliqua ſuperat, quàm ſolis D ſplendor ſtellas excellit. D. Leo epiſt. 4. cap. 6. Baptiſmi Ioannis alia gratia, alia fuit ratio: neq; ad eandem pertinuit virtutem, qua per Spiritũ ſanctũ renaſcuntur, de quibus dicitur Ioannis 1. ex Deo nati ſunt. Aug. in lib. de vnico baptiſmo c. 7. Baptiſmus Ioannis, non erat baptiſmus Chriſti, ſed tamen militans Chriſto: ſicut legis vetera ſacramenta, præcurſorio quodã, & præfiguratorio fungebãn E tur officio. Et in Enchiridio cap. 49. Non renaſcebãtur, qui baptiſmate Ioannis baptizabantur: ſed quodam præcurſorio illius miniſterio, qui dicebat; Parate viam Domino, huic vni, in quo ſolo renaſci poterant, parabantur. Denique D. Tho.

D. Gregor. Magnus.

D. Hieron.

Theophyl.

D. Chryſ.

D. Gregor. Nazianz.

D. Baſilius.

D. Leo.

D. Auguſt.

D. Thom. 3.part.quæſt.38.artic.6. Baptiſmus (inquit) Ioannis neque gratiam conferebat, neque characterem imprimebat.&c. Lege Auguſt.tract.5.in Ioan.& lib.5.de baptiſmo contra Donatiſt.c.9. & ſequētib. Tertull.quoq; lib.de baptiſm.c.10.

Conc. Trid. Quid plura? ſynodus Tridētina Can.1. ſeſſ.7.ſic ſtatuit: Siquis dixerit baptiſmū Ioannis habuiſſe eandē vim, cum baptiſmo Chriſti, anathema ſit. Id manifeſtè conſtat ex facto Pauli, qui *Act.19.* Act.19. Eos Chriſti baptiſmo abluit, qui à Ioanne iā fuerant baptizati. Erat ergo Ioannis baptiſmus, à Chriſti baptiſmo diuerſus. Vnde D Hieron. *D. Hieron.* in dialogo contra Luciferi c.3. Ioannis (ait) baptiſma, in tantum imperfectum fuit, vt conſtet, poſtea Chriſti baptiſmate baptizatos, qui ab eo fuerant baptizati Act.19. &c. *D. Auguſt.* Et D.Auguſt. lib.5.de baptiſ.contra Donatiſtas cap.9. Dominus tali baptiſmo mundat Eccleſiam, quo accepto, nullum alterum requiratur: Ioannes autem tali baptiſmo prætingebat, quo accepto eſſet baptiſma etiā dominicum neceſſarium. Baptizatos à Paulo legimus eos, qui iam baptiſmo Ioannis baptizati fuiſſent; non ob aliud niſi quia baptiſmus Ioannis non fuerat baptiſmus Chriſti. Hæc ille.

Luc. 3. Huic ſententiæ illa verba aduerſari videntur, Luc.3. *Venit Ioannes in omnē regionē Iordanis prædicans baptiſmum pænitentiæ, in remiſſionem peccatorum.* En Lucas ait, baptiſmum Ioannis fuiſſe baptiſmū pęnitētiæ ad remittenda peccata. *An per Ioānis baptiſmum peccata remiſſa ſint.* Non ſolum ergo corpora abluebat, ſed crimina etiā remittebat. *D. Baſil.* Adde D.Baſil. cuius, initio libri de baptiſmo, hæc ſunt verba. Baptiſm⁹ Ioannis nullam prorſus faciebat ad gratiam Dei, & Chriſti ipſius perueniēdi dilationem. Simulatq; acceſſerat quis, & peccata ſua, quantacunque, & qualiacunq; fuiſſent, confeſſus fuerat; in Iordanis flumine baptizabatur, & confeſtim remiſſionē peccatorum accipiebat. & cæt. *D. Chryſol.* D. quoq; Chryſolog.Serm.13. Viderat (inquit) diabolus, Ioannē quod ſolū Deitatis inſigne eſt, hominibus dimitiſſe peccata.&c.

D.Gregorius & Beda Luc.3.verba D. Lucæ de baptiſmo Chriſti exponunt, in hunc ſenſum: Venit Ioannes prædicans baptiſmum pænitentiæ, in remiſſionem peccatorum. Hoc eſt, prædicās baptiſmū pænitentiæ, à Chriſto inſtituendum, per quem peccata remitterētur. Itaq; Ioannes iuxta hanc ſententiam, baptiſmum ſuū conferebat, q peccata minimè abluebat; baptiſmum verò pænitentiæ, in remiſſionē peccatorum, hoc eſt baptiſmū Chriſti, p̄dicabat. *Expo. D. Greg.* Iuxta illud Luc.3. ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto, & igni. *D. Greg.* D. Gregor. Hom.20. in Euangelia: Ioannes baptiſmum, quod peccata ſolueret, quia dare non poterat, prædicabat. Vt ſicut incarnatum Verbū Patris, pręcurrebat verbo prædicationis; ita baptiſmum pænitētiæ, quo peccata ſoluuntur, præcurreret ſuo baptiſmate, quo peccata ſolui nō poſſunt.&c. Eadem verba leges apud Bedā Luc.3. *D. Aug.* D.Auguſt.lib.5. de baptiſmo contra Donatiſtas c.10.cenſet, Ioannem prædicaſſe baptiſmum pænitentiæ, in remiſſionem peccatorum; ita vt ab eo baptizatis, remitterentur peccata, nō re, ſed ſpe. *Interpretatio D. Au. & aliorum.* Ita (inquit) credo baptizaſſe Ioannem in aqua pænitentiæ, in remiſſionem peccatorum: vt ab eo baptizatis, in ſpe remitterētur peccata; re ipſa vero in Domini baptiſmo id fieret; ſicut reſurrectio quę expectatur in finem, ſpe in nobis facta eſt. &c. *D. Hiero.* Similiter & D.Hieronym. in dialogo aduerſus Luciferianos, cap.3. Ioannis baptiſma non tam peccata dimiſit, quàm baptiſma pænitentiæ fuit, in peccatorū remiſſionem; id eſt, in futuram remiſſionem, quæ eſſet poſteà per ſanctificationē Chriſti, ſubſecutura.&c. *D. Chryſ.* D.Chry. Homi. 10.in Matth. Cùm dixiſſet Euangeliſta, quia venerit Ioannes prædicare baptiſmum pænitentiæ in deſerto Iudææ, intulit: in remiſſionem peccatorum. Quaſi diceret: Ego illis confiteri peccata ſua, & pænitentiam agere perſuaſi, non vt caſtigarentur omnino, ſed vt facilius poſteà, remiſſionis dona ſuſciperent. Niſi enim ſe ipſos ante damnaſſent, neque ſanè gratiam requiſiſſent, &c. *Theophyl.* Theophyl. Luc.3. baptiſmus Ioannis remiſſionem peccatorum non habebat, ſed ad remiſſionē conferebat; hoc eſt, præparabat homines; vt acciperent baptiſma, quòd habet remiſſionem peccatorū.&c. *Tertull.* Tertull. in libr. de baptiſmo c.10. Agebatur baptiſmus pænitentiæ, quaſi candidatus remiſſionis, & ſanctificationis, in Chriſto ſubſecuturæ. Nam quod prædicabat baptiſmum pænitentiæ, in remiſſionem peccatorum; in futuram remiſſionem enuntiatum eſt. &c.

Veriſimilius eſt Euangeliſtam, baptiſmum Ioannis, baptiſmum pænitentiæ ap-

pellaſſe,in remiſſionem peccatorum. Nã Paulus Actorum 19. Ioãnis baptiſmum, baptiſmum pœnitentię appellat; Ioãnes (inquit) baptizauit baptiſmo pęnitentię populum.&c. Erat enim pęnitentię baptiſmus, quoniam ab ijs quos abluebat pęnitentiam, ideſt, peccatorũ deteſtationẽ, contritionem, & uitæ correctionem, fructusque dignos pœnitentia Baptiſta exigebat. Quo autem modo peccata deteſta- A ri, doloremque & cõtritionem animo deberent concipere, ipſe edocebat. Ea contritione, & fructibus dignis pœnitentia, peccata remittebantur. Ideòque baptiſmus dicitur pęnitentiæ, in remiſſionem peccatorum. Nõ quidem ꝙ baptiſmi, ſed quod pęnitentię ui, crimina abluerẽtur. Vnde Abulẽſ. Matt. 3. q. 59. Licet (inquit) baptiſmus Ioannis, non conferret remiſ- B ſionem peccatorum, pęnitentia tamẽ cõfert remiſſionẽ peccatorũ. Vnde quocumque ſtatu, & lege, ſemper per pęnitẽtiam peccata remittũtur. Fuit Ioannes prædicans baptiſmum pęnitentiæ, in remiſſionem peccatorum .i. prędicabat baptiſmũ pœnitentiæ, quæ pœnitentia confert remiſſionem peccatorum. Hæc ille. Baptiſmus igitur Ioãnis, externa tãtum erat corporis ablutio, & pęnitẽtiæ profeſſio, ani- C mo nihil afferens vi ſua gratię, aut remiſſionis: quã tamẽ ipſa penitẽtia, per Chriſti merita afferebat. Baptiſmus autem Chriſti, nõ externa ſolùm eſt ablutio; ſed ſacramentum eximium, gratiam continens, eamque vi cęleſti in animo efficiẽs.

Cur baptiſmus Ioannis dicatur baptiſmus pænitentia in remiſſionem peccatorum.

Abulenſis.

Baptiſmi Ioannis materiam fuiſſe aquam eſt compertum. Forma ne aliqua verborũ, huic materiæ fuerit adiecta, controuerſum. Magiſter in 4. d. 2. D. Thomas, D & D. Bonauẽt. eodem loco, Hugo Victor. lib. 2. de ſacramẽtis part. 6. cap. 6. Abulenſis Matth. 3. qu. 42. & alij, arbitrantur baptiſmum Ioannis materiam habuiſſe aquam, formam verò verborum hanc, vel ſimile: Ego te baptizo, in nomine Chriſti venturi. Venturi inquam, quoniam licet iam eſſet natus, non dum tamẽ ad baptizandum, & docendum, mortemq; pro hominibus ſubeundam, venerat. Colligi- E tur forma ex verbis Pauli, Actorum 19. *Ioannes (inquit) baptizauit baptiſmo pœnitentia populum: dicens, in eum, qui venturus eſſet poſt ipſum, vt crederent.* fauet D. Hieronym. Ioelis 2. In Actibus (inquit) Apoſtolorũ, qui baptizati erant baptiſmate Ioannis,

An formã aliquam habuerit baptiſma Ioãnis.

Magiſter ſentent. D. Thomas. D. Bonau. Hugo vict. Abulenſis.

Act. 19.

D. Hieron.

in eum qui venturus erat, ideſt, in nomine Domini Ieſu; reſponderunt. &c. & D. Ambroſ. lib. 1. de Spiritu ſancto capit. 3. Ioannes (ait) in remiſſionem peccatorũ, in aduenientis Ieſu, non in ſuo baptizauit nomine. Probabilis eſt ſententia. Cõtrariam ſequitur Durandus in 4. lib. ſententiarum, & alij. Scotus in 4. d. 2. q. 2. vtranque veriſimilem eſſe cenſet.

D. Ambroſ.

Durandus Scotus.

Mihi veriſimilius fit Ioannem nulla adhibita verborum forma, Iudęos baptizaſſe. Erat enim baptiſmus ille, externa tũ (vt diximus) ablutio, vt aliæ Iudæorũ ablutiones, quibus verborũ nulla forma adijciebatur. Præterea, Ioannes Chriſtũ baptizauit, neque verò illam tunc formã adhibuit: Ego te baptizo, in nomine Chriſti venturi; abſurda enim fuiſſet forma. Ergo vel Chriſti baptiſmus diuerſus fuit à baptiſmo aliorum, ſecundũ formã vel ſi fuit idem, in reliquis quoq; abluẽdis, nulla forma Baptiſta vtebatur. Paulus vero Acto. 19. non affirmat Ioannem baptizaſſe in nomine venturi: ſed prędicaſſe, vt crederent, in eum, qui venturus erat, ideſt, Chriſtum. Nimirum, verba erant illa docentis, non forma baptizãtis.

Act. 19.

Quæres, fuerit ne Sacramentũ Ioãnis baptiſma? Affirmat Hugo Victorinus li. 2. de Sacramentis par. 6. cap. 6. Magiſter in 4. d. 2. Abul. Matth. 3. q 40. Reſpondeo cum D. Thom. vt omittam alios 3. p. qu. 38. ar. 1. ad primum, non fuiſſe per ſe Sacramentum, ſed quaſi quoddã Sacramentale, diſponens ad baptiſmum Chriſti. Quamobrem Iuſtinus martyr. quæſt. 37 pręludium vocat, ſiue proemium gratię euangelicæ: Rabbanus lib. 2. de Inſtitut. clericor. cap. 26. veluti catechiſmum ad baptiſmum Chriſti. Damaſc. baptiſmum rudimentariũ: Baſil. initiatoriũ: Cyril. introductorium: Auguſt. præcurſorium appellant; quorũ verba ſupra iã retulimus.

An fuerit ſacramentũ baptiſma Ioannis.

Magiſter in 4. d. 2. §. vlt. à veritate aberrat, dum cenſet baptiſmo Ioãnis ablutis non fuiſſe opus Chriſti baptiſmo. Aperte à Paulo redarguitur, quẽ conſtat Act. 19. Chriſti baptiſma illis contuliſſe, qui Ioannis baptiſma iam ſuſceperãt. Redarguitur etiam a Domino, cuius illa ſunt verba, Io. 3. Niſi quis renatus fuerit, ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. At hi, qui à Ioanne baptizabantur, non renaſcebantur ex aqua & Spiritu ſancto; non. n. per baptiſmum

Baptizatis, baptiſmo Ioannis, baptiſmus Chriſti neceſſarius erat.

Ioannis

Ioannis, Spiritus ſanctus dabatur, vt liquet ex dictis; ergo non poterant intrare in regnũ Dei, niſi lauacro Chriſti expiarentur. Baptiſmus Ioannis, via erat ad Chriſti baptiſmum, nemo in via cõſiſtit, ſed ad terminum vię properat; non igitur in baptiſmate Ioannis cõſiſtendum, ſed ad Chriſti lauacrum feſtinandũ erat. D. Auguſtinus tract. 5. in Ioannem: Qui (inquit) baptizati ſunt baptiſmate Ioannis, oportebat, vt baptizarentur baptiſmate Chriſti, &c.

An infantes, et Ethnici a Ioanne baptizati ſint?

Dubitas verum Ioãnes baptiſmo ſuo infantes etiam, atque Ethnicos quoque, ablueret? Reſpõdet D. Thom. 3. p. q. 38. ar. 4. ad 3. his verbis: Quia ille baptiſmus erat pęnitentię, quæ pueris non cõuenit, ideo baptiſmo illo pueri non baptizabatur. Conferre autem gentilibus viam ſalutis, ſoli Chriſto reſeruabatur, qui eſt expectatio gentium, vt dicitur Gen. 46. Sed & ipſe Chriſtus Apoſtolis inhibuit gentibus Euangelium prædicare ante paſſionem, & reſurrectionem. Vnde multo minus conueniebat, per Ioannem Gẽtiles, ad baptiſmum admitti. Hæc D. Thomas.

Baptizabantur ab illo in Iordanis flumine, confitentes peccata ſua.

De loco, in quo Ioannes baptizabat.

Locus huius baptiſmi, Iordanis fuit, vt conſtat ex his verbis Marci; & ex Ioãne c. 1. *Hæc (inquit) in Bethania facta ſunt, trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans.* Baptizabat ergo Ioannes trans Iordanẽ, in ipſo Iordane. De Bethania ſuo loco dicemus. Scribit Aranda, cap. 27. eo Iordanis loco baptizaſſe, quo Iſraelitæ ex Aegypti ſeruitute erepti Iudæam per arentem fluminis alueũ ingreſſi ſunt. Et Remigius: Fertur (inquit) quod in eo loco prædicauit Ioannes, circa Iordanẽ, vbi iubente Deo duodecim lapides de medio alueo Iordanis ſublati, poſiti ſunt, &c. Eadem eſt ſententia Ruperti, & D. Thomæ Matth. 3. Is autem locus eſt, per quẽ Iſraelitæ Iordanem tranſierunt. Abulenſ. Matth. 3. poſt quæſtion. 61. Forte (inquit) Ioannes erat circa locum illum, per quem Iudæi tranſierunt, &c. Eſt is locus propinquus Iericho. Nam vt legimus Ioſue 4. Poſtquam Iordanẽ tranſierunt Iſraelitę, in Galgalis caſtrametati ſunt, contra orientalem plagam vrbis Iericho. Extabat eo loco tẽplum D. Ioanni dicatum, ad perpetuam baptiſmi memoriam. Baptizauit pręterea Baptiſta in Aenon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi; vt ſcribit Ioannes cap. 3. qua de re poſtea agemus.

Remigius. *D. Thomas. Rupertus.* *Ioſue 4.*

Qualis fuerit confeſſio illa, quã Ioãnes exigebat.

Baptiſmum peccatorũ confeſſio comitabatur. Sic enim ſcribunt Euangeliſtæ, Matthęus, & Marcus: *Baptizabantur ab eo in Iordane confitentes peccata ſua.* Vnde conſtat eos, qui a Ioanne abluebãtur, A crimina confiteri ſolitos. Dubium eſt, nũc peccata ſigillatim confiterentur, an generatim peccatores ſe eſſe, & peccata multa cõmiſiſſe profiterentur? Caietan. Marc. 1. ſic reſpondet: Confitebantur peccata, nõ in ſpecie, ſed in genere, profitendo ſe peccaſſe; computando ſeipſos, non inter iuſtos, ſed inter peccatores. Hęc ille. Abulẽ idem ſentit Matth. 3. q. 54. Tertullianus vero in libr. de baptiſmo cap. 20. B ſigillatim peccata enarraſſe, videtur exiſtimare. Sic eñ ſcribit: Ingreſſuros baptiſmũ, orationibus crebris, ieiunijs, & geniculationibus, & peruigilijs orare oportet, & cũ confeſſione omniũ retro delictorum, vt exponant (id eſt repræſentent) etiã baptiſmũ Ioannis tingebantur (inquit Euãgeliſta) confitentes delicta ſua. Hæc ille. Idem videtur ſentire D. Baſil. in libr. de baptiſmo cum ait; Simulatq; acceſſerat C quis, & peccata ſua quantacunq; & qualiacunq; fuiſſent, cõfeſſus fuerat, in Iordanis flumine baptizabatur, & cõfeſtim peccatorum remiſſionẽ accipiebat, &c. Et in Regulis breuiorib. interrogatione 288. Neceſſariò (inquit) ijs peccata aperiri debent, quib. credita eſt diſpenſatio myſteriorũ Dei. Siquidem rationẽ hanc in pęnitentia, etiam veteres illos cernimus ſecutos fuiſſe, quando & in D Euangelio ſcriptum eſt, quòd Ioanni confitebantur peccata ſua; & in Actis, Apoſtolis ipſis, a quibus etiam baptizabantur cũcti. Hæc Baſilius. Actorũ 19. hęc leges. *Multi credentium veniebant, confitentes, & annuntiantes actus ſuos, &c.* Adde D. Cyrillũ Ieroſolymitanum, cuius catecheſi 3. hęc ſunt verba. Baptizabantur a Ioanne, confitentes peccata ſua; primum oſtendebat vulnera, deinde ille medicamenta ponebat, E & credẽtes liberabat ab igne ęterno, &c. Autor imperfecti hom. 3. Baptizabantur confitentes peccata ſua. Confeſſio peccatorum, eſt teſtimoniũ conſcientiæ timentis Deũ. Qui enim timet iudiciũ Dei, peccata ſua non erubeſcit confiteri, qui aũt

Tertullian. *D. Baſilius.* *Act. 19.* *D. Cyrillus Ieroſol.* *Autor imperf.* *Euthym.*

erubeſcit,non timet; perfectus enim timor ſoluit oẽm pudorem, &c. Item Pharitæos,et Sadduçços,ad baptiſmũ Ioãnis venientes,ita facit loquentes. Imus, & confitemur peccata noſtra, quantum eſt in vna hora erubeſcere?&c. Erubeſcebãt ergo,qui confitebantur;non igitur generatim id faciebant;generalem enim confeſſionem pudor non ſequitur. Id ipſum illi videntur credere, de quibus Euthymius Matth.3.ſic ſcribit. Dicunt aliqui, quod vnumquemque baptizatorum, in aquã ad collum vſque immiſſum detinebat Ioannes, quouſque peccata ſua confeſſus eſſet.Et poſt confeſſionem aſcendebat de aqua.Hęc ille. Detinebat Ioannes baptizatos quouſque peccata confiterẽtur,ergo ſigillatim ea narrabant: alioqui ſi ſatis erat peccatores ſe dicere, quid detentione,aut mora vlla opus fuit? Crediderim ſigillatim peccata confeſſos illos, qui a Ioanne baptizabantur, ſaltem grauiora, quę conſcientiam acrioribus ſtimulis pungebant.Id verba Euangeliſtarum indicat.Cõfiteri enim peccata,plus ſignificat, quàm generatim peccatorem ſe profiteri.Non erat autem confeſſio illa ſacramentalis, ſed noſtræ confeſſionis typus quidam,& præparatio; quemadmodum baptiſmus,baptiſmi noſtri præludium erat,& introductio.

Euthym.

Quæret aliquis,an Iudæis aliquis fuerit cõfeſſionis modus? Reſpõdetur fuiſſe.Qua de re libet aſcribere, quæ Genebrardus ſcripſit in commentarijs Pſalmi 31.Obligabantur(ait)peccatores ad confeſſionem peccati,& oblationẽ pro peccato,ſi remiſſionem conſequi a Domino cuperent.Leuit.5.Num.5.& Rabbini illic,& in lib.Siphri. ex quibus has illius cõfeſſionis habemus circunſtãtias. Primo illa fiebat (inquit Rabbi Leui) ante ſacerdotem. Secundo imponẽdo manus capiti hoſtiæ immolandę, & id quidem inter cornua. Tertiò diſtincte cõmemorando peccatum,de quo pænitentiã ageret.Quartò deteſtando ſuum peccatum, & promittendo ſe nunquam reuerſurũ. Id autem appellabant confeſſionem verborum,quod fieret conceptis verbis,& ſolenni morę.Hæc ille. Lege Galatinum lib.10.cap.3.& Card. Bellarm. libr.3. de pęnitentia,cap.3.

Confeſſio Iudæorum.

Exiſtit hic dubium aliud: Nũ Ioannes ſatisfactoria opera confitentibus impoſuerit? Negat Abulenſis Matth. 3. q. 56. At veriſimilius Hugo Victorinus grauis autor,lib.2.de Sacramentis par.6.cap.6 affirmat. Ioãnes(inquit)peccatores aqua tinxit,& peccata confitentibus pęnitentiam iniunxit. Et D. Thom. in caput 11. epiſtol.ad Rom.Baptiſmus (ait) Ioannis erat baptiſmus pęnitentiæ; quia ſcilicet accipiendo illum, quodammodo ſe profitebantur pænitẽtiam accepturos de peccato ſuo.Et ideo conueniens erat,vt confiterentur, vt ſecundum modum peccati eis pęnitentia ſtatueretur. Et in 4.d.2.q.2.art.2. Baptiſmus Ioannis, dicitur eſſe in remiſſionem peccatorum,quia baptizatis Ioannes imponebat dignos fructus pænitẽtiæ agere,quibus peccatorum remiſſionem cõſequerentur, vnde baptiſmus ille erat quaſi quædam proteſtatio, & profeſſio pænitẽtiæ. Hæc D.Thomas. Non tamen exiſtimo,ad opera illa ſatisfactoria præſtanda, pręcepto aliquo fuiſſe obſtrictos,qui baptizabantur, ſed tãtum conſilio. Si vero petas, num ad baptiſmum Ioannis,& confeſſionem præcepto aliquo Iudæi alligarentur. Reſpondeo cum Abulenſi Matth. q.51. nullum de illo baptiſmo,& confeſſione fuiſſe præceptum, erat ergo conſilium tantummodo,quod Pharitæi,& Scribæ ſpreuiſſe dicuntur, Matth.21.

An Ioannes ſatisfacto-

Opera opera confitentib. iniunxerit? Hugo Vict. D.Thom.

Fuerit ne præceptum traditũ de baptiſmo Ioannis. Matth.21.

Denique illud animaduertendum eſt, non excogitaſſe Ioannem huiuſmodi baptizãdi ritum,ſed a Deo emanaſſe. Deus enim Ioãnem iuſſit baptizare,quod aperte indicant illa verba eiuſdem Baptiſtæ: Ioannis primo. Qui me miſit baptizare in aqua, ille mihi dixit, &c. Miſſus ergo eſt a Deo baptizare. Quorum vero baptizare ſit miſſus,docet idẽ Baptiſta,Ioãnis primo: Vt manifeſtetur(inquit) in Iſrael,ſcilicet Chriſtus,propterea veni ego in aqua baptizãs. Itaq; baptizabat Ioannes,& cõcionabatur, vt confluẽtib ad baptiſmum, & conciones, Meſſiam iam veniſſe nuntiaret. Hæc prima baptiſmi cauſa fuit. Secundam reddit Auguſtinus tractat. 5. in Ioannem,vt ipſum Chriſtũ baptizaret. Quare(ait Auguſt.)nullus eſt Ioannes baptizans?quia oportebat Chriſtum baptizari,&c. In baptiſmo autem, vt infra dicemus, præclariſſima quadam manifeſtatione oſtẽſus eſt Chriſtus. Tertia eſt, vt baptiſmum Chriſti, & confeſſionẽ, ſuo baptiſmo,& confeſſione, præcurreret

Ritus baptizandi a Deo eſt.

Cauſa cur Ioannes baptizaret.

D. Auguſt.

currerer; Iudęoſque ad Chriſtum excipiendum, per penitentiam, quam exigebat a baptizatis, præpararet.

Ecclesia ... conſitentib. ... Hugo V.S. D.Thom.

Tunc exibat ad eum Ieroſolyma, & omnis Regio circa Iordanem, & baptizabantur, &c.

A Miri concurſus Iudæorum ad Ioānem fiebāt, tum ex ciuitate Ieruſalem, & vniuerſa Iudææ prouincia, quæ diſtincta eſt a Samaria, & Galilęa: tum ex omni regione, quę erat circa Iordanem. Baptizantis fama (ait Chryſoſtomus homilia 10. in Matth.) & cauſæ dignitas, omnes trahebat, atque ad Iordanem vocabat, & frequentiſſimum quoddā colligebat Theatrum, &c. In hoc Theatro, Ioannes Meſſiam paulò poſt in hominum conſpectū venturum prædicabat.

D. Chryſoſ.

B Magna virtutis vis, quæ velut magnes trahebat ad Ioannē homines. Nulla cernebant miracula, ſed nouum cernebant viuendi genus; cęleſtique, & angelica vita permouebantur. Lege Euſebium libr. 9. de Demonſtratione euangelica, cuius verba iam retulimus tom. 1. lib. 8. cap. 3. in prærogatiua Ioannis 13. Lege item Chryſoſt. in Matthæum homil. 10. Conſidera (inquit) quale tunc fuerit, videre hominem, poſt triginta annorum ſpatia ab eremi vaſtitate venientē, nullius prorſus ex rebus neceſſarijs indigentem; mirabilem profectò omnibus, & per cūcta reuerendum, &c. Item: Erat admiratione digniſſimum, tantam in hominis habitu fulgere virtutem, tantamq; in illo ſplendere conſtantiæ dignitatem. Quem vtriq; tam ingentem videbant, & aduerſus omnem illam multitudinem, quaſi contra pueros inſurgentem, plurimaque vultus gratia coruſcantem. Cum id quoque ad cumulum admirationis accederet, quòd multo poſt tempore apparuiſſet Propheta. Siquidem diu illis iam gratia iſta defecerat, &c. Author imperfecti homil. 3. Amplius reſonabat conuerſatio vitæ Ioānis in eremo, quam vox clamoris eius. Et magis expaueſcere faciebat homines operibus, quā verbis. Et forſitan, niſi ſermones ſuos conuerſatione huiuſmodi commendaſſet, nunquam omnis Iudæa ad vocem eius exiſſet ad eum, &c.

Fuerit ... præceptum traditū de baptiſmo Ioannis. Matth. 21.

Ioannis virtus, et genus viuendi mirabile, Iudæos trahebat velut magnes.

Ritus baptizandi a Deo eſt.

D. Chryſoſ.

Cauſa cur Ioannes baptizaret.

Autor imperf.

D. Auguſt.

CAP. V.

De dictis Ioan. Baptiſtæ.

Pęnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.

AD munus Ioannis, vt diximus, pertinuit Iudæos baptizare; pertinuit quoque (vt Zacharias pater canit) ſcientiam de Meſſia, & pęnitentia, ſalutarem plebi dare. De hac ſcientia nunc dicendum. In primis, vt Matthæus docet, cap. tertio, pęnitentiæ ſcientiam dedit. Pœnitentiam (inquit) agite, græcè, μετανοεῖτε idest, reſipiſcite, mentem vitamque mutate, crimina execramini, præterita flagitia dolore, ac contritione obliterate, futura caueté, & toto pectore fugite. Hęc enī omnia reſipiſcentia vera complectitur. Pænitentiæ prēmium pollicetur, non terrenum, vt olim Prophetę; ſed cœleſte. Pęnitentiam agite; iam enim cœlorum regnum appropinquauit. Clauſum hactenus fuit; tempus inſtat, quo per Meſſię C paſſionem aperietur. Nullum hactenus hominem obſeratum cœlum excepit, appropinquat tempus, quo reſeratum multos excipiet. Ingredi ſi vultis, pænitentiam agite.

Primus ſenſus.

Terrenum Iudæorū regnū, ſub aſpectum cadebat, notum illis erat, ac propinquum. Cœleſte vero oculis non cernebatur, ignotum erat, & in veteri teſtamento valde diſtabat. Diſtabat, inquam, vt Cardinalis Caietanus Matth. 3. recte ait, D tempore, notitia, affectu, & acceſſu. Tempore, quoniam nōdum venerat Meſſias: notitia, quoniam in veteri teſtamēto regnum cælorū minime promittebatur, vt diximus tom. 1. in prærogatiuis noui teſtamenti, & docet Hieronymus in epiſt. 129. ad Dardanum. Mihi (inquit) in Euāgelio promittuntur regna cęlorum, quæ vetus inſtrumentum omnino non nominat. Et author hom. 4. in Marcum, tom. 2. E Chryſoſtomi. Quantū (ait) in meo corde eſt, legens legem, prophetas, & pſalteriū nunquam regnum cœlorū audiui, niſi in Euangelio. Rupertus Matt. 3. Notādum eſt, quod primus pręcurſor iſte domini, nomine expreſſo, prædicat regnū cœlorum.

Caietanus. Regnum cælorum diſtabat a Iudæis tempore, notitia, affectu, & acceſſu.

D. Hieron.

Rupertus.

rum, &c. Diſtabat affectu, quia vulgo a Iudæis non deſiderabatur. Acceſſu, quia nullus in cęlum aſcendebat. Eo autem tempore quo Ioannes in deſerto apparuit, appropinquabat regnum cęlorum, quonia iam imminebat per Chriſti paſſionē cęlorū reſeratio. Nondum aduenerat regnum, ſed vicinum erat. Quia vero non ſatis eſt Chriſti ſola paſſio, vt regnū adipiſcamur; ſed neceſſaria quoque eſt, criminum, quæ commiſimus, noſtra pęnitentia; ideo Ioannes clamat; Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnū cęlorum. Quaſi dicat, ſi regnum ingredi vultis, quod iam appropinquat, agite pęnitentiam. Hęc ſcala eſt, qua in regnum peruenitur. Sumitur hoc ſenſu regnū cœlorum propriè, pro æterna in cęlis vita, quæ ſententia eſt D. Hieron. Matth. 3. Primus (ait) Baptiſta regnum cęlorū prędicat; vt pręcurſor Domini, hoc priuilegio honoretur. Autor imperfecti hom. 6. hæc verba ſic explicat; Appropinquauit regnum cœlorum, ideſt beatitudo regnī cęleſtis; parate vos per pœnitentiam, et patientiam, ad percipiendam beatitudinem regni cęleſtis. Quia appropinquauit tempus mercedis reddendæ, &c. Sic etiam exponunt D. Thom. Lyran. Caiet. Abul. Carthuſ. & alij.

Tupertus. *Penitentia Celi ſcala.* *Quid ſignificet hic regnum celorum.* *D. Hieron.* *Autor imperf.* *D. Thomas.* *Lyranus.* *Caietanus.* *Abulenſis.* *Carthuſ.*

Significat etiam regnum cęlorum Eccleſiam, quę regnum eſt Meſſiæ. Regnū autem cęlorum, ideſt regnum cęleſte appellatur regnum Chriſti, quoniā è cœlo eſt, cęleſtem habet Regem Chriſti, leges cęleſtes, cęleſteſque incolas, quorum, vt ait Paulus conuerſatio in cęlis eſt. Regnū cęlorum (ait Euthymius Matth. 3.) appellat politiam angelicam, quā Chriſtus paulo poſt conditurus erat, per euangelica præcepta, &c. Eſt ſecundus ſenſus: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum Meſſię, quod auide expectatis. Sed aduertite, non terreſtre regnum eſſe, terreſtris alicuius Regis, auro, & purpura fulgentis, militum caterua ſtipati, opibus, imperioque conſpicui. Regnum eſt cęlorum, cuius bona cęleſtia ſunt, opes cęleſtes, cęleſtes leges, ac politia. Falſam Iudæorum de Meſſię regno opinionem, Ioannes his verbis refutat, non terrenū pollicens, ſed cęleſte regnum.

Euthym. *Secundus ſenſus.*

Tertius ſenſus eſt Chryſoſtomi hom. 10. in Matth. Regnum cęlorum Chriſti aduentum primum, & ſecundum, ſignificare ait: Regnum (inquit) hic aduentū abſque dubio Chriſti, & priorem ſignificat, & ſecundum. Et Theophylactus: Regnum (ait) cęlorum dicit Ioannes primū & ſecundum Chriſti aduentum, & virtuoſam vitam; quando enim in terra ambulamus, quaſi in cęlo degentes, abſque affectionibus, regnum habemus cęlorū, &c. Euthymius aliū addit ſenſum. Christum (inquit) nominat hic regnum cęlorum, vtpote cęleſtem Regem: Pœniteat (ait) vos errorum veſtrorum, inſtar enim Chriſtus, &c. Et Theophylact. Matth. 4. Regnū (inquit) cęlorum eſt, & Chriſtus; eſt & vita virtutibus prædita. Quando enim quis ſuper terram viuit ſicut Angeli, nonne cœleſtis eſt? atque ita in vno quoque noſtrum eſt regnum cęlorum, ſi angelicam vitam agimus, &c. Duo priores ſenſus probabiliores ſunt, cæteri ad ſecundum reduci poſſunt. Lege prærogatiuam Ioannis 21. 22. & 23. tom. 1. capit. 14.

3. Senſus. *D. Chryſoſ.* *Theophyl.* *4. Senſus.* *Euthym.* *Theophyl.*

Genimina viperarum, &c.

D. Lucas verba hæc ad turbas dicta ait, D. vero Matthæus ad Phariſæos, & Sadducęos, *Videns* (inquit) *Ioannes, multos Phariſæorum, et Sadducæorum venientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis. Progenies viperarum, &c.* Quamobrem Euthymius bis dicta exiſtimat, ſemel ad Phariſæos, & Sadducæos, iterum ad turbas. Veriſimile quoque eſt, dicta ad turbas, inter quas erāt Phariſęi, & Sadducęi, in quos præcipue a Ioanne iactabantur. Ideoque Lucas ait dicta ad turbas, Matthæus ad Phariſæos, & Sadducæos, quos maxime Ioānes carpebat. Vocat autem Ioannes Phariſæos, & Sadducęos genimina, ideſt progeniē, & filios viperarum; quoniam impiorū parētum, & magiſtrorū impij erant filij, & diſcipuli Filios ſe eſſe Abrahæ gloriabantur, illorum ſupercilium deprimit; Nō eſtis, inquiens, Abrahæ, ſed viperarum filij, veneno ſcelerum infecti, non Abrahæ virtutibus ornati. Hominum formam videbat Ioannes (ait Auguſt. tract. 42. in Ioannem) ſed venenum agnoſcebat, &c. Vult Ioannes illos peccata ſua agnoſcere, non iuſtos ſe, ſed viperas, ideſt peccati veneno contaminatos exiſtimare.

Cur Phariſæi, & Sadducæi viperarum genimina dicātur. *D. Auguſt.*

Autor imperfecti conijcit hos Phariſæos,

ſæos,& Sadducæos,abſque labore ſalute
ſe conſecuturos per baptiſmum putaſſe;
& ideo ad aquam inſtar viperæ cōtigiſ-
ſe.Forſitan(inquit)cogitauerūt apud ſe;
Imus,& confitemur peccata noſtra.Quā
tum eſt in vna hora erubeſcere? Iuſtitias
a nobis non quærit, nullum laborem no
bis imponit.Baptizamur,& cōſequimur
indulgentiam peccatorum At multa dili
gentia neceſſaria eſt homini (ait idem
Autor imperf. Autor)poſt confeſſionem , & baptiſmū,
vt vulnus peccatorum eius, & confeſſio-
Natura viperarum. nis apertura ſanetur. Deinde adiungit.
Natura viperarum talis erat;cū momor-
derit hominem, ſtatim vipera currit ad
aquam : ſi autem aquam non inuenerit,
moritur. Ideo & iſtos vocabat Ioānes ge
nimina viperarū, qui peccata mortifera
committentes , currebant ad baptiſmū;
vt quemadmodum viperę,per aquam pe
riculum mortis euaderent. Duas alias ad
dit rationes , cur Phariſæi, & Sadducæi
progenies viperarū ſint appellati . Prior
eſt: Viperę(inqt) a foris ſpecioſę,& qua-
ſi pictę, intus autem veneno plenæ ſunt.
Ideo,& hypocritas,& phariſæos vipera-
rum genimina appellat; quia hypocritæ
pulchritudinem ſanctitatis oſtendebant
in vultu,& venenum malitiæ portabant
in corde,&c.Poſterior eſt; Viperarū (ait)
natura eſt, rumpere viſcera matrum ſua-
rum,& ſic naſci.Quoniam ergo Iudæi aſ
ſidue perſequentes prophetas, corrupe-
runt matrem ſuam ſynagogam; ideo vi-
D. Chryſoſ. perarum genimina nuncupantur. Chry-
ſoſtomus, item hom.11. Bene (ait) illos
Baptiſta genimina uiperarum vocauit;ſi
quidem id ſerpentum genus in parentis
feſtinat exitium ; ut aluo exeſa in uitam
prodeat,morte gignentis. Quod iſti quo
que faciebant, patrum ſanguine, ac ma-
trum madentes;& ſceleratis manib. eos,
a quibus ad ueritatis lumen ducebātur
magiſtros interficientes,&c.

D.Gregor. D Gregorius homil.20. Viperarum fi-
lios appellatos arbitratur,quod uenena-
torum parentū,venenati eſſent filij. No-
tandum (inquit)quod malæ ſoboles, ma
lorum parentum actionem imitantes,ge
nimina viperarum vocantur . Quia per
hoc,quod bonis inuident , eoſque perſe-
quuntur , quod quibuſdam mala retri-
buunt , quod læſiones proximis exqui-
runt: quoniam in his omnibus patrum
carnalium vias ſequuntur,quaſi venena-
ti filij,de venenatis parētib.nati sūt,&c.

D.Ambr. Luc.3. propter prudentiam, *D. Ambroſ.*
ſerpentes vocatos putat,quia prudenter
ad baptiſmum accedebant. Argui(inqt)
videtur malitia Iudæorum, eo quod va-
rij,noxiæ mentis veneno, ſerpentinos lā
pſus,& terrena cubilia, non diuinæ ali-
quod myſteriū cognitionis operentur.
Sed tamen cū dicitur:Quis oſtēdit vobis
A fugere a ventura ira? oſtenditur, ijs Dei
miſeratione infuſa prudentia, vt gerant
ſuorum pęnitentiam delictorum , futuri
terrorem iudicij metuentes. Ad genera-
tionem ergo,non ſucceſſionem , referen-
da eſt comparatio viperarum. Aut fortaſ
ſe iuxta quod ſcriptum eſt: Eſtote prudē
tes ſicut ſerpentes, Matt.10.oſtenduntur
habere prudentiam naturalem, qui pro-
B futura videant, & ſponte depoſcant, ſed
adhuc noxia non relinquant,&c.

Primus ſenſus,quem cum D. Hierony
mo,& Gregor.ſecuti ſumus cæteris præ-
ſtat. Prudentiam voluiſſe indicare Ioan-
nem,quod ait D. Ambroſius,non eſt ve-
riſimile. Illud itē,quod de viperis Chry-
ſoſtomus ſcribit matre occiſa prodire in
lucē,alij quoque ſcribunt: Beda Matth. *Beda.*
3. Euthymius , Theophylactus , Plinius *Euthym.*
lib.10.capit.62. Baſilius homil. 9. Hexa- *An viperarum catuli*
C mer: Viperas(ait) utero matris eroſo fa- *occiſa ma-*
ma eſt in lucem exire , decentes ſcilicet *tre prodeāt*
mercedes præmiaque parenti reddētes. *in lucem?*
&c. Auguſtinus quoque Sermone.1. do- *Theophyl.*
minicæ tertiæ quadrageſimæ. Sicut (in- *Plinius.*
quit) aiunt viperas dilacerato materno *D.Baſil.*
vtero naſci;ita & inuidiæ natura, illam *D. Auguſt.*
animam,à qua concepta eſt,conſumit,et *Inuidia eſt*
perdit.&c. At Apollonius,hoc falsū eſſe *vipera.*
putat,vt ait Cælius lib.6.cap.13. Apollo *Cælius.*
D nius (inquit) apud Philoſtratum , vipe-
ram eſſe viſam refert, catulos lamben- *Apollonius.*
tem,quos peperiſſet. Non enim aſſentior
(ait Apollonius)eorum ſermoni impru-
denti,qui viperarum fætum, abſq; ma-
tre autumant prodire. Id natura nō pati *Pierius.*
tur, nec recipit experientia.&c. Pierius
quoque Valerianus lib.14. ſcribit, fuiſſe
hac ætate, qui viperas viuarijs incluſe-
re;eaſque,aliorū inſtar animalium, pare-
E re,educareq; fætus ſuos, experientia cō-
pererunt. Ariſtoteles præterea lib.5. de *Ariſtot.*
Hiſtoria animalium cap.34. Vipera (ait)
parit catulos obuolutos membranis,quę
tertia die rumpantur. Euenit interdum,
vt qui in vtero adhuc ſunt,abroſis mem-
branis,

branis exeant. Singulos diebus ſingulis parit, plures quam viginti, &c.

Dubium eſt an Phariſæi hi, ad Ioannẽ venerint, vt baptiſmum ſuſciperent? Ratio vero dubitandi eſt, quoniam Luc. 7. ca. ait Phariſæos non eſſe ab eo baptizatos. Omnis (inquit) populus audiens, & publicani iuſtificauerunt Deum, baptizati baptiſmo Ioannis. Phariſæi autẽ, & legis periti conſilium Dei ſpreuerunt in ſemetipſos, nõ baptizati ab eo. Itaq; Rupertus Matth. 3. ait Phariſæos veniſſe ad Ioãnem, non vt baptizarentur, ſed vt ipſum calumniarentur. Similiter Lyranus ait ficte acceſſiſſe. Dicendum eſt, aliquos Phariſæos, & Sadducæos ad Ioãnem veniſſe, vt baptizarentur: Id enim verba Matth. 3. indicant: Videns (inquit) Ioannes multos Phariſæorum, & Sadducæorũ venientes ad baptiſmum ſuum, ideſt, vt baptizarentur, dixit eis, &c. Alij autem plurimi Phariſæi, & legis periti baptizari noluerunt, de quib. locus ille Luc. 7. intelligendus eſt. Hi ſuperbia inflati, conſilium Dei ſpreuere, ſeque Ioanni ſubijcere noluerunt. Omnis vero populus baptiſmum, confeſſionem, pænitẽtiamque libenter ſuſcepit, & ad Chriſtũ hoc modo ſe præparauit. Omnem populum baptizatum indicat Luc. cap. 3. Factum (inquit) eſt cum baptizaretur omnis populus, &c. De Phariſæis, & Sadducæis infra dicemus.

An Phariſæi ſint baptizati a Ioanne. *Rupertus.* *Lyranus.*

Quis oſtendit vobis fugere a ventura ira? facite ergo fructus dignos pænitentiæ.

Venturæ iræ timore obiecto populũ, præcipue verò Phariſæos, & Sadducæos, terret, & quomodo ira diuina fugiatur, indicat, nempe, per pęnitentiam. De ira agit diuina, quæ perpetuis ſupplicijs impios mulctat; venturam vocat, quia poſt mortem iniquos torquet. Vẽtura ira (ait D. Gregorius homil. 20. in Euangelia) eſt animaduerſio vltionis extremæ. Et Theophyl. exponit, a futura ira, ideſt, gehennæ. Euthymius alterum addit ſenſum de ira Dei, quæ Iudæos Romanorũ armis puniuit. Sed prior ſenſus eſt probabilior. Admirantis autem vox eſt: quaſi dicat; quæ nam hæc viperarum mutatio eſt? quiſnam vos homines peſſimos ad baptiſmum, & pęnitentiam docuit venire? quis vobis demonſtrauit fugere Dei iudicium terribile, iramque ſceleratorũ hominum capiti impendentem? Deinde admonet, vt iræ Dei terrore perculſi, veram agant pænitentiam. Facite ergo fructus dignos pęnitẽtiæ. Quaſi dicat; ſiquidem iram Dei venturam fugere vultis, & ad baptiſmum pænitentię acceditis; non A ſimulatè, ſed verè pænitentiam agite, veroſque pęnitẽtiæ fructus producite. Fructus digni pænitẽtiæ, vel digni pænitentia, ex ſententia Theophylacti, & Euthymij, ſunt bona opera; quaſi dicat Ioãnes: Non eſt ſatis per pænitentiam peccata confiteri, & expiare, ſed neceſſe eſt etiam fructus huius pænitentiæ dignos ferre; ideſt, bona poſtea opera facere. Quia reſi B piſcitis (ait Euthym.) ſcitote quod non ſufficit prauitatem dumtaxat fugere, ſed oportet virtutem quoq; operari: *Declina* (ait Pſal. 33.) *a malo, & fac bonũ*: Hæc ille. Theophylactus; Fructus pænitentiæ, nõ ſolum eſt fuga mali, ſed elaboratio boni: hoc enim reuera eſt proferre fructũ pænitẽtiæ, ſi bonum operati fuerimus, &c. Chryſoſtomus quoque ſic interpretatur: Non ſufficit a malignitate fugiſſe, niſi ad virtutis ſtudia tranſeatis. &c.

D. Gregor. *Theophyl.* *Euthym.*

Quid ſit fructus dignos pænitẽtia facere. *Oportet malum fugere, & bonum facere.* *Pſal. 33.*

C D. Gregorius homil. 20. in Euangelia, de ſatisfactione hæc verba exponit, in hũc ſenſum: Facite fructus dignos pænitentiæ, quales poſtulãt peccata cõmiſſa, vt iuſtitiæ diuinæ fiat ſatis. Ioannes (inquit) non ſolum fructus pænitentiæ, ſed dignos pænitentiæ admonet eſſe faciendos. Aliud namq; eſt fructum facere pænitentiæ, aliud dignum pænitentiæ fructum facere. Vt enim ſecundum dignos D pænitentiæ fructus loquamur; ſciendum eſt, quia quiſquis illicita nulla commiſit, huic iure conceditur, vt licitis vtatur. At ſi quis in fornicationis, vel adulterij culpam lapſus eſt: tanto a ſe licita debet abſcindere, quanto ſe meminit, & illicita perpetraſſe. Neq; enim per fructus boni operis debet eſſe eius, qui minus, & eius qui amplius deliquit; aut eius qui nullis, & eius, qui in quibuſdam facinoribus ce E cidit: & eius, qui in multis lapſus eſt. Per hoc ergo quod dicitur: Facite fructus dignos pænitentiæ, vniuſcuiuſq; conſcientia conuenitur: vt tanto maiora acquirat bonorum operum lucra per pænitentiam; quanto grauiora ſibi intulit damna per culpam,

D. Gregor.

Google

culpam. Hęc Gregorius: Eůdem ſenſum ſequitur D. Bonau. Luc. 3. Facite (inquit) fructus dignos pœnitentiæ, vt ſit ſatiſfactio condigna; quia Deuter. 25. dicitur, pro menſura peccati, erit, & plagarum modus. Hęc ille. Et D. Thom. Matthęi 3. In arbore (ait) ſunt fructus poſt flores. Flos quidam pęnitentiæ apparet in contritione; ſed fructus eſt in executione. Alius eſt fructus iuſtitiæ, alius pœnitentiæ; plus enim requiritur a pœnitente, quã ab eo, qui non peccat. Eſt autem triplex fructus dignus pęnitentiæ: Primus eſt, vt puniat in ſe, quod cõmiſit & hoc iudicio ſacerdotis. Secundus eſt, vt fugiat peccata, & occaſiones peccati. Tertius eſt, vt tantũ ſtudeat ad bene agẽdum, quantum ſtuduit ad peccandum. Iuxta illud Pauli ad Roman. 6. *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete mẽbra veſtra, ſeruire iuſtitię in ſanctificationem.* Hęc D. Thõ. Et Abulenſis: Reſtabat (inquit) quod ex pęnitentia prouenire, fructus. Et iſtud eſt, quod qui peccata deteſtatur, nunquã ad illa, nec ad alia redeat; etiã quod pro peccatis, aliqua opera ſatiſfactoria faciat. Et non ſolũ dixit Ioannes, q faceret fructum pęnitentiæ; ſed etiam dignum. Scilicet vt quanta fuerũt peccata, tanta ſit ſatiſfactio. Nam ſicut per peccatum, homo voluntati ſuæ conceſſit, pluſquam debuit; ita iuſtitia exigit, vt contra voluntatem ſuam, tantum faciat, ſe puniendo; iuxta illud Apoc. 18. *Quantum glorificauit ſe in delicijs, tantũ date illi tormentum.* Cum autem ſe quis tantum punierit, pęnitentiam dignè faciet. Hæc Abulenſ. Vtrunque ſenſum complectuntur verba Ioãnis. Nam qui pænitentiam agit; peccata deteſtatur, animi dolore ob literat, debita ſatiſfactione in ſe punit; ea toto conatu deinceps fugere, virtutũ actiones operaque bona præſtare ſtatuit. Omnes ergo hi fœcundiſſimæ arboris pęnitentiæ fructus ſunt: dolor, peccatorum deteſtatio, fuga, debita ſatiſfactio: denique bona poſt pænitentiam opera, & virtutum actiones. Hos fructus a vero pænitente Ioannes expetit, dicens: Facite fructus dignos pænitentiæ.

D. Bonau. — *D. Thom.* — *Flos pænitẽtiæ in cõtritione: fructus in executione.* — *Quid ſit fructus dignus pænitentiæ facere.* — *Triplex fructus pænitentiæ.* — *Ad Ro. 6.* — *Oportet malum fugere, & bona facere. Pſal. 33.* — *Abulenſis.* — *Apoc. 18.* — *Arboris pænitentiæ fructus.* — *D. Greg.*

Et ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham, &c.

Viperarum filios appellauit Ioannes Phariſęos, & Sadducæos, vt peccatorum veneno inquinatos ſe agnoſcerent, nec ſuperbia extollerent. Quia vero ipſi reſpondere poſſent, non eſſe ſe filios viperarum; ſed Abrahę; arrogantiam deprimit, non eſſe magnum oſtendens, eſſe filios Abrahæ, ſecũdũ carnem: Poſſe enim Deum, multos Abrahæ filios, ex lapidib. A excitare. Ne dicatis (inquit) non ſumus viperarum filij, ſed Abrahæ illuſtriſſimi Patriarchæ. Dico enim vobis, quod potens eſt Deus, de lapidibus iſtis, ſuſcitare filios Abrahamo. Abrahæ, datiuus eſt, τῷ Ἀβραάμ. Lapides aliquos cõſtat oſtẽdiſſe Ioãnem, ait enim: Potens eſt Deus, de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahę, ſiue Abrahamo. De iſtis (inquit) lapidib. qui hic iacent; aliquos ergo demonſtra- B uit. Volunt nonnulli; illos demonſtraſſe, quos iuſſu Dei, ex Iordanis alueo ſublatos Ioſue in agro collocauit, cum filij Iſrael Iordanem tranſierunt, vt trãſitus illius perpetuũ eſſent monumentũ. Abulenſis Matt. 3. Dicitur (inquit) communiter, quod illi lapides, erant duodecim lapides, quos poſuerunt Iudæi in Iordane: & tempore Ioannis erant, & apparebant cacumina eorum, &c. D. Thom. Legitur C (ait) Ioſue 4. quod quando populus tranſiuit Iordanem ſiccis pedibus: in memoriam miraculi, præcepit Ioſue, quod extraherentur duodecim lapides ex fundo fluminis, & ponerentur extra flumen: & duodecim de lapidibus, qui extra flumẽ erant, ponerentur intus. Ioannes autem in illo loco baptizans, eos oſtendit. Hæc ille. Et Remigius. Potuit (inquit) fieri, vt eos lapides Ioannes demonſtrando, dice- D ret: De lapidibus iſtis, &c. Eiuſdem ſententiæ eſt Rupertus, & Lyranus.

His adde Ioannem Iudæos his verbis admonere, ne meritis Abrahæ fidentes pænitentiæ fructus ſpernant, hoc ſenſu: Facite fructus dignos pęnitentiæ; & ne dicatis: filij Abrahæ ſumus; non patietur Deus patriarchę chariſſimi perire natos. Dico enim vobis, quod patietur Deus Patriarchæ chariſſimi perire improbos E natos. Potens enim eſt, ſi hos improbos perire patiatur, alios illi filios, vel ex iſtis lapidibus optimos procreare. Faciet autem; ex ethnicis, natos Abrahamo ſanctiſſimos dabit. D. Auguſt. tractat. 42. in Ioannem. Nolite (inquit) vobis de ſtirpe blan-

Ioſue 4. — *Abulenſis.* — *D. Thomas.* — *Remigius.* — *Rupertus.* — *Non fidendum maiorum ſanctitati ita vt pænitentiæ fructus omittantur, & opera bona.* — *D. Auguſt.*

D. Ambro. — D. Chryſoſ. — Euthymius.

blandiri: Potens eſt Deus, & vos damnare, & Abraham filijs nō fraudare: Habet enim vnde excitet filios Abrahæ; fient filij, qui fidem fuerint imitati, &c. Ambr. Luc. 3. Admonentur claritatem ſibi magis operis, quā nobilitatem generis vindicare, quod nulla in ſucceſſione prerogatiua ſit, niſi fidei aſtipuletur hęreditas &c. Conſidera (inquit Chryſoſtomus homil. 11.) quemadmodum Ioannes, Iudæos a iactatione etiam carnali, & refugio iſtius propinquitatis abduxerit, vt potius in pænitentia propria, & conuerſione ſancta ſpem ſalutis locarent, & cæ. Euthymius Admonet Ioānes Iudæos, ne dicant in cordibus ſuis; Patrē habemus Abraham, & ſufficit nobis ad virtutem, quòd ab illo deſcendamus. Neque enim illos oportet, de progenitorum virtutibus gloriari, cum ipſi negligentes ſint, de propriarum virtutum operibus, &c.

D. Chryſ. — D. Gregor. — Lapides ſūt ethnici, ex quibus Deus filios ſuſcitat Abrahamo. — D. Hieron. — D. Auguſt. — Pſal. 113. — D. Cyprian. — D. Ambroſ.

Nonnulli lapides ethnicos ſignificare arbitrantur, in hanc ſententiam, Si vos Iudæos Abrahæ ſecundum carnem filios impios Deus vaſtauerit, non erit orbus Abraham. Potens eſt Deus ex lapidibus iſtis, ideſt, ethnicis qui lapidibus ſimiles ſunt, filios Abraham ſecundum ſpiritum virtute præclaros producere. Vnde Chriſoſtom. hom. 12. Nonnulli (inquit) opinantur, hoc Ioannem dixiſſe, de vocatione gentilium, quos metaphorice lapides nominarit, &c. D. Gregorius homil. 20. in Euangelia: Lapidum nomine gentes ſignificatæ ſunt. De lapidibus filij Abrahæ ſuſcitati ſunt, quia dum dura corda gentilium, in Abrahæ ſemine, ideſt Chriſto, crediderunt, eius filij facti ſunt, cuius ſemini ſunt vniti. Vnde Paul. ad Gal. 30. *Si autem vos Chriſti; ergo Abrahæ ſemen eſtis.* Hæc Gregorius. D. Hieronymus Matt. 3. Lapides ethnicos vocat Ioannes propter cordis duritiam, &c. D. Auguſt. tractat. 9. in Ioannem: Lapides dicit Baptiſta omnes gentes, quia ſimulachris, quæ adorabāt, ſimiles factę ſunt. Iuxta illud Pſalm. 11. *Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis,* Itē: De gentib. nō veniremus, niſi Deus de lapidibus ſuſcitaſſet filios Abrahæ. D. Cyprian lib. 2. epiſt. 3. In Euangelio (inquit) inuenimus, de lapidibus excitari, ideſt, de gentibus colligi, filios Abrahę. Ambroſius Luc. 3. Prophetatur a Ioanne, ſaxoſis gentilium fides infundenda pectoribus, &c. Eadem interpretatio extat in gloſſa interlineari, & ordinaria. Si Ioannes dixiſſet; Potēs eſt Deus, de lapidibus ſuſcitare filios Abrahamo, probabilis eſſet ſenſus. Sed cum lapides digito oſtenderit, de lapidibus oſtenſis eſt intelligendus. Attamen ſimul indicabat fore, vt Deus ex gentibus quę lapidibus illis ſimiles erant, filios Abrahamo proferret.

Quomodo poſſint ex lapidibus procreari Abrahamo filij. — Euthym. — Maior eſt virtutis cognatio quam ſanguinis. — D. Hilar. — D. Aug. — Facti ſunt ethnic. filij abrahæ ius fidem imitando.

Verum, ſi Deus ex lapidib. homines procrearet, illi non poſſent eſſe filij Abrahami; non enim ab illo genus ducerent. Quomodo ergo verum eſt, Ioānis dictū, poſſe Deum ex lapidibus ſuſcitare filios Abrahę? Reſpondemus, Ioannē non loqui de filijs Abrahæ ſecundum carnalem generationem. Nam homines ex lapidibus procreati, nō eſſent hoc pacto Abrahę filij. Loqui vero de filijs Abrahæ ſecundum imitationem, & ſpiritum; quæ præcipua filiationis eſt ratio, qualis ineſt Chriſtianis, qui ſecundum carnem ab Abrahamo originem minime trahunt, filij tamen Abrahami ſecundum ſpiritum merito appellantur. Vt enim ait Euthymius Matth. 3. Tanto maior eſt virtutis cognatio, quam ſanguinis, quāto anima corpore præſtantior eſt. Et D. Hilarius, Matth. 3. Non carnis ſucceſſio quæritur, ſed fidei hæreditas: proſapiæ gloria fidei imitatione retinetur. Auguſtin. tractat. 9. in Ioann. Facti ſumus filij Abrahæ imitādo fidem, non naſcendo per carnem. Sicut enim Iudæi degenerando exhæredati; ſic nos, imitando adoptati, &c.

Iam ſecuris ad radicem arborum poſita eſt.

D. Gregor. — Theophyl. — D. Hilarius — Euthymius — D. Hieron. — quid ſignificet ſecuris radicibus admota.

De qua ſecuri loquatur Ioannes eſt dubium. Nonnulli ex quib. eſt D. Gregor. homil. 20. in Euangelia, nomine ſecuris Chriſtum intellexere. Theophylact. D. Hilarius, & Autor imperfecti iudicium: Euthymius mortem: D. Hieronym. prędicationem Euangelici ſermonis, qui ex vtraque parte acutus eſt gladius. Primus ſenſus, qui mihi probatur hic eſt: hac ſimilitudine ab arboribus petita, ad ferendos pęnitentię fructus auditores Ioānes excitat, æterni ignis horrore propoſito; quaſi dicat: Facite dignos pænitentiæ, & bonorum operum fructus, neq; vero vobis de Abrahami ſāctitate, ac nobilitate blandiamini, illiuſque fructibus infęcundi

di

di confidatis. Nam ſi virtutis fructus non feratis, quãuis plurimos Abrahamus tulerit; veluti ſteriles arbores excidemini, & in tartareum ignem deijcinemini. Iam diuinæ iuſtitiæ ſecuris, arborum radicibus admota eſt, ideſt, hominum vitæ; vt infęcundos excidat. Omnis arbor, ideſt, omnis homo ſterilis, qui fructus operum debitos non parit, hęc ſecuri radicitus excidetur, æterniq; ignis fiet pabulum.

Origenes. Secundus ſenſus probabilis eſt Origenis homil. 25. in Lucam. Ego (inquit) puto, Iſraelitico populo prophetari, quòd præciſio eius propinqua ſit, &c. Interpretatur Ioannis verba de Iudęorum extremo per Romanos excidio; ſubſcribit Cardinalis Caietanus. Eſt veriſimile, Ioannẽ Iudæis vaſtitatem hoc loco prædixiſſe, in hanc ſententiam Fructus proferte pænitentię dignos, &c. Nolite dicere, Patrẽ habemus Abraham; dico. n. vobis, quòd potens eſt Deus, de lapidibus iſtis filios Abrahamo procreare. Procreabit autem illi filios ex gentibus; vos vero vaſtabit. Iam enim diuinæ iuſtitiæ ſecuris, ad radicem arborũ, ideſt, Iudęorũ, poſita eſt. Omnis ergo arbor, ideſt, Iudęus ſterilis, & infæcundus, non credens in Meſſiam, excidetur, & in ignem mittetur, veſtra Reſpub. euertetur, templum incẽdetur, ciuitas ſolo æquabitur.

Tertius ſenſus eſſe poteſt, de iudicio extremo, quod propinquum eſſe Ioãnes affirmet. Ferte (inquit) fructus; nam ſecuris extremę ſententię iam ad radicem arboris poſita eſt. Scilicet; in præſcientia diuina: vel etiam, quoniam breuiſſimum eſt tempus omne, quod ad iudicium vſq; fluit, ſi cum æternitate conferatur. Iuxta

1. Petr. 3. illud D. Petri epiſtol. 2. cap. 3. de iudicio loquentis; Vnus dies apud Dominum, ſicut mille anni, & mille anni ſicut vnus

Iacobi 5. dies. Et illud Iacob 5. Aduentus Domini appropinquauit. Item: Ecce iudex ante ianuam aſſiſtit. Similem in modum Pau-

Act. 17. lus Act. 17. ad pænitentiam hortatur, iudicij timore obiecto. *Deus (inquit) nunc annunciat hominibus, vt omnes vbique pænitentiam agant, eo quod ſtatuit diem, in quo iudicaturus eſt orbem in æquitate, &c.*

Interrogabant eum turbæ dicentes, quid faciemus?

Non fruſtra Ioannes vox Domini intonuit: deſertum enim commouit. Iuxta illud Pſalm. 28. *Vox Domini concutientis deſertum & commouebit Dominus deſertũ Cades.* *Pſal. 28.* Hebraicè יחיל Iachil, ideſt, parturire faciet deſertum. O felicem deſerti partũ Ioannem, Ioannis conciones, baptizatorum, et peccata confitentium cateruas. O vere deſertum קדש Cades, ideſt, ſanctitatis, in quo ſanctiſſimo Baptiſta cõcionante, & baptiſmi aquis Iudęos irrigãte, odoriferi pęnitentię flores ſunt exorti: Magnoque Meſſię via florida pręparata. *Deſertũ Cades. i. ſanctitatis, illud Ioannis.* D. Baſilius Pſalm. 28. Deſertum (inquit) illud Ioãnes concuſſit, per accurſum vndique affluẽtium populorum. Quod quidem deſertum propter eorum, qui illuc veniebant pænitentiam, ſanctum eſt appellatũ. Cades enim ſi interpreteris, ſanctum dicitur. Hęc ille. *D. Baſil.* B D. Greg. hom. 20. in Euang. In his verbis (ait) Ioannis cõſtat, quod audientiũ corda turbata ſunt, cum ſubinfertur; Quid faciemus? percuſſę enim terrore turbæ fuerunt, quæ conſilium quærebãt, &c. *D. Gregor.* Commoti igitur Iudæi Baptiſtę verbis: Quid (inquiunt) faciemus? quos pęnitẽtiæ dignos fructus proferemus? At Ioãnes eleemoſynę fructus proferendos docet. C Qui habet (ait) duas tunicas det non habenti: & qui habet eſcas ſimiliter faciat. Idem de argẽto reliquiſque rebus eſt intelligẽdum. Eleemoſyna enim opus ſatisfactoriũ, & vnguentum ſalutiferum eſt, quod peccatorũ vulneribus maxime medetur. Vnde Chryſoſtomus hom. 14. in epiſtol. 1. ad Timoth. *D. Chryſoſ.* Pauperes (inquit) medici ſunt vulnerum tuorum: manus eorum tibi medicamentũ pręſtant. *Eleemoſyna animi medicina.* D Non ita medicus, vt medicamenta imponat extendens manum curationem exhibet; vt pauper, vt a te accipiat porrigens manum, &c. Hinc pręclarum illud emanauit cõſilium a Daniele datum Regi Nabuchodonoſori, Dan. 4. *Dan. 4.* *Rex conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum, &c.*

E

Venerunt autem & publicani, vt baptizarentur.

Diuerſi hominum ordines ad Ioannẽ confluebant, inter eos publicani, & milites. Hoc quoq; genus hominum auarũ, & ad iniquitatẽ proiectũ illius verbis

percul-

Beda.

perculſum ad ſalutem comparandam poſtulauit cõſilium. Quocirca Beda: Quantam (inquit) Baptiſtæ ſermo virtutem habuerit, quantũq; mentes concuſſerit auditorum, hinc probatur, cum etiam publicanos, & milites ad conſilium ſalutis ſuæ inquirendũ coegerit, &c. Publicanis hoc dedit cõſilium. Nihil amplius, quã quod cõſtitutum eſt vobis, faciatis; hoc eſt, q̃ vobis imperatur facite; id ſolum exigite quod vobis eſt decretum. Erant enim publicani, qui publica vectigalia, ac tributa exigebant. Nec iuſta tributa, nec iuſtorũ tributorum exactores publicanos damnat; ſed vt rapinas caueant, exhortatur.

D. Maxim.

Vnde D. Maximus in ſermon. de verbis Chriſti Matt. 22. Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari. &c. Sic ait: Non dixit Ioannes, nihil exigatis, ſed nihil amplius exigatis. Vnde intelligimus, quod apud Deum, non tam exactio, quam exactio iniqua damnetur. Dicit enim ipſe Deus: *Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari*. Igitur quod Cæſar præcipit ferendum eſt; quod Imperator indicit, tolerandum eſt. Sed fit intolerabile, dum illud præda exactionis accumulat. Hæc ille.

Tributa reddenda.

Interrogabant autem eum, & milites.

Militibus ſic Ioannes conſuluit. Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis; & contenti eſtote ſtipendijs veſtris. Hoc eſt, nemini percutiatis, nemini vim faciatis, aut calumniam; nihil rapiatis, ſtipendia, quę ſoluuntur, vobis ſint ſatis. Hic etiam obſerua, non pręcepiſſe Ioannem militibus, vt militiæ nuntium remitterent, ſed vt militiæ munere iuſte fungerentur. Non enim milites a ſalute excluduntur, cum poſſint, ipſi etiam in militia iuſta virtutem colere. Quãobrem merito D. Maximus ſerm. citato, milites eos accuſat, qui militiæ prætextu, quòd virtutem non colant, ſe excuſant. Nonnulli (inquit) qui aut militię cingulo detinentur, aut in actu ſunt publico conſtituti; cũ peccant grauiter, hac ſolẽt a peccatis ſuis prima ſe voce excuſare, quod militant. Et ne bene aliquando faciant, occupatos malis actibus conqueruntur. Perinde quaſi militia hominum, non voluntas in culpa ſit. Ita quod ipſi gerunt, officijs ſuis aſcribunt. Cunctis officijs ſacris literis præſcribitur norma viuendi; omnis ad bene viuendum prouocatur ſexus, ætas, & dignitas. Nemo ſe excuſet publicis actibus, nemo de occupatione militiæ conqueratur. Apud omnẽ Chriſtianũ, prima honeſtatis debet eſſe militia, &c. Miles erat Cornelius Centurio Italicæ cohortis; ſed vir erat, vt dicitur Actorum 10. Religioſus, ac timens Deũ, cum omni domo ſua, faciens eleemoſynas multas plebi, & deprecans Deũ ſemper. Poteſt ergo miles virtuti operam nauare. Fateor tamen, & publicani, & militis vitam multis periculis eſſe expoſitã; ideoque magna indigent diligentia, ac ſolicitudine, vt vitia fugiant.

Militia iuſta nõ damnanda.
D. Maxim.
Cunctis officijs præſcribitur norma viuendi in ſcriptura.
Act. 10.

Rogabis. Cur ad perfectiora milites, et publicanos Ioannes non eſt adhortatus? Reſpondemus, præter pęnitentiã, his hominibus, quæ neceſſaria erant, voluiſſe imperare, quęque ipſi facile poſſent præſtare; ne ſi difficilia, & perfecta ſuaderet, nihil agerẽt. A faciliorib. & neceſſarijs cępit, iuxta illud Paul. 1. Corint. 3. *Tanquam paruulis lac vobis potum dedi, non eſcam.* Itẽ: *Non potui vobis loqui, quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus.* Paruuli erant: lac illis potum dedit, non eſcam. Carnales erant, non loquitur cum illis, quaſi cum viris ſpiritualibus. D. Bonauent. Luc. 3. Vides (inquit) Ioannes illos infirmos, non apponit grauia; ſed quantum poteſt mitigat ſarcinam. Vnde Ioannes, qui ſibi erat rigidiſſimus, publicanis infirmis factus eſt benignus, &c. Pręterea Ioannes præcurſor erat, perfectiora conſilia Chriſto tradenda relinquebat. Neque vero opinandum eſt, Ioannem hęc tantum populo dediſſe documenta. Siquidem ex Luc. ca. 3. conſtat, multa alia tradidiſſe. *Multa* (inquit) *& alia exhortans, euangelizabat populo.* Hactenus de dictis Ioãnis diximus, quę ad pænitentiam, morumque emendationem pertinent. Sequitur, vt de teſtimonijs, quę Chriſto perhibuit dicamus.

1. Cor. 3.
Lac potum dedit Ioannes publicanis, & militibus, non eſcam.
D. Bonau.
Luc. 3.

CAP. VI.

De teſtimonio, quod de Chriſto tulit Baptiſta, antequã baptizaretur.

Ego quidem baptizo vos in aqua.

Venit

Digitized by Google

Populus an Ioãnes Meſſias eſſet dubitabat.

VEnit Ioannes in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine, vt nobilis cæli Aquila docet cap. 1. Ad ea igitur teſtimonia, quæ de ſplendidiſſimo hoc lumine, ideſt Chriſto perhibuit, explananda aggrediamur. Exiſtimabat populus, vt teſtatur Lucas 3. & cogitabant omnes in cordibus ſuis, ne forte Ioannes eſſet Chriſtus, ideſt Meſſias ille patribus promiſſus. Hunc hominum falſam ſuſpicionem, & cogitationem, à ſe Ioannes propulit, aperte profeſſus, ſe nõ eſſe Meſſiam, ſed illo multo inferiorem.

D. Ambr.

D. Ambroſius exiſtimat, Ioannem ex diuino munere, occultas hominum cogitationes cognouiſſe; & quid de ſe cogitarẽt intellexiſſe. Videbat (inquit) Ioãnes cordis occulta. Dei hoc munus eſt, qui reuelat; non virtus hominis; qui diuino magis adiuuatur beneficio, quàm naturali cernat officio, &c. Similiter Euthym. ait cognouiſſe Ioannem hominum opinionem, ſpiritus ſui acumine. Et Caietanus, inſtructus (inquit) eſt Ioannes à Spiritu ſancto, de cogitationibus populi. Beda Luc. 3. quæſtionem proponit, & aliter reſpondet. Quomodo (inquit) Ioãnes reſpõdit eis, q ſecretò in corde, quia Chriſtus eſſet, cogitabant; niſi quia nõ ſolum cogitabant, ſed etiam ſicut Ioannes c. 1. declarat, miſſis ad eum ſacerdotibus, ac leuitis, an eſſet Chriſtus inquirebãt? &c. Arbitratur ergo Beda verba Ioãnis, quæ Lucas cap. 3. recitat, poſt Iudęorum legationẽ ad Baptiſtam miſſam, eſſe prolata: & ex legatione, hominum de ſe ſuſpicionem agnouiſſe. Veriſimilius tamen eſt, verba, quæ Lucas commemorat cap. 3. à Baptiſta dicta eſſe ante Chriſti baptiſmũ, vt indicat Lucas; ac proinde ante Iudęorũ legationẽ, quæ baptiſmũ Chriſti eſt ſecuta. Nõ igitur intellexit Ioãnes ex legatione ſuſpicionem hominum, quam modo refellit; ſed vel Deo reuelante, vel ex populi colloquio, vel ex aliquo diſcipulo illam cognouit. Refellit opinionẽ falſam. Ego (inquit) baptizo vos in aqua ſolùm: baptiſmus meus animũ minime abluit, quoniam gratiam non affert; vt ſupra indicauimus: Meſſias qui iã natus eſt, ſed venturus eſt poſt me ad baptizandum, & docẽdum populum Iſraeliticũ, multò me fortior eſt, & potẽtior, longe, multumque mihi dignitate pręſtat; adeò vt dignus ego non ſim, qui procumbens calceamentorum illius corrigiam ſoluã. Græcè, ἱκανὸς, ideſt non ſum idoneus, vel dignus.

An Ioãnes nouerit hominũ cogitationes.

Euthymius. Caietanus. Beda.

Non ſum dignus ſoluere corrig. calceamentorum eius.

His verbis oſtendit Ioannes, ſe dignũ non eſſe, qui ſeruus ſit Meſſiæ, illique A infimum ſerui præſtet obſequium. Soluere enim calceamentorum corrigiam, ſignificat calceos detrahere, & excalceare; quod infimũ eſt ſeruorũ munus. Exod. 3. *Solue calceamentum de pedibus tuis*, ait Dominus Moyſi, ideſt, calceos extrahe. Matth. ſcribit, dixiſſe Ioannem: Cuius non ſum dignus calceamenta portare; nec tamen à Luca diſſentit. Nam Ioannes vtrunquẽ ſimul dixit, hoc pacto: Non ſum dignus B ſoluere corrigiam calceamẽtorum Chriſti; neque dignus ſum illius calceamẽta portare. Hoc ſenſit D. Hilarius Cano. 2. his verbis: Ioannes dicit fortiorem venturum, cuius ferendorum, ac ſoluendorũ calceamentorũ ſit indignus officio. Idẽ exiſtimat Euthymius. Vel forſitan, non eodem tempore, ſed alio hoc: alio illud, dictum fuit. Vtroque modo Matthæum C cum Luca conciliat Auguſtinus, lib. 2. de Conſenſu Euangeliſtarum cap. 12. Quid aliud (ait) accipiendum rectè exiſtimaueris; niſi Ioannem vtrunque dixiſſe; ſiue aliud alio tempore; ſiue contextim? Potuit enim ſic dicere: Cuius non ſum dignus corrigiam calceamentorum ſoluere, neque calceamenta portare, &c.

Exod. 3.

Quid ſit ſoluere corrigiã calceamentorum.

D. Hilarius.

Euthymius.

Concordia Euangeliſtarum. D. Auguſt.

Addit Auguſtinus, Matthæum non dixiſſe falſum, etiam ſi Baptiſtã verba illa: D Cuius ego non ſum dignus calceamẽta portare: non protuliſſe concederemus, ſed illa: Cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamentorum eius. Quoniam qui alicuius dicta narrat, falſum non dicit, ſi illius mentem alijs verbis, aperit, quæ ipſe non protulit. Si (ait Pater ſapientiſſimus Auguſtinus) nihil intendit Ioannes, cùm de calceamẽtis Domini diceret, niſi excellentiam eius, & E humilitatem ſuam; quodlibet horum dixerit, ſiue de ſoluenda corrigia calceamentorum, ſiue de portandis calceamentis: eandem tamen ſententiã tenuit quiſquis etiam verbis ſuis, per calceamentorum commemorationem, eãdem ſignificationem humilitatis expreſſit. Vnde ab

C eadem

Vtilis modus concordia ex Auguſtin.

eadem voluntate non arberrauit. Vtilis igitur modus, & memoriæ maxime cōmendandus, cū de conueniētia dicimus Euangeliſtarum. Non eſſe mendacium, cùm quiſque etiam dicēs aliquid aliud, quod etiam ille nō dixit, de quo aliquid narrat; voluntatem tamen eius hanc explicat, quam etiam ille, qui eius verba cōmemorat. Ita enim ſalubriter diſcimus, nihil aliud eſſe quęrendum, quàm quid velit ille, qui loquitur. Hęc Auguſtinus. Prima tamen vel ſecunda conciliatio eſt vero propior.

An Chriſtus calceis vſus ſit.

Ambigitur hoc loco; Num Chriſtus calceis vſus ſit? Quòd enim calceos habuerit, ex his verbis Baptiſtæ colligitur; Nō ſum dignus ſoluere corrigiam calceamētorū eius: quibus videtur Baptiſta ſignificare Chriſtū calceamēta geſtaſſe. Quòd verò nudis inceſſerit pedibus, Lyranus ſentit Matth. 3. & Luc. 7. Abulenſ. Matth. 3. q. 68. Carthuſ. Dionyſ. eodem capite, D. Bonauent. in vita Chriſti, cap. 28. Probatur opinio; quia Luc. 7. peccatrix illa mulier, Chriſti pedes vnxit, & lacrymis irrigauit; quod facere minime poſſet, ſi pedes eſſent calceati. Quamobrem infert D. Bonauent. loco citato. Hic manifeſtè habere potes, quòd Dominus diſcalceatus ibat, &c. Idem verba illa Chriſti ſuadent Simoni dicta; aquam pedibus meis nō dediſti; quorſum enim aqua pedibus opus erat abluēdis, ſi calceati erant? Præterea Chriſtus diſcipulis calceorū vſum interdixit, ergo calceos repulit. Matt. 10. *Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris: non perā in via, neq; duas tunicas, neque calceamēta, neque virgam.* Luc. item 10. *Nolite portare ſacculum neque peram, neque calceamenta.* Et Luc. 22. Apoſtolos alloquens ait. *Quādo miſi vos ſine ſacculo & pera, & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? &c.* Non ergo vtebatur Apoſtoli calceamentis. Quod ſi Apoſtoli nō vtebantur, neque Chriſtus vtebatur; id enim quod iuſſit, ipſe fecit. Fidem quoq; faciunt huic ſentētiæ, verba illa D. Hieronymi, in epiſtol. ad Euſtoch. de cuſtodia virginitatis: Moſes & Ieſu Naue nudis in ſanctam terram pedibus iubentur incedere; & diſcipuli ſine calceamentorū onere, & vinculis pelliū ad prædicationē noui Euāgelij deſtinantur. Et milites veſtimentis Ieſu ſorte diuiſis, caligas nō habebāt, quas tollerent. Nec enim poterat habere Dominus, quod prohibuerat ſeruis, id eſt Apoſtolis. Hæc ille. Et Amos 2. Apoſtoli nudis pedibus iubentur incedere, nequid mortis habeāt. & pellium, quæ referuntur ad carnes, &c.

Lyranus. *Abulenſis.* *Carthuſ.* *D. Bonauē.* *Matth. 10.* *Luc. 10.* *Luc. 22.* *D. Hieron.*

Contrariam verò ſententiam, ſcilicet Chriſtum non inceſſiſſe pedibus nudis, illud ſuadet, quòd Chriſtus in veſtitu, ciboque, viuēdi quandam cōmunem normam ſecutus eſt; non ergo nudis inceſſit pedibus. Id enim à Iudæorum communi more erat alienū. Præterea Apoſtoli calceos habuerunt; ergo & Chriſtus. Magiſtrum enim diſcipuli imitabantur. Apoſtolos autē habuiſſe calceos, Marcus indicat cap. 6. illis verbis: *Præcepit eis ne quid tollerent in via niſi virgam tantum: nō peram, non panem, neque in zona æs: ſed calceatos ſandalijs, &c.* Præterea D. Petrus calceos habuit: vt colligitur ex cap. 12. Actorum: *Calcea* (inquit Angelus) *te caligas tuas*; Si caligas habebat, ergo & calceos. Græcè legitur calcea te ſandalia. D. Bonauen. in expoſitione regulæ fratrū minorum, ca. 2. Antiquæ (inquit) ſculpturæ, pariter & picturæ monſtrant Apoſtolos calceatos ſandalijs inceſſiſſe. Et in Epiſtola hac de re ſcripta primo tomo opuſculorū, ait ſoleam D. Petri Romæ aſſeruari. Probatur quoque ſententia ex Auguſtino ſer. 42. de ſanctis. De ijs (inquit) calceamentis, quibus calceati ambulamus, conſolatur me idem ipſe Dominus meus. Si enim ipſe calceatus non eſſet, non de illo Ioānes diceret: Non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamētorum eius. Sit ergo obedientia, non ſurrepat ſuperba duritia. Ego, inquit, Euangelium impleo, quia nudo pede ambulo; tu potes, ego nō poſſum, &c. Idem ſentit D. Antoninus 3. p. hiſt. titulo 23. cap. 1. §. 1. Chriſtum (inquit) calceatum videre poſſumus, in eo, quod Baptiſta ait: cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamētorum eius. Petro quoque in Actibus Apoſtolorū dictum fuit ab Angelo accipe caligas tuas. Et Marcus eius optimus imitator calceamentum ſuum cerdoni obtulit ad reſarciendum. Sic igitur Dominus & diſcipuli, aliquando calceati, aliquando diſcalceati inceſſerunt, &c.

Marc. 6. *Act. 12.* *D. Bonauē.* *D. Auguſt.* *D. Anton.* *D. Chryſ.*

Mihi Auguſtini ſententia placet, quæ etiam eſt Chryſoſtomi, Homil. 60. ad Populum Antiochenum. Quod nunc dicunt (ait ille) vellē ipſius, id eſt Chriſti,

formam

formam aſpicere, figuram, calceamenta, &c. En calceaméta Chriſto tribuit. Crediderim Dominum calceis vſum fuiſſe, deque iis Baptiſtæ verba interpretanda: Non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamentorum eius; hoc eſt calceamentorum, quibus ipſe vtitur. Non inficior tamen, vera eſſe potuiſſe verba, etſi Chriſtus nudis graderetur pedibus. Eo enim loquendi modo, prouerbialiter oſtendiſſet Ioannes indignum ſe eſſe, qui Chriſti ſeruus eſſet. Rationes, quæ aduerſæ ſententiæ fidem faciunt, ſic ſoluuntur. Priori reſpondemus, Chriſtum ſandalia tunc
6. temporis geſtaſſe, hoc eſt calceos, qui pedum plantas muniunt, nec pedem ſuperiori ex parte contegunt. Potuit ergo facile Magdalena pedes eius vngere vn-
12. guento, & rigare lacrymis, capilliſque tergere; quippe qui ſuperiori ex parte nudi eſſent. Vel potius reſpondendum eſt, Chriſtum antiquo ex more, in lecto ad ſumendũ cibum recubuiſſe detractis calceis, ſiue ſandaliis. Ideoque & vngi, & irrigari pedes potuiſſe. In lectis enim (vt alio loco copioſius explicabimus) antiqui recũbentes cibo ſe reficere ſolebãt. Ne vero lectos, pedũ collectis ſordibus
Aug. inquinarẽt, calceos deponebant: imo & pedes quoque abluebant. Hinc illa Chriſti ad Simonem verba: Aquam pedibus meis non dediſti. Nimirum quia moris erat, aquam abluendis pedibus cõuiuis miniſtrare. Siquis velit (quod D. Antonino placuit) Chriſtum nonnũquam diſcalceatum inceſſiſſe, facile argumẽtum ſoluet.

D. Ant. Poſterior ratio petit, an Chriſtus vſum calceamẽtorum diſcipulis interdixerit? cui petitioni reſpõdebimus ſuo loco fuſius. Nunc dicimus ſaltem ſandalia conceſſiſſe, vt Marcus ait capit. 6. quibus illi vſi ſunt. Oecumenius Act. 12. Præceptũ
D. Chryſ. illud ad tempus Apoſtolis datum putat. Præcepta (inquit) illa, ad tempus ſeruanda dabantur, &c.

Ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto, & & igni.

Chriſti baptiſmum oſtendit Ioannes ſuo baptiſmo longe eſſe excellẽtiorem. Etenim per baptiſmum Ioannis peccatorum remiſſio, & Spiritus ſanctus minime donabatur, vt dictum eſt ſupra. Per baptiſmum vero Chriſti, gratiã, & Spiritum ſanctũ, rite baptizati cõſequũtur. Ego (ait Ioannes) baptizo vos in aqua; ille baptizabit vos Spiritu ſancto. Perſpicuũ hoc eſt. Quod vero ſequitur obſcurum. Baptizabit (inquit) vos Spiritu ſancto & igni. Quiſnam eſt hic baptiſmus ignis? D. Hilar. Canone 2. de igne iudicii locum interpretatur, hoc ſẽſu. Baptizabit vos Spiritu ſancto nunc; præte-

Quid ſit baptizari igne

A rea poſtea, baptizabit igne Iudicii. Baptizatus (ait) Spiritu ſancto, reliquũ eſt conſumari igne Iudicii. Similiter, & Origines de igne purgante exponit, Luc. 24. Quomodo (inquit) Ioannes iuxta Iordanem fluuium venientes ad baptiſmum præſtolabatur, ſic Chriſtus ſtabit in igneo flumine, iuxta flammeam romphęam; vt quemcumque poſt exitum vitæ huius,

D. Hilarius Origenes.

B qui ad paradiſum tranſire deſiderat, & purgatione indiget, hoc eũ amne igneo baptizet, &c. D. quoque Hieronymus de igne purgante intellexit. Caietanus, & Autor imperfecti de baptiſmo laborum explanant. Baptizabit vos igne, ideſt laborum, & afflictionum baptiſmo; iuxta illud Chriſti Luc. 12. baptiſmo habeo baptizari. Paſſionem baptiſmum vocat. D. Hieronymus, Theophylactus, & Euthy-

D. Hieron. Caietanus. Autor imperf.

C mius de Spiritu ſancto explicant, qui in die Pentecoſtes, è cælo in diſcipulos igneus deſcẽdit. Et erit ſenſus; Baptizabit vos Chriſtus Spiritu ſancto in baptiſmate ſuo: Et baptizabit etiam multos igne in die Pentecoſtes, iuxta illud Chriſti Act. 1. *Ioãnes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu ſancto.* At Ioannes de omnibus loquitur; non ſunt autem omnes igne illo baptizati.

D. Hieron. Theophyl. Euthym.

D Paucis, hæc verba ſic expono: Opponit Ioãnes aquæ ignẽ, dixerat: Ego baptizo vos in aqua; de Chriſto autem: Ipſe (inquit) baptizabit vos Spiritu ſancto, & igni. Quaſi dicat: Ego aqua frigida, & nihil efficacitatis ad remittenda peccata habente vos abluo: at Chriſtus Spiritus ſancti flammis ardẽte aqua, plurimumq; efficacitatis habẽte vos baptizabit. Ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto, & igni eiuſdem Spiritus; ideſt: baptizabit vos Spiritu ſancto, qui ignis eſt. Vel, igne Spiritus ſancti, quo animi veſtri ab omni vitiorum rubigine, ac ſorde perpurgabuntur, lucem recipient nouã, & ad præclara opera inflãmabuntur. Nam in baptiſmo Chriſti Spiritus ſancti ignis ſemper operatur

Ignea eſt baptiſmi aqua

Ioan. 3.

ratur iuxta illud Chriſti ad Nicodemū, Ioann. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnū Dei.* Hic etiā ignis charactere baptizatos notat, veluti candens ferrum. Baptiſmus autem Ioannis characterem nullum imprimebat. Aqua enim charactere neminem ſignat; ſignat verò ignis.

Spiritus ſancti ignis charactere notat animas in baptiſmo

Cuius ventilabrum in manu eius.

Chriſti dignitatem teſtari pergit ſanctiſſimus teſtis. Iudicem eſſe orbis aſſerit, cui pœnas ſint daturi impij æterno in igne grauiſſimas. Ventilabrū inſtrumentum eſt, quo frumentum à paleis repurgatur. Chriſtus vētilabrum habet in manu, hoc eſt iudicandi poteſtatem: nam vt dicitur Ioan. 5. *Pater omne iudicium dedit Filio.* Area Eccleſia eſt, in qua tritico permixtæ ſunt paleæ; hoc eſt, probis improbi. Iudex tādem, vētilabro ſuo triticum, paleaſque ventilabit; triticum à paleis ſeparatum in horreum cæleſte inferet; inanes paleas igne comburet inextinguibili, ac ſempiterno. Habes hoc ex loco Ioānem non regnum cælorum tantummodo, ſed æternum quoque Orci ignem Iudæis annuntiaſſe. Hoc ardentis eſt lucernæ ijs, qui in tenebris degūt, cæleſtia gaudia, quæ non cernūt, tartarea quoque ſupplicia, quæ non cogitant, ante oculos proponere.

Chriſtus iudex.

Ioan. 5.

Ioannes regnū calorū, & æternū ſupplicium annūtiauit.

Multa quidem, & alia exhortans Euangelizabat populo.

Non mandarunt literis Euangeliſtæ verba omnia, quibus Ioannes populum adhortabatur, ſed pauca. Ex Chriſti etiā concionibus, ac geſtis, plurima omiſerunt, vt docet Ioannes cap. 21. Origenes homil. 27. in Lucam: Quomodo (inquit) in Euangelio ſecundum Ioannem de Chriſto refertur, quòd multa, & alia loquutus eſt, quæ non ſunt ſcripta in libro iſto; quæ ſi ſcriberentur, nec ipſum puto mūdum capere potuiſſe libros, qui ſcribendi erant. Sic & in præſenti loco intellige, quòd forſitan Lucas, quoniā maiora quædam à Ioanne annuntiabantur, quàm vt deberent literis credi, noluerit ea nominatim dicere; ſed tantum ſignificauerit, quòd dicta ſint. Et idcirco dixiſſe, multa quidē, & alia exhortans, annunciabat populo, &c. Hæc Origenis ratio minimè placet. Non enim Lucas ad populum habitas à Ioanne adhortationes, proptereà prætermiſit, quòd maiora continerent quam quæ deberent literis credi. Quid enim maius Trinitatis myſterio, & Verbi Incarnatione? attamen literis credita hæc ſunt. Alia ergo eſt ratio. Nimirum, quia nō erat opus omnia literis mandare, ſed aliqua tam Chriſti, quam Ioannis geſta, ac dicta. Reliqua in A cæleſti patria ſumma cum voluptate cognoſcentur.

Euāgeliſta multa ſilentio præterierunt.

Ioan. 21.

Origenes.

CAPVT VII.

De aduentu præcurſoris. Morale.

QVemadmodum ſtatua illa, quam ſe B cundum quietem Nabuchodonoſor Rex Dan. 2. orbis imperia adūbrantem vidit, caput habuit aureum, pectus ac brachia argētea, ventrem æreum, ferreos, & fictiles pedes. Sic Hebræorum regnū. Aureū Hebræorum caput Abrahamus fuit, ſummus Patriarcha, populique progenitor, omnium credētium (vt Paulus vocat Rom. 4.) pater. Pectus argen C teum prophetę fuere, populique Pontifices, diuina ſapientia pleni. Argentea brachia, Reges, Duces, ac milites ſtrenui. Ex ære venter, impij Reges, iudices, Doctoreſque, ventris, ac voluptatis mancipia. Ventrem æreum ferrei ſecuti ſunt pedes, ac fictiles. In ferreos enim luteoſque pedes, præclariſſimū regnum tādem deſijt. Hos ferreos terreoſque pedes Lucæ Euāgelium exhibet. Anno (inquit) XV. Im D perij Tiberij Cæſaris, quod ſcilicet, non Ethnicos ſolùm, ſed Iudęos etiam continebat. Procurante Pontio Pilato Iudęā, tetrarcha autē Galilęę Herode. Sub principibus Sacerdotū Anna, & Caipha, &c. Nonne hi ſunt ferrei, terreique Iudaici regni pedes? En quò Iudæorū Reſp. peruenit, en qualibus tradita eſt moderatoribus. Nō tantùm minimum in imo (ait Seneca epiſt. 1.) ſed peſſimum remanet. E Hæ fuere Iudaici regni fæces. Inſtabat illius finis. Celſo ex monte (vt Nabuchodonoſor vidit) lapis ſine manibus abſciſſus, ſtatuę pedes percuſſit, ſtatuā penitus contriuit; factuſque mons magnus vniuerſum orbem compleuit. Ita Chriſtus abſque hominis opera in virginis celſiſſimo

Dan. 2.

Hebræorum populus ſtatuæ ſimilis, quam vidit Nabuchodonoſor.

Rom. 4.

Ferrei ſtatuæ pedes.

Seneca.

Fæces regni Iudaici.

ſimo vtero conceptus,atq; inde egreſſus, pedes Regni Synagogæ fictiles cōcuſſit, regnumque omnino euertit;in montem magnum deinde euadens,multo præcellentius Eccleſię regnū toto orbe ſibi excitauit,quod merito cęlorū regnum dicitur,propterea , quod cęleſtibus legibus, moribuſq; regatur. Hoc cęlorum regnū Ioannis tēpore appropinquabat,Iudęorum verò regnum deſinebat.Tunc.n.cęlum appropinquat,cū terra deſinit. Deſinunt terrena , cęleſtia ſunt ſempiterna. Deſijt Iudęorū regnū,non deſinet regnū Eccleſiæ. Thronus Chri ſicut Sol, Pſalm. 88.& ſicut Luna perfecta in æternum.

Iudęorum regnum deſinebat, cęlorū regnū appropinquabat.

Pſal. 88.

Nabuchodonoſori oſtenſa ſtatua orbis imperia indicabat. AurumBabyloniorū, argentum Perſarum,ęs Gręcorum,tibię, pedeſq; ferrei Romanorum regnum adūbrabant.Tranſierat aurea,argentea,æreaque Monarchia; ſub ferrea Romanorum poteſtate,ferreiſque pedibus, oppida,vrbes,prouinciæ,regiones,terræ,maria omnia,iacebant proſtrata.Conculcabāt ferrei hi pedes Iudæorum quoque regnum; ideoque D. Lucas Romani Imperatoris annos numerat, quoniā ferreis illius pedib. Iudæorum Reſpub.ſubiacebat. Anno (inquit) quinto decimo Imperij Tiberij Cęſaris . Addit deinde Romanorū præſidem,cui Iudæi parebant. Procurante Pōtio Pilato Iudæam,&c. En tibi virgam illam ferream,de qua Dauid Pſal.2. *Reges* (inquit) *eos in virga ferrea* . Ferreum Iudæis fuit Romanorum imperium,ferrea virga,ſceptrum ferreum. Sic Theodoretus interpretatur, Pſal.2.Reges (inqt) eos in virga ferrea; Romano videlicet regno , quod ferreum propter fortitudinē Daniel nominat,&c.Gregorius Nazian. Oration.12. Iudæi (ait) virgam ferream (hoc eſt imperium,, quod nunc rerum ſummam tenet) multò ante illis nuntiatam,in ſe ipſos attraxerunt,&c. Hac formidabili virga Deus illos regebat cum Ioannes venit.

Pedes ferrei ſtatuæ, Romanorū regnum.

Pſal. 2.

Theodor.

D. Gregor. Nazianz.

Virga ferrea percuſſi Iudæi pedibuſque ferreis contriti.

Virgā aliam Meſſiæ auream poſtea miſit,cui ſubijcerēt caput iuxta illud Pſal. 109. *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion.* At infelices aureæ , ferreā prætulerunt, Ioan. 19. *Non habemus*(aiunt) *Regem , niſi Cæſarem.* Quid hoc eſt aliud, quam ferreum Romanorum iugum eligere, Meſſię aureum,gemmeumq; ſceptrum,repudiare? Vt Eſther ca.4.narratur;ſiquis Regis Aſſueri atrium interius non vocatus introibat, mulctabatur morte ; niſi Rex virgam auream pro ſigno clementiæ tenderet. Aurei ſceptri Meſſiæ vmbram habes Clementię,vitęq; ſignum erat aurei ſceptri Aſſueri extenſione:eundē in modum ſummę clementię,ęternęq; vitæ ſignum eſt extenſio aurei ſceptri Meſſię.Si ſceptrum in homines non extendat, pe- A reunt;ſi extendat,illiq; pareant , æternā vitam cōſequuntur. Virgam virtutis ſuæ hoc eſt ſceptrum forte ſuum,emiſit Meſſias ex Sion.In Iudæos primum,illud clementiſſime extendit ; in alios poſtea populos . Alij paruere populi , multique Iudęi, & vixere; repulere reliqui Iudæi, & periere . Eadem illos virga contriuit, quam elegerunt . A Romanis.n.quorum ſceptrum Chriſti ſceptro prætulerunt vi- B cti ſunt, ac toto orbe diſperſi. *Reges* (ait vates Pſal.2.)*eos in virga ferrea,& tanquam vas figuli confringes eos.* Ferrea eos virga cōfregit,ferrei pedes penitus eos contriuere,quibus cum Ioānes venit, & Meſſias, iam ſubiacebant.Ideo Luc. Anno (inqt) quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris, procurante Pontio Pilato Iudæam , factum eſt verbum Dñi ſuper Ioannem,& cęt.Orig.hom.21.in Lucam: Quando ad C Iudæos tū ſermo propheticus mittebatur,Iudaici Reges ponebantur in titulo; quando vero in toto orbe erat Euangelium diſſeminandum , & orbem Romanum Tiberij regebat imperium,tunc in quintodecimo anno, verbum Domini ad Ioannem factum eſſe deſcribitur,&c.

Pſal, 109.

Ioan. 19.

Heſter. 4.

Sceptrum Chriſti aureum in populos extenditur,ne pereant.

Pſal. 2.

Origenes.

Conſidera quæſo, quam parui faciat Deus orbis regna, imperiumq; vide quibuſnam hominibus illa tradat, Tiberio, D Pilato, Herodi , alijſque farinæ eiuſdem hominibus ,'quos enumerare pene eſſet infinitū.Cum interim illum, quo maior inter natos mulierum nō ſurrexerat', id eſt Ioannem,in ſpelunca eremi,abſq; imperio vllo,abſque honore,& opib. priuatum viuere patiatur . Nimirum , non eſt in imperio, opibus,& honorib. terrena, ſed in virtute,a Chriſtiano cęleſtis quærenda fęlicitas:vt Auguſt. dixit, Pſal.62. E Non ad hoc (inquit) ſumus Chriani, vt terrenā nobis fęlicitatē petamus, q̄ plerumque habent,& latrones, & ſcelerati. Ad aliam fęlicitatem nos ſumus Chriſtiani;quam tunc accipiemus , cum vita iſta trāſierit.Item eodem loco: In hoc ſęculo

Felicitas a Chriſtianis non in terra quærenda eſt, ſed in cęlo.

D. Auguſt.

non debemus quaſi amare ſaginam; hic ſitiendum eſt, alibi ſaginabimur, &c. Saginati erant Tiberius, Pilatus, Herodes, alijque ſimiles, Ioannes aũt ſitiebat. Saginati ſunt illi Orci macello: Ioannes vero ſitiuit cęlo. Nunc illi ſitiunt, Ioannes æternis epulis ſaginatur. Ioannis ſitis, & Tiberij ſagina in terra, tẽporis fuit breuiſſimi: ſagina Ioãnis in cęlo, Tiberij reliquorumque ſitis in tartaro eſt ſempiterna. Firmian. lib. 6. de vero cultu, cap. 4. Hęc (inquit) vita quia breuis eſt, idcirco, & bona eius, & mala breuia ſint neceſſe eſt. Illa verò quoniã ſempiterna eſt, idcirco & bona eius, & mala ſempiterna ſũt, Ita fit, vt & bonis breuibus, mala æterna; & malis breuibus, bona æterna ſuccedant, &c. Iudicum 6. priori quidem ſigno gedeonicum vellus rore cõpletum eſt: terra propinqua arida erat. Poſteriori vero ſigno, verſa vice vellus exſiccatũ eſt, terra rore completa. Similem in modũ, ſi Pilatos, Tiberios, Herodes, & Phariſæos, ſimileſque alios Iudæos inſpicias diuitijs, delicijſque videbis, veluti rore affluentes; ſi in Ioannẽ conijcias oculos, veluti terram ſqualidam, atque arentem intuebere. Verùm, velleris ros exaruit; quæ arida erat tellus, poſtea maduit. Hoc eſt, Tiberij, Pilati, reliquorumque fucata fœlicitas euanuit, adeo vt ne gutta quidẽ ſuperſit: Ioannis ſqualor, & ariditas perpetuum in nitorem, æternæque beatitudinis affluentiam commutata eſt.

Lact. Firmianus.

Vita breuis bona, & mala habet breuia.

Iudic. 6.

Impij ſi hic felices ſunt, poſtea erunt in ſempiternum infeliciſſimi.

Iob 7.

Militia eſt hominis vita, vt dicitur Iob 7. *ſuper terram, & ſicut dies mercenarij dies eius.* Mercenarius vile ſumit indumentum ijs diebus, quibus operi ſeruit; Dominica die veſtẽ mutat, meliorẽ mundioremque induit, Ita vir iuſtus, qui diuino operi inſtat, vili nunc, ac deſpecto vtitur amictu è cameli pilis cõtexto; cum verò dominica illa ęternitatis dies illuxerit, mutabit veſtẽ, admirabiliq; glorię ſplendore, velut indumẽto opertus fulgebit. Miles ad prælia non ſericas, bõbycinaſq; veſtes, ſed ferrea arma induit. Nam bõbycinæ veſtes militem quidem ornant, ſed non tuentur: arma etſi oneri ſint, corpus protegunt. Chriſti ſimiliter miles, quandiu prælio cum dæmone decertat, voluptates, imperia, opeſque veluti ſericas veſtes repudiat: Ioannis pœnitentiam, ſqualorem, rerumq; omnium contemptum, armorum inſtar, cõplectitur.

Arma hic induẽda in bello, non bombycina …

Etenim voluptates, quamuis dulces ſint inſidias moliuntur, militemq; hoſtib. tradunt; pœnitentia quamuis nonnihil amaroris habeat, & oneris, animum armat, inuictumq; aduerſus hoſtes reddit. Poſt belli tempus arma Chriſti miles exuet, bõbycinas, aureaſq; veſtes induet. Videlicet militia eſt vita hominis ſuper terrã: triumphus eſt vita hominis ſuper cœlũ.

A Lege Firmiani ca. 4. citatum lib. 6. de vero cultu. Sicut (inquit) in hoc ſæculo, cũ eſt propoſitum cum hoſte certamẽ, prius laborandũ eſt, vt ſis poſtmodum in otio; eſuriendum, ſitiendũ, æſtus, frigora perferenda, vigilandũ, periclitandum, vt domo, & re familiari, & pacis, ac victoriæ bonis perfrui poſſis. Sin autem præſens otium malueris, quàm laborem, malum tibi maximum facias neceſſe eſt: vaſta-

B buntur agri, diripietur domus, tu ipſe interficiere, ac capiere. Quę omnia ne accidant, præſens cõmodum differendum eſt, vt maius, longiuſque pariatur. Sic in omni hac vita, omittenda eſt præſens voluptas, ne hoſtis opprimat; vigilandum, ſtationes agẽdæ, militares expeditiones obeundę, fundendus ad vltimum cruor, omnia denique amara patienter ferẽda; eo quidem prõptius, q̃ nobis Imperator

C noſter Deus pręmia æterna conſtituit. Certè nullus nobis labor eſt recuſandus, quibus id acquiritur, quod nullo modo poſſit amitti. Hæc ille. Item eodem loco: Cum ſimul propoſita ſint homini bona, & mala, conſiderare vnumquemque ſecum decet, quanto ſatius ſit, perpetuis bonis, mala breuia penſare: quàm pro breuibus, & caducis bonis, mala perpetua ſuſtinere, &c.

Lactan. Firmianus.

Præſens cõmodũ omittendum, vt maius, & æternum comparetur.

Nullus labor pro æternis bonis eſt recuſandus.

D Theſaurus abditiſſimo in loco, ſub terra reconditur. Opulentiſſimus theſaurus Ioãnes erat, quid igitur mirum, ſi in occultiſſimo eremi antro latuit? Ingentia ſaxa mõtium cacumina occupant. Quid mirum, ſi Tiberius, Pilatus, alijq; multi ſaxis ingentibus ſimiles, non theſauris, Romani imperij, honorumq; cacumina tenuerint? Flammis, ac fuligine pleni ca-

E mini, altiſſimè in ędibus attolluntur; ita Tiberius, & cæteri, altiſſimè in orbe attollebantur. Nempe orbis camini erant. Ioannes verò gẽmæ inſtar pretioſę deliteſcebat. Altiſſima ſunt robora, ſed fructu carẽt: humiles vites, ſed fructu plenę. En altiſſima robora, Tiberius, Pilatus,

Impij multi florent, ſancti latent.

Herodes,

Herodes, Annas, & Caiphas: fructū quęre, porcis dignum inuenies. Humilis autem vitis Ioannes, ſoloque ſtrata, fructu Deo, Angelis, hominibuſque iucundiſſimo redūdabat. Omnis vallis implebitur (ait Ioānes) omnis mons, & collis humiliabitur. Conijce in Euangelium mentis oculos. Nōne montes tibi videre videris cum Tiberiū, ac cæteros imperij, honorumque tumore, ac celſitudine elatos cernis? Cum verò humilem Ioannem intueris, nonne depreſſam vallē, omnibus depictam floribus, te exiſtimas intueri? At excelſi montes, colleſque, humiliati ad tartara vſque deſcēderunt; impleta vallis, ad cęlum vſq; cacumen ſuſtulit. *Montes ſicut cera fluxerunt*: vt eſt in Pſal. 96. Etenim cerei mōtes erāt quos minimus febriculæ ignis liquefacere, ſoloq; æquare potuit. *Vbi ſunt principes gentium?* rogat Baruc. cap. 3. ſibique ita reſpondet: *Exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt*. Vbi nā eſt humilis ille Ioānes, qui ſub eremi latebat ſpelunca? illi ex imperio, honoribus, voluptatibus, ex vita, cœloq; exterminati ſunt; hic in patriā optatiſſimā profectus eſt. illi ad inferos deſcenderūt: hic in cęlū, & ſuperos ſumma gloria exornatus aſcendit. Celſos illos ſterileſq; mōtes pręterijt Deus: ſuperbos. n. montes, ac colles tranſilijt, iuxta illud Cāt. 2. *Ecce iſte venit, ſaliens in montibus, tranſiliens colles*: Ad humilē deſcēdit vallem. i. Ioannem, cum eo loquitur: Factū (inquit Lucas) eſt verbum Domini ſuper Ioannē.

Tiberius, & reliqui montes fuere cerei.

Pſal. 96.

Baruc. 3.

Cant. 2.

Vbi nā factum eſt verbum Dñi ſuper Ioannē? Nunquid in aula Herodis? Nunquid in foro? Nunquid in frequentia hominum? Factum (inquit) eſt verbum Domini ſuper Ioannē in deſerto. In deſerto, ideſt, cum negotiorum, hominumque tumultū infugimus, Deoq; vacamus, fit verbum Dñi ſuper nos, factumque auditur. Quēadmodum vt ſuauiſſimæ citharę concentum audiamus, populi perſtrepētis tumultum fugimus. Ita vt ſuauiſſimā Dei vocem mente percipiamus, negotiorum, hominumque turbam, a nobis neceſſe eſt propellamus. Ad harmoniam canere mūdū Pythag. exiſtimauit. Qua de re Ambr. in Hex. lib. 2. c. 2. his verbis ſcribit: Philoſophi aiunt impulſu, & motu orbium, dulcem quendam, & plenum ſuauitatis, atque artis, & gratiſſimi modulaminis ſonū reddi, vt oēm ſupergrediatur muſici carminis ſuauitatē. Addūt, ideo ſonū hunc non peruenire ad terras, ne capti homines per dulcedinē eius, q̄ ille cęlorū efficit motus, ꝓpria negotia, atq; opera derelinquerēt, & oīa hic ocioſa remanerent, &c. Philo quoq, in lib. de ſōnijs: Cęlū (inq t) perpetuo cōcētu ſuorū motuum reddit harmoniā ſuauiſſimā; q̄ ſi poſſet ad nſas aures peruenire, in nobis excitaret impotentes amores, & inſanum deſiderium: quo ſtimulati rerum ad victū neceſſarium obliuiſceremur, &c. Falſa quidē eſt hęc Philoſophorum opinatio, ſi de ꝓprio intelligatur cōcentu: de metaphorico autē vera. Etenim cœli harmoniā edūt ſuauiſſimā illā, videlicet, de qua ſacer Vates Pſal. 18. canit: *Cęli enarrant gloriā Dei, & opera manuū eius annūciat firmamentū: dies diei eructat verbū, & nox nocti indicat ſcientiā. Non ſunt loquelæ, neq; ſermones, quorū non audiātur voces eorū: in omnē terrā exiuit ſonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorū.* Dulcis eſt hic cęlorum concentus, & ad terras ꝑueniēs, qui Deū rerum oīum conditorē eſſe, oīpotentē, ſapientiſſimum, optimum, maximum, oī hominum amore digniſſimum reſonat. Dulcia ſacrorum librorum carmina, dulces ſunt cęleſtium inſpirationum voces. Quæ ſi mente cordeq; perciperentur, eximium in nobis Dei amorem, magnumq; cœleſtium rerum deſiderium excitarent, quo ſtimulati rerum caducarum obliuiſceremur. Sed nō audiuntur: Cur ita? quia in deſerto cum Ioanne minime verſamur.

Deus in deſerto auditur.

D. Ambroſ.

Pythagor.

Philo.

De harmonia cęlorū

Pſal. 18.

Ducā eā in ſolitudinē (ait Dñs Oſeæ 2.) *& loquar ad cor eius.* Non in Aegypto, ſed in deſerto Sinai, cum populo Iſraelitico locutus eſt Deus. Duxit populum ſuum in ſolitudinē, & ibi locutus eſt cum illo, legeq; & ꝓceptis eum inſtruxit. Exod. 3. *Cū minaſſet gregē Moſes ad interiora deſerti, apparuit ei Dominus.* Ferto gregem tuum, ideſt, cogitationes, ad interiora deſerti, tibi quoque Dominus apparebit, ad cor tuum loquetur, legē in tabulis cordis tui carnalibus inſcribet. Nili fluminis in vaſtam altitudinem cadentis aſſiduo fragore, obſurdeſcunt corporis aures, vt ait Senec. libr. 4. naturalium quęſtionum. Ita mundi aſſiduo ſtrepitu, ac curis ne Deum audiant, animi aures obtunduntur. Nili ſtrepitum (eodē Seneca teſte) gens ibi a Perſis collocata ferre non potuit, quamobrē ſedes inde ad loca quietiora tranſ-

Oſea 2.

Exod. 3.

Nili ſtrepitus aures obtundit.

Seneca.

tulit; tu quoque ſi ſapere vis, mundi tumultum ne feras, ad tranquilliorem viuendi rationem ſedem transfer.

Dices, in eremũ ergo opus eſt ſecedere, & inter feras vitam ab omni hominũ conſortio ſeiunctã degere, vt Deum audiamus. Non hanc ego ſolitudinẽ eremiticam poſtulo; de animi præcipuè ſolitudine ago, non corporis. Sit aïus ſolus, vacet Deo, audiat cum Vate Pſal. 84. *Quid loquatur in eo Dominus.* A *Pſal. 84.* Hanc mentis ſolitudinem Bernar. flagitat, ſer. 40. Cantic. *Solitudo mentis. D. Bernar.* O ſancta (inquit) aïa ſola eſto, vt ſoli oïum ſerues te ipſam, quẽ ex oĩbus tibi elegiſti. Fuge publicum, fuge & ipſos domeſticos: ſecede, ſed mente, nõ corpore, intẽtione, deuotione, ſpiritu, &c. Amet hõ (ait D. Proſper lib. 1. de vita contempl. c. 8.) *D. Proſper.* amet ſanctum otium in quo exerceat aïæ ſuæ negotium, &c. Iob 3. dñr Reges, B & conſules terræ, ædificare ſibi ſolitudines. *Nũc* (inquit Iob) *dormiens ſilerẽ, & ſomno meo requieſcerẽ cũ Regib. & Conſulib. qui ædificant ſibi ſolitudines.* Aedificant illi ſolitudines, cum in deſertis locis palatia ampliſſima, villas, vrbes, hortos extruunt, Is vero qui Deum audire vult, ſolitudinem ſibi ædificat, cum mundum quẽ in corde C extruxerat, funditus euertit, oẽſq; illius imagines, quas in mente pinxerat, oïno delet. Aedificare ſolitudines (ait Gregor. *D. Gregor.* Iob 3) eſt, a ſecreto cordis terrenorũ deſideriorũ tumultus expellere, &c. Bernar. *D. Bernar.* ſerm. 40. Cantic. ſolus es, ſi non cõmunia cogites, ſi non affectes præſentia, ſi deſpicias quod multi ſuſcipiunt, ſi faſtidias quod omnes deſiderant, &c.

Animi ſolitudo præcipua eſt, ſine qua D eremus prodeſt parum, vt docet idem Greg. lib. 30. Moral. c. 12. Quid (ait) prodeſt ſolitudo corporis, ſi ſolitudo defuerit cordis? Qui .n. corpore remotus viuit, ſed tumultib. cõuerſationis humanę terrenorũ deſideriorum cogitationibus ſe ingerit, non eſt in ſolitudine. *Solitudo corporis, iuuat mentem.* Si vero pręmatur aliquis corporaliter popularibus turbis, & tñ nullos curarum ſecularium E tumultus in corde patiatur, non eſt in vrbe, &c. Iuuat tñ plurimum mentis ſolitudinem ſolitudo corporis. Vnde illud Philonis Hebræi in lib. de Abrahamo. *Philo.* Probus vir, quietæ vitæ amator, ſeceſſum, & ſolitudinem diligit, latere ignotus cupiens: non ſocietatis humanæ odio (eſt enim cum primis amans hominum) ſed quia fugit vitia. quib. vulgus delectatur. Quapp incluſus domi ſe plerũq; continet, vix vnquã limẽ tranſcendẽs; aut quo ſalutatores deuitet, abdens ſe in aliquod ruſculũ ſolitariũ. Suauius victurus cum viris præſtãtiſſimis, quorum tẽpus aboleuit corpora, virtutib. eorum ſuperſtitibus, quæ literis pditæ ad poſteritatis memoriã, in meliorẽ frugẽ reducũt aïas, & cęt. Nobiles aquilę hominum recta fugere, deſertaq; loca ſolent petere ignobiles verò paſſeres, loquaces hirũdines, atriq; graculi, in ipſis hominũ tectis. atq; ædib. nidos ſtruunt: ſic viri ſanctitate pręclari, aquilę cęleſtes, hominum quantum fas eſt, & colloquium fugiunt, & cõſpectũ. Paſſerib. hirundinib. graculiſq; ſimiles alij, vel minimę, vel nullius virtutis homines, hominum frequẽtia inanib. colloquijs, tumultu, ludis, comeſſationibus, magnopere oblectantur. *Aquilę ſolitudinis amantes non graculi.* Multos paſſim graculos, multos reperies paſſeres, paucas aquilas, paucos turtures. Nã quod eſt miſerrimum (ait Senec. in præfat. lib. 4. natural. quęſt.) nunquam ſumus ſinguli. *Seneca.* *Vox turturis* (ait cęleſtis ſponſus Cant. 2.) *audita eſt in terra noſtra.* *Cant. 2.* In terra Chriſti vox turturis ſolitudinem amantis audit. Chriſti verò terra eremus eſt, hãc turtur incolit, gemituq; complet. *Terra beata eremus.* Quam vero ſit beata terra, Hieron. in epiſt. ad Heliodor. his verbis indicat: *D. Hieron.* O deſertum Chriſti floribus vernans, ò ſolitudo, in qua illi naſcuntur lapides, de quibus in Apoc. ciuitas magni Regis extruit. O eremus familiarius Deo gaudens. Neſcio quid plus lucis in eremo aſpicio; libet ſarcina corporis abiecta ad purũ etheris euolare fulgorem, &c. In hac beata terra, pretioſa illa Apocalypſis margarita Ioãnes Baptiſta latuit; hic cęleſtis illa aquila, ſolus ille turtur nidum conſtruxit; hic familiarius Deo gaudens vixit. Hic ſarcina corporis abiecta, ad purum ætheris fulgorem euolauit: hic verbum Domini audiuit. Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem in deſerto, ait D. Lucas.

Quid autem loquutus cum illo fuerit Deus, Euangeliſta indicat cum addit: *Et venit in oẽm regionem Iordanis prædicans baptiſmum pœnitentiæ, &c.* *Anno. 30. perfecta ætate cępit Ioãnes, & Chriſtus concionari.* Videlicet, prædicãdi a Deo præceptum accepit. Qua verò ętate acceperit obſeruandũ eſt. Nẽpe annorum 30. vt c. 1. oſtendimus. Hanc maturam eſſe ętatẽ, ac perfectam docet D.

Hieron.

D. Hieron.

Hieron. Ezech. 1. his verbis: Dominus, ac Saluator 30. annos habẽs, ad baptiſmũ venit, quę in homine perfecta eſt ætas. Vnde & in Numeris à trigeſimo anno incipiunt Sacerdotes in tabernaculo miniſtrare. In qđ ſignũ præceſſit & Ioſeph, quãdo in Aegypto eſurienti populo frumẽta largitus eſt, & Ioãnes Baptiſta venit ad fluẽta Iordanis, prædicauitq; baptiſmũ pęnitẽtiæ, &c. Gloſſa interli. Gẽ. A 41. ad illa verba. 30. annorũ erat Ioſeph quãdo ſtetit ĩ cõſpectu regis Pharaonis, &c. Hac (inq̃t) ætate Chriſtus p̃dicare cępit euãgeliũ, ante quã nemo debet aſſumi ad ſacerdotiũ, vel prædicationis officium, &c. item Greg. hom. 1. in Ezech. Dicitur (ait) non arabis in primogenito bouis Deuter. 15. Primogenitũ bouis accipimus, in infirma ętate primi noſtri tẽporis bonã operationẽ; in qua tamẽ arãdum non eſt. B Quia cùm prima ſunt adoleſcentiæ, vel iuuẽtutis noſtræ tempora, nobis adhuc à prædicatione ceſſandum eſt, vt vomer linguæ noſtræ proſcindere non audeat terrã cordis alieni. Quouſq; enim infirmi ſumus, continere nos intra noſmetipſos debemus; ne dũ tenera bona citius oſtẽdimus, amittamus. Quia & arbuſta plãtata ſi prius in terra radicata non fuerint, manu tacta citius areſcunt, C & cõſtructi parietes ſi impellãtur, eruuntur, niſi à ſuo prius fuerint humore ſiccati, &c. Lege eundẽ 3. p. paſtoralis, c. 26. in quo docet quomodo ij ſint admonendi, quos ab officio concionãdi, vel ætas, vel imperfectio prohibet, & p̃cipitatio impellit. Admonẽdi (inquit) ſunt vt cõſiderent, q̃ pulli auiũ ſi ante pennarũ perfectionem volare appetãt; vnde ire in alta cupiũt, inde in ima demerguntur; & q̃ ſtructuris recentibus nec dũ ſolidatis, ſi tignorũ pondus ſuperponitur, nõ habitaculũ, ſed ruina fabricatur, &c. Lege ijſdẽ locis alia multa in hãc ſententia. Nũc ad prædicationem Ioannis tranſeamus.

Concionatoris ætas, & perfectio.
Deut. 13.
D. Gregor.

CAPVT VIII.

Morale. De aduentu præcurſoris.

D. Chryſol.

PRęcurſorem præmiſit Chriſtus, pęnitentiæ tùm opere tùm verbo prædicatorem. Ioãnes (ait D. Chryſol. ſer. 167.) veſtitu, victu, loco, totus pęnitẽtia formatus incedit, &c. Matt. 3. *Venit Ioãnes baptiſta prædicans in deſerto Iudææ, & dicẽs: Pœnitẽtiã agite, appropinquauit enim regnũ cælorum.* Præcurſoris erat viã Chriſto parare; pœnitentia autẽ viã parat; meritò ergo pęnitẽtiã exigit Ioãnes. In hac ſpiritali via impedimẽta ſunt peccata: aduentui. n. Chriſti in animũ ſolũ peccata obſtãt. Hi ſunt mõtes, hi colles in media via elati, quos æquare oportet ſolo; hæ ſunt dep̃ſſæ valles, hę p̃fundiſſimæ voragines, quas cõplere iubemur; hi ſũt vepres, hi tribuli, hæc dumeta, quæ excindi neceſſe eſt, vt Chriſto via parẽt recta, plana, atq; ęquabilis. Vnde illud Ioã. *Parate viã Domino, rectas facite ſemitas eius.* Quonã autẽ modo paranda ſit docet, cũ ſubijcit; *Omnis vallis implebitur, omnis mõs, & collis humiliabitur, et erunt praua in directa, et aſpera in uias planas.* quaſi dicat. Vultis Chriſto parare viã, nõ p̃cipitẽ ac lubricã, ſed planã, atq; ſtabilẽ? Montes & colles obuios euertite, valliũ voragines cõplete, diſtorta ad normã dirigite, aſpera, ſaxoſa, dumetiſq; horrida, cõplanate. Hoc facietis, ſi peccata animo expellatis. *Ante faciem eius ibit mors.* ait Habac. 3. Ante Chriſti faciem mors it, nõ hominum, ſed peccatorũ. Præcedit pęnitentia peccata iugulãs; ſequitur Chriſtus aduẽtu ſuo animum exhilarãs. Apoc. 3 *Sto ad oſtium & pulſo, &c.* Animi oſtiũ peccatũ grauiſſimis repagulis obſtruit; ſtat ad oſtium Chriſtus, ingredi cupit. Quis tantis repagulis occluſas fores aperiet? q̃s intrò illum ducet? pęnitẽtia. Cant. 5. *Surrexi ut aperirẽ dilecto meo, manus meæ diſtillauerunt myrrhã, & digiti mei pleni myrrha probatiſſima.* Stat Chrs ad oſtium; cordis fores inſpirãdo pulſat. Surgit tãdẽ, peccatũq; D deſerit aĩa: fores aperit manibus myrrha plenis, q̃m niſi myrrham, i. pęnitentiam adhibeat, aperire nõ poterit. Erat autem myrrha probatiſſima, q̃m probatiſſimã, nõ fucatã, oportet eſſe pęnitẽtiã. Cãt. 4. *Vadã ad montẽ myrrhę.* ait Dñs. nõne myrrhæ amaræ mons animus tibi vr̃, doloris ob admiſſa crimina cõcepti amaritudine plenus? Ad hũc mõtẽ Dñs venit, myrrhæq; amaritudinẽ in charitatis cõuertit E dulcedinẽ. Parat viã Chr̃o ad nos pęnitẽtia, parat etiã viã nobis ad Chriſtũ, & ad cęlorũ regnũ. *Pœnitentiam agite* (ait Ioãnes) *appropinquauit enim regnum cælorũ,* ad quod per pęnitentiã via paranda eſt. tunc nobis cęlorũ regnũ appropinquat, cùm

De pęnitentia.
Pœnitentia viã Chriſto parat.
Habacuc. 3.
Apoc. 3.
Deo occluſas fores pænitentia aperit.
Cant. 5.
Pœnitentia myrrha probatiſſima.
Cant. 4.
Parat pœnitentia nobis viã ad Chriſtũ, & ad regnũ cælorũ.

cùm

cùm pœnitentiæ nos appropinquamus; tunc longiſſimè à nobis diſtat, cùm nos à pœnitentia diſtamus. Antiquus Pôtifex ſemel in anno (vt Paul. docet ad Hebr. 9.) in Sancta Sanctorũ introibat mẽſe ſeptimo, die menſis decima, quę dicitur expiationis. Hac die populus ieiunium ſeruabat, & pœnitentia crimina expiabat; vt intelliges ex illis verbis Leuitic. cap. 16. *Decima die affligetis animas veſtras. In hac die expiatio erit veſtri, atque mundatio: ab omnibus peccatis veſtris corã Deo mundabimini, &c.* Pôtificis hic in Sancta Sanctorũ ingreſſus, eo die quo pœnitentiam agebant Iſraelitæ, & peccata expiabant, vmbra futurorum eſt. Videlicet, adumbrat pœnitentiam in cælum ingreſſum parare, cæli fores aperire, pęnitentemque hominem in cęleſtia Sancta Sanctorum, expiatis criminibus, intromittere. Rupertus de operibus Trinit. in Euang. cap. 12. Pœnitentiam (inquit) agentiũ eſt emundari à peccati ſeruitute, Chriſti ſanguine, & in regnum cælorum introire. Et ne velitis dicere patrẽ habemus Abrahã (ait Ioãnes) quia non eſt hoc regnum habentium patrem Abraham, ſed agẽtium pęnitentiã, &c. Si in cælum peruenire cupis innocentiæ nauim conſcende; ſi vero naufragium feceris, pœnitentię tabulam apprehende. Eſt enim pœnitẽtia, vt Doctores ſacri vocant, tabula poſt naufragiũ. Ducit nauis in portum; ducit & tabula, ſi frangatur nauis. Portus autem noſter regnum cælorũ eſt. Anguſta porta (ait Dominus Matth. 7.) & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam. Anguſta porta pœnitentia eſt, arcta via pœnitentia eſt; ſed ducit ad vitam. Stultiſſimus ſane eſt, qui per latã portam viamque, ad mortẽ mauult peruenire; quam per anguſtam ad vitam introire. *Triticum* (ait Baptiſta) *congregabit Dominus in horreum ſuum, paleas comburet igni inextinguibili:* Naturæ vis paleas in triticum conuertere non poteſt, miranda pœnitẽtię vis poteſt. Quænã paleę ſunt? nõne impij homines palearũ inſtar leues, mobiles, volatici, ignisq; pabulũ ſempiterni? At ſi pęnitentiã agãt repẽte paleas videbis in triticũ cõmutatas, quod Deus in horreo recondat ſuo. Pœnitẽtia ergo in horreũ Dei, id eſt, cęlũ, hominẽ infert.

Eadem pœnitentia igni eripit inextinguibili pœnitentẽ, & à ventura ira liberat. Baptiſtæ ſunt illa verba: *Genimina viperarum, quis oſtẽdit vobis fugere à ventura ira?* Venturã Dei irã, ignemq; inextinguibilem tũc genimina fugiũt viperarũ, i. veneno peccatorũ infecti homines, cũ pœnitẽtiæ ſũpto antidoto, peſtilẽtiſſimũ venenũ euomunt. Hinc illud magni Greg. ho. 20. in Euang. Vẽturam irã tũc fugere peccator nõ valet, qui nũc ad pœnitẽtiæ lamẽta non recurrit. Et Chryſol. ſer. 167. Currat pęnitẽtia, ne pcurrat ſentẽtia; ne iudicemur, iudices noſtri ſimus; demus nobis pœnitentiam, vt poſſimus nobis auferre ſententiam, &c. Dei ſententiam audiere Niniuitæ Ionæ 3. *Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur.* Sed dederunt ſibi pœnitentiam; abſtulerunt ſententiã. Cucurrit pœnitẽtia; promulgatã à Iona Dei ſententiam reuocauit.

Vt tẽporariũ dolorẽ effugiamus, amaras potiones libẽter ebibimus. Vt ab æterna ira, æternoq; dolore liberemur, amarã pęnitentiæ potionẽ cur non bibemus? Ferat amarã pœnitẽtiæ curam (ait Chryſolog. ſerm. indicato) qui debitã ſanitatẽ ſeruare noluit. Cui vita ſua chara eſt, dura nulla eſt cura. Medicus nõ ſit ingratus, qui per dolorẽ reuocat ad ſalutẽ, &c. Mulier cũ peperit puerũ (ait Dominus Ioan. 16.) iã non meminit preſſuræ, propter gaudiũ, quia natus eſt homo in mũdum, &c. per dolorẽ matris naſcitur homo cũ gaudio in mundum; per dolorẽ pœnitentiæ naſcitur homo cum lætitia in regnũ cælorum. Fælix dolor, qui gaudiũ æternũ parit. Vide (ait Chryſoſt. ho. 22. ad populũ) quomodo (Ieremiæ 1.) primùm virgã videt Propheta, poſteà ollã ſuperardentẽ; demonſtrãs, ꝙ nõ ſuſtinentẽ virgæ caſtigationẽ, ignis ſuſcipit, &c. Virga eſt pęnitẽtia, qua clemẽtiſſimè crimina in hac vita, nõ aliena, ſed ipſa pęnitẽtis manu puniũtur. Olla feruens Orcũ adũbrat. Vtrã eligis, virgã ne, an ollam? Virgã ſanè, qui mentis cõpos erit, eliget, ollã toto conatu fugiet, Chriſtique præcurſori parebit clamanti: Pęnitẽtiã agite, appropinquauit enim regnũ cælorũ.

Si terrenũ regnum foret ſubiugandũ, ad arma vocaret Ioannes, quia vero non terrenum, ſed cælorum regnũ erat expugnandum, vocat ad pœnitentiam. Ecce qualis magiſter militum (ait Rupert. de operibus Trin. i Euãg. c. 12.) qualis ſignifer Regis, qualis primę legionis primicerius, Ioãnes pilis camelorum veſtitus, & zona

Marginalia (left): Hebr. 9. — Dies expiationis. — Leuit. 16. — Penitentia in sãcta Sãctorum inducit. — Rupertus. — Penitentia eſt tabula poſt naufragiũ, & porta, viaque anguſta. — Matth. 7. — Penitentia paleas conuertit in triticum, quod horreo caleſti recõditur.

Marginalia (right): Peccati venenum. — Penitentia à ventura ira liberat. D. Gregor. D. Chryſ. Iona 3. — Penitentia labor minor tolerandus, vt maiorem effugiamus. — Ioan. 16. — D. Chryſ. — Qui virga caſtigationẽ nõ ſuſcipit, eũ olla feruẽs ſuſcipiet — Rupertus.

A B C D E

Pœnitentia regnū calorū expugnat

zona pellicea præcinctus. Non dicit; Arma corripite, appropinquauit enim regnū Iudæorum: ſed, Pœnitentiā agite, appropinquauit enim regnū cælorum, &c. Etenim armis regna terrarum, pœnitētia vero regnum expugnatur cælorū. *A diebus Ioānis Baptiſtæ* (ait Dominus Mat. 11.) *regnum cælorum vim patitur, et violēti rapiunt illud.* Quid eſt aliud: Regnū cælorū vim patitur; quàm regnū cælorum oppugnatur? quid aliud eſt: Et violenti rapiunt illud: quàm à violentis qui vim illi inferunt, qui totis viribus pugnāt, expugnatur? A diebus autem Ioannis vim pati cæpit regnum cælorum; quia Ioannes, & illud primus apertè prædicauit: & arma quibus expugnaretur, nēpe pœnitentiā militibus tradidit. O arma potētiſſima, quæ cęlo vim inferunt, & in poteſtatem hominis redigunt regnum omnium opulentiſſimum. Ipſi cælo ipſique Deo vim quodammodo infert pœnitētia. Vt enim ait Ambr. ſerm. 15. Vim facimus Domino, non cōpellendo, ſed flendo; non prouocando iniurijs, ſed lacrymis exorādo; non blaſphemando per ſuperbiam, ſed per humilitatem mærendo, ideſt, dolendo. O beata violentia (ait idem Pater ſanctiſſimus) quæ non indignatione percutitur, ſed miſericordia condonatur. Aggredimur in itinere Dominum, & more latronum ſuis eum ſpoliare nitimur; cupimus illi auferre regnum, & theſauros: ſed iſte tam diues & largus eſt, vt nō reſiſtat, & cum omnia dederit, omnia poſſideat. Hæc Ambroſ. Sed quibus telis inſtructus impius homo Chriſtum audet aggredi, vt cęlorum regno illum ſpoliet? Pænitentia. Hoc telo (ſi fas eſt ita loqui) Chriſtus victus, regnum victori tradit.

Matth. 11.

Pœnitētes regno calorū vim inferūt

D. Ambr.

Vim facimꝰ Deo flendo.

Conſtat autē pœnitentia, tribus partibus, contritione, confeſſione, ac ſatisfactione. Peccatorum enim execrationē in primis, animique dolorem, cū vehementi decreto, ac deſiderio crimina omnia fugiendi coniunctum, pænitentia flagitat. Quamobrem baptiſmus lacrymarū appellatur à Naziāz. Orat. 39. Quintum (inquit) locum lacrymarum baptiſmus tenet; verū aſperior & laborioſior. Quo quidem ille tingitur, vt qui per ſingulas noctes lectum ſuum ac ſtratum lacrymis lauat, cui ipſæ quoque vitij cicatrices fœtent, qui lugens & contriſtatus ingreditur, qui Manaſſis reſipiſcentiam ac Niniuitarum humilitatem imitatur, qui publicani verbis vtitur, qui Chananææ in modum deprimitur, & miſericordiā implorat, ac micas poſcit, i. canis vehemēti fame correpti pabulū. Hæc ille. Pæniten tia baptiſmus eſt lacrymarum, baptiſmuſq; doloris, ex quo lacrymæ oriūtur. In Templo illo vmbris pleno, lutères multos ſtatuit Salomon 3. Reg. 7. In quibus victimæ ablueréntur, deinde ablutæ, in altari incenderentur. Eundem in modum in Templo ſuo, ideſt, eccleſia, luterem ſtatuit ingentis molis verus Salomon Chriſtus, imò mare æneum pænitentiæ, quo victimæ lacrymis veluti baptizantur, cæleſtique charitatis igne inflammantur.

Pænitentia tribus partibus conſtat.

D. Greg. Nazianz.

De cōtritione.

Pænitentia eſt baptiſmus lacrymarum.

3. Reg. 7.

A

Nec olim incendebatur Deo in altari hoſtia minime abluta, nec nunc amore inflāmatur homo peccati ſordibus minime expurgatus. Elias 3. Regū. 18. Holocauſtum Deo offerēdum, non ſemel, ſed iterū, ac tertiò, aqua iubet perfundi; perfuſum verò cæleſtis incendit ignis. *Implete* (inquit) *quatuor hydrias aqua & fundite ſuper holocauſtum, & ſuper ligna. Rurſumque dixit: Etiam ſecundò hoc facite. Qui cum feciſſent ſecūdò, ait: Etiam tertiò id ipſum facite. Cecidit autem ignis Domini, &c.* Hoc illud eſt Dauidis Pſalm. 50. *Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo mūda me.* Ampliꝰ, hoc eſt, ſecundò, ac tertiò, perfundendum eſt lacrymis holocauſtum. Grandis ſqualor, ac macula (ait Ambr. Pſal. 50.) non exiguo ſed multo aufertur lauacro, &c. Sic perfuſam victimā charitas ita inflammat vt facile poſtea non poſſit extingui.

B

Hoſtia abluta incenditur.

3. Reg. 18.

Ignis charitatis ſequitur lacrymas.

Elia holocauſtum.

C

Pſal. 50.

D. Ambr.

Homini mortuo lacrymas nihil profuturas impēdimus: animæ potius mortuæ, pfuturas impertiamur. Oportet (ait Cæſarius Arelatenſis Epiſcop. hom. 10.) Vnumquemque ſuper ſe ipſum quaſi ſuper mortuum conclamare, & magnos ſuper extinctam animam dare planctus. Et quomodo ſolet mater ſuper mortuū vnicum filiū lamētari: ſic oportet ſuper vnicam animam noſtrā criminis gladio interfectam totum pondus doloris effundi, &c. D. Cyprianus in libr. de lapſis. Si quem de tuis charis mortalitatis exitu perdidiſſes, ingemiſceres dolenter & fleres: facie inculta, veſte mutata, neglecto capillo, vultu nubilo, ore deiecto, indicia mœroris oſtēderes. Animam tuam miſera perdidiſti, ſpiritaliter mortua,

D

Anima mortua deploranda.

Cæſarius Arelatenſis.

E

D. Cyprian.

tua ſuperuiuere hic tibi, & ipſa ambulãs funus tuum portare cœpiſti, & non acriter plangis? non iugiter ingemiſcis? &c.

Ioel. 2.

Fons lacrymarum cor peccati vulnus ſentiẽs.

Vereris forſitan ne fons deſit, vnde aquam haurire poſſis; non longe petenda aqua tibi eſt: domi fontẽ habes, penes te eſt: cor ipſum tuum fons eſt. Ioel. 2. Scindite (inquit) corda veſtra: aperite doloris fontem, aſcendãt in oculos lacrymæ, aſcendant & in cælum. Vt ex vulnerato corpore ſanguis emanat, ita ex vulnerato corde profluunt lacrymæ. Si tamen peccati vulnus ſentiat. Etenim cor, quod peccati vulnus non ſentit, non dolet, nõ luget, medicamenta reſpuit. Dolor ac luctus reſpondet ſenſui. Ambroſ. Pſal. 50. Hoc bonę mentis eſt, vulnus ſentire peccati. Nam qui expertes doloris ſunt, non ſentiunt vulneris acerbitatem, quod eſt immedicabilis ægritudinis. Qui autẽ aliquo dolore punguntur, ſicut doloris ſenſu non carent, ita etiam non carent ſanitatis profectu. Vbi enim doloris ſenſus, ibi etiã ſenſus eſt vitæ: ſentire enim vitalis vigoris, ac muneris eſt. Vnde & ille, qui errorem ſuum non agnoſcit, inſanit, furit, deſipit: qui autẽ agnoſcit, vtiq; reſipiſcit, non reſpuit remedia ſanitatis. Hactenus Ambroſius, & Nicetas in comment. Orat. 39. Naz. Hoc (ait) pænitẽtiæ pars eſt, cùm quis fætoris peccatorũ ſuorum ſenſu afficitur. Nam ita demùm ea digna execratione proſequitur, &c.

Dolor cordis reſpõdet ſenſui peccati.

D. Ambr.

Nicetas.

Pſalm. 50.

Cor durum nõ afficitur peccati dolere.

D. Ambroſ.

Sentiebat peccati fætorem, & vulnus Dauidis cor Pſal. 50. *Cor (inquit) contritũ, & humiliatum Deus non deſpicies.* Non deſpicit Deus cor huiuſmodi ſenſu criminis contritum, ac mœrẽs: deſpicit autem cor durum, in ſcelere obfirmatum, quodque cùm omnibus deflendum ſit lacrymis, inſcium tamẽ eſt lacrymarũ, iuxta illud Ambroſ. Pſalm. 118. Octonar. 7. verſu 7. Neſcit flere, qui flenda cõmittit: & cùm ſit ipſe lacrymabilis, non habet culpæ lacrymas ſuæ, &c. At ille (addit Ambroſ.) qui caſtigat corpus ſuum, & ſui ſolicitus gubernator eſt, atq; ingemiſcens, & dolens, lapſus ſuperioris offenſam quærit quomodo abluat fletibus pęnitentię; hic lauat per ſingulas noctes lectum ſuum, &c. Ex ijs illi erant de quibus idem pater lib. 1. de pænitẽtia cap. 16. ſic ſcribit: Cognoui quoſdam in pęnitentia ſulcaſſe vultum lacrymis, exaraſſe continuis fletibus genas, ſtrauiſſe corpus calcandum omnibus; ieiuno ore ſemper, & pallido, mortis ſpeciem ſpiranti in corpore prætuliſſe, &c. O beatum pęnitentiæ aratrũ, fletibus genas exarans. O beatos vultus ſulcos. O beatam lacrymarum pluuiã. Vberrimam ſane gloriæ ſegetem huiuſmodi ſulci proferent. Proſtratum corpus extolletur, ieiunum ſatiabitur, pallidum decorabitur, mortis ſpeciem præferens æterna vita perfruetur.

Exemplum pænitentiæ.

D. Ambr.

D. Auguſt.

Alcuinus.

Adeo hic dolor, & cõtritio cordis neceſſaria eſt pęnitentiã agenti, vt aſſerat Auguſtinus in Enchirid. cap. 65. in pœnitentia non tam eſſe conſiderandam mẽſuram temporis, quàm doloris. Etenim magnus dolor parui tẽporis, magna põt obliterare peccata. In actione pœnitentię (ait Auguſt.) vbi tale crimen commiſſum eſt, vt is, qui commiſit, a Chriſti etiam corpore ſeparetur: non tam conſideranda eſt menſura tẽporis, quam doloris. Cor enim cõtritum, & humiliatum, Deus non ſpernit, &c. Alcuin. in lib. de virtutibus, & vitijs, capit. de pœnitentia. Pœnitentia (inquit) non annorũ numero cẽſetur, ſed amaritudine animi: vnde B. Petrus mox a Domino indulgentiam accepit, quia amariſſime fleuit, &c.

Conſtãs nõ peccandi decretum animo concipiendum.

D. Ambroſ.

Cõplectitur contritio pręter dolorem ſtabile quoddã, ac firmum cordis decretum, quo pœnitens in alium transmutatur hominẽ, peccatis omnibus remittẽs nuntium, cunctiſque criminib. ſtatuens mori. Id quod Ambr. in libr. 2. de pænit. cap. 10. his verbis ſignificat. Se ipſum homo abneget, & totus immutetur. Sicut quendã adoleſcentem fabulę ferunt, poſt amores meretricios, peregre profectũ, & abolito amore regreſſum, poſtea veteri occurriſſe dilectæ. Quæ vbi non interpellata, mirata putauerit non recognitam, rurſus occurrens dixerit: Ego ſum: reſpõderit ille: Sed ego non ſum ego. Vnde bene Dominus ait, qui vult poſt me venire abneget ſemetipſum ſibi, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Etenim qui mortui & ſepulti Chriſto ſunt, non debent iterũ velut viuentes, de hoc modo decernere. Hæc ille. Si poſt pænitentiam peccatum antea dilectũ, ſiue libido, ſiue periurium, ſiue ambitio, ſiue furtum, ſiue detractio, ſiue quodcũq; aliud illi occurrit, qui firmo nõ peccãdi decreto pectus armauit, occurrenſque dicit: Ego ſum: vt adoleſcẽs ille Ambroſij generoſè reſpondet;

det: Se ego non ſum ego: mutaui iam vitam, mutaui mores; viuo ego iam non ego, viuit verò in me Chriſtus. Chriſto viuus, peccato penitus ſum mortuus. Mortuus homo, nec oculos, quibus videat, nec aures habet, quibus audiat, nec pedes, quibus gradiatur, nec manus, quibus operetur. Sic ego nec oculos habeo quibus peccatũ aſpiciam, nec aures, quibus illius inuitamenta excipiam, nec pedes, quibus ad illud ducar, nec manus, quibus perficiam. Viuit in me Chriſtus, mortuum eſt peccatũ: ego non ſum ego; non ſum qui fueram, ſed longe alius; me ipſum iam abnegaui, crucem ſuſtuli, ducẽ meum crucifixũ ſequor, cruci quoque ipſe ſuffixus. Cruci autem me quatuor ſuffixere claui, timor, & amor, ſpes, & æternitatis conſideratio. Inſultet mũdus, inuitent dęmones, alliciat caro, de cruce in quam aſcendi non deſcendam. Nullæ illecebræ, nulla peccati incitamẽta, nulla tormẽta, a propoſito me poterunt deterrere. Millies mori malo, quã mortifero aliquo ſcelere dilectiſſimi Dei amicitiã, ipſa mihi chariorem vita, violare. En tibi veri pęnitentiś decretum, adeptã per pęnitentiam Dei amicitiam protegens, ac conſeruans.

Non peccandi propoſitũ.

Pſalmo 147. dicitur Deus Ieruſalem ſeras confortaſſe: *Lauda* (ait Vates) *Ieruſalẽ Dominum lauda Deum tuum Sion, quoniã confortauit*, ideſt fortes fecit, *ſeras portarũ tuarum*. Ieruſalẽ noſtrę, ideſt animæ ſeræ, ac repagula, firma ſunt decreta, quibus apud ſe firmiter ſtatuit, mortifera peccata omnino fugere. His ſeris peccato obſeratur oſtium, his repagulis dęmoni occluduntur fores; quo ea fuerint firmiora, eò animus erit munitior, & ab hoſtibus tutior. Magnum Dei beneficium eſt, eiuſmodi confortare ſeras. Ideoque merito Vates; lauda (inquit) Ieruſalẽ Dominum, lauda Deum tuum Sion, quoniam confortauit ſeras portarum tuarum. Fur oſtij ſeras tentat; ſi ligneę ſint facileque perfringi poſſint, perfringit, domumque diripit. Eundẽ in modum Satanas animi hæc decreta explorat: ſi infirma ſint, facile labefactat, ac comminuit, animique opes omnibus totius orbis opibus maiores aufert. Præclarum illum adoleſcentẽ Ioſephum intuere, quã firmis repagulis ſceleri fores occluſerit conſidera. Tentauit ſæpe ſeras malus dæmon; Geneſ. 39.

Quomodo obſeruãdum ſit animi oſtiũ peccato.

Sera animę & repagula aduerſus peccatumque.

Geneſ. 39.

Per ſingulos dies, & mulier moleſta erat adoleſcenti, & ille recuſabat ſtuprum, &c. Per ſingulos (inquit) dies; non ſemel, aut iterum, ſed per ſingulos moleſta erat dies. At ille per ſingulos dies recuſabat. Fortiſſimis enim repagulis fores munierat. Moleſtiſſimæ fęminæ reſponſum datum, quàm obſeruatum aduerſus vitia aium habuerit indicat. *Quomodo* (inquit) *poſſum hoc ma*
A *lum facere, & peccare in Deum meum?* Quaſi dicat: Non poſſum. Nam fortiſſima hæc decreta, peccandi potentiam maximè eneruant. Quãuis enim ad malum habeat flexibilem voluntatem, & liberum arbitrium, poſſitque peccare, ſi velit hõ huiuſmodi ſeris obſeratus; adeo tamen obfirmato flagitia fugit animo, vt nullis mali dæmonis machinis, Deo opem ferẽte, ad illa poſſit adduci. Paulo ſimilis, cu-
B ius illa ſunt admirabilia verba ad Rom. 8. *Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? Tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas? an periculum? an perſecutio? an gladius? Certus ſum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neq; principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia, poterit nos ſeparare a charitate Dei, quæ eſt in Chriſto*
C *Ieſu Domino noſtro*. O inuictum animi propoſitum? Paulum nec tribulatio, nec anguſtia, nec perſecutio, nec gladius, nec mors à Chriſto ſeparare poterat; nos vel leues ſtipulę ſeparãt. Videlicet, quia infirmum eſt, ac debile ai noſtri propoſitum.

Roman. 8.

Pontifex Caiphas, vt ex cap. Ioan. 18. colliges, ancillã habebat oſtiariã; ita & nos cum fortiſſimũ gigantem, ideſt, firmiſſimum aduerſus vitia decretũ, oſtia-
D rium habere debeamus, imbellẽ, ac ſomniculoſam ancillam oſtij cuſtodem, hoc eſt, fęmineũ, ac imbelle propoſitũ habemus. Quod dum dormitat, tandẽq; dormit, domum prodit. Oſtiaria enim dormiente, mentem hoſtes ingrediuntur, & ſpoliãt; noſq; vt Isboſeth olim, Rechab, & Baana, occidũt, cum diuina vita, ideſt, gratia priuant. 2. Reg. 4. *Oſtiaria domus purgans triticum obdormiuit; ingreſſi ſunt autẽ, &*
E *percuſſerũt eũ, ideſt Isboſeth, Rechab, & Baana*, &c. Magnus Gregor. Iob 1. ad illa verba: *Offerebat holocauſta*: Recte inopinata morte extinctus Isboſeth dicitur, quẽ & ſcriptura ſacra non in domo oſtiarium, ſed oſtiariã habuiſſe teſtat, &c. Nomẽ Isboſeth, virũ ſignificat confuſionis, is enim

Iohn. 18.

Animi infirmum propoſitum, ancilla oſtiaria eſt.

2. Reg. 4.

D. Gregor.

Hebraicè

Hebraicè virum ſignificat, Boſeth verò confuſionem,& verecundiam. In eum vi rum nomen quadrat, qui oſtiariam habet ancillam dormitantem. Vir enim cõfuſionis eſt, quoniam in peccati confuſionem ſæpe labitur.

Orandus eſt Dominus, vt ſeras Sionis noſtrę confortet; ſiquidem ex earum firmitudine noſtra pendet ſalus. Pſalm. 50. precatur pænitens Dauid Deum, vt Ieru A ſalem muri ædificentur. *Benigne* (inquit) *fac Domine in bona voluntate tua Sion; vt ædificentur muri Ieruſalem, &c.* Similem in modum verus pęnitẽs Deum orat, vt huiuſmodi, de quib. loquimur decretis, Ieruſalem, ideſt, animam ſepiat, ac muniat. Hi enim ſunt muri Ieruſalem, quos Deus in beneuolentia ſua exædificat, exædificatoſque tuetur. Amos 7. iuxta B verſionem Septuaginta Interpretũ: *Ecce Dominus ſtans ſuper murum adamãtinum, & in manu eius adamas.* Murus adamantinus, adamantinum eſt de peccatis oĩbus deuitandis decretum; quo animus omni ex parte, aduerſus vitia omnia circumuallatur. Stat autem ſuper murum adamantinum Dominus, adamanteque, hoc eſt, virum in virtute conſtantẽ, ac fortem manu cõtinet; quoniam niſi Deus murum, C hominemq; defenderit, murus corruet, hoſtis irruet.

Muri Ieruſalem, ideſt, anima. *Pſal. 50.* *Amos 7.* *Murus adamantinus, adamãtinũ propoſitum.*

Multi autem ſunt, qui non adamantina, & excelſa, ſed terrea, humiliaque extruunt mænia; quibus illud congruit, in Hebræos olim ædificantes dictum, lib. 2. Eſdræ cap. 4. *Si aſcenderit vulpes, tranſiliet murum eorum.* Cũ peccata confeſſione expiamus, crimina omnia fugere decernimus, & męnia extruimus: at paulò poſt ſi D quęlibet accedat vulpecula, hoc eſt, mali dæmonis tentatio, murum tranſilit. Vide quam celſa extruxerit mænia Dauid Pſalm. 118. *Iuraui* (inquit) *& ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ*: ideſt, iuraui, firmiſſimoque decreto apud me ſtatui pręcepta tua ſeruare. D. Hieronymus vertit: *Iuraui, & perſeueraio, vt cuſtodiam iudicia iuſtitia tua.* Auguſtinus in hunc locum. Ita E (inquit) eſſe debet mens fixa in cuſtodiẽdis iudicijs iuſtitiæ Dei, vt ſit omnino pro iuratione, quod ſtatuit, &c. Item eodem Pſalmo Dauid: *Paratus* (ait) *ſum, & non ſum turbatus, vt cuſtodiã mandata tua.* Paratiſſimus eſt ſeruus probus, ad præſtanda Domini pręcepta; nec verò ſi difficilia ſint, turbatur, ſed inuicto animo exequitur. D. Hieronymus vertit: *Feſtinaui, & non neglexi cuſtodire mandata tua.* Bonus enim famulus ad opus iuſſum feſtinat. Addit Dauid eodem Pſalmo: *Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum, propter retributionem.* Aeternitatem ambit propoſitum hoc; etſi in perpetuum viueret vir probus, in perpetuũ peccata fugeret. Sempiterna, vel gloriæ, vel ignis retributio, vehemenſque Dei amor, propoſitum parit ſempiternũ. Denique illud Richardi Victorini hoc loco eſt obſeruandum, in Cantic. expoſitione, par. 2. c. 38. Caſtri (inquit) animæ, hæc erit firma munitio, vt intentionem ſemper habeat homo mortale non cõmittendi, & ſi commiſerit ſtatim pęnitendi. Et item ſolicitudinem cognoſcendi mortalia, & pro ijs, quæ cognoſcere non valet occulte conterendi, &c.

2. Eſdr. 4. *Infirma animi decreta.* *Pſal. 118.* *Dauidis propoſitum firmiſſimum.* *D. Auguſt.* *Firma animi decreta.* *Pſal. 118.* *D. Hieron.* *Pſal. 118.* *Propoſitum non peccãdi ſempiternũ.* *Richar. Victorinus.*

CAPVT IX.

Morale. De aduentu præcurſoris.

SEcunda pęnitentiæ pars cõfeſſio eſt. Huius illa Iudæorum cõfeſſio vmbra erat, de qua Matth. 3. *Exibat* (inquit) *ad Ioannem Ieroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane confitentes peccata ſua.* Cordis eſt contritio, ac dolor; oris verò eſt confeſſio ſacerdoti facienda. Ad confeſſionem autem impium vocat Dominus, non vt confitentem occidat, quod iudices facere ſolent; ſed vt emendatum ſupplicio eripiat. Iudices (ait Chryſoſtom. homil. 7. ad populum) cum latrones cœperint, & ſacrilegos, non quomodo ipſos reddãt meliores conſiderant, ſed quomodo ab ipſis peccatorum pœnas exigant. Deus autem contra, cum aliquem cœperit peccatorem, non conſiderat quo ſumat ſuppliciũ, ſed quomodo ipſum corrigat, & meliorẽ faciat, & in futurũ inexpugnabilem. Itaque, & iudex pariter, & medicus, & magiſter eſt. Etenim tanquam iudex examinat, & tanquam medicus corrigit, & tanquam magiſter docet, præuaricatos in omnem diſciplinam inducens. Hæc Chryſoſtom. Et homil. 3. de

De confeſſione. *Deus ad iudicium confeſſionis vocat, non vt damnet, ſed vt liberet.* *D. Chryſoſt.*

de verbis illis Iſaię, vidi Dominum, &c. In mundanis (ait) ac forenſibus iudicijs, poſt accuſationẽ, & criminum confeſſionẽ, ſequitur mors. Cęterum apud Diuinum tribunal; poſt accuſationem, & confeſſionem peccatorũ, datur corona, &c.

D. Ambroſ.

Ambroſius item, ſiue Victor. in lib. de pęnitentia, cap. 1. O magnificum bonitatis diuinæ theſaurum, ò ſingulare ςlementiſſimi iudicis inſtitutum; ad hoc de reis vult confeſſionis exculpere vocem, vt nõ inueniat, quod vltum iri debeat. Et cum apud ſæculi iudices confeſſus, mox dirigatur ad pœnam; apud Dominum confitens ſtatim pergit ad veniam. Nec hoc vllis elicit de cõfitente tormentis; cum patiens in ſemetipſo officiũ videatur exercere tortoris. Lucra ſunt pij iudicis gemitus confitentis, & gaudiũ cognitoris eſt ſine quęſtione confeſſio, &c. D. Baſil. Pſal. 32. Vult tui miſereri iudex, teq; miſerationib. ſuis complecti; ſi modo poſt admiſſa humilem te factum, & contritũ, & malefacta plurimũ deplorantem inueniet. Inſuper, ſi quæ clam cęteris, & in arcano deſignaſti, prodideris, & vulgaueris fratri, citra pudorem vllum, &c.

Deus vult peccatorem fateri, ne puniat.

Deus prius iudex in confeſſionis tribunali.

D. Baſilius.

Cum duos filios Alexandrũ, & Ariſtobulum, Herodes primus apud Cęſarem inſolentiæ, tẽtatiq; veneficij, accuſaſſet, vt ſcribit Ioſeph. lib. 16. antiq. cap. 7. & 8. Alexandèr verſa ad ipſum patrẽ oratione, ſic exorſus eſt. Pater, quam beneuolo ſis erga nos aio, ſatis declarat hoc ipſũ iudicium. Si. n. aliquid triſte de nobis ſtatuiſſes, nunquam ad omnium ſeruatorẽ, ideſt Cæſarẽ, nos adduxiſſes. Poteras. n. vel pro Regia, vel pro patria poteſtate, in ſontes animaduertere. Cæterum adducere nos Romam, & hunc, ideſt Cæſarẽ, teſtem, ac arbitrum facere, ſeruare volentis argumentum eſt. Nemo. n. ad fana, ac templa adducit, quem velit perdere. Sic ille. Equidem verba hæc præclarè, in hoc confeſſionis iudicium, nos vſurpare decet. Etenim quam beneuolo ſit erga nos animo Deus, ſatis declarat hoc ipſũ iudicium. Si aliquid triſte de nobis ſtatuiſſet, nunquam ad omnem ſeruatorem Chriſtum, eiuſque ſacramentum nos adduxiſſet. Poterat enim pro diuina poteſtate, in ſontes animaduertere. Cæterum adducere nos ad cõfeſſionis tribunal, ſacerdotemq; iudicem noſtrum facere, ſeruare volentis argumẽtum eſt certiſſimũ,

Ioſephus.

Alexandri filij Herodis oratio.

Deus ad confeſſionem vocat: quia vult nos ſeruare.

Nemo enim ad templum adducit, quem vult perdere. Ad templum nos ad confitendum adducit Dominus, quia vult ſeruare; ad confeſſionem vocat, quia vult miſereri.

Adamum poſt peccatum vocauit, Geneſ. 3. Adam vbi es? vt peccatum ſi confiteretur, miſericordiam conſequeretur. Magnus Gregorius 22. Moral. capit. 13.

A Ad hoc Adam, & Eua requiſiti fuerant, vt peccatum, quod tranſgrediendo commiſerant, confitendo delerent, & cæt. At Adamus excuſare peccatum maluit, quã incuſare, ideoque ex ſententia eiuſdem patris ſapientiſſimi, Pſalm. 2. pœnitẽtiali, mortiferam dãnationis ſentẽtiam ad poſteros miſit. Imputare (inquit) Adã ſibi peccatum ſuum noluit, quando culpã ſuam in creatorẽ refudit, dicens: Mulier,

Adam vocatus eſt ad cõfeſſionem.

D. Gregor.

B quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Vnde quia ſe confiteri culpabilem renuit, mortiferæ dãnationis ſententiam ad poſteros miſit, & cæt. Exiſtimare videtur Gregorius amiſſum ſtatum Adamo reſtituendũ fuiſſe; ſi mox vt a Deo vocatus eſt, peccatum animi cum dolore faſſus fuiſſet, & pęnitentiam egiſſet. Hoc enim pęnitentiæ eſt, priſtinum gratiæ ſtatum homini reddere. Idẽ

Adã ſi peccatum cum dolore fuiſſet confeſſus amiſſum ſtatum forſitã recuperaſſet.

D. Auguſt.

C ſentit Auguſtin. ſermo. 3. de Annuntiatione, ſi Auguſtinus ille eſt, Louanienſes enim inficiantur. Illius hæc ſunt verba. Cum Adamus de perpetrata a Domino argueretur inobediẽtia, nõ ſe humiliter accuſauit, ſed autorẽ ſuperbè accuſauit, dicẽs: Mulier, quã dediſti mihi, dedit mihi fructum, & comedi. Qui ſi humiliter ſe accuſaſſet, & in authorem ſuum culpã

D non retorſiſſet, a paradiſo non exulaſſet, &c. Abulenſis item Epiſcopus Geneſeos cap. 3. ad illa verba; Dixit Adam, mulier quam dediſti mihi, &c. Dixit (inquit) Adam ad excuſationem ſuam; ò prauum cor, excuſando ſe accuſat. Quòd ſi ſe accuſaſſet, omnes nos ab accuſatione, & iudicio liberaſſet, &c. D. quoque Bernardum de hac re audiamus, in libro de pręcepto, & diſpẽſatione. Arbitror (inquit)

Abulenſis.

E ipſam primam præuaricationem, aut nõ aliunde, aut inde maxime iudicatam grauiſſimã, hoc eſt, ex rebellione defenſionis quę ſecuta eſt, quãdo Deo cauſam requirente peccati, vt peccatores ad pęnitẽtiã prouocaret (nolebat quippe mortẽ eorũ, ſed magis, vt cõuerterentur, & viuerẽt)

ipſi

ipſi maluerunt declinare cor ſuũ in verba malitiæ ad excuſãdas excuſationes in peccatis. Et quidem gemina malitia peccatoris. Primum quod nec ſui miſertus eſt, vt culpã propriã fateretur, & ſanaretur; deinde quod & vxorem, vt ſe fallaciter excuſaret, crudeliter accuſauit, & cęt. Itẽ; Antiqua (ait) illa præuaricatio facile (vt creditur) indulgentiam conſequeretur, dummodo confeſſio, & non defenſio ſequeretur. Neque enim tantũ, vt dictũ eſt, nocuit ſimplicis actionis trãſgreſſio, quantũ adiunctę excuſationis, cum præmeditatione obſtinatio. Ita Bernardus.

D. Chryſoſt.

Vocauit ergo ad confeſſionem, & pœnitentiam Deus Adamum, vt veniã daret. Idem docet Chryſoſtomus, homil. 7. ad populum: Volens (inquit) Deus Adamum ad fiduciam, & libertatem loquendi prouocare, & in eorum, quę admiſerat purgationem inducere, vt aliqua frueretur venia; ipſum prior ipſe vocauit, expellens timorem, & os per hanc aperiẽs vocationem, &c. Non vocauit ſerpẽtem, quoniam tartareus ſerpens in ſcelere eſt obſtinatus, & veniæ incapax: vnde Cardin. Caietanus Geneſ. 3. Nihil interrogat (ait) Deus ſerpentẽ, vtpote ex certa ſcientia operantem malum, & pertinacem in malo, &c. Gregor. 22. Moral. capit. 13. Serpens perſuaſor, qui non erat reuocãdus ad veniam, non eſt de culpa requiſitus, &c. Non vocat Deus ad confeſſionem, & pęnitentiam dæmones, vocat homines. Pęnitentiam (ait) agite. Si roges quorſum agam pęnitentiam? Reſpodet Ioannes: *Appropinquauit enim regnum cœlorum.* Age ergo pęnitentiam, vt regnũ cœlorum conſequaris. Eſt ne hoc paruum præmium?

Cur Deus ſerpẽtem ad confeſſionem non vocarit.

D. Gregor.

D. Chryſoſt.

Verum vt Chryſoſtomus ait homil. 7. citata, ijs qui peccauerunt os conſutum eſt. Cõſutum quidem vt ſe accuſent, non autem, vt excuſent. Magnus Gregor. 22. Moral. capit. 13. ad illa verba. Si abſcondi peccatum meum: Hęc (inquit) ſunt veræ humilitatis teſtimonia, & iniquitatẽ ſuam quemque cognoſcere, & cognitam voce confeſſionis aperire. At contra, vſitatum humani generis vitium eſt, & latendo peccatum cõmittere, & cõmiſſũ negando abſcondere, & conuictum defendendo multiplicare, &c. Imitatores hac in re ſumus Parentũ Adami, & Euæ, vt idem Gregorius docet, hęc adijciens:

Os conſutũ habemus, vt nos accuſemus, vt autem excuſemus apertiſſimum.

Ex illo lapſu primi hominis, hæc augmẽta nequitiæ ducimus, ex quo ipſam radicem traximus culpæ, &c. Geneſ. 3. *Abſcõdit ſe Adam a facie Domini Dei in medio ligni paradiſi:* Sic nos excuſationibus veluti arborũ folijs, peccata tegere conamur. Gregor. loco citato: Humani generis rami ex hac radice amaritudinem trahunt: vt cum de vitio ſuo quiſque arguitur, ſub A defenſionum verba, quaſi ſub quædã ſe arborũ folia, abſcondat, & velut ad quędam excuſationis ſuę opaca ſecreta faciẽ conditoris fugiat; dum non vult cognoſci, quod fecit. In qua occultatione nõ ſe Dño, ſed Dominum abſcondit ſibi, &c.

Excuſationibus vitia tegere conamur.

D. Gregor.

Excuſationes arborũ folia.

Si abſcondi (ait Iob. 31.) *vt homo peccatũ meum:* Quoniam (ait Gregor.) hominis eſſe proprium conſpiciebat, quod ex parentis imitatione deſcendit, &c. Hebraicẽ B legitur: ſi abſcondi, vt Adã peccatum meum, poteſtq; nomen Adam, indicare primum parentẽ. Hominis eſt peccatum abſcõdere; ſed hominis, nec dolentis, nec peccati perniciem agnoſcentis. Qui. n. q̃ atrox venenum ſit peccatum agnoſcit, protinus illud ore confitendo vomit. *Lazare veni foras,* clamat Dominus, Ioannis 11. oportet enim peccatorem non arborum ſe frondibus occultare, ſed in cõſpe C ctum Dei, & confeſſarij ſe, cõſcientiamque ſuam dare. Gregorius loco indicato: Lazaro (inquit) nequaquam dicitur; Reuiuiſce, ſed, veni foras; ex qua reſurrectione ſignatur, qualiter reſuſcitemur in corde. Cum videlicet, mortuo dicitur; veni foras: vt nimirum hõ in peccato ſuo mortuus, & per molem malæ conſuetudinis iam ſepultus, qui intra conſcientiã ſuam abſconſus iacet per nequitiã; a ſe D metipſo foras exeat per confeſſionem. Mortuo. n. Veni foras dicitur; vt ab excuſatione; atque occultatione peccati ad accuſationem ſuã ore proprio exire prouocetur. Vnde Dauid ab illa tãti mole facinoris reuiuiſcens, ad vocem Dñi quaſi foras exijt, dum per Nathan correptus, quod fecerat, accuſauit. Hæc ille. Eodem ſenſu Ambroſius ſic ſcribit, lib. 1. de pęnitentia, cap. 7. Veni foras; hoc eſt, qui ia E ces in tenebris conſcientię, & delictorũ tuorum ſordibus, quodam reorum carcere, exi foras, delictum proprium prode, vt iuſtificeris; ore enim confeſſio fit ad ſalutem, &c.

Iob 31.

Ioan. 11.

D. Gregor.

Peccatũ nõ tegere, ſed confeſſario oportet aperire.

D. Ambroſ.

Quẽadmodum ſtomachus aduerſam

ſibi eſcam vomit;ſic aduerſum conſcientiæ peccatum, euomendum docet Origenes, Pſal. 37. ad illa verba: *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo*: Vide (inquit) quid docet nos Scriptura, quia oportet peccatum non celare intrinſecus. Fortaſſis enim ſicut hi, qui habent incluſam eſcam indigeſtam, aut humoris, vel phlegmatis ſtomacho grauiter, & moleſtè imminentia, ſi vomuerint releuantur: etiam ij, qui peccauerunt, ſi quidem occultant & retinent intra ſe peccatum, intrinſecus vrgentur, & propemodum ſuffocantur, a phlegmate, vel humore peccati. Si autem ipſe peccator ſui accuſator fiat, dū accuſat ſeipſum, & confitetur, ſimul euomit, & delictum, atque omnem morbi digerit cauſam, &c.

Lege D. Baſil. eodē Pſal. 37. ad illa verba: *Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, &c.* Docet nos hic ſermo (ait Baſilius) vt ne noſtra ipſorum mala obtegamus; & ne patiamur, vt quaſi, quoddā atramentum, aut putrilago, peccata in imum animæ fundum ſidant, & comprimantur, quæ velut cauterio notam inurant conſcientiæ. Quemadmodum in febre, quæ ſi intrò, altiusve ſerpat, morbum longe validiorem facit: ſi verò in apertum ſe promouerit, ſpem remiſſionis, veluti indice promittit. Sic & animæ contingit, &c. Eodem loco, probæ mentis hominem peccato maximè grauari docet, ita vt occultare illud nequeat. Aliud quid (inquit) Dauid in ſe ipſo expertus docet cum ait, *Sicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me iniquitates meæ*: ipſius enim conſcientiam ea, quæ auſus fuerat admittere, grauabant adeo, vt ob animi generoſitatem, & gratitudinem illa ferre non poſſet. Qui enim inexorabilis, & obduratus fuerit, ſecundum duritiam ſuam, & impœnitens cor, theſaurizat ſibi iram in die iræ, adiungens peccatum peccato, & propria adaugens mala. Etenim peccator cum in profundum malorum venerit, contemnit. Contra, qui probæ eſt mentis, ſi interim vel ſemel per diaboli ſubreptionem offenderit, eius conſcientia maximopere grauatur, vt quod admiſit tacere, aut occultare nequeat. Ex abundantia enim cordis, os loquitur. Hæc Baſilius, & Ambroſius eodem Pſalmo: Vt febres (ait) in alto ſitæ, non queunt mitigari; cum foras eruperint, ſpem afferunt deſinendi; ita peccatorum morbus dum tegitur inardeſcit, ſi confeſſionibus proditur, euaporat. Et ideo iuſtus accuſator eſt ſui in principio ſermonis, priuſquam contagio vlceris ſerpat intrinſecus. Grauat enim conſcientiam memoria delictorū, niſi medicina poſcatur. Et ſi differt medicus, æger offerre ſe debet, vt citius ſecetur, &c.

A Leuitici decimo tertio: *Quicumque maculatus fuerit lepra, & ſeparatus eſt ad arbitrium Sacerdotis, habebit veſtimenta diſſuta, caput nudum, os veſte contectum: contaminatum ac ſordidum ſe clamabit*. En tibi leproſi peccatoris typum. Veſtimenta habet diſſuta, & os; clamat enim ſe contaminatū; confeſſario cōſcientiā diſſuto ore aperit. Origen. homilia octaua in Leuiticū. Veſtimenta (inquit) leproſi diſſuta ſint, & caput eius reuelatum; per quæ deſignat eum, qui in anima leproſus eſt non oportere aſſuere ſibi tegumenta, & turpitudines operire peccati. Sicut enim is, cuius veſtimenta diſſuta ſunt, nudam gerit turpitudinem corporis; ita oportet eum, qui peccatis aliquibus obſeptus eſt flagitia ſuā nullis verborum aſſumentis, nullis excuſationum velaminibus operire, & cæt. Hoc electos viros facere docet Gregorius libro primo Regum capite decimo quarto. Quidam (inquit) dum peccata confitentur, ea nimirum quibuſdam vocibus minuunt, dum ſe non ex toto animo commiſiſſe oſtendunt: è contra autem electi viri quando ſe de minimis accuſant, ea vtique nō quaſi parua, ſed quaſi magna pronuntiant, &c.

B *Origenes.* *Electi viri de minimis peccatisquaſi de magnis ſeipſos accuſant.*

C D Egrediamur cum Lazaro foras, peccati venenum euomamus, diſſuamus os noſtrum conſutum; & diaboli os cōſuamus. Is enim, qui crimina confeſſione pandit, mali dæmonis os obſtruit. Illud Iſaiæ 43. iuxta verſionē Septuaginta Interpretum: *Dic tu iniquitates tuas primus, vt iuſtificeris*: In hanc ſententiam exponit Chryſoſtomus: Dic tu, priuſquam diabolus dicat; ſi tu dixeris, conſues illius os. Chryſoſtomus homilia 20. in Geneſ. Audi (inquit) prophetā dicentem: Dic tu prior iniquitates tuas, vt iuſtificeris; non ſimpliciter ait: Dic tu iniquitates tuas; ſed adiecit: Prior: hoc eſt, ne expectes te arguerem, ne præſtoleris acto-

E

Qui peccata cōfitetur diabolū obmuteſcere facit.

rem. Ipſe præueni, & rape ſermonis principium: vt accuſatoris linguam obmuteſcere facias. Vidiſti iudicis miſericordiam? In humanis quidem iudicijs, ſi quis hoc faceret, & ante accuſationem facinora confiteretur, quamuis apud humanum iudicem, is ſententiam capitalem in ſuum caput accerſeret. At miſericordis Dei, & animarum noſtrarum medici, tam ineffabilis eſt bonitas, & clementia, vt omnem etiam rationem tranſcendat. Nam ſi aduerſarium noſtrum præuerterimus (diabolum dico) qui in die illo ob faciem noſtram ſtabit; & in præſenti vita antequàm ad tribunal ingredimur, facinora confeſſi fuerimus, dicendique principium rapuerimus, noſtri ipſorum facti accuſatores, in tantam miſericordiam prouocabimus Dominũ, vt non ſolùm nobis donet liberari a peccatis; ſed & in Catalogo iuſtorum numerari. Hactenus Chryſoſtomus. Eodem loco idem Chryſoſtomus; Confeſſio (inquit) peccatorum abolitio eſt delictorum, &c. Abolita autem delicta fruſtra diabolus accuſabit.

D. Chryſoſt.

D. Ambroſ.

Ambroſius libro ſecundo de pœnitentia, capite ſeptimo. Nouit omnia Deus; ſed expectat vocem tuam, non vt puniat ſed vt ignoſcat. Non vult vt inſultet tibi diabolus, & celantem peccata tua arguat. Preueni accuſatorem tuum. Si te ipſe accuſaueris accuſatorem nullum timebis, ſi te detuleris ipſe, etſi mortuus fueris, reuiuiſces, &c. D. Cyrillus libro tertio in Leuiticum, ad illa verba; *Pronuntiet peccatum, quod peccauit.* Eſt (inquit) aliquod in hoc mirabile ſecretum quòd iubet pronuntiare peccatum. Etenim cuiuſuis generis pronuntianda ſunt, & in publicum proferenda cuncta, quæ gerimus. Si quid in occulto gerimus, ſi quid in ſermone ſolo, vel etiam intra cogitationum ſecreta commiſimus, cuncta neceſſe eſt publicari, cuncta proferri. Proferri autem a nobis, aut ab illo, qui & accuſator peccati eſt, & incentor. Ipſe enim nunc nos, vt peccemus inſtigat, ipſe cum peccauerimus accuſat. Si ergo præueniamus eum in hac vita, & ipſi noſtri accuſatores ſimus, nequitiam diaboli inimici noſtri præueniemus, & accuſatores efficimur. Sic enim Propheta Iſaias 43. dicit; *Dic tu iniquitates tuas prior, vt iuſtificeris.* Nonne euidenter myſterium, de quo tractamus oſtendit, cum dicit; Dic tu prior; vt oſtendat tibi, quã præuenire illum debeas? Tu (inquit) dic prior, ne te ille præueniat; preuentus diabolus, in accuſatione, vltra nos accuſare non poterit. Hæc Cyrillus.

Si te accuſaueris accuſatorem non timebis.

D. Cyrillus.

Ciabolus incitator, & accuſator peccati.

Diabolus ſi preueniatur accuſatur.

De pudore obſtante confeſſioni

A At obſtat tibi pudor, os conſuit ne crimen confitearis. Obſtare potius debuiſſet ne perpetrares. Bonus eſt pudor, qui crimini perpetrando aduerſatur; malus, qui perpetrato ne in confeſſionem prodeat, impedimentum opponit. Audi Tertullianum in libro de pœnitentia, capite decimo. Ne (inquit) tu verecundia bonus; ad delinquendum expandẽs frontem, ad deprecandum vero ſubducens. Ego rubori locum non facio, cum B plus de detrimento eius acquiro. Cum ipſe hominem quodammodo adhortatur, ne me reſpexeris dicens, pro te mihi melius eſt perire. An melius eſt damnatum latere, quam palam abſolui? &c. Similiter D. Pacianus in exhortatione ad pœnitentiam; Peccare (ait) non erubeſcitis, & erubeſcitis confiteri. Prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem corporum partibus C etiam ſecaturos, etiam peruſturos. Meminimus quoſdam, remota etiam, & verecunda membrorum non erubeſcentes, in ferro, & cauterio, & grauiſſima illa pulueris mordacitate duraſſe. Et quantum eſt illud, quod homines prætiterunt? Peccator timebit? peccator erubeſcet, perpetuam vitam pręſenti pudore mercari: & offerenti manus Domino vulnera male tecta ſubducet? & cęt. D Anaſtaſius Epiſcopus Nicenus, in reſponſione ad quęſtionem 7. Non pudeat (inquit) nos hominum. Is enim quem pudet propter ſalutem hominibus ſua aperire peccata, in illo die iudicij, non coram vno, aut altero, ſed vniuerſo orbe terrarum vidente, traducetur, &c.

Pudor, qui peccata confiteri vetat, abijciendus Tertul.

D. Pacian.

Anaſtaſius.

D. Hieron.

D. Auguſt.

D. Gregor. Nazianz.

Hieronymus Eccleſiaſtic. 10. Si erubeſcat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat, &c. E Auguſtinus in libro 50. Homiliarum, homilia extrema, capite quarto. Quid infelicius, quid peruerſius, quàm de ipſo vulnere, quod latere non põt, non erubeſcere, & de ligatura eius erubeſcere? &c. Et Gregorius Nazianzenus oration. 40. Ne peccatum (inquit) tuum confiteri

graue

graue dicas, ſciens quo pacto Ioannes baptizarit, vt per huius vitæ pudorem futuri ſeculi pudorem, ignominiamque fugias. Ac perſpicuum facias, te ſeriò atque ex animo peccatum odiſſe, ac deteſtari; dum illud tanquam contumelia dignum traducis, ac velut ludibrio exponis, de eoque triumphum agis, &c. Lege Chryſoſtomũ homilia tertia de pœnitentia tomo quinto. Diaboli (inquit) eſt hæc aſtutia; quòd te in peccato erubeſcere vetat: & peccatum dicere impedit pudore. Quid erubeſcis? tunc erubeſcere debuiſti, cum peccabas. Cum factus es peccator tunc pudere oportuerat: cum iuſtus efficeris (ſ. per confeſſionem) pudes? Item eodem loco: In peccato ſanies eſt, in peccato improperium & deriſio; in pœnitentia purgatio peccatorum. Peccatum confuſio, & pudor ſequitur; pœnitentiam fiducia. Ordinem Satanas peruertit, & confidentiam dedit peccato de vita longa; confuſionemque pœnitentiæ, &c.

D. Chryſoſt.

Non pudeat nos hominum, pudeat Dei, patris optimi, cui cùm amorem ſummum, vitam, & ſanguinem debeamus, pro his debitis peccata ſoluimus. Bernardus Sermone decimo ſexto in Cantica. Cogitantem (inquit) quòd Patrem offenderim, eſt certè quod pudeat. Voluntarie genuit me verbo veritatis; non pepercit vnigenito pro ſic genito: ipſe Patrem ſe exhibuit mihi: ſed non ego me illi viciſſim filium. Quanam fronte attollo iam oculos ad vultum Patris tam boni, tam malus filius? Pudet indigna geſſiſſe genere meo, pudet tanto Patri vixiſſe degenerem. Exitus aquarum deducite oculi mei, operiat confuſio faciem meam, vultum meum pudor ſuffundat. Sic ille.

Pudeat nos Dei quẽ offendimus.
D. Bernard.

Si vis pudorem abijcere, remiſsionem peccati confitendo compara. Nam vt ait Ambroſius libro ſecundo de pœnitentia capite ſeptimo. Non habet quod erubeſcat is, cui peccatum remiſſum eſt, &c. Lazari, qui peccatoris typus eſt, facies ſudario ligata, & operta erat, Ioan. vndecimo, quoniam peccatum pudore ſuffundit hominem. Sed à Domino ſolui iubetur. Soluite (inquit) & ſinite abire. Soluitur facies, tollitur ſudarium, abſcedit peccati pudor, poſtquàm remiſſum eſt. Ambroſius eodem loco: Quia venia donatus eſt, reuelare faciem, aperire vultum iubetur Lazarus. Non enim habet quod erubeſcat, cui peccatum remiſſum eſt, &c.

D. Ambr. Peccati pudorẽ remiſſio peccati ac pœnitẽtia Ioan. 11.

Vincatur ergo imbellis pudor, ſoluat ora dolor, & ſalutis deſiderium. Confeſſionis veritas de terra oriatur; & iuſtitia, hoc eſt iuſtificatio, de cælo proſpiciet. In hanc ſentẽtiam Auguſtinus, verba illa Pſalmi 84. interpretatur: *Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de celo proſpexit.* Veritas (inquit) de terra orta eſt: confeſſio ab homine: homo enim peccator eras. O terra, qui quando peccaſti audiſti: Terra es, & in terram ibis; oriatur de te veritas, vt reſpiciat de cælo iuſtitia. Confitere peccata tua, & orietur de te veritas. Si cùm ſis iniquus dicis te iniquum, veritas de terra orta eſt. Quæ iuſtitia de cęlo proſpexit? Tanquam Dei dicentis: Parcamus huic homini, quia ipſe ſibi nõ pepercit; ignoſcamus, quia ipſe ſe agnoſcit; conuerſus eſt ad puniendum peccatum ſuum, conuertar & ego, ad eum liberandum, &c. Item: Veritas de terra orta eſt: confeſſio peccatorum ab homine. Et iuſtitia de cælo proſpexit, ideſt, à Domino data eſt iuſtificatio confitenti. Hæc Auguſtinus. Veritas in confeſſione maxime ſeruanda eſt, vt nihil ſit ſimulatum, nihil fictum, procul ſit omnis dolus, iuxta illud Pſalmi 31. *Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum, nec eſt in ſpiritu eius dolus.* Quod ſic explicat Auguſtinus: Non eſt in ſpiritu eius dolus; non habet in ore ſuo oſtentationem iuſtitiæ, cùm conſcientia eius peccatis plena ſit, &c. Et D. Gregorius: Se iuſtum non ſimulat: ea quæ occulte deliquit, non celat, &c. Et libro 1. Regum, capite decimo quarto. Dum nos confitendo inſequimur, proferre contra nos mẽdacium non debemus. Peccatum quidem in confeſſione prodendum eſt; ſed augmẽtandum mẽdacio non eſt. Tale debet eſſe in confeſſione, quale fuit in opere, &c.

A B C D — *Pſal. 84. D. Auguſt. Veritas in confeſſione ſeruãda, fugiendus dolus. Pſal. 31. D. Auguſt. D. Gregor.*

Denique vocem ſpõſi audiamus Cantic. 2. *Columba mea in foraminibus Petræ, in cauerna maceriæ, oſtende mihi faciem tuam; ſonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis: & facies tua decora.* Hoc eſt: Anima columbæ inſtar pro peccatis gemens; Synagogas deſpiciens hæreticorum, eorumque

E

Colūba gemēs in foraminibus petræ, eſt anima pœnitēs & gemēs in confeſſionarijs Petri.

eorumque aduerſus Confeſſionem impios latratus execrans; in foraminibus Petræ, in ipſa domo Petri, cui cælorum claues traditæ ſunt: in ipſa Eccleſia, cui Petri præeſt ſucceſſor cum poteſtate cęleſti ad ſoluendum, & ligandum; in ipſis illis locis, peccatorum confeſſioni faciendæ deſtinatis, veluti in foraminibus Petræ oſtende mihi faciem tuam, oſtende conſcientiam, quæ facies eſt animæ ſacerdotibus meis, quos in locum meum ſufficio. Sonet vox confeſſionis, in auribus meis; hæc enim vox mihi dulcis eſt, & tibi quoque poſt amorem dulceſcet. Et facies tua decora eſt; confeſſio enim decoram reddit mentem, quam crimina fœdauerunt. Auguſtinus Pſalm. 103. ad illa verba: *Confeſſionem, & decorem induiſti.* Vis (inquit) Chriſto placere anima? Non potes quandiu deformis es; quid facies vt pulchra ſis? Prius tibi diſpliceat deformitas tua, & tūc mereberis pulchritudinem. Quoniam diſplicet tibi fœditas tua, incipis ei in confeſſione, ſicut dicitur Pſalm. 94. *Incipite Domino in confeſſione.* Primò accuſa fœditatem tuam; fœditas enim animæ de peccatis. Accuſando fœditatem tuam, incipis confiteri, à Confeſſione incipis decorari. Quo decorante niſi ſpecioſo forma præ filijs hominum? Vt autem & decoram faceret, audeo dicere, amauit & fœdam. Etenim Chriſtus pro impijs mortuus eſt, &c.

D. Auguſt.

Confeſſio pulchritudinem affert animæ.

Columba accipitris vngues vt euadat, in foramina Petræ ſe infert. Tu quoque columba gemens, vt tartarei accipitris vngues ſæuiſſimos effugias, ad foramina Petræ, ad claues Petri, confuge. Columba magna velocitate fugit; tu ne cuncteris. *Ne tardes conuerti ad Dominum* (ait Eccleſiaſtic. capite quinto) *& ne differas de die in diem, &c.* Ne erga Dei infinitam miſericordiam ſic te geras, vt quia Deum miſericordem credis, ideò in ſcelere perſeueres. Nemo (ait Tertullianus in libro de pœnitentia capite ſeptimo) idcirco deterior ſit, quia Deus melior eſt; toties delinquendo, quoties ignoſcitur, & cæt. Nec deſperes, nec nimium ſperes. Vt enim ait Auguſtinus Pſalmo 144. & ſpes, & deſperatio timenda eſt in peccatis. Iam (ait deſperans) damnādus ſum; quare non facio quidquid volo? Audi & vocem ſperantis: Miſericordia Domini magna eſt, quando me conuertero, dimittet mihi omnia; quare nō facio quidquid volo? Deſperat vt peccet; ſperat vt peccet. Vtrunque metuendum eſt, vtrunque periculoſum. Væ à deſperatione, væ à peruerſa ſpe, &c. Cæſarius Arelatenſis homilia ſexta. Nemo deſperet; ſed nemo malè ſperet. Deſperat, qui credit quòd etiamſi pœnitentiam agat, diuina miſericordia non indulgeat. Malè ſperat, qui ſe poſt multa tempora, ad pœnitentiæ medicamenta reſeruat, & cæt. Item: Nec quia Deus iuſtus eſt, deſperare, nec quia miſericors eſt, debet homo nimia ſecuritate confidere. Sed ſic timeat iuſtitiam, vt quęrat miſericordiam; ſic de miſericordia confidat, vt tamen iuſtitiam contremiſcat. Quia quantò nos Deus diutius expectat, vt corrigamur; tantò grauius vindicat, ſi de conuerſione tardius cogitemus, &c.

Nō eſt differenda confeſſio.

Eccleſ. 5.

Tertullian.

D. Auguſt.

Spes & deſperatio timenda in peccatis.

Spes peruerſa in ſcelere hominē remoratur.

Cæſarius.

In vita blanditur fallax ſpes; in morte inuadit truculenta deſperatio. Sed illum non vincet in morte deſperatio horrida: quem non fefellerit in vita ſpes peruerſa. Danda eſt opera (ait Auguſtinus in libro de Ouibus capite ſexto) puræ conſcientiæ. Et ſi forte aliquis ineſt ſcrupulus, præueniamus faciem eius in Confeſſione; præueniamus eum, ne ipſe nos præueniat. Poſt confeſſionem non afferet vltionem; ſi & tu poſt confeſſionem non repetas iniquitatem. Præueni, antequam pręueniaris: hodie ineſt ſcrupulus, hodie ſit confeſſio, hodie renuntietur ſcrupulo, hodie dimittatur, hodie laxetur. Non eſt vt dicas. Differt Deus veniam: tu noli differre medicinā tuam. Hæc Auguſtinus. Et Cæſarius Arelatenſis homilia decima. Non ſanitati credendum eſt, non ætati. In remedia ſalutis ſuæ, ſemper tardus eſt, qui vitæ ſuæ incertus eſt. O ſi tempus pœnitentiæ ſic diſponeretur, quādo eſt in poteſtate poſitum: Quomodo deſideratur amiſſum, & cæt.

Properandū ad confeſſionem.

D. Auguſt.

Cęſarius.

Eccleſiaſticus capite quinto. *Ne dixeris: Peccaui, & quid mihi accidit triſte? Altiſſimus eſt patiens redditor. De propitiato peccato noli eſſe ſine metu: neque adijcias peccatum ſuper peccatum. Et ne dicas: Miſeratio Domini magna eſt, multitudinis peccatorum meorum miſerebitur. Miſericordia enim, & ira ab illo citò proxi-*

Eccleſ. 5.

proximant, & in peccatores reſpicit ira illius. Non tardes conuertit ad Dominum, & ne differas de die in diẽ. Subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te, &c. Ex his Eccleſiaſtici verbis intelliges, peruerſam ſpem animo pellendam eſſe, metumque aduocandum ſupplicij. *De propitiato* (inquit) *peccato noli eſſe ſine metu.* Si de remiſſo peccato ſine metu eſſe non debes, de peccato, quod nondum per confeſſionem, aut contritionem remiſſum eſt, quo modo ſine metu ac ſolicitudine eſſe poteris? Cæſarius Arelatenſis Epiſcopus homil. 25. Sapiens ſemper in compunctione, ſemper in metu eſt; & vt de præteritis ſuſpirat malis, ita de futuris periculis, peruigili, ſolicitudine contremiſcit, &c.

Nõ procraſtinandum.

Cæſarius.

Pſalmo. 37. *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo* (ait Vates), *& cogitabo pro peccato meo.* Annuntias quidem iniquitatem, cum peccatum confiteris. Reſtat vt poſteà ſolicitè cogites pro peccato tuo. *Et cogitabo* (inquit) *pro peccato meo.* Græcè, μεριμνήσω, ideſt, ſolicitus ero, pro peccato meo. Hebraicè verbũ eſt, daag, quod ſignificat pauere, & timere, & dolere, diſcruciari, ſolicitum eſſe. Pagninus vertit; Timebam propter peccatum meũ; Biblia regia: Solicitus ero à peccato meo. Diuus Auguſtinus: Curã geram pro peccato meo. Noſtra verſio eundem habet ſẽſum, ſcilicet, cogitabo ſolicitè pro peccato meo. Vnde Origenes in commentarijs eiuſdem Pſalmi. Quicunque (inquit) veſtrum conſcius ſibi eſt in aliquo peccato, & ita ſecurus eſt, quaſi nihil mali fecerit, cõmoueatur ex hoc ſermone, qui dicit: Cogitabo pro peccato meo. Bonum eſt eum, qui delinquit, non eſſe ſecurum, & velut, qui nihil deliquerit, nullam ſolicitudinem gerere, nec cogitare quomodo poſſit ſuum delere peccatũ. Si in corpore tuo macula aliqua, uel vulnus oriatur, aut ex colliſione aliqua intumeſcat: ſolicitus es: & perquiris, quid curæ debeat adhiberi, & quomodo corpori ſanitas reddatur. Cum anima tua ægrotet, ſecurus es, contemnis gehennã atque ignis æterni ſupplitia deſpicis, & irrides? Hæc ille. Et Diuus Auguſtinus eodem loco: Ne (inquit) ſecurus ſis, cùm confeſſus fueris peccatum; tãquam ſemper pręparatus ad confitendum, & committendum peccatum. Sic pronuntia iniquitatem tuam, vt curam geras pro peccato tuo. Quid eſt, Curam gerere pro peccato tuo? Curam gerere pro vulnere tuo. Si diceres, curam geram pro vulnere meo: quid intelligeretur, niſi dabo operam, vt ſanetur? Hoc eſt enim curam gerere pro delicto, ſemper niti, ſemper intendere, ſemper ſtudioſè, & ſedulo agere, vt ſanes peccatum. Ecce de die in diem plangis peccatum tuum; ſed fortè lachrymę currunt, & manus ceſſant. Fiãt eleemoſynæ, redimantur peccata, gaudeat indigens de dato tuo, vt & tu gaudeas de dato Dei. Hoc eſt, Curam geram pro peccato meo; faciam omnia, quęcunque facienda ſunt, ad abluendum, & ſanandum peccatum meum. Hactenus Auguſtinus.

Pſal. 37.

Origenes.

Solicitudo pro peccato.

D. Auguſt.

CAPVT X.

Morale. De aduentu præcurſoris.

Tertia pęnitentiæ pars ſatisfactio nominatur, quia Deo ob commiſſa crimina, vt poteſt, facit ſatis, fructus producẽs orationis, eleemoſynæ, ac ieiunij, iuxta illud Ioannis: *Facite fructus dignos pœnitentiæ.* Is, qui peccata confitetur, pęnitentiam profitetur: pænitentiæ verò profeſſio, pęnitentiæ opera flagitat. Talia enim opera ſunt, qualis eſt profeſſio. Vnde Cardinalis Caietanus. Matt. 3. Ioãnis verba exponit his verbis. Ex quo (inquit) veniſtis profitentes vos peccatores, ſuſcipiẽdo baptiſmũ (ſ. Ioãnis) oportet conſequenter, vos facere, non dicere, non mõſtrare, fructũ humani operis, dignũ pęnitẽtia. Si profeſſus eſſes militiã, oporteret te facere fructum dignum militia, ſi aſcitus es in Senatorem, fac fructũ dignum ſenatoria dignitate. Similiter, quia profitemini pęnitentiam, facite fructum dignum pęnitentiæ. Eſt autem fructus dignus pęnitentiæ, perſeuerare in operibus pœnitentiæ, nihil contra pœnitentiæ profeſſionem admittere, facere

De Satisfactione.

Card. Caie.

Talia opera qualis profeſſio.

Deo ſatis pro peccatis commiſſis. Hæc ille.

Baptizato quidem nulla iniungitur ſatisfactio: at confitenti debita iniungenda eſt. Vt enim præclarè ait conciliũ Tridentinum ſeſſ.14.cap.8. diuinæ iuſtitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptiſmum per ignorantiam deliquerint; aliter verò qui ſemel à peccati, & dæmonis ſeruitute liberati, & accepto ſpiritus ſancti dono, ſcienter templum Dei violare, & Spiritum ſanctum contriſtare nõ formidauerint, &c.

Conc. Trid.

Aliter in gratiã Dei recipitur baptizatus, aliter qui poſt baptiſmum peccatum confitetur.

In baptiſmate, & culpa remittitur, & pœna omnis, cui baptizatus eſt obnoxius: *Chriſto enim conſepelitur per baptiſmum in mortem*, vt Paulus ait ad Rom.6. At per contritionem, ac confeſſionem, non omnis pœnę reatus ſemper aboletur; reſtat abolenda pars aliqua per ſatisfactoria opera; Vnde magnus Gregorius Pſal.37. Hæc (inquit) ſunt veræ humilitatis teſtimonia, & iniquitatem ſuam quęque cognoſcere, & cognitam voce confeſſionis nuntiare, & nuntiatã pœnitentiæ ſatisfactione delere, &c. & 1.Reg.cap.14. Mortem à ſe pœnitẽdo, & confitendo expellere, & expulſam timere, proprie eſt electorum, qui peccata ſua deſerunt, & tamen hæc quaſi non deſerta pertimeſcũt. Et quidem puris confeſſionibus, & auſteris pœnitẽtiæ cruciatibus delent, ſed quaſi non deleta vehemẽter timent, &c. D.Baſilius in illud Moſeos: Attẽde tibi, homilia 3. Magnũ eſt, & graue peccatũ? multa opus habes confeſſione, lacrymis amarulentis, peracri cõtentione vigiliarũ, indiuulſo & cõtinenti ieiunio. Leuis eſt, nec intolerãda offenſio? huic quoque exæquetur pœnitentia, &c. Et Auguſt. in libro quinquaginta homiliarum, homilia extrema; Non ſufficit (inquit) mores in melius cõmutare, & à factis malis recedere; niſi etiam de ijs, quæ facta ſunt ſatisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per cõtriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis, &c. Non pigeat (ait D.Pacianus in exhortatione ad pœnitentiam) opportuna quàm primum remedia ſalutis inuadere, deijcere mœroribus animũ, ſacco corpus inuoluere, cinere perfundere, macerare ieiunio, mœrore conficere, multorum precibus adiuuare. In quantum pœnæ veſtræ non peperceritis, in tantum vobis Deus parcet, &c. Hæc ſunt ſtercora quæ infructiferę ficui, Luc.13. adhibet agricola; vt Nazianz. docet oratione 40. Stercora (inquit) hoc eſt lachrymas, gemitus, preces, chameunias, vigilias, animi & corporis macerationem, ac deniq; correctionem eam, quæ ex peccati confeſſione, contemptiorique vitæ genere exiſtit, &c.

D.Gregor. *D. Baſilius.* *D. Auguſt.* *Satisfactio neceſſaria eſt.* *D.Pacian.*

Fructus pœnitentiæ digni. Luc.13.

A

Beatus Cęſarius epiſcopus Arelatẽſis homil.27. Non putemus tam facile remitti poſſe illata ſemel crimina, & profundo vulnere in animę impreſſa viſceribus. Multus opus eſt fletus, multus gemitus, multæ contritiones corporis ad ſanandos ipſos dolores cordis. Tota incũbendum eſt ſpiritus compunctione, vt vetuſta mala tanquam ſagittæ quædam B de conſcientiæ viſceribus euellãtur. Nõ ſufficit ſummis labijs dicere: Peccaui; parce, & remitte. Non leui agendum eſt contritione, vt debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur. Nec trãſitoria opus eſt ſatisfactione, pro malis illis propter quę paratus eſt ignis ęternus. Si volumus intelligere, quàm graues apud ſe faciat iudex noſter hominum culpas, reſpiciamus ad pœnas. Hæc ille. Am- C broſius ad virginem lapſam cap.8. Pœnitudo neceſſaria eſt, ſicut vulneratis neceſſaria ſunt medicamina. Sed quanta putas, & qualis neceſſaria pœnitentia, quæ aut ęquet crimina, aut certe excedat, &c. Item: Secundum conſcientiæ molem, exhibenda eſt pœnitẽtiæ magnitudo. Grãdi plagæ alta & prolixa opus eſt medicina; grãde ſcelus grandem habet neceſſariam ſatisfactionem, &c. Cyprianus de D lapſis: Deus quantum patris pietate, indulgens ſemper, & bonus eſt; tantum iudicis maieſtate metuẽdus eſt. Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus. Alto vulneri diligens, & longa medicina non deſit. Pœnitentia crimine minor non ſit. Orare oportet impenſius, diem luctu tranſigere, vigilijs noctes, ac fletibus ducere, tempus omne lacrymoſis lamentationibus occupare, ſtratos ſo- E lo adhærere cineri, in cilicio & ſordibus volutari, poſt indumentum Chriſti perditum nullum hic iam velle veſtitũ, poſt diaboli cibũ malle ieiuniũ, iuſtis operibus incũbere, quibus peccata purgãtur, eleemoſynis frequẽter inſiſtere, &c.

Cęſarius. *Nõ ſit leuis ſatisfactio.* *D.Ambr.* *Grandi plagæ prolixa opus eſt medicina.* *D.Cyprian.*

Tertul-

Tertullianus in libro de pœnitentia capite nono. Exomologeſis proſternendi, & humilificandi hominis diſciplina eſt, conuerſationem iniungens miſericordiæ illicem. De ipſo quoque habitu, atq; victu mandat, ſacco & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus deijcere, illa quæ peccauit triſti tractatione mutare. Cæterùm, paſtum & potum pura noſſe, non ventris ſcilicet, ſed animæ cauſa. Plerumque vero ieiunijs preces alere, ingemiſcere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deũ tuũ, presbyteris aduolui, &c. Vides quam ſatisfactionem peccatorum Patres requirant.

Tertullian.

Quod ſi quis inani fiducia adductus dicat, iam Chriſtus ſatis tormentorum tulit, iam ſatis pro peccatis fecit; non eſt tam grauis pœnitentia opus: audiat Ioãnem: *Facite* (inquit) *fructus dignos pęnitentia, & nolite dicere patrem habemus Abraham.* Ne ſcilicet (ait Tertullianus in libro de pudicitia capit. 10.) rurſum blandimenta delinquentiæ, de patrum reſumerent gratia, &c. Similem in modum nos dicimus: Facite fructus dignos pœnitentiæ, & nolite dicere patrem habemus Chriſtum, ac Redemptorem, qui iam ſatis pęnarum pro nobis ſubiuit. Autor imperfecti homil. 3. Sicut (inquit) Iudæi putabant ſe propter hoc ſaluandos, quia erant filij Abrahæ; ſic & multi inſipientes Chriſtiani per hoc ſolùm putant ſe eſſe ſaluandos, quia ſunt Chriſtiani. Ad quos dicit Ioannes: Nolite dicere, quia ſumus Chriſtiani; ſed facite fructus dignos pęnitẽtiæ. Hæc ille. Multos quidẽ tulit Chriſtus cruciatus; ſed non eſt ſatis tuliſſe Chriſtum, niſi tu quoque qui peccaſti feras. Alioqui ſi hominum ſatisfactionẽ Chriſti paſſio abſtuliſſet, magnũ profecto hominibus ad peccandum incitamentum hoc eſſet. Vnde præclarè, vt cætera omnia, ſynodus Tridentina ſeſſ. 14. capit. 8. Diuinam (inquit) clemẽtiam decet, ne ita nobis abſque vlla ſatisfactione peccata dimittantur; vt occaſione accepta, peccata leuiora putantes, velut iniurij, & contumelioſi Spiritui ſancto, in grauiora labamur, theſaurizantes nobis iram, in die iræ. Procul dubio enim magnopere a peccato reuocant, & quaſi freno quodam coercent hæ ſatisfactoriæ pęnæ, cautioreſque, & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt. Medẽtur quoque peccatorum reliquijs, & vitioſos habitus male viuendo comparatos, contrarijs virtutum actionibus tollunt. Hęc ſynodus. Chriſti ſatisfactio, hominum ſatisfactionem non expulit, ſed extulit. Pretiũ enim illi tribuit, quo carebat. Opera hominum quanuis eximia iacent omnia, niſi à Chriſti meritis,
A & ſatisfactione ſubleuentur. Nec opera noſtra ſine Chriſti meritis pretium habent; nec Chriſti merita nihil agentibus nobis proderunt.

Neceſſaria eſt ſatisfactio noſtra quãuis Chriſtus diuina iuſtitia ſatisfecerit.

Autor imperf.

Cõcil. Trid.

Satisfactoria pœna a peccato reuocãt, et quaſi freno coercent.

Chriſti ſatiſfactio noſtra pretiũ dat.

Non ſatis eſt arborem ferre fructum; ſed fructum ferre oportet dignum arbore. Malus mala, malo digna fert: pyrus pyra, vinea botros. Eundem in modum, virum pœnitentem fructus ferre neceſſe
B eſt, pęnitentia dignos, quos patres ſupra indicati commemorant. Si malus glãdes ferret, ſi vinea ferret mora, pyrus pruna, mõſtrum ſane diceretur. Sic ſi vir qui pęnitentiam profitetur, pro pęnitentia delitias ferat, effuſam hilaritatem, commeſſationes, vina, balneas, ludos, voluptates, quid niſi monſtrum erit? non ſunt ij fructus digni pœnitentiæ arbore. Lege Tertullianum libro de pęnitentia capi-
C te decimo. Num (ait) in coccino, & Tyrio, pro delictis ſupplicare nos cõdecet? Deinde ironicè addit. Exquirito balneas lætiores hortulani maritimive ſeceſſus; adijcito ad ſumptum, conquirito altiliũ enormem ſaginam, defecato ſenectutem vini. Cumque quis interrogarit, cur animæ largiaris? dicito; deliqui in Deum, & periclitor in æternũ perire. Itaque nunc pẽdeo, & maceror, & excrucior, vt Deũ
D reconciliem mihi, quem delinquẽdo læſi. Hæc ille. Et Diuus Cyprianus in libro de lapſis: Lamentari (inquit) eum putamus ex toto corde, ieiunijs, fletibus, planctibus, Dominum deprecari, qui ex primo criminis die, lauacra quotidie celebrat, qui epulis affluentibus paſtus, & ſagina largiore diſtentus, cruditates ſuas poſtridie ructat, nec cibos, & potus ſuos
E cum pauperum neceſſitate communicat? Qui hilaris, ac lætus incedit, quomodo mortem ſuam deflet? Cumque ſcriptum ſit Leuit. decimo nono. *Non corrumpetis effigiem barbæ veſtrę*, barbam vellit, & faciem ſuam comit? & placere nunc cuiquam ſtudet, qui Deo diſplicet? An illa fœmina ingemiſcit, & plangit, cui vacat

Fructus pęnitentia indigni.

Tertull.

D. Cyprian.

Leuit. 19.

cultum pretioſæ veſtis induere, nec indumentum Chriſti quod perdidit cogitare? accipere pretioſa ornamenta, & monilia elaborata, nec diuini, & cæleſtis ornatus damna deflere? &c. ſimilia habet D. Pacianus in pareneſi ad pœnitentiam. Iudex pro tribunali in furem, adulterũ, vel alium quempiam ſceleratum hominem fert ſententiam, ſubeundamque pœnam aliquam imperat. ſimilem in modũ veluti Iudex in ſe ferat pœnitens ſententiam. Iudex ſit & reus, pœnæ alicui ferendæ ſe adiudicet, qua Deo debitũ ſoluat. Pœnam etiam à vero iudice Sacerdote illatam libenter exequatur. Auguſtinus homil. 50. In pœnitentia (inquit) maiorem quiſquis in ſeueritatẽ debet exercere, vt à ſe ipſo iudicatus non iudicetur à Domino: ſicut Apoſtolus ait 1. Cor. 11. *Si enim nos iudicaremus, à Domino non iudicaremur.* Aſcendat igitur homo aduerſum ſe tribunal mentis ſuæ; exiſtimet illud, quòd oportet nos exhiberi ante tribunal Chriſti, vt illud recipiat vnuſquiſque, quod per corpus geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Cõſtituat ſe ante faciẽ ſuã, ne hoc ei poſtea fiat. Nam minatur hoc Deus peccatori, Pſal. 49. dicens: *Arguam te, & ſtatuam te ante faciem tuam.* Atque ita conſtituto in corde iudicio, adſit accuſatrix cogitatio, teſtis conſcientia, carnifex timor, &c.

D. Auguſt.
Pœnitens in iudiciũ aduerſus ſeipſum exerceat.
1. Cor. 11.
Pſal. 49.
Accuſatrix cogitatio, teſtis cõſcientia, carnifex timor.

De ſatisfactione à Sacerdote imponẽda, infra idem Pater ſanctiſſimus: Ordine (inquit) cuſtodito à præpoſitis ſacramentorũ accipiat ſatisfactionis ſuæ modum; vt in offerendo ſacrificio cordis cõtribulati deuotus & ſupplex, id tamen agat, quod non ſolum illi proſit ad recipiendam ſalutem, ſed etiam cæteris ad exemplum. Vt ſi peccatum eius non ſolũ in graui eius malo, ſed etiã in tanto ſcandalo eſt aliorum; atque hoc expedire vtilitati Eccleſiæ videtur antiſtiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam, non recuſet, non reſiſtat, non lethali & mortiferæ plagæ, per pudorem addat tumorem. Meminerit ſemper quod ſuperbis Deus reſiſtit, humilibus autem dat gratiã. Hæc Auguſtinus.

Satisfactio quam ſacerdos iniũgit exequenda.

Primo Regum 7. *Conuenerunt Iſraelitæ in Maſphath, hauſeruntque aquam, & effuderunt in cõſpectu Domini: & ieiunauerunt die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino, &c.* Noua eſt hæc ceremonia, nouus ritus, quo vt Cardinalis Caiet. putat, omni pẽnitus idololatriæ nuntium ſe remittere Iſraelitæ teſtati ſunt. Ad hoc (inq.) aquã hauſtam publicè effuderũt coram Deo, vt quemadmodum aqua ſic abijcitur, quòd nihil eius remanet in vaſe, non color, non odor, non ſapor; ita mõſtrabant ſe ſic abdicare idololatriam, vt nihil eius in ipſis remaneret. *Et ieiunauerunt illa die, & dixerunt ibi, peccauimus Domino.* Collige has actiones, & perpende confeſſionem, dicendo; peccauimus Domino: ſatisfactionẽ vero ieiunãdo. Signum autem veræ contritionis, effuſionem aquæ in cõſpectu Dei. Hæc Caietanus. Similem in modum, in conſpectu Domini, ac confeſſarij, oportet nos velut aquam, peccata penitus effundere, ita vt nec odor illorum, nec color, nec ſapor, nec veſtigium aliquod permaneat. Chaldæus 1. Reg. 7. ſic interpretatur: Congregati ſunt in Maſphath, & impleuerunt aquas, & effuderunt cor ſuũ in pænitentia ante Dominum, &c. Ille cor ante Dominum in pænitentia effundit, qui peccatorum ſentinam penitus exhaurit. Ille præterea aquam effundit in conſpectu Domini, qui admiſſa ſcelera abluit lachrymis. Lachrymis verò & confeſſioni accedat ieiunia; ieiunauerunt enim Iſraelitæ; accedant eleemoſynæ, denique accedat debita ſatisfactio.

1. Reg. 7.
Iſraelitæ aquã effuderũt in Maſphath.
Card. Caie.
Peccata vt aqua ſunt effundenda.
Chaldæus.

Magnus Gregorius in commentarijs lib. 1. Reg. capit. 7. Hunc locum moraliter his verbis explanat. Quid eſt aquam haurire, niſi de profunda animi pænitẽtis confuſione lachrymarum fluẽta producere? Velut enim aquam haurimus, dum quam profunda iniquitate cecidimus conſiderantes plangimus. Quam in conſpectu Domini effundimus, ſi cum pænitendo compungimur, de eiuſdem compunctionis fletu non quærimus fauorem ſeculi, ſed ſolũm fructum diuinæ placationis. Sed & dum mẽs flendo cõpungitur, neceſſe eſt, vt etiam caro, quæ delectationibus ſubiacuit affligatur; vnde ſubditur: *Et ieiunauerunt die illa.* Dies peccatricis animæ, eſt ſpes conſequendæ indulgentiæ, in diuini Verbi repromiſſione. In die illa ieiunant, qui idcircò carnem pænitendo atterunt, quia in luce ſpei peruenire ad indulgentiam ſe indubitanter credunt. Quæ tamen afflictio pœnitentiæ, ad delenda peccata tunc demum

D. Gregor.

mum

Satisfactio a ſacerdote imperatur.

mum idonea eſt, cum ſacerdotis fuerit iudicio imperata. Cum ab eo confitentium actib. diſcuſſis, pro modo criminis, onus eis decernitur afflictionis. Hæc ille:

Albinus.

Lege Albinum Magni Caroli præceptorem, de diuinis officijs, in capit. ieiunij. Quo loco docet quomodo ſacerdos pœnitentis cōfeſſionem audire, & ſatiſfactionem debet iniungere, & inter alia, poſt peractam confeſſionem; Totum (inquit) ſe in terram proſternat confiteus, gemitus, ac ſuſpiria, vel lacrymas, prout Deus dederit, ab intimo cordis ꝓducat. Sacerdos verò patiatur eū aliquantiſper iacere proſtratum, iuxta quod viderit eū diuina inſpiratione compunctum. Deinde iubeat eum ſacerdos ſurgere, & cum ſteterit ſuper pedes ſuos cū tremore, & humilitate, præſtoletur iudicium ſacerdotis, & indicat ei ſacerdos abſtinētiam, ſiue obſeruantiā, perpendens ſubtiliter perſonæ qualitatem, modum culpæ, intentionem animi, & corporis valetudinem, vel imbecillitatem. Pręcepta autē ſententia ſacerdotis, iterum proſternet ſe ſacerdotis pedibus, eius petens pro ſe orationem fieri; vt ſuggerat ei diuina viſitatio virtutem obſeruandi, quæ illi iniuncta ſunt, & ita reuerenter ſacerdotis iudicio obtemperare, ac ſi ab ipſo diuinæ maieſtatis ore, opportuna ſalutis ſuæ medicamenta ſuſcepiſſet, &c.

Confitentis humilitas.

Iam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt: Clamat vox clamantis in deſerto: *Omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur*. Videat ergo arbor, ideſt, homo, quos nam fructus faciat. Satius eſt pœnitentiæ fructus paucis annis producere, ꝗ in ignem æternum perduci. Iminens ſemper radici diuina ſecuris, hominem non patitur eſſe ſecurum. Si pœnitentiæ fructum arbor non tulerit, ſempiternas flammas feret. Ne ſempiternas flammas ferat, fructum pęnitentię proferat. Si rami amputantur, recuperari poſſunt: ſi verò radix excinditur, actum eſt de arbore. Arboris rami tunc amputantur, cum vel opum, vel incolumitatis, vel honoris, vel alicuius alterius rei ſimilis, iactura fit; cum verò vita ipſa a Deo tollitur, tunc radix excinditur. Non ramis minatur Ioannes (ait Chryſoſtomus homilia 11. in Matthæum) aut fructibus, ſed ipſi radici; oſtendens, illos ſi forte neglexerint, immedicabiliter feriendos, & ne ſpem quidem curationis eſſe habituros, &c. Caue ne pœnitentiæ fructum tunc proferendum differas, cum arborem ſecuris extremis ictibus percuſſerit. Nam occidente ſole, id eſt, vita, productus fructus forſitan acerbus erit; neque ad maturitatem pertinget. Vt enim eſt in prouerbio; Lunæ radijs non matureſcit botrus. Cum ſol, id

Penitentię fructus producendi, ne in ignem arbor mittatur.

D. Chryſoſt.

Non eſt differenda pęnitentia in mortem.

A eſt, vita, meridianis flagrat horis: tunc pęnitentiæ fructū profer, tunc matureſcet, tunc Deo erit iucundiſſimus. Numquid (ait Cęſarius Arelatenſis hom. 6.) Hoc tibi vis fieri a ſeruo tuo, vt quandiu fortis, ac iuuenis fuerit, inimicis tuis ſeruiat; & cum ad ſenectam venerit, tunc ad tuum ſeruitium redire velit? Quod ergo non vis pati a ſeruo tuo, non eſt iuſtum, vt facias domino tuo, &c.

Lunæ radijs non matureſcit botrus.

Cæſarius.

B Pœnitentiæ forſitan horres amarorē? Ne horre, dulcis pęnitentia eſt; illius dulcedinem mel illud ſylueſtre indicat. Dulci melle alitur in ſolitudine, pęnitentiæ præco. Cur ita? quia, qui pęnitentiam verè agit, cœleſtem dulcedinem deguſtat. Apes amarū habēt aculeum, ſed dulciſſimos fingunt fauos; ſic pęnitentia amarū habet dolorem, ſed dulciſſimā parit gratiam, dulciſſimamque gloriam, & cœlo-
C rum regnum, cuius ſpes dulcem reddit amaritudinem. Si amarum eſt; Pęnitentiam agite; certè dulce eſt; Appropinquauit regnum cęlorum. Et quidem Bernardus ſerm. 1. in dedicatione Eccleſiæ, amaritudinem pęnitentiæ dulciſſimam vocat. Hinc eſt (inquit) quod multi abominantur, & fugiunt pęnitentiam, crucem quidem videntes, ſed non etiam vnctionem. Vos, qui experti eſtis, Ecce ſcitis,
D quia verè crux noſtra inuncta eſt, & per gratiam ſpiritus adiuuantis ſuauis, & delectabilis eſt pęnitentia noſtra, & vt ita dicam, amaritudo noſtra dulciſſima. Hęc Bernardus.

Penitentia dulcis.

D. Bernar.

Suauem reddunt pęnitentiam illius magna cōmoda, quæ ſibi pœnitens ante oculos debet proponere. Tertullian. lib. de pęnitentia, cap. 10. Hæc (inquit) omnia exomologeſis, vt pęnitentiam com-
E mendet, vt de periculi timore Deum honoret, vt in peccatorē ipſa pronuncians, pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictatione ęterna ſupplicia, non dicam fruſtretur, ſed expungat. Cum igitur prouoluit hominem, magis releuat;

Penitentiæ commoda.

Tertullian.

cum

cum ſqualidum facit, magis mundatum reddit: cum accuſat, excuſat: cum condemnat, abſoluit. In quantum non peperceris tibi, in tantum tibi Deus (crede) parcet, &c.

Eandem pœnitentiam ſuauem reddit idem Tertullianus eodem loco, eorum exemplo propoſito, qui ambiunt magiſtratus. Sed enim (ait) illos, qui ambitu obeunt capeſſendi magiſtratus, neq; pudet, neque piget, incommodis animę. & corporis, nec incommodis tantum, verũ & cõtumelijs omnibus eniti in cauſa votorum ſuorum. Quas non ignobilitates veſtium affectant? quę non atria nocturnis, & crudis ſalutationibus occupant? ad omnem occurſum maioris cuiuſque perſonæ decreſcentes, nullis conuiuijs celebres, nullis comeſſationibus congreges, ſed exules a libertatis, & lætitiæ felicitate. Idque totum propter vnius anni volaticum gaudium. Nos quod ſecurium virgarumve petitio ſuſtinet, in periculo æternitatis tolerare dubitamus? & caſtigationem victus, & cultus, offenſo Domino præſtare ceſſabimus, quæ gentiles nemine omnino læſo, ſibi irrogant? Hæc ille. Præclare ſanè periculum noſtrum, periculum appellat ęternitatis: In periculo (ait) ęternitatis tolerare dubitamus? Etenim non temporarij ſolũ mali, ſed æternarum flammarum, æternæque damnationis, periculum nobis horrendum imminet.

Exemplum ab ijs ductũ q magiſtratus ambiũt.

Volaticum gaudium honoris.

Periculum ęternitatis.

D. Auguſt.

Similem in modum Auguſtinus, homilia quinquageſima, eorum exemplo ad pœnitentiam hortatur, qui criminis condonationem ab Imperatore poſcũt. Quis (ait) certus eſt, quòd Imperator ignoſcat? & tñ pecunia funditur, Maria tranſmeantur, procellarum incerta ſubeuntur, & penè vt mors euitetur, mors ipſa ſuſcipitur. Supplicatur deinde per homines homini. Sine dubitatione fiunt iſta, cum ſit dubium quo fine proueniant. Et tamen certiores ſunt claues Eccleſię, quàm corda Regum, quibus clauibus quodcunque in terra ſoluitur, etiã in cœlo ſolutum promittitur. Et multò eſt honeſtior humilitas, qua ſe quiſque humiliat Eccleſiæ Dei, & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo, mors ęterna vitatur. Hæc Auguſtinus.

Claues Eccleſiæ certiores, quã corda Regum.

CAP. XI.

Morale. De aduentu præcurſoris.

DE pœnitentia ſatis dictum: Nunc reliqua percurramus. Ad illa verba; A Nolite dicere patrem habemus Abraham: Author imperfecti parui momenti eſſe nobilitatem docet, quam mores ſordidi coinquinant. Quid (inquit) prodeſt ei, quem ſordidant mores, generatio clara? aut quid nocet illi generatio vilis, quem mores adornant? ipſe ſe vacuum ab omnibus bonis actibus oſtendit, qui gloriatur in patribus. Quid pro- B fuit Cham, quod filius fuit Noe, aut quid nocuit Abrahę, quod patrẽ habuit Thare luteorum Deorum cultorem? Aurum de terra naſcitur, ſed non eſt terra. Et ſtãnũ de argento egreditur, ſed non eſt argentum. Melius eſt de contemptibili genere clarum fieri, quàm de claro genere contemptibilem naſci. Hæc ille. Vt ex mari ſalſo dulces fluunt fluuij; ſic ſæpè ex ignobilibus parentibus nobiles oriũ- C tur filij. Contra ex fontibus clariſſimis, riuos videas emanare ſordidos; ita ex clariſſimis maioribus natos cernes homines ſpurciſſimos. Quemadmodũ maris ſalſedinem fluuiorũ aquę curſu amittunt; ſic parentum ignobilitatem, præclaris geſtis filij exuunt. Puri fontis aquę fluxu colligunt ſordes: ex nobilibus viris nati, vitijs inquinant genus. Quod probrum eſt maximũ, vt Philo docet in D libro de Ioſeph. Genus (inquit) deductũ ab illuſtribus maioribus ignominioſis factis dehoneſtare, probrum eſt turpiſſimum, &c.

De nobilitate.

Parui momenti eſt nobilitas, quã mores ſordidant.

Philo.

Probrum eſt turpiſſimum genus de honeſtare vitijs.

Generis ſplẽdor lux eſt lucernę, quam tenuis extinguit flatus. Ex Regibus ſerui, ex ſeruis oriri aliquando Reges poſſunt. Vnde illud Senecę epiſtol. 44. Plato ait, neminem Regem non ex ſeruis eſſe oriundum; neminẽ non ſeruum, ex Re- E gibus. Omnia iſta lõga varietas miſcuit, & ſurſum deorſum fortuna verſauit. A primo mundi ortu vſque in hoc tempus perduxit nos ex ſplendidis, ſordidiſque, alternata ſeries. Non facit nobilem atriũ plenum fumoſis imaginibus. Quod ante nos fuit, noſtrum non eſt, &c.

Seneca.

Plato.

Reges ex ſeruis, ſerui ex Regibus.

Hoc

Galenus.

Hoc boni habet nobilitas, quod imitanda natis maiorum geſta præclara proponit, vt ab ijs, a quibus ducunt genus, ducant etiam exemplum. Si quam generis decus vtilitatem affert (ait Claudius Galenus in oratione ſuaſoria ad artes) eam eſſe putandum eſt, inde nobis ſtudia moueri, æmulandi virtutum exempla, quibus maiores illuſtrati ſunt, &c. Hinc illud Platonis ab eodem authore citati. Præclarus theſaurus ſunt maiorum virtutes. Etenim quamuis Seneca loco indicato ſcribat. Quod ante nos fuit, noſtrum non eſſe: & Poeta:

Plato. *Maiorũ virtutes theſaurus ſunt, & imitãda nobilibus.*

Nam genus, & proauos, & quæ non fecimus ipſi,
Vix ea noſtra voco.

Tamen noſtra ſunt parentum præclara geſta, & vt ait Plato præclarus theſaurus ſunt maiorum virtutes ad imitandum propoſitæ.

Habuere quidẽ Iudæi præclarum hũc Platonis theſaurum; habuerunt maiorũ virtutes præclaras, Abrahami, Iſaaci, Iacobi, Moſeos, Dauidis, & aliorum, quas imitarentur. Verum ab illis degenerarũt antiquumq; ſplendorem, & nobilitatem amiſerunt, dum Meſſiæ Dei Opt. Max. fidem repulerunt. Nolite dicere ò Iudæi patrẽ habemus Abraham. Non eſt is pater veſter; cuius fidem non imitamini. Potens Deus ex lapidibus, fecit filios Abrahæ. Lapides erant Ethnici, vt ſupra expoſuimus: Ex ijs lapidibus, nobiles Abrahamo filios excitauit, hodieque excitat, & ad extremum vſque diem non deſinet excitare. Qui quamuis ab Abrahamo genus non trahant, & carnem, trahunt tamen, quod maius eſt, fidem, atque ſpiritum. Fidem Abrahami repuliſtis, & cum fide nobilitatem. Perijt ſplendor veſter, periere Reges, periere nobiles, illuſtria periere facta. Iam ſecurim ad radicẽ arboris, ideſt, Iudaicę Reipubl. Deus poſuit, radicitus illam excidit, & in ignẽ miſit. Non filios Abrahæ Ioãnes impios appellat, ſed genimina viperarum. Eadẽ impiorum eſt nobilitas, quæ viperarum; Genimina (inquit) viperarum quis oſtẽdit vobis fugere a ventura ira? Vtinam oſtendat vobis ò Iſraelitæ, Deus fugere a ventura iudicantis Meſſiæ ira: Vtinam tartareis flammis, in quas cæci irruitis vos eripiat. Vtinã Chriſtianę fidei radijs clariſſimis colluſtret bonorumque operum fructu cumulet: Vtinam ex viperarum filijs, in veros Abrahę filios tranſmutet. Potens.n. Deus ex lapidibus, id eſt, duriſſimis hominibus, ſuſcitare filios Abrahæ, qui fidem illam, quam de Chriſto Abraham habuit, non odio inſoctentur, ſed magna voluntate ſectentur.

Iudæi a Patriarcharũ nobilitate degenerarunt.

A Obſerua nõ ſolum cęlorum regnum, ſed venturam etiam iram, iudicij ventilabrum, ignemq; inextinguibilem prædicatum a Ioanne. *Quis (inquit) oſtendit vobis fugere a ventura ira?* Item. *Ventilabrum in manu eius, & purgabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum: paleas autẽ comburet igni inextinguibili:* Item: *Omnis arbor nõ faciens fructum bonum excidetur, & in ignẽ mittetur.* Iudicij enim, & gehennæ timor viam ad regnum cęlorum munit; quoniam a peccato hominẽ abducit. Quem admodum volucres ſi ſtrepitum excites timent, & laqueos fugiunt; ſic homines ſi Dei iudicio horrendo, gehennęq; igne ſempiterno concionator perſtrepat, formidant, & a peccato recedunt. Hinc illud Auguſtini, Pſal. 123. Quomodo ſi videas auem veluti iam cadere in muſcipulam; facis maiorem ſtrepitum, & volat de muſcipula. Sic & martyrum iam forte aliqui ipſorum, intendebãt collum in dulcedinem vitæ huius: Dominus qui erat in illis fecit ſtrepitum gehẽnarum, & erutus eſt paſſer de muſcipula venantium, &c.

B *Iudicij, gehẽnaque horrore homines a vitijs deterrẽdi ſũt.*

D. Auguſt.

C

Duplices ſunt catenæ, quib. hominis membra appetitioneſque, ne crimine ſe obſtringant obſtringuntur; timoris, & amoris. Sed priores ſunt, timoris catenæ, q̃ amoris; illæ quidem ferreæ, hæ autem aureæ. Inijciendæ ergo primũ ſunt hominibus ferreæ, addentur aureę, ſi ferreas ferant, iuxta illud Pſalm. 149. *Ad alligandos Reges eorum in compedibus; & nobiles eorum in manicis ferreis.* Manicæ ferreæ timoris ſunt. Audiamus Auguſtinum, in hæc verba ſcribentẽ; Ferrea (inquit) vincula ſunt, quandiu timent; amant, & aurea erunt. Et tamen niſi timore incipiat homo Deum colere, non perueniet ad amorem. Incipit ergo a vinculis ferreis, finitur ad torquem auream, ideſt ſapientiam. Non tibi imponeret torquem, niſi prius compedibus ferreis te alligaſſet. Hæc ille.

D *Catenæ timoris, & amoris.*

Pſal. 149

D. Auguſt.

E

Flagitijs ſe dedunt homines, ob illam, quam

quam in illis reperiunt venenatam dulcedinem. Si igitur inſipientes ablactare vis, falſa hæc dulcedo, iudicij, ac gehennæ amaritudine perfundenda eſt. Vt intelligant miſeri, & flagitiorum dulcedinem eſſe amaram, & pęnitentię amaritudinem ſi cum vitiorum amaritudine conferatur, eſſe dulciſſimam. Sic mellifluus

D. Bernar.

Bernardus venenatum mundi mel, felle tartareo perfundit Pſalm. 90. ſerm. 3. his verbis: Durum vobis videtur cum vobis dicitur: Agite pęnitentiam, erratis. Sed audituri eſtis aliquando ſermonem aſperum, & durum. Diſcedite a me maledicti in ignē ęternum. Hoc timete, hoc durū reputate, & inuenietis, quia iugum Domini ſuaue eſt. Si in ſe ipſo ſuaue illud credere, nec dum poteſtis, vel hoc non ignoratis quoniam huius comparatione ſuauiſſimum eſt, &c.

D. Hieron.

Vt ſupra diximus D. Hieronym. Euāgelici ſermonis prædicationem, ſecurim appellari ait a Ioanne. Hanc ſecurim tartareo fulgurantem igne, euāgelicus concionator non ramis ſolum, ſed radici admoueat, hoc eſt voluntati, omnemque arborem, quę fructum bonum non facit, excindendam, & in ignem proijciendā ſæpe proclamet. Ita tamen in dicendo ſit terribilis, ac ſeuerus, vt ſit etiā mitis & miſericors. Vt libr. 3. Regum capit. 7. legitur, in baſibus templi, leones efformati erant, boues, & Cherubim. Baſes ſacerdotum, ac concionatorū, typus ſunt, qui Eccleſiam fulciunt; leones ſeueritatem iudicij, tartareique ignis horrorem, boues manſuetudinem, Cherubim ſciētiam adumbrant, quæ ijs baſibus ineſſe debent. Sic Magnus Gregorius typum hunc exponit homil. 17. in Euangelia. Quid aliud (inquit) ſignificant baſes niſi ſacerdotes, qui more baſium impoſitū onus portant. In baſibus Cherubim exprimuntur, quia docet, vt ſacerdotū pectora ſciētiæ plenitudine ſint referta. Per leones terror ſeueritatis, per boues patientia manſuetudinis figuratur. Itaque in baſib. nec leones ſine bobus, nec boues ſine leonibus exprimūtur, quia ſemper in ſacerdotali pectore, cum terrore ſeueritatis, cuſtodiri debet virtus manſuetudinis, &c.

Sacerdos ſit ſapiens, mitis, & iudicij gehennæ quæ horrore ſeuerus.

3. Reg. 7.

D. Gregor.

Verba Baptiſtæ fructifera.

Non fuere Ioannis ſeueri, ac mitis cōcionatoris, irrita verba, fructum attulere vberem. *Etenim interrogabant eum turbæ* (ait Lucas) *dicentes: Quid ergo faciemus?* Cupit Moſes verba ſua pluuiæ eſſe ſimilia, ac rori Deuteron. 32. *Concreſcat* (inquit) *in pluuiam doctrina mea fluat vt ros eloquium meum.* Quemadmodum arentes agros pluuia, roſque irrigant, & ad producendos fructus vberes parant; Ita arentes animos irrigant conciones, & ad ferendos dignos pœnitentiæ fructus in-

Deut.

A ſtruunt. De viro ſapiente ait Eccleſiaſticus cap. 39. *Dominus ſpiritu intelligentię replebit illum, & ipſe tanquam imbres mittet eloquia ſapientiæ ſuę.* Spiritu intelligentię ſingularis repleuit Deus Ioannem; ipſe verò tanquam imbres, & rorem emiſit eloquia ſapientiæ ſuæ, quæ aridam Iudææ ſolitudinem irrigarunt, & ad ferendos dignos penitentiæ fructus prępararunt: Quid faciemus? rogant auditores. O au-

Conciones animos irrigant inſtar cæleſtis pluuiæ.

Eccleſ. 39.

B ditores egregios, qui diuini Verbi non auditores ſolum, ſed factores etiam eſſe voluerunt. Quemadmodum fœcundus ager exceptam pluuiam vertit in fructū: & calore pręſtans ſtomachus, exceptū cibum in corporis vertit alimētum; ita bonus auditor exceptam doctrinā in recta vertit facta. Albinus Magni Caroli præceptor in libro de virtutibus, & vitijs, capite de ſtudio ſcripturæ. Ille (ait)

Auditor cōcionum, verba, quę audit conuertat in facta. Albinus.

C beatiſſimus eſt, qui diuinas ſcripturas legens, verba vertit in opera, &c. Similē in modum, ille beatiſſimus eſt, qui diuinas conciones audiens, verba vertit in opera, diuinumque ſermonem ab auribus, & intellectu tranſmittit ad manus. D. Auguſtinus Pſalm. 103. In fine concionis primæ, cum auditorib. ſic loquitur hac de re. Quę manducaſtis ruminate; ſic enim eritis mūda animalia, & apta

D. Auguſt.

D epulis Dei. Fructum autem veſtrum in operibus veſtris aduertite. Valde enim male digerit is, qui bene audit, & non bene operatur. Excuſationem in iudicio Dei non habebitis, niſi vos in bonis operibus exercueritis, & eorum, quæ audiſtis tanquam pluuię, fructum congruū dederitis. Fructus congruus opera bona. Hęc ille.

E Rogarunt Ioannē auditores: Quid faciemus? Ioannes autē pro captu reſpondit: Qui habet duas tunicas det non habenti, &c. Similiter pro captu militib. reſpondit, & publicanis. Etenim auditorum capacitati concionatoris doctrina debet reſpondere; vt docet Magn. Greg. extre-

Digitized by Google

D. Gregor. extrema parte Paſtoralis, poſt admonitiones cap. 5. Sciendum (inquit) eſt prædicatori, vt auditoris ſui animum vltra vires non trahat; ne, vt ita dicam, dum plus quàm valet tenditur mentis chorda, rumpatur. Alta enim quæque debent multis audientibus contegi, & vix paucis aperiri. Hinc namque per ſemetipſum veritas dicit, Luc. 12. *Quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illi in tempore tritici menſuram?* *Cōcio auditorū captui accōmodanda eſt.* Per menſuram quippe tritici exprimitur modus Verbi; ne cum anguſto cordi incapabile aliquid tribuitur, extra fundatur. Hinc Paulus 1. Cor. 3. *Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus; tanquam paruulis in Chriſto, lac vobis potum dedi, non eſcam.* *Exod. 34.* Hinc Moſes Exod. 34. Coruſcantem coram populo faciem velat, quia nimirum turbis claritatis intimæ arcana non indicat. Hactenus Gregorius.

Ioanni Euangeliſtæ Apocal. 11. dicitur; Metire templum, & altare, & adorantes in eo. In quem locum Richardus *Richardus Victorinus.* Victorinus in Apocalypſin ſcribit hūc in modum: Hoc templum ſiue altare metiri præcipitur quiſquis actiuis, ſiue contemplatiuis verbum eruditionis miniſtrare, ſecundum vtrorumque capacitatem admonetur, &c. Templum igitur concionator metiatur, & altare, & adorantes in eo, antequam cōcionem aggrediatur; hoc eſt, auditorum perſonas, mores, dignitates, ſtatus, officia, peccata, virtutes, diligenter conſideret. Diuerſi enim hominum ſtatus, diuerſas exigunt exhortationes. Ita obſeruat egregius concionator Gregorius, cum altero Gregorio Nazianzeno, in prologo tertiæ partis Paſtoralis. Vt longè (inquit) ante nos reuerendæ memoriæ Gregorius Nazianzenus docuit, *D. Gregor.* non vna eademque cunctis exhortatio congruit. *Non cōgruit omnibus eadē exhortatio & cōcio.* Quia non cunctos par morum qualitas attingit. Sæpe namque alijs officiunt, quæ alijs proſunt. Quia & plerumque herbæ, quæ hæc animalia enutriunt, alia occidunt; & leuis ſibilus equos mitigat, catulos inſtigat; & medicamentum, quod hunc morbum imminuit, alteri vires iungit; & panis qui vitam fortium roborat, paruulorum necat. *Pro qualitate auditorū, formari debet ſermo cōcionatorū.* Pro qualitate igitur audientium formari debet ſermo doctorum; vt & ſua ſingulis congruant, & tamen à communis ædificationis arte nunquam recedat. Hæc ille. His ſimilitudinem adiungit, ex citharæ petitam fidibus, quas non eodem modo pulſat citharædus, ſed vario. Quid (inquit) ſunt intentæ mentes auditorum, niſi vt ita dixerim quædam in cithara tenſiones ſtratæ chordarum? quas tangendi artifex, vt nō ſibimetipſi diſſimile canticum faciant, diſſimiliter pulſat. Et idcircò chordæ cōſonam modulationem reddunt, quia vno A quidem plectro, ſed non vno impulſu feriuntur. Vnde & doctor quiſque vt in vna cunctos virtute charitatis ædificet; ex vna doctrina, non vna eademque exhortatione corda tangere audiētium debet, &c. Lege Gregorij Nazianz. Apologeticum.

Obſerua præterea verba illa: *Cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit aream ſuā, & congregabit triticum in horreum ſuum; paleas autem comburet igni inextinguibili:* B Origenem moraliter de tentationibus exponere homil 20. in Lucam. *Tentationes Origenes.* Vt enim vento, à tritico graui, leues ſeparantur paleæ; ſic tentationibus, ab ijs, qui ſolida præditi ſunt virtute, diſcernuntur, veluti leues paleæ, homines inconſtantes. Exiſtimo (ait Origenes) tentationes pro vento intelligi, quæ confuſo credentium aceruo, alios C paleas, alios triticum eſſe demonſtrant, &c. Caue ne palea ſis leuis, flatuque tentationis à diuina gratia abripiaris. Conſtantia inſtar tritici grauis eſto, in horreum cæleſte recondendi. *Paleæ viri ſunt inconſtātes, quas tētationum ventus abripit.* Conſonāt huic loco verba illa Magni Gregorij, lib. 11. Moral. cap. 22. Quid eſt homo niſi foliū qui tentationis vento rapitur, & deſideriorum flatibus leuatur? Mens quippe humana quot tentationes patitur, quaſi tot D flatibus mouetur. Quia ergo tot tentationum flatibus eleuatur, & ducitur, rectè folio homo comparatur. Vnde bene per Iſaiam 64. dicitur. *Cecidimus quaſi folium vniuerſi, & iniquitates noſtræ quaſi ventus abſtulerunt nos, &c.* *Iſai. 64.* Chryſoſt. hom. 11. in Matt. *D. Chryſoſt.* Nemo palea ſit, nemo fide fluctuans, nemo cogitationibus prauis obnoxius, vbilibet ab illis iactandus. Si enim in frumenti ſoliditate permanſeris; etiamſi tri E bulatio irruat, nihil dabit incommodi. Siquidem in area iacens frumentum; rapidæ etiam curruum rotæ nihil comminuunt prorſus, &c.

Ad hęc, probi viri triticū Chriſti ſunt, iuxta illud quod recitat D. Hieronymus

in

in Catalogo de ſcriptoribus Eccleſiaſticis D.Ignatij præclarũ dictum, cum iam ad beſtias damnatus eſſet, rugienteſque audiret leones: Frumẽtum Chriſti ſum; beſtiarum dentibus molar, vt panis mundus inueniar. Impij vero, vt Chryſoſtomus ait homil.11. in Matth. paleæ ſunt, beſtiarum rationis expertium, hoc eſt ratione carentium cupiditatum cibus. Hic (ait Chryſoſtomus) homines pabulum efficiuntur irrationabilium paſſionum; ſicut paleæ ab irrationabilibus vorantur animalibus. Et ibi rurſus, id eſt, in tartaro, eſca erunt ignium, &c. Inſatiabiles beſtiæ libido, auaritia, iracũdia, odiũ, cæterique affectus huiuſmodi beſtiales, nonne ſic libidinoſis, auaris, iracundis, odioque percitis hominibus, vt paleis paſcuntur? Iam vero immanis beſtia diabolus, quibus alijs paſcitur paleis, quam hominibus impijs? In quem ſenſum D. Gregorius Magn. moraliter exponit verba illa Iſaiæ 11. *Leo ſicut bos comedet paleas*; Iob capite 4. ad illa verba: *Fœnum ſicut bos comedet*. Cum Iſaias cerneret (ait Gregorius) vitam peccantium ab antiquo & inſatiabili hoſte deuorari, ait: *Leo ſicut bos comedet paleas*. Quid autẽ fœni palearũque nomine, niſi vita carnalium ſignatur? &c.

Probi viri triticũ ſunt D.Ignatius

D.Chryſ.

Improbi paleę ſunt, quibus beſtiales cupiditates, ipſaque atrox beſtia diabolus paſcuntur.

D.Gregor.

Dum viuũt, belluas, ideſt, affectus prauos, & malum Dæmonem paſcunt impij; poſt obitum paſcent flammas. *Ignis* (ait Auguſtinus tract.4. in Ioannem) ante eum præibit: *Et in circuitu eius tempeſtas valida*. Pſalm.49. Tempeſtas illa tollere habet, totam paleam de area, quæ modo trituratur; & ignis incẽdere habet, quod tẽpeſtas abſtulerit, &c. Sed qualis ignis? nempe ſempiternus. Nec enim vt paleæ

D. Auguſt. Paleę cõburenda igni ſempiterno. Pſal.43.

A modico igne penitus abſumuntur, ita apud inferos impij tartareo igne abſumẽtur, quin potius tàm flammæ, quàm paleæ erunt ſempiternæ. Quemadmodũ ſuperæ Solis, ita inferę tartari flammę, ſunt perpetuæ. Vnde Chryſoſtomus hom.11. in Matthæũ. Tartari (inquit) ignis neſcit extingui. Et quomodo (inquit) inextinguibilis perſeuerat? Nonne cernis Solẽ iſtum ſemper ardentem, & nunquã prorſus extinctum? &c. Non erit ille palearũ ignis qui facile quidem concipitur, mox extinguitur, ſed palearum immortalium B immortales erunt flammæ. Facile tàm animo, quàm corpore, veluti à paleis concipientur; at (quod animus vehementius horret) nunquam extinguentur.

D.Chryſ.

Vt flamma ſolis nũquã extinguuntur ita flamma tartari.

Alterum è duobus elige, aut in triticũ conuertere, cæli horreo dignum; aut in æternũ ignem, ſi palea vis eſſe, abi. Propterea in area es, vt in triticum conuertaris. Licet enim (ait Chryſoſtomus hom. 11. in Matth.) quandiu hic degimus, de palea in frumentum mutari: ſicut contra multi ex tritico in paleam degenerarũt, &c. Eodem loco Chryſoſtomus. Frumen C tum (inquit) paleis menſura quidem minus eſt, ſed natura pretioſius, &c. Eũdem in modum nunc impij honorum, diuitiarumque menſura, multos iuſtos ſuperant: à iuſtis tamen maiori diſtant interuallo quàm à tritico paleæ. Maiores menſura paleæ ſunt, ſed triticum multò eſt pretioſius. Si triticum es, ne degeneres in paleam; ſi palea es, in triticũ diuina Metamorphoſi te trãſmuta, vt flammas euadas perpetuas, horreoque cæleſti recondaris.

D.Chryſoſt.

Palea poteſt in triticum conuerti, quandiu in area eſt.

Paleę menſura maiores ſunt tritico, ſed triticum eſt pretioſius.

CAPVT XII.

De baptiſmo Chriſti Opt. Max.

MATTH. III.

TVnc venit IESVS à Galilæa in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo: Ioannes autem prohibebat eum, dicẽs: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Reſpondens autem IESVS, dixit ei. Sine modo: Sic enim decet nos

nos implere omnem iuſtitiam. Tunc dimiſit eum. Baptizatus autem Ieſus, confeſtim deſcendit de aqua. Et ecce aperti ſunt ei cœli. & vidit Spiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, & venientem ſuper ſe. Et ecce vox de cœlis, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

MARCVS I.

ET factum eſt: in diebus illis, venit Ieſus a Nazareth Galilææ: Et baptizatus eſt a Ioanne in Iordane. Et ſtatim aſcendens de aqua vidit cœlos apertos, & Spiritum tanquam columbam deſcendentem, & manentem in ipſo. Et vox facta eſt de cœlis. Tu es filius meus dilectus, in te complacui.

LVCAS III.

FActum eſt autem, cum baptizaretur omnis populus, & Ieſu baptizato, & orante, apertum eſt cœlum: Et deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie, ſicut columba, in ipſum. Et vox de cœlo facta eſt. Tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi. Et ipſe Ieſus erat incipiens, quaſi annorum triginta, vt putabatur filius Ioſeph.

IAM fulgebat ſplendidum auroræ aſtrū Ioannes baptizans, ad pœnitentiam Iudæos excitans, viamque in ſolitudine præparans. Sol verò clariſſimus Chriſtus ſub nube adhuc occultabat radios: & hominibus ignotus, admirabilem traducebat cum matre vitam in oppido Nazareth. Venturum Ioannes prædicabat: ille verò latebat. Appetente tandem ad hanc rem conſtituto tempore, Nazaretha proficiſcitur, ad Ioānem in Iordane baptizantem venit, & inter cęteros, non tamen, vt cæteri abſque ſignis, ſed ſtupendis adhibitis miraculis, baptizatur: populoque a Patre, & Spiritu ſancto indicatur.

Chriſtus ex ciuitate Nazareth ad Ioannē venit.

Antequam, quæ de hoc baptiſmo Domini literis Euangeliſtæ conſignarunt, A explanemus, inueſtigare baptiſmi tempus operę pretium erit. Quoto ętatis ſuę anno, Dominus fuerit a Ioanne baptizatus vocatum eſt in controuerſiam. Sunt ea de re diſcrepātes ſententiæ. Prima eſt Cardinalis Caietani, Lucæ 3. Aetas (inquit) Ieſu tempore baptiſmi, a ſolo Luca deſcribitur, propè inchoationem trigeſimi anni, &c. Exiſtimat ergo Caietanus baptizatū Dominum prope inchoationem trigeſimi anni: hoc eſt, antequam trigeſimum annum inchoaret, cum vigeſimum nonum iā ad finem perduceret. B hæc tamen opinio conſuetudini Eccleſiæ aduerſatur, quæ baptiſmum Chriſti ſexto die Ianuarij celebrat. Chriſtus autem iuxta hanc ſententiam prope menſem Decēbrem quo annum vigeſimumnonū abſoluebat, & trigeſimum inchoabat, eſt baptizatus.

Caietanus.

Quoto ætatis anno, Dominus baptizatus ſit?

Secunda eſt D. Epiphanij Hæreſi 51. quę placuit Ianſenio. Erat (ait) Chriſtus annorum

D. Epiphan.

Digitized by Google

annorum viginti nouem,& menſium decem, cum ad baptiſmum venit. Sed ex hac opinione ſequitur, Chriſtum baptizatum menſe Octobri. Etenim vigeſimũ nonum annum menſe Decẽbri,quo natus eſt,expleuit. Si decem menſes adiungas in Octobrem baptiſmũ incidet. At Eccleſia ſexta Ianuarij die Chriſtum baptizatum vult.

D. Hieron. Tertia eſt D. Hieronymi Ezechiel 1. Dominus (inquit) triginta annos habẽs ad baptiſmum venit. *Origenes.* Origenes quoque homilia 1. in eundem Prophetam, trigeſimo anno ait in baptiſmo fuiſſe Chriſto cœlos reſeratos. *D. Gregor. Nazianz.* Nazianzenus Oratione 39.& 40. trigeſimo (ait) anno Dominus baptizatur. *D. Thomas.* D. Thomas tertia par. quęſt. 39. art. 3. Chriſtus (inquit) conuenienter fuit in trigeſimo anno baptizatus. Theophylactus: Cum triginta annorum eſſet Dominus baptizatus eſt,&c. Idem aſſeritur capitulo 20. inter capitula græcarum ſynodorum, quę Martinus Bracarenſis Epiſcopus collegit in fine tom. 1. Conciliorum. Capitulum, ſiue Canõ eſt eiuſmodi. Si quis triginta ætatis ſuę annos non impleuerit, nullo modo presbyter ordinetur, etiamſi valde ſit dignus; quia, & ipſe Dominus, trigeſimo anno baptizatus eſt, & ſic cępit docere, &c. Non docent hi patres an Chriſtus expletis annis triginta ſit baptizatus, an verò antequam eſſent expleti.

D. Chryſoſt. Euthym. Eſt quarta ſententia Chryſoſtomi, quẽ ſequitur Euthymius, poſt annum trigeſimum baptizatum. Cur poſt trigeſimum annum (ait Chryſoſt. hom. 10. in Matt.) Chriſtus venit ad baptiſmum? &c. Sentire videtur, Chriſtum baptizatum cum iam trigeſimum expleuiſſet annum. *D. Bernar.* Bernardi quoque ſermon. 1. de Epiphania hęc ſunt verba eidem ſententiæ conſentanea. Cum Chriſtus iam triginta annorum tempus exegiſſet in carne; inter populares turbas ad baptiſmum Ioãnis venit. *D. Ignatius.* Adde D. Ignatium qui ad Trallianos epiſtola 5. ſic ſcribit. Expletis tribus annorum decadibus (ideſt triginta annis) baptizatus eſt Dominus, &c. Quæ latina verba planè oſtendunt Dñm expleto iam anno trigeſimo baptizatum eſſe. Sed conſulamus gręca. Gręca hæc ſunt. καὶ τρεῖς δεκάδας ἐτῶν πολιτευσάμενος, ἐβαπτίσθη, verbum verbo ſic reddes: Et tres decadas annorum cum vixiſſet, vel conuerſatus eſſet, vel ſuo munere functus eſſet, baptizatus eſt. Non eſt hic explendi verbum. Ait Ignatius Chriſtum baptizatum poſt tres annorum decadas, non adiũxit omnino expletas. Ita vt intelligi poſſit, baptizatum eſſe poſt tres annorũ decadas, non omnino integras. E Quem in modum Chryſoſtomus quoq; & Bernard. intelligi poſſunt. Non enim Mathematicorum loquuntur more.

Præter has, eſt quinta opinio, quę prę cæteris mihi placet, videlicet, Chriſtum Opt. Max. baptizatum cum annum trigeſimum agere incipiebat. Pro ea citantur Euſeb. verba, lib. 1. hiſtorię Eccleſiaſticę capit. 10. *Euſebius.* Chriſtus (inquit) quando iam D trigeſimum ætatis ſuæ annum agere incipiebat, ad Ioannem ſe contulit, vt lauacro baptiſmatis tingeretur, &c. Similiter verba, D. Irenęi lib. 2. c. 39. *Irenæus.* Ad baptiſmũ (ait) venit Chriſtus, nondum, qui 30. annos ſuppleuerat, ſed qui inciperet eſſe tanquam 30. annorum. Ita enim Lucas poſuit; Ieſus autem erat, quaſi incipiens 30. annorum, &c. Attamen Euſebij verba gręca eadem ſunt, quæ Lucę, ἀρχόμενος ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα; ideſt, incipiens quaſi annorum 30. *Chriſtus cũ ad baptiſmum venit trigeſimum annum inchoabat.* C D. quoque Irenęus non ſatis perſpicuè loquitur. Hanc ſententiam ſequitur Lyran. Luc. tertio. Onuphrius in faſtis anno vrbis 786. Lucidus libr. 7. capit. 2. Pererius libr. 11. In Danielem, & alij. *Lyranus. Onuphrius. Lucidus. Pererius. Carthuſian.* Lyranus verò Lucę 3. Communiorem doctorum appellat. Et Dionyſius Carthuſian. Chriſtus (inquit) iam vigeſimum nonum annum compleuerat, trigeſimumque inceperat, habens B de illo tredecim dies, ſecundum expoſitores communiter, &c.

Opinio ſequenda. Reſpõdemus ergo propoſitæ quęſtioni, Chriſtum baptizatum à Ioanne, cum iam vigeſimum nonum ætatis ſuę annũ exegiſſet, & trigeſimum per dies tredecim eſſet ingreſſus. Exegit enim vigeſimum nonum annum 25. die Decembris, qua eſt natus. Baptizatus verò eſt ſexta die Ianuarij, poſt dies tredecim, anni trigeſimi initio. A Verba D. Luc. quibus ætatem hanc ſignificauit, infra exponemus.

Tertullian. Tertullian. libr. 1. aduerſus Marcionẽ, capit. 15. ſcribit, Chriſtum anno 12. Tiberij Cęſaris reuelatum; videlicet in baptiſmate. Id verò falſum eſſe, ex Euangelio D. Lucæ ſatis conſtat. Etenim anno 15. Tiberij Ioannes baptizare cœpit; non

nō ergo anno 12. eiuſdem Imperatoris, Chrs per baptiſmū reuelatus eſt. Ambigitur ergo, quoto Tiberij Imperat. anno Chrs Rex a Patre, & Spū ſancto hominibus fuerit oſtēſus? Reſpōdemus cum Euſeb. lib. 1. hiſt. eccleſ. c. 10. Oſtēſū Chrm anno 15. imperij Tiberij Cęſaris, quo Ioannes baptizare cępit. Cū (ait Euſeb.) Tiberius 15. imperij ſui annū, & Pilat. quartū ſuę pręfecturæ ageret, Seruator noſter ad Ioannē, vt lauacro baptiſmatis tingeretur, ſe contulit, &c. Eod. anno 15. Tiberij, cępit baptizare Ioānes, vt Luc. docet c. 3. Natus eſt aūt Dñs anno Auguſti Cæſaris 42. a quo vſq; ad 15. Tiberij ætatis Chri anni numeratur. Etenim Auguſtus 56. annos ſceptrū orbis tenuit; reſtant ergo ex Auguſti imperio ætatis Chriſti anni fere 15. quos ſi adiungas alijs fere 15. Tiberij: ſummam efficies memoratam.

Euſeb. *Aetas Chriſti.*

Quo menſe ſit baptizatus Dom.

De mēſe pręterea, & die baptiſmi ambigitur. Sexta Ianuarij die baptizatum Dñm tradit Eccleſia in officio Epiphanię ad Magnificat: Tribus (inquit) miraculis ornatū diē colimus. Hodie ſtella Magos duxit ad pręſepium; hodie vinū ex aqua factum eſt ad nuptias; hodie in Iordane Chrs baptizari voluit. Id, ꝙ in hymno repetit a Sedulio cōpoſito. Docet ergo Eccleſia in 6. Ianuarij diē, hæc tria incidiſſe diuerſis annis; in primis Magorum adorationē, deinde baptiſmum, poſtea aquæ in vinum mirabilem tranſmutationem.

Ianſenius. Pererius. Toletus. Car. Baron. An inciderint in ſextam diem Ianuar. Magorum adoratio, baptiſmus Chriſti & aqua in vinum conuerſio.

Nonnullis tamen ætatis noſtræ doctiſſimis ſcriptorib. Ianſen. in Cōcor. Perer. in Dan. Tolet. in Ioan. Cardin. Baron. in Annal. ſentētia hęc minime placet. Et quidē non leue eſt argumentū, quo non leuiter refutatur. Nā ex ea efficitur Chriſtum poſt baptiſmum, vnius anni ſpatio, neq; miraculum vllum perpetraſſe, neq; conciones habuiſſe. Primū enim miraculum in nuptijs fecit; a baptiſmo autem ad nuptias vſque, annus integer interfluxit. Credibile verò non eſt, Dñm in baptiſmo patris voce cęleſti, Meſſiam declaratum, in ſilentio, & ſine miraculis, integrum annum tranſegiſſe. Pręſertim cum D. Petr. Act. 1. dicat concionari cœpiſſe poſt baptiſmū. *Oportet* (inqt) *ex his viris, qui nobiſcū ſunt cōgregati in omni tēpore, quo intrauit, & exiuit inter nos, Dominus Ieſus, incipiens a baptiſmate Ioannis, &c.* Quod ſi obijcias Eccleſię ſententiā; reſpondebūt, Eccleſiam tria illa miracula, 6. Ianuarij die celebrare, atq; ideo ſic loqui, ac in eandē diem incidiſſent. Atque hunc eſſe verborum ſenſum; hodie vinum ex aqua factū eſt: hodie Chriſtus baptizari voluit, id eſt, hodie hæc celebrantur. Quemadmodum quanuis feſtū Pētecoſtes eadē ipſa die non celebretur, qua Spiritus ſanctus Apoſtolos afflauit, dicitur tñ in oratione: Deus qui hodierna die corda fideliū A ſancti Spiritus illuſtratione docuiſti, &c.

D. Epipha.

Pręterea D. Epiph. hæreſi 51. teſtatur Chrm baptizatū a Ioanne mēſe Nouembri, aquā verò in vinū mirabiliter cōuertiſſe non ſexta, ſed quinta die Ianuarij. Quapropter (inquit) etiam multis locis, vſque in hanc diem, hoc fit, quod tunc factū eſt diuinum ſignū, in teſtimoniū incredulis; velut teſtantur in multis locis fontes, ac fluuij in vinum conuerſi, &c.

Rupertus. D. Bernar. Tria illa miracula in ſextā Ianuarij inciderunt diem. D. Chryſol. D. Maxim. Rabanus. Innocent. Albinus. Magiſt. hiſt. D. Thom. Caietanus. Simon de Caſſian.

B Priorē tñ opinionem Rupert. lib. 3. de diuinis offic. c. 24. grauiſſimis verbis aſſerit. Tria hæc (inquit) vna die celebrata eſſe ſecundū ſanctæ Eccleſ. autoritatē negare non poſſumus, &c. D. Bern ſerm. 1. de Epiph. Nec ſola hęc (ait) apparitio, ſed altera quędā (ſicut a Patrib. noſtris accepimus) hodie celebraī, quę etſi longo poſt tēpore facta creditur hoc ipſo die, &c. Et ſerm. 2. Tres apparitiones Domini legimus, C vna quidem die, ſed non vno tēpore. i. non eodem anno factas, &c. D. Chryſolog. ſer. 57. Chriſtus diuerſo tempore, vno, eodēq; die Magorum munere, aquæ mutatione, atq; patris voce Deus trino teſtimonio noſcitur. Fitq; de trina oſtenſione Chriſti, Epiphania vna, & ſacrata ſolēnitas, &c. Lege ēt ſerm. 160. eiuſdem Chryſol. & Aug. ſer. 1. de Epiph. D. Max. hom. 6. de Epiph. D Sicut poſteritati ſuæ fidelis mādauit antiquitas, hodie ſeruator a Chaldęis eſt adoratus: hodie fluēta Iordanis benedictione proprij baptiſmatis conſecrauit: Hodie inuitatus ad nuptias aquas vertit in vinū, &c. Idē repetit eadē hom. Idem ſentit Raban. lib. 2. de inſtit. cleric. c. 32. Innoc. 3. ſum. Pont. ſerm. 1. de Epiph. Albin. Flacc. ſiue Alcuin. præceptor Mag. Car. in lib. de offic. eccleſ. ca. de baptiſ. Chriſti, Magiſt. hiſt. c. 37. E Caietan. Ioan. 2. D. Thom. eodem loco, & alij. Libet Simonis Caſſ. verba hac de re aſcribere, lib. 5. c. 1. Chriſtus (inquit) a die ſui baptiſmatis, vſque ad eundem diem reuoluto anno nullū miraculū fecit. Nemo aūt in hoc quod dico ſe fallat: quoniam

autoritas ſanctæ matris Eccleſiæ longa conſuetudine roborata hoc aſſerere me compellit. Quę illud ſolũ quãuis nõ per ſcripturã declaratum, inconſuetudinẽ inuariabilem ſuſcepit, quod a geſtis, & moribus Apoſtolorũ, atq; diſcipulorũ, ipſa in ſuo ortu, & inchoatione cognouit. Eo agitur die, quo Saluator baptizatus eſt, anno reuoluto, Eccleſia infallibiliter hoc nobis tradẽte, fecit miraculũ initium miraculorũ. Hęc grauis, & antiquus autor.

Hanc ſententiam perſpicuè Eccleſiæ verba ſignificant ei, qui tergiuerſari nolit. Quorſum enim Eccleſia vno, eodẽque die, illa celebraret, quæ eodẽ die acta eſſe non putaret? Nunquid deerant dies diuerſi, qui his miraculis celebrandis deſtinarentur? Immo illo eodem die eſſe peracta aſſerit, celebrat vero diuerſis dieb. Scilicet, ipſo Epiphanię ſacro die, Magorum aduẽtum; in octaua Epiphanię baptiſmũ; dominica ſequenti aquæ in vinũ tranſmutationẽ. Quid igitur opus erat, affirmare eodẽ die eſſe peracta, ſi diuerſis contigerant? Eccleſiã ſequor, quæ manifeſtè loquitur, nec indiget expoſitore; hanc opinionem illa elegit, eandem ego eligo.

Soluitur argument.

Neque verò Achilles ille, qui alteram tuetur me terret, victus enim olim iam eſt a D. Thoma, & Card. Caiet. quorum verba accipe.

D. Thom.

D. Thom. Ioan. 2. In primo (inquit) anno a baptiſmo ad nuptias, nihil aliud legitur Dominus feciſſe, niſi qđ dicitur Matt. 4. de ieiunio in deſerto, & de tentatione, & ea, quæ cap. 1. refert Ioãnes de teſtimonio Baptiſtę, & conuerſione diſcipulorum. A nuptijs autem cœpit publice prędicare, & miracula facere, vſque ad paſſionẽ, &c.

Caietanus.

Caieta. verò Ioan. 1. Rõni (ait) conſentaneũ eſt, vt annum, qui inter baptiſmũ, et nuptias interceſſit, exegerit Chrs docẽdo priuatim, & cõuerſando ſæpe cum Ioãne, vt frequens de ipſo teſtimoniũ redderet. Et ipſe Chriſtus inchoaret docendo priuatim, mõſtrare, qui erat, &c. Rupert. quoq; Ioan. 1. ait, Dñm primo anno ſeorſũ aliquos docuiſſe; publica vero prædicatione, non adeo turbis innoteſcere voluiſſe. Chriſtus ergo poſt baptiſmum, non ſtatim ad concionandũ aggreſſus eſt: prius in vaſtam ſolitudinem ſe recepit, in qua quadraginta dierũ ieiunium ſeruauit. Deinde Nazaretham ad intemeratam Virginem redijt. Poſtea ſæpè ad Ioannem venit: tandem teſtimonio ipſius celebratus, populum docere, & diſcipulos cępit vocare. Adde Chrm baptizatũ eſſe ipſo anni 30. initio, voluiſſe verò prius annũ 30. cõplere; vt perfecta cõpletaq; ætate publicum cõcionãdi munus aggrederẽt. Annus. n. 30. doctoris muneri cõgruẽs eſt. Vt infr. c. 14. huius libri oſtenditur. Non obſtãt his verba D. Petr. Act. 1. Petrus. n. ſe explicat Act. 10. A *Vos* (inquit) *ſcitis, quod factũ eſt verbũ per vniuerſã Iudæã, incipiens. n. a Galilæa poſt baptiſmũ quod prædicauit Ioãnes, &c.* Nõ loquitur Petrus de baptiſmo illo Ioãnis ſingulari, quo Chrs eſt baptizatus a Ioãne, ſed de baptiſmo, quẽ ille prędicabat, poſt quem incepit Chrs publice in Galilęa magna hominũ admiratione concionari. D. Epipha. opponimus Eccleſię Rom. autoritatẽ, & cõſuetudinẽ, quę nõ mẽſe Nouẽbr. B ſed Ianuario Chri baptiſmũ celebrat, ſimulq; cũ baptiſmo Magorũ adorationẽ, & mirabilẽ aquę in vinũ trãſmutationẽ. Eandẽ opponimus Chryſoſt. qui Ioã. 2. arbitrat, Chrm paucis dieb. ante Paſcha illud baptizatũ, cuius Ioannes eo cap. meminit. Et Theophylacto, qui idem ſentit.

D. Auguſt.

D. Auguſt. ſer. 154. de tempore aſſerit Chriſtum Dñm die dñica baptizatũ, die quoq; dñica aquam in vinum conuertiſ- C ſe. Venerabilis (ait) eſt hic dies, qui dominicus dies, & dies primus, atq; perfectus eſt, & dies clarus, in quo viſa eſt prima lux, in quo tranſgreſſi ſunt filij Iſrael mare rubrum ſiccis pedibus; & in quo pluit manna filijs Iſrael in deſerto, in quo Dominus baptizatus eſt in Iordane; quo vinum de aqua in Cana Galilææ factũ eſt: quo benedixit Dñs quinque panes, quib. ſatiauit quinque milia hominum; in quo D reſurrexit: & Spiritus ſanctus deſcendit ad Apoſtolos: in quo ſperamus ad iudicium venturum, &c.

Dies Dominica, multis rebus illuſtris.

Attamen, cum vinũ ex aqua ſit factũ in nuptijs, elapſo anno poſt Chriſti baptiſmũ eadem baptiſmi die, ſcilicet ſexta Ian. fieri non poteſt, vt baptiſmus, & aquę in vinum tranſmutatio, in diem Dominicam inciderint. Nã ſexta Ianuarij dies non poteſt dominica eſſe, duob. proximis annis, quorũ alter al- E terũ cõſequtur. Vel igitur baptiſmus, vel aquę tranſmutatio ex die Dominica excludatur neceſſe eſt. Lucid. Mathem. libr. 7. ca. 2. Chriſtum non die Dominica, ſed feria ſexta baptizatũ colligit. Ad verba Euangeliſtarum explanãda accedamus.

Lucidius.

Tunc

Tunc venit Ieſus a Galilæa in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo.

Baptizatur in Iordane fluuio a Ioanne populus, ab eodẽ voluit quoq; p ſua admirãda humilitate baptizari Dñs. Ab oppido igitur Galilęæ Nazareth profectus ad Iordanẽ venit. Profectum aũt a Nazareth Galilææ Marc. docet c. 1. *Venit* (inqt) *Ieſus a Nazareth Galilææ, &c.* In illa. n. ciuitate cũ admirabili matre admirabilis filius ſanctiſſimã agebat vitã. Cũ vero ad Ioanẽ accederet, ſtupefactus ille in hæc verba prorupit: *Ego a te baptizari debeo, & tu venis ad me?* Græcè ἐγὼ χρείαν ἔχω, ideſt, Ego indigeo, opus habeo, debeo a te baptizari; tu vero meo baptiſmo non indiges. Aequius ergo eſt, vt ego baptizer a te, quam vt tu ò totius fons puritatis, baptizeris a me. Simile illud eſt Petri Ioan. 13. *Domine tu mihi lauas pedes?*

Marc. 1.

Quomodo Ioannes indiguerit baptiſmo Chriſti.

Gloſ. interlin. verba hæc: *Ego a te debeo baptizari;* ſic explicat; debeo ab originali peccato mundari, quia tu es Agnus Dei qui tollis peccata mundi: & Theophylã. Opus (inquit) habebat Ioannes baptizari a Dño, vtpote ab Adã deſcendẽs. Nam & ipſe cõtraxerat ex inobediẽtia inquinamentũ, &c. Verum quidẽ eſt Ioannem peccatũ cõtraxiſſe originale; attamen falſum eſt baptiſmo Chriſti indiguiſſe, vt ab ipſo peccato expurgaret. In vtero, n. matris Spũ ſancto repletus eſt, vt Angelus Luc. 1. affirmat; & a peccato originali liberatus. Quod ſi in vtero liberatus nõ fuiſſet, circunciſio id præſtitiſſet. Itaque baptiſmo Chriſti non habuit opus, vt a peccato originis eriperetur; ſed vt Chriſti charactere notaretur, & gratiam conſequeretur ampliorem.

Rogabit aliquis: Nũ fuerit Ioãnes baptizatus a Chriſto? Reſpondet Abulenſ. Matth. 3. q 78. Veriſimilius eſſe non fuiſſe baptizatũ. Res eſt incerta vt Caiet. putat. D. Thom. 3. p. q. 38. art. 6. ad 3. ait baptizatũ in Spũ a Chro; de baptiſmo aquæ nõ loquitur. Similiter Autor Imperfecti hom 5. in Matt. Sine mõ (inquit) oſtẽdit, quia poſtea Chriſtus Ioannẽ baptizauit; quis in ſecretiorib. libris manifeſtè hoc ſcriptũ ſit. Et Ioãnes quidẽ baptizauit illũ in aqua, Ille aũt Ioannẽ in Spũ, &c. D Thom. illo ar. 6. ſic ſcribit. Ad tertium dicendũ, quod ſicut Chryſoſt. (ideſt Autor perf.) dicit ſuper Matth. per hoc, q Chriſtus Ioanni dicenti: *Ego a te debeo baptizari:* Reſpõdit: *Sine modo;* Oſtẽditur quod poſtea Chriſtus baptizauit Ioannẽ. Et hoc dicit in quibuſdã libris apocryphis manifeſte ſcriptũ eſſe. Certum tamen eſt, vt Hieron. dicit ſuper Mat. quod ſicut Chriſtus fuit baptizatus in aqua a Ioanne, ita Ioannes a Chriſto erat in Spũ baptizandus. Matthæi quoq; cap. 3. ait ſm Chryſ. ideſt Autorem Imperfecti, Ioannem baptizatũ a Chriſto, non ſolum baptiſmo flaminis, ſed etiam aquæ. D. Hieron. Mat. 3. in ſpiritu baptizatum fatetur. Pulchre (inquit) dixit Chriſtus: *Sine modo:* vt oſtẽderet, Chriſtum in aqua a Ioanne, Ioannem à Chriſto in ſpũ baptizandum, &c. Et Damaſcen. lib. 4. fidei, ca. 10. Ioannes (ait) & impoſita diuino Domini capiti manu; & ſuo ẽt cruore baptizat⁹ eſt, &c. D. Greg. Naz. orat. 39. verſus finẽ, de hoc Chriſti ad baptiſmum acceſſu agens, ſic concludit; ſciebat Chriſtus paulò poſt futurum, vt ipſe Baptiſtã baptizaret, &c. Videbitur ergo ſentire, Ioannẽ a Chriſto baptizatum. Attamen incertum eſt, loquatur ne de baptiſmo aquæ, an ſpiritus tm. Nicetas. n. in cõmentarijs huius loci, verba hęc de baptiſmo ſpirituali intellexit. Sic. n. illa exponit: Exploratum habebat Dñs fore vt exiguo poſt tẽpore Baptiſtã per ſacroſancti ſui verticis contactũ, & Spũs ſancti aduentũ ablueret, &c. Lege D. Cyril. lib. 2. theſauri cap. 4. in fine, vbi ait Chriſtum baptiſmum Ioannis in aliud tempus diſtuliſſe.

Abulenſis. An Ioãnes ſit baptizatus a Chriſto.

D. Thom.

Autor imperf.

D. Hieron.

Damaſcen.

D. Gregor. Nazianz.

Sine modo, ſic nos decet implere omnem iuſtitiam.

Minimè decorũ videbatur, totius gratiæ puritatiſq; fontem Chriſtum baptizari. Chriſtus decorum eſſe indicat, his verbis: Sine modo, ideſt: Omitte Ioãnes hanc piam recuſationem, patere me a te baptizari. Sic enim decet, ſic decorum eſt, nos implere omnẽ iuſtitiam; Aduerſus indecentiam (ait Chryſoſtom. hom. 13. in Matth.) contrarium eius oppoſuit Dominus. Ac ſi diceret: Nonne illud vt quoddã indecens refugis, & idcirco me prohibes? Propterea ergo dimitte, quia eſt vtique decentiſſimum, &c.

D. Chryſoſ.

Multiplici ſenſu exponitur hic locus. D. Chryſoſtomus omnem iuſtitiam, om-

nia legis præcepta ait ſignificare: Hoc verò legalium operum extremum fuiſſe putat. Legem enim poſt hoc baptiſma ſolutam vult, & eodem omnem legis iuſtitiam, ideſt, omnia mandata impleta, vſq; ad extremum, homil. 10. in Matthęũ. Virilem (inquit) Chriſtus expectauit ætatem; per quod omne tempus iuſtitiam legis impleuit; ac demum venit ad baptiſma, quaſi cumulum illud cunctis obſeruationibus legis imponens. Quod enim hoc poſtremum fuerit ex operibus legalibus, audi quid loquatur. Sic (inquit) decet nos implere omnem iuſtitiã. Hoc eſt, omnia iam legitima compleuimus, nec vllum tranſgreſſi ſumus aliquando mandatum; vnum deeſt: oportet etiã iſtud adiungi. Sicque a nobis iuſtitia omnis implebitur. Iuſtitiam vero appellat complementum cunctorum mandatorũ. Hæc ille. Dixerat paulò ante idem Chryſoſtomus. Dominus legem erat ſoluturus poſt illud baptiſma. At verò Chriſtus legem veterem non protinus poſt baptiſma; ſed multo poſt in morte ſoluit. Non fuit ergo extremum legalium operũ baptiſma Chriſti; multa alia poſtea legalia opera, ad mortem vſque geſſit.

1. ſenſus.

Quod ſi quæras: An baptiſma illud fuerit legale, ideſt, veteris legis opus, vt vult Chryſoſtomus? Reſpondemus, nõ fuiſſe legis veteris opus, hoc eſt, præceptum in lege veteri a Moſe promulgata. Dici tamen a Chryſoſtomo legis veteris opus, quia lege veteri durante factũ eſt. Quem in modum explicari poſſunt verba illa Origenis lib. 5. in epiſt. ad Rom. capit. 6. Chriſtus a Ioãne refertur baptizatus, nõ eo baptiſmate, quod in Chriſto eſt; ſed eo, quod in lege eſt, &c. In lege veteri ait fuiſſe Ioannis baptiſma, non quod a lege præciperetur, ſed quod lege viuente daretur, vel quòd baptiſmis, ideſt, ablutionibus legis eſſet ſimile.

Origenis.

Eodẽ loco Origen. verba Chriſti expoſuit his verbis: *Sic decet nos implere omnem iuſtitiam*: in quo oſtendit, quòd baptiſma Ioãnis expletio erat veterũ; non inchoatio nouorũ. Hęc Orig. Quaſi dicat, oſtendit Chriſtus his verbis, quod baptiſmate Ioãnis veteris legis functiones explebantur; nondum autẽ nouæ legis pręcepta inchoabantur. Etenim illud baptiſma, lege veteri durãte, noua nõdum effloreſcente vigebat. Eſt ſenſus Origenis. Sic decet nos explere omnem iuſtitiam legis; ſiquidem baptiſmus Ioannis erat veterum expletio.

2. ſenſus.

A

Ambr. lib 1. de ſacr. cap. 4. Reſpondit (inquit) Chrs Ioanni; *Sine modo: ſic decet nos implere omnẽ iuſtitiam.* Vide quia omnis iuſtitia in baptiſmate conſtituta eſt, &c. Ex his verbis hic ſẽſus colligi poteſt; ſic, ideſt ſuſcipiendo baptiſma: decet nos implere omnem iuſtitiam, ideſt, oſtendere in baptiſmate meo, omnem iuſtitiam, & virtutem baptizatis donari.

D. Ambroſ. 3. ſenſus.

Autor imperfecti homil. 4. aliter interpretatur, hunc in modũ: *Sic decet nos implere omnem iuſtitiam*: ſic inquam, ideſt, factis, prius quàm verbis, oportet nos omnia præcepta implere. Sine modo, (ait ille) vt iuſtitiã baptiſmatis, non verbis, ſed factis adimpleam, prius ſuſcipiam, & poſtea prædicabo. Quod ergo dicit: *Sic oportet nos implere omnem iuſtitiam*: non hoc ſignat, vt ſi fuerit baptizatus; ſed ſic, ideſt, quemadmodum baptiſmatis iuſtitiam prius factis impleuit, poſtea prædicauit; ſic omnem iuſtitiam, non prius verbis, quam factis impleuit. Vnde etiam Lucas teſtatur de illo, Act. 10, *Primum quidẽ ſermonem feci de omnibus ò Theophile, quæ cœpit Ieſus facere, & docere*: Hæc ille. Alterũ addit ſenſum minus probabilẽ. Sic: ideſt, quemadmodum ſecundum humanæ naturæ diſpenſationem baptizor; ſic decet me implere cęteras omnes iuſtitias. Sicut impleuit (ait Autor) iuſtitiam baptiſmatis, ſic & impleuit iuſtitiam naſcendi, & creſcendi, & manducandi, bibendi, dormiendi, & laſſandi, ſic & ſuſcipiendæ tentationis, ſic & timoris, & fugæ, & triſtitiæ, ſic & paſſionis, & mortis, & reſurrectionis impleuit iuſtitiam, ſcilicet, ſecundum diſpenſationem humanæ naturæ, & cæt.

4. ſenſus.

B

Docendum prius factis, quam verbis.

Autor imperf.

C

5. ſenſus.

D

Alius eſt ſenſus D. Bonauen. Luc. 3. qui oẽm iuſtitiam, interpretatur perfectam humilitatẽ. Sic (inqt) decet nos explere oẽm iuſtitiã, ideſt, perfectam humilitatem; qua non tantum ſuperiori, & pari, ſed etiam inferiori, ſubiecit ſe, &c. Similiter D. Tho. Matth. 3. *Sic decet nos implere oẽm iuſtitium.* i decet me perfectã habere humilitatẽ. Primus gradus eſt non præferre ſe pari, & ſubijcere ſe maiori: quod quidem eſt neceſſitatis. Secundus eſt, ſubijcere ſe æquali. perfecta autem, quando prelatus ſe ſubijcit inferiori. Hæc D. Thomas.

6. ſenſus. D. Bonauẽ.

E

D. Thomas.

Thomas. Sumptus eſt hic ſenſus a Gloſſa ordinaria, cuius hæc ſunt verba. Omnem iuſtitiam, ideſt, humilitaté, quę eſt omnis iuſtitia. Et perfecta humilitas habet tres gradus. Primus eſt ſubdere ſe maiori, & ſe non præferre æquali. Hic vocatus ſufficiens, quia ſufficit aliquem ſic humiliari; & iſte gradus omni iuſto eſt neceſſarius. Secundus gradus eſt, ſubdere ſe æquali, nec præferre ſe minori? hic dicitur abundans. Tertius eſt ſubeſſe minori, in quo eſt iuſtitia. Hunc Chriſtus impleuit, & cæt. Similiter D. Bern. ſerm. 4 de Epiphania: Eſt (inquit) iuſtitia ſtricta, & anguſta valde, ita vt quam cito pedem verteris, in peccati foueam cadas, nec prępone re ſe æquali, nec æquare præpoſito; huius definitio eſt, reddere vnicuique quod ſuũ eſt. Altera latior, & amplior iuſtitia, nec æquare ſe pari, nec inferiori præponere. Sicut enim grandis, & grauis eſt ſuperbia, præferre ſe æquali, aut æquare præla to; ita magnæ humilitatis eſt, inferiorem ſe exhibere æquali, aut æqualem inferiori. Maxima & plena iuſtitia eſt, ſe inferiorem exhibere etiam ipſi inferiori. Sicut enim ſumma, & intolerabilis ſuperbia eſt, ſuperiori ſe præponere; ita inferiori ſe ſubdere, ſumma, & plena iuſtitia eſt. Quod Ioannes ait: *Ego a te debeo baptizari*: de prima fuit, quia ſuperiori ſe ſubdi dit; quod autem Chriſtus fecit, de plena iuſtitia fecit. Si quidem ille ſeruuli ſui manibus ſe inclinauit. Hæc Bernar. Lyranus prætereà, ita exponit: Omnem iuſtitiã, ideſt humilitatem.

Humilitas eſt omnis iuſtitia.

Gradus humilitatis.

D. Bernar.

Abulenſis.

Abulenſis verò Matth. 3. iuſtitiam putat ſumi pro obediẽtia, quæ iuſtitiæ pars eſt; quia iuſtum eſt, & neceſſariũ obedire illi, cui obediẽtiã debemus. Chriſtus (ait Abul.) volebat dicere. Non recuſes ò Ioã nes me baptizare: quia ſic, ideſt, quòd tu me baptizes, decet nos implere omnẽ iuſtitiam. Quia ego teneor baptizari a te, ex mandato Dei; & tu teneris me baptizare, quia ad hoc miſſus es. Illud ergo faciendo implebimus omnem iuſtitiã, ideſt voluntatem totam Dei, cui iuſtũ eſt nos obedire. Hæc ille. Similem in modum Caiet. ſic, ideſt, ſuſcipiendo baptiſmum (exponit ille). decet nos ambos implere opere, ſtatutam a Deo iuſtitiam omnem; cõmunẽ mihi, & tibi. Dum baptizatur ſiquidem Chriſtus, impletur iuſtitia miniſterij Ioãnis, verſus Chriſtũ: q̃a debebat

7. Senſus.

Caietanus.

A ſecundum diuinum ordinem baptizare Chriſtũ. Impletur quoque iuſtitia operis Chriſti ad Ioannẽ: nam, & ſecundum diuinam diſpoſitionẽ debebat Chriſtus voluntariè ſubire baptiſmmũ. Et in hoc impleta eſt iuſtitia, non aliqua, ſed omnis iuſtitia, cõmunis vtrique. Nullum ſiquidem ſuperfuit opus iuſtitiæ conſummandum ab vtroque ſimul. Vel, ſic: exequendo diuinam ordinationẽ decet nos, me & te,

B implere omnem iuſtitiã, omne debitum. Hæc Caiet. Theophyl. iuſtitiam ait appellari legem, & implere iuſtitiã, eſſe idẽ quod implere legem: Euthym. implere iuſtitiam omnẽ, interpretatur, omne Dei pręceptũ. D. Cyril. lib. 2. theſauri ca. 4. illis verbis: *Sine modo*: arbitratur baptiſmũ Ioannis in aliud tempus diſtuliſſe Chriſtum. Neceſſariũ (inquit) baptiſmum in aliud tempus differendũ aſſeruit Domi-

C nus. Nihil enim aliud mea quidẽ ſententia illa verba ſignificant: *Sine modo*, &c.

Theophyl.

Euthym.

Mihi videtur iuſtitiã ſumi pro virtute quemadmodum ſæpe ſumitur: hominem enim iuſtum, ideſt virtute præditum appellamus. Eſt itaque ſenſus, qui mihi præ reliquis placet huiuſmodi. *Sic*, ideſt, huiuſmodi opera præſtando, *ſic*; nos humiliando; *decet* nos nobis doctores *implere oẽm iuſtitiam*, hoc eſt oẽm virtutem; om-

D nes ſacras cęremonias, & ritus, omnia virtutis, & ſanctitatis opera exequi. Sic decet nos omnia opera ſancta, ac iuſta præſtare; omnia inquam, ita vt nullũ prætermittamus. Sanctũ, iuſtumq; eſt baptiſmũ ſuſcipere; decet ergo me baptizari, ne ſanctum hoc opus prætermittam, ſed impleã & reliquis exemplum præbeam.

8. Senſus.

D. Maxim. homil. 6. de Epiphania, ita

E interpretatur. Hoc eſt (inquit) iuſtiſſimũ, vt quia totum ſuſcepi hominem, per oĩa hominis tranſeam ſacramenta, &c. Adiungam & alium ſenſum; ſic, ideſt, per baptiſmum, decet nos, ideſt, decet me, & mẽbra mea, videlicet futuros Chriſtianos, implere omnem iuſtitiam, ideſt, omnem virtutem exequi. Ianua, enim baptiſmus eſt, per quam Eccleſiam ingredimur, vt omnem iuſtitiam baptizati impleamus. Quaſi dicat Dominus: Sic decet nos a baptiſmo incipere. Chriſtus a baptiſmo Ioannis incepit ſe hominibus demonſtrare, & ad redemptionis opus ad finem perducendum accingere; Chriſtiani verò, non a baptiſmo Ioannis, ſed Chriſti inchoãt.

D. Maxim.

9. Senſus.

Baptizans autem Ieſus confeſtim aſcendit de aqua.

Abulenſis. Caietan.

Fueritne baptizatus Dominus per ſubmerſionẽ an per aſperſionem?

Paruit Ioannes Chriſto, illumque baptizauit. Deſcendit autem Chriſtus (ò rem mirã, & ſumma humilitate plenam) veſtibus exutus, in Iordanem fluuium, coram populo, vt ex hoc loco conſtat. Nam ait Matthæus, aſcendiſſe de aqua. Deſcenderat ergo in fluuium. Vnde Abulenſis Epiſcopus: Immerſus (inquit) eſt Dominus in aquam, ad hoc vt baptizaretur. Et Cardinalis Caietan. infert: Non ergo per aſperſionem, aut deſuper effuſionem, ſed per immerſionem, ſeu ſubmiſſionem corporis, baptizatus Chriſtus eſt a Ioanne. Hęc ille. Attamen Aduerte, duob. modis potuiſſe Ioannem baptizare. Altero, ita vt baptizandus homo, intra fluuium vſque ad renes, vel vmbilicum deſcenderet; deinde Ioannes apprehẽſum corpus ſubmergeret, & ab aqua extolleret; & hic baptiſmus ſubmerſionis dicitur. Altero, ſic vt baptizandus in Iordanem deſcenderet: deinde hauſtam aliquo vaſe aquã, Ioannes ſuper caput, reliquumq; corpus funderet: qui baptiſmus aſperſionis appellatur. Caietanus arbitratur Chriſtum baptiſmo ſubmerſionis baptizatum. Veriſimilius mihi videtur, Ioannem baptiſmo aſperſionis vſum, atque adeo ſecundo illo modo, tùm Chriſtum, tùm reliquos baptizaſſe. Accommodatior enim, & facilior modus ille eſt; honeſtior quoq; quoniam non eſt opus eum tangere, & apprehendere, qui baptizatur.

Euthym.

Cur Chriſtus confeſtim de aqua aſcenderit.

Autor imperf.

Deſcendit itaque Chrictus in Iordanẽ beatum fluuium. Poſtquam vero a Ioãne baptizatus eſt, nullam in fluuio moram fecit: ſed vt ait Matth. confeſtim aſcendit de aqua. Cur Euangeliſta ſcripſerit Chriſtum ab aqua aſcendiſſe confeſtim, ideſt, ſtatim, ambigitur. Euthymius ex aliorũ opinione hanc cauſam reddit: Dicunt (inquit) aliqui, quod vnumquemq; baptizatorũ in aquam ad collum vſque immiſſum detinebat Ioannes, quouſque peccata ſua confeſsus eſſet: & poſt cõfeſſionem aſcendebat de aqua. Chriſtus autem cum peccatum non haberet, non eſt detẽtus in aqua. Et ob hãc cauſam, aiunt Euangeliſtam dicere, quod ſtatim aſcendit de aqua. Hęc ille. At vt incertos huius cauſæ autores refert, ita incerta cauſa eſt. Autor imperfecti myſterium in Chriſti A facto agnoſcit, his verbis: Non inuenio qua cauſa poſitũ eſt: Quia confeſtim aſcẽdit de aqua. Quid enim intereſſet ſi tardius aſcendiſſet? Puto autem factũ Chriſti ad myſterium attinere omnium, qui poſtmodum fuerant baptizãdi. Ideo dixit: Confeſtim: & non dixit: egreſſus eſt: ſed: Aſcendit. Quia omnes, qui dignè ſecundum omnia membra iuſtitiæ formati, & conſummati baptizantur in Chriſto, B confeſtim de aqua aſcendunt, ideſt, proficiunt ad virtutes, & ad dignitatem ſubleuantur cæleſtem: Qui enim ingreſſi fuerant in aquam carnales, & filij Adam peccatoris: confeſtim de aqua aſcendunt ſpiritales, filij Dei facti, &c.

Baptiſmus.

Addit, & alteram cauſam. Aſcribã eius verba. Aut certè (inquit) confeſtim Chriſtus aſcendit de aqua, feſtinans ad tentationem contra diabolum. Ad liberandum C genus humanum miſericordia eius vrgebat eum. Sicut enim dux contra Tyrannum deputatus ad bellum, mox vt ſignũ expeditionis, & profectionis acceperit, feſtinans exire, ſciens quia tarditas eius perditio eſt prouinciæ (nam Tyrannus aduerſus ſe principem deputatum ſciens, & ſi lenius acturus fuerat, crudelius agit) ſic Chriſtus, ex quo baptiſmatis ſignum accepit, feſtinabat accipere Spiritum ſan- D ctum, quaſi arma cęleſtia, & exire; ſciens quia tarditas eius, interitus erat mundi. Nã diabolus audito, quod filius Dei deſcẽderat in hunc mundum aduerſus ipſum; vehementius feſtinabat omnium hominum corda in peccatis, & infidelitate cõcludere; putans ſe tantum poſſe perdere, quantum non poſſet Chriſtus ſaluare. Hactenus ille.

E Reſpondeo, Matthæum ſcripſiſſe, Dominũ aſcendiſſe ex fluuio ſtatim poſt baptiſmum, vt indicaret, protinus poſt baptiſmum, cęlos eſſe apertos, Spiritumq; ſanctum deſcendiſſe, & vocẽ patris inſonuiſſe. Quod ſignificat apertius D. Marc. his verbis: *Baptizatus eſt a Ioanne in Iordane, & ſtatim aſcendens de aqua, vidit cælos apertos, & Spiritum ſanctum tanquam columbam, &c.*

Adrichom.

Quonam loco Iordanis Chriſtus fuerit baptizatus.

Scire cupis quonam Iordanis loco fuerit Dominus baptizatus. Locum Adrichomius in ſuo theatro terræ ſanctæ, in tribu Beniamin ſignat non procul a mari mortuo. Hic (inquit) Chriſtus baptizatus eſt, qui locus ruinoſo ædificio nunc inſignis eſt; atque ibidem peregrini in memo-

memoriā baptiſmi filij Dei, ſeſe abluere ſolent, cum oratione ad Deum; vt pro ſua ille miſericordia, & Chriſti meritis, peccatorum ſordes abluat. Atque hic poſtea ſacellum extructum eſt, in honorem Ioānis Baptiſtæ. Hæc ille. Quot milliaribus diſtet locus a mari mortuo docet D. Gregorius Turonenſis, cuius hæc ſunt verba, in libro de gloria Martyrum capit. 17. In Iordane habetur locus, in quo Dominus baptizatus eſt. In vno enim reflexu aqua ipſa reuoluitur, in qua nunc leproſi mundantur. Cum enim aduenerint, ſępius lauantur in flumine, donec ab infirmitate purgentur. De publico tamen, dum ibi commorati fuerint victum accipiunt; ſanati autem ad propria diſcedunt. Ipſe quoque Iordanis, ab eo loco, in quinto milliario mari commixtus mortuo, nomen amittit. Hæc ille. Ex quibus cōſtat, Chriſtum prope finem Iordanis eſſe baptizatum, in loco, qui a mari mortuo quinque tantum milliaribus diſtat. Conſtat quoque non baptizatum eſſe in Galilæa prouincia, aut Samaria; ſed in finibus Iudææ; longumque iter a Galilæa, & Nazareth, vſque ad baptiſmi locum confeciſſe. Borcardus prima parte capite ſeptimo §. 30. ſcribit baptiſmi locum a Ierıcho diſtare duabus leucis: Ex Iericho (inquit) duabus leucis, extat capella Diuo Baptiſtæ dicata; vbi creditur Saluator fuiſſe baptizatus, &c. Eodem loco ait nonnullos exiſtimaſse, Dominum baptizatum eſse iuxta Salim; ſed Eccleſiæ ſolemnitatem opinioni repugnare.

D. Gregor. Turonenſ.

Locus baptiſmi diſtat a mari mortuo quinq; milliarijs.

Borchardus.

Suboritur dubium: Num Chriſtus eo Iordanis loco fuerit baptizatus, per quē Iſraelitæ ex Aegypto venientes, terram promiſsam ſunt ingreſſi? Nam vt ſupra diximus in eo Ioānes baptizabat. Aranda in libro, quem de terra ſancta ſcripſit, affirmat. Adrichomius in deſcriptione tribus Benjamin, Numero 117. ſcribit quidem Ioannem eo loco baptizaſse, per quem in terram promiſsam Iſraelitę introierunt; ait enim cum dixit Ioannes; *Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ*: Ad lapides illos reſpexiſse, quos Ioſue ex flumine Iordane extrahi iuſſit. Sed alium locum baptiſmo Chriſti, Numero 121. alium ingreſsui Iſraelitarum aſſignat, Numero 117. longius a mari mortuo diſtantem. Ioannes enim non eodem ſemper Iordanis loco videtur baptizaſſe; ſed tùm in loco tranſitus Iſraelitarum, tum in alijs propinquioribus. Poteſt tamen totus ille tractus Iordanis, locus tranſitus Iſraelitarum appellari. Totus enim ad mare vſque mortuum, cum Iudęam ingreſſi ſunt exſiccatus eſt, tranſitumque Iſraelitis præbuit: vt fit compertum ex libro Ioſue capite tertio, in quo hęc leges. *Steterunt aquæ deſcendentes in loco vno, & ad inſtar montium intumeſcentes. Quæ autem inferiores erant, in mare ſolitudinis, quod nunc vocatur mortuum, deſcenderunt. Vſque quo omninò deficerent, &c.* Superiores Iordanis aquæ intumuerunt, & a fluxu diuina poteſtate cohibitæ ſteterūt, inferiores in mare mortuum defluentes penitus defecerunt, totumque illud longiſſimum vſque ad mare mortuum ſpatium, in quo eſt locus baptiſmi, liberum Iſraelitarum itineri reliquerunt. Per totum ergo illud exſiccatum ſpatium, Iſraelitæ tranſire potuere. De loco baptiſmi ſcribit Beda de locis ſanctis cap. 13. hunc in modum. In loco in quo Dominus eſt baptizatus, crux lignea eſt vſque ad collum alta; quæ aliquoties aqua tranſcendente abſconditur. A quo loco ripa vlterior, ideſt, orientalis in iactu fundæ eſt. Superior verò ripa, in ſupercilio monticuli grande monaſterium geſta, beati Ioānis Baptiſtæ Eccleſia clarum: de quo per pontem arcubus ſuffultum, ſolent aſcendere ad illam crucē, & orare. In extrema fluminis parte quadrata Eccleſia quatuor lapideis cancris ſuperpoſita eſt, coctili creta deſuper tecta; vbi veſtimenta Domini cum baptizaretur ſeruata eſse dicuntur. Hanc homines non intrare, ſed vndique cingere, ac penetrare ſolent. Hæc Beda.

An Chriſtus in eo loco fuerit baptizatus, per quē Iſraelitæ ex Aegypto venientes, Iordanem tranſierunt.

Aranda.

Adrichom.

Ioſue 3.

Iordanis longo tractu exſiccatus, Iſraelitis tranſitū præbuit.

Beda.

CAP. XIII.

De mirabilibus baptiſmi Chriſti.

Et ecce aperti ſunt ei cœli.

PRæclariſſimum in Baptiſmo teſtimonium Chriſto datum ē cœlo eſt, quod illius & maieſtatem, & ſanctitatem hominibus indicauit. Apertio primis

mis ſunt cęli. Cum autem cęli corruptionis expertes ſint, quonam modo aperiri potuerint ambigitur. Diuus Hieronym. Matthæi 3. putat apertos ſpiritualibus oculis, nõ corporalibus; Aperti (inquit) dicuntur cœli, non reſeratione elementorum, ſed ſpiritualibus oculis. Idem opinatur autor imperfecti, idem habet Beda Marci 1. D. Thomas 3. part. quæſtion. 39. artic. 5. Poteſt (ait) hoc referri ad imaginariam viſionem; per quem modum Ezechiel vidit cœlos apertos. Formabatur enim ex virtute diuina, & voluntate rationis, talis viſio in imaginatione Christi; ad deſignandum, quod per baptiſmũ cœli aditus hominibus aperiretur. Poteſt etiam, & ad viſionem intellectualem referri, prout ſcilicet, Christus vidit iam baptiſmo ſanctificato, apertum eſſe cœlum hominibus; quod tamen etiam ante viderat faciendum. Hæc D. Thom.

D. Hieron.

Autor imp.
Beda.
D. Thom.

Quomodo aperti fuerint celi.

Exiſtimandum eſt, vt columbam, & patris vocem, ita cęlorum reſerationem fuiſſe ſenſui ſubiectam; quod Abulenſi placet, quæſt. 86. Lyrano, & alijs; vt omnibus eſſet conſpicua. In ipſo enim aere, q cœlum frequenter in ſcriptura nominari ſolet, altiſſimus, latiſſimuſque hiatus, & magno conſpicuus ſplendore, patefactus eſt: Ita vt apertum intuentibus cœlum, videretur. Ex hiatu columba deſcendit, voxque audita eſt. Cœlos vero ipſos etſi incorruptibiles aperire per miraculum facillimum Deo eſt: ſed facto opus non fuit. Hiatum enim illum in aere, longe, lateque aperire fuit ſatis.

Abulenſis.
Lyranus.

Obijcies. D. Stephano cœli ipſi incorruptibiles aperti ſunt. Cur Christi baptiſmati idipſum non concedemus? Quod autem D. Stephano tota cœleſtis machina aperta ſit indicant illa verba, Acto. 7. *Intendens in cœlum vidit gloriã Dei, & Ieſum ſtantem a dextris Dei: & ait: Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem a dextris Dei.* Vidit Stephanus cęlos apertos, præterea vidit gloriam Dei: & Ieſum ſtantem a dextris Dei. Ergo tota cœleſtis machina illi patefacta eſt. Etenim cum Christus in cœlo ſit empyreo, illum cernere nequiuiſſet, niſi tota cęleſtis machina patefacta fuiſſet.

Act. 7.
Quomodo celos apertos viderit D. Stephan.

Petit obiectio, vt exponamus, qualiſnam fuerit D. Stephani illa viſio. Abulenſis libro 2. Paralip. capit. 18. quæſt. 34. Exiſtimat non fuiſſe viſionem externam, A ſed internam, ac imaginariam. Manifeſtum (inquit) eſt, quòd illa non erat viſio realis; quia D. Stephanus non poterat videre vſque ad cœlum empyreum, vbi Christus ſedet. Item, quia non poſſunt cęli aperiri; qui non poſſunt rumpi, &c. Item, neceſſe eſt, quod eſſet viſio imaginaria; ſcilicet; quòd Deus in phantaſia Stephani fecit imagines, ſecundum quas videbatur illi, quòd videbat cęlum aper- B tum, ac ſi realiter illud videret; & quòd erat ibi Deus pater in maieſtate ſua, in excelſo throno, & ad dexteram Christus ſederet. Hæc eſt ſententia Gloſſæ interl. ad illa verba: *Ecce video cœlos apertos*: Non reſeratione (ait) elementorum, ſed ſpiritali reuelatione, quæ fiebat in corde iuſti, &c.

Abulenſis.

Qualis nã fuerit viſio D. Stephan.

Lyranus Actor. 7. tres hac de re opiniones refert. Eius verba recitabo. Prima C eſt. Dicunt (inquit) aliqui quod viſio Stephani fuit tantũ mentalis, ita quod fuit Stephano conceſſum videre non ſolum humanitatẽ Christi, ſed ẽt diuinitatem, ſicut Paulo. Sed hoc dictum non videtur bene conſonare dictis ſanctorũ Doctorũ; qui dicunt quòd talis viſio non eſt conceſſa alicui in vita præſenti, vtenti ſenſibus externis, niſi homini Christo. Vnde & Paulus dicitur Deum vidiſſe in raptu; D Stephanus aũt videtur non fuiſſe raptus. Secundam opinionem his verbis exponit. Alij dicunt, quod fuerit viſio imaginaria, ita quod in imaginatione Stephani fuerunt effigies diuinitus formatæ, ad repræſentandum Deum, & Christum. Sicut Iſaię 6. Iſaias vidit Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum. Et mente cognouit Stephanus ſi- E gnificatum illius repræſentationis, & ſic quantum ad hoc, non ſolum fuit viſio imaginaria, ſed etiam mentalis. Tertiam opinionem ipſe ſequitur. Nimirum viſionem fuiſſe corporalem. Ex modo (ait) loquendi ſcripturæ, videtur, quòd fuerit viſio corporalis. Circa quod aliqui dixerunt, quod viſus Stephani, fuit tantum fortificatus a Deo, quod vidit Christum ſtantem in cęlo empyreo, cęlos acumine viſus penetrando. Sed hoc non videtur bene dictũ, quia ſupponere videtur quòd viſio fiat extra mittendo. Propter quod videtur probabilius dicendum, quod a corpore Christi exiſtentis in cęlo, fuit immutatus oculus Stephani, ad viſionem huma-

Tres opiniones.

Lyranus.

Iſai. 6.

humanitatis Chriſti. Nam in poteſtate Chriſti eſt, quòd eius corpus ſic videatur à longe, ſicut prope. Deitatem vero non potuit videre iſto modo. Sed ſicut in viſione imaginaria, formatur effigies ad repræſentandum Deum; ita exterius poteſt formari. Sicut ſuo modo fit in apparitione angelorum, quando apparent in corporibus aſſumptis. Ita aliqua effigies corporalis non à Deo aſſumpta, ſed formata poteſt ipſum repræſentare oculo corporali. Et ſic probabiliter abſque aliqua aſſertione, poteſt dici, quòd ſic fuit in viſione D. Stephani. Mentaliter tamen cognouit, quòd illa effigies non erat Deitas, niſi tantum repræſentatiuè. Et huic modo dicendi concordat litera, cùm dicitur: Ecce video cælos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris Dei; Non ſic intelligendo, quòd cœli fuerunt diuiſi, cum ſint incorruptibiles; ſed quia ſic clarè vidit, ac ſi nullum eſſet obſtaculum medium. Hæc Lyranus.

Dionyſ. Carthuſ. Dionyſius Carthuſianus Act. 7. eadem fere habet, quæ Lyranus, & idem ſentire videtur. Scilicet, Chriſtum è cœlo ſpeciem viſibilē in oculos Stephani immiſiſſe. Cœlos vero, ait, apertos dici, ꝙ intuentis oculum ab aſpectu habitantis in cœlo, non impediebant. Et addit; Fortè Stephano aperti apparuerunt, ob lucis cuiuſdam corporeæ emicationem, deſuper à corpore Chriſti radiantem; ſicut in magnis coruſcationibus cœli aperiri *Caietanus.* videntur. Caietanus quoque Act. 7. corporalem vult fuiſſe viſionem, non imaginariam, aut intellectualem; & vidiſſe Stephanum Chriſtum in cœlo ſtantem, cœloſque patentes, non diuiſos. Videbat enim (vt ille ait) claritatem ſuper cęlos, & propterea dixit; Video cœlos apertos; tanquam patentes, ad hoc vt videretur ſuperna gloria.

Mihi veriſimilius eſt, viſionem Stephani externis oculis fuiſſe oblatam, idque verba illius ſignificare. Vidit ergo cęlos apertos, quemadmodum in baptiſmo Chriſti aperti ſunt. Maximus enim in aere hiatus, & ſplendida facta eſt reſeratio; immo & vſque ad cœlum Empyreū lux quædam effulſit, in quo Chriſtum exiſtētem, diuina poteſtate vidit. Quòd autem ait Abulenſis, non potuiſſe videre vſque ad cœlum empyreum; ſi diuina poteſtate id fieri poſſe negat, nos diuina poteſtate fieri poſſe affirmamus. Nihil enim eſt, quod repugnet, niſi diſtantia, quæ facile diuina potentia ſuperatur. Neque etiam cœlos diſruptos dicimus, ſed aerem; cœlos vero ſplendore perfuſos.

Ex his iam facile eſt obiectioni reſpōdere. Etenim aer eodem ferè modo tempore baptiſmi Chriſti, & Stephano, apertus eſt. Cœli verò Chriſti oculis melius quàm Stephani oculis magna luce perfuſi patuerunt; ita vt, quæ ſub viſum caB dunt in cœlis cerneret. Ioanni vero, forſitan ad eundem patuere modum, non tamen reliquis Iudæis.

Deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie. ſicut columba in ipſum.

C EX aperto cœlo niue columba candidior, volatu admirando, in Chriſtum deſcendit; illiusq; capiti inſedit, vt Chryſoſtomus docet, homil. 4. in Acta Apoſtolorum. *D. Chryſ.* Spiritus (inquit) velut columbæ ſpecie, in caput Chriſti venit. &c. Indicabat autem columba Spiritum ſanctum. Non tamen ab Spiritu ſancto erat ad vnitatem aſſumpta ſuppoſiti; vt oſtendūt Chryſoſtomus homil. 13. in Matthæum, Auguſtinus tractatu 99. in Ioannem, & *D. Auguſt.* lib. 2. contra Maximinum cap. 19. & 2. de D Trinitate cap. 6. & epiſt. 102. D. etiā Thomas 3. part. q. 39. art. 6. & 7. *D. Thom.* Vt enim Spiritum ſanctum repræſentaret, ad vnitatem ſuppoſiti aſſumi minimè oportuit. Quoniam repræſentatio, illam vnionem non *Colūba non eſt aſſūpta à Spiritu sācto in vnitatem ſuppoſiti.* poſtulat. Aliud videtur ſentire Tertullia. in lib. de carne Chriſti, cap. 3. cum ait; Spiritus tàm verè erat columba, quàm Spiritus; nec interfecerat ſubſtantiam propriā, aſſumpta ſubſtantia aliena. &c. *Tertull.* Aſſumptam (ait) columbam à Spiritu ſancto, & E Spiritum ſanctum fuiſſe columbam. Nō tamen apertè dicit fuiſſe aſſumptam in vnitatem ſuppoſiti.

Quidquid ille velit, columbam à Spiritu ſancto aſſumptā ad vnitatē ſuppoſiti falsū eſt, vt ſupra iā cū Auguſtino, & D. Thoma diximus. Quia filius Dei, vt morte ſua, meritis, ac ſāguine, hoīem redimeret, gratięq; fons, & autor eēt, miſſus eſt; humanitatē oportuit in vnitatē aſſumere perſonę. At vero Spūs ſāctus, nō eſt eā in

rem

rem viſibiliter nunc miſſus, vt hominem meritis ſuis redimeret, aut gratiam illi promereretur; ſed vt Meſſiam indicaret. Ideoque columbam ſibi in vnitatem perſonæ copulare non fuit opus. Imo decorum minime fuit diuinã maieſtatem, animanti rationis experti ita copulari. Non oportuit (ait D. Thom. 1. part. quæſt. 43. artic. 7. ad 4.) quòd creatura viſibilis ad hoc formata, eſſet aſſumpta à Spiritu ſancto in vnitatem perſonæ. cùm non aſſumeretur ad aliquid agendum, ſed ad indicandum tantùm. Et propter hoc etiam non oportuit, quòd duraret, niſi quandiu perageret officium ſuum. &c. Probat hãc ſententiam Chryſoſtomus, quòd Euangeliſta dixerit, apparuiſſe Spiritum ſanctum non in natura, ſed in ſpecie, ſiue figura columbæ. Species autem columbæ non aſſumitur. Filius Dei (ait Chryſoſtomus hom. 11. in Matthæum) naturam hominis profectò ſuſcepit; Spiritus autem ſanctus, non aſſumpſit naturam columbæ Idcirco Euangeliſta, non *in natura*, ſed *in ſpecie* columbæ, dixit. Nec vnquam omnino poſtea, ſed tunc certè ſolùm, in hac viſus eſt figura &c.

D. Thomas. D. Chryſ.

Hinc dubium exoritur; Num vera viuenſque Columba illa fuerit, an columbæ ſolùm efformata ex aere effigies? D. Chryſoſtomus ſpeciem tantùm columbæ fuiſſe ſentit, verbis citatis. Idem arbitratur Auguſtinus epiſtol. 102. & lib. 2. de Trinit. cap. 5. & Ambroſius lib. 1. de Sacramentis cap. 5. Non Columba (inquit) deſcendit, ſed quaſi columba. Item; Spiritus ſanctus in ſpecie Columbę, non in veritate columbæ deſcendit de cœlo. &c. Iuuencus Poeta qui Conſtantino Imperatore vixit lib. 1.

D. Chryſ. D. Auguſt. D. Ambr.

Scinditur auricolor cœli ſeptemplicis æthra.
Corporeamq́, gerens ſpeciem deſcendit ab alto.
Spiritus, aeream ſimulans ex nube columbam.

Autor homiliæ 3. in Marcum inter opera Chryſoſtomi. Non dixit Euangeliſta, ſumpſit corpus Columbæ: ſed ſpiritum tanquàm colũbam. Vbi dicitur tanquàm non veritas, ſed ſimilitudo monſtratur. &c. Hanc ſententiam ſequuntur Caietanus, Ianſenius, Abulenſis, & alij recẽtiores. Fauent illi verba Euangeliſtarũ, quæ huiuſmodi ſunt. Matthæus: *Vidit* (inquit) *Spiritum deſcendentem, ſicut columbam.* Marcus: *Vidit Spiritum ſanctum, tanquàm columbam deſcendentem.* Lucas. *Deſcendit Spiritus ſanctus, corporali ſpecie, ſicut columba in ipſum.* Ioan. 1. *Vidit Spiritum deſcendentem quaſi columbam.* Omnes notam addunt ſimilitudinis. Dixi fauere verba, quia non omnino probant. Nam notæ illæ ſimilitudinis, tanquàm, ſicut, quaſi, ad perſonam Spiritus ſancti referri poſſunt; hoc ſenſu: Vidit Spiritum deſcendentem ſicut, vel quaſi, vel tanquam columbam, id eſt, in ſimilitudine & effigie columbę veræ. Nõ enim columba erat Spiritus ſanctus, nec in ſua ſubſtantia Spiritus ſanctus apparebat; ſed illa vera columba, effigies quędam erat, illum repræſentans. Deſcendit Spiritus ſanctus, & apparuit, non ſicut Spiritus in ſua ſubſtantia, ſed ſicut columba, in aliena. Quomodo interpretatur D. Thomas 3. part. q. 39. artic. 7. ad 1. Spiritus (inquit) dicitur deſcendiſſe in ſpecie, vel ſimilitudine columbæ, non ad excludendam veritatem columbę: ſed ad oſtendendum, quod ipſe non apparuit in ſpecie ſuæ ſubſtantiæ. &c.

Fueritne vera colũba, & in caput Chriſti deuolauit.

Prima opinio negans.

Suadetur etiam hęc opinio: Quoniam quemadmodum ille ignis, in quo idem Spiritus ſanctus ad Apoſtolos deſcendit, effigies ignis fuit, non ignis verus; ita veriſimile eſt, columbam non fuiſſe veram columbã, ſed effigiẽ columbæ. Fuiſſe autem ignis effigiẽ, docet Luc. Acto. 2. illis verbis: *Apparuerunt diſpertitæ linguæ, tanquam ignis.* Non dixit, fuiſſe linguas ignis: ſed tanquã ignis. Nã ſi fuiſſent veri ignis linguæ illæ plurimæ, tùm Apoſtolos, tũ domũ ipſam combuſſiſſent: niſi ad miraculũ velis confugere. Præterea Angeli in corporibus apparẽt ex aere cõpactis, nõ veris, & ex carne compoſitis. Probabile ergo eſt, Spiritum ſanctum, in columba quoque ex aere Angelorum opera confecta, apparuiſſe. Ad hæc; ſi fuit columba illa verum animal, peto, an poſtquam admirando Chriſti vertici inſedit, vita à Deo priuatum fuerit: an in agros viuum auolarit? Vita priuatum à Deo, quis credat animal innocẽtiſſimum? Hoccine eſt diti ſigni, & teſtimonij de Chriſto præclariſſimi præmium? Reſpõdes: In agros auolauit. Ergo reliquis columbis aggregata illa eſt; & proli gignendæ deinceps vt reliquæ vacauit. Quæ quidem res tum ab Spiritus ſancti puritate, tum ab illo cuius vertici inſedit, maximè eſt aliena.

Ignis in quo Spiritus ſanctus in Apoſtolos deſcẽdit qualis.

Credide-

Crediderim ergo columbæ fuiſſe eſſi- A giem pulcherrimæ, ac candidiſſimæ, ex aere Angeli, vel Dei opera compactam. Quæ poſteà in eundem aerem, ex quo ſumpta eſt, eiuſdem Angeli opera, fuerit conuerſa. Vt enim D. Thomas loco citato ait, non oportuit, quòd duraret, niſi quandiu perageret officium ſuum. Tertullianus loco citato, ait, fuiſſe redactam in nihilum. Sed falſum eſt; quoniam Deus in nihilum redigere ſolet nihil.

D. Thom.
Tertull.

Attamen D. Thomas 3. part. quæſt. 39. B artic. 7. nobis aduerſatur: Veram enim ac viuentem columbam fuiſſe exiſtimat. Eiuſdem ſententiæ eſt Tertullianus, cuius verba ſupra recitauimus ex libro de carne Chriſti capit. 3. Eiuſdem eſt Auguſtinus, in libro de Agone Chriſtiano capite vigeſimo ſecundo. Et quidem non contemnenda probatur ratione. Nam ſi vera non erat columba, ficta erat; fictione igitur Spiritus ſanctus totius veritatis autor viſus eſt. Id verò quis cre- C dat? Vnde Auguſtinus loco citato. Ambo (ait) illa corpora, id eſt, Corpus Chriſti, & corpus Columbæ, vera corpora credimus. Sicut enim non oportebat, vt homines falleret filius Dei, ſic non decebat, vt homines falleret, & Spiritus ſãctus. Deo non erat difficile verum corpus columbæ, ſine aliarum columbarũ miniſterio figurare; ſicut ei non fuit difficile, verum corpus in vtero MARIAE, ſine virili ſemine fabricare. &cæt. Reſpondemus D nulla fictione viſum Spiritum ſanctum, quamuis non in vera, ſed in aerea colũba apparuerit. Illa enim columba ad ſignificãdum, & repræſentandum Spiritũ ſanctum facta eſt; quod tàm effigies columbæ, quam ipſa vera columba, potuit præſtare. Non ne idẽ Spiritus in linguis apparuit igneis, cùm in Apoſtolos è cęlo venit? Erant ne illæ veræ linguæ? erat ne ille verus ignis? minimè. Nulla tamen ea in apparitione fuit fictio. Eundem in E modum, quamuis nõ fuerit columba vera, nulla fuit ea in re fallacia. Non ne Raphael (vt alios omittam Angelos) Tobiæ ille cæleſtis comes, & homo eſſe, & pane reliquiſq; cibis hominis inſtar paſci videbatur? At neque verè homo erat, neq; cibis alebatur. *Videbar* (ait ille Tob. 12.) *vobiſcum mãducare, & bibere. Sed ego cibo inuiſibili vtor. &c.* Nunquid igitur fallacia illa erat? Id aſſeret nemo. Aduerte autem

D. Thom.
Tertull.
D. Auguſt.
Secunda opinio affirmãs
Tob. 12.

dici Spiritum ſanctum deſcendiſſe, quoniam deſcendit in Chriſtum columba, quæ Spiritum ſanctum repræſentabat. Spiritus enim ſanctus cùm vbique ſit, propriè nec aſcendere dicitur, nec deſcẽdere. At deſcendit in ſigno columbæ.

Sed quorſum Spiritus ſanctus Chriſti vertici inſedit? Reſpondet D. Chryſoſt. homil. 13. in Matth. Columba ideò tunc apparuit, vt extenti quodammodo digiti vice, Dei filium Ioanni demonſtraret. Atque vt etiam diſceres, quoniam ſuper te quoque cum ſacro fonte ablueris ſanctus Spiritus veniat. &c. Item: baptizato (inquit) Chriſto cœli aperiuntur, & Spiritus ſanctus deſcendit, & cum Spiritu ſancto vox Patris, Vnigeniti ſui prædicat dignitatem. Quia enim vox illa, quæ dixit: *Hic eſt filius meus dilectus:* credebatur à multis Ioanni potius conuenire; venit Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ, vocem traxit ad filium, cunctiſq; fecit eſſe perſpicuum, quia iſtud, quod ait: *Hic eſt filius meus dilectus:* non de Ioanne baptizante, ſed de Chriſto baptizato intelligi deberet. Hæc ille. Et Damaſcenus in oratione de trãsfiguration. Paterna (inquit) voce cęlitus intonante, dilectus filius eſſe aſſerebatur is qui baptizabatur: à columba autem tanquam à Spiritu, veluti digito, indicabatur is, cui teſtimonium dicebatur. &c. Deſcendit ergo Spiritus ſanctus in caput Chriſti è cœlo, tùm, vt oſtenderet vocem è cœlo reſonantem illum ſignificare; tùm vt admirabilem illius gratiam, victionemque, & Meſſiæ dignitatem, demonſtraret.

Quorſum Spiritus ſã ctus Chriſti capiti inſederit.
D. Chryſ.
D. Damaſ.

Columba enim illa vertici inſidens Chriſti, Meſſiam, ideſt, vnctum à Spiritu ſancto eſſe, oſtendebat; iuxta illud Iſaiæ 61. *Spiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxerit Dominus me: ad annuntiandum manſuetis miſit me: vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam. &c.* Et illud D. Petri Acto. 10. *Vnxit eum Deus Spiritu ſancto, & virtute,* ideſt, potẽtia. Reges, Sacerdoteſq; Iudæorum, externo & viſibili oleo vncti ſunt ab hominibus; at Chriſtum Dominũ, non homo, ſed Deus, interna ac inuiſibili Spiritus ſancti vnctione vnxit. Quamobrẽ Optatus Mileuitanus libr. 4. cõtra Parmenianũ, illud Pſal. 140. *Oleum peccatoris, non impinguet caput meũ:* de Chriſto intellexit, hoc ſenſu: Non me vnget peccator; ideſt, homo. Vox (inquit) filij eſt

Spiritus S. Chriſtũ Meſſiam eſſe, ab eodẽ Spiritu S. vnctũ indicabat.
Iſai 61.
Act. 10.
Optatus Mileuit.
Pſal. 140.

Chriſtus vnctus eſt interna & inuiſibili vnctione à Spirit. S.

eſt Dei; timuit oleum hominis, quia fœdum erat, vt Deus ab homine vngeretur. &cæt. Quemadmodum Rex hic reliquos omnes Reges longiſſimè antecelluit; ita eius vnctio reliquorum vnctiones longiſſimo ſuperauit interuallo. Etenim illa Regum hebræorum vnctio, tenuis quædam fuit vmbra, quæ hanc admirabilem vnctionem adumbrauit. *D. Athan.* Athanaſius oratione ſecunda contra Arianos: Non quẽadmodum Aaron, aut reliqui omnes, ita quoque oleo Chriſtus inunctus eſt: ſed aliter, ſupra omnes conſortes ſui, oleo lætitiæ. Quod oleum Spiritum ſanctum eſſe Propheta expoſuit, Iſai. 61. *Spiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxerit me. &c.* *D. Hieron.* Hieronymus Habacuc. 3. Super omnia (inquit) vnguentorum genera, eſt vnguentum ſpirituale, quo vngitur Saluator. &c.

Chriſtus Spiritũ ſanctũ dedit, & accepit.

Dedit Spiritum ſanctum Chriſtus, & accepit. Dedit vt Deus; accepit vt homo: vnxit, & vnctus eſt; vnxit diuina poteſtate, vnctus eſt in ſanctiſſima humanitate. *D. Athan.* Ipſe eſt (ait Athanaſius oratione ſecunda contra Arianos) qui dat, & accipit Spiritum ſanctum; dat, vt Verbum; accipit vt homo, &c. Auguſtinus libr. 15. de Trinitate cap. 26. Dominus (inquit) Ieſus non ſolum Spiritum ſanctum dedit, vt Deus; ſed etiam accepit vt homo: & propterea eſt plenus gratia, quia vnxit eum Deus Spiritu ſancto. Non vtique oleo viſibili, ſed dono gratiæ, quod viſibili ſignificatur vnguento, quo baptizatos vngit Eccleſia. &c.

An Spiritus ſanctus vnxerit Chriſtum in baptiſmo.

Quæritur, Num Spiritus ſanctus, Chriſtum tunc vnxerit, cùm in baptiſmo ſupra verticem eius deſcendit? Nonnulli enim patres id ſignificare ſuis verbis videntur. *D. Athan.* D. Athanaſius oratione ſecunda cõtra Arianos. Vnctus (ait) eſt Dominus oleo lætitiæ, quod oleum Spiritum ſanctum eſſe per Prophetam expoſuit. *Iſai. 61.* Iſaias 61. *Spiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxerit me.* Quemadmodum & ab Apoſtolo dictũ eſt: *Quòd Deus illum vnxerit Spiritu ſancto.* Quando igitur iſta de eo pronunciata ſunt; niſi tùm cùm in carne conſtitutus, baptizabatur in Iordane, ac Spiritus in eum deſcendebat? &c. *D. Hilar.* D. Hilarius libro vndecimo de Trinitate. Quemadmodũ (inquit) Spiritu Dei, & virtute fit vnctus Chriſtus, non ambiguum eſt; tùm cùm aſcendente eo de Iordane, vox Dei Patris audita eſt: *Filius meus es tu, Ego hodie genui te.* Vt per hoc teſtimonium ſanctificatæ in eo carnis, vnctio ſpiritalis virtutis, cognoſceretur. *D. Hieron.* D. Hieronymus, Iſai. 61. Chriſti (ait) vnctio illo expleta eſt tempore, quando baptizatus eſt in Iordane; & Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ deſcendit ſuper eum. &c. *Optatus Mileuit.* Optatus Mileuitanus libro quarto contra Parmenianum. Conſortes fuerant Chriſti, Sacerdotes Iudæorum, & Reges, quos ſingulos vnctos ab hominibus conſtat. Sed quia filius à B Patre, Deus, à Deo, erat vngendus; ſecundum quod filius petijt, & Spiritus promiſſa nuntiauit; compleuit Pater in Iordane. Item: Apertum eſt cœlum Deo Patre vngente; ſpiritale oleũ ſtatim in imagine columbæ deſcendit, & inſedit capiti eius, & perfudit eum. Vnde cæpit dici Chriſtus, quando vnctus eſt à Patre. Cui ne manus impoſitio defuiſſe videretur, vox Dei audita eſt de nube. &c.

Reſpondemus, Chriſtum vt ex Theo- C logorum omnium ſtabili ſententia compertum eſt, in ipſo Incarnationis puncto Spiritus ſancti oleo, id eſt, ſumma ac perfectiſſima gratia, & Spiritus ſancti Chariſmatibus fuiſſe perfuſum: In baptiſmate vero, nihil olei, id eſt, nihil gratiæ, ab Spiritu ſancto accepiſſe. Deſcendit enim Spiritus ſanctus columbina effigie in eũ, non vt tunc vngeret, ſed vt vnctum, id eſt Meſſiam eſſe declararet. Meſſias enim, vel Chriſtus, vnctum ſignificat. In quem D ſenſum patrum verba ſunt interpretãdæ. Lege D. Auguſtinum lib. 15. de Trinit. capit. 26. Vnxit (inquit) Chriſtum Deus Spiritu ſancto, non vtique oleo viſibili, ſed dono gratiæ, quod viſibili ſignificatur vnguento, quo baptizatos vngit Eccleſia. Nec ſanè tunc vnctus eſt Chriſtus Spiritu ſancto, quando ſuper eum baptizatum, velut columba deſcendit. Tunc enim corpus ſuum, id eſt Eccleſiam, præfigurare dignatus eſt, in qua præcipuè ba- E ptizati accipiunt Spiritum ſanctum. Sed illa myſtica & inuiſibili vnctione, tunc intelligendus eſt vnctus, quãdo verbum Dei caro factum eſt. Abſurdiſſimum eſt enim, vt credamus eum cum iam 30. eſſet annorum accepiſſe Spiritum ſanctũ. Si enim de famulo Ioanne ſcriptum eſt Lucæ 1. *Spiritu ſancto replebitur, iam inde ab vtero matris ſuæ.* Quid de homine Chriſto eſt credendum? &c. *D. Auguſt.* Ita Auguſtin. & *D. Gregor.* Gregorius lib. 9. regiſtri, epiſt. 61. Non ante con-

con-

conceptus eſt,& poſtmodum vnctus;ſed hoc ipſum de Spiritu ſancto ex carne Virginis concipi, à ſancto Spiritu vngi fuit.Item: ibi Chriſtus ab Spiritu ſancto vnctus eſt,vbi conceptus; nec ante conceptus,& poſtmodum vnctus,&c.

Et vox de cælo facta eſt,hic eſt filius meus dilectus, &c.

De voce Patris, è cælo ſonante.

Primum quidẽ aperti ſunt cęli; deinde niuea in Chriſti verticẽ columba deuolauit;poſteà Patris vox ex aperto cęlo intonuit. Matthæus hanc vocem è cælo ſonuiſſe memorat: *Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi complacui.* Lucas verò: *Tu es filius meus dilectus, in te cõplacui mihi.* Marcus: *Tu es filius meus dilectus,in te complacui,* Variant locutionem (ait Auguſtin.lib.2. de conſenſu Euangeliſtarum,cap.14.) ſalua tamen ſententia. Vox cæleſtis vnum horũ dixit. Sed Matthæus,oſtendere voluit ad id valere, quod dictum eſt: *Hic eſt filius meus*; vt illis potius qui audiebant indicaretur quòd ipſe eſſet filius Dei. Atque ita dictum referre voluit: *Tu es filius meus*; ac ſi diceretur illis; hic eſt filius meus. Non enim Chriſto indicabatur quod ſciebat,ſed audiebant,qui aderant, propter quos etiã vox facta eſt. Hęc ille. Sunt itaque verba nonnihil diuerſa, ſed ſententia eadem.

D.Auguſt.

Quæres vtra nam vox fuerit Patris,illa ne quam memorat Matthæus;an illa, quã Marcus, & Lucas retulerunt? Caietanus,& Ianſenius,putant Patris vocem ad filium,è cælo directam,hoc modo:*Tu es filius meus dilectus*; vt Marcus, & Lucas aiunt. Fortè veriſimilius eſt deſcriptam à Mattheo vocem è cælo ſonuiſſe. Videlicet:*Hic eſt filius meus dilectus,&c.* Id confirmatur; quoniam veriſimile eſt,eodem modo locutum Patrem in baptiſmo, & in transfiguratione: In transfiguratione autem ſic locutus eſt, teſte Matthæo capite 17. Marco 9. Luca 9. & Diuo Petro epiſt.2.cap.1. *Hic eſt filius meus dilectus,&c.* Ergo & in baptiſmo nõ ſonuit illa vox: *Tu es filius meus dilectus:* ſed:*Hic eſt filius meus dilectus,&c.* In qua illa altera concluditur. Si enim coram filio aliquo, ad eum ſermonem dirigens, dicat pater aliquis;hic eſt filius meus dilectus: tũ alijs audientibus dicit; hic eſt filius meus dilectus; tùm filio dicit: **Tu es filius meus dilectus.** Hæc enim ſignificatio,illis includitur verbis. Quòd ſiquis velit, vocem bis à Patre prolatam, ſemel vt Marcus, & Lucas referunt ad filium: *Tu es filius meus dilectus:* iterũ ad populum, vt Matthæus tradit: *Hic eſt filius meus dilectus:* idque ad
A confirmationem maiorem factum: non video quid opponi poſſit.

Caietan. Ianſen. D.Auguſt.

Concordia.

Nonnulli codices, vt Auguſtinus ait loco citato,habebant ſecundũ Lucã,hoc illa voce ſonuiſſe, quod in Pſalm.2. ſcriptum eſt: *Filius meus es tu,ego hodie genui te.* Et quidem Iuſtinus Martyr in dialogo cõtra Tryphonem, eam vocem ſonuiſſe ſcribit.Cum ad Iordanẽ(inquit) IESVS veniſſet, Spiritus ſanctus colũbæ ſpecie in eo inſedit, voxque è cęlo ſimul venit, quæ etiam à Dauide cõmemoratur, tan-
B quam ex eius perſona dicente id, quod ei à Patre dicendum erat: *Filius meus es tu,ego hodie genui te.* Tùm ortum eius fore dicens apud hoĩes, ex quo ipſe cognoſci cæpiſſet: Filius meus es tu, ego te hodie generaui. Hæc Martyr Iuſtinus. Similiter D. Hilarius libro 11. de Trinitate: Quemadmodum(ait)Spiritu Dei,& virtute ſit vnctus Chriſtus, nõ ambiguum eſt; tùm cùm aſcendente eo de Iordane,
C vox Dei Patris audita eſt:*Filius meus es tu, ego hodie genui te, &c.* Et Can.2. in Matth. Reſeratis(inquit)cælorum aditibus, Spiritus ſanctus emittitur, & ſpecie columbæ viſibilis agnoſcitur. Et iſtiuſmodi paternę pietatis vnctione perfunditur. Vox deinde è cælis ita loquitur: Filius meus es tu; ego hodie genui te. Hæc ille. Sonuit quidem vox hæc in Iordane; quoniam id ſonuit,quod illa ſonat. Idẽ enim
D fere ſonat: hic eſt filius meus dilectus; &; Filius meus es tu,ego hodie, hoc eſt, in die æternitatis, genui te. Non tamen eadem ſonuere verba.

Iuſtinus. Martyr.

An in Iordane ſonuerit è cælo vox hæc.

Filius meus es tu,ego hodie genui te.

D.Hilar.

Iam diſquiramus, à quo nam ſit vox hæc efformata,quidque ſignificet. Efformata eſt vox hæc ab Angelo, ex ſentẽtia Abulenſis,Matth.3.q.91.& Carthuſian. Attamen non Angeli, ſed æterni Patris vox eſt, quoniã non Angelum, ſed æter-
E num Patrem ſignificabat. Fuit enim Angelus inſtrumentũ,& veluti os,per quod Pater vocem edidit. Veriſimilis quoque opinio eſt, vocem à ſanctiſſima Trinitate eſſe effectam; id ſentit D.Thom. 3.p. queſt.39.artic. 8.ad ſecundum: Sicut columbam

Carthuſia. Abulenſis.

A quo ſit vox efformata.

D.Thom.

lumbam (ait) & humanā naturā à Chriſto aſſumptā, tota Trinitas operata eſt; ita etiam & formationē vocis, &c. Idem docet Cardinalis Caietanus Matth.3. & Auguſtinus lib.4. de Trinitate cap.21. Trinitas (inquit) ſimul operata eſt, & vocem Patris, & carnem filij, & columbam Spiritus ſancti, &c. Et D.Fulgentius in libro de fide ad Petrum capit.9. Tene (inquit) illam vocem, qua ſolus locutus eſt Deus Pater; & illam carnem, qua ſolus homo factus eſt vnigenitus Deus; & illam columbam, in cuius ſpecie Spiritus ſanctus ſuper Chriſtum deſcendit, illaſq; linguas in quarum viſione Apoſtolos repleuit, opera eſſe totius ſanctæ Trinitatis, &cæt.

Caietanus. *D. Auguſt.* *D.Fulgen.*

An potuerit ſola perſona Patris vocē efficere?

Rogabis an potuerit ſola perſona Patris vocem efformare? Reſpondemus id fieri non potuiſſe; quoniā Trinitatis opera inſeparabilia ſunt. Eſt enim Trinitas vnus Deus, omnium rerum effector, atq; Autor. Pater, Filius, & Spiritus ſanctus (ait Auguſtinus lib.1. de Trinitate c.3.) ſicut inſeparabiles ſunt, ita inſeparabiliter operantur, &c. Quamuis autem à tota Trinitate vox fuerit efformata, Patri tamen ſoli tribuitur, quia Patris tātummodo perſonam loquentem indicabat. Auguſtinus ſerm.63. de verbis Domini; Trinitas fecit de cælo columbam, ſed nō pertinet niſi ad ſolum Spiritum ſanctū; Trinitas fecit de cælo vocē, ſed non pertinet vox niſi ad ſolum Patrem, &c.

D. Auguſt.

Vnde nam vox audita fuerit?

Vocem è cælo auditam aiunt Euangeliſtæ, id quod difficultate non caret. Etenim cælum à terra longiſſimo diſtat interuallo. Non ergo ſine miraculo vox è cælo in terra audiri poteſt. Adde in cælo non eſſe aerem, in quo ſonus, & vox ſolet excitari. Reſpondemus, vocem illam è cælo, hoc eſt, ex aere, auditam; in aere enim, non in ipſo cælo prolata eſt. Aeris vero pars ſuperior cælum etiam dicitur. D.Petrus epiſt.2. cap.1. affirmat vocem illam: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui:* è cælo eſſe allatam. *Hanc (inquit) vocem nos audiuimus de cælo allatam, cum eſſemus cum ipſo, in monte ſancto.* Quæ quidem vox ex aere, & nube, in ipſo monte ſonuit; dicitur tamen è cælo allata, quod ex aeris ſuperiori parte ſonuerit; & cæleſtis fuerit, nempe à cæleſti Angelo, vel ab ipſo Deo effecta. Similem in modum hæc è cælo eſt allata.

2.Pet.1.

Quid ſignificet vox.

Significat autem vox infinitū Patris erga Chriſtum amorem: *Hic eſt* (inquit) *filius meus*, naturalis, non (vt homines reliqui, ac Angeli) adoptiuus. Quia vero filius eſt naturalis, dilectus eſt maxime: *In eo mihi complacui.* Græce, εὐδόκησα, de εὐδοκία, diximus tomo primo, lib.8. cap.19. Pſalm.149. Similis eſt loquendi modus; *Beneplacitum eſt Domino, in populo ſuo.* A D.Hieronymus vertit. Complacet ſibi Dominus, in populo ſuo. Quo loco eſt verbum Hæbræum, רָצָה, raſa. Quod ſignificat, velle, placere, & complacere. Senſus eſt, vehementer mihi placet hic filius; vel vehementer mihi, in hoc filio placeo; quoniam nihil in illo eſt, quod poſſit diſplicere. Similis locus eſt Iſa.42. *Ecce ſeruus meus*, id eſt Chriſtus, ex diuinitate Deus, & Dominus, ex humanitate B vero ſeruus. *Suſcipiam eum* (ait Pater) *electus meus; complacuit ſibi in illo anima mea. Dedi Spiritum meum ſuper eum, iudicium gentibus proferet, &c.* Dedit Deus Spiritum ſanctum ſuper Chriſtum, quoniam colūbina effigie in verticem illius è cælo deuolauit; Audita eſt Patris vox, quę idem ſignificat, quod hæc ſignificabant verba apud Iſaiam.

Pſal.149. *Iſai.41.*

Diuus Baſilius Pſalm.28. illa verba; C *Vox Domini ſuper aquas, Deus maieſtatis intonuit:* In hunc ſenſum exponit, Ioannes Vox Verbi, ſuper aquas Iordanis erat baptizās; illic & Deus maieſtatis intonuit, cùm hāc vocem, de qua agimus, protulit. Vox ſuper aquas (ait Baſilius) Ioānes eſt baptizās; illic & Deus maieſtatis intonuit. Venit enim vox è cælo dicens; hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi D bene complacui, &c. Euſebius Cæſarienſis lib.9. de Demōſtratione Euangelica, cap.6. illud Iſaiæ 31. *Ipſi videbunt gloriam Domini, & decorem Dei noſtri:* & iuxta Septuaginta Interpretes: *Populus meus videbit gloriam Domini, & altitudinem Dei.* De hac Chriſti gloria explicat. Puto (inquit) Saluatoris noſtri ad baptiſmū acceſſum ſignificari illis verbis: & *Populus meus videbit gloriam Domini, & altitudinem Dei.* E Tunc enim viſa eſt Saluatoris noſtri gloria, cùm aſcendit de aqua, & aperti ſunt cæli, & vidit Spiritum Dei deſcendentē quaſi columbam, cùm vox quoque de cælo audita eſt, &cæt.

Pſal.28. *D.Baſilius.* *Euſebius.* *Iſai.31.*

Illud reſtat inueſtigandum. An ij qui tūc temporis, cum Chriſtus eſt baptizatus

tus

An ij qui baptiſmo Chriſti aderant, hæc miracula conſpexerint?

tus aderant, cælum apertũ, columbamq; inde deuolare, & vertici Chriſti inſidere conſpexerint: admirabilemq; illam vocẽ: *Hic eſt filius meus dilectus:* perceperint? Quod enim cælos apertos, columbamq; ſolus Chriſtus viderit, ex Matthæo probatur: ſic enim ſcribit: *Baptizatus autem Ieſus confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt ei cæli, & vidit Spiritum Dei deſcendentẽ, ſicut columbã, & venientem ſuper ſe.* Apertos **A** ait cælos Chriſto, illum præterea columbam vidiſſe refert. De cęteris nullam facit mẽtionem. Videtur ergo ſignificare, ſolùm Chriſtum, tùm cælos patefactos, tùm columbã è cælis deuolantem, conſpexiſſe. Similem in modum Marcus: *Aſcendens* (inquit) *Chriſtus de aqua, vidit cælos apertos, & Spiritũ tanquam columbã deſcendentem, & manentem in ipſo.* Si reliqui etiã viderunt, quorſum ſolius Chriſti Euangeliſtæ meminerunt? Præterea Ioannes vt rem ſibi ſoli notam, Iudæis teſtatur, ſe columbam in Chriſtũ deſcendentẽ vidiſſe

Ioan. 1.

Ioann. 1. *Teſtimonium perhibuit Ioannes, dicens: quia vidi Spiritum deſcendentem quaſi columbã de cælo, & manſit ſuper eũ, &c.* Si omnes Iudęi columbam viderant, cur non dixit potius Ioannes: Et vos vidiſtis Spiritũ deſcendentem, ſed: Ego vidi? Videlicet, quia ſolus viderat. Tertio ſi Iudæi cælos apertos, columbamq; inde deuolantem conſpexiſſent, vocemq; & auribus, & intellectu percepiſſent: ſane Dominum Meſſiam eſſe cognouiſſent, cognitumque recepiſſent. Quod cùm nõ fecerint, credendum eſt, hęc omnia, illis nec videntibus, nec audiẽtibus, peracta. Adde verba illa Chriſti, Ioannis 5. *Qui miſit me pater, ipſe teſtimonium perhibuit de me. Neque vocem eius vnquam audiſtis, neque ſpeciem eius vidiſtis.* Aſſerit Chriſtus Iudæos ſui temporis, nunquam vocem Patris audiuiſſe; ergo vocem illam Patris in Iordane prolatam, non audierunt.

Caietanus.

Itaque Cardinalis Caietanus Matt. 3. Columbam à Chriſto ſolo, & Ioanne viſam putat: vocẽ vero à multis auditã, ſed non intellectam. Quem in modum altera illa vox è cælo prolata

Ioan. 12.

Ioannis 12. *Et clarificaui, & iterum clarificabo:* audita eſt, ſed non intellecta. Similiter Dionyſius

Carthuſ.

Carthuſianus, Chriſtum ſolũ, & Ioannẽ columbam vidiſſe, & vocem audiſſe ait.

D. Hilarius.

D. etiam Hilarius lib. 9. de Trinitate, vocẽ à ſolo Ioanne auditam videtur exiſtimare; eius enim hæc ſunt verba, de hac voce loquentis. Quomodo vox Dei audita non eſt (ſcilicet à Iudæis) cùm paternę vocis ſignificationem in ſe vox audita contineat? Sed forte in Hieroſolymis manentes non audierant: quia in deſertis Ioannes ſolus audierit, &c. Diuus

D. Chryſ.

Chryſoſtomus homil. 16. in Ioannem, huiuſmodi aliam hac de re, refert opinionem. Quidam (inquit) dicunt, non omnes, ſed Ioannem tantùm, & quoſdam vita, & moribus probatiores, Spiritum vidiſſe, & cæt.

Reſpondetur & affirmatur.

Reſpondemus hæc omnia ab ijs, qui aderant ſenſu eſſe percepta. Cælos cuncti apertos, columbamq; deſcendentem, & Chriſti capiti inſidentem conſpexerunt: vocem cuncti non audierunt ſolũ, verum etiam intellexerunt. Nam propte**B**rea cæli patuere, colũba deuolauit, vox ſonuit; vt teſtatũ Iudæis eſſet, cęlo Deoque teſtante, qui nec falli, nec fallere quenquam poteſt, IESVM eſſe Dei filium, & Meſſiam, orbiſque doctorem, Spiritu ſancto plenum. Iudæis ergo hæc nota fuerũt, quemadmodum, & reliqua Chriſti miracula.

D. Chryſ.

Chryſoſtomus homil. 12. in Matthęũ: Columba (inquit) tunc ideò apparuit, vt extenti quodammodo **C** vice digiti, filium Dei Ioanni, cæteriſq; demonſtraret, &c. Item: Venit Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ, & vocẽ traxit ad filium; cunctiſque fecit eſſe perſpicuum, quia non de Ioanne, ſed de filio deberet intelligi, &c.

D. Hieron.

Hieronym. Matth. 3. Sedit colũba ſuper caput Ieſu, ne quis putaret vocem Patris ad Ioãnem factã, non ad Dominum, &c.

D. Hilar.

D. Hilarius Canone 2. in Matth. Filius Dei auditu, con**D**ſpectuque monſtratur, plebique infidæ, & prophetis inobediẽti, teſtimoniũ de Domino ſuo mittitur, & contemplationis, & vocis, &c.

Theophyl.

Theophylactus. Viderunt (ait) omnes Spiritum veniẽtem ſuper Ieſum, ne putarẽt quòd vox: *Tu es filius meus:* propter Ioannem dicta ſit; ſed viſo Spiritu crederent, quòd propter Ieſum vox illa ſit, &c.

Euthym. *Abulenſis.*

Idem opinatur Eu**E**thymius, Abulenſis, & alij recentiores.

Soluuntur argumenta.

Argumenta non eſt admodum difficile ſoluere. Primo reſpondetur. Euangeliſtas ſolius Chriſti merito meminiſſe, quoniam eius cauſa miracula illa facta ſunt. Præterea quia oculos dũ oraret intentos habebat in cælum, quod repente

pandi

pandi Spiritumque emittere conſpexit. Reliqui vèro, qui aderant, illi cælos aperiri, & eius cauſa hæc fieri intellexerũt. Meminere ſolius Chriſti Matthæus, & Marcus, ſed reliquos vidiſſe non ſunt inficiati. Quemadmodum quanuis Ioãnis nõ meminerint, nemo illum vidiſſe negauerit; ita quanuis cæterorum non fecerint mentionem, illos vidiſſe non negamus. Secũdo ſimiliter reſpondetur, Ioan A nem affirmaſſe columbam fuiſſe à ſe cõſpectam, non tamen negaſſe alios etiam conſpexiſſe. Suam vero viſionem commemorare opus fuit, quoniam ad cognoſcendum Chriſtum illud ſignum iam antea à Deo acceperat, vt infra ſuo loco exponemus. Et prætereà, quoniam ex ijs, qui tunc aderant, columbam in Chriſtũ deuolantem forte aliqui non viderant.

D. Chryſ. Tertio argumento reſpondet Chryſoſto B mus, homil. 12. in Matthæũ, his verbis: Cur (ais) non crediderunt Iudæi, cùm talia fierent? Quia etiam ſub Moſe quando, etſi non talia, plurima tamen ſunt facta miracula, nihilominus poſt illa omnia, poſt voces, poſt turbas, poſt tonitrua, poſt fulgura, & vitulum fabricarũt, & Beelphegor initiati ſunt. Ne quæras quomodo non crediderunt; ſed illud require, ſi non omnia facta ſint, propter q̃ C illos oportuerat credere. Hęc ille, & alia in hanc ſententiam. Reſponderi etiam poteſt, tunc cùm hæc ſigna viderunt, multos magnam de Chriſto opinionem cõcepiſſe, qualem ſigna poſtulabãt. Poſtea vero tandem in paſſione eã amiſiſſe. Quarto reſpõdetur, verba Chriſti de propria ac naturali Dei voce, eſſe intelligenda, hoc ſenſu: Non audiſtis vnquam D vocem Dei, hoc eſt, vocem proprio Dei ore prolatam, ac naturalem. Deus enim Spiritus eſt, nec vocem habet, per quam Dei natura cognoſci poſſit, quemadmodum per vocem propriam homo cognoſcitur. Vox autem illa, de qua loquimur, ſonus quidam erat, vel à Deo, vel ab Angelo in aere effectus, nõ tamen erat vox aliqua Dei naturalis & propria.

Baptiſmi Sacramẽtũ, in baptiſmo Chriſti inſtitutum dicitur. *D. Thom.* Cum Chriſtus Opt. Max. in Iordane E eſt baptizatus, ſacramentũ baptiſmi inſtitutum docet D. Thom. 3. par. quæſt. 66. artic. 2. Tunc (inquit) vere baptiſmus inſtitutus eſt, quantum ad ipſum ſacramẽtum. Sed neceſſitas vtendi eo, indicta fuit hominibus, poſt paſſionem, & reſurrectionem, &c. Et Magiſter lib. 4. diſt. 3. *Magiſter ſent.* Commodius (ait) dicitur inſtitutio baptiſmi facta quando Chriſtus à Ioanne baptizatus eſt in Iordane, &c. Magiſtrũ alij Theologi ſequuntur. Chryſoſtomus *D. Chryſ.* id ſignificat homil. 12. in Matth. Quod (inquit) in paſchæ mutatione factũ eſt, id ipſum efficitur in nouatione baptiſmatis. Nam & paſcha cùm vtrumque Dominus celebrarit; illi quidem terminum poſuit, huic vero principium. Hic verò Iudaicum poſtquam impleuit baptiſma, continuò etiam ianuas illi, quo Eccleſia vtitur, reſerauit. Sicut ergo in vna menſa, ita in vno nunc flumine, & approbauit vmbram, & addidit veritatẽ. Hæc ille. Ad inſtitutionẽ tamẽ huius ſacramenti externã, non fuit ſatis Chriſti illud factũ, ideſt, in Iordane baptiſmus; ſed opus fuit verbis externis, & materiã baptiſmi, & formam indicare. Cùm autem Chriſtus diſcipulos tunc non habuerit, quibus ſacramenti traderet inſtitutionem, non videtur veriſimile externis verbis in baptiſmo ſacramenti materiã, & formam indicaſſe. Niſi forte Ioannem ab eo tunc baptizatum, & illi indicatas quis aſſerat. Quod dubium eſt. Credendum ergo Chriſtum poſteà externis verbis materiam, formamque baptiſmi diſcipulis tradidiſſe. In baptiſmo autem Iordanis, baptiſmi ſacramentum inſtituiſſe, quòd tunc illius materiæ aquam deſignarit, formamque Trinitate apparente indicarit, & interno actu Sacramẽtum inſtituerit.

Chriſtus in Iordane aquas ſancti ficauit, & materiã baptiſmi deſignauit. Illud etiam Patres aiunt, Chriſtum in Iordane baptiſmatis materiã, ideſt, aquã mundaſſe, lauiſſe, purgaſſe, ſanctificaſſe, ac conſecraſſe. D. Ambroſ. lib. 2. in Lucã: *D. Ambr.* Baptizatus (inquit) eſt Dominus non mundari volens, ſed mundare aquas; vt ablutæ per carnem Chriſti, baptiſmatis ius haberent, &c. Auguſt. ſerm. 36. de tẽ- *D. Auguſt.* pore: In baptiſmo Chriſti non tam lauit vnda, quàm lota eſt; purgantur potius fluenta, quàm purgant. Ex quo Saluator in aquã ſe merſit, ex eo omnium gurgitũ tractus, cunctorumque fontium venas, myſterio baptiſmatis conſecrauit, & cęt. Item. Saluator ideo baptizari voluit, nõ vt ſibi mũditiam acquireret: ſed vt nobis fluenta mundaret. Serm. 1. de Epiph. Tũc omnibus aquis benedictionẽ dedit, & vitalem gratiam flumen mutuatur ex corpore.

Tertullian.

corpore, Ser. 37. de tẽpore: Aquas Chriſtus conſecrat, dum baptizatur, terrã ſanctificat dum ſepelitur; cæleſtia glorificat dum aſcendit, &c. Tertullianus in libro aduerſos Iudęos, capite de Paſſione Chriſti: Baptizato Chriſto, ideſt, ſanctificante aquas in ſuo baptiſmate, &c.

Beda.

Beda in homilia de octaua Epiphanię: Dignatus eſt lauari, vt ad diluendas noſtrorum ſcelerum ſordes, omnium fluenta ſanctificaret aquarum.

D. Gre. Na.

Greg. Naz. in Orat. de Chriſti Natiuitate: Chriſtũ purgatione mea in Iordane purgari videbis; vel potius aquas purgatione ſua purificare. Et oratione in ſancta lumina: Baptizatur Chriſtus, vt totum veterem Adamum aquis obruat. Item: aſcendit ex aquis, mũdum enim ſecum in altum offert, &c.

D. Damaſc.

Damaſcenus li. 4. fidei, c. 10. Tinctus eſt Chriſtus, vt capita draconum in aqua contereret; vt peccatum obrueret, ac totum veterem Adam in aqua ſepeliret, &c.

Eodem capit. Damaſcen. ait Chriſtum ſuo baptiſmate baptizatum. Genera baptiſmi aliquot numerat. Quartũ (inquit) baptiſma Ioannis fuit: quintum eſt Domini baptiſma, quo ipſe tinctus eſt, &c. Id tamen à veritate abeſt: non enim ſuo ſed Ioannis baptiſmate Chriſtus eſt baptizatus. Quod adeo liquet, vt probatione non egeat. Fuit tamẽ illud baptiſma, imago quædam baptiſmatis Chriſtiani, quia & formam illius, & materiã vt iam diximus demonſtrabat.

Magiſter ſentent.

Magiſter ſententiarum ſcribit diſtinctione citata, Chriſtum in ſuo baptiſmate contactu ſanctiſſimæ carnis ſuæ, vim aquis tribuiſſe regeneratiuam.

Beda.

Chriſtus cur dicatur vim regenerationẽ aquis tribuiſſe in baptiſmo.

Et Beda Luc. 3. Baptizatus (ait) eſt Dominus, non ipſe aquis mundari, ſed aquas mundare cupiens: quę ablutæ per carnem eius, baptiſmi ius induerent; & quod tam innumera ſub lege baptiſmata non poterãt, contra prę uaricationis malum, vim regeneratiuę ſanctificationis cõciperent, &c. Ne tamen intelligas, aliquam tunc indidiſſe Chriſtũ qualitatẽ omnibus aquis; intellige potius, aquas baptiſmi Chriſtiani materiæ tunc deſignaſſe, atq; ideò vim illis regenerandi baptizatos, & vitalem gratiam, & benedictionem (vt Auguſtinus ait Sermone primo de Epiphania) & purgationem, & ſanctificationẽ, & conſecrationẽ, tribuiſſe, vt alij patres loquuntur. Lege Abulẽſem. Mat. 3. q. 74.

Ieſu baptizato, & orante, apertum eſt cælum.

Obſeruandum eſt, quod Lucas ſcribit ex cælo aperto columbam in Chriſti verticem deuolaſſe, vocemque Patris auditam eſſe, non eo tempore, quo Chriſtus A intra Iordanis aquas adhuc erat, & à Ioanne baptizabatur, ſed poſtquàm eſt baptizatus, & à Iordane egreſſus.

Hæc miracula poſt baptiſmũ Chriſti patrata ſunt.

Poſt baptiſmum enim extra Iordanis aquas, genibus flexis, Patrem intentis in cælum oculis, orauit; ſubitoque verſus partem illam, in quam oculis orabat intentis, cælum magno fulgore patefactum, niueam columbam admirando demiſit volatu, quæ orantis capiti in- B ſedit. Tunc vox audita: *Hic eſt filius meus dilectus, &c.*

Chriſtus poſt baptiſmũ orauit.

Separatus iam erat à Ioanne Chriſtus, intellexereque magno cum ſtupore illi, qui aderant omnes, vocem non ad Ioannem, ſed ad Chriſtum attinere. Columba enim id manifeſte indicauit.

Erat incipiens quaſi annorum triginta.

C

Duplex ſenſus his tribuitur verbis. Prior participium illud, *incipiens*, ad annos refert hoc modo. Chriſtus tunc cùm eſt baptizatus, annorum fere triginta eſſe incipiebat.

D. Irenæus.

Sic Diuus Irenæus exponit libro 2. capite. 39 Ad baptiſmum (inquit) venit Chriſtus, non D dum qui triginta annos ſuppleuerat: ſed qui inciperet eſſe, tanquam triginta annorum. ita enim, qui eius annos ſignificauit, Lucas poſuit; Ieſus autem erat, quaſi incipiens triginta annorum, cùm veniret ad baptiſmum. Hæc ille.

D. Epiph.

Diuus etiam Epiphanius hęreſi 51. (niſi nos interpres fallit) ſic intellexit. Ita enim Lucæ verba citat. Erat autem Ieſus incipiens eſſe annorum ferme triginta.

Beda.

E Beda item, in libro de ratione temporum, cap. 46. Euangelia (inquit) manifeſtè ſignificant, decimo quinto anno Tiberij, præcurſorem Domini prædicare cæpiſſe; ipſumque mox inter alios baptizaſſe Ieſum incipientem iam fieri quaſi triginta annorum, & cæt.

F Hanc

Lyranus. Caietanus. HugoCard. Carthuſ. Clarius. Pererius.

Hanc interpretationem ſequuntur Lyranus, Caiet. Hugo Cardinalis, Carthuſianus, Clarius oratione 17. Benedictus Pererius in Danielem, lib. 11. quæſt. 6.

D. Bonauẽ. Beda. Origenes. Ianſenius. Act. 1. Act. 10. Aetas Chriſti cum eſt baptizatus.

Poſterior ſenſus participiũ (incipiẽs) nõ ad annos, ſed ad munus adiúgit, hoc pacto: erat Ieſus incipiens ſe hominibus declarare, docere, & ſuum munus obire, cùm natus eſſet fere annos triginta. ſuperabat enim vigeſimum nonum annum diebus tredecim, vt ſuprà diximus. Ita exponit D. Bonauen. Luc. 31. Erat (inqt) Ieſus incipiẽs, quaſi annorum triginta; incipiens. ſ. alijs ſe manifeſtare & ꝑdicare, &c. Idem videtur ſentire Beda; nam Luc. 3. poſt verba Lucæ, *Erat incipiẽs quaſi annorum triginta*, ita ſcribit. Ieſus annorũ triginta baptizatur, & tunc demũ incipit ſigna facere, & docere. Origenes ꝑterea, hom. 28. in Luc. *Ipſe* (inquit) *Ieſus erat incipiẽs*; quando baptizatus eſt, & myſterium ſecundæ generationis aſſumpſit, tũc dicitur incepiſſe, &c. Participiũ, incipiẽs, ſeparat Origenes ab annis, vt vides. Ianſenius quoque arbitratur Lucã participiũ, incipiens, non ad annos Chriſti, ſed ad oſtẽſionis exordium retuliſſe. quę ſententia mihi magis placet. Probatur ex eodẽ Luc. Act. 1. *Oportet* (inquit D. Petrus) *Ex his viris, qui ſunt nobiſcũ congregati, in omni tẽpore, quo intrauit, & exiuit inter nos, Dominus Ieſus incipiẽs à baptiſmate Ioannis, vſque in diẽ qua aſſũptus eſt à nobis: teſtẽ reſurrectionis eius nobiſcum fieri vnum ex iſtis, &c.* Et Act. 10. ait idẽ ſummus Eccleſiæ Põtifex Petrus; *Vos ſcitis, quod factum eſt verbũ per vniuerſam Iudæam. incipiẽs enim à Galilæa, poſt baptiſmũ quod prædicauit Ioannes, &c.* Indicat ergo D. Lucas iuxta hũc ſenſum, qua nam ætate Dominus hominibus ſe manifeſtum fecerit, docendique munus aggreſſus fuerit; nempe cum trigeſimum fere annum ageret, hoc eſt, vigeſimum nonum, tredecim additis diebus.

CAPVT XIIII.

Morale. De baptiſmo Chriſti.

QVemadmodũ prius lucifer ſplẽdet, deinde ſol ſplendorem ſuum in orbem diffundit; ſic prius Ioannes Luciferi inſtar fulſit, poſt eum Sol ſplendidiſſimus Chriſtus, fulgorem ſuum per Iudæam ſparſit. Cùm vero argenteas Iordanis aquas, tenebriſq; circũfuſam Iudæã baptiſta luce noua illuſtraret, optatiſſimiq; Solis aduentũ nuntiaret; ecce Sol ipſe clariſſimus Chriſtus, è Nazareth vbi eatenus veluti ſub vndis delituerat, A nitidiſſimum caput, quáuis nube tectum extulit; ad Iordanẽ vſque venit, ibiq; radijs ſplendidiſſimis fulgere cœpit. Qui enim ſplẽdidiores radij eſſe poſſunt, ijs miraculis, quæ in Iordane viſa ſunt? obſerati eatenus cæli fores panduntur; niuea columba ſpiritum ſanctum demõſtrans, è cęlo in verticẽ Chriſti deuolat, illique inſidet; vox admirabilis inſonat; *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi cõplacui.* O radios fulgẽtiſſimos? B Vnigenitus Altiſſimi (ait D. Maximus, hom. 1. de Epiphania) ſic humiliter ingreſſus eſt mũdum, vt indubitata diuinitatis ſuę deferret indicia, &c. Baptizatus quidem eſt, & Iordanem ingreſſus humiliter; ſed diuinitatis ſuæ indubitata attulit indicia, apertos cælos, columbam deuolantem, patriſque vocẽ è cęlo tonantẽ. Si ſignum è cęlo petunt Iudęi Luc. 11. non ſignum, ſed ſigna habent C è cælo. Nec verò qualiacunque ſigna, ſed cælum ipſum patefactum; è cęlo admirabilem columbam deſcendẽtem: è cælo vocem ſonantem, & è cælo ſplendidiſſimi inſtar radij Solẽ, qui in terris nube tectus erat, demõſtrantẽ. Magis ethnicis è cælo ſignum Deus dedit fulgẽtem ſtellã: Iudæis cælos ipſos apertos dedit, colũbam, ac vocẽ ſtupendam. Stella Magos ad Chriſtum adorandum duxit; cęli D aperti, columba, & vox ſtupenda Iudęos minime adduxerunt. Videlicet, vt gentium fides magna, ita magna fuit Iudæorum incredulitas.

Sol Chriſtus in Iordane radijs fulget. D. Maxim. Chriſtus & ſi humilite in mũdum, venit, diuinitatis tamen maxima protulit indicia, atq; argumenta. Luc 11.

Hæc autem ſigna, à Iudæis expectatum tot ſeculis Meſſiam, Meſſiæ munus, Meſſiæque manſuetudinem, & vitæ genus, ſignificant. Meſſias (vt diximus primo tomo) Hebræum nomen eſt, Chriſtus Græcum: tam hoc, quàm illud E ſignificat vnctum. Vnctus vero eſt Chriſtus Spiritu ſancto, vt Petrus ait Actorum decimo. Deuolans ergo columba, Spiritum ſanctum repræſentans, capitique Chriſti inſidens, vnctionem hanc ſignificat; & Ieſum Meſſiam eſſe,

Quid ſignificẽt hæc ſigna. Act. 10.

ed by Google

ſe, hoc eſt, à Spiritu ſancto vnctum Regem, quem Iudæi expectabant oſtendit.

Vox è cælo ſonans, non hominem ſolùm Meſſiam, ſed Dei quoque filium, Deumque eſſe pdicat: *Hic eſt* (ait Pater) *Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Quaſi dicat: Nó homo ſolùm eſt Meſſias hic veſter, Virginis filius; alteram quoq; habet æternã generationem: filius quoque meus eſt dilectiſſimus, quem ex vtero ante luciferũ genui. Duas habet eadem in hypoſtaſi naturas: alteram humanam, quam cernitis: alterã diuinam, quam cernere non poteſtis. Hanc illum habere, ego è cælo vobis teſtificor: *Hic eſt filius meus dilectus*; filius inquam naturalis, non adoptiuus. D. Hilar. lib. 6. de Trinitate, ſic exponit. Donaui (ait Pater æternus) adoptionis plurimis nomẽ, ſed iſte mihi filius eſt. Hunc ego tanquã indice digito, ac verbi ſignificatione contingo; quia dico; & meus eſt; & hic eſt; & filius eſt, &c.

Chriſtus filius Dei naturalis.
D. Hilar.

Apertum cælum Meſſiæ munus, & factum præclariſſimum indicat. Eã enim ob rem Meſſias venit, vt obſeratas p peccatum cæli fores, peccato, dæmoneque ſuperato, victor panderet. Hanc autẽ victoriam non armis, & bello, ſed manſuetudine mirabiliter reportatã, mitiſſimũ animal columba demonſtrat. Nõ aquila ferox, ſed columba mitis, vertici Meſſię inſidet, eiuſq; mitiſſimum ingeniũ oſtẽdit. Non incongrue (ait D. Bernardus Sermon. 1. de Epiphania) venit colũba; quia nihil melius conuenit agno, quam colũba: quod agnus in animalibus, hoc columba in auibus eſt. Summa vtriuſq; innocentia, ſumma mãſuetudo, ſumma ſimplicitas, nocere cuiquam neſciũt, lædere non nouerunt, &cæt. Expugnauit Meſſias cælum colũbina manſuetudine, & patiẽtia, non armis & prælio. *Regnum calorum vim patitur* (ait Dominus) *& violenti rapiunt illud.* Matt. 11. Et quidem regnũ cælorũ tunc vim paſsum eſt maximam, cum vim illi Chriſtus intulit: violentus rapuit illud, foreſque humano generi triumphans reſerauit. Vim autem intulit, non bellicis tormentis ferociter oppugnans, ſed dira tormenta mãſuetiſſime tolerans. Præterea patefactũ cęlum cæleſtium arcanorum ſignificat patefactionẽ. Etenim Meſſias cæleſtia nobis arcana, præcipuè verò Incarnationis, Trinitatiſque myſterium patefecit.

Chriſtus fores cæli aperuit.
Chriſtus mitiſſimus vt columba.
D. Bernard.
Matth. 11.
Chriſtus vim cęlo attulit, nõ armis, ſed colũbina mãſuetudine.

Ad hæc: capiti inſidẽs non aquila, ſed columba, vitæ genus adumbrat, quod ſecutus eſt Chriſtus. Aquilæ homines fugiunt, colũbæ in ipſis hominum ędibus verſantur; vnde à D. Iſidoro lib. 12. Originum, capit. 7. Columba domorũ ſemper blanda inhabitatrix appellatur. Nõ fugit homines Meſſias Aquilæ ſimilis, ſed in vrbibus, hominumq; domibus vixit, inſtar columbæ. His ſimilia ſcribit Cardinalis Caietan. Matth. 3. Tunc (inquit) cęlũ apertum eſt Chriſto, quia officium eius apertũ erat cęlum. Apertum eſt illi cęlum, quia officio ſuo manifeſtaturus erat ſecreta cęleſtia, & ſpecialiter myſterium ſanctę Trinitatis. Venit Spiritus ſuper eum in ſpecie columbæ, quia tunc inchoabat officium ſuum, ſpiritu mundi animalis, ideſt mundę colũbæ, volantis non longe à terra, ſua conuerſatione. Nã venit filius hominis mãducans, & bibens, mundus ab omni peccato, cęleſtibus operibus. Nec ſolum ſpiritu animalis volantis, ſed mãſueti, ſine armis, extra, ſine felle intus: *Diſcite* (inquit) *a me quia mitis ſum, & humilis corde.* Et Ioãni ac Iacobo dicẽtibus *Vis dicam' vt ignis de cęlo conſumat eos?* Reſpõdit: *Neſcitis cuius ſpiritus eſtis.* Venit. n. in Spiritu manſuetudinis, vſq; ad mortem: Nec ſolum animalis manſueti, ſed etiã fœcundiſſimi, quia Chriſtus veniebat vniuerſo mũdo vtiliſſimus. Tũc vox de cęlo intonuit: *Tu es filius meus dilectus:* quia officio ſuo Chriſtus manifeſtaturus erat mũdo myſterium Trinitatis. Hęc Cardinal.

Chriſtus columba ſimilis inter homines habitauit.
D. Iſidorus.
Caietanus.
Luc. 9.

Latuerat hactenus ſummus mũdi doctor, & ad trigeſimũ vſque annum ſiluerat. Quamobrem rogat Bernar. Sermone primo de Epiphania. Quouſque diſſimulas? quãdiu virtus, & Dei ſapientia quaſi infirmus aliquis, & inſipiens, lates in populo? quãdiu nobilis Rex, & Rex cæli, fabri filium te pateris appellari, pariter & putari? &c. Magno Bernardo reſpondemus: ſiluit Dominus ad ætatem vſque doctoris muneri congruẽtem. Ea vero triginta annorum ętas eſt. Triginta annos natus Ioannes docere cæpit, vt ſupra iam vidimus: eadem ætate Chriſtus ad tradendã Euangelicã doctrinam aggredi voluit: quia huic muneri ætas hęc matura iudicatur. Antiquiſſimus Autor

D. Bernard.
Cur Chriſtus ad trigeſimũ vſque annũ docere noluerit.
Triginta annorum ætas ad docendũ matura.

de operibus Cardinalibus Chriſti, in tractatu de Ieiunio, & tentatione, inter opera Cypriani. Trigeſimi (inquit) anni ætate tempus doctrinæ inſinuatum eſt rationabile: & ante has metas perperam inuadi magiſterium data eſt forma. Quia non cōpetit impubibus ſedere in cathedra. In primogenitis boum aratio lege eſt interdicta, &c. Chriſtus (ait Gregorius Nazianzenus Oratione 40.) idcirco trigeſimo anno ac non prius, ſeſe indicauit; partim, ne oſtentationis cuiuſpiam opinionem præberet; partim, quia hæc ętas plenum virtutis argumentum, docendique maturitatem habet, &c. Et Oratione 39. Chriſtus (inquit) baptizatur annum agens trigeſimum: & tu ante lanuginem ſenes doces, aut docere te poſſe credis, nec ab ætate, nec à moribus fortaſſe autoritatem habens? Ac deinde hic Daniel profertur, ac nonnulli alij in iuuenili ætate iudices, atque in lingua exempla verſantur. Quiſquis enim inique agit, ad ſui defenſionem promptus, & paratus eſt. At pro Eccleſię lege nequaquam cenſendum eſt, quod rarò accidit. quandoquidem nec hirundo vna ver efficit, nec geometram vna linea, nec nautam vna nauigatio, &c.

D. Gre. Na.

Quiſquis inique agit ad defenſionē ſui promptus eſt.

Pro eccleſia lege nequaquā cenſendū eſt, quod rarò accidit.

Hos ad docendum audaces Bernardus quoq; arguit Serm. indicato. O humilitas (inquit) virtus Chriſti, quantū confundis ſuperbiam noſtræ vanitatis. Parū aliquid ſcio, vel magis ſcire mihi videor, & iam ſilere non poſſum. Impudenter me & imprudenter ingerens, & oſtentans; promptulus ad loquendum, velox ad docendum, tardus ad audiēdum, &c. Beda Luc. 3. Chriſtus annorum triginta baptizatur, & tunc demum incipit ſigna facere, & docere. Legitimum videlicet, & maturum tempus oſtendens ætatis, ijs qui omnem ætatem, vel ad Sacerdotium, vel ad docendum putant opportunam, &cæt. Diuus quoque Thomas tertia part. quæſtion. 29. art. 3. Chriſtus (ait) baptizatur, quaſi ex tunc incipiens docere, & prædicare. Ad quod requiritur perfecta ætas, qualis eſt triginta annorum. Vnde legitur Geneſ. 41. Quod triginta annorum erat Ioſeph, quando accepit regimen Aegypti. Similiter 2. Regum 5. legitur de Dauid; quod triginta annorum erat, cum regnare cæpiſſet, &c.

D. Bernar. *Beda.* *D. Thomas.* *Gen. 41.* *2. Reg. 5.*

Vſque ad perfectam ergo ætatē Chriſtus ſilere voluit. Publicè enim & doctoris more, ad trigeſimum vſque annum minime docuit. priuatim vero de rebus diuinis, cum Iudæis ſæpe ſapientiſſime videtur locutus: vt illa verba D. Lucæ capite ſecundo indicant: *Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia, apud Deum, & homines.* Proficere ſapientia apud homines A non potuit, niſi ſapienter loqueretur. Loquebatur autem ſapienter, non publicè, doctoris more, ſed priuatim. Itaque annum ingreſſus trigeſimum à baptiſmo voluit incipere, & in eo columba è cælo demiſſa, & Patris voce admirabiliter ſonante manifeſtum ſe hominibus reddere. Neque verò ſolùm filij perſona, ſed Patris etiam, ac Spiritus ſancti, atque adeò admirabilis Trinitas, diſtinctè eſt B in eo baptiſmo indicata. Patris perſonā vox repręſentabat, quæ ſoli Patri, non Filio, non Spiritui ſancto, congruit. Neque enim Filij, neque Spiritus ſancti eſt dicere: *Hic eſt filius meus dilectus:* ſed ſolius Patris; quippe qui ſolus filium habet dilectiſſimum. Filij perſona incarnata aderat; Spiritus ſancti perſonam niuea columba demonſtrabat. Habemus igitur hoc loco ſanctiſſimam Trinitatem clariſ- C ſimè indicatam. D. Maximus homil. 7. de Epiphania. Aduertite (inquit) quanta nobis in baptiſmate Domini noſtri patefacta ſit gratia, quàm ſubtili ſacramento Trinitas ſe hodie homini reuelauit. Pater auditur in voce; filius manifeſtatur in homine; Spiritus ſanctus dignoſcitur in columba, &cęt. Auguſtinus Sermone. 65. de diuerſis: Erat ibi in vnum, totius gloria Trinitatis adorandæ; Pater D de ſupernis Filium prædicabat: Filius in terris ordinem ſacratiſſimæ diſpoſitionis implebat; & Spiritus ſanctus Trinitatis indiſſolubile myſterium colligabat, &c. Et Sermon. 63. de verbis Domini: Videmus & tanquam propoſito diuino ſpectaculo contuemur, apud flumen Iordanis commendari nobis Deum noſtrum in Trinitate. Habemus in voce Patrem, in homine filium, in columba Spiritum E ſanctum, &c.

Luc. 2.

Santiſſima Trinitas in baptiſmo Chriſti clariſſimè indicatur.

D. Maxim. *D. Auguſt.*

Incarnationis quoque myſterium voce Patris patefit, quę hominē illum Deū eſſe indicat, atque adeò Deum Incarnatum: *Hic* (inquit) *eſt filius meus dilectus.* Filium autem Dei naturalē. Deum quoque

Incarnationis myſteriū in baptiſmo Chriſti oſtenditur.

que

que eſſe neceſſe eſt, quemadmodum filium hominis hominem. Vnde D. Bernardus ſermone tertio de Epiphania: Satis (ait) manifeſtum eſt ex hoc ipſo quoniam Dei filium neceſſe eſt Deum eſſe. Nam & filios hominum homines, & ipſorum quoque animalium fœtus ex eodem cum eis genere eſſe, nemo eſt, q dubitet, &c. Conceptum item ab Spiritu ſancto, ipſa columba innuit. Capiti nanque Chriſti inſidens, Chriſtum non Ioſephi, vt putabatur, filium eſſe; ſed Spiritus ſancti ſanctiſſima opera conceptũ prædicat. *Radix mea* (ait Iob capite 29.) *aperta eſt ſecus aquas*: Quæ verba de Incarnatione Gregorius ſenſu ſpiritali interpretatur. Radix (inquit) Eccleſiæ ipſa debet Incarnatio Redemptoris intelligi, quæ iuxta aquas aperta eſt, dũ Deus inuiſibilis, per aſſumptionem humanitatis patuit aſpectibus viſionis noſtræ, &c. Incarnatio Eccleſiæ radix rectiſſime dicitur. Quoniam quemadmodum ex radice arboris totius pulchritudo exoritur & fructus; ita ex Incarnatione Verbi diuini, Eccleſiæ totius decor, virtus, & gratia promanat. Aperta verò radix eſt in baptiſmo (vt videmus) ſecus aquas Iordanis, cum æterni Patris voce ipſa filij Dei Incarnatio patefacta eſt.

D. Bernar. | *Iob 29.* | *D. Gregor.* | *Incarnatio radix Eccleſiæ eſt.*

Obſeruat Chryſoſtomus homil. 12. in Matthæum, ſenſibiles viſiones inter initia mirabilium diſpenſationũ apparere. Semper (ait) inter initia ſpiritualium, ac mirabilium diſpenſationum, apparent ſenſibiles viſiones. Taliaque ſigna ſtupidioribus, claraque viſione egentibus, neque vllam incorpoream naturam comprehendere cogitatione valentibus, præſtantur. Vt etiamſi iſta poſtea non fiant, ea tamen, quæ ex ipſis ſunt manifeſta, ſemel atque ab initio fide ſuſcipias, & cęt. Apparuit igitur hęc admirabilis viſio initio admirabilis diſpenſationis, cum Chriſtus ad docendos homines iam manifeſtius aggrediebatur.

D. Chryſoſt. | *Initio ſpiritualiũ diſpẽſationũ apparent ſenſibiles viſiones.*

Inde autem voluit Chriſtus incipere, vnde incipiunt Chriſtiani, videlicet a baptiſmo, qui ianua eſt, per quam in Eccleſiam ingredimur. Chriſtiani a baptiſmo incipiunt Chriſti; Chriſtus a baptiſmo cępit Ioannis. Non enim ſuum, ſed Ioannis baptiſma ſuſcepit, vt omnibus eſt exploratum. Suſcepit autem Ioannis baptiſma non quidem quod illo indigeret, totius fons puritatis, ac ſanctimonię; ſed alijs de cauſis. Non indigere Chriſtum baptiſmate teſtatus eſt Ioannes verbis illis: *Ego a te debeo baptizari, &c.* Quid euidentius (ait Auguſtinus ſermone 1. de Epiphania) de Chriſti nondum baptizati puritate, quid fortius? Ego a te debeo baptizari: id eſt, qui fons es innocentiæ, & plenitudo iuſtitiæ; qui nullo indi-
A gens dare ſcis, neſcis accipere. Ego (inquit) a te debeo baptizari; quia tecum exhibes, & in te poſſides puritatis munera, & baptiſmatis ſacramenta, &c. Alijs ergo de cauſis baptiſmum ſuſcepit, quas ex Patribus colligimus.

Chriſtus a baptiſmo incip. docere. | *Chriſtus nõ indiguit baptiſmo.* | *D. Auguſt.*

Prima eſt, vt aquas puriſſimi corporis tactu, in baptiſmi Chriſtiani materiam deſtinaret; ac conſecraret: qua de re ſupra iam dictum ex Patribus eſt. Augusti-
B nus ſermone de tempore 36. Saluator ideo baptizari voluit, non vt ſibi munditiam acquireret, ſed vt nobis fluenta mundaret. Et ſermone 1. de Epiphania; Attactis (inquit) membris Chriſti tinguntur, & fluenta ditantur; vitalem gratiam non corpus ex flumine, ſed flumen mutuatur ex corpore; deſcendere in ſe fontem ſuum, felix vnda miratur, remedia æterna concipiens, &c. Item ſermon. 36.
C Quale eſt hoc baptiſmum, vbi purior eſt fonte ille, qui mergitur; vbi dum ſuſceptũ aqua diluit, non ſordibus inficitur, ſed benedictionibus honoratur; Quale (inquam) eſt Saluatoris baptiſmum, in quo purgantur potius fluenta, quam purgant? &c. D. Maximus ſerm. 7. de Epiphania: Quod fluentis Iordanis baptizatur Chriſtus, aquæ noſtro baptiſmati conſecrantur. Item: Baptizatur Chriſtus, non
D ſibi, ſed nobis; non vt purificetur aquis, ſed vt aquas ipſe ſanctificet. Baptizatur nouus homo, vt noui baptiſmatis cõſtituat ſacramentum, &c. Auguſtinus ſermone 1. de Epiphan. Omnibus aquis benedictionem dedit Chriſtus, quando in Iordanis alueum deſcendit, &c. Ambroſius, ſermone primo de Epiphania: Cum Saluator abluitur, iam tunc in noſtrum baptiſmum tota aqua mundatur;
E & purificatur fons, vt ſecuturis poſtmodum populis, lauacri gratia miniſtretur, & cæt. Tantum verò baptiſmatis Chriſtiani vndæ vim Chriſtus contulit, vt cum ſanctiſſima Virgine Deipara, conferre illam audeat Auguſtinus ſermone citato,

Prima cauſa cur Dominus voluit baptizari. | *D. Auguſt.* | *Chriſtus aquas noſtro baptiſmati deſtinauit ad materiã.* | *D. Maxim.* | *D. Auguſt.* | *D. Ambroſ.*

Aqua baptiſmi cum Virg. Deipara cōfertur. D. Leo.

citato. Et D. Leo Sermon. 4. de Natiuitate: Omni (ait) homini renaſcenti, aqua baptiſmatis inſtar eſt vteri virginalis; eodem Spiritu ſancto replente fontem, qui repleuit & Virginem. Vt peccatum, quod ibi vacuauit ſacra Conceptio, ſic myſtica tollat ablutio, &c. Et ſermone quinto. Originem (inquit) quam Chriſtus ſumpſit in vtero Virginis, poſuit in fonte baptiſmatis. Dedit aquæ, quod dedit Matri. Virtus n. Altiſſimi, & obūbratio Spiritus ſancti, quæ fecit, vt Maria pareret Saluatorem; eadem fecit, vt regeneret vnda credentem. Hæc D. Leo.

Secūda cauſa baptiſmi Chriſti fuit humilitatis exemplum. D. Auguſt.

Secunda cauſa Chriſtus baptizari voluit, vt humilitatis nobis exemplum exhiberet. Vide illorum verborum ſupra traditam expoſitionem: *Ego a te debeo baptizari.* Auguſtinus ſermone 63. de verbis Domini: Baptizatus eſt Dominus a ſeruo, quod fecit ad humilitatis exemplum. In ipſa quippe humilitate oſtendit impleri iuſtitiam, quando Ioanni reſpondit, ſine modo impleatur omnis iuſtitia, &c. Bernardus ſermone 4. de Epiphania de hac Chriſti humilitate ſic ſcribit; Inclinatur ſub Baptiſtæ manibus caput tremendum poteſtatibus, principatibus adorandum. Quid mirum ſi Baptiſta contremuit? Quis vel ipſa cogitatione non contremiſcat? O quàm altū erit in iudicio caput, quod modo inclinatur, & vertex, qui modo tā humilis videtur, quam ſublimis, & excelſus tunc apparebit. *Sine* (inquit) *modo; ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam;* Si quidem qui in plenitudine temporis venit, & in quo habitat plenitudo diuinitatis, nihil nouit, niſi plenum. Nam legem non venit ſoluere, ſed adimplere. Inferiori ſe ſubdere, ſumma, & plena iuſtitia eſt. Quod Chriſtus fecit, & de plena iuſtitia fecit. Si quidem ſeruuli ſui manibus ſe inclinauit, &c.

D. Bernar.

Inferiori ſe ſubdere. Summa iuſtitia.

Chriſtus in baptiſmo humiliatus, & exaltatus.

Qui ſe humiliat (ait Dñs Luc. 18.) exaltabitur. En tibi Chriſtum humiliatum. Vide exaltatum; Cœli aperti ſunt, columba è cœlo in ſacrum verticem deuolat, vox Patris intonat: *Hic eſt filius meus dilectus*, &c. Quæ maior potuit nūc eſſe humiliantis ſe exaltatio? Humiliare ſe videtur Sol hic, quem corporeis oculis cernimus, dum è cœli cacumine deſcendit, & (vt Poeticè dicam) æquoreis fluctibus fulgens caput condit. At noſter fulgentior Sol humiliauit ſe, dum è maieſtatis ſuæ celſitudine ſe demiſit, & Iordanis vndis ſplēdidiſſimū caput abluit. Ipſi cœleſtes Seraphini tantam humilitatem ſunt admirati: vnde illud D. Maximi, homilia ſeptima de Epiphania; Aperti ſunt cœli; æſtimo, vt in cœleſtibus eſſet miraculum, de his, quæ gerebātur in terris; ſicut ait Scriptura 1. Petr. 1. *In quem deſiderant Angeli proſpicere.* Quomodo enim poterant nō mirari virtutes cęlorum, & dominationes Cherubim, & Seraphim, cum viderent Dominum Sabaoth in fluuio ab homine baptizari? & cæt. Ab humilitate incipit Dominus, quoniam (vt ait D. Leo ſermone ſeptimo de Natiuitate) tota victoria Saluatoris, quæ & diabolum ſuperauit, & mundum humilitate eſt concepta, humilitate eſt confecta, &c.

D. Maxim. D. Leo.

A B

D. Auguſt. *Tertia cauſa cur Chriſtus voluit baptizari exemplum fuit.*

Tertia cauſa. Baptizari voluit Chriſtus, vt hominib. poſtea baptiſmum ſuſcepturis exemplo præiret. Auguſtinus tractatu quinto in Ioannem. Vt daretur nobis a Domino exemplum humilitatis ad percipiendam ſalutem baptiſmatis, Chriſtus ſuſcepit, quod ei opus nō erai. Sed propter nns opus erat, &c. Et Sermone primo de Epiphania: Inſinuauit (ait) nobis Chriſtus muneris ſui beneficinm, per ſecundæ natiuitatis exēplum. Et quod facere nos voluit, prior ipſe fecit, & cæt.

C

Bonus paſtor ſuas oues pręcedit exemplo.

Hoc boni paſtoris eſt, exemplo oues præcedere; & quod oues facere vult, prius facere. Ambroſius Luc. 3. hoc ait, eſſe implere iuſtitiam: Ille paſtor iuſtitiam implet; qui quę docet verbis, præſtat operibus. Quæ eſt iuſtitia (ait Ambroſius) niſi vt quod alterum facere velis, prior ipſe incipias; & tuo alios horteris exemplo? &c. Exempli adhortatio magnam habet vim; ſequuntur ſuperiorum facta, facile inferiores. Iudicum 9. Cum vellet Abimelech flammas turri ſubijcere, in montem Selmon aſcendit cum omni populo, & arrepta ſecuri pręcidit arboris ramum, impoſitumque ferens humero, dixit ad ſocios: *Quod me videtis facere, cito facite, &c.* En tibi boni pręſulis munus; en verba. Prior ipſe ſe onerat, quam ſubditos. Poſtquā onus palam in humeros tollit, verba facit digna præſule: *Quod me videtis facere, cito facite.* Huiuſmodi cum exemplo cōiuncta verba, effica-

D. Ambroſ. D

Iudic. 9.

Exemplum Abimelech. E

ficacitatem habent. Vnde ſequitur Iudicum nono. *Certatim ramos de arboribus præcidentis ſequebantur ducem.* Ita Chriſtus Optimus Max. baptiſmum pœnitentiæ, nulla indigens pœnitentia ſuſcipit; facto dicens: Quod me videtis facere, facite. Ego baptiſmum Ioannis ſuſcipio, vos ſuſcipite meum; ego baptiſmum pœnitentiæ, quo non indigeo, vos Spiritus ſancti, quo ſummopere indigetis.

D. Ambroſ. Ambroſius loco indicato. Quid tam diuinum ad populos prouocandos, quã vt nemo refugiat lauacrum gratiæ, quãdo Chriſtus lauacrum pœnitentiæ non refugit? Si pro nobis Chriſtus lauit, immo nos in corpore ſuo lauit; quanto magis nos noſtra delicta lauare debemus? &c. *D. Auguſt.* Auguſtinus Tractatu quinto in Ioannem. Authoritatẽ dare baptiſmo ſuo hinc dignatus eſt Chriſtus; vt cognoſcerent ſerui, quanta alacritate deberẽt currere ad baptiſmum Domini, quãdo ipſe non dedignatus eſt ſuſcipere baptiſmũ ſerui, &c. *D. Ambroſ.* Ambroſius ſermone 1. de Epiphania. Facere Dominus prius voluit, quod faciendum omnibus imperauit: vt bonus magiſter doctrinam ſuam non tam verbis inſinuaret, quàm actibus exerceret: & ad fidem nos geſtu pariter confirmaret, & ſenſu, &c. Item: Præcedit Chriſtus per baptiſmum, vt Chriſtiani poſt eum confidenter populi ſubſequantur. Ita columna ignis præceſſit per mare rubrum, vt intrepidum iter filij Iſrael ſubſequerentur. Et ipſa prius per aquas ingreſſa eſt, vt venientibus poſt ſe viandi ſemitam præpararet. Sicut Dominus tunc per mare filios Iſrael in ignis columna præceſſit, ita nunc per baptiſmum Chriſtianos populos, in corporis ſui columna præcedit. Hęc Ambroſius.

Quarta cauſa baptiſmi Chriſti. Quarta cauſa. Baptizari Dominus voluit, vt in baptiſmo Ioannis, ad quem concurrebant Iudæi, columbæ ſigno, paternæque vocis indicio, illis ſe demonſtraret. *D. Bonau.* Vnde D. Bonauentura, Lucæ 3. Baptizari (inquit) voluit Chriſtus, vt ſuo baptiſmo innoteſceret, &c.

Quinta. Quinta cauſa: vt Ioannem commendaret, atque extolleret: Oportebat enim tanto teſti, illiuſque teſtimonijs maximam authoritatem dare. *D. Bonau.* D. Bonauẽtura Luc. 3. Baptizatus (inquit) eſt Chriſtus, vt baptiſmũ præcurſoris approbaret; & oſtenderet Phariſæis, quod Ioannis teſtimonio credendum erat, ſicut cœleſti, ad quos Matthæi 21. *Baptiſmus (ait) Ioannis vnde erat, è cœlo, an ex hominibus, &c.*

Sexta. Sexta cauſa. Baptizari Chriſtus voluit; vt in ſuo baptiſmate, quale ſit noſtrum Chriſtianum baptiſma demõſtraret. Chriſtiani enim baptiſmatis demõſtrauit materiam, formam, & cœleſtes A effectus. Materiam, aqua Iordanis, formam, Trinitatis demonſtratio indicat. In nomine enim Auguſtiſſimæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, baptiſmus noſter confertur. In baptiſmate autem Chriſti, Patris, Filij, & Spiritus ſancti, tres perſonæ demonſtratæ ſunt. Iam verò baptiſmi effectus cœleſtes, hi ſunt: cœlorum reſeratio, cœleſtium B myſteriorum patefactio, peccatorum remiſſio, Spiritus ſancti vnctio, & *Baptiſmi effectus.* gratia, filiorum Dei adoptio. Itaque aperti cœli baptiſmatis noſtri virtutem indicant eſſe cœleſtem: è cœlo namque ſumma baptiſmi efficientia deſcendit, a Deoque promanat. Indicant item aperti cœli, baptizatorum fidem, per quam illis cęleſtia myſteria patefiũt. Vnde egregiè D. Thomas 3. part. quæſt. 39. art. 5. *D. Thomas.* C Principalis (inquit) virtus, ex qua baptiſmus habet efficaciam, eſt virtus cœleſtis. Et ideo baptizato Chriſto apertum eſt cœlum, vt oſtenderetur, quòd de cætero cæleſtis virtus baptiſmum ſanctificaret. Secundò operatur ad efficaciam baptiſmi fides Eccleſiæ, & eius qui baptizatur; vnde, & baptizati fidẽ profitentur, & baptiſmus fidei dicitur Sacramentum. *Baptiſmus fidei ſacramentũ, per quam cœleſtia contemplamur.* D Per fidem autem inſpicimus cœleſtia, quæ ſenſum, & rationem humanam excedunt. Et ad hoc ſignificandum Chriſto baptizato aperti ſunt cęli. Hæc ille. Indicant etiam Chriſto aperti cæli baptizatis cœlos aperiri. Id docet idẽ Angelic. Doctor loco citato: Baptizato (inquit) Chriſto aperti ſunt cœli, vt oſtenderetur, quod baptizatis patet via in cęlum, & cæt. Et Beda Marci primo. Quod *Baptiſmus cœlos aperit.* E apertos (ait) cœlos Chriſtus vidit poſt baptiſma, noſtri gratia factum eſt: quibus per lauacrum vndæ regeneratricis, *D. Thomas. Beda.* ianua panditur regni cœleſtis, quæ peccantibus protoplaſtis, ac paradiſo eiectis, toti generi humano, interpoſitis Cherubim, & flãmeo gladio clauſa eſt. Extinguitur namque hæc flamma, eiq;

Paradiſi gladius igneus aquis extinguitur baptiſmi.

fidelium, cum aquis vitalibus tingitur, reconciliatur angelicis ſpiritibus, cum ad pacem ſui redierit creatoris. Adeo vt ſi percepta fidei ſacramenta puro corde, & corpore ſeruauerit, mox ſolutus carne, regna poſſit intrare cœleſtia, &c. Theophylact. Luc. 3. Aperitur cęlum, vt monſtretur nobis, quod baptiſma aperiat omnibus cœlum, quod Adam clauſerat. Euthymius Matth. 3. Aperti ſunt cœli, vt diſcamus ſuper omnem hominem baptizatum cœlos aperiri, &c. D. Chryſoſt. homilia 12. in Matth. Cuius (inquit) rei gratia cęli patuerunt? Vt diſcas etiam tu cum baptizaris hoc fieri, Deo te iam ad patriam cœleſtem vocante, nihilque cõmune cum terra habere ſuadente, &c.

Theophyla. *Euthymius.* *D. Chryſoſt.*

Spernenda ſunt a filijs Dei res caducę.

Eadem homilia hortatur nos Chryſoſtomus, vt caduca omnia ſpernamus, ſiquidem filij Dei facti, ad cęlorũ regnum iam parẽs vocamur. Futura (inquit) quotidie regna quęramus, omniaq; pręſentia vmbras eſſe prorſus, ac ſomnia iudicemus. Neq; enim ſi Rex terrenus aliquis aſſumens te mendicum, repente ſibi adoptaret in filium, tu iam ad tugurium, & tugurij tui reſpiceres vtilitatem. An forte non putas, omnia iſta, quæ cernimus, comparatione cęleſtis regni, mendicorũ pãniculis eſſe viliora? Item: Quia in cęlo domus noſtra eſt, ibi etiam omnia recondamus, nihil hic penitus relinquentes, ne illud perdamus. Quidquid enim hic dimiſerimus, amittimus, & cęt. Lege ibidem alia plura in hanc ſententiam.

Res caducę panniculis mẽdicorum viliores.

Propter Chriſtum cœli nobis aperiuntur.

Ait Matthęus cœlum apertum fuiſſe Chriſto; quę verba Autor imperfecti homilia 4. ſic exponit: Aperti ſunt cœli ei, ideſt propter eũ, gratia eius. Aperti enim ſunt cœli, vt idem Autor ait, non ſolum ei, ſed omnib. propter eum. Vtputa (inquit) ſi ab Imperatore quærat homo aliquod beneficium dignitatis, & ipſe non habeat tãtummodo fiduciam petẽdi, neque amicitiam impetrandi, vadit ad fratrem Imperatoris, aut ad amicũ chariſſimum, vt intercedat ad illum. Sic dicit illi Imperator: Ecce ego hoc beneficium non illi do, ſed tibi, id eſt, propter te illi do. Nam non illi donatur, cui datur, ſed illi propter quem datur. Sic, & hic dicit Matthæus: Aperti ſunt ei, id eſt, Chriſto cœli, id eſt, propter eum nobis aperti ſunt, &c.

Beda. *Quid ſignificet columbę deuolatio.*

Columba Spiritum ſanctũ ſignificat in baptizatum veluti deuolare, cęleſtiq; gratia illum vngere. Beda loco indicato: Quod in baptizatum Chriſtum deſcendere viſus eſt Spiritus ſanctus, ſignum erat conferendæ nobis in baptiſmo gratiæ ſpiritualis. Quibus in remiſſionem peccatorum ex aqua, & ſpiritu regenerantis, amplior eiuſdem ſpiritus gratia per impoſitionem manus Epiſcopi ſolet cœ-
A litus dari, &c. Theophylact. Luc. 3. Deſcendit Spiritus in Ieſum, vt ex hoc diſcamus, quod & nos cũ baptizamur, deſcendat Spiritus, &c. Chryſoſto. homil. 12. in Matthæum: Columba (inquit) tũc ideo apparuit, vt extenti quodammodo digiti vice, Dei filium Ioanni monſtraret. Atque vt etiam diſceres, quoniam ſuper te quoque, cum ſacro fonte dilueris, ſanctus Spiritus veniat. Iam verò non vi-
B ſibili ſpecie, qua vtique non egemus; cũ nobis pro cunctis ſola fides ſufficiat. Nã ſigna non credentibus, ſed incredulis dãtur. Hæc Chryſoſtomus.

Theophyl. *D. Chryſoſt.*

Merito etiam in baptiſmo Chriſti, columbę effigie Spiritus ſanctus viſus eſt, vt id ſignificaretur, quod Ioannes aſſeuerat: *Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto*: & id, quod Chriſtus aſſerit Ioannis 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto*
C *non poteſt introire in regnum Dei.* Renaſcũtur homines in baptiſmate, ex Spiritu ſancto; & poſſunt baptizati introire in regnum Dei. Renaſci nos ex Spiritu ſãcto columba; poſſe introire in regnum Dei, cœlorum reſeratio oſtendit.

D. Chryſoſt.

Chryſoſtomus hom. 12. citata miſſum ait, Spiritum ſanctum ex aperto cœlo, vt nos in cęlum conuocet, & veluti Dei filios magno cum honore in patriam no-
D ſtram ducat. A veteri (ait) teſtamento ad nouum nos transferens Chriſtus, & portas nobis ſupernas recluſit; & ſanctum inde ſpiritum miſit, qui ad illam nos patriam, cum dignitate maxima conuocaret. Non. n. Angelos nos, neq; Archangelos faciens, ſed Dei filios, atque dilectos, ad gloriam ducit ęternam, &c.

Quid demõſtret vox cœleſtis.

At verò ipſa paterna vox, filiorũ adoptionẽ demonſtrat. Per baptiſmũ enim
E homines regenerantur, ac renaſcuntur, & filij Dei fiunt. Cuilibet igitur rite baptizato illa vox cõgruit: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Congruit (inquam) longe aliter, quam Chriſto. Chriſto enim vt filio naturali; baptizatis, vt filijs

Beda. filijs conuenit adoptiuis. Beda Marci 1. Quòd vox (inquit) paterna de cælis innotuit, nobis quod credere debeamus oſtenditur. Chriſtū videlicet verum eſſe Dei filium, totius mundi Dominum; & ideò veraciter in Spiritu ſancto baptizare valentem. *Filij Dei efficimur in baptiſmo.* Nos quoq; eadem vox docuit, per aquam ablutionis, & Spiritum ſāctificationis, Dei poſſe filios effici, &c. *Theophyl.* Theophylactus Lucæ 3. Filius audit à Patre vocem allatam, mōſtrans, quòd & nobis, qui baptizamur, adoptionē filiorum Dei largitus ſit, &c. *D. Hilar.* D. Hilarius Canone 2. in Matth. Baptizato Domino, reſeratis cælorum aditibus, Spiritus ſanctus emittitur: vox cæleſtis loquitur. Vt ex eis, quæ cōſummabantur in Chriſto, cognoſceremus poſt aquæ lauacrum & de cæleſtibus portis ſanctum in nos Spiritum inuolare; & cæleſtis nos gloriæ vnctione perfundi; & paternæ vocis adoptione Dei filios fieri. Cùm ita diſpoſiti in nos Sacramenti imaginē, ipſis rerum effectibus veritas præfigurauerit, &c.

D. Chryſ. Obſeruat Chryſoſtomus hom. 12. hāc dignitatem filiorum Dei, qua nos maxima ornat Deus, peccatis noſtris magnū pondus adijcere. Quæ (ait) ſupplicia non perſolues poſt tam grande donum ad vomitum priorem tranſcurrens? Non tamen enim quaſi homo ſimpliciter, ſed vt Dei filius peccans, ſeuerius punieris: & ipſa excellentia dignitatis, maioris tibi fiet cauſa ſupplicij. *Excellentia dignitatis, maioris eſt cauſa ſupplicij.* Poſtquam cælum accepimus, & coheredes vnigeniti facti ſumus, quam veniā ſperare poterimus, ſi ad ſerpentem curramus poſt columbam, &c.

CAP. XV.

Morale. De baptiſmo Chriſti.

ILlud quoque obſerua, Chriſtum poſt baptiſmum protinus oraſſe, eoq; orante, vt Lucas ait, hæc omnia ſigna oſtenſa eſſe. Quod factum indicat baptizato homini ſummopere neceſſariā eſſe orationem, vt quam in baptiſmate accepit gratiam, cæleſti auxilio tueri poſſit, ac conſeruare. Hanc rationem reddit D. Thomas quæſtione citata art. 5. Ideo (inquit) ſignanter dicitur Luc. 3. quòd Ieſu baptizato, & orāte, apertum eſt cælū: quia ſcilicet, fidelibus neceſſaria eſt oratio, poſt baptiſmum, &c. *Baptizatis neceſſaria eſt oratio. poſt baptiſmum. D. Thom.* Hac de re præclarè Beda ſic ſcribit, Luc. cap. 3. *Beda.* Quòd Ieſus, cuius omnia, quę Patris, ſunt, baptizatus oraſſe memoratur, ad nos informandos A actum non dubitatur. Quibus poſt lauacrum baptiſmatis, vt aula cęli pandatur, non ocioſè viuendum; ſed ieiunijs, precibus, atque eleemoſynis eſt inſiſtendū. Quia etſi peccata ſunt omnia in baptiſmo laxata, non adhuc tamen eſt carnis fragilitas ſolidata. *Typus.* Nam quaſi tranſito mari rubro, necatos quidem gratulamur Aegyptios: ſed in deſerto mundanæ conuerſationis hoſtes occurrunt alij, qui du- B ce & cooperatrice Chriſti gratia, noſtro ſudore vincantur. Donec promiſſam vitæ æternę perueniamus ad patriam. Hæc ille.

Illud Matthæi: *Baptizatus Chriſtus confeſtim aſcendit de aqua.* Autor imperfecti ait, baptizatorum per virtutum gradus aſcenſum indicare. *Baptizati aſcendūt ex aqua baptiſmi.* Baptizatus Chriſtus aſcēdit de aqua: ſimili modo baptizatus C Chriſtianus aſcendat de aqua baptiſmi. Aſcendat, inquam, ad virtutum celſitudinem: deſcenſum vero caueat maxime in vitiorum turpitudinem. Prætereà, aſcendit Chriſtus de aqua; aſcendit Chriſtianus de baptiſmate. Aſcendit, inquā, in celſiſſimam filij Dei dignitatem, cælorumque opulentiſſimam hęreditatem. *Autor Imperf.* Puto (ait Autor Imperfecti) factū Chriſti ad myſterium pertinere omnium, qui D poſtmodum fuerant baptizandi. Non dixit Matthæus, egreſſus eſt, ſed aſcendit; quia omnes, qui dignè ſecundum omnia membra iuſtitiæ formati, & conſummati baptizantur in Chriſto, confeſtim de aqua aſcendunt, ideſt, proficiunt ad virtutes, & ad dignitatem ſubleuantur cęleſtem. Qui enim ingreſſi fuerāt in aquam carnales, & filij Adam peccatoris, confeſtim de aqua aſcendunt ſpirituales, filij E Dei facti. Hæc ille.

In quas virtutes aſcēdere debeat Chriſtianus, columba indicat. In quas verò virtutes aſcendere baptizatus debeat, ipſa niuea columba demonſtrat. Manſuetum hoc animal eſt, ac mundum ait Chryſoſtomos homil. 12. in Matthæum. *D. Chryſ.* Simplex prætereà eſt, & a malitia fellis alienum, vt ait Beda Marci 1. *Beda.*

Digitized by Google

ci 1. Manſuetudinem, animi mũditiam, ſimplicitatẽ, omniſque amaritudinis & fellis, ideſt, peccati carentiam indicat; quas virtutes baptizatus conſectari debet. Indicat præterea charitatem, ac pacem, vt Auguſtinus docet tractatu 6 in Ioannem. Sic (inquit) oportebat demonſtrari Spiritum ſanctum, venientẽ ſuper Dominum; vt intelligat vnuſquiſque ſi habeat Spiritum ſanctum, ſimplicem ſe eſſe debere ſicut columbam; habere cum fratribus veram pacem, quam ſignificãt oſcula columbarum. Habent enim oſcula & Corui. Sed in coruis falſa pax, in columba vera pax. Oſculantur corui, ſed laniant; à laniatu innocens eſt natura columbarum. Vbi ergo laniatus eſt, nõ eſt vera in oſculis pax, &c. Oſculatur columba, non laniat; ſic Chriſtianus amet, non laniet, hoc eſt non ſit detractor. Corui (ait Auguſtinus loco citato) de morte paſcuntur, hoc columba non habet. De frugibus terræ viuit, innocens eius victus eſt; ꝙ verè mirandum eſt in columba. Sunt paſſeres breuiſſimi, qui vel muſcas occidũt; nihil horum columba, non enim de morte paſcitur, &c. Colũba, ne muſcæ quidem nocet; ita Chriſtianus ne muſcam quidem lædat. Tractatu 7. in epiſtolam Ioannis primam, idem Auguſtinus: Fel (ait) columba non habet, tamẽ roſtro, & pennis pugnat pro nido, ſine amaritudine ſæuit, &c. Chriſtianus quoq; felle odij careat; abſque fellis amaritudine, ſi quos punire debet, amante, & columbino corde puniat. Nam vt ait eodẽ loco Auguſtinus: Amor ſæuit, charitas ſæuit; ſæuit quodammodo ſine felle, more columbino, non coruino, &c.

D. Auguſt.

Charitas et concordia.

Columba proprietatibus Chriſtianæ virtutes reſpondent.

D. Auguſt.

Neminem lædere.

Colũba ſine amaritudine ſæuit.

Amor ſæuit more columbino, nõ coruino.

Adde columbam a rapacitate eſſe alienam, atque ita oportere Chriſtianum, ab omni alienorum bonorũ rapacitate abhorrere. Vnde D. Gregorius homil. 5. in Euangelia illud Iſaiæ 60. *Qui ſunt iſti qui vt nubes volant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas:* ita exponit. Quaſi columbæ ad feneſtras ſuas, id eſt, oculos, ſunt qui nihil in hoc mundo concupiſcunt; qui omnia ſimpliciter aſpiciunt, & in hæc quæ vident, rapacitatis ſtudio non trahuntur. At contra miluus, & non columba ad feneſtras ſuas eſt, qui ad ea, quæ oculis cõſiderat, rapinæ deſiderio anhelat, &cæt. Præter hæc, columba gemitum pro cãtu edit, gemere nos docet, & peccata defle-

Cupiditas.
D. Gregor.
Iſai. 60.

Colũba ad feneſtras uel miluus qui.

re. Nec illud prætermittendũ, columbas iuxta aquas (vt ferunt) ſedere, accipitriſque vmbra in illis præuiſa, vitã fuga tueri. Columbæ in aquis vmbram cernunt accipitris; nos in iugi meditatione, ſacrorumque librorum lectione, velut ſpeculo, dæmonis, mundi, carniſque inſidias cernamus; eaſque diligenter caueamus. Origenes homil. 3. Leuitici. Ferunt (ait) A columbas, cùm ad aquas venerint, quia ibi ſolent accipitris inſidias pati, venientem deſuper inimicum, volitantis vmbra in aquis inſpecta deprehendere; & oculorum perſpicacia fraudem periculi euadere, &c. Et D. Gregorius Cantic. 5. Ad hoc columbæ iuxta fluenta reſidere ſolent, vt volantium auium vmbram in aqua videant; ſuper quam ſe proijcientes, vngues rapacium ſic effugiant, &c.

Cauendus dæmon.

Origenes.

D. Gregor. Cant. 5.

B Videmus etiam columbas, etſi charis ſpolientur filijs non ideo columbarium deſerere, non iraſci, non vnguibus, roſtro ve in ſpoliatores ſæuire. Probi Chriſtiani hac in re ſymbolũ ſunt, qui etſi filijs, rebuſque alijs chariſſimis ſpolietur, non idcirco innocentiam deſerit, non furit, nihil crudele agit. Vis columbam videre minime ſæuiẽtem in ſpoliatorem, & in priſtina innocentia permanentem? Iob C aſpice filijs, cæteriſque bonis ſpoliatum, Deum tamen adorantem, æternaque memoria digna illa verba, è patientiſſimo pectore proferentem: *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſit nomẽ Domini benedictũ.* Iob 1.

Patientia.

Iob 1.

D. Thomas 3. part. quæſt. 39. artic. 6. columbæ proprietates enumerat, ex quibus virtutes colligit, & dona Spiritus ſancti, quæ baptizatis congruunt. Eius D verba, etſi non pauca, quia lectu digna ſunt, & rei, de qua agimus maxime conueniunt, libet deſcribere. Spiritus (ait) ſanctus in ſpecie columbæ ſuper Chriſtum baptizatum apparuit, propter tria. Primò propter diſpoſitionem, quę requiritur in baptizato, vt ſcilicet non fictus accedat; quia dicitur Sapient. 1. Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum. Columba autem eſt animal ſimplex, aſtutia, & dolo carens, vnde dicitur Matth. 10. E *Eſtote ſimplices ſicut columbæ.*

D. Thom.

Secundò apparuit, ad ſignificandũ ſeptem dona Spiritus ſancti: quæ columba ſuis proprietatibus ſignificat. Columba enim ſecus fluenta habitat, vt inde viſo accipitre mergat ſe, & euadat; quod pertinet

Cur in effigie columbæ apparuerit Spiritus ſanctus.

tinet

tinet ad donũ ſapientię, per quàm ſancti ſecus ſcripturæ diuinæ fluẽta reſident, vt diaboli incurſum euadant. Item, colũba meliora grana eligit; quod pertinet ad donum ſcientiæ, qua ſancti ſentẽtias ſanas, quibus paſcãtur, eligunt. Columba alienos pullos nutrit; quod pertinet ad donum conſilij, quo ſancti illos homines, qui fuerunt pulli, id eſt, imitatores diaboli, doctrina nutriunt, & exemplo.

Colũba ſuis proprietatibus, ſeptem Spiritus ſancti dona indicat.

Columba non lacerat roſtro: quod pertinet ad donum intellectus, quo ſancti bonas ſententias, lacerando non peruertũt, hæreticorum more. Columba felle caret; quod pertinet ad donum pietatis, per quam ſancti ira irrationabili carent. Columba in cauernis petræ nidificat; quod pertinet ad donum fortitudinis, qua ſancti in plagis Chriſti, qui eſt petra firma, nidum, id eſt, refugium, & ſpem ponunt. Columba gemitũ pro cantu habet; quod pertinet ad donum timoris, quo ſancti delectantur in gemitu pro peccatis.

Columba ſignificat reconciliationẽ cũ Deo.

Tertiò apparuit Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ, propter effectum proprium baptiſmi, qui eſt remiſſio peccatorum, & reconciliatio ad Deum. Colũba enim eſt animal manſuetum, & ideo ſicut Chryſoſtomus dicit homilia 12. in Matth. in diluuio apparuit hoc animal, ramum ferens oliuæ, & communem orbis terrarum tranquillitatem annuntiãs. Et nunc etiam columba apparet in baptiſmo, liberatorem nobis demonſtrans.

Significat colũba coniunctionem eccleſiaſticæ vnitatis.
Epheſ. 1.
Cant. 5.

Quartò apparuit ad deſignandũ communem effectum baptiſmi, qui eſt coniunctio eccleſiaſticæ vnitatis; vnde dicitur ad Epheſ. 1. *Quod Chriſtus tradidit ſemetipſum, vt exhiberet ſibi glorioſam eccleſiam, non habẽtem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi: lauans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* Et ideò conuenienter Spiritus ſanctus in baptiſmo demõſtratus eſt in ſpecie columbæ, quæ eſt animal amicabile, & gregale. Vnde Cantic. 5. dicitur de Eccleſia: *Vna eſt columba mea.* Hactenus D. Thomas.

Proprietates colũbæ, quæ Spiritũ ſanctũ adumbrant.
D. Chryſoſt.

Apparuit itaque Spiritus ſanctus effigie columbina, vt baptizatorum mores oſtenderet debere eſſe columbinos. Præterea vt qualis ipſe Spiritus ſit, ex effigie intelligamus. Cur in ſpecie columbæ venit Spiritus ſanctus? Rogat Chryſoſtom. homil. 13. in Matth. Reſpondet: Manſuetum hoc animal, ac mundum eſt. Quia igitur ipſe Spiritus, manſuetudinis eſt Spiritus, propterea in eius ſpecie apparuit, &c. Et Origenes homil. 27. ſuper Lucam: Deſcendit Spiritus ſanctus ſuper Saluatorem in ſpecie columbæ, auis mãſuetæ, innocentis, & ſimplicis. Talis eſt Spiritus ſanctus, mundus, & volucris, & in ſublimè conſurgens. Quamobrẽ orantes dicimus: Quis dabit mihi pennas ſicut columbę, & requieſcam: id eſt, quis dabit mihi pennas Spiritus ſancti? Hæc ille.

Origenes.
Spiritus ſanctus mitis, miſericors.

A

Theophyl.
Spiritus S. peccati fœtorem fugit, odore bono virtutis gaudet.
Euthym.

Theophylactus addit: Columba vbi fœtor eſt, ibi non manet: ſic Spiritus ſanctus, &c. Quemadmodum non manet columba vbi fœtor eſt; ita non manet Spiritus ſanctus, vbi fœtidiſſimum eſt peccatum mortiferum. Euthymius Matt. 3. Columba (ait) bono gaudet odore, &c. Sic & Spiritus ſanctus virtutum ſuaui odore, ſummopere oblectatur.

B

Spiritus S. felle amaritudinis caret, dulcis eſt.

Felle carere dicitur colũba; ſic & Spiritus ſanctus omni caret felle, redundat deuotionis melle. Vnde in Hymno eccleſiaſtico appellatur dulcis hoſpes animæ, & dulce refrigerium.

Rom. 8.
Spiritus S. facit nos poſtulare gemitibus magnis.

C

Columba gemitum pro cantu habet; Spiritus ſanctus, vt Paul. ait, ad Rom. 8. *Poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus:* Hoc eſt, in nobis manens poſtulare nos facit gemitibus, ac deſiderijs feruentiſſimis. Hinc illud Auguſtini tractat. 6. in Ioannem: Audite quid dicat Apoſtolus, & nolite mirari, quia in columbæ ſpecie voluit demonſtrari Spiritus ſanctus; ipſe Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Non in ſemetipſo, apud ſemetipſum gemit, ſed in nobis gemit: quia gemere nos facit. Nec parua res eſt, quod nos docet Spiritus ſanctus gemere, inſinuat enim nobis, quia peregrinamur, & docet nos in patriam ſuſpirare: & ipſo deſiderio gemimus, &c.

D

Spiritus S. docet nos gemere.

D. Chryſoſt.
Spiritus S. hominũ gaudet familiaritate.

E

Chryſoſtomus homil. 26. in Geneſim: Columba (ait) animal eſt mite, & noſtra familiaritate gaudens, idcirco redijt ad Noe, &cæt. Similem in modum Spiritus ſanctus mitiſſimus eſt, & hominum familiaritate gaudet. Idcirco ſi homo pœnitentiam agat veram, protinus ad illum reuertitur.

Idem Chryſoſt. homil. 12. in Matth. Columbam Spiritus ſancti indicem, antiquæ hiſtoriæ nos admonere, & Noeticam columbam in memoriam reuocare docet.

docet. Illa oliuæ ramum, noſtra columba ſummæ miſericordiæ oleum detulit; illa pacem, hæc & pacem, & dona maxima orbi nuntiauit; illa optatum diluuij finē, hæc optatiſſimum mūdi Redemptorem oſtendit. Sed Chryſoſt. audiamus: Quia (inquit) māſuetudinis eſt Spiritus, propterea in colūbæ ſpecie apparuit. Simul etiam veteris nos videtur admonere hiſtoriæ. Nam cum vniuerſum orbem naufragium cōmune merſiſſet, illud animal apparuit, finemq; illius tēpeſtatis oſtendit; atque ore ramum portans oliuæ, pacem mundo redditam nuntiauit. Quæ omnia erant futurorū figura. Tunc enim multò erat hominum vita deterior, multoque maiori digna ſupplicio. Ne igitur ipſe deſperes, illius te hiſtoriæ confirmat admonitu. Nam tunc quoque deſperatis omnino rebus liberatio facta, atque correctio eſt. Sed tunc vtique per pœnam, modo verò per gratiam, atque ineffabilē indulgentiam Redemptoris. Propterea & columba cernitur, nequaquam oliuæ ramum ferens, ſed omnium liberatorem nobis oſtendens, ſpemq; ſuggerens proſperorum. Non enim ex Arca vnum educit hominem Noe, ſed poſtquā apparuit vniuerſum prorſus orbem attollit in cælum. Quæ certè pro oleæ ramo, omni generi hominum adoptionem detulit filiorum. Hactenus Chryſoſtomus. Et Euthymius Matth. 3 Huius (ait) columbæ figura erat illa, quæ Noe finem diluuij nuntiauit. Quemadmodum enim tunc erat diluuium ab aqua; ita nunc a peccato. Et ſicut illa denuntiauit ceſſationem illius diluuij; ita & iſta huius præſentis, &c.

Confertur cum colūba Noe, colūba in Chriſtum deuolans.
D. Chryſoſt.
Euthym.

Autor Imperfecti homil. 4. Propterea ait Spiritum ſanctum columbā elegiſſe, quod charitatis maxime ſit cultrix. Ideò (inquit) Spiritus ſanctus ſpeciem colūbæ ſuſcepit, quoniam præ omnibus animalibus hæc cultrix eſt charitatis, &c. Meritò ſane charitatis cultricem Spiritus ſanctus elegit: ſiquidem Spiritus ſanctus charitas, & amor appellatur. Cultrices autem charitatis eſſe columbas indicant illarum oſcula; indicant & D. Cypr. verba de vnitate Eccleſiæ: Columba (inquit) ſimplex eſt animal, & lætum, non felle amarum, non morſibus ſæuum, non vnguium laceratione violētum; hoſpitia humana diligere, vnius domus conſortium noſſe, cūm generat ſimul filios edere, cum commeant volatibus inuicē cohærere; communi conuerſatione vitam ſuam degere, oris oſculo cōcordiam pacis agnoſcere, legem circa omnia vnanimitatis implere. Hæc eſt in Eccleſia noſcenda ſimplicitas, hæc charitas obtinenda, vt columbas dilectio fraternitatis imitetur. Hæc Cyprianus.

Autor imperf.
Spir. Sanct. charitas appellatur.
Colūba cultrices ſunt charitatis.
D. Cypr.
Chriſtianorū charitas & vnitas.

A Aduerte autem hoc loco columbas, quas Syria, aut Paleſthina alit (vt Legionenſis, Cant. 1. ait) noſtris eſſe pulchriores; oculos enim dicuntur habere pulcherrimos figura, & ſplendore. Nec verò eſt hoc incredibile. Nam apud Indos columbæ ſunt noſtris forma præſtantiores, de quibus in epiſtola à quodam fide digno Sacerdote miſſa, hæc legi. Ex regno (inquit) Sinde, quod a Chaule. 130. leucarum ſpatio diſtat, magnæ ad me allatæ

Colūba Paleſthinæ: & Indiæ, noſtris ſunt pulchriores.

B ſunt colūbæ, Luſitanis maiores, criſtiſq; Alaudarum inſtar decoræ. Oculorum vero pulchritudine lōge noſtras ſuperant, ſunt enim formoſiſſimi. Allati quoque ſunt candidiſſimi turtures, ſuauiſſimum edentes cantum. Hæc ille. Columbarum oculos ſcriptura commendat Cantic. 1. *Oculi tui Columbarum.* Appellantur autem oculi columbarum, Theodoreto in Cantica interprete, oculi ſpiritales: Spiritum

Colūbæ indicæ pulchræ.
Turtures ſuauē edentes cantum.
Oculi columbarū, appellantur, oculi ſpiritales. Theod.

C enim ſanctum colūba deſignat. Sunt autem oculi ſpiritales, qui ſpiritaliter cūcta cernunt; qui ex temporarijs, & caducis rebus, ad æternas, mentem attollunt; qui mundum veluti Dei ſpeculum intuentur. Commentarius trium patrum apud Theodoretum hic eſt: Mentis oculi tui ſpiritales, rebus ſenſui iucundis minimè decipiuntur; ſed in iis tanquam in ſpeculo reconditas pulchritudines intelligibi-

Oculi ſpiritales qui.

D les contemplantur, &c.

Id quoque non lateat, columbas a Syris, ac Paleſthinis in honore habitas: vt colliges ex hoc Tibuli diſticho, Elegia 7. lib. 1.

Colūbas colebant Syri.

Quid referā, ut volitet crebras intacta per urbes,
Alba Paleſthino ſancta columba Syro?

Diodorus enim Siculus, li. 3. ſcribit fabu-

Diodor.

E latos quoſdam Semiramidem Aſſyriorū Reginam in columbam eſſe conuerſam. Quo factum eſt (inquit) vt Syri columbam vt Deam colant: immortalem Reginam arbitrati. Lege Ouidij 4. librum Metamorph. Xenophon libr. 1. de expeditione Cyri minoris, paulo ante libri medium:

Xenophon.

medium: Amnis (ait) Chalō; huius eſt latitudo paſſuum 20. magnis, ac māſuetis piſcibus eſt refertiſſimus; quos Syri ſacroſanctos habent, eoſque violare, æquè ac columbas nefas putant, &c.

Hinc recens quædam emanauit interpretatio illius loci Pſalm. 67. *Si dormiatis inter medios cleros: pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorſi eius in pallore auri.* Id eſt, etſi inſtar dormientium ſegnes, & languidi inter medios hoſtium terminos degatis, Paleſthinis tamen timori eritis, ac religioni; non ſecus ac alba columba, cuius plumas nullus eorum audet vellere. Verum ſimplicior, & probabilior ſenſus eſt, cleros ſumi eo loco pro ſortibus Iſraelitarum, κλῆρος enim grecè ſortem ſignificat. Appellatur autem clerus, ſiue ſors, terrę promiſſionis pars, quę cuique tribui ſorte obuenit. Vnde D. Petrus 1. epiſtola cap. 5. Eccleſias appellauit cleros, id eſt, ſortes Dei: *Non dominantes* (inquit) *in cleris*, id eſt Eccleſijs. Et Geneſ. 49. dicitur Iſſachar: *Aſinus fortis accubans inter terminos*: Græce ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων, quemadmodum in Pſal. 67. id eſt accubās, ſiue quieſcens, inter medios cleros, id eſt inter medias ſortes Paleſthinę. Ait ergo Dauid: ſi dormiatis, vel dormieritis, vt vertit Hieronymus, id eſt ſi quieſcatis, vel quieueritis, inter medios cleros, id eſt in medio veſtrarum ſortium, terræ promiſſionis; ſi in illis quiete habitaueritis; pennæ columbę erunt deargentatæ, id eſt candidiſſimæ: dorſumque illius aureum. Hoc eſt, diues erit populus argento, auroque abundās, felix, & ſimilis columbæ argenteo candore præſtanti, aureoque dorſi pallore pulcherrimæ, in ſuo habitanti columbario.

Locus pſalmi 67. de columba deargentata exponitur.

2. Pet. 5.

Geneſ. 49.

De Eccleſia verò hic eſt ſenſus. Si in Eccleſiam Meſſiæ Regis per baptiſmi ianuam ingrediamini, atque in ea cō quieſcatis, ſimilis fiet per fidem charitate rutilantem anima, columbæ innocētiſſimę, felle carēti, ac pulcherrimæ: cuius pennę candore candidum argentum, poſteriora verò dorſi, pallore aurum imitatur. Qui extra Eccleſiam ſunt, corui ſunt: coruus enim Geneſ. 8. *Egrediebatur, & non reuertebatur.* Ita Hęretici inſtar corui illius, extra arcam teterrimis hæreſeon alis euolant: ex Eccleſia egrediuntur, & multi nō reuertuntur. Qui intra Eccleſiam ſunt, et gratia Dei illuſtrantur, colūbę ſunt, quarū pennę ſunt deargētatæ, & poſteriora dorſi aureo colore rutilāt. Alios loci huius ſenſus nunc omitto, hic ſit ſatis.

Geneſ. 8.

Nonnulli exiſtimarunt, Nabuchodonoſor Babyloniorum Regem, columbæ effigiem in vexillo pictam geſtaſſe: id, quod ex his verbis colligitur Ierem. 25. *Facta eſt terra eorum in deſolationem, a facie iræ columbæ:* Id eſt a facie exercitus Nabu A chodonoſor. D. Hieron. hoc loco: Non mirabitur (inquit) columbā Domini intelligi Nabuchodonoſor, qui ſupra, eodē capite, eum vocari ſeruum Domini legerit, &c. Cur autem columba dicatur, non reddidit rationem. Hugo verò Cardinalis: Forte (inquit) ideo, quia in vexillis Nabuchodonoſor, & exercitus eius, erat ſignum columbæ depictum, &c. Simili loquendi modo vtitur Ieremias cap. 46. B *Cecidit vir* (ait) *ad proximum ſuum, & dicent: Surge, & reuertamur ad populū noſtrum, & ad terram natiuitatis noſtræ, a facie gladij columbæ.* Quo loco ſic ſcribit Lyranus. A facie columbę, id eſt, exercitus Chaldęorum, ſic nominati, eo quod in antiquo eius vexillo, erat ſignum columbæ, vt expoſitores noſtri dicunt, &c.

Ierem. 25.

D. Hieron.

Hugo Car.

Ierem. 46.

Quenā dicatur ira colūbę apud Ieremiam, & quis gladius columbę.

Lyranus.

Hinc ducitur alia loci ſupra explicati explanatio: etſi dormiatis inter medios C hoſtium terminos, & columba deargentatis, & aureis pennis, in hoſtium vexillo picta, vos adoriatur; tamen Dominus ſpeciei domus, id eſt ad pulchritudinem domus, dabit hoſtiū diuidere ſpolia, &c.

Pſal. 67.

Verùm gladius columbæ, nō appellatur ſolum gladius Nabuchodonoſor, ſed etiā gladius Perſarū. Non ergo propterea dicitur gladius columbæ, quod in ve D xillo Nabuchodonoſor picta fuerit colūba. Quòd aūt gladius Perſarum gladius colūbę appelletur, ex eodē Ierem. probatur ca. 50. *Diſperdite* (ait) *ſatorem de Babylone, & tenentem falcem in tempore meſſis. A facie gladij columbæ, vnuſquiſque ad populum ſuum conuertetur, & ſinguli ad terram ſuā fugient,* &c. Agitur hoc loco de expugnatione Babylonis hoc ſenſu. Diſperdite (inquit) ò Perſę ipſos etiam Agricolas, E & meſſores Babylonis. A facie gladij, colūbæ, ſcilicet Perſarum, qui Babylonem expugnabunt, milites qui auxilium Babylonijs tulerint, ī regiones ſuas fugiēt. Vides gladiū Perſarum appellari gladiū columbę? Reſpondebis, non Perſarum, ſed Babyloniorum gladium appellari ēt illo

Ierem. 50.

illo loco gladium columbæ, hoc ſenſu. Tunc cum Babylon a Perſis capietur, a facie gladij colūbæ, ideſt, a facie gladij Babyloniorum, populi captiui, & Iudæi fugient, & in patriā reuertentur. At probabilius de Perſarum gladio locus exponitur. Nam gladius è Babyloniorum manu à Perſis victoribus erat extortus; nō habebāt iam Babylonij capta Babylone gladium, ſed Perſæ. Non ergo populi fugerunt à facie gladij Babyloniorum, ſed a facie gladij Perſarum. Non enim dicuntur captiui gladium fugere victum, ſed victorem. Præterea capit. 46. eiuſdem Ieremiæ, ſimilis eſt locus ſupra citatus: *Multiplicauit ruentes, ceciditque vir ad proximum ſuum, & dicent: ſurge, reuertamur ad populum noſtrum, & ad terram natiuitatis noſtræ a facie gladij columbæ.* De Nabuchodonoſore ſermo eſt Aegyptū percutiente; Cadent (ait) multi, & occidentur a Nabuchodonoſoris exercitu; & dicent milites Aegyptiorum; diſcedamus in patriā, fugiamus gladium columbę, ideſt, Babyloniorum. Quemadmodum hoc cap. 46. fugiunt milites gladium victorem, ita, & capit. 50. Victor autem gladius, capit. 50. eſt gladius Perſarum, & is dicitur gladius columbę. Ergo gladius columbę nō dicitur ſolū gladius Babyloniorū, quòd pictam in vexillo columbam geſtarent.

Crediderim potius appellari gladium colūbæ, gladium columbinum; ideſt gladium columbæ ſimilem, volatu, & percutiendi celeritate. Dicuntur ergo Ieremiæ cap. 46. & 50. milites fugere a facie gladij columbæ, ideſt, gladij volantis inſtar columbæ, & celeriter percutientis. Dicitur quoq; cap. 25. terra facta in deſolationem à facie iræ columbæ, hoc eſt a facie iræ volantis velociter, & irruentis.

Ierem. 46. & 50. & 25.

D. Gregor. Ira Dei ira columba dicitur.

Diuus Gregor. Iob 40. ad illa verba: *Diſperge ſuperbos in furore tuo*: iram columbæ appellari putat, iram Dei, propterea quòd abſque vlla perturbatione iraſcatur. Columba (inquit Gregorius) valde ſimplex eſt animal; & quia in Deum nulla furoris inæqualitas ſerpit, furore Dominī irā columbę nominauit Ieremias. Vt enim diuinæ diſtrictionis vim imperturbabilem demonſtraret, & iram dixit & columbæ. Ac ſi apertius diceret; diſtrictum iudicium inconcuſſius exerit, qui permanens manſuetus, iniuſtos punit, &c. Myſticus eſt ſenſus; ex quo diſco iram ſic frenare, vt non leonis ira ſit, ſed columbæ; hoc eſt, ab omni animi perturbatione, & furore aliena. Sit ſine felle ira. Amor enim, vt ſupradictum eſt ex Auguſtino, ſœuit ſine felle, more columbino, non coruino.

Ira hominis ſit ira colūbę, non leonis.

Denique aduerte, diabolum, vt Euæ appareret, ſerpentem induiſſe; Spiritum verò ſanctum, columbā elegiſſe. Vt qualis ſit diabolus, qualis etiam ſit Spiritus ſanctus, intelligamus. Diabolum ſerpentem callidiſſimum, ac ſœuiſſimum; Spiritum ſanctum columbam mitiſſimam, omni felle carentem, omnique melle redundantem eſſe cognoſcamus. Sumpſiſſet quidē placidi alicuius animalis effigiē tartareus hoſtis, ſi Deus permiſiſſet; attamen non permiſit, vt Auguſtinus docet lib. 11. de Geneſi ad literam. Nō debemus (inquit) opinari, quod ſerpentē diabolus eligeret. Sed cum eſſet in illo decipiendi cupiditas, nonniſi per illud animal potuit, per quod poſſe permiſſus eſt &c. Cur autē decipere permiſſus ſit per ſerpentē docet Hugo Victorinus, libr. 1. de Sacramentis, par. 7. capit. 2. Diabolus (inquit) in aliena forma venire permiſſus eſt, ſed tali, in qua eius malitia prorſus non celaretur. Vt in propria forma nō veniret, ſua volūtate factū eſt. Vt aūt aliam formā, niſi talem, quæ malitiæ ſuæ conueniret, habere nō poſſet, diuina ordinatione diſpoſitum, &c. Par erat, vt inter inſtrumentum, eiuſq; motorem, proportio eſſet. Motor erat Satanas verſutus, & veneno peccati plenus; inſtrumentum quoq; ſerpēs fuit callidus, & venenatus. Columba, vt inſtrumēto ſuę nequitiæ vti non decuiſſe, docet idem Hugo eodem loco: Fortaſſis (ait) ſi permiſſus fuiſſet diabolus, in forma columbæ venire maluiſſet. Sed hoc vas Spiritus ſanctus ſibi reſeruauit. Quia profecto dignū non erat, vt Spiritus malignus illam formā homini odioſam faceret, in qua poſtmodum idem Spiritus ſanctus apparere debebat, &c. Idem leges apud Magiſtrum 2. diſt. 21.

Diabolus nō eſt permiſſus effigiē ſumere placidi animalis, cū Euam tentauit.

D. Auguſt.

Hugo Vict.

Diabolus non eſt permiſſus figuram aſſumere columbæ.

Cur in Iordane baptizari Chriſtus voluerit, rogabit aliquis. Cui reſpōdemus, in Iordane voluiſſe baptizari, eo quòd in Iordane Ioannes tunc temporis baptizaret. Erat enim locus baptiſmo propter aquarum affluētiam accōmodatiſſimus. Sunt alię huius rei allegoricę rationes,

quas

Cur voluerit Chriſtus baptizari in Iordane.

quas reddit D. Thomas 3. p. q. 39. art. 4. Fluuius (ait) Iordanis fuit, per quē filij Iſrael in terram promiſſionis intrauerunt. Hoc autem habet baptiſmus Chriſti, quòd introducit in regnū Dei, quod per terrā promiſſionis ſignificatur. Vnde dicitur Ioan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* Ad quod etiam pertinet, quòd Elias 4 Regum 2. Diuiſit aquas Iordanis, quando erat in curru igneo rapiēdus in cęlum; quia ſcilicet, tranſeuntibus per aquam baptiſmi, per ignem Spiritus ſancti patet aditus in cęlum. Hęc D. Thom.

4. Reg. 2.

D. Ambroſ. Pſal. 113.

Et D. Ambroſius Ser. 21. *Iordanis* (inquit Pſalm. 113.) *conuerſus eſt retrorſum.* Puto autem eſſe mirabilius, quòd Domino ibi poſito, factum eſt. Ante. n. aquę retrorſum conuerſę fuerunt; modo peccata retrorſum conuerſa ſunt. Et ſicut tunc impetus fluminis alueum ſui curſus perdidit: ita & nunc impetus peccatorum dominium erroris ſui amiſit. Quod quidem in Propheta Elia iam illo in tempore factum puto. Sicut enim Elias in Iordane diuiſionem fecit vndarum, ita, & Spiritus Domini in eodē Iordane ſeparationem operatus eſt peccatorum. Ille ſtare fluenta præcepit; hic crimina, &c. Videlicet, per baptiſmi inſtitutionem.

Diuus Auguſtin. Sermon. 36. de Epiphania, diem quo Chriſtus eſt baptizatus, Chriſti alterum natalē diē appellat; & cum die illo, quo in hanc lucem feliciſſimè editus ex Virgine eſt, confert, Natalis (inquit) hodie alter eſt quodammodo Saluatoris. Nam iiſdem eum ſignis, iiſdem miraculis cognoſcimus genitū; ſed nunc maiori myſterio baptizatum. Denique Spiritus ſanctus, qui tūc illi in vtero affuit, modo eum in gurgite circumfulſit: qui tunc Mariam caſtificauit, nunc fluenta ſanctificat. Pater, qui tunc obumbrauit in virtute, nunc clamat in voce: & quaſi maturiore cōſilio, qui tūc vmbram præſtitit natiuitati, modo teſtimoniū perhibet veritati. At enim Deus:

A Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Hæc ille. Quod ſi quæras ab Auguſtino, vtra natiuitas præclarior fuerit? His verbis reſpondet. Præclarior eſt ſecunda, quàm prima natiuitas. Probat ſic: illa eum ſine teſte, ſilentio Chriſtū genuit: iſta cum diuinitatis profeſſione Dominum baptizauit. Ab illa ſe Ioſeph qui Pater putabatur, excuſat; in hac ſe Pater, qui non credebatur, inſinuat: ibi

D. Auguſt.

B laborat ſuſpicionibus mater, quia profeſſioni deerat Pater, hic honoratur genitrix, quia diuinitas filiū proteſtatur. Honoratior (inquam) ſecunda, quam prima natiuitas: ſiquidem Pater hic Deus maieſtatis inſcribitur: illic Ioſeph artifex eſtimatur. Et licet in vtraque Dominus per Spiritum ſanctum, & natus ſit, & baptizatus: tamen honoratior eſt, qui de cęlis clamat, quam, qui in terris laborat, id

C eſt Ioſeph. Hęc Auguſtinus. Et D. Ambr. Serm. 1. de Epiphania. Hanc feſtiuitatem (id eſt baptiſmi) natalē appellandam puto. Tunc. n. ideſt, in die natiuitatis, natus hominibus, hodie renatus eſt ſacramentis. Tunc per Virginē editus: hodie per myſterium generatus. Cum ſecundum hominem naſcitur, mater eum ſinu circumfouet: cum ſecundum myſteriū gignitur, pater eum Deus voce complecti-

D. Ambroſ.

D tur, &c. Similiter Origenes homil. 28. in Lucam: Chriſtus baptizatus eſt (inquit) & myſteriū ſecundæ generationis aſſumpſit; vt tu quoque priorem natiuitatē deſtruas, & in ſecūda regeneratione naſcaris, &c. At verò noſter baptiſmus propriè regeneratio, & natiuitas appellatur: quoniam propriè per aquā, & Spiritū ſanctum regeneramur, & filij Dei renaſcimur. Chri verò baptiſmus impro-

Origenes.

E priè, vel natiuitas, vel regeneratio, nominatur. Aquæ. n quędam fuit aſperſio, per quā nulla gratia, nullū donū, nulla regeneratio, aut natiuitas, Chriſto eſt collata; ſed ęterna generatio, & natiuitas voce Patris patefactu: & Spiritus ſancti eximia dona per columbem ſignificata.

Chriſti baptiſmus non fuit natiuitas, aut regeneratio.

LIBER

ed by Google

LIBER SECVNDVS

CAPVT I.

De deſerto, & tentationibus Chriſti.

MATTH. IIII.

TVnc Ieſus ductus eſt in deſertum à Spiritu, vt tentaretur a diabolo. Et cum ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſurijt. Et accedens tentator, dixit ei: Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. Qui reſpondens dixit: Scriptum eſt, non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam Ciuitatē, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorſum Scriptum eſt enim: Quia Angelis ſuis mandauit de te, & in manibus tollent te: ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi Ieſus: Rurſum ſcriptum eſt: Non tentabis Domiuum Deum tuum. Iterum aſſumpſit eum diabolus, in montem excelſum valde, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum: & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me. Tunc dicit ei Ieſus: Vade Satana: ſcriptum eſt enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Tunc reliquit eum diabolus: & ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

MARCVS I.

ET ſtatim Spiritus expulit eum in deſertum. Et erat in deſerto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus: & tentabatur a Satana: eratque cum beſtijs, & Angeli miniſtrabant illi.

LVC. CAP. IV.

IESVS autem plenus Spiritu ſancto, regreſſus eſt à Iordane: & agebatur a Spiritu in deſertum, diebus quadraginta, & tentabatur a diabolo. Et nihil manducauit in diebus illis. Et cōſummatis illis, eſurijt. Dixit autem illi diabolus: Si filius Dei es, dic lapidi huic, vt panis fiat. Et reſpondit ad illum Ieſus: ſcriptum eſt, quia non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo Dei. Et duxit illum

Digitized by Google

Illum diabolus in montem excelſum, & oſtendit illi omnia regna orbis terræ, in momento temporis. Et ait illi: tibi dabo poteſtatem hanc vniuerſam, & gloriam illorum, quia mihi tradita ſunt: & cui volo, do illa. Tu ergo ſi adoraueris coram me, erunt tua omnia. Et reſpondens Ieſus, dixit illi: Scriptum eſt, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Et duxit illum in Ieruſalem, & ſtatuit eum ſuper pinnam templi, & dixit illi: Si filius Dei es, mitte te hinc deorſum. Scriptum eſt enim, quòd Angelis ſuis mandauit de te, vt conſeruent te: & quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Et reſpondens Ieſus ait illi: Dictum eſt: non tentabis Dominum Deum tuum. Et conſummata omni tentatione, diabolus receſſit ab illo, vſque ad tempus.

HACTENVS de baptiſmo dictum. Nunc ea, quæ Dominus poſt baptiſmũ admirabiliter geſſit, ac dixit, enarrare aggredimur. Ita verò enarrabimus, vt ſingulis annis propria geſta, ac dicta, vſque ad crucem aſſignemus; vnde in quẽ annum ſingula inciderint facile pateat. Primus igitur annus poſt baptiſmum Chriſti a deſerto, & tentationibus exordium ducit. Non enim cœpit Chriſtus poſt baptiſmũ protinus cõcionari; prius ſe in vaſtam ſolitudinem recepit, vitãq; ab omni hominum conſpectu, ac colloquio ſeiunctam quadraginta dierum ſpacio, perpetuo in ieiunio traduxit. Cum diabolo deinde maieſtatis diuinæ ſcrutatore conflixit; triumphoque reportato diſceſſit.

Initium primi anni poſt baptiſmũ Chriſti.

Abdidit verò ſe in eremũ, ſtatim poſt baptiſmũ; quod ſignificat D. Matthæus particula, *Tunc*, vt docet Chryſoſt. hom. 13. Illud (inquit) *Tunc*, ad illud procul dubio tempus aptandum eſt, quo deſcendit Spiritus ſanctus, cum etiam deſuper delata vox, ait: Hic eſt filius meus, &c. Et D. Marc. *Statim* (inquit) *ſcilicet poſt baptiſmũ, Spiritus eum expulit in deſertum*. Lucas item: *Plenus Chriſtus Spiritu ſancto regreſſus eſt a Iordane, & agebatur a Spiritu in deſertũ*. Diximus 6. Ianuarij die baptizatũ Chriſtũ; eadẽ ſexta die ab Spiritu in deſertũ ductus eſt. In eo 40. dies vſque ad 15. diẽ Februarij perpetuum ieiunium ſeruauit

D. Chryſoſt.

Chriſtus ſtatim poſt baptiſmum eremum petiuit ſexta die menſis Ianuarij.

A Marcus addit; eratque cum beſtijs: vt loci ſolitudinem indicaret. Græcè habetur μετὰ τῶν θηρίων, ideſt, cum feris, ſignificat enim, θηρίον, beſtiam feram, & venenatam beſtiam, vt viperam. In eremo autem illa, magni nunc cernuntur, atri, horribileſque lacerti, vt ſcribit Aranda cap. 27. Euſebius libr. 9. de demonſtrat. Euang. cap. 7. beſtijs his dæmonas putat ſignificari. Fuit (ait) Chriſtus cũ beſtijs; ſed quæ hæ beſtiæ, niſi quas cõmemorat

B Pſal. 90. vbi ait: Super aſpidem, & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonẽ, & draconem? Item: Quoniam in tentatione cum feris verſabatur, vt Euangeliſta eſt author; cũ quibus autẽ, non deſcriptum eſt palam, eam rẽ pſalmi vaticiniũ dum genera ferarum commemorat manifeſte loquitur his verbis: *Super aſpidẽ, & baſiliſcũ aſcendes: & conculcabis leonem, & draconem*; Vbi aſpidem, & baſiliſcum, ipſum vtique diabolum, & qui ipſum ſequũtur

C principatus, malaſque poteſtates, conculcaturum affirmat, &c. Sed germano ſenſu de feris beſtijs, non de dæmonibus locus explicatur a Beda, Theophylacto, Euthymio, & alijs.

Quibuſnã cum beſtijs fuerit Chriſtus in deſerto?

Euſebius.

Pſal. 90.

Beda.

Theophyl.

Euthym.

Eſt autem eremus hæc, in quam Chriſtus diſceſſit, mons arduus, non longe diſtans a loco, in quo eſt a Ioanne baptizatus. Locus in quo eſt baptizatus, vt docet D. Bonauentura, de vita Chriſti, cap. 16. diſtat ab Ieruſalẽ decem, & octo millibus. Mons autem ieiunij, a loco baptiſmi ſeiunctus eſt, eodem D. Bonauẽt.

D. Bonauẽ.

De loco, in quo Chriſtus ieiunauit.

teſte, capit. 17. milliaribus fere quatuor, teſte autem terræ ſanctæ exploratore Aranda cap. 17. a Iericho duobus tantum milliaribus ſeparatur. Appellatur hoc tẽpore quarantana ob ieiunium Chriſti quadraginta dierum. Propè minori, quã milliaris vnius ſpatio diſtãs fons ille cernitur, cuius aquas Eliſeus ſale iniecto ſanaſſe dicitur 4. Regum 2. Sed Borchardum teſtem oculatum audiamus, prima parte capite ſeptimo, §. 28. Ex Galgala (inquit) ad dimidiam leucam, tendendo in Iericho ad dexteram iuxta viam, eſt mons dictus quarantana: vbi Saluator mundi quadraginta diebus, & noctibus cibum nullum ſumpſit. Altus eſt nimis, & aſcenſu difficilis. Sub quarantana ferè iactu duorum arcuum, oritur fons Eliſei, &c.

4. Reg. 2. *Borchardus.*

Itaque Dominus non in Galilæa, ſed in Iudæa prouincia, quadraginta illos dies egit, prope Iericho, nõ longe ab Ieruſalẽ. Adrichomius in deſcriptione tribus Beniamin num. 97. ait, quarãtanam appellari, & montem, in quo Chriſtus ieiunauit, & deſertum propinquum, quod inter Iericho, & Ieruſalẽ interiacet. Quarantana (inquit) deſertum eſt, inter Ieruſalem, & Iericho; incipit ab Anathot, & extenditur vſque ad deſertum Thecuæ, & Engaddi, iuxta mare mortuum. Hic commoratus eſt Ioannes Baptiſta, inibique in eius memoriam extructa fuit Eccleſia, & monaſterium. Ibi venientem ad ſe, vt baptizaretur, Chriſtum demonſtrauit Ioannes digito. In hoc Chriſtus ieiunauit, &c. Et numero ſequenti. Quarantana (ait) mons eſt altus, & aſcenſu difficilis, in quo tentatus primum eſt Dominus. In huius montis cacumine ſacellum eſt ruinoſum, ieiunio, & oratione Chriſti venerabile. Hæc ille.

Adrichom.

Ductus eſt à Spiritu.

Omnipotens Spiritus in effigie colũbæ ſacroſancto Chriſti vertici poſt baptiſmum inſedit; moxque illum cęleſtis motor, non ad delicias, populareſque tumultus, ſed ad ieiunium, & eremum mouit *Agebatur* (ait Lucas) *à Spiritu in deſertum.* Marc. *Spiritus* (inquit) *expulit eum in deſertum.* Impetũ indicat Spiritus, Chrm in ſolitudinem mouentis. Neſcit enim tarda molimina Spiritus ſancti gratia: vt ait Ambroſius Lucæ 1. Huius fluminis, ideſt, ſpiritus, impetus, ciuitatem illam Dei ideſt, humanitatem perpetuo lætificabat, Pſalm. 45. Et agebat. Si enim, vt Paulus ait ad Roman. 8. *Filij Dei* adoptiui *Spiritu Dei aguntur*, ideſt, mouentur, & diriguntur multo maiori, alacriorique impetu, filius naturalis, quà homo ab eo dẽ Spiritu agebatur, & mouebatur. Origenes homil. 29. in Lucam. Accepto baptiſmo Saluator plenus Spiritu ſancto, qui ſuper eum in ſpecie columbæ de cęlis venerat, ducebatur a Spiritu. Quia n. quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei; iſte autẽ extra omnes propriè filius Dei erat; ideo, & ipſum oportebat Spiritu ſancto duci, &c. Quemadmodum elementa motori reſiſtunt, cęli minimè; ita nos Spiritui mouenti ſæpè impedimenta opponimus, nec quò ducit alacriter ſequimur. At celſiſſimum illud cęlum, ideſt Chriſtus, tanto motori nullo vnquam modo obſtitit.

D. Ambroſ. *Pſal. 45.* *Rom. 8.* *Chriſtusqua homo ab ſpiritu ſancto agebatur.* *Origenes.*

A

B

Euthymius Luc. 4. Chriſti, qua homo eſt, magiſtrum appellat Spiritum ſanctũ; propterea quòd in eo ſemper permanſerit, illiuſque actiones ſemper direxerit. Scire oportet (ait Euthymius) quòd humanitas ſaluatoris, tanquam magiſtrum habuit Spiritum ſanctum. Nõ quòd vnita ſibi diuinitas non ſufficeret. Sed quẽadmodum Patris beneplacito incarnatus eſt: ita cooperatione Spiritus ſancti, totius vitæ ipſius curriculum peractum eſt, &c.

Euthym. *Spiritus ſanctus eſt magiſter optimus, atq; doctiſſimus.*

C

Ductum autem Dominũ a Spiritu ſancto in deſertum, non autem a Spiritu tartareo communis eſt omnium interpretũ ſententia. Hieron. Matth. 4. Origenis homilia 29. in Lucam, Chryſoſtomi homil. 13. in Matthæum, Theophylacti, Euthymij, Bedæ, Gregorij homil. 10. in Euangelia, & aliorum. Quamuis autem tota Trinitas Chriſtũ, qua homo eſt, ad deſertum petẽdum mouerit; tamen motus a Spiritu ſancto per attributionem dicitur. Spiritui enim ſancto inſpirationes ſanctę, ſanctique motus tribuuntur; etſi a tota Trinitate proficiſcantur.

Chriſtus in deſertum ductus eſt a Spiritu ſancto, non a dæmone. *D. Chryſoſt.* *Theophyl.* *Euthym.* *Beda* *D. Gregor.* *Sancta inſpirationes tribuuntur Spũi ſanct.*

D

E

Vt tentaretur a diabolo.

Ingreſſus eſt dux fortiſſimus certaminis locũ, ducẽte fortiſſimo ſpiritu, vt cũ

tarta-

tartareo duce congrederetur. Nihil illi timoris, nihil de reportanda victoria dubitationis inerat. Tentationum enim exitus latet nos, illi apertus erat. Dicitur autem à Spiritu ductus, vt tentaretur (quod obſeruat Chryſoſtomus hom. 13. Matth.) ne quis vltrò tentationibus ſe offerre audeat; Propterea (ait) Chriſtũ à ſancto Spiritu ductum eſſe commemorat Euangeliſta, vt nos apertiſſimè ſignatum eſſe videamus, quia non ſpontè nos ipſos in tentationes oporteat inſilire: ſed ſi contracti fuerimus, viriliter repugnare. Et Theophylactus Marci primo. Ducitur (inquit) à Spiritu ſancto, demonſtrans nobis non temerè nos in tentationes proijcere debere: ſed ferre, ſi impetamur, &c.

Nemo ſe vltrò tentationib. offerat.
D. Chryſoſt.
Theophyl.

Sed quorſum opus fuit Chriſtum ſecedere in eremum, vt tentaretur a diabolo. Nũquid nõ poterat a diabolo in vrbe tentari, vel oppido? Poterat quidem; ſed in vrbe, vel oppido, non tantam haberet tentandi anſam. Vt enim ait Diuus Chryſoſtomus homilia 13. in Matthæũ. Tunc diabolus maximè aliquos aggreditur, cum ſolos viderit, atque ab alijs ſegregatos. Quando videt aliquos copulatos, non ſimiliter audet accedere. Vnde infert, & addit: Maximè oportet frequenter nos alijs aggregari, vt non facilè in diaboli captionem paremur, &c. Alijs (inquã) viris probis, ac doctis, a quibus ad vincendas tentationes conſilijs, precibuſque muniamur. Theophylactus Matthęi quarto. Ducitur (inquit) Chriſtus in deſertum, vt oſtendat nobis, quòd diabolus tentet nos, quando viderit ſolitarios, & non ab alijs adiutos, &c. Auceps auibus laqueos in deſertis parat locis, neminem prope illos ſtare vult, omnes ſilere iubet, ne aut voce, aut ſtrepitu, aucupio officiant. Sic diabolus tentationes in ſolitudine ſtruit; neminem iuxta vult cõparere, qui tentatum precum, conſiliorumque ſtrepitu abducat.

In deſerto maior eſt tẽtationum anſa.
D. Chryſoſt.
Oportet viris aggregari probis, qui opem tentatis ferant.
Theophyl.
Diabolus eos decipit, qui ab alijs nõ iuuãtur.

Rogabis tẽtarit ne diabolus Chriſtũ, quandiù in ciuitate Nazareth cum matre ſanctiſſima vitam duxit? tentaſſe ait Druthmarus in Matth. 4. Poſtquam (inquit) Dominus iuuenis factus eſt, adhęſit illi diabolus tentando, ſicut & reliquos homines. Sed nunc, ideſt, in deſerto, inſtauratis armis, fortius bellum aggreſſus eſt; ſicut tradunt Doctores. Hæc ille. Hoc ſuadet diaboli mos; neminem enim nõ tẽtat in omni ætate peccati capace. Prętereà, iuſtos, ſanctoſque viros maximè oppugnat, vt Iob, alioſque ſimiles: Cũ igitur Chriſtus ſanctiſſimè viueret; credibile eſt a dęmone fuiſſe oppugnatum. Accedit illud Pauli, ad Hebręos 4. *Non habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris: tentatum autẽ per omnia,* A *abſque peccato, &c.* Crediderim, diabolum ſæpe conatum eſſe, inuiſibili modo Chriſtum tentare; ſed cum inuiſibiliter nihil proficeret, formam, in qua tẽtaret in deſerto, ſuſcepiſſe viſibilem. Nihil autem proficiebat diabolus inuiſibiliter tẽtans, quia, vt infra dicemus, Chriſtum non poterat per carnem ſanctiſſimam, aut per cogitationem aliquam in animum immiſſam tentare. Opus ergo fuit formam B aſſumere, ſub aſpectum cadẽtem, in qua colloqui cum illo poſſet.

An diabolus Chriſtũ in vrbe tentarit?
Druthmar.
Ad Hebr. 4.

Aliæ quoque fuere huius ſeceſſus in deſertum rationes. Prima, ieiunium; voluit enim Chriſtus, in vaſta illa ſolitudine, ieiunium quadraginta dierum ſeruare; & Eccleſiæ ſeruãdum relinquere. Secunda, rerum diuinarum ab omni hominum conſpectu, ac colloquio ſeparata C contemplatio. Quamuis enim in vrbib. & medio foro poſſet Chriſtus contemplationi perfectiſſimè vacare; tamẽ etiã ipſum locum illi congruentem voluit eligere. Tertia, vt ijs, qui docendo populo operam nauant, oſtenderet vnde nam ſuæ doctrinæ initium debeant facere; videlicet ab hominum ſeceſſu, futurarumque rerum conſideratione.

Cauſa cur Chriſtus in deſertũ abierit.

Hac de re præclarè ſcribit Abulenſis D Epiſcopus Matthęi 4. quęſt. 5. Chriſtus (inquit) nunc prædicare intẽdebat. Ideò voluit omnia facere, quæ prædicatores facere deberent, antequam prædicarent; & etiam poſtquam prædicare cęperunt. Prædicator enim debet interdum abſtrahere ſe à populo, &c. Cur autem concionator a populo ſecedere debeat, rationes reddit huiuſmodi. Primò (inquit) propter authoritatẽ verbi Dei: quia ſi con- E cionator populo familiaris fuerit, contemnetur verbũ eius; cum familiaritas nimia generaliter cõtẽptũ pariat. Et maximè apud indoctos viros, parcęque virtutis, qui ea, quę inſolita ſunt, & rara apud ipſos, iudicant eſſe aliquid excelſũ, & ſupra ſe; quod verò in aſſiduã venerit

Abulenſis.
Cõcionator ſecedat a populo.
Rationes cur concionator a populi familiaritate debet ſecedere.

conuerſationem, pro nullo reputât. Ideo cuilibet, qui vult honorare verbum Dei in ore ſuo, neceſſe eſt multum ſe ſequeſtrare à conuerſatione populi. Secundò vt per conuerſationem, non contrahat mores populi. Communitas enim imperfecta eſt; perfectio autem, imò aliqua vera bonitas, apud pauciſſimos eſt. Eſt autẽ naturale, quod quis cõtrahat mores eorum, cum quibus aſſiduè conuerſatur. Si prædicator aſſiduè verſetur cum populo, veriſimilius eſt, eum deſcẽdere ad mores populi, quàm populum aſcendere ad mores eius. Quia facilius eſt. Tertiò, quia vita prædicatoris, mixta eſt ex contemplatiua, & actiua. Contemplatio autem ſolitudinem requirit. Qui verò aſſiduè cõuerſatur ad populum, licet prædicet, ſolam actiuam vitam agere vult; vnde officium, & ſtatum prædicatoris non integrum gerit. Quartò, quia quæ prædicat concionator, oportet, vt conſideret in lege Dei die, ac nocte; ne conuertatur ad fabulas inanes. Hæc omnia Abulenſis.

Religioſus vir ſimilis picturæ.

Congruit omni cõcionatori id, quod de monacho Cardinalis Petrus Damiani ſcribit, in Apologetico de Cõtemptu ſæculi, cap. 26. Apud ſeculares (inquit ille) religioſus quiſque veluti pictura eſt. Pictura namque ſi procul aſſiſtat, inhianter, & cum auiditate proſpicitur; ſi iuxta ſit, contemptibilis iudicatur. Et ſpiritualis quiſque, carnalibus, abſens quidem timori, præſens autem videtur eſſe deſpectui, &c.

Cum populo igitur ita concionator agat, vt conciones exemplo corroboret. Poſtea domum repetens, ſcripturæ ſanctorumque patrum lectioni ſtudeat; rerũ diuinarum contemplationi diutius vacet; hiſque ex fontibus puriſſimis, quæ effundat, copioſè hauriat. Animalia illa Ezechielis myſtica ibant, & reuertebantur. Ire oportet ad concionandum; ſed & reuerti ad orandum: egredi neceſſe eſt ad effundendum, ſed & redire ad hauriendum. Vtraque enim vita cõcionatori eſt neceſſaria, agens, & contemplatrix. Ille enim prædicator (ait Magnus Gregor. Iob 39. ad illa verba; *Suſcitabis eum quaſi locuſtas*) ad perfectionis culmen erigitur, non actiua ſolummodo, ſed etiam contemplatiua vita ſolidatur, &c. Et Iob 5. ad illa verba: *Ingredieris in abundantia ſepulchrum*. Perfectus (ait) concionator non eſt, qui vel propter contemplationis ſtudium operanda negligit; vel propter operationis inſtantiam, contemplãda poſtponit. Hinc eſt quòd Redemptor per diem miracula in vrbibus exhibet: & ad ſtudium orationis in monte pernoctat. Vt perfectis videlicet concionatoribus innuat, quatenus nec actiuam vitam, amore ſpeculationis funditus
A deſerant: nec contemplationis gaudia penitus operationis nimietate contemnãt. Sed quieti contemplãtes ſorbeant, quod occupati erga proximos loquentes refundant, &c. Item eodem loco: Bis tinctus coccus num. 19. offerri præcipitur, vt videlicet ante interni iudicis oculos charitas noſtra Dei, & proximi dilectione coleretur. Quatenus conuerſa mens,
B nec ſic pro amore Dei quietem diligat, vt curam proximorum, vtilitatemque poſtponat: nec ſic pro amore proximi occupationi inſeruiat, vt quietem funditus deſerens, ignem in ſe ſuperni amoris extinguat. Hactenus ille.

Ezech. 1.

Vita actiua & contemplatiua eſt neceſſaria cõcionatori.

D. Gregor.

Num. 19.

D. Bernar. Cant. 2.

Ad concionandum ait Bernardus vocari contemplatorem illis verbis Cant. ſecundo: Surge propera amica mea, columba mea, formoſa mea. Vocatur amica,
C ex ſponſi contemplatione; vocatur columba ex foraminibus petræ, ex cauerna maceriæ, in qua orationi vacans deliteſcit: vocatur formoſa charitatis Dei, & proximi pulchro colore colorata. Sermone 58. in Cantica; Vineæ (ait Bernardus) animæ ſunt, vel Eccleſiæ. Ad has reuiſendas, corrigendas, inſtruendas, ſaluandas, anima perfectior inuitatur. Quæ tamen ad miniſterij ſortita ſit, non ſua
D ambitione, ſed vocata a Deo, tanquam Aaron. Porrò inuitatio ipſa quid eſt, niſi intima quędã ſtimulatio charitatis, piè nos ſolicitantis æmulari fraternam ſalutem, decorem domus Dei, incrementa lucrorum eius, laudẽ, & gloriam nominis eius? &c. Et Sermon. 57. Habes (ait) tria hæc, id eſt, prædicationem, orationem, contemplationem, in tribus deſignata vocabulis; ſcilicet, amica mea, columba
E mea, formoſa mea. Etenim meritò amica dicitur, quę ſponſi lucra ſtudioſe, ac fideliter prędicando, conſulendo, miniſtrando, conquirit. Meritò colũba, quæ nihilominus pro ſuis delictis, in oratione gemẽs, & ſupplicãs, diuinã ſibi non ceſſat conciliare miſericordiam. Meritò quoq; formoſa,

Anima perfecta ad concionandum inuitatur.

D. Bernard.

Formoſa, quæ cœleſti deſiderio fulgens, ſupernæ cõtemplationis decorem ſe induit, horis duntaxat quibus cõmodè, & opportunè id poteſt,&c. Et infra: Perfectus(inquit)omnis reputabitur,in cuius anima,tria hæc congruenter,atq; opportunè concurrere videbuntur; vt & gemere pro ſe,& exultare in Deo nouerit; ſimul , & proximorum vtilitatibus potẽs ſit ſubuenire. Placens Deo, cautus ſibi, vtilis ſuis, &c.

Eodem ſermone docet Bernardus, veram contemplationem,ad concionandũ & animarum lucra comparanda, animũ contemplatoris incendere: ipſum verò, contemplatorem , a contemplatione ad concionẽ exire; à concione vero ad contemplationẽ redire. Audit (inquit)ſponſa,vt ſurgat,& properet; haud dubium, quin ad animarum lucra. Hoc ſi quidem vera, & caſta contemplatio habet,vt mẽtem, quã diuino igne vehementer ſuccẽderit,tanto interdum repleat zelo,& deſiderio acquirendi Deo, qui eum ſimiliter diligant; vt ocium contemplationis, pro ſtudio prædicationis, libentiſſimè intermittat. Et rurſum potita votis aliquatenus in hac parte, tãtò ardentius redeat in idipſum, quanto ſe fructuoſius intermiſiſſe meminerit. Et item ſumpto contemplationis guſtu,valentius ad conquirenda lucra, ſolita alacritate recurrat, &c.

Contemplatio animum contēplatoris ad animarum lucra incēdit.
D Bernard.

Contemplationis guſtus excitat ad animarum lucra.

Denique oportere concionatorem a concionibus , ad contemplationẽ recurrere, Magnus Gregorius egregiè docet fluminum exemplo; quę ad locum vnde exeunt, reuertuntur, vt ait Eccleſiaſtes cap.1. Bene per Salomonem dicitur (ait Gregorius homil.5.in Ezechielem) *Ad locum,de quo exeunt,flumina reuertuntur,vt iterum fluant*; ſiue enim in virtutibus, ſiue in doctrina,quid aliud ſunt viri ſancti,q̃ flumina,quæ terram cordis carnaliũ aridam irrigant. Sed ſiue in operatione quã faciunt,ſiue in doctrinæ verbis,citius ſiccarentur; niſi per intentionem cordis, ſemper ſolicitè ad locum, de quo exeunt redirent. Si enim,introrſus ad cor non redeant,ac ſe in amore conditoris deſideriorũ vinculis non aſtringant, & manus ab eo, quod agebat,deficit: & lingua ab eo, quod loquebatur, areſcit. Sed intus ſemper per amorẽ redeunt: & hoc quod in publico operantes, atque loquentes, fundunt:in ſecreto ſuo, de fonte amoris hauriunt. Amãdo enim diſcunt,quod docendo proferunt. Ad locum ergo,de quo exeunt,flumina reuertuntur, vt iterum fluant: quia aquam ſapientiæ, inde ſemper hauriunt,vnde oritur: ne cum decurrerit,exſiccetur,&c. Huius rei hoc loco habemus Chriſti exemplum: antequam docere palam inciperet,contemplationi
A quadraginta dies vacauit. Quicunque ergo concionantur, hoc Chriſti exẽplum ſectentur: concionem oratio, atque contemplatio præcedat. Sumpto enim contemplationis,& orationis guſtu, vt cum Bernardo loquar, valẽtius ad animarum lucra conquirenda egredientur. Mirum enim ad concionandum robur rerum diuinarum conſideratio affert: iuxta illud Ezechielis primo: *Animalia ibant, & reuer-*
B *tebantur,in ſimilitudinem fulguris coruſcantis*, Quid fortius fulgure?

Concionator inſtar fluminis ad locũ redeat vnde exit, vt iterum fluat.
Eccleſ.1.
D. Gregor.
Concionatores de fonte amoris hauriunt, & amando diſcunt, quod doceant.
Ezech.

Quod de concionatorib. diximus, idẽ ſuo modo cæteris congruit Chriſtianis: quibus Chriſtus præbet exemplũ,vt ab hominum commercio,ac tumultu, ſæpe recedẽtes,humanis negotijs,(quæ animo offundunt tenebras,contemplationis lucem adhibeant. Nazianzenus Gregorius
C oratione 27.Chriſtus(inquit)vt actiones multitudini , hominumque frequentiæ: ita preces quieti , locisque ab hominum cõmercio ſemotis, fere tribuebat . Quid per hoc ſãciẽs,ac velut lege lata ſtatuẽs? Nempe nobis quoque nonnihil quieſcẽdum eſſe: vt animo minimè turbido cũ Deo verſemur , mentemque a rebus vagis, & incertis paulum reducamus . Neque enim ille ſeceſſione opus habe-
D bat. Verum vt, & actionis, & ſublimioris occupationis, tempus eſſe diſceremus, &c.

D. Gregor. Nazianz.

A negotijs in contemplationẽ rerum æternarum ſecedere oportet.

Quarta ratio cur in deſertum Dominus abierit eſt , vt ſolitariam vitam ſuo exemplo cõprobaret: quæ ex mundi huius procellis hominem liberatũ, ad quietis, tranquillitatiſque portum fœliciter ducit. vbi conſuetudine non hominum, ſed Angelorum fruitur:& perpetua Dei
E contemplatione paſcitur . Qualis autem hæc vita ſit , Nazianzenus docet oratione ſecunda. Ad vim (ait) afferendam, noſque ab arce noſtra extrahendos , hoc eſt, a ſolitudine, quam ex omnibus rebus maxime complexus eram , ac velut ſociam , & adminiſtram, diuinæque

Chriſtus exẽplo vitã ſolitariam cõprobauit.

D. Gregor. Nazianz.

aſcenſionis matrem,ac Deum ex homine efficientem,mirificè ſuſpexeram , totiuſque vitæ ducem, & moderatricem mihi ſtatueram; prompti,celereſq; fuiſtis,&c. Et orat. 1. Non tuli (inquit) me in medios tumultus impelli ; ab hacque vita, ideſt ſolitaria , perinde atque aſylo quodam, per vim auelli , &c. Arx eſt ſolitudo,& aſylum, hominemque Angelũ terrenum,ſiue ex homine Deum efficit. Efficit etiam animum (vt ait eodem loco Gregorius)purũ ſpeculum. Etenim quẽadmodum ſpeculum,fumo,halituq; hominum inficitur,ſic animus ſæcularibus curis,hominumque colloquio,ac cõſpectu contaminatur. Si a fumo,halituq; recedat ſpeculum,purum erit; ita ſi ab hominib. homo recedat,& ad Deum accedat;puriſſimus fiet,inſtar Angeli,& Dei.

De vita ſolitaria.

Ariſtoteles.

Qui in communi ſocietate nequit eſſe (dixit Ariſt. 1. polit.cap.2.) quique nullius indiget,propter ſufficientiã:nulla is ciuitatis pars eſt. ὥστε ἢ θηρίον ἢ θεός, ideſt quare aut fera beſtia,aut Deus eſt,&c. Beſtia quidem erit ſi μισάνθρωπος ſit; id eſt, ſi homines ferino ritu oderit. At noſtri anachoritæ,cum propter Deum fugiant homines,quos valde amãt;Dij ſane quidam terreſtres erunt , hoc eſt, Dei in ſua æternitate imitatores. Quemadmodum enim Deus,antequã mundum cònderet, abſque mundo, & abſque creaturis omnibus , beatiſſimam vitã ſeſipſo ſatiatus agebat:ita felix anachorita, Deo ſimilis, ſolus ipſe, abſque hominibus, caduciſq; omnibus rebus, vitam fœliciſſimam Dei contemplatione contentus, traducit ; & per ſe deſertum , in Deum veloci greſſu aſcendit iuxta illud Cãt.3. *Quæ eſt iſta,quæ aſcendit per deſertũ, ſicut virgula fumi,ex aromatibus myrrhæ,& thuris,& vniuerſi pulueris pigmentarij*, Per deſertum enim anachorita in cœlum aſcẽdit,ſuſpirijs, gemitibus, cordis deſiderijs vehementibus ; quẽadmodum virgula,vel nubes fumi, ex thure,& alijs odoratis aromatibus,cũ incenduntur,ſolet aſcendere.

Anachoritæ Deo ſimiles, Deo ſolo contenti viuũt.

Cant. 3.

Anachoritæ aſcendunt per deſertũ, ſicut virgula fumi odorati,

Verùm non cuiuslibet eſt ſolitaria vita, ſed militis veterani,ac perfecti monachi;quod docet D.Hieronymus in epiſt. ad Ruſticum, capit. 4. De ludo (inquit) monaſteriorum , huiuſcemodi volumus egredi milites, quos eremi dura rudimẽta non terreant . Qui ſpeciem conuerſationis ſuæ multo tempore dederint ; qui omnium fuerint minimi, vt primi omnium fierent . Quos neque eſuries aliquando, neque ſaturitas ſuperauit. Qui paupertate lætantur; quorum habitus,ſermo, vultus, inceſſus doctrina virtutum eſt , &c. Lege Caſſianum collatione 19.& D.Baſilij epiſtolam ad Chilonem, & tractatũ de laudibus vitæ ſoliariæ.

D. Hieron.

Non eſt cuiuslibet ſolitaria vita.

Voluit autẽ Dominus ſtatim poſt baptiſmum tentari,vt intelligamus diabolũ baptizatos maximè tentationib.impetere. Hanc rationem patres hoc loco reddunt. D. Hilarius,tẽtatur(ait) Dominus ſtatim poſt baptiſmum; tẽtatione ſua indicans,in ſanctificatis nobis,maxime diaboli tentamenta graſſari . Quia victoria eſt ei, magis exoptata de ſanctis , & cęt. Chryſoſt. hom. 13. Cum diabolo (inquit) patitur Chriſtus certamẽ inire;vt vnuſquiſq; cum fuerit baptizatus,ſi poſt baptiſma maioribus tentationib. vrgeatur,non vtique turbetur , quaſi inſperatum ſibi aliquid obuiauerit. Sed permaneat, cuncta viriliter ſuſtinendo; vtpotè quæ ſibi conſequenter contigerint. Idcirco enim accepiſti arma , non vt otieris ; ſed vt pugnes,&c. Author imperfecti;Baptizatus Chriſto ſe tradidit dicens;Abrenuntio Satanæ,& omnibus operib.eius. Ideo poſt baptiſmum Satanas Chriſtianum,quaſi alienum factum, tota virtute perſequitur, &c. Ambroſius in Lucam: Agitur (ait)Chriſtus in deſertum,vt oſtẽderet nobis diabolum ad meliora tẽdentibus inuidere, & tunc magis eſſe cauendum ; ne myſterij gratiã deſerat mentis infirmitas, &c. Beda : Quod Chriſtus a ſuo ſpiritu ductus in deſertum,certaminis locum voluntate ingreditur; admonet nos,vt accepta in baptiſmo remiſſione peccatorum,& gratia Spiritus ſancti, contra hoſtis inſidias accingamur , &c. Haymo . Notandum (ait) quod redemptor cum triginta annorum curricula,in carne antequã baptizaretur fuerit cõuerſatus:nunquam a diabolo tentatus legitur. At vbi baptiſmum accepit, mox tentationes diabolicas ſponte pertulit. In qua re ſignatur,quod hoſtis, magis certamẽ contra nos ſuſcipit poſt baptiſmum, dolens humanas animas,ſibi per baptiſmi ſacramentum auferri,&c.

D:Hilarius.

Victoria diabolo maximè exoptata de ſanctis.

D.Chryſoſt.

Diabolus baptizatos tentationibus impugnat.

Idcirco arma accipimus a Deo , vt pugnemus.

Author imperf.

D. Ambroſ.

Diabolus ad meliora tendentibus inuidet.

Beda.

Haymo.

Ieiunauit quoque Dominus poſt baptiſmũ,vt baptizatis ieiunio eſſe opus, indicaret . Chriſoſtomus homilia citata.

Diabolus

Ieiunio opus eſt. *D. Chryſoſt.* Diabolus (inquit) Chriſtum non ieiunãtẽ tentat, ſed eſurientem. Vt ſcilicet, diſcas, quam ſit bonum grande ieiunium; & quia hæc aduerſus diabolũ arma ſint maxima. *Ieiunia sũt arma.* Quodq; poſt baptiſma, non delicijs, ac temulentiæ, non menſæ epulis onuſtæ, ſed ieiunio animum debemus intendere, &c.

D. Cyprian. Præterea tentari voluit Dominus. Primò, vt diabolum confunderet, quod docet Cyprianus, de operibus Cardinalib. Exponit (ait) ſe Chriſtus tentandum diabolo, vt tentatoris confunderetur præſumptio. *Rationes aliquot cur Chriſtus tentari voluit.* Dum fame, & laſſitudine, poſt ieiunium veritas humanitatis pateret; quæ diuinitati aſſociata, omnino peccati ſenſu, & conſenſu careret, &c.

D. Gregor. Secundò vt noſtras tentationes ſuis tentationib. vinceret: Non eſt indignum (ait D. Gregorius hom. 16. in Euangelia) Redemptori noſtro, quòd tentari voluit, qui venerat occidi. Iuſtum quippe erat, vt ſic tentationes noſtras, ſuis tentationibus vinceret; ſicut mortem noſtram venerat, ſua morte ſuperare, &c.

D. Auguſt. Tertiò vt exemplo nos doceret, tentationibus fortiter reſiſtere. Auguſtinus libro quarto de Trinitate cap. 13. Diabolo (inquit) tentandum ſe præbuit Dominus, vt ad ſuperandas etiam tentationes eius, mediator eſſet; non ſolum per adiutorium, verum etiam per exemplum. *D. Cyprian.* Cyprianus loco citato; Voluit ſapientia Dei erudiendos informare exemplo; & contra tentamenta, proponere documẽta. *D. Chriſoſt.* Chryſoſtomus homilia 13. in Matthæum: Chriſtus eſurijt. occaſionem diabolo tentandi præbens, vt prius ipſe congreſſus, quomodo etiam ab alijs vinci poſſit, oſtenderet. Sic enim faciunt athletæ, qui cum diſcipulos ſuos vincere docent, data opera in palæſtris, cum alijs certamen exercẽt. Vt in luctantium corporibus, faciant artem ſpectare vincendi. Quod in hac quoque colluctatione conſtat eſſe effectum, &c. *D. Leo.* Diuus Leo Sermone 1. de Quadrageſima; Pugnauit Chriſtus tunc, vt & nos poſtea pugnaremus; vicit ille, vt & nos ſimiliter vinceremus, &c. *D. Auguſt.* Auguſtinus ſermone 41. de verbis Domini: Ad hoc (inquit) pugnat Imperator, ideſt Chriſtus, vt milites diſcant, &c.

Quartò voluit tentari, vt eundem hoſtem vinceret ſecundus Adam in deſerto; a quo primus Adam victus eſt in paradiſo; vtque reportatam de natura humana in paradiſo victoriã, homo, Deus, in deſerto, aduerſario extorqueret. D. Damaſcenus libro 3. de fide cap. 20. *D. Damaſ.* Tentatus eſt Dominus, ac ſuperauit, vt nobis victoriam compararet, naturæq; noſtræ frangendi aduerſarium vim tribueret. Quo videlicet, natura iam pridem victa A per eoſdem impetus, per quos victa erat victoriam ei, qui olim vicerat, extorqueret, & cæt.

CAP. II.

Cum ieiunaſſet quadraginta diebus, et quadraginta noctibus.

SEceſſit in deſertum locum Dominus vt ieiuniũ in deſerto ſeruaret; quod iam olim Moſes primum, poſtea Elias fecerant. Vterq; enim in deſerto ieiunauit, Moſes in deſerto Sinai, 40. dies cibo, potuque abſtinuit, antequam priores tabulas, quas fregit, a Deo acciperet. Exod. 24. *Exod. 24.* In 40. alios dies inediam protraxit, cum poſteriores tabulas retulit. Exo. 34. *Exod. 34.* Deut. 9. Elias verò, cum Iezabelem fugeret, per deſertum 40. dierum ſpatio ieiunus ad montem vſque Dei peruenit. 3. Regum 19. *Comedit, & bibit; & ambulauit in fortitudinem cibi illius, 40. diebus; & 40. noctib. vſq; ad montem Dei Horeb, &c.* *3. Reg. 19.* Eſt autẽ mõs Horeb mõs Sinai. Eodẽ 40. dierum numero ieiunauit Dominus; & ieiunio quadrageſimali ſuo exẽplo initium dedit. In iſto numero (ait D. Hieronym. *D. Hieron.* Matth. 4.) quadrageſimę nobis oſtenditur ſacramentum. Et libro 2. contra Iouinianum cap. 11. Dominus 40. diebus Chriſtianorũ ieiunium ſanctificauit. Et Ionæ 3. Dominus verus Ionas miſſus ad prædicationem mundi, ieiunat 40. dies; & hæreditatẽ nobis ieiunij derelinquẽs ad eſũ corporis ſui, ſub hoc numero animas noſtras præparat, &c. *Ieiunij hæreditatẽ Chriſtus nobis reliquit.* D. Maximus homil. 3. de Ieiunio Quadrageſimæ; Nobis (inquit) propugnator inuictus, hanc venerabilem quadrageſimam dedicauit. *Chriſtus quadrageſimalis ieiunij exemplũ nobis præbuit.*

D. Maxim. *D. Chryſol.*

D. Chryſologus Serm. 11. Videtis, quia quòd quadrageſimam ieiunamus, nõ eſt humana inuentio; authoritas eſt diuina. Et eſt myſticum non præſumptũ, nec eſt de terreno vſu, ſed de cœleſtibus eſt ſecretis, &c. D. Ambroſ. Serm. 34. Quadrageſimã nobis Dominus ſuo ieiunio conſecrauit. Dixi ieiunio, non ieiunijs, vnũ enim ieiunium Domini fuit, quia continuatis quadraginta diebus, & noctibus, cibum omnino non ſumpſit, &c. D. Auguſtinus epiſt. 119. cap. 15. Quadrageſima ieiuniorum habet authoritatem, & in veteribus libris ex ieiunio Moyſi, & Eliæ; & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonſtrans Euangelium non diſſentire a lege, & prophetis, &c.

D. Auguſt.

Apoſtoli quadrageſimale ieiunium inſtituerunt. *D. Hieron.* *D. Leo.*

Domini quidem eſt exemplũ quadrageſimalis ieiunij; Apoſtolorum autẽ eſt inſtitutio, & traditio. Nos (ait Hieronymus in epiſtola 54. ad Marcellam) vnam quadrageſimam, ſecundum traditionem Apoſtolorum, tempore nobis congruo, ieiunamus, &c. Et D. Leo Ser. 6. de quadrageſima: Quod omni tempore, vnumquemque conuenit facere Chriſtianum, id nunc ſolicitius, & deuotius, exequendum; vt Apoſtolica inſtitutio quadraginta dierum ieiunijs impleatur, &c. Et Sermon. 9. Deuotionem noſtram, præſentes vel maximè dies exigunt; quos illi ſublimiſſimo diuinæ miſericordiæ Sacramento ſcimus eſſe contiguos. In quibus meritò a ſanctis Apoſtolis per doctrinam Spiritus ſancti, maiora ſunt ordinata ieiunia. Vt per commune conſortiũ crucis Chriſti, etiam nos aliquid in eo, quod propter nos geſſit, ageremus. Sicut Apoſtol. ait: *Si compatimur, & conglorificabimur, &c.* Indicat hoc D. Ignatius. In epiſtola enim octaua ad Philippenſes, quadrageſimalis meminit ieiunij; videlicet, quoniam ab Apoſtolis iam erat inſtitutum. Quadrageſimale (inquit) ieiuniũ ne ſpernatis, continet enim exemplum conuerſationis dominicę, &c. Abulenſis Matth. 6. quæſt. 152. Dicitur (inquit) quod quadrageſimam, primus omnium inſtituit ieiunare Beatus Petrus. Qui et inſtituit aduentum Domini, vt dicunt Doctores, de conſecratione diſt. 3. capit. ſacerdotibus, ſed aduentus non fuit ab omnibus receptus, &c.

D. Ignatius. *Abulenſis.*

Poſtea eſurijt.

D. Hieron. *D. Chryſoſt.* *D. Chryſol.* *Cur Chriſtus voluerit in deſerto eſurire.*

Potuiſſe Chriſtum omnem per illud tempus eſuriem a corpore repellere, nemo eſt, qui ambigat. Cur autem eſurire voluerit, rationẽ reddunt Patres. D. Hieronymus Matth. 4. Permittitur eſurire corpus, vt diabolo tentandi tribuatur occaſio. Chryſoſt. hom. 13. Eſurijt Chriſtus A occaſionem diabolo tentandi præbens. Chryſolog. ſerm. 11. Eſuriuit Chriſtus, vt tentandi materiam diabolus inueniret; tunc eum putauit poſſe tẽtari, quando eum eſurire callidus explorator inſpexit. D. Baſilius homil. 1. de ieiunio: Vide (ait) quàm mirabiliter Chriſtus tẽtatori per eſuritionẽ præbuit anſam. Alioqui propter naturæ diuinæ ſublimitatẽ, non patebat ad illum aditus diabolo; B niſi ſe per eſuritionem ad humanã imbecillitatẽ ſubmiſiſſet, &c. D. Hilar. in Mat. eſuriſſe ait non cibum, ſed hominum ſalutem: Non cibum (inquit) hominũ eſurijt, ſed ſalutem, &c. Verũ quidẽ eſt, hominũ ſalutem eſuriſſe Dominum, adeo, vt amariſſimos cruciatuum cibos eſuries hæc illi reddiderit dulciſſimos. Verum quoque eſt, cibum poſt ieiuniũ, appetiuiſſe; quod fatetur idem Hilarius, eodem C loco, cum ſic ſcribit: Carnem diabolus tentare auſus non fuiſſet, niſi in ea per eſuritionis infirmitatem, quæ ſunt hominis, recognouiſſet, &c.

D. Baſilius. *D. Hilar.*

Dubitatur, num Dominus ſolum in fine quadraginta dierum, an vero tempore ieiunij toto eſurierit? Quòd. n. toto ieiunij tempore eſurierit probatur; quoniã ſi non eſurijt, facile illud Ieiunium fuit, nullumque illi attulit laborem. Nullum D enim laborem ieiuniũ parit, in quo nulla eſt cibi appetentia. Quis verò dicere audeat, Chriſtum abſque labore 40. dierum ieiunium peregiſſe? Iſidorus Clarius Oratione 8. in Lucam dubitationi his verbis reſpondet: In illo 40. dierum ſpacio accidere Chriſto potuit, quod vnicuique noſtrum vſu venire experimur. Ieiunat quis vſque ad veſperam: in illo interuallo, ſentire poteſt inediam, quam E tamen fert, neque ita deſtituitur natura viribus, vt expectare veſperam nõ poſſit. Quod ſi duorum, autẽ triũ dierũ, ſpacio, ſine omni cibo degere velit, omnino deficiat. Tale quidquippiã ergo accidere Domino potuit; vt ſcilicet toto quo ieiu-

An Chriſtus toto ieiunij tempore eſurierit, Iſid. Clar.

nauis

nauit tempore famē quidem ſit paſſus, quam tamē pertulerit. Peractis vero 40. diebus permiſit naturæ, vt cibum ſentiret ſibi iam eſſe neceſſariū. Sentit Iſidorus Chriſtum famē eſſe paſſum, illis 40. diebus: quæ opinio Caietano quoq; tribuitur. de Caietani tamen opinione infra dicemus.

Reſpōdetur dubitationi.

Nunc reſpōdemus, Chriſtum illis 40. diebus, nec eſurie, nec ſiti laboraſſe cui rei fidem faciunt verba illa Matthæi; *Et cum ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſurijt.* Poſtea (inquit) quaſi dicat, non antè ſed poſt 40. dies eſurijt. Similiter D. Lucas: *Conſummatis illis, ſcilicet 40. diebus, eſurijt.* Probatur præterea; quoniam ſi tam lōgum ieiuniū Chriſto cibi & potus appetētiam peperiſſet, maximam ſanè, atque intolerabilem famem, ac ſitim, mortē denique attuliſſet. Ad hæc: ſi 40. dierū ſpatio eſurijſſet, diabolus ab illa eſurie tentandi anſam arripuiſſet; ſed non tentauit ante dies 40. ergo ante illos non fuit tentandi anſa. i. eſuries. Inſuper, ſi Dominus 40. diebus & noctibus eſurijt; inferius fuit eius ieiuniū, ieiunio Eliæ, & Moſis. Illi enim 40. dierum ſpacio, non eſurierunt.

Chriſtus famen non eſt paſſus vſque ad quadrageſimū diē.

D. Cyrillus.

Probatur ex patribus hæc communis ſententia. D. Cyrillus lib. 2. ad reginas; Cùm quātum ſat erat Chriſtus iam ieiunaſſet; diuinaque virtute abſque cibo & potu, incorruptam carnem conſeruaſſet; vix tandem, quæ propria illius ſunt, pati eam ſiuit. Eſuriſſe enim dicitur. Sed quā ob cauſam quæſo eſurijt? ob eam nimirum, quò aptè per vtrūque Deum ſimul, & hominem ſe declararet, &c.

D. Hilarius.

D. Hilarius in Matthæum apertius, Poſt 40. (inquit) dies, non in 40. diebus eſurijt: Moyſe, & Elia, in eodem ieiunij tempore nō eſurientibus. Igitur cùm eſurijt Dominus, non inediæ ſubrepſit operatio: ſed virtus illa 40. dierum non mota ieiunio, naturæ ſuæ hominem dereliquit, &c.

D. Ignatius.

D. Ignatius epiſt. 8. ad Philip. Si cognouiſſes (o dæmon) quòd Dei filius erat: ſciuiſſes quòd is, qui 40. diebus, & totidem noctibus, ieiunum corpus ſine omni inediæ noxa conſeruaret, etiam perpetuò itidē cōſeruare poterat, &c.

Autor imperfecti.

Autor imperfecti hom. 5. Diabolus (ait) ex eo, quòd per tot dies Chriſtus non eſurierat: intelligere debuerat, q̄a Deus eſt, &c.

D. Chryſol.

Chryſologus ſerm. 11. Poſtea eſurijt, hoc non eſt infirmitatis ſignum, ſed eſt inſigne virtutis. Quia cum dicit Euangeliſta: Poſtea eſurijt: 40. diebus, & 40. noctibus probat in Chriſto eſuriem non fuiſſe. Eſuriem ſentire, & vincere, eſt laboris humani: diuinæ virtutis eſt, eſuriem non habere, &c.

D. Ambr.

Ambroſius Lucæ 4. Chriſtus, qui 40. diebus eſurire non potuit; oſtendit, non cibum eſuriſſe ſe corporis, ſed ſalutem, ſi-
A mul vt aduerſarium laceſſeret, &c.

Idem alij patres & interpretes ſentire videntur: etſi apertè ea de re non loquātur. Adde omnium eſſe ſentētiam, Chriſti ieiunium ſimile fuiſſe ieiunio Moſis, & Eliæ, qui nullo modo 40. diebus eſurierunt. Argumento reſpondetur: ieiunium illud ſi de eſurie, & ſiti ſolū ſermo ſit, laborem Chriſto nō attuliſſe, ante 40. dies, diuina enim natura, humanā abſq;
B fame conſeruabat. Fuit enim facile Deo, caloris natiui vim cohibere, ne in humidum ageret radicale. Attamen ſolitudinē illam, perpetuam contemplationem humicubationem, pernoctationemque, magnam attuliſſe integerrimo corpori afflictionem, quis inficiabitur? Præterea, in ieiunio, etſi eſuries non ſit, eſt tamē illius iucunditatis priuatio, quam ex eſu cibi,
C guſtatus percipit. Hac Chriſtus caruit, & carere nos docuit. Ieiunauit ille, vt ieiunare Deum decebat incarnatum: ieiunare verò nos docuit, vt homines ieiunare par eſt.

Caietanus.

Exiſtit aliud dubium: num Chriſtū, licet non eſurierit, afflixerit tamen ieiunium, ac debilem, macilētum, pallidumque reddiderit? Cardinalis Caietan. Matthæi 4. Fatetur, corpus Chriſti 40. illis
D diebus, ob cibi potuſque indigentiā afflictum: non tamen perſpicuè aſſerit eſurijſſe. Imo ait, Deum appetitū animalē ab actu eſuriendi, & ſitiendi retinuiſſe. Illius verba libet referre. Poſtquàm argumenta, quæ Chriſtum 40. diebus famē paſſum eſſe ſuadent, propoſuit: ſic ſcribit. Solutio eſt, quod Ieſus ex Ieiunio illo afflictus eſt ſecundū corpus, indigēte corpore eius alimento. Sed non eſt tan-
E tum afflictus, quantum vis tanti ieiunij naturaliter nata erat affligere: quia nata erat perimere: ſed vſque ad certum terminum rationi conſentaneum. Et eadē diuina diſpoſitione, qua miraculoſe ſeruatū eſt corpus in tanto ieiunio, retentus eſt appetitus animalis, ab actu eſuriendi, &

An Chriſtū afflixerit ieiunium 40 dierum.

&

& ſitiendi. Moderata eſt itaque diuina diſpoſitio afflictionem, & indigentiam alimenti: retinuit autem appetitum animalem ab actu eſuriendi, & ſitiendi. Sicut etiam retinuit ignem, ab actu comburẽdi tres pueros, in camino ignis, & ideo Euangeliſta dixit: *Poſtea eſurijt.* ideo diabolus nõ prius tẽtauit; ſed vbi eſuriẽtem vidit ac carentem cibo, occaſionẽ opportunam nactus eſt. Hęc Caietanus. Ait ergo Chriſtum ieiunio quidem afflictũ: quòd corpus cibi, potuſque indigẽtia laboraret: quam indigentiam ita diuinitas moderata ſit, vt mortem non afferret. Nõ tamẽ eſurijſſe, aut ſitiuiſſe; quòd diuinitas appetitum animalem ab actu eſuriendi, & ſitiendi retinuerit: quemadmodum ignem, ab actu comburendi, in camino ignis retinuit. Quòd ſi dicas non poſſe ſeiungi cibi indigentiam ab eſurie: propone tibi ante oculos hominem faſtidio laborantem, is enim cibi indigentia affligitur, eo quòd corpus debilitatur: eſuriem vero nullam tolerat, quoniam cibum non expetit, ſed faſtidit.

Ieiunium Chriſto nec maciem, nec debilitatem attulit.

Reſpõdendum eſt ieiunium illud, nec afflixiſſe Chriſtum, nec debilitatem maciem, aut pallorem attuliſſe. Cùm enim eſuriẽ prohibuit, hęc omnia prohibuiſſe videtur, non agente calore in humidum radicale. Hoc videntur ſentire patres ſupra citati, & probatur: Quia Chriſtus ita vt Elias, & Moſes exiſtimatur ieiunaſſe: at Eliæ, & Moſis ieiunium, nullam debilitatem, nullam maciem, nullum attulit pallorem: Cur igitur Chriſto attuliſſe concedemus? Præterea, eadem eſt de fame, & debilitate, macieque ratio. Cùm ergo Chriſtus famẽ pati noluerit, credendum eſt, nec etiam voluiſſe debilitatẽ pati, aut maciem. Adde, Chriſtũ noluiſſe famem pati 40. diebus, vt Deum ſe eſſe oſtẽderet: nõ ergo fieri voluit imbecillior ieiunio, & macilẽtior: imbecillitas enim, & macies Deũ non eſſe oſtẽderent. Noluiſſe autem famem pati, vt diuinitatem indicaret, docet antiquiſſimus D. Ignatius in epiſtola 8. ad Philip. Per illud (inquit) ſcilicet (quòd per 40. dies corpus ſine omni inediæ noxa conſeruauit) oſtẽdit ſe Deum eſſe. Per hoc vero (ſcilicet per eſuriem) hominem, &c. Idẽ docet D. Cyrillus loco paulo ante citato. Haymo in Matth. Sicut in quadrageſimali ieiunio verus Deus patuit Chriſtus: ita & in eſurie poſt ieiunium verum hominem ſe eſſe oſtendit, &c. D. Irenęus li. 5. cap. 21. ieiunans 40. dies poſtea eſurijt: vt hominem eum verum intelligamus, &c. Atqui ſi abſque eſurie debilitabatur, iam ex debilitate agnoſci poterat homo verus.

D. Ignatius

Haymo.

An Moſes, & Elias ieiunantes eſurierint.

Autor imperf.

Dicet aliquis, Eliã, & Moſem eſuriem toleraſſe; Chriſtũ quoque, cuius ieiuniũ Moſis, & Eliæ ieiunio ſimile fuit. Eliam A autem, & Moſem eſurijſſe probatur, ex autore imperfecti. Sic enim ille hom. 5. in Matthæum ſcripſit. Forſitan dices, Moſes, & Elias 40. dies ieiunarunt, & homines erant. Sed illi ieiunantes eſuriebant, & ſuſtinebãt. Chriſtus autem 40. diebus non eſurijt. Hoc eſt enim quod dicit Euãgeliſta; *Et cum ieiunaſſet 40. diebus, & 40. noctibus, poſtea eſurijt.* eſurire enim, & non B manducare patientiæ eſt humanæ; non eſurire autem, diuinæ naturæ. Hæc ille. Quidquid velit hic autor, dicendum eſt, Moſem, & Eliam, illis diebus 40. non eſuriuiſſe; ſi enim tam longo tempore, ac ieiunio eſuriuiſſent, perijſſent; niſi mortẽ Deus miraculo auertiſſet. Vnde D. Maximus hom. 3. de ieiunio quadrageſimali; Moſes (inquit) non eſuriuit, vt in homine fragili operata diuinitas probaretur; E- C ſuriuit Dei filius (ſcilicet poſt 40. dies) vt aſſumptionem carnis noſtrę, fragilẽ ſuſcepiſſe hominẽ reuelaret, &c. Et D. Hilarius Matth. 4. Chriſtus (ait) poſt 40. dies non in 40. diebus eſurijt; Moyſe, & Elia, in eodem ieiunij tempore non eſurientibus. Druthmarus Matth. 4. Vidit diabolus Chriſtum eſurientem, & inferiorem ęſtimauit Moyſe, & Elia, de quibus nihil tale refertur, quod eſuriſſent, &c.

Reſpõdetur quæſtioni.

D. Maxim.

D. Hilarius

Druthmar.

Abulenſis.

D Nec eſurijſſe Moſem, & Eliam, nec debiliores, aut macilentiores ieiunio effectos docet Abulenſis 3. Reg. 19. quæſt. 8. redditque rationem; quoniam Dei poteſtate, natiuus calor humidũ radicale nõ abſumebat. Quia Deus (inquit) conſeruabat Moyſem, & Eliã, in illa harmonia calidi naturalis, & humidi radicalis, ſecundum quam, calidũ naturale nondum E incipit cõſumere humidũ radicale, propter defectum humidi cibalis, vel alicuius humiditatis non naturalis; non poterant ſitire, nec eſurire, non poterant debilitari viribus, aut diminui in ſubſtantia corpulẽta. Quia iſta debilitatio, & diminutio prouenit ex conſumptione humiditatũ naturalium, quæ erat pars ſub-

ſtantiæ

ſtantiæ ipſius animalis. Et hoc fit, quando propter defectum exterioris digeſtibilis, calor naturalis conſumit humiditates naturales: & tunc homines fiunt macilenti, & diſponũtur ad corruptionem. Sed in Moyſe, & Elia manebat harmonia calidi naturalis, & humidi radicalis iam dicta, ideo non poterat ſequi cõſumptio, ita vt fierent macilentiores. Et hæc proueniebant à virtute Dei. Hactenus Abulenſis. Idem de harmonia caloris natiui, & humidi radicalis, in Chriſto Opt. Max. dicendum eſt. Vnde efficitur, nec debiliorem, nec macilentiorem, ex ieiunio effectum, antequam eſuriret.

Chriſtus, Moſes, & Elias, ieiunantes, cur non ſunt facti macilentiores.

De Elia dubiũ eſt; dicitur enim 3. Reg. 19. *Ambulaſſe in fortitudine cibi, vſque ad montem Sinai.* Habuit ne cibus ille aliquam inditam vim, ad famem Eliæ pellẽdam, vireſque hominis confirmandas? An vulgaris erat panis ſubcinericius, vulgari panis vi ad corroborandum hominẽ prę ditus, poſt cuius eſum, Deus ſua, non panis potentia, famem ab Elia depulit, vireſque conſeruauit? Opinatur Abulenſis loco indicato, illi ſubcinericio pani, nullam vim fuiſſe inſitam ad corroborandũ per quadraginta dies Eliam, fugãdamq; eſuriem; ſed ſumpto illo cibo, Deum ſua poteſtate hæc præſtitiſſe.

3. Reg. 19.

An pani ſubcinericio inſita fuerit vis, ad confirmãdas vires Eliæ per 40. dies.

Abulenſis.

Verùm veriſimilius mihi videtur, & ſcripturæ magis conſentaneum, arbitrari Deum aliquam vim illi cibo indidiſſe, quæ humidum radicale illis diebus conſeruaret; quem in modum vitæ arboris poma, in ſtatu innocentiæ conſeruabãt. Non enim ſcriptura aſſerit, Eliam ambulaſſe in fortitudine Dei, ſed in fortitudine cibi illius: ergo fortitudo cibo inerat roburque cibus ipſe conferebat, & per cibum Deus. Hæc eſt aliorum ſententia. Caietan. 3. Reg. 19. Admiranda (inquit) valde virtus data eſt illi pani, vt ſat eſſet labori itineris quadraginta dierum. Lyranus: Videtur (ait) ſcriptura attribuere iter Eliç ieiunantis quadraginta diebus, virtuti cibi illius, &c. Carthuſianus: Dicunt (ait) quidam, quòd panis ille ab Angelo præparatus, habuit vim nutriendi, confortandi, & conſeruãdi corpus Eliæ, tandiu, abſque conſumptione, & lęſione humidi radicalis, à calido naturali. Quod in libro de mirabilibus ſacræ ſcripturæ, videtur Auguſtinus ſentire. Hæc Carthuſianus.

Reſpõdetur quæſtioni.

Caietanus.

Lyranus.

Carthuſ.

Autor libri citati de mirabilibus ſacrę ſcripturæ, nec enim Auguſtinus eſſe videtur, lib. 2. cap. 19. de pane hoc, hæc ſcribit. De iſto pane, & aqua angelico officio miniſtratis, quorum fortitudo paſtũ famis labore prophetam quadraginta diebus peruexit, ſcientibus vim naturæ vnde fuit, intelligentiam differendam patefacere ſeruamus. In quo pane cũ quaſi humanæ induſtriæ, quod panis coctus ſit, operis ſimilitudinem conſpiciamus; non terreni panis virtutem, quod vna ſaturitate quadraginta dierum neceſſitatẽ impleuerit eſſe intelligimus. Niſi forte angelico opere, de quacumque terrena materia factus, in terra degentis animã hominis, paſtum validiorem hominum pane effecit. Sed hic panis etſi propriam occultando naturam, ſolicitum lectorem facit; de quadraginta tamen dierum ieiunio, quomodo illud tempus ieiunus propheta pertulerit, ſecurũ reddit; dum per vnius virtutem, nullo egens cibo tanto tempore vixit. Hæc ille.

Autor de mirab. ſacræ ſcript.

A

B

Panis ille, vt aiunt Septuaginta Interpretes, ex ſiligine erat; ſiliginem autem Plinius lib. 18. cap. 8. tritici delicias appellat. Chaldæus placẽtam fuiſſe ait perforatam, prunis coctam. Quæ omnia Auguſtiſſimam adũbrant Euchariſtiam. Hæ ſunt hominum delicię, hic ſiligineus, id eſt optimus panis, ad nos de cælo miſſus, amoris prunis coctus, in cuius fortitudine vſque ad mõtem Dei ambulamus. Vt autem vmbra reſponderet veritati, vis indita eſt illi pani corroborandi Eliam. Habet enim Euchariſtia miram ad corroborandum hominem vim.

Panis Eliæ Euchariſtiæ vmbra fuit.

C

Aduerte Moſem bis (vt iam diximus) quadraginta dierum ieiunium obſeruaſſe. Eliam autem probat Abulenſis quæſtione citata, numerum quadragenarium ieiunãdo ſuperaſſe. Etenim vt ex ſcriptura liquet, quadraginta dies, quibus ad montem vſque Sinai fecit iter, ieiunio tranſegit. 3. Regum 19. *Ambulauit in fortitudine cibi illius, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus vſque ad montem Dei.* Poſtquàm ad montem peruenit, ieiuniũ ſeruauit, nemo enim erat, qui eſcam ſuppeditaret. Inde per deſertum rediit in Damaſcum, quæ vrbs longius diſtat à mõte Sinai, quam Iudæa, vt vngeret Hazaelẽ; vel rediit in Iudæã, vt vngeret Eliſeum. Toto autem illo tempore in ſolitudine

D

3. Reg. 19.

E

An Elias plures quam 40. dies ieiunarit.

Abulenſis.

cibum

cibum reperiſſe non videtur. Exiſtimat ergo Abulenſis per plures forte, quàm per centum dies, Eliam ieiunium prorogaſſe. Scripturam vero ſolùm illorũ meminiſſe quadraginta, q̃bus iter vſque in montem Dei confecit. Non caret probabilitate, Eliam plures quàm quadraginta dies, ieiuniũ cibi illius vi perduraſſe; non tamen eſt certum. Potuit enim à paſtoribus gregem in eremo illa paſcentibus, vel ab alijs, cibi aliquid accipere, vel herbas edere. Illud etiam aduerte, quod Auguſtinus epiſt. 86. commemorat, nonnullos vltra hebdomadam abſque vllo cibo ieiunium perpetuaſſe; quendam vero ad quadraginta dies perueniſſe. Eius verba accipe. Die (inquit) dominico ieiunare ſcandalum eſt, maximè poſtquam innotuit Manichæorum hæreſis; qui ſuis auditoribus ad ieiunandum illum tanquam conſtituerunt legitimum diẽ. Per quod factum eſt, vt ieiunium diei dominici horribilius haberetur. Niſi forte aliquis idoneus ſit nulla refectione interpoſita, vltra hebdomadam perpetuare ieiunium, vt ieiunio quadraginta dierum quantum potuerit, appropinquet; ſicut aliquos feciſſe cognouimus. Nam etiam ad ipſum quadragenarium numerũ perueniſſe quendam, à fratribus fide digniſſimis nobis aſſeueratum eſt, &c. De Simeone quidem ſtylite Theodoretus id affirmat, in religioſa hiſtoria. Ab illo (inquit) tempore vſque ad hodiernũ diem, iam autem prætererunt 28. anni, manet ieiunus, dies quadraginta, &c. D. quoque Gregor. Nazianz. in carmine ad Helleniũ ait, aliquos ſui temporis monachos, longa viginti dierum, vigintique noctiũ ieiunia obſeruaſſe.

Auguſtinus

Longa nonnullorũ ieiunia, etiam vſq; ad 40. dies, nullo cibo ſumpto.

Theodoret.

Nazianz.

Pars (inquit) *alia, exiguis tectis incluſa ferarũ*
Ritu, hominem nullum vidit in his latebris.
Biſque dies denos, noctesque impaſta remanſit,
Sæpius, omnigenis abſtinuitque cibis.
Sit fas magna loqui, noſtri pecus vnus ouilis,
Horrens ſtat, &c.

CAPVT III.

De tentationibus Chriſti.

Accedens tentator.

Eſurijt Chriſtus poſt longum quadraginta dierum ieiunium. Eſurijt (inquam) quia eſurire voluit. Vt enim ait D. Damaſcenus, lib. 3. de fide cap. 20. Nihil in Chriſto coactum conſideratur, ſed omnia voluntaria; volens fame, volẽs ſiti, volens metu, volens morte affectus eſt, &c. Eſurientem cum diabolus videret, anſam arripuit oblatam. Vidit hoſtis
A (ait Theodoretus Sermon. 10. de prouidentia) famem, & victoriam ſperauit, pugnamque cõfidenter aggreſſus eſt; atque Adamũ ſe videre putauit, vbi famis paſſionẽ cernit, &c. Et Chryſologus Ser. 11. Tunc Chriſtum poſſe tentari putauit, quando eum eſurire callidus explorator inſpexit, &c.

D. Damaſc.

Eſurientem Chriſtũ diabolus aggreditur.

Theodoret.

D. Chryſol.

Sed quomodo eſurire Chriſtũ aduerſarius inſpexit? Reſpondetur primò; Do-
B minum manifeſtam illi eſuriem feciſſe ſigno aliquo externo; quæ eſt Chryſoſtomi ſententia homil. 13. in Matth. Quia (inquit) diabolum ad certandum Chriſtus voluit trahere, eſuriem ſuam ei fecit manifeſtã; & non repulit prouocantem, &c. Druthmar' quoque: Quia (ait) Chriſtus eſurijt, geſtum corporis diabolo permiſit videre. Nã aliter diabolus non poteſt cognoſcere cogitationes hominum,
C &c. Reſpondetur ſecundò, diabolo niſi impediatur, omnes humani corporis tã externas, quam internas patere partes, patereque natiui caloris actionem in humidum radicale. Forſitan Deo permittẽte, vidit in Chriſti corpore calorem natiuum quadraginta dierum ſpatio admirabiliter humidum radicale minime abſumpſiſſe; vidit poſtea abſumpſiſſe; atq; adeò ex actione caloris in humidũ, ſen-
D ſit Dominum eſurire.

D. Chryſoſt.

Quomodo diabolus eſuriẽ intellexerit Chriſti.

Druthmar.

Quæres: acceſſitne tentator, corporea indutus figura, an abſque corpore? communis eſt ſententia, corpus aſſumpſiſſe. Carthuſianus Matth. 4. Acceſſit (inquit) in forma viſibili & humana, & forte in forma hominis religioſi, vt ſimulata ſanctitate circũdatus, citius falleret, &c. Verum formæ religioſi hominis, illa verba
E nõ congruunt: Hęc omnia tibi dabo; Nõne irriſio potius, quã pollicitatio eſſet, ſi tibi pauper eremita, omnia regna mundi polliceretur? Aliquam gerebat diabolus formam, cui quoquomodo tanta videretur pollicitatio conuenire. Crediderim ergo aliquam geſſiſſe perſonam quæ vel dæmo-

An diabolus viri religioſi, & anachoritæ formam aſſumpſerit.

dæmonis, vel Angeli naturam indicaret; cuique conueniret tùm Chriſtum aſſumere, & in pinnaculum templi ducere; tùm totius orbis dominatum promittere. Niſi forte velis, in prima tẽtatione ana choritã egiſſe, poſtea hac depoſita larua alias aſſumpſiſſe. Forſitan in ſecunda, tertiaque tentatione; in Angelum lucis ſe transfigurauit: in prima vero anachoritæ fame enecti laruam aſſumpſit. Tunc à Chriſto petiuit, vt vtriuſque fami ſuccurreret, ne eremum deſerere opus eſſet. Conuerte (inquit) lapides in panes, vt tuam, meâque etiã eſuriem pellas. Aliud hic remedium non ſuppetit; ſolitudinẽ enim deſerere, mihi nefas eſt.

Tentator Lucifer erat D. Auguſt. Erat hic tentator Lucifer dæmonum princeps, vt Auguſtino videtur, libro 9. de ciuitate Dei, ca. 21. Dubitauit (ait) de illo, ideſt Chriſto, dæmonum princeps, eumque tẽtauit, an Chriſtus eſſet explorans; quantũ ſe tẽtari ipſe permiſit, &c.

Diabolus tentator eſt. D. Chryſol. Tentator appellatur diabolus, græcè, πειράζων, quoniam homines ſolet tentare; hoc illius in hoc terrarum orbe munus eſt. Diabolus (ait Chryſol. Serm. 11.) laqueos tẽdit, lapſus parat, aptat ruinas, ſtimulat corpora, pungit animas, cogitationes ſuggerit, imittit iras, dat virtutes odio, vitia dat amori, errores ſerit, diſcordias nutrit. &c. *Deus intentator malorum. Iacob. 1.* Contra Deus Optim. Max. intentator malorum dicitur à Iacobo capit. 1. *Nemo* (inquit ille) *cùm tentatur, dicat quoniam à Deo tẽtatur. Deus enim intẽtator malorũ eſt: ipſe enim neminẽ tẽtat, &c.* Intentator malorum eſt, quoniam ad mala neminem pellicit. Tentaſſe autem dicitur Abraham Gen. 22. *Gen. 22.* Non vt in malũ prouocaret, ſed vt probatum coronaret.

Homines tentatores. Sunt etiam homines, qui diaboli munere funguntur. Tentatores ſunt cæterorum, quos verbis, & exemplo in peccatũ impellũt. Alij intentatores malorũ Deo ſimiles, neminem tentant: imo ad Chriſtiana officia omnes pro virili parte inuitant. Væ huiuſmodi tentatoribus, iuxta illud Domini Matth. 18. *Matth. 18.* *Væ mundo ab ſcandalis:* Et: *Vę homini illi, per quem ſcandalũ venit, &c.* Scãdala tentationes ſunt; qui tentationem homini obijcit, ſcandalum, & oſtendiculũ, in quod impingat, & cadat obijcit. *Quomodo tentet Deus.* Eſt autem tẽtare, idem quod experiri, & periculum rei alicuius facere. Dæmon tẽtat in malum; Deus tentat in bonum. Non vt cognoſcat quidquã, ſed vt virtutem latentem exerat, vt erudiat, vt coronet.

Quorſũ diabolus Chriſtũ tentauerit. Dubium eſt quorſum tentator Chriſtum tẽtauerit? tentauit ne, vt in peccatum aliquod præcipitaret? an vt illius diuinitatẽ exploraret? Neque hoc, neque illud videtur verum. Nam diabolus nouerat Chriſtum eſſe Deum; nouerat præterea, Deum peccare nullo modo poſſe.
A Ergo neque vt in peccatum traheret tentauit, neque vt diuinitatem occultam indagaret. Non videbitur forte alicui à ratione alienum arbitrari, dæmonem iam tũc tẽporis, tùm ex ſacris litteris de Meſſia vaticinantibus, tum ex Angeli cum Virgine colloquio, ex nuntio paſtoribus dato, Angelorumque plauſu, & cantico, ex ſtella, & Magorum adoratione, ex voce patris: *Tu es filius meus dilectus:* Chriſtũ
B Deum eſſe ſimul, & hominẽ cognouiſſe. *Prima ſententia diabolũ cognouiſſe Chriſtũ eſſe Deũ, & ad peccãdũ tentaſſe, vt humanitatem relinqueret.* Exiſtimaſſe tamẽ, Deum quidem peccare non poſſe, humanitatem vero etiam cum Deo copulatam peccare poſſe, vel ſaltem hac de re dubitaſſe; atque ideo Chriſtum ad peccatum tentando impuliſſe. Illud vero, *Si filius Dei es*, ita explicabit; ſiquidẽ filius Dei es; vt aſſerẽtis verba ſint, non ambigẽtis. Quaſi dicat, filiũ Dei eſurire non decet; ergo ſiquidem filius Dei es, lapides in cibum commuta.
C Item: de filio Dei ſcriptum eſt Pſalm. 90. *Angelis ſuis mandauit de te, in manibus tollent te, &c.* Ergo mitte te deorſum, ab Angelis ſubleuandus. In tertia vero tentatione dicet diabolum, illa verba, *Si filius Dei es*, ſubticuiſſe, quoniam adoratio illa filiũ Dei minimè decebat; ſed regna mundi pollicitum, vt hac eſca ſanctiſſimam humanitatem caperet, quam peccare poſſe
D credebat, vel ſaltem ea de re dubitabat. Quòd ſi peccaret humanitas, arbitrabatur (inquiet) hoſtis, admirabilem illã diuini Verbi cum humana natura copulationem diſſoluendam, humanitatemque ob peccatum repudiandam; atque ea ratione orbis redẽptionem impediẽdam.

At hæc ſentẽtia Patrum ſentẽtię minimè conſonat. Etenim patres ſentiunt
E diabolũ de Chriſti diuinitate dubitaſſe, *Refutatio.* eamque tentando exploraſſe. Præterea ſtultiſſimus fuiſſet Dæmon, ſi cum Deo copulatam humanitatem in peccatũ trahi poſſe ſibi perſuaſiſſet. Manifeſtè enim nouerat, Deum à ſua humanitate omne periculum, omnemque tentationẽ facile

propul-

propulſaturum. Adde illum cognouiſſe, humanitatem Verbo diuino adhęrentē, nullo modo in peccatum poſſe labi. Ad hæc; Si diabolus ſciuiſſet Chriſtum eſſe Deum, non illi promiſiſſet mūdi regna: perſpectum enim habuiſſet hominem illum, quia Deus erat, totius terræ, cælique imperium obtinere. quorſum igitur id promitteret, quod in poteſtate illius eſſe nouerat?

2. Sentētia.

Credendum eſt, Luciferum ex his quę viderat, cœpiſſe dubitare, num Chriſtus filius Dei eſſet; neque id explorate cognouiſſe. Hæc eſt ſentētia D. Ignatij antiquiſſimi patris, in epiſtola 8. ad Philipp.

Diabolus Chriſtum Deū eſſe neſciebat; quo tēpore illum tentauit.

D. Ignatius.

Te (inquit) ô dæmon, angelorum laudatio obſtupefaciebat, Magorum adoratio, exortus ſtellæ. Ad ignorantiā denuò redis, ob ea, quæ cernis vilia. Nā exilia tibi videntur cunabula, ærūnæ, circūciſio, lactatio. Indigna tibi hęc Deo videntur, &c. Item, vidiſti hominem 40. diebus & noctibus, nullo humano cibo deguſtato pſeueraſſe, angelos miniſtrantes; qui primum videras quaſi communem hominē baptizatum. Deinde poſt ieiunium eſurientem: rurſum animum reſumebas, ac tentabas, quaſi communē hominē, ignarus, quis eſſet. Dicebas enim: *Si filius Dei es*, hoc enim eſt ignorātiæ. Hactenus beatus Ignatius.

D. Hilar.

Diuus item Hilarius Canone 3. in Matthæum; Erat (inquit) in diabolo de metu ſuſpicio, non de ſuſpicione cognitio. Item; Ita dignū nequitia eius erat, vt in eo, cuius calamitatibus gloriabatur, homine vinceretur; & qui Dei beneficia homini inuidiſſet, ante tentationem Deum in homine intelligere non poſſet, &c.

D. Ambro.

Diuus Ambroſius in Lucam; Cognouerat dæmō filium Dei venturū, ſed veniſſe per hanc infirmitatē corporis, non putabat. Sic tentat, vt exploret; ſic explorat, vt tenet, &c.

D. Hieron.

D. Hieronymus Matt. 4. In omnibus tentationibus hoc agit diabolus, vt intelligat ſi filius Dei ſit. Sed Dominus ſic reſponſionem temperat, vt eū relinquat ambiguū, &c.

D. Gregor. Nazianz.

Diuus Gregorius Nazianzenus in oratione de laudibus Cypriani. Diabolus non ſuſpicabatur fore, vt humanitatem aggreſſus, in diuinitatem incurreret. Tentationem admouit, quaſi Chriſtum deiecturus, quoniam eam Dei partē, quę aſpectu ſentiebatur, Adamo ſimilem eſſe videbat, &c.

D. Chryſoſt.

Chryſoſtomus homilia 13. in Matthęum; Neſciens manifeſtè ſuſcepti hominis ſacramentum, & quis nam eſſet Chriſtus, retia iacere molitur, per quę ſe illud ſecretum opinatur addiſcere, &c.

D. Auguſt.

Diuus Auguſtinus libro 9. de Ciuitate Dei, cap. 21. Dubitauit de illo dęmonum princeps, eumque tentauit, an Chriſtus eſſet, explorans, &c.

D. Maxim.

Diuus Maximus homilia 2. de quadrageſimali ieiunio; A Cùm videret leo ille feralis, agnum Dei eſurire, & eſurientem Deum eſſe nō crederet: arte illum callidiſſimæ tentationis aggreditur, &c. & homilia 4. Suſpicatur illum Dei filium, quem 40. dierum videt explicuiſſe ieiunium. Sed rurſus dubitat diuinam illi ineſſe naturam, quem perſpicit eſurire, &c.

Euthymius.

Euthymius in Matthęum: Audierat diabolus à Ioanne, & per vocem cælitus delapſam, Chriſtū eſſe filiū Dei. B Ignorans ergo, quòd Dei filius carnem aſſumpſiſſet (ſiquidem latuit eum incarnationis myſteriū) ſuſpicatus eſt hominem quidem eſſe: a Deo tamen ob virtutes ipſius adoptatum. Itaque ei iam tantum inuidit honorem, ſicut & veteri Adamo: niſuſque eſt hunc, velut illū ab ipſo deijcere, &c.

D. Leonis.

Denique dæmonem non cognouiſſe certò Chriſtum eſſe Deū, ſententia eſt D. Leonis ſerm. 4. de quadrage- C ſima, Autoris imperfecti, & communis aliorum, lege quæ hac de re diximus infra lib. 5. cap. 9.

Cur diabolus Chriſtū Deum eſſe non intellexerit.

Rogabis: Qui fieri poteſt, vt diabolus non intellexerit Chriſtum eſſe Deum, ex diuinis vaticinijs, ex Patris voce, quæ è cęlo ſonuit: ex Angeli ſermone cum virgine Deipara habito, ex verbis Ioannis, & cæteris, quæ ſupra numerauimus?

Caietanus.

D Reſpondemus cum Cardinale Caiet. Luc. 4. Dæmonis intellectum, ne id intelligeret fuiſſe à Deo impeditum. Quemadmodum enim illius vim ad nocendum, ita vim ad intelligendum Deus pro diuina ſua prouidentia, quantum opus eſt, frenat.

Auguſt.

Fauet illud Auguſtini lib. 9. de ciuitate Dei, cap. 21. Tantum Chriſtus dæmonibus innotuit, quantum voluit: tantum autem voluit, quantū oportuit, &c. E Hinc (inquit Caietanus) apparet, intellectum dęmonum ligatum, ſeu impeditum eſſe à Deo, in pœnam peccati. Ita, quòd non ſolum potētia eorum eſt ligata, ſed etiam intellectiua vis, vt non poſſint cognoſcere, quę ex vi naturalis luminis ſui cognoſcere poſſent. Ex eo enim, quòd

poſt

poſt verba Gabrielis ad Virginem, poſt verba Angeli ad paſtores, poſt verba de cælo in baptiſmo; diabolus non cognoſcit Ieſum eſſe filium Dei, habetur, quòd non intellexit teſtimonia. Sic Caietan. Idem ſentit Abulenſis, Matth. 4. q. 22.

Abulenſis.

Sciebat quidem dæmon, per reuelationem diuinam, antequam è cælo caderet, à Deo acceptã, filium Dei incarnãdum; ſed, & tempus, & quid incarnatus Dei filius acturus eſſet, ignorabat. Ideoque an eſſet Ieſus Deus iam incarnatus ambigebat. Dices: Non ne dæmon cernebat, Chriſti humanitatẽ propria carere pſonalitate, diuinaq; Verbi perſonalitate ſuſtentari? Cernebat igitur Chriſtum eſſe hominem, ſimul ac Deum. Negamus dæmonem vidiſſe naturam Chriſti humanam, cum perſona Verbi eſſe coniunctã. Id enim ſupernaturale eſt; quod autem ſupernaturale eſt, dæmõ ſuapte ingenio capere nequit. Præterea Verbi perſonam ille videre nullo modo poterat, ergo naturam humanam cum Verbo coniunctã hypoſtaticè eſſe non conſpiciebat. Negamus item vidiſſe humanitatẽ propria carere perſonalitate, quoniam à Deo eſt prohibitus. Potuiſſet tamen ipſam priuationem in humanitate cernere, quemadmodum & cæcitatem à Deo effectam in oculo, ſi Deus non vetuiſſet. Quod ſi cõcedere velis prædictam carentiam perſonalitatis vidiſſe; dicito, à quonam ſuppoſito ſuſtentaretur humanitas ignoraſſe.

An dæmon cognouerit Chriſti humanitatem propria perſonalitate carere, & cũ diuino ſuppoſito cõiunctam eſſe.

An igitur Ieſus filius Dei eſſet incarnatus, addubitabat dæmon, ideoque tentatione rem explorare: & ſi Dei filius naturalis non eſſet, in peccatum illum pertrahere decreuit. Acceſſit ergo, eſurientemque externo ſermone eſt allocutus. Externo ſermone dixi; quia omnes hæ tentationes externæ fuere; nulla interna. Non poterat diabolus, aut cogitationẽ, aut ſenſus aliquẽ motum in Chriſto excitare. Vt enim rectè ait Caietanus Matthæi 4. integram Chriſti perfectionẽ dedecebat, intra ſe cogitationes, aut Phantaſiæ, aut ſenſus motum, aduerſus Spiritum habere. Externas autem ſuaſiones audire, vt illas vinceret, nõ dedecuit. Vnde Theophyl. Matt. 4. In forma (inquit) ſenſibili apparuit diabolus, cogitationes enim tales non habuit Dominus. Et Magnus Gregorius, homil. 16. in Euangelia. Omnis illa tentatio diaboli, foris, non intus, fuit, &c. Et D. Damaſcenus libr. 3. fidei, cap. 20. Dæmon extrinſecus, & nõ per cogitationes, Chriſtum adortus eſt. Quemadmodum Adamum (ſiue potius Euam) Nam ne illũ quidem, per immiſſas cogitationes, ſed per ſerpentem impetiuit, &c. Euthymius Matth. 4. ait, dæmonem Chriſtum per ſomnum, per triſtitiam, & ignauiam, & ſimilia alia tẽtaſſe. A Sed minime verum eſt, in illius corpore potuiſſe aliquid operari, quod vel ſomnum, vel triſtitiã, vel ignauiam afferret.

Tentationes quibus Chriſtus tẽtatus eſt, externæ fuere. Caiet.

Dedecebat Chriſti perfectionẽ interna tentatio.

Theophyl.

M. Gregor.

D. Damaſ.

Euthymius.

Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant.

Non poterat diabolus, intra beatiſſimam illam Dei ciuitatem, id eſt, Chriſti B humanitatem, ſagittã aliquam mittere; iuxta illud 4. Regum 19. Non ingredietur Rex. ſ. Aſſyriorum, vrbem hanc, nec mittet in eam ſagittã, nec occupabit eã clypeus, nec circũdabit eã munitio, &c. Non potuit Aſſyriorum, immo dæmonũ Rex, illam Hieruſalem ſanctiſſimam ingredi; nõ potuit ſagittam vllam, hoc eſt, cogitationem, aut concupiſcentiam, in C eam mittere; non occupauit eã clypeus hoſtium, non circũdedit munitio. Maior enim erat, quam vt ab illa aduerſariorũ munitione, circumdari poſſet. Cùm nec in phantaſia Domini, neque in corpore aliquid poſſet efficere, externamque pugnã eſſe oporteret, lapidibus pugnæ fecit initium. Eſurienti ſuadet, vt lapides conuertat in panes, quibus veſcatur, ſatietque fame confectum corpus.

4. Reg. 19.

Sed cur non obtulit diabolus Chriſto D panes, gallinas, perdices, ciboſque alios ſuaues, ac delicatos? Vnde D. Chryſolog. Sermon. 11. Cupis (inquit) ò dæmon tentare, ſed neſcis. Eſurienti tenera offerre, non dura debuiſti. Famẽ non aſperis palpare, ſed blandis, &c. Reſpondet Euthymius: Non affert (inquit) diabolus panẽ, eo quòd ab aduerſario Chriſtus ſumpturus non erat; ſed iubet vt de lapidibus E panes efficiat, &c. Reſpondemus, diabolum hac tentatione diuinitatem Chriſti explorare voluiſſe; cui explorationi gallinæ, aliique cibi nihil profuiſſent. Ex lapidibus autem panes efficere ſuaſit, quoniam ſi effeciſſet, ex hac conuerſione filium Dei eſſe cognouiſſet. Dei enim proprium

D. Chryſol.

Cur diabolus nõ obtulerit Chriſto panes, aut gallinas ſed lapides. Euthym.

prium eſt, lapides in panes conuertere. Dices; Etiam homo virtute ꝓditus, virtute diuina poteſt lapides cõuertere in panes: Nõ ergo poterat diabolus cognoſcere, Chriſtum eſſe Deum, quòd huiuſmodi miraculũ patraret; ſiquidem & à viro alio diuina poteſtate fieri poterat. Nodus hic ſic ſoluetur; ſi Chriſtus miraculum illud feciſſet, eo teſtaretur ſe filium Dei eſſe; dixerat enim diabolus: ſi filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. Demonſtraret ergo Chriſtus, vero miraculo ſe filium Dei eſſe; verum autem eſſe miraculum veràque cõuerſionem Lucifer cerneret; vnde Chriſtum Dei filium eſſe intelligeret. Adde, dæmonem non dixiſſe, ora Deũ, vt lapides hi panes fiant; ſed dic, iube, tuo imperio commuta ſaxa in cibum. Imperio autem, & verbo, abſque oratione, & nominis diuini inuocatione, miracula facere, Dei proprium eſt.

Tentatio dęmonis fuit exploratrix diuinitatis Chriſti.

D. Leo. D. Hilar. D. Cypr. D. Maxim. D. Chryſ. D. Hieron.

Diuinitatis exploratricem fuiſſe hanc tentationem, docent patres. D. Leo ſer. 4. de quadrageſima. Primo (inq̄t) dolo (.i. prima tẽtatione) ſcrutatus eſt diabolus, an Chriſtus eſſet ſubſtantiarum creator, qui rerũ corporearũ poſſet in quæ vellet mutare naturas, &c. D. Max. hom 2. Cogitabat (ait) vt ęſtimo, apud ſe diabolus, & dicebat: Si hic ipſe eſt, cuius ꝓcepto eſurientibus per deſerta populis manna fluxit, poterit nunc in panẽ lapides trãſformare. Et ſi non mea petitione, ſua tamen neceſſitate, qui eſurit. Quod ſi fecerit Deũ probabo; Si nequiuerit, hominẽ deprehẽdam, &c. D. Chryſoſt. ho. 13. Neſciens diabolus manifeſtè, ſuſcepti hominis ſacramẽtum ineffabile, & quis nam eſſet hic ꝓſens; alia retia iacere molitur, per quę ſe abſcõditum iſtud, atq; ſecretũ opinatur addiſcere. *Si filius* (inquit) *Dei es dic vt lapides iſti panes fiant*, &c. D. Hieronymus Matth. 4. In omnibus (ait) tentationibus, hoc agit diabolus, vt intelligat ſi filius Dei ſit, &c. D Hilarius; eam in tentando operis conditionem dęmon propoſuit, per quam & in Deo ex demutatione lapidum in panes, virtutẽ poteſtatis agnoſceret; & in homine oblectamẽto cibi patientiã eſuriẽtis illuderet, &c. Cyprianus de operibꝰ cardinalibus; Duplicem inquiſitionem ſinuoſa calliditate, hoſtis orditur; vt de Chriſto, vtrũ naturalis Dei filius ſit, ipſo reſpõdente certitudinem habeat, &c.

Obijcio huic ſentẽtiæ, dęmonis, ſiue Apollinis Pythij, reſponſum illud, Cæſari Auguſto datum, quod refert Nicephorus li. 1. cap. 17. *Me puer Hebræus, diuos Deus ipſe gubernans, cedere ſede iubet, triſtemque redire ſub orcum, &c.* Dæmon Chriſtum puerum Hebræum, Deum appellat; ergo ante tentationem Deum eſſe iam nouerat, non igitur diuinitatem explorabat. Re-
A ſpondetur, dæmonem Chriſtum puerũ, appellaſſe Deum, quia Deum eſſe iã ſuſpicabatur; quod vt certius agnoſceret, illum tentauit, vel forſitan Chriſtũ Deũ appellare, ſeque victum fateri ſuperbus dæmon à Deo compulſus eſt.

Illud reſtat inquirendum, num hac tẽtatione voluerit dæmõ ad peccatũ Chriſtum allicere: an ſolum diuinitatem explorare? Rogat hoc Theophyl. Matth. 4.
B Quod peccatum (inquit) erat, facere lapides panes? Reſpondet; Quia audire diabolum in aliquo, peccatum eſt. Vide & aliud; nõ dixit vt lapis hic panis fiat, ſed lapides; volens Chriſtum ad ſuperflua inſtigare. Eſurienti vnus panis ſufficit. Et propter hoc Chriſtus non audiuit eum, &c. Ianſenius quoque. Quanuis (inquit) non fuiſſet voracitatis Chriſtum comediſſe panes ex lapidibus factos, cùm eſu-
C riebat: tamen occaſione famis obedire aliqua in re diabolo, gulæ vitio aſcribendum eſſet, &c. Aliter D. Tho. 3. p. q. 41. art. 4. ad 1. Ad primum (inquit) dicendũ, quòd vti neceſſarijs ad ſuſtentationem, non eſt peccatum gulæ, ſed quòd ex deſiderio huius ſuſtentationis, homo aliquid inordinatum faciat, ad vitium gulæ pertinere poteſt. Eſt autem inordina-
D tum, quòd aliquis vbi poteſt recurſus haberi ad humana ſubſidia, pro ſolo corpore ſuſtentando, miraculoſè ſibi cibũ quęrere velit. Et ideo reputabat diabolus quòd Chriſtus peccaret, ſi ad ſubueniendum fami, miracula facere attentaret, ſi eſſet purus homo. Hæc D. Thom. Peccatum ergo poſitũ erat, in modo depellendi famẽ inordinato, videlicet per miraculum minime neceſſarium. Quia verò in materia cibi verſabatur, hæc ten-
E tatio gulæ appellatur. D. Greg. hom. 16. in Euangelia. Per gulam (inquit) Dominum diabolus tentat, cùm dicit: Dic vt lapides iſti panes fiant, &c. Idem docet Beda Matth. 4. Haymo, Druthmarus: & Euthymius; Prima (inq̄t) tẽtatione diabolus

Theophyl.

An diabolus in prima tẽtatione voluerit Chriſtũ allicere ad peccatũ?

Ianſenius.

D. Thomas.

Ad quodnã peccatũ ducere voluit dęmon.

Beda. Haymo. Druthmar. Euthymius.

bolus producit guloſitatem, per q̃ cepit & primum Adam. *Theophyl.* Theophylactus Luc. 4. Accedit ad Chriſtum inimicus, & de gula tentat, de qua tentauerat Adã, &c. *D.Chryſ.* Chryſ. hom. 13. per quæ primum expulit hominẽ, & alios plurimos malis mille circundedit dæmon; per hæc ẽt nunc texit dolos, prouocans Chriſtum ad appetitum ciborum, &c. *Clarius.* Clarius orat. 18. putat dæmonem in diffidentiam Chr̃m hac tentatione pertrahere uoluiſſe. mẽs B (inquit) tentatoris erat, vt Ieſus diuinæ gratiæ, atque auxilio diffiſus, ſibi ipſe caueret; atq; ex hac diffidẽtia peccaret. ex quo peccato impediretẽ noſtri gñis redẽptio, &c. *Ianſenius.* Ianſenius ait voluiſſe ptrahere ad diffidentiã diuini oraculi. i. vocis illius auditæ è cœlo; Tu es filius meus; & ad vanã oſtentationẽ ſui ipſius. Crediderim, Luciferũ in primis diuinitatẽ Chr̃i hac tẽtatione indagare decreuiſſe. Dein C de in gulã, & quoduis aliud peccatũ ptrahere, ſi ansã aliq̃ arripere poſſet. Sed quia anſam Chriſtus non prębuit, q̃ arriperet, ad aliã tẽtationẽ dæmon trãſijt.

Verba illa, *Si filius Dei es.* Chryſoſtom⁹ dæmonis Chr̃o adulantis eſſe arbitrat̃. *D.Chryſ.* Non dixit diabolus (ait Chryſ. hom. 13. ſi eſuris; ſed, ſi filius Dei es; videlicet, exiſtimans poſſe ſe aliquid per laudũ blãdimẽta furari. *Adulatur dæmon.* Itẽ, doloſa Chriſtũ adulatione palpãdo diabolus ſolius admonet dignitatis, &c. *Theoph.* Et Theoph. Mat. 4. Adulatur (inquit) dæmon Chriſto, putans ſe q̃d ſuffuraturũ, dicendo, ſi filius Dei es. &c. *Cur dixerit diabolus, ſi filius Dei es dic.* Poſſunt ẽt per irriſionem dicta eſſe à diabolo verba illa, vt Chriſtum ad impatientiam, & ad miraculum patrandũ, quo tantum defenderet titulum prouocaret. Potuit ſic loqui: te ne ego filium Dei eſſe credã hominẽ pauperẽ, fameq; E cõfectũ? ò egregiũ Dei filiũ eſurientem: Age ſi filius Dei es eſuriens, dic vt lapides iſti panes fiãt, pelleq; eſuriẽ. dic (inquit) quia filius Dei ſolo verbo cõdidit vniuerſa; ipſe. n. dixit et facta ſunt, vt eſt in pſ. 184. *Beda.* Vnde Beda: dic nõ fac dicebat dæmon; q̃a ſcriptũ nouerat; dixit Deus fiat lux, & facta eſt lux. *Cur diabolus dixerit, dic vt lap. non fac.* Et Haymo: Quare (ait) nõ dixit diabolus: fac de lapidib. panẽ, ſed dic vt fiat? *Haymo.* Quia in hoc experiri volebat, vtrũ ipſe eſſet filius Dei, q in exordio mũdi, cuncta creauit de nihilo, dicẽs: fiat hoc, vel illud, & factũ eſt, &c.

Filium autem Dei eſſe Chriſtũ, aiebat A diabolus ſe nouiſſe, ex voce, q̃ apud Iordanẽ fluuiũ è cœlo ſonuerat: *Hic eſt filius meus dilectus, &c.* *Theodor.* Theodor. ſer. 10. de prouidẽtia addit, à Chriſto petiuiſſe, vt hãc vocem miraculo probaret: Producit (inquit) vocis cęlitus delatę confirmationẽ dęmon: ipſam vero, panum miraculoſa effectione cõfirmari, petit. &c. *D.Chryſ.* Et Chryſoſt. ho. 13. Sicut (inquit) dæmõ de Deo detrahens Euæ ait: *Scit Deus, quia in quacũ* B *que die ex eo comederitis aperientur oculi veſtri:* p hæc oſtendere volens illos circũuẽtos eſſe a Deo, atq; deceptos, nullumq. beneficium ab eo conſecutos. Ita hic quoque id ipſum ſignificat quodãmodo, dicẽs: Fruſtra filiũ ſuum te nominauit Deus, taliq; donatione decepit. Aut ſi aliud eſt: tantæ virtutis documentum aliquod nobis oſtende, &c. documẽtum ait. i. miraculũ tranſmutationis lapidum in panes.

Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

D. Hilarius Propoſitum erat Chriſto vt docet D. Hieronymus Mat. 4. diabolũ non potentia ſed humilitate vincere. *Chriſtus noluit diabolũ vincere non potentia, ſed humilitate.* Ideoq; illum non ſtatim potenter abegit, ſed humili- D ter ac patiẽter vt vinceret, tolerauit. Cũ vero diuinitatẽ exploraret, ita r̃ndit, vt explorationẽ irritã redderet. Ita r̃ſionem temperat (ait Hieronymus) vt diabolum ambiguũ relinquat. *D. Hieron.* Aug. ſer. 41. de verbis Dñi: *Cur Chriſt⁹ noluerit cõuertere lapides in panes* Non fecit (ait) Dñs de lapidib. panes, qui vtique ſic potuit facere, ſicut de aqua vinum: Eiuſdem. n. potentiæ eſt facere de lapidib. panem. Sed non fecit, vt voluntatẽ contemneret ten E tatoris. Aliter. n. tentator non vincitur, niſi contemnatur. *Tentator nõ vincitur niſi contemnatur.* Item: Quare panẽ nõ fecit ex lapidib. et vinum fecit ex aqua? Quid addit Euangeliſta Ioannes? *Et crediderunt in eum diſcipuli eius.* Nũquid tunc diabolus fuerat crediturus? &c. *D. Auguſt.* Noluit ergo Chriſtus, vt ait Auguſtinus, miraculum facere, quoniam neceſſarium nõ erat. *Euthym.* Et Euthymius Matt. 4. Chriſtus ſignum non edidit requiſitum à diabolo. Nam ſigna ad commodum intuentium fieri conſueuerunt: diabolus autem, nullam inde relaturus erat vtilitatem, &c. *D* D. Chryſologus Ser. 11. Poteſt (inquit) Chriſtus de lapidibus panes facere, q

aquas conuertit in vinum. Sed ſigna ſidei ſunt præſtanda, non dolis. Credenti danda ſunt, non ſunt danda tētanti. Diabole, tibi vt quid ſigna, cui nihil ſubuenit ad ſalutem? &c.

Miraculum Dominus non eſſe neceſſarium docet, petito teſtimonio ex ca. 8. Deuter. Cum populo Moſes eo loco ſic loquitur. *Afflixit Deus te penuria, & dedit tibi cibum manna, quod ignorabas tu, & patres tui. Vt oſtenderet tibi, quod non in ſolo pane viuat homo: ſed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei.* Hebraicè, על כול מוצא פי יהוה, al col motſa pi iehoua, ideſt, in omni egreſſione oris Dei. Septuaginta verterūt, vt Matthæus recitat: In omni verbo quod procedit de ore Dei; egreſſio enim oris Dei, eſt verbum, & imperium Dei. Senſus eſt. Deus non aluit te vſitato hominum cibo, ſed manna cæleſti; vt ſcias, quod nō ſolo pane nutritur homo, ſed in omni verbo. i. iuſſu Dei; hoc eſt in omni ea re, quam Deus ore præcipiens, ad hominē miſerit, vt illa paſcatur, quemadmodum miſit ad te māna. Nō ſumitur hoc ſenſu verbū, quod procedit de ore Dei, pro ſacro ſermone, & doctrina; ut ſentiunt recentiores interpretes, Abulēſis, Caietanus, Ianſen. Iſido. Clarius, orati. 18. & alij. Et probatur qm̄ diabolus loquebatur de cibo corporis eſuriē explēte; doctrina autem ſacra, animi quidem explet famem, nō corporis. Eludit ergo Dn̄s diaboli tentationem. Non eſt (inquiens) opus hoc miraculo. Nam Deus potuerit alio quocunq; uoluerit modo in hac me eremo ſuſtētare, poteritq; cibū, quē uoluerit ad me mittere. Prçuidebat, quod futurū erat, nimirū Deum miſſurum per Angelos cibū. Nā poſt tētationē acceſſerūt Angelī, & miniſtrabāt ei.

Deut. 8.

Primus ſenſus.

2. Senſus.

Antiquiores Ambr. Luc. 4. D. Chryſ. Matt. 4. D. Hieron. Beda, Haym. Druthmarus. D. Tho. D. Bonauentura Luc. 4. Origen. hom. 29. in Lucam, Bern. ſerm. 3. dedicati ōis Eccleſię, D. Greg. 1. Reg. 9. Auguſt. de uera relig. c. 38. & Pſal. 9. D. Eligius homi. 3. D. Max. homil. 4. D. Leo Ser. 2. quadrageſimæ, uerbum Dei hoc loco diuinum ſermonē interpretantur: aliqui ēt recentiores, Lyranus, Carthuſ. & alij. Eſtque ſecundus ſenſus etiā literalis. Non ſolo pane paſcitur homo, ſed ēt uerbo Dei: Non. n. ſolum corpus hēt, quod pane alitur; ſed animum quoque, qui uerbo Dei nutritur. Hoc ſenſu diabolo ſignificauit Domin*, nolle morem illi gerere, animique cibum appetere potius, q̄ corporis. Ad hunc modum diſcipulis reſpondit Ioan. 4 *Ego cibum habeo manducare, quem vos neſcitis, &c.* Cū de cibo corporis agerent, ad cibum animi ſermonem tranſtulit. Vterque ſenſus poteſt eſſe huius loci literalis.

Huic loco Deuteron. ſimilis eſt locus Sapient. 16. *Vt ſcirent filij tui, quos dilexiſti Domine, quoniā non natiuitatis fructus paſcunt homines: ſed ſermo tuus hos qui in te crediderint cōſeruat, etc.* Idem eſt: *Non natiuitatis fructus paſcunt homines;* &: *non in ſolo pane viuit hō:* Idē: *ſermo tuus hos, qui in te crediderint, conſeruat:* &, *ſed in oī verbo quod procedit de ore Dei.*

Sap. 16.

3. Senſus.

Eſt & alius ſenſus non improbabilis, non in ſolo pane uiuit homo, ſed in omni uerbo, quod procedit de ore Dei. i. in omni mandato Dei exequendo, quaſi dicat Dominus: Non in ſolo pane uiuit homo, ſed in omni Dei mandato. Qm̄ ſi homo mandatum Dei ſibi traditum ſeruarit, Deus homini cibum ſubminiſtrabit, iuxta illud Pſ. 36. *Non vidi iuſtū derelictum, nec ſemen eius quærens panem.* Item: *Nō confundentur in tempore malo. & in diebus famis ſaturabuntur, &c.* Seruabant filij Iſrael mandatum Dei. i. terrā promiſſam petebant; iter in uaſta illa ſolitudine facientib. cibum Deus ſuppeditauit. Seruauit Elias Dei mandatū; per ſarephtanam uiduā, perq; coruos illū pauit, 3. Reg. 17.

Pſ. 36.

3. Reg. 17.

4 Senſus.

Addā quartū ſenſum. Chriſtus hebręo ſermone cum Lucifero locutus eſt, uerbaque hebræa Deuter. protulit: *Non in ſolo pane viuit homo, ſed in oī egreſſione oris Dei.* Hoc eſt, non in ſolo pane uiuo ego, qui homo ſum; ſed in oī egreſſione, uel per egreſſionem oris Dei. Nā prępoſitio, *in* ſumitur pro, *per*, i. per generationē diuinam uiuo. Qm̄. n. filius Dei ſum, à Patre genitus, & a Patris ore ab ęterno egreſſus, abſque pane 40. diebus, ac noctibus uixi, uiuereque ita poſſum perpetuo. nō eſt mihi opus lapidum in panes, q̄ ſuades, commutatio. Hunc tn̄ uerborū ſenſum diabolus non intellexit. ex eo enim Chriſtum filium Dei eſſe, quod expiſcabat, cognouiſſet, ſi ſenſum percepiſſet. Egreſſio autē oris Dei, generatio Verbi diuini appellatur, iuxta illud Eccleſ. 24. de diuina Sapientia dictū: *Ego ex ore Altiſſimi prodiui, primogenita ante oī creaturam.*

Eccleſ. 24.

Iuxta

Digitized by Google

Iuxta noſtram verſionē ſenſûs eſt. *Nō* A
*in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod
procedit de ore Dei.* Hoc eſt. Ego, qui homo
ſum, non in ſolo pane viuo, ſed in omni
verbo diuino, quod procedit de ore &
intellectu Patris; humanitas enim hæc
cũ verbo diuino coniuncta eſt, in eo his
diebus viuit. Dicitur autē, *In omni verbo,*
propter alios ſenſus. Sed verum eſt etiã
hoc arcano ſenſu. Nam omne Verbum,
quod egreditur de ore Dei, eſt vnum tm̃
Verbum diuinum. Vel dr̃: *In omni verbo,* B
quod procedit de ore Dei. quoniã verba quę-
dam procedunt de ore Dei in tempore;
vnum Verbum diuinum, ac ſubſtantia-
le, & viuum, longe diuerſo ab alijs mo-
do, procedit in æternitate. In omni ver-
bo Dei viuit homo, tum in verbis quæ
procedunt ex ore Dei in tpe; tũ maxi-
mèq; in Verbo quod procedit in ęterni
tate. In hoc Verbo, & huius verbi ope,
humanitas Chr̃i ſuſtẽtata 40. dieb. abſq;
vllo alimento vixit; vixiſſetq; ſi placuiſ C
ſet, per oẽs 33. annos. In eodem Verbo
diuino hoĩes quoque ſpiritaliter viuũt;
quicunque ſpiritaliter viuunt. Ex eo. n.
alimentum gratiæ ſpiritale, charitatis,
virtutũq; omnium, & meritorũ trahũt.

CAPVT IIII.

De tẽtationibus Chriſti. D

*Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam
ciuitatem.*

NIhil potuit Callidus explorator
prima tentatione expiſcari; nul-
la vero in eremo illa, tẽtãdi alia
apparet anſa. Quid miſer ageret? nõ ab- *1. Tentatio.*
ijcit haſtas, certaminis locũ mutat, ex-
tra eremum Chriſtum educit, & in ipsã
ciuitatem Ieruſalem defert, tentandi oc E
caſionem, q̃ in ſolitudine non habebat,
in ciuitate hominib. referta habiturus.
Iu ciuitatib. n. tentationum plurimos la
queos ille reperire ſolet. Super pinnacu
lum templi Dominum locat, vt è celſo
illo loco det ſe præcipitem ſuadet: ange
lorum vero manibus excipiendum ex
diuinis ſcriptis confirmat.
Ianſenius. Quonam modo diabolus Chriſtũ aſ-
ſumpſerit in templi faſtigiũ ambigitur.
Ianſenius cum de tertia tentatione agit,
ſentit hanc aſſumptionem verã non fuiſ
ſe, ſed per viſionem oblatam. Rñdemus
potius, veram fuiſſe, vereque Dñm in tẽ
pli pinnaculum aſſumptũ eſſe. id. n. ver
ba Euangeliſtę ſignificant: *Tunc aſſumpſit
eum diabolus, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum
templi*: & dixit ei: *Si filius Dei es, mitte te
deorſum.* Omnia hęc veram ſonant aſſum
ptionem, non fucatam, & in aere depi-
ctam: etenim in phantaſia Chriſti, vt iã
diximus, dæmon pingere nihil valebat.
At quonam modo diabolus Chriſtũ *Quonã mo-
do diabolus
Chriſtum in
pinnaculum
tẽpli duxe-
rit?*
aſſumpſit? D. Th. Matth. 4. ait per viam
duxiſſe: Quæritur (inqt) qũo aſſumpſit
Chriſtum diabolus? dicunt, ꝙ portauit
illum ſuper ſe: alij & melius, ꝙ exhortã
do induxit ad hoc quod iret, & Chriſtꝰ
ex diſpoſitione ſuæ ſapientiæ iuit in Ie- *D. Thomas.*
ruſalem, &c. Videtur hoc Origenes ſen *Origenes.*
tire homil. 31. in Luc. Hoc (inquit) incre
dibile eſt, vt diabolus duceret filiũ Dei,
& ille ſequeret. Sequebatur planè, quaſi
athleta ad tentationẽ ſponte proficiſcẽs
&c. Neq; vero verbum, aſſumpſit, quo
Matthæus vtitur, per aerem duxiſſe pro
bat: vt cõſtat ex illis Matthæi verbis c. *Matth. 17.*
17. *Aſſumpſit Ieſus Petrũ & Iacobũ, & Ioãnẽ,
& duxit illos in montẽ excelſum, &c.* Nunqd
ꝑ aerẽ diſcipulos Chr̃s duxit? minime. *D. Greg.*
Attamen veriſimilior eſt ſentẽtia D. *D. Bonauẽt.*
Greg. hom. 16. in euang. D. Bonauẽturę *Abulenſis.*
in vita Chriſti, Abulenſis q. 35. & alio-
rum: Chr̃m à diabolo per aerem in pin
naculum templi eſſe delatum. id ꝙ pro-
bant verba illa: Statuit eũ ſuper pinna-
culum tẽpli: nimirũ ꝑ aerẽ vexit, & ve-
ctũ ſtatuit ſuꝑ templum. Pręterea, ſi non
tulit Chriſtum Lucifer per aerẽ, ſed per
viã: è deſerto illo loco diſceſſit Chriſtus
dæmone ſuadẽte, illũq; ſecutus eſt Iero
ſolymã, quod non eſt veriſimile. Nulla
. n. erat cauſa Chriſto, cur ſolitudinem
deſereret, & dæmonẽ ſequens vrbẽ pete
ret. immo: Si dæmon id facere ſuaſiſſet:
non feciſſet Chr̃s, ne dæmoni morẽ gere
ret. Dicendũ ergo eſt, dęmonẽ cũ in ere-
mo tẽtandi occaſionẽ aliã præter eſuriẽ
non reperiſſet, Chriſtum nihil obſiſtẽtẽ
per aerem in Ieruſalẽ detuliſſe, & in tẽ-
pli faſtigio collocaſſe. Noluit. n. Chriſtꝰ
diabolũ potentia expellere: ſed humili-
ter ſe duci quo ille voluit, vt vinceret, ꝑ
miſit. ꝑmiſit (ait Euthy.) inimico duce- *Euthym.*
re ſe, quo iuberet, & pugnare ſicut vel-
let: vt vndiquaque victus, ſolus aufuge- *Origenes.*

ret, &c. Orig. hom. 31. in Luc. Non formidabat Chriſtus tentantem, neq; inſidias pertimeſcebat inimici. Et quodam modo loquebatur: duc quouis, tenta vt placet, ad tentandum ſponte me tribuo. Præbeo me in quibuſcunq; tentaueris, inuenies me in oĩbus fortiorem. &c. Præterea noluit Chriſtus diabolo ducenti obſiſtere, ne diuinam in eo potentiam ex obſiſtentia agnoſceret.

D. Cypr.

Nõ placet hæc ſnĩa D. Cypr. ſi Cypr. eſt ille autor de operibus Chriſti Cardinalib. A multis (inquit) ambigitur, vtrũ fuerit hæc translatio corporalis, & ſi de loco ad locũ ſe Chriſtus transferri pmiſerit, eo modo quo Habacuc de Iudæa in Chaldeã ductus eſt, & Philippus de Azoto in occurſũ Eunuchi. Sed quod corporaliter eũ diabolus tulerit, videtur inconueniens, ꝙ humeris eius Saluator inſederit, & pro vehiculo vſus ſit, quẽ præcipitatorẽ ſciebat, vel ei ferendũ ſe cõmiſerit, cuius inſidias agnoſcebat. Suo itaque Spiritu eũ credendũ eſt ductũ, & in deſertũ, & ſuper templũ; vt vtrobiq; eũ diabolus aſſumeret ad tentandũ. &c. Ait Cypr. Chriſtum à ſuo ſpiritu ductum & in deſertũ, & in pinnaculũ templi, ideſt, à Spiritu ſancto, quod tamen Euangeliſtis repugnat. Nã Matthæus: *Aſſumpſit* (inquit) *eum diabolus in ſanctam ciuitatem*: Lucas ſimiliter. *Duxit illum ſcilicet dæmon*.

An Chriſtus à Spiritu Sãcto ductus fuerit in pinnaculum tẽpli.

Infra videtur ſentire autor ille, non fuiſſe aſſumptionẽ corporalem. Addit. n. verbis ſupra citatis hæc quæ ſequuntur. Et localiter quidem prima tentatio fuit in deſerto. Sed cęteras eo modo circũduxit tentatoris aſtutia, vel circũduci paſſa eſt patientia Saluatoris, quo modo Ezechiel cũ ſuper fluuiũ Chobar ſederet, Ieroſolymam raptus in ſpiritu ciuitatem ædificat, & metitur, & muros, & templum inſtaurat. Hoc itaque modo ſuper culmen templi Chriſtus erat in ſpiritu, ſciẽs q̃d Antiſpiritus affectaret; & hoſti ſe de vana gloria pulſaturo opportunitatem parabat. &c. Quidquid ille velit, non eſt abſurdum concedere, permiſiſſe Chriſtũ ſe per aerem à dæmone duci. Quid. n. mirum (ait Magn. Gregor.) ſi ſe permiſit à diabolo in montem duci, qui ſe pertulit à membris illius crucifigi? Neque vero dicimus diaboli humeris geſtatũ, aut veluti vehiculo vectum; ſed vi, & poteſtate illius ſpiritali deferri ſe paſſum.

D. Gregor.

Quot leucas ſit ductus; & num ab hominibus volare viſus fuerit, rogabit quiſpiam. Poſteriori interrogationi reſpõdemus ex D. Thom. 3. p. q. 41. artic. 4. ad 7. quo loco ſic ſcribit: Dicendum ꝙ ſicut Chryſoſtom. dicit (ideſt Autor Imperf.) fortaſſis diabolus, quatum ad ſe, Chriſtũ aſſumebat in pinnaculum templi, vt ab omnibus videretur; ipſe autem Chriſt⁹, neſciente diabolo ſic agebat, vt a nemine videretur. &c. Idem de itinere dicendum eſt. A mõte autem, in quo Chriſtus ieiunium 40. dierũ obſeruauit, diſtat Iericho duobus milliaribus, vt ſupra diximus; ab Ieruſalem aũt vt ſcribit Ioſeph. lib. 5. de Bello cap. 4. diſtat eadẽ Iericho, centum quinquaginta ſtadijs: diſtat (inquit) ab Ieroſolymis Iericho 150. ſtadiis & à Iordane ſtadijs 60. totũque habet ab Ieroſolymis ſpacium deſertum, atque ſaxoſum. &c. Hinc ſpaciũ colliges, ꝑ quod Chriſtũ Op. Max. duxit impius Lucifer.

D. Thomas.

An Chriſtus cum à dæmone per aerem ductus eſt, ab hominib. viſus fuerit?

Quot ſtadijs diſtet Iericho ab Ieroſolymis?

Sanctam ciuitatem appellat Matthæus Ieruſalem, eo tpe quo dæmon Chriſtum tentauit; in ea enim vnicum toto regno templum erat, in quo Deus tunc ſanctè ſacrificijs, & orationibus colebatur. Si ſancta illa ciuitas dicitur, quòd templum haberet, in quo brutarum pecudũ ſacrificia fiebant, quonam nomine Chriſtiana templa afficienda ſunt, in quibus Euchariſtiæ ſtupendum ſacrificium quotidie offertur? ſane & ſanctiſſima, & auguſtiſſima merito appellari poſſunt; & ſi quod aliud nomen eſt, quod maieſtatem ſignificet, & ſanctitatem, id ſibi ob maieſtatẽ Chriſti in Euchariſtia præſentis optimo iure vendicãt. Videant igitur Chriſtiani, quanta cum ſanctitate, in ſanctiſſimis tẽplis Deum debeant venerari. Præterea ſanctam vocauit ciuitatem D. Matthęus, quoniam ſancta erat, etiam eo tempore, quo Euangelium ſcripſit; ſancta, inquã, ob Chriſti Opt. Max. ſanguinem in ea effuſum, & reliqua humanæ Redemptionis peracta myſteria ſanctiſſima.

Cur Ieruſalem Sanctã appellarit Euangeliſta?

Tẽpla ſunt ſanctiſſima.

Et ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi.

Pinnæ dicuntur duriores in auibus pẽnæ; in muris vero turriculę illę, quas Luſitanni ameas appellant. A pinnis ductũ nomen, *pinnaculũ*, celſum in ędificijs locũ ſignificat. gręce à D. Luca, & ab interprete Matthęi, dicitur πτερύγιον, q̃d nomen proprie ſignificat paruam alam, vel pinnulam.

Quid ſit pinnaculũ tẽpli.

nullam. Palatius Matth. 4. illam putat ſi-
gnificare ex leui metallo confectam lami-
nam, quę tecto impoſita motu ſuo vento-
rum flatus indicat; quamque Luſitanè ap-
pellamus grympam, eſt enim vere πτερύ-
γιον, id eſt ala parua, quæ huc, atque illuc
volat. Verùm nō eſt probabilis interpre-
tatio. Huiuſmodi enim ventorum indi-
cem in tecto templi fuiſſe, nec in diuinis
literis, nec in libris Ioſephi legimus. Ait
ille quidem tectum templi, ne à conſiden-
tibus auibus pollueretur, aureis horruiſ-
ſe verubus; huius tñ pterygij mentionē
facit nullam. Præterea, vt Euangeliſtæ a-
iunt, Diabolus ſtatuit Chriſtū ſuper pin-
naculum, vel ſuper pterygiū templi, ab-
ſurdum vero eſt credere, ſuper laminam
ventorum indicem ſtatuiſſe. Ergo ptery-
gium non eſt lamina illa ventorū index.

Syriacum euangelium pinnaculū vo-
cat (Canepha) ſignificat autem nomē He-
bræum כנף Canaph, alam, & veſtis oram
1. *Reg.* 24. & extremitatem. Vnde 1. Regū. cap. 24.
illud; *Præcidit Dauid oram chlamydis Saul*:
Hebraice dicitur, abſcidit Canaph, i. alā,
ſiue oram pallij. Septuaginta transferūt,
ἀφεῖλε τὸ πτερύγιον τῆς διπλοΐδος, i. ab-
ſtulit alam paruam diploidis Saul. &
Haggæi 2. Haggæi 2. *Si tulerit homo carnem ſanctifica-
tā in ora veſtimenti ſui*. Hebraicè Becenaph
in ala, vel ora veſtis. Septuaginta vertūt;
Si ſumpſerit carnem ἐν τῷ ἄκρῳ, id eſt, in
Deut. 22. ſummitate veſtimenti. Et Deut. 22. *Funi-
culos in fimbrijs facies tibi, per quatuor angulos
pallij*. Hebraicè, Cenaphoth, id eſt, p qua-
tuor alas, vel extremitates veſtis tuæ. nos
dicimus Luſitanè, abas. Terræ etiam ex-
Ezech. 7. tremitates, vel oræ dicuntur alæ. Ezechie
lis 7. *Venit finis ſuper quatuor cenaphoth, ideſt,
quatuor terræ plagas*, vt noſter vertit. Sep-
tuaginta verterunt ſuper quatuor πτέρυ-
γας, id eſt, alas terræ. Chaldæus vertit, ſu
per quatuor ventos terræ.

Quemadmodum terra quatuor habet
plagas, ſiue extremitates, ita omne tectū
quatuor hēt angulos, ſiue alas, ſiue extre-
mitates, quæ, cenophoth, dicuntur. vnde
Prou. 21. illud Prou. 21. *Melius eſt ſedere in angulo do-
matis, quàm cum muliere litigioſa. &c.* Hebrai
cè eſt in angulo, gag, i. tecti, quod etiam
ſignificat dictio græca, δῶμα. Statuit er-
go diabolus Dominum ſuper, canepha,
ſiue pterygiū tēpli; hoc eſt, ſuper aliquē
ex quatuor angulis, quos celſum tēpli te
ctum habebat, alis ſimiles, vel ſuper pin-

A nam aliquam tēpli; ita enim noſter ver-
tit interpres Luc. 4. ἐπὶ τὸ πτερύγιον, in
ſuper pinnā; eritq; pinnaculū idē quod
pinna. Erant enim Palæſtinæ tecta nō no
ſtris ſimilia, ſed plana; veluti ſolaria, vt
docet D. Hieronymus epiſt. 135. ad Su- *D. Hieron.*
niam, & Fretelam; δῶμα (inquit) in orien
talibus prouincijs, ipſum dicitur, quod a- *Tecta Palæ*
pud Latinos tectū: in Palæſtina enim, & *ſtinæ plana*
Aegypto, vel vbi ſcripti ſunt libri diuini, *erant.*
vel interpretati ſunt, nō habent in tectis
B culmina, ſed domata; quæ Romæ vel ſo-
laria, vel mæniana vocant, i. plana tecta,
quæ tranſuerſis trabibus ſuſtentātur. De
niq; & in Actis Apoſtolorū, Petrus quan
do aſcendit in doma, in tectum ædificij
aſcendiſſe credendus eſt. &c. Hinc lex illa
Deut. 22. emanauit. *Cùm ædificaueris domū* *Deut.* 22.
*nouam, facies murum tecti per circuitum, ne ef-
fundatur ſanguis in domo tua, & ſis reus laben-
te alio, & in preceps ruente. &c.* Præcipiebat
Dominus, vt tecta muris ambirentur, vt
C periculum euitaretur caſus. ita templi te
ctum conſtructum erat, in quod Chriſtū
Lucifer adduxit. Scribit autem Ioſephus
lib. 6 de bello c. 4. templum in ſummo au
reis verubus horruiſſe acutiſſimis, ne ab
inſidentibus auibus pollueretur. Non igi
tur videtur in ipſo tēpli tecto Dominus
collocatus verub⁹ pleno, ſed in tecto alio
alicuius porticus, vel domus, ipſi⁹ tēpli.

D. Bonauentura Luc. 4. putat in tectis *D. Bonauē.*
D ſolitos cōcionatores habere cōciones; in
Paleſtina (ait) domus habēt tecta plana,
& tēplum habuit tectū planum, vt taber
naculum, & in talibus conſueuerūt ſtare
doctores, & prædicatores. &c. Druthma- *Druthmar.*
rus in Matthæū; Mos erat in illa prouin-
cia, tecta æqualia facere, vt homines deſu *An olim in*
per ambulare poſſent, et eo more erat prę *tectis cōcio-*
paratū deſuper tēplum; & habebat in gy *nes haberen*
ro cancellos, ne quis decideret. Ibi ſoliti *tur?*
erāt ſacerdotes legē legere, et turbis deor
E ſum ſtantibus exponere &c. D. Thomas *D. Thom.*
Matt. 4. Quare diabolus ſupra pinnacu-
lum Chriſtum ſtatuit? eſt in gloſſa, q̃a in
illo loco docebant. &c. Gloſſa ordinaria; *Gloſſa ord.*
In Palæſtina plana erāt tecta, & ibi ſedes
erat doctorum, vnde populo loquerētur;
vbi multos cepit vanagloria, honore ma
giſterij inflatos. In eo igitur loco Chriſtū
tentat, vbi multos deceperat. &c. Heſſe- *Heſſelius.*
lius in Matthæum. Pinnaculum (inquit) *Beda.*
altum quoddam deambulacrum, ex quo
ſacerdotes populo prædicabant. & cæt.

Confirmatur hæc ſentẽtia, ex illis Domini verbis Matthæi. 10. *Quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta.* Ergo ſuper tecta conciones habebãtur. Vnde Beda in quæſtionibus in libros Regum q. 13. ſic ſcribit: Dicit Dominus in Euangelio: Quod in aure auditis, prædicabitur in tectis: talis nanq; locus aptiſſimus eſt vt Dei verbũ prædicator, vel aſſidentibus ſibi, vel inferius poſitis auditoribus proferat. &c.

Attamen veriſimile minime videtur, in ipſis tẽpli tectis conciones fuiſſe olim habitas; neq; ab ijs autoribus id idoneo aliquo probatur teſtimonio, aut ratione. Imò ratio à nobis ſtat. Quis enim credat populi multitudinẽ relictis tẽpli ampliſſimis atrijs, in tecta fuiſſe conuocandam? Præterea Chriſtus Opt. Max. non ſuper tecta templi, ſed in atrio concionabatur; idemq; de cæteris magiſtris dicendũ eſt. Verba illa Domini, per hyperbolẽ dicta ſunt, hoc ſenſu: Quod in aure auditis, palam prædicate; erant enim tecta loca patentia. Beda tecta ait fuiſſe aptiſſima ad concionandum; ſed mihi videntur fuiſſe ineptiſſima, quod quiuis poterit cogitatione conſequi. Magiſter hiſtoriæ in hiſtoria lib. 3. Reg. cap. 9. ait circum tẽplũ tabulata quędam fuiſſe, & hæc pinnacula dici; Aedificauit (inqt) tria tabulata Salomon, ad deambuladum circa templũ; quæ in Euangelio pinnacula tẽpli dicuntur. &c. Sed de templo infra agemus, & quid de ijs tabulatis ſentiendum ſit Deo fauente oſtendemus. Nunc pergamus.

Magiſter hiſtoria.

Si filius Dei es mitte te deorſum.

Per aerẽ duxerat Dominum minimè renitentẽ Lucifer, & vt ſibi videbatur volare docuerat, atq; vt ita dicã in cortice natare, dũ aliena vi ducitur. Iã nunc ſine cortice, vt natet, & ſine ductu vt volet, ſuadet. Angelorũ tamẽ, ne timeat, manus opẽq; pollicetur. *Angelis* (inquit) *ſuis Deus mãdauit de te, etc.* Vanæ glorię fuit hęc tentatio, vt docet Magn. Greg. interl. gloſſa, Haymo, & Beda in Mat. D. Ignatius in epiſt. ad Philip. Tu (inquit) ò dæmõ audes Dño dicere: *Mitte te deorſum:* & ad vanam gloriã prouocare alienũ ab omni oſtẽtatione? D. Hieron. Matt. 4. Quem tentauerat fame, tentat vana gloria, &c. Aderant homines multi inferius, ſuaſit dæmon, vt præcipitẽ ſe è tecto daret, & laudis inaniſq; admirationis amore ductus, volaret. Pręterea, vt Hieron. ait Mat. 4. in omnibus ijs tentationibus diabolus hoc egit, vt intelligeret, ſi filius Dei erat Chriſtus. Si filius (inqt) Dei es, miraculũ exhibe, teſtare volatu te eſſe filiũ Dei. Angeli enim tanquã filiũ Dei manibus te excipient. Quòd ſi miraculum Dñs feciſſet, inde collegiſſet dæmon quod volebat.

Vana gloria fuit 2. tentatio.
D. Greg.
Gloſſ. interlin.
Haymo.
Beda.
D. Ignatius.
D. Hieron.

Scriptum eſt enim, quia Angelis ſuis mandauit de te, & in manibus tollent te. &c.

Vſus fuerat Dominus ſcripturæ ſacræ Clypeo, repuleratque aduerſarij ictum, teſtimonio Deuteron. *Non in ſolo pane viuit homo, &c.* Aduerſarius eadem ſcriptura vtitur, vt gladio ad vulnerandum. Facilẽ reddit præcipitationem, ex Pſalm. 90. dẽ te (ait) ſi Meſſias, & filius Dei es, Pſal. 90. *Scriptum eſt, quod Angelis ſuis Deus de te mandauit, ſi te præcipitaueris in manibus te tollent, ne offendas ad lapidem pedem tuum.* Quæres num diabolus ſcripturam in proprio, ac Germano ſenſu citarit? Reſpõdet Caiet. recte citaſſe, Matth. 4. Intellexit (inquit) diabolus, & verè ſic erat, ſcriptũ eſſe de Meſſia: *Angelis ſuis Deus mandauit de te &c.* Pſalmum præterea de Meſſia exponit, in commentarijs Pſalmorum, ſenſu literali. Auguſt. quoque verba hæc, quibus vſus eſt diabolus de Chriſto exponit, in commentarijs Pſalmorũ. Et Euſeb. lib. 9. de demonſtrat. Euangel. capit. 7. D. quoque Irenæus lib. 5. cap. 21. Illud (inquit) *Quòd Angelis ſuis mandauit;* de eo, id eſt Chriſto, ſcriptum erat: *Mitte te deorſum;* de eo nulla dicebat ſcriptura. &c. Et Ambroſius Lucæ 4. Dominus nec ea, quæ de ſe fuerant prophetata, ad arbitrium diaboli putauit eſſe facienda. &c.

Pſal. 90.
An diabolus ſcripturã in germano ſenſu citaret
Caiet.
D. Auguſt.
Euſebius.
D. Irenæus.
D. Ambr.

Verùm multi alij patres diabolum in ſenſu literali male de Chriſto teſtimoniũ citaſſe ſentiũt, quibus aſſentior. Pſalmus enim ſenſu literali, non de Chriſto, ſed de viro iuſto conſcriptus eſt. Neq; enim Chriſto Angelorũ cuſtodia congruebat, ne ad lapidẽ offenderet pedem. Vnde merito D. Thom. 1. part. q. 113. artic. 4. aſſerit Chriſtũ cuſtodẽ Angelum non habuiſſe. Non habuit cuſtodes angelos, ſed ſeruos, & miniſtros. At patres audiam. D. Ignatius in epiſtola 8. ad Philipp. Falſo (inquit)

D. Thom.
D. Ignatius

quit) o dæmon obtendis ſcripturam de A Chriſto dicere: *Quoniam Angelis ſuis mandauit de te. &c.* D. Hieronymus Matth. 4. Hoc in nonageſimo Pſalmo legimus. Verùm ibi non de Chriſto, ſed de viro ſancto prophetia eſt. Malè ergo interpretatur ſcripturã diabolus: De Angelorũ auxilio, quaſi ad infirmum loquitur. & cæt. Beda in Mat. hæc prophetia eſt de viro iuſto, ſed malè interpretatur diabolus ſcripturas, dum ad Chriſtum de Angelorũ auxilio, quaſi infirmum loquitur. &c. Chryſoſt. homil. 13. Iſtud (inquit) de Chriſto dictũ nõ eſt, &c. Haymo. Diabolus ſcripturas interpretans, hoc de Chriſto dictũ aſſerit, quod non de illo, ſed de quolibet electorum illius intelligendum eſt; Chriſtus non tantæ infirmitatis erat, vt indigeret auxilio angelorum. &c. Theophylactus eodem capite: Non ſcriptum eſt; *In manibus portabunt te:* propter Chriſtum; ſed propter ſanctos, qui indigent angelico præſidio. Chriſtus autem, qui Deus eſt, non opus illo habet. &c. D. Thomas; dicit hoc Pſalmus, de membro Chriſti, quod indiget cuſtodia angelorum. &c.

D. Hieron. *Beda.* *D. Chryſ.* *Haymo.* *Theophyl.* *D. Thomas.*

D. Bernard.

D. Bernardus in Pſalmum 90. qui habitat ſerm. 13. Fruſtra (ait) ò dæmon in tentationem capitis, id eſt, Chriſti, intorſiſti, quod ſcriptum eſt ad corporis (id eſt Eccleſiæ) cõſolationem. Huic enim neceſſe eſt cuſtodiri, cui timendum eſt, ne offendat ad lapidem pedẽ ſuum. Non eſt quod cuſtodiatur Chriſtus, cui non eſt quod timeatur. &c. Caſſianus in collatione prima Abbatis Moſis cap. 20. Solicitè (ait) explorare nos conuenit, ne auro puriſſimo ſcripturarum praua interpretatio coaptata, metalli pretioſitate nos fallat. In quo diabolus Saluatori tẽtauit imponere, dũ ea, quæ generaliter ſunt, ſuper omnium iuſtorum perſonis intelligẽda, maleuola interpretatione corrumpens, ſpecialiter huic, qui Angelorũ cuſtodia non egebat, conatur aptare, dicens; *Quia angelis ſuis mandauit de te. &c.* Adde Origenem homil. 31. in Lucam. Vide (inquit) quo modo diabolus in ipſis teſtimonijs verſipellis eſt. Vult enim imminuere gloriam Saluatoris, quaſi angelorum indigeat auxilio, offenſurus pedem, niſi eorum manibus ſubleuetur. Aſſumit teſtimonium, & interpretatur illud de Chriſto, quod non de Chriſto, ſed de ſanctis generaliter ſcriptum eſt. Liberè quippe, & tota cõfidentia cõtradico diabolo, ſuper Chriſti perſona hoc nõ poſſe intelligi. Neque enim indiget angelorum auxilio. Quin potius diſce diabole, quod niſi Ieſus adiuuerit angelos, offendente pedem ſuum. &c.

Caſſianus. *Origenes.*

D. Bernard.

Quãuis autem Chriſto pſalmi verba conuenirent, tamen diabolus impiè illis ad tentandum, & præcipitium ſuadendũ vtebatur. Vnde rectè Bernardus ſerm. 14 in eundem pſalm. 90. illi illudit, hunc in modum; Quid maligne angelis mãdauit B Deus? nempe vt cuſtodiant in omnibus vijs; nunquid in præcipitijs? Qualis via hæc, de pinnaculo tẽpli mittere ſe deorſum? Non eſt via hæc, ſed ruina. & ſi via eſt, tua eſt, non illius, id eſt Chriſti. &c. Hic hæreticorũ mos eſt, ſcripturis impiè vti in ſuũ ſenſum detortis, ad miſellã plebem decipiendã. Vnde Origenes loco citato; Sic (inquit) legit ſcripturas Marciõ, vt diabolus, ſic Baſilides, ſic Valentinus. &c. Optimum deinde præbet conſilium: C Si quãdo (inquit) teſtimoniũ de ſcriptura audieris, vide ne ſtatim loquẽti acquieſcas; ſed conſidera illum cuius ſit, ac cuius ſententiæ, cuius voluntatis. Ne forte ſimulet ſanctum ſe eſſe, quod non eſt; & venenis infectus hęreſeos, ſub ouis pelle lupus lateat. Ne forte loquatur in eo diabolus de ſcripturis. Hæc ille. O infelicia tẽpora noſtra, in quibus toties in Luthoro, Caluino, Zuinglio, eorumque aſſeclis diabolus de ſcripturis fallaciter loquitur. D Heu loquitur; & auditur. Sed ab imperitis, & cæcis. Ab ijs enim qui diuinas res explorarunt, vigilantique oculo perſpexerunt, ſanctiſſimo Dei ſpiritu per Patres, & concilia eaſdem ſcripturas verè, ſanctoque explanãte, protinus repellitur. Hac de re i Morali dicemus plura.

Hæretici ſcripturis ad confirmãda ſua dogmata impiè vtuntur. *Origenes.*

Obſeruãt pręterea Patres hoc loco, Luciferum verba, quæ in pſal. 90. ſequũtur, callide ſubticuiſſe. Nimirũ; *Super aſpidẽ & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem &* E *draconem.* D. Ignatius epiſt. 8. citata in apoſtrophe ad diabolum; Fa ſo (inquit) obtẽdis ſcripturã de Chriſto dicere: *quoniã angelis ſuis mãdauit de te, & in manibus tollẽt te vt non offendas ad lapidẽ pedẽ tuũ.* Cętera ſimulas te ignorare, furtim ea ſubtrahens. An nõ de te tuiſq; miniſtris, ꝓphetauit; *Super aſpidẽ & baſiliſcũ ambulabis, & cõculcabis leonẽ & draconẽ?* Si igitur tu dominicis cõculcaris pedibus, quomodo tentas Dominũ? &c. Origenes loco indicato Silet

Diabolus verba Pſalmi 90. quæ ipſum pingebant, ſubticuit. *D. Ignatius.*

diabolus, & tranſit verſiculos, qui contra ſe ſcripti ſunt. Tacuit illud quod ſequitur: *Super aſpidem, & baſiliſcum ambulabis*. Quare diabole ſiles? niſi quòd tu es baſiliſcus, tu es omnium ſerpētium regulus, nocentiora habens venena, quam cęteri, qui ſtatim vt videris aliquem, interficis. Tu es draco, tu es leo, de quibus ſcribitur: *Super aſpidem, & baſiliſcum calcabis, & conculcabis leonem, & draconem*. &c. D. Hilarius in Matthæum: Diabolus de his, quæ in ſe dicta ſunt, tacuit. &c. D. Hieron. Dæmon de Angelorum auxilio quaſi ad infirmum Chriſtum loquitur, de ſua conculcatione, quaſi tergiuerſator, tacet. &c. Et Bernardus Serm. 14. in eundem Pſalmum 90. Quid ò maligne taces, & illud quod ſequitur: *Super aſpidem, & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconē?* Te enim hæc parabola tangit: monſtruoſa malignitas monſtruoſis appellationibus conculcanda ſignatur. &c.

D. Hilar. *D. Hieron.* *D. Bernar.*

Rogat hoc loco Heſſelius. Num diabolus ſacram ſcripturam intelligat, verumque eius ſenſum cognoſcat? Et reſpōdet, eum tantum de ſacra ſcriptura ſcire, quantum illi à Deo permittitur. Abulenſis vero Matth. 4. putat diabolum ſacram ſcripturam perfectè intelligere. Veritatem (inquit) ſacræ ſcripturæ perfecte dæmon intelligit. Vnde quando falsò, & inconuenienter allegat, non hoc facit, quia ignoret, ſed quia fallere cupit. &c. Crediderim diabolum ante Chriſti aduentum, pleroſq; arcanos de Chriſto, & Eccleſia ſcripturarum ſenſum nō cognouiſſe, poſt aduentum verò, à Chriſto, Apoſtolis, ſacriſque ſcripturæ interpretibus, illos didiciſſe. Nunc vero Apocalypſim perfectè non intelligere exiſtimarim, multoſque ſcripturæ ſenſus illum latere.

An dæmon ſcripturā intelligat? Heſſelius. Abulenſis.

Non tentabis Dominum Deum tuum.

Falſas de ſcripturis diaboli ſagittas (ait D. Hieronym.) Chriſtus Opt. Max. veris ſcripturarum frangit clypeis. &c. Clypeus hic ſumitur ex capit. 6. Deuter. quo docemur Deum non eſſe tentādum: is autem tentare Deum dicitur, qui cùm humana ſuppetunt effugia, diuina expectat miracula. Tentat Deum (ait Euthymius) qui nulla inſtante neceſſitate, ſe ipſum in manifeſtum præcipitat periculū, ob habitam in Deum fiduciam. &c. Haymo hoc loco: Diſcimus, quia Chriſtianus quandiu eſt in periculo poſitus, & habet quod faciat, quomodo periculum euadat, non debet Dominum ſuum tentare. Si autem ita coarctatus fuerit, vt effugij locum non habeat, ſpem ſuam Domino committat, ſciens quia non derelinquit ſperantes in ſe. &c. Auguſtinus libro 22. contra Fauſtum cap. 36. Pertinet (inquit) ad ſanam doctrinam, quando habet, quod faciat homo, non tentare Dominum Deum ſuum. Item: Chriſtus fugiendo, & latendo, hominis inſtruebat infirmitatem, ne Deum tentare audeat, quando habet, quod faciat, vt quod cauere oportet, euadat. Neque enim Paulus deſperauerat protectionem diuinam, fidemque perdiderat, quando per murum in ſporta ſubmiſſus eſt, Act. 9. *Vt inimicorum manus effugeret*. Non in Deum non credendo, ſic fugit; ſed Deum tentando fugere noluiſſet, cum ſic fugere potuiſſet. &c. Et lib. 16. de ciuitate Dei cap. 19. Abraham (inquit) ſi periculum quantum caueri poterat, non caueret, magis tentaret Deū, quam ſperaret in Deo. &c. Dicitur ergo homo tunc Deum tentare, cùm humana remedia, quæ adhibere poteſt reſpuit, & miracula à Deo, vt liberetur expetit. Potentiam enim Dei, amorem, curam, prouidentiamque erga ſe, vult experiri. Nam tentare aliquem, eſt de illo periculum facere, de illius fide, amicitiaque experimentum ſumere. Reſpondet itaque Dominus: Nolo Deum tentare, cum remedia ſuppetant humana, ad miraculum nolo confugere; poſſum per gradus ex hoc tecto deſcendere, non opus eſt volare. Nam in tecta Iudææ per gradus aſcenſus, deſcenſuſque patebat; quoniam vt diximus plana erant, vt noſtra ſolaria. Quod ſi templi illud tectum gradus non habuit, humana alia remedia ad deſcendendum, abſque miraculo, quæri poterant.

D. Hieron. Deut. 6. Quid ſit tētare Deū? Euthymius. Haymo. D. Auguſt. Act. 9.

CAPVT V.

De tentationibus Chriſti.

Iterum

Iterum aſſumpſit eum diabolus in montem excelſum, & oſtendit ei omnia regna mundi, &c.

3. Tentatio. Nihil diaboli doli, technæ, retia, prima, ſecundaque tentatione, expiſcari potuerunt; tertiam admonet machinam. E deſerto Chriſtum duxerat in pinnaculũ templi, nihilque profuit. E pinnaculo igitur aſſumptum in montem celſiſſimũ vehit: omnia orbis regna, eorumque gloriam illi, & oſtendit, & pollicetur, dummodo procidens adorationis cultum oſtendenti Lucifero exhibeat. Vides quã adhibeat machinã? nempe omnia orbis regna, eorumque gloriã. Fortiſſima turris eſt, ad quam oppugnandam totus orbis, totaque illius gloria conceditur. Videamus primo quinam mons ille ſit, in quem Lucifer Dominum aſſumpſit, deinde quomodo omnia illi mundi regna oſtenderit; demum num hac tentatione Chriſti diuinitatem explorarit?

Autor imperf. Autor Imperfecti homil. 5 ait, mõtem illum cæteris fuiſſe in omni terra celſiorem. Aſſumpſit (inquit) eum ſuper montẽ excelſum valde, quẽ ipſe diabolus circumiens omnem terram excelſiorem cæteris cognoſcebat, &c. Montẽ illum valde excelſum fuiſſe fatemur, cũ Matthæo Euangeliſta: cęteros vero totius terræ mõtes celſitudine ſuperaſſe inficias imus.

Beauxam. Beauxamis eundem eſſe mõtem vult, ex quo Deus Moſi terram promiſſam oſtendit. Hic mons (ait) eſt in deſerto, a latere montis Nebo eminentiſſimus, vt loci celſitudine Chriſtũ ad elationem animi excitaret, & facilius hinc regiones orbis conſpiceret. In eumdem montem Dominus ſubduxerat Moſem promiſſionis terram eidem demonſtraturus. Deuteronomij 33. &c.

Vbi nam ſit mõs, in quẽ Lucifer Chriſtum duxit. Abulenſis. Abulenſis Matthæi 4. queſ. 48. Communiter (inquit) aſſeritur, iſtũ eſſe quendam montem excelſum, non longe a Iericho, qui diſtat duob. milliaribus a Quarantana. Eſt enim Quarantana deſertum, in quo Chriſtus quadraginta diebus ieiunauit, & diſtat duobus milliaribus a Iericho. Et rurſus: ab ipſo deſerto, quod quarantana dicitur, duobus milliaribus contra Galilæam, eſt mons excelſus, in quo diabolus Chriſtum interim tẽtauit. Sic dicitur in libro de diuiſione terræ ſanctæ, & in libro Borchardi, & in libro Marini Veneti, qui omnes diligenter deſcripſerunt terram ſanctam. Hæc Abulenſis. *Adrichom.* Adrichomius præterea in theatro terræ ſanctæ in tribu Beniamin, numer. 90, hunc mõtem, montem diaboli appellat; *Borchard.* & de eo ſic ſcribit. Mons diaboli diſtat duobus milliaribus a quarantana; in eum deductus fuit a Satana Chriſtus, & cæt. Borchardus quoque in deſcriptione terræ ſanctæ, prima parte, capit. 7. §. 28. Ex Galgala (inquit) ad dimidiam leucam, tẽtendo in Iericho, ad dexteram, iuxta viã, eſt mons dictus Quarantana, vbi mundi Saluator quadraginta diebus, & noctibus cibum nullum ſumpſit; altus eſt nimis, & aſcenſu difficilis. Tentatus aũt fuit in alio monte, qui duabus leucis diſtat a quarantana, ſupra in deſerto, a latere Bethel, & Hai, &c. Videtur milliaria appellare leucas. *D. Bonau.* Item Diuus Bonauentura in meditationibus vitę Chriſti cap. 11. Diabolus reportauit Chriſtum in montem excelſum, prope montem de quarantana, per duo milliaria, &c.

Attamen Aranda eiuſdem explorator regionis, cap. 27. ſcribit exiſtimari Chriſtum ductum a dęmone in eundem montem, in quo ieiunauerat. In cacumine (ait ille) montis quarantanæ ſacellum eſt in honorem Chriſti extructum; aiunt enim eo in loco diabolum tertiam illi tentationem obieciſſe, cum omnia mundi regna ante oculos poſuit, &c. Idem opinatur alius ex eadem præclara D. Franciſci familia monachus, qui Luſitanè poſt peragrata ſancta loca, nuper ſcripſit, cap. 63. *An Chriſtus 3. tentatione tentatus fuerit in mõte ieiunij.* de monte loquens, in quo Chriſtus ieiunium quadraginta diebus prorogauit: Aliqui (inquit) opinari voluerunt, non certaſſe dęmonẽ cum Chriſto tertia tẽtatione in hoc monte, ſed in alio, qui leucæ vnius diſtat ſpacio. Sed decipiuntur. In eo enim monte nulla huius rei memoria extat. In hoc verò, in quo primo tẽtatus eſt Dominus, monumẽtum eſt, ſacellum in cacumine illius exædificatum, cũ propoſita peccatorum indulgentia. Neque vero cis Iordanẽ alius eſt mons, qui ieiunij montem celſitudine æquet, cũ multi ſint alij, ſed illo inferiores, &c. Hęc tamẽ argumenta non ſatis probant, quod vult. Nam illud ſacellum, quod in cacuminẽ montis ieiunij extructum eſt, extrui potuit, non propterea quod eo in monte

Chriſtus

Chriſtus fuerit tertia tẽtatione tentatus; ſed quod in illo ieiuniũ quadraginta dierum ſeruarit. Neque vero opus eſt, vt mons ille cęteros omnes ſuperet celſitudine. Verum in re dubia, & incerta, nec momenti magni, quilibet ſentiat, vt libuerit.

Quodammodo omnia orbis regna Lucifer Chriſto oſtenderit, docet Euthym. Matthæi 4. his verbis: Digito Chriſto demonſtrat dæmon in momento temporis, B idest, in paruo tempore, partes orbis, in quibus mũdi regna ſita erant: dicens; in hac quidem parte poſitum eſt regnũ Romanorum, in iſta vero Perſarum, & in illa Aſſyriorũ, ac pari modo de cæteris, &c. Similiter Autor Imperfecti hom. 5. Oſtẽdet (inquit) diabolus, non vt ipſa regna, vel ciuitates eorum, vel populos, vel argentum, vel aurum videret. Sed partes terræ, in quibus vnumquodque regnum, C vel vniuſcuiuſque regni ciuitas poſita erat. Vtputa ſi aſcendas ſuper excelſum locum, digito extenſo dicam tibi: Ecce ibi eſt Roma, aut ibi Alexandria; non ſic oſtẽdo tibi, vt ipſas videas ciuitates, ſed partes terræ, in quibus poſitæ ſunt, &c. Hæc ſententia eſt etiam D. Thom. Matth. 4. & 3. part. quæſt. 41. artic. 4. ad 7. Caietani, Carthuſiani, Lyrani, Alberti Magni, Abulenſis quæſt. 49. & aliorum.

Quomodo dæmon regna orbis Chriſto oſtẽderit. *Euthym.* *Autor imp.* *Prima opinio.* *D. Thomas.* *Caietanus.* *Carthuſ.* *Lyranus.* *Alber. Mag.* *Abulenſis.*

D Non omnino placet hæc opinio. Etenim Lucas affirmat dæmonem in momento Chriſto regna oſtendiſſe. In momento aũt non poſſunt regna omnia, eorumque partes digito oſtendi; longo ad ea indicãda opus eſt tempore. Sane Lucas in momento oſtenſa dixit, vt innueret non eſſe indicata regna digito, ſed diabolica aliqua arte, temporis puncto. Haymo in explicatione huius loci, ad Dei potentiam E confugit. A Deo, aït, oſtenſa eſſe diabolo regna mundi, deinde a diabolo oſtenſa Chriſto. Quoniam non vidit, qua dæmonis poteſtate oſtendi potuerint Diabolus (inquit) non tantæ fuit poteſtatis, vt Domino regna vniuerſa poſſet oſtendere. Sed ita eſt tenendum, quòd ipſe Dominus totam mundi machinã potentia ſua diabolo videndam præbuit, ſicut Beato Benedicto oſtenſam legimus. Cumque dæmon vniuerſum mundum ſub oculis vidiſſet, ęſtimans ſua eſſe omnia, in ſuperbiam elatus, dixit: *Hæc omnia tibi dabo, &c.* Gloſſa quoque interlin. Oſtendit ei A omnia regna; non quod diabolus, ſed virtus diuina hoc poſſit. Et gloſſa ordinaria, Moyſi oſtendit Deus in momento totam terram promiſſionis virtute Deitatis; ita modo actum eſt, &c. At vero abſurdum eſt ſentire, Deum dæmoni aduerſus Chriſtum arma ſubminiſtraſſe. Nihil igitur habet probabilitatis hæc opinio. Melius Druthmarus. Sicut (inquit) Deus, diabolo ad libitum ſuæ tentationis permiſit ſuperiora. Sic poteſt fieri, vt permiſerit ei, ſub vna viſione totum mundum oſtendere, eo modo, quo Beatum Benedictum legimus vidiſſe, &c.

Haymo. *2. Opinio.* *Gloſſ. interl.* *Gloſſ. ord.* *Druthmar.* *3. Opinio.*

Viſionem autem Diui Benedicti, Diuus Greg. memoriæ prodidit, lib. 2. dialogorum, cap. 35. *Omnis (inquit) mundus velut ſub vno Solis radio collectus, ante oculos eius adductus eſt, &c.* Potuit ergo dæmon eundem in modũ collecta omnia regna mundi, ante Chriſti oculos ponere, eaque illi promittere. Verum D. Gregorius eodem loco, exponere videtur, Diuum Benedictum non externis, ſed internis mentis oculis vidiſſe mundum: Vir (inquit) Dei, qui globum igneum, Angelos quoque in cęlum redeuntes videbat; hæc procul dubio cernere nonniſi in Dei lumine poterat. Quid itaque mirum, ſi mundum ante ſe collectum vidit, qui ſubleuatus in mentis lumine extra mundum fuit? Quod autem collectus mundus ante eius oculos dicitur, non cęlum, & terra contracta eſt, ſed videntis animus eſt dilatatus; qui in Deo raptus, videre ſine difficultate potuit omne, quod infra Deum eſt. In illa ergo luce, quę exterioribus oculis fulſit, lux interior in mente fuit, quæ videntis animũ, cum ad ſuperiora rapuit, ei quam anguſta eſſent, omnia inferiora monſtrauit. Hęc ille. Et Abulen. Matth. 4. q. 49. Dicendum (inquit) eſt, quod illa viſio Diui Benedicti fuit in ſpiritu, & non ad oculum, & cæt.

D. Gregor. *Quonã modo D. Benedictus mundum collectũ viderit.* *Abulenſis.*

Probari tamen poteſt, viſionem mundi non fuiſſe ſpiritalem. Quoniam Diuus Benedictus vidit ante oculos collectum mundum, ante oculos (inquam) corporeos. Vidit enim corporeis oculis lucem, & in luce collectum vidit mundum, videlicet eiſdem oculis corporeis. Quo circa non videtur a ratione alienum credere Deum oculis corporeis Diui Benedicti ſpecies eiuſmodi in luce illa obieciſſe, quæ collectum orbem illi indicarent.

Id

Digitized by Google

Id enim, & fieri a Deo poſſe nemo negauerit, & viſioni congruit, quæ huiuſmodi eſt. Vir Dei Benedictus (ait Gregorius) ad feneſtram ſtans, & omnipotentē Deū deprecans, ſubito intempeſta noctis hora reſpiciens, vidit fuſam lucem deſuper, cunctas noctis tenebras effugaſſe, tantoq; ſplēdore clareſcere, vt diem vinceret lux illa, quæ in tenebris radiaſſet. Mira autē res valde in hac ſpeculatione ſecuta eſt. Quia ſicut poſt ipſe narrauit, omnis etiā mundus velut ſub vno Solis radio collectus, ante oculos eius adductus eſt; &c. De oculis loqui videtur Gregorius, quibus lucem vidit Benedictus, ergo de corporeis. Quod indicant magis verba ſequentia, ſcilicet: Dum intentam oculorū aciem in hoc ſplendore coruſcę lucis infigeret, vidit Germani Capuani Epiſcopi animam in ſphæra ignea, ab Angelis in cęlum ferri, &c. Aiam autē, & Angelos in ſphæra ignea, ſub figuris corporeis vidiſſe veriſimile eſt, totamque hanc viſionem externam fuiſſe, non ſolum internā.

Viſio D. Benedicti. *D. Gregor.*

Rupertus. Rupertus quidem Matth. 4. phantaſticam fuiſſe oſtēſionem diaboli arbitratur. Si qua (inquit ille) ſcriptura narraret feciſſe diabolum circa quemlibet hominē, vt in momento temporis mundum illi oſtenderet vniuerſum; non dubitaremus dicere oſtenſionem ſpiritalis nequitiæ, viſumque fuiſſe phantaſticum. Nunquid, & hunc hominē, quem explorabat, verū eſſet filius Dei, per ſuas phantaſias diabolus eſt auſus aggredi? Animus fidelis hoc vel cogitare perhorreſcit. Sed ne abhorreſcas, quia quanto maior tentatoris iniuria, tantò glorioſior victoris patientia. Confer phantaſias eiuſmodi cum phantaſijs, quas patimur quoties tentamur, omni quod in mundo eſt, ex concupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ. Quotus quiſque noſtrum eſt, qui non in tentatione qualicumque concupiſcentiæ lenocinio mulceatur, forte etiā inuitus? Nec mirū; nam nos phantaſias intus patimur. Eiuſmodi autem phantaſiæ, quæ de foris veniunt, vel foris fiunt, aliquando non ſolum nō delectant, verum etiam ſenſibus corporis moleſtæ ſunt. Et ſi a tentatore huic filio hominis adductæ ſunt, i. Chriſto, indubitanter abſque peccato eius, & acceſſerunt, & receſſerunt; vt dicas cum Apoſtolo ad Hebræos 4. *Tentatū per omnia* A *pro ſimilitudine, abſque peccato.* Hactenus Rupertus. *Hebr. 4.*

Theophyl. Similiter Theophylactus: Senſibiliter (inquit) diabolus Chriſto mōſtrauit in mōte omnia regna, ante oculos ea apparere faciens. At Luc. 4. aſſerit Chriſti imaginationi oblata. Cum demōſtraſſet (ait) omnia regna ſenſibiliter eius imaginationi, non ad ea reſpexit Dominus, &c. Verum dæmonem in phantaſia, vel imaginatione Domini, operari aliquid valuiſſe, a veritate abhorret.

B *Ianſenius.* Ianſenius opinatur dęmonē ante Chriſti oculos regnorum imagines propoſuiſſe. Veroſimilius (inquit) videtur, vt dicatur diabolum Chriſto oſtendiſſe omnia regna ſenſibiliter; quia omnium imagines nouo quodā modo repręſentauit humanis eius obtutibus, faciēs per eas imagines omnia apparere oculis eius. Qua ratione nec fuit aliqua illuſio in oculis Chriſti, nec Chriſtus deceptus eſt; cum ſciret obiectas imagines eſſe falſas. Si Iā C ſenius voluit diabolum produxiſſe imagines nouas in oculos Chriſti, quæ regna repręſentarent; opinio falſa eſt. Non enim poteſt diabolus nouas producere imagines, vel in oculis, vel in phantaſia. *Autoris opinio.* Si autem exiſtimauit (vt eſt veriſimilius) dæmones ex aere ante Chriſti oculos, tēporis momento, regnorum, auri, argenti, gemmarum, mundanæque gloriæ ſpectra effinxiſſe, illius ſententiæ ſubſcribo. Cū D enim temporis momento, regna oſtenſa dicat D. Lucas, hoc modo id potuit fieri. Breuiſſimo namq; tempore, agilitate admiranda, dæmonum cateruæ omnia illa efficere potuerunt. Similem in modum noſter Sa: Oſtendit (inquit) diabolus omnia regna Chriſto, obijciens oculis, per ſpecies a ſe formatas, &c.

Exiſtimatq; Ianſenius Chriſtū in montē & in Ieruſalem, vere aſſumptū non fuiſ- E ſe, ſed per viſionem: Diabolus (ait ille) per nouas rerum imagines, fecit Chriſto videri ſenſibiliter, ſe eſſe ſupra templum & montem, &c. Probat non fuiſſe in mōtem excelſum ductum: quoniam, vt oſtēderentur regna mundi per fallaces imagines, nihil opus erat monte; in valle oſtendi poterant. Ego vere in montem & templum aſſumptum Chriſtū reor, non per viſionem, vt ſupra iam expoſui. Idq; ſignificant Euangeliſtarum verba ſi recte expendantur. Argumento, quo vtitur Ianſenius reſpondemus, etſi nihil opus eſſet

monte,

monte, tamen in montem vectum Chriſtum a dæmone, quia volebat dæmon oſtẽſionem fictam, veræ ſimilem eſſe. Nam infra montem, regna aerea, aereamq; gloriam oſtentabat.

Origenis ſẽtentia.

Eſt præterea Originis opinio, diabolũ oſtendiſſe Chriſto regna mundi, hoc eſt impios homines, in quibus regnat; ſic ille ſcribit homil. 30. in Lucam. Duo Reges certatim regnare feſtinant: peccati Rex peccatoribus diabolus, iuſtitiæ Rex iuſtis Chriſtus. Sciensque diabolus ad hoc veniſſe Chriſtum, vt regnum illius tolleret, & hi, qui ſub eo erant inciperent eſſe ſub Chriſto; oſtendit ei omnia regna mundi, & hominum huius ſæculi. Quomodo alij regnentur a fornicatione, alij ab auaritia, illi populari rapiantur aura, hi formæ capiantur illecebris. Neque vero arbitrandum eſt, quod regna ei mundi oſtẽdens, Perſarum verbi gratia regnum, Indorumque monſtrauerit. Sed oſtendit ei omnia regna mundi, ideſt, regnum ſuum, quomodo regnaret in mundo; vt cohortans eum facere, quod volebat, inciperet etiam Chriſtum habere ſubiectũ. Vis (inquit) in hominibus his regnare? (Oſtendit innumerabiles hominum multitudines, quæ ſuo tenebantur imperio) ideo veniſti, vt aduerſus me dimices, & tollas de imperio meo, quos nunc ſubiectos habeo? Nolo contendas, ne habeas vllam in certando moleſtiam. Vnum eſt, quod precor; procidens adora me, & accipe regnum omne quod teneo, &c. Hæc Origenis eſt ſententia; ſed probabilitate caret. Lege eundem libro 4. periarchon capit. 2.

Duo Reges certatim regnare feſtinant.

Regnum dæmonis.

Abulenſis.

An diabolus 3. tentatione Chriſti diuinitatem explorare voluerit. Caietanus

Tertiæ quæſtioni ſupra poſitæ; An diabolus hac tentatione Chriſti diuinitatẽ explorarit? reſpondet Abulenſis Matth. 4. non exploraſſe. Quoniam nec miraculum petiuit, nec præfationem illam addidit: Si filius Dei es. Cardinalis Caietanus aliud opinatur. Non intelligo (inquit) hanc tentationem tendere ad id, quod ſonat. Quoniam non eſt veriſimile, vt diabolus, virum tantæ perfectionis, quantã viderat in Ieſu, quem nunquam potuit trahere ad minimum peccatum veniale, duxerit tentandum ad tam magnum ſcelus adorandi dæmonem, credendo, aut ſuſpicando, quod fortè conſentiret. Sciuit enim quod nemo repente fit ſummus tam in bono, quam in malo. Sed intelligo, quod occultiore arte tentationẽ hanc intulerit, ad explorandum, ſi filius Dei eſſet. Conſiderans enim tentator priores conatus a ſuggeſtione; ſi filius Dei es: fuiſſe vanos, cogitauit occulte idem explorare, tentando de ſupremo crimine, vt ſcilicet ſe adoraret. Vt vel ſic prouocaret Ieſum, ad increpandum tentatorẽ, dicendo: Ego a te debeo adorari, & tu tã inſanis, vt petas adorari a me? & ſic exploraſſet ipſum eſſe filium Dei. Hæc Cardinalis. Et quidem D. Hieronymus ſentit, in omnibus tentationibus voluiſſe diabolum inueſtigare, an Chriſtus Dei eſſet filius. In omnibus (inquit) tentationibus, hoc agit diabolus, vt intelligat, ſi filius Dei ſit. Sed Dominus ſic reſponſionem temperat, vt eum relinquat ambiguum, &c. Similiter Autor imperfecti ſic loquentem inducit diabolum homil. 5: Oſtendam illi omnia regna mundi: ſi cõcupierit ea, ſcio quia homo eſt; ſi autem contempſerit ea, ſcio quia filius Dei eſt. Nec enĩ poteſt deſiderare, quæ ipſe creauit, nec delectatur terrenis, qui fruitur cæleſtibus, &c. Præterea D. Max. homil. 4. opinionis illius eſt, quam ſequitur Caietanus: Diabolus (ait D. Maximus) tentando ad hoc vſque peruenit, vt ſe ab adorando Dei filio, poſceret adorari. Æſtimás quod Chriſtus, qui decipi laudis ſuæ ſubreptione non potuit, indignatione ingeſtæ contumeliæ ſe proderet explorãti. Sed fortiſſimus propugnator, nec molli adulatione frangitur, nec duriſſimis iniurijs commouetur. Sed ita ad omnia inimici tentamenta reſpondit, ne poſſet in vno eodemque Deo, & homine, cæleſtis myſterij deprehendere ſacramẽtum, &c.

D. Hieron.

Autor imperf.

Non delectatur terrenis qui fruitur cæleſtibus.

D. Maxim.

Fortis pugnator, nec adulatione frangitur, nec iniurijs cõmouetur.

Probabilius videtur, quod Hieronym. ait, in omnib. tentationibus, quibus permiſſus eſt certare, diabolum, & diuinitatem Domini voluiſſe ex verbis, & factis indagare, & in peccatũ impellere. Quod ſi hæ tentationes, ad id, quod cupiebat minus aptæ alicui videantur; meminerit, diabolum ſolum externis tentationibus, cum Chriſto agere potuiſſe; Chriſtumq; omnes in verbis, & factis, anſas ſerpendi ſerpenti callidiſſimo præcidiſſe. Argumẽta Abulenſis momenti non multum habent. Non enim per admirandum opus, voluit tertia tentatione diuinitatẽ Chriſti diabolus indagare; ſed per execrandũ ſcelus, ad diuinitatis confeſſionem illum adduce-

adducere; vt docent D. Maximus, & Caietanus. Omiſit autem præfationem illã; ſi tu es filius Dei; quoniam operi diuerſa do minimè congruebat. Miraculis quidem, quæ ſupra experiuerat apta erat: filium enim Dei decent miracula. Cultui diabolico, ad quem hic inuitabat, non conueniebat; filium.n. Dei adorare diabolum, inauditum erat, & impoſſibile.

Hæc omnia tibi dabo.

Addit Diuus Lucas: *Quia mihi tradita ſunt: & cui volo do illa.* Ex more mentitur; ne obolum quidem habet, qui omnia regna mũdi ꝓmittit. Vt fallat deceptor offert quod non habet (ait Diuus Maxim. homil. 4.) & vt verè cæcus, cælorum domino; terrarum regna promittit. &c. Et Diuus Chryſologus, Sermon. 13. Hæc dicit, non qui poſſit dare, ſed fallere. &c.

D. Maxim.

D. Chryſoſt.

Non diaboli, ſed Dei ſunt regna, & cui vult dat illa, Iob 34. *Regnare facit Deus hypocritam, propter peccata populi.* Daniel 4. *Septem tempora mutabuntur ſuper te, donec ſcias, quòd dominetur excelſus in regno hominum. Et cuicumque voluerit, det illud, &c.* Auguſtinus libro 4. de ciuitate Dei, cap. 33. Deus felicitatis autor & dator, quia ſolus eſt verus Deꝰ ipſe dat regna terrena, & bonis & malis. Neque hoc temerè, & quaſi fortuitò; ſed pro rerum ordine, ac temporũ, occulto nobis, notiſſimo ſibi. &c. Et libro quinto cap. 21. Non tribuamus dandi regni, atque imperij poteſtatem, niſi Deo vero. Qui dat felicitatem in regno cælorum ſolis pijs; regnum vero terrenũ & pijs, & impijs, ſicut ei placet; cui nihil iuſtè placet. Quando voluit, & quantum voluit, Romanis regnum dedit, qui dedit Aſſyrijs, vel etiam Perſis. &c.

Iob 34.
Dan. 4.

D. Auguſt.

Diabolus mentitur non enim poteſt regna cui vult dare.

Mentitur ergo diabolus, cum ait: *Cui volo do illa.* Diuus Irenæus lib. 5. cap. 24. Sicut in principio diabolus mentitus eſt ita, & in fine mentiebatur, dicens: *Hæc omnia mihi tradita ſunt, cui volo do illa.* Non enim ipſe determinauit huius ſæculi regna, ſed Deus. *Regis enim cor, in manu Dei,* Prouerb. 21. Et per Salomonem, ait Verbum: *Per me Reges regnant, & poteſtates tenẽt iuſtitiam, per me principes exaltantur, & tyranni terræ.* Et Paulus hoc ipſum ait, ad Ro. 13. *Omnibus poteſtatibus ſublimioribus ſubiecti eſtote. Non eſt enim poteſtas, niſi à Deo. &c.*

D. Irenæus.

Prouerb. 21

Deus regna, & bonis, & impijs donat

Item. Manifeſtum, quoniam mẽtitur diabolus, dicens: *Mihi tradita ſunt, & cui volo do illa.* cuius enim iuſſu homines naſcuntur, huius iuſſu, & Reges conſtituuntur, apti ijs, qui in illo tempore ab ipſis regnantur. Quidã enim illorum ad vtilitatem, & correctionem ſubditorum dantur, & conſeruationem iuſtitiæ; quidã autem ad timorem & pœnã, & increpationem; quidam autem ad illuſionem, & cõtumeliam, & ſuperbiam, quemadmodũ, & digni ſunt. Dei iuſto iudicio, ſicut præ diximus in omnibus æqualiter ſuperueniente. Diabolus autem hoc tantum poteſt, quod egit in principio, ſeducere & abſtrahere mentem hominis ad tranſgrediendа præcepta Dei, & paulatim obcæcare corda eorum, qui conarentur ſeruire ei; & ad obliuiſcendum quidem Deũ verum, ipſum autem quaſi Deum adorare. Hactenus D. Irenæus.

Deus reges conſtituit.

D. Irenæus.

Obijcies, diabolus princeps mundi dicitur, Ioannis 12. & ad Epheſ. 6. rectores mundi dæmones nominatur; ergo nõ eſt mentitus diabolus. Siquidem mundi rectori, & principi videntur tradita mundi regna, vt cui volet illa donet. Reſpondemus, non appellari diabolum mũdi principem, & rectorem, quòd mundi regiones, regna ve tradita ſibi poſſideat, ac diſtribuat; ſed quòd hominibus impijs imperet, eoſque regat, & ducat. Vt ſuo loco dicemus.

Ioan. 12.
Epheſ. 6.

Cur diabolus dicatur mundi princeps.

Si cadens adoraueris me.

Pollicitus eſt dæmon omnia mundi regna Chriſto, vt tanto promiſſo ad impiã traheret adorationem. *Hæc omnia* (inquit) *tibi dabo, ſi cadens, ſiue procidens, me adoraueris.* Diabolus hoc loco anguſtiori figura apparuit, adorationem autem poſtulauit latriæ, quæ ſoli Deo debetur, vt aiunt Euthymius, & Theophylactꝰ. Et Autor Imperfecti: Dei (inquit) ſibi diabolus præſumpſit honorem, & hoc quæſiuit fieri ſibi à Chriſto, qđ ſoli Deo fieri debebat. Diuus item Iuſtinus martyr in dialogo: Chriſtus (ait) diabolũ abiecit, cum illius ſcelus coarguiſſet; quòd vellet non ſecus ac Deus adorari. &c. Illud participium, *cadens,* geſtum ſignificat adorantis. Sic de Magis dicitur, Matth. 2. *Procidentes adorauerunt eum.* Et Dan. 3. *Cadentes omnes populi, tribus & linguæ adorauerũt ſtatuã aureã. &c.*

Diabolus adorari volũt adoratione latriæ.
Euthym.
Theophyl.
Autor imperf.
D. Iuſtinus.

Matth. 2.
Dan. 3.

Hiero-

D.Hieron. *D.Maxim.*

Hieronymus moraliter infert hoc loco: Ergo,qui adoraturus eſt diabolum,ante corruit. Et D.Maximus homilia.4. Verè (inquit)cadit,qui nō largiente Deo, ſed ad nutum diaboli, acquirit ſæculi dignitates.&c.

Vade Satana, ſcriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis. &c.

Deut. 6.

Scripturæ clypeo,quo aduerſarij duo alia tela reiecerat Dominus,telū tertium reijcit,hoſtemque penitus victum fugat. *Vade*, inquit, *Satana* (hæc increpatio apud Lucam non eſt ſcribenda, vt liquet ex editione correcta) Abi, à conſpectu abſcode meo,execrandæ adorationis ſuaſor. Scriptum eſt enim: *Dominum Deū tuū adorabis,& illi ſoli ſeruies*. Deuteronom.6. ſcriptum eſt: *Dominum Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies*. Sic legitur in Biblijs correctis; Dominus ſenſum reddidit;timere enim Deum,eſt colere,& adorare Deū.

Ianſenius. *Matth. 16.* *Non eſt allocutus Dominus Diuum Petrū iiſdē verbis quibus demonē.* *D.Hieron.* *Origenes.* *An Chriſtus luciferū hoc loco miſerit in tartarū?*

Ianſenius legit hoc loco: *Vade retrò Satana*;& ait, Chriſtum bis vſum eſſe hac increpatione, ſemel hoc loco aduerſus diabolum, iterum Matthæi 16. alloquēs D.Petrum. At conſtat ſemel tantū vſum Dominum hac repulſione. Lectio enim vera hoc loco,non eſt: *Vade retrò Satana*, ſed:*Vade Satana*; vt habet correcta editio vulgata. Petrum autem cum alloquitur Dominus Matth.16.ſic alloquitur: *Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi*. Vnde D. Hieronymus Matthæi 4.ſic ſcribit. Non vt plerique putant,eadē Satanas,& Apoſtolus Petrus, ſententia condemnantur. Petro enim dicitur, *Vade retrò me Satana*; id eſt, ſequere me,qui contrarius es volūtati meæ. Hic vero audit: *Vade ſatana*; & non ei dicitur, *retro me*; vt ſubaudiatur: Vade in ignem æternum,qui pręparatus eſt tibi & Angelis tuis.&c. Et Origenes Matthæi 16.Conſidera(ait)differentiam verbi;quoniam ad Petrum dixit:*Vade poſt me ſatana*. Ad diabolum autem dixit: Vade Satana;ſine additamento,*poſt me*. Nam ire poſt Ieſum bonum eſt.&c. Verba quibus Petrum Dominus, poſt ſe recedere iuſſit,ſuo loco explicabimus. Verbis aūt his *Vade Satana*, Dominus hoſtem à ſe repulit,nec aliam adijcere tentationē permiſit.

Beda. *Haymo.*

Diuus Hieronymus verbis ſupra citatis,Luciferū hūc fuiſſe ſentit,quod ſupra iam diximus,& interpretatur; Vade Satana,in ignem æternum. Beda quoque: Vade(inquit) in æternam damnationē. Haymo: Vade in abyſſum, vel in ignem æternum. Sed non eſt opus,id ſubaudiri. Repulit enim à ſe dæmonē, nec videtur miſiſſe in tartarum.

Theophyl.

Aduertit Theophylactus, Chriſtum tunc aſperè dæmonē allocutum, cū Dei ſibi honorem arrogauit:*Vade ſatana*. Iraſcitur(ait Theophylact.)dæmoni Dominus,quando videt,illum,quę Dei ſunt,ſibi vendicantem. Similiter Autor Imperfecti. Quando (inquit) diabolus Dei ſibi præſumpſit honorē,iratus eſt Chriſt* & increpauit eum, & repulit; vt nos illius exemplo diſcamus,noſtras quidē iniurias,magnanimiter ſuſtinere. Dei aūt iniurias, & contemptum, nec vſque ad auditum ſufferre.&c.

Tunc reliquit eum diabolus.

Autor imperf. *Diaboli officium vnicū eſt tentare.*

Tribus nominibus in hoc Euangelio dęmon appellatur; videlicet tentator, Satanas,& diabolus. Tētator dicitur, ab officio tentandi;vnde Autor imperfecti, homil.5.Diabolus (ait) quantum ad ſe, nunquam ceſſaret tentans. Nec enim habet alium actum. Non manducat,non bibit,non dormit, non opus aliquod aliud operatur,niſi vt tentet, vt fallat, vt ſubuertat;hic eſt cibus illius,hic honor,hoc & gaudiū.Propterea infatigabilis eſt in malo.Sed potentia Dei pellit eum; & ſi permittit eum pauliſper tentare,propter fidem probandam,tamē repellit,propter infirmam naturam.&c.

1.Pet.5. *Diabolus criminatorem ſignificat, ſatan ſignificat aduerſarium.* *D.Irenæus.* *D.Iuſtinus.*

Satan appellatur hebraico nomine, id eſt,aduerſarius.Quoniam homini maxime aduerſatur;iuxta illud 1.Petri 5. *Aduerſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret*. D.Irenæus lib.5.cap.21.aliter interpretatur nomen Satan: Dominus(inquit)traducēs eum qui eſſet: *Vade*(inquit) *ſatana*;denudans eum per hoc nomen. Satana enim verbum,hebraicè apoſtatā ſignificat. &c. Et Diuus Iuſtinus in dialogo aduerſus Tryphonē: Diabolus(inquit)à Ieſu Satanas appellatus eſt; quod nomen eum inueniſſe à re quam fecit indicat.*Sata*. enim Iudæorū, Syrorumque lingua deſertor eſt,*nas*,aūt nomen,

nomen, ex quo ſerpentis ducta eſt interpretatio, idem eſt, quod, *Sata*, Hebræorũ voce expoſita. Ex quorum vtroque, nomen vnum, Satanas, exiſtit, &c. Sed prima interpretatio eſt ſequenda.

Diabolus verò nominatur græco nomine, ideſt, calũniator, ſiue criminator: Vnde Diuus Iuſtinus in oratione parænetica ad gentes, pagina 23. Diabolũ (inquit) diuina ſcripta a prima ipſius in hominem, διαβολῆ, ideſt, calumnia, vel accuſatione eius vocant, &c. B Et Firmian. lib. 2. de origine erroris, cap. 2. Græci, διάβολον, appellant, nos criminatorem vocamus; ꝙ crimina, in quæ ipſe elicit, ad Deum deferat, &c. Tertullianus lib. 4. contra Marcionem cap. 10. diabolũ delatorem ait ſignificare. Lege Chryſoſtom. hom. 3. de patient. Iob. & homil. 2. in epiſt. 2. ad Corinthios.

Lact. Firm.

Tertull.

Dubitabis, an diuina poteſtate fugat' C ſit dæmon? Chryſoſt. hom. 13. putat præcepto Domini fugatum. *Vade* (inquit) *Satana*: quod magis præceptum, quã increpatio fuit, &c. Et Autor Imperfecti: Diabolus (ait) ſicut rationabiliter intelligi poteſt, non quaſi obaudiens id præceptũ receſſit. Sed aut ipſius Chriſti diuinitas, aut Spiritus ſanctus, qui erat in eo, excuſſit inde diabolum, &c. D. Maximus homil. 2. Retrò abire diabolo præcipit D Chriſtus: vt hoſtis adempta ſibi loquendi licentia, cuius voluntatem cognoſcere non poteſt, ſentiat poteſtatem. Ité: Retro abire præcipitur, vt imperio filij Dei ſubiaceret inuitus; atque illũ a quo ſe adorari poſcebat, probaret meritò ab omnibus adorandum. Item: Quaſi ab homine victus, obmutuit, & quaſi a Deo iuſſus abſceſſit, &c.

D. Chryſoſ.

An fugatus ſit diabolus poteſtate diuina.

D. Maxim.

Siquis præcepto & diuina Chriſti vi E fugatum velit dæmonem inuitum; dicat oportet, illum non ſenſiſſe hanc vim a Chriſto emanaſſe. Alioqui nouiſſet, qđ expetebat, & quod Chriſtus occultabat; ſcilicet Chriſtũ eſſe Deum. Probabilius eſt, Chriſtum ſicut in cæteris tentationibus, ita in hac, nullam adhibuiſſe hoſti vim, ſed verbo tantum, ipſum repuliſſe; dæmoné autem, vbi ſe vidit nomine Satanæ, ideſt, aduerſarij appellatum, ac victum, nihilq; eſſe quod ſperare amplius poſſet, receſſiſſe. Id ſignificãt verba, quibus receſſum Euãgeliſtæ ſignificãt. Matthæus: *Reliquit eum diabolus*. Lucas: A *Diabolus receſſit ab illo, vſque ad tempus*. Nullã ſcilicet vim paſſus ne id, quod volebat ex vi fortè cognoſceret. *Reſiſtite diabolo* (ait D. Iacobus 4.) *& fugiet à vobis*; videlicet, nulla vi adhibita. Reſtitit Chriſtus diabolo, nõ opus fuit vi; ſine vi abijt victus. Ambroſius Luc. 4. Vides (inquit) diabolum, non eſſe pertinacem in ſtadio; cedere ſolere veræ virtuti. Etſi inuidere non deſinat, tamen inſtare formidat; quia frequẽtius refugit triumphari, &c.

Iacob 4.

D. Ambroſ.

Diabolus non eſt pertinax in ſtadio, refugit triumphari.

Receſſit ab illo diabolus vſque ad tempus: ait D. Lucas. Quodnã tempus hoc fuerit latet; neſcimus. n. vtrum poſtea ad tentandum Dominum per ſeipſum diabolus acceſſerit. Veriſimilius videtur, per ſeipſum poſtea non tentaſſe, ſed per adminiſtros, vt Chryſoſt. vult, homil. 13. Vertit (ait) dæmonem in fugam Chriſtus; neque enim alijs iam per ſemetipſum tentationibus appetijt, &c. Receſſit ergo vſque ad tempus paſſionis, vt eſt ſententia recepta. In deſerto proſperis tẽtauit, regna oĩa mundi offerens; in paſſione aduerſis inuictam virtutem frangere conatus eſt. Theophylactus Luc. 4. Diabolus (ait) Dominum adortus eſt affectionibus duab. voluptatis ſcilicet, ac triſtitię. Et acceſſit ad Dñm voluptate tentãs in monte: receſſit verò vſque ad tempus crucis, tunc illũ per aduerſa, & dura tentaturus, &c. Et Euthymius: Vſque ad tẽpus (ait) ſignificat, vſque ad Iudæorum inſidias. Tunc enim rurſus oppugnabit, non per ſe ipſum, ſed per Iudęos tanquã per organa quædam, &c. Gloſſ. interlin. Receſſit vſque ad tempus paſſionis; quãdò non tantùm dolis, ſed apertè impugnauit. Sic etiã nos hoſtis aliquando tentare intermittit, vt quaſi ſecuros repẽte rediens facilius irrumpat, &c. D. Ambr. *Receſſit vſque ad tempus*; poſtea enim non tentaturus, ſed apertè pugnaturus aduenit, &c. Chryſoſtomus hom. 13. Diſceſſit (inquit) diabolus a Chriſto vſque ad tempus, vt ait Lucas, oſtendens, quod poſtea per ſua aduerſus illum inſtrumenta pugnauerit, &c.

Ad quodnã vſque tempus diabolus a Chriſto receſſerit.

D. Chryſoſt.

Theophyl.

Euthym.

Gloſſa inter.

Diabolus aliquando tẽtationes intermittit, vt ad ſecuros redeat.

D. Ambroſ.

D. Chryſoſ.

Inde illud Domini Ioan. 14. *Venit princeps mundi huius, & in me non habet quidquã*. Venit princeps mundi, ideſt, diabolus Chriſtum oppugnaturus paſſionis tempore. Venit; ſed nihil in eo inuenit. Nihil inquam culpæ, quoniam innocentiſſimus pro nobis oppetebat morté. Qui

Ioan. 14.

Nihil peccati in Chriſto dæmon inuenit.

ſine

ſine vllo peccato (ait Auguſtin.lib.2. de peccat.merit.& remiſſ.cap.31.) vel originali,vel proprio,moriebatur,dixit:*Venit princeps mūdi huius,et in me nihil inueniet*, idest,peccati, ꝓpter quod homines mori fecit, &c. Venit præterea inſtar furis; ſed nihil in Chriſto habuit, nihil reperit, ꝙ furari poſſet. Immo dū in Chriſto aliquid fur quærit, quæ poſſidebat amiſit. Felix ille,in quo idola ſua Laban nō inuenit,felix,qui tentatione vexatus dicere poteſt,venit princeps mūdi huius, & in me non habuit quidquam. Tolle occaſiones,animi affectus peſſunda; nihil magnum in te hoſtis reperiet.

CAPVT VI.

De tentationibus Chriſti.

Omni conſummata tentatione.

Receſſiſſe hoſtem ait D.Lucas, omni conſummata tentatione. Sēſus eſt, Receſſit diabolus, tribus his tentationibus, quas commemoraui conſummatis; hę enim fuere omnes tētationes,quibus hoſtis Chriſtum oppugnauit. Græcè legit, καὶ συντελέσας πάντα πειρασμὸν, ὁ διάβολος, ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ,&c. Hoc eſt,conſummans,vel finiens omnem tētationem diabolus, receſſit ab eo. Illud *Finiens omnem tentationem*, referri pōt ad diabolum hoc ſenſu. Finiens diabolus, omnes tres tentationes,diſceſſit a Chriſto. Poteſt etiam referri ad Chriſtū, hoc modo: Finiens Chriſtus, tres tētationes diſceſſit ab illo hoſtis. Theophylact. ad Chriſtum retulit. Probabilius referet ad ipſum tentatorem diabolum, qui expletis tentationibus abierit. Ad diabolū refert D. Auguſtinus Pſal.8.in fine.

D. Auguſt.

D.Chryſ.

D. Chryſoſt. omnem tentationē dici conſummatam putat,in illis tribus;quoniam tres illæ omnium tentationum capita,& fontes ſunt,homil.13. in Matth. Quomodo (inquit) Lucas ait quia oēm tentationem cōſummauerit? Mihi quidem videtur,ipſa tētationum capita,ille

Fontes vitiorum gula, inanis gloria, auaritia.

A cuncta dixiſſe; vt ea quoque oīa pariter intelligas, quæ ſub iſtis quaſi principalibus continentur. Hęc enim ſunt, quæ in ſe mala innumera comprehendūt,ſeruire ventri,inanis appetitu glorię quippiā facere,ac furioſo pecuniarum amore ſuperari,&c. Theophylactus: Omnē tentationē dicit Lucas conſummaſſe Dominum, quāuis tribus duntaxat tētationibus tentatum; eo quòd tentationum

Theophyl.

B omnium ſint capita tria, auaritia, gula, & inanis gloria, &c. D. quoque Ambr. Luc.4. Prope (inquit) omnium criminum fontes,hæc tria genera demōſtrātur eſſe vitiorum. Neque.n.conſummatam omnem tentationem ſcriptura dixiſſet,niſi in ijs tribus eſſet omnium materia delictorum; quorum ſemina in ipſa origine ſunt cauenda,&c. Senſus eſt moralis.

D. Ambroſ.

Obſerua,quod obſeruat Magn.Greg. C hom.16.in Euangelia,& alij, Chriſtum tribus tentationibus eſſe oppugnatum. Prima fuit gulæ, ſecunda inanis gloriæ, ſiue ſuperbiæ,tertia auaritiæ,cum regna omnia dæmon eſt pollicitus. Iiſdem tribus tentationibus, tentatum primū parentem ait idem D.Gregorius: Ex gula (inquit) tentauit diabolus, cum cibum vetiti ligni oſtendit,& ad comedendum ſuaſit. Ex vanagloria,cum dixit:*Eritis ſi-*

D. Gregor.

Chriſtus tribus tētationibus gula, inanis gloria, & auaritia eſt oppugnatus.

D *cut dij.* Ex prouectu auaritiæ, cum diceret: *Scientes bonum & malum.* Auaritia eīm non ſolum pecuniæ eſt, ſed etiam altitudinis. Sed quibus modis primum hominem,idest, Adam ſtrauit,iiſdem ſecūdo homini,idest,Chriſto tētato ſuccubuit. Per gulam tentat, cū dicit: *Dic vt lapides iſti panes fiant*: per vanam gloriam,cū dicit:*Si filius Dei es,mitte te deorſum*: per ſublimitatis auaritiam, cum regna mundi o-

E ſtendit. Sed iiſdem modis, a ſecundo homine vincitur,quibus primum hominē, ſe viciſſe gloriabatur. Hæc Gregorius. Caſſian.collation. 5. Abbatis Serapion. cap.6. In illis(inquit)paſſionibus,etiam Chriſtus tentari debuit, in quibus & Adam tentatus eſt,idest,gaſtrimargia,cenodoxia, ſuperbia. Gaſtrimargia, idest, gula,eſt,qua interdicti ligni præſumitur edulium;cenodoxia,idest,inanis gloria, qua dicitur: *Aperiētur oculi veſtri*; ſuperbia qua dicitur: *Eritis ſicut dij ſcientes bonum, & malum.* In ijs ergo tribus vitijs,etiā Dominum Saluatorē, legimus fuiſſe tentatum, &c. Beda in Matth. hoſtis contra

Caſſianus.

primum

Digitized by Google

primùm hominem, tribus tentationibus ſe erexit; gula, vana gloria, & auaritia. Vitijs ijſdem ſecūdum, id eſt, Chriſtum, vincere tentauit, &c. Idem docent Haymo, & Druthinarus, ſed impropriè dicitur Adamus de auaritia tentatus.

D. Thomas.

Diabolus à leuioribus incipit, vt ad grauiora ducat.

D. Thomas 3. par. q. 41. art. 4. aduertit, dæmonē tàm in tētatione Adami, quàm Chriſti, à leuioribus cæpiſſe. Diabolus, (ait) hominem ſpiritualē, non ſtatim tentat, de grauibus peccatis; ſed paulatim à leuioribus incipit, vt poſtmodum ad grauiora perducat. Hoc diabolus obſeruauit in tētatione primi hominis. Nā primò ſolicitauit mentē eius de ligni vetiti eſu, dicēs; *Cur præcepit vobis Deus*, &c. ſecundò, de inani gloria, cùm dixit; *Aperientur oculi veſtri*; tertiò perduxit tentationem, ad extremam ſuperbiam, cum dixit: *Eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malum*, & hunc etiam tentandi ordinē, ſeruauit in Chriſto. Nam primò tētauit illū de eo, quod appetunt, quantumcunque ſpirituales viri, ſcilicet, de ſuſtentatione corporalis naturæ per cibum. ſecundò, proceſſit ad id, in quo ſpirituales viri quandoque deficiunt: vt ſcilicet, aliqua ad oſtentationem operentur; quod pertinet ad inanē gloriam. Tertiò perduxit tētationem ad id, quod iam non eſt ſpiritualium virorum, ſed carnalium, ſcilicet, vt diuitias, & gloriam mundi concupiſcant, vſque ad contemptum Dei. Et ideò in primis duabus tentationibus, dixit: *Si filius Dei es*; non autem in tertiā, quæ non poteſt conuenire ſpiritalibus viris (qui ſunt per adoptionem filij Dei) ſicut duæ primæ. hactenus D. Thomas.

1. Ioan. 2.

Auguſtinus.

Auguſtinus tractatu 2. epiſtolæ Ioannis, de tribus illis tentatum Dominum ait, quæ D. Ioannes numerat 1. epiſt. c. 2. *Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ.* ille ſic legit: *Omne quod in mundo eſt, deſiderium eſt carnis, & deſiderium oculorum, & ambitio ſeculi.* Tria (inquit) ſunt iſta, & nihil inuenis, vnde tentetur cupiditas humana, niſi aut deſiderio carnis, aut deſiderio oculorum, aut ambitione ſeculi. Per tria iſta tentatus eſt Dominus. deſiderio carnis tentatus eſt, quando dictum eſt ei à diabolo. *Dic vt lapides panes fiant*. deſiderio oculorum de miraculo., quando dixit: *Mitte te deorſum*; de ambitione ſeculi, quando dixit ei: *Hæc omnia tibi dabo*, &c. Deſiderio oculorū, ait Diuus Auguſtinus, comprehendi omnem curioſitatem, quæ late patet, in ſpectaculis, in theatris, in magicis artibus; & addit; Aliquando etiam tentat ſeruos Dei dæmon, vt velint quaſi miraculum facere, tentare vtrum exaudiat illos Deus in miracu-A lis. Curioſitas eſt, hoc eſt deſiderium oculorum, &cæt. Idcirco Pſalm. 8. ait, tentationem ſecundam Chriſti, fuiſſe curioſitatis. Per curioſitatem (inquit) tentatur, vbi, de pinna templi, admonetur, vt ſe deorſum mittat, tentandi gratia, vtrum ab Angelis ſuſcipiatur, &c. Et in libro de vera relig. cap. 38. Subiecta eſt curioſitatis illecebra. Non enim vt ſe de faſtigio templi præcipitaret vrgebat, niſi cauſa tantum aliquid experiendi, &c.

An Chriſtus alijs tentationibus præter cōmemoratas fuerit oppugnatus?

Marc. 1.

B Illud ſupereſt diſcutiendum: An hæ tres tentationes, de quibus hactenus diximus, ſint omnes tentationes, quibus Chriſtum tentator impugnauit; an vero præter has, alias quoque obiecerit, quas Euangeliſtæ ſilentio prætererint? Plures fuiſſe tētationes, probant verba Marci 1. *Erat* (inquit) *in deſerto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à ſatana:* videlicet, illis quadraginta diebus, & noctibus ſæpe. Et D. Lucas: C *Agebatur Chriſtus in ſpiritu in deſertum, diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo*: quaſi diceret, tentabatur ipſis diebus quadraginta; non ſolum in fine illorū, cùm eſurijt. Vnde Euthymius Matthęi 4. Marcus (inquit) & Lucas dixerunt, quòd etiā in quadraginta diebus tētabatur Chriſtus, vt manifeſtum ſit, quòd in illis quidem illum e longinquo tentabat, nempe per D ſomnum, per triſtitiam, per ignauiam, & ſimilia. Poſtquam autem ipſum eſurire cognouit, iam propè, & manifeſtè appetiuit, &c. Et Ianſenius verba Lucę ſic exponenda putat; tentabatur quadraginta diebus; non quod toto hoc tempore tentatus ſit, ſed quòd frequenter.

Euthym.

Ianſenius.

Origenes.

Origenes quoque alias tentationes, eaſque inauditas, & incredibiles, Chriſto obiectas ſcribit, hom. 29. in Luc. hæc ſunt illius verba: Quadraginta diebus E tentatur Chriſtus: & quæ fuerint tentamenta neſcimus. Quæ ideo forſitan prætermiſſa ſunt, quia maiora erāt, quàm vt literis crederentur. Et ſi ſic oportet dicere, ſicut mundus capere nō poterat omnes libros, ſi ſcripta fuiſſent, quæ fecit,

& docuit Ieſus; ſic quadraginta dierum tẽtationes, quibus tẽtatus eſt Dominus à diabolo mundus ferre non poterat, ſi
Beda. ſcriptura docuiſſet, &c. Et Beda, Marc. 1. Tẽtatur (ait) quadraginta diebus, & quadraginta noctibus Chriſtus; vt indicet, quòd quandiu hic viuentes Dño ſeruimus, ſiue proſpera blandiantur, quod ad dies pertinet; ſeu nos aduerſa feriant, quod noctis figuræ cõgruit: ſemper am- A bulãtibus in lege Domini adſit toto orbe aduerſarius, qui iter noſtrum tẽtando
Euſebius. impedire non ceſſat, &c. Euſebius lib. 9. de demõſtratione euangelica cap. 7. Diebus (inquit) quadraginta, & noctibus totidem, tentatus eſt Chriſtus, &cæt. Item
Beda. Beda: Quadraginta dies, & noctes, quib. Chriſtũ tẽtat diabolus, totum huius ſeculi tẽpus inſinuant, quibus mẽbra eius tẽtare nũquã deſiſtit. &c. Autor quæſtio B num ex nouo teſtamento, 2. p. quæſt. 9. tom. 4. Auguſt. Cùm ſuperatæ (ait) fuiſſent tẽtationes diaboli, quæ ideo ſcriptæ non ſunt, quia ad profectum doctrinæ nõ pertinent; poſtea permiſit, vt (quod ho-
Montanus. minis erat) pateretur famem, &c. Montanus Luc. 4. Tentabatur Chriſtus varijs modis, prius terrorum, & difficultatum in deſerto obiectarum, belluarum, alia- C rumque nocentium animantiũ frequentibus copijs, & poſtremò illis tentationum generibus, quæ ab Euangeliſta ex-
Caietanus. ponuntur, &c. Et Caietanus 3. par. q. 41. artic. 3. ad 1. Potuit ſæpe diabolus varias corporeas ſimilitudines formare, ad tentandũ Chriſtum; ſicut legimus, quòd ad tẽtandum D. Antoniũ eremitam tot for-
D. Thomas. mauit, &c. D. Thomas annuit, eodem articulo: Secundum expoſitionem (inquit) D Bedæ, Dominus tentabatur quadraginta diebus, et quadraginta noctibus. Sed hoc intelligendum eſt, nõ de illis tentationibus viſibilibus, quas narrant Matthæus, & Lucas, quæ manifeſtè factæ ſunt poſt ieiunium; ſed de quibuſdam alijs impugnationibus, quas forte illo ieiunij tempore Chriſtus eſt à diabolo paſſus, &c.

Arbitror ſententiam hanc eſſe veriſimilem. Cõtraria tamen veriſimilior eſt, E in qua ſunt Abulenſis Matthæi. 4. q. 21.
Abulenſis. Carthuſian. Caietan. Luc. 4. & alij; ijs ni-
Carthuſ. mirũ tãtummodo tẽtationibus Chriſtũ
Caietanus. eſſe tentatum, quas Euangeliſtæ apertè
Reſpõdetur deſcripſerunt. Etenim hoc ſonant Mat-
quæſtioni. thæi verba: *Cùm* (inquit) *ieiunaſſet 40. diebus & 40. noctibus, poſtea eſuriſt, & accedens tentator, &c.* Quaſi dicat, ante nõ acceſſit, nõ tentauit; poſtquã eſurijt tũc acceſſit, tũc tentationum iacula emiſit. Quòd ſi dicas, quod dixit Euthymius; ante eſuriẽ quidem non acceſſit, ſed è lõginquo per ſomnum, ignauiam, triſtitiam, & ſimilia pugnauit. Non rectè dices; quoniam in Chriſtum, neque ſomnum, neque ignauiam, neque triſtitiam, aut ſimilia diabolus immittere potuit; quippe qui in ſanctiſſimo illo corpore, nihil operari valuerit. Præterea hoc non eſt è longinquo loco pugnare, ſed è propinquo. Addes non acceſſiſſe diabolum ante eſuriem, ad loquendum cum Dño; attamen metuẽdos excitaſſe ſonos, horribilia effinxiſſe ſpectra, vt ab eremo, cœptoque opere illum pelleret; qualia ſpectra Magno olim Antonio, in ſimili ſolitudine obieciſſe peruulgatum eſt. Verùm nõ ſentio huiuſmodi terriculamentis dæmonem vſum. Nõ enim ex eremo Chriſtum pellere, ſed ad eum potius volebat accedere; vt quod ambigebat, an ſcilicet filius Dei eſſet, indagaret. Non ergo ante tentabat, ſed occaſionem accedendi præſtolabatur; quã vbi nactus eſt, videlicet eſuriem, vt ait Matthæus, acceſſit, cæpitque tentare.

Neque vero aut Marcus, aut Lucas, cũ altera faciunt ſententia. Nam verborum Marci ſignificatio hæc eſt. *Erat in deſerto* *Soluuntur*
quadraginta diebus, & quadraginta noctibus; *obiecta.*
& tentabatur à Satana: & Angeli miniſtrabant ei: tentabatur (inquam) non omnibus illis diebus, ſed in fine illorũ. Quod enim de Angelorum miniſtratione intelligimus, idem de diaboli tentationibus eſt intelligendum. Eodem nanque modo de ijs, & de illa loquitur Marcus. Nemo autem dicet ex Marco quadraginta diebus Angelos miniſtraſſe; nemo ergo dicat quadraginta diebus diabolum tentaſſe. Lucæ verba eandem continent ſententiam. *Agebatur* (ait) *in Spiritu in deſertum, diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo.* Hoc eſt, ducebatur per Spiritum ſanctũ in deſertũ, vt quadraginta diebus in ſolitudine maneret. *Et tentabatur*, à dæmone, videlicet in fine dierũ quadraginta. Obijcies verba Lucæ græca, & Marci quoque, vterq; enim participium habet πειραζόμενος, id eſt, tẽtatus. Verti poſsũt verba Lucæ hoc modo: *Agebatur in Spiritu in deſertũ dies quadraginta tentatus à diabolo.*

bolo. Verba Marci ſic; *Erat in deſerto* 40. *dies, & 40 noctes tentatus à ſatana*. Illud tẽpus quadraginta dierũ, videtur coniungendũ potius cũ dictione ſequenti, *tentatus*, quàm cũ præcedenti, *deſerto*, ergo tentatus eſt Chriſtus per dies quadraginta. Reſpondemus, tẽpus illud quadraginta dierum potius cũ deſerto coniungendũ ſenſu ſupra explicato, ſcilicet. agebatur in deſertum Chriſtus, in eo manſurus per dies quadraginta, & tentatus eſt à diabolo tentationibus, quas mox Lucas recenſet. Is ſenſus ex noſtra etiam editione colligitur, in qua ſic legimus; *Et tentatur à diabolo*: videtur tempus à tentationibus ſeparari, illa coniunctione, &.

Ad Hebr. 4

Oppones verba Pauli, ad Hebręos 4. *Non habemus pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris: tentatum autem per omnia, pro ſimilitudine, abſque peccato*. En Paulus aſſerit pontificem noſtrum ſummũ, id eſt Chriſtum, tentatum per omnia, id eſt, omnibus tẽtationibus; ergo alias tentationes eſt perpeſſus, præter eas, quas Euãgeliſtæ memorãt. Reſpõdemus, Paulum tẽtatum dicere Chriſtum, id eſt, expertum omnia laborum, & afflictionum genera; in hanc ſententiam. Habemus pontificem tentatum per omnia, id eſt, omnia laborum, & afflictionum genera expertũ; qui labores, cruciatus, & tentationes noſtras tolerauit, pro ſimilitudine, id eſt, iuxta ſimilitudinẽ noſtram vt græce habetur; ſed ſine vllo peccato; id eſt, nullum in ijs afflictionibus admiſit peccatum. Vel, ſubijt hos cruciatus, cum tamen nullo eſſet peccato inquinatus. Quo circa noſtris etiam malis, & calamitatibus cõpatietur, quas experiẽtia didicit. Chryſoſtomus hom. 4. ad Hebræos ſic exponit: Tẽtatus (inquit) hoc eſt, paſſus eſt perſecutionẽ, fuit conſputus, accuſatus, irriſus, calumnijs appetitus, eiectus, poſtremo cruci affixus, &c. Pro ſimilitudine, id eſt, quia habebat carnẽ veram, ſimilem noſtræ pecatrici: ſed ſine peccato. Cur dixit Paulus in ſimilitudine? (ait Chryſoſtomus) quoniã, dixit de carne peccatrici. Erat enim noſtræ ſimilis, nam natura quidem erat eadem quæ noſtra, peccato autem nequaquam eadẽ. &c. Et Ambroſius: Tentatus (inquit) eſt, pro ſimilitudine, ſcilicet carnis, abſque peccato: ſimilitudinem itaq; carnis peccati habuit, quæ tamen caro illius abſque omni peccato fuit. Hæc eſt tentatio, qua tentatus eſt, quia perſecutionẽ plurimorum paſſus eſt, ſputa ſuſcepit, accuſatus eſt, calũnias paſſus, repulſus à propria gente, in fine crucifixus eſt, &c. Nõ igitur docet Paulus Chriſtum omnibus tentationibus tentatum.

Quõ dicatur Chriſt⁹ à Paulo tẽtatus p omnia?

D. Chryſ.

D. Ambr.

Ad finẽ properanti tentationum, quęſtio ſe offert: Num Chriſtus à multis dæ-
A monibus, an ab vno tantum Lucifero, ſit tẽtatus? Num in deſerto vnum tantum, an multos vicerit? Si Euſebius lib. 9. de demonſtratione Euangelica, capit. 7. eſt audiendus, quæſtioni eſt reſpondendum, Chriſtum à multis dæmonum millibus, nec ſolum interdiu, ſed etiam noctu eſſe oppugnatum, eius verba apponere non grauabor. De Chriſto ille interpretatur pſalmum 90. & inter alia; Quoniam (in-
B quit) diebus 40. ac totidem noctibus, tentatus eſt Chriſtus; de ijs quidem, qui noctu illum inuadebant, dictum eſt ad ipſum: *Non timebis à timore nocturno*, de ijs vero, qui eundem per diem oppugnabant illud: *A ſagitta volante in die* Item, de nocturnis illis, illud: *A negotio perambulante in tenebris*: de diurnis vero, illud: *Ab incurſu, & dæmonio meridiano*. Ad hæc. Quoniã cum tentabatur, malignæ poteſtates illũ
C circunſtabant; & quæ quidem illius latus dextrũ ſtipabant, ſiniſtris multò plures erant, vtpote cum dextra longe ſint valentiora: merito adiungitur, ad eundẽ: *Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit*. Vbi à latere tuo dictum eſt, pro eo, quod eſt à ſiniſtro, &c. Multorum autem dæmonum millia in deſerto à Chriſto de uicta deſcriptis verbis ſentit, & his quo-
D que quæ ſubijcio. Cũ Chriſtus (ait ille) omne ex hominibus ægritudinem, omnemque lãguorem, infeſtoſque ſpiritus, atque impuros dæmones, qui plurimis ante ſeculis, omnes qui in terra verſabãtur, per eam ſuperſtitionem, quæ multos Deos colit, ſubegerãt, eſſet expulſurus: non ex abdito quaſi latitans, ad ea quæ dicta ſunt acceſſit, ſed contra infeſtos
E prius, eoſdemque inuiſibiles principes, per eum, quem aſſumpſit hominẽ, militantium more profectus, & in ipſius diaboli medium, omniſque dæmonicæ cateruæ, progreſſus: vbi *Super aſpidẽ & baſiliſcũ ambulauit, & conculcauit leonem & dracone*: multoque prius regnantium inimicorũ,

An Chriſt⁹ ab vno tantum dæmone, an à multis ſit tentatus?

Euſebius.

 & millia

& millia, & dena millia ſubuertit, principatus videlicet, ac poteſtates, alias quidem á dextris, alias à ſiniſtris bellantes. Itemque eos, qui mundi rectores harum tenebrarum dicuntur, ac ſpiritualia nequitiæ. Omnia, inquam, hæc, vbi nihil poſſe redarguit, ac denique ipſum malorum principem diabolũ, verbo oris ſui procul extruſit, percurritque, atq; inambulauit, omné aduerſantem poteſtatem, ac ſe ipſum quidé adire, ac tentare volentibus exhibuit, nec quiſquã omnino aduerſus illũ ſtare potuit. Tùm demum ad hominum ſalutem acceſſit. Hactenus Euſeb. Ipſe vero crediderim Luciferũ tantummodo, palã aſſumpto corpore, Dñm tentaſſe; ab eoque tunc ſuperatum eſſe, vt Euangeliſtæ indicant. Forte alij multi Luciferũ inuiſibiliter comitabantur; ſed hi Dominum minime tentarunt.

Ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei,

Lætiſſimus tentationũ exitus.

Hic tentationũ lætiſſimus exitus fuit; receſſit diabolus, acceſſerũt Angeli. Obtulit diabolus eſurienti lapides, Angeli obtulere cibos. Præcedit tẽtatio (ait Hieronymus hoc loco) vt ſequatur victoria; Angeli miniſtrant, vt victoris dignitas comprobetur.

D. Hieron.

C Dubium eſt quanam in re miniſtrauerint Chriſto Angeli? Autor Imperfecti ambigit. Qm̃ (inquit) miniſtrabãt ei Angeli ſcimus; in quibus autẽ rebus illi miniſtrabant, ſcire non poſſumus. Vtrum ad ſanitates infirmitatũ, an ad correctionem animarum, an ad effugationem dæmonum. Quoniam quidẽ multa opera ſua per Angelos facit. Tamen D manifeſtum eſt, quia etſi ad opus ipſius miniſtrant ei, non propter neceſſitatem impotentiæ eius, miniſtrant ei; ſed propter honorem poteſtatis ipſius. Nã miniſtrant ei, & non adiuuant eum, &c. Reſponderi igitur poteſt, Angelos poſt tentationes ſuperatas, ad Chriſtum veniſſe; vt deinceps quacunque in re vellet, ei miniſtrarent. Hoc velle videtur D. Thomas Matthæi 4. Semper (inquit) Angeli E cum Chriſto erant; etſi ad horam receſſerunt, de eius voluntate, ad hoc vt diabolus locum tentandi haberet. Exhibebant enim miniſterium in exterioribus, ſcilicet in miraculis, & alijs corporalibus, q̃ ſiunt mediantibus Angelis, &c. Hoc idẽ ſignificat tempus illud imperfectum, nõ enim dixit Matthæus, *miniſtrarunt ei*, ſed, *miniſtrabant ei*: videlicet tũc, & deinceps. Non eſſe autem ſolùm de miniſtratione cibi intelligendũ locum, probatur; quia ad miniſtrandum cibum tenuem, quali Chriſtus vtebatur, vnus Angelus erat ſatis. Adfuerunt autem multi, vt de victoria congratularentur, & illius iuſſis ob- A temperarent.

Quonã in re angeli Chriſto miniſtrarint? Autor imperf.

D. Thom.

Concedendum tamen eſt, tunc cibũ, potumque miniſtraſſe, vt opinatur Abulenſis, Matth. 4. quæſt. 62. Titelmannus, Iãſenius, & Heſſelius, & alij. D. Bonauent. de vita Chriſti, c. 17. piè meditatur cibũ hunc è domo Virginis Deiparæ, iuſſu Chriſti ab Angelis allatum. Veriſimile enim eſt Chriſtũ miraculo eſcam ſibi minime paraſſe; allata ergo eſt aliquo ex lo- B co ab Angelis. A quo nam veriſimilius, quàm è Virginis intemeratę domo? Abacuc prandium ad Danielem; Virginis, ad Chriſtum eſt deportatũ. Quæres, aſſumpſerant ne corpora hi Angeli, an abſque corporibus, ad Chriſtũ acceſſerunt? probabile eſt, in corporib. apparuiſſe aſſũptis, vt ſentiunt Ianſenius, & Heſſelius.

Vnde ſit allatus cibus. D. Bonau.

An angeli in aſſumptis apparuerint corporibus?

Rurſus quæres; quonam in loco cibũ Chriſtus ſumpſerit, in monte ne, in quo C mundi regna omnia illi diabolus oſtendit, an in mõte, in quo ieiunium 40. diebus ſeruauit? Titelmannus arbitratur cibũ in monte ſumpſiſſe, in quo ieiunauerat. Sic enim Matth. 4. exponit illa verba: *Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei*. Miniſtrabant (inquit) de loco illo multum excelſo, quo vexerat eum diabolus, ad locũ vnde eum primùm aſſumpſerat, ſuo miniſterio reſtituentes; ac cibos illi mini- D ſtrantes, &cęt. Veriſimilius eſt Chriſtum corpus cibo refeciſſe, illo in monte, in quo tertiam perpeſſus eſt tentationem; in eo enim illum diabolus reliquit; & mox Angeli, vt ait Euangeliſta, acceſſerunt, & miniſtrabant ei. Quæ eſt Abulenſis ſententia Matth. 4. quæſt. 59. Probabilius etiam videtur, pedibus Dominum è monte deſcẽdiſſe; nec ab Angelis vectũ E eſſe, vt ſentit Titelmannus: quod etiam ſenſit Dionyſius Cartuſianus. Matthæi 4. Miniſtrabant (inquit) Angeli Chriſto, non quaſi indigenti, ſed vt Domino, deponendo eum à cacumine mõtis, ad terræ planiciem, &c. Sed non ſolebat Chriſtus huiuſmodi in rebus, vel opera vti

Quo loco cibũ ſumpſerit Dominus? Titelman.

Abulenſis.

An Angeli Chriſtum è mõte excelſo deuexerint.

Ange-

Angelorum, vel miracula facere.

Aduerte autem has tentationes eadẽ die, immo non admodum multis horis eſſe peractas: duas in deſerto, vnam in pinnaculo templi. Primam in monte ieiunij, ſecundam in pinnaculo, tertiam in monte celſo, in quo regna mundi ſunt Domino oſtenſa. Sed quonam die tentatus eſt Dominus? eſt ne ille dies extra, an intra numerum illorum quadraginta, quibus inediam tolerauit? Reſpondemus diem illum extra numerum eſſe dierum quadraginta. In illo.n.die.quo eſt tentatus, ieiunium ſoluit Dominus poſt tẽtationem, cum Angeli acceſſerunt. Ergo ille dies ex numero quadraginta dierum non eſt, quibus ieiunium protraxit. *Cum ieiunaſſet* (ait Matth.) *quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſurijt*. Hoc eſt, poſt 40.dies ieiunio tranſactos, famẽ eſt perpeſſus, &c. D.Luc. *Nihil* (inquit) *manducauit in illis diebus*; ſcilicet quadraginta. *Et conſumatis illi: eſurijt*. Eſurijt ergo Chriſtus poſt 40.dies, die quadrageſimo primo mane. Tunc accedens tentator è fallaci pharetra tres illas veneno tartareo infectas ſagittas deprompſit, & in fortiſſimum ducem iecit. Sed ne pungere quidem diuinum valuere pectus; ideoq; breui tẽporis ſpacio, victus abſceſſit hoſtis. Circa meridiem, quod prandij eſt tẽpus tentatio prima de cibo capiendo videtur cępiſſe. Si per duas, vel tres horas duraſſe concedamus tres tentationes dicemus adfuiſſe Angelos, Chriſtumq; ſoluiſſe ieiunium poſt meridiem, hora tertia, die primo, qui illos quadraginta ſequebatur menſe Februario.

Audies, quo tentatus eſt Chriſtus numero dierũ 40. concludatur. Matth. 4.

Neq; verò putes, diabolum ſolis illis verbis tentando vſum, quæ ab Euangeliſtis ſunt cõmemorata; alia.n.multa omiſiſſe videntur, vt Cardin. Caietan.docet, Matth.4.cũ de prima tentatione agit, his verbis: Non eſt intelligendum, quod diabolus hæc ſola verba dixerit; quod ex abrupto proruperit, dicendo: Si filius Dei es. Sed quòd multis compoſitis verbis, neceſſitate panis ad vtriuſque ſuſtentationẽ allegata, ſuadendo protulerit hanc ſententiam, &c. Et 3.p.q.41.artic.4. Non videtur (inquit) rationi conſentaneum, vt tentationes iſtæ, quas viſibiliter apparens dæmon exercuit (vt collocutiones manifeſtant) his ſolis verbis, quæ Matthæus Euangeliſta narrat fuerint contentæ; ſed multis eſſent fultę, ornatęque verbis, omiſſis ab Euangeliſtis, ſubſtantialia tantum narrantibus. Hæc ille.

Caietanus.

Di abolus non ſolis illis verbis eſt vſus, quæ ab Euangeliſtis ſunt commemorata.

Concordia Euangeliſtarum circa tentationes Domini.

Ioannes de tentationib. nihil ſcripſit; Marcus pauca; Matthęus, & Lucas ſigillatim tres cõmemorant. Duab. tamen in
A rebus inter eos videtur eſſe diſcordia, cũ ſit ſumma concordia. Nã Matth. dęmonẽ hæc verba feciſſe aſſerit: *Si filius Dei es dic vt lapides iſti panes fiant*: at Lucas hæc protuliſſe refert: *Si filius Dei es, dic lapidi huic, vt panis fiat*: quæ diuerſa ab illis ſunt. Multi.n.lapides, ab vno differũt lapide. Præterea, Matthæus tertiam tentationẽ eam fuiſſe docet, qua oĩa mundi regna,
B diabolus cum adoratione commutabat. Lucas verò tentationes enumerans, hãc non tertio, vt Matthæus, ſed ſecundo loco collocauit.

Illud diligenter obſerua, inter Euãgeliſtas nullam eſſe in rebus, quas deſcribunt diſcrepantiã; quamuis forte videãtur diſcrepare. Diſcrepant enim aliquando verbis, non ſenſibus. Aliquando verò diſſentire videntur, quod quę vnus ſilen-
C tio præteriuit, alter literis mandarit: aliquando quòd hic vnum, illę alium ordinem tenuerit. Itaq; verborũ, quæ atrox hoſtis protulit, idẽ ſenſus eſt apud Matthęum, & Lucam. Nam Lucas vſus eſt numero ſingulari, pro numero multitudinis. Vel forte diabolus vtrumque dixit primum: *Dic: vt lapides iſti panes fiant*; deinde; *Dic, vt lapis hic panis fiat*. Adde forſitan magnum aliquem lapidẽ Chriſto indi-
D caſſe, qui ex multis eſſet cõpactus, ideoque Lucã lapidẽ, Matthæum lapides appellaſſe. Cum vero Matthęus tẽtationes enarrat, ordinem ſequitur, quo illæ ſunt peractę. Luc. verò tẽtationes deſcripſit; quæ ſecunda, quæue tertia fuerit, non curauit. Prima aũt, quæ fuerit, perſpicuum eſt. Illa nimirum fuit, qua ſuaſit aduerſarius Chriſto, vt lapides panes faceret.

Inter Euangeliſtas in ſcribẽdo nulla eſt diſſenſio.

Matthæus tentationũ ordinem ſequitur, non Lucas.

E De ſecunda, & tertia dubitat Auguſt. lib.2.de conſenſu Euangeliſtarum, ca.16. Totum hoc (ait) ſimiliter Lucas, vt Matthæus narrat, etſi non eodem ordine: vnde incertũ eſt, quid prius factũ ſit. Vtrũ regna terræ prius demõſtrata Chriſto, & poſtea in pinnam templi leuatus ſit; aut

D. Auguſt.

Quænā fuerit tertia tētatio.

hoc prius, & illud poſtea. Nihil tamē ad rem, dum omnia facta eſſe manifeſtum ſit, &c In libro autem de vera Religione cap. 38 putat, extremam, ac tertiam tētationem, illam fuiſſe, qua Dominus in templi pinnaculum ductus eſt; ſecundā, qua regna illi ſunt demonſtrata. Cum duas illas tentationes percurriſſet, addit verba hæc: Subiecta eſt extrema etiā curioſitatis illecebra. Non enim vt ſe de tē- A pli faſtigio præcipitaret vrgebat, niſi cauſa tantum aliquid experiendi, & cætera. Extremam appellat Auguſtin. tentationem, qua dæmon ſuaſit Chriſto, vt è templi faſtigio volaret. Sequitur enim ordinem D. Lucæ. Attamen multò veriſimilius eſt, Lucam non ſeruaſſe ordinē, ſed Matthæum. Secunda ergo tentatio eſt, illa de volatu è pinnaculo, tertia, & extrema eſt, de regnorum pollicitatione. Hāc B autem eſſe extremam probatur: quoniā vt Matthæus apertiſſime narrat, poſt hāc tentationem, Chriſtus Luciferum abſcedere iuſſit, illis verbis: *Vade Satana*: ergo receſſit tunc Satanas, neque aliam tentationem addidit. Atque adeo hæc extrema fuit.

C

CAPVT VII.

Morale. De ieiunio.

CHriſtus Opt. Max. baptizatus, ductū Spiritus ſancti ſecutus eſt: *Ductus eſt* (ait Matthæus) *ab ſpiritu*. Qua in re docet, baptizati hominis eſſe, eiuſdem ſpiritus ductum ſequi. Vnde Euthym. Matthæi 4. D Ducitur (inquit) in deſertum Chriſtus, ab Spiritu, vt a diabolo oppugnetur; vt & tu poſt baptiſmum, nequaquam tui ipſius ductor ſis; ſed ducaris potius ab Spiritu, &c. Per baptiſmum homo efficitur Dei filius: filij autem Dei eſt, ab Spiritu Dei duci; vt Paulus teſtatur Rom. 8. *Quicunque* (inquit) *Spiritu Dei aguntur, ij filij Dei ſunt*. Debēt ergo oēs, qui baptiſmū E ſuſceperunt, Spiritu Dei agi, ac gubernari. Non dixit Paulus (ait Chryſoſt. eodem loco homil. 14.) quicunque Spiritu Dei viuunt, ſed quicunque Spiritu Dei ducuntur. Oſtendens quod ſic vult illum vitę noſtrę Dominum eſſe, vt gubernatorem nauigij, & aurigam currus equorū.

Hominē baptizatū oportet Spiritus ſancti ductū ſequi.

Euthym.

Ad Rom. 8.

D. Chryſoſt.

Nec corpus ſolum, ſed ipſam etiam animam, habentis huiuſmodi ſubijcit. Neq; enim illam vult dominari, ſuoque quodam inſtituto viuere; ſed & illius authoritatem Spiritus poteſtati ſuppoſuit. Vt ne. n. baptiſmi dono confiſi vitam ſubſequentem negligerent, ait; quamuis baptiſmum acceperis, niſi Spiritu poſtea ducaris, dignitatem datam perdidiſti, & adoptionis prærogatiuam. Propterea nō dixit, quicunq; Spiritum acceperunt: *Sed quicunque Spiritu ducuntur*: id eſt quicunq; oēm vitam ita viuunt, hi ſunt filij Dei. Hæc Chryſoſt. Ex quibus conſtat, non ſatis eſſe Spiritum in baptiſmo accipere; ſed neceſſe eſſe, poſt baptiſmum illius afflatum ſequi. Præterea, nonne Chriſtiani omnes Chriſti membra ſumus? membra Chriſti ſumus, Spiritu ergo Chriſti, & impleamur, & gubernemur; ſiquidē mēbra ab Spiritu ſuo implenē, & gubernantur. Proſpero Spũi, ſiue vēto nauarchus vela pandit, illoq; fertur; ſic ſecundiſſimo Spũs ſancti flatui, intellectum, voluntatemque veluti vela quædam, viri probi explicant, illoque feliciter nauigant.

Spiritus ſanctus auriga, & gubernator noſter ſit.

Mouentur aūt viri ſanctitate cōſpicui ab Spiritu ſancto, animi quodam impetu; quem indicant verba illa Marc. 1. *Expulit eum, id eſt Chriſtum, Spiritus ſanctus in deſertum*: Vt Chriſtum expulit, ſic viros virtute præſtantes, ad egregia facta impetu expellit. Act. 2. *Factus eſt repente de cęlo ſonus tanquam aduenientis Spiritus vehemētis*: Vehemens enim eſt Spiritus Dei, & ſi animi noſtri paſſis velis incubuerit, impetu vehementi totam nauim, id eſt, animum, corpuſq; in cęlum impellit. *Vbi erat impetus Spiritus, illuc* ſacra illa animalia Ezechielis 1. cap. *gradiebantur*, eundem in modum ſacra Sanctorū corda, illuc gradiuntur, quo impetus diuini Spiritus fert. Impiorū corda, impetus, carnis, mūdi, dæmoniſque rapit, proborum corda, impetus ſpiritus ducit. Igneo curru raptus eſt Elias 4. Reg. 2. igneo ſpiritu rapiuntur viri Eliæ ſimiles. Dæmonum impetu Matth. 8. porcorū grex in mare raptus eſt, ac ſuffocatus; eodem impetu, impiorum porcis ſimilium turba, in vitiorum pelagus rapitur, & in tartarum.

Spiritus ſancti impetus.

Act. 2.

Ezech. 1.

Viri ſancti impetu mouentur Spiritus ſancti.

4. Reg. 2.

Matth. 8.

Hac de re Magnum Gregor. dicentem audiamus hom. 5. in Ezechielem. In electis (inquit) & reprobis diuerſi ſunt impetus,

petus,

Diuerſi malorum,& bonorum ſunt impetus.
D.Gregor.

pertus;in electis videlicet impetus ſpũs in re ꝓbis impetus carnis. Impetus quippe carnis,ad odium,ad elationem,ad immunditiam,ad rapinã, ad exteriorẽ gloriam,ad crudelitatẽ,ad perfidiã,ad iram, ad iurgia, ad voluptates aĩum impellit. Impetus vero ſpiritus,ad charitatem, ad humilitatem, ad continentiam,ad largitatem miſericordiæ,ad interiorem profectum,ad pietatis opera,ad ęternorũ fidẽ, A ſpem,ad patientiam, ad cõſiderationem vitę immortalis, ad lacrymas mentẽ pertrahit. Vnde neceſſe eſt, vt magna ſẽper cura conſiderare debeamus in oẽ, quod agimus, qui nos impetus ducat: Vtrum noſtra cogitatio, per impetum carnis,an per impetũ ſpiritus,impellatur,&c. Vide quonã duxerit impetus Spiritus ſancti Chriſtum: nunquid in hominũ conuentus,& colloquia? nunquid ad conuiuia,& voluptates? Ad deſertum,ad diuinarum rerum contemplationem,ad ieiunia duxit: *Ductus eſt* (ait Euangeliſta) *ab ſpiritu in deſertum,&c.*

Conſiderandum qui impetus nos ducat.

Quadrageſimali præcipuè tẽpore,ducit nos ſpiritus ad ieiunia; ſpiritus vero nequam,ducit ad cibos. Sed fuge venenatum cibum. Nullum enim præſentius venenum, quã peccatum reperiri poteſt C quo cibi ieiunio vetiti reſperſi ſunt. Nõ audes cibos veneno infectos in os mittere; audes cibos, quos ipſe peccati peſte inquinas,in viſcera traijcere? *Poſt buccellã* (ait Ioannes 13.) *tunc introiuit in Iudam Satanas*; Eodem pacto poſt buccellas, eſcaſque in die ieiunij prohibitas, intrat in eos, q̃ ieiuniũ frangunt diabolus. Vnde D. Ambroſ. ſer. 35. Non bonus (inquit) cibus,poſt quem ingreditur inimicus; nõ bonus cibus,poſt quem deuoratur Antichriſtus: nõ bonus cibus, qui benedictione caret,maledictione cõpletur,&c. Nõne antequam accumbat Chriſtianus,mẽſæ benedicit? Sit benedicta menſa,ſit benedictus abſque peccato vllo ſumptus cibus; ò menſam illam maledictam,in qua ieiunium frangitur,obedientia deſeritur gulę obtemperatur. Vide q̃ graue mortis incurrerit Ionathas periculũ, 1. Reg. 14. Q̃m patris præceptum ignorans fregit,parum mellis comedit, & de mandato patris leuiter detraxit. Si ignorãter fractum præceptum, ſic a Saule rege punitur;non ſeruatũ de ieiunio Eccleſię mandatum quomodo eſt puniendũ? Si in Ionathã, quod mellis nonnihil comederit mortis ſententia fertur;in Chriſtianum, qui cibis lege ieiunij prohibitis veſcitur, quænam ſententia feretur?

Ieiunia ab Eccleſia inſtituta diligenter obſeruanda.
Ioan. 13.
Cibi ieiunio vetiti veneno ſunt infecti.
D. Ambroſ.
1. Reg. 14.
Ionathas in vitę diſcrimen venit, quod vetitũ cibum ſumpſerit.

Expende Saulis præceptũ de ieiunio latũ. 1. Reg. 14. Adiurauit Saul populum, dicens: *Maledictus vir, qui comederit panem, vſque ad veſperam, donec vlciſcar de inimicis meis.* Ecce præceptum, quod ſtultũ fuiſſe putat Theodoretus in quęſt. libro 1. Regum, quæſt. 31. Stultè (inquit) & inſipienter ſubiecit Saul anathemati eum, qui cibi, & pomi, ante veſperam eſſet particeps, &c. Et Ioſephus, Rex (inq̃t) Saul, ſiue nimio gaudio parum ſui compos,quod difficile ſit eximiam felicitatẽ moderato animo ferre: ſiue per inſcitiã, dignum quiddam reprehenſione admi- B ſit. Volens.n. meritas pœnas a Palæſtinis ad ſatietatem repetere: diris deuouit eum, quicumque intermiſſa cæde, ante noctẽ cibum caperet. Nolens ante tenebras inſequẽdi,& cædendi finem facere, &c. Colligitur hęc ſententia ex Septuaginta interp. Sic.n. interpretant: Et Saul ignorauit ignorantiã magnã in die illa, & maledicto obſtringit populũ,&c. Per inſcitiã ergo populũ ſubiecit maledicto.

Theodoret.
Præceptum Regis Saulis de ieiunio datum.
Ioſephus.

Expẽde deinde pręcepti obſeruationem. Sequitur loco indicato; Et non mãducauit vniuerſus populus panem. Omneque terræ vulgus venit in ſaltum, in quo erat mel ſuper faciem agri. Ingreſſus eſt itaq; populus ſaltum,& apparuit fluens mel: nulluſque applicuit manum ad os ſuum; timebat enim populus iuramentum,&c. Videsne populi obedientiã? non manducauit vniuerſus populus D panẽ: Cum tñ eſſet laſſus: defecerat.n. vt Scriptura eodem loco docet. Oblatum eſt mel dulciſſimum in itinere, nam venit populus in ſaltum,in quo erat mel ſuper faciem agri, & apparuit fluens mel. Ad frangendum præceptum, hinc laſſitudo, illinc cibi ſuauiſſimi aſpectus inuitabat: at nemo ex tanta multitudine fregit. *Nullus* (inquit) *applicuit manum ad os ſuum: timebat enim populus iuramentũ.* Diſce E horum exemplo, ieiunij ſeruare mandatum: etſi ſuauis te inuitet cibus, & ſi eſuries vrgeat: nec ſuauis te cibus ſuperet, nec eſuries vincat. Caue ne applices manũ ad os tuum: time ꝓpoſitũ ꝓceptum.

Populi obedientia in ſeruãdo præcepto de ieiunio.

Vis periculum etiã Ionathæ ipſis ſcripturæ verbis agnoſcere? *Porro Ionathas,*

1. Reg. 14.

(vt eodem capite narratur) *non audierat, cum adiuraret pater eius populum: extenditque ſummitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis, & conuertit manum ſuã ad os ſuũ, & illuminati ſunt oculi eius, &c.* Sic patris mandatũ inſcius Ionathas prę teriuit. Illuminatos autem oculos mellis eſu dixit, quoniam prę laſſitudine caligabant. Inſcius præceptũ tranſgreſſus eſt, ſed ſciens, & prudens idẽ pręceptum improbauit. Cum adiurationis regię certior eſſet factus, in hæc verba prorupit.

Ionathæ Saulis filij periculũ, q ieiuniũ non ſeruarit indictum.

Turbauit pater meus terram. Vidiſtis ipſi, quia illuminati sũt oculi mei: eo quod guſtauerim paululum de melle iſto. Quanto magis ſi comediſſet populus de præda inimicorum ſuorum, quam reperit? nonne maior plaga facta fuiſſet in Philiſthijm? &c. Perſequebatur populus tunc Philiſthæos; ideo Saul, ne in cibo capiendo morarentur, a cibo iuſſit cunctos abſtinere. Ieiunandum enim eſt ei, qui hoſtes, id eſt, vitia perſequi vult. Ieiunio enim fit leuior, ac velocior. Quia verò feſſus erat populus, eſcaque indigebat; idcirco Ionathas patris mandatum reprehendit, & mortis periculũ incurrit. Etenim Saul Deum de Philiſthæis inſequendis conſuluit, ſed Deus oraculum minime reddidit. Ob peccatum aliquod oraculum nõ eſſe redditum Rex exiſtimat: ſordibus peccato obſtrictum inquirit; ſors Ionatham Regis ipſius filium diuinitus oſtẽdit; adiudicatur a patre neci filius, ſed a populo eripitur.

Quadrageſimali maxime tẽpore hoſtes inſequimur, bellumque peccatis omnibus indicimus, ergo ieiunemus, vetitoſq; fugiamus cibos lege ieiunij; ſuperiorum vero mandata ne incuſemus. Ionathę meminerim⁹, quẽ cibi vetiti eſus, Regijq; mandati incuſatio, in tm̃ diſcrimen adduxit. Vnde Beda in Samuelem, lib. 2. cap. 9. Quia in huiuſmodi (inquit) rebus ſpiritualium patrum ſit iuſſis obſequendum, Ionathas forte deprehẽſus, & oraculum Domini conſulenti Sauli ſubductũ, manifeſtiſſimè declarat. Si. n. tanti apud Deum valuit, terreni Regis imperium, quanti putas valere magiſtri ſpiritalis? &c. Et Theodoretus quęſ. 32. Si ſtultè (inquit) Saul ſubiecit manducantem anathemati, cur Deus confirmauit anathematiſmum? Sciſcitanti enim, nũ eſſet bellandum? non reſpondit. Docet ne eiuſmodi quidem anathemata eſſe cõtemnenda, &c. Ambroſius vero ſermone 25. Si ignorans (ait) Ionathas indictum a patre ieiunium quia reſoluerit, morti addicitur; qui ſciens indictum a Chriſto reſoluit ieiunium quid meretur? &c.

Spiritalium patrum iuſſis obtemperandum.
Beda.
Theodoret.
D. Ambroſ.

Qui ieiunij leges ſoluunt, ſimiles ſunt Eſau, qui (vt Paulus ait ad Hebr. 12.) *Propter vnam eſcam vendidit primitiua ſua*, Ita enim illi propter vnam eſcã, & propter A vnam cęnam, vẽdunt primitiua ſua: hoc eſt gratiam, & cęleſtem hæreditatẽ. Tertullia. aduerſus Pſychicos c. 17. Gulę indulgentes cum eodem Eſau venatore, & primitiuorũ venditore confert, quod cibos venentur, & primatus ſuos, propter cibos venũdent. Vera (inquit) ſi velimus dicere, tu qui tantum gulæ indulges, & merito te priorem iactitas, ſemper agnoſco ſapere Eſau venatorem ferarum. Ita B paſſim indagandis turdis ſtudes. Si tibi lenticulam defruto infuſcatam obtulero, ſtatim totos primatus vendes, &c.

Qui ieiuniũ frãgit, Eſau ſimilis.
Tertullian.

O vir Chriſtiane oculos quęſo cõijce nõ in virum, ſed in fęminam hebręam: illam aio Iudith, quæ de ſuperbo Holopherne admirabilem triumphũ egit; de qua Iudith. 8. ſcriptũ eſt: *In ſuperioribus domus ſuæ fecit ſecretum cubiculum, in quo cum puellis ſuis clauſa morabatur: & habens ſuper* C *lumbos ſuos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ ſuæ, præter ſabbatha, & neomenias, & feſta domus Iſrael. Erat autem eleganti aſpectu nimis, cui vir ſuus reliquerat diuitias multas, & familiam copioſam, &c.* En fœmina veteris legis cultrix, pulcherrima, opulenta, copioſæ familiæ procuratrix, ieiunio vitam mancipat, non timet pulchritudini, non decipitur a diuitijs, non ſequitur vulgi mores, Cilicio ſe induit; clauſa cum puel- D lis ſuis moratur, omnib⁹ diebus vitę ſuæ, exceptis feſtis, ieiunium ſeruat Iudæa fęmina, omnibus diebus vitæ ſuæ ieiunat; Chriſtianus vir quadrãgeſimę quadraginta diebus, non ieiunabit. O virum non virum, quẽ vincit fęmina. O virum imbellem, animi robore carentem. Hæc eſt cauſa cur ieiunium difficile videtur, animi, non corporis imbecillitas. Qui corpore imbecilli ſunt, ſi animi valent robo- E re, ieiunium fortiter tolerant. Qui corpore ſunt valido, ſi animo ſunt imbecilli, ieiunium veluti hoſtem metuunt, ac fugiunt. Non hoſtis eſt, ſed amicus, multa enim inſtar amici amãtiſſimi in animũ, corpuſque commoda importat.

Iudith 8.
Iudith ieiunium.

Primò

Ieiunij commoda ac prærogatiuæ.

D. Ambr.

Primò ieiunium, amici inſtar optimi, hominẽ defendit, quamobrem a D. Ambroſio, ieiunia Chriſtianorum caſtra appellantur, ſerm. 25. Caſtra (inquit) nobis ſunt noſtra ieiunia, quæ nos a diabolica oppugnatione defendunt. Eodem loco, ieiunium murum vocat inexpugnabilẽ: Murus (ait) quidam eſt Chriſtiano ieiunium, inexpugnabilis diabolo, intranſgreſſibilis inimico. Quis enim vnquam Chriſtianorum ieiunauit, & captus eſt? quis ſobrius manſit, & victus eſt? temulẽtum aggreditur diabolus, luxurioſum oppugnat inimicus, &c.

Ieiuniũ hominem aduerſus hoſtes defendit, ac roborat.

Tertull.

Secundò. Ieiunium hominẽ aduerſus hoſtes roborat. Non enim carnis pinguedine, ſed ſpiritus robore, & carnis inedia hoſtes tartarei ſuperantur. Vnde Tertullianus aduerſus Phyſicos c. 17. Saginẽtur (inquit) pugiles, & pyctæ olympici; illis ambitio corporis competit, quibus & vires neceſſariæ. Sed noſtra alia robora, aliæque vires, ſicut & alia certamina, quibus, *non eſt luctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus mundi poteſtates, aduerſus ſpiritalia malitia*. Aduerſus hæc non carne, & ſanguine, ſed fide, & ſpiritu robuſto oportet obſiſtere, &c. D. Ambroſ. ſer. 25. Diabolus terretur pallore ieiunij, debilitatur inedia, infirmitate proſternitur. Proſternitur (inquam) infirmitate, quia Chriſtiana infirmitas fortitudo eſt: vnde ait Apoſtolus 2. Corinth. 12. *Cum infirmor, tunc fortior ſum*. Sed requirit aliquis: Quem ad modum fortis infirmitas? Tunc eſt fortis infirmitas, quando caro tabeſcit ieiunijs, anima puritate pingueſcit. Quantum enim corpori ciborũ ſuccus ſubtrahitur, tm̃ animæ iuſtitiæ virtus augetur. Tunc igitur homo imbecillis quidem eſt ad ſæcularia, ſed fortis eſt ad diuina opera. Hactenus Ambr.

Ad Eph. 6.

D. Ambroſ.

Chriſtiana infirmitas fortitudo eſt.

Caſtitatis prælia duriora.

Auguſt.

Ieiuniũ aduerſus carnẽ nos armat.

Tertiò. Ieiunium aduerſus carnẽ inimicum potentiſſimum nos armat, & caſtitatẽ tuetur. Caſtitatis prælia duriſſima eſſe affirmat Auguſt. ſermon. 250. de tempore: Inter omnia (inquit) Chriſtianorum certamina, ſola duriora ſunt prælia caſtitatis. Vbi quotidiana pugna, & rara victoria. Grauem caſtitas ſortita eſt inimicũ, qui quotidie vincitur, & timetur, &c. Ad hæc duriora certamina, aduerſus hunc grauem inimicum, ieiuniũ nobis amicum nos armat. Carnem enim belligerantẽ, iuuante Deo, ſub caſtitatis iugum, ieiunium mittit. Auguſt. ſer. 230. de tempore: Ieiunium (ait) carnem ſpiritui ſubijcit, concupiſcentiæ nebulas diſpergit, libidinum ardores extinguit, caſtitatis verum lumen accendit, &c. Hieronymus epiſt. 8. c. 6. Aduerſus iuuenes (inquit) ætatis ardore hoſtis abutitur; & inflammat rotam natiuitatis noſtræ. Et implet illud Oſeæ 7. *Omnes adulterantes, quaſi clibanus corda eorum*, quæ Dei miſericordia, & ieiuniorum frigore reſtinguũtur, &c. ibidem: Quemadmodum in fornace Daniel 3. Speciem habens quaſi filij hominis immenſos mitigauit ardores: ſic in animo virginali, rore cœleſti, & ieiuniorum frigore calor extinguitur, & in humano corpore, Angelorum impetratur conuerſatio, &c.

D. Auguſt.

D. Hieron.

Ieiunium caſtitatẽ tuetur.

Oſeas 7.

Dan. 3.

D. Auguſt.

Fame ferociens domatur equus: fame ferociens quoq; domatur caro. Auguſt. in tractatu de vtilitate ieiunij, tomo 9. Diſſuaſori (inquit) malo reſponde per hanc ſimilitudinem, & dic: Si iumento inſideres, ſi equo vetereris, qui geſtiendo te poſſet præcipitare; nonne vt ſecurus iter ageres, cibaria ferocienti ſubtraheres, & fame domares, quem freno non poſſes? Caro mea iumentum meũ eſt. Iter ago in Ieruſalem, plerumq; me rapit, & de via conatur excludere. Via autem mea Chriſtus eſt. Ita exultantem nonne cohibeo ieiunio? &c. Hinc illud Hieronymi epiſ. 27. c. 10. Paula laſciuientẽ adoleſcentularum carnem, crebris, & duplicatis frangebat ieiunijs; malens ei ſtomachum dolere, quàm mentem, &c. S. Nilus oratione prima aduerſus vitia: Noli (inquit) corpus pinguefacere. Nam ſi vires recuperabit, in te conſurget, teque tandiu bello vexabit, quoad animam captiuam reddat, luxuriæq; dominationi ſubijciat. Equus bene frenatus, corpus inedia domitum. Vt enim equus freno cedit, & equitis paret imperio; ſic corpus fame vigiliaque ſubactum rationis obtemperat voluntati, &c.

Ieiunium ferocientem equum, id eſt corpus domat.

D. Hieron.

D. Nilus.

Quartò. Ieiuniũ à gulæ, & vẽtris ſeruitute, ac tyrãnide nos liberat; de qua Ambroſius in libr. de Elia, & ieiunio cap. 8. Malè (inquit) dominæ ſeruitur gulæ, quæ ſemper expetit, nunquam expletur. Quid enim inſatiabilius ventre? hodie ſuſcipit, & cras exigit, &c. Verum onager, vt eſt in lib. Iob cap. 39. *Clamorem exactoris non audit*, id eſt (ſenſu morali) vir

Ieiunium a ſeruitute vẽtris nos liberat.

D. Ambr.

Iob 39.

ieiunans

ieiunans ventris cibum exigentis vocem non curat. Abſtinentes viri (ait eo loco Gregorius) qui onagri vocabulo figurantur, dum violenta gulæ deſideria reprimunt, quaſi clamantis exactoris verba contemnunt, &c.

D. Greger.

Ita ventri quidam ſeruiunt, vt Deus eorum dici poſſit, iuxta illud Pauli, ad Philipp. 3. *Quorum* (inquit) *Deus venter eſt.* Ad quæ verba alludens Tertullianus aduerſus pſychicos cap. 17. *Deus* (inquit) *tibi venter eſt*, & pulmo templum, & aqualiculus altare, & ſacerdos coquus, &c. Qui ventri indulgent, hunc veluti Deum colũt; gallinas, perdiceſque illi, immolãt; pecunias, milleque ciborum genera, illi offerunt; hunc vnum venerantur, ac curant. At vir ieiunij amans, nõ ſolùm pro Deo ventrem non colit, verùm nec clamorẽ eius audit. Non illi venter vt Deus, ſed ille ventri vt ſeruo dominatur. Iuxta illud D. Chryſoſtomi Ser. 13. in epiſt. indicatam: Ventrem (inquit) accepiſti vt nutrias, non vt diſtendas; vt illi domineris, non vt dominum habeas; vt tibi inſeruiat ad cæteras partes alendas, non vt tu illi inſeruias, &c.

Ad Phil. 3. *Venter nonnullorum Deus.* *Tertullian.* *Seruiat venter, non dominetur.* *D. Chryſoſt.*

Ieiunium idolum hoc frangit; hoc mare terminis circunſcribit, ne mentem irrumpat, ac obruat. Chryſoſtomus eodem loco: Non tot malorum cauſa eſt mare fines ſupergreſſum; quot venter corpori, animæque noſtræ. Mare omnem terram, in quam ſe effuderit, obruit: vẽter uerò, uniuerſum corpus. Pone illi terminum, quod naturæ ſatis eſt; quemadmodũ mari Deus poſuit littus. Ita Chryſoſtomus.

Vt mari ſic vẽtri terminus ponendus.

Gregorius verò Magnus loco indicato, cum Nabuzardan ventrem gulæ mancipatum confert. Vt. n. ille Ieruſalem muros, ſic hic virtutes euertit. Princeps coquorum (ait Gregorius) deſtruxit muros Ieruſalem (vt legitur in verſione Septuaginta Interpretum Ieremiæ 52.) Quid per muros Ieruſalẽ ſcriptura exprimit, niſi virtutes animæ? aut quis coquorum princeps; niſi venter accipitur, cui diligẽtiſſima a coquentibus cura ſeruitur? Muros igitur Ieruſalem princeps coquorũ deſtruit, quia virtutes animæ, dum non reſtringitur, venter perdit, &c. Reſtringere ergo oportet ventrem ieiunij, abſtinentiæq, cingulo, ne virtutes perdat.

Venter eſt Nabuzardã coquorũ princeps. *D. Greger.* *Ierem. 52.*

Eundem in modum S. Nilus in libro aſcetico, gulę vitium, coquorum principem vocat, qui Ieruſalem muros diruit. Deinde addit, abſtinentiã muros diruere vitiorum. Sicut luxus (inquit) virtutes opprimit, ita frugalitas malitię munitiones deijcit. Quemadmodum. n. muros Ieruſalem princeps coquorum deſtruxit; ſic Iſraelitarum *panis hordeaceus, tabernaculum Madianitarum ſubuertit*: Iud. 7. &c. Panis hordeaceus, rectè abſtinentiam, & A frugalitatẽ adumbrat. Videbatur panis huiuſmodi tabernaculum Madianitarũ æquare ſolo, Iudicum 7. æquat autẽ ſolo abſtinentia, & ieiunium, tabernacula dęmonum, hoc eſt, vitia, in quibus veluti tabernaculis habitant dæmones.

S. Nilus. *Iudic. 7.*

Lege Magnum Baſilium in illud Moſeos: Attende tibi, homilia 3. qua docet ipſam hominis effigiem hominẽ admo- B nere, ne ventris inſeruiat voluptatibus. Reliquum (inquit) genus omne quadrupedantium prono vultu terram ſpectat, oculis in ventrem depreſſis. Vni homini prærogatum eſt, vt expaſſo ſit ſurrectoq́ue verſus cęlũ vultu. Idq; eo factum, ne ventris, neu ventris illecebris ad vitium prolicientib. indulgeret: ſed tota animi alacritate ſurſũ verſus promoueret greſſum, &c. Chryſoſtomus etiam hom. 34. C in Actis Apoſtolorũ canis venatici exẽplo ventri imperare ſuadet. An non videtur (inquit) tibi eſſe magnæ philoſophię, quãdo canis, qui mordet præ fame, poſtquam in venatione arripit, & venatur, a præſenti eſca abſtinet, & menſam videns propoſitam, etiã fame vrgente expectat Dominum? Erubeſcite a vobis ipſis; docete ventres veſtros, vt ſint philoſophi. Qui poteſt indere naturæ brutæ D tantam philoſophiam, multo magis poteſt ſibi ipſi, &c.

D. Baſilius. *D. Chryſoſt.*

Quintò. Ieiunium, & abſtinentia, ſanitatem corporis tuetur; edacitas, & ingluuies, morbos parit. Quamobrẽ Eccleſia Sabbatho ante primam Dominicã quadrageſimę, ſic Deum pręcatur: Concede vt hoc ſolenne ieiunium, quod animis, corporibuſque curandis, ſalubriter inſtitutũ eſt, deuoto ſeruitio celebremus, &c. E Et Chryſoſtom. tomo 5. in oratione de ingluuie, & ebrietate: Nihil (ait) adeo voluptatẽ, & ſanitatẽ facit, vt ſi quis cum eſurit, & ſitit, tum demum ea, quę proponuntur attingat, ſatietatemque ſola neceſſitate metiatur, neque maius viribus onus corpori imponat. Moderate edentium

tium

tium corpora robuſta ſunt, ſenſuſque expedite munus ſuum explent; illorum verò, qui gulæ, & luxuriæ ſtudent, flaccida, & quauis cera molliora, & morborũ examinibus obſeſſa, &c. D. Baſilius homilia prima de ieiunio: Nauim (inquit) oneris magnitudine grauatam, exiguus fluctus mergit, q̃ modicis ſarcinis tẽperata eſt, facile ſuffert vndarum impetum. Eundẽ in modum, & hominum corpora, aſſidua expletione degrauata, facile a morbis demerguntur; quæ vero facili, leuiq; vtuntur alimonia, non modo malum, qđ à morbo imminente expectabatur, veluti tempeſtatis aſſultum effugiunt, verũ etiam præſentem iam ægritudinem, veluti turbinem quendam exorientem diſcutiunt, &c. Item eodem loco: Naturæ (inquit) vis, quæ diſpenſat alimoniam animantium corporibus, temperatum, ac parcum victum facile concoquit, & in corporis, quod alitur ſubſtantiam vertit. At eadem vbi ſumptuoſos, varioſque cibos complexa eſt, nec deinde ad conficiendam eduliorum portionem pares vires habet, diuerſa gignit morborum genera, &c.

Ieiuniũ ſanitatẽ tuetur.

D. Baſilius.

A

B

Eadem homilia, ieiunium ſanitatis matrem appellat; & hæc addit. Ipſi carni ieiunium conducibilius eſt. Siquidem habitudo corporis extremè bona ſẽſim mutatur, & in diuerſum recidit. Nimirũ ſuccumbente natura, nec valente corpulentiæ pondus ſuſtinere, &c. Chryſoſtomus homilia prima de pœnitentia: Si meis ſermonibus derogas fidem, de his filios Medicorum percunctare, ipſique eadem tibi manifeſtius explicabũt, qui abſtinẽtiam matrem ſanitatis appellant. Pedum verò dolores, grauedinem capitis, vomitum, apoſtema, & hydropiſim, & phlegmata, milleque morborum aliorum torrentes, a delicatis cibis, crapulaque prouenire dicunt, quaſi a peſſimo quodam fonte, paruuos riuulos, bonã corporis habitudinem, & aĩæ ſanum intellectum, nũ tam delentes, quã depopulantes, &c. Baſilius homilia 23. de non adhærendo rebus ſæcularibus. Multis (inquit) attulit mortem ſatietas, & cauſam dedit, vt nullo cibo amplius vti potuerint, &c.

D. Chryſoſt.

C

D

D. Baſilius.

E

Sextò. Edacitas vitiorum morbos nutrit, ieiunium nutrit virtutes. Ad Epheſios quinto Apoſtol. *Nolite* (inquit) *inebriari vino, in quo eſt luxuria*. Vinũ luxuriæ grauiſſimum morbum parit; parit, & ingluuies. Auguſtinus in quæſtionibus noui, & veteris teſtamenti, quæſtione 120. Si eſca, & crapula homo fuerit grauatus, alterum ſe ſentit, quam eſt. Tunc excitatur libido, accendit ira, inflãmatur ſuperbia, generatur luxuria, &c. D. Nilus in libro aſcetico. Sedẽt (inquit) ſuper ollas carnium homines voluptarij, & libidinoſi, humido, & perpetuo calore ſuas incendẽtes cupiditates. Porrò libidinis mater eſt gula. Hæc. n. libidinem gignit, & multa alia vitia, quæ ab eius radice tamquam ſtolones pullulant, & paulatim in arbores magnas euadunt, malitiæq; fructus edunt vberrimos, &c. D. Baſilius homilia prima de ieiunio: Fumus abigit apes, dona verò ſpiritalia fugat luxus, &c. Et homilia de paradiſo. Corpus abundè ſaginatum, & anima illi immerſa, & ad peccandum procliuis facta, compendiũ quoddam eſt, ad laſciuiam, & procacitatem, ac ſimul omnia ea, quæ vetita ſunt, &c. Chryſtomus homilia prima de pœnitentia: Crapulam, & ebrietatem timere oportuit, non ieiunium timeri debet. Illa ſiquidem noſtras manus poſt terga ligans, vitiorumque tyrannidi, veluti cuidam prauæ dominæ captiuos nos reddit. Ieiunium vero ſeruos exiſtentes nos, atque ligatos inueniens, vincula remittit, & tyrannide liberat, &c. D. Hierony. ſiue D. Paulinus in epiſt. ad Celantiam. Paulus dum caſtigat corpus ſuum, & in ſeruitutem redigit, non ob ſolam facit caſtitatem: non enim huic tantummodo, ſed omnibus omnino virtutibus abſtinentia opitulatur, &c.

Edacitas morbos parit vitiorũ.

D. Auguſt.

Nilus.

D. Baſilius

D. Chryſoſt.

D. Paulinus

Tunc obſidione cinctis opitulamur, cum hoſtes cibo priuamus; eundẽ in modum tunc virtutibus, quæ a carne veluti obſidione cinctæ sũt, ſuppetias ferimus, cũ carni eſcas per ieiuniũ ſubtrahimus. Vide cui nam ſuppetias ferre velis, carni ne, an animæ; cui auxilium tuleris, illa vincet. D. Baſilius in homilia prima de ieiunio. An ignoras (inquit) ꝙ perinde, atque in acie, qui alteri parti fert ſuppetias, facit vt altera vincatur. Ita qui carni ſe adiungit, expugnat ſpiritum; & qui ſtat a ſpiritu carnem in ſeruitutem redigit. Proinde ſi cupis mentem reddere validam, fac carnem domes ieiunio. Hoc enim eſt, quod Apoſtolus ait: *Quod quantum externus homo corrumpitur, tantũ internus reno-*

venenatur. Hoc ipſum hom. 3. in illud Moſeos: Attende tibi ipſi, ſimilitudiue illuſtrat, hoc pacto: Quemadmodum in ſtaterarum momentis contingit; vnam ſi degrauaris lancem, illi oppoſitam tãto reddes leuiorẽ: conſimilẽ in modum aſſolet in corpore, & aĩa contingere. Vnius exuberans copia, neceſſe eſt vt alterũ imminuat, & illi addat inopiã. Corpore.n.cupedijs, ac lautitijs meliuſcule habito, & carnulenta obeſitate degrauato, neceſſe eſt mentem ad cognatas ſibi actiones, tãto reddi minus ſtrenuam, atque eneruẽ prorſus. E diuerſo anima ſi commode habet, perque continentem bonarũ rerum meditationem, ad magnitudinem ſurrigitur iuſtam, ac ſe decentem; conſequi videtur, per hoc intabeſcere, & eliquari eius corporis habitudinem, &c.

D. Ambroſ.

Dulcis voluptas videtur (ait Ambroſ. in lib. de Elia, & ieiunio, c. 11.) amarum ieiunium; hoc amaro, illud dulce tollatur. Solent enim amara plus prodeſſe corporib. Sicut enim cum in intimis puerorum viſceribus, vermes ex cibi indigeſtione naſcuntur, extingui non queunt, niſi cum amarior potus infunditur, aut medicamentorum vis inoleſcit aſperior quorum odore moriantur: ita profundũ animæ virtus ingreſſa ieiunij, culpam latentem interficit, &c.

D. Chryſoſt.

Denique virtutum nutritium egregiũ eſſe ieiunium, docet idem Ambroſ. libr. de Elia, & ieiunio, ca. 8. his verbis: Ieiunium cõtinentiæ magiſterium eſt, pudicitię diſciplina, humilitas mẽtis, caſtigatio carnis, forma ſobrietatis, norma virtutis, purificatio animę, miſerationis expẽſa, lenitatis inſtitutio, charitatis illecebra ſenilis gratia, cuſtodia iuuentutis, &c. & Chryſoſtomus homil. 1. in Geneſim: Vellem vos purificata mente, valeque delicijs, & voracitati dicto, matrem omnium bonorum, & pudicitiæ, aliarumq; virtutum omnium magiſtrã, ieiunium, inquam, explicitis mentis veſtrę ſinibus ſuſcipere, &c.

Ieiunium cibus eſt virtutis, & animi.

D. Leo.

Septimò, ieiunium corpori quidẽ, & vitijs cibum detrahit, aĩæ vero, & virtuti eſcam præbet. D. Leo ſer. 2. de ieiunio decimi menſis: Semper (inquit) virtuti cibus ieiunium fuit. De abſtinentia prodeunt caſtæ cogitationes, rationabiles voluntates, ſalubriora conſilia; & per voluntarias afflictiones, caro concupiſcentijs moritur, virtutibus ſpiritus innouatur, &c. Chryſoſtomus hom. 2. in Geneſim: Ieiunium (inquit) animę noſtræ alimentum eſt; & ſicut corporalis iſte cib. impinguat corpus; ita & ieiunium, animã habitiorem efficit, & valẽtiorẽ, &c.

D. Chryſoſt.

Ieiuniũ ad diuinam doctrinam capiendã animam reddit limpidiorẽ.

D. Baſilius.

Octauo, ieiunium ad diuinam doctrinam capiendam, animã limpidiorẽ reddit. D. Baſilius homil. 1. de ieiunio: Ne Daniel quidem ille ſapiens viſiones videre meruiſſet, niſi ieiunio reddidiſſet aĩam limpidiorem. Siquidem è copioſiore paſtu, ceu fumoſi quidã vapores exhalantur, qui lucem Spiritus ſancti in hominis mentem irradiantem, quaſi denſa nubes interueniens, intercipiunt, &c. ideo merito Auguſt. hominem crapula obrutum, cũ ſpeculo ſordido confert. Quẽadmodum enim ſordidum ſpeculũ, res oppoſitas minime repræſentat: ita hominis crapula obruti intellectus, res diuinas minime percipit. Limpido ſpeculo; limpido item intellectu opus eſt.

D. Auguſt.

D. Nilus.

Auguſt. in quæſtionibus veteris, & noui teſtamenti, quęſt. 120. Sicut in ſpeculo ſordido, non ſe talem aſpicit hõ, qualis eſt; ita ſi eſca, & crapula fuerit grauatus, alterum ſe ſentit, quã eſt. Tunc excitatur libido, accenditur ira, inflãmatur ſuperbia. Quod ſi temperatum fuerit corpus interpoſito ieiunio; cognitione ſui recepta, anima intelligit, qua deuotione obſequi debeat redemptori, &c. Præterea D. Nilus Chryſoſt. diſcipulus, in oratione prima aduerſus vitia: In victu (ait) parco, fit animus prudens; in lauto mens in profundum demergitur. Ieiuni mens, vt ſtella ſereno cælo fulget, ſaturi vero tenebris oppreſſa, latet obſcura. Nebula ſolis radios regit; & ciborum multitudo, mentis ſplẽdori caliginem offundit. Speculum inquinatum accedentis faciem non exprimit, & animus crapula contaminatus Dei notitiã non admittit, &c.

D. Ambroſ.

D. Ambr. de Elia, & ieiunio c. 8. Ieiunium ſobrietas mentis eſt; hoc vigent ſẽſus, &c. Hinc illud Eccleſiæ; Deus qui corporali ieiunio vitia cõprimis, mẽtem eleuas, &c. Chryſoſtomus homilia 1. in Geneſim; Ieiunium leues animæ pennas producit, vt in ſublime feratur, & ſũma contemplari queat, voluptatibuſque, & omnibus, quæ in hoc mundo habẽt ſuauia, ipſa fit ſuperior. Et quemadmodũ leuiores naues maria velocius tranſeunt;

ita ieiunium quidem leuiorem reddens mentem, efficit vt facilius vitæ pelagus tranſmittat, & in cęlum, ac ea, quę in cęlis ſunt, reſpiciat. Et nihil faciat præſentia, ſed vt vmbras diffugere ſentiat, &c.

D. Chryſoſ.

Nono. Ieiunium orationi, & contemplationi maxime eſt amicum: crapula verò eidem orationi maxime eſt infeſta. D. Baſilius homilia prima de ieiunio, Ieiunium preces noſtras ſubuehit in cęlum, dum illis alarum vice fit, vt ſurſum ferantur, &c. Diuus Nilus loco indicato. Ingluuie (inquit) oppreſſa, cōtemplationis vſus acquiritur. Venter eſuriēs orationi vigiliam ſubminiſtrat; plenus autē ſomnum adducit. Sobrii oratio volat, vt aquila: ebrioſi autem crapula grauis, repit humi. In cœno non licet aromata reperire, neque in guloſo contemplationis ſuauitatem, &c. S. Iſaacus præsbyter Antiochenus, in libro de mundi contemptu, capit. 19. Ieiunium (inquit) eſt mater orationis, & fons ſapientiæ. Sicut comitatur ſanus oculus deſiderium lucis, ita ſequitur ieiunium, quod cum diſcretione fit, deſiderium orationis. Cum quis cęperit ieiunare, ex hoc deſiderium alloqui Deum, & peruenire ad eum incipit in mente ſua, &c.

Ieiuniū orationi, & contemplationi amicum.
D. Baſilius.
S. Nilus.
S. Iſaac.

Decimo. Ieiunium aduerſus dęmones eſt armatura. Prius Chriſtus ieiunauit, q̄ cum dæmone confligeret; ieiunandum nobis indicat, vt de hoſte victoriam reportemus. D. Baſilius homilia prima de ieiunio: Chriſtus (inquit) non prius in carne diaboli inſultus excepit, quam eā ieiunio communiſſet. Simul & nos erudiens, vt noſmet aduerſus tentatoris conflictus exemplo palæſtritarum vngamur & exerceamus, &c. Multos quoque Martyres eo die, quo cum truculentis tyrannis erant certaturi, ieiunium ſeruaſſe ſcribit D. Iſaacus loco citato. Dicitur (inquit) de multis martyribus; quòd nihil guſtabant in die, in qua coronam præſtolabātur martyrij. Sed ſicut ad nuptias præparati expectabant occurrere gladio in ieiunio, cum hymnis, pſalmis, & cāticis, &c. Itē eodem loco idē Iſaacus. Poſt baptiſmum (inquit) eduxit Spiritus Chriſtū in deſertū, & ieiunauit quadraginta diebus. Similiter autem, & omnes, qui exeūt poſt eum, & ſequuntur eum, ſuper hoc fundamentum ponunt initium pugnę ſuæ. Armatura eſt enim operata per Deū. Quis negliget illam, & non culpabitur? Et ſi is qui edidit legē ieiunat, quis eſt ex obſeruantibus legem, quem non oporteat ieiunare? Diabolus quando videt armaturam hanc apud aliquem terretur, &c. D. Nilus, in fine lib. citati: Ieiunia (ait) ſint arma tua, preces propugnacula, lacrymæ balneum, &c.

D. Baſilius.
Ieiuniū aduerſus dæmones armatura.
D. Iſaac.
Multi martyres in die martyrij ieiunabant.
D. Iſaac.

A Danielem ieiunio armatum leones viciſſe docent Ambroſius, & Baſilius; ſic & nos eodē ieiunio, veluti fortiſſimo thorace induti tartareos leones ſuperabimus. Baſilius homilia prima de ieiunio: Daniel (inquit) demiſſus in lacum, etiam leones ieiunare docuit. Neque enim leones dentes in illum impingere valuerūt; perinde quaſi ex lapide, aut ferro concretus eſſet. Adeo quemadmodum tinctura ferrum indureſcit, ita ieiunium pij viri B corpus durauerat, &c. Et Ambroſius de Elia, & ieiunio cap. 7. Daniel leones quoque docuit ieiunare miſſus in lacum; & in adamantis rigorem abſtinentiæ ſoliditate membra duratus, non potuit vulnerari, &c.

D. Nilus.
D. Baſilius.
D. Ambr.

Vndecimo. Ieiunium hominis mēbra componit, illique modeſtiam prę́ſtat. D. Baſilius homilia citata: Ieiunantis (inquit) color venerabilis eſt, non inue- C recundo rubore floridus, ſed ſobrio pallore decoratus. Oculi placidi, compoſitus inceſſus, vultus cordatus, nec intemperanti riſu diſtortus, concinnus ſermo, purum, cor, &c.

Ieiuniū hominis membra componit.
D. Baſilius.

Duodecimo. Ieiunium ex laqueo peccati in quadrageſima nos liberat. Sicut enim aues, & piſces, ſic homines, qui ieiunium frangunt, cibo illaqueantur, ac pereunt. Ambroſius in lib. de Elia, & ieiu- D nio cap. 8. Per eſcam laqueus non cauetur. In eſca hamus latet; & cibus inducit in retia. Cibus viſco etiam aues alligat, cibus volantes deponit ad mortem. Quæ non propter ventrem pericula? Muta animalia crimen neſciunt, & in hoc ſolo tanquam pro crimine puniuntur, &c.

Laqueo peccati nos liberat.
D. Ambroſ.

Decimotertio, Ieiunium Deum placat ad illud dum a Deo punimur veluti ad ſacram anchoram confugiendum eſt. Cō- E ſidera quale ieiunium Niniuitæ indixerint, vt imminens a Deo ſupplicium effugerent, Ion. 3. *Homines, & iumenta, et boues, & pecora non guſtant quidquam, nec paſcātur, & aquam non bibāt, &c.* O mirū ieiunium: Quid peccaui commiſere pecora, quid iumenta,

Ieiunium Deum placat.

menta, & boues? Nihil commiſere pecca ti, ſed eos, qui peccata commiſere docent ieiunare. Ambroſius in Ionam: Mira (inquit) res; ieiunant pro ciuitatis peccato, quæ peccati cõditio non conſtringit. Vnde & nos temporum anguſtias ſuſtinentes, omnes pariter ieiunare debemus, & miſericordiam Dei cunctorum abſtinentia deplorare. Nam quale ſit, hoc pro ſua ſalute Chriſtianum non facere, quod pecora pro hominum ſalute fecerunt? niſi quod ſtolidior pecore eſt, q indicto pro ſe a Sacerdote ieiunio, non ieiunat. Non ne enim pecus eſt, qui non intelligit, qd illi immineat? Et pecus quidem videns declinat foueam, cauet præcipitia; tu aũt non vis ieiunando declinare periculum, quod cernis? &c.

D. Ambroſ. *Stolidior pecore eſt, qui non ſeruat ieiunium.* *Ad ieiuniũ cum a Deo punimur cõfugiendum.*

Item de Niniuitis loquens; Iſta (inqt) in commonitionem noſtri facta eſſe nemo eſt, qui neſciat. Vt quotieſcunque tribulationibus perurgemur, ad hæc præſidia concurramus. Vtputa aduerſarius imminet, inimicus in promptu eſt, ieiunemus, vt vincamus. Solent quidem homines, quotieſcunque neceſſitatem aliquã arduã patiuntur, ad proximas gentes auxilij cauſa deſtinare legatos. Nos (quod eſt melius) legationem ad Deum, per ieiunia deſtinemus: ab ipſo imploremus auxilia, ad ipſum nos corde, & orationib. conferamus. Auxilium Niniuitæ non aliunde rogando petiuerunt; ſed de ſuis ieiunando viſceribus exegerunt. Hactenus Ambroſius. Chryſoſtomus hom. 58. in Matthæũ: Qui (inquit) ieiunat, lenior eſt, & vigilanter orat. Et cupiditatis incendia extinguens, ac animam ſuam humilians, facile Deum placat. Idcirco & Apoſtoli fere ſemper ieiunabant, &c.

Ieiunij legatio. *D. Chryſoſ.* *Apoſtoli fere ſemper ieiunabant.*

Decimoquarto. Ieiunium ipſius cibi condimentum eſt. D. Baſilius homilia ſæpe citata. Quemadmodum (inquit) ſitis efficit, vt iucundus ſit potus, & ſicut fames præcedens epulas facit ſuaues; ita et eduliorum ſumptionem ieiunium cõdit. atque edulcat. Dum enim perpetuum delitiarum vſum interrumpit, efficit, vt cũ ad ſumptionem intermiſſam reditur, ea tibi ſit tanquam noua iucundior, & cæt. Ambroſius lib. indicato cap. 9. Etiam (inquit) ipſis ieiunium conuiuijs dat gratiã. Dulciores poſt famem epulæ ſunt, quæ aſſiduitate faſtidio ſunt, & diuturna continuatione vileſcunt. Condimentum cibi ieiunium eſt. Quanto auidior appetẽtia, tanto eſca iucundior, &c. D. Chryſoſtomus homilia 21. in Ioannem. Vt bonæ valetudinis, ita & voluptatis, mater eſt menſa tenuis. Et crapula, vt morborum, ita faſtidij fons eſt, & radix. Vbi enim ſatietas, ibi auiditas eſſe nullo pacto poteſt. Vbi nulla auiditas, quo pacto ibi voluptas erit? Propterea non tantum prudentia, & valetudine proſpera præſtare diuitibus pauperes videmus, ſed & lætitia, &c.

D. Baſilius. *D. Ambroſ.* *Ieiunium cibi condimẽtum eſt.* *D. Chryſoſ.*

A

Eiſdem locis tam D. Baſilius, quam D. Ambroſius docent rerũ diuturnam continuationem parere faſtidium, viciſſitudinem vero eſſe iucundam. Vſu (ait Ambroſius) pretioſa degenerant. Quorum autem difficilis poſſeſſio, eorum grata perfunctio. Ipſe Sol poſt noctẽ gratior, ipſa lux poſt tenebras ſplẽdidior, & poſt vigilias ſopor dulcior, ipſa ſalus poſt ægritudinis tentamenta iucundior. Ab ipſo mundi conditore didicimus, ſæpe diuerſitatib. cumulari gratiã. Patrocinatur ergo & conuiuio fames, vt gratior fiat menſa ieiunij, &c. Diuus Baſilius: Nihil (ait) tam eſt appetendum, quin abeat in faſtidium, ſi perpetuo fruare. At quæ rarò contingunt, ijs auidè fruimur. Sic & q condidit nos Deus ſapienter, & illud procurauit, vt quæ nobis ad vſum vitæ largitus eſt, gratiã apud nos obtineant ipſa viciſſitudine. An non vides, Solem eſſe lætiorem poſt noctem, ac vigiliam eſſe iucundiorem poſt ſomnum, & ſanitatem eſſe deſiderabiliorem diuerſa expertis? Itidem, & gratior eſt poſt ieiunium, & cætera.

Vſu pretioſa degenerant. *D. Ambroſ.* *D. Baſilius.* *Rerum diuturna continuatio faſtidium parit.* B *Viciſſitudo iucunda.* C

Decimoquinto. Ieiunium optimũ eſt, & leue in cœlum viaticũ. Terreſtres viatores tunc ſibi videntur optimum paraſſe viaticum, cum aut peras edulijs plenas ferunt, aut marſupia pecunijs referta, quibus cibos comparent. Cæleſtes verò viatores, tunc exiſtimant eximium ſe habere leueque itineris ſubſidium, cum & inanes per paupertatem peras, inaniaque marſupia, & cibis inane per ieiuniũ corpus portant. D. Ambroſius loco citato, cap. 8. Ieiunium (inquit) bonum eſt itineris viaticum, &c. Et D. Baſilius homilia prædicta: Ieiunium bonus eſt comes viatoris, &c.

D *Ieiuniũ optimum viaticum.* *D. Ambroſ.* E *D. Baſilius.*

Comes eſt diuitibus bonus: Comes quoq; bonus pauperibus. Nemo conuiẽ

bonum

Ieiunii bonus comes.

bonum in quadrageſima abſq; legitima cauſa a ſe dimittat, ne ſi dimiſerit, vel æterno ieiunio, vt diues ille helluo, apud Lucam 16. puniatur; vel aduerſis in hac vita caſibus agitetur. Audi Magnum Baſilium homilia 2. de ieiunio. Diues (inquit) es? Ne ieiunium affeceris contumelia. Afficies autem, ſi graueris illud ad menſę tuæ conſortium admittere. Neue nullo tuæ domus honore dignatum dimittas, cùm illa interim præ diuitijs, ac voluptate ſuauiter agat. Ne quādo te reū peragat apud eum, qui de ieiunio legem tulit; ſitq; vt ex condemnatione, ad longe maiorem inediam adigaris, ſiue ex aduerſa valetudine corporis, ſiue ex alio quopiam triſti caſu. Contra qui pauper eſt, ne ſimulatione, aut ſubſannatione vtatur erga ieiunium. Cum illud iā olim habeat, & domus, & vitæ ſocium, &c.

D. Baſilius.

Quadrageſima ieiuniū.

Eliç Comes fuit ieiunium quadraginta illis diebus quibus in monte Dei Horeb iter habuit. Hic nobis quoque fideliſſimus erit ſocius, quadrageſimæ diebus quadraginta, quib. iter in cęlū facimus. Gulam verò veluti crudelem latronem, hoc in itinere caueamus. Si enim fideliſſimum comitem ieiunium illa fugarit, in nos inuadet, omnibuſque cæleſtib. donis ſpoliatos, æternam in mortem adducet. *Mors in olla* clamarunt olim prophetarum filij, 4. Reg. 4. Idem concionatores quadrageſimali clamant tempore, *Mors in olla eſt*; mors in vetitis cibis, mors inquam ſempiterna. Caue ne mortē ſimul cum cibo deglutias, & pereas. In ieiunio vita eſt, ieiunium ſerua. Præceptum de ieiunio tibi traditum, etſi a carne, ab amicis, cognatiſque inuiteris, diligenter cuſtodi.

In ieiunio vita, mors in olla.

4. Reg. 4.

Vide quid vir ille Dei, inuitanti non cuilibet amico, ſed Regi Ieſoboamo, reſpōderit. 3. Regum 13. *Locutus eſt Rex ad virum Dei: Veni mecum domum, vt prādeas, & dabo tibi munera. Reſponditque vir Dei ad Regem: ſi dederis mihi mediam partem domus tuæ non veniam tecum, neque comedam panem, neque bibam aquam in loco iſto. Sic enim mādatū eſt mihi in ſermone Domini, &c.* O virum eximium, quem nec Regis inuitatio, neque munerum pollicitatio a pręcepto ieiunij auellere potuit. At quē Rex vincere non potuit, falſi prophetę dolus vicit. *Ego* (ait pſeudopropheta. 3. Regum 13.) *propheta ſum ſimilis tui, & Angelus locutus eſt mihi, in ſermone Domini, dicens; reduc eum tecum in domum tuam, vt comedat panem, & bibat aquā, &c.* Nimium credulus fallaci huic voci propheta verus paruit, & perijt. A leone enim, antequam domum perueniret, occiſus eſt. Si propheta, quod deceptus ab eo, quē vatem putabat, loco vetito ſumpſerit cibum, ſic punitur; qua pęna dignus eſt, qui ſciens, ac prudens, quadrageſimæ tempore prohibito cibū capit? Caue ne falſi inſtar prophetę amicus, caro, vel ſtomachus te decipiant. Caue ne te illis credulum prębeas. Eſto alieno cautus exemplo, & reſponde: *Non comedam panem. Sic enim mandatum eſt mihi in ſermone Domini.*

3. Reg. 13.

Exemplum ieiunij ſeruandi.

3. Reg. 13.

Supplicium non obſeruātis ieiuniū.

Ieiunio autem duos comites addūt patres orationem, & eleemoſynam. Aequū enim eſt, eum qui a cibis abſtinet, tum orationi vacare, tum eleemoſynas indigentibus largiri. Tempuſque illud, quod menſæ erat impendendum orationi, pecuniam verò, quæ in cibos erat erogāda eleemoſynæ impendere. D. Leo ſerm. 2. de ieiunio decimi menſis. Ieiunium (inquit) noſtrum miſericordijs pauperum ſuppleamus. Impendamus virtuti, quod ſubtrahimus voluptati; fiat refectio pauperis, abſtinentia ieiunantis, &c. Et Sermone 4. Curandis læſionibus, quas ſępe incidunt, qui cum viſibili hoſte confligunt, trium maxime remediorū eſt adhibenda medicina. In orationis inſtantia, in caſtigatione ieiunij, in eleemoſynæ largitate, &c. Sermone item 5. Efficaciſſima (ait) eſt pro peccatis deprecatio, in eleemoſynis, atque ieiuniis. Et velociter diuinas conſcendit aures, talibus oratio eleuata ſuffragijs, &c. D. Chryſolog. Sermon. 8. Ieiunantes (inquit) prandium noſtrum, reponamus in manu pauperis. Vt ſeruet nobis manus pauperis, quod venter nobis fuerat perditurus. Theſaurus cęli eſt manus pauperis, quod ſuſcipit, ne in terra pereat, reponit in cælum, &c. Item: Ieiunium eſurit, quod pietatis cibo non paſcitur. Ieiunium ſitit, quod potu miſericordiæ non rigatur; alget ieiunium, quod eleemoſynæ vellus non tegit, &c.

Addendi comites ieiunio.

D. Leo.

Ieiunij comites oratio, & eleemoſyna.

D. Chryſol.

Theſaurus eſt manus pauperis.

Ambroſius, Sermon. 33. Illud fratres ad perfectionem ieiunii tacendum non eſt. Vt qui abſtinemus, & minimè prandemus hoc tempore prandia noſtra pauperibus prærogemus. Hæc enim eſt vera iuſtitia, ſi te eſuriēte, de cibo tuo alius ſatietur,

D. Ambroſ.

Eleemoſyna

Digitized by Google

tietur. Vtrunque tibi proficiens, & tua fames, & ſaturitas medicorum. Cęterum qui ſic abſtinet, vt nihil pauperculis de ſuis epulis largiatur, videtur quęſtum ſibi, ſuum feciſſe ieiunium, & negotiationem parcendo, &c. Magnus Gregor. homil. 16. in Euangelia. Illud ieiuniũ Deus approbat, quod ad eius oculos manus eleemoſynarum leuat: quod cum proximi dilectione agitur, quod ex pietate condi- A tur. Hoc ergo qnod tibi ſubtrahis alteri largire. Vt vnde tua caro affligitur, inde egentis proximi caro reparetur. Hinc enim per prophetam Zachariam 7. Dominus dicit: *Cum ieiunaretis, & plangeretis, nũquid ieiunium ieiunaſtis mihi? & cum comediſtis, & bibiſtis, nunquid non vobis comediſtis, & vobiſmetipſis bibiſtis?* Sibi enim comedit, & bibit, qui alimẽta corporis, quę ſunt cõmunia dona Conditoris, ſine indigentibus percipit. Et ſibi quiſque ieiunat, ſi ea, quę ſibi ad tẽpus ſubtrahit, non pauperibus tribuit, ſed ventri poſtmodũ offerenda cuſtodit, &c. Intellige hęc per exaggerationem dicta: Sibi enim & Deo etiam ieiunat, qui eleemoſynam nõ largitur. Similiter Auguſtinus, ſermon. 64. Tũc (inquit) grata ſunt Deo noſtra ieiunia, ſi illi, qui neceſſitate ieiunant reficiãtur a nobis, &c. Eſt quidem gratum ſine eleemoſyna ieiunium, ſed gratius ſi eleemoſyna adiungatur, & oratio, &c.

D. Gregor. *Zachar. 7.* *D. Auguſt.*

De oratione verò D. Chryſoſt. homil. 30. in Geneſim: Ieiunio (inquit) preces ſemper coniunctas eſſe oportet. Tunc potiſſimum preces cum attentione fiũt, cum expeditior eſt mens noſtra, neque grauata, neque malo delitiarum onere preſſa fuerit, &c. Idem Chryſoſt. homil. 58. in Matthęum: Qui orans ieiunat, binas poſſidet alas, quib. ventos ipſos volãdo prætervehitur, &c. D. Bernardus, ſer. 4. de Quadrageſima: Vide, quemadmodũ ſibi ieiunium, & oratio ſocientur. Oratio virtutem impetrat ieiunandi: & ieiunium gratiam promeretur orandi. Ieiunium orationem roborat; oratio ſanctificat ieiunium, & Domino repræſentat. Quid enim ieiunium nobis proderit, ſi relinquatur in terra, quod abſit: ſubleuetur ergo ieiunium penna quadam orationis, &c.

D. Chryſoſ. *Oratio ſocia ieiunij.* *D. Bernar.*

Duplicis quoque ieiunij patres meminerunt. Alterum corporis eſt, alterũ animæ. Altero a cibis ieiunamus; altero a peccatis. Hoc verò Auguſtinus, Magnũ generale, perfectumque ieiunium vocat tractatu 17. in Ioannem. Ieiuniũ (inquit) Magnũ, & generale eſt, abſtinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus ſęculi. Quod eſt perfectum ieiunium. Vt abnegantes impietatem, & ſeculares cupiditates, temperanter, & iuſtè, et piè viuamus in hoc ſęculo, &c. Quamobrem vitam iuſtorum quadrageſimam perpetuam eſſe, docet eodem loco. Perpetuò enĩ, hoc ab iniquitatibus ieiunium iuſti ſeruãt; poſt quod paſcha ſequitur æternum. Auguſtinus: In hoc ſęculo quaſi quadrageſimam abſtinentiæ celebramus, cum bene viuimus, cum ab iniquitatib. & illicitis voluptatibus abſtinemus. Sed quia hæc abſtinentia ſine mercede non erit, expectamus beatam illam ſpem, & reuelationẽ B gloriæ magni Dei, &c. Hoc eſt, expectamus poſt hanc quadrageſimam, æternũ quoddam, lætiſſimũque in cœlo paſcha. Item, D. Bernardus in ſerm. de vigilia D. Andreę: Eſt (inquit) vniuerſum præſentis pęnitentiæ tempus, Vigilia quædam ſolennitatis magni, & æterni Sabbathi, quod præſtolamur. Nec cauſaberis vigiliam longiorem, ſi æternitatem feſtiuitatis attendas, &c. Pręterea, quadrageſima C eſt iuſtis vitæ tempus. Quoniam quemadmodum quadrageſimali tempore a carnibus abſtinemus, ita iuſti tota vita a carnis operibus abſtinent.

Duplex ieiunium. *Ieiuniũ magnum, et generale.* *Vita iuſtorum eſt quadrageſima perpetua, q̃ ſequitur paſcha perpetuum.* *D. Auguſt.* *D. Bernar.* *Vita iuſtorum eſt vigilia æterni feſti.*

Huius magni ieiunij, ieiuniũ quadrageſimę nos commonefacit, vt Auguſtin. docet eodem loco: Illa (inquit) eſt in quadrageſimæ diebus grandis vtilitas, quòd dum etiam a licitis abſtinemus, magis ac magis admonemur illicita vitare. Qui D enim abſtinemus nos a carnibus, quibus alijs dieb. vti licet, qui nos abſtinemus a vino, quo moderatè vti licet; qui ergo iſta vitamus, quæ aliquãdo licent, in primis peccata fugiamus, quæ omnino nunquam licent. Itaque ſi volumus bene ieiunare a cibis, ante omnia ieiunemus, & a vitijs, &c. Idẽ docet Diuus Baſilius homilia prima de ieiunio: Verum (ait) ieiunium eſt, ab omnibus vitijs eſſe alienũ, E &c. Et D. Maxim. ſerm. 3. de ieiunio quadrageſimę: Sic (inquit) caſtigemus mẽbra ieiunijs, vt animas virtutibus ſaginemus. Ieiunet in nobis omnis iniquitas; abſtineamus ab epulis; magis abſtineamus a vitijs, &c. Diuus Bernardus, Serm.

D. Auguſt. *D. Baſilius* *D. Maxim.* *D. Bernar.*

Digitized by Google

ſermone 3. de Quadrageſima: Si gula ſola peccauit, ſola quoque ieiunet, & ſufficit. Si verò peccauerunt cętera membra, cur non ieiunēt & ipſa? Ieiunet oculus a curioſis aſpectibus, & omni petulātia ieiunet auris a fabulis, & rumorib. ieiunet lingua a detractione, & murmuratione, ab inutilib. vanis, ac ſcurrilib. verbis; ieiunet manꝰ ab ocioſis ſignis, & ab operibus oībus, quæ non ſunt imperata. Sed multò magis aīa ipſa ieiunet a vitijs, & propria voluntate ſua. &c. Caſſianus lib. 5. cap. 21. Non ſolum nobis ieiunium viſibilium ciborū, ad perfectionē cordis, & corporis puritatē ſufficere poſſe credamus; niſi fuerit huic animę quoque ieiuniū copulatum. Habet nanq; illa ſuos noxios cibos, quib. impinguata ēt ſine eſcarum abundantia, ad luxuriæ prærupta deuoluitur. Detractio cibus eius eſt, & quidem perſuauis. Ita etiam cibus eius eſt, & quidē perſuauis. Ita ēt cibus eius eſt, licet minime leuis, ad horā tñ infelici eam eſu paſcens, ac pariter lethali ſapore proſternens. Inuidia cibus eſt mētis, virulentus eā ſuccis corrūpēs. Vana gloria cibus eius eſt; oīs concupiſcentia & peruagatio cordis inſtabilis, paſtus quidam eſt animæ, noxijs eſcis eam nutriens. Ab his ſacratiſſimo ieiunio continentes, vtilem habemus obſeruantiam ieiunij corporalis. Oportet exteriore homine ieiunante, interiorem quoque a cibis noxijs temperare. Sic Caſſianus.

Caſſianus.

Hęc ieiunij amici noſtri ſunt commoda. Cū igitur ad ieiunium, ad deſertum, ad orationē, ſpiritus ſuo afflatu nos ducit, ſequamur ducentem. Etſi enim ad laborem vocet, laborem angelica claudit menſa. *Ecce angeli miniſtrabant ei*, ait Euangeliſta. Hic laborum finis, hic procelloſæ nauigationis portꝰ. Feliciter nauigat quē huius venti, ideſt, Spūs ſancti è cęlo perflantis flatus impellit. In hac nauigatione ſpirat quidem ſecundus ſancti ſpiritus è cęlo flatus: *Ductus eſt* (ait Euangeliſta) *a Spiritu in deſertum.* Ecce ventū proſperum. At flat quoque ſpiritus è tartaro aduerſus. Sequitur apud Euangeliſtā: *vt tentaretur a diabolo.* En tibi aduerſum ventum, ex Orco effuſum, qui toto impetu velificationē vt mutet contendit, q naufragium minatur, qui turbulentiſſimas tempeſtates excitat; nauim modo in cęlū vſq; fluctibus attollit, modo pro

Ieiunij laborem angelica mēſa terminat.

Duplex ventus, alter è cælo, alter è tartaro ſint.

A fundo pelago demergere conatur. Iuxta illud pſalmi 106. *Stetit ſpiritus procellæ, & exaltati ſunt fluctus eius; aſcendunt vſque ad cælos, & deſcendunt vſque ad abyſſos, &c.* Nonne Chriſtū Opt. Max. in pinnaculum tēpli hic ſpiritus duxit? nonne in montē aſſūpſit excelſum valde? Quid hoc indicat? Nimirum ſuo flatu tartareum hunc ventum, naues, ideſt, mortales, per ſuperbiā & inanem gloriā, in cœlum vſque attollere. B Vis nauim cernere curuato ponti gurgite, in cęlum ſublatā? Cerne Antiochum, qui vt leges 2. Mach. c. 9. *Supra humanum modum ſuperbia repletus, videbatur ſibi etiam fluctibus maris imperare, montium altitudines in ſtatera appendere & ſydera cęli contingere.* Cerne etiam Nabuchodonoſorem, qui vt eſt apud Iſaiam 14. *Dicebat in corde ſuo; in cęlum conſcendam ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum: aſcendam ſuper altitudinem nubium, &c.* C Attollit hic ſpiritus naues in cælum: deprimit quoque vſque ad abyſſū. Poſteaquam Chriſtum Opt. Max. in pinnaculum templi ſuſtulit; *Mitte* (inquit) *te deorſum.* Videlicet oēs diabolus deorſū mittere, omnes profundo tartari pelago demergere conatur. Contingitque ſuperbis illud Marònis libro 3.

Pſal. 106. Tartareus ventus naues modo in ſydera, modo in abyſſum pellit.

2. Mach. 9.

Iſai. 14.

Tollimur in cœlum curuato gurgite, & ijdem,
Subducta ad manes imos, deſcendimus vnda.

D Sed de Satanæ tentationibus dicamus copioſius.

CAP. VIII.

E *Mora. De tentationibus.*

POſt baptiſmum, poſt glorioſam illā vocē: *Tu es filius meus dilectus, in quo mihi complacui*, poſt apertos cęlos, poſt Spūs ſancti deſcenſum, voluit Chriſtus tentari; tentatione ſua indicans, vt ſupra diximus ex D. Hilario, in ſanctificatis nobis maximè diaboli tentamenta graſſari. Nā vt idem Hilarius ait: Victoria ei eſt magis exoptata de ſanctis. Et Euthymius Matth. 4. Vbi (inquit) diuitias videt, ibi aciem ex aduerſo inſtruit, &c. Idcirco Chryſoſt. cum piratis ſatanam confert, qui eas naues in ſuam poteſtatē redigere nituntur, quas opibus eſſe onuſtas credunt,

Diabolus ſāctos tentat.

D. Hilarius
Euthym.

D. Chryſ.

Diabolus animas virtutibus opulentas, deprędari nititur.

dunt hom. 31. in Geneſim. Quemadmodum (inquit Chryſoſt.) piratę, quādo vident nauem multis mercibus oneratam, & plurimas adducentem diuitias, tum potiſſimum varijs moliuntur inſidijs, vt poſſint mercibus omnibus nauigantes illos ſpoliare. Ita ſanè diabolus, cum videt ſpirituales diuitias coaceruatas, alacritatem feruidam, mentem vigilem, & quotidie diuitias augeri: cruciatur, & dētib. frēdet, & quaſi pirata circuit, & innumeras excogitat artes, vt ſi qua vel paruum inueniat aditū, quidquid nobis eſt ſpiritalium diuitiarum, deprędetur, &c.

D. Leo.

D. Leo ſer. 1. de quadrageſima: Intelligamus (inquit) quantò ſtudioſiores ꝑ noſtra ſalute fuerimus, tanto nos vehementius ab aduerſarijs impetēdos, &c.

D. Iſidor.

D. Iſidorus lib. 3. de ſummo bono ca. 5. Quia diabolus in ſanctis intrinſecus nō regnat: contra eos extrinſecus pugnat: Et qui intrinſecus amiſit dominium, exterius commouet bellum, &c.

D. Gregor.

Magnus quoque Greg. Iob 40. in illa verba *Abſorbebit fluuium, & non mirabitur.* Antiquus (inquit) hoſtis, hoc ꝑ magno non habet, quod ſub iure ſuæ tyrannidis terrena quærentes tenet. Propheta quippe Abac. c. 1. teſtante cognouimus,

Eſca dæmonis electa,

quia *eſca eius electa.* Neque enim mirū deputat, ſi eos abſorbeat, quos ſuperbia erigit, auaritia tabefecit, voluptas dilatat, malitia anguſtat, ira inflammat, diſcordia ſeparat, inuidia exulcerat, luxuria inquinans necat. *Abſorbebit* ergo *fluuium, & non mirabitur.* Quia pro magno non ęſtimat, cum eos deuorat, qui per ipſa ſuæ vitæ ſtudia deorſum currunt: ſed illos magnopere rapere nititur, quos deſpectis terrenis ſtudijs, iungi iam cęleſtibus contemplatur, &c.

Illos diabolus rapere nititur, quos iungi cœleſtibus videt.

Et Iob 3. ad illa verba: *Qui parati ſunt ſuſcitare Leuiathā*: ait illos ad prælium prouocare Leuiathan, ideſt, diabolū, qui terrena calcant, cœleſtia concupiſcunt. Oēs (ait) qui ea, quæ mundi ſunt, mente calcant, & quæ Dei ſunt, plena intentione deſiderant, leuiathan cōtra ſe ſuſcitant: Quia eius malitiam inſtigatione ſuæ cōuerſationis inflammant. Dolet contra ſe captū reniti, & mox zelo accēditur, mox ad certamē mouetur, mox ad tētationes innumeras cōtra rebellantē mētem ſe excitat. Quaſi dormiebat, dum ſopitus in prauo corde quieſceret. Sed excitatur in prouocatio-

A ne certaminis cum ius amiſerit peruerſæ dominationis, &c.

Gaudent.

Gaudentius, tract. 6. Diabolus (ait) tunc maxime accenditur, cum extinguitur, &c.

Conſonat D. Hieronym. ad Euſtochium ſcribens de cuſtodia virginitatis: Onuſta (inquit) incedis auro, latro tibi vitandus eſt. Itē: Non quærit diabolus homines infideles: de Eccleſia Chriſti rapere feſtinat, eſcæ eius ſecundum Abac.
B electæ ſunt. Iob ſubuertere cupit, & deuorato Iuda, ad cribrandos Apoſtolos, expetit poteſtatem, &c.

Iob 40.

Diabolus Chriſtianos oppugnat.

Iob 40. *Habet fiduciam, quod influat Iordanis in os eius.* Iordanis nomine morali ſenſu, baptiſmi aq̃s abluti Chriſtiani intelligūtur. Habet ergo fiduciam diabolus, quod influant in os eius, non Euphrates ſolū, Tigris, Gāges, Nilus, hoc eſt, Ethnici, his fluuijs ſignificati: verum etiā baptizati Chriſtia-
C ni, Iordanis flumine adūbrati.

D. Greg.

Magnus Gregorius hunc in locum Iob 40. Non habuit (inquit) pro magno diabolus, ꝙ infideles tulit. Sed toto nunc annisu, in illorum mortem ſe erigit, quos cōtra ſe regeneratos tabeſcit. Iordanē ſitit, & toties in os illius Iordanis fluit, quoties Chriſtianus quiſque, ad iniquitatem defluit, &c.

Aduerte quid Gregorius dicat, uide-
D licet Chriſtianos contra diabolum eſſe regeneratos. i. baptizatos. Tūc. n. homo dæmoni bellum indicit, cùm baptiſmum ſuſcipit, tunc arma induit, tunc in campum certaturus cum hoſte prodit.

Chriſtiani contra diabolum in baptiſmo regenerantur.

Origenes.

Vnde Origenes hom. 9. in lib. Iudicum. Veniſti (inquit) ad aquā baptiſmi, iſtud eſt certaminis, & pugnæ ſpiritualis initium, hinc tibi aduerſus zabulum, naſcitur pugnæ principium, &c.

E Hoc eſt dæmonis officium, cū homine certare. Hominis uero officiū eſt, dæmonem ſuperare. At rogabis quid opus eſt hoc certamine? nonne ſatius eſſet ꝑpetua in pace uiuere, nullis prælijs perturbari, nullis tentationib. agitari? Audi Paulum, 2. ad Timotheum 2. *Qui certat in agone non coronatur, niſi legitime certauerit.* Certamine ergo opᵘ eſt, ut coronemur.

Iacob 1.

Tob. 3.

Tentationibus, & certamine eſt opus, vt coronā aſſequamur.

Vnde D. Iacob. c. 1. *Beatus* (ait) *vir q̃ ſuffert tentationem. Quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.* Et Tobiæ 3. *Hoc pro certo habet omnis, qui colit te, quia vita eius ſi in probatione fuerit, coronabitur.* Nulla ſunt, ait Diuus Leo Sermone. 1. de quadrageſima,

ſine

ſine tentationum experimẽtis, opera virtutis. Nulla ſine perturbationibus fides, & nullum ſine hoſte certamẽ; nulla ſine congreſſione victoria, &c. Et D. Cyprianus in lib. de Mortalitate: Niſi præceſſerit pugna, non põt eſſe victoria. Cũ fuerit in pugnæ congreſſione victoria tunc dabitur vincentibus & corona. Gubernator in tempeſtate dignoſcitur, in acie miles probatur, delicata iactatio eſt, cũ periculum non eſt. Conflictatio in aduerſis, probatio eſt veritatis. Arbor quæ alta radice fundata eſt, ventis incumbentibus non mouetur; & nauis quæ forti cõpage ſolida eſt, pulſat fluctib. nec perforatur, & quãdo area fruges terit, ventos grana fortia, & robuſta contẽnunt, inanes paleę flatu portãte rapiũtur, &c.

D. Cypr. *Tentationes probant hominem.*

D. Ambroſ. D. Ambroſius, Luc. 4. ad illa verba; *Cõſummata omni tentatione*, &c. Corona (inquit) propoſita eſt; ſubeunda certamina ſunt. Nemo poteſt niſi vicerit coronari: non poteſt vincere, niſi ante certauerit. Ipſius quoque coronæ maior eſt fructus vbi maior eſt labor. Arcta eſt enim via quæ ducit ad vitam, lata verò quæ ducit ad mortem. Et ideo tentationẽ nunquã timere debemus: eſt eñ cauſa victorię, materia triũphorum, &c. Itẽ: Qui vult coronam dare, ſcilicet Deus, tentationes ſuggerit: etſi quando tentaris cognoſce, qa paratur corona. Tolle martyrũ certamina, tuliſti coronas: tolle cruciatus, tuliſti beatitudines, &c. Et li. de Elia, & ieiunio, cap. 21. Athletæ (inquit) ſumus, legitime certãdũ eſt. Multa certamina ſũt, & qui hodie victus eſt, cras ſe reparet. Ante ad brauium contenditur, poſtea ad coronã. Progreſſus in ſcamna, ideſt, caueã, neceſſe eſt, vt excipias puluerem, ſubeas ęſtiui ſolis flagrantiã: grauis ęſtus, ſed dulcis victoria, moleſta caligo pulueris, ſed ſpecioſa tolerantia. Ibi colligitur puluis, vbi palma proponitur. Nemo iterum nitidus coronatur: puluerulentum decet victoria, &c. Et Pſal. 118. oct. 17. verſu 1. Sinit nos Dominus ſæpe tentari, volens iuſta præmia dare, luctãti vtique, non dormienti. Non decet redimitos florib. corona, ſed puluerulẽtos, nec molles delicijs, ſed labore exercitatos ornat victoria, &c. Auguſt. pſal. 59. Non põt quiſque coronari, niſi vicerit: neq; poteſt vincere, niſi certauerit, neque poteſt certare, niſi inimicum, & tentationes habuerit, & cæt.

Nemo vincit, niſi certet, nemo coronatur, niſi vincat.

Tentatio eſt materia triũphorũ.

Puluerulentum decet victoria.

D. Auguſt.

Præterea neceſſariæ tentationes ſunt, vt probemur, an digni Deo ſimus, iuxta illud ſapientiæ 3. *Deus tentauit illos, & inuenit dignos ſe: tanquã aurum in fornace probauit illos.* Nec ſunt illi Deo, Deique conſpectu digni, qui non ſunt probati, nec ſunt probati, qui non ſunt tentati. Vt probatur in pręlio miles, in tempeſtate gubernator, ſic in tẽtatione Chriſtianus. Nauclerum (ait Baſil. hom. 8.) tempeſtas, & athletam ſtadium, & ducem pugna, magnanimũ calamitas: Chriſtianũ vero tentatio ꝓbat, & examinat, &c. Lege librũ, quẽ Seneca philoſophus ſcripſit, cui titulꝰ eſt: Quare bonis viris mala accidãt, cum ſit prouidẽtia? Inter alia: Gubernatorem (inquit) in tẽpeſtate, in acie militem intelligas. Vnde poſſum ſcire, quantum aduerſus paupertatẽ tibi animi ſit, ſi diuitijs diffluis? Vnde poſſũ ſcire, quãtum aduerſus ignominiam, & infamiã, odiumq; populare conſtãtiæ habeas, ſi inter plauſus ſeneſcis? Vnde ſcio, quàm æquo aio laturus ſis orbitatem, ſi quoſcũque ſuſtuliſti vides? &c. Nemo (ait D. Gregor. Iob 33. ad illa verba:) *Tabeſcet caro illius.* Nemo, inquam, vires ſuas in pace cognoſcit. Si enim bella deſunt, virtutum experimenta non prodeunt. Improuidus miles eſt, qui fortem ſe in pace gloriatur, &c. Ambroſius pſal. 37. Dominus ideò dat tentatori poteſtatem, vt hominũ probetur affectus. Ideò perſecutio fit, vt fides luceat, virtus excellat, mẽs interna omnibus manifeſtetur, &c.

Sap. 3.

Neceſſaria ſunt tentationes, vt probemur.

D. Baſilius.

Seneca.

D. Greg.

Nemo vires ſuas in pace cognoſcit.

D. Ambroſ.

Adamas pretioſus lapis tunc probatur, cum malleo cędit, ſed non cedit: vir pretioſus tunc exploratur, cũ tẽtationibus oppugnatur, ſed non expugnatur. Origen. homilia 3. in Ieremiam: Aiunt (inquit) eos, qui mercimonia lapidum exercent, cum voluerint probare adamantem, ignorantes vtrũ ſit adamas, an non, quandiu malleum, & incudem nõ inuenerint. Tunc autem perſuaderi eſſe veriſſimum adamantem, ſi indomitus lapis, ſi inter incudem, & malleum perſeuerat, ſi percutiente deſuper malleo, & incude ſuppoſita, durior lapidum natura compingit. Talis vir eſt. Ante tentationes, ab his, qui probare lapides neſciunt, ignoratur. Certiſſime autem nouit adamantinorum lapidum naturã ſolus Deus. Ego ipſe adhuc neſcio verſi

Origen.

veniente malleo, & percutiente me, confringar, & conterar, conuictus quia non ſum adamas; an certè verus adamas oſtendar, ſi ingruentibus perſecutionibus, periculis, tentationibus, tàm contritus fuero ad ictum mallei, quam probatus, &c.

Iuſti probantur vt adamantes, & vt vaſa figuli.
Eccleſ. 27.
D. Auguſt.

Eccleſ. 27. Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis. Eſt iuſtus vir adamas, eſt & vas figuli. Adamantem probat malleus, vas figuli ꝓbat fornax; ſi crepat, abijcitur, ſi ignẽ ſuperat, recipitur. Aug. Pſ. 120. Sic (inquit) ſunt homines iuſti, quomodo vaſa figuli. Neceſſe eſt vt vaſa fornacẽ intrẽt. &c. Neceſſe eſt vt vaſa fornacem intrẽt. i. vt iuſti tentationibus veluti igne probẽtur. Hinc illud Angeli Raphaelis Tobiæ 12. *Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, vt tentatio probaret te.* Si nunquam tentaris, (ait idem Aug. Pſ. 143.) nunquam probaris. Non ne melius eſt, tentari, & probari; quam non tẽtatum reprobari? &c.

Tob. 12.
D. Auguſt.
Gaudent.

Probat autem Deus (ait Gaudẽt. Brixianus Epiſcopus, qui tẽpore D. Ambr. floruit, in præfatione tractatuum) probat inq̃, Deus non ſibi qui ante nouit vniuerſa, q̃ fiant, ſed Angelis, & hominibus. Vt eos, quos probat, ex factis ꝓbos nouerint; qui conſcientias intueri non pñt. Angelis quidem iuſtos ꝓbari vult, vt conſummatam ſanctorum iuſtitiã lætantes agnoſcant; hoĩb. vt ad perſeuerãtiam dilectionis Dei, eorũ prouocentur exemplo. Diabolo ẽt probatam vult ingerere ſanctorum iuſtitiam, vt è bonorũ operum meritis, debitè ad amicitiã Dei & ad regnum cæli vnde ipſe cecidit eſſe perfectos ingemiſcat; nec tamen audeat quidquã de diuino iudicio cauſari, &c.

Probat Deus non ſibi, ſed nobis & angelis.

Tertiò. Tẽtari iuſtos permittit Deus, vt exempli ſuauiſſimo odore Eccleſiam reſpergant, Tob. 2. *Hanc tentationem ideo permiſit Dominus euenire illi, vt poſteris daretur exemplum patientiæ eius, ſicut & ſancti Iob. &c.* Vt. n. exhalant odorem odoriferæ aquæ, cum commouentur, & thura, cum incenduntur; ſic ſancti viri, cũ tentantr. Conijce oculos in Iob tẽtatum, ſterquilinium illud, in quo ſedebat, odoris ſenties maiori ſuauitate reſperſum, quã regum palatia. Tobiam luminib. ſubito orbatum aĩo contemplare; pretioſum vnguẽtum ſenties redolere. Martyres, reliquoſque iuſtos viros, tentationibus agitatos conſidera, agitatam odoriferam aquã, odoratu percipere tibi videberis. Hinc illud Magni Gregorij in præfat. Moral. cap. 2 ſicut vnguenta (inquit) niſi commota redolere latius neſciunt; & ſicut aromata fragrantiam ſuam, non niſi cum incenduntur, expandunt: ita ſancti viri, oẽ q̃ virtutib. redolent, in tribulationib. innoteſcunt. Vnde & rectè in Euangelio dicitur Mat. 17. *Si habueritis fidem tanquam granum ſinapis, dicetis huic monti, tranſi hinc, & tranſibit.* Granum quippe ſinapis niſi cõteratur, nequaquam vis virtutis eius agnoſcitur. Nam non contritum lene eſt: ſi vero conteratur, inardeſcit & quod in ſe acerrimum latebat, oſtendit. Sic vnuſquiſque vir ſanctus, cùm non pulſatur, deſpicabilis, ac lenis aſpicitur. Si qua vero illũ tritura perſecutionis opprimat; mox omne, quod calidum ſapit, oſtendit; atque in feruorem virtutis vertitur quidquid in illo ante deſpicabile, infirmumque videbatur. Quodque in ſe per tranquillitatis tẽpora libens operuerat, exagitatus tribulationibus, coactus innoteſcit. Hæc Gregorius.

Tob. 2.
Tentationes ꝑmittit Deus cã exempli.
Viri ſancti ſuaui odore eccleſiam in perſecutione reſpargunt.
Matth. 17.
D. Gregor.

Quarto. Tentari nos permittit Deus, vt etiam inter aduerſa ipſi gratias agere diſcamus. Tentauit cæcitate Tobiã; cæcitate percuſſus gratias agere non deſtitit Tob. 2. *Cùm ab infantia ſua ſemper Deum timuerit, & mandata eius cuſtodierit, non eſt contriſtatus contra Deum, quod plaga cæcitatis euenerit ei: ſed immobilis in Dei timore permanſit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ ſuæ, &c.* Similiter & Iob Deo benedicit tẽtatus: *Dominus* (inq̃t) *dedit, Dominus abſtulit. ſi nomen Domini benedictum, &c.* Ideò cum tuba ductili Auguſtinus illũ confert, reſonante laudem Dei Pſal. 97. Ductiles (inquit Augu.) tubæ tundendo producuntur. Si tundendo, ergo vapulãdo eritis tubæ ductiles, ad laudem Dei productæ. tuba ductilis erat Iob, quando tunſione illa tãtæ tribulationis factus tuba ductilis ſonuit *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit ita factum eſt, ſit nomen Domini benedictum.* Quomodo ſonuit quam ſuauem ſonum dedit iſta ductilis tuba, &c. D. Gregorius in pręf. Moral. c. 3. Cum Iob (inquit) omnium mandata virtutum perficeret, vnum ei deerat, ut ẽt flagellatus agere gratias ſciret. Notum erat, quia ſeruire Deo inter dona nouerat; ſed dignũ fuit, vt diſtrictio ſeueritatis inquireret, vtrum deuotus Deo, & inter flagella permaneret.

Tẽtamur, vt gratias ĩ aduerſis etiam rebus agere diſcamus.
Tob. 2.
D. Auguſt.
Iob tuba ductilis ſuauẽ in tẽtatione edidit ſonitum.
D. Gregor.

maneret. Pęna quippe interrogat, ſi quis tus quis veraciter amat, &c.

Pena interrogat ſiquis vere amat.

Quintò, Tentamur, vt erudiamur. Iudicum 3. *Hæ ſunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Iſraelem, & omnes qui nõ nouerant bella Chananæorum, vt poſtea diſceret filij eorum certare cum hoſtibus, & habere conſuetudinem præliandi. Quinque ſatrapas Philiſthinorum, omnemque Chananæum, & Sidoniũ, atque Heuæum: dimiſitque eos, vt in ipſis experiretur Iſraelem, vtrum audiret mandata Domini, quæ præceperat patribus eorum, per manum Moyſi, an non, &c.* Quemadmodum Philiſthæorum Satrapas, Sidonios, & cęteros Deus reliquit, vt erudiret, & experiretur Iſraelitas: ita tartareos ſatrapas, prĩcipes, & poteſtates, dęmonumq; turmas reliqt, vt erudiat, & experiatur Chriſtianos. Diſcebant Iſraelitę cum hoſtibus corporeis præliari; diſcimus nos cum hoſtibus incorporeis confligere. Hoſtes reliquit corporeos Deus, vt erudiret in eis Iſraelem; hoſtes reliquit incorporeos, vt erudiat in eis, ideſt, eorum tentationibus milites aduerſus ipſos dimicantes. Erudiunt enim hominem tentationes, cum dæmone certare, ſeipſum agnoſcere, & ſibi innoteſcere docent. Nam vt ait Aug. pſal. 59. Nemo niſi tẽtatus innoteſcit ſibi, & Pſal. 36. Vnuſquiſque (inquit) ſe tẽtatione, tanquam interrogatus, agnoſcit, &c. Et Pſal. 61. Tantum (inquit) permittitur tentare tentator, quãtum tibi prodeſt, vt exercearis, vt proberis, vt qui te neſciebas, a teipſo inueniaris, &c.

Iud: 3.

Tentationibus erudimur.

D. Auguſt.

Tẽtatio hominẽ oſtendit sũ ſibi, tum alijs.

Demetrij apud Senecam in libro, cui titulus eſt: Quare bonis mala eueniant; vox eſt; Nihil mihi videtur infelicius eo, cui nihil vnquam euenit aduerſi. Non licuit.n.illi, ſe experiri, &c. Senecę verò eodem loco illa eſt ſententia; Tranſiſti ſine aduerſario vitam; nemo ſciet quid potueris, ne tu quidem ipſe. Opus enim eſt, ad notitiam ſui, experimento. Quid quiſque poſſet, niſi tentando, non didicit, &c. D. Gregor. Iob 33. ad illa verba: *Tabeſcet caro illius:* In ipſa (ait) aduerſitate tentationis, non ſolum detegitur robur fortitudinis, ſed etiam cognoſcitur infirmitas humanitatis, &c. In tẽtatione Abrahã agnouit robur fortitudinis ſuę. Et D. Petrus agnouit infirmitatẽ humanitatis ſuę. Petrus (ait D. Auguſtin. pſalmo 36.) quas vires haberet fides eius, vtique neſciebat; Dñs autẽ, qui nouerat eum, prædixit vbi deficeret, prænũtians infirmitatem eius, tanquam tacta vena cordis eius. Proinde Petrus, qui ante tentationẽ præſumpſit de ſe, in tentatione didicit ſe. Sic nõ abſurde ſentimus, & Abrahã cognouiſſe vĩres fidei ſuæ, vbi iuſſus immolare vnicũ filium ſuum, non dubitauit ei offerre, qui dederat, &c.

Seneca.

C. Gregor.

In tentatione robur, & imbecillitas agnoſcitur.

D. Auguſt.

Petrus in tẽtatione didicit.

A Sextò; Tentationes veluti cuſtodia homini in virtutibus prouecto, adhibentur, vt docet D. Ambroſius in tractatu de Manſionibus, Manſione 18. Tẽtationes (inquit) velut cuſtodia quædam homini adhibentur. Sicut enim caro quãuis pręcipua ſit, niſi ſale aſpergatur, corrũpitur; ita & anima quantumuis perfecta niſi aſſiduis ſaliatur tentationibus, relaxatur, &c. Idem habet Origenes, homil. 27. in Numeros; Quid eſt (inquit) hoc, q̃ quamuis grandes habeat anima profectus, tñ tentationes ab ea non auferũtur? vnde apparet, quia velut cuſtodia quædam, & munimẽ, ei tentationes adhibẽtur. Sicut enim caro ſi ſale nõ aſpergatur, quantuis ſit magna, & pręcipua corrũpitur; ita & aĩa niſi tentationibus aſſiduis quodammodo ſaliatur, continuò reſoluitur, ac relaxatur. Vnde conſtat propter hoc dictũ eſſe; *Quod omne ſacrificiũ ſale ſalietur.* Hæc Origenes. D. Gregorius lib. 16 Mor. c. 5. Tunc bene interius cuſtodimus, cum per diſpenſationem Dei, tolerabiliter tentamur exterius; aliquando vitijs, aliquãdo preſſuris, &c.

Tẽtationes veluti cuſtodia adhibẽtur.

D. Ambr.

Origen.

B

C

D. Gregor.

Septimò: Tẽtamur vt vigilemus, neq; ſecuritate torpeamus: *Vigilate* (ait Petrus epiſt. 1. c. 5.) *quia aduerſarius veſter diabolus, tãquã leo rugiẽs circuit.* Leo tartareus rugit, D tentat, deuorare conatur; ergo vigilãdũ. *Vigilate, & orate* (ait Dñs Marc. 4.) *vt non intretis in tentationẽ.* Et Bernard. ſerm. 5. in pſalmũ, qui habitat. Si tot (inquit) tentationibus plena eſt vita noſtra, vt non immerito tota ipſa tẽtatio debeat appellari: peruigili circunſpectione opus eſt, & orõne, ne inducamur in eã, &c. Chryſoſ. ho. 3. in Gen. Idcirco (inquit) nobis opus eſt magna vigilantia, quoniã & cõtinuũ E nobis eſt bellum, & induciæ nullæ, &c.

1. Petr. 5.

Tentamur, vt vigilemus, nec ſecuritate torpeamus.

Marc. 4.

D. Bernar.

D. Chryſoſ.

Seneca lib. citato, res aduerſas Dei ſtimulos vocat: meritò, quia ad vigilandũ ſtimulãt; Nolite inquit expaueſcere iſta, q̃ dij velut ſtimulos admouent animis. Calamitas virtutis occaſio eſt: Illos meritò q̃s dixerit miſeros, q̃ nimia fęlicitate

Tentationes ſunt ſtimuli Dei.

D. Gregor.

torpeſcunt; quos veluti in mari lento trãquillitas iners detinet,&c. D. Grego. Iob 1. ad illa verba: *Egreſſus eſt Satan a facie Domini.* In tantum (inquit) permittitur Satan contra bonorum corda ſæuire, in quantum neceſſe eſt, vt tentationibus erudita ſolidẽtur. Ne ea, quæ agunt bona ſuis viribus tribuant; ne in ſecuritatis tempore ſe deſerant, & a formidinis accinctione diſſoluant. Sed ad profectus ſui cuſtodiã, tanto ſolertius inuigilent, quanto ſe contra aduerſarium, ſtare ſemper in acie tentationum vident, &c.

Tẽtationes tẽporem excutiunt.

Semper vigilant, qui ſemper oppugnãtur; oppugnatio enim ſomnum excutit. Cum ergo probus vir oppugnatur, vigilat, nec periculoſa ſecuritate dormitat. Hanc periculoſam ſecuritatem, ex animo pellit Hieron. epiſt. 1. ad Heliodorũ his verbis. Tunc maxime oppugnaris, ſi te oppugnari neſcis. Aduerſarius noſter tanquam leo rugiens, aliquem deuorare quærens, circuit; & tu pacem putas? inſidiatur occulto, ſicut leo in ſpelunca ſua, inſidiatur vt rapiat pauperem; & tu frondoſæ arboris tectus vmbraculo, molles ſomnos futurus præda capis? Perſequitur me hoſtis, cui nomina mille, mille nocendi artes: & ego infęlix victorem me putabo, dum capior? &c. Item. Nolite credere, nolite eſſe ſecuri. Licet in modum ſtagni fuſum æquor arrideat; licet vix ſumma iacẽtis elementi ſpiritu terga criſpẽtur, magnos hic cãpus mõtes habet. Intus incluſum eſt periculũ, intus eſt hoſtis. Tranquillitas iſta tẽpeſtas eſt, &c. D. Bernard. loco indicato: Hoc pręmonitos vos eſſe volo; neminem ſuper terrã abſq; tẽtatione victurum; vt cui forte tollitur aliqua alteram ſecurus expectet. Aut forte non ſecurus, ſed pauidus magis; & ſic petat ab ea liberari, vt nunquam ſibi in corpore mortis huius, libertatem perfectam, ſeu requiem, audeat polliceri, &c.

Securitas periculoſa. *D. Hieron.* *D. Bernar.*

Octauo. Tentatur vir virtute præclarus, ne extollatur. Vnde Magn. Gregor. Iob. 2. ad illa verba: *Tonſo capite corruens in terrã, &c.* Difficile (ait) eſt quempiam magna agere, & ſemetipſum de magnis actibus cogitationum fiduciam non habere. Cum mens foris culpas valenter conterit, plerunque apud ſemetipſam latenter intumeſcit. Vnde pia conditoris diſpenſatione agitur, vt de ſe confidens anima, diſpenſatoria tentatione pulſetur. Quatenus infirmata, quid ſit inueniat; & præſumptionis propriæ faſtũ deponat. Mox enim vt tentatio mentem pulſauerit, omnis cogitationum noſtrarum preſũptio tumultuſq; cõquieſcit, &c. Huc ſpectat illud Pauli 2. Cor. 12. *Ne magnitudo reuelationũ extollat me: datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, Angelus Satanę, qui me colaphizet.* De quo D. Hieron. verba faciens epiſtol. 25. A ad Paulum, de obitu Blęſillæ. Ad reuelationum (inquit) humiliandam ſuperbiã, monitor quidam humanę imbecillitatis Apoſtolo apponitur, in ſimilitudinẽ triũphantium; quibus in curru retro comes adhęrebat, per ſingulas acclamationes ciuium dicens; hominem te eſſe memẽto. &c. Auguſt. Pſalm. 130. Ne extolleretur (ait) tanquam iuuenis Paulus, colaphizatur tanquam puer, &c. Colaphi enim B ſunt tentationes, præſertim carnis ſtimuli viro caſtitatis, virtutumque cęterarum ſtudioſo. Toties colaphis cęditur, quoties huiuſmodi tentationibus vexatur. Sed magnam ex illis vtilitatem, videlicet humilitatem capit.

D. Gregor. *Tentamur, ne extollamur.* *D. Hieron.* *D. Auguſt.* *Colaphi ſunt tentationes.*

Hoc enim viri prudentis eſt, ex tentationibus, imo ex vitijs ipſis, pręſtantiſſimũ humilitatis fructum decerpere. Vnde illud Paul. ad Ro. 8. *Scimus quoniã diligen-* C *tibus Deum, omnia cooperantur in bonum, &c.* Omnia (inquam) & tẽtationes, & peccata quoq; ipſa grauiora, quę cõmiſerũt, & leuiora, in quæ incidunt, cooperantur in bonũ. Nam ex peccatis tum grauioribus iam remiſſis, tum leuiorib. quæ committunt, humilitatem colligunt. Miro quodam modo (ait D. Bernar. ſer. 2. in Pſalm. 90.) etiã peccatum ipſum; iuſto in iuſti- D tiam cooperatur. Nonne cooperatur nobis ille caſus in bonũ, vnde & humiliores efficimur, & cautiores? &c. Et D. Gregorius Iob 3 ad illa verba: *Qui parati ſunt ſuſcitare leuiathan:* Sępe (inquit) mens, quę aduerſa multa, & fortia ſuperat, vnum in ſe, & fortaſſe minimũ, quamuis magna intẽtione inuigilet, nõ expugnat. Quod diuina nimirum diſpẽſatione agitur; ne ex omni parte virtutibus ſplendens, in E elatione ſubleuetur. Vt dum in ſe parum quid reprehenſibile videt, & tamen hoc ſubigere non valet, nequaquam ſibi, ſed autori victoriam tribuat in his, quæ ſubigere fortiter valet, &c. Hanc rem illo loco libri Ioſue cap. 16. illuſtrauit: *Habitauit Chananęus in medio Ephraĩ tributarius, etc.*

Prudẽtes viri ex tentationibus, & peccatis humilitatis fructum decerpunt. *S. Bernar.* *D. Gregor.* *Vir ſanctus qui magna vincit non vincit aliquid minimum, vt humilietur.* *Ioſue 16.*

Habita-

D. Gregor.

Concupiſcētia in nobis habitās, & leuiora vitia, ac tētationes, tributum ſoluūt humilitatis.

Iud. 3.

Habitāt enim in viris iuſtis aliqua leuiora vitia, veluti Chananęi, habitat concupiſcentia tentationū maxima cauſa; quæ tamen tributaria ſunt, quoniā humilitatis tributum veluti ſoluunt. D. Greg. Dū inter acta (inquit) ſublimia; vitia quædā parua retinemus, quaſi Chananæū viuere in terra noſtra concedimus. Qui tamē nobis tributarius efficitur, quia hoc ipſū vitium, quod ſubigere non poſſumus, ad vſum noſtræ vtilitatis, humiliter retorquemus, &c. Addit, & illud Iudicum 3. *Hæ ſunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Iſraelem, &c.* Iſrael (inquit) reſeruatis gentibus eruditur; quando in quibuſdam minimis vitijs elatio virtutis noſtræ comprimitur, & in paruis ſibi reſiſtentibus diſcit, quod ex ſe maiora non ſubigit, &c.

Superbia venenum veneno tentationum curatur.

D. Auguſt.

Eſt ſuperbia venenum, quod veneno tentationum curatur. Vnde Auguſt. ſer. 4. de verbis Apoſtoli: Videte (ait) medicamentum, quod ſibi dicit Paulus appoſitum; *Ne extollar (inquit) datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus ſatanę.* O venenum, quod non curatur niſi veneno, o antidotum, quod quaſi de ſerpente conficitur, & propterea theriacum, ideſt, ſerpentinum, nominatur, &c.

D. Ephrem.

Tētationes animā extenuāt, & humiliant, vt tuſiones linum.

D. Ephrem in ſerm. de patientia, tentationes animam extenuare ait, & humiliare, quemadmodum linum extenuant tuſiones. Quemadmodum (inquit) cannabi, ac lini ſpecies, non eſt idonea, vt ex eo fila ſubtiliſſima fiant, niſi diutius elaboretur, & exerceatur; immo quanto magis illud torquetur, tanto purius, aptiuſque efficitur. Sic anima Deo deuota, multas probationes, ac tētationes ſubiēs afflictioneſque fortiter tolerans, purior, vtiliorque ad ſpiritale extenuationis, & humilitatis opificiū redditur, tandēq; cæleſtis regni regionē poſſidere meret, &c.

Humilitas aduerſus tētationes ſcutum.

D. Auguſt.

D. Bernar.

Caſſianus.

Humilitas vero, & ex tentationib. colligitur, & aduerſus tentationes eximiū remedium eſt. Humiles enim tētationes ſuperant, a quib. ſuperbi ſuperantur. Auguſtinus pſalmo 110. Sic (inquit) ſunt iuſti homines, quemadmodum vaſa figuli. Neceſſe eſt, vt vaſa fornacem intrent. *Nouit Dominus, qui ſunt eius;* nouit qui in fornace nō crepent. Illi autem non crepāt, qui non habent ventum ſuperbiæ. humilitas ergo cuſtodit in omni tentatione, &c. Et D. Bernardus in ſermone de S. Benedicto. Nulla (ait) tētatio vobis præualebit, ſi nō in magnis, & mirabilib. ſuper vos, ambuletis. Sed permaneatis radicibus firmis in humilitate radicati, & fundati, &c. Caſſian. lib. 6. cap. 1. ſine vera (inquit) humilitate, nullius penitus vitij poterit vnquam triumphus acquiri, &c.

D. Hieron.

Quis ſit ſtimulus carnis, quo Paulus ſtimulabatur?

D. Auguſt.

D. Thomas.

Tertullian.

D. Baſil.

Quis autem fuerit ille, *Stimulus carnis,* quo Paulus ſtimulabatur, dubiū eſt. Nā A nonnulli capitis dolorem fuiſſe crediderunt, vt refert D. Hieronymus ad Gal. 4. Tradunt (inquit) Paulum grauiſſimū capitis dolorem ſępe perpeſſum, & hūc eſſe angelū ſatanæ, q̃ appoſitus ei ſit, vt eū colaphizaret in carne, ne extolleretur, et cæt. Et Auguſtin. pſal. 130. Dolore (inquit) quodā corporis traditur Paul. exagitatus vehemēter. Dolores autē corporis, plerūq; immittuntur ab angelis ſatanæ: B ſed hoc nō poſſunt, niſi permiſſi, &c. D. Tho. 1. Corint. 12. Dicitur ꝙ fuit Paulus vehementer afflictus dolore iliaco, et cæt. Tertullianus in lib. de pudicitia, capit. 13. Anima in Apoſtolo, colapis ſi forte cohibebatur, per dolorem, vt aiunt, auriculæ, vel capitis, &c. D. Baſil. in quæſt. diffuſius explicatis q. 55. Ne (inquit) videretur Paulus humanæ naturæ terminū tranſgredi, & nequis ipſum reputaret C aliquid eximiū prę alijs in corporis ſtructura habere, quemadmodū Lycaones, dum coronas, & tauros ei adducūt; ad humanæ naturæ declarationem, perpetuò cum ægritudine conflictabatur, &c.

D. Chryſoſ.

Theophyl.

Theodor.

Oecumen.

Chryſoſtom. perſecutiones eſſe intellexit 1. Corin. 12. Nonnulli (ait) dolorem quendam capitis, quem diabolus ipſi cōflauiſſet, Paulum intelligere cenſuerunt. D Abſit autem, vt ita ſit. Neq; enim Pauli corpus diaboli manibus, ac poteſtati addictū fuit. Per angelū; ſatanæ Alexandrū ærariū, Hymenęum, Philetū, ac denique omnes, qui fidei doctrinę aduerſabātur, cum ipſo contendebāt, ac bellū gerebāt, eumq; in vincula conijciebāt, cædebant, et raptabāt, intelligit; quod videlicet ea, quę ſatanæ erant, perpetrarēt, etc. Chryſoſtomum ſequitur Theophylact. eadem E epiſtola: Angeli (inquit) ſatanę ſunt, omnes aduerſarij, omneſque tribulantes ipſum, et affligentes, ceu ſatanæ opera facientes, et c. Et Theodoretus: Angelū (inquit) ſatanę iniurias, cōtumelias, et populorū inſurrectiones, Paulus appellauit, etc. Eandem ſententiā apud Oecumeniū inue-

D. Cyprian.

inuenies. Nūtius (inquit) Satanę dicitur homo ſubſeruiens aduerſario dęmoni, ſtimulus verò tentationes, & afflictiones, quas inferebant ei, &c. Similiter D. Cyprianus in lib. de Mortalitate, ſtimulum carnis res aduerſas interpretatur. Paulus (inquit) poſt naufragia, poſt flagella, poſt carnis, & corporis multa, & grauia tormenta, non vexari, ſed emendari ſe dicit aduerſis: *Datus eſt* (inquit) *mihi ſtimulus carnis meæ Angelus Satanæ, qui me colaphizet*, vt non extollar, &c.

Lyranus. *D. Thomas.* *Abulenſis.*

Alij ſtimulum tentationes carnis eſſe aiunt. Lyranus 2. Corinthios 12. Dicitur (inquit) quod grauiter fuit vexatus Apoſtolus iliaca paſſione. Vel ſtimulus carnis dicitur tentatio peccati carnalis, &c. D. Thomas: *Datus* (inquit) *eſt mihi ſtimulus carnis*, crucians corpus per infirmitatem corporis. Quia dicitur, quod fuit vehementer a afflictus dolore iliaco. Vel ſtimulus carnis, id eſt, concupiſcentiæ, ſurgens ex carne, a qua multum infeſtababatur, &c. Abulenſis Exod. 12. quæſt. 48. Litera Pauli ſonat, quod non vult Paulū cruciari a dæmone, ſed a concupiſcentia carnali, &c.

Ad Gal. 4.

Ego verò exiſtimarim, Paulum de carnali tentatione minimè loqui. Neque.n. ea eſt hęc tentatio, de qua in publica epiſtola fuerit agendum. Ipſe Paulus in conſequētib. indicat cuiuſmodi fuerit hæc tētatio, & ſtimulus carnis, cum ſubijcit: Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in cōtumelijs, in neceſſitatibus in perſecutionib. in anguſtijs pro Chriſto. Cum enim infirmor, tūc potens ſum. Nullam fecit carnalis cōcupiſcentiæ mētionem, feciſſet autem ſi hæc potiſſima fuiſſet illius infirmitas, propter humilitatem permiſſa. Stimulus igitur carnis illius mira virginitate pręcellentis, non turpis cōmotio fuit, ſed contumeliæ, neceſſitates, ærumnæ, perſecutiones, & pericula, quæ Satanæ Angelus excitabat. Lege ſecundam epiſtolam ad Corinth. c. 11. Hoc indicant etiam illa Pauli verba ad Gal. 4. Scitis, quia per infirmitatem carnis euāgelizaui vobis iam pridem, & tentationem veſtram in carne mea non ſpreuiſtis, neque reſpuiſtis, ſed ſicut Angelum Dei excepiſtis me, ſicut Chriſtum Ieſum, &c. Hoc eſt, cum non honoribus clarus, ſed contumelijs, & perſecutionibus obſcurus, euāgelium vobis prędicauerim; hanc tentationem veſtram, quam in carne mea cernebatis, hunc ſtimulum carnis meę, non ſpreuiſtis; me quia abiectum, & hominum peripſema videbatis, non repuliſtis, ſed veluti angelū, & Chriſtum complexi eſtis. Itaque ſenſus Pauli hic erit: *Datus eſt mihi ſtimulus carnis Angelus Satanæ*: id eſt, datus eſt mihi ſtimulator carnis meæ, angelus Satanæ; gręcè, carni meę. Datus eſt angelus Satanæ, qui carnem meam varijs perſecutionibus, cōtumelijs, & tentationibus ſtimulet, ac diuexet per ſe, adminiſtroſque ſuos, ne reuelationum magnitudo græcè hyperbôle, & excellentia me efferat. *Sēſus Pauli.*

D. Greg. *Pondus tentationū humiliat.* *Ad ima trahit caro, ne extollat ſpiritus, ad alta ſuſtollit ſpiritus, ne proſternat caro.*

Deus (vt ait Iob 28.) *fecit ventis pondus*: hoc eſt, morali ſenſu, animis ventorum inſtar virtutum leuitate præditis, & per cęlum volantibus pondus adiecit tentationum. Pōdus ventis facere (ait D. Gregorius eadem verba explicans) eſt conceſſam electis de virtutibus gloriam permixta infirmitate temperare, &c. Et in ſequentibus: Sancti (inquit) viri, qui ſancto ſubleuante Spiritu ad ſumma rapiuntur, quādiu in hac vita ſunt, ne aliqua elatione ſuperbiant, quibuſdam tentationibus reprimuntur. Vt nequaquā tantum proficere valeant, quantum volunt; ſed ne extollantur ſuperbia, ſit in eis ipſarū quædam menſura virtutum, &c. Confirmat hoc Eliæ exemplo, qui miracula patrabat, & tamē mulierculam Iezabelem fugiebat, mortemque a Deo petebat. Et addit; In illis virtutibus Elias, quid de Deo acceperat; in iſtis infirmitatibus, q.d de ſe etiam poterat, agnoſcebat. Illa potentia virtus fuit, iſta infirmitas cuſtos virtutis. In illis virtutibus oſtendebat quod acceperat; in iſtis infirmitatib. hoc quod acceperat, cuſtodiebat. In miraculis monſtrabatur Elias; infirmitatibus ſinabatur, &c. Item: Ad ima pertrahit caro, ne extollat ſpiritus, & ad alta ſuſtollit ſpiritus, ne proſternat caro. Spiritus leuat ne iaceamus in infimis; caro aggrauat ne extollamur ex ſummis. Item; tentatio exterior humiliat, dum grauat, &c. Lege alia in hanc ſententiam eodē loco,

D. Auguſt.

Nono. Tentamur, vt proficiamus. Auguſtinus Pſal. 39. Profectus (inquit) noſter per tētationē noſtram fit, &c. Quemadmodum frigore, pluuijs, niuibuſq; frumentum; ſic tētationibus, homo proficit. Quod obſeruat Euthymius ad illa verba

Pſalmi

Pſalmi 147. *Dat niuem ſicut lanam, &c.* Significare (inquit) videntur ſuperiora neſcio quid profundius, & quod quemadmodum hybernum tempus tametſi ipſum per ſeſe moleſtiſſimum ſit, terræ tamen vtiliſſimum eſt: ſic & præſentis ſeculi tẽtationes valde proſunt; tametſi multas ſecum afferant moleſtias. Et dum diuina diſpenſatione commutantur, partim caſtigant, partim afferunt ſolamen. Vtrumque tamen ad humanum commodum, &c. Vt ventis concuſſa arbor, ſic tẽtationibus concuſſus homo, fortiores radices agit. Seneca in lib. citato: Quid miraris (ait) bonos viros vt confirmentur, concuti? non eſt arbor ſolida, nec fortis, niſi in quam frequens ventus incurſat; ipſa enim vexatione conſtringitur, & radices certius figit. Fragiles ſunt, quæ in aprica valle creuerunt, &c.

Per tẽtationes proficimus. — *Euthym.* — *Tentationibus agitatus fortiores radices agit.* — *Seneca.*

Ipſe tentator noſtros in virtute progreſſus promouet. Hinc illud Bernardi Sermon. 5. quadrageſimæ: In tua facultate (inquit) eſt ſi volueris inimicum tuum facere ſeruum tuum, vt omnia tibi cooperentur in bonum. Ecce enim inflammat inimicus deſiderium cibi, vanitatis, aut impatiẽtiæ cogitationes ingerit, aut excitat libidinis motum; tu ſolummodo ne conſenſeris, & quoties reſtiteris, toties coronaberis, &c. Inimicus noſter eſt tẽtator, ſed ex inimico ſeruum facimus, cum in tentationibus proficimus, profectui enim noſtro nolens ſeruit, vt ait Gregorius Iob cap. 40. Electorum (inquit) vſibus tandiu diabolus ſeruit, quandiu malitiæ ſuæ nequitiam tentationibus exercere potuerit, &c.

S. Bernar. — *Diabolus cũ nos tentat, nobis ſeruit.* — *Ex inimico dæmone ſeruum facim⁹ cũ tentatione proficimus.* — *D. Greg.*

Merita nobis auget dæmon, coronas fabricat, vt docet Bernardus Serm. 17. in Cantica: Iucundum (inquit) iudicium, vt ſuperbus ille humilium malleator, eiſdem ipſis fabricet coronas perpetuas, impugnando omnes, & omnibus ſuccũbendo, &cæt.

Dæmon coronas nobis fabricat. — *D. Bernar.*

Tuſionibus extenditur æs, tentationibus extẽditur, & proficit homo; & (vt Auguſtinus ait) laudem Dei reſonãs tuba producitur. Pſal. 97. Si tundendo (ait ille) ergo vapulando eritis tubę ductiles ad laudem Dei productę. Si cum tribulamini proficiatis, tribulatio tuſio, profectus productio eſt, &c. Eodem loco, diabolum malleum eſſe ait, cuius tuſionibus in tentationibus tubæ producũtur: De ipſo (inquit) malleo in manu Dei poſito, id eſt, in poteſtate Dei, tunduntur ductiles tubæ, vt reſonẽt laudẽ Dei, &c. Origenes quoque homil. 3. in Ieremiã: Neceſſarius (inquit) eſt malleus, vt tuba productilis fiat. Multa cooperatus eſt iſte malleus tubæ productili Paulo, vt eũ per varia tentamenta produceret, & approbaret, quia illæſus poſſet excudi, figu-
A ramque aſſumere tubæ magniſonæ, &c. Eodem loco ſcribit, dæmonem eſſe malleum vniuerſę terrę, qui lapides ex quibus Dei templum ædificatur, ne ſtructuræ apti ſint, ſuis ictibus, id eſt tentationibus, frangere conatur. Quis (inquit) eſt iſte malleus volens, quãtum in ſe eſt, impedire lapides ædificationis templi, vt contriti non conueniant fundamentis eius? Vide mihi zabulum, ſi non ipſe eſt
B malleus vniuerſæ terræ, &c. Percuſſionibus ſuis malleus hic lapides multos frangit, ac conterit, ineptoſque cæleſtis templi ex ædificationi reddit. Alios vero eiſdẽ percuſſionibus dolat, atque expolit; cæleſtique ſtructuræ aptiores in dies facit; iuxta illud hymni eccleſiaſtici, in dedicatione Eccleſiæ: *Tuſionibus, preſſuris, expoliti lapides: ſuis coaptantur locis, per manus artificis, &c.*

Diabolus malleus quo laudem Dei reſonãtes tubæ fabricantur. — *D. Auguſt.* — *Origenes.* — *Paulus tuba magniſona.* — *Diabolus malle⁹, quo lapides cæleſtis Ieruſalẽ cæduntur.*

C Huc ſpectat illud Pauli 2. ad Cor. 12. *Virtus*, græcè, δύναμις, id eſt fortitudo, *in infirmitate perficitur*. Proficit enim animi robur, & augeſcit, ſeſeque palmæ inſtar attollit, cùm premitur. Græci legunt δύναμίς μου, id eſt fortitudo mea, ſcilicet Dei.

2. Cor. 12.

Spectat etiam huc illud Bernardi in Pſalm. 90. Serm. 5. Hoc (inquit) præmonitos vos eſſe volo, neminem ſuper terrã
D abſque tentatione victurum. Vt cui forte tollitur aliqua, alteram ſecurus expectet; aut forte non ſecurus, ſed pauidus magis. Et ſic petat ab ea liberari, vt nunquam ſibi in corpore mortis huius libertatem perfectã, ſeu requiem audeat polliceri. Qua in re conſideranda eſt nobis, tam benigna erga nos diuinæ pietatis diſpenſatio, vt quibuſdam nos tentationibus patiatur diutius occupari, ne forte
E periculoſiores occurrant; ab aliquibus vero citius liberet, vt poſſimus in alijs, quas nobis vtiliores fore præuidet, exerceri. Hæc Bernardus. Ex quibus collige neminem abſque tentatione viuere, ex qua fructum decerpere poſſit: Deumq;

Nemo abſq; tentatione viuit. — *D. Bernar.*

pro

pro miſericordia ſua, per tẽtationes diuturnas, ex periculoſioribus alijs tentationibus nos liberare, & vt proficiamus tentationes nõ omnino tollere, ſed mutare.

D.Doroth. Adde illud D. Doroth. doctr. 13. orandum eſſe ait, pro vita Nabuchodonoſor, id eſt, pro vita tentationis, quæ nos velut Nabuchodonoſor premit, ſi fructum illa nobis affert; iuxta illud Baruch. c. 1. *Orate pro vita Nabuchodonoſor Regis Babylonis.* (Baruch.) Verba Dorothei hæc ſunt. Propheta ait: *Orate pro vita Nabuchodonoſor, quoniam in ipſius vita, eſt ſalus veſtra.* Idem fere eſt dicere: Video fructum, qui mihi ex labore, & tẽtatione prouenit. Et dicere: *quoniam in ipſius vita, eſt ſalus veſtra. &c.* Exempla hæc apponit. Frater (inquit) quidã dixit mœſtus, & flens, cùm ab eo Deus tentationẽ abſtuliſſet; Domine, num ego non ſum dignus modica hac tribulatione? Scriptũ eſt etiam, de diſcipulo magni Patris, qui à fornicationis Spiritu maximè vexabatur, quòd interrogatus à Patre, an orari pro ſe Deum vellet, vt auferretur ab eo huiuſmodi tentatio, reſponderit: Etſi laborem vt vides Pater, affligarque nõ modicum; non ignoro tamen quantum fructus, & vtilitatis hinc mihi proueniat. Quare Deum potius ora, vt mihi conſtantiam, & patientiam largiatur, &c.

Decimo. Tentamur, vt ad Dei alas, id eſt auxilium curramus, veluti pulli viſo miluo, ad alas matris: *Scapulis enim ſuis obũbrat nobis Dominus, vt eſt in* Pſal. 90. alaſque pandit. D. Bernardus Serm. 4. in eundem pſalmum: Sicut videns venientem accipitrem mater expandit alas ſuas, vt pulli ſubeant, & habeant tutum refugium; ſic nobis parata, & quodammodo dilatato ſinu extenſa eſt ſumma illa, & ineffabilis pietas Domini noſtri, &c. D. Auguſtinus Pſalmo 60. Ecce (inquit) quare ſecuri ſumus, inter tantas tentationes, donec veniat finis ſeculi; quia cooperimur in velamẽto alarum Dei. Aeſtus eſt ſeculi, ſed magna vmbra eſt ſub alis Dei, & cæt. Et Pſalm. 62. Si me non protegas, quia pullus ſum; miluus me rapiet, &c. Bernardus Ser. 5. de quadrageſima: Qui ſumus (inquit) nos, aut quę eſt fortitudo noſtra, vt tã multis tẽtationibus reſiſtere valeamus? Hoc erat certè quod q̃rebat Deus, hoc erat ad quod nos perducere ſatagebat; vt videntes defectũ noſtrũ, & quòd non eſt nobis auxiliũ aliud, ad eius miſericordiam, tota humilitate curramus. Propterea rogo vos fratres, vt ſemper ad manum habeatis tutiſſimum orationis refugium, &c. Ecce quomodo fugimus, nempe per orationem, ac meditationẽ.

D.Bernar. D. Auguſt. Tentamur, vt ad Dei auxiliũ properemus. D.Bernar.

Cùm hoſtes quempiam inſequuntur, in turrim munitam, ſi poteſt, ſe recipit. Turrim habemus munitiſſimam Chriſtum, patent vulnerum oſtia. Cùm (A) hoſtes nos inſectantur, ad illam veloci per orationem greſſu confugiamus. Auguſt. Pſalm 60. Chriſtus (inquit) nobis factus eſt turris à facie inimici; caue ne feriaris à diabolo. Fuge ad turrim. Nunquam te ad illam turrim diabolica iacula ſecutura ſunt, ibi ſtabis munitus, & fixus. Quo modo autem fugies ad turrim? Ne forte aliquis in tentatione poſitus corporaliter quærat turrim iſtam, & cùm eam nõ (B) inuenerit, fatigetur, ac deficiat in tentatione. Ante te eſt turris; recordare Chriſtum, & intra in turrim. Quidquid pateris, cogita quia prior paſſus eſt. & cogita quo fine paſſus eſt, vt moreretur, & reſurgeret. Talem & tu finem ſpera, qualis in illo præceſſit; & intraſti in turrim, nõ conſentiendo inimico, &c. Chryſ. lib. 1. de prouident. Qui (inquit) imminere ſibi cernit inimicum, maiori ad illum (C) currit deſiderio, quo ſe tueri poſſit. Ita fere infantes pueri, cùm quid horrendum viderint, ad matrũ ſinus protinus fugiũt. At verò quando nihil eiuſmodi perturbat, ne vocantes quidem illas exaudiũt, imò blanditijs allicientes reſpuunt. Quo circa matrum plurimæ cum nihil obſerãdo proficere ſe videriut, laruas quaſdam, horroriſque figmenta parant, at(D)que illos demum ad reditum impellunt. Hoc autem non in ſolis pueris contingit, ſed etiam in nobis. Quando malignus ille perterret nos, atque perturbat, tunc frugi efficimur, tunc nos ipſos agnoſcimus, tunc ad Deum omni ſtudio recurrimus. Hæc ille.

D. Auguſt. D.Chryſ.

Vndecimo. Tentamur, vt patientiam, ſpemque exerceamus. *Tribulatio* (ait D. Paulus, ad Roman. 5.) *patientiam operatur: (E) patientia autem probationem, probatio verò ſpẽ, ſpes autem non confundit.* Tribulatio, & tentatio ſiue animum affligens, ſiue corpus, patientiam operatur, & exercet; patientia hominem probatum reddit; probatio ſpẽ cæleſtis præmij gignit. Qui enim propter Regem multa forti pectore excipit

Ad Rom. 5. Tentamur, vt patiẽtiã ſpemq; exerceamur.

cipit

cipit vulnera, is à Rege præmium ſperat. Qui vero Regis cauſa fecit nihil, à Rege ſperat conſequi nihil. Eundem in modum qui propter Deum graues cruciatus pertulit, ſpe cæleſtis gloriæ adipiſcendæ inflammatur; qui vero nihil pertulit, ſpe langueſcit.

Tribulatio ſpem parit.

Vnde merito D. Auguſt. Pſal. 59. tribulationem ollam vocat ſpei. *Moab* (ait vates) *olla ſpei meæ*: id eſt, iniqui Moabitæ me affligentes, ac infeſtantes olla ſunt ſpei, illi ſimilis quam Ieremias capite. 1. cernit: *Ollam* (inquit) *ſuccenſam ego video.*

D. Auguſt. Tribulatio olla eſt ſpei. Pſal. 59.

Quid factus eſt Moab? (ait Auguſtinus) olla ſpei meæ, non cõſumptionis meæ. Olla eſt tribulatio, quę operatur ſpem, &c. Quid erant martyribus carceres, catenæ, vulnera, rogi, cruciatus? Nimirum olla ſpei. Feruebat olla, ſed magis feruebat charitas, magis ſpes: Spes (inquam) quæ vt Paulus ait, *non confundit*; hoc eſt non pudefacit, quoniam neminem fallit.

D. Auguſt.

Quis eſt, qui confunditur? rogat Aug. Pſalm. 36. concione 2. Reſpondet: Qui dicit, ego quod ſperabam, non inueni. Confunderis quia fefellit te ſpes, fefellit ſpes poſita in mendacio. *Omnis enim homo mendax.* Si autem ponas ſpem tuã in Deo tuo, non confunderis, &c.

Spes in Deo non confundit.

Non confundit in tentatione ſpes diuina, ſed exhilarat animum, iuxta illud Pauli, ad Rom. 5. *Gloriamur in tribulationibus.*

Ad Rom. 5.

Qui conſcientia pura ſperat, extrinſecus quidem vexatur; ſed intus conſolatione exhilaratur. Qui vero ſceleribus conſtrictus affligitur foris, criminum vero conſcientia exulceratus, ſpe cæleſtis gloriæ non delinitur iuſtus; quónam ſe vertet?

Mala conſcientia

D. Auguſt.

Auguſtinus Pſalmo indicato: Quid (inquit) facit malus homo, cum cæperit tribulari? foris nihil habet, ablata ſunt omnia; in cõſcientia nullum ſolatium eſt. Nõ eſt quò exeat, quia dura ſunt, non eſt quò intret, quia mala ſunt. Conſolatio nõ eſt in externis, non eſt in internis; ipſe eſt pœna ſua, quem torquet conſcientia, &c.

Probus vir in tentationibus gloriatur.

Contrà vir ille, qui ſpe cæleſtium bonorum permulcetur, etſi foris habeat nihil, intus magnum habet theſaurum. Si nõ eſt quo exeat, quia dura ſunt omnia; eſt quo intret, quia mollis eſt conſcientiæ lectus.

Conſcientia bona.

Conſolatio ſi non eſt in externis, eſt in internis. Ipſe eſt conſolatio ſua, quẽ ſpes exhilarat, & conſcientia graui labe carens. Etſi folijs, floribuſque ſpolietur foris, radicem cælo infixam habet intus ex radice æterni flores, æternique prodibunt, quos ſperat fructus, iuxta illud Auguſt. Pſalm. 36. Sic abſcondita eſt apud Deum vita ſanctorum; vt qui modo laborant in terra, quaſi tempore hyemis arbores, non habentes fructum, & folia; illo apparente, tanquam nouo Sole exorto, illud quod in radice viuebat, in fructi-

A bus appareat, &cæt.

Vita ſanctorũ abſcõdita ſicut radix arboris.

Seneca.

Duodecimo. Tentamur ſæpius, vt per patientiam aduerſus res aduerſas induremur, & laboribus obducamus callum. Qua de re rectè ſcripſit Philoſophus Seneca in libro ſupra indicato his verbis. Quid mirum ſi durè generoſos ſpiritus Deus tentat? Nunquam virtutis molle documentum eſt. Verberat nos, & lacerat fortuna? patiamur. Non eſt ſæuitia,

Tentamur, vt aduerſus res aduerſas, per patiẽtiã callum obducamus.

B certamen eſt. Quò ſæpius adierimus, fortiores erimus. Solidiſſima pars eſt corporis, quam frequens vſus agitauit. Cõtemptum periculorum aſſiduitas periclitandi dabit. Sic ſunt nauticis corpora ferendo mari dura, agricolis manus tritæ, agilia ſunt membra curſoribus. Id in quoque ſolidiſſimum eſt, quod exercuit. Ad contemnendam malorum potentiã, animus patientia peruenit, &c. Item eo-

C dem loco: Patrium habet Deus aduerſus bonos viros animum, & illos fortius amat, & operibus, doloribus, ac damnis (inquit) exagitantur, vt verum colligant robur. Languent per inertiam ſaginata, nec labore tantum, ſed mole, & ipſo ſui onere deficiunt. Non fert vllum ictum illæſa felicitas. At vbi aſſidua fuit cum incommodis ſuis rixa, callum per iniurias ducit, nec vlli malo cedit. Sed etiam

D ſi ceciderit, de genu pugnat. Hæc ille & alia. Et D. Chryſoſtomus in homilia de verbis Apoſtoli: *Non ſolùm, ſed & gloriamur in afflictionibus.* Quemadmodum (inquit) arbores, quæ in vmbroſis locis, & nulli uento obnoxij alũtur, virent quidem, ſed molliores redduntur: quæ vero in celſis montium verticibus ſtant, multiſque ac magnis ventis pulſantur, & va-

D. Chryſ.

E rias tempeſtates continenter perferunt; dum nunc grauiſſimis procellis agitantur, nunc crebras niues ſuſtinent, quouis ferro validiores fiunt. Similiterque corpora multis ac varijs voluptatibus innutrita, mollibuſque veſtibus, & continuis balneis, ac vnguentis aſſueta non neceſſarijs,

ſarijs, ad nullos omnino pietatis labores, ac ſudores, ſunt vtilia, ſed maximis pœnis deſtinata. Ita ſanè etiam animæ, quæ ocioſam & quietam vitam degunt, præſenteſque voluptates laboribus & afflictionibus, ſpe futuri regni ſuſtinẽdis anteponunt, quauis cera molliores infirmioreſque factæ, æternis ignibus pabulum ſeruantur. Quæ vero periculis, laboribus, ęrũnis, afflictionibus propter Deũ ferendis exponũtur, atque in eis aſſiduè verſantur; ipſo ferro, aut adamante ſolidiores ſunt, ac generoſiores; frequẽti malorum tolerãtia inexpugnabiles aduerſarijs redditæ; & habitum quendam inuictum fortitudinis patientiæque conſecutæ. Et quemadmodum qui cum primùm conſcendunt nauem, nauſeam præ iactatione ſentiunt, & cum ſint maris rudes turbantur, vertigineque laborant; qui vero ſæpe longinqua maria ſunt emenſi, & plurimis tempeſtatibus indurati, naufragiaque nonnunquam experti, magno animo nauigationem aggrediuntur. Ita anima, quæ multas tentationes ſuſtinuit, & magnas afflictiones pertulit, vſum ſibi laborum, & habitum fortitudinis comparat; non ad quemuis ſtrepitum ſuſpenſa, neque terroribus obnoxia, neque in aduerſitatibus turbatu facilis; ſed ob aſſiduam in rebus duris exercitationem, crebramque in talibus meditationem, magna æquitate ferens quidquid graue aut moleſtum imminet. Hactenus Chryſoſtomus.

CAP. IX.

Morale. De tentationib.

AD certamen tartareus hoſtis hominem prouocat; prior ipſe in arenã deſcẽdit, prior venenata tela eiaculatur. *Accedens tentator*, ait Euangeliſta. Prior, n. accedit, prior tartarea ex pharetra ſagittas emittit, & ad prælĩũ, in pace degentẽ elicit. Gigãti illi ſimilis eſt, qui Iſraelitas olim, ad ſingulare certamẽ prouocabat. *Egreſſus eſt vir ſpuri*⁹ 1. Reg. 17. *de caſtris Philiſthinorũ, nomine Goliath, de Geth, altitudinis ſex cubitorũ, & palmi: & armiger eius antecedebat eũ, & dicebat; eligite ex vobis virum, & deſcendat ad ſingulare certamẽ. Si quiuerit pugnare mecum, & percuſſerit me, erimus vobis ſerui: ſi autẽ ego præualuero, & percuſſero eum, vos ſerui eritis, & ſeruietis nobis, &c.* En tibi hoſtis noſtri imaginẽ depictã diuinitus. Ex Caſtris Orci egreditur Giganti ſimilis, ſtaturæ ingentis. Eſt enim Angelus, cum quo ſi cõferatur homo, natura multo eſt inferior. Ad certamen nos elicit, iaculiſq; mortiferis, id eſt, tentationibus, inuadit, hac lege, vt ſi ille victoriam reportet, nos in captiuitatem acerbiſſimã redigamur. Sin vero nos palmam feramus, ipſe ſeruiat. Nam vt capite ſuperiori cũ Bernardo diximus, ſi hoſtem ſuperamus, ex hoſte ſeruum facimus. Quoniam profectui noſtro ſeruit, coronaſque ſuperantibus fabricat. At vero ſi ſuperemur miſerrimę peccati ſeruituti mancipamur; iuxta illud Domini Ioannis 8. *Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* Et illud Auguſtini, libro 4. de ciuitate Dei cap. 3. Malus etiã ſi regnet ſeruus eſt; nec vnius hominis, ſed quod eſt grauius, tot dominorum, quot vitiorum, &c.

Neque vero ſolus in campũ Gigas prodit: *Armiger* (inquit) *eius antecedebat eũ.* Nõ ſolus pugnat Satã; multi illum armigeri antecedunt. Armiger eius mũdus eſt, armigera eius caro eſt, armigeri eius praui homines ſunt, quorum vtitur opera, ad alios debellandos. Mundus veluti armiger Satanam antecedẽs, honores fert, diuitias, gloriamque inanem; caro cupiditates; praui homines praua conſilia, ſcelerum exempla, hæreſes, ſchiſmata, tormẽta, ſcãdala. Hæc omnia dæmonis ſunt arma, quæ hi ferũt armigeri. Nos quoque ipſi aduerſus nos ipſos, illi prębemus arma. Iuxta illud D. Baſilij homil. 23. Ita (inquit) nos hoſtis impugnat, vt noſtris ipſorum deſiderijs iaculorum vice, aduerſus nos vtatur, & perpetuo ex nobis ipſis vires ſumat, quibus nos lædat, &c.

Prouocat autem hoſtis ad certamen, maximè Dei filios, qui Chriſto ſimiles euadere conantur. *Si filius* (inquit) *Dei es.* Vnde illud Hieronymi in fine lib. 4. in Ezechielem: Diabolus non vult quemlibet decipere. Saul Regem, qui electus eſt à Domino, & Iudam Apoſtolũ ſupplantare feſtinat, &c. Et ad Euſtochium: Eſcæ (ait) diaboli electę ſunt, ſecundum Abacuc: Iob ſubuertere cupit, & deuorato Iuda, ad cribrandos Apoſtolos expetit poteſtatem, &c. D. Gregorius 1. Regum 7.

Cùm

1. Reg. 17.

Diabolus prouocat ad certamen.

Ioan. 8.

D. Auguſt.

Impius ſeruus multorũ dominorum.

Nõ ſolus pugnat diabolus.

Dæmonis armigeri.

D. Baſilius.

Ex nobis ipſis arma ſumit diabolus.

D. Hieron.

Filios Dei fortius oppugnat hoſtis.

A B C D E

D. Greg.

Cū altiori (ait) vita proficimus, maligni A ſpiritus nobis infeſtiores ſunt. &c. Eodē loco docet, aduerſus ſtrenuos Chriſti bellatores, ipſos dęmonum ſatrapas bellum gerere, & aduerſus vnum ex noſtris, plurimos ex illis armari. Quia (inquit) contra perfectiores Chriſti milites, non quorumlibet malorum ſpirituum, ſed fortiorum dæmonum prælia excitantur; non Philiſtijm cōtra Iſrael aſcēdere, ſed Philiſthinorum ſatrapæ perhibentur. Principes quoque pluribus præſunt. Per hoc B ergo, *quod contra Iſrael ſatrapa aſcendere dicuntur*; poteſt rationabiliter colligi, quia ad probandam electorum patientiā, nec vnus ſpiritus malus electorum ſingulis, ſed innumeri deputantur. Vt de conſecuta eorum victoria, tantò ſit copioſior fidelium gloria, quantò eis irrogata fuerint prçlia grauiora. &c.

Multi dæmones cū vno electorū pugnant.

Lege Chryſoſtomum homil. 1. ad populum Ant. Tantò (inquit) magis oportet timere, quantò maiora fuerimus be- C neficia conſecuti. Tunc. n. diabolus ſæuior efficitur, tunc magis efferatur, cum viderit nos cum diligentia, vitam noſtrā diſponentes. Cum viderit virtutis onera cōpoſita, & magnos aceruos, tunc grauius inferre naufragium ſtudet. Vilis. n. & abiectus etiā ſi ſupplantatus fuerit, & ceciderit, non tantū communi vitæ cladis infert. In alta vero quadam tanquam virtutis ſpecula, cum multa claritate cōſtitutus, & qui omnib⁹ manifeſtus, & co D gnitus ſit, & ab omnibus admirationi habeatur, quādo tentatus ceciderit, magnā ruinam, & iacturam facit. Non tantum quoniam ex alto cecidit; ſed quoniam & alijs multis ſcandali materia eſt in ipſum reſpicientibus. &c.

Magnam facit ruinam & iacturā, vir clarus virtute, ſi cadat.

Quadruplex autem memoratur huius immaniſſimi Gigantis certamen, primū, in cælo; ſecundum, in paradiſo terreſtri; tertium, in deſerto; quartum in mundo. Primum cum Angelis initum fuit: ſecun E dum cum Eua, atque Adamo: tertium cū Chriſto: quartum eſt cū omnibus hominibus. In primo victus, & è cælo eſt præcipitatus; in ſecundo vicit, hominemque è paradiſo præcipitauit; in tertio victus abſceſſit, in quarto, & vincit, & vincitur. Deus bone, quàm atrox hoc quartū prælium eſt, quàm ſæui hoſtes, quā lethifera tela, quàm immania vulnera, quàm latè exundantia ſanguinis flumina. Non corporum, ſed animorum ſtragem; non mortalem vitam, ſed immortalem gloriam amiſſam, non temporariam, ſed æternā cladem illatam: non aſpectabilium bonorum, ſed cæleſtium ſpolia; non proſtrata cadauera, ſed cæſos immortales animos, cernes. At parte alia, truculentos hoſtes à multis egregijs militibus ſuperatos; à pueris, fœminiſque turpiter in fugā verſos; fracta infractis animis tela: mortiferos tentationū ictus, magna fortitudine repulſos: tartarea peccatorum vulnera cæleſtibus armis propulſata, ſpectabis.

Diaboli quadruplex certamen.

Prælium dæmonum cum hominibus atrox.

O verè dignū Deo, Angelis, & hominibus ſpectaculum, iuſtos homines, fœminaſque cū tartareis hoſtibus dimicantes. Seneca, in libro, cui titulus eſt: Quare bonis mala accidant: Nobis (inquit) interdū voluptati eſt, ſi adoleſcens conſtantis animi, irruentem feram venabulo excipit, ſi leonis incurſum interritus pertulit: tantoque ſpectaculum eſt gratius, quantò id honeſtior fecit. Non ſunt iſta, quæ poſſunt Deorum in ſe vultum conuertere: ſed puerilia, & humanæ oblectamenta leuitatis. Ecce ſpectaculū dignū, ad quod reſpiciat intētus operi ſuo De⁹. Ecce par Deo dignū: vir fortis, cū mala fortuna compoſitus; vtique ſi & prouocauit. Nō video, inquam, quid habeat in terris Iuppiter pulchrius, ſi conuertere animum velit, quàm vt ſpectet Catonem iam partibus non ſemel fractis ſtantem nihilominus inter ruinas publicas rectū. Hæc Seneca. At ego dicam potius: Ecce par Dei ſpectaculo dignum; vir iuſtus, cum malo dęmone cōpoſitus. Non video quid habeat in terris Deus pulchrius, ſi conuertere animū velit, quam vt ſpectet Iob, abactis gregibus, occiſis filijs, vlceribus per totū corpus graſſantibus, ſtantē nihilominus inter tot calamitates rectū. Veluti pulchrum ſpectaculum ſpectabat Deus, quem ſpectandū ipſi dæmoni proponebat. Iob 1. *Nunquid* (inquit) *conſideraſti ſeruum meū Iob, quòd non ſit illi ſimilis in terra; vir ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo, & adhuc retinens innocentiam?* quaſi dicat. Nunquid ſpectaculum admirandum contemplatus es, ſeruum meū Iob, virum virtutibus decoratum, & tentationum victorem? Pulchrum quoque Chriſto ſpectaculum Magnus ille præbuit Antonius, cum tartareis decertans belluis. Cùm enim vt narrat in eius vita

Spectaculū Deo, & Angelis dignū hominis certamen cum dæmone.

Seneca.

Iob 1.

Io. Deo pulchrum præbuit ſpectaculum certans cum dæmone, & diuus Anton.

vita Athanaſius, poſt terribile certamen A à Domino quęreret: Vbi eras bone Ieſu? vbi eras? quare non à principio adfuiſti, vt ſanares vulnera mea? reſpondit. Antoni hic eram, ſed expectabam videre certamen tuum. Nunc autem, quia viriliter dimicando non ceſſiſti, ſemper auxiliabor tibi, & faciam te in toto orbe nominari. &c.

D. Athan.

Hæc eſt colluctatio, de qua Paulus ad Epheſ. 6. *Non eſt*, inquit, *nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem: ſed aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum: aduerſus ſpiritualia nequitia, in cæleſtibus. &c.* Vides quibus cum aduerſarijs pugna ſit? Multò ſunt nobis ſuperiores. Primò natura, quia nos carne conſtamus fragili, illi ſunt ſpiritus, principatus, & poteſtates. Secūdò, ſuperiores sūt loco; quia *in cæleſtibus* agunt, vt ait Apoſtolus; hoc eſt, in aere ſuperiore; nos agim⁹ in terra loco inferiore. Tertiò aſtutia, ſunt enim ſpiritales nequitiæ. Quartò, C exercitatione bellica, quoniam in bello ab orbe verſantur condito. Quàm imbecillis homo ſit cum hiſce aduerſarijs cōparatus, D. Bernardus docet, Sermone 3 in Pſal. 90. his verbis: Ipſi rectores ſunt tenebrarum harum, aſtutiſſimi verſutia, & malitia diabolicæ fraudis: Ita vt ſicut eſt ante venatorem beſtia, ſic ad eorum comparationem, ſit quilibet aſtutiſſimus hominum. Præter eos duntaxat, qui cum Apoſtolo, non ignorant cogitationes eo D rum. quibus in Dei ſapientia datum eſt, fraudes deprehendere malignorum. &c. Horruerunt Iſraelitæ, qui terram repromiſſionis explorarūt, cū Gigantes illius incolas conſpexerunt, quibus cum ipſi comparati locuſtæ videbantur. Numerorum 13. *ibi*, inquiunt, *vidimus monſtra quadam filiorum Enac, de genere Gigantes, quibus comparati, quaſi locuſtæ videbamur. &c.* Nos verò non horremus, quoniam monſtra illa tartarea, Gigantes illos flāmiuomos E nō cernimus; cum quibus ſi quis nos cōferat, cum leonibus formicas conferet.

Ad Ephe. 1.

Dæmones ſuperiores sūt hominib. natura, loco, aſtutia, exercitatione.

D. Bernar.

Aſtutia diaboli.

Num. 13.

At horreant ignaui, & qui fidei diuinę oculis hoſtiū vires non explorant. Quid? natura ſunt ſuperiores, aſtutia, loco, belli gerandi vſu? Principatus ſunt, & poteſtates? adde, & rectores mundi huius, tenebrarum harum. Sed ligatas habent vires, illis vti non valent, pro iniqua ſua voluntate, ſed pro permiſſa poteſtate. Sciendū eſt (ait Magnus Gregorius lib. 2. Moral. capit. 6.) quia Satanæ voluntas, ſemper iniqua eſt; ſed nunquā poteſtas iniuſta. Quia à ſemetipſo voluntatem habet, ſed à Domino poteſtatē. &c. Hinc illud Pauli, 1. Corint. 10. *Fidelis Deus eſt, qui non patietur vos tentari, ſupra id quod poteſtis.* Et illud Auguſtini Pſal. 61. Diaboli poteſtas quędam eſt: plerumque tamē vult nocere, & nō poteſt. Quia poteſtas iſta ſub poteſtate eſt. Nam ſi tantum poſſet nocere dia- B bolus, quantum vult, non aliquis iuſtorū remaneret, aut aliquis fidelium eſſet in terra. &c. Baſilius quoque homilia 23. Maiorem (inquit) potentia diaboli vim Dominus inſolubili lege preſſit, nec permiſit, vt vno impetu, genus mortaliū, à facie terræ deleret. &c. Agnoſcebat hoc Iob, cum patientiſſimo ex corde, verba illa emiſit: *Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſit nomen Domini benedictū.* Totā gloriā (ait Auguſtinus Pſalm. 90.) Deo dabat, potētiā diabolo non dabat. Non dixit, Dominus dedit, diabolus abſtulit; quia nihil abſtuliſſet diabolus, niſi permiſiſſet Dominus. &c.

Diabolus ligatas vires habet.

D. Greg.

1. Cor. 10.

D. Auguſt.

Si diabolus non frenaretur cunctos perderet.

D. Baſilius.

D. Auguſt.

Iob 26. de Deo legitur: *Ligat aquas in nubibus ſuis: vt non erumpant pariter deorſum.* Quemadmodū aquas Deus ligat, ne erūpant pariter: ſic diaboli ligat tētationes, ne grauiori irrumpāt impetu, animumque obruant. Guttatim aquæ, guttatim quoque & ad menſurā tētationes fluunt. Vt terram fœcundent ex atris nubibus emanant aquæ: vt vero animum fœcundent, ex atris dæmonibus emanant tentationes. Sed ad menſuram, & pondus. Nam vires noſtras metitur Deus, ac trutinat, iuxta virium menſuram hoſtes pugnare permittit. Auguſtinus loco indicato Deus, qui dat poteſtatē tentatori, ipſe tentato præbet miſericordiam. Ad menſurā enim permittitur tentare diabolus. Tantum permittitur ille tentare, quantū tibi prodeſt, vt exercearis, vt probêris, vt qui te neſciebas, à te ipſo inueniaris. &c. Item. Permittit Deus, & iudicio p̄mittit. Permittit, & menſura, numero, pōdere, permittit. &c.

Iob. 16.

Ad menſuram tentationes permittuntur.

D. Auguſt.

Deus iuxta noſtrarū virium menſuram, hoſtes pugnare permittit.

Præclare D. Ephræm in ſermone de patientia. Si homines (ait) exiguo intellectu præditi probare, & diſcernere norunt, quantum pondus, atque onus, ſingula ferre queāt animalia, veluti mulus, aut camelus: tantumque addunt oneris, quan-

D. Ephræm.

quantum vires animalis tolerent. Et figulus vaſa formans, niſi in fornacẽ ea immiſerit, vt igne probata, ſolida ac dura reddãtur, humanis vſibus ſeruire nequeunt. Nouit autem, quanto ea tempore oporteat in igñe relinquere, donec vtilia efficiãtur; neque cõtra vltrà q̃ opus ſit, ea in fornace relinquit, ne aduſta corrumpantur. Neque viciſſim ea minus in fornace relinquit, q̃ neceſſe ſit, ne diſſoluantur; neminique ſint vſui. Si inquam in rebus corruptibilibus, & apparentibus, tanta conſideratione, ac cognitione prædιti ſunt homines: Quãtò magis Deus, qui totus eſt ſapientia plenus, nouit quantis probationib. tentationibuſque indigeant animæ, ipſi placere volẽtes. Hæc ille. Itẽ eodẽ loco: Nouit Deus, quãtã ſubire poſſit ꝓbationẽ, ac tẽtationem aĩa, & tantã quoque permittit, &c.

Ponderat ergo vires noſtras Deus vna in lance libræ. In altera vero ponderat tentationes. Æquales cũ videt virib. C tentationes, tunc tẽtatorem accedere patitur. Sed vires noſtras ſimul cum auxilio appendit, quod nobis largit. Etenim pleræque tentationes, noſtris virib. ſi diuinam excludas opem, ponderoſiores ſunt, ſed ſi diuinam quoque opẽ in lance colloces, nulla tam grauis eſt, vt non queat ſuperari. opem nobis affert Deus hoc in prælio, nobiſcum ille pugnat, nobiſcum triumphat. Vnde illud Dauidis

Pſalm. 26. Pſ. 26. *Dominus illuminatio mea, & ſalus mea quẽ timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo. Si conſtant aduerſum me caſtra, nõ timebit cor meum: ſi exurgat aduerſum me præliũ in hoc ego ſperabo, & cæt.* Si Deus pro nobis (ait

Ad Rom. 8. Paulus ad Rom. 8.) *quis contra nos?* ò Paule ſanctiſſime nonne ad Epheſ. 6. ſcripſiſti: *non eſſe nobis colluctationem aduerſus carnẽ & ſanguinem, ſed aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, aduerſus ſpiritualia nequitiæ?* Cur ergo rogas: Quis contra nos? Contra nos ſunt E principes, contra nos ſunt poteſtates, contra nos ſunt tenebrarum rectores? Sunt quidem contra vos, reſpondebit Paulus, ſi illorum crudelẽ ſpectetis uoluntatem. Sed ſi Deus ſit pro uobis, pro

Deus pro nobis pugnat. Theoph. uobis quoque hoſtes erunt. Iis. n. uirib. ille uos corroborabit, ut proſint, nõ obſint. Audi Theophylactum in hunc D. Pauli locum ſcribentem. Cùm nos (inquit) Deus tutabitur, quis poterit aduerſari? Qm̃ uel ſi terrarum orbis in nos inſurgat, diuina ſapientia in gloriam noſtram, hunc oẽm uertet inſultum, &c.

Chryſoſtomus hom. 15. in epiſtolam ad Roman. nihil contra eos eſſe docet, pro quibus Deus eſt. Contra fidelẽ (inquit) & eum, qui diligenter Dei legibus attentus eſt: non homo, non dæmon, nõ aliud quidquam ſtare poterit. Si. n. pecunias ademeris, mercedem ipſi procuraueris: ſi maledixeris, per conuicium illuſtriorem illum apud Deum reddideris; ſi morti tradideris, martyrij coronã texueris. Quid igitur cum hac uita cõferri queat? Cùm nihil contra illum eſſe poſſit: & qui inſidiari uidentur, ij ipſi, illis non minori ſint adiumento, quàm qui de illis bene mereri ſtudent? &c. *D. Chryſoſt.* *Nihil cõtra eos eſt, pro quibus Deus eſt.*

Confirmat hæc exemplo Iob. Iob (inquit) hoc ipſum ſplendidum reddidit, q̃ uidelicet diabolus, contra eum armatus eſſet. Nam & amicos contra illum, & uxorem contra illum, & uulnera, & ſeruos, & mille alias diabolus ſuſcitauit artes: ac nihil omnino contra illum extitit. Quandoquidem Deus ab illo ſtabat: certè & quæ contra illum ſtare uiderentur, ea omnia ab illo ſteterunt, &c. adiũgit deinde Apoſtolos: Nã & Iudæi (ait) & qui è gentib. eſſent, & falſi fratres, & principes, & populi, & mortes, & paupertates, & infinita contra illos erant, & nihil contra illos. Hæc. n. ipſa ſunt, quæ illos maxime ſplendidos, atque illuſtres, tùm uero apud Deum, hominesque laudatos, effecerunt. Hæc Chryſoſtomus.

Huic diuino auxilio fidendũ eſt: hoc orationib. expetendum, in hoc habitandum, iuxta illud Pſ. 90. *Qui habitat in adiutorio Altiſſimi: in protectione Dei cœli commorabitur.* O tutiſſimum habitaculum, ò turrim noſtri Dauidis inexpugnabilem. Sequitur eodem Pſalmo: *Scapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub pennis eius ſperabis.* Quemadmodum. n. pullos auis ſub alas recipit, ac tuetur, ſic hominẽ Deus. Hinc illud Bernardi eodẽ Pſalmo: Sub his ſcapulis abſcõdimur, ſub his in incurſu accipitrum & miluorum protegimur, ſub his umbraculum ſalubre nos refrigerat, ſub his alimur, & fouemur, &c. Si gallina (ait Aug. hoc pſalmo) protegit pullos ſub alis, quanto magis tu, ſub alis Dei tutus eris, & aduerſus diabolum, & Angelos eius, quæ aereæ poteſtates tanquã accipi- *Pſal. 90.* *Auxiliũ Dei aduerſus tẽtatorem.* *D. Bernar.* *D. Auguſt.*

ed by Google

accipitres circumuolitant, vt infirmum A pullum auferant,&c. Addit vates auxilium hoc exaggerans: *Scuto circundabit te veritas eius*,i.fidelitas. In quæ verba ſcribens, D. Bernardus,ait: Quia circundatus es tentationib. ſcuto circundabit te veritas eius. Vt quemadmodum vndiq. bella,ita vndique ſint præſidia,&c.

D. Bernar. *D. Auguſt.* *D. Bernar.* *Circundati ſumus tentationibus, & auxilijs.*

Licet igitur nobis ſint ſuperiores natura dæmones,nos tamen illis ſuperiores ſumus Dei pſidio. Qui Angelis quo B que ſuis præcepit,vt nos in tutela hēant ſua;iuxta illud Pſalmi à dęmone citatū: *Angelis ſuis mandauit de te,vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis;in manib. portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*. Etſi tam paruuli ſumus(ait Bernardus eodē Pſ.) quid tamen ſub tantis cuſtodib. timeamus? Nec ſuperari, nec ſeduci poſſunt. Fideles ſunt, & prudentes,potētes ſunt. Quid trepidamus?&c.4. Regū.6. Eliſei C miniſter, exercitu Syrorum circundatā cernens ciuitatem,metu perculſus,prophetæ nuntiauit. At ille: *Noli timere* (reſpondit) *plures enim nobiſcum ſunt, quam cū illis*. Precatuſque eſt Dominum, vt Angelorum auxilium metuenti demonſtraret. *Et aperuit Dominus oculos pueri* (vt legitur eodem capite) *& vidit: & ecce mōs plenus equorum: & curruum igneorum, in circuitu Eliſei,&c.* Vides ne Angelorum auxiliū? Eliſeum vndique cinxere equites, curruſque ignei, ne poſſet aliqua ex parte lædi. Hoc eſt Dei ſcutum: *Scuto circumdedit eum veritas Dei*.

Auxilium Angelorū. *D. Bernar.* *4. Reg.6.* *Eliſeum angeli tuentur*

Simile quidpiam narrat Archiepiſcopus Florentinus, D. Antoninus 2.p. tit. 15.cap.9.oſtenſum Moſi vni ex antiquis patribus. Cùm enim ad Abbatem Iſidorum grauiſſima exagitatus tētatione veniſſet; verſus Occidentem vt reſpiceret præcepit Abbas. Id cùm feciſſet Moſes, dæmonum inſpexit teterrimam ad prælium inſtructam multitudinem, Oculos verò in Orientem vertere poſtea iuſſus, longe diuerſum vidit Angelorum exercitum, admirabili ſplendore fulgētem. Tum Iſidorus: Quos(ait)ad Occidentē inſpexiſti,ij ſanctorum ſunt oppugnatores; quos ad Orientem vidiſti, ij ſunt à Deo miſſi auxiliatores. Cognoſce ergo Moſes,non ſolum plures eſſe nobiſcum vt dixit Eliſeus, verùm etiam maiorem eſſe,qui in nobis eſt, quam qui in mundo, vt Ioannes Apoſtolus ait.

D. Antoni. *Angelorum exercitus et dæmonum.* *1. Io.4.*

Hoc præſidio munitis illud euenit,q eſt in Pſalmo eodem: *Super aſpidem,& baſiliſcum ambulabis,& conculcabis leonē,& draconem.* En tibi Gigantum potentiā,quorum vires extollebamus. Ab ijs hominibus,qui fortiter Dei præſidio ſepti prçliantur, veluti ſerpentes conculcantur. Vnde Ambroſius Pſ.118.litera 11.verſ. 4. Dominus (inquit) veniens in hunc mundum ſubiecit animæ noſtræ omnes contrarias poteſtates vt fide tua, verbo tuo,conuerſatione tua, & operibus conterantur. Si ergo non conteris aduerſarium,tua culpa eſt,qui permiſſa nō vteris poteſtate, &c. D. Iſidorus libro 3.de ſummo bono cap.5. In oculis (inquit) carnalium diabolus terribilis eſt;in electorum oculis terror eius vilis eſt. Ab incredulis vt leo timetur; à fortibus in fide,vt vermis contemnitur,&c.

D.Ambr. *Tentator cō calcatur ab ijs qui ſtrenuè dimicant.* *D. Iſidorus.*

Origenes homil.7.Numerorū:Quantum ad comparationem(inquit) humanæ naturæ, & dæmoniacæ, nos locuſtæ ſumus, & illi Gigantes. Et præcipuè ſi dubia ſit fides,& ſi nos perterreat infidelitas,illi verè Gigantes erunt,& nos locuſtæ. Si vero ſequamur Ieſum,& credamus verbis eius,ac fide eius repleamur; tanquā nihil erunt in conſpectu noſtro. &c. Item: Cùm Pauli armis te armaue- D ris, ad Eph.6. ſequens Ieſum ducem,nō verearis Gigantes illos. Videbis.n.quomodo illos tibi ſubijciet Dominus Ieſus. Et ſicut Patres calcauerunt ceruices gētium,ita & tu calcabis ſuper ceruices dæmonum. Ipſe.n.dicit ijs, qui eum fideliter ſequuntur, Luc.10. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones,& ſuper omnem virtutem inimici.* Vult.n. ſemper Ieſus res mirabiles facere. Vult E de locuſtis vincere Gigantes; & de ijs, quæ in terris ſunt, cæleſtes ſuperare nequitias. Hæc Origenes.

Origenes. *Nos locuſtæ ſumus dæmones ſunt gigantes ſed facile Dei pſidio vincuntur.* *Luc.10.* *Deus vult de locuſtis vincere gigantes.*

Iam vero, quis ſit certandi modus videamus; eo quoque nos hoſtes ſuperamus. Non poſſunt illi vulnus vllum infligere,niſi noſmetipſi,quas emittunt ſagittas, in pectus corque noſtrum, manu noſtra immittamus. O ſtultum hominē, qui miſſa ab hoſte iacula minime repellit,ſed in viſcera condit. Nonne tētationes hoſtis tela ſunt? Iaculetur ille mille tela igne ſuccenſa tartareo; ſi tuis te manib. non vulneres.i. ſi aſſenſum tētationi minime præbeas,nihil iacula efficiēt.

Superamus dæmones certandi modo.

iaculari

Digitized by Google

1. Petr. 5.

Diabolus tẽtare poteſt cogere non poteſt.

D. Bernar.

Iaculari pōt aduerſarius, perſuadere, ac ſuggerere pōt, ac vulnerare, perſuadere, cogere te non pōt. *Aduerſarius veſter diabolus*, ait D. Petr. epiſt. 1. c. 5. *tanquã leo rugiens circuit quærens quem deuoret.* Rugire ille pōt, & quærere quem deuoret, at deuorare niſi in fauces eius libens ſe quiſpiã intrudat, non pōt. D. Ber. ſer. 13. in pſalmũ, qui habitat: Rugire (inquit) dæmon pōt, ferire non pōt. Rugiat quantũ vult, tñ non fugiat ouis Chriſti. Quanta minatur, quanta exaggerat, quanta intẽtat, non ſimus beſtiæ, vt nos proſternat vacuus ille rugitus. Sic enim perhibent, q talia curioſius veſtigauerunt, ad rugitũ leonis nullam beſtiam ſtare poſſe. Verè beſtia, verè rationis expers, qui tam puſillanimis eſt, vt ſolo timore cedat: qui ſola futuri laboris exaggeratione victus ante conflictum non telo, ſed tuba proſternitur, &c. Satanas (inquit Aug. pſal. 91.) non cogit inuitum: in tua poteſtate eſt conſentire, aut non cõſentire, &c. Et ſer. 7. de tempore: Diabolus poteſt ad malum inuitare, non poteſt trahere: delectationem infert, non poteſtatem; conſilium ingerit, non conflictum, &c.

Ad rugitũ leonis nulla beſtia ſtare poteſt.

Non timendus dæmonis rugitus.

D. Auguſt.

Nonne hoc quod dicimus ex euangelio fit perſpicuũ quod exponimus? Quonãmodo cum Chriſto conflixit hoſtis? acceſſit, ſagittas tñ miſit. *Accedens tentator* (ait Euãgeliſta) *dixit ei, &c.* inuitauit eũ, non traxit. Dicere pōt, & inuitare, ſed non pōt nolentem ſuperare. Potuit ille dicere Chriſto: *Mitte te deorſum.* Nunquid mittere deorſum potuit? Minime. Hoc nobis dicit, quoties nos tentat: *Mitte te deorſum.* Si teipſe in peccatum non præcipites volens, ille nequit præcipitare nolentem. Præterea oſtendit Chriſto mundi regna. Addidit: *Hæc omnia tibi dabo ſi cadens adoraueris me.* Hic conſtitit telũ. Oſtẽdere pōt, ſuggerere poteſt, iaculum mittere poteſt: niſi tu libens iaculum corde excipias, vulnus infligere non poteſt.

D. Gregor.

Iuſti vocem tẽtatoris audiunt, ſed non exaudiunt.

Itaq; iuſtos inuitat, ſed non trahit: delectationẽ illis infert, ſed illatã repellũt: conſiliũ ingerit, ſed non perſuadet: audiunt vocẽ hoſtis, ſed non exaudiunt: vt docet Mag. Greg. Iob 3. ad illa verba. *Nõ exaudierunt vocem exactoris:* quo loco exactorẽ diabolum eſſe ait: exigit. n. a nobis peſtifera voce peccatũ. Huius exactoris vox (ait Greg.) eſt tentatio ſuggeſtionis. Audimus aũt vocem exactoris, cũ eius tentatione pulſamur: ſed nõ exaudimus ſi pulſanti reſiſtimus. Audit. n. qui tentationẽ ſentit: exaudit verò qui tentationi conſentit. Dicat itaq; de iuſtis: *Non exaudierunt vocẽ exactoris:* qm̃ ſuggeſtionẽ eius, etſi audiunt, qa tentantur: nõ exaudiũt: quia conſentire contemnunt. Hæc ille.

D. Auguſt.

Aures noſtræ poſita ſunt inter Deum monentem, & ſerpentẽ ſuggerentem.

Iuſti dæmonem audiunt, ſed non exaudiunt. At ſunt multi ex hominibus, qui dum aures habeant inter Deum monentem, & teterrimum hoſtem ſuadentem, Deum quidem audiunt, ſed dæmonem exaudiunt. Hinc illud Aug. pſal. 91. Modo aures tuæ poſitæ ſunt, inter montem Deum, & ſuggerentem ſerpentem. Quare huc flectuntur, hinc auertuntur? Non ceſſat ſatanas ſuadere malum: ſed nec Deus ceſſat admonere bonum, &c. Cõijcit amoris iacula Deus amic⁹: cõijcit odij tela dæmon inimicus. Dei iacula repellimius, dæmonis tela in viſcere condimus: ideoque non hoſtis fortitudine, ſed noſtra voluntate ſtultè perimus. Tunc autem dæmonis tela in viſcera cõdimus, tunc tentorium fluctib. obruimur, cum tentationibus aſſenſum præbemus.

D. Cyrill.

Tentatio torrens.

Pſal. 65.

Confert D. Cyrill. Ieroſolymit. catecheſi 5. myſtagogica, tentationẽ cũ flumine. Cum tentamur natamus: cum aſſenſum tentationi præbemus, ſubmergimur: cum tẽtationem ſuperamus, è profundo flumine læti in florentem amœnãque ripam euadimus. Vt (ait D. Cyril.) tentatio eſſe veluti torrens tranſitu difficilis. Qui ergo in huiuſmodi torrẽte nõ ſubmerguntur, optimi natatores facti, traijciunt. Qui vero ſecus affecti fuerint cum primum in aliquã tentationem fuerint ingreſſi, ſtatim ſubmergũtur. Vides ſanctos de tranſitu tentationis loquẽtes, & profitentes ſe in illa non hæſiſſe? pſal. 65. *Tranſiuimus per ignem, & aquam, & eduxiſti nos in refrigeriũ.* Educi in refrigeriũ eſt liberari a tentatione. Hæc ille. Da ergo operã vt optimus fias natator, ne tẽtationũ rapidiſſimis vndis abſorbearis. Eris aũt natator egregius, ſi conſenſum nulli tẽtationi præbeas, ſed protinus reſpuas oẽs, vociq; dæmonis animi aures penitus occludas. Tũc lætus canere illud poteris, pſ. 123. *Cum iraſceretur furor eorũ in nos forſitan aqua abſorbuiſſet nos: Torrentem pertranſiuit anima noſtra. Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo*

venantiũ: laqueus cõtritus eſt, & nos liberati ſumus. Adiutoriũ noſtrum in nomine Domini, etc. Tẽtationis torrẽtẽ pertrãſiuit adhęrens Deo volũtas, tentationemq; reſpuẽs; eadẽ laqueũ a dęmone paratũ conterit. Sed Deo adiuuante. Quaobrem pſalmus illo concluditur verſu: Adiutoriũ noſtrũ in nomine Domini, qui fecit cęlũ, & terrã.

CAPVT X.

Mora. De tentationibus.

AD Chriſtum Opt. Max. non acceſſit tẽtator ante eſuriẽ; tũc acceſſit, cum eſurire illum agnouit. Similẽ in modum tunc ad nos accedit, tunc tentat, tunc ſuperat, cum caduca huius ſeculi bona concupiſcimus. Eſuries cupiditas eſt: Si q̃d C cupis, eſuris; ſi eſuris, facile te diabolus illaqueabit. Vt volucrem in laqueum, piſcẽ in hamũ, cibi appetitus impellit; ſic hominem in diaboli retia, caducarũ rerum cupiditas trudit. Quod indicat D. Ambr. in lib. de Iſaac, & aĩa c. 4. Cũ nos (inquit) ambulemus in medio laqueorũ p̃ appetentiã eſcæ retib. ſimul, & laqueis obnoxij ſumus, &c. Et pſal. 118. oct. 14. verſ. penult. Non capit (ait) laqueus, niſi D ante eſca te ceperit: dum prædam petis, laqueo te nectis, &c. Greg. Mag. in expl. pſal. 7. pęnit. ſic ſcribit. Decipula ſup ſemitã ab hoſte ponitur, cũ in actione huius mũdi, q̃ mens appetit, peccati laq̃us paratur. Ita nanq; in terra decipula ponitur, vt expoſita eſca, ipſa decipula non videatur; ſic hoſtis dum ſubruere aliquẽ cupit, quaſi eſcã in muſcipula, lucrum in culpa ponit, ad quod dũ auiditatis amo- E re viator inhiat, ex improuiſo eum peccati laqueus ſuffocat, &c. At nos ſi oculos, cupiditateſq; noſtras in cęlum ſuſtollamus, nos laqueos effugiem⁹: vnde Ambroſ. lib. 6. Hexam. c. 8. Auis (inquit) deuitat laqueos, ſi ad ſuperiora ſe conferat & terrena ſuperuolet; in ſuperiorib. n. nemo tendit retia, laqueũ nullus abſcondit. Ideo cuius cõuerſatio in ſupernis eſt, huius non ſolet in prędam venire captura, &c. Et Pſalmogr. pſal. 24. *Oculi mei ſemper ad Dominũ, quoniã ipſe euellet de laqueo pedes meos.* Chryſoſt. hom. 15. ad populum Antioch. Volatili a (inquit) donec altum A aerẽ ſecant, nõ facile capiũtur. Ita tu donec ad ſuperiora reſpexeris, nec laqueo, nec vllis facile capieris inſidijs. Itẽ: Propterea alæ ſunt auiculis, vt effugiant laqueos: propterea ratiocinationes hominib. vt fugiant peccata, &c. Ratiocinare igit̃, & diuinis ratiocinationibus, cogitationibuſq; in ſublime elatus, diaboli humi extẽſa retia effugies; animiq; cõſtringes cupiditates. Nã quemadmodũ diſſo- B lutæ, minimeq; pręcinctæ veſtes militẽ cum hoſte certantẽ impediunt: ſic laxæ, minimeq; compreſſæ cupiditates Chriſtianũ cum dęmone dimicantem inuoluunt. Opus ergo eſt deſideria oblongas veluti veſtes, formidinis ac temperantię cingulo arctè circumligare, ne in peccatum diffluant, dimicãteſq; alligent. Iuxta illud pſal. 17. *Deus qui præcinxit me virtute.* Quod Auguſt. ita exponit: Deus (ait) præcinxit me vt fortis ſim; ne diffluẽtes ſinus cupiditatis impediãt opera, et greſſus meos. Et infra ait vates: *Præcinxiſti me virtute ad bellũ.* Auguſt. interpretatur: Cõſtrinxiſti fluẽtia deſideria carnis meę virtute, ne in pugna præpedirer, &c.

Eſuriem hanc: ideſt, cupiditatem, quæ in laqueos nos præcipitat, idẽ hoſtis noſtro in pectore excitare conatur, iuxta illud Iob 41. *Halitus eius prunas ardere facit.* Veluti prunæ ſunt hominum cupiditates. Si celeſtem concipiũt ignem, ad virtutis officia animos inflammant, ſi verò tartareo exardeſcunt ſulphure, ad ſcelera incendunt. Has prunas halitu ſuo, ideſt, tentationibus, ardere facit dæmon. Ardet (ait Greg. dum hunc locum exponit) in deſiderijs animus, cũ diaboli ſuggeſtionibus inſtigatur. Itẽ: Ardent homines, cum quodlibet tẽporale appetũt; quia nimirum vrunt deſideria, &c. Mater eſt peccati concupiſcentia, ſi dæmon illam halitu incenderit, tu diligentẽ operã naua, vt extinguas: ſi extinxeris, peccati extingues matrem. *Vnuſquiſque* (ait D. Iacob c. 1.) *tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus: deinde concupiſcentia cũ conceperit, parit peccatum: peccatum verò cum conſummatum fuerit, generat mortem.*

Tria vides concupiſcẽtiæ mala. Primũ malum, hoc eſt, ad peccatum nos allicit, & abſtrahit: *Tentatur* (inquit) *vnuſquiſque a cõcupiſcentia ſua abſtractus & illectus.* Nam a virtute, a Dei pręceptis, a Deo ipſo nos abſtrahit, atq; auertit; & ad creaturas ſceleraque

Eſuries eſt cupiditas eſurientes diabolus inuitat, & laqueis ſuis capit.

D. Ambroſ.

Nõ capit laqueus, ſi nõ capit eſca.

D. Gregor.

Decipula diaboli.

D. Ambroſ.

Pſalm. 24.

D. Chryſ.

D. Auguſt.

Iob 41.

D. Greg.

Iacob 1.

leraq; conuertit. Eſt.n.in peccato a Deo Deiq; lege, & præceptis auerſio, & ad creaturas,criminaq; conuerſio. Aug.li.1.de libero arbitr. c.16. Peccata(ait)omnia hoc vno genere continentur: cum quiſq; auertitur a diuinis, vereque manentibus; & ad mutabilia, atque incerta, conuertitur, &c. Secundũ concupiſcentię malum eſt, execrabilis peccati conceptus, ac partus: *Cũ conceperit* (ait D.Iacobus) *parit peccatum*: vnde peccati mater recte dici pōt. Siquidem illud, & concipit, & parit ex diabolo. Vt.n.ait Orig.hom.13.in li. Ioſue, improbi hominis aĩa diabolum maritum habet, ex quo huiuſmodi edit ſobolem. Coniunctio(ait Orig.) animæ noſtræ, fuit primo cum malo viro, & marito peſſimo diabolo, &c. Tertium malũ, *generat mortem*, eamq; æternã.

D. Auguſt.

Tria mala concupiſcẽtiæ.

Concupiſcẽtia peccati mater.

Origen.

Concupiſcentia Eua noſtra eſt, q̃ pomi.i.dulcis alicuius rei delectatione ſerpens callidiſſimus capit. Capta illa rõne inuitat, & in peccatũ præcipitat. Modus eñ is, quẽ dæmon in tentatione primorũ parentum ſeruauit, illum indicat, quẽ in tentandis hominibus ſeruat, vt docet D. Bonau.lib.2.ſent.diſt.21. quæſt.3. In illo (inquit) mõ tentandi ſenſibili, cognoſcimus nos modũ, & progreſſum tẽtationis inuiſibilis. Et ſicut ille a ſerpente venit ad virũ, mediãte muliere: ſic iſte a ſenſualitate peruenit ad ſuperiorẽ portionem rõnis, mediante inferiori, &c. Et D. Auguſt. pſal. 48. Quomodo (inquit) Adam per Euã ſupplantauit diabolus: ſic nos per carnem vult ſupplantare, & cat. ideſt, per carnis concupiſcentiam.

Concupiſcẽtia Eua noſtra eſt, cui diabolus ſerpens ſuadet.

D. Bonau.

D. Aug.

Itẽ li.2. de Geneſi contra Manichęos c.14. Etiam(inquit)nunc in vnoquoque noſtrũ nihil aliud agitur, cum ad peccatũ quiſq; delabitur: quã tunc actum eſt in illis tribus, ſerpente, muliere, & viro. Nã primò fit ſuggeſtio, ſiue per cogitationẽ, ſiue per ſenſus corporis. Quæ ſuggeſtio cũ facta fuerit, ſi cupiditas noſtra non moueatur ad peccandũ, excludetur ſerpẽtis aſtutia. Si aũt mota fuerit, quaſi mulieri iam perſuaſum erit. Sed aliqñ ratio viriliter et cõmotam cupiditatẽ refrenat, atque cõpeſcit. Quod cum fit, non labimur in peccatum, ſed cũ aliquanta luctatione coronamur. Si aũt ratio conſentiat, & quod libido cõmouerit faciendũ eſſe decernat: ab omni vita beata, tãquã de paradiſo expellitur homo. Iã eñ pec-

D. Auguſt.

A catum imputatur, & ſi non ſubſequatur factum. Quoniam rea tenetur in conſenſione conſcientia. Hæc Auguſtinus.

Rea conſciẽtia in conſenſione.

Quæ aũt ſit hominis cuiuſq; propẽſio, qui mores, diabolus explorat: deinde aptos illi laqueos parat, vt obſeruat Greg. in c.18. Iob in illa verba: *Abſcondita eſt in terra pedica eius, & decipula illius ſuper ſemitã*: Intuetur(inquit)inimicus vniuſcuiuſq; mores, cui vitio ſint ꝓpinqui: & illa opponit ante faciem, ad quæ cognoſcit facilius inclinari mentem. Vt blãdis, ac lętis morib. ſępe luxuriã, nonnunquã vanam gloriã: aſperis vero mentib. iram, ſuperbiã, vel crudelitatẽ proponat, &c. D. Iſidorus lib.3. de ſummo bono, c.5. Diabolus qñ decipere quenquã quærit, prius naturã vniuſcuiuſq; intendit. Et inde ſe applicat, vnde aptũ hominẽ ad peccandum inſpexerit, &c. Itẽ: Ex ea parte diabolus homines tentat, qua eos pro excreſcente humore facile inclinari ad vitia conſpicit: vt ſecundũ humoris conſperſionem adhibeat & tentationẽ, &c. D. Baſil. hõ. 21. Multimodę (inqt) multiformeſque ſũt diaboli iſidię, & alios aliter decipit. Ad q̃.n. proniorẽ conſpexerit, ad id ꝓprijs vtit delinimentis, atque illecebris.

D. Greg.

Diabolus mores hominũ, & propenſiones explorat, vt tẽtet.

D. Iſidor.

D. Baſilius.

Quẽadmodũ olitor non per eminẽtiores, ſed per depreſſiores ductus, aq̃ quo vult ducit: elementi deorſum fluentis ſe accõmodãs propẽſioni: Ita diabolus, nõ per ea a quib. abhorret, ſed p ea ad quę fluens ac ꝓcliuis eſt, hominẽ in peccatũ ptrahit, illius ſeq̃ns procliuitatẽ. Ita Balaã. Nu.25. per ea Iſraelitas ad idola colenda duxit, ad quæ procliues eſſe videbat: videlicet per fęminas. In quẽ locum D. Iſid. hęc ſcribit. Balaã dedit cõſilium, vt ex illa parte, qua infirmari nouerat filios, Iſrael laquei tẽderent: nõ dubitãs eos oblata copia fęminarũ, fornicationis ruina collapſuros. q͠a cõcupiſcibiles aĩæ eorũ partes, ſciebat eſſe corruptas. Ita vnũquẽq; noſtrũ nequitię ſpirituales in figura Balaã pertentãt illis præcipue affectib. aĩæ laqueos pręſtruentes, quibus nos ſenſerint ęgrotare, &c. Conſiderant prius auceps, et piſcator, q̃ maximè eſcã volucres, piſceſq; appetãt: tũ illã laq̃is iſerũt. Idẽ piſcator aucepſq; facit tartar.

Diabolus hominum propenſioni ſe accõmodat. Num. 25.

D. Iſidorus.

Itaque eſurientẽ Dominũ Lucifer aggreſſus eſt. Sed quidnã obtulit eſurienti? lapides. *Dic* (inquit) *vt lapides iſti panes fiãt.* Lapides (ait Chryſol. ſermon. 11.) eſu-

rienti diabol' offert: humanitas talis eſt A ſēper inimici. Si paſcit mortis autor, & cęt. Lapides nobis quoq; offert, ſed vt in panes ipſi dulciſſimos, lapides conuertamus expoſcit. Tentationes lapides ſunt, quos in panes conuertimus diabolo dulciſſimos, cū aſsēſum illis prębemus. Etenim vt in lapidib. panis materia prima eſt, non forma; ſic in tentatione peccati materia eſt, forma non eſt. Erit aūt, ſi per conſenſum inducat. Hęc noſtra miracula ſunt. Sic lapides in panes tartareos cō B uertimus: ſic diabolum paſcimus. Eteñ diabolus hos panes. i. peccata, ſi non habeat, ieiunat, atque eſurit. Vñ illud Chryſol. ſer. 12. Diabolus noſtris ſemper ſaturatur ex culpis. Et illud D. Pet. epiſt. 1. c. 1. *Aduerſarius veſter diabolus, tanquā leo rugiens circuit quærens quem deuoret*. Eſurit, ac propterea rugit, eſcamque quærit. Nos illius præda ſumus, peccata noſtra illius cibus. Caue ergo ne lapides, i. ieſt, tentationes, in panes. i. peccata vertas. Si caue C ris, diabolū fame cōficies, et a te abiges. Eſt. n. cani ſimilis, vt ait Chryſoſ. cui ſi è menſa cibū proijcias, aſſidet, ſin minus, abit. Chryſ. conc. 3. de Lazaro, & diuite: Quēadmodum (inquit) canis aſſiſtēs mēſæ, ſi viderit hominē veſcentem, ſubinde aliquid eorum, quæ in menſa, ſunt, ipſi proijcientem, manet aſſidue. Quod ſi ſemel, atque iterū ſic aſtitit, vt diceſſerit nihil adeptus, ꝓtinus abſtinet, veluti, q iā fruſtra, & in caſſum aſſiſtat. Itidem, & D diabolus, iugiter nobis inhiat, ſi q blaſphemū verbum (adde, vel aliquod aliud peccatū) ipſi ceu cani proijciamus, hoc accepto, rurſus aggreditur. Quod ſi ꝑſeueraueris gr̃as agere, iugulaueris illū fame, celeriterque abegeris, &c. Loquitur Chryſ. de ijs, q dolore aliquo, cōuiciove affecti blaſphema verba effundunt, & veluti panes cani. i. diabolo proijciunt.

Viri verò virtute ꝑclari, huic cani nihil ꝓijciunt. Oblatos verò lapides, non in panes conuertunt, ſed in caput ipſius vertunt. Iuxta illud pſa. 7. *Cōuertetur dolor eius in caput eius, & in verticē ipſius iniquitas eius deſcendet*. Dolor quē diabolus nobis per tentationē parat, in caput eius cōuertitur, & iniquitas, ad q̃ nos impellit, in verticem eius tunc deſcendit: cum tentationem in illum retorquemus, eumque peſſundamus. Iuxta illud Geneſ. 3. *Ipſa conteret caput tuum*, & illud Pauli ad Rō. 16. *Deus pacis conterat Satanam ſub pedibus veſtris velociter*. Vigilantibus probiſque Chriſtianis nihil niſi lapides offerre pōt dæmon: et ſi ſuauiſſimos cibos oēq; cupediarum genus offerat, lapides offert. Chriſtiano. n. iuſto quidquid diabolus offert, lapis eſt. Si tibi quiſpiam lapides edendos apponeret, & irriſum te putares, & a menſa protinus ſurgeres, lapideſque repelleres: qm̃ is non eſt hominū cibus. Sic vir iuſtus, cum diabolus tentationes ingerit, irrideri ſe a diabolo putat, menſam protinus euertit, tentationes veluti lapides reijcit. Non eſt hæc (inquiens) eſca mea, impie hoſtis, quanuis mille illam condimentis dulcem reddere coneris, non eſt hæc eſca mea, ſed virtus, ſed probitas, ſed iuſtitia.

In manibus portabunt te. Legitur pſal. 90. *Ne forte offendas ad lapidē pedē tuū*. Quæ verba Chriſti tētator in rem ſuā vſurpauit. De viro iuſto hæc dicta eſſe iā diximus. Lapides verò hi ſunt, de quib. verba facimus, dæmonis videlicet tentationes, & offendicula, quæ ille in via, per quam in cælum tendimus, diſſeminat. Ad hos lapides non offendunt iuſti pedem ſuū: Angelis ſuis Deus de illis mandauit, vt in manib. tollāt eos. Pedes aūt, q b. aīus mouet, duo ſunt, intellectus, & volūtas. Nā intellectu, & voluntate cęlum, terrarumque orbē vniuerſum, pōt percurrere. Hi pedes tunc in lapides, & offendicula a dæmone obiecta impingunt, cum intellectus cogitando, voluntas aſſentiēdo, tentationem complectuntur, in panē que conuertunt. Tunc vero minime impingunt, cum Angelorum ſublati alis, tentationem reſpuunt, atquē effugiunt.

Non nudum hamum, ſed eſca tectum piſcator piſcibus obijcit: ſic & tentator, non nudas tentationes, ſed eſca voluptatis, vel neceſſitatis indutas, aliquando etiam ſanctitatis hominibus proponit. E Eſurire Chriſtum ſenſit, tentationem neceſſitatis integumento velat. *Dic* (inquit) *vt lapides iſti panes fiant*: cibo opus eſt, vita traduci aliter nequit, para tibi ex lapidibus panes: ſiquidem id facere in tua eſt poteſtate, ſi Dei es filius. Multas parit tentationes adumbrata neceſſitas, & inopia. Peccat fœmina ſi cur peccet roges, Opus (inquit) habeo cibo, indumento, domo, habere aliter non poſſum. Peccat fur, eandē cauſam reddet: peccat, qui

Diabolus lapides nobis offert.
D. Chryſol.
Quomodo lapides in panes cōuertamus.
Diabolus ieiunat ſi peccatis non paſcatur.
D. Chryſ.
1. Pet. 5.
Diabolus canis, ſi nihil è mēſa proijcias abit.
D. Chryſoſ.
Pſal. 7.
Tentationes velut lapides in caput dæmonis cōuertendę.
Geneſ. 3.
Ad Ro. 16.
Pſal. 90.
Lapides tentationes, & offendicula.
Pedes animi.
Diabolus tentationes velat integumento neceſſitatis.

Digitized by Google

qui ieiunium quadrageſimale violat, neceſſitate falſa ſe tuebitur. Peccant ſcribæ: peccant qui regias tractant opes, & regia obeunt munera: peccãt cauſarũ patroni & alij, qui ſi non palã, tñ clã, ꝙ poſſunt rapiunt. Neceſſitatis excuſationẽ adhibebũt. Ijs ſuadet dæmon; & perſuadet, non quidem lapides, ſed ipſa quib. funguntur officia, in panes conuertere. Nihil.n.aliud in obeundis hiſce munerib. q̃ cõmoda, opeſq; ſpectant ij, quos dæmon fallit. Infantib. ſunt ſimiles, qui ſi cultellum, ſi lapidẽ, ſi ferrum, ſi ſignum tradideris, ad os cuncta perferunt; eundem in modum, eiuſmodi homines, ſi Rẽpub. gubernandi, ſi regias opes curãdi, ſi ſcribendi, ſi aliud quodcũq; negotiũ gerendi munus illis cõmiſeris; ad os oĩa referunt, in ſuamq; vtilitatem diuinæ legis, & reip. obliti, oĩa conuertunt.

Homines officia in panes conuertunt.

At audiant infantes, q. de ſolo pane cogitant, audiant, inquã, Chriſtum tentatori reſpondentem. *Non in ſolo pane viuit hõ, ſed in oĩ verbo quod procedit de ore Dei*. Nõ eſt opus rapinis, ac ſcelerib. ad comparandum cibũ: prouidebit Deus ijs, qui illius cauſa, crimina oĩa deteſtantu: iuxta illud Matt.6. *Primum quærite regnum Dei, & iuſtitiã eius, & hæc oĩa adijcientur vobis*. Iſraelitis, qui Dei ductum ſequebantur, nunquid in ſolitudine aliquid defuit? Minime. Cęleſti pane illos pauit, de quo illa verba leguntur Deuter.8. *Dedit tibi cibum manna, quod ignorabas, tu & patres tui, vt oſtenderet tibi, quod non in ſolo pane viuit hõ: ſed in oĩ verbo, quod egreditur de ore Dei*. Annis quadraginta, toto illo diuturno itinere, iuſſu Dei peracto, neceſſarium victũ populo numeroſiſſimo abũde ſubminiſtrauit cęlũ: non ſecus, q̃ ſi ex horreis dimenſũ ſingulis diſtribueretur. Pſal.26. *Non vidi iuſtũ derelictũ* (ait pſalmographus) *nec ſemen eius quærens panẽ, tota die miſeretur, & cõmodat, &c.* Et Paul. ad Heb.13. *Sint* (inq.t) *mores ſine auaritia, cõtenti præſentib. ipſe enim dixit, non te deſeram, neque derelinquã*. Si coruos tam tetras, & viles volucres, Deus non deſerit: homines deſeret? Pſal.146. *Qui dat iumentis eſcã ipſorum, & pullis coruorũ inuocantib. eum*. Inuocare autem dicuntur Deum, quaſi nutritorem, & naturæ autorem, cum in nido clamorem edunt. Inuocantem coruum Deus audit, & inuocantem hominem non audiet?

Prouidentia Dei erga probos. *Matth.6.* *Deut.8.* *Non eſt quærendus cibus rapinis, & flagitiis De'te paſcet ſi virtutem colas.* *Pſal.36.* *Ad Heb.13.* *Pſal.146.*

D. Chryſoſ.

Chryſoſt. hom.3. epiſt. ad Hebr. Fieri A (inquit) non põt, vt qui ea quærit, quæ Deo congruũt, humana quoq; non aſſequatur, &c. Atq; (ait idem Chryſ.) Oẽ ſtudium in ijs, q̃ ad vitam hãc pertinẽt euacuatur: de ſpiritualib. autem nulla rõ eſt, propterea terrena nobis pro voto non proueniunt. Chriſtus quippe dixit: *Petite regnum Dei, & hæc oĩa adijcientur vobis*: Hæc in adiectionis parte tanquã adiectitia dicit datum iri. Nos autem ordinem per- B uertimus, & petimus terram, & bona in terra; quaſi cęleſtia additionis loco nobis dentur. Idcirco, neque iſta, neque illa habemus. Euigilemus aliquando, & efficiamur futurorum deſideratores: ſic etiam iſta ſequentur. Hæc ille.

Bona caduca ſunt adiectitia.

Caue ne te neceſſitatis prætextu fallat hoſtis, aut ẽt ſanctitatis. Lapides in panes vt cõuertas ſuadebit: vt verò perſuadeat, in angelũ lucis, & ſãctitatis, ſe ipſe C adminiſtroſq; ſuos conuertet. Lege Magnũ Greg. eximiũ morũ inſtructorẽ Iob 41. ad illa verba: *Quis reuelabit faciẽ indumenti eius?* Diabolus (inquit) aliter religioſas hominũ mentes, aliter vero huic mundo deditas tentat. Nã prauis mala, q̃ deſiderant apertè obijcit: bonis autẽ latenter inſidians, ſub ſpecie ſanctitatis illudit. Illis velut familiarib. ſuis iniquũ ſe manifeſtius inſinuat: iſtis verò velut D extraneis, cuiuſdã quaſi honeſtatis prætextu ſe palliat, vt mala, q̃ eis publicè nõ valet, tecta bonæ actionis velamine, ſubintromittat, &c. De eius verò adminiſtris D. Paul. 2. Cor.11. *Eiuſmodi* (inquit) *pſeudoapoſtoli ſunt: operarij ſubdoli, transfigurãtes ſe in Apoſtolos Chriſti, & non mirum: ipſe enim ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis, nõ eſt ergo magnũ, ſi miniſtri eius transfigurentur, velut miniſtri iuſtitiæ, &c.* Greg. loco indica- E to: Iniq. (ait) ſæpe cũ aperta nequitia nocere non poſſunt, bonæ actionis habitũ ſumunt. Et prauos quidẽ ſe opere exhibent: ſed ſancta ſpecie mentiũtur. Si eñ apertè mali eſſent, a bonis recipi oĩno nõ poſſent: Sed ſumunt aliquid de viſione bonorum: vt dum boni viri in eis recipiunt ſpeciem, quam amant, permixtũ ſumant etiam virus, quod vitant, &c.

D. Greg. *Diabolus prætextu ſãctitatis fallit aliquando.* *2. Cor. 11.* *D. Gregor.*

Probandi igiẽ ſunt ſpiritus, vt docet Ioã. ep.1. c.4. *Nolite* (ait) *omni ſpiritui credere: ſed probate ſpũs, ſi ex Deo ſunt, quoniã multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum*: Ioſue 2. *Virũ* (Angelus is erat) *cum vidiſſet ſtantem contra ſe, euaginatum tenentem gladiũ: ad eum*

1. Ioan. 4. *Ioſue 2.*

perrexit, & rogauit. Noſter es, an aduerſariorum? Idem nobis faciendum. explorāda negotia, explorāda hoſtium caſtra, explorandi pſeudoprophetę ſunt, conſiliarij, amici, & ne decipiamur, probandi ſpiritus.

D. Chryſoſ.

Chryſ. hom. 15. ad populum Antioch. Obūbratus (inquit) eſt laqueus. Qñquidem non aperte mors apparet, neq; manifeſta clades, ſed vndiq; obtecta adiacet: multa tibi opus eſt cōſideratione, & diligenti ſcrutatione. Sicut. n. pueri terrā laqueos: ſic diabolus vitæ voluptatib. peccata circuntexit. Siue conſulat quiſpiam, ſiue aduletur, ſiue obſequatur, ſiue honores polliceatur, ſiue quodcunq; aliud, oia cum diligentia examinemus. Si lucrū occurrat; ſcrutare ne forte peccatum intra lucrū ſit abſconditū. Si voluptas: ne voluptatē ſolum reſpicias: ſed ne forte iniquitas aliqua in voluptatis profundo obumbrata ſit conſidera, &c.

Exploranda omnia, ne lateat anguis in herba.

Diabolus laqueos tegit.

Suaſit Chrīo dæmon vt lapides conuerteret in panes; nobis multas alias ſuadet conuerſiones: & q multo peius eſt, perſuadet. Suadet quadrageſimale ieiunium in cibos, & comeſſationes, piſces in carnes, pęnitentiā in delicias: opes in faſtū, & ludos: ſcientiam in ſuperbiam: cor in duriſſimum lapidem vt conuertamus; et ad Deum nunquam conuertamur. Præterea, dura atque aſpera viuendi norma, duris veluti lapidibus, diabolum repellimus. Hos ille lapides in delicatos panes, hoc eſt, in mollem turpibuſq; delicijs affluentem vitā, vt tranſmutemus efficere conatur. Etenim ſuum in macellum delicijs ſaginatos ducit: pęnitentia verò extenuatos execratur. Quēadmodum macello non eſt aptus macilentus bos, vix hærens oſſib. ſed craſſus ac pinguedine refertus: ita tartaro non eſt accommodatus vir ieiunijs, precum aſſiduitate, & vera pęnitentia exeſus; ſed turpib. delicijs flagitijſque obeſus. Lazar⁹ ille macilentus, Luc. 16. ab angelis in ſinum ducitur Abrahæ: diues ille ſplendidis ſaginatus epulis, in macellum tartareum rapitur.

Multas diabolus ſuadet conuerſiones.

Ad macellum diaboli ſaginati ducuntur.

Luc. 16.

Denique illā Nabuchod. Metamorphoſin ſuadet dęmō, & obtinet, de qua Dan. c. 4. hæc ſcribit: *Cum beſtijs feris erit habitatio tua, fęnū quaſi bos comedes, &c.* Heu quot videmus Nabuchodonoſores, in beſtias ferаſque dæmonis Metamorphoſi commutatos: qui mundi fœno, ideſt, caducis reb. inſtar fęni temporis momento exareſcentib. paſcuntur. Quod. n. homines ſm mores commutentur in belluas, docet Chryſ. hom. 23. in Gen. cum de præclariſſ.mo Patriarcha Noe, verba facit, quem ſolum ſu.p impios illius temporis homines, hominis nomine dignum cenſet. Hic (inquit) ſolus homo: cæteri autē non homines, ſed humanā gerentes formā, & ex hominibus in beſtias mutati: malitia voluntatis, generoſitatem naturæ amiſerunt, &c. Item eadem hom. Tūc homo eſt, qñ virtutem colit. Neque em̄ ſpeciem hēc hominis, & oculos, & nares & os, & genas, & cętera membra hominem eſſe oſtendunt. Hæc. n. membra ſūt corporis. Hominem illum dicimus, qui imaginem hominis ſaluam retinet. Quæ autem eſt imago hominis? Rōnalem eſſe. Verum non hoc ſolum fuerit hominem eſſe: ſed & virtutibus eſſe deditum, & vitia fugere, & illicitis affectionibus imperare, & mādatis dominicis obtemperare, &c. Vis videre homines in beſtias ſerpenteſque ſecundum mores conuerſos? Audi Ieremiam c. 5. *Equi amatores & emiſſarij facti ſunt, vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat.* Iſaias quoq; c. 56. *Canes* (inquit) *imprudentiſſimi neſcierunt ſaturitatem.* Pſal. 13. *Venenum aſpidum ſub labijs eorum:* Et Pſal. 57. *Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas.* Et Ioann. Matth. 3. *Progenies viperarum, qui demonſtrauit vobis fugere a ventura ira?*

Dan. 4.

Dæmon. ſuaſu multi in beſtias commutantur.

D. Chryſ.

B

Quis ſit dicēdus homo.

C

Ierem. 5.

Iſa. 56.

Pſalm. 13.

Pſal. 57.

D

Matth. 3.

Tentatus eſt Chriſtus: Quonammodo hoſtē repulerit ac vicerit, diligenter animaduertere oportet. Scripturæ clypeo oia Satanæ iacula reiecit: vt aduerſariorum ignea tela, diuini verbi, fideique ſcuto, doceret eſſe extinguenda: iuxta illud Pauli ad Eph. 6. *In omnibus ſumente ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere.* Ignea ſunt nequiſſimi tela, tartareo igne flagrant, tartareas flammas vomunt, tartareum ardorem viſceribus inferunt. Diuina vero ſcriptura ē paradiſo manans fluuius eſt: cuius nitidiſſimis aquis extinguuntur. Canticorum 4. Dauidicæ turris mentio fit, omni armorum genere inſtructæ, quæ diuinæ ſcripturæ ſimilitudinem habet. Etenim aduerſus omnes hoſtis oppugnationes arma omnibus ſuppeditat. *Sicut turris Dauid* (ait Salomon) *collum tuum; quæ ædificata eſt cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, omnis*

E

Scriptura diabol⁹ vincitur.

Ad Eph. 6.

Cant. 4.

Eccleſia collũ turris Dauid ſuppeditans arma ex ſcripturis

nis armatura fortium, &c. collo verba effunduntur. Eccleſiæ ergo collum, quo ſacra verba proferuntur, inſta" turris eſt: quæ verba diuina veluti clypeos, fortiſſimaq; aduerſus omnes dęmones munimẽta ſubminiſtrare nũquam deſinit. Quemadmodum è turre Dauidis, mille pendebãt clypei, ita ex collo ſponſæ Chriſti mille pẽdent aurea monilia; hoc eſt, aurea ſcripturæ ſacræ dicta, quibus gemmatis veluti torquib⁹ exornatur. O anima, quæ Chriſti ſponſa eſſe cupis, ſupra pectus monilia hæc ſuſpende; semperquẽ ſuſpenſa geſta; quæ te officij moneãt tui. His clypeis dextrum latus protege, ne hoſtium ſagittis pateat. Siniſtrum latus clypeo tegere ſolent milites; at nobis dextrum potius tegendum eſt vt D. Bernardus ſcribit, in illa verba pſalmi 90. *Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis*; ſermone 8. Secularis (inquit) militia in ſiniſtro tantum latere clypeũ portat; non imitemur. &c. Dextrum autem latus Bernardus ait C ſpiritalia ſignificare; ſiniſtrum caduca. Is ſiniſtrum latus clypeo tuetur, qui caduca bona maxime curat, atq; defendit. Is dextrum protegit, qui ab ſpiritalibus, atque æternis pericula omnia ſcripturarum, fideique ſcuto propulſat.

Scriptura ſacra dicta monilia colli eccleſia.

D. Bernar.

Latus dextrum clypeo tegendum.

Eſſe autem ſacros libros, Chriſtianorũ militum munimentum validum, docet Chryſoſtomus, pſalmo 143. his verbis; Domi (inquit) & in foro, & ludẽtes, & in ocio, nos inuadunt dæmonum phalãges. D Quare oportet nos eſſe perpetuo munitos. Bellum enim hoc nullam nouit dilationem, nec vllas inducias; nec habet legatos, nec feciales, nec aliquid eiuſmodi. Bellũ enim non inducitur; & ideo oportet ſe maxime vndiquaque munire, & cõuenienti alimẽto validum, firmumq; reddere. Huius vero belli commeatus, & horum militum arma, ſunt diuinarum ſcripturarũ auditio. ea qui non fruitur, fame perit. &c. Lege eundem Chryſoſtomum E homil. 3. de Lazaro. Ex omni parte tela volitant (ait illa homilia pater ſapientiſſimus) vnde neceſſe eſt indeſinenter à ſcripturis armaturã ſumere. &c. Eodẽ loco ſacros libros veluti artis inſtrumẽta eſſe docet, quæ Chriſtianos parata ſẽper habere neceſſe eſt. Nõ vides (inquit) fabros ærarios, argentarios, aurifices, deniq; eos qui quãcumque exercẽt artẽ, oĩa artis inſtrumenta habere parata, & integra: quã

D. Chryſ.

Noſtrum bellum non habet inducias

Scriptura arma ſunt aduerſus dæmonem.

D. Chryſ.

A uis cõpellat fames, & affligat inopia, omnia præoptantes ſuſtinere potius, quã vt ex inſtrumentis artificij quidpiã vendere velint, atque hinc ali? Quemadmodũ illis inſtrumenta ſunt malleus, incus, forceps; ſic & nobis artis inſtrumenta ſunt Apoſtolorũ, atque prophetarũ libri omniſq; ſcriptura diuinit⁹ inſpirata, & vtilis. Et quemadmodum illi per inſtrumenta quidquid faciendũ ſuſceperũt perficiũt; ita ſanè & nos, per hos fabricamur aĩam B noſtrã, deprauatamque corrigimus, & inueteratam renouamus. &c.

Scriptura artis inſtrumẽta.

Nullus ergo Chriſtianus artis careat inſtrumentis, videlicet ſacris libris (ſi doctus ſit) & ſpiritalibus alijs, Latino, vulgarive ſermone conſcriptis, quos veluti riuos, ex ſacrorum librorum, Patrumque fontibus, viri virtute & ſapientia pclari ad irrigandos Chriſti hortos, ideſt, Chriſtianorum aĩos deriuarunt. Hæc egregia eſt Chriſtiani hominis ſuppellex, hęc sũt Chriſtianæ inſtrumenta artis, quæ hominem Chriſto Opt. Max. docet debitũ exhibere cultum, amorem, atque ſeruitutem. Hic panis noſter eſt, iuxta illud Domini; *Non in ſolo pane viuit homo: ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei*. Viuit pane corpus, verbo Dei viuit anim⁹. Vnde D. Hieronymus in hæc verba ſcribens Matthæi 4. Si quis (inquit) non veſcitur verbo Dei, iſte non viuit. &c. Et Auguſtinus ſermone 96. de tempore; Certiſſimè (inquit) ſcitote qa qualis eſt caro, quæ poſt multos dies percipit cibum, talis eſt anima, quæ aſſiduè non paſcitur verbo Dei. Quomodo caro per famẽ ſicca, & tenuis veluti quoddam ſimulachrum efficitur; ita & anima ſi verbi Dei cibo non paſcitur, arida, & inutilis, & ad nullum opus bonum congrua inuenitur. &c.

Verbum Dei panis noſter.

D. Hieron.
D. Auguſt.

At proh dolor multi cæleſtẽ hunc panem faſtidiunt; tartareũ panẽ expetunt. Vt enim ait Solomon prouerb. 20. *Suauis eſt homini panis mendacij.* Tartareis typis excuſi prodeunt libri hæretici, & laſciui, qui bonos mores aſpergunt maculis turpiſſimis. *Si corrumpunt* Paulo teſte 1. Cor. 15. *bonos mores colloquia praua*; corrumpunt & libri praui, cũ quibus lectores diu colloquuntur, nõ mores ſolùm, ſed & fidem. quaobrem in perpetuũ exiliũ amandãdi sũt. Spiritales vero libri, qui fidẽ tuẽtur, mores exornãt, cęleſtium rerũ pulchritudinem ob oculos ponunt, Orci tormenta

1. Cor. 11.

De libris legendis, & fugiendis.

in memoriam aduocant, peccati turpitu- A dinem ſuis coloribus pingunt, caducarũ rerum inanitatem patefaciunt, ſpiritaliũ firmitatem edocent; nocturna diurnaque manu perpetuo ſunt verſandi lib. 1. Reg. 17. Elegit Dauid ſibi quinque limpidiſſimos lapides de torrente, vt aduerſus Gigantem prælia retur. Similem in modum Chriſtiani viri fœminæque, ex huiuſmodi libris, veluti torrẽtibus cęleſti pluuia exundantibus; non quinque ſolum, verũ mille limpidiſſimos lapides eligunt, hoc B eſt, mille limpidiſſimas ſententias, mille ꝓclariſſima dicta; vt aduerſus Orci phalangas certent. Quemadmodum lapides in peram miſit Dauid, ſic ex libris decerptas ſententias, in memoriã oportet mittere; fundæ deinde, cum opus fuerit, hoc eſt, cordis, & oris vehementi rotatu, in Gigantis caput iacere. Iuxta illud D. Hieronymi Zachariæ 9. Nihil ita percutit, vt exemplum de ſcripturis ſanctis, & teſtimoniũ rotatu oris emiſſum. &c. 1. Re- C gum 13. *Faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Iſrael. Cauerant enim Philiſtijm, ne forte facerent Hebræ. gladium, aut lanceam. &c.* Philiſtæi, hoc eſt, dęmones, hoc cupiunt, ne ſint fabri in Iſrael; ne concionatores, ne ſpiritualium librorum ſcriptores, qui Chriſtiano populo arma fabricẽt, ac ſuppeditent. Sed irritum illorum eſt deſiderium. Non enim deſunt, qui arma fabricent: vtinam non deſint, qui fabricatis aduerſus impios hoſtes vtantur.

1. Reg. 17. — *D. Hieron.* — *1. Reg. 13.*

CAPVT XI.

Mora. De tentationibus.

DIximus de prima tentatione capi- E te ſuperiori, de ſecũda, tertiaque hoc capite dicendũ eſt. Nõ ſemel tantũ diabolus tentat; ſed inſtat, atque vrget, pręlium inſtaurat, ſæpius tentat. Nõ vnum telum diabolus habet (ait Ambroſius Luc. 4.) Frequẽtat ſpicula; vt aut prę mio vincat, aut tædio. &c. Gregorius lib. tertio Moral. ca. 8. Antiquus hoſtis, quo valentius vincitur, eò adhuc ad inſidias ardentius inſtigatur. &c. Caſſianus lib. 5. capite 19. Athleta Chriſti, quanto magis triumphorum ſucceſſibus creuerit: tanto ei etiam colluctationum robuſtior ordo ſuccedit. &c.

D. Ambr. — *Diabolus ſæpe tentat.* — *D. Gregor.* — *Caſſianus.*

Prima tentatione victus hoſtis à Chriſto Opt. Max. ad ſecundã tranſijt: in pinnaculo templi illum ſtatuit, & dixit: *Mitte te deorſum*. Vox hęc diaboli eſt: *Mitte te deorſum*: hic tentationũ illius ſcopus, hic finis, deorſum in peccatum, tartareaſque flammas mittere. Vnde Hieronym. Matthæi 4. *Mitte te deorſum*: uox eſt diaboli, quæ ſemper omnes cadere deorſum deſiderat. &c. D. Ambroſius: *Mitte te deorſum*: uerè diabolica uox; quæ mentem hominis de altiore gradu meritorum præcipitare contendit. Quid enim tam propriũ diabolo, quam ſuadere, ut unuſquiſque mittat ſe deorſum? &c. D. Maxim. ho. 4. Diabolicæ (inquit) eſt conſuetudinis prę cipitium perſuadere. &c.

D. Hierony. — *Diabolus conatur nos mittere deorſum.* — *D. Ambr.* — *D. Maxim.*

Non miſit ille deorſum Chriſtum, ſed tantum modo dixit: *Mitte te deorſum*. Infirmitatem ſuam (ait Ambroſius loco citato) diabolus, malitiamque deſignat; quia neminem poteſt mittere deorſum, niſi ipſe ſe miſerit. &c. D. Hieronymus: Perſuadere (inquit) poteſt, præcipitare non poteſt. &c.

D. Ambr. — *Diabolus ſuadere põt non præcipitare.* — *D. Hierony.*

Vt autem perſuadeat facilius, Angelorũ manus pollicetur: *In manibus* (inquit) *tollent te, ne forte offendas ad lapidem pede tuũ*. Et vere quidem Angelorum tibi manus D pollicebitur, Angelorum (inquam) non cęleſtium, ſed inferorum. Si enim te deorſum miſeris, procul dubio tartareorum Angelorũ manus, ſiue potius vngues tenaciſſimi *tollent te; nec offendes ad lapidem pedem tuum*: ſed offendes ad æternas flãmas animã corpuſq; tuũ; in ijſque perpetuo demerſus, infanũ caſum, inutili fletu deplorabis. Timet quiſpiam peccati præcipitium: deorſum ſe mittere in ſcelus aliquod metuit. Quid hic aget callidus tentator? timorem animo pellere conabitur ſecurum reddet hominem, miſericordiã Dei ob oculos ponet, quæ in manibus è peccato illum tollat, ne forte æterno igni mancipetur. Sic timore mortis Euam liberauit, Geneſ. 3. *Nequaquam* (inquit) *moriemini*: quaſi dicat: Mitte te deorſum ò Eua: non mors, ſed vita ſuis te tollet manibus. Sic Dan. 13. per iudices illos iudicij expertes, Suſannæ omnia tuta pollicetur, vt in peccatũ ſe præcipitem det.

diabolus metu hominẽ liberat, vt deorſum ſe mittat. — *Gen. 3.* — *Dan. 13.*

Ecce.

Prou. 7.

Ecce (aiunt) *oſtia pomarij clauſa ſunt, & nemo nos videt, &c.* Sic Prouer. 7. per procacem fœminam, iuuenem deorſum mittit: *Nō eſt* (inquit) *vir in domo ſua: abijt via longiſſima. ſacculum pecuniæ ſecum tulit, in die plenæ lunæ reuerſurus eſt in domum ſuam, &c.*

At tu ſi ſapis, cum diabolus te tētarit, non quas pollicetur Angelorū manus; ſed cacodæmonum paratos vngues, barathrumque Orci horrendum ante oculos propones; æternaque illa tormenta conſiderabis, in quæ ſi deorſum te miſeris, ita incides, vt ſurgere nunquam valeas. Chryſoſt. ad Theſſalonicenſes homil. 2. Quando (inquit) te inuaſerit cupiditas corporalis, reputa ignem. Reputa ipſius peccati voluptatem, ꝙ nullius ſit pretij; quod nec habeat quidem voluptatem. ſi. n. legum, quæ hic ſunt latę, metus tantam vim habet, vt nos à prauis abducat actionibus; multo magis futurorum memoria, ſupplicium immortale, pæna ſempiterna. Si metus Regis terreni à tā multis nos abducit malis, quanto magis metus Regis æterni? &c.

D. Chryſ.

Diaboli vox eſt, Mitte te deorſum, in terrenas cupiditates.

Præterea vox eſt diaboli: *Mitte te deorſum:* hoc eſt, mitte te in terram, in terrena negocia, in terrenas cupiditates, cæleſtia minime cura. Ambroſius Luc. 4. qui relictis (inquit) cæleſtib. eligit terrena, voluntarium quoddam præcipitium vitæ labentis incurrit, &c. Vox ſimilis diaboli eſt, ex ſententia Magni Gregorij in commentarijs Regum lib. 5. cap. 13. illa quæ extat apud Iſaiam, ca. 51. *Incuruare, vt tranſeamus, &c.* Incuruari nos vult diabolus ad terrena, ipſius pedibus ſubijci ac conculcari. Vnde ſequitur apud Prophetam. *Et poſuiſti vt terram corpus tuum, & quaſi viam transeuntibus, &c.* Gregorius loco indicato: Erecta (inquit) ſublimis eſt anima, incuruata humilis. Quia per virtutum celſitudinem, & per cæleſte deſiderium, in alta ſuſtollitur Sed qñ ad vitia, vel ad ſeculi amorem defluit; illuc quidem cadit, vbi hanc hoſtis irruens leuiter atterit. Dicunt ergo animæ: *Incuruare vt tranſeamus.* quia ſi hanc ad agenda, vel cogitanda terrena non humiliant; nec malignis perſuaſionibus penetrant, nec vitiorum bello perturbant, &c. Idē eodē loco: Maligni (inquit) ſpiritus, in ijs cordib. reſident, quæ in alto amore cæleſtium ſublimata non vident, &c. Eodem loco docet eos, qui terrena quærunt, in

D. Ambroſ.

Iſai. 51.

D. Greg.

A locis habitare planis, vbi facile eſt hoſtibus caſtra locare, incolaſque expugnare. Dùm terrena (inquit ille) quęrunt, veluti plana, & humilia incolunt; vbi inuiſibiles hoſtes caſtra ponere leuiter poſſunt, &c. Qui vero cæleſtia ambiunt, ij celſis in rupibus, atque arcib. habitant: quas expugnare hoſti eſt difficillimum.

Qui terrena quærunt in locis planis habitant, vbi facile eſt hoſtibus caſtra ponere.

Animum quoque ad locum aduerte in quem diabolus Chriſtum duxit: videlicet, in pinnaculum templi: Pinnacula B diabolꝰ armat, pinnacula quærit, in pinnaculis retia tendit; è pinnaculis deorſū facilè mittit: hoc eſt, è celſis locis, honoribus, dignitatibus. Sunt. n. huiuſmodi pinnacula plena periculis plena inſidijs plena laqueis, ventis tempeſtatibuſque maxime expoſita, D. Iſidorus libr. 3. de ſummo bono ca. 51. Quanto quiſque in ſuperiori conſtitutus eſt loco, tantò in maiori verſatur periculo &c. Hinc illud D. Auguſtini epiſt. 144. ad Anaſtaſium: C Mundus iſte periculoſior eſt blandus, quam moleſtus; & magis cauendus eſt, cùm ſe illicit diligi, quam cum admonet cogitque contemni, &c.

Pinnacula honorū ſunt periculis, & tiſq; plena.

D. Iſidor.

D. Auguſt.

Iam verò quàm ſit periculoſum templi pinnaculum. i. eccleſiaſticus, Epiſcopi, paſtoriſque honos, qui ſcire velit, Magni Gregorij libros legat quos de paſtorali cura vigilantiſſimus paſtor ſcripſit. Legat epiſtolam 148. Auguſtini ad Valerium: Ante omnia (ait Aug.) peto, D vt cogitet religioſa prudentia tua, nihil eſſe in hac vita, & maxime hoc tempore facilius, & lætius, & hominibus acceptabilius. Epiſcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio; ſi perfunctoriè, atque adulatoriè, res agatur. Sed nihil apud Deum miſerius, & triſtius, & damnabilius. Itē nihil eſſe in hac vita, & maxime hoc tēpore, difficilius, laborioſius, periculoſiꝰ Epiſcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio; ſed apud Deum nihil beatius, ſi eo E modo militet, quo noſter Imperator iubet, &c. Quia vero Auguſtinus pinnaculi huius periculum animaduertebat, iō vt eadem epiſtola teſtatur, flebat ordinationis ſuę tpe: Periculoſiſſimum (inqt) iudicabam hoc miniſterium. Et hinc erant lacrymæ illæ quas me fundere in ciuitate, ordinationis meæ tempore, nonnulli fratres animaduerterunt, &c. Et ſerm. 49. de diuerſis; Elegi (inquit) in domo Dei mei abiectus eſſe, magis quam habi-

D. Auguſt.

D. Auguſtinus flet ordinationis ſuæ tpe; & in loco humili ſaluari cupit.

habitare in tabernaculis peccatorum. Ab eis, qui diligant ſæculum ſegregaui me. Nec in conuiuio Domini mei ſuperiorē locum elegi, ſed inferiorem, & abiectum & placuit illi dicere: Aſcende ſurſum. Vſque adeo autem timebam Epiſcopatum, vt quoniam cæperat eſſe alicuius iam momenti inter Dei ſeruos fama mea, in quo loco ſciebam non eſſe Epiſcopum, ne illo accederem cauebam. Et hoc agebam quātum poteram, vt in loco humili ſaluarer, ne in alto periclitarer. Hæc ille.

Templi tectum, teſte Ioſepho, verub⁹ horrebat aureis; ſic & excelſa honoris pinnacula, verubus horrēt. Sunt illa quidem aurea: ſed ſunt verua, quæ ſi non corpus; certè animum multorum transfigunt, ac cruentant. Lege D. Bernardum epiſt. 42. Si tentatio (inquit) eſt vita hominis cuiuſque ſuper terram; quantis putatis periculis patet vita Pontificis, cui omnium neceſſe eſt ferre tentationes? Si ego latēs in cauerna, & quaſi ſub modio fumigans, ventorum tamen impetus, nec ſic declinare ſufficio; ſed continuis tentationum, varijſque fatigatus impulſibus, inſtar vento agitatæ arundinis, hac, illacque circunferor. Quid poſitus ſupra mōtem, poſitus ſupra candelabrum? &c.

D. Bernar.

Non paſtorem ſolum ex his pinnaculis, ſed oues ſimul, diabolus deorſum mittit. Vt enim (ait Gregorius prima parte paſtoralis cap. 2.) cum paſtor per abrupta graditur, ad præcipitium grex ſequitur. &c. Superbiæ autem vento hoc pinnaculum perflari, cap. 3. indicat, dum ait Chriſtum mundi præceptorem illud fugiſſe, & crucem expetiuiſſe. Exemplum (inquit) ſe ſequentibus præbens, Rex fieri noluit, Ioan. 6. *Cum cognouiſſet quia venturi eſſent, vt raperent eum, & facerent eum Regem; fugit iterum in montem ipſe ſolus.* Ad crucis vero patibulum, ſponte peruenit. Vt membra eius diſcerent, pro ueritate aduerſa diligere, proſpera formidādo declinare. Quia & proſpera ſæpe per rumorem cor inquinant, & aduerſa per dolorē purgant. In illis ſe animus erigit; in illis etiam quando ſe erexerat ſternit. In proſperis homo ſe obliuiſcit: in aduerſis ad ſui memoriam reuocatur; in illis ſæpe, & ante acta bona depereunt; in illis longi quoque temporis admiſſa terguntur. Nā plerique aduerſitatis magiſterio ſub diſciplina cor premitur: quod ſi ad regimi-

D. Gregor.

Pinnaculū honorum ſuperbiæ ſflat ventus.

Ioan. 6.

Aduerſa proſperis præſſeranda ſunt.

nis culmen eruperit, in elatione protinus vſu gloriæ permutatur. &c.

Idem Pontifex ſapientiſſimus in epiſtola 5. ad Theoctiſtam Imperatoris ſororem, eos qui in pinnaculum honoris aſcendunt, ſi virtute careant, cadere potius, quam aſcendere ſcribit: iuxta illud Pſal. 72. *Deieciſti eos dum alleuarentur.* Non dixit pſalmographus (ait Gregorius) deieciſti eos poſtquam alleuati ſunt, ſed dū alleuarentur; quia praui quique, dum tēporali honore ſuſfulti foris videntur ſurgere, intus cadunt. Alleuatio ergo ipſa ruina eſt. Quia dum gloria falſa ſubnixi ſunt, à gloria vera euacuantur. Hinc iterum dicit Pſalm. 36. *Deficientes quemadmodum fumus deficient*: fumus quippe aſcendendo deficit, & ſeſe dilatando euaneſcit. Sic videlicet fit, cum peccatoris vitā præſens felicitas comitatur. Quia vnde oſtenditur vt altus ſit: inde agitur vt non ſit. Hinc rurſus ſcriptum eſt Pſalm. 82. *Deus meus pone illos vt rotam.* Rota quippe ex poſterioribus attollitur: & in anterioribus cadit. Poſteriora autem nobis ſunt bona præſentis mūdi, quæ relinquimus: anteriora vero, ſunt æterna, & permanentia, ad quæ vocamur: Paulo teſtante ad Philippenſ. 3. qui ait: *Quæ retro oblitus, in ea quæ ſunt priora me extendens.* Peccator autem, cum in præſenti vita profecerit, ut rota ponitur: quia in anterioribus corruens, ex poſterioribus eleuatur. Nam tum in hac uita gloriam percipit, quam relinquit; ab illa cadit, quæ poſt hanc uenit. &c. Hæc ille.

Cadunt, qui abſque virtute in pinnacula aſcēdunt.
Pſal. 72.
D. Gregor.
Pſal. 36.
Pſal. 82.
Ad Phili. 3.

Deuteron. 22. ſic præcipit Deus: *Cùm ædificaueris domum nouam, facies murum tecti per circuitum: ne effundatur ſanguis in domo tua. &c.* Iubet Deus celſa domus tecta, ac pinnacula muro circundari, ob caſus periculum. Eundem in modū honoris pinnacula muro cingenda ſunt, ob periculū ruinæ: muro (inquam) uirtutum omniū. Pontifex Heli ut legitur 1. Regum 4. *Cecidit de ſella retrorſum, & fractis ceruicibus mortuus eſt.* Videlicet, ſella illa, quæ ex hebræo, thronus etiā dicitur, à tergo, ut obſeruat Abulenſis, fulcimentum non habebat, quo caput, corpuſque ſuſtentari poſſet. Ideoque retrorſum Heli cecidit, fregitque ceruicem. Væ illi pontifici, & Reipub. gubernatori, cuius pinnaculum muro caret, cuius thronus uirtutum fulcimenta non habet. Id illi planè cōtinget, quod

Deut. 22.
Honoris pinnacula muro cingenda ſunt.
1. Reg. 4.
Heli thronus.

3. Reg. 10. *Salomonis thronus.* *Throni fulcimenta.*

quod Heli contigit. Sæpe corruet, ſæpe morietur, ſi non corpore vt Heli, certè animo, quòd eſt multò peius. Vide qualem ſibi thronum Salomon Rex fabricarit 3. Reg. 10. Eburneus erat, auro cõtectus, & leonibus exornatus. Hæc ſunt Regij, ac pontificij throni fulcimenta, hi pinnaculorum muri. ſ. charitas, quam aurum adumbrat: aduerſus omne peccatum, iniuſtitiamque fortitudo, q̃ leonũ robur indicat: totius animi puritas, ac candor, quem eboris nitor deſignat.

Diabolus & hæretici ſcripturis vtuntur, vt fallant. *D. Ambr.* *D. Irenæus.*

Illud etiam eſt obſeruandum diabolũ in ſecunda hac tentatione, vſum eſſe teſtimonio ſcripturæ: *Angelis ſuis Deus mandauit de te, &c.* vt Chriſto volatum, ac iactantiam perſuaderet. Vtitur autem diabolus (ait D. Ambroſius Lucæ 4.) teſtimonijs ſcripturarum non vt doceat, ſed vt fallat, &c. Diabolum Hæretici imitãtur, qui ſcripturis nefarias hæreſes confirmare adnituntur: vt venenum mortiferum ſcripturarum dulci melle conditum, inſipientib. propinent; & diuinæ veritatis pulcherrimo ornatu, turpiſſimum mendacium contectũ perſuadeãt. Mendaciũ. n. & error, ſiue hæreſis, ſi nuda oſtẽdatur, exploditur; ſi ſcripturę verbis cõueſtiatur incautos decipit. D. Irenæus in pręfatione lib. 1. Error (inquit) ſecundum ſemetipſum non oſtenditur; ne denudatus fiat comprehenſibilis: ſua ſorio autem cooperimẽto, ſubdole adornatus, & ipſa veritate (ridiculum eſt dicere) veriorẽ ſemetipſũ pręſtat, vt decipiat exteriori phãtaſmate rudiores, &c.

Vincentius Lyrin.

Vincẽtius Lirinenſis antiquus pater, qui vt ait Gennadius Theod. & Valentiniano regnantib. è vita exceſſit, in libro quem egregium contra hęreſes ſcripſit, cap. 35. Sciunt (ait) hęretici fętores ſuos nulli ferè cito eſſe placituros, ſi nudi & ſimplices exhalentur: atque idcirco eos cæleſtis eloquij, velut quodam odore aſpergunt. Vt ille, qui humanũ facile deſpiceret errorem, diuina non facile contemnat oracula. Itaq; faciunt, quod ij ſolent, qui paruulis auſtera quædam tẽperaturi pocula, prius ora melle circumliniunt; vt incauta ætas, cum dulcedinem pręſenſerit, amaritudinem non reformidet. Quod & ijs curę eſt, qui mala gramina, & noxios ſuccos, medicaminum vocabulis præcolorant; vt nemo fere, vbi ſupra ſcriptum legerit, remedium, ſuſpi-

A cetur venenũ, &c. Et c. 36. Hæretici manente luporum ferocia, legis diuinæ ſententijs, velut quibuſdam vellerib. ſe obuoluũt. Vt cùm quiſque lanarum mollitiem præſenſerit; nequaquam aculeos dentium pertimeſcat. Hæc ille egregiè.

D. Irenæus *Origenes.* *D. Ambr.* *Tertull.*

Hæreticos autem diabolum hac in re imitari docet D. Ireneus lib. 5. c. 21. cùm ait, Satanã hac ſecunda tentatione, mendacium ſuum ſcripturæ verbis velaſſe. Mendacium (inquit) abſcõdit diabolus, B per ſcripturam; quod faciunt omnes hæretici, &c. Et Origenes homil. 31. in Lucam: legiſti (ait) diabole ſcripturas; non vt ipſe ex lectione melior fieres, ſed vt ſimplicitate eos, qui amici literæ ſunt, interficias. Sic legit ſcripturas Marcion vt diabolus: ſic Baſilides, ſic Valentinus, &c. D. Ambroſius Luc. 4. Diſce hic, q̃a Satanas transfigurat ſe velut Angelũ lucis; & de ſcripturis ipſis ſæpe diuinis laqueum fidelib. parat. Sic hæreticos facit C ſic euiſcerat fidem, &c. Lege Tertullianum de præſcriptionibus hæreticorum ca. 38. 39. & 40. Neque periclitor dicere (ait ille cap. 39.) ipſas ſcripturas, ſic eſſe ex Dei voluntate diſpoſitas, vt hęreticis materias ſubminiſtrarẽt: cùm legam, oportet hæreſes eſſe: quæ ſine ſcripturis, eſſe non poſſent. Sed quęritur à quo intellectus interpretetur eorum quę ad hęreſes faciãt? A diabolo. ſ. cuius ſunt partes interuertendi ueritatem, &c. Vincentius Lirinenſis cap. 35. Vtuntur (inquit) D hæretici diuinæ ſcripturæ teſtimonijs, & uehementer quidem. nam uideas eos uolare per diuinæ legis uolumina. Lege Pauli Samozateni opuſcula, Priſcilliani, Eunomij, reliquarumque peſtium, cernas infinitam exemplorum cõgeriẽ: prope nullam omitti paginam, quę non noui, aut ueteris teſtamenti ſententijs fucata, & colorata ſit, &c.

Hæreticor. vox eſt mitte te deorſũ ex fide in hæreſim.

Capite 37. docet, hæreticorum, qui E membra ſunt diaboli, uocem illam eſſe; *Mitte te deorſum*: i. ex Eccleſiæ catholicæ arce præcipita te in barathrũ hæreſeos: Quod ut ſuadeant, Angelorum manus promittunt, à quibus ſine labore in cælum ſectatores ſuſtollantur. Magnopere (inquit Vincẽtius) nobis huius loci doctrina attendenda, atq; retinenda eſt; ut tanto euangelicæ autoritatis exemplo, qñ aliquos apoſtolica, ſeu prophetica uerba proferre, cõtra catholicam fidem

uideri-

uiderimus, diabolum per eos loqui mi- A nime dubitemus. Nam ſicut tunc caput capiti; ita nũc quoq;, membra membris loquuntur; membra.ſ.diaboli membris Chriſti, hæretici catholicis. Sed quid tãdem dicit? *Si* (inquit) *filius Dei es, mitte te deorſum*: i. filius eſſe uis Dei, & hæreditatem regni cæleſtis accipere? *Mitte te deorſum*, i. ex iſtius te ſublimis Eccleſiæ, quæ etiam templum Dei putatur, doctrina, & traditione, demitte. Ac ſi quis interroget quempiam hæreticorum, ſibi talia B perſuadentẽ. Vnde probas, unde doces, ꝙ Eccleſiæ catholicæ uniuerſalem, & antiquam fidem dimittere debeam? ſtatim ille dicet: ſcriptum eſt. n. & cõtinuo mille teſtimonia, mille exempla, mille autoritates parat; de lege, de pſalmis, de apoſtolis, de prophetis, quibus nouo, & malo more interpretatis, infœlix anima ex arce catholica, in hæreſeos barathrum præcipitetur. Iam uero illis, quæ ſequũtur promiſſionibus, miro modo incau- C tos homines hæretici decipere conſueuerunt. Audent. n. polliceri, & docere; quod in Eccleſia ſua. i. communionis ſuæ conuenticulo; magna quædam Dei ſit gratia. Adeò ut ſine ullo labore, ſine ullo ſtudio, ſine ulla induſtria, etiamſi nec quęrant, nec petant, nec pulſent, quicunque illi ad numerum ſuum pertinet, tamen ita diuinitus diſpenſentur, ut angelicis euecti manibus, ideſt, angelica protectione ſeruati, nunquam poſſint D offendere ad lapidem pedem ſuum: ideſt, nunquam ſcandalizari. Hæc ille.

Hæreticorũ huius temporis vox.

Noſtri tẽporis hæreticis quam hæc cõgruant, compertum eſt. Eorum. n. vox eſt diabolica: *Mitte te deorſum*, i. ex Romana, Apoſtolica, & catholica Eccleſia, ſuper altiſſimam Petram exædificata: mitte te in barathrum Lutheri, in Caluini reliquarumque peſtium voraginem te pręcipita. Nihil mali timeas, tantummodo crede: *Angelis. n. ſuis Deus mandauit*, vt ſi credas, in manibus tollant te, & cœlo inferant. Tum ex ſcripturis impie expoſitis, peſtifera dogmata probare; & tenebras imperitis hominibus offundere conantur. Etenim vt Auguſtinus ait tractatu 18. in Ioannem: Non ſunt natæ hæreſes, & quędam dogmata peruerſitatis illaqueãtia animas, & in profundum præcipitantia; niſi dum ſcripturæ bonæ, intelliguntur non bene: & quod in eis nõ

D. Auguſt.

bene intelligitur, etiam temere & audacter aſſeritur, &c. At tu cum Chriſto, diaboli membris reſponde: *Non tentabis Dominum Deum tuum*. Is. n. Deum tentat, qui abſque ſcala, quam Deus in cœlum erexit. i. abſque Romanæ catholicæque Eccleſiæ fide, & bonis ſanctiſue operibus, in cœlum vult conſcendere.

Ex praua Scripturarũ expoſitione hæreſes natæ.

Tentatio tertia validior fuit vt Chryſoſtomus obſeruat. Non. n. vnius aut alterius, ſed omnium regnorum pollicitatione, Chriſtum diabolus oppugnauit. Chryſoſt. homil. 13. in Matth. Quaſi omnibus vitijs fortiorem, pecuniarum cupiditatem, poſtremo loco diabolus poſuit. Hic quippe mos eſt deceptionis eius, vt quæ magis ad ſupplantandũ idonea eẽ credit, hęc adhibeat extrema, etc.

3. Tentatio fortior fuit.

D. Chryſoſ.

Habacuc c. 1. *Super omnem munitionẽ ridebit: comportabit aggerem, & capiet eam.* De Nabuchodonoſore verba facit vates, ſẽſu literali. Senſu vero morali, diabolus quoque aggerem comportat. i. terrę, diuitiarumque aceruos, vt animos capiat. Vide q̃ celſum extulerit aduerſus Chriſtum montem; vniuerſam oppoſuit terram. *Oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriã eorum: & dixit ei: hæc omnia tibi dabo.* Sed omni aggere celſior erat arx quã oppugnabat; ideo profecit nihil, vnicoque verbo deiectus, ac ſuperatus, terga vertit.

Habacuc 1.

Ex aggere terræ pugnat diabolus.

Hebraicè apud Habacuc, ſic legitur, ſi verbum reddas verbo: *Coaceruabit puluerem, & capiet eam.* Regna omnia, eorumq; gloria quid niſi puluis ſunt? hoc puluere diabolus pugnat, hoc oculos obcęcat; cęleſtique luce priuatos homines, in barathrum vitiorum præcipitat. Aquilis cũ ceruis teſte Plinio lib. 10. ca. 4. pugna eſt huiuſmodi. Multum (inquit) puluerem, volutatu collectum, Aquila inſidens cerui cornibus excutit in oculos; pennis ora verberans, donec præcipitet in rupes &c. Dæmonis eiuſdem modi cum hominibus eſt certamen: puluere diuitiarum honoriſque certat, & tartareas in rupes præcipites agit.

Plinius.

Diabolus caducis bonis nos oppugnat.

Ne te puluere hoſtis ſuperet, ne te ex hoc aggere pugnans vincat, expẽde Lucæ Euãgeliſtæ verba: *Oſtendit ei hæc omnia in momento temporis*, Merito quidem tpis momento regna omnia, gloria, opeſque orbis totius, demonſtrantur à dæmone; ſiquidem momento temporis durant. ip quod D. Ambroſ. animaduertit, Luc. 4.

Caducarum rerum conſideranda vanitas.

Bene

D. Ambr.

Bene (inquit) in momēto temporis, ſecu-A laria, & terrena demonſtrantur. Non. n. tam conſpectus celeritas indicatur, quā caducæ fragilitas poteſtatis exprimitur. In momento cuncta illa prætereunt; & ſæpe honor ſeculi abit, antequam veneri. &c. Fortiſſimus clypeus, quo hæc repellitur tentatio, attenta eſt huius momenti conſideratio. Qui enim animo'at tento expendit, quàm ſint huius mundi honores caduci, quā vitrea ſceptra, quā fugaces opes: flocci omnia facit, ac deſpicit. Vnde illud Hieronymi in epiſtol. ad Paulinum: Facile contemnit omnia, qui ſe ſemper cogitat eſſe moriturum. &c.

Caduca res tēporis momento prætereunt.

Honor ſæpe abit, antequā veniat.

D. Hieron.

Aërea sūt, & inania ſimulachra, regna omnia, atque opes, vigilantium ſunt ſomnia, ſiue ſomniantium ſpectra temporis puncto prætereuntia, quem in modū temporis puncto, aërea illa dæmonis ſpectra prӕterierunt. Iuxta illud Pauli 1. Cor. 7. *Præterit figura huius mundi.* Fœlix, qui prætereuntem mundū præterit; qui aereis figuris non inſiſtit, qui inanibus ſpectris non fallitur, qui ſolida quærit, & ſtabilia, ac æterna ambit. At q s hic eſt, & laudabimus eum? Quid feciſſemus (ait Gregorius Nazianzenus orat. 16.) ſi proſperitas nobis firma, & perpetua eſſet? cum licet fluxa, & fragilis ſit, vſque eò tamen ipſi, tanquam vinculis quibuſdam aſtricti ſumus, eiusque voluptate atque impoſtura, in hanc ſeruitutem redacti; vt nihil præſentibus rebus melius, atque excellentius cogitare poſſimus. Idque, cū ad Dei imaginem, quæ & ſurſum eſt, & ad ſe trahit, creatos nos eſſe perſuaſum habeamus. Quis ſapiēs, & intelliget hæc? quis prætereuntia præteribit? quis ſtabilibus, & æternis mentem adiunget? quis de præſentibus rebus, tanquam de abeuntibus cogitabit? quis picturam à veritate, quis vmbram, à vita ſempiterna diſcernet? Hæc Nazianzenus. Et oratione 17. Omnia (inquit) facilè in orbem ferūtur, atque in diuerſum migrant, ſibique inuicem aduerſantur. Vt ventis tutius, aut literis in aqua ſcriptis, fides haberi poſſe videatur, quam hominum fœlicitati. &c. Attalus apud Senecam epiſtol. 110. Quid (inquit) miraris? quid ſtupes? pompa eſt, oſtenduntur iſtæ res, non poſſidentur: & dum placent, tranſeunt. &c.

Aereа ſimulachra mundi honores, & gloria.

1. Cor. 7.

Prætereundi quæ prætereunt.

D. Gregor. Nazian.

Literis in aqua ſcriptis conſertur hominis felicitas.

Seneca.

Felicitas hominis pōpæ ſimilis præterit.

Oſtendit diabolus regna momento tēporis, & gloriam eorum vt Matthæus ſcribit. Non oſtēdit moleſtias, curas, onera, pericula, quæ terrent; ſed gloriæ inanis fucum, qui decipit. Meditantibus quidem honores blandiuntur (ait D. Bernardus epiſt. 42.) ſed onera penſantibus tædio ſunt, atque formidini. Non autē omnes capiunt hoc verbum. Multi enim nō tanta fiducia, & alacritate, currerent ad honores, ſi eſſe ſentirent & onera. Grauari profecto metuerent. Nec cum tanto labore, & periculo, quarumlibet affecta-B rent inſulas dignitatum. &c.

Diabolus honores oſtendit, non onera.

D. Bernar.

Adde deſcendendum prius eſſe, vt ad fucatum, vitreumq; honorem aſcendas. Pollicetur enim Satan regna: ſed prius cadere, prius adorare iubet. *Hæc omnia* (inquit) *tibi dabo, ſi cadens adoraueris me.* Cadit prius, qui ambitioſe cupit aſcendere; vt docet Ambroſius Luc. 4. Ambitio (ait) vt dominetur alijs, prius ſeruit: curuatur obſequio, vt honore donetur. &c.

Ambitio deſcendit, vt aſcendat.

D. Ambr.

Illud etiam attende diaboli verbum, C Luc. 4. *Tibi dabo poteſtatem hanc vniuerſam, & gloriam illorum, quia mihi tradita ſunt, & cui volo do illa.* Cui volo (ait) do illa; demonem illi imitantur, qui magiſtratus, honores, eccleſiaſticaque beneficia, quibus volūt, dant. Hoc eſt, non pro meritis, ſed pro libito indignis tribuunt? Tu vero dæmonum dona caue; cui vult det illa: tu ne accipe, ijs enim acceptis peribis. Græcam parœmiam in memoriam aduoca, ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα. Hoc eſt, ho-D ſtium dona, non ſunt dona. Dæmonum munera, non ſunt munera; laquei ſunt, retia, vincula. Porrigit Euæ pomum; & ſurripit paradiſum. Donat Iudæ triginta argenteos, & laqueo illi gulam frangit. Offert Abſaloni regnum, & è quercu ſuſpenſum ſpoliat vita. Troiano equo à poeta decātato ſimilia ſunt dæmonis dona. Equus ille Troiæ exitium attulit; dæmonis dona excidium homini inferunt. Hoſtium immane illud donum, prudens E timebat Laocoon, apud Maronem ſic ciues alloquens.

Donādi magiſtratus dignus.

Dona hoſtium non ſunt dona.

Aenei. li. 2.

O miſeri, quæ tanta inſania, ciues?
Creditis auectos hoſtes? aut vlla putatis,
Dona carere dolis Danaum?
Quidquid id eſt, timeo Danaos, & dona ferentes.

Tu vero time dæmones, etiam dona ferentes; & offerentes, nullaque putes dona illorum, carere dolis.

Deni-

Denique *conſummata omni tentatione*(ait D. Lucas) *diabolus à Chriſto receſſit*. Cõſummare oportet omnem tentationem. Omnes gladij ictus neceſſe eſt in certamine fortiter repellere. Si multos repellas, vnũ tantũmodo corde excipias; & vulneraberis, & vita priuaberis. Ita oẽs tentationes opus eſt, in hac cum dæmone dimicatione reijcere. Si multas vincas, vna aliqua vincaris; mortifera affectus cordis plagã, miſerandus corrues. Eò vſque tibi vincẽdæ ſunt tentationes, quouſque cum Dño tuo dicere poſſis: *Conſummatum eſt*.

Oẽs tentationes ſunt ſuperanda.

Noſtra quidem victoria incruenta nõ eſt. Vincimus; & aliquando vincimur, vulneraque excipimus. Faxit Deus, vt mortiferum ſit nullum. Noſtri autem ducis Chriſti Optim. Max. victoria, peccati cruore omnino caruit. Vulnus peccati vel minimi accepit nullum; ſed nec accipere potuit. Prouerbiorum 30. ſic ſcribit ſapientiſſimus Salomon: *Tria ſunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro. Viam Aquila in cælo: viam colubri ſuper petram: viam nauis in medio mari: & viam viri in adoleſcentia &c.* Colubro dęmonem, Petra aũt Chriſtum ſignificari, nemo qui ſacras literas vel à limine ſalutauit, inficiabitur. Quemadmodum coluber, in petra veſtigium nullum relinquit; ſic etiam tentator diabolus in Chriſto nullũ peccati uulnus, aut ueſtigium relinquere potuit. Hoc D. Ambroſius obſeruauit, dum hæc uerba Prouerbiorum exponit, poſt enarrationem pſalmorũ. Diabolus (inquit) ideò ſerpẽs dicitur, quòd occultè ſerpat, & quòd ſenſus hominis tenuiter illabendo pertentat; quos ſi conuicerit, medullis ſe hominum, atque oſſibus implicat, & immergit. Qui in corpore hominis, quod omnipotens Chriſtus induerat, nulla malitiæ ſuę potuit imprimere ueſtigia, quãuis illud auſus fuerit ſæpè tentare. Hæc eſt petra, id eſt, caro Chriſti, nulla inimici iniquitate reſperſa, in qua ſerpentis, id eſt, peccati alicuius ueſtigium non apparet. &c.

Noſtra victoria cruenta eſt.

In Chriſto nullũ peccati vulnus, nullũ ſerpentis veſtigiũ potuit reperiri.

D. Ambr.

Occultè ſerpit diabolus.

Cur diabolus dicatur ſerpens.

In petra quia res dura eſt (ait idem ſanctiſſimus Pater) non facit ueſtigium coluber, indiciũ Monſtri huius non niſi molli ſignatur in puluere. Potuit in primitiuo homine Adam, quaſi in puluere, ueſtigium facere. Peruenit ad petram, id eſt, Chriſtum, in Petra ueſtigium non fecit. &c. In molli puluere hoc eſt uiris, voluptarijs, ac mollibus, mille imprimit ſerpẽs tartareus ueſtigia: at duriſſimo in lapide, id eſt, uiris pœnitentia, uitæque auſteritate obduratis, ueſtigiũ relinquere non poteſt. Si igitur tẽtationes uincere, ſi uictoriam reportare, ſi triũphũ de ſerpente tortuoſo uis æternũ agere, petra eſto, nõ puluis: aduerſus peccatũ atque uoluptatẽ animum obdura. Nam, ut rectè ait Tertullianus, in lib. ad Martyres: Virtus duritia extruitur, mollitia uero deſtruitur. &c. Mollis ſi fueris, ac uoluptarius, uinceris: ſi duro aduerſus uitia animo ad mortem uſque pugnaueris, uinces. Tunc accedẽt Angeli, teque de ſæuiſſimo hoſte triumphantem, cælo inferent. *Acceſſerunt ad Chriſtum, poſt victoriam, Angeli: & miniſtrarunt ei*, cibumque exhibuerunt. Accedent quoque poſt debellatũ dæmonẽ ad te, corporiſque ſolutum ergaſtulo, ad æternas ducent epulas. Apparent (ait D. Chryſoſtomus homil. 13. in Matth.) Angeli, ut tu diſcas, quòd te quoque poſt cõfectam de diabolo uictoriam Angeli repente ſuſcipiant, plaudentes tibi. Sic Lazarũ poſt fornacem paupertatis, totiuſque anguſtiæ ſuſcipientes, ad requiem pertulerũt. &cæt.

Serpens in molli puluere. i. voluptarijs veſtigia relinquit, nõ in petra.

Tertull.

Duritia virtus extruitur, mollitia deſtruitur.

D. Chryſ.

CAPVT XII.

De teſtimonio Ioannis Baptiſta.

IOAN. CAP. I.

IOannes teſtimoniũ perhibet de ipſo; & clamat dicens; hic erat quem dixi, qui poſt me venturus eſt; ante me factus eſt: quia prior me erat.

Et de plenitudine eius, nos omnes accepimus; & gratiam pro gratia. Quia lex per Moyſen data eſt; gratia, & veritas, per Ieſum Chriſtum facta eſt. Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit.

EVangeliſta Ioannes Euãgelij ſui initio, Baptiſtam hominẽ fuiſſe ſcripſit à Deo miſſum, vt teſtimonium de fulgẽtiſſimo lumine Chriſto perhiberet. poſtquam igitur de lumine egit: Baptiſtę teſtimonium attexuit huiuſmodi: *Ioãnes teſtimonium perhibet de ipſo; & clamat, dicens: hic erat, quem dixi: qui poſt me uenturus eſt: ante me factus eſt, quia prior me erat*. Ianſenius, & alij, qui Euangeliſtarum concordiam deſcripſerunt, hoc teſtimonium, poſt baptiſmum, & ieiunium Chriſti à Baptiſta datum arbitrantur. Et rectè quidem arbitrantur. Nam tunc datum eſt, cũ poſt Baptiſmum, & ieiunium, Chriſtus ad Ioannem venit, vt infra dicemus. Et illa verba: *Hic eſt, quem dixi:* Chriſtum demonſtrare videntur, poſt tentationes ad eum locum accedentem, in quo erat Baptiſta Ideoque hoc loco, poſt ieiunium, & tentationes, hoc teſtimonium collocatur. Dubia vero tria parit. primum, cur dicatur Chriſtus, poſt Ioannem veniſſe? Secundum, cur dicatur factus ante Ioannẽ Tertium, cur dicatur prior Ioanne?

Teſtimoniũ Baptiſta redditum poſt Chriſti baptiſmum.

Tria dubia.

Primo dubio reſpondemus, Chriſtũ veniſſe poſt Ioannem, ad baptizandum, & concionandum. Prius. n. Ioannes in publicum prodijt, baptizauit, concionatus eſt, uiamque Chriſto præparauit. Quamobrem præcurſor illius appellatur. Chryſ. homi. 12. in Io. Poſt me uenturus eſt. i. prędicaturus. De aduentu ſecundũ prædicationẽ Ioannes dicit, &c.

Chriſtus cur dicitur veniſſe poſt Baptiſtam.

D. Chryſ.

Secundum dubium ſic ſoluitur. ex Auguſtino, Cyrillo, Chryſoſt. Theophylacto, Euthymio & alijs: Chriſtus dicitur factus ante Ioannem, non propterea, ꝙ ſit natus ante illum, vel conceptus. nam ſexto menſe poſt Ioannis conceptionẽ, cõceptus eſt; iuxta illa Angeli uerba ad Virginem Deiparam, Luc. 2. *Hic menſis eſt ſextus illi. i. Eliſabethæ, quæ vocatur ſterilis.* Vnde D. Cyrillus: Emmanuel (inquit). i. Chriſtus, ſex menſib. Ioanne poſterior fuit, &c. Scilicet, conceptione, & natiuitate. Neque uerò dici poteſt factus ante Ioannem ſecundum diuinitatem; quoniam filius Dei genitus quidem eſt à Patre, ſed non factus. Dicitur ergo factus ante Ioannem, quia Ioãni antefactus. i. antelatus, ſiue pręlatus eſt. Nam prępoſitio latina *Ante*. et gręca, ἔμπροσθεν, qua utitur Ioannes, dignitatem ſignificat. vt Gene. 48. *Conſtituit Iacob Ephraim ante Manaſſem*, i. præpoſuit Ephraim fratri Manaſſe. Similia ſunt eiuſdem Ioannis uerba, Matthæi 3. *Qui poſt me venturus eſt, fortior me eſt*: idem eſt, *fortior me eſt*, &, *ante me factus eſt*, id eſt præſtantior me factus eſt.

Quomodo Chriſtus dicatur factus ante Ioannem.

D. Cyril.

Geneſ. 48.

Matth. 3.

Abutebantur hoc loco Ariani ad confirmandam hæreſim, quæ Verbo diuino diuinitatẽ denegabat. Sed euanuit ipſorum & hæreſis, & argumentum. Refutant Arianos Chryſoſtomus, Theophylactus, & Rupertus, quõ ſi Ioannes uoluiſſet ſignificare uerbum diuinũ eſſe factum, ineptè cauſam redderet, quę ſequitur: *Quia prior me erat*. Ineptum. n. eſt dicere: Chriſtus ante me factus. i. conditus eſt, propterea quod prior me erat. Immo contra loqui debuit: Prior me erat, quoniam ante me factus eſt. Græcè uerbum eſt, γέγονεν, ideſt fuit, uel factus eſt. Quamobrem D. Epiphan. hæreſi 51. interpretatur: *Ante me fuit*. Sed uerba ſequẽtia hanc refellunt interpretationẽ. Non. n. apte hæc cohærẽt: Ante me fuit, quia prior me erat, ut perſpicuum eſt. Rectè noſter interpres uertit: Ante me factus eſt. i. ante me poſitus eſt; uenit quidem poſt me, ſed poſitus eſt à Deo ante me. Iam. n. cùm Baptiſta hæc dicebat, Chriſtus, etſi non hominum opinione, certe re ipſa tàm ſecũdum diuinitatem, quam ſecundum humanitatem omnibus diuinis donis exornatiſſimam, illum longè ſuperabat. Poſtea uero hominum opinione eo Chriſtus honore eſt affectus, ut infinito poſt ſe interuallo reliquerit præcurſorem. Hoc eſt, quod ille dixit Io. 3. *Illum, ideſt Chriſtum, oportet creſcere, me autem minui*. Creuit. n. lapis ille admirabilis. id eſt Chriſtus, Dan. 3. et factus eſt mons, & impleuit uniuerſam terram.

D. Epiph.

Ioan. 3.

Dan. 3.

Eſt alius horum uerborum ſenſus nõ tacen-

Alter ſẽſus.

facendus, quem D. Thomas in commẽtarijs D. Ioãnis propoſuit. *Ante me factus eſt* homo perfectus, ſecundum ſapientiã & rationis vſum perfectum: iuxta illud Ieremiæ 31. *Mulier circundabit virum.* Nam etſi Chriſtus poſt Ioannẽ conceptus eſt tamen ante Ioannem rationis vſum, & viri ſapientiam habuit, in primo conceptionis puncto. Cõſtat (ait D. Thomas) ꝙ Chriſtus ante fuit conceptus, q̃ Ioannes eſſet natus, & perfectus homo, & ideo dicit. *ante me factus eſt:* quia ipſe prius fuit homo perfectus quam natus fuiſſet ex vtero, &c. Sed alter ſenſus eſt potior.

Cur dicatur Chriſt⁹ prior Ioanne.

Tertium dubium parum habet dubij. Erat Chriſtus prior Ioanne, quoniã *in principio erat Verbum.* Reddit Baptiſta rationẽ, cur ipſi ſit anteferẽdus Chriſtus: *Quia* (inquit) *prior me erat,* i. quia æternitate me, diuinitateque ſuperat. D. Cyrillus in Io. Priſcã (ait) & vetuſtiſſimã gloriã Ioannes Chriſto tribuit: Quia prior oĩb. natura, vt De⁹ eſt. *Prior me erat,* i. ſemper me ſuperior, ſemper glorioſior &c.

D. Cyril.

Et de plenitudine eius nos omnes accepimus.

Hęc verba D. Baſilius in cõmentarijs pſ. 28. Origenes in Ioannem, D. Auguſtinus tract. 13. & in lib. de gratia, & libero arbitrio, c. 9. & lib. 5. de baptiſmo contra Donatiſtas, c. 9. D. Cyprian. lib. de baptiſmo, Rupertus in Ioãnẽ, Theophylactus, Caietanus, & Toletus, Ioanni Baptiſtæ tribuunt. Iuxta hanc ſententiam, quæ probabilitate non caret, confirmat Euangeliſta, quod dixerat. ſ. Verbum incarnatum *plenum eſſe gratia, & veritatis* Baptiſtæ teſtimonio. Qui adeo gratia, & veritate Chriſtum plenum fuiſſe teſtatus eſt; vt omnes de plenitudine eius accepiſſe affirmarit.

Sint ne verba hæc Baptiſta Ioannis, an Euangeliſtæ?

D. Cyrillus, D. Chryſo. Euthy. Beda Lyranus, & Ianſenius, Ioannis Euangeliſtæ verba eſſe malunt. In eandẽ ſententiam propenſior ſum. Etenim videt Euangeliſta, obiter per parentheſim quãdam, interpoſuiſſe teſtimoniũ illud Baptiſtæ: *Ioannes teſtimonium perhibet de ipſo, & clamat dicens: hic erat, quem dixi, qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt, quia prior me erat.*) Deinde reuerti ad id, quod dixerat *Plenum gratia, & veritatis.* Ac oſtendere, ex hac, de qua locutus fuerat, plenitudine omnes accipere. Præterea rectius cohærent verba hæc, cum antecedentib. verbis Euangeliſtæ. ſ. *Plenum gratia & veritatis:* quam cum antecedentibus verbis Baptiſtæ, videlicet: *Quia prior me erat.* Addo; hæc, & ſequentia verba, Euangeliſtæ potius, quam Baptiſtæ tempus ſonare.

Ioannes Euãgeliſta loquitur.

Itaque redit Euangeliſta ad id, quod ſupra aſſeruerat, ſ. Verbum incarnatum plenum fuiſſe gratiæ, & veritatis. Non ſibi ſoli, ſed nobis quoque plenum fuiſſe aſſerit, dicens: *Et de plenitudine eius nos omnes accepimus.* Nã Chriſtus fons eſt gratiæ vberrimus, ex quo in omnes illa emanat; iuxta illud D. Bernardi Serm. 13 Cant. Origo fontium, & fluminum, mare eſt, virtutum, & ſcientiarum eſt Chriſtus, &cęt. Non continet in ſe aquas hic fons, foras ẽt emittit, iuxta illud Proue. 25. *Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide.* Multos habet aquæ precioſiſſimos ductus, quibus in omnes plateas, in omnes domos, in omnes ciuitates, in omnia regna deriuari poteſt.

D. Bernar.

Ex Chriſti plenitudine nos gratiam accepimus. Prou. 25.

Sunt autem hi aquæ ductus ſacramenta, ipſi fonti ſimilia. Vt. n. in Chriſto eſt diuinum Verbum, cum carne aſpectabili coniunctum; ita in ſacramentis ſunt verba, cũ materia aſpectabili copulata; iuxta illud Auguſtini tract. 80. in Ioannem; Accedit verbum ad elementum, et fit ſacramentum etiam ipſum, tamquam viſibile verbum, &c. Et D. Thomas 3. p. q. 60. art. 6. Verbo (inquit) incarnato ſacramentum quodammodo cõformatur in hoc, quod rei ſenſibili verbum adhibetur; ſicut in myſterio incarnationis, carni ſenſibili, eſt Verbum Dei vnitum, &c. Quod autẽ ſalutares aquas fons noſter foras diffundat, docet Chryſ. ho. 13. in Ioãnem, his verbis: Chriſtus fons eſt, & radix omnium bonorum; non in ſe ipſo bonorum diuitias continens, ſed in vniuerſos diffundens, &c.

D. Auguſt.

Sacramẽta ſunt gratiæ ductus, ipſi fonti Chriſto ſimiles.

D. Chryſ.

Non deſint, qui haurire velint, fons nunquam deerit. Mille licet mundi ad hauriendum confluant, fons hic ſemper affluet. Si ex Oceano fontis alicuius aquas detrahas, aquis detractis minuitur Oceanus; ſi ex hoc fonte, Oceanũ accipias, Oceano accepto, plenus fons permanet. Chryſoſtomus eodem loco: Chriſt⁹ (inquit) diffuſis diuitijs, plenus permanet; nec aliorum ſatietate minuitur. Sed diuitias ſuas elargitur ſemper vberius. Cumque omnes his bonis impartiat, in eadem

Chriſtus gratiæ fons, qui exhauriri nõ poteſt.

D. Chryſoſ.

Digitized

eadem permanet perfectione. &c. Cõfert A idem pater præclariſſimos fontem noſtrum, cum fonte igneo, qui innumeras licet inflãmet lucernas, integer ſemper, atque idem, abſque vlla detractione cernitur. Conſtituamus (ait ille) nobis igneũ fontem, à quo innumeræ accendantur lucernæ: & totidem, & item totidem, nõne eiuſmodi fons, ita plenus eſt ignis, quemadmodum antequam ex eo quidquam ſumeretur? Quòd ſi in corporibus, quæ in partes diuidi poſſunt, aliquod huiuſmodi B inuenitur, vt poſt ſui communicationem, nullam diminutionem accipiant, quantò magis in incorporea, & immortali illa potentia, hoc contigerit? &cæt.

Chriſtus fonti igneo ſimilis.

D. Chryſ.

Geneſ. 2. *Fluuius egrediebatur de loco voluptatis, ad irrigandum paradiſum.* Similem in modum, e loco ſummæ voluptatis, id eſt, Chriſto, fontes, fluuij quæ ſacramentorum egrediuntur, ad irrigandam eccleſiam vniuerſam. Lege Bernardum C ſermone 1. natiuitatis, de fontibus Saluatoris. Ioannis. 19. *Vnus militum lancea latus eius aperuit: & continuo exiuit ſanguis, & aqua.* Ecce fluuium, ecce fontem e loco infinitæ voluptatis ſcaturientem. Ex vulneribus mortuorum hominum, vermes ſcaturiunt: at ex vulneribus mortui Chriſti, ſcaturiunt fontes. Diuus Ambroſius pſalmo 37. ad illa verba: Miſerijs afflictus. &cæt. Non tabes (inquit) mortis de vulnere Chriſti, ſicut homi- D num cæterorum: ſed fons vitæ ſcaturiuit æternæ. Exiliuit de vulnere aqua, vt nos biberemus ſalutem. Bibent omnes peccatores terræ, vt peccata deponant. ſic Ambroſius. Quid aliud ex fontibus ſaluatoris, quam ſalus poteſt emanare? Fontes autem Chriſti, fontes ſaluatoris ſunt, vt ait Iſaias ca. 12. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris.*

Gen. 2.

D. Ambr.

Eſai. 12.

Fons ægritudinis .i. peccati, & mortis E fuit Adam: & de plenitudine eius, nos oẽs originale peccatum, ægritudinem, et mortem accepimus. Fons ſalutis, & vitę eſt Chriſtus; & de plenitudine eius ſalutem hauſimus, & vitam. Quemadmodũ Adamus fuit cõis quidam homo, & peccati radix: Sic Chriſtus eſt Deus, & homo oib. cõis, & radix gratiæ. Fuit Adam principium peccati: Chriſtus eſt principium, & caput gratiæ; in Chriſto enim, vt ait Diuus Thomas 3. p. queſ. 19. art. 4. non ſolum fuit gratia, ſicut in quodam homine ſingulari: ſed ſicut in capite totius Eccleſiæ.

Quemadmodum in capite, eſt plenitudo ſenſuum, ita in Chriſto eſt plenitudo omnium donorum; ut Auguſtinus ſcribit epiſt. 57. ad Dardanum. In quolibet (inqt) quãuis præcipuo membro, quamuis diuinitas habitet; non tñ ſicut in capite, quod eſt Chriſtus, oĩs plenitudo diuinitatis. Nam & in noſtro corpore, ineſt ſenſus ſingulis membris. Sed nõ tantus, quantus in capite: ubi prorſus oĩs quinque partitus eſt. Ibi enim, & uiſus eſt, & auditus, & olfactus, & guſtus, & tactus, in cæteris autem ſolus eſt tactus, & cæt. Præterea, quemadmodum plenitudo eſt in capite, ex ea uero membra accipiunt: caput enim in membra influit: ſic plenitudo eſt in Chriſto, & ex illo Eccleſia haurit. Chryſoſtomus in homilia de Spiritu ſancto, tom. 3. Habuit Chriſtus donorum plenitudinem, quatenus impleta eſt caro eius omnibus chariſmatib. Vnde opus fuit, ut inde acciperemus omnes ad menſuram, & partes. Et inde Apoſtolis, & prophetis, ex eo ſuppeditaretur. Ioannes Euangeliſta teſtatur, quod in eo tota eſt plenitudo deitatis; & Paul. ad Coloſſenſ. 1. *In quo inhabitat plenitudo diuinitatis corporaliter.* Non dixit ſimpliciter, in quo inhabitat diuinitas: *Sed plenitudo diuinitatis*, ideſt, omne diuinitatis donum. Et vt ne quis putet, quod in Deo uerbo habitauerit, dicit; *In quo habitat omnis plenitudo deitatis corporaliter*; in carne eius. Omnis plenitudo ſapientiæ, intellectus, uirtutis ſignorum, omnis operationis. A plenitudine eius mutuamur omnes. Ille accepit plenitudinem, nos de plenitudine, &c.

D. Auguſt.

In Chriſto eſt plenitudo.

Ad Coloſſ.

Pauli teſtimonium Diuus Chryſoſtomus de donis exponit, in hanc ſententiam: *In Chriſto habitat omnis plenitudo diuinitatis:* hoc eſt, plenitudo omnium donorum diuinitatis. Aliter exponitur, & rectius, in hanc ſententiam: in Chriſto habitat ipſamet diuinitas. In hunc modum explanat Theodoretus in commentarijs epiſtolæ ad Coloſſenſes, Diuus Thomas, & alij. Et Oecumenius in ſcholijs: eo modo (inquit) quo habitat anima in corpore; ita diuinitas habitauit in aſſumpto homine, corporaliter, ideſt. ſubſtantialiter: non ſolo habitu, aut figura, &c.

D. Chryſ.

Explicatur locus Pauli ad Coloſſ.

Theodor.
D. Thomas.
Oecumen.
Theophyl.

Theophyl.

Theophylact. Hunc(ait) in modum, intelligere poteris, iuxta D. Cyrilli ſententiam, *habitat in eo plenitudo diuinitatis*: perinde ac in corpore immoratur anima, &c.

Quomodò in Chriſto habitet plenitudo diuinitatis corporaliter?

D. Thomas ait, corpus tres habere dimenſiones, longitudinem, latitudinẽ, & profunditatem. Deum vero habitare in Chriſto, *corporaliter*, hoc eſt, ſecundũ has tres corporis dimenſiones. Diuinitas.n. noſtro loquendi modo, longitudinẽ dicitur habere, quia ſe extendit ad omnia, omnia enim poteſt, omnia poſſidet, omnibus rebus præſens adeſt. Latitudinem habet, quia infinitam habet charitatem. Profunditatem habet, quia eſt incõprehenſibilis. De his Dei metaphoricis dimenſionibus, ex ſententia eiuſdem Diui Thomæ, loquitur Paulus cum ſic ſcribit, ad Epheſ.3. *Vt poſſitis comprehendere, quæ ſit latitudo, & longitudo, & ſublimitas, & profundum*, ideſt, vt poſſitis longitudinem diuinæ æternitatis, latitudinem potentiæ, ſublimitatem maieſtatis, profunditatem ſapientiæ cognoſcere. De iiſdẽ Iob, 11. legitur: *Excelſior cœlo eſt, profundior inferno, longior terra menſura eius, & latior mari, & cætera.*

Ad Eph. 3.

Iob 11.

Germaniùs ſic ille alter locus explanatur, cum Chryſoſtomo verbis citatis: *In Chriſto habitat plenitudo diuinitatis corporaliter*: hoc eſt, in corpore, & carne, cui erat vnita. Quaſi dicat Paulus, in illo corpore aſpectabili, & palpabili, diuinitas ſpiritalis, quæque ſub hominũ aſpectum non cadit, aſpectabiliter quodammodo erat. Qui enim Chriſtum cernebat, Deum cernebat. In homine corporato, diuinitas habitabat, & corporalem habebat habitationem.

Locum quoque epiſtolæ ad Epheſios probabilius de myſterio incarnationis exponemus, de quo Paulus illo capite loquitur. *Mihi* (inquit) *data eſt gratia hæc, in gentibus euangelizare inueſtigabiles, ideſt, non veſtigabiles diuitias Chriſti, & illuminare omnes, quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi à ſeculis, &c.* Deinde infra de eodem ſacramento loquitur, ideſt, de eodem myſterio, cum ait: *Vt poſſitis comprehendere, cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo, & longitudo, ſublimitas, & profundum*: ſcilicet, huius tãti myſterij, quod profundiſſimũ eſt, maximeque ſublime, latiſſimum, totum orbem complectens: longiſſimum, in totũ tempus, & æternitatem pertingens. In

Quæ ſit longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum.

Ad Eph. 3.

A hanc ſententiam interpretatur Theophylact. Vt poſſitis (inquit) comprehendere cum omnibus fidelibus myſterium pro nobis diſpenſatum. Quod adeo magnũ eſt, vt vndique, & in oẽs partes ſit extenſum, vnde & corporalibus ipſum ſubſcripſit figuris, &c. Addit Theophylact. explanationem D. Gregorij Nyſſeni de cruce, his verbis. Gregor. Nyſſenus per latitudinem, longitudinem, profunditatem, & altitudinem, crucem dicit intelligi. Precari igitur Apoſtolũ Epheſijs, vt poſſint cõprehendere crucis myſterium. Vniuerſa.n. diſpenſatio, in hoc continetur, atque in hac ipſa ipſa, omniũ maxime tremendum eſt crux, ex qua charitas Dei maxime demonſtratur. Hæc Theophylact. Lege Auguſtini epiſt. 120.

Theophyl.

D. Gregor. Nyſſen.

Probabile etiã eſt, hunc locum ſimilẽ illi eſſe eiuſdem epiſtolæ ad Epheſios 1. *Non ceſſo gratias agens pro vobis, memoriam veſtri faciens in orationibus meis. Vt Deus det vobis ſpiritum ſapientiæ, & reuelationis, in agnitione eius. Illuminatos oculos cordis veſtri, vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis eius, & quę diuitiæ gloriæ hæreditatis eius, & quæ ſit ſupereminens magnitudo virtutis eius, in nos, qui credimus, & cæt.* De iiſdem in loco, quẽ exponimus, forſitan loquitur. Precatur enim Deum vt poſſint comprehendere, quæ ſit latitudo, lõgitudoq́, ſublimitas, & profundũ vocationis Dei, & gloriæ hæreditatis eius, & potentiæ in credentes.

Ad Eph. 1.

Itaq; in Chriſto eſt plenitudo diuinitatis, & donorum. Ex hac plenitudine, in nos virtutũ, & donorum Dei minor alia plenitudo emanat. De qua Paulus ad Epheſios.3. *Vt impleamini* (inquit) *in omnem plenitudinem Dei*, ideſt, vt impleamini omni plenitudine donorum Dei. Et Eccleſiaſtici 24. ait ſapientia: *A generationib. meis adimplemini*: ideſt, à fructibus meis, quos ego gigno, & à donis meis implemini, de plenitudine mea accipite.

Ad Eph. 3.

Eccleſ. 24.

Et gratiam pro gratia.

Docet Ioannes quid acceperimus de plenitudine Chriſti. *Accepimus* (inqt) *gratiã pro gratia.* Græce, χάριν ἀντὶ χάριτος. Propoſitio græca, ἀντὶ, q̃ interpres vertit, *pro*, viciſſitudinem indicat, & permutationem, cum res vna pro altera datur, vt

Primus ſenſus.

Deut. 19.

vt Deut. 19. *Oculum pro oculo, dentẽ pro dente.* Ideoque ſenſus duorũ Cardinaliũ Hugonis, & Caietani, non placet: videlicet: Accepimus gratiã pro gratia, ideſt, gratis ſine vllis noſtris meritis. Nam χάρις, ſignificat gratiã, & donum gratuitũ. Si ergo nos accepimus gratiam, & donum pro dono: aliquam gratiam, & donum nos dedimus Deo, quod eſt falſum. *Quis enim prior dedit illi* (ait Paul. ad Rom. 11.) *& retribuetur ei?* Item: *Si gratia, iam non ex operibus: alioqui gratia, iam non eſt gratia.*

Ad Ro. 11.

Alius ita exponit: Accepimus gratiã pro gratia, ideſt, gratiam ſuper gratiam, ideſt, cumulatã, & maximam gratiam. Quẽadmodum Iob 2. dicitur: *Pellem pro pelle*, ideſt, oẽs pelles, *& cuncta, quæ habet homo, dabit pro anima ſua.* Sed improprie ſumit præpoſitionem, *pro*, pro *ſuper*. Eccleſiaſt. 26. *Gratiam ſuper gratiam mulier ſancta, & pudorata, &c.* Græcè nõ eſt præpoſitio, ἀντὶ, ſed ἐπὶ; χάρις ἐπὶ χάριτι. Neq; vero locus, quem ex Iob affert, fauet. Etenim illius ſenſus, alius eſt. Scilicet: *Pellem pro pelle*, ideſt, membrum pelle veſtitum, pro membro, *dabit homo*; vt brachium offeret, pro capite: & dabit etiam cuncta quę habet, veluti membrũ ignobilius, pro vita ſua, veluti pro membro nobiliori. Sic Chaldæus, & D. Gregorius interpretantur. Vel aliter: *Pellem pro pelle dabit homo*: hoc eſt, dabit pellem alienam, pro pelle propria, & dabit opes pro vita. Quaſi dicat dæmon: hactenus iumenta, pecora, & filij Iob, occiſi ſunt: hæ ſunt pelles alienæ. Facile vero eſt, pellem alienam dare, pro vita conſeruanda. Tange carnem eius, & pellem.

Secundus ſenſus.
Iob 2.
D. Gregor.

Tertius ſenſus.
D. Auguſt.
Beda.

Tertius ſenſus eſt Auguſtini, & Bedę, in Ioan. Accepimus gratiã gloriæ æternæ, pro gratia fidei, charitatis, et bonorũ operum. Nam pro hac gratia (ait Auguſtin.) in qua ex fide viuimus, recepturi ſumus aliam gratiam. Coronat enim Deus in nobis dona miſericordiæ ſuæ.

Quartus ſenſus.

Quartus ſenſus eſt Chryſoſt. Theophylacti, Euthymij, Ruperti, Lyrani, Ianſenij, & aliorum. Accepimus gratiã ſumſam teſtamenti noui: pro minori gratia teſtamẽti veteris: *Quia lex vetus, per Moyſen data eſt: gratia per Chriſtum facta eſt.* Nõ omnino placet ſenſus hic, quoniã non ſolet nomine gratię affici vetus teſtamentum, & ipſe Ioannes legem opponit gratiæ: Cum ait, *lex per Moyſen data eſt, gratia, &*

A *veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt*: Præterea teſtamentum ſiue lex vetus, gratiam vi ſua non largiebatur, non ergo gratia vocatur.

Quintus ſenſus.

Quintus ſenſus eſt. Accepimus gratiã pro gratia, ideſt, non eandem omnes, ſed alius vnam, alius pro illa, non ſemper illam, non ſemper æqualem. Sed aliam aut maiorem, aut minorem. Non placet. Nec enim vnus gratiam accepit, pro gra-
B tia alterius.

Sextus ſenſus.

Placet ſextus ſenſus, quem ſequuntur Carthuſianus, Vatablus, Claudius, Toletus. Accepimus de plenitudine Chriſti grãm noſtrã, pro gratia ipſiuſmet Chriſti. Data eſt nobis gratia noſtra, pro gratia illius. Per gratiam. n. Chriſti, gratiam conſequimur noſtram. Similis eſt locus ille Pauli ad Rom. 5. *Si vnius Adami delicto, multi mortui ſunt; multo magis gratia Dei,*
C *& donum, in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit, &c.* Gratia (inquit) Dei abundauit, & multis hominibus donata eſt, in gratia; ideſt, per gratiam vnius hominis Chriſti: vel pro gratia Chriſti. Ad Eph. 1. *Gratificauit nos Deus in dilecto filio ſuo*, ideſt, gratos nos fecit, gratiam nobis donauit, per filium ſuum Chriſtum, pro gratia filij ſui. Quia. n. ille gratiſſimus eſt patri, ideo per eius merita, no-
D bis gratia, diuinaq; dona conferuntur. Ad Eph. 1. *Benedixit nos in omni benedictione ſpirituali, in cęleſtibus, in Chriſto, &c.*

Ad Rom. 5.
Ad Eph. 1.
Ad Eph. 1.

Septimus ſenſus.

Addi his poteſt, ſeptimus ſenſus, hũc in modũ. De plenitudine Chriſti accepimus gratiam iuſtificationis, pro gratia, ideſt, dono prædeſtinationis. Vtranque aũt gratiam, ex plenitudine Chriſti, accepimus: iuxta illud Pauli ad Epheſ. 1. *Benedixit nos in omni benedictione ſpirituali, in*
E *cæleſtibus, in Chriſto: ſicut elegit nos in ipſo, ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti; & immaculati in conſpectu eius, in charitate, qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum, per Ieſum Chriſtum, in ipſum, ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ, &c.*

Quia lex per Moyſen data eſt, gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.

Reddit dicti cauſam. Accepimus gratiã, pro Chriſti gratia; quoniam omnis gratia noſtra, a Chriſto facta eſt. Quia vero alicui videri poterat, gratiam ve-

teris teſtamenti, a Moyſe factã, occurrit Euangeliſta: *Lex per Moyſen data eſt*, tanquam per ſeruum: quæ quidem lex, vi ſua gratiã minime afferebat. Oĩs gratia tum ea, quæ ſub veteri teſtamento dabatur, tum illa, quæ ſub nouo datur: per Chriſtum facta, & condita eſt. Dicitur autem gratia per Chriſtum facta, tũ q̃d illam procreat, animiſq; infundit, tum quod eãdem meruit. Facit illá cum patre, & Spũ ſancto; at meruit ſolus. Pater enim, & Spiritus ſanctus, mereri nõ poſſunt; quemadmodum nec Chr̃s, quatenus Deus eſt. Præponitur Moyſi Chriſtus, & gratia legi. Moyſes vt ſeruus legem a Domino acceptam Iſraelico populo dedit. At Chriſtus, vt filius, & De⁹ gratiam ipſam fecit; fecit inquam gratiam, & veritatem.

Gratia omnis per Chriſtum tũ noui, tum veteris teſtamenti.

Veritas hoc loco tribus modis ſumitur: primo ꝓ veritate typos, & vmbras veteris legis cõplente; hoc modo: Lex vmbris, & typis plena, & a gr̃a vacua, ꝑ Moyſen data eſt, venit aũt Chriſtus, vt legem ipſam compleret. Itaque gratiam fecit, qua illa vi ſua carebat; fecit quoq; veritatem, qua typos, & vmbras, expleret. In hunc ſenſum interpretant̃ Chryſoſtomus in Ioannem, Beda, & D. Auguſtinus, lib. 22. contra Fauſtum capit. 6. & libro 17. cap. 6. Athanaſius item oratione 1. contra Arrianos.

Veritas quo modo per Chriſtum facta.
D. Chryſ.
Beda.
D. Auguſt.
D. Athan.

Secũdo mõ, Veritas ſignificat veriſſimam Dei, rerumque diuinarum cognitionem, qua Chriſtus orbẽ per Euangelium illuſtrauit hoc pacto: Veritas, hoc eſt, veriſſima quædã de Deo, diuiniſque rebus, & ſcripturis, legiſque vmbris, & imaginib. cognitio, ꝑ Chriſtũ facta eſt.

Tertio mõ, Veritas ſignificat veritatẽ promiſſorum. Cum .n. promiſſa reipſa præſtamus, tunc veritatem exequimur. De hac veritate loquitur Paul. ad Rom. 15. cum ſic ſcribit. *Dico Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis, propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones Patrum, &c.* Eſt ergo ſenſus loci huius complectens has tres veritatis ſignificationes, huiuſmodi. Lex per Moyſen data eſt, quæ futurorum imagines, ac figuras gerebat; & Meſſiam gratiæ effectorem promittebat. Gratia vero, & veritas imagines legis complens, legis, & prophetarũ promiſſa præſtans: magna diuinarum rerũ cognitione orbem illuminans, per Chri-

Ad Rõ. 15.

A ſtum, ideſt, Meſſiam promiſſum facta eſt.

Lex per Moyſen data, gratiã, & ſalutem hominib. minime attulit ipſa ꝑ ſe, ut initio tomi primi explicatum eſt, cũ de prærogatiuis noui teſtamenti uerba fecimus. Homines lex illa ad Meſſiã gratiæ fontem præparabat: gratiã ex ui ſua nemini largiebatur. Ex Chriſti uenturi fontib. patres gratiam hauriebant; iuxta illud Pauli 1. ad Cor. 10. *Bibebant de ſpi*B*ritali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus.* Itaque totius gratiæ effector, ſtirps, & origo, tam ueteris, quam nouæ legis, Chriſtus eſt. Lex (ait Auguſtinus tract. 3. in Ioannem) minabatur, non opitulabatur: iubebat, non ſanabat: languorem oſtendebat, non auferebat. Sed Medico præparabat uenturo cum gratia, & cæt. Venit medicus, ut ait Ioannes cum gratia, & ſalute: *Gratia* (inquit) *per Ieſum Chriſtum facta eſt*: ſalus per Ieſum, ideſt, Sal- C uatorem exhibita eſt: Chriſma ꝑ Chriſtum effectum eſt, hoc eſt, unctio gratiæ, per unctum Dominum: Chriſtus enim unctum ſignificat.

Chriſtus eſt effector gratia, tam veteris, quam noui teſtamenti.
1. Cor. 10.
D. Auguſt.

O Ieſum medicũ humaniſſimum, ac benigniſſimum: Humaniſſime, ac mitiſſime curat, & gratis. Curationis acerbitatẽ reformidas: (ait D. Bernar. ſerm. 6. in uigilia natiuitatis) metum adimit nomen Chriſti, quod unctum ſignificat, ideſt, ſuauem, & miſericordia, non acerbi- D tate plenum medicum. Suauis eſt plane Chr̃s, & mitis, & multæ miſericordiæ, unctus oleo lætitiæ, nõ utens cauterio, ſed unguẽto; non uſtione, ſed unctione curans. Vnxit Chriſtum pater, ut Chriſtus ungeret. Oẽs ab eo uncti ſunt, qui de plenitudine eius meruerunt accipere. Veniebat ungere contritiones noſtras, ac lenire dolores. Ideoq; uenit unctus, uenit manſuetus, & mitis. Infudit oleũ meis uulneribus, infudit & uinum: ſed E minus quam olei. Ita Bernard. Ambroſ. etiam, pſal. 118. octonar. 19. Habes (inquit) ulcera, ne timeas, Chriſtus uerbo, non ferro, curare conſueuit. &c. Habetne ferrum confeſſarius, quo uulnera putrida diſcindat? minime. Oleum habet, & uinum: oleum abſolutionis, uinum ſatisfactionis, quam confitenti iniungit. Vt Ambroſius ait, Verbo curat, cum dicit: Ego te abſoluo: non ferro.

D. Bernar.
Chriſtus humaniſſime curat.
D. Ambroſ.

Gratia per Chriſtum, ideſt, unctũ fa-

cta eſt, lex per Moyſen data eſt, ideſt, per per hominem, qui non ab oleo, ſed a frigida Nili fluminis aqua, habebat nomẽ.

Exod. 2.

Exo. 2. Pharaonis filia, *vocauit nomen eius, Moyſes, dicẽs: Quia de aqua tuli eum.* Ex aqua ſublatus, frigidam attulit aquam, ideſt, legem, cui nihil ex vi ſua inerat olei, & ardoris, nihil gratiæ, & amoris. Exod. 17. *Manus Moyſi* dicuntur *graues*, & optimo quidem iure; quia iugum graue legis imponere potuit, auxilium autem gratiæ, dare non valuit. A Chriſto homo naturam, a Chriſto naturæ ſubſidium, alleuamentum, & ornamentum, ideſt gratiam, accepit. Natura, & gratia per Chriſtum facta eſt; per Moyſen nec natura, nec gratia. Moyſes ſeruus, Chriſtus Dominus. Seruus legem dedit, acceptam a Domino. Gratiam fecit Dominus. Auguſtinus tractatu 3. in Ioannem; Per ſeruum Moyſen lex data eſt: reos fecit. per Imperatorem Chriſtum, indulgentia data eſt; reos liberauit. Seruus agere ſecundum legem poteſt, ſoluere a reatu legis, non poteſt, & cæt.

Manus Moſis graues ſunt.

A Chriſto habet homo tum naturam, tum gratiam.

D. Auguſt.

Item, *Lex per Moyſen data eſt*, quę vmbra erat futurorum bonorum, vt Paulus ait, ad Hebræos 10. *Veritas*, vmbram illuminans *per Chriſtum facta eſt.* In vmbra vixit populus ille. vnde Ambroſius Pſal. 118. Octonar. 5. In lege (ait) requieſcens, in vmbra Chriſti requieſcebat. Cui autem dubium, quod lex vmbra ſit Chriſti? &c. In veritate viuit populus Chriſtianus, & in Chriſti lumine, vmbram illuſtrante, quod lumen Moſis velo olim tegebatur. Quis ignorat, Moſem ſplendidam faciẽ, olim non abſque myſterio, texiſſe velamine? videlicet, Chriſti lumen, & veritas ſub legis velamine occultabatur. Lex occultans per Moyſen data eſt; veritas, & ſplendor illuſtrans, per Chriſtum factus.

Populus Iſraeliticus in vmbra viuebat, Chriſtianus populus viuit in veritate. D. Ambroſ.

Erant in lege pręcipua decem decalogi pręcepta: erant præterea typi multi, atque imagines: gratiam Chriſtus fecit, qua præcepta decalogi obſeruarentur; veritatem fecit, qua typi, & imagines legis explerentur. Id quod D. Bernardus adnotat, ſermone 28. ex paruis. Duplex (inquit) in lege veteri præceptorum genus inuenio. Sunt moralia quædam, ſunt figuratiua, & vmbratilia quædam. Venit Chriſtus plenus gratia, & veritate; vt ex hoc iam moralia impleantur per gratiã, quæ vero vmbratilia, & myſtica fuerant, reuelata veritate, deinceps non ad literam obſeruentur, ſed ſecundum ſpiritum ſpiritaliter intelligantur. Hæc Bernard.

D. Bernar.

D. Auguſt.

D. Auguſtinus libro 22. contra Fauſtum capit. 6. *Per Moyſen lex data eſt: gratia per Chriſtum facta eſt.* Gratia ſcilicet, vt data indulgentia peccatorum, quod pręceptũ erat, ex Dei dono cuſtodiretur: veritas autem, vt ablata obſeruatione vmbrarum,

A quod promiſſum erat, ex fide Dei præſentaretur. Et libro 17. contra eundem cap. 6. Gratia (inquit) pertinet ad charitatis plenitudinem; veritas ad prophetiarum impletionem, &c.

Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit.

B

Sunt hæc verba Euangeliſtæ Ioannis, non Baptiſtę; quibus indicat fontẽ, a quo illa emanarunt, quæ de Verbo æterno hactenus admirabiliter ſcripſit. Quaſi dicat: ſi me quiſpiam roget, a quo nam præceptore, hæc quæ de Deo Verbo verba feci, tradita ſint? aio, ipſum Dei filium horum eſſe præceptorem; neque præceptorem ſolum, ſed etiam teſtem oculatũ.

1. Senſus.

C Nam Deum nemo hominum vnquam vidit. Vnigenitus, qui in ſinu Patris eſt, qui illum intuetur, qui hæc omnia conſpexit, eadem nobis enarrauit.

Aliter etiam probabiliter poteſt locus ſic explanari; gratia, & veritas, facta eſt per Chriſtum, non per Moſem. Nam per Moſem lex tantum data eſt, non eſt facta gratia, aut Euangelica veritas. Quoniam Deum nemo vidit vnquam, ergo

2. Senſus.

D nec Moſes, vt poſſet Euangelicę veritatis teſtis eſſe oculatus. Vnigenitus filius vidit, & quod vidit, homines docuit. Hinc illud Chriſti Ioannis 3. cum Nicodemo loquentis: *Amen dico tibi, quia quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur.* Quo loco illud adiungit: *Nemo aſcendit in cęlum, niſi qui deſcendit de cælo, filius hominis, qui eſt in cælo.* Quod idẽ fere ſignificat, ac

Ioan. 3.

Ioan. 3.

E verba hæc Ioannis: *Deum nemo vidit vnquam, &c.* Nemo (inquit) ex hominibus aſcendit in cęlum, vt Deum videret, atque adeo nemo vidit Deum; niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis, &c. His adiunge verba Baptiſtę Ioannis tertio: *Qui de cęlo venit, ideſt Chriſtus, ſuper omnes*

eſt, & quod vidit, & audiuit, hoc teſtatur, &c. Itaque gratia, & veritas, ſiue fides, & cognitio Dei veriſſima, per Chriſtum facta eſt, explicata, & hominibus tradita, nec ſolum tradidit fidem, & veritatem hominibus, ſed etiam illam facit ſua potentia, & hominum intellectui imprimit, meritiſque prę terea ſuis illam facit. Nam meritus eſt nobis Chriſtus gratiam, fidem, & alia dona diuina.

In ſinu autem Patris vnigenitus eſſe dicitur metaphorice: Pater enim Deus nec corpus habet, nec ſinum. Significat huiuſmodi locutio: primò Chriſtũ eſſe filium Dei, eiuſdem cum Patre ſubſtantiæ: filij enim in ſinu habentur. Non dicitur Deus in ſinu habere filios adoptiuos, ſed Chriſtum dicitur habere in ſinu; quoniam filius eſt naturalis, eiuſdem eſſentiæ. Secundò, demonſtratur eſſe dilectiſſimum patri; dilectionis enim locus eſt ſinus. Tertiò, eſſe pectoris paterni, atque arcanorum omnium conſcium, vt poſſit ea enarrare. Quartò non ſeparari a patre: ſemper enim in ſinu patris eſt, quia inſeparabilis eſt a patre, & eiuſdem eſſentiæ.

Quid ſit ſinus patris. *D. Ambr.*

Quid autem ſit hic patris ſinu docet Ambroſius de benedictionibus patriarcharum capit. 11. Sinus (inquit) patris ſpiritalis, intelligitur intimum quoddã paternæ charitatis, naturęque ſecretum; in quo ſemper eſt filius, &c. Et ſerm. 17. Chriſti (ait) ſinus in Deo patre eſt diuinitas. D. Chryſoſtomus homil. 14. in Ioãnem: Hoc (inquit) vno verbo, *ſinus*, multam ſubſtantiæ cognationem, propinquitatem, parem patri cognitionem, & poteſtatem oſtendit Euangeliſta. Non enim diuerſam ſubſtantiam in ſinu haberet Pater; ſed neque ipſe auderet, ſi ſeruus, ſi ex multitudine vnus eſſet, in ſinu Domini verſari. Hoc enim dilectiſſimi filij tantum eſt, qui multum genitori ſuo fidit: neque ipſo vlla ex parte ſit inferior, &c.

D. Chryſoſ.

Dictis oppones, Moſem vidiſſe Deũ, ante Chriſti incarnationem; vidiſſe quoque Deum Angelos. Nõ ergo verum eſt, *Deum nemo vidit vnquam, &c.* Reſpondemus, Euangeliſtam de hominibus loqui, non de Angelis, hoc ſenſu; Deum nemo ex hominibus vidit vnquam. Quod vero attinet ad Moſem, ex hoc loco probatur Dei eſſentiam non vidiſſe. Etenim Ioãnes hoc eodem loco, Moſis meminit: *Lex* (inquit) *per Moſem data eſt, &c.* Chriſtũq; longe Moſi anteponit, quod multo prę ſtantiorem lege, gratiã fecerit. Si ergo Moſes Deũ vidiſſet, ſane non dixiſſet Ioãnes: *Deum nemo vidit vnquam.* Credidenim ergo, Moſem Deum, ideſt, Dei eſſentiam minime vidiſſe, quæ ſententia eſt D. Dionyſij Areopagit. de cęleſti hierar- A chia, capit. 4. Hoc (inquit) quod eſt Dei occultum, ideſt, eſſentiam, nemo vidit, neque videbit. Theophanię autem, ideſt, apparitiones Dei, ſanctis factæ ſunt ſecundum decentes Deum manifeſtationes, ideſt, quę Deo dignæ ſunt, &c. Et libro de myſtica Theologia capit. 1. Moſes (inquit) videt non Deum (neque enim cerni poteſt) ſed locum, quo ſtetit. Idem ſentiunt D. Cyrillus hoc Ioannis loco; B Chryſoſtom. & Theophylactus. Diuus etiam Irenæus libro 4. capit. 37. vt alios omittam.

An Moſes eſſentiã diuinam viderit. *Dionyſ. Areopag.* *D. Cyrill.* *D. Chryſoſ.* *Theophyl.* *D. Irenæus.*

Obijcit alius. In teſtamento veteris legis, multos patres Deũ vidiſſe, atq; adeo non eſſe concedendam propoſitionem illam: *Deum nemo vidit vnquam.* Geneſ. 18. *Apparuit Dominus Abrahæ.* Geneſ. 28. *Vidi Dominum* (ait Iacob) *facie ad faciem.* Num. 12. ait Deus. *Ore ad os loquor ei*, ideſt, Moſi, C *& palam, & non per ænigmata Dominum videt.* Et Exod. 33. Iſaiæ 6. *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, &c.* Item: *Regem Dominum exercituum vidi oculis meis.* Quod quia Iſaias aſſeruit, occiſus eſt, vt docet D. Hilarius libro 5. de Trinitate. Deum (inquit) propheta vidit, & gloriã eius, vſque ad inuidiam propheticæ dignitatis aſpexit. Nam ob hanc cauſam, in iudicium mortis, a Iudæis actus eſt, &c. D Adde illud Iob 36. *Omnes homines* (inquit Eliu) *vident eum*, ideſt Deum, *vnuſquiſque intuetur procul.* Et illud Ioannis 14. *Qui videt me, videt & patrem meum*: Ergo qui Chriſtum videbat, Deum patrem videbat; multi autem Chriſtum viderunt. Et Baruch. 4. *In terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt*: ſcilicet Deus. Præterea, quo tempore Ioannes Euangelium ſcripſit, multæ aiæ in cœlo cernebant Deũ, E immo multi homines, qui cum Chriſto ſurrexerunt, & in cęlos aſcenderunt. Qui igitur fieri poteſt, vt vera ſit illa enunciatio: *Deum nemo vidit vnquam.*

Geneſ. 18. *Geneſ. 28.* *Obijcitur multos vidiſſe Deum.* *Num. 12.* *Exod. 33.* *Iſai. 6.* *D. Hilar.* *Iob 36.* *Ioan. 14.* *Baruch 4.*

Hæretici Manichæi, vt Auguſtinus teſtatur in lib. contra Adimantum cap. 9. teſta-

D. Auguſt.

teſtamentum vetus nouo contrarium eſſe, imperitè, & ſtultè calumniabantur, propter teſtimonia poſita, quæ aſſerunt Deum in teſtaméto veteri multis viſum; cum tamẽ in teſtamento nouo dicat Ioannes, *Deum nemo vidit vnquam.* Sed imperitiſſimis, cęcíſq; hominibus reſpõdemus, multis modis dici Deum videri.

Deus multis modis dicitur videri.

Iob 36.

Primus modus.

Primus modus eſt per ſpeculum creaturarũ; quomodo ait Eliu Iob 36. *Omnes homines vidẽt eum:* videlicet, in effectibus, & creaturis. idcircò addit: *Vnuſquiſque intuetur procul:* quemadmodum enim ea, quæ procul cernimus imperfecte cognoſcimus; ſic Deũ per creaturas videmus imperfecte. Videmus enim in opere, quod à Deo in infinitum diſtat.

Deum videmus procul per creaturas.

D. Gregor.

Vnde Gregorius Iob 36. Procul (inquit) Deum videre eſt, non iam illum per ſpeciem cernere, ſed adhuc ex ſola operum ſuorum admiratione penſare. &c.

Secundus modus videndi Deũ.

Secundus modus per ſpectra, & ſimulachra, ſiue imagines aliquas; hoc modo Iſaias Deum vidit, & Daniel, ca. 7. videlicet imaginem, & ſimulachrum Deum repręſentans.

Tertius modus.

Tertius modus per angelos, hoc modo dicuntur patriarchæ vidiſſe Deum, q̃m angelos viderunt Dei perſonam gerentes. Ideo Iacob ait: *Vidi Dominũ facie ad faciẽ.* Eodẽ modo illud intelligendũ eſt, quod de Moſe dicitur, *os ad os loquor ei:* angelus enim cum Moſe, & cum Iacob, os ad os, & facie ad faciẽ locutus eſt.

Quartus modus.

1. Cor. 13.

Quartus modus, per fidẽ; de quo Paulus 1. Corin. 13. *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate.*

Quintus modus.

Quintus per carnem, hoc modo, qui Chriſtum videbant, verbũ videbant, & patrem, atque Spiritum ſanctũ, quoniam diuinitas humanitati Chriſti vnita erat: & qui Chriſtum cernebat, cernebat Deũ. Sic intelligendus eſt Baruch: *In terris Deus viſus eſt, ſcilicet in carne.*

Sextus modus.

Sextus modus, ac præſtãtiſſimus, per eſſentiam; ſic Angeli vident, Matth. 18. *Angeli eorum ſemper vident faciẽ patris.* Beati quoque homines in cælo: iuxta illud Pauli: *Videmus nũc per ſpeculum in ænigmate: tunc autẽ facie ad faciẽ: & Tũc cognoſcã ſicut et cognitus ſum.* 1. Ioãn. 3. *Videbimus eum ſicuti eſt.* Matth. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deũ videbũt.*

1. Ioan. 3.

Matth. 5.

Cum tot ſint modi videndi Deum, Ioannes hoc loco, de extremo eſt intelligendus. *Deum nemo vidit vnquam.* Per eſſentiam, clarè, atque apertè ſicuti eſt. Oppoſita teſtimonia ex ſacris litteris iam ſunt explicata; neque huic aſſertioni obſtant. Lege Auguſt. loco indicato, & epiſt. 112. de videndo Deo cap. 3. 6. & ſequentibus.

Soluitur obiectio.

D. Auguſt.

Argumento propoſito de animabus, & hominibus, qui cũ Chriſto in cęlum conſcenderunt, reſpondemus, Ioãnem, quemadmodum de angelis nõ loquitur, ſic neque de animabus loqui, neque de hominibus, qui in cęlo Deum cernebant. Sed de hominibus viatoribus, hoc A ſenſu; Nemo hominum viatorum Deum apertè vidit, vt poſſet rerum diuinarum veritatem cęteris enarrare. Chriſtus viator, & comprehenſor, in terris agens homineſque docens, apertiſſimè illum intuebatur: ideoque teſtis eſſe potuit oculatiſſimus.

D. Irenęus.

Hęc verba: *Deum nemo vidit vnquam:* de patre intellexit D. Irenęus lib. 4. cap. 37. Si neque Moſes (inquit) vidit Deum, nec B Elias, nec Ezechiel: quæ autem ab iis videbantur, erant ſimilitudines claritatis Domini, & prophetiæ futurorum: manifeſtum eſt, quoniam Pater inuiſibilis eſt: de quo, & Dominus dixit: *Deum nemo vidit vnquam.* Verbum autẽ eius, quemadmodum volebat ipſe, & ad vtilitatem videntium, claritatem monſtrabat patris, & diſpoſitiones exponebat; quẽadmodũ & Dominus dixit: *Vnigenitus Deus, qui eſt in* C *ſinu patris, ipſe enarrauit, &c.*

An verba illa, Deum nemo vidit vnquam, de patre ſint intelligẽda.

D. Hilar.

Item D. Hilarius lib. 5. de Trinitate prope finẽ; Propheta loquitur, Euangeliſta teſtatur, Apoſtolus interpretatur, Eccleſia confitetur, verum Deum eſſe qui viſus ſit, cum tamẽ Deum patrem viſum, nemo fateatur, &c.

Tertull.

Tertullianus præterea libro contra Praxeam, cap. 15. Ioannes (inquit) ad diſtinguẽdũ inter inuiſibilẽ patrẽ, et filiũ viſibilẽ, ſuperducit ex abundanti. D *Deum nemo vidit vnquam,* &c.

D. Ambroſ.

Ambroſius Luc. 1. Aut acquieſcatur (ait) neceſſe eſt, ſi Deũ Patrem nemo vidit vnquam: filiũ viſum eſſe in veteri teſtamento. & deſinant hæretici ex virgine ei principiũ dare. Aut certe refelli non poteſt, vel patrẽ, vel filium, vel Spiritum ſanctum (ſi tamen, & Spiritus ſanctus viſus eſt) ea ſpecie videri quam voluntas elegerit, non natura formauerit. Quoniam ſpiritum quo- E que viſum accepimus in columba. Et ideo nemo Deum vidit vnquam: quia eam, quæ in Deo habitat plenitudinem diuinitatis, nemo conſpexit, nemo mente, aut oculis comprehendit. Hæc Ambroſius.

Dicendum eſt, locum Ioannis non de patre ſolo, ſed de Deo trino, atque vno eſſe interpretãdum, iuxta ſententiam ſecundã Ambroſij: Deum enim trinum, atque vnum nemo vidit vnquam hominum viatorum, vt ſupra interpretati ſumus. Quomodo autem viſus ſit in teſtamento veteri, iam diximus paulò ante, & tomo primo in prærogatiuis noui teſtamenti.

CAPVT XIII.

De legatione ad Ioannem Baptiſtam miſſa.

IOANN. CAP. I.

ET hoc eſt teſtimonium Ioannis, quando miſerunt Iudæi ab Ieroſolymis ſacerdotes, & leuitas ad eum, vt interrogarent eum: Tu qui es? Et confeſſus eſt, & non negauit, & confeſſus eſt, quia non ſum ego Chriſtus. Et interrogauerunt eum, quid ergo? Elias es tu? Et dixit? Non ſum. Propheta es tu? Et reſpondit: Non. Dixerunt ergo ei, quis es, vt reſponſum demus his, qui miſerunt nos? quid dicis de te ipſo? Ait: Ego vox clamantis in deſerto; dirigite viam Domini, ſicut dixit Iſaias propheta. Et qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis. Et interrogauerunt eũ, & dixerunt ei: Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neq; Elias, neque Propheta? Reſpondit eis Ioannes, dicens: Ego baptizo in aqua; medius autem veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis. Ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt; cuius ego non ſum dignus, vt ſoluam eius corrigiam calceamenti. Hæc in Bethania facta ſunt, trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans.

CVm Ioannes baptizaret, & vero Meſſiæ teſtimonium ferret; Iudæi legatos ad illum miſerunt, non quoſuis, ſed Sacerdotes, & Leuitas, ab ipſa Metropoli Iudææ Ieruſalem; qui quiſnam ipſe eſſet diſquirerent. Ille neque Meſſiã ſe eſſe, neque Eliam, neque prophetam, ſed vocem in deſerto clamantem palam confeſſus eſt. De Chriſto autem præclariſſimum teſtimonium dixit, Meſſiam eſſe aſſeuerauit, tantaque dignitate excellere, vt dignum ſe non exiſtimaret, qui corrigiam calceamenti eius ſolueret.

Quorſum Iudæi legationem ad Baptiſtã miſerint?

Ambigitur, quorſum hãc legationem ad Baptiſtam Iudæi miſerint? Prima vero hac de re opinio Chryſoſtomi eſt, homil. 11. in Matthæum, & Theophylacti, qui ſentiunt legatos non eſſe miſſos animo ſincero,

1. Opinio. D. Chryſoſt. Theophyl.

ſincero, vt veritatẽ inueſtigarent, & Ioãni Meſſiæ dignitatem tribuerent. Occaſionem (ait Chryſoſtomus) qua aliquid reprehenderent, quęrebant; inſidias ei in interrogatione poſuerunt; vt ſi Ioannes aliquid loqueretur, ad accuſandum illi repente conſurgerent, &c. Et Theophylactus: Neque Ioannem (ait) pro Chriſto haberi Iudæi mihi velle videntur; ſed ex liuore, & inuidia, interrogare eum. Tu quis es? &c.

2. Opinio. Secunda opinio eiuſdem Chryſoſtomi eſt, homil. 51. in Ioan. quo loco arbitratur Iudæos Ioannẽ potius quam Chriſtum voluiſſe magiſtrum habere, quod Ioannes claris ortus natalibus, vitæque aſperitate, & rerum humanarum deſpicientia eſſet inſignis: Chriſtus vero fabri filius exiſtimaretur, ex ignobili patria Nazareth; neque viæ aſperitatem ſectaretur. Eamque ob rem miſiſſe legationem, vt per adulationem Baptiſtam eo adducerent, vt Chriſtum, ſiue Meſſiam ſe eſſe confiteretur. *D. Chryſoſ.* Cum Ioannes (ait Chryſoſtom.) frequenter ab ſe Iudæos ad Chriſtum longe eorum opinione inferiorem dimitteret, ægrè ipſi ferebant, & rubore perfundebantur. Quippe qui Ioannẽ potius magiſtrũ habere, quam Chriſtum voluiſſent; palam tamen id dicere verebantur. Mittunt autem ad eum, vt per adulationem ipſum alliciant ad confitendum ſe Chriſtum eſſe, &c. *Euthym.* Euthymius præterea opinatur hos legatos miſſos, vt Ioannes gloriæ amore illectus Meſſiam ſe eſſe fateretur, & deinceps fama Chriſti, quẽ oderant, per famam Ioannis, veluti infuſa aqua ignis accenſus, reſtingueretur.

3. Opinio. Tertia opinio eſt, Iudæos ad Baptiſtã ſacerdotes legaſſe & leuitas, vt quærerẽt an re vera eſſet ipſe Meſſias: quod ſi annueret, fidẽ dicenti fuiſſe habituros. *D. Auguſt.* Hęc eſt Auguſtini ſententia tracta. 4. in Ioannem. Ioannes (inquit Auguſtinus) cum poſſet fallere homines, & putari Chriſtus, & haberi pro Chriſto; confeſſus eſt tamen apertè: *Non ſum ego Chriſtus.* *D. Gregor.* D. item Gregorius hom. 7. in Euangel. Ioannis, humilitas (inquit) commendatur, qui cũ tantæ virtutis eſſet, vt Chriſtus credi potuiſſet; elegit ſolide ſubſiſtere in ſe, ne humana opinione raperetur inaniter ſuper ſe, &c. *D. Chryſoſ.* His conſentanea ſcribit Chryſoſtomus homil. 15. in Ioannem. Tantæ (ait) autoritatis Ioannem, & tam verum Iudęi arbitrantur; vt non ſolum de alijs teſtimonium, verum ipſi de ſe ipſo omnia crederent. Neque enim niſi ea eſſent ſententia, ipſum interrogatum miſiſſet, quid de ſe diceret, &c.

Reſpondetur quæſtioni. In primis opinio ſecunda Chryſoſtomi, & Euthymij, mihi nõ probatur, quoniam quo tempore miſſa legatio eſt, nondum Chriſti vigebat fama: nec dum illũ A Iudæi oderant, aut nouerant, vt ex illis verbis; *Medius veſtrũ ſtetit, quem vos neſcitis:* & ex ſerie. & ordine rerum a Chriſto geſtarum, colligi poteſt. Prima quoque opinio non ſatis placet; videlicet, inuidia, & liuore impulſos Iudæos, decreuiſſe legationem, vt Baptiſtæ inſidiarentur. Veroſimilius eſt, miraculis, quæ in illius natiuitate effulſerunt, vitæ aſperitate, inſolitoque baptizandi ritu, populique exiſti- B matione, qui an Meſſias eſſet ille ambigebat, põtifices, & alios Iudæos commotos deſtinaſſe legatos; vt quis nam eſſet Baptiſta agnoſcerent, populoſque errore liberarent. Ad pontifices enim, & Reip. moderatores attinet, quæ in Repub. geruntur diligenter explorare.

Si Ioannes Meſſiam ſe eſſe affirmaſſet, quid Iudæi facere decreuerint. Quod ſi Ioannes Meſſiam ſe eſſe affirmaſſet, quid Iudæi facere in animo habuerint: id incertum eſt. Forte ipſum in C Meſſiam recipere decreuerant. Conijcere etiam licet; nõ fuiſſe finem habituros, ſed potius accuſatores, vt Chryſoſtom. in prima opinione voluit. Romanos enim timebant: metu perterriti nouum forte Meſſiam ad ipſos detuliſſent. Quod autẽ fidem non fuerint habituri, illud ſuadet; quod ex ſcripturis ſciebant Meſſiam oriundum ex tribu Iudæ, & in Bethlehẽ naſciturum. Ioannem vero nouerant ex D tribu leuitica, patre ſacerdote, matre ex filiabus Aaron, vt ait D. Lucas cap. 1. & extra Bethlehem natum.

Obijcies, cum hęc ſcirent, ſciebãt non eſſe Meſſiam: Cur ergo legatos miſerũt, qui inquirerent an eſſet Meſſias? Reſpondemus, ſciuiſſe quoque Ioannem eſſe filium Zacharię, & ętate iuuenem, atque adeo non eſſe Eliam: & tamen interrogaſſe an eſſet Elias? quoniam ſi affirmaſſet ſe Meſſiam eſſe, aut Eliam, tunc hæc E obijcerent argumenta, & ſoluenda proponerent. Reſpondemus præterea, exiſtimare potuiſſe, Ioannem ortum eſſe non ſolum ex tribu leuitica, ſed etiam ex tribu Iuda aliqua ex parte; in Bethlehem

vero

vero ortum interpretari potuerunt, in finibus Bethlehem, vel propè Bethlehem; Ioannes autem non longè à Bethlehem, in montanis Iudææ in lucem editus eſt. Tertiò. Reſpondemus pontifices, & Reipub. moderatores, ad quos ſpectabat videre, ne Reſpub. quidpiam detrimẽti capèret, legatos miſiſſe, qui quiſnam eſſet Ioannes rogarent, qua autoritate concionaretur, & baptizaret. Et quia populus A an Meſſias eſſet dubitabat, hanc illi propoſuiſſe quæſtionem.

Iudæos Meſſiæ dignitatem, Ioanni voluiſſe offerre, probabit aliquis verbis illis Chriſti, Ioannis 5. *Ille erat lucerna ardens & lucens. Vos autem voluiſtis ad horam exultare in luce eius.* Ait enim Dominus, Iudęos voluiſſe exultare in luce Ioannis, quoniam Meſſiam illum creare voluerunt. Reſpondemus, verba illa hoc pacto eſſe interpre- B tanda: Vos ad horam, id eſt, ad breue tempus, voluiſtis exultare in luce, id eſt, doctrina Ioannis. Voluntas illa, & exultatio breuis fuit. Sic Theophylactus: Vos ad horam (inquit) recepiſtis ea, quæ ab illo dicta ſunt, & exultaſtis in ipſo; & deinde obliti eorum, quæ de me dixit, manſiſtis in priori incredulitate. &c. Et Euthymius: Voluiſtis quodam tempore exultare in luce doctrinæ Ioannis, quandò vndique ad eum concurrebatis: Et poſtmodum refrixiſtis. Niſi enim refrixiſſetis, teſtimonio illius credidiſſetis, &c.

Ioan. 5.

Theophyl.

Euthym.

Tu quis es?

Continent hæc verba legationis materiam. Miſſi enim ſunt ſacerdotes, & Leuitæ ad Ioannem, vt interrogarent eũ, quiſnam eſſet? Miſſos putat Card Baronius in Annalibus, à concilio ſeniorum quod Synedrim appellabant. Verùm de hoc cõcilio ſuo loco dicemus. Prima quæſtio propoſita ex ſententia Chryſoſtomi, ac Theophylacti, hæc eadem fuit: *Tu quis es?* At veriſimilius eſt, Baptiſtam non eſſe interrogatum his verbis: *Tu quis es?* ſed verborum Ioannis huiuſmodi eſſe ſententiã: Miſſi ſunt ſacerdotes, & Leuitæ ad Ioannem, vt interrogarent eum. *Tu quis es?* id eſt, quiſnam eſſet. Hebraiſmus eſt, miſi puerum, vt interrogaret Socratẽ, tu quid agis? id eſt, vt interrogaret, quidnam ageret. Prima vero quæſtio, propoſita fuit: An

Legationis materia.

An Iudæi rogarint Ioannem his ipſis verbis: tu quis es?

D

E

eſſet Chriſtus, (id eſt, Meſſias?) ita ſentiunt Caietanus, Ianſenius, & Toletus. Id vero ex reſponſione Ioannis, ſic confirmatur. Reſponſio reſpondere debet interrogationi; atqui prima Ioannis reſponſio fuit hæc: *Non ſum ego Chriſtus*; ergo prima interrogatio hæc fuit: Es ne tu Chriſtus? vel hæc: Tu quis es? es ne Chriſtus?

Prima legatorum interrogatio.

Non caret tamen probabilitate Chryſoſtomi ſententia. Iuxta quam dicendum eſt, Ioannem non ad verba, ſed ad mentẽ Iudæorum reſponſum dediſſe. Quemadmodum Luc. 4 *Exiſtimante populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Ioanne, ne fortè ipse eſſet Chriſtus: reſpondit Ioannes, dicens omnibus, veniet fortior me, &c.* Et Act. 13. *Cùm impleret Ioannes curſum ſuum, dicebat: Quem me arbitramini eſſe, non ſum ego: ſed ecce venit poſt me, &c.* Ita hoc loco ad mentem reſpondit, non ad verba.

Luc. 4.

Act. 13.

Confeſſus eſt, & non negauit.

Rupertus in Ioannem, hæc verba in hanc ſententiam interpretatur. Cõfeſſus eſt Chriſtum, atque ideò confeſſor Chriſti fuit; & non negauit Chriſtum. Negaſſet enim ſi Meſſiæ ſibi dignitatem arrogaſſet. Eodem dicto (ait ille) Chriſtum C confeſſus eſt, & Chriſtum non negauit; ac proinde verus hoc loco Chriſti confeſſor Ioannes claruit. Item, non negauit: ſubaudias Chriſtum; quem negaſſet, ſi aliud dixiſſet, quàm dixit: *Non ſum ego Chriſtus.* Ita Rupertus. D. Gregorius hom. 7. in Euangelia hunc in modum: Confeſſus eſt ſe non eſſe Chriſtum; & non negauit ſe vocem eſſe clamantis.

Rupertus.

Ioannes reſpondet primæ interrogationi.

D. Greg.

Probabilius eſt, idem his verbis ſignificari, per affirmationem illam: *Confeſſus eſt:* & negationem illam: *Non negauit:* Qui enim confitetur, non negat; & qui negat, non confitetur. Similis loquendi modus extat Iob. 15. *Sapientes confitentur, & non abſcondunt patres ſuos:* Perinde eſt, ac ſi dixiſſet, confitentur, & non negant patres ſuos. 4. Regum 7. *Si tacuerimus* (aiunt leproſi illi) *& noluerimus nuntiare, &c.* 4. Regum 18. *Tacuit populus, & non reſpondit.* Ioãnis 1. *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Nam negatio adiuncta affirmationi amplificat aſſeuerationẽ. Confeſſus ergo eſt Ioannes ſe non eſſe Chriſtum, id eſt, Meſſiam, & nõ negauit idem

Iob 15.

4. Reg. 7.

4. Reg. 18.

Ioan. 1.

Obij-

Obijcies; Ioannes negauit,dixit enim: *Non ſum ego Chriſtus*;id vero eſt negare,nõ affirmare. Reſpondemus,negaſſe quidem id eſt,propoſitione negante vſum eſſe; at hac propoſitione negante, non negauit veritatem:hoc eſt,ſe non eſſe Chriſtum.

Elias es tu?

2. legatorũ interrogatio. *Matth. 17.* *Malach. 4.*

Excluſi prima,ad ſecundam tranſeunt interrogationem: An Ioannes ſit Elias, interrogant. Nam ante aduentum Meſſiæ,Eliam Iudæi expectabant veluti præcurſorem, vt conſtat ex illis uerbis diſcipulorum Chriſti,Matthæi 17. *Quomodo dicunt Scribæ, quod Eliam oportet primum venire,&c.* Ducti ſunt in hanc ſententiam,ex falſo intellectu illorum verborum Malachiæ,cap.4 *Ecce ego mitto vobis Eliam prophetam,antequam veniat dies Domini magnus & horribilis*;quæ de ſecundo aduentu,non de primo, ſunt intelligenda. Iudæi autem duos Meſſiæ aduentus,primum in humilitate,cuius præcurſor fuit Ioannes;ſecundum in maieſtate, cuius prodromus erit Elias,diſtinguere neſciebant. Semel tantum Meſſiam uenturum putabant,idque ſumma cum gloria,& regia poteſtate,atque apparatu; Eliam uero antequã Meſſias ueniret præceſſurum. Hinc interrogatio eſt orta. Negauit autem Baptiſta Eliam ſe eſſe perſona;Chriſtus Matthæi 17. Eliam vocat,non perſona;ſed ſpiritus ſimilitudine, iuxta illud Luc. 1. *Ipſe præcedet ante illum,in ſpiritu,& virtute Eliæ,&c.*

Matth. 17. Luc. 1.

Cur Iudæi rogarint Ioãnẽ an Elias eſſet,cũ Zachariæ filiũ eſſe ſcirent.

Sed mira eſt hæc interrogatio. Nonne hi homines ſciebant, Ioannem iuuenem eſſe, & Zachariæ ſacerdotis filium? Cur ergo interrogant an ſit Elias,quem nouerant ante multos annos raptum,non potuiſſe iterum ex patre Zacharia gigni,ac naſci,& in Iudęã venire? Reſpondemus, hos homines dubitaſſe, eſſet ne ipſemet Elias vẽturus,an aliquis alius ei ſimilis; ideoque Ioannem rogaſſe,an eſſet Elias, quod ſimilem Elię eſſe cernerent. In hũc modum reſpondet Caietan. Crediderim (ait) iſtos dubitaſſe, quomodo implẽda E eſſet illa promiſſio, de aduentu Eliæ ante Meſſiam,&c. Aut certe dubitarunt, an Ioannes eſſet Zacharię filius,non multos ante annos ex Eliſabetha natus, eo quod in ſolitudine ętatem illis ignotus tranſegiſſet. Prȩterea reſpõderi poteſt, vel inconſideratam,uel captioſam fuiſſe interrogationem, ac doloſam. Cùm enim ſcirent ex Zacharia ortum, rogabant: Num eſſet Elias? Ianſenius non malè reſpondet,malè creditam olim Iudæis palingeneſiam,hoc eſt, iteratam generationem, quam & Pythagoras docuit. Eoque ductos errore legatos,rogaſſe Ioãnem,num eſſet Elias? quoniam poterat in Ioanne A Elias apparere. Huius reſponſionis meminit Origenes in Ioannem, hũc locum explicans,ſub alterius nomine: Dicet(inquit) ille perſpicuum eſſe hoc eos dixiſſe,ſcilicet, *Elias es tu?* uerùm putantes eſſe dogma,de tranſcorporatione, quod ceu patrium eſſet ipſorum, & non alienum ab arcana doctrina, quæ apud ipſos traditur,&c.

Ianſenius. *Origenes.*

An Iudæi crediderint animas in aliena corpora tranſmigrare?

Sed dubium eſt an Iudæi crediderint, B quod Pythagoras credidit; uidelicet animas in aliena corpora tranſmigrare?Quã trãſmigrationem græci μετεμψύχωσιν, appellant. Pars illa, quæ affirmat probatur,tùm hoc ex loco, in quo Iudæi Ioannem rogant, an ſit Elias? quod eſſe non poterat,niſi Eliæ anima,in corpus Ioannis tranſmigraſſet. Tùm ex cap. Marci 6. *Dicebat Herodes:quem ego decollaui Ioannem, hic ſurrexit à mortuis*: hoc eſt,anima Ioãnis C aliud corpus ingreſſa eſt, atque ita Ioannes in Ieſu reuixit. Sic Ianſenius exponit.capite etiam Matthæi 16. *Alij dicebant Chriſtum eſſe Eliam, alij Ieremiam, aut vnum ex prophetis.* Nimirum,quoniam (vt Ianſenius ait) animarum remigrationem credebant. Hanc partem ſequitur Iãſenius: in concordia enim Euangelica,cap.16.& 56. & 66. ait Iudæos tranſmigrationem D animarum crediſſe.

Marc. 6. *Matth. 16.*

Abulenſis. *Card. Baro.*

Et Abulenſis Matth. 3. quæſt. 63. De phariſæis (inquit) dicit Ioſephus, quod omnes animas immortales eſſe dicũt; & ſolas [illegible] bonorum tranſire in alia corpora. Malorum vero interminabili ſupplicio cruciari. Et quantum ad hoc concordant iſti,cum opinione Pythagoricorum,qui ponunt animas tranſire per corpora, &c. Cardinal quoque Baronius in apparatu pagin. 10. ſic ſcribit; Phariſæi tranſanimationem Pythagoræam, hoc temperamento aſtruebant, vt ſolas bonorum animas tranſire in alia corpora aſſererent. Suppetunt de his,& ex Euangelio teſtimonia; dum in Chriſtũ quidam ipſorum putantes, tranſmeaſſe animam

Eliæ

Eliæ, alij Ieremiæ, alij verò Ioannis Baptiſtæ, dicebant illũ eſſe Eliam, vel Ieremiam, vel Ioannem Baptiſtam, ſiue aliũ quempiam ex prophetis, &c. *Sixtus Sen.* Sixtus etiã Senenſis lib. 2. Bibliothecæ, inter dogmata phariſęorum, hoc numerat: Piorũ animas ab inferis in hanc vitam, ad noua corpora reuerti; rurſus ex ijs in alia corpora migrare. Toletus vero Ioãnis ca. 1. aſſerit, antiquos Iudæos, ab hoc errore fuiſſe liberos. Probat opinionem ſuam argumentis, quæ quoniam facile dilui poſſunt, breuitatis cauſa omitto.

Dubio reſpõdeo, argumenta illa, quibus affirmans pars confirmatur, non habere vim. *Marc. 6.* Nam Marci 6. dicebat Herodes *Luc. 9.* Ioannem a mortuis reſurrexiſſe, & Lucæ 9. dicebatur a quibuſdam, quia Elias apparuit, ab illis aũt, quia propheta vnus *Reſpondetur.* de antiquis ſurrexit. Non aiebant Iudæi, animas tranſmigraſſe in aliena corpora; ſed Eliam quidem, quia viuus erat, appa ruiſſe, & Ioannem, aliumue ex antiquis prophetis, a mortuis ſurrexiſſe. Is autem a mortis ſurgere dicitur, qui eandem animam, idemque corpus gerit, quod ante obitũ habuit. At vero metépſycoſis, non eſt reſurrectio, ſed dicitur animæ in alienum corpus tranſmigratio. Non ergo firmiter probatur Iudæorum error, ex verbis Marci, aut Matthæi Euangeliſtarum. Neque etiam probatur ex hoc loco Ioannis, vt oſtendimus ſupra.

Reſpondeo præterea, veriſimile eſſe Iudæos olim in eo fuiſſe errore, vt putarent, animas in aliena corpora demigrare. Hoc enim innuit Origenes loco citato: *Ioſephus.* Ioſephus quoque libr. 2. de Bello Iudaico cap. 7. ſcribit, phariſæorũ hoc fuiſſe placitum. Cum vero ipſi plebis eſſent doctores, ex lutulentis fontibus, lutulentam aquam plebem hauſiſſe, non abhorret à veritate. Ioſephi verba hæc ſunt: Phariſæi animam omnem incorruptam eſſe dicunt. Tranſire autem in aliud corpus, ſolam bonorum; improborum autẽ interminabili ſupplitio cruciari, & cæt. Hoc argumentum ex Ioſephi authoritate petitum refutatur, quia ipſemet libr. 18. Antiquit. cap. 2. ſe exponit dicens, phariſæos affirmare bonorum animas facile redire in corpora. Vnde quam vocat tranſmigrationem, declarat reditum ad corpora. At in primis Ioſephus, non ſolum refert, phariſæos exiſtimare bonorum animas tranſire in corpora, ſed in alia corpora. Gręcè, *μεταβαίνειν εἰς ἕτερον σῶμα*, i. tranſire, & emigrare, in aliud corpus; aliud corpus non dicitur proprium corpus. Præterea, verbum tranſire, vel emigrare, non dicitur de reſurrectione; non. n. reſurrectio eſt tranſitus, vel emigratio in aliud corpus, ſed eiuſdem reſumptio. Illa alia verba ex li-
A bro 18. Antiquitatum, iuxta hanc ſententiam exponi poſſunt. Nam Ioſephus eo loco ait, ex ſententia phariſęorum animas proborũ habere *ῥαστώνην τοῦ ἀναβιοῦν*, ideſt, facilitatem ad reuiuiſcendum; ſcilicet, in alijs corporibus. Fauent hæc verba huic opinioni potius; nam facilitas ad reuiuiſcendum, ſignificare videtur, facile eſſe animæ in aliud migrare corpus, ſi velit; nec expectare extremam reſur-
B rectionem.

Aduerſus hãc opinionem opponi poteſt non facile argumẽtum. Etenim phariſæi mortuorum reſurrectionem confitebantur, vt legitur Act. 23. *Act. 23.* At vero mortuorum reſurrectioni, repugnat animarũ tranſmigratio. Nam reſurrectio eſt eiuſdem corporis reſumptio; *Phariſæi mortuorum reſurrectionem fatebãtur.* metépſycoſis autem eſt in aliena corpora migratio. Ergo phariſęorum dogma, non fuit animas
C proborum in aliena trãſire corpora. Pręterea Paulus Act. 26. *Act. 26.* Phariſęorum ſectã certiſſimam appellat: *Secundum certiſſimam ſectam* (ait) *noſtræ religionis, vixi phariſæus.* Ergo quæ phariſæi docebant, certiſſima erant. Non igitur hic error tribuendus illis eſt. Adde, contrariam opinionem maxime inniti verbis Ioſephi; at illa facile poſſunt de reſurrectione explanari, hoc
D pacto: Phariſæi animam omnem eſſe immortalem aſſerunt; tranſire autem in aliud corpus, ſolam bonorum: tranſire inquam, in reſurrectione, in aliud corpus; hoc eſt, in idem corpus, ſed alio modo ſe habens, nouum, & immortale. Vel forſitan, in alio errore fuerunt phariſæi, vt exiſtimarent reſurrectionem mortuorum, non eſſe eiuſdem, ſed alterius corporis aſſumptionem, quod falſum eſt: Ideo dicebant animã tranſire in aliud corpus.
E Neque vero Ioſephus ait illos affirmaſſe, animam tranſire in alia corpora, ſed in aliud; videlicet, in vnum tantum per reſurrectionem, non in multa, per tranſmigrationem.

His reſpõdemus, Ioſephi verba ſonare

potius

potius metempſycoſim. Priori item argumento reſpondemus, exiſtimaſſe phariſæos, aīas in alia corpora migrare, ante extremā reſurrectionem in extrema verò reſurrectione, corpus propriū rurſus induere. Poſteriori quoq; reſpondemus, ſectam phariſæorum certiſſimam dici à Paulo, quòd certior eſſet, & verior multò, quam ſecta Sadducæorū; & quòd pleraque haberet certa; non tamen, quod nullos haberet permixtos errores, qualis hic eſt, de quo agimus.

Propheta es tu?

3. Legatorū interrogat.

Tertiam adhibent quæſtionem; An ſit propheta? Origenes in Ioannē Theophilactus, Euthymius, Chryſoſtomus, & Cyrillus, Euſebius lib. 9. de demōſtratione, cap. 11. arbitrantur agi hoc loco, de propheta illo peculiari, de quo Moſes Deut. 18. ait: *Prophetam ſuſcitabit vobis Deus, de medio fratrum veſtrorum*. Eſt quæſtionis ſenſus, iuxta hanc opinionem huiuſmodi; *Propheta es tu*, ille, quem Moſes Deuteronomij 18. ſuſcitandum prædixit? Fauet græcus articulus, ὁ, qui nomini prophetę adhibetur ab Euangeliſta. Non rogarūt (ait Chryſoſt.) an eſſet vnus ex aliorum numero prophetarum: ſed articulum addiderunt: ac ſi dicerent, propheta ne ille es, qui à Moſe prædictus eſt? &c. Et Origenes: Non idem eſt: Propheta es tu? cū articulo: & propheta es tu? ſine articulo. &c. De Meſſia interpretatur verba Moſis D. Petrus Act. 3. prædixit enim eo loco Moſes, ſummum prophetā mittendū, id eſt, Chriſtū. At Iudęi (iuxta hanc ſententiam) locū de alio propheta, perperā intelligebant. Reſpondit Ioannes, ſe non eſſe prophetam; nēpe illum, de quo fuerat Moſes vaticinatus, quod veriſſimum erat.

Origenes. Theophyl. Euthym. D. Cyrillus. Euſebius. Deut. 18. D. Chryſ. Origenes. Act. 13.

Rectius tamen locus explanatur, non de ꝓpheta illo peculiari Deuteronomij, ſed de propheta vniuerſè hoc modo. Es ne tu propheta aliquis? prophetali ne munere fungeris? Probatur hæc ſententia, quæ eſt D. Auguſtini, & Ruperti in commentarijs Ioannis: quoniam ſi tertia interrogatio de propheta illo peculiari, ꝓpoſita fuiſſet: Sane propoſuiſſent legati quartam quæ reſtabat, videlicet: Si nō es propheta ille Deuteronomij, es ne aliq̃s alius propheta, quem Deus iuſſerit baptizare, & populum docere? Reſpondebis, tanti Ioannem faciebant, vt ſi Chriſtus non eſſet, non alium eſſe putarent, quam Eliam, aut prophetam illum eximium, à Moſe prædictum: Ideoque an eſſet alius propheta non rogarunt. Sed momēto caret hæc reſpōſio. Quaſi vero eſſe prophetam, etſi nō ex illis vnum, aliquid eſſet vulgare, quod Ioānis dignitati congruere nō poſſet, quam illi fortè minime curabāt. Preterea, ſi legati de ꝓpheta Deuteronomij intelligi volebant, ſanè obſcurè admodum ſunt locuti, addidiſſēt profectò aliquid, quo id ſignificarent. Nam articulus græcus redundat, neque id ſatis oſtendit. Cum ergo ſine vlla additione quærunt: Propheta es tu? ſine vlla additione intelligēdi ſunt, de propheta generatim loqui, non de aliquo peculiari. Probatur item, ex illis verbis legatorū: Cur ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque Elias, neque propheta? quo loco perſpicuum eſt, nomen prophetę, vniuerſim accipi. Nam quicunque propheta poterat à Deo mitti ad baptizandum.

Propheta hoc loco non ſignificat prophetam Deuteronomij. D. Auguſt. Rupertus.

Ab hac ſententia, illos patres repuliſſe videtur hoc argumentum. Ioannes propheta erat, ſi generatim prophetę nomē accipiatur: iuxta illud Zacharię in cantico: *Et tu puer, propheta Altiſſimi vocaberis.* Ille vero reſpondet, ſe non eſſe prophetā, ergo interrogatio non de propheta generatim, ſed de aliquo ſingulatim, nempe illo Deuteronomij, propoſita eſt. Alioqui, non reſpondiſſet verè. Reſpōdetur Ioannem prophetam ſe eſſe vere negaſſe, quales nimirum fuerant antiqui ꝓphetę, qui Meſſiam longè poſt venturum prędicebant, & ad futura bella, ſuppliciaque nūtianda, mittebantur. Ioannes enim non ad futura aliqua ſupplicia prędicēda, ſed ad Meſſiam iam natum, & inter homines verſantem indicandum, miſſus eſt. Verè ergo ait: Nō ſum propheta futuri, ſed index pręſentis Meſſię. Ita Auguſtinus reſpōdet: Maior (inquit) erat, quā propheta. Quia prophetę longe ante Chriſtum prenuntiauerunt: Ioannes vero pręſentem digito demonſtrabat. Rupertus, Ioānes nō in vmbra erat futurorum: ſed in veritate pręſentium. Neque proferebat propheticum ſermonem: ſed digito mōſtrabat verum ſolem. &c. D. Thomas in Ioannem, aliam proponit interpretationem, quę huiuſmodi eſt: Propheta es tu? id eſt, es ne Eliſeus, qui iuſſit Naaman in Iordane

Obiectio. Quo ſenſu Ioannes negarit ſe eſſe prophetam. Reſponſio. D. Auguſt. Rupertus. D. Thomas.

Iordane baptizari? ſed probalitate caret.

Ego vox clamantis in deſerto.

Dixit Baptiſta quid non eſſet; nunc aperit quid ſit: negauit hactenus, iã affirmat. Si quæritis quid de me ipſo dicã, ut reſponsũ ijs reddatis, qui vos ad me miſerũt: Ego propheta nõ ſum, lõgè poſt vẽturũ Meſſiã prænuntiãs: ſed præcurſor illius ſum, viam iam nato præparans. Ego vox ſum illa, de qua Iſaias capite. 40. vaticinatus eſt; *Vox clamantis in deſerto, dirigite*, id eſt, *rectam facite viam Domini Meſſiæ*. Hoc Iſaiæ teſtimonium lib. 1. cap. 2. iam eſt explanatum. In Morali cætera dicemus. Vox clamantis non eſt hebraiſmus; non enim ſignificat vocem clamantem, ſed vocẽ clamantis præcurſoris; ſic enim Iſaias ait: *Conſolamini populi meus. &c. Vox audietur clamantis, videlicet Ioannis præcurſoris Meſſiæ; clamantis inquam, non in vrbibus, ſed in deſerto Iordanis. &c.* Ioannes ergo ait; Ego ſum vox clamantis, id eſt, vox illa præcurſoris clamantis: quæ ab Iſaia prædicta eſt. Ego ſum præcurſor ille Meſſiæ, qui viam illi paro.

Iſai. 40,

Ioannes reſpondet legatis.

Vox clamãtis, quid ſignificet.

Qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis.

Origenes in Ioannem, ad illa verba capitis primi: *Et hoc eſt teſtimonium Ioannis*: arbitratur, legatos quoſdam fuiſſe ſacerdotes, & Leuitas; alios Phariſæos, duaſque legationes factas obſeruat, alteram à Iudæis, alteram à Phariſæis. Hoc (inquit) primum obſeruantes, duas legationes fieri ad Baptiſtam: alterã ab Ieroſolymis à Iudæis mittẽtibus ſacerdotes, & leuitas, vt interrogarent eum: *Tu quis es?* alteram à Phariſæis mittentibus, ac præter factã reſponſionem ſacerdotibus & leuitis, dubia mouentibus. &c. Item: Qui miſſi fuerunt a Phariſæis, leuitis alioqui & ſacerdotibus, minimè anxiè diſquirẽtibus ea, quæ dicta fuerant; vocibus veluti contumelioſis, & inhumanioribus cum Baptiſta agunt; per illud: *Quid ergo baptizas; ſi tu non es Chriſtus, neque Elias neque propheta?* Et ferè, non intelligere volentes, veluti prædicti leuitæ, & ſacerdotes, hi mittunt: ſed prohibere volentes à baptizando. Cũ fortaſſis exiſtimarẽt, ad nullũ aliũ pertinere baptizare, quàm ad Chriſtũ, vel ad Eliã, vel ad prophetam. Hactenus Orige. Verum non eſt opinio veriſimilis, duas miſſas legationes,

Duplex legatio miſſa ad Ioannẽ ex ſententia Origenis.

Origenes.

A alteram à Iudæis, alteram a phariſæis. Vna tantũ legatio fuit a pontifice, & Reipub. moderatoribus miſſa. Ipſi vero legati phariſæi erant; id quod Euangeliſta docet his verbis: *Et qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis*, hoc eſt, ipſi legati miſſi ad Baptiſtam, erant Phariſæi. Erant quidẽ ſacerdotes, & Leuitæ. *Miſerunt* (inquit) *Iudæi ſacerdotes, & Leuitas ad Ioannem, ut interrogarent eum: Tu quis es?* erant præterea ex ſecta Phariſæorum. Ideo dixit: *Et qui miſſi*
B *fuerant, erant ex Phariſæis*, legis zelum præ ſe ferentibus. Hi nouam addiderunt interrogationem. Videlicet.

Vna tantũ legatio miſſa.

Legati erãt phariſæi, & ſacerdotes, ac Leuitæ.

Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque Elias, neque propheta?

Rationem expoſcunt, cur baptizet, cũ neque ſit Chriſtus, neque Elias, neque propheta. Nam ſi Ioannes Chriſtus eſſet
C aut Elias, aut propheta, ad baptizandum haberet autoritatem, & ad docendũ. Cũ autem affirmarit, neque eſſe Chriſtum, neque Eliam, neque prophetam; qua autoritate baptizet, quærunt. Eſt opinio Iudæos ex ſcripturis ſperaſſe, baptiſmum aquæ, tẽpore Meſſiæ: putaſſe vero adminiſtrandũ, aut per Chriſtũ, aut per Eliã, aut per illum prophetam Deuteronomij, Chriſti præcurſores. Eliamq; & prophetam in Deuteronomio a Moſe prædi
D ctum, cum Chriſto uenturos crediſſe. Ideo dixiſſe: Cur baptizas, ſi nõ es Chriſtus, neque Elias, neque propheta ille a Moſe prædictus? His.n. tantummodo baptizare fas eſt. Dicendum potius eſt, legatos hoc loco de propheta uniuerſe eſſe intelligendos, hoc ſenſu. Si Chriſtus eſſes, aut Elias, aut propheta aliquis, licuiſſet tibi a Deo accepta autoritate, baptizare, & docere: prophetæ.n. a Deo mittuntur, & a Deo autoritatem accipiunt.
E Cum uero te Chriſtum eſſe, Eliã, & prophetã, neges; quanam autoritate baptizas? hoc enim ſcire, ad pontificem, Reique publicæ moderatores ſpectat.

Extrema legatorum interrogatio.

Ego baptizo vos in aqua.

Qua autoritate, & cur baptizet nõ reſpondet Ioannes; ſed totus in Chriſtum fertur: ſuo officio fungitur: *Venit ut teſtimonium perhiberet de lumine*; teſtimonium præ-

præclarum de lumine, coram legatis perhibet. Se, baptiſmumq; ſuum deprimit, Chriſtũ extollit. *Ego* (inquit) *in aqua vos baptizo*, tanquam Chriſti præcurſor. Nõ abluit animas meus baptiſmus, ſed corpora; animas abluet Meſſias, qui quidẽ *medius veſtrum ſtetit*. Iam venit, iam in Iudæa eſt; *medius veſtrum*, ideſt, inter vos verſatur: illum tamẽ neſcitis. Meſſiã eſſe ignoratis, ꝙ in ſumma humilitate, rerũq; humanarum deſpicientia, medius veſtrum, B vt quiuis alius hominum, agat vitam. At vero ſcitote, illum ante me factum eſſe, hoc eſt, mihi præpoſitum, vt ſupra iã expoſuimus. Tanto vero me ſuperat interuallo, vt dignus ego non ſim, qui ſeruus illius nominer, & calceamenti eius corrigiam diſſoluam. Vos quæritis, an ſim Chriſtus? Ego reſpondeo, me nec dignum quidem eſſe, qui è pedib. illius calceamenta, vt ſeruus minimus, extraham. C Hęc verba ſupra interpretati iam ſumus lib. 1. c. 6. quo loco etiam explicauimus, an Chriſtus calceis vſus fuerit. In morali de calceamentis plura dicemus. Animaduerte hoc loco Iudęorũ ſocordiam: Cũ audiſſent, Meſſiam inter eos verſari ignotum, non rogant, quis nã ſit? vbi nam vitam agat? quomodo agnoſci poſſit? ſi tanta illos Meſſiæ cupiditas tenebat, cur hęc non indagabant? O homines ſocordes, et Meſſiæ parum cupidos.

Ioannis reſponſio, & teſtimoniũ de Chriſto.

Medius ſtetit quem vos neſcitis.

Calceamenta diſſoluere eſt excalceare, ligabantur enim calcei.

Socordia Iudæorum in quęrendo Meſſiam.

Hæc in Bethania facta ſunt trans Iordanem.

Indicat Euãgeliſta locum, in quo Ioãnes Iudæorum legationem audiuit, & de Chriſto inſigne hoc teſtimonium tulit. *Hæc* (inquit) *facta ſunt in Bethania.* Chryſoſtomus in Ioan. *in Bethabara*, non *in Bethania*, legendum putat. Quædam (inquit) exẽplaria veriora videntur, in quib. *Bethabara*, ſcriptum eſt, *Bethania* enim non trans Iordanem, neq; in deſerto erat, ſed prope Ieruſalem. Euthym. quoque: Emẽdatiora (inquit) exemplaria, *in Bethabara*, ſcribunt. Origenes item ſic ſcribit: Dicunt oſtendi circa tumulos Iordanis Bethabaram; vbi hiſtoriæ dicunt, Ioannem baptizaſſe. Eſtque nominis interpretatio, conſequens baptiſmati, præparantis Domino populum inſtructum. Eſt enim ſi interpreteris, domus inſtructionis. Bethania vero, domus obedientiæ. Hæc Origenes. Et Hieronymus de locis Hebraicis; Bethabara trans Iordanem eſt, vbi Ioannes baptizabat. Vnde vſque hodie plurimi de numero credentium, ibi renaſci cupientes, in tali gurgite baptizãtur, &c. Ita etiam legunt aliqui recentiores.

D. Chryſoſ.

Euthym.

Origen.

Sitne legendum in Bethania, an in Bethabara.

D. Hieron.

Verum, *Bethaniam*, legendum eſſe conſtat ex correcta editione. Origenes ipſe fatetur, in omnibus fere exemplaribus, hanc olim fuiſſe lectionẽ. Quod (inquit) in omnibus fere exemplaribus ponatur: *Hæc in Bethania facta ſunt*; non ignoramus Et ũidetur hoc etiam factum fuiſſe. Vnde apud Heracleonem etiam Bethaniam legimus. Sed perſuaſi ſumus Bethabarã legere, non Bethaniam, cum ad loca perueniſſemus, vt Ieſu, diſcipulorumq; eius ac prophetarum veſtigia inſpiceremus. Sic ille.

Non eſt hæc Bethania illa, in qua Lazarus ægrotauit, ſed altera. Duæ enim fuere Bethaniæ, altera illa Lazari, cis Iordanem, prope Ieruſalem; altera trans Iordanem, longius ab vrbe. Hęc vero duob. nominibus videtur appellata, nimirũ Bethania, & Bethabara. Bethabara ſignificat domum tranſitus, a בת, beth, quod nomen ſignificat, domum, & עבר, abar; ideſt, tranſire. Bethania, ſignificat domum D nauis, beth. n. ſignificat domum, & אני, ani, nauem. Dicebatur Bethabara, vt cõijci põt, ideſt, domus, ſiue locus tranſitus, vel quia per illum locum Iſraelitæ Iordanem fluuium ex Ægypto venientes tranſierunt, vel quod ille eſſet locus, per quẽ Iudæi fluuium ſolebant tranſire. Bethania vero, ideſt, domus, ſiue locus nauis, vel cymbæ appellabatur, quod ibi nauis eſſet, vel cymba, qua ducebantur. Betha- E nia hæc, hebraicè habet, aleph, in medio Bethania vero Lazari, & Marthæ, habet ain, & ſignificat domum afflictionis, vel obedientiæ. A beth, ideſt, domo, & עני, gani, ideſt afflictione. Lege quæ diximus libro 1. cap. 4. de loco, in quo Ioannes baptizabat.

Duplex Bethania.

Bethania, & Bethabara idem locus Iordanis.

CAP. XIV.

Mor. De legatione miſſa ad Ioannem.

Obſer-

Iudæi legatos miſerũt ad Ioannem non ad Chriſtum.

OBſeruat Origenes in commentarijs in Ioannem, Iudæos legationem ad Baptiſtam miſiſſe, non autem ad Chriſtum; quod vero Iudæi non fecerunt, ipſum feciſſe Baptiſtam, cum poſtea Matthæi 11. ad Chriſtum, ex carcere diſcipulos velut legatos miſit. Ioanné (ait Origenes) Iudæi tanto cum honore interrogãt; de Chriſto verò, nihil tale feciſſe ſcriptum eſt. Sed quod Iudæi erga Ioãnem faciunt, iſtud Ioannes erga Chriſtum fecit, per ſuos diſcipulos interrogãs Mat. 11. *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* &c. Hac in re Iudæos nos imitamur, non Ioannem. *Vox clamantis in deſerto*, erat Ioannes, Chriſtus autem Verbum Dei; Iudæi Verbum reliquerunt, ad vocem legatos miſerunt. Nos ſimiliter, Verbum relinquimus, ad voces currimus. Nonne creaturæ omnes voces ſunt clamantes in deſerto, ac vociferantes, Deum eſſe orbis conditorem, ſapientiſſimum, potentiſſimum, pulcherrimum, omni amore digniſſimum? quod præclarè dixit Aug. pſ. 26. his verbis: Vndique tibi omnia reſonant conditorem. Et ipſæ ſpecies creaturarum, voces ſunt quędam, creatorem laudantium, &c. Quid diuitiæ, quid nobilitas, & pulchritudo, quid dignitas, quid principes, & Reges ſunt aliud, quã Verbi diuini voces? ſed heu, Iudæos ſectamur, ad has voces currimus, has amplectimur, his frui volumus; Verbum autem Dei. i. Chriſtum deſerimus.

D. Auguſt.

Iudæos imitamur, Verbum relinquimus, ad voces properamus, id eſt creaturas.

Ierem. 2.

Quadrat in nos illa Dei conqueſtio, quæ extat Iere. 2. *Quid inuenerunt in me patres veſtri iniquitatis: quia elongauerunt à me, & ambulauerunt poſt vanitatem, & vani facti ſunt?* &c. Quid non ſummæ bonitatis, in Chriſto inuenim⁹? quid amaroris? quid laboris? quod vt tanto bono fruamur, non ſit animo libentiſſimo ſubeundum? Quid in creaturis non vanitatis; quid ſtabilitatis, quid dulcitudinis reperim⁹; quod pro ſummo bono, non ſit flocciſaciendum? Voces ſunt creaturæ mox euaneſcentes. Quemadmodum. n. ſuauis vocum concentus, breui temporis ſpatio, aures oblectat; moxque præterit; ita ſuauis creaturarum poſſeſſio, temporis momento voluptate nos demulcet; moxq; pertranſit. At Dei Verbum Chriſtus æternum eſt, & æternis bonis affluit, æternaque voluptate ſectatores ſuos perfundit. Quicquid habent creaturæ dulcitu-

Creaturæ voces mox euaneſcentes.

A dinis, à Chriſto velut fonte emanat; ſi igitur ciſternæ aquam, tanta auiditate potas: cur ad aquam fontis non properas? *Duo mala fecit populus meus* (ait Domin⁹ eodem capite) *me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas,* &c. Hæc duo nos quoque facimus mala. Derelinquimus Deum totius dulcitudinis fontem; ad ciſternam hanc mũdi diſſipatam, fonte relicto accurimus, quæ alienas aquas, quibus nos allicit, non valet continere. B hoc eſt, quod theologi aſſerunt, in peccato mortifero, auerſionem à Deo, & cõuerſionem reperiri ad creaturam. Qui. n. mortifero ſe crimine obſtringit, tum à Deo fonte bonorum omnium, ſeſe auertit; tum ad ciſternas. i. creaturas, conuertit. In peccato duo ſunt (ait ſanctiſſimus Doctor D. Thomas 1. 2. quæſ. 87. art. 4.) quorum vnum eſt auerſio ab incommutabili bono, quod eſt infinitum. Vnde ex C hac parte, peccatum eſt infinitum. Aliud eſt inordinata conuerſio ad commutabile bonum. Et ex hac parte peccatum eſt finitum. Tum quia ipſum commutabile bonum eſt finitum, tum etiam, quia ipſa conuerſio eſt finita. Ex parte auerſionis, reſpondet peccato pœna damni; quæ eſt infinita, eſt enim amiſſio infiniti boni, id eſt, Dei; ex parte conuerſionis, reſpondet ei pœna ſenſus, quæ eſt finita. Sic D. Thomas.

Ierem. 2.

In peccato mortifero eſt auerſio à Deo & conuerſio ad creaturã. D. Thomas.

D Acus nautica magnete imbuta, nauis curſum, non fulgentiſſimum Solem, ſed paruam ſtellam indicãdo, dirigit; ita Iudæorum curſum ignorantia, non ſplẽdidiſſimum Solem Chriſtum, ſed paruam ſtellam Ioannem demonſtrãdo direxit; imo diſtorſit. Ita etiam curſum noſtrum caducarum cupiditas rerum diſtorquet. Hac. n. cupiditate imbuta corda, nõ præclariſſimum Solem Deum; ſed paruas quaſdam in hac nocte ſcintillantes ſtel- E lulas. i. creaturas perſequuntur. Secũdo Reg. 15. *Solicitabat Abſalom corda virorum Iſrael*: ex hebræo verti poteſt: Furabatur corda. Sic mundus, ſic creaturæ, corda hominum ſolicitant, & furantur; ita vt maxima illorum pars, à Deo ad creaturas deficiat. Eodem capite ſcriptum extat: *Venit nuntius ad Dauid dicens, toto corde vniuerſus Iſrael ſequitur Abſalom.* Heu nuntium infauſtum. Toto corde hominum pars maxima, Abſalonem alterũ. i. mundum,

Diſtortus curſus Iudæorum.

Cupiditas curſum diſtorquet.

2. Reg. 15.

dum,

dum, caducas res diuitias, voluptates, honores, deſerto vero Dauide Chriſto ſequitur.

Quid igitur remedij adhibendum, ne fallacem Abſalonē, ideſt mundum ſequamur? En tibi remediū: legatos mitte, qui mūdum rogent; *Tu quis es?* legatos inquā mitte, nō ignobiles, & abiectæ conditionis ſeruos, qui te decipiāt, ſed nobiles & ſapiētes, qui vera renuntient. Senſus, atque appetitus, abiectiſſimi ſerui ſūt; hos ſi mittas, vt quærāt à pecunia, à voluptate, ab honore, *Tu quis es?* Sanè eximium quid piā, & ſuauiſſimū eſſe renūtiabūt. Nobiles ac ſapientes legati ſunt intellectus, ac fides; hi quid ſint caducę res, quid ſint æternæ, diligenter diſquirant, rogent mūdum, pecuniam, voluptatē, honorē; *Tu quis es?* Illum ſapientiſſimi Salomonis nuntium referent, Eccleſ. 1. *Vanitas vanitatū, & omnia vanitas, &c.* Et illū D. Chryſoſtomi hom. 1. in Geneſ. Talia ſunt humana & carnalia; non dum rectè aduenerunt, & auolarunt. Tale quiddam ſunt deliciæ, humana gloria, potentia, diuitiæ: tale quiddam huius vitæ vniuerſa proſperitas; nihil firmum habens, nihil ſubſiſtens, nihil ſolidatū, ſed magis quā fluminum fluenta prætercurrunt, nudoſque ac ſolos relinquunt, eos qui illis inhiant. Spiritalia ſunt firma, immobilia, viciſſitudinem non accipientia, ad omne ſæculum ſe extendentia.

Explorāda res caduca.

Eccleſ. 1. D. Chryſ.

Res caducę, inanes ſunt. Spiritales ſolida ac permanentes.

Lege D. Baſilium homilia 5. de opere ſex dierum, in quā omnem carnem, vt dixit Iſaias capite 40 fænum eſſe demonſtrat, omnemque hominum gloriam, florem fæni. Breuitas (inquit) temporariæ iſtius, ac deciduæ vitæ, oblectamentumque proſperitatis humanæ, atque hilaritas exiguo tēpore perſiſtens, accōmodatiſſimam ſimilitudinem (fæni ſcilicet) apud Iſaiam eſt ſortita. Hodie florulentus corpore, propter diuitias obeſus, ob ætatis viriditatem laſciuiens; Cras idem miſerabilis, aut tempore marcidus, aut morbo forſitan diſſolutus, ſenioque confectus. Nox vna, aut febris, aut pleuritis, abreptum è medio hominum cætu abit, ſecum abducens hominem; omni ſcæna ſpolians, quæ eum circūſtabat. ſplendor ille maieſtatis, & gloriæ, ad inſomnij imaginem; momento diſparuit, &c.

D. Baſilius. Iſai. 40.

Videine quot quęſtiones hi ſacerdotes & leuitæ excitarint? de Ioāne omnes, A ſe nullā. Superarunt illos turbæ, quæ Lucæ 3. eūdem Baptiſtam, de ſe interrogāt; *Quid faciemus?* Publicanorum quoque, & militum, eadem quæſtio fuit; *Quid faciemus?* At horum Phariſæorum quæſtiones ſunt; *Tu quis es? Meſſias es tu? Elias es tu? propheta es tu?* Cūm Ioannes dixerit; *Medius autem veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis, cuius non ſum dignus, vt ſoluam eius corrigiam calceamenti*; interrogare debuerunt: Vbi nam eſt hic, de quo loqueris, quem nos B neſcimus? quid nam faciemus, vt illum reperiamus? Quid ipſi facere debeant, non interrogant; de Ioanne omnia, de ſe nihil quærunt. Nos ſimiliter, mille excitamus quæſtiones, & excutimus; ſed omnes alijs de rebus, de nobis ipſis pauca quęrimus. Angelum rogamus: *Tu quis es?* cælū rogamus, lunam, ſolem, tu quis es? terram, rogamus, aquam, aerem, ignem; tu quis es? Philoſophiā rogamus, motū; tēpus, locū, tu quis es? Rhetoricā, Dialec C cticā, & Grammaticā ipſam, nomen, verbum orationem rogamus, tu quid es? deniqꝫ animātia omnia, plantas, herbas, morbos, vitia, virtutes, artes, elementa, res omnes cæleſtes, atque terreſtres, rogamus quid nam ſint? nos autem ipſos, non rogamus, tu quis es? Aliarum rerum cognitioni ſtudemus, noſtri animi, corporiſque vtiliſſimam ſcientiam non curamus. Abailardus (ait Bernardus epiſt. 193) nihil neſcit omniū, quę in cęlo, & D quę in terra ſunt preter ſe ipſū, &c. Ideo que merito D. Baſilius cū oculis nos confert, qui cætera omnia cernūt, ſeipſos nō cernunt. hom. 9. hexam. Difficillimū (inquit) eſſe omniū videtur, ſe ipſū cognoſcere; nō ſolus enim oculus, ea quæ ſunt foris conſpiciens, in ſe ipſum cernendū non vtitur facultate videndi: ſed ipſa mens etiam noſtra, peracute peſpiciens alienos errores: tarda eſt & cunctatior ad E pprios defectus ſuos cognoſcēdos. &c.

Cognitio ſui ipſius.

D. Bernar.

D. Baſilius.

Oculi alia cernūt, ſeipſos minimè ita & nos.

At vero viri ſalutis amantes ſuæ, non oculorum, ſed Dei, qui ſemper ſe ipſum intuetur, ſimilitudinem gerunt; ſe ipſos intueatur, ſe explorant, ſe ipſos ſępe rogāt: *Tu quis es?* Oculos habēt extra, ad cognoſcendas Dei creaturas: oculos quoqꝫ habent intus, quibus ſe ipſos intueātur: & ut Magnus Gregorius ait, homilia 4. in Ezechielem, coram facie ſua, & oculis ſuis ambulant. Omnis (inquit iuſtus, qui uitam ſuam ſolicitus aſpicit: & diligēter

D. Greg.

Luc. 3.

conſiderat, quantùm quotidie in bonis creſcat, aut quantum decreſcat; iſte quia ſe ante ſe ponit, coram ſe ambulat. Quiſquis verò ſuæ vitæ cuſtodiam negligit; diſcutere quæ loquitur, quæ cogitat, aut deſpicit, aut neſcit, coram ſe iſte non ambulat, quia qualis ſit in ſuis moribus, vel actibus ignorat. &c. Item: In cunctis, quę agimus, diligenter nos met ipſos conſpicere debemus; vt pennata Ezechielis animalia ſequentes, nobis met ipſis præſentes ſimus, & coram facie noſtra ſemper ambulemus. Sic ille. De animalibus illis pennatis, hæc ſunt Ezechielis verba cap. 1. *Vnum quodque eorum, coram facie ſua ambulabat.* Quæ D. Gregorius in ſenſum propoſitum moraliter exponit. Significat autem propheta, animantia illa, quoniam quatuor præferebant facies; quocunque irent, ſiue ad dexteram, ſiue ad ſiniſtram, ſiue ad alias partes pergerent; non opus fuiſſe retrouerti. Ad omnes enim quatuor mundi partes, facies quatuor obuerſas habebant, & oculos. In quatuor partes alata illa animantia aſpiciebant; vir probus in quatuor quoq; partes aſpicit, in præterita nimirum, in præſentia, in futura, & in ſe ipſum maximè.

Sui cognitio.

Ezech. 1.

Præterita, præſentia, et futura, ſunt conſideranda.

Præterea animantia illa, ſingula quadruplices vultus, quadruplicesq; oculos habuere; Aquilæ nimirum, hominis, leonis, & bouis. Viri probi ſimiles habent oculos; Aquilæ, quibus Deum intuentur; hominis, quibus proximum cernunt; leonis, quibus mũdũ; bouis, quibus ſe ipſos inſpiciunt. Aquilinis enim oculis, id eſt puriſſimis, fideque illuminatiſſimis, opus eſt, vt Solem fulgentiſſimum, id eſt Deũ, contemplari poſſimus. Humanis oculis, hoc eſt humanitate, ac miſericordia plenis, proximus aſpiciẽdus eſt. Leonis hoc eſt, atrocibus, mundus eſt deſpiciendus. Bouinis indiget homo, ſe ipſum vt inſpiciat; nimirum vt bouis inſtar in terram, hoc eſt corpus ſuum, crucis aratrum immittat, ſulcos altiſſimos in pectus, & cor ducat, ſe ipſum exaret, atque perſcrutetur, & frequenter roget: *Tu quis es?*

Oculi quadruplices quibus iuſti cernunt.

Rogat vir ſapiens ſe ipſum, ſæpe, *Tu quis es?* ſibi vero ſic cum Ioanne ſæpe reſpondet. *Ego vox clamantis in deſerto*: Vox ſum aerea, ſonus puncto temporis pertrãſiens, etſi toto orbe perſonem, mox deficiam. Sunt voces quædam contentæ, ac magnæ, quæ lõge diffunduntur; ſunt aliæ

Vocibus ſimiles ſunt homines.

A ſubmiſſæ, ac tenues, quæ minimi loci interuallo, vix audiuntur. Magnis contentiſque vocibus ſimiles Reges ſunt, duces, reliquique principes, nobiles, diuitesque viri; quorum ſonus toto regno, totoque orbe reſonat. Submiſſis, paruiſque vocibus, ſimiles ſunt, viri alij minores; quorum tenuis ſonitus vix percipitur. Tàm ſubmiſſæ, quàm magnæ voces, temporis breui ſpatio audiuntur; ita tàm principes, quàm ignobiles, pauperesq; viri, ad B exiguum tempus durant. Quid velocius, quam vox euaneſcit? Magnus terribiliſque eſt tonitrui ſonitus, de quo Pſalmograph. Pſal. 28. *Vox* (inquit) *Domini in virtute, vox Domini in magnificentia, vox Domini confringentis cedros &c.* Sed potẽtiſſima hæc vox, ne horam, ne ſemihorã, ne quadrantem quidẽ horæ durat. Paulò poſt quàm magno cum tremore auditur, ſilet. Tonitruo ſimilis eſt Rex q̃libet, vel princeps, vel opibus affluens vir. Vox Domini eſt C cum potentia, ac magnificentia, cedros ipſas Libani confringens; at exiguo ſonat tempore. Iuxta illud Oſeæ 11. *Sicut mane pertranſijt Rex Iſrael.* Pulchra eſt aurora, ac roſea; ſed ex oriente Sole, mox abſcedit; pulchra eſt, atque aurea Regis dignitas, optimatumq; gloria; verùm auroræ inſtar, mox diſparet. Sicut mane, id eſt, aurora pertrãſeunt Reges, principes, diuitesq; omnes. *Tranſire fecit* (ait idẽ vates c. 10.) *Samaria Regem ſuum, quaſi ſpumã* D *ſuper faciem aquæ*: En Regum cæterorumq; hominum imaginem. Tranſeunt vt ſpuma ſuper faciem aquæ; tranſeunt vt bullæ; vnde prouerbium extat; homo bulla. Omnis hominum tumor ſpumę, ſiue bullæ, tumor eſt. Nihil in rebus humanis ſtabile, nihil firmum, omnia ſunt fluxa. Firma autem ſunt diuina, ac perpetua; hæc toto labore perſequenda. In fluxo hoc pelago, id eſt, mundo, inſula ſtabilis, ſiue ſtabilis rupes, mihi quærenda eſt, in qua fir- E ma ponam veſtigia. Nemo enim in aqua ſtat. Vnde illud Chryſoſtomi homil. 9. in epiſtolam ad Timotheum: Noli fluxis rebus confidere, vt poſſis firmiter ſubſiſtere; nullus in aqua ſtet, ſed in ſaxo omnes firmiter ſtent. Aqua ſecularia negotia indicat, fluxa, mortalia; petra ſpiritalia ſunt. & cæt. Sic vir ſapiens, ac probus, ſe ipſum rogat: Tu quis es? Sic quoque ſibi tacitis reſpondet cogitationibus.

Pſal. 28.

Caduca res tempore exiguo permanent.

Oſeas 11. & 10.

Homo bulla & ſpuma.

D. Chryſoſt.

Nullus in aqua poteſt ſtare.

Qui

1. Reg. 21. Mẽtis inops aliorũ vitia ſui oblitus carpit. Dan. 2. Detractores glorioſa prætereunt, abiecta proferunt.

Qui verò virtutis, & mentis inops eſt, A ſui oblitus de alio quærit. *Tu quis es?* aliorũ vitia carpit, ſua reijcit poſt terga. Primo Reg. 21. Nabal quærit: *Quis eſt Dauid? & quis eſt filius Iſai? hodie increuerunt ſerui, qui fugiunt dominos ſuos &c.* Quis eſſet Dauid rogabat, & fugitiuum ſeruum eſſe aiebat. Nabal, hebræum nomen ſtultum ſignificat: Nabal enim eſt, qui ſui ipſius oblitus, aliorum mores quorũ curam nõ habet, inueſtigat, & probis viris exprobrat. Dauid gener erat regis, vir fortis, B ac bellica laude præclarus. Gigantis fortiſſimi victor, virtutibusq; præſtans: nihil horum memorat Nabal; ſed fugitiuũ ſeruum appellat. Sic obtrectatores, quæ glorioſa, ac præclara ſunt, prætereunt; quę infima ſunt, & abiecta, ea in medium proferunt. Lapis ille, qui Dan. 2. ſtatuam euertit, non aurum ſtatuæ, non argẽtum, non æs, ſed quod infimum erat, videlicet ferreos, fictileſque pedes percuſſit. Sic C etiam obtrectator, non aurum tangit, nõ argentum, non ęs; hoc eſt, nec de virtute, quæ auri inſtar ſplendeſcit, nec de ſapientia, quæ argento aſſimilatur, nec de nobilitate celebrique fama, cuius æs ſimilitudinem gerit, verba facit; ſed pedes ferreos, fictileſque, hoc eſt, hominis infima, & ignobilia, ignobili lingua percutit, illiuſque famam euertit.

Se ipſum, non alios, ſapiens rogat: *Tu quis es?* homo ne es? Chriſtianus es? Sacerdos es? Epiſcopus es? Religioſus es? Rex D es? nobilis es? iudex es? Quis ſit vitæ tuæ ſtatus, quæ conditio, diligenter attende; illiuſq; menſuram, factis ſtatu dignis comple. Si homo es, ne in belluarum mores degeneres; ſi Chriſtianus es, Chriſtum imitare; ſi Sacerdos es, pectus quo Chriſtum toties recondis, ipſo cęlo purius effice; ſi Epiſcopus es, gregis ſaluti dies, noctesque inuigila; ſi religioſus es, mũdum conculca; ſi Rex es, regni commodis ſtu- E de; ſi nobilis es, nobilitatem virtutibus illuſtra, vitijs ne obſcures: ſi iudex es, ius ſerua. Quodcunque tandem munus, ac officium tibi commiſſum eſt, diligenter ſancteque exequere. Sed de voce Verbi iam faciamus verba.

Clemens Alex.

Ego vox clamantis in deſerto, ait Ioannes. Hoc eſt, ego ſum illa vox, de qua Iſaias eſt vaticinatus. Clemens Alex. in exhortatione ad gentes. Quis eſt Ioãnes? vt eũ vt cumque exprimam, liceat dicere, Vox eſt Verbi adhortatoria, clamãs in deſerto. &c. Erat vox Ioannes; erat Dei verbũ Chriſtus. Quemadmodũ verbũ, hoc eſt, conceptum hominis, vox hominis demõſtrat; ita Dei Verbum Ioãnes veluti vox demõſtrauit. Officium vocis eſt, verbum mentis indicare; officium Ioãnis fuit Verbum Dei Iudæis oſtendere. Origenes in Ioãnem Vox (inquit) demõſtrans, & ob oculos ponẽs Verbum, Ioãnes erat. Quãobrem, valde aptè, nõ alia punitione plectitur Zacharias eius pater, quàm priuatione vocis; eo quòd non crediſſet ortui Vocis. &c. Rupertus in Ioannem. Sicut ad hoc ſit vox, vt verbum audiatur; ſic ad hoc natus eſt Ioannes; vt per miniſterium eius, incarnatum Verbum pręſens cognoſceretur. &c.

Ioannes cur vox dicatur. Origenes. Rupertus.

D. Epiphanius hæreſi 69. Vox (inquit) eſt præparatiua auditus hominũ. Primũ enim, inarticulatam vocẽ ſonantem reddere ſolent clamantes è longinquo, vocante eos, qui ab ipſis aliquid audire debent. Et vbi illi vocem ſolam audierint, & mentem ad audiendum conuerterint, aureſque præparauerint; tunc is, qui ſonantem vocem emiſit, de cætero diſtinguit ſermonem, quem dicere voluit. Sic etiam Ioannes vox fuit, aures hominum præparans. Non enim erat ipſe Verbum, ſed poſt ipſum venit Verbum, propter præparatiua vox fuit; & propterea dicit: *Vox clamantis in deſerto: Parate viam Domini.* Vox enim præparat; Dominus autem ingreditur vias præparatas. Et vox loquitur, vt præbeant audientiam; vbi vero auditus ocium egerit, tunc ſermo in aurem ſuſcipientium mittitur. &c. Nicetas in commentarijs oration. 42. D. Gregor. Naz. vocem dictum Ioannẽ ait, quoniam ante Chriſtum venit. Vox (inquit) dicitur Ioannes, non modò propter exaudibilem ipſius prædicationem; verùm etiam, vt Chriſto Saluatore quantum ad humanitatem prior; non ſecus, ac vox ſermonem antecedit. & cæt. Dicitur præterea vox, quoniam Chriſti propheta erat; nam propheta Dei vox eſt.

D. Epipha. Nicetas.

Erat autem Ioannes totus vox; nõ ore ſolùm, ſed vultu etiã, veſtitu, toto corpore, totoq; animo Deũ ſonabat. Huiuſmodi voces, hoc eſt, concionatores, Chriſtus expetit; qui nõ lingua ſolùm, ſed vita ſonent. Vnde D. Chryſol. Ser. 167. Ioannes (ait) doctor dicto, factoq;. Magiſter verus quo-

Ioannes totus vox. D. Chryſol.

quod verbo aſſerit, demóſtrat exemplo. Magiſteriũ ſtat de ſciẽtia; ſed magiſterij autoritas conſtat ex vita. Docẽda faciẽs, obedientem perficit auditorem,&c.Bernardus Sermone 59.in Cantica: Validior eſt operis,quàm oris vox. Fac vt loqueris; & non ſolùm me facilius emendas, ſed te quoque non leui liberas probro. Non iam pertinebit ad te ſiquis dicat: *Alligant onera grauia,& importabilia, & imponunt ea in humeros hominum; digito autem ſuo nolunt, ea mouere.* Sed neque illud verearis oportet: *Tu qui alios doces, te ipſum non doces? &c.* Chryſoſtomus homil.1.de pœnitentia, concionatorem citharæ ſimilem dicit,operum verborumque conſonantia præclarum.Hic(inquit de pręſule loquens) veluti muſicus optimus, aureã citharam modulatus, ſonorum conſonãtia,vniuerſum excitat Theatrum. Deinde ſonorum conſonantiam,operum,verborumque cõcentum eſſe explicat; Huius(ait) non ſoni ictuum, ſed conſonãtia verborum, conſonantia operum, plurimam nobis affert vtilitatem. Eiuſmodi & Chriſtus doctores quærit. *Qui enim fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.* Ita Chryſoſtomus.

Cõcionator voce doceat, & exemplo. *D.Bernar.* *D.Chryſ.*

Conſonãtia verborũ & operum.

Dicitur Ioannis vox,turturis, in commentario trium patrum, apud Theodoretum,Cantic.2. ad illa verba: *Vox turturis audita eſt, in terra noſtra:* Turturem (inquiunt) nominat,aduentus ſui præcurſorem;vtpote ſolitarium,& pudicũ; cuius vox eſt pœnitentiæ prædicatio, &c.Congruit etiam illi tẽpori Baptiſtæ id quod ſequitur eodem capite:*Vox turturis audita eſt in terra noſtra; ficus protulit groſſos ſuos; vineæ florentes dederũt odorem ſuum.* Nam quo tẽpore,turturis gemebundi,hoc eſt Ioãnis, pœnitentiam prædicãtis vox audita eſt; Iudæa veluti ficus,groſſos ſuos protulit; illiuſque oppida, florentes veluti vineæ, odorem pœnitentiæ dederunt.

Ioãnis vox, turturis.

Dicitur quoque à Diuo Baſilio Pſalm. 28. Ioannes vox Domini ſuper aquas; illa nimirũ de qua Pſalmographus canit eodẽ Pſalmo:*Vox Domini ſuper aquas,Deus maieſtatis intonuit; Dominus ſuper aquas multas,&c.* Senſu quidem literali,vox Domini ſuper aquas,tonitruum vocatur,vt ſupra expoſuimus;quia à Deo ſuper aquas pluuiales, quæ in nubibus pendent auditur. Ideo ſequitur: *Deus maieſtatis intonuit.* Cum tonitrus (ait Baſilius) ex nubibus

Ioãnes vox Domini ſuper aquas. *D.Baſilius.*

A obſtrepit,nihil eſt aliud putandũ, quàm quòd Deus maieſtatis intonuit; & quòd Dominus eſt is, qui per ſe ipſum humidam continet naturam, &cæt. Senſu autem ſpiritali, Ioannes Vox Domini ſuper aquas,ab eodem Magno Baſilio appellatur. Nam Ioannes vox fuit Verbi ſuper aquas Iordanis fluuij, in quo baptizabat.Apud eundem vero Iordanem, Deus maieſtatis intonuit,cùm è cęlo vox illa delapſa eſt: *Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi bene complacui.* B Vox Domini (ait D.Baſilius, ſuper aquas, Ioannes eſt baptizans, illic & Deus maieſtatis intonuit; venit enim vox è cælo,dicens, Hic eſt filius meus dilectus. Tunc & Dominus ſuper aquas multas erat, cùm ad Ioannis vſque baptiſma ſeſe demittere dignabatur,&c.

D. Baſilius.

Cætera etiã voci huic,id eſt, tonitruo eodẽ pſal.28.attributa,D.Baſilius Ioanni attribuit.Fuit enim *Vox Domini in virtute*, C hoc eſt cũ fortitudine, & potentia. Illud *in virtute*(ait Baſilius)vox eſt dicẽs: *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnũ cælorum, &c.* Fuit vox Domini in magnificentia, quoniam magnifica de Chriſto tulit teſtimonia. Magnificentiſſimũ fuit hoc, quod coram legatis Iudæorũ dixit: *Ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt; cuius ego non ſum dignus,vt ſoluam eius corrigiam calceamenti.* Magnificentiſſi- D mum illud: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi,* Illud quoque: *Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto,& igni; cuius ventilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam,& cõgregabit triticum ſuum in horreum; paleas autem comburet igni inextinguibili.* Adde illud Ioannis 3. *Illum oportet creſcere,me autem minui; qui deſurſum venit, ſuper omnes eſt.* Item:*Pater diligit filium,& omnia dedit ei in manus.* Vox Domini (ait Baſilius) in magnificẽtia, quando magnifica my- E ſteria Ioannes de IESV prædicabat,nihil humile, aut quod abſit à decoro,ſed omnia magnifice cum excellenti amplitudine de Domino dicta ſunt, quæ decẽter à Ioanne illi ſunt aſcripta. Hac ratione dictum eſt: *Vox Domini in magnificentia.* Sic ille.

Ioãnes vox in virtute, et in magnificentia.

Ioan. 3.

D.Baſilius.

Fuit quoq; *Vox confringentis cedros*, hoc eſt elatas,ac ſuperbas mẽtes. Cedros (ait Baſilius) confringebat,& omnia ad aduentum Domini cõplanans exæquabat; dum exaltatũ, & neſciens humiliari cor populi,

Ioãnes vox confringentis cedros et intercidentis flammã ignis. *D.Baſilius.*

populi, ad pęnitentiam deducebat, &c. A

Fuit *Vox intercidentis flammam ignis*: Nam quēadmodum cum audiuntur tonitrua ex nubibus ignea ſplendeſcunt fulgura: ita ex vocibus Baptiſtę, ęterni ignis cōminationes ſplenduerunt. *Paleas* (aiebat Matth. 3.) *comburet igni inextinguibili.* Aliter Baſilius: Peccatum (inquit) ꝙ ignis inſtar Iſraelē deuaſtabat, Ioannes intercidebat, dicens: *Pęnitentiam agite, appropinquauit.n.regnum cęlorum.* Flammam itaque affectionum, quæ ex peccato animabus B mortaliū innaſcitur, intercidit, dum Iudęis de ſempiterno igne diſſeruit; iudicijque diuini vehementiā expoſuit, dicēs: *Cuius vētilabrum in manu ſua, et permundabit aream ſuam, & congregabit triticum ſuū in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.* Flāmā itaq; illā intercidit, vbi terribilia iſta, populo ob oculos expoſuit. Sic Baſ.

Ioānis vox cōcutientis deſertū Cades.

D.Baſilius.

Fuit vox Ioānes, *Concutientis, ac commouentis deſertum Cades,* hoc eſt, ſanctitatis. In deſerto.n. baptizabat, & concionabatur C Ioannes; in deſerto inquam, קדש *Cades,* ideſt, ſanctitatis, qm̄ Ioannis ſanctitas, conciones, baptiſmus, & populi pænitētia, deſerto ſanctitatem afferebant. Erat (ait Baſil.) Ioannes baptizans in deſerto; deſertum igitur illud concuſſit, per accurſum vndique affluentium populorum: quod deſertum propter illorū, qui illuc veniebant pęnitentiam; ſanctū eſt appellatum: cades.n. ſanctū dicitur, &c.

Ioānes vox præparantis ceruos.

D. Hieron.

Pſal. 47.

Pænitentia.

Cerue ad partum difficiles.

Iob 39.

Fuit *vox præparantis ceruos*: præparabat D enim ceruos, q in cęleſtes montes ꝑ pænitentiā conſcenderent. *Pęnitentiam* (inquit) *agite, appropinquauit.n.regnum cęlorum.* D.Hieron. vertit: *Vox Domini parturire faciens deſertū: vox Domini obſtetricantis ceruos, etc.* Felix partus eſt cordis pęnitentis, cū peccatū ſūmo cum dolore, & cōtritione parit. *Ibi dolores, vt parturientis*: vt dicitur Pſa. 47. vox Domini Ioannes parturire fecit deſertum, & flores pęnitentię, fructuſq; E operum parere, Vox Domini fuit Baptiſta, obſtetricās ceruis, ad expellēdos corde turpiſſimos peccatorum fętus. Cerue ad partum eſſe difficiles, tonitruiq; terrore concuſſæ, ac conſternatæ parturire dr̄; ita homines ad pęnitentiam agendam difficiles ſunt. Diuinæ tamen vocis tonitruo cōcuſſi, ſcelerū tędiſ. mos partus è corde velut vtero, magno cū dolore, & cōtritione emittūt. Iuxta illud Iob 39. *Incuruantur, ceruæ, ad fœtum, & pariunt, & rugitus emittunt.* Vis videre ceruā incuruatā ad partū, ac rugientē? Pſal. 37. Dauid: *Miſer* (inquit) *factus ſum, & curuatus ſum vſque in finem: afflictus ſum, et humiliatus ſum nimis, rugiebam a gemitu cordis mei.*

Pſal. 37.

Ioānes vox clamans.

Pſal. 118.

D.Gregor.

Concionatores.

Sacerdotes ſunt voces Dei clamantes, Dei præcones.

Spiritus ſanctus loquentes facit.

Exod. 28.

D.Gregor.

Prius uirtus comparāda & doctrina poſtea concionādum.

Deniq; vox fuit Ioānes clamans. Qui eos alloquitur; qui longe diſtant, clamet neceſſe eſt, ſi audiri vult. Longiſſime a Deo diſtāt impij, iuxta illud pſalm. 118. *Longe a peccatoribus ſalus.* Quia igit̄ Ioānes hos alloquebat̄, ideo vox erat clamans. Vox ēt clamans eſt ſacerdos; etenim vt ait D. Greg. 2. par. paſtoralis ca. 4. Præconis officiū ſuſcipit, quiſquis ad ſacerdotiū accedit. Vt ante aduentum iudicis, q terribiliter ſequitur, ipſe ſcilicet clamando gradiatur, &c. Ideo ſuper primos illos ſacerdotes, è cęlo linguę delapſæ ſūt; vt intelligant ſacerdotes, ſe Dei linguas eſſe, quibus populus ſit docendus. Super paſtores primos (eodē loco ait Gregor.) in linguarum ſpecie Spiritus ſanctus inſedit; quia nimirum quos repleuerit, de ſe protinus loquentes facit, &c. Id ipſum docendi munus, illa adūbrant tintinnabula, è veſte ſummi ſacerdotis pēdētia, Exod. 28. *Veſtietur ea Aaron, in officio miniſterij: vt audiatur ſonitus, quando ingreditur, & egreditur ſanctuarium, in conſpectu Domini: & non moriatur, &c.* Moyſi pręcipitur (ait idem pater ſanctiſſimus eodem capite) vt ſacerdos tintinnabulis ambiat: vt videlicet voces prædicationis habeat &c. Hęc autem tintinnabula ex veſtis extrema ora pendebant. Quoniam prius oportet ſacerdotem, ornatiſſimam virtutum omnium veſtem induere: poſtea cōcionari, ne perturbato ordine concionetur. Veſtimentis ſacerdotis (ait Gregorius) tintinnabula inhærent, vt vitæ viā cum linguæ ſonitu, ipſa quoque bona opera clament ſacerdotis, &c.

Clamet ſacerdos operibus, & verbis.

D. Chryſ.

Clamare oportet aduerſus lupos inuadentes Chriſti gregem.

Clamēt ſacerdotis prius opera, poſtea clament verba; immò, ſimul & verba clament, & opera, ne pręco ſit mutus. Si lupi greges non inuaderent, clamore non eſſet opus: cum vero immanibus lupis, Chriſti oues cinctas videamus, qui ſe a clamoribus continet, vel cæcus eſt, vel Chriſti, & gregis parum amans. Paſtores (ait D. Chryſoſtom. oratione prima aduerſus Iudæos) quandiu noxia beſtia moleſta non eſt, ſub ilicem, aut populum porrecti fiſtula canunt: ſinentes oues libere, pro ſuo arbitratu paſcere.

Clamare oportet aduerſus Lupos inuadẽtes Chriſti gregem.

Verùm ſimulatque ſenſerint alicunde luporum incurſionem imminere, mox abiecta fiſtula, fundam arripiunt, & omiſſo calamo, fuſtibus, & ſaxis armant ſeſe, proque ſeptis conſiſtentes, magno emiſſo iubilo, & ingenti vlulatu vociferantes, frequenter ipſo clamore feram abigunt. Itidem & nos facimus. Hæc ille. Id quoque fecit Ioannes.

Ioannes etiã nũc clamat. D. Ambr.

Clamauit tunc temporis, nec dum clamare deſijt; etiam hodie clamat exẽplo, & verbo: *Parate viam Domini*, vt Ambroſius docet Sermone 9. Non tantum (inquit) in illo tpe clamauit Ioannes, ſed & hodie clamat in nobis, & vocis ſuę tonitruo, deſerta noſtrorum concutit peccatorum. ac licet dormierit (ideſt mortuus ſit) vox tamen eius viuit. Dicit enim & nobis hodie: *Parate viam Domini, &c.*

Via Domini quomodo paranda & dirigenda.

Mãdata Dei norma ſunt, ad quã via dirigẽda eſt. D. Amb.

Via autem Domini, non terrena aliqua via eſt, ſed ſpiritalis; quæ per pœnitentiã paratur, & ad rectiſſimam mandatorum normam dirigitur. Mandata. n. Dei, atq; Eccleſiæ, norma viæ huius ſunt. Siquid a mandatis diſcrepat, id diſtortũm eſt; atque diſturbandum, omnis via cum regula mandatorum eſt exæquanda. Dominꝰ (ait Ambroſius Sermone 9.) non terrenam ſemitam carpit, ſed per ſecreta mentis incedit. Siquid igitur in hac via fuerit moribus aſperum, & conuerſatione pollutum, iubemur mundare, exæquare, componere, &c.

Pſal. 67.

D. Auguſt.

Pſalmo 67. dicitur Dominus aſcendiſſe ſuper occaſum: *Qui aſcendit* (ait Vates) *ſuper occaſum*. Vt enim Deus in animum noſtrum aſcendat; per pœnitentiam vitia omnia occidere neceſſe eſt. In occaſu occidit Sol; ſed noſter Sol in occaſu oritur peccatorum, vitæque veteris, & prauæ. Sic Auguſtinus moraliter verba pſalmi explanat. Ipſe (inquit) eſt, qui aſcendit ſuper occaſum; quia non eum excipit noua vita hominis ſe ad eum conuertentis; niſi vetus occiderit huic ſeculo renuntiantis, &c.

Decretis duriſſimis non peccandi, veluti lapidibus via Chriſto conſternitur.

Paratur etiam via, cum lapidib. conſternitur; eundem in modum paratur in animo Chriſto via, cum fortiſſimis nullum vnquam mortiferum ſcelus perpetrandi decretis, veluti marmorib. duriſſimis, mens aduerſus peccatorum lutum, ac ſordes, munitur. Quemadmodum via quæ lapidibus non eſt conſtrata, hyemali tpe, luto; ita animus, qui huiuſmodi decretis non eſt munitus, tentationis tempore criminum ſordibus completur.

Vita eſt via paranda. D. Baſilius.

Diuus Baſilius in commentarijs pſalmi primi, viam ait eſſe vitam noſtram. Paratur ergo ad Chriſtum via, cum paratur vita. Via (inquit Baſilius) vita dicitur, per quã quilibet natus properat ad finem, &c. Vitam peccatis libera, morib. exorna, & viam paraſti. Latam caue viã, ſiue vitam, arripe arctam, arcta enim eſt qua Dominus iter facit. Duæ enim ſunt viæ (ait eodem loco D. Baſilius) vna lata & ampla, altera anguſta & arcta, totidem etiam duces, quorum vterque ad ſe viatorem arripere conatur. Via namque lata ac decliuis, ducem habet decipientem dæmonem, qui per voluptatẽ ſe ſequẽtes ad perditionem trahit. Aſperæ vero & arduæ viæ Angelus præſidet, qui per labores ſtrenuos pro paranda virtute ad finem beatum ſequaces ſuos deducit. Saluandorum via quanto pulchriora profitetur eſſe, & promittit futura; tanto laborioſiora præſentia exhibet. At voluptatum ſectatrix vita, præſentium rerum iucundam fruitionem offert, &c. Hæc Baſilius. Si finem viæ conſideres, priuſquam viam ingrediaris (quod prudentis eſt) non latam, quæ ad mortem ducit, ſed arctam potius ingredieris, quæ fert ad vitam.

Duæ viæ, arcta & lata, duos duces habent.

Properamus ad mortem id minime ſentientes.

Viatorem te eſſe memento, qui perpetuo, irrequietoque motu ad finem viæ. i. mortem properas, & poſt tergum quæcunque vides relinquis, ſiue ea voluptatem, ſiue mœrorem afferant. Quod eodẽ loco Baſilius docet. Quemadmodũ qui in nauigijs dormiunt (ait Diu. Baſilius) ſponte a vento in portum deducuntur, etſi ne ſentiant quidem, pellente eos nauis curſu ad finem optati portus: ſic & nos, vitæ noſtræ tempore prætereunte, veluti quodam irrequieto motu, ad proprium quilibet terminum, occulto vitæ noſtræ curſu properamus. Verbi gratia, dormis? tempus elabitur. Vigilas? vita, etiam ſi non ſentiamus, abſumitur. Omnes. n. vnum currimus curriculũ ad propriam quiſque metam properantes, &c. Item: Vidiſti de via plantam, herbam, aquam, aut aliud quiduis, non indignum ſpectatu, nonnihil hinc decerpſiſti oblectationis? hæc interim abs te defluxerunt. Rurſus in lapides incidiſti, in colles, præcipitia, ſcopulos, lignave acumi-

Poſt tergum relinquimꝰ omnia ſiue proſpera, ſiue aduerſa.

acuminata, aut forte in feras incurriſti, reptilia, ſpinas, alia itē permoleſta? hinc nonnihil contraxiſti mæroris? Mox iſta reliquiſti. Talis eſt vita, quæ nec delectabilia, nec rurſus acerba, & triſtia diu retinet, &c. Inciderunt impij in hac via, in amœniſſima prata, fluuios, hortos, ideſt in diuitias, honores, voluptates; ſed poſt tergum mox omnia reliquerunt. Inciderunt viri ſancti, in præcipitia, ſcopulos, loca aſpera, immaneſque feras; at mox hæc prætergreſſi ſunt. Illi ad viæ finem mœſtiſſimum, hoc eſt, tartaream voraginem, hi in portum lætiſſimum, ideſt, cœlum, peruenerunt.

Vita nec proſpera, nec aduerſa diu retinet.

CAP. XV.

Morale. De legatione miſſa ad Ioannem.

Voces multas miſit olim Deus ad Iudæos, hoc eſt, prophetas multos; extremam miſit vocem clamantis in deſerto. Tandem miſit poſt voces, diuinū verbum, quod illæ omnes nuntiabant. *Vox dilecti mei*, ait ſponſa Cant. 2. Deinde poſt quam vocem audiuit, ſubiungit de aduētu: *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles. En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum, reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancellos, & cæt.* Vocem prius prophetarum, vocemq; Ioannis audiuit; poſtea Verbum in carne vidit. Ita Pſellus apud Theodoretum Cant. 2. interpretatur. Tu (inqt) per vocem ſponſi oracula prophetarum accipe, quæ arcanam verbi incarnationē prodiderunt. Cum vero ſponſi vocē audire ſe dixiſſet ſponſa: *Iam* (inquit) *hic venit ſaliens ſuper mōtes.* Scite pura virgo philoſophatur. Nam verbum Dei antequā deſcenderet in terram, præmiſit prophetas, qui aduentum ſuum prænuntiarent, &c. Et Origenenes homil. 3. (ſi Origenis opus eſt quatuor homiliarum in Cātica) recte ait Chriſtum Eccleſiæ cognitum fuiſſe tantum ex voce, ante aduentum; poſt aduentum vero ex vultu ipſo. Ex voce (inquit) ſola ab Eccleſia ſua primò Chriſtus agnoſcitur. Primò enim vocem ſuam præmiſit per prophetas. Et cū nō videretur, audiebatur tñ. Audiebatur aūt per ea, quæ annuntiabātur de eo. Et tandiu ſponſa ſolam eius vocem audiuit, vſquequo oculis ſuis eum videret, & diceret: *Ecce iſte venit ſaliens in montibus.* Hæc ille.

Cant. 2.

Deus prius voces multas miſit, tādē verbum.

Pſellus.

** Chriſtus prius ex voce ab Eccleſia cognitus deinde ex vultu.*

Indicatur autem verbi diuini velocitas his extremis verbis, & è cæleſtib. mōtibus in terras deſcenſus. Nam è cœlo deſcendens Seraphinos veluti montes B celſos, Cherubinos, reliquoſq; Angelos omnes tranſilijt, & humanam naturam, non Angelicam aſſumpſit, iuxta illud Pauli ad Hebræos 2. *Nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit.* Vnde Bernard. ſerm. 53. in Cantica. Qui factus (inquit) eſt ex muliere, factus et ſub lege eſt, proculdubio non ſolum montes, ideſt, maiores, ſuperioreſque beatitudines, ſed etiam minores Angelos, de- C ſcendendo tranſilit; qui quidem in comparatione ſuperiorum, merito collium nomine deſignatur. Ita ergo ſalijt in mōtibus, & tranſilijt colles, cum nō ſolum ſuperioribus, ſed & inferioribus ſpiritibus, ſe inferiorem exhibuit, &c.

Ad Heb. 2.

D. Bernar.

Dei filius ſaliens in montibus tranſiliens colles.

Tranſilijt montes, & poſt parietē noſtrum ſtetit, hoc eſt, poſt corpus noſtrū, & in corpore noſtro latuit, vt Magnus Gregor. interpretatur: Quaſi poſt parie- D tem noſtrum (ait Gregorius) Chriſtus incarnatus ſtetit; quia in humanitate aſſumpta diuinitas latuit. Et quia eius immenſitatem ſi oſtenderet, infirmitas humana ferre non poſſet, carnis obſtaculū obiecit; & quidquid magni inter homines operatus eſt, quaſi poſt parietem latitans fecit, &c. D. Bernard. ſermon. 56. in Cantica: Appropinquauit parieti, cū adhęſit carni; caro paries eſt, & appro- E priatio ſponſi, verbi incarnatio, &cæt. Caſſiodorus Canticorum 2. Quaſi poſt parietem noſtrum ſtetit, cum carnē noſtram ſibi oppoſuit, in qua diuinitas lateret, &c.

D. Greg.

D. Bernard.

Caſſiodor.

Reſpicere vero dicitur per feneſtras, proſpicere per cancellos, ideſt, aſpicere per feneſtras cācellatas, vel reticulatas, ipſius parietis: hoc eſt, per oculos modeſtiſſimos ſanctiſſimi corporis. Feneſtris enim oculi ſignificantur; retibus, ſiue cancellis, modeſtia adumbratur. Etenim retia habent ſiue cancellos modeſti oculi; cancellis carent, & extra cancellos euagantur immodeſti. Septuaginta In-

Modeſtia oculorum.

terpretes verterunt: Proſpiciens per retia, id eſt, retibulatas feneſtras. Et ſane proſpiciebat Chriſtus per retia, id eſt, p oculos retibus ſimiles. Quemadmodum enim retibus volucres irretiuntur, ſic & Chriſti oculis irretiũtur homines. Quẽ miſericordia plenis oculis aſpicit, is fœliciter illaqueatur. Hiſce oculis Petrum reſpexit, Andream, Matthæum ſedentẽ ad telonium, & alios.

Dei filius reſpiciens per feneſtras, & ſpiciens per cancellos.

Aliter: dicitur Dei filius reſpicere per feneſtras reticulatas, quoniã qui per huiuſmodi feneſtras intuetur, oĩa videt, ipſe vero non videtur; ita Chriſti diuinitas latens in corpore, veluti poſt parietem, per feneſtras cernebat cancellatas; quoniam omnia videbat, ſub hominũ vero aſpectum non cadebat. Non tamen oĩno fugit hominum aſpectum, qui per cancellos, vel retia proſpicit; etſi aperte nõ cernitur, adeſſe tamen percipitur. Ita diuinitas in Chriſto, etſi ab hominib. perſpicue non conſpiciebatur, tamen ex miraculis adeſſe probabatur. Fauet huic interpretationi Caſſiodorus: Ille (inquit) qui per feneſtras, vel cancellos intuetur cuncta, quæ foris aguntur, videt; & ipſe a nemine videtur; ita Deus, cum omnia videat, ipſe inueſtigari, & comprehendi non poteſt, &c. D. Gregor. ſenſum propoſitum his verbis expreſſit: Per feneſtras (ait) & cancellos, qui aſpicit, partim videtur, partim verò ſe abſcõdit; ſic & Dñs, dum & miracula per diuinitatis potentiam fecit, & abiecta per carnis infirmitatẽ pertulit; quaſi per feneſtram & cancellos proſpexit. Quia in alio latens, in alio quis eſſet apparuit, &c.

Latebat diuinitas in humanitate & permirãda opera oſtẽdebatur.

Caſſiodor.

D. Gregor.

Itaque ante aduentum Chriſti, voces audiuit Eccleſia; poſt aduentum, Chriſtum vidit. Præceſſere voces, præceſſit longa Patriarcharum, & Prophetarum ſeries, veluti in pompa. Per Iudæam pompam Deus duxit, in qua Meſſiæ imagines, ac typos multos præmiſit, Patriarchas multos, multos etiam Prophetas; ad extremum Ioannem miſit Baptiſtam. Poſt Baptiſtam ſub carnis exornatiſſimo peripetaſmate, Deus venit.

Meſſias veluti in pompa venit, præmiſſis ante multis patriarchis, prophetis, typis, & imaginib.

Egredimini filiæ Sion (ait Salomon Cantic. 3.) egredimini viri Iudæi, *& videte Regem Salomonem in diademate*, id eſt, humanitate omnibus gemmis rutilante, *quo coronauit illum mater ſua*; videte in carne Deum, Meſſiã veſtrum. Egrediuntur filiæ Sion: *Miſerunt* (ait Euang.) *Iudæi ab Ieroſolymis Sacerdotes, & Leuitas.* Quò nam tendunt hi legati? forſitan ad Chriſtũ Regem tẽdunt, vt Meſſiam optatum, magno cum gaudio excipiant; vrbis claues illi tradant, collaque illius dulci ſubijciant iugo. O hominum cæcam ignorantiam. Non ad Chriſtum tendunt, ſed ad Ioannem, nõ ad Regem, ſed ad famulum, non ad ſolẽ, ſed ad lucernam, non ad verbum, ſed ad vocem. At fidelis famulus honorẽ repulit: Regem, cui Meſſiæ honor tribui deberet, indicauit. Non ſum ego Rex, non ſũ (inquit) Meſſias, imo nec dignus quidẽ ſum, qui ante Meſſiam proſtratus, illius pedibus detraham calceos. Meſſias medius veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis. Ego vero ad hoc natus ſum, vt illum vobis demonſtrem, quem ignoratis, illique viam præparem. *Vox enim ſion clamantis in deſerto; Parate viam Domini.*

Cant. 3.

Iudæi nõ ad regem, ſed ad famulũ legationem miſerunt.

Luſitani ex muſicis vocibus, vnã contraltam vocamus; en tibi eximiam vocẽ (vt ita dicam) contraltam Ioannem. Etenim contra omnem altitudinem reſpondit. Meſſiam quidem eſſe altum eſt, contra reſpõdit: Non ſum ego Chriſtus. Altum hoc quoque: Elias es tu? reſpondit: Non ſum. Altum præterea; propheta es tu? reſpondit: Non ſum. Ad infimum tonum vox noſtra deſcendit: Non ſum. Ad pedes Chriſti ſe abiecit, imo infra pedes: *Non ſum* (inquit) *dignus, vt ſoluam corrigiam calceamenti.* Hic eſt humilitatis tonus, hic locus: Non ſum, & non ſum dignus: iuxta illud Pauli ad Galatas 6. *Si quis exiſtimat ſe aliquid eſſe, cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit.*

Ioannes vox contralta.

Ad Gal. 6.

Infimus eſt, ſed tranquillus, ac cõmodus humilitatis locus. Terra quidem elementũ eſt infimũ, ſed tranquilliſſimum ac cõmodiſſimum: ſic humilitatis locus, etſi infimus, certe trãquilliſſimus eſt, ac commodiſſimus. Aer motu cietur, ignis aquaq; agitantur; ſic ſuperbus. Terra in quiete agit perpetua, ſic humilis. Oſeæ 12. *Ephraim paſcit ventum, & ſequitur æſtum*: hebraicè ſubſolanũ; en tibi ſuperbũ hominem, ouium paſtor eſt turbulentiſſimarũ, nempe ventorum. Quid nã quietis homini eſſe poteſt, qui ventos paſcit, ac ſequitur? qui quas iã cõparauit opes & honores, ne pereant, paſcit? quos nondum habet, ſequitur?

De humilitate.

Oſeæ 12.

Humilitatis locus trãquilliſſimus & fertiliſſimus.

Iam vero nullum elementum terra in

ſimum

d by Google

ſimum locum obtinēte, commodius eſt. A
Nā plus vtilitatis affert terræ leuca vna,
quā ignis, vel aeris, vel aquę, leucæ mil-
le. Vtiliſſimum elementum eſt, quod in-
fimum petit locum: vtiliſſima item vir-
tus eſt, quæ infimam petit ſedem. Terra
fructus ad tuendam corporis vitam pa-
rit, humilitas fructus ad tuendam animi
Pſal.64. vitā producit. Pſ.64. *Valles* humiles *abundabunt frumento*, quo corpus alitur; homi-
nes humiles, abundabunt annona, qua a-
nimus enutritur. Aquæ fontes emittit B
Pſal. 103. Deus in conuallibus, iuxta illud pſ.103.
Qui emittit fontes in conuallibus; Gratiæ vero
D. Auguſt. fontes emittit in humilibus. Auguſtinus
eodem pſalmo: Colles & montes, tumo-
res terrarum ſunt, valles autem humili-
tates terrarum. Noli contemnere humi-
litates, inde fluunt fontes. Audi Prophe
Iſa.66. tam Iſaiam 66. *Super quem requieſcit ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum, & trementem verba mea?* quid eſt ſuper quem requie
ſcit ſpiritus meus? ſuper humilem, &C
quietum: hoc eſt, quis habebit fontem
meum? Conuallis, &c. Conuallis ergo. i.
humilis homo, Spiritus diuini, & gratię
habet fontem.

1.Pet.5. Hinc illud D. Petri epiſtola prima, ca
pite 5. *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem*
Eccl.13. *dat gratiam.* Et illud Eccl.13. *Humiliare Deo & expecta manus eius, &c.* Cum humilitate
expectare oportet manus Dei & dona,
quæ ex illis, vberrimo veluti ex fonte,
Humilitas capacem reddit hominē donorū Dei. fluunt. Humilitas. n. capacem reddit ho- D
minem munerum diuinorum. Vnde Au
guſtinus Serm.27. de verbis Domini, de
Maria Magdalena loquens, ſecus pedes
D. Auguſt. Chriſti ſedente: Quantò (inquit) humi-
lius ſedebat; tantò amplius capiebat.
Confluit. n. aqua ad humilitatem conual
lis; denatat de tumoribus collis, &c. *Cuius erunt optima quæque Iſrael?* (ait Samuel 1.
1. Reg. 15. Regum 9.) *nonne tibi,* id eſt, Sauli humili,
& paruo in oculis ſuis? Cuius vero erūt
peſſima quæque Iſrael? nonne Saulis ſu- E
perbi, inuidi, & Dauidem perſequentis?
Optima Iſrael, imo optima cęli, humilis
ſunt; peſſima tartari ſunt ſuperbi.

Infimum locum eligit humilis, ſed dū
infimum eligit, ad ſummum euehitur, &
per infimum ſcandit ad ſupremum, dum
1.Reg.15. ſibi vileſcit, Deo pretioſus fit. *Nonne* (ait
Samuel eidem Sauli 1.Reg.15.) *cùm paruulus eſſes in oculis tuis, caput in tribubus Iſrael factus es?* Si paruuli in oculis noſtris ſimus,
in oculis Dei magni erimus; ſi magni ſi-
mus in oculis noſtris, in oculis Dei eri-
mus parui. Quod docet Diu. Gregorius
Iob 28. ad illa verba: *Omne pretioſum vidit oculus eius, &c.* Sciendum (inquit) eſt, quia *Qui ſibi vileſcit, Deo eſt pretioſus.*
tantò vnaquæque anima fit pretioſior an
te oculos Dei, quantò præ amore verita-
tis, deſpectior fuerit, ante oculos ſuos. *D. Greg.*
Hinc ad Saul dicitur: *Non ne cum paruulus eſſes in oculis tuis, caput te conſtitui in tribubus Iſrael?* Ac ſi aperte diceret; magnus mihi
fuiſti, quia deſpectus tibi; ſed nunc quia
magnus tibi es, factus es deſpectus mihi.
Tanto fit quiſque vilior Deo, quāto pre *Vilis eſt Deo qui ſibi eſt pretioſus, per ſuperbiam.*
tioſior ſibi, tanto pretioſior Deo, quan-
to propter eum vilior ſibi, quia humilia
reſpicit, & alta à longe cognoſcit, &c.

Paruulus in oculis ſuis Ioannes erat,
idcirco in oculis Dei pretioſus & mag-
nus fuit: *Hic erit magnus:* ait Angelus Luc.
1. Adeò verò magnus fuit in oculis Dei, *Luc.1.*
vt nullum eo maiorem natum Dn̄s affir-
marit: *Non ſurrexit* (inquit) *inter natos mulierum, maior Ioanne Baptiſta:* Matt.11. Ille ad *Matth. 11*
pedes Chriſti ſe abiecit, Chriſtus ſuper
caput ſuum illum extulit. *Non ſum* (in-
quit) *dignus, vt ſoluam eius corrigiam calceamenti:* at Chriſtus manus quas indignas
dixit, quę calceos, & pedes tangerent, di
gnas duxit, quæ cælo tremendum caput,
baptiſmi aquis perfunderent. Chryſoſto *D. Chryſoſ.*
mus homi.3. in Matthæum, Ioannes ait:
Non ſum idoneus ſoluere corrigiam calceamenti eius; & idcirco amicus factus eſt ſponſi.
Et manum Chriſtus, quæ ſe indignā cal-
ceamentis eſſe ducebat, à pedum òbſe-
quio, ad caput ſuum ſubleuauit, &c.

Eadem homilia monet nos Chryſoſto
mus, ne glorioſè de nobis, ſed humiliter
& loquamur, & ſentiamus, nec res nr̄as
oſtentemus. Non oſtentauit Ioannes ge- *Fugienda eſt oſtentatio.*
neris ſacerdotalis nobilitatem, non pro-
phetiæ donum, non baptizandi munus,
non diuinam legationem, non concio-
nes, non plebis concurſum, non in ſolitu
dine actam vitam, non cibi tenuitatem,
non veſtitus aſperitatem, ſed humiliter
de ſe locutus: *Ego* (inquit) *vox clamantis in deſerto, dirigite viam Domini.* rurſus: *Nō ſum dignus, qui corrigiam calceamentorum Meſſię ſoluam.* Si ſuperbus aliquis rogatus fuiſſet: *Oſtentatio ſuperbi hominis.*
Meſſias es tu? honorem Meſſiæ ſibi arro-
gaſſet. Quod ſi hunc arrogare ſibi non
eſſet auſus, Meſſiæ ſe patrem dixiſſet. Ro
gatus: Elias es tu? reſpondiſſet: Elias non
ſum,

ſum, ſed Eliam vitæ aſperitate longe ſupero. Rogatus: Propheta es tu? dixiſſet, & quidem maximus. Rogatus: Quid ergo baptizas? à Deo ſibi munus baptizandi, nempe viro ad tm munus idoneo, demandatum prædicaſſet. Iam vero, etiam non interrogatus, ſiquid occultum nobilitatis, ſiquid ſapientiæ haberet, id elato animo oſtentaſſet. Non ſic humilis Ioannes, non ſic. Sed Chryſoſtomum dicentē audiamus.

D. Chryſ.

Humilitas.

Caueamus (inquit) de nobiſmetipſis dicere glorioſa. Hoc.n.nos & hominibus inuiſos, & Deo abominabiles facit: & idcirco quantò maiora fecerimus bona, tanto de nobis minora dicamus.

Minimū de ſe ſentire maximum eſt.

Minimum de ſe ſenſiſſe tam magnum eſt, quam maximas res feciſſe. qđ ſi non adſit, nec illæ poterunt eſſe laudabiles. Nā nos quoque famulos habentes tunc eos maximè comprobamus, quando cū bona gratia in oib. obſecuti, nihil ſe grande arbitrantur egiſſe.

Bona noſtra vt ſint magna, ſunt exiſtimanda à nobis parua.

Itaque ſi bona tua vis magna facere, noli ea magna putare. Aliter.n. magna eſſe nō poſſunt. Nihil ſic eſt amicum Deo, quam ſi quis ſe minimis adnumeret. Hoc eſt.n. caput totius philoſophię atque faſtigium. Hęc ille. Lege ēt homiliam 38. ad populum.

De ſe quidē humiliter locutus eſt Ioānes; de Chriſto autē magnificentiſſime; *Qui poſt me* (inquit) *venturus eſt, ante me factus eſt; cuius ego non ſum dignus, vt ſoluam eius corrigiam calceamenti, &c.* Hoc viri eſt virtute pręclari, de ſe humiliter, de alijs glorioſe loqui.

1. Reg. 24.

Humilis de ſe abiectè loquitur, de alijs glorioſè.

Præclarus virtute Dauid abiectè de ſe loquitur 1. Reg. 24. *Quem perſequeris* (inquit) *Rex Iſrael? canem mortuum perſequeris, & pulicem vnum.* de Saule vero etſi hoſte, quam ſplendide agit eodem capite cum ſocijs ſuis: *Propitius* (inquit) *ſit mihi Dominus, ne faciam hanc rem, Domino meo Chriſto Domini.* Dominum ſuum appellat Saulem, aduerſarium Chriſtum appellat Domini; ſe vero pulicem minimum, & canem mortuum.

D. Auguſt.

Aug. pſ. 131. Dauid (inquit) tantam humilitatem ſeruauit erga Saulem, vt eum regem fateretur, ſe autē canem, &c.

Canis mortuus Dauid quare

Canis viuus latrat, mortuus minime. Aduerſus Saulem Dauid viuus inſtar erat canis mortui: nullos latratus edebat, nullis illum maledictis inſectabatur, nullis conuicijs impetebat.

Luc. 18.

At vero phariſæus ille, qui Luc. 18. in templo ſtans orabat, quā glorioſè de ſe, quam abiectè tum de cæteris hominib⁹, tū de publicano verba facit; *Non ſum* (inquit) *ſicut cæteri hominum, raptores, iniuſti, adulteri, velut etiam hic publicanus: ieiuno bis in ſabbatho, decimas do omnium quæ poſſideo, &c.* Cęteros homines criminibus, ſe laudib. onerat. Hoc ſuperbi eſt hominis, ſe magni, cæteros flocci facere. Quilibet arrogans inſana opinione inflatus (ait Philo in libro de charitate) non tam virū, aut heroem, quam genium quendam ſe exiſtimat, vt Pindarus ait, tranſcendens humanæ naturæ terminos. Arbitratur ſe omnium ditiſſimum, nobiliſſimum, pulcherrimum, fortiſſimum, prudentiſſimū iuſtiſſimum: alios vero habet pro pauperibus, obſcuris, contemptis, iniuſtis, nihilique homuncionibus, &c.

Luc. 13.

D. Bernar.

Cōtra, viri humilis eſt, nemini ſe præponere; ſed in nouiſſimo loco iuxta Chriſti documentum Luc. 14. recumbere. qđ ēt D. Bernardus docet ſerm. 37. Canticorum. Comparare (inquit) te noli maioribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli vni, recumbe in nouiſſimo loco, vt ſolus videlicet, omnium nouiſſimus ſedeas: teque nemini, non dico, pręponas: ſed nec comparare præſumas, &c.

Nulli ſe præponit humilis,

Item eodem loco, idem pater ſanctitate præcellentiſſimus: Non eſt (ait) periculum quantumcumque te humilies, quantumcumq; reputes minorem, quam ſis. Eſt grāde malum, horrendumq. periculum, ſi vel modice plus vero te extollas: ſi vel vni videlicet in tua cogitatione, te præferas, quē forte parem tibi veritas iudicat, aut etiā ſuperiorem. Quemadmodum enim ſi p oſtium tranſeas, cuius ſuperliminare nimium baſſum ſit, non nocet quantumcunque te inclinaueris: nocet autē ſi vel tranſuerſi digiti ſpatio, pluſquam oſtij patitur menſura, erexeris: ita vt impingās & capite quaſſato collidaris. Sic in anima, non eſt timenda quantalibet humiliatio. Horrenda autem, nimiumque pauenda, uel minima, temere præſumpta erectio. Sic Bernardus.

D. Gregor.

Omnes uenerandi ſunt (ait Magnus Gregorius hom. 40. in euangelia) tantoque neceſſe eſt, ut omnib. te humiliare debeas quanto quis ſit ipſe ignoras, &c.

Ioannis humilitas.

Anteposuit ſibi Ioannes Chriſtū illis uerbis: *Qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt:* hoc eſt, mihi præpoſitus me longe ſuperat, non ſum dignus ut ſoluā eius corrigiam calceamēti. Pretioſus lapis ſmaragdus,

ragdus, vel quiuis alius, à capite & corona Regis decidens, pondere ſuo ad pedes vſque fertur: ſimilem in modum, Ioãnes pretioſiſſimi inſtar ſmaragdi, à Meſſiæ capite & corona humilitatis ſuæ pondere delapſus, ad pedes vſque peruenit. Nõ ſum (inquit) ego Chriſtus, non ſum dignus, qui pedes illius calceis exuam. En pretioſum lapidem, à corona ad pedes vſque humilitatis pondere delapſum.

D. Cyrillus.

Et quidem meritò ſibi Chriſtum antepoſuit, ſeque ad illius pedes proſtrauit. Humilis (ait D. Cyrillus) ſed vera confeſſio, &cæt. Etenim infinito interuallo à Chriſti dignitate, tã ille, quàm creaturæ omnes diſtant. Chriſtus Deus eſt, rerum conditor omnium, homo quoque eſt, cuius pedibus omnia ſunt ſubiecta, iuxta illud Pauli 1. Corinth. 15. *Omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Cum autem dicat, omnia ſubiecta ſunt ei: ſine dubio præter eum, qui ſubiecit ei omnia. &c.* Ioannes ſubiectus & ſeruus erat, Chriſtus Rex Regum, & Dominus dominantium: Ioannes lucerna, ille Sol, Ioannes vox, ille Dei Verbũ: Ioãnes paranymphus, ille ſponſus: Ioãnes tantummodo homo, ille Deus & homo: Ioãnes creatura, ille Creator: Ioãnes homo gratia exornatus, ille Deus & homo gratiæ fons & pelagus. Canticorum capit. 5. *Electus*, dicitur Chriſtus, *ex millibus*, quoniam omnes homines, & Angelos, quorum infinita propemodum ſunt millia, ſuperat. Transferri quoque poteſt ex hæbræo: *Vexillifer ex millibus*, quoniã inter omnes homines, & Angelos, maieſtatis, & ſanctitatis vexillum altius extulit, omnibusque præit.

1. Cor. 15.

Chriſti dignitas ſumma qua Ioãnẽ omneſq; & homines, & Angelos ſuperat.

Canticorum item 2. admirabilis Chriſti dignitas hac ſimilitudine oſtenditur: *Sicut malus inter ligna ſyluarum, ſic dilectus meus inter filios.* Confertur Chriſtus cũ malo arbore pomifera, homines vero cum arboribus ſyluarum infructuoſis. Reliqui enim homines abſque Chriſto nullũ gratiæ fructum poſſunt ferre, à Chriſto dulciſſimus hic fructus emanat, iuxta illud Ioannis 15. *Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia ſine me nihil poteſtis facere, &c.* De fructu arboris eodẽ Canticorum capite ſubſequitur: *Sub vmbra illius, quem deſideraueram ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo.* Sub vmbra arboris fructus gratiæ ſuauiſſimo onuſtæ, id eſt, ſub Chriſti vmbra Eccleſia ſedet, illius A auxilio protegitur, illius fructu paſcitur. Sub vmbra arboris huius celſiſſimæ, Ioãnes ſedit, ſub eadem vmbra Petrus, Paulus, omnesq. patriarchæ, atque prophetæ ſederunt, eius vmbra ſunt tecti, eius fructu paſti. Qui autem ſub arboris vmbra ſedent, multo ſunt ipſa arbore minores. Vniuerſa Eccleſia ſub vmbra arboris vitæ, id eſt, Chriſti ſedet: omnes ergo eccleſiæ filij, etſi ſanctitate eximia conſpicui, Chriſto ſunt multo inferiores, qui vitæ B arbor eſt. Sub eius vmbra omnes continentur, cuius fructu nutriuntur.

Ioan. 15.

Sub vmbra Chriſti Eccleſia.

Chriſti præterea dignitatem omnibus præcellẽtem hominibus, ipſum Chriſti, id eſt, Vncti, nomen indicat, quod ab vnctione, & oleo ductum eſt, iuxta illud Cant. 1. *Oleum effuſum nomen tuum.* Vt oleũ reliquis ſupernatat liquoribus, ſic Chriſtus omnibus pſtat hominibus, & Angelis. Id etiam Iſaias capit. 2. oſtendit, cum ſic vaticinatur. C *Erit in nouiſſimis diebus, præparatus mons domus Domini, in vertice montiũ, & eleuabitur ſuper omnes colles.* Mons domus Domini, hoc eſt, in quo Eccleſia domus Dei, veluti fundamento, exædificata eſt, Chriſtus eſt. Is vero ſupra verticem mõtium, hoc eſt Angelorũ, ac Seraphinorũ omnium, attollitur; & ſuper omnes colles, hoc eſt, ſuper omnes Reges, ſanctoſque homines, etiam ſuper Ioannem, eleuatur. Sequitur apud Iſaiam: *Fluent ad eũ omnes gentes.* Ad Ioannem Iudæi venerũt, D ad Chriſtum vero non Iudæi ſolum (parum hoc) ſed omnes gentes confluxerũt. Ioannis baptiſmo Iſraelitæ tantũmodo abluti ſunt, Chriſti vero baptiſmo longe nobiliore, gentes omnes ſunt luſtratæ. Ioannem populus vnus audiuit, at Chriſtum vniuerſus orbis adorauit, & Deum verum eſſe credidit. Meritò igitur Ioannes ait: *Ante me factus eſt*, mihi antepoſitus eſt. *Quia prior me erat*, id eſt, quoniam in principio erat Verbum, Deus, Dei filius. E Ille filius, ego ſeruus, qui *calceamentorum eius corrigiam ſoluere non ſum dignus.*

Iſai. 2.

D. Ambr.

Hæc verba à Patribus myſticè de incarnatione exponuntur. D. Ambroſius libro de inſtitutione Virginis, capit. 14. ita interpretatur. *Non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamenti eius*, hoc eſt, non ſum dignus incarnationis myſteriũ comprehẽdere, anguſtijs mẽtis humanæ, atq; inopis vilitate ſermonis abſoluere. Vnde & Iſaias capite 53. dixit: *Generationem eius,*

quis

ed by Google

quis enarrabit? Hæc Ambroſius. Et Magn. Gregorius homil. 7. in Euangelia: Incarnatus (inquit) Dominus, quaſi calceatus apparuit. corrigia calceamenti, eſt ligatura myſterij. Ioannes itaque ſoluere corrigiā calceamenti non valet, quia nec ipſe inueſtigare ſufficit incarnationis myſterium, qui hoc per prophetiæ ſpiritum agnouit. &c. Alter quoq; Gregorius Naz. in oratione in ſancta lumina: Quid (ait) corrigia calceamenti ſignificat? an forte peregrinationis, & carnis Chriſti rōnem cuius ne extrema quidem facile ſolui, atque explicari poſſunt, non dicam ab ijs qui adhuc craſſi, & carnales ſunt, atque infantes in Chriſto, ſed ne ab ijs quidē, qui ſpiritus præſtantia Ioannem æquāt? &c. Eodem loco ſic Nicetas ſcribit: Corrigia lorum eſt calcei. Humanitatis autē à Chriſto aſſumptæ concilium, ac Verbi cum carne coniunctionem ſignificat, cuius ne extrema quidē, & breuiſſima myſteria ſolui, atque explicari poſſunt. &c. Huc ſpectat illud Magni Baſilij in pſalmum 59. Diuinitatis calceamentū eſt caro Deum ferens, per quam deſcendit ad homines. &c. Clemens Alexādrinus lib. 5. ſtromatum, de baptiſmo locum explicat, quo anima à peccatis ſoluitur. Fatetur (ait ille) Ioannes his verbis, ſe non eſſe dignum, qui tātam poteſtatem, ideſt Chriſtum baptizet. Oportet enim eos, q mundos faciunt, animam exoluere a corpore, & eius peccatis, tanquam pedem à vinculo. &c. Sed hic ſenſus nec congruit Chriſto quia omni peccato carebat, nec baptiſmo Ioannis, quia animum à peccatis minime exoluebat. Niſi velis dicere, congruere, propter pœnitentiam, & contritionem, quæ animum criminib⁹ exuebat. Theophylactus Lucæ 3. & Matth. 3. ſimilem in modum exponit illa Ioannis verba: *Cuius non ſum dignus calceamenta portare*: Per calceamenta (inquit) intelligas duos Chriſti deſcēſus, alterum e cælis in terram, alterum a terra in infernum; hos non poteſt portare prçcurſor, intelligere non valens, quomodo facti ſunt. &c.

Verba Ioannis. Nō ſum dignus ſoluere corrigiam &c. myſticè exponuntur. *Iſai. 53.* *D. Greg.* *D. Gregor. Nazianz.* *Nicetas.* *D. Baſilius.* *Clemens Alex.* *Theophyl.*

Præterea, ſenſu morali, calceamenta quod ex pelle mortui animalis fiāt, mortua opera ſignificant, ac carnalia. Vnde Nazianzenus oratione 2. in Paſcha: Qui terram (inquit) ſanctam, ac diuinis veſtigijs impreſſam, contacturus eſt, calceamenta ſoluat, vt nihil mortuū ferat. &c.

Moralis ſenſus de calceis *D. Gregor. Nazianz.*

A Exod. 3. iubetur Moſes mortuas è pedibus pelles detrahere, quòd in terra ſancta ſtaret: *Solue* (ait Dominus) *calceamentum de pedibus tuis: locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt.* Terra ſancta Eccleſia eſt. Mortuas ergo pelles, mortua, carnaliaq; opera repellamus. Quid tam terra ſancta (ait Auguſtinus ſerm. 42. de ſanctis) quàm Dei Eccleſia? In illa ergo ſtemus, calceamenta ſoluamus, id eſt, mortuis operib⁹ renuntiemus. &c. Item eodem loco: Cal- B ceamenta coria mortuorum, ſunt nobis tegmina pedum, per hoc ergo iubemur renuntiare mortuis operibus, ſcilicet cū iubemur non portare calceamenta. &c. Angelos Eccleſia nudis pedib⁹ ſolet pingere, ſine calceis; nimirum, quoniam in terra ſancta, id eſt, cælo ſtant. Illi in cælo ſtant, nos in Eccleſia, quę regnum cęlorū nominatur. Nudis ergo pedibus, hoc eſt, animi affectionibus gradiamur. Cur Angeli diſcalceati pingantur, aliam rōnem C reddit Dionyſius Areopagita, de cæleſti Hierarchia cap. 15. Quod (inquit) diſcalceati deſcribuntur Angeli, hoc ſignat, qđ liberi, & abſoluti, & expediti, atque exterioris omnis adiectionis labe ſint puri; & ad diuinæ ſimplicitatis ſimilitudinem pro viribus tendant. &c.

Exod. 3. *D. Auguſt.* *Cur Angeli nudis pedib. pingantur.*

Significant quoque calcei cautionem, ac tutelam, quoniam pedem tuentur, & ad curſum etiam inter vepres, & ſpinas muniunt. Ex Aegypto diſceſſuri, & per D aſperam, atque incultam ſolitudinē, iter facturi Iſraelitæ, profectione inſtante, agnū calceamentis induti edere præcipiūtur. Exod. 13. *Sic autem comedetis illum. Renes veſtros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus. &c.* Sunt etiā calceamenta ſpiritalia his perneceſſaria, qui horribile mundi huius deſertum ſunt calcaturi; quod docet D. Gregorius Nazianzenus loco citato: Qui (inquit) Aegyptū, ideſt mundū fugit, calceos ſumat, vt tutus ſit; E tum ab alijs rebus, tū ab ſcorpijs, & ſerpentibus, quos permultos nutrit Aegyptus, id eſt mundus. &c.

Calcei cautionem ſignificant & tutelam. *Exod. 13.* *D. Gregor. Nazianz.*

Calcei, qui pedes muniunt, ex pellibus conficiuntur animalium mortuorū, calcei vero, qui animi noſtri pedes tuentur, ex memoria fiunt hominum vita functorum. Quam ob rem ad currendam difficilem pœnitentiæ viam, his calceis nos munit Eccleſia quadrageſimalis tēporis initio, cum cinerem capitibus noſtris imponens

Mortis memoria animi pedes munit.

nens

nens ait: *Memento homo, quia puluis es, & in puluerem reuerteris*. Præterea, quia ſerpentem tartareum prima ſequenti Dominica docet calcandum, iuxta illud Pſ. 90. *Super aſpidem, & baſiliſcũ ambulabis, & conculcabis leonẽ, & draconem*: pedes, quibus cõculcari debet, calceis armat ex mortuorum corio duriſſimo confectis. Cant. 7. Pulchri dicũtur Eccleſiæ greſſus calceamentis exornatæ. *Quam pulchri* (inquit) *ſunt greſſus tui in calceamentis filia principis*. Pulcherrimi ſane ſunt greſſus animæ, quæ mortuorum pellibus graditur calceata, mortemq; ante oculos ſemper habens, caducas res omnes veluti lutũ, ſiue puluerem conculcat.

Cant. 7.

Plato (ait D. Hieronymus Matth. 10.) duas corporis ſummitates præcepit non eſſe velandas, nec aſſueſieri debere molliciei capitis, & pedum. Cum hæc enim habuerint firmitatem, cætera robuſtiora ſunt. Hæc Hieronymus. Animi caput intellectus eſt, pedes quibus mouetur, affectus ſunt, & voluntas. Caput ergo animi, & pedes hi, non molliciei, ſed pænitentiæ, & aſperitati ſunt aſſuefaciendi. Cum hæ duæ partes intellectus, & voluntas, firmitatem habuerint, vt cum Hieronymo dicam, cętera erunt robuſtiſſima.

Caput & pedes non ſunt aſſuefaciẽdi molliciei.
Plato.
D. Hieron.

CAPVT XVI.

De teſtimonio Baptiſtæ, Ecce Agnus Dei, &c.

IOANN. CAP. I.

Altera die vidit Ioannes Ieſum venientem ad ſe, & ait: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic eſt, de quo dixi, poſt me venit vir, qui ante me factus eſt, quia prior me erat: Et ego neſciebam eum, ſed vt manifeſtetur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans. Et teſtimonium perhibuit Ioannes dicens: quia vidi Spiritum deſcendentem, quaſi columbã de cęlo, & manſit ſuper eum: Et ego neſciebam eum: ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, ſuper quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto. Et ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei, &c.

D. Bernard.

Diuus Bernardus Serm. 1. de Epiphania, putat hoc teſtimonium a Ioanne prolatum ante Chriſti baptiſmũ. Sed ex verbis conſequentibus colligitur, datum poſt baptiſmum, vt ſentiunt Chryſoſtomus, Theophylactus, & alij. Nam Ioannes cum hoc tulit teſtimonium, iam viderat columbam, quæ in Chriſtũ è cœlo deuolauit, vt conſtat ex Euangeliſta: id verò in baptiſmo contigit. Iam ergo Chriſtus Baptizatus erat, cum a Ioanne eſt indicatus, & Agnus Dei appellatus. Diſceſſit enim poſt baptiſmum in ſolitudinem ieiunij cauſa; poſt ieiuniũ ad Ioannem altera ſiue ſequenti die, poſt legationem Iudæorum venit.

D. Chryſ.
Theophyl.
Teſtimoniũ Ioannis poſt baptiſmum Chriſti.

Altera die (ait Euangeliſta) *vidit Ioannes Ieſum venientem ad ſe*; Græce, ἐπαύριον, id eſt, poſtridie, vel poſtera die, poſtquam legatos audiuerat, illiſque reſpõderat. D. Epiphanius hęreſi 51. putat Chriſtũ poſt ieiunium in Galilæam diſceſſiſſe; deinde

Altera dies qua.
D. Epiph.

Chriſtus poſt ieiunium in Galilaã abijt.

ex Galilæa veniſſe ad Ioannem. Non ſtatim (inquit) a tentatione ad Ioannẽ peruenit, ſed prius in Galilæam; deinde a Galilæa in Iordanẽ ad Ioannem, &c. Infra verò ait Nazarethę duas egiſſe hebdomadas poſt tentationem, aut paulò amplius antequã ad Ioannẽ veniret. Dicendum eſt Dominum poſt tentationes in Galilæam diſceſſiſſe menſe Februario: deinde vero, partim in Galilæa, partim in Iudæa, vſque ad mẽſem Decembrem egiſſe, ſæpiuſque ad Ioannem veniſſe.

Ecce agnus Dei. — *D. Cyrill.* — *Ioãnes Chriſtũ indicat. Matth. 11.* — *D. Hieron.*

Cum autem venientẽ ad ſe die prędicta vidiſſet Baptiſta, quem venturũ prædicauerat, ijs qui aderant eumdem iam pręſentem cum præclaro elogio oſtẽdit: *Ecce* (inquit) *agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mũdi.* Breui tempore (ait hoc loco D. Cyrill.) propheta ſimul, & apoſtolus Baptiſta effectus eſt; quem enim venturum prædicabat, hunc iam monſtrat præſentẽ, &c. Propter hanc præſentis Meſſiæ oſtenſionem vocat Cyrillus Ioannem Apoſtolum, & Chriſtus Optim. Maxim. vocat pluſquam prophetam. Matthęi 11. vt idẽ Cyrillus docet; Quem venturum (inquit) prædicabat Ioannes, iam mõſtrat pręſentem, propterea prophetarum menſuram exceſſit, vt ſaluator dicebat. Namq; prophetæ futurum Chriſtum prædixerunt, Ioannes verò venturum prædicans, præſentem quoque monſtrauit, &c. Hieronymus quoque ad Epheſ. 3. Propterea (ait) Ioannes maior prophetis omnibus dicitur, quia quem cęteri prophetarunt, ipſe conſpexit, & digito monſtrauit, &c.

Chriſtus cur agnus Dei appelletur. — *1. Petr. 1.*

Oſtendit Ioannes pręſentem, quẽ prænuntiauerat abſentem; nec oſtendit tantummodo, ſed quorſum in mũdũ venerit, pandit, nimirum, vt peccatum mũdi occiſus occidat. *Ecce* (inquit) *agnus Dei*, ecce Meſſias, inſtar agni adeſt immolandus; immolatus autem ſanguine ſuo peccatũ mundi expiabit. Agnus appellatur Chriſtus, primò propter innocẽtiam, admirabilem. Ob hanc innocentiam. 1. Petr. 1. agnus appellatur immaculatus, & incontaminatus. *Non corruptibilibus* (ait) *auro, vel argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati, &c.* Secũdò dr̃ Chriſtus agnus propter inauditam manſuetudinem, qua opprobria omnia, & tormenta pertulit; de hac manſuetudine Iſaias vaticinatur capit.

Iſai. 53. — *Pati, & tacere, manſuetudinis eſt.* — *D. Chryſoſt.*

A 53. illis verbis: *Quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum.* Etenim manſuetudo patientis, in ore maxime cernitur. Pati, & tacere, admirabilis manſuetudinis eſt. Tertiò agnus nominatur, propter prophetiam, vt Chryſoſtom. ait homil. 10. in Ioannem. Agnum (inquit) appelat Ioannes Chriſtum, vt Iſaiæ prophetiam in memoriam Iudæis reducat; Iſaiæ autem prophetia illa eſt capitis 53. Iam B deſcripta: *Quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet.* Quartò, propter legem. Nam in lege paſchalis agnus Chriſti typus erat; illi quoque duo, qui ſingulis diebus mane vnus, veſperi alter, immolabãtur. Denique agni nomine afficitur Chriſtus, quoniam pro nobis infiniti pretij victima fuit, quæ patrem placauit, cælum terræ reconciliauit, mundum ſanguine ſuo emundauit.

Theophyl.

C Agnus autem Dei dicitur: Primo qđ ſit filius Dei vnigenitus, ac dilectiſſimus. Secũdò, qđ a Deo ſit miſſus, & nobis datus. Tertiò quod Dei fuerit victima, id eſt Deo oblata. Theophylactus, Agnus (inquit) Dei dicitur, ſiue quod Deus acceperit mortem Chriſti pro noſtra ſalute, ſiue ꝙ Deus tradiderit illum, pro nobis ad mortem. Quemadmodum dicere ſolemus ſacrificium hoc illius eſt; id eſt, ille ſacrificium D hoc obtulit: ſic ergo Chriſtus dicitur agnus Dei, eo quòd Deus pater propter charitatem ſuam erga nos, illum dederit ad mortem, &c.

Ecce qui tollit peccatum mundi.

Gloſſ. ordin. — *Quod ſit peccatum mundi.* — *D. Thomas.* — *Theophyl.*

Quod nam peccatum mundi Baptiſta ſignificet, dubium eſt. Gloſſa ordinaria E peccatum originale interpretatur; eſt enim peccatum originale totius peccatũ mũdi. Quoniam omnes homines, fœminaſque inquinauit, atque inquinat Chriſto, matreque eius ſanctiſſima exceptis. Dicitur autem agnus ſecundum hanc ſententiam tollere peccatum mũdi, quia vt D. Thom. ait 3. p. q. 1. art. 4. Principalius ad tollendum peccatum originale venit, quàm ad tollendum actuale. Illud enim totam naturam contaminauit, mundũmque vniuerſum infecit, radixque eſt, ac fons cæterorum peccatorum. Theophylactus quoque peccatum mundi putat appellari, primi parentis inobediẽtiã: For-

taſſis

Digiti

taſſis(inquit) quia inobediens fuit homo Deo, & in varias affectiones homo incidit, peccatum mundi inobediẽtia fuit; quam è medio abſtulit Deus, factus obediens vſque ad mortem, & contrarium contrario ſanans,&c.

Reſpondendum eſt Ioannes his verbis non ſignificare ſolum originale peccatum, ſed tam originarium, quam actualia omnia. Omnia enim hic Agnus tollit. Sumitur numerus ſingularis ꝓ numero multitudinis, peccatũ pro peccatis. Quẽadmodum ſi diceret Baptiſta; Ecce qui tollit malum mundi; intelligeremus omnia mundi mala tollere: ſic cũ dicit: *Ecce qui tollit peccatum mundi*: omnia peccata tollere, debemus intelligere. Exod. capit. 10. ait Dominus: *Ecce ego inducam locuſtam in fines tuos.* Et cap. 8. *Et venit muſca grauiſſima, in domos Pharaonis.* Nemo de vna locuſta, vel de vna muſca, ſed de locuſtarum, muſcarumque multis millibus verba hæc interpretatur; ſimiliter igitur hæc Ioannis verba: *Ecce qui tollit peccatum mundi*: non de vno aliquo peccato, ſed de infinitis peccatorum myriadibus, ſunt interpretanda. Subindicat autem Ioannes, baptiſmum ſuum non ſuſtuliſſe peccata; ſiquidẽ hoc ad agnum pertinet.

Peccatũ pro peccatis ſumitur.
Exod. 10.
Exod. 8.

Duplex autem huius loci lectio. D. Irenæus lib. 3. cap. 11. Theophylact. in Ioannem, Origenes homil. 10. in Numeros, Cyprianus lib. de duplici martyrio, Auguſtinus lib. 12. contra Fauſtum, cap. 30. & ſerm. 11. de verbis Apoſtoli, Ambroſius lib. 3. de fide capit. 5. Biblia Complutenſia, & Louanienſia, græcique codices habent: *Ecce qui tollit peccatum mundi.* Proſper in lib. ſententiarum, ſententia 306. Cyprianus lib. 2. contra Iudæos capite 15. & lib. de baptiſmo, Origenes homil. 24. in numeros, & alij legunt: *Ecce qui tollit peccata.* Sed prior lectio, ſcilicet: *Ecce qui tollit peccatum mundi*; retinenda eſt; hanc enim Biblia correcta recipiunt.

Duplex lectio.
D. Irenæus.
Theophyla.
Origenes.
D. Cyprian.
D. Auguſt.
D. Ambroſ.
D. Proſper.

Obſeruat Chryſoſtomus homil. 17. in Ioannem, vſum eſſe Baptiſtam præſenti, non futuro, aut præterito tempore; quoniam agnus noſter ſemper peccata tollit. Significat enim præſens tempus hoc loco perpetuitatem quandam. Non dixit Baptiſta (ait Chryſoſtomus) qui *tollet*, aut *tulit*, ſed *tollit* peccata mundi: vt quotidie ea tollere intelligatur. Non enim cũ paſſus eſt ſolum noſtra abſtulit peccata; ſed ex illo hactenus tollit. Non ſemper crucifigitur; vnum namque pro peccatis noſtris tulit ſacrificium (ſcilicet, cruentum in cruce) ſed per illud ſemper nos purgat &c. Theophylactus quoque; Non dixit, qui abſtulit peccata, ſed qui tollit; in præſenti. Quotidie enim tollit peccata noſtra,&c. Tollit ergo Chriſtus peccata, tollit pater, tollit & Spiritus ſanctus; ſed Chriſtus tollit vt Deus, ideſt dimittit cũ patre,& Spiritu ſancto,& tollit, vt agnus, ideſt, Deus homo, per ſanguinem, mortemque ſuam.

D. Chryſoſt.
Theophyl.
Chriſtus ſemper tollit peccata.

Illud etiam obſerua, verbum latinum, *tollo*, & verbum græcum, αἴρω, ſignificata duo habere. Significant enim portare, & auferre. Duplex ergo eſt horum verborũ ſenſus; alter eſt, *Ecce agnus Dei, qui tollit* ideſt, portat ſuper ſe onus grauiſſimum omnium mundi peccatorum, vt illa ſanguine ſuo eluat. Vnde Iſaias cap. 52. *Iniquitates* (inquit) *eorum ipſe portabit.* Et D. Petrus cap. 2. epiſtolæ primæ. *Peccata* (ait) *noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo, ſuper lignum*, ideſt ſuper crucem. Alter eſt: *Ecce qui tollit*, hoc eſt, qui aufert peccatum mundi. Portando enim peccata abſtulit, & auferendo portauit. Fortior fuit hic Agnus cunctis leonibus; nullus vel hominum, vel Angelorum tam graue onus ſuſtinere potuit. Suo Iſaaco Abrahamus Geneſ. 22. Ligna impoſuit holocauſti; at Agno ſuo Deus, ponderoſiora alia ligna impoſuit, videlicet omnia mundi ſcelera. O faſcem grauiſſimum. Iſai. 53. *Poſuit in eo Dominus iniquitates omnium noſtrum*, &c. Hoc pondere preſſus terræ promiſſæ botrus, in torculari, ideſt, in cruce, ſuauiſſimum ſanguinis vinum copioſe effudit, quo vniuerſũ orbem exhilarauit.

Duplex ſignificatum verbi, tollo
Iſai. 52.
1. Petr. 2.
Fortior leone agnus.
Onus agni.
Iſai. 53.

Denique, tollit Agnus peccatum, non huius, aut illius hominis, non huius, aut illius regionis, non Iſraelitarum tantum, non Iudææ ſolum, ſed totius mundi: *Ecce* (inquit) *qui tollit peccatũ mundi.* Quamuis enim ad Iudæos miſſus fuerit, tamen non propter ſolos Iudæos miſſus eſt, ſed propter mundum vniuerſum. In Occidentẽ, Orientem, Septentrionem, Auſtrumque, eius redemptio pertingit, quas mũdi quatuor plagas, quatuor crucis partes adumbrant, in qua immaculatus agnus eſt immolatus. 1. Ioannis 2. *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi, &c.* Verba quæ ſequun-

ſequuntur: *Hic eſt de quo dixi, poſt me venit vir, qui ante me factus eſt, quia prior me erat:* iam ſupra expoſita ſunt hoc lib. 2. ca. 12.

Et ego neſciebam eum, ſed vt manifeſtetur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans.

His verbis oſtendit Baptiſta, quorſum miſſus ſit a Deo ad concionandũ, & baptizandum. *Et ego neſciebam eum.* Illa particula, *&*, idem valet, quod *vero*. Ego vero (ait) cum in deſerto abditus vitam agebam, non noueram Meſſiam. Illum enim nunquam videram. Sed iuſſus ſum a Deo baptizare, & cõcionari, vt ille, qui & mihi, & Iudęis ignotus erat, manifeſtetur non gentibus, ſed Iſraeli, hoc eſt, Iſraelitis, Iudęis. Hoc fuit Ioannis munus Chriſtum manifeſtare: idcirco lucerna dictus eſt ardens, & lucẽs, quoniam lucernæ inſtar, manifeſtum Chriſtum reddidit. Idcircò baptizauit, vt populo ad baptiſmũ confluente, de Chriſto teſtimonium ferret. Adde in ipſo Ioannis baptiſmate, Chriſtum voce Patris, & columba e cœlo delapſa, mirabilem in modum eſſe manifeſtatum.

Ioannis munus, Chriſtũ manifeſtum reddere.

Ioan. cur lucerna.

Opponit aliquis, Ioannem ſibi ipſi repugnare; ait enim: *Ego neſciebam eum; & propterea veni, vt manifeſtetur in Iſrael.* Si neſciebat Chriſtum, manifeſtare eum nõ poterat: nemo enim eum manifeſtat, quem neſcit. Reſpondemus, Ioannem, non omnino Chriſtũ ignoraſſe, ſed ex facie. Sciebat Meſſiam iam veniſſe, ſciebat hominem, Deumque eſſe, ſciebat venturum ad concionandum, & baptizandum in Spiritu ſancto. Hoc vero populis manifeſtabat, quod ſciebat. Neſciebat vero eum: hoc eſt non agnoſcebat ex facie, antequã Chriſtus ad eum veniſſet. Quandiu verò illum ex facie neſciuit, illum digito non indicauit; poſtquam vero agnouit, tunc intentio digito demonſtrauit, dicẽs: *Ecce Agnus Dei.* Ignotus erat Ioãni Chriſtus de facie, atque adeo teſtimoniũ illius, quod de ignoto ferebat, firmius erat, minimèque ſuſpectũ, aut donis extortũ. Vnde Rupertus Ioannis 1. ad illa verba: *Miſerunt Iudæi Sacerdotes & Leuitas:* Neſciebat (inquit) Baptiſta cuius figuræ, vel habitus eſſet Chriſtus, aut vbi vel quibus cum hominibus habitaret. Tantò ergo fidelius, & omni acceptione dignius eſt teſtimoniũ, quantò ab omni humano fauore purius, vel coniecturali præſumptione conſtat eſſe liberrimum, &c.

Quomodo Chriſtus Ioanni fuerit notus, & ignotus.

Rupertus.

Vidi Spiritum deſcendentem, quaſi columbam de cælo, &c.

Non nouerat Baptiſta Chriſtum ex facie. Veniſſe quidem nouerat, ſed quiſnã eſſet, ignorabat. Quomodò illius faciem agnouerit, nunc docet. Agnouiſſe ait ſigno ſibi dato cælitùs, ſigno inquam colũbæ, quæ è cęlo in caput eius deuolauit, vt ſupra dictum eſt. Ego (inquit) ignorabam quiſnam eſſet Meſsias, quem iam natum ſciebam, ille vero, qui me baptizare iuſſit, ſcilicet Deus, ſignum, ex quo anguſtiſſimam illius faciem agnoſcerẽ, præbuit. Dixit enim mihi: *Super quem videris Spiritũ ſanctum columbina ſpecie deſcendentem, & manentem ſuper eum: hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto.* Itaque datum ſignum vidi, cùm enim ad me, vt baptizaretur Meſsias venit, deuolantem è cælo in caput eius columbam conſpexi, teſtimoniumque perhibui, quod filius Dei, & Meſsias ſit.

Quomodo Chriſtum nouerit Ioãnes.

Ambigitur hoc loco; Num Baptiſta Chriſtum tunc agnouerit, cùm ad baptiſmum ſuſcipiẽdum venit? Non agnouiſſe probant hæc verba: *Ego neſciebam eum, etc.* Quæ indicant non fuiſſe notum Chriſtũ Baptiſtę ante datum ſignum columbę: columba verò poſt baptiſmum in Chriſtũ deſcendit, vt ſupra oſtendimus, cùm de Chriſti baptiſmo egimus. Ergo ante baptiſmum Ioannes Chriſtum non agnouit. Contrà, nouiſſe probant illa alia eiuſdẽ Ioannis verba, quibus Chriſtum ante baptiſmum affatur Matthæi 3. *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* Meſsiam enim agnoſcentis verba ſunt hæc. Vnde Chryſoſtomus homil. 16. in Ioannem: Hoc (inquit) ſignum erat certiſſimę cognitionis, &c. Igitur iam ante baptiſmum, Chriſtum agnoſcebat.

An Baptiſta Chriſtum agnouerit cũ ad baptiſmum venit?

Matth. 3.

D. Chryſ.

Variæ ſunt huius ſolutiones nodi. Prima eſt D. Auguſt. tract. 5. in Ioannem, & lib. 5. contra Donatiſt. cap. 13. & lib. 2. de cõſenſu Euangeliſtarum cap. 15. Reſpondet, Ioannem nouiſſe Chriſtũ antequam baptizaretur, dominũ eſſe, & Meſſiam: atque idcirco dixiſſe: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* cognouiſſe ẽt quod

Auguſtini reſponſio.

quod baptizaret in Spũ ſancto. Poſtea vero q̃ baptizatus eſt, ex ſigno colũbæ cognouiſſe ait aliud; videlicet, Chriſtum propria quadã, & excellenti poteſtate, in Spũ ſancto baptizare, ita vt illi ſoli baptiſmi ſanctitas tribuatur. Auguſt. verba ſubijciam, lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarũ. Apparet (inquit) quamuis Ioãnes Chriſtum iam noſſet; aliquid tñ in eo, ꝙ nondum nouerat, columbæ deſcenſione didiciſſe, ꝙ ipſe ſcilicet baptizaret in ſpiritu ſancto, propria quadam, & diuina poteſtate; vt nullus hõ, qui accepiſſet a Deo baptiſmum etiam ſi aliquem baptizaret, poſſet dicere, ſuum eſſe, quod traderet, vel a ſe dari ſpiritum ſanctũ, &c. Et tractat. 6. in Ioannem; Antequã (ait) veniſſet Dñs, vt baptizaretur a Ioanne, nouerat eum illis vocibus, vbi ait: *Tu ad me venis baptizari, ego à te debeo baptizari.* Sed ecce Dominum nouerat, nouerat filium Dei. Vnde probamus quod iam nouerat, quia ipſe baptizaret in Spiritu ſancto? Antequam veniret Chriſtus ad fluuium, ait Ioannes; *Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto, & igni*: Iam & hoc nouerat. Quid ergo per columbam didicit, niſi quandam proprietatem in Chriſto talẽ, vt quamuis multi miniſtri baptizaturi eſſent, ſiue iuſti, ſiue iniuſti, non tribueretur ſanctitas baptiſmi niſi illi ſuper quẽ deſcendit columba, de quo dictum eſt: *Hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto?* Petr⁹ baptizet, hic eſt qui baptizat, Paulus baptizet, hic eſt qui baptizat. Nam ſi pro diuerſitate meritorũ baptiſma ſanctũ eſt; quia diuerſa ſunt merita, diuerſa erũt baptiſmata; & tãtò qſq; aliqd melius putatur accipere, quanto a meliore vĩ acceperiſſe. Ipſi boni in Eccleſia diuerſarũ gratiarũ ſunt; non oĩb. paria merita. Quare ergo ſi vnus ab illo iuſto baptizet, alius ab alio inferioris meriti, vnũ tamen, & par eſt, quod acceperũt, niſi quia hic eſt, qui baptizat? Hæc Auguſtinus.

D. Auguſt.

Sed ſi Ioannẽ hanc Chriſti proprietatẽ nouiſſe colligit ex illis verbis: *Hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto;* cũ Ioannes ſimilia verba ante baptiſmum protulerit, Matt. 3. *Ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto, & igni*: Sequitur, iã ante baptiſmũ, & ante deſcẽſum colũbæ, notam fuiſſe proprietatẽ Ioanni. Adde; verba Ioannis ſignificare columbæ ſignum datum eſſe, nõ vt proprietatem aliquam baptiſmi Chriſti diſceret: ſed vt ipſam eius faciem, & perſonam cognoſceret. *Ego (inquit) neſciebam eum*, ideſt, eius faciem, & perſonã ignorabã. Deinde ſequitur ſignum datum, vt idipſum, ꝙ neſciebat, ſciret. Neſciebat Chriſti faciem, et perſonã, ergo ex ſigno illã nouit. *Qui me (inquit) miſit baptizare in aqua, ille mihi dixit: ſuper quem videris ſpiritũ deſcendentẽ, & manentẽ ſuper eum, hic eſt, qui baptizat in ſpiritu ſancto*: hoc eſt, ille eſt Meſſias, cuius capiti columbina ſpecie Spiritus ſanctus inſederit: ex hoc ſigno illius perſonam, faciemque agnoſces.

Matth. 3.

Cardinalis Caietan. Ioannis 1. vt nodum ſoluat, arbitratur columbam bis in Chriſtum deuolaſſe: ſemel ante baptiſmũ, cum ad Ioannẽ baptizandus venit; ex quo ſigno nouit Ioannes Chri faciẽ, perſonamq; auguſtiſſimã, antequã ipſũ baptizaret: atque ideo verba illa humilitatis pleniſſima protulit: *Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me?* Iterum poſt baptiſmum: repetiuit.n. Deus ſignum. Si quod arbitratur Caietanus, probaſſet, bene nodũ expediniſſet. Sed de prima illa colũbæ ante baptiſmũ deuolatione, nulla eſt apud Euãgeliſtas, vel patres mẽtio. Abulenſis Epiſc. Matth. 3. q. 76. opinatur, Ioannẽ quidem ante baptiſmum, vel per reuelationẽ, vel ex modeſtia, externiſque ſignis, Chriſtũ virũ eſſe ſanctiſſimũ, cognouiſſe; Meſſiã tamẽ eſſe minimẽ intellexiſſe. Reſpõdetq; argumẽto ꝑpoſito, verba illa; *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* non eſſe Meſſiã agnoſcẽtis, ſed agnoſcẽtis virum ſanctiſſimum. Itaque ex ſententia Abulenſis, ante baptiſmum, ſciuit Baptiſta Chriſtum eſſe virum virtute præcellentem. Ideoque humiliter illum eſt affatus. Poſt baptiſmum vero, ex deſcenſu columbæ Meſſiam eſſe habuit exploratum, qui in ſpiritu ſancto baptizaret. At vero prior illa cognitio, quam Abulenſis excogitauit, probabilitatis habet parum.

Sententia Caietani.

Colũbæ ſemel tantum poſt baptiſmum viſa eſt, non bis vt vult Caietan.

Abulenſis opinio.

Quid opus eſt aliorũ perſequi dicta? Paucis ſic reſpõdemus. Ioannes ante baptiſmũ non agnouerat Chriſtum ex facie, qm̃ nunquam illum viderat, atque ideo dixit; *Ego neſciebam eum*: hoc eſt, ex facie non erat mihi notus. Cum vero ad baptiſmum Chriſtus acceſſit, per reuelationem illum agnouit, atq; ideo baptizare recuſauit, illiſque verbis allocutus eſt: *Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me?*

Vera ſolutio nodi.

O cogni-

Cognitum vero iam per internam reuelationẽ, iterum poſt baptiſmũ agnouit, ꝑ externum ſignum columbæ è cęlo delapſæ. Duobus.n.modis Dominus Meſſiã ad baptiſmum accedentem oſtendere voluit, per internam reuelationem, & per externũ columbæ ſignum. Adde & vocẽ è cælo auditam, de qua Ioannes quẽadmodũ de reuelatione tacuit. Signum externum maluit cõmemorare, ꝙ ab iis, q baptiſmo Chriſti aderant, eſt conſpectũ.

CAPVT XVII.

Mor. De teſtimonio Ioã. Ecce Agnus Dei. &c.

Chriſtus in mundũ venit abſconditus, et manifeſtari oportuit.

IN ſinu patris filius abſcõditus, humana natura aſſumpta, in mundũ venit abſconditus. Hinc illud Ioannis: *Medius veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis*. Latebat ſub carne Deus, ſub nube Sol, ſub agro theſaurus opulentiſſimus, ſub concha margarita omne ſuperans pretium. Manifeſtari opus fuit. Vt.n. Eccleſiaſt. ait capit. 20. *Sapientia abſcõſa, & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque?* Quid fidei, quid ſpei, q́d charitatis, quid gratiæ, quid ſpiritus percepiſſet terrarum orbis, ex Chriſti ſapientia, theſauroq; opulentiſſimo, ſi hominibus ignotus ſemper in terris latuiſſet? Quemadmodum nihil lucis mundus ex ſole acciperet, ſi craſſiſſima, obſcuriſſimaq; aliqua nube abdit⁹, perpetuo delitefceret; ita nihil ſplẽdoris, ac fidei, ex Chriſto accepiſſet, ſi ſe hominibus non demonſtraſſet. Igitur demõſtrari hominib. oportuit. Erant aũt ex hominib. Iudęi quidã, alij Ethnici; tum his, tum illis fuit manifeſtandus, iuxta illud Simeonis Luc. 2. *Viderunt oculi mei ſalutare tuum; quod paraſti ante faciem omniũ populorum; lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael.* Iudęis, ex quibus natus, & q.b. promiſſus eſt, indicari prius voluit, poſtea Ethnicis. Vt Iudæis fieret manifeſtus, Ioanne in Iudæam miſit; vnde illud eiuſdem Ioannis: *Vt manifeſtetur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans.* Vt vero gentib. fieret cognitus, Apoſtolos in totum terrarum orbem legauit iuxta illud Pſal. 18. *In omnem terram exiuit ſonus eorum*

Luc. 2.

Ioãnes Chriſtum Iudæis oſtendit Apoſtoli gentibus.

Pſal. 18.

A *& in fines orbis terræ verba eorum.* Et illud Marc. 16. *Euntes in mundum vniuerſum prędicate Euangelium omni creaturæ, &c.* *Marc. 16.*

Ioãnes lucernę ſimilis a Chriſto dicitur Matt. 11. quoniã quemadmodum lucerna non in orbem, ſed in domum duntaxat aliquã, lucem diffundit, & quæ in domo ſunt, oſtendit ſic Ioãnes nõ in orbem, ſed in domũ tantũmodo Iacob, lucẽ diffudit, & Meſſiã filijs Iacob ſolum B indicauit. Apoſtoli aũt Matth. 5. *Lux mundi*, appellãtur. Sicut.n. mundi lux, nõ ſolum domũ aliquã, ſed etiam mundum illuminat vniuerſum: ſic Apoſtoli non ſolam domum Iacob, ſed terrarũ etiã orbẽ ſplendore colluſtrarunt, *eIn Idumæam*, ideſt, Ethnicos, calceamentũ magni Dauidis extenderunt; iuxta illud Pſalm. 59. *In Idumæam extẽdam calceamentũ, mihi alienigenæ ſubditi ſunt*: gentibuſq; mundi incolis C Chriſtum manifeſtum reddiderunt. Id quod in votis habuiſſe Ioannem meditatur Rupert. Ioan. 1. Gemit (inquit) affectus Baptiſtę amantis, & magno deſiderio clamantis; ſuæq; imputat indignitati, ꝙ tempus non ſit habiturus, vt currat cũ ſpecioſis pedibus, ſuper montes, euangelizantis pacem, annuntiantis bonum. Hunc affectus eius clamorẽ Matth. exprimit, dicens: *Qui poſt me venturus eſt, fortior me eſt; cuius non ſum dignus calceamenta* D *portare.* Quid.n. eſt calceamenta eius portare, niſi incarnationis eius myſteriũ palam mundo annuntiare? Fecerunt hoc Apoſtoli, in oẽm terrã exiuit ſonus eorũ & in fines orbis terræ verba eorum. Et q s ſonus, quæ verba Apoſtolorũ? *In Sole* (inquit) *poſuit tabernaculum ſuum Dominus, et ipſe tanquã ſponſus procedens de thalamo ſuo.* Hoc faciẽtes Apoſtoli, calceamẽta Chri E ſti in Idumæam, & in omnes alienigenas extenſa portauerunt. Ita Rupertus.

Matth. 11. Ioannes lucerna domꝰ Iacob, Apoſtoli lux mũdi.

Matth. 5.

Pſal. 59. Apoſtoli Chriſti calceamentum in Idumæã extenderũt. Rupertus.

Baptiſtam templi candelabro ſimilem fuiſſe multis verbis docet Cyrill. lib. 3. in Ioan. c. 1. Lucerna (inquit) ardens, & lucẽs ſemper in tabernaculo teſtimonij Baptiſta fuit, &c. Quẽadmodũ candelabrum illud ante Arcã fęderis velo tectã illucebat; ſic Baptiſta ante Chriſtũ omniũ bonorum noſtriq; cum Deo fæderis Arcam hominib. ignotam, illuxit, illũq; Iudęis demonſtrauit. Tertullian. in libr. aduerſus Iudæos ca. 9. Ioannes lucerna fuit, vtpote qui nõ tantũ vias Chriſti parabat in eremo; ſed & Agnũ Dei demonſtrando,

Baptiſta tẽpli candelabro ſimilis.

ſtrãdo, illuminabat mentes hominũ præconio ſuo: vt eũ eſſe intelligerent agnũ, quem Moſes paſſurum nominabat, &c. A

Matth. 3. Luc. 3. Ioãn. Chriſtum abſentem indicauit, & præſentem.

Demonſtrauit aũt Ioannes Chriſtum abſentẽ, & præſentem. Abſentem oſtendit ante baptiſmũ, Matth. 3. & Luc. 3. *Qui poſt me venturus eſt, fortior me eſt, &c.* Præſentẽ poſt baptiſmum indicauit, dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* Superiora alia Baptiſtæ verba cum auro confert Rupertus Ioannis 1. Hæc verò verba, cũ gemma pretioſiſſima. Priorib. (inquit) verbis quaſi gẽmã pretioſam ſuperaddidit Baptiſta, dum gaudio mẽtis in vocẽ erumpente, dixit: *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Cunctis namq; ſuperior ſermo eius, quaſi aureum ſubſellium rutilat in Euangelica Chriſti quadriga; hoc vero dictum tanquam pretioſiſſimus lapis, ad augmẽtum decoris accedit. Quod ſancta Eccleſia certatim rapiens, in frõte, & in pectore ſuo præfixũ frequentius concelebrat, in laudib. Chriſti, &c. Sacros Dei agnos ſupra pectus geſtare conſueuimus. Et tibi Dei Agnũ ſuper pectus omni tempore geſtandum, aduerſus mala omnia amuletum. B C

Rupertus.

Agni Dei innocentia.

Indicauit his verbis Baptiſta Chriſti eximiã innocentiã, manſuetudinẽ, & officiũ. Innocentiam enim, & manſuetudinem indicat agni nomẽ. Quid agno innocentius? quid mitius? Chriſtus vt agnus in mundũ venit innocentiſſimus; nulla enim illum peccati vel tenuiſſima labes attigit. Oẽs (ait Auguſt. tract. 4. in Ioannem) ex illa propagine veniunt, de qua cantat gemens Dauid pſal. 50. *Ego in iniquitate conceptus ſum, & in peccatis mater mea in vtero me aluit.* Solus ille eſt agnus, qui non ſic venit. Non enim in iniquitatibus conceptus eſt: carnem ſumpſit de Adã, peccatum non aſſumpſit, &c. Iſai. 53. *Iniquitatem non fecit, neque dolus fuit in ore eius.* Rupertus Ioan. 1. Innocentiſſimũ fuiſſe agnum oſtendit, quoniã in ſinu patris erat. Quid eſt (inquit) in ſinu Patris? in ſumma diligentia, in cura, & cuſtodia Dei Patris. Ad quid? videlicet, vt peccatum illum inuenire non poſſit, quod oẽs homines inuenit ab initio ſæculi, &c. Et quidẽ Chriſtꝰ Opt. Max. peccare nullo modo poterat, quoniam in ſinu patris erat, hoc eſt; quoniã filius Dei Deus erat: impoſſibile autem eſt, Deum incarnatum peccato aliquo inquinari. D E

D. Auguſt. Pſal. 50.

Iſai. 53.

Rupertus.

Expende qualẽ agnũ Deus ab Iſraelitis flagitet. Exod. 12. qui noſtri Agni imago ſit. *Erit* (inquit) *agnus abſque macula, maſculus, anniculus, &c.* Abſque macula erat agnus ille, vt nr̃i agni admirabilẽ innocẽtiã adũbraret: maſculus erat, vt adũbraret fortitudinẽ, & ad tollendũ peccatũ robur; anniculus, i. perfectæ ætatis, vt perfectionẽ indicaret. Naziã. ora. 42. Immaculatus (ait) agnus eſt, & incorruptꝰ, vt qui næuos, ac vitia, & ſordes a peccato manantes curet. Quanuis. n. peccata noſtra ſuſceperit, & morbos portauerit, ipſe tñ nihil eorũ, quę curationis indigẽt, perpeſſus eſt. Tentatus eſt. n. per oĩa pro ſimilitudine noſtra, cęterũ abſq; peccato. Ille. n. (ideſt, dæmon) qui lucẽ in tenebris lucentẽ perſecutus eſt (ideſt Chriſtum) eam nequaquã cõprehẽdit. Maſculus eſt vt qui Adã fortitudine, ac robore ſuperet, nihil muliebre, nihil molle, atq; effæminatũ geſſet. Perfectus non mõ propter diuinitatẽ, qua nihil eſt perfectius, ſed etiam propter humanitatem. Hæc Nazianz.

Chriſtus agnus immaculatus maſculus, anniculus.

Exod. 12.

D. Gregor. Nazian.

Erat opus innocẽtiſſimũ eſſe redẽptorẽ; nec. n. poterat de nocentia triumphũ reportare, niſi innocẽtia; nec poterat pro nocentiſſimis, diuinæ iuſtitiæ facere ſatis, niſi innocentiſſimus. Vnde illud Auguſtini loco citato: Qui non aſſumpſit de nr̃a maſſa peccatũ, ipſe eſt qui tollit noſtrum peccatum. Et illud Pauli ad Hebr. 7. *Talis decebat vt nobis eſſet Põtifex ſanctus, innocẽs, impollutus, ſegregatus a peccatorib. &c.* & 2. Cor. 5. *Eũ qui nõ nouerat peccatũ, pro nobis peccatũ fecit, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo, &c.* Hoc eſt, fecit pro nobis peccatũ. i. ſacrificiũ pro peccato, Chrm̃ qui ab ab oĩ peccato lõgiſſimẽ aberat, vt nos a peccato liberaret, & iuſtos efficeret. Huiuſmodi victima, huiuſmodi neceſſarius erat agnus, qui peccata mũdi tòlleret. Peccata quidẽ ille oĩa nouerat, pro quib. ſubibat mortẽ, nouerat, inquã, in alijs; in ſe ipſo non nouerat, quia nunquã peccauit. D. Chryſ. Patrem ait, feciſſe Chrm̃ peccatũ, quoniam impij inſtar crucifigi illum paſſus eſt. Eũ (inquit Chryſ. Paulũ explicãs) qui neſciuit peccatũ, & exiſtentẽ ipſam met iuſtitiã, peccatũ fecit, hoc eſt, quaſi peccatorẽ condemnari permiſit, & quaſi maledictũ mori. Iuſtum fecit peccatorem, vt peccatores faceret iuſtos, &c. Vtitur Paulus, vt obſeruat Chryſoſto. abſtractis eo loco pro cõcretis. Non di-

D. Auguſt.

Ad Heb. 7.

2. Cor. 5.

Neceſſaria fuit ſumma innocentia, ad redimendos nocẽtes.

Chriſtũ quomodo pater peccatum fecerit.

2. Cor. 5. D. Chryſoſt.

xit(inquit) peccatorem, ſed peccatum; non dixit iuſti, ſed iuſtitia, &c.

Venit ēt Redēptor in mundū vt agn⁹ mitiſſimus. Multa aīantia cornib. dentibus, pedū pernicitate, vel calliditate, & ſolertia, vel veneno armata cernimus. At agnus armorū nihil gerit, nihil ferocitatis, nihil calliditatis, nihil veneni; vt qui agnū videt, ipſammet manſuetudinē videre videatur. Ecce Agnū Dei, ecce manſuetiſſimū mundi redemptorē, ecce Deum mitiſſimum, ecce ipſammet manſuetudinem. Iam poſuit fulmina, iā pharetrā ſuſpendit, tela reliquit; non fulminat, non tonat, non vibrat gladium. *Non clamabit* (ait Iſaias cap. 42.) *neque audietur vox eius foris; calamum quaſſatum non conteret, & linum fumigans non extinguet*. 1. Petr. 2. *Cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur*. Iſai. 53. *Coram tondente ſe obmuteſcet*. Tollebatur honor falſis teſtimonijs, Agnus verò tacebat; tundebatur cruciatibus ſacrum corpus, Agnus ſilebat; videlicet, quia vt Agnus veniebat. Olim 3. Reg. 19. poſt horribilē ventum, poſt terræ terribilem motum, poſt ignē tremendum, miſit Dn̄s auræ tenuis ſibilum, & cum Elia locutus eſt. Ita etiam poſt legem Moſis horribili in igne datam, non igne vt in monte Sinai, non nubib. non tonitruis ſeptus; ſed in ſibilo auræ tenuis, manſuetiſſimus agnus venit; vt ait D. Irenæus lib. 4. c. 37. Per hęc (inquit) quæ. ſ. Eliæ oſtenſa ſunt) ſecundum hominem, aduentus Domini ſignificabatur futurus, poſt illam legem, quæ data eſt per Moyſem, mitis, & tranquillus; in quo *nec calamum quaſſatum confregit, nec linum fumigans extinxit, &c.*

Agni Dei Chriſti manſuetudo.
Iſai. 42.
2. Pet. 2.
Iſai. 53.
3. Reg. 19.
D. Irenæus.

Populus ille Iſraeliticus: *calamus erat quaſſatus*, dignus qui propter ſcelera confringeretur; at calamum quaſſatū agnus non confregit, dum in terris vixit: *linum erat fumigans*, plebs illa, fumoq; ſuo moleſtiſſima Domino: at linum fumigans Agnus nō extinxit. Scilicet, vt Agnus venit. Chryſoſt. in demonſtratione, quod Chriſtus ſit Deus: Prophetæ (ait) modū prædixerunt aduentus Chriſti. Nam affuturus erat, nō iaciens vel fulmina, uel fulgetra è ſupernis, nec concutiens terrā, nec rotans cęlū, nec alia id genus prodigia operans: ſed abſque ſtrepitu, et ira abſq; tumultu, & perturbatione, vt nemo perſentiſceret. In domo. n. fabri natus eſt, in domo ignobili, & vili. *Deſcēdet ſicut pluuia in vellus*, ait Propheta pſal. 71. Quibus verbis aduentus illius tranquillus, & quietus ſignatur. Cū iniurijs afficeretur, cōſpueretur, flagellaretur, & denique cruci affigeretur, nullum vltus eſt talia facientem: ſed tulit oīa patienter, & æquo aīo, contumelias, inſaniā, & furorem importunæ illius plebis. Quod manifeſtans ſcriptura ſic dixit: *Calamum non confringet, & linum fumigans non extinguet*. Sic Chryſoſtomus.

Agnus calamum quaſſatum non confregit.
D. Chryſoſ.
Aduentu Chriſti abſque ſtrepitu, & horrore.
Pſal. 71.
Iſai. 42.

Illud quoq; apud Iſaiam ſequitur eodem c. 42. *Non erit triſtis, neque turbulentus*, Chriſti indicat manſuetudinem. Noſter agnus non triſtis fuit, aut præ ira turbulentus: ſed fronte maxime tranquilla, ac ſerena, nullam animi perturbationem in medijs tempeſtatibus præ ſe ferente, tulit omnia. Ex hebræo hæc verba verti poſſunt. *Non fumigabit, & non curret*. Fumigare irati eſt, iuxta illud pſal. 17. *Aſcendit fumus in ira eius*. Noſter agnus nec fumigauit, vt iratus leo, nec ad laniandos homines furibūd⁹ cucurrit. Admirabili māſuetudine hominum tormenta tulit, rugientes leones, lupoſque, māſuetiſſimus ſuperauit. Agnus eſt (ait Auguſt. tract. 7. in Ioan.) quem lupi timent; agnus eſt, qui leonem occiſus occidit. Sanguine agni victus eſt leo, &c. Et pſalm. 131. Rex (inqt) noſter māſuetudine vicit diabolū. Sæuiebat ille, iſte ſufferebat; victus eſt qui ſæuiebat, vicit qui ſufferebat. In iſta manſuetudine Eccleſia vincit inimicos, &c. Manſuetudine vicit agnus, manſuefuetudine vicēre martyres, manſuetudine vincit Chriſtianus; ira, animiq; excandeſcentia, vincitur. *Paſce agnos meos* (ait Petro Dominus Ioannis vltimo capit.) videlicet, agnos nos eſſe vult, ſuiq; imitatores, mitiſſimus agnus.

Iſai. 42.
Agnus non triſtis non turbulētus.
Pſal. 17.
D. Auguſt.
Agnus māſuetudine vicit leonē.
Māſuetudo victoriā parit.
Ioan. 18.

Præterea Meſſiæ officiū indicauit Baptiſta: *Ecce* (inquiēs) *agnus Dei, ecce qui tollit peccatū mundi*. Meſſiæ hoc erat officiū peccata mundi tollere, cui præſtando innocentia, & manſuetudo, de quib. diximus maxime erant neceſſariæ. Neceſſaria erat innocentia, vt nocentiam tolleret: neceſſaria manſuetudo, vt cruciatus tolleraret. Neceſſaria erat munda victima, vt mundaret, neceſſaria mitis, vt tormentis ſe offerret, Auguſtinus Pſalm. 131. Chriſtus (inquit) victima, & ſacerdos cum in mundo non inueniret mundum,

Meſſiæ officium peccata mūdi tollere.
D. Auguſt.
Rupertus.

dum, quod offerret, ſeipſum obtulit, &c. Rupertus Ioannis 1. Quia (inquit) Chriſtus eſt in ſinu patris, quia peccatum nõ fecit, nec aliunde contraxit, idcirco recõciliandos homines vultui patris aſſiſtere venit; idcirco gratia, & veritas per ipſũ facta eſt, &c. Eodem loco oſtendit Rupertus homines peccatum mundi nõ potuiſſe tollere, ꝙ innocẽtia carerẽt. Quomodo (inquit) poſſent, abiectos in gratiã reducere proiecti. Soluere quomodo poſſent vinctos illaqueati, &c. Confirmat hoc verbis Iſaiæ, cap. 51. *Non eſt* (ait Iſai.) *qui ſuſtentet eam*, ſcilicet Ieruſalẽ, *ex omnib. filijs, quos genuit: & non eſt, qui apprehendat manum eius ex omnibus filijs, quos enutriuit, &c.* Quia videlicet (ait Rupertus) omnes exierant de ſinu gratię Dei, cum peccato primæ pręuaricationis nati, & inſuper actualib. peccatis nequaquam omni ex parte liberi quãlibet magni, & iuſti, &c. Vnde apud Iſaiã ſequitur. *Filij tui proiecti ſunt, dormierunt in capite omnium viarũ ſicut orix illaqueatus: pleni indignatione Domini, increpatione Dei, &c.* Tam filij Ieruſalẽ Iſraelitæ, quam ethnici proiecti a Domino erant; niſi innocens agnus ſuccurriſſet. In capite omnium viarum, quæ ad tartarum ducunt, dormiebant, ſicut animal, quod orix dicitur, flagitiorum laqueis irretiti. Succurrit igitur agnus, quem nullus irretire potuit laqueus; & dormientes excitauit, illaqueatos liberauit.

Neceſſaria fuit innocẽtia agni, ad tollenda peccata.
Iſai. 51.
Rupertus.

Non peccata ſolũ agnus abſtulit; ſed gratiam etiam, virtutes, ſpirituſque ſancti dona attulit. Quemadmodum ſol nõ ſolum frigus pellit, ſed luce etiã mundũ complet; ita Dei agnus, non ſolum ſcelerum gelu diſpulit, ſed virtutum quoque ſplendore, mundum colluſtrauit. Sicut prodigum filium, Luc. 15. pater craſſo, vilique indumento exuit, & ſplendida ſtola induit; ſic noſter agnus cũ peccata tollit, craſſiſſima flagitiorum veſte hominẽ ſpoliat, & ſplendidiſſima gratiæ, virtutũque ſtola exornat. Ioannes hoc loco de peccatorum ſola expulſione loquitur, quæ prior natura gratiam, virtuteſque pręcedit. Mala quæ expulit, commemorauit, bona, quæ agnus intulit, tacuit. Potuiſſet vox clamantis ſic clamare: ecce agnus Dei, q peccatũ mundi tollit: Ecce agnus Dei, q gratiam mundi affert. Non fuere tamen omnia tunc cõmemoranda; ſatis fuit ablationis peccatorũ meminiſſe, quã ſpiritalia bona, atque æterna cõſequuntur. Quemadmodũ ſi fonti vberrimo obſtans remoueas impedimentum, cõtinuò in agros influit, & fęcundos reddit; ſic ſi auferas peccatũ, protinus fons ille omnibus bonis redundans Deus in animum penetrat; gratiaque, & virtutibus inopem locupletat.

Agnus non ſolum peccata tollit, ſed etiam gratiã infert.
Luc. 15.

Hic eſt primus ad ſanctitatem gradus, A peccatum ex animo tollere, vt docet Magnus Baſil. pſal. 1. Quemadmodũ (inquit) in gradu ſcalari prima eſt aſcenſio, ab humo receſſus; ſic in exercitatione diuinæ conuerſationis, principium profectus eſt diſceſſus a malo, &c. Et Pſal. 33. Ei (inquit) qui primis eruditur ad virtutẽ rudimẽtis conuenit, vt ſubducat ſe a mali occaſione; vtque ab improba vitæ conſuetudine, quaſi a via mala exẽptus, ita B demum aggredi poſſit bonorum operũ actionem. Impoſſibile namq; eſt eum aſſequi, & attingere quod bonũ eſt, qui nõ prius prorſus declinauerit a malo. Sicut nec cuiquam poſſibile ſit, ſanitatem vt recuperet, niſi prius a ſe diſpulerit morbum; vel vt quis recaleſcat, niſi prorſus excuſſerit perfrigerationem. Atque adeo quiſquis cupit vitæ probitatẽ cõplecti, ei conuenit, vt ſe liberet ab omni cõmu- C nione malorum. Ita Baſil. Ideo illo primo pſalmo vates a receſſu hoc, beatitudinis ducit exordium. *Beatus* (inquit) *vir qui non abijt in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit; & in cathedra peſtilentiæ non ſedit.* Hæc omnia a peccato receſſum ſignificant.

D. Baſilius.
Facere bonum.
D. Baſilius.
Pſal. 1.

Sed nũquid ſceleribus carere eſt ſatis? Hac ratione (ait Baſilius primo pſalmo) equus, bos, lapis, beati poterunt appella D ri. Nihil. n. ſceleris commiſere. Non hoc ſatis eſt, criminibus remittere nuntium; Hinc illud Greg. homil. 13. in Euangel. Minus eſt mala non agere, niſi etiã quiſque ſtudeat, & bonis operibus inſudare, &c. Ideo adijcit vates eodem pſalm. *Sed in lege Domini volũtas eius, & in lege eius meditabitur die, ac nocte. Et erit tanquam lignũ, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarũ, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo.* Et Pſalm. E 30. *Declina* (inquit) *a malo, & fac bonum.* Primum ergo eſt, declinare a malo, impiorum dęmonum conſilium, & tentationes non ſequi, in via peccatorum non ſtare, in cathedra peſtilentis peccati non ſedere; ſecundum eſt, bo-

D. Gregor.
Pſal. 1.
Pſal. 30.

mum facere, & arboris inſtar amænæ, prope fluminis aquas conſitæ, operũ bonorum fructus proferre. Quemadmodũ arbor fructum non ferens, ſic & hõ opera bona non producens, terræ inutile põdus eſt, ignisq; pabulum. Ideoq; Luc. 13. Ficulnea illa ſterilis terram dicitur occupare, iubeturq; ſuccidi, quoniam nullum fructum ferebat: *Ecce tres anni ſunt* (ait vineæ dominus) *ex quo venio ferens fructum in* A *ficulnea hac, & non inuenio: ſuccide ergo illã, vt quid etiam terram occupat?* Vnuſquiſque (ait Magn. Greg. hom. 31. in Euangelia) ſi fructum bonæ operationis non exhibet, velut infructuoſa arbor terram occupat, &c. Si terram vanè ſine fructu occupas, caue ne vineæ Dominus ſuccidat te, & in ignem iubeat mitti.

Luc. 13.

D. Gregor.

Tolle ergo peccata, cõſilium impiorũ dæmonum reſpue, in via peccatorum ne B ſtes, in cathedra peſtilentiæ ne ſedeas. A fonte incipe; mentem, cogitationes, conſiliaq; repurga. Etenim fons operum cogitatio eſt, & conſultatio, vt ait D. Baſil. Pſalmo citato: Radix (inquit) earũ, quæ per corpus ſunt actionum cogitatio, ſiue cõſultatio eſt, in corde cõquieſcens, &c. Deinde peccatorũ viã fuge, quę lubrica eſt, tenebroſa, ad ꝑpetuas flãmas ducẽs; ne ſtes in via hac, ne ſtes in oĩ circa So- C domam, & Gomorrã regione, quod ait Angelus Lot Gen. 19. Tandem ſi forte labi in peccatum cõtingat, in cathedra peſtilentiæ tartareę ne ſedeas, hoc eſt ne in ſcelere permaneas. nam D. Baſilius cathedram ait ſignificare diuturnã in peccatis moram. Hęc maximè fugienda eſt. Quoniam conſuetudo, vt Baſilius ait, abit in naturam. Animæ (inquit) morbus vbi iã vetuſtuit, mali item exercitatio, ſimulat- D que occaluit diuturnitate, vix vllam admittit medelã; cum in iis, vt in pleriſque aliis conſuetudo mutetur, & abeat in naturam, &c. Tolle peccata mundi tui parui, Agno auxiliante, & virtutes importa: quemadmodum Agnus Dei peccata mundi magni ſuſtulit, & virtutes omnes in illum importauit.

Fons operũ eſt cogitatio.
D. Baſilius.
Geneſ. 19.
D. Baſilius.
Conſuetudo abijt in naturam.

Obſeruat aũt Bernar. ſer. 6. de aduẽtu, non dixiſſe Baptiſtam: *Ecce agnus Dei, ecce* E *qui tollit ægritudines corporis, ſed animi.* Non dicit Baptiſta (ait Bernard.) ecce qui tollit morbos corporis, & carnis moleſtias. Sed, qui tollit peccatum, quod eſt morbus animæ, & corruptio mentis, & cæt. Nã Chriſtus in primo aduentu morbos, & mortem animi. i. peccata ſuſtulit, mortem autem, & morbos corporis in ſecundum aduentum oĩno auferendos diſtulit. Quod Paulus docet ad Philipp. 3. his verbis: *Saluatorẽ expectamus, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ, &c.* In primo aduentu Chrs Opt. Max. animũ reformauit, & peccata expulit; in ſecundo aduentu corpus humilitatis noſtrę, hoc eſt, corpus noſtrum humile, ac terrenũ, reformabit. Prima illius cura animi fuit; ſecũda corporis erit. Quid nos quoq; debeamus agere, agẽdo docet. Tẽpus hoc reformandi eſt animi; in reſurrectione reformabitur corpus.

D. Bernard.
Chriſtus in primo aduẽtu, animi morbos, id eſt peccata abſtulit, in ſecundo auferret morbos corporis.

Prima, præcipuaq; cura, animi exornãdi ſit, peccata tollendi, virtutes comparãdi; ſecunda, multoque minor, corpori alẽdo impendatur. Huius quoque rei melliſluus Bernardus eodem ſermone nos admonet. Si Chriſti (inquit) membra volumus inueniri, ſequendum nobis eſt caput noſtrũ; vt videlicet prima nobis reparandarum ſit ſolicitudo animarũ, pro quibus ipſe iam venit, & quarum prius mederi ſtuduit corruptioni. Corporis verò curã illi tempori magis reſeruemus, et differamus in illum diem, quo reformandi corporis gratia eſt venturus. Sic ille.

D. Bernar.

At ſocordes ſolicitudinem corpori impẽdunt, aĩæ curam in poſtremos dies reſeruant; corpus ſaginant, pingunt, exornãt, locupletant; anima interim eſurit, macie tabeſcit, vixq; oſſibus hęret. Lege Chryſoſtomum de hac hominum ſocordia copioſe loquentem, hom. 38. in Acta Apoſtol. Et homil. 42. ad populum. Homilia verò 70. in Matth. cum formicis nos confert, quarum tota cura ad cibum recondendum confertur. Quid (inquit) inter nos, & formicas intereſt. Quemadmodum formicæ corporis dumtaxat curam habent, pariter, & nos certe. Immo verò multo peius, non pro rebus neceſſariis quemadmodum illæ ſolummodo laboramus; ſed pro ſuperfluis etiam, ac turpibus vigilamus, &c. Item eadem homilia: Tu (inquit) domicilium animę corpus, auro, & gemmis exornas, animam verò in turpitudine cilicij ſedentem negligis. Ignoras forſitan ciuitatis principem magnificè ornari oportere? Propterea ciuitati tentoria, principi aũt purpura, & diadema contexta ſunt. Pariter

D. Chryſoſt.
Socordes animum negligunt corpus curant.

ter ergo etiam tu viliora corpori tribue; mente verò, atque aiam ſtragula, atq; corona magnifice polias, & in ſublimi ſolio, atq; ſplēdido ſedere permitte. Tu autē è contrario penitus facis. Nā vrbe magnificè cōpta aium, qui regnare debet, a paſſionib. vinctum trahi permittis, &c.

De cura aiæ legendus Magnus Baſil. homilia 23. Qui ſibi (inquit) optime cōſulit, animæ quidem quam maxime curā habebit, illiuſque ſynceritatem, ac genuinam puritatem, perpetuo illibatam conſeruare conabitur. Carnis verò ſiue illa fame tabeſcat, ſiue cū frigore, & æſtu luctetur, aut morbis premat, aut violētum quid a quibuſdā patiatur, exiguam rōnē habebit. In vnaquaque moleſtia illud Pauli dicens: *Etiamſi externus noſter hō corrūpitur: internus tamē renouatur de die in diē.* Si vero quiſquam, & corporis rōnem habere voluerit, vtpote talis poſſeſſionis, q̄ vna ſit animæ neceſſaria, & quæ illi ad viuendum ſuper terram cooperetur; pauca quædā ad huius vſum neceſſariū impendet; vt illud, & contineat tantum, & ad miniſterium aiæ mediocri cura ſanum conſeruet. Ita Baſil. Meritò ergo Bernardus loco citato corpus orat, ne animæ ſaluti impedimentum opponat, tempuſq; præripiat. Noli (inq̄t) o corpus noli præripere tēpora. Potes enim impedire animæ tuæ ſalutē, tuam ipſius operari non potes. *Oīa tempus habent*: parere, vt nunc aia pro ſe laboret, magis autem etiā collabora ei; quoniam ſi compateris, & conregnabis, quantum eius impedis reparationem, tantum impedis tuam, &c.

D. Baſilius.

A

B

D. Berna.

C

Admirabiliter aūt Agnus peccata tollit; ita vt nullum relinquat maculæ indiciū. Fatemur quidem relinqui ſæpe poſt pœnitentiam reatus partem aliquam. Sed hoc aſſerimus maculā omnino aboleri. Reatus vero pars cum relinquitur ſatiſfactione deletur, vitioſi quoq; habitus a flagitijs ingenerati aio, virtutum actibus abiguntur. Quemadmodum cum vehementiſſimo flante vento, toto aere nubes dipelluntur; nullum illarum relinquitur veſtigiū. Ita cum diuina operante miſericordia, toto animo peccata fugantur, ſitq; perfecte pro illis diuinæ iuſtitiæ ſatis; nulla illorū remanet macula, nulluſq; reatus, ait. n. Deus ſe peccata, vt nubes delere. Iſaiæ 44. *Deleui* (inquit) *vt nubem iniquitates tuas, & quaſi nebulam peccata tua, &c.* Vulnera quidem tollere poſſunt medici, vulnerum cicatrices minime; at ſūmus medicus Agnus noſter non ſcelerum ſolū lethifera vulnera tollit, ſed cicatrices etiā. Id quod Chryſoſtomus his verbis dixit hō. 80. ad populū: ita Deus peccata delet, vt nec eorū remaneat veſtigiū. In corporibus quidem hoc non licet: quin etiam ſi millies elaboret medicus, vt imponat vulneri remedia, vulnus qdē tollit, cicatrix verò permanet. Deus aūt cum delet peccata, neque cicatricē relinquit, neq; permittit remanere veſtigium: ſed cum ſanitate pulchritudinem quoque reſtituit, &c. Clamat hoc Dauid, clamat Magdalena, clamant diui illi oēs, quibus medicus noſter medicinam adhibuit ſalutarē, quæ & vulnera, & cicatrices potuit abolere. Quænam in aīo Dauidis peccatorum ſunt cicatrices? quænam ſunt in aīo Magdalenæ, & reliquorum ſanctorū, criminū veſtigia? Admirabilis ſane eſt pulchritudo, ſanctimonia, opulētia: peccati autem labes prorſus nulla.

D

E

Iſai. 44.

D. Chryſoſt.

Agnus peccata tollit, & peccatorum etiam veſtigia.

Quonā modo Agnus peccata ſuſtulerit conſideremus. Indicat modum Agni nomen, vt Chryſoſt. obſeruat homil. 39. im primā epiſtolā Pauli ad Corint. Quo modo (inq̄t) Agnus Dei tollit peccatū? Morte. Agnum ideo Ioānes vocauit, q̄d eſſet mactandus, &c. Et Tertull. in libro aduerſus Iudæos, cap. 9. Ioannes Agnum Dei demonſtrando illuminabat mentes hominum præconio ſuo: vt eum eſſe intelligerent Agnum, quem Moſes paſſurum nominabat, &c. Nominabat Moſes paſſurum, ideſt, immolandum, agnū paſchalem: Exod. 12. *Immolabit eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael, &c.* En tibi paſchalē Agnū, quem ipſo paſchali feſto immolauit multitudo filiorū Iſrael, vt ſanguine, morteque ſua tolleret peccatū mūdi. Olim paſchalis agni cruor ab Iſraelitis cædem propulſauit. Id verò Chryſoſ. ait, factum, quod noſtri agni ſanguinē adumbraret. Chryſoſt. verba ſunt hæc, tom. 5. homil. 3. ad Neophytos. Quid agis Moſes? ſanguis ne ouis, rationalem hominē liberare conſueuit? Valde inquit Moſes; non eo, quod ſanguis ſit, ſed quia Dominici ſanguinis per eum demonſtratur exemplum. Nā ſicut regnantium ſtatuæ nōnunquā ad ſe confugientib. hominib. ſubuenire cōſueuerūt: ita & ſāguis ille homines liberauit, nō q̄a ſanguis fuit,

D. Chryſoſt.

Agnus peccatum quomodo abſtulerit.

Tertull.

D. Chryſoſ.

Chriſti ſanguis.

ſed quia Chriſti ſanguinis oſtendebat aduentũ,&c. Eiuſdẽ ſanguinis vmbra erat victimarũ oĩum ſanguis, qui in tẽplo effundebatur. At non potuere innumerę victimæ peccata mundi tollere ſuo ſanguine. Hæc admirabilis prærogatiua noſtræ victimæ reſeruabatur. Audi Paulum

Ad Heb. 10.

ad Hebræos 10. *Impoſſibile eſt* (ait) *ſanguine taurorum, & hircorum auferri peccata. Ideo ingreſſus in mundum dicit; hoſtiam, & oblationem noluiſti, corpus autem aptaſti mihi, holocauſtomata, & pro peccato non tibi placuerunt, tunc dixi, ecce venio.* Item: *Omnis ſacerdos præſto eſt quotidie miniſtrans, & eaſdem ſæpe offerens hoſtias, quæ nunquam auferre poſſunt peccata: hic autem vnam pro peccatis offerens hoſtiam, in ſempiternum ſedet in dextera Dei; de cętero expectans donec ponãtur inimici ſcabellum pedum eius. Vna enim oblatione conſummauit in æternum ſanctificatos, &c.*

A

B

Magna facilitate in orbem peccatũ eſt illatum: ſed magna cum difficultate ſublatum. Serpens cum Eua ludens, nullo negotio peccatum in mundum intulit: Agnus ſummo cum labore, aĩam efflans abſtulit. Heu quam facile eſt peccatũ in animum inferre; Eua vna, vna dæmonis ſuggeſtio, nutus vnus, verbũ vnum, aſpectus vnus aliqñ ſatis eſt. Quid facilius, q̃ aquam portare, neque dentibus ſcinditur, aut extenuatur vt cibus, neque in ore, aut faucibus hæret; mira facilitate in ſtomachũ prolabitur. Vt aquã, ſic improbus homo peccati venenũ potat. Vnde illud Iob 15. *Abominabilis, & inutilis homo, qui bibit quaſi aquam iniquitatem.* De Holopherne Iudith in Cantico ſic cecinit: *Non filij Titan percuſſerunt eum, nec excelſi gigantes impoſuerunt ſe illi, ſed Iudith in ſpecie faciei ſuæ diſſoluit eum; pulchritudo eius captiuã fecit animam eius, &c.* Non ſunt opus immanes gigantes, vt in animum hominis parum de ſalute ſua ſoliciti peccatũ inducant, captiuumque dæmoni tradant. Satis eſt fallax pulchritudo, vanis aſpectus, ſubito exardeſcens ira, vel inuidia, vel ſimile quippiam. Vt ignis ſtuppam, ſic peccatum facile animum inflammat.

Peccatũ facile in orbẽ illatum eſt, magno labore ſublatũ.

C

Iob 1.

Iudith 16.

D

Cõſidera quæſo te, ò Chriſtiane, quanto cum labore peccatum Chriſtus abſtulerit; vt tu quoque cum labore ex animo idipſum auferas; & ne rurſus redeat, omni conatu obſiſtas. Sãguine Chrs peccatum ex mundo expulit; tu quoq; ſi opus eſt, ipſo ſanguine ex te expelle. *Recogitate*

E

(ait Paulus ad Hebr. 12.) *eum, qui talem ſuſtinuit a peccatoribus, aduerſum ſemetipſum contradictionem; vt ne fatigemini animis veſtris deficientes. Nondum enim vſque ad ſanguinẽ reſtitiſtis, aduerſus peccatum repugnantes, &c.* Videlicet vſq; ad ſanguinẽ, & mortẽ peccato repugnandũ eſt. Ne vero deficiamus, ante oculos Chriſtus eſt proponendus, qui ſanguine, & morte peccatũ ſuſtulit. Quod ſi in peccatũ labi contigerit, ne abijce ſpẽ; illud conſidera, Agnum eſſe, qui tollit peccatum mũdi, non leonẽ. Nec vnguibus te lacerabit, nec dentibus diſcerpet, nec toruis, metuendiſque oculis inſpiciet. Agnus eſt, Agnũ ne fuge, ad agnum propera clementiſſimum. Si adfuerit pęnitentia, peccatum tollet Agni clementia. Ad munus ſuũ præſtandum omni tẽpore paratiſſimus eſt; ſiue mane, ſiue ſũmo diluculo, ſiue meridie, ſiue veſperi, ſiue nocte intempeſta accedas, patent fores; miti te frõte excipiet. Etenim, vt agnus peccata tollit, non vt leo; & ſemper nocte, dieque tollit.

Peccato omni conatu repugnandũ.

Ad Heb. 12.

E peccato mox ſurgendum.

Semper noſter agnus peccata tollit; vt enim Paul. ait ad Hebr. cap. 9. *Chriſtus ſemel oblatus eſt, ad multorũ exhaurienda peccata.* Sępiſſime oblata legis antiquę ſacrificia, ne vni quidẽ peccato tollendo fuere ſatis; Chriſti vero vnica in cruce oblatio, ad exhaurienda peccata omnia vim habet præſentiſſimam. Paulus ad Hebręos cap. 10. *Omnis* (ait) *ſacerdos* (videlicet legis veteris) *præſto eſt quotidie miniſtrans, & eaſdem ſæpe offerens hoſtias; quæ nunquam poſſunt auferre peccata.* Item: *Chriſtus vna oblatione conſummauit in æternum ſanctificatos.* Et cap. 9. *Chriſtus per proprium ſanguinẽ introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta, &c.* Pontifices antiqui ſingulis annis in Sancta Sanctorum cum ſanguine victimarum introibant; nec tamen redẽptionẽ peccati alicuius per illum ſanguinẽ inueniebant. Chriſtus vero Pontifex Summus non per alienum victimarum, ſed per proprium ſanguinem, ſemel in Sancta Sactorum, ideſt cęlum, introiuit; & peccatorum omniu redemptionẽ ęternam inuenit. Ipſe Pontifex eſt, vt docet Paulus eadem epiſt. cap. 9. *Chriſtus* (inq.) *aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum.* Eſt idẽ victima Dei: *Sanctificati* (ait Paulus capit. 10.) *ſumus per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel.* Ideoque a Baptiſta dicitur: *Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, tollit*

Ad Heb. 9.

Agnus peccata tollit ſemper omniq; tẽpore.

Ad Heb. 9.

Ad Heb. 9.

Ad Heb. 10.

inquam,

inquã redemptione æterna; tollit ſemper: vt ſupra ex Chryſoſtomo, & Theophylacto adnotatum eſt. Quibus Originẽ addimus. In cõment. verborũ illorũ Ioannis 1. *In principio erat verbum*, ſic ille ſcribit. Non dixit Baptiſta, qui tollit aliquando, neque item, qui abſtulit quidẽ ante, nunc aũt non tollit: ſed *tollit*, inqt, quod aſſiduè hoc agit, ideſt, tollit ab vno quoque in mundo exiſtente peccatum; A neque ceſſat tollere, quoad e toto mundo ſublatum fuerit peccatum, &c.

Origenes.

Tollit item agnus peccata Mundi. Pro toto.n.mundo, proq; omnibus hominibus oblatus eſt. *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris:* (ait Ioannes prima epiſt.c.2.) *nõ pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi.* Nullum mundi peccatum ablatũ eſt, quod per agni ſanguinem non ſit ablatum. Adami, Euæ, Patriarcharumq; omnium, eorumque, qui vel in lege naturali, vel ſcripta, vel in lege gratiæ vixerunt peccata, quæcunque ablata ſunt, per ſanguinem Chriſti ablata ſunt, quæcunque in extremum vſq; diem auferentur, per ſanguinem eius auferentur. Ipſe eſt aureum propitiatorium, in quod omnes populi reſpicere debent, ſi criminum remiſſionem volent conſequi.

1. Ioan. 2.

Agnus mũdi totius peccata tollit.

Eſt redemptio agni noſtri clementiſſima, eſt vniuerſalis, eſt æterna. Eſt clementiſſima, quia agni; eſt vniuerſalis, quia mundi eſt æterna, quia totius tẽporis. Oẽs populos, omnes vrbes, omnia oppida, omnes homines complectitur. Sed dices: Agnus multorum peccata non tollit; nõ ergo totius mundi peccata tollit. Reſpondemus, illum quidem oĩum peccata, ſufficienti ſacrificio, ac medicamento, abſtuliſſe; ſi multorũ peccata non tollit, cauſa eſt, quia ſibi potentiſſimũ medicamentum non adhibent. Chryſoſt. homil. 17. in epiſt. ad Hebræos. Pro omnib. (inquit) Chriſtus mortuus eſt, hoc eſt, quantum in ipſo eſt. Sufficiebat mors illius ad medendum omnium mortalium perditioni. Non aũt omniũ peccata abſtulit, propterea quod noluerunt, &c.

Redemptio agni clementiſſima, vniuerſalis, & æterna.

D. Chryſoſt.

Olim Noe tempore peccata mundi abſtulit Deus, vt leo, immiſſo.n. in terras omnes diluuio, cunctos homines aquis obruit, illis exceptis, quos diuinitus ſeruauit arca. At poſtea peccata mundi abſtulit vt agnus. Nam longe alio diluuio ſanguinis ſui, in orbem vniuerſum inducto, hominũ peccata expiauit. Aquarum diluuium homines, non peccata occidit; ſanguinis diluuium peccatis interitum, hominininibus vitam attulit. Aderit iam tempus cum noſter agnus clementiſſimus irã aſſumet. Quis vnquã (dices) Agnum iratum vidit? Videbis tu aliquãdo, totuſque videbit orbis. Agnus.n. qui peccata abſtulit mitis, ea quæ impiorum culpa ablata non fuerint, iratus puniet. Niſi iram haberet agnus in impios expromendam, non dicerent impij homines Apocal. 6 montibus, & petris: *Cadite ſuper nos, & abſcondite nos a facie ſedentis ſuper thronum, & ab ira Agni.* Execranda sũt peccata, quæ mitiſſimi agni iram mouẽt. Nunc mitis eſt; in iudicio iratus apparebit. Sicut benignitas apparuit, vltra omnem ſpem (ait Bernardus ſermone 1. de B Epiphania) ſimilem expectare poſſumus iudicij diſtrictionem. Noli ergo contemnere Dei miſericordiam, ſi non vis ſentire iuſtitiam. Vt enim ſcires quanta diſtrictio ſuccedit; tanta illa manſuetudo præuenit, &c.

Deus vt leo peccata ſuſtulit, & vt agnus.

Ira agni in iudicio.

Apocal. 6.

D. Bernar.

Diſce ẽt ex agno peccata mundi tollẽte, qua ratione huius dignitatis tollendorum criminum, particeps eſſe debeas. *Ecce* (ait Dñs Luc. 10.) *ego mitto vos ſicut agnos inter lupos*, vt innocentes agnos, miſit agnus innocens Apoſtolos, ad tollenda peccata mundi. Fuge ſerpẽtis venenum, Agni indue vellus, ideſt, innocentiam, vt ſacramenta, quib. peccata tolluntur, probè poſſis adminiſtrare. Vt enim ait D. Greg. 2. par. paſtor. curæ cap. 2. Neceſſe eſt, vt munda eſſe ſtudeat manus, quæ diluere aliorum ſordes curat, &c. Iſai. 52. *Mundamini, qui fertis vaſa Domini.* Vaſa aurea pretioſiſſima, ſacramẽta ſunt; pretioſiſſimum in eis balſamum, ſanguis ſcilicet Chriſti, & gratia continetur. Qui tã pretioſa, ac munda vaſa ferunt, eos mũdos oportet eſſe. Memento etiam peccata manſuetudine agni tollendã, ſi profit. Vnde Rupertus Ioannis 1. Charitas (inquit) ſæuit, & zelatur; ſed primò blanditur. Ita vt in neminem ſæuiat, niſi in eũ quem non flectunt blandimenta. Nunquam in virga venit, niſi ad eos, a quib. ſua manſuetudo fuerit contempta, &c.

Luc. 10.

Sacerdotum innocentia.

D. Greg.

Iſai. 52.

Rupertus.

Signum, quod dedit Deus Ioanni ad cognoſcendum Agnum fuit colũba: *Super quem videris* (inquit) *Spiritum deſcendentẽ, & manentẽ ſuper eum; hic eſt, qui baptizat*

in

in Spiritu ſancto. Et Ioannes: *Vidi* (inquit) *Spiritum deſcendentem quaſi columbã de cœlo, & manſit ſuper eum.* Si ſpiritum diuinum in te vis deſcendere, & in te manere: Agnus eſto innocẽs, & mitis. In Agnũ innocentem deſcendit columba; ſerpentẽ veneno turgentem fugit. Quemadmodũ columba fugit fœtorem; ita Spiritus ſanctus fugit peccatorem. In Agnum verò mitem, mitis deſcendit colũba, vt primi aduentus Chriſti manſuetudinẽ, indicaret. Sic Rupertus exiſtimat, in Ioannem capit. 1. Venientem (inquit) Chriſtus ad nos in ſpiritu manſuetudinis, rectè Spiritus ſuper ipſum apparens, velut auis manſueta deſignauit. Apparuiſſe præterea ait, colũbam ſuper Chriſtũ, vt ſignificaret, in Chriſtũ totã veniſſe ſpũs plenitudinẽ. In Apoſtolos diſpertitæ deſcẽderunt linguæ; in Chriſtum non deſcendit diſpertita res aliqua, ſed columba vnica, atq; integra, quoniam in Apoſtolos non tota, atque exundans Spiritus ſancti deſcendit plenitudo illa, quæ deſcendit in Chriſtum. Rupertus: Super Apoſtolos (inq̃t) diſpertitæ linguæ viſæ ſunt; quia videlicet, nulli cuncta dabantur, ſed pro voluntate ſpiritus, ſua cuiq; mẽſura gratiæ diuidebatur. Super Dominum autẽ, non pars, aut partis ſignum, ſed quiddã totum eſt, atque integrum, ſcilicet colũba; quia Chriſtus ſolus eſt, cui non ad menſuram dat Deus ſpiritum, &c.

In mitẽ, atque innocentem deſcendit Spiritus ſanctus.

Rupertus.

A B C

Vidi (ait Baptiſta) *Spiritum deſcendentẽ ſuper eum, & manentem.* Deſcendit ſuper Agnum ſpiritus ipſo conceptionis puncto; perpetuò in eo manſit, ab eo nũquã diſceſſit. Iſaiæ 11. *Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini:* Semper in agno, hoc eſt, innocente homine, Spiritus ſanctus manet, ac requieſcit, a nocente recedit. Ioann. 14. Agnis ſuis, ideſt Apoſtolis ait Dominus: *Alium paracletum dabit vobis pater, ut maneat vobiſcũ in æternum.* Item: *Apud vos manebit, & in vobis erit.* Et Act. 2. *Sedit ſuper ſingulos eorum, &c.* Si autẽ vis apud te ſpũs ignẽ manere, bonorum operum oleum inſtilla, quod diſces ex Chryſoſtomo homilia de verbis Apoſtoli: Habentes eundẽ ſpiritum fidei, &c. Quomodo (inquit) poterimus allicere auxilium ſpiritus, eique perſuadere, vt apud nos manere velit? Per bona opera, & optimam viuendi rationem. Sicut enim lucernæ lumen oleo retinetur, & cõſumpto oleo, ipſum quoque lumẽ conſumptum euaneſcit; ita & Spiritus gratia, quãtiſper habemus opera bona, & crebris eleemoſynis animam rigamus, manet; nõ aliter quam flamma oleo retenta. Quæ ſi non adſint, recedit a nobis, & abit, &c.

Iſai. 11.

Ioann. 14.

Act. 2.

Bonis operibus velut oleo, ſpiritus ſancti flamma fouenda eſt.

D. Chryſoſt.

Docet D. Gregorius in fine lib. 2. Moralium, aliter in Chriſto, aliter in viris ſanctis Spiritum ſanctum manere. Nam in viris ſanctis manet ſemper quandiu ſancti ſunt, ſecundum dona, quæ ad æternam ſalutem comparandam neceſſaria ſunt; ſecundum alia ſignorum dona non manet ſemper. At in Chriſto ſecundum omnia dona ſemper manſit. Quomodo (ait Greg.) ſingulare ſignum eſt, ꝙ Spiritus ſanctus in Chriſto permanet? In donis, ſine quibus ad vitam perueniri non poteſt, Spiritus ſanctus ſiue in prædicatoribus ſuis, ſiue in electis omnibus ſemper manet. In illis autem, quib. per oſtenſionem illius, non noſtra vita ſeruatur, ſed aliorum quæritur; nequaquam ſemper in prædicatoribus permanet. Quia ſemper quidem eorum cordibus ad bene viuendum præſidet; nec tñ per eos virtutum ſigna ſemper oſtendit, ſed aliquãdo ſe eis a ſignorum oſtenſionibus ſubtrahit. Chriſtus autem in cunctis ſpiritum, & ſemper, & continue habet præſentem. Quia & ex illo idem ſpiritus per ſubſtantiam profertur. Rectè ergo cum in ſanctis prædicatoribus maneat; in Chriſto ſingulariter manere perhibetur. Quia in illis per gratiam manet ad aliquid; in illo autem per ſubſtantiam manet ad cuncta. Sic ille.

D. Greg.

In Chriſto ſemper manſit ſpiritus ſanctus ſecundum dona omnia.

D

Denique intelligant ex hoc loco Iudæi, primus Meſsiæ aduentus qualis eſſe debuerit. Vt agnus venit mundi peccata ablaturus, non vt leo mundum bello ſub iugum miſſurus. Illi autem qui teſtimonia, vel ſuffragia ferunt, illa Baptiſtæ verba animaduertant, iam ſupra explicata: *Ego neſciebam eum.* Qui ſuffragium fert, vel teſtimonium, & ſciat eum, pro quo ſuffragiũ fert, & neſciat. Eam ne habeat ſupellectilem, quam poſtulat ſuffragiũ, ſciat, eius vero munera, & dona neſciat. Nam vt ſcriptum extat Deuteron. 16. *Munera excæcant oculos ſapientum, & mutant verba iuſtorum.*

E

Qui ſuffragium ferunt ne muneribus obcæcati ferant.

Deut. 16.

CAP.

CAPVT XVIII.

De vocatione Andreæ, Petri, Philippi, & Nathanaelis.

IOANN. CAP. I.

ALtera die iterum ſtabat Ioannes, & ex diſcipulis eius duo. Et reſpiciens Ieſus ambulantem, dicit, Ecce Agnus Dei. Et audierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſecuti ſunt Ieſum. Cõuerſus autem Ieſus, & vidẽs eos ſequentes ſe, dicit eis. Quid quæritis? Qui dixerunt ei Rabbi (quod dicitur interpretatum magiſter) vbi habitas? dicit eis, venite, & videte. Venerunt, & viderunt vbi maneret, & apud eum manſerunt die illo. hora autem erat quaſi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus, qui audierant a Ioanne, & ſecuti fuerant eum. Inuenit hic primum fratrem ſuum Simonem, & dicit ei: Inuenimus Meſſiam (quod eſt interpretatum Chriſtus.) Et adduxit eum ad Ieſum. Intuitus autem eum Ieſus dixit, Tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. In craſtinum voluit exire in Galilæam; & inuenit Philippum, & dicit ei Ieſus, ſequere me. Erat autem Philippus a Bethſaida ciuitate Andreæ, & Petri. Inuenit Philippus Nathanael, & dicit ei: Quem ſcripſit Moyſes in lege, & prophetæ inuenimus Ieſum filium Ioſeph a Nazareth. Et dixit Nathanael: A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Dicit ei Philippus veni, & vide. Vidit Ieſus Nathanael venientem ad ſe, & dicit de eo: Ecce vere Iſraelita, in quo dolus non eſt. Dicit ei Nathanael: Vnde me noſti? Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Priuſquam te Philippus vocaret, cum eſſes ſub ficu, vidi te. Reſpondit Nathanael, & ait. Rabbi, tu es filius Dei, tu es Rex Iſrael. Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Quia dixi tibi, vidi te ſub ficu, credis: maius his videbis, Et dicit ei: Amen amen dico vobis, videbitis cęlum apertum, & Angelos Dei aſcendentes, & deſdendentes ſupra filium hominis.

POſt teſtimonium, quod præceſſit, die altera, ideſt, die ſequenti, duob. tantum diſcipulis comitatus Baptiſta, ſtabat alicubi. Cum vero ambulantem Chriſtum ſumma cum animi voluptate conſpexiſſet, diſcipulis illum indicauit, eadem illa verba repetẽs: *Ecce agnus Dei:* Indicatum illi Agnum ſecuti ſunt. Conuertit ſe ad ſequentes Agnus, & quidnã quærerent rogauit; domũq; ſumma cum benignitate adduxit. Ex ijs diſcipulis vnus Andreas erat. Diſcipulus fuit primũ Baptiſtæ,

Andreas, & alter diſcipulus Chriſtũ ſequuntur.

Theophyl. D.Chryſoſt. D.Epiphan.

Baptiſtæ, deinde Chriſti. Quiſnam alter fuerit, incertum eſt. Quidam vt Theophylact. ait, Ioannem Euangeliſtã fuiſſe dixere. Et Chryſoſt. Sunt(inquit)qui dicunt, quoniam ipſe ſit Euangeliſta, qui ſecutus Dñm eſt. D.Epiphanius hæreſi 51. aut Ioannem, aut Iacobum eius fratrem fuiſſe ſcribit. Illius nomen Ioannes tacuit, Andream propterea nominauit, quod fratrem Petrum ad Chriſtum adduxiſſe, eſſet narraturus. Vel potius Andream nominauit, quòd Apoſtolus fuerit, alterius nomen prætermiſit, quod nõ fuerit Apoſtolus.

Hora erat quaſi decima.

Hora Iudęorũ quales.

Iudæi diem ab ortu auſpicabantur, & in horas duodecim, modo breuiores, modo longiores, ſemper diuidebant. Iuxta illud Ioannis 11. Nonne duodecim ſunt horæ diei? hyemali tempore breuiores erant horæ, quemadmodum & dies; æſtiuo, longius producebantur, quoniã dies ſunt longiores. Decima ergo hora, nřæ decimæ minimè reſpondet, erat enim occaſui propinqua. Cũ.n. dies in horas duodecim eſſet diſpertitus, duæ tantum horæ diei ante noctem ſupererant, noxque imminebat. Præcipiti igitur iam die, & hora, qua Sol ad occaſum declinabat, duos Ioannis diſcipulos Sol lucis occaſum ignorans, domum inuitauit. Quænam fuerit domus ignoramus, amici forte, aut conſanguinei alicuius fuit.

Apud eum manſerunt die illo.

D. Auguſt. D. Chryſoſt.

Ex verbis D. Auguſt. in commentarijs huius loci colligitur, manſiſſe cum Chriſto diſcipulos duabus illis horis, quæ ex die ſuperant, & nocte quoque. Quã beatum (inquit) diem duxerunt, quam beatam noctem. Quis eſt, qui nobis dicat, quæ audierint illi a Domino? &c. Chryſoſt. hom. 17. in Ioannem: Chriſtus (ait) allexit hos diſcipulos, vt erudiret. Quod tam largiter, & prompte vna nocte acceperunt, vt mox alios allicerent, &c. Intellige manſiſſe diſcipulos, cum Domino, non per totam noctem, ſed ad tempus vſque capiendi ſomnum. Euangeliſta noctis nullam, diei tantum mentionem facit: Manſerunt (inquit) apud eum die illo: forte vſque ad noctem tantummodo.

Inuenit hic primum fratrem ſuum Simonem.

Diſceſſit a Chriſti hoſpitio Andreas,
A fratremque ſuum Simonem reperit, magnoque exultans gaudio, inuenti theſauri certiorẽ fecit. Inuenimus (inquit) Meſſiam; quę inuentio oĩum theſaurorũ ſuperat inuentionẽ. Docet Euangeliſta q̃d ſignificet nomẽ hebręum Meſſias, ſignificat enim græcè Chriſtum, latinè vnctũ. De hoc ſanctiſſimo nomine primo tom. ſatis diximus. *Inuenit Andreas primum fratrem ſuum Simonem*, ait Euangeliſta: Quid
B ſignificet particula, *primum*, dubium eſt. Græcè nũc legitur, *πρῶτος*, id eſt primus. Carthuſianus interpretatur, inuenit primũ Simonem, hoc eſt, priorem, & prouectiorem ætate. Caietanus primum dictũ ait reſpectu aliarum inuentionum Petri in mari Galilęę. Rectius ſic exponemus: Inuenit Andreas fratrem primum, id eſt priuſquam alter ſocius illum inueniret. Forſitan tam Andreas, quàm ſocius Si-
C monem quæſierunt, Andreas verò prior inuenit, vel, etſi non quæſitum, inuenit prius Andreas. Alij etiam eſſe poſſunt ſenſus; inuenit Andreas Simonẽ primũ ex hominibus, primus.n. omnium ille, Deo ſic volente, Andreę occurrit. Itẽ (ſi aduerbiũ ſit *primũ*) inuenit primũ, deinde adduxit ad Chriſtum. Item; inuenit primũ Simonem, hoc eſt, qui poſtea fuit inter Apoſtolos primus, & eorum prin-
D ceps. Sic Matth. 10. *Duodecim* (inquit) *Apoſtolorum nomina ſunt hæc. Primus Simon qui dicitur Petrus, & Andreas, &c.*

Carthuſian. Caietanus.

Et duxit eum ad Ieſum.

Non ſolũ theſaurum inuentum Andreas dixit, ſed ad oſtendendũ, cõicandumque theſaurum inuentum, fratrem duxit. Hoc enim boni fratris eſt, inuentũ
E bonum fratri impertiri. Chriſtus autem adductum ad ſe Petrum, amore pleniſſiniſſimis oculis eſt intuitus, nouoque nomine vocandũ prædixit. *Tu* (inquit) *es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephas.* Dicebatur ille tantummodo Simon; prædixit

Domi-

Digitized by Google

Vocatio Petri.

Dominus nominandum quoque Cephā hebraico nomine, quod ſignificat Petrū. Iam tunc intuitus Simonem, quantū in illo Eccleſiæ ædificium eſſet exædificaturus, conſpiciebat; ideoque Petrum, ſiue petrā nominauit. Vnde illud: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meā*. Petri pater Ioannes dicebatur, vt cōſtat ex capit. 21. Ioannis Euangeliſtę: *Simon Ioānis* (ait eo loco Dominus) *diligis me? &c.* Sed hoc loco per abbreuiationem Ionas appellatur; idem tamen eſt nomen.

Impoſuerit ne Chriſtus hoc loco nomen Petri Simoni?

D. Auguſt.

Dubium eſt: Nū hoc loco impoſuerit Chriſtus Simoni nomen Petri, an alio? D. Auguſtinus de conſenſu Euangeliſtarum lib. 2. cap 17. & lib. 4. capit 3. arbitratur, hoc loco impoſuiſſe. Auguſtinum ſequitur Abulenſis Matth. 16. quæſt. 66. Beda Marci 3. Ianſenius, & Toletus. Eſt veriſimilis opinio. Quòd ſi opponas; Chriſtus de futuro loquitur, *Vocaberis Petrus*; ergo non impoſuit tunc, ſed imponendum poſteà prædixit. Reſpondetur, C verborum hunc eſſe ſenſum; *vocaberis Cephas*, deinceps. Futuro quoque vtitur Dominus Gene. 17. cum nomen Abrahamo mutat: *Non vltra* (ait) *vocabitur nomen tuum Abraham, ſed appellaberis Abraham.* Et Gen. 32. ad Iacob: *Nequaquam* (inquit) *Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael.*

Gen. 17.

Gen. 32.

Euthym.

Caietanus.

Marc. 3.

Luc. 6.

Veriſimilius tamen cenſent Euthym. Marci 3. & Cardinalis Caietanus Ioannis 1. nomen Petri tunc inditū Simoni, cum in monte Dominus Apoſtolos elegit. D Confirmatur ex Marci cap. 3. *Aſcendens* (inquit) *in montem vocauit ad ſe quos voluit ipſe, & venerunt ad eum. Et fecit vt eſſent duodecim cum illo, & vt mitteret eos prædicare, & impoſuit Simoni nomen Petrus, & Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem Iacobi, & impoſuit eis nomina Boanergēs; quod eſt filij tonitrui.* Similiter Lucas cap. 6. *Elegit* (inquit) *duodecim ex ipſis, quos & Apoſtolos nominauit, Simonē quem cognominauit Petrum. &c.* Cognominauit, inquam, Petrum tunc, cum eum elegit. E Qui volet priorem tueri ſententiā dicet cum Auguſtino, Marcum, & Lucam vſos eſſe eo loco recapitulatione, id enim quod iam antea factum erat tunc narrauerūt, quaſi dicāt: *Et impoſuit Simoni nomen Petrum*; hoc eſt impoſuerat; cognominauit id eſt cognominauerat. Sed quemadmodum nomina tunc impoſuit Iacobo, & Ioanni, tonitruique filios appellauit; ita etiam tunc nomen impoſuit Petro, & aptius Petro, quia prior ille erat cæteris.

Forte bis Dominus tantùm nomen Petro indidit; hoc nimirum loco; & cū Apoſtolos elegit. Tanti enim nominis dignitas, vt bis imponeretur, poſtulabat. Cum vero Matth. 16. dixit: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meā*; non fuit nominis impoſitio. Iā enim hoc nomine appellabatur. Sed ſolidi potius fundamēti Eccleſiæ ſignificatio, vt ſuo loco dicemus. *Matth. 16.*

B Vide quæſo quantam habuerit Chriſtus rationē nominis Petri. Videlicet rē ſummi momenti ſignificabat: nimirū Petri, & Romanorū pontificum illius ſucceſſorum, ſummum principatum. Significat enim Petrus petram, fortiſſimamque rupem, quę totius Eccleſię pondus, adminiſtrationemq; ſuſtinet. Diuus Cyrillus Ioannis 1. Non, Simon, fore iam nomen Petro, ſed, Petrus, prædicit Chriſtus; vocabulo ipſo commodè ſignificans, quòd in eo tanquam in Petra, lapideque firmiſſimo, ſuam eſſet ædificaturus Eccleſiam. &cæt. Sed de nomine Petri alio loco dicemus. *D. Cyrillus.*

Dubium aliud hic exoritur de Euangeliſtarum concordia. Nā hoc capite Ioānes ſcribit, Petrum, & Andream, vocatos in Iudæa, at Matthæus 4. & Lucas 5. ſcribunt vocatos cum piſcationi vacarent in Galilæa. Reſpondetur, vtrobique vocatos. In Iudæa quidem ad Chriſti cognitionem, ac familiaritatem; in Galilæa vero ad Apoſtolatum. Intelligendū eſt (ait Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarum cap. 17.) non ſic hos diſcipulos vidiſſe Dominum iuxta Iordané, vt ei iam inſeparabiliter cohærerent; ſed tantum cognouiſſe, quis eſſet, eumque miratos, ad propria remeaſſe. &c. De altera vocatione ſuo loco dicendum: Nunc illud inueſtigandum reſtat, vter maior ætate fuerit, Petrus ne, an Andreas?

Concordia Euangeliſtarum.

D. Auguſt.

Chryſoſtomus apud Simeonem Metaphraſtē, in laudatione D. Andreę, Petrū ætate maiorem fuiſſe putat. Beda etiam hoc loco: Non dedignatur (inquit) maior videlicet Petrus, ſequi minorē Andreā. Item: Minorem fratrē ſecutus eſt Petrus. &c. D. Epiphanius hæreſi 51. Andream exiſtimat ætate fuiſſe prouectiorem Petro. Occurſus (inquit) Andreæ primus contigit, cum minor eſſet Petrus tempore ætatis. &c. Sequitur hanc ſententiam Eccle-

Vter maior ætate, Petrus an Andreas

D. Chryſ.

D. Epiphan.

Beda.

Eccleſia, in lectionibus quas de D. Andrea recitat. Andreas (inquit) frater Petri, natu maior. &c.

In craſtinum voluit exire in Galilæam.

Venerat Chriſtus ex Galilæa ad Iordanem, vt à Ioanne baptiſmum acciperet; Ianuarij die ſexta baptizatus, in horridã eremũ diſceſſit, in qua quadraginta dierum ſpacio ieiunium prorogauit. Poſteà ad Ioannem reuerſus eſt Dei Agnus, & à Ioanne Andreæ indicatus. is Petrum adduxit. Hæc vero in Iudæa facta ſunt. Poſtquam igitur cum Petro locutus eſt Dominus; vel poſtquam Andream & ſociũ adduxit domum; in craſtinum, hoc eſt, ſequenti die, ex Iudæa in Galilęam prouinciam alteram, vnde venerat, reuerti voluit; repertumque Philippum vocauit. Is ex ciuitate Bethſaida erat oriũdus, quæ patria etiam fuit Andreæ, & Petri. Itaq; ex eadem ciuitate tres Apoſtolos nunc vocauit. Erat aũt Bethſaida ciuitas non Iudæę, ſed Galilæę in littore maris Tiberiadis ſita, piſcatoribus commoda, ob ꝓpinquitatem maris. Memento Iudęorũ regionem tres prouincias complecti, Iudæam, Samariã, & Galilæam. Galilęa verſus Septentrionem eſt, Iudæa ad Auſtrũ vergit, inter vtramque Samaria media.

Philippus vocatur.

Inuenit Philippus Nathanael.

Philippus vocatus Nathanaelẽ in Galilæa vocauit ad Chriſtum. *Inuenit* (ait Euangeliſta) *Philippus Nathanael*; forſitan illi occurrit. D. tamen Cyrillus non caſu inuentum vult, ſed ſtudioſè quæſitũ. Nathanaelem (inquit) non caſu reperit Philippus, ſed multo quæſitum ſtudio inuenit. Studioſiſſimum enim ſcripturarum virum, diligentiſſimumque cognouerat. Atque ideo illum tanquã legis, & omnis prophetiæ peritum alloquitur, dicẽs, inueniſſe ſe iam Chriſtũ, q̃ ab omni ſcriptura venturus prædicabatur. &cæt. Cum Scripturæ peritus eſſet Nathanael, Chriſti vero patriam Nazareth eſſe audiſſet, reſpondit: *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?* Quæ verba Auguſtinus tract. 17. in Ioãnem affirmanter dicta eſſe putat, in hanc ſententiã; Ais Nazareth patriam Meſſiæ eſſe: Rectè quidem; nam à Nazareth po-

Vocatio Nathanaelis.

Nathanael ſcripturarũ peritus.

D. Auguſt.

A teſt aliquid boni exire, atque adeò & Meſſias. Sed per interrogationem ſunt proferenda, & cum nota interrogationis ſcribenda. Ita enim ſcripta extant in correcta editione. Ita Chryſoſtomus, Cyrillus, & alij legunt. Nathanael Meſſiam in Bethlehem Iudæ naſciturũ ex ſcriptura nouerat; ideo per interrogationem ſic effatur: Nunquid à Nazareth vili oppido Galilææ, boni aliquid prodire poteſt, ne dicam tantum bonum, quantum Meſſias

B eſt? Ignorabat ille, quemadmodum & reliqui Iudæi, Chriſtum in Bethlehem ortum; in Galilæa natum arbitrabãtur. Vnde etiam illud Ioannis 7. *Quidam dicebant; nunquid à Galilæa venit Chriſtus?* id eſt Meſſias. *Nonne ſcriptura dicit, quia ex ſemine Dauid, & de Bethlehem caſtello, vbi erat Dauid, venit Chriſtus?* Philippus nodum non ſoluit, ſed ad ſapientiſſimum doctorem inuitauit, qui illum ſolueret. *Veni* (inquit) *et vide*; Veni, & videbis ita eſſe quemadmo-

C dum affirmo. *Veni, & vide*; ſi videas Meſſiã eſſe agnoſces. *Veni, & vide.* Qui enim illũ videt, eius cõſpectu ineſcatur. Venit Nathanael, vidit, victus eſt.

Ioan. 7.

Ecce verè Iſraelita.

Non tetrico, grauique vultu, ſed læta, hilarique fronte, nec ſine laude Nathanaelẽ Chriſtus excepit. Ecce (inquit) verum Iſraelitam, Iudæum minimè ſimula-

D tum, minime hypocritã, & doloſum, ſed ſyncerum, columbiniſque præditum moribus. Tunc enim Iudaicæ legis obſeruatorem eſſe laudabile erat, iam nunc execrabile. Hiſce verbis oſtendit Dominus, cordis ſe eſſe & hominum cognitorem. Quæ cũ auribus percepiſſet Nathanael, admiratus rogauit: *Vnde me noſti?* At Dominus occulta patefacere perrexit, vt piſcem veluti eſca caperet. *Prius* (inquit) *quã te Philippus vocaret, cum eſſes ſub ficu vidi te.*

E Fuerat Nathanael ſub ficu, quæ longe ab oculis Chriſti diſtabat; occultiſſimus locus ille erat, in quo agebat aliquid occulte, arbitris remotis. Orabat forſitan, vel ſacræ vacabat lectioni. Solius autem loci Chriſtus mentionem fecit, nõ facti. Qui enim locum, & hominem perſpicuè videt, quid agat etiam videt. Rogauit, Nathanael: *Vnde me noſti?* Chriſtꝰ nõ verbis; ſed facto probat, illum notum ſibi eſſe. Deo enim quidnam ignotũ eſſe poteſt?

Chriſtus cũ Nathanaele loquitur.

Tu

by Google

Tu es filius Dei, tu es Rex Iſrael.

Occultiſſimus fuit locus ille, quẽ Chriſtus Nathanaeli commemorauit. etenim ex Chriſti verbis, in admirabilem protinus confeſſionem erupit. *Tu* (inquit) *es filius Dei, & Rex, ac Meſſias Iſraelis.* Philippus dixerat eſſe filium Ioſeph à Nazareth, at ille filium Dei eſſe aſſerit, & Regem Iſrael. Dubitatur: Num agnouerit Chriſtũ Dei filium eſſe naturalem? Reſpondet Auguſtinus ſerm. 40. de verbis Domini, Nathanaelem Chriſti diuinitatem agnouiſſe; Cyrilli quoque eſt hæc ſententia, Abulenſis Matth. 16. qu. 59. & aliorum. Tertullianus præterea in libro aduerſus Praxeam ait, Nathanaelem ita Chriſtum filium Dei eſſe confeſſum, vt Petrus confeſſus eſt. Chryſoſtomus exiſtimat non nouiſſe Chriſti diuinitatem; Theophylactus item, Euthymius, atque alij, quos omitto. Appellauit autem filium Dei nõ natura, ſed adoptione quadam ſingulari. Etſi ijſdem verbis (ait Chryſoſtomus) Petrus, & Nathanael vſi ſunt, non tamen idem ambo ſenſerunt. Sed Petrus filium Dei tanquam verum Deum, Nathanael tanquam hominem tantum, confeſſus eſt, &c. Hac de re iterum agemus cum Petri verba explicabimus.

An Nathanael nũc nouerit Chriſtũ Dei eſſe filium naturalem?
D. Auguſt.
D. Cyrillus.
Tertull.
D. Chryſ.
Theoph.
Euthym.

Videbitis cælum apertum.

Dominum Meſſiam eſſe, Deique filiũ faſſus eſt Nathanael; quòd ab eo audiſſet *Vidi te ſub ficu*, loco videlicet remoto, atq; occultiſſimo. Domin⁹ maius aliquid pollicetur, illum, alioſque diſcipulos conſpecturos, quod ipſius præcellentiam, diuinitatemque declaret. Angelorum videlicet famulantium obſequium. Videbitis (inquit) apertis veluti cęli portis, in meũ famulatum Angelos deſcendentes, rurſuſque aſcendentes. His verbis Deum ſe eſſe demonſtrat, vt obſeruat Cyrillus: Non. n. (inquit) alterutris, ſed Deo, virtutes cælorum ſeruiunt. Nam etſi Angeli alij alijs, ordine quodam ſubijciantur; non eſt tamen huiuſmodi ſubiectio ſeruitus, &c. Theophylactus: Cui Angeli miniſtrant, vtiq; non fuerit purus homo ſed verus Deus. Et Euthymius; Cui in modum ſeruorum miniſtrãt Angeli, hic

D. Cyrillus.
Theophyl.
Euthym.

A non ſimpliciter homo eſt, ſed & Deus ac Dominus, &c. Quod ſi quæras quando viderint diſcipuli Angelos ad Chriſti obſequium aſcendere in cælum, ac deſcendere in terras? Reſpondemus, vidiſſe aliquando, vt ex hoc loco conſtat; quod. n. hic promiſit, re ipſa præſtitit. Nullibi tamen ab Euangeliſtis ſcriptum extat. Aliter D. Cyrillus exponit de Angelis Chriſti mandato, ad ſalutem credentium miniſtrantibus. D. Auguſtinus myſticè de B concionatoribus, qui aſcendunt, vt ille ait, imitatione; deſcendunt prędicatione. Chryſoſtomus, Theophylactus, & Euthymius, de Angelis cõſpectis paſſionis tempore, & reſurrectionis, et aſcẽſionis; Rupertus de cælo aperto per Chriſti paſſionem, & Angelorum cum hominibus concordia, interpretantur.

Quando viderint angelos Apoſtoli.
D. Cyr.
D. Aug.
D. Chryſ.
Theoph.
Euthym.

Quæres quiſnam fuerit Nathanael? erat is ab oppido Galilææ Cana oriũdus, ut docet Ioannes cap. ultimo. D. Thom. C Cardinalis Hugo, Lyranus, & Carthuſianus Io. 1. aiunt fuiſſe Philippi fratrem Eadem opinio habetur in utraque gloſſa ordinaria, & interlin. Rupertus Ioannis 1. conijcit fuiſſe Apoſtolum Bartholomæum, quę opinio placuit Ianſenio, Mõtano, & alijs. Videtur enim Nathanael proprium nomen eſſe: Bartholomæus uero nomen à Patre ſumptum, i. filius tolmæi, ut bar Iona, filius Ionæ. Significat aũt, נתן, nathan, verbũ hebræũ, dare, D אל, el, Deũ. Vnde Nathanael, donũ Dei ſonat, vel dedit Deus. Coniectura eſt; quoniam Bartholomæus in enumeratione Apoſtolorum cum Philippo coniungitur Matthæi 10. Lucæ 6. Marc. 3. ratio eſſe videtur, quia à Philippo eſt vocatus. Coniectura tamen non multum habet ponderis.

Quis fuerit Nathanael.
Fueritne Nathanael Bartholomæus? Rupertus.

Verior eſt opinio Auguſtini, & aliorum, non fuiſſe Bartholomæum; quoniã cum nomẽ Bartholomæi in frequentiori eſſet vſu, eo potius vſus fuiſſet Ioãnes E hoc loco; vel vtroque nomine appellaſſet. Cur enim quemadmodũ cap. vltimo dixit: *Thomas qui dicitur Dydimus*; non dixiſſet hoc loco: *Nathanael, qui dicitur Bartholomæus?* Bartholomæus autem nomen propriũ eſt, quemadmodum Barrabas. Sic quiſpiam vrgebit; Nathanael cum Petro, Andrea, & Philippo vocatus eſt; atqui cæteri ad Apoſtolatum electi ſunt; ergo etiam Nathanael à Domino laudatus.

D. Aug.

Mar. 3. tus. Reſpondeat Marcus cap. 3. *Aſcendens* (inquit) *in montem, vocauit ad ſe quos voluit ipſe; & fecit, vt eſſent duodecim cum illo*, ſcilicet Apoſtoli. *Quos voluit* (ait) ad Apoſtolatum elegit; eligere Nathanaelem noluit; cur noluerit dubio ſequenti dicemus.

Dubiũ eſt, an fuerit peritus legis Nathanael? Affirmant Auguſtinus, Theophylactus, Euthymius, D. Thomas, & alij. Diuus Cyrillus legis, totiusque prophetiæ peritum vocat. Hãc vero cauſam B reddidit Auguſtinus, cur à Chriſto in album Apoſtolorum non fuerit relatus. Deberet Nathanael (ait Auguſtinus hoc loco) eſſe primus in Apoſtolis, & nec medius inuenitur, nec vltimus inter duodecim. Quæritur cauſa. Intelligere debemus, Nathanaelem peritum in lege fuiſſe; propterea noluit illũ Dominus inter diſcipulos ponere; quia idiotas elegit, vnde confunderet mundum. Non quæſiC uit per oratorem piſcatorem; ſed de piſcatore lucratus eſt Imperatorem. &cęt. Hæc ratio plena non eſt. Etenim Paulum legis peritum Dominus Apoſtolum creauit; ſimili ergo modo Nathanaelem creare potuiſſet, etiamſi doctus eſſet. Auguſtinus igitur de Apoſtolis intelligendus eſt quos Chriſtus in terris agens elegit. Poſtquam in cælum aſcendit, Paulum doctũ elegit; ne doctos repudiare videretur. D Nathanaelem in terris agens eligere noluit, quia in terris agens, nullũ ex Apoſtolis doctrina excultum eſſe voluit.

An fuerit Nathanael legis peritus.

Cur Nathanael non ſit creatus Apoſtolus.

CAPVT XIX.

Morale. De vocatione Andreæ, Petri, &c.

PRimò: Eadem verba Baptiſta repetit, cũ Chriſtum duobus diſcipulis indicat: *Ecce* (inquit) *Agnus Dei*; ne vereantur concionatores, vt D. Cyrillus obſeruat, eadem repetere; etſi opus eſt iam dicta auditoribus inculcare. Faſtidij tamen habenda eſt ratio, quod repetitio afferre ſolet. Baptiſta (ait D. Cyrillus hoc loco) eadem ſæpius de Saluatore A prædicans, optimi doctoris officio fungitur. Opus enim certe docẽtis eſt, quod adhuc non recte intellexerunt auditores, diligenter repetere. &c. Probat idem teſtimonio Pauli ad Philippenſes 3. *Eadem* (inquit) *vobis ſcribere, mihi quidem non pigrum; vobis autem neceſſarium*. Eodem teſtimonio vtitur D. Chryſoſtomus hom. 17. in Ioannem; quo loco ſimiliter docet ſæpius populum eſſe monendum. Pigra quodammodo (ait) eſt humana vita, & ad perditionem procliuis, propter volũtatis deſidiam, quamobrem ſæpius admonendum eſt. &c. Deinde, diſſimilem agro animum eſſe oſtendit. Nam agro ſatis vna eſt ſatio ad proferẽdos fructus; animo plures ſunt neceſſariæ. Terra (inquit Chryſoſtomus) ſemel accepto ſemine, mox profert fructus, neq; indiget altera ſatione. In anima noſtra non ita vſu venit; ſed frequenter, & ſumma cum diligentia in ea ſerendum eſt, vt ſemel ſaltem fructum accipiat. Non enim facile imprimuntur animo verba Dei, quoniã multa ſequitur difficultas, multis obſtruitur ſpinis anima; multi adſunt inſidiatores ſemina diripientes. &c. Frequenter igitur concionator ſerat, hoc ab illo Deus poſtulat.

D. Cyrillus.

Sæpe monendi ſunt homines.

D. Chryſ.

Quòd ſi auditorum culpa fructum ſatio non produxerit, nihil præmij deperibit. Audi Bernardum initio libri. 4. de Conſid. ad Eugenium Summum Pontificem: Fac tu quod tuum eſt; nam Deus, quod ſuum eſt curabit. Planta; riga; fer curam; & tuas explicuiſti partes. Sanè incrementum vbi voluerit dabit Deus, non tu. Vbi forte noluerit, tibi deperit nihil. &c. A medico id exigitur, vt medicinam ægroto diligenter faciat. At non E eſt in medico (vt poeta dixit) ſemper releuetur vt ęger. Sic à concionatore id expetitur, vt ſceleribus medicamenta adhibeat; ſed non eſt in concionatore, ſemper vt impius mores corrigat. Vnde illud eiuſdem Bernardi ad eundem: En (inquit) plaga. Tibi incumbit cura hæc; noli diffidere. Curam exigeris, non curationem. &c.

D. Bernar.

Concionatori nihil meriti deperit, ſi quod debet facit, quãuis auditores nõ conuertantur.

D. Bernar.

Secundò. Deus quærentes ſe non tetrico, toruoque, ſed hilari excipit vultu. Duos Ioannis diſcipulos benigniſſime excepit. *Conuerſus* (inquit Euangeliſta) *& videns eos ſequentes ſe, dicit eis*: *Quid quæritis?* Quæſierunt illi; *Rabbi vbi habitas?* reſpõdit ſuauiſſi-

Digitized by

ſuauiſſimè: *Venite, & videte*. Vult Domin. nos omnes ad ſe venire, & vbi habitat videre. Vult nos mente ſæpè in cœlum conſcendere, diuinaque illa in quib. habitat tabernacula, cordis oculis contemplari, & concupiſcere; iuxta illud Pſalmographi Pſal. 83. *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini, cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum*. Dicimus (ait Rupertus in Ioannem) Chriſto: *Vbi habitas?* dum ſupernam cogitamus patriam. Tunc autem Chriſtus dicit: *Venite, & videte*; quando mentem in contemplatione ſubleuat, & cęleſtibus gaudijs ad horam admittit, &c. Oritur autẽ ex hac cęleſtis domus ampliſſimę contẽplatione, mundi huius exigui deſpectus, & contemptus. O *Iſrael* (exclamat Baruch. 3.) *quam magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis eius, &c.* Contemplare magnã Dei domum, totamque terram punctum eſſe duces. Nam (vt Rupertus eodẽ loco ait) Videntibus creatoris habitationem, anguſta eſt omnis creatura, &c. Sordent terrena tabernacula, cum conſpiciuntur cœleſtia.

Cęleſtiũ tabernaculorũ contemplatio.

A

Rupertus.

B

Baruch 3.

Rupertus.

Sed quis nos domum Chriſti ducet, excelſa eſt, difficili, arctaque via aditur; quis greſſus noſtros diriget? eundem Dominum audi: *Venite* (inquit) *& videte*; ego vos ducam, ego domum indicabo. Quẽadmodũ hos diſcipulos ipſe domũ duxit ipſe præiuit, ſic in ampliſſima illa cęli palatia, ipſe nos ducit, ipſe præit, ipſe greſſus dirigit, Matth. 17. *Aſſumpſit Ieſus Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & duxit illos in montem excelſum ſeorſum, & transfiguratus eſt ante illos*. Eundem in modum nos aſſumit, & ducit in celſiſſimum cęli mõtem, vbi gloriam ſuam tam Angelis, quam hominibus conſpicuam reddit.

C

Matth. 17.

D

Venerunt diſcipuli, & viderũt vbi maneret, & apud eum manſerunt die illo. O felices diſcipulos, qui Chriſtum arcta via præeuntem ſequuntur; hi vident vbi manet, & manent cum eo die illo ęternitatis, qui nullis terminis circũſcribitur. *In domo patris mei* (ait Dominus Ioan. 14.) *manſiones multę ſunt*; in ijs cũ Chriſto manent, voluptatiſque torrente exaturati, cum Petro exclamant: *Bonum eſt nos hic eſſe*. Quod ſi Petrus in mõte neſciebat q d diceret, vt affirmat Euangeliſta; hi ſciunt quid dicant. Non enim in anguſtiſſimis montis Thabor tabernaculis, ſed in auguſtiſſimis cęli manſionibus manere bonum, ſuaue, iucundumque eſſe aſſerunt.

Ioan. 14.

E

Tertiò obſerua non dixiſſe Dñm, diſcipulis rogantibus vbi habitaret, in illo, vel illo loco habito, ſiquid vultis cras vel alio quopiam die ibi vos operiar; ſed ſtatim illos ad ſe duxiſſe: *Venite* (inquiẽs) *& videte*. Non eſſe procraſtinandum locus indicat; nec eſſe conuerſionem de die in diem differendam. Cyrillus in Ioannem: Nõ docuit Chriſtus vbi habitaret, quamuis hoc ipſum ab eo peteretur, ſed illico illò ire eos hortatur. Primum vt doceret, nullã eſſe in quærendis bonis moram laudandam, cum vtilitatis retardatio detrimẽtum afferat ſemper. Deinde, vt oſtenderet, non ſufficere, ſi quis vbi Chriſti domus, ideſt Eccleſia fundata ſit, didicerit, ſed per fidem in eam venerit, & quæ myſticè in ipſa peraguntur, ferventi animo viderit. Hæc D. Cyrillus.

Non procraſtinandum.

D. Cyrillus.

In quærendis bonis mora ſit nulla.

Quartò, vocat nos Dominus, vt videamus: *Venite* (ait) *& videte*. Qui enim res diuinas videt, atque explorat, earum pulchritudine, & admiratione capitur. Exploratores olim mitti voluit in terrã promiſſionis, ſic etiam vult nos exploratrices mittere cogitationes in promiſſa ſua, ea enim ſunt, quę exploratorum cupiditatem valde poſſint incendere. Simile illud eſt pſalmi 33. *Guſtate, & videte quoniã ſuauis eſt Dominus*. In quem locum Magn. Baſilius; Sicut mellis (inquit) natura, vires ſuas haudquaquam tam adeo exerit, ac inexpertis repræſentat ſermone, quã ipſo ſenſu guſtus; ſic nec verbi cęleſtis ſuauitas humanæ doctrinæ verbis, tradi euidenter poteſt. Non enim niſi veritatis dogmata diutino examine probauerimus; poterimus vnquam noſtrapte experientia, Domini ſuauitatem intelligere, & cæt.

Res diuinę explorandæ, & deguſtandæ, vt cognoſcantur.

D. Baſilius.

Quintò, non dixit Dñs (ait Chryſoſtomus in Ioannem) his diſcipulis, intẽpeſtiuum eſſe, vt ad ſe proficiſcerentur, ſed *Venite*: Non dixit audietis cras, ſiquid vultis, nec tunc miſſos fecit; ſed tamquã amicos longa deuinctos conſuetudine allocutus eſt, &c. Nam doctrinæ cœleſti nullum tempus intempeſtiuum eſt, vt idem Chryſoſtomus docet eodem loco. Cibus (inquit) & balnea, & cœna, & reliqua ſæcularia, ſtatutum tẽpus habet. Supernę autẽ ſapientię doctrina, nullo tem-

D. Chryſoſt.

Doctrina cœleſtis omnium eſt tẽporum.

tempore circumſcribitur; ſed omne ei tẽpus accommodatum eſt, &c. Hinc illud Pauli 2. ad Timotheum 4. *Opportune, importune argue, obſecra, increpa, &c.* Quo loco Theodoretus: Nihil (inquit) quod importune fit laudatur. Nõ iubet ergo Paulus ſine delectu, & temerè prędicare; ſed exiſtimare, omne tempus ad id eſſe aptũ & opportunum. Hoc enim, & ipſe Paulus ſemper fecit, & in carcere, & in naui, & menſa apposita, &c. & cap. 2. eiuſdem epiſtolæ: *In Euangelio* (ait Paulus) *prædicando, laboro vſque ad vincula: ſed verbum Dei non eſt alligatum*; hoc eſt, licet vincula obſtrictum teneãt corpus, linguam, & calamum non poſſunt obſtringere: ex ipſis vinculis verbum Dei docere non deſinam. Vnde Chryſoſtomus in hæc verba: Si quis (ait) agricolam alliget, ſementem impedit, nam manu ille ſerit: Doctorem ſi ligaueris, verbum Dei impedire non vales. Lingua quippe, non manu ſeritur verbum, quod nullis ſubiacet vinculis. Nam licet vincti ſimus, verbum Dei ſolutum eſt, & liberè currit, &c. Non eſt alligatum verbum Dei tempori, non horæ, non loco; quocunque tempore, hora, loco, de diuinis rebus loquendum eſt, atque cogitandum, iuxta illud Pſalmi 1. *In lege eius meditabitur die, ac nocte.*

2. Timot. 4. — Theodoret. — 2. Tim. 2. — D. Chryſoſt. — Pſal. 1.

Sextò: Quemadmodum ſapiens Architectus, qui amplas ſtatuit exędificare ædes, ſi in rudem incidat lapidem, exædificationi aptum, illum imprimis intuetur; deinde domum allatum dolat, atque expolit, & in ædificio collocat. Sic ſummus mundi opifex Chriſtus, cum ampliſſimum decreuiſſet extruere Eccleſiæ templum, impolitumque inueniſſet lapidem exædificationi aptiſſimum, videlicet, Simonem *Intuitus illum eſt*, vt Euangeliſta ait, amore plenis oculis, ędificationique aptum videns, Petrum, hunc petram, vocandum dixit; *Tu* (inquit) *vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* Demum in collegium adductum rudem dolauit, expoliuit, & in fundamento præclariſſimi ædificij collocauit. Cantic. 5. *Crura eius ſicut columna marmorea*, crura corpus ſuſtinent, corpus autem Chriſti Eccleſia eſt, quam veluti marmoreæ columnę fidei, Petrus, Petrique ſucceſſores Romani Pontifices ſuſtinent. Quamobrem Pſellus verba hæc Canticorum de Petro interpretatur. Crura (inquit) eius ſicut columnæ marmoreæ de Petro intellige, &c. Sed de Magno Petro, ſuo loco dicemus fauente Deo.

D. Petrus, petra Eccleſię ædificio aptiſſima. — Cant. 5. — Pſellus.

Septimò: Andreas ad Chriſtum Petrũ adduxit: Philippus adduxit Nathanaelem; quo exemplo docentur ij, quos Chriſtus vocauit, & traxit; vt alios ipſi vocent ad Chriſtum, & trahant. Quemadmodum lucerna vna inflammata mille alias inflammat: ſic tu a Deo incenſus, mille alios incende. Quemadmodum cęlum motum, reliquos cœlos mouet; ſic tu a Deo motus, moue cæteros, Pſal. 18. *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam.* Sic nobilis nobili eructet Deũ; & obſcurus, atque ignobilis, obſcuro Chriſti ſcientiam tradat; ſimilis ſimilem, cum quo conſuetudinem habet, ad Chriſtum ducat. Terra poſt aliquot menſes ſeminum fructum parit; at homo nõ indiget menſibus, vt fructum edat. Vocatus ſtatim alios vocet, talentumque multiplicet, id quod Andreas fecit, & Philippus. Vnde D. Cyrillus in Ioannem; Cum accepiſſet (inquit) Andreas talentum, ſtatim multiplicatum illud Domino reddidit. Huiuſmodi certe attentus, docilisque animus eſt, vt non longa indigeat oratione, nec poſt multos annos, aut menſes fructum doctrinæ pariat; ſed ſimul cum audierit, & ſibi profuit, & alijs vtilis eſſe conatur, &c. Et Cardinalis Petrus Damiani ſermone primo de ſancto Andrea: Andreas (inquit) theſaurum reperit; gaudet alijs prodere. Furtum deputat, illum ſine conſortibus poſſidere; mox, quod didicerat, docuit, quod acceperat, erogauit. Magni nuntij baiulus fuit, qui eum ſe reperiſſe teſtatus eſt, quẽ ab origine mundi, omnes ſancti magno deſiderio præſtolati ſunt; & tamen videre non potuerunt, &c. Andreas enim Petro dixit, inuenimus Meſſiam, ſcilicet, quem ab origine mundi ſancti fuerant præſtolati.

Quem Chriſtus traxit, alios ad Chriſtũ trahat. Pſal. 18. — D. Cyrillus. — Petr. Dam.

De lapide magnete ſic ſcribit Auguſt. lib. 21. de Ciuitate Dei cap. 4. Magnetem nouimus mirabilem ferri eſſe raptorem; quod cum primum vidi, inhorrui. Quippe cernebam a lapide ferreum annulum raptum, atque ſuſpenſum. Deinde tanquam ferro, quòd rapuerat, vim dediſſet ſuam: idem annulus admotus eſt alteri, eumque ſuppendit. Atque vt ille prior

D. Auguſt. — Magnes ferri raptor mirabilis, Chriſtus raptor cordiũ.

prior lapidi, ſic alter annulus priori annulo cohærebat. Acceſſit eodem modo tertius, acceſſit quartus; iamque ſibi per mutua connexis circulis, non implicatorum intrinſecus, ſed extrinſecus adhærentium, quaſi catena pependerat annulorum. Hæc Auguſtinus. Quemadmodũ magnes ferrum, ſic Chriſtus etiã ferrea corda, cum vult, trahit. Cordium raptor eſt admirabilis. Tracti ferrei annuli alios traxerunt, ſic adducti a Chriſto viri, ad Chriſtum alios adducũt, vt Andreas Petrum, Philippuſq; Nathanaelem. En tibi annulos quatuor, ſed aureos, nõ ferreos; quorum primus ſecundum; tertius traxit quartum.

Petri, Andreæ, Philippique Patria; Bethſaida dicebatur (vt ait Euangeliſta) hoc eſt, vt interpretatur D. Hieronymus, domus venatorum. Optimos hęc domus enutriuit venatores, non ferarum, ſed hominũ: imo & ferarũ, hoc eſt, hominũ, qui in ferarum mores degenerauerant.

D. Hieron.

Diuus Hieronymus Ezechielis 28. Sunt (inquit) in bonam partem venatores, de quibus ſcribit Ieremias 16. *Ecce ego mittã piſcatores, & venatores, qui venentur vos de omni colle, & mõte.* Quos & Dominus mittit ad piſcandum; & fecit eos de piſcatoribus piſcium piſcatores hominum. Vnde & viculus Petri, & Andreæ, hoc appellatur vocabulo, *Bethſaida* enim interpretatur, domus venatorum, &c. Hæc Hieronymus.

Ierem. 16.

Bethſaida domus venatorum, Petri & Andreę.

D. Auguſt.

Octauo, verba illa: *Cum eſſes ſub ficu vidi te;* Auguſtinus ſermone 40. de verbis Domini, myſticè ſic interpretatur; ſub peccato vidi te. Vidit enim nos Dominus in lumbis Adæ poſt peccatum, quos folijs ficulneis præcinxit, vel vidit nos ſub ficu illa, ex qua perizoma fecit. Per ficum (ait Auguſtinus) intelligamus ſignificatum eſſe peccatũ; ea ſcilicet ſignificandi congruentia, qua noſtis primum hominem, quando peccauit, folijs ficulneis fuiſſe ſubiectum; his folijs membra texerunt. Quid eſt ergo; *Cum eſſes ſub ficu vidi te?* ideſt, cum eſſes ſub peccato. Sic Auguſtinus. Iam tunc, immo & ab æternitate, vidit nos Deus omnes ſub ficu, in primo parẽte, veluti capite, ac forte peccati; vidit, inquam, miſericordia exundantibus oculis, miſertuſque noſtri, humanam naturam aſſumere ſtatuit, vt contractam labem ſanguine ſuo ablueret,

Vidit nos Deus ſub ficu.

Sub arbore nos vidit Dominus perditos, ſub arbore vidit ſaluos, ſub ficu in Adamo vidit captiuos, ſub cruce in ſe ipſo vidit liberos. *Sub arbore malo* (ait Canticorum 8.) *ſuſcitaui te*, hoc eſt ſub cruce, vt interpretantur Diuus Gregorius, Caſſiodorus, & alij. Sub cruce, arbore eximia, quę fructum tulit totius humani boni cauſam, ſuſcitauit nos Dominus, vitæ- A que reſtituit. Sequitur, *ibi corrupta eſt mater tua; ibi violata eſt genitrix tua.* Ibi (inquit) hoc eſt, in arbore, mater noſtra Eua a ſerpente corrupta, violataque eſt; virumque Adamum, nos quoque in eo oẽs corrupit, atque violauit. Quoniam verò ſub arbore vetita, ſerpentis veneno corrupti, occiſique ſumus, ideo ſub arbore crucis ſanctiſſima, Chriſti ſanguine ſumus ſuſcitati. Hinc illud Eccleſiæ; ſalu- B tem humani generis in ligno crucis conſtituiſti, vt vnde mors oriebatur, inde vita reſurgeret, & qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur.

Sub arbore vidit nos Deus perditos, et ſub arbore ſaluos.

Cant. 8.

Crux arbor.

Alij verba illa ſponſæ tribuunt; eritq; ſenſus: Ego ò Chriſte: *Sub arbore malo ſuſcitaui te;* hoc eſt, ſub ficu Nathanaelis me vidiſti. Cum ſub ficu illa, vel arbore eſſem, peccato Adami inquinata, ſuſcitaui te, vt me ablueres, captiuamque C redimeres. Itaq; mea ſumma miſeria excitatus, miſeræ tuliſti opem. *Ibi*, ſub illa arbore, ſerpentis tartarei veneno *corrupta eſt, ac violata* Eua mater, genitrixque tua, vel Synagoga. Etenim admirabilis miſericordia tua effecit, vt quæ noſtra erat genitrix, eſſet etiam tua. Poſſunt etiam tribui verba Chriſto, ſicque explanari; *ſub arbore malo*, exiſtentem, ideſt, ſub arbore vetiti fructus, a ſerpente vita pri- D uatam vidi, & *ſuſcitaui te;* hoc eſt, quod dicitur Nathanaeli; *Cum eſſes ſub ficu vidi te*, nimirum vt ſuſcitarem. Quod ſi quærat ſponſa, quonam modo a ſerpente vita fuerit priuata? Vnde nam originale peccatum contraxerit? id docet ſequentibus verbis: *Ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua*: hoc eſt, ſuſcitaui te, quoniam Eua mater tua, immanis draconis afflatu, ſub arbore corrupta, & vio- E lata, virum Adamum corrupit, omneſq; in eo natos peccato infecit, atque occidit. Hinc mors, hinc originarium peccatum emanauit. Quoniam verò ſponſam tanto affecit beneficio, illamque ſub arbore abſque vita iacentem excitauit,

Peccatũ originale.

amorem, beneficijq; memoriam ſpõſus flagitat. Idcirco ſequitur: *Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, &c.*

D. Auguſt. *Beda.* *Angeli sũt concionatores.*

Nono, verba illa. *Videbitis Angelos aſcendentes, & deſcendentes ſupra filium hominis:* Auguſtinus myſtico ſenſu, de concionatoribus exponit, qui imitatione aſcendunt, prædicatione deſcendunt. Beda ſimiliter, Angelos ait ſignificare eoſdem concionatores, aſcendentes quidem, cũ de diuinitate Chriſti agunt; deſcendentes vero cum de humanitate verba faciunt. Aſcendunt (inquit) ſuper filium hominis Angeli, cum docent prædicatores, quia *in principio erat verbum*, deſcendunt cum adiungunt; quia *Verbum caro factum eſt, &c.* Poſſunt quoque explicari de Angelis deſcendentibus ſuper filium hominis, hoc eſt, ſuper corpus Chriſti myſticum, videlicet Eccleſiam, & aſcendentibus rurſus in cęlum, quod in ſcala Iacob adumbratum eſt. Et Apocalypſis 21. vidit Ioannes *ciuitatem ſanctam deſcendentem de cęlo.* Deſcendit ſancta illa Angelorum ciuitas de cœlo, vt Bernardus ſenſu myſtico interpretatur, cum Ange-

Apoc. 21.

A lorum multa millia ad nos veniunt, vt nos cuſtodiant. Quidni (ait Bernardus ſermo. 5. in dedicatione Eccleſiæ) quidni Chriſtus mittat Angelos pro eis, pro quibus ipſe a patre voluit mitti? quidni pro eis inclinet cœlos, pro quibus ipſe quoque cœlorum Rex ſe inclinauit? &c. Aduerte, quod aduertit Bernardus eodẽ loco, ciuitatem ſanctam deſcẽdere de cęlo non cadere: Aduerte (ait ille) quod B Ioannes deſcendentem dixerit ciuitatẽ, non cadentem, & cæt. Ceciderunt è cœlo, non deſcenderunt per ſcalam Iacob, dæmones; deſcendunt, non cadunt Angeli. Cauendum Angelis, ideſt, concionatoribus, ac confeſſarijs, ne dum ad homines ſubleuandos veniunr, cadant potius vt dæmones, quàm deſcendant vt Angeli. Siquis hominem, quem fluctib. abreptum videt, liberare vult; maxime ſibi cauet, ne ab illo in profundum pelagus detrahatur. Id quoque nobis maxime cauendum, ne, dum periclitantibus manum porrigimus, vndis ſimul abſorbeamur.

Angelorum cuſtodia. *D. Bernard.* *Cauendum ſacerdotibus ne cadant.*

LIBER

Digitized by Google

LIBER TERTIVS

CAPVT I.

De Nuptijs Canæ Galilææ.

IOANN. CAP. II.

ET die tertia, nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ. Et erat mater Ieſu ibi. Vocatus eſt autem & Ieſus,& diſcipuli eius ad nuptias. Et deficiẽte vino,dicit mater Ieſu ad eum: Vinum non habent: Et dicit ei Ieſus; Quid mihi, & tibi eſt mulier? Nondum venit hora mea. Dicit mater eius miniſtris: Quodcunq; dixerit vobis facite. Erant autem ibi, lapideę hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem Iudæorum, capientes ſingulæ metretas binas, vel ternas. Dicit eis Ieſus: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vſque ad ſummum. Et dicit eis Ieſus: Haurite nunc, & ferte Architriclino. Et tulerunt. Vt autem guſtauit Architriclinus aquam vinum factam,& nõ ſciebat vnde eſſet, miniſtri autem ſciebant, qui hauſerant aquam, vocat ſponſum Architriclinus, & dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius eſt: tu autem ſeruaſti bonum vinum vſque adhuc. Hoc fecit initium ſignorum Ieſus, in Cana Galilææ, & manifeſtauit gloriam ſuam. Et crediderunt in eum diſcipuli eius.

Finis anni primi poſt baptiſmum Chriſti, & initium ſecundi.

A POſt vocationem diſcipulorũ, ordine nuptiæ ſequuntur. Quæ quidem, vt oſtendimus lib. 1. cap. 12. ſexta die Ianuarij celebratæ ſunt, qua eadem die anno ſuperiore, Chriſtus eſt baptizatus. Vnde efficitur hoc loco finem eſſe primi anni, poſt Chriſti baptiſmum. Baptizatus. n. eſt ſexta die Ianuarij; anno autẽ elapſo, eadem ſexta die ſequentis Ianuarij, nuptijs interfuit. Natus aũt erat cum ad baptiſmum venit annos viginti nouem, &
B dies tredecim, vt loco indicato diximus; cum vero nuptijs interfuit, ętatis erat annorum triginta, tredecimq; dierum. Sexta die Ianuarij in ſolitudinem abijt; poſt quadraginta ieiunij dies ad matrẽ ſanctiſſimam redijt, vt ſupra diximus, lib. 2. cap. 16. ex Epiph. Nazarethæ egit cum Deipara Virgine, vſque ad mẽſem Niſan, quo paſcha celebratũ eſt; reſpondet is menſis noſtro Martio, & Aprili. Hoc verò fuit primum paſcha poſt baptiſmum Chriſti, cuius Euangeliſtę non meminerunt. Venit ergo paſchali tẽpore Ieroſolymam, ibique hoc primũ paſcha egit prope menſem Aprilem, vel in ipſo menſe Aprili. Deinde in Iudæa mãſit cum Ioanne, & alijs; de diuinis rebus egit; tandẽ ad finem anni, venit ad Ioannem: a Ioãne Agnus Dei eſt appellatus; diſcipuliſque oſtẽſus. Andreas Petrum, Philippus Nathanaelem ad illum duxit:

Primã paſcha poſt baptiſmũ Chriſti.

Digitized by Google

Die Ianuarij quarta, è Iudæa diſceſſit; die ſexta in Galilææ oppidum Canam ad nuptias venit, anno vno poſt baptiſmum elapſo.

Die tertia nuptiæ factæ ſunt.

Die tertia factas has nuptias, ait Euangeliſta. Quænam dies tertia dicatur, ambiguũ eſt. Prima interpretatio Fabri eſt huiuſmodi; tertia die, hoc eſt feria tertia (vt nos loquimur) nuptiæ factæ ſunt. Nã Iudæi hebdomadæ dies a ſabbatho numerabãt, prima ſabbathi dies erat dominica, ſecunda ſabbathi feria ſecunda; tertia ſabbathi feria erat tertia. Si Ioannes dixiſſet die tertia ſabbathi nuptiæ factæ ſunt, nullum eſſet dubium; at tantum dixit, *tertia die nuptiæ factæ ſunt*. Ideoque hęc interpretatio quãuis probabilitatis non nihil habeat, tamen non placet. Secunda interpretatio eſt Lyrani. Tertia (inquit) die a vocatione Philippi, & Nathanaelis. Et Caietanus. Tertia (inquit) die, a die, quo venit Nathanael, &c.

A *Faber.* *Quenã fuerit hæc dies tertia.* B *Lyranus.* *Caietanus.*

Exiſtimo numerandos hos tres dies, a die, quo Chriſtus profectus eſt in Galilæam. Hunc enim diem vltimo loco cap. 1. Ioannes Euangeliſta ſignauit, ſic ſcribens: *In craſtinum voluit exire in Galilæam.* Poſtea cum ait; *& die tertia*; ſic eſt intelligẽdus, die tertia, ab vltima, quã ſignauimus, ſcilicet, ab illa, qua in Galilæa profectus eſt. Mane ex Iudæa diſceſſit; iter fecit illa die, ac ſequenti, peruenitq; in Galilæam, die vero tertia ad nuptias eſt inuitatus. Hæc eſt Origenis ſententia, initio tomi 9. in Ioannem. Cum exire (inquit) vellet Chriſtus in Galilæam, inuenit Philippum, & dicit ei, ſequere me, die vero tertia poſt, nuptię fiunt, &c.

C *Origenes.* D

In Cana Galilææ.

Locus in quo factæ ſunt nuptiæ Cana nominatur. Eſt oppidum Galilæę, diſtãs a Nazareth vbi Chriſtus, & Deipara Virgo habitabant, vt Aranda docet tract. 2. c. 4. milliarib. decem, verſus Septentrionem. Nomen Cana zelum ſignificat; vnde Simon Cananæus appellatur Simon zelotes, a patria; erat enim ex oppido Cana, ideſt zelo. De Cana ſic ſcribit Borchardus parte prima, capite 6. §. 1. Ab

E

Achone quinque leucis diſtat Cana Galilææ, verſus Eurum. Vſque in dies noſtros triclinium, & locus in quo diſpoſitæ fuerant ſex hydriæ, oſtenduntur, &c. D. Bonau. in libro de vita Chriſti, capit. 20. ſcribit, Canam a Nazareth quatuor fere milliaribus diſiunctam eſſe. Sed Aranda terræ fuit explorator.

Cana oppidum. *D. Bonau.*

Et erat mater Ieſu ibi.

Nuptię alicuius familiaris, vel conſanguinei Virgin. Deiparę fuiſſe videntur: ideoque inuitata ex oppido Nazaretha Canam venit. Cum vero ex Iudęa Chriſtus Nazaretham reuerteretur, ad eaſdẽ nuptias cũ diſcipulis vocatus eſt; & pro ſua benignitate venire non recuſauit. Cauſæ autem, cur voluerit intereſſe, duæ redduntur. Prior, vt primi miraculi edendi occaſionem haberet, quo potentiam ſuam demonſtraret, quam tradit D. Cyrillus libro 2. in Ioannem, cap. 22. Miraculi (inquit) potius gratia, quod facturus erat, quã conuiuij gratia ad nuptias profectus eſt, &c. Poſterior fuit, vt nuptias approbaret præſentia ſua. Hanc reddit D. Auguſtinus tractat. 9. in Ioan. Quod Dominus (inquit) inuitatus venerit ad nuptias, confirmare voluit, quod ipſe fecit nuptias. Et D. Cyrillus: Hoc (ait) ſigno ſanctificabantur nuptiæ, &c. Beda tom. 7. in homilia de his nuptijs: Si nuptijs (inquit) debita caſtitate celebratis culpa ineſſet, nequaquam Dominus ad has venire, nequaquam eas ſignorum ſuorum initijs conſecrare voluiſſet, &c. Euthym. in Ioannem: Qui nuptias condiderat, venit, vt eas honoraret, ſuaque præſentia ſanctificaret, &c.

Cur Chriſtus nuptijs intereſſe voluit? *D. Cyrillus.* *D. Auguſt.* *D. Cyrillus.* *Beda.* *Euthym.*

Quæret aliquis hoc loco: An Ioſeph Virginis ſponſus, vocatus quoque fuerit ad nuptias? Etenim cum Deipara Virgo, Chriſtus, eiuſq; diſcipuli vocati ſint, videtur quoq; Ioſeph fuiſſe inuitatus. Atqui Euangeliſta nullam illius fecit mentionem. Reſpõdemus, Ioſeph ad nuptias nõ fuiſſe inuitatum; neque. n. inuitari potuit, quod è vita iam exceſſiſſet. D. Epiphan. hęreſ. 78. opinatur poſt duodecimũ Chriſti annum obiiſſe. Cum. n. Chriſtus duodecim annos natus, in tẽplo repertus eſt, aderat Ioſeph ſuperſtes; poſt illũ annũ, nulla ab Euãgeliſtis illius mẽ

An Ioſeph nuptijs interfuerit. *D. Epipha.*

tio

tio fit. Vnde conijcit Epiphanius, vſque ad illud tantummodo tempus in vita mā ſiſſe. Poſt reditū (inquit) ab Aegypto Ioſeph non multis annis vixit. Permanſit octo annis ſuperſtes. Et in duodecimo anno, aſcendentib. illis Ieroſolymā, quęſitus eſt Dominus, quando nō reperiebatur in itinere, velut habet Euangeliū ſecundum Luc. Poſt hos annos moritur Ioſeph. Vnde non amplius dicit Euangelium: *Quod venit pater ipſius, & fratres*: ſed *Ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant*. Et qñ in cruce pendebat, ſi fuiſſet Mariæ vir, qua ratione tradidiſſet ipſam Ioanni? Et Ioannem Mariæ? Hæc ille, & alia. D. Bonauentura in libro de vita Chriſti, cap. 17. Putat, etiam poſt baptiſmum, & ieiuniū Chriſti, vitam propagaſſe. Comeſtor ca. 28. hac de re ſic ſcribit. Non eſt vocatus Ioſeph ad nuptias, ſed Maria. Vnde quidam dicunt Ioſeph fuiſſe mortuum, & Virginē tranſiſſe in cuſtodiam filij, quia nec etiam deinceps legitur de eo in Euāgelio. Quòd ſi nondum mortuus, tamen certū eſt, quod in paſſione Dñi mortuus erat; quia virgo alij, ideſt Ioanni, cōmendata eſt. hęc ille. D. Bernardinus tom. 3. ſermone de S. Ioſeph, cap. 3. Licet (inquit) quo tēpore mortuus fuerit Ioſeph non legatur in ſacro textu; tamen probabiliter creditur, quod defunctus eſt ante dominicam paſſionem. Non enim abſēs fuiſſet a dominica cruce, ſi extitiſſet viuus, & ipſo viuēte nō oportuiſset ſacrā Virginem alteri commendari. Forte etiā mortuus fuit ante Chriſti baptiſmum. Quia ex tunc, nulla de eo in Euangelio mentio facta eſt, &c.

Quonā tempore obierit Ioſeph.

D. Bonau.

Mag. hiſtor.

D. Bernardinus.

Tamen Cyprianus de paſſione Domini, paſſionis quoque tempore Ioſephum fuiſſe ſuperſtitem exiſtimat. Paſsus (inquit) eſt Ioſeph ęquanimiter, pręponi ſibi Ioānem, quē digniorem ſe iudicabat, &c. Idem ſentire videtur. D. Ambroſius in libro de Inſtitutione Virginis, ca. 6. & Luc. 23. D. vero Auguſtinus ſermon. 81. de tēp. reſurrectionis quoque tempore inter viuos fuiſſe putat, & Chriſtū adoraſſe. Sol (inquit) & luna, & vndecim ſtellæ Chriſtum adorauerunt; quando poſt reſurrectionem, Sācta Maria quaſi luna, & beatus Ioſeph velut ſol, cum vndecim ſtellis, ideſt, beatis Apoſtolis proſtrati ſunt ante eum, &c.

D. Cyprian.

D. Ambr.

D. Auguſt.

Mihi veriſimilior videtur prior ſentētia, quæ plures habet ſectatores: videlicet Ioſeph antequā Chriſtus in crucem ageretur, obijſſe. Quo aūt tempore obierit, incertum eſt. Ante has nuptias obijſſe, & antequam Dñs inciperet cōcionari eſt probabile. Nulla enim mentio illius fit ab Euangeliſtis, poſt duodecimū Chriſti annum. Non tñ crediderim ſtatim poſt duodecimum Chriſti annum è vita
A excessiſſe; ſed multo poſtea, non multò ante baptiſmum, vt ait D. Bernardinus.

Præterea in controuerſia verſatur, fuerit ne harū nuptiarum ſponſus D. Ioannes Euangeliſta? Et quidem D. Ioannem fuiſſe ſponſum, tēpore Ruperti cōis ferebat opinio. Is ad finem lib. 2. commēt. in Ioannem ſic ſcribit. Euangeliſtā Ioannem relictis nuptijs, Dominum ſequi cępiſſe arbitramur. Ipſius enim iſtas fuiſſe
B nuptias opinio fere omnium eſt. Tradūt namque hiſtoriæ, quod eum de nuptiis, volentem vxorē ducere vocauerit Chriſtus. Et propterea quem a carnali voluptate retraxerat, potiori amoris ſui dulcedine donauit. Sic Rupertus, qui obiit anno Dñi 1124. Item Beda, tom. 7. in homilia Euangelii: *Dixit Ieſus Petro, ſequere me*. Tradunt (inquit) hiſtoriæ, quod Ioannē de nuptiis volentem nubere Dñs voca-
C uit: & propterea quem a carnali voluptate retraxerat, potiori ſui amoris dulcedine donauit, &c. Eadē ſententia aſſeritur in duob. prologis antiquis, euāgelii ſecundum Ioannē, quorum alter tribuitur Hieronymo, alter Auguſtino, in tō. gloſſę ordinariæ. Qui verò Hieronymo tribuitur, habeē ſine authoris nomine, & in Bibliis Complutenſibus, & in Regiis, & præfigitur Ioennis Euangelio in operib.
D Bedæ. In hoc autem prologo hęc extant verba. Ioannem de nuptiis volentē nubere, vocauit Dñs. In prologo, qui Auguſtino aſcribitur, hęc leguntur. Iſte eſt Ioānes, quem Dominus de fluctiuaga nuptiarū tempeſtate vocauit, &c. Hanc opinionem ſequitur D. Thomas 22. quæſt. 186. art. 4. Et dum exponit prologum illum D. Hieronymo aſcriptum: eamqne putat eſſe D. Hieronymi ſententiā. Sub-
E ſcribunt Caietanus Ioannis 1. Sotus 4. diſtinct. 27. quæſt. 1. art. 4. Ioannes Maior, Ludolphus in vita Chriſti, Ecchius, Dionyſius Carthuſianus, Diuus Bonauentura in vita Chriſti, Diuus Antoninus, tertia parte Summæ titulo primo.

Rupertus.

Beda.

An Ioānes Euangeliſta fuerit harū nuptiarum ſponſus?

Fuit ſponſus Ioannes.

Et parte prima hiſtoriali titulo 5. Hę (inquit) nuptiæ communiter dicuntur fuiſſe Ioannis Euangeliſtæ, &c. Lyranus in Ioānem: Dicitur communiter (ait) quod iſtæ nuptiæ fuerunt Ioannis Euangeliſtæ, a quibus eum Chriſtus vocauit ante conſummationem matrimonij. Ex hoc in Eccleſia obſeruatur, quod ante carnalem copulam, poteſt licite alter coniugum intrare religionem, &c.

Attamen oppugnari poteſt, non leuibus argumentis. Primò, quoniā antiqui Ioānem vxorem nunquam duxiſſe opinati ſunt, quibus aſſentitur D. Auguſtin. tract. vlt. in Ioannem. Sunt (inquit Auguſtinus) qui ſenſerint, & ij quidem non contemptibiles ſacri eloquij tractatores, a Chriſto Ioannem Apoſtolum propterea plus amatum, quod neque vxorem duxerit, & ab ineunte pueritia caſtiſſimus vixerit. Hoc quidem in ſcripturis canonicis non euidenter apparet. Verūtamen id quoque multum adiuuat congruentiam huius ſententiæ, quòd illa vita per eum ſignificata eſt, vbi non erunt nuptiæ. Ita Auguſtinus. Quod ſi Hieronymus exiſtimaſſet Ioannem ex nuptijs vocatum, hoc telo aduerſus Iouinianum fuiſſet vſus, qui nuptias virginitati exæquabat; eo tamen non vtitur. Ioannem verò pene puerum appellat, atque ideò non illi, ſed Petro traditum ait ſummum pontificatum. Secundo Chriſtus propterea nuptijs interfuit, vt matrimoniū approbaret. Quod ſi matrimonium iam ratum diſſoluiſſet, reprobare potius coniugium, quam approbare videretur. Tertio ſi nuptiarum fędere Ioannes fuiſſet liberatus, ſtatim vxore, ceteriſque rebus relictis Chriſtum ſecutus fuiſſet; id verò poſtea fecit. a Chriſto cum fratre Iacobo ex mari Tiberiadis vocatus, cum retia reficeret, Matthæi 4. & Marci 1. Quarto vocatio ex nuptijs, digniſſima fuit, quæ literis euangelicis mandaretur; fuiſſetque a Ioanne memoriæ prodita, ſi contigiſſet. Nullā verò illius mentionē, vel Ioannes, vel alius fecit Euangeliſta. Denique virginitati Ioannis hæc vocatio minime fauet; etenim præſtantior eſt virginitas, quæ ad coniugium nunquam peruenit. Ergo non eſt ſequenda opinio.

D. Auguſt.

Refutatur opinio.

Itaque nonnulli, hanc de nuptijs Ioānis exiſtimationem explodūt. Ego vero non explodam, quod non leuis autoritatis habeat ſectatores, quod ex antiqua hiſtoria acceptam Rupertus, & Beda affirmēt, quod illis receptis, & antiquis prologis confirmetur; quod communis hactenus fuerit. Argumenta præterea quib. oppugnatur, diſſolui haud difficile poſſunt. Primo reſponderi poteſt, antiquos illos ſcriptores, & Auguſtin. exiſtimaſſe Ioannem non duxiſſe vxorem; quòd cū A vxore non vixerit, quam iuſſu Chriſti dimiſit. Sed quidquid illi, & Hieronymus ſenſerint; alios habet ſententia patronos quos credibile eſt non futili traditione perſuaſos. Secundo reſpondemus, Chriſtum, & coniugium ſua præſentia approbaſſe, & virginitatem coniugio præſtantiorem eſſe docuiſſe, cum Ioannem virginem iugo eripuit coniugali. Tertio reſpondetur, Ioānem bis vocatum, vt alios B Apoſtolos, ſemel è nuptijs, poſtea a cymba. Quarto reſpondetur, nō omnia Chriſti acta literis cōſignata eſſe; etſi digniſſima omnia fuerint, quæ literis in perpetuam cōſignarentur memoriam; quemadmodum ergo multa alia, ſic hoc ſilentio eſt pręteritum, & aliqua traditione acceptum. Quinto reſpondetur, opinionem non detrahere Ioannis virginitati; C virginitatem enim ante nuptias, & poſt nuptias perpetuò ſeruaſſe aſſerit. Quod ſi vxorem ducere voluit; tempori tribuendum, quo beati ducebantur, qui liberos procreaſſent.

Non reijcitur opinio, quod Ioannes fuerit ſponſus.

Soluuntur rationes.

At dices: Hieronymus Ioannem appellat pene puerum, nondum igitur coniugio erat aptus. Reſpōdetur, Hieronymū adoleſcentem etiam vocare, lib. 1. aduerſus Iouinianum: Cur non Ioannes (ait D Hieronymus) electus eſt virgo primus Apoſtolorū? Aetati delatum eſt; quia Petrus ſenior erat; ne adnuc adoleſcens, & pene puer, progreſſæ ætatis hominibus præferretur, &c. Quod ſi roges, quot annos fuerit natus Ioannes, quo tempore vocatus a Domino eſt? reſpōdebimus fere 28. fuiſſe annorū. Nam vt eſt in Martyrologio, quo Romana Eccleſia vtebatur ante Gregorianum, annos vixit 99. quā E Perionius in vita Ioannis, ait communem eſſe ſententiam. Obijt vero Hieronymo teſte in Catalogo, poſt paſſionem Chriſti anno 68. vnde efficitur vocatum eſſe circiter 28. ætatis annum; & paſſionis tempore egiſſe trigeſimum primum. Si enim 31. addas 68. ſummam efficies annorum.

Quot annos vixerit Ioānes Euangeliſta.

annorum 99. Card. Baronius in Traiano conijcit, vocatum a Chriſto cum annum ageret vigeſimum ſecundum, è vita autẽ migraſſe anno ętatis 93.

Contraria tamen ſententia, videlicet Ioannẽ harum nuptiarum ſponſum non fuiſſe, forte veriſimilior eſt; & ex D. Epiphanio aperte colligitur; hęreſi enim 51. ait Ioanuem his nuptijs non interfuiſſe. Ergo ex illius ſententia ſponſus nuptiarũ non erat. Tertia (inquit) die factum eſt primum diuinũ ſignum, cum quidã diſcipuli cũ Chriſto eſſent; nõ Andreas, non Petrus, non Ioannes, non Iacobus, &c. Ecce aperte affirmat Ioannem non interfuiſſe nuptijs, & miraculo. Simon etiam Caſſianus, lib. 5. c. 1. ſponſum fuiſſe Ioãnem negat, his verbis: Cũ (inquit) omnem congregationem Apoſtolorum primo anno prædicationis Chriſtus fecerit: luce clarius patet, non fuiſſe Ioannẽ vocatum de nuptijs, in quibus aquam in ſecundo anno prædicationis in vinum conuertit. Hæc ille. Sed ratio, qua vtitur infirma eſt, vt patet ex ſerie geſtorum Chriſti.

D. Epiphan. — *Nõ fuit ſpõſus Ioannes.* — *Simon Caſſianus.*

Nicephorus lib. 8. c. 30. ſcribit harum nuptiarũ ſponſum fuiſſe Simonem Cananęum Apoſtolum; nec tñ ait a nuptijs eſſe abſtractũ. Helena (ait ille) Conſtantini Imperatoris mater in Cana Galilęę, vbi Simonis Cananæi nuptiæ celebratæ ſunt, ſacram ædem ædificauit, &c. Occaſionem opinioni dediſſe videtur nomen Cananæi, fuit enim ex Cana oppido oriundus, vnde Cananæus eſt appellatus. Cum igitur nuptiæ in Cana factæ ſint, huius Simonis videntur fuiſſe. Sed infirma habet fundamenta opinio, nec antiquos ſectatores, præter Nicephorum.

Nicephor. — *An Simeonis Canan. nuptiæ?*

Percunctabitur quoq; aliquis, quænã fuerit nuptiarum ſponſa? D. Antoninus 3. par. Summæ, titul. 21. §. 3. ſcribit, exiſtimaſſe nonnullos ſponſam fuiſſe Mariam Magdalenã, quæ propterea, quod ſponſo eſt priuata, libidini ſe mancipauit. Id vero firmitatis nihil habet. Sed dices, ſi forte Ioannes ſponſam iuſſu Domini deſeruit, quidnam illa relicta fecit? Nunquid alteri nupſit, an perpetuam quoque cum ſponſo caſtitatem ſeruauit? Reſpondetur Dei perfecta eſſe opera. Si igitur vni cõiugum caſtitatis deſiderium inſpirauit; alteri quoque idem præſtitiſſe eſt credibile. Forſitan Virginis conſanguinea fuit, & cum ea virginitatem coluit. Potuit etiam matrimonium cum alio inire. Nam matrimonij illius vinculum nondum conſummati, Chriſtus ſuſtulit.

D. Anton. — *Sponſa nuptiarum.*

Et deficiente vino.

Dubium eſt, defecerit ne oĩno vinum, antequã Deipara Chriſtũ oraret? Reſpõdet D. Auguſt. ſerm. 41. de tempore, non omnino defeciſſe. Debemus (inquit) aduertere, quòd de nuptiali vino pars aliqua adhuc forte reſederat. Ideo nondum erat Domini plena hora virtutum, &c. Et D. Thomas in Ioannem: Virgo non diſtulit vſque ad extremam neceſſitatem; ſed *deficiente vino*, id eſt, dum eſſet in deficiendo, &c. Lyranus item, illa Deiparæ verba, *Vinum non habent*: ſic exponit: Vinum non habent ad ſufficiẽtiam. Voluit enim virgo præuenire totalem vini defectum, ne appareret confuſio, &c. Eũdem in modum exponit Carthuſianus; & Caietanus ſic ait: Non dicit Euangeliſta, & cum defeciſſet vinũ, ſed *deficiente vino*, ad ſignificandum inchoatum defectum vini, non conſummatum, & cætera. Eiuſdem ſententiæ eſt Ianſenius. Græcus textus ſic habet: ὑστερήσαντος οἴνου in aoriſto: hoc eſt, vbi defeciſſet vinum, vt vertit Pagninus. Sed intellige, vbi pene defeciſſet, non omninò, iuxta hanc ſententiam. Quòd ſi quis velit omnino defeciſſe, nõ repugnarim; id enim textus ſignificat; & Titelmanus ſic Ioannis verba interpretatur: Poſtquam (inquit) diſcumbentibus cõuiuis vinum omne iam exhauſtum eſſet, quod ſufficiens futurum exiſtimabatur vocatis ad nuptias, &c.

D. Auguſt. — *An defecerit omnino vinum.* — *D. Thom.* — *Lyranus.* — *Carthuſ.* — *Caietan.* — *Ianſenius.*

Vinum non habent.

Pro ſua eximia charitate, ac miſericordia, Deipara a filio petijt, vt nuptiarũ defectui ſuccurreret; vinumq; quod deerat, ſuppeditaret. Paucis autem verbis rem propoſuit: *Vinũ* (inquiẽs) *non habent*. Sciebat.n. ſe cum Deo loqui, & omnipotente, & omni ſciente. Sed vnde nã Deipara vini penuriam agnouit? Reſpondetur miniſtros ſponſo, & Deiparę, quod conſanguinea eſſet, penuriam indicaſſe. At rogo, diſcumbebat ne Virgo prope filiũ, an inter fęminas? Accubuiſſe prope filium

Vnde nam Deipara virgo vini penuriã agnouerit.

filium inter viros non eſt veriſimile; maximè ſi in lectis cibum ſumebant. Si inter fęminas accumbebat, nunquid è mēſa ſurrexit, vt filium alloqueretur? Reſpōdetur, virginem prope filium diſcubuiſſe, qui extremus virorum erat; ideoq; facile filium potuiſſe alloqui. Vel potius reſpondetur, viros prius ſumpſiſſe cibū, fęminas poſt viros. Cum igitur vinum defecit; virorum conuiuium erat, inter quos edebat Chriſtus. Fœminæ interim conſanguineæ miniſtris miniſtrabant, quæ conuiuio opus erant; & cum illis Virgo aderat. Vnde factum eſt, vt vini agnoſceret defectum. Poſtquam vero agnouit, ad filium diſcumbentem iuit, defectuſq; certiorem fecit his verbis: *Vinum non habent.* Sic fere opinatur D. Bonauent. in libro de vita Chriſti. Ait enim Deiparam nō accubuiſſe menſæ, ſed eorum geſſiſſe curam, quæ ad nuptias attinebant. Id quod probatur, quoniam ipſa vinum defeciſſe ſenſit, ipſa filium precata eſt, eadem miniſtros admonuit, vt illius imperata facerent. Quæ indicant, extra menſam, alia in domo conuiuis neceſſaria, pro ſua præcellenti charitate, atque humilitate curaſſe.

D. Bonau.

Quid mihi, & tibi eſt mulier.

Admiranda quidem eſt, hæc à filio matris amantiſſimo, matri chariſſimæ reddita reſponſio. Videtur enim non amorem continere, ſed ſanctiſſimæ petitionis repulſam præ ſe ferre. At fallitur quiſquis iudicat ex his verbis, Chriſtum, vel moleſtia aliqua affectum eſſe; vel a petendo matrem repuliſſe. Id quod probat miraculum protinus patratum. Si enim moleſta petitio fuiſſet, ſi matrē Dominus petentem reieciſſet, ſane non ſtatim poſt petitionem, quod petebat vinum conuiuis largiter ſuppeditaſſet. Vnde D. Iuſtinus in explicatione quæſtionum a gentibus propoſitarum, q. 36. Chriſtus (inq̄t) matrem verbo non obiurgauit, quam re honorauit, &c. Intellexit Deipara filij loquentis tam verba, quàm animum, quo illa proferebat; ideoque miniſtris dixit *Quodcunque dixerit vobis facite.* Deus bone, Virgo Deipara, non ne filius verbis illis te repulit: *Quid mihi, & tibi eſt mulier? nondum venit hora mea?* Nonne miraculū denegauit? cur igitur miniſtros mones, vt quidquid iuſſerit exequantur? Reſpōdebit Virgo: Neq; me filius repulit; nec miraculum denegauit. Quid ſibi velit, ego intelligo; non mea, ſed veſtra cauſa ſic eſt locutus. Præſciebat hæc ab Euangeliſta ſcribenda, & tradenda poſteris. Deus erat; Deum ſe eſſe cum primū miraculum fecit; neque eam a me naturam A habere, ideſt diuinam, qua miraculum facturus erat, voluit indicare. Sed iam verba ipſa explanemus.

D. Iuſtinus.

Duobus modis hęc explicātur verba. Prior eſt. *Quid mihi, & tibi eſt mulier?* ideſt, quid ſpectat ad me, & ad te vini penuria? Sic interpretatur D. Epiphanius hęreſi 51. niſi fallit interpres latinus, qui ita vertit. Quid mihi, & tibi curæ eſt? Sic Caietanus, & Carthuſianus, & alij. Verū B tamē ex ſimilib. locis conſtat, aliud his verbis ſignificari, lib. 2. Reg. 16. *Quid mihi, & vobis filij Saruiæ?* ait Dauid, hoc eſt, quid rei mihi vobiſcum eſt? 4. Regum 9. *Quid tibi, & paci?* ideſt, quid tibi cū pace? ait Iehu. Lu. 8. *Quid mihi, & tibi eſt fili Dei altiſſimi?* ait dęmō, ideſt, quid mihi tecū. Et 27 *Nihil tibi, & iuſto illi.* Eodem ſenſu hoc in loco Chriſtus loquitur: *Quid mihi, & tibi eſt mulier?* hoc eſt, quid tibi mecum C eſt? videlicet, in edendis miraculis. Conſentanea ſunt huic interpretationi, quæ ſcripſit Auguſtinus tractat. in Ioan. 8. Miraculū (ait) exigebat mater; at Chriſtus nō agnoſcit viſcera humana, operaturus facta diuina. Tanquā dicens, quod de me faciet miraculum, non tu genuiſti; diuinitatem meam non tu genuiſti, &c. Et in libro de vera religione, cap. 16. Aquam in vinum cōuerſurus Chriſtus, vt Deus: D Recede a me mulier (inq̄t) quid mihi, & tibi eſt? Ita Auguſtinus. Similiter D. Gregor. lib. 8. epiſtolarum ex regiſtro epiſt. 42. In miraculo (inquit) quod ex tua natura non habeo, te minime recognoſco, &c. Beda item; Significat Chriſtus ſe diuinitatem, qua miraculum erat patrandum, non temporaliter accepiſſe de matre, ſed per æternitatem ſemper habuiſſe E de patre, &c. Initio ergo miraculorum quonā pacto ea eſſet facturus, oſtendere voluit. Oſtendere inquam voluit, illa facturum propria, & diuina poteſtate; non vt Moſes, vel Elias, vel Eliſeus fecerant. Illi enim aliena Dei potentia, miracula faciebant, Chriſtus propria, & vnita ſibi diuini-

Primus ſenſus. *D. Epiphan.* *2. Reg. 16.* *4. Reg. 9.* *Luc. 8.* *Luc. 27.* *D. Auguſt.* *Secundus ſenſus.* *D. Gregor.* *Beda.*

diuinitate operabatur. Nam prẹter naturam humanam, quam accepit ex matre; diuinam habebat ex patre, miraculorũ operatricem. Ideoque ſic matri reſpõdit diuina quadam, & admirabili reſponſione, atque authoritate.

Euthym. Eandem rationem reddit Euthymius, cur non matrem apellauerit Deiparam Virginem, ſed mulierem. Nõ dixit Chriſtus *mater* (ait ille) ſed *mulier*, tanquam Deus, ideſt, quia Deus erat, Deũ ſe oſtendens, matrem appellauit mulierem.

Cur Chriſtus matrẽ mulierẽ appellarit?

Epiphan. Diuus Epiphanius hæreſi 70. appellaſſe ait mulierẽ, vt intelligeremus Deiparam nec eſſe Deum, nec diuina adoratione latriæ venerandã. Sãctum (inquit) erat corpus Mariæ, virgo erat, ipſa virgo, & honorata; ſed non ad adorationem (videlicet latriæ) nobis data. Et propterea Euangelium munit nos, dicens quod ipſe Dominus dixerit: *Quid mihi, & tibi eſt mulier?* quo nõ putarent aliqui, magis eximiam eſſe ſanctam Virginem, mulierem eam appellauit, velut prophetans, q̃ futura eſſent in terra, ſectarum, ac hæreſeon gratia, &c. Lege eo loco Epiphaniũ de ſecta, quam refutat. *D. Iuſtinus.* D. Iuſtinus illa quæſtione 136. Chriſti in ijs verbis mentem ſic explicat. Non obiurgandæ (inquit) matris cauſa a ſeruatore dictũ eſt: *Quid mihi, & tibi rei eſt mulier?* ſed vt hoc declararet, ne nos dicant eos eſſe, qui nobis vinum in nuptijs conſumptum, curę eſſe polliciti ſimus. Tamen abundantia amoris, ſi vis ne eos vinum deficiat, dic miniſtris, vt ea, quæ iubeo faciãt, &c. Forſitan hebræis non tam aſpera erant hæc verba, quam nobis nunc videntur; vſus enim, & linguarum phraſes verba molliunt. Forte amice dicebant: *Quid mihi, & tibi?* amice etiam filius genitricem ſuam ſolebat matrem, nõnunquam etiam mulierẽ appellare; maxime ſi vir eſſet; ideo Chriſtus pro more, ſic cum matre locutus eſt, hoc ſenſu: *Quid mihi, & tibi eſt mulier?* hoc eſt, mitte me mater, quid miraculũ a me petis? nondum miraculorũ hora venit. His conſentanea ſcribit Toletus. Quare (inquit) Chriſtus mulieris vocabulo vſus ſit, exiſtimo cauſam fuiſſe conſuetudinem, & loquẽdi modum eo tempore communem, &c. Et Carthuſianus: Mulier (ait) non ſonat dure ſecundum idioma hebræum, &c.

Nondum venit hora mea.

Quã appellet hoc in loco horam ſuã, difficile eſt explicare D. Auguſt. horam paſſionis intellexit; D. item Greg. epiſt. indicata, Beda, Athanaſius in Apologia de fuga ſua, & alij. Etenim horam ſuam Dominus tempus paſſionis ſolet appellare. A Ioannis 13. *Sciens, quia venit hora eius:* cap. 17. *Pater venit hora:* cap. 7. *Nondum venerat hora eius.* Sed quorſum de hora mortis ſermo in medijs nuptijs? Non abs re iuxta Auguſtini interpretationem, quæ huiuſmodi eſt, tract. 8. in Ioan. Quod de me (inquit) facit miraculum non tu genuiſti; ſed quia genuiſti infirmitatẽ meã tunc te cognoſcam, cum ipſa infirmitas pendebit in cruce; hoc eſt enim: *Nondum* B *venit hora mea;* ibi te agnoſcam, cum pendere in cruce cœperit, infirmitas, cuius mater es, &c. Eſt ergo Auguſtini interpretatio: Nondum venit hora mea, in qua in cruce pendebo; tunc te matrem agnoſcã; quoniam ſecundum humanitatem, quam a te accepi, moriar: nunc vero miraculum ſecundum diuinitatẽ patraturus, cęleſtem agnoſco patrẽ. S. Gaudentius tract. 9. in Bibliotheca patrum tom. C 7. horam Chriſti, etiam horam paſſionis intellexit; poſt quam horam Chriſtus vinum cor hominis lætificans, ideſt, Spiritum ſanctum, Apoſtolis daturus erat; ſic ille verba Domini explanat. Quid tam pręproperã es ſuggerendo, cũ hora paſſionis meę nondum aduenerit? poſt paſſionem, reſurrectionemque meam, tunc eis donabitur vinum Spiritus ſancti, &c.

D. Aug. *D. Greg.* *Beda.* *D. Athan.*

Quã appellet Chriſtus horam ſuã? *Ioan. 13.* *Ioan. 17.* *Ioan. 7.*

D. Gauden.

D. Chryſoſt. Diuus Chryſoſtomus de hora opporD tuna ad miraculum faciẽdum interpretatur: *Nondũ* (inquit) *venit hora mea,* ideſt, nondum cognitus ſum pręſentibus: nõdum etiam ſciunt vinum deeſſe. Sine id primum intelligant; oportet indigentes rogẽt, vt miraculum vniuerſis appareat, &c. *Theophyl.* Et Theophylactus: *Nondum venit hora mea;* hoc eſt opportunum tempus: oportet ipſos, quibus deeſt vinum, rogare non te matrem. *Euthym.* Euthymius quoque, E tunc (ait) aderit tempus idoneum miraculo, cum ij, quibus opus eſt miraculo, cognouerint, quod talia poſsũ operari, & ipſi me fuerint deprecati, &c. Caiet. Non eſt (inqnit) hora congrua miraculo, quia nondum omnino defecit vinum, vt

mira-

miraculum notum fiat,&c. In eandẽ ſententiam alij interpretantur. Quaſi dixerit Dominus; Nondum venit hora mea; ideſt, nondum tempus eſt opportunum patrando miraculo, antequam vini agnoſcant penuriam.

D. Irenæus.

Tertia interpretatio eſt D. Irenæi lib. 3. contra hæres. cap. 18. *Nondum venit hora mea*; hoc eſt, nondum venit hora edendi miraculi a Patre præcognita. Sic ille ſcribit: Nihil incomptum, atque intempeſtiuum apud verbum. Præcognita ſunt.n. hæc omnia a Patre; perficiuntur autem a filio apto tempore. Propter hoc properante Maria, & ante tẽpus volente participare compendij poculo; Dominus repellens intempeſtiuam eius feſtinationẽ dixit: *Quid mihi, & tibi eſt mulier? nondum venit hora mea*: expectans eam horam, quę a patre præcognita. Propter hoc cum ſæpe vellent eum homines apprehendere, nemo manus miſit in eum. Ioan. 7. nondum enim venerat hora apprehenſionis eius, nec tempus paſſionis, quod præcognitũ fuerat a patre. Sed & Paulus ait ad Gal. 4. *Cum venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum*. Per quod manifeſtũ eſt, quoniam omnia, quæ præcognita ſunt a patre, ordine, & tempore, & hora præcognita, & apta, fecit Dominus. Hactenus D. Irenæus.

Ioan. 7.

Ad Gal. 4.

D. Gregor. Nyſſen.

Quarta eſt D. Gregorij Nyſſeni, in dictum illud Apoſtoli: Tunc etiam ipſe filius ſubijcietur ei, &c. Arbitratur ille Chriſtũ cũ ſic matri reſpondit, oſtendiſſe matris ſe poteſtati iã exemptũ, ꝙ ad perfectã perueniſſet ætatẽ. Per interrogationẽ vero verba Chriſti legit, hunc in modũ, *An nondũ venit hora mea?* Ad perfectã (inquit) ętatẽ progreſſus Chriſtus, iam non amplius poteſtatẽ matris curabat. Cũ.n. illa hortaretur in Cana, vt vinum epulo largiretur; maternum conſilium reiecit, cum diceret: *Quid mihi tecum eſt mulier?* nũquid etiam hanc meam ætatem regere vis? *An nondum venit hora mea*, quæ liberum arbitrium, & ſuum ius, ac poteſtatẽ ætati præbeat? Sic Nyſſenus. Nullo tamẽ modo placet hæc interpretatio, quoniã a Chriſti humilitate diſcrepat, & obedientia. Eſt & alia interpretatio de auguſtiſſima Euchariſtia. Nondum venit hora mea paſſionis, qua vinum admirabile præbebo non habentibus, ideſt ſanguinem meum ſub ſpecie vini. De illa agã Ioan. 13. cum ad cęnam Domini peruenero. Interim vide Turrianum libr. de Euchariſtia, cap. 6.

Exiſtimo Chriſtum de hora, ideſt, tẽpore loqui, quod miraculorum principio deſtinauerat, niſi mater interueniſſet. Statuerat.n. Dominus, miraculorum initium alio tempore facere, & alio forte loco videlicet, Hieroſolymis. Nam poſt

A hoc miraculum, miracula quę ſequũtur, Hieroſolymis fecit: vt liquet ex Ioanne c. 2. & 3. Ait igitur; Petis mater, vt miraculum primum faciam; *Nondum venit hora mea*, edendi miracula: ſtatui enim Hieroſolymis alio tempore incipere. Veruntamẽ, quia tu petis, horam anteuertã, & quod petis faciã. Similis locus extat Ioã. 7. *Ego* (inquit Dominus) *non aſcendam ad*

Reſpõſio authoris.

Ioan. 7.

B *diem feſtum iſtum, quia meum tempus nondũ impletum eſt*; videlicet tempus aſcendendi ad diẽ feſtum. Impletum aũt eſt paulò poſt. Nam ad eam feſtiuitatem paulò poſt eſt profectus. Ex ijs conſtat, quantũ Deiparæ precib. detulerit; tempus.n. atque horam miraculorum, illius annuens precibus anteuertit. D. Cyrillus in Ioannem. Quantus (inquit) honor parentib. debeatur, Chriſtus oſtendit; cum ſtatim

D. Cyrill.

C ad actum propter matrem accedat, quẽ quantum in eo erat, parumper diſtuliſſet, &c. Et Ambroſ. pſal. 118. octon. 16. Qui horam ſuam veniſſe negabat, fecit quod ante differebat, &c.

D. Ambroſ.

Chryſoſt. hom. 20. & 21. in Ioannem nonnulla ſcripſit non ſatis appoſite ad dignitatem, amplitudinem, & ſapientiam Deiparæ virginis. Optabat (inquit) vt filius iam hominum gratiam concilia-

D ret, & ipſa clarior filij gratia efficeretur; & fortaſſe aliquo humano affectu afficiebatur; quemadmodum, & fratres eius, cum dixerunt Ioannis 8. *Oſtende teipſum mundo*: cupidi eius miraculis ſibi famam comparare. Idcirco aſperius Chriſtus reſpondit. Et homilia 21. Nec Chriſtum quiſquam præter Andream, & Philippũ ſequebantur; neque hi vere adhuc ipſũ cognoſcebant; nõ mater, nõ fratres, &c.

Ioan. 7.

Chryſoſtom. exceſſit.

E Sed nęuus hic eſt, in opere ſãctiſſimi doctoris. Abſit a nobis, vt humano aliquo inanis gloriæ affectu permotam virginẽ credamus, quæ nullo vnquam, vel originali, vel veniali peccato eſt infecta: tamque aliena ab inani gloria fuit, quam vera, ſolidaq; gloria plena. Abſit vt exiſtimemus

memus

oogle

memus ſapientiſſimam matrem, filium ſuum non verè agnouiſſe, quem ab Angelo acceperat filium Altiſſimi vocandũ, quemque Deum verum, ad omnia miracula patranda infinitam habere poteſtatem, habebat exploratiſſimum. Exceſſit Chryſoſtomus, vt ait D. Thomas, 3. parte quæſt. 27. artic. 4. Lege Sixtum annotatione 58. lib. 6.

CAP. II.

De Nuptijs Canæ Galilææ.

Quodcunque dixerit vobis facite.

O Miram Deiparæ Virgin. fiduciam, ò miram prudentiam. Quis ſi verba illa audiſſet: *Quid mihi, & tibi eſt mulier? nondum venit hora mea*: de miraculo non deſperaſſet? At ſapientiſſima Virgo ſpem non abijcit, non cadit animo; immo filij verba, animumque prudenter intelligens, cõuiuij miniſtris ait: *Quæcunque dixerit vobis facite.* Non deſperauit Virgo (ait Bernardus in ſermone de verbis Apocalypſis) miniſtros admonens facere, quod Chriſtus eis diceret, &c. Et de gradibus ſuperbię, gradu 12. Diſce (inquit) in matre Domini, magnam in mirabilibus fidem habere. Nõ defuit pietati fides, efficacia voto, &c. Et ſermone primo, Dominicę primę poſt Epiphaniam: Durior fortaſſe, & auſterior, videri poſſet reſponſio Domini. Sed nouerat ille, cui loqueretur; & quis loqueretur, illa non ignorabat. Denique vt ſcias quomodo reſponſum ipſum acceperit; aut quantũ de filij benignitate præſumpſerit; ait miniſtris. *Quæcunque dixerit vobis facite.* Sic Bernardus. Diuus Ambroſius Octonar. 16. Pſal. 118. Mater quæ Chriſti ſciebat affectum, dicit miniſtris; *Quodcunque dixerit vobis facite, &c.*

D. Bonauẽt.

Virgin. Deiparæ fiducia circa miraculum patrandum.

D. Ambr.

Sed vndenam nouit Virgo Chriſtum miniſtris aliquid imperaturum? Non ne poterat, vel in hydrijs, ignorantibus miniſtris, vinũ facere, vel in ipſis poculis, vel in ipſa menſa, vel alio quopiam modo? Vnde nã cognouit Virgo filium miniſtris ad miraculum patrandum vſurum? D. Iuſtinus in verbis ſupra citatis ſentire videtur, Dominum matri dixiſſe; ſi vis ne eos vinum deficit, dic miniſtris, vt ea, quæ iubeo, faciant. Verũ verba hæc Iuſtinus propoſuit, velut A quandam verborum Chriſti explanationem. Non ergo liquet, an ab ipſo dicta exiſtimarit. Sanè ſi fuiſſent a Chriſto dicta, Euangeliſta illa non pretermiſiſſet, quoniam ad miraculum maxime attinebãt.

D. Iuſtinus

Haymo in expoſitione huius Euangelij ait, Virginem prophetico ſpiritu, nouiſſe miraculum a filio patrandum; atq; ideo miniſtros ſic eſſe allocutam. Licet (inquit) Dominus taliter fuiſſet B locutus; tamen beata Maria ſciebat per ſpiritum prophetiæ, quod ad hoc venerat Dominus ad nuptias, vt miraculum ibi patraret; conuertendo aquam in vinum. Et ideo fiducialiter imperauit miniſtris, vt obedirent voci filij iubentis, &c. Et S. Gaudentius tract. 9. Nuſquam (inquit) Virgo mandaret miniſtris: *Quodcunque dixerit vobis facite*, niſi Spiritu ſãcto poſt partum diuinum plena, non ſolum C reſponſionis Chriſti virtutem cognouiſſet, verum etiam futuri ab eo tunc ex aqua vini, vniuerſum ordinẽ præuidiſſet. Quid enim lateret ſapiẽtiæ matrem, capacem Dei? Hæc ille.

Haymo.

Vnde nouerit Virgo Chriſtũ miniſtris aliquid imperaturum.

S. Gaudent.

Euthymius putat, Deiparã miniſtros monuiſſe, vt miraculum cum ipſa peterent. Sic enim ſcribit: Virgo menſæ miniſtros admonet, vt ſibi adſint; & ipſi D quoque alio modo cum ea deprecentur, &c. Theophylactus: Miniſtris dicit mater: *Quidquid dixerit vobis facite.* Atque ita cum maior fieret petitio; cumque acceſſiſſent, & illi, ac petiſſent, &c. Chryſoſtomus verò exiſtimat, Deiparam Virginẽ miniſtros ad Chriſtum duxiſſe. Maria (inquit) miniſtros ad filium duxit. Expectauit, & palam miniſtros acceſſiuit, vt a pluribus rogaretur. Et addidit: E *Quodcunque dixerit vobis facite.* Nouerat non eſſe imbecillitatis excuſationem, ſed ne faſtu quodam temerè id ſuſcipere videretur. Quamobrem miniſtros adduxit, & cęt. Diuus quoque Bonauentura, in libro de vita Chriſti, capite vigeſimo, hæc verba Virgini attribuit: Iret ad fi-

Euthym.

Theophyl.

D. Chryſoſt.

D. Bonau.

lium

Digitized by Google

lium meum, & quidquid vobis dixerit facite, &c.

Verumtamen cum hęc miniſtrorũ petitio, ad miraculum maxime ſpectarit, illius Euangeliſta meminiſſet. Cur enim Virginis verba: *Quodcunque dixerit vobis facite*; literis conſignaſſet, alia vero, ite ad filium meum, & orate vt vinum conuiuis ſuppeditet, ſilentio inuoluiſſet? Crediderim ergo, Virginem cum miniſtris plura locutam, quam Euangeliſta referat; ſed ad petendum a Chriſto vinum illos non miſiſſe. Cur autẽ miniſtris dixerit: *Quodcunque dixerit vobis facite*; cauſa fuit, illius eximia prudentia, filijque notitia. Perſuaſerat enim ſibi, tempus iam adeſſe Chriſto miracula faciendi; nihilque ſibi petẽti filium denegaturum. A miniſtris verò rem exordiendam intellexerat, per quos vinum conuiuis diſtribuebatur. Quòd ſi B vera eſt Chryſoſtomi, & aliorum interpretatio, quam deſcripſimus, illorũ verborum; *Nondum venit hora mea*; hoc eſt, nõ dum eſt tempus faciendi huius miraculi; faciam tamen cum tempus aduenerit. Virgo interpretationem intellexit; & ideo miniſtros monuit, vt quo tempore Chriſtus miraculum edere vellet, omnibus in rebus iubenti obtemperarent.

Reſponſio.

Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ, ſecundum purificationem Iudęorum.

Deiparę deſiderio, precibuſq; fecit ſatis Dominus. Quid enim pietatis matri piè petẽti, pietatis fons denegaret? Quomodo miraculum, tum factum, tũ cognitum in conuiuio fuerit Ioannes narrat. *Erant* (inquit) *illa in domo hydriæ ſex lapideæ*, hoc eſt, ſex vaſa aquaria, ſiue ſex amphoræ ex lapide. Aqua a Gręcis, ὕδωρ, hydor, dicitur; ab hoc nomine ductum eſt nomen, hydria, hoc eſt vas aquariũ. Cui vſui hydriæ inſeruirent, indicant verba illa: *Secundum purificationem Iudæorum*: Vaſa erant nõ vinaria, ſed aquaria; id quod ad miraculum ſpectat. Aqua verò, quæ E in illis aſſeruabatur, incolarum frequentibus purificationibus, ſiue ablutionib. erat præparata; ne deeſſet aquæ copia, cum ſe ablutione perpurgare vellent. Nam Iudæis in vſu erat frequens purificatio, ſiue ablutio Marci 7. *Phariſæi, & omnes Iudæi niſi crebrò lauerint manus, non manducant; tenentes traditionem ſeniorum, & a foro niſi baptizentur*, ideſt, abluantur, *non comedunt. Et alia multa ſunt, quæ tradita ſunt illis ſeruare baptiſmata*, ideſt, ablutiones, *calicum, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum, &c.* Adde ijs, legales immunditias propter quas etiam ſeſe abluere ſolebãt. A Itaque hydriæ erant, ideſt vaſa aquaria, non vinaria, quæ non vinum, ſed aquam continebant. Erant autem ſex, non vna tantum, vel duæ, vt Domini liberalitas ſignificetur; nec enim vnã, aut duas, quod forte ſatisfuiſſet; ſed omnes ſex hydrias repleuit vino, vſque ad ſummum; plures etiam repleuiſſet, ſi plures fuiſſent.

Quid ſit hydria?

Marc. 7.

Iudæorũ purificationes.

Implete hydrias aqua.

Vel vacuę erant hydriæ, vel potius nõ plenæ aqua. Ideoque Dominus miniſtros ad ſe vocatos, iubet eas omnes aqua complere. Idcirco autem hoc iuſſit, vt ipſi miniſtri miraculi teſtes eſſent oculati, qui aquam infuderunt, vinum verò hauſerunt. Cur (ait Chryſoſtomus homilia 21.) Chriſtus hydrias aqua non im- C pleuit, deinde in vinum vertit; ſed miniſtris implendas mandauit? Vt miraculi miniſtros ipſos teſtes haberet, qui aquã hauſiſſent; ne qua fraus, ne quod præſtigium putaretur, &c. Paruerunt iubenti miniſtri, hydrias vſque ad ſummum aqua compleuerunt; neque hæſitantes, neque quorſum id facturi eſſent, interrogantes. Iam enim a Deipara Virgine fuerant ad obedientiam inſtructi. Quid plu- D ra? aquam infuſam ſex hydrijs, rerum conditor omnium Chriſtus, in vinum ſubita, ſtupendaque commutatione, conuertit.

Cur Chriſtus impleri iuſſerit hydrias aqua. *D. Chryſoſt.*

Quale verò illud vinum fuerit, Chryſoſtomus docet, nimirum ſuauiſſimum. Quæ enim Chriſtus per miraculũ faciebat, prįſtantiora erant naturalibus. Fecit (ait Chryſoſtomus) aquam vinum; nec ſimpliciter vinum, ſed vinum optimum. Eiuſmodi enim ſunt Chriſti miracula, vt, quam quæ natura perfecta ſunt, longe pulchriora, melioraque reddantur. Ita, & in alijs, diſtortum membrum quam ſana validius reddebat, & cæt. Diuus Cyrillus: Non aliter, niſi optimum vinum

Quæ Chriſtus per miracula faciebat, naturalibus erant præſtãtiora. *D. Chryſoſt.*

D. Cyrillus.

Theophyl. vinum eſſe poterat, quod factum miraculoſè a Chriſto fuit, &c. Theophylactus: Vinum fecit Chriſtus optimum. Hæc enim, quæ per miracula Chriſti ſunt facta, multo meliora ijs ſunt, quæ per naturam fiunt. Quod vero optimum fuerit Architriclinus teſtatus eſt, &c. Euthymius: Non ſimpliciter aquam vertit in vinum, ſed in bonum vinum, ſicut Architriclinus teſtatus eſt. Nam huiuſmodi miranda Chriſti opera, longe erant naturalibus præſtantiora, &c. Abulenſis Matth. 14. quæſt. 117. Communiter (inquit) aſſeritur, & eſt veriſimile, quòd quando Chriſtus aliquid per miraculum faciebat, illud erat melius, quam naturaliter eſſe ſoleret, &c. *Euthym.*

Cur Chriſtus vinum ex aqua, & non ex nihilo fecit. Cur non ex nihilo vinum fecit; ſed aquã potius in vinum conuertit? Reſpondeo, vt miraculum pateret magis: hoc eſt magis eſſet viſibile, & credibile; dum miniſtri aquam hydrijs infundunt, poſtea in vinum conuerſam hauriunt. Chryſoſtom. Aliud eſt (inquit) ſubiectæ materiæ qualitatem mutare; aliud ipſam ſubſtantiam ex nihilo facere. Hoc profecto mirabilius, non tamen ita credibile. Hac gratia, nonnunquam miraculorum magnitudinẽ, Chriſtus conſultò imminuit; vt facilius crederentur, &c. Diuus Thomas in Ioannem: Ex nihilo aliquid facere maius eſt, & mirabilius, quàm facere aliquid ex ſubiecta materia. Sed non eſt ita euidens, & credibile multis. Et ideo volẽs Chriſtus, magis credibile eſſe, qđ fiebat, ex aqua fecit vinum; capacitati hominum condeſcẽdens, &c. Adde vinum fuiſſe rubrum, vt miraculum eſſet euidẽtius, iuxta illud, quod in hymno Eccleſiaſtico Epiphaniæ canitur. Aquæ rubeſcunt hydriæ, &c. *D. Chryſoſt.* *D. Thom.*

Capientes ſingulę metretas binas, vel ternas.

Voluit Euangeliſta, non ſolum hydriarum numerum, verum etiam menſuram, memoriæ prodere; vt Chriſti munificentia intelligatur. Non enim vaſa erãt parua, ſed magna. *Singula* (inquit) *capiebant metretas binas, vel ternas*. Duplicẽ ſenſum habent hæc verba. Prior eſt Caietani, & Toleti, ex hydrijs, quædam capiebant binas metretas; aliæ vero ternas, numero definito. Poſterior eſt, capiebant ſingulæ hydriæ, vel binas metretas, vel ternas, ita vt certum numerum metretarum, quem ſingulæ hydriæ caperent, nolit Ioannes definire, ſed indefinitè dicat, ſingularum hydriarum menſuram, vel duarum, vel trium fuiſſe metretarum. Vnde Haymo: Non dixit (inquit) Ioannes hydriæ aliæ capiebant binas metretas, & aliæ ternas, ſed ſingulæ. Vt intelligeres, quia æqualiter tenebant, &c. *Caietanus. Toletus.* *Haymo.*

Metreta autẽ menſura eſt, quæ, vt vult Budæus libro 5. de aſſe ex Dioſcoride, continet congios decem. Decem autem congij ſexaginta ſextarios valent. Georgius Agricola libro 2. de Mẽſuris gręcis, & alij, metretæ tribuunt congios 12. ſextarios 72. Congius conſtat ſextarijs ſex; ſextarius ſimilis eſt noſtro *quartilho*, ſed maior. Metreta ergo iuxta priorem Budæi opinionem continet fere almudem vnum cum dimidio. Iuxta poſteriorem Agricolæ ſententiam continet circiter duos almudes. Lege D. Epiphanium in libro de ponderibus, & menſuris. Artaba (inquit ille) ſextariorum eſt 72. eandem menſuram habet & metreta, iuxta menſuram ſanctam, &c. Item, Congius ſanctus ſextariorum ſex, quæ eſt duodecima pars metretæ, &c. Itaque quælibet hydria capax duarum metretarum 4. almudes, capax vero trium metretarum ſex almudes capiebat. Sex aũt hydriæ contitinebant circiter 36. almudes. Integrum ergo doliũ vini optimi, quale illud fuit miraculo effectum, liberaliſſimè Chriſtus nuptiali epulo largitus eſt. Idẽ Agricola libro primo de Menſuris externis docet metretam apud Syros menſuram eſſe ſextariorum, 120. Italicorum. Quod ſi metretæ illæ erant Syræ (eſt enim Iudæa pars Syriæ) maior multo fuit, vini copia. Sed probabilius eſt Ioannem, de græcis metretis locutum, ſiquidem græcè in Aſia ſcripſit. Docet idem autor Bathum, Metretam, Cadum, & Ceramium, menſuras eſſe æquales. *Budæus.* *Quæ menſura ſit metreta.* *D. Epiphan.* *Agricola.*

Haurite nunc, & ferte Architriclino.

Quomodo factum ſit miraculum, narrauit Ioannes. Quomodo cognitum fuerit, nunc exponit. Ideo enim fiebat, vt pateſieret, patefactũq; Chriſti gloriã patefaceret. Poſtquam igitur miniſtri oculati

teſtes

teſtes miraculi, hydrias aqua ad ſummũ vſque compleuerunt, illaque in vinum ſuauiſſimum mirabiliter tranſijt; Dominus imperauit, vt ex hydrijs non iam aquam, quam ipſi infuderant, ſed vinum quod ipſe fecerat, haurirent, & Architriclino propinarent. Dicitur autem Architriclinus a triclinio, triclinij princeps, κλίνη, græcè lectus dicitur; vnde tricliniũ locus appellatur trium lectorum. Nam antiqui olim in lectis diſcumbentes ſumebant cibum, in quibus molles ſternebantur culcitræ, vt colliges ex Iuuenalis illo carmine Satyra 5.

Tertia ne vacuo ceſſaret culcitra lecto.

De recumbendi modo alibi Deo annuẽte dicemus.

Quis fuerit Architriclinus? *D. Thomas.* Diuus Thomas in Ioãnem ait, Architriclinum fuiſſe principem, & primum inter cõuiuas, ideoq; iuſſiſſe Dominũ illi vinum propinari, videlicet, primo inter diſcumbentes. Similiter Lyranus: *Lyranus.* Architriclinus (inquit) ſignificat eũ, qui principaliter inter conuiuas ſedebat. Et probabile eſt, quod fuerit aliquis ſacerdos illius temporis, qui ſtabat in nuptijs, ad benedicendum, & ad oſtendendum qualiter debebant procedere ſecundũ legẽ, & ſtatuta ſeniorũ. Hęc ille. Veriſimilius eſt, Architriclinium pręfectum fuiſſe miniſtris conuiuij; & vt ordine debito fercula menſæ inferrẽtur, vinumque propinaretur, curaſſe. *Euthym.* Vnde Euthymius: Architriclinum dicit Euangeliſta, cõuiuij præfectum, qui conuiuium procurat, triclinia enim vocabantur aulæ conuiuiorum, &c. D. Gaudentius tractatu 9. putat fuiſſe ſacerdotem, ad quem conuiuij nuptialis cura attinebat. *S. Gaudent.* Nuptiæ (inq̃t) apud Iudæos cum fierent, vnus (quantum traditione comperimus) dabatur de ſacerdotali ordine, qui morẽ diſciplinæ legitimè gubernaret; pudoriſq; curam gereret coniugalis. Simul etiam conuiuiorum apparatui miniſtros, atque ordinem diſpenſaret; & pro hoc officio Architriclinus, ideſt triclinij præpoſitus dicebatur. Hæc grauis author, qui tempore Diui Ambroſij floruit.

Cur ad Architriclinium ferri iuſſit Dominus vinum? Merito quidem quia ipſe conuiuiũ procurabat. Præterea, quia volebat Dñs, ipſum conuiuij præfectũ, miraculi teſtem eſſe. Ex Chryſoſtomo, & alijs, alia quoque cauſa reddi poteſt. Nimirum, quoniam Architriclinus menſæ non accumbebat; ſobrioque palato de vini præcellentis ſapore, odoreque ſingulari, iudicare poterat. Non dixit Euangeliſta (ait Chryſoſtomus) conuiuas de miraculo tuliſſe ſententiam; ſed Architriclinũ, qui ſobrius nihil adhuc guſtauerat. *D. Chryſoſt.* Etenim nemo ignorat in huiuſmodi con- *Sobrio vinũ propinatur.* A uiuijs munera maximè ſobrijs, & temperantibus demandari quorum ſolum officium eſt, vt debito ordine, & apparatu omnia diſpenſentur. Idcircò ſobrium virum in miraculi teſtimonium adduxit, Non enim dixit Chriſtus, vt recumbentibus miſcerent, ſed ferrent Architriclino, &c. Theophylactus item: Iubet Chriſtus, vinum guſtandum dari Architriclino, *Theophyl.* B qui ſobrius erat, &c.

Vocat ſponſum Architriclinus.

Oblatum vinum guſtauit tantum Architriclinus pro munere ſuo, vt obſeruat Caietanus; Non dixit Euangeliſta (ait Caietanus) bibit vinum; ſed guſtauit, ad ſignificandũ officium Architriclini, &c. Non enim bibebat, ſed guſtum tantum C vini percipiebat Architriclinus. Admirãdum tùm ſaporem, tùm odorẽ perſenſit, & ſtupens vocauit ſponſũ. Conijci hinc poteſt ſponſum menſæ non accubuiſſe; ſed generalem curam omnium habuiſſe. Si enim accubuiſſet, nõ eſſet vocatus ab Architriclino. Sed veriſimile non eſt ſpõſum propter quem nuptiæ fiebant, inter conuiuas non ſumpſiſſe cibum: & Architriclini geſſiſſe munus; quaſi vero duo D opus eſſent Architriclini. Vocauit autẽ Architriclinus non recumbens, ſpõſum recumbentem, & à remotiori loco compellauit, hunc in modum; heus tu, *omnis homo primò bonum vinum ponit*; poſtremò loco deterius. *Miraculum agnoſcitur.* Tu ordinem inuertiſti. Vinum præcellentiſſimum in finem præter morem reſeruaſti; peius initio conuiuis propinari iuſſiſti. Admiratus ſponſus, rẽ E ſe ignorare dixit. Tum a miniſtris miraculum ſumma cum omnium admiratione patefactum eſt. Ad hydrias omnes videndi ſtudio accurrerunt; eaſque pręcellenti vino, ſuauemque odorem exhalantes plenas repęrerunt.

Cur bonum vinum priori loco propinetur. Quęres, cur conuiuij initio omnis homo bonum vinũ ponit, deterius poſtea?

Reſpon-

Reſpondetur, quoniam conuiuij initio, ſenſus acrior eſt ad iudicandum de ſapore vini; poſtea vero potu, ciboque hebeſcit. Aduerte verbum, inebriari, hoc loco: *Cum inebriati fuerint conuiuæ, tunc id ponit, quod deterius eſt:* Abundantiam ſignificare potus, non autem ebrietatem, quæ mentem ex ſtatu deturbat. Aduerte præterea, neque ſponſum, neque Architriclinum quidquam de miraculo ſciuiſſe, antequam patraretur; atque adeo Virginem clam ſubmiſſa voce, cum filio egiſſe de miraculo.

Hoc fecit initium ſignorum Ieſus, in Cana Galilææ.

D. Chryſoſ.

Nonnulli (vt Chryſoſtomus hoc loco ait) dixere, hoc miraculum non fuiſſe abſolutè primum omnium, quæ Chriſtus edidit; ſed eorum tantū, quæ fecit in Cana Galilæę. Zacharias in concordia Euāgelica, huius eſt opinionis: Inter multa (inquit) ſigna quæ fecit in Cana Chriſtus, fuit hoc primum. Et Hugo Cardinalis, non dicit Euangeliſta, ſimpliciter primum ſignum; ſed in Cana Galileę primum. At communis eſt opinio, hoc miraculum primum omnium fuiſſe, quæ Chriſtus edidit. Ita ſentit Diuus Thomas, Lyranus, Carthuſianus, Caietanus, & alij; idque ſignificant Ioannis verba: *Hoc fecit initium ſignorum:* ideſt, miraculorum *Ieſus.* initium fuit; ergo non fecerat ante aliquod miraculum. Alioqui illud fuiſſet initium ſignorum, non hoc. Præterea verba, quę ſequuntur, primum hoc D fuiſſe miraculum indicant. Nam primo hoc miraculo: *Manifeſtauit gloriam ſuam,* nondum alio miraculo manifeſtatam: *Et crediderunt in eum diſcipuli,* qui hoc primum ſignum viderunt. Quod autem addit, *In Cana Galilææ:* non ſignificat, hoc fuiſſe primum ſignum ex ijs, quæ fecit in Cana; ſed voluit Euangeliſta locum ſignare, in quo primum miraculum fuit editum: quaſi diceret; hoc fuit primum E miraculum Chriſti. Si locum quæras vbi factum eſt; factum dico in nuptijs, & in Cana Galilææ. Hoc ſcire opus erat, vbi nam initium miraculorum fecerit Dominus; ſcire autem quodnam fuerit primum miraculum in Cana factum, parum referebat. Referebat magis ſcire, quodnam fuerit primum miraculum eorum, quæ Dominus Ieroſolymis patrauit; at hoc Ioannes prætermiſit. Quorſum igitur ſcribere voluit, quodnam fuerit primum inter ea, quæ in Cana Galilææ ſunt edita? Itaque primum Chriſti miraculum in his nuptijs editū eſt. Quā A obrem Tertullianus in lib. de baptiſmo cap. 9. ait, Chriſtum prima poteſtatis rudimenta ab aqua auſpicatum. Prima (inquit) rudimenta poteſtatis ſuæ, vocatus ad nuptias, ab aqua auſpicatur. Et Diuus Hieronymus epiſtola 83. ad Oceanum; Saluator (inquit) primum ſignum ex aquis facit, & cæt. Diuus Epiphanius hæreſi 51. Neque omnino (inquit) Chriſtus aliquod diuinum ſignum ante ten- B tationem fecit, & cæt. Item; tertia die factum eſt primum diuinum ſignū. Ambroſius ſermone 19. Dicitur Chriſtus hoc primum feciſſe miraculum, vt aquā mutaret in vinum, & cęt. Idem ſentit Theophylactus, & Euthymius. Chryſoſtom. vero Affirmo (inquit) poſt baptiſma Chriſtum miracula facere cœpiſſe; ante nullum. Hoc, ſiue aliud primum fuerit poſt baptiſma, non admodum C quæſitu neceſſarium ducimus. Sic ille. Exiſtimat Chryſoſtomus Chriſtum, antequam baptizaretur, nullum miraculum ediddiſſe. An autem poſt baptiſmum hoc ſit primum, non curat.

Zachar.

Hugo Car.

An fuerit hoc primum Chriſti miraculum.

Tertull.

D. Hieron.

D. Epipha.

D. Ambr.

D. Chryſoſ.

An autem poſt baptiſmum, in pueritia miracula fecerit, dubitabit aliquis. Nam Chryſoſtomo teſte homilia 16. in Ioannem, aliqua miracula ferebantur in Chriſti pueritia facta. Et Diuus Thomas 3. parte, quæſt. 43. articulo 3. Legitur (inquit) in libro de infantia Saluatoris, quod Chriſtus in ſua pueritia, multa miracula fecit, &c. Diuus quoque Epiphanius hæreſi 41. citata, exiſtimare videtur, nonnulla veluti per luſum feciſſe; ſic enim ſcribit. Neque omnino aliquod diuinum ſignum, & prædicationem, ante tentationem Chriſtus fecit, niſi quæ de ipſo cantantur, quæ puer fecit, velut per luſum; velut quidam tradunt. Et oportebat re vera, etiam pueriles actiones ipſum habere; vt ne, occaſionem haberent reliquę hęreſes, dicētes, ꝙ a Iordane venit ſpiritus in ipſum hoc eſt columba. Quapropter etiam in

D. Chryſoſ.

D. Thomas.

An fecerit Chriſtus miracula in pueritia.

D. Epiphan.

duodecimo anno, clarè oſtendit Lucas, quod diſputans cum ſacerdotibus, ac ſenioribus, ad Mariam dixit: *An neſciebatis quod in ijs, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe?* quo caderet ſermo eorum, qui dicunt, quod a tempore baptiſmatis deſcendit in ipſum Spiritus ſanctus; & vt cognoſcatur manifeſte, quod ex ſupernis aduenit verbum, & incarnatum eſt ex Maria. Hæc Epiphanius.

D.Chryſoſt. Dicendum eſt, Chriſtum in pueritia miracula non feciſſe; vt docet Chryſoſtomus homilia 16. in Ioannem ad illa verba Baptiſtæ; *Et ego neſciebam eum.* Id quod quatuor rationibus probatur. Prima eſt, quoniam hoc loco Ioannes teſtatur, primum miraculum feciſſe Chriſtum in nuptijs; ergo ante nuptias nullum fecerat. Secunda, quoniam nulla erat ratio, ad facienda miracula, antequam docere homines inciperet; vt enim ait D. Thomas tertia parte, quæſtione 43. articul. 3. *D. Thom.* miracula facta ſunt a Chriſto, propter confirmationem doctrinæ, & ideo non debuit ante miracula facere, quam docere inciperet. Tertia ratio; ſi miracula Chriſtus in pueritia feciſſet, notus populo fuiſſet, neque opus fuiſſet a Ioanne manifeſtari. Quæ ratio eſt Chryſoſtomi homil. 16. in Ioannem.

Si (inquit) Chriſtus notus fuiſſet; non dixiſſet Baptiſta, vt manifeſtetur in Iſrael, propterea veni baptizans. Hinc conſtat ſigna illa, & miracula, quæ in Chriſti pueritia facta feruntur, vera non eſſe. Nam ſi a pueritia miracula facere cœpiſſet, non ſane eum Ioannes ignoraſſet; nec reliqua multitudo indiguiſſet magiſtro, qui ipſum manifeſtaret. Nunc autem ait Ioannes: *Propter hoc veni, vt manifeſtetur in Iſrael, &c.* Et homilia vigeſima. Si antea (inquit) miracula Chriſtus feciſſet, non indiguiſſet populus aliquo, qui ipſum manifeſtaret. Vir enim factus, miraculorum multitudine, non Iudæis modo, ſed Syris, & longinquiora colentibus cognitus eſt, tribus annis duntaxat. Immo ne tribus quidem indiguit, ſed quam primum nomen eius in omnes diffuſum eſt. Qui igitur tam breui miraculis claruit, longe magis a prima infantia, ſi ea feciſſet. Fuiſſet enim maiori admirationi, vtpote puer, quam vir, neque tandiu in obſcuro latuiſſet. Sed nihil a pueris operatus eſt. Vnum

Chriſtus in pueritia miracula non fecit.

duntaxat Lucas teſtatur, quod annorum duodecim ſediſſet in templo medius Doctorum, & audiens, & interrogans, fuiſſetque ſummæ omnibus admirationi. Sic Chryſoſtomus. Quarta ratio eiuſdem eſt Chryſoſtomi. Non fecit in pueritia miracula Dominus, ne præſtigiæ putarentur. Nō immerito (ait Chryſoſtomus homilia vigeſima.) a teneris *D.Chryſoſt.*
A annis Ieſus a miraculis abſtinuit, arbitrati enim eſſent, ſe præſtigia videre. Nam ſi annorum acceſſu, & ætate maturo, multi id ſuſpicati ſunt. Quid de puero crediſſent? &c.

Similem in modum Euthymius: Docuit (inquit) Ioannes hoc principium fuiſſe ſignorum. Nam quia id ſcitu dignum erat, & ab alijs præteritum, ſcripſit illud. Vtpote ad hoc vtile; ne fides
B adhibeatur ijs, quæ dicuntur pueri Chriſti miracula. Hoc enim fuit initium ſignorum. Illa vero ſunt opus viri, qui a veritate aberrauit. Nam ſi puer mirabilia operatus eſſet, id ſtatim omnibus innotuiſſet; neque Iſraelitis fuiſſet opus Ioanne, vt eum manifeſtaret. Merito ergo expectauit ætatem decentem viros, ne phantaſmata eſſe putarent, quæ fierent, &c. Miracula igitur illa, quæ fere-
C bantur Chriſti pueri, & liber ille de infantia Saluatoris, authoritate carent. Potuit quidem Chriſtus, miraculis in pueritia ludere; potuit in infantia, ſignis veluti crepundijs oblectari. At per luſum miracula nunquam fecit Dominus. Nec enim diuinam id decebat omnipotentiam; ſed vt gloriam ſuam hominibus patefaceret, fidemque ſibi
D compararet, quod ſequentia verba indicant.

Et manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius.

En quorſum miracula Chriſtus patrabat; videlicet, vt gloriam ſuam manifeſtaret, & fidem hominum ſibi conci-
E liaret. Vnde Chryſoſtomus homilia 47. *D.Chryſoſt.* in Matthæum: Chriſtus (inquit) propterea miracula fecit, vt cum fide dignus videretur, ad ſe homines attraheret; & virtuoſè viuere perſuaderet, &c. Hactenus nec miracula ediderat, nec quis

quis eſſet patefecerat. Nunc primũ hoc miraculo edito, gloriam ſuam, ac potentiam manifeſtã reddidit. Et crediderunt in eum diſcipuli, qui cũ illo ad nuptias ſunt inuitati; hoc eſt, ampliorem fidem acceperunt, vt exponit Theophylactus. Quod (inquit) diſcipuli eius crediderunt in eum, ita intellige, quod fidem ampliorem, & firmiorem acceperint; quia & prius quidem crediderant, ſed non tam firmiter, & cæt. Et Haymo: Crediderunt diſcipuli in eum; nõ quod antea non credidiſſent, quia niſi credidiſſent, nullo modo eum ſequerentur. Sed firmius crediderunt, quam antea credidiſſent, &c.

Theophyl. *Haymo.* *Fides horũ diſcipulorũ.*

Nondum tamen crediderunt hoc tempore Chriſtum eſſe Deum, vt opinatur Toletus, ſed crediderunt firmius eſſe Meſſiam. Diuus Thomas ait poſt miraculum credidiſſe in eum tanquam in Deum; ante miraculum credidiſſe ei tanquam viro bono, iuſta prædicanti. Caietanus quoque exiſtimat ante miraculum credidiſſe eſſe Meſſiam; poſt miraculum credidiſſe diuinam in ipſo potentiam latere. Diuus Ambroſius ſermone 20. affirmat, credidiſſe in omnipotentiam Saluatoris. Et Diuus Cyrillus in libro priori de recta fide ad Reginas, in fine; Cum crediderunt (inquit) diſcipuli in Chriſtum; Num in hominem ſanctum ſimpliciter? quia & ante ſignum ſecuti ſunt eum admirantes vt ſanctum. Sed propter ſignum contuiti ſunt eum habere virtutem, ac poteſtatem maiorẽ, quam homines. Vnde crediderunt, tanquam in Deum. Sciendum autem, quod multi ſancti fecerunt multa, & admirabilia, & admirati quidem ſunt multi; nullus autem in eos credidit. Hæc Diuus Cyrillus.

Toletus. *D. Thomas.* *Caietanus.* *D. Ambroſ.* *D. Cyrillus.*

Dubium eſt, quinam fuerint hi diſcipuli, qui cum Chriſto ad nuptias ſunt inuitati, & viſo miraculo crediderunt. Diuus Epiphanius hæreſi 51, Andream, & Petrum, Ioannem, & Iacobum nuptijs non interfuiſſe vult. Tertia (inquit) die factum eſt primum diuinũ ſignum; cum quidam diſcipuli, cum Chriſto eſſent; non Andreas, non Petrus, non Ioannes, non Iacobus, &c Rurſus: Cognoſcere (inquit) datur, quod etiam alios diſcipulos ſecum aſſumpſit, qui cum ipſo manſerant; fortaſſis ipſum Nathanael, & Philippum, & alios quoſdam. Nam Andreas & qui cum ipſo erant, ſeceſſerat. Qui vero apud Chriſtum manſerunt, vocati ſunt etiam ipſi ad nuptias, &c. Diuus Auguſtinus libro 2. de conſenſu Euangeliſtarum capite 17. eos qui cum Chriſto ſunt inuitati, diſcipulos appellatos ait, per anticipationem, hoc ſenſu: Vocati ſunt diſcipuli ad nuptias, ideſt, qui A poſtea fuerunt diſcipuli, ſed nondum erant. Quemadmodum (inquit) dicimus Apoſtolum Paulum, natum in Tharſo Ciliciæ, cum tamen quo tempore natus eſt, nondum eſſet Apoſtolus, &c. Diuus Ambroſius ſermone 20. hos diſcipulos Apoſtolos vocat, & in omnipotentiam Saluatoris ait credidiſſe. Prædicanda (inquit) Apoſtolorum Fides, quæ viſo vno ſigno, credidit in omnipotentiam Salua- B toris, &c. Nondum tamen Apoſtoli erãt ſed Apoſtoli dici poterant, quod poſtea ſint electi. Incertum eſt quinam diſcipuli tunc Chriſtum ſecuti fuerint. Quod tamen ex dictis Ioãnis capite primo colligi poteſt, diſcipuli hic appellantur Petrus, Andreas, Philippus, Nathanael, & Ioannes, ſi nuptiarum fuit ſponſus. Hos enim iã Chriſtus vocauerat, vt diximus, vocatione prima; propter quam iam di- C ſcipuli appellantur.

D. Epipha. *Quinam fuerint hi diſcipuli.* *D. Auguſt.* *D. Ambroſ.*

CAP. III.

D *Morale. De nuptijs Canæ Galilææ.*

SOlis aduentum prius Phoſphorus indicat; deinde Sol ipſe ſe radijs prodit. Eundem in modum Meſſiæ aduentum, prius Ioannes matutini inſtar aſtri indicauit; poſtea vero, ipſemet Meſſias E proprijs ſe radijs demonſtrauit. Latebat ſub humanitatis nube Sol, hoc eſt diuinum verbum. Iam nunc nubem ipſam deaurare: iam radios fulgentiſſimos (vt agnoſcatur) incipit emittere. Quid enim miracula ſunt aliud, quam

Digitized by Google

fulgentiſſimi diuinitatis radij, ad illuminandos mortales emiſſi? Triplicem Chriſti manifeſtationem in die Epiphaniæ, ideſt, manifeſtationis, Eccleſia celebrat. Primam, qua Magis Aſtro præeunte eſt oſtenſus. Secundam, qua in baptiſmate, Patris voce, columbaque ex aperto cœlo deuolante, eſt demonſtratus. Tertiam hanc, qua primo miraculo, in Cana Galilææ eſt indicatus. A Oportebat miracula edere Meſſiam, vt cognoſceretur, latentemque gloriam manifeſtam redderet. Hoc initium huius Epiphaniæ, & manifeſtationis fuit: hoc fuit initium radiorum, quibus manifeſtauit gloriam ſuam; gloriam (inquam) diuinitatis, quæ ſub humanitate erat abſcondita. Hoc felix principium, innumerabilia alia miracula ſunt confecuta, quibus eandem magis, ac magis in dies patefecit. B

Triplex Chriſti epiphania, ſiue manifeſtatio.

Miſit pater Meſſiam in mũdum, eiuſque doctrinam. Vt autem ab hominibus, & Meſſias agnoſceretur, & doctrina eius diuina eſſe crederetur, diuina illa ſigilla appoſuit; quæ cœleſtem authoritatem, diuinamque naturam cum humana copulatam, indicarent. Ioannis ſexto, ait ipſe Dominus: *Hunc pater ſignauit Deus*; græcè verbum eſt, σφραγίζω quod ſignificat ſigillò notare. Pater ſignauit filium, hoc eſt, diuina ſigilla filio appoſuit, quæ quis ille eſſet, quænam eſſet illius doctrina probarent. Hæc autem Dei ſigilla, miracula ſunt ſtupenda, quæ fecit. Dei enim ſigilla ſunt Deum vere teſtantia. Vnde illud Ioannis quinto. *Ego habeo teſtimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit pater, vt perficiam ea, ipſa opera, quæ ego facio teſtimonium perhibent de me, quia pater miſit me, &c.* Magnum fuit Ioannis teſtimonium, ſed maius teſtimoniũ miraculorum. Quemadmodum Regium ſigillum a Rege epiſtolam miſſam eſſe teſtatur: ita diuina miracula, a Deo Chriſtum miſſum eſſe teſtabantur: *Ipſa* (inquit) *opera teſtimonium perhibent de me, quia miſit me Pater.*

Chriſtũ miracula manifeſtabãt.

Ioan. 5.

Signa dicuntur in Euangelio Chriſti miracula. *Hoc fuit initium ſignorũ*, ait Ioannes. Et quidem erant ſigna diuina, quibus Pater Chriſtum ſignauit, Meſſiamq; & Deum verum eſſe, mũdo ſignificauit. His ſigillis cum vidiſſet Chriſtum ſignatum Nicodemus Ioannis 3. a Deo miſſũ intellexit: *Scimus* (inquit) *quia à Deo veniſti magiſter*. Nemo enim poteſt hæc ſigna facere, quę tu facis, niſi fuerit Deus cum eo, &c. Canticorum 5. Meſſiæ manus ſic deſcribit ſponſa. *Manus* (inquit) *eius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis*. Manus autem Chriſti torno fabrefactæ dicuntur, quoniam perfectiſſimæ erant; aureæ appellantur, quia illarum opera erant aurea. Vt aurum cætera metalla ſuperat, ſic Chriſti opera, & miracula, patriarcharum, prophetarumque opera, & miracula ſuperabant. Plenę erant hyacinthis, hoc eſt, annulis, quibus hyacinthi pretioſi lapides, coloris cæleſtis includebantur. Iam vero quinam ſunt hi annuli, quibus Meſſiæ digiti ſplendeſcunt, niſi miracula, quibus manus eius fulgent, quæque cęleſtem colorem habent, quemadmodum hyacinthi, quoniã cęlorum indicant Regem in terris verſantem? Primum ſigillum, quod Chriſtum a patre miſſum oſtendit: primus annulus, quem digito ſuo Chriſtus inſeruit; primum opus admirabile, quod gloriæ diuinæ teſtimonium tulit, hoc miraculum fuit, in nuptijs patratum.

Cant. 5.

Miracula fuere annuli, quibus Meſſiæ fulgebant manus.

C Ingreſſus eſt Aegyptum Moſes, miraculaque multa in ea edidit, non propria, ſed aliena Dei virtute. At Chriſtus ingreſſus eſt mundum, & multo plura fecit ſigna, non aliena, ſed propria potentia. Moſes virgam a Deo acceptam ferebat, per quam miracula faceret: iuxta illud Exodi 4. *Virgam hanc ſume in manu tua, in qua facturus es ſigna:* Chriſtus virgam non ferebat, nihil enim ei opus erat; quippe qui propriam faciendi ſigna facultatem haberet. Moſis miracula Aegyptijs exi- D tiũ; Chriſti miracula mũdo ſalutẽ attulerũt. Moſes Aegypti primogenita occidit Chriſtus mortuos in vitã reuocauit. Moſes Aegyptum tenebris compleuit: Chriſtus mundum ſplendore illuſtrauit. Moſes ranas, & cinphes inuexit; Chriſtus dæmones expulit. Moſes peſte animãtia confecit, Chriſtus ſanitate homines affecit. Primum Moſis miraculum, poſtquã in Aegyptum ingreſſus eſt, cõuerſio quæ- E dam fuit; fuit etiam primum Chriſti miraculum, alia conuerſio. Sed Moſis conuerſio Aegyptijs fuit pernicioſa; Chriſti conuerſio conuiuis fuit vtiliſſima. Moſes fluuij Nili aquã, in ſanguinẽ conuertit, ne potari poſſet: Chriſtus aquã in vinũ commu-

Exod. 4.

Cõferuntur miracula Chriſti, cũ miraculis Moſis.

Digitized by Google

commutauit, vt ſuauis potui deſeruiret.

Vtile fuit hoc Chriſti primum miraculum; fuere etiam vtilia cętera omnia. Non enim curioſa, ſed vtilia ſigna faciebat. Vnde Auguſtinus in libro de Vtilitate credendi cap. 16. Quædam (inquit) miracula ſunt, quæ ſolam faciunt admirationem; quædam vero magnam etiam gratiam, beneuolentiamque conciliant. Nam ſi quis volantem hominem cernat, cum ea res nihil ſpectatori afferat commodi, præter ipſum ſpectaculum; miratur tantummodo. Siquis autem graui, & deſperato morbo affectus, mox vt iuſſu fuerit, conualeſcat; admirationem ſanitatis ſuæ, ſanantis etiam charitate ſuperabit. Talia facta ſunt illo tempore, quo Deus in vero homine, quantum ſat erat, hominibus apparebat, &c. Hoc etiam Apoſtoli obſeruarunt. Lege Abulenſem Matth. 10. quæſt. 58. Conceſſit (inquit) Deus Apoſtolis tot genera miraculorũ, quod quidquid audientes peterent ab eis, ipſi facere poſſent. Nam illi non peterent, niſi quod eis erat vtile; & omnia hæc Apoſtolis conceſſa erant. Si autem peterent, quod facerent ſtare Solem, vel retrocedere, aut aliquid huiuſmodi; etiã ſi Apoſtoli poſſent facere, non deberẽt. Quia iſtud non erat ad vtilitatem, ſed ad curioſitatem. Pro curioſis tamen opera Dei petenda non ſunt. Nam etiam Chriſtus talia miracula facere nolebat, petente aliquo. Matthæi 16. ſignum de cœlo dare noluit. Immo nullum miraculum faciendum eſt, quando ex curioſitate petitur. Sic Abulenſis. Vide quæſo quã vtilia miracula Chriſtus fecerit: Matthæi 11. *Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, &c.* Quodnam inter hæc non eſt pleniſſimũ vtilitatis? Quid oculorum luce? quid ſanitate? quid vita charius, & vtilius? Cernitur eadem vtilitas in hoc nuptiarum ſigno. Deerat conuiuis vinum, per miraculum, vini ſuccurrit inopiæ; nec qualecunque vinum, ſed pretioſum, neque vero exiliter, ſed copioſe, ac largiter ſuppeditauit.

Abulenſis. *Matth. 16.* *Matth. 11.*

Non fuit opus ad hydrias accedere, aquam tangere, ſed ſaltem cernere. Ex menſa in qua ſedebat ab hydrijs diſtans nec tactu, nec corporeo viſu perceptam aquam, diuina potentia ad omnia pertingente, in vinum tranſmutauit. Natura

A vnius anni indiget ſpatio, vt in vite vinum efficiat: pampinos in primis, racemos poſtea producit: ijs vero prelo cõpreſſi, nondũ defęcatum vinum, ſed muſtũ emittunt. At Chriſtus non anni, non horæ, non quadrantis indiget ſpatio; nõ racemis habet opus: ſubito in hydrijs abſque vllis botris, non muſtũ, ſed defæcatum, ac ſuauiſſimũ vinum efficit. Torcularis inſtar fuere hydriæ, botrorũ inſtar aqua. Cum ſecundis cauſis pro illa- B rum modo, ac ratione lentè Deus operatur; abſque illis momento temporis, quod vult perficit. Ipſemet qui in vite, lento quodam cõcurſu vinum producit, in hydrijs velociſſimè, temporis puncto vinum protulit.

Admirati ſunt, qui intererant admirabile opus, & merito quidem. Nobis quoque admirabilia Dei opera, ante oculos propoſita ſunt, quæ ſummam illius gloriam enarrant. Sed illa parum admira- C mur, & immeritò quidem, ſunt enim omni digna admiratione. Quid admirabilius, cęlo, ſole, luna, & ſtellis, elemẽtis, pluuijs, tonitruis, tempeſtatibus, animãtium, arborum, cæterarumque rerũ procreatione perenni? Quid admirabilius orbis creatione, conſeruatione, ac gubernatione? Quid admirabilius ipſo homine? de quo Auguſtinus libro decimo de ciuitate Dei, cap. 12. Omni (inquit) mi- D raculo, quod fit per hominem, maius miraculum eſt homo, &c. Ad hæc Dei miracula, vt idem Auguſtinus ait, aſſiduitate viluerunt minime cordatis viris qui ſuis ſolummodo commodis intenti, diuina opera non conſiderant. Tractatu 24. in Ioannem; Dei (ait) miracula, quibus totum mundum regit, vniuerſamq; naturam adminiſtrat, aſſiduitate viluerunt. Ita vt pene nemo dignetur attendere opera Dei mira, & ſtupẽda, in quo- E libet ſeminis grano, &c. Itẽ: Maius miraculum eſt gubernatio totius mundi, quam ſaturatio quinque milliũ hominũ de quinque panibus, & tamen hoc nemo miratur, illud mirantur homines. Non quia maius eſt, ſed quia rarum eſt. &c. Philo quoque in vita Moſis pagina 540. Miracula (inquit) iſta Dei, ludicra ſunt, collata cũ ſerijs operibus, qualis eſt creatio cęli cum fixis, erraticiſque ſyderibus, lucis, diei, ſoliſq; ꝓductio, itidemque nocturni lunaris luminis, terræ fundatio

D. Auguſt. *Homo magnum miraculum.* *Mirabilia Dei opera, aſſiduitate viluerunt.*

datio, in rerũ meditullio, inſularum, & Continentis immenſa magnitudo, aĩalium, ſtirpiumq; in tot ſpecies diuiſa varietas. Ad hæc, maris æſtuaria, fluuiorũ curſus tam perennium, quam torrentiũ, latices fontium, perpetuò manantiũ, alibi frigidorum, calidorum alibi. Præterea, tot mutationes aeris, tempora diſcreta annuis horarum vicibus; aliæque pulcherrimæ res innumeræ, quibus recenſendis vix tota hominis vita ſufficiat. Verum iſta cum digna ſint admiratione maxima, contemnuntur propter conſuetudinem: quæ autem inuſitata ſunt, quamuis minora, miramur. Hæc Philo.

Aſſiduitas ipſis etiam miraculis admirationem aufert.
D. Auguſt.

Eſt autem tanta aſſiduitatis vis, vt ipſis etiam miraculis admirationẽ adimat. Quocirca ait Auguſtinus, Deum non facere aſſidua miracula, quoniam ſi ſolita eſſent, non eſſent mira: quemadmodum mira mundi ſtructura, propter conſuetudinem, multis non eſt mira. Auguſtinus in lib. de vtilitate credendi c. 16. Cur (inquit) iſta, ideſt miracula, quæ Chriſtus olim fecit, modo non fiunt? Reſpondet: Quia non mouerent niſi mira eſſent. At ſi ſolita eſſent, mira non eſſent. Nã diei & noctis vices, & conſtantiſſimum ordinem rerum cęleſtium, annorum quadrifariam conuerſionem, recedentes, redeũteſque frondes arboribus, infinitam vim ſeminum, pulchritudinem lucis, cælorũ, ſonorum, odorum, ſaporumque varietates, da qui primum videat, ac ſentiat, cum quo tamen loqui poſſimus; hebeſcit, obruiturque miraculis. Nos vero hæc omnia non cognoſcendi facilitate (quid enim cauſis horum obſcurius?) ſed certe ſentiendi aſſiduitate, contemnimus. Sic Auguſtinus.

D. Auguſt.

At viri cordati, ac prudentes, non contemnunt propter aſſiduitatem, Dei hæc perpetua, maximaque miracula: qn potius ſæpe illa intuentur oculis, ſæpe voluunt animo, admiratione venerantur, et alijs miraculis potiora eſſe iudicant: iuxta illud eiuſdem Auguſtini, lib. 10. de Ciuitate Dei cap. 12. Quidquid mirabile fit in hoc mundo, profectò minus eſt, q̃ totus hic mundus, ideſt cęlum, & terra, & omnia quæ in eis ſunt: quæ certe fecit Deus. Quamuis itaque miracula viſibilium naturarum, videndi aſſiduitate viluerint, tamen cum ea ſapienter intuemur, inuſitatiſſimis, rariſſimiſque maio- & Ara ſunt, & cætera.

Homines ſapientes Dei mira opera contemplantur.

Cæli immenſitatem viri ſancti, Syderum, ſoliſque ſplẽdores, ac raros curſus, terræ molem, & ornatum, aquarum magnitudinẽ, tremendoſque fluctus, ignis miram efficacitatem, cæteraque Dei opera conſiderant. Ex illis vero ad gloriam pulchritudinem, ſapientiam, potẽtiam, creatoriſque maieſtatem contemplandã aſſurgunt. Hic magni illius Anachoritæ Antonij liber erat, quem verſabat frequenter. Vnde a quibuſdã philoſophis interrogatus aliquando, quid ageret? Legere ſe reſpondit: liber autem quẽ legebat, mundus hic erat. Senſibilis iſte mũdus (ait Bernardus in ſermone de verbis pſalm. 84.) eſt velut communis quidam liber, catena ligatus, vt in eo ſapientiam Dei legat quicunque voluerit, &c. Paucos tamen proh dolor habet liber lectores, multos autem habet dilectores. Diuinam ſapientiam lectio, inſcitiam, ac cæcitatem parit illius dilectio. In ſcala Iacob Angelorum quidam aſcendebãt, alij vero deſcendebant. Scala Iacob ad creatorem Deũ ferens mundus eſt, quot creaturas, tot habet gradus. Per hos gradus viri ſanctitate præclari in cœlum aſcendunt, improbi vero in tartarum per eoſdem deſcendunt. Aſcendebat Dauid cum pſalmo 138. *Mirabilia* (inquit) *opera tua, & anima mea cognoſcet nimis*: quaſi dicat: Non viluerunt mihi aſſiduitate miracula tua, opera tua admiror, & anima mea cognoſcit illa vehementer. Impios autem eadem nec contemplari, nec cognoſcere, & quodãmodo illis vileſcere docet. Pſalmo 91. *Delectaſti* (inquit) *me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo. Quam magnificata ſunt opera tua Domine; nimis profunda factæ ſunt cogitationes tuæ. Vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc, &c.* hoc eſt, Magna me voluptate perfundis Domine, cum opera tua contemplor: exulto cum rerum a te conditarum magnitudinem, ordinẽ, pulchritudinemque animo voluo. O Deus ſumme, quam magna, quã miranda ſunt opera tua: cogitationes tuæ tum in creatione, tum in gubernatione conditarum rerũ, nimis ſunt profundæ, nemo cogitando cogitationes tuas poteſt aſſequi: ſuperant enim omnem hominum cogitationem. Viri autem inſipientes, & ſtolidi, qui quæ car-

D. Bernar.
Mundus eſt liber catena ligatus.
Mũdus ſcala Iacob.
Pſal. 138.

nis.

nis ſunt ſolum ſapiunt, operum tuorum ſublimitatem, ſplendorem, & gloriam minime cognoſcunt, minime intelligunt, non aſcendunt ad te, ſed deſcendunt potius in tartarum, quaſi per gradus, per res conditas a te. Ex pharmaco venenum, ex roſa aconitum, ex melle fel, ex rebus creatis, creatoris offenſam colligunt.

Si hoc vnum miraculum in nuptijs factum, Chriſti gloriam manifeſtauit, vt B Euangeliſta aſſerit, nonne tot orbis totius miracula, Dei gloriam ſapientibus manifeſtabunt? *Stultus* (ait vates) *non intelliget hęc.* Non intelliget ſtultus, intelliget ſapiens. Non intelliget ſtultus, quoniam nec aduertit aium, nec de illis cogitat, intelliget ſapiens, quoniam & aduertit aium, & cogitat. Surdus eſt ſtultus hõ, terra obſtructas habet aures, ne cœlorũ ſonum voceſque audiat, quas audit ſa- C piens. Habere autem cœlos voces ſuas, quibus gloriam Dei manifeſtent, Pſal. 18. indicat vates: *Non ſunt* (inquit) *loquelæ, neque ſermones, quorum non audiantur voces eorum, in omnem terram exiuit ſonus eorum; & in fines orbis terræ verba eorum.* Hoc eſt, nõ ſunt linguæ, neque ſermones toto orbe, quibus cœli non loquantur, omnib. loquuntur linguis, omnes nationes audire, & intelligere poſſunt cœlorum vo- D ces. Nam in omnem terram ſonus eorum exiuit. Sed quidnam loquuntur cœli? Reſpondet vates: Gloriam loquũtur Dei, maieſtatem, potentiam, a quo ſunt mirabiliter conditi. *Cæli* (inquit) *enarrant gloriam Dei, & opera manuũ eius annuntiat firmamentum,* hoc eſt, cęli gloriam, maieſtatemque vnius, ſummique Dei, oĩbus hominibus, qui & aduertere, & audire velint, eloquuntur, & firmamentum ip- E ſum a Deo factum, qualia opera manus Dei fabricent, quàm perfecta, quam admirabilia, omnibus annuntiat. Neque vero loqui ceſſant cęli, ſed perenni quadam vtuntur annuntiatione. Nam, *dies* (inquit) *diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam,* hoc eſt: Vno die prætereunte non præterit cęlorum locutio, & gloriæ Dei enarratio. Dies enim qui præterit, ſubſequenti diei tradit, & veluti eructat cælorum verbum, ideſt, enarrationem, & locutionem. Prętereunte nocte, non pręterit cęlorum ſonus, quo docent Dei ſcientiam, ſed nox quę præterit, in noctem quæ ſubſequitur, tranſmittit ipſam, quam cœli docent, Dei ſcientiam. Itaque per omnes dies, & omnes noctes cęli Dei gloriam enarrant, neque vnquã fatigati enarrare deſinunt. *At inſipiens nõ cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc.*

Pſal. 18.

Cæli ſuas habent voces, quibus Dei gloriam enarrant. Pſal. 18.

Audiat hic inſipiens, qui oculos ſuos ſtatuit declinare in terram, audiat inquã Auguſtinum, in libro 50. homiliarum, homilia 32. Siccine (ait) vti oculis debes vt pecus, tantum vt videas quid addas ventri, non menti? Erige rationalé aſpectum, vtere oculis vt homo; intende cœlum, & terram, ornamenta cœli, fœcunditatem terræ, volatus auium, natatus piſcium, vim ſeminum, ordinem temporum. Intende facta, & quære factorem, aſpice quæ vides; & quære quem non vides. Mirati ſunt homines, Dominum de quinque panibus ſaginaſſe tot millia: & non mirantur per pauca grana, impleri ſegetibus terras. Quæ aqua erat, viderunt vinum factum homines, & obſtupuerunt. Quid aliud fit de pluuia per radicem vitis? Ipſe illa fecit, ipſe iſta; vtraque miranda ſunt, quia opera Dei ſunt. Videt homo inſolita, & miratur. Vnde eſt ipſe homo, qui miratur? ubi erat? vnde proceſſit? vnde forma corporis? vnde membrorum diſtinctio? vnde habitus iſte ſpecioſus? de quibus primordijs? de quam contemptibilibus? & miratur alia cum ſit ipſe mirator magnum miraculũ. Sic Auguſtinus.

D. Auguſt.

Res conditæ in gloriã cõditoris conſiderandæ.

Vide facta, & quære factorem.

Homo magnum miraculum.

Dicuntur miracula ab Euangeliſta ſigna: *Hoc* (inquit) *fecit initium ſignorũ.* Miracula dicuntur, quia mira; ſigna quia ſignificant. Miranda erant omnia Chriſti miracula. Quis enim non miraretur cæci a natiuitate oculos repente luce perfuſos, leproſos, ægroſque alios, ſanitati perfectiſſimæ ſubitò reſtitutos, mortuos in vitam reuocatos, ſtupendaque alia? Erant etiam ſigna, quoniam Meſſiã, Dei filium, Patri æqualem, ſignificabant eũ eſſe, a quo fiebant. Fuit hæc aquæ in vinum omnes naturæ vires ſuperans conuerſio, mirandum miraculum, quoniam admirationem cunctis conuiuis mouit; fuit etiam ſignum, quoniam gloriã Chriſti ſignificauit, ſiue vt Euangeliſta loquitur, manifeſtauit. Hanc ſignificationem, ſiue manifeſtationem, fides ſequuta eſt diſcipulorum: *Et crediderunt* (inquit) *in eum diſcipuli eius.*

Hic fructus fuit miraculorum, fides A in Chriſtum. Petijt a Chriſto diabolus in deſerto, vt lapides in panes conuerteret: *Si filius* (inquit) *Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant*. Intelligebat dæmon, ſignum conuerſionis lapidum in panes Chriſti gloriam, & diuinitatem ſignificaturum: ſed gloriam ſuam diabolo nolebat Chriſtus ſignificare. Ideo ſignum noluit dare. Quia vero diſcipulis illam indicare voluit, ideo ſignum dedit: non quidem B lapides in panes, ſed aquam conuertit in vinum propter fidem diſcipulorum, vt ait Auguſtinus ſermone 41. de verbis Domini. Non fecit (inquit) Chriſtus de lapidibus panes, qui vtique ſic potuit facere, ſicut de aqua vinum. Eiuſdem enim potentiæ eſt, facere de lapidibus panem. Sed non fecit, vt uoluntatem contemneret tentatoris. *Aliter enim tentator non vincitur, niſi contemnatur.* Qui ergo tantum poterat, quare illud non fecit, & hoc fecit? Recole quando fecit de aqua uinum, quod addidit Euangeliſta: *Et crediderunt in eum diſcipuli eius.* Nunquid tunc diabolus fuerat crediturus? &c. Gregorius homilia homilia quarta in Euangelia. Ad hoc (inquit) uiſibilia miracula coruſcant, ut corda uidentium ad fidem inuiſibiliũ pertrahant, &c. Et homilia vigeſimanona. Vt ad fidem creſceret multitudo credentium, miraculis fuerat nutrienda, & cætera.

Miraculorũ fructus fides in Chriſtũ.

D. Auguſt.

D. Gregor.

Mittebat Deus Moſem in Ægyptum, vt Iſraelitas e ſeruitute liberaret. At ille Exod. 4. reſpondit: *Non credent mihi, neque audient vocem meam, ſed dicent; Non apparuit tibi Dominus.* Dominus uero ad fidem populi conciliandam, miracula edere iuſſit. Primum quidem uirga in colubrum uerſa eſt: *Vt credant* (inquit Dominus) *quod apparuit tibi Dominus.* Deinde manus in ſinum miſſa lepram contraxit; poſtea ſanitati ſubito eſt reddita; & aqua fluminis in ſanguinem tranſmutata. *Si nõ crediderint* (inquit) *tibi, neque audierint ſermonẽ ſigni prioris, credent verbo ſigni ſequentis. Quod ſi nec duobus quidem his ſignis crediderint, neque audierint vocem tuam, ſume aquam fluminis, & effunde eam ſuper aridam, & quidquid hauſeris de fluuio vertetur in ſanguinem, & cæt.* Vides ne miracula ad fidem conciliandã fieri? Lege Chryſoſtomum homilia decimaquarta in Matthæum, ubi docet, Deum cum nouam legem, aut politiam introducit ſigna edere conſueuiſſe. Ingreſſus (inquit) Chriſtus in Synagogas, non modo prædicabat, uerum etiam ſigna edebat. Quando enim nouum fit aliquid, & inopinatum, ac politiæ cuiuſdã introductio, ſigna Deus facere conſueuit. Præſtans quædam pignora potentiæ ſuæ ijs, qui legem eius accepturi sũt. Iudæis cum legem eſſet daturus, prius mirabilia illa, & prodigia magna oſtendit, B ac tum demum eis præcepta legis impoſuit. Ita hic quoque cum ſublimem quandam uiuendi introducturus eſſet diſciplinam, & quæ nunquam ab illis fuiſſent audita, autoritatem mandatis ſuis præſtruxit claritate ſignorum, &c.

Exod. 4.

D. Chryſoſ.

Miracula ſunt pignora potentiæ Dei.

Iam uerò uideamus, quid hoc primũ Chriſti ſignum nobis ſignificet. Chriſti diuinitatem, gloriamque, tum illis, qui uiderunt, tum nobis, qui audimus, & le C gimus, ſignificat. Alia præterea indicat, quæ moribus ornandis inſeruiunt. Vnde præclare ait Auguſtinus, ſer. 3. de uerbis Domini: Dominus ea, quæ faciebat corporaliter, etiam ſpiritualiter uolebat intelligi. Neque enim tantum miracula propter miracula faciebat, ſed ut illa quę faciebat, mira eſſent uidentibus, uera eſſent intelligentibus. Quemadmodũ qui uidet literas, in codice optime ſcripto, D & non nouit legere, laudat quidem antiquarij manũ, admiratur apicum pulchritudinem, ſed quid ſibi uelint, quid indicent illi apices, neſcit; & eſt oculis laudator, mente non cognitor. Alius autem et laudat artificium, & capit intellectum, ille utique, qui non ſolum uidere, quod cõmune eſt omnibus, poteſt, ſed etiam legere, quod, qui non didicit, non poteſt. Ita qui uiderunt Chriſti miracula, & nõ E intellexerunt quid ſibi uellent, & quid intelligentibus quodammodo innuerẽt, mirati ſunt tantum, quia facta ſunt; alij uero, & facta mirati, & intellecta aſſecuti. Tales nos in ſchola Chriſti eſſe debemus. Ita Auguſtinus. Videamus ergo quid nobis miraculum hoc innuat, & quid hoc ſignum ſignificet.

D. Auguſt.

Miracula Chriſti literis elegantiſſime ex aratis ſimilia, quas nõ omnes nouerũt legere.

CAPVT

CAPVT IIII.

Mora. De nuptijs Canæ.

SIgnificat nobis hoc mirādum ſignū, coiugium à Deo probari. Niſi enim coniugium probaſſet, nuptijs nō interfuiſſet, neque eas præſentia ſua honoraſſet. Qui nuptias condiderat, (ait Euthymius in Ioannem) venit, vt eas honoraret &c. Nuptias, & matrimonium condidit Deus, & honorauit. Primum in ſtatu innocentiæ. Geneſ. 2. *Aedificauit Dominus coſtam, quam tulerat de Adam, in mulierē; & adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam; hoc nunc, os ex oſſibus meis, & caro de carne mea; hæc vocabitur virago, quoniam de viro ſumpta eſt. Quamobrem relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adherebit vxori ſuæ; & erunt duo in carne vna. &c.* Quorſum fæminam creatā adduxit Dominus ad Adā? Videlicet, vt vxorem illam duceret. Voluit enim Dominus coniugium inſtituere, & in ſuo fonte, atque ortu honorare; vt intelligerent homines, huius ſtatus Deum ipſum fuiſſe autorem, & veluti paranymphum, neque ad animātes rationis expertes, ſed ad homines pertinēre. Delectatus coniugio Adamus, verba citata protulit: *Hoc* (inquit) *nunc, os ex oſſibus meis, & caro de carne mea*; id eſt, oſſa huius fæminæ, ex meo oſſe, id eſt, mea coſta nūc prodiere: & caro illius ex mea carne nunc enata eſt. Deinde impoſuit illi nomen à creatione ductum. Quoniam enim ex viri coſta, fœmina condita eſt, viraginem, ſiue (vt ita dicam) viram, illam nominauit. *Hæc* (inqt) *vocabitur virago; quia de viro ſumpta eſt*; hoc eſt, quia à viri coſta deriuata eſt mulier, à nomine viri nomē illius deriuabitur; diceturque à viro virago. Hebraicè deriuatio clarius apparet; *Hæc* (inquit) *vocabitur* אשה *Iſſa, quia ab* איש *Is, ſumpta eſt.* Nam Hebræis (Is) ſignificat virum; ab (Is) deriuatur nomen (Iſſa) qđ ſignificat fœminam. Nempè à uiro tā fæmina ipſa, quam nomen illius eſt deductum. His addidit Adamus coniugij legem; *Quamobrem relinquet homo patrem, & matrem, & adherebit vxori ſuæ.* Hæc enim coniugij lex eſt, vt homo relictis parentibus, cum uxore uiuat, illique tum conuictu, tum amore adhæreat. Addidit præterea matrimonij finē; *Et erunt duo in carne vna.* uidelicet, per amorem una caro erunt, & per carnalem copulam, ad liberos procreandos.

Euthym.

Deus coniugium inſtituit, & honorauit.

Gen. 2.

Adami, & Euæ cōiugiū

Gen. 2.

Mulier à viro dicta eſt virago nomine deriuato.

Lex coniugij.

Itaque honorauit Deus orbis initio coniugium; & quale eſſe debeat oſtendit. In primis ædificauit coſtā, quam tulerat ex Adamo, in mulierē: uxorem ex coſta uiri fecit, ut unum eſſet omnium uirorum, omniūque fœminarum principiū, nempe Adamus. Cur autem non ex capite, aut pedibus, ſed ex coſta fecerit, Hugo Victorinus lib. 1. de Sacramētis parte 6. cap. 35. his uerbis docet; De ipſo uiro mulier facta eſt, quoniam ſi aliunde fieret, unum profecto principium omniū hominum non eſſet. Facta eſt autem de latere uiri, ut oſtenderetur, quia in conſortium creabatur dilectionis; ne forte ſi fuiſſet de capite facta, præferenda uideretur uiro, ad dominationem; aut ſi de pedibus, ſubijcienda ad ſeruitutem. Quia igitur uiro, nec domina, nec ancilla parabatur, ſed ſocia, nec de capite, nec de pedibus, ſed de latere fuerat producenda; ut iuxta ſe ponēdam cognoſceret, quam de iuxta ſe ſumptam didiciſſet. Hæc Hugo. Et Auguſtinus lib. 12. de Ciuitate Dei cap. 26. Quod fœmina (inquit) ex uiri latere facta eſt, etiam hinc ſatis ſignificatum eſt, quàm chara, mariti & uxoris debeat eſſe coniunctio. &c. Præterea ædificata eſt uxor in coſta uiri, quemadmodum ædificium extruitur in fundamento. Etenim fundamentum uxoris, & rei familiaris, domusq; totius uir eſt; ipſi cura uxoris, filiorumq; incumbit. Coſtam eſſe oportet, hoc eſt oſſeum, non carneum; fortem animo, & oſſis inſtar, nō mollem carni ſimilem, ut tantum onus ſuſtineat. Ad hæc ex oſſe & carne Adami producta eſt Eua, vt intelligerent coniuges, unam eſſe uiri uxoriſque carnem. Iuxta illud, *Erunt duo in carne vna.*

Cur fœmina ex latere viri condita.

Hugo Vict.

D. Auguſt.

Vir eſt fundamentum & coſta, cui innititur domus, uxor, filij.

Iam conditam uxorem adduxit Deus ad Adam; ornatam quidē ueſte præclara, non aurea, aut bombycina, ſed omne aurum, omneque pretium ſuperante. Ea uero ueſtis iuſtitia fuit originaria; quo etiā amictu pretioſiſſimo uir fulgebat. Aderāt ſpectaculo Angeli, primumque illud connubium magna cum lætitia intuebātur, ex quo homines, qui Deum in terris colerent, intelligebant procreādos. O cōiugium præclariſſimum. Conciliator, ac inſti-

Veſtis Euæ, & Adam.

Primū Adā & Euæ con iugiū Deus nobilitauit.

inſtitutor illud nobilitauit, locus, ſpectatores, coniuges, ſtatus. Inſtitutor, ac conciliator Deus fuit, qui vxorem adduxit ad Adam. Nulla vxor licet Regina fuerit à tanto principe adducta ad virū eſt. Adducta eſt prius, & oſtenſa. Scire enim oportet ſponſum, qualis ſpōſa ſit; quibus moribus, q̃bus virtutibus adornata; nō tam de pecunijs, quam de moribus debet eſſe ſolicitus; ne quemadmodum Iacob, pro Rachele, lippam aliquam Liam accipiat. Dormienti Adamo coſtā Deus abſtulit, ſed ad vigilantem, Euam adduxit, & qualis nam Eua eſſet aperuit. Sciuit enim Adam, Euam ex coſta ſua fuiſſe efformatam, eſſeque os ex oſſibus ſuis, & carnem de carne ſua. Multi dormientes coniugium cōtrahunt, pauci vigilantes. In dote accipienda vigilant; in vxore cōſideranda dormiunt. Totius vitæ ſociam futuram oculis clauſis accipiunt; dotem apertiſſimis numerant. Quid dicam? pecuniam potius ducunt, quàm vxorem.

Vxor qualis ducenda.

Multi dormientes coniugium ineunt.

Sed qui nam coniugium præſentia ſua illuſtrarunt? Illuſtrauit in primis ipſe Deus; illuſtrarunt & Angeli. Videbant illi cælum Empyreum cōditum fuiſſe, & protinus Angelis repletum; at terrarum immenſos tractus cernebant, ſine incolis uacuos. Vnū tantum modo videbant hominem, vnamque fœminam, Adamum, atque Euam; ex quibus terras, per coniugium, incolis replendas cognoſcebāt. Vt quemadmodū in cælis ab Angelis, ſic in orbe terrarū, ab hominibus, debitus Deo cultus tribueretur. Lætabantur igitur his nuptijs, quibus Dei cultores, in orbe propagandi erant, ipſorum poſtea ſocij futuri, in cæleſti regno.

Adæ coniugio Angeli adfuerunt.

Nuptiarum locus, non domus fuit Canæ Galileæ; ſed domus ornatiſſima, omni voluptate, ac delicijs referta, adeò vt à voluptate nomen inuenerit. Paradiſus enim voluptatis appellabat. Iuxta illud Geneſ. 2. *Plantauerat autem Dominus Deus, paradiſum voluptatis. &c.* Nam Adamū extra paradiſum condidit Deus; deinde vero in paradiſum, veluti in palatium illi exædificatum, ductus ab aliquo Angelo eſt. In paradiſo & vxor ex illius coſta effecta, & nuptiæ celebratæ ſunt. Hæ primę, hę poſtremę fuere nuptię, in ſublimi illa aula celebratæ. Dignæ ſane fuere tam nobili loco nuptiæ tam nobiles; in quibus ſi ſtatus perſeueraſſet innocentiæ; nullus

In paradiſo terreſtri primæ nuptiæ celebratæ.

A fuiſſet ardor libidinis, nulla rationi aduerſaria cupiditas, nullus dolor, nulla mæſtitia, nulla diſcordia, nullæ rixæ: ſed admirabilis caſtitas, concordia, charitas, gaudiumque maximum.

Coniuges fuere nobiliſſimi principes, Adamus videlicet, totius Rex terræ, & Regina Eua. Quidq; enim in orbe erat terrarum, horum coniugum imperio ſubiacebat. *Faciamus* (dixit Deus Gen. 1.) *hominem, ad imaginem & ſimilitudinem noſtrā;* B *& præſit piſcibus maris & volatilibus cæli, & beſtijs, vniuerſaque terræ.* Diuites erant coniuges, pulcherrimi, immortales. Pulcherrimū enim corpus habuit Adamus, pulcherrimum quoque Eua. Cum enim corpora illa à Deo fuerint condita, par eſt credere, pulchritudine excelluiſſe. Immortalia præterea fuere, quoniam ſi peccatum cauiſſent, mortem effugiſſent; vitamque vitalis arboris cibo corroborarā eo vſque abſque morbo vllo, ac mæſtitia C propagaſſent, quo vſque in cælum à Deo aſſumerentur.

Gen. 1.

Status in quo nuptiæ factæ ſunt, ſtatus fuit innocentię. Is vero ſtatus ſi permanſiſſet, nuptias valde nobilitaſſet. Aliqui ex antiquis, ab hoc ſtatu nuptias omnino excludunt. Diuus Gregorius Nyſſenus in libro de homine, cap. 18. illud pſal. 48. *Homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis;* exponit his verbis. Honorem D dicit Pſalmographus, quòd ſanctis Angelis conſimilis fuerat homo. Et vere iumēto ſimilis factus eſt, qui hanc animalem generationem in ſua natura ſuſcepit. &c. In eandem ſententiam interpretatur Euthymius, illud Pſalm. 50. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum; & in peccatis concepit me mater mea.* Quaſi dicat Dauid: Ecce enim ex peccato conceptus ſum, & genitus: Nam ſi non peccaſſet primus parens non fuiſſem per nuptias genitus. Si Adā E (inquit Euthymius) non peccaſſet, nunquam oportuiſſet illum Euæ coniungi. Peccatū itaque copulā generauit. &c. Idē ſentit D. Ioannes Damaſcenus, lib. 2. fidei cap. 30. & libro 4. cap. 25. Lege D. Chryſoſtomum hom. 18. in Geneſim, & D. Hieronymum lib. 1. aduerſus Iouinianum. Et quidem facile potuit Deus, ſic homines in ſtatu innocentiæ multiplicare, quemadmodum multiplicauit Angelos. Infiniti propemodum ſunt Angeli, à Deo

Gen. 1.
D. Gregor. Nyſſ.

An in ſtatu innocentiæ procreandi fuerint homines per nuptias?

Euthym.

D. Damaſc.

Deo conditi, neque verò per nuptias vllas procreati; eundem in modum homines infiniti exiſtere potuerunt, non tamen ex maris fœminæque coniunctione à Deo ꝑducti. Vnde Barcepha Syrus in libro de paradiſo, parte 1. capit. 25. Dicimus (inquit) humanum genus fuiſſe multiplicandum & quidem abſque concubitu. Nam & Angeli multi euaſerunt, ſed abſque nuptijs. &c.

Barcepha.

Certius tamen eſt, in illo felici ſtatu, per nuptias genus humanum fuiſſe propagandum. Primi parentes (ait Grego. Pſalm. 50.) ſine peccato filios ederent, ſi in paradiſo poſiti, in conditoris obedientia perſtitiſſent. Idem exiſtimat D. Auguſtinus libro nono de Geneſi ad literã, cap. 3. D. Thomas 1. par. quæſt. 98. art. 2. Hugo Victorinus lib. 1. de ſacramentis, par. 6. cap. 24. & alij. Probatur ſententia. Quoniam in ſtatu innocentiæ, duxit Adamus vxorem: videlicet ad gignẽdos liberos. Secundò, quia Geneſ. 2. data eſt Eua viro in adiutorium, in ſtatu innocentiæ: *Faciamus* (ait Dominus) *ei*, id eſt, Adamo, *adiutorium ſimile ſibi*, id eſt, fœminam. Hoc autem adiutorium datum eſt ad procreationem filiorum, vt Auguſtinus interpretatur: Si (inquit) ad adiutorium gignendi filios, nõ eſt facta mulier, ad quod ergo adiutorium facta eſt? &c. Tertiò, in ſtatu innocẽtiæ primis parentibus verba illa dicta ſunt: *Creſcite, & multiplicamini*, videlicet per filiorũ generationẽ. Ergo in ſtatu innocẽtię fuiſſet filiorũ generatio. Quartò, Deus diſponit omnia ſuauiter. Angelos quidẽ omnes ſimul cõdidit, quoniã ſuauis diſpoſitio, Angelorũq; natura id poſtulabat. Non enim poſſunt Angeli alij ex alijs naſci. At vero ſuauis diſpoſitio hominumque natura flagitat, vt alij ex alijs progignantur. Ergo etiam in ſtatu innocentiæ id fieret.

D. Greg. *D. Auguſt.* *D. Thomas.* *Hugo Vict.* *Gen. 2.* *D. Auguſt.*

Fuiſſent igitur nuptiæ in ſtatu innocẽtiæ, ſed ſtatu dignę. In primis libidinis ardore caruiſſent; vt docet Auguſtinus loco indicato: Non video (inquit) quid prohibere potuerit, vt eſſent eis etiam in paradiſo honorabiles nuptiæ, & thorus immaculatus; hoc præſtante Deo, vt ſine vllo inquieto ardore libidinis, fœtus gigneretur. &c. Præterea, caruiſſet nobiles illæ nuptiæ, pariendi doloribus, teſte eodem Auguſtino. Nam partus dolores fœminis attulit peccatũ; iuxta illud Gen. 3. *In dolore paries filios*. Tertiò, nulla in illis fuiſſet diſcordia, nullæ mariti, & vxoris rixæ; ſed mutua ſummaque charitas. Nõ enim capax erat ſtatus ille rixarũ. Quartò, nullus mœror, nullus in illis nuptijs fuiſſet labor. Quintò, nullum fuiſſet adulterium, nulla zelotypia. Sextò, ſuauiſſima fuiſſet liberorũ educatio. Septimò, neque mariti mors vxorem, neque vxoris mors maritum mæſtitia affeciſſet. Octauò, ſumma fuiſſet vxoris erga virum obedientia, ſũmus viri erga vxorẽ amor. Nono, nulla eſſet paupertas, nulla matrimonij onera. O felices, o beatas nuptias? Sed proh dolor, defecit in illis vinum, defecit lætitia, defecere tot, tantaque bona.

Quales nuptias ſtatus innocentia habuiſſet. *D. Aug. Gen. 3.* *Defecit vinum in nuptijs Adami.*

Cauſa fuit fœmina, quæ ex vxore facta eſt viri laqueus; illius enim opera, tartareus ſerpens, Adamum illaqueauit, feliciſſimoque ſtatu, tam illum, quam nos illius poſteros, ſpoliauit. Non periere nuptiæ, ſed perijt beatus innocentiæ ſtatus, ſtatuique congrua nuptiarum dona periere; quorũ loco multi dolores, mœroresque ſucceſſere. Defecit nuptiarum vinum, frigida relinquitur aqua, atque inſipida. Cum ardore libidinis filij generantur, cum tędio ventre portantur, cum dolore in lucem eduntur, cum labore educantur. Paupertas coniuges affligit, zelotypia vexat, rixæ incendunt, mœror torquet, curæ premunt, matrimonij pondus obruit, mors denique ſeparat. A cantu nuptiæ incipiunt, in luctu deſinunt.

Extincto innocentiæ ſtatu, freno originalis iuſtitiæ abiecto, vt indomitus equus concupiſcentia ferocijt. Quamobrẽ non ſolum ad ſuſcipiendos liberos, ſed in remedium etiam effrenatæ concupiſcentiæ, atque peccati, coniugiũ deinceps inſeruijt, vt Theologi docẽt. Aiunt enim matrimoniũ ante peccatum, in officium naturæ, hoc eſt, ad gignendos liberos inſtitutum, poſt peccatũ uero, in remediũ concupiſcentiæ. Et Auguſtinus lib. 9. de Geneſi ad litteram, capit. 7. Vtriuſque (inquit) ſexus infirmitas, propendens in ruinam turpitudinis, recte excipitur honeſtate nuptiarum. Vt quod ſanis poſſit eſſe officium, ſit ægrotis remedium. &c. Hæc duo officia, coniugium uſque ad Chriſti aduentum habuit. Chriſtus uero duo hęc officia conſeruauit; & magnam illi addidit dignitatẽ. Etenim ex ſeptem, quæ inſtituit, ſacramentis, & Eccleſiæ ſuæ tradidit

D. Auguſt.

dit

dit, coniugiũ vnum eſſe voluit: quo tum A gratia cõiugibus donatur, tum res maxima ſignificatur. Ipſa enim coniugalis cõiunctio, admirabilem illam ſignificat cõiunctionem, quæ inter naturã humanã, Verbumque diuinũ extat, extabitque in ſempiternum; coniũctionem præterea alteram, itemq; perpetuam, quę inter Chriſtum ſponſum amãtiſſimum, & Eccleſiã ſponſam pulcherrimam intercedit. Vnde ſententiarum Magiſter 4. d. 26. Conſenſus (inquit) coniugum copulam ſpiritalem, Chriſti, & Eccleſiæ, quæ fit per charitatẽ ſignificat; cõmixtio vero ſexuum, illam ſignificat, quæ fit per naturæ conformitatem. &c.

Matrimonium Chriſtus nobilitauit, & ſacramentum fecit.

Magiſt. ſen.

Significatio matrimonij

Fuit huius rei typus, orbis ſtatim initio, Adami cõiugium; vt Paulus indicat, ad Epheſios 5. *Membra* (inquit) *ſumus corporis Chriſti, de carne eius, & de oſſibus eius propter hoc relinquet homo patrem, & matrem ſuam & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem di-* C *co in Chriſto, & in Eccleſia, &c.* Quo loco D. Thom. ait, quatuor eſſe ſacramenta, quæ magna dicuntur. Magnum autem ſacramentum, ut ille ait, dicitur baptiſmus, ratione effectus, quoniã omnia peccata delet, cœlique fores aperit: Cõfirmatio, ratione miniſtri, quoniã à ſolis Pontificibus confertur: Euchariſtia ratione contẽti, quia Chriſtum continet. Præterea matrimonium. ratione ſignificationis, quĩ Chriſti, & Eccleſiæ, coniunctionẽ, ſigni- D ficat. quæ magna eſt ſignificatio, quam indicauit Adam illis verbis; *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrẽ, & adhærebit vxori ſuæ; & erunt duo in carne vna.* Etenim Chriſtus optimus Maximus, Patrem reliquit; non quod à Patre receſſerit, ſed quoniã in ea forma non apparuit, qua Patri eſt ęqualis. Reliquit Patrẽ (interpretatur Auguſtinus tractatu 9. in Ioannem) qa exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens. &c. Reliquit matrem, id eſt, Syna- E gogã, ex qua ortus eſt, eodem Auguſtino interprete. Adhæſit aũt Eccleſiæ, p amorem & charitatẽ. Et ſunt duo in carne vna; quia Chriſtus humanã carnem habet qua etiã conſtat Eccleſia; Suſcepit enim eccleſiæ carnẽ, cũ Verbum caro factũ eſt.

Ad Eph. 5.

D. Thomas.

Matrimonium ſacramentũ magnum eſt ratione ſignificationis.

D. Auguſ.

Itaque honorauit Chriſtus matrimonium, in ſtatu innocẽtiæ; honorauit etiã poſt peccatũ, cum ſacramentum, & gratiæ cauſam illud erexit. Pręſentia quoq; ſua, ac primo miraculo nobilitauit. Qđ quidem miraculum, coniugij effectum adumbrat. Matrimoniũ enim ante Chriſti aduentum, hydria erat frigidę aquæ plena; at poſt Chriſti aduentum, vinum iam habet ſuauiſſimum, hoc eſt gratiam. Quod nam vinũ ſuauius gratia reperiri poteſt? hoc matrimonij hydria iam continet. Quis tam ſuaue vinum infudit aquariæ hydriæ? Chriſtus. Nam ſacramentum legis nouæ coniugium effecit, gra- B tiam continens, & cõiugibus conferens. Olim ante Chriſtum, dici merito de coniugijs poterat: *Vinum non habent*; hoc eſt, gratiam nõ conferunt. Nunc autem pleno ore dicamus; *Vinum habent*; & quidem pretioſiſſimum, gratiam habent, gratiam conferunt.

Cõiugia ante Chriſ. aduentum, vinum gratiæ nõ habebãt.

Videant igitur coniuges quonam modo Magnum ſacramentum debeant ſuſcipere: Magnum enim ſacramentum vocat D Thomas matrimoniũ, vt diximus paulo ante. Videant quanam ſanctitate debeant in eo viuere: videant quid coniugalis coniunctio ſignificet, Verbi nempe diuini, & carnis vnionem, quam illa indicant admirabilia Ioannis verba, quibus ſe proſternit Eccleſia: *Verbum caro factum eſt.* Præterea Chriſti & Eccleſiæ per charitatem ſummam coniunctionem. Hinc illud Chryſoſtomi homilia 12. ad Coloſſenſ. Matrimoniũ (inquit) non eſt theatrum, eſt myſterium, ſeu Sacramentũ, & rei magnæ typus, etſi ipſum nõ reuerearis, reuerere id, cuius eſt typus. *Sacramentum* (inquit Paulus) *hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & Eccleſia.* Eccleſiæ eſt typus & Chriſti. Ita Chryſoſtomus. Chriſtum ſponſum ſignificat ſponſus, ſponſã Eccleſiam ſignificat ſponſa, iuxta illud Pauli 2. Cor. 11. *Deſpondi vos vni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto.* Chriſtus vir dicitur à Paulo, Eccleſia ſponſa, virgo, & caſta. Sponſus ergo Chriſtũ imitetur, ſponſa imitetur Eccleſiam. id quod Paulus docet ad Epheſios. 5. *Viri* (ait Apoſtolus) *diligite vxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam: & ſe ipſum tradidit pro ea: vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ, in verbo vitæ. &c.* Ad vxores vero: *Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint, ſicut Domino: quoniam vir caput eſt mulieris ſicut Chriſtus caput eſt Eccleſiæ. Sicut Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis. &c.* Virum vult Apoſtolus amoris illius eſſe imitatorem, quo maximo-

Conſiderant coniuges matrimonij dignitatẽ, vt eo vtantur dignè.

D. Chryſ.

2. Cor. 11.

Spõſus Chriſtum, vxor eccleſiã imitari debet.

no ſponſam ſuam Eccleſiam Chriſtus complectitur; vxorem vult eſſe illius obedientię ſectatricem, quam Eccleſia ſponſo ſuo Chriſto ſemper præſtat.

Felix cōiugium illud eſt, in quo amor floret, pax, concordia, & obedientia; infelix in quo diſcordia, rixæ, vxoris inobedientia cernuntur. Vxoris cum viro concordiam, matrimonij diuitias, & felicitatem Chryſoſtomus eſſe docet, homil. 38. in Geneſim. Illæ (inquit) verę ſunt diuitiæ, illæ maximę ſunt facultates, ſi vir cū muliere nō diſcordet; ſed coniuncti ſint, vt corpus vnum. Tales, etſi in paupertate ſint, & in vtilitate, omnium ſunt beatiſſimi, & in cōtinua conſiſtunt tranquillitate, &c. Et hom. 26. in epiſtolam 1. ad Corinthios, portum mariti, vxorem eſſe ait, quem oportet eſſe tranquilliſſimum, ne in portu faciat naufragiū. Portus (inquit) eſt mulier, & maximum ſecuritatis remediū. Quod ſi ventis, & fluctib. portum liberaueris, ex foro regreſſus tranquille viues; ſi perturbatione, & tumultu impleueris, tibi ipſi longe grauius ſtrues naufragiū, &c. Tādē ſic cōcludit: Omnia faciamus, vt vxorem vitæ ſociā, & huius negotiationis, & nauis, ſumma cū tranquillitate domi cōtineamus. Hoc pacto cętera omnia tranquilla ſuccedēt, & ſecure pręſentis vitę pelagus trāſmittemus, &c. Hom. 10. ad Coloſſenſ. Nihil amarulentius, quā ſi viro pugna fit aduerſus vxorem. Sunt nanque acerbæ pugnę, ac lites, quę fiunt aduerſus perſonas dilectas. Virorum eſt diligere; obtemperare vxorum. Si quiſque quod ſe decet attulerit, ac præſtiterit, firma perſiſtent omnia. Vir ſi diligat, vxor quoque ex eo reddetur amica; vxor ſi ſubdita ſit, reddetur ex eo vir quoque manſuetus, &c.

Concordia coniugum. D. Chryſ.

Portus viri vxor, ſit trāquillus.

D. Chryſoſt.

Virorum eſt diligere vxorum eſt obedire.

Hinc illud Eccleſiaſtici 25. *In tribus placitum eſt ſpiritui meo, quæ ſūt probata corā Deo, & hominibus; concordia fratrū, & amor proximorum, & vir, & mulier bene ſibi cōſentientes.* Obſerua quęſo, quo modo vxorem Nathan in parabola depinxit, quam Dauidi Regi propoſuit. *Pauper (inquit) nihil habebat omnino præter vnā ouem paruulā, quā emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum, cū filij eius, ſimul de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in ſinu illius dormiens, eratq; illi ſicut filia &c.* Vxorem Vriæ, ouē appellauit; oui enim ſimilis eſſe debet vxor; mitis, ſilentij ſtudioſa, & marito veluti Paſtori obtemperans. Mariti vero eſt ouem paſcere, & amore proſequi.

Eccleſ. 25.

2. Reg. 12.

Vxor ouis.

CAP. V.

A *Morale. De nuptijs Canæ Galilææ.*

TRia præterea nuptiarum bona a Theologis numerantur, Fides, Proles, Sacramentum. Eadem numerat D. Auguſtinus lib. 9. de Geneſi ad litteram, ca. 7. Et D. Iſidorus lib. 2. de Eccleſiaſt. offi-B cijs cap. 19. Bonum nuptiarum (ait Auguſtinus) tripartitum eſt, Fides, Proles, Sacramentum, &c. In Sacramento (ait idem Auguſtinus) attenditur, vt coniugium non ſeparetur, &c. Etenim quemadmodum ab Eccleſia Chriſtus nunquā ſeparatur, ſic vir ab vxore; iuxta illud Pauli ad Roman. 7. *Quæ ſub viro eſt mulier viuente viro alligata eſt legi. Si autem mortuus fuerit vir eius, ſoluta eſt a lege viri, &c.* De Sa-C cramento iam diximus paulò ante.

Tria bona nuptiarum. D. Auguſt.

Fides fidelitas dicitur, quam inter ſe coniuges ſeruare debent: In fide (inquit Auguſtin.) attenditur, ne præter vinculum coniugale cum altera, vel altero concumbatur, &c. Adulteria omnia excludit Fides a cōiugio. Is verò Fidem non ſeruat, & infidelis eſt erga coniugem, qui cōmittit adulterium. Ab hoc ſcelere virum auocat D. Hieronymus in Epiſtola ad D Gaudent. his verbis: Habens vxorem, vtatur vaſe ſuo, in ſanctificatione, et pudicitia, bibatq; de fontibus ſuis. Non quærat ciſternas ſuparum diſſipatas, quæ puriſſimas aquas pudicitiæ continere non poſſunt, &c. Auocat & Salomon Prouer. 5. (ad quem locum Hieronymus reſpexit) fidemque vxori præſtare ſuadet his verbis: *Bibe aquam de ciſterna tua, & fluenta putei tui, deriuentur fontes tui foras, &* E *in plateis aquas tuas diuide. Habeto eas ſolus, nec ſint alieni participes tui. Sit vena tua benedicta, & lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ. Ceruа chariſſima, & gratiſſimus hinnulus, vbera eius inebrient te in omni tempore, in amore eius delectare iugiter, &c.* Ciſternam, & puteum

D. Auguſt.

D. Hieron.

Fides bonū matrimonij

Prouer. 5.

teum vxorem appellat,& duo matrimo-
nij officia,quorum iam meminimus com
memorat. Eſt enim matrimonium inſti-
tutũ,in remedium concupiſcentię, ideo
ait: *Bibe aquam de ciſterna tua, & fluenta pu*
tei tui,ideſt, ſitim concupiſcentiæ extin-
gue aquis tuæ ciſternæ, non alienæ; tui
putei non alieni; tua vxore vtere,ad alie
nam ne accede. Inſtitutum præterea eſt
matrimonium in officium naturæ, ad gi-
gnendos liberos, vnde ait; *Deriuentur fon*
tes tui foras, & aquas tuas in plateis diuide:
fontes,& aquas,liberos appellat. Queãd
modũ enim ex ciſterna,& puteo, effluũt
fontes,& aquę,in plateas, ita ex vxore li
beri emanant, qui in plateis ludunt, &
Reipublicæ inſeruiunt, cum ad virilem
perueniunt ętatem. Ait igitur: fontes tui
deriuentur ex tua ciſterna,& ex tuo pu-
teo, ideſt, ex tua, non ex aliena vxore
deriuentur (inquam) & emanent foras
filij, in plateas, & Reipublicæ hortos,
poſtquam ad perfectam ætatem perue-
nerint irrigent.

Duo coniugij officia.

Quoniam verò liberi ſpurij eſſe poſ-
ſunt,admonet ne filios ſuſcipiat ſpurios,
ex meretricibus,& concubinis, quorum
incertus eſt pater. Habeto (inquit) aquas
tuas,ideſt,filios tuos,ſolus tu,ne ſint alie
ni participes tui, id eſt, habeto filios,
quorum ſcias te ſolum eſſe patrem, nul-
loſq; alios habere participes in genera-
ne illorum. Tam fidelem quoque vxorẽ
habe,vt ſcias nullum alium præter te,li-
berorum tuorum eſſe parentem. *Sit vena*
tua,hoc eſt,fons tuus,vxor tua, ex qua ve
luti è vena, & fonte, puriſſimæ aquæ, id
eſt, legitimi filij emanant, ſit inquam,
Benedicta, filiorum procreatione, hæc.n.
benedictio erat legis veteris. Benedicit
etiã in lege noua Deus coniugibus,qui-
bus filios donat: eſt enim hoc Dei bene-
ficium. Eſt ergo vxor *Benedicta*,quã Deus
hac benedictione,& beneficio afficit. *Lę-*
tare,non cũ concubinis & meretricibus,
ſed, *cum muliere adoleſcentiæ tuæ*: ideſt, cum
vxore, quam adoleſcens duxiſti. *Sit tibi*
vxor cerua chariſſima, ſit tibi veluti hinnulus
gratiſſimus,hoc eſt,ſit tibi in delicijs, & a-
mabilis,vt cerua eſſe ſolet, & hinnulus.
Quemadmodum chariſſimã ceruam,hin
nulumque tibi gratiſſimum, blandè tra-
ctas,non aſperè: ſic tractato vxorẽ: *Vbe-*
ra eius,verti *quoque* ex Hebręo poteſt, *amo*
res eius, inebrient te, ideſt, ſatient te, ne

Prou. 5.

aliam quæras. *Denique in amore eius,non al-*
terius delectare iugiter.

Poſt hæc adiungit Salomon ab adulte
rio deterrens: *Quare ſeduceris, fili mi,ab alie*
na,et foueris in ſinu alterius? Reſpicit Dominus
vias hominis, & omnes greſſus eius conſiderat.
Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus pec
catorum ſuorum cõſtringitur,&c. quaſi dicat:
Fuge adulterium,fuge alienam fęminam
A ne ſeducaris ab aliena muliere. Nam etſi
homines latere poſſit tuum ſcelus, Deum
minime latebit,qui cernit omnia,neque
Dei oculos effugere poteris: neque diui
næ ſuppliciũ iuſtitiæ. Nã ſatellites ſuos
habet diuina iuſtitia, qui impium proti-
nus vinculis conſtringunt: hi autẽ ſunt
ipſa ſcelera. Ipſum adulteriũ ſatelles Dei
eſt,qui tibi mox manus inijcit, ne effugę
re ſupplicium poſſis. Quandiu per pęni-
B tentiam ſatellitem a te nõ repuleris, vin
culaque fregeris, diuinæ iræ ſubiacebis.
Inter alia,eaque egregia conſilia,quæ pa
ter Tobias filio ſuo dedit, cum mortem
ſibi imminere putaret, hoc etiam extat
cap.4. *Attende tibi fili mi ab omni fornicatio-*
ne; & præter vxorem tuam, nunquam patiaris
crimen ſcire, &c.

Prou. 9.

Fugienda adulteria.

Peccata peccantem veluti funes cõſtringũt.

Tob. 4.

De vxore erga Deum,& virum ſuum,
fideli,ſancta, & caſta, Eccleſiaſticus cap.
C 26. *Gratia* (inquit) *ſuper gratiam mulier ſan-*
cta,& pudorata. Omnis autem ponderatio, non
eſt digna continentis animæ, &c. hoc eſt du-
plex gratia,& donum Dei eſt mulier ſan
cta,græcè πιστὴ, hoc eſt, fidelis, mulier
morum ſanctitate,& fidelitate erga Deũ
& maritum prædita,& pudorata,ac vere
cunda. Nam verecundia caſtitatis mater
eſt. Omnis autem ponderatio non eſt di
gna continentis animæ; hoc eſt, nullius
D rei pondus, continentis vxoris animam
exæquat. Pergit ſapiens eodẽ capite, bo
nam commendare vxorem,nonnullis ſi-
militudinibus. Prima a ſole deſumitur;
Sicut Sol (inquit) *oriens mundo, in altiſſimis*
Dei: ſic mulieris bonæ ſpecies, in ornamentum
domus ſuę, hoc eſt: ſicut ſol cũ oritur, mũ
dum ſuo ſplendore illuminat, atq; exor-
nat; ita bonę vxoris ſpecies, pulchritu-
do, & mores ſancti, domum ſuam illu-
E ſtrant, ac decorant. Itaque vxor bona ſol
eſt totius domus. Vitiorũ ab ea tenebras
pellit, triſtitię nubila fugat, maritũ exhi-
larat, famulos, & filios, filialque amoris
diuini caloris incendit. Secũda, ſimilitu
do a lucerna ducitur: *Lucerna lucens ſuper*
cande-

Eccl. 26.

Vxor bona & ſancta ſol eſt familia.

candelabrum ſanctum; & ſpecies faciei ſuper ætatem ſtabilem. Hoc eſt, pulchritudo vultus muliebris in ætate ſtabili, firma, ac vigente, ſimilis eſt lucernæ ſanctæ, quæ in templo Dei ſuper candelabrum aureum, ſanctumque fulgebat. Indicat ſimilitudo, ſanctę mulieris pulchritudinem ſanctam eſſe; ſiquidem ſimilis eſt ſanctæ lucernæ, ſancto impoſitæ templi candelabro. Quemadmodum illę Candelabri A ſancti lucernæ, in honorem lucebant Dei; ita ſanctæ fœminæ pulchritudo, non inani gloriæ, non libidini lucet, ſed viro tantum ſuo, in honorem Dei. Præterea quemadmodum ſacerdotes lucernas ſanctas, vt in honorem Dei fulgerent, componebāt; ita etiam ſancta vxor, ſanctam ſuam pulchritudinem ſi componit, propterea componit, ne viro ſuo diſpliceat, ſed in honorem Dei placeat. B Tertia ſimilitudo petitur à columnis: *Columnæ aureæ ſuper baſes argenteas; & pedes firmi, ſuper plantas ſtabilis mulieris, &c.* Confert plantas pedum, cum baſibus columnarum: ipſos vero pedes, cum columnis. Id maximè in fœmina expetitur, ne vaga ſit, ne inceſſu leuis, ne foras ſæpius prodeat; quin potius domi ſe contineat, hominumq; aſpectus fugiat. Probę igitur fęminæ pedes columnæ ſunt; plantæ baſes. C Quemadmodum columnæ, in eodem loco ſunt ſtabiles; ita mulieris ſanctæ pedes in domo ſua permanēt. Quod ſi aliquando foras egrediuntur, inceſſu incedunt maturo, ac verecundo. Quarta ſimilitudo a fundamentis, ſupra petram conſtitutis accipitur: *Fundamenta æterna ſuper petram ſolidam: & mandata Dei in corde mulieris ſanctæ, &c.* Quā conſtans ſit ſācta vxor D in ſeruandis diuinis præceptis ſimilitudo indicat. Quēadmodum iacta fundamenta ſuper ſolidam rupem, æterna ſunt, ſic iacta Dei mandata, ſuper ſolidum, ac conſtans ſanctæ fęminæ cor, ſūt perpetua, firmiter hærent, nulla tempeſtate, aut tentatione dilabuntur.

Lucerna ſācti candelabri eſt ſancta fęmina.

Pulchritudo ſancta, fœminę ſanctæ.

Vxor proba ſoli viro ſe componit.

Conſtantia in mādatis ſeruandis.

Aliud bonum matrimonij proles eſt. In prole (ait D. Auguſtinus loco citato) attenditur, vt amanter ſuſcipiatur, benigne E nutriatur, religioſe educetur, &c. Hic finis eſt nuptiarum, liberos gignere, qui Deum colant, ament, venerentur; vnde Geneſ. 1. *Creſcite* (ait Deus primis coniugibus, *& multiplicamini, & replete terram.* Sed danda diligentiſſimè opera eſt ijs, qui matrimonio ſunt cōiuncti, vt nō ſolum terram, ſed cęlum quoque repleāt; hoc eſt, vt ea educatione, & diſciplina liberos inſtituant; ex qua & Eccleſia ornamentum, & cœleſte regnum accipiat incrementum. Eſt enim matrimonium, tum Eccleſiæ, quæ in terris verſatur, tum illius, quæ in cęlo eſt, quoddam veluti ſeminarium. Nam ex matrimonio, (vt de ſpurijs nunc dicere omittamus) illi oriuntur, quos Deus in cęleſtem illam ſempiternamque gloriam, ab æternitate prædeſtinauit. Ex eodem illi naſcuntur, ex quibus in orbe hoc peregre agens Eccleſia conflatur. Ex illo ſummi Pontifices originem trahunt; ex illo Epiſcopi, ex illo ſacerdotes, ex illo viri religione florentes, ex illo coniugio iuncti, continentes, Virgines. Vnde Gregorius Naz. in carmine de Virginitate: Radix (inquit) virginitatis coniugium eſt, &c. Et D. Hieronymus, libro 6. aduerſus Iouinianum: Vt poma naſcuntur ex arbore, frumentum ex ſtipula; ita virginitas ex nuptijs, &c. Itaque ex matrimonio, Eccleſiæ filij propagantur. Quemadmodū enim, pulchræ Racheli, Bala filios genuit; ſic pulcherrimę Eccleſię filios, Chriſtiani coniuges progignunt.

Bonum matrimonij proles.

D. Auguſt. Geneſ. 1.

Matrimonium eſt Eccleſiæ ſeminarium.

D. Gregor. Nazian.

D. Hieron.

Magni refert, quale hoc Eccleſiæ ſeminarium ſit. Quale enim eſt ſeminarium, tales horti plantę ſunt. Magni refert, quali lacte infans nutriatur; ſi ſanum lac ſuxerit, ſanus erit; ſin morbo infectū, morbo ipſe inficietur. Eſt quoddā animi lac, quod D. Petrus epiſtola 1. cap. 2. *Rationabile* vocat, gręce, λογικόν, id eſt, rationale. *Sicut modo geniti infantes* (ait) *rationabile, ſine dolo lac concupiſcite, vt in eo creſcatis in ſalutem, &c.* Rationabile lac, animi doctrina eſt, quæ ſi ſana eſt, morum ſanitatem pueris parit; ſi vitioſa, vitiorū peſtem affert. Lacte creſcit infans, ideoque ait D. Petrus: *Vt in eo creſcatis in ſalutem.* Si virtutis documenta puero tradas, virtute creſcet in ſalutem; ſi vitia doceas, iniquitate creſcet, in damnationem. D. Gregorius lib. 6. epiſtolarum, epiſt. 187. Verba (inquit) nutrientium (.ſ. pueros) aut lac erunt, ſi bona ſunt: aut venenum ſi mala. Talia ergo nunc eis ſuggerant, quæ poſtmodum oſtendant, quam bona fuerunt, quæ a nutritorum ſuorum ore ſuxerunt, &c. Chryſoſtomus tomo 1. in homilia de Anna, & Samuelis educatione, ait

1. Petr. 2.

De filiorum educatione, ac diſciplina.

ne,ait Samuelem,ab vberibus maternis, ad vbera veniſſe ſpiritualia. Sic oportet filios ab vberibus carnis, protinus ad vbera transferre ſpiritus;vt rationali lacte ab incunabulis paſcantur. Samuel (ait Chryſoſtomus) ab ipſis incunabulis, ad virtutem tranſilijt. Prima ſtatim pueritia, ab vberibus matris, venit ad vbera ſpiritalia,&c.

D. Chryſ.

Duas habet filius partes, animum, ac corpus,partis vtriuſque parentes curam diligenter gerere debent. Animi tamen tanto maiorem, quanto maior eſt animus corpore. At proh dolor, in corpus curam conferunt, quod genuerunt; animum a Deo procreatum negligunt. Hinc illa Gregorij Nazianzeni carmina, virginitati attributa.

D. Gregor. Nazian.

Non homo totum hominem, veluti de more loquuntur,
Progignit; verum craſſæ tantummodo carnis,
Eſt pater, & calidi dat ſemina prima cruoris;
Quorum vtrunque, graui corruptum morte peribit.
Aſt anima in corpus, diuino condita flatu,
Immeat externè. Nouit Rex ille ſupernus,
Quo primum pacto flauit, terræque iugauit.
Auguſtam effigiem. Porrò ne dicere falſum
Cenſear;ipſa tuo locuples mihi teſtis amore,
Eſſe potes. Nec enim perfectus,& integer ille eſt.
Non etenim natorum animas, ſed corpora ſola
Diligis, & magno cum ſunt male ſana dolore,
Afficeris, rurſus gaudes florentibus illis.
Nam multo grauius, mentes vtriuſq; parentis,
Excruciat, vel parua lues, quæ membra ſuorum
Inficiat;quam magna animi, labeſque lueſque.
Cur? quia non animas illi, ſed corpora gignunt, &c.

Parẽtes corpora filiorũ curãt, quia corpora gignunt.

Sic virginitas loquitur in opere, quod carminibus Nazianzenus de Virginitate ſcripſit.

Duplex hæreditas filijs prouidẽda.

Duplex quoque eſt hæreditas,temporaria,ac terreſtris,qua corpus alitur,dum viuit;& æterna,ac cæleſtis, quæ poſt mortem in cælo poſſidetur. Vtramque prudentia ſpectati parẽtes liberis prouidẽt; in primis ſempiternam. Imprudentes vero de terreſtri maximè ſunt ſoliciti,cuius poſſeſſio paucis diebus retinetur; de cœleſti, cuius poſſeſſio æterna eſt, quæ- A que diligenti filiorum educatione,& virtutibus comparatur, non curant. Chryſoſtomus aureo ore hac de re dicentem audiamus, homilia 60. in Matthæum.

D.Chryſoſ.

Vxoris (ait) liberorum, & famulorum, nullam curã habemus; ſed alia pro alijs, quaſi temulenti,ſoliciti cogitamus. Quo modo ſcilicet,plures famulos comparabimus;quomodo liberis amplas hæreditates relinquemus,quomodo vxor orna- B tu aureo potiatur. Nullam noſtri, ſed rerum noſtrarum curam habemus. Vxoris obliuiſcimur, & quę vxoris ſunt recordamur; de liberis non prouidemus, & quæ liberorum ſunt amplificare, atque augere ſtudemus. Itaque ijs ſimiles ſumus, qui cum male materiatam, ac ruinoſam videant domum, ipſam quidem reſtituere negligunt; amplos autẽ ei hortos in circuitu præparant. Aut illis, qui C quamuis morbo conficiãtur, cura tamen valetudinis neglecta, aureas ſibi veſtes contexunt. Non aliter nos cum anima noſtra mirabiliter vexetur,& ab innumeris laceretur feris (id eſt vitijs) non vt ipſam curemus,ſed vt magnificas ædes conſtruamus,& gregem ſeruorum, cæteraq; huiuſmodi acquiramus, omni ſtudio, atque cura vigilamus,&c.

Non habemus noſtri curam, ſed rerum noſtrarum.

Parentes filiorum mores non curant, ſed diuitias.

Item; Tam noſtram (inquit) quàm li- D berorũ noſtrorum curam negligimus, ac vnum ſolum modũ reſpicimus,vt magis locupletati magnũ pecuniarũ numerũ alijs relinquamus,qui pariter alijs relinquãt. Sic pecuniarum tranſmiſſores (vt ita dicã) ad poſteros, nõ Domini ſumus, nec ſentimus, hac vecordia ſeruis noſtris viliores nos reddere. Nã ſeruos quidem, etſi non ſui cauſa, attamen noſtrã caſtigamus; liberis verò tantum prouiden- E tiæ nequaquam tribuimus. Sed quaſi viliores mãcipijs prætermittimus. Cur mãcipijs dixi? cum vel pecudibus ipſis minoris fieri videantur? maiorem enim aſinorum,atque equorum,quam filiorũ curam habemus. Nam ſi burdonibus, atq; aſinis,

Diuites pecuniarum ſunt tranſmiſſores ad poſteros,non Domini.

Digitized by Google

vigilamus, ne demẽtem, aut temulentũ, aut furem, aut rei eius imperium præficiamus. Sin vero ad colendum filiorum ingenium, pedagogus ſit nobis inueniẽdus, qui caſu oblatus fuerit, eum recipimus; nec conſideramus, nullam artem hoc artificio ſublimiorẽ inueniri. Quid enim maius, quam animis moderari, quã adoleſcentulorum mores fingere? omni certe pictore, omni ſtatuario, cęteriſque huiuſmodi omnibus excellentiorem hunc duco, qui iuuenum animos fingere non ignoret. Hæc ille. Præterea Patres (ait) equorum quidem domitores cogunt, vt ſtudioſiſſimè ſibi equos domitent: neque incuria committant ad firmiorem ætatem indomitos peruenire: ſed frenum, ac cætera, quibus opus eſt, incipientes adhibent. Liberos autem ſuos, longe prouehi, abſque caſtigationis negligunt freno, & dimittunt circuire, ſcortis, aleis, obſcænis ſpectaculis inhiantes, &c.

Nulla ars ſublimior pedagogica.

Animos filiorum oportet inſtar ſtatuarij fingere.

Adde ea, quæ libro tertio aduerſus vituperatores vitæ monaſticæ ſcribit: Nulla (inquit) alia ex ratione, peruerſi vt ſint liberi contingit, niſi quod eorum patres, circa vitæ preſentis commoda, (ęquo amplius incumbunt, & fere dixerim, inſaniunt. Cum enim illa ſolummodo inquirunt, nihilque illis præferendum cenſent; & ſuam pariter, & liberorum animam negligere coguntur. Hos ego patres, parricidis ipſis immaniores dixerim. Illi enim corpus ab anima ſeparant: iſti, & animam, & corpus æternis ignibus tradunt, & cęt. Huc illud pertinet Cratetis, qui vt ait Plutarchus in libro de liberis educandis, ſi licuiſſet, vbi in altiſſimã vrbis partem conſcendiſſet, ſe vociferaturum aiebat: Quorſum ruitis homines, qui omne in comparandis pecunijs veſtrum ſtudium facitis; filiorum vęro, quibus eas relinquitis, nullam ſane curam ſuſcipitis? Addendum cenſet Plutarchus, quod hi patres, non aliter faciũt qui magnam calceorum ſedulitatem habent, cum interim pedem ipſum parui pendant. Præpoſtera hæc cura eſt. Etenim prius pedis, poſtea calceorum ratio habenda: prius de liberorum virtute, poſtea de hæreditate, prius de animo, poſtea de corpore, habenda cura.

D. Chryſoſ.

Crates.

Plutarchus.

Cura parentum prepoſtera.

Felicitas eſt filios habere bonos; & infelicitas magna, habere prauos. Auibus etiam dictum eſt (ait Auguſtinus Pſalmo 127.) Creſcite, & multiplicamini. Pro magno vis habere, quod auibus donatum eſt? Magis cogita, quomodo nutrias, qui nati ſunt, quam vt naſcantur. Non enim iam felicitas eſt habere filios, ſed bonos habere, & A cætera.

D. Auguſ.

Non eſt felicitas habere filios, ſed bonos habere.

Vis matrem videre filij ſalutem admirabiliter procurantem? vis eximium educatorem cernere? Vis quanti ponderis recta ſit educatio cognoſcere? ex Chryſoſtomo accipe exemplum, matris, pueri, ac pædagogi ſingulare. Adoleſcens (ait Chryſoſtomus libro tertio citato) quidam admodum locuples, aliquando in vrbe noſtra demoratus eſt, B vtriuſque eruditionis acquirendæ gratia, latinæ ſcilicet, & græcæ. Hunc pædagogus ſequebatur ſemper, cui ea vna, & ſola cura erat, vt ipſius formaret animum. Eum igitur ego aliquando conueniens (erat enim ex ijs, qui montes, & ſolitudines habitant vnus) cauſam addiſcere ſtudebam, cur omiſſa tam inſigni philoſophia, in pædagogi ordinẽ, ſeipſum deieciſſet. Ille vero cum ſe pa- C rum continuiſſet, cunctum iam rei ordinem nobis enarrauit.

Exemplum bonę educationis ex D. Chryſoſt.

D. Chryſoſ.

Puer (inquit) iſte, patrem habet durum, immitem, aſperum, mundique negotijs vehementer intentum: matrem e contra, pudicam, moderatam, piam, cæleſtia ſolum ſuſpirantem. Pater itaque, vt qui in bellicis rebus, plurima de ſe fortitudinis, ac probitatis indicia dederit, inſignemque ex malitia gloriam D fuerit adeptus: filium quoque in ordinem ſuum transferre cupit. Id vero mater omnino abhorret, & execratur. Optat enim illum chariſſimũ in monachorum conuerſatione perſpicere. Verum id quidem patri apertius dicere, auſa non fuit. Metuebat quippe, ne ſi vel leuiter ille id ſuſpicaretur, intempeſtiue iã ſęculi vinculis illum obligaret, & ad balteũ adduceret, atque omnem, quæ ex illo E ſolet conſequi vitę negligentiam, ac poſtmodum huius propoſiti, ac vitæ aditum omnem intercluderet. Igitur huiuſmodi artem excogitat. Domum me accerſit ex

eremo; mecumque conſilia ſua communicans, apprehenſam pueri dextram inſeruit manibus meis. Cũ vero illam percontarer, quid ſibi hoc vellet? Vna (inquit) hæc nobis reliqua eſt ſpes obtinendæ filio ſalutis: ſi volueris tu, & paſſus fueris, in pedagogi ordinem deſcendere; ſumptoq; puero a nobis proficiſci. Meũ erit perſuadere patri, quod ſi militarem quoque vitam ille voluerit eligere, per A vtilis erit dicendi vis, & copia, per ſtudia liberalia quęſita. Hæc ego, inquam, ſi efficere potuero, iam illum tu ſeorſum, atque in alieno ſolo, tecum habens, vbi nec pater, nec propinquorum aliquis impedire, ac perturbare poſſit, ſumma illũ cum facilitate formare poteris, moreſq; illius ad id componere, vt velut in monaſterio, ita tecum viuat. Cæterum tu mihi hac in parte conſenti, mecumque B ſalubrem hanc functionem, ſimul acturum pollicere. Non parua res agitur, non pro minimis deprecor; de filij mei anima certamen eſt, atque periculum. Non ergo ſpernas cunctorum amantiſſimum, mihique luce ipſa chariorem periclitantem. Eripe illum laqueis vndique iam paratis, & poſitis. Educ ex procella, & tempeſtate, & turbine. Sin vero tu gratiam præſtare nolueris, Deum iam medium noſtrum appello, & teſtem voco, C me quidem nihil eorum omiſiſſe, quę ad huius pueri ſalutem pertinere videbantur; mundamque eſſe a ſanguine pueri huius. Quod ſi quid illum eiuſmodi contigerit pati, quale vt patiatur fieri vehementer poteſt; quippe iuuenis, & in tantis delicijs degens, & in tanta vitæ negligentia; abs te, & de tuis manibus requiret Deus animam pueri illius. D His plura etiam adijciens, miſerabiliterque, & vehementer illacrymans, perſuaſit tandem, vt hoc negotium ſuſciperem, atque cum ijs mandatis a ſe dimiſit.

Mater de filij educatione ſolicita.

Nec ſane inanis fuit iſta machinatio, nec religioſo matris voto diuina pietas defuit. Ita enim puerum illum breui egregius ille pędagogus exercuit, tantamque in eo flammam deſiderij cæleſtis accendit; vt cuncta ſimul repente abijceret, atq; ad ſolitudinem conuolare; alioque rurſus indigeret freno, quod illum ab illa vehementi exercitatione, ad moderationem poſſet conuertere. Namque metuendum valde videbatur, ne repentino hoc, & immaturo ſtudio, rem ipſam totam patri, reuelaret, matrique, & pędagogo, & omnibus vbique monachis, grauiſſimum bellum excitaret. Puerum ergo inſignis ille inſtitutor aſſumens, vrbem vt habitaret, ſtudiaque liberalia, vt cæperet, proſequeretur, induxit; ita cum Acoæuis quoque maximo emolumento futurum perſuadens.

Puer bene inſtitutus.

Condiſcipulorum vero plurimi, tantũ ex illius contubernio familiari profecerũt, vt eiuſdẽ inſtituti fierent ęmuli. Habebat quippe ille domi, qui ſe perpetuò moderaretur, ac velut ſtatua iugiter ſub artificis manu conſtituta, ornatior in dies euadebat, ingentemque animo decorem in dies adijciebat. Et quod eſt profecto admirabilius, exteriori quidem cultu, nihil a cęteris differre videbatur. Erat communi habitu, voce, & aſpectu, & cæteris omnibus. Quibus ex rebus factum eſt, vt facilius plurimos contubernalium inter retia ſua includeret, cum haberet intrinſecus incredibilem latentẽ ſapientiam. Denique ſi quis illum domi vidiſſet, vnũ ex his eſſe putauiſſet, qui montes, & deſerta incolunt. Domus enim ita illi diſpoſita, & parata erat, vt in nullo monaſterij diligentiã deſideraret; nihilque neceſſarijs amplius habebat. Tẽpus autem omne in diuinorum librorum lectione conterebat. Erat enim ingenio celeri, atque ad percipiendas diſciplinas acutiſſimo. Itaque externę illi eruditioni breuiſſimam diſtribuens diei partem, reliquum tempus omne perpetuis orationibus, diuiniſque literis inſtabat, ac ſine cibo tota perſeuerabat die. Imo vero non vnum, aut duos tantum, ſed plurimos interdum dies, ſine cibo vllo tranſigebat. Noctes pręterea totas in huiuſmodi conſumebat ſtudijs, lacrymis, orationibus, ſacriſque lectionibus vacans. Hæc autem omnia pędagogus ille nobis annuntiabat. Dicebat veſtem illum ſibi ex cilicio parauiſſe, eaque noctibus veſtiri ſolitum, eo ſcilicet conſilio, vt E celerius euigilans ſurgeret. Aliaque prorſus omnia, ad imitationem monachorum, illi diligentiſſimè parata erant. Atque egregius ille inſtitutor Deum iugiter ſumma cum lætitia benedicebat, quod

Condiſcipulus virtute ornatus condiſcipulis valde prodeſt.

Vt ſtatua animus pueri a pedagogo ornatior in dies fiat.

Boni Scholaſtici exemplum.

quòd adeò leues huius philoſophię pennas puero largitus eſſet. Hæc omnia Chryſoſtomus. Ex quibus intelliges, quanti ſit momenti recta educatio, quantamque ſolicitudinem huic rei, parentes debeant impendere.

Plutarchus.

Lycurgus, Spartanorum legiſlator, vt teſtatur Plutarchus in libro de educādis liberis, id etiam oſtendit, in hunc modum. Geminos (ait Plutarchus) ex eiſdem parentibus catulos, ſuſcipiens, non ſimilibus educauit moribus; alterū enim helluonem, luxuriaque ſolutum, alterum indagine ſagacem, & venationibus idoneum reddidit. Poſtea cùm aliquando Lacedæmonij vnum in locum conueniſſent; Ad parādam (inquit Lycurgus) virtutem viri Lacedęmonij, ingens eſt momentum conſuetudo, diſciplina, doctrina, & vitę inſtitutio; quæ vobis illico manifeſta vehemēter eſſe faciam. Duos ſubinde catulos adducens, cum ollam in medio, leporemque coram eis poſuiſſet; alter quidem in leporem, alter in ollam magno impetu erupit. Cùm autem Lacedęmonij nondum quidnam id ſibi vellet coniectarent, aut quamobrem catulos oſtentaſſet. Hi ambo (dixit) iiſdem orti parentibus, cęterùm diuerſam vitę conſuetudinem aſſecuti, alter guloſus, alter venator euaſere. Hactenus ille. Educatio (ait Seneca libro 2. de Ira) maximam diligentiam, plurimumque profuturam deſiderat. Facile eſt enim teneros adhuc animos cōponere; difficulter reciduntur vitia, quę nobiſcū creuerunt, &c.

Lycurgi exemplum

Ad parādā virtutē magnū habet momentum conſuetudo & vita inſtitutio.

Seneca.

Facile eſt teneros animos componere.

Lege D. Hieronymi epiſtolam ad Gaudentium, & ad Lætam, de educatione filiæ; in qua docet parentum exemplis liberos edoceri. Te (inquit) habeat magiſtram, te rudis miretur infantia, nihil in te, & in patre ſuo videat, quod ſi fecerit, peccet. Mementote vos parentes virginis, magis eam exemplis doceri poſſe, quam voce. &c. Quemadmodum ex eadem cera cùm mollis eſt, iuxta diuerſos, varioſque digitorum ductus, vel angelus effingitur; vel malus dæmon; ita ex eadem natura, dum mollis eſt ætas, vel angelo ſimilis puer, vel cacodæmoni efformatur. Vt aqua in areola (ait Hieronymus in epiſtola ad Gaudentium) digitum ſequitur præcedentem, ita ætas mollis, & tenera, in vtramque partem flexibilis eſt; & quocunque duxeris trahitur, &c. Vide quo ducas liberorum ætatem teneram, ſiue ad virtutem duxeris, ſiue ad vitia, ſequetur; ad virtutem ducito, vitia omnia ceu ſerpentes peſtilentiſſimos lōge propellito. Si ſolicita prouides (ait idem Hieronymus ad Lętam) ne filia percutiatur à vipera; cur non eadē cura prouideas, ne feriatur à malleo vniuerſæ terræ? ne bibat de aureo calice Babylonis? &c. Adde pro colophone, illud ſapientiſſimi Salomonis, Prouerb. 23. Noli ſubtrahere à puero diſciplinam, ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis, &c.

Parentum exemplo filij docentur.

D. Hieron.

Prouerb. 23

Hæc aliaque bona, qui ex matrimonio cupit decerpere, ad nuptias Chriſtum, ſanctiſſimamque eius Matrem vocet: *Erat Mater Ieſu ibi* (ait Euāgeliſta) *Vocatus eſt autē & Ieſus, & diſcipuli eius, ad nuptias. &c.* ò felices nuptias, ò fælix illud matrimonium, de quo verè dici poteſt; *Eſt Mater IESV ibi*; itemque, *Vocatus eſt IESVS ad nuptias*. Non deerit in illis nuptijs veræ lętitiæ vinum, caſtitas, fides, prolis diligens educatio, pax, amor, concordia. Contra vero, qui dæmonem ad matrimonium inuitat, is vinum in aquam conuerſum, adulteria, rixas, liberorum iniquitatem, domuſque videbit perturbationem. Inuitarunt dęmonem ad nuptias, ſeptem illi viri Saræ, de quibus Tobiæ 3. legitur; *Tradita fuerat Saræ ſeptem viris, & demonium nomine Aſmodæus occiderat eos, mox vt ingreſſi fuiſſent ad eam. &c.* Inuitant etiam illi, de quibus Angelus Raphael, Tobiæ 6. *Hi* (inquit) *qui coniugium ita ſuſcipiunt, vt Deum à ſe & à ſua mente excludant, & ſuę libidini ita vacent, ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus; habet poteſtatem dæmonium ſuper eos. &c.*

Chriſtus ad nuptias eſt vocandus, vt felices ſint.

Tobię 3.

Tob. 6.

Longe aliter probus adoleſcens Tobias, non quidem dęmonium ad nuptias ſed Deum inuitauit. Poſt epulum nuptiale Tobiæ 8. tribus noctibus coniuges orationi vacarunt, priuſquam liberis operam darent; *Exurge* (ait Tobias vxori Saræ) *& deprecemur Deum, hodie & cras, & ſecundùm cras, quia his tribus noctibus Deo iungimur. tertia autem trāſacta nocte, in noſtro erimus coniugio &c.* Quid hoc fuit aliud quā ad nuptias Deum vocare? Ita decet Chriſtiānos coniuges copulari, poſtquàm crimina confeſſione abluerint, Deumq; pro felici coniugio fuerint deprecati. *Filij*

Tob. 8.

Inuitauit ad nuptias Deum Tobias.

ſanctorum ſumus (ait Tobias) *& non poſſumus ita coniungi ſicut gentes, quæ ignorãt Deũ.* Faxit Deus, ne multi ſanctorum, id eſt, Chriſtianorum filij, ita coniungantur, ſicut gentes, quæ ignorant Deum; immò ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus; ſine vlla Dei, ſacramentique memoria, ſiue vllo Chriſtiani coniugij intellectu.

Aduertant hi quomodo iuuenis ille A Tobias, veteris legis cultor, Deum oret; enitantur nouæ cultores legis, id in noua Chriſti lege, Deo iuuante præſtare, quod ſub veteri Moſis lege, ille Deo itẽ opitulante præſtitit. *Tob. 8.* Tobiæ 8. *Domine* (inquit) *tu ſcis, quia non luxuriæ cauſa, accipio ſororem meam coniugem; ſed ſola poſteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum, in ſæcula ſæculorum. & cæt.* *Clemens Alex.* Hoc eſt propter filios, in quibus tu benedicaris, vxorẽ duco. Hic coniugij finis, vt ait Clem. Alex. libro. 2. pædagogi capite. 10. filios procreare, in quibus nomen Dei benedicatur. Ijs (inquit) qui matrimonio iuncti ſunt, ſcopus eſt, liberorum ſuſceptio; finis autem vt boni ſint liberi. &c. Audi *Tob. 6.* Raphaelem Angelum, cum eodem iuuene Tobia loquentem, Tob. 6. *Tu* (inquit) *cum acceperis eam, ingreſſus cubiculum, per tres dies continens eſto ab ea; & nihil aliud niſi orationibus vacabis cum ea. Tranſacta autem tertia nocte, accipies Virginem cum timore Domini amore filiorum magis, quam libidine ductus; vt in ſemine Abrahæ, benedictionem in filijs conſequaris. &c.* Non tamen excluditur finis alter, cui poſt Adami lapſum, matrimonium inſeruit; videlicet, effrenatæ concupiſcentiæ remedium. Iuxta illud Pauli *1. Cor. 7.* 1. Corinth. 7. *Bonum eſt homini mulierem non tãgere. Propter fornicationem autem, vnusquiſque ſuam vxorem habeat; & vnaquæque ſuum virum habeat. &c.*

CAP. VI.

Morale. De nuptijs Canæ Galilææ.

EST quidem coniugium, is ſtatus Eccleſię, quem oſtendimus; ſed continentia, ac virginitate inferior. Non eſt detrahere nuptijs (ait Hieronymus in epiſtola ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis) cùm illis virginitas antefertur. Glorientur, & nuptiæ, cùm à virginibus ſint fecũdæ. &c. Et lib. 1. aduerſus Iouinianũ: Eccleſia (inquit) matrimonia non damnat, ſed ſubijcit. &c. Continentia & virginitas mons ille eſt, de quo ad Lot Angelus Geneſ. 16. *In monte* (inquit) *ſaluum te fac;* quod Gregorius indicauit 3. parte Paſtoralis, Admonit. 28. his verbis: Sodomam fugere, eſt illi ita carnis incendia declinare; altitudo uero montium, eſt munditia continentiũ. &c. Coniugium ciuitas eſt parua, de qua Lot eodem capite: (*Eſt* inquit) *ciuitas hæc parua, & ſaluabor in ea.* Parua ciuitas eſt coniugium non incolarum numero, vel murorum ambitu; ſi enim vel incolas nume-B res, vel ambitum ſpectes, ingens eſt. Sed parua eſt, ſi cum monte continentiæ excelſo conferatur. Quaſi paruam ciuitatẽ inueniunt coniugati (ait Gregorius) in qua ab ignibus defendantur. Quia coniugalis hæc vita, non quidem in virtutibus mira eſt; ſed tamen à ſupplicijs ſecura. & cæt.

Matrimoniũ virginitate, & continentia inferius eſt.

D. Hie. on.

Gen. 16.

D. Greg.

Ciuitas parua ſtatus matrimonij, mons celſus ſtatus virginitatis, & continentia.

Noe nobilis illa Arca, tres habuit con-C tignationes. Eas Auguſtinus lib. 15. de ciuitate Dei cap. 26. tres Eccleſię ſtatus adumbrare docet. Primum Virginũ, ſecundum viduarum, tertium coniugum. Theophylactus 1. Timoth. 4. virginitatem præſtantiſſimo auro similẽ eſſe vult; matrimonium vero, inferiori argento. D. Hieron. in epiſt. ad Euſtoch. de cuſtodia virginitatis. Laudo (ait) nuptias, ſed quia Virgines generẽt. Colligo de ſpinis D roſam, de terra aurum, de cõcha margaritum. &c. Quæ nam ſunt ſpinæ? quæ terra? quæ concha? videlicet coniugiũ. Quæ nam roſa? quod aurum? quod margaritũ? Nempe virginitas. Idem lib. 1. contra Iouinianum, illud Canticorum primi, iuxta verſionẽ ſeptuaginta: *Similitudines auri faciemus tibi, cum diſtinctionibus argẽti, quoad vſque Rex in accubitu ſuo eſt;* ita exponit: Ante quam reſurgeret Dominus, & Euãgelium coruſcaret; non habebat aurum E ſponſa (id eſt virginitatem) ſed ſimilitudines auri. Argentum autẽ, quod in nuptijs habere ſe pollicetur, habebat variũ, atque diſtinctum in viduis, continentibus, ac maritatis. &c.

D. Auguſt.

Theophyl.

Virginitas aurum, matrim argentum.

D. Hieron.

Cant. 1.

Hoc virginitatis auro, Ioannẽ Euangeliſtam,

geliſtam, dilectiſſimum diſcipulum, Dominus exornauit: cū (ſi vera eſt opinio) ex nuptijs illum eduxit. Nondum (pro ratione temporis) auri, ideſt, virginitatis, pretium notum erat: ideo argentum, ideſt coniugium, ille quærebat. Aquila illa nobilis, quæ volatu in cœlum vſque poſtea conſcendit, in laqueos ſe coniugii immiſerat; at retineri non eſt paſſus Chriſtus. Nuptiis adfuit, eripuit illam laqueis, vt altiſſimè euolaret. Oſtēditque, & matrimonium ſibi placere; ꝙ miraculo honorauit; & multo placere magis virginitatem, ad quam nuptiarum ſponſum vocauit. Hæc de coniugio ſint ſatis.

Aquilam Chriſtus è laqueo eripuit.

Deipara miſericordia.

D. Bernar.

Præter hæc, primò obſerua ſummam Deiparæ Virginis miſericordiā, quę ſua ſponte nemine poſtulāte, a filio impetrauit, vini penuriæ vt ſuccurreret: impetrabit quoque noſtræ, vt ſuccurrat penuriæ; ſi precibus fuerit a nobis ſolicitata. Audi Bernar. ſerm. 1. de his nuptiis; Quid de fonte pietatis procederet, niſi pietas? Quid mirum, ſi pietatem exhibent, viſcera pietatis? Nōne qui pomū in manu tenuerit, dimidia die, reliqua diei parte pomi ſeruabit odorem? Quantū igitur viſcera illa virtus pietatis affecit, in quib. nouem menſibus requieuit, &c. & ſeq. Si piè a nobis virgo fuerit pulſata, non deerit neceſſitati noſtræ. Quoniam miſericors eſt, & mater miſericordiæ. Nam ſi compaſſa eſt verecundię illorum, a quib. fuerat inuitata; multo magis compatietur nobis, ſi pie fuerit inuocata, &c.

Deiparæ breuiloquitia.

Ioan. 11.

D. Auguſt.

D. Bernar.

Secundò, Obſerua Virginis prudentiam, & breuiloquentiā; *Vinum* (inquit) *non habent*. Proponit tantum vini inopiā, magna cum fide, ac ſpe miraculi patrandi. Sic ſorores Lazari, paucis cum Chriſto agunt: Ioann. 11. *Ecce (aiunt) quē amas infirmatur*. Morbum proponunt; reliqua amori relinquunt. Amanti enim (vt ait Auguſtinus eodem loco) tantum modo nuntiandum fuit. Similiter, Omnipotenti, ac miſericordi, vini defectus a genitrice tantummodo proponendus fuit. Bernardus in 12. gradu ſuperbiæ; Quàm breuiter (inquit) quàm reuerenter, virgo ſuggeſſit, vnde piè fuit ſolicita. Non frontosè acceſſit, non palam locuta eſt; priuatim potentē filium adijt: non potentiam tentans, ſed voluntatem explorans, &c.

Deipara quater locuta.

Loquaces.

De Virginis ſilentio lege eundē Bernardum in ſermone de ſigno magno: vbi obſeruat, in quatuor Euangeliis reperiri, quater tantum Virginem locutam. Primò ad Angelum; ſecundò ad Eliſabetham; tertiò ad filium in templo repertum: quartò in his nuptiis. Ad loquendum (ait Bernardus) tarda: ad audiendum velox. Væ nobis, qui ſpiritum ha-
A bemus in naribus: væ qui totum proferimus ſpiritum: qui iuxta illud Comici, *Terentij in Eunucho*, Pleni rimarum effluimus vndique. Sic Bernardus.

Ad obedientiam Deipara hortatur.

Luc. 1.

Obedientia in omnibus rebus ſeruāda.

Obedientia vſque ad ſummum.

Inter pauca autē Deiparæ verba, hæc ad nos pertinent, quæ in nuptiis protulit. Primò cum Angelo locuta eſt. Deinde cum Eliſabetha; Pręterea cum filio. In his nuptiis, etiam nobiſcum loquitur. Virginis ergo ſanctiſſimę Verbum, cor-
B di inhæreat: *Quodcunque* (inquit) *dixerit vobis: facite*. Breue verbum, & longum: totius enim legis obedientiam cōplectitur. Semel nos Virgo alloquitur, & nihil aliud, quam obedientiam commendat. Quid mirum ſi obedientiam doceat ea, quæ non matrem, ſed obedientiſſimā ancillam ſe appellat Domini? *Ecce* (inquit) *ancilla Domini fiat mihi ſecundum verbum tuum*; & imperium Dei. Illud, *Fiat*,
C Virginis, ſecutum eſt ſtupendum Incarnationis opus: hoc eiuſdem Virginis: *Facite*: ſecutum eſt primum Chriſti miraculum. Sequātur quoque idem verbum, *Facite*, noſtra facta, ſequatur noſtra obedientia. Quodcunque dixerit nobis Dominus, eiuſque miniſtri, id faciamus: nō hoc, aut illud, tantummodo; ſed quęcunque iuſſerint. Obedientiam illam æmulemur, quam in oratione dominica, quo-
D tidie memoramus, cum ſic precamur; *Fiat voluntas tua ſicut in cœlo, & in terra*. In cęlo quæcunque dicit Dominus, Angeli, beatæque omnes animæ faciunt: omnibus in rebus ad amuſſim parent; nulla in re, vel minima quidem, a Dei voluntate diſcedunt. Fiat ergo voluntas Dei, ſicut in cœlo, ſic in terra: ſicut a cęlicolis fit, ita a terræ habitatoribus, pro virili parte perfecte fiat. Miniſtri illi iuſſi a
E Domino hydrias aqua implere, impleuerunt eas, vt Euangeliſta teſtatur, vſque ad ſummum. Hoc obedientis eſt, quidquid imperarit, vel Dominus, vel is, qui eius locum obtinet, implere vſque ad ſummum, hoc eſt perfecte, illis quoq;

in rebus ſimpliciter prę̃ſtare obedientiā, quæ quorſum fiant ignorat. Indigebant vino miniſtri; Chriſtus aquam iubet hydrijs infundere. Quid aquæ cum vino? Poſſent illi dicere: Vinum poſtulamus, non aquam. At dicenti Domino, ſimpliciter obtemperarunt, & aquam in vinū conuerſam, & viderunt, & potarunt.

Obedientia ſimplex.

Tertiò, obſerua miraculo primo Chriſtum aquam in vinū conuertiſſe, idque A in nuptijs. Adumbrat autem hæc conuerſio, rerum per Chriſtum, in melius conuerſionem, in nuptijs Eccleſiæ ſanctiſſimis. Mutata eſt frigida aqua, & inſipida in vinum ardens, ſaporiſque ſuauiſſimi, ſic per Chriſtū mutata eſt lex vetus, frigidæ aquæ ſimilis, quia ardorem charitatis vi ſua largiri non poterat; in legem nouam, vino ardentiſſimo ſimilem, quæ B amoris ardentiſſimi lex eſt. Hydriæ, ideſt, aquaria vaſa ab aqua nominata, veteris legis cęremonias, ritusque indicant. Etenim ritus illi, aquaria erant vaſa; quæ vinum, ideſt, gratiam, minime continebant. Hydrię erant *poſita* (vt ait Euangeliſta) *ſecundum purificationem Iudæorum.* Purificatio autem Iudæorum, ſecundum legis antiquæ vim, & cęremonias, non conſcientiæ erat, ſed carnis; vt Paulus docet, C ad Hebr. 9. *Munera* (inquit) *& hoſtia offeruntur, quæ non poſſunt iuxta conſcientiam, perfectum facere ſeruientem; ſolummodo in cibis, & in potibus, & varijs baptiſmatibus, & iuſtitijs carnis, vſque ad tempus correctionis impoſitis, &c.* Iam hydrias, & aquaria vaſa, in vaſa vini pretioſiſſimi a Chriſto mutata cernimus: Non enim lex hydriæ, ſed ſeptem vaſa pretioſiſſima, poſita nobis D vino plena ſuauiſſimo; hoc eſt, ſeptem Eccleſiæ ſacramenta, Chriſti ſanguine completa. Eſther 1. *Vinum vt magnificentia Regia dignum erat, abundans, & præcipuū ponebatur.* Sic diuina illa magnificentia dignum vinum, in Eccleſia ponitur: abundans, ac præſtantiſſimum. *Lauabit in vino ſtolam ſuam* (ait Iacob de Meſſia. Geneſ. 49.) *& in ſanguine vuæ pallium ſuum:* Quodna eſt hoc vinum, quo Meſſias ſto-E lam, palliumq; ſuum lauit? ſanguis ſane Chriſti, quo abundanter effuſo Eccleſiā ſuam, ſtolæ inſtar, ſemper lauat. *Ego ſum vitis vera,* ait ipſe Dominus Ioannis 15. Vitis vinum fert, noſtra vitis vera, inſtar vini, ſanguinem protulit. Vnde D. Cyprianus epiſtol. 63. ad Cæcilium. Cum

Chriſtus in nuptijs Eccleſię aquā conuertit in vinum.

Hydriæ cęremonia legis.

Ad Heb. 9.

Septem Sacramenta.

Eſther. 1.

Geneſ. 49.

Chriſti ſanguis vinum pretioſiſſimum.

Ioan. 15.

D. Cypr.

dicat Chriſtus ego ſum vitis vera, ſanguis Chriſti, non aqua eſt vtique, ſed vinum, &c. Vt è botris vinum effundatur, botros premi neceſſe eſt; eundem in modum, vt è Chriſto ſanguis funderetur, premi oportuit crucis pōdere. Cyprian. Quomodo (inquit) ad potandum, vinum venire non poteſt, niſi botrus calcetur ante, & prematur; ſic nec nos ſanguinem Chriſti poſſemus bibere, niſi Chriſtus calcatus prius fuiſſet, & preſſus, &c. De hoc ſtupendo vino idem Cyprianus illud Pſal. 22. exponit: *Calix meus inebrians, quam præclarus eſt:* Præclarus (ait) calix; quia calix Dominicus ſic bibentes inebriet, vt ſobrios faciat; vt mentes ad ſpiritalē ſapientiam redigat; vt a ſapore iſto ſæculari, ad intellectum Dei, vnuſquiſque reſipiſcat, &c. Hæc verò iam non frigidæ aquæ, ſed ardentis vini vaſa, poſita ſunt, non ſecundum purificationem Iudęorū, ſed ſecundum purificationem Chriſtianorum. Non carnis ſunt iuſtitiæ, ſed animi, non carnem, ſed cōſcientiā abluunt.

Sāguis Chriſti, complet ſacramenta veluti vaſa pretioſiſſima.

D. Cypr.

Quomodo calix Domini inebriet.

Defecit in nuptijs Cana vinum, in nuptijs aūt Eccleſię, vt deficiat fieri nequit. Dici nunquam poterit, de Eccleſiæ conuiuis; *Vinum non habent:* ſeptem enim hęc vaſa pretij ſummi, impleta ſunt, vſque ad ſummum; hoc eſt vſque ad extremum iudicij diem: *Haurite* dixit Chriſtus miniſtris; nobis idem dicit: haurite pretioſum gratiæ vinum, ex ſacramentis: quantumcunq; hauriatis, nullo vnquā tēpore totum exhaurietis. Nec verò hoc tantum modo vinum Chriſtus habet, aliud in finem reſeruat pretioſius. Hic vinum donat gratię, in finem vinum ſuauius reſeruat gloriæ ſempiternæ. Guſtato vino dixit Architriclinus: *Omnis homo primum bonū vinum ponit, & cū inebriati fuerint, tū e id quod deterius eſt.* At non ſic Chriſtus, qui potius bonū vinum, ſuis ſemper cōuiuis propinat; optimū verò in finem differt.

Nō deficiet vinum in nuptijs Eccleſiæ.

Chriſt. præſtantiſſimū vinum in fini differt.

Quartò, obſerua a pleriſq; Chriſtum vocari ad luctum, & funus; hoc eſt, cum morbo, mortiſq; impendentis metu perterrentur. A paucis verò ad nuptias inuitatur, hoc eſt, cum proſperè res fluunt. Pſalm. 77. *Cum occideret eos quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo veniebāt ad eum.* Ecce Iſraelitæ Deum vocabāt ad funus: cum ſcilicet, occideret eos. At, vero cum bene haberent, Deuteronom. 32. *Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit, incraſſatus,*

Vocamus Chriſtū ad funera, non ad nuptias.

Deut. 32.

tus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem ſuum, & receſſit a Deo ſalutari ſuo. Inuita ſemper Chriſtum, tam ad proſpera, quàm ad aduerſa; ne rebus proſperis intumeſcas, vel aduerſis frangaris. Inuitabis præterea Chriſtũ, ſi eius pauperes vocaueris, alueris, refeceris. Nam quod

Matth. 25. pauperi facimus, Chriſto facimus, Matthæi 25. *Quandiu* (inquit Dñ.) *feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.* Inuitatus ad nuptias Chriſtus, multo plus dedit, quam accepit. Nam parum cibi accepit, ſex vero vini ſuauiſſimi hydrias dedit, ſic ſi Chriſtum in pauperibus inuitaueris, pauca Chriſto dabis, multa ab eo

D. Auguſt. recipies. Auguſtinus ſermon. 41. de verbis Domini; Chriſtus dicit, Pauca mihi das, plura reddam: terrena das, cæleſtia

Eleemoſyna. reddam: temporalia das, ęterna reſtituã, te ipſum tibi reddã, quando me tibi reddidero, &c. Virgo penuriȩ nuptiarũ ſuccurrit, nõ rogata: imitare Deiparã, etiam non rogatus viduæ, orphani, pauperiſq; penuriam ſubleua: *Qui habuerit ſubſtantiã*

1. Ioan. 3. *huius mundi* (ait Diuus Ioannes epiſt. 1. ca. 3.) *Et viderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit viſcera eius ab eo; quomodo charitas Dei manet in eo?* Qui viderit (inquit Ioannes) ſatis enim eſt videre fratrem neceſſe habere, vt opem feras, & ſi non petat. ſi vides inopiam, viſcera ne claude, ne claude pecuniã. Conuertit aquam in vinum Dominus in nuptijs, tibi ſi pauperum inopiȩ feras opem, humum conuer

Prou. 28. tet in vinum, in oleum, & frumentum. Iuxta illud Prou. 28. *Qui dat pauperi non indigebit: qui deſpicit deprecantem, ſuſtinebit penuriam, &c.*

D. Bernar. Quintò, obſerua rationem, quam ſer. 2. Dominicȩ poſt octau. Epiphaniæ D. Bernardus reddit, cur Chriſtus matri, ali

Religioſum carnaliũ cura parẽtum ne ſolicitet. quantulum in ſpeciem aſperius reſponderit: *Quid mihi, & tibi eſt mulier?* Vtique (ait Bernardus) propter nos. Vt conuerſos ad Dominum, iam non ſolicitet carnalium cura parentum, & neceſſitudines illæ, non impediant exercitium ſpiritualε. Quandiu enim de mundo ſumus, debitores nos conſtat eſſe parentibus; at poſtquam reliquimus noſmetipſos, multò magis ab eorum ſolicitudine liberi ſu-

Deuter. 33. mus, &c. De Leuita in ſortem Domini vocato, Moſes Deut. 33. ſic ſcribit: *Qui dixit patri ſuo, & matri ſuæ, neſcio vos; & fratribus ſuis, ignoro illos; & neſciuit filios ſuos;*

& ſeruauerunt pactum tuum, &c. Eundem in modum vir religioſus in ſortem Domini receptus, neſciat patrem, neſciat matrem neſciat cõſanguineos. Hæc neſciẽtia, Dei

D. Gregor. parit ſcientiam. Ille (ait D. Gregor. lib. 7. mor. ca. 17.) Scire Dominum familiarius appetit, qui præ amore pietatis, neſcire deſiderat, quos carnaliter ſciuit. Graui. n. damno, ſcientia diuina minuitur, ſi cum A carnis notitia partitur. Extra cognatos ergo quiſque, ac proximos debet fieri ſi vult parẽti omnium verius iungi, &c.

Sextò obſerua. Chriſtum vinũ ſuum ſuauiſſimum tunc propinaſſe, cum nuptiarum vinum defecit. Videlicet, tũc lætitiam ſolatiaque ſua, omni vino ſuauio-

Cant. 1. ra, nobis Deus præbet; cum mundi lætitia, ſolatiaque deficiunt, Cant. 1. *Meliora ſunt vbera tua vino*, ait Deum deſiderans

Tunc Deus vinum ſuũ praebet, cum deficit noſtrum. B anima, hoc eſt, pręſtantius eſt vino tuum lac; tua dulcedo mundi dulcedinem ſuperat. Lacte paſcitur infans, qui cibos alios edere nequit, eundem in modum, diuinis delicijs paſcit anima, quę delicijs mundi veſci recuſat. Ioſue 5. *Defecit manna, poſtquam comederunt de frugibus terrę, &c.* Pluit in deſerto manna, pluunt diuinæ in ſolitudine conſolationes. At proh dolor, poſtquam de frugib. terræ comedimus: C poſtquam terrenis conſolationibus paſcimur, manna deficit cęleſte, cęleſtia deficiunt ſolatia. Nam vt D. Bern. ait, ſerm.

D. Bernar. 6. de Aſcenſione, præoccupatum ſęcularibus deſiderijs animum delectatio ſancta declinat: nec miſceri poterunt vera

Non miſcentur vera vanis. vanis, æterna caducis, ſpiritalia corporalibus, ſumma imis; vt pariter ſapias, quæ ſurſum ſunt, & quæ ſuper terram, &c.

Septimò, Obſerua ex Auguſtino, in D commentarijs in Ioannem: ſex hydrias, ſex mundi ætates adumbrare, plenas a-

Hydriæ ſex ex Auguſtino ſex mundi ætates. qua, id eſt, prophetia de Chriſto, ſed non dum intellecta. In vinum aqua conuerſa eſt, cum prophetia de Chriſto eſt cognita, atque impleta, iuxta illud Lucæ

Luc. 24. capit. vltimo: *Aperuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas.* Item; *Incipiens a Moyſe, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis, in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant.* Item: *Ne-* E *ceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt, in lege Moyſis, & Prophetis, et Pſalmis, de me, &c.* Illa

D. Auguſt. erat aqua (ait Auguſtinus) & ideo dicti ſunt diſcipuli a Domino inſenſati, quia eis adhuc aqua ſapiebat, non vinum. Quomodo autem fecit de aqua vinum?

Digitized by Google

Cũ aperuit eis ſenſum, & expoſuit ſcripturas, incipiens a Moyſe, & per omnes prophetas, &c. Item, idem Auguſtinus: Sex (inquit) hydriæ ſex ætates ſignificant, quibus non defuit prophetia. Impletæ ſunt prophetis, plenæ ſunt hydrię, ſed vt aqua in vinum conuertatur, in illa tota prophetia Chriſtus intelligitur, &c. Multa alia in hanc ſcribit ſententiã.

Octauò, erant hæ ſex hydriæ poſitæ in A Cana ſecundum purificationem Iudæorum. Sex alias hydrias indicat D. Bernardus ſermone 1. poſitas in Eccleſia ſecundum purificationem Chriſtianorum: Prima hydria (vt ille ait) eſt compunctio; Secunda confeſſio: Tertia eleemoſynarũ largitio: Quarta remiſſio iniuriarũ; Quinta afflictio corporis; Sexta obedientia præceptorum. Ex his aquas Chriſtiani hauriãt ad aĩum purificandũ; de ſingulis B verò dicere breuitatis cauſa omittamus.

Sex hydriæ poſitæ in Eccleſia ex D. Bernardo.

Nonò, D. Cypr. epiſt. 63. ad Cæcilium ſcribit vini in Cana defectum, defectum ſpiritalis gratiæ in populo Iudæorum ſignificaſſe. *Vinea Domini exercituũ* (ait Iſa. 5.) *domus Iſrael eſt; expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas. Auferam ſepem eius, & erit in direptionem, diruam maceriam eius, & erit in conculcationem: & ponam eam deſertam, non putabitur, & non fodietur, aſcendent ve-* C *pres, & ſpinæ, & nubibus mandabo, ne pluant ſuper eam imbrem, &c.* Vides quomodo defecerit vinum in Iſraelitica vinea? Fęcundiorem aliam, multoque ampliorem Deus plantauit, in qua vinum deficiet numquam. Gentium elegit populos, & aquam mutauit in vinũ. Aqua populum ſignificat, Apocal. 17. Mutata ergo aqua in vinum, populorum in melius adumbrat conuerſionem D. Cyprian. loco in- D dicato. Quia (inquit) apud Iudæos defecerat gratia ſpiritalis, defecit & vinũ (ſcilicet in Cana) vinea.n. Domini Sabaoth, domus erat Iſrael. Chriſtus autem oſtẽdens Gentium populum ſuccedere, & in locum, quem Iudęi perdiderant, nos poſtmodum merito fidei peruenire, de aqua vinum fecit, ideſt, quod ad nuptias Chriſti, & Eccleſiæ, Iudæis ceſſantibus, plebs magna gentium conflueret, & conueni- E ret, oſtenditque. Aquas nanque populos ſignificare Apocalypſis 17. ſcriptura declarat. Quod ſcilicet perſpicimus in ſacramento calicis cõtineri. Nam quia nos omnes portabat Chriſtus, qui & peccata noſtra portabat, videmus in aqua populum intelligi, in vino vero oſtẽdi ſanguinem Chriſti, quando autem in calice vino aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur, & coniungitur. Hæc D. Cyprianus.

In vinea Iſrael defecit vinum, ideſt, gratia.

D. Cyprian.

Apocal. 17.

Denique illud ne obliuiſcamur Architriclini verbum; *Omnis homo primum bonũ vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius eſt.* Si quid boni vini mundus habet, id initio conuiuij propinat, vt miſeros inebriet conuiuas; in finem amariſſimas reſeruat fęces. *Epulabatur quotidie ſplendide* Diues ille, cuius Lucas cap. 16. meminit. Initio conuiuij propinauit illi mundus ſuauiſſimum vinum; in finem vero acerbiſſima tormenta, ſitimq; amariſſimam reſeruauit. Vnde illud Abrahami reſponſum: *Recordare, quia recepiſti bona in vita tua, nunc autem cruciaris. Recepiſti bona in vita tua,* hoc eſt: *Omnis homo primum bonũ vinum ponit. Nunc aũt cruciaris,* hoc eſt: *Et cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius eſt.* Vide quam bonum vinum primũ Aſſuerus Rex poſuerit Aman, Eſther 3. *Rex Aſſuerus exaltauit Aman, & poſuit ſolium eius ſuper omnes principes, quos habebat, cunctique ſerui Regis, qui in foribus palatij verſabantur, flectebant genua, & adorabãt Aman, &c.* Ecce vinum ſuauiſſimum in principio epuli. Finẽ expecta. Eſther 7. *Suſpenſus eſt Aman in patibulo, quod parauerat Mardochęo, & cæt.* Quas nam fęces amariores patibulo potuiſſet miſerrimus Aman, poſt vinũ ſuauiſſimum bibere? Lætiſſima ſunt flumina, amęniſſimis vndique ripis, pratiſque circundata: ſed vt Eccleſiaſtes ait, cap. 1. *Omnia intrant in mare.* Quemadmodũ fluminum lętiſſimorum finis, amariſſimum mare eſt; ita lętiſſimi vini, quod mundus propinat, finis, amariſſimæ ſunt fęces. *Ne intuearis vinum* (ait ſapientiſſimus Salomon Prouerb. 23.) *cum ſplenduerit in vitro color eius: ingreditur blandè, & in nouiſſimo mordebit, vt coluber, & ſicut regulus,* ideſt, baſiliſcus, *venena diffundet.* Hoc eſt, ſenſu morali: Caue tibi a mundi vino, hoc eſt, voluptate; quod ſplendet quidem, ac flaueſcit, ſed vaſe vitreo continetur, ſcilicet vita, quę vitri inſtar facile frangitur. Ne intuearis vinum hoc, cum ſplẽduerit in hoc vitro color eius. Blande ingreditur, ſuaue eſt palato, ac gutturi. At finem attende: *In nouiſſimo mordebit vt coluber, & ſi-*

Mũdus primum bonũ vinum ponit, in fine feces amaras.

Luc. 16.

Eſther 3.

Eſther 7.

Eccl. 1.

Prou. 23.

Vinum mũdi, ideſt, voluptas vaſe vitreo propinatur.

ceut baſiliſcus venenum toto animo, corporeque diffundet. Itaque initio dulce eſt, ac ſuaue, in fine coluber, & baſiliſcus. Tu ne reſpice initij dulcedinem, reſpice ſi ſapis, finis amaritudinem.

Prou. 23. *Quando ſederis, vt comedas cũ principe* (ait idem Rex Salomon eodem cap.) *diligenter attende, quæ poſita ſunt ante faciem tuam: & ſtatue cultrum in gutture tuo. Si tamen habes in poteſtate animam tuam, &c.* Egregium A tibi præſtat conſilium, egregius conſiliarius; videlicet, diligenter conſiderandos cibos, qui tibi apponuntur, frenandamque cupiditatem, & guttur cultro transfigendũ, vt intemperanter veſci contingat. Fidele conſiliũ cape; quas tibi mundus veluti princeps apponit eſcas, earũque finem, attento animo contemplare; quantum immixti veneni habeat, quàmque infelicem exitum conuiuium ſortiatur, diligenter explora. Si compos tui es, ſtatue cultrum in gutture tuo, ideſt, cupiditatum rerum caducarum acuto transfige gladio, ne mundi vino, epuliſque, hoc eſt, opibus, honoribus, voluptatibuſque inhiet. Quemadmodum qui cultrum in gutture ſtatuit a cibo abſtinet; ſic tu a delicijs, mundique voluptatibus abſtine. Vel aliter; cum ſederis vt comedas cum Principe ſtatue cultrum in gutture tuo, ideſt, vide quanto in periculo verſeris, exiſtima gutturi tuo cultrum imminere; facile enim Principes iraſcuntur, & eos, qui aliquid, quod diſplicet, vel faciunt, vel dicunt, morte afficiunt. Etiam hoc ſenſu, ſtatuendus eſt in gutture gladius, ne mundi vinum potemus, neve eius cibis inhiemus. Cogita frequenter Dei gladium ancipitem, non corpus ſolum, ſed animum quoque percutientem. ideſt, ſupplicium corporis, animiq; ſempiternum. Id ſi facias inebrians voluptatis vinum non bibes, ſed effundes, alterumq; referes Democlem, de quo Tuſcul. 5. in hunc modum M. Tullius ſcribit. Cum quidam ex Dionyſij Syracuſanorũ Tyranni aſſentatoribus Democles, commemoraret in ſermone copias eius, opes, maieſtatẽ, rerum abundantiam, magnificentiã ędium regiarum, negaretque vnquam beatiorẽ quemquam fuiſſe; Vis ne igitur (inquit Dionyſius) ò Democle, quoniam hæc te vita delectat, ipſe eandem deguſtare, & fortunam experiri meam? Cum ſe ille cupere dixiſſet, collocari iuſſit hominem

Attẽde quale ſit mundi cõuiuiũ.

In gutture culter ſtatuendus.

Democles, & Dionyſ. M. Tullius.

in aureo lecto, ſtrato pulcherrimo, textili ſtragulo, magnificis operibus picto, abacoſque complures ornauit argento, auroque cęlato, tum ad menſam eximia forma pueros delectos iuſſit conſiſtere, eoſque ad nutum illius intuentes diligẽter miniſtrare. Aderant vnguenta, coronæ, incendebantur odores, menſę conquiſitiſſimis epulis extruebantur, fortunatus ſibi Democles videbatur. In hoc medio apparatu, fulgentem gladium è lacunari ſeta equina appenſum dimitti iuſſit, vt impenderet illius beati ceruicibus. Itaque nec pulchros illos adminiſtratores aſpiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat in mẽſam; denique exorauit Tyrannum, vt abire liceret, quoniam beatus nollet eſſe, &c. Non porrigebat manum in menſam Democles, impendente territus gladio; B tu quoque non porriges in menſam mundi manum, ſi imminentem tuis ceruicibus Dei iuſtitiam, eamque horrendam conſideraueris.

Itaque mundus primum bonũ vinum ponit, poſtquam verò miſeros mortales inebriat, tũc id infert, quod deterius eſt. *Tu autem* (ait Architriclinus ſponſo) *ſeruaſti bonum vinum vſque adhuc.* O ſponſum C ſapientiſſimum Chriſtum, optimum ille vinum in finem ſeruat. Hac in vita amara, ſed dulcibus condita; poſt vitam omnia dulcia elargitur. *Tu Domine*, ait beata anima, cum cęlum ingreditur, *ſeruaſti bonum vinum vſque adhuc.* Hæc ampliſſima pręmia, hæc per æternitatem permanſura bona, hanc omni fine, omnique penuria carentem gloriam, mihi reſeruaſti vſque adhuc. Hinc illud Abrahami Lucæ D 16. *Lazarus recepit mala in vita ſua: Nunc autem hic conſolatur.* Amara prius recepit; in fine recepit dulcia. Et illud Pſalmi 65. *Tranſiuimus per ignem, & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium.* Per ſolitudinem incultam, atque aſperam iter nunc facimus, ſed perueniemus tandem in terrã fluentem lac, & mel. Cuius rei typus in Iſraelitis olim præceſſit. Nunc parum fellis deguſtabimus, in fine torrẽtes mellis po- E tabimus, iuxta illud Pſal. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.*

Matthæi 27. Chriſto dederunt vinum bibere, cum felle mixtum; & cum guſtaſſet noluit bibere. Quemadmodum mixtum

Chriſtus in finem ſuauiſſimũ vinum reſeruat.

Luc. 16.

Pſal. 65.

Pſal. 35.

Matth. 27.

tum

tum cum felle vinum Chriſto propinatum eſt, ſic quandiu hac vitæ vſuraſ fruimur, mixta cum felle dulcedo, & mixtũ cum dulcedine fel, nobis propinabitur. At Chriſtus non bibit, ſed guſtauit: id enim nobis contingit, non bibimus fellis amaritudinem, ſed paucis huius æui diebus deguſtamus: fel bibunt, & in viſcera tranſmittunt miſeri illi, qui in ęternitatẽ apud inferos cruciantur. Qui in tempore pœnam tolerat, pœnam tantummodo deguſtat, ac libat, qui in ęternitate pęnã fert, is pœnam in cor traicit, atque haurit, ſed nunquam exhaurit.

D. Bernar. Lege Bernardum ſermone 11. & 13. inter paruos. Semper (inquit) ſponſus noſter ſeruat ad vltimum bonum vinum: quod vero in eius comparatione deterius eſt, ante propinat, dicens Eccleſ. 2. A *Fili accedens ad ſeruitutem Dei, ſta in timore.* Si ex timore feceris te ipſius ſeruum, faciet te ex charitate amicum ſuum. Et ſic Eccleſ. 2. aqua timoris commutabitur in vinum dilectionis, &c.

Idem Bernard. lib. 4. de cõſideratione, adulatori hæc verba accommodat: *Omnis homo primum bonum vinum ponit, &c.* Scorpioni (ait) non eſt in facie quod formides, ſed pungit a cauda. Si ad talium, id B eſt, adulatorum blanditias cor tuum molliri ſenſeris, memineris ſcriptum: *Omnis homo primum bonum vinum ponit: cum autem inebriati fuerint, tunc id, quod deterius eſt.* Viri callidi, & doloſi proprium eſſe ſolet, tũc prætendere humilitatem, cum aliquid obtinere voluerit, de qualibus dicit ſcriptura: *Eſt qui nequiter ſe humiliat.* Hęc ille.

CAPVT VII.

De diſceſſu Chriſti in vrbem Capharnaum, initio anni ſecundi poſt baptiſmum, & de fratribus Domini.

IOANN. CAP. II.

POST hoc deſcendit Capharnaum ipſe, & mater eius, & fratres eius, & diſcipuli eius: & ibi manſerunt non multis diebus. Et prope erat Paſcha Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam: & inuenit in templo vendentes oues, & boues, & nummularios ſedentes. Et cum feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oues quoque, & boues, & nummulariorum effudit æs, & menſas ſubuertit. Et ijs, qui columbas vendebant, dixit: Auferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei, domum negotiationis. Recordati ſunt verò diſcipuli eius, quia ſcriptum eſt: Zelus domus tuæ comedit me. Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Quod ſignum oſtendis nobis, quia hæc facis? Reſpondit Ieſus, & dixit eis: Soluite templum hoc, & in

& in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis ſui. Cum ergo reſurrexiſſet a mortuis, recordati ſunt diſcipuli eius, quia hoc dicebat, & crediderunt ſcripturæ, & ſermoni, quem dixit Ieſus. Cũ autem eſſet Ieroſolymis in paſcha in die feſto, multi crediderunt in nomine eius, videntes ſigna eius, quæ faciebat. Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis, eò quod ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat, vt quis teſtimonium perhiberet de homine. Ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

ACta Chriſti Opt. Max. primi anni A poſt baptiſmum, hactenus enarrauimus. Fuit enim primi anni initium, dies ſexta Ianuarij, qua in Iordane baptizatus eſt, finis anno vertente, ſexta item dies Ianuarij, qua aquam in vinum trãſmutauit, vt ſupra dictum eſt. D. Chryſoſtomus hoc loco aliud ſentit, nimirum Chriſtum paucis ante hoc paſcha diebus fuiſſe baptizatum: Paucis (inquit) ante paſcha diebus baptizatus venit Ieroſolymam, &c. Et Theophylact. Quod dicit Euangeliſta fuiſſe prope paſcha oſtendit, quod non ante multos dies paſcæ fuerit baptizatus, &c. Ex ſententia ergo Chryſoſtomi, & Theophylacti, paucis dieb. ante hoc paſcha baptizatus eſt Chriſtus, deinde in Cana aquam conuertit in vinum, poſtea Capharnaum abijt, vnde ad agendos paſchatis dies Ieroſolymam petijt. Nos tamen Eccleſiæ ſententiam ſequimur, hocque loco acta ſecũdi anni poſt baptiſmum, aggredimur. Poſtquam in nuptijs miraculo primo Dominus gloriam ſuam patefecit, cum matre Virgine ſanctiſſima, cum conſanguineis, & diſcipulis, in vrbem Capharnaum diſceſſit ante paſchale feſtum, ibique non multis diebus eſt commoratus. Poſtea feſto propinquãte, Ieroſolymam petijt, & è templo vendentes victimas, atque ementes flagello expulit.

Primus annus poſt baptiſmum.

D. Chryſoſt.

Theophylact.

Secundus annus poſt baptiſmum.

Deſcendit Capharnaum.

Capharnaum ciuitas eſt Galileæ præcipua, quam Matthæus, capite quarto, maritimam appellat. Maritima autem dicitur non quod iuxta mare mediterraneum ſita fuerit, ſed quod dulcibus lacus Genezareth aquis allueretur. Nam dulcis etiam aquæ congregatio dicitur mare: ideoque ipſe lacus, mare Tiberiadis nominatur. Huic lacui, ſiue mari adiacebat ciuitas Capharnaum, Bethſaida quoque, & Corozaim. Verum de lacu, & his oppidis illi adiacentibus poſtea dicemus. Diuus Chryſoſtomus homilia 22. in Ioannem exiſtimat Chri- B ſtum cum matre, & fratribus propterea Capharnaum veniſſe, vt eos ibi faceret commorari, ne eum ſequerentur. Vt mihi videtur (ait Chryſoſt.) cum paulò poſt eſſet Chriſtus Ieroſolymam aſcenſurus, ante Capharnaum petiit, ne quocunque fratres ſecum, & matrem traheret. Et Theophylactus: Deſcẽdit Capharnaum non alterius vſus gratia, quam vt matrẽ ſuam illic reſidere faceret, vt ne illam C vbique poſt ſe traheret. Quoniam cum ad nuptias venerunt in Cana, nuptijs habitis, abducit matrem in domum ſuã in Capharnaum. Manifeſtum autem, quod propter hanc cauſam deſcenderit in Capharnaum, ex eo quod neque multis ibi manebat diebus, nec miraculum ibi faciebat, &c. Euthymius quoque: Deſcendit (inquit) Dominus Capharnaum, vt quieſcere faceret ibi matrem, &c. Hæc D tamen cauſa non videtur vera. Primò, quoniam ſi ea fuiſſet cauſa, in vrbem Nazareth potius, vbi domum habebat, quã in Capharnaum, Virgo fuiſſet ducenda. Preterea quoniam veriſimilius eſt, Virginem cum Chriſto paulo poſt è Capharnaum Ieroſolymam ad paſchale feſtũ celebrandum petiuiſſe; ſolebat.n. id ſingulis annis facere. Ad hæc: Virgo Deipara non habitauit in Capharnaum, ſed in Nazareth reuerſa eſt: vt conſtat ex illis

Capharnaũ ciuitas maritima.

D. Chryſoſt.

Theophyl.

Quorſum Chriſtus Capharnaum petierit?

Euthymius.

verbis

verbis Nazarenorũ Matth. 13. *Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres Iacobus, & Ioſeph, Simon, & Iudas, & ſorores eius nonne omnes apud nos ſunt? &c.* Dictã enim ſunt poſt hunc aduentum Chriſti in Capharnaum. Itaque ignota eſt cauſa cur in Capharnaum nunc Chriſtus deſcenderit.

Ignota cauſa.

Deſcendiſſe autem dicitur quoniam decliuis via erat a Cana, vel Nazareth, verſus Capharnaum. Nam Chriſtus vel A ſtatim poſt nuptias, ex oppido Cana in Capharnaum profectus eſt, vel è Cana redijt Nazareth cum Deipara, deinde in Capharnaum diſceſſit. Matthæus cap. 4. ait Chriſtum relicta patria in ciuitatem Capharnaum veniſſe, atque in ea habitaſſe. Sed hic aduentus alius eſt, vt ex eodem Matthæo conſtat; ſic enim ſcribit. *Cum audiſſet Ieſus quod Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam, & relicta ciuitate Nazareth venit; & habitauit in Capharnaum maritima.* Fuit igitur ſeceſſus a Nazareth in Capharnaum, cuius meminit Mattheus, & Lucas etiam capite 4. poſtquam Baptiſta in carcerem ab Herode coniectus eſt. Seceſſus verò hic, quem Ioannes memorat Baptiſtæ carcerem præceſſit.

Hic deſcenſus Chriſti Capharnaũ preceſſit Ioãnis carcerẽ.

Et fratres eius.

Quinam dicantur Domini fratres.

Quinam fratres Domini in Euangelio dicantur hic eſt inueſtigandum. Impij Heluidij blaſphemiam ſcribere horret ipſe calamus, qui & ſtultè, & impiè aſſeruit fratres Domini appellari, quod ex Deipara Virgine nati eſſent. Aduerſus ſtultam blaſphemiam D. Hieronym. ſcripſit, & D. Illephonſus, nec eſt opus illius graueolẽtiam nunc commouere. Dicendum eſt fratres Domini, in Euangelio appellari Dñi cõſanguineos. Etenim conſanguineos fratres dici contra Heluid, Hieronymus rectè docet. Quatuor modis ait ille in ſcripturis diuinis fratres dici; Natura, Gente, Cognatione, Affectu. Natura fratres dicuntur Eſau, & Iacob. duodecim quoque filij Iſrael, Andreas, & Petrus, Iacobus Maior, & Ioannes Euangeliſta. & alij ſimiliter. Gente fratres nominantur, qui ex eadem ſunt gente, ſiue natione, vt Iudæi omnes. Deuteron. 15. *Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebræus, & ſex annis ſeruierit tibi, in ſeptimo anno dimittes eum liberum.* Ioſue 1. *Tranſite armati ante fratres veſtros:* & alijs locis.

D. Hieron.

Fratres quatuor dicuntur modis.

Deut. 15.

Ioſue 1.

Cognatione fratres nuncupantur, cognati, ac conſanguinei. Gen. 13. *Dixit Abrahã ad Lot filium fratris ſui; Ne ſit iurgium inter me, & te: et inter paſtores meos, & paſtores tuos; fratres enim ſunt;* ideſt, conſanguinei. Et Geneſ. 29, ait Laban ad Iacob: *Num quia frater meus es, gratis ſeruies mihi:* ideſt, quia conſanguineus meus es? nõ enim Iacob frater erat Laban natura, ſed cognatione. Rebeccę nempe filius, ſororis Laban. Eodem capite: *Indicauit Iacob Racheli quod frater eſſet patris ſui:* ideſt, conſanguineus. Affectu vocantur fratres (ait Hieronymus) vel in ſpiritale, vt Chriſtiani omnes, vel in commune, quo modo omnes homines fratres cenſentur, &c.

Geneſ. 13.

Geneſ. 29.

Itaq; fratres Domini, non natura fratres appellantur, ſed cognatione. Nimirum, quòd conſanguinei eſſent Chriſti. B Multos enim habuit Chriſtus cõſanguineos. Similem in modum a Nazarenis Chriſti ſorores appellantur Matth. 13. hoc eſt conſanguineæ. *Non ne* (inquiunt) *fratres eius,* ideſt cognati, *Iacobus, & Ioſeph, & Simon, & Iudas, & ſorores eius,* ideſt conſanguineæ, *apud nos ſunt?* Fratres aũt Domini, dici conſanguineos a Nazarenis hoc loco, perſpicuum eſt: quoniam fratres Chriſti illi appellant Iacobum, Si- C monem, Iudam, & Ioſeph; ſic enim appellandus eſt, vt in Biblijs correctis, non Ioſes, vt alij appellant. At verò ij nõ potuere fratres eſſe Chriſti natura; nam non erant filij Patris Chriſti, vt liquet, nec etiam erant filij Matris Chriſti, vt cõſtat ex Diuo Marco cap. 15. Erant igitur fratres, ideſt, cognati. *Erant* (inquit Marcus 15.) *Mulieres de longe aſpicientes, inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iacobi* D *minoris, & Ioſeph mater, &c.* En tibi matrẽ Iacobi, & Ioſeph, qui a Nazarenis fratres Domini dicebantur; nempè Maria dicebatur; non Deipara, vt exploratũ eſt, ſed altera; ergo ex ipſo Euangelio perſpicuũ eſt, fratres Domini, & ſorores appellari, non natura, ſed cognatione.

Fratres Domini dicuntur conſanguinei.

Matth. 13.

Marc. 15.

Si quis dicat Mariam Iacobi ex ſentẽtia Gregorij Nyſſeni oration. 2. de reſurrectione, Theophylacti, & Nicephori E lib. 1. hiſtor cap. 33. appellari Deiparam Virginem; fatebimur quidem hos authores ita ſenſiſſe, ſed eorum ſententiam abſurdam omnino reſpondebimus. Quis enim perſuaderi ſibi poterit Euangeliſtam Marcum Deiparam Virginem voluiſſe

luiſſe potius appellare Mariam Iacobi, quam Matriam matrem Chriſti? ſed ſuo loco fuſius refutanda eſt hæc ſententia. Illud hoc loco aduertendum. Nyſſenum, & reliquos non exiſtimaſſe Deiparam Mariam Iacobi appellari, quòd Iacobũ genuiſſet, id enim exiſtimare nefas eſt. Exiſtimarunt igitur Iacobum filiũ fuiſſe Ioſephi, ideòque Deiparę quoque filium dictum, quod eſſet Ioſephi ſponſa. Vnde Nyſſenus: Mariam (inquit) Iacobi, & Ioſeph Matrem Deiparam eſſe credimus. Deinde addit: Deipara Ioſeph, & Iacobi filiorum Ioſeph ex præmortua vxore, mater vocabatur.

An Ioſeph filios habuerit ex al. vxore?

Etenim multi ex Patribus arbitrati ſunt, Ioſeph ſponſum Virginis filios habuiſſe ex altera vxore ſuſceptos, atque hos Chriſti fratres nominatos. Nam Ioſeph ab hominibus Chriſti Pater exiſtimabatur, quo circa filij Ioſeph, illius fratres dicebantur; nempe quòd eiuſdẽ Patris filij exiſtimarentur. Hæc eſt ſententia Græcorum. Epiphanij hæreſi 51. & 78. Habuit (ait) Ioſeph primam vxorem ex Tribu Iuda, & pepetit hęc ipſi liberos numero ſex, quatuor maſculos, duas fæmelas. &c. Chryſoſtomi in oratione de Annuntiatione, Gregorij Nyſſeni orat. 2. de reſurrectione, Theophylacti Matthæi 13. & 27. Euthymij Ioannis. 2. & Matthæi 13. Nicephori lib 2. capite. 3. Hippolyti apud eundem Nicephorũ eodem loco, Oecumenij Act. 1. & ad Gal. 1. Euſebij lib. 2. hiſtor. cap. 1. Origen. Matthæi 13. Fratres (inquit) Ieſu putabant nonnulli eſſe ex traditione Hebręorum, ſumpta occaſione ex Euangelio, quod titulum habet iuxta Petrum, aut ex libro Iacobi, filios Ioſeph ex priore vxore, quæ conuixerat ipſi antequam duceret Mariam. &c. Adde ex Latinis Ambroſiũ ad Galatas 1. & in libro de inſtitutione Virginis cap. 6. Hilarium in Matthæum canone 1. Denique Caietanum ad Galatas 1. Refutatur ex hac ſententia Heluidij hęreſis: Nam hominum opinione fratres Chriſtus habebat, non tamen ex Virgine ortos, ſed ex Ioſepho.

D. Epiphan.

[illegible]

Attamen Ioſephum Virginitatem coluiſſe perpetuam, nec vllos habuiſſe filios opinio eſt D. Hieronymi antiqua, & noſtro tempore recepta, ac cõmunis. In libro aduerſus Heluidium verſus finem. Hieronymus: Tu (inquit) dicis Mariam Virginẽ non permanſiſſe. Ego mihi plus vindico, etiam ipſum Ioſeph Virginem fuiſſe per Mariam, vt ex virginali coniugio virgo filius naſceretur. Si enim in virum ſanctum fornicatio non cadit, & aliam eum vxorem habuiſſe non ſcribitur; Mariæ autem, quam putatus eſt habuiſſe, cuſtos potius fuit, quam maritus; relinquitur Virginem eum manſiſſe cum
A Maria, qui pater Domini meruit appellari. Hæc Hieronym. quem ſequitur D. Thomas 3. part. quæſt. 28. artic. 3. ad 5. Et Beda Ioannis 2. Rupertus Matth. 1. Nos (inquit) fratres, abſque vllius ſcrupulo quæſtionis, ſcire, ac confiteri oportet, non tantum beatam Dei genitricem, ſed & Ioſeph ab omni prorſus actione coniugali permanſiſſe immunes, & cæt. Eadem eſt ſententia Magiſtri ſentent. 4. diſ.
B 30. & capit. *Beata Maria* 27. quæſt. 2. ſic habes: Vterque, ideſt, Deipara, & Ioſeph, in virginitate permanſit, &c. Item apud Auguſtinum Sermone 14. de natiuitate Chriſti, qui tamen Auguſtino a Louanienſibus non tribuitur: Habe Ioſeph (inquit ille autor) cum Maria coniuge tua communem virginitatem membrorum, quia de virgineis membris virtus naſcitur Angelorum. Sit Maria ſpon
C ſa Chriſti, in carne ſua virginitate ſeruata; ſis autem, & tu Pater Chriſti cura caſtitatis, & honorificentia virginitatis: vt de virgineis membris genitricis, ſæculis Chriſtianis nulla ſit zelotypia, & cæt. Item: Gaude Ioſeph nimiumque cõgaude virginitati Marię, qui ſolus meruiſti virginalem affectum poſſidere coniugij. Quia per meritum virginitatis ita ſeparatus es a concubitu vxoris, vt pater di
D caris Saluatoris, &c. Cardinalis Petrus Damiani epiſtola 21. cap. 4. Eccleſiæ (inquit) fides eſt, vt virgo fuerit is, qui ſimulatus eſt pater. Ideſt, Ioſeph, hominum exiſtimatione Chriſti pater habitus. Itẽ. Tantopere Chriſtus dilexit floridi pudoris integritatem, vt non modo de virgineo vtero naſceretur, ſed etiam a nutritio virgine tractaretur, &c.

Ioſeph virgo fuit.

D. Hieron.

D. Thomas.

Beda.

Rupertus.

Mag. ſent.

Chriſtus virginitatẽ ita dilexit, vt ex virgine naſci & a nutritio virgine tractari voluerit.

Reſpondendum ergo eſt, fratres Do-
E mini non fuiſſe Ioſephi filios, ſed Chriſti cognatos propinqua aliqua cognatione; quæ autem fuerit ignoratur. Lege quæ diximus 1 tomo lib. 6. cap. 7. de coniugio, & libro eodẽ cap. 15. de ſororibus Virginis Deiparæ. Non fuiſſe autem filios

Ioſeph

Ioſeph fratres Domini, ſed alia ratione conſanguineos, ſententia eſt D. Auguſtini tract. 10. in Ioannem. D. Thomę, Bedę, Marci 3. 6. & Ioannis 2. & recepta. D. Hieronymus Matth. 12. Quidam (inquit) fratres Domini de alia vxore Ioſeph filios ſuſpicantur, ſequentes deliramenta Apocryphorum, & quandam Eſcham mulierculam confingentes. Nos autem ſicut in libro quem contra Heluid. ſcripſimus continetur, fratres Domini non filios Ioſeph; ſed conſobrinos Saluatoris, Mariæ liberos intelligimus matertere Domini; quę eſſe dicitur mater Iacobi minoris, & Ioſeph, & Iudę, quos in alio Euangelij loco fratres Domini legimus appellatos. Fratres autem conſobrinos dici, omnis ſcriptura demonſtrat, & cęt. D. Auguſtinus loco indicato: Cognati (inquit) Mariæ fratres Domini, de quolibet gradu cognati, &c.

D. Hieron. *Fratres Domini cognati appellantur.* *D. Auguſt.*

CAP. VIII.

De eiectione vẽdentium, et ementium ex templo.

Prope erat Paſcha Iudæorum.

2. Paſcha poſt baptiſmum Chriſti.

HOc eſt ſecundum paſcha, poſt baptiſmum Chriſti. Nam baptizatus eſt ſexta die Ianuarij, vt Eccleſiæ ſententia habet. Menſe Niſan ſequenti primum paſcha egit, cuius non meminit, aut Ioannes, aut Euangeliſta alius. Altero anno ſexta item Ianuarij luce, ad nuptias Canæ venit, & menſe Niſan hoc ſecundum poſt baptiſmum paſcha celebrauit. Etenim paſcha menſe Niſan agebatur, qui noſtro Martio, atque Aprili reſpondet. Itaque cum Paſchatis propinqua eſſet, celebritas ad quā ſingulis annis Iudęi Ieroſolymam confluebant, eo quoque Dominus profectus eſt, vt gloriam ſuam, quam in oppido Cana vno miraculo cæperat demonſtrare, in vrbe, quæ totius regni caput erat, multis miraculis patefaceret.

Inuenit in templo vendentes oues, & boues.

Poſtquā Chriſtus Ieroſolymam venit, domum ſuam, id eſt, tēplum petijt. Deus enim eſt, Dei aũt domus templum. In eo rerum venalium forum, ac mercatum reperit. Etenim vendebantur in atrijs templi animalium illa genera, quę ſacrificijs deſtinata erant, boues, oues, & columbę; præſto quoq; erant nummularij cũ pecunia, ad permutandum in menſis præparata. Has nundinas Dominus cum conſpexiſſet, diuini honoris zelo inflammatus funiculos arripuit, qui forte iacebant humi, & in flagelli modum complicans, venditores illos è templo exturbauit, animalia expulit, nummulariorum menſas euertit, pecuniam effudit, ac diſperſit. Columbarum verò caueas frangere noluit, ne alites auolarēt, ſed auferre iuſſit. *Auferte* (inquit) *iſta hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis, hoc eſt, mercatum, & emporium.*

Fuit hoc inſigne, atque admirandum Chriſti factum. Quis enim non miretur hominem vnum, tunc temporis adhuc Iudæis ignotum, tot homines terruiſſe, et in conſpectu ſacerdotum, hoſtias paratas, & earum venditores è templo expuliſſe? At non homo ſolum erat, ſed etiam Deus, qui domum purgabat ſuā. Deum autem illis ſe verbis indicauit: *Nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis*: Patrem ſuum Deum dixit, cuius filius erat naturalis. D. Hieronymus Matthæi 21. ſimile Chriſti factum maxime admiratur his verbis: Mihi (inquit) inter omnia ſigna, quæ fecit Chriſtus, hoc videtur mirabilius eſſe, quod vnus homo, & illo tēpore contemptibilis, & in tantum vilis, vt poſtea crucifigeretur; Scribis, & Phariſęis contra ſæuientibus, & videntibus lucra ſua deſtrui, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam eijcere multitudinem, menſaſque ſubuertere, & cathedras confringere, & alia facere, quę infinitus non feciſſet exercitus. Hæc Hieronymus: loquitur autem de ſecunda expulſione. Nam Chriſtus bis vendentes è templo expulit, ſemel anno hoc ſecundo poſt baptiſmum, vt ſcribit Ioannes ca. 2. iterum cum a populo paucis ante crucē diebus

Mirabile Chriſti factum. *D. Hieron.*

Bis Chriſtus vendētes, & emētes è templo expulit.

diebus celebri pōpa, cum ramis, & Oſanna exceptus eſt. Ingreſſus enim templū idem fecit, vt narrant Matthæus cap. 21. Marc. 11. Luc. 19. Tunc temporis notiſſimus erat Chriſtus, multis clarus miraculis, magna pollēs autoritate, exceptusque à populo fuerat magno cum honore. Nunc autem vno tantum in Cana miraculo patrato, Hieroſolymam ſe contulerat, ignotus Hieroſolymitanis, nullaque autoritate apud ipſos valens. Valebat tamen, diuina, qua cuncta poterat. D. Hieronymus exiſtimat radiantē fuiſſe Chriſto faciem, quæ illis hominibus timorē reuerentiamque incuſſerit. Igneum (inquit) quiddam, ac ſydereum, radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maieſtas lucebat in facie, &c.

D. Hieron.

In quonam templi loco mercatus haberetur.

Quæres, num intra templum hi homines mercatum haberent? Reſpondetur. Templum, vt infra dicemus, diuiſum fuiſſe in quatuor partes, quarum intima Sanctum Sanctorum dicitur, ſecunda Sanctum, tertia Atrium ſacerdotum: quarta pars alia atria populi complectebatur. Res venales in atrijs populi expoſitæ erant. Atria enim tēpli nomine afficiuntur. De templo eiuſque atrijs infra fuſius agemus, vnde hęc perſpicuè intelligentur.

Cur Chriſtus è tēplo vendentes, & ementes expulerit.

Quęres præterea, quorſum hæc animalia in templi atrijs venderentur? Reſpondetur. Vt Iudęi, qui in templum confluebant parata haberent ſacrificia, quæ Domino offerrent. Vrgebis, ſi vt Deo offerrentur boues, oues, ac columbæ vēdebantur, cur Chriſtus ea animalia ex templo expulit? Reſpondetur. Quia tēplum, hoc eſt, templi atrium Dei erat domus, non autem domus negotiationis. Iuxta illud Chriſti: *Nolite facere domū Patris mei, domum negotiationis.* Templum oratio decet, non decet negotiatio. Pſalm. 92. *Domum tuam decet ſanctitudo Domine, in longitudine dierum.*

Pſal. 92.

Nummularios ſedentes.

Nūmularij qui ſint.

Quos noſter interpres vocat nummularios. D. Ioannes vocat Græce κερματιστὰς, & κολλιβιστάς. Sunt autem pecuniarum permutatores, ſiue cāpſores, κέρμα (vnde cermatiſtę) monetam ſignificat, et eius minutias. Quod noſter interpres vertit: Nūmulariorum effudit ęs: gręcè Ioannes ſic dixit: τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεε τὸ κέρμα, ideſt, collybiſtarum effudit pecuniam, κόλλυβος, lucrum eſt, quòd nūmulario pro permutatione pecuniæ datur, inde collybiſtę. Euthymius, ſicut κόλλυβος (inquit) obolus eſt, qui pro permutatione monetæ datur; ita κέρμα cōgeries eſt obolorum, aut minutorum nūmorū, quibus fit permutatio, &c. Theophylactus (κόλλυβος) apud Græcos minutum nummiſma eſt, quod Romani nummum vocant; nummularij, vel collybiſtæ ſunt, qui parua nummiſmata vendunt, &c.

Euthym. *Theophyl.*

Abulenſis.

Abulenſis Matth. 21. cum de ſecunda eiectione agit quęſt. 66. & 67. opinatur tā nummularios, quam animalium venditores ab ipſis ſacerdotibus lucrum captantib. in templo fuiſſe collocatos. Idē arbitratur D. Hieronymus eodem capit. Matthęi, additq; nūmularios pecuniam dediſſe mutuam, idque cum vſura. Hieronymi verba hæc ſunt: Sciendum quod iuxta mandata legis auguſtiſſimo in toto orbe templo Domini, & de cunctis penè regionibus, Iudęorum illuc populo confluente; innumerabiles immolabantur hoſtiæ, maxime feſtis diebus, tārorū, arietum, hircorum, pauperibus ne abſq; ſacrificio eſſent, pullos columbarum, & turtures offerentibus. Accidebat plerumque, vt qui de longe venerant, non haberent victimas. Excogitauerunt igitur ſacerdotes, quomodo prædam de populo facerent: & omnia animalia quib. opus erat ad ſacrificia vendebant, vt & venderent non habentibus, & ipſi rurſum empta ſuſciperent. Hanc vero ſtropham crebra venientium inopia diſſipabat. Poſuerūt itaque, & nūmularios, qui mutuam ſub cautione pecuniam darēt. Sed quia erat lege pręceptum, vt nemo vſuras acciperet, excogitauerunt, & aliā technam, vt pro nūmularijs collybiſtas facerent. Cuius verbi proprietatem latina lingua non exprimit. Collyba dicuntur apud eos, quę nos Tragemata appellamus, vel vilia munuſcula, verbi gratia, frixi ciceris, vuarumque paſſarum, & poma diuerſi generis. Igitur quia vſuras accipere non poterant collybiſtæ, qui pecuniam fęnerati erant, pro vſuris accipiebant varias ſpecies, vt quod in nūmo non licebat, in his rebus exigerent, quæ nummis coemuntur, &c.

D. Hieron.

Sacerdotes victimas populo vendebant.

Cum feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo.

Vnde Dominus funiculos acceperit. Lyranus hoc capite nonnullorum memorat opinionem, & veriſimilem dicit, qui ſenſerunt Chriſtũ pro cingulo vſum fuiſſe funiculo, eoq; in formam flagelli complicato, animalia è templo abegiſſe. Repudianda tamen opinio eſt, quoniam A Chriſtus vulgari vtebatur, & cingulo, & veſtitu: funiculos vero in ipſo tẽplo reperit, cornibus forſitan bouis alicuius alligatos, vel humi iacentes. Dubium eſt, an Dominus funiculis non animalia tantum, ſed homines etiam vendentes è tẽplo eiecerit? Ianſenius Caietanum ſecutus animalia tantum eieciſſe vult, non homines. Verba autem illa Euangeliſtæ; *Omnes eiecit de templo*, ita vult interpretanda, B vt dictio, *Omnes*, ad homines minime referatur, ſed ad boues tantummodo, atque oues, quod etiam Caietanus exiſtimat. Non eieciſſe autem vendentes, vel ſaltem non eieciſſe flagello, ex eo probat Ianſenius, quod vendentibus columbas dixerit: *Auferte iſta hinc.* Non igitur eiecit illos, ſed vt caueas columbarum è templo auferrent præcepit.

An funiculis animalia, & homines eiecerit? Ianſenius. Caietanus.

Verior eſt altera ſententia, non ani- C malia ſolum, ſed venditores quoque a Domino funiculis eiectos, idq; pbatur ex ſimili facto. Paucis enim ante mortem diebus vendentes è templo eiecit: ergo veriſimile eſt nunc quoque eieciſſe. Matth. 21. *Intrauit Ieſus in templum Dei & eijciebat omnes vendentes, & ementes in templo, &c.* Præterea ipſa Euangelij verba Ioan. 2. hoc aperte ſignificant, ſic enim habent; *Inuenit in templo vendentes boues, &* D *oues, & columbas, & nummularios ſedentes, & cum feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo.* Quis non videat illam dictionẽ, *Omnes*, referri ad vendentes, & nũmularios? *Omnes* (inquit) *eiecit de templo*, ſcilicet eos, de quibus fuerat locutus, venditores, & nummularios. Deinde addit; *Oues quoque, & boues*. i. præter venditores, & nũmularios etiam animalia eiecit. Quia vero colũbarum caueas frãgere noluit, ne colũbæ auolarẽt; colũbarũ venditores verbo expulit; *Auferte*, inquẽs, *iſta hinc.*

Chriſtus vendentes, & ementes è templo eiecit.

Caietanus. Ianſenius. At Caietanus, & Ianſenius aiunt in græco textu non legi; *Oues quoque, & boues*: ſed; *Oueſque & boues*, ita vt explicent ea, quæ ſub dictione, *Omnes*, comprehenduntur, vt ſit ſenſus: *Omnes eiecit de templo*, videlicet, tum oues, tũ boues, adeo, vt nullam ouem, vel bouẽ in templo reliquerit: ſed græca videamus, πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τά τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, idest: *Omnes eiecit de templo pecoraque, & boues.* Dictio πάντας, idest: Omnes, maſculini eſt generis, πρόβατα, neutrius. Ergo dictio omnes non refertur ad pecora, ſiue oues, & boues, ſed potius ad vendentes, & nũmularios, quos ſupra dixerat a Chriſto in templo inuentos. Id vt ſignificaret noſter interpres cum poſſet conuertere, *Oueſque & boues*, recte maluit conuertere: *Oues quoque, & boues.* Non ergo bene ait Iãſenius græca non habere; *Oues quoque, & boues*; ſed *Oueſque, & boues.* Maleque Caietanus ſcribit non eſſe legendum; *Oues quoque, & boues*: cum ita noſter interpres conuerterit, vt indicãt Biblia correcta. Vtrũque enim ſenſum habent græca. immo vnus, & idem ſenſus, ſiue hoc, ſiue illo modo legas.

Eieciſſe autem flagello nundinatores illos è templo ſcribit Auguſtinus, tract. 10. in Ioannẽ: Qui (ait) flagellãdus erat ab eis; prior illos flagellauit, fecit flagellũ de reſticulis, & inde indiſciplinatos negotiationẽ in Dei tẽplo faciẽtes flagellauit. Hęc Auguſtinus, & Beda in Ioannẽ: Funiculi (inquit) quibus Chriſtus flagellando impios de tẽplo expulit, cremẽta ſũt actionũ malarum, &c. D. Cyrillus in Ioannẽ lib. 2. cap. 28. Non verbis (inquit) ſolũ moleſte ſe tuliſſe oſtendit, verum etiam verberibus, tanquam iniquos ſeruos merito cędens è templo eiecit, & cęt. Chryſoſtomus; Non contentus ſolis verbis, ſed etiã flagello arrepto eos eiecit: &c. Euthymius tamen homines non eſſe verberatos cenſet: ſcire (inquit) oportet, quod homines facto flagello, nõ verberauit. Sed ipſos quidem exterruit, ac expulit; oues verò, & boues verberauit, & eiecit, &c.

D. Auguſt. *Beda.* *D. Cyrill.* *D. Chryſoſ.* *Euthym.*

Aduertendũ hoc loco nõnullos pontifices ſũmos ſẽſiſſe hos homines, qui animalia in tẽplo vendebãt, quique a Chro E è tẽplo eiecti ſũt flagello, ſacerdotes fuiſſe. Illorum verba libet ſubijcere. Anacletus epiſt. 2. Accuſatio (inquit) eorũ ſuper quã nos conſulere voluiſtis, non niſi ab idoneis; & probatiſſimis viris, qui, & ſuſpicionib. & ſceleribus careãt, fieri debet.

Anacletus.

bet. Quia Dominus ſacri ſui corporis tractatores a vilibus, & reprobis, ac non idoneis perſonis infamari noluit, nec calumniari permiſit. Sed ipſe proprio flagello peccantes ſacerdotes è templo eiecit. Vnde liquet, ꝙ ſummi ſacerdotes, ſcilicet Epiſcopi, a Deo ſunt iudicandi, non ab humanis, aut prauæ vitæ hominibus lacerandi. Sed potius ab omnibus fidelibus, & portandi: ipſo Domino exēplum dante, quando per ſeipſum, & nō per alium vendentes, & ementes, eiecit B de templo, & menſas nummulariorum, & cathedras vendentium, proprio euertit flagello, & eiecit de templo, &c. Pius primus epiſt. 1. Epiſcopi (inquit) a Deo ſunt iudicādi, qui eos ſibi oculos elegit. Nam a ſubditis, aut prauæ vitæ hominibus nō ſunt arguendi, aut accuſandi, aut lacerandi; ipſo Domino exemplum dante quando per ſeipſum, & non per aliū, vendentes ſacerdotes, & ementes eiecit de templo, & menſas nummulariorum C proprio euertit flagello, & eiecit de templo, &c. Iulius Primns in reſcripto contra Orientales pro Athanaſio, & cæteris. Quod a vobis (inquit) non ſunt damnandi, ſed aut ab hac ſancta ſede, aut ſibi reſeruandi: ipſe manifeſte dat exēplum, quando peccantes ſacerdotes; quorū locum modo in ſancta Eccleſia tenēt Epiſcopi, non per alium, ſed per ſemetipſū vendentes, & ementes eiecit de templo, & mēſas nummulariorum proprio euer D tit flagello, & eiecit de templo, &c.

Vendentes, emētes erāt ſacerdotes.

Pius Prim.

Iulius Prim.

Zelus domus tua comedit me.

Admirati ſunt diſcipuli Chriſti factū admirabile & zelo plenum, venitq; illis in mentem Dauidicus verſus Pſalm. 68. *Zelus domus tua comedit me*, quo ſignificatur ſummū ſtudium diuinæ gloriæ, quod Chri pectus exedit, & velut fax ardētiſſima inflammauit. Zelus aūt domus Dei, ideſt, Eccleſiæ, comedit Chriſti pectus. E Zelus quoque domus Dei, ideſt, templi, eundem nunc comedit, & incendit, quo exardeſcens, & vendentes, & boues, oueſq; ac colūbas ex illo expulit. Rupert. Ioannis 2. ſcribit diſcipulos huius verſiculi Dauidici recordatos nō hoc tpe, ſed poſt reſurrectionem, cum intellectum illis ad intelligendas ſcript. Chrs aperuit ex tunc (inquit) recordati ſunt hoc de Chriſto eſſe ſcriptum, ex quo aperuit il-

Pſal. 68.

Zelus Christi.

Rupertus.

A lis ſenſum vt intelligerent ſcripturas, & cæt. Idem ſentit Titelmanus. Cardinalis quoq; Caietanus putat poſt acceptū ſpiritum ſanctum diſcipulis Dauidis verba occurriſſe. Confirmatur opinio ratione; etenim diſcipuli ſcripturæ imperiti erāt hoc tempore, ergo non ſunt recordati Dauidici pſalmi.

Quonam tempore diſcipuli verſus Dauidici fuerint recordati.

Veriſimilius eſt tunc cum Chriſtus tēplum expurgabat, pſalmi meminiſſe diſcipulos, idq; ſignificat Ioannes, qa non ait, poſt reſurrectionē meminiſſe; quod infra addidit de illis Chri verbis agens: *Soluite templum hoc. & in tribus diebus excitabo illud. Ille* (inquit) *dicebat de templo corporis ſui; cū ergo reſurrexiſſet a mortuis recordati ſunt diſcipuli eius, quia hoc dicebat, &c.* Neq; vero diſcipuli adeo imperiti erant ſcripturæ, vt Dauidis pſalmos oīno ignorarēt. Hæc eſt Chryſ. ſentētia hō. 22. in Ioan. Zelus (inquit) ille pro domus Dei honore maximum fuit virtutis ſignum, quod boni aduerterunt. Recordati nanq; ſunt diſcipuli eius tunc, quia ſcriptum eſt. *Zelus domus tua comedit me.* Iudæi aūt prophetiæ non meminerunt, ſed ſignum, quærebant, &c. Eadē eſt ſententia Theophylacti, D. Cyrilli in Ioannem, & aliorum.

D. Chryſoſt.

D. Cyrillus.
Theophyl.

Quod ſignum oſtendis nobis, quia hæc facis.

Admirati ſunt Iudæi Chriſti ſtupendum factum, quod perficere magnæ erat autoritatis, ac poteſtatis, ideoq; ſignum poſtulant huius poteſtatis. Reſponderunt (inquit Euangeliſta) Iudæi, hoc eſt dixerunt. Quo nam ſigno oſtendis nobis te autoritatem, poteſtatemque habere, vt è templo homines, animaliaque diuinis ſacrificijs deſtinata pellas? ſi Propheta aliquis es, qui iuſſu Dei hoc facis, Prophetam te eſſe miraculo confirma, vt habeamus tibi fidem. D. Cyrillus ſignum Iudæos petijſſe ait, quo filium Dei ſe ꝓbaret. Dixerat enim: *Nolite facere domum patris mei, domum negotiationis.* Negare (inquit) nequeunt, non oportere tēplū Dei, negotiationis domū fieri. Sed illo cōfugiunt, vt non eſſe ſibi credendū, velut filio Dei contendāt, niſi hoc ita eſſe ſigno demōſtrauerit, &c. At verba ipſa Iudæorū perſpicua ſunt. Non petunt ſignum quo filiū Dei ſe eſſe confirmet, ſed quo poteſtatem ſe habere probet, qua vtitur.

Iudæi ſignū petunt.
D. Cyrillus.

Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. A

Signum petiuere Iudæi, ſignum polli cetur eximium reſurrectionis ſuæ: *Soluite*, inquit, & æquate ſolo *templum hoc*, ideſt, corpus meum, *& in tribus diebus excitabo illud*, ideſt, tertia die reſurgam, Ænigmatice loquitur Dominus corpus ſuum templum diuinitatis appellat, *Dicebat*, ait Euangeliſta, *de templo corporis ſui*. Iudæi ænigma non intellexere, de templo Ieroſolymitano ſermonem haberi putarunt, idq; poſtea corã Caipha obiecerũt. Matthæi 26. *Venerunt duo falſi teſtes, & dixerunt: Hic dixit poſſum deſtruere templum Dei, & poſt triduum reædificare illud*. Idem ſignum dedit poſtea, quibuſdam ex Scribis, & Phariſæis petentib. ſignum Matth. 12. *Generatio* (inquit) *mala, & adultera ſignũ quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignũ Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus. Sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus, &c.* B

Signum dat Dominus reſurrectionis ſuæ.

Matth. 12.

Illud: *Soluite templum hoc*. Non eſt iubentis, ſed permittentis, & ꝙ facturi erant prædicantis. Verba ſequẽtia: *Poſt tres dies excitabo illud*; hoc eſt, corporis mei tẽplũ a vobis euerſum rurſus exædificabo; diuinitatem oſtendunt. Solius eñ Dei eſt corpus mortuũ vitę reſtituere. Itaq; hoc loco Dñs mortem ſuam prædicit, & reſurrectionẽ, diuinamq; poteſtatem ſe habere oſtendit, qua non ſolum è tẽplo vẽdentes poſſit eijcere, ſed corpus etiã ſuũ in vitam reuocare. Nõ reſpondit autem iuxta Iudæorum interrogationẽ. Signũ illi præſens petebant, aſt Dñs ſignũ multo poſt futurum, quodq; illi minime viderunt, pollicitus, & vaticinatus eſt. Sic etiam Iſaias c. 7. ſignũ Achaz dedit, & Iudæis ꝙ nec ipſi petebant, nec viſuri erãt: *Ecce* (inquit) *virgo concipiet, &c* Iſaias ſignũ dedit incarnationis: Chriſtꝰ reſurrectionis ſuæ. Quod ſi nunc Iudæis ſignũ dare noluit, paulò poſt eodem feſto paſchatis non vnum, ſed multa ſigna dedit, ex quibus quanta illi ineſſet autoritas facile cognoſcere potuerunt.

Iſai. 7.

Quadraginta, & ſex annis ædificatum eſt templum hoc.

Chriſti verba de ſaxeo illo templo vera erant. Poterant.n. Iudæi templum ſoluere, poterat Dñs tribus diebus, imo temporis momento excitare illud. At de alio admirabiliori tẽplo loquebatur, vt Euangeliſta teſtatur, de templo nimirum corporis ſui. Arcanum, myſterioque plenũ verborum ſenſum, cum Iudæi minime intelligerent, reſponderunt: *Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?* Quæ tanta eſt hæc tua poteſtas?

Verba hæc de annis quibus templum eſt extructum, a Iudæis eſſe prolata ait Lyran. ideoq; falſa eſſe potuiſſe, nec multum de eorum veritate curandum. Ribera verò Zachariæ cap. 1. falſa eſſe credit. Fatemur quidem Iudæos in hac annorũ ſupputatione potuiſſe aberrare a veritate: attamen veri ne aliquid dixerint, putamus inueſtigandum.

Lyranus.

Ribera.

Verba hæc Iudæorum falſa eſſe potuerunt.

C In primis dubium eſt, de quo nã templo Iudæi loquantur; Heracleon apud Originem in Ioannem, de templo Salomonis putat loqui, atque Salomonem quadraginta ſex annis illud ædificaſſe. Origenes vero, ipſe dubitat. Sed nulla eſt ratio dubitandi. Salomonis enim templũ vt aperte traditur 3. Reg. 7. Septem annis extructum eſt. Præterea euerſum iam erat hoc tempore a Chaldæis. Non ergo de illo Iudæi loquuntur. Vulgata ſenten D tia eſt de ſecundo templo ſermonem haberi: fuit autem ſecundum templum a Zorobabele, poſt captiuitatem Babylonicam extructum, de qua extructione infra dicemus. Exædificandi facultas Cyri Perſarum Regis anno primo cõceſſa eſt, vt conſtat ex libr. primo Eſdræ; capite 1. & 5. ædificatio cæpta anno eiuſdem Cyri ſecundo 1. Eſdræ 3. perfecta anno Darij Regis ſexto, vt ſcriptum extat eodem E libro, capite 6.

De quonam templo loquantur Iudæi?

De templo 2. ſermo habetur hoc loco.

1. Eſdr. 5.

1. Eſdr. 3.

A Cyro autem ait Euſebius libr. 8. de demonſtratione Euangelica cap. 2. vſque ad ſextum annum Darij interfluxiſſe 46. annos, de quibus Iudæi loquuntur. Quadraginta ſex anni (ait Euſebius) a regno Cyri Regis, vſque ad ſextum annũ Darij Regis colligũtur, ſub quo oĩs templi ædificatio finem accepit, &c. Verum in in Chronico eiuſdem Euſebij pauciores anni numerantur. Nam Cyrus annis triginta dicitur regnaſſe. Cambyſes 8. Magi menſibus ſeptem, qui menſes, vt ſcribit Herodotus libro 3. Reliqui erant ad complendum octauum annum regni Camby-

Euſebij ſententia de 46. annis.

Cábyſis. His adde annos ſex regni Darij. Sexto.n. Darij anno templum perfectum eſt. Exiſ et ſumma annorum 44. Sed (vt ait idē Euſeb. lib. 8. de demonſtratione) Ioſephus ex annis Darij tres adiūgit ad ea, quæ templo extrinſecus accedebant ornamenta abſoluenda. Scribit.n. lib. 11. Antiquitatum cap. 4. templi opus annis 7. abſolutum, anno Regni Darij nono. Cum anno 2. Darij inceptum fuerit. 1. Eſdræ 4. & annis 7. perfectum, relinquitur anno nono Darij abſolutum. Supputa ergo annos a ſecundo anno Cyri, quo templi ædificatio eſt cæpta, vſque ad nonum annum Darij, & ſummam reperies annorum 46. nimirum 29. Cyri, 8. Cambyſis, & Magorum, Darij vero nouem.

Ioſephus. *1. Eſdr. 4.*

Rogabis nū tot anni in tēplo exædificando ſint inſumpti? Reſpondetur non fuiſſe tot annos tēpli exædificationi impenſos. Cęperunt quidem Iudęi tēplum exædificare; ſed ꝓhibiti, opus intermiſere multis annis, ad annū vſq; ſecundum Darij Regis, vt ſcribit Eſdras lib. 1. in fine ca. 4. Anno ſecundo Darij repetitum eſt opus; anno ſexto eiuſdē Darij abſolutum templum, anno nono alia, quæ ſupererant, ſunt perfecta. Sed Iudęi omnes annos tum ædificationis, tum intermiſſionis computauere.

Quonammodo 46. anni templi exædificationi impenſi. *1. Eſdr. 4.*

Si obijcias tēplū, in quo Chriſtus verſabatur, non fuiſſe templum extructū a Zorobabele, ſed ab Herode, atq; adeo nō eſſe ꝺ tēplo Zorobabelis verba Iudęorū explicanda. Reſpōdetur templū Herodis, & Zorobabelis pro eodē reputari. Quia.n. ſin tēplum Zorobabelis ab hoſtib. non eſt euerſum, Iudęi templum ab Herode extructū ab eo non diſtinxerūt. Probatur vero ex ſcriptura pro eodē vtrūq; tēplū reputari ex Aggæi c. 2. *Magna* (inquit) *erit gloria domus iſtius nouiſſima plus quam primę*. Loquitur autem de tēplo, ꝙ Zorobabel extruebat, cuius gloriā maiorem fore gloria tēpli Salomonici prædicat, eo quod in illud Chriſtus eſſet ingreſſurus. Chriſtus vero in templum ab Herode extructum ingreſſus eſt: ergo ꝓ eodem vtrunq; templum reputatur. Exiſtimata enim eſt Herodiana ædificatio, eſſe templi ſecundi Zorobabelis quædā inſtauratio, ac renouatio.

Templum Herodis, & Zorobabelis templū pro eodem reputantur. *Aggæi 2.*

De annis quib. regnauit.

Affirmat hæc opinio Cyrum poſt captam Babylonem, datamque facultatem A Iudęis in patriā redeundi 30. annos regnaſſe, monarchiamq; tenuiſſe; quod tn̄ non eſt admodum cōprobatum. Nā Xenophon lib. 8. Pædię Cyri, ſcribit Cyrū anno 7. imperij ſui e vita diſceſſiſſe. Ioſephus itē lib. 11. Antiq. c. 3. opus templi per nouem tm̄ annos impeditum ait, & dilatum vſq; ad annum ſecundum Darij, idq; ex lib. 1. Eſdræ colligitur cap. 4. in quo Artaxerxes ſcilicet Cábyſes, qui Cyro ſucceſſit, templi ædificationem B legitur prohibuiſſe. *Tunc*, ait Eſdras; *intermiſſum eſt opus domus Domini in Ieruſalē, et non fiebat, vſq; ad annū ſecundū regni Darij*, &c. Numera annos 8. Cambyſis, & vnū ac primum Darij, efficies annos nouem, quib. opus eſt impeditum, & intermiſſum. Sanè ſi Cyrus ante Cábyſen triginta annis regnauit, ſequitur ijs triginta annis vel 29. abſq; intermiſſione Iudęos templum extruxiſſe. Quod ſi verum eſſet, plane tot annis abſoluiſſent. C Dicendū ergo Cyrū non multis annis regnaſſe, quib. Iudæi a templi ædificatione non ceſſarunt, vt ſacræ literæ, & Ioſephus indicant. Reſponderi poteſt Iſraelitas tot annis operam tenuem ædificationi ſine intermiſſione dediſſe, nec abſoluere templum potuiſſe.

Xenoph. *Ioſephus.* *De annis, quibus prohibita eſt tēpli ædificatio.*

Card. Baron. tom. 1. pag. 109. de templo ab Herode inſtaurato Iudæorū verba exponit. Repugnat Ioſephus. Nā lib. 15. Antiq. ca. 14. teſtatur Herodē nouem D annis cum dimidio templum extruxiſſe; at Iudæi hoc loco 46. ædificatum eſſe affirmant. Reſpondebis, Herodem quidē illis nouem annis templum exędificaſſe, ſed conſequentibus annis vſque ad Chriſtum a templi operibus non eſſe ceſſatū. Quod colligitur ex eodem Ioſepho lib. 20. ca. 8. cum de Agrippæ Regis tēporibus multo poſt Herodem ſcribens ſic ait: Populus cum videret eſſe in otio circiter octodecim millia opificum ſolito- E rum in templo ex operarum mercedib. victum quærere, &c. Eodem quoq; capite ait, Iudæos a Rege Agrippa petiuiſſe, vt porticum Orientalem templi inſtauraret, quod ille facere noluit. Annorum numerus iuxta hanc ſententiam, ſic eſt computandus. Herodes decimooctauo anno Regni, teſte Ioſepho libro 15. Antiquitatum capite 14. templum ædificare ſtatuit: Chriſtus eiuſdem Regni anno 32. natus eſt: A 18. autem anno

Opinio Car. Baron. *Ioſephus.* *De templo Herodis locus explicatur.*

vſque ad 32. anni ſupputantur quindecim. Adde annos Chriſti triginta, eo enim tempore quo è templo vendentes eiecit trigeſimum primum agebat annũ. Sed primum annum, quo natus eſt iam ſupputauimus. Efficies ſummam annorũ 45. nec mirum ſi Iudæi vnũ addiderint huic numero.

Alia interpretatio.

Forſitan Iudæi annos quibus tẽplum a Zorobabele ædificatum eſt, cum annis coniunxere, quibus ab Herode eſt extructum, & aliquot alijs annis, quibus ab operibus non eſt ceſſatum, & ex omnibus numerum 46. annorum effecerunt. De his hæc ſatis.

Cum ergo ſurrexiſſet a mortuis recordati ſunt diſcipuli, quia hoc dicebat, &c.

Nec Iudæi Chriſti illa verba intellexerunt: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud:* nec diſcipuli. Poſt Chriſti vero reſurrectionem cognouere diſcipuli magiſtrum arcano illo, atque ænigmatico ſermone, ſuum in vitam reditum ſignificare voluiſſe. Etenim templo ſoluto, corpus ſuum ſepultum; templo tribus diebus excitato, idem corpus tertia die in vitam reuocatum adumbrauit. *Et crediderunt ſcripturæ* (ait Euangeliſta) hoc dictis Prophetarum, qui de Chriſti reſurrectione fuerant vaticinati. *Et ſermoni quem dixit Ieſus*: ideſt, verbis illis: *Soluite templum, &c.* cum Prophetarum vaticinijs maxime congruentibus.

Multi crediderunt in nomine eius, videntes ſigna, quæ faciebat.

Petierunt Iudæi a Chriſto ſignum. *Quod* (inquiunt) *ſignum oſtendis nobis, quia hæc facis?* Noluit tunc ſignum dare, ſed mortem tantum ſuam, & reſurrectionem prædixit. Paulò poſt Iudæorum poſtulationi abunde fecit ſatis. Nam illo paſchatis feſto, vt ex hoc loco ſit compertum, poſt eiectos è templo vendentes, Chriſtus multa edidit miracula, quæ Euangeliſta ſilentio præterijt. Ijs autem miraculis multi ex Iudæis permoti in nomine eius crediderunt, hoc eſt, crediderunt in eum; nam nomen rei pro re ipſa ſumitur. Vnde credere in nomine Chriſti, eſt credere in ipſum

Quid ſit credere in nomine Chriſti.

Chriſtum, vel in ipſo Chriſto, quem nomen ſignificat. Itaque idem eſt credere in Chriſtum, vel credere in Chriſto, & credere in nomine, vel in nomen Chriſti, vt obſeruat Ianſenius: Certe Ioannis c.3. idẽ ſignificat credere in Chriſtum, & credere in nomine Chriſti. *Qui credit in eũ* (ait Dñs) *non iudicatur, qui autem non credit iam iudicatus eſt. Quia non credidit in nomine Vnigeniti filij Dei, &c.* Græcè hoc loco eſt: *Multi crediderunt in nomen eius.* Crediderunt autem hi Dominum verum eſſe Meſſiam a Deo miſſum.

Non credebat ſemetipſum eis.

Credebant illi in Chriſtum; at Chriſtus *non credebat ſe illis*; hoc eſt, nõ fidebat illis, ac ſi fideles eſſent diſcipuli. *Eo quod ipſe noſſet omnes*, ideſt, propterea quod tam illos, qui crediderãt quã cęteros Iudęos ipſe intus, et in corde nouerat, ac ſciebat fidei illi imperfectę, quam tunc conceperant nõ admodum eſſe fidendũ, propter hominum inconſtantiam. Non enim altas radices iecerat. Non curabat exteriora verba Chriſtus (ait Chryſoſt.) qui in ipſos animos ingreditur, & in humanas cogitationes irrumpit; qui eorum feruorẽ mox frigeſcere cognoſcebat. Neq; ac ſi perfecti eſſent diſcipuli eis fidebat, neque arcanorum doctrinam, tanquã fidelibus credebat, &c. Caiet. relatiuum *Eis*, putat non demonſtrare eos, qui crediderunt, ſed Iudæos, qui ad paſchale feſtũ celebrandum Ieroſolymam confluxerãt. Hoc ſenſu: Cum Chriſtus Ieroſolymis eſſet, multi Iudæorum crediderũt in eum, videntes ſigna quæ faciebat; ipſe verò non fidebat eis, ſcilicet Iudæis non credentibus, qm̃ omnes nouerat. Toletus violentum appellat hunc ſenſũ; ſed mihi non videtur improbabilis, immo Ianſenius probabiliorem exiſtimat. Nõ enim oportet relatiuum, *Is*, ad id, quod proxime præceſſit ſemper referre, vt colliges ex illis verbis Pſal. 86. *Fundamenta eius in montibus ſanctis.* Et ex illis Magdalenæ, Ioannis 20. *Si tu ſuſtuliſti eum*, &c. Sequor tamen priorem ſenſum Chryſoſtomi, Auguſtini, Cyrilli, Euthymij, Theophylacti, & communem.

D. Chryſoſt.

Caietanus.

Senſus communis Auguſtini, &c.

Eo quod ipſe noſſet omnes.

Reddit rationẽ Ioannes cur Chriſtus non

non ſe credebat ijs, qui in eũ credebant, cauſa erat, omniſcientia. Nouerat enim oẽs; nouerat aũt non ex alieno teſtimonio, & aliunde accepta cognitione, ſed propria, ac inſita ſapientia. *Non erat* (inquit) *ei opus vt quis teſtimonium perhiberet de homine* aliquo, vt illum cognoſceret: *Ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine*: Quid eſſet fidei, quid gratiæ, quid ſtabilitatis, & cõſtantiæ, quid virtutis, quid vitij, ſciebat quid eſſet in intellectu, quid in voluntate, quid in cogitatione, in affectu, & corde. Denique ſi quæras, cur Chriſtus ijs; qui in ipſum crediderant, ſe non credebat, cur illis ſe non committebat? Reſpõdet Euangeliſta: Quia diuina ſapientia oẽs nouerat. Videbatque non eſſe illi fidei cõfidendum. Si velis, de Iudæis alijs qui non crediderunt, interpretaberis cũ Caietano hoc pacto. Non fidebat Iudęis quoniam propter expulſionem vendentium ê templo, ſciebat iam illos aliquid odij, & inuidiæ animo concepiſſe. Ex his verbis: *Ipſe ſciebat quid eſſet in homine*: docet Auguſtinus tract. 11. in Ioan. nos Deo melius eſſe notos, quam nobiſmetipſis. Plus (inquit) nouerat artifex quid eſſet in opere ſuo, quam ipſum opus, q d eſſet in ſemetipſo. Creator hominis nouerat quid eſſet in homine, quod ipſe creatus homo non nouerat, &c. Probat exemplo D. Petri, qui neſciebat quid in ſe eſſet, cum aiebat: *Et ſi oportuerit me mori tecum, non te negabo*: Chriſtus autem ſciebat, idemque reſpondit: *Priuſquam gallus cantet ter me negabis*.

D. Auguſt.

CAPVT IX.

Moral. De eiectione vendentium in templo, & ementium.

EZechielis 8. oſtendit Dominus Prophetæ facinora, quæ in templo Ieroſolymitano committebantur: deinde capite 9. Iſraelitas puniri iubet. Sex autem viris punitorib. præcipit vt a domo ſua incipiant. *Tranſite* (inquit) *per ciuitatem, & percutite. Non parcat oculus veſter, neque miſereamini: & a ſanctuario meo incipite, &c.* Simile illud eſt D. Petri epiſt. 1. cap. 4. *Tempus eſt, vt incipiat iudicium a domo Dei.* A ſanctuario ſuo Deus; a ſanctuario ſuo, & domo ſua Chriſtus Dei filius cępit; ex illo bruta animantia, terrenaque ſectãtes lucra flagello expulit. Quo facto Reges, Epiſcopos, ſacerdotes, reliquoſq; Chriſtianos monuit, vt a domo incipiãt ſua, et auaritiã, brutos affectus, oĩaq; ex illa eijciant vitia. Nõ patietur Rex, aut Põtifex in aula ſua boues ſtabulari, aut ſues; & patietur ſuibus, bobuſq; ſordidiores ſtabulari mores? Pellat domo ſuperbiam, iracũdiam, libidinẽ, & auaritiã, reliquaque oĩa vitia bruta, in æternum amãdet exilium. Domũ quidẽ pretioſa aulæa, diues, aureaq; ſupellex exornant; ſed boni ſanctique mores multo maius decus afferunt. Domum Epiſcopi (inquit Bern. in fine lib. 4. de Conſideratione) decet ſanctitudo, decet modeſtia, decet honeſtas, &c. Hæc prætioſa ſunt Pontificiæ, Regiæque domus peripetaſmata, hæc opulenta ſupellex, hæc magna gloria. Ideo Bernardus initio eiuſdem libri ad ſummum Pontificem Eugenium hæc ſcribit. Intereſt gloriæ ſanctitatis tuę, vt quos præ oculis habes, ita ordinati, ita ſint informati, quatenus totius honeſtatis, & ordinis, ipſi ſint ſpeculũ, ipſi ſint forma, &c. Item in fine eiuſdem libr. In vultu, in habitu, in inceſſu illorum, qui circa te ſunt nihil reſidere impudicum, nihil indecens patiaris, &c.

Zelus domus ſuę comedit Chriſtum, vt ait Euãgeliſta. Zelus domus tuæ te comedat. Si neceſſe eſt, flagello pelle vitia quæ aliter pelli non poſſunt. Audi eundem ſanctiſſimum patrẽ loco indicato: Non oportet vt vitia domus tuę vltimus ſcias, ꝙ quamplurimis nouimus contigiſſe. Quaꝑpter vt dixi alius alia diſpenſet, de diſciplina tu prouide, illud nemini credas. Si inſolentior coram te, vel ſermo ſonuerit, vel habitus apparuerit, manus tua ſuper eiuſmodi. Impunitas auſũ parit, auſus exceſsũ. Domũ Epiſcopi decet ſanctitudo, modeſtia, honeſtas; horũ cuſtos eſt diſciplina. Hęc Ber. Theodachus Rex apud Caſſiodorũ libr. 10. Variar. ep. 5. A domeſticis inchoare volumus diſciplinã. Vt reliquos pudeat errare, quando noſtri s cognoſcimur ex-

Ezech. 8. & 9.

1. Petr. 4.

E domo omnia vitia pellenda.

Pontificis domũ, quæ deceant.

D. Bernar.

Põtificis familia.

D. Bernar.

Zelus domus propria.

D. Bernar.

Diſciplina cuſtos domus.

cedendi licentiam non præbere. &c.

Pſal. 100.

Audi quoq; quæ rex ſanctiſſimus Dauid deſſe, & domo ſua canit Pſal. 100. *Miſericordiam* (inquit) *& iudicium cantabo tibi Domine.* Hæc duo cantat Domino Dauid; qm̃ miſericordiam cum iudicio copulauerat. Miſericordia ſubditis ferebat opẽ iudicio recte omnia, ac iuſte adminiſtrabat, & de iniquis ſumebat ſupplicium. Ijs adiunxit innocentiam. *Perambulabam* (ait) *in innocentia cordis mei, in medio domus meæ. Non proponebam ante oculos meos rem iniuſtam.* O Regem eximium, innocentiæ (inquit) ſtudebam, ab omni abhorrebã crimine. Rem iniuſtã græcè, παράνομον, ideſt, legi diuinæ contrariam, hebraicè, דבר בליעל dabar belial, ideſt verbum, ſiue rem iniquam, in domo mea nec cernebam, nec patiebar. Impij homines ab ea exulabãt. Quocirca addit: *Facientes præuaricationes odiui. Non adhæſit mihi cor prauũ, declinantem a me malignum non cognoſcebam: ſuperbo oculo, & inſatiabili corde cum hoc nõ edebam. Non habitabit in medio domus meæ qui facit ſuperbiam, qui loquitur iniqua non direxit in conſpectu oculorum meorum.* O domum vere regiam, ac beatã, in quam nullus vitijs patebat aditus. Patebat tamen virtutib. virtuteque præclaris hominibus. Vnde; *Oculi* (inquit) *mei ad fideles terræ, vt ſedeant mecum: ambulans in via immaculata hic mihi miniſtrabat.* De zelo autem, quo è ciuitate, domoq; Dei impios expellebat, adiũgit. *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.* Hoc eſt. Non ſegniter, ſed vigilanter, ac feſtinãter magno zelo incenſus impios ſupplicijs meritis afficiebam, vt a ciuitate, in qua Dei vigebat cultus, iniquos eijcerem.

A domo Dauid impij exulabant.

Probi viri Dauidi miniſtrabant, nõ improbi.

Zelus Eccleſiæ comedat Chriſtianũ.

Incipiat zelus regis; pręſulis, concionatoris, ac Chriſtiani cuiuslibet a domo ſua: ſed in totam etiam Eccleſiam protẽdatur ita, vt poſſit quilibet verè de ſe dicere: *Zelus domus tuæ comedit me.* Huius autẽ zeli eſt, ex templo, ideſt Eccleſia Dei, boues, leones, canes, vrſos, ſues, cæteraque vitiorum monſtra abigere. Quis comeditur zelo domus Dei? rogat Auguſt. Tract. 10. in Ioannem. Reſpondet. Qui omnia quæ forte ibi videt peruerſa ſatagit emendare, cupit corrigere, nõ quieſcit, &c. Hunc aũt zelum non a Rege ſolum ſed a Chriſtiano quolibet flagitat. Vnumquẽq; (inquit) Aug. Chriſtianum

A zelus domus Dei comedat, in qua domo membrũ eſt. Si aũt fueris frigidus, marcidus, ad te ſolũ ſpectans, & dicens, qd mihi eſt curare aliena peccata? ſufficit mihi aïa mea. Itia non tibi venit in mentem ſeruus ille Matth. 25. qui abſcondit talentũ? Nunquid accuſatus eſt, quia perdidit, & non quia ſine lucro ſeruauit? Nolite fratres quieſcere lucrari Chriſto, quia eſtis lucrati a Chriſto. Sic Auguſt.

Nemo quieſcat, Chriſto omnes lucremur animas.

Cant. 8.

Cant. 8. *dura* dicitur, *Sicut infernus, æmu-* B *latio;* græcè ζῆλος; Zelum enim ſignificat nomen hebræũ, quem etiam ſignificat ęmulatio; vt apud Paulũ 2. Cor. 11. Æmulor (inquit) vos Dei æmulatione. Græcè ζηλῶ ὑμᾶς ζήλῳ θεοῦ, ideſt, zelo, vel æmulor vos zelo Dei. Cum inferno zelus meritò confertur. Quemadmodum eñ infernus hominum exitio nunquam ſaturatur; ita zelus hominum ſalute nunquam expletur. Vt infernus, hoc eſt, dæmones, omni conatu in hominum perni- C ciem incumbunt; ita zelus, hoc eſt, zelo ardentes viri, in animarum ſalutem omni cura operam impendunt.

2. Cor. 11.

Zelus ſimilis inferno nunquam ſatiatur.

Exoritur autem zelus Dei ex amore Dei. Si vehemẽs amor eſt, vehemẽs quoque eſt zelus; ſi friget amor, friget zelus. Quãobrẽ Canticor. c. 8. citato, cum dilectione, æmulatio veluti riuus cũ ſuo fonte coniungitur. *Fortis* (inquit Salomon) *vt mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio,* ſiue zelus, qui ex dilectione emanat. Vt ex D igne ardor, ſic ex amore zelus producitur. Magnus rogus magnum ardorẽ, magnus amor magnum efficit zelum.

Zelus oritur ex amore Dei.

Cant. 8.

Faxit Deus vt paſtores oẽs ferueãt zelo potius aïarum, q̃ pecuniarum; ne Iudæ ſimiles ſint, quẽ Nazian. Greg. orat. 28. zelo marſupij laboraſſe, imo æſtuaſſe dixit. Ob pecunias (ait) fur ille zelotypia erga crumenã æſtuat, ac Deũ prodit, & 30. argenteis vendit, &c. Hic erat zelus ſacerdotum, qui templum bobus, ac E ouib. pollui patiebantur, zelo erga crumenam æſtuabant. Multi quoq; nunc sũt quos huius modi erga crumenam zelotypia male hẽt; pecunias potius curant, quam aïas. O infideles illos paſtores, ſi qui ſunt, qui vt marſupium tradant fideliſſimos homines quęrunt; animas infideliſſimis cõmittunt. Quaſi verò pluris ſint pecuniæ faciendæ, quã aïæ. Hinc illud D. Bern. lib. 4. ad Eugeniũ; Satis, ſuperque paſtores ad manum habent, quibus

D. Gregor. Nazian.

Zelus pecuniarum.

bus

Paſtores ignaui pluris faciunt aurum, quã animas.

bus animas credant; & cui ſuas commit tant facultatulas nõ inueniunt. Optimi videlicet æſtimatores rerum, qui magnã de minimis, paruam, aut nullam, de maximis curam gerant. Sed vt liquido datur intelligi, patientius ferimus Chriſti iacturam, quã noſtram. Quotidianas ex pen ſas, quotidiano reciprocamus ſcrutinio, & cõtinua dominici gregis detrimenta neſcimus. De pretio eſcarum, de numero panum, cum miniſtris quotidiana diſcuſſio eſt. Rara admodum cũ presbyteris celebratur collatio, de peccatis populorum. Ita Bernardus.

Zelus animarũ in paſtore requiritur, non pecuniarum.

Non te teneat ò paſtor zelus lucri pecuniarum, ſed lucri animarum; tunc te eximiam feciſſe lucrum exiſtima, cũ animam fueris lucratus, tunc theſaurum opulentiſſimum inueniſſe, cum animam inueneris, tunc egregie negotiatum, cũ impium in meliorem frugẽ reduxeris. Hoc eſt cæleſte negotiũ, hæc diuina mercatura, hoc pretioſiſſimarum rerum forum. Hoc negotium bene gere, hãc mercaturam bene exerce, in hoc foro perpetuo verſare. Vt enim ait Magnus Gregorius epiſt 28. lib. 5. Redemptor noſter a ſacerdotis officio non quęrit aurum, ſed animas, &c. Hãc mercaturam Chriſtus exercuit, hoc negotium geſſit, in hoc forum è cœlo venit, in eo ad mortem vſq; vſque verſatus eſt. Non aurum, non argentum, non gemmas in terra quæſiuit; ſed animas. Non vineas, non olueta, nõ villas, aut prædia emit, ſed animas. Non vrbes, non regna concupiuit: ſed aias. Eo autem pretio illas mercatus eſt, vt nullum maius excogitari poſſit. Quod enim maius pretium Dei ſanguine excogitabitur? hoc infinitum pretium, animarum eſt pretium. Pretium hoc paſtoribus ante oculos Paulus proponit Act. 20. vt animarum ſalus quanti ſit facienda intelligant. *Attendite* (inquit) *vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo, &c.* Chriſtus ſanguine aias acquiſiuit, nos modico ſudore non acquiremus? Ille vitam pro illis profudit, nos modicum laborem effugiemus? Zelus domus Dei, ideſt, Eccleſiæ, comedit Chriſtum, vinxit, ad iniquos iudices adduxit, alapis percuſſit, verberib. laniauit, cruci deniq; affixit; nos zelus hic comedere non poterit? ò duriſſimum cibũ

D. Greg.

Sãguis Chriſti animarũ pretium infinitum. Act. 20.

A ò crudeliſſimam eſcam, ò lapidea nſa corda. Zelus domus noſtræ, & crumenæ noſtræ comedit nos: zelus domus Dei quid comedet? Domum noſtram mundam eſſe volumus, ornatam, opulentam; domum Dei etſi videamus ſordib. inquinatam, oĩbus gratiæ ornamẽtis, opibuſque ſpoliatam, non dolemus, non curamus. Videlicet ex illis ſumus, de quibus ait Paul. ad Philip. 2. *Omnes quæ ſua ſunt*

B *quærunt, non quæ Ieſu Chriſti.* Et vt Bernard. ſupra citatus ait: Patientius ferimus Chriſti iacturam, quã noſtram. Non ſic Paulus 1. Cor. 10. *Per omnia* (inquit) *omnibus placeo, non quærens quod mihi vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant.* Et 1. Corinth. 12. Non quæro quæ veſtra ſunt, ſed vos. Et Actor. 20. *Argentum, & aurum, aut veſtem nullius concupiui, ſicut ipſi ſcitis, &c.* O egregium paſtorem, quem zelus domus Dei

C comedit; comedit, & abſumpſit crumenæ zelotypiam. comedit proprij cõmodi amorem, auri, et argenti cupiditatem, proprijque honoris affectum. Non ouiũ quærebat ille vellera, ſed ſalutem.

Ad Phil. 2.

1. Cor. 10.

2. Cor. 12.

Act. 20.

Proh pudor, cedet ne zelus ſacerdotis zelo dęmonis? Heu quam flagranti animarum zelo dæmon æſtuat, non vt illas ſeruet, ſed vt perdat, æterniſq; flammis mancipet. Illius in typo, & imagine, ver

D ba illa dicta ſunt, quæ Geneſeos 14. Sodomorum rex protulit: *Da mihi animas: cætera tolle tibi.* Animas ſolas ſatanas expetit, has quærit, pro ijs noctu, diuque, *Vt leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Da mihi* (ait rex hic Sodomorum) *animas, cætera,* ideſt, aurum, argentum, gẽmas, ſceptra, coronas, principatus tolle tibi, aïæ mihi ſunt ſatis, pro ijs contendo, cætera minime curo. Patietur ne ouiũ Chriſti pa-

E ſtor, vinci ſe ab hoc dæmonis zelo? *Circuiui terram* (ait dæmon Iob 1.) *& perambulaui eam:* vt animas raperem. Paſtor vero dicet: Circuiui terrã, ac maria, & perambulaui ea, vt pecunias congregarem? Satanas dicit; *Da mihi animas, cætera tolle tibi.* paſtor dicet; Da mihi cætera, animas tolle tibi? Verte quæſo paſtor animum ne a dæmone vincaris, verte verba, mundo, ipſique dæmoni dicito; *Da mihi animas*, has cupio, has ſitio, harum deſiderio flagro, pro ijs mortem ipſam ſi opus fuerit libẽter oppetã; *Cætera*, diuitias, honores, dignitates, pecunias, *tolle tibi.* Non pecunias quęro, nõ honores, ſed animas. tol-

Zelus dæmonis ad perdẽdas animas. Geneſ. 14.

Iob 1.

le omnia, da mihi aïas: tunc me diuitem, tunc me beatum existimabo, cum multas Chriſto animas comparauero.

Non ſolum domus Dei, ideſt, Eccleſię & aïarum, verũ etiam templi ipſius materialis zelus Chriſtum comedit: hoc eñ exardeſcens nundinantes ex templo expulit. Is etiam tẽplorum materialiũ zelus Sacerdotes decet maxime. Sacerdotis enim eſt domum Dei, ideſt templum emundare, & ornare, nihilque in eo, q̃ a ſacri loci religione ſit alienum tolerare. Hic zelus Nepotiani inerat pectori, de quo D. Hieron. in Epitaphio ad Heliodorum: Erat (inquit) ſolicitus ſi niteret altare, ſi parietes abſque fuligine, ſi pauimenta terſa; ſi ianitor creber in porta, vela ſemper in oſtijs, ſi ſacrariũ mundum, ſi vaſa luculenta. Et in omnes ceremonias pia ſolicitudo diſpoſita, non minus, non maius, negligebat officium, vbicunque eum quæreres, in Eccleſia inuenires, &c. Itẽ: Baſilicas Eccleſiæ, & martyrũ conciliabula, diuerſis florib. & arborum comis, vitiumq; pampinis adũbrauit; vt q̃dquid placebat in Eccleſia, tam diſpoſitione, quam viſu, presbyteri laborem, & ſtudium teſtaretur. ſic de Nepotiano Hieronymus. Dilecta appellat tabernacula Dei. Pſalmogra. Pſalm. 83. *Quam dilecta* (inquit) *tabernacula tua Domine*, &c. Cui tabernacula ſiue tẽpla Dei dilecta ſunt, is omni ſolicitudine curat, vt niteant, vt fulgeant, vt quam ornatiſſima ſint: ei autem dilecta ſunt templa, cui dilectus eſt tẽplorũ incola Deus. Cui vero pecunia dilecta eſt, is templi prouentus diligit, ornatũ negligit. Sacerdotibus pecunia erat dilecta, templi pulchritudo, ac mundicies neglecta, ideoq; boues, oues, et columbas in eo vendi, numulariorumq; menſas ſtatui patiebantur. *Domine*, ait Pſalmographus Pſalmo. 25. *Dilexi decorem domus tuę, & locum habitationis gloria tuæ.* Dilige ò ſacerdos domum Dei, dilige locum, in quo ille habitat. Si decora erat domus illa antiqua, in qua teſtamenti arca locata erat, quanto maiori decore ſplendeſcere par eſt domũ Dei in qua non arca Dei, ſed Deus ipſe Chriſtus optimus Max. in auguſtiſſima eucharistia latens habitat? fulgebat vndiq; auro antiquum illud templum, æquius eſt, vt templa noſtra auro fulgeant, fulgeãt argento, & veſtibus aureis, aulæiſque pretioſiſſimis.

Sacerdotes zelus decet templi etiã materialis.

Nepotiani zelus.

D. Hieron.

Pſal. 83.

Pſal. 25.

Niteant pretioſis aulæis parietes, niteãt auro, & argẽto altaria, niteant ipſa templa, niteant autẽ moribus reuerentia, religione, cultuq; diuino ij, qui in templa confluunt Chriſtiani: nihil in templo faciant, quod a templi religione, & Dei, Angelorumq; præſentia diſſentiat. Templi religio linguam, oculos, manus, mentemque religet, ac decore corã Deo & Angelis, corpus, & animum cõponat. Audi Chryſoſtomum hom. 15. in epiſt. ad Hebr. In aulam (inquit) regiam ingraturus, & habitu, & oculis, & inceſſu, & in cunctis alijs, componis, & ornas temetipſum; huc autem ingreſſurus vbi vere aula regia eſt, & talis qualis eſt cœleſtis, rides? Et tu quidem ſcio quia non vides; audi tamen quia Angeli præſentes ſunt vbique, maximè in domo Dei, vbi aſtant Regi, & omnia plena ſunt incorporeis illis virtutibus, &c.

Modeſtia in templis ſeruanda.

D. Chryſ.

Angeli præſentes in tẽplis.

Cuſtodi pedem tuum (ait Eccleſiaſt. cap. 4.) *ingrediens domum Domini, & appropinqua vt audias. Multo enim melior eſt obedientia, quam ſtultorum victima, qui neſciunt quid faciunt mali. &c.* hoc eſt; magna cum reuerentia in templo pedes pone, cuſtodi pedes, greſſuſque tuos ab omni ſuperbo, Pompaticoque greſſu; in domum Domini non pompaticè, & ſuperbè, ſed humiliter ingredere. *Solue calceamentum de pedibus tuis* (ait Dominus Moyſi Exod. 3.) *Locus enim in quo ſtas terra ſancta eſt.* Tibi vero dicitur: *Cuſtodi pedem tuum*, ne leuiter diſcurras, ne leuiter incedas, attende vbi ponas greſſus tuos, *terra enim in qua ſtas, terra ſancta eſt*. Sequitur: *Appropinqua ut audias*, ideſt, ingredere tẽplum & ad concionatorem accede, vt Dei verbum audias, illique audito obedias. *Multo enim melior eſt obedientia*, verbi in templo auditi, *quam victima*, quæ in eodem templo ab ſtultis offeruntur, qui crimina ſua ignorant, ac pœnitentia delere negligunt, & Dei legi non obediunt. Cuſtodi igitur pedem tuum ingrediens domum Domini, pariter cuſtodi cor tuum, oculos tuos, & linguam tuam.

Eccl. 4.

Magna in templo reuerentia ſeruanda.

Exod. 3.

Eccleſ. 4.

D. Salonius in Eccleſiaſten, de pedibus animæ locum intelligit; Sic ille exponit. Quanuis (inquit) ſemper honeſte & cum timore, ac ſilentio debeamus ingredi domum Dei; tamen non pedẽ corporis

D. Salon.

poris docet cuſtodiendũ, ſed pedem animæ, id eſt, greſſum mentis, vt in conſpectu Dei mundas preces effundamus. Eſt ſenſus. Quando ingrederis domum Dei, videlicet, Eccleſiam, cuſtodi pedé tuum, id eſt, greſſum mentis tuę, ne offendas in malis cogitationibus, vt oratio tua pura dirigatur ad Deum. ſic ille. Olympiodorus verò: Si de corporali (ait) pede dictũ intelligas, cuſtodi (inquit) totum corpus tuum (à parte enim totũ ſignificauit) ne inſtrumentis eiſdem quibus in bono vtimur, abutamur in malo. Quaſi dicat, ne quæſo pedibus, quibus domum Dei frequentas, thaeatrales adito ludos, & obſcęna ſpectacula. De alijs quoque membris idem intellige faciendum. Et profectò qui impolluto pede ſubeunt eccleſiã Dei debẽt ab impijs locis, & prophanis ſe penitus, vt Deo contrarijs, continere. &c.

Olympiod.

Luc. 19.

In templo orandum nõ confabulandum.

Domus mea (ait Dominus Luc. 19.) *domus orationis eſt*; orandum igitur in templo, non confabulandum; in Deum cor, oculique attollendi ſunt, non per templũ hac atque illuc circumducendi. In domum veniſti orationis, ne domum facias confabulationis, aut negotiationis. Deus (ait Ambroſius Luc. 19.) templum ſuum non mercatoris vult eſſe diuerſorium, ſed ſanctitatis domicilium. Et D. Nilus in diuerſis capitibus. Eccleſiam (inquit) vt cælum adi. Et nihil in ea aut loquere, aut age, quod terram ſapiat. &cæt. Vide quid ſit eccleſia, quid templum. Cælum eſt; Cælum ingrederis cùm templum ingrederis. In cælo nec ocioſis verbis, nec factis locus eſt; nec ergo in eccleſia ſit. Lege quæſo beatum Cæſarium hom. 30. in qua docet diabolum in templis ad ocioſa idcirco verba nos ſtimulare, vt tam concionis, ſiue lectionis, quam orationis fructu ſpoliet. Diabolus (inquit) in eccleſia infructuoſis non ſtudet ſermonibꝰ occupare, vt nobis per inanes, & vacuas, aut fortè etiam mordaces collocutiones, ac ſordidas cogitationes, diuinæ lectionis fructum, vel orationis remedium poſſit auferre. Vt corpore tantum videamur in eccleſia ſtare, & corde, & cogitatione longè à conſpectu diuinæ maieſtatis abſcedere. Ideò quantum poſſumus contra illius inſidias repugnemus. Hæc ille.

D. Ambr.

D. Nilus.

Cæſarius.

Luc. 19.

Templum eſt domus negotiationis ſpiritualis.

Nolite facere, ait Dominus, *domum Patris mei domum negotiationis*; videlicet temporalis. At vtinam omnes domum Dei faceremus domum negotiationis ſpiritalis. Etenim in templum veluti ad forum rerum venalium venimus, ſed rerum pretioſiſſimarum, ſpiritalium, cæleſtium. Hic diuinæ ſunt nundinæ, in quibus paruo pretio res infiniti emuntur pretij; oratione Dei auxilium, lacrymis, & confeſſione, peccatorum expiatio, concionis audientia morum emendatio, comparatur. Nemo ad has nundinas pauper eſt: Omnes lucrum, & quidem maximum ex illis poſſumus reportare. Vnde Chryſoſtomꝰ homilia 5. ad populum: Nos (inquit) in eccleſiam conuenimus, vt aliquod magnũ lucrari, & ſpiritale lucrum, diſcedamus. &c. Magnum certe lucrum reportat, qui rei diuinæ attento animo intereſt; magnum qui concionem audit, diuiniſque ſtimulis punctus mores corrigit; magnum qui ardentes ad Deum preces effundit: magnum, qui peccata confeſſione delet: maximum qui anguſtiſſimam Euchariſtiam puro pectore excipit. Hęc ſectare lucra, hanc mercaturam exerce, domum orationis facito, domum huius ſanctæ negotiationis. Perituro tempore diuitias non perituras comparabis.

D. Chryſ.

A negotiatione ſpiritali incipiendũ.

Beda.

Si tibi negotiatio eſt temporalis, incipe à negotiatione ſpiritali: cũ Deo prius, poſteà cum hominibus negotiare. Venit Hieroſolymam Chriſtꝰ, templum primò adijt. Tu ſimiliter templum primò adi, Chriſtum prius adora, & ora: poſteà ad negotia abi. Hoc conſilium venerabile, ex venerabili Beda accipe, Marci 11. Quòd (inquit) Dominus ingreſſus ciuitatem primò in templum adijt, formam nobis religionis, quam ſequamur, præmonſtrat: vt cum forte villam, aut oppidum, aut alium quemlibet locum, in quo ſit domus orationis Deo cõſecrata, intramus, ad hanc diuertamus. Et poſtquam nos Domino per orationum ſtudia commendauerimus. ſic deinde ad agenda ea, propter quæ venimus temporalia negotia, ſecedamus. Sic ille.

Ezech. 8.

Ezechielis 8. dicitur in templo ſtatutum *Idolũ zeli ad prouocandam æmulationem*. Hebraicè appellatur idolum zeli zelare facientis. Etenim idolum illud, & Iſraelitarum idololatria zelum Dei ita excitauit, vt tam templum, quam vrbem ſolo æquarit, ideoque ſex tunc viros iuſſit gladios ſumere. Ezech. 9. *Ecce* (inquit) *ſex viri veniebant, & vniuſcuiuſque vas id eſt inſtrumentum*

mentum interitus, in manu eius. Iuſſit præterea cap. 10. viro lineis induto ardentes ſumere prunas, & in ciuitatem Ieruſalem effundere. *Imple* (inquit) manum tuã *prunis ignis, & effunde ſuper ciuitatem*. Prouocauerunt Dei zelum idola Iſraelitarum in templo collocata; eundem hoc loco zelum non idola, ſed oues, boueſque venales, & nummulariorum menſæ in templo conſtitutæ concitarunt. Ad expellenda idola, gladios iuſſit ſumere, & ardentes prunas; ad expellendos vero venales boues, oueſque, & venditores, non gladium ſumpſit, aut ignem, ſed flagellum. Idola, ſordeſque pellit Dominus è templis ſuis, hoc eſt, ais noſtris, ſupplicijs tum grauioribus, tum leuioribus. ideò flagella ſumit, vt templa ſua emundet. 1. Cor. 3. *Neſcitis* (ait Paulus) *quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis? ſiquis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. &c.* In hoc templo idola zeli, ſiue peccata zeli, id eſt zelum Dei concitantia collocamus; in hoc boues, & oues, imo ſerpentes, ac dracones, libidinem, auaritiã, periuria, aliaque crimina inducimus, domum hanc Dei, ſpeluncam facimus latronum, id eſt dæmonum. Ideò Domin' flagellat, ut hæc foras eijciamus.

Ezech. 10.

Deus pœnas ſumit tum grauiores, tũ leuiores.

Templum animus.

Peccata zelũ Dei prouocant.

Domũ Dei facimus ſpeluncam latronum.

Non ferebat Chriſtus flagellum, ſed ex funiculis in templo repertis flagellum fecit. Non fert flagellum Dominus, ſed ex peccatis noſtris, velut funiculis flagellum componit. Quo autem funes ſunt craſſiores, id eſt peccata grauiora, eo flagellorum ſupplicia ſunt craſſiora, ac duriora. Auguſt. tract. 10. in Ioan. vnuſquiſque (inquit) in peccatis ſuis reſtem ſibi texit. Iſaias dicit: *Væ ijs qui trahunt peccata ſua ſicut reſtem longam*. Et quis facit reſtem longam? qui peccato addit peccatum: ſic ille. Miſericors eſt Chriſtus, immeritis miſericordiam confert, ac beneficia; flagella non niſi ijs, qui merentur incutit, quique flagellorum materiam illi ſub miniſtrant, id eſt peccata. Hinc illud Bernardi ſer. 5. de natali die; Deus ex ſe ſumit materiam, & velut quoddam ſeminarium miſerendi. Nam quod iudicat, & condemnat, nos eum quodammodo cogimus. &c.

Deus ex noſtris peccatis flagella componit.

D. Auguſt. Iſai. 5.

D. Bernar.

Caue ne quemadmodum olim in templo, ita nunc in domo tua, funiculos vel funes inueniat, ex quibus flagellum faciat. Peccata domo pelle, flagella quoque pelles. Inuenit Dominus in domo Dauidis funes adulterij commiſſi, atque homicidij, flagellum fecit. 2. Reg. 12. *Vriam Hethæum* (ait Nathan) *Percuſſiſti gladio, & vxorem illius accepiſti in vxorem tibi, & interfeciſti eum gladio filiorum Ammon. Quamobrem non recedet gladius de domo tua vſque in ſempiternum, eo quòd deſpexeris me, & tuleris vxorem Vriæ Hethæi, vt eſſet Vxor tua. Itaque hæc dicit Dominus. Ecce ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo. &c.* Percurre domos alias, in quibus Deus funes reperit, flagella feciſſe è funibus reperies. Funes ſunt peccata, quibus impius cõſtringitur, iuxta illud Prouerb. 5. *Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringitur.* His vinculis tenetur iuſtitiæ Dei obſtrictus. Ex iiſdem Dei iuſtitia flagella facit. quæ autem eſt menſura delictorum, eadem eſt menſura flagellorum.

2. Reg. 12.

Funes ſunt peccata.

Prouerb. 5.

Adde, duplex eſſe funiculorum genus, quidam amoris ſunt, ſcilicet beneficia; alij timoris, ſcilicet ſupplicia. Tam ijs, quàm illis vtitur Deus ad trahendos homines. De prioribus dicitur Oſeæ. 11. *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis*: Id eſt, beneficijs trahã eos, qui ſunt humani funiculi, quibus homines trahi volunt. Poſterioribus belluæ, ac feræ trahuntur, & homines etiam duri, ac feris ſimiles, qui beneficijs Dei abutuntur, ſuppliciorum verò veluti tempeſtate territi, mutant velificationem.

Duplex genus funiculorum.

Oſea. 11.

De templo, id eſt corpore Chriſti ſoluto, & in tribus diebus ſumma cum gloria excitato, omitto dicere. Ea enim ad reſurrectionem pertinent, quæ hic dici poſſent. Illud tantũ hoc loco addam, eſſe homines in virtute cunctatores, qui templum Domini in pectore vix multis annis ædificant, quoniam ædificationem vel ab hoſtibus oppugnati intermittunt, vel omnino non aggrediuntur. *Quadraginta ſex annis* (aiunt Iudæi) *ædificatum eſt templum hoc*. Hi nec quinquaginta annis fabricant. At Dominus; *In tribus*, inquit, *diebus excitabo illud*; ſic in virtute veloces, ac celeres, templum Domini in ſe ipſis paucis diebus excitant, nec quieſcunt donec ad perfectionem adducant. Audi Dauidem Pſal. 131. *Si introiero* (inquit) *in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectũ*

Templũ in anima magna celeritate Deo extruendum.

Pſal. 131.

ſtrati

ſtrati mei, ſi dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Locum templo, & Deo quærebat Dauid hac celeritate; tu eadem celeritate in corde tuo Deo locum quære. Ne domum introeas, ne in lecto cubes, ne ſomnum oculis, temporibusq; requiem tribuas, priuſquam peccatũ mortiferum expellas, quod Deum à te expulit. Paret locum pænitentia, Deum in templum paratum, & velociter extructum introducat gratia.

CAPVT X.

De tẽplo Ieroſolymitano.

DE templo tum ſupra facta eſt mentio, tum ſæpe alijs Euangelij, & ſcripturæ locis fit, ideoq; non erit abs re hoc loco de illo agere, vt quale fuerit apertiꝰ cognoſcamus, & multa ſcripturæ ſacræ loca dilucide intelligamus. Ita verò quæ ad literalem ſenſum ſpectant exponemꝰ, vt quæ ad moralem, ſpiritalemque attinent adiungamus.

Tabernaculum fuit tẽplum mobiles & portatile.

Ex Ægypto egreſſi Hebræi, iubente Deo exemplarque præbente, in ſolitudine Sinai primo egreſſionis anno tabernaculum conſtruxerunt, vt ſcriptum eſt in libro Exodi. Fuit autem tabernaculum quoddã Dei templum è tabulis mobile, ac portatile, quod per ſolitudinem leuitę geſtabant. Poſtquam verò in terrã repromiſſionis peruenerunt, permanens, fixũque templum ædificarunt, quod tabernaculo multò fuit præſtantius.

Eccleſia fixo ſimilis templo.

Tabernaculo ſimilis fuit ſynagoga. Fuit enim Dei templum: at mobile, nõ fixum, non permanens. Abrogatam enim à Deo eſſe Moſis legẽ quis neſciat? euerſam ſynagogã quis ignoret? Tẽplo fixo, ac permanenti ſimilis eſt eccleſia. Nã templum Dei eſt, non mobile vt ſynagoga, ſed ad extremum vſque orbis diem permanſurum. Eſt enim ædificata ſuper admirabilem Rupem. Aduerſus eam portæ inferi præualere numquam poterunt, vt Dominus prædixit. Chryſoſtomum lege tom. 2. homil. 4. de verbis Iſaiæ, vidi Dominum. &c. Facilius (inquit) eſt ſolẽ extingui, quam eccleſiam obſcurari. &c. item. Eccleſia radices in Chriſto fixas habet potiuſquam in terra. &c. Eradicari igitur nulla hominum potentia poterit. Lege eundem tomo. 5. in orat. De non contemnenda eccleſia Dei; Quid (inquit) eccleſia Dei potentius eſſe poteſt? Mænia barbari deſtruunt, eccleſiam verò nè dæmones quidem ſuperant; cũ oppugnatur B vincit, cum appetitur inſidijs ſuperat, cum afficitur iniuria ſplendidior euadit. &c. Erat templum multò præſtantius tabernaculo, eſt eccleſia multo pręſtantior quàm ſynagoga; iuxta illud Aggæi. 2. *Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, pluſquam primæ*; hoc eſt, myſtico ſenſu; Maior erit gloria eccleſiæ, quàm ſynagogæ.

D. Chryſ. *Eccleſia eſt perpetua & fortiſſima.* *Aggæus 2.*

Eccleſia militans tabernaculo adũbratur, triũphãs tẽplo. D. Chryſ.

Adumbratur etiã eccleſia militans tabernaculo mobili; triumphans verò tem C plo fixo; propterea quòd quæ in terris agit eccleſia peregrinatur à Domino, vſq; ad iudicium; cæleſtis verò fixa, & æterna in cęlo eſt. Lege Chryſoſt. Pſalm. 14. Eſt (inquit) eccleſia tentoriũ quod fixit Dominus, & non homo; & mundũ tamquã incolatum ſuſcipit, & veluti tabernaculum, è locis in alia loca migrat in perſecutionibus, propter eum, qui dixit Matt. 10. *Si perſequuntur vos in vna ciuitate, fugite in* D *aliam*. Sed loca quidem mutat, loca autẽ rurſus conſeruat. Fugit à ciuitate in ciuitatem, ſed non fugit à pietate in impietatem. &c. Item eodem pſalmo; Quemadmodum tabernaculum huc & illuc transferebatur, Salomonis autem templum in vno loco ſtabat immobile: ita etiam in terra Chriſti eccleſia tanquam peregrè verſans, pios facit inquilinos; ſuperna autem eccleſia non habet illic inquilinos, E ſed habitatores. hæc ille.

Eccleſia à populo in populum trãſfertur.

Ad hæc, tabernaculũ de loco in locum trãſferebatur; ſic & eccleſia à populo in populum transfertur; iuxta illud Domini: *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur gẽti facienti fructus eius*: Transfertur autẽ eccleſia à populis qui fidem abijciunt, in populos qui fidem recipiunt, vt Indos, ac Iaponas. Præterea tabernaculum leuitæ geſtabant; Eccleſiam geſtant ſacerdotes, paſtores, & cæteri, quibꝰ Chriſti oues cõmiſſæ ſunt. Vide quantum onus ſit geſtare Eccleſiam, hinc illud Bernardi Epiſt. 42. ad Archiepiſcopum Senonẽſem; Meditãtibus honores blãdiuntur, ſed onera penſan-

Geſtant tabernaculum i. eccleſiã ſacerdotes. *D. Bernar.*

penſan-

Onera ſunt honores.
Angeli eccleſiam portãt veluti leuitę tabern.
Pſal. 90.

penſantibus tædio ſunt, at que formidini. Item; Multi non tanta fiducia & alacritate currerent ad honores, ſi eſſe ſentirent & onera. Grauari profectò metuerent. &c. Portant etiam tabernaculum, id eſt, Eccleſiam, Angeli. Iuxta illud pſal. 90. *In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.*

De templi ædificatore, & operarijs.

1. Par. 22.

Templi ædificatorem noluit Deus eſſe Dauidem, cùm maxime ipſe cuperet. Huiuſce rei cauſa redditur lib. 1. Paral. cap. 22. *Volũtatis* (inquid Dauid) *meæ fuit, vt ædificarem domum nomini domini Dei mei. Sed factus eſt ſermo Domini ad me, dicens: Multum ſanguinem fudiſti, & plurima bella bellaſti; non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuſo ſanguine coram me. &cæt.* Noluit itaque Deus templi ædificatorem Dauidem eſſe quòd in multis bellis ſanguinem fudiſſet; Salomonem virum quietiſſimum eſſe voluit, cuius tempora fuere abſque bellis pacatiſſima. Eodem capite citato adiungit Deus: *Filius qui naſcetur ex te, erit vir quietiſſimus, faciam enim eum requieſcere ab omnibus inimicis ſuis per circuitum, & ob hanc cauſam pacificus vocabitur. Ipſe ædificabit domum nomini meo &c.* Salomonis nomen pacificum ſignificat, שלום, Salom, enim pax eſt Hebræis, vnde Selomo, id eſt pacificus. Dictus autem eſt pacificus à pace, quæ illius tempore floruit, vt ait Dominus.

Pacificus Meſſias templũ. i. eccleſiam extruxit.
Iſai. 9.
Ad Ephe. 2.

Quid hæc adumbrant? Non ne diximus templum Salomonicũ Eccleſiæ vmbram fuiſſe? Quis nam quęſo hoc templũ exædificauit? num bellator aliquis Meſſias Alexandro, aut Cęſari ſimilis? non ſanè, ſed pacificus Meſſias, qui vt Iſaias ait cap. 9. *Eſt princeps pacis. Ipſe eſt pax noſtra,* ait Paul. ad Epheſ. 2. *Qui fecit vtraque vnũ.* Quaſi dicat: Ipſe Meſſias eſt Salomõ noſter, pacificus noſter, qui euerſo tabernaculo, abrogata lege Moſis, templũ, id eſt Eccleſiam ex Iudæis, & Gentibus extruxit. *Fecit vtraque vnum*, id eſt, ex duobus populis Iudaico, atque Ethnico, vnũ fecit populum, vnam fecit Eccleſiam, vnũ templum exædificauit. Iuxta illud Zachariæ 6. *Ecce vir*, id eſt Meſſias, vt interpretatur etiam Chaldæus Paraphraſtes, *Oriens*, ideſt, germen, *nomen eius. Et ædificabit templum Domino*, id eſt Eccleſiam.

Ioan. 2.
Pacis tempore pacificus Chriſtus conceptus.

Præterea ſupra Ioãnis 2. Chriſtus humanitatem ſuam templum appellauit. *Soluite* (inquit) *templum hoc; & in tribus diebus reædificabo illud. Dicebat autem* (addit Euangeliſta) *de templo corporis ſui.* Pax ergo illa, qua florente, Salomonicum templum extructum eſt, pacem illam indicat, qua vigente, humanitas Chriſti in vtero Virginis eſt procreata, & cum diuino ſuppoſito coniuncta.

Operariorũ templi numerus.

Operariorum ingens fuit numerus, 3. Regum 5. *Fuerunt Salomoni ſeptuaginta millia eorum, qui onera portabant; & octoginta millia latomorum in monte, abſque præpoſitis, qui præerant ſingulis operibus, numero trium milliũ, & trecentorum, præcipientium populo, & ijs qui faciebant opus. &c.* Præter hos vt eodẽ traditur capite, triginta millia hominum in Libano operabantur; per ſingulos menſes decem millia.

Templum i. eccleſia plurimos habet operarios.
Ad Ephe. 4.

Vides ingentem operariorum multitudinem? plures habet operarios Chriſti templum, id eſt, Eccleſia. De quibus Paulus ad Epheſ. 4. *Ipſe dedit quoſdam Apoſtolos, quoſdam Prophetas, alios autem Euangeliſtas, alios autem paſtores, & Doctores, ad conſummationem Sanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti. &c.* Inter operarios ſiue artifices templi celeberrimus fuit Hiram à Rege Tyri ad Salomonem miſſus, cuius eximia opera 3. Reg. 7. deſcribuntur. De hoc Tyri Rex ad Salomonem his verbis ſcribit, 2. Paralip. 2. *Miſi tibi virum prudentem, & ſcientiſſimum, qui nouerit operari in auro, & argento, ære, & ferro, & marmore, & lignis, in purpura quoq; & hyacintho, & byſſo, et coccino. Et qui ſciat cælare omnem ſculpturam, & adinuenire prudenter quodcunque in opere neceſſarium eſt, &c.* En tibi Eccleſiaſtici operarij vmbram. Operariũ prudentẽ eſſe oportet, ac ſciẽtiſſimũ; qui nouerit operari in auro, & ferro, ideſt, in hominum animis, tam nobilium, quam ignobiliũ, tam proborum, quam improborum; tã eorum, qui tenero ſunt corde vt byſſus, quam eorum qui duro, vt marmor. Qui ſciat operari tã in purpura, ideſt, in Regibus, principibuſque viris, quam in ſtuppa, ideſt, abiectis, ac pauperibus. Denique, qui ſciat omnium virtutũ ſculpturam cęlare; ſitque ipſe virtutum ſignaculum, vt reliquis illarum imaginẽ poſſit imprimere.

Hiram artifex eximius templi.
2. Par. 2.

Eupolemus apud Euſebium lib. 9. de præparatione Euangelica cap. 4. ait Salomo-

Eupolemus de operarijs templi.

lomonem ad Tyri Regem, Regemque Ægypti dediſſe literas, & fabros, atque artifices ad ædificandum templũ poſtulaſſe. Miſiſſe vero Ægypti Regem operariorum, & fabrorum octoginta millia, totidemque Regem Tyri. De literis ad Ægypti Regem datis, operarijsve Ægyptijs, nulla in literis ſacris mentio eſt. De literis vero miſſis ad Regem Tyri Hiramum mentionem fecit Ioſephus libro 8. Antiquit. cap. 2. & ex lib. 3. Reg. cap. 5. ſcripſiſſe Salomonem ad hunc Regẽ colligitur, vel legatum miſiſſe. De operarijs Tyrijs lege idem caput libri 3. Regum.

3. Reg. 6. Non eſt auditus ſonitus mallei, aut ferramẽti in templi exedificatione.

Operarij lapides, ex quibus templum extructum eſt, aliunde in locum ædificij ad normam iam dolatos comportabant. Hinc illud quod lib. 3. Regum cap. 6. ſcribitur: *Domus cum exædificaretur de lapidibus dolatis, atque perfectis ædificata eſt; malleus, & ſecuris, & omne ferramentum non ſunt audita, in domo Domini, cum ædificaretur &c.* Non ſunt (inquam) audita ad lapides, ac ligna dolanda, quæ iam dolata ad opus afferebantur. Ad alia enim opera, vt ad figendos clauos, & ſimilia, nullum fabrilium inſtrumentorum ſtrepitum fuiſſe auditum, fieri nequit. Indicat typus, in cęleſtis templi ædificio non rudes, & impolitos lapides, id eſt, homines, ſed ad libellam, & ad diuinæ legis circinum dolatos collocari. Id quod Eccleſia in hymno ſic canit; Tũſionibus, preſſuris, expoliti lapides, ſuis coaptantur locis, per manus artificis. Non auditur in cælo vllus mallei, aut ſecuris, aut ferramenti alicuius, id eſt, pænitentiæ, verberumque ſonitus, ſed lætitiæ perpetuæ cantus.

In cælo iam dolati locantur lapides.

Theodoret.

Theodoretus quæſt. 21. in lib. 3. Reg. exiſtimat ipſum templũ extructũ ex lapidibus ita ſua ſponte natis, vt nullo opus eſſet ad eos compingendos ferro: templi vero ambitum ex alijs lapidibus ſectis ac dolatis. Ipſum (inquit) templũ ædificauit Salomon ex lapidibus minimẽ cæſis ſecuribus, cum diuina voluiſſet prouidentia, vt inuenirentur huiuſmodi ſua ſponte nati lapides. Adeò, vt ad eos compingendos nullo ferro opus fuerit, ſed abſque vlla arte ædificandi, inter ſe aptè coniungerentur. Sectis autem lapidibus extructus fuit templi ambitus. &cæt. Et quæſt. 22. Dixi (inquit) iam templũ fuiſſe ædificatum ex ſua ſponte natis lapidibus; ſectos autem lapides, quibus coſtruxit ambitum templi iuſſiſſe in mõte dolari, ac poliri, & inter ſe compingi, & cõcinnari, vt nulla de cætero egerent operatione. Sic ille; ſed verius eſt quod diximus.

Hebræorum fabula de vermiculo. Thamir.

Hebræi lapidum ſine ſtrepitu dolationẽ vermiculo cuidam tribuunt, qui Thamir appelletur, Salomoni cognito. Huius cruore lapides aiunt perfuſos, & ſine ſtrepitu fuiſſe ſectos, atque expolitos. Exploratam vero ſanguinis vim hoc caſu dicunt. Vitreo vaſe ſtruthionis pullus erat incluſus, vt pullũ ſtruthio liberaret, vermiculi Thamir cruore uitrum perunxit; eius vi fracto uitro, pullus euaſit. Re obſeruata, Salomon uermiculi cruorem ſecandis lapidibus deinceps adhibuit. Fabuloſa uidetur narratio. Quod tamen illi de uermiculi cruore fabulãtur, in Chriſti ſanguine uerum eſt. Is uim habet magnam ad expoliendos abſque ullo querimoniæ, & impatientiæ ſtrepitu lapides, in cæleſtis templi ſtructura reponendos. Chriſti enim ſanguinis memoria perfuſis, id contingit, quod in hymno de martyribus canit Eccleſia: Cæduntur gladijs more didentium: Non murmur reſonat, non quærimonia; ſed corde tacito mens bene conſcia, conſeruat patientiam.

Memoria ſanguinis Chriſti patit patientiam.

CAP. XI.

De loco templi.

2. Reg. 24. 1. Par. 21.

VT memoriæ proditum eſt 2. Regũ 24. & 1. Paralip. 21. Angelum, qui populum uaſtabat, ſtricto gladio ſanguinolentum uidit Dauid, iuxta aream Ornam, ſiue Areunæ Iebuſæi; Prophetaque Gad internũcio accepit, iubere Deũ, ut ea in area altare conſtrueret. Quo facto, oblatiſque ſacrificijs, & cæleſti igne inflammatis placatus Deus eſt, gladiumque Angelus uagina induit. Hanc aream emit Rex, temploque exædificando deſtinauit. *Hæc* (legitur 1. Paral. 22.) *eſt domus Dei &c.* Offerebat quidẽ aream Areuna Regi gratis, & quę ad ſacrificiũ opus erant. At ille: *Non offeram* (reſpondit) *holocauſta gratuita Domino*. Emit igitur aream, ut ſcribitur 2. Reg. 24. & boues immolan-

Dauid emit aream Areunæ, in qua templum eſt extructum.

landos argenti ſiclis quinquaginta. Non A leue hinc excitatur dubium. Nam 1. Paralip. 21. ſic ſcriptum eſt: *Dedit Dauid Ornan pro loco, ſiclos auri iuſtiſſimi ponderis ſexcentos.* Ergo quod ſcribitur 2. Regum 24. dediſſe ſiclos quinquaginta, nō eſt verū. Reſpondemus, hoc, & illud veriſſimum, diuinique ſpiritus afflatu ſcriptum eſſe. Dauid enim primum boues, areamque quinquaginta ſiclis, vt eſt in lib. 2. Reg. 24. poſteà verò totum Areunæ agrum ſiclis ſexcentis emit. Sic duo hæc loca in B ſpeciem pugnantia concilianda ſunt.

De pretio areæ ſoluitur dubium.

Pſal. 131.

De hoc templi loco illud exponitur Pſalm. 131. *Ecce audiuimus eam*, id eſt, Dei habitationem, *in Ephrata; inuenimus eam in campis ſyluæ.* Campos ſyluæ, id eſt, ſyluoſos, ac nemoroſos, Areunæ ſyluam vocat, in qua templum eſt conditum. Theodoretus: Campos (inquit) ſyluæ appellat locum templi, qui Ieroſolymæ erat deſertus, & ſine ædificio. &c. Ephratam eundem templi locum nuncupari Genebrar C dus, & Ianſenius volunt. Eritque ſenſus: Audiuimus locum templi eſſe in Ephrata, id eſt, in regione fertili, ac fructuoſa. Id enim ſonat hebræum nomen. Eodem nomine Bethlehē appellatur. Ideò Montanus, & Vatablus ſic interpretantur: Audiuimus eam in Ephrata, id eſt, cum eſſemus in Ephrata, id eſt, Bethlehem, audiuimus de domo Dei. Vel forte Propheta (vt Theodoretus ait) de duobꝰ loquitur templis, de humanitate, ſcilicet Chriſti, D quem audiuit in Ephrata naſciturum, & de tēplo Salomonis, quod in campis ſyluoſis Areunæ extructum eſt. Quoniam (ait Theodoretus) duo ſunt tabernacula, vnum ex lignis, lapidibusque, aliud verò ex corpore, & anima; & hoc Ieroſolymæ à Salomone editum eſt, illud verò in Bethlehem ſancti Spiritus gratia contexuit. Qui autem ea tempeſtate erant pij, hoc quidem cernebant, & illud expectabant, iure propheticus ſermo inquit: *Ecce* E *audiuimus ipſum in Ephrata*, hoc ab Spiritu ſancto faciendum. *Inuenimus ipſum in campis ſyluæ*; ſecundum promiſſionē Spiritus à Salomone ædificatum. Hæc ille. Aliter: Audiuimus templum Domini exædificādum in Ephrata, id eſt, Bethlehem. Sed inuenimus locum illius in campis ſyluoſis Areunæ. Conijciebant enim aliqui tēplum Domini in Bethlehem extruendū, vbi Meſſias erat oriturus. Itē alter: Audiuimus Arcam Domini fuiſſe in Ephrata, id eſt, in terra Ephraim, ſcilicet in Silo. Nam Iudic. 12. viri Tribus Ephraim Ephratæi dicuntur: potuit ergo eorum regio Ephrata nominari. Inueniamus eā in campis ſyluæ, id eſt, in Gabaa. 2. Reg. 6. Is autem locus 1. Paralip. 3. dicitur collis Cariathiarim, id eſt, ciuitatis ſyluarum. Audiuerat Dauid Arcā fuiſſe in Silo, inuenit eam in colle ſyluarum, & inde tulit in Ieruſalem 2. Reg. 6.

Theodoret. *Pſal. 131.* *Iudic. 12.* *2. Reg. 6.* *2. Paral. 3.*

Mons Moria in quo templum.

Fuit locus hic in monte, qui Moria appellatur 2. Paralip. 3. *Cæpit Salomon ædificare domum in monte Moria, qui demonſtratus fuerat Dauid patris eius, in loco quem parauerat Dauid in area Ornan Iebuſæi.* Obſerua, templum in area hominis Iebuſæi non Iudæi extructum, id quod indicat Eccleſiā in Gentibus maxime exædificatam. Eſt autem mons Moria in ciuitate Ieruſalē. Locum deſcribit Ioſephus lib. 15. Antiq. cap. 14. hunc in modum. Tumulus erat petricoſus, arduus, vertice ſenſim ad orientales vrbis partes reſupinatus. Huius verticem primus Salomon Rex ſecundū Dei prudentiam muro circundedit magno labore: radices quoque eius alio muro cinxit cui verſus Auſtrum ſubiecta eſt vallis profunda. Hic murus conſtat ſaxis gradibus plūbo inter ſe vinctis, complectens interius ſpatium, & in profundum deſcendens; vt miranda ſit magnitudo, & altitudo. Structura forma quadrangulari. Saxorum enim magnitudo à fronte eſt conſpicua; interiora ferro vincta, iuncturas continent contra omnium temporum iniurias firmiſſimas. Hoc opus poſtquam æquatum eſt vertici, ciuitas quæ intererat inter murum, & tumulum expleta eſt; vt complanatis omnibus fieret area, & circum quadriporticus quatuor ſtadiorum circuitu; ſingulis lateribus inter duos angulos, per ſtadia ſingula patētibus. Interius deinde ipſum verticē ambit alius murus lapideus, cuius orientale latus quàm longum eſt, duplicem habet porticum, ſpectantem ianuam templi ſiti in meditullio. Eam porticum multi priores Reges adornauerunt. Hæc Ioſephus in verſione latina, quæ circumfertur. Vide aliam infra cap. 39.

Templũ extructum in area hominis ethnici.

Ioſephus.

Templi locus deſcribitur.

Deduci poteſt nomē hebræum, *Moria*, vt interpretatur Pagninus à *Mori*, id eſt, myrrha mea, & *Iah*, id eſt, Deus, quaſi dicas, myrrha mea Deus, vel à *Moreh*, id eſt, docens

Eccleſia mōs Moria.

docens, & *Iah*, Deus, quaſi docens Deus. A Deriuari quoque poteſt à *Moreh*, id eſt, pluuia, & *Iah*, Deus, quaſi pluuia Dei, vel à *Mora*, id eſt, timor, quaſi timor Dei. Cōgruit nomen Eccleſiæ ſecundum omnes has ſignificationes. In Eccleſia enim timor eſt Dei: in Eccleſia ſacramētis quaſi myrrha quadā à peccati putredine Deus non præſeruat. In Eccleſia nos docet, & quaſi pluuia quadam cæleſti, concionib⁹ irrigat, iuxta illud Pſalm. 67. *Pluuiam voluntariam ſegregabis Deus hæreditati tuæ:* veræ enim doctrinæ pluuia hæreditati Dei, id eſt, Eccleſiæ ſegregata eſt. Apocalypſis 1. Vox Chriſti dicitur *quaſi vox aquarū multarum.* Vt enim aquæ aridam tellurem, ita Chriſti vox, ac verbum, arentia irrigat corda. Præterea in monte ædificatur tēplum, nō in valle, quia Eccleſia in Chriſto monte celſiſſimo eſt extructa: vnde illud Iſaiæ 2. *Erit in nouiſſimis diebus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper omnes colles.* Mons domus Domini, in C quo Eccleſia extructa eſt, Chriſtus dicitur ab Iſaia.

Pſalm. 67. *Apocal. 1.* *Dei verbum corda irrigat arentia inſtar pluuiæ.* *Iſai. 2.*

Gen. 22. *Terra viſionis eccleſia excelſa, diuini cultus illuminans.* *Matth. 5.*

Extat hoc nomen in hebræis Biblijs Gen. 22. quo loco legimus: *Vade in terrā viſionis;* hebraicè dicitur; *Vade in terrā Moria:* Noſter interpres tranſtulit; *Vade in terram viſionis.* Septuaginta vertunt; *Vade in terram excelſam.* Chaldæus Paraphraſtes interpretatur; *Vade in terram diuini cultus.* D. Hieronym. in tradition. hebraicis: Moria (inquit) idcirco interpretatur illuminās, D & lucens, quia ibi eſt, *Dabir*, hoc eſt oraculum Dei, & lex, & Spiritus ſanctus, qui docet homines veritatem, & inſpirat prophetias. &c. Conueniunt hæ quoque interpretationes Eccleſiæ. Illa terra eſt viſionis, id eſt, ſpectabilis, quæ ex omni mundo videtur, iuxta illud Matth. 5. *Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montē poſita.* Eſt etiam terra viſionis, quia ex illa ſola per veram fidem quæ in cęlo ſunt videntur. Eſt terra excelſa, vt Septuaginta vertunt; E nihil enim in orbe eſt excelſius Eccleſia, quæ excelſa adeò eſt, vt regnum cælorū nuncupetur. Eſt terra diuini cultus, quia in ea Deus verus vero cultu colitur. Eſt item mons illuminans, vt interpretatur Hieronymus, & lucens, quia quemadmodum cęlum Solem, ita Eccleſia Chriſtum habet, totum orbem radijs colluſtrantem.

Typus virginis Deiparæ, Moria mons.

Eſt etiam mons Moria typus Mariæ Deiparæ Virginis. In Moria templum Salomonis extructum eſt; in Maria templum, id eſt humanitas Chriſti eſt ædificata. Moria terra dicitur viſionis; quid viſu eſt dignius, quam Maria Dei mater? Moria terra dicitur excelſa, nihil excelſius Maria infra Deum. Moriam Hieronymus illuminantem, & lucentem interpretatur, Maria Sole amicta mortales illuminat, & vt ſtella lucet maris.

Abrahamus in mōte Moria filiū voluit immolare. *Mortificatio* *D. Auguſt.* *Geneſ. 22.* *Quæ ſit terra Moria, vel viſionis.* *Iſaac in montem Caluariæ ductus, vt immolaretur.*

Aiunt Hebræi (vt loco indicato docet B Hieronymus) in monte Moria in quo tēplum eſt extructum, Abrahamum filium Iſaac voluiſſe immolare. Eandem ſententiam latini quoque Interpretes ſequuntur. Conſidera quæſo iuxta hanc ſententiam quonam in loco templum exædificetur; in eo, in quo filium pater Deo voluit mactare. Videlicet, vitiorum mactatio, & quæ appellatur mortificatio, ſtabile eſt virtutis exędificandæ fundamentum. Attamen videtur obſtare quod ſcribit Auguſtin. Serm. 71. de tempore. Preſbyter Hieronymus ſcripſit, ab antiqs & ſenioribus Iudæis ſe certiſſimè cognouiſſe, quòd ibi immolatus ſit Iſaac, ubi poſteà Chriſtus crucifixus eſt. Hęc Aug. Eſt ergo immolatus Iſaac non in monte Moria, ſed in monte Caluariæ. Reſpondemus terram Moriam, id eſt, viſionis appellari Geneſ. 22. non ſolum montem in quo eſt templum exædificatū, ſed terram illam totam in qua Ieruſalem eſt ſita, & Caluariæ mons. Conſtat ædificatum eſſe templum in monte Moria ex 2. Paral. 3. cōſtat item Iſaac in terram Moriam à patre ad ſacrificium adductum ex Gen. 22. An aūt in ipſo monte Moria, an in monte Caluariæ Deo fuerit oblatus, dubium eſt. Pro vtraque parte Hebræos citat Hieronymus. Crediderim terram Moriā, id eſt, viſionis, quam Deus Abrahamo oſtēdit Geneſ. 22. cum dixit; *Vade in terram viſionis;* terram fuiſſe, in qua ſita eſt Ieruſalem, & ſitus mons Caluariæ: Iſaacum vero in montem Caluariæ ductum, vt ibi immolaretur, typuſque veritati reſponderet.

Mons Caluaria mons Moria.

Congruit autem nomen Moria monti Caluariæ ſecundum omnes ſignificationes, quas ſupra commemorauimus. Eſt enim Caluariæ mons Moria, id eſt, myrrha Dei, propter crucis amatorē; Eſt Moria, id eſt, pluuia Dei, quia ſanguinis Dei pluuia in eo effuſa eſt; Eſt Moria, id eſt,

docens

docens Deus, quia in eo docuit ex cathedra crucis Deus, iuxta illud Auguſtini tractatu 119. in Ioannem. Lignum illud, vbi fixa erant membra morientis, cathedra fuit magiſtri docentis. & cæt. Eſt Moria, id eſt, terra viſionis, quia in eo Chriſtus crucifixus admirandum terræ, cæloque ſpectaculum exhibuit: Eſt Moria, id eſt, illuminãs, quia vniuerſos mortales Chriſtus crucis ſuæ radijs illuminauit. Quamobrem cum Sol alium Solem in cruce orbem illuminantem cerneret, meritò radios abſcondit ſuos.

D. Auguſt. *Chriſtus ex cathedra crucis docet.*

An tẽplum fuerit ædificatũ in monte Sion? *Pſal. 9.* *Pſal. 73.*

Dubium eſt, num templum fuerit extructum in monte Sion? Id enim ſcripturæ aliquot loca ſignificare videntur. Pſalm. 9 *Pſallite Domino, qui habitat in Sion.* Pſalm. 73. *Mons Sion in quo habitaſti in eo.* Et Pſalm. 83. *Videbitur Deus Deorum in Sion,* id eſt, in templo Sionis. Hæc tamen loca templum in Sion ædificatum eſſe nõ probant. Tempore enim Dauidis nondum fabricatum erat templum. In pſalmis ergo illis ſermo eſt non de templo Salomonis, ſed de tabernaculo, in quo Arca Dei erat in monte Sion, in quẽ montẽ eam adduxit Dauid, vt ſcriptũ extat 2. Reg. 6.

2. Reg. 6. *1. Mach. 4.* *Iſai. 8. & 31.* *Pſal. 77.* *Theodoret.* *Lyranus.* *Origen.*

Attamen ex lib. 1. Machab. cap. 4. colligitur templum in mõte Sion fuiſſe extructum ex illis verbis. *Aſcenderunt in mõtem Sion, & viderunt ſanctificationem deſertã, & altare prophanatum, & in atrijs virgulta nata.* Item ex Iſaia cap. 8. *A Domino* (inq̃t) *qui habitat in monte Sion.* Et cap. 31. *Dixit Dominus, cuius ignis eſt in Sion;* videlicet in altari holocauſtorum; *& caminus eius in Ieruſalem. &c.* Ex Pſalm. quoque 77. poteſt probari. *Elegit* (inquit) *tribum Iuda, montem Sion, quem dilexit, & ædificauit ſicut vnicorniũ ſanctificium,* id eſt templũ, *ſuũ in terra. &c.* Venerandum (ait Theodoretus) montem Sion oſtendere vult, eo quòd in ipſo templum ædificandum erat. &c. Et Lyranus: Montem Sion elegit Deus ad ſuum cultum, quia altare de mandato eius fuit ibi ædificatum per Dauid 2. Regum 22. Et poſtea ibidem fuit ædificatum templum. &c. Caietanus; Elegit Deus montẽ Sion pro loco templi, quem dilexit ad hoc, vt ſit locus templi. &c. Origines in Ioannẽ, ad illa verba Samaritanæ; *Patres noſtri in monte hoc adorauerunt.* Iudæi (inquit) quòd montem Sion diuinũ quiddam eſſe exiſtimarent, & Dei proprium, ac ei aptum; illum eſſe putant, qui electus ſit a patre locorum omnium. Ob eamque cauſam templum in eo à Salomone ædificatum eſſe dicunt, omnemque Leuiticum, ſacerdotalemque cultũ illic perfici. Hæc ille.

Borchard. *Genebrard.*

Aduerte igitur, quod ait Borchardus in deſcriptione terræ ſãctæ, & Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, in eodem mõtis tractu tres eſſe colles, ſiue mõtes, qui aliquando vna appellatione Sion dicuntur, aliquando peculiaria ſortiuntur nomina. Primus eſt Sion, qui propter celſitudinem hoc nomine appellatur. Significat enim Sion ſpeculam. Secundus Moria. Tertius Caluariæ mons. In Sione ciuitas erat Dauid, & arx. In Moria templum. In monte Caluarię Chriſtus eſt in crucem actus. Reſpondendum ergo eſt dubio, templum in mõte Sion ædificatũ, ſi Sion pro omnibus tribus montibus ſumatur, ſed peculiariter in monte Moria fuiſſe extructum.

Mons Sion cõplectitur tres colles, ſiue montes.

An Iacob uiderit ſcalã in monte Moria?

Quæritur præterea num ſcalam illam toto orbe decantatam Iacob Gen. 28. in mõte Moria viderit? Affirmat Cardinalis Caietan. in commentarijs Geneſeos, ſcalę diuinam illam viſionem oblatã Iacob ſomnum capienti in mõte Moria, in quo Salomon templum condidit. Lyran. quoque exiſtimat locum, in quo ſcalam Iacob uidit fuiſſe Ieruſalẽ, quæ tũc tẽporis Luza dicebatur, a Iacob vero Bethel, id eſt domus Dei eſt appellata. Hanc vero opinionem omnium doctorum communem eſſe ait. Contraria ſententia eſt verior, videlicet nec vidiſſe Iacob ſcalam in monte Moria, nec Bethel, id eſt, domũ Dei, dictam Ieruſalem. Id probat Abulẽſis Geneſ. 28. multis rationibus. Omiſſis alijs, ex libro Iudicum cap. 1. apertum eſt Bethel, quæ prius Luza vocabatur, vbi Iacob ſcalam conſpexit, diuerſam eſſe vrbem ab Ieruſalem; ergo non vidit Iacob ſcalam in monte Moria, aut in Ieruſalem. Probatur quoque ex Diuo Hieronymo de locis hebraicis? Luza (inquit) in Tribu Beniamin, quam poſtea Iacob cognominauit Bethel. Eſt autem vſq; hodie villa in ſiniſtra parte viæ, de Neapoli pergentibus Ieruſalem. Luza altera eſt iuxta Sichẽ, in tertio lapide Neapoleos. Hæc ille. Ex quibus conſtat Luzam non fuiſſe Ieruſalem.

Geneſ. 28. *Iudic. 1.* *Luza, ſiue Bethel non eſt Ieruſalẽ.*

Illud etiam non eſt prætermittendum exædificatum templum in ſolo Tribus Beniamin. Nam Ieruſalem vrbs in ſorte

fuit

Ieruſalẽ in ſorte Beniamin, & templum.

fuit Beniamin, quippe quæ Ioſue 18. inter ciuitates numeretur, quæ huic tribui obuenerunt. Abulenſis Ioſue 18. Totam vrbem vult ad Beniaminitas pertinuiſſe: ex conceſſione vero Beniamitarũ habitaſſe in illa Tribum Iudæ. Lyran. partem Beniaminitis, partem alteram Tribui Iudæ tribuit. Idcirco Chaldæus Paraphraſtes Geneſ. 49. benedictionem Beniamin de templo interpretatur. Ea huiuſmodi eſt. *Beniamin lupus rapax, mane comedet prædam, & veſpere diuidet ſpolia, &c.* Chaldæus; In terra (inq̃t) Beniamin habitabit templi maieſtas, & in poſſeſſione eius ædificabitur Sanctuarium. Mane, & veſpere offerent ſacerdotes oblationes; & in tempore veſpertino diuident reſiduum portionũ ſuarum de reliquis, quæ ſanctificata ſunt. Eadem ſententia eſt Hebræorum, vt ait Dinns Hieronymus in traditionibus Hebraicis in Geneſim: Ita (inquit) Hebræi ediſſerunt: Altare, in quo immolabantur hoſtię, & victimarum ſanguis ad baſim illius fundebatur, in parte Beniamin fuit. Hoc (inquiunt) ergo ſignificat, quod ſacerdotes mane immolant hoſtias, & ad veſperam diuidunt ea, quæ ſibi a populo ex lege collata ſunt: lupum voracem ſuper altaris interpretatione ponentes, & ſpoliorum diuiſionem ſuper ſacerdotibus, qui ſeruientes Altari, viuunt de Altari. Hæc Hieronymus. Iuxta hanc interpretationem Beniamin dicitur lupus rapax, quia in ſorte illius templum erat; & Altare, in quo ſacrificia offerebantur; quodque veluti lupus rapax boues, oues & agnos deuorabat. Mane igitur comedebat prædam, ideſt ſacrificia; veſperi diuidebat ſpolia, quia quæ ex ſacrificijs reliqua erãt, ſacerdotibus veſperi diſtribuebantur.

Chaldæus.

Benedictio Beniamin.

Beniamin lupus rapax &c. exponitur.

In eandem ſententiam Chaldæus exponit alteram Beniamin benedictionẽ, qua a Moſe eſt benedictus, Deuter. 33. *Beniamin amantiſſimus Domini, habitabit confidenter in eo,* ideſt in Deo, *quaſi in thalamo tota die morabitur:* dicitur templũ Dei thalamus. *Et inter humeros illius,* ideſt, Dei, *requieſcet,* ait Moſes. Chaldæus vero ſic habet, Dilectus Domini Beniamin, habitabit confidenter; ſuper eum erit protegens eum omnibus diebus, & in terra eius habitabit maieſtas Domini, &c.

Deut. 33.

A

CAPVT XII.

De exemplari templi, de tempore quo extructum eſt, & impenſis.

IVſſit Deus tabernaculũ extrui, exẽplar Moſi oſtẽdit, vnde illud Exo. 25. *Fac ſecundum exemplar, quod tibi in mõte monſtratũ eſt.* B Iuſſit poſtea extrui tẽplũ non ſine exẽplari diuinitus dato. Exẽplar Deus Dauidi, Dauid filio Salomoni dedit, vt compertum ſit ex illis verbis 1. Par. 28. *Dedit Dauid Salomoni deſcriptionẽ porticus tẽpli, &c.* Ad finẽ vero cap. *Oĩa* (inq̃t Dauid) *venerunt ſcripta manu Domini ad me, vt intelligerẽ vniuerſa opera exẽplaris.* Quæ verba id ſignificant, ꝙ Abulenſis opinatur q. 7. huius capit. accepiſſe videlicet Dauidẽ a Deo tẽpli, oĩumq; vaſorum ideam quandam C ac ſimilitudinẽ, in membrana, vel tabulã vel materia alia deſcriptam. Quamuis Caiet. non de ſcriptura corporali locum intelligendũ putet, ſed de ſpirituali: Deus (inquit) Dauidem tanquam per ſcripturam inſtruxit, interno viſu monſtrauit quaſi ſcripta hæc, &c. Fuit autem opus hæc diuina templi deſcriptio, vt intelligerent Iudęi diuina autoritate templum eum in modum exædificari.

Exod. 25. Deus dedit exemplar tabernaculi, et templi. 1. Par. 28.

Quomodo exemplar tẽpli Dauidi ſit datum.

D Indicat typus Deum nihil caſu agere, ſed rerũ apud ſe exemplar habere, templumq; ſuum, ideſt, Eccleſiam, ex idea ęterna fabricare. Indicat pręterea locus nihil agendũ temere, & inconſulto, ſed meditato, & quaſi ex exẽplari operãdũ.

Vt autem ſcriptum extat 3. Regum 6. *Quadringenteſimo, et octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſrael de terra Aegypti,* Salomon tẽplum ædificare cœpit, quarto imperij ſui menſe Zio, qui eſt menſis ſecundus. Primus eſt Niſan, qui in noſtrum Martium, E & Aprilem incidit; ſecundus Zio in Aprilem, & Maium incurrit. Extrui ergo cępit templum verno tempore circiter menſem Maium, et Aprilem. Hoc eodem tempore Apoſtolis poſt Aduẽtum Spiritus ſancti cõcionantib. Eccleſię tẽplum in Iudęa cępit extrui, cuius cõſtructio ad orbis vſque finem durabit. Abſoluit opus Salomon annis ſeptem, anno vndecimo regni ſui, menſe Bul, qui eſt mẽſis octauus circiter noſtrũ Octobrẽ.

Quo tempore ſit extructum tẽplũ. 3. Reg. 6.

Extrui cœpit templũ verno tempore.

Digitized by Google

David impenſas tēpli preparauit, & materiā.
1. Petr. 29.

Non extruxit templum Dauid, impēſas tñ materiemque præparauit. Quod ipſe docet 1. Paralip. 29. *Ego* (inquit) *totis viribus meis preparaui impenſas domus Dei; aurum ad vaſa aurea, argentū ad argentea, æs ad anea, ferrum ad ferrea, ligna ad lignea, & lapides onychinos, & quaſi ſtibinos, & diuerſorum colorum, omnēque pretioſum lapidem*: & marmor parium, abundantiſſimè. &c. Et 1. Paral. 22. *Ecce ego in paupertate mea, preparaui impenſas domus Domini; auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum. Aeris verò, & ferri non eſt pondus. Ligna, et lapides præparaui ad vniuerſa impēdia, &c.* Primo. Paralip. 29. videtur his addere tria millia talenta auri, & ſeptem millia talentorum argenti. Principes quoque familiarum, tribuni, & alij, vt eodem capite dicitur, in opus tēpli quinque millia talētorum auri, & ſolidorum decem millia; argenti talentorum decem millia; æris decem, & octo millia; ferri quoque centum millia obtulerunt. Immenſa eſt hæc auri cæterorumque metallorum ſumma, ſi vera eſt ſupputatio quam ſubijcimus.

Ioſephus.
Hebraū talentū quid.
Mina Hebræa.

Nam talentum, ꝙ hebraicè dicitur (cicar) vt Ioſephus ſcribit lib. 3. antiquitatum c. 7. centum minis conſtat. Idē vero autor lib. 14. c. 12. hebræam minam, ait, conſtare duabus libris cum dimidia; vnde efficitur talentum ſiue cicar auri vnū continere libras auri ducentas quinquaginta. Præterea, mina hebræa. 60. ſiclos valet, vt traditur Ezech. 45. ſiclus quatuor drach. drachma vero aurea idem pretiū habet quod nūmus aureus, i. cruzado. Colligitur talentum auri continenere. 24. millia drachmarū, ſiue nummorum aureorum, & talentum argenti continere 24. millia drachmarum, ideſt, de reales de prata. Si igitur tot talentorum millia redigas ad aureorū, & argenteorum millia, infinitam ſane ſummam efficies, Nam centum millia talenta auri efficiunt bis mille milliones, atque inſuper quadringentos milliones; luſitanè, dous mil è quatro centos cōtos douro: Eādē ſummā efficiunt, mille millia talenta argenti. i. outros dous mil è quatro cētos contos douro, vt alia omittam millia.

Ezech. 45.

Budæus.

At verò hæc ſupputatio ambigua eſt; etenī Ioſephus cum græcè ſcripſerit de minis potius gręcis, quam hebręis loqui videtur: Mina aūt gręca, vt ait Budæus lib. 2. de aſſe in ratione nūmaria cum libra exęquatur, hōcq; centum drachmas, ideſt, vncias duodecim cum dimidia: & Epiph. in lib. de menſuris, talento 125. libras tñ tribuit. Talentum (inquit) omnē menſuram, quæ ponderatur, excedit. Verum iuxta libræ pondus, eſt librarum 125. libra aūt eſt 12. vnciarum. Hęc ille. Alij duo talētorū genera apud Hebręos fuiſſe dñt; maius, & minus. Maius ꝙ Sāctuarij dr̄, continet centum minas Hebræas, ideſt, libras 250. Minus quod congregationis appellatur, habet minas 50. ideſt, libras 125. Verum Epiphan. hoc minus talentum putat eſſe maius, nō n. talentum maius agnoſcit, cum dicat talētum eſſe librarum 125. & oēm menſurā, quæ ponderatur, excedere. Forte nō fuit aliud talentum maius hoc, vt Arias Montanus in lib. de fabrica tēpli, Oleaſt. Exodi 30. Lippoman. Exod. 25. ſentiūt. Nam minori talēto, ac vulgari tribuūt libras 60. maiori 120. Illud ex capit. 25. Exodi conſtat, cicar ſiue talentum magnū fuiſſe auri pondus, ſiquidem ex vno talento candelabrum tabernaculi, & vaſa illius fabricata ſunt. *Omne pondus candelabri cum vniuerſis vaſis ſuis, habebit talentum auri puriſſimi*, &c. Non habuiſſe tñ libras 250. inde oſtenditur quod hoc pondus maius eſt, quam vt poſſit a regio capite ſuſtineri. Atqui 2. Reg. 12. legimus regiam coronam pondus habuiſſe aurei talenti. Tulit Dauid diadema regis eorum de capite eius, pondo auri talentum: habens gemmas pretioſiſſimas. Et impoſitum eſt ſuper caput Dauid, &c. Quantū fuerit pondus talenti ex verbis colligitur Ariſteæ in lib. de 72. interp. ſacerdotes (inquit) ſumptis duobus vitulorum cruribus, quę pondo ſupra duo talenta ſint, mira in altū facilitate, ſic decenter proijciunt, vt nunquam a loco aberrent, &c. talentum ergo tantum fere habuit ponderis quantum vituli crus. Sed de quo talento loquatur dubium eſt.

Mina Græca.
D. Epiph.
Talentum maius, & minus.

Eupolemus talentū appellat ſicl.

Cętera, quæ de talēto dñr incerta sūt. Eupolemus apud Euſebiū Cæſar. lib. 9. de præp. Euang. cap. 4. de impenſis templi ſcribit totum aurum, quod in templo, colūnis, cęteriſque oībus tēpli vaſis fuit conſumptū, quadragies ſexies centena millia fuiſſe. Argenti vero ad clauos, & alia inſtrumēta, mille ducēta triginta duo talēta. Æris in columnis, fornicibus ac cæteris, talenta decem & octo millia, & quin-

& quinquaginta. Miſiſſeque Salomonẽ omnes ærarios in regiones ſuas, phœnices ſimul, & Ægyptios. Decem auri talẽta ſingulis data. Talentum autem dico (ait Eupolemus) quod ſiclum appellant. Sed hic auctor non magna fide dignus videtur, & talentum cum ſiclo permiſcet. Conſule ſi libet, Budæum libro quarto de aſſe.

De diuitijs Dauid.
Ioſephus.
In ſepulchrũ Dauidis maxima diuitiæ illata.

De diuitijs Dauidis Ioſephus libr. 7. Antiq. c. 12. Tantas (inquit) diuitias Dauid hæredi reliquit, quantas nullus alius Rex, vel Hebræorum, vel aliarum gentium. Sepeliuit autem eum filius Salomon Ieroſolymis magnificè, illatis etiã in monumentum eius maximis diuitijs, quarum magnitudinem facile ſit coniecturare ex hoc, quod dicemus. Nam poſt annos 1300. Hyrcanus Pontifex oppugnatus ab Antiocho pio volens pecuniã ei dare, vt obſidionem ſolueret, nec valens aliundè ſumere, aperta cella monumenti Dauidis, & prolatis inde tribus C talentorũ millibus, eorumque parte numerata, periculo ſe exemit. Rurſus Herodes Rex alia cella aperta, magnam pecuniam ſuſtulit. Ad loculos tamen, qui Regum cineres continent, neuter peruenit, &c.

Indicant hæ liberaliſſimæ in templũ Dei impenſæ, eam, quæ in Deum reſque diuinas in nobis eſſe debet, liberalitatẽ. indicant prȩterea ante magna, atque ardua munera, impẽſas, ideſt, virtutes, & literas eſſe præparandas. Nimirũm ante ſacerdotium, ante Epiſcopatũ, ante munus concionatoris, & alia ſimilia. Vnde illud Domini Luc. 14. *Qui ex vobis volens turrim ædificare, non prius ſedens computat ſumptus, qui neceſſarij ſunt, ſi habeat ad perficiendũ. Ne poſtquã poſuerit fundamentum, & non potuerit perficere incipiant illudere ei dicentes: quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare.* Procul ab hac illuſione fuit Dauid, qui volens turrim, ideſt, templum turris inſtar ædificare, prius ſedens ſumptus computauit, & præparauit impenſas.

Luc. 14.
Ante munera, ſiue officia impenſæ ſunt parandæ.

Vnde nam Dauid impenſas templi compararit?

Rogabis: vnde nam Dauid tot opes collegerit? Reſpondeo ex bellorum ſpolijs collegiſſe 1. Paralip. 18. *Omnia vaſa aurea, & argentea, & ænea conſecrauit Dauid Rex Domino, cum argento, & auro quod tulerat ex vniuerſis gentibus, tam de Idumæa, & Moab, & filijs Ammon, quam de Philiſthijm, & Amalec.* O Regem in Deum pietate, ac religione A præſtantiſſimum. Vtinam multos habeat Eccleſia Dauides, qui diuitias ſuas Deo conſecrent.

Eupolemus.

Eupolemus apud Euſebium lib. 9. de præparatione Euangel. c. 4. ſcribit prætereà Dauidem naues præparaſſe in Melanis Arabiæ ciuitate, miſiſſeque in inſulam Vrphen in Rubro mari ſitam, auri metallis abundantiſſimam. Inde in Iudæam innumerabilia pene pondo auri eſſe delata. Videtur hic autor deceptus B Vrphen appellare Ophir, ex qua regione non ad Dauidem, ſed ad Salomonem aurum deportabatur.

CAPVT XIII.

De parte intima templi, ſiue Oraculo.

Templum domus erat ampla, cuius longitudo ab Oriente verſus Occidentem protendebatur, latitudo ab Auſtro verſus Aquilonem. Fuit aũt longitudo illius 60. cubitorũ, latitudo 20. altitudo 30. Diuidebatur domus hæc in duas partes, in Oraculum, quod Sancta Sanctorum dicitur, hebraicè, דביר, Debir. Et in domum alteram, quæ Sanctum, hebraice, היכל, Hecal, appellabatur, ideſt D palatium. Eundem in modum tẽpla noſtra diuidi ſolent in eam partem, quam capellam maiorem vulgo appellant, & in eam, quam corpus templi nominant. Habuit præterea templum Atria. Ab Oraculo, ſiue intima domo incipiamus, in exteriorem domum inde egrediemur tandem perueniemus ad Atria.

Partes templi.

Domus intima ſiue Oraculum Sãcta Sanctorũ dicitur genere neutro, hoc eſt, ſanctiſſima domus. Quemadmodum canticum E canticorum, ideſt, canticum præſtantiſſimum, Virgo Virginũ, Virgo excellẽtiſſima nominatur. Ea quadrata fuit longa cubitos 20. totidem lata, atque alta. Ab altera exteriori domo pariete aureis obducto bracteis, ſeparabatur, fores habebãt ex olea inauratas, atq; egregiè cęlatas, ante quas velum appẽſum erat. Intus ſola teſtamẽti Arca cum Cherubinis, ab oĩum hominum conſpectu remotiſſima latebat. Lege 3. Regum 6. Erat

Sancta Sanctorum quæ ſint.

3. Reg. 6.

Digitized by Google

hæc domus, templique hoc penetrale, verſus Occidentem ſitum; ianua vero tum ipſius oraculi, tũ domus exterioris verſus Orientem patebat. Erat igitur Arca in parte templi Occidentali collocata. Iudæi vero verſus occaſum ſolis in templo orabant. Quæ quidem res ſplendidiſſimè ſolis, ideſt, Chriſti præſignabat occaſum, ideſt, mortem, & ſanguinem, quem mundus & expectabat, & expetebat.

Habes cæleſtis domus imaginem, vt Paul. indicat ad Hebr. 9. *Chriſtus* (inquit) *introiuit ſemel in Sancta, æterna redemptione inuenta*. In Sancta (inquit) Sanctorũ, hoc eſt in cælum. Congruit cælo nomen *Sancta Sanctorum*: Sanctam eſt cæleſtis Eccleſia, & Sanctorum, quia nullus in ea eſt, q ſanctus non ſit. Quadrata eſt iuxta illud Apocalypſis 21. *Ciuitas in quadro poſita eſt*. Quæ figura ſtabilitatem, conſtantiam, ac perpetuitatem ſignificat. Nam corpus quadratum quácunque vertatur in partem ſemper ſtat firmum; quo circa Ariſtotel. 1. Eth. c. 10. virum bonum quadratum eſſe ait. Velo eſt obtecta, quia cæleſtia latent. Intus in oraculo ſuper Cherubinos Deus ſedere dicebatur; in cælo autem ſuper Cherubinos, ac Seraphinos ſolium habet celſiſſimum. Anguſtior erat domus hæc interior, quam exterior; quia non omnes, qui ſunt in Eccleſiam vocati, in cælum ſunt electi; Plures terreſtris Eccleſia capit; quam cæleſtis. Illa enim capit Chriſtianos etiam flagitioſos, hæc nonniſi ſanctos. Oraculi oſtia ex lignis erãt oliuarum fabricata, quia per miſericordiam Chriſti, tanquã per oſtium, aditus nobis patet in cęlũ; adumbrat. n. oliua miſericordiam. Per opera quoqne miſericordiæ, & charitatem illuc ingredimur. Tertio Reg. 6. *In ingreſſu Oraculi fecit oſtiola de lignis oliuarum, &c.* Erant in oſtijs oliuarum, inſculptę palmę & Cherubim; quia non per vitam pecudum, ſed Cherubinorum, ſiue Angelorũ multaſque de voluptatibus reportatas palmas, ideſt, victorias in cæleſtem gloriam intramus. Præterea quia in cœlo Cherubinorum, et palmarum, ideſt pręmiorum locus eſt: Vnde illud Apocal. 7. *Et palmæ in manibus eorum*.

Diximus domum hanc intimam templi, altitudinis cubitos habuiſſe 20. Ita enim 3. Reg. 6. ſcriptum extat: *Oraculum habebat 20. cubitos longitudinis, & viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis.* Nihilominus Richardus Victor. in libr. de templo, Lyran. 3. Reg. 6. & alij, volũt domum interiorem, & exteriorem eiuſdem fuiſſe altitudinis, videlicet triginta cubitorum. Verba autem illa ſcripturæ: *Oraculũ habebat viginti cubitos altitudinis*, ad parietẽ referunt, qui Sancta a Sanctis Sãctorum diuidebat. Habebat itaq; ex ſententia horum Autorum Oraculum viginti cubitos altitudinis, quoniam paries ille, in quo fores erant, & velum, viginti tantum cubitos habebat. Decem enim cubiti reliqui vſque ad templi tectum patebant abſque pariete, vt Altaris aurei ſuffitus in Sancta Sanctorum penetraret. Hebræi verò aiunt, fieri mẽtionem viginti cubitorum altitudinis, quoniam illi auro erant operti; reliquos decem, de quibus tacetur, pretioſis lapidibus tectos fuiſſe volunt. Loquitur ſcriptura (ait Vatabl. 3. Reg. 6.) de parte altitudinis, quæ erat tecta auro, vt dicunt Hebræi. Nam viginti cubiti erant tecti ſolo auro, alij decem tecti erant lapillis pretioſis, &c. Verum Hebræorum fabulas non curamus. Dicendum eſt Oraculum viginti tantum altitudinis cubitos habuiſſe, vt perſpicue textus docet. Erat enim ipſo exteriori templo, quemadmodum minor, & anguſtior quoad longitudinem domus, ita etiam depreſſior. Suffitus vero altaris aurei per fores ad intima penetrabat.

A B C D E

Ad Heb. 9. Sancta Sanctorum typus cæleſtis Eccleſiæ.

Quadrata ciuitas cæleſtis cur dicatur.

Ariſtoteles.

Per oſtia ex oliuis fabricata, ideſt, per miſericordiam in cælum ingredimur.

Cælum locus palmarum.

An domus interior, & exterior eiuſdem fuerint altitudinis.

Richardus Victorinus. Lyranus.

Opinio Hebræorum.

CAPVT XIV.

De Arca, quæ erat in Sãctis Sanctorum.

INtima in parte templi Arca locata erat, Propitiatorium, & Cherubini. Arca Exod. 25. & 37. ex lignis Setim fabricata dicitur; longitudinis duorum cubitorum, ac dimidij, latitudinis vnius cubiti, & ſemiſſis, eiuſdemque altitudinis. Omni ex parte auro tecta erat, corona ſiue ſpira aurea vndique cincta; duobuſq; ligneis vectibus auro con-

De arca teſtamenti.

contectis portabatur. Hi vero vectes quatuor aureis annulis inſerebãtur. Ligna Setim, vt Diuus Hieronymus vult Ioelis vltimo, ex genere quodam arborum ſunt, quod oritur in eremo ſpinæ albæ ſimile colore, & folijs. Philo, & Montanus in Apparatu, Cedrũ fuiſſe putãt. Septuaginta Interpr. ligna imputribilia vertunt. Cubitus duos cõtinet palmos, quo circa Ioſephus arcæ longitudinem ait fuiſſe quinque palmorum, altitudinẽ & latitudinem palmorum trium.

D. Hieron.
Ligna ſetimque.

Qui in hac arca aſſeruabantur theſauri, hi erant duæ legis tabulæ; in quib. decalogus, ideſt, decẽ Dei mandata exarata erant, Exod. 25. Vrna quoq; aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, vt docet Paulus ad Hebræos 9. Præterea volumen legis Deuteron. 31. *Tollite librum iſtum, & ponite eum in latere Arca fœderis Domini, vt ſit ibi contra te in teſtimoniũ &cæt.* Pugnare videmur cum his verba illa 3. Rég. 8. *In Arca non erat aliud niſi dua tabulæ lapideæ, quas poſuerat in ea Moyſes.* Ergo non erat in Arca vrna habens mãna, nec virga Aaron, nec volumen legis. Reſpondent nonnulli in Arca præcipue fuiſſe tabulas; fuiſſe quoque vrnã, & virgam, ſed velut appendices. Abulẽſis putat habuiſſe Arcam latus quoddam, in quo vrna, virga, & liber erant ita vt dici poſſent in Arca eſſe, quia erãt in latere, & non eſſe in Arca, quia non erant in præcipua parte. Caietanus ad Hebræos 9. tabulas ſolas intus in Arca collocat; foris vrnam, & virgam. Similiter Lyranus foris hæc duo in aliquo arcæ ſcrinio reponit. Reſpondendũ potius reor a Moſe quidem fuiſſe illa in Arca recondita; ſed poſtea inde ſublata, præter tabulas, quæ ſolæ in Arca erant, quo tẽpore in templum Salomonis eſt inuecta. Paulus igitur ad Hebræos 9. de tempore tabernaculi loquitur, cum ſic ſcribit: *In qua*, ideſt, Arca, *vrna aurea habẽs manna & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ teſtamenti erant.* In libro autem 3. Regũ de tempore agitur Salomonis, quo ſolæ tabulæ in Arca reperiebantur.

Exod. 25.
Deut. 31.
In arca qui Theſauri.
3. Reg. 8.
Abulenſis.
Caietanus.

Appellabatur hęc Arca fœderis, vel teſtamenti, teſtamentum .n. fœdus etiam ſignificat vnde illud Pſalm. 82. *Teſtamentum diſpoſuerunt tabernacula Idumæorum, & Iſmaelita, &c.* Ideſt, fœdus percuſſerunt: Et 1. Machab. 1. *Diſponamus teſtamentum*

De nomine eę.
Pſal. 82.
Macab. 1.

A *cum gẽtibus*: id eſt fœdus faciamus. Hoc autem nomine dicebatur Arca, quia tabulas cõtinebat fœderis. Deuteron. 9. *Dedit* (inquit Moſes) *mihi Dominus duas tabulas fœderis.* Fœdus enim inter Deum, & populum initum tabulæ illæ teſtabantur, & continebant. Quamobrem Exod. 25. tabulæ teſtificatio, & teſtimonium nominantur. *Pones* (ait Dominus) *in Arca teſtificationem*; Item in eodẽ capite: *In Arca pones teſtimonium, quod dabo tibi*, id eſt, tabuBlas.

Deut. 9.

Adumbrat teſtamẽti Arca Chriſtum vt vult Diuus Cyrillus libro 9. de Adoratione, & Gregorius Magnus homil. vltima in Ezechielẽ. Arca eſt Chriſtus nõ vacua, ſed plena; iuxta illud Ioannis 1. *Plenum Gratia, & veritatis*: & illud Pauli ad Coloſſenſ. 2. *In quo ſunt omnes theſauri ſapientia, & ſcientia Dei abſconditi.* Arca eſt, ex qua pretium, quo redẽpti ſumus, eſt depromptum. In hac Arca totã gratiã, C quã hominibus largitur Deus repoſuit. Quemadmodũ mater cũm plorantes filij panem petunt, ex Arca panem depromit, quem largitur; ita Deus cùm flentes homines panem gratię implorãt, ex hac Arca depromptum donat. Hæc eſt Arca panis Dei, id eſt, vniuerſæ gratiæ. Aurea corona præcingitur, quia Rex eſt Regũ. Aurum habet, & lignum; quia duas habet naturas, diuinam auro ſimilem, humanã ſimilem ligno Setim putrefactioDni minime obnoxio, iuxta illud Pſalm. 15. *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Legis tabulas cõtinet Arca, virgam & manna; legis tabulas continet, quia legiſlator fuit Chriſtus, legemque, eximie dilexit, & obſeruauit, iuxta illud Pſalm. 39. *In capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerem voluntatem tuam. Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.* Virgam habet, quia Põtifex eſt ſummus ac Rex. Manna, quia Pontifex eſt miſericors, ac E dulcis, iuxta illud Pauli ad Hebræos 4. *Non habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris.* Pluit Deus quondam Iſraelitis, vt eſt in Exodo manna; pluit quoque nobis ex hac Arca diuinius mãna, & dulcius, diuinam ſcilicet miſericordiam, ac ſuauitatem. Sed ne forte miſericordiæ nimium confidens in vitia prolabaris, cum manna virgam, id eſt, iuſtitiam coniunctam eſſe memento. Eſt hæc Arca fœderis, quia fœderis, & amicitiæ.

Teſtamenti Arca adumbrat Chriſtum.
D. Cyrillus.
D. Greg.
Ioan. 1.
Ad Coloſ. 2
Chriſtus arca totius gratia.
Pſal. 15.
Pſal. 39.
Ad Heb. 4.

citiæ, ac pacis, inter nos, & Deũ initę au- A tor Chr̃s eſt. *Ipſe enim*, vt ait Paul. ad Epheſ. 2. *eſt pax noſtra.* Eſt arca teſtimonij; Eximium.n. Dei erga nos amorem, miſericordiam, iuſtitiã, a Chriſto pro hominibus toleratí cruciatus abunde teſtãtur. Quot hẽt vulnera, tot hẽt teſtes. Vectib. portatur, quia Chriſti nomen concionatores p̃ diuerſas regiones, ac loca ferũt. Iuxta illud Act. 9. *Vas electionis eſt mihi iſte*, ideſt Paul. *Vt portet nomen meum corã gentibus, & Regibus, & filijs Iſrael.* Meminerint tñ concionatores, arcã hanc nõ lingua ſolũ, ſed multo magis humeris portandam, iuxta illud Pauli 1. Corinth. 6. *Glorificate, & portate Deum in corpore veſtro.*

Ad Epheſ. 2.

Arca nõ habuit clauẽ.

Patet omnibus Chriſti latus.

Matth. 6.

Eleemoſynæ

Rogabis nũ Arca ſeram habuerit, & clauẽ? Reſpõdeo minime habuiſſe. Nulla.n. de his mentio fit in diuinis literis. Chriſti latus ſemper patet, nec hẽt ſerã, nec clauẽ. Mitte manũ in latus eius cum Thoma, mitte manũ in theſauros eius, ideſt, ſacramenta, patent oĩbus. Arcę, domuſq; in terra clauib. egent, vbi fures ſũt at in cęlo non egent, vbi oĩa ſunt tutiſſima, iuxta illud Dñi Matth. 6. *Theſaurizate vobis theſauros in cęlo, vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur.* Habes tutiſſimam Arcam in cęlo ad aſſeruandas opes theſaurosq; tuos: quæcunque per manus pauperũ in hac Arca repoſueris mirandum in modum multiplicata reperies. Vt gradum Doctoratus adipiſcaris in Arcam Academiæ pecuniam confers: vt gradum cęleſtem conſequaris, cur in Arcam cęli, per pauperum manus argentum non inſers?

Obijcies, Cherubini erant ſuper arcã vt dicemus, Chriſtus aũt eſt ſuper Chebinos in cęlo; ergo arca non adumbrat Chrm̃. Reſpondetur; Non oportere Arcã adumbrare Chriſtũ in oĩbus; adumbrat in alijs, hac in re non adumbrat. Niſi quis velit dicere ſignificari hac re, humanã Chriſti naturam, quatenus natura humana eſt, inferiorẽ eſſe natura angelica. Verũ non mihi placet hæc expoſitio; natura.n. humana Chriſti ſecũdum gratiæ, gloriæq; dona ſtupenda, oẽs Angelos longe ſuperat, & ſuper Cherubinos ſedet. Lege Hieronymũ in Cõmentarijs 1. cap. Ionæ ad illa verba: *Deſcendit in Ioppen*: Apoſtolus (inquit) ad Galat. 4. Agar, & Saram ad duo teſtamẽta refert, & tamen non oĩa, quæ in hiſtoria illa narrantur, tropologicè interpretari poſſumus, &c. ſic & hoc loco.

D. Hieron.

Conſidera præterea, quid in ſua Arca recõdat Deus, non aurum, nõ gemmas, ſed legẽ. Verus.n. theſaurus lex eſt, ideoque in corde, & opere ſũma cura ſeruãda, iuxta illud Pſal. 1. *In lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die, ac nocte*: & illud Ioſue 1. *Non recedat volumen legis huius ab ore tuo, ſed meditaberis in eo diebus, ac noctibus, vt cuſtodias, &c.* Deut. 6. *Erunt verba* B *hæc in corde tuo, narrabis ea filijs tuis, meditaberis ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens, atque conſurgẽs, &c.* Is diues dr̃ ab ab hominib. qui Arcam auro, gẽmiſque refertam hẽt; is diues dicitur ab Angelis & Deo, qui aĩam habet refertam legis operibus, ac cuſtodia. Quamobrem Dauid pſal. 118. *Dilexi* (inquit) *mandata tua ſuper aurũ, & topazion.* Luc. 12. Poſtquam Chr̃s diuitis parabolam propoſuit, qui repente e vita raptus, opibuſq; eſt ſpo- C liatus, addit: *Sic eſt, qui ſibi theſaurizat, & nõ eſt in Deum diues.* Illi ſibi theſaurizant, & in Deum pauperes ſunt, qui arcas argento complent, pectoris Arcam lege diuina vacuam habent. Illi in Deum diuites ſunt; qui etſi Arcam argento vacuam habent, pectus habent lege pleniſſimum. Sed pergamus.

Verus theſaurus Dei mandata.

Pſal. 1.

Ioſue 1.

Lex Dei magna cura cuſtodienda.

Pſal. 118.

D

CAPVT XV.

De Propitiatorio.

PRopitiatorium, ſiue Oraculũ hebraíca lingua, כפרת, Caporeth appellatur a verbo, כפר, caphar, quod propitiare ſignificat, expiare, & orare. Tabula e- E rat aurea eiuſdem cum arca magnitudinis. Rupertus in Exodũ, D. Thom. 1.2.q. 102. art. 4. & alij arbitrantur, Arcã proprium habuiſſe tegmen; Propitiatorium vero auream fuiſſe tabulam, a tegmine Arcæ diuerſam, quam duo Cherubim ex vtroque Arcæ latere collocati, veluti thronũ quendã ſupra Arcã manib. tenerẽt, in quo Deus ſederet, pedib. tegmini Arcę veluti ſcabello impoſitis. Veriſimilius eſt Propitiatoriũ Arcę fuiſſe tegmẽ.

An propitiatorium fuerit Arcæ tegmen.

Rupertus.

D. Thom.

Quæ

Quæ ſententia, vt Abulenſem, Montanũ, A
Clariũ, alioſq; omittam, eſt Diui Auguſtini q. 205. in Exodum, Theophylacti ad Hebræos 9. Richar. Victorini par. 2. de tabernaculo c. 1. Philonis Iudæi lib. 3. de vita Moſis. Operculũ (inquit Philo) Arcæ quod vocatur propitiatorium baſis eſt cherubinorum, &c. Et in libro de profugis; Arcæ (ait) operculum, hoc. n. vocatur propitiatorium. &c. Probatur ex c. 25. Exodi. Reſpiciant (ait Dñs) ſe B
Cherubim mutuo, verſis vultib. in propitiatorium, quo operiẽda eſt Arca. Leuit. 16. Intra velũ coram propitiatorio quo tegitur Arca. &c. Ergo propitiatoriũ operculum Arcæ erat. Probatur itẽ, quia propitiatoriũ dicitur tegere tabulas legis, q̃ erãt in arca. Ergo Arcæ tegmen erat. Exod. 30. *Pones* (ait Dñs) *altare coram propitiatorio, quo tegitur teſtimonium*, id eſt, tabulæ legis. Nam teſtimonium erat C
in Arca, vt conſtat ex illis verbis Exod. 25. *In qua* (id eſt Arca) *pones teſtimonium, quod dabo tibi*. Adde ipſum nomen Hebræum (capporeteth) propitiatorium ſignificare, & opertorium quoque.

Reſpondetur quæſt. Abulenſis. Montanus. Clarius. D. Aug. Theophyl. Richardus. Philo. Exod. 25. Leuit. 16.

Ambigitur; Nũ fuerit hoc tegmen cũ Arca cardinib. copulatũ? Abulenſis negat. Ioſephus affirmat lib. 3. Antiq. ca. 6. Habebat (inq̃t) Arca tegmen aureis car-
dinib. coaptatum. D Ego Abulenſi potius q̃ Ioſepho ſubſcribo. Etenim propitiatorium totum ex auro eſt fabricatũ, non ex ligno, vt Arca, & peculiarẽ habebat Oraculi rationem, non tegminis ſolum. Videtur ergo impoſitum ipſi Arcæ abſque cardinibus, quoniam ab Arca aliquomodo diuerſum erat. Præterea cum minutiſſima quæq; Deus de propitiatorio, & Arca fabricanda præcepta tradiderit, nullum de cardinibus verbũ fecit. E
Neq; vero eſt aliqua traditio, quæ cardines habuiſſe Arcam referat. Ioſephus licet ſacerdos fuerit, Arcam non vidit. Vidit quidem templum ſecundum; ſed eo tempore in illo Arca non erat, vt infra ex eodem Ioſepho oſtendemus.

An fuerit tegmen cum Arca copulatum cardinibus.

Propitiatorium appellatur, q̃ inde Deus ꝓpitius eſſet populo; Oraculum, q̃ eo ex loco oracula, ſiue reſponſa redderet. Exod. 25. *Inde* (ait Dñs) *præcipiam, & loquar ad te ſupra propitiatorium.* Num. 7. *Cum ingrederetur Moyſes tabernaculum fœderis vt conſuleret Oraculum, audiebat vocem loquentis ad ſe de propitiatorio. &c.*

Propitiatorium. Exod. 25. Num. 7.

Multis vmbris eadẽ veritas adumbratur. Idẽ quod Arca ſignificat propitiatorium, ſcilicet, Chriſtum. Vnde D. Cyrillus de Incarnatione cap. 13. Propitiatorium (inq̃t) factus eſt nobis Emmanuel id eſt, Chriſtus, &c. Iuxta illud Ioannis 2. *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris*, & illud Pauli ad Rom. 3. *Quem*, id eſt, Chriſtum, *poſuit Deus propitiationem*, &c. Græce, ἱλαστήριον, id eſt, propitiatorem, vel propitiatoriũ. Ex auro puriſſimo abſq; vlla peccati fæce conſtat; quoniam oportebat, vt omni peccato careret is, qui hominib. Deum propitium facturus erat. Ex propitiatorio loquebatur Deus, ex Chriſto loquitur nobis tam verbo, quã exẽplo, vt Paul. docet ad Hebr. 1. *Multifariam* (inquit) *multiſque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, nouiſſime dieb. iſtis loquutus eſt nobis in filio, id eſt*, per filium.

Chriſtus propitiatoriũ. Ioan. 2. Ad Rom. 3.

CAP. XVI.

De Cherubinis, quæ in ſãctis ſanctorum erant.

EX dextra Arcæ parte vnus ex auro Cherubinus locatus erat, ex ſiniſtra alter, expãſiſq; alis tegebant Propitiatoriũ, ſe vero inuicẽ reſpiciebant verſis in ipſum Propitiatoriũ vultibus. Exod. 25. *Duos Cherubinos aureos, et productiles facies, ex vtraque parte Oraculi: Cherub vnus ſit in latere vno, & alter in altero: vtrumque latus propitiatorij tegant, expandentes alas, operientes oraculum, reſpicientq; ſe mutuo, verſis vultibus in propitiatorium, &c.* Aurei dicuntur Cherubini, & productiles, quia ex auro ductili, & ſolido, non fuſoris arte, ſed malleo, & ſcalpro fabricati ſunt. ex alis veluti thronum efficiebant, in quo Deus in diuinis literis legitur ſedere. 2. Re. 6. *Abijt Dauid & vniuerſus populus, qui erat cum eo de viris Iuda, vt adducerent arcam Dei ſuper quam inuocatum eſt nomen Domini exercituum ſedentis in Cherubim ſuper eam;* hoc eſt, ſedentis ſuper alas Cherubinorum, veluti in ſolio. Pſal. 98. *Qui ſedes ſuper Cherubim moueatur terra.* &c. Pſal. 79. *Qui ſedes ſuper Cherubim manifeſtare. &c.* Idem alijs locis reperies. Iam hinc intelliges cur Deus ſedere ſuper Cherubim dicatur.

Exod. 25. Deus dicitur ſedere ſuper Cherubim. 2. Reg. 6. Pſal. 98. Pſal. 79.

Præterea dicitur volare ſuper Cherubim.

Cherubim currus Dei dicuntur.
Pſalm. 67.
1. Para.28

bim. Pſalm.17. *Aſcendit ſuper Cherubim, & volauit.* Non ſolum enim Cherubinorum alæ ſedes Dei ſunt, verum etiam currus, & quadrigæ. Hinc illud pſalm.67. *Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium, Dominus in eis in Sinai in ſancto.* 1. Paral.28. *Aurum puriſſimum dedit Dauid, vt ex ipſo fieret ſimilitudo quadrigæ Cherubim extendentium alas, & velantium Arcam.*

Cur arca dicatur ſcabellum pedum Dei.
Thren.3.
Pſal. 98.
1.Par.28.
Pſal. 131.

Sedere igitur Deus dicebatur ſuper alas Cherubinorũ; pedes vero ſuper Arcam habere, ſiue ſuper propitiatorium. Quamobrem Arca pedum Dei ſcabellum appellatur. Thren.2. *Non eſt recordatus ſcabelli pedum ſuorum;* ideſt Arcæ, ſiue Propitiatorij, Pſalm.98. *Adorate ſcabellum pedum eius,* ideſt, Arcam, in qua pedes conſiſtunt. Dei Primo Paralipomenon 28. *Cogitaui* (ait Dauid) *vt ædificarem domũ, in qua requieſceret Arca fœderis Domini, & ſcabellum pedum Dei noſtri.* Pſal.131. *Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco vbi ſteterunt pedes eius;* ſteterunt, inquam, in Arca.

Salomonis Cherubini.

Duos Cherubinos de quibus hactenꝰ ſumus locuti Moſes in arca collocauit; præter hos, duos alios Salomon ex olea fabricauit, auroq; texit, multo maiores. Erant.n. Salomonis Cherubini ſtaturę decem cubitorum; cuiuslibet alę longitudo quinque; itaque extenſis alis totam domus latitudinem occupabant. nã cum vnaquęque ala quinque cubitos habuerit, alę quatuor extenſę viginti oraculi cubitos complebant; & vtrumque parietem, Auſtralem, & Aquilonarem tangebant. Lege cap.8.lib.3. Reg. & c.3.lib.2. Paral. Stabant in pauimento alis extenſis, verſoſq; habebant vultus, non in propitiatorium vt Moſis Cherubini, ſed in oſtium, & in exteriorem domum, atque adeò in Orientem. alas per totam domũ extendebant, vt dictum eſt. Super propitiatorium verò vnius Cherubini ala, alterius tangebat alam, minoreſque Moſis Cherubinos maiorum alę operiebant. Tam.n. Salomonis quàm Moſis Cherubinos in Oraculo templi poſitos fuiſſe, ſententia eſt Bedę, Lyrani, & aliorum.

In templo poſiti ſunt Cherubini Moſis minoris, & alij maiores Salomonis.

De figura cherubinorũ Ioſephus.
Oleaſter.

Si de figura q̃ras, reſpondet Ioſephus lib.3. Antiq.cap.6. ignotam eſſe. Cherubim (inquit) animantia volucria, noua ſpecie, nec vnquam cuiquam hominum viſa, quæ Moyſes in Dei ſolio vidit figurata. Et lib.8.capit.2. ait, qua nam effigie fuerint neminem, vel conijcere poſſe, A vel eloqui. Oleaſter quoque Exod.26. pro comperto habet, non habuiſſe Cherubinos effigiem humanam, ſed aliã incognitam. Ezechiel quidem c.1. Cherubinos vidit quadriformes. *Similitudo* (inquit) *Vultus eorum, facies hominis, & facies leonis à dextris ipſorum quatuor; facies autem bouis à ſiniſtris ipſorum quatuor, & facies Aquilæ. Et pedes eorum pedes recti, & planta pedis eorũ quaſi planta pedis vituli.* Recepta tamen ſententia Rabbi Salomonis, Lyrani, Abulẽſis, B & aliorum eſt, cherubinos tẽpli, effigie humana fuiſſe fabricatos. Montanus in apparatu, brachia, manuſque Cherubinis adimit, brachiorum loco alas apponit, vtrumque etiam ſexum fœmineum, ac maſculinum illis tribuit. Rñdendum breuiter eſt Cherubinos ſpiritus beatos ſignificare. Illos Ezechiel ſub figuris vidit bouis, leonis, hominis, atque aquilæ. Lege caput Ezechielis primum, ac decimum, ex quibus intelliges Deum aſcẽde- C re ſuper Cherubim, & volare, vt dixit vates pſ.17. Ezechielis Cherubini ea erant forma q̃ ille depinxit. At templi Cherubini figuram humanam habuiſſe credũtur. Neque verò vterque illis ſexus tribuendus eſt. Sexu.n. ſpiritus carent; neque brachijs manibuſque ſunt priuãdi. Manus.n. & brachia ad decorem figuræ pertinent. Manus præterea ſub alis Ezechielis Cherubini habebant. Itaque recepta ab Eccleſia pingendi conſuetudo D angelis alas, manuſq; & brachia tribuit.

Rabb. Salomon.
Lyranus.
Abulenſis.
Montanus.

Templi Cherubini humana figura erant.

Quid ſignificet nomen Cherubim.

Nomẽ Cherub numeri eſt ſingularis, Cherubim pluralis; quid ſignificet dubium eſt. Rabbi Abrahã vniuerſale nomen eſſe putat ad omnem figurã. Pagninus in lib. de interpretatione nominum hebræorum Cherub pictum, aut figuratum ſignificare ſcribit, vel vt hebræi interpretantur picturam, aut figurã. Exo.26. Quo loco noſter interpres vertit; *Cortinas variatas,* hebraice legimus, *Cortinas* E *Cherubim,* Item eodem capite cum de velo agitur vocabulũ, Cherubim, vertit interpres: *Pulchra varietate contextum:* Vnde Hieronymus in Epiſtola 130. ad Marcellam; In Exodo (inquit) cæteriſque locis vbi deſcribũtur veſtes plumaria arte cõtextæ, opus Cherubim. i. varium atq; depictum, eſſe factum deſcribitur. Ita tñ vt *Vau* litera *Cherubim* non habeant; quia vbicunque cum hac litera ſcribitur, animalia magis quam opera ſignificat. Hæc Hiero-

R. Abrahã.
Pagninus.
Exo.20.

D. Hieron.

Pagninus.

Hieronymus. Addit Pagnin. alias interpretationes: Vel (inquit) dicitur Cherubim, quaſi, כרבים, che Rabim, ideſt, quaſi multi; vel magni, vel magiſtri. Et in theſauro: Notandum (ait) Doctores hebræorum putaſſe, כ *Caph* in Cherubim deſeruire, exponentes Che Rabia, id eſt, ſicut puer, quod ſint inſtar puerorum.

D. Dionyſ. Areopag.

Recepta eſt interpretatio Dion. Areopagitæ. Cherubim interpretatur ille ſciētiæ multitudinem, aut fuſionem, in lib. de cæleſti Hierarch. cap. 7. Eandē interpretationem ſequitur D. Auguſt. quæſt. 105. in Exodum, Clemens Alexand. libro. 5. ſtromatum, Gregorius homil. 6. in Ezechielem; Origenes hom. 10. in Numeros

D. Hieron. *Philo.*

D. Hieronymus in Epiſtola ad Paulinū 103. Cherubim (inquit) interpretatur ſcientiæ multitudo; Philo quoque Iudæus (vt alios omittam) eiuſdē eſt ſententiæ libro 3. de vita Moſis. Operculum (inquit) Arcæ, quod vocatur Propitiatorium, baſis eſt duarum imaginum volucrium, quę ſermone vernaculo nominantur Cherubim, hoc eſt multa ſcientia. &c. Difficile eſt huius interpretationis Etymologiam reddere: attamē Hieronymo hebrçæ linguæ peritiſſimo fides adhibenda eſt Philoni, Origeni, & Dionyſio qui ab antiquis, & forte à Paulo illam accepit. Pagninus deriuat à, נכר, Nachar, id eſt, cognoſcere, & à, רב, Rab, id eſt, multus, magnus, magiſter.

Cherubini cæleſtes ſpiritus ſignificant.

Duo hi Cherubini beatos ſpiritus ſignificant, ſupra quos in Sāctis Sāctorū, id eſt, in cælo, Thronus Dei eſt. Dicitur autem Deus ſedere ſuper Cherubim, quoniam nomen Cherubim, vt diximus ſcientiæ ſignificat multitudinem, Deus autem omnem ſcientiam ſuperat; eſt enim incomprehenſibilis.

D. Auguſt.

Auguſtinus Pſalm. 98. Dixerunt (inquit) qui nouerunt linguam Hebræam, Cherubim eſſe plenitudinem ſcientiæ. Ergo quia Deus ſuperat omnem ſcientiam; ſuper plenitudinem ſcientiæ ſedere dicitur. &c. Dicitur etiā aſcendere ſuper Cherubim, & volare, quia nullius intellectus creati volatus illum poteſt complecti.

Duo Cherubini duo hemiſphæria, terrā arcā adumbrāt.

Philo Iudæus in libro de Cherubim, ſcribit, duos Cherubinos adumbrare duo hemiſphæria, quæ exaduerſo ſe inuicem ſpectant, in medioque terram veluti Arca habent. Non eſt abſurda hæc interpretatio. Eſt enim terra omnium fructuum hominiſque A alimentorum veluti Arca. Supra Cherubim vero ſedet Deus, & ſuper hemiſphęria, id eſt, cælos ſedet. Cherubim alas habent, cæli verò ſiue hemiſphæria volant.

Philo. Clemens Alex.

Totum cælum (ait Philo lib. 3.) volucre eſt. Meminit huius interpretationis Clemens Alexandrinus lib. 5. ſtromatū: Aureæ (inquit) illæ imagines, vtraque ſex alas habens, aut duas vt alias, vt quidā volunt, ſignificant; aut quod magis quadrat, duo hemiſphæria. &c. Philo in lib. B de Cherubim, aliū quoque affert ſenſum; duos Cherubinos ſignificare putat Dei bonitatem, qua res omnes conditæ ſunt, & potentiam, qua gubernantur. Ego potius Dei ſcientiam, & prouidentiam indicare dicerem: ſi quidem nomen Cherubim multitudinem ſcientiæ ſignificat.

Arca diuina ſcientia, & prouidentia.

In Arca verò, id eſt, in diuina mente, vt Diuus Thomas cenſet, prima ſecūdæ quęſt. 102. artic. 4. ad 6. ratione omniū rerum, quæ in hoc ſæculo perficiuntur, & homi- C num prædeſtinationes, & reprobationes clauſas eſſe non abſurdè interpretarer, ſimul cum virga improbos puniente, dulciſſimo manna gloriam probis donandā adumbrante, & lege iuxta quam cuncti iudicandi ſumus.

D. Auguſt. Arca ſignificat ſecretū Dei.

Auguſtinus quæſt. 105. in Exodum: Arca (inquit) ſignificat ſecretum Dei, &c. Hanc Arcam Apoſtolus contemplatur, cum ad Romanos 9. exclamat; O altitudo diuitiarum ſcientiæ, & ſapientiæ Dei, quam incomprehenſi- D bilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. &c.

Duo cherubini duo teſtamenta.

Ex ſententia Gregorij hom. 6. in Ezechielem, duo Cherubini duorum teſtamentorum ſunt typi. Multitudinē ſcientiæ ſignificant Cherubim, duo vero teſtamenta multitudinem ſcientiæ Chriſtianæ continent. Ex auro puriſſimo fabricati ſunt, quia ab oī falſitatis fęce vtrunque teſtamentum eſt alieniſſimum.

D. Greg.

Duo Cherubim (ait Gregorius) ex auro mun- E diſſimo facta ſunt, quia vtraque teſtamēta, pura ac ſimplici veritate deſcribuntur, &c. Duo Cherubini inuicem ſe reſpiciunt, quia nulla in re duo teſtamenta diſcrepant; quod vetus promittit, nouum exhibet. Verſos habent vultus in Propitiatorium, quia duo teſtamenta Chriſtū hominum reſpiciunt Propitiatorium, de illo agunt, illum prædicant. Gregorius: Quaſi ad ſemetipſa Cherubim facies viciſſim tenēt; quia quod vnum teſtamentum

tum

tum promittit, hoc aliud exhibet. Dum inter ſe poſitum Dei, & hominũ mediatorem Chriſtum exhibent. &c.

D. Auguſt. D. Auguſtinus quæſt. 105. in Exodum, myſtico ſenſu de Arca, & Cherubinis, ſcribit ad hunc modum. Arcam, ait, ſignificare Dei ſecretum, vt diximus. In Arca lex eſt; præterea virga Aaronis, quæ poteſtatem ſignificat; & manna, quod gratiam adumbrat. Super Arcam, in qua lex eſt, Propitiatorium locatur; quia legem frangimus, & miſericordia Dei indigemus, quæ aduerſus legem commiſſa crimina deleat. Quia lex (inquit) à quouis proficiente non ex omni parte completur; Propitiatorium eſt deſuper. Ad hoc enim opus eſt, vt propitius ſit Deus. Et ideo deſuper ponitur, quia ſuperexaltat miſericordia iudicium. &cæt. Duos vero Cherubinos duo teſtamenta interpretatur; inuicem (inquit) ſe attendunt; quia conſonant. Et vultus eorum ſunt in Propitiatoriũ; quia miſericordiam Dei, in qua vna ſpes eſt, valde cõmendant. &c.

Supra legem propitiatoriũ, quia legem frangimus, & miſericordia Dei indigemus.

Duo teſtamenta Dei miſericordiam commendant.

Origenes. Origenes homilia 11. in Numeros, ſic de his tropologicè philoſophatur. Tabernaculum hominis ſymbolum eſſe docet. Interior domus cor eſt, arcanorum Dei capax. Arca mentem adumbrat. Hæc autem mens (ait Origenes) aurea eſſe debet, hoc eſt, pura, & pretioſa, in qua legẽ Dei deſcriptam ſemper habeamus, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibꝰ, ſicut Apoſtolus dicit 2. Cor. 2. Vrna habens manna (ait idẽ Autor) Theſaurus eſt verbi diuini. Cherubim, & Propitiatorium, ſcientia intelligẽda eſt Trinitatis, &c. Dubitatis, cur Cherubim ſcientiam ſignificent Trinitatis. Reſpondetur, quia nomen Cherubim plenitudinẽ, & perfectionem ſcientiæ ſignificat. Quæ verò eſt (ait Origenes) alia perfectio ſciẽtiæ, niſi agnouiſſe Patrem, & Filium, & Spiritũ ſanctũ. &c. Hæc plenitudo ſcientiæ antiquo populo non eſt tradita. Erat enim Iudæorũ ſtatus puerorum, vt Paulus indicat ad Galat. 4. Pueris autem non traditur plenitudo ſcientiæ, id eſt, Theologia, ſed Grammatica, quæ eſt initium ſcientiæ. Viros, id eſt, Chriſtianos docuit Deus hanc admirabilem Theologiam; non enim eſt Chriſtiana vetula, quæ Auguſtiſſimam Trinitatẽ non nouerit. Nimirum vbi venit plenitudo tẽporis, venit & plenitudo ſcientiæ.

Tabernaculum hominis ſymbolũ. Arca aurea mens pura.

Scientiã Trinitatis cherubim indicant.

Origenes.

A

CAPVT XVII.

De ingreſſu in Sãcta Sanctorum.

IN Sancta Sanctorum ſoli ſummo ſacerdoti ingredi fas erat. Id verò ſemel in anno, vt docet apertè D. Paulus ad

B Hebræos 9. *In priori* (inquit) *tabernaculo ſemper introibant ſacerdotes, ſacrificiorũ officia conſummantes. In ſecundo autem ſemel in anno ſolus Pontifex, non ſine ſanguine, quem offerret pro ſua, & populi ignorantia. &c.* Prius tabernaculum appellat Paulus priorem tabernaculi partem, id eſt, Sancta; ſecundum tabernaculum vocat Sancta Sanctorũ. Præter alios idem docet Ioſephus lib. 2. contra Apionem; In adytum (inquit) id eſt, Sancta Sanctorum, intimam templi partem, ſoli principes ſacerdotum ingrediebantur, propria ſtola circumamicti. Et 8. Antiquit. cap. 2. Penetrale (ait) templi Salomon nulli fecit acceſſibile. Reliquũ quadraginta cubitorum ſpatium in vſum ſacerdotum conſecrauit. Philo in lib. de legatione ad Caium, capitis pœnam propoſitam ſcribit illi, qui in Sancta Sanctorum ingrederetur, ſiue ex plebe eſſet Iudæus, ſiue ſacerdos. Ipſi quoque Pontifici, ſi vel illa die, qua fas erat ſemel ingredi, ingrederetur bis; vel aliqua alia die intraret. Intimum (inquit) ſacrariũ ſemel quotannis Pontifex introgreditur, ieiunij tempore, odores incẽſurus, & ex more vota facturus; vt felix annus, & pax contingat omnibus hominibus. De cætero ſiquis non dico plebeius Iudæus, ſed ſacerdos, vel à ſummo proximus, imo is ipſe Pontifex ſi duobus anni diebus, aut eadem die, ter, quaterue, introierit, capite luet abſque venia. Tantam religionem adytorum voluit eſſe legiſlator, vt hæc ſola inacceſſa, intactaq; ſeruarentur. &c. Et in libro de Monarchia: Intima (ait) tẽpli nemini videre fas eſt, præterquam ſoli ſacerdotum Principi, & id ei quoque vno die duntaxat anniuerſario permittitur, quo introſpicit omnia. Hæc Philo.

Ad Heb. 9.

Soli pontifici fas erat ingredi Sancta Sanctorum ſemel in anno.

Ioſephus.

C

Philo.

D

E

Diuus Auguſtinus quæſt. 133. in Exodum, exiſtimat ſemel quidẽ in anno ingredi ſolitum Pontificem in Sancta Sanctorum cum ſanguine; ſed quotidie ſine ſan-

D. Auguſt. opinio.

ſanguine, ad adolendum thymiama. Nō A ſumus (inquit) intellecturi ſemel in anno intrare ſacerdotem ſolere in Sancta Sanctorum: ſed ſemel in anno cum ſanguine, & quotidie quidem ſolere intrare ſine ſanguine, cauſa incenſi ponendi. &c. Sed Auguſtinus in hanc opinionem ductus eſt, quia putauit altare incenſi in Sanctis Sanctorum collocatum fuiſſe, quod falſum eſt, vt infra oſtendemus.

Chriſtus pontifex ſumm' in Sancta ſanctorum cum ſanguine introiuit. Ad Heb. 9.

Adumbrabant Sancta Sanctorum cœlum, vt ſupra diximus. In illa ingredi B nemini fas erat præter Pontificem; quia in Cœlum ante Summum Pontificem Chriſtum, nemini licuit introire. Ille autem introiuit primus non ſine ſanguine, quem offerret pro nobis. Hæc nos docet Apoſtolus ad Heb. 9. *In ſecūdo* (ait) *tabernaculo ſemel in anno ſolus Pontifex introibat non ſine ſanguine, &cæter. Hoc ſignificante Spiritu Sancto nondum propalatam eſſe Sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente ſtatum, &c.* Hoc eſt, ſignificabat Spiritus C Sanctus nondum apertam eſſe Sanctorum, ideſt, cœli, viam & ianuam, priore lege Moſis durante. Illa enim non eam habuit vim, vt in cœlum viam poſſet aperire; offerebat enim ſanguinem hircorum, & vitulorum. *Chriſtus autem* (adiungit Paulus eodem capite) *aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum, per amplius, & perfectius tabernaculum, non manufactum, id eſt, non huius creationis, neque per ſanguinem hircorum, aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introi-* D *uit ſemel in Sancta, æterna redemptione inuenta, &c.* Chriſtus æternam inuenit redemptionem, fores Paradiſi reſerauit, viam aperuit. Cùm in cruce pendebat velum templi ſciſſum eſt à ſummo, vſque deorſum. Cur ita? quia illa æterna redemptio cœlum patefaciebat. Regnum cęlorum vim patitur, dixit Chriſtus; equidem tunc maximam paſſum eſt vim, quæ tanta fuit, vt velum non remouerit, ſed diſciderit.

Quæres, quo tempore Pontifex Sancta Sanctorum ingrederetur. Reſpondetur: Ingrediebatur menſe ſeptimo, die menſis decima, quæ dicitur dies expiationis. Hac die populus ieiunium obſeruabat, agebatque pœnitentiam, & à peccatis expiabatur, vt legitur Leui. 16. *Menſe ſeptimo, decima die menſis affligetis animas veſtras; nullumque opus facietis, ſiue indigena, ſiue aduena, qui peregrinatur inter vos. In hac die expiatio erit veſtri, atque mundatio. Ab omnibus peccatis veſtris coram Deo mundabimini. Sabbatum enim requietionis eſt, & affligetis animas veſtras, &c.* Hac die Pontifex caprum, qui emiſſarius appellatur, Iſraelitarum prius peccata in eius caput imprecatus, in ſolitudinem emittebat. Hac die alterum caprum, & vitulum immolabat, quorum ſanguinem in Sancta Sanctorum inferebat. Lege Leuit. 16. Illud aduerte, diem hanc mœſtitiæ fuiſſe, ac B doloris, ob peccata concepti. Ideoque ſummus ſacerdos in Sancta Sanctorum non veſtibus Pontificijs, ſed lineis tantùm indutus ingrediebatur. Leuitic. 16. *Tunica linea veſtietur, fœminalibus lineis verenda celabit, accingetur zona linea, cidarim lineam imponet capiti.* Hæ vero quatuor veſtes communes fuere etiam reliquis Sacerdotibus.

Menſe ſeptima die decima menſis introibat pōtifex in Sancta Sanctorum.

Sanguinem victimarum ferebat pontifex.

Veſtes quib. indutus ingrediebatur Pontifex in domum interiorem.

Erat olim Iudæis vnus ſtatutus dies, in quo ſingulis annis animo dolorem ſiue contritionem conciperent, pœnitentiaque peccata expiarent. Typus eſt, hic dies, noſtræ Quadrageſimæ. Quadrageſimali enim tempore affligimus animas noſtras; dolorem ob patrata crimina animo maximum concipimus, ieiunium ſeruamus, & confeſſione peccata expiamus. Hoc noſtræ eſt expiationis tempus. In hac pœnitentiæ die Pontifex Sancta Sanctorum ingrediebatur, quia per pœnitentiam in cœleſte regnum ingredimur. Nulla tamen ſatis eſt ſine Chriſti ſanguine pœnitentia: ideoque ſanguinem ſacerdos ſummus defert. Veſte non Pontificia, ſed cęteris ſacerdotibus communi vtitur; quia decet eum, qui pœnitentiam agit, veſtis humilis, minimeque pretioſa. Nigra aſſumit quadrageſimali tempore ornamenta eccleſia, candida, aurea, cæteraque huiuſmodi exuit: vt ipſas etiam Aras, ipſa templa videas lugentia, & ipſe lugeas. Peccata populi ſa- E cerdos confitebatur, capiti hirci emiſſarij imponebat, peccatis onuſtum in ſolitudinem amandabat, vnde reuertebatur nunquam. Vt intelligas oportere peccata in ſempiternum exitium mittere; ita vt ad nos nullo vnquam tempore redeant.

Typus quadrageſimæ.

Pœnitentia cœlum aperit.

Humilis veſtis decet pœnitentem.

Peccatum nunquam repetendum.

CA-

CAPVT XVIII.

De ſecunda templi parte ſiue de Sanſtis.

SEcunda templi pars, quæ היכל, hecal, hebraice.i. Palatium, latinè dr̃ ſancta, vel domus exterior, lata fuit cubitis 20. (quemadmodum domus interior) lōga cubitis quadraginta, alta cubitis triginta. B parietes in primis oēs cedro ſtecti erāt in cedro cælaturæ, ſiue ſculpturæ eminebant. 3. Reg 6. *Quadraginta cubitorum erat ipſum templum, pro foribus oraculi, & cedro omnis domus intrinſecus veſtiebatur, habens tornaturas, & iuncturas fabre factas, & cælaturas eminentes. Omnia cedrinis tabulis veſtiebantur, nec omnino lapis apparere poterat in pariete, &c.*

3. Reg. 6. Templi 2. pars cedro, & auro tecta.

Non fuit ſatis cedro veſtitos eſſe parietes, pretioſiorem veſtem Salomon adiunxit, nimirum aurum. auro.n. cunctos C parietes, cedro iam opertos operuit, vt eo.c. ſcribitur his verbis: *Domum quoque ante Oraculum,* i. exteriorem, *operuit auro puriſſimo, & affixit laminas clauis aureis, &c.* De pauimento forſitan ambiges, Num auro fuerit opertum? Reſpondetur, in primis fuiſſe opertum marmore, 2. Par. 3. *Salomon ſtrauit pauimentū templi pretioſiſſimo marmore, decore multo, &c.* Deinde ligneis tabulis, 3. Reg. 6. *Texit pauimentum domus tabulis abiegnis, &c.* Tandem auro 3. Reg. 6 *Sed &* D *pauimentum domus texit auro intrinſecus, & extrinſecus,* ideſt, pauimentum interioris domus, & exterioris.

pauimentum templi marmore, tabulis, & auro conſtratum. 2. Par. 3.

3. Reg. 6.

De auro templi illud traditur obſeruatione dignum eo.c. *Nihil erat in templo, quod non auro tegeretur.* Nihil.n.in Chriſtiano viuo Dei templo eſſe debet, quod nō tegatur charitatis auro. Intellectum, memoriam, voluntatem, animam, corpuſque aurum tegat. Nunquid non præcepit Deus, vt totum templum auro radiaret, E cùm præceptum illud magnum tradidit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, &c.* Totum cor, & totam animam, i. totum templum, auro iubet ſplendeſcere. Sub auro tabulæ erant cedrinæ, ſub charitate reliquarum eſt virtutum comitatus. Omnia templi loca, tam excelſa laquearia, quam infimum pauimentum, aurum illuſtrabat; quoniam noſter Salomon Chriſtus neminem deſpicit, tàm viris excelſis, quàm infimis ſi animum diuino auxilio præparent, diuinam charitatem elargitur. Tu quoque auro amoris tui diſce tegere nō laquearia ſolùm, verùm etiam pauimentum. i. non nobiles ſolùm vel diuites, ſed pauperes, quoque & ignobiles. Iam verò ſi quæras quibus clauis hoc affigatur aurum, reſpōdebo, timorem Dei aureos habere clauos, atque illis amorem cordib. infigi. Qui.n. Deum timet, cauet maximè ne charitatem amittat. Idcirco datam charitatem multi amittunt, quia timori Dei illā cuſtodiendā non cōmittūt.

Totum Dei viuum templum charitate velut auro debet ſplendeſcere

Deus nō eſt perſonarum acceptor.

Charitas erga omnes.

Timor Dei clauus aureus.

Quæ eſſent cælaturæ parietum docet, 3. Reg. 6. *Omnes parietes templi per circuitum ſculpſit Salomon varijs cælaturis, & torno. Et fecit in eis Cherubim, & palmas & picturas varias quaſi prominentes de pariete, & egredientes, &c.* Et lib. 2. Par. c. 3. *Domum quoque maiorē texit tabulis ligneis abiegnis; & laminas auri obrizi affixit per totum: ſculpſitque in ea palmas, et quaſi catenulas ſe inuicem complectentes, &c.* templi igitur parietes alatis Cherubinis exornati ſunt, palmis, & catenis. etenim Cherubinos eſſe oportet Chriſtianos, quib. inſideat Deus, ad diuina præcepta alatos, ac veloces. Vt verò præcepta opere ipſo præſtent, ob oculos, palmas, i. cæleſtes triumphos proponere iuuat. Catenæ autem illæ ſe inuicem complectentes mutuam adumbrant charitatem, quæ vt Paulus ait *eſt vinculum perfectionis.* Eminentes erant cælaturæ, vt charitatem cæteraſque virtutes eminentes, ac excellentes habere nitaris. Palmæ.i. cæleſtes triūphi eminentes ſunt, eminentes etiā ſint Cherubini. i. virtutib. præcellentes Chriſtiani, qui palmas concupiſcunt.

3. Reg. 9.

De cælaturis parietū.

2. Par. 3.

Catena charitatis.

Virtutes ſint eminentes.

Obijciet quiſpiam, ſuprà dictum eſſe tēpli parietes tabulis cedrinis fuiſſe contectos; at in verbis nunc ex li. 2. Paral. 3. citatis, dici tabulis abiegnis fuiſſe coopertos. Hæc verò inter ſe pugnare. Breuiter trib. modis reſpondeo. Primò intelligenda eſſe verba libri Parali. de pauimento ſolummodo, vt vult Abulenſis. Fuit.n. pauimentum, vt diximus, tabulis abiegnis tectum. Secundò abiegnas illas tabulas cedrinis tabulis fuiſſe ſignificatas quòd ex aliquo eſſent cedri genere. Tertiò parietes in primis, tabulis abiegnis abſque vllis cælaturis fuiſſe coopertos, deinde tabulis cedrinis, in quibus cælaturæ erant prominentes, auro contectæ.

Soluitur dubium.

CA-

by Google

CAPVT XIX.

De altari thymiamatis, ſiue aureo.

Exod. 40. *Exod. 30.* *Deſcribitur altare thymiamatis.*

PRæcipuum locum in domo exteriori Altare obtinebat, quod thymiamatis appellatur, ſiue aureum Exo.40. Et enim ante velum, quo Oraculum tegebatur, B inter menſam, & candelabrum, medio loco collocatum erat. Exod.30. *Pones Altare contra velum*, id eſt, è regione veli. Ex lignis Setim, id eſt, cedrinis, extructum fuit Exod.30. Auri laminis veſtitũ, quo circa aureum dicitur, longitudinẽ vnius habuit cubiti, vnius item cubiti latitudinem. Figura erat quadrangulari, id eſt, quatuor angulorum. Non omni ex parte quadratum, vt teſſera, quia altitudinem habuit duorum cubitorum. Ex quatuor C angulis quatuor procedebant cornua, quę hebręi, teſte Lyrano, quatuor pomella fuiſſe arbitrantur. At pomella nõ ſunt cornua. Fuerunt ergo quatuor cornua auro conueſtita, inſtar eorum, quę in animantibus cernimus. Significãt enim cornua potentiam, robur, & fortitudinẽ. In ſuperiori parte opertũ erat tabula aureis laminis tecta, ac reticulata, id eſt, inſtar retis interciſa, quæ dicitur in Exodo Craticula, id eſt, parua crates. Præter hæc, co D rona aureola, id eſt, ex auro, omni ex parte ornabatur. Coronã dicimus, nõ quod rotunda fuerit, ſed qđ vndiq; altare quadratum coronauerit, id eſt, ambierit. Id quod de Menſa etiam, & Arca eſt intelligendum. In hoc Altari thymiama Deo ſacerdotes incendebãt, vt infra dicemus, cũ de ijs egerimus, quibus fas erat in hãc templi partem ingredi. Nunc illud breuiter docendum eſt; num altare hoc in hac templi domo exteriore, an in interiore, E id eſt, in Sanctis Sanctorum, fuerit collocatum?

An altare thymiamatis fuerit in Sanctis Sanctorum collocatum? *Ad Heb. 9.* *Ioſephus.* *3.Reg.9.*

Origenes homilia 9. in Exodum, Auguſt. in Exod. quæſt. 133. & quæſt. 136. Rupertus lib.4. Comment. in Exod. cap. 9. Montanus in Apparatu, & alij in Sanctis Sanctorum collocatum fuiſſe exiſtimarunt. D. verò Auguſtinus ſummum Sacerdotẽ cum ſanguine quidem, ſemel tantum annis ſingulis; at ſine ſanguine, A ad adolendũ thymiama, quotidie in Sanctã Sanctorũ ingredi ſolitum putat. Confirmatur ſententia non leui ſanè argumẽto, ex Pauli autoritate petito, qui ad hebræos. 9 ſic ſcripſit: *Poſt velamentum ſecundum tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum*, aureum habens Thuribulũ, & Arcã teſtamenti. Hæc Paulus. Aureum verò Thuribulum Altare thymiamatis videt appellare. Græcè, θυμιατήριον, quo nomine etiam Ioſeph. illud appellat lib.6. B de bello Iudaico, cap.6. & lib.3. Antiquitatum. cap.7. Probatur item ex illis verbis lib.3. Reg. cap.6. Totum Altare Oraculi texit auro Salomon. &c. Quod nam eſt quæſo hoc Altare Oraculi? Altare thymiamatis eſt; ergo Altare thymiamatis erat Altare Oraculi, id eſt, in Sanctis Sanctorum poſitum.

Sententia communis. *Ioſephus.* *Philo.* *D.Gregor.* *Theodor.* *Beda.* *D.Thomas.* *Theophyl.* *Exod.30.* *Altare aureum erat in domo exteriori.*

Aduerſatur huic ſententiæ communis ſententia. Ioſephi lib. 3. Antiquitatum, cap.7. & lib.8. cap.2. & 6. de bello Iudaico cap.6. Philonis lib. 3. de vita Moſis, D. Gregorij homilia vltima in Ezechielem, Theodoreti quæſt.60. in Exodum, Bedæ libro 3. de tabernaculo cap.12. D. Thomæ prima 2. quæſt. 102. art.4. ad 6. & ad Hebręos 9. Theophylacti eodẽ ca. Lyrani, & aliorũ. Ea eſt, Altare thymiamatis in exteriore templi domo ſitum fuiſſe. Probatur ex cap.30. Exodi; *Pones Altare*. ſ. Thymiamatis, *contra velum, quod ante Arcam pendet*, idem intelliges ex cap. 40. Exodi. Pręterea probatur, qa Sacerdotibus ingredi non licebat Sancta Sanctorum, excepto ſummo. At illi thymiama in Altari thymiamatis offerebant, vt infra dicemus; erat igitur extra Sãcta Sanctorum Altare.

Abulenſis.

Argumento ex Pauli verbis petito reſpõdet Abulenſis Exod.30. quæſt.6. Paulum Altare thymiamatis Thuribulũ aureum vocaſſe, verèque dixiſſe, Sancta Sanctorum aureum Thuribulum, id eſt, Altare habuiſſe; non quòd ipſum in Sanctis Sanctorũ collocatum eſſet, ſed quod ad Sancta Sanctorũ maximè pertineret. Thymiama enim quod in altari illo incendebatur, ad domum interiorẽ, in qua Dei thronus erat ſpectabat. Secundo argumento ex verbis lib.3. Regum deſumpto eodem modo fit ſatis; Dicitur enim Altare Oraculi, propterea quòd ſuffimẽtum quod illi imponebatur ad Oraculũ attineret; non quod in Oraculo ſitum eſſet.

eſſet. Fauent verba tertij libri Reg. ſolu- A tioni Abulenſis. Si enim rectè dicitur Altare Oraculi, etiam rectè dicetur Oraculum Altare habuiſſe, vt loquitur Paulus, quamuis intus non fuerit poſitũ. Obſerua Paulum dicendi modum mutaſſe. Nã de tabernaculo exteriori loquens, ait, in quo ſcilicet, tabernaculo exteriori, erant Candelabra, & Menſa &c. At de Sanctis Sanctorum agens, nõ ſic eſt locutus, ſed; *Habens* (inquit) *Thuribulum aureum, & Arcã teſtamenti*; vt indicaret Thuribulum ſiue B Altare nõ fuiſſe in ipſo Oraculo. At obijcies Pauli verba indicare eo modo Thuribulum fuiſſe in Oraculo quo fuit Arca *Aureum* (inquit) *habens Thuribulum, & Arcã teſtamenti*. Sed Arca intus erat; ergo & Thuribulũ. Reſpondetur, non adeò ſcrupuloſe Scripturam loqui, vt non poſſit intelligi, aliter Oraculum habuiſſe Arcam, aliter Aram, Arcam quidem intus, Aram foris.

Ad Heb. 9.

Huic addi poteſt ſolutio altera vulga- C rior ex Lyrano, & alijs; videlicet, in Sanctis Sanctorum non fuiſſe Altare ſuffitus, ſed Thuribulum quoddam aureum, quo tunc Pontifex vtebatur, cum ſemel ſingulis annis in Oraculũ introibat. Nã vt in Leuitico traditur, Pontifex cùm in Oraculũ ingrediebatur, odores incendebat, quorũ nebula Dei thronũ occultabat. Leu. 16. *Aſſũpto thuribulo, quod de prunis altaris impleuerit, & hauriens manu compoſitũ Thymiama in incenſum, vltra velum intrabit in* D *Sancta; vt poſitis ſuper ignem aromatibus, nebula eorum, & vapor operiat Oraculum, quod eſt ſupra teſtimonium, & non moriatur. &c.* Tertiò reſponderi poteſt illud Thuribulum cuius meminit Paulus, fuiſſe aliquod Altare aureum, ſimile Altari Thymiamatis in Sanctis Sanctorum collocatum; ſupra quod Pontifex Thuribulum imponebat, quod ex altari holocauſtorum prunis plenum attulerat. At ex his poſterio- E ribus reſponſionibus ſequitur Paulum nullam Altaris Thymiamatis feciſſe mẽtionẽ, cum Menſæ fecerit, & Candelabri, quod non videtur ſimile vero.

Leu. 6. Thuribulũ oraculi.

Dubium præterea eſt; An Altare Thymiamatis, quod erat in tabernaculo Moſis, quodque ſupra deſcripſimus, idem fuerit in templo Salomonis, an aliud diuerſum? Reſpondemus Arcam quidem eandem fuiſſe in tabernaculo Moſis, & in templo Salomonis, vt conſtat ex lib. 3. Regum 8. & libro 2. Paralip. 5. Altare autem Thymiamatis fuiſſe diuerſum, & maius Salomonicum, quam Moſaicũ, vt ſit compertum ex eodem lib. 3. Regum, cap. 6. *Altare veſtiuit Salomon cedro.* Item: *Totum Altare Oraculi texit auro.* & lib. 2. Paralipom. 4. *Fecit Salomon Altare aureum, & cæt.* 3. Regum 7. *Fecit Salomon omnia vaſa in domo Domini, Altare aureum, & Menſam; Candelabra, &c.* Quid clarius? Vnde Septuaginta Interpretes ſic vertunt hunc locum: *Fecit Salomon Altare ante faciem Oraculi, & operuit illud auro.* Et 1. Paral. 28. *Altari, in quo adoletur incenſum, aurum puriſſimum dedit Dauid, vt ex ipſo fieret ſimilitudo quadrigæ Cherubim, extendentium alas, & velantium arcam fœderis Domini. &c.* Dedit Dauid aurũ, vt efficeretur Altare Thymiamatis, ergo factum eſt. Obijcitur, Scriptura non ait, 3. Regum, Salomonem feciſſe Altare ex cedro, ſed veſtiſſe Altare cedro, videlicet iam factum; Reſpondeo veſtiſſe iam factũ non a Moſe, ſed ab eodẽ Salomone.

An ſit in templo altare idẽ quod erat in tabernaculo?

3. Reg. 8. 1. Par. 5. 3. Reg. 6. 2. Par. 4.

Ex verbis 1. Paral. 28. citatis ſequitur dubium; Num in Altari Thymiamatis quadriga fuerit Cherubinorũ aureorũ? Abulenſis 1. Paral. 28. quæſt. 6. in affirmantẽ ſententiam iuit. Putat enim ſuper Altare Thymiamatis duos Cherubinos aureos locatos fuiſſe, qui expanſis alis Altare tegerent, eodem modo quo ſuper Arcam alij locantur. Verba citata in hunc ſenſum interpretatur; Dedit Dauid aurũ filio Salomoni, vt fabricaret aureum ſuffimenti Altare, & ſuper eum ſimilitudinem quadrigæ Cherubinorum, quales ij erant qui tegebant Arcam. Hæc Abulenſis ſententia non placet. Cherubini enim ſuper Arcam ſolum erant, vt quadriga & currus Dei, vt diximus: non verò ſuper Altare Thymiamatis. Exiſtimo ergo verba libri Paralip. de Cherubinis eſſe explananda, qui Arcam fœderis expãſis alis tegebant in hunc modum: Dedit Dauid Salomoni aurum, ex quo Altare Incenſi fabricaret; & ſimilitudinẽ quadrigę Cherubinorum, qui in Sanctis Sanctorum expanſis alis velabant Arcam. Dicitur autem hebraice currus Cherubinorum, a noſtro Interprete quadriga; non quòd quatuor eſſent, ſed quòd eſſent veluti currus Dei, vt iam diximus. Petes de quibus nam Cherubinis ſint verba intelligẽda, de minoribus ne, an de maioribus? Reſpondetur, minores fabricatos eſſe a

An fuerit quadriga Cherubinorum in altari thymiamatis?

Opinio Abulenſis.

Quadriga, id eſt, currus Cherubinorum.

Moſe;

Moſe; de maioribus locum interpretandum. Obijcit Abulenſis, maiores Cherubinos ex olea fuiſſe fabricatos, at quadrigam Cherubinorum, de quibus in libro Paralipomenon ſermo eſt, fuiſſe auream. Reſpondetur Cherubinos illos maiores etſi fuerint ex olea facti, fuiſſe auro coopertos. Ideoque dictum eſt, Dauidẽ aurum huic operi dediſſe, & Altari aureo, quod ſimiliter ex ligno factum, ſed auro tectum erat.

An fuerit cõfectum ex lapide Altare thymiamatis?

Rogabis, an fuerit ſolum ex ligno factum Altare, & auro tectum, vt Altare tabernaculi, an etiam ex lapide? Reſpondet Richardus Victorinus in libro de templo Salomonis, fuiſſe ædificatum ex lapide. Idem ſentit Lyranus 3. Regum 6. & Beda libro de templo, cap. 12. Probatur ex illis verbis 3. Reg. cap. 6. *Altare*, ſcilicet Thymiamatis, *veſtiuit Salomon cedro*; videlicet quia factum erat ex lapide. Altare quidẽ factum à Moſe lapideum non erat, ſed ligneum, quoniam per eremum portabatur. At Salomonicum quoniam ſtabile erat, ex lapide fabricatum fuiſſe veriſimile eſt, & cedro veſtitum. Dici etiam põt Altare cedro veſtitum, quòd ex alijs lignis ſit confectum, deinde cedro, & auro contectum. Adde fieri potuiſſe, vt ex Altari à Moſe facto Salomon maius aliud addito incremento fabricarit, cedroque induerit, & auro.

D. Gregor.

Cor aureum Altare thymiamatis.

D. Auguſt.

Deſideria Dei inflammata.

Moraliter Thymiamatis Altare in domo Dei locatum, cor indicat Chriſtiani viri cæleſtibus deſiderijs inflammatum. Magnus Gregorius homil. in Ezechielẽ vltima: Arca (inquit) intra velum, eſt Redemptor noſter in cælo. Altare verò aureum, in quo Thymiama incenditur, eſt ante velum; quia Sanctorum corda, quæ Dei amore ſuccenſa ſunt, per Sanctum deſiderium in illo ardẽt, quem adhuc reuelata facie videre non poſſunt. Quouſque ante velum ſumus, oportet vt quaſi Thymiamatis incenſum flamma amoris ardeamus. Hæc Gregorius. Et Auguſtin. tract. 4. in epiſt. 1. Ioannis. Tota (ait) vita Chriſtiani boni, ſanctum deſiderium eſt. &c. Hinc illud Cant. 3. *Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum, ſicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarij*. Sicut virgula fumi aſcendit anima, cum ex corde veluti ex Altari ſuffimenti, deſideria inflammata in cælũ feruntur. Qualia illa erant Pſalmographi: *Quemadmodũ deſiderat ceruus ad fontes aquarũ ita deſiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deũ &c.* Pſal. 41. Vt vehemẽs eſt potus, cibique, in ſitiente, fameque confecto cupiditas: ita vehemens eſt in viro iuſto Dei, iuſtitiæque deſiderium. vnde illud: *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam.*

Origen.

Oratio mentalis, & vocalis duplici Altari adũbratur.

Origenes homil. 10. in librum Num. Duplicem orationem, mentalẽ, ac vocalem, duplici Altari putat ſignificari; Altari Thymiamatis, quod intra templum erat, mẽtalem, Altari holocauſtorũ, quod erat in Atrio, vocalem. Cùm corde orauero (ait ille) ad Altare interius ingredior; cùm autem quis clara voce, & verbis cum ſono prolatis orationẽ fundit ad Deum, offerre videtur hoſtiam in Altari quod foris eſt. &c. Eſt Oratio ſuffimento ſimilis, quod in illa Ara Deo adolebatur, iuxta illud Pſalm. 140. *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. &c.* Pagninus vertit: *Sicut ſuffimentũ.* Ioãnes quoque Apocal. 5. ait viginti quatuor illos ſeniores habuiſſe *phialas aureas plenas odoramentorum; Quæ ſunt* (inquit) *orationes ſanctorum.* Et cap. 8. *Aſcendit fumus incenſorum, de orationibus ſanctorum, de manu Angeli coram Deo.* Quamobrem Cantic. 4. dicitur odor veſtimẽtorum Eccleſiæ *ſicut odor thuris*; & Cant. 3. dicitur aſcendere *ſicut virgula fumi ex aromatibus. &c.* quia frequentiſſimæ orationis ſuffimenta Deo offert. Hanc ob cauſam Magdalena, quæ vitam adũbrat Orationi vacantem, vnguenta fert odorifera, quibus Chriſtũ perfundat. Fert.n. orationem, omni vnguento pretioſiorẽ. Ante velum eſt Altare; quia Deum, quẽ oramus, nondũ perſpicuè cernimus. Aureum eſt: quia ex aureo iuſti pectore oratio oritur. Corona aurea præcingitur; quia orationis præmium corona æterna eſt. Penetrabat Sancta Sanctorum ſuffimenti odor; penetrat Cælum cælorũ orationis ardor; iuxta illud Eccleſiaſtici 35. *Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit. &c.*

Pſal. 140.

Oratio ſuaue ſuffimentum ſiue thymiama.

Apoc. 5.

Apoc. 8.

Cant. 4.

Cant. 3.

Magdalena id eſt, vita contemplatrix fert odores.

CAP. XX.

De menſis, & panibus propoſitionis.

Medium

Ioſeph.

MEdium, vt diximus, locum Altare ſuffitus in exteriori domo obtinebat; verſus Septentrionalem verò parietem, vt ait Ioſephus lib.3.de Antiquita. c.7.& Philo lib.3. de vita Moſis, Menſa ſtabat; verſus parietem Auſtralem Candelabrum fulgebat: Exo.26. *Panes contra Menſam Candelabrum, in latere tabernaculi Meridiano. Menſa.n.ſtabit in parte Aquilonis, &c.* Tabernaculi menſa deſcribitur Exo. 25. duos cubitos longa, cubitum vnum lata, cubitum ac ſemiſſem alta, quatuor pedibus fulta, ex lignis Setim fabricata, auri laminis cōtecta, duplici corona cincta, altera interraſili, altera minori, quæ dicitur Aureola ſuper interraſilem collocata. Interraſilis autem à radendo corona appellatur, quia ad decorem aurū interraſum erat & interciſum.

Ex.26. — *D. ſcribitur menſa tabernaculi.* — *Corona aureola.* — *Corona interraſilis.*

Menſæ vſus — *Panes propoſitionis cur facierū panes dicantur.*

Proponebantur in Menſa ſingulis ſabbathis panes duodecim, qui propoſitionis panes nominātur, hebraicè panes facierum, ſiue faciei, carent.n.hebræi numero ſingulari faciem ſignificante. Lyranus, & Abulenſ. Exo.25. volunt appellari panes facierum, quod ex vtraque parte faciem haberent & figuram eandem. Non.n.in clibano, vt aiunt, coquebātur vt vulgares panes, ſed in ferreis, ſiue aureis vaſis, ideoque ex ſuperiore parte, atque inferiore faciem habebant. Hæc tñ ſententia ab eodem Abulenſi bene refutatur 1. Reg.21. Nec.n.poterant panes tanti.i.duarum decimarum, in vaſis aureis extra clibanum coqui: coquebantur igitur in clibano, vt reliqui; dicuntur verò panes facierum, vel propoſitionis, q̃ ante Dei faciem proponerentur. Quam ſententiam ſequitur Abulenſis Leuitici 24.& 1.Reg.21. lege Leuitici 24.caput.

Panes propoſitionis erant azymi Leu.2. — *Mel & fermentū Deo non offerebatur.* — *Leu.24.*

Erant hi panes azymi vt ſcribit Ioſephus lib.3.antiq.c.7.fermentum.n.à tēplo exulabat, quemadmodum & mel. Leuitici 2. *Omnis oblatio quæ offertur domino abſque fermento fiet nec quidquam fermenti ac mellis adolebitur in ſacrificio domini, &c.* Præterea in duos ordines diſtributi erāt panes ſex vno ordine, ſex altero in Mēſa ſtatuebātur: Leu.24. *ſenos altrinſecus ſuper Mēſam puriſſimam coram Domino ſtatues, &c.* Tertiò alij ſuper alios imponebātur. Quartò ſuper ſex panes, aurea phiala thure plena; ſuper ſex alios phiala altera aurea, item cum thure locabatur. Philo lib.3.de vita Moſis, ſalem cum thure reponi ſolitum ſcribit, iuxta illud Leuitici 2. *Quidquid obtuleris ſacrificij ſale condies, &c.* Septuaginta quoque interpretes ſalē thuri adijciunt. Mel quidem, & fermentum in templo locum nullū reperiebant; ſali ampliſſimus concedebatur. Delicijs, & peccati fermēto nullus in Chriſtiano pectore detur locus, ſali.i.ſalutiferæ, ac p̄ſeruatrici Chriſti doctrinæ maximus. Quintò ſingulis ſabbathis tollebantur, recentesque alij, & calidi cum thure reponebantur.

Philo Leu.2. Sal in omni oblatione. — *De collocatione panum propoſitionis.* — *Ioſephus*

Sextò thus igne adolebatur, vt ait Ioſephus 3.antiq. c.10. Septimo, quilibet ex ijs panib. duas habebat decimas. Habent hebræi menſuram q̄ ephi appellāt; continet tres modios.i.fere tres alqueires. Decima huius menſuræ pars dicitur Gomor, Exo.16. *Gomor decima pars eſt ephi &c.* Reſpondet ferè noſtræ quartæ. Continebant igitur ſinguli panes duos Gomores, vel duas fere noſtras quartas; vnde colliges ingentes fuiſſe panes propoſitionis. Octauò, Montanus ex hebræorum ſententia ſcribit in Arcæ apertę formam fuiſſe confectos; ſed hoc non multum habet autoritatis. Hebraice Leu.24 appellantur חלות (*Chaloth*) idest, placentæ.non.n.erant panes tumentes, ſed plani, ita vt ſupra ſe alter alterum poſſet ſuſtinere.

Quantitas panum. — *Exo.16.* — *Montanus.* — *Figura panum.* — *Leu.24.* — *D. Hieron.*

Nono D.Hieronymus Malach.1. ait hos panes propoſitionis iuxta traditionem hebræorum, ipſos ſacerdotes ſerere, metere, molere, & coquere debuiſſe. Hanc tñ hebræorum ſententiā refellunt verba illa 1.Par.9. *De filijs Caath ſuper panes erant propoſitionis, vt ſemper nouos per ſingula ſabbatha præpararēt, &c.* Ergo ad leuitas filios Caath attinebat panes præparare, vt vult Caietanus; ſacerdotum verò erat illos in menſa collocare; Præterea leuit. 24. dñr hi panes ſuſcepti à filijs Iſrael, & Ioſephus lib.3. Antiq.ca.10. ex publico (inquit) præbetur panis non fermentatus, &c. Ergo non ſerebant triticum ſacerdotes, nec metebant, ſed populus ſimilam præbebat, vel triticū. Niſi velis dicere p̄buiſſe ſolū pecuniā. Oleaſter Leu. 24. putat 12. panes à 12. tribubus fuiſſe oblatos, ita vt ſingulę ſingulos offerrēt.

An ſacerdotes panes hos coquerent. — *1.Par.9.* — *Leu.24.* — *Ioſeph.* — *Oleaſter.*

Decimò, hi panes vt dicitur Leui.24 proponebantur in Mēſa, vt eſſent in monumentum oblationis Domini.i. vt eſſent veluti memoriale quoddam Domini. Vndecimò hi panes Sancti dicūtur à ſacer-

Panes Sancti, & panes laici.

ſacerdote Achimelech. 1. Reg. 21. cæteri A vocãtur panes laici. Cũ ab illo Dauid panes peteret, reſpõdit; *Non habeo laicos panes ad manum, ſed tãtum panem ſanctũ.* Additur, *Neque enim erat ibi panis, niſi tantum panes propoſitionis, qui ſublati fuerant a facie Domini, vt ponerentur panes calidi. &c.* Duodecimo, his panibus ſublatis a facie Dñi, ideſt, a mẽſa, in qua ante Dei thronum erant propoſiti, ſolis ſacerdotibus licebat veſci; Dauidi tñ, qui ſacerdos non erat, licuit veſci ob neceſſitatẽ, vt dicitur Matth. 12. B

Matth. 12. In tabernaculo quidẽ Moſis vnica tñ fuit menſa, vnicumque candelabrum: in templo aũt Salomonis, menſę decẽ, totidemque cãdelabra collocata ſunt. Quinque menſæ, quinque quoq; candelabra, verſus parietem Aquilonarem, totidem menſæ, totidemque candelabra verſus Auſtralem conſtituta erant, medium locum Altare thymiamatis obtinebat. 2. Paral. 4. *Fecit Salomon candelabra aurea decẽ, ſecundum ſpeciem, qua iuſſerat fieri, & poſuit ea in templo: quinque a dextris, & quinque a ſiniſtris. Nec non & Menſas decem, & poſuit eas in templo; quinque a dextris, & quinque a ſiniſtris. &c.*

In templo Salomonis decem erant menſæ, totidem candelabra.

2. Paral. 4.

Abulenſis. Abulenſis vnam tantum vult menſam fuiſſe auream, in qua panes propoſitionis ſtatuerentur: cęteras fuiſſe argẽteas, veluti vaſorum templi abacos. Fuiſſe tamen multas aureas perſpicuum eſt ex illis verbis. 1. Parali. 28. *Aurum dedit Dauid in menſa, propoſitionis, pro diuerſitate menſarũ; ſimiliter & argentum in alias menſas argẽteas. &c.* Præterea panes non in vna tantũ, ſed omnibus decem menſis proponi ſolitos probatur ex verbis. 2. Paralip. 4. *Fecit Salomon menſas, & ſuper eas panes propoſitionis.* Erant igitur decem menſæ aureæ, in quibus panes proponebantur. Erant & aliæ argenteæ, quæ erat veluti vaſorum abaci. Ioſephus verò, qui lib. 8. Antiq. c. 2. vnam tantum in templo Salomonis (quod ipſe non vidit) menſam propoſitionis, vnicumque ſtatuit candelabrum, E non eſt audiendus.

An panes in vna ſolũ menſa proponerentur.

Mundus fame conficit famulos. Luc. 15. Fame cõficit mundus famulos, quam orbem prodigus ille animi, cupiebat implere vẽtrem ſuum de ſiliquis, quas porci mãducabant, & nemo illi dabat, Luc. 15. At Deus ſuos cæleſtib. delicijs ſaginat. Nonne uides quam ſit domus Dei epulis abundans? Paratæ ſemper diu noctuque menſę ſunt, iuxta illud Pſal. 22. *Paraſti in conſpectu meo menſam, aduerſus eos, qui tribulant me.* Paratæ ſemper ſunt cæleſtes epulę, diuina ſacramenta, diuina gratia, diuinæque ſcripturæ ſuauitates; *Venite* (inqt Dñs Matt. 11.) *ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis; & ego reficiam vos.* Et ca. 22. *Ecce prandiũ meum paraui, tauri mei, & altilia occiſa ſunt, & omnia parata: venite ad nuptias.* Ideo Dauid nihil ſibi Deo paſtore defuturum pſalmo canit citato: *Dominus* (inquit) *regit me, & nihil mihi deerit.* Hieronym. vertit: *Dominus paſtor meus, & nihil mihi deerit; in loco paſcua ibi me collocauit, ſuper aquam refectionis educauit me, aĩam meam conuertit.* Hieron. vertit: *Animam meã refecit.*

Pſal. 22.

Matth. 11.

Matth. 22.

Parata Domini mẽſa.

Non modicos panes tibi proponit Dominus in menſa ſua, ſed duarum decimarum ingẽtis magnitudinis, vt domus ſuæ ſaturitatem indicet. Pſal. 30. *Quã magna* (ait vates) *multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abſcondiſti timentibus te.* Multas mẽſas a ſiniſtris, ideſt, in hoc ſæculo propo- C nit cibo onuſtas: multas qnoque dulcioribus epulis refertas, a dextris, ideſt, in cæleſti patria, Salomon noſter Chriſtus habet præparatas. Huius vitæ Mẽſas appoſitaſq; epulas, ideſt, gratiam, ſpiritaleſq; delicias, Candelabrum, ideſt, fidei ſplendor illuminat; cæleſtis patriæ menſas nobilius Candelabrũ, hoc eſt, gloriæ lumen comitatur. Coronatę menſæ ſunt, quia delicias præbent Regibus; iuxta illã Antiphonam auguſtiſſimi Sacramenti. *Pinguis eſt panis Chriſti, & præbebit delicias* D *Regibus.*

Saturitas domus Dei.

In tabernaculo, vna erat duntaxat mẽſa; in templo Salomonis decem. Typus eſt tabernaculum Synagogæ; templũ Eccleſiæ. In Synagoga pauciores fuere, in Eccleſia verò plures menſæ ſternuntur. In Synagoga, terreni cibi, hoc eſt terrena pręmia, lac, & mel, & huiuſmodi alia; in Eccleſia cęleſtia pręmia, cęlorũ regna, & ſimilia proponutur. Quid ego de menſa auguſtiſſimæ Euchariſtiæ dicam? Quęnam Synagogæ menſa cum hac conferri poteſt? ò vere auream menſam Altare illud, in quo ter maximum hoc Sacramentum proponitur. Hic verus eſt panis propoſitionis, ſiue facierum, qui ante faciem æterni Patris, iugiter non ſine thure, & ſale offertur. In ſacrificio enim Miſſæ thus orationis adhibetur, adhibetur ſal quoq; diuinæ doctrinę, videlicet Epiſtolæ, atque Euangelia, quæ

Euchariſtia auguſtiſſima.

ntiam concio ſequitur. Hic eſt panis ve- A riſſimè *Sanctus*, vt appellat Achimelech, 1. Reg. 12. *Non laicus*, ideſt, non vulgaris, nō reliquis panib. ſimilis; eſt enim panis viuus, qui de cælo deſcendit. Quam bene ſacerdos hic ait: *Non habeo laicos panes, ſed tantum panem Sanctum*. Non habet Eccleſia ò Hæretici, vt vos impie dicitis laicos panes, non offert in Altari panē laicum, & popularem, ſed panem ſanctum, panem viuum, qui de cęlo deſcendit. Panē, qui duas habet decimas. i. duas perfectiſſimas naturas humanā ac diuinā; vnus panis eſt, vnus Chriſtus eſt, ſed vno i ſuppoſito duas hēt decimas. i. naturas duas, quarū perfectior es nemo dicendo complecti poteſt. Denarius. n. qui in decimis cernitur perfectus numerus, & clauſus, perfectionem adumbrat. Proponebatur panis in templo antiquo, vt eſſet monumentum oblationis Domini. Leuit. 24. noſter quoque panis viuus in monumentum proponitur, iuxta illud Chriſti; *Hæc C quotieſcunq; feceritis in mei memoriam facietis*. Et illud Pſal. 110. *Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors, & miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe*. Panibus propoſitionis ſolis ſacerdotibus licebat veſci: noſtrum autem cęleſtem panem non ſolum ſacerdotibus, ſed Chriſtianis omnib. ſumere licet. Vitam enim præſtat omnibus qui pura illum mente ſumunt.

1. Reg. 12.

Panis ſanctus panis Eccleſiæ.

Memoriale Domini.

Pſal. 110.

Quam pura autem mēte ſit ſumendus Menſa illa antiqua docebat, Leuitic. 24. D *Senos altrinſecus ſuper menſam puriſſimam corā Domino ſtatues &c.* Puriſſima dicitur menſa, quia puriſſimam oportet eſſe animam quæ ad auguſtiſſimam Euchariſtiam accedit. Additur eodem cap. 24. *Pones ſuper eos*, ideſt, ſuper panes, *Thus lucidiſſimum*: tunc autem ſuper panē viuum, Thus lucidiſſimum ponimus, cum poſt ſumptā auguſtiſſimam Euchariſtiam lucidiſſimam orationem ad Deum fundimus, & tanti myſterij contemplationi ardēti corde va E camus. Sacerdos Abimelech antequam panes propoſitionis Dauidi præberet 1. Reg. 21. illud rogat: *Si mundi ſunt pueri maxime à mulieribus?* Mundos enim eos eſſe oportebat, maxime à mulieribus, q illos panes edebant. Deus bone, ſi panes propoſitionis manducaturis munditia præſcribitur; quam mūditiam panis Angelicus flagitabit? Plane Angelicam; Angelicos poſtulat ſacerdotes, angelicos conuiuas, omnino mūdos, maxime à mulieribus. Aurea erat mēſa, in qua panes collocabantur, aureum oportet eſſe pectus, ideſt, charitate fulgens, in quod Euchariſtia ingreditur.

Leuit. 24.

Puriſſima mente ad Euchariſtiā accedendū.

Leuit. 24.

1. Reg. 21.

Coronata erat mēſa, quia ſacerdotes qui hoc ſacramentorum maximum cōficiunt, & frequenter ſumūt, in quorū manib. veluti in menſa propoſitionis populo proponitur, Coronati ſunt. Fit aūt ſacerdotū corona non aurum apponēdo, B ſed capillos radēdo. Quid capilli indicāt è capite exorientes? nonne curas mundi, & carnis, è capite naſcentes? has q penitus radit aurea præſtātiorē ſibi coronam fabricat. Cōſiderent quæſo ſacerdotes ſe in manibus veluti in menſa propoſitionis, populo panem viuū proponere; aurea erat menſa aureæ ſint manus ſacerdotū, iuxta illud Cant. 5. *Manus illius tornatiles, aureæ, &c.* Aureæ ſint manus, aurea pectora, aureum os, aurea omnia, munda omnia, maxime à mulieribus.

Sacerdotis corona.

Sacerdotum puritas.

Cant. 5.

Menſa in tabernaculo ad frigidū Aquilonem ſita erat; noſtra menſa contra Aquilonem ſtatuitur, vt frigida incendat pectora ardentiſſimus ille panis. Calidi panes in menſa propoſitionis proponebantur. 1. Reg. 21. Calidiſſimus eſt noſter panis, amore flagrat, inceditque animos. Ab Aquilone panditur omne malum Ierem. 1. ideſt, a dęmonis tentationib. quas ſimiles Aquiloni frigido animis inſpirat; ideoque aduerſus Aquilonē menſa paratur, iuxta illud Pſalm. 22. *Paraſti in conſpectu meo menſam, aduerſus eos qui tribulāt me*. Denique adiungitur Candelabrum Menſæ: quoniā ſi fidei Candelabrū abſit, nemo viuum panem cognoſcere poterit. O infelices hæreticos. Cur illi Panē de cælo dēſcendentem non agnoſcūt? ſane quia Cādelabro fidei carent, & craſſiſſimis tenebris opprimuntur. Cum ad menſam accedis, Candelabrum adhibe, adhibe fidem: quis ſit ille diligenter aīo expēde, qui ſub illis panis, & vini ſpeciebus latet. Inter menſam, & Candelabrū altare Thymiamatis ſuffitum Deo gratiſſimum exhalabat: Cor quoque tuum inter fidei Candelabrum, & cęleſtem illam menſam, in qua Chriſtus viuus panis proponitur, Altaris inſtar ſuauiſſimum Deo orationis, pænitentiæ, amoriſq; ſuffitum exhalet.

Menſa Dei parata aduerſus hoſtis tentationes.

Ierem. 1.

Pſal. 22.

Fides neceſſaria accedēti ad ſacrā menſam.

CA-

CAPVT XXI.

De Candelabris.

Deſcribitur candelabrũ tabernaculi.

IN tabernaculo Moſis vnum tantũ fulgebat candelabrum, totum ex auro fabricatum, & in ſeptem ramos, ſiue calamos pulcherrime diuiſum. His ſeptem calamis ſeptem lucernæ aureæ impoſitæ erant, quarũ cura, vt infra dicemus, ad ſacerdotes ſpectabat. Singuli rami ſcyphis ſphærulis, liliiſque aureis, exornabãtur. Etenim ſinguli rami ſcyphos, ſiue calices tres nucis inſtar, ſphærulas etiam, ſiue globulos aureos, atque aurea habebant lilia. Ipſum vero candelabri haſtile quatuor habebat ſcyphos, lilia quoque, aureoſque globulos, vt Bibliorum picturæ demonſtrant. Ex auro item puriſſimo & ad emungendas lucernas emũctoria, & ad extinguendos fungos vaſcula fabricata ſunt. Lege Exod. 25.

In templo 10. candelabra. *2. Paral. 4.* *Ioſephus.*

In tẽplo decem Candelabra, a dextris quinque, quinque alia a ſiniſtris, ſimul cum Menſis collocauit Salomõ, vt leges 2. Paral. 4. Decem aũt Candelabrorum millia fabricaſſe ſcribit Ioſephus lib. 8. Antiq. c. 2. quo loco nec eſt mendum, nec legendum eſt decem Candelabra, ſed decem millia. Nam ex Græco Codice conſtat veram eſſe hanc Ioſephi lectionem; Fecit Candelabra decem millia, Græcè, *λυχνίας μυρίας*, ſecundum præceptũ Moſis; ex quibus vnum in templum recondidit, vt per diem luceret ſecundum legẽ. Hæc Ioſephus. Hoc tamen falſum eſt Salomonem vnum tantum in templo ſtatuiſſe Candelabrum. Nam decem ſtatuiſſe ex lib. 2. Paral. 4. compertum eſt.

In tẽplo non fuit vſus ceræ. *D. Hieron.*

Illud hoc loco obſerua, in templo Ceræ nõ fuiſſe vſum, ſed olei. Itaque Candelabrum hoc non cereos aliquos, ſed lucernas, quarũ lux infuſo alebatur oleo, ſuſtinebat. Obſeruat hoc D. Hierony. in epiſt. ad Gaudẽtium, & ad Fabiolam de quadraginta manſionibus, mãſione quadrageſima. Mel (inquit) non offertur in ſacrificijs Dei; & cera, quę dulcia continet, non lucet in tabernaculo. Sed oleũ, quod de oliuæ profertur amaritudine. Hæc Hieronym. Oleum autem Candelabri iubet Dominus Exod. 27. vt ex

Exod. 27.

A oleis ſit pilo contuſis. Caietanus vult ex carne ſola oliuarum, non ex oſſibus, ſiue duris nucleis, vt purius eſſet, fuiſſe expreſſum.

Matth. 5.

Erãt in templo Salomonis multa Cãdelabra; ſunt in Eccleſia Chriſti multi doctores, ac concionatores Candelabris ſimiles: iuxta illud Chriſti Matth. 5. *Vos eſtis lux mundi*. Ex auro puriſſimo factum eſt Candelabrum tabernaculi; quia puriſſimam oportet eſſe vitam concionato- B ris. Ductile eſt, ideſt, mallei ictibus fabricatum: quia perſecutionum, & laborum ictus fidei promulgatores ſequuntur. In calamis Candelabri, ſcyphi ſunt, ſiue calices: quia cõcionatorum eſt, omni vino ſuauius Dei verbum auditoribus propinare. Concionatorum quoque eſt, calicẽ Domini, ideſt paſſionem, in concionib. commemorare; eorum etiam eſt, amarũ calicem ſuppliciorum Dei in memoriã hominibus reuocare. De quo Pſalm. 74. C *Calix in manu Domini vini meri, &c.* D. Gregor. homil. 6. in Ezechielem, mentes auditorum a concionatoribus cæleſtis verbi vino implendas, ſcyphis putat ſignificari. Scyphi (inquit) vino repleri ſolent. Quid ergo mentes auditorum, niſi ſcyphi ſunt, quæ ſanctis prædicantib. vino ſcientiæ replentur? &c. Sphærulas præterea hẽt Candelabrum, quæ illud a Domino diſcipulis indicant dictum: *Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euan-* D *gelium omni creaturæ*. Sphærula enim, ſiue globus mundum ſignificat, per quem cõcionator diſcurrere, nec vno in loco debet conſeneſcere. Iuxta illud Pauli ad Roman. 1. *Græcis, ac Barbaris, ſapientibus, & inſipientibus, debitor ſum*. Denique lilia caſtitatem abũbrant, concionatoriſque virtutes cæteras. Habet item Candelabrum emunctoria; quia omnia vitia ſunt ab animo concionatoris emungenda; vt populo clarius luceat. Fungi vero ne fumũ E exhalent, vaſculo ſunt extinguendi; quia concionatoris, prælatiq; vitia correctione extinguenda ſunt, non vulganda, ne ſcandalum pariant.

Doctores, & concionatores Eccleſiæ ſunt candelabra. *Pſal. 7.* *D. Gregor.* *Caſtitas ſacerdotum.*

Chriſti typus Candelabrum. *D. Greg.* *D. Cyrill.* *Clemens Alexand.*

Diuus Gregorius in Ezechielem homil. 6. Candelabro Chriſtum ait adumbrari. Et Diuus Cyrillus libro 9. de Adoratione, Clemens quoque Alexandrinus libro quinto ſtromatum. Idem Clemẽs eodem libro, Candelabri ſeptem lucernis ſignificatos ait, ſeptem planetas,

lucerna illa, quæ medium locum obtinebat, ſolem; reliquis planetas cęteros. Philo quoque in lib. qui inſcribit: Quis ſit rerũ diuinarum hæres; Septem (inquit) erraticorum ſyderũ curſus, ſimulachrũ eſt ſacrum Candelabrum, cum ſeptẽ lucernis ſuperpoſitis, &c. lege eundem li. 3. de vita Moſis. Eandem interpretationem ſequitur Ioſephus lib. 6. de bello c. 6. lucernis ſeptem, planetas ſeptem; panib. duodecim Zodiacum pp duodecim ſigna, & annum pp 12. menſes putat indicari. Gregorius vero Nyſſenus in vita Moſis, ſeptem lucernas, ſeptem Spiritus Sancti dona interpretatur. D. Cyrillus lib. 10. de Adoratione; lucerna ait, ſignificari Ioannem Baptiſtam, de quo Chriſtus Io. 5. *Ille* (inquit) *erat lucerna ardens, & lucens, &c.* Duodecim panib. propoſitionis, duodecim Apoſtolos. At ꝙ eodẽ loco apud Cyrillũ legit in interiore tabernaculo ſeptem lucernas, in primo verò vnã fuiſſe, falsũ eſt, vt ex dictis conſtat.

Septem lucernæ ſeptem planetæ.

Philo Ioſephus.

D. Gregor. Nyſſenus. D. Cyril.

CAPVT XXII.

De feneſtris templi.

3. Reg. 6.

Meminit ſcriptura feneſtrarum templi, eaſque obliquas vocat, 3. Re. 6 *Fecit Salomon in templo feneſtras obliquas.* Dubium vero eſt, quæ nam dicantur feneſtræ obliquæ. Hebraicè dicuntur שקופים אטומים, (ſequuphim, atumim) à verbo (ſaqaph) quod ſignificat proſpicere, & à verbo, atam, quod ſignificat claudere. Erant ergo feneſtræ, vt vertit Mõtanus, proſpectiuæ, clauſæ. Sed dices, obſcurius hoc eſt. Clarius explicabimus. Erãt hæ feneſtrę, vt communis eſt opinio, intus latæ, foris ſtrictæ. Ita opinantur Richardus victorinus, Hugo, Abulenſis, gloſſa ordinaria, Caietanus, Lyranus. Magiſter hiſtoriæ ait exterius fuiſſe anguſtas, & intus obliquũ diffuſas. Chaldę⁹ interpretaẽ feneſtras aptas intrinſecus, & clauſas forinſecus, i. ſtrictas. Septuaginta Interpretes vertunt, *θυρίδας παρακυπτομένας, κρυπτάς*. Hoc eſt, feneſtras oblique proſpicientes, occultas, vel abſconditas.

Quare dicantur feneſtræ obliquæ

Richardus Victorinus. Hugo Abulenſis. Gloſ. ord. Caietanus Lyranus. Magiſt.

Obliquæ dicuntur feneſtræ quoniam latera habuere in craſſo pariete non recta, ſed obliqua, ac tranſuerſa. Abulẽſ. li. 3. Reg. 6. Illæ (inqt) feneſtræ dicunẽ obliquæ, quæ à parte exteriori ſunt paruæ, & interius dilatanẽ, & ſic lineæ laterales non ſunt parallelæ; ſed extendunẽ, & elonganẽ à ſe inuicẽ, ſicut latera trianguli. Illud autem fit ad hoc, quod lux multa intret per illas; quod non fieret ſi eſſent feneſtræ æquales intus, & extra. Cauſa huius eſt, quia radij ſolis venientes ab extra interſecant ſe in ſupficie feneſtræ, vbi locus eſt ſtrictior; & deinde dilatanẽ, & intrat lux in domum ꝑ modum pyramidis euerſæ. Et ſic fiunt feneſtræ cõiter in Eccleſijs. Hæc Abulenſis.

Cur obliquæ dicantur feneſtræ?

Dicunẽ ex hebræo proſpectiuæ, quia per eas proſpectus patebat: dicunẽ clauſæ, quia ex parte externa erant anguſtæ, quamuis ex parte interna eſſent latiores. Dicunẽ à ſeptuaginta interpretibus abſconditæ, quia extrinſecus ſtrictæ erant, qua parte videbantur, intrinſecus vero, qua parte non videbanẽ latæ. Lege Hieronymum in Commentarijs Ezechielis c. 41. & c. 40. feneſtræ (ait) obliquę, quas ſeptuaginta abſcõditas, Symmachus, *τοξικὰς*, vocat, idcirco à ſagittis vocabulũ perceperunt, quod inſtar ſagittarum anguſtum in ædes lumen immittant, & intrinſecus dilatenẽ, &c. forſitan *τοξικὰς*, appellauit Symmachus, quod ijs feneſtris ſimiles eſſent, quas, *Seteyras* in muris atque arcibus appellamus, *τόξον*, arcum ſignificat, inde feneſtra dr̃, *τοξικὴ*, perq̃ arcu ſagittæ in hoſtes emittunẽ. Multas verò habuit templum illud feneſtras, tam in domo interiore, quam in exteriore, quas ſcriptura non numerat.

Cur proſpectiuæ et clauſæ.

D. Hieron.

Feneſtræ toxicæ.

Templum noſtrum Chriſtus quinque habet feneſtras, ideſt, vulnera quinque, ſole ipſo rutilantiora. Sunt hæ feneſtræ intus multo latiores, quam foris, immẽſæ enim charitatis latitudinem indicant. Sunt feneſtræ, *τοξικαὶ*, ideſt, ſagittariæ; quia ex Chriſti vulneribus amoris ſagittæ emiſſæ corda penetrãt. Hominis quoque probi virtus hiſce templi feneſtris ſimilis eſt; foris ſtrictior, intus latior, ac maior. Hypocritarum feneſtræ forinſecus latiſſimæ, intrinſecus anguſtiſſimæ ſunt.

Chriſti. 5. vulnera.

Hypocritæ.

CA-

CAPVT XXIII.

De velo domus exterioris & interioris.

VNum tantum fuiſſe templi velũ arbitratur Abulenſis.2.Paral.3. quod antea portam domus exterioris fuerit ex panſum. Ianſenius quoque cap.143. Cõcordię Euangelicæ, in eadẽ eſt ſententia; velum ante Sancta Sanctorum, non ante portam exterioris domus appendit. Probatur ſententia ex verbis Matth. 27. *Velum templi ſciſſum eſt*: Ergo vnicum tantum erat velum. Et ex libro ſecundo Paralipom. cap. 3. quo vnius tantum veli mentio fit: *Fecit Salomõ velum ex hyacintho, purpura, cocco, & byſſo, & intexuit ei Cherubim. &c.* Verumtamẽ duo in templo fuiſſe velamenta, alterum in porta domus internæ, alterũ in porta domus externæ, ſcribit Ioſephus lib.8. Antiq.ca.3. & lib.12. cap.10. & lib.6. de Bello, c.6. Philo in libro de offerentibus victimas, Origenes homil.35. in Matth. D. Thomas in Commentarijs Matt. 27. Dionyſius Carthuſ. Lyranus, & Hugo 1. Machab. 4. Simon Caſſianus lib.13. Hanc opinionem mihi perſuadent verba illa lib. primi Machab. cap.4. *Poſuerunt ſuper menſam panes, & appenderunt vela*: ergo duo erant vela, non vnum tantum. Et Ioſephus lib. 12. c.10. Machabæus (inquit) addidit vela foribus oppandi ſolita. Præterea in tabernaculo Moſis duo erant vela, vt conſtat ex cap. 26. Exodi, & ex Paulo ad Hebr.9. *Poſt velamentum* (inquit) *ſecundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorũ.* Velamentũ ſecundũ, vt ex græca lectione compertum eſt, appellat Paulus velamentum, quod ante oraculum erat appenſum. Ergo erat velamentum primum, & velamentum ſecũdum in tabernaculo Moſis, quod etiã Salomon eſt imitatus.

An fuerit unum tantum velum in templo.
Abulenſis.
Ianſenius.
Duo vela tẽpli.
Ioſephus.
Philo.
Origenes.
D. Thomas.
Carthuſ.
Lyranus.
Simon Caſſianus.
Ad Heb. 9.

E Non autem in morte Chriſti vtrunq; velum ſciſſum fuerit, dubium eſt. Sed qa Euangeliſtæ vnius tantum mentionẽ faciunt, vnum tantum diiruptum videtur. D. Thomas, & Orig. putant, externum illud fuiſſe, quod foribus externę domus obtendebatur. Mihi veriſimilius eſt illud potius fuiſſe, quod pro foribus erat domus interioris; tum quia illud præcipuũ erat templi velum, tum vt ſignificaretur

An in morte Chriſti unum tantum velum ſciſſum fuerit?
D. Thomas.
Origenes.

A per Chriſti mortem cęleſtem domũ hominibus iam patere. Huius quoq; vel in tantummodo liber meminit Paralipomenon; alterum quoq; fuiſſe non negauit. Erat autem contextum ex Byſſo, Purpura, Cocco, Hyacintho, intextaſque habebat multorum Cherubinorũ effigies. Byſſus hebraice, בוץ, Bus, linum eſt tenuiſſimum; hyacinthus violacei coloris eſt, vel cærulei, purpureus, & coccineus color non eſt ignotus.

Velum Cherubinorum effigies habuit intextas.

B Ex domo hac exteriore iam egrediamur, memores interim oportere corporis nſi, quod tẽplum Dei Paulus appellat, 1. Cor.6. ianuas, ideſt, oculos, cęteroſq; ſenſus modeſtiæ velamentis operiri, ne peccandi pateant occaſionibus.

Fores noſtri templi, idest ſenſus veſt operienda.

Eupolemus apud Euſebium lib. 9. de præpar. Euang. c.4. ait tectum templi aureis regulis, æneis deforis fuiſſe contectum. Salomonem vero catenas retibus ſimiles, 20 cubitis ſuper omnem templi C altitudinem iuſtrumentis quibuſdam extendiſſe; a quibus quadraginta tintinnabula ærea dependebant. Ne aues ſuper templum ſederent, nidoſve in laquearib. conſtruerent; ſeruareturque templi munditia. Addit præterea fornicem extruxiſſe maximum ad borealem templi partẽ 48. columnis æneis ſuffultum. Verum, vt iam dixi, fidem huic Autori nõ adhibeo in alijs enim labitur. Ait templi Salomonici latitudinem ſexaginta fuiſſe cubito D rum, columnas ueſtibuli altitudine templo æquales, lucernas in vnoquoque candelabro ſexaginta ſeptem factas. Quæ omnia ex dictis liquet eſſe falſa.

Euſebius.
Eupolemus.

CAPVT XXIV.

De ijs, quibus in domũ tẽpli exteriorem ingredi fas erat.

IN Sancta Sanctorum, vt ſupra dictum eſt, ſoli Pontifici ingredi fas erat in domum vero exteriorem ſolis Sacerdotib. Pontifex ſemel tantum annis ſingulis in adyta; ſacerdotes bis quotidie in externam templi partem mane, veſperique

Quorſum introirent Sacerdotes in domum exteriorem.

introibāt. Etenī in domo illa tria erāt, vt A eſt explicatū, Altare Thymiamatis, menſæ, & Candelabra. In altari ſingulis diebus matutino, veſpertinoq; tempore, ſacerdotes Thymiama adolebant. Vnde intelliges illud, ꝙ Luc. 1. de patre Ioannis Baptiſ ç Zacharia ſcriptum eſt: *Sorte exijt vt incenſum, ideſt, Thymiama, poneret, ingreſſus in templum Domini*. Ingreſſus ille eſt nō in oraculū, ſed in domū, in qua erat Altare ſuffimenti, iuxta quod vidit Angelum.

In Altari Thymiamatis bis quotidie Thymiama incendebatur.

Luc. 1.

Zacharias pater Baptiſtæ ingreſſus eſt priorem templi partem.

Philo.

Exod. 30.

Matutino tēpore antequā in Altari B holocauſtorū ſacrificium vllum offerretur, intus in Altari ſuffimentum incendebatur. Quod docet Philo in lib. de offerendis victimis. Non eſt (inquit) fas immolare foris (ideſt, in Altari holocauſtorum, quod foris erat in Atrio) priuſquam intus ſummo mane factus ſit ſuffitus. &c. Veſperi quoque idē ſuffitus fiebat. Exod. 30. *Adolebit incenſum ſuper Altare Aaron ſuaue fragrans mane: quando componet lucernas incendet illud. & quando collocabit eas ad veſperum, vret Thymiama ſempiternum, coram Domino in generationes veſtras.* &c. Hac re documentū datur orationis tam matutinō, q̄ veſpertino tempore Deo offerendæ.

Oratio matutina, & veſpertina.

Plinius.

Quid ſit ſtacte.

Componebatur aūt Thymiama ex varijs aromatibus, vt traditur Exod. 30. Nimirū ex Stacte, & Onyche, Galbano, & Thure. Stacte Græcis guttam ſignificat, de qua Plinius lib. 12. c. 15. ſic ſcribit: Sudant arbores myrrhæ ſponte priuſquam incidantur ſtacten dictam, cui nulla præfertur. Dioſcorid. lib. 1. ca. 62. ait ſtacten eſſe myrrhæ pinguitudinem recentis, cū exigua aqua tuſæ, & organo expreſſæ. Thus notum eſt. Onyx, Onychos, Græcis vnguem ſignificat. Dioſcorid. lib. 2. c. 8. ſcribit Onycha conchilij cuiuſdam eſſe teſtam odoris ſuauiſſimi; quæ ex Indiæ paludibus, per mare rubrū in Ægyptum aſportabatur. Galbanum Thuri, ac reſinæ ſimile, in ignem coniectū ſerpētes odore fugat. Lege Dioſcoridē lib. 3. cap. 81. & Plinium lib. 12. cap. 25.

Dioſcorides.

Thymiamatis compoſitio.

Quid ſit onyx.

Galbanum.

Sacerdotes componebāt lucernas.

Ioſeph.

Abulenſis.

Ingrediebātur præterea ſacerdotes in tēplum, ad inflammandas, extinguēdas, componendaſq; candelabri lucernas. Si quæras, verum noctu, interdiuq; lucernæ inflāmatæ eſſent; reſpondet Ioſephus li. 3. Antiq. cap. 12. his verbis. Lucernæ tres tota die ſuper candelabrum lucebāt, ad veſperum vero reliquæ inflammabātur. Abulenſis putat noctu tm̄ inflammatas fuiſſe, interdiu extinctas. Nam Leuit. 24. ſic eſt ſcriptum *Ponet eas Aaron, a veſperi vſque in mane coram Domino.* Et Exod. 27. *Collocauit eam*, ideſt, lucernā, *vt vſque mane luceat.* Quod ſi eodē cap. ſcribitur *Præcipe filijs Iſrael, vt afferant tibi oleum de arboribus oliuarum puriſſimum, piloque contuſum, vt ardeat lucerna ſemper in tabernaculo teſtimonij.* Verba ſic explana; *vt ardeat ſemper*, ideſt, iugiter ſuo tempore, omnibus videlicet noctibus. Sed Ioſepho ſacerdoti hac in re B fidem habeamus.

An lucernæ templi omnes extinguerentur interdiu.

In tēplo Salomonis cum decem eſſent candelabra multo plures quam in tabernaculo lucernæ inflāmabantur. De lucernarū inflāmatione lege Exod. 27. & 30. Et Leuit. 24. Exod. 30. Præcepit Domin⁹ Moyſi, (ꝙ iam ſupra citauimus) *adolebit incenſum ſuper eo*, ideſt, Altari Thymiamatis, *Aaron ſuaue fragrans mane. Quando componet lucernas incendet illud* i. Thymiama. *Et quando collocabit eas ad veſperum, vret Thymiama. &c.* C Vnde compertum ſit, ſacerdotē manè, & veſperè, & in Altari Thymiamatis, & in candelabris operari ſolitum.

Sacerdotes ingrediebantur templū ut panes propoſitionis in menſa proponerent.

Leuit. 24.

Deniq; ingrediebātur ſacerdotes domum exteriorē, vt panes propoſitionis è menſa tollerent, aliosq; calidos die Sabbathi collocarent, iuxta illud Leuit. 24. *Per ſingula Sabbatha mutabuntur coram Domino. &c.* Nudis vero lotiſque pedibus ac manibus introibant, Exod. 30. *Miſſa aqua lauabunt in ea Aaron, & filij eius*, ideſt ſacer D dotes, *manus ſuas, ac pedes, quando ingreſſuri ſunt tabernaculum teſtimonij, & quando acceſſuri ſunt ad Altare, ut offerant in eo Thymiama Domino, ne forte moriantur. &c.*

Num. 18.

Ad Heb. 9.

Ioſephus.

Mortis pœna propoſita ijs qui domum ingrederentur exteriorem.

Ad ſolos aūt ſacerdotes hæc quæ diximus ſpectaſſe ex cap. 18. Numer. ſit perſpicuum, in quo hoc Dei mandatum extat. *Omnia quæ ad cultum Altaris pertinent, & intra uelum ſunt, per ſacerdotes adminiſtrabuntur. &c.* Idem docet Paul. ad Heb. 9. *In priori* (inquit) *tabernaculo.* i. in priorem, vel ex E teriorem domū, *ſemper introibant ſacerdotes ſacrificiorū officia conſummantes.* Et Ioſephus lib. 8. Antiq. c. 2. Salomon (ait) penetrale templi nulli fecit acceſſibile. Reliquum 40. cubitorum ſpatium in vſum ſacerdotum conſecrauit. &c. Erat aūt mortis pœna reliquis propoſita, qui hoc ſpatiū ingrederentur. Num. 18. *Omnia, quæ ad cultū Altaris pertinent, & intra uelum ſunt per ſacerdotes adminiſtrabuntur. Si quis externus acceſſerit, occidatur.*

CAP.

CAPVT XXV.

An ſupra tẽplũ extructa fuerint aliqua cænacula?

Montanus. Clarius.

MOntanus in apparatu, & Iſidorus Clarius exiſtimant ſupra templum nullam domum, aut cænaculum fuiſſe extructum. Id vero probatur; quia reuerentia templo debita poſtulabat, vt nihil ſupra illud extrueretur. B Vulgatior opinio eſt, ſupra templum duo cænacula fuiſſe exædificata hoc ordine. Templum in ipſo erat ſolo extructum; ſupra templum domus ſecunda ſurgebat; ſuper hanc eminebat tertia; ita vt tota templi altitudo ad 120. cubitos perueniret.

Templi altitudo 120. cubitorum.

Ex his intelliges duo ſcripturæ loca, quæ videntur inter ſe diſcrepare, nihil habere diſcrepantiæ. lib. 3. Reg. 6. dicitur templi altitudo triginta eſſe cubitorum; C at 2. Paral. 3. dicitur eſſe centum viginti cubitorum; propterea quòd in illo libro Regum ſumitur templum pro ſola domo infima, quem in modum nos ſupra locuti ſumus. Ea vero triginta tantum cubitos alta erat. In libro vero Paralip. ſumitur pro domo infima, cum duobus cænaculis ſuperioribus. Qua ratione centũ viginti cubitos altitudinis habuit. Intelliges præterea templũ inſtar habuiſſe turris. Quãobrem merito turris appellatur Iſaiæ. 5. D *Plantauit vineam*, ſcilicet Synagogã Deus, *& ædificauit turrim in medio eius*, id eſt, templum. Similiter Matth. 21. Homo pater familias dicitur turrim ædificaſſe, id eſt, templũ, vt interpretantur Origines, Hieronymus, & alij.

Concordia duorũ ſcrip. locorum. 3. Reg. 6. 2. Paral. 3.

Templum turris.

Iſai. 5.

Matt. 21.

Verè turres ſunt Eccleſię templa, illi turri ſimilia, de quã Can. 4. dicitur; Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata eſt cum propugnaculis. Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. &c. E Etenim in templis propugnacula ſunt ſacramentorum, clypei ſunt verbi diuini, quibus Chriſtiani aduerſus hoſtes muniuntur. Quodnam propugnaculum fortius eſſe poteſt Auguſtiſſima Euchariſtia quam in templis habemus? Sacramento item pœnitentiæ, oratione, & ſacrificijs? Collum (inquit) tuum ſicut turris. Collo vox emittitur. Templorum cantus, & ſacerdotum, pſallentiũque Deo vox, inſtar A eſt turris, Eccleſiã muniens, ac defendẽs.

Templa Eccleſiæ turres ſunt & armamentaria Chriſtianorum.

Colligitur hæc opinio ex illis verbis. 2. lib. Paralip. cap. 3. *Porrò altitudo centum viginti cubitorum erat.* Dicet aliquis, ſi adeò perſpicuis verbis Scriptura docet templum 120. cubitos fuiſſe excelſum, cur nonnulli volunt 30. tantum habuiſſe cubitos? Reſpondemus Scripturæ verba nõ eſſe admodũ perſpicua. Eo enim loco ſermo eſt de templo, & Portico templi; poſſuntque illa verba, vel ad templum referri, vel ad Porticum, ſiue Veſtibulum. Nos referimus ad templum, alij ad Porticum. Fatetur enim Montanus, non quidẽ templum, ſed templi Porticum, de qua paulo poſt dicemus, centum viginti cubitos altitudinis habuiſſe.

2. Paral. 3

Vnde colligatur templum altitudinis habuiſſe 120. cubitos.

At templi fuiſſe hanc altitudinem docet Ioſephus lib. 8. Antiq. c. 3. Super hoc (ait) id eſt, templum, erat aliud ædificiũ, æqua menſura; ita vt eſſet omnis altitudo templi cubitorũ 120. &c. Et lib. 15. cap. 14. Herodes loquens de ſecundo templo poſt Babylonicam captiuitatẽ exædificato: Iſtud (inquit) maximũ templũ noſtri patres ædificarunt, cum à Babylonia remeaſſent; deſunt ei ad magnitudinem in altum, cubiti ſexaginta, ad inſtar illius, quod Salomon cõſtruxerat. &c. Templũ ſecundum de quo loquitur Herodes 60. cubitorũ habuit altitudinem, vt colligitur ex 1. lib. Eſdr. cap. 6. deerant autẽ illi alij ſexaginta cubiti, vt ad eam aſſurgeret altitudinem, quam habuerat Salomonis templum; ergo Salomonis templũ de quo loquimur, altitudinis habebat 120. cubitos. Itaque Herodes, vt eodẽ capite ſcribit Ioſephus, templo antiquã altitudinem 120. cubitorũ reſtituit. Beda quoque quæſt. 11. idem ſentit. Et quæſt. 13. Terna (ait) erãt in templo laquearia, prima habebant 30. cubitos a pauimento, ſecunda 60. tertia 120. in ſummitate totius domꝰ. Petrus item Comeſtor in hiſtoria Regũ ſic ſcribit; Templum in altitudine 30. cubitos habebat, vſque ad primum tabulatum; ſuper quod ſecunda manſio erigebatur 30. cubitis; tertia verò manſio erat, 60. cubitorũ, & tota templi altitudo in 120. cubitos aſcendebat. Idem ſentit Richardus Victor. & alij, qui de illis cænaculis exponit illud 2. Paralip. 3. *Cœnacula quoque texit auro.* Quemadmodũ enim templum inferius, ſic & ſuperiores domos auro exornauit Salomon.

Ioſephus.

Beda.

Petrus Comeſt.

Richardus Vict.

Cænacula auro tecta.

Caietanus.

Cui, aũt uſui hæ duæ ſuperiores domus inſeruirẽt, ignotum eſt, Caietan. in Commentarijs 2. Paral. cap. 3. exiſtimat fuiſſe in ijs reconditos theſauros templi: eſt enim Caietanus eodem loco in noſtra ſententia. Inter tectum (inquit) templi, & ſummitatem ædificij, erant multæ cõtignationes mediæ, in quibus recõditi erant diuerſi theſauri ipſius templi. Erat enim totum templi ædificium, tanquam turris, non quadrata, ſed quadrãgula, &c.

In cænaculis tẽpli theſauri recondebantur.

At obijcies, quod iã ſupra obiecimus, non decuiſſe templi illam maieſtatem ſupra ſe domum habere aliquam. Reſpondeo non decuiſſe, ſi domus illa profanis uſibus inſeruiret. Sed de reuerentia templo debita non detrahebatur, ſiquidem in illa res diuinę, ac ſacræ aſſeruabantur. Reſponderi præterea poteſt, domos illas ſuperiores uacuas fuiſſe: & religionis tãtum ergo ad templi maiorem maieſtatem, & altitudinem extructas, auroque illuſtratas.

CAPVT XXVI.

De veſtibulo templi, & duabus columnis.

3. Reg. 6.

ANte templi ianuã, quę verſus Oriẽtem patebat, porticum, ſiue veſtibulum extruxit Salomon, 3. Reg. 6. cuius lõgitudo latitudini templi reſpondebat. erat templi latitudo viginti cubitorum; veſtibuli quoque longitudo viginti cubitos continebat, latitudo vero decem: altitudo centum viginti, vt Ioſephus ait. In hoc veſtibulo duæ æneæ columnæ collocatæ ſunt, quarum mentio fit 3. Reg. 7. 4. Reg. 25. 2. Paralip. 4. Ierem. 52. Illi, quæ ad dexteram partem ſita erat, nomen impoſuit Salomon, יכין, Iachin; alteri vero, quæ ad ſiniſtram erat conſtituta, nomen indidit, בעז, Booz: vtrumque nomen a fortitudine eſt ductum. *Iachin*, ſignificat firmabit, ſtabiliet: *Booz*, ſignificat (in eo fortitudo.) Congruunt nomina columnis fortiſſimis, firmiſſimeque ſtabilitis, ſignificatque Salomon ſe opta- A re templi, & religionis ſtabilitatem. Vnde Vatablus; *Iachin* (inquit) ſignificat confirmet; quaſi diceret; Vtinam confirmet, aut ſarctam, tectam ſeruet Dominus hãc domum. *Booz*, ſignificat fortitudinem, et vigorem, quaſi diceret; Vtinam ſit in hac domo vigor perpetuus, ſit in fortitudine, ideſt, ſtabilis ſit, & permanens. Hæc ille. Congruunt etiam nomina templis Dei, & religioni. Religio enim, quæ in templis, ac ſacramentis maximè cernitur, columna eſt firmamentum, ac fortitudo Chriſtiani populi.

Columnæ duæ in veſtibulo.

Nomina columnarum quid ſignificent.

Vatablus.

Religio fortitudo populi Chriſtiani.

De altitudine columnarum dubiũ eſt. Etenim 3. Regum 7. dicitur; *Finxit Hiram duas columnas æreas, decem, & octo cubitorum altitudinis columnam unam, &c.* At uero 2. lib. Paral. 3. hæc legimus: *Ante fores templi fecit Salomon duas columnas, quæ 35 cubitos habebant altitudinis. &c.* Sed reſpondetur columnarum ſcapum, ſiue ſtipitem decem & octo habuiſſe cubitos; ſi vero tota C columna cum capitellis, & baſibus conſideretur, habuiſſe 35. Aliter reſpondet Vatablus in vtraque columna ſimul ſumpta 36. cubitos altitudinis numerandos: quẽ in modum liber Paralipomenõ eſt intelligendus. In ſingulis vero decem & octo tantum cubitos fuiſſe; quomodo lib. Regum numerat. Si obijcias in libro Paralipomenon non numerari 36. cubitos, ſed tantum 35. Reſpondetur non eſſe numeratum vnum cubitum; propterea q D in vtraque columna ſemicubitus capitello abſconderetur.

De altitudine columnarum. *3. Reg. 7.* *2. Paral. 3.* *Concordia duarum ſcripturæ locorũ.*

Præterea ambigitur, quæ nã ſit linea illa, qua dicuntur columnæ præcinctæ 3. Regum 7. *Linea duodecim cubitorum ambiebat columnam utramque.* Et Ier. ultimo: *Decẽ & octo cubiti altitudinis erant in columna una: & funiculus duodecim cubitorum circuibat eã. &c.* Reſpondeo lineam illam, vel funiculum ſignificare columnarũ circunferentiam. Erat enim linea ambiens columnã E duodecim cubitorum: quia columnæ circunferentia tot habebat cubitos, vt Ioſephus ſcribit lib. 8. Antiquit. quatuor vero diameter.

Linea columnarum, & funiculus. *3. Reg. 7.* *Ierem. ult.*

Eiuſmodi columnis impoſita erant capitella altitudinis quinque cubitorũ, retiaculis quibuſdam, ſiue catenis, et malis punicis ęneis exornata; ducenta mala punica vni inerant capitello, totidem alteri, vtrique quadringenta. Additur 3. Regum cap. 7. *Capitella, quæ erant ſuper capita colum-*

Capitella columnarum.

oogle

columnarum, quaſi opere lilij fabricata erant. Hebraicè: *Capitella, quæ erant ſuper capita columnarum opus lilij. &c.* Vnde colliges eadẽ capitella in ſimilitudinem lilij fuiſſe efformata. Lege 3. Regum 7. & 4. Reg. 25. & 2. Paral. 4. Ieremiæ 52. Dicuntur hebraicè hæc capitella כותרות, Cotharoth, à verbo hebræo, כתר, Cathar, quod ſignificat circundare; vnde (cether) id eſt, corona, & (cotheret) id eſt, capitellum, vel coronula. Quamobrem Caietani interpres hæc capitella coronas appellat, & B Biblia regia vocant coronamenta.

Hercules ad Gades vſque progreſſus celebres eo loco dicitur colũnas ſtatuiſſe, quæ extremum orbis limitem indicarent. At Salomon præſtantiores non futili gloriæ, ſed Deo columnas poſuit, quę non mũdi limitem, ſed regni Meſſiæ ſtabilitatem adumbrarent. Etenim hebreis, vt ait Lyranus, hæ columnæ firmitatem, & robur regni Dauid ſignificant: mihi autem ſtabilitatem fortitudinemque re- C gni Chriſti, id eſt, Eccleſiæ, adumbrant.

Colũnæ ſtabilitatẽ regni Chriſti adumbrãt.

Stabiliuit Chriſtus Dauidis regnum, quia ex Dauidis ſtirpe, ortus Rex eſt æternus Eccleſiæ; cuius regnum Dauidicũ typus fuit. *Dabit* (ait Angelus Luc. 1.) *illi Dominus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum.* Et Iſai. 9. *Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, ut confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iuſtitia, amodo, & vſque in ſempiternum. &c. Confirmet,* inquit. Hinc nomen columnæ primæ Iachin, id eſt, cõfirmabit. *Et corroboret.* Hinc nomen columnę ſecundæ Booz, id eſt, in quo robur, & fortitudo. In regno autem Chriſti, id eſt, Eccleſia, quantum ſit robur, quamque ſit ſtabilitum, & confirmatum, illa Chriſti verba indicant: *Super hãc petram ædificabo Eccleſiam meam; & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* Et illa Pauli 1. ad Thimoth. 3. *Vt ſcias quomodo oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei uiui, columna, & firmamentum ueritatis. &c.*

Luc. 1.

Iſai. 9.

Eccleſia regnum Chriſti firmiſſimum.

D

E

Habet hæc columna, id eſt, Eccleſia coronam, quia Chriſti regnum eſt; habet lilia, quæ Chriſtianæ vitæ candorem, ac puritatem ſignificant. Candida lilia ab anguſtijs paulatim in latitudinem ſe laxant; ita candida vita, & a vitiorum nigredine abhorrens, anguſta primò videtur incipientibus, latior paulatim fit progredientibus. Habet columna, id eſt, Eccleſia catenulas, id eſt, Chriſti ſuauem legem, qua ſuauiter veluti catenulis illigatur. Habet retiacula, ſiue retia prædicationis, quibus homines expiſcatur, iuxta illud Domini Luc. 5. *Laxate retia veſtra in capturam.* In quẽ locum Ambroſius ſic ſcribit; Quæ ſunt Apoſtolorum, quæ laxari iubentur, retia, niſi verborum complexiones, & quaſi quidam Orationis ſinus, & diſputationum receſſus, qui eos, quos ceperunt, non amittunt. Et bene apoſtolica inſtrumenta piſcandi retia ſunt quæ non captos perimunt, ſed reſeruant, & de profundo ad lumen extrahunt, & fluctuãtes de infernis ad ſuperna perducunt. Hæc ille. Habet item Eccleſia punica mala, id eſt, diuerſos Chriſtianorum gradus. Quemadmodum enim malum punicum, ſub vno cortice multa grana diuerſis membranulis diuiſa; ita Eccleſia multos Chriſtianos diuerſis ſtatibus diſtinctos cõtinet. Omnia mali punici grana ſub vna ſunt corona; omnes Chriſtiani ſub vna ſunt ſummi Pontificis, cui omnes patent, thiara. Hieronymus Aggæi 2. capite. *Malum* (ait) *granatum propter granorũ nimiam multitudinem, & intertextis membranulis quandam geometricam compoſitionem: & diuerſas quidem manſiunculas, ſed tamen omnes vno cortice comprehenſas, ſemper in ſcripturis ſuper Eccleſiæ perſona ſumitur &c.*

Lilia quid indicent.

Catenulæ retiacula.

Luc. 5.

D. Ambr.

Mala punica quid adumbrent.

D. Hieron.

Rupertus in lib. 3. Regum, ijs duabus columnis Dei miſericordiam, & iuſtitiã adumbrari exiſtimat. Iuxta illud Cant. 5. *Crura eius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas.* Vt enim cruribus nos incedimus, & pedibus, ſic Deus miſericordia incedit, & iuſtitia; iuxta illud Pſalm. 24. *Vniuerſæ uiæ Domini miſericordia, & ueritas.* Non niſi duo crura (ait Rupertus) non niſi duo Domini ſunt itinera; columnis iſtis tota pene domus incumbit, totum ſanctæ Scripturæ ædificium innixum eſt. Nã quidquid legimus, quidquid audiuimus, de vniuerſis vijs Domini; aut miſericordia eſt, aut veritas. Igitur ſapiẽs architectus duas tantum in opere ſuo ponit columnas admirabiles, atque ſpectaculo dignas. &c. Addit ille, *Iachin,* firmitatem, appellari miſericordiam. Quidquid enim, vt ait, operatus eſt in nobis, quidquid confirmat ope Spiritus ſancti, miſericordiæ eſt nõ iudicij, gratiæ eſt nõ meriti. Iudiciũ uero ſiue iuſtitiam, *Booz,* id eſt, in robore dominari, quia ad iudicium robuſtum brachiũ ſuum Deus contra

Rupertus.

Cant. 5.

Miſericordia Dei, & iuſtitia.

Rupertus.

tra

tra ſuperbos præparat. Prior autẽ, & ad A dexteram eſt miſericordia, quia miſericordia iudicium præcedit.

Aliqui Hebræorum, vt ait idẽ Rupertus eodem loco, ijs duabus columnis Dauidem, & Booz vnum ex Dauidis atauis ſignificatos voluere. Equidem ſi moraliter loquamur poſſunt illæ reges adũbrare, qui columnarũ inſtar iuſtitiam, leges, moreſque regni ſuſtinent, ne corruant. Capitella verò regum coronas indicant; nomen nanque hebræum coronamẽta ſi- B gnificat, quæ verſio eſt in biblijs regijs, vt diximus, & interpres Caietani capitella ipſa coronas appellauit. Quid aliud reges ſunt quam quædam regni colũnæ coronatæ? Sed meminerit coronas catenis, ſiue retibus, malis punicis, lilijsq; exornatas eſſe oportere. Habeat Rex catenas foris, quibus ſontes conſtringat; in pectore verò catenas habeat diuinæ legis, quibus regiam poteſtatem conſtrictam eſſe cognoſcat: ſuperiorem ſe habere regem C ſciat, ne quidquid libet, ſibi licere putet. Habeat liliorum flores; odore, vitæque candore cæteris præcellat. Adiungat, & mala punica, non quidem omnino dulcia, ſed ea, quæ dulcedini acrimoniam quandam habent admixtam; hoc eſt iuſtitiæ acrimoniam, clementiæ permiſceat dulcitudini. Fortitudinis quoque admonet nomen columnæ, *Booz*, id eſt, in eo fortitudo. Vt autem regnum pace, & legum D obſeruatione, fide, ac religione ſtabile reddere conetur, nomen alterius hortatur, quod eſt (*Iachin*) id eſt, ſtabiliter.

Reges ſunt columnæ reipublicæ coronatæ, catenis, lilijs, & malis punicis exornatæ.

CAPVT XXVII.

De Atrio Sacerdotum. E

E Templo, veſtibuloque egreſſi, celeriter luſtremus atria. Dicuntur autẽ Atria latæ areæ aperto cęlo, cõcluſę muris. Poſt veſtibulum, in quo duæ illæ præclaræ columnæ, magna, ac pulchra mole ſtabant, Atrium patebat magnum ſub dio, ad Orientalem plagam pro tẽpli foribus. Appellabatur autem Atrium ſacerdotum, propterea quòd in illo ſacerdotes typica illius tẽporis ſacrificia Deo offerebant. De hoc Atrio illa verba 3. Reg. 6. ſunt intelligẽda: *Aedificauit Salomõ Atriũ interius tribus ordinibus lapidum politorũ, & vno ordine lignorum cedri. &c.* Erat enim humili muro ſeptum, vt Ioſephus teſtatur lib. 8. cap. 3. altitudinis cubitorũ triũ. Tres autẽ cubitos, tres ordines politorũ lapidum magnæ molis; & ordo extremus lignorum cedri artificioſè dolatæ, lapidibus impoſitus, efficiebant. Varij fuiſſe coloris lapides putant Lyranus, Abulenſis, & Dionyſius Carthuſianus. Petrus quoq; Comeſtor in hiſtoria 3. li. regum; Hoc (inquit) atrium ſacerdotũ cingebat murus breuis in altitudine trium cubitorum; & erat vnus cubitus lapidum vnius coloris, ſecundus lapidum alterius coloris, & tertius tertij coloris. &c. Verum nec ſcriptura, nec Ioſephus horũ meminit colorum. Coniectura tantum hi autores ducuntur non admodum firma. Ioſephus de hoc Atrio ſic ſcribit loco indicato: Circundedit Salomõ templo ſeptum quoddam trium cubitorum altitudine, quod noſtra lingua (*Geiſon*) vocamus, excluſurum profanam multitudinem, & ſolos ſacerdotes admiſſurum. Hæc ille.

Sacerdotes in atrio ſacrificia offerebant.

Ioſephus.

Murus atrij ſacerdotum.

Ioſephus.

Arias Montanus in apparatu, centum quinquaginta cubitos illi tribuit latitudinis ab Occaſu; totidemque longitudinis ab Ortu occaſum verſus. Latus verò Orientale tredecim fere cubitis longius fuiſſe ſcribit, quam Occidentale. Apertius enim (ait ille) ac latius ſpacium Atriorum omnium ab Ortu, quam ab Occaſu fuit, ita vt tota fabrica leonis formam referret, qui pectore, quàm tergo multo eſt latior. Vnde toti loco à prophetis nomen Ariel factum eſſe dicitur. Significat autẽ Ariel leonem fortis, ſiue leonẽ Dei. Hæc ille. Verum appellari templum Ariel propter illã cauſam fabula videtur Hebræorum. Nam ipſa ciuitas Ieruſalẽ Iſaiæ 29. Ariel vocatur. *Væ Ariel, Ariel ciuitas, quam expugnauit Dauid. &c.* Et Ezechielis 43. Ipſum altare templi Ariel dicitur. Appellatur verò Altare Ariel .i. leo Dei, quia inſtar leonis boues, oues, cæteraque animantia vorabat. Ipſa vero ciuitas Ieruſalem leo Dei nominatur propter fortitudinem, qua, cum Deus ferebat opem, præſtabat. Regnum quod Deus tuetur Ariel eſt, id eſt, leo Dei, ſi vero auxilium ſubtrahat, ex leone fit imbecillima ouis. Poteſt etiam

Montanus Atrij cubiti.

An templũ dicatur Ariel, id eſt, leo Dei?

Iſai. 29.

Ezech. 43.

Cur Altare & ciuitas dicatur leo Dei?

Quem Deus tuetur, is leo eſt Dei.

Cultus Dei Reip. robur.

etiam dici tàm altare, quàm ciuitas Leo Dei, propter cultum Dei, qui ciuitatis robur eſt, ac propugnaculum. congruit nomen noſtro maximè altari; Leo enim Dei eſt, quia in eo Dei Leo de tribu Iuda immolat. Congruit Eccleſiæ; nam Leo Dei eſt. i. fortiſſima aduerſus hoſtes tartareos. Congruit aræ crucis; Leo Dei fuit; quia in ea fortitudinem ſuam Deus aduerſus peccatum exeruit, iuxta illud Abacuc 3. *Ibi abſcondita eſt fortitudo eius.*

Altare, eccleſia, crux Leo Dei.

Dubium eſt, an hoc Atrium ſacerdotum templum omni ex parte Occidentali, Orientali, Aquilonari, Auſtralique circundederit? Circundediſſe docet Petrus Comeſtor; Atrium (inquit) interius erat platea grandis, ex omni parte circa templum diffuſa; per quadrumque præ foribus templi ad Orientem plurimùm extendebatur. Circa vtrumque verò latus templi non adeò diffuſa erat; ab Occidente verò ſtrictior, &c. Similiter Lyran. Atrium, ait, ſacerdotum erat platea magna quadrata in circuitu tẽpli erat tñ altera parte longior ſicut & templum, &c. Et Beda: Atrium ſacerdotũ erat vndique templo circundatum; ſed ab Oriẽte multò longius à templo, q̃ à cæteris trib. partibus ſecretum. Quia in ea parte fiebant miniſteria Sanctorum, &c. Abulenſis tamen negat, negat quoque Ribera lib. 1. de templi fabrica ca. 16. & ſanè non ſine ratione negare videntur. Nam Atrium ſacerdotum ppẽa extructum eſt, vt in eo ſacerdotes ſacrificia Deo offerrẽt; ſacrificia autem ante templi portam Orientalem, vbi Altare holocauſtorum fuit locatum, offerebantur.

An atrium ſacerdotum vndique tẽplum cinxerit?

Petrus Comeſt.

Lyranus.

Beda.

Abulenſis.

Ribera.

Ego in hanc Abulenſis & Riberę ſententiam irem libentius, niſi me Ioſephi verba illa iam citata reuocarent libro 8. Antiq. cap. 3. Circundedit templum per ambitum vniuerſum, &c. de Atrio loquitur ſacerdotum. Poteſt tñ exponi Ioſephus hoc modo; Circundedit templum ſecundum Orientalem tantùm partem. Nam verbum illud (*Vniuerſum*) adiunxit interpres explicationis maioris gratia: græca verba hæc ſunt, περιέβαλλε τῷ ναῷ κύκλῳ, i. circumieci t in templi circuitu ſeptum. &c. explicari poteſt nõ quidem in templi toto circuitu, ſed ex parte. Itaque exiſtimarim ſacerdotũ Atrium appellatum præcipuè id, quod erat ante portam templi Orientalem, vbi victi-

Ioſephus.

A ctimæ Deo immolabantur. Eiuſdem vero Atrij murum, ſiue ſeptum, omni ex parte templum circundediſſe veriſimilius fit ex Ioſephi verbis, idque Montanus ſequitur.

B

CAPVT XXVIII.

De Atrio mundorum.

IN diuinis literis præter Atrium ſacerdotum planè mentio fit vnius tãtum modo Atrij. Fuit n. ante Atriũ ſacerdotum, verſus Orientem alterum populi latè patens Atrium, ex quo qui mundi erant Deum adorabant, & precabantur. C Lib. 2. Para. 4. dicitur grandis baſilica. i. regia, vel palatium his verbis: *Fecit Salomon atrium ſacerdotum & baſilicam grandem, & oſtia in baſilica, quæ texit ære, &c.* De hoc ita Ioſephus ſcripſit lib. 8. Antiq. cap. 3. Extra ſeptum, ideſt, Atrium ſacerdotum erat fanum porticibus magnis, ac latis cinctum, & portis altis patens, quarum ſingulæ ſingulos ventos ſpectabant, & foribus aureis claudebantur. In hoc fanum cuilibet è populo puro, & mundo, D acceſſus patebat; &c. Fores vt tradit ſcriptura tectæ erant ære. Ioſephus ait fuiſſe, χρύσεας, i. aureas, paulo inferius fuiſſe argenteas. Sed nos ſcripturam ſequimur quæ falli nequit. Hebraice baſilica, hæc dicitur עזרה (gazara) quod nomen auxilium ſignificat: ideòque Montanus vertit; *Atrium auxilij*; Eſt enim templum auxilij locus, quia in eo diuinum auxilium imploramus.

2. Par. 4.

Baſilica, ſiue atriũ deſcribitur.

Templũ locus diuini auxilij.

E Quæres, num Atrium hoc templum circumdederit? Circumdediſſe probant Ioſephi verba iam citata. nam ſi ſingulæ portæ ſingulos ventos ſpectabant, cùm venti quatuor ſint, quatuor videtur habuiſſe portas, quæ Orientem, Occidentem, Septentrionem, & Auſtrum ſpectarent. Atque adeò templum omni ex parte etiam occidentali cinxiſſe.

In hac Baſilica ſiue Atrio collocauit Salomon baſim quandam æneam de qua 2. Paral. 6. ſic ſcribitur. *Fecerat Salomon baſim*

2. Par. 6.

ſum eneam, & poſuerat eam in medio Baſilicæ: habentem quinque cubitos longitudinis, & quinque latitudinis, & tres cubitos altitudinis: ſtetit que ſuper eam. Videtur baſis hęc locus fuiſſe Regi in templo deſtinatus. Regis locus in Atrio populi erat; Pontificis autem in Atrio ſacerdotum. Si autem Mõtano in libro de fabrica tẽpli credimus, ſedere in templo nemini prꝗterquàm Pontifici, & Regi fas fuit.

Sedere in tẽplo non licebat.

Aquæ momentum habeat aliud probat. Obijci poteſt locus ex Ioſepho, libr. 20. Ant. c. 8. in quo cuiuſdam porticus oriẽtalis meminit à Salomone exædificatæ: quæ videtur fuiſſe Atrium immundorum. Sed de hac porticu vide tom. 3. lib. 3. ad illa verba 10. 20. Ambulabat Ieſus in porticu Salomonis, &c.

Ioſephus.

B

CAPVT XXIX.

De Atrio Fœminarum mundarum.

BAſilica hæc ſiue Atrium Salomonis vnicum, commune erat viris, ac fœminis. At tẽporis progreſſu, vt ait Montanus, in libro de Fabrica templi, & Genebrard⁹ in Chronologia, in duo Atria muro non præalto diuiſum eſt, vt anteriore viri; poſteriore fœminæ reciperentur. Effecta igitur ſunt non à Salomone, ſed poſt Salomonis tẽpora, ex vno duo Atria, alterum virorum mundorum, alterum fœminarum. Dicuntur autẽ mundæ fœminæ, & mundi viri, qui nulla legali immunditia templi aditum prohibente, erãt contaminati. Colligitur hæc diuiſio ex lib. 2. Par. 20. quo capite legit, ſteriſſe Ioſaphat Regem *in medio cætu Iudæ, in domo Domini, ante Atrium nouum.* Nouum Atrium appellatum videtur illud fœminarum, niſi forte aliquod aliud nouum eſt extructum.

Montanus. Genebrardus.

Atrium ſiue baſilica Salomonis in duo atria diuiſum eſt, virorum, & fœminarũ.

2. Par. 20.

Immundis autem, & gentib. Atrium extruxiſſe Salomonem non conſtat; imo probabilius eſt, non conſtruxiſſe. Quia neque ex ſcriptura, neque ex Ioſepho conſtruxiſſe conſtat. Erat. n. area anguſta, vt Ioſephus docet lib. 6. de Bello c. 6. Vix (inquit) initio, templo atque Altari ſufficiebat planicies, &c. Crediderim igitur in templo primo nullum huiuſmodi fuiſſe Atrium. Quod ſi immundi adorare Deum in templo vellent, legalem immunditiam expiabant; ſin minus tam illi, quàm Ethnici foris extra Atria preces fundebant. Neque verò vlla ratio,

An atrium immũdorũ fuerit in tẽplo Salomonis?

CAPVT XXX.

De Porticibus Atrij.

DVbium eſt, an magnum hoc Salomonis Atrium, ſiue Baſilica, porticib⁹ fuerit cincta? Cinctam fuiſſe Ioſephus affirmat, lib. 8. Antiquit. c. 3. Fanum (inquit) erat porticibus magnis, ac latis C cinctum, & portis altis patens. Et paulo infra. Dici non poteſt quàm mirandum fuerit illud exterius fanum., Vallibus. n. expletis tàm profundis, vt ad proſpectũ oculi caligarent; & aggeſta ad quadringentos cubitos terra, eam vertici montis, in quo templum extructum eſt, æquauit. Atque hoc modo factum eſt, vt area fani cum ſolo templi æquaretur. Hanc cinxit duplicibus porticibus, quas columnæ è natiuo ſaxo ſuſtentabant; & la- D quearia cedro expolita tegebant. Fores verò habebat hoc fanum omnes ex argẽto fabricatas, ita græcè legitur, Ruffinus tamen vertit; Baſes in omnibus columnis fecit argenteas. Fortè aliter legit. quæ ſi de baſibus columnarum Ioſephus loquitur, illa tollitur repugnantia, quam ſupra obſeruauimus, cũ diximus fores modò aureas, modò argẽteas appellare. Conſtat ergo ex his Atrium illud in medio aream habuiſſe latam, quæ magnam E populi exciperet multitudinem. Ad latera verò, porticus, quib. æſtus, & imbres vitari poſſent, habuiſſe amplas, ac duplices, hoc eſt, quas terni columnarum ordines efficerent.

An templi atrium porticus habuerit?

Faceſſit tamen nobis negotium idem Ioſephus 6. de Bello c. 6. ſic ſcribens. Fanum conditum erat ſupra duriſſimum collem. Et initio quidem vix templo atque Aræ græcè, βωμὸ, ideſt, Altari, ſufficiebat iacens in ſummo planicies; quod

Obiectio ex Ioſepho.

vndique

vndique præceps erat, atque decliuis. Cũ autem Rex Salomon, qui templum ædificauit, muro eius partem ab Oriente cinxiſſet, vna porticus aggeri eſt impoſita. Et manebat ex alijs partib' nudum. &c. Vnum tantum porticum Orientalem ait impoſitam monti, in quo templum eſt cõditum, & ex cæteris partibus nudũ manſiſſe. Ergò manifeſtè infertur, ex cæteris partibus Baſilicam nullas habuiſſe porticus, ſiquidem nudæ erant, id eſt, abſque porticibus. Sed reſpondemus, Ioſephum appellare porticum, ipſum Atrium totũ, in quo erant porticus. Quaſi dicat; Vnum Atrium aggeri eſt impoſitum, ab Oriẽte id eſt, Atrium magnum mundorum cinctum porticibus. Non enim Atrium immundorum Salomon conſtruxit. Ex reliquis autem partibus, id eſt, Occidentali Septentrionali, & Auſtrali nudum manſit templum, quia non habuit illis in locis Atria porticibus exornata. Non igitur tollũt porticus verba Ioſephi. Quod ſi abſurda tibi videt̃ expoſitio, eo quòd porticus non ſignificet Atrium; confirmatur ex eodem Ioſepho in lib. 2. contra Apionem. Cum enim de templo Herodis agit, ait quatuor porticus habuiſſe, id eſt quatuor Atria. Primum ſacerdotum: ſecundum virorum: tertium fœminarum: quartum immũdorum, & alienigenarũ. Porticus autem, vt liquet legenti, Atria appellat.

Ioſeph. *Ioſephus.*

CAPVT XXXI.

De Porticu Salomonis.

Ioan. 10. IOannis 10. mentio fit Porticus Salomonis: *Ambulabat* (inquit) *Ieſus in templo in Porticu Salomonis.* Et Act. 5. de Apoſtolis. *Erant vnanimiter omnes in Porticu Salomonis.* Quæ nam fuerit hæc porticus inueſtigemus. Tertio lib. Regum cap. 6. de porticu templi ſic ſcriptum eſt: *Et Porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis iuxta menſuram latitudinis templi. Et habebat decem cubitos latitudinis, ante faciem templi, &c.* Hanc dici porticum Salomonis ait Abulenſis 3. Reg. 7. in qua Chriſtus ambulauit. In illam vero ingredi, in eaque verſari, & ambulare cuilibet fas fuiſſe affirmat eò quòd extra templum eſſet. Eiuſdem ſententiæ eſt Titelmannus Ioannis 10. Ianſenius quoque cap. 90. Cõcordiæ non diſſentit. Lyranus vero Ioan. 10. ſic ſcribit. Porticus Salomonis erat quidã locus ædificatus, vbi Salomon ſtabat ad orandum, qui dicebatur Regis Oratoriũ. &c.

Act. 5. *3. Reg. 6.* *Abulen.* *Titelma.* *Ianſen.* *Lyranus.*

Abulenſis opinio vera non eſt. Nam porticus illa ante templum extructa templi erat veſtibulum, in quo ſupra diximus columnas duas fuiſſe cõſtitutas, propinquius ipſi templo, quàm Atrium ſacerdotum. Si ergo in Atrio ſacerdotum nemini, qui ſacerdos, aut Leuita non eſſet, verſari licuit; in illa quoque porticu, vel templi veſtibulo nemini verſari, aut ambulare fas fuit, qui ex his ordinibus non eſſet. Alia dicitur Salomonis Porticus; videlicet, illa ipſa Baſilica de qua 2. Paralip. 4. ſic ſcribitur. *Fecit Salomon Baſilicam grandem, & oſtia in Baſilica, &cet.* Et Ioſephus: Fanum (inquit) erat porticib' magnis, ac latis cinctum, & portis altis patẽs. &c. Erat hęc Baſilica, vt iam diximus, Atriũ vnũ à Salomone conſtructũ, poſt Atrium ſacerdotũ. Non enim plura conſtruxit Atria, vt ſupra dictũ eſt. Cum igitur Salomon plura Atria non conſtruxerit, hoc, quod conſtruxit, nomen Salomonis retinuit, vt ab Atrijs reliquis, quæ poſtea extructa ſunt, diſtingueretur. Hæc opinio Vatabli eſt, Act. 3. Porticum (inquit) Salomonis appellabant Iudæi temporibus Apoſtolorum, quæ Atriũ populi, ſiue Baſilica grandis dicebatur. &c. Eſt etiam Riberæ libro 1. de fabrica templi capite. 16: Solo æquatum quidem eſt hoc Atrium a Chaldæis, veruntamen rurſus eſt exædificatum. Neque Salomonis nomen amiſit, quoniam primum à Salomone eſt fabricatũ. Oppones, hoc Salomonis opus Atrium appellari, vel Baſilicã, vel fanum, non porticum. Sed nos ſupra cap. 30. oſtendimus ex Ioſepho Atria appellari porticus. Porticus itaque Salomonis, & Atrium Salomonis, ſiue Baſilica idem ſignificant. Illam enim porticus circundabat vt Ioſephus docet. A præcipua igitur parte porticus nominatur. De qua eiuſdem Ioſephi illa quoque verba ſunt ſupra citata libro 6. de Bello cap. 6. Fani conditum erat ſupra duriſſimum collem. Et initio quidem vix templo, atque

In veſtibulo templi ſolis ſacerdotib', & Leuitis licebat verſari. *2. Paral. 4.* *Ioſephus.* *Vatablus.* *Ribera.*

Arx,

Aræ, βωμῶ, ſufficiebat in ſummo planities, quòd vndique præceps erat, atque decliuis. Cùm autem Rex Salomon, qui tẽplum ædificauit, muro eius partem ab Oriẽte cinxiſſet, vna porticus aggeri eſt impoſita. Et manebat templum Salomonis ex alijs partibus nudum, quoad ſeculis poſterioribus ſemper aliquid aggeris accumulante populo, coæquatus collis latior effectus eſt, &c. Lege tom. 3. libro 3, cap. 17. ad illa verba Ioann. 10. Ambulabat Ieſus in porticu Salomonis, vbi opinionem aliam adiungimus.

Ioſephus.

CAPVT XXXII.

De ijs, quæ in Atrio ſacerdotum erant.

De Altari holocauſtorum.

IN Atrio ſacerdotum Altare erat æneũ ſub dio, quod Holocauſtorum appellatur, à præcipuo ſacrificij genere, id eſt, holocauſto. Latum id erat viginti cubitos, totidem longum, decem verò altum, vt traditur 2. Paral. 4. Obſtare creditur huic altitudini præceptũ illud Dei Exo. 20. *Non aſcendes per gradus ad Altare meum; ne reueletur turpitudo tua. &c.* Nam per gradus neceſſe erat ad decem cubitorum altitudinem aſcendere. Reſpondemus Altare non habuiſſe gradus; aſcendiſſe autem ſacerdotes per accliuem terræ tumulum inſtar collis, vt ait Abulenſis 2. Paral. 4. quæſt. 7. ita docet Ioſephus lib. 6. de Bello cap. 6. Aſcenſus (inquit) in Altare paulatim arduus reſupinabatur. &c. Loquitur de Altari ſecundi templi, ſed par eſt ratio.

2. Paral. 4. *Exod. 20.* *An habuerit gradus Altare?* *Abul.* *Ioſephus.*

Obſtat præterea alterum præceptum eodem cap. 20. Exodi traditum: *Altare de terra facietis mihi; quod ſi Altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de ſectis lapidibus. Si enim leuaueris cultrum ſuper illud, polluetur. &c.* At hoc altare æneum erat, neque de terra, neque de lapidibus. Reſpondetur, æneum quidem fuiſſe, ſed vel terra completum, vel lapidibus impolitis. Terra cõpletum vult Caietanus: Completũ impolitis lapidibus vult Abulenſis 2. Paralip. 4. quæſt. 4. & Lyranus. Erat enim Altare concauum. Lapides potius quàm terrâ habuiſſe probant verba illa. 1. Machab. 4. *Cogitauit Iudas de Altari holocauſtorum, quod profanatum erat, quid de eo faceret. Et incidit illis conſilium bonum, vt deſtruerent illud, ne forte illis eſſet in opprobrium, quia contaminauerunt illud gentes. Et demoliti ſunt illud, & repoſuerunt lapides in monte domus, in loco apto; quoad vſque veniret propheta, & reſponderet de eis. Et acceperunt lapides integros ſecundum legem. & ædificauerunt Altare nouũ, ſecundum illud, quod fuit prius. &c.* Nonne vides ex lapidibus ædificatum Altare holocauſtorum? Ioſephus lib. 6. de Bello cap. 6. idem ſignificat. Agens enim de Altari; Quadratum (inquit) erat, quatuor angulos habens cornutos. Fabricatum autem eſt abſque ferro, neque vnquam ferrum illud attigit. &c. Videlicet ferrum lapides non attigerat impolitos. Et Philo in lib. de offerentibus victimas; Alterũ (inquit) Altare è ſaxis impolitis extruitur, iuxta templi Veſtibulum, ad immolãdas victimas. &c. Abulenſis tamen 2. Paral. 4. quæſtio. 5. vult legem illam Exod. 20. de Altari eſſe intelligendam, quod aliquando in loco licito erigeretur; non verò de Altari templi, quod Deus iuſſerat ex ære fabricari, non ex lapidibus, aut terra.

Exod. 20. *An fuerit Altare ex terra aut lapidibus.* *Caietanus.* *Abulen.* *Lyranus.* *1. Mach. 4.* *Altare holocauſtorũ lapidibus completum.* *Ioſephus.* C *Philo.* *Abulenſ.* D

Obſerua templum Dei duo habuiſſe Altaria. Alterum Thymiamatis intra tẽplum; alterum holocauſtorum extra templum, in Atrio ſacerdotũ. In Altari Thymiamatis, Thymiama adolebatur; in Altari holocauſtorum, oues, boues, & aliæ victimæ incendebãtur. Quamobrem ſub dio erat, propter fumum, & ignẽ. In domo Dei, id eſt, animo, duo quoque Altaria eſſe oportet; Vnum Thymiamatis, id eſt, orationis: alterum victimarũ, & ſanguinis, & mortis, id eſt pœnitentiæ, & mortificationis. In hoc Altari obſecrat Paulus ad Roman. 12. vt corpora noſtra veluti victimas Deo gratiſſimas immolemus. *Obſecro* (inquit) *vt exhibeatis corpora veſtra, hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum.* Græcè, λογικὴν λατρείαν, id eſt, cultum Dei rationalem, non animalium ratione carentium, & brutorum, ſed hominũ ratione prædi-

Duo in homine Chriſtiano Altaria. E *Ad Romanos 12.* *Mortificatio & pœnitentia.*

prǽditorum. Bruta animantia mortua offerunt; veſtra corpora offerte hoſtiam viuentem Deo, mortua mundo. Immolate libidinem veluti fœtidos hircos; odia, & iracundias, veluti furentes tauros, inuidias veluti capras, aliaque vitia oĩa. in hoc Altari illud ſacrificium offertur, ꝙ Deus nunquam deſpicit; nimirum cor contritum, & humiliatum, de quo Dauid pſalm. 50. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus; cor contritum, & humiliatum Deus nõ deſpicies.* ſacrificia illa Iudæorum antiqua deſpexit; ſacrificium verò cõtriti cordis neque deſpexit vnquam, neq; deſpiciet.

Pſal. 50.

Altare tabernaculi Deus extrui voluit concauum Exo. 27 *Non ſolidum, ſed inane, & cauum intrinſecus facies illud, &c.* Meritò quidem inane, & cauum erat Iudæorum Altare, quoniam gratia vacuum erat, q̃ ſacrificia illa omnia vi ſua minimè efficiebant; Chriſtianorum Altare non inane eſt, aut cauum, ſed pleniſſimum, ac ſolidiſſimum. Etenim ſtupendum Sacramentum, ac ſacrificium, quod in illo offerẽ, vi ſua grãm efficit, eamque copioſam. Grǽ totius fontem Chriſtianum Altare continet, ideò ſolidiſſimum meritò dr̃; grãm minimè continebat Iudaicum ideo inane, & cauum iure appellatur. Præterea ex impolitis lapidibus, rudibuſque, præcepit Deus altaria Iudæorũ fieri; quoniam impolita, ac rudia fuerũt Iudæorum ſacrificia, boũ, ouium, agnorum, quæ animalia ethnici etiam commentitijs Dijs immolabant. At Chriãnum Altare expolitiſſimum eſt, atq; ornatiſſimum, Non. n. vitulorum, aut agnorum ſacrificia in eo offeruntur, ſed ipſe offerẽ Dei filius, quem reliqua illa ſacrificia adumbrabant. Deniq; æneũ erat Iudæorũ Altare, ænea ſacrificia; aureũ eſt Chriãnorum Altare, aureum ſacrificiũ. Vtinam, & ſacerdotes quoq; ſint aurei.

Exod. 27.

Altare Iudæorum concauũ & mane Chriſtianorum pleniſſimum.

Euchariſtia

CAPVT XXXIII.

De igne ſacro Altaris holocauſtorum.

IN Altari holocauſtorũ ignis ardebat, quo & victimæ incendebant, & thymiama i Altari thymiamatis adolebat. Is autem ignis ſacer erat, à Deo emiſſus Vt. n. traditur Leu. 19. *Egreſſus ignis à Domino deuorauit holocauſtum, & adipes, qui erãt ſuper Altare*; ea die, qua Pontifex Aaron primum Deo in Altari holocauſtorum ſacrificium obtulit. Hic igitur ignis ſacer fuit; quia diuinitus datus. Quiuis vero alius alienus dicitur. Quamobrem duo Aaronis filij Nadab, & Abiu, flammis correpti, & incenſi perierunt, ꝙ nõ ſacrum, ſed alienum, i. profanum ignem thuribulis impoſuiſſent, vt legẽs Leuit. 10. De hoc igne Aug. q. 31. in Leuiticũ ſic ſcribit: Non licebat igne alieno incenſum imponere Dño. Quia ex illo igne q diuinitus ad altare venerat deinceps cuſtodito, omnia erant incendenda, quæ in tabernaculo accendi oportebat, &c.

Ignis è cœlo Leu. 19.

Ignis alienus quis.

Leu. 10. D. Auguſt.

Dubium eſt, an ignis ille, qui primi illius ſacrificij tempore in Altare delapſus eſt, fuerit perpetuò vſque ad templũ Salomonis conſeruatus? Abulenſis Leu. 9. Extinctum fuiſſe putat, eò ꝙ Iſraelitæ victimas in ſolitudine non immolarent. quid. n. igne opus erat, ſi nulla ſacrificia incendebantur? Conſeruatum arbitraẽ Comeſtor in hiſtoria Leuitici c. 15. Seruatus (inquit) eſt ignis vſque ad transmigrationem Babylonis. Idem ſentit Lyranus Leu. 9. Carthuſian. Dionyſius, Cardinalis Hugo, & alij. Hanc verò opinionem ait Abulenſis Num. 4. qu. 16. communem eſſe Hebræorum, & Latinorum Theodoretus in ea eſt, q. 9. in Leuiticum Hunc (ait) ignem Dominus præceperat conſeruari, & illi ſuppeditari ligna, ne manufactus ignis admiſceretur igni diuino, &c. In hanc eo ſententiam. Probatur ex præcepto Dei, quod huiuſmodi Leu. 9. extat: *Ignis in Altari meo ſemper ardebit, quem nutriet ſacerdos, ſubijciens ligna mane per ſingulos dies.* Item, *Ignis eſt iſte perpetuus, qui nunquam deficiet in Altari, &c.* ergo non eſt extinctus. Argumento Abulenſis reſpondetur ignem conſeruatum & per ſolitudinem delatũ, ꝙ à Deo fuiſſet datus; quamuis ſacrificia nulla incenderet. Sacrificia tñ aliqua in ſolitudine obtuliſſe ſacerdotes non eſt à veritate alienum.

An primus ignis fuerit conſeruatus Abulenſis.

Comeſtor.

Lyranus.

Dionyſius Carth.

Hugo Cardinalis

Potuit ergo ignis ille ad templum vſque Salomonis conſeruari. Quòd ſi antequam Iſraelitæ in terram promiſſam peruenirent, extinctus eſt, dicendum videtur Deum quo tempore ſacrificia in terra

Ignis è cœlo in dedicatione templi. ra illa offerri cœperunt, ignem è cęlo demiſiſſe. In templo autem Salomonis ignis huiuſmodi non defuit. Nam in templi ipſa dedicatione. 2. Par. 7. ignis e cœlo deſcendit, & deuorauit holocauſta, et victimas. Is deinceps potuit in altari ſeruari, ſi alius deeſſet. An verò vſq; ad Babylonicam captiuitatem durarit is idem ignis dubium eſt. Potuit. n. à Regib. Hebræis ſimulachrorum cultoribus extingui. Ex 2. Machab. 1. cõſtat quo tẽpore in captiuitatem abductus eſt populus, ſacerdotes ignem ſacrum in puteo recluſiſſe; poſt reditum verò a Babylonico exilio Nehemiam pro igne aquam in puteo craſſam reperiſſe. Hac ille aqua cum tàm ligna, quàm ſacrificia aſperſiſſet; fulgente Sole excitatus ignis eſt, q̨ ad Machabæorum vſque tempora permanſit. B Machabæorum temporibus in poteſtatem Ethnicorum venit templum, quid de igne ſit actum ignoratur. Meminit Ioſephus lib. 2. de Bello ca. 17. Feſtiuitatis, C qua Iſraelitæ ad ſuccendendum hunc ignem in templum ligna comportabant. Ea à lignis Xylophoria appellatur, ξύλον, n. lignũ eſt, &, φορία, portatio à, φέρω, porto. *Xylophoria.* Adueniente feſtiuitate, ait Ioſephus, quæ Xylophorias dr̃, in qua mos eſt oĩbus grandem lignorum materiam conuehere ad templum, quatenus nunquam ignis deficiat eſca. Semper enim inextinguibilis perſeuerat. Aduerſarios à cultu religionis excluſerunt, &c.

Habes charitatis typum. Sacer ignis charitas eſt è cœlo delapſus, & a Deo egreſſus, iuxta illud Chriſti; *Ignẽ veni mittere in terram, & quid volo niſi vt ardeat?* *Charitatis typus.* ſacer ignis ille eſt, qui à Spiritu ſancto mittiť, quemadmodum olim linguæ igneæ in Apoſtolos miſſæ ſunt. Alienus ignis eſt mundi amor, & carnis, quem qui Thuribulo cordis imponunt, vt Aaronis filij, cupiditatũ flammis incenſi malè pereũt. *Mundi amoris typus.* Sacer ignis in Altari. i. corde noſtro ſemper ardeat, ſit ignis perpetuus, extinguatur nunquam. Vt autem nunquam extinguatur, ſubijce ligna manè per ſingulos dies, quod præcipitur Leu. 9. i. rerum diuinarum commentationem, bona opera, ſanctorum lectionem librorum, Diuorumque exempla, quibus alatur, ſubijce crucis lignum, ſingulis diebus Chriſti cruciatus voluens animo. *Leu. 9.* Subijcient etiam ligna ſacerdotes, cùm ad pœnitentię ſacramentum, Auguſtiſſimamque Euchariſtiam acceſſeris. Memento feſtiuitatis illius, quæ Xylophoria dicebatur. Tu quoque Xylophoriam ſpiritualem celebra, i. in templum Dei, animum videlicet tuum, diuini, cæleſtiſque ignis nutrimenta comportato. *Xylophoria ſpiritalis.*

CAPVT XXXIV.

De mari æneo, et conchis in quibus victimæ abluebantur.

AD meridianam Atrij ſacerdotum partem, ingens locatum erat aquarum receptaculum, quod ſacræ literę *mare* vocant, ex ære fabricatum. Duodecim vero boum dorſo fulciebať, quorum tres ad Orientem, tres ad Occidentem, ad Auſtrum tres, totidem ad Aquilonẽ ora vertebant. Hoc autem mare abluẽdis ſacerdotib. per epiſtomia præbebat aquã. Lege 3. Reg. 7. & 2. Par. 4. En tibi baptiſmi imaginem. *Typus baptiſmi.* Mare eſt, in quo peccata D omnia ſubmerguntur, quod boues, hoc eſt concionatores, & ſacerdotes humeris ſuſtinent et per quatuor orbis plagas ferunt. Iuxta illud Matt. vlt. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, & cæter.* Et illud Marci: *Ite in mundum vniuerſum, &c.* Hoc mare ait Ioſephus lib. 7. Antiqui. c. 6. ex æris quodam genere fabricatum, quod auro pretioſius ducebať. *Ioſeph.* Dauid (inquit) præcipuas Adrazari vrbes agreſſus eſt, eaſque vi expugnatas diripuit. in his ma E gna vis auri, & argenti reperta eſt; & præter hæc æris genus, quod auro pretioſius eſt habitum. Ex quo poſteà Salomon fecit magnum illud vas, mare appellatum, & pulcherrima polubra, cum templum adornaret, &c.

Abluebantur hoſtiæ Deo offerendæ. Aqua huic rei erat opus. In eodẽ igitur Atrio decem luteres, ſiue Conchę ſupra decem baſes, ac rotas, veluti ſupra decẽ currus, quinque ad dextram, quinque ad *Decem tẽpli luteres.*

ſiniſtram

ſiniſtram partem, conſiſtebant. In ijs victimæ abluebantur. Luter autem vas dicitur amplum, ad lauãdum expoſitum. 1. Par. 4. 2. Paralipom. 4. *Fecit conchas decem, & poſuit quinque a dextris, & quinque à ſiniſtris, vt lauarent in eis omnia, quæ in holocauſtum oblaturi erant. Porrò in mari ſacerdotes lauabantur. & cæt.* Similitudinem gerunt hi Luteres ſacramẽti pœnitẽtię. *Pœnitentia Sacramento animus abluitur.* Non ſatis eſt baptiſmi Mare in Eccleſia; quia poſt baptiſmum multis ſe ſordibus homines cõtaminant. Addũtur Luteres, additur pœnitentiæ, ſiue confeſſionis ſacramẽtum, quo quę poſt baptiſmum commiſſa ſunt crimina eluantur. Mare vnum tantum eſt, quia vnũ eſt baptiſma, neque iterari poteſt; Luteres plures ſunt, quia ſæpiſſimè peccata cõfeſſione ſunt expianda.

Obſerua illa verba libri 2. Paralip. 4. *In mari ſacerdotes lauabantur.* *Sacerdotum ablutio.* Magna a ſacerdotibus flagitatur munditia, ideòque aquarum Mare abluendis proponitur. Abluebant autem ſacerdotes, non manus ſolùm, ſed pedes etiam, vt ſcribitur Exod. 30. *Exod. 30.* *Emiſſa aqua lauabunt in eo* (id eſt in labro æneo) *Aarõ, & filij eius, manus ſuas, ac pedes, quando ingreſſuri ſunt tabernaculum teſtimonij, & quando acceſſuri ſunt ad Altare, vt offerant in eo Thymiama Domino, ne forte moriantur. & cæt.* Vnde colliges nudis pedibus ſacerdotes ingredi ſolitos templũ, cùm Thymiama Domino in Altari Thymiamatis offerebant. *Caietan.* Caietanus etiã in Atrio vult nudis pedibus miniſtraſſe, ob loci venerationem. Quemadmodũ enim Moſi pedes nudare iuſſit Deus, Exod. 3. *Exod. 3.* propter loci ſanctitatẽ: *Solue* (inquit) *calceamenta de pedibus tuis, terra enim in qua ſtas terra ſancta eſt.* Ita ſacerdotes pedes nudare voluit, propter tẽpli, & Atrij in quo verſabantur, ſanctitatem. Terra enim in qua ſtabãt, terra ſancta erat. Idque colligitur ex Septuaginta Interpretibus, ſic enim ſunt interpretati Exod. 30. *Lauabit Aaron, & filij eius ex eo manus, & pedes aqua. Cùm ingredientur in tabernaculum teſtimonij lauabunt aqua & non morientur, cum accedent ad Altare miniſtrare, & offerre holocauſta Domino; lauabunt manus & pedes aqua, cùm ingredientur in tabernaculum teſtimonij, lauabũt aqua, vt non moriantur & cæt.* Arias Montanus in libro de fabrica templi ſcribit, in templo exedrã fuiſſe foci, vt ſacerdotes nudis pedibus in Atrio incedere ſoliti calefierent. Noſtri verò ſacerdotes ſi nõ corporis, at certe animi pedes, id eſt, affectus, ac cogitationes abluere iubẽtur. *Cogitationes & affectus ſacerdotum ſint puriſſimi.* Affectibus enim, & cogitationibus, vt pedibus, mouetur animus. Afferãt ergo ad Altare, tũ pedes, id eſt, affectus, & cogitationes, tum manus, id eſt, opera, ab omni ſorde longe remota. Terra enim in qua ſtant, non Sancta ſolùm, ſed ſanctiſſima eſt, Altare Sanctiſſimum, ſacrificia omni ſtupore digniſſima.

CAPVT XXXV.

De cellis, quæ templum cingebant.

De templo, & Atrijs diximus. Nunc inueſtigemus an domus aliquæ præter templũ, & Atria, conſtructæ fuerint. Tertio libro Regum cap. 6. *3. Reg. 6.* dicitur Salomon circum templũ tabulata ædificaſſe: *Aedificauit ſuper parietem templi tabulata per gyrum, in parietibus domus, per circuitum templi, & oraculi: & fecit latera in circuitu, &c.* Quę nam ſint hęc tabulata, ſiue latera, quæ templum circũdabant ambigitur. Nõnulli volunt deambulacra fuiſſe circum templum extructa. Veriſimilius eſt, fuiſſe cellas, vel thalamos, vt Pagninus vocat, à Salomone ſuper parietẽ templi, per gyrum extructos. Probatur ex Ioſepho. *Ioſephus.* Is lib. 8. Antiq. cap. 3. de ijs cellis ſic ſcribit; Ædificauit in circuitu templi triginta paruulas domus; quæ propter conſtipationẽ, & multitudinẽ, templum cõtinerent, ac fulcirent in circuitu extructæ. Erant autem inter ſe pervię, ita vt ex vna ingreſſus in alterã pateret. Singulæ domus latitudinẽ quidem habebant 25. cubitorum, & tantundem longitudinis: altitudinis verò viginti. Erant ſuperædificatæ ijs aliæ, & rurſus aliæ ſuper eas æquales, & menſuris, & numero. Ita vt omnem altitudinẽ haberẽt proximè ſicut domus inferior. Superior namque circũ ædificata nõ erat, operiebatq. eas camera cedrina. Hęc Ioſephus. Ex his collige has paruulas dom⁹ in circuitu tẽpli fuiſſe extructas, tribus ordinibus. *An fuerint cellæ æqualis latitudinis?* Erat infimæ quædã, mediæ aliæ, aliæ ſuperiores. Quòd ad menſuram attinet,

Digitized by Google

ſcripturæ Ioſephus minime conſentit. Ex ſcriptura enim conſtat has cellas æqualis non fuiſſe latitudinis. Sic enim 3. Regum ſexto, ſcribitur: *Tabulatum quod ſubter erat, quinque cubitos habebat latitudinis, & medium tabulatum ſex cubitorum latitudinis, & tertium tabulatum ſeptem habens cubitos latitudinis.* Dicendum ergo, has domos inæqualis fuiſſe latitudinis. Videlicet, domos, primi ordinis, atque infimi quinq; cubitorum domos ſecũdi ordinis ſex cubitorum; domos tertij ſeptem cubitorũ latitudinem habuiſſe. Altitudinem vero ſingulas habuiſſe quinque cubitorum; omneſque tres ordines quindecim, colligitur ex illis verbis 3. Regum ſexto: *Aedificauit tabulatum ſuper omnem domum quinque cubitis altitudinis. &c.* Tabulata dicuntur, quoniam non ex lapidibus, ſed ex tabulis tantummodo, erant conſtructæ cellæ. Erant autem in templi parte dextera oſtium, & cochlea, per quam ad has cellas aſcendebatur. De qua tertio Reg. 6. *Oſtium lateris medij, id eſt, tabulati, in parte erat domus dextra. Et per cochleam aſcẽdebãt in medium cænaculum, & à medio in tertium. &c.*

3.Reg.6.

3.Reg.6.

CAPVT XXXVI.

De Exedris.

Sacerdotes, & Leuitæ per hebdomadas, & vices in templo habitabant.

Theophyl.

SAcerdotes, & Leuitæ, ea hebdomada, qua ſacerdotales, & leuiticas obibant functiones, in templo habitabant. Vnde illud Theophylacti Luc. 1. Quamuis domum Zacharias (pater Baptiſtæ) Ieroſolymis habuiſſet, non licuiſſet tamen ei, extra ambitum templi, per tempus vicis ſuæ exire. &c. Erant ergo in templi atrijs domus, tam ſacerdotum, quã leuitarum, qui plurimi in templo per hebdomadas miniſtrabant habitationi exædificatę, circum atria. Erant etiam domus theſauris templi aſſeruandis deſtinatæ. Hæ exedræ appellantur, lib. 1. par. c. 28. *Dedit Dauid Salomoni filio ſuo deſcriptionẽ porticus, & templi, & cellariorum, & cænaculi, & cubiculorum in adytis, & domũs propitiationis. Nec non & omnium quæ cogitauerat atriorum, & exedrarum per circuitum, in theſauros domus Domini, & in theſauros Sanctorum. &c.*

1.Par. 28.

A

Ex his verbis colliges in templo Salomonis exedras fuiſſe, in quibus theſauri templi aſſeruabãtur. Vnde illud Ierem. 35. *Introduces eos in domum Domini in vnam exedram theſaurorum &c.* Dicebantur quoq; hæ exedræ theſaurorum, gazophylacia, a gaza ſeruanda. Fuiſſe etiam exedras habitationi Leuitarum, & Sacerdotum deſtinatas, colliges ex verbis 1. Paral. 9. *Hi ſunt principes cantorum, per familias Leuitarum qui in exedris morabantur, vt die, ac nocte, ingiter ſuo miniſterio deſeruirent. &c.* Exedræ autem appellantur a ſedibus. Nam, ἕδρα, â Gręcis ſedes dicitur, vnde, cathedra, & exedra deducitur. Septuaginta interpretes ſic vertunt locum citatum 1. Par. 28. *Dedit Dauid Salomoni filio ſuo exẽplar, quod habuit in Spiritu ſuo, atriorum domus Domini, & omnium paſtophoriorum, quæ in circuitu. &c.* Quas noſter interpres appellauit exedras ipſi paſtophoria vocant. Significat aũt paſtophorium teſte Hieronymo Ezechielis 40. Thalamum; Thalami, inquit, qui græcè dicuntur paſtophoria. E Ezechielis 42. παστοφόριον, ait, in thalamum vertitur. &c. Sumitur pro cubiculo, ſiue domo. Nomen hebræum eſt, לשכה liſca. Noſter interpres 1. Reg. 9. interpretatur triclinium, alijs gazophylacium, & exedram.

Ierem.35.

B

1. Par. 9.

1.Par. 28.

C

Paſtophoria.
D.Hieron.

D

Abulenſ. 3. Reg. 6. q. 20. ait paſtophoria dici a paſtu, & foris; quod Iudæi è foris venientes ibi carnibus ſacrificiorũ quæ obtulerant paſcerentur. Comeſtor, Lyran. & Carthuſianus idẽ ſentiunt, ſcilicet in his paſtophorijs, ſacrificia offerẽtes partem, quæ illis cedebat, ediſſe. Sed neque vera eſt Etymologia Græci nominis, neque opinio. Exedras aliquot deſcribit Ioſephus lib. 6. de Bello ca. 6. hoc pacto, Poſt introitum vbi latiores portæ fiebant, tricenis vtrimque cubitis exedras habebant; exemplo quidem turriũ longas, & latas; ſupra vero quam viginti cubitis celſas. Singulas autem binæ columnæ duodenum cubitorum craſſitudine ſuſtinebant. &c.

Abulenſis.

Paſtophoria non dicuntur a paſtu.

E

Hæc de tẽplo primo a Salomone exædificato ſint, ſatis, ad ſecundum tranſeamus. Illud tamen nõ ſilebo, prope tẽplũ Salomonẽ palatiũ conſtruxiſſe, vt ſcribit Borchar-

Palatium Salomonis iuxta templum.

Digitized by Google

Borchardus. *Adricom.* Borchardus prima parte cap. 7. §. 43. Salomonis (inquit) palatium in parte Auſtrali montis Moriæ ædificatum fuerat. Similiter Adrichomius in deſcriptione Ieruſalem, Num. 59. Palatium (ait) Salomon in parte Auſtrali mõtis Moriæ, 13. annis ædificauit 3. Reg. 7. Eodem in loco poſtea Chriſtiani Reges Ieruſalem: palatium ſuum habuere, atq; ibidem ordo militiæ templi, ideſt, templariorũ initiũ ſumpſit. Hæc ille. Arias quoq; Montan. *Montanus.* in lib. de fabrica templi; A domo (inqt) Salomonis ad templum, ſcalam artificioſiſſimè conſtructam fuiſſe; egregio lapide, lignisque elegantibus ornatam, ex ſacris hiſtorijs accepimus &c.

Hoc accepiſſe videtur Montanus, ex illis verbis hiſtoriæ ſacræ lib. 3. Regum cap. 10. *Fecit Rex de lignis Thyinis, fulcra domus Domini & domus Regia. &c.* Quæ de fulcris ſcalæ tendentis a Salomonis Regia in templũ, Rabbi Salomõ exponit apud *3. Reg. 10.* Lyranum. Præterea eodem capite vbi latine legitur: *Videns Regina Saba holocauſta, quæ Salomon offerebat in domo Domini.* Ex hebræo verti quoque poteſt, vt Pagninus vertit: *Videns Regina Saba gradus eius*, ideſt, Salomonis, *quibus aſcendebat in domum Domini*: Vel ſicut eſt in Biblijs regijs: *Videns aſcenſum eius, quo aſcendebat domum Domini.* Et Lyran. Rabbi (inquit) Salomon dicit, *D. Hieron.* ꝙ hæc eſt litera: *Videns aſcenſum, per quem aſcendebat in domo Domini.* Erat enim de domo Regis ad templum quædam via, per gradus valde artificioſe, & ſumptuoſe facta. &c. Potuit quidẽ ſcala a Regia Salomonis in templum ducere, verum ex his locis minime colligitur. Regina enim Saba non eſt admirata ſcalam, ſed vt rectè noſter Interpres, Septuaginta, & Chaldæus interpretati ſunt, mirata eſt holocauſta; holauſtum enim Hebræi, עלה, Gola, ideſt aſcenſum vocant, quod totũ animal incenſum ad Deum aſcendat, vel quod tota victima aſcẽdat in altare. Neque vero dicitur Salomon fabricaſſe gradus, qui ducerent a Regia in templũ ex lignis Thyinis; ſed fabricaſſe gradus domus ſuæ, & domus Domini. 2. Paral. 9. *1. Paral. 9.* *De lignis Thyinis fecit Rex gradus in domo Domini, & in domo Regia.* D. Hieronym. Iſaiæ 38. ait ſua ætate ſolitos Sanctorum locorum monſtratores, oſtendere intra ſeptũ tẽpli, gradus domus Ezechiæ, vel Achaz Regum. Sed ipſe non credit, in templo domum fuiſſe Regiam. Solent (inquit) Sanctorum locorum in hac prouincia monſtratores, intra conſeptum templi oſtendere gradus domus Ezechiæ, vel Achaz, quòd Sol per eos deſcenderit. Sed nunquam ego credam, non dico Achaz, qui Rex impius fuit, ſed cuiuslibet Regis iuſti domum fuiſſe in templo Dei. Cũ Salomon idcirco Deum inter cætera offendiſſe dicatur, quòd in ſublime ædificauerit Mello, vnde Atrium templi deambulans in turre palatij deſpicere ſolitus ſit. Hæc Hieronymus. Templo tamen propinquum fuiſſe Regium palatiũ indicat eodem capite Iſai. 38. ad illa verba. *Conuertit Ezechias faciem ſuam ad parietem.* Conuertit (inquit) Ezechias faciẽ ad *Iſa. 38.* parietem, quia ad templum ire non poterat. Ad parietem autem templi, iuxta quod Salomon palatium extruxerat. Vel abſolutè ad parietem, ne lacrymas aſsidentibus oſtentare videretur. &c. Colligitur idem ex illis verbis 3. Regum 11. *3. Reg. 11.* *Impegerunt eam*, id eſt Athaliam, *per viã introitus equorum iuxta palatium &c.* Impegerunt (inquam) Athaliam eductã ex templo, per viam, quæ erat iuxta palatium. *4. Reg. 16.* Item ex illis 4. Reg. 16. *Achaz ingreſſum Regis exterius conuertit in templum Domini. &c.* Montanus in libro de ſitu Ieruſalem: Secundum ambitum (inquit) mõtis templi Salomonis domus inſignis erat, ad montis prærupta, quæ ſubiectam Vallem Magnã deſpiciebant, verſus Auſtrum. &c.

CAPVT XXXVII

De ſecundo templo.

Salomonis templum a Chaldæis euerſum eſt. Poſt reditum vero a captiuitate Babylonica, iterum a Iudæis ædificatum, duce Zorobabele, & Ieſu filio *Altitudo templi ...torum. 60.* Ioſedech ſummo ſacerdote. Appellatur hoc templum ſecundum. Inferius fuit ſtructura. Altitudinem ſexaginta tãtum cubitorum præſcripſit Cyrus 1. Eſdr. 6. *1. Eſd. 6.* *Ponant fundamenta ſupportantia altitudinem ſexaginta cubitorum, &c.* Quamobrẽ apud Ioſephum libro decimoquinto Antiq. *Ioſephus.*

X 2 capite

capite 14. de hoc templo hæc verba facit Herodes: Bene (inquit) noſtis, quod illud maximum Deo templum noſtri patres ædificarunt, cum a Babylonia remeaſſent: & quia deſunt ei ad magnitudinẽ in altũ, cubiti ſexaginta, ad inſtar illius, quod Salomon conſtruxerat. &c. Cum ædificari cæpit, Sacerdotes, & Leuitæ, qui primum Salomonis templum viderant, flebant, vt dicitur, 1. Eſdr. 3. Quod Ioſephus exponit libro 11. Antiquit. c. 4. his verbis: Cum Sacerdotes, & Leuitæ, & Seniores prouinciarum, vetus recordarentur templum ingenti magnificentia conditum, & nouum viderent per inopiam non ita conſtructum; arbitrati quantũ a priore felicitate minores exiſterent, triſtes, ac dolorem minime tenere valẽtes, ad lacrymas, lamentationeſque proruperunt. Hæc ille.

1. Eſdr. 3.
Ioſephus.

Habuit hoc ſecundum templum Sancta Sanctorum, domũ etiam exteriorẽ, Veſtibulum, Atrium Sacerdotum, atriũ quoque mundorum, & fœminarum, exedras, ac cętera omnia, quæ primũ Salomonis templum habuiſſe diximus. Nã vt Ioſephus ait cap. 4. non templum ſolum, ſed etiã porticus Iudæi ædificarũt, quibus templum circumquaq; includebatur. Tẽporis progreſſu ſtructura creuit, & ornamenta. Tribus muris fuiſſe circundatum ait Ariſtæas in hiſtoria de Septuaginta Interpretibus, his verbis: Templum apparebat viſu pulcherrimũ. Hoc muri tres circumambiunt, altitudine ſupra ſeptuaginta cubitos ſublimes, latitudine ea, quæ altitudinem deceret. Longitudine omnem templi apparatũ magnifico opere, & decore circumeunt. Portarum vero aſpectus, & lapidum cõnexiones, & ſuperliminarium mirũ decus, ſumma claritudine fulgẽt; vtpote quæ nulla ſumptuũ parſimonia, ob magnificentiã, cuncta abundantiſſime conſtructa fuerãt. Hæc Ariſtæas. Addit, templum velo fuiſſe circundatum. Erat (inquit) extrinſecus velum (quo templum in circuitu clauditur) appenſum, ſimili portarum magnificentia, quod quidem viſu iucundiſſimum ſpectaculum probebat; tum maxime cum mota per pauimẽtum aura velum ſubintrãs illud ad ſummum vſque criſpantibus finibus in vndarum morem motat. &c. Si recte Interpres vertit, Iudæi oliquod ingens velũ texuerunt, quo venerationis cauſa templum operirent, ſed ea res inaudita eſt, & a nullo alio memoriæ prodita. Forſitan loquitur de velo, quod ante templi fores pendebat. Sed illud velum tẽplum minime circundabat.

Tres muros habuit templum ſecundum.
Ariſtæas.
Velum tẽpli

CAPVT XXXVIII.

De ſubterraneis templi meatibus, & puteis.

QVod de ſubtraneis templi meatib. idem autor Ariſtæas ſcribit, ad tẽpli cognitionem confert. Tantus (inq.) eſt eductarum aquarum aſſiduus fluxus vt perennem fontem inundare putes. Sed mirabilius eſt, & fere inenarrabile, ſubterraneorum conceptaculorum magnitudo; quæ ad quinque vſque ſtadia per circuitum templi cuncta penetrat. Plumbeæ ad ea fiſtulæ, quacunque per muros, & templi ſolum, quibus omnia abluantur, & mundentur, deſcendunt. Sũt, & apud Aræ baſim frequentes aperturæ, omnibus quidem, niſi his qui miniſtrant incognitæ, quarum influxu, & impetu, omnis ex hoſtiarum multitudine cruor purgetur. Receptarum autẽ aquarum multitudinem per hunc modũ conieciauimus. Nã cum nos vltra quatuor ſtadia extra vrbẽ deduxiſſent ad quendã locum, iubent nos ſubterfluentium vndarum ſonitum audire; qui mihi quidem magnorum vaſorum confluxus viſus eſt. Hactenus ille.

Subterranei meatus templi.

Arias Montanus, in apparatu, in atrio ſacerdotum duos puteos fuiſſe ait poſterioribus temporibus, artificio cõfectos, ſiue potius ciſternas, in quib. aquæ aliunde hauſtæ ad ſacrorum vſus conſeruabantur. An autem a Salomonis tẽporibus effoſſi, & conſtructi fuerint incertũ putat. Fuiſſe præterea ſcribit puteũ pertuſo canali per montem pertinente vſque ad torrentem, lapide impoſito cum anſa, in quem ſanguis cum aqua infuſus ad torrentem defluebat. Ariſtæus apud Euſebium libro 9. de Præparatione Euangelica cap. 4. fontem in templo fuiſſe

fuiſſe his verbis refert: Templum (inq̃t) ad ortum reſpicit, poſteriora eius ad veſperum tendunt. Lapidibus autem ornatiſſime pauimentum templi conſtratum eſt, & aqua ſępius in templum immittitur, vt a ſanguine detergat, multa enim animalium millia in ſolemnitatibus offeruntur. Fons vero copioſiſſimè, atq; integer in ipſo templo ſcaturit, ex quo magna uis aquarum per cloacas plumbo conſolidatas defluit. Hæc Ariſtæas in libro de interpretatione legisj. De hoc tamen fonte dubito, quia nullus alius illius meminit.

Ariſteas. Fons in templo.

CAPVT XXXIX.

De Templo ab Herode exædificato.

Ioſephus.

HErodes ille primus, qui Iudææ ſceptrum tunc tenebat cum Chriſtus in oppido Bethlehem natus eſt, templũ hoc ſecundum diruit, magnoque ſumptu, & eximia ſtructura exædificauit. Fertur autem (vt Ioſephus ait in fine libri 15. Antiq.) toto tempore, quo Templum extruebatur, nunquam interdiu D pluiſſe; noctu tantum imbribus deſcendentibus, ne, interrumperetur ædificatio. Eaque fama quaſi per manus tradita ad illum à maioribus peruenerat. Quid mirum ſi templi illius exædificationi, in quo Chriſtus, & concionaturus, & verſaturus erat, cælum faueret? In hoc templo Chriſtus præſentatus eſt, in hoc inter Doctores repertus, in hoc eſt concionatus. Nunquam tamen vel in atrium ſacerdotum, vel in templum ipſum interius ingrediebatur; in Atria tantum, vt reliqui, qui nec Sacerdotes, nec Leuitæ erant, introibat. Ad hoc etiam templum verba illa diſcipuli pertinent Marc. 13. *Magiſter aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ*: Verba quoque Domini illa: *Vides has omnes magnas ædificationes? Non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur*. Si quæras quot annis ante Chriſti natiuitatem ſit extructum? Reſpondetur, Herodē de-

Chriſtus in templo ab Herode exædificato concionatus eſt.

Matth. 13.

A cimooctauo Regni anno opus aggreſſum, teſte Ioſepho in fine libri 15. Antiquitatum, noue annis, ac dimidio abſoluiſſe, nimirum 27. regni anno, quinto ante Chriſti feliſſimum ortum. Natus enim eſt Chriſtus Herodis anno 32.

Quoto Herodis anno ſit extructũ templum.

Fuit Herodis templum altitudinis cũbitorum centum viginti, templi Salomonici inſtar, autore Ioſepho loco indicato. Viginti tamen cubiti, aliquãto poſt ſidentibus fundamẽtis deceſſerunt. Quã-B obrem libro 6. de bello capite 6. ait centum cubitorum altitudinem habuiſſe. Latitudinem habuit viginti cubitorum, longitudinem centum. Nam Oraculi domus interior, viginti habuit cubitos longitudinis, exterior domus quadraginta: Veſtibulum Salomonis viginti tantum habuit, Veſtibulum Herodis quadraginta. Qua propter templum Herodis ſimul cum Veſtibulo longitudinis erat centum cubitorum. Habuit ſiquidem Sancta Sã-C ctorum, ſiue Oraculum, Templum exterius, Veſtibulum, & Atria vt templum Salomonicum.

Quod ad Oraculum attinet, nec Arcã habuit, nec Cherubinos. Rogabis: Quid igitur in Oraculo erat? Reſpondet Ioſephus lib. 6. de Bello cap. 6. his verbis. In intima templi parte nihil prorſus poſitũ erat: inacceſſa vero, & inuiolata, & inuiſibilis omnibus habebatur. &c. Hac igitur re multo inferius fuit ſecundum templum templo Salomonis. Caruit enim præcipuo templi ornamento, videlicet arca, & Cherubinis, caruit Dei throno, iam enim à Iudęis propinquus erat Dei diſceſſus. Caruit item tabulis legis; legis namq; veteris per Chriſtum abrogatio facienda erat. Genebrar. lib. 2. Chronographiæ, ex Rabbi Iacob, in ſecundo tẽplo, ait, arcam non fuiſſe: loco arcæ lapidem poſitum è terra prominentem trib' digitis, ſupra habentem Thuribulũ. Sed E Ioſepho maior habenda fides.

In templo Herodis nõ fuit Arca teſtamenti. Ioſephus.

Genebrard.

Templum quoque exterius in quo Salomon decem aurea Candelabra, decẽq; menſas collocauerat, vnum tantum aureum Candelabrum, vnamque menſam habuit. Quod ex verbis Ioſephi loco citato de hoc templo loquentis colligitur. Prima (inquit) pars ad quadraginta cubitos aulſa hæc tria mirabilia, & prædicanda opera conctis hominib. habebat, candelabrum, & menſam, & thuribulum,

In templo Herodis vnum candelabrum, & vna tãtum menſa fuit.

ribulū, id eſt, Altare Thymiamatis. &c.

Porta templi. *Ioſephus.*

Portam habuiſſe ornatiſſimam idem Ioſephus narrat. Interior (inquit) porta tota inaurata erat, & circum eam auratus paries, deſuper autem habebat aureos pampinos, vnde racemi ſtatura hominis pendebant. Fores habebat aureas, quinquaginta, & quinque cubitis altas, ſexdecim verò latas. Ad hæc, velum longitudine pari. Hæc Ioſephus lib. 6. de bello. Et lib. 15. de Antiquit. Ianua (ait) pene ipſi templo par, & ſuperliminare aulæis variegatis ornabatur, floribus purpureis diſtinctis, & habentibus columnas intextas. Sub quarū capitibus vitis expādebatur aurea, dependentibus botryonibus, mirandum ſane opus tam manus, quam materiæ pretio. &c. Ioſephus quidam, qui filius Gorionis dicitur lib. 5. hiſtoriarū de hac vite ſic ſcribit. Fecit Rex columnas argēteas, & baſes earum argēteas, capita aūt earum fecit aurea. Fecit inſuper vitē de auro mundo, & poſuit in ſummitate colūnarū, cuius pondus erat mille talentorū aureorū. Erat aūt vitis ipſa facta opere ingenioſo, habens ramos perplexos; cuius folia, & germina facta erant ex rutilanti auro, botri autem ex auro fuluo, & grana eius, acini, atq; folliculi, facti erant ex lapidibus pretioſis. Hæc ille. Fides tamen ſit penes autorem, cuius librum non deſunt, qui commentitium putent. Habes illius imaginem, qui Ioann. 15. ait: *Ego ſum vitis vera*: Chriſtus vitis eſt aurea, nos fructus ſiue racemi.

Vitis aurea in templi foribus. *Ioſephus. Gorionis filius.* *Chriſtus vitis aurea.*

Opponés templū triginta cubitorum habuiſſe altitudinem; non ergo habere potuiſſe fores 55. cubitis altas. Reſpondemus, templi Salomonici 30. cubitorū altitudinem fuiſſe; at Herodiani 60. vt Ioſephus docet. Habuit enim contignationes duas, duaſque domos, ſuperiorem, atque inferiorem cubitorum. 120. De his templi portis loqui videtur Ioſephus li. 2. contra Apionem, in quo 60. cubitos altitudinis, & 20. latitudinis illis tribuit. Forte quia ad illos accedebāt. Ianuę, inquit, templi altitudine cubitorum erant 60. latitudine verò 20. Omnes deauratæ, & pene auro puro confectæ. Has claudebant non minus quam viri ducenti dieb. ſingulis, & relinquere eas apertas nefandum nimis erat. &c.

Ioſephus. *Veſtibulum templi.*

Veſtibulum ſequitur poſt templū exterius. Id in templo Herodis maius multò fuit, quā in templo Salomonis, viginti cubitos habuit latitudinis, longitudinis 40. nonaginta vero altitudinis, abſq; vlla contignatione. Patebat, ait Ioſephus lib. 6. de bello, ædes in altitudinem perpetuam, perque nonaginta cubitos tollebatur. Cum longa 40. cubitos eſſet, ac 20. tranſuerſa. Porta vero eius 70. cubitis alta fuit, & 25. lata: neque fores habebat. Cælum enim vndique conſpicuum, lateque patens ſignificabat. Erantque totæ frontes inauratæ. Ac prima ædes omnis perlucebat extrinſecus, auroque circum interiorem templi partem, ſplendida cuncta cernentibus occurrebat. Hæc ille. In veſtibulo Salomonis duæ fuere colūnæ admirabiles, de quib. ſupra diximus. In veſtibulo ſecundi tēpli, & tēpli Herodis colūnas huiuſmodi nō legimus collocatas. Itaq; hoc etiam ornamento veſtibulum templi ſecundi caruit.

Ioſephus. *Caruit columnis veſtibulum Herodis.*

Fuit etiam Herodis templum domib. ſiue cellis cinctum, vt ait idem Ioſephus lib. 6. de bello cap. 6. Circa latera (inqt) inferioris templi, multa erant membra peruia (id eſt, domus laterales) triplici tecto ſuſpenſa, & ad vtrunque latus, ædea introitus a porta patebat. &c. Vocat Ioſephus eodem loco hoc templum, Græce, διστεγον, intus, id eſt, duas habens contignationes. Interior contignatio 60. cubitos habuit altitudinis; ſuperior 40. cubitos, 20. ſubſidentibus, vt dictum eſt.

Cella tēpli. *Templum diſtegum.*

Quatuor habuiſſe atria docet idem autor, qui ſacerdos fuit, & in tēplo adhuc ſtante victimas immolauit. Lib. 2. contra Apionem hunc in modum ſcribit. Quatuor porticus habuit templum in circuitu, et earū ſingulæ propriam ſecundum legem habuere cuſtodiam. In exteriorē itaque ingredi licētia fuit omnibus, etiā alienigenis; mulieres tantummodo menſtruatæ tranſire prohibebātur. In ſecundam vero porticum cuncti Iudæi ingrediebātur, eorumq; coniuges cum eſſent mundæ. In tertiam maſculi Iudæorū mūdi exiſtentes, atque purificati. In quartā autem Sacerdotes ſtolis induti ſacerdotalibus. Hæc Ioſephus. Ex ijs exploratū eſt, habuiſſe templum de quo loquimur, atrium ſacerdotum, atrium mundorum, atrium fœminarum, & atrium immundorum, in quod etiam Ethnicis licuit introire.

Quatuor atria templi. *Diſtinctio atriorum.*

De

Atrium ſacerdotum.

De Atrio ſacerdotum lib. 6. de Bello, A c.6. hæc habet: Et templum, & altare (videlicet holocauſtorum) coronabat, ideſt cingebat, ex pulchris lapidibus gratum ſeptum, vſque ad cubitum ſurgens, quod populum a ſacerdotib. ſegregabat. &c. Hoc ſepto Atrium ſacerdotum circundatum fuit, & templum Herodis. Poſt Atrium ſacerdotum Atrium erat mundorum, in duo diſtinctum Atria, alterum virorum, alterum fœminarum.

Primitus arcebat ſeptum.

Quā vero ab Atrio primo gentiū, ad B Atrium ſecundum Iudæorum mundorū ibatur, ſeptū erat, ſaxeis cancellis ad tres cubitos altis, eodem Ioſepho lib. 6. de Bello cap. 6. oculato teſte, nimiumq; grato opere factis. Vbi æquis diſpoſitæ interuallis columnæ ſtabant, legem munditiæ præmonētes, aliæ Græcis, aliæ Latinis literis in locum ſanctum tranſire alienigenas non debere. Et lib. 15. Antiq. cap. vlt. Paries (ait) circumibat lapideus, titulum habens, qui prohibebat alienigenas in- C gredi morte interminata. &c. Etenim mortis pœna propoſita, Ethnici Atriū Iudæorum mundorum ingredi prohibebantur; idque Romani cōceſſerant, vt illa Titi verba indicant lib. 7. de Bello cap. 4.

Si quis Ethnicus ſeptum tranſgrederetur, & ſi Romanus eſſet, mortis incurrebat pęnā.

Nonne vos cancello ſanctum locū protexiſtis? nonne literis Græcis, ac noſtris, id eſt, Latinis, inciſas tabulas conſtituiſtis; quibus ne ſepes cuiquam tranſgredi liceret edicitur? nonne eos, qui tranſiſſent, quāuis Romanus quis eſſet, vobis neca- D re permiſimus? Hæc Imperator Titus.

Quatuordecim gradus templi.

Quatuordecim gradibus ab atrio gentiū, ſiue immundorū, ad Atrium Iudæorum mundorū aſcendebatur; quadratūq; ſurſum erat, & proprio muro circundatum, cuius exterior celſitudo quāuis 40. cubitis ſurgeret, tamen gradibus cogebatur. Interior autem 25. cubitorum erat; quoniam in altiori loco per gradus ædificata, non tota pars interior cernebatur colle obtecta.

Atrium mūdorum.

Poſt 14. gradus ſpatiū erat E vſque ad murum decem cubitis planum. (ita Græcè, non trecentis cubitis, vt Latinè habetur.) Hinc rurſus alij quinque gradus, et ſcalæ ad portas ducebant.

Decem portæ templi.

Erāt aūt portæ eius Atrij decem: quatuor a Septentrione, quatuor à Meridie, duæ patebat ex Oriēte.

Locus fæminarum in tēplo, & virorum.

In eo locus erat fœminis mūdis ad Orientalem partem deſtinatus, muroque ab atrio virorum ſeparatus; ad quem fœminarum locum tres ex iā numeratis portæ ducebāt, vna à Meridie, altera a Septentrione, tertia, ac præcipua ab Oriente aperiebatur. Poſt fœminarū locum, propinquior atrio ſacerdotū locus erat virorū, ad illum ingreſſus p reliquas ſeptē portas patebat, quarum 3. ab Auſtro, 3. ſitæ erant ab Aquilone, vna ab Oriēte, è regione Orientalis portæ illius, quæ ad atrium fœminarum ferebat.

De ornatu portarum, & porticib. ſic Ioſeph. lib. 6. de bello. Inter portas porticus a muro intro, magnis, & pulcherrimis colūnis ſuſtinebantur. Erant aūt ſimplices, ac præter magnitudinem, nulla re ab inferioribus (.i. ijs, quæ erant in atrio inferiori gentium) aberant. Portarū aūt nouem quidē (ſic Græcè) auro, & argento vndiq; tectæ erant; ſimiliterq; poſtes, & ſuperliminaria: Vna vero, quæ extra templum erat, ære Corinthio, quæ multo argento incluſas, & inauratas, honore ſuperabat. Et binæ fores quidē in ſingulis ianuis erant, tricenis cubitis altæ, quindenis latæ. &c.

Porta templi ſpecioſa, ſiue Corinthia.

Hæc porta quam Corinthiam Ioſephus vocat ab ære Corinthio, in Actis Apoſtolorum Specioſa appellatur propter pulchritudinem cap. 3. *Act. 3.* *Quidā vir, qui erat claudus ex vtero matris ſuæ baiulabatur, quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur ſpecioſa, vt peteret eleemoſynā ab introeuntibus in templum. &c.* Nam per illam non ſolū viri mundi, ſed etiam fæminæ ingrediebātur, & fœminæ quidem in ſuo atrio manebant, viri ad ſuum atrium trāſibant. Vnde illud Ioſephi lib. 15. Antiq. cap. vlt. Ab Oriēte porta una magna, per quam intrarēt cāſti, ideſt mundi uiri, una cum uxoribus. Fæliciſſimum fuit hoc atrium fæminarum. Etenim Virgo Deipara illud frequentauit, in eoque ſæpe cum cæteris fæminis Deum adorauit, & precata eſt. Fæliciſſima porta ſpecioſa ſiue Corinthia, per quā Chriſtus, & Virgo, Apoſtoliq; ſæpe ſunt ingreſſi tēplū.

Quindecim gradus templi.

E regione portę ſpecioſæ, quæ in atrio mūdorum prima Orientalis erat porta; altera interior Orientalis in muro, qui atriū fæminarū ab atrio uirorum diuidebat fabricata erat, ad q̄ per quindecim gradus aſcēdebatur, Ioſepho autore.

Porta tēpli è regione ſpecioſæ, ſiue Corinthia.

Erāt hi gradus in atrio fæminarum, porta ducebat in atrium uirorum. Hos dicitur Virgo cum in templo præſentata eſt aſcēdiſſe. Virgo nata eſt circiter illum annum quo Herodes templum exædificare

cæpit, triennio poſt præſentata aſcende- A
re potuit hos gradus, ſi iam erant extru-
cti. Sin minus, alios ſimiles. De hac por-
ta Ioſephus lib. 6. de Bello verba hæc fa-
cit. Aliarum quidem portarum æqualis
erat magnitudo; porta verò quæ, ſuper
Corinthiam portam à loco mulierũ ab
Oriente aperta erat è regione portæ tē-
pli, multo maior. Quinquaginta n. cubi
tis ſurgens, quadraginta cubitorum fo-
res habebat, ornatumque magnificentio B
rem, quoniam craſſiori argento, atq; au-
ro veſtiebatur, &c. Dicitur hæc porta eſ-
ſe ſuper Corinthiam, quia propinquior
erat templo, & in loco celſiori extructa
è regione Corinthiæ; à Corinthia. n. per
quindecim gradus ad illam aſcenſus e-
rat, vt diximus.

Eſt opinio hanc portam verſus Oriē-
tem ante Corinthiam fuiſſe; quoniam
maior erat. Sed ex Ioſepho videtur pro C
bari Corinthiam fuiſſe priorem; ait. n.
portam illam maiorem fuiſſe ſuper Co
rinthiam, i. in loco celſiori accliuis mon
tis, propinquiorem Atrio ſacerdotũ, &
templo. Præterea ait Corinthiam fuiſſe
extra templum ſitam, videlicet, quoniã
extrema erat Atrij mundorum, quæ ex-
tra templum ducebat, & extra templum
incedentib. conſpicua erat. Exponi po-
teſt extra templum Corinthiam fuiſſe, D
quòd non in primæ, & exterioris porti-
cus frontiſpicio, ſed extra illud, in ſecun
da, & interiori porticu poſita eſſet. At ſi
in porticu interiori Corinthia ſita erat,
intra templum potius fuiſſet ſita, quam
extra templum.

Signũ euerſionis templi datũ in porta Corinthia

Corinthiam portam ait Ioſephus lib.
7. de Bello cap. 12. euerſionis templi ſig-
num dediſſe his verbis: Orientalis porta
interioris templi, i. Atrij mundorum. E
cùm eſſet ænea, atque grauiſſima, & ſub
veſperam vix à viginti viris clauderetur
ſeriſque ferro vinctis obſeraretur, peſ-
ſuloſque altos haberet in ſaxeum limen
demiſſos, vno perpetuo lapide fabrica-
tum, viſa eſt noctis hora ſexta ſponte pa
tuiſſe, &c.

Hoc Atrium mundorum ſuas habuit
porticus, quæ pulchris admodum mag-
niſque columnis fulciebantur. Habuit
prætereà exedras, ſiue paſtophoria. In
hoc Chriſtus ingreſſus eſt, in hoc cōcio-
natus, ex hoc vendentes, atque ementes
expulit.

Atriũ gētiũ

Præter Atrium mundorum, fuit etiã
in templo Herodis, Atrium profanum,
& gentium, ſiue immundorum, in quod
fas fuit immunditia legali contaminatis
Ethnicíſque introire. Hoc etiam atrium
porticibus cinctum erat, vt ex Ioſepho
diſcimus lib. 6. de Bello ca. 6. eius verba
operæpretium erit referre, ſiquidem ad
templi cognitionem conferunt. Fanum,
(inquit) conditum erat ſupra duriſſimũ
collem. Et initio quidem vix templo, at-
que Aræ græcè, βωμῷ, i. Altari holocau-
ſtorum, ſufficiebat iacens in ſummo pla-
nities; quod vndique præceps erat, atq; de-
cliuis. Cùm autem Rex Salomon, qui &
templum ædificauerat; muro eius partē
ab Oriente cinxiſſet, vna porticus agge-
ri eſt impoſita; & manebat ex alijs parti
bus nudum, &c. Hæc tempore Salomo-
nis acta ſunt. Nam Salomon ad 400. cu-
bitos aggeſta terra planitiem mōtis Mo
riæ anguſtam extendit, templumque, &
duo Atria vnum ſacerdotum, alterum
mundorum, extruxit.

Ioſephus.

Pergit Ioſephus, quæ circa templum
facta ſunt narrare. manebat (inquit) tem
plum ex alijs partibus (.i. ex Auſtrali, Se
ptentrionali, atque Occidentali) nudũ;
quoad ſæculis poſterioribus ſemper ali-
quid aggeris accumulante populo, coæ-
quatus collis latior effectus eſt. Perrup-
to autem Septentrionali quoque muro,
tantum aſſumpſere ſpatium, quantum
poſtea totius fani ambitus incluſerat. tri
plici autem muro colle circundato, ſpe
maius opus extructum eſt, in quo longa
ſæcula conſumpta ſunt, omneſq; theſau
ri ſacri, quos toto orbe miſſa Deo mune
ra repleuerant, tàm in ſuperiore ambitu
quàm inferiore templo ædificatis. Cuius
quod humillimum fuit trecentenis cubi
tis munierant, in quibuſdam verò locis
plurib. Non tamen omnis altitudo fun-
damentorum videri poterat, multũ val-
lib. obrutis, vt anguſtas vias oppidi coæ
quarent. Saxa verò quadragenum cubi-
torum magnitudinis erant. Nam & pe-
cuniarum copia, & populi largitas maio
ra dictu conabatur, quodque nunquam
poſſe perfici ſperabatur, diuturnitate, ac
perſeuerantia, explicabile videbatur.

Planities tēpli quo coæquata

Fundamēta templi.

Tantis autē fundamentis digna erant
opera impoſita. Duplices porticus oēs;
quas columnæ ſuſtinebant quinis, & vi-
cenis cubitis altæ, de ſingulis ſaxis mar-
mo-

Porticus tēpli.

more candido; & laquearia cedrina protegebant, quorum naturalis magnificentia, quodque ligno raſili erant, apteque cohærebant, operæ pretium ſpectantib' exhibebat, nulloq; aut pictoris, aut ſculptoris opere extrinſecus ornabatur. Latæ autem porticus per 30. cubitos erant, omniſque gyrus earum ſex menſura ſtadiorum, cum Antonia cōcludebatur. Totum autem ſub dio ſpatium variabatur, omnium quidem generum lapidibus ſtratum. Qua verò ad ſecundum templum (id eſt Atrium mundorum) ibatur, cācellis ſeptum erat ſaxeis, ad tres cubitos altis, nimiumque grato opere factis; vbi æquis diſpoſitæ interuallis columnæ ſtabant, legem caſtimoniæ, id eſt, munditię, præmonentes, aliæ græcis, aliæ latinis literis, in locum ſanctum tranſire alienigenas non debere. Sanctum enim vocabatur alterum fanum (id eſt, Atrium mūdorum) & 14. gradibus aſcendebatur à primo (id eſt, ab Atrio profano & gētiū) hactenus Ioſephus. Ex quo intelliges quales fuerint porticus tēpli Herodiani. Hoc enim videtur deſcripſiſſe quod a Romanis euerſum eſt; quamuis eò lib. 6. de bello iudaico exædificatoris mentionem minimè faciat.

Septum templi.

Itaque Atrium erat vndiq; porticibus cinctum duplicibus, per cubitos 30. latis; quarum circuitus ſex complectebatur ſtadia. Ex parte vero Septētrionali cum Antonia concludebatur. Antonia turris nomen eſt, de qua idem autor lib. 15. Antiquit. cap. 14. In ſeptentrionalis (inquit) lateris templi angulo Arx erat firma, & bene munita Aſamonæorum (id eſt, Machabęorum) opus, qui gentis ſacerdotiū, ſimul & principatum tenuerunt; & turrim id vocauerunt, græcè, *βάριν*, repoſitorium ſtolæ pontificiæ; quæ non promebatur niſi Pontifice ſacris operaturo. Hanc turrim Herodes munitionem reddidit ad tutelam templi, & in memoriā amici ſui Romanorum Imperatoris Antonij, vocauit Antoniam. &c.

Antonia turris à M. Antonio nomen habuit.

Libet his adijcere, alia eiuſdem Ioſephi de templo ab Herode conſtructo verba, vt lucem dictis afferant. Lib. 15. Antiquit. cap. 14. Sublatis (inquit) veteribus fundamentis, & nouis repoſitis, Herodes deſuper templum extruebat; longitudine centum cubitorum, altitudine centum viginti. Qui viginti cubiti aliquanto poſt

Ioſephus de templo Herodis.

A ſidentibus fundamentis deceſſerunt; eoſque denuò addere decreuerūt noſtri, Neronis temporibus. Conſtabat autem ſtructura è lapidibus candidis firmiſſimis, magnitudine viginti quinque cubitorum in longum; 8. in altum; latitudine vero cubitorum 12. Habebatque Baſilicæ ſimilitudinem, hinc & inde humillimum, media ſui parte celſiſſimum, a multis ſtadiis conſpicuum, maxime ex aduerſo habitātibus, aut aduentantibus. Fores cum ſuperliminaribus templo pares, B aulæis variegatis ornabantur, floribus purpureis diſtinctis, & habentibus columnas intextas. Deſuper verò earum ſub ipſis capitibus, vitis expandebatur aurea dependentibus racemis, mirandum opus magnitudine, atte, & materiæ ſumptu. Cinxit autem & porticibus maximis templū, omnia ſecundum proportionem ſtudioſe inſtituēs, & ſumptus priores (id eſt, prioris templi) exuperans, C vt nullus alius templū exornaſſe videatur. Ambæ vero porticus erant magni muri; ipſe vero murus opus maximum. &c.

Poſt hæc, collem Moriā deſcribit, quē addito terræ aggere amplificauit Rex Salomon; Collis (inquit) erat petricoſus, arduus, a vertice ſenſim verſus Orientale vrbis latus reſupinus. Huius verticē primus Salomon inſtinctu Dei muro circūdedit; radices quoque eius alio muro cinxit, cui verſus Auſtrum ſubiecta eſt vallis profunda. D Hic murus cōſtat ſaxis grādibus, plumbo inter ſe vinctis; complectens interius ſpatium, & profundum deſcendens, vt miranda ſit magnitudo, & altitudo ſtructuræ forma quadrangulari. Hoc opus poſtquam æquatum eſt vertici, cauitas quæ intererat inter murum, & collem expleta eſt, & area complanata. Ambitus quatuor ſtadiorum circulū habebat, ſingulis lateribus inter duos angulos, per ſtadia ſingula patentibus. E Intra vero hunc murum, iuxta cacumen collis murum alterū lapideum ſupra extruxit, ſecundum collis latus Orientale, & ęqualem muro porticum duplicem, quæ templum in medio poſitum circūdabat, ipſiuſque ianuam reſpiciebat. Hāc porticum multi priores reges adornauerunt. &c.

Collis ſiue mons Moria deſcribitur.

His verbis Ioſephus templū, & porticum a Salomone cōſtructam videtur deſcribere. In primis, ait Salomonem anguſtū mōtis Moriæ aream terra coaceruatione

Area tēpli ampliata.

tione ampliaſſe, extructo muro ad 400. cubitos alto, vt ſcribit lib. 8. Antiq. cap. 2. Dici (inquit) non poteſt, quam mirādū fuerit illud fanum, videlicet à Salomone conſtructum. Vallibus enim expletis tam profundis, vt ad proſpectum oculi caligarent, & aggeſta ad 400. cubitos terra, eam vertici montis æquauit. Atque hoc modo factū eſt, vt area fani (id eſt, Atrij) cum ſolo templi æquaretur. &c.

Ambitus areæ.

Deinde quàm lata area ex terra coaceruata facta ſit indicat; Ambitus, inquit quatuor ſtadiorū circulum habebat; Interpres Latinus vertit; quadriporticum quatuor ſtadiorū; ſed græcè eſt, περίβολος, id eſt, ambitus.

Porticus ſiue atrium Salomonis.

Poſt deſcriptam aream, de porticu à Salomone ædificata verba facit; Intra hunc murum (inquit) illum, ſcilicet, quē ad coaceruandam terram extruxit, altitudinis 400. cubitorum, quemque terra compleuit; murum alterum exædificauit in latere Orientali montis Moriæ, duplicemque porticum. Hæc autem porticus duplex in Atrio erat mundorum, ſiue in Baſilica Salomonis, vt idē Ioſephus docet, lib. 8. Antiq. cap. 2. his verbis: Aream fani cinxit Salomon duplicibus porticibus, quas columnæ è natiuo ſaxo ſuſtentabant, & laquearia cedro expolita tegebant. &c. Hanc porticum ait Ioſephus in loco quem explicamus priores Reges Iudæorum exornaſſe; vel extruxiſſe (vtrumque enim verbum græcum ſignificat) exornatum etenim Atrium à Salomone fabricatum, vel etiam vetuſtate, & alijs caſibus collapſum extruxerūt. Herodes verò templum, & Atria tam ſacerdotum quàm vulgi iiſdem locis, quibus antea fuerant conſtituta, exædificauit. Circum templum antiqua Barbarorum ſpolia ſuſpendit, & recentia Arabum addidit.

Atrij præterea profani latera ſic deſignat idem autor. In Septentrionalis (ait) lateris angulo Arx erat, videlicet Antonia, repoſitorium ſtolæ pontificiæ. Occidentalis autem porticus quatuor portas habebat. Harum ab vna tranſitus erat in Regiam per Vallem in medio interiectā; duæ ferebāt in ſuburbia, poſtrema in vrbem gradibus multis vſque ad imam Vallem diſpoſitis, & inde alijs ſurſum per accliue tendentibus. Vrbs enim ſita erat è regione templi Theatrali ſpecie, toto Auſtrali tractu in profundam Vallem

A deſinēs. Quartum latus meridianū etiam ipſum habebat portam ab vtroque angulo æque diſtantem; & triplicē porticum Baſilicam, longitudine ab Orientali Valle ad Occidentalem pertinentem. Nec enim vlterius poterat. Ibi ſpectaculū erat, ſi vllum aliud ſub Sole memorabile. Nā cum Vallis in immenſum dehiſceret, ita vt caligarent deſpicientium oculi, deſuper extructa erat prælta porticus, cuius tecto conſcenſo, ſiquis vtranque altitudi-
B nem coniunctam contemplaretur, abſq; vertigine id non poterat, deficiente viſu ob nimiam profunditatem, priuſquā ad imum pertingeret.

Porticus Atrij gentiū.

Poſt hæc porticus ob oculos ponit Ioſephus his verbis. In eius porticibus ſtabant paribus interuallis quatuor columnarum ordines, quorū quartus interſectum habebat lapideum parietem. Craſſitudo autem cuiuſque columnæ, quantam poſſent tres homines confertis inter ſe
C complecti brachijs; lōgitudo viginti ſeptem pedum, ſubiecta ſpira duplici. Numerus vniuerſarum fuit cētum ſexaginta duo; capitellis ſculptis opere Corinthio, pulchris vſque ad miraculum. His quaternis ordinibus fiunt per interualla ternæ porticus, ita vt in vnoquoque latere duæ pariles porticus triginta pedum latitudinis, plus quinquaginta altitudinis, ſtadij longitudine, claudant inter ſe mediam, cuius latitudo ſeſquialtera, al-
D titudo verò duplicata, tantò ſuperabat vtranque. Earum lacunaria lignea, ſculpturata figuris varijs. Mediæ verò porticus conuexitas altius ſurgebat excitato ſuper epiſtylia pariete lapideo politiſſimo, columnis inſertis diſtincto, mirabili artificio, commiſſuris oculos fallentibus. Atque hoc modo ſe habebat primus ambitus, id eſt, Atrium immundorum, vel gentium.

Atrium mundorum.

Interius verò non longo interſtitio ſe-
E cundus ambitus, id eſt Atrium mundorū paucis gradibus ſcāſilis, ſeptum habebat lapideum cum inſcriptione, quæ vetaret tranſgredi alienigenam, ſub interminatione pœnę capitis. Hoc interius ſeptum (id eſt, Atrium mundorū) tam Auſtrali, quàm Septentrionali latere patebat ternis ianuis, ab Oriente verò Vna Magna per quam intrarent caſti (id eſt, mundi) viri cum vxoribus. Interius autem mulieribus inacceſſibile erat fanum. &c.

Portam

Portam magnam Orientalem appellat A q̃. lib. 6. de Bello Corinthiam dicit; omittit autem alteram maiorem Orientalē, & duas alias. Erant .n. duæ portæ Orientales; Auſtrales vero quatuor, totidē Septentrionales. Verùm Atrij fœminarum hic non meminit, in quo tres erāt ianuę à Septentrione vna, altera ab Auſtro, tertia maior ab Oriente, de quib. ſupra diximus ex eodem Ioſepho. Mulierib. ait, non fuiſſe fanum interius poſt Corinthiam portam acceſſibile, quoniam ſuū B Atrium tranſgredi illis minimè licebat.

Atrium ſacerdotum.

Dictis hæc quoque adiunge. Fano (inquit Ioſephus) .i. Atrio mundorum, interius aliud erat tertium fanū, in quod ſolis ſacerdotib. intrare fas fuit. In hoc Atrio (.ſ. ſacerdotum) templum erat: ante templum Altare, in quo ſacrificia Deo offerebamus. Ad nullum horum trium Herodes Rex acceſſit. Prohibebatur .n. quoniam ſacerdos non erat; & per ſacerdotes porticus internas, & ſepta fabrica C ri curabat. Abſoluit autem hæc annis octo; templum vero interius per ſacerdotes anno vno, & menſibus quinque eſt conſtructum, &c. Herodē (ait) quoniam ſacerdos non erat ad tria non acceſſiſſe (ſic .n. græcè habetur, Latinus interpres prætermiſit) nec .n. acceſſit ad templum, nec ad altare holocauſtorum, nec ad Atrium ſacerdotum. Vnde colliges hominib. laicis non licuiſſe, aut ad Altare holocauſtorum accedere, aut in tem- D plum, vel Atrium ſacerdotum introire. Lib. 6. de Bello c. 6. Templum (inquit) atque Aram coronabat .i. circundabat, ſeptum ex pulchris conſtructum lapidib. quod populum à ſacerdotibus ſegregabat. Semine fluentes, itemque leproſos, tota ciuitas arcebat; & fœminis menſtruatis clauſa erat. Prædictum verò limitem ne mundis quidem mulieribus tranſgredi permittebatur, &c.

Non licebat laicis in Atrium ſacerdotum introire.

Denique templum ipſum Herodis, eo- E dem loco, idem autor ait, fuiſſe diſtegū, i. duas habuiſſe contignationes. inferior 60. fuit cubitorum altitudinis, & 60. cubitorum longitudinis, in domum exteriorem quadraginta cubitorum, & Sancta Sanctorum 20. cubitorum diuiſa. Superior altitudinis fuit quadraginta. Superior (inquit ille) contignatio non habebat cellas circùm latera, vt inferior, quatenus erat anguſtior; altior vero cubitis quadraginta, & ſimplicioris ſtructuræ. Colligitur verò ſic tota altitudo templi cubitorum centum, cùm in ſolo 60. cubitos habuerit, &c. Itē de inferiori domo ſiue templo. Inferior (ait) contignatio, ſiue dom⁹, fores habebat aureas 55. cubitis altas, 16. vero latas. Ad hæc, aulæum lōgitudine pari. Hoc eſt, velum Babylonium hyacintho, & byſſo, & cocco, & purpura, variatum, mirabili opere factum. Introgreſſos inferior pars excipiebat, cuius altitudo habebat 60. cubitos, & longitudo totum, ac latitudo viginti. Et prima quidem pars ad 40. cubitos diuiſa, hæc tria mirabilia, & cunctis hominibus prædicanda opera habebat, Candelabrum, Menſam, & Thuribulū, (.i. Altare Thymiamatis) intima vero pars viginti cubitorum erat (.i. Sancta Sanctorum) diſcernebatur autem ſimiliter velo ab anteriore, nihilque prorſus in ea erat poſitum. Inacceſſa verò, & inuiolata, & inuiſibilis omnibus habebatur, & cætera.

Duæ templi contignationes.

De externa templi facie; Exterior (inquit) facies nihil, quod animus, aut oculi mirarentur non habebat. Cruſtis .n. aureis grauiſſimis vndique tecta ſub primos ſolis ortus, (frons nanque templi Orientem ſpectabat) igneum euibrabat fulgorem, vt intueri contendentium oculos quaſi ſolarib. radijs auerteret. Hoſpitib. quidem adeuntib. procul monti niue pleno ſimilis videbatur. Nam vbi deauratum templum non erat candidiſſimum erat. In ſummo autem aureis verubus horrebat acutiſſimis, ne ab inſidentibus auibus pollueretur. Nonnullorum autem ſaxorum eius longitudo cubitorum erat 45. altitudo 5. & latitudo 6.

Templi facies externa

Templū in ſummo aureis horrebat verub. acutiſſimis.

Admirandum ſane fuit hoc templum Idcirco apud Marcum ca. 13. diſcipulus admirans, ex illo egreſſum magiſtrū ſic alloquitur: *Magiſter aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ.* At Chriſtus: *Vides* (inquit) *has omnes magnas ædificationes? non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur.* Quod vates veriſſimus eſt vaticinatus ipſi cernunt oculi. Vbi nam eſt huius, de quo hactenus verba fecimus, templi gloria? vbi decor? vbi ſplendor admirabilis? vbi porticus celeberrimæ? vbi Sancta Sanctorum occultiſſima? vbi Sancta opulentiſſima? vbi teſtamenti Arca, Cherubini aurei, aureum Propitiatorium, Menſa aurea,

aurea, aurumque Candelabrũ? vbi amplisſima Atria? vbi Altare, victimę, holocauſta? Vidiſtis has magnas ædificationes? Non eſt relictus lapis ſuper lapidẽ, qui non deſtrueretur. *Diſſipauit Dominus*, vt ait Ieremias Thren. 2. *quaſi hortum, tentorium ſuum, demolitus eſt tabernaculum ſuum; obliuioni tradidit Dominus in Sion feſtiuitatem, & ſabbatum, & in opprobrium, & indignationem furoris ſui, Regẽ, & Sacerdotem. Repulit Dominus altare ſuũ, maledixit ſāctificationi ſuæ etc.*

Templũ ſolo æquatum pp. cædẽ Meſſiæ.

Quæ nam tantę fuit euerſionis cauſa? templi fuit Auguſtioris euerſio. Auguſtiſſimum templum erat Chriſti corpus de quo ille vt ſupra expoſuimus Ioan. 2. *Soluite*, inquit, *Templum hoc*, templum hoc Iſraelitæ ſoluerunt, euerterunt, ſolo, hoc eſt, ſepulchro æquarunt. Soluerunt templum, & ſoluerunt etiam pœnas. Quia carneum templum ipſi diruerunt, Meſſiamque ſuum repudiarunt idcircò lapideum templum Meſſias diruit, populũque ſuum repudiauit. Soluerunt Iudæi templum Chriſti; ſed in trib. dieb. excitauit illud. Soluit Chriſtus templum Iudæorum; ſed in mille ſexcentis annis illud excitare non potuerunt. Iacet, æternumque iacebit, Meſſiamque iam veniſſe ſua ruina confirmabit.

Quinque res defuerũt in templo ſecũdo.

Extremo loco adijcio, Hebręos ipſos memoriæ prodidiſſe hoc ſecundum templum, quinque rebus caruiſſe, quæ primum Salomonis auguſtum venerabileque reddebant. Id illi ſignificatum aiunt Aggæi primo, quo loco ſcriptum eſt; *Aſcendite in montem, portate ligna, & ædificate domum, & acceptabilis mihi erit, & glorificabor, dicit Dominus.* Verbum Hebręum, *Eccabdah*, ſignificat glorificabor. Hoc autem loco, abſque litera, he, finali ſcribitur, quę nota eſt numeri quinarij. In libro igit ſanedrim, ait Rabbi Samuel. Quinque res defuerunt in vltimo templo, quæ in primo fuerunt. Probatur, ex eo q Aggęi 1. *Eccabda*, diminutè ſcriptum eſt, ſine litera, he, quæ quinque deſignat; ad ſignificandum quinque res, in quib. Sanctuarium vltimum fuit a primo diminutum videlicet Ignem, Arcam, Vrim & Thumim, i. Rationale iudicij, Oleum vnctionis, & Spiritum ſanctum. Item Gloſſa Rabbi Salomonis; Deeſt (inquit) litera, he, quæ quinque ſignificat, ob quinque res, quæ in ſecundo templo defuerunt, & in primo fuerant; videlicet, Vrim & Thumim, i. Rationale iudicij, & Arca, & Ignis, & diuinitas, & ſpiritus. Et in libro, Ioma, i. dierũ, ſic legitur: Dixit Rabbi Aha. Quid eſt, quod in verbo, *Eccabdah* deeſt litera, *he*? Quia per ipſam deſignantur quinque res, quæ fuerunt in primo templo, & defuerunt in vltimo. Hæ autẽ ſunt Arca cum propitiatorio, Cherub, Ignis, Sechina, ideſt diuinitas, ſiue Dei gloria, Spiritus Sanctus, & Vrim, & Thumim. Et in expoſitione Canticorũ, c. 8. *Soror noſtra paruula eſt, & vbera non habet* ſic habetur: Iſti fuerunt aſcendentes de captiuitate. Soror parua; quia fuerunt inopes in exercitibus; Et vbera non habet; hæc ſunt quinque res, in quibus vltima domus extitit à prima diminuta, & cætera.

אגבדה·

אגבד

Cant. 8.

Galatinus

Lege Galatinum lib. 4. ca. 9. Vt aiunt (inquit) talmudiſtæ, inter cætera ſanctitatis primi templi indicia, quæ in ſecundo defuerunt, nec Ignis, qui in primo templo de cœlo deſcendens holocauſta comburebat, in ſecundo vnquam deſcẽdere viſus eſt, nec gloria Dei, quæ in primo templo in Sanctis Sanctorum inter Cherubim apparere ſolebat, in ſecundo vnquam apparuit, nec Spiritus Sanctus qui in primo templo ad loquẽdum cum prophetis ſæpiſſime veniebat; in ſecundo venire ſolitus fuit, &c. Genebrardus quoque libr. 2. Chronographiæ: Templum (ait) ſecundum in multis fuit inferius priore. Quinque enim rebus carebat, quæ prius auguſtum, & venerabile præbebant. Primò, diuina præſentia, quæ ad propitiatorium oracula edebat. Secundò Spiritu ſiue afflatu ſancto, qui prophetas olim afflabat. Nam à Malachia vſque ad Ioannem Baptiſtam nulli prophetæ extitere. Tertiò, igne ſacro, nunquam enim comparuit ex quo in puteum à ſacerdotibus ne in impiorum manus caderet merſus eſt. 2. Machabæor. 1. Quartò, Vrim & Thumim, qui erant lapides in pectorali Pontificis. Quintò Arca & propitiatorio, & Cherubinis, in quibus Deus ſedere dicebatur propter ſui copiam, quam illic Pontificibus faciebat, &c. Idem docet Montanus in fine libri de fabrica templi. Quod ad ignẽ ſacrum attinet lege quæ ſupra diximus. De Vrim vero, & Thumim lege cap. 45. huius libri.

Genebrardus.

CA-

CAPVT XLI.

De cellis Virginũ in tẽplo.

DVbium eſt, in quonam templi loco Cellę, ſiue cubicula illa fuerint conſtituta, in quibus tam Deipara Virgo, quàm Virgines aliæ in templo habitarunt. Exiſtimant nonnulli cubicula illa templi lateribus adhæſiſſe, atque eas fuiſſe Cellas de quibus egimus hoc libro 3. cap. 35. quæ templum cingebant. Dubia eſt hæc exiſtimatio. Non enim ratio deeſt, quæ ſuadeat in his Cellis Virgines minime habitaſſe. Etenim hæ domus cũ templo ipſo erant coniunctiſſimæ; parietes namque templi cingebant, vt ſupra explicauimus. At verò ad locum illum, in quo templum eſt conſtructum, nec fœminis nec viris fas erat accedere. Id quod ex Ioſepho optimo huius rei teſte probatur, cuius hæc ſunt verba libro 6. de Bello capit. 6. Templum Aramque cingebat ex pulcherrimo lapide ſeptum vſque ad cubitum ſurgens, quod populum à ſacerdotibus ſegregabat. &cæt. Et Paulo inferius: Prædictum (inquit) limitem ne puris quidem mulieribus tranſgredi permittebatur. &c. Cinctum erat templum ſepto, quod ne puris quidem mulieribus fas erat tranſire; ſed trans hoc ſeptum Cellę erant iuxta ipſum tẽplum: ergo ad illas Cellas fœminis accedere nõ licebat, multò vero minus in illis licebat habitare.

Confirmant idem alia eiuſdem Ioſephi verba lib. 15. Antiquit. cap. 14. Hoc (inquit) modo ſe habebat primus ambitus, id eſt, Atrium immundorum. Interiꝰ verò ſecundus paucis gradibus ſcanſilis, id eſt, Atrium mundorum. Hoc interius ſeptum ternis patebat ianuis tam Auſtrino quam Septentrionali latere, ab Oriente vero vna magna per quam intrarent caſti cum vxoribus. Interiora autem fani mulieribus nefas erat ingredi. Tertium verò ſpatium intimũ ſolis ſacerdotibus erat acceſſibile: in eo templum erat, & ante illud Altare. Herodes interiora à quibus profani lege arcebantur non auſus ingredi, per ſacerdotes curabat fabricam intimarum porticuũ. &c. Non ne vides interiora fani, id eſt, Atrium ſacerdotum, & templum non licuiſſe fęminis adire? Non ne legis, Herodem ipſum Iudeorum Regem in Atrium ſacerdotum non eſſe auſum introire, & per ſacerdotes Atrij, & templi exædificationem curaſſe? Quomodo igitur veriſimile eſt fœminis in ædibus habitare licuiſſe, quæ templum circundabat, temploque adhærebant?

Præterea porta quæ ad has Cellas ducebat, in templo ipſo erat; atqui in templum ſolis ſacerdotibus ingredi fas erat, ergo ſolis ſacerdotibus ad portam Cellarum accedere, & Cellas licebat introire. Quod autem Cellarum porta in templo fuerit, probatur ex 3. lib. Regum cap. 6. in quo hæc leges: *Oſtiũ lateris medij in parte erat domus dextra; & per cochleam aſcendebant in medium Cænaculum, & à medio in tertium. &c.* Eodem capite hæ Cellæ tabulata, & latera dicuntur; *Aedificauit Salomon ſuper parietem templi tabulata per gyrum, in parietibus domus per circuitum templi & Oraculi; & fecit latera in circuitu. &c.* Quod fuerit oſtium horum tabulatorum, cubiculorũ, ſiue laterum indicatur illis verbis. *Oſtium lateris medij in parte erat domus dextra.* Nam in pariete dextro templi verſus Meridiẽ ſito, oſtium erat Cellarum; per hoc oſtiũ ad Cellas infimas patebat ingreſſus; deinde iuxta illud per cochleam aſcendebant ad Cellas, quæ altiores erant, mediumque tenebant locũ, & ad illas quoque quæ erant supremę. Ordo medius, & ſupremus Cellarum appellantur Cænaculum medium, & tertium (*Per cochleam,* inquit, *aſcendebant in medium Cænaculum, et à medio in tertium*) quoniam ſuperior domus dicitur Cęnaculum. Hebraicè nõ eſt Cænaculum, ſed ita legitur. *Oſtium lateris medij ad humerum erat domus dextra, & per cochleam aſcendebant in medium,* videlicet latus ſiue tabulatum, ſiue Cænaculum, vt Interpres noſter rectè interpretatur, & à medio in tertium. Vnde conſtat oſtiũ tabulatorũ ſiue Cellarum intra ipſum templum fuiſſe, atque adeo ſolis ſacerdotibꝰ fas fuiſſe in Cellas ingredi, neque licuiſſe Virginibus in illis habitare.

Si quæras vbi habitarint Virgines? Reſpõdeo iuxta Atriũ fęminarũ domos fuiſſe exædificatas, in quibus Virgo Deipara cæteraque Virgines templo oblatæ habitarent, & ex quibus in Atrium fœminarum ad orandum venirent, neque opus eſt habitationem templi parietibus adhęrentem illis tribuere.

3. Reg. 6.

Virgines in domibus habitabãt iuxta Atriũ fœminarũ extructis. Vel in alio commodo tẽpli loco.

Illud

Illud eſt aduertendum Ioſephum maiorem Cellis menſuram tribuere quàm par eſt. Scriptura enim 3. Regum 6. infimis Cellis quinque cubitos tribuit latitudinis, medijs ſex cubitos, ſupremis ſeptem. Ioſephus verò latitudinem illis tribuit cubitorum viginti quinque, totidẽque cubitorum longitudinem. At ſi tot cubitorum ſingulæ Cellæ erant non potuit tot Cellas capere templi circuitus. Fuerunt enim Cellæ circum templum extructæ triginta, vt ait Ioſephus, quæ poſtulant ſpatium cubitorũ pluſquam ſexcentorum, cum ſingulæ cubitos pluſquã viginti habeant longitudinis. At vero templi circuitus non tot habuit cubitos, ſed multo pauciores, nimirum centum quadraginta, excepta parte Oriẽtali, quę Cellis huiuſmodi carebat. Nam templũ Salomonis longum fuit 60. cubitis, latũ viginti, circuitus ergo centũ & quadraginta complectebatur. Quod ſi adiungas parietum craſſitudinem decem cubitorũ, addere ijs poteris cubitos viginti; ſed lõge abeſt numerus ab illo priori. Mendoſi igitur videntur codices Ioſephi. Nam in antiqua Ruffini verſione habetur longitudinem Cellarum quinque fuiſſe cubitorum. Lege quæ ſupra diximus de Cellis, & quæ ſcripſimus tomo 1. cum de Virginis Deiparæ præſentatione egimus.

De miniſtris templi.

CAPVT XLI.

De vnctione Pontificis, et Sacerdotum.

DE templo dictum. De templi miniſtris pauca accipe, quæ ſcripturam legenti poſſint afferre lucem. Miniſtrorum varij erant ordines, ſacerdotes, Leuitæ, Nathinæi: quibus omnibus Põtifex pręcellebat. De Pontifice primum, de reliqs breuiter poſtea dicemus.

Primus populi Iſraelitici Pontifex à Deo creatus eſt Aaron, Moſis frater. Ipſe verò Moſes quamuis Regis ſiue Iudicis A munus obiret, tamen ſacerdos etiã fuiſſe dicitur Pſalm. 98. *Moyſes, & Aaron in ſacerdotibus eius. &c.* Auguſtinus: Exprimit (inquit) Pſalmus iſte, quia & Moſes ſacerdos erat. *Moyſes, & Aaron in ſacerdotibus eius:* Ergo erant illi, id eſt, Moyſes, & Aaron, ſacerdotes Domini. &c. Eſt hæc ſententia Hebræorum, quos Genebrardus citat eodem Pſalmo. Philo quidem ſuos de vita Moſis libros his verbis concluſit: Huiuſmodi fuit vita obituſque Moſis, B Regis, Legiſlatoris, Vatis & Pontificis. &c. Regẽ appellat, Legiſlatorem, Vatem, & Pontificem. Diuus etiam Gregorius Nazianzenus orat. 6. Ambo (inquit) id eſt, Moſes, & Aaron, æquè ſacerdotes. *Moſes* enim (ait Pſalmogr.) *& Aaron inter ſacerdotes eius;* Moſes princeps, & ſacerdotum ſacerdos, Aarone pro lingua vtens. &c. Diuus Leo epiſt. 88. Præcipiente Domino ſolꝰ Moſes in tabernaculo Dei erexit Altare, ſolus ipſe vnxit; qui vtique ſum- C mus ſacerdos Dei erat. Sicut ſcriptum eſt de eo: *Moſes, & Aaron in ſacerdotibus eius. &c.* Dionyſius Carth. Leuit. 8. in Moyſe (ait) reſpectu Iſraeliticæ plebis videtur fuiſſe plenitudo poteſtatis ſpiritalis, & ſecularis, ſecundum exigentiam ſtatus plebis illius. &c. Abulenſis quoque Exod. 17. in fine commentarij, ait Moyſem ſacerdotẽ fuiſſe ſecundum Dei ſpeciale priuilegiũ. Et Leuit. 8. poſt quæſtionem 6. Moyſes (inquit) non erat ſacerdos magnus, aut minor; ſed Deus illi ad hoc poteſtatẽ tri- D buerat. Quoniam erat ſacerdos vnctus oleo inuiſibili. Cum autẽ ſacerdotes conſecrati ſunt, & miniſtrare cœperunt, non licuit ei miniſtrare, cum ipſe in defectũ aliorum miniſtraret. &cæt. Rectè putat Abulẽſis ſacerdotem fuiſſe Moyſem, vnctum oleo, non quidem viſibili quemadmodum Aaron eſt vnctus, ſed inuiſibili. Quod addit, non licuiſſe illi poſt vnctum Aaronem miniſtrare, melius dixiſſet, non opus fuiſſe. Si enim Deus poteſtate ſacer- E dotali Moſem minimè priuauit, miniſtrare illi licebat; ſed opus non erat. Quòd autem ſacerdotali poteſtate non fuerit priuatus, probatur, quoniam ſimpliciter in pſalmo, ſacerdos dicitur cum Aarone, & quemadmodum Aaron: *Moſes, et Aaron in ſacerdotibus eius. &c.* Dices; Erant ergo duo ſummi Pontifices, alter Moſes, alter Aarõ, duoq; plebis capita ſumma. Quod eſt abſurdiſſimum. Reſpondeo, Moſem fuiſſe

D. Auguſt. — *Moſes fuit ſacerdos.* — *Philo.* — *D. Greg. Naz.* — *D. Leo.* — *Dionyſius Carthuſian.* — *Abulenſis.*

Digitized by Google

fuiſſe Pontificem. Aaronem ſuperiorē, ſed pontificia poteſtate non eſſe vſum, poſt quam Aaron vnctus eſt. Aaron tamen Pontifex fuit ordinarius cui poſteri ſucceſſere; Moſes autem extraordinarius Dei priuilegio in deſerto, abſque vllo poteſtatis pontificiæ ſucceſſore.

Pontificatus quāta dignitas.
Agrippa.

Quanti verò pontificia dignitas apud Iudæos fieret, indicat Agrippa Rex in epiſtola, quam ad Imperatorem Caium ſcribit, quæ extat apud Philonem in lib. de legatione ad Caium. Auos (inquit Agrippa) proauoſque Reges habui, & ex ijs aliquot etiam Pontifices ſummos; q̄ illi dignitatem pluris faciebant, quàm regiam. Rati quantò Deus anteſtat hominibus, tantò pontificatum regno excellētiorem. Ad illius.n. curam diuinas res, humanas ad huius pertinere, &c.

Leu. 8
Aaronis vnctio.
Sacerdotis puritas.

Itaque electus à Deo eſt Pontifex primus Aaron; à Moſe autem ſacro inūctus oleo, Leu. 8. hoc ritu: Lauit in primis Moſes Pontificem aqua. A lauacro cœpit conſecratio, optimo ſane initio. Hinc incipiendum ei, qui vult ſacerdotij obtinere dignitatem; expurget animum, in primis omnium vitiorum ſordes eluat. Lotum Aaronem pontificalibus veſtib. induit; deinde in caput vnguentum effudit ex aromatibus compoſitum; myrrha, cinnamomo, calamo aromatico, caſia, atque oleo, vt traditur Exo. 30. *Sume tibi* (ait Dominus) *aromata prima myrrhæ, & electæ, 500 ſiclos, & cinnamomi medium, id eſt, 250. ſiclos, calami ſimiliter 250. caſiæ autem 500. ſiclos, in pondere Sanctuarij: olei de oliuetis menſuram hin. Faciesque vnctionis oleum Sanctum, vnguentum compoſitum opere vnguentarij, & vnges ex eo Aaron, & filios eius, ſanctificabisque eos, vt ſacerdotio fungantur mihi, &c.*

Exo. 30.
Oleū vnctionis.
Pſal. 132.

Hæc prima fuit, ac præcipua Pontificis vnctio, de qua Pſal. 132. legitur: *Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, &c.*

Præter hanc, ſecunda fuit huiuſmodi. Immolatus eſt ꝑ peccato vitulus, aries deinde in holocauſtum totus incenſus, alter quoque aries in hoſtiam pacificam oblatus. Secundi autem huius arietis ſanguine extrema dextræ auriculæ Aaronis pars, dextræ manus pollex, pollex quoque dextri pedis inunctus. Hæc eſt ſecunda vnctio. Reſtat tertia. Vnguētum illud odoriferum cum ſanguine victimæ permiſcuit Moſes, eoque ſic permixto, tàm

A Pontificem, quàm indumenta aſperſit, ac conſecrauit. Ad hæc, arietis adipes, dextrū armū, renes, & alia, eius manib. impoſuit, quæ ille coram Deo eleuauit.

Vnctio ſacerdotum.

Pontifex tribus vnctionib. minores vero ſacerdotes duabus tantummodo, inuncti ſunt. Præcipua.n. capitis vnctio illis non eſt adhibita. Poſtquam aqua ſunt abluti, ſacerdotalibuſque amicti veſtibus, ſingulorū polli ces dextræ manus & dextri pedis, extremamq. partem dex B træ auris, arietis cruore inunxit Moſes. Sanguine, & vnguento, initiatos, veſteſque aſperſit; eorum manibus eandem oblationem de qua dictum eſt impoſuit; poſteà in Altari holocauſtorū adoleuit. per ſeptem vero dies conſecratio protracta eſt. Exo. 29. *Septem diebus conſecrabis manus eorum; & vitulum pro peccato offeres per ſingulos dies ad expiandum, &c.* His autem ſeptem diebus, intra tabernaculum ſe continuerunt. Leu. 8. *De oſtio tabernaculi non exi-* C *bitis ſeptem diebus, vſque in diem quo complebitur tempus conſecrationis veſtræ. Septem.n. diebus finitur conſecratio, &c.*

Exo. 29.
Septē diebus protracta eſt ſacerdotiū cōſecratio.
Leu. 8.

De oleo ſacro quo Pontifices vngebātur, vide Genebrardum Pſal. 88. ad illa verba. *Oleo ſancto meo vnxi eum.* Quo loco putat ſacro oleo vnctum eſſe Dauidem per diſpenſationem, quod Deus Exod. 30. ne quis alienus à familia Aaronica, eo inungeretur, vetuiſſet. videtur (inquit ille) diſpenſatum Samuelis, & propheD tarum illius ſæculi conſilio, cum Regibus familiæ Dauidicæ, in Chriſti Domini ex ea orituri gratiam. Vnde de hoc ſacro oleo multa Rabbini tradunt diligēter obſeruanda. Primum fuiſſe Cabbalā apud Iſraelitas vt illo inungeretur etiam Dauid, & ipſius poſteritas, non autem alij Reges. Et ita, inquit Aben Ezra, neceſſe eſt Moſem interpretari; quoniam Sadoc ex oleo vnctionis accepiſſe legitur in tabernaculo fœderis conſeruato, vt E Salomonem vngeret. Secundò vnctionem factam forma X. Græcorum, ſiue Crucis Burgundæ, & decuſſatæ. Solus Rabbi Salomon excipit Reges. nam eos tradit inauguratos in modum coronæ. Tertiò ex talmudicis, in principio tractatus de Exciſionibus, per modum miraculi duraſſe vſque ad captiuitatem Babylonicam, & citra diminutionem ſuffeciſſe inaugurandis Pontificibus, & Regibus per annos 900. Hæc ille.

Pſal. 88.
Geneb.
De oleo ſacro obſeruanda.

Habent

Habent noſtri ſacerdotes ſpeculũ, & A Typum. A lauacro initium ducitur, quoniam ſacerdos eſſe nequit, qui non ſit baptizatus. A lotione prætereà incipit conſecratio, quoniam qui ſacerdotis dignitatem obtinere vult animum eluatopus eſt. Animus impurus ad Chriſti Altare puriſſimum, ne accedat. Poſtquã loti ſunt ſacerdotes, ſacris induuntur veſtib. Quæ autem ſacerdotis internæ veſtes ſint, pſalmus indicat 131. *Sacerdotes tui induant iuſtitiam;* &, *ſacerdotes eius induãt ſalutari.* Iuſtitia ſacerdotis veſtis eſt, & ſalus. Etenim ſacerdotem eſſe oportet ſpiritalis ſalutis officinam quandam, & iuſtitiæ normam, atque exemplar.

De ſacerdotibus.

Pſalm. 131

Sacerdotis interna veſtes.

Pontificis caput inungitur, quia Pontifex ſacerdotum eſt princeps, ac moderator, cuius caput prudentia, conſilio, rerumque diuinarum meditatione inunctum eſſe neceſſe eſt. Odoriferũ vnguentum odoriferam Pontificis adumbrat famam; iuxta illud Pauli 2. Corin. 2. *Chriſti bonus odor ſumus.* Et illud Cant. 1. *Oleum effuſum nomen tuum.* Sanguine inuncti ſunt ſacerdotes antiqui, quoniam cruenta ſacrificia offerebant ſanguinemque fundebant: illa vero initiatione Dei cultui addicebantur. At legis nouæ ſacerdotes, Deus bone, quàm diuerſo, quàmque ſtupendo ſanguine imbuuntur. non aurem non pollices ſanguis arietis tangit; ſed os, pectus, animumque, Dei Opt. Max. ſanguis, quem potant, imbuit.

Pōtificis Typus.

2. Cor. 2.
Cant. 1.

Dextri pedis, dextræque manus pollices, auriſque dextræ pars extrema, ac mollior, victimæ ſanguine vngebantur; quoniam quę dextera ſunt & fortiora ſibi vendicat Deus. aurem dextram ad diuina audienda mandata, dextram manũ dextrumque pedem ad ea exequẽda flagitat. Auriculæ pars mollior, cæteris fortior manus, pediſque digitus, videlicet pollex, vngitur; ad audienda.n. diuina præcepta, diuinaque verba, molles & obedientes præbendæ ſunt aures, non duræ, ac difficiles; ad prçſtanda verò, fortes manus, robuſtique adhibẽdi ſunt pedes. Dextram manum ſacerdos Chriſtianus, dextrum pedem, dextram aurem, dextrũ oculum, fortiora omnia, Chriſti, & Eccleſiæ obſequio impendat: ſiniſtra verò manu debiliori, ac pede, hoc eſt, multo minori cura, ac diligentia quę ad corpus pertinent, exequatur.

Quæ dextra ſunt & fortiora ſibi vẽdicat Deus.

Prætereà partes extremæ, auris, pedis & manus ſanguine intinguntur; quoniam ad extremum vſque vitæ ſpiritum obedientia, rectèque facta ſunt perducẽda. Vnde D. Cyrillus lib. 11. de Adoratione; Genus (inquit) ſacrum, & electũ, ſanctas aures habeat, manum ſimiliter, ac pedem, dextraque omnia peruncta & tanquam ſummo loco, i. in extremis. Extremũ.n. (inquit) auris, & pedis, & manus. Omnis.n. actio proba ſtrenua, ac B dextra eſt, nihilque de vitio ſiniſtrũ habet; & vſque ad extrema, i. ad finem vſq; porrigitur. Qui.n. Deo conſecrati ſunt, eos in ſanctificatione dextros eſſe & perpetuò perſeuerantes conuenit. Valde autem abſurdum eſt retrorſum cedere quodammodo boni operis perficiendi pertæſos. Hæc Cyrillus. Vide Philonem li. 3. de vita Moſis.

Perſeuerantia.
D. Cyril.

Adhæc, ſeptem diebus iubentur ſacerdotes tabernaculo ſe continere. Etenim C ſacerdotis eſt non vagari, ſed vel domi cum Deo, vel in tabernaculo, i. templo agere. D. Cyrillus loco citato hanc Per. 7. dies in tabernaculo, manſionem illam pręſignare putat perſeuerantiam, quam in virtute ſacerdotes debent obſeruare. Illius verba audiamus: Nõ permittit lex eos qui ſacram ſortem adepti ſunt, & ad ſacerdotij munus obeundum conſecrati, è ſacro tabernaculo excedere; ſed ad ſeptimum vſque diem eos intus conſide D re iubet, ac prope dixerim, officio affigit nec limen egredi ſinit. Quam in ſacris illis locis ſeſſionem, vt opinor, firmitatis, atq; permãſionis in ſanctificatione ſymbolum quoddam eſſe voluit. Neceſſe eſt .n. vt qui in hac ſtatione collocati ſumus præſto ſimus Deo, firmi atque immobiles in virtute maneamus. Neque vt extra motum qui nos deceant, terminos egrediamur, aut è ſacro ſẽſu excedamus, ſed E ſemper propè quodammodo ſimus, & apud Deum habitemus, iuxta illud Iſaiæ 21. *Quærens quare, & apud me habita.* Hoc autem per 7. dies facere iuſſit Moſes; qua in re ſeptenarius numerus id ſignificat, eſſe nobis adnitendum vt omni tempore Deo præſto ſimus. Idem enim eſt, ac ſi dixiſſet, ſemper, ac perpetuo. Hactenus Cyrillus.

D. Cyril. Sacerdotis perſeuerantia.

Iſa. 21.

CA-

CAPVT XLII.

De adminiſtratione Pontificis.

SOlus Pontifex in Sancta Sanctorum ingrediebatur, idque in anno ſemel, non ſine ſanguine hoſtiæ immolatæ. Lege Leuitic. 16. & quæ ſupra diximus capit. 17. Ait Abulenſis Exod. 24. quæſ. 15. poſt egreſſum è templo cõſueuiſſe exhibere conuiuium, q̃ è Sãctis Sanctorum ſaluus, atque incolumis eviſſet. Sũmus ſacerdos (inquit ille) qui ſemel in anno intraturus erat Sancta Sanctorũ, quod erat graue periculum, ſcilicet, quia ſi indignus eſſet occideret eum Dominus: cum inde exibat tanquam a morte liberatus magnũ conuiuium amicis ſuis faciebat, ſicut apud Hebręos traditum eſt. Hæc ille. Introibat aũt Sancta Sãctorum die expiationis, menſe Septẽbri, vt ſupra diximus, qui dies pænitẽtiæ erat, ac ieiunio deſtinatus, & vt Abulenſ. Exodi 39. ſcribit, gemens, afflictoque introibat corde. Cum ſummus (inquit) ſacerdos introibat in ſancta ſanctorum, ingrediebatur gemens, & afflicto corde, pro peccatis ſuis, & populi totius; timenſq; ne forte à Deo aliquibus exigentibus peccatis occideretur, quam ob cauſam non conueniebant ei veſtes exultationis, & ornatus magni. &c. Videat quæſo ſacerdos quo horrore, ac pænitentia in ſancta ſanctorum Chriſtiana debeat introire. Sancta enim ſanctorum appellat Eccleſia ſanctiſſimum Altare, in quo veriſſime adeſt Chriſtus Deus Opt. Max. Aufer (inquit ſacerdos ad Altare accedẽs) a nobis Domine cunctas iniquitates noſtras, vt ad ſancta ſanctorum puris mereamur mentibus introire. &c. Ad altare accedis ò ſacerdos, in ſancta ſanctorum ingrederis, pura mente ingredere, ab omni flagitio aliena, tantæque maieſtatis præſentiam horrente. Si ſcelere mortifero inquinatus ad ſancta ſanctorum accedis, totis artubus contremiſce, & ad frugem meliorem, te ſtatim recipe. Time ne a Deo vita priueris. Audi Paulum 1. Corint. 11. *Qui man ducat, & bibit indigne, iudicium ſibi manducat, & bibit, non diiudicans corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. &c.* Quæ verba Theophylactus ſic exponit: Hinc ſunt immaturæ mortes, diuturnæque ægritudines, & morbi, eo quod multi Euchariſtiam indigne ſumant, &c.

Pontificis ingreſſus in Sãcta Sanctorum.

Abulenſis.

Ingrediebatur Pontifex Sancta Sanctorum gemens, & afflicto corde.

Sancta Sanctorum Altare Euchariſtia auguſtiſſima.

1. Cor. 11.

Theophyl.

Hic in ſancta ſanctorum ingreſſus ſolius erat Pontificis, adminiſtrationes aliæ ad reliquos et ſacerdotes attinebant de quibus poſtea dicemus. Quibus autem diebus Pontifex in templum ad miniſtrandum aſcenderet, docet Ioſephus libro ſexto de Bello capite 6. Pontifex (inquit) cum ſacerdotibus, non tamen ſemper aſcendebat; ſed diebus quibuſq; ſeptimis, ideſt, Sabbathis, & per ſingulos menſes Calendis, vel ſi quando patria feſtiuitas, atque annua, ab omni populo agebatur, &c.

Ioſephus.

Vis optimum Pontificem in Antiquo illo Templo miniſtrantem cernere? Lege Eccleſiaſtici cap. 50. In quo de Simone Oniæ filio ſacerdote ſummo agitur. Inter cætera: *In aſcẽſu altaris ſancti* (ait Eccleſiaſticus:) *gloriam dedit ſanctitatis amictum.* Hoc eſt, cum ad Altare holocauſtorum aſcendebat ſacris operaturus, ipsũ ſanctitatis amictum, ideſt, veſtes Pontificis ſacras, & ſanctas, dedit gloriam, ideſt, glorioſas reddidit, ſuaque perſona, & virtute honorauit. Optimi enim Sacerdotis eſt, par pari referre; ſi a Pontificia dignitate honoratur, ipſam viciſſim dignitatem illuſtribus factis ipſe exornet: Addit Eccleſiaſticus: *In accipiendo autem partes de manu Sacerdotum, & ipſe ſtans iuxta aram: & circa illũ corona fratrum. Quaſi plantatio Cedri in monte Libano, ſic circa illum ſteterunt quaſi rami palmæ, & omnes filij Aaron in gloria ſua, &c.* Partes appellantur ipſa immolati animalis membra, quæ a Sacerdotibus Pontifex in Altari adolenda accipiebat. Cũ ergo has accipiebat partes incendendas Deo, ipſe iuxta Altare holocauſtorum ſtabat. Circa illum vero corona erat fratrum ſacerdotum, qui cum Cedris Libani montis, cumque ramis palmæ conferuntur. Vt minores cedri celſam aliquam circundant Cedrum ſic minores ſacerdotes, ſummũ ſacerdotẽ circunſtabant; vt palmæ rami palmã exor-

Pontifex, & ſacerdos dignitatem ſacerdotij a qua exornatus exornet.

Eccl. 50.

Pontificis ſynagoga miniſtratio in templo.

A exornant, ſic Aaronis filij ipſum Pontificem honorabant. Sequitur.

Oblatio autem Domini in manibus ipſorum coram omni Synagoga Iſrael, & conſummatione fungens in Ara, amplificare oblationem excelſi Regis, porrexit manum ſuam in libatione, & libauit de ſanguine vuæ; effudit in fundamento Altaris odorem diuinum excelſo principi, &c. Stabant ſacerdotes circa Pontificem in gloria ſua, ideſt, in veſtibus ſuis ſacerdotalibus, & glorioſis, in manibus autem eorum erat oblatio Dñi, hoc eſt, anima- B lis incendendi membra, quæ Pontifici offerebant, libamentum quoq; vini: *Corā omni Synagoga Iſrael*: Vnde colligo populo, inſpectante ſacrificia conſueuiſſe offerre ſacerdotes, Atriumque mundorum eo modo fuiſſe diſpoſitum, vt aſpectum populi minime impediret. Fungens autem conſummatione ſacrificij ſumma ſacerdos, ideſt, ſacrificium perficiens, & abſoluens, porrexit manum ſuam ad libationis vinū, libauitque Domino de ſan- C guine vuæ, ideſt, vinum libauit, quod libamen ſingulis ſacrificijs certa menſura addebatur, vt Num. 15. docetur. Effudit deinde in fundamentum Altaris libatum vinum, in odorem ſuauem excelſo principi Deo.

Sacerdotes tubis in ſacrificio canebant.

Additur: *Tunc exclamauerunt filij Aarō, in tubis productilibus ſonuerunt, & auditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram Deo. &c.* Hoc eſt, cum ita ſacrificium a Pontifice peragеretur, ſacerdotes Deum lau- D dantes exclamauerunt, tubiſque productilibus caoentes magno ſonitu perſtrepuere, vt eo ſonitu, & cultu, Dei ipſius memoriam ad benedicēdum populo veluti excitarent.

De ſacerdotib. hactenus. Iam de populo adiungitur: *Tunc omnis populus ſimul properauerunt, & ceciderunt in faciem ſuper terram adorare Dominum Deum ſuum, & dare preces omnipotenti Deo excelſo, &c.* Populus

Populus in faciem procūbens Deū adorabat.

(inquit) ſumma cū reuerentia in terram E pariter procumbens, Deum & orauit, et adorauit. De cantoribus, & pſallentibus ſubdit: *Et amplificauerunt pſallentes in vocib. ſuis; & in magna domo auctus eſt ſonus ſuauitatis plenus, &c.* Pſaltes, ideſt, cantores

Cantores.

Deum Canticis amplificauerunt, & laudibus, ſuauiſſimoque cantu totum templum ſonuit. Ad populum reuertitur: *Et rogauit populus Dominum excelſum in prece, vſque dum perfectus eſt honor Domini, & munus ſuum perfecerunt, &c.* Tandem de Pontificis benedictione. *Tunc deſcendens manus ſuas extulit in omnem congregationem filiorum Iſrael, dare gloriam Deo a labijs ſuis; & in nomine ipſius gloriari; & iterauit orationem ſuam, volens oſtendere virtutem Dei, &c.* Tunc deſcendens ex Altari Pontifex manus verſus populum extulit, vt gloriam Deo labijs ſuis exhiberet, & in nomine Domini ipſum laudando gloriaretur. Iterauitque orationem ſuam, vt Dei potentiam

Pontificis benedictio.

B oſtenderet, populoque benedixit. Si hac tāta maieſtate, hoc tubarum ſonitu, hac cātus ſuauitate, ſacrificia vitulorum, atque arietum, Deo offerebantur; quanam Pontificis maieſtate, qua ſacerdotum reuerentia, qua cordium veneratione, qua vocū harmonia, qua populi pietate, Miſſæ ſacrificium eſt celebrandum, quod nō vmbram, ſed veritatem, non vitulū, vel arietem, ſed ipſummet Chriſtum, hominem Deumque continet, & nobis exhi- C bet venerandum?

Magna maieſtate miſſæ ſacrificium offerendum.

CAPVT XLIII.

De veſte hyacinthina Pontificis.

QVemadmodum in noua lege Pontifices, Sacerdoteſq; peculiares habent ad miniſtrandum veſtes; ita & in veteri lege peculiares habuerunt. Neq; enim nunc ſunt, nec fuere olim, Pontificis, & Sacerdotum paria, atque eadem ornamenta. Pontificis antiqui peculiaria indumenta, quib. reliqui ſacerdotes carebant, quinque ſunt, Tunica hyacinthina, Ephod, Rationale, Cingulū, Tiara cum corona.

Veſtes Pontificis.

De tunica hyacinthina.

Hyacinthina tunica hebraice dicitur מעיל, Mehil, quod nomen Pagnin. pallium interpretatur. Non enim erat interior tunica, ſed exterior, vt pallium. Hyacinthina dicitur a colore hyacinthino, cæleſti, ſiue violaceo. Contexta namque fuit ex lana violacei coloris

cęlum

y Google

cęlum imitante. Talaris erat ad pedes vſque promiſſa; quamobrem a Septuaginta Interpretibus ποδήρης, & Sapientiæ 18. veſtis poderis, id eſt, talaris appellatur: *In veſte enim poderis* (ait Sapiens) *totus erat orbis terrarum, &c.* Quæ verba poſtea explicabimus. Item Apocal. 1. videt Ioannes Chriſtum veſtitum podere, id eſt, talari, ac ſacerdotali indumento. Decoro ornabatur malorũ punicorum, tintinnabulorumq; limbo. Mala punica ex purpura, byſſo retorta, hyacintho, coccoq; bis tincto facta, tintinnabula ex auro erant fabricata. Deſcribitur a D. Hieron. epiſt. 128. ad Fabiolã his verbis: Mehil eſt tunica talaris, tota hyacinthina, ex lateribus, eiuſdem coloris aſſutas habens manicas; & in ſuperiore parte, qua collo induitur aperta, oris firmiſſimis ex ſe textis, ne facile rũpatur. In extrema parte, id eſt, ad pedes, Septuaginta duo ſunt tintinnabula, & totidem mala punica, iiſdẽ contexta coloribus, vt cingulum. Inter duo tintinnabula, vnum malum eſt; inter duo mala, vnum tintinnabulũ, vt alterutrum ſibi media ſint, &c.

Poderis qd. Sapien. 18.

Apoc. 1.

D. Hieron.

D. Hieronymus huic tunicæ manicas aſſutas tribuit, oraſq; firmiſſimas ex tunica ipſa textas in parte ſuperiori, qua caput inducebatur. Aſſentitur illi Montanus in lib. de ſacris veſtib. In orificio (inquit) limbum habebat ad inſtar collaris, ac limbi loricæ antiquæ, ſic enim hebraicè legimus. Oportuit autem limbũ illum, quo orificium muniebatur firmũ eſſe. Neque id tñ aſſutum erat, ſed textoris opere cum ipſa veſte ſimul contextũ idque integrum, omninoq; rotundum, non apertum, aut fiſſum aliqua ex parte, vt collaria in veſtib. habere ſolent, quæ nonnihil aperiuntur, vt facilius caput admittant. Hæc ille. Ioſephus vero libr. 3. Antiquit. cap. 8. manicis caruiſſe ſignificat hanc veſtem, quod etiam Montanus putat. Sciſſã præterea ait vſq; ad pectus, & orificio quo caput inducebatur fimbriam aſſutam. Ipſius verba in mediũ afferam. Ima (inquit) veſtis ornabatur limbo, effigie malorũ punicorũ diſtincto, a quo tintinnabula aurea ſic dependebãt, vt medium eſſet quodq; malum punicũ, inter duo tintinnabula ſitum, & tintinnabulum inter duo mala punica. Hęc tunica non conſtat ex duob. ſegmentis, vt ſuturas habeat in humeris, ac lateribus, ſed vnica tela in longũ cõtexta, aperturã in ſummo hẽt, nõ tranſuerſam, ſed in longũ deſcẽdentẽ à tergo, et ante vſq; ad mediũ pectus, cui decoris cauſa aſſuta eſt fimbria, ne ſciſſura appareat; eodẽ mõ qua manus exeruntur eſt ſciſſa, &c.

Montanus.

An habuerit manicas tunica hyacinthina.

Ioſephus.

Si quæras quis ſequẽdus in hac re ſit? Reſpõdeo Ioſephum ſequendum, quoniã oculatus eſt harum veſtium teſtis, cum ſcripturæ nõ repugnat. B Manicis ergo veſtis carebat, queadmodum veſtis illa ſacerdotũ quam vocamus, lobam: textura vero firma munitũ habuit capitium per gyrum. Quòd ſi Ioſephus ait vſq; ad pectus diſciſſum fuiſſe, non ſatis cũ verbis ſcripturæ cõſentit, ex qua colligitur capitiũ rotundum eſſe debuiſſe. Iudæi aliter capitiũ illius tunicæ fecerunt, quã ipſe cõſpexit. Scripturę verba huiuſmodi ſunt Exod. 28. *Facies & tunicam Super-* C *humeralẽ totam hyacinthinam* (ait Dñs Moyſi) *in cuius medio erit capitium, & ora per gyrum eius textilis, ſicut fieri ſolet in extremis veſtium partibus, ne facile rumpatur. Deorſum vero ad pedes eiuſdem tunica per circuitum, quaſi mala punica facies ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, mixtis in medio tintinnabulis. Ita vt tintinnabulum ſit aureum, & malum punicum, rurſumque tintinnabulum aliud aureum, & malum punicum, &c.*

Exod. 28.

D Addit Montan. tintinnabula aurea ad formã meſpilorum fuiſſe conflata, cuiuſmodi tintinnabula ex ære in vſu etiã hodie ſunt, quę vocamus neſparas. Hoc colligit ex nomine Hebræo, ſed non admodum firma eſt collectio. Nomen enĩ hebræum פעמון, Pagamon, ſimpliciter tintinnabulũ ſignificat. Philo lib. 3. de vita Moſis, malis punicis, & tintinnabulis flores addit: Tunica (inquit) fuit ſimpli- E cior, tota hyacinthina præter unam fimbriam diſtinctam dependentibus floribus, maliſque punicis, & tintinnabulis, &c. Sed nec ſcriptura, nec Ioſephus, florũ meminit. D. Hieron. ſeptuaginta duo numerat tintinnabula: Clem. Alex. li. 5. ſtromatũ numerauit trecenta ſexaginta ſex D. Proſper de promiſſionibus Dei par. 2. c. 3. quinquaginta fuiſſe ait. Scriptura mentionem numeri nullam fecit. Plurima fuiſſe ait Eccleſiaſt. cap. 45. illis verbis: *Cinxit illum*, id eſt, Aaronẽ, *tintinnabulis aureis plurimis in gyro, &c.*

Forma tintinnabulorum.

Philo.

Numerus tintinnabulorum.

Eccl. 45.

Tintinnabula autem iuſſus eſt Pontifex ferre ſub interminatione mortis, vt

Exo.28.

illius gradientis ſonitus audiretur. *Veſtietur* (ait Dominus Exod.28.) *ea* (.i.tunica hyacinthina) *Aaron in officio miniſterij,vt audiatur ſonitus, quando ingreditur, & egreditur Sanctuarium in conſpectu Domini, & non moriatur,&c.* Hieronymus epiſt.128. Idcirco (inquit) tintinnabula veſti appoſita ſunt, vt cum ingreditur Pontifex Sācta Sanctorum totus vocalis incedat,ſtatim moriturus ſi hoc non fecerit,&c.

D. Hieron.

Oleaſter.

Quorſum tintinnabula veſti ſint appenſa.

Oleaſter Exo.28. vult ſonium tintinnabulorum veluti quandam oſtij fuiſſe pulſationem. Si quæras (ait ille) quare Dominus volebat ſacerdotem ante ingreſſum audiri;dico, hoc ad Dei grauitatem pertinere. Nam quemadmodum nemo audet intrare domū alicuius magni Domini furtiuè, ſed ante ingreſſum pulſat: ſic nolebat Dominus quempiam eius domum intrare, niſi pulſaret, & audiretur primum. Hæc ille. at nemo fores pulſat cùm egreditur; Deus autē voluit ſonitum Pontificis audiri, & ingredientis in Sanctuarium, & egredientis. Dicēdum igitur eſt tintinnabulorum ſonitū ad maieſtatem quandam, & decorē, conciliandamque in populo numinis venerationem, Pontificis veſtib. adhibitum, non autem vt eſſet veluti oſtij pulſatio. Eccleſiaſticus 45. *Cinxit* (inquit) *illum tintinnabulis aureis in gyro, dare ſonitum in inceſſu ſuo, auditum facere ſonitum in templo, in memoriam filij gentis ſuæ,&c.* Ideſt, Cinxit Deus tintinnabulis tunicam Pontificis, vt inceſſu ſuo ſonitum ederet, populique memoriam in Deum excitaret.

Numer.16.

Fimbriæ veſtis pontificia tintinnabula, & mala punica.

Numerorum 16. Iſraelitis præcipitur vt fimbrias per angulos palliorū faciant *ponentes in eis vittas hyacinthinas, quas cum viderint recordentur omnium mandatorum Domini.* Fimbriæ Pontificis, mala punica erāt & tintinnabula. Vt verò fimbriæ palliorum memoriam populi ad mandata Dei obſeruanda; ita ſonitus tintinnabulorū ad Deum venerandum excitabat. Lyranus, ait, ſonitum tintinnabulorū Iudæis in memoriam reuocaſſe legem, quæ ſonitu buccinæ data fuerat. Sed longè diuerſus eſt ſonitus buccinæ à ſonitu tintinnabulorum, caretque veriſimilitudine ſententia. Melius Ianſenius verba eccleſiaſtici ſic interpretatur: Auditum facere ſonitum in memoriam gentis ſuæ: id eſt, vt populus moneretur reuerentiæ ſummo ſacerdoti miniſtro Dei & multo

Lyranus.

Ianſenius.

A magis ipſi Deo, tempore ſacrificij exhibendæ.

CAPVT XLIIII.

De Ephod, ſiue Superhumerali.

B POſt tunicam hyacinthino colore præclaram, Pontifex veſtem aliā induebat illuſtriorem, ac breuiorē, quæ, אפוד, Ephod dr̄ hebr. à verbo, אפד, Ephad, i. cingere; quod humeros, tergum, pectuſque cingeret. Græcè à Septuaginta interpretib. *ἐπωμὶς*, i. Superhumerale appellatur, quod ſuper humeros poneretur, *ἐπὶ* ſuper ſignificat, *ὦμος*, humerum, inde, *ἐπωμὶς*, i. Superhumerale. Non vnius erat coloris Ephod, ſed plurium, Exo.28: *Facient Superhumerale de auro, & hyacintho,* C *& purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorto, opere polymito.* Opus polymitum opus dicitur, multis, diuerſorumque colorum filis, ſiue licijs conſtans, à *πολὺ*, i. multum, & *μίτος*, filum, ſiue licium. Opus polymitum erat Ephod, quoniam ex varijs auri, hyacinthinæ lanæ, purpuræ, coccique, & byſſi filis erat contextum. De illo ſic Hier. ad Fabiolam; Auri (inquit) laminæ. i. bracteæ, mira tenuitate tenduntur, ex quibus ſecta fila torquentur cum D ſub tegmine trium colorum, hyacinthi, cocci, purpuræ, & cum ſtamine byſſino; & efficitur palliolum miræ pulchritudinis perſtringens fulgore oculos, &c.

De Ephod, ſiue Superhumerali veſte pōtificis.

Epomis.

Exo.28.

Opus polymitum.

D. Hieron.

Haberet ne manicas dubium eſt. nam Abulenſis Exod.28. & Sixtus Sen. lib.3. Bibliothecæ, manicis caruiſſe aſſerunt. Idque confirmant vulgares antiqui Pōtificis picturæ, in quibus Ephod abſque manicis depingitur. Manicas tamen habuiſſe ait Ioſephus. Ita enim ille de E Ephod ſcribit lib.3. Antiq. ca.8. Ex varijs coloribus, auro intermixto, Ephod ſic contexitur, vt circa medium pectus lacuna quædam relinquatur; maniculis quoque ita extantib. vt planè tunica appareat, &c. Ex græco ſi verbum verbo reddere velis, ſic reddes: Textus Ephod in profunditatem cubitalis; ex colorib. omnis generis, & auro ſimul variegato, lacunam pectoris mediam relinquit. manicisq. fabricat' et tota figura vt tunica effectus.

An Ephod habuerit manicas?

Ioſeph.

factus. &c. Ex his colliges Superhumerale manicas habuiſſe. Credendū.n. hac in re eſt Ioſepho teſti oculato, cui aſſentit et Ribera in lib. de veſtib. ſacerdotalib.

Philo.

Philo lib. 2. de Monarc. thoracis habuiſſe figuram ait. Et Ioſephus lib. 6. de Bello c. 6. Epomis (inquit) habitu, indumento thoraci ſimilis videbatur. &c.

De duob. pretioſis lapidibus ſuperhumeralis.
Exod. 28.

Duobus pretioſis lapidib. auro incluſis veſtis hæc fulgebat, ſupra duos humeros collocatis. In lapide humeri dextri, nomina ſex filiorum Iacob maiorū natiuitatis ordine: in lapide ſiniſtri humeri; ſex minorū nomina inciſa erāt. Exo. 28. ait Dominus Moſi: *Sumes duos lapides Onychinos, et ſculpes in eis nomina filiorū Iſrael: ſex nomina in lapide vno, & ſex reliqua in altero, iuxta ordinem natiuitatis eorum. Opere ſculptoris, & cælatura gemmarij ſculpes eos nominibus filiorum Iſrael, incluſos auro, atque circundatos: & pones in vtroque latere Superhumeralis, memoriale filijs Iſrael. Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino ſuper vtrumque humerum, ob recordationem, &c.* Duo hi lapides magni erant, vt tot nomina caperent.

Nomina filiorū Iacob in duob. pretioſis lapidibus inſculpta.

Hebraice dicuntur lapides, שהם, Sohā. Septuaginta interpretes Smaragdos interpretantur. Noſter Interpres vertit lapides, Onychinos. Sic etiā Aquila, Symmachuſque verterunt, Theodotion, & Chaldæus. Ioſephus Sardonychos eodem ſenſu appellat ὄνυχος græce vnguem ſignificat, ab vnguis colore gēma Onyx, ideſt, vnguis, appellatur, & lapis Onychinus, ideſt, vngularis. Nō præter mittam id, quod Ioſephus de ijs gēmis ſcripſit lib. 3. Antiq. cap. 6. Ex lapillis (inquit) quos Pontifex in humeris geſtabat micabat alter quoties litatum eſſet, is, q dextrum humerum occupabat; tantumque fulgorem emittebat, vt procul etiā intuentibus conſpiceretur, idque præter naturam ſuam, & conſuetudinem. &c. Hunc tamē fulgorem idem autor tradit eodem loco, in ſecundo templo deſijſſe; Deſijt (ait) Sardonyx fulgorēemittere, ducentis annis antequam hæc commentaremur, irato Deo propter leguā ſuarū præuaricationem. &c.

Lapides onychini ab vngue dicti.

Fulgebat lapis cum erat litatum.

Lapides recordationis, cur dicātur.

Dñr hebraicā hi lapides memoriæ, uel recordationis filijs Iſrael; ſiue vt noſter Interpres vertit; Memoriale; iubeturque Aaron portare illos in humeris, ob memoriam, ſiue ob recordationem. Memoria vero poteſt referri ad Deum, vel ad popu'um, vel ad Pontificē. Abulenſis ad Deum refert. dicuntur lapides memoriæ, vel memoriale Dei, quia ob recordationem Dei, geſtabātur ab Aarone. Hoc eſt, vt Deus conſpectis lapidib. filiorum Iſrael eſſet memor, illiſq; beneficia conferret. Hunc in modum iris memoria, ſiue memoriale Dei dici pōt, iuxta illud Gen. 9. *Apparebit Arcus meus in nubibus, et recordabor fœderis mei vobiſcum, &c.* Non obliuiſcitur Deus, neque Memoriali indiget ſed noſtro more loquitur. De lapidibus Rationalis Exod. 28. dicitur: *Portabit Aaron nomina filiorum Iſrael, in Rationali iudicij, ſuper pectus ſuum, quando ingredietur Sanctuarium; memoriale coram Domino in æternum, etc.* Memoriale coram Domino dicitur, quaſi Dei memoriam excitet. ſimilem in modum Num. 10. *Si exieritis ad bellum clangetis vlulantibus tubis; & erit recordatio veſtri coram Domino Deo veſtro, vt eruamini de manibus inimicorum veſtrorum, &c.* Item Leui. 2. *Vnus ſacerdos tollet pugillum plenum ſimilæ, & olei, ac totum Thus, & ponet memoriale ſuper Altare, in odorem ſuauiſſimum Domino, & cat.* Velut memoriale Dei erat ſimila, erat tubarum clangor; ita quoque lapides illi pretioſi. Quod ſi quis objiciat dici memoriale filijs Iſrael. Reſpondetur, lapides fuiſſe filijs Iſrael memoriale, per qđ Deus ipſorum recordabatur. D. Hieronymus ad Fabiolam; In dextro (inquit) humero Maiores filij Iacob; in ſiniſtro Minores ſcripti ſunt; vt Pontifex ingrediens Sancta Sanctorum, nomina populi, pro quo rogaturus eſt Dominum, portet in humeris, &c. Portabat igitur Pontifex nomina tribuum in humeris, vt tribus Iſrael Deo offerret, & commēdaret. Quaſi illa ſculptura ſic loqueretur; Commendo tibi Domine, Tribum Ruben, Tribum Leui, &c. Vel: Memor eſto Domine duodecim Tribuum Iſrael.

Gen. 9.
Exo. 28.
Num. 10.
Leu. 2.
D. Hieron.

Oleaſter memoriam ad ipſum Pōtificem refert vocantur (ait) lapides Memoriæ, quoniam ad memoriam ſacerdotis reducebant Tribus Iſrael, vt pro eis oraret, &c. Vatablus ad Deum refert, vel ad Pontificē. Gemmæ (inquit) reuocabant in memoriam Deo, vel Aaroni, filios Iſrael, &c. Gloſ. interli. Memoriale refert ad populum. Erant autem lapides, & nomina ſcripta Memoriale populi (vt eſt in Gloſſa) vt videntes Iſraelitæ lapides, Patrum memores eſſent, quorū nomina

Oleaſter.
Vatablus.
Gloſ. interl.
Beda.

ſcripta habebant gemmæ illæ. Denique Beda in Gloſſa ordinaria: Tribus (inqt) de cauſis Aarõ nomina Patriarcharum in humeris pectoreque geſtabat. Vt ipſe ſcilicet fidem, uitamque Patriarcharum meminiſſet imitari; ut duodecim tribuũ in orationibus, & ſacrificijs memor eſſet; ut populus ſcripta in ueſte præſulis, Patrum nomina uidens ſedulo curaret, ne ab illorum meritis diſcedens, ad errorum contagia declinaret. &c.

CAP. XLV.

De Rationali iudicij.

De Rationali.

SVperhumeralis pars, ornamentumq; illuſtrius erat rationale, quod hebraicè dicitur חשן Choſen, græcè, λογεῖον. Exod. 28. *Rationale facies iudicij* (ait Dominus Moyſi) *opere polymito, iuxta texturam Superhumeralis, ex auro, hyacintho & purpura, coccoque bis tincto & byſſo retorta. Quadrangulum erit, & duplex. Menſuram palmi habebit, tam in longitudine, quam in latitudine, &c.* Erat ergo Rõnale duplicatum quoddã ornamẽtũ, & quadratũ, ex hyacintho, purpura, cocco, byſſoque retorta, & auro contextum, quẽadmodum, & Superhumerale, palmi habebat latitudinem, ac lõgitudinem. Hebraice palmus dicitur hoc loco, זרת, Zereth, eſt autem Zereth, ut docet Montan. in lib. de menſuris ſacris, mẽſura quæ digitis expanſis notatur, ab extremo pollicis, uſq; ad minimi extremũ. Hic eſt palmus Luſitanus. Hoc palmare quadratũ, duplicatumque ornamentum in lacuna illa ſuperhumeralis quam ſupra ex Ioſepho relictam diximus, ſupra pect⁹ Põtificis collocabatur. Duodecim uero gemmæ auro incluſæ illi hærebant, in quibus iterum duodecim filiorum Iſrael nomina inſculpta fuere.

Gemmarũ Rationalis quatuor ordines.
Exod. 18.

Erant aũt gemmarum ordines quatuor; tres gemmæ in ſingulis ordinibus fulgebant. Exod. 28. *Pones in eo quatuor ordines lapidũ. Incluſi auro erunt ꝑ ordines ſuos. Habebuntque nomina filiorum Iſrael. Duodecim nominibus calabuntur; ſinguli lapides nominib. ſingulorum, per duodecim tribus &c.* Adnectebatur autẽ Rationale ipſi Superhumerali aureis catenis, uittaque hyacinthina. Quęnã gemmę, & quo ordine in rationali locandæ ſint eodẽ loco Dñs præſcribit, his uerbis: *Pones in eo,* ideſt, *Rationali, quatuor ordines lapidum. In primo verſu,* ideſt, ordine, *erit lapis Sardius, & Topazius, & Smaragdus, in ſecundo Carbunculus, Sapphirus, & Iaſpis, in tertio Ligurius, Achates, & Amethyſtus; in quarto Chryſolytus, Onychinus, & Beryllus, &c.* De ijs gẽmis egregius rerũ naturaliũ indagator Plin. cõſulẽdus eſt; illius uerbis nos cuiuſmodi ſint exponemus.

Lapides primi ordinis.

B Primi ordinis gemmæ ſunt, Sardius, Topazius, Smaragdus. Sardius rubei coloris eſt, hebraice. n. dicitur, *Odem*, i. rubeſcens, à uerbo, *Adam*, i. rubeſco. Montan. in lib. de ueſtibus ſacerdotalibus, putat eam eſſe gemmam, quam Rubi appellamus. Sardium fuiſſe conſtat ex noſtra editione, & ex Septuaginta Interpr. Pagninus quoque Sardium vertit. Lege Plinium, lib. 37. c. 7. Topazius viridis eſt teC ſte eodem Plinio lib. 37. c. 8. Egregia (inquit) etiam num Topazio gloria eſt, ſuo virenti genere, & cum reperta eſt, prælatæ omnibus, &c. Smaragdus Eſmeralda à noſtris appellatur, & viridi quoque colore fulget. De Smaragdo Plinius eodẽ lib. c. 5. Nullius (ait) coloris aſpectus iucundior eſt. Nam herbas quoque virentes, frondeſque auide ſpectamus, ſmaragdos vero tanto libentius, quoniam nihil D omnino viridius comparatũ illis viret. Præterea ſoli gemmarũ contuitu oculos implent, nec ſatiant. Quin, & ab intẽtione alia obſcurata, aſpectu Smaragdi recreatur acies. Scalpentibuſque gemmas non alia gratior oculorum refectio eſt, ita viridi lenitate laſſitudinem mulcent. Præterea longinquo amplificantur viſu, inficientes circa ſe repercuſſum aera. Nõ E ſole mutati, non vmbra, non lucernis, ſemperque ſenſim radiantes, et viſum admittentes ad craſſitudinem ſui, facilitate tranſlucida, &c.

Sardius lapis. *Topatius.* *Smaragd.* *Plinius.*

Lapides ſecundi ordinis. *Carbunculus.* *Sapphirus.*

Secundi ordinis lapides, Carbũculus, Sapphirus, & Iaſpis. Carbũculus ſimilitudinẽ habet ignis, vt idem autor docet c. 7. Principatũ (ait) habent Carbunculi, a ſimilitudine igniũ appellati; cum ipſi nõ ſentiant ignes, ob id a quibuſdã apyroti vocati. &c. Sapphirus cęleſti, ſiue cęruleo colore nitet, noſtris Saphira dicit. Iaſpidum multi ſunt colores. Viret (ait Plin. c. 8.) & ſępe tranſlucet Iaſpis, et ſi victa a multis gẽmis, Antiquitatis tamẽ gloriã retinens. Plurimæ ferunt eam gẽ-

tes

res. Smaragdo ſimilẽ Indi, Cypros, durã glaucoq; pingui, Perſæ aeri ſimilem, ob id vocat aerizuſa. Talis, & caſpia eſt, cęrulea circa Thermodoontem amnem. In Phrygia purpurea, in Cappadocia ex purpura cærulea, atq; non refulgens. Optima quæ purpurę quidquam habet, ſecũda quæ roſæ, tertia quæ ſmaragdi. Singulis aũt Græci nomina ex argumẽto dedere. Quarta apud eos vocatur Borea, cælo Autumnali matutino ſimilis, et hæc erit illa, q̃ vocatur aerizuſa. Similis eſt, & Sardæ, imitata, & violas. &c. Fuluæ Iaſpidis meminit Poeta Æneidos 4. Stellatus (inquit) *Iaſpide fulua enſis erat.* Talis forte ea fuit quæ in Rationali.

Iaſpis.

Lapides tertij ordinis.

D. Hieron.

In tertio ordine ſplendeſcunt Ligurius, Achates, & Amethyſtus. De Ligurio ſic Hieron. epiſt. 128. ad Fabiolã; Satis miror cur hyacinthus pretioſiſſimus lapis horum in numero nõ ponatur. Niſi forte ipſe eſt alio nomine Lyncurius. Scrutans eos, qui de lapidum, atque gemmarum ſcripſere naturis, Lyncurium inuenire non potui. &c. Si Ligurius lapis eſt idem, qui Lyncurius facile ab Hieronymo inueniri potuit apud Plinium, & apud alios autores, quorum Plinius meminit, lib. 8. cap. 38. Plinius, Lyncum (inquit) humor redditus glaciatur, areſcitve in gemmas carbunculis ſimiles, & igneo colore fulgentes, Lyncurium vocatas. Atque ob id ſuccino a pleriſq; ita generari prodito. &c. Libro autem 37. c. 2. Demonſtratus (ait) Lyncurium vocat: & fieri ex vrina Lyncum beſtiarum. E maribus fuluum, & igneũ: è fæminis languidius, atq; candidum. Alij dixere Langurium, & eſſe in Italia beſtias langurias. &c. Denique lib. eodem 37. ca. 3. ſic ſcribit; De Lyncurio dici cogit Autorum pertinacia. Quippe etiamſi non electrum id eſſet, Lyncurium tamen gẽmam eſſe contendunt. Fieri autẽ ex vrina quidem Lyncis, ſed geſta terra protinus beſtia operiente eam. Quoniam inuideat hominum vſui. Eſſe autem qualẽ in igneis ſuccinis colorem, ſcalpiq; nec folia tantum, aut ſtramenta ad ſe rapere ſed æris etiam, ac ferri laminas, quod Diocles quidem, & Theophraſtus credidit. Ego falſum id totum arbitror, nec viſam in æuo noſtro gemmam vllã ea appellatione. Et quod de medicina ſimul proditur, calculos veſicę, eo poto elidi, & morbo regio occurri, ſi ex vino bibatur, aut ſi portet. Hæc Plinius, ex quo D. Hieròn. ſcire potuit, quid eſſet Lyncurius. Sed forſitan non Lyncurium, ſed Ligurium quærebat, quem nos etiã quęrimus, & inuenire non poſſumus, ideoque Licurius potius quam Lyncurius, apud Hieronymum legendum erit.

Ligurius. *Plinius.* *An lyncurius ex vrina fiat. Lyncis?*

D. Iſidor. *Abulenſis.* *Montanus.* *Carthuſ.* *Vatablus.*

D. Iſidorus lib. 16. Etymologiarũ c. 8. Ligurium fuluum eſſe, & ex lyncis vrina indurata fieri ſcribit, Abulenſis quoque Exod. 28. Montanus in libro de veſtibus ſacerdotalibus, Carthuſian. & Vatablus. At vero Plinius de Lyncurio loquitur, non de Ligurio. Præterea Lyncurium gemmam eſſe ex vrina lyncis genitam falſum putat. Dioſcorid. quoque lib. 2. cap. 74. Lyncis (inquit) vrinam, q̃ Lyncurium appellant, ſimul ac excernitur glaciari, coireve in calculi duritiam creditum eſt. Quare vanam habet hiſtoriam; eſt enim quod a nõnullis vocatur ſuccinum. &c. Et Matthiolus in hunc locum: Illud (ait) fabuloſum eſſe manifeſte deprehenditur, vt hic Dioſcorides ſcribit, quod vrina lyncis ſimul ac excernitur durescat in lapidem illum quẽ Lyncurium vocant. Quippe quod is inter ſuccini genera ab omnibus fide dignis autoribus recenſeatur; quod ſuæ naturæ proprietate pennas ad ſe trahat, quẽadmodum cætera ſuccini genera, paleas, & feſtucas, &c.

Dioſcorid. *Matthiolus.*

Reor igitur cum D. Hieron. incertũ eſſe, quæ nam gemma ſit Ligurius, aut vnde dicta. A Liguria dictam conjicitur ex Plinio cap. 7. Eſt (inquit) Anthracitis appellata, in Theſprotia foſſilis, carbonibus ſimilis. Falſum arbitror, quod in Liguria naſci tradiderunt, niſi forte tũc naſcebantur. Eſſe in ijs, & pręcinctæ cãdida vena traduntur. Harum igneus color eſt. Peculiare q̃ iactatæ in ignem velut intermortuæ extinguũtur; contra aquis perfuſæ exardeſcunt. &c. Coniectura tenuis eſt. Nam Plinius falſum putat in Liguria inueniri. Pręterea ſi Ligurius vocaretur hic lapis, eo nomine vſus fuiſſet Plinius, vel eius feciſſet mentionem. Appellat autem Anthracitem, ideſt, Carbunculum. In Gloſſa interlineari Ligurius hyacinthini coloris eſſe dicitur, & inueniri in renibus bouis.

De Achate idẽ naturæ ſcrutator c. 10. Achates (ait) in magna fuit autoritate;

nunc in nulla eſt. Reperta primũ in Sici
lia iuxta flumen eiuſdem nominis, po-
De lapide Achate. ſtea plurimis locis. Excedens amplitudi
ne numeroſa, varietatibus diuerſis mutã
tibus cognomina eius. Vocatur.n. Paſſa-
chates, Cerachates, Sardachates, Hæma
chates, Dendrachates velut arbuſcula in
ſignis, Coraloachates guttis aureis Sap-
phiri modo diſtiċta, qualis copioſiſſima
in Creta, ſacra appellata. Putant eã con
tra araneorum, & ſcorpionum ictus pro
deſſe. Quod in Siculis vtiq; crediderim
quoniam primum eius prouinciæ affla-
tu ſcorpionum peſtis extinguitur; & in
India inuentæ contra eadem pollent, &
alijs magnis miraculis. Reddunt.n. ſpe-
cies fluminum, nemorum, & iumento-
rum, etiam eſſeda, & ſtaticula, & equorũ
ornamenta. Spectaſſe etiam prodeſt ocu
lis, ſitim quoq; ſedant, in os inditæ. Phry
giæ viridia non habent. Thebis Ægyp-
tijs repertæ carent rubentibus venis, &
albis. Hęc ille. Ex quibus colligimus hũc
lapidem Achatem dictum a flumine Si-
ciliæ, iuxta quem repertus eſt; habereq;
aliquando imagines varias fluminũ, ne-
morum, iumentorum. Vnde Matthiolus
in comment. lib. 5. Dioſc. cap. 103. Lapis
Matthiol. (inquit) hic varijs conſtat coloribus, &
ſe inuicem incurſantibus zonis, lineiſq:
Adeo vt quandoq; varias effingant ima
ginum formas, naturæ tãtum penicillo.
Hinc creditum eſt antiquos vocaſſe A-
chatẽ varijs nominibus, vocatur enim
Phaſſacates, Cerachates, Dẽdrachates,
Hæmachates, Coraloachates, Quod qui
dam columbos, quidã cornua, alij arbo
res, alij ſanguinem, nonnulli coralium
coloribus præſeferant. &c. Phaſſacates
à columbo dicitur. Nã φάσσα, phaſſa
phaſſis, columbum ſignificat, inde Phaſ-
ſacates, ideſt, columbum repræſentas:
κέρας, ceras, cornu, ideſt, inde Cercha-
tes cornu imaginem habens: δενδρον, dẽ
dron arbor, inde Dendrachates arbuſcu
læ effigie inſignis, αἷμα, Hæma ſanguis,
inde Hæmachates.

Mirum eſt, ꝙ de Achate Pyrrhi Re-
gis Plinius narrat lib. 37. c. 1. Fama (in-
quit) eſt gẽmæ, Pyrrhi illius, qui aduer-
Achates Pyrrhi Regis. ſus Romanos bellum geſſit. Namque ha
buiſſe traditur Achaten, in qua nouem
muſæ, & Apollo citharam tenens ſpecta
rentur, non arte, ſed ſponte naturę ita di
ſcurrentibus maculis, vt muſis quoque

A ſingulis ſua redderentur inſignia, & cęt.
Mendacium videtur fama vulgaſſe.

Dictus ergo eſt lapis hic Achates a flu
uio, iuxta quem primo eſt inuentus. Cu-
ius coloris ſit docet D. Iſidorus libr. 16.
Etymologiarum ca. 11. Achates (ait) re- *D. Iſidor.*
perta primum in Sicilia iuxta flumen
eiuſdẽ nominis. Poſtea plurimis in ter-
ris. Eſt autẽ nigra, habens in medio cir-
culos nigros, & albos iunctos, & varia-
B tos, ſimilis hęmatiti. &c. Similẽ eſſe ait
hęmatiti, hęmatitem autem lapidem ca.
8. afferit colore eſſe ſanguineum, atque
ideo appellari hæmatitem, ideſt, ſangui-
neũ, a nomine græco, αἷμα, quod ſangui-
nem ſignificat. Plinius c. 10. Achates cõ- *Plinius.*
memorat leoninæ pelli ſimiles, & hyęnę
pelli, vnius quoque coloris. Quis ſit co-
lor vnus nõ aperit; ſed colligitur eſſe ru-
beus his illius verbis: Eam (inquit) quæ
C vnius coloris ſit, inuictam athletis eſſe.
Argumentum eius, quod in olla ple-
na olei cocta cum pigmentis, intra
duas horas ſubferuefacta vnum colorẽ
ex omnibus facit minij. &c. Minium au-
tem rubei coloris eſt.

Sequitur Amethyſtus. De illo D. Iſi- *D. Iſidor.*
dorus lib. 16. citato cap. 9. Inter purpu-
reas (inquit) gemmas principatum Ame-
thyſtus Indicus tenet. Amethyſtus pur- *De Amethyſto lapide.*
D pureus eſt, permixto violaceo colore, &
quaſi roſæ nitor, & leniter quaſdam flã-
mulas fundens. Alterum eius genus de-
ſcendit ad hyacinthos. &c. Sed Plinium
audiamus cap. 9. Principatum (inquit) *Plinius.*
Amethyſti Indicæ tenẽt. Cauſam nomi-
nis afferunt, quod vſque ad vini colorẽ
accedẽs, priuſquã eum deguſtet, in violã
deſinat; fulgorque quidam in illa purpu
ræ, non ex toto igneus, ſed in vini colo-
E rem deficiens. Perlucent autem oẽs vio-
laceo colore, ſcalpturis faciles. Indicæ
abſolutum felicis purpurę colorem hñt,
ad hancque tingentium officinæ dirigũt
vota. Fundit autem eum aſpectu leniter
blandum, neque in oculos vt carbunculi
vibrat. Magorum vanitas reſiſtere e-
brietati eas promittit, & inde appella-
tas. &c. Et capite ſexto, de gemmis lo-
quens, quæ Opali vocantur; Eſt (inquit)
in ijs carbunculo tenuior ignis, eſt Ame
thyſti fulgens purpura, eſt Smaragdi vi-
rens mare. &c. Paucis verbis trium gem
marum, ſcilicet Carbunculi, Amethyſti,
& Smaragdi, colores demonſtrauit. Dici

tur

tur autẽ Amethyſtus ab *α* particula priuãte, & *μέθυ*, ideſt, vino: quaſi ſine vino. Cauſa nominis fuit, vt Plinius dicit, quòd vſque ad vini colorem accedens, priuſquam eum deguſtet, in violam deſinat, fulgorque quidam in illa ſit purpuræ non ex toto igneus, ſed in vini colorẽ deficiens.

Lapides 4. ordinis. Quarti ordinis gemmæ reſtant: Chryſolithus, Onychin⁹, Beryllus. Chryſolithus appellat quaſi aureus lapis; *χρυσός* enim græcè aurũ dicitur, *λίθος*, vero lapis vnde Chryſolithus deducitur, id eſt, aureus lapis. *D. Iſidor.* Chryſolithus (ait D. Iſidorus c. 14. lib. 16.) auro ſimilis eſt, cum marini coloris ſimilitudine. &c. *Plinius.* Plinius cap. 9. Hyacithos Æthiopia mittit. & Chryſolithos aureo colore translucẽtes. *Chryſolytus* Optimæ ſunt, quæ in collatione aurum albidare quadam argenti facie cogunt. &c. *Hyacintus.* Hyacinthus non eſt in ornatu Pontificis, lapis eſt tamen pretioſus, & vt ait eodẽ loco Plinius, violaceus; ille (inquit) emicãs in Amethyſto fulgor violaceus, dilutus eſt in Hyacintho. &c. Onychinus vt ſupra diximus, ab, *ὄνυξ, ὄνυχος*, id eſt, vngue vocatur, quod vnguis referat colorem. *D. Iſidor.* D. Iſidorus capite. 8. Onyx appellata eſt, quod habet in ſe permixtum candorem, in ſimilitudinem vnguis humani. &cæt. *Plinius.* Plinius cap. 6. Sudines, dicit, in gemma eſſe candorem vnguis humani ſimilitudinẽ, itẽ chryſolithi colorem, & Sardæ, Iaſpidis. *Onyx.* Zenothemis Indicam Onychẽ plures habere varietates, igneã, nigram, corneã, cingentibus cãdidis venis oculi modo, interuenientibus quarundã oculis, obliquis venis. Sotacus & Arabicam Onychem tradit; ſed eam à cæteris diſtare, quòd Indica igniculos habeat albis cingentibus zonis, ſingulis, pluribus ve, aliter quàm in Sardonyche Indica. Arabicas Onychas nigras inueniri candidis zonis. Satyrus carnoſas eſſe Indicas, parte carbunculi, parte chryſolithi, & amethyſti, totumque id genus abdicat; verã autem Onychem plurimas, variaſque cũ lacteis zonis habere venas, omnium in tranſitu colore inenarrabili, & in vnum redeunte concentũ, ſuauitate grata. &c. De Sardonyche quoq; eodem loco: Primus (ait) Romanorũ, Sardonyche vſus eſt prior Africanus, vt tradit Demoſtratus, & inde Romanis hanc gemmã fuiſſe celeberrimam. *Sardonyx.* Sardonyches olim, vt ex nomine ipſo apparet, intelligebãtur candore in Sarda, hoc eſt, velut carnibus vngue hominis impoſito, & vtroque tranſlucido. Taleſque eſſe Indicas tradunt Iſmenias, Demoſtratus, Zenothemis, Sotacus. &cæt.

Sarda. De Sarda gemma idem cap. 7. Omnia (inquit) hæc genera, ſcilicet, gemmarũ, ſculpturæ contumaciter reſiſtũt, partemque ceræ in ſigno tenent. E diuerſo ad hæc Sarda vtiliſſima, quæ nomen cũ ſardonyche cõmunicauit, ipſa gemma vulgaris; & primũ Sardibus reperta, ſed laudatiſſima circa Babyloniam, cum lapidicinæ quędam aperirẽtur, hærens in ſaxi corde. Inueniũtur compluribus in locis, ſicut in Paro, & Aſſo. In India trium generum, rubrum; & quod demium vocat à pinguedine; tertiũ quod argenteis bracteis ſublinitur. Indicæ perlucent, craſſiores ſunt Arabicæ. Inueniuntur & circa Leucada Epiri, & circa Ægyptum, quæ bractea aurea ſublinuntur. Et in iis mares excitatius fulgent, fœminæ pinguiores ſunt, & craſſius nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos vſu frequentior, nec vllæ translucentium tardius ſuffuſo humore hebetantur, oleoque magis, quàm alio liquore. &c.

Beryllus. Vltima gemma Beryllus eſt, viridis & ſmaragdo ſimilis. Plinius cap. 5. Multis naturam ſmaragdi, aut certe ſimilem habere Berylli videntur in India originem habentes, raro alibi reperti. Poliũtur omnes ſexangula figura artificum ingeniis, quoniam hebeſcunt, ni color ſurdus repercuſſu angulorum excitetur. Aliter enim politi nõ habent fulgorẽ eundem. Probatiſſimi ſunt ex iis, qui viriditatem puri maris imitantur. Proximi, qui vocãtur Chryſoberylli, & ſunt paulo pallidiores, ſed in aureum colorẽ exeũte fulgore. *Chryſopraſus.* Vicinũ genus huic eſt pallidius, & a quibuſdã proprii generis exiſtimatur, vocaturq; Chryſopraſ⁹. &c. Praſos porrum ſignificat græcis, chryſos aurum; inde Chryſopraſos dicitur, quòd auri porrique referat colorem. Hæc de gemmis ſint ſatis.

An nomina Leui, & Ioſeph inſculpta fuerint in gemmis rationalis? Dubium eſt fuerit ne in iis lapidibus nomen Leui inſculptum, & nomen Ioſeph, an potius Manaſſe, & Ephraim? Nã duodecim tantum lapides erant in ſingulis ſingula filiorum Iacob per 12. tribus inſculpta nomina. *Exod. 28.* Exod. 28. *Duodecim nominibus*

minibus, calabuntur, ſinguli lapides, nominibus ſingulorum, per duodecim tribus. &c. Vel ergo Manaſſes, & Ephraim excludendi ſunt; vel Leui, & Ioſeph. ſi enim omnes recipiantur. 14. erunt nomina.

Ribera Leui, & Ioſeph, expellit. In duodecim lapidibus nomina filiorũ Iacob, iuxta natiuitatis tẽpus ſic inſcribit. In primo lapide nomen Ruben, in ſecundo Simeon, in tertio Iudas, in quarto Daniel, in quinto Nephtalim, in ſexto Gad, in ſeptimo Aſer, in octauo Iſſachar, in nono Zabulon, in decimo Ephraim, in vndecimo Manaſſes, in duodecimo Beniamin. Probari põt hæc ſnia, quũ ſic in lapidibus nomina inſcribebãtur, vt duodecim tribus Iſrael numerabantur: ſed duodecim tribus, ita vt dictum eſt, numerabantur; ergo ita vt dictũ eſt inſcripta ſunt. Etenim tribus Leui inter duodecim tribus minimè numerabatur, quòd ſortem inter eas non accepiſſet. Ioſephi verò locum duo filij eius occupauerant Ephraim, & Manaſſes. Præterea ratio poſtulat vt dicam⁹ Leui, & Ioſeph nomina potius, quã Ephraim, & Manaſſes, in lapidibus non eſſe inſculpta; quoniã Leui tribus ſacerdotum erat, & leuitarum, tẽplo dicata, atque adeò ad eam pertinebat pro alijs orare, & aliarum tribuum nomina potius quàm ſuum in gemmis portare. Non enim opus erat nomen ſuum portare tribui, quæ ſe ipſam portabat. Ioſeph verò nomen cum fænore in gẽmis fulgebat, ſiquidem pro nomine vnico patris, duorum filiorum eius Ephraim, & Manaſſes nomina pretioſis in lapidibus micabant. Præterea ſi nomina Ephraim, & Manaſſæ inciſa in gemmis non eſſent, nõ poſſent id ferre, deſiderarenturq; in Rationali duæ tribus Iſrael; quæ ſortem inter reliquas habebant.

Abulenſis opinio, & Montani.

Nihilo minus Abulenſis Exod 28. Leui & Ioſeph nomina in lapidibus inciſa putat, nomina Ephraim & Manaſſes minime. Montan. quoque in lib. de veſtibus ſacerdotalib⁹ hoc modo inſcripta putat nomina in gemmis; in prima Ruben, in ſecunda Simeon, in tertia Leui, in quarta Iudas, in quinta Iſſachar, in ſexta Zabulon, in ſeptima Dan, in octaua Nephtalim, in nona Gad, in decima Aſer, in vndecima Ioſeph, ĩ duodecima Beniamin. In hanc ſententiã propẽſior ſum. Probatur, quoniam tanto honore priuari Leui & Ioſeph, non erat par. Præterea Deus iuſſit ex ordine antiquitatis, & natiuitatis nomina inſcribi filiorum Iſrael; Leui autem, & Ioſeph antiquitate, & natiuitate Manaſſem, & Ephraim præcedebant. Ad hęc, ſi dicamus Leui, & Ioſeph nomina inciſa, nulla tribus excluditur e gemmis: ſi velimus inciſa non fuiſſe, excluditur nobiliſſima tribus Leui: ergo poti⁹ credendũ Leui, & Ioſeph nomina fuiſſe inciſa. Quòd autem nulla tribus excludatur, ſi Leui, & Ioſeph, nomina inſculpta gemmis dicamus, perſpicuum eſt: Quoniam excludi ſolùm dicentur duæ tribus Ephraim & Manaſſæ; at illæ nõie Ioſeph patris comprehenduntur. Non igitur excluſæ erũt. Tribus verò Leui nullo alio nomine comprehendi poteſt. Adde Pontificem in humeris pectoreq; geſtaſſe nomina illorum, pro quibus Deũ orare debebat; ex ijs erat trib. leui, ergo illam quoque geſtabat. Adijce nondum fuiſſe hoc tempore ſortes tribubus diſtributas.

Nomina Leui, & Ioſeph inſculpta gẽmis.

Argumentum primum pro altera opinione propoſitum ſoluitur, ſi dicas duobus modis numerari trib⁹ Iſrael. Vel cũ de bello, hæreditateque terræ promiſſionis, & huiuſmodi alijs, ſermo habetur: vel cùm de re aliqua cuius particeps eſſe poteſt Leuitica tribus, agitur. Si ad bellum, terræque ſortem, huiuſmodique alia, quorum capax illa tribus non erat, tribus ſupputentur, nõ ingreditur Leuitica numerum. Si verò ad eas res quarũ particeps leuitica eſt, numerẽtur tribus, illa quoque numero comprehẽditur. Rei verò, de qua agim⁹, maximè capax erat hęc tribus. Quàuis enim pro alijs oraret, pro ſe maximè orare debuit. Adde ſolũ vnũ hominem ex illa tribu portaſſe lapides, & orare debuiſſe præcipuè pro tribu ſua quemadmodum pro reliquis. Numerari autẽ tribus ita, vt pro Manaſſe & Ephraim Ioſeph ponatur, Leuique numeretur, conſtat ex cap. 27. Deut. Hi (inquit Moſes) ſtabunt ad benedicendum ſuper mõtẽ Garizim; Simeõ, Leui, Iudas, Iſſachar Ioſeph, Beniamin. Et e regione, iſti ſtabunt ad maledicendum, in mõte Hebal; Rubẽ, Gad, & Aſer, & Zabulon, Dan, & Nephtali. &c. Mentio nulla fit Ephraim, aut Manaſſæ, quoniam Ioſeph numeratur, Leui quoque. At hoc loco ex naſcendi ordine non numerantur. Ad vltimum reſpon-

Soluuntur argumenta.

Digitized by Google

reſpondeo, duas tribus Ephraim, & Manaſſem non tuliſſe ægrè nomina ſua gēmis non eſſe inſculpta; cùm inſculptum cernerent nomen Ioſeph patris ſui. Imo debuit hic honos tanto viro haberi, cuius præclara extabant in Iſraelitas omnes merita, vt nomen caſtiſſimi Ioſeph, potius quàm filiorum, in humeris, pectoreque Pontificis ſplendeſceret.

Nominũ ordo in lapidibus.

Sic ergo nomina inciſa ſunt; in Sardio rubeſcente nomen Ruben inciſum erat, in Topazio virente Simeon, in Smaragdo virore præſtāte Leui; hic primus ordo. In carbũculo igneo Iudas; in Saphiro cæruleo Iſſachar; in Iaſpide fulua Zabulon; hic ordo ſecundus. In Ligurio Dan; in Achate Nephthalim, in Amethyſto purpureo Gad. Hic ordo tertius. In Chryſolito aureo Aſer; in Onychino Ioſeph; in Beryllo virente Beniamin. Hic ordo quartus.

CAPVT XLVI.

De Vrim, & Thumim, Doctrina, & Veritate Rationalis.

Doctrina & ueritas in rationali. Exod. 28.

HActenus de Gemmis, quæ in Rationali ſplendebant dictum, dicēdum quoque de Doctrina, & Veritate, quas in eodem rationali Deus collocari iubet. Exo. 28. *Pones in Rationali iudicij Doctrinam, & Veritatem; quæ erunt in pectore Aaron quando ingredietur coram Domino. Et geſtabit iudicium filiorum Iſrael in pectore ſuo in conſpectu Domini ſemper, &c.* Quo nam modo Doctrina, & Veritas in pectore Pontificis ponerentur, difficilis explicatu quæſtio eſt. Geſtabat ne Doctrinam, & Veritatem, aureis, & purpureis, byſſiniſque contextas literis? an in metallo aliquo inciſis characteribus inſcriptas?

Quonā modo doctrina, & veritas fuerint in rationali? D. Auguſt.

Aug. Quæſt. 117. ſuper Exodum hac de re ita ſcribit: In quali re vel metallo poneretur ſuper rationali Demōſtratio, & veritas, inuenire difficile eſt. Fabulantur tñ quidam lapidem fuiſſe, cuius color ſiue ad aduerſa, ſiue ad proſpera mutaretur; quando ſacerdos intrabat in Sācta. Et hoc eſſe quod ait; *Et afferet Aaron iudicia filiorum Iſrael ſupra pectus ſuum;* oſtendens videlicet in illa demonſtratione, & veritate, quid de illis iudicauerit Dominus. Quanquam poſſit intelligi, *demonſtrationem, & veritatem,* literis impoſitā ſuper rationale. Hæc Aug. Et D. Cyrillus lib. 11. de Adoratione; ſiue lapides (inquit) precioſi fuerint; ſiue tanquam in aurea tabella ea nomina, *Manifeſtatio, & veritas,* ſcripta fuerint; non nimium curioſè perueſtigabimus, &c. Beda: Ideò in rationali *Doctrina, & veritas:* ſiue literis eſt impreſſa, ſeu nominibus: vt eadē veſte indutus meminiſſet pōtifex ſe ſtudijs veritatis, & doctrinæ inquirendis fuiſſe conſecratum, &c. Poſſe intelligi aiunt Auguſtinus, Beda, & Cyrillus *Doctrinam* ſiue *demonſtrationem & veritatem*, literis exaratas, poſitaſque fuiſſe in rationali.

D. Cyrill.

Beda.

Hugo Victorinus.

C Huius opinionis fuit Hugo Victorinus, qui verba Exodi ſic exponit. *pones* (inqt) *in rationali iudicij, doctrinam, ac veritatē*, hæc nomina. ſ. ſcripta in textura, &cęt. Alter Hugo Cardinalis Exo. 28. Sic (inquit) dicebatur rationale iudicij logion: quia hæc duo nomina *Iudicium*, & *veritas*, vel *doctrina*, & *veritas* in eo ſcripta erant. Comeſtor quoque in Hiſtoria Exo. c. 64. appellabatur (ait) rationale Iudicij, quia in eo ſcripta erant hæc duo nomina, *Iudicium, & veritas*, vel *doctrina, & veritas*, &c.

Exo. 28. Hugo Cardinalis. Comeſtor.

Philo

D Accedit hebræus Philo lib. 3. de vita Moſis: Rōnale (inquit) erat quadrangulum, duplicatū, pro baſi deſtinatum ferendis duab. virtutib. *Manifeſtationi, veritatique*: Græcè [illegible], i. vt duas virtutes depictas ferat. Et lib. 2. de Monarchia: In Rationali (ait) duas texturas variauit; quarum alteram, *manifeſtationem* appellauit; alteram *veritatē*, etc.

E Exiſtimauit igitur Philo in ipſo Rationali contextas fuiſſe *doctrinam*, & *veritatem*. Meminit Vatablus huius interpretationis Exod. 28. Quidam (inquit) exiſtimant, *Vrim, & Thumim*, ideò Dominum iuſſiſſe inſcribi in pectorali, vt admoneretur ſummus ſacerdos, oportere eum eſſe ſumma doctrina præditum, & morum ſumma integritate, &c.

Vrim, & Thumim.

Obſeruandum eſt, Hebraicè ſic legi: *pones in rationale* אורים *Vrim, &* תמים *Thumim*. Significat autem, *Vrim*, numeri pluralis

rialis ignes, illuminationes, & doctrinã, quæ illuminat. *Thumim*, vero ſignificat perfectiones, integritates, & veritatem, quę perfecta, & integra eſt. ideò noſter interpres vertit *pones doctrinam, & veritatem*: Septuaginta vertunt, δήλωσιν καὶ ἀλήθειαν *Manifeſtationem, & veritatem*. quid fuerint, *Vrim, & Thumim, ſiue doctrina, & veritas*, nõ liquet. Vnde Caietanus Cardinalis quid (inquit) intelligatur nominibus, *Vrim, & Thumim*, nullus quantum nouimus hactenus explicauit. Diuerſi diuerſa dicũt, nec certi aliquid habetur. Neſcitur materia luminum, & perfectionum, neſcitur modus, quo hæc ponerentur. Hæc ille. Et Lippomanus Exo. 28. Non deſunt (inquit) inter hebræos rabbini etiam docti qui quid ſit, *Vrim, & Thumim*, ingenuè fateantur ignorare. Cum quib. nos in pręſentia tranſibimus, potius quam certi aliquid ea in re ſtatuere pſumamus. Hæc ille. Attñ operæ pretium erit, quæ de re adeò dubia opiniones ſint cõmemorare.

Caietanus.

Prima opinio iam commemorata eſt, has voces, *Vrim, & Thumim*, i. illuminationes, & perfectiones, ſiue doctrina, & veritas, in ipſo Rationali fuiſſe inſcriptas. Secunda opinio eſt Rabbi Abraham, qui apud Abulenſem Exod. 28. qu. 12. & 25. cenſuit, *Vrim, & Thumim*, fuiſſe duas laminas; alteram auream, alteram argenteam, quæ intra ipſum Rationale, quod duplicatum erat, abderentur. Li. 1. Reg. c. 23. q. 7. ait Abulenſis eundem Abrahã laminas aureas in Rationali collocaſſe inſcriptas nominibus Dei.

Prima opinio.

Secunda opinio Rabbi Abraham.

Tertia Montani, qui in libro de veſtibus ſacerdotalibus, diuinum hoc fuiſſe opus, non humanum, ex incognita materia factum arbitratur. Hanc (inquit) rẽ cuiuſcumque naturæ illa fuerit, hominũ artificio factam, aut comparata non fuiſſe, ſed diuinitus datam Moſi, vel eo tempore, quo lex, & tabulæ, vel eo, quo perfectum opus fuit, arbitramur. Eam que ſuiſſe multiplici figura diſtinctam, ſimul etiam claram, lucidam, ſpeculiq; inſtar terſam, ex nominum figura, & numero etiam multitudinis intelligimus. In omnibus alijs, quę hactenus commemorata ſunt ornamentis, & veſtibus, hoc modo ſcriptum legimus: *Et fecerunt, & ſcripſerũt, vel inciderunt, &c.* in huiuſmõi verò arcanę rei cõmemoratione, legitur: *Et pones*, ſiue ex hebraico verbo, *Et dabis in Rationale iudicij*. A *Vrim, & Thumim*; & Leu. 8. *Dedit ad Rationale Vrim, & Thumim*. Diximus autem Rationale fuiſſe duplex, trib. lateribus commiſſum, ex vno autem latere apertũ, inter vtramque autem partem, *Vrim & Thumim*, inferebantur; ibidemque ſeruata ſacerdotis hęrebãt pectori. Inde vero proferebantur quoties diuinum reſponſum petendum erat. Hæc ille.

Tertia opinio. Montani.

Quarta Rabbi Salomonis hic vt teſtãtur Lyranus, & Eugubinus Exo. 28. his B duobus nominib. *Vrim, & Thumim*, Dei nomen Tetragrammaton, atque ineffabile. ſ. Iehouah ſignificari exiſtimauit. Rabbi Salomon (ait Lyranus) dicit qđ *Vrim, & Thumim*, erat nomen Dei Tetragrammaton poſitum in Rationali ſub lapidib. virtute cuius manifeſtabatur veritas de interrogatis ipſi ſacerdoti quando conſulebat Dominum, &c. Et Eugubinus. His (inquit) duobus nominibus, *Vrim, & Thumim*, nomen Tetragrãmaton C intelligendum eſſe aſſerit Rabbi Salomon. Dictum que eo modo exiſtimat, φ ſacerdotem illuminaret, doceretq; viam rectam perſequi, & vt ſciret qui Dei foret dicendum. De duobus itaque ſic ſcribit; Doctrina, & veritas, erat ſcriptura nominis Tetragrammaton, &c. Hanc interpretationem ſequitur Eugubinus. Vatablus quoq; Intra pectorale (inquit) erat ſcriptura quædam, quæ complectebatur nomen Dei tetragrammaton, Ie- D houah, quæ dicebatur, *Vrim, & Thumim*. Hoc autem nomen, *Iehouah*, trinitatis myſterium continet, vt veteres Iudæi qui Chriſtum præceſſerũt dixere, in ſuis traditionib. Nam per, *Iod*, intelligitur pater qui eſt principium & origo omniũ rerũ per, *he*, filius; per quem omnia quæ facta ſunt eſſe cæperunt; per, *vau*, quæ eſt coniunctio copulatiua intelligitur Spũſſanctus, qui eſt amor, & nexus vtriuſq;, qui ab vtroque procedit. Geminatur autem *he*, propter duplicem naturam, quæ eſt in Chriſto. Per primũ *he*, natura diuina intelligitur; per, *he*, poſtremũ natura humana. Hoc nomen *Iehouah* dicebatur hebræis *ſemmephoras*, i. nomen expoſitũ ſiue declaratum, aut nomen quod exponitur Exponebatur. n. ab eis per nomẽ duodecim literarum, *ab, ben, vt Ruach acados*, hoc eſt, pater, filius, & Spiritus ſanctus. Item per nomen 40. literarum, *Ab Elohim. ben Elohim, Ruach acados Elohim, ſeloſa be echad*,

Quarta opinio Rabbi Salomonis.

Nomen Iehouah Trinitatis continet myſterium.

Iehouah nomen quomodo exponatur.

Echad

Echad de ſeloſah, id eſt, pater Deus eſt, fili' Deus eſt, Spiritus ſanctus Deus eſt, tres in vno, id eſt, in vna ſubſtantia; vnus, id eſt, vna eſſentia, in tribus. Hæc aūt ſcriptura nominis Dei, *Iehouah*, dicebat, *Vrim, & Thumim*; id eſt, illuminationes, & perfectiones; quod ex huius Trinitatis intellectu, mens illuminetur, & perficiatur. Hæc ferè ex Rabbi Salomone. Ita Vatablus.

Quinta opinio Caiet. Quinta opinio eſt Caietani, Exod. 28. quā ille ſuis verbis ſic explicat; Pectorale (inquit) multas rugas habere poterat, multasque obliquitates. Et propterea indigebat, vt ſic accōmodaretur pectori, vt ſecundū omnes ſui partes manifeſtū pateret; & ſecundum omnes ſui partes rectitudinē, ſitum, cōmenſurationemq; ad brachia, ad barbam, & reliqua haberet. Et iſtæ duę conditiones ſignificantur ad literā nominibus, *Vrim, & Thumim.* Et eſt ſenſus: *Dabis* ad pectorale, accōmodando ipſū pectori Pontificis, *Vrim*, id eſt, luces; vt omnes illius partes clarè luceant, nullaq; ruga, aut tegmine, eius pars aliqua obtenebretur. *Et Thumim*, id eſt, perfectiones, id eſt, totum, & quælibet eius pars, diſponatur tam rectè, ac commenſuratè, relatiuè ad brachia, & pilos barbæ, & cætera, vt habeant omnia requiſita ad perfectam diſpoſitionem totius, & ſingularū partium. hæc Caietanus. Sed nihil ad doctrinam attinent & veritatem; quæ eſt noſtra verſio.

Sexta opinio Oleaſt. Sexta opinio eſt Oleaſtri, qui arbitratur, *Vrim, & Thumim*, ipſos fuiſſe lapides pretioſos in Rationali collocatos, nec quidpiam aliud ab illis diuerſum. Appellantur verò lapides illi *Vrim*, id eſt, illuminationes, ſiue fulgores, quia fulgebāt. Appellātur, *Thumim*, id eſt, perfectiones, ſiue completiones, quia perfecti & completi lapides erant. Itaque ſic ille locum Exodi. 28. interpretatur, *Pones in Rationali, Vrim, & Thumim*, id eſt, illuminationes, fulgores, & perfectiones, ſcilicet, gēmarum, ſiue gemmas fulgentes, & perfectas. *Exod. 28.* Exiſtimat præterea Nume. 27. Oleaſter pontificē nec reſponſa reddidiſſe ex intuitu lapidum, nec in illis Dei voluntatē & oracula cognouiſſe.

Septima opinio ex Ioſepho. Septima opinio ex Ioſepho colligitur à Lyrano, & Abulenſi Exod. 28. *Doctrinam, & veritatem, Vrim, & Thumim*, eſſe lapides, quòd diuina reſponſa pontifici redderent. Lyran. verba illa: *Pones in Rationali iudicij, doctrinam, & veritatem*: ſic interpretatur; pones lapides, per quorum fulgorem manifeſtabitur ſacerdoti diuinū beneplacitum. Et hoc ſecūdum Ioſephum. &c. Et Abulenſis quæſt. 15. ſecūdum Ioſephum (inquit) non ſunt ponendæ laminæ intra plicaturam Rationalis; ſed ipſi lapides in Rationali exiſtentes, erant, *Doctrina, & veritas.* Quia per fulgorem eorum docebantur homines de veritate, *Lyranus.* *Abulenſis.*
B quam inquirebant. Cū ergo iubetur poni *Doctrina, & veritas*; iubentur poni lapides illi ſic fulgentes. &c.

Videamus quid Ioſephus dicat. lib. 3. Antiquit. cap. 9. Per gēmas (inquit) duodecim, quas in pectore Pontifex geſtat, in bello victoriam prænuntiare Deus ſolebat. Nam priuſquam exercitus ſe moueret, tātus fulgor ex eis emicabat, vt toti populo facile innoteſceret adeſſe Deū, opēque & auxilium ſuum inuocantibus *Ioſephus.* *Per lapides Rationalis victoriam prænuntiabat Deus.*
C eſſe allaturum. Quapropter græci quotquot à noſtra religione non abhorrent, cum hoc miraculum pro compertiſſimo habeant, ita vt negari non poſſit, eſſena vocant, λόγιον, id eſt, Oraculum. Defierūt lapides fulgorem emittere, annis ducētis antequàm hæc cōmentaremur. Sic Ioſephus; ex quo opinio ſeptima colligitur. At ille ſolum affirmat gemmarum fulgore victoriam prænuntiari ſolitam; non autem ait Pontificem in gēmis Dei
D oracula accepiſſe, qđ opinio aſſerit. Debili, ergo opinio fulcitur fundamēto. Incertum enim eſt, Pontificem in gemmis Rationalis Deum conſuluiſſe. Quemadmodum gemmas Rationalis quæ erant in pectore, ita Onychinos, qui erant in humeris, aliquando fulgorem emiſiſſe refert Ioſephus. Sed videamus quomodo Deus Oracula olim reddiderit.

Conſtat quidem ex diuinis literis præſente Ephod, ac Rationali, ſacerdotes cō
E ſuluiſſe Dominum. Quomodo autē conſulerent, quomodo vē Deus reſpōderet, in controuerſia verſatur. Libro. 1. Reg. cap. 23. *Dixit David ad Abiathar ſacerdotem: Applica Ephod. Et ait David: ſi tradent me viri Ceila in manus eius? & ſi deſcendet Saul ſicut audiuit ſeruus tuus? Domine Deus Iſrael indica ſeruo tuo. Et ait Dominus: Deſcendet. Dixitque David; ſi tradēt me viri Ceila, & viros, qui ſunt mecū in manus Saul? Et dixit Dominus: Tradēt &c.* 1. Reg. 30. *Ait David ad Abiathar ſacerdotem* *1. Reg. 23. Præſente Ephod & Rationali Deus olim reddebat oracula.* *3. Reg. 30.*

dotem, Applica ad me Ephod, & applicauit Abiathar Ephod ad Dauid, & conſuluit Dauid Dominum dicens: perſequar latrunculos hos, & comprehendam eos an non? dixitque ei Dominus: perſequere, abſque dubio enim comprehendes eos, & excuties prædam. &c. Ecce vides præſentiã Ephod ad conſulendum Dominũ fuiſſe neceſſariam: conſuluiſſe autem non ſacerdotem, ſed Dauidem ipſum coram ſacerdote, & Ephod, in quo erat Rationale.

Nume. 27.

Numerorum. 27. *Pro hoc*, id eſt, pro Ioſue populi Principe (ait Domin⁹) *ſi quid agendum erit, Eleazar ſacerdos conſulet Dominum. Ad verbum eius egredietur, & ingredietur ipſe; & omnes filij Iſrael cum eo, & cætera multitudo &c.* Conſulebat pro Ioſue, & populo, Dominum Eleazar Põtifex, ſi q̃d agẽdũ erat, & tam Ioſue, quam populus, illius verbis obtemperabãt. Quod autem cum Ephod Dominum conſuleret Eleazar ex hebræo oſtenditur, ſic enim legitur; *Petet, ſiue conſulet Eleazar ei, id eſt, pro Ioſue, in iuditio Vrim, coram Domino &c.* Iudicium autem, Vrim, & Thumim, in Ephod ſiue in Rationali erat, vt diximus.

1. Reg. 28.

Præterea 1. Reg. 28: *Conſuluit Saul Dominum, & non reſpondit ei, neque per ſomnia, neque per Vrim:* id eſt, neque per illuminationes Rationalis, in quo ſacerdotes Deum conſulebant.

1. Eſdr. 2.

Eſdræ 1. cap. 2. *Hi quæſierunt ſcripturam genealogiæ ſuæ, & non inuenerunt, & eiecti ſunt de ſacerdotio. Et dixit Atherſata*, id eſt, Nehemias *eis, vt non comederent de Sancto Sanctorum, donec ſurgeret ſacerdos doctus atque perfectus. &c.* Et 2. Eſdræ 7. *Dixit eis vt non manducarent de Sanctis Sanctorum, donec ſtaret ſacerdos doctus & eruditus. &c.* Ex hebræo: *Dixit eis, vt non manducarent de Sancto Sanctorum, vel de ſanctitate ſanctitatum, id eſt, de cibis Sanctiſſimis; donec ſtaret ſacerdos; le Vrim, & le Thumim*, hoc eſt, qui conſuleret dominum in Rationali vbi erant Vrim, & Thumim.

Deut. 33.

Deut. 33. *Perfectio tua, & doctrina tua viro Sancto tuo*: Hebraice hoc loco eſt, *Thumim, & Vrim*; Quaſi dicat; Leuiticę tribui datę ſunt pfectiones, & illuminationes; veſtes videlicet ſacræ, in quibus erãt Vrim, & Thumim. Septuaginta interpretes vertunt: *Date Leui manifeſtationes eius, & veritatem eius viro Sancto. &c.* Conſtat igitur præſente Ephod conſuluiſſe ſacerdotes dominum, & Dauidem quoque, qui ſacerdos non erat. Niſi velis Dauidẽ non per ſe, ſed per ſacerdotem quæſtionẽ propoſuiſſe, & per ſacerdotem oracula etiã accepiſſe; quod Carthuſianus cenſet.

Quomodo Sacerdotes Deum conſulerent præſente Ephod

Quomodo autem conſulerent, eſt controuerſum. Rabbi Abraham apud Abulenſem. 1. Reg. 23. quæſt. 7. exiſtimat intra ipſum Rationale duplicatum, duas fuiſſe laminas aureas, in quibus diuina nomina erãt exarata. Cum igitur à Deo oraculũ petebatur, ſcripto (vt putat) petebatur, quod inter laminas pontifex collocabat; & paulò poſt cum Dei reſponſo extrahebat. Ideò verò ait, iuſſiſſe Deum Rationale fieri duplicatũ, vt intra ipſam plicaturam aureæ ponerẽtur laminæ.

Rabbi Abraham opinio.

Abulenſis hanc refutat opinionem; opinatur autem Deum præſente Rationali reddidiſſe reſpõſa. Illius verba accipe. Illud (inquit) *Pones in rationali iudicij Doctrinam, & veritatem;* non intelligitur de aliqua lamina; ſed de lapidibus qui ponebantur ad complementum Rationalis. Nam cũ ille pannus quadrangulus eſſet duplicatus, vocabatur Rationale. Deinde iubebãtur poni lapides in eo incluſi auro, & tũc dicebatur eſſe Doctrina & veritas poſita in Rationali. Scilicet, quia tunc præſente rationali, ad aliquam quæſtionem reddebatur doctrina vera, ſiue reſponſũ de illa. Quod non fieret ſi nondum haberet lapides poſitos. Et quæſt. 11. Habebant (ait) ſummi ſacerdotes reſponſum Dei in oĩbus, quæ petebant præſente Ephod. &c. Item 1. Reg. 22. quæſt. 19. Modus (inquit) conſulendi Dñm in ſacerdotibus magnis erat, quod induerentur Ephod, & Rationali, & proponerẽt quæſtionem; Deus autem illico reſpondebat &c.

Abulenſis opinio.

Cur rationale fuerit duplicatum.

Arbitratur autem 1. Reg. 23. quæſt. 7. Rationale fuiſſe duplicatum, non quidem vt intra plicaturam lamina aliqua poneretur, ſed ne facilè rũperetur. Ferebat enim 12. lapides auro incluſos. Eundem in modum iuſſit Deus fieri in tunica hyacinthina oram textilem per gyrum capitij, nè facilè (inquit) rumpatur. Eadem eſt ſententia Iãſenij Eccleſiaſtici 45.

Ioſephus.

Quomodo Deus reſponderit conſulenti Sacerdoti.

Quomodo Deus reſponderet non docet Abulenſis. Ioſephus per ſacerdotem ipſum reſpõdiſſe putat, lib. 6. Antiq. cap. 7. Iubet (inquit) Saul, pontificem ſumpto ſacerdotali habitu, de futuris vaticinari. &c. Iuxta hanc ſententiã prophetię ſpiritu afflabatur põtifex indutus Rationali, cum dominum rogabat, & de futuris velut propheta oracula edebat.

Ianſenius.

Ianſenius Eccleſiaſtici 45. ſacerdotem ait ex

indicijs quibuſdam reddidiſſe reſponſa. A Vrim (inquit) & Thumim quid fuerint nemo ſatis cognouit; niſi quod ſatis conſtat ſacerdotem cùm Dominum conſuleret indutus Rationali quibuſdam indicijs; intellexiſſe Dei voluntatem ſuper ea re, de qua interrogabatur. Vnde hoc capite dicitur, in Rationali fuiſſe ſigna veritatis. Hæc ille. At Eccleſiaſtici 45. nõ dicitur fuiſſe ſigna veritatis, ſed manifeſtationes, vt infra dicemus. Veriſimilius eſt per Angelum data oracula. Per B Angelum data illa quæ Dauidi conſulenti præſente Ephod, data ſunt, 1. Reg. 23. exiſtimat Carthuſianus.

Eccleſ. 45.

Iam vides lector optime quam ſit difficile explicare quid ſit doctrina, & veritas Rationalis, quid Vrim, & Thumim. His omnib. conſideratis crediderim ipſaſmet gemmas, Vrim, & Thumim, ſiue Doctrinam, & veritatem, appellari; qm̃ illis præſentibus, & ex illis doctrna reddebatur conſulentibus veriſſima. Nam C cùm pontifex Dominum conſulebat, Ephod, in quo erant gemmæ, neceſſarium erat, vt ex dictis conſtat. Quæro nunc, quorſum nam erat neceſſarium? videlicet, vt ex ipſo Rationali, & ex ipſis lapidibus oraculum diuinũ redderetur. Reddebatur autem oracula (vt puto) per Angeli vocem aliquam. Id. n. ſignificant oracula illa Dauidi tam perſpicuè reddita 1. Reg. 23. De fulgore lapidum nulla in ſcriptura mentio eſt. Neque vero per D fulgorem poterant illa oracula reddi, tãta cum perſpicuitate, quanta accepit Dauid. Forte aliquando ſplendore aliquid futurum ſignificabant gemmæ; ſed per Angeli vocem reſpondere ſolebat Deus ex ipſo gemmarum loco. Erat. n. locus ille oraculi locus, quemadmodum fuere Sancta Sanctorũ. Verba igitur illa Exo. 28. *Pones in Rationali iudicij, Doctrinam & veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quãdo ingredietur coram Domino. Et geſtabit iudicium filiorum Iſrael in pectore ſuo in conſpectu Domini ſemper, &c.* ſic exponetur cum poſueris in Rationali gemmas duodecim, pones Vrim, & Thumim, illuminationes, & perfectiones, ſiue Doctrinam & veritatem; qm̃ ex illo loco veriſſima doctrina ac perfecta vos illuminabo, inde oraculis editis. Geſtaſſe autem dr̃ Aaron iudiciũ filiorum Iſrael in pectore ſuo; propterea quod ex illo gemmarum, & Rationalis,

Opinio autoris de Vrim et Thumim, Doctrina, et veritate.

Exo. 28.

pectoraliſq; loco, Deus iudicium populo dicebat, cum rogatus reddebat reſpõſa ac iudicia. Vnde Rationale appellatũ eſt, græcè, λόγιον, quod Rationalia ex illo oracula emanarent. D. Cyrillus libro 11. de Adoratione, Rationale dictum vult, quod ibi ſitum eſſet vbi rationalis facultatis eſt locus.

Cur Rationale dicitur

D. Cyrill.

Non fuiſſe autem, *Vrim, & Thumim*, laminas aureas, vel aliquid aliud præter gemmas in Rationali poſitũ, probatur, Qm̃ ſi quid aliud fuiſſet, id ſcriptura nõ tacuiſſet. Si. n. minima quæque in veſtibus pontificijs expreſſit; cur id quod maximi momenti erat tacuit? Lege Exod. c. 39. in quo pontificis veſtes factæ minutatim commemorantur; nulla tñ de Vrim, aut Thumim mentio fit; cùm tamen oẽs duodecim lapides proprijs nominibus numerentur. Cùm vero Leuit. 8. Moſes Aaronem his indumentis induit, fit quidem mentio Vrim, & Thumim, ſiue doctrinę, & veritatis; ſed non fit mentio gẽmarum, perinde ac ſi in gẽmis fuerit doctrina, & veritas: *Veſtiuit* (inquit) *Pontificem ſubucula linea, accingens eum balteo, & induens eum tunica hyacinthina, & deſuper humerale impoſuit quod aſtringens cingulo aptauit Rationali, in quo erat doctrina & veritas, ſiue Vrim & Thumim*; vt hebraice legitur, &c. Item Eccleſ. cap. 45. indumenta Aaronis prædicat, zonam, ſtolam, coronam, gemmas ipſa etiam fæmoralia non omittit. Si igitur aliquid diuerſum à gemmis, Doctrina, & veritas fuiſſent, ſane cùm præclarum aliquid eſſe debuerint, illud quoque prædicaſſet. *Circumcinxit* (inquit) *eum*, i. Aaronem *Zona gloriæ, & induit eum ſtolam gloriæ, & coronauit eum in vaſis virtutis; circum pedes & femoralia, & humerale poſuit ei. Et cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro, dare ſonitum in inceſſu ſuo, auditum facere ſonitum in templo, in memoriam filijs gentis ſuæ. ſtolam Sanctam auro, & hyacintho, & purpura, opus textile, viri ſapientis, iudicio, & veritate præditi. torto cocco, opus artificis, gemmis pretioſis figuratis in ligatura auri, & opere lapidarij ſculptis in memoriam, ſecundum numerum tribuum Iſrael. Corona autem ſuper mitram eius expreſſa ſigno ſanctitatis, & gloria honoris; opus virtutis, & deſideria oculorum ornata. Sic pulchra ante ipſum non fuerunt talia, vſque ad originem. Non eſt indutus illa alienigena aliquis, ſed tantùm filij eius ſoli, & nepotes eius per omne tempus, &c.* Gemmas quidem, & alia Põtificis

Leu. 8.

Eccl. 45.

tificis ornamēta commemorauit, Vrim, & Thumim minimè, quoniam nihil erant diuerſum. Fateor tamen Græca ita poſſe verti, vt Rationalis fiat mentio; ſic enim nunc habent; *λογιω κρίσεως, δήλοις ἀληθείας*, ideſt, ornauit Aaronem logio. i. Rationali iudicij, manifeſtationib. veritatis; videlicet, quia in eo veritas manifeſtabatur. obſerua autem Ephod in quo oracula reddebantur ſtolā appellari ſanctam, quod cæteris hac re præſtaret.

CAPVT XLVII.

De cingulo Pontificis, & tiara.

COnſtringebatur Ephod cingulo ſiue balteo, de quo Exo. 28. pręcipitur Moſi; *Facies balteum opere plumarij*: hoc eſt, vario opere, & multorum colorum, quale opus eſt plumarij; hebraicè dicitur balteus אבנט, abnet. Colores autem baltei ijdem erant, qui ſuper humeralis, & Rationalis. Exod. 39. *Fecerunt cingulum de byſſo retorta, hyacintho, purpura, ac vermiculo, diſtinctum arte plumaria, &c.* Ioſephus addit aurum. cingebat ſuperhumerale, & poſt D nodum, deorſum propendebat. Ioſephus lib. 3. Antiquitat. cap. 8. Eſſeni (inquit) .i. Rationali, aſſuta erat zona iam dictis coloribus, & auro diſtincta; quæ totum complexa, rurſumque ſupra ſuturam nodata, deorſum propendere ſinebatur, &c.

Exo. 28.

Cingulum Pontificis.

Exo 39.

Ioſephus.

Caput quoque Pontificis, tiara, ſiue mitra, & aurea lamina exornari voluit Deus. Exo. 28. *Facies laminam de auro puriſſimo, in qua ſculpes opere cælatoris, Sanctum Do-* E *mino. Ligabiſque eam vitta hyacinthina, & erit ſuper tiaram imminens fronti Pontificis, & cæte.* Et Exo. 39. *Fecerunt, & laminam ſacræ venerationis, de auro puriſſimo: ſcripſeruntque in ea opere gemmario; Sanctum, Domini, & ſtrinxerũt eam cum mitra vitta hyacinthina, etc.* Dicitur hæc aurea lamina corona, Eccleſiaſtici 45. *Corona* (inquit) *ſuper mitram eius, expreſſa ſigno ſanctitatis, &c.* Et Exod. 29. hebraice dicitur, נזר הקדש, nezer còdes, id eſt, diadema ſanctitatis.

De tiara pōtificis & corona.

Exo. 28.

Exo. 39.

Eccl. 45.

Habuit igitur Pontifex tiaram, & diadema, ſiue laminam, vel coronam aureā quæ ſupra thiaram ponebatur. Dubium verò eſt an tiara hæc Pontificis ſuper q̄ aurea corona fulgebat, diuerſa fuerit à tiara reliquorum ſacerdotum, quam D. Hieronymus pileolum lineum vocat. ipſe D. Hieronymus Epiſt. 128. ad Fabiolam, nō fuiſſe diuerſam exiſtimat. ait. n. B coronam ſuper pileolū lineam commune omnibus ſacerdotibus additam. Lamina (inquit) aurea ſuper pileolum lineum, & cōe omnium ſacerdotum, in Pontifice plus additur, &c. Verùm diuerſas eſſe ſacerdotum reliquorum tiaras, à tiara Pontificis Ioſephus docet li. 3. Antiq. c. 8. Pontifex (inquit) pileo, quali cęteri ſacerdotes, vtebatur; ſuper quem extabat alius hyacintho variatus; hunc autem corona circumdabat, &c. En Ioſephus duos Pontifici pileos tribuit; alterum reliquis ſacerdotibus communem, alterum peculiarem, quia tiara dicitur, vel mitra. Erat autem hyacintho variatus. Lib. 6. de Bello c. 6. Byſſinam tiaram appellat; Caput (inquit) Pontificis byſſina tiara tegebat, hyacintho coronata, & circa eam alia corona erat aurea, &c.

An tiara pōtificis diuerſa fuerit à tiara reliquorum ſacerdotum.

D. Hier.

Ioſephus.

Hanc coronam ſcriptura ſacra laminam appellat. Dicitur vero colligata cū tiara vitta hyacinthina, pendereque ante frontem pontificis Exo. 28. *Ligabis eam vitta hyacinthina, & erit ſuper tiaram imminens fronti Pontificis, &c.* Exo. 39. *ſtrinxerunt eam cum mitra vitta hyacinthina, &c.* Ioſephus loco citato triplici ordine fabricatam ſcribit. Sed miror huius triplicis ordinis nullam in ſcriptura fieri mentionem; quæ in his ornamentis minuta quęque perſequitur. Pileum (inquit) circundat aurea corona, triplici ordine fabricata. Florent verò ſuper ipſam calyculi aurei herbæ ſimiles, quæ à græcis hyoſcyamus appellatur. Eiuſmodi corona ab occipitio circum tempora procedebat; nā frontem calyculi non ambiebant. Sed ceu lorum quoddam latum aureū, quod ſacris characteribus Dei nomen, inciſum habebat. Sic ille.

Exod. 28.

Ex 39.

Erant in lamina hæc verba hebręa inſculpta, kodes laiehoua, hoc eſt, Sanctū Domino; vt vertit interpres Exod. 39. *Fecerunt laminam Sacræ venerationis de auro puriſſimo*

קדש ליהוה

puriſſimo, ſcripſeruntque in ea opere gemmario: A *Sanctum Domino.* Verti etiam poteſt. Exod. 39. *Sanctitas Domino*: ideſt. Omnis ſanctitas Deo tribuenda eſt. Idem eſt noſtræ verſionis ſenſus: *Sanctum Domini, vel Domino*: ideſt, quidquid ſanctum eſt, Domini eſt, vel Iſai. 6. Domino tribuendum eſt. Vnde Seraphim clamant Iſai. 6. *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus &c.* Poteſt etiam ſenſus alius ijs verbis ineſſe. *Sanctum Domino*: ſcilicet, debetur; ideſt, qui Domino miniſtrant Pontifices, ac Sacerdotes, ſancti eſſe debent; Dei cultui, Deoque dicatis rebus ſanctitas adhibenda eſt, ſancte colendus eſt Deus.

Ioſephus. Ioſephus ſolius nominis Dei meminit; Lorum (inquit) latum ſacris characteribus Dei nomen inciſum habebat. & lib. 6. de bello c. 6. Circa tiaram alia corona erat aurea, ſcriptas ferens ſacras literas, quæ ſunt quatuor elementa vocalia. &c. hoc eſt, quod eſt nomen quatuor litera-Philo. rum, quod Græci Tetragrammaton vo- C cant. Similiter Philo lib. 3. de Vita Moſis. Lamina (ait) aurea quaſi corona, inſculpta erat quatuor literis nominis illius, quod ſolis aures, linguamq; ſapientia purgatis, fas eſt audire, nominareq; D. Hieron. in ſacris; præterea nemini. Id Theologi aiunt eſſe Tetragrammaton. &c. Diuus quoque Hieron. epiſtola ſæpe indicata; In lamina (inquit) aurea, ſcriptum eſt nomen Dei hebraicis quatuor literis: *Iod, He, Vau, He*: quod apud illos ineffabile nũ D cupatur. Hæc ſuper pileolum lineum, & communem omnium ſacerdotum, in Pontifice plus additur, vt in fronte vitta hyacinthina conſtringatur; totamque Pontificis pulchritudinem Dei vocabulum coronet, & protegat. &c.

Dubium ergo eſt: An ſolum nomẽ Tetragrammaton, ſolæque illius quatuor literæ, in corona inciſæ fuerint, an & nomen, *Codes*, ideſt, Sanctitas, vel ſanctum. Exod. 28. Exod. 28. Aperte iubet Dñs inſcribi: *San* E Exod. 39. *ctum Domino.* Et Exod. 39. inſcriptum dicitur; *Sanctum Domino.* Sed quia Ioſephus *An ſolũ nomen quadrilit erum inſculptũ fuerit in lamina.* his in rebus fidem exigit, interpretari poſſumus verba hoc ſenſu. *Sculpes ſanctum Iehoua, ſiue, Domino*: ideſt, ſculpes in Lamina ſanctitatem nominis Iehoua; hoc eſt ipſum nomen Iehoua ſanctiſſimum. Non enim voluit Deus abſque præfatione ſanctitatis ſuum nomen proferre; vt quanto cum honore, ac reuerentia proferendum, tractandumque ſit doceat. Vel Ioſephum, & alios ita intelligemus, vt ſolius nominis fecerint mentionem, adiectam verò ſanctitatem negare noluerint. Hinc intelliges verba illa Eccleſiaſtici 45. *Corona ſuper mitram eius, expreſſa ſigno ſanctitatis. &c.* Eccleſ. 45. Dicitur lamina, ſiue corona, expreſſa ſigno, ſiue ſigillo, eſt enim Græcis, σφραγὶς, quoniam ſanctum Dei nomen inciſum habuit. Sapiẽtiæ 18. Sap. 18. Magnificentia Dei inſcripta di- B citur in hac eadem corona: *Magnificentia* (inquit) *tua in diademate capitis illius ſcripta erat. & cæt.* Dicitur autem magnificentia Dei in corona ſcripta, quoniam illius nomen in illa erat inſculptum.

CAP. XLVIII.

De tunica ſtricta Pontificis, & femoralibus.

RESTANT duo Pontificis indumenta explicanda: alterum eſt tunica ſtricta: alterum femoralia. Nam ſub tunica hyacinthina, tunicam alteram induere ſolebat Pontifex lineam, quæ hæbraicè dicitur כדנת Chethoneth, hæc ex duplicata tela confecta erat, ſtricta, manicata, & talaris, a collo vſque ad pedes deſcendens. Hieronymus indicata D. Hieron. epiſtola, ſic illam deſcribit; Tunica è lino eſt talaris, duplici ſindone, quam Ioſephus byſſinam vocat; appellaturque Chethoneth, quod Hebræo ſermone in lineam vertitur. Hæc adhæret corpori, & tam arcta eſt, & ſtrictis manicis, vt nulla omnino in veſte ſit ruga, vſque ad crura deſcendat. & cæt. Ioſephus vero tertio libro de Antiquitatibus, capite octauo. Ioſephus. Lintea (inquit) interula byſſina, è duplicata tela confecta, Chethoneth noſtris vocatur, ſignificat

ſcatq; ea vox lineam, linum enim vocamus cheton. Id indumentum eſt tunica talaris corporis aſtricta, habẽs manicas circa brachia, & ipſas ſtrictas: quæ accingitur circa pectus, paulò axillis inferius zona lata. Nuſquam tunica ſinuatur habetque circa collum amplam aperturam; cuius oræ vncinis a pectore, & a tergo committuntur. &c.

An tunica ſtricta oculorum figuris fuerit diſtincta.

Vatablus, Montanus, & alij, hãc tunicam oculorum figuris diſtinctam fuiſſe aiunt: Vnde quod hebraice dr̃ Exod. 28. *Facies tunicam,* תשבץ *Taſbes,* vertitur in Biblijs Regijs; *Facies tunicam oculatam.* Pagninus vero vertit, tunicam opere Phrygionico oculis contextam. Vatablus tunicam ocellatam, ideſt, quibuſdã veluti oculis intextam. Rabbi Salomon Exod. 28. Facies tunicam palas, palas, ideſt, plenam palis, aut ſedibus annuli. Sunt autẽ palæ ocellis, aut paruis oculis ſimiles. Montanus: Erat (inquit) tunica certis ordinibus, quas liſtas vocant, inſignis, illique ordines ocellati omnes; cuiuſmodi mappas in Belgio cõtextas vidimus, quę perdicis oculi a figurarum illarum frequẽtia vulgo vocantur. &c. Veruntamẽ ego Ioſepho potius credo, qui tunicam huiuſmodi ſæpe vidit. Si vero oculorum figuris diſtincta fuiſſet, id ille nullo mõ prætermiſiſſet. Hi autores ex nomine, & verbo hebræo, oculos tunicæ tribuunt. Nomen aũt, *Taſbes*, & verbum hebręum, *Sabas*, conſtrictionem ſignificant; oculos ſignificare, ipſi conijciunt potius, quam ſciunt. Alius quidam apud Lippomanũ vertit tunicã incluſos habentẽ lapides, quod hebraicè dicatur tunica incluſionis: hoc eſt, quæ fulgebat varijs ornamẽtis, & præſertim incluſis lapidib. & margaritis, quas ſepiebãt roſulæ, ſpecula, & ornamenta ex aureis facta filis. Sed commentitia ſunt hæc omnia. Erat enim ſtricta quædam tunica ex lino confecta, abſque vllo gemmarum ornatu.

Duplex cingulum Pontificis.

Aduerte aũt tunicã hanc, vt ait Ioſephus, cingulo fuiſſe aſtrictam circa pectus. Duplex igitur habuit Põtifex cingulum, vnum, quo hæc tunica interior, quæ ſubucula dicitur Leuit. 8. aſtringebatur; alterum, quo tunica exterior hyacinthina præcincta erat. Probaẽ hoc, ex cap. 8. Leuitici: *Veſtiuit Moſes Pontificem ſubucula linea, accingẽs eũ balteo: & induens eum tunica hyacinthina, & deſuper humerale impo-* *Leuit. 8.*

A *ſuit, quod aſtringens cingulo aptauit Rationali. &c.* Aperte duplex habuiſſe cingulũ Põtificem ex his verbis oſtenditur.

De femoralibus. *Exod. 28.*

Præter has veſtes Pontifex fæminalia induebat, quibus reliquos quoque ſacerdotes vti neceſſe erat. Exod. 28. Eo deſcendit altiſſimus Deus, vt feminalium quoque ſacerdotalium conficiendorum rationem tradat. *Facies* (inquit) *feminalia linea, vt operiant carnem turpitudinis ſuæ,* ſcilicet ſacerdotes, *a renib. vſq; ad femora. Et vtẽ* B *tur eis Aaron, & filij eius, quando ingredientur tabernaculum teſtimonij, vel quando appropinquant ad altare, vt miniſtrent in ſanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. &c.* De his femoralibus Hieronymus ſic ſcribit: Lineis (inquit) feminalibus, quæ vſque ad genua, & poplites veniunt, verenda celantur. Et ſuperior pars ſub vmbilico vehementer aſtringitur, vt ſi quando expediti mactant victimas, tauros, & arietes trahunt, portantque onera, & in officio miniſtrandi ſunt; etiamſi lapſi fuerint, & femora reuelarint, non pateat quod opertum eſt. Refert Ioſephus hæc feminalia de byſſo retorta, ob fortitudinem ſolere contexi; & poſtquam inciſa fuerint, acu conſui, non enim poſſe in tela huiuſcemodi fieri. Hæc Hieronymus. Ioſephus autem lib. 3. Antiquitat. cap. 8. Sacerdos (inquit) ſacris operaturus purus iuxta legem; & caſtus accedens, ante omnia, Manachaſen, quem vocant, induitur; quaſi dicas conſtrictorium. Eſt autem ſubligar circa verenda conſutum e byſſo retorta; in quod pedibus inſertis ſubducunt velut dimidiatas braccas, atque ita circum illa conſtringunt. &c. Manachaſem ait vocari feminalia, ideſt, conſtrictorium, uel collectorium, quoniam hebraice, מכנסים *Mitneſaim*, uocantur a uerbo, *Canas*, ideſt, colligere. *D. Hieron.* C *Ioſephus.* D

E Sed ſi ſacerdotes femoralib. amicti ſacrificabãt, quorſum opus erat præcepto illo, quod Exodi 20. tradit Dominus. *Non aſcendes per gradus ad altare meum: ne reueletur turpitudo tua?* Non enim poterat turpitudo reuelari, etſi per gradus ad altare aſcenderent, ſiquidem femoralibus contecta erat. Reſpondet Abulenſis, Exod. 28. q. 20. ſenſum præcepti hunc eſſe; *Non aſcendes per gradus ad altare meum ne reueletur turpitudo tua,* ideſt ne cerni poſſint crura tua nuda. Nam ſacerdotes nudis pedibus

pedibus, ac tibijs miniſtrabant. Aliter re- A ſponderi pōt, ſenſum præcepti eſſe: Non aſcendes per gradus ad altare, ne cernatur turpitudo tua, etiam ſub femoralib. ne cernantur femoralia tua linea, & ſub his turpitudo tua. Nam ſacerdotes ſub dio miniſtrabant in atrio, quod ventus vndique perflabat, facileque veſtes poſſet in Altari ventilare.

Veſtes pontificis. Habemus ergo veſtes pōtificis has eſſe, 1. Feminalia, 2. Tunicam lineam ſtri- B ctam, & talarem, 3. Tunicam hyacinthinam, 4. Ephod, in quo erat Rationale. His adde Balteos duos, Tiaras duas, & Coronam. Scribit autem Ioſephus lib. 8. Antiq. c. 2. mille pontificias veſtes Salomonem fieri curaſſe. Paratæ (inquit) erant ſacerdotales veſtes in vſum pontificis, cum annumeratis talaribus, & ſuperhumeralibus, & Rationali cum ſuis gemmis in vniuerſum mille. Corona ve- C ro, in qua Moyſes Dei nomen inſcripſit vnica fuit; & vſque in hodiernum permanſit. Hæc ille.

Salomō mille pontificia veſtes fieri præcepit.

CAPVT XLIX.

De veſtib. Sacerdotum.

Femoralia. SAcerdotes reliqui peculiares quoque habuere veſtes, quibus dum miniſtrabant vtebantur. Feminalia induebāt, de quibus dictum iam eſt. Induebant poſt *Tunica linea.* feminalia tunicas ſtrictas corpori adhærentes, lineæ tunicæ ſimiles, qua Ponti- *D. Hieron.* fex ſub hyacinthina amiciebatur. Hieronymum audiamus epiſt. 128, Solent (in- E quit) militantes habere lineas, quas camiſias vocant, ſic aptas membris, & aſtrictas corporibus, vt expediti ſint, vel ad curſum, vel ad prælia, dirigere iacula, tenere clypeum, enſem vibrare, & quocūque neceſſitas traxerit. Ergo & ſacerdotes parati in miniſterium Dei, vtuntur hac tunica, vt habentes pulchritudinem veſtimētorum, nudorū celeritate diſcurrant. Sic Hieronymus. Vide quæ ſupra diximus de tunica ſtricta Pontificis.

Hanc tunicam Balteus pręcingebat, vel zona multicolor, quā verbis D. Hieronymi libet depingere. Hoc (inqt) Cingulum in ſimilitudinem pellis colubri, qua exuit ſenectutem, ſic in rotundum textum eſt, vt marſupium lōgius putes. Textū eſt aūt ſub tegmine cocci, purpuræ, hyacinthi, & ſtamine byſſino, ob decorem, & fortitudinem; atque ita polymita arte diſtinctum, vt diuerſos flores, ac gemmas artificis manu nō textas, ſed additas arbitreris. Lineam tunicā inter vmbilicū, & pectus, hoc ſtringunt balteo ſacerdotes. Qui quatuor digitorū habens latitudinem, & ex vna parte ad crura dependens; cum ad ſacrificia curſu, & expeditione opus eſt, in læuū humerum retorquetur. Addamus & Ioſephi picturam, qui hoc cingulo ſæpe ſe præcinxit. Accingitur (inquit) tunica circa pectus, paulò axillis inferius, zona lata digitos quatuor, intus inani; ita contexta vt ſerpentis exuuium videri poſſit. Floribus etiā picturatur puniceis, purpureis, hyacinthinis, & byſſinis; ſtamen vero è ſola byſſo conſtat. Quæ ſemel atque iterum circa pectus reuoluta, ad talos vſque defluit, tantiſper dū ſacerdotes a ſacris feriantur, idque ad ornatū conferre videtur. Cum vero ſacris eſt miniſtrandum, ne ventilata ſit impedimento, ſuper humerum læuum reijcitur. Hæc Ioſephus. *Balteus ſiue cingulū ſacerdotum. D. Hieron. Ioſephus.*

D Ornabatur Sacerdotis quoque caput tiara Exo. 28. *Filijs Aaron* (ait Dominus) *tunicas lineas parabis, & balteos, ac tiaras, in gloriam, & decorem. &c.* Et infra. *Facies & feminalia linea, vt operiant carnem turpitudinis ſuæ. &c.* Vtebantur ergo ſacerdotes femoralib. tunicis lineis, balteis, & tiaris. Qualis eſſet tiara hæc, docent indicat, autores. Ioſephus; Super caput (inquit) geſtat ſacerdos pileum non fatigatum, nec totum caput comprehendentē; ſed paulò plus quām medium. Eſt autem tali paratu, vt videatur vitta linea ſæpè in orbē replicata, et conſuta. Quam ſupernè alia tela integit, vſque ad frontē deſcendens, & per ſuperficiem verticis futurarum deformitatem occultans. Hic adaptatur accuratè, ne inter ſacrificandum delabatur. &c. D. Hieron. Quartū genus eſt veſtimenti, rotundū pileolū; quale pictū in Vlyſſeo cōſpicimus, quaſi ſphæra media ſit diuiſa, & pars vna ponatur in capite. Non hēt acumē in ſummo, nec totū vſq; ad comā caput tegit, ſed tertiā partem a *Sacerdotis tiara. Exod. 28.*

fronte inopertam relinquit. Atque ita in A
occipitio vitta conſtrictum eſt, ut non fa
cile labatur ex capite. Eſt autem byſſi-
num, & ſic fabrè opertū linteolo, vt nul
la acus veſtigia extrinſecus appareant.
His quatuor veſtimentis, id eſt, feminali
bus, tunica linea, cingulo, quod purpura
cocco, byſſo, hyacinthoq; cōtexitur, &
pileo, tam ſacerdotes, quam pontifices
vtebantur. Hæc Hieronymus.

D. Hieron.

Habebant hæ tiaræ ſiue mitræ ſacerdo
tum coronulas quaſdam. Sic enim legiť B
Exod. 39. *Fecerunt & tunicas byſſinas, opere textili Aaron & filijs eius, & mitras cum coronu
lis ſuis, ex byſſo, &c.* Has autē coronulas ne
exiſtimes ex auro factas, ſed ex byſſo in
ipſiſmet tiaris, ſiue mitris ſacerdotalib⁹.
Erant circuli (ait Lyranus) in mitris illis
in parte inferiori qui vocatur coronulę.
&c. Parauit Salomon veſtes quoq; ſacer
dotales, vt ait Ioſephus lib. 8. c. 2. Stolas
(inquit) ſacerdotales è byſſo fieri cura-
uit, cū decies mille purpureis Zonis. &c. C

Sacerdotum tiara coronu las habebāt.

CAPVT L.

Cur in ueſte pōtificis orbis terrarum fuiſſe dicatur.

LIterali ſenſu hactenus locuti ſumus,
nunc ad alios ſenſus digrediamur.
atque in primis inueſtigemus, cur in ue
ſte pontificis orbis terrarum fuiſſe dica- D
tur. Etenim Sapientiæ 18. Sic legitur: *In
veſte poderis, quam habebat, totus erat orbis ter-
rarum. &c.* Erat quidem totus orbis terra
rum in veſte pontificis, quoniam totum
terrarum orbem, imò & cælorum, veſtis
illa repręſētabat. Vnde Philo lib. 3. de vi
ta Moſis Totus (inquit) Pontifex totius
mundi quædam imago fuit. &c. Nā byſ-
ſus, ſiue linum, quod ex terra oritur, ter-
ram: purpura, quia marinorū Cōchylio
rum cruore inficitur, mare: hyacinthus E
quia aeris colorem habet, aerem: coccus
quia igni colore ſimilis, ignē ſignificat.
Tunica igitur interior terrā; hyacinthi
na exterior aerem; tintinnabulorū ſoni-
tus, tonitrua; mala punica fulgura, quę in
aere fiunt; purpureus color, mare; cocci-
neus, ignē adūbrabat. Ioſephus lib. 3. an
tiq. c. 3. Byſſus (inquit) terrā referre vi-
detur, ex qua lini hoc genus prouenit:
purpura verò mare, eo quòd conchylij
cruore ſit fucata; aerem verò hyacinth⁹
repræſentare videtur; ſicut puniceus co-
lor ignē. Itē: Pontificis tunica cum ſit lin
tea, terrā ſignificat; hyacīthus vero polū:
per mala punica fulgetra referēs, ſicut to
nitrua per tintinnabulorū ſtrepitū. &c.

Sap. 18.

Philo. Pōtifex mūdi imago.

Ioſephus.

Byſſus terrā indicat pur pura mare, hyacinthus aerem, coccus ignem.

Philo præterea loco citato: Talaris (in
quit) tunica tota eſt hyacinthina, ad ex-
primendā figuram aeris; natura enim aer
nigricat, & quodāmodo talaris eſt, à luna
ri orbe protenſus, vſque ad terrę termi-
nos. Vnde etiam tunica à pectore vſque
ad pedes, per totum corpus diffunditur.
Circa talos habet flores, mala punica, &
tintinnabula. Flores terram ſignificāt, in
qua florent, & germināt omnia; mala pu
nica aquā, ῥοαὶ, dicta, à fluēdo, iuxta græ-
cam etymologiā. Tintinnabula verò ho-
rū elementorū concentum, & congruen
tiam. Nam nec terra ſine aqua, nec aqua
ſine terra, generationi ſufficit, ſed ambo-
rum contemperatio. Itaque triū elemen-
torū ex quibus, & in quibus ſunt omnia
mortalia, corruptibiliaque genera, aeris,
aquæ, terræ, figura eſt tunica iſta. &c. Phi
lo (vt diximus ſupra) flores tunicæ hya-
cinthinę addit, quorū nec Scriptura, nec
Ioſephus meminit. Potior etiam eſt Ioſe
phi interpretatio circa mala punica. Nā
Philo ad græcam confugit etymologiā.

Mala punica fulgura ſignificāt, tintinnabula tonitrua. Philo.

Aer talari ſimilis tunicę qui à luna, vſque ad terram protenditur Philoni.

Tintinnabula elementorum concentum & congruentiam oſtendunt.

D. Hieronym⁹ epiſ. 128. Quatuor (ait)
colores, ad quatuor elementa referuntur,
ex quibus vniuerſa ſubſiſtunt. Byſſus ter-
ræ deputatur, quia ex terra gignitur; pur
pura mari, quia ex eius cochleolis tingi-
tur; hyacinthus aeri, propter coloris ſimi
litudinem; coccus igni. &c. Itē: Primum
veſtimentum lineū, terram ſignificat; ſe-
cundū hyacinthinū, aerem in colore de-
monſtrans, quia de terrenis paulatim ad
excelſa ſuſtollitur, & ipſa veſtis hyacin-
thina à capite vſque ad talos veniens in-
dicat aerē de cœlis vſque ad terrā fuſum.
Mala aūt punica, & tintinnabula, fulgu-
ra, tonitruaq; demonſtrāt; ſiue terram &
aquam, & omnium elementorum inter ſe
conſonantiam, & fit ſibi vniuerſa pple-
xa, vt in ſingulis omnia reperiantur. &c.
Ex his intelliges quomodo terra, cætera
que elementa ſacris veſtibus adumbren-
tur. Quomodo cæleſtia ſignificētur iiſ-
dem ex fontibus accipe.

D. Hieron.

Super humerale ex quatuor colorib⁹,
& auro, contextum, quatuor indicat ele-
mēta, & auream lucem, duo lapides ony
chini

Google

chini, duo ſignificant hemiſphæria, ſiue A ſolem, & lunam, duodecim gemmæ rõnalis menſes anni duodecim; Cingulũ Mare Oceanum, quod terram cingit. Rationale ratione mundi fabricam, gubernationemque eſſe pleniſſimam. Doctrina, & veritas, in creaturis ſummã eſſe Dei Veritatem, & Doctrinam: docent enim nos creaturæ, & vere docent, vnum eſſe creatorem, ſapientiſſimum, optimum, maximum, pulcherrimum. Nomen Dei, põtificis fronti ſuper omnia inſcriptũ, Deũ B totius mundi conditorem, gubernatorẽque eſſe demonſtrat. Ioſephus: Superhumerale (inquit) vniuerſi huius naturam indicat, e quatuor coloribus contextum; quibus aurum acceſſit, propter adiũctã rebus omnibus lucem. Rationale vero in eius medio eſt inſertum, non aliter q̃ terra medium mundi locum obtinet. Zona item qua cingitur Oceani ſimilitudinem habet, qui vniuerſa circumplectitur: duo præterea ſardonyches in ve- C ſtitu pro fibulis additi, Solis, & Lunæ ſignificationem habent. Gemmarum etiã duodenarium numerum, ſiue ad menſes retuleris, ſiue ad duodenarium partium numerum circuli Zodiaci, nequaquam a vera cõiectura aberraueris. Pileus item cæli ſignificatio videtur eſſe, cum ſit ex hyacintho confectus, alioqui non ſuſtineret Dei nomen: & corona illuſtratur aurea, propter ſplendorem, quo maxime Deus delectatur. Hæc Ioſephus. D

Ioſephus. Superhumerale vniuerſi huius naturam indicat

Rationale indicat terram balteus Oceanũ duo ſardonyches ſolem, & lunam.

12. gemmæ. 12. menſes, ſiue 12. ſigna.

Pileus cælũ adumbrat.

Philo itẽ in lib. 2. de Monarchia: Suphumerali (inquit) cælũ indicatur. Nam duo ſmaragdi eminent in humeris orbiculares, qui hemiſphæria nobis duo innuunt, alterum ſuperum, alterum ſubterraneum. In pectore ſunt gemmæ 12. ternæ ſerie quadruplici, ad exemplar ſigniferi Circuli: nam & ille terna e ſuis 12. ſignis, in 4. anni horas diſtribuit. Cæterum hæc pars, in qua ſitæ ſunt, Rationale vocatur; quoniam quidquid cęlo con- E tinetur fabrefactum, ornatumque eſt certis rationibus, inter ſe congruentib. Nã ibi nihil non ſua ratione nititur. Id Rationale geminus textus variat, quorum alter Claritas appellatur, alter Veritas. Per hanc ſubindicatur non eſſe fas vlli mendacio in cælum aſcendere: per claritatem verò res noſtras clareſcere naturis cæleſtibus, aliàs in obſcuro futuras. Liquet enim, quòd niſi ſole illuſtrante

Philo. Superhumerali indicatur cælum duæ gemmæ duo ſignificant hemiſphæria.

Quid ſignificet Rationale, quid claritas, & veritas Rationalis.

nõ eſſent cõſpicuæ tot qualitates corporũ, nec colorũ, formarumq; ſpecies, &c.

Accedat D. quoque Hieron. Superhumerale (inquit) & duos lapides, vel ſmaragdinos (vt 70. vertũt) vel Onychinos qui deſuper ſunt, & vtrumque humerũ tegunt, duo hemiſphæria Hebræi interpretantur: ſiue ſolem, & lunam, quæ deſuper rutilant. Zonam illam, qua linea tunica, ideſt, terra conſtringitur, interpretãtur Oceanum. Rationale in medio poſitum, terrã ediſſerunt, quæ inſtar puncti, licet oĩa in ſe habeat, tamen à cũctis vallatur elementis. Duodecim lapides, vel Zodiacum interpretantur circulum, vel duodecim menſes: & ſingulis verſiculis ſingula aſſignant tempora, & his ternos deputãt menſes. Pulchre aũt hoc ipſum, quod in medio eſt, appellatur Rationale: rõne enim cuncta ſunt plena, & terrena hærent cæleſtibus. Imo ratio terrenorum temporum, caloris, et frigoris, & duplex inter vtraq; temperies, de cœli curſu, & rõne deſcendit. Vnde, & Ronale cũ Ephod fortius ſtringitur. Porrò quod dicitur in ipſo Rationali, δήλωσις καὶ ἀλήθεια, ideſt, manifeſtatio, atq; doctrina, vel Veritas, hoc ipſum ſignificat, quod nunquam in Dei rõne mendacium ſit. Sed & ipſa veritas multis ſignis, & argumentis monſtretur hominib. & vſque ad mortales veniat. Vnde factum eſt, vt rationem ſolis, & lunæ, & anni, & menſium, & temporum, & horarum, tempeſtatum quoque, ſerenitatis, atque ventorum, & rerũ oium noſceremus, accipientes inſitam a Deo ſapientiam, & ipſo habitatore, atq; doctore domicilij ſui nobis, & fabricæ ſcientiam demonſtrante. Super oĩa Cidaris, & vitta hyacinthina, cælum monſtrat; & auri lamina, quæ in fronte pontificis eſt, inſcriptumq; nomẽ Dei, vniuerſa, quæ ſubter ſunt Dei arbitrio gubernari. Hæc ille.

D. Hieron.

Interpretatio Hebræorum.

Rationale indicat omnia eſſe plena ratione.

Veritas ſignificat in Dei Ratione non eſſe mẽdacium.

Doctrina rationalis, vel manifeſtatio indicat veritatẽ hominibus manifeſtari.

Cidaris, & nomen Dei quid demonſtrent.

Aliũ addã ſẽſũ. Tunica ſtricta linea terrã ſignificat, Zona Oceani aquas. Hyacithina aerẽ. Malis punicis ex hyacinthina pendentib. terræ fructꝰ ex aere. i. pluuia, æſtuq; pendere indicatur; tintinnabulis, aerẽ ſonitus eſſe ſubiectũ, & ſine aere ſonũ nullũ eſſe inuenit. Grãs præterea Deo ob mũdi creationẽ debitas tintinnabula ſonãt. Suphumerale cęlos adũbrat varijs ſtellis, & planetis, veluti colorib. pretioſis exornatos, duo lapides onychini ſolẽ

Alia interpretatio.

lunamq; oſtendunt. Baltheus ſuperhumeralis Zodiacũ, qui veluti cæli cingulum eſt. Rationale empyreum cœlum ſignificat, ex quo oĩs ratio, oĩa emanant oracula, omnis doctrina, et veritas, Vrim, & Thumim. Gemmæ autem cũ nominib. filiorum Iſrael, beatos homines deſignant. Nomen Dei ſuper oĩa, Deum omnibus rebus præſidentem oſtendit.

Cur orbem in veſtib. deſcriptum geſtarit pontifex? Philo.

Explicatum igitur eſt quonam modo pontificia indumẽta orbem adũbrarint. Et merito quidem ſacerdos ſacris veſtibus orbem adumbrat: erat enim Dei ſacerdos, qui cælum, terras, maria, cæteraque oĩa quæ illis continentur e nihilo cõdidit. Alia rationem Philo reddit in lib. de Monarchia. Eſt (inquit) huius ſacræ veſtis myſterium. Nam alij ſacerdotes tantum pro familiaribus amicis, ciuibuſque ſolent rem diuinam facere. At Iudæorum pontifex non ſolum pro toto humano genere, uerum etiam pro naturæ partibus, terra, aqua, aere, igne precatur, & agit gratias. &c.

CAPVT LI.

De veſtibus Pontificis. Morale.

Morale.

PRæter orbem, ſacerdotum quoque & pontificum mores veſtes indicant. Plures, præclarioreſque veſtes habet põtifex quam reliqui ſacerdotes, quoniam oportet pontificem pluribus præſtantioribuſque virtutibus fulgere. Vnde Venerabilis Beda, libro 3. de tabernaculo ca. 3. Octo (inquit) generibus veſtium pontifex ſolebat indui, è quib. quatuor erãt minoris ordinis ſacerdotibus conceſſa. Decebat enim vt quo maiore quis gradu inſignis eſſet, eo pluribus, & virtutũ actibus admirandis fulgeret. &c.

Põtifex virtute cæteris præcellat ſacerdotibus. Beda.

Nihil vile, aut ſordidũ in ſacerdotis opere eſſe debet. Beda.

Præterea veſtium materia pretioſa eſt, Byſſus, purpura, Coccus, Hyacithus, aurũ, gemmæ. Oportet .n. totam ſacerdotis vitam eſſe non vilem, atq; abiectam, ſed celſam, atque pretioſam. Quod Beda eodem loco obſeruat his verbis. Cuncta fiunt ex auro, pretioſiſq; coloribus, quia nihil vile, ac ſordidum in ſacerdotis opere, aut ore, debet apparere. Sed cuncta, quæ agit, vniuerſa quæ loquitur, omnia quæ cogitat, & coram hominib. præclara, & in conſpectu æterni arbitri oportet eſſe glorioſa. &c.

Mores ſacerdotum mundi ac lauti.

Lauit Moſes Aaron, & ſacerdotes reliquos, poſtquam vero abluit, veſtibus induit, Leu. 8. *Cum lauiſſet eos veſtiuit Pontificem, &c.* Eundem in modum ſacerdotum animi abluendi prius ſunt: deinde ſacris ordinibus, & veſtib. ipſi ſacerdotes induendi. Beda Exod. 31. Sacerdotes (inquit) non accipiunt veſtes niſi prius lauent mores. Vinum enim nouum in vtres nouos mitti debet. &c.

Sacerdotalium varietas virtutũ. D. Gregor.

Qua vero virtutum varietate ſacerdos debeat nitere, veſtis põtificiæ colores varij indicant; de quib. ſic Greg. in Paſtor. par. 2. c. 3. Superhumerale recte ex auro, Hyacintho, Purpura, Cocco bis tincto, & Byſſo retorta fieri præcipitur; vt quãta ſacerdos clareſcere uirtutum diuerſitate debeat, demonſtretur. In ſacerdotis habitu aurum fulget; vt in eo intellectus ſapientiæ principaliter emicet. Cui hyacinthus adiungitur; vt per omne, quod intelligendo penetrat, non ad fauores infimos, ſed ad amorem cæleſtium ſurgat. Purpura permiſcetur, vt ſacerdotale cor in ſemetipſo ſuggeſtiones vitiorum reprimat, eiſq; veluti ex regia poteſtate contradicat. Bis tinctus coccus adiungitur; vt oĩa virtutum bona ex charitate decorẽtur; quæ quia Deum, & proximum diligit, quaſi ex duplici tinctura fulgeſcit. Quid verò per byſſum, niſi cãdens decore munditiæ caſtitas deſignatur? quę byſſus torta pulchritudini ſuperhumeralis innectitur; quia tunc caſtimonia ad perfectum munditiæ candorem ducitur, cum per abſtinentiam caro fatigatur. Hæc ille.

Sapientia ſacerdotis auro indicatur.

Recta intentio hyacintho mõſtratur. Charitas Cocco tincto.

Byſſus retorta caſtitatẽ ſignificat.

Sacerdotes in primis caſtos eſſe neceſſe eſt. Caſtimoniam feminalia ſignificabãt. Exo. 28. *Facies feminalia, vt operiant carnem turpitudinis ſuæ.* Hoc eſt Caſtitatis officium, carnem operire, conſtringere, omnemq; illius turpitudinem extirpare. Auguſtin. q. 122. in Exod. Signum (inquit) eſſe voluit in hoc caſtitatis, vel continentiæ; quæ ideo per indumentum ſignificatur, vt non ex ſeipſo habita, ſed data intelligatur. &c. Erant femoralia hęc ex byſſo retorta cõfecta, vt Ioſephus ait: quoniam fortem eſſe oportet Caſtitatis veſtem, duplicatiſque filis contextã ne rumpatur.

Exod. 28.

De Caſtitate. D. Auguſt. Femoralia adumbrant caſtitatem.

Eandem

Digitized by Google

Eandem caſtitatem cingulum adumbrat, vt ex illa ſacerdotis oratione conſtat: *Præcinge me Domine cingulo puritatis. &c.* D. Iſidorus in Exod. c. 54. Balteo (inqt) præcingitur ſacerdos, per quod rerum incentiua, & luxuriæ libidinum reſtringuātur. &c. Et Beda: Quod Superhumerale (inquit) ſtrictum erat balteo; quis non videat, quod cuſtos bonorum operum fideliſſima virtus eſt continentia? de qua Dominus in Euangelio: *Sint* (inquit) *lumbi veſtri præcincti*: videlicet per cōtinentiam. &c.

Cingulum caſtitatis. D. Iſidorus. Beda.

Eandem quoque virtutem idem Beda Venerabilis, tunica linea ſtricta adumbratam vult. Linea eſt caſtitatis tunica; quoniam quemadmodum linum tunditur, maceratur, & torquetur, vt ad cādorem, ſubtilitatemque perueniat, quā tunica poſtulat: ita tundi oportet macerari, torquerique carnem, vt ad illam accedat puritatem, quam ſacerdotale munus ſuo iure flagitat. Non eſt laxa ſacerdotis tunica, ſed ſtricta, abſque vlla ruga; eundem in modum non eſt laxa ſacerdotis caſtitas, ſed ſtricta, abſque vllo crimine. Carnem ſtringit caſtitas, premit, ſub ſpiritus iugo conſtringit. E duplicata tela conficitur tunica ſtricta, quoniam, vt ſupra dictum eſt, duplicatam, fortem, robuſtamq; eſſe oportet caſtitatem, quā tot hoſtes obſident, atque oppugnant. Talaris eſt linea tunica, quoniam talarē, longiſſimamque neceſſe eſt eſſe caſtitatē ſacerdotalem, quæ a corde incipiat, ſenſuſque omnes, cogitationes, verba, operaque omnia protegat, ac tueatur, perq; uitam ſacerdotis totam, ad pedes uſque, ideſt, uſque ad finem uitæ protendatur. Tunica (inquit Beda) hæc talaris cum ex lino conſtet, caſtitatem corporis noſtri ſignificat. Strictam habent tunicam de byſſo ſacerdotes, cum propoſitū continentiæ nequaquam eneruitēt, & fluxa mente cuſtodiunt. Talaris eſt, ad pedes uſque deſcendens, cum continentia, non unicuilibet membro uiolenter impoſita, ſed in toto eſt corpore delectabiliter conſummata. &c.

Tunica ſtricta caſtitas. Beda.

Caſtitas fundamentum eſt ſacerdotaliū uirtutum, corpori aſtricta, ut tunica illa ſtricta. Sequitur caſtitatem cœleſtis quædam pontificis, ſiue ſacerdotis inter homines cōuerſatio. Ideoque ſuper ſtrictam tunicam pontifex ille antiquus tunicam alterā laxiorem, cęleſtiſq; coloris ideſt, hyacinthinam induebat. Quid cęleſtis coloris pallium indicat? ſane cæleſtem ſacerdotis caſtiſſimi uitam, iuxta illud Apoſtoli ad Philipp. 3. *Conuerſatio noſtra in cælis eſt.* Beda: Tunica hyacinthina (inquit) ſpecie uniformi, qualis eſſe debeat uita ſacerdotalis docetur: hoc eſt, ſupernis ſolum deſiderijs inceſſanter intēta, & conuerſationem iuxta Apoſtolum habens in cælis. &c.

Sacerdotis conuerſatio, & vita cæleſtis. Beda.

Habet hęc tunica aurea tintinnabula; quoniam cęleſtem uitam aurea fama ſequitur, hominumque laus. Præterea quoniam cæleſtem uitam concionū decet ſonitus; eſtq; pontificis munus, concionib. in templo Dei perſonare. Iuxta illud Magni Greg. in Regiſtro lib. 1. epiſt. 24. Prędicationis officium ſuſcipit quiſquis ad ſacerdotium aſcendit, ut ante aduentum Iudicis ipſe clamando gradiatur. &c. Et illud Iſidori in Exodum ca. 54. Tabernaculum ſacerdos ingrediens tintinnabulis in tunica ambitur; ut, uidelicet, uoces prædicationis habeat: ne ſuperni inſpectoris iudicium ex ſilentio offendat. &c.

Fama aurea vitā ſequitur cęleſtem. Sacerdos Dei præco. D. Greg. D. Iſidor.

Habet preterea tunica hyacinthina, mala punica multa; quoniā pontifex vnus multis parœcijs præeſt, multorūq; oppidorum curam gerit. Mala enim punica paręcias, oppidaq; ſignificant. Nā quemadmodum in malis punicis, cortice uno grana multa cōprehendūtur: ita in parœcijs, tēplo uno Chriani multi cōtinentur. Singulis malis punicis ſingula adduntur tintinnabula; qm̄ ſingulis parœcij idonei doctores, qui plebem docere poſſint, ſunt adhibendi. D. Cyrillus li. 11. de Adoratione: Sunt (inquit) minimè obſcurum Ænigma, prædicationis quidem facta ex auro tintinnabula; urbium autem mala punica. Et enim urbs uno muro circundatur, & plurima intra ſe domicilia continet; ſic malum punicum uno putamine cingitur, ſed interius grana, tunicis tanquam muris diſtinguuntur, & prope dixerim per domicilia colliguntur. Tintinnabulum ſingulis malis granatis adiunctum eſt; nam & unicuique urbi ſuus magiſter eſt. Ita Cyrillus.

Mala punica parœcias adumbrant, tintinnabula doctores, & concionatores. D. Cyrillus. Mala punicā vrbes indicant, tintinnabula magiſtros.

Malorū punicorū grana rubea ſunt: ſic quoq; Chriſtiani ſanguine Chriſti, quo redēpti ſunt, rubent. Id quod maxime ſacerdotes, pontificeſque conſiderare debent. Si enim Chriſti ſanguinem pro

Sanguinem Chriſti pro hominibus effuſum conſideret concionator, ne laſſetur.

pro animarũ ſalute effuſum cogitarint, ſi malorum punicorum rubentia grana ante oculos propoſuerint, ſane aurea tintinnabula, etſi cum labore magno, perſonabunt. Caueat Pontifex ne malum aliquod punicum in epiſcopatu reperiatur, quod tintinnabulo careat, i. caueat ne parœcia aliqua ſit, quæ concionatore, idoneoq; doctore ſit priuata. Pendebãt ex Pontificis veſte mala punica; pendebant & tintinnabula. A Pontificis.n. facultate pendent concionatores, confeſſarij, & parochi, ipſique incolæ parœciarum omnes. Intelligant igitur Chriſtiani, qua reuerentia Pontificem debeant colere, ſiquidem prope pedes mala punica ſunt.

A pontifice pendent concionatores.

Reuerentia proſequendi põtifices magna.

At Pontifices, quanto in pretio, curaque oues ſuas habere oporteat, inde colligant; quòd nomina Iſraelitarum Deus ſupra humeros, & ſupra cor à Pontifice geſtari voluit. Ne deſpice pauperculam ouẽ paſtor, ſupra humeros colloca, colloca in corde; hic illius locus eſt. In corde amor, & cura ouem collocabit; ſupra humeros ſuſceptus pro ea labor. Ad honorem te vocatum exiſtimas? ad onus potius adductũ puta. Pretioſos lapides geſtas; ne gemmas ſolum conſideres, ſed quæ in gemmis inſcripta ſunt noĩa explora. duodecim Iſrael trib. de illis oĩb. Deo rõem redditurus, portas. O onus Gigantinis humeris formidabile. Sed Gigantes formidant; pumiliones non formidant. Virtutib. præclari homines põdus fugiunt; quib. virtutum ſupellex curta eſt, ij onus leue arbitrantur. Videlicet, gemmarum ſplendorem, non inſcriptorum nominum laborem, periculumque conſiderant. Quod autem lapides cum nominibus Iſraelitarum ſuper pectus collocati, curam gregis habendam indicent, docet Beda ſic ſcribens: Nomina filiorum Iſrael Aaron ſuper pectus portat in æternum; quando præſul quiſque fidelis, nunquã eorum, quibus prælatus eſt, curam intermittit habere. Sed vitam iugiter illorum exhortando, increpando, cõſolando, ipſe confortare, & confortandam, tutandamque Domino crebris orationibus commendare ſatagit, &c.

Pontifices in corde & humeris oues portent.

Onus pontificis graue,

Beda.

D. Gregorius in Paſtorali parte 2. c. 2. Sacerdotem illum nomina patriarcharum in pectore geſtare docet, qui Sanctorum geſta, exemplaque diligẽter meditatur. quæ quidem meditatio animum maximè ad virtutis iter, etſi arduum, tenendum inflammat. Aſcriptos (inquit ille) patres ſemper in pectore ferre, eſt antiquorum vitam ſine intermiſſione cogitare. Nam tunc ſacerdos irreprehenſibiliter graditur, cum exempla Patrum præcedentium indeſinenter intuetur; cùm ſanctorum veſtigia ſine ceſſatione conſiderat; & cogitationes illicitas deprimit, ne extra ordinis limitem, operis pedem tendat. Hæc ille.

D. Greg.

Exẽpla Sanctorũ in pectore ferenda ſemper.

Obſerua in pectore Põtificis quatuor fuiſſe gemmarum ordines; treſque lapides in ſingulis ordinib. numerari. Quæ res apertè myſterium indicat Sacroſanctæ Trinitatis; quæ nobis quatuor Euangelia tradiderũt. Inſcripta igitur ſunt nomina in quatuor lapidum ordinib. quoniam Chriſtiani quatuor Euãgeliorum fide fulgent. Tres lapides in ſingulis ordinibus numerantur, quoniam quatuor Euangeliorum fides Auguſtiſſimam ĩdicat Trinitatem. Nomen autem Dei fronti imponitur, quoniam Trinitas vnus Deus eſt; qui rebus omnibus eminet, eaſque omnes conſeruat, ac gubernat.

S. Trinitat. myſteriũ indicatum in pectore pontificis.

Iam vero pectori impoſitum Rationale, pectus ſacerdotale flagitat rõe plenũ, ita vt nullum illius opus à rõe diſcrepet; quin potius omnia ad rõnis amuſſim explorata videantur. Quadrangulum autem erat Rationale. Oportet.n. hominis rationem, & pectus eſſe quadratum, ac ſolidum, ſemper in rebus omnibus ſtare inconcuſſum, nunquam cadere. Vnde Philo lib. 3. de vita Moſis, Voluit (inqt) Rationale quadrangulum eſſe artifex; ſubindicans oportere Rationem hominis inconcuſſam eſſe ac ſolidam. Quapp ei duas virtutes attribuit, manifeſtationem, ac veritatem. Nam ratio debet eſſe veriſſima, & nihil celare præ inuidia, quod quidem cognitu ſit vtile. Quin, & vniuſcuiuſque noſtrum tùm oratio, tùm ratio, his duabus ornanda eſt virtutibus manifeſtatione oratio, veritate ratio. Decet enim mẽtem nullum mendacium admittere; orationem autem expeditè veritatem manifeſtare, &c.

Opera Sacerdotis rõe conſentanea, indicat rõnale.

Philo.

Rõnale cur quadrãgulũ.

Rõ ſolida, vera, manifeſtans.

Oratio, et rõ duab. virtutib. ornãda. Hac veritate, illa manifeſtatione.

Fulgebat pectus pontificis gẽmis pretioſis: fulgeat quoque pectus ſacerdotale pretioſis virtutibus: carbunculo charitatis, beryllo humilitatis, ſapphiro ſpei, Iaſpide fortitudinis, amethyſto tẽperantiæ,

Virtutes gẽmæ in pectore.

A tiæ, Smaragdo caſtitatis, Topazio miſericordiæ. Sint in pectore ſacerdotis Vrim .i. illuminationes; ſint Thummim .i. perfectiones. Perfectum pectus, & illuminatũ illud eſſe oportet, in quod toties Chriſtus ingreditur.

Pontificis pectus ſapientia ſit plenũ

Neque verò ſatis eſt plenum eſſe virtutibus Pontificis pectus; ſcientia quoq; plenum eſſe neceſſe eſt. In pectore Aaronis Doctrina ponitur, & Veritas. In pectore Pontificis doctrina ſit Theologorum, & veritas literarum ſacrarum. Pe- B ctus fons ſit; ex hoc fonte non arido, ſed pleniſſimo, Chriſti hortus .i. Eccleſia irrigetur. Hieron. loco citato; cum indutus (inquit) quis fuerit veſte multiplici; conſequens eſt veritatem, quam corde retinet, ſermone proferre. Et ob id in Rationali Veritas eſt .i. ſcientia; vt nouerit quæ docenda ſint, & manifeſtatio, atque Doctrina; vt poſſit inſtruere alios, quod mente cõcepit. &c. Et Beda; Ideo doctrina, & veritas in Rationali iudicij eſt impreſſa; C vt eadem veſte indutus meminiſſet, ſe ſtudijs doctrinæ, & veritatis inquirendis, non autem curandis, rimandiſque ſecularibus negotijs, in ſacerdotium fuiſſe cõſecratum. &c. Sacrarum autem literarum & Theologiæ cognitio pontificem maxime decet; vnde nomen Dei in capite geſtat; quoniam ſcientiam Dei veluti coronam in capite geſtare debet. Lamina aurea (ait Hieronymus) rutilat in fronte; nihil enim nobis prodeſt, omnium rerum D eruditio, niſi Dei ſcientia coronemur. &c.

D. Hieron.

Beda.

Theologia, & ſacrarũ literarũ ſciẽtia in pontifice.

D. Hieron.

Prius virtus deinde ſcientia comparanda.

D. Hieron.

Sit igitur plenum virtutibus & ſcientia pectus; ſed prius virtutibus quã ſcientia. Prius enim ſuper humerale induitur, quàm Rationale, Rationalis autem doctrina, & veritas ſcientiam indicat; ſuperhumerale opera. Hieronymus: Non prius Rationale, & ſic ſuperhumerale; ſed ante ſuperhumerale, & deinceps Rationale. Primum faciamus, & ſic doceamus; ne doctrinæ autoritas caſſis operib[9] E deſtruatur. &c.

Rationis & operationis egregia connexio, quam doctrina ſequi debet.

D. Hieron.

Connexum verò erat ſuperhumerale cum Rationali; quia rationis, & operationis egregia eſt connexio; quam ſequi doctrina debet. Vnde idem Pater ſanctiſſimus Hieronymus: Non ſtatim (inquit) abſoluta perfectio eſt, ſiquis ſuperhumerale, & Rationale habeat; niſi hæc ipſã inter ſe forti compage ſolidentur, & ſibi inuicem connexa ſint, vt & operatio rationi, & ratio operibus hæreat; & his præcedentibus doctrina ſequatur, & veritas. &c.

Deus gubernator & auriga.

Numquid hæc Pontifici ſatis ſunt ornamenta, videlicet omne virtutũ iam depictum genus, ſcientiarumque eruditio præclara? Minimè. Oportet aurigam adeſſe cæleſtem, qui tot lapidibus pretioſis onuſtum currum dirigat, & gubernatorẽ qui tot mercibus onuſtam nauem in portum inuehat. Is autem Deus eſt. Quamobrem pontifex ſuper omnia in ipſa fronte nomen Dei inſcriptum gerit, cui omnem ſanctitatem deberi, ab eoque omnẽ pendere fatetur, dicens, Sanctũ, vel ſanctitas Domino, vel Domini. Lineis induimur: (ait Diuus Hieronymus) ornamur hyacinthinis, ſacrato baltheo cingimur; datur nobis opera: Rationale in pectore ponitur: accipimus veritatẽ: profert ſermo doctrinam. Imperfecta ſunt vniuerſa niſi tam decoro currui dignus quæratur auriga: & ſuper creaturas creator inſiſtẽs regat ipſe quæ condidit. &c.

Summus Romanusq; põtifex pontificis antiqui imagine adumbratus.

Summus põtifex fert terrarum orbẽ humeris.

Diximus hactenus de ſacerdotibus, & Pontificib[9]. Ego verò in hac imagine antiqui Pontificis, peculiaribus quibuſdã coloribus ſummum, Romanumque Pontificem adumbratum videre videor. Etenim põtifex antiquus totum orbem terrarum in veſte ferebat, vt dicitur ſapientiæ 18. nullus autem eſt toto orbe pontifex, qui totum terrarum orbem humeris ferat, præter Romanum Pontificem. Reliqui pontifices peculiares, certaſque paſcũt oues: at Petro dicitur, Ioannis 21. *Paſce oues meas*: non has, vel illas, ſed omnes, abſque termino vllo. Paſce oues meas, paſce etiam ipſos ouium paſtores. Sũt enim etiam oues meæ, atque adeo tuæ.

Summus põtifex ſub poteſtate habet ſua omnes epiſcopatus.

Totius orbis epiſcopatus malis punicis adumbrantur. Nam quemadmodum ſub vno cortice mali punici, multa grana, eaque rubea comprehenduntur: ita ſub poteſtate vnius epiſcopi, multi chriſtiani, ijque Chriſti ſanguine rubeſcentes, coercẽtur. Omnia mala punica ex veſte Pontificis pendebãt: quia omnes epiſcopatus ex poteſtate ſummi, Romaniq; Pontificis pendent.

Omnis doctrinæ cognitio ad S. p. pertinet.

Pendebãt præterea aurea tintinnabula, quæ aureæ doctrinæ ſonitũ ſignificãt, ex eadẽ veſte: quoniam omnis doctrinæ cognitio, ad Pontificẽ ſummum pertinet.

Ipſum

Malum punicum hebraice rimō,

Ipſum malorum punicorum nomen Romanum Pontificem, Romanoq; Pontifici cuncta ſubeſſe ſonat. Malum enim punicum in ſcriptura hebræa, *Rimon*, dicitur; habetque literas nominis Romæ, ſi punctorum rationem non habeas. à noſtris Luſitanis dicitur Romam.

Summus pōtifex pectore fert doctrinam, & veritatem.

Cæteri Pontifices aliquam Iſrael tribū, pectore, & humeris geſtāt; at ſumm⁹ Pontifex non hanc, vel illam, ſed omnes duodecim tribus Iſrael, hoc eſt, totā Eccleſiam fert. Ille præterea fert pectore Doctrinā; ille veritatem. Oues pectore fert, fert etiam ouium paſtum; Eccleſiæ enim paſtus, doctrinę eſt veritas. O ſacrum Romani Pontificis pectus, ò diuinum veritatis theſaurū; nihil ex te circa fidem, aut mores falſum; nihil emanare poteſt à veritate alienum. Poſuit enim Deus in te doctrinam, & veritatem; poſuit in te *Vrim*, id eſt, Spiritus ſancti illuminationes; poſuit & *Thumim*. i. doctrinæ perfectiones. In pectore Romani Pōtificis eſt Rationale iudicij, iudicium ille dicit toti terrarum orbi; *Quodcunque* (inquit Dominus) *ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis, & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.* Vnde nam poteſtas tanta, tamque admirabilis? inde nempè, quia Dei ſummi in terris Vicarius eſt, id quod nomē Dei indicat, in corona aurea ſupra caput rutilans. *Sanctum Domini*; hoc eſt, quidquid Sanctitatis, & quidquid ſanctæ poteſtatis, in ſanctitate Romani Pontificis eſt; id totum Domini eſt, cuius in terris vices Sanctiſſimas gerit. Imperfecta ſunt omnia (diximus ſupra ex Hieronymo) niſi tam decoro currui dignus quæratur auriga. Decor⁹ currus Dei in orbe eſt Romanus Pontifex; auriga Deus eſt. Is Pontificem tuetur, gubernat, dirigit. Id quod nomen Dei coronæ inciſum prædicat.

In pectore Summi pōt. eſt Rationale iudicij.

Auriga S. pōtificis Deus.

Pontifex antiquus vmbra Chriſti.

D. Cyr. Rupertus.

Sed ad Pontificem pontificum omniū veniamus, id eſt, Chriſtum Opt. Max. cuius etiam pontifex Aaronicus tenuis vmbra fuit, vt D. Cyrillus docet lib. 11. de Adoratione, & Rupertus in Exodi capite. 23. Oleo perfundebatur odorifero antiquus Pontifex. Quis verò olei illius odorem ſuauiſſimum fando explicet, quo Chriſtus perunctus eſt, iuxta illud pſalmi. 44. *Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ, præ conſortibus tuis!* Ex hoc oleo nomen habet. Chriſtus enim, id eſt, vnctus appellatur Vnctus Rex eſt, vnctuſque Pontifex. Linea illa tunica candida, atque talaris; candidiſſimam, & abſque vlla labe puriſſimam humanitatem indicat, qua verbum diuinum indutum eſt. Hyacinthina tunica, cæleſtem noſtri ſummi ſacerdotis vitā ante oculos ponit; virtutū oīum varietatē, colorum varietas in ſuperhumerali deſignat. Aureas vero cōciones, auream doctrinam aurea verba tintinnabula aurea demouſtrant. Mala punica vrbes, oppida infinita, & regna innuunt, quæ diuinis his tintinnabulis ad Chriſti fidem cęleſti ſacroque ſonitu conuocata ſunt.

Chriſtus vnctus.

Linea tunica humanitas.

Hyacinthina, cæleſtis vita.

Aurea tintinnabula aurea verba mala punica vrbes, & regna.

Chriſtus oues in pectore & humeris portauit.

Iam verò erga oues amorem cognoſcere ſi cupis, humeros inſpice, & pectus; quoniam filios Iſrael, id eſt, oues ſuas, tum pectore, & corde, tum humeris quoque portauit. Amor in pectore ſummi paſtoris oues inſculpſit; in humeris amor idem oues, omiumque expurganda ſcelera collocauit. *Honorabile nomen eorum corā illo*; dicitur pſal. 71. honorabile ſane nomen, & pretioſum, quod lapidibus inſcriptum eſt pretioſis. Sed quis pretioſus lapis, pretioſū Chriſti cor, pretioſos Chriſti exæquat humeros? In corde, & humeris, nos ille inſcripſit. Pretioſis autem lapidibus viros iuſtos ſignificari docet D. Cyrillus lib. 11. de Adoratione; Non abſurdè (inquit) lapides pretioſi Sanctorū virorum figuram gerunt; qui tum ſplendorem habent, tum pretioſi ſunt, & veluti lapides quidam electi, ac propemodū in Chriſti corde atque animo poſiti. &c.

Pſal. 72.

Chriſtus doctrinā et veritatē in orbe intulit.

Geſtat etiam in pectore Doctrinam, geſtat veritatem. Ille enim ad hoc in mūdum venit, vt veram hominibus doctrinam traderet, & veritatem. *Ego* (ait Pilato Dominus Ioannis 18.) *in hoc natus ſum & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati, &c.* Ille *via eſt, & veritas, & vita* Ioannis 14. ideoque merito in pectore fert doctrinam & veritatem. fert *Vrim*, id eſt, illuminationes, totius orbis Sol; fert & *Thumim*, id eſt, perfectiones, paſtor cui nulla perfectio defuit; quique perfectionibus cuncta a Deo condita longo ſuperauit.

Ioan. 18.

Ioan. 14.

Chriſtus orbi illuminationes attulit, & perfectiones.

Crux ſuperhumerale Chriſti.

Superhumerale habet noſter Pontifex eximium. In humeros conijce oculos crucem cernes humeris, Pontificium veluti ſuperhumerale, impoſitam; iuxta illud Iſaiæ. 9. *Factus eſt principatus ſuper humerum eius.* Purpura ſplendebat olim Aaronis

ronis ſuperhumerale, auro, retorta, byſſo, hyacintho, coccoque bis tincto; ſplẽdet iiſdem colorib. noſtri ſuperhumerale pontificis. Deus bone, quæ nã purpura cum Chriſti purpureo ſanguine conferri poteſt? hac purpura noſtrum ſuperhumerale admirabiliter fulget. Retorta vero byſſus, tortam.i. mille cruciatib. affectam ſanctiſſimam carnem, è cruce pẽdentem indicat. Cœleſtis hyacinthi color, cœli Dominum pro terrenis hominibus tormenta pati innuit. Bis tinctus coccus geminam illam Chriſti in Deũ, hominesque incenſam, ſtupendamque charitatem adumbrat. Noſtræ autem redemptionis pretium in Cruce perſolutum eſſe aurum ſignificat.

Purpura, retorta byſſus, hyacinthus, coccus, aurũ in ſuperhumerali crucis.

1. Cor. 1.

Sed *nos* (ait Paulus 1. Cor. 1.) *Prædicamus Chriſtum crucifixum; Iudæis quidem ſcãdalum, gẽtib. autem ſtultitiam, &c.* etenim crux Chriſti Iudæis ſcandalũ fuit, ethnicis vero ſtultitia ratione carens videbatur. At ſumma ſapientia fuit, ſumma ratio. Qđ adiungit Paulus; *Ipſis vocatis Iudæis, atque græcis, prædicamus Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam.* Hanc ob rem cum ſuperhumerali connexum eſt Rationale, quia cũ Chriſti illa cruce, quam humeris tulit, ſumma ratio, ſummaque Dei ſapientia coniuncta eſt, Iudiciũ.n. ſeueraque Dei iuſtitia id expoſtulauit, vt Dei filius ſanguine, & cruce hominum peccata expiaret. Ideòque meritò Rationale iudicij appellatur; quoniam ipſa ratio, ipſumque iudicium, Deique iuſtitia, ſuperhumerale illud, i. crucem, ſummi pontificis humeris imponi flagitabat.

In cruce ſũma ratio, & ſapientia.

Prætereà in Rationali doctrina eſt, & veritas, quoniam rationi maxime cõſentaneum fuit, pati incarnatum Deum vt ex cruce veluti ex cathedra quadam diuina, diuinam hominibus, humilitatis charitatis, obedientiæ, cęterarumq; virtutum doctrinam traderet. exemploque admirando doceret veritatem.

Doctrina, et veritas in ſuperhumerali crucis.

Ad hæc: nonne diximus ſupra ex D. Cyrillo mala punica, vrbes; granaque illa rubentia Chriſtianos ſignificare? vnde nam rubent Chriſtiani? vnde traxere ruborem Chriſti oues, cum quo nec purpuræ, nec florum omnium, aut gemmarum rubor certare poteſt? ex ſuperhumerali ſane Chriſti traxere, i. ex cruce ſuper humeros Chriſti poſita. Hinc malorum punicorum rubor, hinc ouium purpureus color, hinc decus, hinc ornamenta omnia, ſimul cum Chriſti ſanguine effluxerunt.

Mala punica rubent Chriſti ſanguine.

Denique quis ſit hic pontifex, doceat nos aurea illa corona in capite collocata. Nomen habet Dei ineffabile corona, quod ſoli aſcribitur Deo. Nimirum vt ſignificet Pontificem hunc Deum eſſe verum: cuius cruci & ſanguini, omnis hominum ſanctitas, omnis iuſtitia, omniũ peccatorum remiſſio, omniſque virtus tribuenda eſt. Hoc.n. verba illa coronæ inciſa indicant; *Sanctum vel Sanctitas Domino*, i. Omnis ſanctitas, omniſque veſtra gratia, ò homines, huius ſummi Pontificis, qui Iehoua, i. Deus verus eſt, ſummo ſacrificio debetur, quo patrem vobis infenſum propitium reddidit, mundique peccata expiauit.

CAPVT LII.

De integritate, ac officijs ſacerdotum.

De ſacerdotum integritate Leuit. 21. ſic legitur: *Loquere ad Aaron, homo de ſemine tuo per familias,* (ideſt, ſacerdos) *qui habuerit maculam, non offeret panes Deo ſuo, nec accedet ad miniſterium eius: ſi cæcus fuerit, ſi claudus, ſi vel paruo, vel grandi, vel torto naſo: ſi fracto pede, ſi manu, ſi gibbus, ſi lippus, ſi albuginem habens in oculo, ſi iugem ſcabiem, ſi impetiginem in corpore, vel hernioſus, & cætera.* Volebat Deus ſacerdotes non mente ſolum ſed corpore etiam eſſe integros, atque perfectos; qua corporis perfectione animi integritas adumbratur, vt D. Cyrillus indicat lib. 11. de Adoratione, & magnus Gregorius prima parte paſtoralis, & Philo in lib. de Monarchia. Si mortale (inquit) corpus ſacerdotis inſpici oportet, ne quo contactum ſit vitio; quanto magis animam immortalem? & cætera.

Leu. 21.

Integros animo oportet eſſe ſacerdotes.

D. Cyrill.
D. Greger.
Philo

Oportet ſacerdotem oculorũ habere perſpicacitatem, i. mentis, quæ diuina cõtempletur; ideo cæcus, & lippus, vel albugineim

ginem habens in oculo, repellitur. Oportet ſurſum cor attollere; ideo gibboſus, qui ad terrena eſt incuruatus repudiat.

D. Cyril.

Gibboſum (ait Cyrillus) eſſe dicimus, qui quodammodo incuruatus eſt, & cuius animus deorſum aſpicit, & ad carnis affectus eſt procliuis, &c. oportet rectis pulchriſque animi greſſib. ingredi iuxta

Ad Heb. 12

illud Pau. ad Hebræos 12 *Rectos greſſus facite pedibus veſtris, etc.* & illud Canticorum 7. Quam pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis filia Principis: Ideò claudus, velpede fractus, qui rectos in via mandatorum greſſus non figit, reijcitur. Oportet de rebus diuinis, deque humanis rectè iudicare, eaſque acutè veluti olfacere, ideò præditus paruo naſo, qui mentē diſcretione carentem ſignificat, reprobatur. Oportet caſtum eſſe ſacerdotem; ideò qui iugi ſcabie, atque impetigine concupiſcentiæ carnalis laborat, à ſacerdotalibus officijs arcetur.

D. Greg.

Quis ſacerdos dicatur cæcus, quis claudus, gibboſus, lippus &c.

Audiamus Magnum Gregorium parte prima paſtoralis c. 10. Cæcus (inquit) eſt, qui ſupernæ contemplationis lumen ignorat; qui præſentis vitę tenebris preſſus, dum venturam lucem nequaquā diligendo conſpicit, quo greſſus operis porrigat neſcit. Claudus eſt, qui quò pgere debeat aſpicit; ſed per infirmitatē mentis, vitæ perfectæ viam non valet tenere, quam videt. Quia ad virtutis ſtatū dum fluxa conſuetudine non erigitur, quò per deſiderium innititur, illuc greſſus operis efficaciter non ſequūtur. hinc .n. Paulus dicit ad Heb. 12. *remiſſas manus & diſſoluta genua erigite, & greſſus rectos facite pedibus veſtris: vt non claudicans quis erret, magis autem ſanetur:* Paruo autem naſo eſt, qui ad tenēdam menſuram diſcretionis idoneus non eſt; naſo quippe odores, fœtoreſque diſcernimus: rectè ergo per naſum diſcretio exprimitur, per quam virtutes eligimus, delicta reprobamus. Naſus grādis, & tortus, eſt diſcretionis ſubtilitas immoderata. Fracto autem pede, vel manu eſt, qui viam Dei pergere omnino non valet; atque à bonis actib. funditus exors vacat. Gibbus vero eſt, quē terrenæ ſolicitudinis pondus deprimit, ne vnquam ad ſuperna reſpiciat. lippus eſt, cui quidem ingenium ad cognitionē veritatis emicat; ſed tamen hoc carnalia opera obſcurant cuius ſenſum natura exacuit, ſed conuerſationis prauitas confundit.

Ad Heb. 12

Diſcretio naſo ſignificatur.

Albuginem in oculo ſuperbus hic.

Albuginem habet in oculo, qui veritatis lucem videre non ſinitur, quia arrogantia ſapientiæ, ſeu iuſtitiæ cæcat. Pupilla namque nigra videt; albuginem tolerans nihil videt. Quia videlicet, ſenſus humanæ cogitationis ſi ſtultum ſe, peccatoremque intelligit, cognitionem intimæ claritatis apprehendit. Si aūt cādorem ſibi iuſtitię, ſiue ſapiētię tribuit, à luce ſe ſupernę cognitionis excludit; & eò claritatem veri luminis nequaquā penetrat, quò ſe apud ſe per arrogantiā exaltat. Sicut de quibuſdam dicitur ad Romanos 1. *Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.* Iugem vero habet ſcabiem, cui carnis petulantia ſine ceſſatione dominatur. Impetiginem quoque habet in corpore, quiſquis auaritia vaſtatur in mente. Quæ ſi in paruis non compeſcitur, nimium ſine menſura dilatatur. Hactenus Gregorius.

Ad Rom. 1.

Auaritia, ſi in paruis nō compeſcitur, ſine menſura dilatatur.

Primum officium ſacerdotum. Ingredi in Sancta Sanctorum.

Sacerdotum officia plura erant. Primū ſolius erat Pontificis, videlicet, ſingulis annis ſemel in Sancta Sanctorum ingredi, non ſine ſanguine, decimo die menſis ſeptimi. Qua de re dictum eſt ſupra, cap. 42. lege Leuitici caput 16. Quæ ſequuntur omnibus ſacerdotibus communia fuerunt.

Secundum officium thymiama offerre.

Secundum: Thymiama offerre in altari thymiamatis, ꝙ extra Sancta Sanctorum fuiſſe collocatum iam oſtendimus. In hoc altari ſingulis diebus, manè veſperique, ſacerdotes odores Deo incēdebant, qua de re ſupra diximus cap. 24. 1. Par. 6. *Aaron, & filij eius adolebant incenſum ſuper Altare holocauſti, & ſuper Altare thymiamatis, &c.* Incenſum, quod ſacerdotes adolebant ſuper Altare holocauſti, victimæ appellantur. non .n. in eo Altari thymiama incendebatur. In Altari vero thymiamatis, thymiama adolebant, tam Aaron, quam filij eius, ideſt reliqui ſacerdotes.

1. Par. 6.

Sacerdotes Thymiama incendebāt in altari thymiamatis, manè veſperique.

De hoc verba illa Luc. 1. intelliguntur. *Sorte exijt vt incenſum poneret, ingreſſus in templum Domini. Et omnis multitudo populi erat orans foris, hora incenſi:* Græce, *incenſum*, à Luca dicitur, *thymiama*, &, *incenſum ponere*, θυμιᾶσαι. Ingreſſus .n. eſt Zacharias Baptiſtæ pater templum, i. domum exteriorem, in qua erat Altare aureum; vt thymiama incēderet. Populus verò foris in Atrijs erat expectans hora incenſi, i. in hora illa, qua thymiama odoriferū Deo offerre-

Luc. 1

Zacharias pater Baptiſtæ in domo exteriori thymiama obtulit.

D. Aug. offerebatur. D. Auguſt. tract. 49. in Ioannem, quoniam exiſtimauit Altare incẽſi intra Sancta Sanctorum fuiſſe collocatum, exiſtimauit quoque Zachariã fuiſſe ſummum ſacerdotẽ. Soli enim ſummo ſacerdoti in Sancta Sanctorum ingredi *D. Aug.* fas erat, & vt Auguſtinus eodẽ loco putat, & ſcribit, incenſum nõ licebat ponere, niſi ſummo ſacerdoti. Neque Auguſtinus ſolus hunc honorem, patri Baptiſtæ tribuit, ſed Ambroſius quoque Lucæ 1. *D. Ambr.* videtur (inquit) hic Sanctus Zacharias *D. Chryſ.* ſummus deſignari ſacerdos. &c. D. etiã Chryſoſt. tom. 5. in homil. de incomprehenſibili Dei natura; Zacharias (ait) Sancta Sanctorum ingreſſus, ipſum ſcilicet penetrale, quod vni fas erat illi inſpicere. &c. Theophylactus quoque; Quemadmodum ſummus ſacerdos iſte ingreſſus in Sancta ſãctorum fructum accepit, ſic Chriſtus ingreſſus in cælum fructum accepit noſtram ſalutem. Idẽ ſentit Burgẽſis Lucæ 1. præterea D. Dionyſius Areopagita de cæleſti hierarchia ca. 4. Zachariam pontificem appellat, ſi non fallit interpres. Lege etiã Bedam Lucæ primo.

Zachariam fuiſſe ſummum ſacerdotem Auguſt. & alij ſentiunt. Theophylactus. Burgenſis. D. Dionyſ. Areopag.

Veriſimilius tamen eſt non fuiſſe ſummum ſacerdotem Zachariam, ſed alium quempiam ex inferioribus, vt Lyranus arbitratur Lucæ 1. Abulenſis Exodi. 30. quæſt. 6. Ianſenius, & alij. Probatur, quoniã nulla eſt ratio, quę fuiſſe probet; ſunt autem aliquæ, nec futiles, quæ refutent. Nam inde colligitur ſacerdotem fuiſſe ſummum, quòd thymiama obtulerit, in Sancta Sanctorum ingreſſus. Id vero ex dictis falſum eſſe conſtat. Altare enim thymiamatis intra Sancta Sanctorũ non erat: thymiama autẽ in templo adolere, ad omnes ſacerdotes ſpectabat.

Lyranus. Abulenſis. Ianſenius. Zacharias non fuit ſũmus ſacerdos.

Refutatur opinio. Primo, quod Euangeliſta Zachariam ſacerdotem tantummodo appellarit; appellaſſet vero Pontificem, vel ſacerdotem ſummum ſi fuiſſet pontifex, & ſacerdos ſummus. Quemadmodum enim nunc de ſummo pontifice ſi quis loquatur, dignitatis tantæ nomen nõ prætermittit; ſic & olim ſi de ſummo ſacerdote, vel pontifice quis verba faceret, nomen dignitatis non ſilebat. Secundò. Quæcunque Lucas de Zacharia narrat, minori ſacerdoti congruunt, vt eſt perſpicuum: aliunde Pontificẽ fuiſſe probari non poteſt; ergo pontifex non fuit. Tertio Zacharias dicitur à Luca fuiſſe ex vice Abia; atqui pontifex nec ex vice vlla erat, nec ex vice eſſe dicebatur. Ergo Zacharias pontifex nõ fuit. De vicibus mox dicemus. His adde, inter pontifices Iſraelitarum, Zachariã à Ioſepho minimè numerari. Adde etiam hoc; vt Lucas aſſerit cap. 1. *Sorte exijt, vt Zacharias incenſum*, id eſt, thymiama, *poneret*: ergo ſorte illi contigit hęc ſacerdotalis functio, vt infra dicemus. At verò ſummus ſacerdos extra omnes huiuſmodi ſortes erat; nullaque illi functio ſorte obueniebat: ergo non fuit Zacharias ſummus ſacerdos.

Probatur Zachariam patrem baptiſtæ nõ fuiſſe ſummum ſacerdotem.

Ex his etiam refutatur opinio Bedæ, & Caietani; qui exiſtimarunt Zachariã in die expiationis, menſe Septembri, thymiama poſuiſſe in ſanctis ſanctorũ. Hoc enim ſoli ſummo ſacerdoti licebat.

Zacharias non obtulit thymiama in Sanctis Sanctorum in die expiationis.

Tertium Sacerdotis officium erat, panes propoſitionis in menſa proponere. Leuitici 24.

3. Officium panes propoſitionis in menſa collocare.

Quartum, lucernas templi cõcinnare, inflammare, ſuoque tempore extinguere Exod. 27. Leuit. 24.

4. Lucernas inflãmare.

Quintum, ſacrificia Deo offerre, animaliaque immolare, vt liber Leuitici docet. Sacerdotes enim animalia occidebãt pellem ipſi detrahebant, vt conſtat ex 2. Paralip. 29. quo loco oſtenditur id Leuitis non licuiſſe. Iidem Altaris igni eadẽ imponebant.

5. Sacrificia Deo immolare.

Offerebant autem hoſtias, non pro Iudæis ſolum, ſed pro Ethnicis quoque, vt docet Philo lib. de legatione ad Caium. In epiſtola Regis Agrippæ ad Caiũ: gẽs (inquit) Iudæorũ pro incolumitate imperij tui vota faciendo, nulli gẽti cedit; dona offerendo, mactando victimas, nõ ſolum in ſolennitatibus publicis, verũ & quotidianas. &c. Et Ioſephus lib. 2. de Bello cap. 17. in templo (inquit) Eleazarus filius Ananiæ Pontificis perſuaſit ijs, qui ſacrificijs miniſtrabãt, vt nullius munus, aut hoſtia, qui nõ eſſet de Iudęorum gente ſuſciperetur. Id autẽ erat Romani belli ſeminarium. Reiecit ſiquidẽ hoſtias Cæſaris, quæ pro Romano populo offerri ſolitæ erãt. &c. Et inter alia; producebant (inquit) in medium ſcientiſſimos morum paternorũ, ſacerdotes quoque, narraturos quomodo omnes eorum maiores exterarum gentium ſemper ſacrificia ſuſcepiſſent. &c. Lege lib. 1. Machabæorum cap. 12. epiſtolam Ionathæ ad Spartiatas. &c.

In templo Ieroſol. offerebantur ſacrificia etiã pro Ethnicis. Philo. Ioſephus.

Sextum

6. Offic. ſacerdotũ canere tubis. Numer. 10. Sextum. Tubis argenteis clangere. Numer. 10. *Filij Aaron clangent tubis. Si exieritis ad bellum de terra veſtra contra hoſtes, qui dimicant aduerſum vos, clangetis vlulantibus tubis. Et erit recordatio veſtri, coram Domino Deo veſtro, vt eruamini de manibus inimicorum veſtrorum. Si quando habebitis epulum & dies feſtos, & calendas, canetis tubis ſuper holocauſtis, & pacificis victimis; vt ſint vobis in recordationem Dei veſtri, &c.* 1. Par. 15. *ſacerdotes clãgebãt tubis corã arca Dei, &c.* Et c. 16. *Dauid constituit Banaiam & Iaziel ſacerdotes, canere tuba iugiter, coram arca fœderis Domini,* &c. 2. Par. 13. ait Abias: *In exercitu noſtro dux Deus eſt: & ſacerdotes eius, qui clangunt tubis, & reſonant contra vos, &c.*

1. Par. 15. 1. Par. 16. 2. Par. 13.

Denique tubis ſacerdotes populum, vel etiam Principes, conuocabant. Iis vtebantur in bello, in templo, in diebus feſtis, in ſacrificijs, lege cap. 10. Numerorum. Tubis etiam ſabbatha populo ſacerdotes indicabant, ex edita turri clangentes, vt Ioſephus docet lib. 5. de Bello, ca. 9. Quarta (inquit) turris ſupra verticem paſtophoriorum cõdita erat, vbi moris eſt vnum de ſacerdotibus aſtantem, poſt meridiem, quod ſeptimus quiſque dies, ideſt, ſabbathum inciperet, tuba ſignificare, rurſuſque veſperi quod deſineret: nunc ferias populo, nunc vt opus faciat denuntiantem, &c.

Ex turri ſacerdos ſabbatha indicabat.

Cuius figuræ fuerint tubæ, indicat idem Ioſephus lib. 3. Antiq. cap. 11. Canna (inquit) erat tibia paulò craſſior; Longitudine paulo minus cubitali, cuius os tantum patebat, quantum ad inflandum ſufficeret; deſinebatque in extremitatem campanulæ ſimilem, quemadmodum tuba, &c. Et lib. 8. cap. 2. plurimas à Salomone tubas fabricatas refert; fieri (inquit) curauit tubarum ducenta millia; quales Moyſes præſcripſit, &c.

Ioſephus. *Tuba deſcriptio.* *Ducẽta millia tubarũ fabricauit Salomon.*

Septimum. populo benedicere. Nu. 6. *Locutus eſt Dominus ad Moyſem dicens: loquere Aaron, & filijs eius: ſic benedicetis filijs Iſrael, & dicetis eis: benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te: oſtendat Dominus faciem ſuam tibi: & miſereatur tui. Conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem. Inuocabuntque nomen meum ſuper filios Iſrael: & ego benedicam eis, & cætera.* Fuiſſe autem morem ſacerdotibus populo benedicendi peracto ſacrificio, colligit Ianſenius ex cap. 50. Eccleſiaſtici; Notandum (inquit) ex hoc loco morem ſacerdotibus fuiſſe, benedicere populo peracto ſacrificio. Item, quod in benedictione populi mos illis fuerit eleuandi manus ſuas ſuper populum. quod & dicitur fieri ab eis ſolitum, mouendo manus in quatuor mundi partes; ſurſum ſcilicet, deorſum, ſiniſtrorſum, & dextrorſum, cum aperto crucis myſterio. Hæc ille. Galatinus vero lib. 2. ca. 10. Benedictio (inquit) cum nomine Dei quatuor literarum, cum tribus digitis ambarum palmarum erectis, & duobus depreſſis fiebat; ad deſignãdam diuinarum perſonarum Trinitatem, per ipſum nomen ſignificatam. &c. Lege capi. 41. huius libri.

7. offic. populo benedicere. *Num. 6.* *Ianſenius.* *Sacerdotes populo benedicebant peracto ſacrificio, eleuatis manibus, ſignũ crucis efficientes.*

Octauum. Docere populum. Mala. 2. *Labia ſacerdotis cuſtodiẽt ſcientiam: & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum eſt.* Aggæi 2. *Interroga ſacerdotes legem. &c.* 2. Par. 15. *Tranſibunt multi dies in Iſrael abſque Deo vero, & abſque ſacerdote doctore. &c.* Leu. 10. *Vt habeatis ſcientiam diſcernendi* (dicitur ſacerdotibus) *inter Sanctum, & profanum, inter pollutum, et mundum: doceatiſq; filios Iſrael omnia legitima mea, quæ loquutus eſt Dominus ad eos, per manum Moſi, &c.*

8. offic. ſacerdotum docere populum. *Malach. 2.* *Agg. 2.* *2. Par. 15.* *Leu. 10.*

Docet tamen Abulenſis libr. 2. Paral. cap. 15. quæſt. 4. non ſolis ſacerdotibus, ſed leuitis etiam, imo & laicis, fas fuiſſe facultate habita docere. Nam Ioſaphat Rex. 2. Paralip. 17. & 19. conſtituit ſacerdotes, & leuitas, vt docerent populum. Præterea, ſi laicis fas non fuiſſet docere populum, Iudæi Chriſtum concionari nullo modo permiſiſſent; nec. n. leuita erat, nec ex Leuiticis ſacerdotibus. Docebant quoque Chriſti Apoſtoli, qui nec ſacerdotes erant, nec Leuitæ. Paulus itẽ ex tribu Beniamin, & Barnabas, ſynagogam ingreſſi ad concionandum ſunt inuitati; Actorum 13. *Ingreſſi Synagogam die ſabbathorum ſederunt: poſt lectionem autem legis & prophetarum, miſerunt principes ſynagogæ ad eos dicentes. Viri fratres, ſi quis eſt in vobis ſermo exhortationis ad plebem, dicite, &c.* Erat ergo ſacerdotum munus docere, ſacerdotum inquam præcipuè.

Etiam Leuitis, & laicis facultate habita fas erat docere. *Act. 13.*

Nonum. De lepra iudicare. Leuitici 13. *Homo in cuius cute, & carne ortus fuerit diuerſus color, ſiue puſtula, aut quaſi lucens quippiam, id eſt plaga lepræ, adducetur ad Aaron ſacerdotem, vel vnum quemlibet filiorum eius. etc.* Alia quoque iudicia ad ſacerdotes pertinuiſſe intelliges ex cap. 17. Deuteronomij; *Si difficile, & ambiguum apud te iudicium eſſe*

9. Officiũ ſacerdotis iudicare de lepra, & alijs *Leu. 13.* *Deut. 17.*

eſſe perſpexeris, inter ſanguinem, & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram, & non lepram, & Iudicum inter portas tuas videris verba variari: ſurge, & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Venieſque ad Sacerdotes Leuitici generis; & ad iudicem, qui fuerit illo tempore: quæreſque ab eis. Qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quæcunque dixerint, qui præſunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te, iuxta legem eius: ſequeriſque ſententiam eorum, neque declinabis ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit, nolens obedire ſa B *cerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & cætera.*

Sacerdotis imperio qui non paret occiditur.

Deut.20.

Decimum munus, in Bello militũ corda corroborare. Deut. 20. *Appropinquante prælio, ſtabit ſacerdos ante aciem, & ſic loquetur ad populum: Audi Iſrael. Vos hodie contra inimicos veſtros pugnam committitis. Non pertimeſcat cor veſtrum: nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos. Quia Dominus Deus veſter in medio veſtri eſt: & pro vobis contra aduerſarios dimica* C *bit, vt eruat vos de periculo, &c.*

10. off. ſacerdotum, militum corda corroborare.

Quæres, num ſacerdotes hi veteris legis haberent claues? paucis, cum D. Thoma 4. diſt. 19. Abulenſi Mat. 3. q. 57. & alijs, reſpondeo non habuiſſe claues. non .n. erant in lege illa claues cœli, in qua non dum cœlum apertum erat. Vnde D. Thomas 4. d. 19. ad primum: Clauis (inquit) regni cœleſtis, conſequitur ad ſacerdotium, quo homo ad cœleſtia introducitur. Non autem talis erat ordo ſacerdo D tij Leuitici; & ideò claues cœli non habuerunt, &c. Nec claues cœli habuerũt, nec characterem, vt loco citato Abulenſis ait, illi antiqui ſacerdotes. Noui vero teſtamenti ſacerdotes et admirando charactere ſunt inſigniti; & claues aureas habent, quibus cœlum aperiunt. Antiquos illos dignitate, graduque honoris, & officio longè ſuperant.

An ſacerdotes antiquæ legis claues habuerint.

Nec claues, nec charactere habuere ſacerdotes veteris legis

Antiqui ſacerdotes thymiama Deo, vt diximus, animantiumque brutorum E victimas offerebant; noſtri ſacerdotes, ô rem ſtupendam, & thymiama adolẽt, & ipſum Dei filium Deum, hominemque verum, æterno patri offerunt. Quod ſtupendum ſacrificium plus ab illis omnibus abrogatis ſacrificijs diſtat, quàm cœlum diſtat à terra. Infinito enim interuallo diſiungitur; ipſamque Dei Optim. Max. maieſtatem continet. Antiqui ſacerdotes panes propoſitionis in conſpe- A ctu Dei proponebant; noſtri panem illũ qui de cœlo deſcendit, vitamque præbet mundo. i. anguſtiſſimam Euchariſtiam, ante oculos Dei in Altari ſingulis dieb. proponunt, illumque nobis propitium reddunt. Lucernas illi inflammabant; noſtri cœleſti flamma incendunt animas. Illi tubis argenteis clangebant; hi toto orbe clangunt concionibus. Illi benedicebant populo; hi quoque benedicunt. Illi docebant Iſrael; hi docent totum orbem. illi de lepra iudicabant; hi iudicant de peccatis, quæ lepra ipſa adumbrat. Illi corda militum in Bello corroborabãt; hi corda Chriſtianorum aduerſus tartareos hoſtes confirmant, ac concitant. Faxit Deus, vt quantum noſtri ab antiquis differunt officio: tantum etiam differant vita, & Sanctitate.

Vt autem eorum exemplo, ad noſtra multo præſtantiora munera alacriter, ac modeſtè obeũda excitemur libet his addere, quæ Ariſteas ſcripſit in lib. de. 72. ſcripturæ interpretib. Miniſterium (inquit) ſacerdotum, robore, decore, & ſilẽtio, cuncta ſuperabat. Omnib. ſua ſponte laborantib. quando quiſque inſtitutũ opus iniuſſus curat. Hi quidem ligna, hi oleum, hi ſimilam; alij aromata, alij carnes incendentes. Et roboris excellentiã quendam dexteritatemque oſtentant. ſũptis .n. duob. vitulorum crurib. quæ pondo ſupra duo talenta ſint; mira in altum facilitate, ſic decenter proijciunt, vt nũquam à loco aberrent. Similiter ouium, caprarumque pondera iaciunt. Sunt autem hoſtiæ omnes abſque macula, & pinguedine præſtantes. Sternitur & ad quietem locus, vbi oẽs cubant; vnde nullo excitante, celeres quiq; ad opus, per vices exurgunt. Silentium vero tantum ineſt, vt cùm ſeptingenti ferè miniſtrorũ continuò adſint, & offerentiũ libamina multitudo ingens; nec vnum quidem hominem in loco verſari putes. Summa namque veneratione cuncta, & magna Dei pietate perficiuntur. Hęc ille. Adiungam illud quoque, quod Ioſephus ſcripſit li. 4 de Bello, ca. 5. Pompeius cum templum obſideret, Iudæorum tolerantiam, & in alijs admiratus eſt, & præcipuè quod nihil cæremoniarum inter media tela verſantes intermiſerunt. Sed ac ſi in alta pace ciuitas ageret, quotidie ſacrificia, & victimas, omnemq; Dei cultum diligentiſſimè

Ariſteas.

Sacerdotum in miniſtrãdo decor, & ſilentium.

Ioſephus.

Sacerdotum in miniſtrãdo animi robur.

tiſſime celebrarunt. Nec vel in ipſo exci-dio, cùm ad aram in dies ſingulos trucidarentur, legitimis religionis ſuæ muneribus abſtinuerunt, &c. Item: circumſepto vndique fano, alios aliò fugientes, vel repugnantes Romani interficiunt. Vbi plurimi ſacerdotum, quanquam hoſtes ſtrictis gladijs irruentes videbant; intrepidi tamen in peragendis reb. diuinis perſeuerabant; & in ipſo libandi, templumque adolendi miniſterio mactabantur. Saluti quoque præferentes religionis obſequium. Hæc ille.

CAPVT LIII.

De uicibus ſacerdotum.

FVit Aaron frater Moſis, primus populi Iſraelitici Pontifex, & ſacerdos maximus, fons & origo omnium ſacerdotum. Ex illo. n. vno omnes ſacerdotes originem duxere. Quatuor procreauit filios, Nadab, Abiu, Eleazar, & Ithamar. Duos illos priores Deus igni incendit, Leuit. 10. quòd igne alieno, ac profano thymiama incendiſſent; poſteriores Eleazar, & Ithamar ſuperſtites permanſere. Ex ijs ſacerdotum duæ familiæ extitere. altera familia Eleazar, qui prouectior erat ætate, patrique Aaroni in pontificatu ſucceſſit; altera familia Ithamar appellatur. Rurſus ſacerdotes familiæ Eleazar, i. ex Eleazaro orti, in ſexdecim partes ſiue ſortes diuiſi ſunt. Sacerdotes vero familiæ Ithamar, i. ex Ithamar nati, quia pauciores erant, in 8. ſortes diſtributi. Itaque 24. ſacerdotum fuere ſortes à Dauide conſtitutæ, de quibus agitur 1. Parali. 24. Dictæ autem ſunt ſortes, quoniam ſortibus res eſt tranſacta. 1. Par. 24 *Diuiſit Dauid filijs Eleazar Principes, per familias ſexdecim; & filijs Ithamar per familias, & domos ſuas. [illegible] diuiſit vtraſque inter ſe familias ſortibus. Erant [illegible] vnc, et ſanctuarij, & Principes Dei, tàm de filijs Eleazar, quàm de filijs Ithamar, &c.*

Filij duo Aaronis ex quibus ſacerdotum duæ familiæ.

Sacerdotes familiæ Eleazar in 16. ſortes diuiſi.

Sacerdotes familiæ Ithamar diſtributi in 8. ſortes.

24. ſortes ſacerdotum.

1. Par. 24.

Erat vnus, omnium ſacerdotum; & ſanctuarij pontifex, ac princeps, ſacerdos

A que ſummus. Erant præterea 24. alij, qui ſacerdotum quoque, & *Sanctuarij principes* appellantur, & *Principes Dei*. Nimirum ij, qui 24. ſortibus, ſinguli ſingulis, præerant. Numerantur omnes 24. ſortes loco citato hunc in modum: *Exiuit autem ſors prima Ioiarib, ſecunda Iedei, tertia Harim, quarta Seorim, quinta Melchia, ſexta Maimam, ſeptima Accos, octaua Abia.* Sicque reliquæ vſq; ad vigeſimam quartam recenſentur. Ad octauam vero vſq; ſortem, quę erat ſors

B Abiæ, volui numerare, vt Lucę ille locus intelligatur capitis primi; *fuit ſacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia.* Erat enim Zacharias Ioannis Baptiſtæ pater ſacerdos, atque adeo ex vna erat earum 24. ſortium. Docet D. Lucas ex octaua fuiſſe ſorte, quæ dicitur ſors Abiæ à principe primo.

Sacerdos ſummus vnus.

24. Sacerdotum & Sanctuarij principes.

1. Par. 24.

Zacharias pater Baptiſtæ ex 8. ſorte ſiue vice Abia.

Luc. 1.

Magnus erat ſacerdotum in omnibus his ſortibus numerus. Neque verò ſimul omnes diebus, hebdomadiſvè omnibus

C in templo ſacerdotali munere fungebantur; ſed per vices, ſingulæ ſortes ſingulis hebdomadis miniſtrabant. Vnde ſortes vices dicebantur. Quam ob rem Lucas vicem octauam Abiæ appellat; *fuit*, inqt, *Zacharias de vice Abia.* Et 1. Para. 24. *Hæ vices eorum, ideſt ſacerdotum, ſecundum miniſteria ſua, vt ingrediantur domum Domini, & cæt.* nimirum prima ſors prima hebdomada in templo miniſtrabat, i. ſacerdotes primæ ſortis; ſecunda hebdomada ſecunda

D ſors; tertia hebdomada, tertia ſors: vſq; ad vigeſimamquartam. Deinde ad primam adminiſtratio redibat. De his Ioſephus lib. 7. antiq. ca. 11. Viginti quatuor (inquit) ſacerdotum cognationes inuenit Dauid. Ex Eleazari familia ſexdecim; Ithamari octo. Inſtituitque vt vna cognatio miniſtraret Deo, per dies. 8. à ſabbatho vſque in ſabbathum Atque ita ſortitio facta eſt omnium cognationum

E Et cuius prima ſors exijt, deſcripta eſt cognatio prima; & poſt hanc ſecunda, deinceps que vſque ad vigeſimam quartam. Quæ diuiſio durat vſque in hodiernum diem. Ita Ioſephus.

Luc. 1.

1. Par. 24.

Ioſeph.

Miniſtrabat vna ſors diebus 8. à ſabbatho, vſque in ſabbathū

Illa verò hebdomada, qua ſacerdotes miniſtrabant, in domibus ijs habitabat, quæ in Atrijs templi erant exædificatæ; neque à templo recedebant. Hinc illud Diui Lucæ de Zacharia; *Factum eſt, vt impleti ſunt dies officij eius; abijt in domum ſuam, & cætera.* Tota enim hebdomada, qui fuere

dies

Goog

dies officij eius, in templo verſatus eſt, A expleta hebdomada domũ diſceſſit, Baptiſtamq; magnum genuit. Nam quandiu in templo ſacerdotes morabãtur, ab vxoribus abſtinebant, vt docet Abul. 1. Paral. 24. q. 25. Innocentius I. Pontifex ſummus, epiſt. 2. ca. 9. Si priſcis (inquit) temporibus, de templo Dei ſacerdotes anno vicis ſuæ, non diſcedebant, ſicut de Zacharia legimus, nec domum ſuã oĩno tangebant: quanto magis ij ſacerdotes, vel leuitæ, pudicitiam ex die ordinatio- B nis ſuæ ſeruare debent, quibus non præterit dies, qua vel a ſacrificijs diuinis, vel a baptiſmatis officio vacent? hæc ille, & alia in eandem ſententiam. Lege Bedam Luc. 1. Hoc (inquit) eſt quod dixi, quod vicis ſuæ tempore pontifices, templi tantum officijs mancipati, non ſolũ a complexu vxorũ, ſed ab ipſo quoq; domorũ ſuarum abſtinerent ingreſſu. Vbi noſtri temporis ſacerdotib. quibus ſemper altari ſeruire iubetur, perpetuo ſeruandæ ca C ſtitatis exemplum datur, &c. Et Theophylactus. Quãuis (inquit) Zacharias Ieroſolymis domum habuiſſe, nõ licuiſſet tamen ei, extra ambitum templi per tẽpus vicis ſuæ exire. &c. A vino etiã abſtinebant Leuit. 10. *Dixit Dominus ad Aaron: Vinum, & omne quod inebriare poteſt, nõ bibetis tu, & filij tui, quando intrabitis in tabernaculũ teſtimonij, ne moriamini.* Lege Philonẽ lib. de Monarchia, & Abulenſem 1. Par. c. 9. q. 16. In qua docet ſacerdotes in templo D habitaſſe illa hebdomada, qua ſacras functiones peragebant, ne aliqua legali immunditia foris ſe contaminarẽt, qua inquinati miniſtrare non poſſent.

Luc. 1. Beda. Abulenſis. Sacerdotes in templo habitabant, cũ ſacras functiones peragebant. Theophylactus. A vino abſtinebant, ſorte functiones diſtribuebant.

Animaduerte præterea, cuiuſque ſortis, vicis, vel hebdomadæ ſacerdotes, q in templo miniſtrabãt, ſolitos fuiſſe functiones ſacras inter ſe ſortibus diſtribuere. Huic ſorte Thymiamatis oblatio, illi lucernarum compoſitio, atque inflãmatio, alij hoc, alij illud ſacrificij genus of- E ferendum obueniebat. Vnde perſpicua fiunt Lucæ verba illa: *Factum eſt cum ſacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis ſuæ, ſecundum conſuetudinem ſacerdotij, ſorte exyt, vt incenſum poneret. &c.* Sorte namque obuenit Zachariæ incenſi, hoc eſt, Thymiatis oblatio. Idem de reliquis ſacerdotibus intellige. Par enim in omnibus ratio reperitur. Lege Abulenſem 1. Paral. 24. quæſt. 26.

CAPVT LIV.

De Leuitis.

LEui filius Iacob 3. habuit filios, Gerſon, Caath, & Merari, vt Exod. 6. legitur. Ex his tres Leuitarum familiæ emanarunt. Prima dicitur Caathitarum; ſecunda Gerſonitarum; tertia Meraritarum. Caath præter reliquos filios genuit Amram Moſis patrem, & Aaronis. Aaroni, & filijs eius, ac poſteris ſacerdotiũ Deus tradidit. Reliqui, qui ex Leuitica quidem tribu erant, non autem Aaronis poſteri; Leuitæ tantum dicti ſunt, nec fuere ſacerdotes. Ipſi Moſis filij non inter Sacerdotes, ſed inter Leuitas numerantur, Erant illi quidem filij Moſis; ſed quia ex Aarone originem non duxerant Leuitis tantum non ſacerdotibus aſcripti ſunt. Præcipuo tamẽ honore affectos fuiſſe docet Ioſephus lib. 7. Antiq. c. 11. Leuiticam tribum (ait) in 24. partes Dauid diuiſit, & ſortitione facta. Et illis quemadmodũ ſacerdotibus octoni miniſterij dies obuenerunt. Præcipuus autẽ honor Moſis poſteris eſt habitus. Conſtituit enim eos cuſtodes theſaurorũ Dei, & donariorum, quæ Reges ſolent dedicare. &c. Soli igitur poſteri Aaronis ſacerdotio fungebantur. Reliqui omnes ex tribu Leui oriũdi Leuitę appellãtur: & in tres iã nominatas familias diſtributi erant, Caathitarum, Gerſonitarum, & Meraritarum.

Leuitis Moſis poſteris præcipuus honor habitus.

Leuitarum, quandiu per ſolitudinem iter habuerunt Iſraelitæ in terram repromiſſam, mun⁹ fuit, in circuitu excubare tabernaculi. Ad Occidentẽ caſtrametabantur Gerſonitæ; ad Septẽtrionem Meraritæ: ad Meridianã plagam Caathitæ; ad Orientem verò ante fores tabernaculi Moſes, & Aaron cum filijs ſuis ſacerdotib. Lege Numer. cap. 3. Itaque tabernaculum Leuitæ, & ſacerdotes omni ex parte circundabant. Hoc eſt enim ſacerdotum, & Leuitarum munus, Eccleſiam inſtar fortiſſimi muri circundare, & inſtar fortiſſimi exercitus tueri; ne hæreſibus, ne impijs, vel prauis moribus, ne flagitijs, in illam aditus pateat.

Munus quoq; Leuitarũ fuit, tabernaculũ ipſum per ſolitudinẽ portare. Erat enim tabernaculũ portatile quoddã tem

plum. Ipſi tabernaculum guſtabant, ipſi erigebant cum erat erigendum; cum verò deponendum erat, ipſi deponebant. Vt docet Abulenſis Ioſue 3. q. 8. Caathitæ ſanctiora portabant, omnia velata; arcam fœderis, menſam, candelabrum, Altare thymiamatis, & altare alterum holocauſtorum, labium æneum cũ vaſis ad hæc ſpectantibus. Hæc omnia ſacerdotes prius inuolucris velabant, velataque Caathitis tradebant, quibus ea tangere, vel cernere capitale erat. Num. 4. *Nolite perdere* (ait Dominus) *populum Caath de medio Leuitarum. Sed hoc facite eis, vt viuant, & non moriantur ſi tetigerint Sancta Sãctorum. Aaron & filij eius intrabunt, ipſique diſponent opera ſingulorum: & diuident quid portare quis debeat. Alij nulla curioſitate videant, quæ ſunt in ſanctuario, priuſquam inuoluantur: alioqui morientur. &c.* Gerſonitæ ferebant molliora, videlicet, tabernaculi cortinas, pelles, & ſaga, quibus tegebatur. Meraritæ geſtabant duriora, nimirum tabernaculi tabulas, colũnas, baſes, & funes. Caathitæ onera ſua ſanctiora humeris ferebant. Gerſonitæ vero, et Meraritæ plauſtris. ideoq; num. 7. Plauſtra illis data sũt, & boues; Caathitis nõ ſunt data. Redditur ratio eodẽ cap. quia in ſanctuario ſeruiũt, & onera proprijs portant humeris. &c. lege Nu. c. 3. & 4.

Leuitæ portabant tabernaculũ.

Caathitæ portabãt sãctiora, Gerſonitæ molliora, Meraritæ duriora.

Sanctiora uelabantur.

Humeris ferebant arcam, & cętera onera Caathitæ. Hinc cauſam cur Oza leuita percuſſus ſit. 2. Regum 6. colligunt Lyranus, Abulenſis, & Caietanus. Nimirum, quoniam cum humeris portare debuiſſent arcam Leuitæ; plauſtro tulerunt. Humeris poſtea non plauſtro portatam in ædes Dauid, legitur 1. Paralip. 15. *Tulerunt filij Leui arcam Dei, ſicut præceperat Moyſes, iuxta verbum Domini, humeris ſuis, in vectibus. &c.* Diuus Hieronym. in hebraicis traditionibus in lib. primũ Paralipom. ca. 13. eandem ſententiam tribuit Hebræis: Iuſſerat (inqt) Abinadab duobus filijs ſuis Oza, & Ahio, vt portarent Arcam Domini humeris ſuis; & quia neque ipſi eam portauerunt, neque Caathitis ad portandum dederũt; idcirco Oza mulctatus eſt morte. Fuit enim peccatum in non portando; in ſuſtinendo Arcam, iam pœna peccati. Et ignorabat Dauid ob quam cauſam veniſſet indignatio Dei in Ozam: poſtquã vero cognouit cauſam iuſſit arcam portari in

Leuitæ Arcam portabant humeris.

1. Paral. 15

Cur Ozæ Leuita percusſus à Domino interierit?

A humeris. &c. Eadem eſt opinio Theodoreti lib. 2. reg. quæſt. 20.

Verũ hanc opinionem refutare videtur verba illa 2. Reg. 6. *Percuſſit eum Dominus ſuper temeritate:* Ergo nõ eſt percuſſus q plauſtro arcam vexerit: ſed pp temeritatem, q tetigerit: quæ eſt ſententia Ioſephi lib. 7. antiq. c. 4. Oza (inquit) cum non eſſet ſacerdos auſus manũ ſuſtentãdi cauſa arcæ admoliri; in veſtigio expirauit. &c. Nõ enim licebat Leuitis arcã B Dei tangere etiã tectã, ſed vectes tãtum, quibus eam ferebant. Nu. 4. *Cum inuoluerint Aaron, & filij eius Sanctuariũ, & omnia vaſa eius, in commotione caſtrorũ: tunc intrabũt filij Caath, vt portent inuoluta, & non tangent vaſa ſanctuarij, ne moriantur. &c.* Nõ tangẽt inquã, etiam tecta velamentis. Probatur eadẽ ſententia ex illis verbis. 1. Para. 13. *Percuſſit Deus Ozam, eo quod tetigiſſet arcã etc.* Quid clarius? Theodoretus loco citato, ait, Ioſephũ aſſeruiſſe Ozam percuſſum C q tetigerit arcã cum leuita non eſſet. At verò Ioſephus ait percuſſum eſſe quod cũ non eſſet ſacerdos, arcã tãgere auſus fuerit. Sic in græco, & latino eſt codice.

2. Reg. 6.

Ioſephus.

Num. 4.

1. Paral 13

Lib. 1. Par. c. 15. ait Dauid Leuitarum principibus: *Vos, qui eſtis principes familiarũ leuiticarum ſanctificamini cum fratribus, & afferte arcã Dei ad locũ, qui ei preparatus eſt. Ne vt a principio quia non eratis præſentes percuſſit nos Dominus; ſic & nũc fiat, illicitè quid nobis agentibus.* Ex hebręo vertitur: *Quia a principio non fuiſtis* (ſcilicet pręſentes) *rupit Dominus in nobis* (q a ſcilicet percuſſit Oza:) *Quia nõ quæſiuimus eũ ſecũdũ iudiciũ.* Septuaginta interp. ita vertunt: *Diſcidit Deus in nobis, quoniã non exquiſiuimus in iudicio. &c.* Cauſa percuſſionis redditur, quia non quæſierunt arcam ſecundum iudicium. Et Pagnin. vertit: *Secundum ritum.* Vt ergo, non ſeruatũ eſſe iudicium, & ritum, cũ eſt portata arca, & punitus Oza. Verum quidem eſt, non eſſe ſeruatum ritũ, E quia contra ritum, & iudicium, Leuita Arcam tetigit. Poteſt etiam addi; non eſſe ſeruatum ritum, quod Arca plauſtro ſit vecta; quæ humeris vehi debuit.

1. Para. 15.

Eodẽ cap. 14. Paral. dicitur Deus iuuiſſe leuitas, cum portauerunt Arcã in domum Dauid; his verbis: *Cum adiuuiſſet Deus Leuitas, qui portabant Arcam & cæt.* Iuuiſſe autem dicitur, quoniam nullum percuſſit, quemadmodum percuſſerat Ozam. Hebræi vt Lyranus refert; aiunt

Quomodo iuuerit Deus Leuitas cum portauerunt Arcam in domũ Dauid.

aiunt, Deum ita iuuiſſe Leuitas, vt nullum Arcæ pondus ſentirent. Maius etiã aliquid de Arca affirmant, videlicet, volaſſe cùm Iordanẽ Iſraelitæ tranſierunt, vt ait idem Lyranus Ioſue 4. Dicũt (inquit) Hebræi quòd Arca portauit portatores ſuos. Quod eſt ſic intelligendum, quòd virtute diuina Arca cum ſacerdotibus fuerit ſubitò tranſportata vltra fluuium, & populum, quem debebat præcedere. &c. Sed hæ fabulæ videntur Hebræorum.

Sacerdotes eccleſiã per orbem portant, vt Leuitæ tabernaculum.

Hoc quoque munus noſtris congruit ſacerdotibus, ac Leuitis, Tabernaculũ, id eſt, eccleſiam portare, & per totum orbem ferre. Molliora quidam ferunt, alij duriora onera. Aduertant autem præſules, Gerſonitis qui molliora ferebant, data duo plauſtra, Num. 7. Meraritis verò, qui ferebant duriora, quatuor plauſtra eſſe tributa. Plura enim ſubſidia, maioraq. ſtipendia, ijs tribuenda ſunt, qui maius onus ſuſtinent.

Qui ferunt maius onus ferãt maius ſubſidium.

Ad onus ſunt vocati Leuitæ, & ſacerdotes.

Animaduertant etiam Leuitæ noſtri, ac ſacerdotes, ſe non ad voluptates, ſed ad pondera ferenda vocatos eſſe; inter quæ maximum eſt animarum onus. Hoc per ſolitudinem hanc ſacerdotes ferũt. Felices illos, qui in cœlum, & ſe, & onus quamuis magno cum labore ducunt; infelices qui tam ſe, quam onus impoſitũ negligũt; tartaroque demergi patiuntur.

Velata eſt menſa noſtra, & altare.

Velata tradebantur Caathitis Arca, Menſa, & Altaria. Velata quoque eſt noſtra Arca, Menſa, & noſtrum Altare, dũ iter per ſolitudinem facimus. Sub panis ſpeciebus veluti velaméto Chriſtus nobis traditur, quãdiu vitam propagamus; cùm in terram promiſſam poſt mortem peruenerimus, velamentũ auferetur, Arcam, Menſam, Altare noſtrum abſque vllo inuolucro intuebimur.

Euchariſtia menſa.

Status antiquus ſeruorum.

Caſtitas Sacerdotum.

Obſerua præterea quanta in veneratione Menſam illam, & Arcã, Deus haberi uoluerit. nec ab ipſis leuitis, aut tangi, aut cõſpici patiebatur, idq; ſub mortis interminatione uetabat. Collige hac ex re quàm ſingulari ueneratione noſtra Menſa, noſtraque Arca. i. Auguſtiſſima Euchariſtia ſit colenda. Collige præterea Iſraeliticum ſtatum fuiſſe ſeruorum, quos tanto timore Deus arcebat; Chriſtianorum uerò legem eſſe filiorum, ad quos tanto cum amore in pectus ipſum penetrãs accedit. Quod ſi ſacerdotes illi, quo tẽpore ſacris operabantur, ab uxoribus abſtinebant, optimo iure noſtris uotum indicitur caſtitatis; quippe qui tota uita operentur ſacris, quippe non uitulos, ouiumque uictimas Deo, ſed Chriſti corpus offerunt, ac ſanguinem.

Leuitarũ officia poſtquã in terrã promiſſam peruenerunt.

Portarunt Leuitę tabernaculum quadraginta illis annis, quibus per ſolitudinem Iſraelitæ iter fecerunt. Poſtquam uerò in terram repromiſſam uenerunt, templumque exędificarunt, iſtorum alia fuere munera. Erant enim cantores, ianitores templi, theſaurorum cuſtodes, uaſorum, ueſtiumque ſacrarum, miniſtrabantque ſacerdotibus. libro 1. Paralipom. capite 23. Dixit Dauid; *Requiem dedit Dominus Deus Iſrael populo ſuo, & habitationem Hieruſalem vſque in æternum. Nec erit officij leuitarum vt portent tabernaculum, & omnia vaſa eius adminiſtrandum.* Item: *Et erunt ſub manu filiorum Aaron in cultũ domus Domini, in veſtibulis, & in exedris, & in loco purificationis* (i. ablutionis) *& in ſanctuario, & in vniuerſis operibus miniſterij templi Domini, &c.* Item eodem capite: *Numerati ſunt Leuitæ* (Dauide iam ſene) *à triginta annis, & ſupra; & inuenta ſunt triginta octo millia virorum. Ex his electi ſunt, & diſtributi in miniſterium domus Domini viginti quatuor millia. Præpoſitorum autem, & iudicum ſex millia. Porrò quatuor millia ianitores, & totidem pſaltæ canentes Domino in organis, quæ fecerat* (.ſ. Dauid) *ad canendum, & diſtribuit eos Dauid per vices filiorum Leui:* Gerſon uidelicet, & Caath, & Merari. &c.

Ioſephus.

Singulis magiſtratibus duo Leuitæ tribuebãtur.

Tribus leuitica per vices miniſtrabat, quemadmodũ Sacerdotes.

Conſtat igitur ex his, diſtributos fuiſſe Leuitas à Dauide in ſuas tres familias Gerſonitarum, Caathitarum, & Meraritarum, fuiſſeque ianitores, cantores, miniſtros domus Domini, iudices etiã, atque Præpoſitos populi. Lege 1. Paralipom. 25. & 26. Ioſephus libro 4. Antiquit. capite 8. inter leges Iſraelitarum hanc quoque numerat. Singulis magiſtratibus attribuantur duo miniſtri de tribu Leuitica. Libro autem 7. cap. 11. Scribit tribum quoque Leuiticam in viginti quatuor partes à Dauide fuiſſe diſtributam, quæ per vices miniſtrarent, ſicut ſacerdotes. Leuiticam (inquit) tribum in partes viginti quatuor diuiſit, & ſortitione facta, & illis quemadmodum ſacerdotibus octoni miniſterij dies obuenerunt. &c.

Cantorum viginti quatuor ſortes, ſi-

Cantorum 24. ſortes ſiue vices.

ue vices. 1. Paralip. 25. numerantur. Vna A enim cantorum ſors vni ſorti ſacerdotũ canẽdo miniſtrabat, non diurno ſolum, ſed nocturno etiam tempore. Nam ſacrificium Agni veſpertinum occidente fiebat ſole, perque noctem totam agnus fruſtatim incendebatur. Leuit. 6. *Hæc eſt lex holocauſti, tota nocte in altari cremabitur, vſque mane. &c.* Idcircò noctu etiam vt Abulenſis eſt ſententia 1. Paralip. 9. quæſt. 15. cantores diuinarum laudum cantu ſacrificium comitabantur. 1. Para- B lipom. 9. *Principes cantorum in exedris morabantur: ita vt die, & nocte, iugiter ſuo miniſterio deſeruirent. &c.* & 1. Paralipom. 23. *Leuitæ vt ſtent manè ad confitendũ*, id eſt laudandum, *& canendum Domino; ſimiliterque ad veſperam, tam in oblatione holocauſtorum Domini, quàm in ſabbathis, & calendis. & ſolemnitatibus reliquis, iuxta numerum, & ceremonias vniuſcuiuſque rei, iugiter coram Domino.* Ioſephus lib. 7. Antiquit. cap. 11. Inſtituit Dauid, vt vniuerſa Leuitarum tri C bus, & ſacerdotes, per ſuas quiſque vices interdiu, noctuque, circa cultum diuini numinis verſarentur: ſicut à Moyſe præſcriptum fuerat. &cæt. Adde illud Pſalmi 133. *Ecce nunc benedicite Domino omnes ſerui Domini; qui ſtatis in domo Domini in atrijs domus Dei noſtri. In noctibus extollite manus veſtras in ſancta. &c.*

Cantores nocturno etiã canebãt tẽpore.

1. Paral. 9.

1. Paral. 23

Ioſephus.

Neque cantu ſolũ diuinæ celebrabantur laudes à Leuitis, ſed muſicis quoque inſtrumentis. 2. Paralipom. 29. *Conſtituit* D *Ezechias Leuitas in domo Domini, cum cymbalis, & Pſalterijs, & citharis, ſecundum diſpoſitionem Dauid regis, & Gad videntis, & Nathan prophetæ. Siquidem Domini præceptum fuit per manum prophetarum eius. Steteruntque Leuitæ tenentes organa Dauid, & ſacerdotes tubas. Et iuſſit Ezechias vt offerrent holocauſta ſuper altare. Cumque offerrentur holocauſta, cœperunt laudes canere Domino, & clangere tubis, atque in diuerſis organis, quæ Dauid Rex Iſrael præparauerat, concrepare. Omni* E *autem turba adorante, cantores & ij qui tenebant tubas, erant in officio ſuo, donec compleretur holocauſtum. Cumque finita eſſet oblatio, incuruatus eſt Rex, & omnes qui erant cum eo, & adorauerunt &c.*

2. Paral. 29

Cantorũ tres illi fuere principes quorum nomina pſalmorum tituli præferunt, Aſaph, Heman. & Idithun. lib. 1. Paralip. cap. 25. *Dauid, & magiſtratus exercitus, ſegregauerunt in miniſterium filios Aſaph, & Heman, & Idithun, qui prophetarent in citharis, & pſalterijs, & cymbalis, ſecundum numerum ſuum, dedicato ſibi officio ſeruientes. &c.* Aſaph ex familia erat Gerſonitarum, Heman ex familia Caathitarum, Idithun ex familia Meraritarum. Idithun dicitur alio nomine Ethan. Lege Abulenſem 1. Paralip. 25. quæſt. 6. & ſequentibus.

Cantorum 3. principes Aſaph, Heman, & Idithun.

Abulenſis.

Quo loco canerent dubium eſt. In atrio ſacerdotum ceciniſſe ait Abulenſis 2. Paralip. 5. quæſt. 36. Probatur ex eodem cap. 5. In quo, cùm Arca in tẽplum adducta eſt, cantores dicuntur ad Orientalem partem altaris holocauſtorum ſtetiſſe: in atrio videlicet ſacerdotum, & cũ eis ſacerdotes tubis canentes. Montanus in libro de fabrica templi ſcribit, in templo ſuggeſtum fuiſſe inter Atriũ ſacerdotum, & Atrium populi, in quo Leuitæ publicis inſtrumentis, ſolẽnium, & quotidianorum ſacrificiorum tempore canerent. A cantu dicitur pſalmo 26. hoſtia vociferationis. *Circuiui, & immolaui in tabernaculo eius hoſtiam vociferationis.* id eſt, cum vocibus cantorum muſicis oblatã, & Pſal. 25. *Circumdabo Altare tuum Domine, vt audiam vocem laudis tuæ: & enarrem vniuerſa mirabilia tua. &c.*

De loco cantorum.

Montanus.

Pſal. 26.

Pſal. 25.

Si tam ſplendidum cultum voluit ſibi Deus in Iudæa exhiberi, multò ſplendidiorẽ nunc toto terrarum orbe flagitat. Quantò enim ſplendidiora nobis data ſunt beneficia, ac ſacramẽta, quantòque ſplendidius ſacrificium; tantò ſplendidiorem, præcellentioremq. cultum eſſe oportet. Nemo igitur tam ſit à ratione alienus, vt ſacrarũ veſtium aureũ ſplendorem, templorum opulentiam, muſica inſtrumenta, cantum, ſacerdotum, miniſtrorumque multitudinem, atque nitorem, quæ Deus approbauit, audeat improbare. Internos quidem animos, nitidos, virtuteque opulentos; ipſumq. internum animorũ cultum nitidiſſimum eſſe oportet. Cum interno tamen cultu, cultus Dei externus copulatus eſſe debet, atq. idẽ ſplendidiſſimus. *Ex abundantia enim cordis os loquitur*, vt Dominus docuit: & ex abundantia interni cultus, externus cultus oritur. Quẽadmodũ Eccleſia interno animorũ ſplendore ſynagogã longe ſuperat; ita par eſt, vt externo quoque templorũ, ac miniſtrorũ ornatu, ac nitore longè præcellat. Non ſynagogam ſolum,

Cultus externus Dei maxime neceſſarius, templorũ ornatus, Cantorum, &c.

ſolum, ſed Eccleſiam etiam Deus, qui templorum, ſacerdotumq; ſplendor eſſe deberet, hiſce ornamentis in ſcriptura traditis edocuit.

An leuitis neceſſaria fuerit conſecratio.

Quæres num Leuitis ad miniſtrandū in tẽplo aliqua fuerit opus cōſecratio? Reſpondet Abulenſis Num. 8. queſ. 19. tam ſacerdotes quā Leuitas vt miniſtrarent, ſua indiguiſſe conſecratione. Quāuis enim genere ſacerdotali, aut leuitico quis eſſet procreatus; niſi conſecraretur ſacerdotis, aut leuitæ officio fungi non poterat. Vnde Diuus Ioannes Baptiſta, quāuis ſacerdotis Zachariæ filius, in tẽplo miniſtrare non poterat, niſi prius ritu ſacro initiatus. Quomodo autem ſacerdotes conſecrarentur dictum eſt ſupra. De conſecratione autem Leuitarū agitur Numer. 8.

An leuitæ peculiares ueſtes haberent. Ioſephus.

Præterea rogabis, nū veſtes haberent leuitæ peculiares? Reſpondetur, in diuinis literis nullam peculiarem veſtem illis aſſignari. Ioſephus lib. 20. Antiquit. cap. 8. ſcribit, cantores vſum ſtolæ lineæ nō multis annis ante templi excidium, a rege Agrippa obtinuiſſe. Interea (inquit) Leuiticæ tribus homines, quorum erat ſacros hymnos in templo canere, adito rege induxerunt eum precibus, vt aduocato concilio decerneret eis vſum ſtolæ lineæ; quę tunc ſolis erat conceſſa ſacerdotibus. Neque fruſtra fuit eorum poſtulatio. Rex enim permiſit de concilij ſententia hymnorum cantorib. vt depoſito priore habitu, linteum vt voluerunt ſumerent. &c.

Stola byſſina cantorib. a Salomone facta. Ioſephus.

At vero ipſemet Ioſephus lib. 8. Antiquit. cap. 2. ſcribit Salomonem cantoribus ſtolas byſſinas feciſſe. Stolas (inqt) ſacerdotales è byſſo fieri curauit: item alias ſtolas byſſinas leuitis hymnorum cantoribus, numero ducēta millia. &c. Quid igitur opus fuit a Rege Agrippa vſum ſtolæ lineæ impetrare, qui a temporib. Salomonis illis fuerat conceſſus? Forſitan ab Agrippa impetrarunt leuitæ ſtolā eiuſdē formæ cuius erat ſacerdotalis, q̃ Ioſephi verba ſignificare videntur. Quidquid fuerit, dicendum eſt, cantores byſſinas habuiſſe veſtes. Ijs enim quoniam diuinas in tẽplo laudes canebant, conceſſæ ſunt. Probatur; nam Salomon, vt ex Ioſepho conſtat, ducenta ſtolarum, ſiue veſtium byſſinarū millia cantoribus fieri curauit. Præterea cum Ar-A cam in templū, quod extædificauerat, adduxit, cātores byſſinis induti indumentis arcam ſunt comitati. 2. Paralipom. 6. *2. Paral. 5.*

Tam leuitæ, quam cantores, ideſt, & qui ſub Aſaph erant, & qui ſub Heman, & qui ſub Idithun, filij, & fratres eorum veſtiti byſſinis, cymbalis, & pſalterijs, & citharis concrepabant, ſtātes ad orientalem plagam Altaris: & cum eis ſacerdotes centum viginti canentes tubis &c.

Cæteri quoque leuitæ, qui in templo miniſtrabant byſſina ſiue linea veſte vſi B videntur; idque ex Samuele leuita probatur. Ille enim quia in templo miniſtrabat, lineo amiciebatur indumento. 1. Regum 2. *Samuel miniſtrabat ante faciem Domini, puer accinctus Ephod lineo. &c.* Similem ergo in modum reliqui qui in templo miniſtrarent, Ephod lineo, ſiue ſtola byſſina, induerentur. Simili Ephod, ſiue indumento lineo indutus Dauid Arcam domum ſuam deduxit. 2. Reg. 6. *Porro Dauid accinctus erat Ephod lineo. &c.*

Leuitæ, et ſacerdotes hereditatem, ſine ſortem nō habebant. Deuter. 18.

C Denique illud animaduertendum, tribum Leui diuino vacaſſe cultui; hæreditatem verò, ſiue ſortem, inter reliquas tribus non accepiſſe. Sacerdotes enim, & Leuitę nullos habuere agros, ex quorum prouentu viuerent. Deuter. 18. *Non habebunt Sacerdotes, & Leuitæ, & omnes qui de eadem tribu ſunt, partem, & hæreditatem, cum reliquo Iſrael.* Et Ioſue 13. *Tribui Leui non dedit poſſeſſionem; quoniam Dominus Deus eſt poſſeſſio eius. &c.* Vult Deus ſacer-D dotes ſuos nō rebus caducis, ſed diuino cultui vacare, omnib. ſolutos negotijs. Terrenarum loco poſſeſſionum, ipſe æterna cupit eſſe, atque opulentiſſima illorum poſſeſſio. Nonne poſſeſſio ſacerdotis Deus eſt, cuius manibus, pectorique ſe quotidie tradit, quemque opulentiſſimis gratiæ donis quotidie locupletat? Ex quo nam agro ditiores, lætioreſque prouentus poteſt recipere ſacerdos, quā ex opulētiſſimo Euchariſtię E Sacramento? Deus ergo illius ditiſſima hæreditas eſt, et poſſeſſio opulentiſſima.

Leuitarum, & Sacerdotum poſſeſſio eſt Deus.

Quæres, vnde ſacerdotes, & leuitæ alerentur? Reſpondemus, ex Deo. Deus enim erat eorum poſſeſſio, hoc eſt, res diuinæ, ſcilicet, oblationes Deo factæ, ſacrificia, & decimæ, quas Iſraelitæ ſoluebant. Deuteron. 18. *Sacrificia Domini & oblationes eius comedent, & nihil aliud accipient in poſſeſſione fratrum ſuorum: Dominus enim ipſe eſt hæreditas eorum. &c.* Num. 18.

Leuitarum alimenta, quæ. Deuter. 18. Num. 18.

Leuitis decima dabantur.

Dixit Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil poſſidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars, & hæreditas tua in medio filiorum Iſrael. Filijs autem Leui dedi omnes decimas Iſraelis in poſſeſſionem pro miniſterio quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis. Nihil aliud poſſidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in vſus eorũ, & neceſſaria ſeparaui. &c.

48. Oppida Leuitica tribui data, & ſuburbana. Numer. 35.

Eidem tribui Leuiticæ quadraginta octo oppida in terra repromiſſionis data ſunt ad habitandum, eorumq; ſuburbana per circuitũ mille paſſuum ſpatio, ad paſcenda pecora, ac iumenta. Num. 35. *Præcipe filijs Iſrael vt dent Leuitis de poſſeſſionibus ſuis vrbes ad habitandum, & ſuburbana earum per circuitum: vt ipſi in oppidis maneant, & ſuburbana ſint pecoribus ac iumẽtis. Quæ a muris ciuitatum forinſecus per circuitum mille paſſuum ſpatio tendentur. Contra orientem duo millia erunt cubiti; & contra meridiem ſimiliter erunt duo millia: ad mare quoque quod reſpicit ad occidentem eadem menſura erit: & ſeptentrionalis plaga æquali termino finietur: eruntque vrbes in medio, & foris ſuburbana.*

Sex vrbes refugij. Ioſue 14. Num. 35.

Ex his Leuitarum vrbibus, ſex vrbes refugij dicuntur: ad quas qui ſanguinẽ nolentes, fudiſſent confugiebant. Ioſue 14. *Separate vrbes fugitiuorum. &c.* Numer. 35. *De oppidis, quæ Leuitis dabitis, ſex erunt in fugitiuorum auxilia ſeparata; vt fugiat ad ea, qui fuderit ſanguinem. Et exceptis his alia quadraginta duo oppida, id eſt, ſimul quadraginta octo cum ſuburbanis ſuis. De ipſis autem vrbibus quæ ad fugitiuorum ſubſidia ſeparantur, tres erunt trans Iordanem, & tres in terra Chanaan* (id eſt, cis Iordanem) *tam filijs Iſrael, quam aduenis, atque peregrinis, vt confugiat ad eas, qui nolens ſanguinem fuderit. &c.* Lege 1. Paralip. 6.

De Nathinæis.

Dicamus, qui fuerint Nathinæi; & a longa hac digreſſione, ſed non inutili, ad inſtitutum curſum regrediamur. Nathinæi a verbo hebræo נתן Nathan, dicuntur; quod ſignificat dare, quaſi templo donati, vt ligna cæderent, aquamq; comportarent. Hos Lyranus 1. Para. 9. Abulenſis eodem capite, & alij, aiunt fuiſſe Gabaonitas, de quibus Ioſue 9. *Non deficiet* (ait) *de ſtirpe veſtra ligna cædens, aquaſque comportans in domum Dei mei.* Itẽ. *Liberauit eos Ioſue de manu filiorum Iſrael, vt non occiderentur, decreuitque in illo die, eos eſſe in miniſterio cuncti populi, & altaris Domini, cædentes ligna, & aquas comportantes, vſque in præſens tempus; in loco quem Dominus elegiſſet. &c.* Hi Gabaonitæ (vt eodem leges capite) cum in terra repromiſſionis habitarẽt, cũ Iſraelitis pugnare noluerũt; ſeq; ipſos illis vltro tradidere. Vnde Caiet. 1. Paralip. 9. aliam nominis colligit rationem. dictos ait Nathinæos, quia illi ſe dediderunt Iſraelitis, & dati quoque ſunt in templi ſeruitutem. D. Hieronymus in traditionibus hebraicis in lib. 1. Paralip. cap. 9. Nathinæi (inquit) (Nethinim) id eſt, donati; ſunt enim Gabaonitæ, eo quod ad ſeruiendum dati ſunt ad templum Domini a Ioſue. &c. De tẽplo hæc obiter dixiſſe ſit ſatis, ad Euangelium reuertamur.

Nathinæi, id eſt donati ad ſeruiendum templo.

LIBER

Digitized by Google

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

De colloquio Chriſti cum Nicodemo.

IOANN. CAP. III.

ERAT autem homo ex Phariſæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorũ. Hic venit ad IESVM nocte, & dixit ei: Rabbi ſcimus quia à Deo veniſti magiſter: nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Reſpõdit IESVS, & dixit ei: Amen, amẽ, dico tibi, niſi quis natus fuerit denuo, nõ poteſt videre regnum Dei. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo poteſt homo naſci cum ſit ſenex? Nunquid poteſt in ventrem matris ſuæ iterum introire, & naſci? Reſpondit IESVS: Amen, amen, dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Quod natum eſt ex carne, caro eſt: & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Non mireris quia dixi tibi: Oportet vos naſci denuo. Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis: ſed neſcis vnde veniat, & quò vadat: ſic eſt omnis, qui natus eſt ex ſpiritu. Reſpondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondit IESVS, & dixit ei: Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? Amen, amen dico tibi, quia quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis. Si terrena dixi vobis, & non creditis: quomodo ſi dixero vobis cęleſtia credetis? Et nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, Filius hominis, qui eſt in cælo. Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto; ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Qui credit in eum non iudicatur; qui autẽ non credit, iam iudicatus eſt: quia non credidit in nomine vnigeniti filij Dei. Hoc eſt autem iudicium: quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem: erant enim eorũ mala opera. Omnis enim, qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucẽ, vt non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifeſtentur opera eius, quia in Deo ſunt facta.

Digitized by Google

Scimus quia à Deo veniſti magiſter.

Nicodemus noctu ad Chriſtũ accedit. cur noctu?

VEnit Chriſtus vt ſupra dictum eſt lib. 3. poſt nuptias Canæ ex Galilæa in Iudæam, multaque miracula Ieroſolymis paſchali tempore patrauit; quibus permoti multi in eum crediderunt. Ex ijs vir inter Iudæos princeps, Nicodemus nomine, miraculorũ, quæ cernebat, vi ductus, nocturno tempore miraculorum adijt patratorem, habuitque cum eo colloquium ſingulare. Adijt autẽ nocturno tempore, vt D. Cyrillus in Ioannem vult, quoniam palam venire pudebat.

D. Cyrillus.

D. Auguſt.

Propenſius (ait Cyrillus) ad fidem Nicodemus fuiſſe videtur; ſed tamen pudore improbo victus, & gloria hominũ ſuperatus, palàm accedere non audet. Et Auguſtinus Epiſt. 28. ad Hieronymum: Nicodemus erat vnus illorum, quos delectabat vocari Rabbi; vnde etiam ad verum magiſtrum nocte venerat; quia fortaſſis erubeſcebat diſcere, qui docere cõſueuerat. &c.

D. Chryſ.

Theophyl.

D. Chryſoſtomus aduentum nocturnum timori tribuit: Noctu (inquit) venit, quia interdiu formidabat. &c. Item Theophylactus: Noctu venit, propter timorẽ Iudæorum. &c. Vel forſitan noctu venit, vt cum Chriſto ſolo, remotis arbitris colloqui poſſet, & ab eo diſcere, quem à Deo miſſum magiſtrũ exiſtimabat.

Beda.

Rupertus.

Sic Beda opinatur: Venit (inquit) Nicodemus ad Ieſum nocte, cupiens ſecreta eius allocutione, plenius diſcere myſteria fidei; cuius aperta oſtẽſione ſignorũ aliquatenus iam rudimenta perceperat. &c. Et Rupertus in Ioannẽ: Venit (inquit) nocte Nicodemus, vt audiret Ieſũ ſine turba. Doctrinæ aptũ, nocturni ſilentij bene captauit otiũ. &c.

Colloquij initium.

Colloquij exordium hoc fuit: *Scimus* (inquit) *quia à Deo veniſti magiſter.* beneuolentiam captat, & qualem de Chriſto E opinionem animo imbiberit demõſtrat. Scimus nos Iudæi, quòd à Deo miſſus es ad nos magiſter, id eſt, vt nos doceas. Nã *Magiſter*, nõ eſt vocandi caſus, ſed nominãdi, græcè διδάσκαλος. A Deo (inquit) veniſti, vt Magiſter, & Doctor noſter ſis. In hãc autem exiſtimationem induxere nos opera tua admiranda. Nemo enim poteſt hęc miracula facere, quę tu facis, niſi fuerit Deus cũ eo miraculorum omnium operator. Exiſtimabat Nicodemus Chriſtum prophetã eſſe, cui Deus ad miracula facienda adeſſet: nondum tamen Deum eſſe intelligebat.

D. Chryſ.

Euthym.

Chryſoſtomus: Adhuc (inquit) humi vertitur Nicodemus, adhuc humanam de Chriſto habet ſententiam, & tanquam de propheta loquitur: nihil altum propter ſigna coniectatus. &c. Et Euthymius: Cùm Nicodemus prophetã Chriſtũ putaret, arbitrabatur eũ miracula nõ propria facere poteſtate; ſed eſſe à Deo precib⁹ obtẽta. &c.

B

Dubitatur, quis nam fuerit Nicodemi principatus? Dicitur enim à Ioãne princeps Iudæorum. Reſpondetur, non fuiſſe principẽ Iudæorum, quòd Iudęis imperarit; eo enim tẽpore Romani Iudæis dominabãtur.

Cur Nicodemus dicatur princeps Iudæorum?

Dicitur ergo fuiſſe princeps Iudæorũ, quòd alicuius tribus, vel familiæ caput, & princeps eſſet. Nam Iſraeliticus populus in duodecim trib⁹ diuiſus erat: ſingulæ autẽ tribus, ſingulos C habebant principes. Rurſus tribus diuiſæ erãt in familias, cuilibet familię princeps vnus præerat. Erant autem principes tribuũ, & familiarum, primogeniti. Lege caput 26. Numerorum, in quo familiæ, tribuſq. Iſraelitarum numerantur. Nos ſupra tribum Leui diximus diuiſam in tres familias, Caathitarũ, Gerſonitarum, & Meraritarum. Eundem in modũ reliquas tribus diſtributas intelliges. Itaq. dici poteſt Nicodem⁹ princeps D Iudæorũ, quòd alicuius familię, vel trib⁹ caput eſſet; vel quòd nobilitate, & diuitijs inter Iudæos præcelleret; aut quòd ex populi eſſet gubernatoribus. Lege Abuleſem 2. Paralipom. 5. quęſt. 6. & 7.

Dubitatur prætereà quo nã loco habitum fuerit hoc colloquium? Reſpondetur cum Lyrano, Dionyſ. Carthuſiano, & alijs, habitũ Ieroſolymis. Obijcitur: Ioannes hoc eodẽ capite ait, Chriſtum poſt colloquiũ veniſſe in Iudæam; ergo colloquium habuit extra Iudæam: ergo non habuit Ieroſolymis, ſed in Galilæa. Reſpondetur; Ieroſolymis habitũ colloquiũ, nec verba Ioannis obſtare, vt ex eorũ explicatione ſuo loco apparebit.

N ſi quis renatus fuerit denuò, non poteſt videre regnum Dei.

Toletus.

Toletus putat Nicodemum cum doctor eſſet, ad diſcẽdum minime veniſſe. Exiſti-

Beda. *Rupertus.*

Exiſtimo potius cum Beda, & Ruperto, A Nicodemum ad Chriſtum veniſſe, vt diſceret; idque verba illa indicāt: *Scimus quia à Deo veniſti magiſter*, id eſt, vt doceas nos. Magiſtrum illum vocauit (ait Rupertus) vera intentione diſcendi. &c. Et Caietanus: Non ſolum (inquit) Nicodemus appellat Chriſtum rabbi; ſed profitetur ſe, & alios noſſe quod magiſter à Deo deſtinatus fuerit. Et dixit hoc, quia veniebat diſcendi cauſa; vt hac profeſſione inuitaret Chriſtum ad ſe docendum. &c. Magiſtri igitur fungitur Dominus officio; B diſcipulum docet, & a primis rudimētis, ſiue ab alphabeto exordium ducit, id eſt, à baptiſmo. Atque ita rectè cum verbis Nicodemi doctrina cohæret Chriſti. Si uis (inquit) Nicodeme regnū Dei ingredi, renaſci oportet. Niſi enim quis fuerit denuò natus, regnum Dei intrare, & videre nequit. Dictio græca, ἄνωθεν, ambigua eſt; ſignificat enim idē quod, denuò, & præterea, deſuper. Verti ergo poteſt: C *Niſi quis renatus fuerit deſuper*, id eſt, superna generatione; vel *Niſi quis renatus fuerit denuo*, id eſt, iterum, vt rectè vertit noſter interpres, iuxta id quod reſpondit Nicodemus: *Nunquid poteſt homo, iterum in ventrē matris introire?*

An venerit Nicodemus ad diſcendū.

Quid ſignificet hoc loco regnū Dei.

Quid ſit renaſci denuò paulò poſt Dominus explicat; quid ſignificet *regnum Dei*, dubium eſt. Chryſoſtomus Chriſtū ait ſignificare. Regnum (inquit) Dei, ſe ipſum ſignificat; oſtendens non eſſe id D tantum quod videtur, ſed alijs opus eſſe oculis, vt videatur. &c. Eſt ſenſus Chryſoſtomi; Niſi per baptiſmum Spiritus ſancti particeps efficiaris Nicodeme, nō poteris videre regnum Dei, id eſt, me ipſum non poteris cognoſcere. Item Theophylactus: Natiuitas per baptiſmum, illuminationem præbet animæ; regnum Dei id eſt, filium illius vnigenitum dat intelligere. &c. Dicendum eſt regnum Dei ſumi hoc loco pro cæleſti beatitudine, quæ E ſententia eſt Bedæ, Lyrani, Carthuſiani, Caietani, Ianſenij, & aliorum. Poteſt & ſumi pro regno Meſſiæ, vt ſumit Toletus hoc ſenſu: ò Nicodeme Iudæi regnum expectant Meſſiæ; at nemo illud videbit. i. nemo in illud intrabit, eiuſque erit particeps, niſi per baptiſmum renatus. Nā baptiſmus ianua eſt, per quam in regnum Meſſiæ, quod eſt Eccleſia, intramus.

D. Chryſ.

Theophylactus.

Beda. Lyranus. Carthuſ. Caietanus. Ianſ. Toletus.

Quomodo poteſt homo naſci, cum ſit ſenex? Nunquid poteſt in ventrem matris iterato introire, & renaſci?

Chriſti verba non intellexit magiſter in Iſrael, ideoque admirans reſpondit. Ais magiſter neminem poſſe regnū Dei videre, niſi naſcatur denuò. Naſci ergo oportet hominem denuo. Id verò quonam modo fieri poteſt? Quomodo poteſt homo ſenex, qualis ego ſum, iterum naſci? Nunquid vuluam repetet matris, vt renaſcatur? D. Cyrillus ait Nicodemum fatuitatem exiſtimaſſe, quod dicebatur. Cum animalis (inquit) adhuc homo myſteria Spiritus minime intelligens Nicodemus eſſet; fatuitatem potius, quàm ſublime aliquid putat, quod dicitur. &c. Toletus verò in hac reſponſione ſcintillam quādam ſuperbiæ reperit. Rupertus melius ardorem reperit diſcendi. Pulſabat (inquit) Nicodemus ardore diſcendi; nō obſtrepebat liuore aduerſandi. Et Beda. Quia Nicodemus ad primam domini reſponſionem ſolicitus, quomodo ſit intelligenda diligenter inquirit; meretur iā amplius inſtrui. &c.

D. Cyril.

Toletus. *Rupertus.*

Beda.

Non videbat Nicodemus quomodo homo denuò naſci poſſet; ideò magiſtrū interrogat, quomodo id poſſit fieri. Carnalem nouerat generationem, qua ex ſanguinibus, & ex voluntate carnis, & ex voluntate viri, homines gignuntur; illā neſciebat, qua ex Deo renaſcuntur. De ea, quam nouerat loquitur; ad alterā nondum aſcendit. Sublimes enim res diuinæ ſunt, ac ſpiritales, & à corporeis longè ſemotæ. Quam ob rem, longe aliter de illis ac de corporeis cogitandum eſt. Vnde Chryſoſt. homilia 24. in Ioannem: Nihil peius (inquit) eſt, quam humanis rationibus ſpiritalia ſubijcere. Hoc Nicodemū impedit, ne quid profundum contemplaretur. Ideo nos fideles appellamur, vt humanarum cogitationum vtilitate contempta, ad fidei altitudinē euadamus, & quæ nos manent bonorum cognitionem hauriamus. &c. Et homilia 23. Nos (inquit) diuina myſteria perſcrutari caueamus; neque rerum humanarum neceſſitate illa agi exiſtimemus: ſed pietate ſumma omnia intelligamus. Scripturis fidem adhibea-

De rebus ſpiritalibus aliter quam de corporeis indicandum.

D. Chryſ.

hibeamus. Curioſus namque, & nimius rerum diuinarum perſcrutator, nihil proficit, nihil inuenit, præter vltimum ſupplitium. Audis natum Chriſtum? Crede; Quomodo, noli diſquirere. &c. Homilia item 24. prima Adæ formatio ex terra, altera mulieris ex eius latere, tertia Abelis ex ſemine. Verum nullam harum, quomodo, & qua fiant ratione aſſequi poſſumus, quanquam craſſiora ſint. Quonam igitur pacto de intellectuali per baptiſmum generatione, & tam admirabili partu rationem reddemus, quæ longe altiora ſunt, & ſubtiliora? Pareamus igitur diuinæ ſententiæ, quæ ſenſu ipſo viſus certior eſt. Viſus enim ſæpe numero fallitur; illa minime. Nam cum omnia quæcumq; ſunt Deus effecerit, dignus ſane eſt, cui fides adhibeatur, cùm de ſuo quidquam aſſerit opificio. &c. Homil. 23. docet idem Chryſoſt. particulam hanc, *Quomodo*, eorum non eſſe qui firmiter credunt. videlicet; ſi infirma fide, & heſitanti mẽte dicatur. Particula (inquit) illa, *Quomodo*, nõ multum credentium eſt, ſed adhuc terrena ſapientium. Nam multi hoc verbo vſi, fide exciderunt. Hæretici quoq; hinc in ſua perſtant opinione. Alij quidem: quomodo natus eſt Chriſt⁹? alij; quomodo carnem accepit? interrogant. Et mentis ſuæ imbecillitati immẽſam illã, & ineffabilem ſubijciunt ſubſtantiam. Quæ importuna curioſitas ſapientibus fugienda eſt. Neque enim qui percunctantur, *Quomodo?* id ſcient; & à uera excident fide. Ita Chryſoſtomus.

Res diuina fidei imperſcrutabiles.

D. Chryſ.

Diuina fides viſu certior eſt.

Particula, quomodo nõ eſt firmiter credentiũ.

Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei.

Quoniam verba ſummi magiſtri, non intellexerat diſcipulus Nicodemus, clarius rem expõnit, & de qua natiuitate & generatione loquatur aperit magiſter. Non loquor (inquit) Nicodeme de natiuitate carnali, qua homo ex ventre oritur matris. Fieri enim non poteſt, vt hac natiuitate homo iam natus denuò naſcatur. De natiuitate loquor ſpiritali, qua homo ex aqua in baptiſmo, & ex Spiritu ſancto renaſcitur. Niſi quis renatus fuerit hac natiuitate, quæ per aquam, & Spiritum ſanctum fit, nec poteſt in regnum Meſſiæ. i. Eccleſiam introire, nec vitam æternam conſequi. Manifeſtum iam eſt, de qua nam natiuitate Chriſtus loquatur illis verbis: *Niſi quis renatus fuerit, non poteſt introire in Regnum Dei.* Videlicet, de natiuitate loquitur baptiſmali. In baptiſmo renaſcitur homo, fitque Dei filius; renaſcitur, inquam, non carnali, ſed ſpiritali natiuitate, & generatione. Eſt enim duplex natiuitas, ſiue generatio; carnalis, qua ex

B vtero matris naſcimur; & ſpiritalis, qua ex aqua, & Spiritu ſancto in baptiſmo renaſcimur. De hac duplici natiuitate illa verba Ioannis cap. 1. intelliguntur. *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius: qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri: ſed ex Deo nati ſunt.* Dedit Deus hominib⁹ poteſtatem vt filij Dei eſſe poſſint; cum baptiſmum inſtituit, per quem filij Dei fiunt. Fiunt autem filij Dei, non per gene-

C rationem carnalem, ex ſanguinibus, & viri, ac carnis voluntate; ſed per generationem Spiritalem, cũ ex Deo, in baptiſmo, & ex aqua naſcuntur.

Duplex natiuitas hominis, carnalis & ſpiritalis

Ex his verbis apertè colligitur baptiſmi neceſſitas. Eſt plane neceſſarius, vt regnum Dei conſequi poſſint, tam ij, qui rationis vſu iam præditi ſunt; quàm infantes qui illo carent. Oportet enim naſci denuo eum, qui regnum cæleſte eſt

D ingreſſurus, ſiue ætate prouectus, ſiue infans ſit. Carnali naſcimur natiuitate Adami filij, Peccatumque trahimus originale, quod regni cæleſtis aditum obſtruit. Opus eſt ſpiritali natiuitate, qua ex ſpiritu renaſcamur filij Dei; quæ tum originale, tum reliqua omnia peccata deleat, cæleſteſque fores aperiat. Hinc illud D. Fulgentij in lib. de Fide ad Petrum cap. 3. ex illo (ait) tempore, quo ſaluator noſter dixit: *Si quis renatus non fuerit ex aqua,*

E *& Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei:* abſque Sacramento baptiſmatis, prę ter eos qui in Eccleſia ſine baptiſmate, pro Chriſto ſanguinẽ fundunt, nec regnũ cælorum poteſt quiſquam accipere, nec vitam æternam. &c.

Baptiſmus neceſſarius ad conſequẽdum regnũ cælorum.

D. Fulgen.

Sed nunquid poſt hæc verba Chriſti, quæ exponimus, neceſſarius omnino fuit baptiſmus, quod videtur ſentire D. Fulgentius? Reſpõdemus, Chriſtum his verbis noluiſſe protinus irritam facere circuncisionem, omneſque homines ad baptiſmum

An baptiſmus ſtatim poſt hæc verba Chriſti fuerit neceſſarius?

ptiſmum ſtatim ſuſcipiendum præcepto obſtringere: ſed baptiſmi neceſſitatē demonſtraſſe. Quæ tamen vſque ad paſſionem, præcepti vim non habuit. Etenim ante Chriſti paſſionem neminem baptiſmi lex deuinxit. Eundem in modum Io. 6. de Euchariſtia dixit; *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*: nec tamen ſtatim recipiendæ Euchariſtię pręcepto homines obſtrinxit. Siquidem nondum auguſtiſſimum illud ſacramentum erat B inſtitutum, cùm hæc verba à Chriſto dicta ſunt. Lege Hugonem Victorinum li. 2. de Sacramentis par. 6. c. 5. Quando (inquit) Chriſtus Nicodemo dixit: *Niſi quis renatus fuerit, &c.* amico reuelatum eſt conſilium: Quando verò poſtea dixit: *Ite docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* informandis omnibus expoſitum eſt præceptum. &c. Conſilium ergo erat baptiſmum ſuſcipere ante Chriſti paſſionem, non præceptum. Lege etiam Bernardum C epiſtola 77. ad ipſum ſcripta Hugonem hac de re.

Hugo Victorinus.

Obijcies; is qui baptiſmi ſalutari aqua cupit expiari, nec tamē poteſt, ſummoque peccatorum dolore affectus è vita diſcedit, in regnum Dei ingreditur: ergo non omnino eſt neceſſarius baptiſmus, ad conſequendum cęlorum regnū. Reſpondemus, illum quidem hominem regnum Dei conſequi, quia cum contritione baptiſmum, & ſi non re ipſa, tamē D in voto habuit; quomodo verba Chriſti ſunt intelligenda, hoc ſenſu; *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto*, re ipſa ſi poteſt, ſi vero non poteſt, in voto. Vnde ſynodus Tridentina ſeſſ. 6. c. 4. Translatio (inquit) ab eo ſtatu, in quo homo naſcitur filius primi Adę, in ſtatum gratię, & adoptionis filiorum Dei, per ſecundū Adam Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum, poſt Euangelium promulgatum, ſine lauacro regenerationis, aut eius vo- E to, fieri non poteſt. Sicut ſcriptum eſt: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* hæc Synodus. Similem in modum is etiam in regnum cœlorum ingreditur, qui pro Chriſto mortem ſubit, quamuis baptizatus non ſit; quoniam martyrium vim obtinet baptiſmi. D. Auguſtinus lib. 13. de Ciuitate Dei cap. 7. Quicunque (inquit) etiam nō percepto regenerationis

Baptiſmus in voto.

Synodus Trid.

D. Auguſt.

A lauacro, pro Chriſti confeſſione moriūtur; tantum eis valet, ad dimittenda peccata quantum ſi abluerentur ſacro fonte baptiſmatis. Qui. n. dixit. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum cœlorum*: alia ſententia iſtos fecit exceptos, vbi non minus generaliter dixit Matth. 10. *Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor, & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis eſt.* Et alio loco Matth. 16. *Qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.* Hæc Auguſtinus. Non tamen ita exceptos intelligas martyres, ab his Dei verbis; *Niſi quis renatus fuerit, &c.* Vt ſi facultas adſit baptiſmi ſuſcipiendi, illum ſuſcipere non debeant; eius. n. lege tenētur. Lege Damaſcenum libr. 4. cap. 10. Tertullianum in lib. de Baptiſmo, capit. 16. Cyprianum de laudibus martyrij, & epiſt. 73. Collige igitur, neminem in regnum cœlorum ingredi poſſe, niſi per baptiſmum aquæ renaſcatur, vel per baptiſmum flaminis, aut ſanguinis. Tria enim hæc baptiſmatis ſunt genera, vt docet D. Thomas 3. par. quæſtio. 66. articol. 11.

Baptiſmus ſanguinis.

Matth. 10.

Matt. 16.

Tria genera baptiſmatis aquæ, flaminis, & ſanguinis.

Collige prætereà ex verbis Chriſti effectum baptiſmi. hominem. n. ita abluit vt regnum cęleſte, in quod, vt Apoc. 21. dicitur, nihil ingredi poteſt inquinatū, ſtatim intrare poſſit. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, in Regnum Dei non poteſt intrare; quòd ſi renatus fuerit, neque peccato ſe aliquo inquinarit, ſtatim introibit. Quia. n. renaſcitur filius Dei, Patris cœleſtis hæreditatem cœleſtem, niſi impedimentum aliquod oppoſuerit ſtatim adibit. Rogabis an per circuncſionem Iudæi olim, lege ſtante renaſcerentur? Reſpondemus renatos olim Iudæos per circuncſionem, quatenus renaſcentia ſignificat, ex peccati ſtatu in gratiam per primum ſacramentum tranſlationem. Nam Iudęi per circuncſionis ſacramentum in gratiam transferebant, & filij Dei efficiebant. At renaſcentia baptiſmi plus aliquid indicat; nimirum ſtatum filiorum Dei. Per circuncſionem renaſcebantur Iudęi in ſtatum ſeruorum; non in ſtatum filiorū. Status. n. legis veteris ſeruorum erat, vt iam 1. tomo docuimus, non filiorum. Per baptiſmum renaſcuntur Chriſtiani filij Dei, & in ſtatum filiorum Dei. legis ſiquidem nouę ſtatus filiorum Dei eſt.

Baptiſmus in cœleſtem inducit hæreditatem.

An Iudæi olim per circunciſionem renaſcerētur

Status legis nouæ filiorū Dei eſt

Quòd

quòd ſi obijcias: multi Iudęi gratia prędıti, & filij Dei erant; ergo ſtatum filiorum Dei habuerunt. Reſpondetur, fuiſſe quidem multos filios Dei, ſed ſtatum legis fuiſſe ſeruorum, non filiorum. Lege quę tomo 1. diximus; ijs adde Iudęos ſub lege veteri, non fuiſſe vi legis renatos; Chriſtianos verò vi baptiſmi gratiam continentis renaſci in filios.

Quod natum eſt ex carne, caro eſt, & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt.

Duplex generatio, carnalis, & ſpiritalis.

Duplicem indicat Dominus eſſe generationem, & natiuitatem, alteram carnalem, alteram ſpiritalem: per carnalem naſci homines carne conſtantes, per ſpiritalem renaſci homines ſpiritus participes. Non loquor (inquit) ò Nicodeme, de carnali generatione, ſed de alia multò prętiatiori, & ſpiritali. Quod natum eſt ex carne caro eſt: hoc eſt, filij qui ex homine carne conſtante oriuntur etiam carne conſtant; ſimiles. n. ſunt filij parẽtibus. Eundem in modum, quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt: hoc eſt, qui renaſcuntur ex Spiritu ſancto per baptiſmũ, ſunt ſpiritales. Reſpondẽt ſuo principio, & cauſę, effectus vtriuſque generationis. Caro generat; caro naſcit. Spiritus in baptiſmate regenerat; ſpiritus. i. ſpiritalis filius, renaſcit. Caro generans carnale, & humanum eſſe donat: ſpiritus regenerans eſſe largitur diuinum gratię, ac ſpiritale. Itaque ne mireris Nicodeme, quia dixi tibi: *Oportet vos naſci denuo* non. n. de generatione carnali, ſed de ſpiritali dixi. Sicut neceſſe eſt (ait D. Cyrillus in Io.) carnem eſſe, quod ex carne natum eſt; ſimiliter quod ex ſpiritu natum eſt, ſpiritus eſt. Vniuerſa verò quorum eſſendi ratio diuerſa eſt, generationis quoque modum habent diuerſum, &c. Et D. Baſilius homil. de baptiſmo: Dicit Dominus: *Quod natum eſt ex carne, caro eſt: & quod natũ eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt.* vt carnalis natiuitatis ſerie, exempli vice propoſita; ex re manifeſtiori pietatis dogma diſcamus. Scientes quod quemadmodum quod ſecundum carnem natũ eſt ex aliquo, tale eſt, quale id ex quo natum eſt; ita & nos ex ſpiritu natos, ſpiritum fieri, &c.

Ex carne homo naſcitur carnalis, ex ſpiritalis.

D. Cyril.

D. Baſilius.

Ex hoc loco collige hominis generationem, ſiue natiuitatem per baptiſmum, eſſe ſpiritalem; nouumque, ac ſpiritale eſſe in baptiſmo à Deo recipi. Ne tamen exiſtimes, hominem ex ſpiritu naſci, quod Spiritus ſanctus ſuam illi naturam diuinam communicet, quemadmodum homo filio ſuam humanam impertitur, ſed quod communicet ei ſua dona, & gratiam, per quę diuinę fit conſors naturę vt loquitur D. Petrus Epiſt. 1. c. 1. D. Cyrillus in Io. lib. 2. ca. 43. Natum (inquit) ex ſpiritu, ſpiritum hominis dicimus, non quia ex eo ſecũdum naturam eſt: ſed quia per ipſum ad Deum reformati, ac proprio eius charactere inſigniti, ad ſuam (vt ſic dixerim) qualitatem animo transformamur, &c. D. Baſilius in homilia de baptiſmo: ſpiritus (inquit) efficimur, non ſecundum immenſam illam, & humano ſenſui incomprehenſibilem Spiritus ſancti gloriam: ſed ſecundum eam, quæ in diuiſione chariſmatum Dei, per Chriſtum vnicuique ad vtilitatem facta, & in illorum omnium operatione perænigma conſpicitur, &c. D. Chryſ. homil. 25. in Ioannem: Natiuitatem (inquit) hoc loco intelligit Dominus, non ſecundum ſubſtantiam: ſed ſecundum honorem & gratiã, &c. Theophylactus. cum dicit Dominus: Quod natum eſt ex ſpiritu ſpiritus eſt: per ſpiritum ſpiritalem intelligere debes. Neque. n. ſpiritus diuinus fit baptizatus, ſed cùm adoptionem filiorum in ſpiritu & gratiam, & honorem ſuſceperit, ſpiritualis eſſe meretur, &c.

Generatio per baptiſmum ſpiritalis.

D. Cyrillus.

D. Baſilius.

Theophylactus.

Naſcuntur homines ex Deo, naſcitur & ex Deo filius Dei Vnigenitus. Sed longe diuerſa ratione. Naſcuntur homines ex Deo non ſecundum ſubſtantiam, vt ait Chryſoſtomus, ſed ſecundum gratiam: at verbum æternum naſcitur ex Deo, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum ſubſtantiam. Eandem. n. habet ſubſtantiam, quam pater habet, ab ipſo Patre acceptam per æternam generationem; ideòque filius eſt naturalis: nos verò filij efficimur in Baptiſmo non naturales Dei, ſed adoptiui. Quia non ſubſtantiam naturæ, ſed gratiam accipimus.

Aliter filius vnigenitus, aliter homines ex Deo naſcuntur.

Chriſtus à patre accipit per generationem naturam, nos gratiam.

Præter natiuitatem diuinam habet Chriſtus natiuitatem humanam: quęret ergo aliquis, num ſecundum hanc natiuitatem

uitatem humanam natus ſit ex ſpiritu? Reſpondebitur, opera Spiritus ſancti, & conceptum, & natum ſecundũ humanam natiuitatẽ. Vrgebit; Quomodo ergo verũ illud eſt Chriſti; *Quod natum eſt ex ſpiritu ſpiritus eſt?* Chriſtus enim ſecũdum humanã natiuitatem, natus, eſt ex ſpiritu, & tamẽ carne conſtat. Reſpondet D. Chryſoſtomus hom. 25. in Ioannem: Chriſti caro non ab ſpiritu tantum parta eſt, ſed etiam à carne. Quod Paulus ſignificat ad Galatas. 4. cum ait: *Factum ex muliere*. Spiritus carnem Chriſti formauit, non tamẽ ex nihilo, ſed ex carne virginali. Hæc ille. Præterea Chriſtus de natiuitate loquitur ſpiritali; illa autẽ Chriſti generatio, & natiuitas ſecundum carnem fuit, ſupplente Spiritu ſancto diuina potentia, id quod ſemen in generatione humana efficit; & corpus Chriſti ex virginis Deiparæ ſanguinibus puriſſimis efformãte.

An Chriſt⁹ ſecundũ humanã generatiõẽ, natus ſit ex Spiritu ſancto?

Ad Gal. 4.

Præterea rogabit. Natus ne ſit Chriſtus qua homo eſt, ex ſpiritu, nõ ſecũdũ ſubſtantiam, ſed ſecundum gratiam? Reſpondebitur affirmanter. Nam Chriſtus, qua homo, ſummã ab Spiritu ſancto gratiam, omniaque diuina chariſmata accepit; atque adeò ſecundũm gratiam, nõ ſecundum ſubſtantiam, qua homo natus eſt ex ſpiritu, natiuitate ſpiritali. Inferes; ergo Chriſtus qua homo eſt, dicetur filius Dei adoptiuus, propter hanc natiuitatem, quemadmodũ & nos dicimur. Hæc illatio neganda eſt, quoniã Chriſtus filius eſt Dei naturalis; filio autem naturali repugnat adoptio. Lege D. Thomam, 3. p. quæſt. 23. art. 4.

An Chriſt⁹ ex Spir. ſit natus ſecundum gratiã natiuitate ſpiritali?

Spiritus vbi vult ſpirat.

Solent præceptores, quod docent obſcurius, ſimilitudine aliqua perſpicuum reddere. Sic Chriſtus cęleſtis præceptor, ſimilitudine propoſita Nicodemum docet, natiuitatem ſpiritalem, qua ex ſpiritu naſcimur, non cadere in aſpectũ, quẽadmodum cadit carnalis; ſed mente, ac fide eſſe comprehendendam. Similitudo autem à vento petita eſt. *Spiritus* (inquit) ò Nicodeme, id eſt, ventus, *vbi vult ſpirat*, id eſt, liberè, nemine impediente, omnes orbis partes perflat. *Et vocem eius*. i. ſtridorem, ſonitũ, & ſibilum eius audis; tribuitur enim vox vento, quemadmodum, & A tonitruo Pſalmo 28. *Vox Domini in virtute*, id eſt, tonitruum. *Sed neſcis vnde veniat, & quò vadat*, id eſt, non cernis illum, & ignoras vnde nam oriatur, ex quoue certo loco excitetur. ignoras item quò pergat, quæque loca petat. *Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu*; quod attinet ad ſpiritalem natiuitatem. Nam quemadmodum venti productio: ſic hominis ſpiritalis generatio, ignota eſt. Quemadmodum auditu ventus, non viſu agnoſcitur: ſic hominis ſpiritalis natiuitas, auditu fidei, non oculis B percipitur.

Primus ſenſus.

Refutabis hanc explanationem. Primò quòd ex ea ſequatur Chriſtum ſpiritum pro Spiritu ſancto accipere, & pro vento; atque adeò æquiuoce. Secundò quòd ventus voluntate careat, nec illi illud cõuenire poſſit: *Spiritus vbi vult ſpirat*. Tertiò quia venti vox non auditur; non enim vocem habet. Quartò quia ſcimus vnde ventus veniat. ſcilicet ab Aquilone, C vel ab Auſtro: & quò vadat, quemq; curſum teneat. at Dominus ait: *Neſcis vnde veniat ſpiritus, aut quo vadat*. Reſpondemus, non mirum eſſe, ſi tum pro Spiritu ſancto, tùm pro vento Chriſtus ſpiritum accipiat; cùm ſignificet ventum, & ſpiritũ ſanctum in diuinis literis. Voluntatem autem vento tribuit metaphoricè; vox vero ſonum ſignificat. Quod ſi venti curſum locaque à quibus ſpirat nouimus, ſeptentrionem, vel Auſtrum: tamen deter D minata, certaque loca, vnde flare incipit, aut vbi deſinet, ignoramus.

An ſpiritus hoc loco ſignificet ventum?

De vento autem hunc locum interpretatur Chryſoſtomus homilia. 25. Senſus (inquit) eſt, quòd quemadmodum vẽtus non videtur, ſentitur tamen; ita ſpiritalis generatio corporeis oculis non comprehenditur. &c. D. item Cyrillus: exemplis & figura in cognitionem Nicodemus ducitur. Spiritus hic aereus per orbem perflat, & ſolo adeſſe ſono cognoſci E tur, nec vlli cernitur: ſed tenuiſſima aura humana corpora tangens operationis ſuæ imprimit ſenſum. Sic igitur à paruis ſpiritalem regenerationem intellige, ſicut in imagine quadam: in rei ſenſibilis ſimilitudine inſẽſibilia collige, &c. Theophylactus quoque: ſenſibili exemplo Nicodemum docere tentat Dominus. A vẽto (inquit) diſce maiora. Si ventum, qui ſpiritus eſt ſenſibus ſubiectus, ignoras, quomodo, & quo ſpiret: quomodo regenera-

D. Chryſ.

D. Cyril.

Theophyl.

nerationem à diuino ſpiritu curioſius in quires? &c. Euthymius etiam in hac eſt ſententia, & autor quæſtionum noui teſtamenti, quæ in tomo 4. Auguſtini extât quæſtione 59. Quomodo vox (inquit) venti auditur, non videtur, ſic & ratio baptiſmi auditur, quod dicatur; tamen quomodo per ſpiritum fit non videtur. &c. Præterea de vento locum intellexit Dionyſius Areopagita de cæleſti Hierarchia cap. 15. Habet (inquit) vĕtus diuinæ actionis imaginem ſecundum naturalem mobilitatem, vimque animandi, & celerem inſuperabilemque diſceſsum, & mobiliũ principiorum, atque finium incognitas nobis, atque inuiſibiles latebras. *Neſcis enim* (inquit Dominus Ioan. 3.) *vnde venit, & quo vadat. &c.* Probat Dionyſius vẽti latebras nobis eſſe icognitas, hoc Chriſti teſtimonio. De vento ergo intellexit Chriſtum loqui.

Euthym.
Autor quaſ. noui teſt.
Dionyſius Areopag.

De Spiritu ſancto interpretatur hæc eadem verba D. Auguſt. tract. 10. in Ioannem; Nemo (inquit) vidit ſpiritũ; & quomodo audiuimus vocem ſpiritus? Sonat pſalmus, vox eſt ſpiritus; ſonat Euangelium, vox eſt ſpiritus; ſonat ſermo diuinus, vox eſt ſpiritus. *Vocem eius audis, & neſcis vnde veniat, & quo vadat.* Sed ſi naſcaris & tu de ſpiritu, hoc eris; vt ille, qui non eſt adhuc natus de ſpiritu, non ſciat de te vnde venias, & quo eas. &c. Eſt Auguſtini ſenſus; Spiritus ſanctus vbi vult ſpirat, & audis vocem eius, cum ſermonem diuinum audis; neſcis tamen vnde Spiritus ſanctus veniat, & quò vadat. Similis eſt Spiritui ſancto, qui ex ſpiritu òritur; nam ij qui ex ſpiritu non ſunt nati, neſciunt vnde veniat is, qui ex ſpiritu natus eſt, & quo vadat, id eſt, neſciunt ſpiritum vnde natus eſt, neſciunt illum in cæleſtem patriam tendere. D. etiã Gregorius lib. 27. Moralium cap. 13. Bene (inquit) per Ioannem dicitur: *Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis; ſed neſcis vnde veniat, aut quo vadat:* Vocem enim ſpiritus audire eſt, vi compunctionis intimæ, in amorem conditoris aſſurgere. Sed nemo ſcit vnde veniat; quia ignoratur, per ora prædicantium, quibus ſe ad nos occaſionibus fundat. Et nemo ſcit quo vadat: quia cum vnam prædicationem multi audiunt, intelligi non poteſt, quem deſerens abijciat, aut cuius ingrediens in corde requieſcat, &c. Item, Spiritum ſanctũ

C
D. Auguſt.
D
2. Senſus.
D. Greg.
E

A vbi vult ſpirare, atque adeò verba hæc de Spiritu ſancto eſſe intelligenda cenſent D. Gregorius Nazia. oratione 5. de Theologia in fine, D. Ambroſius lib. 2. de fide cap. 3. D. Hilarius lib. 2. de Trinitate, D. Athanaſius li. 1. & 5. de vnita deitate Trinitatis. D. Baſilius libro 9. contra Eunomium cap. penultimo, Greg. Nyſſenus in oratione de Sancto baptiſmate.

D. Greg. Naz.
D. Ambr.
D Hilarius
D Athan.
D. Baſilius.
D. Greg. Nyſſ.

Cardinalis item Caietanus de Spiritu ſancto exponit hanc in modum: *Spiritus* B *ſanctus vbi vult ſpirat*: id eſt, propriam operationem, quæ eſt inſpiratio, exercet, in quo vult. *Et vocem eius audis*; per Prophetas, quos legis Nicodeme, & per os meũ. Nam vox Spiritus ſancti erãt Chriſti dicta, & prophetarum ſcripta. Sed tamen, *Neſcis vnde veniat*; hoc eſt, ex qua ratione procedat in tale opus: *aut quo vadat:* hoc eſt, proprium finem, quem intendit per talem inſpirationem. Nam & rationes (inquit ille) propriæ diuinorum operum apud Deum, ignotæ ſunt nobis, & proprij fines, quos intendit. Præter hoc, quòd tam vltimus finis, quàm prima origo, procul eſt à ſcientia noſtra. *Sic eſt omnis qui natus eſt ex Spiritu*, id eſt, ſimilis eſt Spiritui ſancto, qui ex Spiritu ſancto renatus eſt; nam *vbi vult ſpirat*, quia non cogitur ab ſpiritu in operibus ſpiritualibus. *Et vocem eius audis*, ab ſpiritu interno proficiſcentem; ex abundantia enim cordis os loquitur. *Et neſcis vnde veniat, aut quò vadat*; quia euidenti cognitione non cognoſcis diuinum principium, vnde viuit is, qui natus eſt ex ſpiritu, & diuinum terminum, quò vadit. Card. quoque Toletus exiſtimat, Chriſtum hoc loco ſignificare renatum ex ſpiritu, ſimilem eſſe Spiritui ſancto; videlicet, quia quemadmodum Spiritus ſanctus vbi vult ſpirat; ita renatus ex Spiritu ſancto liberè operatur, libertatemque aſſequitur, à ſeruitute peccati. Quemadmodum vocẽ ſpiritus audis, & ſpiritum non cernis; ita vocem audis, operaque mirabilia renatorũ ex ſpiritu vides; ſed dona ſpiritus interna nõ intueris. Quẽadmodũ neſcis vnde veniat aut quò vadat ſpiritus ſ. hoc eſt, neſcis vias, cõſilia, & iudicia Spirit^9 ſ. ita neſcis renatorũ vias, cogitationes, deſideria fines, intentiones, niſi eodem ſpiritu ſis præditus. Melius ſic interpretaberis; Spiritus ſanctus Nicodeme *vbi vult* libere *ſpirat; & vocem eius*, id eſt, inſpirationẽ *audis*, tamen

Caietanus.
Toletus.

tamen *neſcis vnde veniat, aut quò vadat. Sic ſe habet omnis, qui natus eſt ex ſpiritu.* Quemadmodum ignotus eſt tibi Spiritusſanctus ſic ignotus tibi eſt homo ſpiritu regeneratus, eiuſque regeneratio. Fide percipitur Spiritusſanctus, fide quoque agnoſcitur hominis ex Spiritu regenerati natiuitas, de qua ſermo habetur. Præter cæteros iam citatos Lyranus, & Carthuſianus de Spiritu ſancto locum exponunt. Ianſenius, & Titelmannus de věto, quæ explanatio mihi magis placet, quia ſimplicior eſt, & pauciores habet ſalebras, vt rem expendenti planum fiet.

Poteſt etiam locus intelligi de ſpiritu humano in hunc ſenſum: Spiritus hominis, ſiue animus, *vbi vult ſpirat, & vocem eius audis.* Hoc eſt, vbi vult, & quãdo vult ſpirat loquẽdo, & vocem ab eo efformatam audis. *Neſcis* tamẽ *vnde veniat* in corpus, *aut quo vadat*, ex corpore egreſſus, ignotũ tibi eſt. Sic omnis qui ex Spiritu ſancto natus eſt, eſt ignotus, eiuſque regeneratio.

Tu magiſter es in Iſrael, & hæc ignoras?

Chryſ. Chryſoſtomus; Non malitiæ (inquit) Nicodemum, ſed ſtultitiæ potius, & ſimplicitatis accuſat Dominus, &c. At verò neque malitiæ, neque ſtultitiæ videtur accuſare; nulla.n. vel malitia, vel ſtultitia, in hac Nicodemi ignorantia poteſt reperiri. Myſterium Chriſtus loquebatur abſconditum, necdum hominibus, licet doctis, apertum; non igitur ſtultus, aut ſimplex is dicẽdus eſt, qui illud ignorabat. Veruntamen debuerunt Nicodemus, legiſque doctores ſpiritalem hominis per gratiam regenerationem cognoſcere; idcirco Dominus. *Tu* (inquit) *magiſter es in Iſrael, & hæc ignoras?* Ignoras homines renaſci per gratiam? Spiritalẽ eſſe regenerationem diuerſam à carnali neſcis? Nonne Iudæi, qui gratia præditi ſunt, filij Dei ſunt? per quam ergo generationem, & natiuitatem naſcuntur ex Deo? nonne per ſpiritalem? Nonne Nicodeme magiſter in Iſrael, ſcripturam ſacram legis? Ezech. 36. *Effundã* (ait Dominus) *ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. Et dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri, &c.* En tibi baptiſmi aquam, en tibi ſpiritum, en tibi ſpiritalem natiuitatem ex ſpiritu, de qua loquor. Eiuſdem Ezechielis c. 37. aquarum mentio fit vitalium: *Viuent* (inquit) *omnia, ad quæ venerit torrens, & ſuper torrentem orietur in ripis eius, ex vtraque parte, omne lignum pomiferum: aqua de ſanctuario egredientur, & cæter.* Et Zach. 13. *In illa die erit fons patens domui Dauid, &c.* en tibi aquas baptiſmi vitales, en fontem, quem ignoras magiſter in Iſrael, in quo ſpiritaliter homines renaſcuntur.

Ezech. 36. — Ezech. 37. — Zach. 13.

CAPVT II.

De colloquio Chriſti cum Nicodemo.

Quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur.

NVnquam puer literas diſcet, ſi præceptori fidem non habuerit: nunquam homo diuina myſteria percipiet, ſi Deo non crediderit. Celſiſſima.n. ſunt Dei myſteria, humanum captum longè ſuperantia. Fidem exigit ſummus Magiſter à diſcipulo Nicodemo; vt autem habeat fidem, oculatum ſe doctrinæ, quam tradit teſtem eſſe profitetur. *Quod ſcimus* (inquit) *loquimur, & quod vidimus teſtamur.* Nihil Nicodeme dubium, nihil ex opinione collectum doceo; quæcunque doceo certiſſima ſcientia cognoſco, cui falſitas ineſſe nullo modo poteſt; nihil doceo, quod non ſit mihi perſpectum. Quod.n. vidi, hoc teſtor. Nouerat Chriſtus omnia fidei myſteria, vt Deus ſcientia æterna, atque diuina; prætereà vt homo ſcientia beata, & ſcientia indita clariſſime eadem agnoſcebat. Quod ſciebat loquebatur, quod videbat teſtabatur. In nobis obſcura fides eſt; in Chriſto erat clariſſima ſcientia. Fides in illo locum non

Fide opus eſt ad cognoſcẽda diuina myſteria.

D.Cyril.
Rupertus,
Chriſtus teſtis oculatus rerum, quę docebat.

non habuit. Quoniam fides obiectum poſtulat minimè conſpectum; illi autem omnia obiecta erant perſpectiſſima. Vtitur numero plurali. *Quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur.* modeſtiæ gratia, vel vt tres ſanctiſſimæ trinitatis perſonas ſubindicet. Vnde D.Cyrillus. Quoniam (inquit) ſaluator patrem, ac Spiritum ſanctum in ſe ipſo naturaliter hēt; plurali numero perſonas teſtātium protulit, &c. Et Rupertus: Non ait Dominus; quod vidi hoc teſtor; ſed quod vidimus teſtamur, ſe ipſum, & patrem intelligi volens &c. Neque vero illam probo interpretationem, qua hęc verba de cunctis bonis teſtib exponuntur, hoc pacto *Quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur.* Hoc eſt; qui teſtes fideles ſumus, nō ſolemus teſtari niſi ea, quæ ſcimus, quæque vidimus. Quare ex eo, ꝙ vides ô Nicodeme, me hoc teſtari tàm conſtanter; exiſtimare debes, me certò ſcire quod teſtor. Humilis.n. interpretatio eſt, dùm Chriſtum cæteris teſtibus de quibuſcunque rebus teſtimonium ferentib. adnumerat: nec ſatis Chriſti propoſito conuenit. Multo ſatius eſt dicere, Chriſtum numero multitudinis vti pro ſingulari, vt ſæpe facimus. Quòd ſi alijs locis non ſic loquitur, refert parum.

Et teſtimonium noſtrum non accipitis.

Dignus ſanè eſt teſtis oculatus, cui fides habeatur. Ideò Dominus de Iudæis conqueritur, quòd ſibi oculato teſti non credant. Oculatus (inquit) ſum teſtis, & teſtimonium meum non accipitis. Non videtur loqui de Nicodemo, qui ad Chriſti teſtimonium accipiendum venerat; ſed de alijs. Non.n. puto Nicodemum fuiſſe incredulum, & Chriſti teſtimoniū non accepiſſe: ſed Chriſti verba, quæ illo tpe adhuc obſcura erant, non intellexiſſe. Theophylactus: Hæc verba (inqt) *teſtimonium noſtrum non accipitis;* dicit Dominus, non ad Nicodemum, ſed ad genus Iudæorum, qui vſque in finem increduli fuerunt, &c. Dices. Chriſtus permiſcet Nicodemum reliquis Iudæis: *Teſtimonium* (inquit) *noſtrum non accipitis.* Rňdetur, permiſcet quidē, ſed eo modo, quo concionator permiſcet improbis ꝓbos

A auditores, cùm, verbi cauſa, ſic loquitur vos Deum minimè diligitis, pęnitentiæ ſtudioſi non eſtis, &c. Appellat Dñs doctrinam ſuam teſtimonium. *Teſtimonium* (ait) *noſtrum non accipitis,* quoniam doctrinæ vt diximus erat teſtis oculatus; poterat teſtari omnia quę docebat, quoniam videbat omnia. Dicitur etiam doctrina Chriſti teſtimonium, qm̄ teſtimonio fidelis teſtis, fides adhibetur, non ſciētia. Dei autem teſtimonio fides adhibenda B eſt maxima, & abſque vlla hæſitatione. Deo quis non credet?

Cur Chriſti doctrina dicatur teſtimonium?

Si terrena dixi vobis, & non creditis; quomodo ſi dixero vobis cæleſtia credetis?

Faciliora & terrena ſe docuiſſe, ait Dominus, quib. tamen Iudæi fidem non ha C buerint: vnde colligi poſſit fore ad credendum difficiliores, ſi difficiliora, & cęleſtia docuerit. Qui.n. facilioribus fidem denegat, difficiliorib. eandem minimè tribuet. *Si terrena* (inquit) *dixi vobis* Iudęis quæ ſunt creditu faciliora; *& non creditis, quomodo ſi dixero vobis cæleſtia,* quæ ſunt creditu difficiliora, *credetis?* Dubium eſt, quęnam terrena, quæ cæleſtia Dominus appellet. D.Chryſoſtomus ſpiritualē per baptiſmum natiuitatem terrenam appel D lari exiſtimat; cęleſtia, verbi diuini generationem ęternam. Hoc ſenſu, ſi de terrena per baptiſmum generatione loquenti fidem non habetis; qūo ſi de mea æterna gňatione loquar, fidem tribuetis? Terrenum (ait Chryſoſtomus) baptiſmum Chriſtus dicit; vel quia in terra perficit; vel quia ad ſuæ ipſius ineffabilis generationis comparationem, ita appellat. Nā etſi cęleſtis ipſa generatio ſit; ad illam tamen ex patris ſubſtantia comparata, ter E rena eſt, &c. At de generatione ſpiritali per baptiſmum, cum Nicodemo tātum quod ſciamus, Chriſtus eſt locutus, qui verbis Chriſti fidem non denegabat; de multis verò loquit, qui non crediderūt. *Si terrena* (inquit) *dixi vobis, & non creditis.* non ergo terrenam appellat ſpiritalem per baptiſmum gňationem. Eſt alia huiuſmodi interpretatio. Si terrena dixi vobis, i. ſi terreno modo, & terreſtri exemplo explicatam generationem ſpiritualem

D.Chryſ.

Quenă appellet Chriſtus terrena quę cæleſtia

Digitized by Google

lem, & cæleſtem tibi propoſui, & nõ credis; quomodo ſi nude, & abſque exemplo terreno loquerer, crederes? hoc ſenſu terrena dicuntur, ea quæ terreno modo explicantur, et ſi ſint cæleſtia. Nõ placet ſenſus. Loquitur enim Dominus nõ de modo loquendi, ſed de rebus ipſis terrenis, & cæleſtibus. Exiſtimo Chriſtum loqui de doctrina, quam Ieroſolymis Iudæos docuerat illis diebus, antequam ad eum Nicodemus veniret. De rebus illa fuerat terrenis, quæ ſcilicet, in terra geruntur, vt de virtutibus, de vitijs, et alijs huiuſmodi; & fere terrenis parabolis velata. Cæleſtia vero appellat myſteria celſiora de celſiſſima Trinitate, verbi generatione, Spiritus ſancti proceſſione, de beatitudine, Deique conſpectu, de Angelorum vita, alijſque huiuſmodi, quæ in cælo exiſtunt. Poteſt etiam locus explicari de doctrina hactenus tradita Iudæis etiam in Galilæa, de virtutibus, & ſimilibus rebus, quæ in terra cernuntur.

Et nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de Cœlo filius hominis, qui eſt in Cœlo.

Quoniam dixerat Dominus: *Quomodo ſi dixero vobis cæleſtia credetis?* nunc oſtendit ſe poſſe cæleſtia dicere, & dicenti tribuendam fidem. Videlicet, quod ſolus ipſe in cælum conſcenderit, & cæleſtia omnia fuerit contemplatus. Simul etiam diuinitatem ſuam indicat. Quomodo (inquit) ſi quæ in cælo geruntur vobis nuntiauero credetis? Atqui poſſem omnia vobis nuntiare, quæ ſunt, & aguntur in cœlo. Nemo enim hominum in cælum hactenus aſcendit, nemo, quæ in cælo ſunt, aut fiunt, cernere potuit, præter filium hominis, qui & de cælo deſcẽdit, & in cœlum conſcendit, & in cœlo ſemper eſt, omniaque cæleſtia clariſſimè intuetur.

Ait hoc loco Dominus: *Nemo aſcendit in cælum niſi filius hominis*: ergo nullus homo præter Chriſtum aſcendit in cælum. Attamen perſpicuum eſt multa animarum millia in cælum aſcendere. Reſpondent Diuus Auguſtin. Diuus Thomas, & Beda, ſolum Chriſtum in cælum aſcendiſſe, cum ſuis membris, ideſt, viris iuſtis.

A Eſt ſenſus ex eorum ſententia: *Nemo aſcendit in cælum niſi filius hominis*: videlicet caput cum ſuis membris charitate præditis, & viuentibus. Verum aduerte verbum, *aſcendit*, non eſſe præſentis temporis, ſed præteriti, vt conſtat ex Græco fonte, ἀναβέβηκεν. Ad illud vero vſque tempus, nullus hominum in cœlum aſcenderat. Senſus ergo eſt: Nemo hactenus hominum in cœlum aſcendit, nemo quæ geruntur in cœlis vidit, vt ea B poſſit in terris nuntiare. Ego ex hominibus ſolus in cælum aſcendi; quæ ibi aguntur, ſolus ex hominibus video, & nuntiare poſſum. Simile eſt illud Ioannis primo. *Deum nemo vidit vnquam. vnigenitus, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit.* Hinc conſtat antiquos Patres, qui ante Chriſtum obiere, in cœlum non aſcendiſſe. Conſtat etiam Eliam raptum eſſe in cælum, non quidem Empyreum, ſed aereum, curru igneo. Nemo enim ante C Chriſtum in cælum aſcendit.

Quomodo nemo aſcenderit in cælum niſi Chriſtus.

Dubium eſt, qua nam ratione dicat Chriſtus hoc loco, ſe in cælum aſcẽdiſſe: *Nemo* (ait) *aſcendit in cælum, niſi filius hominis, qui eſt in cælo*: ideſt, nemo aſcendit præter me, qui in cœlum aſcendi. Atqui Chriſtus nondum in cælũ aſcẽderat ſecundum humanitatem, cum hæc verba protulit: diuinitati vero nec aſcenſio congruit, nec deſcenſio. Doctus Interpres negat Chriſtum dixiſſe hoc loco D ſe in cælum aſcendiſſe. At immerito negat. Nam ex particula illa excludente, *Niſi*, infertur. Si enim nemo aſcendit niſi filius hominis; recte infertur; ergo filius hominis aſcendit. Caietanus, & alij reſpondent, verbo aſcendendi ſignificaſſe Chriſtum diuinæ eſſentiæ conſpectũ, quo anima illius beatiſſima fruebatur, hoc ſenſu; nemo hominum hactenus in cælum conſcendit, vt Deum videret, niſi filius hominis. Is autem aſcendit, quia E Dei eſſentiam perſpicue cernit; aſcendit inquam, non aſcenſu corporeo; ſed viſione beatificante.

Quomodo Chriſtus dicat ſe in cælum aſcendiſſe.

Reſpondemus, Chriſtum dixiſſe, ſe in cælum aſcendiſſe, propterea quod id habebat, quod per aſcenſum comparatur. Per aſcenſum enim exiſtentia in cœlo comparatur. Chriſtus autem ſecundum diuinam naturam in cælo erat. Quo circa dixit; *Nemo aſcendit in cælum, niſi qui*

deſcendit de cęlo, filius hominis, qui eſt in cœlo. Quaſi dicat: Niſi filius hominis, qui aſcendit, quia eſt in cęlo; ideſt, quia habet id, quod per aſcenſum acquiritur; quanuis ſine aſcenſu habeat. Præterea dici poterat diuina Chriſti natura aſcendere, quodammodo, quia omnia cōplebat, & a terra in cœlum vſque pertingebat, aſcendebatq; quodāmodo ſine vllo motu. Quem in modum dicimus aerem aſcēdere vſque ad ignem; & ignem aſcendere vſque ad cęlum, quoniam aer ignem, & ignis cęlū pertingit. Erit itaque ſenſus? *Nemo aſcendit in calum, niſi filius hominis*: qui ſecundum diuinam naturam ſine vllo motu, ad cęlum vſque pertingit, & in cælo eſt. Denique metaphorice dicitur Deus aſcendere, & deſcendere. Prou. 30. *Quis aſcendit in calum, atque deſcendit? quis cōtinuit ſpiritum in manibus ſuis? &c.*

Verba illa. *Filius hominis, qui eſt in cælo;* diuinam Chriſti naturam indicant, ſecundum quam Chrs in cęlo erat eo tem- C pore, quo in terris verſabatur. Indicant præterea vnum tantum in Chriſto eſſe diuinum ſuppoſitū. Quod obſeruat Auguſtinus tract. 27. in Ioannem. Quo pertinet (inquit) hoc, niſi vt intelligamus vnam perſonam eſſe Chriſtum, Deum, & hominem, nō duas; ne fides veſtra nō ſit Trinitas, ſed quaternitas? In cœlo erat quādo in terra loquebatur; ſic erat filius hominis in cęlo, quēadmodū filius Dei erat in terra. Filius Dei in terra in ſuſcepta carne, filius hominis in cælo in vnitate perſonæ. Ita Auguſtinus. Et ſer 14. de verbis Apoſtoli c. 9. In terra erat, & in cælo ſe eſſe dicebat. Et, quod eſt maius, in cælo filium hominis; vt vnam demonſtraret in vtraq; natura perſonam. &c. Theophylactus in Ioannem: Cum audieris (inquit) filium hominis deſcendiſſe de cælo, ne exiſtimes ꝙ caro e cælo deſcenderit, hoc enim Apollinarius docuit, quòd Chriſtus habuerit corpus de cœlo, quod per Virginem tanquam per canalem tranſierit. Verum quia vna hypoſtaſis, ideſt, vna perſona Chriſtus, ex duabus naturis conſtituta eſt; ideo quæ ſunt hominis dicuntur de Verbo: & ea, quæ ſunt verbi, attribuuntur homini. Sic & hoc loco filius hominis dicitur deſcēdere de cælo eò quòd vna ſit perſona, & vna hypoſtaſis. &c.

D. Auguſt.

In vna perſona Chriſti natura diuina & humana.

Theophylactus.

Illud præterea vocari poteſt in quæ- A ſtionem; ſecūdum quam naturam filius hominis deſcendiſſe dicatur. Nam ſecūdum humanam non deſcendit de cœlo, non enim humanitatem attulit è cælo. diuina vero natura nec deſcendit, nec aſcēdit, quoniam motus capax non eſt. Reſpondemus dici filium hominis è cœlo deſcendiſſe, non quod è cælo humanitatem attulerit, vt eſt perſpicuum; ſed quòd humanam naturam in terris è Virgine Deipara verbum diuinum in cœlo B exiſtens aſſumpſerit. Non enim per localem motum, ſed per incarnationem abſque vlla diuinitatis mutatione deſcendit. Deum itaque deſcendiſſe de cœlo eſt, Deum qui eſt in cœlo, hominem factum eſſe in terra.

Quomodo filius hominis dicatur deſcendiſſe de cęlo?

Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis, qui credit. &c.

Quoniam fides virtutum, Chriſtianęque vitæ eſt fundamentum; hoc fundamentum in pectore Nicodemi iacit Dominus. De fide verba facit, de Iudæis cōqueritur, quod ſibi oculato teſti, qui cæleſtia omnia habeat exploratiſſima, non credant. Fidē exigit; ſumptoque ex Moſaicis libris ſerpentis exaltati typo, neceſſariam ad ſalutem conſequendā eſſe docet. Quēadmodum enim eos, qui ſerpentum morſib. exulcerati fuere, æneū D ſerpētem aſpicere oportuit, vt corporis ſalutē compararent; ita eos, qui tartarei ſerpentis morſibus, ideſt, peccatis, ſunt vulnerati, Chriſtum è cruce pendentem viuentis fidei oculis intueri neceſſe eſt, vt animi ſalutem, æternāq; vitam, conſequantur. Ait ergo Dominus: *Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto; ita exaltari oportet filium hominis.* Serpens in pertica eſt exaltatus, vt aſpicientibus ſanitatem afferret; filius hominis exaltabitur in cruce, E *vt omnis qui credit in ipſum, nō pereat, ſed habeat vitam æternam,* id eſt, vt omnes qui eum fidei viuentis oculis aſpexerint, æternam mortem effugiant, æternam verò vitam aſſequantur.

Typus hic ſerpentis ænei extat Num. 21. *Fac ſerpentem æneum* (ait Dñs Moyſi) *& pone eum pro ſigno; qui percuſſus aſpexerit eum, viuet &c.* De eo plura dicemus in Morali. D. Iuſtinus in Apolog. 2. ad Antoninū Imperatorē, ait Moſē æs ſūpſiſſe, ex

Num. 21.

coque

D. Iuſtin. eoque figuram crucis feciſſe, fixiſſeq; in ſancto tabernaculo; & dixiſſe populo; ſi figuram hanc reſpexeritis, & crediderit-*Serpẽs æneus* tis, eius vi ſalui eritis, & cæt. At verò ex ſcriptura ſolùm habemus ex ære ſerpentem eſſe factum, non autem crucem; crucem factam crediderim ex ligno, atque in ea ſerpentem æneum collocatum pro ſigno. Fixam autem crucem in tabernaculo ait D. Iuſtinus.

Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. Vt omnis qui credit in eum non pereat, & cætera.

Crucis acerbiſſimum, quem ſubijt cruciatum, & aduentum ſuum in terras, vt hominibus pereuntibus opem ferret, ſignificauit Chriſtus verbis pręcedentib. Nunc cauſam patefacit, cur Deus filium in orbem miſerit, & cruci ſuffigi ſit paſſus, vt homines tùm ex peccati faucibus eriperet, tùm ęterna gloria bearet. Cauſa amor fuit, non qualiſcunque, ſed maximus. *Sic.n.* (ait) *Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternã.* Perierant homines, vitam æternam amiſerant; ſeruatore opus habebant, qui nõ homo ſolùm, ſed ſimul etiam Deus eſſet. Sũma permotus charitate, ac miſericordia Deus, ſummę huic miſerię ſuccurrit D vnigenitum filium ſuum hominibus totum tradidit, vt ij qui perierant, non perirent, & qui vitam æternam amiſerant, amiſſam recuperarent. amiſit vitam temporariã vnigenitus filius Dei, ne homi-*Amor Dei erga homines.* nes vitam amitterent æternã: crucis cruciatus acerbiſſimos tulit, ne illi tartari cruciatus horrendos tolerarent. cùm dignus eſſet mundus ſummo ſupplicio; affecit illum Deus ſummo beneficio. Cùm dignus eſſet odio, exhibuit illi amorem. E Cùm iudicem, eius ſcelera expoſcerent, qui ſceleratos damnaret; ſeruatorem filium miſit, qui ſeruaret. Sic nimirum dilexit Deus mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, non ſeuerum iudicẽ primo aduentu, ſed mitem redemptorem. Mundum hoc loco homines appellat; ponitur per Metonymiam continẽs pro contento. Aug. tract. 87. nomine mundi Eccleſiam vult intelligi, verbis ſequenti A bus; *Non miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.* At præſtat pro toto mũdo, vel omnib. hominibus accipere: Venit.n. Chriſtus vt omnes homines per ipſum ſaluarentur, pro omnibus.n. mortem ſubijt. Lege D. Auguſtinum.

B

Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum: ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.

Potuit quidem Deus filium ſuum in mundum mittere, vt mundum iudicaret meritoque ſupplicio pro perpetratis ſceleribus afficeret. Sed ſic dilexit mũdum, vt filium ſuum illi daret, non condemnatorem, quod merebatur; ſed ſeruatorem quod planè non merebatur. Primas miſericordia ſibi vendicauit; *Non miſit* (inquit Dominus) *filium ſuum Deus in mundũ* *Miſericordia præceſſit iudicium ſequitur.* C *vt iudicet*, ſententiaq; ſua condemnet *mundum*, etſi multorum criminum reum; *ſed vt ſaluetur* reus *mundus per ipſum.* Prius ad ſeruandos homines venit Chriſtus, quã ad iudicandos; quia ſi prius ad iudicandos veniſſet, quam ad ſeruandos, neminem quem ſeruaret inueniſſet. Vt.n. ait D. Chryſ. hom. 27. in Ioannem: Si peccata iudicaſſet, omnes repente perijſſent. *D. Chryſ.* Omnes.n. peccauerunt, ad Rom. 3. & egent gloria Dei, &c. i. indigent, vt in ipſis glorificetur Deus, iuſtitiam donans, *Ad Rom. 3.* & crimina remittens. D. Gregorius homil. 30. in Euangelia: Dei filius iudex eſt *D. Greg.* generis humani; ſed quis eius iuſtitiam ferret, ſi prius quàm nos per manſuetudinem colligeret, culpas noſtras ꝑ Zelũ rectitudinis examinare voluiſſet? Prius voluit manſuetè corripere, vt haberet quos poſtmodũ in iudicio ſaluaret, &c.

Auguſtinus item tract. 36. in Ioannẽ: *D. Aug.* Si primò (inquit) veniſſet Chriſtus iudicaturus; neminem inueniret cui prœmia iuſtitiæ redderet, &c. Et Pſal. 100. cuius initium eſt: *Miſericordiam, & iudicium cãtabo tibi Domine:* *Pſal. 100.* Non ait Vates (dicit Auguſtinus) iudicium, & miſericordiam cantabo. Nam ſi primò eſſet iudicium, nulla eſſet miſericordia. Sed primò miſericordia, poſtea iudicium. Quæ eſt primò *Prior aduentus in miſericordia, poſterior in iudicio.* miſericordia? Creator hominis homo eſſe dignatus eſt. Factus eſt q̃ fecerat; ne periret, quẽ fecerat, &c. Chryſ. hom. 27.

ed by Googl

in Ioannem: Duo ſunt Chriſti aduětus, A præteritus, & futurus. Præteritus non vt iudicaret, ſed vt dimitteret; futurus contrà, nō vt dimittat, ſed vt iudicet. Proptereà de præterito ait: *Non veni vt iudicem mundum: ſed vt saluũ faciam mundũ.* Atqui & prior aduentus iudicij erat, ſecundũ iuſtitiæ rationem. Quoniam ante ipſum naturalis lex fuit, & prophetę, lex ſcripta, & doctrinę, & ſigna, ſupplicia, & alia plura, quę nos admonuiſſe poterãt, quorum ratio non iniuria fuiſſet exigenda. B Sed immenſa bonitate ſua, hæc non inquirit, ſed parcit. Nam ſi peccantes iudicaſſet; omnes repętę perijſſent. Hęc ille.

Ruperti ſenſus.

Rupertus aliter interpretatur, hoc modo: *Non miſit Deus filium ſuum in mũdum, vt iudicet mundum*, id eſt, vt Rex ſit mũdi, iudicetque homines vt reges iudicãt mundi. Contra carnalē (inquit) Iudæorũ opinionē hoc intulit Chriſtus; à quibus terrenum regnũ & carnale ſeculum, Chriſto regnante ſperatur affuturum, bellis C & cœdibus cruentum. Non (inquit) miſit Deus filium ſuum vt iudicet, vel vt diſponat ea, quæ in mundo ſunt; ſed vt iudicetur, & agat ea, quæ ſalutis æternæ ſunt. &c. Sed alius ſenſus eſt verior.

Chriſtus nõ venit, vt regnaret in terra inſtar Regum terrenorum.

Qui credit in eum non iudicatur:

De fide adhuc agit Dominus, magnũque habere momentũ docet Nicodemũ, quippe quæ ſi viua ſit, & cum charitate, D bonisque operibus copulata, à iuditio dãnationis hominē liberet. *Non venit* (inquit) *Filius Dei, primo aduentu, vt mundũ iudicet, & ſentẽtia ſua damnet, ſed vt ſeruet.* Neque verò exiſtimes ſeruaturũ omnes homines; ſeruabit enim nõ omnes, ſed fide viua credentes. *Qui credit in eũ* fide viua, is *non iudicatur* ſententia condemnatoria; *Qui autem non credit iam iudicatus eſt, quia nõ credidit in nomine vnigeniti Filij Dei.* Vides Nicodeme fidei momentũ, & vim? Si igitur ſeruari, ſi iudiciũ damnationis effugere cupis, in me crede. De fide viua loqui Chriſtum docet Euthymius: Qui legitimè (inquit) credit nõ iudicatur, vel, qui ſeruat etiã eius præcepta. Nã de his qui tales nõ ſunt, ait Apoſtolus: *Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant.* Hæc ille: Lege etiã Chryſoſtomũ, quamuis aliũ ſenſum horum verborũ ſequatur: Videlicet: qui credit non iudicatur propter incredulitatem, non damnatur, quod nõ crediderit; ſed propter peccata alia ſupplicio afficietur. Illud (inquit) dicit Dñs: propter hoc ipſum, quòd ſcilicet, nõ crediderit, eum qui credit non iudicari, ſed operum grauius poſtmodum ſuppliciũ daturum dicit. Infidelitatis autem cauſa, eò quòd ſemel credidit, nõ punitur. &c.

Euthym.

D. Chryſ.

Loquitur quidē Dominus de fide viua: Cum ait: *Qui credit in eum nõ iudicatur.* Cũ autem adijcit: *Qui autem non credit iã iudicatus eſt*: de eo loquitur, qui nullam fidem habet, ſed infidelis eſt, & incredulus, vt Chryſoſtomus interpretatur.

Dubiũ eſt quid ſignificet hoc loco verbum, iudico, cum Dominus ait: *Qui credit in me non iudicatur; qui non credit, iam iudicatus eſt.* Reſpondetur, in iudicio hominis ſcelerati, duos eſſe actus iudicis; diſcutere, & ſententiam ferre. Diſcutit enim iudex acta rei, & ſententiam fert, qua improbum hominem damnat. Quamobrē reus iudicari dicitur, id eſt, iudicio ſubeſſe, cùm illius acta explorantur à iudice, dicitur etiam iudicari cùm lata à iudice ſententia damnatur. Vnde iudiciũ pro damnatione ſumitur, vt Ioannis 5. *Procedent qui mala egerunt in reſurrectionem iudicij*, id eſt, damnationis. &cęt. Iudicari vero idem ſignificat quod damnari. Itaque ſenſus eſt, qui credit in Chriſtũ *non iudicatur*, id eſt, ſententia Dei nõ damnatur. Qui vero non credit, *iam iudicatus eſt*, hoc eſt, iam damnatus eſt. Auguſtin. Sermone 14. de verbis Apoſtoli: Quid eſt, (inquit) *iam iudicatus eſt*? dãnatus eſt. Nã iudicium pro damnatione plerumque poni noſtis. &c. Lege eundem in Ioannem tract. 22. & 43. Baſilium Pſal. 7. Chryſoſt. homil. 65. in Matthæum.

Secundò dubitatur: Cur is, qui non credit, iam iudicatus, id eſt, damnatus dicatur, cùm viuat adhuc, & apud ſuperos agat non damnatus? Reſpõdetur primò, E iam damnatum dici, quòd in ſe damnationis cauſam, videlicet peccatum incredulitatis habeat. Quemadmodum enim de homine, qui mortiferum vulnus accepit, nec medicinam adhibere illi vult, recte dicemus: ille mortuus eſt, quia certam habet mortis cauſam. Sic de homine, qui peccatum habet, quod damnationem parit, nec medicinam illi affert, recte dicitur: ille iam iudicatus, iam

Cur is, qui non credit iam dicatur iudicatus.

que

que damnatus eſt. quũ certam habet damnationis radicem. Chryſoſt. homil. 27. in Io. Quemadmodum homicida, etſi iudicis ſentẽtia ſit indemnatus, damnatur tamen ipſius rei natura: ita & incredulus. ſiquidem & Adam, qua die comedit è ligno mortuus eſt: ea. n. lata eſt ſententia: *In quacunque die comederitis morte moriemini.* Atqui viuebat: quomodo igit̃ mortuus eſt? ſ diuina ſententia, & rei natura Quippe qui ſe ipſum ſupplicio facit obnoxium, ſub ſupplicio eſt, ſi non re, tamẽ ſententia, &c. Item: Noli arbitrari quidquam conferre infideli dilationem. Iam reus eſt, niſi mutet ſententiam. Nihil autem meliori conditione erit infidelis, q̃ qui iam damnati ſunt, & ſupplicio affecti, &c. Et D. Cyrillus: Iudicatum ait Dominus iam eſſe incredulum, quod ipſe in ſe ipſum condemnationis intulit ſententiam: quoniam largitorem indemnationis non ſuſcepit, i. Chriſtum, &c.

D. Chryſ.

D. Cyrillus.

Secundo, dicitur iam damnatus incredulus in diuina præſcientia, vt Auguſt. vult tractatu 12. in Ioannem. Nondum (inquit) apparuit iudicium, & iam factũ eſt iudicium. *Nouit n. Dominus qui ſunt eius* nouit qui permaneant ad coronam, qui ad flammam, &c. Eſt ergo ſenſus: Incredulus iam iudicatus eſt a Deo oĩa ſciente: iudicio, & decreto Dei, iam eſt æterno ſupplitio traditus. Aliter. Qui credit viua fide, non ſubit iudicij damnationẽ. Qui verò non credit, iam quandiu non credit, iudicatus eſt, quia Deus decreuit incredulos omnes damnare; iam contra omnes incredulos ſententiam tulit. Rupertus ſic exponit: *iam iudicatus eſt*, in primo parente Adam. Qñ (inquit) Adam peccauit, & iudicatus eſt, & a regno Dei eiectus; tunc & iſte iudicatus, & cum illo, in cuius lumbis erat, à regno Dei expulſus eſt, &c. D. Irenæus lib. 5. c. 27. ſic: Qui credit in me *non iudicatur*, i. non ſeparatur à Deo; adunitus eſt. n. per fidem Deo. *Qui autem non credit, iam iudicatus eſt; quoniam non credidit in nomine vnigeniti filij Dei*, i. ſeparauit ſemetipſum à Deo voluntaria ſententia. Hæc Irenæus.

2. Tim. 2.

Rupertus.

D. Irenæus.

Hoc eſt autem iudicium.

f Pluribus verbis exponit Dñs, q̃ dixit: *Qui non credit, iam iudicatus eſt, quia non credidit in nomine vnigeniti filij Dei.* De Iu-

A dæorum incredulitate agit, qui Meſſiæ lucem, & doctrinam abiecerũt; & in nomine vnigeniti filij Dei non crediderũt. Hancque eſſe damnationis illorum cauſam oſtendit. *Hoc* (inquit) *eſt iudicium*, i. hæc eſt damnatio, ſiue iudicij, & damnationis Iudæorum cauſa; *quia lux venit in mundum*, homines autem Iudæi *dilexerũt magis tenebras, quam lucem.* Caietanus tenebras putat ſignificare bona ſenſibilia, ſic. n. interpretatur: Dilexerunt homines B bona ſenſibilia, quæ tenebræ appellant̃, quia priuata ſunt lumine ſpiritus. Sed probabilitate caret hęc interpretatio. In gloſſ. interlin. habet̃, tenebras peccata appellari. Lyran. nomine tenebrarum, infidelitatem intelligit. Melius D. Tho. ignorantiam, quæ tenebras intellectui offundit & toti homini. Quamobrem totus homo tenebræ appellatur, iuxta illud D. Pauli ad Eph. 5. *Eratis aliquando tenebræ.* i. eratis fidei luce priuati, caligine C ignorantiæ circumfuſi. Senſus loci eſt. hæc cauſa damnationis Iudæorum, quia lux venit in mundum, hoc eſt, quia Meſſias velut Sol ſplendidiſſimus ortus eſt. Illi autem dilexerunt magis tenebras ignorantiæ ſuæ, q̃ clariſſimi huius Solis lucem, doctrinam, ac præſentiam. Vel: Dilexerunt. i. maluerunt in tenebris peccatorum deliteſcere, q̃ Meſſiæ luce illuſtrari. Vel: Maluerunt carere luce Meſſiæ, & in tenebris, carentiaque huius lu- D cis viuere, q̃ illius ſplendore illuminari. Quemadmodum. n. de homine, qui orto iam ſoli feneſtras claudit, eiuſq; lucẽ refugit, rectè dicimus; hic magis tenebras diligit, q̃ lucẽ: ita de Iudæis, ſiue Phariſæis, q orto Soli fulgẽtiſſimo corda aperire noluerunt, ait Dñs; dilexerũt magis tenebras ipſas, q̃ lucẽ. i. maluerũt Sole. i. Meſſia carere, q̃ eius luce illuminari.

Cauſa damnationis.

Caietani ſenſus.

Glo. interli.

Lyranus.

D Thomas

Iudæi dilexerunt magis tenebras quam lucẽ.

Rõ eſt, quia eorum opera mala erant. E Omnes. n. qui malè agunt, tenebras diligunt, & lucem oderunt, ac fugiunt; ne praua illorum opera videant̃, & reprehendant̃, vt fures, adulteri, & alij. De adultero Iob 24. *Oculus* (inquit) *adulteri obſeruat caliginem, dicens; non me videbit oculus.* Item: *Si ſubito apparuerit aurora arbitrantur vmbram mortis, & ſic in tenebris quaſi in luce ambulant. &c.* Tertull. in Apolog. cap. 1. omne malum aut timore, aut pudore natura pfudit. Malefici geſtiunt latere, deuitant apparere, trepidant deprehẽſi, etc.

Qui malè agit odit lucem.

Iob 24.

Tertull.

Oẽ malum, aut timore, aut pudore natura perfudit.

Qui vero facit veritatem; id eſt, qui fidelitatem, & veritatem in operãdo ſeruat, qui recta, & fidelia, ac bona opera præſtat; is lucem non odit, & fugit, ſed diligit, & ad lucem venit, vt opera bona, quæ operatur, à luce ipſa illuminẽtur, & pateſiant, *quòd in Deo*: id eſt, ſecundum Deum, vel quod non extra Dei voluntatem, & legem, ſed in Deo eiuſq. voluntate, & lege, facta ſunt. Erant Iudæorum mala opera, ideò Solis, id eſt, Meſſiæ lucem, id eſt, doctrinã ac præſentiam oderũt, quæ illa patefaciebat. Vnde illud Chriſti Iohan. 7. *Me odit mundus, quia ego teſtimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala ſunt. &c.* Et illud D. Auguſtini libro 10. Confeſſ. cap. 23. Amant homines veritatem lucẽtem; oderũt eam redarguentem. &c. Toletus illa verba: *Qui facit veritatem venit ad lucem, vt manifeſtentur opera eius*: ſic exponit; venit ad lucem is, qui benè agit, non vt opera eius videãt alij eſſe rectè facta. Sed venit ad lucẽ, vt videat ipſemet per lucem, opera ſua eſſe ſecundum Dei voluntatẽ peracta. Verùm verior eſt expoſitio propoſita. Quemadmodũ enim ſupra dixit Dominus de improbo: *Nõ venit ad lucem vt non arguantur opera eius.* ab alijs hominibus; ſic contra de probo ait: *Venit ad lucem, vt manifeſtentur opera eius* alijs hominibus. Eſt enim ſenſus, eos qui rectè àgunt, lucem & hominum oculos nõ reformidare: ſed eos lucẽ reformidare, qui prauis operibus vacant. Simile illud eſt Matth. 5. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt, &c.*

Qui bene agit non odit lucem.

Ioan. 7.

D. Aug.

Amatur veritas lucens, ſed non arguens.

D. Hilarius hũc locum interpretatur in cõmentario Pſalmi primi ad illa verba; *Ideo non reſurgent impij in iudicio*: ait, infideles iam eſſe iudicatos; fideles qui rectè operantur, non eſſe iudicandòs, proptereà quod dixerit Dominus; *Qui credit non iudicatur; qui non credit, iam iudicatus eſt.* Iudicandos autem illos fideles, qui in Chriſtũ credunt, tenebras tamẽ, & peccata magis diligunt. Dicit Dominus (ait D. Hilarius) *Qui credit in me non iudicatur*; quid enim neceſſe eſt iudicare credentẽ? iudiciũ enim ex ambiguis reb⁹ exiſtit, & ambiguitate adẽpta iudicij nõ deſideratur examen. Ex quo ne infideles quidem neceſſe eſt iudicari; quia ambiguitas, cũ infideles ſint, non reſedit. Sed adempto incredentes, nõ credenteſq. iudicio, cauſã Dominus iudicij, & autores, in quos iudicari neceſſe eſſet, adiecit. Sunt enim aliqui, qui inter impios, pioſque medij ſunt; ex vtroque admixti. Plures namq; Dei metus in Eccleſia continet, ſed eoſdem ad ſæcularia vitia ſæculi blandimenta ſolicitant. Orant, quia timent; peccãt, quia volunt; Chriſtianos ſe nuncupant, gentilia agunt. Idcirco Dominus poſtea quam credentes non iudicandos, & non credentes iam iudicatos eſſe dixerat, addidit: *Hoc eſt autem iudiciũ, quia lux venit in mundum, & dilexerũt homines magis tenebras, quàm lucem.* In eos ergo iudiciũ eſt, quia magis tenebras, quàm lumen dilexerint. Non quod non dilexerint, & lumen, ſed quòd dilectio illis fuerit magis propenſa tenebrarum. Hinc iudicium eſt: quia cũ dilexerint Chriſtũ, magis tenebras dilexerunt. hæc ille. In eandẽ ſententiam illud Pſalmi 1. exponit: *Non reſurgent impij in iudicio, & peccatores in concilio iuſtorum*: id eſt, impij infideles non reſurgent, in iudicio iudicãdi: & peccatores Chriſtiani, qui fide præditi fuere, ſed mortua, reſurgent quidem iudicandi: ſed non reſurgẽt in concilio iuſtorum: id eſt, inter iuſtos. Impijs (inquit Hilarius) pſalm⁹ iudiciũ nõ relinquit; quia iam iudicati ſunt. Peccatoribus autem concilium iuſtorũ, quia iudicandi ſint, denegauit. &c. Similiter Theophylactus in Ioannem: Omnis (inquit) incredulus condemnatus eſt: quòd hinc migrãs mox ſupplicio tradẽdus, & non in iudicium producendus ſit. iuxta illud Pſal. 1. *Non reſurgent impij in iudicio*: indigni enim habentur, vt rationẽ dent impij. In iudicium ergo non reſurgunt, ſed in condemnationẽ. &c. D. Greg. in c. 36. Iob in illa verba: *Iudiciũ pauperibus tribuit*: illa Dñi verba: *Qui nõ credit iã iudicatus eſt*: de iudicio intelligit diſcuſſionis hoc ſenſu. Qui non credit, iam iudicatus eſt, iudicio diſcutiẽte, & examinãte. Nõ enim (ait Gregor.) eorũ cauſa diſcutitur, qui ad conſpectum iudicis iam cum damnatione ſuæ infidelitatis accedunt. &c.

D. Hilarij interpret.

Pſal. 1.

Theophyl.

D. Greg.

Sed dicendum eſt, omnes tam fideles, quàm infideles, iudicandos eſſe à Chriſto. Eſt enim iudex omniũ viuorum, & mortuorum. Infideles quidem & fideles improbos iudicandos iudicio dãnante, fideles autẽ pbos iudicio abſoluẽte. Omniũ quoq; facta tam fideliũ, quàm infideliũ in iudicio eſſe patefacienda. Qui autẽ

Omnes homines tã fideles quã infideles à Chriſto iudicãdi.

iudicio

iudicio diſcuſſionis iudicandi ſint eo loco inueſtigandum erit, in quo Deo fauēte de iudicio copioſius agemus: nunc obiter hoc dixiſſe ſufficiat. Quod vero ait Dominus: *Qui non credit, iam iudicatus eſt:* non obſtat. Non enim ſignificat non eſſe damnandum in iudicio infidelem; ſed certam damnationis cauſam habere, & in præſcientia Dei iam eſſe damnatum.

Pſal. 1.

Quid ſignificet illud Pſal. 1. Non ſurgent impij in iudicio.

Neque item obſtat pſalmi primi verba: *Non reſurgent impij in iudicio:* ſenſus enim eſt. Nō reſurgent impij in iudicio reſurrectione vitæ; ſed reſurgent reſurrectione iudicij, vt iudicentur iudicio damnationis. Nā duplex eſt reſurrectio, vt colligitur ex illis Chriſti verbis Ioann. 5. *Procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in reſurrectionem iudicij*, ideſt, damnationis. Eſt reſurrectio vitæ ad vitam; & reſurrectio iudicij in damnationem ſempiternam. Alter ſens' eſt. *Non reſurgent impij in iudicio iuſtorum*, id eſt, vt cum iuſtis iudicentur, & collocentur. Repetendū enim eſt nomen, *iuſtorum*, ex verbis ſequentibus: *Neque peccatores in concilio iuſtorum.* Quaſi dicat Pſalmographus: Non reſurgēt impij in iudicio, neque peccatores in concilio; iudicio inquam, & concilio iuſtorum.

Impij reſurgent, ſed non in concilio iuſtorū inter iuſtos.

Reſurgent tamen impij in iudicio impiorū; & peccatores reſurgent in concilio, & conuentu peccatorum. Tertium ſenſum addere potes, ex verbo hebræo קום, qum, quod ſignificat conſiſtere, reſurgere, ſtare. Vñ Pagninus vertit: *Non ſtabunt impij in iudicio.* Sapient. 5. *Stabunt iuſti in magna conſtantia*: at impij non ſtabūt in iudicio, nō attollent caput, non reſurgent, non ſurgent, non ſe erigent: ſed ſcelerum pondere oppreſſi iacebunt.

CAPVT III.

Mor. De colloquio Chriſti cum Nicodemo.

Fores Chriſti ſemper patent.

PAtent ſemper Chriſti fores Chriſtū quærentibus, & ab optimo magiſtro diſcere cupientibus: ſiue in terdiu quærant, ſiue noctu. Venit ad Ieſum nocte Nicodemus, vt ait Euangeliſta, pa-A tuere fores diſcipulo magiſtrum quærēti, & diſcere cupienti. Si noctes, atque dies patet atri ianua Ditis, vt homines deuoret; cur non pateat noctes, atq; dies ditiſſimi ianua ſeruatoris, vt homines ſeruet? Non datur libera ſemper cum Regibus colloquendi facultas: at cū rege regum colloquendi poteſtas nullo tempore hominibus denegatur. Nulli pro foribus ſatellites aſtant; nulli, q prohibeant aditum ianitores. Duodecim portas in B cęleſti regia vidit Ioannes Apoc. 21. Sed ex illis ne vnam quidem vidit occluſam. Angelos ſingulos in ſingulis conſpexit; qui quidem ianitores, aditu neminē prohibeant, ſed omnes conentur introducere. Nemini claudit fores cæleſtis Rex. Qui ad illum venire non vult, ipſe ſibi fores obſerat. *Venite ad me oēs*, ait Matth. 11 *& diſcite a me.* Omnes vocat, vt diſcant cæleſtis doctor: omnibus facilem præbet auditūm, omnes doctrina cœleſti cu C pit imbuere.

Aneid. 6.

Apoc. 21.

Omnes vocat cæleſtis magiſter Matth. 11.

Etenim cœleſtis eſt ipſius doctrina, quoniam è cœlo venit. Quemadmodum è cælo Solis lucem habemus; ita è cœlo diuinę habemus ſapientiæ fulgorē. Præterea, eſt doctrina vtiliſſima: Iuxta illud Iſai. 48. *Ego Dominus Deus iuſtus, docens te vtilia. &c.* Quid vtilius? Quid homini pretioſius ea cognitione, qua Chriſtus mentes hominum illuſtrauit? Prouerbiorum 8. ait Sapientia: *Accipite diſciplinam meam,* D *& non pecuniam: doctrinam magis, quàm aurum eligite. Melior eſt enim ſapientia cunctis pretioſiſſimis, & omne deſiderabile ei non poteſt comparari.* Item: *Qui me inuenerit inueniet vitam, & hauriet ſalutem a Domino. &c.* Vtilior ergo, pretioſiorq; eſt Chriſti (q vera eſt ſapientia) doctrina, auro, cunctiſq; pretioſis lapidibus: fons eſt, ex quo vita, ſaluſque ſempiterna hauritur, ſi doctrinam facta comitentur. Expende ea, quæ Nicodemum docuit: ſane nihil futile, aut inutile, ſed vtiliſſima omnia reperies.

Chriſti doctrina cæleſtis.

Iſai. 48.

Doctrina Chriſti vtiliſſima. Prou. 8.

Ad hęc, Chriſti doctrina certiſſima eſt. Quoniā quæcunque docet; habet exploratiſſima: *Quod ſcimus* (inquit) *loquimur & quod vidimus teſtamur.* Multa alij magiſtri opinantur, et a veritate ſępe aberrāt; at magiſter hic, rerū omnium nō opinionem, ſed ſcientiam habet perſpectiſſimā: a veritate autem nullo modo deflectere pōt. Quæ ſcientia nouit, clariſſima

Chriſti doctrina certiſſima.

loquitur, quæ clariſſimè videt teſtatur. A *In eo*, vt Paulus ait ad Coloſſ. 2. *ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ abſconditi.* Ipſe eſt ſapientia patris, quæ è cælo venit in terras, vt mortalibus traderet ſapiẽtiam. Non enim ſolum nos ab hoſtis captiuitate redemit, iuſtitiaque donauit, verum etiam ſapientes reddere voluit.

1. Cor. 1.

Vnde illud Pauli 1. Cor. 1. *Factus eſt nobis ſapientia a Deo, & iuſtitia; & ſanctificatio, & redemptio. &c.* Factus eſt nobis ſapientia, vt ab eo diſceremus; factus eſt iuſtitia, & B ſanctificatio; vt eius meritis iuſtitiam, ſanctificationemque conſequeremur; factus eſt redemptio, vt a crudeli hoſtis teterrimi poteſtate redimeremur.

Fides certiſſima, et inevidens.

Eſt qdẽ certiſſima ipſiq; euidẽtiſſima Chriſti doctrina. At nobis euidens non eſt. Sed tamen certiſſima. In illo eſt ſcientia clariſſima. In nobis eſt fides certiſſima. Certitudinem enim habet fides maximam, diuinæ innixam autoritati, euidentiam nõ habet. Maxima certitudo neceſſaria eſt C ne fluctuemus, firmiſſimæque columnæ firmamẽto fulciamur, ineuidentia vt meritum aſſequamur. Quid eñ meriti adipiſci poſſet Chriſtianus, ſi quæ credit pſpicue euidẽterq; cerneret? Neque fides eſt, vbi eſt euidentia; nec fidei meritum vbi res oculis ſubijcitur.

Pſal. 98.

Pſalm. 98. *In columna nubis loquebatur ad eos.* Ad nos quoque in columna loquitur nubis, ideſt, in fide, vel per fidem, quæ columna eſt, qa eſt firmiſſima, atq; certiſſima; nobis vero D quia caliginem habet, non euidentiam.

Eccleſ. 24.

Eccleſ. 24. ait Sapientia: *Thronus meus in columna nubis:* thronus, & cathedra diuinæ ſapientiæ, nubes eſt obſcura; quoniã etſi clariſſima ipſa ſit, tamen obſcuram nobis fidem tradit.

Diuinæ ſapientiæ ad gymnaſium ſuum omnes vocat.

Habemus igitur magiſtrum nõ Ariſtotelem, aut Platonem, ſed ipſammet Dei ſapientiam. Quæ tantum docendi cupida eſt, vt ad diſcendum vocet non ſolum Iudæorũ principem, ac doctorem Nico- E demum; ſed pauperes quoque, cæcos, & claudos.

Luc. 14.

Vnde illud Luc. 14. *Exi cito in plateas; et pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos, introduc huc. &c.*

Prouerb. 9.

Et Prou. 9. *Sapientia ædificauit ſibi domum* (ait Salomon) *excidit columnas ſeptem, propoſuit menſam ſuam; miſit ancillas, vt vocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis. Si quis eſt paruulus veniat ad me, & inſipientibus locuta eſt; venite comedite panem meum, & bibite vinum, quod miſcui vobis. Relinquite infantiam, & viuite, & ambulate per vias prudentiæ. &c.*

Sapientia eſt iuuium.

Etenim ſempiterna illa Patris ſempiterni ſapientia, humanitatem ſibi veluti domum ornatiſſimam in orbe terrarum exædificauit; & donis eximijs, firmiſſimis veluti colũnis decorauit. Exhibuit vero doctrinę ſuauiſſimæ conuiuiũ. Ad hoc omnes homines inuitat, vt ſuauiſſimo enutriti alimento, ex infantibus in ſumma rerum ignorantia verſantibus in viros ſapientes euadant.

Prou. 8.

Capite item 8. *Nunquid non ſapientia clamitat, et prudentia dat vocem ſuam? In ſummis excelſiſque verticibus ſuper viam, in medijs ſemitis ſtans, iuxta portas ciuitatis, in ipſis foribus loquitur dicens: O viri ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum. Audite quoniam de rebus magnis locuta ſum, & aperientur labia mea, vt recta prædicent, veritatem meditabitur guttur meum: iuſti ſunt omnes ſermones mei, non eſt in eis prauum quid, neque peruerſum: recti ſunt intelligentibus, & æqui inuenientibus ſcientiam &c.*

Sapientia clamans vocat.

Audite (ait Sapientia) quoniam de rebus magnis locutura ſum. De magnis profecto rebus patris ſapientia loquitur, nempe de regno cęlorum, de æterna vita, de fide, de charitate, deque alijs rebus maximis. Aperta ſunt labia illa diuina, vt recta prædicarent, veritatem protulit ſanctiſſimum illud guttur; iuſti ac veri fuere omnes ſermones eius.

De his vero maximis rebus locuta eſt in populo Hebræorũ. Ad illos primum venit, illos primum erudiuit incarnata ſapientia, inter quos ante incarnationẽ morabatur, iuxta illud Eccleſiaſtici 24.

Eccleſ. 24.

In hæreditate Domini morabor, & dixit mihi: in Iacob inhabita, & in Iſrael hæreditare, & in electis meis mitte radices. Item: *in Sion firmata ſum, & in ciuitate ſanctificata ſimiliter requieui, & in Ieruſalem poteſtas mea. Et radicaui in populo honorificato &c.*

Sapiẽtia ad Hebræorum populũ venit.

In hoc populo olim multis Dei beneficijs honorificato, radices egerat diuina ſapientia ante incarnationem, in eoq; dominabatur; in eundẽ incarnata venit: poſtea vero ad gentes tranſijt.

Eccleſ. 24.

Ego (eodem ait cap.) *effudi flumina; ego quaſi trames aquæ immenſæ de fluuio: ego quaſi fluuij diorix, & ſicut aquæ ductus exiui de paradiſo. Dixi, rigabo hortum meũ plantationũ, & inebriabo prati mei fructum. &c.*

Sapientia diuina flumina.

Incarnata ſapiẽtia e paradiſo cæleſti exiuit, quaſi trames, & aquę immẽſæ ductus, & quaſi diorix, ideſt, foſſa altiſſima fluuij magni, venit ad mortales. Flumina in Orbem effudit

effudit doctrinæ cæleſtis. Irrigauit primum hortum ſuum illum, & antiquum pratum, hoc eſt Iudæorum populum. Poſtea per orbem totum aquæ cæleſtes inundarunt. Sequitur eodem capite, *Ecce factus eſt mihi trames abundans: & fluuius meus appropinquauit ad mare*, id eſt, ſimilis mari factus eſt. *Quoniam doctrinam quaſi antelucanum illumino omnibus: & enarrabo illam vſque ad longinquũ.* i. vſq; ad fines orbis terrarũ.

Sapiẽtia ad gẽtes venit.

Eccleſ. 24.

Eodem capite de Meſſia ſic Eccleſiaſticus ſcribit; *Poſuit Dauid puero ſuo*; id eſt, conſtituit Deus, & promiſit Dauid ſeruo ſuo; *Excitare regem ex ipſo fortiſſimum, & in throno honoris ſedentem vſque in ſempiternum. &c.* Meſſias hic eſt; nullus enim regum in throno honoris ſedet in ſempiternum. Meſſiæ, non Salomoni, aut alicui alij regi hoc conuenit.

Chriſtus rex fortiſſimus; & ſempiternus.

*Verba ſequentia an ad Meſſiam pertineant, dubium eſt. Ianſenius non pertinere exiſtimat, quoniam repugnat verborum conſtructio in græco fonte. Nã præcedit caſus accuſandi, *Regem fortiſſimum*, ſequitur caſus nominandi; ἐμπιμπλῶν, id eſt, *implens*. Sic enim vertitur ex græco: *Poſuit Dauid Deus excitare Regem fortiſſimum in throno ſedentem in ſempiternum: implens quaſi phiſon ſapientiam. &c.* Nõ poteſt ergo participium (*implens*) & verbum (*qui inquit*) cum Rege fortiſſimo copulari. Rectè quidem ille. Sed in græcis exemplaribus, verſus ille de Meſſia, deſideratur. Neſcimus quo in caſu præceſſerit, *Rex*, fortè enim nominandi caſus erat. Potuitque coniungi cum participio, ἐμπιμπλῶν. Adde Hebræos carere caſuum mutatione. Quòd ſi in græco textu præceſſit accuſatiuus; poteſt ſequi nominatiuus in alia periodo, et ſententia; ſubintelligique verbum, *erit*, hoc ſenſu. Promiſit Deus Dauidi Meſſiam Regem fortiſſimum Orci debellatorem; Implẽs ſcilicet, *erit hic rex*, quaſi Phiſon ſapientiam. &c. Non ergo eſt improbabilis ſenſus, oſtendi Meſſiam, & ſapientiſſimum eſſe, & ſapientia ſua orbem cõplere, his verbis; *Qui implet quaſi Phiſon* (fluuius paradiſi) *ſapientiam, & quaſi Tigris in diebus nouorum*. ſ. fructuum. *Qui adimplet quaſi Euphrates ſenſum*, id eſt, mentẽ, & intellectum. *Qui multiplicat quaſi Iordanis in tempore meſſis*; Iordanis multiplicat aquas in tempore meſſis Ioſue 3. Chriſtus multiplicat ſapientiam. *Qui mittit diſciplinam ſicut lucem: & aſſiſtens, quaſi Gehon in die*

Eccleſ. 24.

Chriſtus ſapientiſſimus ſapientia irrigauit orbẽ quemadmodũ flumina phiſon, tigris euphrates, gehon, & Iordani irrigãt terram.

A *vindemiæ*, id eſt, Mittit Chriſtus diſciplinã & doctrinam ſicut ſol ſplendorem: & aſſiſtit per ſapientiam hominibus, velut aquæ fluuij Gehonis, id eſt, Nili, quæ vindemiæ tempore exundant, terræque aſſiſtunt. *Qui perficit primus ſcire ipſam: & infirmior non inueſtigabit eam. A mari enim abundauit cogitatio eius, & conſilium eius ab abyſſo multa. &c.* Hoc eſt, Chriſtus Deus primus ante omnes creaturas perfectam ſapientiã habet, & quicunq; eo infirmior. i. inferi- B or eſt, inueſtigare illam nõ poterit. Nam à mari, id eſt, præ mari, pluſquã mare abũdauit cogitatio, & ſapiẽtia Chriſti; & ab abyſſo multa, id eſt, pluſquam profundũ pelagus eius cõſilia profunda ſunt. Quod ſi hæc de Meſſia non intelliguntur, quorſum eccleſiaſticus illum verſum de Meſſiæ promiſſione Dauidi facta inſeruit? veriſimile videtur inſeruiſſe, vt illius ſapientiam prædicaret, orbemque ab illo noua ſapientia complendum indicaret.

C Cum itaque populum ſuum in Iudæa diuina ſapientia erudiret; phariſæus quidam inter Iudæos princeps ad eum venit nomine Nicodemus, venit autem nocte; & merito quidem, vt ſtatum indicaret ſuum. Tenebris nanque erat ignorantiæ circunfuſus, iuxta illud Chriſti: *Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras?* Sed felix, qui ad ſolem venit, noctemque diſcuſſit. Quicunque improbus ad Chriſtum venit, in nocte venit, noctem ignorantiæ, & pecca- D ti affert: lucem fidei, & gratiæ ſplendorẽ à Chriſto accipit, ſi tamen veram agat pœnitentiam. Vnde illud Tertulliani Apologet. cap. 39. fratres habentur, & dicuntur Chriſtiani: qui de vno vtero ignorantiæ eiuſdem, ad vnam lucem expauerint veritatis. &c.

Nicodemus noctu venit ignorãtia caligine circũfuſus.

Improbus in nocte venit ad Chriſtũ.

Tertull.

Venit præterea noctu Nicodemus Beda teſte, ſecreta Chriſti colloquutione, myſteria fidei cupiens diſcere. Nocturnũ E enim tempus Dei colloquio, id eſt, oratiõni, aptum eſt; cum ſilent omnia, cumque ipſum rerum omnium ſilẽtium ac quies, animum à negotijs auocatum ad colloquendum cum Deo inuitat; *Media nocte* (ait vates Pſal. 118.) *ſurgebam ad confitendum tibi, ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ*: & Pſalm. 133. *In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Dominum*. De Chriſto etiam ſcribit Lucas 6. *Erat pernoctans in oratione Dei*. Et ſponſa Cant. 3. *In lectulo meo per noctem quæſiui, quem diligit anima mea &c.*

Nocturnum tempus Dei colloquio accõmodatũ.

Pſal. 118.

Pſal. 133.

Luc. 6.

Cant. 3.

Iſaias

Iſai. 25. Thren. 2.

Iſaias 26. *Anima mea deſiderauit te in nocte.* Et Ierem. Thren. 2. *Conſurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum. Effunde ſicut aqua cor tuum ante conſpectum Domini. &c.* Impij nocte ad ſcelera perpetranda abutũtur, iuxta illud Domini, iam ſupra explicatum; *Omnis qui male agit, odit lucem.* Probi verò ſanctique viri eadem nocte ad colloquendum cum Deo vtuntur. Ad Dæmoné illi; hi ad Chriſtum nocte cum Nicodemo veniunt.

Aliter opinatur, vt diximus, D. Cyrillus; Pudore (inquit) victus, & gloria hominum ſuperatus Nicodemus, palam accedere non audet. &c. ſimiles illi ſunt ij, quos pudet in luce Chriſto Opt. Max. ſeruire, Chriſtianos mores præ ſe ferre, humilitaté ſectari, pauperes inuiſere, iniurias ferre, alapam tolerare, ſæpius crimina confiteri. *Non erubeſco Euangelium,* ait Paulus ad Rom. 1. Sic & Chriſtianus Euangelium non erubeſcat, ſed ea quæ Euangelium præcipit, vel conſulit, operãdo exequatur; & cum eodem Paulo, in Euangelio, & cruce Chriſti glorietur. *Mihi* (ait ille ad Galatas. 6.) *abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. &c.* Is in cruce gloriatur, qui in ferenda alapa pro Chriſto, in tolerandis iniurijs, cæteriſq; huiuſmodi, quæ ignominiam afferre potius videntur, quàm honorem, gloriatur. Sic Chriſtus, ad hebræos. 12. *Propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem* (ait Paulus) *confuſione contempta.* Græcè eſt nomen, αἰσχύνη, quod pudorem ſignificat. Pudoré crucis, mortiſque probroſæ contempſit pro te Chriſtus, vt tu quoque pudorem contemnas, quem ignominiæ poſſunt afferre. *Propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem;* græcè, ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς, id eſt, propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem. Hoc autem gaudium Chriſto propoſitum, vt Theodoretus vult, ex hominum ſalute, cuius cauſa crux fuit, ortum eſt. Seruatoris (inquit) gaudium eſt ſalus hominũ. &c. Nos ſimiliter pro gaudio nobis propoſito tum de ſalute noſtra, tum de gloria ſempiterna, crucem non ſolum nocte & clam, ſed in media ipſa luce; & palam feramus, confuſione, pudoreque contempto. Meridiano ipſo tempore cum clariora ſunt omnia, non nocturno, coram Iudæorum populo in crucé agi voluit Dominus. Meridiano tempore pro te crucẽ tulit: tu quoque meridiano tempore,

Igominia pro Criſto abſq; pudore magna velut ta te tolerãda.

Ad Rom. 1.

Ad Gal. 4.

Ad Heb. 12

Theodoret.

A omni abiecto pudore, coram omnibus crucem tuam tolle, ducemque tuum ſequere.

O miſeros homines, quos pudet virtutum, non pudet ſcelerum. Pudet Chriſtũ regem ſequi; non pudet poſt tartareum hoſtem catenis criminum vinctos duci. Non pudet militem vulnerum, quæ pro rege, aut patria excepit, pudebit Chriſtianum ſi alapam, iniuriamve pro Chriſto, cæleſtique patria tolerauit? Ad illa verba

B Pauli ad Galat. 6. *Ego ſtigmata Domini noſtri Ieſu Chriſti in corpore meo porto;* Chryſoſtomus; Non dixit (inquit) Apoſtolus habeo, ſed porto; tamquam aliquis de trophæis glorians, ſigniſque regalibus. Quã quã hoc ipſum probroſum eſſe videtur. Verum hic ſua vulnera iactat. Neque ſecus, quam ſolent milites vexilliferi, hic exultat vulnera circunferens. &c. Mirum eſſet ſi homo nobilis ſordidatus, ac pannoſus publicam lucem non refugeret, is

C vero in hominum conſpectũ venire formidaret, qui aureis, ſplendidiſſimiſque veſtibus fulgeret. Lucem oderint viri flagitioſi, in publicumque prodire; ſordidiſſimis vitiorum veſtibus amicti vereãtur; iuxta illud Chriſti Iohan. 3. *Qui malè agit odit lucem; & non venit ad lucem, vt non arguãtur opera eius.* At, qui ſplẽdidiſſimum patientiæ habitum præ ſe fert; cur lucem pertimeſcat? Siquidem, vt Dominus ait; *Qui facit veritatem, venit ad lucem, vt manifeſtentur*

D *opera eius, quia in Deo ſunt facta.* Id tamen cauendum diligenter, ne inanis gloriæ cauſa quidpiam agatur.

Venit ad Chriſtum Nicodemus homo Iudæorum princeps, ac doctor. Vtinam multi, vtinam omnes principes, nobiles, literiſque exculti viri ad Chriſtũ veniãt, audiant, diſcant, quę cæteros doceant. Nã ſi ad Chriſtum uenerint, poſt ſe multos ducent. Vt enim Auguſtinus ſcribit lib. 8. confeſſionum cap. 4. Multis noti, mul-

E tis ſunt autoritati ad ſalutem; & multis præeunt ſecuturis. &c. A finibus terræ ad Salomonem Regina Saba olim uenit. O Reges, ò Principes, nobileſque uiri Reginam imitamini. Ecce pluſquã Salomõ hic. Non eſt opus à finibus uenire terræ; domi ueſtræ, ueſtris in penetralibus cum ſapientiſſimo Salomone colloqui, ab eoque licet diſcere. Sed difficile eſt in alto poſitum nõ extolli, & magnæ felicitatis eſt in principatu, nobilitate, & opibus, non

Ad Gal. 6.

D. Chryſ.

D. Auguſt.

Multis noti multis ſunt autoritati ad ſalutem.

non inſlari. Deprauant hæc animum, ni A ſi cautus ſit, & ab humilitate, quæ Chriſti diſcipulo neceſſaria eſt, abducit.

Docere cœpit diſcipulum Nicodemũ ſumma illa Patris ſapientia. Ab alphabeto cepit, ac rudimentis Chriſtianis, videlicet, à baptiſmo, Chriſtianaque regeneratione. *Niſi quis* (inquit) *renatus fuerit denuò non poteſt videre regnum Dei*. Hæc illa eſt generatio, ſiue natiuitas, de qua Ioannes c.1. *Qui non ex ſanguinibus* (inquit) *nec* B *ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri: ſed ex Deo nati ſunt*: ex homine.n. naſcitur homo: ex Deo naſcitur Chriſtianus. Similis autem eſt hæc generatio filiorum Dei adoptiuorum ex fonte baptiſmatis, generationi filij Dei naturalis ex vtero Deiparæ virginis. In vtero virginis, cũceptus eſt Chriſtus ex Spiritu ſancto: ſic nos veluti in vtero fontis concipimur, ac renaſcimur, ex eodem ſpiritu. C *Niſi quis* (ait Dominus) *renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei*, &c. D. Leo ſer.5. de natiuitate: Chriſtus (inquit) originem quam ſumpſit in vtero virginis, poſuit in fonte baptiſmatis; dedit aquę, quod dedit matri, &c. Itẽ. virtus altiſſimi, & obumbratio Spiritusſancti, quæ fecit vt Maria pareret ſaluatorem; eadẽ fecit, vt regeneret vnda credentem, &c. Quamobrem meri D tò Dionyſius Areopagita lib. de cœleſti hierarchia c.2. fontem baptiſmatis matrem appellat filiolitatis. i. adoptionis filiorum; quia in eo adoptiui Deo filij ex Spiritu ſancto procreantur. Quo loco Dionyſius Carthuſianus: Aqua, inquit, baptiſmi appellatur mater Chriſtianorum, quoad ſpiritalem generationem, &c. Adde illud Chryſoſtomi homil. 25 in Ioannẽ. Quod matrix eſt embryoni, E hoc eſt fideli aqua; ſiquidem in aqua fingitur, & formatur. Et homil.6. ad Coloſſ. Spiritu ſancto homo in baptiſmo fingitur, & componitur; quemadmodũ Chriſtus in vtero virginis, &c.

Ioan.1.

De generatione ſpiritali in fonte baptiſmi.
D.Leo.
Chriſtus in vtero virginis cõceptus eſt ex Spiritu ſancto.
Chriſtianus in baptiſmo naſcitur eodem Spiritu operante.
Dionyſius Areopag.
Fons baptiſmi mater filiationis.
D.Chryſ.

Generatio ſpiritalis momento perficitur.

Chriſti generatio momento temporis in vtero virginis peracta eſt; eundem in modũ hominis ſpiritalis hæc generatio, temporis puncto fit in fonte baptiſmatis. Chryſoſtomus hom.25. in Ioannem Quod in matrice formatur tempore indiget; ꝙ in aqua, minimè; ſed momento omnia perficiuntur, &c. Ad hęc: generatio carnalis in mortem tendit: naſcitur enim homo moriturus. At generatio ſpiritalis non in mortem tendit, ſed in vitam ſempiternam; naſcitur.n. homo in æternum victurus. Non poteſt homo ex carne natus mortem effugere carnis; poteſt tamen homo ex ſpiritu ortus mortẽ depellere ſpiritus, quæ per peccatum cõtingit. Ab Optato Mileuitano lib.5. contra Parmenianum, dicitur baptiſmus natiuitas immortalis. Immortaliter.n. naſcitur baptizatus ad immortalitatem. ſi velit, ſpiritali peccati morte Deo iuuante morietur nunquam, æternamque vitam conſequetur.

Generatio ſpiritalis tẽdit in immortalitatem.
Optatus Mileu.

Præterea generatio nouum eſſe rebus tribuit. generatio ignis tribuit eſſe ignis generatio hominis eſſe hominis, generatio equi eſſe equi donat. Hæc vero de qua loquimur generatio nouum quoddam eſſe homini largiẽ. Quamobrem à C Paulo ad Titum 3. baptiſmus lauacrum dicitur renouationis. *Saluos* (inquit) *nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus Sancti*, &c. Quemadmodum qui veterem, ruinamque minitantem domũ renouare vult, veterem euertit, nouamque exædificat; Sic Deus per baptiſmũ, ac nouam generationem, vetera euertit vitia, & veterem hominem, nouumque ex nouis virtutibus extruit. Chryſoſto D mus ad Tit.3. Deus (inquit) prius euertit quod peſſimè ſteterat. Hoc.n. eſt, ꝙ ait Paulus, *Per renouationem Spiritusſancti, nos iterum fecit*, &c. Et ad Gal.6. Natura noſtra quæ ſenio peccati inueterauerat: repente baptiſmi lauacro renouata eſt. Nõ aliter quam ſi denuò eſſet condita, &c. Et Theophylactus eodem capite; In baptiſmo, ait, veterem hominem exuimus & nouum induimus, &c.

Generatio ſpiritalis renouat hominem.
Ad Tit.3.
D.Chryſ.
Theoph.

Nonne vt Philoſophi teſtantur generatio vnius, eſt corruptio alterius? Etiã in hac generatione admirabili, hoc mirabiliter euenit. Quẽmadmodum vt generetur aqua, corrumpitur aer, vt generetẽ ignis, corrumpitur lignum; ita vt generetur homo nouus, ac ſpiritalis, corrumpiẽ homo vetus, ac carnalis. Naſcimur quidem, ac generamur in baptiſmo; at moritur etiam, ac ſepelimur. Naſciẽ homo nouus, moriẽ ac ſepeliẽ homo vetus. Ad Rom.6. Paulus ſic nobis pſuadet à repugnantibus, vt peccatum fugiamus; *Qui mortui* (inquit) *ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo?* Repugnat.n. eidem rei

Ad Rom.6.

rei mori, & viuere. ſi mortui ſumus peccato, eidẽ repugnat viuere. Deinde probat nos mortuos peccato. *An ignoratis fratres, quia quicumque baptizati ſumus, in Chriſto Ieſu; in morte ipſius*, ideſt, in aſſimilationem & configurationem mortis ipſius, *baptizati ſumus?* Quoniam quemadmodum Chriſtus mortuus eſt vitæ mortali ita nos morimur in baptiſmo, vitæ peccatrici. Ideò ſubijcit Apoſtolus; *Conſepulti enim ſumus cum illo, per baptiſmum, in mortem.* hoc eſt, quemadmodum Chr̃s mortuus, ſepultuſque eſt; ſic nos morimur, in baptiſmo, & ſacra illa aqua, veluti maris rubri fluctibus peccata omnia ſepelimus. morimur.n.cum illo in mortẽ peccatorum omnium. Theophylactus ad Rom. 6. Baptiſmus (inquit) in nobis eũ obtinet locum, quem crux ipſa, & ſepultura in Chriſto. Ille namq; carni et mortuus eſt, & reſurrexit; nos verò peccato morientes, virtuti ſumus reſurrecturi, & cæte.

Rom. 6.

In baptiſmo imitamur mortẽ Chriſti, & reſurrectionem.

Theoph.

Corrumpit̃ ergo in hac generatione homo vetus; naſcit̃ nouus, nouumque eſſe aſſequit̃. Ambroſius in Pſalm. 42. Renouamur per lauacri regenerationem, renouamur per Spiritusſancti infuſionem, &c. Sed quale nam eſſe aſſequit̃ homo baptizatus? Sanè eſſe quoddam ſpiritale, ac diuinum aſſequitur. Vnde illud Chr̃i. *Quod natum eſt ex carne caro eſt; quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt.* Quemadmodum homo ex carne natus, corporale eſſe aſſequit̃, & humanum; ita homo ex ſpiritu ortus, ſpiritale eſſe adipiſcit̃, & diuinum. Generatio Chr̃i opera Spiritusſancti in vtero virginis, homini Dei eſſe dedit, ita vt homo verè ſit Deus; generatio hominis in fonte aquæ, eodem Spũ ſancto operante, diuinum eſſe gr̃æ homini tribuit, ita vt homo vere ſit adoptione filius Dei. Quemadmodum verò eſſe diuinum in Chr̃o, opera Chr̃i ad infinitum extulit meritum; ſic hoc eſſe diuinum gratiæ in nobis, opera noſtra ad meritum gloriæ infinitæ, hoc eſt, quæ nullo fine terminabitur, effert.

Homo baptizatus eſſe quoddã ſpiritale & diuinum aſſequitur.

Eſt præterea hoc eſſe ſpiritale; iuxta illud Chr̃i. *Quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt:* hoc eſt, homo qui naſcitur ex Spiritu, eſt Spiritus, ſiue ſpiritalis. Oportet ergo Chr̃ianum hominem eſſe non carnalem, ſed ſpiritalem, qui ab ijs quæ carnis ſunt abhorreat, ea verò quæ ſpiritus

In baptiſmo homo aſſequitur eſſe ſpiritale.

A ſunt conſectet̃. Diuinum eſt eſſe diuinos oportet eſſe Chr̃ianos, ſpiritale eſt eſſe, vt ſpiritales ſimus monet: nouum eſt eſſe, vt ueteribus uitijs nuntium omnino remittamus, & nouam uiuamus uitam, flagitant. Hinc illud Pauli ad Roman. 6. *Conſepulti ſumus cum illo, per baptiſmum in mortem, vt quemodo Chriſtus ſurrexit à mortuis, per gloriam Patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.* Chryſoſtomus homil. 24. in Ioannem: In aqua tanquam in ſepul-
B chro caput immergentibus, uetus homo ſepelit̃; emergentibus, nouus inde reſurgit. Vt facile nobis eſt immergi, & emerſos reſpirare; ita Deo ueterem ſepelire hominem facile eſt, & nouum inducere, &c. Et ad Galatas 6. Natura nr̃a, quæ peccati ſenio inueterauerat, repente baptiſmi lauacro renouata eſt: non aliter q̃ ſi denuo eſſet condita. Quapp etiam noua, ac cæleſtis à nobis exigitur uitæ forma, &c. D. Ambroſius ſuper caput 23.
C Num. per baptiſmi operationem (ait) moriunt̃ homines culpæ veteri, & iniquorum operibus. Vt nouitate vitæ in conſortia iuſtorum transfigurati, in eorum mores reſurgant, &c. Hanc vitæ nouitatem baptizatorum veſtis alba indicat, qua poſt baptiſmum induunt̃. Candor veſtis, animi deſignat candorẽ. Ambroſius in lib. de ijs qui initiantur cap. 7 Accepiſti (inquit) veſtimenta candida, vt eſſet indicium, quod exueris inuolu-
D crum peccatorum, & indueris innocentiæ caſta uelamina, &c.

Rom. 6.

In baptiſmo peccatis morimur, & reſurgimus in vitam nouã.

D. Chryſ.

D. Amb.

Ex aquis cùm orbem Deus conderet, aues diuina potentia conditæ euolarũt. Gen. 1. *Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terram.* At nunc ex baptiſmi aquis Spiritus ſancti uirtute, præſtantiores euolant uolucres, quæ Fidei, ſpei, Charitatis, uirtutumque reliquarum ſuffultæ pennis, in ipſum uſque cœlum euolant, in eoque nidos ſibi conſtruunt
E Spiritusſanctus initio mundi, ferebatur ſuper aquas ut orbem conderet, Gen. 1. nunc fertur ſuper aquas, ut homines renouet, ſimileſque ſibi faciat, id eſt, ſpiritales. Ex hebræo uerti poteſt, *Spiritus Domini incubabat aquis.* Nunc etiam noſtra columba aquis incubat baptiſmi: ut columbas excludat. i. homines baptizatos, moribus columbinis, ſpiritalibuſque p̃ditos. Chryſoſtomus homil. 25. in Ioannem: Primùm quidem dictum eſt, *Producant*

Gen. 1.

Spiritusſanctus fertur ſuper aquas baptiſmi.

D. Chryſ.

cant aqua reptile anima viuentis. Ex quo autem Iordanis alueum ingreſſus eſt Chriſtus; non amplius reptilia animarum viuentium, ſed animas rationales, & ſpiritales aqua producit. Et quod de ſole dictum eſt Pſalm. 18. *Tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo*: Hoc longe maius de fidelibus in præſentia dici poteſt. Multo namque quàm ſol clariores diffundũt radios. &c.

D. Chryſ.

Eſſe quod in baptiſmo accipit Chriſtianus, operatio ſequitur virtutum.

Eſſe ſequitur operatio. Quale eſſe eſt, talis eſt operatio. Eſſe leonis ſequitur operatio leonis; eſſe ignis ſequitur operatio ignis. Eſſe ſpiritale ac diuinum, ſpiritalem ac diuinam operationem conſequi par eſt. Hominis, qui diuinum ac ſpiritale gratiæ eſſe à Spiritu ſancto eſt conſecutus, operatio eſt, virtutum officijs vacare; dæmonis, vitiorumque omnium operationes, velis, remiſque fugere. Hinc illa baptizatorum vox, quæ in baptiſmo profertur; *Abrenuntio ſatanæ*. Qui ſatanæ abrenuntiat: eius operationibus cunctis abrenuntiat. Auguſtinus lib. 4. de Symbolo ad Catechumenos cap. 1. Diabolo (inquit) vos renuntiare profeſſi eſtis; in qua profeſſione nõ hominibus, ſed Deo, & Angelis conſcribentibus, dixiſtis; *Renuntio*. Renuntiare non ſolum vocibus, ſed etiam moribus; non tantum labijs ſonantibus, ſed operibus pronunciantibus. Quid tibi cum pompis diaboli, quibus renuntiaſti? &c. Eandem hanc vocẽ. *Abrenuntio tibi ſatana*: in noſtro ſemper verſari ore, vult Chryſoſt. in fine homil. 21. ad populum Antioch. Sicut (inquit) ſine calceamentis, vel veſtimentis, veſtrũ nemo in forum deſcendere eligeret; ita ſine verbo hoc nunquam in forum prodeas, ſed cum es ianuæ veſtibula tranſgreſſurus, hoc prius loquere verbũ: *Abrenuntio tibi ſatana: & coniugor tibi Chriſte*. Neque vnquam abſque hac voce exeas. Hęc erit tibi baculus, & armatura. &c. Euam in paradiſo collocatam terreſtri, ſerpens decepit. A ſerpente nobis cauendũ, qui in Eccleſia, veluti in terreſtri paradiſo, vitam agimus; audiendus nunquã eſt, ſemper his verbis reijciẽdus. Idẽ Chryſoſt. homilia 6. ad Coloſ. Ne ſerpentem audias, docet Dominus vt dicas; *Renuncio tibi*; vt idem ſit, ac ſi dicas; non audiam te. Ne per alios quoque te capiat, ais; *Et renuncio pompæ tuæ, & ſeruituti tuæ, & Angelis tuis, &c.*

D. Auguſt. — *D. Chryſ.* — *D. Chryſ.*

Matthæi 28. ait Diſcipulis Dominus. *Docete omnes gentes; baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. &c.* Quę ſit baptizatorum operatio indicat Dominus: nimirum ſeruare Dei mandata. Nõ eſt baptiſmus ſatis: mandatorum obſeruationem, rectaque opera neceſſe eſt addere, baptiſmo conſentanea. Iuxta illud Auguſtini libro de fide, ac operibus cap. 26. Baptiſmo conſona ſit vita Chriſtiana. Scribarum, & phariſæorum iuſtitia eſt dicere, & non facere: noſtram eſſe voluit Chriſtus dicere, & facere. &c. Diximus in baptiſmo: *Abrenuntio ſatanæ, & pompis eius*; quod diximus, faciamus.

Baptizatorũ eſt operatio ſeruare mandata. — *D. Auguſt.* — *Vita ſit baptiſmo conſona.*

Arborem idcirco aquis irrigat agricola, ut fructum ferat; quod ſi fructum non ferat, ſterilem flammis tradit. Eundem in modum hominẽ idcirco Deus baptiſmi aquis ſalutaribus irrigat, ut operum, virtutumque fructum producat: quòd ſi producere nolit, tartareo igni carentem fructu mancipat. Chryſoſtomus homil. 20. in Epiſt. ad Hebræos: Arbores (inquit) quæ bene plantatæ ſunt, & reliquam habuerint diligentiam, agricolarum adhibitam manibus, atque laboribus, ſi nullam referant laborum viciſſitudinem, igni traduntur; tale quiddam & in cauſa contingit baptiſmatis. Cum enim nos Chriſtus plantauerit, & irrigatione ſpiritali potiti fuerimus; ſi deinde nullum fructũ afferamus, ignis nos expectabit gehennę & flamma inextinguibilis. &c.

D. Chryſ.

Quemadmodum farina, a furfuribus ſeiuncta, aquis ſubacta, & igne cocta, fit panis menſa dignus regia; ſic homo à peccatis veluti furfuribus ſeparatus, baptiſmi aquis ablutus, ſpirituſque ſancti igne coctus panis fit, menſa dignus Chriſti. Hinc illud Sebaſtiani Comitis, quod Victor commemorat initio libri 1. de perſecutione Vandalica. Cum Sebaſtianus à rege Genſerico, ad deſerendam alliceretur religionem; Reſpondit (ait Victor) quæſo domine Rex, ut nunc vnus panis mundiſſimus, ac ſimilaceus afferatur. Quem Genſericus illicò iuſſit afferri. Apprehendens itaque Sebaſtianus mundiſſimum panem, ita effatus eſt; hic panis ut ad tantum decorem ſplendoris ueniret, & menſæ regiæ neceſſarius haberetur, diſcuſſa ſpurca furfuris, ex maſſa ſimilaginis conſperſus, per aquã tranſiuit,

Victor. — *Sebaſtianus comes baptizatum cum pane cõfert.*

& ignem

& ignem ; idcirco aſpectu clarus , & eſu A
ſuauis habetur. Ita & ego mola Catholi-
cæ matris commolitus, & cribro exami-
nationis, vt ſimila munda purgatus, riga-
tus ſum aqua baptiſmatis , & igne ſancti
ſpiritus coctus. Et vt hic panis de furno,
ita & ego per officia ſacramentorum di-
uinorum , artifice Deo , de fonte mun-
dus aſcendi . Sed fiat, ſi velis, vt ipſe pro-
pono; iſte panis confringatur in fruſta,
madidetur aqua, & iterum conſpergatur
& mittatur in furnum; ſi melior exierit , B
faciam quæ hortaris . Hæc præclarus ille
Comes . quibus oſtendit baptizatũ panẽ
Peccata in baptiſmo ſepulta, ne reſurgant. eſſe mundiſſimum. Quemadmodum ergo
panis ſemel à furfuribus ſeparatus, furfu
res nunquam recipit; ſic baptizatus à pec
catis diſiunctus, ad ſe illa redire nũquam
patiatur . Mortuus es peccato in baptiſ-
mate; caue ne iterum illi viuas . Exuiſti
veterẽ hominem; ne iterũ indue. Crimi-
na maris rubri aquis obruiſti; ne illa re-
petas .

Optatus Mileuit. Eſt baptiſmus, vt ait Optatus Mileui-
tanus, lib. 5. contra Parmenianum, virtu-
tum vita, criminum mors , natiuitas im-
mortalis, cæleſtis regni comparatio, inno
centiæ portus peccatorum naufragium .
Baptiſmus virtutum vita, mors criminum. &c. Ergo viuant in te iam paptizato vir-
tutes, moriantur crimina; innocentia ve-
luti portu tranquillo ſepta quieſcat ; pec
cata naufragio ſepulta nuſquam appare-
ant; cæleſte regnum, immortalitas, hære-
ditaſque cæleſtis, per præclara opera cõ-
paretur. Is qui naſcitur filius, Patris hæ-
res eſt; tu nat⁹ es ex Deo, Dei ergo es hæ
res. Carnalis natiuitas caducam , paupe-
remque in terra hæreditatem affert ; ſpi-
ritalis , hæreditatem tum opulentiſſimã
tum ſempiternam in cælo tribuit. Hæres
in baptiſmo tantæ factus es hæreditatis ;
ad beatam illius poſſeſſionem vt perue-
nias toto animi conatu dato operam .

CAPVT IIII.

Mora. De colloquio Chriſti cum Nicodemo.

DE Baptiſmo egit Dominus cum Ni-
codemo , de fide quoque egit Chri-
ſtiana ; eam verò eſſe neceſſariam propo
ſito ex libro Numerorum Typo demon-
ſtrauit . Quemadmodum vt corporis ſa-
nitatem Iſraelitæ aſſequerentur, æneum
ſerpẽtem in perticam ſublatum aſpicere
opus fuit ; ita vt animi ſalutem homines
aſſequantur, Chriſtum in crucem actum
fidei oculis intueri neceſſe eſt. Extat Ty-
B pus in lib. Numer. cap. 21. In populum
longi itineris tædio affectum , aduerſuſ- *Num. 21.*
que Deum, & Moſem obloquentem, igni
tos immiſit Dominus ſerpentes ; vt ob-
trectationis morſus , ſerpentum morſib⁹ *Typus ſerpentis ænei.*
puniret. Iuſtitiã miſericordia ſecuta eſt ;
remedium Moſi datum, ſerpentis ænei in
perticam ſublati conſpectus: qui Chriſtũ
in cruce exaltatum adumbrabat .

Serpenti ſimilis Chriſtus fuit, ſed ęneo
id eſt, carenti veneno. Serpens homo pec
C cator eſt, peccati veneno infectus : Chri-
ſtus homo erat, ſed peccator nõ erat, om-
nique peccati veneno carebat. Vnde Pau
lus ad Roman. 8. *Miſit Deus filium ſuum , in* *Ad Rom. 8.*
ſimilitudinem carnis peccati; id eſt, in ſimilitu
dinẽ carnis peccatricis. Similis enim cæ-
teris videbatur hominibus , at peccator *Cur Chriſtus ſerpẽte æneo ſit adumbratus?*
nullo modo erat ; inter ſerpentes, id eſt,
iniquos latrones cruci ſuffixus eſt, at lon
giſſime ab omni iniquitate aberat . Elias *Elias.*
in Commẽtarijs orationis tertiæ D. Gre
D gorij Nazian. in Iulianum, rogat; Quo
nam modo is, qui vt Deus natura bonus
eſt, ſerpens dicitur? Reſpondet . Quoniã
ſecundum nos, qui volũtate mali ſumus ,
factus eſt in ſimilitudinem carnis pecca-
ti, & inter iniquos deputatus eſt. Hoc no
mine ſerpens Dominus dicitur, quòd cũ
humanam naturam ſuſcepit, in ſimilitu-
dine peccati extitit . &c. D. Cyrillus in *D. Cyril.*
Ioannem lib. 2. cap. 50. Serpens (inquit)
peccatũ ſignificat, quòd varijs morſibus
E venenum hominibus infundit . Verbum
Dei factum in ſimilitudinem carnis pec-
cati, in carne ſua peccatum dãnauit. &c.
Idem Cyrillus in lib. de recta fide ad re- *D. Cyril.*
ginas. Quale (inquit) eſt hoc ænigma , &
quare inſpiciens ſerpentẽ ſaluatur? Ideò
quia vita ſecundum naturam vnigenitus
Dei verbum, factus eſt in ſimilitudine no
ſtra, hoc eſt homo. Homo autem malus,
ſicut ſerpens. Sed quamuis ſit factus no-
bis ſimilis , ſiquis ipſum aſpexerit morte
ſupe-

ſuperior euadit. Quid autem aliud eſt aſpicere ipſum, quam diligenter conſiderare ſacramentum in ipſo? Tunc. n. ſpectabitur in ſimilitudine malorum, hoc eſt hominum, viuificus autem vt Deus, & abolens malignorum ſpirituum morſus. Vnus igitur eſt Dñs, & filius, idē & viuificator vt Deus, & in ſpecie malorū hominum, per carnis œconomiam, &c. Auguſtinus ſermone 14. de verbis Apoſtoli; Miſit Deus filium ſuum non in carne peccati; ſed in ſimilitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum in carne; de ſerpente ſerpentem. Quis. n. dubitet nomine ſerpentis appellari peccatum? Ergo de peccato peccatum, de ſerpente ſerpentem. Sed de ſimilitudine. Quia in Chriſto nullum peccatum, ſed ſola ſimilitudo carnis peccati. Ideo exaltatus eſt ſerpens, ſed æreus: exaltata eſt ſimilitudo carnis peccati, vt ſanaretur origo peccati, &c.

D. Aug.

Præterea ſerpens dicitur Chriſtus, quia vt Paulus ait, *Factus eſt pro nobis maledictum.* Ad Galat. 3. *Chriſtus* (inquit) *nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictū. Quia ſcriptum eſt, Maledictus omnis, qui pendet in ligno, &c.* Ambroſius lib. 1. de Apologia Dauid, c. 3. In figura (inquit) æneus ſerpens tanquam confixus cruci; quia verus ſerpens crucifigendus generi annuntiabatur humano, qui ſerpentis diaboli venena vacuaret. In figura maledictus, in veritate autem, qui totius mūdi maledicta deleret, &c. Cæſarius homil. 2. de Paſchate: Videamus (inquit) quid ſibi velit contra ſerpentium virus, ſerpentis aſpectus. Serpens ab initio maledictus erat, & qui ſuſpēdendus fuiſſet in ligno, ſicut ſaluator, maledictionibus replebatur. Iterum. n. dicit: *Maledictus qui pendet* in ligno. Videmus quid ſerpens contra ſerpentem. Idem damnatus cōtra damnatum, maledictus contra maledictum, ſapientia contra calliditatē, mors contra mortem, &c. Philippus ſiue Beda in Iob libro tertio capite octauo. Cū (inquit) ſciamus diabolum in ſcripturis ſerpentem nominari: quis auderet de Domino ita credere: niſi ipſe in ſe ſerpētis ſimilitudinē verbis proprijs expreſſiſſet. Io. 3. Et ſerpens. i. diabolus maledictus à Deo eſt quod Euam ſeduxerit: & Chriſtus maledictus dicitur, quia maledictus omnis, qui pependit in

Ad Gal. 3.

D. Amb.

Beda

A ligno. Maledictum quippe hominis in ſe ſuſcipiendo. i. eam quæ ex ſententia Dei venerat mortem, vt maledictum ſuſpendit in ligno. Et inde eſt quod pro nobis Chriſtus factus eſt maledictum, &c. Chryſoſtomus in demonſtratione aduerſus gentes: Crux (inquit) ſignum erat mortis maledictæ, mortis omnium defamatiſſimæ. hoc. n. ſolùm mortis genus maledictioni obnoxium fuit. Vt exempli gratia quid dicam, qui olim pec-
B cabant comburebantur, lapidabantur, & alijs modis vitam finiebant, vt in ſupplicijs tantum. Crucifixus autem, & in ligno ſuſpenſus, non ſolùm hoc ferebat vt graue aliquod ſupplitium, cui adiudicatus erat, ſed & vt maledictum quoddā nam Deut. 21. *Maledictus omnis* (dicit) *qui pendet in ligno, &c.*

D. Chryſ.

Deut. 21.

D. Auguſtinus ſerpente exaltato mortem Chriſti adumbrari ſentit, tractatu 12. in Ioannem: Quis (inqt) eſt ſerpens
C exaltatus? mors Domini in cruce. Quia. n. à ſerpente mors, per ſerpentis effigiē figurata eſt mors. Morſus ſerpentis lethalis: mors Domini vitalis. Attenditur ſerpens, vt nihil valeat ſerpens. Attenditur mors, vt nihil valeat mors. Sed cuius mors? Mors vitæ, &c. Lib. 3. de trinitate, cap. 10. Per ſerpentem intelligitur mors, quæ facta eſt à ſerpente in paradiſo: modo locutionis, per efficientem, id quod efficitur demonſtrante, &c. Idem
D docet lib. 1. de peccat. Merit. & remiſſ. ca. 32. & in commentarijs in Epiſtolam ad Galatas. Et lib. 20. de ciuitate Dei c. 8 Mors (inquit) morte deſtructa, veluti crucifixæ mortis ſimilitudine ſignatur, & cætera.

D. Aug.

Serpēs mortē ſignificat.

Diuus Gregorius Nazianzenus Oratione 3. aduerſus Iulianum, ſerpentem ſuſpenſum in pertica, diabolum putat adumbrare à Chriſto victum. pluſquam
E (inqt) ſeptem hominum millia, reliqua fuerunt, qui non flexerunt genua coram Baal, nec auream imaginē adorauerunt: nec à ſerpentibus vulnerati ſunt; quod ſerpentem illum ſuſpenſum, Chriſtique paſſionibus oppreſſum, atque cōfectum intuerentur, &c. Elias in commentarijs eiuſdem orationis: per ſerpentem, inqt, ſuſpenſum diabolū intelligit Gregorius quod æneus ille ſerpens ſuſpenſus hunc quoque præſignaret, &c. Idem Nazianzenus oratione 2. in Paſcha: ſerpens (inquit)

D. Gregor. Nazian.

Serpēs in pertica exaltatus diabolū indicat.

Elias.

q uit) æneus aduerſus ſerpentum morſus A ſuſpenditur; non tñ vt Chriſti pro nobis paſſi typus, verùm vt antitypus, i. contraria figura. Atque iis qui ipſum intuentur ſalutem affert, dum non vita frui ſed mortuus eſſe, ac ſubditas ſibi poteſtates ſecum interimere creditur. Oppreſſus nimirum, & extinctus ſicut merebatur, &c. Serpẽtem ſignificare diabolum ſentit quoque Tertullianus lib. 3. cõtra Marcionem cap. 18. Moyſes (inquit) poſt interdictam omnis rei ſimilitudinem, cur B æneum ſerpentem ligno impoſitũ, pendentis habitu in ſpectaculum Iſraeli ſalutare propoſuit, eo tempore, quo à ſerpentibus exterminati ſunt: niſi quod & hic dominicæ crucis vim intẽtabat, qua ſerpens diabolus publicabatur, & læſo cuique à ſpiritalibus colubris, intuenti tamen, & credenti in eam, ſanitas morſuum peccatorum, & ſalus exinde prędicabatur? &c. D. item Iuſtinus in dialogo cum Tryphone: Figura (ait) & ſigno, quo C contra mordentes muniebat, Iſraelitico populo ſerpentis erectio facta videtur, ſalutis credentium cauſa. Quòd iam tũ per eum, qui in crucem agendus erat, mors quæ ſerpenti euentura erat prædicebatur. Salus autem iis promittebatur, qui ab illo mordebantur; & ad eum, qui filium ſuum, quem cruci ſuffixũ dicimus in mundum miſit, cõfugiebant, &c.

Tertull.

D. Iuſtin.

Dicendum eſt, illo ſerpente Chriſtum adumbratum. id. n. Chriſti verba indi- D cant; *Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto*, ita exaltari oportet filium hominis. cum ſerpente. n. exaltato ſe ipſum confert. Adde ſerpentis ænei conſpectui iõ ſanandi illam potentiam datam, quoniã Chriſtum è cruce pendentem pręſignabat. Adumbratur autem Chriſtus ſerpẽte, ſed æneo, & omni veneno carente, qui pro ſerpente, hoc eſt peccatore, eſt habitus, & vt ſerpens, i. peccator cruci ſuffixus: cùm tamen agnus, ipſaque in- E nocentia, atque iuſtitia eſſet. Vnde Cęſarius loco citato: Serpens (inquit) contra ſerpentem, hoc eſt Chriſtus perſequens peccatũ, ſub habitu peccatoris, &c. Prętera dicitur Chriſtus ſerpens, quoniam aduerſus diabolum, mortem, & peccatũ ſerpens fuit potentiſſimus, diabolum. n. mortem, peccatumque momordit, ac diſcerpſit, iuxta illud Oſeæ 13. *Ero mors tua ò mors, morſus tuus ero inferne, &c.* Vt ſerpens

Chriſtus adumbratur ſerpente, ſed carente omni ueneno.

Cur Chriſtus ſerpente ſignificetur.

Oſeæ 13.

Moſis Exo. 7. magorum ſerpentes vicit, ac deuorauit: ſic noſter ſerpẽs tartareos ſerpentes omnes ſubegit, ac profligauit. Ad hæc; ſerpens prudentiæ ſignum eſt, iuxta illud; *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes*: Indicat ergo ſerpẽs in ligno exaltatus Chriſti ſapientiam: qua in Cruce exaltatus mundum redemit; iuxta illud Hymni Eccleſiaſtici: *Hoc opus noſtræ ſalutis ordo depopoſcerat: multiformis proditoris ars vt artem falleret, &c.*

Exod. 7.

Nihilominus quemadmodũ leo Chriſtum ſignificat in ſcriptura, & diabolũ, ita & ſerpens ſignificare potuit vno ſenſu Chriſtum, altero ſatanam in Cruce à Chriſto victum, & Cruci veluti confixum. Iiſdem. n. clauis, quib. Chriſtus eſt confixus, diabolum confixit, iuxta illud D. Leonis ſerm. 10. de paſſione; Exaltatus Chriſtus in ligno, retorſit mortẽ in mortis autorem. Claui illi perpetuis diabolum fixere vulneribus; & ſanctorum pœna membrorum inimicarum fuit interfectio poteſtatum, &c. Aug. in Epiſt. ad Galatas; maledicta mors, maledictum peccatum, maledictus ſerpẽs: & hæc omnia in cruce triumphata ſunt. De maledicto vicit maledictũ, qui vicit de morte mortem; & de peccato peccatum, & de ſerpente ſerpentem ſuperauit, & cæt. Chryſoſ. homil. 55. in Matthæum: Crux (inquit) haſta qua letale vulnus dæmon ſuſcepit, mucro quo Chriſtus caput draconis magno ictu rotauit, &c. Origenes homil. 8. in Ioſue; viſibiliter quidem filius Dei in carne crucifixus eſt; inuiſibiliter verò in ea cruce diabolus cũ principatibus ſuis, & poteſtatibus affixus eſt. Crux illa trophæum diaboli fuit, in quo & crucifixus eſt, & triũphatus, &c. Cardinalis Petrus Damiani in ſermone de cruce: Ex vna parte crucis fixus eſt Chriſtus; ex alia dæmon. Rex Hai Ioſue 8. crucifixus eſt in gemino patibulo; ita Rex mortis in duplici patibulo ſuſpenditur. Quia dum Chriſtum interficit, in ipſa cruce figitur, quam inuenit, &c. Eſther 7. *Suſpenſus eſt Aman in patibulo, quod parauerat Mardochæo, &c.* Parauerat Aman crucem Mardochæo: parauerat quoque ſatanas crucem Chriſto. Vt Aman, ſic ſatanas, in cruce quam parauerat ſuſpenſus eſt, luitque pœnas vterque proprio artificio.

Serpens in pertica diabolum etiã poteſt indicare à Chriſto fixũ cruci.

D. Leo. Claui Chriſti diabolũ fixerunt.

D. Auguſt.

D. Chryſ. Crux haſta & gladius, quo dæmon eſt vulneratus.

Origenes. In cruce diabolus triumphatus, eſt & fixus.

Card. Petr. Dam.

Eſther 7.

Crucifixit Dominus ſerpentem, cru-

cifixit

Dominus crucifixit peccatorum noſtrorum Chirographum.

cifixit etiam peccatorum noſtrorum chirographum. Vnde Ruffinus in expoſitione ſymboli: Aduerſũ nos (inquit) peccatorum chirographa ſcripta ſunt; quia vt Iſaias dicit 52. *Peccatis noſtris venundati ſumus.* Pretiũ namq; animę ſuę vnuſquiſque conſequimur, cùm cõcupiſcentię ſatisfecerit. Iſtud vniuſcuiuſque chirographum à dæmonibus tenebatur, quod Chriſtus detraxit. Idque Paulus indicat ad Coloſſenſes 2. cùm dicit: *Delens quod aduerſum nos erat chirographum, & affigens illud cruci, traduxit principatus, & poteſtates, triumphans eos in ſemetipſo.* Ita Ruffinus.

Ruffinus. *Ad Col. 2.*

Rectè ergo ſerpens è pertica pendens vt vult Nazianzenus Satanam ſignificat à Chriſto in cruce ſuperatum, & cruci confixum. Epitaphium illi canit idem Gregorius loco ſupra citato huiuſmodi: Quod tandem (inquit) illi, id eſt, diabolo in cruce victo, congruens epitaphium canemus? Vbi eſt mors ſtimulus tuus? vbi tua inferne victoria? Crux te proſtrauit; vitæ autor tibi necem attulit. Exanimis es, mortuus, iners; ſerpentis licet figuram ſerues, in ſublimi loco, dedecoris, & ignominiæ notis inuſtus. &c.

Dæmonis mortui epitaphium. *Nazianz.*

Senſu morali ſerpens ille ſignificat peccatum. Eſt enim peccatũ ſerpens venenatus, peſtifero veneno mortem afferens ſempiternam. Quemadmodum Iſraelitæ ſerpentem aſpicientes ſanitatem conſequebantur; ſic nos ſi peccata, quæ aduerſus Deum cõmiſimus, vero animi cum dolore, ac repudio, fatẽdique propoſito, moreſque corrigendi, oculis animi aſpexerimus, ſalutem cõparabimus: iuxta illud Ezechiæ Regis in cantico. *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Et illud Dauidicum Pſal. 50. *Iniquitatem meam ego cognoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper.* Quaſi diceret; ſerpentem meum, qui me lethali affecit vulnere intueor. Contra me, id eſt, coram me, è regione mei ſemper eſt; ante oculos mihi obſeruatur peccatum meũ. Cæſarius Arelatenſis homilia ſecunda de Paſchate: Etiam modo (inquit) ſi volumus medela nobis contra morſum ſerpentis, viſo ſerpente confertur. Quod nunc euidenter impletur; quando peccatum, peccati ipſius cognitione curatur, & crimen criminis confeſſione aboletur. Homo quando dicit cum Propheta Pſal. 50. *Iniquitatem meam ego cognoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper;* quando bene reſpicit peccatum ſuum, ſanat morſum ſerpentis, per ſerpentis aſpectum. Hæc ille.

Serpens peccatum ſignificat. *Iſai. 38.* *Pſal. 50.* *Peccata vt ſerpẽtes aſpicienda cum contritione, vt ſanemur.* *Cæſarius Arel.*

Diuus Auguſtinus in commentarijs epiſtolæ ad Galatas, ſerpentem ex ære factum ait, vt fidei in Chriſtum crucifixũ perpetuitatem ſignificaret. Vt enim æs perpetuum eſt: ſic fides Chriſtiana. Non propter aliud (ait Diuus Auguſtinus) ille ſerpens æneus factus erat; niſi vt permanſuræ paſſionis Domini fidem ſignificaret. Tanquam ænea permanet crucis fides; vt cum alij moriantur, alij naſcantur, ipſam tamen ſublimem permanere inueniant, quam intuendo ſanentur. &cæt.

D. Auguſt. *Serpens ex ære fidei ſignificat perpetuitatem.*

Diuus item Iſidorus in Numeros capite decimo nono. Æs (inquit) alijs metallis durabilius eſſe ſolet; & aptè æneus ſerpens ligno ſuſpenſus eſt, vt Dominus & in ſerpente mortuus, & in ære ſignificaretur æternus. &cæt. Eſt etiam æs ſonorum, ſonum illum adumbrans, qui de cruce Chriſti in totum terrarum orbem exijt: iuxta illud Pſalm. 18. *In omnem terram exiuit ſonus eorum.* Eſt prætereà duriſſimum æs, Chriſti patiẽtiam ſignificans; qui veluti duriſſimum æs corpus ſuum omnibus expoſuit cruciatibus. Iob 6. *Nec fortitudo* (inquit) *lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea eſt.* Homo erat Iob, atque homo tantùm, æneam non habebat carnem. At Chriſtus homo erat, & Deus, carnem habebat ſenſus ac doloris maximè participem; ſed ſi patientiam illam diuinã conſideres, veluti ęneam carnem habere videbatur. Ierem. 1. *Dedi te* (ait Dominus) *in ciuitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æneum, ſuper omnem terram, Regibus Iuda, & principibus eius, & ſacerdotibus, & omni populo terræ. Et bellabunt aduerſum te, & non præualebunt, quia ego tecum ſum, ait Dominus, vt liberem te. &cæt.* En tibi ſerpentem ęneum. Quemadmodum Ieremiam, ſic & Chriſtũ dedit Deus in ciuitatem munitã, in columnam ferreã, in murum æneum, ſuper terram Iudæorum. Oppugnarunt illum, ſed non præualuerunt, quoniã diuinitas erat in illo, non vt in Ieremia, ſed humanitati in eodem ſuppoſito adiuncta.

D. Iſidor. *Aes durabile & ſonorum.* *Iob 6.* *Aes duriſſimum Chriſti Crucifixi indicat patientiam.* *Ier. 1.*

Velut ſerpentem inſectati ſunt hoſtes Chriſtum, vt D. Epiphan. ait hæreſi 37. Inſtar ſerpentis (inquit) Dominũ ſaluatorem

D. Epiph.

Hoſtes Chriſtũ inſectati ſunt velut ſerpentem.

torem ignominia afficiebant; & ex inſi- A dijs ſerpentis, iniuriam inferebant;dico autem diaboli. &c. Agnum,arietem,bouem, cùm occidi videmus cõmouemur non nihil, ac quoquomodo miſeremur. At ſerpentem cùm vita priuamus, nulla nos miſericordia tangit. Sic Chriſtũ hoſtes velut ſerpentẽ occiderunt,nullo miſericordiæ ſenſu commoti. Præualere videbantur; ſed ſerpens erat æneus, id eſt, æternus. Paulò poſt ſurrexit; & multos annos fidem,pœnitentiamque Iudæorũ B expectauit. Cùm in perfidia permanerent; quemadmodum aduerſus peccatũ, mortem, & diabolum, ita aduerſus eos ſerpentem egit, momordit impios, ac vaſtauit.

Deus è contrario attulit medicinam orbi.

Rabbi Dauid Kimhi ait, Deũ ex contrario medicinã attuliſſe: homini enim, cui ſerpens morſum inflixerit, æris conſpectum mortiferũ eſſe. Dicunt(inquit) ſapientes medicinæ, quod homo, quem momordit ſerpẽs,ſi aſpiciat ęs,illico mo C riatur. Ideòq; dixiſſe Deum ad Moſem: *Fac tibi ſerpentem aneum, qui percuſſus aſpexerit viuat.* Contrario ſcilicet modo naturæ huius ſeculi,quò maius apparere faceret miraculũ. Quod idem,& de maſſa ficus, qua Ezechias curatus fuit conſtat. Similiter, & de ligno, quod Dominus Moſi oſtẽdit,quod ex ſe amarum erat.&c. An hæc vera ſint medici viderint. Certè verum eſt Deum è contrario medicinã attuliſſe orbi;cùm per mortem attulit vi- D tam, per cruciatus adduxit gaudia, per ignominiã inuexit gloriam, per crucem æternum regnum nobis comparauit.

Chriſtum crux exaltauit.

Ad Phil.2.

Theophyl.

D. Hieron.

2.Reg.8.

Merito autem exaltatus dicitur ſerpens, & Chriſtus: *Sicut Moyſes* (inquit) *exaltauit ſerpentem in deſerto; ita exaltari oportet filium hominis.* Etenim crux Chriſtũ exaltauit,vt Paulus docet ad Philippenſes.2.*Humiliauit* (inquit) *ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum. &c.* E Theophylactus in Ioann. Gloria Chriſti crux fuit. Hieronymus ad Hedibiam quæſt.9. Gloria ſaluatoris patibulum triumphãtis eſt; crucifigitur vt homo,glorificatur vt Deus: deniq; Sol fugit, terra contremiſcit.&c. Lib.2. Reg.c.8.*Fecit ſibi Dauid nomen cùm reuerteretur capta Syria, in valle Salinarum.&c.* Scilicet, quia fornicẽ excitauit triumphalẽ. Chriſtus verò Dauid noſter multo maius ſibi nomẽ fecit, triumphali crucis fornice excitato, vt Apoſtolus indicat epiſtola citata: *Factus* (inquit)*obediens vſque ad mortem,mortem autem crucis.* Ecce fornicem pręclariſſimum. Sequitur de nomine admirãdo, quod ſibi fecit: *Propter quod & Deus exaltauit illum; & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen.* Super omne (inquam)nomen Dauidis, Salomonis,Alexandri, Cæſaris, Imperatorumq;omniũ,& Regnum. Cuius nam Regis nomini, aut ducis flexit vnquam genu cælum, aut tartarus? Nullius ſane. Addit verò Paulus:*Vt in nomine IESV, omne genu flectatur, caleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Ecce quale,quãtumque nomen Chriſtus in cruce comparauit.

In cruce Chriſtus nomen ſibi cõparauit clariſſimum.

Ad Phil.8.

Chriſtus in cruce homines exaltauit.

Exaltatus eſt per crucem Chriſtus, & nos etiam exaltauit. Summa enim eſt hominum exaltatio, quòd pro eis Deus in cruce voluit exaltari. Pręterea exaltauit per crucem homines, & veluti cæleſti machina, graui pondere preſſos,in cælũ vſque, æternamq; vitam & gloriam extulit.*Exaltari*(inquit)*oportet filium hominis; vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam.&c.* Quaſi dicat: Exaltari oportet filium hominis, vt exaltet homines. Æternæ morti per peccatum ſunt deſtinati; ego vero non ſolũ ęternę mortis faucibus illos eripiam, verùm etiam in æternam vitam, æternamque gloriam per crucem adducam.

Crux tabula poſt naufragium.

Iuſtitiæ originalis naui fracta naufragium omnes in primo parente fecimus. Crux Chriſti tabula eſt poſt naufragiũ, naufragis natantibus oblata. Arripe tabulam, ſi non vis perire; ſed ad vitam æternam, veluti ad portum tutiſſimum ſaluus peruenire.

Gen.28.

Crux ſcala in cęlũ ducens.

D.Leo.

Celſiſſimum cælum eſt,in quo æterna vita agitur; ſcala opus habemus celſiſſima,illuc vſque pertingente. Quę nã ſcala tantæ reperiri poterit celſitudinis? Nimirum Iacob ſcala de qua Gen.28.ſcriptum extat: *Vidit in ſomnis Iacob ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cælum &c.* Hæc eſt crux, quæ in terra conſtituta tangit cælum: quæ in terra natos homines in cæleſtem gloriam euehit. O Dei mirandam potentiam, ac ſapientiam, ex ſcala per quã ſcelerati latrones in æternam deſcendebant mortem, ſcalam fecit, per quam iuſti in æternam aſcendant vitã. D.Leo Ser.4. de paſſione. De inſtrumento(inquit)quod iniquitas

Iudæo-

Iudæorum parauit ad pœnam; potentia A redemptoris gradum nobis fecit ad gloriam. &c. Auguſ. tract. 4. de Cataclyſmo cap. 6. Scalas Chriſtus fecit, per quas hominẽ lapſum ad Patrem leuauit. Quale miraculũ fratres huius architecti, vt de virga ſua faceret ſcalas; & tales, quarum caput in cœlum poneret. Aſcende ſecurus, qui deſideras cęlũ; non te terreat earum nec anguſtia, nec longitudo, nec latitudo. Nihil timeas, non mutant gradus eius, quos ille architectus ſic confirma- B uit, vt in eius ligno manus ſuas affigi voluerit. &c.

D. Auguſt.

Meritò ſanè in ſummâ illa transfigurationis gloria, atque fulgore in monte Tabor, vt Lucas ait cap. 9. Moſes atque Elias de exceſſu. i. morte, & cruce, cum Chriſto loquebãtur. Etenim ad corporis fulgorem, ac gloriã, per crucẽ Chriſtus aſcendit: noſq; non ſolum ad corporis, ſed animi etiam admirabilem beatitudinem euexit. Arbor mortem nobis attulit C æternam, quæ arbor dicta eſt ſcientiæ boni, & mali, non quod aliqua in fructu illius vis eſſet, quæ boni, & mali pareret cognitionem: ſed vel ab euentu, ꝙ Adamus experientia malum bonũq; cognouerit, poſtquam fructum vetitum edit, cum antea bonum ſolummodo experiretur; vel a mendaci illo diaboli dicto: *In quocunq; die comederitis ex eo, eritis ſicut dij ſciẽtes bonum, & malũ.* Arbor item, i. crux nobis attulit æternã vitam, quæ vere arbor D ſciẽtiæ boni, malique vocari poteſt, tum quoniam illius fructui ſuauiſſimo nempe Chriſto vis ineſt maxima, quæ mali, bonique cognitionem efficiat; tum quia ex illa quantum bonum gratia, & gloria quantumque malum ſit peccatum, plane cognoſcimus. Quis enim non intelligat gratiã, & gloriam, bonum eſſe maximũ, peccatum malum eſſe grauiſſimum, cum videat è cruce pendentem incarnatum Dei filium, vt peccatum aboleret, & gra E tiam, gloriamque nobis ſanguine, vitaque omne pretium ſuperante compararet? Hinc illud Auguſtini ſermone 1. de Epiphania. Quam grauis ſit peccati, & quam dura conditio, prodit remedij magnitudo. &c.

Crux arbor ſcientiæ boni, & mali.

Ex cruce cognoſcitur peccati malum, & gratiæ bonum.

D. Auguſt.

In profundo malorum omniũ genus iacebat humanum, ex profundo malorũ oium, in celſiſſimũ bonorum omnium culmen, per crucis ſignum eſt exaltatum quẽadmodũ olim ferrum, quod in profundum Iordanis decidit, in ſummum aquæ ab Eliſeo per lignum eſt reuocatũ lib. 4. Reg. c. 6. *Accidit vt cum vnus materiã ſuccidiſſet, caderet ferrum ſecuris in aquam, exclamauitque ille, & ait: heu, heu, heu, Domine mi, & hoc ipſum mutuo acceperam. Dixit autem homo Dei: Vbi cecidit? At ille monſtrauit ei locũ. Præcidit ergo lignum, & miſit illuc, natauit que ferrum & ait; tolle, qui extendit manum, & tulit illud. &c* Vides grauiſſimũ ferrum, ex profunda aqua, ligno attractum? ſic homines ferreo peccatorum pondere ſubmerſi, crucis ligno ex malorum omnium pelago ſunt educti. Tertullianus in libro aduerſus Iudęos c. 13. Eliſeus (inqt) accepto ligno, & miſſo in eum locum vbi ſubmerſum fuerat ferrum, ſtatim ſupernatauit. Quid manifeſtius huius ligni ſacramento? ꝙ duritia huius ſæculi merſa in ꝓfundo erroris, & è ligno Chriſti, id eſt, paſſionis eius, in baptiſmo liberatur. Vt ꝙ perierat olim per lignũ in Adã: id reſtitueretur per lignum Chriſti. &c.

Crux ex profundo malorum hominẽ euexit in ſũmum bonorum.

4. Reg. 6. Typus.

Tertullian.

Per cõtraria contrarijs mederi voluit ſummus medicus. Per arborem quæ oculis, aſpectuique horrenda erat, ideſt, crucem, medicinam attulit morbo ex arbore illa contracto, quæ Gen. 3. pulchra oculis, aſpectuque dicitur delectabilis. Per manuũ extenſionem ad cruciatum; extenſioni manuum Euę ad fructum dulcem. Per fel, & acetum, guſtui, per coronam ſpineam ambitioni; per crucis humilitatem, ſuperbiæ: per ſummam patiẽtiam, impatientiæ, per ſummum amorẽ, inuidiæ: per ſummam paupertatem, auaritiæ: per crucis dolores, voluptatib. delicijſque hominum, medicatus eſt. Vnde Nazianzenus in Apologetico: Lignum (inquit) aduerſus lignũ, & manus aduerſus manum. Illæ, inquam, fortiter extenſæ, aduerſus incontinenter extenſam; illę clauis confixæ, atque conſtrictę, aduerſus remiſſam, & ſolutam, illæ orbis fines cõiungentes, aduerſus eam, quæ Adamũ ex paradiſo exturbauit. Sublimitas aduerſus lapſum, & fel, aduerſus guſtũ; & ſpinea corona aduerſus prauũ imperiũ, & mors aduerſus mortem. &c. Ita Chriſtus ſerpentũ morſus curauit. Sunt enim ſerpentũ morſus, ſuperbia, ambitio, auaritia, cupiditas, malus amor, inuidia, libido, cæteraque huiuſmodi vitia, quibus exaltatus, ſerpentis inſtar, facit medi-

Per contraria ſummus medicinã medici an adhibuit.

D. Gregor. Nazianz.

cationem, ne pereamus, ſed æternam vitam conſequamur. *Exaltari* (inquit) *oportet filium hominis, vt omnis, qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam.*

Crux etiam gentium ſalus, non Iudæorum tantum.

D. Chryſ.

Vt omnis (ait) *qui credit in eum*, fide viua, *non pereat*. Nam non ad Iudæos ſolum, ſalus ex cruce profecta pertinet; ſed ad reliquas etiam nationes. Ideo extra Iudæorũ vrbem cruci ſuffigitur Dominus, ne pro ſolis Iudæis (vt ait Chryſoſtomus) mortem oppetere putaremus. Chryſoſtom. in hom. de cruce, & latrone: Ne putares (inquit) pro illa tm̃ plebe oblatum; ideo foras ciuitatem, ideo foras muros. Vt ſcias ſacrificium eſſe commune. &c. *Vt omnis* (inquit) *qui credit in eum nõ peterat; ſed habeat vitam æternam.*

Non ſatis fuit Redẽptori ſummo, ab æterna perditione nos liberare; æternã quoq; vitam ſumma cum gloria coniunctam, in cœleſti paradiſo voluit donare. Id quod cruci ſuffixus oſtendit, cum latroni paradiſum promittens ait: *Hodie mecum eris in paradiſo*. In cruce paradiſũ pollicetur, quia crux paradiſum aperuit. Et latroni pollicetur, vt crucis vim intelligas, quæ etiam latronibus medicari, & mortuis vitam afferre poſſit. Crucem inter hieroglyphicas literas Ægyptios habuiſſe aiunt. Significaſſe vero venturam vitam. Diuino forte numine, hoc literæ ſignificatum impoſitum eſt; quoniam crux vitam mundo attulit æternam. Ruffinus li. 2. hiſt. cap. 29. Signum (inquit) dominicæ crucis inter illas, quas dicunt, *ἱερατικὰς*, ideſt, ſacerdotales literas, habere Ægyptij dicuntur; velut vnum ex cæteris literarum, quæ apud illos ſunt, elementis. Cuius literæ, ſeu vocabuli, hanc aſſerunt eſſe interpretationem: *Vita ventura*. Hæc ille. Et Socrates libro 5. hiſtor. capite 17. In templo Serapidis diruto, & fundamẽtis conuulſo, literæ repertæ fuerunt lapidibus inciſæ, quas hieroglyphicas appellant. Erant formæ inſculptæ, quæ crucis habeant effigiem. Gentiles quidam ad fidem Chriſtianam conuerſi, qui literas hieroglyphicas accuratè nouerant, formã crucis quid ſibi vellet interpretantur: *Vitam venturam*, ſignificare docent. &c. Ventura vita, olim vita erat per Chriſtum perdito orbi afferenda: *Vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Si ſancta crux eleuata non eſſet (ait Auguſtinus ſermone 90. de tem-

Non ſolum per crucem a peccato ſũmus liberati, ſed gloria etiam donati.

Crux inter hieroglyphicas literas. Ruffinus.

Socrates. Crux vitã ſignificabat

D. Auguſt.

A pore) Chriſtianus populus in æternitate periiſſet. &c.

Perierunt Ægyptij, quorum ædes agni ſanguine nõ ſunt ſignatæ: non perierunt Hebræi, quorũ poſtes cruore victimæ rubeſcebãt. Exo. 12. *Erit ſanguis vobis in ſignũ in ædibus, in quibus eritis, & videbo ſanguinem, & tranſibo vos; nec erit in vobis plaga diſperdens, quando percuſſero terram Ægypti. & cæt.* Quid hoc adumbrat? Videlicet, eos perituros, qui animum crucis ſanguine non B imbuerint: Vitam æternam cõſecuturos illos, qui Chriſti è cruce pendentis diuino cruore fuerint purpurati. Trucidantur apud Ezechielem cap. 9. ij qui ſigno *Thau*, nõ ſunt notati; euadũt mortem, qui ſignũ impreſſum habent. *Omnem* (ait Dominus) *ſuper quem videritis Thau, ne occidatis. &c.* Eundem in modum trucidantur oẽs, qui ſigno crucis non ſunt inſigniti; ſeruantur, qui illo ſunt notati; hoc eſt, q in Chriſtum crucifixum viua fide credũt C ij vitam æternam conſequuntur. D. Cyprianus contra Iudæos lib. 2. Quod in ſigno (inquit) crucis ſalus ſit omnib. qui in frontibus notentur, apud Ezechielem dicit Dominus: *Notabis ſignũ ſuper frontes.* Item in Exodo Deus ad Moyſem: *Et erit ſanguis in ſigno vobis ſuper domos &c* Ita Cyprianus intellexit hos typos.

Exod. 12. Typus ſalutis per crucem parta.

Ezech. 9.

D. Cyprian.

Diximus in cruce Chriſtũ exaltatum exaltatos quoq; homines. Addo, & per Chriſtum exaltatam quoque crucem. Si D quidem fructus arborem exaltat: Chriſtus autẽ crucis fructus eſt, vere bonus, oculis pulcher, aſpectuque delectabilis. Ferebat illa fructus turpiſſimos, atque amariſſimos, nempe latrones, ſicarios, ſceleratoſq; alios, quandiu hos tulit, noxia, infelix, infamis, horrida hominibus arbor fuit. Poſtquam vero cælorum Regem tulit, ſalutaris, felix, glorioſa eſt, & amabilis. Videlicet, exaltauit illa ſummũ Regem; viciſſimque ab eo exaltata, & a E tergo latronum, in diademata, fronteſq; Regum tranſlata eſt. D. Hieron. ad Lętã: Regũ purpuras, & ardentes diadematũ gemmas, patibuli ſaluatoris pictura condecorat. &c. Chryſoſtom. in Demonſtr. aduerſus gentes, q Chriſtus ſit Deus: Reges (inquit) poſitis diadematib. crucem ſuſcipiũt. In purpuris crux, in diadematib. crux, in armis crux, in toto orbe crux, & ſuper Solem fulget crux. &c. Itẽ; Hoc (inquit) quod erat abominabile

Chriſtus in cruce exaltatus, ipſam crucem exaltauit.

D. Hieron.

hoc

hoc extremi ſupplitij ſymbolũ crux, diadematib. & coronis clarius factum eſt. Neque enim ſic regia corona ornatur caput, vt cruce; quæ omni cultu dignior. Et quam omnes prius abhorrebant, eius figuram tantopere quærunt; atque adeo vbique ea inuenitur, apud Principes, apud ſubditos, apud mulieres, apud viros apud virgines, apud nuptas, apud ſeruos apud liberos. Subinde oẽs ea ſe ſignant, inſcribendo in nobiliſſimum membrum noſtrum. In fronte enim noſtra quaſi in columna quotidie figuratur. Sic in ſacra menſa, ſic in ſacerdotum ordinationib⁹, ſic iterum cum corpore Chriſti, & in myſticis cœnis fulget. Hanc vbiq; celebrari videre licet, in domibus, in foro, in ſolitudine, in vijs, in montibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigijs, & inſulis; in lectis, in veſtibus, in armis, in thalamis, in ſympoſijs, in vaſis argenteis, in aureis, in margaritis, in murorum picturis, in corporibus brutis male affectis, in corporib. a dæmonijs obſeſſis, in bellis, in pace, ſparſa eſt in parietibus domorũ, in culminibus, in libris, in ciuitatibus, in vicis, in locis, quæ habitãtur, & quę non habitantur. &c. Item: Ipſum lignum, in quo poſitum eſt corpus Domini, & crucifixũ, quare totus orbis habere ita contendit, vt qui paruũ quidam ex illo habeant, hoc auro includant, tam viri, quã mulieres, & ceruicibus ſuis aptent; hinc valde honeſtati, & magnifici, & muniti, & protecti licet condẽnationis fuerit ſignũ? Sed qui omnia operatur, & præparat, qui orbem terrarum a peccato tanto trãsfert, & terram cælum facit, etiã rem hanc licet contẽptam, & omnibus mortibus turpiorem, ſupra cęlos eleuauit. &c.

D. Chryſoſt. Crux in domo, in foro in vijs, montibus. &c.

Crucis reliquiæ in magno honore habita, & exaltata.

D. Auguſt.

Iã crux eſt exaltata, iam honor eſt, nõ horror, gloria eſt Chriſtianorum, nõ pęna ſceleratorum. Iam in cruce non ſuffiguntur ſcelerati, ſed gloriãtur viri ſanctitate præclari: iuxta illud Paul. *Mihi autẽ abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri. &c.* Quid ni glorientur in cruce, quæ Domini crux eſt, Domini ſignum, Dñi vexillum? Auguſtin. Pſal. 36. Crux (inquit) de pęna generis humani ſublata eſt. Cũ ſub antiquis ſcelerati crucifigerẽtur: modo nullus crucifigitur. Honorata eſt, & finita, finita eſt in pęna, manet in gloria. A locis ſupplitiorum fecit tranſitum ad frontes Imperatorum. Qui tantum ho-

A norem dedit pęnis ſuis; quid ſeruat fidelib. ſuis? &c. Exaltauit Chriſtus crucem ſuam, & exaltari voluit a Magno illo Imperatore Conſtantino. Etenim, vt inqt Euſebius in vita Conſtantini lib. 1. c. 22. Chriſtus ſplendidam crucem in cęlo Imperatori, atq; exercitui iter facienti oſtẽdit. Præterea inſcriptionem huiuſmodi: *In hoc ſigno vince.* Cum iam Sol (ait Euſebius) ad mediũ cælum aſcendiſſet, die in pomeridianum tempus paululũ incli- B nante, dixit Conſtantinus, ſe crucis ſignum ex lucis ſplendore figuratum in ipſo cælo, Soli imminens manifeſto oculis conſpexiſſe, inque eo inſcriptionem cõſignatam, quæ hæc verba complectebatur. *In hoc vince.* Admiratio ingens ipſũ, & totum exercitum, qui eum quopiam iter facientẽ comitabatur, atq; adeo huius prodigij ſpectator factus erat, inceſſit. Sed dubitatione admodũ intra ſe diſtrahi, quid tandem illud oſtentum ſibi C vellet, aſſeruit. Atq; eum diu multumq; de eo cogitantẽ oppreſſit nox. Ibi ei dormiẽti Chriſtum cum ſigno in cęlo monſtrato viſum eſſe; præcepiſſeq; vt exemplari ad imitationẽ illius ſigni, quod in cælo apparuerat fabricato, eo tanquam præſidio in prælijs vteretur. &c. Vides quomodo Chriſtus crucem ſuam exaltauerit, & ſummi Imperatoris vexillum eſſe voluerit?

Chriſtus exaltauit crucem cum Imperatori Conſtant. in cælo illam oſtendit. Euſebius.

Paruit auditis Conſtantinus, & ſimu- D latq; dies illuxit (ait Euſebius) ſurgens, arcanũ illud viſum amicis ſuis expoſuit. Deinde artificibus, qui aurũ, & lapides pretioſos affabre ſculpere nouerant acceſſitis, ſigni deſcribit effigiem, eã auro, & lapidibus pretioſis imitatione adumbrare mãdat. &c. Subijcit Euſebius ipſius vexilli ſiue Labari effigiem, his verbis: Effigiem contigit, vt nos oculis contemplaremur: ipſe enim Imperator eam nobis oſtendere dignatus eſt. Erat autẽ E tali figura fabricata: haſtile oblõgum erectumque, auro vndique obductum fuit: quod cornu habuit tranſuerſum, ad formam crucis conſtructum. Supra in faſtigio ipſius operis, corona affixa lapidib⁹ pretioſis, & auro politè circumtexta. In ea ſalutaris appellationis ſeruatoris nota inſcripta, duob. ſolũ expreſſa elementis, ideſt, duabus primis literis nominis Chriſti; erat enĩ ρ, in medio literæ χ, ſubtiliter inſerta, quę totum Chriſti nomen

Ex lapidib. pretioſis, & auro crux efformatur, a Conſtantino Imperat. Labarum efformatum in crucem.

Nomen Chriſti in labaro duabus literis ſcriptũ.

perſpicue ſignificarunt. Quas quidem literas deinceps Imperator ſemper in galea geſtare cōſueuit. Ad cornu illius particulæ, quę ex tranſuerſo erat per haſtile traiecta, velamen quoddam pertenue appenſum adhæſit: regalis videlicet, & magnifica textura, mirabili varietate lapidū pretioſorum artificioſe coniunctorū, luciſq; ſuæ claritate pulchrè reſplendentium depicta, & multo auro intertexta; quæ dici non poteſt quantam ſpectatoribus ob ſuā pulchritudinem excitarit admirationem. Iſtud igitur velamē ad cornu affixum, longitudinis, latitudiniſque crucis mēſuram penitus exæquauit. Oblongum vero, & erectum haſtile in ſublimi appenſum, cuius pars inferior verſus baſim longius ducta fuit; ſub ipſum crucis inſigne ad texturæ diſcurrentis fimbrias, auream Pij Imperatoris pariter, ac liberorū ſuorū effigiē, ad pectus vſq; cōcinnè deſcriptam continuit. Iſto igit ſalutari ſigno Imperator, tanquā hoſtilis cuiuſque, & infeſtæ violentiæ propugnaculo, ſemper vſus eſt. Cuius expreſſæ ſimilitudines mādauit, vt vniuerſum exercitum, perpetuò antecederēt. Hactenus Euſebius. Hoc Imperatoris vexillū in crucem efformatum, *Labarum*, nominatur; in cuius faſtigio corona erat gēmis illuſtris cum Chriſti nomine, duabus primis nominis literis græcis, χ, & ρ, nomē totum indicantibus. Vnde Prudentius.

Chriſti nomen Conſtātinus Impe. in galea ferebat.

Labrum vexillum Imperat.

Prudent.

Chriſtus purpureus gemmato textus in auro, ſignabat Labarum.

Quantum vero auxilij exercitui attulerit, idem Euſebius indicat lib. 2. cap. 7. cum de bello ſcribit, quod Cōſtantinus cum Licinio geſſit. Salutari (inquit) ſeruatoris vexillo exercitum antecedente, præclariora victoriæ trophæa conſequutus eſt Conſtantinus. Nam in qua parte iſtud crucis vexillum viſum fuit, hoſtes fugam capere, victores perſequi. Qua re intellecta Imperator ſicubi partem aliquam ſui exercitus languētem cernebat, ibi ſalutare illud vexillum, tanquā quoddam ſubſidium ad victoriam obtinendā locari mandauit. Cuius adiumentis extemplo parta eſt victoria; quippe dimicantium vires diuina quadam potentia fuere admodum cōfirmatæ. Quapropter ſuis iuſſit ſatellitibus, qui & corporis robore erant, & virtute animi, & pietatis inſtitutis in primis eximij, vt in ſolam vexilli illius gubernationē omni cura, ac ſtudio incumberent. Erant viri non pauciores quinquaginta numero, quibus nihil aliud impoſitum erat negotij, quam vt vallarent vndique vexillum, præſidijs munirēt, ſingulique ordine illud ipſum humeris portarent. &c.

Conſtant. Impe crucis vexillo languentē exercitus partē iuuabat.

Libet illud etiam addere, ꝙ de vexillifero ipſe Conſtantinus narrat, crucis, B quam ferebat deſertore. Cum in media (ait) belli dimicatione, ingens forte fremitus, & turbatio repentina exercitum occuparet: ille qui vexillū hoc portabat humeris, inter præliandum primum præ formidine exhorreſcere cæpit, deinde alteri illud tradere, ut belli impetum effugeret. Poſtquam alter accepit, iſteq; fuit ex acie egreſſus, & extra uexilli pręſidiū locatus, telo coniecto in uentre confoſſus eſt, morteque ſopitus concidit. Atque C ut iſte timiditatis, & diffidentiæ pœnas luens ibi mortuus iacuit: ſic ille, qui ſalutare trophæum ſublime, & erectum portabat, omnino eius euaſit ſubſidio incolumis. Adeo ut ſæpe cum tela frequentia ab hoſtib. in eum iacerentur, qui ipſum ferebat ſaluus extiterit, & uexilli haſtile tela miſſa exceperit. Atque iſtud oēm plane ſuperat admirationem: tum ꝙ tela ab hoſtibus iacta, ſic intra anguſtum illud, et exiguum haſtilis ambitum D prouolabant, ut in eo fixa hæreſcerent: tum quod ille qui illud ipſum geſtabat mortem effugeret, imo uero ut qui hoc miniſterium obibant, nihil damni incōmodiue aliquando acciperent. Hæc Conſtantinus apud Euſebium. Diſſimiles cōſidera militum exitus. Qui crucem deſerunt, a Deo deſeruntur, & pereunt: qui autem crucem ferunt, a Deo defenduntur, & uiuunt.

Miles crucis quā in prælio ferebat deſertor perijt, alter cui illam tradidit ſeruatus eſt.

Crucis deſertores pereūt.

Ad hæc, ait idē Euſ. li. 3. de uita Con- E ſtantini, c. 48. In ipſo Palatij introitu, in ædificio omnium excellentiſſimo, in medio tecti, laqueari inaurato, in tabula maxima explicata, ſalutaris paſſionis inſigne, id eſt, crucem, ex lapillis pretioſis cuiuſque modi, auroque polite elaboratis confectum, figendū curauit. Iſtud Imperatori ſanctiſſimo, regni firmum videbatur eſſe propugnaculum. &c.

Euſebius.

Crux ex gēmis fabricata.

Propugnaculum Imperij crux Conſtantino videbatur.

Deniq; arma militum crucis effigie ſignanda curauit: ſupplicium crucis a Romanis

manis

manis decretum maleficis, lege ſuſtulit; ſuam imaginē ſiue in numis expreſſam, ſiue depictā in tabulis iuſſit ſemper hoc diuino ſigno inſcribi, conſignarique. Feriam verò ſextam, in qua Chriſtus fixus eſt cruci, veneratus eſt, legemque tulit, vt tùm die dominico, tùm die Veneris, ſiue potius feria ſexta, omnes à iudicijs dandis, & alijs obeundis negotijs vacarent, precibuſq; Deum colerēt. Quæ omnia teſtatur Sozomenus lib. 1. hiſtor. cap. 8. De ſignis Imperatorijs ſic Prudentius contra Symmachum.

Feriam ſextam coluit.

Sozomen.
Prudent.

Agnoſcas Regina (.i. Roma) *lubens mea ſigna neceſſe eſt,*
In quibus effigies crucis, aut gemmata refulget,
Aut longis ſolido ex auro præfertur in haſtis.

De militum armis Chriſti nomine, cruceque inſignitis, ita:

Clypeorum inſignia Chriſtus.
Scripſerat; ardebat ſummis crux addita criſtis.

Denique exaltabitur tandē Crux extremo iudicij die, cùm in conſpectu omnium hominum, quicumq; ſunt, erunt, aut fuerunt, Solis inſtar in cælo rutilabit. *Tūc* (ait Dn̄s Matth. 24.) *parebit ſignum filij hominis in cœlo.* Tunc apparebit, tunc exaltabitur, tunc fulgebit, tunc quàm nobile, ac glorioſum ſignum ſit patefiet. tunc vt caſtrorum Dei vexillum coram toto orbe præibit.

Agnoſcamus noſtrū vexillū noſtrūq; labarum; id crux eſt, vt Auguſtinus docet lib. 4. de Symb. Crux (inquit) vexillū noſtrum eſt contra aduerſariū diabolū. &c. Vexillum ſequuntur milites; nos ſequamur crucem. Columnā ſequebantur Iſraelitæ Exod. 13. crucem ſequantur Chriſtiani. Etenim colūna, quę nos in cęleſtē pręcedit patriam Crux eſt. Colūnę effigie oſtenſam Conſtantino ſcribit Socrates lib. 5. hiſt. cap. 1. Circiter Meridiē (inquit) die aliquantulum iam in pomeridianum tēpus inclinante, Cōſtantinus colūnam lucis in cælo, effigiem crucis radijs mirè exprimentem vidit. In qua literę inerāt iſta verba complectentes; *In hoc vince. &c.* Eodem lib. cap. 24. poſteà tempore Conſtantij Conſtantini filij in Oriente eadem forma viſam, ait idem autor his verbis; Vbi Antiochiam aduētauerat Gallus, ſignū ſeruatoris in Oriente apparuit. Nam colūna crucis effigiem

Crux vexillum Chriſtianum.

Crux columna.

A exprimens in cælo viſa, maximā intuentibus excitauit admirationem. &c.

Columna crucis effigiē exprimēs in cælo viſa.

Vexillum noſtrum crux eſt, & pretioſum ſignū. Pretioſum ſignū eſt, pretioſi quoq; ſint Chriſtiani, qui tā præclaro ſigno cōſignātur. Auguſt. id poſtulat Ser. 215. de tēpore: Magna (inquit) res eſt ſignū Chriſti, & crux Chriſti; & ideo de iſto tā pretioſo ſignaculo res magna, & pretioſa ſignari debet. Quid enim ꝓdeſt, ſi de annulo aureo ſigillū facias, & putri B das paleas intus recōdas? Quid prodeſt, ſi ſignum Chriſti in fronte, & in ore geſtamus, & intus in anima crimina, & peccata recondimus? &c. Demus ergo operā vt pectus, caput, oſq; quę diuino ſigno conſignamus, pretioſa ſint, pura, & peccato vacua. Purum ſit pectus, quod tali ſigno munitur; purū ſit caput, purumq; os. Regio ſigno theſaurus ſignandus eſt: diuino hoc ſigno, Chriſtianus veluti gratiæ, virtutumque omnium theſaurus no C tandus, ne fur ſignū reuellere, ne theſaurum diripere audeat. Quòd ſi pectus caput, & os, impura ſunt, ſi gratia vacuus eſt Chriſtianus; non propterea capiti, ori, ac pectori, ſignū imprimere deſinat dæmoni horribile, & quem domo excepit tartareum hoſpitem, domo confeſtim expellere conetur.

Crux pretioſum ſignū.

Pretioſo ſigno res ſignātur pretioſe, id eſt Chriſtiani.

Quid autē ſignificet pretioſum crucis ſignum, docet Auguſt. tract. 118 in Ioan. Cruce (inquit) ſignificari rectè intelligi- D tur, quod ait Apoſtolus ad Epheſ. 3. *Quæ ſit latitudo, & altitudo, & longitudo, & profundum.* Lata eſt quippe in tranſuerſo ligno, quo extēduntur pendentis manus; & ſignificat opera bona, in latitudine charitatis. Longa eſt à tranſuerſo ligno, vſque ad terrā, vbi dorſum, pedeſque figuntur; & ſignificat perſeuerantiam in longitudine tēporis, vſque in finem. Alta eſt in cacumine, quod tranſuerſum lignū, ſurſum verſus excedit & ſignificat ſupernū E finē, quo cuncta opera referuntur. Quoniam cuncta, quæ latitudine, ac longitudine, bene, ac perſeueranter fiunt, propter altitudinem diuinorū facienda ſunt præmiorum. Profunda eſt, in ea parte, qua in terram figitur. Ibi quippe, & occulta eſt, nec videri poteſt, ſed cūcta eius apparentia, & eminentia inde conſurgunt; ſicut bona noſtra de profunditate gratię Dei, quæ comprehendi, ac diiudicari non poteſt, vniuerſa procedūt. &c.

Quid ſignificet crucis lōgitudo, latitudo, altitudo, & profundum.

D. Auguſt.

Ex Auguſtino latitudine crucis charitas indicatur: longitudine perſeuerantia, altitudine recta intentio, profunditate diuinæ gratiæ incomprehenſibilitas.

D. Auguſt.

Vult Auguſtinus latitudine crucis, ideſt ligno tranſuerſo, charitatis opera ſignificari; longitudine, perſeuerantiam; cacuminis altitudine rectam, atque altam in bonis operib. intentionẽ; profunditate, quæ ſub terra latet, diuinæ gratiæ incomprehenſibilitatem, de qua lege eundem Auguſt. ſerm. 7. de verbis Apoſtoli.

Aliter tract. 4. de catacly ſmo ca. 6. vbi crucem ſcalam eſſe docet quatuor habentem gradus: Quatuor (inquit) gradus poſuit Paul. ad Epheſ. 3. *Vt poſſitis comprehendere, quæ ſit altitudo, & latitudo, longitudo, & profundum*. Non ergo laborioſæ ſunt hæ ſcalæ. Quatuor gradus habent: & perducunt ad cælum. In altitudine crucis, caput poſitum eſt crucifixi. Surſum cor habeat Chriſtianus ad Dominum, quod interrogatus quotidie reſpondet; & aſcendit vnum gradum. In latitudine crucis manus affixæ ſunt crucifixi: perſeuerent manus Chriſtiani in operibus bonis, & ſecundum gradum aſcendit. In longitudine crucis corpus pepẽdit crucifixi. Caſtiget quis corpus ſuum obſeruationibus, ieiunijs illud ſuſpendat, vt ſeruituti animæ ſubijciat, & tertium gradũ aſcendit. In profundo crucis occultum eſt, ꝙ non vides, ſed inde exurgit hoc totum, quod vides. Adſit fides Chriſtiana: quod non poteſt comprehendere, credat corde, altiora a ſe non quærat, ſpes eum nutriat: & tunc quartum gradum aſcendit. &c. Lege eundẽ Aug. ſerm. 7. de Verbis Apoſtoli, & Epiſt. 119. capit. 14. Item Epiſt. 120. cap. 26. & lib. 2. de Doctrina Chriſtiana, cap. 41.

Ex Auguſtino altitudine crucis cordis ſignificatur eleuatio in Deum, latitudine manuum fixarum in bonis operibus perſeuerãtia longitudine corporis caſtigatio. Profunditate fides.

D. Gregor. Nyſſenus de ſignificatione crucis.

D. Gregorius Nyſſenus in oratione 1. de reſurrectione: Vidit (ait) Apoſtolus quod crucis figura quatuor prominentijs ab ea, quæ in medio eſt commiſſura, diſpertita, atq; diductaſ, Chriſti virtutẽ, ac prouidentiam per omnia manantem, & in oẽs partes ſe diffundentem ſignificat. Et idcirco vnamquamque prominentiam proprijs vocabulis appellat. *Profunditatem*, dicens, id quod a medio deorſum pertinet, *altitudinem*, quod ſupra eſt. *Latitudinẽ* vero, ac *longitudinem*, ꝙ vtrinq; ex tranſuerſo diſtenditur: vt id, quod ab vna parte eſt, latitudo: quod ab altera parte eſt, longitudo, appelletur. Quibus verbis hoc mihi ſignificare videtur; quod nihil ex rebus vniuerſis ſit, quod a diuina natura omnino non contineatur: quidquid ſupra cęlos, quidquid ſub terra, quidquid ad terminos rerum vndiq; ex obliquo porrigitur. Significat eñ per *altitudinem*, id quod ſupra eſt: per *profunditatem*, id quod ſub terra eſt: *longitudine* autem, ac *latitudine*, terminos per medium porrectos, qui ab ea virtute continentur, cuius in poteſtate vniuerſa ſunt. Fiat autem tibi eorum, quæ dicuntur demonſtratio, per ea, quæ in animo tuo fiũt dum cogitas de Deo. Suſcipe enim in cælum, ac profunditates infernas cogitatione perpende: extende mentem ad obliqua, atq; extrema, conſtitutionis rerum vniuerſarũ: & cogita quæ ſit ea virtuſq; hæc contineat, quæ tanquam nodus aliquis, & vinculum vniuerſitatis ſit. Et videbis quod in mente tua de diuina potẽtia cogitatio, figuram crucis ex ſublimibus ad profunditates pertinentem, & ad terminos extremitatum, per obliquum porrectam, vltro inſculpit. &c.

Crux ſignificat nihil eſſe, quod a diuina natura non contineatur.

Similem in modum Damaſcenus lib. 4. fidei, c. 12. Quemadmodum (inquit) quatuor extremæ crucis partes per medium centrum inter ſe cohærent, & conſtringuntur; ita per Dei potentiam ſublimitas, & profunditas, ac longitudo, & latitudo, hoc eſt, oĩs tam viſibilis, quam inuiſibilis creatura continetur. &c.

D. Damaſ.

Ruffinus.

Crux Chriſti triũphus erat, & trophæum.

Addam & aliam Ruffini, ſigni nobiliſſimi ſignificationem. In expoſitione ſymboli Apoſtolorum, ſic ille ſcribit: Sciendum, quod crux triumphus erat: triumphi enim inſigne eſt trophæũ. Trophæũ autem deuicti hoſtis indicium eſt. Quia ergo adueniens Chriſtus tria pariter ſibi regna ſubiecit, hoc n. indicat Apoſtolus ad Philip. 2. vbi ait: *Vt in nomine Ieſu oẽ genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. &c.* Et hæc omnia ſua morte vincebat: conueniens myſterio mors quæſita eſt. Vt in aerem ſublimatus, & aereas ſubiugans poteſtates, victoriam de his ſupernis, & cæleſtibus traderet. Expanſas autem manus tota die ſicut Iſaias 65. ait, tenderet ad populum incredibilem, qui eſt in terra: vt incredulos conteſtaretur, & inuitaret credentes. Ea vero parte, quæ ſub terram demergi[illegible] interna ſibi regna ſubijceret. H[illegible]

Et Venantius Pictauienſis Epiſ[illegible] expoſitione eiuſdẽ ſymboli [illegible] quit) ſignificatio, qua D[illegible] bulo ſe pati elegerit, [illegible]

men hæc redditur. Crux trophæi ſpecies A eſt, quod deuictis hoſtibus ſolet fieri triũphantr: Et quia Dominus tria ſibi regna ſubiecit; ſuſpenſus in aera victoriam de cæleſtibus, & ſpiritualibus nequitijs eſt adeptus: expandens autem manus ad populos, palmam de terrenis: Quod verò ſub terra crux fixa eſt, oſtendit eum & de tartaro triumphare. &c.

Præterea ipſa crucis figura in Orientem protenſa, Occidentem Auſtrum, atque Septentrionẽ, illud ſignat, quod Chri- B ſtus dixit: *Exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eum non pereat: ſed habeat vitam æternam.* Omnis, inquit, ſiue ex Oriente veniat, aut Occidente, ſiue ex Auſtro, aut Septentrione. Itaque in omnes terræ plagas crux merito porrigitur, quoniam quicunque ex omnibus terræ plagis ſeruantur, per crucem ſalutem conſequuntur. Rupertus Ioan. 3. Figura (inquit) crucis, Chriſtus orbem quadrifidũ ad ſe trahere proteſtatur. &c. Cardinalis C Petrus Dam. in ſermone de Cruce: Vide (inquit) quomodo quadrifaria ratione Crux quatuor mundi climata comprehẽdat, & omnem ad ſe pertrahat creaturã. Adſtat Ieſus in medio quadrifaria ſui corporis parte diſtentus; & expanſis manibus, omnibus ad ſe ex omni parte venientibus ampliſſimum miſericordiæ ſinum oſtendit. A quacunque mundi parte procedas, ſiue ab Oriente, ſiue ab Occidẽte, ſiue à Meridie, vel à Septentrione; paratus eſt ipſe ſuſcipere venientem. &c.

Rupertus.

Crux in quatuor mundi partes protẽditur, orbemque trahit.

Card. Petr. Dam.

Eodem loco docet figurã crucis à terra in cælum erectam, cum cælo terram, cum Angelis cæleſtibus homines terrę incolas, coniunxiſſe. Reſpice (inquit) crucem ſtantem, & vide quam recta cacuminatione de terris erigatur ad cælum: & veritatem rei, ipſa imagine prote[illegible] Nonne tibi videtur [illegible] eius c[illegible] terram ſublimi, [illegible] re? Hæc eſt fir[illegible] gluten, qu[illegible] creaturæ, [illegible] cuius par[illegible]

Adij[illegible]

Crucis figura ſignificat terram cum cælo per crucem eſſe coniunctam.

Card. Petr. Dam.

In homine [illegible]

tennis, quę crucem efficiunt, opus habet. Eundem in modum [illegible] in fluctibus ſeculi huius vult natare Chriſtianus, ſi in cælũ nauigare, vel volare; crux eſt neceſſaria. In crucem ſe ille efformet, crucifigatque inſanas cupiditates. D. Maximus de Cruce homil. 11. Grande (inquit) eſt crucis myſterium, & ſi intelligamus per hoc ſignum mundus ipſe ſaluatur. Nam cum à nautis ſcinditur mare, prius arbor erigitur velum diſtenditur, ut cruce Domini facta, aquarum fluenta rumpãtur. Sed & bonus agricola cum parat terræ ſolum vertere, non niſi per ſignum crucis id facere conatur; dum enim aratro dentale ſubijcit, affigit aures, ſtiuam inferit, figuram crucis imitatur. Cælum quoque ipſum huius ſigni figura diſpoſitum eſt. Nam cum quatuor partibus diſtinguitur, Oriente, Occidente, Meridiano, ac Septentrione; quatuor quaſi crucis angulis cõtinetur. Ipſius etiam inceſſus hominis, cum manus leuauerit crucem pingit; atque ideò eleuatis manibus orare præcipimur, vt ipſo quoque membrorũ geſtu paſſionem Domini fateamur. &c. D. Iuſtinus martyr in Apologet. 2. Conſiderate (ait) omnia quæ in mundo ſunt, an ſine hoc ſigno crucis gubernẽtur, aut poſſint præbere ſui vſum. Mare enim nõ ſcinditur, niſi malus ſaluus in naui maneat, terra non aratur ſine eo ſigno; humana figura à belluis differt, quod erecta D ſit, & manuum extenſionem habeat. &c. Lege Serm. 56. apud Ambroſium.

D. Maxim.

D. Iuſtin.

Denique cum hoc pretioſo ſigno frontes conſignamus; meminerimus non frõtes ſolum ſigno, ſed mores etiam exemplo crucifixi, eſſe conſignãdos, quod docet Abbas Guerric. in Ser. 2. in ramis Palmarũ. Sic (inquit) iuſta rationis cõſequẽtia poſtulare [illegible], vt exemplum crucifixi ad [illegible] ſuam imprimãt [illegible]noribus [illegible] crucis ad munimen [illegible] &c. Illi autem exem[illegible] ſignant mores, qui carn[illegible]e a ratione alienas cruc[illegible]d Pauli ad Gal. 5. *Qui [illegible] crucifixerunt, cum vitiis [illegible]* &c. Exaltatus eſt per [illegible] nos per noſtrã cru[illegible]. Per hanc exaltatus eſt [illegible] Paulus, cæterique diui

Non ſolum frons, ſed mores etiã cruce ſignandi.

CAPVT

CAPVT V.

Mor. De colloquio Chriſti cum Nicodemo.

IN cruce ſerpẽtis inſtar moſaici, ſe exaltandum Dominus prædixit Nicodemo, quæ quidem Res erat ſtupenda. Quid enim maiori admiratione dignum, quam incarnatum Deum è cruce videre pendentem, & in cruce animam exhalantem? Addit tam ſtupendæ Rei cauſam, nẽpe ſtupendum Dei amorem. Sic enim (inquit) *Deus dilexit mundum, vt filium ſuũ vnigenitum daret*. In quæ verba Chryſoſtomus ita ſcribit homilia 26. in Ioannem: Illud verbum; *ſic dilexit*: & illud: *Deus mundum*: immenſam amoris ſignificat vehementiam. Magna enim inter hæc differentia eſt, & minime conferenda. Qui enim immortalis eſt; & nullo fine comprehenditur, & qui potentiſſimus eſt, ex terra & cinere factos, & innumeris peccatis obnoxios, & male de ſe meritos, & ingratos dilexit. Quæ præterea ſequuntur magnã vim habent. *Vt filium ſuum* (inquit) *vnigenitum daret*: nõ ſeruum, non Angelum. &c. *Sic* (inquit) *Deus dilexit*. hoc eſt, tam vehementer, & eòuſque dilexit, vt filium daret cruci ſuffigendum. Quamobrem meritò hoc conſiderans, ad Deum Patrem ſic exclamat Eccleſia, in ſabbatho Sãcto: O mira circa nos tuæ pietatis dignatio, ò inæſtimabilis dilectio charitatis: *Vt ſeruũ redimeres, filium tradidiſti. &c.*

D. Chryſ.

Amor Dei immenſus.

Nimiam vocat Paulus hanc Dei erga ſeruos charitatem, ad Epheſios 2. *Deus* (inquit) *qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, & cum eſſemus mortui peccatis conuiuificauit nos in Chriſto. &c.* Diuitem appellat Deum in miſericordia. Quemadmodum autem in miſericordia, ita etiam diues fuit in amore, & nimius, ac vehemẽs. Diues miſericordia, & diues nimiaque, ac liberaliſſima Dei charitas, donum opulentiſſimum hominibus tradiderunt, quo nullum eſt opulẽtius, nullum maius, videlicet ipſum Dei vnigenitum filium. *Sic* (inquit) *Deus dilexit mundũ, vt filium ſuum vnigenitum daret*. Quaſi dicat;

Charitas Dei nimia diues, vehemens.

A Nimia, vehemens, liberaliſſimaque fuit Dei charitas, quæ filium hominibus tradidit. Multa hactenus dona Deus hominibus fuerat plena manu elargitus, attamen nullum illorum amorem, quo donabantur, adæquabat. Amor enim Dei infinitus eſt; dona vero omnia, quæ elargiebatur; finita erant. Iam ſic Deus dilexit mundum, vt donũm daret, quod diuinũ amorẽ exæquaret. Infinit' eſt Dei amor, infinitus quoque eſt Vnigenitus Dei filius. Videlicet, infiniti amoris donum infinitum.

Donum infinitum Dei amorẽ exæquauit.

B Magnum quidpiam, & expetendum putant homines à Rege diligi; quam igitur erit magnum, quam erit optabile diligi à Deo, cum quo ſi reges omnes conferantur, puluis ſunt, & vmbra? Magna quidem res eſt diligi à Deo; ſic vero diligi, vt filium ſuum pro nobis daret, res eſt glorioſiſſima. Non ſic Angelos, Cherubinos, ſummos ve dilexit Seraphinos, vt C pro illis filium daret; at ſic Deus dilexit mundum, ſic dilexit homines, ſic dilexit ſeruos, ſeruos, inquam, impios, ac ſceleratos, vt filium ſuum illis daret. Nunquid ſolum vt illis dominaretur, vt rex eſſet, vt leges ferret? glorioſum hoc fuiſſet. At non ſolum vt rex eſſet, legeſque ferret ſalutares; ſed vt pro ſeruis improbis mortem ſubiret, vnigenitum Deus ſeruis dedit. At quam mortem? Nunquid vt in bello pro Regno dimicans glorioſe occum D beret, aut vt in pace, in lecto aureo, gemmatiſque periſtromatis exornato è vita excederet? Minime; ſed vt mortem ignominia, opprobrioque pleniſſimam in crucem oppeteret, non vt rex, ſed vt ſerpens in patibulo exaltatus. Quid hic diceret præclarus ille Philoſophus Seneca? quã ingentem animo conciperet admirationem, ſi Deũ intelligeret ſic dilexiſſe mundum? Scripſit ille in lib. 2. de ira cap. 27. E Nimis nos ſuſpicimus, ſi digni nobis uidemur, propter quos tanta moueantur. Non nos cauſa mundo ſumus hyemem, æſtatemque referendi. &c. Non exiſtimauit Philoſophus tanti homines eſſe pretij, ut propter illos mundus curſum teneret ſuũ. Quid igitur diceret, ſi quod nos intelligimus, ipſe quoque intelligeret; nõ ſolum mundum propter nos ſuũ tenere curſum, verum etiam, quod ſtupendũ maxime eſt, Vnigenitũ Dei filium pro nobis in crucem opprobrio plenã actum eſſe?

Maximum beneficium Dei ingenus humanum.

Seneca.

Non

Digitized by Google

Non nimis nos ſuſpicimus ò Seneca; nimis nos ſuſpexit Deus, nimis nos honorauit, nimis extulit, cum ſic nos dilexit, vt filium ſuum vnigenitum nobis daret. Non mundum tãmodo; ſed poſt mundum filium etiam dedit. Tãtus illius fuit ergo mortales amor.

Ethnicis fuit Crux ſtultitia, q̃a amorẽ Dei erga hoĩes non conſiderarunt.

Exo. 12.

Typus.

aſſus agnus comedẽdus.

Iudæis & Ethnicis, qui hunc amorem non intellexerunt, crux Chriſti ſcandalum fuit, & ſtultitia, iuxta illud Pauli 1. Cor. 1. *Prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, &c.* Iis autem, qui hanc ardentiſſimam erga humanum genus Dei charitatem agnoſcunt, eadem crux Chriſti amoris, totiuſque ſuauitatis fons eſt. De paſchali agno hoc præceptũ extat Exo. 12. *non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, ſed aſſum tantùm igni.* Quid aſsũ igni agnum intellectu comedit, hoc eſt, q̃ ardentiſſimo amore flagrantem Chriſtum meditatur; mortem pro hominibus etſi acerbiſſimam ſubiiſſe facile ſibi perſuadet. Si verò crudum q̃s malè comedat: hoc eſt ſi amoris igne erga homines carentem falſa exiſtimatione conſideret: Deum crucem pro homine voluiſſe tolerare nequaquam ſibi perſuadebit. Si Iudæi atq; ethnici aſsũ agnũ comediſſent, Cruci pro hominib. ſuffixum fuiſſe facile credidiſſent. diuini pectoris flammam attingere neſciuerunt; ideoque à veritate aberrarunt. Aſſus comedendus eſt agnus. *Non comedetis* (inquit) *ex eo quid crudum, ſed omnia aſſa.* Nullũ. n. agni. i. Chriſti redemptoris opus, abſque amore comedendum eſt. i. conſiderandum.

In cruce maximè elucet Dei amor.

Num. 21.

Omnia quidem Chriſti opera amore ſunt pleniſſima; in cruce tamen amor magis elucet. Serpens ille quem Moſes in deſerto exaltauit, hebraicè Num. 21. appellatur *Seraph. Fac* (inquit Dominus) *ſerpentem, & pone eum pro ſigno:* Hebraice; fac tibi *Seraph.* i. ignitum; & pone eum p̃ ſigno. Expende typum, & ſignificatum intuere. Serpens ille typicus pro ſigno propoſitus ignitus dicitur; Chriſtus verò quem ſignificabat, totus ignitus eſt, totus in cruce amore flagrat. Iudęis pro ſigno propoſitus eſt ignitus ſerpens: nobis pro ſigno in cruce proponitur amore inflammatus Chriſtus.

Luc. 12.

Dæmones ignitis ſerpẽtib. ſimiles.

Ardet Chriſtus amore: ardet diabolus odio in nos ac furore. Chriſtus cœleſti charitatis igne nos cupit accendere, iuxta illud Luc. 12. *Ignem veni mittere in terram; Et quid volo niſi vt accendatur?* Dæmones tartareo igne conantur inflammare. Quamobrem ſerpentibus, qui Iſraelitas occidebant meritò adumbrantur. Nam illi quoque ſerpentes igniti, &, שרפים. *Seraphim,* hebraicè dicuntur; Num. 21. *Miſit Dominus in populum ignitos ſerpentes.* Hebraicè, *nechaſim ſeraphim.* Cur autem ſeraphim. i. igniti ſiue ardentes ſerpentes illi dicerent. docuit noſter interpres Deu.

Serpentes q̃ hebræos occidebãt cur igniti dicantur.

Deut. 8.

B 8. Vocabulum. n. *Seraph,* quod Nu. 21. ignitum vertit; Deut. 8. flatu adurentem interpretatus eſt. *Deus* (ait Moſes) *ductor tuus fuit in ſolitudine magna, atque terribili, in qua erat ſerpens flatu adurens, ſcorpio, ac dipſas, &c.* Hebraicè: In qua erat ſerpens, *Seraph* .i. ignitus, ſiue flatu adurens. Similis eſt morſus dipſadis ſerpentis, qui à Lucano lib. 9. his deſcribitur carminibus.

Ecce ſubit virus tacitum, carpitque medullas.
C *Ignis edax, calidaque incendit viſcera tabe.*
Ille (.ſ. percuſſus) *vel in Tanaim miſſus. Rhodanumque, padumque, ardet, &c.*

Flatu adurunt tartarei ſerpẽtes.

En ſerpentes tartareos flatu adurentes. Nonne peſtifero flatu vrunt, cum auaritiæ, iracundiæ, odii, libidiniſque faces admouent? Hoc igne homines viuẽtes incendunt; mortuos verò illos, qui conceptas ſcelerum flammas, lachrymarum, veræque pœnitentiæ aquis non ex-
D tinxere, æternis rogis in ſempiternum cruciandos imponunt.

Abacuc 3

Chriſtus cornib. crucis ventilauit hoſtes tartareos.

Itaque igniti ſunt tartarei ſerpentes, ſed igne tartareo; ignitus eſt ſerpens in cruce exaltatus, ſed igne cæleſti, i. flagrãte charitate. Abacuc 3: iuxta verſionem ſeptuaginta interpr. legitur: *Cornua in manibus eius; & poſuit dilectionem robuſtam fortitudinis ſuæ, &c.* Cornua crucem ſignificare ſentiunt patres, Hieronymus, Cyprianus, Auguſtinus, & alii. attulit Chriſtus
E in manibus cornua crucis, ad ventilandos, perdendoſque tartareos hoſtes; & poſuit in ea dilectionem robuſtã, ac potentiſſimam. Robuſtiſſima. n. charitas illa fuit, quæ ſic dilexit mundum, vt pro eo crucis mortem ſubire non recuſauerit, imo vehementer deſiderauerit. Diu. Bernardus ſerm. 20. in Cantica, dilexiſſe ait Deum fortiter, ſapienter, & dulciter. Dilexit (inquit) nos Deus dulciter, ſapiẽter, fortiter. Dulciter, quia carnem induit:

Charitas Chriſti in cruce fuit robuſtiſſima.

D. Bernar.

Deus dilexit dulciter ſapiẽter, fortiter.

induit; ſapienter, quia culpam vitauit; fortiter quia mortē ſuſtinuit, &c. In perferenda morte, & morte crucis charitatis fortitudo, & robur enituit, ideoque meritò robuſtæ charitas Chriſti cruci affixi appellatur.

Conſidera quæſo amantem; conſidera amorem; conſidera donum; tandem altera ex parte conſidera etiam amatum Deus bone, quantum eſt inter hæc diſcrimen. Amans Deus eſt: *Sic* (inquit) *Deus dilexit.* Amor vehementiſſimus, & robuſtiſſimus eſt: *Sic* (inquit) *dilexit*, i. tam vehementer; emphaſim enim habet particula; Sic, vt Chryſoſtomus animaduertit homil. 27. in Geneſim. Donum infinitū eſt, vnigenitus ipſe Dei filius, *vt filium* (inquit) *ſuum vnigenitum daret*, cruci ſuffigendum. Quiſnam verò hic eſt à potentiſſimo, ſapientiſſimo, opulentiſſimo, & nullius rei indigente Rege amatus? quis hic eſt tanto amore dilectus, vt ei filium ſuum Deus in crucem ſuſtollendum daret? Mundus. *Sic* (inquit) *dilexit mundum*, mundum, inquam, peccatorum maculis inquinatum, mundum perditum, mundum immundum. *Sic Deus dilexit mundum*, i. homines mundi incolas; optimus improbos, maximus minimos, opulentiſſimus pauperes, potētiſſimus imbecilles, ſapientiſſimus inſipientes, creator vilem creaturam, Dominus iniquos, ac fugitiuos ſeruos. O infiram Dei bonitatem? ò robuſtiſſimam charitatem? Quemadmodum vnum contrarium, contrarium alterum iuxta quod collocatur, facit eminere; ſic mundi impietas charitatē Dei facit elucere. Vnde illud Pauli ad Ro. 5. *Commēdat charitatem ſuam Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus ſecundum tēpus Chriſtus pro nobis mortuus eſt, &c.* Certè vbi abūdauit delictū, ſuperabūdauit amor. *Vix pro iuſto.* (ait Paulus eodē capite) *quis moritur; nam pro bono forſitan quis audeat mori* At Chriſtus non pro iuſtis, ſed pro impijs mortuus eſt. Aug. ſerm. 109. de tempore; Audi (inquit) quomodo amatus es turpis, fœdus, antequam eſſet in te, quod amari dignum eſſet: etenim Chriſtus (vt ait Apoſtolus) pro impijs mortuus eſt, An forte impius amari merebatur? quid merebatur impius? damnari, &c.

Ex pdictis illa vba: ſic Deus dilexit mūdū

Ad Rom. 5

Amauit nos Deus odio dignos, i. impios.

Sed quorſum Deus immundum dilexit mundum? Dilexit immundum, vt faceret mundum, dilexit fœdum, vt faceret pulchrum, dilexit impium, vt faceret pium, dilexit ſceleratum, vt faceret beatum. Dilexit captiuum vt liberaret, dilexit perditum, vt reficeret, dilexit ægrum, vt ſanaret, dilexit mortuum, vt vitam ei ſempiternam donaret. *Sic* (inquit) *Deus dilexit mundum vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum nō pereat, ſed habeat vitam æternam, &c.* Ioānes Epiſt. 1. c. 4. *In hoc apparuit charitas Dei in nobis; quoniam filium ſuū vnigenitum miſit Deus in mundum, vt viuamus per illum, &c.* Aug. tract. 7. in Epiſtolam Ioannis: Iniquos amauit, ſed iniquitatem ſoluit; iniquos amauit, ſed non iniquitatem congregauit, ægrotos amauit, ſed ſanandos viſitauit, &c. Et ſerm. 109. de tempore; Amatus (inquit) es prius, vt dignus fieres qui amareris, &c.

Dilexit impios Deus vt faceret pios.

1. Io. 4.

D. Aug.

Indigni erant iniqui amore diuino. At diuinus amor dignos amore fecit; charitatem ac gratiā donauit; & odio dignos, amabiles reddidit. Scelerum expulit fœditatem, virtutum induxit pulchritudinem, amoris magni conciliatricē. Merebātur iudicari, & damnari; ſed amor voluit illos ſeruari. *Non miſit* (inquit) *Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.* Miſſio fuit amoris, non ad iudicandum; ſed ad ſaluandum. Malac. 4. *Orietur vobis ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius, &c.* Sol iuſtitiæ Chriſtus appellatur, in pennis autem eius. i. alis, huius ſolis, quibus ad nos volat, ſanitas eſt & mundi ſalus volauit amoris radijs ardens è cœlo in terram, non ad iudicandum, ſed ad ſaluandum. Et ſanitas in pœnis, & in pœnis & cruciatibus eius. Volabit iterum idem ſol iuſtitiæ in iudicio, de quo eo capite loquitur vates; volabit (inquam) ad iudicandum. Et ſanitas ēt tunc in pennis eius; ſed probis, ac ſāctis viris ſanitas, quos ab æterna damnatione liberabit, iudicium vero, i. damnatio, improbis, ac ſceleratis, quos æterno igni mancipabit. Primus aduentus, amoris fuit vt improbos faceret probos, eoſque ſeruaret. Secūdus iuſtitiæ erit, vt improbos, qui probi fieri noluerunt, damnet. Vtrique aduentui illud congruit Pſ. 18. *Non eſt qui ſe abſcondat à calore eius.* Huius. n. ſolis calor in ſecundo aduentu improbos torrebit, probos oblectabit; in primo aūt, mundi tenebras expulit, hominibus ſaluti feram lucē, ardoremq. charitatis attulit.

Amor Dei odio dignos, amabiles reddidit.

Malach. 4.

Chriſtus ſol iuſtitia et ſanitas in pennis eius, & in pœnis.

Pſalm. 18.

Ita-

Itaque exaltatus eſt in cruce Chriſtus; in cruce exaltatus amorem ſuum erga homines exaltauit. Hanc amoris exaltationem ſignificat particula, *ſic. Sic* (inquit) *dilexit. Fecit ſibi Dauid nomen cum reuerteretur capta Syria, in valle ſalinarum.* 2. reg. 8. vt ſupra diximus. Noſter autem Dauid nomē ſibi fecit in monte Caluariæ. Nomen, in quam, ſibi fecit amantis homines; nomē miſericordis, nomen clementis, & nomē quoque iuſti. Nam & amorem in cruce exaltauit, & iuſtitiā. Vt enim ex ſeuero, rigidoque iure, faceret ſatis diuinæ iuſtitiæ cruci ſuffigi voluit Dei fili⁹. Zacharias 9. *Ecce* (inquit) *Rex tuus veniet tibi iuſtus, & ſaluator.* Saluator venit, & miſericors: ſed iuſtus etiam. Per miſericordiā ſeruauit, & per iuſtitiam.

Chriſtus amorē ſuum erga hōies in cruce exaltatus, exaltauit.
1. Reg. 8.

Sermone 64. in Cant. ait Bernardus amorem de Deo triumphaſſe; Triumphat (inquit) de Deo amor. O triumphum admirabilem? Quis triumphātis currus eſt? Sanè crux. In illa enim de Deo charitas triumphauit. Dulcis tyrānus appellatur amor à Diuo Gregorio Naziāzeno orat. 18. Amorem (inquit) dulcem tyrannū agnoſcere cœpi. &c. Si quæris tyrannum, qui Chriſtum cruciarit, hic eſt. Hic tyrannus Chriſtum vinxit, hic alapis affecit, hic verberauit, hic ſpineam diuino capiti coronam impoſuit, hic cruci ſuffixit. Nec potuiſſet Pilatus ſententiam ferre, nec Iudæi, vel milites exequi, ſi dulcis hic tyrannus ſententiam prius non tuliſſet, illamque exequutioni mandaſſet. Nullū vinculum (ait Iuſtinianus lib. de Ligno vitæ cap. 6. filium Dei ad columnam tenere potuiſſet, ſi charitatis vinculū defuiſſet; nullum ferrum eum in cruce tenuiſſet; niſi charitas adfuiſſet. &c. Meritò igitur ſic exclamat eodem loco. O charitas quàm magnum eſt vinculum tuum, quo Deus ligari potuit. &c.

D. Bernar.
Charitas de Deo in cruce triumphauit.
Amor dulcis tyrannus Chriſtū cruciatibus affecit.
Laur. Iuſtinianus.

Liberalis amor eſt, non parua dat menſura; magna menſura metitur donum. *Sic Deus dilexit mundum vt filium ſuū vnigenitū daret Menſuram bonam* (ait Dominus Lucę. 6. *& cōfertam, & coagitatam, & ſupereffluentē, dabunt in ſinum veſtrum. &c.* Hæc diuini amoris menſura fuit. Hac Chriſti ſanguinem in cruce ſuperfluenter menſus eſt. Cardinalis Petrus Damiani in ſermone de Sancta cruce: Sufficeret ad redemptionem orbis vel vna pretioſiſſimi ſanguinis gutta; ſed data eſt copia, vt virtus diligentis in beneficij redundatione clareſcat. &c.

Charitas liberali menſura ſanguinem Chriſti dedit.
Card. Pete. Dam.

Sic, ſic, inquam, Deus dilexit nos; vt nos ipſum diligamus. Prior amauit, ut redamem⁹, præuenit amore, vt ſequamur flammas ſubiecit vt incendamur. Si pigri eramus (ait Auguſtinus tract. 7. in Epiſt. Ioannis) ad amandum; nō ſimus pigri ad redamandum. Et de catechizandis rudibus, c. 4. Si amare Deum pigebat, ſaltem redamare non pigeat. Nulla enim maior ad amorem inuitatio, quàm præuenire amando. Et nimis durus eſt animus, qui dilectionem ſi nolebat impendere; nolit rependere. &c.

Amat Deus vt redametur.

Inuitat homines ſuo aduentu ad amandum, ſiue potius ad redamandum Deus; at illi mundum potius quàm Deum, tenebras potius, quam lucem diligunt. *Lux* (inquit) *venit in mundum: & dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem.* Oſeæ 3. imperat prophetæ Dominus; *Vade dilige mulierem dilectam ami: ci, & adulteram, ſicut diligit Dominus filios Iſrael; & ipſi reſpiciunt ad Deos alienos, & diligunt vinacia vuarum. &c.* En quales ſumus adulteræ fœminæ ſimiles, quam vir diligit; illa vero amore ſuo, non virum, ſed adulterum proſequitur. Homines diligit Deus; at illi adulteri, nō Deū, ſed adulterum mundum amore complectuntur; & diligunt vinacia vuarum inania, quæ veræ lætitiæ vinum proferre nequeunt; botrum vero terræ repromiſſionis, æternæ lætitiæ plenitudine redundantem deſpiciunt. O hominum ingratitudinem? O duritiem ferream? O impietatem? *Hæccine reddis Domino popule ſtulte, & inſipiens?* ait Moyſes in cantico populū alloquēs Iſraeliticū: *Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te? &c.* Mihi autem hos ingratos homines, qui Chriſtum mūdi ſolem, ſplendidiſſimum non diligunt; ſed ab eo alienati tenebris oppletum mundum toto amore proſequuntur, ſic alloqui libet: Hæccine redditis Domino ô ingrati, beneficiorumque tantorum immemores? Siccine debita repræſentatis? ſiccine gratiā reſtituitis? ſiccine amorem, quem tātus amor expoſcit rependitis? ſiccine dolores illos, cruciatus, vulnera ſoluitis, ſanguiniſque diuini profuſa flumina remuneratis? Nunquid non ipſe eſt pater veſter, creator, & redemptor? Vbi nam eſt amor patri, creatori, redemptori debitus? vbi obſequia?

Deus nos inuitat ad redamandum nos potius mundū quā Deum diligimus.
Oſea. 3.
Vinacia vuarū inania ſunt res caducæ.

vbi

vbi munera? vbi gratiæ? Nō ſatis eſt crucem pertuliſſe ſemel; nouam iterum paratis crucem, nouos clauos, noua vulnera? Amorem illi debitum, mundo hoſti redditis, tenebroſum, voſque ad æternas trahentem tenebras amatis; ſolem fulgentiſſimum cælos, terraſque luce colluſtrantem fugitis? ô inſenſati (vt cum Paulo loquar) quis vos faſcinauit, vt mundū pluſquàm Deum diligatis, ante quorum oculos IESVS Chriſtus præſcriptus eſt, in vobis crucifixus? Faſcinauit vos mundi pulchritudo? at infinito interuallo pulchrior eſt mundo Chriſtus. Faſcinauit A vos honor, faſcinauerunt diuitiæ? ſed omnes mundi diuitiæ, omnes honores, ſi cū diuinis conferantur, puluis ſunt, & diuitiarum, honorumque imagines quædam inanes, atque vmbræ tenebroſæ. Deniq; tenebras Ægypti diligitis. Non igitur mirum ſi tenebris obcæcati, tetraq; caligine circumfuſi viuitis. Conuertite, obſecro, ad lucem oculos, conuertite ad Solē Chriſtum voluntatem, & amorē; vt conuertamus nos quoque verba, ac dicamus. Venit lux Chriſtus in mundum; & dilexerunt homines lucem; tenebras horruerunt.

CAPVT VI.

De baptiſmo diſcipulorum Chriſti.

IOAN. CAP. III.

POST hæc venit IESVS, & diſcipuli eius in Iudæam terram: & illic demoratur cum eis, & baptizabat. Erat autem & Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim: quia aquæ multæ erāt illic, & veniebant & baptizabantur. Nondum enim miſſus fuerat Ioannes in carcerem. Facta eſt autē quæſtio ex diſcipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione. Et venerunt ad Ioannē, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce hic beptizat, & omnes veniunt ad eū. Reſpondit Ioannes, & dixit: Non poteſt homo accipere quidquā, niſi fuerit ei datum de cælo. Ipſi vos mihi teſtimonium perhibetis, quòd dixerim: Non ſum ego Chriſtus: ſed quia miſſus ſum ante illum. Qui habet ſponſā ſponſus eſt: amicus autem ſponſi, qui ſtat, & audit eū, gaudio gaudet propter vocem ſponſi: hoc ergo gaudiū meum impletum eſt. Illū oportet creſcere: me autē minui. Qui de ſurſū venit, ſuper omnes eſt. Qui eſt de terra, de terra eſt, & de terra loquitur. Qui de cælo venit, ſuper omnes eſt. Et quod vidit, & audiuit, hoc teſtatur: Et teſtimoniū eius nemo accipit. Qui accepit eius teſtimoniū, ſignauit quia Deus verax eſt. Quē enim miſit Deus verba Dei loquitur. Nō enim ad menſurā

dat

Digitized by Google

dat Deus ſpiritū. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Qui credit in filium habet vitam æternam: qui autem incredulus eſt filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

Egit Chriſtus cum Nicodemo de baptiſmo, vt ſupra expoſuimus; poſtea in Iudæam terram veniſſe ait Ioannes, diſcipuloſque ſuos iuſſiſſe baptizare. *Poſt hæc* (ait) .ſ. poſt colloquium habitum cū Nicodemo, & reliqua quæ Ieroſolymis facta ſunt; *Venit Ieſus, & diſcipuli eius, in Iudæam terram.* Dubium eſt, vnde nam venerit in Iudæam terram? nam Chriſtus in Iudæa terra erat, cùm habuit colloquiū cùm Nicodemo. Diſceſſit ne poſtea in Galilæam, vel Samariam, indeque reuerſus eſt in Iudæam? Ianſenius ita ſentit, Chriſtum. ſ. poſtea quam Nicodemum docuit, in Galilæam abijſſe, atque ex Galilæa rurſus in Iudæam terram redijſſe; idque ſignificare Euangeliſtam his verbis; *Poſt hæc venit Ieſus, & diſcipuli eius in Iudæam terram.* Venit, inquam, ex Galilæa quò fuerat profectus; quam profectionem Ioannes ſilentio præterijt. In gloſſa quoque ordinaria ſic habetur: *Venit Ieſus in Iudæam terram:* non continuò poſt diſputationem cum Nicodemo, quæ facta eſt Ieroſolymis; ſed peracto ſpatio temporis, de Galilæa in Iudæam redijt, & cætera.

Vnde nā venerit Chriſtus in Iudæam terrā.

An redierit Chriſtus in Galilæā poſt colloquiū habitū cū Nicodemo?

Veriſimilius tamen eſt, non redijſſe Chriſtum ex Iudæa in Galilæam; ſed ex vrbe Ieruſalem, in qua cum Nicodemo ſermonem habuit, veniſſe in Iudæam terram, hoc eſt, in alia loca prouintiæ Iudææ. Eſt hęc ſententia Auguſtini, Theophylacti, Lyrani, Carthuſiani, Caietani, & aliorum. Auguſtinus Epiſtola 108. Tunc (inquit) quando ab Ieroſolymis exijt cum diſcipulis ſuis in Iudæam terrā baptizabat, non per ſe ipſum, ſed per diſcipulos ſuos, &c. Non ex Galilæa, ſed ex Ieroſolymis, ait Chriſtum exijſſe in Iudæam terram. Theophylactus: Erat Chriſtus Ieroſolymis vſque ad feſtum Paſchæ: & poſtquam illud præterijt, exiuit in terram Iudæam, & prope Iordanem verſabatur, &c.

Refellitur noſtra hæc opinio, hunc in modum: Ieroſolyma ſita erat in prouintia Iudæa, non in Galilæa, aut Samaria: ergo non rectè dicitur, venit Chriſtus **A** ex vrbe Ieroſolyma in Iudæam. Quemadmodū non rectè diceretur: venit ſummus Pontifex ex vrbe Roma in Italiam. Reſpondetur: rectè dici hoc ſenſu; venit Ieſus ex Ieruſalem, quæ ſita erat in prouincia Iudææ, in Iudæam terram: hoc eſt, in alia loca eiuſdē prouincię Iudææ. Quaſi dicat Euangeliſta: Non eſt reuerſus in Galilæam: ſed diſceſſit in terrā Iudæam, ex vrbe Ieruſalem, ad auſpicandum baptiſma. Aliter reſpondet Caieta**B**nus, Ieruſalem fuiſſe ſitam in ſorte trib. Beniamin, vt ſuprà docuimus cum de tēplo egimus lib. 3. c. 11. Iudæam vero terram appellari ſortem tribus Iudæ. Cùm verò dicitur Chriſtus ex Ieruſalem veniſſe in Iudęam terram; ſignificari, veniſſe ex terra tribus Beniamin, in terram tribus Iudæ. Sed potior eſt ſuperior reſponſio. Eo. n. tempore terra illa in tres prouincias diuidebatur, quarū frequens eſt in Euangelijs mentio, Galilæam Se**C**ptentrionalem, Samariam mediam, & Iudæam Auſtralem. Iuxta quam diuiſionem Euangeliſta loqui conſueuit.

Et illic morabatur cum eis, & baptizabat.

Ait Euangeliſta hoc cap. 3. Chriſtum baptizaſſe, c. 4. ait non baptizaſſe, ſed di**D**ſcipulos. Cùm ergo nunc baptizaſſe docet, non per ſe, ſed per diſcipulos baptizaſſe intellige. Eodem etiam modo intellige verba illa diſcipulorum Ioannis Baptiſtæ, Ioann. 3. *Ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.* Et illud c. 4. *Audierunt phariſæi, quòd Ieſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quam Ioannes, &c.* Etenim diſcipuli baptizabant, vt inſtrumenta, ac miniſtri: Chriſtus vero baptizabat, baptizatque nunc etiam, vt baptiſmi, & gratiæ au**E**tor, qui internam animo ablutionem præſtat. Diuus Auguſtinus in Ioannem: Vtrum (inquit) de Domino ſcriptum eſt: & quia baptizabat plures quam Ioannes; & quia ipſe non baptizabat, ſed quidem

Ioan. 3.
Ioan. 4.

Chriſtus per diſcipulos baptizabat.
D. Aug.

perſpicue ſignificarunt. Quas quidem literas deinceps Imperator ſemper in galea geſtare cōſueuit. Ad cornu illius particulæ, quę ex tranſuerſo erat per haſtile traiecta, velamen quoddam pertenue appenſum adhæſit: regalis videlicet, & magnifica textura, mirabili varietate lapidū pretioſorum artificioſe coniunctorū, luciſq; ſuæ claritate pulchrè reſplendentium depicta, & multo auro intertexta; quæ dici non poteſt quantam ſpectatoribus ob ſuā pulchritudinem excitarit admirationem. Iſtud igitur velamē ad cornu affixum, longitudinis, latitudiniſque crucis mēſuram penitus exæquauit. Oblongum vero, & erectum haſtile in ſublimi appenſum, cuius pars inferior verſus baſim longius ducta fuit; ſub ipſum crucis inſigne ad texturæ diſcurrentis fimbrias, auream Pij Imperatoris pariter, ac liberorū ſuorū effigiē, ad pectus vſq; cōcinnè deſcriptam continuit. Illo igitur ſalutari ſigno Imperator, tanquā hoſtilis cuiuſque, & infeſtæ violentiæ propugnaculo, ſemper vſus eſt. Cuius expreſſæ ſimilitudines mādauit, vt vniuerſum exercitum, perpetuò antecederēt. Hactenus Euſebius. Hoc Imperatoris vexillū in crucem efformatum, *Labarum*, nominatur; in cuius faſtigio corona erat gēmis illuſtris cum Chriſti nomine, duabus primis nominis literis græcis, χ, & ρ, nomē totum indicantibus. Vnde Prudentius.

Chriſti nomen Conſtātinus Impe. in galea ferebat.

Labrum vexillum Imperat.

Prudent.

Chriſtus purpureus gemmato textus in auro, ſignabat Labarum.

Quantum vero auxilij exercitui attulerit, idem Euſebius indicat lib. 2. cap. 7. cum de bello ſcribit, quod Cōſtantinus cum Licinio geſſit. Salutari (inquit) ſeruatoris vexillo exercitum antecedente, præclariora victoriæ trophæa conſequutus eſt Conſtantinus. Nam in qua parte iſtud crucis vexillum viſum fuit, hoſtes fugam capere, victores perſequi. Qua re intellecta Imperator ſicubi partem aliquam ſui exercitus languētem cernebat, ibi ſalutare illud vexillum, tanquā quoddam ſubſidium ad victoriam obtinendā locari mandauit. Cuius adiumentis extemplo parta eſt victoria; quippe dimicantium vires diuina quadam potentia fuere admodum cōfirmatæ. Quapropter ſuis iuſſit ſatellitibus, qui & corporis ro-

Conſtant. Impe crucis vexillo languentē exercitus partē iuuabat.

A bore erant, & virtute animi, & pietatis inſtitutis in primis eximij, vt in ſolam vexilli illius gubernationē omni cura, ac ſtudio incumberent. Erant viri non pauciores quinquaginta numero, quibus nihil aliud impoſitum erat negotij, quam vt vallarent vndique vexillum, præſidijs munirēt, ſingulique ordine illud ipſum humeris portarent. &c.

Libet illud etiam addere, ꝙ de vexillifero ipſe Conſtantinus narrat, crucis, B quam ferebat deſertore. Cum in media (ait) belli dimicatione, ingens forte fremitus, & turbatio repentina exercitum occuparet: ille qui vexillū hoc portabat humeris, inter præliandum primum præ formidine exhorreſcere cæpit, deinde alteri illud tradere, ut belli impetum effugeret. Poſtquam alter accepit, iſteq; fuit ex acie egreſſus, & extra uexilli pręſidiū locatus, telo coniecto in uentre confoſſus eſt, morteque ſopitus concidit. At- C que ut iſte timiditatis, & diffidentiæ pœnas luens ibi mortuus iacuit: ſic ille, qui ſalutare trophæum ſublime, & erectum portabat, omnino eius euaſit ſubſidio incolumis. Adeo ut ſæpe cum tela frequentia ab hoſtib. in eum iacerentur, qui ipſum ferebat ſaluus extiterit, & uexilli haſtile tela miſſa exceperit. Atque iſtud oēm plane ſuperat admirationem: tum ꝙ tela ab hoſtibus iacta, ſic intra anguſtum illud, et exiguum haſtilis ambitum D prouolabant, ut in eo fixa hæreſcerent: tum quod ille qui illud ipſum geſtabat mortem effugeret, imo uero ut qui hoc miniſterium obibant, nihil damni incōmodiue aliquando acciperent. Hæc Conſtantinus apud Euſebium. Diſſimiles cōſidera militum exitus. Qui crucem deſerunt, a Deo deſeruntur, & pereunt: qui autem crucem ferunt, a Deo defenduntur, & uiuunt.

Miles crucis quā in pralio ferebat deſerens periit, alter cui illam tradidit ſeruatus eſt.

Crucis deſertores pereūt.

Ad hæc, ait idē Euſ. li. 3. de uita Con- E ſtantini, c. 48. In ipſo Palatij introitu, in ædificio omnium excellentiſſimo, in medio tecti, laqueari inaurato, in tabula maxima explicata, ſalutaris paſſionis inſigne, id eſt, crucem, ex lapillis pretioſis cuiuſque modi, auroque polite elaboratis confectum, figendū curauit. Iſtud Imperatori ſanctiſſimo, regni firmum videbatur eſſe propugnaculum. &c.

Euſebius.

Crux ex gēmis fabricata.

Propugnaculum Imperij crux Conſtantino videbatur.

Deniq; arma militum crucis effigie ſignanda curauit: ſupplicium crucis a Romanis

manis decretum maleficis, lege ſuſtulit; ſuam imaginē ſiue in numis expreſſam, ſiue depictā in tabulis iuſſit ſemper hoc diuino ſigno inſcribi, conſignarique. Feriam verò ſextam, in qua Chriſtus fixus eſt cruci, veneratus eſt, legemque tulit, vt tùm die dominico, tùm die Veneris, ſiue potius feria ſexta, omnes à iudicijs dandis, & alijs obeundis negotijs vacarent, precibuſq; Deum colerét. Quæ omnia teſtatur Sozomenus lib. 1. hiſtor. cap. 8. De ſignis Imperatorijs ſic Prudentius contra Symmachum.

Feriam ſextam coluit.

Sozomen.
Prudent.

Agnoſcas Regina (.i. Roma) *libens mea ſigna neceſſe eſt,*
In quibus effigies crucis, aut gemmata refulget,
Aut longis ſolido ex auro præfertur in haſtis.

De militum armis Chriſti nomine, cruceque inſignitis, ita:
Clypeorum inſignia Chriſtus.
Scripſerat; ardebat ſummis crux addita criſtis.

Denique exaltabitur tandē Crux extremo iudicij die, cùm in conſpectu omnium hominum, quicumq; ſunt, erunt, aut fuerunt, Solis inſtar in cælo rutilabit. Tūc (ait Dn̄s Matth. 24.) *parebit ſignum filij hominis in cælo*. Tunc apparebit, tunc exaltabitur, tunc fulgebit, tunc quàm nobile, ac glorioſum ſignum ſit patefiet. tunc vt caſtrorum Dei vexillum coram toto orbe præibit.

Agnoſcamus noſtrū vexillū noſtrūq; labarum; id crux eſt, vt Auguſtinus docet lib. 4. de Symb. Crux (inquit) vexillū noſtrum eſt contra aduerſariū diabolū. &c. Vexillum ſequuntur milites; nos ſequamur crucem. Columnā ſequebantur Iſraelitæ Exod. 13. crucem ſequantur Chriſtiani. Etenim colūna, quę nos in cęleſtē pręcedit patriam Crux eſt. Colūnę effigie oſtenſam Conſtantino ſcribit Socrates lib. 5. hiſt. cap. 1. Circiter Meridiē (inquit) die aliquantulum iam in pomeridianum tēpus inclinante, Cōſtantinus colūnam lucis in cælo, effigiem crucis radijs mirè exprimentem vidit. In qua litterę inerāt iſta verba complectentes; *In hoc vince. &c.* Eeodem lib. cap. 24. poſteà tempore Conſtantij Conſtantini filij in Oriente eadem forma viſam, ait idem autor his verbis; Vbi Antiochiam aduētauerat Gallus, ſignū ſeruatoris in Oriente apparuit. Nam colūna crucis effigiem

Crux vexillum Chriſtianum.

Crux columnæ.

A exprimens in cælo viſa, maximā intuentibus excitauit admirationem. &c.

Columna crucis effigiē exprimēs in cælo viſa.

Vexillum noſtrum crux eſt, & pretioſum ſignū. Pretioſum ſignū eſt, pretioſi quoq; ſint Chriſtiani, qui tā præclaro ſigno cōſignātur. Auguſt. id poſtulat Ser. 215. de tēpore: Magna (inquit) res eſt ſignū Chriſti, & crux Chriſti; & ideo de iſto tā pretioſo ſignaculo res magna, & pretioſa ſignari debet. Quid enim ꝓdeſt, ſi de annulo aureo ſigillū facias, & putri B das paleas intus recōdas? Quid prodeſt, ſi ſignum Chriſti in fronte, & in ore geſtamus, & intus in anima crimina, & peccata recondimus? &c. Demus ergo operā vt pectus, caput, oſq. quę diuino ſigno conſignamus, pretioſa ſint, pura, & peccato vacua. Purum ſit pectus, quod tali ſigno munitur; purū ſit caput, purumq; os. Regio ſigno theſaurus ſignandus eſt: diuino hoc ſigno, Chriſtianus veluti gratiæ, virtutumque omnium theſaurus no C tandus, ne fur ſignū reuellere, ne theſaurum diripere audeat. Quòd ſi pectus caput, & os, impura ſunt, ſi gratia vacuus eſt Chriſtianus; non propterea capiti, ori, ac pectori, ſignū imprimere deſinat dæmoni horribile, & quem domo excepit tartareum hoſpitem, domo confeſtim expellere conetur.

Crux pretioſum ſignū.

Pretioſo ſigno res ſignātur pretioſe, id eſt Chriſtiani.

Quid autē ſignificet pretioſum crucis ſignum, docet Auguſt. tract. 118 in Ioan. Cruce (inquit) ſignificari rectè intelligi D tur, quod ait Apoſtolus ad Epheſ. 3. *Quæ ſit latitudo, & altitudo, & longitudo, & profundum.* Lata eſt quippe in tranſuerſo ligno, quo extēduntur pendentis manus; & ſignificat opera bona, in latitudine charitatis. Longa eſt à tranſuerſo ligno, vſque ad terrā, vbi dorſum, pedeſque figuntur; & ſignificat perſeuerantiam in longitudine tēporis, vſque in finem. Alta eſt in cacumine, quod tranſuerſum lignū, ſurſum verſus excedit & ſignificat ſupernū E finē, quo cuncta opera referuntur. Quoniam cuncta, quæ latitudine, ac longitudine, bene, ac perſeueranter fiunt, propter altitudinem diuinorū facienda ſunt præmiorum. Profunda eſt, in ea parte, qua in terram figitur. Ibi quippe, & occulta eſt, nec videri poteſt, ſed cūcta eius apparentia, & eminentia inde conſurgunt; ſicut bona noſtra de profunditate gratię Dei, quæ comprehendi, ac diiudicari non poteſt, vniuerſa procedūt. &c.

Quid ſignificet crucis lōgitudo, latitudo, altitudo, & profundum.

D. Auguſt.

Ex Auguſtino, latitudine crucis charitas indicatur: longitudine perſeuerantia, altitudine recta intentio, profunditate diuinæ gratiæ incomprehẽſibilitas.

D. Auguſt.

Vult Auguſtinus latitudine crucis, id eſt A ligno tranſuerſo, charitatis opera ſignificari; longitudine, perſeuerantiam; cacuminis altitudine rectam, atque altam in bonis operib. intentionẽ; profunditate, quæ ſub terra latet, diuinæ gratiæ incomprehenſibilitatem, de qua lege eundem Auguſt. ſerm. 7. de verbis Apoſtoli.

Aliter tract. 4. de cataclyſmo ca. 6. vbi crucem ſcalam eſſe docet quatuor habentem gradus: Quatuor (inquit) gradus poſuit Paul. ad Epheſ. 3. *Vt poſſitis comprehendere, quæ ſit altitudo, & latitudo, longitudo, & profundum*. Non ergo laborioſæ ſunt hæ ſcalæ. Quatuor gradus habent: & perducunt ad cælum. In altitudine crucis, caput poſitum eſt crucifixi. Surſum cor habeat Chriſtianus ad Dominum, quod interrogatus quotidie reſpondet; & aſcendit vnum gradum. In latitudine crucis manus affixæ ſunt crucifixi: perſeuerent manus Chriſtiani in operibus bonis, & ſecundum gradum aſcendit. In longitudine crucis corpus pepẽdit crucifixi. Caſtiget quis corpus ſuum obſeruationibus, ieiunijs illud ſuſpendat, vt ſeruituti animæ ſubijciat, & tertium gradũ aſcendit. In profundo crucis occultum eſt, quod non vides, ſed inde exurgit hoc totum, quod vides. Adſit fides Chriſtiana: quod non poteſt comprehendere, credat corde, altiora a ſe non quærat, ſpes cum nutriat: & tunc quartum gradum aſcendit. &c. Lege eundẽ Aug. ſerm. 7. de Verbis Apoſtoli, & Epiſt. 119. capit. 14. Item Epiſt. 120. cap. 26. & lib. 2. de Doctrina Chriſtiana, cap. 41.

Ex Auguſtino altitudine crucis cordis ſignificatur eleuatio in Deum, latitudine manuum fixarum in bonis operibus perſeuerãtia longitudine corporis caſtigatio. Profunditate fides.

D. Gregor. Nyſſenus de ſignificatione crucis.

D. Gregorius Nyſſenus in oratione 1. de reſurrectione: Vidit (ait) Apoſtolus quod crucis figura quatuor prominentijs ab ea, quæ in medio eſt commiſſura, diſpertita, atq; diducta, Chriſti virtutẽ, ac prouidentiam per omnia manantem, & in oẽs partes ſe diffundentem ſignificat. Et idcirco vnamquamque prominentiam proprijs vocabulis appellat. *Profunditatem*, dicens, id quod a medio deorſum pertinet, *altitudinem*, quod ſupra eſt. *Latitudinẽ* vero, ac *longitudinem*, quod vtrinq; ex tranſuerſo diſtenditur: vt id, quod ab vna parte eſt, latitudo: quod ab altera parte eſt, longitudo, appelletur. Quibus verbis hoc mihi ſignificare videtur; quod nihil ex rebus vniuerſis ſit, quod a diuina natura omnino non contineatur: quidquid ſupra cęlos, quidquid ſub terra, quidquid ad terminos rerum vndique ex obliquo porrigitur. Significat enĩ per *altitudinem*, id quod ſupra eſt: per *profunditatem*, id quod ſub terra eſt: *longitudine* autem, ac *latitudine*, terminos per medium porrectos, qui ab ea virtute continentur, cuius in poteſtate vniuerſa ſunt. Fiat autem tibi eorum, quæ dicuntur demonſtratio, per ea, quæ in animo tuo fiũt dum cogitas de Deo. Suſcipe enim in cæ B lum, ac profunditates infernas cogitatione perpende: extende mentem ad obliqua, atq; extrema, conſtitutionis rerum vniuerſarũ: & cogita quæ ſit ea virtus, quæ hæc contineat, quæ tanquam nodus aliquis, & vinculum vniuerſitatis ſit. Et videbis quod in mente tua de diuina potẽtia cogitatio, figuram crucis ex ſublimibus ad profunditates pertinentem, & ad terminos extremitatum, per obliquum porrectam, vltro inſculpit. &c. Similem C in modum Damaſcenus lib. 4. fidei, c. 12. Quemadmodum (inquit) quatuor extremæ crucis partes per medium centrum inter ſe cohærent, & conſtringuntur; ita per Dei potentiam ſublimitas, & profunditas, ac longitudo, & latitudo, hoc eſt, oĩs tam viſibilis, quam inuiſibilis creatura continetur. &c.

Crux ſignificat nihil eſſe, quod a diuina natura non contineatur.

D. Damaſ.

Ruffinus.

Addam & aliam Ruffini, ſigni nobiliſſimi ſignificationem. In expoſitione ſymboli Apoſtolorum, ſic ille ſcribit: Scien D dum, quod crux triumphus erat: triumphi enim inſigne eſt trophæũ. Trophæũ autem deuicti hoſtis indicium eſt. Quia ergo adueniens Chriſtus tria pariter ſibi regna ſubiecit, hoc n. indicat Apoſtolus ad Philip. 2. vbi ait: *Vt in nomine Ieſu oẽ genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. &c.* Et hæc omnia ſua morte vincebat: conueniens myſterio mors quæſita eſt. Vt in aerem ſublimatus, & aereas ſubiugans poteſtates, victoriam de his ſu E pernis, & cæleſtibus traderet. Expanſas autem manus tota die ſicut Iſaias 65. ait, tenderet ad populum incredibilem, qui eſt in terra: vt incredulos conteſtaretur, & inuitaret credentes. Ea vero parte, quæ ſub terram demergitur inferna ſibi regna ſubijceret. Hæc ille. Et Venantius Pictauienſis Epiſcopus in expoſitione eiuſdẽ ſymboli: Crucis (inquit) ſignificatio, qua Dominus in patibulo ſe pati elegerit, quæritur: ratio tamen

Crux Chriſti triũphus erat, & trophæum.

Chriſtus per crucem tria regna ſubijcit.

Venantius.

men hæc redditur: Crux trophæi ſpecies A eſt, quod deuictis hoſtibus ſolet fieri triũphanter. Et quia Dominus tria ſibi regna ſubiecit; ſuſpenſus in aera victoriam de cæleſtibus, & ſpiritualibus nequitijs eſt adeptus: expandens autem manus ad populos, palmam de terrenis. Quod verò ſub terra crux fixa eſt, oſtendit eum & de tartaro triumphare. &c.

Præterea ipſa crucis figura in Orientem protenſa, Occidentem Auſtrum, atque Septẽtrionẽ, illud ſignat, quod Chri- B ſtus dixit: *Exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eum non pereat: ſed habeat vitam æternam.* Omnis, inquit, ſiue ex Oriente veniat, aut Occidente, ſiue ex Auſtro, aut Septentrione. Itaque in omnes terræ plagas crux meritò porrigitur, quoniam quicumque ex omnibus terræ plagis ſeruantur, per crucem ſalutem conſequuntur. Rupertus Ioan. 3. Figura (inquit) crucis, Chriſtus orbem quadrifidũ ad ſe trahere proteſtatur. &c. Cardinalis C Petrus Dam. in ſermone de Cruce: Vide (inquit) quomodo quadrifaria ratione Crux quatuor mundi climata comprehẽdat, & omnem ad ſe pertrahat creaturã. Adſtat Ieſus in medio quadrifaria ſui corporis parte diſtentus; & expanſis manibus, omnibus ad ſe ex omni parte venientibus ampliſſimum miſericordiæ ſinum oſtendit. A quacunque mundi parte procedas, ſiue ab Oriente, ſiue ab Occidẽte, ſiue à Meridie, vel à Septentrione; paratus eſt ipſe ſuſcipere venientem. &c.

Rupertus.

Crux in quatuor mundi partes protẽditur, omnes que trahit.

Card. Petr. Dam.

Eodem loco docet figurã crucis à terra in cælum erectam, cum cælo terram, cum Angelis cæleſtibus homines terrę incolas, coniunxiſſe. Reſpice (inquit) crucem ſtantem, & vide quam recta cacuminatione de terris erigatur ad cælum; & veritatem rei, ipſa imagine proteſtetur. Nonne tibi videtur figura eius cælum, & terram ſublimi continuatione coniungere? Hæc eſt firmiſſimum, & indiſſolubile E gluten, quo conglutinantur rationales creaturæ, vt ex vtriſque fiat illa ciuitas, cuius participatio eius in idipſum. &c.

Crucis figura ſignificat terram cum cælo per crucem eſſe coniunctam.

Card. Petr. Dam.

Adijce ijs; Patres ſanctiſſimũ hoc crucis ſignum in rebus nonnullis conſideraſſe: ſcilicet, in homine natante, aue volante, naue fluctus ſecante. Vt natet homo, vt volet auis, ille brachia, hæc alas extendit, & in crucis ſe formam componit. Vt fluctus ſcindat nauis, malo, & antennis, quę crucem efficiunt, opus habet. Eundem in modum ſi in fluctibus ſeculi huius vult natare Chriſtianus, ſi in cælũ nauigare, vel volare; crux eſt neceſſaria. In crucem ſe ille efformet, crucifigatque inſanas cupiditates. D. Maximus de Cruce homil. 11. Grande (inquit) eſt crucis myſterium, & ſi intelligamus per hoc ſignum mundus ipſe ſaluatur. Nam cum à nautis ſcinditur mare, prius arbor erigitur velum diſtenditur, ut cruce Domini facta, aquarum fluenta rumpãtur. Sed & bonus agricola cum parat terræ ſolum vertere, non niſi per ſignum crucis id facere conatur; dum enim aratro dentale ſubijcit, affigit aures, ſtiuam inſerit, figuram crucis imitatur. Cælum quoque ipſum huius ſigni figura diſpoſitum eſt. Nam cum quatuor partibus diſtinguitur, Oriente, Occidente, Meridiano, ac Septentrione; quatuor quaſi crucis anguiis cõtinetur. Ipſius etiam inceſſus hominis, cum manus leuauerit crucem pingit; atque ideò eleuatis manibus orare præcipimur, vt ipſo quoque membrorũ geſtu paſſionem Domini fateamur. &c. D. Iuſtinus martyr in Apologet. 2. Conſiderate (ait) omnia quæ in mundo ſunt, an ſine hoc ſigno crucis gubernẽtur, aut poſſint præbere ſui vſum. Mare enim nõ ſcinditur, niſi malus ſaluus in naui maneat, terra non aratur ſine eo ſigno; humana figura à belluis differt, quod erecta D ſit, & manuum extenſionem habeat. &c. Lege Serm. 56. apud Ambroſium.

In homine natante, aue volante, naue nauigante, crucis ſignum obſeruatur.

D. Maxim.

D. Iuſtin.

Denique cum hoc pretioſo ſigno frontes conſignamus; meminerimus non frõtes ſolum ſigno, ſed mores etiam exemplo crucifixi, eſſe conſignãdos, quod docet Abbas Guerric. in Ser. 2. in ramis Palmarũ. Sic (inquit) iuſta rationis cõſequẽtia poſtulare videtur, vt exemplum crucifixi ad iuſtificationem ſuam imprimãt moribus; qui ſignum crucis ad munimen ſui imprimunt frontibus &c. Illi autem exemplo crucifixi conſignant mores, qui carnem, cupiditateſque a ratione alienas crucifigunt. Iuxta illud Pauli ad Gal. 5. *Qui ſunt Chriſti carnem crucifixerunt, cum vitijs, & concupiſcentijs. &c.* Exaltatus eſt per crucem Chriſtus, ſic nos per noſtrã crucem exaltabimur. Per hanc exaltatus eſt Petrus, Andreas, Paulus, cæterique diui omnes.

Non ſolum frons, ſed mores etiã cruce ſignandi.

CAPVT

CAPVT V.

Mor. De colloquio Chriſti cum Nicodemo.

IN cruce ſerpẽtis inſtar moſaici, ſe exaltandum Dominus prædixit Nicodemo, quæ quidem Res erat ſtupenda. Quid enim maiori admiratione dignum, quam incarnatum Deum è cruce videre pendentem, & in cruce animam exhalantem? Addit tam ſtupendæ Rei cauſam, nẽpe ſtupendum Dei amorem. Sic enim (inquit) *Deus dilexit mundum, vt filium ſuũ vnigenitum daret*. In quæ verba Chryſoſtomus ita ſcribit homilia 26. in Ioannem: Illud verbum; *ſic dilexit:* & illud: *Deus mundum:* immenſam amoris ſignificat vehementiam. Magna enim inter hæc differentia eſt, & minime conferenda. Qui enim immortalis eſt; & nullo fine comprehenditur, & qui potentiſſimus eſt, ex terra & cinere factos, & innumeris peccatis obnoxios, & male de ſe meritos, & ingratos dilexit. Quæ præterea ſequuntur magnã vim habent. *Vt filium ſuum* (inquit) *vnigenitum daret*: nõ ſeruum, non Angelum. &c. *Sic* (inquit) *Deus dilexit*. hoc eſt, tam vehementer, & eouſque dilexit, vt filium daret cruci ſuffigendum. Quamobrem meritò hoc conſiderans, ad Deum Patrem ſic exclamat Eccleſia, in ſabbatho Sãcto: O mira circa nos tuæ pietatis dignatio, ò inæſtimabilis dilectio charitatis: *Vt ſeruũ redimeres, filium tradidiſti &c.*

D. Chryſ.

Amor Dei immenſus.

Nimiam vocat Paulus hanc Dei erga ſeruos charitatem, ad Epheſios 2. *Deus* (inquit) *qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, & cum eſſemus mortui peccatis conuiuificauit nos in Chriſto &c.* Diuitem appellat Deum in miſericordia. Quemadmodum autem in miſericordia, ita etiam diues fuit in amore, & nimius, ac vehemẽs. Diues miſericordia, & diues nimiaque, ac liberaliſſima Dei charitas, donum opulentiſſimum hominibus tradiderunt, quo nullum eſt opulẽtius, nullum majus, videlicet ipſum Dei vnigenitum filium. *Sic* (inquit) *Deus dilexit mundũ, vt filium ſuum vnigenitum daret*. Quaſi dicat;

Charitas Dei nimia diues, vehemens.

A Nimia, vehemens, liberaliſſimaque fuit Dei charitas, quæ filium hominibus tradidit. Multa hactenus dona Deus hominibus fuerat plena manu elargitus, attamen nullum illorum amorem, quo donabantur, adæquabat. Amor enim Dei infinitus eſt; dona vero omnia, quæ elargiebatur, finita erant. Iam ſic Deus dilexit mundum, vt donũm daret, quod diuinũ amorẽ exæquaret. Infinit' eſt Dei amor, infinitus quoque eſt Vnigenitus Dei filius. Videlicet, infiniti amoris donum infinitum.

Donum infinitum Dei amorẽ exæquauit.

B

Magnum quidpiam, & expetendum putant homines à Rege diligi; quam igitur erit magnum, quam erit optabile diligi à Deo, cum quo ſi reges omnes conferantur, puluis ſunt, & vmbra? Magna quidem res eſt diligi à Deo; ſic vero diligi, vt filium ſuum pro nobis daret, res eſt glorioſiſſima. Non ſic Angelos, Cherubinos, ſummos ve dilexit Seraphinos, vt pro illis filium daret; at ſic Deus dilexit mundum, ſic dilexit homines, ſic dilexit ſeruos, ſeruos, inquam, impios, ac ſceleratos, vt filium ſuum illis daret. Nunquid ſolum vt illis dominaretur, vt rex eſſet, vt leges ferret? glorioſum hoc fuiſſet. At non ſolum vt rex eſſet, legeſque ferret ſalutares; ſed vt pro ſeruis improbis mortem ſubiret, vnigenitum Deus ſeruis dedit. At quam mortem? Nunquid vt in bello pro Regno dimicans glorioſè occumberet, aut vt in pace, in lecto aureo, gemmatiſque periſtromatis exornato è vita excederet? Minime; ſed vt mortem ignominia, opprobrioque pleniſſimam in crucem oppeteret, non vt rex, ſed vt ſerpens in patibulo exaltatus. Quid hic diceret præclarus ille Philoſophus Seneca? quã ingentem animo conciperet admirationem, ſi Deũ intelligeret ſic dilexiſſe mundum? Scripſit ille in lib. 2. de ira cap. 27. Nimis nos ſuſpicimus, ſi digni nobis uidemur, propter quos tanta moueantur. Non nos cauſa mundo ſumus hyemem, æſtatemque referendi. &c. Non exiſtimauit Philoſophus tanti homines eſſe pretij, ut propter illos mundus curſum teneret ſuũ. Quid igitur diceret, ſi quod nos intelligimus, ipſe quoque intelligeret; nõ ſolum mundum propter nos ſuũ tenere curſum, verum etiam, quod ſtupendũ maxime eſt, Vnigenitũ Dei filium pro nobis in crucem opprobrio plenã actum eſſe?

C

Maximum beneficium Dei ingenuũ humanum.

D

Seneca.

E

Non

Non nimis nos ſuſpicimus ò Seneca; nimis nos ſuſpexit Deus, nimis nos honorauit, nimis extulit, cum ſic nos dilexit, vt filium ſuum vnigenitum nobis daret. Non mundum tãmmodo; ſed poſt mundum filium etiam dedit. Tãtus illius fuit ergo mortales amor.

Iudæis & Ethnicis, qui hunc amorem non intellexerunt, crux Chriſti ſcandalum fuit, & ſtultitia, iuxta illud Pauli 1. Cor. 1. *Prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, &c.* Iis autem, qui hanc ardentiſſimam erga humanum genus Dei charitatem agnoſcunt, eadem crux Chriſti amoris, totiuſque ſuauitatis fons eſt. De paſchali agno hoc præceptũ extat Exo. 12. *non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, ſed aſſum tantùm igni.* Quid aſſũ igni agnum intellectu comedit, hoc eſt, q ardentiſſimo amore flagrantem Chriſtum meditatur; mortem pro hominibus etſi acerbiſſimam ſubiiſſe facile ſibi perſuadet. Si verò crudum q̃s malè comedat: hoc eſt ſi amoris igne erga homines carentem falſa exiſtimatione conſideret: Deum crucem pro homine voluiſſe tolerare nequaquam ſibi perſuadebit. Si Iudæi atq; ethnici aſſũ agnũ comediſſent, Cruci pro hominib. ſuffixum fuiſſe facile crediſſent. diuini pectoris flammam attingere neſciuerunt; ideoque à veritate aberrarunt. Aſſus comedendus eſt agnus. *Non comedetis* (inquit) *ex eo quid crudum, ſed omnia aſſa.* Nullũ.n. agni. i. Chriſti redemptoris opus, abſque amore comedendum eſt. i. conſiderandum.

Ethnicis fuit Crux ſtultitia, q amorẽ Dei erga hoĩes non conſiderarunt.

Exo. 12.

Typus. aſſus agnus comedẽdus.

Omnia quidem Chriſti opera amore ſunt pleniſſima; in cruce tamen amor magis elucet. Serpens ille quem Moſes in deſerto exaltauit, hebraicè Num. 21. appellatur *Seraph. Fac* (inquit Dominus) *ſerpentem, & pone eum pro ſigno:* Hebraice; fac tibi *Seraph.* i. ignitum; & pone eum p ſigno. Expende typum, & ſignificatum intuere. Serpens ille typicus pro ſigno propoſitus ignitus dicitur; Chriſtus verò quem ſignificabat, totus ignitus eſt, totus in cruce amore flagrat. Iudęis pro ſigno propoſitus eſt ignitus ſerpens: nobis pro ſigno in cruce proponitur amore inflammatus Chriſtus.

In cruce maximè elucet Dei amor.

Num. 21.

Ardet Chriſtus amore: ardet diabolus odio in nos ac furore. Chriſtus cœleſti charitatis igne nos cupit accendere, iuxta illud Luc. 12. *Ignem veni mittere in terram; Et quid volo niſi vt accendatur?* Dæmones tartareo igne conantur inflammare. Quamobrem ſerpentibus, qui Iſraelitas occidebant meritò adumbrantur. Nam illi quoque ſerpentes igniti, &, שרפים, *Seraphim*, hebraicè dicuntur; Num. 21. *Miſit Dominus in populum ignitos ſerpentes.* Hebraicè, *nechaſim ſeraphim.* Cur autem ſeraphim. i. igniti ſiue ardentes ſerpentes illi dicerent. docuit noſter interpres Deu. B 8. Vocabulum.n. *Seraph*, quod Nu. 21. ignitum vertit; Deut. 8. flatu adurentem interpretatus eſt. *Deus* (ait Moſes) *ductor tuus fuit in ſolitudine magna, atque terribili, in qua erat ſerpens flatu adurens, ſcorpio, ac dipſas, &c.* Hebraicè: In qua erat ſerpens, *Seraph* .i. ignitus, ſiue flatu adurens. Similis eſt morſus dipſadis ſerpentis, qui à Lucano lib. 9. his deſcribitur carminibus.

Luc. 12.

Dæmones igniti ſerpẽtib. ſimiles.

Serpentes q hebræos occidebãt cur igniti dicantur.

Deut. 8.

Ecce ſubit virus tacitum, carpitque medullas.
C *Ignis edax, calidaque incendit viſcera tabe.*
Ille (.ſ. percuſſus) *vel in Tanaim miſſus. Rhodanumque, padumque, ardet, &c.*

En ſerpentes tartareos flatu adurentes. Nonne peſtifero flatu vrunt, cum auaritiæ, iracundia, odij, libidiniſque faces admouent? Hoc igne homines viuẽtes incendunt; mortuos verò illos, qui conceptas ſcelerum flammas, lachrymarum, veræque pœnitentiæ aquis non extinxere, D æternis rogis in ſempiternum cruciandos imponunt.

Flatu adurunt tartarei ſerpẽtes.

Itaque igniti ſunt tartarei ſerpentes, ſed igne tartareo; ignitus eſt ſerpens in cruce exaltatus, ſed igne cæleſti, i. flagrãte charitate. Abacuc 3. iuxta verſionem ſeptuaginta interpr. legitur: *Cornua in manibus eius; & poſuit dilectionem robuſtam fortitudinis ſuæ, &c.* Cornua crucem ſignificare ſentiunt patres, Hieronymus, Cyprianus, Auguſtinus, & alij. attulit Chriſtus E in manibus cornua crucis, ad ventilandos, perdendoſque tartareos hoſtes; & poſuit in ea dilectionem robuſtã, ac potentiſſimam. Robuſtiſſima.n. charitas illa fuit, quæ ſic dilexit mundum, vt pro eo crucis mortem ſubire non recuſauerit, imo vehementer deſiderauerit. Diu. Bernardus ſerm. 20. in Cantica, dilexiſſe ait Deum fortiter, ſapienter, & dulciter. Dilexit (inquit) nos Deus dulciter, ſapiẽter, fortiter. Dulciter, quia carnem induit:

Abacuc 3 Chriſtus cornib. crucis ventilauit hoſtes tartareos.

Charitas Chriſti in cruce fuit robuſtiſſima.

D. Bernar. Deus dilexit dulciter ſapiẽter, fortiter.

induit; ſapienter, quia culpam vitauit; fortiter quia mortẽ ſuſtinuit, &c. In perferenda morte, & morte crucis charitatis fortitudo, & robur enituit, ideoque meritò robuſta charitas Chriſti cruci affixi appellatur.

Conſidera quæſo amantem; conſidera amorem; conſidera donum; tandem altera ex parte conſidera etiam amatum. Deus bone, quantum eſt inter hæc diſcrimen. Amans Deus eſt: *Sic* (inquit) *Deus dilexit*. Amor vehementiſſimus, & robuſtiſſimus eſt: *Sic* (inquit) *dilexit*, i. tam vehementer; emphaſim enim habet particula; Sic, vt Chryſoſtomus animaduertit homil. 27. in Geneſim. Donum infinitũ eſt, vnigenitus ipſe Dei filius, *vt filium* (inquit) *ſuum vnigenitum daret*, cruci ſuffigendum. Quiſnam verò hic eſt à potentiſſimo, ſapientiſſimo, opulentiſſimo, & nullius rei indigente Rege amatus? quis hic eſt tanto amore dilectus, vt ei filium ſuum Deus in crucem ſuſtollendum daret? Mundus. *Sic* (inquit) *dilexit mundum*, mundum, inquam, peccatorum maculis inquinatum, mundum perditum, mundum immundum. *Sic Deus dilexit mundum*, i. homines mundi incolas; optimus improbos, maximus minimos, opulentiſſimus pauperes, potẽtiſſimus imbecilles, ſapientiſſimus inſipientes, creator vilem creaturam, Dominus iniquos, ac fugitiuos ſeruos. O infinitam Dei bonitatem? ò robuſtiſſimam charitatem? Quemadmodum vnum contrarium, contrarium alterum iuxta quod collocatur, facit eminere; ſic mundi impietas charitatẽ Dei facit elucere. Vnde illud Pauli ad Ro. 5. *Commẽdat charitatem ſuam Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus ſecundum tẽpus Chriſtus pro nobis mortuus eſt, &c.* Certè vbi abũdauit delictũ, ſupabũdauit amor. *Vix pro iuſto.* (ait Paulus eodẽ capite) *quis moritur; nam pro bono forſitan quis audeat mori.* At Chriſtus non pro iuſtis, ſed pro impijs mortuus eſt. Aug. ſerm. 109. de tempore; Audi (inquit) quomodo amatus es turpis, fœdus, antequam eſſet in te, quod amari dignum eſſet: etenim Chriſtus (vt ait Apoſtolus) pro impijs mortuus eſt. An forte impius amari merebatur? quid merebatur impius? damnari, &c.

Ex ꝓductio illa vba: sic Deus dilexit mũdũ.

Ad Rom. 5

Amauit nos Deus odio dignos, i. impios.

Sed quorſum Deus immundum dilexit mundum? Dilexit immundum, vt faceret mundum, dilexit fœdum, vt faceret A pulchrum, dilexit impium, vt faceret pium, dilexit ſceleratum, vt faceret beatum. Dilexit captiuum vt liberaret, dilexit perditum, vt reficeret, dilexit ægrum, vt ſanaret, dilexit mortuum, vt vitam ei ſempiternam donaret. *Sic* (inquit) *Deus dilexit mundum vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum nõ pereat, ſed habeat vitam æternam, &c.* Ioãnes Epiſt. 1. c. 4. *In hoc apparuit charitas Dei in nobis; quoniam filium ſuũ vnigenitum miſit Deus* B *in mundum, vt viuamus per illum, &c.* Aug. tract. 7. in Epiſtolam Ioannis; Iniquos amauit, ſed iniquitatem ſoluit; iniquos amauit, ſed non iniquitatem congregauit, ægrotos amauit, ſed ſanandos viſitauit, &c. Et ſerm. 109. de tempore; Amatus (inquit) es prius, vt dignus fieres qui amareris, &c.

Dilexit impios Deus vt faceret pios.

1. Io. 4.

D. Aug.

Indigni erant iniqui amore diuino. At diuinus amor dignos amore fecit; charitatem ac gratiã donauit; & odio dignos, C amabiles reddidit. Scelerum expulit fœditatem, virtutum induxit pulchritudinem, amoris magni conciliatricẽ. Merebãtur iudicari, & damnari; ſed amor voluit illos ſeruari. *Non miſit* (inquit) *Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.* Miſſio fuit amoris, non ad iudicandum, ſed ad ſaluandum. Malac. 4. *Orietur vobis ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius, &c.* Sol iuſtitiæ Chriſtus appellatur, in pennis autem eius. i. alis, D huius ſolis, quibus ad nos volat, ſanitas eſt & mundi ſalus volauit amoris radijs ardens e cęlo in terram, non ad iudicandum, ſed ad ſaluandum. Et ſanitas in pẽnis, & in pęnis & cruciatibus eius. Volabit iterum idem ſol iuſtitiæ in iudicio, de quo eo capite loquitur vates; volabit (inquam) ad iudicandum. Et ſanitas ẽt tunc in pennis eius; ſed probis, ac ſãctis viris ſanitas, quos ab æterna damnatione liberabit, iudicium vero, i. damnatio, E improbis, ac ſceleratis, quos ęterno igni mancipabit. Primus aduentus, amoris fuit vt improbos faceret probos, eoſque ſeruaret. Secũdus iuſtitiæ erit, vt improbos, qui probi fieri noluerunt, damnet. Vtrique aduentui illud congruit Pſ. 18. *Non eſt qui ſe abſcondat à calore eius.* Huius. n. ſolis calor in ſecundo aduentu improbos torrebit, probos oblectabit, i primo aũt, mundi tenebras expulit, hoĩ. ſalutiferam lucẽ, ardorẽq. charitatis attulit. Ita-

Amor Dei odio dignos, amabiles reddidit.

Malach. 4.

Chriſtus ſol iuſtitiæ et ſanitas in pennis eius, & in pœnis.

Pſalm. 18.

Chriſtus amorē ſuum erga hōīes in cruce exaltatus, exaltauit.
2. Reg. 8.

Itaque exaltatus eſt in cruce Chriſtus; in cruce exaltatus amorem ſuum erga homines exaltauit. Hanc amoris exaltationem ſignificat particula, *ſic. Sic* (inquit) *dilexit. Fecit ſibi Dauid nomen cum reuerteretur capta Syria in valle ſalinarum.* 2. reg. 8. vt ſupra diximus. Noſter autem Dauid nomē ſibi fecit in monte Caluariæ. Nomen, in quam, ſibi fecit amantis homines; nomē miſericordis, nomen clementis, & nomē quoque iuſti. Nam & amorem in cruce exaltauit, & iuſtitiā. Vt enim ex ſeuero, rigidoque iure, faceret ſatis diuinæ iuſtitiæ B cruci ſuffigi voluit Dei fili⁹. Zacharias 9. *Ecce* (inquit) *Rex tuus veniet tibi iuſtus, & ſaluator.* Saluator venit, & miſericors: ſed iuſtus etiam. Per miſericordiā ſeruauit, & per iuſtitiam.

D. Bernar.

Sermone 64. in Cant. ait Bernardus amorem de Deo triumphaſſe; Triumphat (inquit) de Deo amor. O triumphum admirabilem? Quis triumphātis currus eſt? Sanè crux. In illa enim de Deo charitas C triumphauit. Dulcis tyrānus appellatur amor à Diuo Gregorio Naziāzeno orat. 18. Amorem (inquit) dulcem tyrannū agnoſcere cœpi. &c. Si quæris tyrannum, qui Chriſtum cruciarit, hic eſt. Hic tyrannus Chriſtum vinxit, hic alapis affecit, hic verberauit, hic ſpineam diuino capiti coronam impoſuit, hic cruci ſuffixit. Nec potuiſſet Pilatus ſententiam ferre, nec Iudæi, vel milites exequi, ſi dulcis hic tyrannus ſententiam prius non tuliſſet, D illamque exequutioni mandaſſet. Nullū vinculum (ait Iuſtinianus lib. de Ligno vitæ cap. 6. filium Dei ad columnam tenere potuiſſet, ſi charitatis vinculū defuiſſet; nullum ferrum eum in cruce tenuiſſet; niſi charitas adfuiſſet. &c. Meritò igitur ſic exclamat eodem loco. O charitas quàm magnum eſt vinculum tuum, quo Deus ligari potuit. &c.

Charitas de Deo in cruce triumphauit.

Amor dulcis tyrannus Chriſtū cruciatibus affecit.

Laur. Iuſtinianus.

Charitas liberali menſura ſanguinem Chriſti dedit.
Card. Petr. Dam.

Liberalis amor eſt, non parua dat menſura; magna menſura metitur donum. *Sic* E *Deus dilexit mundum vt filium ſuū vnigenitū daret. Menſuram bonam* (ait Dominus Luc. 6. *& cōfertam, & coagitatam, & ſupereffluentē, dabunt in ſinum veſtrum. &c.* Hæc diuini amoris menſura fuit. Hac Chriſti ſanguinem in cruce ſuperfluenter menſus eſt. Cardinalis Petrus Damiani in ſermone de Sancta cruce: Sufficeret ad redemptionem orbis vel vna pretioſiſſimi ſanguinis gutta; ſed data eſt copia, vt virtus diligentis in beneficij redundatione clareſcat. &c.

Amat Deus vt redametur.

Sic, ſic, inquam, Deus dilexit nos; vt nos ipſum diligamus. Prior amauit, ut redamem⁹, præuenit amore, vt ſequamur flammas ſubiecit vt incendamur. Si pigri eramus (ait Auguſtinus tract. 7. in Epiſt. Ioannis) ad amandum; nō ſimus pigri ad redamandum. Et de catechizandis rudibus, c. 4. Si amare Deum pigebat, ſaltem redamare non pigeat. Nulla enim maior ad amorem inuitatio, quam præuenire amando. Et nimis durus eſt animus, qui dilectionem ſi nolebat impendere; nolit reprendere. &c.

Deus nos inuitat ad redamandum nos potius mundū quā Deum diligimus.
Oſea. 3.

Inuitat homines ſuo aduentu ad amandum, ſiue potius ad redamandum Deus; at illi mundum potius quàm Deum, tenebras potius, quam lucem diligunt. *Lux* (inquit) *venit in mundum: & dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem.* Oſeæ 3. imperat prophetæ Dominus; *Vade dilige mulierem dilectam amico & adulteram, ſicut diligit Dominus filios Iſrael; & ipſi reſpiciunt ad Deos alienos, & diligunt vinacia vuarum. &c.* En quales ſumus adulteræ fœminæ ſimiles, quam vir diligit; illa vero amore ſuo, non virum, ſed adulterum proſequitur. Homines diligit Deus; at illi adulteri, nō Deū, ſed adulterum mundum amore complectuntur; & diligunt vinacia vuarum inania, quæ veræ lætitiæ vinum proferre nequeunt; botrum vero terræ repromiſſionis, æternæ lætitiæ plenitudine redundantem deſpiciunt. O hominum ingratitudinem? O duritiem ferream? O impietatem? *Haeccine reddis Domino popule ſtulte, & inſipiens?* ait Moyſes in cantico populū alloquēs Iſraeliticū: *Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te? &c.* Mihi autem hos ingratos homines, qui Chriſtum mūdi ſolem, ſplendidiſſimum non diligunt; ſed ab eo alienati tenebris oppletum mundum toto amore proſequuntur, ſic alloqui libet: Hæccine redditis Domino ò ingrati, beneficiorumque tantorum immemores? Siccine debita repræſentatis? ſiccine gratiā reſtituitis? ſiccine amorem, quem tātus amor expoſcit rependitis? ſiccine dolores illos, cruciatus, vulnera ſoluitis, ſanguiniſque diuini profuſa flumina remuneratis? Nunquid non ipſe eſt pater veſter, creator, & redemptor? Vbi nam eſt amor patri, creatori, redemptori debitus? vbi obſequia? vbi

Vinacia vuarū inania ſunt res caducæ.

vbi munera? vbi gratiæ? Nō ſatis eſt crucem pertuliſſe ſemel; nouam iterum paratis crucem, nouos clauos, noua vulnera? Amorem illi debitum, mundo hoſti redditis, tenebroſum, voſque ad æternas trahentem tenebras amatis; ſolem fulgentiſſimum cælos, terrasque luce colluſtrantem fugitis? ò inſenſati (vt cum Paulo loquar) quis vos faſcinauit, vt mundū pluſquàm Deum diligatis, ante quorum oculos IESVS Chriſtus præſcriptus eſt, in vobis crucifixus? Faſcinauit vos mundi pulchritudo? at infinito interuallo pulchrior eſt mundo Chriſtus. Faſcinauit A vos honor, faſcinauerunt diuitiæ? ſed omnes mundi diuitiæ, omnes honores, ſi cū diuinis conferantur, puluis ſunt, & diuitiarum, honorumque imagines quædam inanes, atque vmbræ tenebroſæ. Deniq; tenebras Ægypti diligitis. Non igitur mirum ſi tenebris obcæcati, tetraq; caligine circumfuſi viuitis. Conuertite, obſecro, ad lucem oculos, conuertite ad Solē Chriſtum voluntatem, & amorē; vt conuertamus nos quoque verba, ac dicamus. Venit lux Chriſtus in mundum; & dilexerunt homines lucem; tenebras horruerunt.

CAPVT VI.

De baptiſmo diſcipulorum Chriſti.

IOAN. CAP. III.

POST hæc venit IESVS, & diſcipuli eius in Iudæam terram: & illic demoratur cum eis, & baptizabat. Erat autem & Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim: quia aquæ multæ erāt illic, & veniebant & baptizabantur. Nondum enim miſſus fuerat Ioannes in carcerem. Facta eſt autē quæſtio ex diſcipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione. Et venerunt ad Ioannē, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce hic beptizat, & omnes veniunt ad eū. Reſpondit Ioannes, & dixit: Non poteſt homo accipere quidquā, niſi fuerit ei datum de cælo. Ipſi vos mihi teſtimonium perhibetis, quòd dixerim: Non ſum ego Chriſtus: ſed quia miſſus ſum ante illum. Qui habet ſponſā ſponſus eſt: amicus autem ſponſi, qui ſtat, & audit eū, gaudio gaudet propter vocem ſponſi: hoc ergo gaudiū meum impletum eſt. Illū oportet creſcere: me autē minui. Qui de ſurſū venit, ſuper omnes eſt. Qui eſt de terra, de terra eſt, & de terra loquitur. Qui de cælo venit, ſuper omnes eſt. Et quod vidit, & audiuit, hoc teſtatur: Et teſtimoniū eius nemo accipit. Qui accepit eius teſtimoniū, ſignauit quia Deus verax eſt. Quē enim miſit Deus verba Dei loquitur. Nō enim ad menſurā

dat

Digitized by Google

dat Deus ſpiritū. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Qui credit in filium habet vitam æternam: qui autem incredulus eſt filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

Egit Chriſtus cum Nicodemo de baptiſmo, vt ſupra expoſuimus; poſtea in Iudæam terram veniſſe ait Ioannes, diſcipuloſque ſuos iuſſiſſe baptizare. *Poſt hæc* (ait) .ſ. poſt colloquium habitum cū Nicodemo, & reliqua quæ Ieroſolymis facta ſunt; *Venit Ieſus, & diſcipuli eius, in Iudæam terram.* Dubium eſt, vnde nam venerit in Iudæam terram? nam Chriſtus in Iudæa terra erat, cùm habuit colloquiū cùm Nicodemo. Diſceſſit ne poſtea in Galilæam, vel Samariam, indeque reuerſus eſt in Iudæam? Ianſenius ita ſentit, Chriſtum. ſ. poſtea quam Nicodemum docuit, in Galilæam abijſſe, atque ex Galilæa rurſus in Iudæam terram redijſſe; idque ſignificare Euangeliſtam his verbis; *Poſt hæc venit Ieſus, & diſcipuli eius in Iudæam terram.* Venit, inquam, ex Galilæa quò fuerat profectus; quam profectionem Ioannes ſilentio præterijt. In gloſſa quoque ordinaria ſic habetur: *Venit Ieſus in Iudæam terram:* non continuò poſt diſputationem cum Nicodemo, quæ facta eſt Ieroſolymis; ſed peracto ſpatio temporis, de Galilæa in Iudæam redijt, & cætera.

Vnde nā venerit Chriſtus in Iudæam terrā.

An redierit Chriſtus in Galilæā poſt colloquiū habitū cū Nicodemo?

Veriſimilius tamen eſt, non redijſſe Chriſtum ex Iudæa in Galilæam; ſed ex vrbe Ieruſalem, in qua cum Nicodemo ſermonem habuit, veniſſe in Iudæam terram, hoc eſt, in alia loca prouintiæ Iudææ. Eſt hęc ſententia Auguſtini, Theophylacti, Lyrani, Carthuſiani, Caietani, & aliorum. Auguſtinus Epiſtola 108. Tunc (inquit) quando ab Ieroſolymis exijt cum diſcipulis ſuis in Iudæam terrā baptizabat, non per ſe ipſum, ſed per diſcipulos ſuos, &c. Non ex Galilæa, ſed ex Ieroſolymis, ait Chriſtum exijſſe in Iudæam terram. Theophylactus: Erat Chriſtus Ieroſolymis vſque ad feſtum Paſchæ: & poſtquam illud præterijt, exiuit in terram Iudæam, & prope Iordanem verſabatur, &c.

Refellitur noſtra hæc opinio, hunc in modum: Ieroſolyma ſita erat in prouintia Iudæa, non in Galilæa, aut Samaria: ergo non rectè dicitur, venit Chriſtus A ex vrbe Ieroſolyma in Iudæam. Quemadmodū non rectè diceretur: venit ſummus Pontifex ex vrbe Roma in Italiam. Reſpondetur: rectè dici hoc ſenſu; venit Ieſus ex Ieruſalem, quæ ſita erat in prouincia Iudææ, in Iudæam terram: hoc eſt, in alia loca eiuſdē prouinciæ Iudææ. Quaſi dicat Euangeliſta: Non eſt reuerſus in Galilæam: ſed diſceſſit in terrā Iudæam, ex vrbe Ieruſalem, ad auſpicandum baptiſma. Aliter reſpondet Caieta- B nus, Ieruſalem fuiſſe ſitam in ſorte tribus Beniamin, vt ſuprà docuimus cum de tēplo egimus lib. 3. c. 11. Iudæam vero terram appellari ſortem tribus Iudæ. Cùm verò dicitur Chriſtus ex Ieruſalem veniſſe in Iudęam terram; ſignificari, veniſſe ex terra tribus Beniamin, in terram tribus Iudæ. Sed potior eſt ſuperior reſponſio. Eo. n. tempore terra illa in tres prouincias diuidebatur, quarū frequens eſt in Euangelijs mentio, Galilæam Se- C ptentrionalem, Samariam mediam, & Iudæam Auſtralem. Iuxta quam diuiſionem Euangeliſta loqui conſueuit.

Et illic morabatur cum eis, & baptizabat.

Ait Euangeliſta hoc cap. 3. Chriſtum baptizaſſe, c. 4. ait non baptizaſſe, ſed di- D ſcipulos. Cùm ergo nunc baptizaſſe docet, non per ſe, ſed per diſcipulos baptizaſſe intellige. Eodem etiam modo intellige verba illa diſcipulorum Ioannis Baptiſtæ, Ioann. 3. *Ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.* Et illud c. 4. *Audierunt phariſæi, quòd Ieſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quam Ioannes, &c.* Etenim diſcipuli baptizabant, vt inſtrumenta, ac miniſtri Chriſtus vero baptizabat, baptizatque nunc etiam, vt baptiſmi, & gratiæ au- E tor, qui internam animo ablutionem præſtat. Diuus Auguſtinus in Ioannem: Verum (inquit) de Domino ſcriptum eſt: & quia baptizabat plures quam Ioannes; & quia ipſe non baptizabat, ſed

Ioan. 3.
Ioan. 4.

Chriſtus per diſcipulos baptizabat.
D. Aug.

quidem

Digitized by Google

quidem baptizaſſe preſentia maieſtatis; non tamen baptizaſſe manibus ſuis. Ipſius.n.erat ſacramentum baptiſmi, ad diſcipulos autem baptizandi miniſterium pertinebat, &c. Tertull. lib. de baptiſmo ca. 11. Simpliciter, ait, dictum eſt more cõi. Sicut eſt, verbi gratia, Imperator ꝓpoſuit edictum, aut præfectus fuſtibus cecidit. Numquid ipſe proponit, aut cædit? ſemper is dicitur facere, cui præminiſtratur. Ita erit accipiendum; *Ipſe vos tinget* pro eo quod eſt: per ipſum tingemini, vel in ipſum, &c.

Tertullian.

Quæres, an Chriſtus aliquem ſuis baptizarit manibus? ex Euodio, qui Antiochiæ poſt Diuum Petrum antiquiſſimus Epiſcopus fuit, habemus Chriſtum, manib. ſuis ipſum Petrum Eccleſiæ Petram baptizaſſe. Eius verba refert Nicephor⁹ lib. 2. c. 3. Chriſtus (ait Euodius) manib. ſuis Petrum tantummodo baptizauit; Petrus verò Andream, & filios Zebedæi, i. Ioannem, & Iacobum. Hi deinceps reliquos Apoſtolos. Septuaginta autem diſcipulos Petrus & Ioannes baptizauerunt, &c. Virginem quoque Deiparam à filio baptizatam fuiſſe, ait Euthymius aliquos ſcripſiſſe Apoſtolorum temporibus proximos. Euthymius Io. 3. Scribũt (inquit) quidam Apoſtolorum temporibus proximi, ꝙ Chriſtus Petrum, ac Virginem matrem baptizauerit. Petrus verò reliquos Apoſtolos, &c. D. Auguſtinus Epiſt. 108. Apoſtolos affirmat fuiſſe baptizatos Chriſtumque baptizaſſe; ſed baptizarit ne omnes, an Petrũ ſolum non explicat. Non defuit (inquit) miniſterio baptizandi; vt haberet baptizatos, ſ. Apoſtolos, per quos reliquos baptizaret, &c.

Chriſtus Petrum baptizauit.
Euodius.
Euthym.
Chriſtus deiparã virginem baptizauit.
D. Aug.

Fuiſſe autem Apoſtolos baptizatos tantummodo baptiſmo Ioannis in aqua Chriſto in terris agente, poſtea vero Spiritu ſancto ex cœlo miſſo, iuxta illud Chriſti Act. 1. *Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu ſancto:* ſentit Chryſ. hom. 1. in Acta Apoſtolorum. Sed certa ſententia eſt, omnes fuiſſe baptizatos baptiſmo Chriſti. Duces enim erant, & legis baptiſmi promulgatores; non ergo eſt veriſimile non ſuſcepiſſe baptiſmum, quem orbi promulgabant. Præterea cõſtat Chriſtum dixiſſe; *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt videre regnum Dei:* non conſtat Apoſtolos lege ſoluiſſe; Cur igitur nos illos nõ fuiſſe baptizatos dicemus? Numquid quia ſcriptum in Euangelio non eſt? At plurima ſcripta non ſunt, ꝗ tamen facta ſunt. Adde, baptiſmum ianuam eſſe Eccleſiæ, & ſacramentorum; Eccleſiæ igitur principes & ſacramentorum adminiſtros, per ianuã hanc ingreſſos credendum eſt. Auguſtinũ lege hac de re ſcribentem in Epiſtola 108. ad Seleucianam fœminam religioſiſſimam. Non oĩa (ait) ꝗ facta ſunt ſcripta inueniuntur; veruntã facta eſſe ex cæteris documentis probantur. Scriptum eſt quãdo baptizatus ſit Apoſtolus Paulus Act. 9. ſcriptum non eſt, qñ baptizati ſint alij Apoſtoli. Veruntamen etiam illos baptizatos intelligere debemus, &c. Fuiſſe verò baptizatos diſcipulos antè quam hoc tpe baptizarent his verbis docet: Baptizabat Chriſtus non per ſe, ſed per diſcipulos ſuos; quos intelligimus iam fuiſſe baptizatos, ſiue baptiſmo Ioannis vt nonnulli arbitrantur; ſiue quod magis credibile eſt, baptiſmo Chriſti, &c. lege Tertullianum lib. de baptiſmo c. 12

D. Chryſ.
Apoſtoli baptizati ſunt baptiſmo Chriſti.
D. Aug.

Rurſus quæres, an baptiſmus diſcipulorum, fuerit præſtantior baptiſmo Ioãnis Baptiſtæ. Reſpondet Chryſo. homil. 28. in Ioannem, non fuiſſe præſtantiorẽ. Siquis (inquit) interroget quid amplius in Ioannis baptiſmate quàm diſcipulorum fuerit? nihil reſpondebimus: vtrumque. n. ſimiliter ſpiritus expers erat, & vnam eandemque baptizãdi cauſam habebat; vt. ſ. Chriſto conciliaret baptizatos, &c. Theophylactus præterea: Baptizant (ait) diſcipuli baptiſmo, qui nihil habebat amplius, quam baptiſma Ioannis. Ambo. n. imperfecti, & non dum habentes ſpiritum: eadem vtrique cauſa, vt adducantur ad Chriſtum baptizandi. idem ſentit Euthymius. Et Tertullianus putat baptizaſſe diſcipulos baptiſmo Ioannis lib. de baptiſmo ca. 11. Tingebant (ait) diſcipuli Chriſti vt miniſtri, vt Ioannes ante præcurſor, eodem baptiſmo Ioannis, &c. Rupertus item in Ioannẽ: baptizabant (inquit) diſcipuli, quomodo à Ioanne baptizati fuerant, &c.

D. Chryſ.
An baptiſmus diſcipulorum fuerit præſtantior baptiſmo Ioannis.
Theoph.
Euthym.
Tertull.

Probatur ſententia: quoniam, ante Chriſti glorificationem Spiritusſanctus nemini eſt datus: iuxta illud Ioannis 7. *Nondum erat Spiritus datus, quia nondũ Ieſus erat glorificatus.* Ergo baptiſma diſcipulorum

Io. 7.

lorum

lorum ante Chriſti reſurrectionem, & A
Spiritusſancti miſſionem,non dabat Spi
ritum ſanctum;atque adeò non erat præ
ſtantior baptiſmate Ioannis. Qua nam
D.Chryſ.
de cauſa (ait Chryſoſtomus) Chrs non
baptizauit Spiritu ſancto,& igni? Re-
Tertull.
ſpondet; quia Spiritus nondum erat da-
tus. Tertullianus loco citato: Baptiſmus
Chriſti, tunc vtique à diſcentibus dari
non poterat;vtpote non dum adimpleta
gloria Domini, nec inſtructa efficacia la
uacri per paſſionem,& reſurrectionem, B
Rupertus.
&c. Rupertus: Nondum mare rubrum,
i.baptiſmi ſacramentum,Chriſti ſangui
ne ſacratum erat; quomodo ergo qui ba
ptizabantur, per hoc mare, quod non-
dum erat,tranſiſſe dicuntur? Nondum
erat Agnus occiſus, & iam filij Iſrael p
mare rubrum tranſiſſe putantur?&cæt.
Ianſenio capite 23.concordiæ, probabi
lis videtur Chryſoſtomi, & Theophyla
cti opinio.

Contraria tamen ſententia verior eſt C
et ſequenda.ſ.baptiſmum diſcipulorum
Chriſti fuiſſe multò præſtantiorem ba-
ptiſmo Ioannis. Probatur,quoniam ba-
ptiſmo Chriſti baptizabant; baptiſmus
Baptiſmus diſcipulorũ præſtantior baptiſmo Ioannis.
autem Chriſti, vt perſpicuum eſt, Ioan-
nis baptiſmum longo interuallo ſupera
bat. Quod autem diſcipuli baptiſmate
Chriſti baptizarent, confirmatur. Quia
per diſcipulos Chriſtus baptizabat, vt
ſupra diximus; baptizabat ergo ſuo ba-
ptiſmate,quod Spiritum ſanctum,& gra D
tiam largiebatur. Auguſtinus epiſtola
108. Chriſti (inquit) erat baptiſmi ſacra
mentum;ad diſcipulos autem baptizan-
di miniſterium pertinebat,&c.tract.15.
in Ioannem: Baptizabat Chriſtus,quia
ipſe mundabat;non baptizabat,quia ip-
ſe non tingebat. Præbebant diſcipuli mi
niſterium corporis; præbebat ille adiu-
torium maieſtatis, &c. Beda Ioannis 4.
Profecto (inquit) dabatur Spiritusſan-
ctus in hoc diſcipulorum baptiſmo,&c. E
Hanc ſententiam ſequitur Theologorũ
ſchola cum Magiſtro 4.diſtinct.3. & Di
uus Thomas 3.parte quæſtione 66. arti-
culo 2.

Dicendum ergo eſt, Chriſtum baptiſ-
mum ſuum ante hoc tempus inſtituiſſe:
& diſcipulos docere iuſſiſſe, eos etiam
qui crederent, ac neceſſaria baptiſmo ſu
ſcipiendo præſtarent,baptizare. Argu-
mentum oppoſitum vim non habet. Ver
ba enim Ioannis,de Spiritusſancti miſ-
ſione in die Pẽtecoſtes intelligẽda ſunt.
hoc ſenſu; Nondum Spũſanctus viſibili
ſigno erat datus,quia Chriſtus nondum
reſurrexerat,& ad cęlos aſcenderat. An
te viſibilem verò largitionem, dabatur
inuiſibiliter Spiritusſanctus in baptiſ-
Reſpõdetur obiect.
mo Chriſti. Tertulliano,& Ruperto re-
ſpondemus: Iam ante paſſionem inſtru
ctam fuiſſe baptiſmi efficaciam; iam an-
tequam Agnus occideretur, per mare
rubrum baptiſmi, tranſire cæpiſſe filios
Iſrael; quoniam ante paſſionem baptiſ-
mus eſt inſtitutus, qui tamen ex ipſa fu-
tura paſſione,quam præfigurabat habe-
ret vim,& efficacitatem. Minorem vim
Richardus.
ante paſſionem habuiſſe ſentit Richar-
dus 4.diſtinct.3.quæſtione 2. ſed veriſi-
milius eſt eandem ſemper habuiſſe effi-
cacitatem; quia idem ſemper fuit ſacra-
mentum. Regnum autem cœlorum ape
ruit ante paſſionem,non in re, ſed in ſpe
D.Thom.
vt ait Diuus Thomas 3.parte, quæſt.69.
artic.7.

Reſtat alia quęſtio. An in nomine Tri
nitatis diſcipuli baptizarint? Reſpondet
Rupertus.
Rupertus loco citato: Baptizabant diſci
puli abſque diſtinctione perſonarum;
An diſcipuli in nomine Patris, Filij, & Spiritusſancti baptizarint. Alexander. Canus.
quandiu Ioannes ſuperfuit, &c. Fauet
Alexander Alenſis quarta parte quæſt.8
membro.2.art.3. Cùm ait,formalem in-
ſtitutionem baptiſmi tunc fuiſſe, cùm
Chriſtus poſt reſurrectionem diſcipulis
formam baptizandi tradidit. Tunc (in-
quit) inſtitutus eſt baptiſmus formaliter
in expreſſione formę baptizandi,&c. Ca
nus quoque libr.8.de locis cap.5. negat
Apoſtolos baptizaſſe in nomine Sacro-
ſanctę Trinitatis;veriſimilius ait,bapti-
zaſſe in nomine Ieſu Chriſti. Toletus
item Ioannis 4. annotatione prima, in
nomine Chriſti baptiſmum celebratum
putat. Probatur ex Diuo Leone epiſtola
D.Leo.
quarta decretali, capite 3. Ipſa (inquit)
operis qualitas docet celebrandæ gene-
raliter gratiæ (.ſ.baptiſmi) eum eſſe legi
timum diem, in quo orta eſt, & virtus
muneris, & ſpecies actionis. Ad cuius
rei confirmationem plurimum valet,
quod ipſe Dominus poſteaquàm reſur-
rexit,diſcipulis ſuis, & formam, & po-
teſtatem tradidit baptizandi,dicens: *Eũ-
tes docete omnes gentes;baptizantes eos,in nomi-
ne Patris,& Filij,& Spiritus ſancti.* De quo
vtique eos ante paſſionem potuiſſet in-

 ſtruere,

ſtruere, niſi propriè voluiſſet intelligi, regenerationis gratiam ex ſua reſurrectione cæpiſſe, &c. Sentire videtur D. Leo Chriſtum non ante, ſed poſt reſurrectionem, formam baptiſmi in nomine Trinitatis inſtituiſſe,

Magiſter ent.

Magiſter 4.diſt.3.c.7. Baptizaſſe ait diſcipulos in nomine Trinitatis. In ea (inquit) forma diſcipuli baptizarunt, in qua baptizarunt poſtea gentes. Quę ante paſſionem poteſt intelligi fuiſſe tradita, licet non ſit ſcriptum. Non ergo tunc B formam illam Chriſtus tradidit, cùm ad euangelizandum gentibus miſit, ſed qua ante tradiderat, mittens eos in Iudæam, poſt iterauit, cùm ad gentes miſit. Hæc ille. Similiter D. Thomas ſic ſcribit eadem diſtinct. Chriſtus illis verbis Matthæi vltimo: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti*. principaliter non intendit tradere formam Sacramẽti: quia prius diſcipulis tradiderat, quando baptizabant etiam ante paſſionem. C Sed intendit eis præcipere actum baptizandi, ſecundum formam prius eis traditam, &c.

D.Tho.

D.Ferdinãdus Perez.

Doctor Ferdinandus Perez Eborẽſis Academię primarius olim profeſſor, vir ęterna dignus memoria, tùm ob pręclaram doctrinam, tùm ob inſignem vitę ſanctimoniam, in ijs, quę de baptiſmo dictauit commentarijs, huic quęſtioni reſpondet hoc pacto; Poſita (inqt) opinione, quam probabiliorem diximus, D baptiſmum à Dño inſtitutum, & ab Apoſtolis adminiſtratum fuiſſe ante reſurrectionem; profecto & quod forma illa; *Ego te baptizo in nomine Ieſu Chriſti*, fuerit ante reſurrectionem inſtituta, & ꝙ ſub illa Apoſtoli ante paſſionem baptizarent, videtur eſſe omnino probabilius. cùm nõ ſit dicendum inſtitutum, aut adminiſtratum fuiſſe baptiſmi ſacramentum ante reſurrectionem, abſq; vlla forma; & forma illa, quę cum expreſſione Trinitatis E ſit, neque inſtituta, neque tradita fuerit, niſi poſt reſurrectionem. Quod Leo Papa apertè videtur affirmare, cùm aſſerit formam illam, quę Matthęi vltimo habetur, primò traditam eſſe poſt reſurrectionem. Item quia myſterium Trinitatis, quod in illa forma exprimitur cùm ſit difficillimum intellectu, videtur inter ea numerandum, de quibus Dominus dixit: *Multa habeo vobis dicere, quæ non* A *poteſtis portare modo*. Et non eſt veriſimile, Apoſtolos baptizaſſe cum expreſſione myſterij Trinitatis, antequã ipſum myſterium ipſis eſſet exacte explicatum. Hactenus ille. Sentit ergo Sacramẽtum baptiſmi duplicem habuiſſe formam; alteram inſtitutam ante paſſionem: *Ego te baptizo in nomine Ieſu Chriſti*. eaque Apoſtolos ante paſſionem baptizaſſe. Alteram: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti*. Inſtitutam poſt reſurrectionẽ. Non baptizaſſe Apoſtolos ante paſſionem in nomine Trinitatis, rectè videtur probare; quoniam myſterium tantum hoc tempore, quo ante carcerem Ioannis baptizabant, illis non dum videtur fuiſſe patefactum. Pręterea nec ijs qui baptizabantur opus erat tunc temporis patefieri. Relinquitur ergo baptizaſſe Apoſtolos in nomine Ieſu Chriſti.

Sed obijcio; Chriſtus Mat. 15. pręcepit diſcipulis ſuis, vt nemini dicerent, quia ipſe eſſet Chriſtus; ergo non iuſſit eos baptizare in nomine Ieſu Chriſti. ſi. n. ſic baptizarent manifeſtè docebant ipſum eſſe Chriſtum. Accedunt illa Iudęorum verba Io. 10. *Quouſque animam noſtrã tollis? ſi tu es Chriſtus, dic nobis palam*. Ex quibus colligitur Dominum non palam aſſeruiſſe ſe eſſe Chriſtum, ſiue Meſſiam. At qui ſi diſcipuli in nomine Ieſu Chriſti baptizabant, palam aſſerebat ſe eſſe Chriſtum, omneſque Iudæos apertè id docebat. Reſponderi poteſt, diſcipulos in nomine Ieſu Chriſti, baptizaſſe hoc tempore ante paſſionem, non addito tamen nomine Chriſti. Vel dicito, hoc tẽpore baptiſmo huiuſmodi formam pręſcripſiſſe Dominum. Poſtea vero Apoſtolis illud pręcepiſſe, vt nemini dicerẽt quia ipſe eſſet Chriſtus, ob diuerſam tẽporis rationem. Nec caret probabilitate baptizaſſe *in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti*. quamuis myſterium neque ij q̃ baptizabantur intelligerent, nec ipſi diſcipuli ſatis, tunc temporis, perciperent Nec. n. id ad baptiſmum adminiſtrandum opus erat. ſic tamen paulatim ad myſterij cognitionem diſponebantur. Lege quæ infra dicuntur, textu; *Teſtimonium eius nemo accipit*. Io. 10.

Erat

Erat autem & Ioannes baptizans in Aennon iuxta Salim.

Ioannes baptizabat eodem tempore, quo diſcipuli Christi baptizabãt.

Hoc ſecundo anno poſt baptiſmum Chriſti, nondum Baptiſta deſierat baptizare. Simul baptizabãt Ioãnes, & Chriſti diſcipuli. Etenim Ioannes quouſq; in carcerẽ ab Herode miſſus eſt, ſuum baptizãdi munus non deſeruit. Baptizabat vterq; Chriſtus per diſcipulos, Ioannes ſuis manibus, diuerſis locis, diuerſoque B baptiſmate. Plures vero ad baptiſma diſcipulorum Chriſti, quam ad Ioannem confluebant. Chriſti enim miracula Iudæos ducebant: Ioannes præterea omnes ad Chriſtum mittebat.

Non indicat Euangeliſta locũ, in quo Chriſti diſcipuli baptizabant. Forte Iordanis fluuius fuit. Locum Baptiſtæ demonſtrat. *Erat* (inquit) *baptizans in Aennõ.* De hoc loco ſic ſcribit Hieronymus in libro de locis hebraicis: Ænnon iuxta Sa C lim, vbi baptizabat Ioannes. Et oſtenditur nunc vſque locus in octauo lapide, i. milliari, Scythopoleos, ad Meridiẽ iuxta Salim, et Iordanem. &c. Scythopolis eſt Bethſan ciuitas diſtans a Iordane media leuca, vt ait, Borchardus 1. par. cap. 7. §. 6. Erat igitur locus Ænnon iuxta Iordanem, aquis abundans. *Quia multa aqua erãt illic*, ait Euangeliſta. Vnde nomen inueniſſe videtur; nam nomen Aennon fontem ſonat.

Locus Aennon. D. Hieron.

Locus Salim D. Hieron.

De *Salem*, ſiue *Salim*, Hieronym. epiſtola 126. ad Euagrium. Salem (inquit) oppidum eſt iuxta Scythopolim, quod vſq; hodie appellatur Salem. Et oſtẽditur ibi Palatium Melchiſedech, ex magnitudine ruinarum, veteris operis oſtendens magnificentiam. De quo in Euangelio legimus Ioannis 3. *Erat autem Ioannes baptizans in Aennõ, iuxta Salim, quia aqua multa erant illic.* Nec refert verum, *Salim*, an *Salem*, nominetur, cum vocalibus in medio E literis perrarò vtãtur Hebręi, & pro voluntate lectorũ, atque varietate regionũ eadem verba diuerſis ſonis, atque accentibus proferantur. Hæc Hieronymus.

An Aennõ ſit Aenan? D. Hieron.

Alia eſt opinio Aennon idem eſſe, q̃ Aenan, de quo loco Hieronym. in libro de locis hebraicis: Aenan (inquit) euntibus Thannan nunc deſertus locus, & proximus Tamne vico grandi, qui ſitus eſt inter Aeliã, et Dioſpolim. Eſt, & fons A in ſupradicto Aenã loco, vnde, & Aenã. ideſt, fontis nomen accepit. Porro Hebræi affirmãt, Aenam non locum ſignificare ſed biuium. &c. Aeliã vocat Hieronym. Ieruſalem, Dioſpolim Lyddã vrbem, in qua D. Petrus Aeneam ſanitati reſtituit Act. 9. Salim vero arbitratur huius opinionis autor, illam eſſe, cuius idẽ Hieronymus meminit eodem libro, his verbis: Villa oſtẽditur vſque in præſentem diem, iuxta Aeliam contra occidentalem plagam, nomine Salem. &c. Iuxta hanc ſententiam Ioannes baptizauit procul a Iordane, iuxta Aeliam, ſiue Ieruſalem, ad plagam occidentalem; nam iuxta Ieruſalem erat hæc Salem.

Altera opinio de Salim.

Mihi probabilius vt, Ioannem prope Iordanem, potius quam prope Ieruſalẽ baptizaſſe. Sequorque libens D. Hieronymum, cui hæc loca fuere nota, exiſtimãtem Aennon nõ eſſe Aenam, ſed locũ eſſe, vt diximus octo milliarijs a Scythopoli diſtantẽ prope Iordanem, iuxta Salim. At obijcies; Ioannes baptizabat in Iudæa; Salẽ autem, & Aennõ in prouincia Iudææ non erant, ſed Samariæ; ergo non baptizabat in Aennon, iuxta hanc Salẽ. Reſpondeo non eſſe opus concedere, Ioannem baptizaſſe nunc in Iudæa: Nam Euangeliſta de Chriſto tantum affirmat baptizaſſe in Iudæa, non autẽ de Ioanne. *Venit* (inquit) *Ieſus, & diſcipuli eius in Iudæã terram: & illic demorabatur cum eis, et* D *baptizabat*. Hæc de Chriſto. Demorabatur igitur cum diſcipulis in Iudæa, & illic, ideſt, in Iudæa baptizabat. Idem colliges ex illis verbis cap. 4. *Vt cognouit Ieſus, quia audierunt Phariſæi, quod Ieſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quam Ioannes, reliquit Iudæam. &c.* In qua ſcilicet baptizabat. At de Ioanne addit Euangeliſta: *Erat autem, & Ioannes baptizans in Aennon iuxta Salim; quia aqua multa erant illic, & veniebant, & baptizabantur. &c.* Nulla hic mentio fit Iudææ, ſed loci tantum, in quo Ioannes baptizabat, ſiue in Iudæa fuerit, ſiue in Samaria.

Ioãnes prope Iordanẽ baptizabat in Aennon.

An Ioannes baptizaret in Iudæa.

Soluuntur obiectiones.

Vrgebis, diſcipuli Ioãnis Chriſtũ baptizare cum viderent, rem ad magiſtrum detulerunt. Ergo prope Ioannem Chriſtus baptizabat in Iudæa. Fatemur q̃dẽ Ioãnis diſcipulos ad magiſtrũ de Chriſti baptiſmo retuliſſe: verum negamus inde inferri, Ioãnẽ in Iudęa baptizaſſe. Siue eſſet in Iudæa, ſiue in Samaria prouintia

Dd 2 bapti-

baptizarit, potuerunt id diſcipuli Ioannis magiſtro nunciare. Oppones; Salem erat iuxta Sichem, ſed regio illa aquarũ fluentis carebat: ergo in illa non baptizabat Ioannes. Quod autem regio illa iuxta Sichem fluentis careret, puteus Samaritanæ probat: vtebantur enim putealib. non fontanis aquis incolæ. Reſpōdemus Salem non adeo fuiſſe propinquam Sichem. Ex Hieronymi enim verbis iam citatis, quæ iterum citabo, conſtat propinquam fuiſſe Iordani fluuio. Oſtenditur (inquit) nunc vſque, locus Aennon in octauo lapide Scythopoleos, ad Meridiem, iuxta Salim, & Iordanē. &c. Quid mirum ſi aquis abundarit locus Iordani propinquus?

Ioannes non baptizabat per diſcipulos.

Itaque baptizabat Chriſtus in Iudæa, forte in Iordane, per diſcipulos; Ioānes vero in Aennon per ſeipſum. Non enim facultatem videtur habuiſſe committendi munus hoc diſcipulis. Ideoque non legimus Ioannem per diſcipulos aliquando baptiſmum adminiſtraſſe, ſed manib. ſuis. Baptizabat (ait Diuus Cyrillus in Ioannem) Chriſtus per diſcipulos ſuos; Ioannes quoque ipſe non per alios, ſed manibus ſuis. Neque in iiſdem fontibus in quib. Chriſtus hæc faciebat, ſed iuxta Salim. &c. Merito autem per ſeipſum Ioannes baptizabat; quoniam illud baptiſma, Ioannis carcere, & morte erat terminandum. Hic illius finis fuit. Non ergo oportebat aliquos ſupereſſe, a quibus adminiſtraretur. Baptiſma vero Chriſti perpetuum eſt, ideoque non Chriſtus ſolus per ſe, ſed per diſcipulos baptizauit, baptizabitque per ſuos adminiſtros ad extremum vſque diem.

D. Cyrill.

Nondum enim miſſus fuerat Ioannes in carcerem.

Baptizabat Ioannes, etiam baptizante Chriſto; quoniam Chriſtus per diſcipulos baptizare cæpit, antequam ille in carcerem mitteretur. Ioannes autem vſque ad carcerem baptizauit: vt iis, qui ad baptiſmum veniebant, Chriſtum indicaret quod docet Chryſoſtomus hom. 28. Illa (inquit) particula: *Nondum miſſus fuerat in carcerem Ioannes*; in eum vſque diem eum baptizaſſe ſignificat. &c. Sed videtur conſentaneum fuiſſe rationi, vt Ioannis baptiſmus ceſſaret Chriſto baptizante: etenim ſolis luce fulgente, aſtrorum lux diſparet. Iam lux fulgebat Chriſti, quid igitur opus fuit luce aſtri, id eſt, Ioānis baptiſmo? Reſpondemus ſatius fuiſſe ſimul cum diſcipulis Chriſti, Ioannē baptizare, quam baptizandi munus illis baptizantibus deſerere. Nam Ioannes præcurſor erat Chriſti, & demonſtrator per baptiſmum; oportebat igitur tradito ſibi munere fungi, quouſque vita ſuppeteret. Diuus Thomas 3. par. quæſt. 38. art. 5. alias rationes addit. Prima (inq̄t) ex Chryſoſtomo eſt, quia ſi ceſſaſſet Ioānes baptizare Chriſto baptizante, exiſtimaretur, quod zelo, vel ira, hoc faceret. Secunda, quia diſcipulos ſuos in maiorem zelum immiſiſſet. Tertia, quia perſiſtens in baptizando, ſuos auditores ad Chriſtum mittebat. Quarta, quia (vt Beda dicit) adhuc permanebat vmbra veteris legis; nec debuit præcurſor ceſſare donec veritas manifeſtaretur. Hæc Diuus Thomas.

D. Chryſoſt.

Ioannes baptizauit vſq; ad carcerē.

D. Thomas. Cur Ioannes ſimul cũ diſcipulis Chriſti baptizarit.

CAPVT VII.

De teſtimonio dato diſcipulis a Baptiſta.

Facta eſt autem quæſtio ex diſcipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione.

TEſtimonium memorat Euangeliſta quod Chriſto iam baptizanti Ioannes tulit. Quæ vero occaſio ferendi præclariſſimi teſtimonij fuerit, indicat hoc loco. Quæſtio nimirum fuit inter diſcipulos Ioannis, & Iudæos exorta de purificatione. Diuus Cyrillus in Ioannem, nomine purificationis legalem intelligit purificationem, quæſtionemq; exortam ait inter diſcipulos Ioannis, & alios Iudæos, de purificationibus legalibus, qualis erat aqua cineri ruffæ vaccæ permixta, quæ Numerorũ decimonono dicitur aqua aſperſionis, & aqua expiationis.

Cum

Digitized by Google

D. Cyrillus.

Cum (inquit) non poſſent Iudæi legales ſuas aſperſiones defendere; ac purificationes animalium cinere factas, Ioannis baptiſmo meliores oſtendere; vt turbẽt diſcipulos Ioannis, qui ſublimiores iam quam Phariſæi videbantur, baptiſmum magiſtri legali purificationi præponentes: baptiſmum Chriſti laudibus, ad depreſſionem Ioannis efferunt. Non ex aĩo id facientes; nec quia ita ſentirent; ſed vt depreſſis, confuſiſque Baptiſtæ diſcipulis; victores ipſi viderentur. &c. Diuus B Chryſoſtomus homilia 28. de purificatione, ideſt, de baptiſmo, quæſtionem arbitratur excitatam, hunc in modum. Cum viderent (inquit) Ioannis diſcipuli diſcipulos Chriſti baptizare; aduerſus baptizatos cœperunt loqui, ac ſi Ioannes apud ipſos, baptizando, Chriſti diſcipulos excelleret. Et aduocato aliquo ex baptizatis, perſuadere ei conabantur: non tamen perſuaſerunt. &c. Quæſtio ergo ex ſententia Chryſoſtomi extitit inter diſcipulos Ioannis, & Iudæum aliquem, ex ijs quos diſcipuli Chriſti baptizauerant, de purificatione, ideſt, baptiſmo. Conabantur enim diſcipuli Ioannis æmulatione ducti probare purificationẽ, ideſt, baptiſmum Ioannis eſſe præcellẽtiorem baptiſmo Chriſti. Quod ex inuidia prætenderint (ait Chryſoſtomus) ex ſequentibus patet. &c. Chryſoſtomum ſequitur Euthymius. Theophylactus vero: Facta (inquit) eſt quæſtio per Iudæũ D quendam de baptiſmate contendentibus diſcipulis Ioannis. Nam Iudæus quidem præferebat baptiſma diſcipulorum Chriſti; diſcipuli autem Ioannis baptiſma ſui magiſtri. &c. Lyranus item, & alij quæſtionem hanc Iudæorum cum diſcipulis Ioannis, de baptiſmo Chriſti, & baptiſmo Ioannis exortam exiſtimant, vter eſſet præſtantior? Auguſtinus quoque tractatu 13. Diſcipuli (inquit) Ioannis cœperunt quæſtionem tractare cum E Iudæis, quomodo ſolet fieri. Intelligas dixiſſe Iudæos, maiorem eſſe Chriſtum & ad eius baptiſmum debere concurri. Diſcipuli Ioannis nondum intelligentes, defendebant baptiſmum Ioannis. & cæt.

Quæſtio de purificatione.

D. Chryſoſ.

Theophyl.

Lyranus.

D. Auguſt.

Forte orta eſt quæſtio de purificatione abſolute, hoc eſt, quæ nam res ad purificationẽ hominis eſſet præſtantior, Moſis ne lege purificatio præſcripta, an baptiſmus Ioannis, an Chriſti? Ioannis diſcipuli magiſtri baptiſmum ad purificandum maiorem vim habere dicebant: alij legis aſperſiones: alij vero baptiſmum Chriſti: ij ſcilicet qui illum iam receperant.

Et veniunt ad Ioannem.

Poſt diſputationem, ad magiſtrum diſcipuli Ioannis ſe contulerunt, nec tamẽ ei apertè quæſtionem propoſuerunt; ſed Chriſtum baptizare nũtiarunt. *Rabbi* (inquiunt) *qui erat tecum trans Iordanẽ, cui tu teſtimonium perhibuiſti: ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. &c.* Quo animo hęc dixerint non docet Euangeliſta; potuerunt verba vel ab animo inuido proficiſci, vel ab animo candido. Non enim de Chriſto, aut eius baptiſmo detrahũt; ſed baptizare tantum pronuntiant, & magnos ad eum fieri populi concurſus. C Veruntamen non bono animo hæc a diſcipulis dicta putat Chryſoſtomus homil. 28. Verba enim in hanc ſententiam exponit. Quaſi dixerint diſcipuli: Rabbi quẽ clarum, conſpicuumque reddidiſti, is eadem quæ tu audet. Qui erat tecum trans Iordanem, cui teſtimonium perhibuiſti; hoc eſt, qui in diſcipuli loco habitus eſt, qui nulla ex parte nobis ſuperior erat; is abs te diſcedens baptizat. Et addit Chryſoſtom. Hæc animi imbecillitate, & ambitione quadam loquebantur. &c. Euthymius in eundem ſenſum interpretatur hòc pacto. Ille de quo tanta, ac talia teſtificatus es, quem tuo teſtimonio glorificaſti: hic tuum munus contra te exercet, tuamq; rapit gloriam. Inſuper (ait) exaſperare Ioannes cupientes diſcipuli, addiderunt: *Et omnes veniunt ad eum*; te relicto. &c. Similem in modum Theophylactus exponit. Et D. Thomas in Ioannẽ: Si attenditur (inquit) diligenter, diſcipuli conati ſunt commouere Ioannẽ contra Chriſtum. Proponunt autẽ quatuor, quæ commotionem in animo Ioannis efficerent. Primò enim cõmemorant humilitatem ſtatus pręteriti Chriſti. *Qui erat* (inquiunt) *tecum*: quaſi vnus ex diſcipulis. Secundo commemorant beneficium a Ioanne impenſum, & dicunt: *Cui tu teſtimonium perhibuiſti.* Tertio addũt, quod Chriſtus officium Ioannis ſibi aſſumpſit, cũ dicunt: *Ecce hic baptizat*: ideſt, offi-

Quonã animo Ioannis diſcipuli de Chriſto fuerint locuti.

D. Chryſoſ.

Euthym.

D. Thom.

officium tuum exercet. Quarto referunt detrimentum, quod ex aſſumpto officio a Chriſto, prouenire Ioanni videbatur, cum dicunt: *Et omnes veniunt ad eum*; qui ſcilicet, ad te venire ſolebant, quod te dimiſſo, & contempto, omnes ad baptiſmum eius currunt. &c.

Rupertus.

Rupertus item: Quod (inquit) ad Ioannem diſcipuli venerint hac intentione, vt eum deuocarét a teſtimonio Chriſti, verba ipſa ſatis euidenter hoc innuunt: *Qui erat tecum trans Iordanem*, ſeque tuis manibus, vt minor ſubmiſerat: ecce hic in Iudæa ſup te eſt, & ſua ſeorſum autoritate baptizat. *Et cui teſtimonium perhibuiſti*, indiſcreta humilitate nimium te ſubijciens illi, & gloriam tuam dans alteri: ecce *omnes*, te neglecto, *veniunt ad eum*, tuumque baptiſmũ parui pendentes, illum iuniorem certatim expetunt. Ita Rupertus. Denique commotos zelo Ioãnis diſcipulos, cõmunis eſt opinio.

D. Auguſt.

Diuus Auguſtinus ait illos nuntiaſſe Ioãni Iudæos ad baptiſmum Chriſti confluere; vt ſcirent an eſſent prohibendi. Sic enim ille verba diſcipulorum interpretatur, tractatu 13. Quid dicis (inquiunt) non ſunt prohibendi, vt ad te potius veniant? tractatu autem 14. Cum diſcipulos (inquit) plures faceret Ieſus, & perferretur ad Ioannem, veluti vt inſtigaretur. Quaſi inuido enim narrauerunt: Ecce ille facit plures diſcipulos, q̃ tu. &c. Cyrillus diſcipulorum hæc verba non adeo acerbe exponit. Turbabantur (inquit) minoris fieri magiſtrum videntes; ac pudore admirationi miſto, verecunde petunt: Cuius rei gratia, cui teſtimonium ipſe perhibuerit, gloria magis creſcit, & præuenit, tantam baptizãs multitudinem. &c.

Non poteſt homo quidquam accipere, niſi fuerit ei datum de cælo.

Teſtimoniũ Ioannis.

Reſpondet diſcipulis Ioannes, & præclarum de Chriſto teſtimonium fert, quo illum è cœlo veniſſe: Dei filium, & Eccleſiæ ſponſum eſſe; omnibus præcellere; õmnia in poteſtate habere: veriſſimamque doctrinam tradere, cui ab omnibus fides ſit adhibenda, teſtatur. In primis ergo affirmat generali quadam propoſitione, neminem poſſe ſibi dignitatem aliquam aſſumere, quam a Deo non A acceperit. *Non poteſt* (inquit) *homo quidquã accipere, niſi fuerit ei datum de cœlo.* De cœlo enim a Deo dignitates, adminiſtrationes, honoreſque varij hominibus donantur.

Poteſtates è cælo datur. Ad Hebr. 5.

Nec quiſquam (ait Paulus ad Hebræos quinto.) *Sumit ſibi honorem: ſed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron. Sic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit vt Pontifex fieret, ſed qui loquutus eſt ad eum* Pſalm. 2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Quemadmodum, & in alio loco Pſalm. 109. *dicit: Tu* B *es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. &c.*

D. Cyrill.

Diuus Cyrillus hæc Ioannis verba ita interpretatur: Nihil in hominibus bonũ eſt, quod a Deo non datum ſit. Quid enim habet creatura, quod non acceperit. Quare hominem decet, conceſſa ſibi de cœlo menſura honoris, eſſe contentum, nec maiora quam ferre poſſit flagitare; ne ingrato animo datam deſuper ſententiã ſpernere, & diuino iudicio re- C fragari videatur. Non enim debet pudore turbari, ſi perfectiores diuinitus præferuntur. Sed ea potius magnificare, quibus miſericorditer decoratus a Deo eſt. Non ferat igitur grauiter hoc meorum quiſque diſcipulorum. Meam ipſe menſuram conſeruo, maiorem minime ignoro: hominem me eſſe non ſum neſcius. &c. Exiſtimat Cyrillus hæc verba a Ioãne dicta propter ſeipſum, idem quoque arbitratur Auguſtinus tractatu 13. & Di- D uus Thomas, Lyranus, Iaſenius, & alij. Eſt ſenſus: Nõ poteſt quiſquam aliquid habere, niſi id e cœlo a Deo acceperit: Ego vero quid acceperim dicam. In primis non accepi Meſſię dignitatem; vos mihi teſtimonium perhibetis quod dixerim: *Non ſum ego Chriſtus*, ſiue Meſſias. Accepi autem dignitatem præcurſoris, qa miſſus ſum ante illum.

Chryſoſtomus verba hæc dicta putat a Ioanne propter Chriſtum: idem ſen- E tiunt eius ſectatores Theophylactus, & Euthymius. Si ad Chriſtum referantur ſenſus eſt ſatis congruens cum diſcipulorum nuntio. Aiebant diſcipuli: *Qui erat tecum trans Iordanem, cui teſtimonium perhibuiſti, ecce hic baptizat; & omnes veniunt ad eum.* Reſpondet Ioannes: *Non poteſt homo accipere quicquam, niſi fuerit ei datum de cœlo.* Hoc eſt, nemo dona hæc ſpiritalia niſi è cœlo accipit. Si igitur Ieſus baptizat, ſi omnes veniunt ad eum, nolite

iniquo

iniquò animo id ferre; quin potius Deū laudate: è cælo enim à Deo hęc accepit. Nolite Deo qui hanc poteſtatem illi dedit, repugnare. Chryſoſtomus hom. 28. Vult (inquit) Baptiſta diſcipulis oſtendere, Chriſto repugnātes, non alteri quam Deo repugnare. Quod igitur Gamaliel Act. 5. dicebat: *Non poteſtis id diſſoluere, ne quando & Deo repugnare reperiamini*: hoc & Ioannes occultè aſtruit. Dicere enim: *Nemo poteſt accipere quidquam, niſi fuerit ei datum è cælo*: nihil aliud ſignificat, quàm quòd rem impoſſibilem aggrediantur, atque hinc etiam Deo repugnare deprehendantur. Quòd ſi ille inclareſcat, omneſque ad ipſum abeant, nihil mirū. Talia enim ſunt diuina; & Deus eſt qui iſta efficit. Homo enim nunquā talia poſſet. Ita Chryſoſt. Euthym. Manifeſtè (inqt) demonſtrauit Ioannes, quòd a Deo acceperat Chriſt⁹ vt glorificaretur, omneſq; attraheret, &c. Et Theophyl. Niſi supernè datum eſſet, ò diſcipuli, neutiquā creuiſſet is cui inuideris: & ita cōtrarij eſtis diuino conſilio, & attētatis impoſſibile, &c. Toletus hanc interpretationem refutat: ſed argumenta breuitatis cauſa relinquo, quia non magnam habent vim.

D. Chryſ.

Poſſunt prætereà hæc verba dicta eſſe à Ioanne, tùm propter ſe, tùm propter Chriſtū; quaſi dicat: De meo baptiſmo, & de baptiſmo Chriſti, cōtenditis? Aduertite neminem poſſe quidquam accipere, niſi ei datum fuerit è cælo; atque adeò tàm Ieſum quā me, accepiſſe dona quæ habemus è cælo. Sed ille multò maiora accepit. Accepit enim Meſſiæ dignitatem, & Eccleſiæ ſponſi, a Patre. Ego autem iam proteſtatus ſum me non eſſe Meſſiam. Nec Meſſias ſum, nec ſponſus, ſed præcurſor Meſſiæ, & ſponſi amicus. Ne igitur ægre feratis ſi baptizat, & magni ad eius baptiſmum concurſus fiunt. A Deo enim hęc omnia ſunt. Dei voluntati nolite repugnare.

Non ſum ego Chriſtus.

Quid a Deo acceperit Ioannes, quid etiā Chriſtus quà homo, indicat. In primis ait ſe Meſſiæ honorem non accepiſſe, quem innuit diſcipulis, accepiſſe Dominum. Prætereà ait ſe officium accepiſſe præcurſoris. *Quia* (inquit) *miſſus ſum ante illum*: Addit Chriſtum a Patre dignitatem accepiſſe ſponſi: ſibi verò id è cælo datum, vt amicus ſit ſpōſi, non ſponſus. *Qui habet* (inquit) *ſponſam, ſponſus eſt*. Ad ſponſum igitur pertinebat baptizare, & filios generare. Baptizare enim eſt filios Eccleſiæ, & Deo generare. Siquidem in baptiſmo filij Dei, & Eccleſiæ ſponſæ Chriſti procreantur. Ioannes nec erat ſponſus Eccleſiæ, nec illi per ſuum baptiſmum filios generabat. Nam baptiſmus Ioannis filios Dei non efficiebat. Erat igitur nō ſponſus, ſed amicus ſpōſi Chriſti; ideoq; eius baptiſmo lętabatur.

Conſtat ex hoc loco Chriſtum ſponſum eſſe, Eccleſiam verò ſponſam dilectiſſimam, quam ſibi ille ſanguine effuſo comparauit. Chriſtus (ait Bernar. Ser. 2. de nupt. Canæ) ſponſus eſt; ſponſa verò nos ipſi ſumus. Et omnes ſimul vna ſpōſa: & animæ ſingulorum, quaſi ſingulæ ſponſæ. Multò inferior eſt hæc ſponſa ſponſo ſuo; attamen propter hanc æthiopiſſam de longinquo filius æterni Regis aduenit: & vt ſibi deſpōſaret illam, etiā mori pro ea non timuit, &c. Sed de hac ſponſa, & nuptijs iam ſatis diximus tom. 1. lib. 2. cap. 15.

Chriſtus eccleſiæ ſponſus.
D. Bernar.

Amicus autem ſponſi gaudet.

Chriſtus eſt ſponſus Eccleſiæ, Ioānes ſponſus non erat, ſed ſpōſi amicus. Amici verò eſt fælicitate ſponſi lætari, ac nuptijs; id quod Ioannes præſtabat. Non ſum (inquit) ſponſus, ſed amicus. Amicus autem ſponſi, qui ſtat, & audit ſponſum cum ſponſa colloquentem, non inuidet, non fert iniquo animo, non dolet; ſed gaudet propterea ꝙ vocem ſpōſi audit nuptias celebrantis, & ſponſam ducētis. Sic ego cùm audio vocem Chriſti iam pręſentis, iam cum Eccleſia nuptias ineuntis; cū audio illum baptizare, concionari, populumque ad illū confluere, non inuideo, non doleo, ſed magno, veluti nuptiarum paranymphus, perfundor gaudio. *Hoc ergo* (inquit) *gaudium meū impletum eſt*. Ergo, quoniā iam baptizat, & nuptias ſponſus celebrat; hoc gaudiū meum iam plenum eſt, atque perfectum, quo prophetæ reliqui caruerūt. Ego pręſentem audio, & video ſponſum; quem ipſi abſentem, & venturum ſummoperè deſiderarunt. Ille ſponſus eſt, ego para-

Ioannes amicus ſpōſi.

Gaudium Baptiſtæ.

paranymphus: cauete ne pro ſponſo paranymphum amplectamini. Ad illum ſponſa veniet Eccleſia, cum illo nuptias celebrabit: non mecum. Ille vt ſponſus creſcet, ego minuar. Quod ait, amicum ſponſi gaudere, propter vocem ſponſi; ſignificat ſpõſi Chriſti præſentiam iam in mundo verſantis, ob quam ſummope re lætatur. Nam ſponſus cuius vocem audimus cum ſponſa ſermonem habentis, non abeſt, ſed iam præſens adeſt. Diuus Ambroſius de benedict. Patriarcharum cap. 4. in hunc locum ſic ſcribit: Quaſi dicat Ioannes; hic ſponſus eſt: ego amicus ſponſi: gaudeo quia venit, quia vocem audio nuptialem. Quia iam non dura peccatorum ſupplicia, dura legis tormenta; ſed remiſſionem criminum, vocẽ lætitiæ, ſonum iucunditatis, exultationẽ feſti nuptialis audimus. Hæc ille. Verè nuptialis lætiſſimaque vox erat ſponſi Chriſti, remiſſionem peccatorum, gratiam, cæleſtemque gloriam afferentis.

Vox præſentiã indicat ſponſi.

Vox nuptialis & lætiſſima Chriſti ſponſi.

Illum oportet creſcere, me autem minui.

Dixerant diſcipuli Ioannis de Chriſto; *hic baptizat, & omnes veniũt ad eum:* Ioãnes verò, meritò id fieri demonſtrauit, quod Chriſtus ſponſus Eccleſię eſſet, ad quem ſponſa deberet properare. Nunc omni errore diſcipulos liberat: docetq; oportere deinceps ſe minui, Chriſtũ creſcere. Quaſi dicat: vos me cupitis creſcere, non Ieſum. At ſcitote oportere me minui: illum creſcere. Nõ eſt diminutus Ioannes gratia, & virtutibus, imo ſẽper ijs creuit. Neque verò Chriſtus, quà homo, gratia, aut virtutibus, in ſe ipſo creuit. A puncto enim cõceptionis, gratiæ, ſcientiæ, virtutemque omnium perfectiſſimã accepit plenitudinem. Quomodo ergo Chriſtus creuit? Facile reſpondetur, creuiſſe concionibus, confluentiũ ad baptiſmum multitudine, miraculis, Iudæorum quoque exiſtimatione, demũque honore per totum orbem admirabili. Quomodo imminutus eſt Ioannes? Etenim Iudæorũ opinione, & honore imminutus non videtur: ſemper in magno pretio eſt habitus ab omnibus. Reſpondet D. Cyrillus, nõ eſſe imminutum Ioannẽ Iudęorũ exiſtimatione in ſe

Quomodo creuerit Chriſtus.

Quomodo imminutus ſit Ioannes.

A ipſo: ſed Chriſti comparatione. Sic ille Ioannem loquẽtem facit. Ego in iiſdem permanens, tantò minui videbor, quantò ad maiora Ieſus præcurret. Rem exẽplis explanat. Certæ (inquit) magnitudinis lignum videre fingamus, iuxtaque ipſum magnæ futuræ arboris plantam, nunc primum è terra prodire imaginemur. Num igitur ſi vocem lignum aſſumeret, ac diceret; hanc plantam creſcere oportet, me verò minui: detrimentum

B quoddam ligno futurũ intelligeremus? Minime arbitror. Sed ideò minui dicemus, quia dum ad plantam confertur, minus, atque minus quotidie reperitur. Cõmodè ſtellarum quoque clariſſima .i. lucifer de ſole dixerit; illum oportet creſcere, me verò minui. Nam quouſque profunditas aeris nocturnis tenebris obſcuratur: aureo fulgore, gloriaque integra ſplendere luciferum, magna omnes prædicant admiratione. Cùm autẽ ad ortum

C ſol feſtinare videtur, cùmque lux eius noſtrum hunc orbem aliquantum illuminauerit, cedit ſenſim maiori lucifer: & hæc verba non iniuria dici poſſunt; Illũ idest, ſolem oportet creſcere, me autẽ minui. Ita Cyrillus. Et Theophylactus: Imminuitur (inquit) gloria præcurſoris, ſicut lucifer à ſole occultatur. Et videtur quidem multis, ꝙ èxtinctum ſit lumen, at re vera non eſt extinctum, ſed à maiori occultatur. Ita & præcurſor, veluti lu-

D cifer a ſole Spiritali occultatus minui dicitur, &c. D. Ambroſius ſer. 12. de Natali Domini: Lucerna (ait) vocatur Ioannes: lucernæ obſcuratur lumen, cum radius ſolis effulget, & defectionem quandam lampadę ſuæ patitur, cum clarioris lucis ſplendore ſuperatur, &c. Vera quidem hæc ſunt. Chriſti enim comparatione imminutus eſt Ioannes. Præterea etiam imminutus eſt, vt Caietanus exponit, quo ad populi concurſum, & diſci-

E pulorum congregationem. Imminutus quoque eſt, quoniam non multò poſt in carcerem eſt coniectus, & tandem ſanctiſſima vita priuatus. Incertum tamen eſt vtrum Ioannes carcerem, necemque ita præcognouerit, vt hæc verba eò referri poſſint. Lege D. Gregorium homilia 20. in Euãgelia: Dum per acceſſum (ait) temporis, & Chriſtus, qui Propheta eſſe putabatur, Chriſtus, id eſt Meſſias eſt agnitus: & Ioãnes qui Chriſtus eſſe credebatur,

Ioannis lux imminuta, & vt lux luciferi, ſole. i. Chriſto mũdum illuminante.

D. Ambr.

Quomodo Ioannes ſit imminutus.

Dig

debatur, Propheta eſſe innotuit, imple- A tum eſt: *Illum oportet creſcere, me autem minui &c.*

Hoc, *illum oportet creſcere; me autem minui* (ait Auguſtinus tract. 14.) etiam paſſionibus ſuis ſignificauerunt Chriſtus, & Ioannes. Nam Ioannes capite eſt minutus; Chriſtus in cruce exaltatus. Vt & ibi appareret, quid eſt; *Illum oportet creſcere me autem minui*. Deinde natus eſt Chriſtus, cum iam inciperent creſcere dies; natus eſt Ioannes, quando cœperunt minui B dies. Atteſtata eſt ipſa creatura, & ipſæ paſſiones verbis Ioannis, dicentis: *Illum oportet creſcere, me autem minui*. Hæc ille. Lege Ambroſium Serm. 12. de natali Domini, & Auguſtin. Serm. 21. de ſanctis, & in lib. 83. quæſt. quæſt. 58. D. Thom. in Ioan. hic moraliter exponit. Hoc (inquit) moraliter oportet eſſe in vnoquoque noſtrû. Oportet Chriſtum in te creſcere, vt ſcilicet, in cognitione, & amore eius proficias. Quod in quantum magis eum potes cognoſcendo, & amando, percipere; C tantò magis Chriſtus creſcit in te. Et ex hoc oportet homines ſic proficientes minui in ſua reputatione. Quia quantò plus cognoſcit quis de altitudine diuina, tantò minorem reputat paruitatem humanam. &c. D. Auguſtinus tract. 14. Creſcat (inquit) in nobis gloria Dei, & minuatur gloria noſtra; vt in Deo creſcat & noſtra. Hoc enim dicit Apoſtolus: *Qui gloriatur, in Domino glorietur*. In te vis gloriari, & creſcere; ſed malo tuo, male creſces. Qui enim malè creſcit iuſtè minuitur. Creſcat ergo Deus, qui ſemper perfectus eſt; creſcat in te. Quantò enim magis intelligis Deum, & quantò magis capis, videtur in te creſcere Deus. Ipſe autem nô creſcit, ſed ſemper perfectus eſt. &c. Idem Auguſtinus in libro. 83. quæſt. quæſt. 58. Ioannem ait prophetię gerere perſonam, eſſe vero Euangelij perſonam in Chriſto. Itaque Chriſtum oportet creſcere, Ioannem minui. Quia Euangelium E creuit; prophetia decreuit, poſtquam id quod prænuntiabat aduenit. D. Ambroſ. Serm. 12. de natali, legem a Ioanne adûbrari putat. Vnde Ioannê, id eſt, legê veterem minutam ait; Chriſtum autê, eiuſque legem creuiſſe. Chriſtum enim oportet creſcere, Ioannem. i. Iudaicam legem minui. Neceſſe erat (inquit Ambroſius) vt deficeret lex Euangelio coruſcante, & minueretur Iudaicus populus, populo Chriſtiano ſurgente. &c.

D. Auguſt.

Aliter quô Ioannes ſit imminutus, & Chriſtus creuerit.

D. Thom.

Moraliter.

Creſcit Chriſtus in vobis cum nos minuimur per humilitate.

D. Auguſt.

Qui creſcit in ſe malo ſuo creſcit, id eſt. ſuperbit.

Creſcit quodãmodo Deus in nobis per meditationem, id eſt Dei cognitio.

Qui de ſurſum venit, ſuper omnes eſt.

Et ſibi, & reliquis omnibus hominibus, & Angelis Chriſtum præcellere docet Baptiſta; atque adeò non mirum eſſe, ſi oporteat illum creſcere. Qui de ſurſum hoc eſt, de cælo à Patre venit, ſuper omnes eſt: omnes homines, Angeloſque, lõge ſuperat. Græcè eſt, ἐπάνω πάντων; quod verti poteſt; *ſuper omnes*; vt noſter interpres rectè vertit. Vel, *ſuper omnia*; genere neutro, quomodo D. Cyrillus intellexit. Non eſt (inquit Cyrillus) magnum, neque mirabile, ſi humanâ gloriam Chriſtus excedit. Non enim in hoc gloria eius terminatur, qui Deus eſt; ſed omnem ſuperat creaturam. Super omnes creaturas ait Ioannes eſt. &c.

D. Cyrillus.

Qui eſt de terra, de terra eſt, & de terra loquitur.

Confert doctrinam Chriſti, cum doctrina hominis, longeque præſtare oſtendit. Græcè, ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς ἐστί, καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ, id eſt, *Exiſtens ex terra ex terra eſt, & ex terra loquitur*. Ex terra exiſtens dicitur ex terra ortus, & procrea- D tus; ex terra eſt, id eſt, terrenus eſt. Terra veluti materia conſtat, & terrena loquitur. Senſus eſt. Is qui de terra eſt magiſter, & doctor, de terra eſt, terrenus eſt in terra natus, & de terra excitatus, cælû nunquam intrauit; ideòque, de terra loquitur, in qua natus eſt, ex qua procreatur. Loquitur inquam ex terra, id eſt, terrena quæ nouit ex terra. Non tradit, cæleſtem doctrinam, cuius teſtis ſit oculatus. At verò Ieſus de ſurſum eſt, è cælo venit, ideòque cæleſtem doctrinam tradit, idque docet quod vidit. Eſt hic magiſter, ò diſcipuli, cæleſtis, quia è cælo venit; eſt teſtis doctrinæ oculatus, quia quod vidit, & audiuit teſtatur. Duas habet eximias magiſtri prærogatiuas; è cælo eſt magiſter cæleſtis, ac nobiliſſimus; præterea ſapientiſſimus, ea ſapientia quæ falli nequit. Quęcumque enim docet, omnia conſpexit.

Diuus Auguſtinus, & alij arbitrantur

Ioannem de ſe loqui, ſuæque doctrinæ Chriſti doctrinam præferre. Qui (inquit Auguſtinus) de terra eſt, & de terra loquitur, Ioannes eſt. &c. Si obijcias Auguſtino Ioannem non loquutum de terra Sic reſpondet: Quantum ad ipſum hominē de terra eſt, & de terra loquitur; ſi autem aliqua loquitur diuina, illuminatus eſt à Deo. &c. Eſt ergo ſenſus Auguſt. ego Ioannes qui de terra ſum, de terra, hoc eſt, terrena loquor ex me ipſo, & ex mea origine. Nam ſi de afflatu Dei ſermo eſt, Dei afflatu cæleſtia loquitur homo; ex ſe autem loquitur homo de terra, terrena. Quia terrena ſolum ſenſibus percipit, ea vero intelligit, quæ ſenſibus agnoſcit; de ijs autem loquitur quæ intelligit, & cognoſcit.

Homo ex terra, terrena loquitur.

Chryſoſtomi ſenſus.

Chryſoſtomus de Ioanne quoque interpretatur, humilitatemque Baptiſtę ait his verbis indicari, qui ſe terrenum, doctrinamque ſuam terrenam dicat, ſi cum Chriſto conferatur. Cōferebatur autem cum Chriſto à diſcipulis. Animaduertisne (ait Chryſoſtomus) Ioannem nihil aliud, quam paruum ſe, & nullius fere momenti, vtpote humi reptantem, & in terra natum; Chriſtum autem cælitus nobis demiſſum ſignificare? &c. Cur vero dicat Ioannes ſe de terra loqui; aliter quam Auguſtinus exponit. Videlicet, quòd doctrina Baptiſtæ cum doctrina Chriſti collata, terrena, humiliſque eſſet. De terra loqui (ait Chryſoſtomus) ſe dicit Ioannes diuinæ doctrinæ ſua doctrina comparata. Nihil enim aliud de terra loqui ſignificat, quam paruas, & humiles facultates ſuas; & quales credibile eſt terrenā accipere naturam, ſi cum Dei magnitudine conferantur. Siquidem apud illū omnes ſapientiæ theſauri reconduntur. Ita Chryſoſtomus. Similiter Euthymius ait, Ioannes de terra ſe loqui dicit, in comparatione ſupernaturalium Chriſti ſermonum; oſtendens ſua eſſe parua, & vilia, ſi ad ea, quæ illius erant conferantur. Nam ſicut per cælum ſignificat excelſum, ita per terram depreſſum, ac humile. &c. Eundem in modum exponunt Theophylactus, & D. Thomas.

Ioannes humiliter confert ſuam doctrinā cū doctrina Chriſti.

Euthymius, Theophyl.

D. Thom.
D. Cyrillus.
Rupertus.

D. Cyrillus, & Rupertus, non interpretantur de Ioanne; poſſuntque verba exponi vt initio expoſuimus, de quolibet homine de terra orto, qui de terra loquitur. Antitheſis eſt, homines de terra ſunt; Chriſtus è cælo venit. Homines terreni de terra, aut vt græcè habetur, ex terra vbi viuunt, loquuntur de diuinis reb⁹, cæleſtibuſque, quas non viderunt; Chriſtus loquebatur ex cælo, in quo ſecundū diuinitatem erat, de rebus diuinis, cæleſtibuſque quas cernebat.

Quod vidit (inquit) *& audiuit, hoc teſtatur.* Explicatur Chriſti ſapientia his duobus verbis. *Vidit, & audiuit.* Vidiſſe dicitur omnia propter euidentiam, & claritatem ſcientiæ. Audiuiſſe autem à patre; quoniam ſapientiam à patre per æternam generationem accepit. Quod enim auditur ab alio accipitur; Quia quæcūque ſcit, filius (ait Theophylactus) à patre naturaliter ſcit, quaſi illi conſubſtantialis; eius gratia dicitur à patre audire quæ ſcit. &c.

Et teſtimonium eius nemo accipit.

Conqueritur Baptiſta de incredulitate Iudæorum. Quæ (inquit) vidit, & audiuit Chriſtus teſtatur, doctrinam certiſſimam, ſibi perſpectiſſimam, ac veriſſimam docet, ſed heu nemo illam recipit. Diſcipulos carpit, quòd ex ijs ſint, qui Chriſti teſtimonium non accipiant. Quaſi dicat; *Teſtimonium eius nemo accipit*; neq; vos mei diſcipuli, qui accipere deberetis; audiſtis enim me illi teſtimonium perhibentem. His verbis (ait Cyrillus) cōcutiens quaſi caput Baptiſta, & pedes manibus cædens incredulitatem hominum magnam admiratur. &c.

Continent verba hæc difficultatem huiuſmodi non diſſimulandam. Supra dicunt Ioannis diſcipuli; *Ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.* & cap. 4. Ioannes: *Audierunt Iudæi, quòd IESVS plures diſcipulos facit, & baptizat quàm Ioannes.* Liquet ergo Chriſti baptiſmate quāplurimos fuiſſe baptizatos. Iam verò baptiſma Chriſti non eſt datum, niſi credenti, & recipiēti teſtimonium Chriſti: ergo illi homines plurimi qui baptizati ſunt à diſcipulis, crediderunt, & Chriſti teſtimonium acceperunt. At qui Ioānes ait; *Teſtimonium eius nemo accipit*; quod indicat vel nullum, vel pauciſſimos accepiſſe. Reſpondendum videtur, Ioannem, cum ait; *Et teſtimonium eius nemo accipit*, loqui de ſuis diſcipulis, quorum incredulitatem ægre ferebat Ioānis enim diſcipuli magiſtri dilectione, & philautia etiā excæcati, Chriſti teſtimo-

Ioan. 3.
Ioan. 4.

Quō teſtimonio Chriſti acceperit nemo.

nium

nium recipere nolebant; & credere magiſtrum ſuum Ioannem Chriſto eſſe inferiorem. Ioannes diſcipulos ſuos hic tãgit (ait Chryſoſtomus hom.29.) acſi nõ multum Chrõ credituri eſſent, &c. Vel dicendum, loqui de Phariſæis ac principibus Iudæorum, iuxta illud Ioann. 7. *Numquid ex principibus, aliquis credidit in eum aut ex Phariſæis?* Neminem autem recipere teſtimonium ait, i. paucos. Sic loq; ſolemus; Nemo eſt in foro, nemo eſt in concione, cum pauci ſunt.

D.Chryſ. *Io. 7.*

Qui autem accepit eius teſtimonium ſignauit, quia Deus verax eſt, &c.

Fides Deum veracem eſſe teſtatur.

Aliquos indicat Chriſti teſtimonium accepiſſe; & plurimi quidem qui baptizabantur accipiebant. Hos vero ait ſignaſſe, quòd Deus ſit verax, & ſubſcripſiſſe verbis diuinis. Græcè verbum eſt, C σφραγίζω, quod ſigillo notare ſignificat. Eſt ſenſus. Qui Chriſto credit, veluti ſigillo ſuo appoſito comprobat Deum eſſe veracem. Nam Chri verba Dei verba erant, vnde ſeq̃tur. *Quem.n.miſit Deus, verba Dei loquitur.* Hoc eſt, Chriſtus quem miſit pater, verba Dei effatur. Qui igitur illius verbis fidem adhibet, teſtatur veluti ſigillo, Deum vera loqui. Illius namque verba, verba Dei ſunt. D.Cyri. in Ioan. lib.2.c.71. Verbum quod ex Patre effulſit, quia Deus ex Deo eſt, Deo congruentibus verbis vtetur. Congruunt porrò illa verba Deo, quæ vera ſunt, & nulla mendacij turpitudine maculantur. Qui ergo ſaluatoris teſtimonium accipit, is quaſi ſigillo quodam firmiter ſignauit, quia Deus verax eſt. Filius.n. verè ſecundùm naturam Deus eſt. Hæc ille.

D.Cyril.

Fides ſigillum eſt.

Hinc collige, fidem noſtram inſtar ſigilli eſſe, quo Dei veritatem firmamus, atque teſtamur. Fides.n. non habetur mendacio, ſed veritati. Itaque fides Catholica, quæ firmiſſima eſt, nihilque dubij admittit, & pro diuinis verbis mortem alacriter opperit, eximium eſt ſigillum, quod Dei veracitatem maximè extollit. Neque verò cereum ſigillum eſt, quod in medijs flammis, alijſque grauiſſimis cruciatibus non liqueſcit, ſed magis, ac magis obdureſcit, & integrũ perſeuerat. Sigillum epiſtolis complicatis A imprimitur, ſic fides rebus diuinis complicatis, & obſcuris, quas.ſ.nõ videmus, adhibetur. Homini veraci adhibetur fides humana, cùm illa affirmat, quæ non videmus. Deo veraciſſimo, q̃ falli neq̃t, adhibetur fides diuina, ſumma, ac certiſſima; abſque vlla dubitatione, vel hæſitatione, cùm illa docet, quæ non cernimus. Summam.n.fidem ſumma, ineffabilis, atque infallibilis Dei veracitas poſtulat.

B

Non enim ad menſuram dat Deus Spiritum.

Theophyl.

1.Senſus.

Theophylactus ſic interpretatur: Nos omnes ad menſuram accepimus operationem ſpiritus; Chriſto autem non ad menſuram dedit Deus vnam, vel duas virtutes, ſed ipſum ſpiritum integrum habet ſubſtantialiter. Igitur & Prophetis dedit Deus ſpm, hoc eſt operationem ſpũs, & ad menſuram dedit. Chriſto autem non ad menſuram, & neque omnino dedit; habet.n. illum ſubſtantialiter. Hæc ille. Similem in modum Gregorius Nazianzenus Orat.36. Non ad menſuram (inquit) dat Deus ſpiritum. Neque enim dat, nec menſura definitum. Nec.n. Deus Deum metitur, &c. hoc eſt, pater Deus non metitur Deum Spiritum D ſanctum, vt ad menſuram illum det filio. Aſſerunt Nazianzenus, & Theophylactus, Deum non dare ſpiritum Chro. Id verò falſum videtur. Nam ſi conſideretur Chriſtus vt homo, dat illi Deus Spiritusſancti dona, ſi conſideret vt Deus, & patris filius, dat illi Spiritum Sanctũ; ſiquidem dat eſſentiam diuinam. Vnde pater dr̃ eſſe in filio, & filius in patre; propter identitatem naturæ, itemque filius in Spirituſancto: & Spiritusſanctus E in filio. Explicanda ergo ſunt Gregorij verba in hanc ſententiam: Non dat, vel non dedit pater Spiritum ſanctum filio, vt Deus eſt, per modum donationis, & muneris. Quoniam eſſentiam diuinam communicat naturaliter: non per modum muneris, & beneficij tribuit. Vel Chriſto, vt Deo, pater non dat ſpiritum ad menſuram, i. non dat illi Spiritusſancti dona, vt eum ſanctificent, & exornent. Non enim vt Deus donis Spiritus ſancti

Quòſine menſura dat Deꝰ Spiritũ Chriſto.

Gregor. Nazianz.

Digitized by Google

ſancti ſanctificatur, qui habitus quidam ſunt in Deũ minimè cadentes. Sed Gregorius non videtur loqui de donis ſpũs, ſed de ipſo Spiritu ſancto Deo, vt colliges ex illis verbis; Nec. n. Deus Deum metitur: nam dona ſpũs metitur, non tamen ipſam perſonam Spiritus.

D. Aug.

2. Senſus.

Aug. tractatu 14. de ipſa operatione, ſic exponit; Hominibus (inquit) dat Deus ſpiritum ad menſuram; vnico filio non dat ad menſuram. Quomodo hominibus ad menſuram? *Alij quidem datur per ſpiritum* (ait Paulus 1. Cor. 12.) *ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum, alij donatio curationum.* Aliud habet iſte, aliud habet ille; & quod habet ille; non habet iſte. Menſura eſt, diuiſio quædam donorum eſt. Ergo hominibus ad menſuram datur. Sed Chriſtus qui dat, non ad menſuram accepit, &c. Itẽ Chryſoſtomus: Nos (inquit) omnes ad menſuram, ſpiritus operationem accipimus.

D. Chryſ.

Nam ſpiritum hoc loco operationem dicit, hæc. n. eſt quæ diuiditur. Chriſtus verò ſine menſura, & integram habet operationem, &c. Gloſſa ordinaria; Hominibus dat Deus ſpiritum ad menſuram; filio non dat ad menſuram. Sed ſicut totum ex ſe ipſo toto genuit filium ſuum:

Gloſ. ordin.

ita incarnato filio ſuo totum ſpiritũ ſuũ dedit, non particulatim, non per ſubdiuiſiones, ſed generaliter, & vniuerſaliter, &c. Rupertus in Ioannem: Non ad menſuram dat Deus ſpiritum.

Rupertus.

Quia totus ſpiritus ſanctus cum omnibus bonis ſuis, ſuper eum requieſcit; quomodo columba ſuper caput eius ſe oſtendit cum omnibus membris ſuis. Non eſt hic homo gregarius, aut plebeius, nõ communi menſura filiorum Adam, aut iuſtorũ hominum diuiſiua gratia circũſcriptus eſt, &c. Euthymius: Non dat Chriſto

Euthym.

Pater Spiritus ſancti virtutem menſuratam, ſicut alijs ſanctis, ſed hanc ſine menſura habet, ac totam, tanquam eiuſdem naturæ. Spiritum. n. nunc dicit Spiritus efficaciam, ac virtutem. Siquidem menſurari non poteſt ſpũs. Virtus autem ipſius menſuratur, ac diuiditur, iuxta eorum, qui eam participant dignitatẽ, &c. Iuxta hanc ſententiam ſic hæc verba cũ ſuperioribus connectentur. *Quem miſit Deus verba Dei loquitur.* Habet. n. Spiritum

A ſanctum, quem illi dat Deus non ad mẽſuram, ſed ſine menſura, ſecundum omnia ipſius dona. Probabilis eſt hic ſẽſus.

Rogabis; nunquid ſine menſura Chriſti gratia, & dona ſunt? Ergo infinita ſunt. Reſpondemus, dici hoc loco Spirituſſancti dona dari ſine menſura Chrõ, non quod infinitudinem reipſa habeãt, ſed quod effuſiſſime ſint data. Nam quod ex menſura certa datur, parcè vr dari: quod verò ſine menſura certa datur, effuſe, & B copioſe donatur. Præterea, quando totũ datur, ſine menſura datur quia igitur totus ſpũs datus eſt Chriſto, ideo ſine menſura dicitur datus. D. Thomas 3. p. qu. 7. artic. 12. Spiritum accipere videtur pro natura diuina, quæ ſpiritualis eſt, iuxta illud Ioannis 4. *Deus ſpiritus eſt.* Atque hoc modo interpretatur; Non ad menſuram dat Pater filio ſpiritum, quia dat naturam: quæ omni menſura caret. Vno (inquit) modo exponitur de dono quod C pater dedit filio ab æterno, ſ. diuinam naturam, quæ eſt donum infinitum. Alteram addit interpretationem de gratia vnionis. Poteſt (inquit) referri ad donum, quod datum eſt humanæ naturæ, vt vniatur diuinæ perſonæ; quod eſt donum infinitum. Vtrumque ſenſum ſequitur Burgenſis in Additionibus huius capitis. Connexio erit: Quem miſit Deus verba Dei, neque aliud quam verba Dei loquitur. Deus. n. eſt. Nam non dedit illi D Deus ad menſuram ſpiritum, ſed dedit naturam diuinam, quæ omnem ſuperat menſuram. Non multum habet hic ſenſus probabilitatis: *Dare enim ſpiritum*, non ſignificat dare naturam diuinam, ſed ſpiritus ſancti dona.

D. Tho.

3. Senſus.

Burgenſis.

Animaduerte Ioannis verba: Non. n. ait: *Non ad menſuram dat ei, vel dat filio Deus ſpiritum*: Sed abſolutè: non ad mẽſuram dat Deus ſpiritum: Abſolute autem intelligenda verba probabilius vr: ſiquidem nihil additur, quod ad Chrm indicet E eſſe referenda. præterea non dicit Ioannes: *dedit ſpiritum*, ſed dat. i. dare ſolet hominibus. Hinc alij ſenſus oriuntur. eſt ſenſus. Dixit Baptiſta Chrm è cœlo veniſſe, & miſſum eſſe à Deo, nẽpè Dei filium. Rectè ſequr. *Non enim ad menſurã dat Deus Spiritum.* hoibus: ſiquidem dedit filium ſuum, quod eſt donum infinitum ſine menſura. non placet. nomine. n. *ſpiritus*. Spiritus ſancti dona intelliguntur, non

Toletus.

4. Senſus.

3. Senſus. Præferendus Ianſenius.

non autem Chriſtus. Rectius interpretatur Ianſenius hoc pacto. *Non dat Deus ſpiritum ad menſuram*, o diſcipuli; hoc eſt, non ſolet certa aliqua, & definita méſura Deus ſpiritum hominibus largiri, vt ſi cui multum de illo ſit largitus, non poſſit alteri largiri amplius; Aut vt omnibus æqualiter eum largiatur. Sed pro arbitrio ſuo vnicuique eum tribuit. Nec vlli tantum contulit, quin multò plus queat impendere aliis. Nolite ergo exiſtimare Deum propterea quòd mihi plurimũ B ſui ſpiritus impertiuerit, non poſſe longe plus donare Ieſu. Senſus hic præferendus videtur. Refero vero illũ ad id, quod initio di erat Ioannes; *Non poteſt homo accipere quidquam niſi fuerit ei datum de cælo.* Significat enim Ioannes Deum dona ſua non dare ad menſuram aliquam certam, & definitam; ita vt omnes æqualem gratiam accipiant. Quaſi dicat; omnes è cælo ſpiritalia dona, quæ habemus accepimus; alius tamen ampliora, alius minora. C Non enim Deus ſpiritum dare ſolet ad menſuram aliquam certam; ita vt æquales omnes ſimus. IESV filio ſuo dedit ſpiritalia dona præcellentiſſima: quamobrem ſuper omnes homines, & angelos eſt. Gratia enim, & donis, omnes homines, omneſque angelos ſuperat.

Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius.

1. Senſus.

Multò ampliora dona ſpiritus, eſſe data Chriſto ſignificauit Ioannes. Nunc adijcit omnia in manus, & poteſtatem illius à patre eſſe tradita. *Pater* (inquit) *diligit filium, & omnia dedit in manu eius.* Cauſa doni fuit amor. Dilexit, & dedit omnia. Amor enim cauſa eſt donorum; vnde ſupra; *Sic Deus dilexit mundũ, vt filium ſuum vnigenitum daret.* Dilexit mundum, & dedit illi filium: dilexit filium, & dedit ei mundum, & omnia, quæ in eo ſunt, tam in terra, quàm in cælo. Nec dedit illi ſpiritum ad menſuram, nec dedit ad menſuram imperiũ. Cæteris regibus dat ad méſuram partem aliquam mundi poſſidendam: Chriſto non ad menſuram, ſed ſine menſura, totum dedit orbem, totam terram, cęlumq;. Nõ amauit ad menſuram: ideòque non dedit ad menſuram reliquo- A

Amor cauſa donorum.

Pater nec ſpiritũ dedit Chriſto ad menſuram, nec imperiũ, ſed dedit ſine menſura totum ſpiritum, & totũ imperium.

rum. Qualis enim eſt menſura amoris, talis eſt menſura doni. De hoc amore Dionyſius Carthuſianus hoc loco: *Pater* (inquit) *diligit filium*, ſecundum naturam aſſumptam amore finito, ſed amplior quã totum vniuerſum; quoniam maius bonũ dedit illi ſoli, quàm omnibus ſimul, ſcilicet perſonalem, vnionem. &c. Rupertus Ioannis 3. Totũ (inquit) cor patris plenũ eſt dilectione filij, non ad menſuram, ſed toto corde, tota dilectione diligit filium pater. &c. Item, Si parentes theſaurizant filiis carnalibus; quanto magis talis parens tali filio theſaurizaſſe credendus eſt, cælum, & terram, & quidquid in eis continetur. &c.

Dionyſ. Carthuſ.

Rupert.

2. Senſus.

D. Auguſt.

D. Auguſtinus de eſſentia diuina à patre communicata fi io, & æterna potentia, interpretatur. *Omnia* (inquit) *dedit in manus eius*. Quid eſt omnia? Vt tantus ſit filius, quantus eſt pater. Ad æqualitaté enim ſibi genuit filium pater. &c. Et D. Cyrillus: Omnia (inquit) dedit in manũ eius: omnia dico; ſimpliciter, quæ ſubſtãtialiter inſunt Patri, filio quoque inſunt. Manum autem hic virtuté nominat. Omnia verò patris propria ſubſtantialiter bona, non participatione data ſunt filio. &c.

D. Cyrillus.

Refutatur 2. ſenſus.

Verum non intelligendum locum de eſſentia diuina communicata à patre, & æterna potentia probatur: quoniam non ideò pater eſſentiã tradit filio, quòd illũ D amet. Nõ enim libere, ſed naturaliter filium generat, dilectione concomitante generationem, quæ tamen dilectio nõ eſt ratio generationis. Vnde Cardinalis Caietanus hoc loco; Dilectio (inquit) nõ eſt ratio, quòd filio prout eſt ab æterno genitus, tradita ſint omnia. &c. Adde patrem non tradidiſſe eſſentiam, & potentiam, & diuinitatem in manum, id eſt, ſub imperium Chriſti. Diuinitas enim imperat, non eſt in manu tradita, quod ſubiectionem E ſignificat.

Sẽſus potior.

Intelligendus ergo eſt Ioannes, de imperio in res omnes tradito Chriſto, vt homini, ex tempore: cuius traditionis ratio amor fuit patris. Caietanus: Non dilectione (ait) ſed generatione oĩa tradita ſunt vnigenito. Sed eidem vnigenito filio hominis, ex paterna dilectione omnia trad ta ſunt. &c. D. Cyrillus hanc etiã addidit interpretationẽ: Pater (inq.) filium diligit. Cuius dilectionis ſignum eſt,

Caietanus.

D. Chryſ.

eſt, quia omnium ei rerum tradidit poteſtatem, &c. Toletus tradita eſſe omnia Chriſto interpretatur: traditam eſſe omnium hominum redemptionem, & ſalutem. Sed non oportet verba conſtringere, quæ aperte ſignificant generalem, & admirabilem Chriſti in omnes creaturas principatum.

Qui credit in filium, habet vitam æternam.

Fructus fidei viuentis.

Fidei viuentis fructum diſcipulis proponit in fine ſermouis; incredulitatiſq; ſupplicium, vt ad Chriſti fidẽ illos pelliciat. Suos diſcipulos, ait Theophylact⁹, & alios omnes inſtruit Ioannes, ne inuideant Chriſto, ſed vt Deo auſcultent, &c. O diſcipuli (ait) qui credit in Ieſum filium Dei, quem vos dicitis baptizare, omneſque ad eum confluere: magnum ſibi fructum ex fide hac viua parit: vitam .ſ. æternam. Qui autem incredulus eſt, horrendum ſibi ſupplicium creat; æternæ .ſ. vitæ priuationem, iramque diuinam. Idcirco vt vitam hanc comparetis ſuppliciumque effugiatis, credite. Dicitur autem is qui credit in filium habere vitam æternam, vt Caietanus ait, quoniam illam habet veluti in ſemine. Qui enim gratiam habet, æternæ vitæ ſemen habet: ſi perſeueret, haud dubiè illam cõſequetur. Vel, habere dicitur vitam æternam qui credit, ſuo tempore donandam.

Supplicium incredulitatis.

Pena dãni.

Qui autem non credit, is (inqt) non videbit vitam eandem æternam. Neque vnquam videbit vitam veram. Quanuis .n. vitam hãc temporalem perexiguam videat; vitam tamen gratiæ ſi in incredulitate permaneat, non videbit in hoc ſeculo, nec videbit poſt obitum vitam æternam. ijs verbis ait D. Thomas ſignificari pęnam damni. Eſt .n. priuatio æternæ vitæ ac beatitudinis. Pęna verò ſenſus ex ſententia eiuſdem ſancti doctoris ſequentibus verbis explicatur. *Sed ira Dei manet ſuper eum.* Aeterna .n. Dei ira impiũ apud iferos ęterno cruciatu afficiet. Iob c. 20. de impio dicitur. *Non videat riuulos fluminis, torrentes mellis, & butyri.* Ecce damni pęnam, ſ. cęleſtis beatitudinis dulcedine priuari. Sequitur pęna ſenſus: *Luet, quæ fecit omnia, nec tamen conſumetur, iuxta multitudinem adinuentionum ſuarum ſic & ſuſtinebit, &c.*

Pena ſenſus

Iob 20.

CAPVT VIII.

De Carcere Ioannis Baptiſtæ.

MATTHAEVS CAP. XIV.

HErodes autem tenuit Ioannem, & alligauit eum, & poſuit in carcerem, propter Herodiadem, vxorem fratris ſui. Dicebat .n. illi Ioannes: Non licet tibi habere eam. Et volens illum occidere, timuit populũ, quia ſicut prophetam eum habebant.

MARCVS CAPITE VI.

IPſe Herodes miſit, ac tenuit Ioannem, & uinxit eum in carcerem propter Herodiadẽ uxorem Philippi fratris ſui: quia duxerat eam.

Dicebat

Dicebat enim Ioannes Herodi. Nō licet tibi habere vxorem fratris tui. Herodias autem inſidiabatur illi,& volebat occidere eum,nec poterat. Herodes enim metuebat Ioannem,ſciens eum virum iuſtum,& ſanctum;& cuſtodiebat eum,& audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

LVCAS CAPITE III.

HErodes autem Tetrarcha, cùm corriperetur ab illo, de Herodiade,vxore fratris ſui, & de omnibus malis, quæ fecit Herodes:adiecit & hoc ſuper omnia,& incluſit Ioannem in carcerem.

Chriſti geſta ante Ioannis vincula:

A Quæ hactenus expoſita ſunt, Baptiſtæ carcerem præceſſerunt. Quod probant illa verba Euangeliſtæ Ioannis capit. 3. *Nondum enim miſſus fuerat Ioannes in carcerē.* Ante vincula ergo Ioannis, nonnullos diſcipulos vocauit Chriſtus;miraculum in nuptijs edidit; poſtea Capharnaum petijt; Ieroſolymam ad paſcha venit, cum Nicodemo collocutus eſt; & per diſcipulos baptizauit. Ante vincula Ioannis quæſt.inter Iudæos, & diſcipulos Ioann.de baptiſmo orta eſt, teſtimoniumque præclariſſimum à Ioanne de Domino datum. B

Ioannes in carcerē coniectus ante diſceſſum.2 Chriſti in Galilæam.

Ioannes vero poſt hæc, circa hoc tempus in carcerem ab Herode cōiectus eſt Quod probatur hunc in modum: Ioannes coniectus eſt in carcerem antequam Chriſtus in Galilæam ex Iudæa diſcederet per Samariam, & antequam cum Samaritana fœmina colloqueretur; ergo circa hoc tempus vinctus eſt. Quod autem Ioannes ante hunc diſceſſum ex Iudæa in cuſtodiam ſit traditus: confirma- C tur ex Matthæo ca. 4. *cum* (inquit) *audiſſet Ieſus, quod Ioannes traditus eſſet. ſeceſſit in Galilæam.* Et ex Marco c. 1. *Poſtquam* (ait) *traditus eſt Ioannes, venit Ieſus in Galilæam.* Hic autem ſeceſſus Chriſti in Galilęam, ante quem Euangeliſtæ aiunt Ioannem traditum, non eſt ille primus, de quo ſupra diximus, cùm Chriſtus ex Iudæa vocatis nonnullis diſcipulis Galilæam petijt, & ad nuptias inuitatus primum miraculū D fecit. Quoniam, vt ex Ioannis ca. 3. conſtat, poſt hunc diſceſſum Ioannes baptizauit in Aennon iuxta Salim. Eſt igitur ſecundus diſceſſus, cùm Chriſtus ex Iudæa hoc anno per Samariam, in Galilęā reuerſus eſt, & cum Samaritana fęmina colloquiū habuit, de quo paulo poſt dicemus. Series verò Euangelica poſtulat, vt hoc loco de Baptiſtæ carcere agamus de quo tres Euangeliſtæ ſcripſerunt, ſed non ſeruato temporis ordine. Lucas c. 3 Matthæus 14. Marcus 6.

Mat. 4.

Mar. 1.

Herodes tenuit Ioannem.

Quis fuerit hic Herodes.

Herodes hic, qui Ioannem carcere cōcluſit, Herodes eſt, primi Herodis infanticidæ filius. Vt.n.lib. 1. c. 1. diximus Herodes ille, qui infantes occidit, tres reliquit filios ſuperſtites: hunc Herodem tetrarcham Galilęę, Philippum tetrarchā Iturææ, & Trachonitidis regionis, & Archelaum. Fuit itaque Herodes hic tetrarcha Galilææ, & regionis trans Iordanē. nam huius quoque tetrarcham fuiſſe docet Ioſephus lib. 17. c. 13. Appellatur vero ab Euangeliſtis Rex; quoniam tetrarchæ ſimiles erant regib. Virum fuiſſe flagitioſum indicat Lucas cum ait: *Et de omnibus malis, quæ fecit Herodes, adiecit & hoc ſuper omnia, & incluſit Ioannem in carcerem, &c.* Ioannis vincula cæteris flagitijs veluti cumulum addedit.

Poſuit in carcerem.

Carceris locus, ſi Ioſepho fides hēur,

fuit

fuit Macherus caſtellum munitiſſimum, non longè a mari mortuo. Libro enim 18. cap. 10. ait Ioannem ab Herode vinctum, & miſſum in machærunte. Falſum hoc eſſe videtur, quoniam caſtellum Machærus ſitum erat prope Mare mortuū, cõuiuium Herodis agebatur in Galilęa. Ergo non potuit ex conuiuio mitti ſpiculator in caſtellū, & ex caſtello ad idē conuiuium eodem die caput Ioãnis afferre. Iter enim longum erat leucarum multarum. Explorator terræ ſãctę Arãda capite 2. de Samaria, ſcribit carcerem Ioannis oſtendi in Samaria. Verùm hic nodus in eum locū ſoluendus relinquatur, in quo de Baptiſtæ nece agetur.

De loco carceris Baptiſtæ.

Quæritur; num Phariſæis cooperantibus vinctus ſit Baptiſta? Lyranus Matthæi. 17. ſic reſpondet. Herodes de conſilio Phariſæorum, & iuris peritorū, vt probabiliter creditur, Ioannem in carcerem cõiecit, &c. Dionyſius quoque Carthuſianus eodē capite; Herodes (inquit) de conſenſu, & forſitan conſilio ſcribarum, Phariſæorum, ac ſacerdotum Ioannem incarcerauit, ac decollauit, &c. Et Caietanus Ioannis 4. inſinuat (inquit) Euãgeliſta Ioães, Phariſæorū inuidiã tradidiſſe Ioannem Herodi. Ianſenius capite [illegible] Concordię; Veriſimile (inquit) eſt, Herodem neque potuiſſe, neque auſum fuiſſe capere Ioannem, niſi conſentientibus, & cooperantibus Phariſęis, quorū tum ſumma erat autoritas, vt ex Ioſepho patet. Quos veriſimile item eſt, ſuggeſſiſſe Herodi metum innouationis factum, ob quam captum Ioannem Ioſephus tradit. Hæc ille. Toletus quoque Ioannis 4. Phariſæos ait baptiſtã odio fuiſſe proſequutos, & curaſſe vt Herodi traderetur.

Lyranus. An Ioãnes Phariſæis cooperantibus vinctus ſit? Carth. Ianſen. Card. Toletus, Caietan.

Colligitur opinio ex verbis illis Chriſti, Matthæi 17. *Elias iam uenit, & non cognouerunt eum, ſed fecerunt in eum quæcunque voluerunt. Sic & filius hominis paſſurus eſt ab eis, &c.* Loquitur dominus de Ioanne, quem Eliam appellat. Significátque non ab Herode ſolùm, ſed ab alijs etiam vinctum, & neci datū; videlicet a Phariſęis. Quamobrem D. Hieronymus in cõmentarijs eiuſdem capitis, ait Phariſęorum factionem in Ioannis nece conſenſiſſe. Quæritur (ait Hieronymus) cùm Herodes, & Herodias Ioãnem interfecerint; quomodo ipſi Ieſum quoque crucifixiſſe dicãtur, cùm dicamus eum ab ſcribis & Phariſęis interfectū? Et reſpõdendū, quòd, & in Ioannis nece cõſenſerit Phariſęorum factio; & in occiſione Domini Herodes iunxerit voluntatem ſuam, qui illuſum remiſerit ad Pilatum, vt crucifigeret eum, &c. Eadem ſententia eſt in gloſſa interlin. Diuus etiam Thomas Matt. 17. Poteſt (inquit) dici, ꝙ Chriſtus paſſus eſt ab iiſdē, a quibus Ioãnes: quia Ioannes ab Herode, & Iudæis conſentientibus, ſed Chriſtus a ſcribis conſentiente Herode, &c.

Matth. 17. D. Hieron. D. Thom.

Colligitur etiam opinio ex verbis illis Matthęi 4. *Cùm audiſſet Ieſus quod Ioannes traditus eſſet, &c.* Traditus ergo eſt Ioãnes Herodi ab aliquo alio, vel ab aliquibus. Conijcitur traditum à Phariſæis Herodi, quemadmodum Chriſtus traditus eſt ſacerdotibus a Iudą. Itaque Chriſtus habuit traditorem Iudam, Ioannes traditores habuit Phariſæos. Cardinalis Caietanus Matthæi. 4. Rationi (ait) eſt conſentaneum quòd Iudæi videntes populum concurrere ad Ioannem, & hoc in Iudæa: timuerunt nouitatem aliquam, offenſiuam Romanorum, & propterea cautè tradiderunt eum, in carcerem trudendum ab Herode, &c.

Matth. 4. Ioãnes traditus. Caietan.

Hæc opinio certitudine caret, coniectura tamen nititur. Nam verba Chriſti Matth. 17. aliter explicari poſſunt, ita vt de Herode & ſuis aſſeclis, non de Phariſæis intelligantur. Ea nos ſuo loco explicabimus. Verba Matth. 4. de traditione Ioannis aliam quoque habent interpretationem, quam paulò infra adhibebimus.

Propter Herodiadem vxorem Philippi fratris ſui.

Cur in cuſtodiam tradiderit Herodes Baptiſtam, cauſa fuit Herodias fratris vxor, quam duxerat. Hoc enim coniugium Ioães non licere affirmabat. *Non licet,* inquiens, *tibi habere vxorem fratris tui.* D. Lucas ait non ſolùm de vetitis nuptijs, ſed etiam de alijs flagitijs reprehēſum eſſe a Ioanne Herodē. Quæ fuerint alia flagitia non indicat: *Cùm corriperetur* (inquit) *Herodes ab illo,* id eſt Ioãne, *de Herodiade vxore fratris ſui, & de omnibus malis*

Cauſã cur Herodes Baptiſtam in carcerē conieciſt.

quæ

quæ fecit Herodis, &c. Corripuit Herodem Baptiſta; ille gratiam retulit carcerem, & morte. Ioſephus aliam cauſam reddit lib. 18. Antiq. cap. 10. Cum (inquit) ad Ioannem magni concurſus fierent, Herodes veritus ne tanta hominis autoritas, defectionem aliquã pararet, iudicauit ſatius eſſe, priuſquã aliquid noui exoriretur illũ tollere, &c. Vtraque cauſa eſſe potuit. Potuit etiam Herodes hanc cauſam, quam reddit Ioſephus, fingere, & vulgare.

Ioſephus.

An publicè arguerit Ioann. Tetrarchã dubium eſt. Publicè arguiſſe videtur publicum crimen, vt ſentit Abul. Matth. 14. quæſt. 15. Herodes (inquit) vt euaderet vexationem Ioannis, voluit eum carcere concludere. Nã Ioannes prędicans arguebat publicè Herodẽ de illicitis nuptijs. Clauſus vero carcere prędicare non poſſet, & ceſſare arguere Herodẽ, &c. Forſitan prius priuatim, poſtea cum ab Herodiade nollet diuelli, publicè admonuit. Victor Antiochen. Ioannes (inquit) palã Herodem reprehendit, &c. D. Chryſoſt. hom. 1. ad populum in fine: Ioannes (inquit) cũ fiducia in medio foro dicit: *Non licet tibi habere vxorẽ Philippi fratris tui, &c.*

Victor Antioch.

Quæret aliquis, cur non licuerit Herodi habere vxorem fratris? Reſpondetur quoniam id prohibitum eſt Leuitici 18. & Leuit. 20. niſi forte frater abſq; liberis è vita diſcederet. Tunc enim lege Deut. 25. obſtrictus frater, demortui fratris vxorem ducebat, vt ſemen illi excitaret.

Leu. 18. Leu. 20. Deut. 25.

Dubitatur pręterea, cuius nã vxor fuerit Herodiadis? Ioſephus lib. 18. Antiquit. cap. 7. de Herodiadis coniugio ſic ſcribit: Herodias nupſit Herodi filio Magni Herodis, quẽ ſuſceperat ex Mariamme filia Simonis Põtificis; ex quibus nata eſt Salome. Poſt quam natam, Herodias in contemptũ legis patriæ, denuò nupſit Herodi mariti Germano, eodem patre genito: relicto priore adhuc ſuperſtite. Is fuit Galilęorũ Tetrarcha. Salome autẽ filia Philippo nupſit Herodis filio, Tetrarchiam habẽti Trachonitidis. Hęc Ioſephus. Ait igitur Herodiadẽ primum nupſiſſe Herodi cuidam filio Herodis illius, qui infantes occidit, quem Magnum appellat. Pręterea ex hoc coniugio filiam ſuſcepiſſe nomine Salomem; hanc autem Salomem filiam Herodiadis nupſiſſe Philippo Tetrarchæ Trachonitidis regionis, fratri Herodis Tetrarchæ Galilææ.

Cuius nam vxor fuerit Herodias. Ioſephus.

Salome filia Herodiadis nupſiſſe Philippo dicitur.

At fallitur Ioſephus hac in re. Nã Herodias nõ nupſit Herodi filio Magni Herodis, ſed Philippo Tetrarchę Trachonitidis regionis. Hoc. n. apertè docet Marc. Euãg. c. 6. *Herodes* (inquit) *miſit ac tenuit Ioãnẽ, & vinxit eũ in carcerẽ, propter Herodiadem vxorẽ Philippi fratris ſui, quia duxerat eã, &c.* Philippi ergo erat vxor, non Herodis alicuius. Quod ſi dicas Philippũ appellatũ ẽt Herodẽ, conſentireq; Ioſephũ cũ Euãgeliſta. Reſpondebimus, ex verbis Ioſephi colligi aliũ fuiſſe Herodẽ illũ; alium Philippũ Tetrarchã Trachonitidis. Scribit. n. filiam illius Herodis Salomẽ nupſiſſe Philippo: ergo diuerſi homines erant.

Fallitur Ioſephus. Marc. 6. Herodias vxor fuit Philippi Tetrarchæ.

Idem Ioſephus lib. 17. Antiq. cap. 1. de vxoribus, liberiſq; Herodis ſcripſit. Inter liberos vero tres Herodes numerat. Antipã. i. Tetrarchã, quẽ reprehendit Ioannes & duos alios Herodes; vnũ ex Cleopatra, alterũ ex ſũmi Põtificis filia genitũ. Is eſt cui vult nupſiſſe Herodiadẽ. Sed mirũ eſt huius Herodis nullã, nec in teſtamento Herodis factã mentionẽ, nec in diſtributione hęreditatis, vt conſtat ex eodẽ autore lib. 17. Antiq. ca. 10. & c. 13. Obijt ergo ante patrẽ, longo tẽpore. Quidquid ſit, Ioſephus deceptus eſt. Ex Euangeliſta liquet Herodiadẽ Philippi Tetrarchę Trachonitidis fuiſſe vxorem. Quomodo autem ad Herodem Tetrarcham Galilææ eius fratrem defecerit, & quænam fuerit Herodias reſtat explicandum.

Ioſephus.

Ioſephus lib. 18. Antiq. ca. 7. Herodiadem hanc magni Herodis neptem fuiſſe ſcribit ex filio Ariſtobulo. Herodias (inquit) erat Ariſtobuli filia, & Agrippæ maioris ſoror, &c. Ariſtobulus verò filius fuit Herodis infanticidę, Patris iuſſu occiſus. Huius filia erat Herodias, & Herodes Agrippa Rex, qui Iacobum Maiorẽ priuauit vita, quique conſumptus a vermibus expirauit, Actorum 12.

Cuius nam filia fuerit Herodias. Ioſephus.

D. Hieron. Matth 14. ex antiqua quadã hiſtoria, Herodiadẽ Aretę Regis Arabiæ Petreæ filiam fuiſſe refert. Vetus (ait) narrat hiſtoria, Philippũ Herodis maioris filiũ, duxiſſe vxorẽ Herodiadẽ filiam Regis Aretę. Poſtea verò ſocerũ eius, exortis quibuſdam contra generũ ſimultatibus, tuliſſe filiã ſuã; & in dolorẽ prioris mariti, Herodis inimici eius nuptijs copulaſſe, &c. ſequũtur Hier. Bedã, & Haymo. Hac tamen in re ſequendus potius videtur Ioſephus, quam vetus illa, & in-

D. Hieron. Herodias filia Regis Aretę.

certa hiſtoria. Ioſephum ſequitur Euſeb. lib.1.hiſtoriæ Eccleſiaſt.c.11. Car. Bar. & Iāſenius. Fuit igitur Herodias Ariſtobuli filia, Herodis primi neptis ex filia, & ipſius Herodis Tetrarchæ neptis ex fratre. Nam Ariſtobulus pater Herodiadis, frater fuit Herodis Tetrarchæ, & Philippi. Herodes autem Tetrarcha, antequam Herodiadem acciperet (eodē Ioſepho autore) vxorem habuit Aretę Regis Arabū filiam; quod Euſebius quoq; loco citato ſequitur, & Niceph. lib.1.hiſt.cap.19.

Herodias filia Ariſtobuli Herodis neptis.

Ioſephus Herodes ante Herodiadem, vxorē habuit filiā Regis Aretæ.

Quomodo vxorē Herodiadē Herodes a fratre acceperit, narrat Ioſephus lib.18. Antiq.c.7.iam indicato his verbis. Herodes Tetrarcha vxorem habebat Aretę filiam, cum qua iam multo tempore vixerat. Romam deinde iter faciens diuertit ad fratrē. Huius vxoris Herodiadis amore captus, auſus eſt de impetrando eius coniugio mentionē facere. Qua aſſentiente conuenit inter eos, vt quàm primum ille Roma reuerteretur in patriā, mulier migraret in eius domicilium. Interceſſit autem, & hoc pactum, vt Aretæ filiā eijciat, &c. At Ioſephus, vt diximus, nō Philippo, ſed alteri ereptam vult vxorem.

Exortū hinc bellum cōmemorat hoc pacto. Domum reuerſum Herodem, vxor comperto quid pactus ſit cum Herodiade, diſſimulanter rogat: vt ſe mittat Machęruntem, caſtrū ſitum in confinijs regionis Aretæ ſubſitæ. Morem geſſit Herodes. Illa a præfecto excepta, deducentibus Arabib. magna celebritate peruenit in ędes patris, eique indicauit Herodis animum. Vnde ſimultate nata, ſequuta eſt de Gamalitici agri finibus contentio, & bellum per legatos geſtū. Cōmiſſoq; prælio Herodis exercitus internecione perijt, proditus a quibuſdam exulibus, qui pulſi è Tetrarchia Philippi, tunc merebant ſtipendia Herodis, &c.

Bellum inter Herodē, & Aretam Arabię Regem.

Addit idem Ioſephus, Iudæorum fuiſſe opinionē, deletū Herodis exercitum, quod Ioannem interfeciſſet, cum laudib. extollit. Apud Iudæos (inquit) fuit opinio, iuſta vltione numinis deletum Herodis exercitum, propter Ioannē, qui Baptiſta cognominatus eſt. Hūc enim Tetrarcha necauit, virum optimum, Iudæos excitantem ad virtutum ſtudia, & in primis pietatis, ac iuſtitię; ſimulque ad baptiſmi lauacrum. Quod ita demū Deo gratum fore aiebat, ſi non ab vno tantum, altero A vè peccato abſtineant, ſed animis per iuſtitiam prius mundatis, addant & puritatem corporis. Hæc Ioſephus.

Teſtimoniū Ioſephi de Ioanne Baptiſta.

Dubium etiam eſt, an Herodes Herodiadem duxerit marito ſuperſtite, an vita functo? Hac de re ſic Theophylact. ſcribit Marc.6. Dicunt quidam quòd Herodes rapuerit Herodiadē, viuente Philippo. Alij autem quod mortuus quidem fuerit Philippus, reliquerit autem filiolā B & cum filiam reliquerit non debebat Herodes ducere vxorem fratris, etiam poſt mortem. Lex enim Deut.25. iubebat fratrem fratris vxorem ducere, eum non ſupereſſet puer, nunc autem illi erat filia, &c. Hæc videtur ſententia Chryſoſt. qui homil.48. in Matth. affirmat non licuiſſe fratri ducere fratris defuncti vxorem, ſi ille liberos reliquiſſet. Tum addit: Quoniam igitur Herodes vxorē fratris, cuius C filia viuebat duxit; hac de cauſa Ioannes criminatur, &c. D. Auguſt. in lib. de fide, & operib. cap.19. dubitat: Ambiguū (inquit) vtrum Herodes mortui duxerit, an viui fratris vxorem. Ideo nō claret, quid Ioannes ei non licere dicebat, &c. Tertullianus lib.4. contra Marcion. defuncti fratris vxorem duxiſſe apertè exiſtimat. Ioānes (inquit ille) retundens Herodem, quòd aduerſus legem vxorem fratris ſui defun D cti duxiſſet, habentis filiam ex illa, (non alias hoc permittente, imo & præcipiēte lege Deuter. 25. quam ſi frater illiberis, id eſt, ſine liberis deceſſerit) coniectus in carcerem fuerat, &c.

Theophyl.

An Herodes duxerit Herodiadē Philippo viuente.

D. Chryſoſ.

D. Auguſt.

Tertull.

Reſpondemus viuentis fratris vxorem accepiſſe Herodem. Hęc eſt ſententia D. Hieron. Matt.14. Arguit (inquit) Ioannes Herodē, quòd illicitas nuptias fecerit, & E non liceat fratre viuente Germano, vxorem illius ducere, &c. Aduerte tamē Philippum non fuiſſe Germanū fratrē Herodis Tetrarchę, i. eadem matre, eodemque patre natum. Nā Philippus natus eſt ex matre, quæ Cleopatra appellatur a Ioſepho lib.17. Antiq. c.1. Herodes vero Antipas ex matre alia Samaritide, ex qua etiam natus eſt Archelaus. Erant igitur Germani fratres Archelaus, & Herodes Antipas Tetrarcha; Philippi autem Germanus alius erat Herodes, ex eadē Cleopatra matre. Lege ſi iubet Ioſephum Herodes (inquit) nouem vxores habebat. Vna erat Antipatri mater, altera Summi Pontificis filia, ex qua natus eſt puer

Viuente fratre Herodiadem Herodes duxit.

paterni

Ioſephus.

patrem nomine referens. Prǽterea Samaritis vna, & ex ei liberi Antipas, & Archelaus. Ex Cleopatra etiam Ieroſolymitana Herodem genuit, & Philippum, & cæt. Hic Herodes Germanus Philippi nõ eſt tetrarcha, nam is dicebatur Antipas. Sed Ioſephus non ſibi conſtat. Nam eodem lib. cap. 10. Archelaum Germanum fratrem vocat Philippi. Ergo Germanus etiam erat Antipas Philippi. Forte Germanum vocat ex parte; ſic enim loquitur lib. 18. Antiq cap. 17. verba ſupra citauimus. Euthymius etiam arbitratur viuente viro vxorem ablatã, Euſebius libro 1. hiſt. cap. 10. Beda. Haymo, Gloſs. interl. D. Bonau. de vita Chriſti, cap. 29. & Nicephorus lib. 1. cap. 19. Probatur, quoniam Ioſepho teſte, lib. 18. Antiq. cap. 6. Philippus obijt anno vigeſimo principatus Tiberij. Ioannes verò qui inceſtum reprehẽdit, ante hunc annum ab Herode eſt occiſus. Ergo viuenti Philippo vxorem abſtulit Herodes. Quãobrẽ Abul. Mat. 14. ait Herodem duo commiſiſſe crimina in hoc illicito coniugio; adulterium, quòd viuentis viri vxorem duxerit: & inceſtũ, quòd fratris vxorem acceperit.

Euthym. Euſebius. Haymo. Gloſſ. interl. D. Bonauẽ. Nicephor.

Herodes enim metuebat Ioannem, &c.

Herodes Ioãnem tuetur, ne ab Herodiade occideretur.

Arguebat Herodem Ioannes propter Herodiadem; quod illa moleſtiſſimè ferebat. Itaque Baptiſtæ inſidiabatur, eique necem afferre cupiebat, nec tamen poterat. Cur autem non poſſet cauſam reddit Marcus his verbis: *Herodes enim metuebat Ioannem ſciens eũ eſſe virum iuſtũ, & ſanctum & cuſtodiebat eum; & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat, &c.* Particula, *enim*, cauſam indicat. Non poterat Herodias Ioannem occidere, quoniam Herodes cuſtodiebat eũ, græcè, συνετήρει, ideſt, conſeruabat, & tuebatur eum, ne ab Herodiade occideretur. Cuſtodiebat autem illũ, quia metuebat ipſum, & venerabatur, ꝓpter eximiam vitæ ſanctitatem. Propter quam libenter Græcè, ἡδέως, ideſt, ſuauiter, eum audiebat. Neq; ſolum audiebat, ſed opere audita exequebatur. *Multa* (inquit) *eo audito faciebat;* Multa faciebat, ſed non omnia fecit. Non enim vxorem fratris reliquit. Non ſatis eſt multa facere: omnia præcepta oportet explere. Boni auditoris hoc eſt, libẽter, & ſuauiter concionatorem audire; & eo audito non ſolum multa, ſed omnia, quæ ad animĩ ſalutem ſpectant, facere. Facile eſt audire; audita facere difficile. Herodes ſuauiter Ioãnem audiebat. Sed eo audito ab impia Herodiade diſcedere nolebat. Libenter & ſuauiter eum audiebat; ſed non ſuauiter audiuit illud: *Non licet tibi habere vxorẽ fratris tui.* Veritas amara fuit delicato Regis palato.

Boni auditoris eſt libenter audire, & facere.

Veritas fuit amara delicato palato.

Dubium eſt, an Herodias inſidiata ſit Ioanni, eũq; occidere voluerit, antequam in carcerem conijceretur, an verò poſtquã coniectus eſt? Inſidiatam poſtquam coniectus eſt, videtur ſignificare D. Marcus. Poſtquã enim narrauit Herodem carcere concluſiſſe Ioannẽ adiunxit: *Herodias autem inſidiabatur illi; & volebat occidere eũ, nec poterat.* Quaſi dicat, Herodes vinxit Baptiſtã; Herodias vero volebat occidere eũ in carcere; nec poterat, quia Herodes cuſtodiebat eũ. Veriſimilius eſt, Herodiadẽ inſidias Baptiſtę feciſſe poſtquã arguit Herodem, antequam in cuſtodiam traderetur: Marcum vero vſum anticipatione cum prius carcerem, quam inſidias cõmemorauit. Itaque Herodias poſtquã Baptiſta Tetrarcham, illiciti admonuit coniugij, odiũ concepit, occidere præcurſorem voluit; ſed non potuit. Nam ante carcerem, Herodes metuebat Ioannem, ſciens eum eſſe virum iuſtum, & ſanctũ; & cuſtodiebat eum, ne occideretur ab Herodiade. Timebat enim iram diuinam, ſi iuſtũ, ſanctumq; virum occidi pateretur.

Herodias inſidiabatur Ioanni, antequam mitteretur in carcerem.

Illud quod additur; Audito eo multa faciebat, & libenter eũ audiebat; ad id tempus præcipue referendum videtur, quod admonitionem præceſſit. Antequam argueretur, audiebat Herodes Baptiſtam libenter, & eo audito multa faciebat. Forſitan etiam poſtea. Tandẽ ab Herodiade, vel ab ira victus, quod argueretur, in carcerem illum coniecit, & occidere voluit, vt Matt. ait; *Sed timuit populum quoniã ſicut prophetam eũ habebant.* Particula, *ſicut*, non ſimilitudinem indicat, ſed veritatẽ. Populus enim Ioannẽ verè Prophetam eſſe credebat. Euthym. Mat. 14. Primum (inquit) Herodias negotium faceſſebat Ioanni, volebatque illum occidere. Herodes vero non permittebat, ſciens eum virum iuſtum, & ſanctũ. Itaque audito eo multa faciebat, & libẽter eũ audiebat: cũ aũt vehementer illum vrgeret Ioãnes arguens, atq; increpans eũ tandẽ Herodes

Herodes audiebat libenter Ioannẽ, antequã argueretur.

Euthym.

hinc quidem victus moleſtia, hinc autem vim quodammodo ab Herodiade perpeſſus, iam pudorem in iram commutauit. Nec omnino quieſcens, volebat eum occidere: timens verò multitudinem vinxit eum quaſi puniens, & ligauit eum, ne varia loca circumiens obiurgaret eum. Hęc Euthymius.

Caietan. Caietanus Marc. 6. exiſtimat Herodem verſipellem, timuiſſe Ioannẽ, & audiuiſſe ficto aīo. Nã ad illa verba Marci; *Herodes verò metuebat Ioannem, ſciens eum eſſe virum iuſtum, & ſanctum. Et cuſtodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat*, ſic ſcribit; Hi actus virtutum, qui narrantur de Herode intelligendi ſunt ficti, iuxta verbum Domini appellantis Herodem vulpem, & iuxta teſtimonium Matth. 14. quod Herodes volens Ioannem occidere timuit populum. Ficte itaque Herodes exercebat hos virtutũ actus erga Ioannem; ob quam fictionem non poterat Herodias eum occidere, vt volebat. Marcus enim refert apparẽtes actus, &c. Sic Caietanus. Lyranus quoque ad illa

Ficto animo dicitur Herodes audiuiſſe Ioannem, &c.

A verba Marci; *Libenter eum audiebat*. Totum (inquit) iſtud erat ſimulatorium; Vt ex tali auditu Ioannis, & obtemperatione dictis eius in aliquibus; retineret populum, a rebellione contra ipſum, &c. Superior ſententia eſt veriſimilior. Quoniam Euangeliſtæ verba nullam fictionem indicant; ſed verè facta eſſe ſignificant, quæ narrantur.

Alius interpres Matth. 14. exiſtimare B videtur Herodem non ideo Ioannem in carcerem conieciſſe vt illũ occideret, ſed potius, vt ab Herodiadis inſidijs ſeruaret indemnem, placãs hac ratione illius irã, & ſpe ſecuturę necis deludens. At Euãgeliſtæ verba aliud indicant. Videlicet, Herodem Ioannem vinxiſſe quod ab illo argueretur, non vt ab Herodiadis inſidijs liberaret. Obijcitur illud Marci; Herodias inſidiabatur illi, & volebat occidere eum, nec poterat. Herodes enim metuebat Ioãnem, & cuſtodiebat eum, &c. Sed iam ſupra hęc verba explicauimus. Hæc de carcere Ioannis ſint ſatis. Morale in tractatũ de nece Baptiſtę differamus.

CAPVT IX.

De diſceſſu Chriſti ex Iudæa in Galilæam, & colloquio cum fœmina Samaritana.

MATTHAEVS CAPITE IIII.

CVm audiſſet Ieſus, quod Ioannes traditus eſſet, ſeceſsit in Galilæam.

MARCVS CAPITE I.

POſtquam autem traditus eſt Ioannes, venit Ieſus in Galilęam.

LVCAS CAPITE IIII.

ET egreſſus eſt Ieſus in virtute ſpiritus in Galilæam.

IOANN. CAP. IIII.

VT ergo cognouit Ieſus, quia audierunt Phariſæi, quod Ieſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quàm Ioannes (quanquam Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius) reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galilæam. Oportebat autem eum tranſire per Samariã. Venit ergo in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, iuxta prædium,

Digitized by Google

dium, quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo. Erat autem ibi fons Iacob. IESVS ergo fatigatus ex itinere ſedebat ſic ſupra fontem. Hora erat quaſi ſexta. Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei IESVS: Da mihi bibere. Diſcipuli enim eius abierant in ciuitatem, vt cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu Iudæus cùm ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana? non enim coutuntur Iudæi Samaritanis. Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Si ſcires donum Dei, & quis eſt, qui dicit tibi: da mihi bibere: tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquã viuam. Dicit ei mulier: Domine neque in quo haurias habes, & puteus altus eſt; vnde ergo habes aquam viuam? Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipſe ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius? Reſpondit IESVS, & dixit ei. Omnis qui bibit ex aqua hac ſitiet iterum, qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum: ſed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, vt non ſitiam, neque veniam huc haurire. Dicit ei Ieſus: Vade voca virum tuum, & veni huc. Reſpondit mulier, & dixit. Non habeo virum. Dicit ei Ieſus: Bene dixiſti, quia non habeo virum. Quinque enim viros habuiſti: & nunc quem habes non eſt tuus vir. Hoc verè dixiſti. Dicit ei mulier: Domine, video, quia Propheta es tu. Patres noſtri in monte hoc adorauerunt: & vos dicitis, quia Ieroſolymis eſt locus in quo adorare oportet. Dixit ei Ieſus: Mulier, crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Ieroſolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis, quod neſcitis: nos adoramus quod ſcimus. Quia ſalus ex Iudæis eſt. Sed venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu, & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus eſt Deus: & eos, qui adorant eum, in ſpiritu, & veritate oportet adorare. Dicit ei mulier: Scio, quia Meſsias venit (qui dicitur Chriſtus) cùm ergo venerit, ille nobis annuntiabit omnia. Dicit ei Ieſus: Ego ſum qui loquor tecum. Et continuò venerunt diſcipuli eius, & mirabantur quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: Quid quæris, aut quid loqueris cum ea? Reliquit ergo hydriam ſuam mulier, & abijt in ciuitatem, & dixit illis hominibus: Venite, & videte hominem qui dixit mihi omnia quæcunque feci. Nunquid ipſe eſt Chriſtus? Exierunt ergo de ciuitate, & veniebant ad eum. Interea rogabant eum diſcipuli, dicentes: Rabbi, manduca. Ille autem dixit eis. Ego cibum habeo manducare, quem vos neſcitis. Dicebant ergo diſcipuli ad inuicem. Nunquid aliquis attulit ei manducare? Dicit eis IESVS: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me, vt perficiam opus eius. Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor

menſes ſunt, & meſsis venit; Ecce dico vobis, leuate oculos veſtros, & videte regiones, quia albę ſunt iam ad meſſem. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam, vt & qui ſeminat, ſimul gaudeat, & qui metit. In hoc enim eſt verbũ verum: Quia alius eſt qui ſeminat, & alius eſt qui metit. Ego miſi vos metere, quod vos non laboraſtis. Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introiſtis. Ex ciuitate autem illa, multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris teſtimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia quæcunque feci. Cùm veniſſent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum, vt ibi maneret. Et manſit ibi duos dies. Et multò plures crediderunt propter ſermonem eius. Et mulieri dicebant. Quia iam non propter tuam loquelam credimus: ipſi enim audiuimus, & ſcimus quia hic eſt verè ſaluator mundi.

Reditus Chriſti in Galilæam.

CHriſtus Opt. Max. vt ex dictis liquet, ex Galilæa vbi in ciuitate Nazareth nutritus fuerat, & verſatus, venit in Iudæam ad baptiſmum Ioannis. Poſt baptiſmum, & ieiunium, vt vult D. Epiphanius redijt in Galilæam. Sed huius reditus non fit ab Euangeliſtis mentio. Poſtea venit iterum in Iudæam ad Ioannem; vocatisq; aliquot diſcipulis in Galilæam reuerſus eſt, conuertitque aquam in vinum in Cana. Huius reditus meminit Ioannes cap. 1. Ex Galilæa rurſus venit B in Iudæam ad celebrandos Paſchales dies; cum Nicodemo loquutus eſt; miracula edidit; baptizare cæpit; tùm Galileã repetijt, poſt Ioannis carcerem, vt docet Ioannes cap. 4. Bis ergo poſt baptiſmum ex Iudęa hactenus redijſſe refert Ioãnes, omiſſo illo primo reditu Epiphanij. Semel cum nuptijs interfuit; iterum poſtquàm baptizare cępit, & poſtquàm Ioãnes in carcerem coniectus eſt. Huius diſceſſus in Galilæam meminerunt cæteri Euangeliſtæ, atque ab eo res Chriſti geſtas poſt baptiſmũ Chriſti, narrare ſunt exorſi. Matthæus cap. 4. *Cùm* (inquit) *audiſſet Ieſus quòd Ioãnes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæã.* Marc. 1. *Poſtquam traditus eſt Ioannes, venit Ieſus id Galilæã prædicans Euãgeliũ regni Dei, &c.* Luc. 4. *Et regreſſus eſt Ieſus in virtute ſpiritus in Galilæam, & fama exijt per vniuerſam regionem de illo, &c.* Doctus quidam interpres Matthęũ ſic exponit: Seceſſit in Galilæam, non inferiorem, ſed ſuperiorem, quæ Galilæa gentium dicebatur, & extra Herodis iuriſdictionem erat. Hanc vero interpretationem credit latuiſſe alios autores, & Auguſtinũ quoque. Nõ igitur mirum ſi me etiam lateat. Arbitror tamen non eſſe veram. Nam Euangeliſtæ eodẽ modo nomen Galilæę vſurpant pro vtraque Galilæa. Præterea vtrique imperaſſe Herodem inde colligitur, quòd Herodes abſolutè Galilæę dicitur Tetrarcha, non huius aut illius à Ioſepho, & à Luca cap. 4. Quòd ſi inferiori tantùm Galilææ imperaſſet non diceretur abſolutè Tetrarcha Galilæę. Neque ſolum Galilæę, ſed regioni etiam dominabatur, quę trans Iordanem erat, & peręa dicitur ſiue tranſamnana, vt ex Ioſepho liquet lib. 12. Antiq. cap. 13. Antipæ (inquit) tranſamnana regio ceſſit cum Galilæa, &c.

D. Auguſt.
Gerſon.
Ianſenius.
Abulenſis
Rupertus.

Quod autẽ Ioanne iam tradito in cuſtodiã, Chriſtus in Galilęã nunc receſſerit, ſententia eſt D. Auguſtini lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarum cap. 18. Gerſo- C nis in ſua cõcordia Euangelica, Ianſen. & aliorum. Abulẽſis Matth. 4. quæſt. 84. & 85. aliud ſentit, & Rupertus in Ioannem. Videlicet abijſſe Chriſtum in Galilæam ante Baptiſtæ carcerem. Id vero ſic confirmatur. Ioannes Euangeliſta initio capitis quæri ita ſcribit. *Vt cognouit Ieſus, quia audierunt Phariſæi, quòd IESVS plures diſcipulos facit, & baptizat, quàm Ioannes: reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galilæã, &c.* Ait Euangeliſta Chriſtum abijſſe in Ga- D lilæam propterea quòd audierant Phariſæi plures diſcipulos ipſum facere, & baptizare, quàm faceret, & baptizaret

An abierit Chriſtus in Galilæã poſt Ioannis incarcerem?

Baptiſta.

Baptiſta. Ergo Baptiſta non dum in vin- A cula erat coniectus, cùm Chriſtus in Galilæam abijt. Siquidem diſcipulos tunc Baptiſta faciebat, & baptizabat. Auguſtinus argumenti ſolutionem nobis ſuppeditat, loco citato hæc ſcribens. Intelligimus iam fuiſſe traditum Ioannẽ; Iudæos vero audiuiſſe quòd plures diſcipulos Chriſtus faceret, & baptizaret, quam fecerat, & baptizauerat Ioannes, &c. Euangeliſtæ ergo illa verba: *Audierũt Phariſæi, quòd Ieſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quàm Ioannes;* ex ſententia D. Auguſtini ſic interpretanda ſunt: *Audierunt Phariſæi, quòd Ieſus plures diſcipulos facit, & baptizat;* quàm Ioannes fecerat, & baptizauerat, antequã in carcerem conijceretur. Quo enim tempore Chriſtus diſceſſit iam in cuſtodiam erat traditus.

D. Auguſt.

Diſceſſit ergo Chriſtus in Galilæam poſt Baptiſtæ carcerem, cauſam diſceſſus inquiramus. Rupertus in Ioannem arbitratur in Galilæam diſceſſiſſe Chriſtum; quoniã prædicante Baptiſta, nolebat ipſe prædicare in Iudæa. Ioanni credens (ait Rupertus) abijt; & tempus ſuũ, quod illo adhuc prædicante non aduenerat, expectans. Item; Loco, & tẽpore cedere dignatus eſt Chriſtus; vt debito cũ honore Baptiſta ſuus ad conſummationẽ curſus ſui perueniret. Itẽ: Chriſtus tãto honore Ioannem dignum duxit, vt illo ſuperſtite nuſquã poneret in cõſpectu populi magiſterij ſui cathedram, per publicæ prædicationis officium. Quod ſi facere voluiſſet, magna ſua claritate famam illius obſcuraſſet, ſicut Sole Meridiano lucernę fulgor operiri ſolet. Hęc Ruper. At verò diximus iam fuiſſe in cuſtodiã datum Baptiſtam, quo tẽpore Chriſtus Galilæam petiuit; non ergò vera eſt Ruperti ſentẽtia. Opinio eſt quædam profectum Dominum in Galilæam, quòd Ioãnes traditus eſſet, ne & ipſe traderetur: atque ideò in ſuperiorem Galilæam ſeceſſiſſe, q. extra Herodis erat imperium. Sed ſupra diximus vtrique Galilææ Herodẽ imperaſſe. Nullus enim autor eſt, qui Galilæam ſuperiorem illius dominatui ſubtrahat. Non fugiebat nunc Herodem Dominus, ſed Phariſæorum inuidiam. Lege quæ ſcripſimus de nece Ioannis libro 9. cap. 16. Phariſæorum inuidiã huius diſceſſus fuiſſe cauſam exiſtimat Auguſtinus in Ioãnem probabilius. Inuidiæ enim vt cederet, diſceſſit ex Iudæa Dominus. Hanc cauſam reddit Euangeliſta verbis citatis: *Vt cognouit Ieſus quia audierunt Phariſæi, quòd Ieſus plures diſcipulos facit, & baptizat quàm Ioãnes; reliquit Iudæã, & abijt iterum in Galilæam &c.* Quia Chriſtus cognouit Phariſæorum ſciẽtiam (ait Auguſtinus) ſimul & inuidentiam; quia non hoc propterea didicerunt, vt ſequerentur, ſed vt perſequerentur. Abijt inde, &c. D. Cyrillus in Ioannẽ: Iudæorum B (inquit) inuidiam vitãs Chriſtus, in Galilæam abijt, &c. Chryſoſtomus hom. 30. in Ioan. Non formidinis cauſa diſceſſit, ſed vt eorũ inuidiam leniret, &c. Theophylactus: Cùm Chriſtus audiſſet quòd Phariſæi de gloria ipſius audierint, & ſciret contra ipſum ad inuidiam concitandos: Seceſſit in Galilęam, &c. Ambr. Luc. 4. Diſceſſit Chriſtus, reliquit Iudæã, propter inuidos Phariſęos, &c. Alteram cauſam reddit Matthæus, de qua infra. C

Cur Chriſt' in Galilæã nunc diſceſſerit ex Iudæa?

Rupertus.

D. Cyrillus.

D. Chryſ.

Theophyl.

D. Ambr.

Vt cognouit Ieſus quia audierunt Phariſæi, &c.

Baptizabat Chriſtus per diſcipulos. Maiores ad illius baptiſmũ, quã ad Ioannem, concurſus fiebant. Audierunt hoc Phariſæi; audiuiſſe Phariſæos Dñs agnouit, relictoq; baptiſmo, in Galilæã abijt, ne Phariſæis zelum, & inuidiam tanto concurſu commoueret. Nouerat enim D Phariſæorũ genus gloriæ amicum, & ad inuidiã procliue. Rogabit aliquis, quot menſibus Chriſtus per diſcipulos baptizarit? Reſpondebimus incertam rẽ eſſe. Cœpit ille quidẽ poſt Paſchales dies baptizare, vt ex dictis conſtat. Quantũ verò temporis interuallum inter Paſcha, & baptiſmũ interfluxerit, ignotum eſt. Diſceſſit ex Iudæa menſe Decembri, vt infra oſtendemus. Paſcha menſe Niſan agebatur circiter menſem Aprilem. Itaque E nouem menſes à Paſchate ad Decembrem vſque ſequentem interfluxerunt, quibus potuere diſcipuli Chriſti baptizare, partim baptizante Ioanne, partim poſtquam in carcerem coniectus eſt.

De tẽpore, quo diſcipuli baptizarunt.

Sed quonam menſe audierunt Phariſæi Chriſtum plures baptizare, quã Ioannẽ? Nũquid in extremo mẽſe audierũt? id enim verba Euangeliſtæ videtur indicare: *Vt cognouit Ieſus quia audierunt Phariſæi, quòd Ieſus plures diſcipulos facit, ac bapti-*

tat, quã Ioannes abijt in Galilæã. Vt cognouit, hoc eſt: Vbi primùm cognouit audiuiſſe Phariſæos; ſtatim abijt. Ergo Phariſæi paulò ante quàm abiret, audierunt, extremo menſe; ſeròq; poſt tot menſes Chriſti fama ad illos peruenit. Id vero mirũ eſt. Quam ob rem dici poteſt, Phariſæos de baptiſmo Chriſti primis mẽſibus audiuiſſe, extremo vero mẽſe audiuiſſe plures diſcipulos facere, & baptizare, quàm Ioannem. Primùm diſcipulos Chriſti baptizare cognouerunt; poſteà vero cõparatio facta eſt, ab aliquo inuido Phariſęis ſimili, qui Phariſęos certiores fecit numeri baptizatorũ excreſcentis, Ioãniſq; numerũ ſuperãtis. Ex qua re Phariſæi vel inuidiam conceperunt; vel ſi Chriſtus non diſcederet, concepturi videbantur. Dici quoque poteſt diſcipulos non baptizaſſe toto illo tempore.

De tempore, quo pharisęi audierũt de baptiſmo Chriſti.

Aliter etiam verba Euangeliſtę explicari poſsũt hoc pacto: *Vt cognouit Chriſtus, quia audierũt Phariſæi, abijt in Galilaam*: Nõ tamen ſtatim vt cognouit, abijt; ſed poſt aliquot menſes. Non enim Euangeliſta ait ſtatim abijſſe; ſed abijſſe vt cognouit; ſcilicet, quia cognouit. Quòd ſi antequã Ioannes in vincula ab Herode conijceretur, Phariſæi audierunt quòd Ieſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quàm Ioãnes; nõ eſt opus Auguſtini interpretatione ſuprà tradita. Sic enim verba hęc interpretabimur. *Audierunt quòd Ieſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quam Ioannes adhuc baptizans faceret, & baptizaret*; ſiquidem adhuc baptizabat. Poſtea verò coniectus eſt in carcerem, diſceſſitque ex Iudæa Chriſtus.

Cum audiſſet Ieſus, quòd Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam.

Ioannes vnam commemorat cauſam, cur Chriſtus ex Iudæa in Galilæam diſceſsit, de qua diximus; Matthæus alterã addit. Cùm audiſſet quòd Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam; Non quidẽ quòd Herodem timeret diſceſſit. Quem enim timeret, qui hominum cunctorum ſtatũ in manu gerebat? Neque vero Herodis cauſa abijt. Si enim illius cauſa abijſſet ex Iudæa; nõ petiuiſſet Galilæã, quæ erat ipſius Herodis Tetrarchia. Diſceſſit ergò vt Ioãne tradito in cuſtodiã, inciperet ipſe in Galilęa cõcionari. Ha-

Diſceſſit Chriſtus, vt Ioãne tradito in Galilæa concionari inciperet.

B ctenus enim per diſcipulos baptizabat in Iudæa, & docebat ipſemet, non tamen ſic publicè concionatus eſt, vt in Galilæa.

Quomodo autem Ioãnes traditus dicatur, dubium eſt. Caietanus interpretatur hæc verba: *Cum audiſſet Ieſus, quòd Ioãnes traditus eſſet*; hoc ſenſu. Cum audiſſet, quòd traditus eſſet Ioãnes à Iudæis Herodi. Toletus Ioannis 4. Heſſelius Matthęi 4. & Ianſenius, à Phariſæis traditũ exponunt. Autor imperfecti explicat, traditum à Deo. Cũ audiſſet (inquit) quod Ioannes traditus eſſet; ſine dubio à Deo. Quia in virum ſanctum nemo poteſt aliquid, niſi tradiderit eum Deus, &c. Eundem ſenſum ſequitur D. Thomas, & Carthuſianus: Cùm audiſſet (inquit) quod Ioannes traditus eſſet à Deo permiſſiue in manus Herodis, & ab Herode in manum ſeruorum ſuorum, vt eum incarcerarent, &c. Abulenſis aliter interpreta-C tur. Cùm audiſſet quòd traditus eſſet Ioannes, id eſt, in carcerem coniectus. Hic ſenſus mihi magis placet. Nam ſi ab aliquo traditus fuiſſet Ioannes, Euangeliſtæ id explicaſſent. Cùm ergo ſimpliciter dicant traditum, intelligo potius traditum in cuſtodiam, vel traditum, id eſt, comprehenſum.

Quomodo dicatur Ioannes traditus.

Toletus. Heſſelius, Iãſenius, Autor Imperf.

D. Thom. Carthuſ.

Abul.

Venit in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar. &c.

D

Diſceſſit ex Iudæa Chriſtus, & vt Ioãnes ait, venit *iterum*, hoc eſt, ſecundò, in Galilęam. Etenim primo capite primi receſſus Chriſti ex Iudæa in Galilęã meminit. Hoc loco ſecundum commemorauit. *Oportebat autem eum tranſire per Samariam*; quoniam tres ſunt illius regionis prouintiæ, Iudęa Auſtralis, Galilæa Septentrionalis; inter vtranque Samaria ſita eſt. Cùm ergo Dominus ex Iudæa, E Galilæam peteret; oportebat per Samariam tranſire, quoniam media erat inter vtranque. In hoc tranſitu quid acciderit memoriæ prodit Ioannes.

Cur oportuerit Chriſtũ tranſire per Samariam?

Venit (inquit) *in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar.* Samaria nomen eſt vrbis, & prouincię. Hoc loco prouinciam ſignificat, cuius ciuitas erat *Sichar*, de qua D. Hieronymus in Epitaphio Paulæ: Tranſiuit (inquit) Sichem, non vt plerique errantes legunt Sichar, quę nunc Neapolis appel-

D. Hieron.

appellatur. Et circa puteum Iacob extructam intrauit Eccleſiam, ſuper quo reſidens Dominus, ſitienſque, & eſuriens, Samaritanæ fide ſatiatus eſt, &c. Ex his colliges Sichem tempore Hieronymi dictã Neapolim, & iuxta puteum Iacob Eccleſiam olim fuiſſe extructam. Vult autem Hieronymus legendum non *Sichar*, ſed *Sichem*, tum hoc loco, tum in lib. de quæſtionibus Hebraicis in Geneſim: Sichima (inquit) iuxta Græcam, & Latinam conſuetudinem declinata eſt; Hebraice Sichem dicitur, vt Ioannes Euangeliſta teſtatur licet vitioſè, vt *Sichar* legatur, error inoleuit. Hæc ille. Verum eſt, nomen ciuitatis hebræum eſſe Sichem. Tamen poſtea corruptum eſt, & vocata eſt Sichar, ideoque non Sichem, ſed Sichar a Ioanne eſt appellata. Sichar autem, non Sichem legendum eſſe, conſtat ex biblijs correctis iuſſu ſummi Pontificis.

Legendum Sichar, non Sichem.

D. Hieron.

Fuerit ne Sichem Neapolis?

Idem Hieronymus, ſiue Euſebius in libro de locis hebraicis ſentire videtur, Sichar non fuiſſe Neapolim; ſed oppidum aliud ante Neapolim, ſitum. Sichar (inq.) eſt ante Neapolim, iuxta agrum, quẽ dedit Iacob filio ſuo Ioſeph, &c. Item, in eodem opere ſcribit Sichem locum oſtendi in ſuburbanis Neapoleos. Sichem (inquit) quę latinè, & græcè Sichima vocata eſt, ciuitas Iacob nunc deſerta eſt. Oſtenditur autem locus in ſuburbanis Neapoleos, iuxta ſepulchrum Ioſeph, quam ſubuertit Abimelech Iudicum 9. & ſeminauit in ea ſalem. Poſtea inſtaurata eſt a Ieroboam. 3. Reg. 18. & ſita eſt in finibus Ephraim. Fuit autem, & altera Sichem in monte Ephraim, ciuitas fugitiuorum. Hæc ille. Aranda quoque ſcribit, ciuitatem, quæ nunc Neapolis, vel, Napoles de Suria, appellatur, non eſſe eodem omnino in loco ſitam, in quo fuit antiqua illa Sichem. Borchardus vero: Ad ſiniſtram (inquit) fontis Iacob oppidum eſt magnum quidem, ſed deſertum, & dirutum, quod creditur fuiſſe illa Sichem antiqua, de qua legimus, quòd Iacob habitauit in Sichem. Locus quidem amœniſſimus eſt, & fęcundus valde, niſi ꝙ aquis fluuialibus caret. Ideo neceſſarium fuit Iacob effodere puteum magnum. Indigenæ mihi dixerunt, locum illum nunc *Iſtar* ab eis appellari. Diſtat autem ab ea, quam diximus appellari Neapolim, iactu duorum arcuum. Et in Nea- A poli æſtimo fuiſſe oppidum Thebe, &c. Oppidi Thebe fit mentio Iud. 9. Diſtat Sichem ab vrbe Samaria, teſte Borchardo, duabus leucis; ab Ieruſalem, teſte Abulenſi Gen. 12. diſtat decem leucis.

Iud. 9.
3. Reg. 18.

Borchard

Iud. 9.

Erat autem ibi fons Iacob.

Fons hic puteus erat, vt ex illis verbis Samaritanæ cõſtat: *Puteus altus eſt.* Erat igi- B tur puteus: fons quoque erat, ſed depreſſus, & profundus. Omnis enim puteus fons eſt, in quo aqua ſcaturit. Borchard. ait puteum hunc prope Auſtralem portam Sichem fuiſſe in via ipſa, qua Chriſtus ex Iudea redibat. Ciuitas (inquit ille) Sichem, quæ hodie Neapolis vocatur, nimia amœnitate, & delicijs abundans. A porta eius Auſtrali, quantum bis iacere poſſet arcus, fons eſt Iacob in via, quæ C ducit Ieruſalem. Huic fonti adiacet prædium, quod dedit Iacob filio ſuo Ioſeph. Vallis eſt longa, admodum fertilis, & amœna. Hæc ille, de vrbe, puteo, & prædio ſcripſit. Beda de locis ſanctis cap. 15. ſcribit hunc puteum Iacob templo, quod eo loco ædificatum eſt, fuiſſe cinctũ. Prope ciuitatem (ait) Sichem, quæ nunc Neapolis dicitur, Eccleſia quadrifida eſt, hoc eſt in modum crucis facta, in cuius D medio fons Iacob habetur.

Borchard.

De puteo, ſiue fonte Iacob.

Beda.

Iuxta prædium, quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo.

Prope prædium puteus erat, ſiue fons dictus Iacob, quod illum effoderit, illoq; vſus fuerit Iacob, dum illis in locis habitaret iuxta illa Samaritanę verba: *Iacob* E *dedit nobis puteum & ipſe ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius, &c* Dedit (inquit) puteũ quoniam ipſum effodi iuſſerat. De hoc prædio hæc leges, Geneſ. 48. *Do tibi* (ait Iacob, filium Ioſeph alloquens) *Partem vnam extra fratres tuos, quã tuli de manu Amorrhai in gladio, & arcu meo, &c.* De eodẽ agro Ioſue 24. dicitur. *Oſſa Ioſeph, quæ tulerant filij Iſrael de Aegypto, ſepelierunt in Sichẽ in parte agri, quem emerat Iacob a filijs Hemor patris Sichem, centum nouellis ouibus, & fuit in poſſeſſionẽ filiorum Ioſeph, &c.* Huius vero emptionis meminit Moſes Gen. 33. *Emit* (inquit) *Iacob partem agri, in qua fixerat tabernacula a filijs Hemor patris Sichẽ centũ agnis, etc.*

Gen. 48.

Ioſue 24.

De prædio Ioſeph. Gen. 3.

Partiunt

De emptione agri dubium. *D. Hieron.* *Chaldæus.* *Abulenſis.* *Rabbi. Abraham.*

Pariunt hi loci citati quæſtionem huiuſmodi: Qui fieri poteſt vt idem prædium, & emptum ſit à Iacob cẽtum agnis, ſiue centum nouellis ouibus, quod idem eſt; & arcu, gladioque Iacob è manibus Amorrhęi ablatum? Nam locus citatus ex Geneſi cap. 48. arcu, gladioque ablatum indicat; alter verò locus ex Ioſue cap. 24. emptum fuiſſe probat agnis centum. Hieronymus in quæſtionibus hebraicis, arcum, & gladium Iacob iuſtitiam ait appellari, vel fortitudinem, & laborem. Labore enim ſuo, id eſt, centum agnis prædium illud comparauit; hic illius gladius, hic arcus fuit. Chaldæus gladium & arcum, orationem interpretatur, quam ſententiam ſequitur Abulenſis cũ Rabbi Abraham. Prædium enim illud iuxta hanc ſententiam oratione de manu Amorrhæi Iacob liberauerat.

Metaphoricę sũt hæ interpretationes. Forſitan aliquo tempore occuparunt Amorrhæi agrum; Iacob autem ſimul cũ filijs, alijſque clientibus, arcu, gladioque illum recuperauit. Ideò ſine methaphora ait, arcu, gladioque è manu Amorrhæi ſublatum. Primò igitur emptum eſt prædium centum nouellis ouibus; poſtea verò è manu Amorrhæi arcu, gladioque ereptum. Nullaque eſt inter hæc repugnantia. Forſitan vnus ager emptus fuit centum agnis. Alter vero arcu & gladio comparatus.

Sedebat ſic ſupra fontem.

D. Chryſ. *Chriſtus non eſt vſus iumentis in itinere.*

Paucis aliquot diſcipulis comitatus hoc iter agebat Chriſtus; diſcipuli ciuitatem Sichar ad emendos in prandium cibos perierunt. Chriſtus iuxta puteum Iacob ſolus manſit. Ex itinere vero fatigatus, ſedebat ſupra fontem. Non enim iumento aliquo Regum maximus vehebatur, ſed pedibus faciebat iter. Vnde Chryſoſtomus homil. 25. In Samariã (inquit) Chriſtus venit, mollem, et laſciuam vitam expellens, laborioſam autem nos docens. Non enim iumentis vſus eſt; ſed adeò intentè vadit, vt ex itinere fatigetur. Hoc ſempee admonet, ut ſibi quiſque ſeruiat, neque quærat ſuperflua, neque multis indigeat. &c.

Quid ſignificet particula, ſic. *D. Chryſ.* *Theophyl.* *Euthym.* *Caietan.* *Hora ſexta qua.* *D. Cyril.* *Veritatis habenda cura etiam in minimis.*

Non ſimpliciter dixit Euãgeliſta; *Sedebat ſupra fontem*; Sed addit particulam, *ſic*, A *ſedebat* (inquit) *Sic, ſupra fontem*. Quid autẽ ea particula ſignificet, his verbis docet D. Chryſoſtomus; Non in ſella, non in loco honoratiori; ſed in terra, vt contingit. &c. Et Theophylactus; ſedebat, *ſic*, ſimpliciter, vt forte obueniebat; non ſuper ſedem, ſed ſimpliciter ſuper pauimẽtum. &c. Euthymius; ſedebat, *ſic*, id eſt, ſimpliciter, videlicet prout ſe ſe locus offerebat, vel humi. demonſtrat ſiquidem ſermo quod omni faſtu careret. &c. B Caietanus interpretatur ſedebat *ſic*, hoc eſt, eo modo, quo ſolent defatigati. Aliter exponere poteris; fatigatus Dominus ex itinere, *ſedebat ſic*, id eſt ſic fatigatus, *Supra fontem. Erat enim hora quaſi ſexta*: prope meridiem. Iudæi nanque diem in 12. horas diuidebant. Hora ſexta meridianą erat, qua ſolis calor ardentior eſt, aquarumq; proſpectus iucundus. Obſeruat D. Cyrillus Ioannem addidiſſe particulam, *quaſi* vt veritatis curam in minimis etiam habere diſcamus. Horam (inquit Cyrillus) non ſextam, ſed quaſi ſextam fuiſſe ſcribit Euangeliſta, vt etiã nos diſcamus, vel in minimis non paruam ueritatis curam habere. &c. Habenda ſemper ueritatis cura eſt in magnis, paruiſque rebus; maximè vero cùm iuſiurandum accedit.

Tu vero defige quæſo mentis oculos D in Rege illo, Regum omnium maximo, abſque ullo comitatu ſupra fontem hora quaſi ſexta ſedente, defatigatoque ex itinere. Fontem contemplare cæleſtem iuxta fontem terreſtrem, quodque admirabilius eſt, fontem ſitientem, aquamque à fœmina Samaritana poſtulãtem. Quid à fæmina Samaritana dixi? A te quoque aquã petit, te, tuum amorem, charitatemque tuam ſitit. Ne ſis crudelis adeò vt ex itinere longiſſimo, nimirum quod è cælo E in terram fecit defatigato, teque ſitienti, optatum deneges potum.

Verba illa, *Sedebat ſupra fontem*, exponuntur etiam ſic, *Sedebat iuxta fontem*. Præpoſitio enim hebrea, עַל, al ſignificat, *ſupra, & iuxta*. Attamen cum Euãgeliſta græce ſcripſerit, ἐπὶ τῇ πηγῇ, id eſt, *ſuper fontem* malo præpoſitionẽ, *ſupra*, in proprio retinere ſignificato. Sedebat enim Chriſtus ſuper ipſum puteũ non ſolum iuxta Puteũ. Verba quoq; illa, *ſedebat ſic*, ita explicãtur, ut particula, *ſic*, ſit illatiua, ſiue cauſalis, hoc ſenſu, Ieſus ergo fatigatus ex itinere, *Sedebat ſic*, id eſt propterea ſuper

per

per fontem. Vel Ieſus ergo fatigatus ex itinere ſedebat, *ſic*, ideſt, ergo, ſuper fontem. Sed placet potius ſenſus alter. *ſedebat ſic*, ideſt, ſic defatigatus. Cum enim dictiones in propria ſignificatione intelligi poſſunt in ea intelligendæ ſunt, ad dubias, & peregrinas ſignificationes recurrere non oportet.

Venit Mulier de Samaria haurire aquam.

Futura omnia Rex noſter exploratiſſima habebat. Mulieris Samaritanæ aduentum nouerat, hanc expectabat, huius ſalutem ſitiebat. Cum igitur ſupra puteũ ſederet defatigatus, mulier de Samaria prouincia, ad puteum acceſſit hauriendæ aquæ gratia. Heus fęmina Samaritana nõ times? non horres? accedere ad puteum audes? Rex ſummus prope puteum adeſt non orbis ſolum terrarum, ſed cęlorum quoque Dominus. Nõ trepidas? Minime trepidat fœmina. Rex enim exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiẽs Formam intuetur ſerui, Regis formam non intuetur. Principum, nobiliumque virorum comitatus nullus adeſt, corporis ſtipatores, adminiſtri, ſatellitesque regij nuſquam comparent. equorum, curruũ, turbæque ſtrepitus, minime auditur. Tabernaculum gemmis, auroque rutilans, nuſquam cernitur. Hominem videt fatigatum ex itinere, ſolis calori expoſitum, abſque tabernaculo, & abſque comite. Videlicet omnis gloria eius ab intus, quo Samaritanę non penetrabant oculi.

Chriſtus ſupra puteum ſedet humiliter.

Itaque accedere ad puteũ audet inops fęmina, ſupra quem ſedebat Rex maximus, ſed ignotus; quoniam metuendam maieſtatem, inſtar Moſis, è monte deſcendentis velo texerat. Cum vero ad hauriendam aquam ſe pararet, dicit ei Ieſus. *Da mihi bibere.* Solum autem cum ſola fęmina locutum ſignificat Euangeliſta, cũ addit: *Diſcipuli enim eius abierant in ciuitatẽ vt cibos emerent.* Quaſi dicat; ſolus erat Dominus, cum a Samaritana potum petijt: diſcipuli enim abierant. Etenim diuina factum eſt prouidentia, vt abeſſent illi, occaſioque daretur abſque arbitris de rebus magnis loquendi cum fęmina. Præterea, vt vult Lyranus, cauſam reddit cur ipſe potum petierit: Quoniam (inquit)

Chriſtus a ſamaritide fęmina petit potum.

Cur aberãt diſcipuli.

Lyranus.

A non aderant diſcipuli, qui peterent: Et D. Thomas; Non erant (inquit) tibi diſcipuli a quibus quæreret aquam, &c. A diſcipulis enim ſi adfuiſſent, non a muliere aquam petiuiſſe. Caietanus item. Redditur, ait, ratio cur a muliere petierit Chriſtus potum, quia ſcilicet, diſcipuli abierant, &c. Abierant verò diſcipuli ad emẽdas eſcas, quoniam decreuerant prope aquam cibum ſumere. Vnde Caietanus:
B Redditur (inquit) ratio, quare Chriſtus manſerit ad fontem: quia ſcilicet decreuerant ibi prandere iuxta fontem, &c. Sed reuertamur ad Chriſti verba.

D. Thom.

Caietan.

Da (inquit) *mihi bibere.* Mirum ſane eſſet ſi fons vberrimus a caute, vel arena omnis humoris experte aquam poſtularet. Quid Chriſtus? Nonne fons erat vberrimus exuberans aquis? Quid Samaritana illa fęmina? nonne cautes, vel arena erat,
C ex ſe aridiſſima? Mira ergo res, fontem infinita exundantem aquarum copia, a ſicca arena potum petere. At potum potius ex ſua cupiebat dare copia, quam ex fæminæ accipere inopia. Quoniam ergo ab aqua illa terrena, quæ cernebatur, ad aquam cęleſtem, qua pleniſſima fons Dominus exundabat fæminam euehere uolebat, ideo ab aqua ſermonem exorditur, potumque petit: *Da*, inquiens, *mihi bibere.*
D Eſto ſitierit aquam putei, ſitiebat magis fęminæ licet inopis, ſalutem. Hinc illud Aug. in Ioan. tract. 15. Qui bibere quærebat, fidem ipſius mulieris ſitiebat, &c. *Hora erat quaſi ſexta*, qua ſolis æſtus nominatur, ſitimque efficit. Si æſtuabat fatigatum corpus, ſolis ardore; æſtuabat magis animus amoris calore, quo animas proſequebatur. Aeſtus hic ſitim illã pariebat, qua
E exardeſcens in cruce, diuinum illud verbum protulit; *Sitio.* Iuxta fontem vero Iacob eadem ſiti ſtimulatus, a paupere muliere potum petijt; *Da mihi bibere.* Quis tanto Regi petenti nõ ſtatim potum genibus prouolutus offerret? Sed cunctatur ignorantia. Ignorans fęmina quiſnam ſit, qui aquam poſcit, reſpondet.

Da mihi bibere.

D. Auguſt.

Chriſtus hominum ſitit ſalutem.

Quomodo tu Iudæus cum ſis, bibere a me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana.

Cælo

Digitized by Google

Cęlorum, terrarumque Regem eſſe illum, qui potum petebat, nō agnouit mulier; Iudæum eſſe agnouit. Etenim nulla habebat Regis inſignia. Habebat autem Iudæi ſigna, nimirum in veſte fimbrias, vittaſque hyacinthinas. Nam Iudæi fimbrias in quatuor palliorum angulis geſtabant, vittaſque hyacinthinas, vt præcipitur Num. 15. ex quibus à Samaritanis, alijſque gentibus facilè cognoſci poterant. Ferebat etiam Chriſtus fimbrias aliorum more, vt conſtat ex fęmina, quæ fimbriam veſtimenti eius tetigit, ſanitatémque eſt conſequuta Matth. 9. Lingua quoque potuit oſtēdere Chriſtum ex Iudęis eſſe. Chryſoſtomus homil. 30. Ex habitu (inquit) fortaſſe, & ſermone, cognouit mulier Chriſtum eſſe Iudæum, &c. Cùm ergo Iudęum eſſe videret fæmina, admirata eſt rem inſolitam, quòd à Samaritana potum peteret; quoniam reliqui Iudæi id facere minime ſolebant. Et reſpondit: *Quomodo tu Iudæus cum ſis*, vt ex veſte cognoſco, *bibere poſcis à me* muliere Samaritana? Iudæi enim nullum cum Samaritanis commercium habere volunt.

Chriſtus ferebat fimbrias, vt reliqui Iudęi, Num. 15.

D. Chryſ.

Reſpondet Domino Samaritana.

D. Chryſoſtomus homil. 30. ait Samaritanā ſic reſpondiſſe, quòd exiſtimaret peccare Iudæū, qui à Samaritano potū peteret, legemq; frangere; nollet autem materiam ſuppeditare peccato. Abſtinet (inquit) mulier à conſuetudine, ne peccet; cùm alterū ſua cauſa peccaturum arbitraretur. Neque tacuit, ſed ſententia ſua quod eſſet præter legē corripit, &c. Et Euthymius: Samaritana exiſtimans eum peccare, corripiētis more, ad memoriam reducit obſeruationem, &c. At non videtur fęmina indocta, neque admodū religioſa, peccati habuiſſe rationem, ac correctionis. D. Cyrillus interrogationē putat eſſe dubitantis, cauſamque poſtulantis, cur præter cæterorum Iudæorum morē, à Samaritana aquam poſtulet. Mihi videtur eſſe mirantis, quòd id faceret, quod reliqui non faciebant. Vel etiā Iudæos tacitè increpantis, & conquerētis, quòd à Samaritanis abhorrerent. Quaſi diceret; Iudæi, & immeritò quidem, nos fugiunt; quomodo igitur tu audes à me petere potum? Poſſunt etiam verba eſſe irridentis Iudęorum illam conſuetudinem, vt vult Maldonatus.

D. Chryſ.

Cur ſic Samaritana reſponderit?

Euthym.

D. Cyril.

Prętereà Chryſoſtomus, vt ex verbis citatis cōpertū eſt, exiſtimat præter legem fuiſſe illā aquæ petitionem. Verbis illis hæc etiam addit. Illud poſſet quiſpiā dubitare, quanam gratia ab ea bibere petierat, cum lex non permitteret. Quid igitur dicendum? quod nihil iam referebat eiuſmodi obſeruationes præuaricari, &c. Obijciemus Chryſoſtomo, nō licuiſſe legem Moſis tunc temporis præuaricari, quoniam nondum erat abrogata; ſi igitur petitio illa aquæ legi aduerſabatur, non licebat aquam petere. Reſpondebit
B Chryſoſtomus Chriſtum fuiſſe legis dominū, eique omnia licuiſſe. Et verè quidem ſic reſpondebit. Idem quod Chryſoſtomus, opinatur Carthuſianus. Videlicet, illud cum Samaritanis commercium lege fuiſſe prohibitum, Chriſtum vero legis dominum diſpenſandi habuiſſe poteſtatem. Sed verius eſt, illud commercium non fuiſſe lege vetitum, vt ſentit Cardin. Toletus hoc capite. Lege Abulenſem 4. Reg. 17. q. 24. & Iudicum cap. 19.

An fuerit lege vetitū cum Samaritanos.

D. Chryſoſ.

Carthuſ.

C

Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis.

Verba hęc non fæminæ, ſed Euangeliſtæ eſſe putant Rupertus, & Caietanus. Iuxta quam opinionem Euangeliſta, vt cauſam redderet interrogationis illius: *Quomodo tu Iudæus cum ſis bibere a me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana?* hæc pauca verba
D interiecit: *Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis* Communis opinio fęminæ Samaritanæ illa tribuit. Ipſa enim ſuæ interrogationis, & admirationis cauſam ſubiecit.

Sint ne hæc verba tribuenda Euāgeliſtæ.

Quinam fuerint Samaritani iam diximus tom. 1 lib. 5. cap. 21. lege librum 4. Reg. ca. 17. & 18. & Ioſephum lib. 9. Antiq. cap. 14. Paucis; Rex Aſſyriorum Salmanaſar Samariam cępit, regnumq; decem tribuum euertit. Captos Iſraelitas
E in Aſſyriam tranſtulit. In vacuam verò Samariā è Babylone, locíſque alijs, habitatores miſit. Hi ſunt Samaritani, de quibus nunc ſermo eſt. Cuthæi dicuntur a Ioſepho, a Cutha loco, ex quo in Samariā migrarunt, cuius fit mentio, 4. Reg. 17. Quod autē Samariæ prouinciæ eſſent incolæ, Samaritani ſunt appellati. Colebāt illi idola, ſimulque Deum verum, vt ex capite libri Reg. indicato conſtat, in quo hæc verba leges. *Cum Dominum colerent,*

Quinā fuerint Samaritani.

alijs

dijs quoque ſuis ſeruiebant, iuxta cōſuetudinem gentium, de quibus tranſlati fuerant Samariā. Item: *Fuerunt gentes iſtæ timentes quidem Dominum, ſed nihilominus, & idolis ſuis ſeruientes; Nam & filij eorum, & nepotes, ſicut fecerunt Patres ſui, ita faciunt, vſque in præſentem diem, &c.*

Theoph. Abulenſis. Theophylactus in Ioan. ait poſterioribus temporibus à cultu idolorum abſtinuiſſe. Id quoq; docet Abulen. 4. Reg. 17. Aliquādo (inquit) Samaritani venerunt ad colendum vnum Deum. Et ſic erat tempore Chriſti. Nam tunc ſolum erat diuerſitas inter Iudæos, & Samaritanos, in quo loco adorandum erat, ſed nō erat diuerſitas, an deberet Deus adorari, vel idola? Hæc ille. Ait quoq; Theophylactus Samaritanos ex libris ſacris, quinque tantum libros Moſis recepiſſe. Idem docet Origenes lib. 1. contra Celſum, & Abulenſis omnium aſſertionem eſſe affirmat. Lege D. Epiphanium hæreſi. 9.

An Samaritani colerent idola tēpore Christi?

Samaritani quinque tātum lib. Moſis recipiebant.

Execrabantur ergo Iudæi Samaritanos, neque vllum cum illis, velut hæreticis, & ethnicis, qui eorum regionem occuparant, commercium habere volebāt. Ideòque Samaritana ait; *Non coutuntur Iudæis Samaritanis*. Expectabant illi Meſſiā quemadmodum Iudæi. Hinc illud Samaritanæ in hoc colloquio; *Scio quia Meſſias venit; cùm ergo venerit ille nobis annuntiabit omnia, &c.* Et infra; *Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcunque feci. Numquid ipſe eſt Chriſtus? &c.* Expectabant Meſſiam, quem verò expectabāt, modo viderunt, & ciuitate ſua feliciter exceperunt. Tanti autem boni occaſio fæmina hæc fuit, quæ dum aquam quærit, Meſſiam expectatum inuenit, inuentumque Samaritanis indicauit.

Samaritani Meſſiam expetabant.

Si ſcires donum Dei, & quis eſt, qui dicit tibi, &c.

Petiuit Dominus; ſed vt donaret. Ad donum iam viam munit. Imo ipſam petitionē indicat fuiſſe donum. *Si ſcires* (inquit) ò fęmina *donum Dei* hoc eſt, ſi ſcires quam magnum donum tibi hodie Deus conceſſerit, videlicet, vt Meſſias à te aquam petat; tu vice verſa, ab eo peteres aquam. De hoc dono loqui Chriſtum ſignificant verba ſequentia: *Et quis eſt qui dicit tibi; da mihi bibere.* Si ſcires fęmina donum Dei, quod tibi dedit; ſi ſcires, inquā, quis eſt, qui à te potum petit: ſi ſcires eſſe Meſſiam; tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam. Petiſſes, & dediſſet nulla interpoſita mora, ſi in te debitam diſpoſitionē inueniret. In hunc ſenſum interpretatur, & rectè Dionyſius Carthuſianus. Si ſcires (ait) donum Dei id eſt miſericordiam, & gratiam Dei, quæ tibi nunc offertur per hoc, quod filius Dei petit à te potum. Nempe qui Chriſto aliquid dat, potius recipit beneficiū, quàm impendit. Quemadmodum magnum eſſet pauperi, ſi Rex paruum aliquid ab eo peteret. Hæc ille.

Donum Dei petitio Dei.

Carthuſ.

Caietanus, & Toletus, donum Dei incarnatum Dei filium volunt ſignificare. Nam maximum Dei donum, & per antonomaſiā, *Dei donum*, Dei filius fuit incarnatus, & mundo datus; iuxta illud Ioan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, vt filiū ſuum vnigenitum daret.* Erit ſecundus ſenſus: ò mulier *ſi ſcires donum Dei*, id eſt, ſi ſcires Deū filium ſuum vnigenitum mundo dediſſe. Vel, ſi ſcires donum Dei, id eſt, incarnationem Verbi diuini, quod maximè eſt donum Dei. Et ſi ſcires me eſſe filiū datum, & incarnatum, aquam viuam a me poſtulaſſes.

Caietan. Toletus.

Ioan. 3

Donum Dei maximū filius Dei incarnatus.

Auguſtinus, Rupertus, & alij donum Dei Spiritum ſanctum dici putant. Nam nomen eſt Spiritus ſancti, *donum Dei*, vt docet D. Thomas. 1. p. quæſt. 38. ar. 2. Sēſus tertius erit, iuxta hanc interpretationem: *Si ſcires donum Dei.* i. Spiritum ſanctum, & ſcires eum, qui petit à te aquā, poſſe dare Spiritum Sāctum; tu petiſſes ab eo, & dediſſet tibi huius fontis. i. Spiritus ſancti aquam viuam.

Donum Dei Spiritus ſanctus. D. Auguſt. Rupertus.

Theophylactus de donis Dei generatim exponit, in hūc modum. *Si ſcires* (inquit) *donum Dei*. i. quid donet Deus, nempe æterna, & incorruptibilia. Scires autem, & me, quòd, cùm Deus ſim, poſſim hæc tibi dare, tu quęſiſſes vtique, & accepiſſes aquam viuam, &c.

Theophyl.

Dediſſet tibi aquam viuam.

Ab aqua illa aſpectabili aſcendit Dominus ad aquam aliam multò præſtātiorem, quæ nō cernebatur; rudiſque Samaritanæ mentem paulatim attolit, & ſuaniter ab aqua trahit ad aquam. Quod

Rupertus

Digitized by Google

Ab aqua corporea ad ſpiritalem transfert dominus Samaritanā.

Rupertus obſeruat his verbis: Ab aqua (inquit) viſibili metaphoram faciēs, mulieris mentem paulatim ſubleuando, ad petēdam Spiritus ſancti gratiam leni introductione inuitat, &c. Eundem in modum Ioā.6. ex pane, qui perit, ad cibum permanētem aſſurgit. Aqua autem viua appellatur, q̄ ſcaturit, mouetur, & fluit. Nam ſcaturigo, & fluxus, vita quædam aquæ videtur. Quocirca quæ in lacu, & ſtagno motu caret, mortua aqua eſt. Chryſoſtomus homil.31. Aqua (inquit) viua eſt; quæ ſemper ſcaturit, &c. Auguſtinus tract. 15. Viua aqua dicitur vulgò illa, quæ de fonte exit. Illa enim, quæ colligitur de pluuia in lacunas, aut ciſternas, aqua viua non dicitur, &c. Euthymius: Aquæ vita fluere eſt, ac moueri, &c.

Viua aqua quę dicatur. *D.Chryſ.* *D.Auguſt.* *Euthymi.*

Ex ſententia D. Cyrilli hoc loco aquā viuam vocat Chriſtus gratiā, quæ aquæ inſtar animum irrigat, fructiferumque reddit. D.Cyrillus: Aquam, inquit, viuā appellat Chriſtus viuificantem ſpiritus ſancti gratiam; per quam humana natura ab ariditate, infęcunditateque ad priſtinam pulchritudinem, ac viriditatem irrigata recurrit; magno virtutum numero florens, & charitate erga Deū ſuauiſſimos fructus producens, &c. Viuā aquam dicit, vt ait idem Cyrillus, ab effectu, id eſt, viuificātem. Quoniam gratia animæ vitā æternā præſtat. Vt vero vult Theophylactus viuam appellat, quia non ſtat gratia, ſed ſcaturit, mouetur, agiliſq; ad bona opera eſt. Aquā dicit Chriſtus (ait Theophylactus) non ſtantem, qualis eſt in lacubus putris, ac corrupta; ſed viuā, id eſt, ſcaturiētem, & quæ moueatur. Nā gratia Spiritus ſancti ſemper agilem ad bonum facit animam, aſceſiones ſemper diſponentem, &c.

D.Cyrillus. *Aqua viua gratia dicitur.* *Theophyl.*

Alij præterea traduntur ſenſus à patribus D. Auguſtinus aqua viua Spiritū ſanctum ait ſignificari, in lib 83. quęſt. quæſt.64. Quia (inquit) Chriſtus ſitiebat fidē Samaritanæ, eidē ſitiēti Spiritū ſanctū dare cupiebat. Hanc enim recte intelligimus aquam viuam, quod eſt donum Dei, &c. D. Baſilius pſal.45. *fluminis impetus* (inquit vates) *lætificat ciuitate Dei.* Quis porrò fuerit fluuius ille Dei alius, quam Spiritus ſanctus, qui cordibus ſe dignis inſerit eorum, qui in Chriſtum crediderunt. *Qui credit* (inquit Chriſtus) *in me flumina ex ventre eius fluent*, Ioan.7. Et rurſus; A *Si quis biberit ex aqua, quam dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Hic itaque fluuius omnē ciuitatē Dei lætificat, &c. Chryſoſtomus hom.31. Ioannis (inquit) cap.7. Chriſtus: *flumina* (ait) *de vētre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autē dixit de Spiritu, quem erant accepturi.* Itidem & nūc Spiritum appellat; *Qui biberit ex aqua, quā ego dabo ei, non ſitiet in æternum.* Ita Spiritum ignem appellat, vt excitamentum, & feruorē gratiæ, & peccatorū abſumptionē B ſignificet. Aquam autem vocat, vt ſignificet ablutionem, & refrigerium, quibus ipſum accipientes animi fruuntur. Etenim tanquā hortum virentem, & fructiferis, & ſemper florētibus arboribus comātem; ita promptam animā diſponit, vt nulla anxietate, nullis Satanæ inſidijs diſtrahi ſinat, ſed omnia ardentia Malitela extinguat. Hæc ille. Euthymius huius ſenſus ſic meminit: Aquam (inquit) viuā Chryſoſtomus diuini Spiritus gra- C tiam dicit, ſiquidem varijs modis hunc ait appellari, iuxta diuerſas ipſius operationes: nūc aquam, nunc ignem. Aquam quidem, quia ſicut aqua de cælo deſcendens nutrit, ac viuificat, cumque vnius ſit ſpeciei vario modo operatur, dealbās in lilio, denigrans in narciſſo, rubricans in roſa, purpuriſſans in viola, dulcorans in ficu, amaricans in abſinthio; ita diuinus quoque Spiritus de cælo deſcendēs D nutrit, ac viuificat animam, cùmq; vnus ſit varijs operationibus gratiam diuidit, ac virtutem. Ignis quoque dicitur, quia ſicut ignis, cùm vnius ſit ſpeciei, varios habet effectus, calefaciens, inflammans, illuminans, & purificans; ita ſane & diuinus Spiritus. Hactenus Euthymius.

D.Auguſt. *D.Baſil.* *Aqua viua Spiritus ſanctus.* *D.Chryſ.* *Spiritus ſancti effectus.* *Euthym.* *Varij effectus Spiritus ſanctus.*

Eodem tamen loco Ioan.4. aquam viuam doctrinæ Chriſti fluenta interpretatur. Aquam viuā (inquit) appellat Chriſtus doctrinæ ſuæ fluenta. Aquā quidē, E quia in modum aquæ ſordes abluit, flámaſque affectionum extinguit, & incredulitatis ſiccitatem, ac infructuoſitatem curat. Viuam verò, quaſi perennem, ſemperque motam, &c. Theodoretus quoq; Pſal.1. Chriſti doctrinam aquam appellari docet. Sed hæc expoſitio nō eſt huic loco accommodata. Non enim pollicetur Chriſtus Samaritanæ doctrinā ſuā, ſed Spiritus ſanct gratiam.

Aqua viua doctrina.

D. Ambr. ſer.31. & Cyprianus Epiſtola 63, aquam baptiſmi intelligunt; quæ inter-

interpretatio accommodatior eſt. Poteſt enim commodè intelligi Chriſtum Samaritanæ promittere aquam viuam, hoc eſt baptiſmi aquam, quæ viua eſt, quoniam viuificat, ſcaturit, mouetur, in cælum ſalit.

D. Ambr.
D. Cypr.
Aqua viua baptiſmi aqua.

Domine neque in quo haurias habes.

Paulatim attollitur rudis fęmina, quę Iudæum dixerat, iam appellat dominū. Sed quid in Chriſto vidit, aut quid audiuit, cur dominum vocat? Vidit oris maturitatem, non vulgaremq; formam. Dicētem audiuit; *Si ſcires donum Dei, & quis eſt, qui dicit tibi, da mihi bibere, tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuā*. Vnde vulgari homine præſtantiorem eſſe; honoriſq; præfationem adhibendam putauit. Cùm autem vultus illam maturitatem, ſermoniſq; modeſtiam, à verborū inanitate alienam videret, vnde viuam haberet aquā voluit inueſtigare. Quamobrē rogat; Domine tu ex hoc puteo viuam aquam habere non potes; non enim habes in quo haurias. Grecè, non habes ἄντλημα, hoc eſt, nō habes hauritoriū, vt appellat Auguſtinus, non habes vas, quo ſuſpenſo ex fune aquam ex puteo haurias. Haurire autem è puteo aquam abſque hauſtro, & fune non potes, puteus enim altus eſt. i. profundus eſt. Ex quo ergo fonte hanc viuam aquam habes? Nūquid tu maior es Patre noſtro Iacob? Ipſe puteū iſtum nobis dedit, eiuſque aqua vſus eſt. Tu vero aquam præſtantiorem polliceris; maior ergo illo es, ſiquidem præcellentiorem aquam largiri potes, quam ille dare non potuit. Aliter: Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob, qui puteum hunc nobis dedit, nec aliam aquam viuam habuit, ex qua ipſe, filij, pecoraq; eius biberent? Aliam enim aquam viuam, & quidem præcellentiorem te habere, dareque poſſe polliceris, quam ille non habuit.

Cur dominum appelet Chriſtū Samaritana?

Samaritanos diximus non ex Iudęis, ſed ex Ethnicis oriundos, tranſlatoſque ex Aſſyria in Samariā. Dubium ergo eſt cur fęmina Samaritana, Samaritanorum Patrem appellet Iacob, à quo genus minimè ducebāt. *Nūquid* (inquit) *tu maior es patre noſtro Iacob?* Reſpōdemus propterea appellare, quòd libros Moſis receperāt,

Cur Samaritani patrē appellarent Iacob?

A & Deum colebant, quem Iacob dum vitam in terris ageret coluerat, itemque quòd in terra illa habitabāt, in qua olim Iacob habitauerat, & puteo Iacob fruebantur. Adde id quod ſcribit Ioſephus lib. 10. Antiq. cap. vltimo; Samaritæ (inquit) pro præſenti ſemper conditione temporum mutabiles, quoties feliciter degere Iudæos viderint, cognatos ſe eorū appellant: vtpote à Ioſeph oriundos, & hac ratione ſanguine illis coniunctos. B Quando vero in rebus aduerſis eos aſpiciunt, nihil ad ſe pertinere aiunt, nec illis quidquam deberi beneuolentiæ; cùm ipſi ex longe remotis gentibus ad ea loca venerint, &c. Libro item vndecimò cap. vltimo: ſunt Samaritæ hoc ingenio, vt & ante diximus: in rebus Iudæorum afflictis negant ſe cognatos, veritatē tūc dicendo. Cùm vero affulgere eis fortunam viderint, confeſtim in ſocietatem irruunt attinere ad ſe affirmando: & à C Ioſeph, eiuſq; filijs Manaſſe, & Ephraim ſeriem generis ſui deducendo. Hæc Ioſephus. Potuit igitur fœmina decepta, credere Samaritanos à Ioſeph, & Iacob originem ducere, ideoque Iacob Patrē ſuum appellare. D. Cyrillus, Samaritani (inquit) quamuis à Babylone in coloniā miſſi fuiſſent, tamen aut quia vicini Iudæis erant, aut quia nonnulla religionis hebrææ probauerant, maiores Iudæorum patres ſuos appellare non erubeſce D bant, &cæt.

Ioſeph.

D. Cyril.

Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.

Aquā putei Iacob cum aqua ſua confert Dominus; multoque præſtantiorem ſuam eſſe oſtendit, vt fœminam ad illius cupiditatem excitet. Verborum hæc eſt ſententia. Putei tui aquam laudas; at il- E lius aqua ſitim minime reſtinguit. Omnis enim, qui biberit ex hac aqua, iterū ſitiet. Qui verò ex aqua mea biberit, nō ſitiet in æternum. Quid hoc eſt? quonam modo is non ſitiet in æternum, qui gratiā habuerit Spiritus ſancti? Euthymius reſpondet; Non ſitiet vnquam incredulitatis ſiti, &cæt. Lyranus; Habens (inquit) gratiam Dei, habet Deum, & ideò non deſiderat aliquid, quod non habeat, &cæt. Itaque, iuxta Lyranum, qui habet gratiam

gratiam non ſitit Deum non habitum, quanuis Deum, quē habet, habere perfectius ſitiat. Eſt enim deſiderium ſitis.

Reſpondemus de ſiti per æternā beatitudinem extinguenda locum exponēdum; *Non ſitiet in æternum*, qui aquam viuā à Chriſto acceptam, ſcilicet gratiam, biberit; hoc eſt, nullam per totam ęternitatem in cælo ſitim perpetietur, aut corporis, aut animę. Rupertus Ioānis 4. Aqua (inquit) quam Ieſus dat, corporis, & animi ſitim æternam funditus extinguit; vt apud inferos non ſitiat ardens, aut ardeat ſitiens; ſed Agno duce pergat ad vitæ fontes aquarum, & æternæ beatitudinis hauſtu cunctam corporis, & animæ purgans inopiam, non deficiat omni bono in æternum, &c. Similem in modum exponit Auguſtinus, & Toletus.

Rupertus.

D. Auguſt.
Toletus.

Obijcit Ianſenius hunc non eſſe ſenſum colligi ex verbis ſequentibus. Scilicet; *Fiet in eo fons aquæ ſalientis, &c.* At non colligetur, ſi ſic explicetur totus locus. Qui biberit ex aqua gratiæ, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum in cælo. Sed aqua ipſa gratiæ, quam dabo ei, fiet in eo fons aquæ gloriæ ſalientis, & ſcaturientis, & ebullientis in vitam æternam, hoc eſt, in ſempiternum, ita vt ſitire non poſſit in æternum. Dicitur autem in cęlo aqua gratiæ fieri fons gloriæ in homine, quoniam ex gratia emanat gloria hominis. Dicitur aqua gloriæ ſalire, ſiue ſcaturire in ęternum, quemadmodum aqua fontis, quæ ſemper ſcaturit; quoniam nunquam deficiet.

Aliter; putei aqua, ſi potetur, non ſemper in homine permanet, ſed abſumitur, idcirco ſitis redit quam extinxerat. Gratiæ autem aqua in homine perpetuò durat, ſi peccato mortifero non expellatur, nunquā abſumitur; ſuapte nanque natura perpetua eſt, ſi propter peccatū nō auferatur. Cùmq; perpetua ſit in homine, hominis ſitim perpetuo extinguit; Imo bonis actionibus augetur, & accreſcit. ſitq; in eo fons aquæ ſaliētis in vitā æternā. Qui verò fontē habet in pectore, nō ſitit. Itaque ſenſus alius eſt. Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, hoc eſt, non laborabit vnquam huius aquæ penuria, non ſitiet illam non habitam: ſemper enim in viſceribus eam habebit, niſi culpa ſua illam pellat. Sed augebitur, & fiet in eo fons aquæ gratię

Gratia ſi peccato non expellatur æterna eſt.

A ſalientis, vel ſcaturientis in vitam æternam. In hunc ſenſum tendunt, quę à Caietano dicuntur, & Ianſenio. Dicitur autem gratiæ aqua ſcaturire in vitam ęternam, quia nunquam deficit. Aqua putei, & fontis deſinit ſcaturire; ſed aqua gratiæ ſcaturit in æternum. Nunquam areſcit gratiæ aqua, niſi peccatum mortiferum areſaciat fontem. D. Cyrillus aquā ſalire ait in vitam ęternā, quoniam gratia hominem ad vitam æternam ducit. B Illum (inquit) in ſe fontem continebit, qui poſſit eum ad vitam ęternam ducere, &c. Aqua fontis modicum ſalit, at aqua gratiæ vſque in vitam ęternam ſalit. Aqua ad ſuum locum aſcendit. Tantum aſcendit, quanta eſt altitudo loci, vnde fluit. Gratia ex Deo fluit, ad Deū aſcendit, & ſalit.

D. Cyrillus.

Adde his alium ſenſum: *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum*, hoc eſt, nec concupiſcet, nec deſiderabit C vehementi deſiderio bona caduca. Deſiderium enim, & concupiſcentia vehemēs, ſitis eſt. Hanc ſitim aqua gratiæ extinguit, ſi augeatur, & fiat fons ſcaturiēs, & ſaliens ad deſiderandam vitam æternam. Hoc perfectorum eſt; non ſitiunt bona caduca in æternum: ſed gratiæ aqua ſanctorum operum aucta incrementis fit in eis fons ſaliens per deſideria inflammata, atque ebulliens in vitam æternam, ac cæleſtem.

Gratia extinguit concupiſcētiā.

D Aquam viuā dixit Ambroſius poſſe ſignificare aquā baptiſmi, eritque ſenſus. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei*; hoc eſt, qui baptiſmum perceperit, ſi in gratia accepta permaneat, non ſitiet in æternū in cælo. Sed aqua ipſa baptiſmatis fiet in eo fons gratiæ ebullientis in vitam æternam, quoniam baptiſmus gratiam efficit. Auguſt. ſer. 92. in hæc verba; *Omnis qui biberit ex hac aqua, &c.* Vnum (inquit) baptiſmum docet Dominus, qui poſt in E greſſum æterni fontis, & cæleſtis poculi ſacramentum, vnum quemque noſtrum ſitire non patitur, &c. D. Cyprianus Epiſtola 63. non ſitire iterum, & non ſitire in æternum (ait) baptizatos, quoniam baptiſma ſemel tantùm ſuſcipitur. Baptiſma (inquit) ſalutaris aquæ ſignificatur, quod ſemel ſcilicet ſumitur, nec rurſus iteratur, &c.

Baptiſmus.

D. Auguſt.

D. Cyprian.

Domine

Domine da mihi hanc aquam, vt non ſitiam.

Iam fœmina eo ſuauiter ducta eſt, vt aquam Chriſti petat. Vtilitate ducimur omnes, & illa vtilitate ducta, commodiſque ſuis conſulens: *Domine* (inquit) *da mihi hanc aquã*, quæ ſitim in ſempiternũ extinguit, vt non ſitiam, nec ſit mihi opus recurrente ſiti, ad puteum hunc toties recurrere. Nõdum tamen ad aquam accipiendam parata erat Samaritana, altius B oportebat aſcendere, ideo ad occulta aperienda tranſit Dominus: *Vade*, ait, ſi aquã quam petis, vis accipere, *voca virum tuum*, vt ille quoque accipiat, ſciatque vnde tu acceperis: æquũ enim eſt viros vxorum dona noſcere, eorũ quoq; participes fieri. Reſpondet illa: *Non habeo virum.* Bene vereque reſpondiſſe Chriſtus aſſerit: quoniã quinque viris iam nupſerat, poſt quinque viros, cum eo, cui matrimonio coniuncta nõ erat, impudice uiuebat. D. C Irenæus lib. 3. cap. 19. ſentit quinque viros non fuiſſe legitimos Samaritanæ; ſic enim ſcripſit; Samaritanæ præuaricatrici, quæ in vno viro non manſit, ſed fornicata eſt in multis impijs. &c. Quid ſibi velit Chryſoſt. Pſal. 13. (ſi tamen Chryſoſtom. ille eſt) non liquet. Sic enim ſcribit. Quemadmodum maritorum multitudo efficit, vt non cenſeatur maritus. *Quinque enim viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus vir.* Ita etiam multorũ Deorum cultus eſt impietas, & perinde eſt ac ſi nullum colas. &c. Videtur putare eodẽ tempore illos quinque viros habuiſſe Samaritanam. Sed ex Euãgelio id minime colligitur. Neque ſolet vnquam vna fœmina plures habere viros, ſiue maritos. Verba Domini potius indicãt viros fuiſſe legitimos, cum ait: *Bene dixiſti, quinque enim viros habuiſti, & nunc quem habes nõ eſt tuus vir.* Hoc eſt. Quinq; viros habuiſti legitimos qui viri erant, ſiue mariti: at vero hic, quem nunc habes, non eſt tuus vir, ſcilicet legitimus. Alij fuerant viri, hic non erat vir, quia alij fuerant legitimi, hic non erat legitimus. Lege autorem quæſtionum ad Antiochum q. 59. Obijcitur. Si legitimi viri quinque fuiſſent nihil occultũ Chriſtus videretur patefeciſſe. Præterea infra ait Samaritana: *Venite, et videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcunque feci*, id eſt, omnia peccata. Atq; A inter ea quod quinque illegitimos viros habuerim. Reſpõdetur, Chriſtũ occulta patefeciſſe Samaritanæ, quod quinq; viros dixerit habuiſſe; id enim cũ Iudæus eſſet Samaritanis ignotus, fœmina intelligebat a nullo homine ſcire potuiſſe. Præterea illud etiam occultum erat, virum quem tunc habebat non eſſe legitimum. Illa vero verba, *Venite, & videte, etc.* hæc occulta ſignificant, non autem viros quinque fuiſſe illegitimos.

An fuerint legitimi viri quinque Samaritanæ.

D. Irenæus.
D. Chryſoſ.

CAPVT X.

De colloquio Chriſti cum Samaritana.

Domine vt video Propheta es tu. Patres noſtri in monte hoc adorauerunt. &c.

Altius aſcendit Samaritana, agnoſcit Chriſtum eſſe prophetam, quoniã, quæ occulta erant, patefecit: *Domine* (inquit) *vt video Propheta es tu.* Proponit ergo ſapiente propheta dignam quæſtionem de loco, in quo Deum adorare oporteD bat: quæ inter Samaritanos, & Iudæos illo tempore agitabatur. Iudæi aſſerebant Deum in templo Ieroſolymitano eſſe colendum; contra Samaritani cõtẽdebant in Samaria, in monte, quem Samaritana indicat., eſſe adorandum. Errorẽ vero ſuum Patrum confirmat exemplo fœmina. *Patres* (ait) *noſtri in monte hoc adorauerunt & vos dicitis, quia Ieroſolymis eſt locus, vbi adorare oportet.* Diſquiramus breuiter quænã E fuerit hæc inter Samaritanos, Iudæoſq; controuerſia, & quiſnam mons ille, de quo Samaritana loquitur.

Proponit Samaritana Chriſto quæſtionem de loco adorationis.

Cõtrouerſia de loco adorationis erat. Sed nonne fas tunc erat Deum omni in loco adorare? Reſpõſio eſt, fas fuiſſe tũc Iudæis vbique Deũ genufle ctendo, orando que adorare; non tamen ſacrificando. Etenim Deuter. 12. præceptũ extat, quo id facere prohibentur. *Caue ne offeras holocauſta tua in omni loco, quẽ videris, ſed in eo quẽ elegerit Dominus in vna tribuum tuarum offeres*

Non erat fas vbique adorare, id eſt, hoſtias offerre.

res hoſtias, & facies quæcunque præcipio tibi. &c. A Queſtio ergo de hac adoratione erat, q̃ ſacrificãdo, Deo exhibetur. Iudæi (& verè quidem) affirmabãt, in templo tãtummodo Ieroſolymitano ſacrificia Deo eſſe offerenda; quod is eſſet locus, quem Dominus eam in rem elegerat. Samaritani aiebãt in monte Samariæ victimas Deo eſſe immolandas, quod patres fecerant. Hanc vero fuiſſe controuerſiam teſtatur Ioſephus lib. 12. Antiq. ca. 1. his verbis: Pugnabant inter ſe iugiter Iudæi, & Sa- B maritæ, dum Ieroſolymitani ſuum templũ ſacroſanctum eſſe affirmant, & victimas a Iudæis non alio mittendas: Samaritæ contra in montem Garizim eas mitti debere contendunt. &c. Hanc eandem proponit Domino fęmina Samaritis.

Ioſephus.

Inter Iudæos & Samaritanos contẽtio.

Mons, quem Samaritana indicat cum ait: *Patres noſtri in monte hoc adorauerunt*: mons eſt Samariæ Garizim, vt volunt Origenes, & alij. Samaritani (ait Orige. in Ioan.) dicebant: *Patres noſtri in mõte hoc* C *adorauerunt*; montem Garizenum monſtrantes. &c. Indicat autem fęmina montẽ, quoniã prope Sichem, et puteum Iacob ſitus erat. Borchardus Paleſthinæ inſpector. Supra fontẽ (inq̃t) Iacob ad dexterã eſt mons excelſus, habens duo capita: quorũ vnum eſt mons Garizim, aliud mons Hebal. &c. Lyranus Deut. 27. Garizim, ait, & Hebal ſunt duo monticuli propinq., & prope Sichẽ. &c. Ioſephus quoque libro 11. Antiq. c. 18. affirmat, vr- D bem Sichem ad montem Garizim ſitam eſſe. Mõtem vero Samaritanis fuiſſe ſanctiſſimum ſcribit lib. 3. de bello ca. 12. in hoc monte extruxere illi templum Ieroſolymitano ſimile, Alex. Magni tẽpore de quo idẽ autor lib. 11. Antiq. ca. 8. Poſt obitũ (ait) Alexãdri, tẽplũ in monte Garizim ſitũ manſit incolume, & ſi quis apud Ieroſolymitas, aut illiciti cibi ſũpti, aut violati ſabbathi, aut ſimilis criminis reus ageretur, ad Sichimitas .i. incolas Si- E chem confugiebat, calũniam ſe paſſum dictitans. &c. Lib. 2. Machab. c. 6 Antiochus templũ Garizim Ioui hoſpitali dicari iubet, Ieroſolymitanũ vero Ioui Olympio. *Miſit Rex Antiochus, ſenem quendã Antiochenum, qui cõpelleret Iudæos, vt ſe trãſferrent à patrijs, & Dei legibus. Contaminare etiam, quod in Ieroſolymis erat templum, et cognominare Iouis Olympij; & in Garizim, prout erant ij, qui locum inhabitabant, Iouis hoſpita-*

Origenes.

Mons Garizim oſtẽditur a Samaritana.

Borchard.

Lyranus.

Ioſephus.

In mõte Garizim templum Samaritarum.

2. Mach. 6.

lis. &c. Dubium eſt, an eo tẽpore, quo cũ Samaritana Chriſt' colloquebatur, hoc templum in monte ſtaret? Reſpondendũ eſt ſtetiſſe annis 200. & fuiſſe euerſum ante tẽpus Chri ab Hyrcano. Ioſephus autor eſt lib. 13. Antiq. c. 17. Lege quæ diximus tomo 1. lib. 5. cap. 25.

Templum Garizim euerſum ante tempus Chriſti.

Aduerſatur nobis Hieronym. ſiue potius Euſebius, cuius librum de locis hebraicis latinitate Hieronymus donauit. ait enim montem Garizim non eſſe propinquum vrbi Sichem, ſiue Neapoli Syriæ. Eius verba hæc ſunt: Sunt iuxta Iericho duo montes vicini, contra ſe inuicẽ reſpiciẽtes, è quibus vnus Garizim, alter Hebal dicitur. Porro Samaritani arbitrantur hos duos montes iuxta Neapolim eſſe, ſed vehementer errant. Plurimũ enim inter ſe diſtant, nec poſſunt inuicẽ benedicentium, ſiue maledicentium inter ſe audiri voces, quod ſcriptura commemorat. &c. Probat Euſebius, ſiue Hieronymus montes Garizim, & Hebal nõ eſſe vicinos Sichem: Propterea quod in illis duobus montibus benedictiones legem obſeruantibus conferendas, & maledictiones legem frangentibus infligendas, Ioſue promulgarit, diuiſo in montibus exercitu, ita vt inuicẽ ſe audire poſſent Hebræi. At vero mõtes illi duo, qui ſunt prope Sichem, ita diſtant, vt non poſſent inuicem benedicentium, & maledicentium voces audiri. Lege Deu. 27. & Ioſue 8. Addit Euſebius eodem libro. Iuxta Galgal montes eſſe ſcribunt Garizim, & Hebal. Galgala vero locus eſt iuxta Iericho. Errant igitur Samaritani, qui iuxta Neapolim Garizim, & Hebal, montes oſtendere volunt, cum ipſos iuxta Galgal eſſe ſcriptura teſtetur, Deuter. 11. Hæc ille. Iuxta hanc ſententiam Euſebij, dicendum eſt, Samaritanos deceptos credidiſſe montes illos eſſe Garizim, & Hebal, atque adeo montem, quem Samaritana Chriſto oſtendit, nõ fuiſſe verè Garizim.

Euſebius.

An mons Garizim ſit iuxta Sichẽ.

At vero Ioſephus potius hac in re ſequendus eſt, qui lib. 11. Antiq. ca. vltim. aſſerit vrbem Sichem prope montẽ Garizim ſitam eſſe. Et lib. 4. ad finẽ de benedictionibus, & maledictionibus ſupra memoratis agẽs, ſic ſcribit: iuſſit Moſes aram erigere ad Solem Orientẽ obuerſam, nõ procul a Sichimis vrbe, inter duos montes, dextrũ Garizim, ſiniſtrum

Ioſephus.

Hebal:

Hebal; diuiſaſque copias in ſenas tribus A ſuper duobus montib. conſiſtere, & vna cũ illis Leuitas, ac Sacerdotes. &c. Libro item 5. c. 1. Ioſue (inquit) cum omni populo profectus verſus Sichima, ideſt, Sichẽ, altare ſtatuit, & diuiſo exercitu in monte Garizim dimidium eius collocauit, & in Hebal alterum dimidiũ. &c. Rationes Euſebij non ſatis habent virium. Negamus tantã eſſe diſtãtiam mõtium, vt ſe inuicem audire non potuerint Hebræi. Deuter. vero cap. 11. ſic ſcriptũ eſt: B *Pones benedictionem ſuper montem Garizim, maledictionem ſuper montem Hebal, qui ſunt trans Iordanem, poſt viam, quæ vergit ad Solis occubitum in terra Chananæi, qui habitat in cãpeſtribus, contra Galgalam, quæ eſt iuxta vallem tendentem, & intrantem procul. &c.* Abulẽſis hoc ca. 11. Deuter. ſic ſcribit: Sunt hi mõtes Garizim, & Hebal coniuncti ciuitati Sichem. Nam mons Garizim diſtat paulò magis quaſi media leuca, vel fere vna. Mons autem Hebal modicum vltra eſt C magis verſus Orientem, vt ſit quaſi leuca, & dimidia, vel non tantum. Diſtant autem hi mõtes a Ieruſalem, quaſi vndecim leucis. Hæc ille. Lyran. appellat hos montes, monticulos. Sed Garizim reliquis Samariæ montibus fuiſſe celſiorem ait Ioſephus lib. 11. Antiq. cap. 8. Mons Garizim (inquit) imminet Samariæ reliquis montibus celſior. &c.

Qui patres adorarint in monte Garizim.

Quæritur, quinam patres in monte hoc Garizim adorarint? Ex ſcriptura ſacra non liquet, patres illos antiquos in D monte Garizim Deũ coluiſſe, victimaſque illi immolaſſe. Sed id ſibi perſuadebant Samaritani, quod in illo loco habitaſſet olim Iacob cum filijs. Itaq; in mõte illo potuere Deo victimas immolare. Gen. 33. Leges, non quidem in mõte Garizim, ſed in parte agri, quam iuxta Sichem emit; Iacob altare ſtruxiſſe ad immolandum. D. Chryſoſt. hom. 31. ait, in mõtem Garizim ductum ab Abrahamo E filium Iſaacum, vt iuſſu Dei immolaretur. Et Theophylact. Tradunt (inquit) in montem Garizim Iſaac in ſacrificiũ adductum. Euthym. præterea; Vetus hiſtoria (inquit) tradit Abraham in illo monte obtuliſſe Iſaac Deo in holocauſtum. &c. At iam lib. 3. cap 11. diximus, Iſaacum in monte Moria, ſiue in monte Caluariæ oblatum.

In mõte Garizim aiunt oblatum, Iſaac Chryſoſtom. Theophyl. et Euthym.

D. Cyrillus.

D. Cyrillus lib. 2. in Ioan. cap. 90. vult inde ortam illam in monte Garizim adorationem, quòd in illo benedictiones a Ioſue legem obſeruantibus ſint propoſitæ. Samaritani (inquit) in mõte Garizim appellato, ſolum adorare Deum oportere opinabantur. Quæ ridiculoſa religio inde orta eſt, quia in monte Garizim, vt in Deuteronomio legitur, data benedictio eſt. Sic Cyrillus.

Poſſunt etiam patres ſumi pro patribus Samaritanòrum, hoc ſenſu: Patres noſtri Samaritani in monte hoc adorauerunt. Sed potius pro Iacob, & filijs ſumitur; vt ratio maius pondus habeat. Patres noſtri Samaritanorum, & Iudæorum, Iacob, & filij eius, in monte hoc adorauerunt; & vos dicitis Ieroſolymis eſſe Deum adorandum.

Venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Ieroſolymis adorabitis Patrem.

Aperit Dominus fœminæ Euangelici tẽporis cultum, abſque Iudaicis, Samariticiſque ſacrificijs, & ceremonijs; quaſi reſpondeat ſic: Hæc tua quæſtio iam non indiget reſponſione; tuus hic nodus iã nõ hẽt opus ſolutione. Nam venit hora, hoc eſt, imminet tẽpus nouæ legis, quo neque in monte Garizim, neq; in tẽplo Ieroſolymitano, Deus cruentis animaliũ ſacrificijs: ſed toto orbe, nouo alio ſacrificio coletur. Prędicit Chriſtus tum legis veteris abrogationẽ; tum Chriſtianum cultum, qui legali cultui ſucceſſit. Legis veteris cultus, ac ſacrificia, vni illi templo alligata erant. Cum ergo ait, in illo templo Deum ſacrificijs non eſſe adorandum; ſequitur ſacrificia, ſacerdotium & legem, penitus eſſe extinguenda. *Venit* (inquit) *hora quãdo nec in monte hoc, neque in Ieroſolymis adorabitis patrem,* ideſt, Deũ. Vbi igitur adorabitur Deus? Nimirum toto terrarum orbe. Iudæi adorationem templo Ieroſolymitano colligatã habebant; Samaritæ in ſuo templo Garizim Deum adorandũ contendebant. Soluit Chriſtus ligatam adorationem. Neque in monte hoc Garizim, neque Ieroſolymis adorobitis in tẽplo: non erit locis alligata adoratio noui teſtamenti, ſed in totum orbẽ propagabitur. Lege D. Baſilium li. 2. de Baptiſmo cap. 8. Dilatat (inquit) Dominus, & diducit adorationem Dei ab arcto Ieroſolymæ ambitu, in omnem totius orbis locum. &c.

Predicit Dominus abrogãda legis veteris ſacrificia.

D. Baſil.

Vos adoratis quod neſcitis.

Iudæos Samaritanis anteponit, quòd veram de Deo haberẽt cognitionem, qua Samaritani carebant. *Vos* (inquit) *adoratis quod neſcitis*; videlicet Deum, quem non rectè cognoſcitis, de quo veram non habetis intelligentiam. Chryſoſt. ait Samaritanos putaſſe Deũ in loco eſſe circunſcripto, nihilque de eo amplius hoc pacto, quam de idolo exiſtimaſſe. Similiter Theophyl. Samaritani (inquit) putabant loco concludi Deum. Et Euthym. Ignorabant quod omniũ gentium eſſet Dominus, opinabãtur ſiquidem quod ſolis Samaritanis, atq; Iudęis dominaretur, &c. Item D. Thom. ſcribit, exiſtimaſſe Samaritanos Deum cõſtare corpore, & vno in loco oportere adorari. Præterea parem eſſe idolis. Incertum eſt, quid illi de Deo ſenſerint. Quidquid ſenſerint, non verè Deum agnoſcebant, vt indicant Chriſti verba. Caietan. arbitratur non adoraſſe Deum ſolùm, ſed alios illi Deos adiũxiſſe. Et Ianſenius: Nõ rectè (inquit) ſentiebant Samaritani de Deo; cum putarent eum illius terræ tantùm Deum eſſe, ac talem, qui etiam in diuino cultu dæmonũ admitteret conſortium, &c. Iuxta quam ſentẽtiam locus in hunc modum exponi poteſt. Vos adoratis quod neſcitis, hoc eſt, Deum, quem neſcitis eſſe vnũ, ſimul enim alios Deos colitis. Sed Samaritas ſimul coluiſſe tunc temporis deos alios ignotũ eſt. Veriſimilius forte, vt ſupra diximus, coluiſſe ſolùm Deũ, ſed falſas de ipſo opiniones habuiſſe. Veruntamen in opinione Caietani eſt Chryſoſtomus: Et dæmones (inquit) & Deũ, Samaritæ adorabãt, &c. Eſt etiã Dionyſi⁹ Carthuſ. Toletus, & Titelman. Quod ſi illi idola tunc colebant, ſenſus horum verborum eſſe poterit. *Vos adoratis quod neſcitis*, id eſt, idola, quæ non eſſe deos, ſed vana numina ignoratis. At non placet ſenſus, quoniam Samaritana de adoratione Dei agebat, quem Iudæi colebant; non autem de adoratione ſimulachrorũ. Ergo cum reſpõdet Chriſtus; *Vos adoratis quod neſcitis*; de Deo, quẽ Iudæi venerabantur, intelligendus eſt, quẽ Samaritani quoque colebant; ſed vera illius cognitione carebãt.

D. Chryſ. — Theophyl. — Euthym. — Quid de Deo ſenſerint Samaritani incertum. — Caietanus. — Ianſenius. — D. Chryſ.

Illam vero interpretationem nõ probo, quæ de loco adorationis verba Chriſti ſic exponit; Quòd vos in mõte Gari- A zim adoratis, neſcitis quid faciatis; q̃ verò nos Ieroſolymis adoremus, ſcimus quid faciamus. Nos enim hoc Dei iuſſu facimus, vos veſtro inuento. Nõ probo, inquam, quia Chriſtus non loquitur de loco, ſed de obiecto adorationis. Non enim ait; *Vos neſcitis, vbi adoratis*: ſed, *Vos adoratis quod neſcitis*, id eſt, Deum, quem non bene cognouiſtis. Quamuis de loco adorationis eſſet contentio, tamen Chriſtus a loco tranſijt nunc ad obiectũ; adoran- B di modũ mox oſtẽdit. In omnibus verò locis Deum adorandum iam prædixit.

Nos adoramus, quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt.

Loquitur Chriſtus ſecũdum humanã naturam, ſecũdum quam Iudęus erat; idcircò Iudęis ſe adnumerat. *Nos* (inquit) .i. Iudæi. Præterea ſecundum eandem naturam humanã Deũ adorabat. Idcirco ait: C *Nos adoramus, quod ſcimus.* Adorat (inquit Cyrill.) etiã Chriſtus vt homo, poſtquã factus eſt homo: adoratur autẽ quoniam Deus verus eſt, &c. Adorabãt autem Samaritani quod neſciebant, Iudęi vero adorabãt quod ſciebant, quoniam veram de Deo cognitionem Iudæi habebant.

D. Cyrill.

Hæc autẽ cognitio cõceſſa illis à Deo eſt, *quia ſalus ex Iudæis eſt*. hoc eſt, *quoniã ſalus*, ideſt, Ieſus Saluator mũdi, ex Iudęis natus eſt, vt exponunt D. Cyrill. Euthy- D mius, & Theophylact. Oportebat enim illos, ex quibus ſalus mũdi erat profectura, vera Dei cognitione, ac fide ornatos eſſe. Propter Chriſtum, Dei cognitionẽ, ſcripturas, legem, ſacerdotes, reliquaque ornamenta Iudæi acceperunt. Populum enim, ex quo Meſſias oriturus erat, voluit Deus a reliquis eſſe ſeparatum, diuiniſq; donis exornatũ. Quia verò eũ, propter quẽ ornamẽta omnia à Deo acceperant, ideſt, Chriſtum, repulerunt; ideò or- E namenta ipſa amiſerunt. *Salus* (inquit) *ex Iudæis eſt*. Ad Rom. 9. *Ex quibus* .i. Iudæis (ait Paulus) *eſt Chriſtus ſecundum carnẽ, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus, &c.* Aliter; *Nos adoramus quod ſcimus*, veramq; de Deo ſciẽtiã habemus; quia ſalus orbis, i. vera fides, & viua, vera doctrina, veraque de Deo ſciẽtia, ex Iudęis p̃ Meſſiam, eiuſq; Apoſtolos exiſtit. Oportuit ergo Iudęos ex quibus vera Dei cognitio in mũdum emanabit, verè Deũ cognoſcere. Aliter:

Cognitio Dei data Iudæis & lex propter Chriſtum. — *Salus ideſt Chriſtus ex Iudæis eſt ſaluator. Ad Ro. 9.*

Nos

Nos Iudæi veram de Deo, quem adoramus, cognitionem habemus. Quia animorum ſalus ex Iudæis eſt, & apud Iudæos eſt. Salus autem hæc ſine vera Dei cognitione non poteſt conſiſtere.

Sed venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu, & veritate.

Quoniam Samaritana de adoratione quæſtionem propoſuerat; de adoratione Dominus agit. Adorationẽ in primis a tẽplo Ieroſolymitano, ſacrificijsq; cruẽtis pecudum ſoluit, & per totum dilatauit orbem, cum dixit: *Venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Ieroſolymis adorabitis Patrem.* Deinde adorationem Iudæorum prępoſuit adorationi Samaritanorũ, Iudæoſq; maxime extulit, ꝙ ex illis ſalus orbis eſſet, illis verbis: *Vos adoratis quod neſcitis; nos Iudæi adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt.* Hoc loco Chriſtianos veros adoratores fore prædicit, qui Deũ in ſpiritu, & veritate adorent. *Venit* (inquit) *hora*; hoc eſt, tempus appetit, *& nunc eſt*: hoc eſt, iã hoc tempus incipit: quoniã iã Chriſtus venerat, qui hos adoratores veros concederet: *Quando adoratores veri*, qui verã de Deo habebunt cognitionem, quique vmbras, ac typos relinquent, *adorabunt Deum in ſpiritu, & veritate.*

Chriſti veri adoratores.

Adorare Deum in ſpiritu, & veritate idẽ poteſt ſignificare; videlicet adorare Deum remotis, abrogatiſque figuris, & typis quibus Iudæi vtebãtur. Eritq; ſenſus. Venit tempus, cum veri adoratores adorabunt Deum *in ſpiritu*, ex animo, & corde, abſq; carnalib. ſacrificijs Iudæorum, & Samaritanorũ. *Et in veritate*, hoc eſt, abſque vmbris, & figuris Moſaicę legis. Sic exponit D. Thom. in Ioan. Veri (inquit) adoratores adorabunt *in ſpiritu*, hoc eſt, non in cęremonijs carnalib. & *in veritate*, hoc eſt, non in figura. &c. D. Chryſoſ. Cum Iudæi, & Samaritani, aĩa contempta, munditiæ corporis plurimũ ſtuderent; non ablutione (ait Domin⁹) & ornatu corporis, ſed incorporea noſtri parte Deum adorandum. Quamobrem non pecora, non vitulos, ſed te totũ Deo offeras ſacrificium. Sic viuentẽ hoſtiam exhibebis. In veritate enim adorare oportet. Nam quæ ſuperiori tempore figura erant, circuncifio, holocauſta, ſacrificia, non ſunt amplius; ſed omnia veritas. &c. D. Cyrillus in hunc locum, *venit hora, &c.* Præſens aduentus ſui tempus ſignificat Chriſtus, in quo figuras in veritatem, & vmbram in cultum ſpiritualẽ & placentem Deo Patri viuẽdi normã, per Euangelicam doctrinam tranſmutari inſinuat. &c. Itẽ: Spiritualis adorator eſt Deo gratus, qui in forma, & figuris Iudaicis ad pietatẽ obumbratur; ſed euãgelica virtute refulgens, recta dogmatũ diſciplina, verã peragit adorationẽ. &c. Theophylactus: Fortaſſis (inquit) quia Iudaica lex ſecundum literam intellecta figura erat, & vmbra: quod dicitur *in ſpiritu*, opponitur litteræ; Nõ enim lex literæ à nobis obſeruatur, ſed lex ſpiritus. Nam litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Et quod dicitur *in veritate*; opponitur vmbræ, & figuræ. &c.

Quid ſit adorare in ſpiritu, & veritate.

D. Thom.

D. Chryſoſ.

D. Cyrillus.

Theophyl.

Aliter, diuerſa eſſe poteſt ſignificatio *ſpiritus, & veritatis*, ita vt *in ſpiritu* adorare ſignificet adorare ex animo, & corde, abſque corporalibus Iudæorũ, Samaritanorumque ſacrificijs. Adorare autem *in veritate* ſit adorare cum vera Dei cognitione, qua Samaritanos caruiſſe dixit Chriſtus. Vnde Theophylactus; Quia (inquit) ſpiritus eſt Deus, hoc eſt, incorporeus; oportet ipſum adorare incorporaliter, videlicet in anima. Hoc enim ſignificat *in ſpiritu*. Etenim anima ſpiritus eſt incorporeus. Quoniã autẽ multi videntur adorare in anima, non tamen rectam habent ſcientiam, ſicut hæretici, ideo addidit; *& veritate*. Oportet enim & mente adorare Deum; & ſanam opinionem de ipſo habere. Sic Theophylactus. Itaque ſenſus erit: Venit hora, ſiue tempus, quo neque in monte Garizim, nec in templo Ieroſolymitano adorabitis Patrem. Sed venit, inquam, hora, quando in toto orbe veri adoratores Chriſtiani in ſpiritu, id eſt, ex corde intimo, non in vmbris, & typis Iudæorum; & in veritate, hoc eſt, non in falſitate Samaritanorum, ſed in vera Dei cognitione, & fide adorabunt. Adoratio in ſpiritu vmbras Iudæorum; adoratio in veritate falſitatem pellit Samaritanorum.

Theophyl.

Neque verò adoratio in ſpiritu adorationẽ Dei externam excludit, imo amplectitur, & cũ ea maxime coniũcta eſt. Nã adoratio interna cordis, veluti anima eſt adorationis externæ, quę per actiones

corporis exhibetur. Corpore & animo conſtat homo, vtroque Deus adorandus eſt, & colendus. Quare duplex ab homine cultus exigitur, corporis, & animi; ille qui ſub aſpectum cadit; hic qui oculos hominũ, non tamen Deũ fugit. Quod docet Damaſcenus lib. 4. de fide cap. 13. Quia (inquit) ex viſibili, & inuiſibili cõſtamus; duplici quoque adorationis genere rerum omnium parentem afficimus. Quemadmodum videlicet, & mente, & corporis labijs, pſallimus, & aqua ſimul ac ſpiritu baptizamur. &c.

Duplex adoratio animi, & corporis. D. Damaſc.

Externa adoratio neceſſaria.

Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum.

Adorationem ſiue internam, ſiue externam, quæ ab ſpiritu puro amoriſq; affectu, in veritate proficiſcitur, Deo gratiſſimam eſſe Dñs docet. Adorabunt (inquit) hi veri adoratores Deum. Nã Deꝰ C tales quærit adoratores, qui in ſpiritu, & veritate eum adorent: tales illi ſummopere placẽt. Rationem, cur placeant, cur que hæc adoratio maxime Deo cõueniat huiuſmodi reddit. *Spiritus eſt Deus, & eos, q adorant eum, in Spiritu, & veritate oportet adorare.* Simile enim diligit ſibi ſimile. Deus ſpiritus eſt, ideoq; ſimili adoratione delectatur, nempe quæ ſpiritalis eſt. D. Thom. in Ioan. Vt dicitur Eccleſ. 13. *Omne animal diligit ſibi ſimile*: ergo Deus in D tantum diligit nos, in quantum ei aſſimilamur. Sed non aſſimilamur ei ſecũdum carnalia, quia eſt incorporeus; ſed ſecundum ſpiritalia. &c. Et Cardinalis Caiet. Propterea oportet adorantes Deum adorare in ſpiritu, & veritate; vt adoratio cõformis ſit adorato. &c. Theophylactus. Quia Deus ſpiritus eſt, ſpiritales adoratores quærit; & quia veritas eſt, quærit veros. &c. Eſt autem adoratio ſpiritalis omnis illa adoratio, quę interno animi E affectu fit, ſiue ex ſolũ animi fit, ſiue etiã corporis externa. Chriſtianus ille Deo ſeruit, & Deum colit in ſpiritu, qui fide, charitate, & reliquis virtutibus, Deum internis animi motionibus, externiſque corporis colit actionibus. Ad Rom. 1. ait Paulus: *Seruio Deo in ſpiritu meo.* Nunquid Paulus ſolo ſpiritu Deo ſeruiebat? nõne etiam corpore? Seruiebat quidem maxime corpore. Sed in ſpiritu ſeruiebat, etiã cum ſeruiebat corpore; quoniã externæ Pauli actiones ab ſpiritu manabant interno. Sic probi Chriſtiani externę actiones, & adorationes ab interno ſpiritu proficiſcuntur.

Adoratio in ſpiritu, & veritate Deo maxime placet. D. Thom. Eccleſ. 13.

Caietan. Theophyl.

Chriſtianus colit Deum internis, externiſque actionibus, et adorationib. Ad Rom. 1.

Scio quia Meſſias venit. &c.

Quęſtionis, quam propoſuerat, ſolutionẽ, & eorũ, quę a Chriſto audierat cõfirmationem, in tempus Meſſiæ fœmina reijcit, quem veniſſe nondũ ſciebat: *Scio* (ait) *quod Meſſias venit.* Tẽporis pręſentis eſt verbum græce, ἔρχεται. Sed pro futuro ſumitur, ſcio quod Meſſias veniet. Ita Matthæi 17. Elias venturus eſt, græcè in præſenti, ἔρχεται. Poteſt etiam ſumi in præſenti, Meſſias venit, ideſt, iã propinquũ eſt tẽpus aduentus Meſſiæ, iam aduẽtat. Sic enim a Iudæis Samaritani didicerant, vel fama acceperant. Addit Euangeliſta nominis Meſſiæ interpretationem. *Qui dicitur* (inquit) *Chriſtus.* Quaſi; dicat: Nomen hebræum Meſſias, ſignificat græcè Chriſtũ. Græcè enim ſcripſit Ioãnes; Latinè vero ſignificat vnctum: *Cum ergo Meſſias venerit, ille nobis annuntiabit omnia.* Hoc eſt, Ille nos omnia docebit: ille quæ ſit vera adoratio, quiſque veræ adorationis locus, mons ne Garizim, an templũ Ieroſolymitanũ, aperiet. Obſerua primũ Samaritanos quoq; expectaſſe Meſſiam, non ſolum Iudæos. Deinde expectaſſe Meſſiam, qui eos doceret omnia: *Ille* (inquit) *nobis annuntiabit omnia.*

Samaritani Meſſiam expectabant, qui eos doceret omnia.

Ego ſum, qui loquor tecum.

Cum Samaritana Meſſiæ feciſſet mentionem, in illumque reieciſſet quæſtionẽ opportunè ſubinfert Dominus; *Ego ſum, qui loquor tecum.* Ego ſum Meſſias, quẽ doctorem præſtolamini. Non rogauit fęmina num Meſſias ipſe eſſet; non rogatus tamen Meſſiam ſe eſſe verbis perſpicuis profitetur. At vero a Iudæis maxime rogatus nũ Meſſias eſſet, affirmare noluit. Ioann. 10. *Circumdederunt eum Iudæi & dicebant ei. Quouſque animam noſtram tollis? Si tu es Chriſtus*, ideſt, ſi tu es Meſſias, *dic nobis palam.* At nõ reſpondit: Ego ſum, qui loquor vobiſcum. Cauſam reddit Chryſoſtom. Fidelior (inquit) Samaritana erat Iudæis, qui non diſcendi, ſed arguendi cauſa rogabant. Nam ſi diſcere voluiſſent, verborum, ſcripturarumq; & miraculorum ſufficiens eis fuiſſet doctrina.

Cur Dominus Samaritanæ aperuit ſe eſſe Meſſiam, Iudæis minime. Ioan. 10.

D. Chryſoſt.

Sama-

Samaritana ſimplici, & integra mēte pe A tijt, vt ex ſequentibus facile poteſt intelligi. Audiuit eum, & credidit, & alios ad credendum traxit. Sic Chryſoſtomus. Et Theophylactus: Iudęis Chriſtus nihil dicit, eo quòd non interrogabant diſcendi gratia, ſed calumniandi animo. Huic autem Samaritanæ, quia ſtudioſa erat, manifeſtè ſe reuelat, &c. Eandem cauſam aſſerunt Euthymius, & D. Tho. Ioan. 4.

Caietan. Caietanus alias cauſas cōmemorat his verbis. Mira gratia, vrgentibus nanque B Iudæis: *Quouſque animam noſtram tollis? ſi tu es Chriſtus dic nobis palàm;* diſtulit palàm dicere ſe Meſſiam: immo & diſcipulis prohibuit hoc publicare Matthæi. 16. Et tamen nunc ſponte Samaritanæ dicit ſe eſſe Meſſiam. Et ratio eſt, quia hæc manifeſtatio non erat periculoſa, ad præueniendum paſſionem eius. Et vt non ſolùm Iudæos, ſed etiam primitias gentilium dignas efficeret manifeſtatione tāti myſterij ore proprio, &c. Ait Caietanus noluiſ C ſe Chriſtum Iudæis apertè dicere; Ego ſum Meſſias; ne Iudæis accuſationis anſam daret, & ante ſtatutum tempus ab illis occideretur. Dixiſſe autem Samaritanæ, quoniam nihil in ea manifeſtatione periculi inerat. Præterea vt primitias gētium honore afficeret. Si autē Dominus Chriſtū ſe eſſe palam diceret, accuſationis anſam Iudæis daret; quoniam Chriſtus Regem ſignificabat, qualem Iudæi expectabant. Si ergo ſe eſſe Chriſtum, & D Regem diceret, Cæſaris maieſtatē ex Iudæorū opinione læderet. *Chriſti nomen eſt Regium.* Rupertus Ioannis 4. *Rupertus.* Ecce (inquit) quomodo Chriſtus Samaritanæ alienigenæ ſemetipſum credidit, quem Iudæis non crediderat; & oſtendit illi honorandum nominis ſui theſaurum, quod in patria ſua, ſcilicet Iudęa, nec dum prodiderat. Ne mox, quod futurum erat, pretioſam nominis eiuſdē margaritam porci conculcarent, & hoc ſanctum canina rabie blaſphemātes corroderent, &c.

Mirabantur, quia cum muliere loquebatur.

Dixerat Euāgeliſta diſcipulos Chriſti in ciuitatem Sichar ad emendum cibum abijſſe. Empto cibo ad magiſtrum reuerſos ait. Quia vero cum Samaritana fœmina colloquentem reperērūt, admiratos.

Prima admirationis cauſa fuit Chriſti erga abiectæ conditionis fœminā humanitas, & affabilitas. Hanc reddit Chryſoſt. *Cur mirati ſint diſcipuli q̄ Chriſt. cū muliere loqueretur.* Mirabātur (inquit) diſcipuli facilitatem, & incredibilem Chriſti humilitatem; ꝙ tam clarus, & tanti nominis, pauperē, & Samaritanam mulierem benignè alloqui non dedignaretur, &c. Et D. Cyrill. Stupent (ait) diſcipuli, tantam Saluatoris ſhumanitatem, &c. Eandem cauſam reddūt Theophyl. Euthym. & D. Th. Orig. prę- *D. Chryſ. D. Cyril. Theophyl. Euthym. D. Thom. Origenes.* terea: Mirantur (ait) diſcipuli, quid ita ipſe, qui tam magnus eſſet, cum muliere loqueretur, &c. Sed id poteſt huic cauſę opponi, ꝙ diſcipuli videbant Chriſtum hominem, pauperem licet, & infimæ conditionis hominem, deſpicere, & cum pauperibus diſcipulis verſari.

Aliam rationem reddit D. Tho. forte probabiliorem. *D. Thom.* Mirabantur (inquit) diſcipuli quod cum Samaritana, & alienigena Chriſtus loqueretur, &c. Sciebant. n. diſcipuli Iudęos non couti Samaritanis. Quemadmodum ergo fœmina admirata eſt, ꝙ a ſe muliere Samaritana Chriſtus potum peteret, cum Iudæi Samaritanis non couterentur: ſic diſcipuli admirati ſunt, ꝙ Chriſtus cum alienigena muliere ſermonem conferret.

Vero ſimillius eſt miratos diſcipulos, ꝙ Chriſtus cum fœmina, præſertim ſolus cum ſola, etſi loco publico, ac omnibus patēte, colloqueretur. Probatur hæc cauſa ex verbis Euangeliſtæ. Non enim dixit, mirabantur, quòd cum muliere Samaritana; vel quòd cum muliere abiectę, ac deſpicatę conditionis loqueretur. Sed abſolutè; *Mirabātur quod cum muliere loquebatur.* Vnde Caietanus; Nulla (inquit) in textu alia redditur ratio huius admirationis, niſi locutio Chriſti cum muliere. *Caietan. Euſebius.* Et dixit hoc Euāgeliſta, ad ſignificādum inſolitam fuiſſe locutionem Chriſti cum muliere. Miramur enim inſolita, &c. Euſebius, lib. 3. de demonſtr. Euang. c. 6. Cū E ex cauſa (inquit) neceſſaria vt multis prodeſſet, cum Samaritana muliere loquentem Chriſtum diſcipuli vidiſſent, admirati ſunt, *quod cum muliere loqueretur;* inopinatum quiddam hoc, atque inſolitum ſe intueri arbitrantes. Tanquam ij, qui nunquam ante hac idem vidiſſent. Commendabat enim ſaluatoris noſtri ſermo, nihil aliud niſi in moribus grauitatem, atque auſteritatem, &c.

Nemo tamen dixit. quid quæris? aut quid loqueris cum ea.

Diſcipulorum erga Magiſtrum reuerentiam, his verbis notam facit Euangeliſta. Mirati quidem ſunt; nullus tamen rogauit Chriſtum. Domine quid à fœmina hac quęris? aut, quid cũ ea loqueris? Magiſtri enim reuerentia, ne rogarent, obſtabat. Cùm tamen rei mirabilis cauſam indagare ij cupiant, quos admiratio capit. D. Cyrillus; Probi diſcipuli officiũ eſt, tanta reuerentia doctorem colere; vt nihil temere interrogare audeat, &c. Chryſoſtomus; Diſcipuli Chriſti nihil rogarunt. Adeò diſcipulorum mores imbiberant, adeò magiſtrum & timebãt, & reuerebantur plurimùm, &c.

CAPVT XI.

De colloquio Chriſti cum Samaritana.

Reliquit ergo hydriam ſuam mulier, & abijt in ciuitatem.

EN quò Samaritana, diuino Chriſti ſermone ducta eſt. Iam hydriam, & funem relinquit, Chriſtumque ſuis Samaritanis prædicat. Apoſtolam Samaritanorum à Chriſto factam, ait Origenes in Ioannem. Tãquam Apoſtola (inquit) hac muliere vtitur Chriſtus, ad eos, qui in vrbe erãt, &c. Simon Caſſianus li. 11. cap. 2. Euangeliſtam factam eſſe aſſerit. Chriſtus (inquit) Samaritanam fecit Euãgeliſtam. Euangelizauit enim conciuibus ſuis Chriſtum, &c. Theſaurũ in agro inuenit, inuentum non abſcondit, ſed populo ſuo indicat. Aquam dum quæreret mortuam, viuæ aquæ fontem reperit. Ad illum ciues ſuos vocat. Meminit diuina ſcriptura Anæ cuiuſdam Geneſ. 36. qui aquas calidas in ſolitudine inuenit. Di-

Origenes.
Samaritana Apoſtola Samaritanorũ, & Euangeliſta.
Simon Caſſ.
Gen. 36.

A gnior memoria eſt Samaritana fœmina, quæ non aquas calidas, ſed aquarum cæleſtium flumen in ſolitudine reperit.

Reliquit hydriam ſuam mulier (ait Euãgeliſta) *& abijt in ciuitatem, & dicit illis hominibus: Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia, quæcunque feci: Nunquid ipſe eſt Chriſtus?* Vocata, vocat alios; iuxta illud Apocalypſ. 22. *Qui audit dicat: Veni, & qui ſitit veniat, & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis,* &c. Audiuit Samaritana, dixit ſuis Sama-
B ritanis; *Venite, & videte hominem,* &c. Samaritani audierunt, & ad fontem venerunt, aquamque vitæ gratis acceperunt. Ita accenſa (inquit Chryſoſtomus) Samaritana eſt, vt relicta hydria, in ciuitatẽ properaret, & ad Chriſtũ vniuerſum populũ traheret. Venerat hauriendæ aquæ gratia, & cùm verum fontem inueniſſet, cõtempſit alterũ, &c. D. Cyrillus in Ioann. Non eſt (ait) imitandus ſeruus ille, qui Matth. 25. talentum obruit; ſed multipli-
C canda ſunt, quæ accepimus. Quod probè nobilis hæc mulier fecit; quæ Samaritanis omnibus, quod accepit, propoſuit, &c. Simon Caſſianus; Hoc (inquit) ſignũ ſi diligitur Chriſtus; quòd is, qui diligit in eius amicitiam alios trahit, &c. Forte dubitas, an ſit verum id, quod illa dixit; *Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcunque feci.* Reſpondeo verum fuiſſe per hyperbolem quandam, modumque dicendi exaggerantem.

Samaritana vocata, vocat alios.
D. Chryſoſt.
D. Cyrill.
Matth. 25.
Simon Caſſ. Signũ charitatis eſt ad Chriſtũ trahere alios.

D

Rabbi manduca.

Diſceſſit Samaritana, vt ciues ſuos ad Chriſtum vocaret. Interim diſcipuli, qui ex ciuitate emptos cibos attulerant, magiſtrum rogarunt vt pranderet; id enim hora flagitabat. At ille ſtudio ſalutis Samaritanorum inflammatus reſpondit; Alius mihi cibus paratus eſt, vobis ignotùs. *Ego* (inquit) *alium cibum habeo manduca-*
E *re, quem vos neſcitis.* De cibo magiſter ſpiritali loquebatur; diſcipuli de corporeo verba intellexere; ideoque inter ſe rogabant. Attulit ne quiſpiam illi cibum? Similes Samaritanę fuere. Quemadmodũ illa, cùm Chriſtus de aqua ſpiritali verba faceret, de craſſa, ac corporea ſermonem eſſe exiſtimauit; ita diſcipuli rudes adhuc, minimeque expoliti, cùm Chriſtus de cibo ſpiritali ageret, de ſolito & noto

noto cibo agere credebant: ambigebant-A que, num aliquis cibum attuliſſet, quem ſe poſtea ſumpturum diceret. Dixerat enim; *Ego habeo cibum manducare, quem vos neſcitis*. Non dixit, ſe iam manducaſſe, ſed manducaturum. Chryſoſtom. Quid mirum (inquit) ſi Samaritana aquæ appellatione, aquam eſſe opinabatur: quãdo & diſcipuli, ſpiritalia adhuc non intelligunt. &c.

Cibus Chriſti animarũ ſalus.

Cum hæſitantes, & rogantes diſcipulos magiſter cerneret, aperuit quis ille cibus eſſet, de quo faceret uerba. B *Meus* (inquit) *cibus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me, vt perficiam opus eius*. Voluntas Dei peculiaris, de qua hic ſermo habetur, eſt hominum ſalus. 1. ad Timoth. 2. *Vult omnes homines ſaluos fieri*. Opus item Dei peculiare, eſt hominum redemptio. Chriſtus ve ò in mundum miſſus eſt, ut hanc patris voluntatem faceret, & hoc opus perficeret, hoc eſt, ut homines ſeruaret, ac redimeret. Hoc aũt cęleſte, diuinũq; negotium cibũ ſuũ eſſe profitetur: hominum ſaluti vacare prandium ſuum eſſe affirmat. *Meus* (inq̃t) *cibus eſt, vt faciam voluntatem patris*, uel: Meus cibus eſt facere volũtatem patris; ſcilicet, homines ex peccati, & dæmonis acerba ſeruitute eripere. *Meus item cibus eſt, vt perficiam opus eius*, Vel meus cibus eſt perficere, & ad finem vſque perducere opus hoc inductum a patre. Caietanus *opus eius*, opus creationis interpretatur in hũc modum. D *Vt perficiam opus eius*, hoc eſt, opus creationis; quia per Chriſtum gratiæ perfectionem opus creationis comparauit.

Opus Dei peculiare hominum redemptio.

Caietan.

Chriſtus perfecit opus creationis, per opus redemptionis.

Quemadmodum cibum is, qui fame laborat: ita hominum ſalutem Chriſtus appetebat. Ideo cibum ſuum hanc appellabat. Chryſoſtomus in Ioan. Hominum (inquit) ſalutem Chriſtus cibũ appellat: vt quanta ſalutis noſtræ cura, & deſiderio teneatur, oſtẽdat. &c. Cyrillus; hinc diſcimus quanta ſit erga homines Dei E charitas: quaſi enim cibum ſuum putat perditorum hominũ conuerſionem. &c. Rupertus: Hoc dicto Chriſtus indicat, quam ſpontanea obedientia Deo Patri deſeruiat, in operando ſalutem noſtram, & ꝙ magis delectetur in hac obedientia, quam aliquis eſuriens, dum oblatis cibis dicitur ei: Manduca. &c. Hũc ſuauiſſimum cibum habebat Chriſtus manducare: hunc expectabat, dum dixit: *Ego alium cibum habeo manducare, quem vos neſcitis*: Hunc oblato a diſcipulis prandio antepoſuit. E ciuitate illi cibum attulerant pecunia emptum: ille ex eadem ciuitate multo ſuauiorem alium cibum præſtolabatur, quem ſanguine erat empturus.

D. Chryſ.

Eſurit Chriſtus animarum ſalutẽ vt cibũ ſuũ.

D. Cyrillus

Rupertus.

Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit.

Parabolicè Apoſtolis indicat, prandium ſibi ſplendidum, atque oppiparũ a Samaritanis mox adducendum. Hoc eſt; Samaritanos mox conuertendos. Dixerant forte diſcipuli ſata intuentes. *Adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit*. Vel, ſic Iudæi loqui ſolebant, menſeſque ante meſſem futuram, vt domui ſuæ prouiderẽt, numerare. Aut prouerbium hoc erat, C quo ſignificabant, non eſſe rem aliquam propinquam, ſed longe diſtare. Ex his verbis ad aliam ſpiritalem meſſem tranſit Dominus. Vos (inquit) dicitis futurã meſſem poſt menſes quatuor (tot eñ mẽſibus a tempore, quo Chriſtus cũ Samaritana locutus eſt, meſſis illius anni aberat) meſſis quidem frumenti longe abeſt, animarum vero meſſis prope adeſt. poſt aliquot menſes albæ fient meſſes agrorum; at iam albæ ſunt ſegetes animorum. Leuate diſcipuli oculos, cernite ſegetes ad meſſem iam albeſcentes, falcẽque poſtulantes. Vt agrorum meſſis cibus eſt hominum, ſic animarum meſſis cibus eſt meus: vt illi pro illa, ſic ego pro hac meſſe laboro, vt illi illa; ſic mihi hęc gratiſſima meſſis eſt. D. Chryſoſt. Venientium (inquit) Samaritanorũ turbam Chriſtus videbat, quorum feruorem, & prom ptiſſimam voluntatem albas regiones appellat. Sicut enim ſpicæ flaueſcentes meſſem indicant, & iam manus poſtulant, ita illi properabant ad ſalutem & cætera.

Samaritanorum conuerſionem prædicit Dominus.

Albæ meſſes.

D. Chryſ.

Dubium eſt, an cum Dominus dicit: *Videte regiones, quia albæ ſunt iam ad meſſem*: Samaritanos tantum, an Iudæos quoque et reliquas nationes ſignificare voluerit? Quod enim Samaritanos tantum intellexerit probatur: quoniam albæ ſegetes dicũtur, quæ meſſi ſunt propinquæ. ſoli vero tunc Samaritani meſſi ſpiritali erant vicini.

An albas ſegetes appellet Dominus Samaritanos, an gentes etiam cæteras?

vicini. Iudæi enim poſtea crediderunt, poſt Iudæos crediderunt gentes. Quod vero reliquas etiam nationes Chriſtus ſignificauerit (vt vult Caietanus) ſuadetur quoniam non dixit; *Videte regionem, ſed videte regiones, quia albæ ſunt ad meſſem.* Non enim ex Samaritanis ſolis, videre poterant diſcipuli regiones multas albas ad meſſem, id eſt, præparatas ad recipiendũ Chriſtum, eiuſque Euãgelium. Imo nec regionem aliquam vnam Samaritanorũ, ad meſſem aptam viderunt; ſolius enim ciuitatis Sichar incolæ tunc temporis in Chriſtum crediderunt. Quis igitur dicat ſolam vnam ciuitatem appellari regionẽ imo regiones ad meſſem albas? Præterea Chriſtus poſt hæc verba ad metendas excitat ſegetes; illi vero Samaritanorum ſegetem tunc non meſſuerunt. Ad alias igitur ſegetes poſteà demetendas Chriſtus ſpe præmij prouocat.

Nõ caret probabilitate Chriſtũ de regionibus Iudææ, & totius orbis loqui. Ideò argumento quod huic ſententiæ oppoſuimus reſpondendum eſt; videlicet, quonã modo dicere potuerit Dominus iam tunc albas fuiſſe regiones orbis, & meſſi vicinas; cum poſt multos annos fidem Chriſtianam ſint amplexæ. Reſpondeo orbis ſpiritales ſegetes antequam Chriſtus in orbem veniſſet, longè à meſſe diſtaſſe, quoniam diſtabat Sol; ſole autem diſtante ſegetes flaueſcere albæve fieri nequeunt. At quemadmodum ſole appropinquante, & exardeſcente ſegetum appropinquat meſſis; ita Chriſto prædicante, amoriſque ſui ardore orbem calefaciente, orbis conuerſio appropinquauit. Ante Chriſtum enim non erant vocandæ gentes; ſed poſt quam ille veniſſet. Ideò meritò iubet diſcipulos mentis oculos attollere, regioneſque Iudææ, & orbis totius contemplari, quibus meſſores erant deſtinati, hoc ſenſu: Vos dicitis quia poſt quatuor menſes meſſis venit; ad aliam meſſem ſpiritalem conuertite animum, mentiſq; oculos attollite. Videte regiones Iudææ, orbiſque totius ad meſſem iam albeſcentes, falcemque poſtulantes; hoc eſt, conuerſioni iam propinquas, veſtramque opem flagitantes. *Caietan.* Caietanus hanc propinquitatem ad diuinam refert prædeſtinationem, ſic ſcribens: Videte regiones vniuerſas, vniuerſorũ populorum gentes, quia albæ ſunt iam, ma-

A turæ, & præparatæ vt metantur. Sciebat Chriſtus hoc eſſe verum, non ſecundum diſpoſitionem exiſtentem in ipſis gentibus; ſed ſecundum diſpoſitionem diuinę prædeſtinationis; & dixit hoc occaſione ſumpta ex Samaritanis, primitijs gentiũ qui tunc erant metendi. Sic ille.

Aliter veriſimilius dici poteſt, Chriſtum loqui de conuerſione Samaritanorum, & Galilæorũ, quæ propinqua erat; eritq; ſenſus. Leuate oculos in regiones, B ſcilicet in vrbem Sichar, & regiones Galilææ in quam tendimus; quia albeſcunt iam ad meſſem. De meſſe vero Galilęę, ſiue totius Iudææ, præcipuè loqui Dominum indicant verba ſequentia; quibus affirmat tam ſeminatores. i. doctores teſtamenti veteris, quàm meſſores. i. diſcipulos, ex animarum fructu gaudium percepturos. Vnde colligitur de meſſe loqui, cuius ſemina Iudęi in Iudæa ſparſerant. Sed dici põt Patriarchas, ac Prophetas, C legiſque veteris doctores ſeminaſſe, non ſolum Iudæis, ſed etiã gentibus, quæ conuerſæ ſunt, iuxta priorem ſententiam.

Alterum eſt dubium de tempore meſſis. Ait enim Dominus, *Nonnè vos dicitis, quod adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit?* Inueſtigemus ergo quonam tẽpore Iudææ ſegetes meterẽtur; vt ſciamus quo menſe cũ Samaritana Chriſtus ſit locutus. Montanus Ioann. 4. meſſem in Iudæa fieri ait menſe Elul, hoc eſt Auguſto. *Montanus. Abulenſis. De tempore Meſſis in paleſtina.* D Abulenſis 1. Reg. 12. quæſtio. 15. meſſem hordei exiſtimat incipere dimidiato mẽſe Martio plus minus; tritici autem meſſem ad finem menſis Aprilis, vel ad initium Maij. *Caietan. Plinius.* Caietanus Ioan. 4. ſole exiſtente in Geminis; menſe autem Maio ingreditur ſol Geminos. Similiter Plinius de Ægyptijs lib. 18. cap. 18. cum falce (inquit) arua viſunt paulò ante calendas Aprilis; peragitur autem meſſis mẽſe Maio. & Genebrardus in calendario He- E bræorum. Meſſis (inquit) in Iudæa ineunter menſe Aprili. &c. Autor homiliæ de natiuitate Ioannis Baptiſtæ tomo. 2. D. Chryſoſtomi; Meſſis (inquit) frumentariæ initium Iunius eſt; de quo Dominus Ioan. 4. dixit; Non nè vos dicitis, quod adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit? &c. *Origenes.* Origenes Ioan. 4. Meſſis (ait) incipit fieri in Iudæa circa menſem Niſan, quando agitur paſcha, adeò vt aliquoties azyma faciant Iudæi ex nouo frumen-

to; ſed eſto in illo mẽſe non eſſe meſſem ſed in menſe ſequenti,&c.

Confirmatur hæc ſententia, videlicet meſſem in Iudæa circa menſem Niſan fieri. Primò,quoniam Exo.13.& Deut. 16. appellatur menſis Niſan menſis nouarum frugum,ergo tunc temporis meſſis erat. Secundò,quia Leuit.23. ſic præcipit Dominus hebræis: *Cum ingreſſi fueritis terram, & meſſueritis ſegetem, feretis manipulos ſpicarum primitias meſſis veſtræ ad ſacerdotem.* Id quod fiebat menſe Niſan, vt liquet ex eodem capite. B Tertio,eodem capite iubentur hebræi offerre Deo panes primitiarum duos,in Pentecoſte. Ergo inter paſcha, & pentecoſten metebatur. Paſcha autem 15. Luna menſis Niſan agebatur,poſtea Pentecoſte. Denique Ioſue 5. hæc leguntur: *Fecerunt phaſe quartadecima die menſis* (ſcilicet Niſan) *ad veſperum in campeſtribus Iericho, & comederunt de frugibus terræ die altero azymos panes, & polentam eiuſdem anni. Defecitque manna poſtquam comederunt de frugibus terræ, nec vſi ſunt vltra cibo illo filij Iſrael, ſed cõmederunt de frugib. præſentis anni terræ Chanaan, &c.* Fiebat ergo meſſis menſe Niſan. ſiquidem maximus Iſraelitarum exercitus frugibus præſentis illius anni paſtus eſt menſe Niſan, & ſequentibus.

Deut. 16.
Exo. 13.
Leu. 23.
Circa menſem Niſan metere conſueuiſſe Iudæos probatur.
Ioſue 5.

Adde, hoc menſe Iordanem tranſijſſe Iſraelitas. Ioſue 4. *Populus aſcendit de Iordane decimo die menſis primi.* i. Niſan. Illud autem fuiſſe tempus meſſis indicatur ca. 3. D illis verbis. *Iordanis ripas aluei ſui, tempore meſſis impleuerat. &c.* Videlicet cùm Iſraelitæ illum pertranſibant, menſe Niſan. Ergo tempus erat meſſis menſis ille. Prima autem luna menſis Niſan dicitur, quæ eſt propinquior æquinoctio verno, quod incidit in menſem Martium; ideoque menſis Niſan reſpondet Martio noſtro, & Aprili, vt ait Hieronymus. Agg. 2. Secundum (inquit) Lunæ curſum, ſæpe quandam partem menſis Martij poſſi E det menſis Niſan; interdum incipit in Aprili, &c. Adijce huic ſententiæ verba illa Hegeſippi lib. 3. excidij Ieroſolymitani c.6. de regione Iudææ, & Samariæ ſic ſcribentis. Terra frumentis vtilis, & propè circa fertilitatem ſoli, nulliſ ſecunda. maturitate certe fructuum prior oĩb. Nam cùm adhuc alibi ſerantur frumenta, iſtic metuntur, &c. Illa quoque Ioſephi, lib. 3. Antiq. c.10. Secunda azymo-

Ioſue 4.
Menſis Niſan quæ ſit prima luna.
D. Hieron.
Ioſeph.

A rum die, quæ eſt menſis Niſan. 16. frugibus demeſſis, & hactenus intactis incipiunt frui. Et hordei primitias offerunt. ſpicarum manipulum igni torrent, hordeum deinde pinſunt, atque ita in alicæ modum fracti aſſaronem ad aram offerunt. Et ex eo licitum fit, publicas ac priuatas meſſes metere, &c.

Iam hinc colligamus, quo tempore cum Samaritana colloquium Chrs habuerit. Habuit quatuor menſibus ante meſſem: Meſſis in Iudæa menſe Aprili fiebat, vel Maio tritici; ergo menſe Decẽbri, vel circiter, cum Samaritana Dominus eſt collocutus, & Samaritanos conuertit. cum verò meſſis prope paſcha fieret, quatuor fere menſium ſpatio Paſcha ſequens diſtabat; ſiquidem totidem menſibus meſſis illius anni diſtabat. Rupertus Io. 4. ait Chriſtum menſe februario Samariam pertranſiſſe, & cum Samaritana ſermonem habuiſſe: Sic.n.ſcribit. Ex eo, quod ait Dominus; *Nonne vos dicitis, quia adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit?* colligimus quia circa menſem Februarium hunc tranſitum fecit. Menſe ſiquidem Maio plena meſſis in illis eſt regionibus. Vnde & in Pentecoſte panes primitiarum offerri iubebantur. ſic ille. Lege, quæ diximus hac de re libro 6. capite nono.

Rupertus.

Et qui metit mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam.

Meſſores ſuos præmij ſpe ad metendum Dñs excitat. Leuate (inqt) oculos, & videte albeſcentes ſegetes: ad metendum vos ſuccingite. Nõ equidem gratis, & ſine mercede laborabitis. Qui.n. metit mercedem accipit, & congregat ſibi fructum. i. frumentum in horreum, quo ſe alat, non breui huius vitæ tẽpore, ſed in ſempiternum. i. congregat & comparat ſibi præmium æternum. Chryſoſtomus. Terrenæ meſſis fructus ad æternã non peruenit vitam; ſed in hac fluxa, & caduca cõſumitur. Ille autem perpetuo nos comitatur, &c. Vel aliter potius, *Qui metit mercedem accipit* à Deo; *& congregat fructum.* i. ſegetes, videlicet aĩas, congregat, inquam, aĩas, in aream Eccleſiæ, vt vita æterna in horreo cæleſti tandem per-

D. Chryſ.

perfruantur. Vel, congregat animas in horreum cæleſte, ſuoque labore in vitã ducit ſempiternam. Congruit hic ſenſus ſecundus magis cum verbis ſequentibus; *Vt & qui ſeminat, ſimul gaudeat, & qui metit.* Hoc eſt, vt tam Prophetæ, ac doctores veteris teſtamenti, quam doctores noui gaudeant. Videlicet, quod fructus, ſ. animæ, in vitam æternam congregentur. Hoc. n. gaudium commune erit, tàm ſeminãtibus, quàm meſſoribus. Seminatores vocat doctores veteris teſtamenti, meſſores diſcipulos, quia quæ illi ſeminarunt, ipſi meſſuerunt. Chryſoſtomus; In terrenis (ait) ſi alium ſeminare contingit, alium metere, non ſimul gaudent ſed alteri dolent, vtpote qui pro alijs laborem ſuſceperint. Soli autem meſſores gaudẽt. Hic autem (.i. in agricultura ſpiritali) qui non metunt quæ ſeminarunt, eadem lætitia, qua metentes afficiuntur. Vnde perſpicuum eſt eos mercedis eſſe participes, &c.

In hac enim eſt verum: Quia alius eſt qui ſeminat. alius eſt qui metit.

D. Chryſ. Prouerbium fuit apud Hebræos, vt Chryſoſtomus ſentit, *Alius eſt qui ſeminat alius eſt qui metit*, quo vulgo ij vterentur, qui ſignificare vellent, alium laboraſſe, alium fructum percepiſſe. Hoc dictum (ait Chryſoſtomus) frequens erat, quando alius labores, alius fructum reportaret, &c. Similia illa ſunt.

Sic vos non vobis, fertis aratra boues.
Sic vos non vobis, mellificatis apes.
Sic vos non vobis, vellera fertis oues.

Hoc prouerbium verum ait eſſe Dominus, in doctoribus veteris teſtamenti, & diſcipulis ſuis. Alij fuerunt q̃ ſeminarunt, ſ. doctores veteris teſtamenti; alij, q̃ meſſuerunt, fructumque ex labore eorũ perceperunt videlicet diſcipuli Chri. Ideoque adiungit *Ego miſi vos metere, quod non laboraſtis: alij laborauerunt & vos in labores eorum introiſtis.* Iam. n. miſerat Chriſ. diſcipulos metere in Iudæa, vbi multos baptizauerant. Antiqui vero legis doctores in docenda plebe Iudęorum laborauerant, ſementemque diuini verbi fecerant cum labore. Diſcipuli in labores eorum introierunt, meſſemque fecerunt cum gaudio. Secundus ſenſus probabilior, & verior eſt hmõi. Dixerat Dñs. *Vt & qui ſeminat, ſimul gaudeat, & qui metit.* Quoniam vero in agricultura terræ idẽ agricola ſeminat, & metit ſuas ſegetes, aliud factum docet in cæleſti, ac ſpiritali agricultura Iudææ. Nimirum, non ſeminaſſe, & meſſuiſſe eoſdem agricolas: quod ſignificat ijs verbis; *In hoc. n.* hoc eſt, in hac re, in hoc negotio, in hac agricultura, de qua verba facio: *Verum eſt, quod alius eſt qui ſeminat, alius eſt qui metit.* Nam ſemina diuinæ doctrinæ in Iudæa ſparſerunt doctores veteris legis: Chriſti diſcipuli in labores eorum introierunt, ſegetemque meſſuerunt.

A B C

Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum.

Hic finis feliciſſimus fuit colloquij Chriſti cum Samaritana habiti, hic fructus iucundiſſimus. Hydriam Samaritana reliquit, Samaritanoſque ſuos vocauit, vocati illi in Chriſtum crediderunt Crediderunt autem verum eſſe Meſſiã, & mundi ſeruatorem. *Audiuimus*, inqũt, *& ſcimus quia hic eſt vere ſaluator mundi.* Audierunt primùm Samaritanam, & crediderunt; ſic. n. ſcribit Euangeliſta: *Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris teſtimoniũ perhibentis: quia dixit mihi omnia quæcunque feci.* Poſtea audiuerunt Chriſtum, fidemque multo maiorem animo conceperũt. Itaque, vt teſtatur Euangeliſta, mulieri Samaritanæ dicebant: *quia iam non propter tuam loquelam credimus, ipſi enim audiuimus*, Videlicet ipſum Chriſtum, *& ſcimus quia hic eſt verè ſaluator mundi*, Hoc eſt, credidimus propter verbum tuum: ſed iam nũc poſtquam Chriſtum conſpeximus, & audiuimus, propter illius verba credimus, non propter tua: *Audiuimus* (inqũt) *Fides. n.* vt Paulus ait ad Rom. 10. *ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti.* Audierunt Samaritani primum verbum fœminæ Chriſtum annuntiantis: poſtea verbum Chriſti docentis, & crediderunt. ipſe. n. Chriſtus opem illis ad credendũ magnam, ex magna miſericordia contulit.

D E

Samaritani credunt.

Ad Ro. 10.

tulit. Congruit his illud Pſal. 17. *Populus, quem non cognoui ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.* Populus Samaritanorum nec cognoſcebat Deum, iuxta illud, *Vos adoratis quod neſcitis:* nec cognoſcebat à Deo cognitione approbante; ſed is populus, quem non cognouit, Chriſto ſeruiuit, & in auditu auris abſque miraculis vllis obediuit. *Filij autem alieni*, addit vates, hoc eſt, Iudæi, *mētiti ſunt mihi*, ideſt fidem, & obedientiam mihi negarunt. *Audiuimus* (aiunt illi) *& ſcimus.* Sciētia hoc loco fidem ſignificat, vt D. Thomas obſeruat, his verbis: Aliquando ipſum credere dicitur ſcire, ſicut hic patet, quòd ſcientia, & fides conueniunt in certitudine. Nam ſicut ſcientia eſt certa, ita & fides. Imo multò magis; quia certitudo ſcientiæ innititur rationi humanæ, quæ falli poteſt; certitudo vero fidei innititur rationi diuinæ. Fides habet certitudinem ex lumine infuſo diuinitus; ſcientia ex lumine naturali. &c.

D. Thom.

Scientia fidem ſignificat.

Dubitabit quiſpiam, num Samaritana fidem veram animo conceperit, poſtquā verba illa à Chriſto audiuit, *Ego ſum Meſſias qui loquor tecum.* Reſpondeo, fidem veram animo concepiſſe; gratiáque à Chriſto adeptam eſſe. Etenim non fruſtra Dominus cum illa locutus eſt, Meſſiamque ſe eſſe aperuit. Ambroſius ſer. 30. Samaritana (inquit) relinquens aquæ vaſculum ad ciuitatem non fert hydriam, ſed refert gratiam. Vacua quidē videtur reuerti onere, ſed plena reuertitur ſāctitate. &c. Cyrillus in Ioan. Samaritana cæleſti ſaluatoris gratia, & doctrina plena, ad docēdos alios continuo fuit profecta. &cæt. Auguſtinus: Samaritana recepto in cor Chriſto, quid faceret niſi iam hydriā dimitteret? &c. Theophylactus; Fides cor Samaritanæ occupauerat. &c. Item: Non ſolum Samaritana credidit: ſed etiam alios ad fidem adduxit. &c. Euthymius; Samaritana ſtatim poſtquam didicit, credidit. &c.

De fide Samaritanæ.

D. Ambr.

D. Cyrill.

D. Auguſt.

Theophyl.

Euthym.

Sed dubitaſſe illam an Chriſtus eſſet Meſſias, probatur; quoniam hæſitando cū Samaritanis loquitur. *Venite* (inquit) *& videte hominem, qui dixit omnia quæcunque feci: nunquid ipſe eſt Chriſtus?* Reſpondetur, illam non ſic locutam quòd dubitaret: ſed vt Samaritanos ad videndum traheret. Sub queſtione (ait D. Thomas) p̄poſuit, num eſſet Chriſtus? quaſi hoc Samaritanorum iudicio committens. Hic enim facilior eſt modus ſuadendi. &cæt. Chryſoſtomus. Suo ipſorum auditu indoctis voluit Samaritanis perſuaderi. &cæt. Euthymius; Non dixit Samaritana; venite & videte Chriſtum; cum tamē crederet eſſe Chriſtum, ne de huiuſmodi re à ſe ipſa iudicare videretur. Maximum enim videbatur cognoſcere eum, qui expectabatur. Sed alios vocat iudices. Hæſitando loquitur tanquam addubitās: vt ab illis detur ſententia. &c. Theophylactus: Non dicit Samaritana: Hic eſt Chriſtus, affirmatiuè: ſed, *Nunquid hic eſt Chriſtus?* Volens etiam Samaritanos calculū addere, & facere ſermonem creditu faciliorem. &c.

An dubitauerit Samaritana cum dixit nunquid ipſe eſt Chriſtus?

D. Thomas.

D. Chryſ.

Euthym.

Theophyl.

Manſit autem Dominus apud Samaritanos in vrbe Sichar duos dies, quos doctrinæ impendit, Samaritanoſque docuit perſpicuè ſe Meſſiam eſſe vt arbitratur Caietanus: Quoniam (inquit) dicunt Samaritani; *Nos audiuimus, & ſcimus:* manifeſtant quòd IESVS Euangelizauerat eis ſe eſſe Meſſiam Saluatorem mundi; quod nūquam publice euangelizauit Iudæis, quoad illam particulam, quod eſſet Meſſias; propter rationem ſuperius dictam. Hæc ille. Non fuerunt opus miracula, ſatis fuere Chriſti verba, & internū auxilium ad gignendam in animis auditorum fidem. Crediderunt eſſe Meſſiam, nec hoc ſolum, ſed eſſe quoque Saluatorem, non Samaritanorum tantum, aut Iudæorum, ſed mundi. Quā breui (ait Chryſoſtomus) nouerūt Samaritani IESVM orbem terrarum conuerſurum; quòd ad cōmunem omnium ſalutē venerit; quòd non ſolis Iudæis eius prouidentia præſcriberetur, ſed vbique terrarum, verbū ſuū eſſet diſſeminaturus. Omnes in culpa eſſe confitentur. Cum enim dicerent ſaluatorem eſſe mundi, intellexerunt perditi; nec ſimpliciter; ſed in rebus maximis ſaluatorem. Verè ſaluatorem (inquiunt) qui veram ſalutem elargitur perpetuò duraturam. Mirabiles extiterunt Samaritani, & quòd crediderunt, & quòd ſine ſignis, & miraculis crediderunt. Verba audierunt tātum, & tàm certè loquuti ſunt. Quid ſi miracula vidiſſent? nonne plura & maiora dixiſſent? Hactenus Chryſoſtomus de fide præclara Samaritanorum, quæ fidem gentium præſignificabat.

Caietan.

Samaritani crediderunt Chriſtū eſſe Meſſiam & Saluatorem mundi.

D. Chryſ.

Præclara fides Samaritanorum.

CAPVT

CAPVT XII.

Morale. De colloquio Chriſti cum Samaritana.

COnſideranda in primis in hoc Euangelio occurrit Chriſti fatigatio. *Fatigatus* (inquit Euangeliſta) *ex itinere, ſedebat ſic ſupra fontem*. Duas habet Chriſtus Optimus Maximus naturas, diuinã atq; humanam. Diuina fatigari nequit; fortiſſima enim eſt, omniſque laſſitudinis expers. Humana, quia carne cõſtabat mortali fatigabatur. Vnde Auguſtinus tract. 15. in Ioan. Inuenimus fortem IESVM, & infirmum IESVM, fortem, quia, *In principio erat Verbum*. Quid illo fortius, per quem ſine labore facta ſunt omnia? Infirmum vis noſſe? *Verbum caro factum eſt. &c.* Hinc infirmitas, & laſſitudo Chriſti, quia Verbum fortiſſimum, in quem nulla defatigatio cadit, caro factum eſt, quæ ſuapte natura imbecillis eſt, & fatigabilis. Fatigatus venit (ait idem Pater ſanctiſſimus) quia infirmã carnem portauit. &c. Fortiſſimum erat Verbum, ſed vt nos redimeret, dæmonemque ſuperaret, oportuit etiã eſſe infirmum. Infirmitate enim, non fortitudine de hoſte victoriam reportare voluit. Hominum eſt, in bello fortitudine vincere; Dei eſt, ipſa imbecillitate ſuperare. Nam vt Paulus ait 1. Cor. 1. *Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus*. Adde, & dæmonibus. Itaq; debemus plurimum fortitudini Chriſti, plurimũ quoque infirmitati, & fatigationi. Nam, vt Auguſtinus eodẽ loco ſcribit; fortitudo Chriſti nos creauit; infirmitas Chriſti nos recreauit; condidit nos fortitudine ſua, quæſiuit nos infirmitate ſua. &c. Prçterea eodem teſte, infirmitas Chriſti cauſa eſt fortitudinis noſtræ. Infirmitas (inquit) Chriſti nos facit fortes. &c. Item; Chriſti infirmitas noſtra eſt fortitudo. &cæt.

Duplex Chriſti natura, ſecundum humanam fatigatus. D. Auguſt.

Infirmitate ſua dæmonẽ ſuperauit Chriſtus. 1. Cor. 1.

D. Auguſt. Infirmitas Chriſti cauſa eſt fortitudinis noſtræ.

Sedebat fatigatus ex itinere; aſperum difficileque iter vitæ Dominus confecit: delicias repulit, labores cruciatuſq; elegit. Ideò feſſus eſt de via. Oues diſperſas in montibus, collibuſque ſaliens quærit iuxta illud Cant. 2. *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles*. Quid mirum ſi ex aſpero, ſpiniſque horrẽte itinere eſt laſſus? Ezechielis 34. *Errauerunt* (ait) *Greges mei in cunctis montibus, & in vniuerſo colle excelſo, & ſuper omnem faciem terræ diſperſi ſunt greges mei. &c.* Vides oues errantes, ac diſperſas in montibus, & collibus? audi q͂d ſequatur. *Ecce ego ipſe requirã oues meas. &c.* Requirit oues, & quærit in mõtibus, collibuſque; ideo fatigatus eſt ex itinere noſter paſtor. Defatigat illum iter, ſed magis hominũ iniquitas. Fatigabatur Chriſtus (ait Auguſtinus ſer. 92. de tempore) quòd fidelem populum inuenire non poterat. Tunc ergo fatigatur Chriſtus, quando nullam virtutem in ſuo populo recognoſcit; hodieque fatigat eum inobedientia noſtra, fatigat eum infirmitas noſtra. Infirmi enim ſumus quando non ea, quæ fortia ſunt, atque perpetua, ſed temporalia, & caduca ſectamur. &c.

Iter quod Chriſtus confecit aſperũ.

Fatigatus ſedebat ſupra fontem. Sedebat Chriſtus velut auceps iuxta fontem, expectabatque auiculam, quam verbi ſui retibus aucuparetur. Hinc illud D. Cyrilli in Ioan. Quia venturam Samaritanã ad aquas ſciebat, doctrinæ illi retia terẽdit. &c. Et illud Simonis Caſſiani lib. 11. capite 1. Super fontem velut auceps Dominus ſedebat, aues rationales aucupaturus in retibus verbi ſui; in quibus vna præcapta index ad capiendas alias facta eſt. &c. Nam Samaritana Chriſti retibus prçcapta, Samaritanos in eadem retia vocando traxit. Vt enim ait Theodoretus in vita Iuliani; Non ſolum aues venantur aues, canentes, & ad ſe eas vocantes, quæ ſunt eiuſdem generis; ſed etiam homines homines venantur eos, qui eiuſdem naturæ ſunt. &c. Quidam venantur ad mortem, ij ſcilicet, qui ad peccatum trahunt; iuxta illud Michææ. 7. *Vir fratrem ſuum ad mortem venatur. &c.* Alij venantur ad vitã, ſicut Samaritana hæc fæliciſſima, quæ fæliciter in Chriſti retia incidit, ſuoſque ciues in eadem induxit.

Venit illa de ciuitate Sichar, haurire aquam ex puteo Iacob in labore; ſed hauſit aquam ex fonte ſaluatoris in gaudio. iuxta illud Iſaiæ 12. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris*. O beatã fœminã, quæ dum puteum mortuæ aquæ quærit, fontem viuæ aquæ reperit. Quiſnam fons hic

Samaritana Fontem inuenit. *D. Ambr.*

hic eſt, quem reperit? Chrs eſt. Ambroſius ſerm. 3. Fons (inquit) ſuper puteum ſedens, miſericordiæ fluenta producit, &c. Si fons eſt, quomodo aquam petit? Hanc illi quæſtionem Samaritana propoſuiſſet potius, ſi fontem eſſe nouiſſet: Quomodo tu bibere à me poſcis, q̃ ſum inops mulier Samaritana, cum tu omnium bonorum fons ſis affluentiſſimus?

Deus petit, vt donet

At Dominus ideo petit vt donet. *Si ſcires* (inquit) *donum Dei & quis eſt; qui dicit tibi, da mihi bibere; tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam.* Donum ſanè Dei erat illa aquæ poſtulatio. Nam petitio Dei donum eſt, & beneficium; non.n.petit, niſi vt abundanter largiatur. Petit tuam eleemoſynam, tuas lachrymas, tuum ob commiſſa crimina animi dolorem, tuam caſtitatem, temperantiam, pœnitentiã, iuſtitiam, amorem; non quod tuis indigeat recte factis, ſed quod ipſius indigeas donis.

Deus nõ indiget noſtrorum bonorum. *D. Greg.*

Vt enim apud Iob. 22. Eliphaz ait: *Quid prodeſt Deo ſi iuſtus fueris, aut quid ei confers ſi immaculata fuerit uia tua. &c.* Quo loco ſic ſcribit D. Gregor. In omni quod bene agimus, noſmetipſos, non autem Deum iuuamus. Deus bono non indiget ſeruientis, ſed bonitatem confert, quam recipit. Vt oblata bonitas non ipſi, ſed prius accipientibus, & poſt reddentibus proſit, &c.

D. Aug. *D. Bern.*

Aug. in Io. Petit Chrs bibere; & promittit bibere. Eget quaſi accepturus; & affluit tãquam ſatiaturus, &c. Vt Bernardus ait de primo gradu ſuperbiæ; Diabolus porrigit pomũ; & ſurripit paradiſum. Sed Chriſtus contrà; porrigit paradiſum, & petit pomum; petit aquæ frigidæ calicem, fontemque donat aquę ſalientis in vitam ęternam. Matt. 10. *Quicumque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine diſcipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam.*

Attamen dare minima cunctamur, vt accipiamus maxima. Chro petente cunctatur Samaritana, & reſpondet; *Quomodo tu Iudæus cum ſis*, bibere à me poſcis, q̃ ſum mulier Samaritana? Et quidem ſi cognoſceret donum Dei, & quis ille erat, qui potum petebat, non reſpõdiſſet, quomodo tu bibere à me poſcis, cùm ſis Iudæus: ſed, quomodo tu bibere à me poſcis, cùm ſis Deus? At huius adhuc repit Samaritana; videt ex habitu eſſe Iudęũ, non agnoſcit eſſe Deum. Tu verò ò aïa A non Samaritana, ſed Chriana; non Sichar, ſed Eccleſiæ incola, quæ nouiſti donum Dei, & quis eſt qui dicit tibi; *Da mihi bibere*, ne cuncteris: quod petit Dominus, protinus animo inflammato offer.

Cum Deus petit bibere non cunctandum. *Gen. 24.*

Nõ Samaritanam, ſed Rebeccam potius imitare, de qua Gen. 24. ſic ſcribit Moſes *Occurrit ei ſeruus Abrahæ, & ait: Pauxillum aquæ mihi ad bibendum præbe de hydria tua. Quæ reſpondit: Bibe domine mi: celeriterque depoſuit hydriam ſuper vlnam ſuam, & dedit ei potum.* B *Cumque ille bibiſſet, adiecit. Quin & camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant. Effundenſque hydriam in canalibus, recurrit ad puteũ haurire aquam, & hauſtam omnibus camelis dedit, &c.* Nonne puellæ egregium erga ignotum hominem beneficium admiraris? Longe aliter cum famulo Abrahami illa ſe geſſit: quàm cum cœli Domino Samaritana. Hęc cunctatur, Rebecca verò celeriter hydriam deponit, potumque offert abundantiſſimè: nec homini C ſolùm aquam præbet, ſed camelis quoque omnibus. Tu ſimiliter ò aïa, ſi quando à Rege ſummo: *da mihi bibere*, audieris propera, hydriam celeriter depone, totam illi offer. Quin & camelis illius, ſeruiſque omnibus dato potum.

Cunctatur Samaritana, quia nec donum Dei, nec Deum, cum quo loquitur, agnoſcit. Putat Chriſtum hominem tantum eſſe Iudæum. Felix aïa, quæ Deum, Deique dona quam opulenta, ſalutiferaque D ſint; quæ mundum, mundiq; dona, quantum vilitatis peſtiſq; habeant agnoſcit, vt hæc execretur, illa verò toto pectore complectatur. Si Rex ignotus tibi potum à te peteret, moram forſitan aliquam interponeres: at ſi Regem eſſe agnoſceres, citato curſu ad ferendam aquã & ſi longinquo ex loco properares. Poſtulat à te regum omnium Rex ex itinere fatigatus, crucique ſuffixus potum. Nonne illius vox illa eſt, in cruce pendẽ E tis, ex itineri maxime fatigati; *Sitio*; tu autem moraris. Quid moraris dixi? Negas, imo acetum dum peccas, felque propinas.

Hominũ cæcitas.

Videlicet, ignotus tibi Rex eſt. ò ſi cognouiſſes donum Dei & q̃s eſt q̃ dicit tibi, *da mihi bibere*, ſanè moras nullas necteres, ſed totum, ſi opus eſſet, orbem celeri gradu percurreres, vt tantæ maieſtatis deſiderium explere poſſes. ipſa hæc Samaritana antequam Chrm agnoſceret, morabatur, & aquã petenti minime offe-

rebat

rebat: at poſtquam ab eo audiuit; *ego ſum Meſſias, qui loquor tecum*, protinus hydria relicta, præſtantiorem aliam aquam veloci curſu quæſiuit, Meſſiæque obtulit; videlicet, quas ipſe ſitiebat, Samaritanorum animas. Qui gemmæ pretioſiſſimæ pretium ignorat, nihil gemmam facit: qui vero nouit, magno illam emit. Ignoras præclariſſimæ gemmæ, i. gratiæ pretium, ideò parum de illa comparanda curas. Qui donum hoc Dei cognitum habet, hic omnibus opibus, voluptatibuſque illud anteponit. Nonnè vt margaritam emeret negotiator ille Euangelicus quidquid poſſidebat alacriter vendidit.

Matth. 13.

Mat. 13. *Inuenta vna pretioſa margarita abijt, & vendidit omnia, quæ habuit, & emit eam.* Nempe nouerat quanti pretij vera margarita eſſet; idcirco omnibus illam prædijs, poſſeſſionibuſque prætulit. Heu cæcos hoies, q Chri margaritam vitrum eſſe putant, vitrum vero mundi margaritam eſſe ſibi perſuadent. ideoque veram gemmam, i. gratiam, minime curant, ꝑ vitro autem, quod mox frangitur, ac perit, hoc eſt, pro caducis mundi bonis, quæ mox euaneſcunt, omnia pericula, laboreſque adeunt.

Chriſtus omnibus hominibus coutitur.

Samaritanam ſe eſſe fęmina cauſatur. Iudæoſque ait non couti Samaritanis. *Non coutuntur* (inquit) *Iudæi Samaritanis*. Non coutuntur quidem Iudæi Samaritanis; at Chriſtus ò fœmina Samaritana omnibus hominibus coutitur: Imo ad hoc venit, vt iam coutantur Iudæi Samaritanis, vt ex gentili, Iudaicoque populo vnum faciat populum, vt fiat vnum ouile, & vnus paſtor. *Ipſe eſt pax noſtra* (ait Paulus ad Eph. 2.) *Qui fecit vtraque vnum.*

Ad Eph. 2.

Saluator eſt mundi, cum toto mundo ſalutis habet commercium neminem ſpernit, neminem abijcit, ſiue is natione Iudæus ſit, ſiue Samaritanus, ſiue Perſa, ſiue Indus, ſiue quiuis alius. En ad colloquendum cum Samaritana fœmina abiectiſſima, & deſpicatiſſima ſeſe demittit. ò ſtupendam tanti regis ſubmiſſionẽ, o admirabilem ſermocinationem. ſi ſitis ò Rex ſumme, exercitus Angelorum innumeros habes; à Seraphino aliquo, vel Cherubino potum pete. Seraphini tanti Regi digni pincernæ ſunt. Non petit à Seraphinis potum; cæleſtis pincernæ munus fœminæ infimæ conditionis tradit, cum ea familiariter cœlorum, terra-

Chriſti ſubmiſſio.

A rumque Rex omnium, ſermocinatur. qs non inuideat tantum donum? Verè neminem noſter Rex ſpernit, clementiſſimus eſt, ad colloqũ pauperes ẽt, & inopes admittit. Rex Aſſuerus terribilis aſpectu deſcribitur in libro Eſther, in ſolio reſidens, ardentibuſque oculis furorem indicans pectoris; adeò vt reginam ipſam conſpectu ſuo terruerit. Eſth. c. 15. *Erat Aſſuerus terribilis aſpectu, cùmque eleuaſſet faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris* B *indicaſſet, regina corruit: & in pallorẽ colore mutato, laſſum ſuper ancillulam reclinauit caput, &c.* Longè alius Rex noſter eſt; non terribilis ſed mitis aſpectu, non furorem ardentibus indicat oculis, ſed manſuetudinem modeſtis demonſtrat luminibus, non terret fœminam pauperculam, ſed miti colloquio excipit. Audi mitiſſimũ Regem Mat. 11. *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, et ego reficiam vos. tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me quia mitis* C *ſum, & humilis corde.* Accede quicunq; es, non Aſſuerum terribilem, ſed Regẽ Meſſiam reperies mitem, & humilem, abiectiſſimis ẽt hoib. attentas præbentem aures; liberalem, opeſque ſuas ipſis ẽt Samaritanis exponentem; ad expedienda aiorum negotia paratum, quarum ſalutem cibum ſuum eſſe profitetur. *accede ergo cum fiducia*, vt cũ Paulo loquar ad Heb. 4. *Ad Thronum gratiæ eius, vt miſericordiã conſequaris, & gratiam inuenias in auxilio opportu-* D *no, &c.* In fonte ſedet Sacramentorum, accede, aquã pete, & hauri. In cruce fixus eſt, ex itinere fatigatus, quinque in corpore fontes habet grãæ, accede ne moreris, ne occaſionẽ oblatam ꝑterlabi ſinas.

Eſther 15.

Mat. 11.

Ad Heb. 4.

Petijt Chrs à fœmina aquam, & pollicitus eſt aquam; petijt aquam ex puteo Iacob; pollicitus eſt aquam ex fontibus ſaluatoris. Puteus Iacob mũdus hic eſt, voluptates, diuitias, honoreſque veluti aquam continens, quam mũdi amatores E ſitiunt. Aqua in puteo (ait Auguſtinus tract. 15. in Ioann.) voluptas ſeculi eſt in profunditate tenebroſa; hinc eam hauriunt homines hydria cupiditatum, &c. *puteus altus eſt*, ait Samaritana, longo fune opus habes, vt haurias aquam, i. diuturna ſpe, & labore. Ille opes haurit, alius honores, alius voluptates; ſed aqua hæc putei Iacob eſt, hoc eſt, Iudæorum filiorũ Iacob. Illis n. veluti pueris Deus terram fluentem lac & mel, terrenaq. bona pro-

Puteus Iacob mũdus.

D. Aug.

Aqua putei communis cum belluis.

promiſit. Chriſtianis veluti viris bona cæleſtia multo celſiora ex fonte Chriſti pollicitus eſt. Nec ſolum filiorum Iacob hæc aqua eſt, verũ etiam pecorum. Vide quid dicat Samaritana: *Ipſe ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius.* Nonne voluptates, quas ſitiũt homines belluini, in ipſis pecoribus reperiuntur? Itaq; eodem ex puteo, eademq; ex hydria homines voluptarij, & pecora bibũt. Iam vero qd Turcæ ſunt, Mauri, Ethnici? Nonne belluæ quædã humana forma induta? Belluæ ratione carẽt, hi carent rationis recto vſu, ac fide; quæ multo præſtantior eſt ratione. Cum Chriſtianis ergo ſi cõferantur, belluarũ inſtar ſunt. Atqui ex putei huius aquis, hoc eſt, diuitijs, honoribus, & voluptatibus affatim biberunt, hodieq; bibunt. Propone tibi ob oculos orbis antiquos illos monarchas, Aſſyrios, Chaldæos, Perſas, Græcos, Romanos, Ninos, Sardanapalos, Alexandros, oẽſque Cęſares: nonne ex hoc puteo opum, deliciarum, dignitatumque oĩum aquam hauſerunt abundantiſſime? hodie vero Turcæ, Mauri, Ethnicique, nõne ex eodẽ veluti pecora bibunt largiſſime. Deſpice aquã pecorũ: Angelorum aquã quæſo quære.

Aqua Angelorum gratia.

Chriſti aqua non pecorum, ſed Angelorum aqua eſt. Chrs ipſe ex ea bibit, & filij eius, ideſt, Angeli, probiq; viri: ſed non pecora eius, ideſt impij homines, q pecorum vitam ducunt. Aqua Chriſti gratia eſt. Hanc Chriſtus largiſſime potauit, hanc Angeli, viriq; ſancti cæli incolæ biberũt, hanc hodieq; viri iuſti in terris degentes hauriunt. Pecora vero, hoc eſt, belluarũ inſtar vitam traducẽtes eam non attingunt. Non enim eſt aqua pecorũ, ſed Angelorũ. Aqua putei .i. mũdi in profunditate tenebroſa, vt Auguſt. ait, fluens, non ſolum pecorum eſt, ſed ẽt in pecora, ſiue brutas animantes, bibentes cõuertit. Aqua fontium ſaluatoris Angelorum eſt, potanteſq; in Angelos cõmutat. Opes, voluptates, honores, vt diximus, profundi putei aqua ſunt: hãc autẽ aquam homines in iumenta conuertere

D. Bernar.

Bernar. docet epiſt. 237. *Homo* (inquit) *cum in honore eſſet, non intellexit.* Ac ſi diceretur; honor abſorbuit intellectũ. &c. Abſorbet honor intellectũ, abſorbent ſimiliter diuitiæ, atq; voluptates: intellectu autem abſorpto reſtat quod in Pſal. 48. ſequitur. *Cõparatus eſt homo iumentis inſipien*tibus, *& ſimilis factus eſt illis.* Aqua fontis Chriſti .i. gratia, ipſos dæmones in angelos beatos cõuerteret, ſi participes illius fierent; φ tamen nunquã fiet. Ipſi ẽt damnati homines Angelis ſimiles redderent ſi gratiæ puriſſimos latices haurirent.

Pręterea. Aqua putei, ſitim minime extinguit. *Qui biberit de hac aqua* (ait Dñs) *ſitiet iterum.* Et Chryſoſt. hom. 31. in Gen. Ij (inquit) qui ſeſe auaritiæ tyrãnidi ſubiecerunt, nullum concupiſcentiæ finem ſciunt, ſed quãto plura affluunt, tãto magis flamma creſcit. &c. Homil. item 81. in Matth. Quẽadmodũ ignis addita materia magis effertur, ſic pecuniarũ cupiditas adiectione auri magis extollitur. &c. In voluptatibus, & honoribus id ipſum cernitur. Amanus ille, qui apud Aſſuerum Regẽ magna gratia pollebat, affatim e aqua bibit, de qua ſermo eſt: at ſitim non extinxit. Ipſum loquentem, & ſitientẽ audiamus. Eſther 5. *Conuocauit ad ſe amicos ſuos, & Zares vxorem ſuã, & expoſuit illis magnitudinem diuitiarum ſuarum, filiorũque turbam, & quanta eum gloria ſuper omnes principes, & ſeruos ſuos Rex eleuaſſet. Et poſt hæc ait; Regina quoque Eſther nullum alium vocauit ad conuiuium cum Rege præter me, apud quam etiã cras cum Rege pranſurus ſum. &c.* Vides ne quantum aquæ Amanus hic ex puteo potarit? Iam vide an ſitiat. Dictis addit quæ ſequuntur: *Et cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quandiu videro Mardochæũ Iudæum ſedentem ante fores regias. &c.* Egregiè iſtius aquæ potores Seneca cum cane confert è menſa Dñi panis, vel carnis fruſta captante, ſemperq; ad ſpem futuri hiante. Epiſt. 73. Vidiſti (inquit) aliquãdo canem miſſa a Domino fruſta panis, aut carne aperto ore captantẽ? Quidquid excipit protinus integrum deuorat: & ſemper ad ſpem futuri hiat. Idem euenit nobis: quidquid expectantib. fortuna proiecit, id ſine vlla voluptate demittimus, ſtatim ad rapinã alterius erecti. Hęc ille. Simile eſt illud Boetij lib. 2. de Philoſoph. conſol. metro. 2. Nil iam parta videntur, ſed quæſita vorans ſæua rapacitas, altos pandit hiatus. Denique D. Greg. Nyſſ. in orat. funebri de Placilla: Quid eſt (inquit) pecuniæ ſtudiũ? An non vere doliũ perforatum, toto fundo perfluens, cui ſi vel totũ mare affundas, ea natura eſt, vt expleri non poſſit. &cęt. Non reſtinguit igitur ſitim aqua putei.

Non extinguit ſitim aqua mũdi. D. Chryſoſ.

Eſther 5.

Seneca. Canis hõs cupidus homo.

Boetius

D. Greg. Nyſſen.

Etſi autem in hac vita reſtingueret: in æternum tamen reſtinguere nullo mõ poſſet. Diuitem illum epulonem contemplare Luc. 16. in hac vita ſplendide potantẽ, in tartaro in ſempiternum ſitientẽ. Guttam aquæ petijt, nec tamen eſt conſequutus. Guttam autem aquæ petijt; quoniã putei aqua mortuos non ſequitur, ſed alias in domos deriuatur.

Luc. 16.

De ſua autem aqua quid Dominus dicat audi. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.* O aquam ad reſtinguẽdam ſitim potentiſſimã, potãtẽ ſiti liberat in æternum. Permouit ad petendũ Samaritanam, hæc aquæ potẽtia. *Domine* (inquit) *da mihi hanc aquam, vt nõ ſitiam, neque veniam huc haurire.* Vtinam permoueat nos quoque eadem potentia ad deſerendum mundi puteum, viuamque aquã toto pectore expetendam, ne ſitiamus. Vis in æternum diuitis illius epulonis ſitim effugere? aquam quære, id eſt, gratiã, quæ ſitim pellit in æternũ. Sitim pellit in terra, in cælo maxime. Pellit, inquam, in terra ex animo ſitim bonorum caducorum. Qui enim gratia Dei abundat, & diuina charitate affluit, bona caduca pro nihilo ducit, mundi puteum deſpicit, hydriã cum Samaritana relinquit, vt Chryſoſtomus ait hom. 33. in Ioan. Cum uerum fontem Samaritana inuenit contempſit alterum: ſic qui veri fontis dulciſſimos latices haurit, falſum mundi puteum cõtemnit. Cum anima (ait idem Chryſoſ. eodem loco) diuino igne exardeſcit, nihil amplius terrena curat. Non gloriam, non decus, ſed eius flãmæ feruore tantũ mouetur, &c. Audi humana deſpicientẽ, diuina tantummodo ſitientẽ. Pſ. 72. *Quid enim* (inquit) *mihi eſt in cælo, & a te quid volui ſuper terram?* hoc eſt, quid mihi eſt in cęlo, aut quid mihi eſt in terra, quod cor meũ præter te ſitire, ac ſuſpirare poſſit? Te te ſolũ deſiderat cor meum. Vnde ſequitur: *Defecit caro mea, & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* Deus ait, cordis mei ſitis, et deſiderium. Ipſum cor in te defecit præ tui deſiderio. In terris enim nihil habet, quod deſideret. Adde & illa Pſal. 41. animi ſitientis Deum verba. *Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarũ: ita deſiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, &c.* Sitis ſitim extinguit, ſitis Dei ſitim expellit mundi. Sitim Dei abſentis efficit

Aqua Chriſti ſitim pellit bonorum caducorũ.

D. Chryſoſ.

Pſal. 72.

Pſal. 41. Sitis Dei ſitim mundi pellit.

gratia in peregrinatione hac, & itinere: oẽm vero ſitim in cælo explet. Sitio in peregrinatione (ait Auguſt. Pſal. 41.) ſitio in curſu; ſatiabor in aduentu. &c. In cælo enim fit fons gloriæ ſalientis in vitã æternã in pectore hominis gratia prædi ti. Qui fontem in viſcerib. hẽt, ſitire nõ poteſt, ſic beati, qui diuino perfruuntur conſpectu, quia in ſeipſis fontem habẽt ſitire in æternum nequeunt. Ex aqs mũdi nõ põt fons fieri in pectore hominũ. Sunt. n. hæ aquæ opes, honores, deliciæque extrinſecus affluentes; ideoque funibus, hauſtris, hydrijſq; opus eſt, vt domum aliunde importentur. At cæleſtes illæ aquæ internæ ſunt, in ipſo homine ſcaturiunt, & ſaliunt: *Fiet* (inquit) *in eo fons aquæ ſalientis in vitã æternam.* Nõ opus eſt funibus, hauſtris, aut hydrijs. Gloria illa æterna in ipſo hæret beato. In aĩo fons eſt Dei viſio. Ex viſione veluti fonte ardentiſſimus amor fluit, ſummaq; delectatio: fluunt præterea in corpus præclariſſimæ dotes, & in oẽs ſenſus ſuauitas incredibilis. Sed non ſolum gloriæ fons in vitam æternã ſalit in cælo, verũ etiã fons gratiæ in terris. Nam gr̃a ſuapte natura perpetua eſt, ſi peccato nõ expellatur, in æternum permanet, ſalitque in vitam æternã: quoniam ſalire corda facit in vitam æternam. Quemadmodũ aqua molendini rotã in circuitu verſat, ita mundi aqua corda hominũ in circuitu creaturarum voluit. Vnde illud Pſal. 11. *In circuitu impij ambulant.* Gratiæ vero fons in cælum ſalit: eoque corda impellit, eò homines tandem perfert. Quemadmodum ad ſuum principium aſcẽdit aqua tantumque aſcendit quanta altitudo eſt loci vnde fluit, ita gratia eo aſcendit, vnde deſcendit. A Deo fluit, ad Deũ ſalit, & aſcendit. In Deum, & in cælum homines ducit.

D. Auguſt.

In cælo fit fons in pectore beati perpetuæ gloriæ.

In terris fit fons gratiæ æternæ in homine ſi peccato non expellatur.

Pſalm. 11.

CAPVT XIIII.

Mor. De colloquio Chriſti cum Samaritana.

DE dulciſſima aqua, quam Chriſtus nobis pollicetur. i. gratia, verba facere pergamus. In primis gratia merito aqua dicitur. Quo ex nomine quam ſit homini neceſſaria colligitur. *Puluis es*, ait Dominus homini Gẽ. 3. Puluis ergo eſt homo

Gratia aqua hominum irrigans, et fœcundans.

Pſalm. 1.

homo & terra. Quẽadmodum terra ſi a- A qua non irrigatur nullos fructus fert; ita homo ſi nõ irrigatur gratia. Gratia enim terrã hanc, ideſt, hominẽ irrigat, fœcundamq; reddit Pſal. 1. de viro gratia prædito ſic canit: *Erit tanquã lignum*, i. arbor, *quod plantatũ eſt ſecus decurſus aquarũ; quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo. etc.* Dat vir iuſtus fructum ſuum in tempore ſuo; nimirum quia plãtatus eſt ſecus decurſus aquarum cœleſtium. De impijs autem, et gratia carentibus adijcitur: *Non ſic impij,* B *non ſic, Sed tanquam puluis, quem proijcit vẽtus a facie terræ.* A facie enim terræ promiſſionis, ideſt cæli, puluis proijcitur quẽ cæleſtis nõ irrigauit, ac cõglutinauit aqua. Admirabilis eſt huius irrigatio aquæ. Si arborẽ aridam aqua irriges, nunquid virorem priſtinum recuperabit? Etſi totũ infundas Tagum, aut Danubium, ariditatẽ minime pelles. O aquę, i. gratiæ vim admirabilem. Non virentibus ſolum arboribus prodeſt, ſed aridis etiã virorem C flores, fructuſque præſtat. Arbor arida, igniq; tartareo deſtinata, impius hõ eſt, mortifero contaminatus crimine; hunc ſi gratia irrigarit, repente effloreſcet, fructuſq; Deo gratos parturiet. Itaque merito aqua viua dicitur, quoniã mortuis arboribus, ideſt hominibus vitam reſtituit, vt D. Cyrill. Ioan. 4. docuit his verbis. Aquam viuam appellat Chriſtus, viuificantem Spiritus ſancti gratiam; per quam humana natura ab ariditate, infœ- D cunditateq; ad priſtinam pulchritudinẽ, ac viriditatem irrigata recurrit; magno virtutum numero florens, & charitate erga Deum ſuauiſſimos fructus producens. Sic Cyrillus.

Mira gratiæ vis.

D. Cyrill.

Dicitur etiam aqua gratia, quoniam quẽadmodum aqua ſitim explet, ita gratia cupiditatum ardorem opprimit, vt ſupra diximus. Præterea ut aqua incendiũ, ſic gratia Orci flammã reſtinguit. Vnde illud Ambroſij ſerm. 31. Aqua baptiſmi E gehennæ extinguit incendium. Apud ſuperos myſterium celebratur, et apud inferos gehenna reſtinguitur. &c. Improbus. n. flammis deſtinatus viuit: quod ſi gratiam recuperet, flammis ſeſe eripit. Non tamen influit aqua hæc in Orcum. Si influeret ardentes illos rogos extingueret. Huius fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, non diaboli ciuitatem, quam Cocytus; Phlegeton, Acheronq; triſtificant. Hic fluunt aquæ (ait Ambr.) & illic tepeſcit incendium.

Gratia tartareum reſtinguit ignem peccato debitum.

D. Ambroſ.

Aqua autem viua appellatur, quæ nõ ſtat, ſicut aqua mortua lacus, vel ſtagni; ſed ſalit, fluit, ac mouet. In hũc modum gratia aqua viua dicitur, quoniã ad recte facta per charitatẽ mouetur: fluitque in Deum perpetuo, veluti flumen in Oceanum omnium bonorum latiſſimũ. Theophyl. Ioan. 4. Gratia Spiritus ſancti ſemper agilem ad bonum facit aĩam, aſcenſiones ſemper diſponentem. &c. Dat igitur gratia homini vitam, & motũ; motum, inquã, in Deum. In hac vita homo a gratia, & charitate mouetur in Deum, corde per amoris affectũ: ore per ſanctas preces, ſanctaque verba; opere per recte facta. Poſt hanc vitã anima mouetur tota, inferturque in cælum. Tandem extremo iudicij die in idem cælum etiam mouebitur corpus. Sic ſalit gratia in vitam æternam, ſic mouetur, mouetq; hominis aĩam, corpuſq; in cælum vſq, empyreũ.

Gratia in Deum mouetur, & ſalit.

Theophyl.

Gratia dat homini vitam, & motum.

Dicitur præterea gratia aqua viua ab effectu, vt dixit Cyrullus, quoniã vitam hominibus mortuis reſtituit. Ezech. 47. *Aqua ex tẽplo egreſſa mare mortuum ingredientur, et ſanãt, piſceſq; in eo viuos gignunt.* Quid mundus hic, ſine aqua gratiæ, eſt? Sane mare mortuum, in quo res nulla viuit. Gratia mortuo huic mari vitam dat, homineſque Deo viuentes in eo procreat. *Aqua iſta* (ait Angelus) *intrabunt mare, & exibunt, & ſanabuntur aquæ; & omnis anima viuens, quæ ſerpit, quocũq; venerit torrens, viuet. Et erunt piſces multi ſatis, poſtquam venerint illuc aquæ iſtæ; & ſanabuntur. Et viuent omnia, ad quæ venerit torrens, &c.*

Ezech. 47.

Viua eſt aqua hæc, cauẽdum maxime ne ex viua aqua faciamus mortuã. Tunc autem ex viua aqua mortuam facimus, cũ viua gratia in nobis moritur. Hoc eſt, a Deo ob flagitiũ aliquod ablata deficit, ac perit. Fiat in nobis fons gratiæ, non ciſterna. Ciſterna pluuias aquas recipit quæ deficiunt, & abſumũtur; fons vero perẽnis eſt. In multis ciſterna fit gratiæ deficientis; quia ad flagitia redeunt. In alijs fons fit perpetuus. Ita. n. illum tuentur, vt nullo tentationũ æſtu areſcat, nullis dæmonũ machinis exhauriatur, imò ipſo æſtu exundet, ipſis dæmonum machinis augeatur, & fluat copioſius.

Gratia conſeruanda toto conatu.

Iſaia 55

Libet iam cum Iſaia cap. 55. clamare; *Omnes ſitientes venite ad aquas.* Nemo prohi-

Aqua mũdi aqua cõtradictionis. Gen. 26.

het, fons omnibus patet: non ſunt aquæ hæ contradictionis. Hoc nomen ſibi vendicat aqua mundi, iuxta illud Num. 20. *Hæc eſt aqua cõtradictionis.* Nam mille inter homines rixas, mille contradictiones excitat. Gen. 26. *Propter puteũ iurgium fuit paſtorum Gerara, aduerſus paſtores Iſaac, dicentium noſtra eſt aqua. Quam ob rem vocauit Iſaac nomen putei calũniam. Alium aperuit Iſaac puteum, & pro illo quoque rixati ſunt; appellauitq; eum inimicitias.* Ecce puteos, ecce aquam mundi, illius nomen aqua eſt contradictionis, calũnia, inimicitiæ. Nemo enim non videt quot cõtradictiones, quot calumnias, quot inimicitias illa pariat. Additur eodẽ capite: *Profectus inde Iſaac fodit alium puteum, pro quo non contenderunt: itaque vocauit nomen eius latitudo, dicens: Nunc dilatauit nos Dominus, & fecit creſcere ſuper terram, &c.* Item: *Venerunt ſerui Iſaac annuntiantes ei de puteo, quẽ foderant, atque dicentes: Inuenimus aquam: Vnde appellauit eum abundantiam.* En tibi nomina fontis, & aquæ Chriſti, latitudo, abundantia, ſaturitas. Latitudo appellatur, quia hominem dilatat, &, vt Iſaac ait, creſcere virtutibus facit ſuper terram. Abũdantia, quia omnibus bonis abundantem reddit.

Aqua Chriſti fons latitudo & abũdantia.

Iterũ ad ſitientes clamo. Omnes ſitientes celeri curſu venite, non ad aquas cõtradictionis, calumniæ, & inimicitiarũ; ſed ad aquas latitudinis, abundantiæ, & ſaturitatis. Pſal. 41. cum ceruo ſe confert Pſalmographus fontes aquarũ deſiderãte: *Quemadmodum* (inquit) *deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus.* Velox animal eſt ceruus, veloci curſu ad diuinas aquas properãdum docet. Curre ad fontẽ (ait Auguſt. eodẽ Pſal.) deſidera fontem, ſed noli vtcunque noli vt qualecunque animal currere, vt ceruus curre. Quid eſt, vt ceruus? Nõ ſit tarditas in currendo, impigrè curre, impigre deſidera fontem, &c.

Pſal. 41.

Ad gratiã properandũ curſu celeri.

Vt autẽ curras ad fontem abundãtiæ, & ſaturitatis; animę virũ voca. Cùm Samaritana aquam à Chriſto petijt: *Domine* (inquiens) *da mihi hanc aquam, vt non ſitiã:* Reſpondit Dñs: *Vade voca virum tuum.* Quid? Eſt ne vir animæ ad accipiendam aquã neceſſarius? Et quidẽ maximè. Eſt enim teſte Auguſtino in Ioannẽ, vir animæ intellectus; quẽ aquæ huius dulcitudinẽ, præſtantiãque contẽplari oportet, vt illã voluntas experat. Nam bonũ ma-

Animã vir intellectus ex Auguſt.

A ximum, quod intellectus diligenter conſiderat, voluntas vehementer deſiderat. Vis Auguſtinum audire? Illius hæc ſunt verba: *Voca virum tuum*, præſenta intellectum tuũ. Non me capis, non me intelligis: abſens eſt intellectus tuus: voca virum tuum, &c. Eodẽ loco quinque illos Samaritanę viros, de quibus Chriſt⁹ ait: *Quinque viros habuiſti:* quinque ſenſus adũbrare ſentit. Iis pleræque animæ nubunt, hos ſibi viros aſciſcunt, ideoque mundi B aquam tantopere expetunt. Ab ijs enim viris, id eſt ſenſibus, quibus nulla ineſt conſideratio, ad illam quęrendã maximè impelluntur. Oculi pulchra, aures dulciſona, odoratus odorifera, guſtat⁹ dulcia, tactus mollia, ac iucunda concupiſcunt: Anima, quæ ijs quinque maritis ſe totam tradidit, morẽ illis gerere ſtudet, ſuauiaque omnia & illis iucunda quærit. At felix anima, cui Chriſtus ait: *Quinque viros iam non habes, ſed habuiſti:* è vita enim iam C exceſſere: hoc eſt, felix anima, quæ quinque ſenſus ita frenauit, ac repreſſit; vt mundi voluptatibus ſint mortui. Felix quæ ijs extinctis nobiliſſimo viro, ideſt, intellectui nubit; illi omnibus in rebus, vt viro, obtemperat, & quã ducit ſequitur. Ad mundi puteum ducunt ſenſus, ad Chriſti fontem ducit intellectus fide illuſtratus. Qui ſenſus ſequitur, non intellectum, is belluarum vitam agit, Auguſtino teſte loco citato: Animã (inquit) habe D re, & intellectum nõ habere, hoc eſt, non adhibere, nec ſecũdum eũ viuere, beſtialis eſt vita, &c. Qui vero ſequitur intellectum, & rationẽ, is viuit inſtar hominis ordinate. Proculdubio (ait idem Pater ſapientiſſimus) cum ordinata vita eſt, intellectus animam regit, &c.

Cõſideratio

Senſus.

Senſus quinque viri mortui.

Qui ſenſum ſequitur belluæ vitã agit.

D. Auguſt.

Vocandus eſt ad diuinas res cognoſcẽdas intellectus, ſed nõ ſolum intellectus, ſed etiã fides: *Mulier* (ait Chriſtus) *crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, E neq; in Ieroſolymis adorabitis Patrẽ, &c.* Prius dixit: *Voca virum tuum:* modo ait: Voca fidem: *Mulier* (inquit) *crede mihi.* Nam ſine fide intelligere diuina nõ valemus. Chryſoſtomus homil. 32. in Ioan. Sine fide (inquit) nullam magnarũ rerum doctrinam percipere quiſpiã poteſt, ſed illis ſimilis eſt, qui ſine naui pelagus tranſnare aggreſſi, parum profecti, laſſatis manibus pedibuſq; fluctibus cõtinuo obruũtur. Neq; aliter, qui ſuis rationibus nituntur ante cogni-

Fide res diuinę explorãda. D. Chryſ.

cognitam veritatem, naufragium faciũt. Quod ne nobis accidat, ſacræ anchoræ, qua Chriſtus in præſentia Samaritanam confirmauit, innitamur. Nam Samaritanæ reſpondit: *Mulier crede mihi*. Sic ille. Hinc colliges eos, qui fide in rebus diuinis explorandis ducuntur, tutiſſima naui per res cognitu difficillimas nauigare. Eos vero, qui ſuis ſolum rationibus nituntur, natare, fluctuumque exorientium magnitudine obrui.

Deniq; vocauit virũ, hoc eſt, intellectũ; B vocauit quoq; fidẽ Samaritana. Chriſtũ Meſſiã eſſe credidit: Gratiæ aquã hauſit, hydriã reliquit, ciues ſuos ad Chrũm vocauit. Petierat Chrs: *Mulier da mihi bibere*: & dedit bibere, & dedit edere. Cib.n. potuſq; Chri hominũ eſt ſalus, vt ipſe affirmat. Cũ igitr Samaritanos ad illum duxit Samaritana, potum cibũq; ſuauiſſimũ adduxit. Cant.8. ait aĩa ſponſo Chriſto: *Ducam te in domum matris meæ; ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito, & muſtũ* C *malorum granatorum meorum. &c.* Cõgruũt hæc verba felici Samaritanæ. Inuenit Chriſtum foris apud puteum, duxit illũ in domum matris ſuæ, hoc eſt, in ciuitatem ſuam Sichar; cuius erat filia; Ibi tum illam, tum reliquos Samaritanos docuit biduo, accepitq; nõ aquæ poculũ, ſed poculũ ex vino cõdito, ac ſuauiſſimo, & malorũ granatorũ dulce muſtũ; cũ Samaritanos cõuertit. Tanti dux fęmina facti.

Cant. 8.

Præter hæc, ex hoc loco diſce qui ſint D veri adoratores. Sunt enim Chriſtiani, q non in monte Garizim, vt Samaritani, nõ in templo Ieroſolymitano, vt Iudęi: ſed toto orbe terrarum Deum colunt, eique admirandum ſacrificium auguſtiſſimæ Euchariſtiæ offerunt. Quod Malachias cap.1. ſic prædixit: *Non eſt mihi volũtas in uobis dicit Dominus exercituũ, et munus non ſuſcipiam de manu ueſtra*. Ijs verbis Iudæos adoratores repellendos prędicit vates. Nõ ſuſcipiam (inquit Dñs) munus E & ſacrificia de manu veſtræ in templo Ieroſolymitano: hic cultus abrogabitr. Sequitur de veris adoratorib. *Ab ortu enim ſolis vſq; ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. Quia magnũ eſt nomen meum in gentib. dicit Dom. exercituum. &c.* Dixit Samaritanæ Dominus: *Venit hora quãdo neq; in monte hoc, neq; in Ieroſolymis adorabitis patrem.* Apud Malachiã ait: *Ab*

Chriſtiani veri adoratores.

Euchariſtia ſacrificium. Machab. 1.

Toto orbe Deo ſacrificium offertur.

A *ortu ſolis vſque ad occaſum magnum eſt nomen meum*, non in Iudæis ſolum, ſed etiam *in gentibus*. Neque vero in templo Salomonico offerentur mihi cruentæ, ac brutæ animantes; ſed *in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda*; videlicet ſanctiſſimæ, ac mundiſſimæ Euchariſtiæ incruenta hoſtia.

Adoratores veri ſunt in terra, & in cælo. In cælo quidẽ Angeli, beatiq; homines; in terra Chriſtiani. Angelis, & beatis hominib. illud Chri cõuenit: *Nos adoramus quod ſcimus.* Euidenter enim cognoſcunt Deum, quem adorant. Idem ẽt congruit in terra Chriſtianis; nos.n. Chriſtiani adoramus quod ſcimus, ſed ineuidenter. Certiſſima.n. fides eſt, per quã Deũ, quẽ colimus, agnoſcimus, quãuis obſcuritatem habeat, quod meriti ratio poſtulat. Nam vt ait D. Greg. hom.26. in Euãgel. Fides non hẽt meritum, cui humana ratio præbet experimentũ. &c. Et Aug. Pſal. 109. Quæ (inquit) eſſet merces fidei niſi lateret quod credimus? &c. Vide q̃ ſupra diximus de fide, & ſcientia ex D. Thoma. Sunt pręterea adoratores Dei in terra, ſed minime veri, Iudæi ſcilicet, Mauri, Turcæ, & alij ſimiles. Ijs illud Chriſti conuenit: *Vos adoratis quod neſcitis.* Adorant illi Deum: ſed Deum neſciunt. Etſi ſciant vnum eſſe, tamen vnum, trinumque eſſe negãt. Adorant igitur quod neſciunt; falſique ſunt, non veri adoratores, non.n. adorant Deũ in veritate, Deus autem adorãdus eſt in veritate, vt ſupra expoſuimus, hoc eſt, cum vera cognitione diuinæ naturæ. Adorandus præterea in ſpiritu. Sic veri illi adoratores Angeli adorant. Spiritus ſunt, in ſpirituq; adorãt. Homines ſpiritu conſtant, & corpore; duplex ab illis expoſcitur adoratio corporis, & ſpiritus, vt diximus ex Damaſceno. Sed præcipua adoratio eſt ſpiritus, vt ſupra iam eſt dictum. Huic maxime ſtudere oportet, curandumque maxime vt in ſpiritu oremus, & adoremus; in ſpiritu ſacra audiamus; in ſpiritu pſallamus, in ſpiritu bona opera faciamus. Spiritus enim eſt Deus, ſpirituque puro maxime delectatur.

Adoratores veri Chriſtiani.

D. Gregor. Fides ineuidentiam poſtulat meriti ratio.

D. Auguſt. Falſi adoratores Iudæi, Mauri, etc.

Mirabãtur diſcipuli, q Chriſtus cum muliere loqueretur. Loquebatur Chrs cũ muliere de rebus tãmodo ad ſalutem aĩæ ſpectantibus. Hoc boni ſacerdotis, probique viri eſt, cum fæminis de huiuſ-

meditantium rebus habere ſermonē. Fa- A miliaritatem illarū cauendam eſſe docet Auguſt. ſer. 250. de tēpore. De familiaritate (inquit) fœminarum Salomon nos admonet Prouer. 6. dicens: *Nunquid alligabit quis ignem in ſinu ſuo, & veſtimenta eius non ardebunt? aut ambulabit quis ſuper prunas, & nō comburentur plantæ eius? &c.* Ergo putat Auguſtinus ignem eſſe fęminam. Quemadmodū ignem fugimus, ſic fęmina fugienda eſt, ne animum incēdat. Nam, vt eodem loco ait Aug. Qui familiaritatem B non vult vitare ſuſpectā, cito labitur in ruinā. &c. Fugiunt retia aues, quib. irretiuntur: tu fuge retia, quibus illaquearis. Eodem 6. cap. Prouerb. ait Salomō: *Mulier pretioſam viri animam capit.* Et Eccleſiaſ. cap. 7. *Mulier laqueus venatorum eſt, & ſagena cor eius; vincula ſunt manus illius. Qui placet Deo effugiet illam, qui autem peccator eſt, capietur ab illa. &c.* Heu quam vili eſca capitur, videlicet delectatione, quę temporis momento euaneſcit. Id q̄ ſic deflet Aug. C loco citato. Quāta (inq̄t) iniquitas, & q̄ lugenda peruerſitas; vt aiam, quam ſanguine ſuo Chriſtus redemit, luxurioſus quiſque propter vnius momenti delectationem, diabolo vendat. Nimiū plangenda cōditio, vbi cito præterit quod delectat, & manet ſine fine quod cruciat. &c.

Feminarū familiaritas fugiēda vt ignis D. Auguſt. Prou. 6.

Fœmina loqueus.

Prou. 6.

Eccleſ. 7.

D. Auguſt.

Deniq; quanti Deus aiarum faciat ſalutē conſideremus. Hic illius cibus, hæc voluntas, hoc opus eſt. *Meus* (inquit) *cibus eſt vt faciam voluntatē patris, vt perficiam opus* D *eius.* Cibus eſt, qm̄ aiarum ſalute maxime Deus reficitur. Voluntas quoniam homines ſaluos fieri maxime cupit. Opus, qm̄ hominum ſalutem operatur. Opus aurificis eſt vas aureum, opus pictoris imago pulchra, opus ſcriptoris ſcriptura elegans, opus Dei, ſalus hominum. Ab hoc opere nomē habet Ieſus, id eſt, Saluator, quemadmodum a pingendo nomē habet homo pictoris. Nauāt homines quoque operā huic magno Dei operi, ſed, vt E dicitur Pſal. 126. *Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam.* Et Paul. 1. ad Cor. 3. *Ego* (inquit) *plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementū dedit. Itaque neque qui plantat, eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. &c.* Sit noſter quoq; cibus, noſtrumq; opus aiarū ſalus. Pro cibo quærendo mille labores perpetiuntur mortales; nos pro hoc cibo cōparando nullos recuſemus. Vnuſquiſq; noſtrum cum Chriſto dicat; *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatē eius qui miſit me, vt perficiā opus eius.* Voluntas Dei, opus, cibuſq; Dei, eſt aiæ in primis nſæ, deinde reliquarū ſalus. Voluntas, & deſiderium noſtrū, cibus nr̄, opus noſtrū hoc ipſū ſit q̄ oib. corporis negotijs præponamus. Cū diſcipuli magiſtrū rogarēt: *Rabbi manduca*, ille aliū ſe hře cibum reſpondit. Cibū ſpiritalē, aiorumq; negotiū, cibo corporeo prætulit; ipſoſq; Eccleſiæ paſtores, & doctores docuit, aiorum negotia ipſi etiam cibo eſſe præferenda. Quāobrem D. Cyril. in Ioā. ſic ſcribit: Chriſtus exēplo ſuo ſaluti hominū potius, q̄ proprio corpori ſtudere paſtorib. Eccleſiæ pſuadet; ne illud Propheticū audiamus Ierem. 28. *Væ qui opus Domini facitis negligenter.* Sic Cyril. Tob. 2. *Nunciauit Tobiæ filius vnū ex filijs Iſrael iugulatū iacere in platea. Statimque exiliens de accubitu ſuo relinquens prandiū ieiunus peruenit ad corpus, tollenſq; illud portauit ad domū ſuā occulte, vt dū Sol occubuiſſet caute ſepeliret eū. &c.* Vt corp⁹ ſepeliret prādiū reliq̄t Tobias: nos vero vt aiam vitæ æternæ reſtituamus, cur oīa etſi lautiſſima prandia non relinquemus?

Animarum ſalus Chriſti cibus, voluntas, & opus.

Pſal. 126.
1. Cor. 3.

Sit noſter cibus, & opus hominum ſalus.

Animarum negotia ipſi etiam cibo ſunt præferenda.
D. Cyrill.
Ierem. 28.
Tob. 2.

Non ſine mercede tanto operi nauabimus operā. *Qui metit* (ait Dn̄s) *mercedē accipit.* Meſſores dicuntur, qui aiarum ſegetes in aream, horreumq; Chriſti deferūt. Area Eccleſia eſt, in quam per baptiſmū homines importantur: horreum vero eſt cælum. In area tentationibus triturātur: in horreo a palea i. improbis hominibus ſeparati probi ſempiterna quiete, ac beatitudine perfruuntur. O beatam meſſem ò meſſem Angelis ipſis digniſſimā. Sed quæ meſſorum merces eſt? Duplex quidem, Vna temporalis victus, de qua Dominus Luc. 10. *Dignus* (inquit) *eſt operarius mercede ſua.* Et D. Gregor. Iob 29. A bonis (inquit) prædicatoribus nō cauſa victus prædicatio impeditur, ſed cauſa prædicationib. accipitur victus. &c. Et Paul. 1. Cor. 9. *Si nos* (inquit) *vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus?* Iuſtum aūt eſſe, hanc reddi mercedē operarijs, probat Paul. ſimilitudine militis, paſtoris, & illius, qui vineam plātat. *Quis* (inquit) *militat ſuis ſtipendijs unquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? quis paſcit gregem, & de lacte eius non manducat?* Vt miles ſtipendio, paſtor ouium lacte, qui vineam plantat vineæ fructu; ſic meſſor,

Qui metit mercedem accipit.

Area Eccleſia, horreū cælum. Temporalis meſſorum merces.

Luc. 10.
D. Gregor.

1. Cor. 9.

meſſor, & operarius Euangelicus mercede ſua paſcitur. Probat quoque ex illo

Deut.25.

Deut.25. *Non alligabis os boui triturãti.* Hoc eſt ſenſu metaphorico; nõ prohibebis ꝑdicatorem de Euãgelio viuere, vt Diuus Thomas interpretatur. Id ipſum probat miniſtrorũ legis veteris exemplo:

1.Cor.9.

Neſcitis (ait) *quoniam qui in ſacrario,* id eſt, tẽplo, *operantur, quæ de ſacrario ſunt, edunt, & qui altari deſeruiunt cum altari participant?* Scilicet, quia ex ſacrificijs, pars miniſtris cedebat in edulium. Lege Leuit.6. & 7. & Deut. B 18 Concludit Apoſtolus: *Ita & Dominus ordinauit ijs, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.* Veruntamen hac mercede

Paulus abſque vllo ſũptu annunciabat Euãgelium.

Paul' frui noluit. Eodẽ cap. *Quæ* (inquit) *eſt merces mea? Vt Euangelium prædicans, ſine ſumptu ponam Euangelium.* Item: *Non vſi ſumus hac poteſtate, ſed omnia ſuſtinemus, ne quod offendiculum demus Euãgelio Chriſti, &c.* Hoc autem, id eſt, abſque vllo ſumptu Euangelium annunciare, tanti, Apoſtolus fecit, vt gloriam ſuã appellarit:

1. Cor. 9.

Bonũ (ait) C *eſt mihi magis mori, quàm vt gloriam meã quis euacuet.* Gloriationem ſuam, (ait Theodoretus) appellat Apoſtolus gratis prædicare, & poſitos terminos tranſilire, &c.

Æterna meſſorũ merces.

Altera merces eſt non temporaria, ſed æterna; nimirum ſumma in cælo gloria.

Matth. 5.

Matth.5. *Qui fecerit, & docuerit,* ait Dominus, *hic magnus vocabitur in regno cælorum.* Magnus, inquã, quia magna gloriæ mercede donabitur.

Dan. 12.

Et Danielis 12. *Qui docti fuerint fulgebunt, quaſi ſplendor firmamenti; &* D *qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates, &c.* Meritò fulgebunt præ cæteris in cælo, qui fulgent doctrina in terra; hominesque illius ſplendore illuminãt.

Dion. Carthuſian.

Quamobrem à Dionyſ. Carth. in cõmentar. Danielis, vaſa vocantur luminis. Qui (inquit) ad iuſtitiam erudiũt multos verbo, & opere, exemplo, & prædicatione, ſeu ſcripto, ſunt quaſi vaſa luminis, vndique profundentia lumen; & de omnium meritis, quos conuertunt, & E

Præmiũ eorum qui docent.

inſtruunt coronantur. Suntque ſpecialiter Deiformes; quoniã Beato Dionyſio

Dionyſius Areop.

Areop. teſte, c.3. cæleſtis hierar. omnium diuinarum pfectionum diuiniſſima extat perfectio Dei cooperatores eſſe, in reductione animarum ad ſuum creatorem. Hæc ille. Gaudiũ ſuum, coronamque ſuã vocat Apoſtolus Philippẽſes in epiſtola quam ad illos ſcripſit, capite.4. eo quòd tum gaudium, tum corona cæleſtem om- A ni pretioſo lapide exornatam, labor in culturam illorũ impenſus ipſi attulerat.

Exod. 25.

Exod.25. præcipitur Moyſi: *Facies menſæ labium aureum per circuitum, & ipſi labio coronam interraſilem, & deſuper illam, alteram coronam aureolam, &c.* Concionatorem eum, qui doctrina ſacra homines imbuit, mẽſa adumbrat.

Cõcionator.

Vt enim ex menſa cibus craſſus, ac terrenus ſumitur; ita ex doctoris ore cæleſtis doctrinæ eſca accipitur. Habet menſa labiũ aureum; cùm doctor au- B reo, hoc eſt charitate incẽſo ore docet; aurum enim charitatẽ indicat. Diuina illa menſa Chryſoſtomus, in templo Dei omnibus propoſita, hoc fulgebat labio, meritoq; Chryſoſtomus dictus eſt, hoc eſt, Os aureum, στόμα, enim os ſignificat, χρυσός, vero aurum: Vnde Chryſoſtomi magni Doctoris nomẽ deducitur.

Cõcionatoris os & labiũ charitate aureum.

Simile habent labium Auguſtinus, Gregorius, prę clarique alij, non vanitate tumentes, ſed charitatę fulgẽtes concionatores, atque doctores. Labio menſæ aureo, corona imponitur, quoniam labio doctoris aureo merces datur gloriæ eſſentialis, quæ corrona appellatur. Additur corona altera

Doctorũ aureola.

aureola, quæ accidẽtalem aliam coronã adumbrat, qua doctores pręalijs in cęlo rutilant. Hanc Theologi appellant aureolam. Vt enim in Academijs peculiaria habent inſignia doctores, ſic in cæleſti illa curia peculiares habent aureolas, qui ad iuſtitiam multos erudiunt.

Habes meſſorum mercedem ampliſſimam, iuxta illud Domini dictum: *Qui metit mercedem accipit.* Addit Dominus: *Et congregat fructum in vitam æternam.* Meſſor frumentarius metit, fructumque, i. ſegetes, congregat in aream, & in horreum:

Doctor ſuis concionatib' homines veluti fructũ cõgregat in vitã æternã.

Euãgelicus vero meſſor metit fructum alium admirabilem, i. homines ipſos, & congregat in vitam æternam, horreumque cæleſte. Quę quidem meſſis lætiſſima eſt, vnde adiungit Chriſtus Opt. Max. *Vt & qui ſeminat ſimul gaudeat, & qui metit.* In ſpiritali enim hac meſſe, quicunque ad illã aliquid laboris conferunt, omnes gaudent, ſiue ſeminatores, ſiue meſſores illi ſint. Læta res eſt meſſis frumenti, iuxta illud Iſaiæ 9. *Lætabuntur coram te, ſicut qui lætãtur in meſſe.* Et illud Pſal.125. *Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent.* Si lęta eſt frumenti meſſis, quanto lætior erit meſſis animarũ? *Leuate ergo oculos veſtros,* ò meſſores (ait Dñs.) *videte regiones quoniam albæ iam*

ſunt ad meſſem. Etenim leuare oportet oculos, quoniam celſiſſima meſſis eſt, nempe cæleſtis: Leuare oportet oculos in diuina pręmia, & a terrenis cupiditatibus auellere. Hydriam reliquit Samaritana, cùm Chriſtũ adeſſe Samaritanis nũtiauit. Hydria caducorũ bonorum cupiditas eſt ex Auguſtini ſentẽtia, hanc relinquere a Samaritana diſcat diuini verbi nuntius, quod Auguſtinus docet tract. 15. in Ioannem. Mulier (ait) Samaritana recepto in cor Chriſto Domino, quid faceret, niſi iã hydriam dimitteret, & euãgelizare curreret? Proiecit cupiditatẽ, & properauit annuntiare veritatem. Diſcant qui volũt euangelizare; & proijciant hydriam ad puteum. Hęc Auguſtinus. Cupiditas concionatoris non auri, non honoris ſit, aut terrenæ voluptatis, ſed meſſis animarũ. Albæ ſũt ad meſſem toto orbe regiones; ſed meſſores animarum cupidiſſimi non multi ſunt. *Meſſis quidem multa*, vt Domin[9] ait Matth. 9. *operarij autem pauci*. Donum autem Dei magnum eſt, animarum cupidos, zeloque ardentes operarios in meſſem ſuam mittere; ideoque a Deo ardentibus precibus ſunt poſtulãdi. Quamobrem adijcit Dominus: *Rogate ergo Dominum meſſis vt mittat operarios in meſſem ſuam.*

Cõcionator leuet oculos. Cupiditatẽ relinquat ſicut hydriã Samaritana

D. Auguſt.

Albæ ad meſſẽ regiones toto orbe.

Matth. 9.

Matth. 9.

Ad extremum ex ſummo magiſtro diſcamus, per ea, quę cernimus, ad ea, quæ ſenſu non capimus, & per corporalia ad ſpiritalia aſcendere. Sermonem Chriſtus hoc loco ab aqua corporali ad aquã ſpiritalem, ideſt, gratiam; à cibo in Sichar empto, ad alium multò præſtantiorem; à meſſe frumenti ad meſſem animarum traduxit. Id ipſum alijs multis Euangelij locis fecit, vt obſeruat Rupertus Ioann. 4. his verbis: In hoc operæ pretium eſt attẽdere miram dignationem diuinæ ſapientiæ, quæ ſic paruulis condeſcendit, vt nõ omittat qualemcunque rem occaſio ſibi obiecerit, quin per eius ſimilitudinem, illis introducendi ſtudio, quaſi prę oculis exhibeat inuiſibilia myſteria regni Dei. Quid enim omittet, qui non regnum, nuptias, piſcatorũ ſagenas; non margaritas negotiatorum, nec veteres vtres vinariorum, nõ ficus, aut vineas, neque granum ſinapis inter minuta ſpræterit olera? Ita de ſingulis ſimilitudines cæleſtium explicat carnalibus; vt tanquã in notis, & vulgaribus ſpeculis, Solis imaginẽ videant, qui eius ſplendorẽ ægris oculis ferre non

Chriſtus à corporis rebus ad ſpiritales ſermonẽ transfert Rupert.

A ſuſtinent. Sic Rupertus.

Tanti magiſtri Chriſti Opt. Max. veſtigijs nos diſcipuli inſiſtamus, in rebus ijs, quæ ſub ſenſus veniunt, veluti in ſpeculo, atque ænigmate, illas ſemper contemplemur, quas ſenſibus nõ pcipimus. Ex dulcedine cibi ad dulcedinẽ Dei: ex pulchritudine creaturę ad pulchritudinem cõditoris, ex odoribus terreſtribus, ad odores cæleſtes, ex diuitijs, delicijſq; mundi, ad diuitias, deliciaſque cæli, ex B ſiti, eſurie, cruciatibuſque præſentibus, ad ſitim, eſuriem, cruciatuſque impiorũ futuros, ex gloria hac inani, ac fucata, ad veram, atque æternã, animũ attollamus. Vide quæſo quam minutis ex rebus D. Hieronymus ad animæ documenta aſſurrexerit in epiſtola 20. ad Marcellam, virumque ſanctiſſimum hac in re imitare. Miſerat Marcella Hieronymo, Paulę, Euſtochio, virginibuſque cum eis degentibus ſellas, ſaccos, cereos, calices, & muC ſcaria, quibus muſcæ abiguntur. Hæc nõ ſcripturę ſolùm, ſed rerum etiam quas videbat cæleſtis interpres Hieronymus, ſic interpretatur: Epiſtolas (inquit) remittimus gratiarum; ita tamen vt quia velatarum virginum munus eſt, aliqua in ipſis munuſculis eſſe myſteria demõſtremus. Saccus orationis ſignũ, atque ieiunij eſt; ſella, vt foras pedes virgo non moueat, cerei, vt accenſo lumine ſponſi expectetur aduentus, calices mortificationẽ carD nis oſtẽdunt, & ſemper animum ad martyrium præparatum, calix quoque Domini inebrians quam pclarus eſt. Quod autem & matronis offertis muſcaria parua paruis animalibus euẽtilãda, elegans ſignificatio eſt, debere luxuriam cito reſtinguere, qa muſcæ morituræ oleũ ſuauitatis exterminant. Eccleſiaſt. 10. Ita Hieronymus. Adde Gregorium Nazianzenum, illiuſque ſequere veſtigia. Orat. 27. is de ſe ſic loquitur. In ambulabam ego E ſolus, in maris ripa. Vento magno flante, mare excitabatur, & infremebat: fluctuſq; partim procul exurgentes, ſeque paulatim in ſummam altitudinem efferẽtes, at poſteà decreſcentes ad ripam ſoluebantur. Partim in propinquas petras incidentes, atque inde repulſi, in ſpumoſam ac tenuem aſperginem dilabebantur. Hic & lapilli, & algæ, & buccinæ, & leuiſſima oſtrea extrudebantur, & quaſi exſpuebantur, nõnulla etiam reciprocante fluctu

D. Hieron. e rebus etiam minutis myſteria reperit.

fluctu rurſus arripiebantur. Petris interim non minus immotis remanentibus, quam ſi nulla omnino vis ipſis admoueretur. Ex hoc ſpectaculo non nihil vtilitatis ad philoſophiam percepiſſe me ſenſi. Et (vt omnia ad me ipſum referre, atque dirigere ſoleo; ac potiſſimum ſi ad aliquem rerum euentum animus meus æſtuet, & tanquam vertigine afficiatur, vt mihi nũc accidit) non obiter & negligenter id quod oculis obſeruabatur accepi. Sed in doctrinam mihi hoc ſpectaculum ceſſit. Quid enim, inquiebã, an non mare vita hæc noſtra eſt, & res humanę?

A an non venti, tentationes ingruentes? Porrò eorum, qui tentantur; alij mihi veluti leuiſſima quædã corpora, & ſpiritus expertia abripi videbantur; alij petræ inſtar eſſe. &c. Doctrinam ex maris ſpectaculo Gregorius ſe accepiſſe ait; nos quoque ex omnibus vitæ huius ſpectaculis, doctrinã accipere poſſumus. Ille (vt ait) omnia ad ſe ipſum referre ac dirigere ſolebat; nos item quæcumq; cernimus, ad nos referamus, & ad mores cõponendos animumque in virtutem attollendum dirigamus.

CAPVT XIIII.

De diſceſſu Chriſti ex ciuitate Sichar in Galilæam, & Reguli filio ſanitati reſtituto.

IOANNES CAP. IIII.

POST duos autem dies exijt inde: & abijt in Galilæam. Ipſe enim IESVS teſtimonium perhibuit: quia Propheta in ſua patria honorem non habet. Cùm ergo veniſſet in Galilæam, exceperunt eũ Galilæi, cùm omnia vidiſſent, quę fecerat Ieroſolymis in die feſto: & ipſi enim venerãt ad diem feſtum. Venit ergo iterum in Cana Galilææ, vbi fecit aquam vinum. Et erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. Hic cùm audiſſet, quia IESVS adueniret à Iudæa in Galiæam, abijt ad eũ & rogabat eũ vt deſcẽderet, & ſanaret filium eius: incipiebat enim mori. Dixit ergo IESVS ad eum: Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Domine, deſcende priuſquã moriatur filius meus. Dicit ei IESVS: Vade filius tuus viuit. Credidit homo ſermoni, quẽ dixit ei IESVS, & ibat. Iam autem eo deſcendente, ſerui occurrerũt ei, & nuntiauerunt dicentes, quia filius eius viueret. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. Et dixerunt ei: Quia heri hora ſeptima reliquit eum febris. Cognouit ergo Pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei IESVS. Filius tuus viuit, & credidit ipſe, & domus eius tota. Hoc iterum ſecundum ſignum fecit IESVS, cum veniſſet à Iudæa in Galilęam.

Biduum

Biduum agit Chriſtus in ciuitate Sichar, Samaritanorum rogatu; à quibus magna cũ voluptate, & amore fuerat exceptus. Poſtquàm verò illos docuit, quæ docere tunc opus fuit, & per diſcipulos forſitan baptizauit; in Galilæã, quò iter habebat, diſceſſit. Non tamen patriã petijt Nazareth, vt Matthæus docet cap. 4. de hoc in Galilæam Chriſti itinere ſcribens. *Cum audiſſet* (inquit) *IESVS, quod Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam, & relicta ciuitate Nazareth, venit, & habitauit in Capharnaum. &c.* Reliquit ergo ciuitatẽ Nazareth, & Capharnaũ potius habitationi elegit. Quod ſi opponas Lucam cap. 4. narrare Chriſtum poſt hoc iter de quo agimus, veniſſe Nazareth, in eaque eſſe concionatum; reſpondemus cum Diuo Auguſtino libro 2. de conſenſu Euangeliſtarum cap. 42. Lucam illius in Nazareth aduẽtus per anticipationem meminiſſe; in aliud enim tẽpus incidiſſe ſuo loco oſtendemus. Sed dices; Cur tã citò Samaritanos Dominus reliquit? Reſpondet Auguſtin⁹ tract. 16. Firmos in fide ſecurus citò dimiſit; quia diuinitatis præſentia non dimiſit. &c. Citò quidem dimiſit præſentia carnis; præſentia vero diuinitatis cum eis manſit.

D. Auguſt.

Chriſtus nõ petijt, nunc Nazareth.

Itaque in Galilæam reuerſus Domin⁹ in patriam redire noluit. Huiuſce rei cauſam reddit D. Ioãnes. *Abijt* (inquit) *in Galilæam*; ſubintellige, non tamen in patriã Nazareth; *Ipſe enim Ieſus teſtimonium perhibuit quia*, id eſt, quòd *Propheta in ſua patria honorem non habet*. D. Chryſ. & Euthymi⁹ patriã Chriſti putant appellari Capharnaũ. Maldonatus Iudæã, Theophyl. Galilæam, & Auguſtinus in Ioannem. Rectius D. Cyrillus, & alij Nazareth hoc nomine ſignificatam arbitrantur. Præterijt autẽ Chriſtus Patriam (ait D. Cyrillus) quia optime ſciebat prędicationem fidei fructum ibi facere non poſſe, vbi prædicator contẽneretur. &c. Se autem à ſuis Nazarenis, inter quos nutritus fuerat, cõtemnendum præuidebat, id quod contigit, cum poſtea apud illos eſt concionatus Lucæ. 4. & Matthæi. 13. *Non ne* (inquiunt) *hic eſt fabri filius? &c.* quo tempore Chriſtus hoc idem dictũ, cuius hic Ioannes meminit, vſurpauit: *Non eſt Propheta ſine honore niſi in patria ſua.*

D. Cyrill.

Cur Chriſtus non petierit patriam.

Matth. 13.

Dubitatur an Chriſtus hæc verba, *Propheta in ſua patria honorem non habet*: tunc A protulerit, cum in Galilæam regreſſus Nazareth patriam ſuam reliquit; an poſtea, cũ in ea eſt cõcionatus? Tunc enim prolata aiunt Matthæus 13. & Lucas. 4. Ioannes vero in hoc regreſſu vſurpata ſignificare videtur. Duobus modis dubitationi reſpondetur. Primò, bis fuiſſe hæc verba à Chriſto prolata; tunc ſcilicet, cum apud Nazarenos verba fecit, deſpectuſque ab illis fuit; Iterum in hoc in Galilæam regreſſu. Secundo reſpondetur, B & veriſimilius, ſemel tantum eſſe dicta à Chriſto hæc verba; videlicet cũ publicè ſermonem in patria habuit; ſed honorem non habuit. Tunc enim, vt teſtatur Matthæus 13. dixit; *Non eſt Propheta ſine honore, niſi in patria ſua, & in domo ſua.* Lucas vero dixiſſe refert: *Nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua*: quod idem eſt. Huius dicti cum ſcriberet Euangeliũ meminit Ioannes, vt cauſã redderet, cur in patriã regredi noluerit. *Ipſe enim* (inquit) C *Ieſus teſtimonium perhibuit: quia Propheta in ſua patria honorem non habet.* Teſtimonium, inquam, perhibuit tunc, cum apud Nazarenos ciues ſuos debitum honorem non habuit.

An Chriſtus ſemel an bis verba illa protulerit. Non eſt Propheta ſine honore, niſi in patria ſua?

Ambigitur etiam, quę ratio ſit cur propheta in patria honore careat, vel minori honore, quàm alijs in locis afficiatur? Prima ratio redditur à D. Hieronymo Mat. 13. Quod propemodum (ait) naturale ſit ciues ſemper ciuibus inuidere. Nõ D enim conſiderant præſentia viri opera; ſed fragilitatem recordantur infantiæ. &c. Secũda eſt D. Chryſoſtomi in homilia 34. in Ioan. Quia (inquit) conſuetudo contemptum parere conſueuit. &c. Eadem eſt D. Cyrilli. Quia ſolemus (ait) quod tritum eſt, ac quotidianũ, etiam ſi magnum ſit, parui pendere. &c. Theophylactus item; Conſueuimus (ait) ea cõtemnere, quæ valde familiaria ſunt ſemper magis attendẽtes alienis, & inſolitis E &c. Ijs adiũge in patria Prophetæ genus ſi humile eſt, & cognatos, ſi ignobiles, & abiectæ conditionis ſint, notos eſſe. Quã ob cauſam Nazareni Chriſtũ debito honore non affecerunt. Oculos enim à Ioſepho, quem ipſius Patrem eſſe putabant, & à cognatis, in celſiſſimam Chriſti dignitatem attollere neſciebant.

D. Hieron.

D. Chryſ.
D. Cyrill.
Theophyl.

Diuus Thomas hoc loco eandem rationem affert; prætereaque oſtendit, cur familiaritas cum hominibus, hominum con-

D. Thom. contemptum; familiaritas vero cũ Deo, Dei reuerentiam pariat. Non habet (inquit) honorem Propheta in patria, quia conuerſatio cum hoibus, & nimia familiaritas reuerentiam minuit, & contemptum parit; & ideò quos familiares magis habemus, minus reuereri conſueuimus; & quos familiares habere non poſſumus, magis reputamus. Cuius contrarium de Deo contingit. Nam quanto aliquis Deo per amorem, & contemplationem familiarior efficitur, tantò eum excellentiorem reputans magis reueretur B & ſe ipſum minorem reputat. Iob c.41. *Auditu auris audiui te: nunc autẽ oculus meus videt te. idcirco ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam.* Et huius ratio eſt. Quia qui cum homine conuerſatur cognoſcit in eo aliqua infirma, & ex hoc diminuitur reuerentia: at quantò plus homo in cognitione Dei perficitur, tantò magis perfectionis eius excellentiam admiratur, & magis eum reueretur. Hactenus D. Thom. C

D. Thom. Prophetæ igitur, & concionatores familiaritatem hominum fugiant, ne deſpectui habeantur. Vt.n. ait D. Cyrillus (D. Cyrill.) loco indicato; prædicatio ibi fructum facere non poteſt, vbi prædicator contemnitur, &c.

Theoph. Obijcit ſupradictis Theophylactus: Nõne videmus etiam multos apud ſuos. i. in patria ſua in honore haberi? Reſpõdet: hoc rarum eſt. Et D. Th. Secundum Chryſoſtomum, inquit, reſpondetur ad D hoc, quia Dominus hic loquitur prout in pluribus accidit. Vnde licet in aliquo ſingulari habeat inſtantiam, non tamen propter hoc debet falſum reputari. Nã in naturalibus, & moralibus regula eorum, quæ vt in pluribus verificatur, eſt vera: et ſi in aliquo particulari aliter ſit, non reputatur falſa. Iſtud autem, quod Dominus dicit, in pluribus prophetarũ verum erat. Secundum illud Act. 7. *Quẽ prophetarum non ſunt perſecuti patres veſtri?* E & Mat. 23. *Ieruſalem, quæ occidis prophetas.* Hæc D. Th. Præterea aduerte non eſſe ſermonem de diuitibus, aut nobilibus, potentibuſque viris. Hi.n. in patria ſua honore fulgent. Sed de prophetis, qui externis carent ornamentis, honorem conciliantibus. Fuit hoc prouerbium in Chriſto veriſſimum. Propheta.n. ſummus honorem in patria, i. Iudæa non habuit, quoniam à pleriſque Iudæis non eſt cognitus.

Chriſtus in patria ſua Iudæa fuit ſine honore.

Habet autem honorem ampliſſimum, nempe diuinum toto terrarum orbe, inter reliquas nationes. Itaq; Auguſtinus tract. 16. de Chriſto propheta hoc exponit teſtimonium.

Exceperunt eum Galilæi, cum omnia vidiſſent, quæ fecerat Ieroſolymis, in die feſto.

Relicta patria Nazareth, venit Dominus in Galilæam, hoc eſt, in alia Galilææ loca. Galilæi autem Ieroſolymis ex more Iudæorum, paſcha egerant; viderantque miracula, quæ Chriſtus illo feſto ediderat, quæ miracula breuiter ſic commemorat Ioannes c.2. *Cùm eſſet (inquit) Ieroſolymis in paſcha in die feſto, multi crediderunt in nomine eius. videntes ſigna eius, quæ faciebat, &c.* Io. 2. Et c.3. Nicodemus: *Nemo poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cũ eo, &c.* Io. 3. Itaque cum miracula vidiſſent Galilæi Ieroſolymis patrata, Chriſtum cũ honore exceperunt, magnique fecerunt tot ſignorum patratorem. Hic obſerua non feciſſe Chriſtum hactenus ſigna in Galilæa, præter miraculum nuptiarum. Nam ſi in Galilæa ſigna feciſſet, propter illa Galilæi cum honore ipſum excepiſſent; dicuntur autem excepiſſe illũ propter ſigna Ieroſolymis patrata, quoniã in Galilæa nondum cœperat miracula illa patrare, quæ ab Euangeliſtis Matthæo, Marco, & Luca memorantur. Vndè apertè colligitur ſeries Euangelicæ hiſtoriæ, videlicet Chriſtum in hoc in Galilæam regreſſu cœpiſſe in Galilæa palã concionari, & miracula edere, quod Euangeliſtæ tres Matthæus 4. Mar. 1. Luc. 4. docent.

Chriſtus vſque ad hoc tẽpus in Galilæa miracula non fecerat, præter vnũ in nuptijs.

Venit iterum in Cana Galilææ.

In primo ex Iudæa in Galilæam regreſſu, cuius Ioannes c.2. meminit in Canam Galilææ venit Chrs, & aquam in nuptijs conuertit in vinum. In ſecundo hoc regreſſu, in idem oppidum redijt, alioque miraculo illud nobilitauit. Eò.n. regulus quidam è ciuitate Capharnaũ, quæ non longe diſtabat, acceſſit; filio mortifera febri laboranti ſalutem à ſer-

uatore

uatore petijt, & impetrauit. In Canam iam peruenerat Dominus, cùm regulus acceſſit, vt ait Chryſoſtomus. Theophylactus vero, & Euthymius miraculum hoc in Cana factum ſcribunt.

Erat quidam regulus.

D.Hier. D. Hieronymus regulum hunc palatinum fuiſſe putat ex aula regia. Quæ ſententia noĩe græco confirmatur. Græcè. n. *βασιλικὸς* appellatur. i. regius, vel palatinus. Hieronymus Iſaiæ. 65. Regulus (inq̃t) q̃ græcè dicitur *βασιλικὸς*, quem nos de aula regia rectiꝰ interpretari poſſumus palatinũ. &c. Syriaca quoque editio interpretatũ עבר מלכא, gabed malcha. i. ſeruum regis. Et Euthymius: *Euthym.* Regius (inquit) dicebatur, vel quod regio eſſet genere: vel quòd dignitatem nactꝰ erat, à qua regius cognominabatur; vel quòd miniſter eſſet regis, &c.

Noſter interpres legiſſe videtur, non *βασιλικὸς*, ſed *βασιλικὸς*, quod nomen regulum ſignificat, i. paruum regem. Sequenda eſt noſtra verſio. Quam ob rem credendum eſt principem aliquem virũ fuiſſe, qui alicui vrbi imperaret, ſub imperio tamen Cęſaris. *Lyran.* Lyranus exiſtimat Cæſaris fuiſſe adminiſtrum, cui Galilęę cuſtodia commiſſa erat: atque ideò in vrbe Capharnaum habitaſſe, & regulum appellari. Et D. Thomas, erat (inq̃t) iſte *D.Thom.* quidam de familia Herodis ſiue nũtius, ſiue officialis imperatoris, &c.

Iudæum fuiſſe arbitratur autor hiſtoriæ ſcholaſticæ, eò quòd incredulitatem illi Chriſtus objiciat, cùm ait: *Niſi ſigna, & prodigia videritis non creditis.* Credit (inquit) iſte fuiſſe Iudæus quia dixit ei Dominus: *Niſi ſigna & prodigia videritis non creditis.* Iudæi. n. ſigna quærunt, &c. Huius ſententiæ ſunt Ianſenius, Maldonatus, & Toletus. Ethnicum fuiſſe putant Lyranus, Titelmannus, & Claudius, quod D. Hieronymus Iſa. 65. videtur ſentire, & Origenes. Caietanus proſelytum fuiſſe ait. Samaritanus (inquit) iungitur proſelytus, &c. Res incerta eſt.

An fuerit regulus Iudæus. Mag. hiſtor. Ianſen. Toletus. Lyranus. Titelm. Claudius. Caietan. Card. Baronius.

Card. Baronius in præclaris Annalibus, ob eam rem regulum ait dictum, q̃ alicuius loci fuerit dominus. Hunc autẽ locum exiſtimat fuiſſe ipſam vrbem Capharnaum. ſic Cardinalis ſapiẽtiſſimus ſcribit: Erat in Galilæa poſita prouincia Decapoleos dicta; q̃ in ea decem eſſent ciuitates, inter quas vna anumerabatur Capharnaũ. De illis agens Plinius teſtatur, in qualibet è decem illis ciuitatibus fuiſſe ſingulas Tetrarchias regnorum inſtar, & in regna ſolere conferri. Hæc cũ ille dicat, in eam ſententiam magis adducor, vt iſte ſic Regulus dicatur, quod eius loci dominus eſſet: ſic tñ dominus, vt tetrarchæ Galilææ Herodi Antipę ſubeſſet, vel ſaltem Romano pręſidi, cui et B cæteri tetrarchæ parebãt, ſubditus eſſet. Qua ratione & *βασιλικὸς*, rectè dici potuiſſet nempe q̃ alteri ſubeſſet principiꝰ, quem puto Euangeliſtam non iuxta Plinium tetrarcham nominaſſe, ne dictum exiſtimaretur de Herode totius Galilææ tetrarcha. Nec etiam ſecundum eũdem, dixiſſe regem, quòd nullus eo titulo amplius in Paleſtina regnaret. Hac præclariſſimus cardinalis ex his colliges, hunc C non regulum ſolùm, ſed regem quoque; & Tetrarcham ſecundum Pliniũ potuiſſe appellari; quod eſſet tetrarcha tetrarchiæ illius, quæ in vna ciuitate Decapoleos, i. in Capharnaum erat.

An regulus Tetrarcha fuerit Capharnaum, reges inſtar.

Sed quia hæc opinio Plinij verbis innititur; idcirco in medium proferenda ſunt, vt illius veritatem intelligamus. Plinij autem verba lib. 5. c. 18. hæc ſunt. Iungitur ei. i. Iudææ, latere Syriæ, Decapolitana regio à numero oppidorum. in D quo non omnes eadem obſeruant. Plurimi tñ Damaſcum, & Opoton, riguas amne Chryſorrhoa, fertilem Philadelphiã, Raphanam, omnia in Arabiam recedentia. Scythopolum, Gaddara, Hieromiace præfluente, & iam dictũ Hippon Dion, Pellam aq̃ diuitem, Galaſam, Canathã Intercurſant, cinguntque has vrbes tetrarchiæ regnorum inſtar ſingulæ, & in regna cõtribuunt. Trachonitis, Paneas, in qua Cæſarea cum ſupradicto fonte. E Abila, Arca, Ampeloeſſa, Gabe. Ita Plinius. Inter vrbes decem Decapoleos nõ numerat Capharnaum vt numeranti eſt perſpicuum, niſi me liber fallit, quẽ legi Præterea non ait in ſingulis vrbibus Decapoleos, fuiſſe ſingulas tetrarchias. Sed intercurſant (inquit) cinguntque has vrbes Tetrarchiæ regnorum inſtar. Potuerunt cingere, & intercurſare Tetrarchiæ illas decem vrbes, cùm tamen vrbes ipſę extra Tetrarchias eſſent. Quod ſi vrbes

ad

ad Tetrarchias pertinuiſſent, non ſic Plinius loqueretur: ſed dixiſſet potius; Sũt in his vrbibus Tetrarchiæ. Vel pertinẽt hæ vrbes ad Tetrarchias. Præterea Tetrarchias ille numerat Trachonitidem, cui præfuit Philippus frater Herodis, vt ſupra dictum eſt, Abilam, cui Lyſanias imperauit. Arcam, Ampeloeſſam, Gabẽ ad has autem Tetrarchias Capharnaũ vrbẽ pertinuiſſe unde colligi poſſit ignoro. Verum quidem eſt Borchardũ parte prima cap. 6. §. 6. Capharnaum inter urbes Decapoleos numerare. Sed ille à Plinio longe diſſentit, has enim numerat; Tyberiadem, Sephet, Cades, Nephtalim Aſor, Cæſaream Philippi, Capharnaũ, Bethſaidã, Corozaim, & Scythopolim. Plinius uero affirmat Tetrarchias illas cingere, & intercurſare non has, ſed alias urbes, quas ipſe recenſuit. Non igitur ſatis firmum uidetur huius opinionis firmamentum.

Quamobrem crediderim regulũ, nec urbi Capharnaum imperaſſe, nec aut regem, aut Tetrarcham fuiſſe alicuius Tetrarchię ex magnis illis, quas Plinius cõmemorat, quæ regnis ſimiles erant. Sed fuiſſe paruæ alicuius ditionis principẽ; quòd nomen reguli indicat. Capharnaũ uerò, cum ex præcipuis Galilææ urbibꝰ eſſet, ad Herodis Tetrarchiam pertinuiſſe uidetur, eique paruiſſe, qui totius Galilææ Tetrarcha erat.

Regulꝰ fuit parue alicuius ditionis princeps

Chryſoſtomus homilia 34. refert, ſenſiſſe nonnullos regulum hunc fuiſſe Centurionem illum, de quo Matthæus capite 8. ſcribit. Sed manifeſte fallũtur, ut ei perſpicuum fiet, qui unũ cum altero contulerit. Autor uero imperfecti homilia 22. in Matth. regalem habuiſſe dignitatem ait. Illum (inquit) dignitas ſubleuabat regalis. &c.

Niſi ſigna, & prodigia videritis, non creditis.

D. Auguſt.

D. Auguſtinus tractatu 16. exiſtimat acceſſiſſe regulũ ad Chriſtum animo tẽtandi, atque experiendi quiſnam Chriſtus eſſet. Arguit (inquit) hominẽ Chriſtus in fide tepidũ, aut frigidum, aut omnino nullius fidei: ſed tentare cupientẽ de ſanitate filij ſui, qualis eſſet Chriſtus,

A & quis eſſet, quantũ poſſet. Verba enim rogantis audimus, cor diffidentis nõ uidemus. &c. Attamen multo uериſimilius eſt, non attuliſſe tentandi animum: ſed filij periculo perculſum ad Chriſtum, vt illi ſanitatẽ impetraret, ueniſſe. Cur igitur ſic Chriſtus roganti reſpondit, quaſi miraculum ille ad credendum quæreret? Reſpondetur, non ſic reſpõdiſſe Dominum, quòd regulus ad credendum miraculum illud flagitaret; id enim unum cu-

An regulus venerit ad Chriſtũ animo tẽtandi

B piebat, ut filius ſanitati reſtitueretur. Sed ut tam regulum, quàm Iudæos, qui abſque ſignis non credebãt, Samaritanis inferiores indicaret, qui nullo conſpecto miraculo paulò antè illo in itinere crediderant. Quaſi diceret; Samaritani, à quibus paulo ante diſceſſi, nullo uiſo ſigno fidem complexi ſunt: uos autem Iudęi, quibus eſt uera Dei cognitio, niſi ſigna, & prodigia uideritis, nõ creditis. Euthymius; Hoc (inquit) dixit Chriſtus gene-

C raliter deprimendo Iudæos cũ Samaritanis collatos, quòd illi abſque ſignis, & prodigijs credidiſſent: particularius aũt regulum obiurgando. &cæt. Reſpõderi quoque poteſt regulum cogitaſſe de fide in Chriſtum habenda ſi miraculum Sanitatis patraret, ideoque hoc accepiſſe reſponſum: *Niſi ſigna, & prodigia videritis, non creditis.* Voluit præterea Dominꝰ his uerbis ad fidem, quam poſtea habuit, regulũ excitare. Hominis animũ intuens Chri-

Euthym.

D ſtus (ait Chryſoſtomus) arguit, ut magis in fide confirmaret. &c. Forſitan de fide nihil cogitabat regulus: his autẽ uerbis auditis cogitauit. Indicant autem uerba duri eſſe animi, ſigna ad credendum poſtulare, nec niſi miraculis conſpectis credere. Satis enim eſt fidei debita prædicatio, ut Deo iuuante fides animo cõcipiatur. Chryſoſtomus: Oſtendit (inquit) Chriſtus ſigna maximè animæ gratia fieri: ſuadetque non ſigna nobis, ſed do-

D. Chryſ.

E ctrinam ipſius attendẽdam. Signa enim infidelibus, & rudioribus exhibẽda. &c. Non diſplicet interpretatio Maldonati, & Emanuelis Sa, quæ huiuſmodi eſt, miraculis opus eſt, ut credatis. Quia, *Niſi ſigna, & prodigia videritis non creditis.* Itaque miraculis uos ad fidem adducam. &c.

Domine deſcende priuſquam moriatur filius meus.

Erat

Ex Cana in Capharnaū deſcenditur.

Borchard.

Erat tunc temporis Chriſtus in Cana A Galileę; quod oppidum in loco ſitū erat eminentiori. Ideoque regulus à Chriſto petit: *Domine deſcende* à Cana in Capharnaū. Conſentit Borchardus, qui prima parte, c. 6. §. 1. ſcribit Canam in decliui montis latere ſitam. Cana (inquit) Galilææ ab Aquilone montē habet altū, & ad rotunditatem ſe vertentem; & eſt in decliui eius latere ſita. Sub ſe cōtra Auſtrū planiciē habet ſpecioſam nimis, fertilē, & amœnā valde. &c. Totus in filio erat B regulus, de illo loquitur ſolum, Chriſti verbis: *Niſi ſigna & prodigia videritis, nō creditis*: non reſpondet. Filij dolore affectus (ait Chryſoſtomus homilia 34.) nō multum tunc Chriſti verbis attendit; ſed in ſolius filij cura verſabatur. Poſtmodum ea reputaturus, & inde multū vtilitatis cōſecuturus. &c. *Deſcende* (inquit) *Domine* propera, eſt enim filius meꝰ in extremo ſpiritu, dū moraris, è vita excedet. Quid ſi excеſſerit è vita ò bone regule? Qui ab C ipſo mortis limine in ſalutem hominem reuocare poteſt, is non ne eundem poterit eiuſdem mortis faucibꝰ extorquere? Sed, vel hoc non intelligit: vel filij amore obcæcatus non aduertit. Dominū deſcendere vult, & ad filium venire; nec ad illam Cēturionis accedit fidem aientis: *Domine nō ſum dignus ut intres ſub tectum meum: ſed tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus.* Centurio verbum tantum, regulus deſcenſum poſtulat. Centurio ait: *Tantū dic* D *verbo, et ſaluabitur puer meus.* Regulus vero: *Deſcende priuſquam moriatur filius meus.* Centurioni verbum tantummodo poſtulāti, Chriſtus aduentum obtulit. *Ego* (inquit) *veniam, & curabo eum*: Regulo aduentum petenti, verbum tantummodo dedit; dixit enim verbo: *filius tuus viuit*: & vixit.

Confertur regulus cū Cēturione.

Sed, cur ad Centurionem nō rogatus ire vult, ad regulum vero rogatus ire nō vult? Merito quidem Centurioni, qui eā fide pollebat, ſuum obtulit aduentum, vt E fidem illius honore afficeret, & in apertū proferret, verbaque illa omni memoria digna è fideli pectore produceret: *Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meū, ſed tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus.* Meritò quoque regulo non deſcenſum, quem petebat, ſed verbum conceſſit: vt intelligeret non eſſe opus deſcenſu, ſed ſatis eſſe verbum. His aſſentitur Chryſoſtomus homilia 34. Quoniam (inquit) in Centurione fides perficiebatur, ideò ſe iturum Chriſtus dixit, vt viri fidem cognoſceremus. At regulus adhuc imperfectus erat, propterea oī ſtudio Chriſtum impellebat vt deſcenderet: neque adhuc nouerat, abſentem quoque curandi habere poteſtatē. Quod ergo id poſſet oſtēdit; vt quod per ſe Centurio ſentiebat, hic non accedente Ieſu, erudiretur. Sic Chryſoſtomus. Adde Cēturionē à Chriſto cum eſſet in Capharnaum ſalutē petijſſe ſeruo, nec lōge aberat illius domꝰ. Erat enim in eadem vrbe. At vero regulus petebat vt Chriſtus ex Cana in Capharnaum iret, longumque iter conficeret; ideoque Chriſtus domum Centurionis, quæ propinqua erat, venire voluit: ex Cana autem in Capharnaum tunc ire noluit. Moralem aliā cauſam reddit D. Gregor. cuius in morali faciemus mentionem.

Cur ad Cēturionem Chriſtus nō rogatus ire voluit, reguli domū rogatus petere noluit.

Dicit ei Ieſus: vade filius tuus viuit.

Obſerua quæſo quanta cum maieſtate Chriſtus miraculum edat. Non procumbit in genua, non orat, non precatur patrem, non venit domum, in qua filius reguli iacebat æger, non *expandit ſe*, vt Elias 3. Reg. 17. *atque menſus eſt ſuper puerum tribus vicibus, & clamauit ad Dominum*: Non miſit diſcipulum cum baculo, non incubuit ſuper puerū vt Eliſæus 4. Reg. 4. ſed diuina cum maieſtate ait: *Vade filius tuus viuit.* Nimirum, vt Deus miracula faciebat, ꝓpria, ac diuina poteſtate. Eodē vero tēpore, quo hęc verba protulit, qui longè aberat, reguli filius vixit, ac conualuit, hora videlicet ſeptima, quæ noſtræ primæ poſt meridiem reſpōdet. Nō per ſucceſſionem, & diuturnitatem conualetudinis (ait Chryſoſtomꝰ) vt aſſolet liberatus eſt. Sed repentè. Ne naturalis valetudo, ſed Chriſti operatio videretur. Nam qui in ipſum mortis articulum venerat, è veſtigio in proſperam ualetudinem reſtitutus eſt. &c.

Magna cū maieſtate Chriſtus miraculū edidit.

D. Chryſ.

Credidit homo ſermoni, quem dixit ei Ieſus, & ibat.

Nōdum in Chriſtum credit regulus: ſed tamē credit ſermoni Chriſti affirmātis filium viuere, ſaluū, atque incolumē, qui

qui in extremo erat ſpiritu. Iam ergo nō petit à Chriſto vt deſcendat: ſed ipſe deſcendit in Capharnaum, filium viſurus. Serui autem illius cum ſubitam viderēt ſanitatem, Canam profecti ſunt, vt dn̄m de optatiſſima filij ſalute facerent certiorem. Is ipſo in itinere à Chriſto reuertens nnutium lætiſſimum accipit; exploratque horam, qua filius conualuit. ſeptima hora à ſolis exortu conualuiſſe ſerui reſpondent, hoc eſt, prima hora poſt meridiem. Iudæi.n. diem in duodecim diſtribuebant horas. Sexta meridiana erat ſeptima vero prima poſt meridiem, qua Chriſtus verba illa protulit: *filius tuus viuit*, diuinaque potentia miraculum operatus eſt. Quod cùm intellexiſſet regulus credidit.

Et credidit ipſe, & domus eius tota.

E Crediderat regulus ſermoni Chriſti, iam credit in Chriſtum, poſtea quam horam ſalutis cum hora, qua Chriſtus dixit: *filius tuus viuit* contulit. Nec ſolus ipſe, ſed tota etiam domus credidit: omnes .n. miraculum agnouerunt, eoque ducti fidem animo conceperunt. Hic fructus miraculorum Chriſti. Credidit regulus, & domus eius tota, & oppidum quoque cui imperabat crediddiſſe valde eſt ſimile vero. Sequuntur membra caput, ſequitur domus patrem familias, regnum regem. D Fit (ait D. Fulgentius epiſtol. 6. ad Theodorum) vt qui ſunt in ſeculi culmine conſtituti, aut plurimos ſecum perdant: aut ſecum multos in via ſalutis acquirant, &c.

Exēpli vis in patrefamilias, & rege.

D. Fulgen.

Hoc iterum ſecundum ſignum fecit Ieſus, &c.

Primum miraculum fecit Chriſtus in nuptijs Canæ, cùm reuerſus eſt ex Iudęa in Galilæā initio primi anni poſt baptiſmum, Ioannis ca. 2. Nunc rediens ex eadem Iudæa, in eandem Galilæam, ad finem eiuſdem anni, ſecundum hoc miraculum edidit. Secundum autem miraculum, ſiue ſignum dicitur ſi cum illo primo in nuptijs facto conferatur. Nam Ieroſolymis multa alia, vt dictum eſt, patrauit, cum quibus minime confertur. ſignificat .n. Euangeliſta Chriſtum duo patraſſe miracula, cùm ſemel atque iterum ex Iudæa in Galilæam reuerteretur. Primum, cùm aquam in vinum conuertit: ſecūdum, cùm à reguli filio mortiferam febrim verbo depulit. Particula: *iterum*: nō ſignificat Chriſtum iterum feciſſe ſecundum hoc ſignum, hoc eſt, bis; abſurdus .n. hic ſēſus eſt. Sed ſignificat, vt vult Toletus, Chriſtum feciſſe hoc ſecundum B ſignum cum iterum veniſſet ex Iudęa in Galilæam. At particula, *iterum*, nimiū diſtat à verbo, veniſſet. Coniungenda potius eſt cum verbo, *fecit*, vt Ianſenius coniungit, hunc in modum. hoc ſecundum ſignum Chriſtus fecit iterum, i. ſecundo in Galilæa, poſt illud primum nuptiarum. quaſi dicat, iterauit ſignum ſed non idem.

CAPVT XV.

Morale. De filio Reguli reſtituto ſanitati.

INcipiebat reguli filius mori, vt Euangeliſta ait, cùm incipiebat viuere. erat .n. puer: Nam eo loco, vbi legimus: *domine deſcende priuſquam moriatur filius meus*, Grecè habetur, Domine deſcende priuſquam moriat, παιδίον μου, i. puer meus. Merito D. Baſilius in commentarijs Pſ. 114. mundum hunc appellat morientiū regionem. Cùm .n. viuere incipimus, ſtatim & incipimus mori. Quam ob rem vita noſtra longa quędam mors eſt. Mundus hic (ait Baſilius) & mortalis eſt ipſe E & morientium regio. Prius quàm anima à corpore ſeparetur, ſæpe morimur. vita hominum per multas mortes expleri conſueuit, &c. Philo in libro de Ioſeph: Fortaſſe (inquit) ætates ſingulę decedendo præmoriuntur, natura nos paulatim docente, non timere mortem extremam omnium: quando priores facile tulimus, infantiæ, pueritiæ, pubertatis, adoleſcentiæ, iuuentutis, & virilitatis, quæ omnes ætates ante ſenectutem euanuerunt

Incipimus mori cū incipimus viuere.

D. Baſilius.

Mūdus morientium regio.

Digitized by Google

nuerunt. Sic Philo. Et D. Aug. pſ. 127. Veniente pueritia, moritur infantia: veniẽte adoleſcentia, moritur pueritia: veniẽte iuuentute, moritur adoleſcentia: veniente ſenectute moritur iuuentus: veniente morte moritur omnis ætas. Quot optas gradus ætatis, tot ſimul optas, & mortes ætatum. Hæc Auguſ. Moritur, & euaneſcit in primis infantia, deinde pueritia, poſt adoleſcentia, virilis quoque ętas, tandemque ſenectus. Quære à ſene, vbinam infantia eſt? vbi pueritia tua? vbi adoleſcentia? vbi virilis ætas? recte reſpondebit, ſi has omnes ætates mortuas iam eſſe reſponderit. Quid ætates dixi? ipſi anni, menſes, dies, horæque vitę noſtræ moriuntur, noſque ſimul cùm eis morimur. Non ne, qui præteriere dies, vel horæ, vel anni, mortui dici poſſunt? Cùm vero ex diebus, horis, & annis vita noſtra conſtet: ſi horæ, anni, dieſq; moriuntur, vita quoque noſtra ſimul quotidie moritur. Quapropter ſtatim cum viuere incipimus, incipimus etiam mori. Præteritum tempus mortuum eſt, futurum nondum eſt exortum quid igitur aliud vita noſtra eſt, quam momentum, vnde pendet æternitas?

2 Trahit Deus homines mollioribus ſericiſque charitatis funiculis, iuxta illud Oſeæ 11. *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis:* hoc eſt, beneficijs, atq; amore. Trahit quoque funibus craſſioribus, atque aſperioribus; hoc eſt, morbis & varijs calamitatibus. Sic hunc traxit regulum, filij videlicet morbo. Agricola qui arbori ſylueſtri ſurculum vult inſerere fructiferũ, agreſtes reſcindit ramos: ita Deus, vt gratiæ maxime fructiferum ſurculum homini inſerat ſylueſtri, ac flagitioſo, ramos, hoc eſt, ſanitatem, opes, ſimiliaque reſecat. Audi quomodo ſylueſtris arboris ramos præſcindat: Dan. 4. *Succidite arborem, & præcidite ramos eius. Verumtamen germen radicum eius in terra ſinite, &c.* ſignificat arborem ſylueſtrem, ac ſuperbum regem Nabuchodonoſorem, cuius ramos. i. regium honorem, diuitias, ac poteſtatem Deus ſuccidit: germenq; radicum reliquit, vt humilitatis, religioniſque ſurculum illi inſereret. Etenim è regno eiectus, & in belluinam vitam abiectus, de Deo vero cępit religioſe ſentire, & magnifice. Lege Daniel. 4. Regem hunc aſperioribus funibus, veluti taurũ, attraxit Dominus; regulum vero veluti arietem, minus aſperis adduxit: videlicet filij ægritudine. Si agricolam arborem ramis denudantem cernens, roges cur arboris præcidat ramos? roganti reſpondebitur: Non reſecat vt obſit: ſed vt proſit: ex ſterili ſic facit fructuoſam. Eundem in modum, ſi petas, cur Deus flagellet homines, cur caducis bonis veluti ramis ſpoliet? reſponſum huiuſmodi accipies; Non vt noceat, ſed vt proficiat, ca-

B duca bona aufert Dominus: ſic hominẽ nihil bonæ frugis ferentem, reddit fructuoſum. Miſericordia vtitur, non ſolũ cùm proſpera donat; verùm etiam cùm aduerſis hominem vexat, vt ad bonã frugem redeat. Aug. epiſt. 87. Quid (inquit) non miſericorditer præſtatur hominib. à Deo, à quo etiam tribulatio beneficiũ eſt? Nam res proſpera donum eſt conſolantis, res autem aduerſa donum eſt admonentis Dei, &c. Item. Quàm multa

C habeant impij in hac vita munera, & dona gratuita à Deo, enumerare quis poteſt? Inter quæ illud magnum, q; exemplis interpoſitarum tribulationũ, quas huius ſeculi dulcedini tanquam bonus medicus miſcet, admonet eos ſi attendere velint, fugere ab ira ventura, &c.

3 Obſerua quanta cum feſtinatione filio ſuccurri petat regulus. *Domine* (inqt) *deſcende priuſquam moriatur filius meus.* Docet locus ad ſanandum animum corpo-

D re multò præſtantiorem maximè feſtinandum. Id quod 4. Reg. 4. Eliſeus quoque indicat, cùm iubet famulum Giezi accepto baculo ad excitandum à mortuis puerum magnopere properare. *Accinge* (inquit) *lumbos tuos, & tolle baculũ meũ in manu tua, & vade. Si occurrerit tibi homo, nõ ſalutes eum, & ſi ſalutauerit te quiſpiam, non reſpondeas illi, &c.* hac feſtinatione, imo multo maiori, animi vita eſt procuranda. *Accinge* (inquit) *lumbos tuos,* ne laxæ veſtes iti-

E neri habendo ſint impedimentum. Ille lumbos accingit, qui omnia tollit impedimenta quæ animæ ſaluti conſequendæ ita obſtant, vt laxæ, minimeque accinctæ veſtes itineri obſtant conficiendo. Non ſatis eſt impedimenta obſtantia remouere, auxilia quoque quærenda ſunt: Ideò additur: *Tolle baculum in manu tua, & vade.* hoc eſt, quęre itineri cęleſti conficiendo auxilium ſanctorum, tàm eorum, qui in cęlis degunt, q̃ eorum q; in terris viuũt.

Quare

Oſeæ 11.

Trahit Deus calamitatũ funibus.

Res aduerſa donum ſunt Dei admonentis.

D. Aug.

4. Reg. 4.

Ad ferendã ſanitatẽ animæ feſtinandum.

Quære confeſſionis, ſacræ lectionis, concionis, orationiſque opem; atque in primis Dei. Nullamq; tanto in negotio moram interponas, id quod ſignificant verba illa: *Si ſalutauerit te quiſpiam, non reſpondeas illi, &c.* Succurro verbum ducitur a curro; & meritò quidem, quoniam currere oportet illum, qui vult ſuccurrere. Currat ergo homo, vt animæ ſuæ ſuccurrat. Curramus omnes, & occaſiones, quas offert ſalutis Deus, ne prætermittamus.

Ioſue 4.

Ioſue 4. Exſiccatus erat Iordanis alueus, cōmodaq; in terram promiſſionis tranſeundi dabatur occaſio. Itaque, vt eo cap. ſcriptum extat: *Feſtinauit populus, & tranſiit.* Multæ nobis dantur in cęlum promiſſum tranſeundi occaſiones, feſtinemus, & tranſeamus.

Cunctamur, & ad Chriſtum tunc accedimus cum ægrotamus, & mori incipimus. B Acceſſit ad Chriſtum Regulus filio ſalutem impetraturus, ſed tunc acceſſit, vt ait Euangeliſta; *cū incipiebat mori.* Quæſo vel illam ſaltem animæ curam habeamus, quam pecorum habemus, & iumentorum, Luc. 14. ait Dominus: Cuius veſtrū aſinus, aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die Sabbathi? Iumentum continuò ex puteo extrahitur, C anima in profundiſſima peccati voragine multos dies, & menſes, ne annos dicam, iacebit? Bouem, iumentaque tua ex puteo extrahis continuò, animam quoque tuam ex peccati barathro continuo extrahe.

Deſcendere vult Chriſtū Regulus: *Domine (inquit) deſcende.* Sed Dominus deſcendere noluit rogatus a Regulo, non rogatus autem a Centurione vltrò ait: D *Ego veniens curabo eum.* Moralem huius rei rationem reddit Diuus Gregorius hom. 28. in Euangelia.

D. Gregor.

Superbia (inquit) noſtra retunditur, qui in hominibus non naturam, qua ad imaginem Dei facti sūt, ſed honores, & diuitias veneramur. Increpata eſt ſuperbia, quæ neſcit penſare homines propter homines, ſola quæ circunſtant hominibus penſat, naturam nō aſpicit, honorem Dei in hominibus non agnoſcit. Ecce ire non vult filius Dei ad filium Reguli, & tamen venire paratus E eſt ad ſalutem ſerui, &c. Autor imperfecti hom. 22.

Autor Imperf.

Petitio (inquit) Centurionis erat pro ſeruo, ideo Chriſtus ire propoſuit, vt nos doceret, non magnos colere, & modicos contemnere, ſed pauperes, & diuites ſimiliter honorare, &c. Diſcimus ergo non eſſe deſpiciendos pauperes, & ignobiles, ſed magni faciendos; quippe qui imago Dei ſunt, atque ea ratione nobiliſſimi. Eadem præterea imago in diuitibus, nobilitateque præcellentibus viris, præcipuè, & virtus conſideranda eſt; quãuis reliqua quoq; ornamenta honorē A concilient. Quod Regulo negauit Dominus, principi cuidam Synagogę conceſſit Matth. 9. *Ecce* (inquit) *princeps vnus adorabat eum dicens: Domine filia mea modo defuncta eſt; ſed veni impone manum tuam ſuper eā, & viuet.* Orat Regulus: *Domine deſcende priuſquam moriatur filius meus.* Orat princeps: *veni impone manum tuam ſuper eā* Plus petit princeps. Non ſolū enim petit, vt veniat domum, quod orat Regulus; ſed B vt manum filiæ imponat. At Chriſtus nō ait: Vade filia tua viuit; ſed vt Euangeliſta ait: *Surgens Ieſus ſequebatur eum, & diſcipuli eius.* Tandemque domum peruenit, puellæ manum tenet, eamque in vitam reuocat. Longe aliter cum Regulo ſe gerit. Non ſequitur eum, non venit domum, non tenet manum pueri; ſed *Vade* (inquit) *filius tuus viuit.* Etenim nō eodem modo cum omnibus hominibus C ſe gerit Dominus, ipſe corda inſpicit, quo trahendi ſint modo, ipſe nouit. Regulum hoc modo, archiſynagogum illo trahere voluit.

Quod Regulo negauit, principi Synagogæ Chriſtus cōceſſit.

Matth. 9.

Laborabat febri Reguli filius, vt ex illis verbis colligitur: *Heri hora ſeptima reliquit eum febris.* Laborat alia febri noſter animus. Non enim ſolum hominum corpora, verum ēt animi febri afficiuntur. Animi tamen febris grauior eſt, & D periculi multo maioris. Febris animi concupiſcētia eſt, quę in viſceribus hominum inſtar camini, imo inſtar tartarei ignis exardeſcit. Auguſtin. Pſalm. 57. Concupiſcentia (inquit) mala, ardor eſt ignis, &c. Duplex ignis, ſiue calor homini ineſt, naturalis, & naturæ contrarius. Naturalis calor eſt, qui a natura eſt inſitus. Calor naturæ contrarius febris appellatur. Similes his ſunt duo alij calores, alter ſupernaturalis, alter pernicioſus, ac peſtifer. E Supernaturalis calor amor eſt Dei, ſiue charitas. Pernicioſus calor, eſt concupiſcentia. Queadmodum in naturali calore, vita corporis conſiſtit; ita in ſupernaturali calore, animi vita ſita eſt. Tolle

Febris animi concupiſcentia, & ignis.

D. Auguſt.

Duplex calor corporis, duplex etiā animi.

 calorem

Effectus febris animo inhærentis.

calorem naturalem, vitam corporis ſuſtuliſti; tolle charitatem, animo vitam eripuiſti. Pernicioſus calor corporis, eſt febris, pernicioſus calor animi, eſt concupiſcentia. Hæc noſtra febris eſt, febriſque in nobis effectus habet.

Febris hominem pulcherrimum macie extenuat, ac deformat; ſic concupiſcentiæ ardor cum hominem in peccatū mortiferum præcipitat, animum pulchritudine præditum angelica, conficit macie, ac deturpat. Pulcherrimæ ſunt aīæ, quas gratię diuinæ pulchritudo decorat, Quod filiarum Iob illa adumbrat eximia venuſtas Iob 42. *Non ſunt inuentæ mulieres ſpecioſæ, ſicut filiæ Iob in vniuerſa terra, & cæt.* Neque enim in vniuerſo orbe quidquam eſt venuſtius, ac pulchrius anima, quam gratia exornat. Quod ſi pulcherrimæ iſtæ Iob, ſiue potius Chriſti filiæ; mortifero ſe crimine inquinent, nihil erit fœdius, nihil erit turpius. Nazaręos Ieremias Threnorum 4. pingit pulcherrimos. *Candidiores* (inquit) *Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo ſapphiro pulchriores.* At amiſſa pulchritudine vide quam ſint deformes. Addit Vates: *Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum, & non ſunt cogniti in plateis, adhæſit cutis eorum oſſibus, aruit, & facta eſt quaſi lignum, & cæt.* Equidem animæ a vitijs ſeparatæ (ſeparationem enim Nazaræorum nomen ſignificat) candidiores niue ſunt, candore quodam admirabili, ac ſpiritali: nitidiores lacte, ſappiro, gemmiſq; omnibus pulchriores. Si vero criminibus ſe contaminent, tantæ pulchritudinis iacturam faciunt, omnibus lachrymis deplorandam. Denigratur facies earum, vt Ieremias deplorat, ſuper carbones. Tetra enim crimina, Orci carbonum inſtar atrorem illis tartareum inducunt. Adhæret cutis earum, oſſibus; quibus verbis macies ſumma indicatur. Quamobrem a Deo, & Angelis minime agnoſcuntur, audiuntque illud, *Neſcio vos*, quod Matthæi 25. fatuæ virgines audierunt. Quis ita animas deformat? febris de qua loquimur.

Iob 42.

Thren. 4.

Peccatum animas deturpat, omnique priuat decore.

Febris animi ſitim gignit inexplebilem.

Præterea febris corpori inhærens ſitim efficit, ſic etiam febris inhærens animo. Quis ſitim ignorat, quā concupiſcentia in animis gignit mortalium? Qui ſanus eſt, minimeque ſitit, fontes præterit, & fluuios, neque vlla aquæ tangitur auiditate. Qui vero febri laborat, conſpectam aquam auidiſſimè concupiſcit. Eūdem in modum, qui animo eſt incolumi, nec febrim habet ſpiritalem, aurum pręterit, argētum, pretioſas veſtes, honores, voluptates, nec horum quidquam deſiderat; immo ſpernit, & pro nihilo ducit omnia. Qui vero ſpiritali febri tenetur, ne conſpectas quidem has res cupidè ſi-
A tit, neque vnquam ſitim explet. Vt enim ait Solon apud Plutarchum in libro de cupiditate diuitiarum.

Solon.

Haud eſt finis opum fixus mortalibus vllus.

Et Diuus Baſilius in epiſtola ad Chilonem: Ea (inquit) eſt humanæ illius vitæ conditio; nunquam contenta acceptis ſpe alitur continenti, & ſecura præterito-
B rum, inhiat futuris, &c. Et Richardus de Beniamin: Ad ſatiandum (inquit) ſenſualitatis appetitum totus mundus non ſufficit, &c. Simile eſt illud Poetæ.

D. Baſil.

Diuitiarū cupiditas non ſatiatur.

Richardus.

Vnus Pellæo iuueni non ſufficit orbis.

Nam, vt Plutarchus narrat in libro de tranquillitate animi; cum audiret Alexāder Magnus, Anaxarchum mundos infinitos eſſe diſſerentem, illacrymaſſe dici-
C tur. Percontantibuſque amicis, ecquid lacrymis dignum ei contigiſſe? Reſpondit: An indignum eſt nos flere, ſi cum infiniti mundi eſſe dicantur, nondū vnius Domini facti ſumus?

Flet Alexāder mundos infinitos eſſe audiens.

Sitis hæc, & febris hoſtibus nos tradit. Vt enim ſitim, ſiue concupiſcentiam expleant homines, criminum catenis ſeſe obſtringunt, hoſtiumque poteſtati tradunt. Lyſimacho ſimiles, de quo Plutar-
D chus in libro de tuenda valetudine ita ſcribit; Cum Lyſimachus inter Getas ſiti conſtrictus ſeſe pariter, atque exercitum hoſtibus dediſſet, ac deinde frigidam bibiſſet aquam: *Dij* (inquit) *boni quam breuis voluptatis cauſa, magnam depoſui felicitatem.* Sic Lyſimachus exclamauit hoſtium poteſtati pro aqua traditus. Exclamet vtinam ſimiliter is, qui pro momētanea voluptate Satanæ ſe addixit: Deus bone
E quàm breuis voluptatis cauſa, æternæ felicitatis iacturam feci; hoſtiumque ſęuiſſimorum ſeruituti me mancipaui. Idque cum cognouerit, iugum grauiſſimum excutiat; febrique medeatur, & rerum fluxarum ſiti; ne in manus iterum incidat inimicorum.

Cupiditas hoſtibus nō tradit.

Plutarchus.

Lyſimachus ſiti appreſſus ſe, & exercitum tradidit hoſtibus.

Tertiò

by Google

Tertiò, febris faſtidium gignit. Sic ſpiritalis febris caducorum bonorũ ſitum, cibique cęleſtis faſtidium parit, iuxta illud

Pſal. 106.

Pſalm. 106 *Omnem eſcam abominata eſt anima eorum, & appropinquauerunt vſque ad portas mortis*. Qui enim pœnitentiam, confeſſionem, Euchariſtiam auguſtiſſimam, ſacram lectionem, rerumque æternarum meditationem faſtidit, is vſque ad portas mortis appropinquat.

Sepulchrum impiorum Tartarus.

Denique febris hæc nos ſepelit. Diues ille epulo in inferno ſepultus dicitur Lucæ 16. Hoc illorum ſepulchrum eſt, quos concupiſcentia in ſcelera præcipitat. Numerorum 11. illi loco, in quo populus Iſraeliticus carnes concupiuit, a Deoque magna plaga eſt percuſſus, nomẽ hoc impoſitum legitur: *Sepulchra concupiſcentiæ. Ibi enim*, vt eo capite ſcriptum extat, *ſepelierunt populum, qui deſiderauerat, &c.* Cõgruit ſane nomen egregiè tartaro. Quid enim

Orci flammæ ſepulchra concupiſcentiæ.

aliud ſunt tartareæ illæ flammę, quam ſepulchra concupiſcentiæ? hoc eſt, ſepulchra, in quibus ij ſepeliuntur, quos febris ardentiſſimæ concupiſcentiæ, vita gratiæ priuat. *Ibi* (vt eſt in ſcriptura ſacra) *ſepelitur populus, qui deſiderat*, non ſpiritum, ſed carnes.

O ille felix, de quo dici poteſt illud: *Heri hora ſeptima reliquit eum febris*. Non ſine labore te illa relinquet. Sed ſi pro depellenda a corpore febri omnem laborẽ toleras; vt ab animo peſtiferum concupiſcentiæ ardorem abigas, quid non erit ferendum? Potiones, etſi amaras, ſume;

Vt concupiſcentia febris pellatur omnis labor tolerandus.

A ſanguinem, ſi opus eſt, funde. Hic tecum hoſtis naſcitur, vt te ſpiritali in bello exerceat, triumphique materiam exhibeat. Fortiter pręliare, hoſtem vince, triumphum paratum reportabis. Audi Magnum Auguſtinum Pſalm. 57. Natus es cum eo, quod vincas (ideſt cum concupiſcentia) vince hoſtem, cum quo natus es. Ad ſtudium huius vitæ cũ illo ve-

Auguſt.

B niſti, congredere cum eo, qui tecum proceſſit, &c. Tecum naſcitur hic hoſtis, tecum creſcit, tecum veſcitur, te perpetuò ſequitur, illius inſidias, ſi ſapis, diligenter caue.

Digitized by Google

LIBER QVINTVS.

MATTH. CAP. IV.

ET relicta ciuitate Nazareth, venit, & habitauit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon, & Nephthalim. Vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam prophetam: Terra Zabulō, & terra Nephthalim, via maris trans Iordanem, Galilęa gentium, populus qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam: & ſedentibus in regione vmbrę mortis, lux orta eſt eis. Exinde cępit Ieſus prędicare, & dicere: Pęnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cęlorum. Et circuibat Ieſus totam Galilæam, docens in ſynagogis eorum, & prędicans Euangelium regni: & ſanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. Et abijt opinio eius in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes male habentes, varijs languoribus, & tormentis comprehenſos, & qui dęmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curauit eos: & ſecutę ſunt eum turbę multę de Galilęa, & Decapoli, & de Ieroſolymis, & de Iudęa, & de trans Iordanem.

MARCVS CAP. I.

POſtquam traditus eſt Ioannes, venit Ieſus in Galilęam, prędicās Euangelium regni Dei, & dicens: Quoniam impletum eſt tempus, & appropinquauit regnū Dei: pęnitemini, & credite Euāgelio.

LVC. CAP. IV.

ET regreſſus eſt Ieſus in virtute ſpiritus in Galilęā. Et fama exijt per vniuerſam regionem de illo. Et ipſe docebat in Synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus.

CAPVT I.

De via maris trās Iordanē, et Galilaa gentium.

HOC fere loco initium ſumit annus ſecundus Chriſti poſt baptiſmum. Quod hac ratione probatur ex ijs, quæ ſupra diximus. Nam quatuor menſium ſpatio diſtabat meſſis eo tempore, quo Chriſtus Samariam pertranſiuit, & in Galilæam venit, vt ex illis verbis colligitur ſupra iam explicatis Ioan. 4. *Nonne vos dicitis quod adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit?* Meſſis, vt oſtendimus, in Iudæa menſe Aprili fiebat: quartus menſis ante Aprilem December eſt, ergo circiter menſem Decembrem Chriſtus Samariam pertranſijt, & in Galilæā peruenit. Primus autem annus poſt baptiſmum ſexta die Ianuatij inchoatus

Hoc loco initium habet ſecūdus annus poſt baptiſmum.

eſt,

eſt, ea enim die eſt baptizatus, vt ſentit Eccleſia, expletus vero eſt ſequēti anno ſexta die Ianuarij in nuptijs Cana. Inde cępit annus ſecundus poſt baptiſmum, a ſexta, inquam, die Ianuarij, abſolutuſq; eſt menſe Ianuario ſequenti. Chriſtus vero circiter menſem Decembrem, qui Ianuarium antecedit, in Galilæam redijt. Obſeruauit hoc ex antiquis Rupertus in Ioan. 4. his verbis: Ex quo Dominus aquam in vinum conuertit, in Cana Galilææ: & nunc quando reuertitur iterum in Galilæam, annus exactus eſt, qui eſt ætatis eius trigeſimus primus. Hæc ille.

Rupertus.

Relicta ciuitate Nazareth, venit, & habitauit in Capharnaum maritima.

Venit Chriſtus in Galilæam circa mēſem Ianuarium, Ioanne in vinculis agente. Noluit aũt in ciuitate Nazareth habi C tare, quoniam, vt Ioannes ait cap. 4. propheta in patria ſua honorem non habet, quod iam ſupra explicatum. Habitare maluit in vrbe Capharnaum, quod eſſet media inter regionē, quæ trans Iordanē erat, & Galilæam, frequentiorque fieret ad illam hominum concurſus. Erat ēm maritima, vt Matthæus ait, & Galilææ vrbs præcipua. Et tanquam Metropolis, vt ait Auguſtinus, lib. 2 de cōſenſu Euangeliſt. cap. 25. Capharnaum (inquit) ita D excellebat in Galilæa, vt tanquam metropolis haberetur. Item. Capharnaum ſicut caput, Galilęæ ciuitatibus eminebat. &c. De illa D. Hieronymus ſic ſcribit in libr. de locis hebraicis; Capharnaum eſt iuxta ſtagnum Geneſareth, vſque hodie oppidum in Galilæa gentium ſitum, in finibuſq; Zabulon, & Nephthalim. &c. Et Iſai. 9. In littore (inquit) lacus Geneſereth, Capharnaũ, & Tiberias, & Bethſaida, & Corozaim ſitæ ſunt. &c. Diſtat Capharnaum ab Ieruſalē leucis fere 36. vt ait Abulenſis Matth. 15. quæſt. 3.

Capharnaũ Galilæa veluti metropolis.

D. Auguſt.

D. Hieron.

Eſt in eadem regione eiuſdem nominis fons, de quo Ioſephus lib. 3. de bello ca. 18. (inquit) ab indigenis Capernaum appellatur; eum nonnulli venam eſſe Nili fluminis opinantur, quod ſimiles Coracino Alexandrino generat piſces. Et Borchardus prima parte itinerarij capit. 4. §. 6. Iuxta mare (ait) Galilææ fe- A re 30. paſſibus, fons oritur pariete circundatus, quem incolæ credunt venam Nili, quod Coruum piſcem nutrit, qui nuſquā alibi reperitur. Ioſephus fontem Capharnaum appellat. Planicies vſq; ad Iordanē trium leucarum longitudinem hñs Capharnaum nominatur. Hæc ille.

Fons Capharnaum. Ioſephus.

D. Hieron. de nominibus hebraicis ex Euang. D. Lucæ, nomen Capharnaũ ait ſignificare agrum, ſiue villam conſolationis. נחם, Copher, enim villam He- B bræis ſignificat, כפר, Nacham, vero verbum ſignificat conſolari. Sed ſi a Nachā, deriuetur, nomen erit Capharnachum, cum aſpiratione. Quia tamen Græce abſque aſpiratione ſcribitur, carent. n. Græci in medio dictionis aſpiratione, ideo etiam latine aſpiratio deeſt. Poteſt etiē deriuari a verbo, נעם, Naham, quod ſignificat dulceſcere, delectari, pulchreſcere, ſignificabitque nomen Capharnaum agrum, ſiue villam delectationis, vel pulchritudinis. D. Hieronymus Ezechielis 38. agrum pulcherrimum interpretatur. Copher (inquit) ager appellatur, & villa: vnde & Capharnaum ager pulcherrimus dicitur. &c. Sic forſitan appellatus eſt ille ager, quod pulcher eſſet, amęnus, & foecundus. Et ab agro tam ciuitas, quam fons nomen accepit. Cardinalis Baronius vult ciuitatem a fonte nomen ſumpſiſſe.

D. Hieron. Quid ſignificet nomen capharnaũ.

D. Hieron.

De amęnitate, fertilitateque regionis illius, quam fons Capharnaũ irrigabat, Ioſephus lib. 3. de Bello cap. 18. in hunc modum ſcribit. Ad lacũ Geneſar eiuſdē nominis terra prætēditur, natura ſimul, & pulchritudine admirabilis. Nullũ ēm ipſa pro vbertate ſui negat arbuſtum, totamque plantis conſeuere cultores. Cœli vero temperies etiã diuerſis aptiſſima eſt; nuces enim, quæ arborum maxime frigoribus gaudent, infinitæ floreſcunt; vbi etiam palmæ, quas nutrit calor æſti- E uus. Has iuxta ficus, & oleæ, quibus aura mollior deſtinata eſt. Vt naturæ magnificentiam hanc eſſe quis dixerit, vim adhibentis, vt in vnum conueniant inter ſe repugnantia, annique temporum contentionē bonam, veluti ſingula peculiari ſtudio terræ fauerent. Non enim ſolum nutrit præter opinionē poma varia, ſed etiam ſeruat, egregia quidē, & quodammodo regnãtia. Vuas ſane, & caricas ſine intermiſſione decē menſib. ſuggerit.

De fertilitate, & amœnitate terræ Geneſar. Ioſephus.

Cæteros vero fructus anni ſpatio ſeneſcentes. Nã præter aeris lenitatẽ, & fonte quoq; irrigatur egregie potabili, qui Capharnaũ ab indigenis appellatur. Hactenus Ioſephus de terræ Geneſar amœnitate. Dicitur autem terra Geneſar, ſiue Geneſareth, illa, quæ iuxta littora maris Galilææ eſt, quod appellat lacus Geneſar, ſiue Geneſareth. Longitudo autẽ regionis (ait Ioſephus) ſecundum littora cognominis lacus, triginta ſtadijs extenditur, & latitudo viginti. &c. Triginta autem ſtadia fere leucam efficiunt. Ex Borchardo prima parte, cap. 4. §. 6. & 7. colligitur Capharnaũ a fonte diſtare ſpatio fere leucæ. An vero intra illa triginta regionis Geneſar ſtadia contineretur incertum eſt. Montanus quidem in libr. de partitione terrę promiſſę, de tribu Zabulon ſcribens, in terra Geneſar illũ collocat. Sed de terra Geneſar iterum redibit ſermo annuente Deo.

Borchard.

In finibus Zabulon, & Nephtali.

Terram promiſſam, duodecim tribus Iſrael in duodecim partes, ſiue ſortes diuiſam poſſederunt. Tribui Nephthali, pars obuenit Septẽtrionalis, verſus fontes Iordanis, Libanũque montem. Illius ſorti proxima fuit ſors tribus Zabulon. Itaque fines tribus Zabulon, terminos contingebant ſortis Nephthali. Ait igitur Euangeliſta Capharnaum ſitam fuiſſe in finibus Zabulõ, & Nephthali. Hoc eſt, in eo loco, quo ſe harum tribuũ ſortes contingebant. Adrichomius in theatro, tribui Nephthali illam aſcribit. Mõtanus in lib. de terræ promiſſæ partitione ſorti Zabulonis tribuit. Dixit autem Matthæus Capharnaum in finibus fuiſſe Zabulon, & Nephthalim, & fuiſſe maritimam, quoniã in vaticinio Iſaiæ, quod profert, harum duarum tribuum Zabulõ, & Nephthalim, & maris mentio fit.

Vbi fuerint ſortes Zabulon, & Nephthalim.

Terra Zabulon, & Nephthalim via maris trans Iordanem, Galilæa gentium.

Iſaiæ vaticinium ex c. 9. profert in medium Matthæus, quo prædixerat Vates Chriſtum veluti Solem fulgentiſſimum

A Galilæam, Zabulonem, & Nephthalim, illuminaturũ. Nos prius de locis ipſis agamus, deinde de ipſa agemus vaticinatione. Terra Zabulon dicitur ea pars, q̃ Zabulonis tribui data eſt, ſimiliterq; terra Nephthalim ea appellatur regio, quæ tribui Nephthalim obuenit. Erant autẽ hæ duæ ſortes in Galilæa. Hæc perſpicua: ſed in via maris magna caligo.

Quæritur quænam ſit hæc *Via maris?* Iãſenius viam maris trans Iordanẽ appel-
B lari putat viam illam, ſiue regionem, quę mari Galilææ adiacebat: in qua erant vrbes Capharnaum, Bethſaida, Tiberias, prope mare. Exiſtimat autem dici hoc loco hæc oppida eſſe trãs Iordanem reſpectu eorum, qui Orientem habitabãt, ſcilicet Aſſyriorum. Nam reſpectu Iudæorũ cis Iordanem erant. Eadem eſt Caieni interpretatio. Borchardus prima parte itinerarij terræ ſanctæ ca. 4. §. 5. de hac via maris ſic ſcribit. A Corozaim ad tres
C leucas extat vrbs Cedar glorioſa nimis, & famoſa, ſita in monte Seir contra Oriẽtem. Per vrbem Cedar tranſit via, qua patet inceſſus per littus maris Galilææ, ducens ad Occidẽtem, vt legimus in Tobia cap. 1. Iſaias autem c. 9. appellat eam viam maris trans Iordanem: Viam quidem maris dicit, quia in maris Galilææ littore proceditur; & trans Iordanem; nam vltra Iordanem deducitur. Hæc ille. Exiſtimat Borchardus viam maris di-
D ci a mari Galilææ, quia iuxta hoc mare via eſt, in loca ducens, quæ trans Iordanem ſunt.

Quenã ſit via maris. Ianſenius.

Caietan. Borchard.

Abulenſis Matth. 4. arbitratur viã appellari maris, a mari potius mediterraneo, quod in mare mediterraneum duceret. Ipſum audiamus: Eſt (inquit) via, p̃ quam venitur de Syria, & de Meſopotamia, & de alijs Orientis partib. ad mare mediterraneum: quod erat in Occidẽtali parte Iudææ. Et iſta via tranſit per lit-
E tus maris Galilęæ, & protenditur verſus Occidentem, vſque ad mare mediterraneum per ciuitates terræ Iudæorum, trãſitq; per terram Galilææ apud ciuitatem Capharnaum, & tota iſta terra vocatur via maris, quia per eam trãſit via maris. Primo mõ dicitur via maris. ſ. mediterranei, quia in eo terminatur. Nam omnes illi populi Orientales veniunt portãtes merces ad mare mediterraneum; & via per quam tranſeunt vocatur Via maris, id eſt,

Abulenſis ſententia, & aliorum,

id eſt, tendens ad mare mediterraneum. A Et iſta via tranſit per illam partem Galilęæ, in qua Chriſtus cœpit prædicare; & ob hoc terra ipſa vocatur, Via maris. Secundo modo dicitur Via maris, quia trãſit iuxta mare Galilææ. Melius tamen vocatur Via maris mediterranei, quia tendebat ad illud. Hæc Abulenſis. Eadem eſt opinio Lyrani. Dicitur (inquit) illa terra
Lyranus, Via maris, quia eſt ibi via publica ad por-
Carthuſ. tandum merces a Iordane, ad mare me-
Vatablus. diterraneum, &c. Idem ſentit Carthuſia B
Adrichom. nus, & Vatablus. Adrichomius in theatro terræ sãctæ in tribu Nephthalim: Via (ait) maris, cuius in Euangelio Matthæi fit mentio, inde nomen habet, quòd ex Syria in Occidentem ad mare mediterraneum ducat. Publica quędã via eſt, quę initium in Syria ſumens, per Iordanem fluuiũ, & littus maris Galilææ procedẽs, Ptolemaidemque decurrẽs, merces ſuas in vniuerſum Occidentem diſtrahendas ad mare mediterraneum exonerat, &c. C Huius vię, vt vult Borchardus, mentio fit
Tob. 1. Tobiæ 1. cap. iſtis verbis: *Tobias ex tribu, & ciuitate Nephthali, quæ eſt in ſuperioribus Galilææ ſupra Naaſon, poſt Viam, quæ ducit ad Occidentem, &c.*
D. Hieron. D. Hieronymus Iſaiæ 9. *Viam maris*, nõ à mari mediterraneo, ſed a mari Galilææ dictam ſentit. Neque vero huius viæ meminit, quam hi autores recentiores tradunt. Mare (inquit) hic appellat vates lacum Genezareth, in cuius littore Capharnaum, & Tiberias, & Corozaim ſitæ sũt, D &c. Eſt igitur potius locus de mari Galilææ intelligendus. Propterea enim dixit ſupra Matthæus Capharnaum eſſe maritimam, ideſt, vicinam mari Galilææ; quoniam in vaticinio Iſaiæ huius maris fiebat mentio. Itaque *Via maris trans Iordanẽ*, ora illa maris Galilææ appellatur, in qua erat Capharnaũ, & alia oppida. Erat hęc ora cis Iordanem; tamen quia Via erat in regionẽ trans Iordanem, dicitur via ma- E ris trans Iordanem, ſcilicet ducens. Vel Via ſiue locus propinquior regioni, quæ trans Iordanem erat.

Diximus de Zabulon, & Nephthalim, & de Via maris. Reliquum eſt vt de Galilæa gentium dicamus. Atque in primis circa lectionem aduerte, apud Matthæũ legẽdum, non: *Galilæa gentium*, ſed, *Galilæa gentium*; in caſu primo, vt habent correcta iuſſu ſummi Põtificis Biblia. Apud Iſaiã vero: Galilæę gentium. Galilæa in duas partes diuiditur teſte Ioſepho libro 3. de Bello cap. 2. in ſuperiorẽ, & inferiorem. Operæ pretiũ erit Ioſephi verba in medium afferre. ex ijs enim Galilæam, eiuſque incolas agnoſcemus. Duæ (ait) ſunt
Galilææ, quæ ſuperior, & inferior appel *Duplex Galilæa, ſuperior & inferior.*
lãtur; eaſque Phœnice, & Syria cingunt. Diſcernit verò ab Occidente Ptolemais territorij ſui finibus, & quondã Galilæorum, nunc autẽ Tyriorum mons Carmelus. A meridie autẽ Samaritis, & Scythopolis, vſque ad flumen Iordanẽ. Ab Oriẽ
te vero Hippene, & Gadaris, ſed & Gau- *Ioſephus.*
lanitis definit. Septentrionalis eius tractus Tyro, itemque Tyriorũ finibus terminatur. Inferioris quidem Galilææ longitudo à Tiberiade, vſque ad Zabulon vrbem, cui vicina eſt in locis maritimis
Ptolemais, protenditur. Latitudine autẽ *Inferior Galilæa qua.*
patet a vico Xaloth, qui in magno cãpo ſitus eſt, vſque Berſaben. Vnde etiam ſuperioris Galilææ latitudo incipit, vſque ad Baca vicum, qui terram dirimit Tyriorum. Longitudo verò eius a Thella
vico Iordani proximo, vſque ad Meroth *Galilæa ſuperior.*
extenditur. Sed cùm tanta ſint vtræque magnitudine, tantiſque gentibus alienigenis cinctæ, ſemper tamen omnibus belli periculis reſtiterunt. Nam & pugnaces
ſunt ab infantia Galilæi, & omni tempo *Pugnaces Galilæi.*
re plurimi; neque aut formido vnquã viros, aut eorum penuria regiones occupãuit. Quoniã totæ optimæ, ac fertiles ſunt, omniumque generum arboribus cõſitæ; vt etiam minime ſtudioſos agriculturæ,
vbertate ſua prouocent. Denique excul- *Fertilis Galilæa & populoſa.*
tæ ſunt ab incolis totæ, nec pars vlla eſt earũ otioſa. Quin & ciuitates ibi crebræ, & vbique multitudo vicorũ, propter fertilitatem populoſa; vt qui ſit minimus, ſupra quinque millia, ad decem millia colonorũ habeat, &c. In libro, quem de vita ſua idem autor ſcripſit, vicos & oppida Galilęæ his verbis numerat: Quadringẽti quatuor in Galilæa ſunt, vici partim, partim oppida, &c. Ex his Ioſephi verbis habemus Galilæam fuiſſe feracem, populoſamque, & pugnacem, & gentibus cinctam. Galilæam vero ſuperiorem viciniorẽ fuiſſe Tyrijs, inferiorem propinquiorem Tiberiadi, quæ vrbs ſita eſt iuxta mare Galilææ, vnde Tiberiadis male appellatur.

D. Hieronymus Galilæam ſuperiorẽ

ait fuiſſe in tribu Nephthali, inferiorẽ in tribu Zabulon. In libro de locis Hebraicis ſic ſcribit: Galilææ duæ ſunt; ex quibus vna Galilęa gentium vocatur, vicina Tyriorum finibus; vbi & Salomon viginti ciuitates donauit Hiram Regi Tyri. 3. Regum 9. in ſorte tribus Nephthalim. Altera Galilæa dicitur circa Tiberiadem, & ſtagnum Geneſareth, in tribu Zabulõ, &c. In gloſſ. quoque ordin. Galilęa ſuperior in tribu Nephthalim, inferior in tribu Zabulon eſſe ſcribitur. At Ianſenius ſine citato autore, ſcribit Galilæam ſuperiorem vicinam Tyrijs vtranque tribuum Zabulon, & Nephthalim cõplecti. Certè Ioſephus lib. 5. Antiq. c. 3. manifeſte ſcribit tribui Nephthali obueniſſe Galilæam ſuperiorem. Partes (inquit) ad Orientem conuerſas vſque ad Damaſcũ ciuitatem, & Galilæam ſuperiorẽ Nephthalitæ ſumpſerunt, vſque ad montẽ Libanum, fonteſque Iordanis, &c. Galilęa ergo ſuperior in tribu erat Nephthali; inferioris magna pars in tribu Zabulõ. Adrichomius in Theatro terræ ſanctæ de tribu Nephthali ſcribens, probabilius affirmat Galilæam ſuperiorem ſitam fuiſſe in tribu Nephthalim, & in tribu Aſer, inferiorẽ in tribu Zabulon, & Iſſachar. Addit ſuperiorem tam in latitudine, quàm in longitudine diei, & ſemis, iter continere. Inferioris vero lõgitudinem viginti milliaria, latitudinem quatuordecim complecti.

In qua tribu fuerit Galilæa ſuperior, & inferior.

Ianſenius.

Ioſephus.

Adrichom.

Reſtat explicandum quæ ſit Galilæa gentium, & vnde hoc nomen inuenerit. D. Hieronymus verbis iam citatis, Galilæam gentium ait appellari Galilæam ſuperiorem, & cur gentiũ vocetur innuit. Siue quòd Tyrijs Ethnicis vicina eſſet; ſiue quòd Salomon Regi Tyrio Ethnico 20. in illa oppida tradiderit, quæ oppida erant gentium, ac proinde ipſa Galilæa ad gentes pertinebat, & gentiũ erat. Hãc rationem D. Thomas amplectitur. Abulenſis, & Lyranus, Carthuſianus, & alij. Vatablus, Ianſenius, & Adrichomius in Theatro vtranque rationem reddunt. Dici nimirum Galilæam gentium, ſiue ꝙ illius oppida gentibus data fuerint, ſiue quòd gentibus vicina eſſet.

Vnde ſit appellata Galilæa gẽtiũ.
D. Hieron.

Calixtus Galilęam gentium etiam vltra Iordanem protẽdi putat. Ea (inquit) Galilææ pars, quę trans Iordanem eſt, & ea quæ eſt magis ad Septentrionem iuxta Libanum vſque ad Syriacum mare, Galilęa gentium dicta eſt, & ſuperior, &c. Galarza quoque, Ianſenius, & Abulẽſis Matth. 19. quæſt. 5. Galilææ partem trans Iordanẽ ſitã eſſe aiũt. Similiter Adrichomius in Theatro, & tribu Nephthalim: Ab Oriente (inquit) vltra fluenta Iordanis longè, lateque ſe extẽdit Galilęa, &c. Hoc ſi verùm eſt, dicemus Galilæam gentium dici illam, quæ trans Iordanẽ a gentibus colebatur. Fauet Ioſephus libro 3. iam citato cap. 2. Ait enim: Galilæam ab Oriente diſcernit Hippene, & Gadaris, ſed & Gaulanitis definit. Hæc autem loca trans Iordanem ſunt. Forſitan Sept. Interp. Iſaię 9. hoc indicant, & Mattheus illis verbis: *Trans Iordanem Galilæa gentium.* Quaſi dicant, Galilæa gentium, quæ eſt trans Iordanem. Obijcitur illud D. Lucę cap. 8. *Nauigauerunt* (inquit) *ad regionẽ Geraſenorum, quæ eſt contra Galilæam, &c.* Si Galilæa vltra Iordanem protenderetur, regionem Geraſenorum, quæ Iordani vicina eſt, complecteretur, eſſetque Regio illa in Galilæa. At contra Galilæam fuiſſe dicitur. Reſpondebitur, ſumi hoc loco a Luca Galilęã pro ea, quę cis Iordanẽ eſt.

Calixtus.

An Galilæa ſuperior vltra Iordanẽ protẽdatur.
Galarza.
Ianſen.
Adrichom.

Ioſephus.

Luc. 8.

Aduerte in ſcriptura ſacra in hoc tantum Iſaiæ vaticinio Galilæam gentium vocari. Exiſtimo autem a Propheta totã Galilæam Galilæam gentium eſſe appellatã, quoniam de tota Galilæa loquebatur, nõ de ſuperiori ſolùm. Ratio autem cur totam Galilæam gentium dixerit ex Ioſephi verbis citatis colligitur; videlicet, quoniam, vt Ioſephus ait, gentibus cincta erat. Vtranque (inquit) Galilæam Phænice, & Syria cingunt, &c. Iis adiunge Samaritanos. Samaria enim terminus erat Galilææ verſus meridiem. Item: Cùm tantis gentibus alienigenis Galilææ cinctæ ſint, ſemper omnibus belli periculis reſtiterunt. Hæc ſunt Ioſephi verba; ex quibus exploratum eſt cinctam fuiſſe vtranque Galilæam gentibus alienigenis, ideoque a Propheta Galilæa gẽtium dicta eſt. Adde Strabonem ſcribere lib. 16. in Galilęa permixtas Iudęis habitaſſe gentes, quam etiam ob rem Galilęa gentium dici potuit, ab intermixtis gentibus. Hęc (inquit Strabo) Septentrionalia ſunt, omnia magna ex parte a mixtis gẽtibus habitata, Ægyptijs, Arabibus, & Phęnicibus. Nam tales ſunt qui Galilęã habẽt, & Hiericũthem, & Philadelphiã, & Sa-

Cur dicatur Galilæa gentium.

Euthym. & Samariam. Sic Strabo. Euthymius ve A rò Matthæi. 4. Galilæa (inquit) gentium, data eſt in ſortem duabus tribubus Zabulon, & Nephthalim, partem tamen eius inhabitabant gentes alienigenæ. Vocat autem Galilæam gentium eam partem, quam gentes incolebant. &c. *Procopius.* Procopius item Iſaiæ. 9. Regionem (inquit) intermediam externæ gentes incolebant non nullæ. &c. At Ioſephus de hac habitatione, & mixtione gẽtium in Galilęa, verbum facit nullum, cum tamen regio- B nem, quæ trans Iordanem erat, ſcribat in fine citati capitis, habitatam à Syris, Iudæiſque permixtis.

Aduerte pręterea. Galilæam hebraice apud Iſaiam dici, גליל, Galil in plurali vero, Gualiloth, Ioſue 13. quod nomen ſignificat terminum, & finem, & confinium. Quo circa ſeptuaginta interpretes Ioſue 13. quo loco vulgata editio ſic habet: *Omnis videlicet Galilæa, Philiſtim, & uniuerſa geſſuri &c.* Pro *Galilæa*, quæ hebrai C ce eſt in numero plurali, verterunt, ὅρια φυλιστιιμ id eſt. *fines, uel confinia Philiſtinorũ.* Recte ergo dicitur Galilæa gentium, vt diximus, quoniam erat cincta gentibus, & iuxta nomen ſuum, erat terminus, & confinium gentium. Adde forſitan prophetam Galilæam gentiũ vocaſſe, quod ſub poteſtatem gentium fuerit redacta. Vel quòd inſtar gentium idola coluerit. Illud parit veriſimilitudinẽ huic ſenſui, quòd à ſolo Iſaia hoc loco Galilæa gen- D tium ap pelletur.

CAPVT II.

De Vaticinio Iſaia.

Populus, qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam.

DE locis egimus; de vaticinio Iſaiæ iam dicamus. Iſaias cap. 9. ſic vaticinatur: *Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon. & Nephthali, & nouiſſimo aggrauata eſt via maris trans Iordanem Galilæa gentium. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam magnam, habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis. &c.* Hebræi hoc vaticinium, de duplici captiuitate exponunt; prima Theglath Phalaſar regis Aſſyriorum, ſecũda Salmanaſar. De prima ſic habetur 4. Reg. 15. *In diebus Phacee regis Iſrael; uenit Theglath Phalaſar rex Aſſur, & cepit Aiõ & Abel domũ Macha, & Ianoe, & Cedes, & Aſor, & Galaad, & Galilæã, & uniuersã terrã Nephthali & tranſtulit eos in Aſſyrios. &c.* De ſecũda eodẽ lib. 4. c. 18. *Aſcendit Salmanaſar rex Aſſyriorum in Samariam, & oppugnauit eam, & cepit, & tranſtulit Iſrael in Aſſyrios. &c.* Ianſenius præterea de eadem duplici captiuitate interpretatur in hunc ſenſum. Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon, & Nephthali. i. leuiore malo afflicta eſt à Theglath Phalaſar. Nouiſſimo, hoc eſt, poſteriore tẽpore; aggrauata eſt, hoc eſt grauiore malo eſt oppreſſa, maritima regio, Galilæa gentium, à Salmanaſar. At populus Ieruſalem, qui in tenebris ſedebat, à Sennacherib rege item Aſſyriorum oppreſſus, vidit lucẽ magnam, quoniam mirabiliter à Deo liberatus eſt, vt ſcribitur 4. Reg. 19. Similiter Caietanus ait lucem hanc populo tunc fuiſſe, cum Sennacheribi exercitus ab Angelo extinctus eſt. Exiſtimat vterque hunc ſenſum eſſe literalem, alterum de tempore Chriſti myſticum.

Iſai. 9. *Hebræorum ſenſus.* *4. Reg. 15.* *4. Reg. 18.* *Ianſenius.* *Caietan.*

Veruntamẽ falſus videtur hic ſenſus, quem literalem eſſe vult Ianſenius. Nam verba hæc omnia de eadem regione intelliguntur ſcilicet Zabulon, & Nephthali, & de uia maris trans Iordanem Galilææ gentium. At Salmanaſar non afflixit grauius uiam maris. i. loca illa maritima, quã E afflixerit Theglath Phalaſar. Ergo falſum eſt dicere, aggrauatam eſſe. i. grauius oppreſſam maritimam regionem à Salmanaſar. Theglath Phalaſar paucis ante annis habitatoribus Galilæam ſpoliauerat; nihil grauius fecit Salmanaſar. Præterea alleuiare non ſignificat leuiore malo affligere: ſed potius leuem facere ipſam regionem, vt aggrauare ſignificat facere grauiorem.

Hebræi, ut ait D. Hieronymus Iſaię 9. creden-

credentes in Chriſtum, priora quidem verba de duplici captiuitate. poſteriora de luce Chriſti interpretati ſunt, hoc pacto. Primo tempore duę tribus Nephthalim, & Zabulon ab Aſſyrijs captæ ſunt, ductæque in hoſtilem terram: & Galilęa deſerta eſt, & alleuiata pondere peccatorum, quæ habitatores cōmittebant. Poſteriore tempore aggrauata eſt à Salmanaſar. Hic vero populus, qui primus ductus eſt in captiuitatē, & qui ſedebat in tenebris, primus vidit lucem Chriſti magnam.

Hebræorū credentium ſenſus.

Aliam addit Hieronymus interpretationem Nazaræorū, quæ eſt huiuſmodi. *Primo tempore*, Chriſti prædicatione coruſcante, *alleuiata eſt terra Zabulon, & Nephthali*; hoc eſt, ab erroribus Scribarū, & Phariſæorum liberata: iugo grauiſſimo iudaicarum traditionum de ceruicibus excuſſo. *Nouiſſimo tempore*, per Apoſtolum Paulum, qui nouiſſimus fuit Apoſtolorum, *aggrauata eſt*, id eſt, multiplicata prædicatio, & in terminos gentium, & viam vniuerſi maris Chriſti Euangeliū ſplēduit. Denique orbis totus, qui ſedebat in tenebris, Chriſti lucem vidit. Hæc tamē interpretatio à litera diſſidet, vt expendenti fiet perſpicuum.

Interpretatio Nazaræorum.

D. Hieronym⁹ ſic explanat. *Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon, & terra Nephthali*: alleuiata (inquam) ab onere peccatorum per Chriſtum. *Nouiſſimo tempore aggrauata eſt*, fides Iudęorum, plurimis eorum in errore permanentibus. Populus ille, qui in tenebris ſedebat, vidit Euangelij lucem magnam. &c. Ita Hieronymus, quem Rupertus, Lyranus, Carthuſianus, & alij ſequuntur. Veriſimilis eſt hic ſenſus.

Senſus D. Hieronymi

Proponam alium, forſitan non contēnetur. *Primo tempore* (ait vates) *alleuiata eſt terra Zabulon, & terra Nephthali*. Alleuiata, inquam, habitatoribus; ducti enim ſunt in captiuitatē à Theglath Phalaſar. Sed non ſic permanſit habitatoribus Iudæis vacua, quemadmodum Samaria vacua permanſit. *Nouiſſimo enim aggrauata eſt*, habitatoribus Iudæis, via maris Galilęę gētium, quæ trans Iordanem ducit, vel quę regioni trans Iordanē propinqua eſt. Id eſt, ora maritima maris Galilęę impleta eſt incolis. Nam regionis grauitas, & pōdus habitatores ſunt. Ideò cum auferuntur habitatores, alleuiata, cum multiplicantur, aggrauata dicitur prouincia. Poteſt ille caſus ſecundus, *Galilææ*, coniungi vel cum *mari* ſenſu propoſito, vel cum *via*, hoc modo: Aggrauata eſt, id eſt, habitatoribus impleta eſt via maris trās Iordanem, & via Galilææ gentium. Id eſt, viæ maris, & viæ Galilææ totius impletę ſunt hominibus, non fuere deſertæ, ſed frequentes. Ponitur ſingularis numerus pro plurali. Vel aliter: *Nouiſſimo tempore aggrauata eſt cymbis nauigantibus via maris*, Galilææ, quæ ducit trans Iordanem, & viæ quoque ipſius Galilææ gentiū aggrauatæ ſunt. i. cōpletæ hominibus. Hoc vero tempore nouiſſimo, cum Galilæa plena erat habitatoribus; populus Galilęus, tribus Zabulon, & Nephthali, via ipſa maris, & Galilææ tota vidit lucem magnā Meſſiæ. Iuxta hunc ſenſum Matthæus dicere prætermiſit fuiſſe Galilæam alleuiatam, & aggrauatam. Hoc eſt, incolis ſpoliatam, poſtea impletam. Id, in quo vis vaticinij eſt, retulit: nimirum in Galilæa ortam eſſe magnam Meſſiæ lucem, populumque Galilęum magni Solis vidiſſe ſplendorem.

Alia interpretatio.

Accipe & alium ſenſum. *Primo tempore, ob commiſſa crimina, alleuiata eſt terra Zabulon, & Nephthalim*; id eſt, habitatoribus eſt denudata à rege Aſſyriorum, & punita à Deo. Sed nouiſſimo tempore Meſſiæ aggrauata eſt magno honore, & gloria; hoc eſt, maximo honore affecta eſt. Quoniam in Galilęa primum Chriſtus cōcionari cœpit, populuſque Galilæus, qui ſedebat in tenebris vidit lucem magnam, &c. Hebraicè hoc loco verbum eſt, כבד, Cabad, quod ſignificat aggrauare, & gloria afficere; vnde, Cabod, gloria dicitur. Ideoq; aggrauata eſſe via maris dici poteſt, hoc eſt gloria affecta, atque honore.

Alius ſenſus.

Adde, poſſe locū hoc etiam modo explanari. *Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon, & Nephthali*, id eſt, ꝑ prædicationē, & miracula Chriſti, onere peccatorū eſt liberata, ut Hieronymus expoſuit. *Nouiſſimo aggrauata eſt*, pondere ſupplicij, & captiuitatis, quēadmodum reliqui Iudęi, quos Romani ſuperarūt. *Populus* ipſe Galilæus: *vidit lucem magnam* Meſſiæ, *& habitantibus in regione umbra mortis*, id eſt, in magna caligine, qualis eſt in oculis, uel in ſepulchris mortuorum: *lux orta eſt eis*. Sequitur; *Multiplicaſti gentem*, Galilæorū, &

Alius ſenſus.

Iudæo-

Iudæorum, ſed: *non magnificaſti lætitiam*, A quĩ aggrauata eſt terra ſupplicij onere, & Romanorũ bello, quo propter incredulitatem vaſtati ſunt Iudæi. At qui crediderunt, ij *lætabuntur*, (inquit) *coram te ſicut qui lætantur in meſſe, &c.*

Foreriȷ explanatio.

Forerius Iſaiæ hunc locum ſic vertit: *Primo tempore vilis fuit terra Zabulon, & terra Nephthalim: & nouiſſimo honorata fuit via maris trans Iordanem Galilææ gentium, &c.* Sunt. n. hoc loco verba duo hebręa contraria, קלל, Calal, quod ſignificat alleuiare, & B deſpicere, vel paruifacere, & כבד, Cabad, quod ſignificat grauare, & honorare. Ideò vertit ille; *Primo tempore vilis fuit Galilæa, nouiſſimo*: per Meſſiam: *honorata fuit.* Ait autem Galilæos, Zabulonitas, & Nephthalitas, illiuſque regionis vſque ad Tyrum habitatores, viles fuiſſe, non gloria rei militaris, aut nobilitate ſanguinis, aut ſcientia, aut artibus vllis claros. Denique omnes Galilæos contẽptibiles fuiſſe affirmat; idque probat illis verbis C Iudæorum Ioan. 7. *Nunquid & tu Galilæus es? ſcrutare ſcripturas, & vide, quia à Galilæa ꝓpheta non ſurgit.* Et illis Nathanaelis Io. 1. *A Galilæa poteſt aliquid boni eſſe?* Sed Nathanael aliter eſt locutus; videlicet; *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?* Non dixit à Galilæa, ſed à Nazareth ciuitate Galilęæ, non maxime nobili.

Non diſpliceret hic docti viri ſenſus, ſi rectius probaſſet Galilæos fuiſſe contemptibiles. Repugnat. n. Ioſepho, qui D vt ex verbis capite præcedenti citatis liquet, Galilæos ait pugnaces fuiſſe ab infantia, terramque coluiſſe vberem, ac populoſam: quod ſi de ſanguinis nobilitate agitur, ſicut cæteri Iudæi, ita Galilæi Iacob filij erant. Artib. autem, & ſciẽtia inſtructi eſſe potuere quemadmodum reliqui. Loca vero, quæ ex ſcriptura refert, momentum non habẽt. Primus. n. locus ſolum indicat à Galilæa non mitti prophetas. Secundus non Galilæam, ſed Na E zareth tantùm deprimit. Fateor tamen illuſtriorem, & nobiliorem fuiſſe Iudæã ipſa Galilæa, & forſitan dici poſſe vilem ſi cum Iudæa, & maxime cum Ieroſolymis conferatur. Ego ſic potius exponerem: Primo tẽpore honore alleuiata eſt, vel vilis fuit coram deo, & Angelis, fidelibuſque viris Galilæa: tunc. ſ. cum idola colebant decem trib. Idola. n. venerabatur, vt conſtat ex capite 1. Tobiæ. Sed nouiſſimo tempore per Meſſiam honore grauata eſt; & affecta. Nam populus Galilæus magnam vidit magni ſolis Meſſię lucem, &c.

D. Matthæus oſtendere voluit Galileos Meſſiæ magnam lucem vidiſſe, & ꝓphetiam illam impletam. *Populus qui ſedebat in tenebris vidit lucem magnam.* Quis vero eſſet hic populus, indicauit illis verbis; *Terra Zabulon, & Nephthali, via maris trans Iordanem, Galilæa gentium.* Alleuiatam terram, & aggrauatam dicere prætermiſit. Græcè legitur, ὁδὸν, i. viam maris. i. ſecundum viam maris: græca phraſi. Ideò rectè vertit interpres via maris. Eſt ſenſus, terra Zabulon, & Nephthalim ſecũdum viã, & loca maris Tiberiadis, regio trans Iordanem, & Galilęa gentium: Populus hic q in tenebris habitabat, vidit Chriſti ſplendorem. Vel, ſecũdum viam maris quæ trans Iordanem eſt, ſecũdum loca etiam, quę vltra Iordanem ſunt Galilæę gentium, lux hæc ſplenduit.

Septuaginta interpretes Iſaię vaticinationem ſic interpretati ſunt: *Hoc primũ bibe, velociter fac. Regio Zabulon, terra Nephthalim, & reliqui, qui iuxta mare, & trans Iordanẽ, Galilæa gentium. Populus, qui ambulabat in tenebris videte lumen magnum; qui habitatis in regione vmbra mortis, lumen lucebit ſuper vos, &c.* Alloquitur vates Galilęam, in qua Zabulon tribus, & Nephthalim erat, & mare Tiberiadis. *Regio* (inquit) *Zabulon, & Nephthali, bibe primum*, Euangelij poculum bibe primum à Chriſto propinatum dulce concionum vinum. Sic D. Cyrillus exponit. Bibe (inquit) ò regio Zabulon, ac Nephthalim, ſuſcipe prædicationem ſalutarem. Sed fac citò citra omnem moram, &c. non eſt potio amara Chriſti doctrina, ad quam bibendam cunctari debeas, *bibe, & velociter id fac*: quemadmodũ is, qui valde ſitit velociter aquam potat. Aliter ex Procopio: *velociter fac*: i. velociter operare, iunge poculo, & fidei, opera. Vult (ait Procopius) potus eius, qui in uerbis ſitus eſt, fructum pręſtari, &c. Sic nimirum concio animo accipienda eſt, ut uini poculum, uel aquę à ſitiente corpore accipitur. Quemadmodum auidè hauritur à ſitiente aqua, uel uinum: ita auidè concio eſt audienda. Sed non ſatis eſt audire: *velociter* (inquit) *fac*: bibe, et fac: audi, & operare. Cętera iam ſunt explicata.

CAPVT III.

Chriſtus in Galilæa incipit concionari.

Exinde cœpit Ieſus prędicare,& dicere: Pænitentiam agite,appropinquabit enim regnum cœlorum.

IDem concionum primum argumentum, Chriſti fuit, et Ioannis Baptiſtę uterque cępit à pęnitentia; utriuſque idem prothema fuit: *Pænitentiam agite appropinquabit.n.regnum cælorum.* Lux magna, vt Iſaias ait, oriebatur Galilęis. Lux aeri C offuſas tenebras diſpellit. Magna uerò lux Chriſtus animis offuſam peccatorū caliginem, pœnitentiam prędicans diſpellere cępit. *Populus* (ait Vates) *qui ſedebat in tenebris*, peccatorum, & ignorantię: *vidit lucem magnam.* Viderant Iudæi luces quaſdam ueluti ſtellarum paruas; nimirum Moſen, Ioſue, Dauidem, Iſaiam, Ieremiam, & reliquos Prophetas. At nunc lucem ueluti ſolis magnam ipſummet Meſſiam conſpexerunt. Sol caliginem D diſpergit, & illuminat; ita Chriſtus criminum obſcuritatem per pœnitentiam diſſipat, depulſiſque criminibus, clariſſimum gratię lumen infert. Meritò ergo à pœnitentia incipit.

Chriſtus pœnitentiam prædicat.

Marcus aliquid addit: *Venit* (inquit) *Ieſus in Galilæam prædicans Euangelium Regni Dei, & dicens Quoniam impletum eſt tempus, et appropinquauit regnum Dei. pœnitemini, & credite Euangelio.* impletum autem erat tempus à Deo deſtinatum Meſſię mittendo, E iuxta illud Pauli ad Galatas 4. *Vbi venit plenitudo temporis miſit Deus filium ſuum, &c.* Ait igitur Dominus. *Impletum eſt tempus*; adeſt Meſſias optatus, regnum Dei, ſiue cęlorum, appropinquat. in primis pęnitentiam agite, uero dolore, cordiſq; contritione crimina commiſſa abſtergite; mores uitamque in melius mutate, & Euangelio credite, credite dictis Meſſię à Deo ad uos miſſi. Theophylactus inter-

Ad Gal. 4.

A pretatur impletum tempus legis ueteris ſed non rectè interpretatur. Nam lex uetus Chriſto prędicante nondum erat abrogata. Verba autem illa. *Pœnitentiam agite*, &c. iam libro primo ſunt explicata.

Pręceſſit uox Verbum, Ioannes Chriſtum. Siluit uox carcere conſtricta, cępit concionari uerbum. Preparauerat prędurſor uiam Domino, palàm iam apparet Dominus. Occultato in uinculis lucis aſtro; magna Solis lux Galilęis exori B tur. Satius fuit primum Ioannem ſolum concionari, deinde Chriſtum poſt Ioannem: ne, ſi ſimul concionarentur, auditorum ſtudia diuiderentur, & ſchiſma fieret. Vnde Chryſoſt. hom. 14. in Matt. Propterea (inqt) non prędicat Chriſtus antequàm Ioannes, nec mirabilia operatus eſt, quoad uſque ille incideret in uincula: ne hac exiſtente cauſa magna pars populi ſcinderetur, &c. Rupertus Matt. 4. Vtrunque (ait) rōabiliter obſeruatum eſt in eo, quod non niſi poſtquā Ioannes traditus eſt, prędicare cępit Ieſus. ſ. ut ordinate legi, & Prophetis, quorum Ioannes finis erat, Euangelium ſuccederet & in quantum fieri poterat, quod ex ipſo erat, nemini ullam offenſionem daret & cęt. Prętereà ſi ſimul concionarentur Chriſtus, & Ioannes, ut D. Thomas ait Mat. 4. Chriſtus ueluti Sol tenebras offudiſſet concionibus Ioannis; neque habuiſſent tantum ponderis. Noluit Chriſtus (ait D. Thomas) primo publicè prędicare, ut daret locum prędicationi Ioānis. Aliter nihil ualuiſſet prędicatio Ioannis, ſicut lumen ſtellarum obſcuratur ſolis lumine. Hęc ille.

Cur Chriſtus Ioan. ne concionante noluerit concionari.
D. Chryſ.
Rupertus.
D. Thom.

At dices. Nonne Chriſtus iam ante q̄ in Galilęa nunc concionari inciperet, in Iudęa docuerat, ac per diſcipulos baptizauerat, & apud Samaritanos concionatus fuerat? Quo ergo modo dicitur nunc cępiſſe prædicare? Reſpondemus, Chriſtum ante hoc tempus, publicum cōcionatorem non egiſſe. hoc autem tempore publicè aggregato populo cōcionari cæpiſſe. Apud Samaritanos uero, ſi cōcionatus eſt, obiter id fecit. Rupertus Matth. 4. Quandiu Ioannes prædicauit, nequaquam Ieſus publicæ prædicationis officium ſubijt. Sed poſtquam in traditione eius, clauſum eſt os Prophetarum & legis; *Omnes enim prophetæ, & lex, uſque ad Ioannem prophetauerunt*: Tunc demùm

Chriſtus publicè non eſt concionatus ante hoc tēpus.
Rupertus.

mum id, quod prophetatum fuerat, ſucceſſit. Ideſt, Euangelium Chriſti effulſit, &c. Hoc tempore non ſolum concionari cępit, ſed etiam diſcipulos extrema vocatione congregare. Hactenus enim, vt capite ſequenti dicemus, noudum relictis omnibus Chriſto adhæſerant. Cœpiſſe autem concionari in Galilæa, indicat D. Petrus Act. 10. illis verbis: *Vos ſcitis quod factum eſt verbum per vniuerſam Iudæam. Incipiens enim, ſcilicet verbum, a Galilæa poſt baptiſmum, quod prædicauit Ioannes, &c.* Et Iudęi ad Pilatum Luc. 23. *Commouet* (aiunt) *populum, docens per vniuerſam Iudęã incipiens a Galilæa, &c.*

Chriſtus in Galilæa cœpit concionari.

Act. 10.

Luc. 23.

Initio concionum, ſumma ſapientia Chriſtus iiſdem Baptiſtę verbis vſus eſt: *Pęnitentiam agite, appropinquauit enim regnũ cœlorum.* Oſtendebat videlicet, ſuam doctrinam a doctrina Ioannis non diſſentire. Hoc ante Chriſtum (ait Euthymius Mat. 4.) Ioannes prædicauit. Incipit autẽ etiam inde Chriſtus, vt oſtendat principium ſuum fuiſſe Ioãnem; & nequaquã illi contrarium eſſe. Operępretiũ enim erat, vt de eo primũ alius ferret teſtimonium, & tunc veniret ipſe, &c. Verbum a vera voce non diſſentit, quod verbum dicit, vox eloquitur. Ioannes vox erat, Chriſtus verbum: oportebat ergo vocẽ, & verbũ Chriſtũ, & Ioãnem, non diſſentire. Itaque recte ac ſapienter, quod vox dixit, idem dixit Verbum: *Pœnitentiã agite, appropinquauit enim regnum cœlorum.* Idẽ erat Chriſti, & Ioannis ſcopus, & Ioãnis vt pręcurſoris, Chriſti, vt Meſſiæ. Scilicet homines criminum vinculis ſoluere, in libertatemque e captiuitate Satanæ per pęnitentiam vendicare. Ideo vterq; pœnitentiam prædicat.

Euthym.

Chriſtus a pœnitentia prædicatione cępit, & Ioannes.

D. Lucas cap. 4. ſcribit Chriſtum regreſſum eſſe hoc tempore in Galilęam in virtute ſpiritus. Etenim in Galilæam venit Dominus, vt concionari inciperet, magna cum Spiritus ſancti virtute, hoc eſt potentia, vi, atque ardore. Præterea venit in Galilæam in virtute, & impetu Spiritus ſancti ad cõcionandum, ab illo ductus. Vt.n. ductus eſt a Spiritu in deſertum, vt tentaretur a diabolo, Matthæi 4. ſic ab eodem Spiritu ductus eſt in Galilæam, vt concionari inciperet. Ad cõcionandum Spiritus ſancti virtus, hoc eſt, vis, impetus, ardor, atque potentia opus eſt, iuxta illud Pſal. 67. *Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa.* D. Bonauentura Lucæ 4. Regreſſus (inquit) eſt Chriſtus in Galilęam ad prædicãdum in virtute. Et ſignanter dicitur, *in virtute Spiritus.* Talis enim debet eſſe prædicatio perfecta: vt ſit cum virtute ſpiritali coniuncta, ſecundum illud, 1. Corint. 2. *Sermo meus, & prædicatio mea non fuit in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione* A *ſpiritus, & virtutis. Vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominis, ſed in virtute Dei.* Sic Diuus Bonauentura.

Chriſtus in virtute ſpiritus regreſſus eſt in Galilæam, ad concionandum.

Spiritus virtus, ideſt, potentia concionatori neceſſaria.

1. Cor. 2.

Et circuibat Ieſus totam Galilæam.

Cœpit Dominus in Galilæa conciones habere: ſed non ſicut Ioannes. Ioannes enim in ſolitudine permanebat, & cõcionabatur, nec oppida percurrebat; B Chriſtus vero non in ſolitudine ſolum, ſed in oppidis etiam, doctrinã tradebat Euangelicam. Tantuſque erat diuini pectoris ardor, vt totam circuiret Galilæã, non equo, aut iumento aliquo vectus, ſed pedibus faciens iter. Ioãnes miraculum nullum edidit, at Chriſtus doctrinã mille miraculis confirmabat. Miraculis, inquam, quę non curioſos oculos oblectarent: ſed miſeris, atque ęgris opem ferrent. *Circuibat* (ait Matthęus) *Totam Galilæã docens in Synagogis eorũ, & prædicans Euãgelium regni, & ſanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo:* Itẽ: *Et obtulerunt ei omnes male habentes, varijs languoribus, & tormentis comprehenſos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curauit eos.* Vides miraculorum copiam, atq; exuberantiã? nihil in ijs ad oſtentationem comparatum, omnia ad opem miſeris ferendam ſunt collata. Corporib. ſanitatem afferebat Dominus: animorum vero ſanitatem, quę non cernebatur, illa, quæ ſub oculis cadebat, ſanitate adũbrabat. Cęleſtem, nouamque doctrinam in orbem inducebat, eãdem cęleſtibus, nouiſque miraculis ſtabiliebat. Vnde Chryſoſtomus homilia 14. in Matth. Quando (inquit) nouum fit aliquid, atque præcipuum, ſigna Deus facere conſueuit: pręſtat quædã pignora ſuæ potentiæ ijs, qui E legem eius accipiunt. Iudęis cum legem eſſet daturus, prius mirabilia illa, & prodigia magna oſtẽdit, ac tum demum eis pręcepta legis impoſuit. Ita hic quoque cum ſublimem quandam viuendi introduceret

Chriſtus lo ca Galilææ circuibat.

duceret

ducere t diſciplinam, & quæ nũquam ab illis fuiſſet audita: autoritatem mandatis ſuis p̃ſtruit de claritate ſignorũ, &c.

Docet hic locus Eccleſiaſticos paſtores non domi ſedere, ſed populos, vrbes, vicoſq; circuire. Circuibat Dominus totam Galilæam, circumeant illi totam diœceſim. Circuibat (ait Autor imperfecti hom. 8.) totam Galilæam Dominus, ſicut ſtudioſus medicus circuibat grauiter ægrotãtes, &c. Medicus eſt populi, paſtor Eccleſiaſticus; vt medicus ęgrotantes oues viſitet, congruaque illis adhibeat medicamenta. Chryſoſtomus oration. 5, aduerſus Iudæos; Non Ieroſolymis deſidens Chriſtus vocauit ad ſe ęgrotos: ſed obãbulabat ciuitates, ac vicos, geminos curans morbos, tum animi, tum corporis. Attamen poterat eodem in loco ſedens omnes ad ſe attrahere. Non tamen hoc fecit; nobis præbens exemplum vt

Viſitandæ, & quærendæ oues à paſtoribus.

Diœceſes percurrendæ.

A obambulemus, & quæramus eos, qui pereunt. Rurſus hoc etiam parabola de paſtore ſignificauit. Non enim deſidebat cũ nonaginta ouibus expectans, donec quæ aberrauerat, veniret ad ipſum; ſed abijt ipſe, & inuenit, inuentamq; geſtauit humeris, ac reduxit. An non vides medicos hoc ipſum facere? Non cogunt ęgrotos lecto decumbentes ad ipſorum ædes deferri: ſed ipſi accurrunt ad eos. Hoc & tu

B facito. Hactenus Chryſoſtomus.

Famam quoque Domini longe, lateq; diſperſam Euangeliſtæ ſcribunt. Lucas cap. 4. *Regreſſus* (inquit) *eſt in virtute ſpiritus in Galilæam, & fama exijt per vniuerſam regionem de illo.* Matth. 4. *Et abijt opinio eius in totam Syriam.* Erat Galilæa pars Syriæ. Cum ergo in Galilæa Chriſtus ageret, totam Galilæam, & Syriam fama illius peragrauit.

CAPVT IV.

De vocatione Petri, Andreæ, Iacobi, & Ioannis.

MATTH. CAP. IV.

AMbulans Ieſus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare (erant enim piſcatores) & ait illis: Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum. At illi continuò relictis retibus ſecuti ſunt eũ. Et procedens inde vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in naui, cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia ſua, & vocauit eos. Illi autem ſtatim relictis retibus, & patre, ſecuti ſunt eum.

MARCVS CAP. I.

PRæteriens ſecus mare Galilææ vidit Simonem, & Andream fratrem eius, mittentes retia in mare (erant enim piſcatores) & dixit eis Ieſus: Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum.

num. Et protinus relictis retibus ſecuti ſunt eum. Et progreſſus inde puſillum, vidit Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius, & ipſos componentes retia in naui: & ſtatim vocauit illos. Et relicto patre ſuo Zebedæo in naui cum mercenarijs, ſecuti ſunt eum.

LVC. CAP. V.

FActum eſt autem cum turbæ irruerent in eum, vt audirent verbum Dei, & ipſe ſtabat ſecus ſtagnum Geneſareth. Et vidit duas naues ſtantes ſecus ſtagnum, piſcatores autem deſcenderant, & lauabant retia. Aſcendens autem in vnam nauim, quæ erat Simonis, rogauit eum a terra reducere puſillum. Et ſedens docebat de nauicula turbas. Vt ceſſauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia veſtra in capturam. Et reſpondens Simon dixit illi. Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cępimus: in verbo autem tuo laxabo rete. Et cum hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem copioſam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt ſocijs, qui erant in alia naui, vt venirent, & adiuuarēt eos. Et venerunt, & impleuerunt ambas nauiculas, ita vt pene mergerentur. Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Ieſu, dicens: Exi a me, quia homo peccator ſum Domine. Stupor enim circundederat eum, & omnes, qui cum illo erant, in captura piſciū, quam cęperant. Similiter autem Iacobum, & Ioannem filios Zebedæi, qui erant ſocij Simonis. Et ait ad Simonem Ieſus: Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens. Et ſubductis ad terram nauibus, relictis omnibus ſecuti ſunt eum.

ANtequam Galilæam Dominus peragrare inciperet, diſcipulos cōgregare cępit. Vocauit autem piſcatores. Cū enim iuxta Galilææ mare, maris conditor ambularet, Petrum primum, & Andream fratres; poſt hos Iacobum, & Ioānem, ex ipſo mari ad præſtantiorem aliam explicationem eduxit. Verùm iam hæſitabis, & dices. Nonne Petrum, & Andream iam multo ante vocatos ſcribit Ioannes, ca. 1. quorſum igitur denuo nunc vocantur? Scito duplicem fuiſſe horum diſcipulorum vocationem. Primum enim Andreas ad Chriſtū venit, Petrumque fratrem adduxit, vt Ioannes capit. 1. ſcribit. Hęc prima fuit vocatio ad Chriſti agnitionē, & familiaritatem, teſte Auguſtino lib. 2. de conſenſu Euangeliſta- A rum cap. 17. Intelligendum (inquit) eſt, non ſic eos vidiſſe Dominum, vt ei iam inſeparabiliter cohęrerent; ſed tantum cognouiſſe quis eſſet, eumq; miratos ad propria remeaſſe. Sic ille. Hoc autem loco de prima hac vocatione non agimus, ſed de ſecunda ex mari Galilææ, quā Mattheus, Marcuſque commemorat.

Duplex Apoſtolorum vocatio.

D. Auguſt.

Difficilius dubium eſt, num his duabus vocationibus, tertia quoque ſit adB iungenda? Id enim ſentit D. Thom. Mat. 4. Prima (inquit) vocatio diſcipulorum fuit ad Chriſti familiaritatem Ioann. 1. Secunda ad diſcipulatum Luc. 5. Tertia, vt totaliter Chriſto adhærerent. Matt. 4. Marc. 1. &c. Tres quoque fuiſſe Petri vocationes volunt Beda, Hayino, Cancellarius Pariſienſis Gerſon in ſua Concordia,

Tres Apoſtolorum vocationes.

cordia, Carthuſianus, & Cardinalis Hugo.

Sitne eadē vocatio, Lu. 5. Matt. 4. & Mar. 1.

Additur autem vocatio vna ex Luca capite 5. quo admirandæ expiſcationis miraculo capti Petrus, & alij, ſubductis ad terram nauibus, relictis omnibus ſecuti Chriſtum dicuntur. Eſt hæc ſententia D. Auguſtini lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarum cap. 17. Exiſtimat enim vocationem, cuius Lucas meminit, diuerſam eſſe a vocatione, quam Matthæus, Marcuſque deſcribūt. Quod is iudicabit, qui hiſtoriam legerit. Nam apud Lucam piſcatores deſcenderant ex naui, retiaque abluebant, Apud Matthæū verò, & Marcum, retia in mare ad expiſcandos piſces demittebant, alij vero reficiebant. Apud Lucam pręcipit Chriſtus Petro: *Duc in altum, et laxate retia veſtra in capturam*: piſciūque multitudo tanta concluditur, vt rete diſrumpatur. Obſtupeſcit Petrus, & ait: *Exi a me Domine, quia homo peccator ſum*. Apud Matthęum, & Marcum, videt Chriſtus Petrum, & Andream iacientes in pelagus rete, vocatque eos his verbis: *Venite poſt me, et faciā vos fieri piſcatores hominum.* Hæc, vt alia omittam, diuerſa ſunt: diuerſa ergo eſt vocatio.

Auguſtini ſententia.

Itaq; ex Auguſtini ſententia Chriſtus ad mare Galilęæ venit, viditque naues duas, vt ſcribit Lucas: in alteram, quę Petri erat conſcendit. Ex ea hominum confluentium multitudinem docuit. Poſtea Petro iubet, vt in altum ducat, retiaque laxet. Laxatis retibus piſcium tanta multitudo capta eſt, vt retia ſcinderentur. Hoc miraculum Petro, ſocijſq; Iacobo, & Ioanni, & vt videtur, etiam Andreæ, magnam attulit admirationē. Quocirca ſubductis ad terram nauibus, relictis omnibus, non vocati a Chriſto, illum ſecuti ſunt. Intelligendum eſt (ait Auguſtinus) non tunc eos a Domino vocatos, ſed tantum Petro fuiſſe prædictum, quod homines eſſet capturus, &c. Secuti igitur ſunt Chriſtum relictis omnibus, nondum vocati extrema vocatione. Ad cymbas ſuas reuerſi ſunt poſtea, vt ait Auguſt. Datur (ait) locus, intelligere eos ad capturam piſcium ex more remeaſſe, &c. Cū vero remeaſſent, Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioannes ad ſcaphas: & illi mitterēt in mare retia, hi reficerent: tunc id cōtigit, quod Matthęus, Marcuſque narrāt, videlicet vocati ſunt extrema vocatione, & relictis omnibus ſecuti ſunt Dominum. Hæc fuit vocatio perfecta, & extrema, ex Chriſti ore profecta. In prima enim vocatione, & ſecunda, non legimus dixiſſe Dominum, *Venite poſt me*. In hac autem extrema dixit; *Venite poſt me; faciam vos fieri piſcatores hominum.*

Ianſenius, & Buiſonius in concordia Euangelica arbitrantur, vocationem a A Matthæo, Marcoque memoratam, illam eandem eſſe, quam memorat Lucas. Illorum concordiam breuitatis cauſa, omitto, non enim explet mentē. Si quis eandem fuiſſe velit, facilius Lucā cum Matthæo, & Marco conciliabit hoc pacto. Primum quidem vocauit Dominus Petrum, & Andream illis verbis: *Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum.* Deinde Iacobum, & Ioannem, vt narrant B Matthæus, & Marcus. Secuti ſunt quatuor hi diſcipuli vocantem. Interim ſocij piſcatores, qui in Cymbis eorū remāſerant, deſcenderunt, vt ait Lucas, è cymbis, & lauabant retia. Cum vero turbæ irruerent in Chriſtum vt verbum Dei audirent, in nauiculam aſcendit Petri, rogauitq; vt a terra puſillum eam reduceret. Tunc ex nauicula coram cōfluente multitudine concionem habuit. Poſt habitā C concionem, in altum iubet ducere, retiaque laxare. Paret Petrus, piſcium multitudinem admirabilē expiſcatur: annuit Iacobo, & Ioanni, vt ferant opem retia extrahentibus, quæ tot piſcium pondere diſcindebantur. Denique Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioannes miraculo ſtupefacti, ſubductis ad terram nauibus, vt iam cœperant, relictis omnibus Chriſtum ſecuti ſunt. D

De mari Galilęæ.

Nomina maris.

Mare Galilææ, lacus eſt Galilææ, a D. Luca cap. 5. ſtagnum Geneſareth vocatur: a Ioſepho lacus Geneſar: a D. Ioanne cap. 6. Mare Tiberiadis; Numerorum 34. & Ioſue 13. mare Cenereth. Mare Galilęę dicitur, quia in Galilęa erat: ſtagnum E Geneſareth, vel lacus Geneſar, a propinqua regione Geneſar, vel Geneſareth, de qua egimus ca. 1. huius libri; mare Tiberiadis, a ciuitate Tiberiade: mare Cenereth ab oppido Cenereth, cui ſucceſſit Tiberias. Deſcribit lacus, ſiue mare hoc a Ioſe-

Ioſephus.

a Ioſepho lib. 3. de Bello Iudaico cap. 18. Patet eodem teſte illius latitudo quadraginta ſtadijs: centum longitudo, 32. autē ſtadia leucam efficiunt. Cōtinet ergo latitudo lacus pluſquam leucam vnam, longitudo verò leucas tres ſuperat. Aquæ dulcis eſt, atque potabilis. Mare autē dicitur (ait Hieron. Ezech. 37.) cum habeat dulces aquas, iuxta idioma ſcripturarū, quo congregationes aquarū appellantur maria, &c. Et in quæſtionib. hebraicis in B Geneſim: Iuxta idioma (inquit) linguæ hebraicæ, congregationes aquarum nuncupantur maria, &c. Potuit etiā dici mare propter magnitudinem, & ſimilitudinem maris. Varia piſcium genera procreat, ab alterius loci piſcibus tam ſapore, quā ſpecie diſcreta; medius fluuio Iordane ſecatur. D. Hieronym. Iſai. 9. ſcribit lacum a Iordane influente effici, quod etiam vult Calixtus, ſed Ioſepho potius C aſſentior, qui affirmat lacum a Iordane ſecari. Medius (inquit) a fluuio ſecatur. Poſtea verò Iordanis e lacu exit, & in mare vſque mortuum fluit.

D. Hieron.

Congregatio aquarū dicitur mare.

Mare a Iordane ſecatur.

Iuxta hoc mare oppida aliquot fuere, quorū Euangeliſtæ meminerunt. Capharnaum ciuitas ex parte occidentali maris ſita fuit, ex oriētali verò Corozaim quatuor milliaribus a Capharnaum diſtans, ideſt, leuca vna. Inter has duas vrbes, Ior D danis in lacum influebat. De Capharnaū iam diximus, cap. 7. De Corozaim Matt. 11. ait Dñs: *Væ tibi Corozaim, &c.* Quo loco, & Bethſaidam quoque metuendo, *Væ*, percutit. *Væ* (inquit) *tibi Bethſaida*. Hæc patria Petri, Andreæ, & Philippi, in ripa occidentali lacus fuit. Poſt Capharnaum, a Bethſaida milliario ſexto occurrit Magdalum oppidum, a quo Magdalenæ nomē deducitur. Poſt Magdalum in eodem E occidentali littore viſitur Tiberias vrbs, quam Iuſtus quidam apud Ioſephū in libro de vita ſua, affirmat Galilææ Metropolim fuiſſe Herodis Tetrarchę tēpore, a quo condita eſt, & in honorem Tiberij Cęſaris Tiberias appellata, vt ſcribit Ioſephus lib. 18. Antiq. cap. 3. Idem Author in libro de vita ſua, duas Galilææ vrbes maximas vocat Tiberiadem, & Sepphorim. Vrbium (inquit) Galilææ maximæ ſunt Sepphoris, & Tiberias. Ab hac dicitur mare Tiberiadis, vt diximus. Diſtat ab Ieroſolymis, vt ait Calixtus milliaribus 97. Habes quale ſit mare Tiberiadis, A ſiue Galilææ. Iuxta illud Dominus ambulabat; illius piſces Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioannes expiſcabantur, ab illo ad expiſcandos homines ſunt euocati.

Oppida iuxta mare Capharnaum.

Corozaim.

Bethſaida.

Magdalū.

Duæ vrbes Galilææ maximæ ſunt Sepphoris, & Tiberias.

CAPVT V.

Morale. De vocatione Petri, Andreæ, Iacobi, & Ioannis.

COepit Dominus publicum concionatorem agere, cœpit quoque doctrinę ſuæ, operumque diſcipulos perfecta vocatione conuocare. Perfecta autem vocatio illa fuit, qua ad ſequendum ſemper tantum magiſtrum relictis omnibus ſūt accerſiti. Ante hanc enim vocationem perfectam, nec omnia reliquerant, nec magiſtrum ſemper ſecuti fuerant. Concionari Iudæis Chriſtus incipiebat; paucis verò annis concionari, & in cęlū poſt reſurrectionem aſcendere decreuerat. Opus ideo fuit diſcipulos congregare, quos ſua doctrina imbueret; quique poſt aſcenſionem Iudæis, & gentibus omnib. concionarentur. Opus fuit teſtes dictorum, factorumq; ſibi adiungere; qui magiſtri tum dicta, tum facta toti terrarum orbi teſtarentur. Opus fuit architectos, fabricatoreſque Eccleſiæ colligere; qui nobiliſſimum hoc templum ex omnibus nationibus conſtruerent. Opus fuit nouos cęlos fabricare, qui cunctis hominibus enarrarent gloriā Dei, vt eſt in Pſal. 18. Denique opus fuit orbis doctores, Eccleſiæ fundatores accerſere, qui & orbem docerent, & Eccleſiam toto orbe fundarent; imò qui in ipſo ſanctæ Ieruſalem fundamento, veluti pretioſi lapides collocarentur.

Opus fuit Apoſtolos vocare, vt Eccleſiam docerent, & toto orbe fundarent.

Orbis igitur doctores vocaturus quonam ſe conferet Dominus? Nūquid Athenas philoſophię fontem? nunquid Romā eloquentiæ parētem? nunquid Ieroſolymam veræ ſapientiæ cultricē? Nec Athenas, nec Romam petit, aut Ieroſolymam; non petit academias, & ſapientum gymnaſia, ſed mare Galilææ. Non enim ex A-

cademijs oratores, ſed ex mari vocare decreuerit piſcatores. Lib. 3. Reg. capit. 18. *Ecce nubecula parua quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari*; poſt aſcenſum verò nubeculæ pluuia grandis facta eſt. Nonne nubeculæ fuerunt Apoſtoli hi inopes, atque indocti? Quis ex tam paruis nubeculis doctrinæ expectaret pluuiam, quæ totum irrigaret orbem? Nemo ſane. At diuina Chriſti vocantis poteſtate aſcenderũt nunc nubeculæ de mari Galilææ: poſtea aquis grauidæ, arenti orbi ſalutarem, coruſcantemque miraculis, doctrinæ pluuiam attulerunt Apoſtoli (ait Gregorius lib. 7. Moral. cap. 14.) per mundi partes circumquaque tranſmiſſi, verbis nouerunt pluere, & miraculis coruſcare. De quibus Iſaias 60. dixit: *Qui ſunt iſti, qui vt nubes volant? &c.*

3. Reg. 18. — *D. Gregor.* — *Iſai. 60.*

Olim Deus Samuelẽ in ciuitatẽ Bethlehem miſit. 1. Reg. 16. vt vnum ex filijs Iſai in Regem vngeret Iſraelitarum. Vidit ille Eliab ſtatura procerum, & vultus decore præditum, Dominumque conſuluit his verbis: *Num coram Domino eſt Chriſtus eius?* reſpondit verò Dominus: *Ne reſpicias vultum eius, neque altitudinem ſtaturæ eius, quoniam abieci eum: nec iuxta intuitum hominis ego iudico: homo enim videt ea, quæ patẽt, Dominus autem intuetur cor, &c.* Non reſpexit Deus altitudinem, decoremq; philoſophorum, & oratorum, aliorumque nobilium principum; ſed humilitatem reſpexit piſcatorum. Eliab, & alios Dauidis fratres maiores natu non elegit, Dauidẽ minimum, oueſq; paſcẽtem elegit. Eundem in modum philoſophos, oratores, Iudæorumque principes nobilitate, diuitijs & ſapientia præſtantiores non vocauit: Petrum, Andream, Iacobum, & Ioannem minimos, & abiectos, piſceſque captãtes vocauit. Homo (ait Chryſoſt. Pſalm. 50.) aſpernatur, Deus coronat. Non enim, vt videt homo, ita etiam videt Deus, &c. Et Tertull. lib. de præſcriptionibus aduerſus hæreticos cap. 3. Tu vt homo extrinſecus vnumquemque noſti, vides quouſque oculos habes, ſed oculi Domini alti. Homo in faciem, Deus in præcordia contemplatur; & ideo cognoſcit Dominus qui ſunt eius, &c. Cognoſcebat Dominus hos piſcatores, & ab æternitate nouerat eſſe ſuos. Altis illis oculis in æternitate quatuor hos fratres vidit, atque elegit. Eoſdem in tempore iuxta mare Galilææ

1. Reg. 16. — *Elegit Dominus pauperes piſcatores, non nobiles, aut diuites.* — *D. Chryſoſt.* — *Tertul.* — *Dei oculi alti.*

A corporeis etiam vidit oculis, & vocauit.

Sic ille pro admirabili ſapientia ſua ſtatuit per infimos homines, inopeſque piſcatores mundum expiſcari, illiuſque ſuperbiam confundere. Ita Auguſtinus docet tract. 7. in Ioan. Chriſtus (inquit) idiotas elegit, vnde confunderet mundum. Item: Volens ſuperborum ceruices frangere, non quęſiuit per oratorem piſcatorem, ſed de piſcatore lucratus eſt imperatorem. B Nullus nobilis primò electus eſt, nullus doctus, quia infima mundi elegit Deus, vt confunderet fortia, &c.

Infimos elegit Domin. vt mundi ſuperbiã cõfunderet. — *D. Auguſt.*

Potentia Chriſti hac in re enituit, quæ tanta fuit, vt ex piſcatoribus piſcium, piſcatores hominum facere potuerit: *Faciã (inquit) vos fieri piſcatores hominum.* Ego faciam, diuina enim mihi eſt potentia. Hęc ad hanc mutationem neceſſaria erat. Per totam noctem laborantes nihil cęperant C Petrus, & ſocij, at poſtquam in verbo, potentiaque Chriſti rete laxarunt, piſcium multitudinẽ admirabilem comprehẽderunt. Quemadmodum ad capiendam ingentem illam piſcium copiam, diuina potentia opus fuit; ſic eadem erat opus, ad capiendam immenſam hominũ multitudinem. Imago futurę hominum expiſcationis fuit illa piſcium expiſcatio. Sine potentia Chriſti, per totam noctem labo- D rãtes nullũ hominem capere poſſent: eo iubente, atq; opitulante, innumeros homines ſunt expiſcati piſcatores hi pauperes, atque indocti. Auguſtin. 18 de ciuit. Dei, cap. 49. Elegit Chriſtus diſcipulos humiliter natos, inhonoratos, illiteratos, vt quidquid magnum eſſent, & facerent, ipſe in eis eſſet, & faceret, &c. D. Hieronymus Matth. 4. Piſcatores, & illiterati mittuntur ad prędicandum, ne fides cre- E dentium non virtute Dei, ſed eloquẽtia, atque doctrina fieri putaretur, &c. D. Gregorius lib. 9. epiſtolarũ epiſ. 58. Chriſtus prędicatores ſuos, quos in mundum miſit, ſine literis eligit; vt mundũ oſtẽderet non ſapientia hominum, ſed ſua ſe virtute conuertere, &c. Card. Per. Dam. Ser. 1. de S. Andrea. Ad prędicandum Rex glorię ſolus aduenerat, paulatim ſibi milites acquirebat. Non tamen eligebat triũphalibus titulis claros, non ſtrenuos bellatores, nõ philoſophos, non eloquentes, ſed retium nectores, & ex illis nauiculæ remiges. Vt victoria ſoli diuinæ potentiæ, non humanis viribus aſcribatur, &c.

In hac vocatione potentia Chriſti ſplendeſcit. — *D. Auguſt.* — *D. Hieron.* — *D. Gregor.* — *Card. Petr. Dam.*

Vocauit

Chriſtus in humilitate Apoſtolorũ dona fundare voluit.

Vocauit præterea pauperes, & humiles vt in humilitate præclara dona Apoſtolis tribuenda fundarentur. Rupertus Matth. 4. Quantò (inquit) plura ſancti dona Dei percepturi erant: tanto maioris conſcientia paupertatis indiguerunt. Vt eadem dona portarent ſtabiles, & firmi fundati in ſpiritu humilitatis, &c.

Vocauit rudes Dominus. Sed expoliuit, & fecit piſcatores hominum conſuetudine, doctrinaque ſua, & Spiritu ſancto è cęlo demiſſo. Vocauit rudes, & imperitos. Sed ex rudib. & imperitis ſapiẽtiſſimos fecit. Vocauit pauperes, ſed donis cęleſtibus mirabiliter locupletauit. Vocauit ignobiles, ſed ſumma illos nobilitate illuſtrauit, orbiſque terrarum principes conſtituit, iuxta illud Pſal. 44. *Conſtitues eos principes ſuper omnem terram.*

Itaque, vt eſt in gloſſa ordinaria, Chriſtus piſcaturus, per piſcatoria vadit loca, ideſt, per littus Maris Galilęæ. Piſcatus autem eſt piſcatores, & per piſcatores piſcatus eſt orbem. Vnde Theodor. 1. Cor. 1. Deus (inquit) doctos per indoctos, per pauperes diuites vicit, & per piſcatores orbẽ terrarũ piſcatus eſt, &c. Vidit duo fratrum paria, Petrum, & Andream, Iacobum, & Ioannẽ, veluti gẽmas pretioſas, ſed minime expolitas, collegit illas ſapiẽtiſſimus artifex vt expoliret. Hinc illud Autoris imperfecti hom. 7. in Matth. Artifex ſi viderit gemmas pretioſas, & non dolatas, eligit illas; non ꝙ ſint, ſed quòd fieri poſſint. Habens enim ſcientiã artis bonum incõpoſitum non contẽnit, &c. Non contemnit bonus artifex rudes, & incompoſitos lapides; quos ſcit poſſe cõponi, ac dolari, & ĩ pręcipua ædificij parte collocari. Sic Chriſtus ſapientiſſimus cęleſtis ędificij .i. Eccleſię architectus, ac fabricator, quatuor hos lapides licet rudes, atque minime expolitos, non contẽpſit. Sciebat .n. facile poſſe expoliri, & in potiſſimò tanti ædificij loco conſtitui.

Theodoret.

Autor Imp.

Fratres gemmæ pretioſæ non expolitæ.

Vidit fratres, & vocauit. Quemadmodum olim ad educendam ex captiuitate Aegypti Synagogam, fratres vocauit Moſem, & Aarõ; ita ad educendam ex captiuitate peccati Eccleſiam, fratres accerſiuit, Petrum, & Andreã, Iacobum, & Ioannẽ. Oportet enim eos, qui populũ Chriſtianũ docent, ac gubernant, fratres eſſe amore, pace, concordiaque, atque doctrina. Gloſſ. interl. Vidit duos fratres Chriſtus, quia vnitatem fraternæ dilectionis probauit, ſine qua nullus in ordinẽ prædicatorum admittitur, &c. Hanc in codẽ ſenſu, & doctrina fraternitatem Paulus commendat. 1. Cor. 1. illis verbis: *Obſecro vos fratres per nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt idipſum dicatis omnes; & non ſint in vobis ſchiſmata. Sitis autem perfecti in codẽ ſenſu: & in eadem ſententia, &c.* Eandem indicat Deus, cum viros ſeptuaginta eligit. Numer. 11. qui cum Moſe Rempublicã adminiſtrent. Eos verò eiuſdem ſpiritus facit participes. Vt intelligamus eos, qui Eccleſiam gubernant, eodem penitus ſpiritu, eadem fidei intelligentia, eademque doctrina germanos fratres eſſe oportere, ne ſchiſmata, & hęreſes exoriantur. *Auferam* (inquit Dominus Moſi) *de ſpiritu tuo tradamque eis, vt ſuſtentent tecum onus populi, &c.* Similem in modum Apoſtolos, cæteroſque diſcipulos eodem ſpiritu afflauit, iiſdemque linguis igneis incendit, vt idẽ & intelligerent, & docerent.

Gloſſ. interl. — *1. Cor. 1.* — *Num. 11.*

Præterea duo fratrum paria vocauit, vt diſcipulorum ſuorũ, ideſt Chriſtianorum fraternitatem, & charitatem adumbraret. Chriſtianum enim Chriſti diſcipulum omnium hominum fratrem, & amatorem, nullius verò oportet eſſe inimicum, & oſorem. Beda: Cum Chriſtus carnis fratres elegit, oſtendit quod qui eius diſcipulatui volumus adhærere, fratres eſſe debemus; non carne, ſed ſpiritu, non genealogia, ſed charitate. Omnes vnum patrem habemus Deum, cui quotidie dicimus, *Pater noſter, qui es in cælis*: mater noſtra ſancta Eccleſia eſt. Quibus ergo vnus eſt pater Deus, & vna mater Eccleſia, cõſequens eſt, vt fratres ſint, ideſt, vt vnũ ſentiant, idipſum ſapiant, & non diſcordent. Hæc Beda. Et Autor Imperfecti homilia 7. Gratioſe (inquit) aliquis de hac duplici fratrũ vtilitate locutus eſt, quoniam omnis Eccleſia præcipuè in charitate fuerat cõſtruenda, ſicut Chriſtus dicit Ioann. 13. *In hoc cõgnoſcent homines quòd mei eſtis diſcipuli, ſi charitatem habueritis inter vos.* Sicut enim in corporali ædificio lapis ad lapidem coemento mediante conſtringitur, ſic in ædificio Eccleſiæ Chriſtianus ad Chriſtianum charitate mediante connectitur. Ideo ſuper fraternitatem charitatis, Eccleſiæ compoſuit fundamenta, vt radicibus charitatis exuberans, quaſi humor aſcendat in ramos

Charitas Chriſtianorum fraterna. — *Beda.* — *Autor Imp.*

ramos. Et hoc ſuper amorem naturalem: vt non ſolum per gratiam, ſed etiam per naturam ipſe amor firmior habeatur. Sic enim fecit Deus in veteri teſtamento ædificaturus populum illum per legem, ſupra Moſem, & Aaron fratres poſuit ædificationis initium. Quoniam autem abundantior gratia futura erat noui teſtamenti, quam veteris; ideo populū quidem illum ędificauit ſecundum vnam fraternitatem, hunc autem ſecundum duas. B Sic ille. Adde Diuum Thomam Matt. 4. A principio (inquit) Chriſtus vocauit fratres, & fratres, lex enim noua in charitate fundatur. Vnde & in veteri teſtamento duos fratres vocauit Moſem, & Aaron: quia etiam ibi mandatum dabatur de charitate. Et quia perfectior eſt noua, ideo in principio vocatur duplex numerus fratrum, &c. Adde & D. Iſidorum Peluſiotam epiſtola. 10. ad Euſebium ſcripta. Nihil (inquit Iſidor.) apud Deum tanto in pretio eſt, quā charitas. Ob quā, & homo factus eſt, & ad mortē vſque obedirēs. Eaque de cauſa diſcipuli quoque illi, qui primi ab eo vocati ſunt, duo fratres extiterunt. Ex quo ſtatim per ipſa initia Saluator indicauit, ſe diſcipulos omnes ſuos fraterno amore copulari velle, &c.

D. Thom.

D. Iſidor. Peluſiot.

Vocauit fratres piſcatores piſciū, vt piſcatores eſſent hominū: *Faciam* (inquit) *vos piſcatores hominum*: officium retinete, obiectum mutate. Gloſſa ordinaria: Mutatur intentio non piſcatio, mutantur retia in doctrinam, cupiditas in amorem animarum. Fit mare ſęculum, nauis Eccleſia, piſces homines, &c. Periculoſum mare mundus eſt, ac procelloſum, in eo plerique homines, veluti piſces, voluptatibus, diuitijs, ſceleribuſque immerſi natant; vnde ab his piſcatoribus in lucem E gratiæ feliciter extrahuntur. *Faciam* (inquit Dominus) *vos fieri piſcatores hominum.* Ecce cōcionum finem, homines Deo expiſcari, non pecunias, non honorem, non gloriam inanem. *Non quæro quę veſtra ſunt* (ait præclarus piſcator Paul. 2. ad Corinthios 12.) *ſed vos.* Quo loco Cardinalis Hugo de concionatoribus, qui inanem captant gloriam, ſic cōqueritur. Rete (inquit) prædicationis proijcitur non ad piſces, ſed ad ranas. Quia prædicatio non fit ad hominum ſalutem, ſed ad propriam laudem, quod per loquaces ranas ſignificatur, &c. Infelix ille eſſet piſcator, qui A coaxantibus ranis plenum rete extraheret; ſic infelix ille eſt concionator, qui animarum ſalutem minime curans, coaxantibus hominum præconijs plenam, in littus ducit ſagenam.

Gloſſ. ord.

2. Cor. 12.

Hugo Card.

Vocati continuò ſecuti ſunt Dominum: quod factum obedientiæ celeritatē commendat. Gloſſa interlin. Secuti ſunt eum pedum inceſſu, ſed magis obedientia, & affectu, &c. Et ordinaria hoc loco; Perfecta obediētia eſt ſua imperfecta relinquere, &c. Hanc illi præſtabant Monachi, de quibus Caſſianus libro 4. Inſtitution. cap. 12. Cum ſonitum (inquit) pulſantis oſtium, ac diuerſorum cellulas percutientis audierint, ad orationem ſcilicet eos, ſeu ad opus aliquod inuitantis, certatim e cubilibus ſuis vnuſquiſque prorumpit. Ita vt is, qui opus ſcriptoris exercet, quam repertus fuerit inchoaſſe C literam, finire non audeat, ſed in eodem puncto, quo ad aures eius, ſonitus pulſantis aduenerit, ſumma velocitate proſiliens, ne tantum quidem moræ interponat, quantū cępti apicis conſummet effigiem. Sed imperfectas literæ lineas relinquens, non tam operis compendia lucraque ſectetur, quàm obedientiæ virtutē exequi toto ſtudio feſtinet. Quam non ſolum operi manuum, ſeu lectioni, vel ſilē D tio, & quieti cellæ, verum etiā cūctis virtutibus ita præferunt, vt huic indicent omnia poſtponēda, & vniuerſa diſpēdia ſubire cōtenti ſint, dūmodo hoc bonum in nullo violaſſe videantur. Sic Caſſian.

Obedientia feſtinat.

Gloſſ. interl.

Gloſſ. ordin.

Caſſianus.

Obedientia vocāte, litera inchoata, nec dum perfecta relinquenda.

Secuti ſunt eum continuo, & relictis retibus. Quid ſunt caduca omnia, niſi retia quæ nos irretiunt? Retibus ſi obſtringatur aquila in auras minime volat: caducis bonis ſi obſtringatur homo, ad Deum cor, mētemque minime attollit. Tenebātur retib. nobiles illæ aquilæ Petrus, Andreas, Iacobus, & Ioannes, retib. relictis ad Chriſtum conuolarunt, terrarumq; orbem percurrerunt. Qui ad Deum volare vult, retia relinquat: voluptatum, diuitiarumque cupiditatem fugiat, eſt enim harum rerum amor rete, vinculumq; tenaciſſimum, vt Chryſoſt. docet homil. 4. in Matt. Diuites (inquit) quanto copioſius ſuis opibus ambiuntur: tanto ſeuerius vinciuntur. Sicut cum aliquem videris vinctum, et ceruice, manibus, pedibuſque ferratum, propterea illum maxime miſeraris, ſic etiam cum videris diuitem infini-

Rerum caducarum amor rete eſt & vinculum.

D. Chryſoſt.

infinitis rebus circundatum, noli eum propter illa vocare locupletem, propter quæ debes infelicem vocare. Præter illa ſiquidem vincula habet cuſtodem carceris ſæuiorem, prauum illum ſcilicet amorem pecuniarum, qui ſemel à ſe vinctum nequaquam de hoc carcere exire permittit, ſed mille illi imponit catenas, et oſtia, & ſeras, atque cuſtodias, &c. Denique qui ſurſum volare cupit, pōdus abijciat terræ, quod animum deorſum trahit. Autor Imperfecti homilia 7. Cæleſtia (ait) ſpiritalia ſunt, & leuia, & ſurſum petentia: terrena ponderoſa ſunt, & ſemper deorſum deponentia. ſi ſpiritalia tenueris, ſurſum te ducunt: ſi terrena, deorſum te deponunt, &c.

Amor pecuniæ cuſtos carceris.

Secuti ſunt Chriſtum Iacobus & Ioānes relictis retibus, & patre. Non ſolùm rerum caducarum, ſed parentum etiam, & cognatorum, & amicorum cupiditatē à religioſis viris relinquendam locus docet. Vnde Gloſſa interlin. Perfecta eſt cōuerſio, vbi cum cupiditate rerum carnalis quoque rūpitur dilectio, &c. Magnus Baſilius ita nos propinquos vult relinquere, vt relinquunt ij, qui vita iam ſunt defuncti. In conſtitutionibus monaſticis cap. 21. A propinquis (ait) amicis, parentibusvè, animi affectione nos tam longè oportet eſſe disiunctos, quàm longe eos, qui iam ſunt vita defuncti à viuis videmus diſtare. Qui enim verè ſe ad ea, quæ ex virtute ſunt, certamina exuerit, mundoque nuntium remiſerit, & ſe ipſum crucifixerit; is mundo, & omnibus, quæ in mundo ſunt, mortuus eſt; ſiue illi parentes ſint, ſiue fratres, ſiue quem vis deinceps cognationis gradum obtineāt. Hæc ille, & alia multa.

Cognati relinquendi à viro religioſo.
Gloſſ. interlin.
D. Baſilius.
Religioſus cognatis mortuus.

Secuti autem ſunt Apoſtoli Chriſtū, veſtigijs eius inhæſerunt, facta imitati ſunt; non doctrina ſolùm, ſed imitatione quoque diſcipuli fuerunt. Lux illa magna, quę, vt Iſaias vaticinatur cap. 9. Galilææ exorta eſt, Sol ille, qui ſedentibus in tenebris illuxit, hos primùm diſcipulos exoriente ſplendore ſuo illuſtrauit, imaginemque ſuam in eis veluti ſplendidis ſpeculis impreſſit. Hinc illud Ruperti Matth. 4. Sicut Sol viſu ſuo ſpecularia nō ſolùm videt, verùm etiam ſuam in eis imaginem format, & imago eius ex ipſis relucet. Ita quodammodo verus Sol vidit Petrum, & Andream, Iacobum & Ioannem ſimplices, & tenebrarum partem nullam habentes; & idcirco lux ab eis comprehenſa eſt, imago veræ huius lucis in eorum cordibus per fidem formata eſt, &c. In libro de Ioſeph Philo: Vitam (inquit) ſuam virtutibus plenam, velut tabulam bene pictā Ioſeph in medio propoſuit, &c. Hoc multo præſtantius præſtitit noſter Ioſeph Chriſtus; vitam ſuam omnibus virtutibus præclariſſimam, veluti tabulam diſcipulis propoſuit; vnde illi pulcherrimarum virtutum imagines in animum ſuum transferrent, quod illa verba indicant. *Venite poſt me.*

Apoſtoli Chriſtum ſecuti imitatione.
Rupertus.
Philo.

Sed dices, pauca reliquiſſe Apoſtolos, qui retia, cymbaſque reliquerunt. Reſpondeat tibi D. Hieronymus epiſt. 34. ad Iulianum. Apoſtoli (inquit) gloriantur, quòd omnia dimiſerint, & ſecuti ſint Saluatorem. Et certè præter retia, & nauem, nihil legimus eos dimiſiſſe. Et tamen teſtimonio futuri iudicis coronantur; quia ſe offerentes, totum dimiſerant quod habebant, &c. Et Magnus Gregor. homilia 5. in Euangelia: In hac (inquit) re affectū debemus pēſare potiùs, quàm cenſum. Multum reliquit, qui ſibi nihil retinuit. Multum reliquit, qui quālibet parum, totum deſeruit. Multum Petrus, & Andreas reliquerunt, quando vterque concupiſcentijs renuntiarunt, &c. Ergo quamuis pauca relinquamus, multa relinquimus, ſi omnium rerum cupiditatem ex corde radicitus extirpemus. Multum reliquiſtis (ait Gregorius) ſi deſiderijs terrenis renuntiatis, &c. Quamuis vero multa relinquamus, pauca relinquimus, ſi cupiditatem caducarum rerum animo foueamus. Cor (ait idem ſanctiſſimus Eccleſiæ doctor) & non ſubſtantiā Deus penſat; nec perpendit quantum in eius ſacrificio, ſed ex quanto proferatur. Nihil offertur Deo ditius bona voluntate, &c. Si pauca habes, ardenti voluntate pauca relinque, inflammatoque deſiderio plurima, eaq; opulentiſſima pro Chriſto dimittendi. Quæ in tua ſunt poteſtate facto abijce, quæ non poſſides, voluntate ac deſiderio deſere: Omnes (inquiens) orbis opes ſi poſſiderem, pro Chriſto libentiſſime deſererem.

D. Hieron.
D. Gregor.
Ardens voluntas omnia relinquendi.

CAPVT VI.

Morale. De piſcatione Petri.

HActenus de vocatione verba fecimus, quam Matthæus, Marcuſque deſcripſerunt, ad Lucam tranſeamus. Irruebant turbæ in Dominum, vt audirent verbũ Dei. Tanta erat verbi diuini auiditas. Vehementi deſiderio mouebantur (ait D. Bonauent. Luc. 5.) ideo irruebãt, conſiderantes magis Domini bonitatẽ, quam maieſtatem. Vnde dicit quidã expoſitor: Deſideriũ verbi Dei meriti magni eſt apud Deum, quòd ipſam quoque irreuerentiam turbæ irruẽtis in eum excuſat. Hęc Bonauentura. Lib. 3. Reg. c. 10. *Vniuerſa terra deſiderabat vultum Salomonis, vt audiret ſapientiam eius, &c.* Ecce pluſquã Salomon hic. Vniuerſa Galilæa vultum eius deſiderabat, vt ipſam Dei ſapientiã, & videret, & audiret. Diſcant auditores diuinum verbum cum auiditate audire, & ſine faſtidio, iuxta illud Act. 17. *Susceperunt verbum cum omni auiditate, &c.* Audi torum auiditas, & ſtudium concionatoris animum excitat; torpor, ac deſidia, deijcit. Quemadmodum piſcis, qui torpedo nominatur piſcatori; ita torpẽs auditor concionatori torporem inijcit.

Deſiderium audiedi verbum Dei. D. *Bonau.*

3. *Reg.* 10.

Vnde nam Chriſtus concionatur? Vnde docet irruentem populum? *Aſcendens* (ait Lucas) *in vnam nauim, quæ erat Simonis, rogauit eũ à terra reducere puſillum; & ſedens docebat de nauicula turbas, &c.* Nunquid caſu factum eſt, vt ex naui Petri doceret? Minime. Videlicet illo facto adumbrare voluit ſuggeſtum, cathedramque, ex qua orbem docet, nauim ſedemque eſſe Petri. Ex naui Petri docet Chriſtus, ſemperque docebit. Ex nauibus hæreticorum, Mahometanorum, reliquarumq; huiuſmodi peſtium, docet Satanas. *Duc in altũ* (ait Dominus Petro) duc in profundum pelagus, hoc eſt, in Romanum imperiũ. In ipſum mundi caput Romam infer tuam nauiculam, ò Petre, huc infer Eccleſiam, hic tuam ſedem colloca. Tu tuique ſucceſſores, & ſocij laxate retia in capturam. Laxata ſunt retia, concluſa eſt

Ex naui Petri. i. Eccleſia Romana Chriſtus docet orbem.

A piſcium multitudo copioſa, Petri nauis, id eſt Eccleſia impleta eſt. Lege Auguſtinum Ser. 4. de S. Petro & Paulo: Dum inſidiaretur (inquit) Petrus gregibus æquoreis piſcium in mari; ipſe in rete incidit Saluatoris. Chriſtus hamo verbi ipſum tenuit piſcatorem. Qui latebat in ſalo, verbi retia ſpargit in mundo. Tunc piſces induxit, nunc homines ſagenis ſpiritalibus irretiuit, &c.

D. Auguſt.

Obſeruat Theophylactus Chriſti mã-B ſuetudinem, qui pro iure ſuo iubere cũ poſſet, Petrum rogauit cymbam à terra puſillum vt reduceret. Chriſti (inquit) mãſuetudinem vide, quomodo obſecret Petrum, vt à terra abducat, &c. Non erat imperioſus Chriſtus, docetque dominos in imperando eſſe moderatos. Audi D. Bonauenturam hunc in locum ſic ſcribẽtem: Nota humilitatem Domini, quia rogabat Petrum ſeruum ſuum, exemplũ prælatis relinquens, vt & ipſi rogẽt ſub-C ditos. Vnde Apoſtolus 1. Theſſal. 4. *Rogamus vos, & obſecramus in Domino.* Quia, vt dicit Seneca, generoſus eſt animus hominis, & facilius ducitur, quam trahitur. Hæc Diuus Bonauentura. Seneca lib. 1. de clementia cap. 24. Natura contumax eſt humanus animus, & in contrarium, atque arduum nitens; ſequiturque facilius, quam ducitur. Et vt generoſi atque nobiles equi melius facili fræno reguntur, ita clementiam voluntaria innocen-D tia impetu ſuo ſequitur, &c. Itẽ: Remiſſius imperãti melius paretur, &c. Remiſſius (inquam) hoc eſt, modeſtius imperãti, non negligentius. Remittenda dominis eſt imperioſitas nimia, & auſteritas; non eſt remittenda diligentia, ac vigilantia. Imperent, ſed cum humilitate imperent. Lege Ezechielis caput 34.

Imperandũ eſt manſuetudine & humilitate.

D. Bonau. *Seneca.*

Rogauit Petrum à terra cymbam, vt reduceret. A terra, & turba ſeparatus ſe-E det, & docet Dominus; à terra, & turba ſeparatum moribus indicat eſſe debere paſtorem, ac populi doctorem; adeò vt in alio ſit elemento celſiori. Populus in terra erat; in aqua erat Chriſtus. Nam ſi ſicut populus, ſic ſit ſacerdos, parui à populo ſacerdos fiet. Magnus Gregorius parte ſecunda paſtoralis curę, capite ſeptimo. Sacerdos (inquit) eſt ſicut populus, quando ea agit is, qui ſpiritali officio fungitur, quæ illi faciunt, qui adhuc de ſtudijs carnalibus indicantur.

Paſtor moribus populo ſit præcellentior.

Quod

D. Gregor. Quod Ieremias Threnor. 4. deplorat dicens: *Quomodo obſcuratum eſt aurum, mutatus eſt color optimus; diſperſi ſunt lapides ſanctuarij in capite omnium platearum.* Aurum obſcuratur cũ ſanctitatis vita terrenis actibus polluitur. Color optimus mutatur, cùm quorũdam, qui degere religiosè credebantur, æſtimatio anteacta minuitur. Nã cùm quilibet poſt ſanctitatis habitũ, terrenis ſe actibus inſerit, quaſi colore permutato, ante humanos oculos eius reuerentia deſpecta palleſcit. Sanctuarij lapides diſperſi per plateas iacent, cũ perſonæ ſacrorum ordinum, voluptatũ ſuarũ libidini deditæ terrenis negotijs inhærent. Sic Gregorius.

Præterea, à terra quidem ſeparatus docet Dominus, ſed puſillum; ita vt turbas videat. Separatum oportet eſſe à terra, populoque, in alio elemento paſtorẽ, ſed puſillum. Hoc eſt, non adeò, vt populum non videat, & illius curam non agat. Lege eundem ſanctiſſimum Pontificem eodem loco, dum illa verba Ezechielis 44. moraliter exponit: *Sacerdotes caput ſuũ non radant, nec comam nutriant, ſed tondentes attondeant capita ſua, &c.* Sacerdotes illi caput radunt, qui omnẽ ouium curã, cogitationemque abijciunt, & ab ijs longiſſime ſe ſeparant. Cogitationes enim, & curæ capillis ſignificantur, qui ex capite exoriuntur. Illi vero comam nutriunt, quos multæ, variæque cogitationes terrenis negotijs ita deprimunt, vt internos animi, & contẽplationis oculos longiſſimorũ inſtar capillorum obtegant. Nec radat ergo caput paſtor, nec longam nutriat comam, id eſt, nec populi curam deſerat, nec nimia illius cura animum deprimat, ſed puſillũ ab illo recedat. Magnus Gregorius: Sacerdotes (inquit) rectè & caput prohibẽtur radere, & comã nutrire; vt cogitationes carnis de vita ſubditorum, nec à ſe funditus amputent, nec rurſus ad creſcendũ nimis relaxent, &c.

Paſtor à grege non recedat.
Ezech. 44.
D Gregor.

Idẽ ſapientiſſimus Pater hoc loco indicari ait, rudib. populis nec alta nimis, nec terrena prædicanda. Is concionator, qui coram imperita plebe de ijs, quę auditorum captum ſuperant verba facit, à terra nauim in altum ducit. Is vero, qui pro plebis indoctæ captu loquitur, à terra nauim reducit puſillum. Gregorius Iob 26. ad illa verba: *Ligat aquas in nubibus ſuis, vt non erũpant pariter deorſum,* id eſt, iuxta illius ſenſum moralẽ, Deus in concionatoribus ſuis doctrinam ligat, ne totam effundant, ſed pro captu auditorum loquatur. Per nauem (inquit) Petri quid aliud, quàm commiſſa Petro Eccleſia deſignatur? de qua vt Dominus prædicet, eam non in altum duci, & tamen à terra præcipit remoueri. Profectò ſignificans prędicatores ſuos rudibus debere populis, nec alta nimis de cęleſtibus, nec tamẽ terrena prædicare. Aqua ligatur in nubibus, quia prædicatorum ſcientia infirmorum mẽtibus loquens, quantum ſentire valet, docere prohibetur, &c. Idẽ docet D. Auguſtinus lib. 2. quæſtionum Euãgelicarum queſt. 2. Quod (inquit) aſcẽdens in nauim Dñs, quæ erat Petri, rogat eum à terra reducere puſillum; ſignificat temperatè vtendum verbo ad turbas. Vt nec terrena eis præcipiantur; nec ſic à terrenis in profundiora ſacramentorum recedatur, vt ea penitus non intelligant, &c.

Pro auditorum captu cõcionãdũ.
D. Gregor.
D. Auguſt.

Addit Auguſtinus aliud etiam poſſe hoc facto oſtẽdi. Rogauit Petrum Chriſtus à terra reducere puſillum. Poſtea: *Duc* (inquit) *in altum;* adumbrans Apoſtolos prius in propinquis, poſtea in remotis nationibus Euangeliũ prædicaturos. Tunc à terra nauiculam reduxerunt puſillum, cùm in Iudæa docuerunt; tunc in altũ duxerunt, cũ inter Ethnicos Euangelium promulgarũt. Auguſtinus: Quòd Dominus in nauim aſcendens, rogat Petrum à terra reducere puſillum; ſignificat, prius in proximis regionibus gentibus prædicandum. Vt quod dicit item Petro, *Duc in altum, &c. Laxate retia veſtra in capturam*, ad remotiores gentes, quibus poſtea prædicatum eſt pertineat, &cæt. Haymo. In hoc (inquit) quod Petrum rogauit, vt paululùm à terra nauim reduceret, demõſtrauit Dominus, quòd Petrus & Apoſtoli primùm deberẽt Euangeliũ prędicare Iudæis vicinis ſuis. Quòd autẽ ſubiunxit: *Duc in altum*, ad remotiores gentes pertinet. Act. 1. *Eritis mihi teſtes in Ieruſalem, & in omni Iudæa*; hoc eſt, quod Petrum rogauit, vt à terra nauim reduceret puſillum. Addit: *Et vſque ad vltimum terræ;* hoc eſt, quod dixit: *Duc in altum.* Sic Haymo. Poteſt etiã res hæc Apoſtolorũ adũbrare vocationes. Nam à terra puſillùm cymbas reduxerunt, cùm ad Chriſti familiaritatem venerunt; poſtea vero in altum duxerunt, cùm terram, id eſt, ter-

Apoſtoli primò puſillũ à terra cymbas reduxerũt, poſteà duxerũt in altũ, allegoricè.
D. Auguſt.
Haymo.

rena omnia penitus deſeruerunt.

Præterea, duxit in altum Petrus, cùm in altiſſimum Trinitatis, incarnationiſque pelagus introijt. Rogauit Dominus Matthæi 16. *Quem dicunt homines eſſe filium hominis?* Cęteri homines à terra cymbam puſillum reducebant. Alij enim dicebãt Chriſtum eſſe Ioannem Baptiſtam, alij Eliam, alij vnum ex prophetis. *At tu Petre, quem me eſſe dicis?* rogat Dominus. Duxit in altum Petrus: *Tu* (inquiẽs) *es Chriſtus filius Dei viui.* Ambroſius Lucę 5. Soli (inquit) Petro dicitur: *Duc in altum:* hoc eſt, in profundum diſputationum. Quid enim tam altum, quàm altitudinem diuitiarum videre, ſcire Dei filium, & profeſſionem diuinæ generationis aſſumere? In hoc altum diſputationis Eccleſia à Petro ducitur, vt videant hinc reſurgentem Dei filium, inde Spiritum ſanctum profluentem, &c.

D. Ambr.

In hac vero piſcatione ait Auguſtinus Serm. 4. de diuerſis, tria eſſe ſignificata. Primum, mixturam bonorum, & malorũ eſſe in Eccleſia; ſecundũ, preſſuram multitudinis; tertium, futura ſchiſmata. Malos in Eccleſia bonis eſſe permixtos, id ſignificat, quòd Dominus nec in dexteram, nec in ſiniſtram cymbæ partem retia mitti iubet, ſed tantùm dicit: *Laxate retia veſtra in capturam.* Cõprehendite omnes piſces bonos maloſque. Poſt reſurrectionem autem dixit: *Mittite in dexteram nauigij rete*, Ioan. 21. quo iactu ſignificabatur bonorum piſcium captura. Auguſt. Iuſſit mitti retia, & non dixit in quam partem, ſed tãtummodo, vt mitterentur præcepit. Miſerunt diſcipuli; non dixit in dextram, nõ dictum eſt, in ſiniſtram. Piſces enim homines ſignificabãt: Si ergo diceretur in dexteram, ſoli boni futuri erant; &, ſi diceretur in ſiniſtram, ſoli mali. Quia vero permixti futuri erant in Eccleſia, & boni & mali; ſine differentia miſſa ſunt retia vt caperentur piſces, ſignificantes mixturam bonorum, & malorum, &c. Preſſuram multitudinis id indicat, quòd implerę ſunt nauiculæ, ita vt præ piſcium multitudine mergerentur. Auguſtinus: Significatum eſt hinc, quia per multitudinem, quam collectura erat eccleſia, periclitatura erat diſcipli-

Quid adūbret Petri piſcatio.

D. Auguſt.

Mali & boni in Eccleſia.

Per multitudinem periclitatur diſciplina.

Schiſmata.

A na, &c. Schiſmata, & hæreſes, innuunt retia diſrupta. *Rũpebatur* (inquit Lucas) *rete eorum.* Auguſtinus eodem loco: Diſrupta retia quid ſignificauerũt, niſi futura ſchiſmata? Item Serm. 5. ſequenti: Diſruptis retibus hæreſes, & ſchiſmata facta ſunt. Retia per totum expanduntur; qui rumpunt autem, per loca rumpunt. Donatiſtæ ruperunt in Africa; Ariani ruperunt in Aegypto; Manichæi in Perſide, &c. His addit Euangeliſta: *Stupor circumdederat*

B *Petrum, & omnes, qui cum eo erant, ſuper captura piſcium quã ceperant, &c.* Stupor hic & admiratio admirandam & ſtupendam fuiſſe adumbrat illam hominum expiſcationem, quæ ab Apoſtolis eorumq; diſcipulis facta eſt. Lege Chryſoſtomum in demonſtratione quòd Chriſtus ſit Deus.

Nec illud eſt prætereũdum, quòd piſcatores deſcẽderãt, & lauabãt retia ſua. Oportet enim poſt piſcationem, id eſt, concionem, cordis humilitate deſcende-

C re, & lauare retia, ſi quid forte iactantiæ adhęſerit. Haymo: Qui verbũ Dei loquitur aliquando quodam puluere iactãtiæ inquinatur. Ideò neceſſe eſt vt prædicatione expleta, quod inquinatũ eſt, abluatur, &cæt. Poſt cõcionem abluenda ſunt retia; ante concionem vero cæleſtis auxilij lux imploráda; ne id nobis cõtingat, quod Petrus ait: *Per totam noctem laborãtes nihil cepimus.* Beda Luc. 5. Niſi Dominus

D cor illuſtrauerit auditorũ, doctor in nocte laborat: niſi in verbo gratiæ ſupernæ laxata fuerint inſtrumẽta diſputationũ, fruſtra vocis ſuæ prædicator iaculũ mittit; quia fides populorum, non ſapientia verbi compoſiti, ſed diuinæ vocationis munere prouenit, &c. Ambroſius eodẽ capite: O præſumptio vacua. O humilitas fructuoſa. Qui nihil ante ceperant, magnam in verbo Domini concludunt piſcium multitudinem. Non hoc humanæ

E facundię opus, ſed ſupernæ vocationis eſt munus, &c. Deniq; ex naui Petri piſcatio hæc admirabilis facta eſt, qua Chriſtus & Petrus vehebantur. In naui Petri Chriſtus eſt, & ſimul cũ Petro piſcatur. Extra nauim Petri, id eſt, Eccleſiã, per totam noctem laborantes hęretici nullum Deo piſcem capiunt, multos tartareis coquẽdos flammis dæmoni expiſcantur.

Haymo.

Lauãda retia à piſcatore, id eſt concionatore.

Diuina lux & auxiliũ concionatori neceſſarium.

Ambroſ.

Digitized by Google

CAPVT VII.

De expulſione cacodæmonis in ſynagoga.

MARCVS CAPITE I.

ET ingrediuntur Capharnaum, & ſtatim ſabbathis ingreſſus in ſynagogam docebat eos. Et ſtupebant ſuper doctrina eius. Erat enim docens eos, quaſi poteſtatem habens, & non ſicut ſcribæ. Et erat in ſynagoga eorum homo in ſpiritu immundo: & exclamauit, dicens: Quid nobis, & tibi Ieſu Nazarene? Veniſti perdere nos? ſcio quis ſis, Sanctus Dei. Et comminatus eſt ei Ieſus, dicens: Obtumeſce, & exi de homine. Et diſcerpens eum ſpiritus immundus, & exclamans voce magna exijt ab eo. Et mirati ſunt omnes, ita vt conquirerent inter ſe dicentes: Quid nam hoc eſt? quænam doctrina hęc noua? quia in poteſtate etiam ſpiritibus immundis imperat, & obediunt ei. Et proceſſit rumor eius ſtatim in omnem regionem Galilęæ.

LVCAS CAPITE IIII.

ET deſcendit in Capharnaum ciuitatem Galilææ, ibique docebat illos ſabbathis. Et ſtupebant in doctrina eius. Quia in poteſtate erat ſermo ipſius. Et in ſynagoga erat homo habens dæmonium immundum, & exclamauit voce magna dicens: Sine, quid nobis, & tibi Ieſu Nazarene? veniſti perdere nos? ſcio te quis ſis, Sãctus Dei. Et increpauit illum Ieſus, dicens: obtumeſce, & exi ab eo. Et cum proieciſſet illum, dæmonium in medium, exijt ab illo, nihilque illum nocuit. Et factus eſt pauor in omnibus, & colloquebantur ad inuicem dicentes: Quod eſt hoc verbum, quia in poteſtate, & virtute imperat immundis ſpiritibus, & exeunt? Et diuulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

POſt Petri, Andreæ, Iacobi, & Ioannis vocationem quid ſequatnr oſtendit Diuus Marcus cap. 1. Poſtquam enim vocatos hos diſcipulos a Chriſto ſcribit, ſubijcit. Et ingrediuntur Capharnaum, & ſtatim ſabbathis ingreſſus in Synagogam docebat eos, &c. Vocauit (inquit) Adiſcipulos quatuor: ſecuti ſunt vocantem; & ingrediuntur, Chriſtus videlicet, & diſcipuli Capharnaum. In hac enim vrbe, vt Matth. ait cap. 4. habitabat.

Et ingreſſus in ſynagogam docebat eos.

Synago-

Digitized by Google

lum ait, qui, quæ agit, illa docet: Hoc (in- A
quit) diſcipulo Paulus ait ad Titum, 2. *præcipe, & doce cum omni imperio.* Non dominationem potentiæ, ſed autoritatem ſuadet vitæ. Cum imperio quippe docetur, quod prius agitur, quam dicatur. Nã doctrinæ ſubtrahit fiduciam, quando conſcientia præpedit linguam. Non ergo ei poteſtatem elatæ locutionis, ſed bonæ fiduciam inſinuauit actionis. Vnde etiam de Domino ſcriptum eſt, *Erat docens ſicut* B
poteſtatem habens. Singulariter eamque, ac principaliter ſolus ex poteſtate, bona locutus eſt: quia ex infirmitate mala nulla commiſit. Ex diuinitatis quippe potentia habuit id, quod nobis per humanitatis ſuæ innocentiam miniſtrauit. Sic Gregorius. D. Thomas inter alias interpretationes hanc quoque affert: Docebat tanquam habens poteſtatem penetrãdi corda, ac permouendi, &c. C

Quid ſit docere cum poteſtate.

Græcè poteſtas hoc loco dicitur non, *δύναμις*, ſed, *ἐξουσία*, quod nomen ſignificat poteſtatem, autoritatem, libertatem & licentiam. Germanus ſenſus eſt: Docebat Chriſtus populum tanquam Dominus cum autoritate, poteſtate, ac libertate ſermonis, non ſicut ſcribæ, qui ſermonis illa libertate, & autoritate carebant.

D. Hieron.

D. Hieronymus Matth. 7. Scribæ (inquit) docebant populos, quæ ſcripta ſunt in D
Moyſe, & prophetis; Ieſus verò quaſi Deus, & Dominus ipſius Moyſi, pro libertate voluntatis ſuæ, vel ea, quæ minus videbantur addebat in lege, vel commutans prædicabat in populos, &c.

D. Chryſoſt.

Chryſoſtomus; Non ponebat Dominus quaſi ex alterius perſona præcepta ſicut Moſes fecerat, ac prophetæ; ſed fere vbique, ſe indicabat eſſe, qui imperandi autoritatẽ teneret. Etenim cum præcepta ſanciret E
ſæpe dicebat: *Ego autem dico vobis*, & terribilis illius iudicij faciens mentionem ſe monſtrabat eſſe iudicem per præmia, & ſupplicia, &c.

Euthym.

Euthymius: Docebat Chriſtus cum increpandi fiducia, & non cum metu quemadmodũ ſcribæ. Vel quia ſcribæ a lege, & prophetis proferebant, quæ docebant dicentes; Hęc iubet lex, iſta dicunt prophetæ, Chriſtus verò accepta a ſeipſo autoritate docebat, ac legem ferebat, &c.

D. Thom.

D. Thomas. Quaſi poteſtatem habens docebat, quia vt Dominus loquebatur, vel ſicut legis lator, &c.

Et in Synagoga erat homo habens dæmonium immundum.

Hoc miraculum in ſynagoga Capharnai patratum referunt Marcus cap. 1. & Lucas cap. 4. In ſynagoga illa Capharnai, in qua Chriſtus concionabatur (ait Lucas) homo erat dęmoniũ habens.

Quid ſignificet hoc nomen dęmoninm, ſiue dæmon.

Quoniam verò ſępe hoc nomen occurrit, videamus quid ſignificet dæmonium. Eugubinus libr. 8. de perenni philoſophia, cap. 19. dictum putat dæmonium, vel dæmonem a nomine Hebræo, שדי, ſadai, q̃ Deo tribuitur, & ſufficientem ſignificat, vt interpretatur D. Epiphanius hæreſi 40. & Hieronymus epiſtola 3. ad Marcellam. Nomen hoc diuinum putat Eugubinus ſpiritibus impijs communicatum.

Eugubin.

Numerus multitudinis eſt *ſadaim*, ſi reijcias priorem ſyllabam, reſtat *daim.* Inde *daimon*, & *dæmõ*, deriuatur. Niſi quis malit vocari, *ſadaim*, quaſi euerſores, a verbo שדד, ſadad, ideſt, euertere. Sed hęc etymologia nominis Græci minime placet, quæ longe petita eſt ab hebræo nomine.

Eſt ſecunda opinio probabilior, dæmonas dici quaſi *daimonas*: hoc eſt, peritos. & ſcientes.

Lactant.

Lactant. lib. 1. cap. 15. hac de re ſic ſcribit; Dęmones grammatici dictos aiunt, quaſi *δαίμονας*, ideſt, peritos, ac rerum ſcios: hos autem putant Deos eſſe. Hi per omnem terram vagantur, & ſolatium perditionis ſuæ perdẽdis hominibus operantur. Itaque omnia inſidijs, fraudibus, erroribus complent. Inſinuãt ſe corporibus hominum, & occultè in viſceribus operti valetudinem vitiant, &c.

D. Auguſt.

Similiter D. Auguſtinus lib. 9. de ciuitate Dei cap. 20. Dæmones (inquit) dicuntur, quoniam vocabulum græcum eſt, ob ſcientiam nominati, &c. Quo loco Ludouicus Viues ſic ſcribit, *δαίμω*, græcis olim fuit, *ἐπίςαμαι, καὶ γινώσκω*, ideſt, ſcio & noui. Inde *δαίμων*, quaſi *δαήμων*, vt (inq.) autor magni Etymologici, ideſt, ſciẽs, & noſcens, &c.

Plato.

Plato quoque in Cratylo: Idcirco (inquit) vt arbitror, eos Heſiodus dæmones pręcipue nuncupat, quia ſapientes, *δαίμονες* que erant, & ex noſtra, ideſt, græca priſca lingua nomen iſtud exiſtit. Quamobrem & is, & cæteri poetæ permulti præclare loquuntur, qui

cunque

cunque aiunt videlicet, poſtquam bonus aliquis vita functus eſt, maximam dignitatem, præmiumque ſortitur, fitque dæmon, ſecundum ſapientiæ cognomentũ. Ita, & ipſe aſſero, δαίμονα, ideſt ſapientẽ eſſe oẽm hominẽ, quicunque ſit bonus; eumque dęmonicum eſſe .i. felicem, viuẽtem, atque defunctum, rectęque dęmonẽ nuncupari. Hæc Ethnicus Plato ex ſentẽtia Ethnicorum. Lege Cælium lib. 2. antiquarum lectionum, cap. 2.

Euſebius.

Euſebius lib. 4. de præparatione Euangelica cap. 3. hanc etymologiã non probat; ſed vult dęmones dici a verbo, δειμαίνω, q̃ ſignificat timere, & terrere. Dęmones (inquit) ſi nominis etymologiam dicere conuenit, non pro vt Græcis videtur ex eo, quod δαήμονες, & ſcientes ſint, nominãtur: ſed, παρὰ τὸ δειμαίνειν, quod eſt timere, & terrere, &c.

Græcorum ſecundæ ſententiæ ſubſcribo. Tenuem enim habet ſimilitudinem nomen, dæmon, cum verbo, δειμαίνω. A ſcientia quidem accipitur, ideoque ab Ethnicis in bonam partem ſumebatur. In lib. de vniuerſit. Dij (inquit Tullius) quos gręci δαίμονας appellant, noſtri vt opinor lares, &c. Et citatus Plato ait bonum hominem rectę dęmonem nũcupari, ideſt, ſapientem, & dęmoniacũ eſſe .i. felicem. A Chriſtiana vero religione ſemper in malam vertitur partem, appellanturque dæmones tantũ improbi angeli. Quia vero nominis ſignificatio bona eſt, ideo cum adiectione cacodæmones, ideſt, mali dæmones etiam nominantur.

Tullius.

Dicitur hic dęmon ab Euangeliſta Luca dęmonium immundum, a Marco ſpiritus immundus. Spiritus enim eſt dęmon carens corpore. Quamobrem falſum eſt, quod Theophylactus hoc loco Marci 1. ait, dæmones materialibus vaporibus paſci, magnamque ferre inediam, niſi in corpore habitent, atque idcirco ieiunio expelli. Non conueniunt hæc ſpiritui. Immundum autem dæmonium appellatur, quoniam peccati ſordibus eſt inquinatum. Vt vero ait idem Theophylactus dæmones immundi ſunt, eo quod omnibus fędis, immundiſque operibus oblectantur. Euthymius quoque immũdum hunc dęmonem vocari ſcribit, quaſi immunditijs, ac ſceleribus gaudentem. Immũdi dicuntur ſues, ſic & dæmones. Quẽadmodum ſues luto: ita illi hominum A delectantur flagitijs.

Cur dicatur dæmonium immundum. Theophyl. Euthym.

Habuiſſe dicitur homo dæmoniũ immundum, quoniam intra ſe habebat inhabitantem dęmonem. Intus .n. in energumenis habitant, & operantur iniqui ſpiritus. Ideoque hoc loco Chriſtus dæmoni pręcipit. Exi ab homine. Videlicet quia intus erat in corpore. Non tamẽ ſic in corpore eſt ſpiritus impurus, quemadmodum eſt ſpiritus humanus; hic eſt, vt B forma, ille vt motor, & impulſor internus. Nec ita eſt in homine quemadmodum Spiritus ſanctus. Etenim Spiritus sãctus, corpori, & ſpiritui noſtro illabitur; dæmon autem in ſolũ corpus ingredi poteſt, in mentem vero hominis illabi nequit, vt docet D. Thomas, quodlib. 3. q. 3. artic. 8. Quantum ad animam (inquit) non poteſt diabolus inhabitare hominẽ ſubſtantialiter; quia ſolus Deus illabi- C tur mẽti. Sed quantum ad corpus diabolus poteſt hominem ſubſtantialiter inhabitare, ſicut patet ĩ arreptitijs. Sic Diuus Thomas. Lege Abulenſ. Matt. 8. q. 113. & ſequentibus, D. Thomam, & alios in 2. ſenten. diſt. 8. Quid autẽ ſit illabi animę docet Diuus Bonauentura eadem diſtin. q. 2. Illabi (inquit ille) aliquid alicui, importat, quod illud intimum ſit ei, & quod intime operetur in illo: nihil autẽ D tale eſt reſpectu animę, niſi ſolus Deus. Ideo ſolus diuinus Spiritus animæ poteſt illabi, &c. Dices: Dęmon poteſt ſe intime coniungere animæ, poteſt quoque in intellectu, & voluntate operari: ergo poteſt in animam illabi. Reſpondetur, dæmonem poſſe quidem coniungere ſe animæ, ſed non ita, vt in eam illabatur, quemadmodum Deus: præterea, poſſe operari in intellectu, & voluntate per ſen- E ſum, phantaſiam, & appetitum, non autem intime, & ſine medio, quod poteſt Deus. Lege doctiſſimum Lodoicum Molinam 1. p. quęſt. 56. art. 2. & quęſt. 111. articul. 1. & 2.

Dæmõ quonam modo ſit in homine.

D. Thom.

Dęmon nõ poteſt in mẽtẽ hominis illabi.

D. Bonau.

Qui a dæmone vexantur, græco nomine energumeni nominantur a verbo, ἐνεργέω, hoc eſt, ago, & operor: quaſi acti a dęmone, & quoniam in illis dæmon operatur. Quia vero a dęmone arrepti ſunt, latine arreptitij appellantur. Quare autẽ Deus permittat dæmoni homines arripere, docet Diuus Bonauentura loco citato. Permittit (ait) hoc Dominus, ſiue ad gloriæ ſuę oſtenſionẽ, ſiue ad peccati punitio-

Vnde dicantur energumeni, & arreptitij.

punitionem, ſiue ad peccantis correptio- A nem, ſiue ad noſtram eruditionem, &c. Ad gloriæ ſuæ oſtenſioné permiſit Deus tantam energumenorum copiam eſſe in Iudæa illo tempore, quo in terras venit, vt dæmones expellendo gloriam ſuam, & poteſtatem, & dæmoni indictum bellum indicaret.

Cur permittat Deus à dæmone vexari homines.

Sine. Quid nobis, & tibi, IESV Nazarene? veniſti perdere nos? B

Aderat in cócione homo dęmone correptus, exclamauitq; dæmó per hominis os: *Sine. Quid nobis, & tibi, &c.* Hoc eſt, Dimitte nos IESV Nazarene homines poſſidere. Quidnã tibi nobiſcum eſt negotij? quodnam tibi nobiſcum eſt bellum? cur nos perſequeris? Nunquid veniſti nos perdere?

Primum in ijs verbis dubium eſt, cur dęmon exclamarit: *Sine: quid nobis, & tibi?* Chriſtus enim concionem habebat, nec dum illi imperabat, vt é corpore exiret. Reſpondet Euthymius: Clamauit homo nó ferére, quod in eo erat, dęmonio, vim diuinitatis, &c. Et gloſſa interlin: Pręſentia IESV tormenta ſunt dæmonum. Reſpondemus, Chriſtum cócionantem diuina virtute afflixiſſe dæmonem, & ad exitum cogere incepiſſe, ideoque ſic exclamaſſe: Deſine me torquere, & ad exitũ impellere. Vel forſitan Chriſtus cótra dæmones de fallacia illorũ, & poteſtate, ac inſidijs, & ſimilibus ſermoné habuit: quam ob rem dæmon, qui concioni aderat, exclamauit: *ſine*, hoc eſt, omitte hæc verba, deſine de nobis detrahere. Quid tibi nobiſcũ? nunquid vt nos euertas veniſti? Græce pro verbo, ſine, eſt, ἔα, imperatiuum à verbo, ἐάω, id eſt, ſino, deſino ideo recte vertit interpres, *ſine*, iuxta ſenſum expoſitum. Eſt etiam vox ἔα, interiectio, *hem*, vel, *ah*, vertique poſſet, *ah* vel *hem, quid nobis & tibi IESV Nazarene?* Pagninus, & alij vertunt: *Eia quid tibi nobiſcum eſt? &c.* Sed noſter interpres ſequendus, qui optimè tranſtulit: *ſine*.

Euthym. *Gloſſ. interl.* *Cur dæmon exclamarit.*

Secundum dubiũ eſt, de quanam perditione dæmon loquatur, cum rogat: *veniſti perdere nos?* Iaſenius putat loqui de perfecta perditione, quæ tũc erit quando mittentur omnes in tartarum in die iudicij, hoc ſenſu: *veniſti perdere nos*, hoc eſt, veniſti nos ex terra exterminare, & in tartarum mittere? Reſponderi etiam poteſt, perditionem appellari à dæmone dæmonum euerſionem, & ex hominum corporibus, mentibuſque expulſionem, quam videbat Chriſtũ efficere. Nam ex hominum animis, corporibuſque dęmones pellebat. Theophylactus: Perditioné (inquit) ſuam exiſtimat dęmon egredi ex homine: dæmones enim malum quiddã ſuſtinere ſe putant, niſi permittatur eis affligere homines, &c. Euthymius: Perditionem ſuam vocat dæmon cohibitionem ſuæ poteſtatis, virtutemque contrariam, ac ſui perſecutionem, &c. Similem in modum Chriſto occurrentes dæmones exclamauerũt Matth. 8. *Quid nobis, & tibi IESV fili Dei? Veniſti huc ante tẽpus torquere nos?* quę verba ſuo loco explicabimus.

Quã appellet dæmon ſuam perditionem. *Theoph.* *Euthym.*

C Theodoretus li. 10. de curatione gręc. affect. ſiue de oraculis, verba ſuperiora: *veniſti perdere nos*: de expulſione dæmonũ à ſimulachris, & oraculis interpretatur: Prius (inquit) quàm Deus in ſubſtantia noſtræ mortalitatis appareret, quadam veluti nebula terram continente, dæmones ſeu ſicarij quidam, graſſatoreſque, inſidijs, ac laqueis vtebantur; omni retium generè ſpeciem humanam captantes. Poſtquàm verò lux diuinæ veritatis D orbi exorta eſt; cuncti ſpecubus, latibuliſque ſuis relictis, fugam arripuerunt. Ideò exclamare cæperunt: *Sine, quid nobis & tibi IESV Nazarene? veniſti perdere nos?* Nullæ itaque ſunt diuinationes ad Caſtaliæ aquas, tacet Iuppiter Dodonæus, Colophonius, Apollo Delius, Pythius, Clarius. Hæc Theodoretus.

Theodor.

Scio qui ſis: Sanctus Dei.

E Addit dictis dęmon ſe agnoſcere quiſnam ſit Chriſtus: *Scio* (inquit) *qui ſis &c.* Id eſt, non me lates, noui qui ſis. Népe ſanctus Dei es. Græcè, ἅγιος τοῦ θεοῦ, cũ articulo. Obſeruat autem Euthymius appoſitum eſſe articulum, propterea quod ſignificare voluerit dæmon Chriſtum ſanctum eſſe natura, non participatione, ac proinde Deum. Non ſolùm (ait ille) dixit dæmon: *Sanctus es, ſed ille ſanctus*, cum articuli adiectione. Siquidem & prophetæ ſancti ſunt, ſed per participationé, ſolus autem

Euthym.

Dæmon fate tur Dominũ eſſe Meſſiam.

autem Deus proprie, & natura ſanctus eſt. Ob id ergo dixit, *Sanctus ille*, hoc eſt, natura, & proprie ſanctus. Hęc ille. Theophylactus rectius ait, dæmonem his verbis ſignificaſſe, Dominum ſanctum Dei eſſe, id eſt, Meſſiam. Non dixit ſpiritus immundus (ait Theophylactus) *ſanctus es*; multi enim prophetæ ſancti fuerunt. Sed, *Es ille ſanctus*; adiectione articuli, ille vnicus, & p̃definitus, ſcilicet Meſſias, &c. Item dæmonem his verbis indicaſſe Dominum eſſe Meſſiam ſentiunt D. Bonauentura Lucæ 4. Lyranus Mar. 1. Carthuſianus, Caietanus, & Ianſenius.

Euthym. Euthymius verba hæc adulandi cauſa à ſpiritu immundo dicta putat. Adulando (inquit) Chriſto dixit dæmon, *Noui te qui ſis*; vt ipſi parceret, &c. *Beda.* Beda neceſſitate extortam vult hanc confeſſionẽ: Non voluntatis (inquit) iſta confeſſio eſt, quã præmium ſequitur; ſed neceſſitatis extorſio, quæ cogit inuitos confiteri, &c.

An fuerit coacta confeſſio?

Caietan. Caietanus arbitratur tentationem fuiſſe potius, quàm extortam confeſſionem. Mentitur (ait) dæmon, & fingit ſe ſcire, ad tentandum vt ſciat; prout in deſerto tentauerat, &c. Crediderim dæmonem minimè coactum hęc verba protuliſſe, ſed timore, & vexatione adactum. An autem dæmones agnouerint Dominũ eſſe Meſſiam, & Deum, cap. 9 dicemus.

Obmuteſce, & exi ab homine.

Duo præcipit Dominus dæmoni. Primũ, vt obmuteſcat, nec loquatur plura. Secũdum, vt ab homine abſcedat.

Cur iuſſus fuerit dæmõ obmuteſcere?

Cùm vero dæmon Chriſtum laudarit cur obmuteſcere iuſſus fuerit ratio eſt inquirẽda. Ratio prima eſt, quoniã nolebat Dominus ore dęmonis laudari, & teſtimonio impuri ſpiritus approbari. Hãc reddit Euthymius: *Euthym.* Nõ ſuſcepit (inquit) à dęmone teſtimonium Chriſtus, quãquam vera diceret dæmon: quia non vult veritas, vt ſibi à falſitate teſtimonium perhibeatur, &c. Similem in modum Act. 16. dæmon Paulum & ſocios ſubſecutus clamabat: *Iſti homines ſerui Dei excelſi ſunt, qui annunciant vobis viam ſalutis*. Quod ægre ille ferens ſpiritum à puella, in qua habitabat, præcepit abſcedere. *Caietan.* Rationem reddit Caietanus: Quia nolebat Euangeliũ A habere teſtimonium à dæmonibus. Omnem ſuſpicionem malarũ artium in prędicatoribus Euangelij nitebatur Paulus tollere à mentibus ethnicorum, &cæt. Secunda ratio. Propterea Chriſtus dæmonẽ iuſſit obmuteſcere, vt oſtẽderet impium ſpiritũ nullo modo eſſe audiendũ, etiam ſi vera dicat. Vera enim ideò dicit, vt veritatis eſca in falſitatem ducat, noſque fallat. Hæc ratio Theophylacti eſt, & Euthymij. *Theophyl.* Chriſtus (inquit Theophylactus) B obmuteſcere facit dæmonem, vt diſcamus dæmones, etiam vera dicentes, confutandos, & non audiendos, &c. *Euthym.* Euthymius: Docuit nos, ne dæmonibus credamus, etiam vera dicẽtibus. Cùm enim ament mendacium, ſintque nobis inimiciſſimi, nunquam vera loquuntur, niſi vt ad fallendum veritate quaſi eſca quadam vtantur, &c. *D. Chryſ.* Chryſoſt. hom. 13. in Matth. Etiam ſi aliquid vtile dęmones loquantur, nec ſic quidẽ illos debes audire, &c. C *Oecumenius.* Oecumenius Act. 16. Paulus iuſſit egredi dæmonium, obſerato ore etiam vera dicenti: docens nos, vt neque prætextu ferendi patrocinium veritati, dæmones ſuſcipiamus; ſed omnem fraudis viam illis præcludamus, & ad omnia, quæ illorum ſunt, aures obturemus, &c. *D. Anton.* Similiter Magnus ille Antonius dæmonum victor (vt in vita illius teſtatur Athanaſius) Cùm vera (inquit) de Chriſto dęmones D prædicarent (vere enim dicebant; *Tu es Chriſtus filius Dei viui*) vociferantium ora claudebat; ne cum præconio veri, peruerſitatis venena miſcerent, & vt nos eius exemplo, etiam ſi profutura ſuaderent, in nullo his commodaremus aſſenſum, &cæt.

Et diſcerpens eum, exijt ab eo, &cæt.

E Paruit diuinæ poteſtati inuitus dæmon; diſcerpensq; hominem abijt. Lucas ait; *Cùm proieciſſet illum, dæmoniũ in medium, exijt ab illo, nihilq; illum nocuit*. Si nihil nocuit, quomodo diſcerpſit? Reſpondemus, dæmonem imperio coactum Chriſti, in medio proieciſſe energumenum, & diſcerpſiſſe, id eſt corpus diſtorſiſſe, & membra in varias partes, diſtraxiſſe, vt dęmonis diſceſſus pateſceret. Nihil tamẽ nocuiſſe, quoniã nec occidere, nec vulnerare,

Digitized by Google

berare, nec membrũ aliquod lędere permiſſus eſt, cũ ſic furibundus diſcerperet, ac membra diſtraheret. Moraliter D. Gregorius homil. 12. in Ezech. Mox (inquit) vt animus, qui prius terrena ſapuerat, amare cæleſtia cęperit; antiquus aduerſarius acriores ei, quàm conſueuerat tentationes admouet. Ita vt plerunq; ſic reſiſtentem animã tentet, ſicut antè nunquã tentauerat, quando poſſidebat. Vnde & dæmoniacus, qui à Dño ſanatur, ab exeũte dæmone diſcerpitur. Sic Gregorius.

Quod eſt hoc verbum, quia in poteſtate, & virtute imperat immundis ſpiritibus, & exeunt?

Admirati ſunt auditores miraculum tanta cum potentia patratum. *Quod* (aiebant) *eſt hoc verbum?* id eſt, quænam res hæc eſt? phraſi hebræa, qua verbum ſumitur pro re. *Quia in poteſtate*, græcè, ἐξουσία, & virtute, græce, δυνάμει, id eſt, vtique magna cum autoritate, & poteſtate, & vi imperat dæmonijs, eaque abigit, nõ precibus, aut diuini nominis inuocatione, ſed vi, potẽtia, atque oris imperio. Quod apud Marcũ dicitur; *Quid eſt hoc?* dicitur apud Lucam; *Quod eſt hoc verbum? Id eſt*, quæ eſt hæc res? Additur apud Marcum; *Quænam doctrina hæc noua?* Noua erat doctrina, tùm doctrinæ ipſius nouitate, tũ quia cum miraculis coniuncta erat.

CAPVT VIII.

De ſocru Petri ſanitati reddita.

MATTHAEVS CAPITE VIII.

ET cum veniſſet IESVS in domum Petri, vidit ſocrum eius iacentem, & febricitantem: & tetigit manum eius, & dimiſit eam febris, & ſurrexit, & miniſtrabat eis.

MARCVS CAPITE I.

ET protinus egredientes de ſynagoga, venerunt in domum Simonis, & Andreæ, cum Iacobo, & Ioanne. Decumbebat autẽ ſocrus Simonis febricitans: & ſtatim dicunt ei de illa. Et accedens eleuauit eam, apprehenſa manu eius: & continuo dimiſit eam febris, & miniſtrabat eis.

LVCAS CAPITE IIII.

SVrgens autem IESVS de ſynagoga, introiuit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: & rogauerunt illum pro ea. Et ſtans ſuper illam imperauit febri; & dimiſit illam. Et continuò ſurgens miniſtrabat illis.

Digitized by Google

Ex Marco & Luca colligimus, quid poſt prædictum miraculũ ordine ſequatur. Poſtquam enim Marcus miraculum memorauit, & Chriſtũ in ſynagoga Capharnai concionatum eſſe ſcripſit, addidit: *Et protinus egredientes de ſynagoga venerunt in domum Simonis. Decumbebat autẽ ſocrus Simonis febricitans, &c.* Lucas ſimiliter; *Surgens* (inquit) *IESVS de ſynagoga introiuit in domum Simonis: Socrus autẽ Simonis tenebatur magnis febribus, &c.* Ergò poſtquã Chriſtus in ſynagoga ſermonem habuit, ſpiritumque immundum ex homine depulit, domum Petri petijt, eiusq; ſocrum febricitantem ſanitati reſtituit. D. Matthæus cap. 8. hoc quoque commemorat, ſed ordinem temporis minime curat.

A vel prope, fuiſſe colligitur. Surgẽs enim Dominus de ſynagoga introiuit in domũ Simonis. Erat ergo in ipſa ciuitate, vel ſaltẽ ciuitati propinqua domus. Sed quorſum venit Chriſtus domum Petri? Reſpondet Euthymius; Ingreſſus eſt cibi ſumendi cauſa, vocante iam hora. Idẽ docet Theophylact. Chryſoſtomus quoque; Mihi (inquit) videtur Chriſtum domum Petri petijſſe, vt cibũ ſumeret, &c. Petrus enim, cùm prandij eſſet hora, Do- B minum videtur ad prandium poſt concionem inuitaſſe. Libenter autem ille in Petri domum diuertit, quippe quę Eccleſiam adumbraret. Prandiſſe autem ſignificant Euangeliſtæ, cùm aiunt ſocrũ Petri ſanitate donatam illis miniſtraſſe, ſcilicet prandentibus.

Cum veniſſet IESVS in domum Petri.

C

Domus hæc non ſolum Petri fuiſſe dicitur à Marco, ſed etiam Andreæ. *Venerũt* (inquit) *in domum Simonis & Andreæ, cum Iacobo, & Ioãne.* Habitabat enim Andreas cum Petro in vrbe Capharnaum eadem in domo. Adrichomius in tribu Zabulõ nu. 18. domũ hanc in ciuitate Bethſaida collocat, quæ Petri patria erat. Maldonatus quoque Bethſaidæ domũ Petri fuiſſe putat, Matth. 8. Bethſaidamq; quia vicina erat, è Capharnaum prandium iuiſſe D Dominum, aut cænatũ. Quæ opinio vero ſimilis eſt. Erat enim Petri & Andreæ patria Bethſaida. Cùm verò audis domũ Petri, intellige domum Petri appellari, quia fuerat Petri, nõ quia tunc erat; iam enim omnia reliquerat. poteſt etiã dici domus Petri, quia in ea habitabat quanuis poſſeſſionẽ iam alijs tradidiſſet. Mihi probabilius eſt domum in ciuitate Capharnaum fuiſſe, idque Euangeliſtarum verba indicant. E Marcus ait; *Erat omnis ciuitas congregata ad ianuã, &c.* de nulla autem ciuitate fecerat mentionem præter Capharnaum. Item Lucas. *Surgẽs* (inquit) *de ſynagoga introiuit in domum Simonis,* Quia ſcilicet in eadem ciuitate Capharnaum erat. Nicephorus lib. 8. cap. 30. ſic ſcribit. Intra vrbem Tiberiadem, ſocri Petri domo reperta, Diuo Petro, pulchrũ Helena cõſtituit delubrum, &c. Ex hoc tamẽ Euangelij loco domus in Capharnaum,

Recumbebat ſocrus Simonis febricitans.

Petrus ſocrum habebat, & vxorem, vt ex hoc loco colligitur. Simeon Metaphraſtes in vita Petri, filiam fuiſſe ſcribit Ariſtoboli fratris Barnabę Apoſtoli. Fuiſſe martyrem Clemens Alexandrinus indicat lib. 7. ſtromatum, quod refertur ab Euſebio lib. 3. hiſt. Eccleſ. cap. 30. Aiunt (inquit Clemens) beatum Petrum, cùm vidiſſet vxorem ſuam duci ad mortem, lætatum quidem eſſe propter vocationẽ, & quòd domum reuerteretur. Valdè autem exhortando, & conſolando proprio nomine eam compellãtem dixiſſe; Heus tu memento Domini. Tale erat beatorum matrimonium, &c.

Quæret aliquis; *Num Apoſtoli etiam reliqui vxores habuerint?* Habuiſſe concedit D. Ignatius Epiſtola 9. ad Philadelphios; Petrus (inquit) & Paulus, & alij Apoſtoli nuptijs operam dederunt. Et D. Ambroſius 2. Cor. 11. Omnes (ait) Apoſtoli, exceptis Ioanne, & Paulo, vxores habuerunt, &c. Clemens Alexandrinus lib. 3. ſtrom. verſus medium; Petrus (ait) & Philippus filios procrearunt. Et Paulus quidem non veretur in Epiſtola quadam ſuam appellare coniugem, quam non circunferebat, quòd non magno ei opus eſſet miniſterio. Dicit itaque in quadam Epiſtola, ſcilicet 1. Corint. 9. *Non habemus poteſtatem mulierem ſororem circumducendi,*

D. Ignatius

D. Ambr.

Clemens Alex.

ſicut

Digitized by Google

ſicut & reliqui Apoſtoli? Hæc Clemẽs. Plura Abulẽſis hac de re ſcribit, cuius hæc ſunt verba Matth. 19. q. 147. Chriſtus vocauit ad perfectionem Apoſtolos, & omnes illi, aut plurimi erant coniugati, quando vocati ſunt ab eo. Si autem abſtinere deberent, neceſſe erat quòd repudiarent vxores; vel quòd indiceretur vxoribus caſtitas perpetua. Primum non conueniebat, quia Chriſtus vetuit repudiũ, quod erat in lege Moſis: ideo non erat permiſſurus, quod Apoſtoli repudiarẽt vxores; & ita non poterat eis ſuadere abſtinentiam. Secundum etiam nõ conueniebat; quia caſtitas eſt res voti, & nõ præcepti, ideo non erat imponenda abſtinentia vxoribus, niſi illę eam eligerent. Et ita cũ maneret illis ius petendi debitum, non poterant Apoſtoli ſeruare continentiam. &c. Et quæſt. 146. Apoſtoli vxores non dimittebant, ſed viuente Chriſto habebant vxores; & poſt mortem, & reſurrectionem ſuam illas retinebant, & in prædicatione aliqui eorum eas ſecum ducebant, ſicut colligitur 1. Corinth. 9. *Nunquid non habemus poteſtatem ſororem mulierem circumducendi, ſicut cæteri Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas?* Quaſi dicat; illi in prædicando ducunt per diuerſa loca mulieres ſuas; quæ vocantur ſorores, quia omnes Chriſtiani vocantur fratres, & ſorores. Sic Abulenſis. Carthuſianus quoque ad Philippenſ. 4. Apoſtolos ſcribit vxores habuiſſe, & circumduxiſſe, iuxta locum Pauli citatum ab Abulenſi. Quas (inquit) ſorores circumducebant Apoſtoli alij, niſi coniuges ſuas? &c. Item diſt. 31. cap. Omnino: Omnino confitemur non licere Epiſcopo, presbytero, diacono, ſubdiacono, propriam vxorem cauſa religionis abijcere à cura ſua. Scilicet vt ei victum, & veſtitum largiatur; nõ vt cum illa ex more carnaliter iaceat. Sic ſanctos Apoſtolos legimus egiſſe, beato Paulo dicẽte: *Nunquid non habemus poteſtatẽ mulierem ſororem circumducendi?* Vide quia non dixit: *Nunquid non habemus poteſtatem ſororem mulierem amplectendi? ſed, circumducẽdi.* Scilicet, vt de mercede prædicationis ſuſtentarentur ab eis; nec tamen foret deinceps inter eos carnale coniugium. &c.

An Apoſtoli alij præter Petrũ vxores habuerint?

Abulenſis.

Dionyſ. Carthuſ.

Reſponſio.

Reſponſio prima ſit. Apoſtolus Ioannes vxorem non habuit, perpetuamque virginitatem coluit, vt docet Eccleſia. De Iacobo maiore Ioannis fratre idem teſtatur Epiphanius hæreſi 58. Ioannes (inquit) & Iacobus filij Zebedæi manſerunt in virginitate, neque nuptias contraxerunt. &c. De Iacobo minore hoc ipſum affirmat hęreſi 78. & Hieronymus libro 1. aduerſus Iouinianum capite 24. Andreas præterea vitam coniugij expertem egit, ex ſententia Simeonis Metaphraſtæ in vita Diui Petri. Denique pręter Petrum, cęteros Apoſtolos vxores nõ duxiſſe, ait Diuus Hieronymus libro 1. aduerſus Iouinianum capite 14. Excepto (inquit) Petro Apoſtolo non eſt manifeſte relatum de alijs Apoſtolis quòd vxores habuerint. Et cùm de vno ſcriptum ſit, ac de cæteris tacitum, intelligere debemus ſine vxoribus eos fuiſſe, de quibus nihil tale ſcriptura ſignificet. &c. Similiter Tertullianus libro de Monogamia cap. 18. Petrum ſolum inuenio maritum per ſocrum. Cæteros cùm maritos non inuenio, aut ſpadones intelligam neceſſe eſt, aut continentes. &c.

D. Epiph.

D. Hieron.

Tertull.

At Apoſtolos vxores habuiſſe probatur, vt ſupra diximus, loco illo Pauli 1. ad Corinth. 9. *Nunquid non habemus poteſtatem mulierem ſororem circumducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas? &cæt.* Hæ fœminæ (aiunt nonnulli) quas circumducebãt Apoſtoli, eorum vxores erant. Id verò nos negamus, patronumque habemus eximium, qui pro nobis reſpondebat Hieronymus. Is lib. 1. aduerſus Iouinianum capite 14. ſic ſcribit. Si autem illud nobis oppoſuerit, ad probãdum quòd omnes Apoſtoli vxores habuerint. 1. ad Corinth. 9. *Nunquid non habemus poteſtatem mulieres, vel vxores circumducendi* (quia γυνὴ apud Græcos vtrunq; ſignificat) *ſicut cæteri Apoſtoli, & Cephas?* iungat & illud, quod in Græcis codicibus eſt: *Nunquid non habemus poteſtatem ſorores mulieres, vel vxores circumducendi?* ex quo apparet eum de alijs ſanctis dixiſſe mulieribus, quæ iuxta morem Iudaicum magiſtris de ſua ſubſtantia miniſtrabãt, ſicut legimus Lucæ 8. ipſi quoque Domino factitatũ. Nam & ordo verborũ Pauli hoc ſignificat. *Nunquid (inquit) non habemus poteſtatẽ mãducandi, & bibẽdi, aut ſorores mulieres circumducendi?* vbi de comedẽdo, ac bibendo, ac de adminiſtratione ſumptuũ pręmittitur, & de mulieribus ſororibus infertur; perſpicuũ eſt non vxores debere intelligi, ſed eas, vt diximus, quæ

1. Cor. 9.

D. Hieron.

Explicatur locus Pauli. 1. Cor. 9.

de ſua ſubſtantia miniſtrabant. &c. Item Tertullianus lib. de Monogamia cap. 8. Non demonſtrat Paulus vxores ab Apoſtolis circumductas; ſed ſimpliciter mulieres, quæ illis eodem inſtituto, quo & Dominum comitantes miniſtrabant. &c. Auguſtinus quoque in lib. de opere Monachorum cap. 4. Oecumenius, & alij, non de vxoribus, ſed de alijs fœminis interpretantur. Has autem fœminas prouectæ ætatis Apoſtoli circumducebant, vt miniſtrarent, quæ corpori opus erant, vel ex opibus ſuis, vel ex ijs, quæ ab alijs donabantur, vt ait Caietanus 1. Corin. 9. Cùm Apoſtoli (inquit) diſcurrerent prædicando, ducebāt mulierem aliquam miniſtrantem eis ſumptus neceſſarios, exēplo Chriſti, quem comitabantur mulieres miniſtrantes de facultatibus ſuis. Nec intelligo circumduci mulierē de ꝓprijs facultatibus miniſtrantem, cùm hoc extra regionem Iudęorum difficile fuerit, ſed mulierem, cui facile à diuitibus mulieribus dabantur pecuniæ pro ſumptib. neceſſarijs Apoſtolis, & in ciuitate, & pręcipuè in itinere. &c. Aliam huius rei rationem reddit Clemens Alexand. libr. 3. ſtromatum citato; vt per has fęminas, ad fęminas doctrina Chriſtiana ingredi poſſet. Apoſtoli (inq̄t) vt erat cōſentaneum, miniſterio quod diuelli nō poterat, prædicationi ſcilicet attendentes, non vt vxores, ſed vt ſorores circumducebant mulieres. Quæ vnà miniſtraturæ eſſent apud mulieres, quæ domos cuſtodiebant. Per quas etiam in gynæcæum abſque vlla reprehenſione, malave ſuſpicione ingredi poſſet doctrina Domini. &c.

Tertull.

Cur Apoſtoli fœminas circumducebant.

Caiet.

Clemens Alex.

Paulus vxorē caruit. 1. Cor. 7.

Reſponſio ſecunda. Paulus Apoſtolus vxorem minimè habuit. Probatur ex epiſtola 1. ad Cor. cap. 7. *Volo* (inquit) *omnes eſſe ſicut me ipſum*; hoc eſt, ſine vxore, iuxta cōmunem interpretationem. Item: *Dico non nuptis, & viduis; bonum eſt illis, ſi ſic permaneant ſicut & ego*; hoc eſt abſque coniugio. Ita probat Hieronymus in epiſt. 22. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, Paulumq́; virginem fuiſſe ait. Illius verba apponam: *De virginibus præceptū non habeo.* (inquit Apoſtolus 1. Corint. 7.) Cur? Quia & ipſe, vt eſſet virgo, non fuit imperij, ſed propriæ voluntatis. Neq; enim audiendi ſunt, qui eum vxorem habuiſſe confingunt, cùm de continentia diſſerens, & ſuadens perpetuā caſtitatem, intulerit: *Volo autem omnes eſſe ſicut me ipſum.* Et infra: *Dico autem non nuptis, & viduis, bonū eſt illis ſi ſic permaneant, ſicut & ego &c.* Nicephorus lib. 2. c. 44. Multis (inquit) eiſque magnis apud nos viris, non videtur Paulus coniugem habuiſſe; idque ex verbis eius, quibus virginitatem, & cælibatum commendat colligunt cum dicit: *Volo omnes eſſe ſicut me ipſum. &c.*

D. Hieron.

Paulus Virgo fuit.

Niceph.

Theod.

Theodoretus. 1. Cor. 7. ad hæc verba: *Volo omnes eſſe ſicut me ipſum.* Ad ea (inquit) quæ ſunt optima, & præſtantiſſima eligēda archetypum exēplar Paulus excitat. Se ipſum autem exemplar propoſuit, ſuæ caſtitatis theſaurum nobis reuelare coactus. &c. Et in illa verba: *Dico non nuptis et viduis, bonū eſt illis ſi ſic permaneant*: Rurſus Paulus oſtendit ſe eſſe ex ordine cælibū, & eorū, qui vxores non duxerunt. Neque enim quis eum iure inter viduos collocet; cùm adhuc eſſet adoleſcens, quando vocatione dignus eſt habitus. Hęc Theodoretus. Et ad Philip. 4. Paulum (inquit) vxorem nunquam duxiſſe eſt verius. Adoleſcens enim vocatus eſt. &c. Oecumenius eodem loco: Paulus (inquit) virgo erat. Et quia dixerat: *Volo omnes eſſe ſicut me ipſum*; dicit quod manere virginem donū ſit Dei. &c. D. Epiphanius hæreſi 78. Dixit Apoſtolus: *Volo omnes eſſe ſicut me ipſum.* Me ipſum verò quomodo dicit, præterquàm propter caſtitatem? &c. Tertull. in exhort. ad caſtit. c. 4. Hortatur nos Paulus ad exēplum ſuum; vtique oſtendens quid nos velit eſſe, id eſt continentes. &c.

Oecumen.

D. Epiph.

Tertull.

Huic ſententiæ aduerſari videtur quartum caput epiſtolæ ad Philippen. in quo Pauli verba hæc ſunt: *Rogo, & te Germane compar, adiuua illas, quæ mecum laborauerunt in Euangelio. &c.* Græcè legitur, σύζυγε γνήσιε, id eſt, Germane compar, qui ſub eodem iugo es. Quod autem ambigui generis ſint verba, Pagninus & alij vertunt: *Rogo te compar Germana*; de femina. Vnde Origenes ad Roman. 1. Paulus (inquit) ſicut quidam tradunt, cum vxore vocatus eſt, de qua dicit ad Philippenſes ſcribens: *Rogo te etiam Germana compar*, adiuua illas. Vt alijs videtur ſine vxore fuit. &cæt. Caietanus quoque ait hunc locum indicare Paulum habuiſſe vxorem. Fatetur tamen 1. ad Corinthios. 7. eundem inter non coniugatos ſe numerare. Catharinus etiam ad Philippenſ. 3. Paulum vxorem habuiſſe arbitratur, idq́;

Ad Philippenſes 4.

Origenes.

probari

probari ex hoc logo: *Rogo te germana cōpar*. Sed locus id minime probat, quidquid illi, & Clemens Alexandr. velint; intelligendus enim eſt de viro, non de fœmina, vt noſter veriſſimus, & probatiſſimus interpres intellexit, dum vertit: *Rogo & te germane compar*. Itaque iuxta noſtram verſionem, quæ omnino ſequenda eſt, de viro Paulus agit, non de fœmina. Quæ ſententia, teſte Nicephoro loco iam indicato, multorum eſt & magnorum apud græcos virorū. Multis (inquit) eiſque magnis apud nos viris, non videtur Paulus coniugem habuiſſe, idque ex verbis eius colligunt. Illud vero, *Salue mihi, & tu compar*, non mulieri, ſed viro cuipiam, ita fortaſſe nominato dictum putant. Hæc Nicephorus Græcus. Oecumenius in commentarijs huius loci: Ex hoc loco (inquit) ſuſpicati ſunt nonnulli quòd Paulus vxorem haberet, & ad eam ſcriberet (quia videlicet hæ dictiones, σύζυγε, γνήσιε, poſſunt etiam eſſe fœminæ) verum fatua eſt huiuſmodi cogitatio. Qui enim fieri poterat, vt ipſam & peregrinam, & alienigenam Philippis reliquiſſet, & non in Tarſo vbi natus erat, neque Ieroſolymis, vbi fuerat enutritus? Sed dicemus, quòd hic aut maritus erat vnius ex duabus, quarum fecit mentionem (ſcilicet cum ait; *Euodiã rogo, & Syntichen deprecor*:) aut quòd proprium ſit nomen cuiuſdam approbati viri. &c. In eadē ſentētia eſt Theophy. & Chryſoſt. Quidā (inquit) dicūt Paulū his verbis, σύζυγε, γνήσιε, vxorem ſuam rogare. Quod minime verū eſt, ſed quandam aliam mulierem, vel etiam virum alterius illarum, hoc vocat nomine. &cæt.

Locus Pauli explicatus.

D. Chryſ.

Itaque conſtat non cum fœmina, ſed cum viro loqui Paulum, cùm ait: *Rogo, & te germane compar*. Is autem forſitan coniux erat, vel Euodiæ, vel Syntiches, vt aiunt Chryſoſtomus, Oecumenius, & Theophylactus. Idcirco illum vocat, σύζυγον, vel comparem, id eſt, ſub eodem iugo degentem, cōiugem alterius illarū, hoc ſenſu: Euodiam rogo, & Syntichen deprecor: *Rogo, & te germane compar*, vel cōiux, hoc eſt, qui germanus, & verus es compar, & coniux Syntiches, vel Euodiæ. &c. Oecumenius, & magni illi viri, quos refert Nicephorus, nomen viri hoc loco eſſe volunt. σύζυγος, ne an, γνήσιος, ſit hoc nomen, an vtrunque non explicant. Gloſſa interlin. Lyranus, & Carthuſianus, γνήσιον, ſiue Germanum, proprium nomen eſſe aiunt, eſtque ſenſus. Rogo & te ò Germane, qui meus es compar, quique ſub eodem fidei, & laboris iugo in prædicando Euangelio mecum verſaris, adiuua illas. &c. Theodoretus: σύζυγον (inquit) ipſum vocat, vt qui iugum pietatis ſecum trahat. &c. Vel pōt illum appellare Germanū comparē, quod Germanus eſſet, & fidelis Euāgelij operari⁹.

A

Catharinus ad Philippenſ. 4. Ignatij teſtimonio confirmare vult Paulum vxorem duxiſſe: Id quoque in reuelationibus ſanctæ Birgittæ haberi ait. Sed Ignatij epiſtolā deprauatam eſſe oſtendit Cardinalis ſapientiſſimus Baronius, primo tomo pag. 445. Qui enim (ait) antiquiores vel græcos, vel latinos codices peruestigant, quorū alij in Bibliotheca Vaticana, & Sfortiana, alij alibi hic Romę ſunt, additiuum eſſe Pauli nomen intelligent. Pamelius quoque in annotationibus libri de Monogamia, quem Tertullianus ſcripſit, numero 13. refert virum nō vulgaris eruditionis, & autoritatis Richardum Maleum Anglum vidiſſe Oxoniæ epiſtolæ Ignatij exēplar vetuſtiſſimum, in quo nulla Pauli fit mentio. Lege hac de re Baronium. Quòd ad reuelationem attinet, videtur deceptus Catharinus. Etenim in reuelationibus S. Birgittæ habetur, Paulum uxore caruiſſe duobus in locis. Lib. 2. cap. 7. loquitur cum ſancta Birgitta Chriſtus hunc in modū; Petrus fuit alligatus coniugio; qui ſeparant ſe, quantū.n ad commixtionem, a coniugio quāuis licito. Paulus autem caſtitatem ſeruauit, & ſe immaculatum à thoro cuſtodiuit. &c. Idem legitur lib. 8. cap. 1. Falſum ergo eſt Paulū uxorem habuiſſe; falſum quoque illam appellatam Phæben, quod nōnullos dixiſſe ait Catharinus. De hac Apoſtolus ad Rom. 16. *Commendo* (inquit) *vobis Phæben ſororem noſtram, quæ eſt in miniſterio Eccleſiæ, quæ eſt in Cenchreis*.

B

Refutatur Catharini dictum.

C

D

E

Reſponſio tertia. Petrus Chriſtum ſequutus uxorem reliquit. Si quis uero ex alijs Apoſtolis uxorem habuit, idē, quod Petrus, fecit. Aſſerit hoc Diuus Hieronymus libro 1. aduerſus Iouinianum cap. 14. Petrus (inquit) & cæteri Apoſtoli (ut ex ſuperfluo interim concedam) habuerunt uxores, ſed quas eo tempore acceperant, quo Euangelium neſciebant. Qui aſſumpti poſtea in Apoſtolatū relinquunt

Petrus uxorē reliquit. D. Hieron.

officium coniugale. &c. Et epiſtol. 34. ad A Iulianum. Habuit Petrus vxorem, & tamen cum reti eam, & nauicula dereliquit. Item epiſtola. 50. ad Pammachium. Apoſtoli vel fuere virgines, vel poſt nuptias continentes, &c. Reliquit autem Petrus vxorem, non quidem dato libello repudij, ſed quòd ad officium attinet coniugale. Etenim Chriſtus, qui ſuauiter diſponit omnia, non ſolum Petrum, ſed vxorem etiam ad perpetuam continentiam ſeruandam adduxit. Petrum autem reliquiſſe vxorem probatur; quoniam Petrus reliquit omnia: *Ecce* (ait) *nos reliquimus omnia.* Inter omnia autem numeratur B etiam vxor à Chriſto, cum Petro dicenti: *Ecce nos reliquimus omnia.* ſic reſpondet Matthæi 19. *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meũ, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.* Præterea perfectionis eſt vxorem relinquere, vt ex hoc loco conſtat; ergo perfectiſſimus Petrus id habuit. Adde non poſſe retineri vxorem, & filios ab eo, qui pro Chriſto poſſeſſiones omnes reliquit. Non enim illos alere poterit. Petrus autem quidquid poſſidebat reliquit; ergo & vxorem. De votis Apoſtolorum alio C dicendum eſt loco.

Matth. 19.

Et rogauerunt illum pro ea.

Cùm domum veniſſet Petri, nonnulli, vt Lucas ait, Chriſtum deprecati ſunt, vt fœminæ febricitanti afferret ſanitatem. Annuit ille precibus, quas ipſum etiam Petrum cum alijs veriſimile eſt adhibuiſſe. Ad lectum acceſſit, fœminæ manum tetigit, vt Matthæus ſcribit; &, vt Marcus ait, apprehenſa eius manu eleuauit eam, ſanitati ſubitò, ac viribus reſtitutam. Poſſunt quidem medici febrim pellere, ſed medicamentis, non imperio. Chriſtus vero hanc ardentem febrim non medicamentis, ſed imperio abegit, ſicut Lucas ſcribit: *Imperauit febri, & dimiſit illam.* Præterea poſtquam medici, adhibita medicina, corpus febri liberant, imbecillitate ſubitò liberare nequeunt; ſenſim enim, ac paulatim; ex febri relicta imbecillitas abit, priſtinæque vires redeunt. At Chriſtus & febrim ſimul, & imbecillitatem expulit, corporiſque robur ſubitò reduxit. Quod Hieronymus & Chryſoſtomus obſeruarunt Matth. 8. Hieronymus: Natura (inquit) hominũ huiuſmodi eſt, vt poſt febrim magis laſſeſcant corpora; & incipiente ſanitate ægrotationis mala ſentiant. Verùm ſanitas, quæ confertur à Domino, totum ſimul reddit. &c. Chryſoſtomus. Non febrium tantùm ardores Chriſtus extinxit; verùm etiam priſtinas corporum vires recuperare illico fecit. Vt quando facilis curatu ægrotatio videbatur; curandi modo virtus curantis oſtenderetur. &c.

D. Chryſ.
D. Hieron.

Continuò ſurgens miniſtrabat illis.

Fœmina, quæ febrium ardoribus inflammata in lecto decumbebat, Domino ſubleuante ſubitò ſurgit, potentiſſimoq; ſeruatori prandenti grato animo miniſtrat, eaque re perfectiſſimam ſanitatem ſe recepiſſe comprobat. Habent hoc loco documentum ægroti, vt reſtitutam ſibi à Deo ſalutem, non dæmoni, id eſt vitijs vaniſque rebus impendant; ſed ad miniſtrandum Deo conferant. Vnde Simon Caſſianus libro 5. cap. 9. Optimum (inquit) in moribus eſt, acceptę gratiæ cooperari; & omne quod à Deo accepimus in dedicationem conuertere creatoris. Sicut ſocrus Petri ſanitatem acceptam in obſequium ſtatuit largitoris. &c.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT IX.

MATTHAEVS CAPITE VIII.

VEſpere autem facto obtulerunt ei multos dæmonia habentes. Et eijciebat ſpiritus verbo: & omnes male habentes curauit: vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam prophetam, dicentem: Ipſe infirmitates noſtras accepit, & ægrotationes noſtras portauit.

MARCVS CAP. I.

VEſpere autem facto cum occidiſſet ſol, afferebant ad eum omnes male habentes: & erat omnis ciuitas congregata ad ianuã. Et curauit multos, qui vexabantur varijs languoribus, & dæmonia multa eijciebat, & non ſinebat ea loqui, quoniam ſciebant eum.

LVCAS CAP. IV.

CVm autem ſol occidiſſet, omnes, qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad eum. At ille ſingulis manus imponens, curabat eos. Exibant autem dæmonia a multis clamantia, & dicentia. Quia tu es filius Dei. Et increpans non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.

PRanſus eſt Dominus in domo Petri die illa Sabbathi, qua in Synagoga eſt concionatus. Poſt prandium autem, occaſumque ſolis, ægroti multi ad illum adducti ſunt, multi quoq; a dæmone vexati. Denique omnis ciuitas Capharnaũ ad Petri ianuam confluxit, vt Marc. ſcribit. *Erat* (inquit) *omnis ciuitas congregata ad ianuam.* Potentiſſimus verò medicus ſanitatem cunctis ægrotis diuina poteſtate, ac liberalitate contulit. Cur ante ſolis occaſum ægroti non fuerint ad Chriſtum allati, cauſa eſt, quia dies ille Sabbathũ erat; quo ad occaſum vſque ſolis operari minimè licebat. Nam Iudæi a veſpera præcedentis diei, vſque ad veſperã ſequentis, feſtos dies agere ſolebant, iuxta illud Leuitici 23. *A veſpera vſque ad veſperã celebrabitis ſabbatha veſtra.* Poſt veſperã ergo Sabbathi, & poſt occaſum ſolis, ad conſueta opera redire fas erat, ideoq; tunc ægrotos ad Chriſtum attulerunt. Theophylact. Marci 1. Non abſque cauſa (inquit) addidit Euangeliſta: *Cum occidiſſet ſol*; ſed quia putabant, non licere cuipiam ſanare die Sabbathi; & eius gratia expectabant vſque ad ſolis occaſum, & tunc afferebat curandos, &c. Vides nè quot ægrotos ſanet Chrs in domo Petri? quot dæmones pellat? quot faciat miracula? Domus Petri Eccleſia eſt. Hæc omnia in illa Chriſtus ſpiritaliter, ad mundi vſque finem, & mirabiliter operatur. O beatam domum: huc ægri ſunt afferẽdi, quicunque ſalutem animi conſequi volent. Extra domum Petri non eſt ſalus. Poſt ſolis occaſum, hæc admiranda opera perpetrata ſunt. Poſtquã enim ſplendidiſſimus ſol in cruce occidit; tũc toto orbe dæmones pulſi, ægrique animi ſunt ſanati. Hinc illud D. Hieronymi Matth. 8. Omnes nõ manè, nõ meridie, ſed ad veſperam curantur; quãdo ſol occubiturus eſt, quãdo granum frumẽti in terra moritur, vt multos fructus ferat, & cætera.

Cur poſt ſolis occaſum ægroti ad Chriſtũ adducti.

Theophyl.

In domo Petri. i. Eccleſia Deus mirabilia operatur.

D. Hieron.

Digitized by Google

Vt adimpleretur, quod dictum eſt per Iſaiam, &c.

Hanc omnis generis ægritudinum curationem, ab Iſ ia prędictam docet Matthæus: *Ipſe* (ait Iſai. cap. 53.) *Infirmitates noſtras accepit, & ęgrotationes noſtras portauit*: Vulgata editio ſic habet: *Languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit*. Languores, infirmitates, et ęgrotationes peccata noſtra ſignificant, quæ Chriſtus diuino ſanguine expianda ſuſcepit. Dolores verò pœnas peccatis debitas, quas ſubijt. Hunc ſenſum indicant Sept. Interpretes. Vertunt enim: *Peccata noſtra portat, & pro nobis dolet.*

Iſai. 53.

At cur D. Matth. hoc Iſaiæ teſtimonio, quod de peccatis interpretandū eſt, confirmat Chriſtum corporis ægritudines ſanaſſe? Ferus Matt. 8. ait Iſaiam de peccatis ſolum loqui, nō de morbis. Nō loquitur (inquit) Iſaias de corporalibus morbis, nec Matthæus id vult, ꝙ Chriſtus corporum morbos in ſe reciperet, &c. Chryſoſt. putat allatum teſtimoniū ab Euangeliſta, vt indicaret a peccatis ęgritudines multas oriri. Non dixit Euāgeliſta (ait Chryſoſt. hom. 28. in Matt.) diſſoluit, aut curauit ægritudines; ſed accepit, ac portauit; quod de peccatis mihi dictū a propheta videt. Cur ergo (inquies) de morbis aut ægrotationibus id dictum Euangeliſta ſcripſit? Certè, aut hiſtoricè teſtimonium prophetę accepit aut ſubaperire voluit plurimas ægrotationes ab animi peccatis originem trahere. Nā ſi mors a radicib. peccati pullulauit, quid mirum ſi ęgrotationes quoque multæ inde naſcuntur? &c. Et Theophylact. Quamuis (inquit) de peccatis hoc Propheta dicat: Matthęus de morbis poſuit, eo quòd pleripue morbi ex peccatis accidant. Euthym. quoque: Propheticū (inquit) dictum tranſumpſit Euangeliſta: plurimi ſiquidem languores, ac morbi corporales a peccatis oriuntur, &c. Item. Per lāguores, & morbos hic mihi intellige lāguorum, ac morborū reatus. Cum. n. languores, ac multos patientes morbos curauit, in ſeipſum eorū reatū tranſtulit. Dico ſane laborē, & mortem. Sed Matth. de corporalib. morbis metaphorico verbo loquitur, &c. D. Thō. Cū Iſaias dixerit de peccatis, quęritur quare de infirmitatibus corporalib. dixerit Euāgeliſta? Et hoc eſt, quia plerūq; ex peccatis ægritudines corporales efficiuntur. Sic illi. Bredembachius propterea ait Matthæum hoc Iſaię teſtimonio vſum, quod huiuſmodi morborū curatio typus fuerit curationis animorum a peccatis. Similiter Rupertus in Matth. Pium (inquit) fuit cordi Euangeliſtæ nobis innuere, quia Chriſtus ſuum opus, quod eſt ægrotationes animæ ſanare, ab ægrotationibus corporum cępit operari, &c. Rupertum ſequitur Ferus.

De teſtimonio Iſaiæ allato a Matthæo.

D. Chryſoſt.

Theophyl.

Euthym.

D. Thomas.

Rupertus.

Reſpondendū eſt ſcripturam ſacram admirabili ſenſuum fęcunditate præcellere; duplicemq; hoc Iſaiæ loco ſenſum continere. Alterum de peccatis, alterum de morbis, quem Matth. indicauit. Obijcies de morbis nō poſſe locum intelligi, propterea ꝙ Chriſtus morbos hominū, nec acceperit, nec portauerit. Etenim nullo vnquā morbo eſt affectus. Reſpondet interlin. Gloſſa. Chriſtus infirmitates noſtras accepit, non vt ſibi haberet, ſed vt a nobis auferret.

Gloſſa inter.

Videamus quid ſignificent verba hęc: *Chriſtus accepit, et portauit infirmitates noſtras.* Lyranus verbum, *accepit*, ad eas refert infirmitates humanę naturę, quas Chriſtus in ſe aſſumpſit; verbum verò, *portauit*, ad illas, quaſi n hominibus portauit, hoc ſenſu: *Ipſe infirmitates noſtras accepit*, ſcilicet, famem, ſitim, defatigationē, paſſibilitatem, mortalitatem; hos enim naturæ humanæ defectus in ſe accepit. *Et ægrotationes noſtras portauit*, ideſt, morbos hominū quodāmodo aſſumpſit in aliena (vt ait) perſona, in quantum ęgrotos miſericorditer curauit. Similiter Carthuſian. interpretatur: Chriſtus infirmitates, id eſt, famē, ſitim, & ſimilia in ſe accepit: Et ęgrotationes nr̄as, ac morbos, piè (inquit) in alijs ſupportauit, & condolēdo curauit, ſicut Apoſtolus dicit: *Alter alterius onera portate*, &c. Ianſenius quoque dicitur (inquit) Chriſtus accepiſſe noſtras infirmitates, quia eas a populo abſtulit curādo eas, ęgrotationes nr̄as portaſſe, quomodo Paul. ad Gal. dicit: *Alter alterius onera portate.* Videlicet, quia condolens ægrotantibus, eos ſubleuauit ſublatis morbis. Simon Caſſianus libro 5. capite 10. Chriſtus (ait) infirmitates accipit in notitiam, vt propellat, & ægrotationes hominum portaturus, velut qui phręneticum ſuſtinet, & quemlibet infirmum,

Explicatur Iſaiæ teſtimonium.

Lyran.

Carthuſian.

Ianſenius.

Sim. Caſſ.

Caietanus.

firmum, volens adhibere ſalutem. &c. A
Caietanus verbum *portauit*, ſic exponit: *Aegrotationes noſtras portauit*: hoc eſt, tanta facilitate abſq; vllis medicamentis abſtulit, ac ſi vnam rem portatilem tolleret, & in alterum locum veheret. Accepit itaq; Chriſtus infirmitates hominũ non in ſe ipſo (nunquam enim ægrotauit) ſed *accepit*, vt illas ſanarẽt. Vel, *accepit*, id eſt velut manu abſtulit; quemadmodum is, qui aliquid manu capit, & tollit. *Aegrotationes vero portauit*; hoc eſt, exportauit, & ab hominibus remouit, & tranſtulit. B Vel, quia onere ægritudinum ægros liberauit, idcircò eas portaſſe dicitur. Vel, *accepit & portauit*, id eſt, ſuas fecit, in ſuam curam accepit, in mente, animo, compaſſioneque portauit, vt veluti proprias curaret, ac ſanaret.

Non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.

C

Dæmonia à multis exiſſe ait D. Lucas clamantia, & dicentia: *Quia tu es filius Dei*. Dominum autem non permiſiſſe ea loqui, *quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum*, ideſt Meſſiam lege promiſſum. Vnde dubitatio exiſtit; An dæmones agnouerũt Dominum eſſe Meſſiã? Dicemus q̃d hac de re ſenſerint ij qui ante nos ſcripſerunt.

Carthuſian. *Molina.* *An dæmones cognouerint Dominum eſſe Meſſiam?*

Non agnouiſſe dæmones certò Chriſtum eſſe Meſſiam exiſtimat Dionyſius D Carthuſ. Marci 1. Dæmones (inquit) Ieſum eſſe Chriſtum, id eſt, Meſſiam non ſciebant certitudine abſoluta, ac ſtabili; quemadmodum nec Iudæi. Poterant tamẽ dæmones hoc certius agnouiſſe quã homines. Immo certò hoc ſciuiſſent, niſi diuina diſpenſatione fuiſſent prohibiti, vt Chriſti paſſio impleretur. &c. Similiter Molina 1. par. q. 57. art. 5. diſp. 1. concedit potuiſſe dæmones cognoſcere Ieſum eſſe Meſſiã, & Deum; niſi Deus, E vt cõmodius myſterium noſtræ redemptionis perficeretur, cõcurſum generalẽ illis denegaſſet, ne ad multa attenderent, & niſi ipſi præ malitia ſua ſe ipſos excæcaſſent. Et Dominicus Banhes ead. q. 57. art. 3. dubio 2. probabiliter ait aſſeri, dæmones nõ ſolùm nõ cognouiſſe perfectè Chriſtum eſſe filium Dei; verùm etiã nec cognouiſſe illum eſſe Meſſiam in lege promiſſum, antequàm cõſummaretur crucis myſterium, excæcatoſq; eſſe malitia: Deiq; prouidentiam ſic diſpoſuiſſe, vt hominum poſtulabat redẽptio.

Banhes.

D. Bonauẽt.

D. Bonauẽtura Lucæ 4. ſic explicat verba illa dæmonis: *Scio qui ſis, Sanctus Dei*; ille ſcilicet, de quo Dan. 9. dicitur: *Vngatur Sanctus Sanctorum*. Hoc autẽ non ſciebat certa ſcientia dæmon, cum dicatur 1. Corinth. 2. *Si cognouiſſent, nunquã Dominũ gloriæ crucifixiſſent*. Sed cognoſcebant coniecturãdo. &c.

1. Cor. 2. *Ianſenius.*

Similiter Ianſenius eadẽ verba interpretãs: Non putandum eſt (inquit) dæmones verè ſciuiſſe, quod ſe ſcire dicebant: *Si enim* (inquit Paulus) *cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent*. Sed quod cõiecturis quibuſdam ſuſpicabantur, id ſe ſcire mẽdaciter aſſerebãt. &c.

Caietanus.

Caietanus præterea Lucæ 4. verba illa: *Non ſinebat ea*, i. dæmonia, *loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum*, ita explanat: Non ſinebat ea loqui hoc ſcilicet, quòd ſciebant ipſum eſſe Chriſtum. tùm quoniam dicebant mendacium dæmones, quoniam dicebant ſe ſcire, quod neſciebãt; tùm quoniam nolebat teſtimonium ab illis; tùm quoniã ſciebat, quod tentando hoc dicebant, ad explorãdum an ipſe eſſet vere Chriſtus. &c. Quidquid autẽ Caietanus ſenſerit 3. par. q. 44. art. 1. hæc illius extrema eſt ſententia. Siquidem in 3. D. Thomæ partem prius, quàm in Euangelium D. Lucæ ſcripſit, vt conſtat ex fine Cõmentariorum in Lucã, & ex præfatione tertiæ partis D. Thomæ ad Adrianum Pontificem Maximum.

Ludolphus.

Item Ludolphus prima parte cap. 43. Sciebant (inquit) dæmones per vehemẽtem coniecturam ipſum eſſe Chriſtum, non tamen per ſcientiæ certitudinem, &c. Idem ſentit Beauxames hoc loco.

D. Thomas.

Reſpondemus, cognouiſſe dæmones Dominum eſſe Meſſiam. Hoc docet D. Thomas 3. parte quæſt. 47. artic. 5. Maiores (inquit) Iudæorum ſicut & dæmones cognouerunt eum eſſe Chriſtum, &c. Lege etiam q̃onis 44. articulum 1. ad 2. Idem arbitratur Lyranus Marci 1. Autor quoque quæſtionum ex nouo teſtamento tomo 4. Auguſtini, quæſtione 66. Et Ambroſius 1. Corinth. 2. Sciebant (inquit) dæmones ipſum eſſe, qui in lege promiſſus erat. Euthymius Marci 1. Loquebantur dæmonia de eo, quoniam nouerant ipſum eſſe Chriſtũ, &c.

D. Ambr.

Beda eodẽ cap. Dęmonia (inquit) ſciebant ipſum eſſe Chriſtum. D. Greg. 33. Mor. cap. 7. vel 10. Hoſtis (inquit) humani generis redemptorem ante ſe poſitũ vidit, quem cognoſcendo confeſſus, cõſtrendo pertimuit, dicens: *Quid nobis, & tibi fili Dei?* In oculis ſuis quaſi hamo capt⁹ eſt, q̃a & nouit, & momordit. Gloſ. ord. 1. Corint. 2. Sciebant dęmones Dominum eſſe, qui promiſſus erat in lege, ideſt, Meſſiam. Auguſtinus lib. 9. de ciuitate Dei cap. 21. ait Chriſtum tantum dęmonibus innotuiſſe, quantum voluit; & tantum voluiſſe, quantum oportuit. Significat verò dęmones peruenisse ad hanc cognitionem, de qua loquimur. Ipſi (inquit) dæmones hoc ita ſciunt, vt Domino dixerint: *Quid nobis, & tibi Ieſu Nazarene veniſti ante tempus perdere nos?* Clarum eſt in his verbis quod in eis, & tanta ſcientia erat, & charitas non erat: pœnam quippe ſuam formidabant ab illo, &c. Loquitur autem de ſcientia, qua cognouerunt quantam vim haberet Chriſti humilitas contra dęmonum ſuperbiam, vt is intelliget, qui finem cap. 20. eiuſdem libri legerit.

Beda. D. Gregor. D. Auguſt.

Quid ſignificet, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtũ.

Sententia confirmatur illis D. Lucæ verbis: *Non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum*; hoc eſt: Nõ permittebat dęmonia loqui, ne hominibus id aperirent, quod nouerant, videlicet ipſum eſſe Meſſiã. Nam dæmones ſciebant ipſum eſſe Meſſiã. Sic Beda hęc verba interpretatur: Dęmonia (inquit) Euangeliſta atteſtante, ſciebant ipſum eſſe Chrm. Sic D. Ambr. 1. Cor. 2. D. Thom. 3. p. quęſt. 44. art. 1. ad 2. Euthym. Lyran. & alij. Verum, quamuis hic ſenſus ſit probabilis, tamen alter forte probabilior videbitur qui huiuſmodi eſt: *Non ſinebat Dominus dæmonia loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.* Hoc eſt: Non ſinebat dicere hoc, ſcilicet, quòd ſciebant ipſum eſſe Meſſiã: nõ permittebat loqui verba iſta: Nos ſcimus qui ſis, Meſſias es à Deo miſſus. Hoc pacto interpretatur Caietanus, Ianſenius, Iſidorus Clarius orat. 21. in Lucam, & Vatablus. Alter ſenſus eſt facilior, ſed hic, vt dixi, videt verisimilior, Veriſimilius enim puto voluiſſe Euãgeliſtam explicare quidnam prohibuerit Chriſtus dęmonia loqui. Non enim omnino prohibuit ea loqui, ſed prohibuit dicere, & hominib. nuntiare ipſum eſſe

A Meſſiã. Particula, *Quia*, fauet priori ſenſui. Videtur enim reddere cauſam. Sed tñ non reddit, iuxta ſecundum ſenſum, & ſignificat, *Quod*. Similis locus eſt ille Matthęi 16. *Præcepit diſcipulis ſuis, vt nemini dicerent, quia ipſe eſſet Chriſtus.* Aperte hic, *quia*, ponitur pro *quod*. Similem in modũ hoc in loco vſurpatur. Fauent tamẽ Euãgeliſtæ verba huic ſententiæ etiam iuxta ſecundum ſenſum. Innuunt enim dæmones ſciuiſſe Dominum eſſe Meſſiam, B iuſſoſque id tacere.

Probatur præterea ex ipſa dæmonis perſpicacia, & intelligendi vi, qui facile potuit ex ſcripturis, ex miraculis, ex operib. Chriſti cognoſcere ipſũ eſſe Meſſiã promiſſum. Si enim potuere Iudæi agnoſcere, vt ſuo loco dicemus, multò magis potuere dęmones. Pręterea dęmõ audiuit Chriſtum affirmantẽ ſe eſſe Meſ C ſiam Ioann. 4. *Ego ſum qui loquor tecum.* & Matt. 16. ſignificantem ſe eſſe Meſſiam, prohibentem tamen id aperiri; audiuit Petri confeſſionem: *Tu es Chriſtus*: quam Chriſtus approbauit. Ergo facile ſcire potuit eſſe Meſſiam.

Flagitat etiam hic locus quæſtionem alterã: Nũ dæmones cognouerint Chriſtum eſſe Deum? Nunc agnoſcere dęmones & credere Chriſtum eſſe Deum, nemo eſt, qui ambigat. Credunt. n. vt Iaco D bus ait cap. 2.) non quidem infuſa, ſed acquiſita fide, & cõtremiſcunt. Quęſtioni de tẽpore illo excitatæ, quo in terris agebat Chriſtus, multi reſpondent, dæmonẽ certò non agnouiſſe Chriſtũ eſſe Deum. Hieronymus Matth. 8. Tam dæmones (inquit) quã diabolus, ideſt, princeps dæmonum, ſuſpicari magis filium E Dei, quam noſſe intelligendi ſunt, &c. Beda Luc. 4. Quem dierum quadraginta ieiunio fatigatũ diabolus hominẽ cognouerat, nec tentando valebat an & Dei filius eſſet experiri, iam nunc per ſignorũ potentiam, vel intellexit, vel potius ſuſpicatus eſt eſſe filium Dei, &c. D. Thomas 3. par. quęſ. 44. ar. 1. ad 2. Dæmon viſis miraculis, ex quadam ſuſpicatione, coniecturauit Chriſtum eſſe filium Dei, &c. Gloſſ. ord. 1. Corin. 2. Quod legitur quòd diabolus Chriſtum recognoſcebat, & timebat, cum dicebat: *Quid veniſti nos torquere ante tẽpus?* Matth. 8. Sciendum eſt, quod non ideo dicebat, vt eſſe Deũ intelligeret; ſed dubius erat, & taliter ex

An dæmones cognouerint Chriſtum eſſe Deum.

D. Hieron. Beda. D. Thomas. Gloſſ. ord.

torquere

torquere veritatem, vtrum verè eſſet Deus, volebat. Vel hoc magis ex ſuſpicione, quàm ex cognitione dixiſſe credendi ſunt. Nō enim aliter ſcierunt dæmones, quam ſciuerunt principes. Sciuerunt.n. ipſum eſſe, qui promiſſus erat in lege; nō tamen myſterium eius quòd filius Dei erat, & ab æterno. Nec ſciebant ſacramētum incarnationis, paſſionis, & redemptionis. &c. D. Gregorius Iob cap. 2. ad illa verba; *Commouiſti me aduerſus eum, &c.* Malignus (inquit) ſpiritus, cùm redēptorem noſtrū miraculis coruſcare conſpicit, clamat; *Scimus quòd ſis ſanctus Dei,* qui hæc dicens cognoſcendo Dei filium pertimeſcit. Sed tamē vim ſupernæ pietatis ignorans, dum paſſibilem conſiderat, hominem purum putat. &c. Et Iob 40. in illa verba: *Nūquid illudes ei quaſi aui?* In paſſione (inquit) Dominus illuſit aui.i. dæmoni, dum ei vnigeniti filij ſui oſtendit eſcam; ſed laqueum abſcondit. Vidit enim quod ore perciperet; ſed non vidit quod gutture teneret. Nam quamuis eū fuerat ipſe confeſſus filium Dei, velut purum tamē hominem mori credidit, ad cuius mortem Iudæorum animos concitauit. Euſebius lib. 8. de demonſtratione Euangelica cap. 2. Dæmones veriſimile eſt communem quendā hominem Chriſtum ratos eſſe, reliquis ſimilem. Itaque circum eum ſtetiſſe, & quaſi vnū de multis adortos, atque vbi præſtantiorem agnouerūt, terga dediſſe. &c. Item lib. 10. cap. 8. Dæmones dum animam humanā, & cæteris ſimilem, nec amplius præterea quidquam eſſe arbitrantur, quod in corpore Ieſu habitabat; aperuerunt os ſuū, vt quemadmodum alias hominum animas conſueuerant, ita etiam hanc deuorarent. &c. Chryſoſtomus (ſi tamen eſt Chryſoſtomus) homil. 5 in Marcum, in illa dæmonis verba, *Scio qui ſis, ſanctus Dei.* Fingis (inquit) dæmon te ſcire, ſed neſcis; Aut enim ſcis, & doloſè taces; aut certè ignoras. Non eſt enim ſanctus Dei, ſed ſanctus Deus. &c. D. Ambroſius 1. Cor. 2. Quāuis (inquit) dicat Marcus de dæmonibus; *Sciebant enim Chriſtum ipſum eſſe Ieſum;* ſcierunt quidem ipſum eſſe, ſed qui in lege pmiſſus erat; myſteriū tamē eius, quod fili⁹ Dei eſt, neſciebāt. &c. D. Leo. ſer. 18. de paſſione. Quia hoſtē humani generis latebat cōſiliū miſericordiæ Dei, & oppoſito carnis velamine,

D. Gregor. — Euſebius. — D. Chryſ. — D. Ambr. — D. Leo.

A Deus in Chriſto mundum reconcilians tegebatur; perſtitit hoſtis in eum furere. Lucem tenebræ non comprehenderunt. &c. Itē ſer. 11. de paſſione. Chriſtus ſeuienti diabolo potentiā ſuæ maieſtatis occultauit; & infirmitatem noſtræ humilitatis obiecit. &c. D. Iſidorus lib. 1. de ſummo bono cap. 16. Chriſtus oſtenſa ſuę carnis mortalitate, quam interimendam diabolus appetebat; abſcondit diuinitatem vt laqueum, quo eum velut auem improui-

B dam irretiret. &c. & Autor quæſtionū ex nouo teſtamēto quæſt. 66. Dæmonia ſciebant ipſum quidem eſſe, ſed qui per legē fuerat promiſſus; omnia enim ſigna videbant in eo, quæ dixerant futura eſſe Prophetę. Myſterium autem diuinitatis eius ignorabant. Videns diabolus aliquando diuinam virtutem, aliquādo hominis infirmitatem, ambigens quid verum eſſet, torquebatur. &c. D. Antonin. prima par. hiſt. tit. 5. c. 2. §. 18. Cum multa miracula

C faceret Dominus, clamabant dæmonia non ex certificatione, ſed ex vehementi coniectura; *Quia tu es filius Dei.* Sed Chriſtus occultabat eis ſuam diuinitatem, addendo aliquid quod erat humanitatis, vt comedendo, fameſcendo. &c. Alexander Alenſis. 2. parte. quæſt. 100. membro 3. art. 1. Ad tertium (inquit) dicendū quòd illa cognitio, qua dęmones cognouerunt filiū Dei exiſtentem in carne, magis dicēda eſt ſuſpicio, ſecundum Hieronymū,

D quàm notitia. &c. Hieronymi verba ſupra retulimus. Lyranus Marci 1. Sciebant dæmones ipſum eſſe Meſſiam, non tamen ſciebant eſſe Deum. Si enim ſciuiſſent eſſe Deum, nunquam induxiſſent Iudæos ad ipſum crucifigendum. &c.

Non deſunt alij, qui putent à dæmone Chriſtum cognitum. Gregorius Nazianzenus oratione 42. in fine. Dæmones (ait) Chriſtum, à quo fugabantur, Deū agnouerunt, doloribus nimirum, quos

E ſentiebant, fidem ipſis facientibus. &c. Alter Gregorius Magnus lib. 33. Mor. cap. 7. Behemoth iſte.i. diabolus filiū Dei incarnatū nouerat. &c. Item; Antiquus hoſtis redemptorem humani generis ante ſe poſitū vidit, quem cognoſcendo confeſſus, confitendo pertimuit dicens: *Quid nobis, & tibi fili Dei? veniſti ante tempus torquere nos?* In oculis itaque ſuis hamo captus eſt, quia & nouit & momordit; & cognouit prius quem pertimeſceret, & tamen

D. Iſidorus. — D. Anton. — Alexand. Alens. — Lyran. — D. Gregor. Naz. — Gregorior. Magnus. — Opinio affirmans.

poſt

poſt non timuit, cùm in illo quaſi eſcam propriam, mortem carnis eſuriet. &c. Et homilia. 25. in Euangelia, exiſtimat ante paſſionẽ ex miraculis Chriſtum Deũ eſſe agnouiſſe dæmonem: poſteà vero dubitaſſe. Prius (inquit) in miraculis Deum cognouerat; ſed de cognitione ſua ad dubitationem cecidit, quando hunc paſſibilem vidit. &c. Euthymius illa dæmonis verba Marci. 1. *Scio qui ſis, ſanctus Dei*; de diuinitate exponit hunc in modum, ſcio quòd ſis ille ſanctus per naturam, ſcilicet Deus. Sed adulando ait dicta. Tertullian. in lib. contra Praxeam cap. 26. Hoc (.i. filium Dei) ſatanas cum intentationibus nouit; *Si filius Dei es*. Hoc & exinde dæmonia confitentur; *Simus qui ſis, filius Dei, &c.* Lege eundem lib. 4. contra Marcionem, cap. 7. & 8. & lib. 5. cap. 6. Spiritus (inquit) nequam ſciebat eum ſanctum Dei eſſe, & Ieſum vocari, & in perditionem eorum veniſſe. &c. D. Bonauentura 3. ſent. diſt. 23. q. 3. de fide informi: Quia dæmones videbant miram Chriſti virtutẽ in ſuis effectibus, cui nullatenus poterant reſiſtere; cognoſcebant ipſum non purum hominem, ſed etiam Deum eſſe. Simon Caſſianus lib. 5. cap. 10. Quoniã dæmones ſciebant quis eſſet Chriſtus, ſcilicet Dei filius, increpabat Dominus illos, vt tacerent. &c.

Euthym. — Tertull. — D. Bonau. — Simon Caſſianus.

Probatur hæc ſententia, quæ videtur probabilior, ſaltem ſi intelligatur morali quadã certitudine dæmones hoc nouiſſe. In primis, quoniã dæmones pro intellectus ſui perſpicacia, & acumine, ſcripturã ſacram intelligere potuerunt, qua continetur Meſſiam eſſe Deum, Deique filium. Attamen crediderim, ante quam Chriſtus & Apoſtoli ſcripturæ recõditos ſenſus aperirẽt, dæmoni fuiſſe ignotos. Diuino. n. ſpiritu opus erat ad intelligenda Prophetarum verba, quo dæmones carent. Secundò, quoniam e cælo delapſam illam vocem audierunt: *Hic eſt filius meus dilectus, &c.* Petri quoque confeſſionem; *Tu es Chriſtus filius Dei viui*: ab ipſo Chriſto approbatam. Audierunt etiam Chriſtum aſſerentem, ſe eſſe filium Dei. Ioan. 5. & 8. & 10. Tertiò, Dæmones ſciebant Deum filium habere naturalem, & hunc naturam humanam aſſumpturum iam nouerant, ante quam è cælo caderẽt. Ergo facile ex Chriſti verbis, & admirãdis operib⁹ Chriſtum incarnatum Deũ eſſe cognouerunt. Quartò, Dæmon ideò Chriſtum tentauit, lapideſque in panes conuertere ſuaſit, vt ex illo vno miraculo Deum eſſe intelligeret. Si ergo ex vno miraculo Deum eſſe intelligere valuit, multò magis ex tanta miraculorum multitudine id ipſum cognouit. Quinto. Idẽ cõfirmat illud reſponſum Apollinis Pythij Auguſto redditum, quod refert Nicephorus lib. 1. cap. 17.

Probatur ſententia affirmans.

Me puer hebræus diuos Deus ipſe gubernans,
Cedere ſede iubet, triſtemque redire ſub Orcum. &c.

Dæmon Chriſtum puerum Deum appellat, ergo Deũ eſſe nouerat. Sed de hoc reſpõſo ſupra egimus lib. 2. cap. 3. Adde illud Lucæ. 4. *Exibant dæmonia à multis clamantia & dicentia. Quia tu es filius Dei.* Cùm verò Euangeliſta ignoraſſe non ſcribat, quod dicebant: id ſciuiſſe dæmones videtur innuere. Sciebant autẽ Deum filium habere naturalẽ; de naturali ergo loquebantur. Itẽ Marci. 3. Spiritus immundi, cum illum videbant, procidebant ei, & clamabant dicentes; *Tu es filius Dei. Et vehementer comminabatur eis Chriſtus, nè manifeſtarent illum. & cæt.* Videlicet quia id ſciebant.

Attamen opinio hæc ſic refutari põt. Si dæmones nouiſſent Dominum Meſſiam eſſe, & Deum; nouiſſent quoq; ipſum redempturum hoĩes, vt ſcriptura pdicat: atque adeò in necem illius Iudæorum animos non inflammaſſent, per quẽ intelligerẽt tartareum principatum profligandum. Inflammatos autem Iudæos à dæmone in necẽ Chriſti nemini dubiũ eſt. Præterea opinio Apoſtolo repugnat. Nam. 1. Cor. 2. affirmat dæmones diuinã ſapientiã minime agnouiſſe. *Loquimur* (inquit) *ſapientiam non huius ſeculi, neq; principum huius ſeculi, qui deſtruũtur. Sed loquimur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, quã prædeſtinauit Deus ante ſecula in gloriã noſtrã. Quã nemo principũ huius ſeculi cognouit. Si enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. &c.* Principes hui⁹ ſeculi Paulus dæmones appellat; ergo dæmones diuinam ſapientia nõ cognouerunt. Quòd ſi cognouiſsẽt Chriſtum eſſe Dominum gloriæ; Iudæorum opera, non egiſſent illum in crucem. Tertiò, Marci. 5. dæmonũ legio adiurat Chriſtum per Deũ. *Adiuro* (inquit)

Obijcitur. — 1. Cor. 2.

Digitized by Google

(inquit) *te per Deum ne me torqueas*. Ergo A ignorabat dæmones illum eſſe Deum; ſi enim id ſcirent, non adiurarent Deum per Deum. Quartò, Dæmones multa viderunt ſigna ante Chriſti tentationem; Angelorum illud nuntium; *Natus eſt vobis hodie ſaluator*; Magis prælucentem ſtellam; Simeonis canticum, in quo Chriſtus dicitur lumen ad reuelationẽ gentium, & gloria Iſrael; verba Gabrielis: *Hic erit magnus & filius Altiſſimi vocabitur*: Verba quoque Eliſabethæ ad virginẽ: B *Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me*: audierant præterea vocem illam Patris: *Hic eſt filius meus dilectus*. Attamen ex ijs omnibus, ex quibus cognoſci poterat, non cognouerũt Chriſtum eſſe Dei filium naturalem; vt conſtat ex tentatione deſerti, qua illius diuinitatem explorare conati ſunt. Ergo ſimili modo ex alijs, quæ ſecuta ſunt poſtea, id ipſum nõ intellexerunt. Quintò Si dæmones potuerunt credere Dñm eſſe Meſſiam, & C Deum incarnatum; potuerunt fidem cõparare. At fides eſt donum Dei, nec põt ſine peculiari auxilio haberi; ergo dæmones peculiare Dei auxilium, ad fidẽ comparandam, & donum ſupernaturale fidei conſecuti ſunt, quod falſum eſt.

An dæmones cognouerint Chriſtũ eſſe redemptorem tartareique imperij euerſorem?

Primum argumentum petit; An dæmones agnouerint Chriſtum eſſe mundi redẽptorem, tartareiq; imperij euerſorem? D. Greg. 33. Moral. c. 7. exiſtimat cognouiſſe quidem eſſe redemptorẽ ſed D redẽptionis ordinẽ, & tartarei imperij euerſorem eſſe ignoraſſe. Behemoth (inquit) iſte. i. dæmon, filium Dei incarnatum nouerat; ſed redẽptionis noſtræ ordinem neſciebat. Sciebat. n. ꝙ pro redẽptione noſtra incarnatus Dei filius fuerat: ſed omnino ꝙ idem redemptor noſter illum moriendo transfigeret, neſciebat. &c. lib. eodem c. 14. putat paſſionis tp̃e cognouiſſe diabolum, quod ignorabat. In ipſo (ait) traditionis tp̃e tarde iã E cognouiſſe dæmon intelligitur, ꝙ ipſe Chriſti morte puniretur. Vnde & Pilati cõiugem ſomnijs terruit, vt vir illius à iuſti perſecutione ceſſaret. Sic Gregorius. D. Leo. ſer. 9. de paſſione; Nec diabolus (inquit) ipſe intellexit, quòd ſæuiendo in Chriſtum, ſuum deſtrueret principatum. Qui antiquæ fraudis iura non perderet, ſi ſe à Domini ſanguine contineret, &c. Et ſerm. 11. Si inimicus

D. Gregor.

D. Leo.

conſilium Dei noſſe potuiſſet; Iudæorum animus manſuetudine potius temperare, quam odijs ſtuduiſſet accẽdere. Ne omnium captiuorum amitteret ſeruitutem; dum nihil ſibi debentis perſequitur libertatẽ. Fefellit ergo illum malignitas ſua, &c. Gloſ. interlin. 1. Cor. 2. Si cognouiſſent dæmones ſapientiã de redemptione humani generis, per Chriſti mortem implendam; non ſuggereret diabolus illum crucifigi, per quem ius perderet, &c. Beda Marci 1. & Lucæ 4.

Beda.

Non ideo Iudæis Chriſtum crucifigere perſuaſit dæmon, quia Meſſiã, ſiue Dei filium non eſſe putauit, ſed quia ſe morte illius non præuidit eſſe damnãdum, &c. Idem habet Gloſſa ordinaria, & D. Th. 3. p. q. 44. art. 1. ad 2. & Alenſis qu. 100. memb. 3. artic. 1. Si aliqua (inquit) certitudo dæmoni fuit, quod Chriſtus filius Dei eſſet, per potẽtiam ſignorum: non præuidit tamen eius morte ſe eſſe damnandum, vel poteſtatem ſibi eſſe auferendam, &c.

Obijcitur.

Sed rẽfellitur opinio hoc pacto. Dæmones verba illa Angelorum cognouerunt Luc. 2. *Natus eſt uobis hodie ſaluator mũdi*. Et illa Matthæi. 1. *Ipſe ſaluũ faciet populũ ſuum à peccatis eorum*. Similiter illa Samaritanorum Io. 4. *Scimus quia hic eſt vere ſaluator mundi*. Ergo ſciebant Chriſtũ mundum à peccatis liberaturum, atq; adeò tartareum principatum profligaturum. Item, cognouerũt verba illa Chriſti ad Nicodemum Io. 3. *Sic Deus dilexit mundũ, vt filium ſuum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitã æternam. Non. n. miſit Deus filium ſuum in mundũ vt iudicet mundum; ſed vt ſaluetur mũdus per ipſum, &c.* Item illa Io. 6. *Hæc eſt voluntas patris mei, qui miſit me; vt omnis, qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternã; & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die, etc.* Et Io. 10. *Oues meæ vocem meam audiunt, & ego vitam æternam do eis, & non peribũt in æternum: & non rapiet eas quiſquam de manu mea.* Audierunt præterea ſermonem Domini in monte, in quo pauperibus, & perſecutionem patientibus, regnum cœlorum promittitur: & alia ex quibus cognoſcere potuerunt Chriſtum ex poteſtate dæmonum homines liberaturum. id quoq; experientia cognoſcebant, ex Magdalena, & alijs, quos Chriſtus ad pœnitẽtiã adducebat, & ex dæmonijs, q̃ expellebat.

Tertullian.

bat. Præterea Tertullianus lib. 5. aduerſus Marcionem cap. 6. dæmones ait nouiſſe, Chriſtum ad eos perdendos veniſſe. Spiritus (inquit) nequam ſciebat ſanctum Dei eſſe Chriſtum, & in perditionem eorum veniſſe, &c. Et Euthymius

Euthym.

Mat. 8. Audierãt dæmones à Prophetis, ꝙ poſt mundi conſummationem deſcẽſurus eſſet Chriſtus in terram, ac iudicaturus mundum, & afflicturus dæmones, &c. Gloſſa ordin. Luc. 8. Sciebãt dę-

Gloſſa ord.

mones per aduentum Domini aliquando in abyſſum mergendos, &c.

Reſpondetur cognouiſſe quidem dæmones Chriſtum ſeruatorem, & redemptorem eſſe mundi, vt D. Gregorius affirmat, hoſtemque dæmonum, & euerſorem; ignoraſſe tamẽ redemptionem hominum, dæmonumque euerſionem, per mortem & ſanguinem Chriſti eſſe perficiendam. Vnde primum argumentum initio propoſitum ſic ſoluitur. Dicimus dæmones Iudæorum animos in Chriſti necem inflammaſſe, quoniã ignorabant morte, & ſanguine Chriſti homines redimendos, & dæmonum principatum profligandum. Vnde Beda Luc. 4. Non ideò dæmon Iudęis Chriſtum crucifigere perſuaſit, quia Meſſiam, ſiue Dei filiũ nõ eſſe putauit, ſed quia ſe morte illius non præuidit eſſe damnandum, &c.

Dæmones ignorarũt hominum redẽptione Chriſti morte perficiendam.

Beda.

Secundum argumentum poſtulat, vt Pauli locum explicemus. Principes huius ſeculi, quib. ignota fuit Dei ſapiẽtia, dæmones à Paulo illo loco appellari ait D. Ambroſius 1. Cor. 2. D. Hieronym' Danielis 10. Beda Marci 1. & Luc. 4. Anſelmus, ſiue Herueus 1. Cor. 2. Gloſ. interlin. Tertullianus lib. 5. cõtra Marcionem cap. 6. Autor quæſtionum ex nouo teſtamento quæſ. 66. D. Thomas 1. Cor. 2. & eodem loco Caietanus & alij. D. Chryſoſtomus Principes interpretatur Iudęorum Principes, & ſacerdotum, Pilatum quoque, & Herodem. Illud autẽ; *nemo principum cognouit;* ita exponit: Illud (inquit) *non cognouerunt:* mihi videtur nõ hic dictũ eſſe de Chriſto; ſed de ipſa rei diſpenſatione. Nempe neſciebant quid ſibi vellet mors, & crux. Nam in cruce quoque non dixit, Me non nouerunt; ſed, *Neſciunt quid faciunt.* i. diſpenſationẽ, quæ peragitur, & myſterium ignorant. Neque. n. ſciebant futurum, vt ita ſplendeſceret Chriſtus, vt totius orbis terra-

1. Senſus.

Exponitur locus Pauli.

1. Cor. 2.

2. Senſus.

rum eſſet ſalus, & Dei cum hominib. reconciliatio; neque vt ciuitas eorum caperetur, & extrema mala ſubirent. Sapientiam autem & Chriſtum vocat, & crucem, & prædicationẽ. Sic ille. Theophylactus quoq; Principes (inquit) huius ſeculi Herodem & Pilatum intelliges; inſuper & principes, adeoque Pontifices Iudæorum, &c. Theodoretus illo loco: *Sapientiam loquimur inter perfectos; ſapientiam verò non huius ſeculi, nec principũ huius ſeculi, qui deſtruuntur;* principes mundi dici vult ſophiſtas, Philoſophos, poetas & oratores in hac vita claros, & illuſtres. At infra cum Paulus ait; *Quam nemo Principum huius ſeculi cognouit:* principes vocari ſentit Pilatum, Herodem, Annã, Caiphã, & alios Iudæorum Principes. ſimilem in modum Oecumenius priori loco ait principes noiari Philoſophos, hiſtoriographos, ac rhetores, qui etiam Reip. adminiſtratores facti erant; poſteriori loco Pilatum, Herodem, & Pontifices, ac ſcribas Iudæorum ſapiẽtes. Accedunt Tertullianus lib. 5. contra Marcionem cap. 6. & alij.

Mihi veriſimilius eſt principes huius ſeculi appellari à Paulo, tam ſapientes Ethnicorum, quam Iudęorum. Erant enim hi in populo illuſtres, & ſapientia principes. quòd ſi propriè accipi uis vocem, ἄρχοντες, ſiue *Principes*, exiſtimarim ſignificare orbis principes, ac gubernatores, tàm Ethnicorum, q̃ Iudæorum. Nemo. n. horum Principum ſapientiam Dei, de qua Paulus loquitur, cognouit. Loquitur Paulus cap. 1. de ſapientibus ſeculi, cum ait; *Scriptum eſt enim; Perdã ſapientiam ſapientum, & prudentiam prudentiũ reprobabo Vbi ſapiens? vbi ſcriba? Nonne ſtultã fecit Deus ſapientiam huius mundi?* Videtur igitur de ijs principibus, & ſapientibus huius mundi poſtea loqui, cùm ait; *Loquimur ſapientiam non huius ſeculi, neque Principum huius ſeculi, &c.* Præterea dixerat c. 1. *Videte vocationem veſtram, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, &c.* Poſtea ait ſapientiã, de qua ſermonem inter perfectos habet non eſſe Principum huius ſeculi.

3. Senſus.

Eſt igitur ſenſus: *Loquimur ſapientiã inter perfectos,* Chriſtianos. *Sapientiã verò non huius ſeculi:* hoc eſt, non philoſophorũ ſapientiam. Nõ loquimur philoſophiam aliquã, aut ſapiẽtiam naturalem, qualis

eſt

eſt huius mundi, & philoſophorũ ſapientia. *Neque principium huius ſeculi*; hoc eſt, neque loquimur ſapientiam, quam nouerint principes, & gubernatores, ac iudices populorum, *qui deſtruuntur*, & abolentur omnes. *Sed loquimur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt.* Loquimur occultam quandam, & diuinam, omneſque naturæ, & ingenij vires ſuperantem Theologiam, *quam Deus*, antequam Mundum conderet, *in gloriam noſtram prædeſtinauit.* Chriſtianorum enim gloria eſt fides viua cũ operib. coniuncta, Chriſtianaq; ſapientia, quę in æternam gloriam ducit. Eam vero cęleſtem, & occultam de Trinitate auguſtiſſima ſapientiam; de incarnatione diuini Verbi: de diuinis attributis: de Angelis; de ſacramentis, & alijs fidei myſterijs, *Nemo principum huius ſeculi cognouit*, ideſt; Nemo ſapientiũ huius ſeculi, qui Chriſtiani non ſunt. Hæc n. ſapientia tantũ modo Chriſtianorũ eſt. Vel, Nemo gubernatorũ, & iudicum huius ſeculi, hanc nouit Theologiam. *Si enim cognouiſſent*: principes huius ſeculi: ideſt, principes ſacerdotum, & Phariſæorum, & Pilatus: ſi cognouiſſent, inquam, hanc Chriſtianam ſapientiam, *nũquam Chriſtum dominum gloriæ crucifixiſſent*. Ex ea enim illius diuinitatem, & maieſtatem intellexiſſent.

Quod vero dęmones hoc loco non dicantur a Paulo principes, probatur: quoniam Paulus ſic ait: *Quam nemo principũ huius ſeculi cognouit*: atqui dęmones, quo tempore Paulus hæc ſcribebat, iam cognoſcebant hanc ſapientiam. Audiebant enim Paulum loquentem ſapientiam inter perfectos, audiebant etiam alios Apoſtolos, & ex illis didicerant. Itaque iam cognouerant Chriſtianã ſapientiam. Ergo de illis locus interpretandus non eſt. Sed reſponderi poteſt Paulum, cum ait; *Quam nemo principum huius ſeculi cognouit*: loqui de tempore, quod Chriſti paſſionem, & Euãgelij pręedicationem pręceſſit. Tunc enim nondum dęmones hanc nouerant ſapientiam. Quamobrem probabilitatis aliqd habet altera de dęmonibus interpretatio. Argumento tamen ſecundo reſpondetur, Paulum eo loco nõ appellare principes dæmones, atque adeo nihil efficere argumentum.

Cur dæmon Chriſtum cognitum occiderit?

Tertullian.

Dices. Qui fieri potuit, vt dæmon auſus fuerit ipſum Deum incarnatum occidere: Reſpondet Tertullianus lib. 5. con-

A tra Marcion. cap. 6. Supereſt (inquit) vt ſecundum me quidem, credibile ſit ſcientes virtutes, & poteſtates creatoris, Deum gloriæ Chriſtum ſuum crucifixiſſe. Qua deſperatione, & malitiæ redundantia, ſerui quoque ſceleſtiſſimi dominos ſuos interficere nõ dubitant, &c. Et Caietan. 1. Cor. 2. Dęmones (inquit) etiam ſi cognouiſſent dominum gloriæ, verum Deũ Ieſum Chriſtum, nihilominus conati fuiſſent crucifigere eum, ex odio ad Deum, et *Caietanus.*

B diuina, &c. Et 3. par. quæſt. 44. art. 1. Si ſuperbia (ait) diaboli conſideretur, conſentaneum rationi ſuperbiæ eius apparebit, quod etiam ſi ſciuiſſet Chriſtũ Ieſum eſſe verum Deum, adhuc procuraſſet ipſius mortẽ, &c. Malitia igitur, ſuperbia, odiumque ſummum, quo Deũ proſequitur, ad occidendum Deum Chriſtum, dæmonem impellere potuerunt; cum neſciret illius ſanguine mundum tartarea ex captiuitate liberandum.

C Tertio argumento reſpondetur, dæmones adiuraſſe Chriſtum, quem ſciebant eſſe filium Dei, per Deum patrem. Vel, adiuraſſe illum, qua homo erat, per diuinitatem, quæ cum humana natura erat coniuncta, vt illos minime torqueret. Vel dicito, ſic adiuraſſe, quia non agnoſcebant euidenter eſſe Deum, ſed morali quadam certitudine.

D Quarto argumento reſpondetur, dæmonem iam ante tentationem dubitaſſe an Chriſtus eſſet Deus ex ijs, quæ viderat. Poſtea vero ex multitudine miraculorum, & modo, quo illa patrabat, certius id, quod dubitabat agnouiſſe.

Quinto reſpondetur, dęmonis perſuaſionem non fuiſſe ſupernaturalem, ſed abſque ſupernaturali Dei auxilio ex ijs, quæ videbat naturaliter comparatam.

E

CAPVT X.

An dæmones ante peccatum agnouerint Dei incarnationem futuram.

Confir-

COnfirmauimus ſupra dæmones cognouiſſet Chriſtum eſſe Deum, quod antequam è cœlo præcipitarentur, Dei filium humanam naturam aliquando aſſumpturum nouerant. Cum enim hoc ſcirent futurum, cernerentque Chriſti in terris admiranda opera, Chriſtum filium Dei eſſe incarnatũ collegerunt. Alioqui ſi neſciuiſſent Dei filium aliquando incarnandum, tantam in tanta maieſtate demiſſionẽ ſibi perſuadere ſuperbis ſpiritibus fuiſſet difficillimũ. Cum ergo ex hac cognitione maxime pendeat cognitio hęc, de qua egimus, operæ pretium erit inueſtigare, an cognouerint dæmones, antequam peccato ſe obſtringerent, Dei incarnationem aliquando futuram.

D. Hieron. Ignoraſſe Angelos, ac etiam dęmones incarnationis myſterium antequam extaret, ſentire videtur D. Hieron. ad Epheſios 3. Poteſt (inquit) myſterium a ſeculis abſconditum intelligi, quod ipſa illud ſecula ignorarint, hoc eſt, omnes ſpirituales, & rationales creaturæ, quæ in ſæculis fuerunt. Itẽ, ſi principatibus, & poteſtatibus in cœlis, quas ſanctas miniſtraſque Dei accipere debemus (licet quidã principem aeris iſtius, & angelos eius interpretentur) ignota fuit multiplex ſapientia Dei, quæ nunc eis per Eccleſiam reuelata eſt, quanto magis, &c. Theodoretus eodem loco; Nec poteſtates (inquit) quæ ſub aſpectum non cadunt, ſciebãt myſterium; ſed per diſpenſationem, quæ eſt in Eccleſia, ineffabilem Dei ſapientiam didicerunt, &c. Chryſoſtomus homil. 1. in Ioannem; Ioannes (inquit) proloquitur ea, quæ neque Angeli priuſquam hic dicceret nouerũt. Nanque & ipſi nobiſcũ per Ioannis vocem, & per nos didiceũt, quæ cognouimus. Quod B. Paulus iis verbis ſignificauit: *Vt innoteſcat nunc principatib. & poteſtatibus in cæleſtibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei.* Si igitur principatus, & poteſtates, Cherubim, & Seraphim hæc per Eccleſiam didicerunt, cõſtat ipſos angelos eius ſe auditores ſumma cum attentione exhibuiſſe. Idcirco non parum honoris conſequimur, quod nobiſcum Angeli didicerunt, quæ neſciebant. Sic ille.

Theodoret. D. Chryſoſt.

Ad Ephe. 3. Probatur hęc opinio ex Paulo loco citato ad Epheſios 3. *Mihi* (inquit) *omnium ſanct. rũ minimo data eſt gratia hæc, in gentibus euangelizare inueſtigabiles diuitias Chriſti & illuminare omnes, quæ ſit diſpenſatio ſacramẽti abſconditi a ſeculis in Deo, qui omnia creauit. Vt innoteſcat principatibus, & poteſtatibus in cæleſtibus, per Eccleſiam multiformis ſapiẽtia Dei, &c.* Ecce Paulus ait myſteriũ incarnationis in Deo fuiſſe abſconditum a ſeculis, & poſt incarnationem angelis per Eccleſiam innotuiſſe. Et 1. ad Timoth. 3. *Magnum eſt pietatis ſacramentum: quod manifeſtatum eſt in carne, & iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt gentibus, &c.* Ait Paulus myſterium incarnationis poſt incarnationem Angelis apparuiſſe; ergo ante incarnationem minime apparebat, atque adeo illos latebat. Item confirmatur ex cap. 63. Iſaiæ. *Quis eſt iſte, qui venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra? Iſte formoſus in ſtola ſua, &c.* Quæ verba ſunt Angelorum ex ſententia Origenis in Matth. tract. 15. Ambroſij de inſtitutione virg. cap. 5. Dionyſij Areopagitę de cęleſti hierarchia cap. 7. Nazianzeni orat. 42. Cyrilli in Ioan. lib. 12. cap. 58. Angeli ergo non cognoſcebant Chriſtum in cœlum condeſcendentem, ſiquidem quis ille eſſet, rogabant; ac proinde incarnationis myſterium etiam tunc ignorabant. Ad Eph. 3. 1. ad Tim. 3. Iſai. 63.

Similiter idem Origenes eodem loco, Ambroſius lib. 4. de fide cap. 1. Iuſtinus in dialogo, Nazianzenus orat. 42. Dionyſ. Areopag. loco citato, D. Hierõ. ad Epheſ. 3. illam Pſal. 23. interrogationẽ, quæ ignorantiam huius myſterij præ ſe ferre videtur, Angelis tribuunt; *Quis eſt iſte rex gloriæ?* Et Ambroſius de inſtitutione virginis cap. 15. manifeſte aſſerit Angelis Chriſti reſurrectionem fuiſſe ignotam, etiã poſtquam reſurrexit. Reſurrectionẽ (inquit) Chriſti Angeli ignorauerunt, quod ſignificãt verſiculi: *Tollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ: Quis eſt iſte rex gloriæ?* Interrogant quaſi ignorent. Et alij reſpondent: *Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio, ipſe eſt rex gloriæ.* Et repetiuit Propheta eoſdem verſiculos, & nihilominus illi, quaſi ignorantes; iterum interrogauerunt. *Quis eſt iſte rex gloriæ?* Quomodo ergo homo i. Ioſeph, potuit diuinum ſcire ſecretum, ſcilicet conceptionis filij Dei, quod Angeli neſciebãt, &c. Lege etiam Theodoretum, & Euthymium Pſal. 23. Pſal. 23. D. Ambroſ.

Reſponſio. Reſpondemus veriſimile eſſe Angelos antequam diuino conſpectu fruerentur, & dæmones antequam e cęlo pręcipitarentur, Dei filium humanam naturam aliquan-

D. Thomas.

aliquando aſſumpturum, per reuelationẽ cognouiſſe. Hæc opinio ex D. Thoma colligitur 1. par. q. 64. art. 1. ad 4. Dicendum (inquit) quod myſterium regni Dei, quod impletum eſt per Chriſtum, omnes quidẽ Angeli a principio aliquo modo cognouerunt, maxime ex quo beatificati ſunt viſione Verbi, &c. Confirmatur, quoniam primus homo Adam antequam in peccatum laberetur, per reuelationẽ myſterium incarnationis agnouit: ergo etiam Angeli, qui illo præſtantiores erãt, idem agnouerunt. Antecedens illa propoſitio Diui Thomæ eſt 22. quæſt. 2. artic. 7. Ante ſtatum (inquit) peccati homo habuit explicitam fidem de Chriſti incarnatione, &c. Et 3 p. q. 1. art. 3. idem ſentit.

Adã cognouit filij Dei incarnationem.

Etenim Geneſ. 2. Adam Verbi incarnationem vaticinatus eſt illis verbis; *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, & cæt.* Illum igitur incarnatio non latebat.

D. Hieron. *Adam primus propheta.*

Vnde D. Hieronymus ad Epheſ. 5. Adamum primum prophetam vocat. Primus (inquit) homo, & primus Vates Adam, hoc de Chriſto, & Eccleſia prophetauit, &c.

D. Auguſt.

Et Auguſtinus lib. 9. de Geneſi ad literã cap. 19. illa extaſis, quam Dominus immiſit in Adam, vt ſoporatus obdormiret, recte intelligitur ad hoc immiſſa, vt & ipſius mens per extaſim particeps fieret tãquã angelicæ curiæ: & intrans in ſanctuarium Dei intelligeret nouiſſima. Denique euigilans tanquã prophetiæ plenus, cum ad ſe adductam mulierem ſuam videret, eructauit continuo, quod magnum ſacramentum commendat Apoſtolus: *Hoc nunc ex oſſibus meis, & caro de carne mea, &c.* Itẽ. Quæ verba cũ primi hominis fuiſſe ſcriptura teſtetur, Dominus tamẽ Mat. 19. Deum dixiſſe declarauit. Ait enim: *Non legiſtis quia qui fecit ab initio maſculum & fœminam fecit eos, & dixit: Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.* Vt hinc intelligeremus propter extaſim, quæ præceſſerat in Adam, hoc eum diuinitus tanquam Prophetam dicere potuiſſe. Hæc ille. Similiter hæc verba Adami Deo attributa eſſe a Chriſto illo Matthæi capite docet D. Epiphanius hæreſi 48.

Tertullian.

Tertullianus de anima cap. 11. Et ſi Adam ſtatim prophetauit magnum illud ſacramẽtum in Chriſtum, & in Eccleſiam; *Hoc nunc os, &c.* Cecidit extaſis ſuper illum, ſancti Spiritus vis operatrix prophetiæ, &c. Et

A cap. 21. Deus in Adam immiſit ſpiritalem vim, qua conſtat prophetia, &c.

D. Proſper.

Proſper de prædictionibus lib. 1. cap. 1. Sacramentum magnum, quod promiſſum ſperauit Adam, ſibi coniunctam vidit, quam credidit coniugem, &c. Eodem loco ait Adamum præuidiſſe Chriſtum.

Clemens Alexand.

Clemens Alexandrinus lib. 1. ſtromatum: Ante legem Adam vates, qui in muliere, & animãtium nominatione futura prædixit, &c.

D. Bernar.

B Ber. ſerm. 2. de ſeptuageſima: Adam (ait) mihi quidem nõniſi incommutabilis veritatis intuitu, & abyſſo diuinę ſapientiæ, corporeis excedens ſenſibus obdormiſſe videtur. Quod ex eius verbis, vel maxime conijci poteſt. Rediens nimirum indicat quo abijſſet, dũ tanquam ebrius de cella vinaria veniens, & eructans illud magnum ſacramẽtum, quod tanto poſt in Chriſto, & in Eccleſia

D. Leo.

C Apoſtolus commẽdauit. *Hoc nunc (inquit) os ex oſſibus meis, &c.* Præterea D. Leo epiſtola 23. ad clerum, & plebem Conſtantinop. ex verbis Adami ſic concludit: Ab ipſo ergo principio generis humani hominibus Chriſtus eſt denunciatus in carne venturus, in qua, ſicut dictum eſt; *Erũt duo in carne vna*: vtique duo ſunt, ideſt, duę naturæ, Deus, & homo: Chriſtus; & Eccleſia, &c. Ex ijs efficitur Adamo Verbi incar-

D nationem fuiſſe a Deo patefactam. Vnde infertur fuiſſe quoque Angelis ante cæſum dæmonum reuelatam. Alias huius opinionis rationes, quod non magni ſint roboris omitto.

Teſtimonia vero, quę illi aduerſari videntur, ad hunc modum explicãtur. Primum teſtimonium ex epiſtola ad Epheſ. *Vt innoteſcat principatibus, & poteſtatibus in cœleſtibus, per Eccleſiam multiformis ſapientia*

E *Dei*: Vatablus de ſpiritibus malis, qui in aere verſantur, intellexit. Alij quoque ex antiquis in hac fuerunt opinione, vt verbis ſupra citatis docet Hieronym. Sed probabilius de ſanctis Angelis intelligitur. Dicitur autem per Eccleſiam innotuiſſe illis myſterium Chriſti, ſecundum aliquas partes, & circunſtantias illis minime antea reuelatas. Nec enim Angelis patefecit Deus, vel antequam beati eſſent, vel poſtea, ante ipſam incarnationem, cuncta quæ ad tantum myſterium pertinebant, vt docet D. Thomas 1. pa. q. 57. ar. 5. ad 1. De myſterio (inquit) incarnationis dupliciter contingit loqui. Vno

D. Thomas.

modo

modo in generali; & ſic omnibus Angelis reuelatum eſt a principio ſuæ beatitudinis. Quia hoc eſt quoddam generale principium, ad quod omnia eorum officia ordinantur, *omnes enim ſunt adminiſtratorij ſpiritus ad Heb. 1. in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis.* Quod fit per incarnationis myſterium. Vnde oportuit de hoc myſterio omnes a principio communiter edoceri. Alio modo poſſumus loqui de myſterio incarnationis quantum ad ſpeciales conditiones. Et ſic non omnes Angeli a principio de omnibus ſunt edocti; immo quidam etiam ſuperiores Angeli poſtmodum didicerunt. Sic Diuus Thomas.

Quomodo per Eccleſiã innotuerit Angelis ſapientia Dei.

Lyran.

Lyranus addit, Angelis innotuiſſe myſterium per Eccleſiam cognitione intuitiua, quod antea cognouerant cognitione abſtractiua. Non ſolum (inquit) hominibus fuit abſconditum Chriſti myſterium, & maxime de vocatione gentium: ſed etiam Angeli ſancti non cognouerunt ad plenum, donec prædicantib. Apoſtolis fuit impletum. Quia antea habuerunt tantum ſimplicem notitiam, quæ poteſt dici abſtractiua, in quantũ eſt rei non præſentis: ſed quando fuit impletũ habuerunt notitiam experimentalem, ſiue intuitiuam, &c. Similẽ in modũ Ambroſius Catharinus, innotuiſſe ait myſterium Chriſti Angelis per Eccleſiam, cognitione intuitiua, & experimentali. De hac cognitione intelligendus eſt locus alter Pauli ex epiſtola ad Timothæum, in quo aſſerit magnũ pietatis ſacramentum Angelis apparuiſſe. Apparuit enĩ Angelis ab initio, cum viatores erant per reuelationem: poſteaquam incarnatum eſt verbum per intuitiuam apparuit cognitionem Chriſtus homo Deus, eiuſque geſta admiranda.

Locus ex 1. ad Tim. 3. explicatur.

Verba autem illa, quæ ex Pſalm. 23. & Iſaia 63. Angelis tribuuntur, non ita intelligenda ſunt, vt Angelos ſignificent ignoraſſe quis eſſet ille rex gloriæ, & quis eſſet ille, qui aſcendebat de Edom B tinctis veſtibus de Boſra. Id enim apertè falſum eſt. Nouerunt enim Chriſtum in terris verſantem, nouerunt in cruce aĩam exhalantem; nouerunt reſurgentem, & in cælum quoque aſcendentem, vt eſt cõpertum. Sunt ergo illis locis Dauidis, & Iſaiæ, dialogi quidam. Introducuntur autem Angeli interrogantes, & reſpondentes, vt Chriſti maieſtas, ac potentia illo loquendi modo explicetur. Superius (ait C Theodoretus) per dialogũ doctrinam de moribus formauit Pſalmographus dicẽs: *Quis aſcendet in montem Domini, et quis ſtabit in monte ſancto eius?* Et reſponſionem ſubiecit: *Innocens manibus, & mundo corde*: Et reliqua. Talem, & hic putato eſſe ſermonis figurã; neque exiſtimes interrogantes ob ignorantiam interrogare, ſed omnes homines hoc præconio aſcendentis imperiũ docere, &c. Quod ſi in ipſo Aſcenſionis die ipſi Angeli illis dialogis vſi ſunt; non quod ignorarent dominum gloriæ, ſic ſunt locuti, ſed vt illa dicendi figura Chriſti laudes, ac triumphũ celebrarent. Multa enim, quæ ſciuntur, vt celebrentur, interrogationi ſubijci poſſunt.

Locus Pſal. 23. & Iſai. 63. explanatur.

CAPVT XI.

De ſcriba volente ſequi Chriſtum, & alijs.

MARCVS CAP. I.

ET diluculo valde ſurgens, egreſſus abijt in deſertum locum, ibique orabat. Et proſecutus eſt eum Simon, & qui cum illo erant. Et cum inueniſſent eum, dixerunt ei: Quia omnes quærunt te. Et ait alijs: Eamus in proximos vicos, & ciuitates, vt & ibi prędicem: ad hoc enim veni. Et erat prædicans in ſynagogis eorum, & in omni Galilæa, & dæmonia eijciens.

LVCAS

LVCAS CAP. IV.

FActa autem die egreſſus ibat in deſertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt vſque ad ipſum, & detinebant illũ, ne diſcederet ab eis. Quibus ille ait: Quia & alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo miſſus ſum. Et erat prędicans in ſynagogis Galilęę.

MATTH. CAP. VIII.

VIdens autem Ieſus turbas multas circum ſe, iuſſit ire trans fretum: Et accedens vnus ſcriba, ait illi: Magiſter, ſequar te, quocumque ieris. Et dicit ei Ieſus: Vulpes foueas habent, & volucres cęli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet. Alius autem de diſcipulis eius, ait illi: Domine permitte me primum ire, & ſepelire patrem meum. Ieſus autem ait illi, ſequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.

LVCAS CAP. IX.

FActum eſt autem ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te quocumque ieris. Dixit illi Ieſus: Vulpes foueas habent, & volucres cęli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Ait autem ad alterum: Sequere me. Ille autem dixit: Domine permitte mihi primum ire, & ſepelire patrem meum. Dixitque ei Ieſus: Sine vt mortui ſepeliant mortuos ſuos: tu autem vade, & annuncia regnum Dei. Et ait alter: Sequar te Domine, ſed permitte mihi primum renuntiare his, quę domi ſunt. Ait ad illũ Ieſus: Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.

NOctem illam Dominus in domo D. Petri egit, & *diluculo valde*, vt ait Marcus: *Facta iam die*, ait D. Lucas; ſurrexit, abijtque ad orandum in deſertum locũ. Græce Marcus; *καὶ πρωὶ, ἔννυχον λίαν*, ideſt, *& mane noctu valde ſurgens*, ideſt, in crepuſculo diei, ſummo mane nondum orto ſole, cum tenebræ nondum eſſent diſcuſſæ. Lucas. *Facta autem die*; nondũ tamẽ orto Sole, ſed ſummo mane, diei factę, in ipſo crepuſculo tenebroſo diei. Quod idem eſt. Docet nos hoc Chriſti factum ad orandum diluculo ſurgere, iuxta illud Eccleſiaſtici 39. *Cor ſuum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominũ, qui fecit illũ & in cõſpectu Altiſſimi deprecabitur.* Et illud Pſalm. 56. *Exurge gloria mea, exurge pſalterium, & cithara, exurgam diluculo.* Apoſtrophe vtitur ad inſtrumenta muſica. Exurge (inquit) ò cithara, & pſalterium meũ, quod es gloria mea. Exurgam ego quoque diluculo ad decantandas Dei laudes. Chaldæus ſic. Expergiſcar ad orationem matutinam. D. Cyprianum lege libro de orat. dominica. Mane (inquit) orandum eſt, vt reſurrectio Domini matutina oratione celebretur, &c.

Eccleſ. 39. *Pſalm. 56.* *Matutina oratio.*

Proſecutus eſt Dominũ Petrus ſimul cum alijs. Cumque in ſolitudine orantẽ reperiſſent, ab omnibus quæri, ac deſiderari renuntiarunt. Nam, vt Lucas narrat, turbæ requirebant eum; quæſitum vero repererunt. Qui enim Chriſtum quærit, reperit. Repertum, ne ab eis diſcederet, retinere turbæ conabantur. At ille, Sinite (inquit) me abire, alijs quoque ciuitatibus; non ſoli Capharnaum, regnum Dei oportet euangelizare.

Geſtorum ordo.

A Capharnaum ergo ſiue a deſerto illo loco, in quo prope Capharnaũ orauerat, in alia oppida Galilææ ad euangelizandum regnum Dei profectus eſt. Hæc Marcus, & Lucas narrant, quæ Matthæus præteriuit. Id quod poſt hæc ſequitur, ſcripſit: *Videns (inquit) turbas multas circum ſe, iuſſit ire trans fretum, &c.* Hunc, quem ſequor ordinem ſequitur Auguſtinus libr. 2. de conſenſu Euangeliſt. capit. 22. Abulenſis Matth. 8. Baronius in Annalibus, Ianſenius, Beauxames, & Adrichomius. Cum igitur Galilææ oppida Chriſtus percurreret, ingens illum virorum, fœminarumque multitudo circundedit. Ab illis ſe vt auelleret, diſcipulos iuſſit trans mare Galilææ nauigare, ipſeque ſimul cum eis nauigauit.

Et accedens vnus ſcriba ait illi. Magiſter, ſequar te quocunque ieris.

Cum ad cymbam pergeret Chriſtus, vt in alteram lacus partem transfretaret; ex ſcribis, id eſt legis doctoribus, quidam ad illum acceſſit, ſeque tanto magiſtro in diſcipulum perpetuum obtulit: Magiſter (inquiens) ſi tibi placet, quocunque ieris te, vt diſcipulus, ſequar, & comitabor. Caietanus tamen exiſtimat non ſe obtuliſſe in diſcipulum, ſed in viæ comitem. Non enim (inquit) dignabatur cum eſſet ſcriba, id eſt, in lege peritus diſcipuli ſubire nomen, &c.

Qua intentione animi Scriba ſequi voluerit Chriſtum. D. Hieron.

Conſiderandum quanam animi intentione Chriſtum hic ſcriba voluerit ſequi. D. Hieronymus Matth. 7. lucri cauſa ſequi voluiſſe ait inſtar Simonis magi: Oſtenditur (inquit) nobis, & ob hoc ſcribã repudiatum, quod ſignorum videns magnitudinẽ, ſequi voluerit ſaluatorem, vt lucra ex operũ miraculis quæreret. Hoc ipſum deſiderans, quod & Simon magus a Petro emere voluerat. Act. 8. &c. Idem putat Chryſoſt. Quæſtui (ait) ſeruiẽs ſcriba, cum propter multitudinem ſignorũ multos vndique affluere videret, putauit Dominum ex talibus miraculis ditari, ac ideo ſequi cupiebat. Item: Non Magiſtrum quærit, ſed ex magiſtro lucrũ, &c. Euthymius: Hic ſcriba ſuſpicabatur Ieſum ex miraculis diuitias multas colligere. Et ſperabat quod ſi in morem diſcipuli illum ſequeretur copioſas collecturus

B eſſet diuitias, &c. Eiuſdem ſententiæ eſt Theophylactus, Beda, Gloſſa interlin. & ordin. Lyranus, Caietanus, Carthuſianus, & Abulenſis. D. Auguſtinus ſerm. 7. de verbis Domini. Quid eſt quod Domino diſplicuit tam paratus? Quia talis magiſter erat, qui futura præuideret, intelligimus iſtum hominẽ, ſi ſequeretur Chriſtum, ſua quæſiturum fuiſſe, non quæ Ieſu Chriſti, &c.

D. Chryſoſ. Euthym. Theophyl. D. Auguſt.

C Idem Auguſtinus in quæſtionib. Euangelicis ex Matth. quæſt. 4. aliam cauſam reddit, videlicet ſuperbiam. Intelligitur (inquit) ſcriba miraculo Domini commotus, propter inanem iactantiam eum ſequi voluiſſe. Idem habet Beda Lucæ 9. D. Auguſtin. ſerm. 6. de verbis Domini. Dominus (inquit) quendam ſuperbum a ſuo diſcipulatu reuocauit. *Sequar te quocunque ieris*, ait: Et Dominus in corde eius in-

D uiſibilia vidẽs: *Vulpes (inquit) foueas habent*, id eſt, habitant in te inſidiæ ſicut vulpes, habitat ſuperbia ſicut volatilia cœli. Filius autem hominis ſimplex contra inſidias, humilis contra ſuperbiam *non habet vbi caput ſuum reclinet, &c.* D. Thomas ait voluiſſe ſequi Dominum, vt miracula faceret. Hugo quoq; Cardinalis; Sequar te (ait Scriba) vt a te diſcam miracula facere. Magiſter item hiſtoriæ; Volebat

E (ait) ſcriba ſequi Dominum, vt diſceret ſigna facere ad lucrum, & ideo non auditur a Domino, &c.

Card. Hug. Autor hiſt. ſchol.

D. Hilarius per interrogationem legit verba ſcribæ. Putat enim ſcribam non affirmaſſe, ſed interrogaſſe; *Sequar ne te quocunque ieris?* Quidam ſcriba (ait Hilarius) id eſt, vnus ex doctoribus legis, an ſit ſecuturus interrogat. Infidelitatis affectũ ſub diffidentia interrogationis expreſſit, &c. Sed affirmaſſe ſcribam, non interrogaſſe, conſtat ex biblijs correctis.

D. Hilar.

Quod autẽ Matthæus dicit, tunc illud geſtum eſſe, quando Chriſtus iuſſit, vt irent trans fretum (ait Auguſtinus lib. 2.

de

de conſenſu Euangeliſtarum capite 23.) Lucas vero ambulantibus illis in via; nõ eſt contrarium, quia in via vtique ambulabant, vt venirent ad fretum, &c.

Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput reclinet.

Ex hac reſponſione colligitur Scribam lucri cauſa Chriſtum ſequi voluiſſe. Reſpondet enim Chriſtus ſe adeo eſſe pauperem, vt non habeat in quo caput reclinet.

D. Hieron.

Hieronymus ſic interpretatur: Quid me propter diuitias, & ſeculi lucra cupis ſequi, cum tantæ ſim paupertatis, vt ne hoſpitiolum quidem habeam, & nõ meo vtar tecto? &c.

D. Chryſ.

Chryſoſtomus: Reſponſio (inquit) Chriſti non ad ſonum verborum Scribę; ſed ad ſenſum interrogantis accommodata eſt. Quid (inquit Chriſtus) pecunias credis te collecturũ ſi me ſequaris? Nonne vides nec diuerſorium mihi eſſe, nec tantum quidem, quantum auibus? &c.

Euthym.

Euthymius: Vulpibus (inquit Dominus) & volucribus ſum pauperior, neque enim receptaculũ habeo, nec quantum ſufficiat ad caput reclinandum. Tales autem eſſe volo eos, qui me ſequuntur, &c. Forſitan hic ſcriba Chriſtum Meſſiam eſſe, temporaliq; regno imperaturum putauit; ideoque ſequi, vt Regem voluit, & huiuſmodi reſponſum accepit.

An Chriſtus ſcribam repulerit.

D. Ambroſ.

Sed quæritur an Chriſtus hunc ſcribam his verbis repulerit? D. Ambroſius repuliſſe docet Luc. 8. Non videtur (inquit) conuenire rationi, vt ſimplicem, fidelemque iuſtum arbitremur, qui Domini dignatione reſpuitur, cũ indefeſſi famulatus obſequiũ ſpopondiſſet. Sed Dominus non obſequiorum ſpeciem, ſed puritatem quęrit affectus, &c.

D. Auguſt.

Et Auguſtinus loco citato; Chriſtus ſuperbum quẽdam, quantum intelligitur ex verbis ipſius Domini, vltro ſecum ire cupientem a ſuo diſcipulatu reuocauit. Reuocat iſtũ ire cupientem, trahit alterum recuſantẽ, & cæt.

D. Greg.

Et Diuus Gregorius homilia 13. in Ezechielem de hoc ſcriba verba faciens, & altero, cui dictum eſt: *Sequere me*; ſic ſcribit. Quid eſt, quod ſcriba promittit ſe ire, & deſeritur; iſte domum

A

vult redire, & tamen vt ſequi debeat iubetur? Scriba non ſuſcipitur; iſte nec ad horæ momentum ab obſequio relaxatur? Interno ergo, occultoque iudicio menſuræ calamus ducitur, in quo & iſte trahitur, & ille relinquitur, vt cœleſtis fabrica non ſine pio, & iuſto examine conſtruatur, &c.

D. Chryſ.

At Chryſoſtomus hom. 28. in Matth. Hęc (inquit) Chriſti verba non erant repellentis, ſed eius, qui & prauam illius

B

opinionem carperet, & poteſtatem daret, ſi cum ſpe huiuſmodi ſequi vellet, & cęt.

Euthym.

Et Euthymius: Hoc dicendo non vetuit Chriſtus ſcribã ſe ſequi; ſed docuit quod ſi ſequeretur, non inuenturus eſſet ſucrum, quod quærebat, &c.

D. Chryſol.

Chryſologus, ſerm. 19. Videtis (ait) quia Chriſtus non repulit volentem; ſed fingentem prodidit, & horruit præſumentem. Aut quare pietatis autor, largitor ſalutis, iſtum venire volentem prohiberet, qui mox alium

C

diſcipulum ire cupientem retinuit, ne abiret, &c. Chriſtus ergo ſcribæ ſic reſpõdit, vt quem ſequi vellet animaduerteret, nimirum pauperem, & humana omnia pro nihilo ducentem. Quod ſi inopẽ liberet ſequi, his verbis non prohibuit. Volebat ſcriba Chriſti eſſe diſcipulus, nec tamen ſciebat a diſcipulis Chriſti omnia relinqui oportere, ideoque Dominus hoc reddidit reſponſum. Me vis ſequi,

D

ego ipſis vulpibus, & cęli volatilib. ſum pauperior. Neq; enim aliquid habeo, in quo reclinem caput. Si pauper eſſe vis mei ſimilis, & caducis rebus omnibus nũtium remittere, ſequi non prohibeo. Tu quid facias prius conſidera.

D. Auguſt.

Hæc eadem verba: *Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos*: Auguſtinus in quæſtionibus Euangelicis ſecundum Matth. quæſt. 5. ſenſu metaphorico explicat.

E

Intelligitur (inquit) ſcriba miraculo Domini commotus, propter inanẽ iactantiam eũ ſequi voluiſſe, quã ſignificant aues.

Senſus metaphoricus.

Finxiſſe autem diſcipuli obſequium, quæ fictio vulpium nomine ſignificata eſt. Reclinatione vero capitis humilitatem ſuã Dominus ſignificat, quæ in illo ſimulatore, ac ſuperbo non habebat locum. Sic Auguſtin. Vnde intelliges illum ex his verbis coniecisse ſcribam vulpem fuiſſe, id eſt, ſimulatorem, quod ſimulate Chriſto in diſcipulũ ſe obtulerit, & volucrẽ, id eſt, ſuperbum.

Chryſolog.

Chryſologus quoque

loco indicato, ſimulatorem, & præſumentem vocat. Figmentum (ait) prodidit Dominus, & horruit præſumentem, &c.

D. Auguſt.

Item Auguſtinus in libro de virginitate cap. 51. Quidam ſuperbus, & doloſus, dixit Chriſto: *Sequar te quocunque ieris*. Arguebat nomine vulpium aſtutam doloſitatem; & nomine volucrum vētoſam elationem, &c.

Euthym.

Euthym. Quidam (inquit) dicunt, quod præcognoſcens Chriſtus ſcribam non ſolum pecuniarum amori B ſeruientem, ſed alijs quoque affectibus; reſponderit, vulpes, ac volucres appellās dęmones propter dolum illorū, & quod ſeminibus, ac fructibus virtutum inſidietur; ac ſi diceret: Dæmones quidem foueas, & nidos in te habent; ego autem neque breuiſſimam requiem apud animam tuam inuenio. Foueæ vero, ac nidi dæmonum affectiones ſunt, in quibus occultantur, ac requieſcunt. Hæc ille. Lege C Gregorium lib. 19. Moral. ca. 1. Et Auguſtinus ſerm. 7. de verbis Domini.

Dæmones vulpes.

Affectiones foueæ dæmonum.

Hactenus de vulgata diximus ſententia. Veriſimilitudinem quidem illa habet, quia tot patres diuino lumine illuſtrati, ac doctores aiunt ſcribam hunc nō ſincero animo Chriſtum ſequi voluiſſe. Sed patres ex reſponſo Chriſti hoc coniecerunt, & conijciendo dixerunt. Quamobrem veriſimile quoque exiſtimarim, D ſcribam hunc ſincero animo ad Chriſtū acceſſiſſe, ſeque in diſcipulum obtuliſſe. Quę ſententia eſt Titelmāni viri doctiſſimi ſimul, ac virtute clariſſimi in paraphraſi Matth. 8. Exiſtimat ille hunc legis peritum Chriſti verbis permotum illum ſequi decreuiſſe; ſuique animi decretum transfretare paranti aperuiſſe. Chriſti autem reſponſionem eò ait ſpectare, non vt doloſum, & lucri cupidum repellat; E ſed vt diſcipulatus difficultatem homini ſequi deſideranti proponat. Quem in modum cœnobiorum patres, in cœnobia cooptari poſtulantibus, quæ in eis duriora, difficilioraque ſunt, proponere ſolent; vt quid humeri ferre valeant, animaduertant. In hunc ſenſum nos ſupra Chriſti reſponſum ſumus interpretati.

Titelm.

Scriba num ſincero animo acceſſerit.

Verba illa; *Non habet vbi caput ſuum reclinet*; puluinar indicare videntur hoc ſenſu: Filius hominis ne ceruical quidem, aut puluinar habet, in quo dormiturus reclinet caput. Sed rectius de loco, quam de puluinari intelliguntur. Etenim de loco A cis vulpium, & volucrum dixerat: *Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos*: hoc eſt, habent propria quædam loca, in quibus quieſcant. Similiter de loco ait: Ego nullum habeo proprium locum, in quo caput poſſim reclinare, ac quieſcere. O ſummam ſummi Regis paupertatem?

CAP. XII.

De diſcipulo volente ſepelire patrem.

Alius autem de Diſcipulis eius ait illi, Domine, permitte me primùm ire & ſepelire patrem meum.

LVCAS capite nono, ſcribit Chriſtum cuidam dixiſſe. *Sequere me*. Illum vero ſic reſpondiſſe: *Permitte mihi primum ire, & ſepelire patrem meum*. Nondum ergo diſcipulus erat, ſed quia diſcipulus poſtea fuit, vnus ex diſcipulis dicitur à Matthæo. Vel dicitur vnus de diſcipulis latiori ſignificato, quia in Chriſtum credebat, & ab illo diſcebat, & familiaris erat. Dixit autem illi Chriſtus: *Sequere me*; videlicet, vt peculiaris diſcipulus, & comes fieret indiuiduus. Clemens Alexandrinus libro tertio ſtromatum ait, verba illa; *Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos*; à Domino dicta eſſe Philippo. Vnde efficitur hūc diſcipulum fuiſſe Philippum. Sed non eſt veriſimile fuiſſe Philippū, cui iam Dominus paulò poſt ieiunium in ſolitudine ſeruatum, dixerat: *Sequere me*. Ioann. 1. Videbitur alicui Tertullianus in libro de baptiſmo capite duodecimo ſcripſiſſe hunc diſcipulū fuiſſe Matthæum. Sed qui attentius Tertullianum legerit, id planè cum Pamelio negabit.

Quiſquis diſcipulus is fuerit, a Chriſto vocatus eſt his verbis: *Sequere me*. Ille autem ſic reſpondit, vt ex Luca fit compertum: *Permitte me primum ire, & ſepelire*

patrem

An reuera mortuus iã eſſet pater huius diſcipuli.

patrem meum. Vita functum fuiſſe huius diſcipuli patrem, opinio eſt Chryſoſtomi, Euthymij, Auguſtini, Ambroſij, D. Thomæ, Carthuſiani, Abulenſis, & Hugonis Cardinalis. Itaque iuxta hanc ſententiam, facultatem petijt ſepeliendi patris iam mortui.

Obijcies. Si patrem domi haberet mortuum diſcipulus hic, domi manſiſſet, luctuique vacaſſet: nec ad Chriſtum veniſſet domi relicto patre mortuo. Ergo non erat mortuus illius pater. Pręterea, ſi mortuus fuiſſet pater, petijſſet a Chriſto vt in vitam illum reuocaret potius, quam facultatem vt humaret. Reſpondetur, vel diſcipulum incenſum ſtudio audiendi, & videndi Chriſtum, patrem mortuũ alijs comitatum domi reliquiſſe; vt ad exequias celebrandas protinus rediret. Vel ex nuntio accepiſſe patrem e vita exceſſiſſe. Cum autem nondum magna fide polleret, vita defunctum vitæ, vt reſtitueret a Domino non poſtulauit. Probabile etiam eſt reliquiſſe patrem grauiſſimo aliquo morbo affectum, ac pene mortuũ, ideoq; voluiſſe, prius quàm Chriſtũ ſequeretur, ad ſepeliendum illum diſcedere. Hinc colligi poteſt cauſa, cur Dominus huic diſcipulo dixerit: *Sequere me.* Etenim cum patrem mortuum domi reliquiſſet, vel mortuum eſſe audiuiſſet, domum ad impendendum funus redire volebat. Id intelligens Dominus: *Sequere* (inquit) *me.* Quaſi diceret. Noli domum reuerti, ſed me ſequere.

Veriſimiliter ſic res ſe habuit. Diſcipulus hic erat Chriſti, vt Matthæus ait. Cũ Chriſtum iam ſequeretur, quia diſcipulus iam erat, ex nuntio cognouit vita exceſſiſſe patrem, abireque ad ſoluenda illi iuſta decernebat. Cum vero Dominus illius animum, cogitationeſque intueretur, dixit: *Sequere me.* Aperuit animi decretum diſcipulus: *Permitte* (inquiens) *me primum ire, & ſepelire patrem meum*, quẽ vita functum eſſe audiui. At Dominus ſic reſpondit.

Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos.

Quos appellet Chriſtus mortuos. Caietan.

Caietanus mortuos hoc loco homines illos appellari putat, qui mortalibus, ac perituris negotijs vacant, etiam ſi Dei gratia prędit ſint. Non intendit (inquit) Chriſtus per mortuos reprobos, ſed mundanis curis occupatos, &c. At contra Patres mortuos homines dici exiſtimant illos, qui animi vita ſunt priuati. Auguſtinus ſerm. 6. de verbis Domini; Infideles (inquit) quando cadauer ſepeliunt, mortui mortuum ſepeliũt. Illius corpus animam perdidit, illorum anima Deum. Sicut enim anima eſt vita corporis: ſic vita animæ Deus, &c. Et Hieronymus: Mortuus eſt quicunque non credit, &c. Similiter Chryſoſtomus, & alij.

D. Auguſt. *D. Hieron.*

Idem Chryſoſtomus putat patrem huius diſcipuli infidelem fuiſſe, ſequitur Theophylactus: Huius (ait) diſcipuli pater incredulus erat; quod manifeſtum eſt ex eo, quod dicit Chriſtus: *Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos*, hoc eſt infideles, &c. Euthymius item; Opinor (inquit) eum, qui mortuus erat, infidelem fuiſſe, ideoque dixiſſe Chriſtum: Dimitte mortuos; hoc eſt, recede ab ijs, qui in fide mortui ſunt, vt ſepeliant mortuos, qui ipſos contingunt, &c.

D. Chryſoſ. *An fuerit infidelis mortuus. Theophyl. Euthym.*

Non eſt tamen probabile mortuum hunc fuiſſe Ethnicum. Non enim Chriſtus Ethnici hominis filium in diſcipulũ cooptaret tunc temporis. Fuit igitur Iudęus. Eſt ergo ſenſus: *Sine mortuos animo ſepelire mortuos corpore.* Adijcit D. Lucas: *Tu autem vade annuntia regnum Dei*: Noli ad humandum patrem abire, non deerunt alij, qui funus illius curent, non deerunt mortui alij, qui mortuum ſepeliant. Tu vade, regnum Dei hominibus prædica, diſcipuloque meo munus dignum aſſume. Neque verò te ab eo patris exequię auocent.

Cur Chriſtus non permiſerit diſcipulo ſepelire patrem. D. Chryſoſ.

Quæres cur Dominus non permiſerit huic diſcipulo opus illud miſericordiæ exequi, quod non longum tempus poſtulabat: Prima ratio ſit, quia non deerant alij, qui exequerentur. Secunda, quia forte præuidebat Dominus fore funus illud diſcipulo impedimentum, & laqueum. Vnde Chryſtomus homil. 28. Erat (inquit) veriſimile, poſt parentis ſepulturã ad teſtamenti, legatoriſque conſiderationem deuenturum, & hæreditatis diuiſionem. Deinde in aliud ex alio, quaſi vndarum fluctibus diſtractus, procul a portu ſalutis iactaretur. Quę ne illi acciderent, ſecum eſſe ipſum, Chriſtus iubet, &c. Docet hęc ratio, occaſiones, quæ virtuti impedimentum afferre poſſunt, fugere. Sunt

enim remoræ, quæ ſecundo etiam vento A nauigantem præter ſpem, & opinionem remorantur. Tertia ratio eſt Theophylacti Lucæ 9. *Theophyl.* Inſinuat (inquit) Dominus incredulum fuiſſe patrem illius, & propterea indignum, cuius curam ageret filius, qui crediderat, &c. Noluit Dominus diſcipulum exequias celebrare hominis & corpore, & animo mortui; ideo dixit: Sine ſimiles ſepelire ſimiles, mortui ſepeliant mortuos; viuus es, a mortuis recede. B *Chryſolog.* Chryſologus ſerm. 19. Fidei filius ad domum perfidię cur rediret? Salutis proles perditum cum perditis cur defleret? &c. Hæc dicta ſunt ex illorum ſententia, qui arbitrantur huius diſcipuli patrem tunc temporis vita iam fuiſſe functum.

Alij, & forte probabilius, putant non petijſſe diſcipulum facultatem humandi patris, qui iam eſſet mortuus; ſed facultatem poſtulaſſe cum patre iam ſene adhuc C viuente permanendi, vt curam illius ageret, quouſque vita functum ſepultura afficeret. Eſt hæc ſententia Theophylacti, *Theophyl. Nondũ obierat pater diſcipuli.* Lucæ 9. Sepelire (inquit) hoc loco ſignificat curam gerere vſque ad ſepulturam; quia & communis ſermo ita habet, cum dicimus: *Ille filius ſepeliuit patrem ſuum*; non intelligimus quod tantum ſepelierit eũ, ſed quod diligentem illius curam habuerit vſque ad ſepulturam, &c. D *Sim. Caſſ.* Simon Caſſianus idem ſentit lib. 9. capite 16. Curare (inquit) vult patrem expectare, diſponit quouſque moriatur, vt eum ſepulturæ commendet. Non erat pater in infirmitate vt moriturus in proximo videretur, ſed fortaſſis in ſenectute, &c. Idem opinatur *Lyranus, & alij.* Lyranus, Iſidorus Brixianus, Titelmanus, & Caietanus: Nemo petit (inquit) diſcipulus exiguum tempus E paternæ ſepulturæ, ſed petit totum tempus vitæ paternæ, ac ſi dixiſſet: Dimitte me ire donec viuit pater meus. Significauit enim durationem vitæ paternæ ab officio ſepulchri. Quemadmodum Eutitia mater beatæ Luciæ dixit filiæ: *Tege primum oculos meos, & de facultatibus fac quod volueris*; ſignificando mortem ſuam ab officio tegendi oculos. Sic Caietanus. Itaque iuxta hanc probabilem ſententiam ſenſus petitionis eſt. Permitte me ire, & cum patre manere, quouſque illũ ſepeliam. Chriſtus vero facultatem gerendi curam patris vſque ad ſepulturam, diſcipulo denegauit, dicens: Sine animo mortuos homines, ſepelire carne mortuos ſimiles: non deerunt, qui patrem tuum, cum obierit ſepeliant. Vel, ſine mortuos curam gerere mortuorum; tu autem cura hac expeditus vade, & annuntia regnum Dei, diſcipulique mei munus aſſumito. Quæ obijci huic opinioni poſſunt non multum habent ponderis.

CAP. XIII.

De volente renuntiare ijs quæ domi erant.

Et ait alter. Sequar te Domine, ſed permitte mihi primum renuntiare ijs, quæ domi ſunt.

DE ſcriba, & diſcipulo, ſcribunt Matthæus, & Lucas. Lucas verò addit tertium. An tamen ijs tribus quod narratur, eodẽ tempore, & eodem ad mare Tiberiadis itinere contigerit, non eſt omnino certum. Potuerunt enim ſimul narrari, quæ diuerſis temporibus acciderunt. Tertius hic Chriſtum volebat ſequi; ſed antequam ſequeretur, domum reuerti, & ijs, quæ domi habebat renuntiare. Græcè pro renuntiare legitur, *ἀποτάξασθαι*, quod verbum ſignificat etiam vale dicere, vel vale dicto dimittere: Act. 18. Paulus *ἀποταξάμενος τοῖς ἀδελφοῖς*, id eſt, fratribus valefaciens, vt noſter interpres vertit. Eundem in modum hoc loco vertit Budæus in commẽtarijs linguæ græcæ; Indulge hoc mihi, vt iubeam valere domeſticos meos. Et Diuus Auguſtinus ſermone ſeptimo de verbis Domini ſic interpretatur: Permitte mihi vt nuntiem meis, ne forte, quomodo fieri ſolet, quærant me.

Significat etiam verbũ græcum, vt idẽ Budæus docet, renuntiare, ſiue nuntium rei alicui remittere, illamque deſerere. Hanc ſignificationẽ ſequutus eſt noſter interpres. Ambigua tamen ſunt verba græca, *ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου.*

Dupli-

Digitized by Google

Duplicem peperit lectionem articulus, τῶς, qui & maſculini, & neutrius generis eſt. Prima lectio eſt: *Permitte mihi primum renuntiare ijs, qui domi ſunt*; ideſt domeſticis meis. Secunda melior, quæ in biblijs iuſſu ſummi Pontificis correctis extat, & ſequenda eſt: *Permitte mihi primum renuntiare ijs, quæ domi ſunt*; hoc eſt, nuntium remittere rebus meis, quas domi habeo, illaſque diſponere. Intelligimus (ait Caietanus) quod hic petijt tempus componendi negotia ſua domi, &c. Verbum autem renuntiare hoc loco, vt ex græco conſtat, non ſignificat certiorem facere, ſed nuntium remittere, & deſerere.

Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.

Parabolicè reſpondet Dominus, neq; id permittit, quod diſcipulus poſtulat. Quemadmodum (inquit) arator, qui aratro manum admouet, retroque reſpicit, ad arandum aptus non eſt: ſic qui meo diſcipulatui animum adijcit, & ad mundana negotia mentem reflectit, ad eaque redire vult, ad euangelizandum Dei Regnum, & ad ſequendum me non eſt idoneus. Oportet aratorem, qui manu ſtiuā tenet, non quæ retro ſunt reſpicere, ſed quæ ante ſunt intueri. Oportet quoque regni Dei euangelizatorem, meumque diſcipulum, non ad mundana negotia mentis oculos reducere, ſed ad ſpiritalia toto conatu, menteque contendere; ſi diſcipuli mei officio fungi cupiat.

CAP. XIV.

Morale. De tribus Chriſti dictis.

Tria hoc loco, eademque præclara Chriſti dicta, & veluti apophthegmata ſeſe offerunt. Primum illud eſt; *Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos; filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet.* Secundum: *Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Tertium: *Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retrò aptus eſt regno Dei.* Primum admirabilem opulentiſſimi Regis paupertatem indicat. Significant enim verba illa Chriſtum, nec domum quidem, nec cubile in hoc, quem condiderat, mundo habuiſſe, in quo caput reclinaret. Vnde Tertullian. in lib. de idololatria cap. 18. Ille (inquit) Dominus in humilitate inceſſit, domicilio incertus. Nā Filius (inquit) hominis non habet vbi caput ſuum collocet, &c. *Tertull.*

Clemens Alexandr. libro 4. ſtromatū, ait hoc loco diuites prauos, appellari vulpes; Eos (inquit) qui in effodiendis, & infodiēdis diuitijs verſantur, homines prauos, & planè terræ filios, vulpes Chriſtus appellauit, &c. Vulpes huiuſmodi ſuas habent foueas, theſauri enim, arcæque, in quibus aurum, argentumque reconditur illarum foueæ ſunt. At Chriſtus pauper non habet foueas, non habet theſauros; nec cubile quidem habet, in quo caput reclinet. Similiter pauper Euangelicus. D. Bonauentura Luc. 9. Beatus (inquit) qui terrenam foueam commutat in æternam aulam, &c. Hoc etiam habet euangelicus pauper, quòd, quemadmodum Chriſtus nihil habebat, & tamen, quoniā Deus erat, omnia poſſidebat; ita ſuo modo nihil habet, & omnia poſſidet, iuxta illud Pauli 2. ad Corinthios 6. Tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes. Qui enim (ait Theophylactus eodem capite) nulli rerum temporaliū, quæ ad victum, & amictum pertinent affixus eſt, quę omnium ſunt, habet, &c. D. Bonauentura loco citato. Valde (ait) diues eſt qui tantum habet, quantum Rex cęli, & terrę. Huiuſmodi autem eſt, qui nihil habet propriete, & totum poſſidet charitate, &c. *Clem. Alex. Auari diuites ſunt vulpes. Euangelica paupertas nihil habet, & omnia poſſidet. D. Bonau. 2. Corint. 6. Theophyl. D. Bonau.*

Diuitiæ cum ſuperbia coniunguntur; diues enim diuitijs inſoleſcit. Ideoque cum vulpibus coniunguntur volucres; vulpes foueas habent, & volucres cęli nidos. Vulpes rapaces diuites ſunt praui, vt dixit Clemens. Sunt etiam volucres propter ſuperbiam; nidos habent celſis in locis artificioſe extructos. At euenit inſipientibus illud Abdiæ 1. *Si exaltatus fueris, vt aquila, & ſi inter ſydera poſueris nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. &c.* Diuitiæ cum ſuperbia coniungun- *Diuitiæ ſuperbiam pariunt. Abdiæ 1.*

coniunguntur. At cum paupertate humilitas. Quemadmodum enim ſuperbiæ nidus ſunt opes; ita humilitatis cubile eſt paupertas Euãgelica. Suos ſectatores vult Dominus nõ eſſe vulpes pecuniæ foueas habentes, aut volucres excelſos nidos conſtruentes; ſed pauperes, non ſua, ſed quę ſunt Ieſu Chriſti quærentes. Ita vt non habeant proprium quid, vbi caput ſuum reclinent, huic ſcribę diſſimiles, de quo Auguſtinus ſerm. 7. de verbis Domini: Intelligimus (ait) hunc ſcribam, ſi ſequeretur Dominum, ſua quæſiturum fuiſſe, non quæ Ieſu Chriſti, &c. Et Hieronymus; Scriba ſequuturum ſe promittit; nõ magiſtrum quærens, ſed lucrum, &c. Heu quot ſunt Chriſtiani, qui non magiſtrum quærunt Chriſtum, ſed lucrum; non tam vt Chriſtum audiant, & imitentur, ſacerdotium appetunt; quam vt ex ſacerdotio lucrum comparent.

Euangelica paupertas. *D. Auguſt.* *D. Hieron.*

Iam vero a religioſis viris non terrena ſunt quærenda, ſed cœleſtia. A Domino, qui vbi caput reclinet non habet, qui terrena ſperet? Simon Caſſianus lib. 9. capit. 16. Non eſt temporale commercium ſequi Chriſtum. Pauperem ſe aſſerit, cum ſit Dominus omnium, & omnium intentionem auertit a ſequela ſui, reſpectu commodi tẽporalis. Aeternus Dominus dignum ęſtimat ſibi, ſuis ſequacibus æterna largiri, &c. *Ego ſum merces tua magna nimis*; ait Dominus Abrahamo Gen. 15. Hęc eſt magna nimis merces illius, qui Chriſtum ſequitur, Deus ipſe. Rogauit olim Chriſtus D. Thomam: Bene ſcripſiſti de me Thoma, quam ergo mercedem accipies? Cui ille: Non aliam Domine, niſi te ipſum. Hæc vox hominis eſt, qui ſyncera, puraque voluntate, non ſua quærit, ſed Chriſtum.

Sim. Caſſ.

Continent etiam verba hæc, Domini aduerſus homines querelam. Etenim vulpes verſutiſſimæ, volucreſq; cœli ſuperbiſſimæ, ideſt dæmones, foueas, nidoſque in cordibus noſtris habent; Chriſtus aũt in eo non habet, vbi caput ſuum reclinet. Vbi enim peccatum aliquod mortiferum latet, ibi hæ volucres nidum habent; ibi huiuſmodi vulpes ſtabulantur. Lege Ambroſium ſerm. 79.

Secundum Chriſti dictum eſt: *Sequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Docet Dominus parentibus, ac cognatis omnibus Deum anteponendũ. Non pietatis obſequiũ negat Chriſtus (ait Chryſologus ſerm. 19.) ſed diuinam præponit humanis affectibus ſeruitutem, &c. Auguſtinus ſermon. 7. de verbis Domini: Amandus eſt generator, ſed præponendus eſt creator. Docuit nos Dominus quod ſcriptum eſt cap. 2. dicente Eccleſia: *Ordinate in me charitatem.* Quid eſt, ordinate in me charitatem? Facite gradus, & cuique quod debetur, reſtituite. Nolite anteriora poſterioribus ſubdere. Amate parẽtes, ſed pręponite Deum parentibus, &c. Non te retrahat a Chriſto ſequendo parentum, & cõſanguineorum amicorumvé amor. Audi Hieronymum ad Heliodorum epiſtola 1. Per calcatum perge patrem, ſiccis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus eſt, in hac re eſſe crudelẽ, &c. Clemens Alexan. in exhortatione ad Gręcos: Barbari (inquit) dicuntur cadaueribus illigare captiuos, donec cum ipſis putreſcant, &c. Caue ne idem tibi contingat? ne te barbarus dæmon mortuis alliget amicis, vel conſanguineis, donec cum illis putreſcas: dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.

Parentibus & cognatis Chriſtus anteponendus. *D. Chryſol.* *D. Auguſt.* *D. Hieron.* *Clem. Alex.*

Indicat etiam locus duplicem eſſe hominis mortem, & corporis, & animi. Mortui enim corpore ſepelire mortuos nequeunt, de mortuis ergo animo ſermo habetur. Vnde Ambroſius Luc. 9. Quomodo (inquit) mortui ſepelire mortuos poſſunt, niſi geminam hic intelligas mortem vnam naturæ, alteram culpę? &c. Eſt quidem anima immortalis, vitam morti minime obnoxiam habet: at nunc mori dicitur cum per peccatum ſeparatur a Deo. Moritur corpus cum ſeparatur ab anima; moritur anima cum ſeparatur a Deo. Eſt enim Deus animæ vita. Audi Auguſtinũ ſerm: 6. de verbis Domini: Sicut expirat corpus cum animam emittit; ita expirat anima cum Deum amittit. Deus amiſſus mors animæ; anima emiſſa mors corporis, Mors corporis neceſſaria, mors aïæ voluntaria, &c. Ambroſius Luc. 9. Triplicem mortem commemorat. Primam corporis, ſecundam animæ, tertia voluptatum, & criminum. Vita (inquit) corporis habet mortem ſorte naturę; habet etiam ipſa anima mortem labe peccati. Eſt & alia mors, quę ſęcularium affert interitũ voluptatum, in qua non natura, ſed delicta moriuntur. Hanc mortem ſubimus conſepulti in baptiſmo, & mortui cum Chriſto

D. Ambr. *Duplex mors.* *Moritur immortalis anima cum ſeparatur a Deo.* *Triplex mors.* *D. Ambroſ.*

Chriſto, ad Coloſſ. 2. Hac morte mori voluit cùm prophetaret Balaam, vt Deo viueret, & ideo dixit. *Moriatur anima mea morte iuſtorum.* Numer. 23. ſic Ambroſius. Tertia hæc mors, qua crimina, ſeculique voluptates moriuntur, felix eſt, & ſummopere expetenda iuxta verba Balaam; *Moriatur anima mea morte iuſtorum.* At mors animæ multò magis, quàm mors corporis exhorrẽda, ac fugienda. Viuit anima, & moritur. Viuit quidem, quia immortalis eſt natura, ſed moritur peccato.

Lege D. Chryſoſtomum homil. 28. in Matth. quo loco mortuos animo cum ijs confert, qui corpore mortui ſunt. Lege etiam Chryſologum ſer. 19. Is rectè hominis flagitioſi corpus, viuum animæ ſepulchrum vocat, in quo mortua iacet anima, ac ſepulta. Fit (inquit) in corporis ſepulchro viuo, funus animæ iam ſepultæ. &c. Et Chryſoſtomus; Hic (inquit) fętentem animã in corpore quaſi in ſepulchro circumagit. &c. Eodem loco docet Chryſologus ea, quæ cadaueri corporaliter accidũt, animæ mortuæ accidere ſpiritaliter. Fœtet corpus ab anima ſeparatum; fœtet anima à Deo ſeiuncta. Putreſcit corpus; putreſcit anima. Vermes procreat corpus vermes conſcientiæ, ac morſus procreat anima. Recedente anima (ait Chryſologus) mox corpori fœtor, corruptio, putredo, vermis, & omnia viſu deteſtanda ſuccedunt. Diſcedente Deo confeſtim venit in animam peccatorum fętor, corruptio criminum, vitiorum putredo, cõſcientiæ vermis. ſic ille. Chryſoſtomus verò: Multi (ait) viuere creduntur, qui nihil à mortuis differunt. Immo verò maximè differunt, cùm ſint illis multò deteriores. Nõ deuorant ſceleratum hominem vermes, ſed perturbationes animi omni feroci beſtia truculentius exagitant, atq; lacerãt. Quòd ſi aperti ſunt oculi, id multò deterius eſt, quàm ſi clauſi eſſent. clauſi enim mortuorum oculi nihil mali vident; hinc vero mille ſibi morbos oculis cernendo quotidie contrahit. Ille iacet in monumẽto ad peccandum iam immobilis; hic in ſepulchro malo, à ſe ipſo intruſus, ingẽti peccatorum mole obruitur. Sed corpus, dicet quiſpiam, huius pingue, ac floridũ, non tabe corruptum videmus. Magna vero res, ſi corpore integro, iampridem anima corrupta, atque deperdita eſt, ac multa putredine, oppleta. Et ille poſt mortẽ

Chryſol. *D. Chryſ.* *Chryſol.* *D. Chryſ.* *Peccator fœtet.*

A per decem dies male olet; hic vero per totam vitam, os habens vel ipſis cloacis ſpurcius, intolerabilem expirat fętorem. Certè ſi poſſes animam hominis delicijs, ac ſceleribus dediti oculis cernere: non dubitares multo melius eſſe in ſepulchro iacere, quam delictis irretitum detineri. Ita Chryſoſtomus.

Theophylactus moraliter de ijs, qui occulta crimina non confitentur, hæc verba exponit. Mortuus (ait) peccator eſt. B Qui & ſepelit ſuos mortuos, hoc eſt, malas cogitationes, quas nõ confitetur. Perinde Dñs prohibet ſecuturum ſe, ne ſepeliat malas cogitationes, & occultet. Vult enim eas per cõfeſſionẽ manifeſtari. &c. Hos homines Amb. ſer. 79. vulpes vocat. habẽt enim vulpes hæ foueas ſuas, & volucres nidos ſuos. i. peccata ex quibus exire nolũt. Omnis Chriſtianus (ait Ambr.) qui ſua vult peccata celare, ſpiritaliter vulpes eſt. Sicut vulpes propter fraudes C ſuas, latibulis demoratur; ita peccator tacens propter conſcientiam ſuam, peccatorum foueis deliteſcit. &c. Iuxta Lyranum Luc. 9. in Morali, de ijs dici poſſunt verba Chriſti, qui impiorum ſcelera abſcondunt, nec debita, vt emendentur, correctione vtuntur. Moraliter (ait) mortui ſepeliunt mortuos, quando peccatores in peccatis ſuis mutuò ſe celant, & operiunt ſemet ipſos. &c.

A mortuis ſepeliendis auocat diſcipu- D lum Chriſtus. Nã ſuſcitandi potius ſunt, non ſepeliendi. Is omnino mortuum ſepelit, qui adulatione, vel exemplo, vel pecunia in flagitio hominem detinet. Is ſuſcitat, qui à flagitio excitat, ac liberat. Gloſſa ord. Matth. 8. Mortuos ſepelire eſt peccatores in peccatis fouere. &c. Non ne tibi videtur mortuus homo mortuam fęminam ſepelire, cùm eam donis, ac pecunia veluti terra obruit, & in ſcelere veluti fouea profunda detinet? Iam vero E qui flagitioſum laudat, non ne in flagitijs ſepelit? Lege Gregor. 4. Moral. cap. 25. Mortui (inquit) mortuos ſepeliunt, cùm peccatores peccatorem fauoribus premunt. Quid eſt enim aliud peccare, quàm occumbere; & ſepelire, quàm abſcõdere? Sed qui peccantẽ laudibus proſequũtur, extinctum ſub verborum ſuorum aggere abſcõdunt. &c. Ille etiã mortuos ſepelit, qui miſericordia Dei propoſita, atque exaggerata, hominem ſceleri affigit.

Theoph. *D. Ambr.* *Adulatio.* *Gloſſa ord.* *D. Gregor.*

affigit. Eneruis animus (ait Greg. eodem loco) ad quædam ſe ſolatia falſæ conſolationis inclinat; quatenus venturum iudicem tantæ ſibi miſericordiæ ſpondet, vt eos etiam, quos arguendos inuenerit, penitus non occidat. &c.

Diſcipuli Chriſti nō ſepeliũt, nec terrę infodiũt mortuos animos, ſed terra. i. terrenis curis obrutos excitant, & in vitã reuocant. Dimitte (ait Dominus huic diſcipulo) mortuos ſepelire mortuos ſuos: tu aũt vade, & annuntia regnũ Dei. Quaſi dicat, vt eſt in Gloſſa interlin. Matth. 8. Illi carne mortuos condant; tu autẽ mortuos anima reſuſcita. &c. Et Gloſſ. ordin. Luc. 9. Docet Dominus minora bona pro vtilitate maiorum eſſe prætermittenda. Maius eſt enim animas mortuorum prædicando ſuſcitare; quàm corpus mortui terra abſcõdere. &c. Similem in modum Apoſtoli Act. 6 *Non eſt* (inquiunt) *æquum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare mẽſis*. Minus bonum pro maiori prætermiſerunt, menſarum adminiſtrationem, pro verbi diuini prædicatione reliquerunt. Nam, vt ait D. Bonau. Luc. 9, quantò anima melior eſt corpore, tantò melius eſt animã paſcere prędicando, quàm corpus alimenta miniſtrando. &c. Addit. Sicut peccatum eſt, cùm indigenti diues non dat eleemoſynã, ita maius peccatum eſt cùm ſciens non communicat. Hæc D. Bonau. Illi, qui indigentibus & fame verbi diuini pereuntibus diuina verba non impertiunt, & quos poſſunt, à peccatis dicendo non reuocant, ſimiles illis ſunt, qui eo tempore frumenta abſcondunt, quo populus fame perit. Prouerb. 11. *Qui abſcondit frumenta maledicetur in populis: benedictio autem ſuper caput vendentium*. In quẽ locum ſic ſcribit Beda; Qui prædicationis verba retinet, maledicetur in populis: quia in ſolius culpa ſilentij pro multorum, quos corrigere potuit, pęna damnatur. Ipſe eſt ſeruus piger & malus, qui ꝓ retentione talenti Matt. 25. in exteriores tenebras miſſus eſt. Vendunt autem frumentum, qui verbum vitæ audientibus conferunt, à quibus pretium fidei, & confeſſionis recipiant, dicente Domino Luc. 19. *Negotiamini dum venio &c.*

Gloſſ. interlin. *Gloſſ. ord.* *Act. 6.* *D. Bonau.* *Prou. 11.* *Qui doctrina indigent docendi.*

Tertiũ Chriſti dictum hoc eſt; *Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei*. Volebat diſcipulus ille domum redire, vt rebus ſuis nuntium remitteret, & patrem, conſanguineoſq; valere iuberet, non permiſit Dominus. fugiẽdæ enim ſunt remoræ omnes, quæ è mundo diſcedẽtis impetum, ac feruorem retardare poſſunt. Nauarchi, qui è portu Oliſiponenſi in Indiam ſoluunt, ſi poſt diuturnos imbres proſper ſpirat ventus; omnia prætermittunt, neque ad ſuos redeunt, vela protinus pandunt, pelagoq; ſe committunt, terra relicta. Eundem in modum ſi è mundo in cœleſtem vis patriam ſoluere: ſolue te curis omnibus terrenis: vbi primũ diuini ſpiritus aura afflauerit, pande vela, omitte omnia, nihil te aut vinciat, aut vincat. Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos, tu ad viuos euola; inter viuos vitam ducito, ne inter mortuos mortem oppetas. Audi Auguſtinũ ſer. 7. citato. Quando (inquit) parat Deus homines Euangelio, nullam excuſationem vult interponi carnalis huius, temporaliſq; pietatis. &c. Et Simonem Caſſian. lib. 9. cap. 16. Vox (ait) diuina cùm clamat, ab omnibus humanis, atq; mundanis rebus abſoluit. Cùm Chriſtus loquitur, omnis anima in eius obedientia liqueſiat. &c. Verba illa tibi dicta puta, quæ ab Angelo Lot accepit. Gen. 19. *Salua animam tuam, noli reſpicere poſt tergũ, &c.* Nemo enim mittẽs manum ſuam ad aratrum & reſpiciens retro aptus eſt regno Dei. Gregorius Mag. homil. 3. in Ezech. Manum (inquit) ad aratrum mittere, eſt quaſi per quendam compunctionis vomerem, ad proferendos fructus terram ſui cordis aperire. Sed retrò poſt aratrũ reſpicit, qui poſt exordia boni operis ad mala reuertitur, quæ reliquit. &c.

Fugiẽda vocationis diuinæ impedimenta. *D. Auguſt.* *Sim. Caſſ.* *Gen. 19.* *D. Greg.*

Lucæ 17. ait Chriſtus: *Memores eſtote vxoris Lot*. Nam, vt ait Rupertus in Geneſim, vxor Lot in ſtatuam verſa eſt, non marmoream, ſed ſalis, vt exemplum fieret, & condimentum, vnde alij ſalirentur. Reſpexit illa retrò, verſaque eſt in ſtatuam. Caue ne retro reſpicias; id ſi facias, hominis ſtatua potius, quam homo eris. Statua ſtat, nec mouetur vlterius; ſic is, qui retrò aſpicit, in cęli conſiſtit via, nec currit. Nos autem vult Paulus currere: *Sic currite*, ait 1. Cor. 9. *Vt comprehendatis*. Qui currit, retrò minime aſpicit. Si curris, vt cœleſte præmium complectaris, ne retrò ad mundana faciem conuertas: ad diuina potius, ac cœleſtia animum intende, teque ipſum extende, iuxta illud eiuſdem Pauli

Rupertus. *Non reſpiciendum retrò.* *1. Cor. 9.*

ad

Ad Phil. 3. ad Philip. 3. *Vnum autem, quæ retro ſunt obli-*A *uiſcens, ad ea vero, quæ priora ſunt extendens me ipſum ad deſtinatum perſequor*, græce, κατὰ σκόπον, *ad brauiũ ſupernæ vocationis. &c.* Miſerat Paulus Chriſto vocante manum ad aratrum: non reſpiciebat retro. Vnum (inquit) hoc curo, & ago, ſiquidẽ aratro inieci manum, non reſpicio retrò; ſed caduca omnia, quæ retro ſunt à me relicta, obliuioni tradens perpetuæ; ad ea vero, quæ priora ſunt, græcè, ἔμπροσθεν, id eſt, ad ea, quæ ſunt ante faciem, & à fronte, i. B ad æterna, ac cœleſtia me ipſum, omneſque vires extendens, ad deſtinatum, hoc eſt, ad ſcopum, ſignumq; mihi præfixum perſequor, ſupernumque brauium apprehendere contendo.

D. Greg. Gregor. loco citato. Ante nos (inquit) ęterna ſunt, poſt nos temporalia. Quia et illa pergentes inuenimus: & iſta recedentes quaſi poſt dorſum relinquimus. &c. Nunc iter facimus, & ad æterna properamus: poſt mortem, vel æternam beatitudinem, vel æternos cruciatus reperiemus. Aeterna nos expectant, temporalia nos deſerunt; illa ſunt ante nos, quia ad illa tẽdimus; hæc poſt nos, quia illa reſinquimus. Qui retrò igitur reſpicit, ad temporalia oculos flectit: qui ea quæ à fronte ſunt, intuetur, is ęterna cõtẽplatur. Gregorius eodem loco; Pennata animalia. i. prædicatores ſancti, cum incedunt, minime reuertuntur: quia ſic à terrenis actibus ad ſpiritalia pertranſeunt, vt ad ea, quæ reliquerunt, vlterius nullatenus reflectantur. &c. Nonnulli vero vxorẽ Lot imitantur. Audiant hi Bedam Luc. 9. Si ſecuturus (ait) Dominũ diſcipulus, quia vel hoc domi renuntiare velit, arguitur, quid fiet illis, qui nulla vtilitatis, nulla fidei ædificandæ gratia ſæpius ſuorum, quos in mundo reliquerunt, domos reuiſere non timent? &c. Et Theophylactus Matt. 8. Si diſcipulo neque patrem ſepelire licuit; væ ijs, qui monaſticem profeſſi, ad mundana regrediuntur negotia. &c. Item eodem loco; Poſtquam quis ſe tradiderit Deo, non debet denuò ad vitæ huius curas conuerti &c.

Cõcionator aratro verbi corda ꝓſcindit. Denique aratrum in manus iubentur ſumere concionatores, & regnũ Dei nuntiare. Sunt enim cęleſtes agricolę, qui cęleſtem in mundo ſemẽtem faciunt. Agricolæ aratro dura terra proſcinditur, vt fructus ferat; concionatoris verbo, dura corda proſcinduntur, vt molleſcant, fructusq; Deo vberes pariant. Egregium eſt aratrum Chriſti crux, Chriſtique è cruce pendentis ſtupendum exemplum. Hoc maxime peccatoris duritiem proſcindat concionator, iuxta illud Pauli 1. Cor. 1. *Prædicamus Chriſtum, & hunc crucifixum.* Ardore, ac diligentia euangelico aratori opus eſt, ne illud audiat, quod Prouerb. 20. ſcribitur: *Propter frigus piger arare noluit, &c.* Qui proximi, Deique amore veluti igne inflammatur, is diligenter arat. Qui verò Dei, proximique amore caret, is hac in re friget, & alget. Niſi lucrum expectet, arationem non curat. *Prou. 20.*

Præterea, quicunque ſanctum vitæ inſtitutũ aggreditur, aratro manũ inijcit: vt animi incultum agrum proſcindat, virtutumque omnium ſementem faciat: ex qua ſegetem gloriæ locupletiſſimam metat. In agricultura primum eſt, manum C in aratrum mittere; ideò Dominus vt virtutis initium ſignificaret; *Nemo* (inquit) *mittens manum ſuam ad aratrum*, id eſt, nemo aggrediens, & inchoans ſanctæ vitæ inſtitutum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei. Neceſſe enim eſt eum, qui ſancte incipit viuere, ad ea, quæ ante ſunt reſpicere, i. oculos in æternitate collocare; id autem meditando fit. Maxime ergo opus eſt rerum æternarum meditatione ei, qui velit captum tenere cæli iter. Ne-D ceſſe item eſt, retrò ad Aegypti ollas, relictaſque cæpas non reſpicere. *Meditatio neceſſaria.*

In cœleſtia bona oculi ſunt inijciendi; à terrenis viſionibus magnopere arcẽdi. Etenim terrenarum rerum viſiones animum ineſcant, vt ait Clemens Alex. lib. 2. ſtrom. cap. 9. Dæmones (inquit) & pulchritudines, & glorias, & voluptates, & eiuſmodi ineſcantes viſiones, ijs quæ facile ſeduci poſſunt animab. protendunt, quemadmodum qui pecora abigunt, eis E frondes porrigunt, &c. Oſtenſis frondibus trahuntur pecora, oſtenſis terrenis rebus honore, gloria, pulchritudine, diuitijs, atque voluptatibus trahuntur ad peccatũ Chriſti oues. Ramum viridem oſtẽdis oui (ait Auguſt. tract. 26. in Ioã.) & trahis illam, &c. Eundem in modum terrena ſi reſpicias, ijſque oblecteris, traheris: trahit enim ſua quemq; voluptas. Si igitur manum ad aratrum miſiſti, caue ne retro oculos flectas. *Clemens Alex.* *Terrena res animũ ineſcant.* *D. Auguſt.*

CAP.

CAPVT XV.

De tempeſtate ſedata.

MATTHAEVS CAP. VIII.

ET aſcendente eo in nauiculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli eius. Et ecce motus magnus factus eſt in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus. Ipſe vero dormiebat. Et acceſſerunt ad eum, & ſuſcitauerunt eum, dicentes: Domine, ſalua nos perimus. Et dicit eis: Quid timidi eſtis modicæ fidei? Tunc ſurgens imperauit ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas magna. Porro homines mirati ſunt dicentes: Qualis eſt hic, quia venti, & mare obediunt ei?

MARCVS CAP. IIII.

ET ait illis in illa die, cùm ſero eſſet factum: Tranſeamus contra. Et dimittentes turbam, aſſumunt eum, ita vt erat in naui, & aliæ naues erant cum illo. Et facta eſt procella magna venti, & fluctus mittebat in nauim, ita vt impleretur nauis. Et erat ipſe in puppi ſuper ceruical dormiens, & excitant eum, & dicunt illi: Magiſter, non ad te pertinet, quia perimus? Et exurgens comminatus eſt vento, & dixit mari. Tace, obmuteſce. Et ceſſauit ventus, & facta eſt tranquillitas magna. Et ait illis. Quid timidi eſtis? necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno: & dicebant ad alterutrum. Quis putas eſt iſte, quia & ventus, & mare obediunt ei?

LVCAS CAP. VIII.

FActum eſt autem in vna dierum, & ipſe aſcendit in nauiculam, & diſcipuli eius: & ait ad illos: Transfretemus trans ſtagnum. Et aſcenderunt. Et nauigantibus illis obdormiuit: & deſcendit procella venti in ſtagnum, & complebantur, & periclitabantur. Accedentes autem ſuſcitauerunt eum dicentes: Præceptor, perimus. At ille ſurgens increpauit ventum, & tempeſtatem aquæ: & ceſſauit, & facta eſt tranquillitas. Dixit autem illis: vbi eſt fides veſtra? Qui timentes mirati ſunt ad inuicem, dicentes: Quis putas hic eſt, quia & ventis, & mari imperat, & obediunt ei?

Digitized by Google

Vt ſupra diximus cap.11.& Matthęus narrat, iuſſit Dominus diſcipulos, vel nautas, trans fretum Galilęę nauigare. In via ſe obtulere ſcriba, & reliqui, de quibus egimus. Receptus in cymbam eſt, ſoluitque è portu. Circa concordiam Euangeliſtarum hoc loco ſe offert de ordine difficultas. Nam Marcus capit.4. ſcribit Dominum ex naui parabolas docuiſſe: deinde poſt parabolas deſcriptas adiungit hæc verba. *Et ait illis in illa die cum ſerò eſſet factum; Tranſeamus contra. & cæt.* Ait ergo Euangeliſta, in illamet die, qua parabolas elocutus eſt, Dominum transfretaſſe. Ergo poſt dictas parabolas transfretauit. Nos autem hunc ordinem ſecuti non ſumus; nondum enim parabolas explicuimus.

Geſtorum ordo.

Reſpondemus, nos ſequi ordinem D. Auguſtini, & aliorum, quos cap.11. commemorauimus. Non transfretaſſe autem Dominum poſt dictas parabolas, probatur: quoniam poſt parabolas, vt ſcribit Matthæus, Chriſtus domum ſe recepit, non ergo transfretauit. *Tunc* (ait Matth. 13.) *dimiſſis turbis* (ad quas parabolas dixerat) *venit in domum; & acceſſerunt ad eum diſcipuli eius dicentes; Ediſſere nobis parabolam zizaniorum agri &c.* Prętereà, vt ex Marco liquet, cùm parabolas dixit, iam duodecim Apoſtolos elegerat; ſic enim ſcribit Marcus cap.4. cùm de parabolis agit; *Interrogauerunt eum hi, qui cum eo erant, duodecim, parabolam, &c.* Iam ergo duodecim habebat Apoſtolos, iamque Matthæus vocatus fuerat, cùm parabolas populo propoſuit. Atqui Chriſtus quando transfretauit, nondum Matthæus erat vocatus, vt perſpicuum fiet ei, qui Matthęi cap.8. & 9. legerit: ergo Chriſtus nō abijt trans fretum poſt dictas parabolas: ſed ante quàm illas diceret.

Argumento petito ex verbis Marci reſpondetur cum Euthymio, illa verba verum habere ſenſum, quem Lucas indicat cap.8. *factum* (inquit) *eſt in vna dierum, & ipſe aſcendit in nauiculam. &c.* Quod Lucas dixit, *in vna dierum*, dixit Marcus, *in illa die*, nō certa aliqua, ſed in vna quadã die, quaſi diceret, *in illo tempore.* In die illa (ait Euthymius) perinde eſt, ac ſi dixiſſet Marcus, *in vna dierum*, ſicut habet Lucas: neq; enim illam innuit, in qua dixit parabolas. &c. Et Chryſoſtomus homilia 25. in Mat. Lucas (inquit) ne quis ab eo ordi-

Euthym.

D. Chryſ.

A nem temporum quæerat: *factum eſt* (ait) *in vna dierum, & ipſe aſcendit in nauigium, & diſcipuli eius.* Marcus quoque ſimiliter. Matthæus vero conſequētiam quandam temporum obſeruat, &c.

Transfretemus trans ſtagnum.

Lucas ſic ſcribit; *Aſcendit in nauiculam & diſcipuli eius, & ait ad illos, transfretemus* B *trans ſtagnum.* Significat Euangeliſta, Chriſtum diſcipulis dixiſſe, *Transfretemus trans ſtagnum*, poſtquam in nauiculam aſcendit. Matthæus vero ſignificat hoc dictum ante quam aſcenderet; *videns* (inquit) *turbas multas circum ſe iuſſit ire trans fretum.* Deinde cùm mare peteret, in via ſcriba acceſſit, & dixit. *Sequar te. &c.* Marcus item; *ait illi cum ſerò eſſet factum, tranſeamus contrà. Et dimittentes turbam aſſumunt eum ita vt erat in naui. &c.* Reſpondemus, C bis & fortè etiam ter, dicta eſſe hęc verba à Domino. Primò longius à mari, vt ait Matthæus: ſecundò, cùm ad mare acceſſit, vt ex interpretatione ſequentium verborum poteſt colligi: tertiò cùm iam eſſet in nauicula, vt ait Lucas. Nihil enim mirum, quia nautæ cunctabantur, & turbę Chriſtum ſequebantur, ac retinebant. Stagnum hoc loco dicitur mare Tiberiadis, quod (vt iam diximus) lacus eſt Galilææ. Transfretauit Dominus trans hoc D ſtagnum, id eſt, in vlteriorem eius ripam abijt. Idem Marci verba illa ſignificant. Tranſeamus contra; græce, *πέραν*; id eſt, trans, contra, vltra. Tranſeamus in ripam oppoſitam, & vlteriorem.

Aſſumunt eum ita vt erat in naui.

Ianſenius arbitratur Chriſtum turbas E tunc docuiſſe ex nauicula. Hæc vero verba in hunc modum explicat. Diſcipuli dimittentes turbas, & è littore ſoluentes aſſumunt Chriſtum à littore in profundū pelagus, ita vt erat in naui docēs turbas. Eodē modo exponit Caietan. Aſſumunt (inquit) eum ita vt erat in naui; id eſt, antequam Chriſtus ſedens in naui mutaret ſitum. Atque indicari celerem præcepti executionem. Verùm ſi verba hęc ſic ſunt explanāda, ſequitur Marcum ſignificaſſe Chriſtum ſoluiſſe è littore poſt dictas

parabo-

parabolas, quod etiam Ianſenius negat. Nam ſi illud, *aſſumunt eum ita vt erat in naui*, ſic explicetur; aſſumunt eum ita vt erat docens; cùm Marcus hæc verba ſubijciat poſt dictas è naui parabolas, plane ſignificabit poſt dictas parabolas Chriſtũ trans mare abijſſe. Non enim alterius doctrinæ eo loco fecit mentionem.

Vt igitur hunc fugiamus ſcopulum, alijs motis explicari poſſunt hæc verba. Primo modo ſic exponentur. Aſſumunt eum in pelagus, ita vt erat in naui. Quomodo autem erat in naui docet infra idẽ Marcus, cum ſic ſcribit: *Et erat ipſe in puppi ſuper ceruical dormiens*. Etenim Dominus feſſus ambulando, & cõcionando, in puppim ſe receperat, & ſuper ceruical conquieſcebat. Hunc igitur ſitum Euangeliſta indicat, cum ait: *Aſſumunt eum in pelagus, ita vt erat in naui*; videlicet, ita vt erat in puppi ſuper ceruical, vt poſtea dormiret. 2. modus hic eſt: *Et dimittentes turbas aſſumunt eum in naui*, vel in nauim, *ita vt erat*, cinctus turbis. Quaſi dicat, è medio multitudinis, quæ circundabat, illum ſuſceperunt in ſcapham. 3. modus: Aſſumunt eum in nauim, *ita vt erat*, ſine cibo, aut potu vllo. Non enim curabat Dominus cibum itineri neceſſarium. 4. modo, illud, *ita vt erat*, referri poteſt ad nauim, in hanc ſententiam. Aſſumunt eum in nauim, *ita vt erat*, ſcilicet nauis, ſine vllo ornamẽto, ſine vllo tapete. Aſſumunt eum in ipſas nauis tabulas, in quibus iacens ſomnum cepit.

Et aliæ naues erant cum illo.

Caietanus putat ex græco vertendum potius, Et aliæ naues erant cum illa, ſcilicet cùm naui, in quam Chriſtus cõſcendit. Dubia enim ſunt græca verba, poſſuntque verti vtroque modo. Sed noſtra verſio probatior eſt, & ſequenda. Erant enim cum Chriſto aliæ nauiculæ, quæ comitabantur illius nauiculam. An autem ſimul nauigauerint non eſt perſpicuum. Veriſimile eſt nauigaſſe, eamdemq; tempeſtatem ſubijſſe, vt vult Ianſenius cum alijs, quos ſequitur. Probatur ex eo, quod Matthæus ſcribit, homines ſedata tempeſtate Chriſti poteſtatem admiratos dixiſſe; *Qualis eſt hic, quia venti, & mare obediunt ei?* Hi ſiquidem homines ij erãt, qui alijs cymbis vecti Chriſtum comitabantur. Sed infra de his hominibus agendum eſt pluribus. Poſſunt etiam verba hæc ſic exponi iuxta hanc ſententiam; Aliæ naues erant cum illo in nauigatione, id eſt, comitabantur illum.

Et aſcenderunt.

Non ſignificat verbum hoc apud Lu-
B cam aſcendiſſe diſcipulos in nauim, iam enim id dixerat: ſed ſoluiſſe è portu, & nauigaſſe. Eſt enim verbum Græcum, ἀνάγω, quod ſignificat è portu ſoluere, ideoque Pagninus vertit: Et ſoluerunt; Biblia regia; Et prouecti ſunt. Dixerat Lucas aſcendiſſe Chriſtum, & diſcipulos in cymbam, Chriſtumque præcepiſſe, vt nauigarent: iam docet Domini præcepto diſcipulos paruiſſe. *Et aſcenderunt*; ſcilicet è littore in pelagus, e portu ſoluerunt,
C nauigarunt.

Ecce motus magnus factus eſt in mari.

Tempeſtas hæc in lacu magno Galilææ concitata eſt. Matthęus motũ in ipſo mari factum ait, Marcus ſcribit factã procellam magnam venti: Lucas ſimiliter:
D *Deſcendit* (inquit) *procella venti in ſtagnum*. Nam ventus tẽpeſtatis cauſa fuit, aquaſque commouit. Potuiſſe naturę viribus tempeſtatem hanc contingere, non eſt dubium; attamen à Chriſto miraculo fuiſſe effectam gloſſa habet ordin. his verbis. Non ex ſe orta eſt tempeſtas, ſed Chriſti imperio. &c. Et Origenes, ſiue alius homil. 6. in diuerſos; Tempeſtas (inquit) nõ ex ſe orta eſt; ſed poteſtati paruit imperãtis, eius qui educit ventos de theſauris
E ſuis. &c. Item: Ingreſſus Dominus in nauiculam fecit turbari mare, cõmouit ventos, concitauit fluctus: corpore dormiebat, diuinitate verò cõcitabat mare. &c. Idem ſentit Beda, & probabilius exiſtimant Carthuſianus, & Abulenſis. Abulenſis vero ait ita communiter exiſtimari. Probabilitatem habet opinio.

Tẽpeſtas à Domino excitata dicitur.

Gloſſ. ord.

Origenes.

Beda.

Quorſum tempeſtas excitata eſt? Reſpondet gloſſa ordin. Vt diſcipuli magis timeãt, & rogent, & rogantibus oſtendat poten-

potentiam. Eandem cauſam reddit autor (A) homiliæ citatæ. Et Theophylactus; Permiſit (inquit) Dominus tempeſtatem oriri, vt diſcipuli ad tentationes exercerentur, & vt per miraculum crederent. &c.

Beda. Beda Luc. 8. cõcitatam ait tempeſtatem, quòd Iudam nauicula veheret. Diſcipuli (inquit) cum Domino nauem conſcendunt, mare adeunt; ſed quia intererat & Iudas, & Dominus in puppi, quæ ſedes erat gubernanti, dormiſſe, & ventus, pontusq́; deforis ſæuiſſe perhibentur. Nam (B) etſi multa illic diſcipulorum merita nauigabant, tamẽ adhuc eam perfidia proditoris agitabat, & qui ſuis meritis firmi fuere, turbabantur alienis. &c. Sumpſit

D. Ambr. hoc ex D. Ambroſio, cuius Luc. 5. hæc ſunt verba; Non turbatur nauis, quæ Petrum habet; turbatur illa, quæ Iudam habet. Etſi multa illic diſcipulorum merita nauigabant; tamen eam adhuc perfidia proditoris agitabat. In vtraque Petrus; ſed qui ſuis meritis firmus eſt, turbatur (C) alienis. Caueamus igitur perfidiam, caueamus proditorem: ne per vnum plurimi fluctuemus. Hæc Ambroſius. At vero ſi noſtræ concordiæ ſeries recta eſt, Iudas hoc tempore nondum erat improbus; at-

An propter Iudam tempeſtas orta ſit? que adeò illius improbitati procella tribuenda non eſt. Etenim cùm à Domino Apoſtolus eſt electus probus erat; nondum vero erat electus, cùm in hac nauicula nauigauit: vt infra perſpicuum fiet.

Non longi vero temporis fuit illa nauigatio. (D) Nam in vlteriorem lacus Galilææ ripam vltra lacum, & fluuium Iordanem, nauigarunt. Lacus vero latitudo vt ex Ioſepho ſupra diximus, 40. ſtadiorum eſt, id eſt, pluſquam leucæ. Leucæ ergo, pluſminus, confecerunt nauigationem.

Et erat ipſe in puppi ſuper ceruical dormiens. (E)

Ingreſſus in ſcapham Dominus in extrema ſcaphæ parte, id eſt, in puppi diſcubuit, ſomnumq́; cepit ſuper ceruical,

Euthym. quod Euthymius ex ligno in ipſa puppi ait fuiſſe fabricatum. Erat (inquit) ceruical illud ligneum in puppi fabricatum.

Theophyl. Et Theophylactus, ſuper ceruical dormit quod in naui erat, nimirum ligneũ. &c. Attamen nomẽ græcum, *προσκεφάλαιον*, à capite deriuatum, & latinum, ceruical à ceruice deductum, puluinar ſignificat, quod capiti, ſiue ceruici ſupponitur. Vnde autem hi autores ligneum fuiſſe habuerint, ignoro.

D. Chryſ. Cur dormierit Dominus, rationẽ reddit Chryſoſtomus hom. 29. in Mat. Nam ſi vigilantem (inquit) viderẽt Chriſtum, aut non adeò timuiſſent diſcipuli, aut petere ab eo ſalutem, qui pericula eorum videret, neglexiſſent: aut non poſſe ipſum fluctus ſedare putaſſent. Idcirco dormit, vt & timoris cauſa ipſis maior præberetur, & ſenſus eorum apertior ad videnda

Lyranus. miracula redderetur. &cæt. Lyranus vero; Dormit (inquit) Dominus, vt veritas humanæ naturæ in eo oſtenderetur, & vt diſcipuli in periculo poſiti ad ipſum recurrerent. &c.

Salua nos, perimus.

Turbulentiſſima ea tempeſtas fuit. In media tamen tempeſtate noſter Ionas ſecurus dormiebat. At diſcipuli, cùm mortem ſibi ante oculos obuerſari viderent, dormientem excitant, obſecrantque: *Salua nos, perimus:* Marcus ait dixiſſe: *Magiſter non ad te pertinet, quia perimus?* Vtrunque dixerunt. Hac de re Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Euang. cap. 24 ſic ſcribit. Illud, quod excitantes Chriſtum diſcipuli dixerunt, Matthæus ſic. *Domine, ſalua nos, perimus:* Marcus, *Magiſter non ad te pertinet, quia perimus;* Lucas, *Præceptor perimus:* vna eadẽque ſententia eſt, excitantium Dominũ, volentiumq́; ſaluari. Nec opus eſt quærere quid horum potius Chriſto dictum ſit. Siue enim aliquid horum trium dixerint, ſiue alia verba, quæ nullus Euangeliſtarum commemorauit, tantundem tamen valentia ad eandem ſententiæ veritatem, quid ad rem intereſt? quãquam & hoc fieri potuit, vt pluribus eum ſimul excitantibus, omnia hæc, aliud ab alio, dicerentur. Sic Auguſtinus. Quæ verba ſimilibus quæſtionibus inſeruient.

Quæ ſequuntur verba. *Quid timidi eſtis modicæ fidei.* Dubium eſt, dicta ne ſint à Chriſto antequam tempeſtatem ſedaret, an poſtea. Nam Matthæus ſignificat ante ſedatam tempeſtatem dicta eſſe: Marcus vero, & Lucas indicare videntur poſt

tempe-

tempeſtatem fuiſſe prolata. Reſpondendum eſt Marcum, & Lucam non ſeruaſſe ordinem temporis, dictaque eſſe verba illa ante compreſſam procellam. Prius igitur quam Dominus ventum increparet, increpuit diſcipulos, quod modicam haberent fidem, vt Chryſoſtomus ait homil. 29. Ante quam (inquit) vndas aquarum Chriſtus deprimeret: nimios animorum fluctus ſedauit. Corripuit enim diſcipulos, ac dixit; *Quid timidi eſtis modicæ fidei? &c.* Poteſt etiā reſponderi, bis eſſe reprehēſos diſcipulos; ſemel ante compreſſam tempeſtatē, vt Mat. ait; iterū poſt cōpreſſam, vt narrant Marcus, & Lucas.

D. Chryſ.

Imperauit ventis, & mari.

Obſerua Chriſtum imperio miraculū feciſſe, quod Deum ipſum eſſe indicabat. *Imperauit* (inquit) *ventis, & mari.* Imperat mari, & ventis ſolus Deus, iuxta illud Pſal. 88. *Tu dominaris poteſtati maris, motum autem fluctuum eius Tu mitigas.* Cernimus hoc loco illud Pſal. 106. *Dixit* i. Deus imperauit, *& ſtetit Spiritus procellæ.* i. inſurrexit ventus procelloſus, *& exaltati ſunt fluctus eius.* ſ. maris. *Aſcendunt vſque ad cœlos, & deſcendunt vſque ad abyſſos; anima eorum:* id eſt diſcipulorum, *in malis tabeſcebat. Turbati ſunt, & moti ſunt ſicut ebrius,* videlicet pre timore, *et omnis ſapientia eorum deuorata eſt. Et clamauerunt ad Dominum cùm tribularentur, & de neceſſitatibus eorum eduxit eos. Et ſtatuit procellam eius in auram, & ſiluerunt fluctus eius. Et lætati ſunt, quia ſiluerunt, &c.* Lætati ſunt, & admirati.

Pſal. 88.
Pſal. 106.

Porrò homines mirati ſunt, dicentes: Qualis eſt hic, quia mare, & venti obediunt ei?

Imperauit vento, & mari, venti, mariſque Dominus; & paruerūt protinus Domino; ideoque admirati ſunt homines. Et eò magis, quòd non oranti, ſed imperanti venti, & mare, obedirent. Comminatus enim eſt vento, vt Marcus ait, vt ſeruo ſuo, & dixit mari: *Tace, obmuteſce.* Continuoque abſque tergiuerſatione vlla, iubenti obtemperarunt. Facta autem dicitur trāquillitas magna poſt tēpeſtate A magnā. Nō enim paulatim ſedati ſunt fluctus, ſed ſubito ita conquieuere, vt ne veſtigium quidē procellæ relinqueretur. Nec paulatim Chriſtus, ſed ſubito morbos ſanauit, nec paulatim, ſed repēte procellā cōpreſſit, vt vis miraculi appareret.

Dubium autē eſt, quos nam appellet Matthæus homines, qui admirati dixerunt: *Qualis eſt hic. &c.* diſcipulos ne, an alios? Diuus Hieronymus putat homines appellari à Matthæo nautas, & alios, qui B naui vehebantur. Non diſcipuli (inquit) ſed nautæ, & cæteri, qui in naui erant, mirabantur, &c. Beda quoque nautas homines dici ait, non diſcipulos. Druthmarus idem ſentit. Et Origenes citatus; Homines (inquit) dicuntur habentes nauiculam, aut ei intendentes. Chryſoſtomus vero turbas homines vocari exiſtimat. Ait autem Euthymius hæc verba dixiſſe turbas, quæ miraculum non viderunt, ſed à diſcipulis poſtea audierūt. Rectius C Ianſenius ait, protuliſſe illa homines, qui alijs nauiculis Chriſtum ſequebantur, quique miraculum conſpexerunt. Titelmannus tam eos, qui in naui Chriſti erāt cum diſcipulis, quam alios, qui in coniūctis erāt nauibus, homines dici, & verba de quibus agimus, feciſſe arbitratur. Hugo Cardinalis eos, qui in littore maris erāt nautis addit. Forſitan multi miraculū viderunt ex littore. Quòd autem de diſcipulis non loquatur Euangeliſta, probatur, D quoniam non ſolent diſcipuli vnquā homines appellari ab Euangeliſtis. Non putes (ait Origenes ille) hic per homines Apoſtolos ſignificatos: nuſquam enim inuenimus præter honorem cognominari Domini diſcipulos: ſed ſemper aut Apoſtoli, aut diſcipuli nominantur. &c. Præterea, quia diſcipulis ſatis notus erat Chriſtus, eiuſque in perpetrandis miraculis potentia, ideoque excitarunt eum, vt tempeſtatem compeſceret. Ergo non E eſt veriſimile ſic locutos fuiſſe; *Qualis eſt hic?* vel, *Quis eſt hic? &c.*

D. Hieron.
Beda.
Origenes.
Chryſoſt.
Euthymius
Ianſenius.
Titelm.
Hugo.
Dicātur ne hoc loco diſcipuli homines.

Nihilominus alij, inter quos ſunt Dionyſius Carthuſianus, & Caietanus, exiſtimarunt eos, qui hæc verba protulerunt, fuiſſe diſcipulos. Proculdubio (ait Caietanus) diſcipuli modicæ fidei homines appellantur, non ſolùm natura, ſed defectu diuinæ fidei. Et D. Hieronymus: Si quis contentioſè voluerit eos, qui mirabātur, fuiſſe diſcipulos; reſpondebimus rectè homines

Caiet.
D. Hieron.

A homines appellatos, quia nondum nouerant potentiam ſaluatoris, &c. Probatur hæc ſententia ex D. Marco, & D. Luca. Nam D. Marcus ſic ſcribit: *Et ait illis,* ſcilicet diſcipulis, *Quid timidi eſtis? nec dũ habetis fidem? & timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum; Quis putas eſt iſte, quia & ventus, & mare obediunt ei? &c.* Hæc verba omnia ad eoſdẽ diſcipulos pertinent. Similiter D. Lucas: *Dixit autem illis, vbi eſt fides veſtra? Qui timentes mirati ſunt ad inuicẽ dicentes: Quis putas hic eſt, quia & ventis, & mari imperat, & obediunt ei?* Ex his conſtat diſcipulos in admirationem raptos hæc protuliſſe verba: *Quis putas hic eſt. &c.* Dicendum ergo eſt tam diſcipulos, quam alios homines verba hæc protuliſſe. Matthæus homines alios ea protuliſſe ſcripſit, Marcus, & Lucas diſcipulos. Et fortaſſe Matthæus nomine hominum diſcipulos etiam complexus eſt.

D. Hieron.
D. Chryſ.
Euthym.
Theophyl.
Carthuſ.

Quod ſi obijcias diſcipulis ſatis notã fuiſſe Chriſti potentiam ad miracula perpetranda, iam reſpondit Hieronymus citatus. Diſcipuli (inquit) nondum nouerãt potentiam ſaluatoris. &c. Et Chryſoſtomus homilia 29 Illud (ait) declarabat diſcipulos de Chriſto conuenientem opinionem non habere; ꝙ vigilantem Chriſtum poſſe tempeſtati reſiſtere non diffidebant; dormientem vero minime, &c. Euthymius. Quod ſi diſcipuli propter imperfectam fidem, quaſi hominem adhuc illum admirabantur; multo magis turbæ, &c. Theophylactus Marci 4. Dicebant inter ſe diſcipuli: Quiſnam eſt hic? adhuc. n. de eo dubitabãt, &c. Carthuſianus: Diſcipuli nondũ cognouerant hoc tpe Chri diuinitatẽ, &c. ꝙ ãt dixit Lucas timuiſſe timore magno poſt tẽpeſtatem; intellige de timore quodã reuerẽtię erga Chrm, cui' admirabilẽ potẽtiã cernebãt.

CAPVT XVI.

Morale. De ſedata tẽpeſtate.

MVlta hactenus miracula in terra Chriſtus patrauit; nunc ad mare tranſit, vt mirandum in illo opus edat, mariſque ſe domitorem, dominumque oſtendat. Sic in gloſſa habes ordinaria; Qui magna fecit in terra, tranſit ad mare, vt & ibi faciat; & dominus terrę, & maris appareat. Idem docet autor homiliæ 6. in diuerſos inter opera Origenis. Maris autem domitorem, dominumque ſe oſtendit, cum procelloſum ventum veſtiti ſeruum increpuit, & mari, vt mancipio, præcepit: *Tace, obmuteſce*; verboque ſolo, atque imperio tempeſtatem compreſſit. Quamobrẽ homines in illa verba admirationis plenã proruperunt; *Qualis eſt hic, quia venti, & mare obediunt ei?* Obedierunt B quidem vt Domino, & Deo, qui producit ventos de theſauris ſuis, iterumq; condit. D. Thomas Matthæi 8. Vt manus & membra, animæ obediunt, quia ſtatim mouentur ad eius nutum; ſic omnia Deo obediunt. &c. Chryſoſtom. homil. 29. in Matth. Quanquam (inquit) Moſes tale quid olim fecerit; ille quaſi ſeruus, Chriſtus quaſi Dominus operatur. Non enim virgam, vt Moſes, tetendit, non manus in cælum ſuſtulit, non precibus indiguit; C verum vt dominus ancillæ imperans, & conditor ſuæ creaturæ, ſic fluctus depreſſit, frænauitque ſolo verbo, atque præcepto, &c. Et Euthymius: Cum autoritate præcepit Chriſtus, vt Dominus ſeruis, & vt creator creaturis, &c.

Chriſtus Dominum ſe oſtendit maris.
D. Thomas.
D. Chryſ.

Ingreſſus eſt mare Dominus; ſecuti ſũt illum diſcipuli, ſocijque fuere procellæ. Diſcipulorum fideliumque amicorũ eſt Chriſtum non per terras ſolum, ſed per tumentes etiam mari fluctus, medioſq; D turbines, ac procellas ſequi. Etenim aduerſis rebus veri explorantur amici. Vnde Didymus in catena græca in Iob cap. 6. Qui aſſimulatæ (inquit) amicitiæ ſpecie fallunt, hos temporis procella facit inſignes. Item. Improbi in rebus amicorum afflictis palam cernuntur, amicitiæ larua detracta, &c. Et D. Iſidorus lib. 3. de ſummo bono cap. 29. Cito per aduerſa fraudulentus patet amicus. Item In proſperitate E incerta eſt amicitia; neſcitur vtrum perſona, an felicitas diligatur, &c. Ibidem: Amicitia certa nulla vi excluditur, nullo tempore aboletur, vbicunque tempus ſe verterit firma eſt, &c. Eccleſ. 6. *Eſt amicus ſecundum tempus ſuum* (.i. ſecundum vtilitatem ſuam) *& non permanebit in die tribulationis.* Item: *Eſt amicus ſocius menſæ; & nõ permanebit in die neceſſitatis* Prou. 17 *Omni tempore diligit qui amicus eſt; & frater in anguſtijs comprobatur, &c.* Denique verus amicus Chriſtum terra, mariq; ſectatur.

Fideles amicos procella explorat.
Didymus.
D. Iſidorus.
Eccl. 6.

Voluit Chriſtus Apoſtolos in ſe ipſis experiri ipſius & potentiam, & beneficētiā. D.Chryſ

Inſtructor animarum experientia valeat.

Chryſoſtomus ait Dominum diſcipulos in pelagus duxiſſe, vt in ſe ipſis experientia propria, Chriſti potentiam, & beneficentiam experirentur; quam in cæteris cernebant. Cum (inquit Chryſ. homil. 29. in Matt.) non pariter aliquis ſentiat, quæ in alienis fiunt corporibus, & quæ in ſe ipſo; oportebat diſcipulos, qui plurimos in dies liberari videbant, vt magis obligarentur, in ſe ipſis omnipotentiam eius inſpicere. Cumque nec claudi eſſent ipſi, nec cæci, nec alia ægrotatione laborarent: tempeſtatem fieri permittit, vt liberati ab ea firmam beneficiorū eius in ſe memoriam habeant. Sic ille. Nō eſt ſatis animarum doctoribus, & inſtructoribus, tentationes ac procellas ſpeculari, & ex ſpeculatione tantum agnoſcere. Ille optimus eſt animæ inſtructor, qui tentationes expertus eſt, & ſuperauit; experientiaque didicit quanam ratione ſuperandæ ſint. Non ignara mali (ait illa apud poetam Regina) miſeris ſuccurrere diſco. Et de ſummo Rege ad Hebr. 4. Paulus ait, non ignarum mali miſeris ſuccurrere. *Non habemus* (inquit) *pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris. Tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, vt miſericordiam conſequamur, &c.* Ille optimus chirurgus dicitur, qui multa tulit vulnera. Ex proprijs enim vulneribus didicit alienis vulneribus condolere, iuxta illud græcum; ἐξ ὧν ἔπαθες, ἔμαθες, hoc eſt, ex ijs, quæ tuliſti, didiciſti.

Ad Heb. 4.

Ducti præterea ſunt diſcipuli in tempeſtatem, tanquam in quoddam futurarum tentationum, & procellarum prӕludium, atque imaginem. Facta eſt tempeſtas (ait Euthymius) vt quaſi orbis athletæ periculo excitarentur ad timores; & tanquam mundi gubernatores ad procellas tentationum, &c. Oſtenditur vero hac imagine Chriſtianam vitam in hoc ſeculi pelago, tempeſtatibus, inſtar nauiculæ, hoc eſt, tentationibus, eſſe impetendam. Vnde Ambroſius Lucæ 8. Oeconomia (inquit) ſeruatur in Apoſtolis, vt aduertas ſine tentatione neminem poſſe ex hoc vitæ curriculo demigrare, &c. Vt enim opus eſt homini corporis, ita etiam animi exercitio. Abſque exercitio torpeſcit corpus, torpeſcit quoque animus. Tentationes verò animum exercent, vt dixit eodem loco Ambroſius: Exercitium (ait) fidei, tentatio eſt, &c.

Euthym.

D. Ambr.

A Opus etiam eſt probatione. Nam, vt ait D. Chryſologus ſerm. 20. Gubernatoris peritiam probat procelloſa tempeſtas: blandiente aura, nauim regit vltimus nauta, &c. Mare viuum, ac procelloſum nauigant viri virtute præſtantes; mare mortuum nauigant deſides, ac delicioſi, & in periculoſa verſantur malacia. Vnde Seneca epiſtol. 67. Demetrius (inquit) vitam ſecuram, & ſine vllis incurſionibus, mare B mortuum vocat. Nihil habere ad quod exciteris, ad quod te concites, cuius incurſu firmitatem animi tui tentes, ſed in otio inconcuſſo iacere, non eſt tranquillitas, malacia eſt, &c.

D. Chryſologus.

Procella probat gubernatorem.

Seneca.

Sed etſi procella inſurgat, bono animo ac confidenti ſubeūda eſt; ſiquidem cum diſcipulis ſuis Chriſtus nauigat, iuxta illud Pſalm. 90. *Cum ipſo ſum in tribulatione.* Iſaiæ 43. *Cum tranſieris per aquas tecum ero; & flumina non operient te, & cætera.* Quamobrem C confidenti, ac generoſo animo regius Vates canebat Pſalm. 22. *Etſi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala; quoniam tu mecum es.* Et Pſalm. 45. *Deus noſter refugium & virtus, id eſt, fortitudo; adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris, &c.*

Pſ. 90.

Iſai. 43.

Cū ſuis nauigat Chriſtus in tempeſtate.

Pſalm. 22.

Pſal. 45.

D Nauigat nobiſcum Dominus; ſed in media tempeſtate dormit aliquando, hoc eſt, non protinus fert opem. Nam, vt Eucherius ait in libro de formulis ſpiritualibus; Dormire Dei eſt anxijs tardius ſubuenire, ſicut eſt illud in Pſalm. 43. *Exurge, quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finem. Quare faciem tuam auertis, obliuiſceris inopiæ noſtræ, & tribulationis noſtræ?* At ſcit cordium inſpector, roboriſque explorator noſtri, quāto tempore oporteat durare procellam. Omnia in menſura & E numero, & pondere diſpoſuit, vt eſt in libro Sapient. capite 11. eodem quoque modo tentationes, ac labores, vexationeſque noſtras diſponit. Certam illæ habent menſuram, certum numerum, certū pondus. Quemadmodum ſapiens medicus certo pondere, certaque menſura, amaram propinat potionem, ſic Chriſtus certo pondere, certaque menſura, & duratione, amaram propinat animi, vel corporis vexationem, iuxta illud Pſalm. 79. *Potum dabis nobis in lacrymis in menſura.*

Pſalm. 43.

Procellas Deus moderatur, id eſt, tentationes.

Sap. 11.

Pſal. 79.

Theophyl.

Theoph.

Theophylactus Luc. 8. ait Chriſtum A auxilium diſtuliſſe, vt miraculum clarius fieret, & diſcipulorum memoriæ beneficium tenacius hæreret. Permiſit (inquit) diſcipulos turbari, vt clarior fieret ſua virtus. Solent enim homines tunc meminiſſe eius, qui ſaluat; quando à magnis periculis eripiuntur. Propterea non in principio, ſed in articulo periculi excitatus, illos ſeruauit, &c. Ad hunc modum permiſit Bethuliam Iudith 7 penè in hoſtium deditionem venire; Suſannam paſ- B ſus eſt ad ſupplicium duci Dan. 13. Dauidem à Saule ita obſideri, vt nulla appareret effugiendi ſpes 1 Reg. 23. ſubitumque rebus fere deploratis præbuit auxilium. Solent. n vt dixit Theophylactus, homines tunc meminiſſe eius, qui ſaluat, quando à magnis periculis eripiuntur.

Iudith 7. *Dan. 13.* *1. Reg. 23.*

Interim dum tempeſtas furit, ad Chriſtũ confugiamus, precib. ieiunijs, eleemoſynis dormientem excitemus, clamemus Salua nos, perimus. *Acceſſerũt diſcipuli* (ait C Matthæus) *& ſuſcitauerunt eum.* Accedere oportet ad Chriſtum precibus, lacrymis vitæ, morumque emendatione, ſic ſuſcitabimus. Mores emendet, qui tempeſtatẽ à Chriſto ſedari vult. Audiamus Magnum Gregorium lib. 8. epiſt. 41. ad Epiſcopum Carthaginenſem: In flagellis (ait) poſitos flagellis digna committere; contra ferientem eſt ſpecialiter ſuperbire; & ſequentis acrius iracundiam irritare. Atque eſt primum genus dementiæ, nolle quempiã à D malis ſuis iuſte quieſcere; & Deum iniuſte a ſua velle vltione ceſſare. Hæc Gregorius. Ionæ 1. *Tempeſtate iactati nautæ miſerunt vaſa, quæ erant in naui, in mare, vt alleuiaretur ab eis &c.* Alleuiabant illi nauem abiecto nauis onere, nos animum alleuiemus abiecto animi pondere grauiſſimo, hoc eſt, peccato. De illis prętereà ſcriptũ eſt eodem capite: *Timuerunt nautæ, & clamauerunt viri ad Deum ſuum.* Item: *Acceſſit gubernator ad Ionam, & dixit ei: Surge, inuoca* E *Deum tuum, &c.* Non ne vides homines Ethnicos procella furente ad Deũ confugientes? Idem nobis faciendum. Pſal. 49. ait Dñs: *Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.* Inuocari vult Dominus in tempeſtate; poſt tempeſtatem ſedatam vult gratiarum actione honorificari *Eruam te* (inquit) *et honorificabis me.* Ionę 1. *ſtetit mare à feruore ſuo. Et timuerunt viri timore magno Dominum, & voverunt vota, &c.*

Quō ſit excitandus in tẽpeſtate Dominus. *D. Gregor.* *Ion. 1.* *Pſal. 49.*

Exemplum à Ioſaphato Rege petamus. Is, cum belli ingrueret ſæua tempeſtas. 2. Paral 20. *Timore perterritus totum ſe contulit ad rogandum Dominum, & prædicauit ieiunium; congregatuſque eſt Iudas ad deprecandum Dominum. Sed & omnes de vrbibus ſuis venerunt, ad obſecrandum eum, &c.* Totum ſe contulit Ioſaphat ad rogandum Dominum; totum ſe conferat ad orandum, qui liberari cupit. Non ſolo oret ore, ſed toto corde & vita; adiungatque orationi ieiunium. Ita enim belli tempeſtatem imminentem excitatus Deus diſiecit, ac diſſipauit; & facta eſt tranquillitas magna, Ioſaphati Regis hoſtibus per mutua vulnera mirabiliter profligatis.

2. Par. 20.

Concitat tempeſtates dæmon, ſed ſi vigiles ſimus, non nos faciemus naufragiũ ſed ipſe victus hoſtis, vt docet Ambroſiꝰ ad Epheſ. 6. Tempeſtatem (inquit) Dei ſeruis inimicus commouet, ſed ipſe naufragium facit, &c. Commouent etiam tẽpeſtatem in nobis animi perturbationes Idem Ambroſius in Apologia Dauid poſter. cap. 3. Magnam (inquit) faciunt tempeſtatem multitudines cupiditatũ, &c. Imperauit Chriſtus ventis, & mari, tempeſtatemque compeſcuit; ſic imperet ratio fide illuſtrata cupiditatibus, fietque tranquillitas. Si iracundia, auaritia, libido, ambitio, veluti procelloſi venti, fluctus in corde concitant, rationem, fidemque expergefaciamus; increpent ventos, dicant mari, Tace, obmuteſce. Lege Auguſtin. Serm. 3. homiliarum 17. Audiſti (inquit) conuicium, ventus eſt; iratus es, fluctus eſt. Vento igitur flante, fluctu ſurgente periclitatur nauis, periclitatur cor tuum. Audito conuicio vindicari deſideras, & ecce vindicatus es, & feciſti naufragium. Et quare hoc? quia dormit in te Chriſtus, quia oblitus es Chriſtum. Excita ergo Chriſtum, recordare Chriſtũ, cõſidera illum, &c. Lege eundem Auguſtinum Ser. 245. de tempore. Dormit Chriſtus in nobis ex ſententia Auguſtini, hoc eſt in noſtra memoria, cum illius exempla, & dicta, fidemque obliuiſcimur. Tũc autem illum excitamus in tempeſtate, quam cupiditas vel honorum, vel diuitiarum, vel vindictæ concitat; cum cruci ſuffixum, pro inimicis preces fundentem, ignominijs, opprobrijſque affectũ, ac nudum recordamur. Excitatus aũt in memoria noſtra Chrs pro inimicis fundens

Dæmon procellas commouet. *D. Ambr.* *D. Ambroſ.* *D. Auguſt.*

dens preces, iracundię procellam compeſcit; opprobrijs, ignominiæque plena morte affectus, ambitionis; nudus, auaritiæ tempeſtatem deprimit.

Dormit Chriſtus nunc in media tempeſtate ſecurus. Exprimitur (ait Ambroſius Lucæ 8.) ſecuritas poteſtatis; quod omnibus timentibus, ſolus intrepidus quieſcebat, &c. Sic ſecurus inter furentes paſſionis fluctus admirabili cum animi tranquillitate dormiuit. Sæui enim illi turbines, ne tenuiſſimum quidem motũ qui à ratione alienus eſſet, in generoſo, tranquilliſſimoque illo pectore concitare potuerunt. Conatur etiam vir virtute clarus Deum ſuum imitari, & in medio ventorum turbine, horrendaque tempeſtate, animi tranquillitatem conſeruare; iuxta illud Prouerb. 12. *Non contriſtabit iuſtum quidquid ei acciderit.* Et cap. 28. *Iuſtus quaſi leo confidens abſque terrore erit.* Poeta quoque Lyricus lib. 3. Ode 3.

D. Ambr.

Chriſtus in procellis ſecurus.

Prou. 12.
Prou 18.
Iuſtus in tẽpeſtate impauidus.

Iuſtum & tenacem propoſiti virum,
Non ciuium ardor praua iubentium,
Non vultus inſtantis tyranni,
Mente quatit ſolida: neque Auſter
Dux inquieti turbidus Adriæ.
Si fractus illabatur orbis,
Impauidum ferient ruinæ.

Hunc iuſtum, & propoſiti tenacem virum, Philoſophum Chriſtianum appellat Gregorius Nazian. Orat. 27. & cum rupe confert, quam tumentes fluctus quatiũt, ſed minimè mouent. Inconſtantem vero, & propoſiti minime tenacem lapillis, & leuiſſimis oſtreis, quæ vndarum impetu huc, atque illuc iactantur, ſimilem eſſe ait. Eorum (inquit) qui tentantur, alij mihi velut leuiſſima quædam corpora à mari abripi, diſtrahique videbantur; ac ne tantillum quidem aduerſarum rerum impetum ſuſtinere. Alij petræ inſtar eſſe; quicunque nimirum philoſophica ratione vtuntur, ac ſupra vulgi humilitatem euecti humana omnia immoto, & firmo animo ferunt, &c.

D. Gregor. Naz.

Ad hanc eandem rem explicandam parabolam ſubiungit hunc in modum. Eſt quædam in fabulis arbor, quæ cum ceditur viret, & aduerſus ferrum certat; morte viuit, & ſectione pullulat, atque cum abſumitur creſcit. Habetis fabulam. Mihi vero huiuſmodi quiddã plane eſſe vir Philoſophus videtur. Floret enim inter

A cruciatus; ac vitæ moleſtias virtutis ſegetem exiſtimat; in aduerſis geſtit & gloriatur. Sic nimirum ſe comparãs, vt nec ob dextra iuſtitiæ arma offeratur; nec ob ſiniſtra inflectatur; ſed in diuerſis rebus idem ſemper, ſuique ſimilis permaneat, atque adeo probatior tãquam aurum in fornace reperiatur, &c. Et infra. Nihil Philoſophia fortius eſt, nihil inexpugnabilius. Omnia prius cedent, quam vi manus det Philoſophus. Vt in ſumma dicã B duo hæc arripi, & ſuperari nequeunt, Deus, & Angelus; tertiũ eſt Philoſophus in terra cęleſtis, in paſſionibus impatibilis, omnibus rebus vinci ſe facile ferens, præterquam animi magnitudine. Eo ipſo quod vinci ſe patitur, eos qui ſuperiores ſibi eſſe videntur deuincens. Hactenus Nazianzenus, de Chriſtiani philoſophi conſtantia, quam in procellis ſeruat.

Vir conſtãs inter cruciatus floret.

D. Gregor. Naz.

Conſtantię huius, & trãquillitatis mater eſt bona conſcientia. Lectus enim eſt C in quo periculis concuſſus requieſcit, molliterque cubat animus. D. Proſper libro 2. de vita contemplatiua cap. 18. O quantum (inquit) ſecuritatis habent, qui ſibi bene ſunt conſcij, &c. In ipſa tempeſtate dormiebat Dominus ſuper ceruical. Ceruical molle, blandumque puluinar, ſuper quod vir probus dormit, bona eſt conſcientia: *Nil conſcire ſibi, nulla pallеſcere culpa.* Hoc erat Suſannæ in magna illa procella ceruical, Dan. 13. *Suſpexit in cæ*D*lum, erat enim cor eius fiduciam habens in Domino*; ſcilicet, propter bonam conſcientiam. D. Gregorius Iob capite 39. in illa verba Salomonis Prouerb. 28. *Iuſtus quaſi leo confidens abſque terrore erit.* In occurſu (inquit) beſtiarum ideo leo non trepidat quia præualere ſe omnibus non ignorat. Vnde viri iuſti ſecuritas leoni recte comparatur. Quia contra ſe cùm quoſlibet ſurgere conſpicit, ad mentis ſuæ confidentiam redit: & ſcit quia cunctos aduer-E ſantes ſuperat, quia illum ſolum diligit, quem inuitus nullo modo amittit, &c. In bona conſcientia veluti puluino, vt quieſcat, hortatur Conſtantium mediolanenſem Epiſcopum, cui nonnulli infamiam intulerant lib. 6. epiſtol. 14. In cunctis (inquit) quæ in hac vita aduerſa proueniunt, ſola eſt, ſicut noſtis, omnipotentis Dei diſtrictio penſanda, atque ad cor ſemper proprium recurrendum; vt nullius nos ibi lingua implicet, vbi conſcien-

Mater tranquillitatis bona conſciẽtia.

D. Proſper.
Conſcientia bona eſt molle ceruical.

Dan. 13.

D. Gregor.
Prou. 28.

conſcientia non accuſat. Quem enim cõſcientia defendit, & inter accuſationem liber eſt; & liber vel ſine accuſatione eſſe non poteſt, ſi ſola, quæ interius addicit, conſcientia accuſat. &c. Lege eiuſdẽ ſanctiſſimi Pontificis epiſtolã 45. ad Pallad. lib. 8. In hoc ceruicali quieſcebat Auguſtinus cum in libro contra Secundinum Manichæum cap. 1. ſic ſcribit; Senti de Auguſtino quidquid libet; ſola me in oculis Dei conſcientia non accuſet. &c.

D. Auguſt.

Impij homines, qui hoc puluinari bonæ conſcientiæ carent, in tempeſtate non dormiunt, non quieſcunt. Vt enim legimus Sapientiæ 17. *Cùm ſit timida nequitia, dat teſtimonium condemnationis. Semper enim præſumit ſæua, perturbata conſcientia, &c.* Et Seneca epiſt. 97. Tuta (inquit) ſcelera eſſe poſſunt, ſecura non poſſunt. Ipſas nequitia tenebras timet. Proprium eſt nocentium trepidare. Hic conſentiamus cum Epicuro, mala facinora conſcientia flagellari: & plurimum illi tormentorum eſſe, eo quod perpetua illam ſolicitudo vrget, ac verberat, quod ſponſoribus ſecuritatis ſuæ non poteſt credere, &c. Impios ipſis ſceleribus veluti furijs agitari, ait M. Tullius in Piſonem: Nolite (inquit) putare Patres conſcripti, vt in ſcena videtis, homines conſceleratos impulſu Deorum terreri furiarum tedis ardentibus. Sua quemque fraus, ſuum facinus, ſuum ſcelus, ſua audacia, de ſanitate ac mente deturbat. Hæ ſunt impiorum furię, flammę, hæ faces. Et pro Roſcio; Sua quemque fraus, & ſuus error maximè vexat, ſuum quemque ſcelus agitat, amentiaque afficit, ſuæ malæ cogitationes amentiæque animi terrent. Hæ ſunt impijs aſſiduæ, domeſticæq; furiæ, &c. Satyricus item Poeta Iuuenalis, Satyra 13.

Qui male ſibi conſcij ſunt, non quieſcũt in procella.

Seneca.

Scelera sũt furiæ.

M. Tullius.

Iuuenalis.

Cur tamen hos tu
Euaſiſſe putes, quos diri conſcia facti
Mens habet attonitos, & ſurdo verbere cædit,
Occultum quatiente animo tortore flagellum?
Pœna autẽ vehemẽs, & multò ſæuior illis, (thus.
Quas & Cęditius grauis inuenit, & Rhadama
Nocte Dieque ſuum geſtare in pectore teſtẽ, &c.

Occultũ conſcientiæ, quæ flagellũ, & pœna.

Teſtem nobiſcum geſtamus conſcientiam.

Hęc malę conſcientiæ tormenta ex antiquis nonnulli, teſte Macrobio, rectè vulturis imagine ſignificari dixerunt iecur Tityi perpetuo dilaniantis. Lib. 1. de Somnio Scipionis cap. 10. Vulturem (ait Macrobius) iecur immortale tondentem, nihil aliud intelligi voluerunt, quam tormenta malæ conſcientiæ, obnoxia flagitio viſcera interiora rimantis & ipſa vitalia, indefeſſa admiſſi ſceleris admonitione laniãtis, ſemperque curas, ſi requieſcere forte tentauerint, excitantis, tanquam fibris renaſcentib. inhærendo, nec vlla ſibi miſeratione parcentis, lege hac, qua ſe iudice nemo nocens abſoluitur, nec de ſe ſuam poteſt vitare ſententiam. Hæc illę. Ex quibus colliges, conſcientiam obnoxia ſceleri viſcera rimari, indefeſſa admiſſi peccati admonitione impium laniare nec vlla miſeratione illi parcere. Obſerua illã quoque legem, qua ſe iudice nemo nocẽs abſoluitur, nec de ſe ſuam poteſt vitare ſententiam. Sententiam (inquam) damnantis conſcientiæ.

CAPVT XVII.

De expulſis dæmonijs in regione Geraſenorum.

MATTHAEVS CAP. VIII.

ET cum veniſſet trans fretum, in regionẽ Geraſenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, ſęui nimis, ita vt nemo poſſet tranſire per viam illã. Et ecce clamauerunt dicentes Quid nobis, & tibi Ieſu fili Dei? veniſti huc ante tẽpus torquere nos? Erat autem non longè ab illis

Grex multorum porcorum paſcens. Dæmones autem rogabant eũ; dicentes. Si eijcis nos hinc, mitte nos in gregẽ porcorũ. Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos, & ecce impetu abijt totus grex per præceps in mare: & mortutui ſunt in aqnis. Paſtores autem fugerunt, & venientes in ciuitatem, nunciauerunt omnia, & de eis qui dæmonia habuerant. Et ecce tota ciuitas exijt obuiam Ieſu. Et viſo eo, rogabant vt tranſiret a finibus eorum.

MARCVS CAP. V.

ET venerunt trans fretum maris, in regionẽ Geraſenorum. Et exeũti ei de naui ſtatim occurrit de monumentis homo in ſpiritu immundo, qui domicilium habebat in monumentis. Et neque catenis iã quiſquam poterat eum ligare. Quoniam ſepe compedibus, & catenis vinctus dirupiſſet catenas, & compedes comminuiſſet, & nemo poterat eum domare. Et ſemper die, ac nocte, in monumentis, & in montibus erat, clamans, & concidens ſe lapidibus. Videns autem Ieſum à longe cucurrit, & adorauit eum, & clamans voce magna, dixit Quid mihi, & tibi, Ieſu Fili Dei Altiſſimi? adiuro te per Deum, ne me torqueas. Dicebat enim illi: Exi ſpiritus immunde ab homine. Et interrogabat eum: Quod tibi nomen eſt? & dicit ei: Legio mihi nomen eſt; quia multi ſumus. Et deprecabatur eum multum ne ſe expelleret, extra regionem. Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus paſcens. Et deprecabantur eum ſpiritus dicentes: Mitte in porcos, vt in eos introeamus. Et conceſſit ei ſtatim Ieſus. Et exeuntes ſpiritus immundi introierunt in porcos, & magno impetu grex præcipitatus eſt in mare, ad duo millia, & ſuffocati ſunt in mari. Qui autem paſcebant eos fugerunt, & nunciauerunt in ciuitatem, & in agros. Et egreſſi ſunt videre quid eſſet factum. Et veniunt ad Ieſum: & vident illum qui à dæmonio vexabatur, ſedentem, veſtitum, & ſanæ mentis, & timuerunt. Et narrauerunt illis, qui viderant, qualiter factum eſſet ei, qui dæmonium habuerat, & de porcis. Et rogare cæperunt eum, vt diſcederet, à finibus eorum. Cumque aſcenderet nauim, cæpit illum deprecari, qui à dæmonio vexatus fuerat, vt eſſet cum illo; & non admiſit eum, ſed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis quanta tibi Dominus fecerit, & miſertus ſit tui. Et abijt, & cæpit prædicare in Decapoli, quanta ſibi feciſſet Ieſus. & omnes mirabantur.

LVCAS CAP. VIII.

ET nauigauerunt ad regionem Geraſenorum, quæ eſt contra Galilæam. Et cùm egreſſus eſſet ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium iam temporibus multis, & veſtimento non induebatur, neque in domo manebat, ſed in monumentis. Is vt vidit Ieſum, procidit ante illum: & exclamans voce magna dixit: Quid mihi, & tibi eſt Ieſu fili Dei Altiſſimi? obſecro te ne me torqueas. Præcipiebat enim ſpiritui immundo, vt exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, & vinciebatur catenis, & compedibus cuſtoditus, & ruptis vinculis agebatur à dæmonio in deſerta. Interrogauit autem illum Ieſus dicens: Quod tibi nomen eſt? At ille dixit; Legio: quia intrauerant dæmonia multa in eum. Et rogabant illum ne imperaret illis, vt in abyſſum irent. Erat autem ibi grex porcorum multorum, paſcentium in monte, & rogabant eum, vt permitteret eis, in illos ingredi. Et permiſit illis. Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intrauerunt in porcos, & impetu abijt grex per præceps in ſtagnum, & ſuffocatus eſt. Quod vt viderunt factum, qui paſcebant, fugerunt, & nunciauerunt in ciuitatem, & in villas. Exierunt autem videre, quod factum eſt; & venerunt ad Ieſum, & inuenerunt hominem ſedentem, à quo dæmonia exierant, veſtitum, ac ſana mente ad pedes eius, & timuerunt. Nunciauerunt autem illis, & qui viderant, quomodo ſanus factus eſſet à legione. Et rogauerunt illum omnis multitudo regionis Geraſenorum, vt diſcederet ab ipſis. Quia magno timore tenebantur. Ipſe autem aſcendens nauim reuerſus eſt. Et rogabat illum vir à quo dæmonia exierant, vt cum eo eſſet. Dimiſit autem eum Ieſus dicens: Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Et abijt per vniuerſam ciuitatem prædicans quanta illi feciſſet Ieſus.

Venerunt trans fretum, in regionem Geraſenorum.

TEmpeſtate ſedata peruenit Chriſti nauicula in regionē Geraſenorum. Qui ſint Geraſeni explicādū eſt. In gręcis codicibus nūc legitur apud Matthæum; *Venerunt in regionem, γεργεσηνῶν*, id eſt, *Gergeſenorum*, Apud Marcum &

Qui ſint Geraſeni?

Lucam, *in regionem, γαδαρηνῶν*, id eſt *Gadarenorum*. In Biblijs Latinis correctis, tam in Euangeliſta Matthæo, quàm in A Marco, & Luca, habetur, *In regionem Geraſenorum*. Nihil tamen eſt diſcrepantiæ. Eadem enim regio his nominibus appellatur; Geraſenorum quidem regio à ciuitate Geraſa dicitur, quę Gergeſa quoque nominatur, vnde Gergeſeni ijdem ſunt, qui Geraſeni. Gadarenorum verò regio, ab vrbe Gadara eadem regio vocatur, quoniam in eadem illa regione duæ hæ vrbes fuerunt Geraſa, ſiue Gergeſa, & Gadara; quæ quia celebres erant regioni nomen tribuerunt.

Digitized by Google

D. Hieron. Hieronymus in libro de locis Hebraicis, Gergeſam appellat Gargaſi. Gargaſi (inquit) ciuitas trans Iordanem iuncta mõti Galaad, quam tenuit tribus Manaſſe. Et hæc eſſe nunc dicitur Geraſa vrbs Inſignis Arabiæ. Quidam autẽ ipſam eſſe Gadaram exiſtimant. Sed & euangeliũ meminit Geraſenorum. &c. Et infra addit; Gadara, vrbs eſt trans Iordanem, contra Scythopolim, & Tiberiadem, ad Oriẽtalem plagam, ſita in monte; ad cuius radices aquæ calidę erumpunt: balneis deſuper ædificatis. &c. Eodem libro: Gergeſa (ait) vbi eos, qui à dæmonibus vexabãtur, ſaluator reſtituit ſanitati, & hodie ſuper montem viculus demonſtratur iuxta ſtagnum Tiberiadis in quod porci ſunt præcipitati. Sic ille. Item in fine Abdiæ ait, partẽ Arabiæ, quæ dicebatur Galaad, appellatam eſſe Geraſam. Beniamin (inquit) cunctam poſſidebit Arabiam, quæ prius vocabatur Galaad: & nunc Geraſa nuncupatur, &cæt. Beda Lucæ 8. Geraſa vrbs eſt inſignis Arabiæ, trans Iordanem iuncta mõti Galaad, non longe à ſtagno Tiberiadis, in quod porci præcipitati ſunt, &c. Ioſephus lib. 3. de Bello cap. 2. in deſcriptione Galilææ, Samariæ, & Iudææ, ait regionis quæ trans Iordanem eſt ab Oriẽte terminum fuiſſe Geraſam. Ab Oriente (inquit) Arabia, & Silbonitide, nec non & philadelphia, itemque Geraſis clauditur. &c. Geraſa ergo vrbs fuit trans Iordanem, & trans mare Galilææ. Ab ea regio dicitur Geraſenorum regio illa, quæ trans Iordanem, & mare erat, ad quam Dominus nauigauit. Dicitur etiam regio Gadarenorum, à Gadara, quoniam vt Ioſephus ſcribit lib. 5. de Bello cap. 3. tranſamnanæ regionis metropolis erat Gadara.

Beda.

Ioſephus.

Occurrerunt ei duo habentes dæmonia.

D. Matthæus duos dæmoniacos Chriſto occurriſſe narrat; Marcus verò, & Lucas altero prætermiſſo, vnius tantum fecere mentionem, quod ille clarior, & famoſior eſſet, vt vult Auguſtinus libro 2. de conſenſu euangeliſt. cap. 24. vel quod ſæuior, & durior eſſet, vt ait Chryſoſtomus. Qđ (inquit Auguſtinus) Matthæus duos dicit, Marcus autem & Lucas vnũ commemorant, intelligas vnum eorum fuiſſe perſonæ alicuius clarioris, & famoſioris, quam regio illa maxime dolebat. &c. Et D. Chryſoſtomus: Si Lucas vnum ſolum dæmoniacũ fuiſſe affirmaſſet, diſcreparet à Matthæo: nunc vero cum alter de vno, alter de duobus verba faciat, non dicunt pugnantia. Sed aliter, & aliter, rem eandem exponunt. Mihi videtur quidem Lucæ ſuffeciſſe duriori dæmone vexatum. Quo circa & tragico quaſi genere calamitatem eius enarrat. Ita Chryſoſtomus.

Cõſenſus euangeliſtarum.

D. Auguſt.

D. Chryſ.

Dæmoniaci vero huius ſæuioris calamitatẽ Lucas his verbis enarrat: *Vir quidam habebat dæmonium iam tẽporibus multis,* hæc magna calamitas, dæmonio vexari temporibus multis. Prætereà: *Veſtimento* (inquit) *non induebatur, neque in domo manebat, ſed in monumentis.* Item: *Multis tẽporibus arripiebat illum, & vinciebatur catenis, & cõpedibus cuſtoditus. Et ruptis vinculis agebatur à dæmonio in deſerta.* Et Marcus cap. 5. *Neque catenis* (ait) *quiſquam poterat eum ligare; quoniam ſæpe compedibus, & catenis vinctus; dirupiſſet catenas, & compedes comminuiſſet. Et nemo poterat eum domare. Et ſemper die ac nocte in monumentis, & in montibus erat clamãs, et concidẽs ſe lapidibus, &c.* Prætereà, nõ vnus tantum, ſed dæmonum legio in calamitoſo hoc homine deliteſcebat. Coniunxerat ſe hic dæmoniacus cum altero ſibi ſimili, horroremque viatoribus tantum incutiebant, vt nemo poſſet tranſire per viam iuxta quam erant. Hoc Matthæus ſcribit.

Dæmoniaci calamitas.

De monumentis exeuntes.

Habitabant hi homines à dęmonibus arrepti, in monumentis, ſiue ſepulchris, quæ in locis deſertis extructa erant. Etenim Iudæi non in vrbibus, ſed in agris extra vrbes ſepulchra conſtruebant cubiculis ſimilia, quæ plures homines poſſent capere. Hi energumeni hominũ cõſortium fugientes à dæmonibus in ſolitudinem impellebantur, & in ſepulchris habitabant. Has enim domos viuis hominibus vacuas reperiebant. Diuus Chryſoſtomus cauſam cur in monumentis verſarẽtur, hiſce verbis reddidit homilia 29. in Matthęũ: In ſepulchris verſantur, quia pernicioſam opinionem ingerere hominibus conantur dæmones, quod hominũ qui

Sepulchra Iudęorũ extra oppida.

qui obierunt, animæ dæmones fiant, &c. A Idem docet Theophylactus, & Euthymius; In ſepulchris (inquit) libenter morantur dæmones prauam opinionem hominibus immittere volentes, quod mortuorum animæ dæmones fiant, ſed circa propriorum corporum monumenta remaneant: imo quibuſdam adhæreant, &cæt. Hunc errorem tribuit Auguſtinus Tertulliano in fine libri de Hæreſibus his verbis: Dicit Tertullianus animas hominum peſſimas poſt mortem in dæmones B verti. &c. Sed Tertullianiſtis, non Tertulliano tribuendum docet Pamelius paradoxo vndecimo. Lege Hieronymum Epiſt. 59. ad Auitum, & lib. 2. contra Ruffinum, Chryſoſtomum homilia citata, & Auguſtinum lib. 9. de Ciuitate cap. 11.

Euthym.

D. Auguſt.

Veniſti huc ante tempus torquere nos?

Cùm dæmones Chriſtum è naui deſ- C cendiſſe cernerent, occurrerunt ei & per energumenos his verbis exclamarunt; *Quid nobis, & tibi Ieſu fili Dei?* Quid tibi nobiſcum rei eſt? Phraſis hæc prohibentis aliquid eſt, recuſantis, aut repellentis, 2. Reg. 16. *Quid mihi & vobis filij Saruiæ?* 2. Paral. 35. *Quid mihi & tibi eſt rex Iuda?* Eſt qui ſic interpretetur; *Quid nobis & tibi*; hoc eſt quid tibi mali fecimus? ſed verba aliud indicant, ſcilicet, quid rei tibi nobiſcum eſt? cur nos perſequeris? *Veniſti huc ante tẽ* D *pus torquere nos?* Cur ſic exclamarint rationem reddit Chryſoſtomus hom. 29. Nemine (inquit) vidente flagellabãtur, multoque magis, quam mare paulo ante, per puncti præſentia Chriſti, atque incenſi vexabantur, & ſæuiſſime torquebantur. &c. Euthymius, Dæmones Chriſtum cognouerunt: & non ferentes virtutem inuiſibiliter eos inflammantem, clamauerunt. &c. Abulenſis Matthæi 8. q. 108. Dæmones (ait) realiter ſentiebant ſe puniri E præſente Chriſto: ita quòd nunc multò maiora eſſent tormenta eorum, quam prius, ideo clamabant præ dolore. &c. Ingreſſus itaque Dominus regionem illam cæpit acriter dæmones cruciare: idcirco exclamarunt longe diſtantes: *Quid nobis, & tibi Ieſu fili dei? Veniſti huc ante tempus torquere nos?* Torquebat enim illos tunc, & incendebat vehementer. Quam obrem Marci 5. *Adiuro* (ait dæmon) *te per deum ne me torqueas*. D. Hieronymus Matthæi 8. ipſa Domini præſentia cruciatos ait dæmones: Præſentia (inquit) ſaluatoris tormenta ſunt dæmonis. &c. Theophylact⁹ vero, tormentum (inquit) & cruciatum dæmones putant, ſi non permittantur lædere homines, &c. Torquebat ergo illos Dominus, quoniam ex hominibus pellebat. In quem ſenſum hunc dæmonum cruciatum Caiet. interpretatur. vox (inquit) iſta triſtitiæ eſt ſentientium ſpiritalem torturam in hoc, quod cogebantur præcepto Chriſti, exire inuiti ab hominibus poſſeſſis. Ipſa enim coactio ad relinquendum poſſeſſa, tortura eſt ſpirituali creaturæ, &c.

Cur dæmones exclamarint?

D. Hieron.

Theoph.

Caietan.

Dubium hoc loco eſt, de quonam tempore loquantur dæmones, cùm dicunt, *Veniſti huc ante tempus torquere nos?* D. Auguſtinus de tempore iudicij loqui ait, li. 8. de ciuitate Dei cap. 23. Dæmones (inquit) Domino trementes dixerunt. *Quid veniſti ante tẽpus perdere nos?* Siue quia ſubitum illis fuit, quod futurum quidem, ſed tardius opinabantur: ſiue quod perditionem ſuam hanc ipſam dicebant, qua fiebat, vt cogniti ſpernerentur: & hoc erat ante tempus, id eſt, ante tempus iudicij, quo æterna damnatione puniendi ſunt, cum omnibus etiam hominibus qui eorum ſocietate detinentur, &c. D. Chryſoſtomus hom. 44. in Ioannem: Veniſti (inquiunt dæmones) huc vt nos cruciares ante tempus? Qui futurum cruciatum dicunt, & iudicium, & examen, & ſupplicium futurum intelligũt, &c. Et hom. 29. in Matthæum; Putarũt dæmones ſupplicij iam tempus inſtare, ac ideò formidine commoti ſunt, tanquam iam iam demergendum ad tormẽta pœnarum. Item: Cùm non poſſent excuſare ſe, quod non peccaſſent, ne ante tempus pœnas darẽt precantur. Quoniam. n. iam ſe deprehenſos in iniquis factis arbitrabantur, quib. omni quo poterant modo creaturas Chriſti exagitabant; propterea putarunt, nõ expectaturum ipſum punitionis tempus; ſed acerbitate & magnitudine peccatorum commotum, tunc ipſos puniturum, &c. Euthymius; Dæmones quandam cauſæ ſuæ defenſionem prætexunt, quod nõ nunc pœnas dare debeant: ſed tẽpore vniuerſalis iudicij. Et grauiter diſcruciati dicunt; veniſti huc vt affligas nos ante definitum tempus? &c.

D. Auguſt.

De quo tempore loquantur dæmones.

D. Chryſ.

Tripli-

Triplex ſenſus.

Triplicem ſenſum hæc verba habere poſſunt. Primus de tẽpore iudicij eſt huiuſmodi. Sciebant dæmones præparatam ſibi ignis gehennam, timebant verò ne à Chriſto in illam tũc detruderentur. Ideò vt Lucas 8. ait, rogauerunt illum ne imperaret illis, vt in abyſſum, id eſt, tartarum irent: & exclamauerunt: *Veniſti ante tempus torquere nos?* hoc eſt; Num veniſti ante tẽpus definitum mittere nos in tartareos cruciatus? Veniſti ne torquere nos tartareis incendijs, ante tempus iudicij? Alter ſenſus eſt de tempore primi aduentus Chriſti ad euertendum dæmonũ imperium. Num veniſti huc, id eſt, in hanc regionem, vel veniſti huc, id eſt, in terras ante tempus ad torquendum nos, atque profligandum imperium noſtrum? Chriſti aduentus a dæmonibus, celer, & velox fuiſſe dicebatur ad torquendum eos ante tempus. Voluiſſent enim illum in terras nunquam deſcendiſſe. Vtrunque ſenſum cõplexus eſt Dionyſius Carthuſianus his verbis Matthæi 8. *Veniſti ante tempus:* id eſt, valde citò, & ante tempus à nobis præſumptum; vel ante diem iudicij? &c. Sed quia dæmones ex Prophetis tempus primi aduentus cognouerant aduenisse, vero ſimilius eſt de tempore iudicij loqui. Tertius ſenſus hic eſſe poteſt. Veniſti huc, id eſt, in hanc regionem Geraſenorum ante tempus torquere nos? id eſt, veniſti torquendo expellere nos ex hominibus his ante tempus? exiſtimabãt dæmones peccata illorum hominum longius poſtulare vexationis tẽpus: ideo ante tempus ſe pelli conquerebatur. Vel, ita loquuntur quoniam longiori tempore eos vexare volebant. Sic qui longiori tempore ſomno vult indulgere, ſi ab alio expergefiat, reſpondet, veniſti huc ante tempus me expergefacere?

Hinc oritur quæſtio; An dæmones qui in aere caliginoſo ad iudicij vſque diem verſantur, vt cum Chriſti militibus certent, tartareo igne torqueantur? Etenim non torqueri probabit aliquis hiſce dæmonum verbis: *Veniſti ante tempus torquere nos?* Ergo non torquebantur ante illud tempus. Præterea vt Lucas ait, *Rogauerunt Chriſtum ne imperaret illis, vt in abyſſum irent:* ergo in aere, abyſſi cruciatus non ferebant. 3. dæmones, qui in aere verſantur non attingit tartareus ignis, ergo illos nõ torquet. 4. Auguſtinus id videtur ſentire in lib de natura boni cap. 33. his verbis; Petrus in 2. Epiſtola ſua cap. 2. dicit, *Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, ſed carceribus caliginis inferi detrudens, tradidit in iudicio puniendos ſeruari;* hinc Petrus oſtendit adhuc eis vltimi iudicij pœnam deberi, de qua Dominus dicit; *Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. &c.* Ait Auguſtin. deberi dæmonibus ignis gehennalis ſupplicium in extremo iudicio: ergo nondum illo afficiuntur, qui nobiſcum pugnant.

Reſpondemus cum D. Thoma 1. p. q. 64. art. 4. ad 3. Idem eſſe iudicium de animabus improborum hominum, & de dæmonibus. Quemadmodum ergo impiorum hominũ animę, tartarei ignis ſupplicio protinus mancipantur, cũ e corpore emigrãt: ita dęmones eidẽ ſupplicio ſunt mancipati cùm primum è cœlo ceciderunt. Vt enim ait D. Damaſcenus lib. 2. de fide cap. 4. quod hominibus mors eſt, Angelis fuit lapſus. Ergo quemadmodũ hominum animæ poſt mortem ſtatim igne gehennali incenduntur: ita omnes ſcelerati Angeli poſt lapſum ſtatim eodem igne ſunt inflammati: tam qui in tartaro degunt, quàm qui in aere caliginoſo verſantur. Vnde in Gloſſa ordinaria Iacobi 3. ſic habetur: ſicut gehenna ſemper ardet: ſic diabolus vbicunque ſit, vel in aere, vel ſub terra, ſecum fert tormenta flammarum ſuarum. &c. Beda itẽ eodem capite: Dæmones (inquit) ubicunque uel in aere uolitant, uel in terris, aut ſub terris uagantur, ſiue detinentur, ſuarum ſecum ferunt ſemper tormenta flammarum. Inſtar febricitantis, qui etſi in lectis eburneis, etſi in locis ponatur apricis, feruorem tamen, uel frigus, inſiti ſibi languoris euitare non poteſt; ſic dæmones etſi in templis colantur auratis, etſi per aera diſcurrant, igne ſemper ardent Gehennali. Hæc Beda.

Quod hominib. eſt mors Angelis fuit lapſus.

D. Damaſ.

Gloſſa ord.

Beda.

Sed difficile eſt explicare quonã modo Gehennali igne dæmones torqueantur, qui in aere degunt. Reſpondetur facile cum Gloſſa & Beda, illos ſecum ignẽ ferre cui à diuina iuſtitia ſunt alligati. Id tamen refelletur: quoniam ſi ignem ſecum ferrent tartareum, cùm ſit ille ignis corporeus, loca in quibus dæmones uerſantur, & homines quos uexant cõbureret, in cineremque redigeret. Attamen dicimus ad diuinam ſpectare iuſtitiã, ut dæmones

An dæmones ſecum ignẽ tartareũ ferant?

Digitized by Google

mones omnes tartareo igne crucientur, qui illis torquendis eſt deſtinatus; ad diuinā item gubernationem, vt concurſū igni Deus deneget, quo dæmones incenſi ſūt, ne cernatur, nevè homines, aut corpora aliqua inflammet. Quamobrem non cernitur ignis ille: incendit vero duntaxat cacodæmonas, & torquet, nihilque aliud inflammat. Neque vero abſona videri debet hæc ſententia; ſiquidem tartareus ignis diuinæ iuſtitiæ inſtrumentum eſt; vnuſque atque idem cum ſit, apud inferos, alios acriori, alios leniori afficit cruciatu: quia Deus cum illo vario concurrit modo. Ita ergo fieri poteſt, vt concurſum omnino deneget huic igni ad inflādā corpora, quæ apud ſuperos ſunt; cum eodem vero concurrat, vt ipſos cacodæmones alliget, acriterque incendat.

Secundò reſpondet D. Thomas prima parte, quæſtione 64. art. 4. dæmones aeris C incolas non alligari actu igni Gehennali, ſed torqueri quòd ſciant illum ignem ſibi eſſe pręparatum. Quod ſi D. Thomā roges, an ęqualis ſit pęna dæmonum in hoc aere, & apud inferos? æqualem eſſe dicet. Sic enim ſcribit: Dæmones licet nō actu alligentur gehennali igni, dum ſunt in hoc aere caliginoſo, ex hoc ipſo, quod ſciunt illam alligationem ſibi deberi, eorum pœna non diminuitur, &c. Id creditu eſt difficile; multo grauius enim torquetur qui igni inflammatur, quam qui rogum ſibi paratum nouit. Verum iuxta hanc ſententiam reſpōdetur, ex eo quod dæmones ſciunt illum ignem ſibi deberi, tantam in voluntate concipere triſtitiā, & ſpiritalem quandam combuſtionem, quantā conciperent, ſi in ipſo igne eſſent Dei iuſtitia hoc efficiente. Tertiò reſpōdet Molina eodem articulo, Deū in hoc aere per ſe ipſum, abſque igne, & vlla cauſa ſecunda cruciatum inferre dæmonibus, quem tartareus ignis infert in Orco. An vero rationi ſit conſentaneū Deū abſque vlla cauſa ſecunda per ſe ipſum torquere, alij viderint. Potius dicere media aliqua qualitate dæmones incēdente id facere. Eſt præter has alia reſpōſio, dæmones diuina potentia ab igne ipſo, qui in tartaro eſt, hic in aere torqueri. Poſſe enim fieri opinantur quidam, vt ex loco longiſſimè diſtante ignis diuinitus dæmones incendat.

Quomodo in hoc aere dæmones torqueātur.

Ad primum argumentum reſpōdetur, A dæmones aeris incolas torqueri ante iudicium: dixiſſe autem Chriſto; *Veniſti huc ante tempus torquere nos?* quoniam tormenta tunc auxit, item quia ex hominū corporibus illos expellebat; prætereà quia ne in tartarum mitterentur, poteſtatemque hominibus nocendi amitterent, timebant. Ad ſecundum dicendum, rogaſſe Chriſtum, ne imperaret illis, vt in abyſſum diſcederēt: quoniam inter homines B habitare cupiebant, vt illos oppugnare, & lædere poſsēt. Ad tertiū ex dictis quid ſit dicēdum facile colliges, iuxta diuerſas ſententias. Ad Auguſt. teſtimonium reſpondendum, vltimi iudicij pœnam dæmonibus deberi; quoniam tunc omnes, qui aerem incolunt in tartarum præcipitabuntur. Dum tamen in aere degunt ignis cruciatu minime carent.

Videns autem Ieſum à longe cucurrit, & adorauit eum.

Marcus vt diximus, & Lucas, altero ex dæmoniacis prætermiſſo de vno tantum ſcribunt, quem plurimi dæmones inhabitabant. Is à longe Chriſtum cernens cucurrit, vt Marcus ait, & adorauit eum. Lucas ait procidiſſe ante Dominum. Idē D autem eſt procidere & adorare. Chriſtus vero pręcepit Dęmoni, vt ab homine abſcederet: at ille in hæc verba exclamauit: *Quid mihi & tibi eſt Ieſu fili Dei altiſſimi? Obſecro te ne me torqueas;* Obſecrauit Chriſtum, & diuini nominis maieſtate interpoſita adiurauit. Sic enim Marcus dixiſſe refert: *Adiuro te per Deum, ne me torqueas.* Videtur dæmon cruciatum appellare expulſionem ab homine, vt ex verbis Euange- E liſtarum colligitur. Marcus: *Clamans voce magna dixit; quid mihi & tibi Ieſu fili Dei altiſſimi? adiuro te per Deum ne me torqueas: dicebat enim illi Exi ſpiritus immunde ab homine.* Similiter Lucas ſcribit. Hoc eſt; propterea dæmon Chriſtū adiurabat ne ipſū torqueret: quoniam imperabat illi ut ab homine diſcederet. Hic enim magnus illi erat cruciatus. Attamen credo Chriſtum, vt ſupra ex Chryſoſtomo diximus, dæmonis tormentum auxiſſe, atque ideo, præcipue verba illa protuliſſe: *Obſecro & adiuro te ne me torqueas.* Cauſa autem illa, quæ redditur ab Euangeliſtis, ad illa potius verba dæmonis referenda eſt, *Quid*

mihi

Digitized by Google

mihi & tibi IESV fili dei altiſſimi? Quoniam enim Chriſtus vt ex homine abiret præcipiebat, reſpondit dæmon: *Quod mihi & tibi IESV fili Dei altiſſimi?* Quaſi dicat; Quid mihi tecum rei eſt? cur mihi ex homine vt abeam præcipis? & quia torquebatur acrius, quàm torqueri ſolebat, ſubiunxit: *Obſecro te ne me torqueas!*

Legio mihi nomen eſt.

Interrogauit dæmonem Dominus, id quod perſpectiſſimum habebat: *Quod tibi nomẽ eſt?* vt magnitudo miraculi pateret: nempè non vnum tantùm, ſed magnam dæmonum multitudinem ex homine illo fuiſſe expulſam. Etenim reſpondit dæmon: *Legio mihi nomen eſt: quia multi ſumus:* Mentiri potuit dæmon, tamen dixiſſe verum cõfirmat Lucas inquiens: *Intrauerãt dæmonia multa in eum.* Quot autẽ intrauerint indicat nomen, *legio.* Græcè habetur tàm apud Marcum, quàm apud Lucam, λεγεὼν. Legionem vero aiunt. Abulenſis Matthæi 8. quæſtione 111. D. Bonauẽtura, Lyranus, Carthuſianus, & Simon, Caſſianus continere milites 6666. Ianſenius hanc reprehendit ſententiam, legioni que aſſignat numerum 12250. militum.

Legio quot milites complectatur, & quot dæmones?

Attamen dicendum eſt, legionis non fuiſſe certum numerum militum: modo enim plures, modo habebat pauciores, vt docet Alexander ab Alexãdro lib. 1. c. 5. his verbis: Romulo primũ regnante legio ex peditũ tribus millibus, equitibus vero trecentis fieri cæpta eſt: quã quòd ex lectis militibus confecerat, legionem appellari maluit. Aucta mox ciuitate aduentu Sabinorum, & creſcente imperio; ſex millium peditum, equitum ſexcentorum legiones fieri Plutarchus autor eſt in uita Romuli. Cuius teſtimonio mouerer, niſi quòd à Caio Mario primùm cũ aduerſus Cimbros moliretur arma, ſex millium & ducẽtorum peditum, equitũ vero trecentorum deſcriptas fuiſſe Liuius memorat. Scipio deinde cui Africano fuit cognomen, cùm in Africam traijceret, duas Cannenſis exercitus legiones ita ſuppleuit, vt ſingulę ſex millia & ducentos pedites, trecentos haberent equites. Sæpiuſque in deſcribẽdis legionibus variatum fuit; vt modo quatuor millium

Alexander.

A peditum, equitum uero trecentorum legiones fierẽt; modo quinque millia peditum, equites trecenti, in ſingulas eſſent legiones. Hæc ille.

Liuius decade 5. lib. 3. Veteres (inquit) milites dimitti, ita vt in ſingulas Romanas legiones, ne plus ſena millia peditũ, trecẽti equites eſſent. Alteri conſ. id modo finitũ, vt duas legiones ſcriberet, quæ quina millia peditum, & ducentos haberent, equites trecentos. &c. Decade prima lib. 6. quatuor ait legiones, & lib. 7. decem legiones, quaternum millium ſcriptas, vt alia omittam loca ſimilia, quæ vide apud Tiraquellum in commentarijs Alexandri, & apud Vuolphangum Lazium, lib. 5. cap. 2. Author hic ait legiones quaſdam ordinarias fuiſſe, quę completũ habebant numerum; Is erat 6000. peditum, & 730. equitum. Alias extraordinarias, & imperfectas, quarum aliæ habebãt 5000. peditum, & equites nunc 400. nunc 300. atque etiam 200. aliæ vero duntaxat quatuor peditũ millia complectebantur, & equites trecentos, plus minus ve, aliæ rurſus tria duntaxat millia peditum, & equites trecentos.

Liuius.

B

Lazius.

C

Denique Vegetius lib. 2. de Re militari cap. 2. ſic ſcribit: Romani legiones habent, in quibus ſingulis ſena millia, interdum amplius militare conſueuerunt. Et lib. 2. cap. 6. Decem (ait) cohortibus legio plena fundatur, quæ habet pedites ſex millia centum, equites ſeptingentos viginti ſex. Minor itaque numerus armatorum, in vna legione eſſe non debet. Maior autem interdum eſſe conſueuit, ſi nõ tantum vnam cohortem, ſed etiam alias milliarias fuerit iuſſa ſuſcipere. Hæc ille. Item apud Gellium lib. 16. cap. 4. ſic habes: In legione ſunt centuriæ ſexaginta, cohortes decem, &c. Sexaginta autem cẽturiæ ſex militum ſunt millia. Itaque dixit dæmon appellari ſe legionem, quod multi eſſent, quemadmodum in legione multi milites ſunt.

Vegetius.

D

A. Gellius.

E

Neque vero compertum eſt, quot dæmonum millia hæc habuerit legio. Duo ſaltem aut tria millia habuiſſe veriſimile eſt. Nam legio plura millia complectebatur. Duo porcorum millia hi dæmones deſeruerunt; vnde colligi poteſt, fuiſſe ſaltem duo dæmonum millia: ita vt ſinguli in ſingulos intrauerint porcos. Abulenſis 6660. dæmones in hoc homine habitaſſe

bitaſſe

bitaſſe arbitratur. Ianſenius vero putat, non propterea vſurpaſſe ſibi hoc nomen legionis dæmones, quod in homine illo, tot fuerint dęmones, quot ſunt in legione milites. Cum autem dæmones corporibus careant, quot quot illi ſunt, vno in homine eſſe poſſunt, non enim occupāt locum. Vnde Abulenſis Matthæi 8 quęſt. 110. Omnes (inquit) dæmones, quotquot ſunt, ſi permitterentur, intrarent in quem libet hominem, vt omnes eum torquerent, &c.

Dicet aliquis, Lucam ſcribere, occurriſſe Chriſto virum, qui habebat dæmonium; Item Chriſtum pręcepiſſe ſpiritui immundo, vt exiret ab homine. Idē quoque ſcribere D. Marcum. *Occurrit* (inquit) *ei homo in ſpiritu immundo*; item; *Dicebat illi: exi ſpiritus immunde*: non fuiſſe ergo in homine multos dæmones, ſiquidem de vno tantum Euangeliſtę loquūntur. Ait Ianſenius nomen, *dæmonium*, & *ſpiritus*, collectiuè accipere debere, pro tota dęmonū congregatione, vocemq; auditam, multitudinis fuiſſe dęmonum. Reſpondendū potius eſt, in homine fuiſſe dęmonū legionem cum duce ſuo: Euangeliſtas vero locutos de duce: ipſumque ducem a Chriſto fuiſſe interrogatum, & cęteris tacentibus reſpondiſſe. Poſtea etiam reliqui locuti, precatique ſunt vt in porcos, per- D mitteret illis introire.

Dubitatur. An dæmones propria habeāt nomina? Angelos, & dęmones propria habere nomina multi negant. Ianſenius hoc loco: Interrogat (inquit) Chriſtus de nomine: non quod ſinguli dæmonum ſpeciale habeant nomen ſibi propriū, &c. Viguerius inſtitutionum ca. 20. §. 9. Expoſitores (inquit) dicunt, quod Angeli in cęlo carēt nominibus proprijs. E Quia quemadmodum illa ciuitas, non eget Sole, neque Luna: ſic neque aliquo adminiculo ad cognoſcendum. Nam quilibet per propriam perſonalitatem cognoſcitur. Sed ſi aliqua nomina horum reperiuntur in ſcripturis, per illa declarantur opera miniſterij, ad quæ mittuntur. Sic ille. Lyranus quoque Geneſ. 32. ad illa verba Angeli ad Iacob: *Cur quæris nomen meum?* Ac ſi dicat (ait) fruſtra quęris: quia ego, & alij Angeli in miniſterium miſſi, non habemus nomina fixa, & ſtabilia: ſed diuerſa ſortimur nomina, ſecundum legationes, ad quas mittimur, &c. Abulenſis præterea Matthæi 8. quæſt. 110. Non habēt (inquit) nomina dęmones, nec angeli: nec etiam dęmon reſpondit Chriſto proprię de nomine (ſcilicet, cum quæſiuit: *Quod tibi nomē eſt?*) Sed de numero, &c. Nam reſpondit; *Legio quia multi ſumus*. Et Iudicum 13. quæſ. 33. Angeli (ait) in particulari non habent aliqua nomina, ſiue ponatur quilibet continere vnam ſpeciē, ſiue multi in vna, &c. Idē docet Matthæi B 15. quæſt. 405. præter hos doctores huius ſententiæ eſt Magnus Gregorius, homilia 34. in Euangelia: Angeli (inquit) idcirco priuatis nominibus cenſentur; vt ſignetur per vocabula etiam in operatione quid valeant. Neque enim in illa ſancta ciuitate; quam de viſione omnipotentis Dei, plena ſcientia perficit; idcirco propria nomina ſortiuntur, ne eorū perſonæ, ſine nominibus ſciri non poſſint. C Sed cum ad nos aliquid miniſtraturi veniunt, apud nos etiam nomina a miniſterijs trahunt. Sic Gregorius.

Abulenſis verò Iudicum 13. quęſt. 33. non ſolum Angelos, verum beatos etiam homines, nominibus carere docet; Cum fuerimus (inquit) in beatitudine, non cognoſcemus Angelos nominibus, quia nulla habent: nec etiam tunc imponentur. Etiam nos, qui nunc nominibus vtimur ibi non diſtinguemur nominibus; ſed quilibet alium ſine nomine cognoſcet, ſicut ſeipſum cognoſcit ſine nomine, &c.

Apud Magiſtrum ſententiarum diſtin. 10. §. *Et putant*, nonnulli arbitrantur nomina illa Michael, Gabriel, Raphael, non eſſe aliquorum Angelorum nomina peculiaria; ſed nunc huius, nunc illius, iuxta qualitatem earum rerum, ad quas nuntiandas, vel gerendas mittuntur. Ita vt Angelus quicunque ad afferendam alicui medicinā mittitur, dicatur Raphael, ideſt, medicina Dei; quicunque ad aliquod magnæ fortitudinis opus legatur, appelletur Gabriel, ideſt, fortitudo Dei. Quicunque ad eximia aliqua opera deſcendit, Michael nominetur, ideſt, quis ſicut Deus?

Aliquot propoſitionibus, quod mihi veriſimilius apparet explicabo. Prima ſit; Nomina hęc, Michael, Gabriel, Raphael, non ſunt nomina communia multis Angelis: ſed tribus tantum Angelis peculiaria. Hanc confirmat Eccleſiæ vſus, quæ tres certos Angelos his tribus nominibus

D. Gregor.

Abulenſis.

An Angeli & dæmones propria habeant nomina.

Viguerius.

Lyran.

Abulenſis.

Reſpondetur quæſt.

bus diſtinctos in litanijs precatur: iſque communis fidelium ſenſus.

Secũda; Beati homines nomina habẽt in cęlis. Probatur ex eodẽ Eccleſiæ vſu quæ in cęlis degentes Diuos proprijs nominibus appellat. Preterea nomine Ieſu Christus, & nomine Mariæ, Virgo Deipara in ſempiternum vocabitur; ergo & reliqui Diui ſua habent nomina, vel alia præſtantiora, ſi Deus velit illa mutare, poſtquam animæ reſumpſerint rediuiua corpora. Adde illud Pauli ad Philippenſes 4. *Quorum nomina ſunt in libro vitæ, &c.* Nomina quæ in libro vitæ ſunt, ęterna ſunt.

Ad Phil. 4.

Tertia; Beati homines, & Angeli, non indigent proprijs nominibus, vt per illa ab alijs beatis cognoſcantur. Abſque nominibus enim alij alios cognoſcunt. Quę eſt ſententia Gregorij iam citati, & cæterorum. Habent tamen nomina propria, quibus in collocutione vtuntur. Nã beati homines poſt iudicium ore corporeo, tum alij de alijs, tũ de Angelis colloquentur: ergo nominib. indigebunt, tã hominum, quam Angelorum, quæ in ſermone vſurpent. Animæ verò, & Angeli, linguã ſuam habent ſpiritalem, iuxta illud Pauli 1. Cor. 13. *Si linguis hominum loquar, & Angelorum, &c.* Igitur alij de alijs loquuntur, ad eamque rem nominibus opus habent, quibus Angeli, & animæ in collocutione ſignificentur; maxime ſi collocutio ſpiritalis per ſigna ſpiritalia externa fit, quod eſt veriſimile, vt docet Molina in Commentarijs primæ partis D. Thomæ.

1. Cor. 13.

Probatur hæc ſententia, quoniam ab humanis licet ad cœleſtia, exempla ſumere, ergo ſi apud nos, homines, & Angeli nomina habent, habebunt etiam in cœlo. Secundò, hæc ſententia magis conſentanea eſt ſcripturis ſacris, in quibus Angelorum nomina reperiuntur, Michaelis, Raphaelis, & Gabrielis. Etenim par eſt in omnibus Angelis ratio: Quòd ſi hi tres Angeli propria habent nomina: habebunt etiam cæteri Angeli ſua peculiaria nobis ignota, ſed ipſis maxime cognita. Tertiò, Angelorum chori nomina habent: ergo, & ſinguli Angeli. Eadem enim eſt ratio de choris, & ſingulis Angelis. Habere autem choros Angelorum peculiaria nomina, quis neſciat? Alij Seraphim, alij Cherubim dicuntur, alij Throni, & Poteſtates (vt omittam reliquos) appellantur. Quartò; hoc loco, quem exponimus, Chriſtus rogat dæmonem: *Quod tibi nomen eſt?* Ergo dæmones nomina propria habent. Si enim nomina propria non haberent; quorſum Chriſtus rogaſſet: *Quod tibi nomen eſt?* Sed dices dæmonem reſpondiſſe ſe appellari legionem, legionem verò nõ eſſe nomen proprium, atque adeo nomine proprio dæmonem caruiſſe. Reſpondeo: Ducem illorum dæmonum, proprium nomen, ac ſingulare non aperuiſſe, quoniam non ille ſolus in homine latebat. Vſus vero eſt nomine legionis, vt multitudinẽ ĩdicaret. Quintò, Geneſeos 32. Iacob ſciebat ſe cum Angelo loqui, a quo benedictionem petijt. At rogat: *Dic mihi quo appellaris nomine?* Ergo Iacob putabat Angelos habere nomina. Item, Iudicum 13. Manue Sanſonis pater ab Angelo quæſiuit: *Quod eſt tibi nomen?* Angelus verò reſpondit; *Cur quaris nomen meum, quod eſt mirabile*: Habere ſe nomen dixit: *quod* (inquit) *eſt mirabile*: mirabilia enim ſunt Angelorum nomina, mirabiles eorum naturas, poteſtates, vel operationes ſignificantia. Quo loco Dionyſius Carthuſianus ſic ſcribit: Eſt Angeli nomen hominibus mirabile. Non quaſi penitus ex ſua natura omni menti creatæ incomprehenſibile, quod Deo eſt proprium: ſed quaſi non plene cognoſcibile in hac vita viatoribus. Et infra: ſunt (inquit) aliqua fixa Angelorum vocabula, &c.

Probatur Angelos habere nomina

Deprecabantur eum multum, ne ſe expelleret extra regionem.

Tria petiuere a Chriſto dæmones, cuius potentiam horrebant. Primũ, ne eos mitteret in abyſſum, vt Lucas ſcribit: abyſſus autem profundum ſignificat pelagus, ſumiturque pro Orco a Luca, & Apocalyp. 20. item ad Roman. 10. & alijs locis. Eſt enim Orcus locus in terra profundiſſimus. Eſtque malorum omnium pelagus, in quo impij ita demerguntur, vt ad littus nullo modo valeant enatare. Petiuere ſecundum, ne eos expelleret extra regionem, vt ait Marcus: Hinc (inquit Caietanus) apparet affectus dæmonum ad regiones diuerſas, niſi enim multitudo hęc affecta fuiſſet regioni illi, non petiuiſſet extra regionem non mitti, &c.

Orcus dicitur abyſſus.

Digitized by Google

&c. Forte petebant ne mitterentur extra regionem in loca deſerta, in quibus non poſſent hominibus nocere; nam Tob. 8. Raphael Angelus dæmonem in deſerto ſuperioris Aegypti alligauit. Tertium vt mitteret eos in porcos. Porci hi circa montem in agris paſcebantur, vt ait Marcus. Lucas ait eos in monte verſatos: ſed nullam eſſe diſcrepantiam docet Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Euangeliſt. cap. 24. his verbis; Nec quòd Marcus dixit circa montem fuiſſe gregem porcorum, Lucas autem in monte; quidquam repugnat. Grex ènim porcorum tam magnus fuit, vt aliquid eius eſſet in monte; aliquid circa montem, &c. Fieri etiam potuit, vt grex ille porcorum in ipſius montis radicibus paſceretur, verumque eſt dicere, fuiſſe in monte, idest, in radicibus montis, & fuiſſe circa montem, idest, circa montis cacumina. Quod ſi quæras, quantus hic grex fuerit; narrat Marcus ad duo porcorum millia fuiſſe complexum.

Tob. 8.

Ambigitur Iudæorum ne fuerint hi porci? Ianſenius Iudæorum fuiſſe putat, propterea que a dæmonibus Chriſti permiſſu ſubmerſos, vt neglectæ legis pęnas Domini luerent. Contra Dionyſius Carthuſianus Matthæi 8. Ethnicorum fuiſſe ſues exiſtimat: Suis (ait) peccatis homines regionis Geraſenorum hoc damnum meruerũt; erant. n gentiles, vt fertur, &c. Abulenſis Matthæi 8. quæſt. 133. potuiſſe (ait) fieri vt ad Ethnicos ſues illi pertinerent; tamen probabilius putat fuiſſe Iudæorum. Iudæos autem paſcere potuiſſe porcos non vt ijs veſcerentur, ſed vt Ethnicis venundarent. Caietan. fortaſſe (inquit) porci illi alicuius gentilis erant, a quo ſibi ciuitas timebat, ſi ſequaces fuiſſent Ieſu autoris talis damni: & propterea rogauerunt illum, vt diſcederet ab eis, &c. Mihi veriſimilius eſt porcos Ethnicorum fuiſſe. Nam Ioſephus lib. 3. de Bello cap. 2. ait regionem, quę trans Iordanem eſt habitatam a Syris, Iudæiſque permixtis. Syrorum ergo fuere porci, neque enim ſatis eſt probabile, Iudæorum magiſtratus Iudæis fuiſſe permiſſuros porcorum greges alere; cum hæc animalia legē damnata, atque immunda Iudæiſque interdicta fuerint Leui. 11.

Fuerint ne porci Iudæorum.

Sed cur petiere dæmones, vt mitteret eos Chriſtus in porcos. Rationem reddit Euthymius Matthæi 8. his verbis. Quando quidem iam hominibus nocere non poſſunt, ad irrationalia, quę illi poſſident conuertuntur, vt oſtendatur furor, quem aduerſus nos gerunt. Nec ſolum hoc, verum etiam aliud malum machinantur. Student enim porcos occidere, vt horum damno contriſtati domini gregis Ieſum non ſuſcipiant, & ita Euangelij prædicatione non ſuſcepta, maximo afficiantur damno. Chriſtus cum non ignoraret, B quid tentarent, permittit tamen diſpenſatorie alia intendens. &c, Eandem rationem reddit Theophylactus.

Et ait illis: ite.

Conceſſit dæmonibus Chriſtus quod petebant: videlicet vt in porcos intrarēt. C Cuius conceſſionis cauſæ aliquot reddi poſſunt. Prima eſt: Vt miraculum tot porcorum vaſtatione longe, lateque vulgaretur, fieretque vt hominum vtilitatem cōpertum. 2. vt dęmonum immanitatem agnoſceremus. Theophylactus. Concedit Chriſtus dæmonibus intrare in porcos, demonſtrans qua amaritudine, & odio in homines ferantur. Et ſi poteſtas eis daretur, & non prohiberentur, peius nos, quā D porcos illos affligerent, &c. 3. ratio eſt, vt cōpertum nobis fiat, dęmones, niſi Deus permittat, neminem poſſe lædere, Chryſ. in Matt. hom. 29. Omnes (ait) hinc diſcamus, ne in porcos quidē impetū facere audere dęmones, niſi Chriſtus permittat, &c. Tertull. in lib. de fuga in perſecutione, cap. 2. Nec in porcorum gregem Diaboli legio habuit poteſtatem, niſi eam de Deo impetraſſet; tantum abeſt, vt in oues Dei habeant. Poſſum dicere, porco- E rum quoque ſetas tunc apud Deum numeratas fuiſſe, ne dum capillos ſanctorū, &c. 4. Eſt Euthymij: Vt mors (inquit) porcorum omnibus confirmaret, exijſſe dæmones ex hominibus. 5. eſt, vt hac ex re perſpicuum fieret dæmones vires habere magnas 6. vt multitudo dæmonum, quæ hominē illum vexabat, agnoſceretur ex effectu, qui cernebatur. D. Hieronymus in vita Hilarionis; Non mouere quępiam debere (dixit D. Hilarion) quod Domini iuſſione duo millia porcorum a dæmonibus interfecta ſunt. Siquidem eos, qui viderant, non potuiſſe aliter credere, exijſſe

Cur Chriſtus permiſerit dęmones intrare in porcos.

exijſſe de homine tantã dæmonum mul- A
titudinem: niſi grandis porcorum nume-
rus, & quaſi a multis actus pariter cor-
ruiſſet. Sic ille. 7. ratio, vt agnoſceretur,
Dei prouidẽtiã ad porcos ẽt, minimaq;
animantia pertingere. Niſi enim porcos
eàtenus defendiſſet, iam a Dæmonibus
occiſi fuiſſent. Docebat D. Hilarion (ait
Hieronymus) hominum cauſa diabolum
etiam iumenta corripere, & tanto eorum
ardere odio, vt non ſolum ipſos, ſed & ea
quæ ipſorum eſſent, cuperet interire. Hu- B
iuſque rei proponebat exemplum, quòd
antequam Iob tentare permitteretur, om
nem ſubſtantiam eius interfecerit, &c. 8.
vt intelligamus cuſtodia Dei, atque An-
gelorum nobis opus eſſe: quæ tam ſæuos
hoſtes a nobis propulſet. 9. vt ſciamus
Chriſtum Dominum eſſe omnium rerũ:
etenim porcos ſubmergendos Dæmoni
tradidit, abſque vllius iniuria, quoniam
eorum erat Dominus.

Abijt totus grex per præceps in mare.

In quod mare dęmones præcipites dederint porcos.

Zieglerus in deſcriptione tribus Simcõ,
arbitratur ſues non eſſe demerſos in ma-
ri Tiberiadis, ſed in lacu quodam peſti-
lenti ciuitati Gadaræ propinquo, cuius
Strabo meminit li. 16. his verbis; in agro
Gadaremo eſt aqua quędam peſſima ex D
lacu, qua deguſtata, pecora pilos, vngues
& cornua amittunt, &c. Huius tamen la-
cus, nec Ioſephus, nec Plinius, aut Hiero-
nymus meminerunt; quocirca ab incolis
terra obrutum Zieglerus ſuſpicatur. Di-
cendum eſt, porcos demerſos eſſe in ma-
ri Tiberiadis, ſiue Galilęę. Quæ eſt ſentẽ-
tia D. Hieronymi de locis Hebraicis;
Gergeſa (inquit) vbi eos, qui a dæmonib.
vexabantur ſaluator reſtituit ſanitati, &
hodieque ſuper montem viculus demon- E
ſtratur iuxta ſtagnum Tiberiadis, in quo
porci præcipitati ſunt, &c. Probatur ex
Matthæo, & Marco, qui narrant porco-
rum gregem præcipitatum in mare, vide
licet illud, in quo Chriſtus nauigauerat,
quod eſt Galilææ. Hoc autem mare, ſi-
ue lacum vocat Lucas ſtagnum, vt con-
ſtat ex illis verbis cap. 8. transfretemus
trans ſtagnum.

Tota ciuitas exijt vt videret Ieſum, & viſo eo, rogabant eum, vt tranſiret a finibus eorum.

Quæ geſta erant paſtores ij, qui gregẽ
paſcebant, porcorum dominis nuntiarũt
ne culpa ſua porcos perijſſe exiſtimarẽt;
nuntiauerunt autem in ciuitate, & in vil-
lis, vt ait Luc. vt ait D. Marcus in agris.
Hoc nuntio excitata ciuitas tota obuiam
Domino prodijt. Sed miſeri, ac cæci ho-
mines ſplẽdidiſſimum ſolem quem rectè
debuerant excipere, vt a ſe diſcederet,
ſunt deprecati, vt Lucas ait omnem mul-
titudinem regionis Geraſenorum hoc po
ſtulaſſe. Cum admirari (ait Chryſoſto-
mus) adorareque virtutem Chriſti debe- *Chryſoſt.*
rent, repulerunt eum potius, hortatique
ſunt, vt a finibus eorum diſcederet, &
C cætera.
D. Hieron. Matth. 8. precationem hãc *D. Hieron.*
humilitati tribuit: Quod rogant (inquit)
vt tranſeat a finibus eorum, non de ſuper
bia hoc faciunt, vt nonnulli arbitrantur; *Cur Geraſeni petierint a Chriſto, vt diſcederet.*
ſed de humilitate, qua ſe præſentia Do-
mini indignos iudicabant. Sicut & Pe-
trus in captura piſcium ait: *Exi a me Domi
ne, quia homo peccator ſum, &c.* At timori
tribuit D. Lucas cap. 8. *Rogauerunt* (inquit)
*illum omnis multitudo regionis Geraſenorum,
vt diſcederet ab ipſis, quia magno timore tene-
bantur, &c.* Itaque timuerunt homines il
li, ne ſi Chriſtus in regione maneret, ſi-
miles ſtrages ederet, damnumque illis
alios eijciendo dæmones inferret, ideoq;
vt abſcederet rogauerunt. Euthymius: *Euthym.*
Rogabant vt diſcederet a finibus eorum
dolentes de perditione porcorum, ac etiã
territi, vt ait Lucas: timebant enim ne
mali quidpiam eiecti Dæmones etiam in
ipſis perpetrarent, &c. Theophylactus: *Theophyl.*
Triſtitia affecti erant, & exiſtimabant ſe
grauius quidpiam paſſuros; & ideo de-
precabantur eum, &c. Cardinalis Caie- *Caietan.*
tanus: Salutem hominum liberatorum a
dęmonijs, & perditionem porcorum vi-
dentes; magis timuerunt augmentum dã-
ni rerum temporalium, quam concupie-
rint augmentum ſalutis ſpiritualis. Sa-
lus hominum admirationem ciuitati ge-
nerauit: damnum porcorum timorẽ ma-
ioris damni in ea excitauit, & ſic timore
acti-

acti rogauerunt vt diſcederet ab eis. Et A forte illi porci alicuius Gentilis erant, a quo ciuitas ſibi timebat, ſi ſequaces fuiſſent Chriſti autoris talis damni, & propterea rogauerunt ipſum, vt diſcederet ab eis. Sic ille.

Chryſoſt. Annuit Dñs precibus, diſceſſitq; lux ab illis, qui illam repulerunt. Chryſto. hom. 20. Non repugnauit Dominus, ſed receſſit; ac ipſos, qui ſe illius doctrina indignos fecerunt, reliquit. &c. Nolebat D. Bonau. Dominus (ait D. Bonauent. Luc. 8.) aliquibus eſſe oneroſus: vnde Matt. 10. ait: *Quicumque non receperit vos, neque audierit ſermones veſtros exeuntes foras de domo, vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus veſtris. & cæt.* Item Ambroſius Luc. 8. Chriſtus curare non dignatur inuitos, et cito infirmos deſerit, quibus oneri videt eſſe præſentiam ſuam. Sicut Geraſenorum populis diutius moleſtus non fuit; ſed aſcendens nauim reuerſus eſt. &c.

Cœpit illum deprecari, qui a dæmonio vexatus fuerat, vt eſſet cum illo.

Cur Dominus noluerit in ſuum comitatum recipere ſanitati reſtitutum dæmoniacum? Theophyl.

Geraſeni Chriſtū vt ex regione abiret precati ſunt: is vero à quo dæmonum legio expulſa eſt, luce pfuſus orauit, vt in ſuum comitatū, ac collegiū ipſum cooptaret. At Domin⁹ cooptare noluit; nec em̄ decebat hominem, in quo dæmonū fuerat legio, Chriſti eſſe diſcipulū, ne anſa Phariſæis daretur calūniandi. Theo- D phylactus ait hunc hominem voluiſſe ſequi Chriſtum vt tutus eſſet: Ita (inqt ille) corde ſanatos eſt, vt Ieſum agnoſceret, orãs vt ſibi cū illo eſſe liceret. Etem̄ vt apparet, timebat ne forte elongatus à Ieſu, à dæmonibus iterum inuaderetur. &c. Similem in modum Euthym. Marc. 5. Deprecabatur (inquit) Chriſtum is, qui a dæmonio fuerat vexatus vt eſſet cū eo, gratus ſimul, & dæmones timens, ne ſine illo inuentus, rurſus eis traderetur. &c. Potuit hæc eſſe cauſa, ſimul & amor, quem erga Chriſtum conceperat, & lux qua illuſtratus erat.

Redi in domum tuam, & narra quanta fecit tibi Deus.

Noluit Dominus in diſcipulum hominem illum recipere, ſed domū redire, patratumque miraculum prædicare iuſſit.

Euthym. Euthym. Marc. 5. ait timore etiam dæmonum eum liberaſſe: Dimiſit (inquit) eum abiecto ſane ab eo huiuſmodi timore: quod non auderent dæmones ad eum accedere. &c. Matthæi autem cap. 8. ſcribit idem autor Chrm̄ ex regione diſceſſiſſe, reliquiſſe tamen incolis præceptores, tū porcorum paſtores, qui miraculum viderant, tum hominem hunc, & alterum quoque ſocium, à quibus dæmones expulerat. Lege Chryſoſtomum hom. 29.

B Et quidē huic homini præcepit Dñs vt miraculum vulgaret: *Redi* (inquit) *in domū tuā, & narra quanta tibi fecerit Deus.* Obſeruat in his verbis Theophylac. Luc. 8. humilitatis documētum: Chriſtus (inqt ille) non dixit, narra quæcunque ego tibi fecerim: figurā nobis humilitatis tradens, vt omnia bona opera noſtra Deo tribuamus. Et Euthym. Marc. 5. Non dixit Chriſtus: *quanta tibi fecerim*, ſed, *quanta Dominus tibi fecerit.* Patri miraculum aſcri- C bens, ac docens nos, vt egregia virtutum opera Deo tribuamus. Theophyl. & Euthymius vocabulum, *Deus*, ſiue *Dominus*, perſonaliter pro patre ſumunt. Sed ſumi poteſt pro Deo trino, & vno; vel etiam perſonaliter pro Chriſto in hunc ſenſum: *Narra quanta tibi fecerit Deus:* hoc eſt, ego qui Deus ſum.

Abijt per vniuerſam ciuitatem, prædicans quanta illi feciſſet Ieſus.

Chriſtus dixerat: *narra quātā tibi fecerit Deus*: ille dicto obtemperans, narrauit quanta illi feciſſet Ieſus, qui De⁹ eſt. Forſitan diuinitatis ſuæ cognitione hominē illuſtrauit. Euthymius: Chriſtus (inqt) modeſtiæ cauſa patri miraculum tribuebat, qui autem curatus fuerat, cū gratus eſſet, Chriſto aſcribebat. &c. Dubiū eſt, cur Chriſtus nonnullis præcepit, vt miracula tacerēt, huic vero præcepit ut miE raculum factum uulgaret. Reſpōdetur, huic præcepiſſe ut miraculum uulgaret, quia in regione manebat trans Iordanē, in qua Chriſtus non verſabatur. At vbi verſabatur, & plurima efficiebat miracula, vt humilitatis exemplum exhiberet, ſilentium poſtulabat. Præterea etſi humilitas eximia opera ſilentio inuoluere vult: tamen charitas proximi vt vulgentur aliquando poſtulat. Adde Chriſtum etiā hic humilitatis exemplū præ-

bu iſſe, quod non dixerit: *Narra quanta ego tibi fecerim*: vt obſeruant Theophylactus, & Euthymius.

A

CAPVT XVIII.

Morale. De dæmonijs expulſis in regione Geraſenorum.

TRans mare nauigauit Chriſtus, vt oppidum ab hoſtibus occupatum liberaret. Erat enim homo ille Energumenus Dei oppidum, ſub hoſtium poteſtatem redactum, & a Tartareorum militum legione poſſeſſum. Inuictus dux in terram appulit: illius aduentu, & potentia hoſtes perterriti repugnare non ſunt auſi, oppidiq; ſtatim fecerunt deditionē. Ab homine Energumeno dæmones protinus diſceſſerunt; ille vero ab hoſtium poteſtate ereptus ducem ſuum, & agnouit, & recepit.

C

Obſerua hoc loco dæmonum appellari legionem: *Quod tibi nomen eſt?* rogat Dominus. Reſpōdet dæmon. *Legio; quia multi ſumus.* Eſt hoc nomen militare: militant enim aduerſus nos dæmonum legiones. Propterea in abyſſum non mittuntur, vt nobiſcum prælientur, nobiſque triumphos pariant. Vnde Origenes hom. 13. in librum Numerorū: Ob hoc (ait) Deus non remouit diabolum a principatu ſæculi huius, q̄a adhuc opus eſt opera eius ad perfectionem eorum; qui coronandi ſunt. Opus eſt adhuc opera eius ad exercitia certaminum, & victorias beatorū. &c. Theophylact. Luc. 8. Petunt dæmones ne in abyſſum ingrediantur, ſed in terra permittantur vltra verſari, & Dn̄s permittit illos eſſe in terra, vt certamen habeant cū hominibus, & probatiores illos reddant. Nam ſi non eſſent aduerſarij, neque coronæ eſſent. &c. Iſaiæ 54. ex ſententia D. Hieron. appellatur dæmon faber. *Ego (ait Dn̄s) creaui fabrū ſufflātem in igne prunas, & proferentem vas in opus ſuum. &c.* Faber hic non ſolū ſagittas, gladios, telaq; ſibi; verum et nobis coronas fabricatur, ſi vincimus; ardentes vero laminas, ignitaſq; ſartagines ſi vincimur. O miſeros, & infelices quos ille vincit.

Origen.

Legio dæmonum dicitur nomine militari nobiſcum pugnantium.

Theophyl.

Iſai. 54.

Dæmon faber coronarum.

Vide quæſo horū hominum in dæmoniaco, de quo loquimur, imaginē. In hoc dæmonum legio habitabat, nec veſtimēto induebatur, vt Luc. ſcribit, nec in domo manebat, ſed in monumentis. Vt vero Marcus ait, nec quiſquā catenis illum poterat ligare, quoniā catenas diſrumpebat, lapidibus ſe concidebat, & nemo eum domare poterat. En tibi hominis improbi effigiem. Flagitiorū in eo legio habitat; multis enim flagitijs eſt coinquinatus. Veſtimentum, & quidē pretioſiſſimum, videlicet gratiæ, charitatiſque amictum abijcit, nuduſque coram Dei oculis incedit, veſte illa nuptiali ſpoliatus, de qua Dominus Matthæi 22. rogat: *Quomodo huc intraſti, non habēs veſtem nuptialem?* In domo non manet, quia (vt interpretatur Auguſt. lib. 2. quæſt. Euangel. c. 3.) in conſcientia ſua non requieſcit. Nam conſcientia, omnis expers mortiferi ſceleris, domus eſt ex ſententia D. Auguſtini, in qua vir iuſtus magna in pace quieſcit. In hac domo vir flagitioſus non habitat. Habitat vero in monumentis mortuorūq; ſepulchris, videlicet eodē Aug. interprete, in mortuis operibus, hoc eſt peccatis delectatur. Chryſoſtom. vero homil. 29. in Matth. Sepulchra (inquit) ſunt meretricum diuerſoria multo fœtore, & immunditia repleta. Itē Theophylactus ſepulchra putat eſſe mortuorum operū receptacula, vt proſtibula, & alias ſcelerū officinas. Sepulchra mortuorum hominum ſunt receptacula, quo circa loca omnia, in quæ mortui homines, ideſt, ſcelerati ſe recipiunt, ac conueniunt, ſepulchra, ſiue monumenta dici poſſunt. Itaque ipſæ domus diuitum ampliſſimæ ſepulchra ſunt, ſi diuites animo mortui ſunt, ideſt, ſi gratia, quæ vita animi eſt, carent. Nam ſepulchrum hominis mortui eſt receptaculum, domus vero illæ ſic ſe habent. Præterea lapidibus ſe cædebat Energumenus, at improbus, quod multo eſt peius, cædit ſeipſum, vt Chryſoſt. ait, ſceleribus, quæ lapidib. duriora aſperioraque ſunt, nempe pugiones acutiſſimi, ac gladij.

B

D

E

Hominum flagitioſorū imago dæmoniacus.

Conſcientia domus quietis.

D. Auguſt.

D. Chryſoſ.

Mortuorū, ideſt, ſceleratorum hominum ædes ſunt ſepulchra.

Quis huiuſmodi hominē ligare poterit? Quis induere? Quis domū reducere? Dęmoniacus ille catenas diſrumpebat, nemo illum poterat edomare. Sic vir ſceleratus legis diuinæ vincula diſrumpit, timoris, et amoris compedes perfringit:

minas

minas, conſilia, & hortationes negligit; denique nemo hominũ poteſt illum edomare. Sed poteſt Deus, qui dæmoniacum edomuit. *Inuenerunt* (ait Lucas) *hominem ſedentem a quo dæmonia exierant, veſtitum, ac ſua mente ad pedes eius*, ſcilicet Chri. Cũ Chriſtus ab homine impio peccata pellit, eumque virtutum ſtudio incendit, illum, qui nudus incedebat, iam gratiæ præclariſſima veſte, præclariſque moribus veluti bombycino indumento ſplendentem, in domo, ideſt, conſcientia a criminibus expurgata habitantem, ſepulchra, hoc eſt ſcelerum officinas fugientẽ non ſceleribus veluti lapidibus, ſed flagellis ob ſcelera commiſſa ſeipſum cædẽtem, domitum a Chriſto, atq; ad eius crucifixi pedes ſedentem inuenies. Hæc mutatio dexteræ excelſi. Sic mutat Deus.

Alia vero eſt dæmonis metamorphoſis, ſiue mutatio. Quod veneficã illã Circem feciſſe eſt in fabulis, id dæmon non fabuloſe facit: homines i porcos mutat. C Extrema quidẽ effigie homines, ſed porcinis moribus multi videntur porci. Hæ ſunt dæmonum domus, hęc receptacula. Petierunt illi a Chriſto vt liceret ſibi in porcos introire, illorum .n. palatia porci ſunt, ideſt, porcis immundis ſimiles homines. Hinc illud Theophylacti Matth. 8. Vbi eſt vita porcina, ibi non manet Chriſtus, ſed diabolus. &c. Euthymius; Dęmones (inquit) ingrediuntur porcos eos videlicet, qui irrationabiliter cõuerſantur, & in cęno voluptatum voluntantur. &c. D. Auguſtin. in epiſt. Ioan. tract. 6. Certi myſterij gratia, & certã diſpẽſatione dimiſit dominus dæmones ire in porcos; vt oſtendat diabolũ in eis dominari, qui vitam porcorum gerunt. &cæt. Porcus cęlum nunquam aſpicit, perpetuo terram fodit, luto, & fętore delectatur, ventri eſt deditus, non ruminat. Sic homo libidinoſus cælum non curat, terrena quærit, lutum, ideſt, voluptates corporis criminumque fætorem amat, vẽtri ſeruit. Deniq; non ruminat, ideſt, æterna ſupplicia, tartareaſq; flãmas, in quas ducitur, minime conſiderat. Porcos appellauit Chriſtus homines impios Mat. 7. cum ait: *Neque mittatis margaritas veſtras ante porcos*: Origenes hom. 1. in Pſalm. 37. Porcos (inquit) appellat eos, qui peccatorũ fætorib. delectantur, ſicut porci, q fætorem omnem tãquam odorem ſuauiſ ſimum expetunt. Conſidera peccatorem qui peccatis ſuis delectatur, & lætus eſt in malis ſuis, quoniam & ipſe in ſtercore fætido volutatur, & nullum fætoris eius, qui ex peccati ſtercore redditur, percipit ſenſum. &c.

Porcis delectatur dæmon.

Theophyl.

D. Auguſt.

Porcina vita.

Origen.

Sed quid tandem miſeris hiſce porcis cõtinget? Vide quæſo illorum ſuppliciũ hoc loco depictum: *Ecce* (ait Matthæus) *impetu abijt totus grex per præceps in mare. &c.* En tibi porcorũ finẽ. In mare, in abyſsũ, B in profundũ illud Tartari pelagus, magno impetu viri libidinoſi, cæteriq; ſcelerati feru ntur; tandemque in amariſſimum illnm omnium calamitatũ Oceanum præcipitantur. Horum porcorum finis eſt non cælum, ſed macellũ, ideſt, tartarus. Cum paſtores demerſos viderũt ſues, fugerũt, ait Euangeliſta. Si fidei oculis tot ſues in tartaro videmus demerſos, porcinos quæſo fugiamus mores. Interdicta erat Iudæis caro porcina; nobis interdicta eſt non caro, ſed vita porcina; quod illa interdictio adumbrat, vt docet Lactant. lib. 4. de religione cap. 17. Interdixit (ait) Iudæis Deus, ne porcina carne vterentur, ideſt, ne vitam porcorum imitarentur, qui ad ſolam mortẽ nutriũtur. Ne ventri, ac voluptatibus ſeruientes, ad faciendã iuſtitiam inutiles eſſent, ac morte afficerentur. Item ne fædis libidinib. ſe immergerent, ſicut ſus, quæ ſe ingurgitat cæno. Hæc ille.

Finis impiorum tartarus.

Lactantius.

D Obſerua præterea diabolũ neminem poſſe lædere, niſi a Deo permittatur. Qui porcis niſi permiſſus nocere non potuit, multo minus Chriſtianis, niſi Deꝰ habenas laxet, nocere poterit. Auguſt. pſalm. 96. Si poſſet aliquid diabolus, nullus noſtrum remaneret. Tantum facit, quantum permittitur. &c. Beda Lucæ 8. Notandum (inquit) quod ſpiritus immũdi, nec in porcos irent, niſi hoc illis petentibus ſaluator concederet, rem neceſſariã E docere nos volens, vt ſcilicet nouerimus eos multo minus ſua poteſtate poſſe nocere hominibus, qui nec pecoribus potuerunt. &c. D. Gregorius lib. 2. Moral. ca. 6. Qui per ſemetipſum ire in porcos non poterat, quid mirum ſi ſine autoris manu contingere viri ſancti, ideſt, Iob, domum non valebat? &c. Et lib. 32. cap. 19. Quãtæ ſit infirmitatis diabolus, Euangeliſta teſtante deſcribitur. Quia nec manere i obſeſſo homine potuit, nec ruſ' inua-

D. Auguſt.
Dæmon neminem lædere poteſt, niſi a Deo permittatur.
Beda.

inuadere bruta animalia non iuſſus præſumpſit. Si poteſtas ſumma licentiā non præberet, nec graſſari in porcorum gregem valere. Quando ergo iſte ſua ſpōte hominibus ad Dei imaginem factis nocere audeat, de quo conſtat, quòd non iuſſus, contingere nec porcos præſumat? &c. Non ſunt ergo dæmones timēdi, ſed timendus Deus, qui dæmonum vires ſæuitiamque in poteſtate habet. Vnde D. Gregorius libro 2. Moral. capite citato ait: Formidari non debet, qui nihil niſi permiſſus valet. Sola vis illa tremenda eſt, quæ cùm hoſtem ſæuire permiſerit, ei ad vſum iuſti iudicij, & iniuſta illius voluntas ſeruit. Quod dęmon facere iniquè appetit, hoc Deus fieri non niſi iuſtè permittit, &c.

Timendus Deus nō dæmon.

D. Gregor.

D. Auguſt.

Diuus Auguſtinus tractatu 6. epiſtolæ Ioannis, obſeruat dæmones eſſe exauditos, cùm petierunt vt ſibi Iob tentare, & in porcos liceret ingredi: Paulum autem non eſſe exauditum, cùm petijt vt carnis ab eo ſtimulus auferretur. 2. Cor. 12. tum exauditiones Dei diſcernit, hunc in modum: Inuenimus (inquit) quoſdam non exauditos ad voluntatem, exauditos ad ſalutem; & rurſus quoſdam inuenimus exauditos ad voluntatem, & non exauditos ad ſalutem. Paulus ad ſalutem exauditus eſt, ad voluntatem non eſt exauditus; diabolus exauditus eſt ad volūtatem, ſed ad damnationem, &c. Addit per correctionem: Imo Apoſtolus exauditus eſt, dæmones non ſunt exauditi. Dæmonum voluntas facta eſt: Pauli ſanitas perfecta eſt. Deus etſi voluntati noſtræ non dat, ſaluti dat. Non fit quod vis, ſed fit quod tibi expedit, non te exaudit ad voluntatem, ſed exaudit ad ſanitatem. Sic Auguſtinus.

Dei beneficia extollenda, & prædicanda.

Denique homo ille a dæmonum liberatus legione euulgare iuſſus eſt acceptū beneficium: *Redi* (ait Dominus) *in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus.* Ille verò grato id præſtitit animo: *Abijt per vniuerſam ciuitatem* (ait D. Lucas) *prædicans quāta illi feciſſet Ieſus.* Marcus verò, non in ciuitate ſolùm, ſed in regione etiam quæ à numero decem ciuitatum decapolis dicebatur, beneficium pręedicaſſe ſcribit. Hoc grati eſt animi, accepta a Deo beneficia meminiſſe, extollere, prædicare. Præclarum eſt (ait Cæſarius initio dialogi primi) in prædicatione diuinorum operum ad omnes illuſtrem, ac perpetuò vocalē eſſe, &c. Et Tob. 12. ait Angelus; *Opera Dei reuelare, & confiteri honorificum eſt.* Item ad illos qui Dei magno beneficio erant ornati: *Vos* (ait) *benedicite Domino, & narrate omnia mirabilia eius, &c.* Ad hanc diuinorum beneficiorum celebrationem hortatur intercalaris ille verſus Pſalm. 106. ſępè repetitus, *Confiteantur Domino miſericordia eius, & mirabilia eius filijs hominum.* Hoc eſt, miſericordiæ Dei, beneficia Dei in homines ex miſericordia magna collata, laudent Deum; & ipſa mirabilia eius opera hominibus pręſtita, illum prædicēt. Nō ſint muta in nobis Dei beneficia, ſint maximè vocalia, magna voce clamēt, & Deo confiteantur. Sequitur in Pſalmo: *Et exaltent eum in Eccleſia plebis, & in cathedra ſeniorum laudent eum.* Hoc eſt, ipſę Dei miſericordię, ipſa accepta beneficia, exaltent Deum in Eccleſia; id eſt, in magno hominum cætu, palàm coram populo congregato, & in cathedra ſeniorū, id eſt in conſeſſu grauiſſimorum magiſtratuū & ſapientium.

Cæſarius.

Tob. 12.

Pſalm. 106

Præterea volebat homo a dæmone liberatus eſſe cum Chriſto. *Rogabat eum* (ait Lucas) *vt cum eo eſſet.* Sed Dominus prædicare illum iuſſit patratum miraculum. Eundem in modum vir contemplationi cęleſtium rerum deditus, cum Chriſto eſſe cupit; ſed prædicare populo iubetur Dei opera, iuſtitiam, miſericordiam, &c. Diuus Gregorius, lib. 6. Moral. cap. 17. Cum quamlibet parum de diuina cognitione percipimus, redire ad humana iam nolumus, & proximorum neceſſitatibus onerari recuſamus, quietem contemplationis quęrimus, nihilque aliud niſi hoc, quod ſine labore reficit animum, amamus. Sed ſanatos nos veritas ad domum mittit, narrare, quæ nobiſcum acta ſunt præcipit. Vt videlicet mens prius deſudet in opere, & poſtmodum refici debeat per contemplationem, &c. Lege Bedam Lucæ, cap. 8.

D. Gregor.

CAPVT

CAPVT XIX.

De paralytico in Capharnaum reſtituto ſanitati.

MATTH. CAP. IX.

ET aſcendens in nauiculam transfretauit, & venit in ciuitatem ſuam. Et ecce offerebant ei paralyticum iacentem in lecto. Et videns Ieſus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra ſe. Hic blaſphemat. Et cum vidiſſet Ieſus cogitationes eorum, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Quid eſt facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata tua, an dicere: Surge, & ambula? Vt autem ſciatis, quia Filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico. Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Et ſurrexit, & abijt in domum ſuam.

MARCVS CAP. II.

ET iterum intrauit Capharnaum poſt dies, & auditum eſt quod in domo eſſet, & conuenerunt multi, ita vt nõ caperet neque ad ianuam, & loquebatur eis verbum. Et venerunt ad eũ ferentes paralyticum, qui a quatuor portabatur. Et cum non poſſent offerre eum illi præ turba, nudauerunt tectum vbi erat, & patefacientes ſubmiſerunt grabatum, in quo paralyticus iacebat. Cum autem vidiſſet Ieſus fidem illorum, ait paralytico. Fili, dimittuntur tibi peccata tua. Erant autem illic quidam de Scribis ſedentes, & cogitantes in cordibus ſuis: Quid hic ſic loquitur? blaſphemat: Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? Quo ſtatim cognito, Ieſus ſpiritu ſuo, quia ſic cogitarent intra ſe, dicit illis: Quid iſta cogitatis in cordibus veſtris? Quid eſt facilius dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata, an dicere: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Vt autem ſciatis quia Filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: tibi dico: Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Et ſtatim ſurrexit ille: & ſublato grabato, abijt coram omnibus, ita vt mirarentur omnes, & honorificarent Deum, dicentes: Quia nunquam ſic vidimus.

Digitized by Google

LVCAS CAP. V.

ET factum eſt in vna dierum,& ipſe ſedebat docens. Et erãt Phariſæi ſedentes, & legis doctores, qui venerant ex omni caſtello Galilææ, & Iudææ,& Ieruſalē:& virtus Domini erat ad ſanandum eos. Et ecce viri portantes in lecto hominem,qui erat paralyticus, & quærebant eum inferre, & ponere ante eū. Et non inuenientes qua parte illum inferrent præ turba, aſcenderūt ſupra tectum, & per tegulas ſummiſerunt eum cum lecto in mediū ante Ieſum. Quorum fidem vt vidit, dixit: Homo remittuntur tibi peccata tua. Et cœperūt cogitare Scribæ,& Phariſæi,dicentes: Quis eſt hic,qui loquitur blaſphemias? Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? Vt cognouit autem Ieſus cogitationes eorum, reſpōdens,dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus veſtris? Quid eſt facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata: an dicere: Surge, & ambula? Vt autem ſciatis quia Filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata (ait paralytico) tibi dico,ſurge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Et confeſtim conſurgens coram illis, tulit lectum, in quo iacebat: & abijt in domum ſuam, magnificans Deum. Et ſtupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum. Et repleti ſunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie.

CAPVT XIX.

IVit ad Geraſenos Dominus vt dæmoniacos duos a dæmonijs liberaret; rogatus, vt diſcederet, ſcapham conſcēdit, reuerſuſque in ciuitatem Capharnaum, *Geſtorum ordo.* oblatum ſibi paralyticum ſanitate admirabiliter donauit. Hic geſtorū ordo colligitur ex Matthæo. Placet D. Auguſtino, libro 2. de conſenſu Euangeliſtarū, Cardin. Baronio in annalib. Abulenſi Matthæi 9. Ianſenio, & alijs. Marcus cap. 5. & Lucas 8. videntur ſignificare poſtquā Chriſtus a Geraſenis redijt, rogatum ab Archiſynagogo, vt quam vnicam habebat filiam in extremo exiſtentem ſpiritu, ſanitati reſtitueret. Sed vt Auguſtinus ait, Matthæus ordinem temporis ſeruauit, priuſque Dominus paralyticū, quam Archiſynagogi filiam incolumem reddidit. Id quod probatur hunc in modum. Poſt paralytici curationem, vt conſtat ex Matthæo, Marco, & Luca, Dominus Matthæum vocauit. *Cum tranſiret* (inquit Matthæus) *inde Ieſus, vidit hominem ſedentem in telonio Matthæum nomine, & ait illi, ſequere me.* Cum tranſiret (inquit) inde, id eſt ex loco, in quo paralyticum ſanauerat, vidit Matthæum, & vocauit. Et Lucas: *Poſt hæc*, ideſt, poſt ſanatum paralyticum, *vidit publicanum nomine Leui. &c.* Matthæus vocatus conuiuio Chriſtum excepit poſt cōuiuium illa orta eſt quæſtio diſcipulorum Ioannis Baptiſtæ: *Quare nos & Phariſæi ieiunamus frequenter, diſcipuli autem tui non ieiunant?* cui Chriſtus reſpondit. Subijcitque Matthæus capite 9. *Hæc illo loquente ad eos*, ideſt, cum reſponderet diſcipulis Ioannis, & alijs: *Ecce princeps vnus acceſſit, & cæt.* Hic Archiſynagogus erat. Efficitur ergo Archiſynagogi filiam ſanitati eſſe reſtitutā poſt

voca-

A cationem Matthæi, & quæſtionem il- n diſcipulorum Ioannis. His autem ior eſt paralytici ſanatio, vt oſtenſum : ergo paralyticum Archiſynagogus n præcedit. Marcus verò, & Lucas or- dinem temporis non ſunt ſecuti, cũ poſt litum Chriſti è regione Geraſenorũ Archiſynagogum ad eum veniſſe narrant. Præceſſerunt enim ea, quę diximus; quæque narrationi Marci & Matthæi inſerenda ſunt. Nam vt Auguſtinus ait loco indicato, Euangeliſtæ in multis pręter B mittunt media, tanquam hoc continuò ſequatur, quod ſine vlla prætermiſſionis ſuæ ſignificatio ne ſubiungunt, &c.

Transfretauit, & venit in ciuitatem ſuam.

Ex regione Geraſenorum, quæ trans Iordanem, & trans lacum, ſiue mare Galilææ erat, transfretaſſe nunc dicitur C Dominus, & veniſſe in ciuitatem ſuam, quæ erat cis Iordanem, & cis lacum. Dubiũ eſt, quam nam appellet Matthæus ciuitatem Chriſti? Di. Hieronymus, Druthmarus, & Abulenſis, Nazareth appellari putant. Etenim Chriſti ciuitas & patria Nazareth erat. Diuus Auguſtinus, lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarum capite 25. vult Galilæam poſſe dici ciuitatem Chriſti, quia in Galilæa erat Nazareth. Rectius Chryſoſtom⁹, Euthymius, & D Theophylactus, Chriſti ciuitatẽ hoc loco Capharnaum appellari cenſent; etenim in Capharnaum relicta Nazareth habitabat, vt ait Matthæus capite 4. quæ habitatio effecit vt patria Chriſti dicatur.

Quæ dicatur ciuitas Chriſti.

Propriam hic ciuitatẽ Chriſti (ait Chryſoſtomus) Capharnaum appellauit Euangeliſta. Bethlehem enim ipſum tulit: Nazareth educauit, ſed Capharnaum perpetuum ipſius erat habitaculum, &c. Probatur ex Marco. Is enim paralyticum in E Capharnaum ſanatũ ait; ergo Matthęus Chriſti ciuitatem, in qua Chriſto paralyticus oblatus eſt, Capharnaum vocat. Auguſtinus ait dici poſſe prius in ciuitatem ſuam veniſſe, id eſt Nazareth, poſtea petijſſe Capharnaum, atque in ea paralytico ſanitatẽ præſtitiſſe, idem dixit Druthmarus. Sed id dicere non eſt opus, ait enim Matthęus Chriſtum veniſſe in ciuitatem ſuam, ideſt, in ciuitatem, in qua habitabat, quã habitationi delegerat, videlicet, Capharnaum. Marcus ſic ſcribit: *Iterum intrauit Capharnaum poſt dies.* Nam poſt introitum illum in Capharnaum de quo eodem capite Marcus egit, noſque egimus ſupra ca. 7. huius libri, Chriſtus docendo oppida Galilææ percurrit. Poſt dies autem, ideſt, poſt dies multos, iterũ Capharnaum venit. Aliqua exemplaria habẽt. *Iterum intrauit Capharnaũ poſt dies 8.* Sed vera lectio, & in biblijs correctis probata numero illo definito caret. Plures enim quam 8. dies Dominus percurrendis docendo oppidis impendit.

Et conuenerunt multi ita, vt non caperet neque ad Ianuam.

Ad audiendum cæleſtem concionatorem, & miraculorum patratorẽ, magnus hominum cõcurſus factus eſt. *Conuenerũt multi* (ait Marcus) *ita vt non caperet, neque ad Ianuam*: hoc eſt, tanta hominum cõfluxit multitudo, vt non caperet eos, videlicet domus, ſed neque loca ea quæ ad ianuam, hoc eſt prope ianuam erant, illos capere potuere. Græcè, ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς θύραν. Hoc eſt, vt non amplius capere neque quæ ad ianuam. Noſter interpres vertit rectè; *ita vt non caperet, neque ad ianuam.* Aliqui legunt, *Vt non caperent.* Sed correcta editio; *Caperet,* docet legendum. Senſus enim eſt. Ita vt nõ caperet domus, neque ea, quæ iuxta ianuã erant loca. Aderant inter auditores phariſæi, vt Lucas ſcribit, & legis doctores, qui venerant ex omni caſtello, ideſt, vico, græcè κώμη, Galilææ, & Iudææ, & Ieruſalem: *Et virtus* (inquit) *Domini,* ideſt potentia, *erat ad ſanandum eos.* Vnde colliges pręter paralyticũ alios ægrotos eſſe nũc ſanatos, quorum Euangeliſtæ ſigillatim non meminerunt. Meminerunt autem paralytici, quoniam inſigne fuit hoc miraculum.

Non poterat ille ad Chriſtum venire morbo impeditus, à quatuor viris adductus eſt, vt Marcus ait. Cùm ad domum acceſſiſſent, obſtructum vident aditum. Quid facerent? aditum ne ſibi concedi peterent? at fruſtra ſe perituros ſunt arbitrati. Rem igitur adoriuntur admirandam, in tectum domus conſcendunt, tegulis nudant, perfodiunt, vt Marcus ait.

Quo enim loco nos legimus, *patefacientes tectum*, Græcè legitur, ἐξορύξαντες, ideſt, *effodientes*. Nam effodiendo patefecerunt, latoque foramine patefacto; cubātem in lectulo paralyticum ante Chriſti oculos funibus magna cum omnium admiratione demiſerunt. Quid contigit vnquam ſimile? Noluerunt eo vſque expectare, quouſque turba abſcederet; ſed ad ſanitatem ipſo patefacto tecto feſtinarunt, aditumque ad Chriſtum admirabiliter aperuerunt. Impedimēto erat domus, & hominum turba, ſed vt ait D. Bonauentura Lucæ 5. Veram fidem impedimenta non retrahunt, ſed accendunt, &c.

D.Bonau.

Obſeruat Caiet. Marc. 2. hanc domum non habuiſſe ſolarium, vt aliæ Paleſtinæ habere ſolebant, ſed opertam fuiſſe tegulis. Sub tegulis tamen habuiſſe aliquid quod oportuerit frangi, videlicet ligna. At Marcus ait, perfoſſum eſſe tectum, nō fractum. Videtur ergo domus aliquid habuiſſe, quod perfodi debuerit. Forte ſolarium erat in domo illa propter pluuiā tegulis coopertum, quas portitores paralytici remouerunt, ſolariumque ipſum perfoderunt. Admiror ſanè horum hominum factum, ſed ipſos etiam admiror, qui in domo, & circa domum erāt, quod tectum perfodi non prohibuerint. At cū Chriſtus non prohiberet, nec illi prohibebant, ſed miraculum expectabant. Miraculi videndi cupiditas ne impedirent cauſa erat.

Cum vidiſſet fidem illorum.

Reſpexiſſe Chriſtum horum hominū fidem indicant Euangeliſtæ. D. Hieronymus arbitratur vidiſſe Chriſtum fidem illorum, hoc eſt portitorum, non autem paralytici: Videns (inquit) Ieſus nō eius fidem, qui offerebatur, ſed eorum qui offerebant, &c. & gloſſa interl. Videns fidem illorum, non vecordiam ægri, &c. Item D. Chryſologus Sermone 50. Meritò Chriſtus operantium, ideſt, portitorū fidem reſpicit; & vecordiam reſpicit ſic iacentis, ideſt, paralytici. Haymo: Non dicit Euangeliſta, Dominum reſpexiſſe ad fidem illius, qui offerebatur, ſed ad fidem illorum, qui offerebant. Quia credebant Dominum potuiſſe eū ſanare, &c. Satius eſt intelligere Chriſtū vidiſſe fi-

D.Hieron.

E

Gloſſ. interlin.

Chryſol.

Haymo.

A dem illorum omnium, tàm portitorum, quàm paralytici. Veriſimile enim eſt paralyticum ab alijs, vt ad Chriſtum adduceretur petijſſe. vnde Chryſoſtomus homilia 30. in Matthęum: *Videns* (inquit) *fidem illorum*, qui demiſerūt; vel potius morbo etiam laborantis hic fides erat. Nam niſi paralyticus ipſe crediſſet, demitti profectò nō uoluiſſet, &c. Euthy. *Videns* (ait) *fidem illorum*, non ſolùm demittentium, ſed eius quoque, qui demiſſus eſt,

D.Chryſ.

Euthym.

B ſcilicet paralytici, &c. Forſitan Euangeliſtæ de fide tantum portitorum loquuntur, ſed paralyticum quoque fidem habuiſſe credibile eſt.

Magnam autem fuiſſe hanc fidem oſtēdit ipſum factum. Aſcenderunt in tectū (ait Euthymius) eoque perfoſſo, per ipſum, demiſerunt grabbatum; quæ omnia magnæ fidei erant. Hæc namque illis nè deſperarent perſuaſit, utque omnia & facerent, & paterentur, quò paralyticū in

C conſpectū ſaluatoris præſentarent; credentes continuò illum aſſecuturum eſſe ſanitatem. Sic ille.

Magnam fidem cum inuſitato coniunctam opere, magnum ſecutū eſt miraculum. Quoniam (ait Chryſoſtomus) tāta illi fide aduenerunt, propterea Dominus quoque uirtutem ſuam magis oſtendit; ſumma cum poteſtate à delictorum uinculis paralyticum diſſoluens, &c. Theophylactus Marci 2. Magna fuit illorum

Theophyl.

D fides, ut & tectum aperirent, & demitterent, ideirco Dominus ſanat eorum fide uiſa. Fide (inquam) tam eorum, qui paralyticum geſtauerant, quàm paralytici ipſius. Etenim ipſe non permiſiſſet ſe tolli, niſi ſanandum ſe crediſſet, &c.

Fili remittuntur tibi peccata tua.

Filium appellat paralyticum, ex diuina quadam benignitate, & cordis teneritudine. Videtur fuiſſe prædeſtinatus, quem filium Dominus uocat. Abulenſis in hæc uerba ſic ſcribit: Filium uocauit paralyticum Chriſtus, ad oſtendendam benignitatem ſuam. Erat enim tam dulcis in uerbo, & in tota uitæ conuerſatione, quòd ad omnes ſe habebat ut ad filios, neminem contemnens, ſed omnes diligens. Sicut pater contēnere non poteſt filium,

Chriſti benignitas.

Abulenſ.

Google

D. Hieron. filium, qualiſcunque ille ſit. &c. Hic Hieronymus ſic exclamat: O mira humilitas deſpectum, & debilem, totis membrorū compagibus diſſolutum, filium vocat: quem ſacerdotes non dignabantur attingere. *Haymo.* Haymo, Matthæi 9. filium vocat, quia dimiſſa fuerunt ei peccata multa, ille verè filius Dei eſt, cui peccata dimittuntur. &c. Sunt autem verba hæc ſumma conſolatione plena. Quæ enim res maiorem animo conſolationem afferre in hac vita poteſt, quam criminum remiſſio, & Dei gratia? Ex diuino dono habuit hic paralyticus cordis contritionē, & peccatorum omnium remiſſionē. Nec enim Deus dimidiatam donat veniam.

Aiunt autem huius loci interpretes ſacri, ſanitatē propter portitores ægro donatam a Chriſto. *Gloſſ. ord.* Gloſſa ordin. Matthæi 9. Quantum valet apud Deum fides propria, apud quem ſic valuit aliena, vt intus, & extra ſanaret hominem? &c. *Chriſtus paralytico tulit opem propter portitores.* *D. Ambroſ.* Ambroſius Lucæ 5. Magnus (inquit) Dominus, qui aliorum merito, ignoſcit alijs. &c. *Chryſol.* Chyſologus ſermone. 50. Chriſtus merito operantium fidem reſpicit, & vecordiam reſpicit ſic iacentis; vt fidei alienæ ſuffragio paralytici anima ante curaretur, qua corpus. &c. *Haymo.* Haymo Matth. 9. Conſiderandum eſt quantum valeat vniuscuiuſque fides ad promerendum ſalutem; ſi tantum valuit fides aliena, vt Dominus totum hominem interius, exteriusque ſanaret. & cæt. *Theophyl.* Theophylactus Marci 2. Sæpè Chriſtus propter offerentis fidē ſanat eos, qui afferuntur incredulos: ſæpe etiam e diuerſo, propter eum, qui affertur, & ſi increduli ſint, qui afferunt. &c. Dicendum verò eſt, paralyticum etiam habuiſſe fidem; à fide tamen illorum, à quibus eſt oblatus, fuiſſe adiutum, ad conſequendum Chriſti auxilium, quo cōtritionem animo conciperet, animique & corporis ſanitatem adipiſceretur. Aduerte ſalutem animi abſque charitate, & operibus, per fidem minimè comparari. Non enim iuſtificat fides nuda. Neſcimus autem an hi paralytici ductores fidem habuerint nudam, & informem, an Charitatis aurea veſte amictam? Si informi fide præditi erant, potuit miſericors Dominus ipſam & ſi informem fidem reſpicere, & propter eam paralytico opitulari; quemadmodum Eleemoſynas reſpicit, quæ in peccato pauperibus donatur; & manum pauperum inopiæ porrigentibus, manum & auxilium ipſe porrigit, vt à peccato reſurgant.

Obſeruant item interpretes, peccata morborum eſſe cauſas, ideoque Chriſtū, prius peccata paralytici, veluti morbi radices extirpaſſe, deinde ſanitatem contuliſſe. *Peccata ſūt morborū cauſa.* *Gloſſ. ord.* Gloſſa ordin. Matthæi 9. Ecce modus curationis; prius dimittit peccata tollens cauſam morbi, poſt curat corpus. &c. *D. Hieron.* D. Hieronymus: Datur nobis intelligentia, propter peccata pleraſque euenire corporum debilitates. Et idcirco forſitan dimittūtur prius peccata, vt cauſis debilitatis ablatis, ſanitas reſtituat. &c. *Haymo.* Haymo; Curaturus Dominus hominē à paralyſi, primum dimiſit ei peccata. Quare? vt demōſtraret propter peccata præterita eſſe percuſſum infirmitate corporali. &c. *Theophyl.* Theophylactus; Declarans quod paralyſis ex peccatis eſſet: primum ſoluit peccatum. &c. *Euthym.* Item Euthymius; Primū peccata dimittit, deinde corpus ſanat. Simul docens plurimos morbos à peccatis oriri, & prius oportere cauſam curare. &c. *D. Baſilius.* D. Baſilius quæſt. 55. fuſius diſp. Morbi (inquit) ſæpe numero velut quædā peccatorum flagella ſunt, quibus nihil aliud agitur, niſi vt vitam noſtram in melius commutemus. &c.

Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus?

Tribus rebus demonſtrat Chriſtus diuinitatem ſuam hoc in loco, primū dum peccata remittit: deinde dum cogitationes in corde latentes intuetur, atque aperit. 3. cum paralyticum abſque alicuius nominis inuocatione, autoritate propria & poteſtate ſanat. Quod ad primum attinet, ipſi etiam phariſæi & ſcribæ aſſerunt, Deo eſſe proprium peccata remittere: *Cœperunt* (ait Lucas) *cogitare ſcribæ, & phariſæi dicentes: Quis eſt hic qui loquitur blaſphemias? quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus?* Beda Lucæ 5. Verum (inquit) dicūt ſcribæ, quia nemo dimittere peccata niſi Deus poteſt: qui per eos quoque dimittit, quibus dimittendi tribuit poteſtatē. Et ideò Chriſtus verè Deus eſſe probatur, quia dimittere peccata quaſi Deus poteſt. &c. Nemo poteſt peccata remittere niſi Deus Chriſtus autē hoc loco non

ſolum

ſolum peccata remittit, ſed etiam miraculo probat ſe poteſtatem habere peccata remittendi: ergo aperte probat ſe eſſe Deum.

Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris.

Probat item ſe eſſe Deum Chriſtus cogitationes in corde abditas intuendo. Cum enim phariſæi, atque ſcribæ, cogitare cæpiſſent, vt Lucas ait, dicentes in corde ſuo: Quis eſt hic qui loquitur blaſphemias? &c. Chriſtus: *Vt quid* (inquit) *cogitatis mala in cordibus veſtris?* Videbat ergo corda, cordiumque cogitationes intuebatur. Vnde Matthæus ait; *Cum vidiſſet cogitationes eorum*. Hoc autẽ Dei proprium eſt. 2. Paralipomenon 6. & 3. Reg. 8. *Tu ſolus noſti corda filiorum hominum*. Ierem 17. *Prauum eſt cor hominis, & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? ego Dominus ſcrutans cor. &cat.* Sap. 1. *Deus cordis ſcrutator eſt verus*. Actor. 1. *Tu Domine qui corda noſti omnium. &cat.* Ergo Chriſtus hoc loco Deũ ſe eſſe probauit. Chryſoſtomus homilia 30. in Matthæũ; Æqualem (ait) patri ſe oſtendit Chriſtus qui, quę phariſæi & ſcribæ ſecum cogitabant, reuelauit. &c. D. Hieronymus Matthæi 9. Dominus videns cogitationes eorum oſtendit ſe Deum, qui poſſit cordis occulta cognoſcere. Et quodam modo tacens loquitur. Eadem maieſtate, & potentia, qua cogitationes veſtras intueor, poſſum & hominibus peccata dimittere &c. Theophylactus; Vel ex hoc, quòd cogitationes reſciuit, oſtendit ſe Deũ. &c. Euthymius; Aliud ſignum ſuæ diuinitatis oſtendit, cognoſcendo cogitationes cordiũ. &c. D. Chryſologus ſermone 50. Cape Chriſti diuinitatis inſignia, aſpice eum ad cogitationum tuarum latebras perueniſſe. &c.

Deus ſolus intuetur cogitationes. 3. Reg. 8. Ierem. 17. Sap. 1. Act. 1. Probat Chriſtus ſe Deum eſſe. Chryſoſt. Hieron. Theophyl. Euthym. D. Chryſol.

Aduerte autem hoc loco Chriſtum cogitationes hominum cognouiſſe, & cognoſcere, ſcientia diuina, ſcientia quoq; beata, & ſcientia infuſa. Sed cognitio hęc propria eſt diuinitatis, cum Dei ſit proprium animi ſenſa intueri; à Diuinitate vero in Chriſti animam emanauit. Quãdo vero ſic argumentantur Patres; Chriſtus videbat cogitationes hominum; ergo Deus eſt; de diuina ſcientia ſunt intelligendi.

Chriſtus qua ſcientia cogitationes cognoſceret.

Scotus 2. d. 9. quæſt. 1. & 2. & quidam alij Theologi, ſentiunt Angelos, vt animas cognoſcunt, ſic etiam hominum cogitationes, ac volitiones naturali intellectus ſui vi poſſe cognoſcere; aiunt tamen actu minime cognoſcere, quòd Deus concurſum eam in rem deneget. Sed ſentiendum eſt cũ D. Thom. prima parte, quæſt. 57. art. 4. Angelos vi intellectus propria cogitationes cognoſcere non poſſe: idq; proprium diuini eſſe intellectus, vt exiſtimant Patres. Animæ enim interni actus eius ſunt naturæ, vt ſoli Deo, & ipſi homini in quo ſunt, pateant: niſi ſigno aliquo ipſe patefaciat.

Angeli non poſſunt cogitationes cognoſcere.

Quid eſt facilius, dicere: dimittuntur tibi peccata. An dicere: ſurge, & ambula?

Poteſtatem ſe habere peccata remittẽdi, Deumque eſſe probat viſibili miraculo. Peccatorum remiſſio paralytico conceſſa non cernebatur: miraculum adhibet quod cernatur: vt viſibili miraculo poteſtatem probet ſe habere inuiſibilẽ. *Quid eſt* (inquit) *facilius*, ò phariſęi, *dicere* paralytico: *Remittuntur tibi peccata; an dicere: ſurge, & ambula?* diceretis eiuſdem facilitatis opus utrumq; apud Deum eſſe: apud homines vero vtrumque impoſſibile. Vtrunque enim eſt opus Dei proprium, tam peccata verbo remittere, quam paralyticum propria poteſtate verbo ſanare. Vt igitur ſciatis me filium hominis habere in terra poteſtatem remittendi peccata, quam non perſpicitis: paralytico ſanitatem reddam, quam ipſis oculis perſpicietis. Opus viſibile oſtendet poteſtatem inuiſibilem. His dictis ſanitatem paralytico contulit.

Aliter: *Quid eſt facilius &c.* Vos facilius eſſe iudicabitis dicere: *Remittuntur tibi peccata*: eo quòd peccatorum remiſſio res ſit occulta, & à ſenſu remota, nec ſcire poſſitis, an ſint peccata paralytico remiſſa. Facileque eſſe dicetis, in re inuiſibili homines fallere. Dicere vero paralytico: *Surge, & ambula*: idque effectu pręſtare, exiſtimabitis eſſe difficilius: propterea quod res hæc ſit omnibus manifeſta, in qua nemo valeat decipi. Ex opere ergo manifeſto, & quod dictu cum effectu eſt difficilius,

lius, occultum opus & dictu facilius cõ- A firmabo. Dixit; & paralytico ſalutem p̃ſtitit.
D. Hier. D. Hieronymus Mat. 9. Vtrum paralytico ſint peccata dimiſſa, ſolus nouerat, qui dimittebat; *ſurge autem, & ambula,* tam ille, qui conſurgebat, quàm ij, qui conſurgentem videbant approbare poterant. Fit igitur carnale ſignum, vt probetur ſpirituale. Quanquam eiuſdem virtutis ſit, & corporis, & aīæ vitia dimittere, &c.
D. Chryſ. Chryſoſt. Quoniam alterum latet, alterum patet: quod manifeſtius eſt B adijcit; vt illud inuiſibile confirmatius, certiuſque adhuc, manifeſte reddatur, &c.
Theoph. Theophylactus: iuxta veſtrã ò phariſæi ſententiam facilius videtur remittere peccata, vt obſcurum & non reprehenſibile, quanuis difficilius ſit. Sanare autem corpus paralytici difficilius vt apparet, videtur: quanuis natura facilius. Attamen ego hoc, & illud faciam. Et idcirco ſanabo corpus paralytici, quæ res vobis difficilior videtur, vt credibilem C vobis faciam, & animæ ſanationem, quę difficilior eſt; quanuis vobis, quia non videtur, facilis videatur, &c.

Idem Theoph. Marci 2. ait, phariſęos forſitan dixiſſe, Chriſtum quod non poſſet paralytico ſanitatem viſibilem conferre, ad inuiſibilem confugiſſe peccatorum remiſſionem, facileque eſſe donare, quod nemo an donetur, cernit. Inde ortam Chriſti interrogationem; *Quid eſt facilius dicere,* &c. Ipſius verba aſcribam: D Phariſæi (ait) fortaſſis talia cogitabant: Ecce hic vt euadat ne curet corpus, qđ eſt in manifeſto, prætexit quod curet animam, quæ eſt in occulto. Omnino. n. ſi poſſet ſanare corpus, non confugeret ad id quod ignoramus. Quo circa ſaluator oſtendens ſe vtrunque poſſe (ait) *Quid eſt facilius, &c.* Similem in modum Caromahis
Caiet. Caietanus Mat. 9. Cogitabant (inqt) ſcribæ facile eſſe dicere: *Remittũtur tibi peccata.* quia hoc quilibet dicere poteſt, exi- E ſtente occulta veritate dicti. Nullus. n. homo poteſt eſſe teſtis, an hoc dictum ſit verum. Apparet. n. quoſdam ſcribas interpretatos illa verba, *Remittuntur tibi peccata,* dicta eſſe a Chřo autoritatiuè, ac ſi dixiſſet: Remitto tibi peccata: & propterea dixiſſe ĩ corde: *hic blaſphemat.* quoſdam autem ſcribas cogitaſſe, quod artificioſe Dominus dixiſſet; *Remittuntur tibi peccata,* & non dixiſſet: *ſurge, & ambula:* qa facile eſt dicere: Remittuntur tibi peccata; difficile autem dicere; ſurge & ambula. Illius. n. veritas occulta eſt; iſtius autem veritas, oportet quod ſit manifeſtiſſima. Et propterea Chr̃s vtraque male cogitata in cordibus ſcribarum confutat: producendo in publicum eorum cogitationes de comparatione horum duorum. ſ. *Remittuntur tibi peccata: an dicere: ſurge, & ambula:* hæc Caietanus.

Veriſimilius eſt Scribas ſolùm interna animi locutione dixiſſe, *hic blaſphemat,* ſiquidem id quod Deo proprium eſt, videlicet peccata remittere, ſibi attribuit. Hoc. n. cogitaſſe Euangeliſtæ ſcribunt, & huic cogitationi Chriſtum reſpondiſſe aiunt: non autem illi, quam Theophylactus, & Caietanus excogitarunt. Neque verò videtur probabile phariſæos cogitaſſe, Dominum quòd curare non valeret corpus, ad inuiſibilem peccatorum remiſſionem confugiſſe; adhuc. n. quis futurus eſſet rei exitus expectabat. Præterea, vel viderant, vel audiuerant, multos morbos Chriſtum ab alijs hominibus depuliſſe, non igitur adeò feſtinanter cogitarunt non poſſe paralyſim depellere, ideoque prætexere peccatorum remiſſionem.

Vt ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata.

Vt probet Dominus ſe non blaſphemare (quod impiè phariſęi cogitabant) ſed poteſtatem ſibi tribuere quam habet ad dimittenda peccata, paralyticum ſanat admirabiliter, atque id q̃ occultum erat, miraculo aperto teſtatur. dum ſe appellat filium hominis, quoniam Adami, Abrahamique filius erat, naturam humanam oſtendit. dum habere poteſtatem in terra condonandi crimina aſſerit; naturam diuinam demonſtrat. q̃ ait, *in terra,* duplicem habere poteſt ſenſum; vel qđ habet hanc poteſtatem exiſtens ipſe in terra: vel quod habet poteſtatem dimittendi peccata hoĩbus, qui terram incolunt. Vterque verus eſt, hunc ſecundum indicat Theophylactus Lucæ 5. his verbis; vide quod ſuper terram remittantur peccata,

Digitized by Google

mum patrocinij, & auxilij copia. Non graueris oĩa emendationis genera percurrere. Imitandi ſunt enim boni medici, qui non vno curationis modo vtuntur: ſed cũ viderint primis remedijs non eſſe depreſſum morbum, alia atque alia rurſus excogitant. Quare tu etiam aĩarũ medicus factus, omni curationis modo ſecundum leges Chriſti vtaris. Ita Chryſoſtomus. Lege Aug. libr. 1. de Ciuitate Dei, capit. 9. quo loco indicat probos cum improbis ſimul a Deo puniri temporaliter, quod improborum mores emendare pro viribus non conentur. Si pater totius familiæ, ſi vicinus totius viciniæ ſalutem, magna charitate zeloque curare, & quæ oriuntur vitia in ipſo ortu extirpare ſatagant; cæterique ſimiliter, ſane Chriſtiana Reſp. virtutib. florebit. Quoniam vero hic friget zelus, frigeret etiam virtus.

Prius anima medicina adhibenda, quam corpori.

Secundo conſidera eximium curationis ordinem. Prius Dominus animam, poſtea curat corpus. Prius ait: *Remittũtur tibi peccata tua.* Poſtea, *ſurge, & ambula.* Qui in morbos incidunt hunc ſequantur ordinem. Si anima ſimul cũ corpore ægrotat, animæ prius quã corpori medicinã adhibeant. Prius crimina, quæ aĩæ ſunt morbi, expianda ſunt, quam corporis ægritudo curanda. Cauſæ morbi, vt oſtenſum ſupra eſt, peccata ſæpe ſũt, tolle cauſam, vt tollatur effectus. Ecce curationis modus. Gloſſ. ordin. Matth. 9. Prius dimittit peccata Chriſtus tollens cauſam morbi, poſt curat corpus. &c. Et S. Nilus Abbas in diuerſis capitibus; In morbis (inquit) ad preces prius, quã ad medicinas confugito. &c. Magiſter hiſtoriæ, in hiſtoria Euangel. cap. 51. Quia (inquit) conſtat, q pro peccatis quandoq; ægrotat homo, medicus viſitãs ęgrum primò debet eum monere ad pęnitentiã, & confeſſioné, ne peccato manente tanq̃ ferro in vulnere, fruſtra ſit malagma apponere. &c. Lege decretalem: Cum infirmitas, de pęnitentijs, & remiſſionibus.

Gloſſ. ord.

D. Nilus.

Mag. hiſt.

Eccleſ. 38.

Eccleſiaſtici 38. idem ordo præſcribitur his verbis; *fili in tua infirmitate ne deſpicias te ipſum, ſed ora Dominum, & ipſe ſanabit te. Auerte a delictis & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum &c.* En prius docet Deum ab ægroto eſſe orandum, delictaq; omnia expianda. Poſt hæc addit offerenda etiam Deo dona; *Da* (inquit) A *ſuauitatem, & memoriam ſimilaginis, & impinguã oblationem.* Videlicet, curet ægrotus (ſi curari vult) vt fiant pro illo ſacra, & eleemoſynæ pauperibus donentur. Iam ſequitur de medico. *Et da locum medico. &c.*

Eodẽ loco docemur, crimina morborum eſſe cauſas. *Qui delinquit* (ait Eccleſiaſticus) *in conſpectu eius, qui fecit eum, incidet in manus medici &c.* Si igitur incidere in manus medici non vis, in peccatũ ne incidas. Quod ſi in manus medici incidendum eſt; B prius in benignas manus incide medici ſpiritualis, qui animum curet, q̃ in duras manus medici, qui curat corp⁹. Pro ſanitate corporis cõſequenda nihil non facis, nihil non pateris, pro ſanitate animæ adipiſcenda, quæ corpore multo præſtantior eſt, crimina contritione, & confeſſione expiare cur recuſas? Ad ſanãdum corpus medicos vocas, quorum incerta, ac dubia ad efferendam ſanitatem ſunt medicamenta, ſiue potius tormẽta: C ad ſanandam animam medicum omnipotentẽ, cuius leuia, blandaque ſunt aduerſus oẽs ægritudines remedia, cur nõ inuocas? Audi Caſſiodorum lib. 1. Inſti. diuinarum lect. cap. 35. medicos alloquẽtem: Diſcite quidem naturas herbarum, commixtioneſque ſpecierũ ſolicita mente tractare, ſed nõ ponatis in herbis ſpẽ, non in humanis conſilijs ſoſpitatem. Nam quamuis medicina legatur a Domino conſtituta, ipſe tamen ſanos efficit, D qui vitam ſine fine concedit. Lege D. Baſilium quæſt. 55. fuſius diſput. libro 2. Par. cap. 16. *Aegrotauit Aſa Rex dolore pedũ vehementiſſimo & nec in infirmitate ſua quæſiuit Dominum, ſed magis in medicorum arte confiſus. &c.* Quæſiuit medicos, non quæſiuit Dominum, ſine Domino non profuere medici. Vt proſint medici, quære Dominum, & in medicorum arte ne nimis confidito.

Caſſiodor.

2. Par. 16.

Quære medicum omnipotentem, qui E certus ſanat, & gratis, vt Auguſtinus ait Pſ. 122. Omnipotenti (inquit) medico nullus languor inſanabilis occurrit. In iſtis languorib. corporis ligari ſe volunt homines, & ſecari, daturi pro incerta ſanitate certum dolorem, & magnam mercedem. Deus te, quem fecit, & certus curat, & gratis. &c. Curat te gratis Deus. Non enim vt medici pecuniam, ſed animam quærit. Curat te certus. morbum enim, ſi quam parauit medicinam rectè

Deus certus ſanat, et gratis.

D. Auguſt.

adhibeas,

adhibeas, certus ſanat. Solus ille anima- A rum medicus autoritate propria, certus eſt, & oĩpotens. Verè .n. aiunt Phariſæi, *Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?* ꝓpterea Dauid clamat Pſ. 50. *Tibi ſoli peccaui.* Peccauerat in Vriam, & in Bethſabee, ait verò ſoli Deo peccaſſe, videlicet quia ſolus Deus medicinam peccato poterat adhibere. Quemadmodum ſi æger aliquis perito merito dicat; Tibi ſoli ægrotaui. Hoc eſt: Ab alio ſanari non poſſum, à te ſolo expecto ſanitatem.

Exponitur locus pſ. 50. tibi ſoli peccaui.

Alias prætereà habet verſus hic interpretationes. *Tibi ſoli peccaui.* vt iudici, & punitori. Rex .n. Dauid erat, Deum ſolum iudicem, ac punitorem habebat. vnde Caſſiodorus, De populo (inqͭ) ſi quis errauerit, & Deo peccat, & regi. Quando Rex delinquit, ſoli Deo reus eſt, quia hoĩem non habet, qui eius facta dijudicet. Meritò ergo Dauid rex Deo tantum ſe dixit peccaſſe: quia ſolus erat, qui eius poſſet admiſſa diſcutere, & cæt. Hunc in C modum interpretatur Chryſoſtomus, Beda, & alij. Aliter, *Tibi ſoli peccaui.* i. corã te ſolo, quia tu ſolus, cùm peccata perpetrarem, me peccantem intuebaris. Quaſi dicat, in tuos ſolum oculos peccaui. iuxta illud 2. Reg. 12. *Tu feciſti abſcondite, &c.* Euthymius Deo ſoli Dauidem peccaſſe ait, proptereà quòd non fuerit tranſgreſſus leges regis alicuius ſuperioris, q poſſet in illum dicere ſententiam; ſed leges à Deo latas contra homicidia, & adulte- D ria. Conueniunt hæc verba homini cuilibet peccanti. *Tibi ſoli peccaui,* tãquam punitori. Nam hominum ſupplicia multi ſcelerati effugiunt, at Dei ſuppliciũ nullus effugiet. Item, *tibi ſoli peccaui,* quia tuas leges fregi. diuinas enim leges improbus homo frangit, quorum tranſgreſſores Deus acerrime punit. Præterea; *Tibi ſoli peccaui,* vt medico, vt curatori, vt peccatorum remiſſori; nemo enim propria autoritate dimittere peccata poteſt, niſi E ſolus Deus. Exodi 34. ſic Moyſes; *Dominator* (inqͭ) *Domine Deus miſericors, & clemens patiens, & multæ miſerationis, ac verax, qui cuſtodis miſericordiam in millia, qui auſers iniquitatem, & ſcelera, atque peccata, nullusque apud te per ſe innocens eſt, &c.* Iſa. 43. *Ego ſum, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas, propter me &c.* Propter me (ait Dominus) deleo iniquitates. Miſericordiæ .n. Dei eſt, ſcelerum remiſſio. Vnde illud Pſalm. 50.

Exo. 34.

Iſa. 43.

Secundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. Pœna pro peccatis eſt debita, remiſſio indebita. Auguſtinus Pſal. 31. Non reddit tibi Deus debitam pœnam; ſed donat indebitam gratiam, Debebat vindictam, dat indulgentiam, & cætera.

D. Aug.

Tertiò, obſerua Chriſtum perfectam paralytico ſanitatem contuliſſe, tàm animæ, quàm corporis. Neque ſolùm paralytico, ſed cæteris etiam ęgrotis, quos ſa B nauit, perfectam vtriuſque partis ſalutẽ tribuiſſe docet D. Thomas 3. p. q. 44. ar. 3. ad 3. his verbis; Chriſtus miracula diuina virtute faciebat. Dei autem perfecta ſunt opera, vt dr̃ Deuterono. 32. Non eſt autem aliquid perfectum, ſi finem nõ conſequatur, finis autem exterioris curationis per Chriſtum factæ, eſt curatio animæ. Et ideo non conueniebat Chriſto, vt alicuius corpus curaret, niſi eius curaret animam. Vnde ſuper illud Io. 7. *Totum hominem ſanum feci in ſabbatho,* dicit Auguſtinus, quod curatus eſt, vt ſanus eſſet in corpore, & credidit, vt ſanus eſſet in anima. Hæc D. Th. Tu quoque enitere, vt totum hominem ſanum facias, habeaſque in corpore ſano, animam ſanam. ſi .n. corpus ſanum eſt, anima vero ægra, nec dimidium quidem tuĩ ſanum eſt, maxima .n. pars morbo afflictat. Vilius ſeruus valet, regina ægritudine laborat grauiſſima.

D. Thom.

Quartò, obſerua Dominum propter vectores paralytico contuliſſe incolumitatem ex ſententia patrum, quos ſupra memorauimus. Si tantum valuere apud Deum paralytici portitores, quanti ponderis erunt Diui illi, qui diuino iam conſpectu perfruuntur? Haud dubiè eximij ſunt hi ad Chriſtum, ad cęlum, ad virtutem ductores. Quatuor portitores paralyticus habuit, nos multo plures habere poſſumus. Igitur ex cęli incolis aliquos nobis vectores comparemus, quos peculiari animi deuotione colamus. Inter quos præcipuum obtinet locum Deipara, atquę integerrima virgo, quæ Deum ex cælo duxit in terram, & homines ex terra ducit in cælum. Neque vero Angelorum nos obliuio capiat, qui nobis portitores in æterna palatia a Deo ſunt decreti, iuxta illud Pſalm. 90. *In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Videns Dominus fidem portantium

Sancti orandi.

Pſalm. 90.

paralyti-

mum patrocinij, & auxilij copia. Non grauеris oĩa emendationis genera percurrere. Imitandi ſunt enim boni medici, qui non vno curationis modo vtuntur: ſed cũ viderint primis remedijs non eſſe depreſſum morbum, alia atque alia rurſus excogitant. Quare tu etiam aiarũ medicus factus, omni curationis modo ſecundum leges Chriſti vtaris. Ita Chryſoſtomus. Lege Aug. libr. 1. de Ciuitate Dei, capit. 9. quo loco indicat probos cum improbis ſimul a Deo puniri temporaliter, quod improborum mores emendare pro viribus non conentur. Si pater totius familiæ, ſi vicinus totius viciniæ ſalutem, magna charitate zeloque curare, & quæ oriuntur vitia in ipſo ortu extirpare ſatagant; cæterique ſimiliter, ſane Chriſtiana Reſp. virtutib. florebit. Quoniam vero hic friget zelus, friget etiam virtus.

Prius animæ medicina adhibenda, quam corpori.

Secundo conſidera eximium curationis ordinem. Prius Dominus animam, C poſtea curat corpus. Prius ait: *Remittũtur tibi peccata tua.* Poſtea, *ſurge, & ambula.* Qui in morbos incidunt hunc ſequantur ordinem. Si anima ſimul cũ corpore ægrotat, animæ prius quã corpori medicinã adhibeant. Prius crimina, quæ aiæ ſunt morbi, expianda ſunt, quam corporis ægritudo curanda. Cauſæ morbi, vt oſtenſum ſupra eſt, peccata ſæpe ſũt, tolle cauſam, vt tollatur effectus. Ecce curationis modus. Gloſſ. ordin. Matth. 9. Prius dimittit peccata Chriſtus tollens cauſam morbi, poſt curat corpus. &c. Et S. Nilus Abbas in diuerſis capitibus; In morbis (inquit) ad preces prius, quã ad medicinas confugito. &c. Magiſter hiſtoriæ, in hiſtoria Euangel. cap. 57. Quia (inquit) conſtat, q̃ pro peccatis quandoq; ægrotat homo, medicus viſitãs ęgrum primò debet eum monere ad pęnitentiã, & confeſſioné, nõ peccato manente tanq̃ ferro in vulnere, fruſtra ſit malagma apponere. &c. Lege decretalem: Cum infirmitas, de pœnitentijs, & remiſſionibus.

Gloſſ. ord.

D. Nilus.

Mag. hiſt.

Eccleſ. 38.

Eccleſiaſtici 38. idem ordo præſcribitur his verbis; *fili in tua infirmitate ne deſpicias te ipſum, ſed ora Dominum, & ipſe ſanabit te. Auerte a delictoꝫ & dirige manus, & ab omni delictõ munda cor tuum &c.* En prius docet Deum ab ægroto eſſe orandum, delictaq; omnia expianda. Poſt hæc addit offerenda etiam Deo dona: *Da* (inquit) A *ſuauitatem, & memoriam ſimilaginis, & impinguа oblationem.* Videlicet, curet ægrotus (ſi curari vult) vt fiant pro illo ſacra, & eleemoſynæ pauperibus donentur. Iam ſequitur de medico. *Et da locum medico. &c.*

Eodẽ loco docemur, crimina morborum eſſe cauſas. *Qui delinquit* (ait Eccleſiaſticus) *in conſpectu eius, qui fecit eum, incidet in manus medici &c.* Si igitur incidere in manus medici non vis, in peccatũ ne incidas. Quod ſi in manus medici inciden- B dum eſt; prius in benignas manus incide medici ſpiritualis, qui animum curet, q̃ in duras manus medici, qui curat corp⁹. Pro ſanitate corporis cõſequenda nihil non facis, nihil non pateris, pro ſanitate animæ adipiſcenda, quæ corpore multo præſtantior eſt, crimina contritione, & confeſſione expiare cur recuſas? Ad ſanãdum corpus medicos vocas, quorum incerta, ac dubia ad efferendam ſanitatem ſunt medicamenta, ſiue potius tormẽta: C ad ſanandam animam medicum omnipotenté, cuius leuia, blandaque ſunt aduerſus oẽs ægritudines remedia, cur nõ inuocas? Audi Caſſiodorum lib. 1. Inſti. diuinarum lect. cap. 35. medicos alloquẽtem: Diſcite quidem naturas herbarum, commixtioneſque ſpecierũ ſolicita mente tractare, ſed nõ ponatis in herbis ſpé, non in humanis conſilijs ſoſpitatem. Nam quamuis medicina legatur a Do- D mino conſtituta, ipſe tamen ſanos efficit, qui vitam ſine fine concedit. Lege D. Baſilium quæſt. 55. fuſius diſput. libro 2. Par. cap. 16. *Aegrotauit Aſa Rex dolore pedũ vehementiſſimo & nec in infirmitate ſua quæſiuit Dominum, ſed magis in medicorum arte confiſus. &c.* Quæſiuit medicos, non quæſiuit Dominum, ſine Domino non profuere medici. Vt proſint medici, quære Dominum, & in medicorum arte ne nimis confidito.

Caſſiodor.

2. Par. 16.

Quære medicum omnipotentem, qui E certus ſanat, & gratis, vt Auguſtinus ait Pſ. 122. Omnipotenti (inquit) medico nullus languor inſanabilis occurrit. In iſtis languorib. corporis ligari ſe volunt homines, & ſecari, daturi pro incerta ſanitate certum dolorem, & magnam mercedem. Deus te, quem fecit, & certus curat, & gratis. &c. Curat te gratis Deus. Non enim vt medici pecuniam, ſed animam quærit. Curat te certus. morbum enim, ſi quam parauit medicinam rectè

Deus certus ſanat, et gratis.

D. Auguſt.

adhibeas,

adhibeas, certus ſanat. Solus ille animarum medicus autoritate propria, certus eſt, & oīpotens. Verè.n. aiunt Phariſæi, *Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?* ꝓpterea Dauid clamat Pſ.50. *Tibi ſoli peccaui.* Peccauerat in Vriam, & in Bethſabee, ait verò ſoli Deo peccaſſe, videlicet quia ſolus Deus medicinam peccato poterat adhibere. Quemadmodum ſi æger aliquis perito merito dicat; Tibi ſoli ægrotaui. Hoc eſt: Ab alio ſanari non poſſum, à te ſolo expecto ſanitatem.

Expoſitur locus pſ.50. tibi ſoli peccaui.

Alias præterea habet verſus hic interpretationes. *Tibi ſoli peccaui.* vt iudici, & punitori. Rex.n. Dauid erat, Deum ſolum iudicem, ac punitorem habebat. vnde Caſſiodorus, De populo (inqt) ſi quis errauerit, & Deo peccat, & regi. Quando Rex delinquit, ſoli Deo reus eſt, quia hoīem non habet, qui eius facta dijudicet. Meritò ergo Dauid rex Deo tantum ſe dixit peccaſſe: quia ſolus erat, qui eius poſſet admiſſa diſcutere, & cæt. Hunc in modum interpretatur Chryſoſtomus, Beda, & alij. Aliter, *Tibi ſoli peccaui.* i. corā te ſolo, quia tu ſolus, cùm peccata perpetrarem, me peccantem intuebaris. Quaſi dicat, in tuos ſolum oculos peccaui. iuxta illud 2. Reg.12. *Tu feciſti abſcondite, &c.* Euthymius Deo ſoli Dauidem peccaſſe ait, propterea quòd non fuerit tranſgreſſus leges regis alicuius ſuperioris, q̄ poſſet in illum dicere ſententiam; ſed leges à Deo latas contra homicidia, & adulteria. Conueniunt hæc verba homini cuilibet peccanti. *Tibi ſoli peccaui,* tāquam punitori. Nam hominum ſupplicia multi ſcelerati effugiunt, at Dei ſupplicium nullus effugiet. Item, *tibi ſoli peccaui,* quia tuas leges fregi. diuinas enim leges improbus homo frangit, quorum tranſgreſſores Deus acerrime punit. Præterea; *Tibi ſoli peccaui,* vt medico, vt curatori, vt peccatorum remiſſori; nemo enim propria autoritate dimittere peccata poteſt, niſi ſolus Deus. Exodi 34. ſic Moyſes; *Dominator* (inqt) *Domine Deus miſericors, & clemens, patiens, & multæ miſerationis, ac verax, qui cuſtodis miſericordiam in millia, qui aufers iniquitatem, & ſcelera, atque peccata, nulluſque apud te per ſe innocens eſt, &c.* Iſa.43. *Ego ſum, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas, propter me &c.* Propter me (ait Dominus) deleo iniquitates. Miſericordiæ.n. Dei eſt, ſcelerum remiſſio. Vnde illud Pſalm. 50.

Exo.34.

Iſa.43.

Secundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. Pœna pro peccatis eſt debita, remiſſio indebita. Auguſtinus Pſal.31. Non reddit tibi Deus debitam pœnam; ſed donat indebitam gratiam, Debebat vindictam, dat indulgentiam, & cætera.

D. Aug.

Tertiò, obſerua Chriſtum perfectam paralytico ſanitatem contuliſſe, tām animæ, quàm corporis. Neque ſolùm paralytico, ſed cæteris etiam ęgrotis, quos ſanauit, perfectam vtriuſque partis ſalutē tribuiſſe docet D. Thomas 3.p.q.44. ar. 3. ad 3. his verbis; Chriſtus miracula diuina virtute faciebat. Dei autem perfecta ſunt opera, vt dr̄ Deuterono.32. Non eſt autem aliquid perfectum, ſi finem nō conſequatur, finis autem exterioris curationis per Chriſtum factæ, eſt curatio animæ. Et ideo non conueniebat Chriſto, vt alicuius corpus curaret, niſi eius curaret animam. Vnde ſuper illud Io.7. *Totum hominem ſanum feci in ſabbatho,* dicit Auguſtinus, quod curatus eſt, vt ſanus eſſet in corpore, & credidit, vt ſanus eſſet in anima. Hæc D.Th. Tu quoque enitere, vt totum hominem ſanum facias, habeaſque in corpore ſano, animam ſanam. ſi.n. corpus ſanum eſt, anima vero ægra, nec dimidium quidem tui ſanum eſt, maxima.n. pars morbo afflictat. Vilius ſeruus valet, regina ægritudine laborat grauiſſima.

D. Thom.

Quartò, obſerua Dominum propter vectores paralytico contuliſſe incolumitatem ex ſententia patrum, quos ſupra memorauimus. Si tantum valuere apud Deum paralytici portitores, quanti ponderis erunt Diui illi, qui diuino iam conſpectu perfruuntur? Haud dubie eximij ſunt hi ad Chriſtum, ad cęlum, ad virtutem ductores. Quatuor portitores paralyticus habuit, nos multo plures habere poſſumus. Igitur ex cęli incolis aliquos nobis vectores comparemus, quos peculiari animi deuotione colamus. Inter quos præcipuum obtinet locum Deipara, atque integerrima virgo, quæ Deum ex cælo duxit in terram, & homines ex terra ducit in cælum. Neque vero Angelorum nos obliuio capiat, qui nobis portitores in æterna palatia a Deo ſunt decreti, iuxta illud Pſalm.90. *In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Videns Dominus fidem portantium paralyti-

Sancti orandi.

Pſalm. 90.

mum patrocinij,& auxilij copia. Non grauetis oia emendationis genera percurrere. Imitandi ſunt enim boni medici,qui non vno curationis modo vtuntur:ſed cũ viderint primis remedijs non eſſe depreſſum morbum, alia atque alia rurſus excogitant. Quare tu etiam aiarũ medicus factus, omni curationis modo ſecundum leges Chriſti vtaris. Ita Chryſoſtomus. Lege Aug. libr. 1. de Ciuitate Dei, capit. 9. quo loco indicat probos cum improbis ſimul a Deo puniri temporaliter, quod improborum mores emendare pro viribus non conentur. Si pater totius familiæ, ſi vicinus totius viciniæ ſalutem, magna charitate zeloque curare,& quæ oriuntur vitia in ipſo ortu extirpare ſatagant; cæterique ſimiliter, ſane Chriſtiana Reſp. virtutib. florebit. Quoniam vero hic friget zelus, friget etiam virtus.

Prius anima medicina adhibenda, quam corpori.

Secundo conſidera eximium curationis ordinem. Prius Dominus animam, poſtea curat corpus. Prius ait: *Remittũtur tibi peccata tua.* Poſtea, *ſurge,& ambula.* Qui in morbos incidunt hunc ſequantur ordinem. Si anima ſimul cũ corpore ægrotat, animæ prius quã corpori medicinã adhibeant. Prius crimina, quæ aiæ ſunt morbi, expianda ſunt, quam corporis ægritudo curanda. Cauſæ morbi, vt oſtenſum ſupra eſt, peccata ſæpe ſũt, tolle cauſam, vt tollatur effectus. Ecce curationis modus. Gloſſ. ordin. Matth. 9. Prius dimittit peccata Chriſtus tollens cauſam morbi, poſt curat corpus. &c. Et S. Nilus Abbas in diuerſis capitibus; In morbis (inquit) ad preces prius, quã ad medicinas confugito. &c. Magiſter hiſtoriæ, in hiſtoria Euangel. cap. 57. Quia (inquit) conſtat, ꝙ pro peccatis quandoq; ægrotat homo, medicus viſitãs ęgrum primò debet eum monere ad pęnitentiã,& confeſſioné; nã peccato manente tanq̃ ferro in vulnere, fruſtra ſit malagma apponere. &c. Lege decretalem: Cum infirmitas, de pœnitentijs,& remiſſionibus.

Gloſſ. ord.

D. Nilus.

Mag. hiſt.

Eccleſ. 38.

Eccleſiaſtici 38. idem ordo præſcribitur his verbis; *fili in tua infirmitate ne deſpicias te ipſum, ſed ora Dominum, & ipſe ſanabit te. Auerte à delictis & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum &c.* En prius docet Deum ab ægroto eſſe orandum, delictaq; omnia expianda. Poſt hæc addit offerenda etiam Deo dona. *Da* (inquit) A *ſuauitatem,& memoriam ſimilaginis, & impingua oblationem.* Videlicet, curet ægrotus (ſi curari vult) vt fiant pro illo ſacra,& eleemoſynæ pauperibus donentur. Iam ſequitur de medico. *Et da locum medico. &c.*

Eodẽ loco docemur, crimina morborum eſſe cauſas. *Qui delinquit* (ait Eccleſiaſticus) *in conſpectu eius, qui fecit eum, incidet in manus medici &c.* Si igitur incidere in manus medici non vis, in peccatũ ne incidas. Quod ſi in manus medici incidendum B eſt; prius in benignas manus incide medici ſpiritualis, qui animum curet, q̃ in duras manus medici, qui curat corp⁹. Pro ſanitate corporis cõſequenda nihil non facis, nihil non pateris, pro ſanitate animæ adipiſcenda, quæ corpore multo præſtantior eſt, crimina contritione,& confeſſione expiare cur recuſas? Ad ſanãdum corpus medicos vocas, quorum incerta, ac dubia ad efferendam ſanitatem ſunt medicamenta, ſiue potius tormẽta: C ad ſanandam animam medicum omnipotẽtẽ, cuius leuia, blandaque ſunt aduerſus oẽs ægritudines remedia, cur nõ inuocas? Audi Caſſiodorum lib. 1. Inſti. diuinarum lect. cap. 35. medicos alloquẽtem: Diſcite quidem naturas herbarum, commixtioneſque ſpecierũ ſolicita mente tractare, ſed nõ ponatis in herbis ſpẽ, non in humanis conſilijs ſoſpitatem. Nam quamuis medicina legatur a Domino conſtituta, ipſe tamen ſanos effi-D cit, qui vitam ſine fine concedit. Lege D. Baſilium quæſt. 55. fuſius diſput. libro 2. Par. cap. 16. *Aegrotauit Aſa Rex dolore pedũ vehementiſſimo & nec in infirmitate ſua quæſiuit Dominum, ſed magis in medicorum arte confiſus. &c.* Quæſiuit medicos, non quæſiuit Dominum, ſine Domino non profuere medici. Vt proſint medici, quære Dominum,& in medicorum arte ne nimis confidito.

Caſſiodor.

2. Par. 16.

Quære medicum omnipotentem, qui E certus ſanat,& gratis, vt Auguſtinus ait Pſ. 122. Omnipotenti (inquit) medico nullus languor inſanabilis occurrit. In iſtis languorib. corporis ligari ſe volunt homines,& ſecari, daturi pro incerta ſanitate certum dolorem,& magnam mercedem. Deus te, quem fecit,& certus curat,& gratis. &c. Curat te gratis Deus: Non enim vt medici pecuniam, ſed animam quærit. Curat te certus. morbum enim, ſi quam parauit medicinam recte adhibeas,

Deus certus ſanat, et gratis.

D. Auguſt.

adhibeas, certus ſanat. Solus ille animarum medicus autoritate propria, certus eſt, & oĩpotens. Verè.n. aiunt Phariſæi, *Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?* ꝑpterea Dauid clamat Pſ. 50. *Tibi ſoli peccaui*. Peccauerat in Vriam, & in Bethſabee, ait verò ſoli Deo peccaſſe, videlicet quia ſolus Deus medicinam peccato poterat adhibere. Quemadmodum ſi æger aliquis perito merito dicat; Tibi ſoli ægrotaui. Hoc eſt: Ab alio ſanari non poſſum, à te ſolo expecto ſanitatem.

Expoſitio locus pſ. 50. tibi ſoli peccaui.

Alias prætereà habet verſus hic interpretationes. *Tibi ſoli peccaui*. vt iudici, & punitori. Rex.n. Dauid erat, Deum ſolum iudicem, ac punitorem habebat. vnde Caſſiodorus, De populo (inqt) ſi quis errauerit, & Deo peccat, & regi. Quando Rex delinquit, ſoli Deo reus eſt, quia hoĩem non habet, qui eius facta dijudicet. Meritò ergo Dauid rex Deo tantum ſe dixit peccaſſe: quia ſolus erat, qui eius poſſet admiſſa diſcutere, & cæt. Hunc in modum interpretatur Chryſoſtomus, Beda, & alij. Aliter, *Tibi ſoli peccaui*. i. corã te ſolo, quia tu ſolus, cùm peccata perpetrarem, me peccantem intuebaris. Quaſi dicat, in tuos ſolum oculos peccaui. iuxta illud 2. Reg. 12. *Tu feciſti abſcondite, &c.* Euthymius Deo ſoli Dauidem peccaſſe ait, propterea quòd non fuerit tranſgreſſus leges regis alicuius ſuperioris, q poſſet in illum dicere ſententiam; ſed leges à Deo latas contra homicidia, & adulteria. Conueniunt hæc verba homini cuilibet peccanti. *Tibi ſoli peccaui*, tãquam punitori. Nam hominum ſupplicia multi ſcelerati effugiunt, at Dei ſupplicıũ nullus effugiet. Item, *tibi ſoli peccaui*, quia tuas leges fregi. diuinas enim leges improbus homo frangit, quorum tranſgreſſores Deus acerrime punit. Præterea; *Tibi ſoli peccaui*, vt medico, vt curatori, vt peccatorum remiſſori; nemo enim propria autoritate dimittere peccata poteſt, niſi ſolus Deus. Exodi 34. ſic Moyſes; *Dominator* (inqt) *Domine Deus miſericors, & clemens, patiens, & multæ miſerationis, ac verax, qui cuſtodis miſericordiam in millia, qui aufers iniquitatem, & ſcelera, atque peccata, nulluſque apud te per ſe innocens eſt, &c.* Iſa. 43. *Ego ſum, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas, propter me &c.* Propter me (ait Dominus) deleo iniquitates. Miſericordiæ.n. Dei eſt, ſcelerum remiſſio. Vnde illud Pſalm. 50. *Secundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam.* Pœna pro peccatis eſt debita, remiſſio indebita. Auguſtinus Pſal. 31. Non reddit tibi Deus debitam pœnam; ſed donat indebitam gratiam, Debebat vindictam, dat indulgentiam, & cætera.

Exo. 34. *Iſa. 43.* *D. Aug.*

Tertiò, obſerua Chriſtum perfectam paralytico ſanitatem contuliſſe, tãm animæ, quàm corporis. Neque ſolùm paralytico, ſed cæteris etiam ęgrotis, quos ſanauit, perfectam vtriuſque partis ſalutẽ tribuiſſe docet D. Thomas 3. p. q. 44. ar. 3. ad 3. his verbis; Chriſtus miracula diuina virtute faciebat. Dei autem perfecta ſunt opera, vt dr̃ Deuterono. 32. Non eſt autem aliquid perfectum, ſi finem nõ conſequatur, finis autem exterioris curationis per Chriſtum factæ, eſt curatio animæ. Et ideo non conueniebat Chriſto, vt alicuius corpus curaret, niſi eius curaret animam. Vnde ſuper illud Io. 7. *Totum hominem ſanum feci in ſabbatho*, dicit Auguſtinus, quod curatus eſt, vt ſanus eſſet in corpore, & credidit, vt ſanus eſſet in anima. Hæc D. Th. Tu quoque enitere, vt totum hominem ſanum facias, habeaſque in corpore ſano, animam ſanam. ſi.n. corpus ſanum eſt, anima vero ægra, nec dimidium quidem tuĩ ſanum eſt, maxima.n. pars morbo afflictat. Vilius ſeruus valet, regina ægritudine laborat grauiſſima.

D. Thom.

Sancti orandi.

Quartò, obſerua Dominum propter vectores paralytico contuliſſe incolumitatem ex ſententia patrum, quos ſupra memorauimus. Si tantum valuere apud Deum paralytici portitores, quanti ponderis erunt Diui illi, qui diuino iam conſpectu perfruuntur? Haud dubiè eximij ſunt hi ad Chriſtum, ad cęlum, ad virtutem ductores. Quatuor portitores paralyticus habuit, nos multo plures habere poſſumus. Igitur ex cęli incolis aliquos nobis vectores comparemus, quos peculiari animi deuotione colamus. Inter quos præcipuum obtinet locum Deipara, atque integerrima virgo, quæ Deum ex cælo duxit in terram, & homines ex terra ducit in cælum. Neque vero Angelorum nos obliuio capiat, qui nobis portitores in æterna palatia a Deo ſunt decreti, iuxta illud Pſalm. 90. *In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Videns Dominus fidem portantium paralyti-

Pſalm. 90.

mum patrocinij, & auxilij copia. Non graueris oĩa emendationis genera percurrere. Imitandi ſunt enim boni medici, qui non vno curationis modo vtuntur: ſed cũ viderint primis remedijs non eſſe depreſſum morbum, alia atque alia rurſus excogitant. Quare tu etiam aiarũ medicus factus, omni curationis modo ſecundum leges Chriſti vtaris. Ita Chryſoſtomus. Lege Aug. libr. 1. de Ciuitate Dei, capit. 9. quo loco indicat probos cum improbis ſimul a Deo puniri temporaliter, quod improborum mores emendare pro viribus non conentur. Si pater totius familiæ, ſi vicinus totius viciniæ ſalutem, magna charitate zeloque curare, & quæ oriuntur vitia in ipſo ortu extirpare ſatagant; cæterique ſimiliter, ſane Chriſtiana Reſp. virtutib. florebit. Quoniam vero hic friget zelus, friget etiam virtus.

Prius anima medicina adhibenda, quam corpori.

Secundo conſidera eximium curationis ordinem. Prius Dominus animam, poſtea curat corpus. Prius ait: *Remittũtur tibi peccata tua.* Poſtea, *ſurge, & ambula.* Qui in morbos incidunt hunc ſequantur ordinem. Si anima ſimul cũ corpore ægrotat, animæ prius quã corpori medicinã adhibeant. Prius crimina, quæ aiæ ſunt morbi, expianda ſunt, quam corporis ægritudo curanda. Cauſæ morbi, vt oſtenſum ſupra eſt, peccata ſæpe ſũt, tolle cauſam, vt tollatur effectus. Ecce curationis modus. Gloſſ. ordin. Matth. 9. Prius dimittit peccata Chriſtus tollens cauſam morbi, poſt curat corpus. &c. Et S. Nilus Abbas in diuerſis capitibus; In morbis (inquit) ad preces prius, quã ad medicinas confugito. &c. Magiſter hiſtoriæ, in hiſtoria Euangel. cap. 51. Quia (inquit) conſtat, ꝙ pro peccatis quandoq; ægrotat homo, medicus viſitãs ęgrum primò debet eum monere ad pęnitentiã, & confeſſionẽ, ne peccato manente tanq̃ ferro in vulnere, fruſtra ſit malagma apponere. &c. Lege decretalem: Cum infirmitas, de pœnitentijs, & remiſſionibus.

Gloſſ. ord.

D. Nilus.

Mag. hiſt.

Eccleſ. 38.

Eccleſiaſtici 38. idem ordo præſcribitur his verbis; *fili in tua infirmitate ne deſpicias te ipſum, ſed ora Dominum, & ipſe ſanabit te. Auerte a delictꝭ & dirige manus, & ab omni delictõ munda cor tuum &c.* En prius docet Deum ab ægroto eſſe orandum, delictaq; omnia expianda. Poſt hæc addit offerenda etiam Deo dona. *Da* (inquit) *ſuauitatem, & memoriam ſimilaginis, & impingua oblationem.* Videlicet, curet ægrotus (ſi curari vult) vt fiant pro illo ſacra, & eleemoſynæ pauperibus donentur. Iam ſequitur de medico. *Et da locum medico &c.*

Eodẽ loco docemur, crimina morborum eſſe cauſas. *Qui delinquit* (ait Eccleſiaſticus) *in conſpectu eius, qui fecit eum, incidet in manus medici &c.* Si igitur incidere in manus medici non vis, in peccatũ ne incidas. Quod ſi in manus medici incidendum eſt; prius in benignas manus incide medici ſpiritualis, qui animum curet, q̃ in duras manus medici, qui curat corp⁹. Pro ſanitate corporis cõſequenda nihil non facis, nihil non pateris, pro ſanitate animæ adipiſcenda, quæ corpore multo præſtantior eſt, crimina contritione, & confeſſione expiare cur recuſas? Ad ſanãdum corpus medicos vocas, quorum incerta, ac dubia ad efferendam ſanitatem ſunt medicamenta, ſiue potius tormẽta: ad ſanandam animam medicum omnipotentẽ, cuius leuia, blandaque ſunt aduerſus oẽs ægritudines remedia, cur nõ inuocas? Audi Caſſiodorum lib. 1. Inſti. diuinarum lect. cap. 31. medicos alloquẽtem: Diſcite quidem naturas herbarum, commixtioneſque ſpecierũ ſolicita mente tractare, ſed nõ ponatis in herbis ſpẽ, non in humanis conſilijs ſoſpitatem. Nam quamuis medicina legatur a Domino conſtituta, ipſe tamen ſanos efficit, qui vitam ſine fine concedit. Lege D. Baſilium quæſt. 55. fuſius diſput. libro 2. Par. cap. 16. *Aegrotauit Aſa Rex dolore pedũ vehementiſſimo & nec in infirmitate ſua quæſiuit Dominum, ſed magis in medicorum arte confiſus. &c.* Quæſiuit medicos, non quæſiuit Dominum, ſine Domino non profuere medici. Vt proſint medici, quære Dominum, & in medicorum arte ne nimis confidito.

Caſſiodor.

2. Par. 16.

Deus certus ſanat, et gratis.

D. Auguſt.

Quære medicum omnipotentem, qui certus ſanat, & gratis, vt Auguſtinus ait Pſ. 122. Omnipotenti (inquit) medico nullus languor inſanabilis occurrit. In iſtis languorib. corporis ligari ſe volunt homines, & ſecari, daturi pro incerta ſanitate certum dolorem, & magnam mercedem. Deus te, quem fecit, & certus curat, & gratis. &c. Curat te gratis Deus. Non enim vt medici pecuniam, ſed animam quærit. Curat te certus. morbum enim, ſi quam parauit medicinam recte adhibeas,

adhibeas, certus ſanat. Solus ille animarum medicus autoritate propria, certus eſt, & oipotens. Verè.n. aiunt Phariſæi, *Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?* ppterea Dauid clamat Pſ. 50. *Tibi ſoli peccaui.* Peccauerat in Vriam, & in Bethſabee, ait verò ſoli Deo peccaſſe, videlicet quia ſolus Deus medicinam peccato poterat adhibere. Quemadmodum ſi æger aliquis perito merito dicat; Tibi ſoli ægrotaui. Hoc eſt: Ab alio ſanari non poſſum, à te ſolo expecto ſanitatem.

Expoſitur locus pſ. 50. tibi ſoli peccaui.

Alias præterea habet verſus hic interpretationes. *Tibi ſoli peccaui.* vt iudici, & punitori. Rex.n. Dauid erat, Deum ſolum iudicem, ac punitorem habebat. vnde Caſſiodorus, De populo (inqt) ſi quis errauerit, & Deo peccat, & regi. Quando Rex delinquit, ſoli Deo reus eſt, quia hoīem non habet, qui eius facta dijudicet. Meritò ergo Dauid rex Deo tantum ſe dixit peccaſſe: quia ſolus erat, qui eius poſſet admiſſa diſcutere, & cæt. Hunc in modum interpretatur Chryſoſtomus, Beda, & alij. Aliter, *Tibi ſoli peccaui.* i. corā te ſolo, quia tu ſolus, cùm peccata perpetrarem, me peccantem intuebaris. Quaſi dicat, in tuos ſolum oculos peccaui. iuxta illud 2. Reg. 12. *Tu feciſti abſcondite, &c.* Euthymius Deo ſoli Dauidem peccaſſe ait, propterea quòd non fuerit tranſgreſſus leges regis alicuius ſuperioris, q̃ poſſet in illum dicere ſententiam; ſed leges à Deo latas contra homicidia, & adulteria. Conueniunt hæc verba homini cuilibet peccanti. *Tibi ſoli peccaui,* tāquam punitori. Nam hominum ſupplicia multi ſcelerati effugiunt, at Dei ſuppliciū nullus effugiet. Item, *tibi ſoli peccaui,* quia tuas leges fregi. diuinas enim leges improbus homo frangit, quorum tranſgreſſores Deus acerrime punit. Præterea; *Tibi ſoli peccaui,* vt medico, vt curatori, vt peccatorum remiſſori; nemo enim propria autoritate dimittere peccata poteſt, niſi ſolus Deus. Exodi 34. ſic Moyſes; *Dominator* (inqt) *Domine Deus miſericors, & clemens, patiens, & multæ miſerationis, ac verax, qui cuſtodis miſericordiam in millia, qui aufers iniquitatem, & ſcelera, atque peccata, nulluſque apud te per ſe innocens eſt, &c.* Iſa. 43. *Ego ſum, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas, propter me &c.* Propter me (ait Dominus) deleo iniquitates. Miſericordiæ.n. Dei eſt, ſcelerum remiſſio. Vnde illud Pſalm. 50. *Secundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam.* Pœna pro peccatis eſt debita, remiſſio indebita. Auguſtinus Pſal. 31. Non reddit tibi Deus debitam pœnam; ſed donat indebitam gratiam, Debebat vindictam, dat indulgentiam, & cætera.

Exo. 34.

Iſa. 43.

D. Aug.

Tertiò, obſerua Chriſtum perfectam paralytico ſanitatem contuliſſe, tam animæ, quàm corporis. Neque ſolùm paralytico, ſed cæteris etiam ęgrotis, quos ſanauit, perfectam vtriuſque partis ſalutē tribuiſſe docet D. Thomas 3. p. q. 44. ar. 3. ad 3. his verbis; Chriſtus miracula diuina virtute faciebat. Dei autem perfecta ſunt opera, vt dr̄ Deuterono. 32. Non eſt autem aliquid perfectum, ſi finem nō conſequatur, finis autem exterioris curationis per Chriſtum factæ, eſt curatio animæ. Et ideo non conueniebat Chriſto, vt alicuius corpus curaret, niſi eius curaret animam. Vnde ſuper illud Io. 7. *Totum hominem ſanum feci in ſabbatho,* dicit Auguſtinus, quod curatus eſt, vt ſanus eſſet in corpore, & credidit, vt ſanus eſſet in anima. Hæc D. Th. Tu quoque enitere, vt totum hominem ſanum facias, habeaſque in corpore ſano, animam ſanam. ſi.n. corpus ſanum eſt, anima vero ægra, nec dimidium quidem tui ſanum eſt, maxima.n. pars morbo affligitur. Vilius ſeruus valet, regina ægritudine laborat grauiſſima.

D. Thom.

Quartò, obſerua Dominum propter vectores paralytico contuliſſe incolumitatem ex ſententia patrum, quos ſupra memorauimus. Si tantum valuere apud Deum paralytici portitores, quanti ponderis erunt Diui illi, qui diuino iam conſpectu perfruuntur? Haud dubiè eximij ſunt hi ad Chriſtum, ad cęlum, ad virtutem ductores. Quatuor portitores paralyticus habuit, nos multo plures habere poſſumus. Igitur ex cęli incolis aliquos nobis vectores comparemus, quos peculiari animi deuotione colamus. Inter quos præcipuum obtinet locum Deipara, atque integerrima virgo, quæ Deum ex cælo duxit in terram, & homines ex terra ducit in cælum. Neque vero Angelorum nos obliuio capiat, qui nobis portitores in æterna palatia à Deo ſunt decreti, iuxta illud Pſalm. 90. *In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Videns Dominus fidem portantium

Sancti orandi.

Pſalm. 90.

paralyti-

ſolum peccata remittit, ſed etiam miraculo probat ſe poteſtatem habere peccata remittendi: ergo aperte probat ſe eſſe Deum.

Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris.

Probat item ſe eſſe Deum Chriſtus cogitationes in corde abditas intuendo. Cum enim phariſæi, atque ſcribæ, cogitare cæpiſſent, vt Lucas ait, dicentes in corde ſuo: Quis eſt hic qui loquitur blaſphemias? &c. Chriſtus: *Vt quid* (inquit) *cogitatis mala in cordibus veſtris?* Videbat ergo corda, cordiumque cogitationes intuebatur. Vnde Matthæus ait; *Cum vidiſſet cogitationes eorum*. Hoc autẽ Dei proprium eſt. 2. Paralipomenon 6. & 3. Reg. 8. *Tu ſolus noſti corda filiorum hominum.* Ierem 17. *Prauum eſt cor hominis, & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? ego Dominus ſcrutans cor. &cat.* Sap. 1. *Deus cordis ſcrutator eſt verus*. Actor. 1. *Tu Domine qui corda noſti omnium. &cat.* Ergo Chriſtus hoc loco Deũ ſe eſſe probauit. Chryſoſtomus homilia 30. in Matthæũ; Æqualem (ait) patri ſe oſtendit Chriſtus qui, quę phariſæi & ſcribæ ſecum cogitabant, reuelauit. &c. D. Hieronymus Matthæi 9. Dominus videns cogitationes eorum oſtendit ſe Deum, qui poſſit cordis occulta cognoſcere. Et quodam modo tacens loquitur. Eadem maieſtate, & potentia, qua cogitationes veſtras intueor, poſſum & hominibus peccata dimittere &c. Theophylactus; Vel ex hoc, quòd cogitationes reſciuit, oſtendit ſe Deũ, &c. Euthymius; Aliud ſignum ſuæ diuinitatis oſtendit, cognoſcendo cogitationes cordiũ. &c. D. Chryſologus ſermone 50. Cape Chriſti diuinitatis inſignia, aſpice eum ad cogitationum tuarum latebras perueniſſe. &c.

Deus ſolus intuetur cogitationes. *3. Reg. 8.* *Ierem. 17.* *Sap. 1.* *Act. 1.* *Probat Chriſtus ſe Deum eſſe.* *Chryſoſt.* *Hieron.* *Theophyl.* *Euthym.* *D. Chryſol.*

Aduerte autem hoc loco Chriſtum cogitationes hominum cognouiſſe, & cognoſcere, ſcientia diuina, ſcientia quoq; beata, & ſcientia infuſa. Sed cognitio hęc propria eſt diuinitatis, cum Dei ſit proprium animi ſenſa intueri; à Diuinitate vero in Chriſti animam emanauit. Quãdo vero ſic argumentantur Patres; Chriſtus videbat cogitationes hominum; ergo Deus eſt; de diuina ſcientia ſunt intelligendi.

Chriſtus qua ſcientia cogitationes cognoſceret.

Scotus 2. d. 9. quæſt. 1. & 2. & quidam alij Theologi, ſentiunt Angelos, vt animas cognoſcunt, ſic etiam hominum cogitationes, ac volitiones naturali intellectus ſui vi poſſe cognoſcere; aiunt tamen actu minime cognoſcere, quòd Deus concurſum eam in rem deneget. Sed ſentiendum eſt cũ D. Thom. prima parte, quæſt. 57. art. 4. Angelos vi intellectus propria cogitationes cognoſcere non poſſe: idq; proprium diuini eſſe intellectus, vt exiſtimant Patres. Animæ enim interni actus eius ſunt naturæ, vt ſoli Deo, & ipſi homini in quo ſunt, pateant: niſi ſigno aliquo ipſe patefaciat.

Angeli non poſſunt cogitationes cognoſcere.

Quid eſt facilius, dicere: dimittuntur tibi peccata. An dicere: ſurge, & ambula?

Poteſtatem ſe habere peccata remittẽdi, Deumque eſſe probat viſibili miraculo. Peccatorum remiſſio paralytico conceſſa non cernebatur: miraculum adhibet quod cernatur: vt viſibili miraculo poteſtatem probet ſe habere inuiſibilẽ. *Quid eſt* (inquit) *facilius*, ò phariſęi, *dicere* paralytico: *Remittuntur tibi peccata; an dicere: ſurge, & ambula?* diceris eiuſdem facilitatis opus utrumq; apud Deum eſſe: apud homines vero vtrumque impoſſibile. Vtrunque enim eſt opus Dei proprium, tam peccata verbo remittere, quam paralyticum propria poteſtate verbo ſanare. Vt igitur ſciatis me filium hominis habere in terra poteſtatem remittendi peccata, quam non perſpicitis: paralytico ſanitatem reddam, quam ipſis oculis perſpicietis. Opus viſibile oſtendet poteſtatem inuiſibilem. His dictis ſanitatem paralytico contulit.

Aliter: *Quid eſt facilius &c.* Vos facilius eſſe iudicabitis dicere: *Remittuntur tibi peccata:* eo quòd peccatorum remiſſio res ſit occulta, & à ſenſu remota, nec ſcire poſſitis, an ſint peccata paralytico remiſſa. Facileque eſſe dicetis, in re inuiſibili homines fallere. Dicere vero paralytico: *Surge, & ambula:* idque effectu prętare, exiſtimabitis eſſe difficilius: propterea quod res hæc ſit omnibus manifeſta, in qua nemo valeat decipi. Ex opere ergo manifeſto, & quod dictu cum effectu eſt difficilius,

lius, occultum opus & dictu facilius cōfirmabo. Dixit;& paralytico ſalutem p̄ſtitit. D. Hieronymus Mat. 9. Vtrum paralytico ſint peccata dimiſſa, ſolus nouerat, qui dimittebat; *ſurge autem. & ambula*, tam ille, qui conſurgebat, quàm ij, qui conſurgentem videbant approbare poterant. Fit igitur carnale ſignum, vt probetur ſpirituale. Quanquam eiuſdem virtutis ſit, & corporis, & aiæ vitia dimittere, &c. Chryſoſt. Quoniam alterum latet, alterum patet: quod manifeſtius eſt adijcit; vt illud inuiſibile confirmatius, certiuſque adhuc, manifeſte reddatur, &c. Theophylactus: iuxta veſtrā ò phariſæi ſententiam facilius videtur remittere peccata, vt obſcurum & non reprehenſibile, quamuis difficilius ſit. Sanare autem corpus paralytici difficilius vt apparet, videtur: quamuis natura facilius. Attamen ego hoc, & illud faciam. Et idcirco ſanabo corpus paralytici, quæ res vobis difficilior videtur, vt credibilem vobis faciam, & animæ ſanationem, quę difficilior eſt; quamuis vobis, quia non videtur, facilis videatur, &c.

D. Hier.

D. Chryſ.

Theoph.

Idem Theoph. Marci 2. ait, phariſęos forſitan dixiſſe, Chriſtum quod non poſſet paralytico ſanitatem viſibilem conferre, ad inuiſibilem confugiſſe peccatorum remiſſionem, facileque eſſe donare, quod nemo an donetur, cernit. Inde ortam Chriſti interrogationem: *Quid eſt facilius dicere*, &c. Ipſius verba aſcribam: D Phariſæi (ait) fortaſſis talia cogitabant: Ecce hic vt euadat ne curet corpus, qđ eſt in manifeſto, prætexit quod curet animam, quæ eſt in occulto. Omnino.n.ſi poſſet ſanare corpus, non confugeret ad id quod ignoramus. Quo circa ſaluator oſtendens ſe vtrunque poſſe (ait) *Quid eſt facilius, &c.* Similem in modum Cardinalis Caietanus Mat. 9. Cogitabant (inq̄) ſcribæ facile eſſe dicere: *Remittūtur tibi peccata.* quia hoc quilibet dicere poteſt, exiſtente occulta veritate dicti. Nullus.n. homo poteſt eſſe teſtis, an hoc dictum ſit verum. Apparet.n. quoſdam ſcribas interpretatos illa verba, *Remittuntur tibi peccata*, dicta eſſe a Chr̄o autoritatiuè, ac ſi dixiſſet: Remitto tibi peccata: & propterea dixiſſe ĩ corde: *hic blaſphemat.* quoſdam autem ſcribas cogitaſſe, quod artificioſe Dominus dixiſſet; *Remittuntur tibi peccata*, & non dixiſſet: *ſurge, & ambula:* qa

Caiet.

A facile eſt dicere: Remittuntur tibi peccata; difficile autem dicere; ſurge & ambula. Illius.n. veritas occulta eſt; iſtius autem veritas, oportet quod ſit manifeſtiſſima. Et propterea Chr̄s vtraque male cogitata in cordibus ſcribarum confutat: producendo in publicum eorum cogitationes de comparatione horum duorum. ſ. *Remittuntur tibi peccata: an dicere: ſurge, & ambula:* hæc Caietanus.

B Veriſimilius eſt Scribas ſolùm interna animi locutione dixiſſe, *hic blaſphemat*, ſiquidem id quod Deo proprium eſt, videlicet peccata remittere, ſibi attribuit. Hoc.n. cogitaſſe Euangeliſtæ ſcribunt, & huic cogitationi Chriſtum reſpondiſſe aiunt: non autem illi, quam Theophylactus, & Caietanus excogitarunt. Neque verò videtur probabile phariſæos cogitaſſe, Dominum quòd curare non valeret corpus, ad inuiſibilem peccatorum remiſſionem confugiſſe; adhuc.n. C quis futurus eſſet rei exitus expectabat. Præterea, vel viderant, vel audiuerant, multos morbos Chriſtum ab alijs hominibus depuliſſe, non igitur adeò feſtinanter cogitarunt non poſſe paralyſim depellere, ideoque prætexere peccatorum remiſſionem.

Vt ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata.

Vt probet Dominus ſe non blaſphemare (quod impiè phariſęi cogitabant) ſed poteſtatem ſibi tribuere quam habet ad dimittenda peccata, paralyticum ſanat admirabiliter, atque id q̄ occultum erat, miraculo aperto teſtatur. dum ſe appellat filium hominis, quoniam Adami, E Abrahamique filius erat, naturam humanam oſtendit. dum habere poteſtatem in terra condonandi crimina aſſerit; naturam diuinam demonſtrat. q̄ ait, *in terra*, duplicem habere poteſt ſenſum; vel qđ habet hanc poteſtatem exiſtens ipſe in terra: vel quod habet poteſtatem dimittendi peccata hoībus, qui terram incolunt. Vterque verus eſt, hunc ſecundum indicat Theophylactus Lucæ 5. his verbis; vide quod ſuper terram remittantur peccata,

Google

Theoph. peccata; quandiu.n. ſuper terram ſumus A poterimus delere peccata noſtra, &cęt. Glo. interli. Eſt in gloſſa interlin. verba hæc aut eſſe Chriſti, aut Euangeliſtæ. Sed Chriſti eſſe, non Euangeliſtæ dicendum eſt. Chriſtus.n. cum phariſæis eximiè argumentatur, non verbis ſolùm ſed etiam factis. Vt Deus argumẽtatur; ſolus.n. Deus miraculis, & verbis, argumentari poteſt. Concluſio, quam confirmare vult, hæc eſt: *Vt ſciatis quod filius hominis poteſtatem habet dimittendi peccata.* Antecedens eſt miraculum ſtupendum. Ex miraculo.n. patrato, concluſio neceſſaria colligitur; ergo ad remittenda peccata poteſtatem habeo.

Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

Poſtquam ſuperiora verba protulit, C ad paralyticum coram iacentem, & ſanitatem magno deſiderio expectantem Dominus ſe conuertit, ſingularique autoritate & diuino imperio, vt ſanus ſurgeret, lectumque tolleret, præcepit. *Cur lectum iuſſit Dominus tollere.* Maniteſtiſſimum voluit eſſe miraculum, ideò non ſolùm vt ſurgeret æger imperauit, *Chryſol.* ſed vt lectum etiam in humeros ſublatum, domum vſque ſuam ferret. Hæc enim perfectiſſimæ ſanitatis miraculo adeptæ, ſigna erant clariſſima. Erat lectus D ſignum ægritudinis, idem ſignum fuit ſanitatis. Signum ægritudinis fuit paralyticum portans, ſignum ſanitatis fuit, à paralytico portatus. *Haymo. Euthym.* Vnde Chryſologus ſermone 50. Tolle (inquit) lectum tuum, vt quod eſt infirmitatis teſtimonium, ſit probatio ſanitatis, vt lectus doloris tui, ſit meæ curationis indicium, vt receptæ fortitudinis magnitudinem, ponderis aſſerat magnitudo, &c. Haymo in Matthæum; Lectus reportauit, E quando infirmus eras, vt oſtenderet te infirmum eſſe, porta tu lectum tuum, vt cum portatur à te, oſtendat te ſanum eſſe effectum, & cætera. Euthymius. Ad confirmationem, quod corpus robuſtum relinqueretur, iuſſit tollere lectum. & cætera.

CAPVT XX.

Morale. De Paralytico ſanato.

SVnt tartarei quidam portitores, qui homines ad Dæmonem portant, perdiceſque imitantur illas, quæ in manus B aucupis reliquas trahunt. Hinc illud D. Ephrem, De recta viuendi ratione: Quæ primùm capta fuerit anima, ad alias decipiendas fit quaſi laqueus, vt voluntati inimici obſequantur. ineſcatque aĩas, potiſſimùm illas, quæ nondum draconis acerbitatem ſunt expertæ. *Portitores tartarei, qui in tartarum ducunt homines. D. Ephrem.* Sicut perdix cõprehenſa pro eſca illis proponitur, quæ nondum laqueo captæ ſunt. Circa illam enim auceps laqueos figit, vt voce ſua perdix reliquas circumuolitantes ad eoſdem pelliciat. Sic ille. Imitantur hi prætereà C infernum portitorem Charõtem, qui, vt eſt in fabulis, ad Orcum ferruginea cymba animas portat, de illo ſic Poeta lib. 6. ſcribit. *Charontes.*

Portitor has horrendus aquas, & flumina ſeruat.
Terribili ſqualore Charon.
Ipſe ratem conto ſubigit, veliſque miniſtrat.
Et ferruginea ſubuectat corpora cymba, &c.

D Multas hi Charontes Cymbas habẽt quibus inſipientes in Orcum vehunt. Heu fuge Charontis ſcaphas. Pro naulo animam ſolues. *Portitores cæleſtes.*

Alij ſunt cæleſtes portitores, qui paralyticos ad Chriſtum ſanandos portant, ijs ſimiles quos Euangelium exhibet; ijs quoque ſimiles nauibus, quæ in Tharſis nauigabant 3. Reg. 10. vt aurum inde, atque argentum ad Salomonem portarẽt. E Salomonis, i. Chriſti nauis eſt, aurum, gemmaſque deferens, quicunq; ad Chriſtum animas ducit. libro 4. Reg. cap. 13. Currus Iſrael dicitur Eliſeus, & auriga eius; currus qui homines ad Deum portant, aurigæ, qui dirigunt, hi portitores ſunt.

Afferte Domino filij Dei, afferte Domino filios arietum, canitur Pſalmo 28. *Pſalm. 28.* Delectatur Dominus filijs arietum, qui ad immolãdum offerunt, ſed multo magis filijs delectatur

Digitized by Google

lectatur hominum, qui ad animi ſanitatem conſequendam à cæleſtibus ductoribus afferuntur. Theodoretus in Commentarijs eiuſdẽ pſalmi, filios Dei Apoſtolos appellari ſentit, filios vero arietũ eos, q Chriſto nomina dedere. Cæleſtes enim portitores, Apoſtoli maximè fuere, hi filij Dei, filios arietum, hoc eſt, agnos illos Domino attulerunt, de quibus Dominus ad Petrum Ioannis 21. *Paſce* (inquit) *agnos meos.* Hoc filiorum Dei eſt munus; agnos ad Chriſtum adducere, ſiue potius feras, leones, ſerpẽtes, vt in agnos diuina quadam metamorphoſi transformentur. Hæc enim transformatio potentiæ Chriſti eſt, vt docet Alexandrinus Clemens initio orationis exhortatoriæ ad gentes: Orpheus (inquit) cantu feras reddebat mãſuetas: hæc eſt fabula græca: Solus meus cãtor, id eſt, Chriſtus, difficillimas feras homines mãſuefecit, feras & lapides, ipſe cæleſtis cantus in homines transformat. &c.

Theodor.

Clemens Alex.

O cantum illum ſuauiſſimum, qui in Euangelio ſonat: *Remittuntur tibi peccata tua.* Quæ cõcinnior harmonia auribus inſonare poteſt? felix, qui tam ſuauem audit melodiam. Hic cantus ex filijs dæmonis, filios reddit Dei; *fili* (inquit) *remittuntur tibi peccata tua.* Quæ nam res filium fecit Dei paralyticum? ſuauis hæc harmonia, quam percepit auribus. Hanc audire cupiebat Dauid cum pſalmo 50. Deum precatur; *Auditui meo dabis gaudium, & lætitiam, & exultabunt oſſa humiliata.* Quaſi dicat: inſonet auribus meis lætiſſimus ille cantus. *Remittuntur tibi peccata tua,* & mirũ in modum exultabo. Sic Theodoretus exponit; Huius (inquit) lætitiæ mihi aures imple, perfectam purgationem peccatorum promittens. &c.

Pſal 50.

Theodor.

Cantus hic ſolius eſt Dei. Nemo enim poteſt peccata remittere, nemo poteſt dicere canticum illud, autoritate propria, niſi ſolus Deus. Hoc cantu feras Chriſtus in homines trãsformat. Loco indicato docet Clemens, homines ſceleratos, & à Chriſto alienos ferarum ſpeciem referre: Volucres (inquit) ſunt leues homines, ſerpentes vero deceptores; & leones hi, qui ſunt ad iram concitati, ſues voluptatibus dediti, lupi, qui ſunt rapaces. &cæt. Has ſuperbas volucres, hos ſerpẽtes, leones, ſues, ac lupos, in homines, imo in Angelos, ſuauiſſima hæc Chriſti vox transf-

Homines ferarum referunt ſpeciẽ. Clemens Alex.

A mutat, *Remittuntur tibi peccata.* Etenim ſi pænitentiam agant improbi homines, ſcelerumque remiſſionem conſequantur haud dubie gratia Dei Angelis ſimiles efficiuntur.

Afferte ergo filij Dei, afferte Domino animantia huiuſmodi, quæ rationis ductum non ſequuntur, vt rationis fideique rectum vſum à Chriſto accipiant, & homines ex brutis fiant. Exod. 23. *Si occurreris boui inimici tui. aut aſino errãti reduc ad eũ.* B *Si videris aſinum odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſubleuabis cum eo. &c.* Præcipit Deus Iſraelitis, vt errantem inimici bouem, vel aſinum ad eum reducant; tu verò errantem Chriſti maximi amici tui ouem videbis, & tranſibis? caue tranſeas, quin potius errantẽ ouem ad Dominum adducito. Si ſub onere peccati iacens iumentum aliquod conſpexeris, porrige manum, humo attolle, ad Chriſtum porta.

Exod. 23.

Reducendi ad Deũ peccatores.

C Licet nauis proſpero feratur vento, ſi naufragus in vaſto iactatur pelago, nautæ protinus vela demittunt, nauẽ ſiſtunt, funes, vel tabulas proijciunt; vt illũ qui mergitur, pelagi fluctibus, mortique eripiant. Idem nobis præſtandum eſt; ſi quẽpiam peccati fluctibus abſorberi videamus, omni conatu eſt ſuccurrendum. Lege Chryſoſt. tom. 1. homilia de cura habenda ſalutis proximi. De huiuſmodi loquens naufragio ſic ſcribit. Cum videris D nauigantium aliquem natare in fluctibus & iam ſubmergi; relictis negotijs tuis, ſtatim illius prouide ſaluti. Nihil ducas magis neceſſarium ſalute ſic laborantis. In tantis periculis magna acceleratione opus eſt, & ſtudio. &c.

Succurrendũ peccatoribus vt naufragis.

D. Chryſ.

Expende quæſo horum hominum, qui paralyticum portabant, ſtudium; expende accelerationem. Paralyticum portantes ad ſanitatem conſequendam feſtinant, non expectant quouſque turba hominũ E diſcedat, rem inauditam aggrediuntur. In tectum domus ægrum ducunt, tectum ipſum tegulis nudant, ac effodiunt, nihil non moliuntur, vt illum ante Chriſti ocu los collocent. Ingenioſa charitas eſt, omnia molitur, vt ſalutem animæ laboranti afferat. Chryſoſt. hom. 30. in Matth. Cum (inquit) inimicũ aliquem veritatis videris, omni ſtudio, ac cura conare eum ad virtutẽ reducere. primum viuendi exemplis, deinde orationis grauitate, ac poſtremum

Magno ſtudio proximi procuranda ſalus.

D. Chryſ.

mum patrocinij, & auxilij copia. Non graueris oia emendationis genera percurrere. Imitandi ſunt enim boni medici, qui non vno curationis modo vtuntur: ſed cũ viderint primis remedijs non eſſe depreſſum morbum, alia atque alia rurſus excogitant. Quare tu etiam aiarũ medicus factus, omni curationis modo ſecundum leges Chriſti vtaris. Ita Chryſoſtomus. Lege Aug. libr. 1. de Ciuitate Dei, capit. 9. quo loco indicat probos cum improbis ſimul a Deo puniri temporaliter, quod improborum mores emendare pro viribus non conentur. Si pater totius familiæ, ſi vicinus totius viciniæ ſalutem, magna charitate zeloque curare, & quæ oriuntur vitia in ipſo ortu extirpare ſatagant; cæterique ſimiliter, ſane Chriſtiana Reſp. virtutib. florebit. Quoniam vero hic friget zelus, friget etiam virtus.

Prius anima medicina adhibenda, quam corpori.

Secundo conſidera eximium curationis ordinem. Prius Dominus animam, poſtea curat corpus. Prius ait: *Remittũtur tibi peccata tua.* Poſtea, *ſurge, & ambula.* Qui in morbos incidunt hunc ſequantur ordinem. Si anima ſimul cũ corpore ægrotat, animæ prius quã corpori medicinã adhibeant. Prius crimina, quæ aiæ ſunt morbi, expianda ſunt, quam corporis ægritudo curanda. Cauſæ morbi, vt oſtenſum ſupra eſt, peccata ſæpe ſũt, tolle cauſam, vt tollatur effectus. Ecce curationis modus. Gloſſ. ordin. Matth. 9. Prius dimittit peccata Chriſtus tollens cauſam morbi, poſt curat corpus. &c. Et S. Nilus Abbas in diuerſis capitibus; In morbis (inquit) ad preces prius, quã ad medicinas confugito. &c. Magiſter hiſtoriæ, in hiſtoria Euangel. cap. 57. Quia (inquit) conſtat, q pro peccatis quandoq; ægrotat homo, medicus viſitãs ęgrum primò debet eum monere ad pęnitentiã, & confeſſioné, ne peccato manente tanq̃ ferro in vulnere, fruſtra ſit malagma apponere. &c. Lege decretalem: Cum infirmitas, de pœnitentijs, & remiſſionibus.

Gloſſ. ord.

D. Nilus.

Mag. hiſt.

Eccleſ. 38.

Eccleſiaſtici 38. idem ordo præſcribitur his verbis; *fili in tua infirmitate ne deſpicias te ipſum, ſed ora Dominum, & ipſe ſanabit te. Auerte a delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum &c.* En prius docet Deum ab ægroto eſſe orandum, delictaq; omnia expianda. Poſt hæc addit offerenda etiam Deo dona: *Da* (inquit) *ſuauitatem, & memoriam ſimilaginis, & impingua oblationem.* Videlicet, curet ægrotus (ſi curari vult) vt fiant pro illo ſacra, & eleemoſynæ pauperibus donentur. Iam ſequitur de medico. *Et da locum medico. &c.*

Eodẽ loco docemur, crimina morborum eſſe cauſas. *Qui delinquit* (ait Eccleſiaſticus) *in conſpectu eius, qui fecit eum, incidet in manus medici &c.* Si igitur incidere in manus medici non vis, in peccatũ ne incidas. Quod ſi in manus medici incidendum eſt; prius in benignas manus incide medici ſpiritualis, qui animum curet, q̃ in duras manus medici, qui curat corp⁹. Pro ſanitate corporis cõſequenda nihil non facis, nihil non pateris, pro ſanitate animæ adipiſcenda, quæ corpore multo præſtantior eſt, crimina contritione, & confeſſione expiare cur recuſas? Ad ſanãdum corpus medicos vocas, quorum incerta, ac dubia ad efferendam ſanitatem ſunt medicamenta, ſiue potius tormẽta: ad ſanandam animam medicum omnipotenté, cuius leuia, blandaque ſunt aduerſus oẽs ægritudines remedia, cur nõ inuocas? Audi Caſſiodorum lib. 1. Inſti. diuinarum lect. cap. 35. medicos alloquẽtem: Diſcite quidem naturas herbarum, commixtioneſque ſpecierũ ſolicita mente tractare, ſed nõ ponatis in herbis ſpẽ, non in humanis conſilijs ſoſpitatem. Nam quamuis medicina legatur a Domino conſtituta, ipſe tamen ſanos efficit, qui vitam ſine fine concedit. Lege D. Baſilium quæſt. 55. fuſius diſput. libro 2. Par. cap. 16. *Aegrotauit Aſa Rex dolore pedũ vehementiſſimo & nec in infirmitate ſua quæſiuit Dominum, ſed magis in medicorum arte confiſus. &c.* Quæſiuit medicos, non quæſiuit Dominum, ſine Domino non profuere medici. Vt proſint medici, quære Dominum, & in medicorum arte ne nimis confidito.

Caſſiodor.

2. Par. 16.

Quære medicum omnipotentem, qui certus ſanat, & gratis, vt Auguſtinus ait Pſ. 122. Omnipotenti (inquit) medico nullus languor inſanabilis occurrit. In iſtis languorib. corporis ligari ſe volunt homines, & ſecari, daturi pro incerta ſanitate certum dolorem, & magnam mercedem. Deus te, quem fecit, & certus curat, & gratis. &c. Curat te gratis Deus: Non enim vt medici pecuniam, ſed animam quærit. Curat te certus. morbum enim, ſi quam parauit medicinam rectè adhibeas,

Deus certus ſanat, et gratis.

D. Auguſt.

adhibeas, certus ſanat. Solus ille anima- A rum medicus autoritate propria, certus eſt, & oĩpotens. Verè.n. aiunt Phariſæi, *Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?* ꝑpterea Dauid clamat Pſ. 50. *Tibi ſoli peccaui.* Peccauerat in Vriam, & in Bethſabee, ait verò ſoli Deo peccaſſe, videlicet quia ſolus Deus medicinam peccato poterat adhibere. Quemadmodum ſi æger aliquis perito merito dicat; Tibi ſoli ægrotaui. Hoc eſt: Ab alio ſanari non poſſum, à te ſolo expecto ſanitatem.

Exponitur locus pſ. 50. tibi ſoli peccaui.

Alias præterea habet verſus hic interpretationes. *Tibi ſoli peccaui*. vt iudici, & punitori. Rex.n. Dauid erat, Deum ſolum iudicem, ac punitorem habebat. vnde Caſſiodorus, De populo (inq̃t) ſi quis errauerit, & Deo peccat, & regi. Quando Rex delinquit, ſoli Deo reus eſt, quia hoĩem non habet, qui eius facta diiudicet. Meritò ergo Dauid rex Deo tantum ſe dixit peccaſſe: quia ſolus erat, qui eius poſſet admiſſa diſcutere, & cæt. Hunc in C modum interpretatur Chryſoſtomus, Beda, & alij. Aliter, *Tibi ſoli peccaui.* i. corã te ſolo, quia tu ſolus, cùm peccata perpetrarem, me peccantem intuebaris. Quaſi dicat, in tuos ſolum oculos peccaui. iuxta illud 2. Reg. 12. *Tu feciſti abſcondite, &c.* Euthymius Deo ſoli Dauidem peccaſſe ait, propterea quòd non fuerit transgreſſus leges regis alicuius ſuperioris, q̃ poſſet in illum dicere ſententiam; ſed leges à Deo latas contra homicidia, & adulte- D ria. Conueniunt hæc verba homini cuilibet peccanti. *Tibi ſoli peccaui,* tãquam punitori. Nam hominum ſupplicia multi ſcelerati effugiunt, at Dei ſuppliciũ nullus effugiet. Item, *tibi ſoli peccaui,* quia tuas leges fregi. diuinas enim leges improbus homo frangit, quorum transgreſſores Deus acerrime punit. Præterea; *Tibi ſoli peccaui,* vt medico, vt curatori, vt peccatorum remiſſori; nemo enim propria autoritate dimittere peccata poteſt, niſi E ſolus Deus. Exodi 34. ſic Moyſes; *Dominator* (inq̃t) *Domine Deus miſericors, & clemens, patiens, & multæ miſerationis, ac verax, qui cuſtodis miſericordiam in millia, qui aufers iniquitatem, & ſcelera, atque peccata, nulluſque apud te per ſe innocens eſt, &c.* Iſa. 43. *Ego ſum, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas, propter me &c.* Propter me (ait Dominus) deleo iniquitates. Miſericordiæ.n. Dei eſt, ſcelerum remiſſio. Vnde illud Pſalm. 50.

Exo. 34.

Iſa. 43.

Secundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. Pœna pro peccatis eſt debita, remiſſio indebita. Auguſtinus Pſal. 31. Non reddit tibi Deus debitam pœnam; ſed donat indebitam gratiam, Debebat vindictam, dat indulgentiam, & cætera.

D. Aug.

Tertiò, obſerua Chriſtum perfectam paralytico ſanitatem contuliſſe, tàm animæ, quàm corporis. Neque ſolùm paralytico, ſed cæteris etiam ęgrotis, quos ſa B nauit, perfectam vtriuſque partis ſalutẽ tribuiſſe docet D. Thomas 3. p. q. 44. ar. 3. ad 3. his verbis; Chriſtus miracula diuina virtute faciebat. Dei autem perfecta ſunt opera, vt dr̃ Deuterono. 32. Non eſt autem aliquid perfectum, ſi finem nõ conſequatur, finis autem exterioris curationis per Chriſtum factæ, eſt curatio animæ. Et ideo non conueniebat Chriſto, vt alicuius corpus curaret, niſi eius curaret animam. Vnde ſuper illud Io. 7: *Totum hominem ſanum feci in ſabbatho*, dicit Auguſtinus, quod curatus eſt, vt ſanus eſſet in corpore, & credidit, vt ſanus eſſet in anima. Hæc D. Th. Tu quoque enitere, vt totum hominem ſanum facias, habeaſque in corpore ſano, animam ſanam. ſi.n. corpus ſanum eſt, anima vero ægra, nec dimidium quidem tui ſanum eſt, maxima.n. pars morbo afflictat. Vilius ſeruus valet, regina ægritudine laborat grauiſſima.

D. Thom.

Quartò, obſerua Dominum propter vectores paralytico contuliſſe incolumitatem ex ſententia patrum, quos ſupra memorauimus. Si tantum valuere apud Deum paralytici portitores, quanti ponderis erunt Diui illi, qui diuino iam conſpectu perfruuntur? Haud dubiè eximij ſunt hi ad Chriſtum, ad cęlum, ad virtutem ductores. Quatuor portitores paralyticus habuit, nos multo plures habere poſſumus. Igitur ex cęli incolis aliquos nobis vectores comparemus, quos peculiari animi deuotione colamus. Inter quos præcipuum obtinet locum Deipara, atque integerrima virgo, quæ Deum ex cælo duxit in terram, & homines ex terra ducit in cælum. Neque vero Angelorum nos obliuio capiat, qui nobis portitores in æterna palatia a Deo ſunt decreti, iuxta illud Pſalm. 90. *In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Videns Dominus fidem portantium paralyti-

Sancti orandi.

Pſalm. 90.

paralyticum, ſanitate illum donauit; audiens ſanctorum preces, nobis quoque tùm animi, tùm corporis ſalutem largietur. Magnus Dominus (ait Amb. Lu. 5.) qui aliorũ merito ignoſcit alijs. et Chryſoſt. hom. 24. in Geneſim: Conſuetudo (inquit) eſt miſericordis Dei, honorem hunc dare ſeruis ſuis, vt propter eos ſaluentur, & alij, &c. Act. 27. propter Diu. Paulum ſeruauit Deus ſimul nauigãtes: *Ne timeas Paule* (ait Angelus) *ecce donauit tibi Deus omnes, qui nauigant tecum, &c.*

D. Ambr.

D. Chryſ.

Act. 27.

Equidem optimum eſt cum viris ſanctis nauigare, optimum eorum conſuetudine vti, quibus Deus comites donat. Paulo dedit ſocios ſimul nauigantes, ipſum vero Paulum Protomartyri Stephano donauit. Paulum enim orationi Diui Stephani donatum ait Aug. Serm. 4. in feſto S. Stephani: Si Stephanus (inquit) non ſic oraſſet; Eccleſia Paulum hodie non haberet. Sed ideò de terra erectus eſt Paulus, quia in terra inclinatus exauditus eſt Stephanus, &c. Item, Gene. 18. ait Dominus Abrahæ: *Si inuenero Sodomis, quinquaginta iuſtos in medio ciuitatis; dimittã omni loco propter eos.* Ambroſius libr. de Abraham cap. 5. Propter paucorum iuſtitiam Deus impunitatem toti populo ꝑmittit. Vnde diſcimus, quãtus murus ſit patriæ vir iuſtus. Iuſtorum nos fides ſeruat, illorum iuſtitia ab excidio defendit &c. Libro 4. Regum cap. 20. *protegam vrbem iſtam propter me, & propter Dauid ſeruum meum, &c.* Gen. 19. *Cùm ſubuerteret Deus ciuitates regionis illius, recordatus eſt Abraha, & liberauit Lot de ſubuerſione vrbium, &c.* Lege Chryſoſt. homil. 43 in Geneſ. & hom. 4. in Matthæum.

D. Aug.

Paulus precibus D. Stephani donatus.

D. Amb.

Iuſtus murus eſt patriæ.

4. Reg. 20.
Gen. 19.

Quintò obſerua horum uectorum in ferenda ope illi paralytico charitatem, mirámque diligentiam, & alacritatem, quæ in tectum vſque ęgrum ſuſtulit, nec quieuit, donec in Chriſti conſpectum ad ſanitatem recipiendam inferret. lege Nazianz. Gregorium orat. 16. quam de pauperum amore ſcripſit: Dum ſecundo (inquit) vento nauigas, ei qui naufragium facit, manum porrige; dum ſanus es, & locuples, afflicto fer opem. Ne expectes dum quantum malum ſit inhumanitas, in te ipſo diſcas, quantumque bonum viſcera egentibus aperire. Homo apud te iumento vilior non eſt ò homo, ꝗ, cùm in foueam incidit, aut aberrauit, erige-

D. Greg. Nazian.

Pauperibus benefaciendum.

A re, ac reducere lex præcipit Exo. 23. &c. Item: Vulneribus per vulnera medere, ſimile per ſimile acquire; vel potius minoribus remedijs grauiores morbos depelle, &c. Vulneribus peccatorum per vulnera pauperum medemur, cum pauperũ languores, & vulnera curamus. Simile per ſimile acquirimus, cùm miſericordiam Dei, per miſericordiam in egenos comparamus. grauiores criminum morbos, minoribus remedijs, i. eleemoſynis B depellimus.

Ipſe Gregorius de diligentia, alacritate, & hilaritate in præſtanda ope indigẽtibus, hæc ſubijcit. Ne dixeris: Redi, & craſtino die dabo tibi; ne quid inter propoſitum tuum, et beneficiũ intercedat. Vna. n. beneficentia eſt, quæ moram non admittit, &c. Cernis hoc in his paralytici vectoribus; eorum beneficẽtia moram non admiſit. Cùm. n. aditum viderẽt obſtructum, rem in aliud tempus differre C noluerunt. Addit idem pater ſapientiſſimus: Frange eſurienti panem tuum egenos vagoſque induc in domum tuam: idque læto, atque alacri animo. Beneficij gratia promptitudine, & celeritate conduplicatur. Nam quod męſto, vel coacto animo defertur, ingratum eſt, minimeq; præclarum. Lætandum eſt, non lugendũ cum beneficium damus. Hęc ille. Et Paulus 2. Cor. 9. beneficentiam cum hilaritate vult eſſe coniunctam. Ad Roman. 12. D *Qui miſeretur* (inquit) *in hilaritate, &c.* Et 2. Cor. 15. *Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate; hilarem enim datorem diligit Deus, &c.* Eccleſiaſticus 35. de ijs, quæ Deo offeruntur agens: *In omni* (inquit) *dato hilarem fac vultum tuum, & in exultatione ſanctifica decimas tuas. De altiſſimo ſecundum data eius, & in bono oculo adinuẽtionem facito manuum tuarum. Quoniam Dominus retribuens eſt & ſepties tantum reddet tibi, &c.* Vide quanta cum feſtinatione, & hilaritate Chriſtus in æ- E gros beneficia contulerit. Nulli dixit. Redi, & craſtino die dabo tibi. Moram nullam admiſit. Offertur paralyticus, hilari voce filium appellat, blandis verbis conſolatur; *Cõfide* (inquit) *fili.* ſine mora beneficiũ ingẽs tribuit; *Remittuntur tibi peccata tua, ſurge, et ambula.* uelox eſt miſericordia hilariſque, beneficium non differt, non procraſtinat.

Beneficẽtia moram non admittit.

Naziant.

Ad Ro. 12.

2. Cor. 15.

Eccl. 35.

Sextò, obſerua paralyſim nomen eſſe græcum, quod diſſolutionem ſignificat,

Eſt

Animi paralyſis, ideſt diſſolutio.

Eſt enim mēbrorum diſſolutio morbus hic. Quemadmodum corporis, ita animi eſt paralyſis. Corpus paralyticū corpus eſt diſſolutum; ſic paralyticus animus eſt nullis timoris Dei neruis, ac vinculis conſtrictus. Diſſoluta habet membra corpus paralyticum; diſſolutos habet ſenſus, atque appetitiones animus paralyticus. Membris captum eſt paralyticū corpus, paralyticus quoque animus ad rectè operandum membris velut caret. Segnis ac deſes in ſocordiæ lecto iacet, nihilque niſi caduca curat. Ad humana negotia tractanda eſt velociſſimus, ad cœleſtia curanda inertiſſimus. Quid piſcibus in marinis fluctibus velocius? Quid iiſdem ſegnius, ſi ex mari extrahantur? Quid diligentius, & ingenioſius homine in mundanis negocijs adminiſtrandis? Quid tardius, ſi inde ad diuinam gratiā, diuinaſq; virtutes comparandas transferatur? Videlicet in caducis eſt delphinus, in æternis paralyticus.

Superanda quæ ſe offerunt ad conſequendam animæ ſanitatem impedimenta.

Septimò obſerua hos portitores impedimentum ſibi oblatum, ne ad Chriſtum accederent, admirabiliter perfoſſo tecto ſuperaſſe. Ijs, qui ad Chriſtū accedere cupiunt, multa ſe offerunt impedimenta: at virili animo, remedijs excogitatis eſſe ſuperanda, locus hic docet. Vt enim rectè ait D. Bonau. Luc. 5. Verā fidē impedimēta non retrahunt, ſed accendunt, &c. Accenditur.n. fides, & charitas vireſque nouas colligit, ad impedimenta ſuperanda; quæ quo ſunt maiora, eo maiores vires efflagitant. Puſillanimes impedimenta retrahunt, magnanimos inflammant.

Denique obſerua Chriſtū poteſtatem habere propriam dimittēdi peccata. Hāc vero Summo Pontifici, Epiſcopis, Sacerdotibuſq; commiſiſſe. Solus Deus peccata poteſt propria poteſtate remittere; Sacerdotes vero poteſtate ab eo accepta remittunt. *Conſtitui te Deū Pharaonis*; ait Dominus Moyſi Exod. 7. Quemadmodum Pharaonis veluti Deū Moſen conſtituit, quia Dei propriam poteſtatem illi tradidit ad miracula perpetranda; ita mundi veluti quoſdam Deos Pontifices, Sacerdoteſque creauit, quoniam peculiarem Dei poteſtatem illis tribuit ad peccata remittenda. *Nemo quidem*; vt aiunt Phariſæi, *remittere poteſt peccata, niſi ſolus Deus*; Sacerdotes autem a Deo creati ſunt veluti Dij, vt ea poſſint remittere. Merito itaq;

Exod. 7.

D. Chryſoſ.

D. Chryſoſt. hom. 4. de verbis Iſaiæ: *Vidi Dominum, &c.* Sacerdotis poteſtatē regiæ anteponit. Regi (inquit) corpora cōmiſſa ſūt, ſacerdoti animę. Rex maculas corporum remittit, ſacerdos autem maculas peccatorum. Maior hic eſt principatus, &c. Lege hom. 5. de iiſdem verbis.

Peccata ſuper terram remittūtur, non in tartaro.

Interpretatur aūt Theophyl. vt diximus verba illa Chriſti. *Filius hominis habet* A *poteſtatem in terra dimittendi peccata*; in hūc ſenſum: Chriſtus poteſtatem habet dimittendi peccata hominibus in terra vitam agentibus. Vide (ait Theoph.) quod ſuper terrā remittuntur peccata, &c. Nō remittuntur in cęlo; nullū enim ibi peccatum eſt. Ab Angelis quidē peccatū in cęleſti regione eſt cōmiſſum; ſed non eſt remiſſum. In tartaro aūt, vt ſupplicia, ſic peccata ſūt irremiſſibilia. Ignis verò pur- B gans mortiferi criminis culpā nō purgat. Sola eſt terreſtris regio, quę peccatorum omnium, tam mortalium, quam venialiū remiſſionem, veluti fructū dulciſſimum producit. Ad fructū colligendum feſtina, dum vitam in terra agis. Quandiu ſuper terram ſumus (ait Theophylact.) poterimus delere peccata noſtra; at poſtquā è terra migrauerimus, nō vltra nobis ipſis poterimus per confeſſionē. Clauſa enim C eſt ianua, &c. Hic (ait S. Ephręm ſer. 1. de pęnit.) oſtium pœnitentiæ apertum eſt; feſtina peccator, priuſquam illud occludatur. Ignoras qua hora cęleſtis medicus oſtium medicinæ ſuæ claudi iuſſurus ſit; feſtina, vt cureris, &c. Hic ergo *ſurge* a peccato, hic *tolle lectum tuū*; hoc eſt, robur ſanitatis oſtēde, animi ſanitatem te recepiſſe pęnitentiæ, ac virtutis pōdere ſuſcepto teſtare. *Et vade in domum tuam*, domū, D inquam, cęleſtem, in domum æternam.

Theoph.

D. Ephr.

Vade in domum tuam cæleſtem.

In terra peregrinus es, in cœlo domū habes. Terrena ergo omnia peregrini inſtar intuere, in cęleſtem domū propera. *Vade in domum tuam*, quę ſtabilis, firma, fixaq; eſt, & immobilis. Nidos hos relinque, quos imminēs hyems paulò poſt dirruet, atq; euertet. Vt enim Chryſoſt. ſentit, terrenæ domus paſſerculorum nidis ſimiles ſunt. In nidis non perpetuò ma- E nent paſſerculi, ſed relictis nidis auolāt. Eundē in modum in terrenis ædib. non ſemper homines habitant; propediē illas deſerent, in domumque ſuam auolabūt. Eccleſ. 12. *Ibit homo in domum æternitatis ſuę, &c.* Chryſoſt. hom. 50. ad populū;

Terrena domus nidis paſſerculorū ſimiles.

Nidus inquit) eſt præſens vita, ex feſtucis, & luto coagmentatus. Licet mihi magnas ędes oſtendas, ſiue regias ipſas auro multo fulgentes, & gemmis; nihil ab hirundinum nido differre cẽſebo. Hyeme ſiquidem inſtante omnia corruent, &c.

CAPVT XXI.

De vocatione Diui Matthæi.

MATTH. CAP. IX.

ET, cum tranſiret inde Ieſus, vidit hominẽ ſedentem in telonio, Matthæum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et ſurgens ſecutus eſt eum. Et factum eſt diſcumbente eo in domo, ecce multi publicani, & peccatores venientes diſcũbebant cum Ieſu, & diſcipulis eius. Et vidẽtes Phariſęi, dicebant diſcipulis eius: Quare cum publicanis, & peccatorib. manducat Magiſter veſter? At Ieſus audiens, ait; Non eſt opus valentibus medicus, ſed male habentibus. Euntes autem diſcite quid eſt: Miſericordiã volo, & non ſacrificium. Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores.

MARC. CAP. II.

ET cum pręteriret, vidit Leui Alphæi ſedentem ad telonium, & ait illi: ſequere me. Et ſurgens ſecutus eſt eum. Et factũ eſt, cum accumberet in domo illius, multi publicani, & peccatores ſimul diſcumbebant cum Ieſu, & diſcipulis eius; erant enim multi, qui & ſequebantur eum. Et Scribæ, & Phariſæi videntes, quia manducaret cum publicanis, & peccatoribus, dicebant diſcipulis eius. Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat, et bibit magiſter veſter? Hoc audito Ieſus ait illis: Non neceſſe habent ſani medico, ſed qui male habent. Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores.

LVC. CAP. V.

ET poſt hęc exijt, & vidit publicanũ nomiue Leui ſedentẽ ad telonium, & ait illi: Sequere me: Et relictis oĩbus ſurgẽs ſecutus eſt eum. Et fecit ei cõuiuiũ magnum Leui in domo ſua. Et erat turba multa publicanorũ, & aliorum, qui cum illis erant diſcũbentes. Et murmurabãt Phariſęi, & Scribę eorũ, dicẽtes ad diſcipulos eius. Quare cũ publicanis, & peccatorib. manducatis, & bibitis? Et reſpõdens Ieſus dixit ad illos: Non egent, qui ſanati ſunt medico, ſed qui male hñt. Non.n. veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pęnitentiam.

Digitized by Google

Sequitur Matthęi Apoſtoli vocatio. Ipſe enim Matthęus cap. 9. ſic ſcribit. *Cũ tranſiret inde Ieſus, vidit hominem ſedentem in telonio Matthæum nomine.* Et Luc. 5. *Poſt hæc exijt Chriſtus, & vidit publicanum nomine Leui, &c.* Poſt hæc (inquit) hoc eſt, poſtquam paralyticum ſanauit, exijt ex domo illa: & cum tranſiret inde; ex loco videlicet illo, in quo ægro membris capto ſanitatẽ contulit, vidit Matthęũ, & vocauit. Marcus addit, Dominum ad mare Galilææ exijſſe, & docuiſſe turbam. *Egreſſus eſt* (ait) *rurſus ad mare, omniſque turba veniebat ad eũ, & docebat eos. Et cum præteriret vidit Leui Alphæi ſedentem ad telonium, &c.* τέλος, græcum nomen tributum, & vectigal, τέλων, ſiue τελώνης, publicanum ſignificat, τελώνιον vero mẽſa eſt, in qua vectigal colligitur, vel ipſa publicanorum officina, vt ait Euthymius, Matth. 9. Publicanus is dicitur, qui vectigalia redimit, & exigit. Matthæus publicanus erat, & ad telonium ſedebat: hoc eſt, ad mẽſam publicanorum, in qua vectigalia colligebantur. Apud Matthæum vertit interpres: *Vidit hominem ſedentem in telonio.* Græcè eodem modo apud Matthæum habetur, quo apud cæteros Euangeliſtas. Quãobrem verba hęc: *Vidit ſedentem in telonio,* ſic exponi poſsũt; Vidit ſedentem ad, vel iuxta telonium, menſam ſcilicet publicanorum. Potes ẽt interpretari: Sedentem in officina publicanorum, in qua vectigalia ſoluebantur, ſiue portoria.

Ordo geſtorum.

Quid ſit telonium.

Dicitur officina hæc extra Capharnaum fuiſſe, circa mare. De illa Adrichomius in theatro terrę ſanctæ in tribu Nephthalim num. 92. ſic ait. Telonium domus erat mari Galilææ iuxta Capharnaum adiacens; in qua publicani tributa a prænauigantibus, & applicantibus recipiebant, &c. Ianſen. ca. 33. Terræ (inquit) ſanctæ ſcrutatores dicunt, extra Capharnaum circa mare monſtrari locum, vnde vocatus ſit Matthæus, & cæt. Adrichomius in tribu Zabulon, numero 99. cum de ciuitate Tiberiade verba facit, in ipſa Tiberiade vocatum Matthęum ſcribit. Ibi (inquit) Chriſtus de telonio Matthæum vocat. Sed in vita Chriſti rectius, & verius ait: Pręteriẽs Chriſtus Capharnai telonium Matthæum in telonio ſedentem vocat; mox imbi conuiuio ab eodem acceptus, & cæt. Vocatus igitur eſt Matthæus prope Capharnaum, non in ciuitate Tiberiade, cum in telonio publicani fungens munere ſederet.

Vbi fuerit telonium.

Vbi fuerit Matthæus vocatus?

Dubium vero eſt: An Matthęus in hoc exequendo munere peccarit? Munus quidem ipſum iuſta tributa exigendi: peccato caret. At Patres Matthęum in eo tractando peccaſſe aiunt: Chryſoſt. homilia 31. in Matth. Fercula ipſa, quæ in conuiuio appoſuit, iniuſte, ac rapaciter acquiſi-

D. Chryſoſt.

A ta ſcribit. D. Chryſologus ſerm. 28. Matthęum (inquit) diuitiæ fornace auaritiæ ſic coquebant, ſic alligabant vinculis cautionum, ſacculorum ponderibus ſic premebant, vt leuari ad innocentiam non valeret, &c. Eodem loco eundem vocat doctorem fęnoris, ſiue vſuræ. Et ſer. 30. Deterius (inquit) ſedebat publicanus in telonio, quam paralyticus iacebat in lecto. Hic carnis patiebatur paralyſim, ille

Chryſolog.

B mentis. Paralyticus doloribus ſuccumbebat inuitus, publicanus vitijs voluntarijs ſeruiebat, &c. Ambroſius Luc. 5. Propria reliquit, qui rapiebat aliena, &c. Hieronymus Matthæi 9. Videbant publicanum a peccatis ad meliora conuerſum locum inueniſſe pęnitentiæ. Eadem eſt Bedæ, Theophylacti, & aliorum ſententia.

D. Ambroſ.

D. Hieron.

C

Matthæum nomine.

Duo nomina habuit Apoſtolus: Matthæus enim, & Leui eſt appellatus. Matthæum ſe ipſe nominat: Marcus verò, & Lucas Leui vocauerunt. Marcus Alphæi filium fuiſſe addit. Rationem reddit D. Hieronymus, cur non Leui, ſed notiori nomine Matthæum ſe nominarit, his verbis: Lucas (inquit) & Marcus propter honorem Matthæi noluerunt eum nomine

D. Hieron.

D appellare vulgato, ſed dixerũt Leui. Ipſe autem Matthęus, ſecundum illud Prouer. 18. *Iuſtus accuſator eſt ſui in principio ſermonis:* Matthęum ſe, & publicanum nominat. Vt oſtendat legentibus nullum, debere ſalutem deſperare, ſi ad meliora conuerſus ſit, cum ipſe de publicano in Apoſtolum ſic repẽte mutatus, &c. Idem habetur in Gloſſa ord in. & apud Bedam. Similiter Euthymius in Matthęum. Marcus (ait)

Prou. 18.

Euthym.

E & Lucas ob cõdiſcipuli reuerentiã Leui hunc vocauerunt, pretermittentes manifeſtũ eius nomẽ. Ipſe verò apertè ſeipſũ publicanum fatetur, &c. Item Theophyl. Luc. (inquit) & Marcus honorantes Matthęũ aliud eius nomẽ Leui ꝓponũt, &c.

Theophyl.

An Matthęus vnũ tantum, an duo nomina habuerit?

Abulenſis tamen exiſtimat Euangeliſtam vnum tantum habuiſſe nomen cũ a Chriſto vocatus eſt, nempe nomen Leui poſt vocationem vero a Chriſto Matthęi nomen accepiſſe. Sequitur eandem ſententiã Ianſenius. Simon quoque Metaphraſtes in vita Matthęi. Leui (inquit) antea dicebatur. Cũ mores priſtinos admirabiliter mutauiſſet, appellatione quoque ſuperiore mutata, Matthęus dictus eſt, &c At cũ Matthæus dicat: *Vidit hominem ſedentem in telonio Matthæum nomine;* indicare videtur tunc, cum in telonio ſederet, hoc nomen habuiſſe, niſi velis ſic interpretari. Vidit hominem, qui nũc Matthæus appellatur.

D. Hieronymus in proœmio cõment. in Matth. arbitratur Matthæi cognomen fuiſſe Leui. Matth. (inquit) cognomen fuiſſe Leui, &c. Et Abulenſis in cõment. eiuſdẽ prologi. Leui (inquit) non erat nomẽ principale, ſed Matthęus, &c. Druthmarus Matth. 9. ait dictũ Leui, eo quod ex tribu eſſet Leui, cunque deberet ſeruire templo, exigendis vectigalibus ſeruijſſe. Qui ſolebat (inquit) rapere aliena, reliquit propria, agnoſcens reatum ſuum; quia ipſe de tribu Leui, vnde & Leui dictus eſt, ad templum Domino ſeruire debuerat, & pro philargyria, vili miniſterio adhæſerat, &c. Hoc tamen incertum eſt, & minimè probabile.

Cur dictus ſit Leui.

Surgens ſecutus eſt eum.

Admirabilis eſt diuini verbi poteſtas. Vnico verbo: *Sequere me:* hominem ex telonio Chriſtus abſtraxit. Euthym. Matthæi 9. Admirare (inquit) perfectam eius qui vocatus eſt, obedientiam. Quomodo neque conſultauit apud ſe; quomodo nullum ſuper ea re conſuluit amicum, ſed confeſtim ſurgens ſecutus eſt, relicto vniuerſo mundo. Solum autẽ adduxit mentem ad omnia paratam, quę iuſſiſſet is, qui eum vocauerat, &c. D. Hieron. Matthæi 9. diuinitati in vultu humano refulgenti, hanc tribuit tractionem. Fulgor (inquit) ipſe, & maieſtas diuinitatis occultę, quę etiã in humana facie Chriſti relucebat, ex primo aſpectu videntes ad ſe trahere poterat. Si. n. in magnete, & ſuccinis hęc eſſe vis dicitur, vt annulos, & ſtipulam, & feſtucas ſibi copulent; quanto magis Dominus omnium creaturarũ ad ſe trahere poterat, quos volebat? &c. Et in epiſtola ad Principiã ad illa verba Pſal. 44. *Speciosus forma præ filijs hominum:* Niſi Chriſtus habuiſſet, & in vultu quiddam ſydereum, nunquam eum ſtatim ſecuti fuiſſent Apoſtoli, &c. Chryſoſtomus quoque tom. 2. hom. 13. in Marcum, ſi tamen Chryſoſtomi homilia eſt: In vultu (inquit) Saluatoris aliquid fuit diuinum A quod vidẽtes homines ſequebãtur, &c. Non repugnat Abulenſis huic ſentẽtiæ, qui Matth. 9. quęſt. 42. fieri potuiſſe ſcribit, vt fulgor e facie Chriſti emicans valde Matthęum illexerit, omnique dulcedine ſpiritali, & deſiderio ſequendi Chriſtum cõpleuerit. Nihilominus, etſi è vultu Chriſtus nihil ſplendoris emitteret, Matthęum, & alios quoſcunque voce ita commouere valuit, vt rebus omnib. re- B pudiatis poſt eum abirent. Vnde Beda: Dominus, qui Matthęum foris verbo vocauit, intus inuiſibili inſtinctu, vt ſequeretur edocuit, &c. Itaque fulgõrem vultui Domini tribuere ad hanc rem opus non eſt. Prętérea non abhorret a veritate, Matthęum, qui iuxta Capharnaũ publicani munere fungebatur, miracula vel vidiſſe, vel ſaltem audiuiſſe, quæ Dominus illa in ciuitate iam ediderat; quanuis C auctor homiliæ illius in Marcum citatæ, velit Matthæum miraculum non vidiſſe. Non vidit (inquit) ſignum, ſed authoritas in iubendo ſignum fuit, &c.

Euthymius. *D. Hieron.* *In vultu Chriſti qdam fuit ſydereum.* *Chryſoſt.* *Abulenſis.* *Beda.*

D. Baſilius in regulis fuſius diſputatis interrog. 8. exiſtimat tãta celeritate Matthęum poſt Chriſtum abijſſe, vt vectigalium rationes minimè confectas reliquerit. Non lucra (ait Baſilius) ſolum reliquit, ſed pericula etiam Matthæus con- D tempſit, quæ ipſi, totique eius familiæ a ciuitatis magiſtratibus imminebant, quod redemptorum a ſe vectigalium rationes, diſcedens non confectas reliquiſſet, &c. Euthymius quoque: Matthæus (inquit) non diſpoſuit, quæ domus, atque ſubſtantiæ ſuæ erant, ſed confeſtim ſecutus eſt Dominum, &c. Veriſimile tamen eſt, poſtea rationes vectigalium, ſi quæ conficiẽdæ erant, confeciſſe. Rediſſe enim domũ E conſtat ex conuiuio, quod exhibuit. Vnde Abulenſis Matth. 9. quęſt. 46. Dicendum (inquit) quòd Chriſtus taliter prouidit, quod Matthęus potuit omnia diſponere in rebus ſuis, vt decebat. Nã redijt in domũ, & de oĩbus diſpoſuit, &c.

D. Baſilius. *Euthym.* *Abulenſis.*

Fecit illi conuiuium magnum Leui in domo ſua.

Cur Chriſtus in conuiuium peccatorum venerit?

Inuitatus Matthæus à Chriſto ad ſequendum, Chriſtũ inuitauit ad veſcendum. Vocatus ad diſcipulatum, vocauit ad conuiuiũ. Domũ ſuam adduxit, epuloque ſplendido Dominum excepit. Cõuiuæ publicani erant, & peccatores: huiuſmodi enim conuiuas quærebat Chriſtus, vt ſpiritales illis epulas præberet. Vnde D. Hiero. Mat. 9. Ibat (inquit) Dñs ad conuiuium peccatorum, vt occaſionẽ haberet docendi, & ſpiritales inuitatoribus ſuis præberet cibos. &c. Et Theoph. Non ſolum Matthæum lucratus eſt Dominus, ſed etiam alios publicanos, cum quibus conuiuabatur, lucrari volebat. Nam propterea cõuiua illorum fit, vt ipſos attrahat. &c. Chryſolog. Serm. 30. Venit ad conuiuium vita, vt faceret ſecũ conuiuere morituros: decubuit indulgẽtia, vt peccatores leuaret ad veniam. &c. Chryſoſt. hom. 13. in Matth. Concurrerunt ad Matthæum, quaſi ad conſortem artificij, multi publicani, quos ille lætitia nõ parua pp acceſſum Chriſti inuitauit: Domino ita diſponente, qui omne genus curationis aĩorum exhibuit. Nec diſputando ſolum, aut ægrotos curãdo, aut inimicos redarguendo, verum etiam comedendo, atque bibendo multos a vitijs ad virtutem reduxit, vt nos doctiores his omnibus efficeret. Non enim tẽpus eſt, nec opus, ex quo non poſſimus vtilitatem ſubducere. Sic ille.

D. Hieron. — *Theophyl.* — *Chryſol.* — *D. Chryſoſ.*

An publicani cũ Chriſto diſcumbentes animi ſanitatẽ ſint conſecuti.

Quæritur an publicanos, & peccatores in cõuiuio diſcũbentes Chriſtus animi ſanitate donarit? Affirmat Chryſoſt. eadem hom. Publicani (inquit) illi ab illicitis conuerſi iam meliora proſequebãtur. &c. Et D. Hieron. Matth. 9. Videbãt (ait) publicanum ad meliora cõuerſum locum inueniſſe pænitentiæ: ob id etiam ipſi non deſperant ſalutem. Neque vero in priſtinis vitijs permanentes veniunt ad Ieſum, ſed penitẽtiam agentes, vt ſequens Domini ſermo ſignificat. &c. Beda: Non dubitandum quia publicani, & peccatores eſſe deſierant, qui cum Ieſu, & diſcipulis eius diſcumbebant. Nec ſi peccatis perſeuerare decernerent, ei qui ſine peccato eſt, conueſci auderent. &c. &c. Item eodẽ loco, Matthæus, qui Apoſtolus, & doctor gẽtium erat futurus; in A prima ſua conuerſione, peccantium poſt ſe gregem traxit ad ſalutem. &c. Euthymius in Matth. Iſti publicani ex hoc cõuertendi erant. &c.

Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magiſter veſter.

An publicani fuerint Ethnici.

Decipitur Tertullian. cum in libr. de pudicitia c. 9. publicanos fuiſſe Ethnicos B ſcribit his verbis. Siqs dubitat Ethnicos fuiſſe publicanos, apud Iudæam vſurpatam iam pridem Pompei manu, atque Luculli; legat Deuter. *Non erit vectigal pendens ex filijs Iſrael.* Nec tam execrabile eſſet nomen publicanorum apud Dominum, niſi extraneum, vendentium ipſius cæli, & terræ, & maris tranſitus. Peccatores autem cum adiungit publicanis, nõ ſtatim Iudæos oſtẽdit, etſi aliqui fuiſſe potuerunt. Sed vnum genus Ethnicorum; C alios ex officio peccatores, ideſt, publicanos; alios ex natura, ideſt, non publicanos, pariter ponendo diſtinxit. Cæterum nec denotaretur Chriſtus cum Iudæis communicãs victum; ſed cũ Ethnicis, quorum mẽſa, Iudaica diſciplina depollit. Hactenus Tertullian. Refutat illũ D. Hieron. epiſt. 140. ad Damaſum: Admiror (inquit) Tertullianũ hoc voluiſſe ſentire, quod publicani, & peccatores, qui cum Domino veſcebantur Ethnici D fuerint: Quaſi vero & Matthæus non ex circuncißione fuerit publicanus, & ille, qui cum phariſæo in templo orans oculos ad cælum non audebat erigere, nõ ex Iſrael fuerit publicanus, aut non Luc. 7. memoret: *Omnis populus audiens, & publicani iuſtificauerunt Deum baptizati baptiſmo Ioannis.* Aut cuiquam credibile poſſit videri Ethnicum templũ ingreſſum, aut Dominum cum Ethnicis habuiſſe conuiuium; cum id maxime caueret, ne legem ſolue E re videretur. &c.

Tertullian. — *D. Hieron.*

Dicendum ergo eſt hos publicans, & peccatores ex Iudæis fuiſſe. Nã Iudæus Matthæus erat; non enim elegit Deus vllum Apoſtolũ, ex Ethnicis. Quemadmodũ ergo Matthæus, ita alij, Iudæi fuere. Præterea ſi Ethnici fuiſſent, non diſcubuiſſent Chriſtus, & Matth. cũ illis, ne Iudæos offenderent. Lege Paul. ad Galat. 2. Petrus ſubtrahebat ſe, & ſegregabat, ſcilicet non veſcebatur cum gẽtibus

 timens

timens Iudæos. Locus ille, quem Tertullianus citat ex Deuteron. *Non erit vectigal pendens ex filijs Iſrael*: in Deuteronomio nõ reperitur, vt obſeruauit Pamelius in Tertullianum. In verſione 70. Interpr. Deut. 23. reperitur. Tom. 3. explicatur ad illa verba; licet cenſum dare Cęſari? &c. Soluiſſe vero Iudæos tributa probatur

1. Reg. 17.

ex 1. Reg. 17. quo loco ei, qui Gigantem occidiſſet, hoc inter alia præmiũ propoſitum legitur; *Domum patris eius faciet Rex abſque tributo in Iſrael*; Ergo pẽdebãt Iſraelitæ tributa. Item 3. Reg. 11. *Constituit Salomon Ieroboam præfectum ſuper tributa vniuerſa domus Ioſeph*. Colligebat ergo Ieroboã tributa ex tribu Ephraim, & Manaſſe. Cæterum hac de re Deo fauente dicemus, cum ad quæſtionem illam peruenerimus Chriſto propoſitam; *Licet cenſum dare Cæſari, an non?*

3. Reg. 11.

Vlpian.
Qui fuerint publicani.

Publicani vero, vt ait Vlpianus digeſ. lib. 39. titulo 4. de publi. & vectig. lege prima, a publico dicuntur. Eos eodem titulo lege: Quantæ, ſic definit; Publicani ſunt, qui publica vectigalia habent conducta. Et lib. 50. de verb. & rerum ſignificatione, lege 16. ſic ait Caius: Eum, qui vectigal populi Romani conductum habet, publicanum appellamus. Nam publici appellatio in complurib⁹ cauſis ad populum Romanum reſpicit. Ciuitates enim loco priuatorum habentur. & cæt. Erant illi quidem apud Romanos in pretio, & honore, vt conſtat ex M. Tullio in orat. pro Plancio. Flos (inquit) equitum Romanorum, ornamentum ciuitatis, firmamentum Reip. publicanorum ordine continetur. &c. Apud Iudæos verò male hoc hominum genus audiebat. Non flos, ſed fex, non ornamentum, ſed dedecus Reipub. exiſtimabatur.

Tullius.

Abulenſis.
Ianſenius.
Cur apud Iudæos publicani infames.

Quæ huius rei cauſa fuerit, quęres. Reſpondet Abulenſis in comment. prologi D. Hieron. in Euangelia, his verbis: Publicani habebãtur ab omnibus tanquam peccatores; quia talia officia vix ſine peccato fieri poſſunt. &c. Ianſenius hanc, & alteram cauſam reddit cap. 13. Concor. Euang. Quoniam (inquit) huiuſmodi hominibus in procliui fuit vi, et rapina peccare; ob id infame fuit apud Iudæos eorum nomen, Neque ſolum ob illorũ auaritiam, & iniuſtam extorſionem infame erat, ſed etiam quod cum Romanorum vectigalia apud eos exigerent, tyrannidi inſeruirent, qua contra legem Dei ſe premi putabant. &c. Et Card. Baronius in Annalibus pagin. 120. Cur (inquit) infamiæ nomine notati eſſent publicani, nulla alia ſubeſt cauſa, niſi quod Iudæi genus Abraham ex libera, liberos ſe eſſe profiterentur. Vnde quãtumlibet inuiti vectigal, & tributum pendendum adigerentur: nefas tamen, execrandumq; exiſtimabant, Iudæos à contribulibus ſuis, ad id Romanis præſtãdum compelli, cũ illud nomine Imperatoris ab illis exigerent. &c. Item Caietan. Matt. 9. Publicani publicis vectigalibus, ſeu cenſib. Romanorum vacabant; propterea infames erant apud Iudæos, tanquam miniſtri gẽtilium in damnum populi fidelis. &c.

Cav. Baron.

Caietan.

Euthym.

Euthymius in Mat. ſentit publicanos non fuiſſe reuera iniuſtos, ſed calũniam paſſos. Publicani (inquit) propter obtrectationẽ male audiebant. Ipſi enim calũniam ſuſtinebãt, tanquam iniuſti, & auari, ac raptores, omnique compaſſione carentes, & impudentes. &c. At Chriſtus peccatores eſſe ſignificat. Mat. 5. *Nonne et publicani hoc faciunt?* Et 18. *Sit tibi ſicut Ethnicus, & Publicanus*. Potuiſſe autem publicanos etiam Chriſti tempore ſine peccato ſuo fungi munere probatur ex cap. 3. Lucæ; quo loco publicani ad Baptiſtam venientes rogant: *Magiſter quid faciemus?* At ille munus deſerere nõ iubet, ſed ſic reſpondet: *Nihil amplius quam quod conſtitutum eſt, vobis faciatis*: Ex græco etiam verti poteſt: *Nihil amplius exigatis*: ſed idem eſt ſenſus.

Matth. 5.
Matth. 18.

Phariſæi, & ſcribæ non diſcubuerunt in conuiuio illo cum Chriſto, publicanis. n. & peccatoribus commiſceri nolebant, Id tamen viderunt, ꝙ fiebat. Poſt conuiuium vero magiſtrum apud diſcipulos incuſarunt, quod cum publicanis peccatoribuſque cibum ſumeret. Ipſos quoque diſcipulos eadem de re arguerunt, vt ait Lucas. Hominũ. n. improborum conſortia omnino fugienda cenſebant. Sed non erãt illa fugienda animarũ medico, qui ex improbis facere poterat probos. Abulẽſis exiſtimat eoſdẽ homines appellari publicanos, & peccatores hoc ſenſu: *Quare cum publicanis, & peccatorib.* i. qui ſunt peccatores, manducat magiſter veſter? Et Euth. Mat. 9. Publicanus (inquit) appellat ẽt peccatores propter obtrectationem, quia male audiebant.

Abulenſis.

Aut

Aut fortaſſis & alij quidam erant nobi- A liora quidem vitę inſtituta habentes, eiſdem tamen obnoxij affectibus. Nam ſimile ſuo congaudet ſimili, &c. Veriſimilius eſt, præter publicanos, alios quoque viros flagitijs notos, ad conuiuium veniſſe ſummi medici. Id enim ſignificant verba Matthæi: *Ecce multi publicani, & peccatores venientes diſcumbebant.* Et Marcus: *Multi publicani, & peccatores ſimul diſcumbebant.* Lucas vero: *Et erat turba multa publicanorum, & aliorum, qui cum illis erant diſcum-* B *bentes.* Illos alios, qui cũ publicanis erãt, vocant Matthæus, & Marcus peccatores.

Non eſt opus valentibus medicus, ſed male habentibus.

Reddit Chriſtus Phariſæis, & Scribis rationem, cur cum publicanis, & peccatoribus cõuiuetur. Medicus (inquit) ſum animorum; hi autẽ, vt vos fatemini, ſunt C animis ægroti (etenim publicani ſunt, & peccatores) vt medicus igitur illos inuiſo, afferendæq; medicinæ gratia eodẽ tecto, eademque cum illis menſa vtor. Hęc ſane (ait Chryſoſt. homil. 31. in Matth.) bonum medicum decent, qui niſi laborãtium putredinem ferat, nõ poteſt eos doloribus liberare, &c. Non eſt opus valentibus, & ſanis medicus, vt illis medicamẽta adhibeat; opus eſt male habẽtibus, & ægrotis. Publicani, & peccatores non D valent, ſed male habent; me indigent cæleſti medico, meiſque cęleſtibus medicamentis. Addit deinde, opus hoc miſericordiæ legis ſacrificia ſuperare, quæ Iudęi magni faciebant. *Euntes (inquit) diſcite, quid eſt; Miſericordiam volo, & non ſacrificium.* Ite, & diſcite quid Propheta Oſeas cap. 6. ſignificet his verbis. Reperietis ſignificare miſericordię opera, quale eſt publicanis, & peccatoribus medicinã adhibere; ipſis ſacrificijs eſſe præſtantiora. E

Chryſoſt.

Oſeæ 6.

Sed nunquid Deus hoc loco Oſeæ, ſacrificia reprobat? Ait enim ſe nolle ſacrificia. Reſpondetur eo tempore, quo hæc verba dicta ſunt, nondum fuiſſe ſacrificia abrogata a Deo, neque verò hoc loco reprobari; ſed miſericordię operibꝰ poſtponi. Nam ſenſus eſt: Miſericordiam volo potius, quàm ſacrificium. Sequitur apud Oſeam. Et ſcientiam Dei, pluſquàm holocauſta. Quemadmodum Deus Dei cognitionem pluſquam holocauſta; ita miſericordiam pluſquam ſacrificia expetebat. Chaldęus ſic vertit: *In ijs, qui exercent miſericordiam voluntas coram me eſt, magis, quam in ſacrificio,* &c. Et Auguſtinus libro 20. contra Fauſtum cap. 16. & lib. 10. de ciuitate cap. 5. ſic habet: *Miſericordiam volo magis, quàm ſacrificium.* Quo loco idem Auguſtinus docet miſericordiã ſacrificium eſſe, & ſacrificium miſericordiæ, anteponi ſacrificio pecorum. Miſericordia (inquit) verum ſacrificiũ eſt; ac per hoc, vbi ſcriptum eſt Oſeæ 6. *Miſericordiam volo magis, quàm ſacrificium:* nihil aliud quàm ſacrificio ſacrificium prælatum oportet intelligi, &c.

Chaldæus.

D. Auguſt.

Miſericordia eſt ſacrificiũ, quod præponitur ſacrificijs pecorum.

Non enim veni vocare iuſtos; ſed peccatores.

Chriſtus omnes homines vocare venit tam iuſtos, quam peccatores. Vocauit. n. Nathanaelem iuſtum, & alios ad gratiã iuſtitiamque maiorẽ. Peccatores quoque vocauit. Cur ergo ait: *Non veni vocare iuſtos?* Chryſoſt. homil. 31. ironice hoc dictum vult. Et Theophylactus: Per ironiam (inquit) dicit Dominus: *Non veni vocare iuſtos;* hoc eſt, vos ò Phariſęi, & Scribæ, qui iuſtificatis voſmetipſos, &c. Hieronymus Matt. 9. Sugillat Dominus Scribas, & Phariſæos, qui iuſtos ſe ęſtimantes peccatorum, & publicanorum cõſortia declinabant, &c. Ambr. Luc. 5. Illos non vocat Chriſtus, qui ſe iuſtos dicunt; vſurpatores iuſtitiæ non vocãtur ad gratiam. Nam ſi gratia ex pœnitentia: vtique qui faſtidit pœnitentiam, abdicat gratiam. &c. Rupertus Matthæi 9. iuſtos dicit Dominus ſuperbos. &c. Videlicet qui falſam ſibi iuſtitiam arrogant. Chryſologus Sermon. 28. ſic dicens Dominus non repulit iuſtos: ſed iniuſtos, qui ſe iuſtos mentiebantur, excluſit. &c. Eſt ergo primus ſenſus: Non veni vocare iuſtos, id eſt, eos, qui ſe iuſtos putant falſa quadam iuſtitia, & medico ſibi opus nõ eſſe arbitrantur: ſed peccatores, qui ſuam agnoſcũt ęgritudinẽ, & ſanari volunt. Attamẽ etiam ad hos vocãdos Chriſtus venit. Nã per vocationis gratiã à falſæ iuſtitię opinione depellũtur, & cõuertuntur.

1. Senſus.

D. Chryſ.

D. Hieron.

D. Ambr.

Rupertus.

Chryſol.

Secundus ſenſus eſt D. Tho. Lyrani, & Abulẽſis. Loquitur medicus noſter de vocatione ad curationẽ, & pœnitẽtiam

2. Senſus.

D. Thom.

Nam Lucas ſic ait illum locutum: *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.* Etenim iuſti non indigent vocatione ad pœnitētiam, per quam primam gratiam conſequantur, iuxta illud Lucæ 15. *Gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore pœnitē tiam agente, quam ſuper nonaginta nouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia, &c.* Eſt ſenſus: Non veni ad vocandos ſanos ad medicinam: ſed ægros. Non veni vocare iuſtos, qui gratia Dei præditi ſunt, ad pęnitentiam, per quam gratiam primam adipiſcātur, ſed peccatores.

Luc. 15.

Tertius ſenſus: Non veni vocare iuſtos, quoniam nulli ſunt per ſe iuſti, qui non indigeant meo aduentu: *Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei*, ad Rom. 3. Theophylactus: Non veni (inquit) vocare iuſtos, nullos enim inuenio; quādoquidem omnes peccant. Quod ſi poſſibile eſſet inuenire iuſtos, non veniſſem, &c. Sentit Theophylactus. Verbum diuinū non fuiſſe carnem aſſumpturum in ſtatu innocentiæ, ſi omnes innocentes, & iuſti eſſent, iuxta illud Auguſtin. de verbis Domini Sermone 9. Nulla cauſa fuit veniēdi Chriſto Domino, niſi peccatores ſaluos facere. Tolle morbos, tolle vulnera, & nulla cauſa eſt medicinæ. Si venit de cęlo magnus medicus, magnus per orbē terræ iacebat ęgrotus, &c. Et Ser. 8. Si homo non periiſſet, filius hominis non veniſſet, &c. Hic etiā ſenſus probabilis eſt. Chriſtus enim omnes homines vocare venit. Si vero ex ſe conſiderentur, nullus ex ſe iuſtus eſt, ſed omnes peccatores. Ait ergo; Nō veni vocare iuſtos aliquos, quia nulli ex ſe iuſti ſunt, omnes ſunt peccatores; peccatores ergo vocare veni, nō iuſtos. Vnde Caietanus: Inſinuat (inqt) Chriſtus nullos iuſtos, ſed omnes peccatores eſſe. Ex eo enim, quòd ipſe venit vocare omnes, & non venit vocare iuſtos, conſequens eſt, ꝙ nullus ſit iuſtus, &c. Intellige nullū eſſe iuſtum ſine Chriſti vocatione: Niſi enim Chriſtus nos vocet, infantes ſuo modo, ſuo etiam ætate prouectos, nullus iuſtus erit. Peccato enim ſaltem originis, qui vocatus non fuerit, ſordeſcet. Omnes ergo peccatores ſumus. Peccatores vero vocat Dominus ad pœnitentiam; videlicet illos, qui ratione iam vtuntur. Quamobrem concionari ſic eſt exorſus. *Pœnitentiam agite, &c.* Eſt quartus ſenſus; ita peccatores quæro, vt ſi aliqui fuiſſent iuſti, nō propter eos, ſed propter peccatores venturus fuiſſe. At Chriſtus non loquitur de eo quod fuiſſet facturus, ſed de eo quod fecit. Veni (inquit) non venturus fuiſſem.

3. Senſus.

Si homo non periiſſet Chriſtus non veniſſet.

D. Auguſt.

Caietan.

3. Senſus.

CAPVT XXII.

Morale. De vocatione Diui Matthæi.

Chriſtus Opt. Max. duas habet vno eodemque in ſuppoſito naturas, admirabilem in modum copulatas, diuinam, atque humanam. Oculos ſuos habet diuina, ſuos etiam humana. Diuinæ naturæ oculi ſapientia eſt, qua Deus omnia præterita, præſentia, & futura, quæq; fieri aliqua ratione poſſunt, videt, atque explorat, iuxta illud Eccleſiaſtici 23. *Oculi Domini multo plus lucidiores ſunt ſuper Solem.* Græcè, μυριοπλασίως φωτεινότεροι, id eſt, *infinities ſunt Sole clariores.* Quæ verſio extat in biblijs regijs. Vel *Multiplicibus myriadibus lucidiores ſunt.* Sequitur. *Circumſpicientes omnes vias hominum, & profundum abyſſi, & hominum corda intuentes in abſconditas partes. Domino enim Deo, antequā crearētur, omnia ſunt agnita: ſic & poſt perfectum reſpicit omnia &c.* Quemadmodum corā Sole nox eſſe non poteſt; ita coram oculis Dei tenebræ eſſe nequeunt. Omnia circumſpiciunt, omnia intuentur, ipſa etiā hominum corpora penetrant. Corā illis & recta opera, & praua fiunt. Omniū factorum teſtes ſunt, tam bonorum ad præmium donādum, quā prauorum ad ſupplicium ſumēdum. Quę res à peccato hominem deterrere debet maximè. Hinc illud Oſeæ 7. *Circūdederunt eos adinuentiones ſuæ; coram facie mea facta ſunt &c.* Coram facie Dei peccas quicunque peccatum cōmittis. Nullæ te poterunt occultare tenebræ, nullus abſcōditus locus contegere. Audi Dauidem Pſalm. 138. *Dixi, forſitan tenebræ conculcabunt me; & nox illuminatio mea in delicijs meis. Quia tenebræ non obſcurabūtur à te, & nox ſicut dies illuminabitur: ſicut tenebræ eius, ita & lumen eius. &c.* Hoc eſt

Oculi Dei intuentur omnia.

Oſeæ 7. Coram Deo peccamus.

Pſal 138.

Dixi

Dixi ego, forſitan tenebræ me occultabunt, ne à Deo videar. At nox ipſa ad delicias meas, voluptateſque cernendas, lux tibi erit. Quoniam ipſæ tenebræ ante oculos tuos non erunt obſcuræ, & nox ipſa inſtar diei coram te ſplendeſcet. Nã tam ſplendida eſt oculis tuis nox, quam dies. Sicut tenebræ eius.i.noctis, ita & lumen eius.i.diei. Itaque Dei intuitum nullo vnquam in loco effugere poterimus. Vtinam intuitus hic diſſipet in nobis omne malum, iuxta illud Prouerb. 20. *Rex, qui ſedet ſuper ſolium iudicij, diſſipat omne malũ intuitu ſuo &c.* Oculorũ Dei intuitus omnium malorum eſt diſſipator, omniũ bonorum inflammator. Hi ſunt diuinæ naturæ oculi.

Prouer. 20.

Humana vero Chriſti natura alios habet oculos tum animi, tum corporis præclariſſimos. Animi quidem intellectum perſpicaciſſimum, omni beata, infuſa, ac quiſitaque ſcientia præcellentiſſimum. Corporis vero oculos habet carneos, noſtris ſimiles, admirabili pulchritudine, humanitate, autoritateque pleniſſimos, ſapientiſſimi, ſanctiſſimique animi indices. Rogabat Iob capite 10. Deum: *Numquid oculi carnei tibi ſunt, aut ſicut videt homo, & tu videbis?* Tunc quidem carneos oculos nec habebat Deus, nec carneis oculis, ſicut homo, cernebat. At poſt incarnationem, iam carneos, ſed pulcherrimos oculos habet, iam ſicut videt homo, carneis videlicet oculis, ita ille videt. Sicut videt Deus, ita, *vidit hominem ſedentem ad telonium*, & ſicut videt homo, ita, *vidit hominem Matthæum nomine*. Vidit, inquam, ab æternitate diuinæ naturæ oculis, quibus ſimul cum Patre, & Spiritu ſancto illum præſciuit, & prædeſtinauit conformẽ ſibi fieri. Iuxta illud Pauli ad Rom. 8. *Quos præſciuit, & prædeſtinauit cõformes fieri imaginis filij ſui. &c.* Hoc eſt, quos Pater ex æternitate præcognouit, hos etiam prædeſtinauit, vt fierent conformes, ac ſimiles filio ſuo Chriſto. Similes, inquam, filiatione, vt quemadmodum ille filius Dei eſt natura, ita illi filij Dei eſſent adoptione. Præterea ſimiles gratia, & gloria, tum animi, tum corporis. Prædeſtinauit Pater, prædeſtinauit Spiritus ſanctus, prædeſtinauit etiam filius homines multos, vt eſſent ipſi ſimiles. Inter cæteros Matthæum vidit, & magnam in gloriam prædeſtinauit, conformemque ſibi, & ſimilem Dei filiatione, gratia, laboribus, officio, gloriaque effecit. Hoc autem modo ab æternitate vidit. In tempore verò humanis vidit oculis.

Iob 10.

Vidit Matthæum Dominus, oculis diuinis, & humanis

Exodi. 2. Pharaonis regis filia, Moſem vidit prope fluuium vitæ diſcriminis expoſitum, inde ſublatum nutriuit, in filiũ adoptauit, Ægyptique principem fecit. Sic Chriſti ſummi regis ſũma miſericordia, Matthæum vidit prope lacum, ſiue mare Galilææ mortis æternæ periculo obiectum, inde ſuſtulit, in diſcipulum, & Apoſtolũ elegit, terræque principẽ creauit, iuxta illud Pſalm. 44. *Conſtitues eos principes ſuper omnem terram.* Ezechielis 16. *Tranſiui per te, & vidi te. &c.* Vidit Deus ſynagogam miſericordia plenis oculis. Sequuntur deinde hunc miſericordia plenum aſpectum beneficia maxima, quæ in illam contulit. *Ingreſſus* (inquit) *ſum pactum tecum, & facta es mihi, & veſtiui te diſcoloribus, & calceaui te hyacintho, & cinxi te byſſo, & polymito, & multis coloribus, & decora facta es vehementer nimis, & profeciſti in regnum, & egreſſum eſt nomen tuum in gentes propter ſpeciem tuam, quia perfecta es in decore meo, quem poſueram ſuper te. &c.* Eundem in modum tranſiuit Dominus, & Matthæum vidit oculis miſericordia redundãtibus; hunc aſpectum diuina ſecuta ſunt munera, eaque ſumma. Ex telonio illum extraxit, gratiæ aureis veſtibus induit, cæleſtem in terris principatum tradidit. Decorus factus eſt Matthæus vehementer nimis, & profecit in regnũ, & egreſſum eſt nomen Matthæi in gentes propter ſpiritalẽ eius pulchritudinem, atque præcellentiam, quia perfectus eſt in decore Chriſti, quem poſuit ſuper eum.

Exod. 2.

Ezech. 16.

Quod cap. 11. ſcripſit Eccleſiaſticus, id in Matthæo cernimus. *Eſt* (inquit) *homo marcidus, egens recuperatione, plus deficiens virtute, & abundans paupertate, & oculus Dei reſpexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipſius, & exaltauit caput eius, & mirati ſunt in illo multi, & honorauerunt Deum. &c.* Matthæus homo erat marcidus, egens recuperatione, & auxilio diuino, imbecillus, & virtutũ inops. Oculus Chriſti Dei Opt. Max. reſpexit illum in bono, & erexit eum ab humili publicani officio, & ab humili, atque abiecta ſede, in qua ad Telónium ſedebat. Exaltauit caput eius, & mirantur in illo multi, videlicet Chriſtũ colentes, Deumq; propter illum honorãt.

Eccleſ. 11.

Diuorum

Diuorum enim cultus Dei honor eſt. Miratur autem in Matthæo, quòd Chriſtus hominem publicanum eligere voluerit, quòd vocatus omnia reliquerit, quòd pauperem Chriſtum homo diues ſecutus fuerit, quòd diſcipulus, quòd Apoſtolus, quòd primus Euangeliſta inter tot hominum millia ſit creatus, quòd vitam ſanctiſſimam duxerit, quòd Euangelium ſumma fide ſcripſerit, & gentibus prædicarit, quòd propter Chriſtum tandem mortē oppetierit, quòd eximia in terris Chriſti gratia abundarit; quodque maxima in cælo gloria perfruatur. Egreſſum eſt nomen Matthæi in gentes (quod de ſynagoga Dominus dixit apud Ezechielem 16.) Oriens & Occidēs, Septentio & Auſter, Matthæum nouit, Matthæum nominat, Matthæum laudibus ad cælum vſque extollit. Hoc Dei opus eſt, ex abiectis, ac deſpectis principes creare, & ad ſolium vſque regium euehere, iuxta illud Pſalm. 112. *Quis ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cælo, & in terra. Suſcitans à terra inopem, & de ſtercore erigens pauperem, vt collocet eum cum principibus, populi ſui. &c.* En Matthæum Deus reſpicit. *Vidit hominem ſedentem ad telonium.* Quid poſtea? ſuſcitauit à terra, terreniſq; cupiditatibus inopem, & de ſtercore publicanatus pauperem erexit, & cum principibus populi ſui. i. Apoſtolis collocauit.

Pſal. 112.

Vidit hominem ſedentem ad telonium. Quatuor Euangeliſtis quatuor tribuūtur imagines, ſiue figuræ, quæ illorum ſunt inſigniæ. Ioannem ſignificat Aquila, Lucam vitulus, Marcum Leo, Matthæū Homo. Matthæi ergo inſigne eſt homo. Cum Matthæum vidit Chriſtus, *vidit hominem.* Hominem, inquam, illum, quem Ezechiel cap. 1. prædixerat. Videbat enim iam tunc in publicano illo ad telonium ſedente primum ſuum euangeliſtam, primumque ſuorum geſtorum, vitæque ſuæ admirabilis, ſcriptorem. Homo autem ille, qui Matthæum ſignificat, alas habet. Terrenis enim rebus repudiatis ad cæleſtes Matthæus euolauit. Vtinam alatos videremus homines, non humi repentes, ſed ad celum animi pennis volātes. At multi (proh dolor) ne hominis quidē nomine digni ſunt. Audi quid Chryſoſtomus de iis hominibus dixerit, quos diluuium illud maximum oppreſſit, quique bruta potius, quam rationalia fuere animalia,

Homo alatus Matthæi inſigne.

Ezech. 1.

D. Chryſ.

A homilia 23. in Geneſim. Ob carnales (inquit) voluptates, quibus immerſi erant, amiſerant eſſe homines. &c. De Noe vero addit; Iſte in tāto populo hominis imaginem ſeruauit. Item, Noe ſolus homo, cæteri autem non homines, ſed humanā gerentes formam, & ex hominibus in beſtias mutati, malitia voluntatis generoſitatem naturæ amiſerant. &c.

Quod ſi Chryſoſtomum roges, quis ſit homo appellandus, ſic tibi eodē loco reſpondet: B Tunc homo eſt, quando virtutē colit. Neque enim ſpeciem habere hominis, & oculos, & nares, & os, & genas, & cætera membra, hominem eſſe oſtendūt, hæc enim membra ſunt corporis. Hominem illum dicimus, qui hominis imaginem ſaluam retinet. Quæ autem eſt imago hominis? Rationalem eſſe. Verum nō hoc ſolum fuerit hominē eſſe, ſed & virtutibus eſſe deditum, & vitia fugere, & illicitis affectionibus imperare, & mādaC tis dominicis obtemperare. &c. Item eodem loco illum hominem eſſe ait, qui animi ſui effrenatis appetitionibus non ſeruit, ſed dominatur. Ab initio (inquit) dicebat Deus, *faciamus hominem ad imaginē & ſimilitudinem noſtram*, hoc eſt, vt imperet & viſibilibus omnibus, & paſſionibus ſuis; imperet, non ferat imperium. Itaque quia amiſſa dignitate; magis ſubditus eſt & imperium fert potius, quam imperat, amiſit & nomen quòd ſit homo, & bruto D rum in ſe nomina tranſtulit. Hæc Chryſoſtomus.

Homo ille eſt, qui ratione, & virtute vtitur.

Animi appetitiones, & ſenſus gregi ſimiles ſunt. Gregis huius paſtor homo eſt illi imperare debet, eūque cicurare. Nā, vt Philo ait, ſi ſenſus paſtore careant, efferantur, quemadmodum ea animantia, quæ cicuratore deſtitutæ ſunt. In libro de ſacrificiis Abelis, & Cain ſic ait Philo Senſus cum armentis, & gregibus cōfert propheta cicuribus, manſuetiſque. Vt qui E ſub paſtorum cura degunt. Quæ enim libera ſinuntur, deſtituta cicuratore efferantur. At quæ perfectos habent caprarios, bubulcos, paſtores, iuxta quodque genus animantium, ea manſueſcunt neceſſario. Proinde & ſenſuum genus, vel māſuetum, vel immāſuetum eſt. Immanſuetum quidem quando contempto regimine intellectus, ceu bubulci, fertur ſine ratione ad ſenſibilia: manſuetū vero, quando obſequenter cedens rationi, ab ea guber-

Philo.

Senſus & appetitus.

gubernatur, &c. In libro autem de Abrahamo docet, illum per excellentiam hominem vocari, qui manſuetos, ac mortificatos affectus habet. Ad illa verba; Noe homo iuſtus; ita ſcribit; Sciendum quod hominem non vulgari loquendi forma rationale, mortale animal vocat Moſes, ſed per excellentiam eum, qui verè ſuo respondet nomini, eiectis ex animo immanſuetis, rabidis, feriniſque vitiorum affectibus, &c. Denique eodem loco docet ſolum iuſtum hominis nomine eſſe dignum; Nemo (inquit) iniuſtus eſt homo, ſed potius beſtia humana forma p̄dita, In ſolum autem iuſtitiæ ſectatorem nomen hoc competit. Hæc ille. Vidit igitur Dominus hominem Matthæum; hominem (inquam) futurum omnibus animi affectibus cicuratis, atque compreſſis vidit hominem ſenſibus, animique appetitionibus imperantem, vidit hominem vere hominis dignum nomine, neque ſollummodo dignum hominis nomine ſed hominis alati.

Vidit Dominus Matthæum, & vocauit. *Sequere* (inquit) *me*: ille vero protinus vocationi paruit; *Surgens ſecutus eſt eum*. Et enim potentiſſima eſt Chriſti vox, potētiſſima Chriſti vocatio. Apocalypſis 1. *De ore eius gladius vtraque parte acutus exibat*. Quemadmodum gladius laqueos facile diſſecat; ſic efficax Chriſti vocatio retia omnia, quibus mūdus hominem irretit, facile diſcindit. Matthæum aſpice pecuniarum illaqueatum cupiditate, telonijque negotijs implicatum. Quis hos diſſecuit laqueos? Quis à pecunijs, quis à telonio publicanum auulſit? Chriſti vocatio potentiſſima, non longa illi opus fuit concione, duobus traxit verbis; *Sequere me. & ſurgens ſecutus eſt eum*. O verba potentiſſima, potentiſſimi Verbi Dei. Duobus verbis excitatus publicanus ex officina auaritiæ ſurgit, vale diuitijs dicit, pauperem ſequitur hominem; ſed hominem, qui ſimul erat Deus. Perdicem aiunt aliena furari oua, pulloſque excludere, eos verò, cùm propriæ matris vocem audiunt, ad eam accurrere. Hinc illud Hieremiæ 17. *Perdix fouit, quæ non peperit*. In quem locum ſic Hieronymus ſcribit; Aiunt ſcriptores naturalis hiſtoriæ, hanc perdicis eſſe naturam, vt oua alterius p̄dicis ſurripiat, & foueat; fętus vero adultos auolare, & alienum parentem relinquere. &c. Et Amb. libro 6. hexameron. perdicem (inquit) aſtutam nouimus quę aliena oua diripiat, & foueat. Cùm eduxerit pullos, amittit eos; quia vbi vocem eius audierint, quæ oua generauit, ad illā ſe conferunt, &c. Vt perdix aliena furatū oua, ſic mundus alienas furatur animas. Quemadmodum vero pulli, cum vocem veræ parentis audiunt, falſam relinquūt ſic Matthæus, cum veri parentis Chriſti vocem auribus, cordeque accepit, fallentem mundum dereliquit, dominumque ſuum ſecutus eſt. De perdice ait Ambroſius tom. 2. in cap. 17. Hieremiæ; vocem emittit, et quadam pietatis tuba prolem aduocat. Et de prole; Proles (inquit) naturali quodam auditu excitata agnoſcit parentem, et ſimulantem deſerit, etc. Ita Dominus vocem emiſit, & quadam pietatis, & miſericordiæ tuba Matthæū aduocauit, Matthæus verò auditu, & vocatione excitatus, Dominum agnouit, fallacemque mundum deſeruit. Lege Ambroſium.

Vocatus Matthæus non procraſtinauit; ſed ſtatim *Surgens ſecutus eſt Dominum*. Cùm vocamur non eſt procraſtinandū; ſed protinus vocationi obtemperādum. Procraſtinare ſuadet ſatanas, præſens tēpus vitijs tradere, in craſtinum conuerſionem differre. Audi Magnum Baſiliū homil. 23. de exhortatione ad baptiſmū. Diabolus (inquit) vana ſpe corda demulcet. Non audet conſulere, vt omnino, ſtatimque à Deo auertaris; nouit enim hoc graue admodum Chriſtianis. Verùm artibus inſidioſis aggreditur. Serpens eſt, & ad decipiendum argutus. Intelligit quemadmodum nos homines præſens tempus libenter recipimus omniſque actio humana in præſens contendit, atq; ſpectat. Quamobrem hodiernum temp⁹ nobis furatur aſtute, & ſpem facit craſtini. Poſtquam craſtinum venerit, rurſus malus diuiſor ſibi hodiernum, craſtinū verò Deo dari petit. Sic continuò diem de die trahens voluptate præſenti, & ſpe frugis, noſtram ſubducit latenter vitam. Hæc Baſilius.

Adijcit volucris ſimilitudinem, quæ aucupem vana ſpe decipit; quem in modum nos cacodæmon fallit. Vidi (inq̄t) ego auis aſtutæ miram artem. Cùm pullos ſuos videat adhuc ob debilitatem periculo prædæ expoſitos, ſeſe ante illos aucupi,

D. Amb.

Perdix oua furatur aliena.

D. Amb.

Potētiſſima Chriſti vocatio.
Apoc. 1.

Non procraſtinandum, cum vocamur à Deo.
D. Baſilius.

Diabolus ſibi hodiernū Deo craſtinum dari petit.

Ierem. 17.
D. Hier.

D. Baſil.

Digitized by Google

Diaboli fallacia.

aucupi, vt prędæ paratam offerre, ita ſe ſe vertentem, ac geſtus diſpenſantem, vt nec periculo penitus; ac manibus ſe præbeat, nec item inſidianti ſpem omnino eripiat. Sic itaque illum inter vtrumque verſando, occupando, in ſe retinẽdo, ſpatium dat natis fugiendi; ipſa ad extremũ euolat. Caue igitur ne tu aucupi ſimilia patiaris, certa pro incertis relinquens, ſpem firmam vana commutans. Sic ille.

Aſtuta auis aucupi ſe offert, vt pullos periculo eripiat; tandemque & ipſa auolat & pulli diffugiunt. Eodem pacto dæmõ futurum tempus offert, vt præſens nobis rapiat; tandem vero tùm præſens elabitur, tùm futurum abſque conuerſione & pœnitentia abit, morſque hominem in ſcelere iacentem comprehendit.

D. Baſil.

Diabolus procraſtinare ſuadet; Dominus è veſtigio omni abiecta cunctatione vocationem ſequi. Tartareus coruus in ore habet cras, cras; Deus; Hodie, hodie Dominus (ait idem Sanctiſſimus Pater Baſilius) diaboli occurrens inſidijs; *Hodie* (inquit Pſ. 94.) *Si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra.* Diabolus vero ait: Mihi hodie, cras Deo. Dominus contra; Hodie vocem meam audite, &c. Coruinam vocem Matthæus exploſit, diuinam vocem (*Hodie*,) amplexus eſt; nulla interpoſita mora vocatus Chriſtum eſt ſecutus, & aſpera quidem via eſt ſecutus, ac difficili. Sed via aſpera ad lætiſſimum finem duxit voluptate plenum ſempiterna. Te Deus vocat; *Sequere me*; non terreat viæ aſperitas, ſed alliciat, & trahat finis proſperitas. Non iter ſolum aſperum, ſed finem quoque itineris, gloriamque conſidera, qua in fine, ſine fine perfrueris. Quod ſuadet Auguſtinus pſal. 36. Cum ſequeris, ait, uiam Chriſti, non tibi ſeculi proſperitates promittas. Per dura Chriſt[9] ambulauit; ſed magna promiſit. Sequere; noli tantum attendere quà iturus, ſed etiam quò uenturus ſis. Tolerabis dura tẽporalia; ſed ad lætitiã peruenies ſempiternã, &c.

Sequere me, ait Dominus. Dominum ſequere, non hominum improborum gregem. Hoc.n. perniciem magnam hominib. affert, quod pecorum inſtar alij aliorũ prauos mores ſequuntur, & lata mundi uia malunt incedere, quam Chriſti arcta. Audi Senecam initio libri, quem de beata uita ſcripſit; Decernatur (inq.) & A quò tendamus, & quà, non ſine perito aliquo, cui explorata ſint ea, in quę procedimus. Hic tritiſſima quæque uia maximè decipit. Nihil magis præſtandũ eſt quam ne pecorum ritu ſequamur antecedentium gregem, pergentes non quà eundum eſt, ſed quà itur, &c. Decerne igitur quo tendas, & quà, peritumq; ducem ſequere. In cœlum tende; uia Chri tende: peritum ducem ſequere Chrm, cui uia in cœlum ducens exploratiſſima B eſt. Caue ne pecorum ritu improborum hominum ſequaris gregem; gregem, inquam, cœcum; quod in tartaream ducit foueam. In uita (ait Clemens Alex. li. 1. Pędagogi c. 3.) tanquam in profundis errãtes tenebris optimo duce opus hẽmus. Optimus autem dux eſt, non cæcus cæcos in foueam ducens; ſed Verbum, cui eſt uiſus perſpicaciſſimus, &c. *Sequere me*, dixit dux hic Matthæo. Non dixit (ait D. Chryſologus ſerm. 28.) Affer ad me, ui- C delicet, pecunias tuas. Sed, *Sequere me*. quia Matthęum, non Matthęi ſacculos requirebat, &c. Noluit Chriſtus diſcipulos habere diuites, ſed pauperes. Paupertas .n. expedita eſt, diuitiæ animũ graui premunt pondere. Vt expeditus, & exoneratus Chriſtum Matthęus ſequeret, oĩa reliquit. *Relictis* (ait Lucas) *omnibus, ſecutus eſt eum.* Relicto diuitiarum graui onere leui paupertate agilis poſt Dñm abijt. Quàm graues ſint diuitię recte docet D D. Chryſologus ſerm. 29. Aurum (inq.) natura graue, grauius fit auaritia nimis. Hinc eſt quod plus habentem deprimit, quam ferentẽ. Et uehementius aggrauat corda, quam corpora. Naſcitur in terra profunda, & dum ſuam repetit ad naturam cęleſtes animos ad inferna deponit; alta mentium in terra demergit; &c. Ecce quantum ferat onus homo diues. Caueat igitur ne tãto pondere deorſum feratur in tartarum; ſurſum potius ipſe E aurum ferat in cęlum. Ponderoſum aũt aurum leue faciet, alaſque illi addet, quib. in cęlum feratur, ſi pauperib. eroget. Vnde idem Chryſologus: Commutatio ſane una eſt, ſi homo prudens aurum ante mittat ad cœlum, quàm mittatur ab illo, ut ſtultus, in tartarũ. Mittat per manũ pauperis, quia quidquid propter Deum pauperi dederit, ad cœlum tranſmittit, &c. Addit eodem loco. Aurum erogare bonum; cõtemnere ualidum; fugere perfe- curum.

Sequendus Christus.

Seneca.

Homines ritu pecorum ſequũtur antecedẽtium gregem.

Clemẽs Alex.

D. Chryſol.

Paupertas expedita, diuitiæ graues.

D. Chryſol.

Eleemoſyna

curum,&c. Hæc omnia Matthęus præſtitit: opes pauperibus erogauit, valide cupiditatem vicit, aurum fugit, Chriſtum ſecutus eſt: & vt ait Simeon Metaphraſtes in vita Matthæi, toto auro,& argento,quod poſſidebat, pretioſam margaritam mercatus eſt.

Conuerſio improbi læta res eſt.
D. Ambroſ.

Diximus ſupra itineris,quo Chriſtum ſequimur,finem omni voluptate, ac lætitia eſſe pleniſſimum: nunc verò addimus non finem ſolum, ſed ipſum etiam initium eſſe lętiſſimum. Id quod Matthæus indicat,cum eo tempore, quo Chriſtum ſequi cœpit, lętum illi conuiuium exhibuit. Vnde D. Ambroſius Lucæ 5. Matthęus (inquit) cōuiuij magni exhibet apparatum. Qui enim domicilio Chriſtum recipit interno, maximis delectationibus exuberātium paſcitur voluptatum, &c. *Dulcis hoſpes animæ*, dicitur Spiritus ſanctus. Dulcis (inquam) quia animam, quæ illum recipit, dulcem lętamque reddit. Dulciſſimus hoſpes animę eſt Deus, amariſſimus hoſpes eſt malus dęmō. Excipe dulcem,pelle amarum. Dęmon amarore,ac męſtitia: Deus dulcedine,ac lætitia animum complebit tuum. Si gaudiū eſt in cœlo ſuper vno peccatore pęnitentiam agēte: in ipſo corde peccatoris, qui pęnitentiam agit,non erit gaudium? gaudent Angeli de ſalute hominis, ipſe, qui ſanatus eſt, homo non exultabit? Exultat ſane is,qui a peccato diſcedit,& Chriſtum ſequitur,ſua ſi bona norit. 2. Reg 6. exultauit Dauid cum Dei Arcam domū ſuam adduxit, magnaque cum lætitia ante illam totis viribus ſaltauit. Eodem modo eum,qui Deum ipſum in cor, animāque ſuam per pœnitentiam adducit,exultare,& lætitia geſtire par eſt.

Geneſ. 21.

Hic meritò cum Sara Gen. 21. lætus dicere poteſt: *Riſum fecit mihi Deus, quicunque audierit, corridebit mihi.* Corridēt Angeli huiuſmodi hominibus in cęlo; in terra corrident, hoc eſt, collætantur homines iuſti. Riſum, ideſt, lætitiā illis facit Deus, cum eos ad ſe conuertit, & a mundo auertit. Etenim Deus hunc facit riſum, quoniam conuerſionis author Deus eſt. Quemadmodum Iſaac, qui riſum ſignificat, ſupra naturam ex matre ſterili genitus eſt: ita riſus hic,& lætitia ſupra naturā ex ſterili hominis corde a Deo gignitur. Nam ad producendam veram pęnitentiā ſterilis eſt homo flagitioſus; Deum oportet peculiarem ferre opem,vt in corde contritio,in ore confeſſio,in opere ſatisfactio,in animo gratia producatur, ex qua riſus, ac gaudium exoritur. Philo in libro,cui titulus eſt: Quod deterior potiori inſidiari ſoleat: Quando ait, id genus mala depellūtur, homo repletur gaudio, ſicut Sara, ait enim: *Riſum fecit mihi Deus*: opifex eſt enim Deus boni riſus,& A gaudij,&c. Item eodem in libr. docet eū, qui Deum virtutemque ſectatur, delicijs frui. Qui virtutem (inquit) ſectatur, delicijs huic conuenientibus fruitur: aut enim acquirit bonum,aut acquiret poſtea. Et habere quidem affert gaudium rem pretioſiſſimam: Expectatio vero habēdi ſpem, quæ eſt alimentum animarum virtutem amantium, propter quam ſemouemus pigritiam, quotquot ſuapte promptitudine properamus ad honeſta, &c. Adde Auguſtin. qui Pſal. 74. ſic ſcribit: Omni homini conuerſo ad Deū mutatur delectatio, mutantur delicię. Non. n. ſubtrahuntur: ſed mutantur. Omnes autem deliciæ noſtræ in hac vita nondum ſunt in re, ſed ipſa ſpes tam certa eſt, vt omnibus huius ſęculi delicijs pręponenda ſit. Hęc Aug. & Chryſoſtomus homilia 31. in Mat. Quemadmodum ex bona corporis habitudine lętitia cōſequitur: ſic multo eſt maior animi voluptas, quando virtuti deditus eſt,&c. *Nūquid poſſunt filij ſpōſi lugere* (ait Dn̄s Matt. 9.) *quandiu cum illis eſt ſponſus?* Si ſponſum Chriſtum in animi Thalamo habueris, lętaberis, non lugebis. O te męſtiſſimum,& miſerrimum,ſi a te ille peccato offenſus diſceſſerit.

Philo.
Virtutis gaudium, et delicia.
D. Auguſt.
D. Chryſoſt.
Matt. 9.

Abrahā in die ablactationis Iſaac,grāde conuiuium feciſſe dicitur Geneſ. 21. Matthæus vero magnum conuiuium fecit in die ablactationis ſuæ, cum a mundi vberibus auulſus eſt; ſed dulciora alia vbera reperit,de quibus Cant. 1. legitur: *Meliora ſunt vbera tua vino, fragrātia vnguētis optimis.* Videlicet, qui a mundi peſtiferis vberibus ſe abſtinet, is Chriſti vberibus dulciſſimis alitur.

Geneſ. 21.
Cant. 1.

Hoc Matthęi conuiuium cū intueor, vas illud velut linteum magnum videre videor Act. 10. Diuo Petro e cœlo oblatum, quadrupedia continens, & ſerpentia terræ, & volatilia cęli: quæ occidere, & manducare iubetur. Vocem enim audiuit huiuſmodi: *Surge Petre, occide, & manduca.* Quid aliud publicani erant, & peccatores

Act. 10.

catores

catores, quam immũda quædam animãtia, quadrupedia, & ſerpentia terræ? His plena erat menſa Chriſti: vnde Phariſæi aiebant; *Quare cum publicanis, & peccatoribus*, immundis, *manducat magiſter veſter?* At Deus miſericordiam vult potius, quam ſacrificium. Hi ſunt miſericordiæ diuinæ cibi ſuauiſſimi, hos in lecto, in menſa, in foro, in plateis quærit, horum pœnitentia paſcitur; horum correctione delectatur: A hos occidit, & manducat: occidit crimina, & manducat iuſtitiam. Quid mirũ, ſi cum peccatorib. manducat in mẽſa, qui pro peccatoribus vitam profudit in cruce? Miraris Iudæe (ait Chryſologus ſerm. 29.) cur Chriſtus miſceatur cõuiuio peccatorum, qui propter peccatores, & naſci voluit, & non recuſauit occidi? Oblatras cur peccatorum vinũ bibat, qui pro peccatorib ſuum ſanguinem fudit? Et ſi vis noſſe amplius; ſuſcepit ipſe peccatũ, ne perderet peccatores, in ſe ſententiam ſuã iudex retorſit, vt amaſſe ſe peccatores proderet magis ſoluendo, quam donando, & cæt.

D. Chryſol.

Non deſerit Deus peccatores, non fugit, ſed vocat, & vt auis è nido lapſos pullos, ſic ad gratiæ nidum clementer reuocat. Clemens Alex. in exhortatione ad gẽtes; Deus hominẽ retinet, & complectitur; ſicut cum pullus nido excidit, mater auis è nido aduolat. Si ſerpens pullos deuoraturus inhiet: mater circumuolat natos deflens. Deus aũt pater, & ſuum quærit figmẽtum, & ei, quod lapſum eſt, medetur, & feram perſequitur, & pullum rurſus in nidum recipit, vt rurſus aduolet incitans. Hęc ille. Nec ęgrotum, qui ſanari poteſt medicus, nec peccatorem, qui conuerti vult, Deus vnquam deſerit.

Clem. Alex.

At non omnium eſt cum publicanis, & peccatorib. verſari, & manducare, ſed eorum, qui eis medicinã afferre poſſunt. Quemadmodũ peſtifero laborãtes morbo omnes fugiunt, pręter medicos, & cæteros, qui illis medentur: ita peccatorum conſortium fugere omnes oportet, præter eos, qui medicamenta illorum vitijs adhibere queunt. Vt enim peſtifer morbus, ſic vitia contagione ſerpunt. Vnde Chryſoſtomus Pſalm. 4. Quemadmodum corpora a corrupti aeris lue infecta pereunt: ita etiam anima ſępe damnum accepit ex malorum congreſſione. Et quemadmodum ſanus oculus, quando laborantem aſpexerit, afficitur, & qui eſt ſcabie refertur, iis etiam, qui ſani ſunt, eam impertit, ita etiam ſæpe contingit in conſuetudine improborum, &c. Num. 5. iubet Deus e caſtris omnem leproſum eijcere, ne illa contaminent. Qui animo leproſi ſunt, eos, quibus cum verſantur, contaminant, quamobrem a familiaritate, veluti è caſtris ſunt expellendi, ſi leproſis morbus mederi nolint.

Fugienda improborum conſortia.

D. Chryſoſ.

Num. 5.

Denique Matthæus conuiuium Chriſto fecit magnũ. Suauiſſima enim, ac pretioſiſſima illi fercula appoſuit. Quod ferculum ſuauius, aut pretioſius eſſe potuit illa rerum omnium renuntiatione, illa paupertate, illa obediẽtia, qua & vocanti, relictis omnibus ſtatim paruit, & per totam vitam obtemperauit, illa caſtitate, patientia, cęteriſque virtutibus, quas coluit? B Quod dulcius ferculum ipſo corde, ipſa vita, ipſo ſanguine, quem pro Domino effudit? Victima virginitatis appellatur apud Hyppolitum in libello de 12. Apoſtolis, teſte Card. Baronio in annot. Martyrologij 21. Septemb. Etenim propter Iphigeniæ virginitatem, ab Hirtaco rege interfectus eſt. Cum Iphigeniam ducere vellet vxorem, Apoſtolum, cuius opera virginitatis voto illa ſe obſtrinxerat, in eaque conſtanter perſtabat, C ad arã ſacrum facientem impius Rex vita priuari iuſſit. A conuiuio cępit Matthæus, in conuiuio ſanctiſſimam vitam amiſit. A conuiuio (inquam) cępit, quod ipſe Chriſto exhibuit, in conuiuio animam efflauit, quod Chriſtus ipſi præbuit. Cum in ara cum Chriſto ſuauiſſimè epularetur, Chriſtique potaret ſanguinem: pro magiſtro dilectiſſimo proprium effudit ſanguinem. D Cumque cœleſtem Agnum immolaret, pro Agno, quem immolabat, immolatus eſt. De Matthęi abſtinentia Clemẽs Alexandrinus lib. 2. Pædagogi capit. 1. ſic ſcribit. Matthęus Apoſtolus ſeminibus, baccis, atque oleribus, abſque carnibus veſcebatur, &c.

Conuiuium ſpirituale Matthæi.

Matt victima virginitatis.

Clement Alexand.

His adde Matthæum nobis etiam magnum feciſſe conuiuium, Magnum nanque hominibus cunctis cõuiuium fecit, E cum Euangelij dapes cœleſtes exhibuit. Ezechiel capite tertio ſcribit volumen ſibi fuiſſe exhibitum, inſtar mellis dulce. *Aperuit* (inquit) *os meum, & cibauit me volumine, & dixit ad me, venter tuus comedet, & viſcera tua complebuntur volumine iſto, quod*

Ezech. 3.

ego

ego do tibi. Et comedi illud, & factum eſt in ore meo ſicut mel dulce, &c. Simile ſane eſt Matthæi præclariſſimi Euangeliſtæ Euangelij volumen, quo Spiritus ſanctus nos cibauit. Melle dulcius eſt, omnibuſq; epulis præſtantius, ac ſalutarius. Vtinã illud comedamus, viſceraque noſtra illo compleantur. Intellectu autem veluti animi ore meditando edimus, memoria veluti ſtomacho meditata continemus, & volũtatem, totumque animum ſuauiter Euãgelio ſic reficimus.

Illud non præteribo tacitus, quod D. Chryſologus, ſer. 29. ſcripſit; Matthæus (ait) non ſubtrahitur operi, ſed mutatur, & telonium ſuſcipit magis, quam relinquit; vt manſura Deo, nõ homini peritura conquirat, &c. Exigebat Matthæus vectigalia, nõ munus omnino reliquit, ſed mutauit. Exigebat tributa homini, poſtea exegit Deo. Hoc enim Matthæi munus fuit, quæ Deo debentur tributa, videlicet fidem, ſpem, charitatem, religionem, gratiarum actionem, iuſtaque opera, ab hominibus exigere. Felix qui, quæ debet Deo, tributa ſoluit. De Iſſachar pater Iacob Geneſ 49. Vidit (inquit) requiem ꝙ eſſet bona, & terram quod optima, & ſuppoſuit humerum ſuum ad portandum, factuſque eſt tributis ſeruiens, &c. Similem in modum virtutis ſtudioſus vir, cęleſtem requiem videt, quòd ſit bona, terramque illã beatam, quod optima, ſupponit labori humerum, fitque tributis ſeruiens, quoniam quæ Deo tributa debet, fideliter, & alacriter perſoluit. Ijs enim modicis operum iuſtorum tributis, quæ Deo reddit, videt æternam in cęleſti patria quietem, ęternaſque ſe diuitias comparare.

Matthæus munus mutauit.

Geneſ. 49.

A

Tributa Deo debita ſoluenda.

B

Habet, & cacodęmon ſuum telonium; magnus eſt publicanus, & exactor. Sic a D. Gregorio appellatur, lib. 30. Mor. cap. 13. & ab Iſaia cap. 9. *ſceptrum* (inquit) *exactoris eius ſuperaſti, &c.* Exigit autem a nobis tributa grauiſſima, vſuraſque turpiſſimas, hoc eſt peccata, vt Auguſtinus appellat Pſalm. 71. At huius exactoris ſceptrum ſuperat vir iuſtus, cui illud congruit, Iob 39. *Vocem exactoris non audit.* Tũc tributum dęmon exigit, cum tentat; tunc tributum negamus, cum tentationem repellimus. Vnde Gregor. in verba Iob citata: Clamorem (inquit) exactoris non audire, eſt violentis tentationum motib. non conſentire, &c.

Dæmon tributa exigit ideſt, peccata.

D. Gregor.

D. Auguſt.

C

Iob 39.

CAPVT XXIII.

De quæſtione propoſita a diſcipulis Ioannis.

MATTH. CAP. IX.

TVNC acceſſerunt ad eum diſcipuli Ioannis, dicentes: Quare nos, et Phariſęi ieiunamus frequenter: diſcipuli autem tui non ieiunant? Et ait illis Ieſus: Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere, quandiù cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt. Nemo autem immittit commiſſuram panni rudis in veſtimentum vetus: Tollit enim plenitudinem eius a veſtimento, & peior ſciſſura fit. Neque mittunt vinum nouum in vtres veteres: Alioquin rũpuntur vtres, & vinum effunditur, & vtres pereunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mittunt, & ambo conſeruantur.

Digitized by Google

MARCVS CAP. II.

ET erant diſcipuli Ioannis,& Phariſæi ieiunantes. Et veniunt, & dicunt illi: Quare diſcipuli Ioannis,& Phariſęorum ieiunant,tui autem diſcipuli non ieiunant? Et ait illis IESVS: Nunquid poſſunt filij nuptiarum,quandiu ſponſus cum illis eſt,ieiunare? Quanto tem pore habent ſecum ſponſum,non poſſunt ieiunare. Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus,& tunc ieiunabunt in illis diebus. Nemo aſſumentum panni rudis aſſuit veſtimento veteri. Alioquin aufert ſupplementum nouum à veteri, & maior ſciſſura fit. Et nemo mittit vinum nouum in vtres veteres. Alioquin dirumpet vinum vtres, & vinum effundetur, & vtres peribunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mitti debet.

LVCAS CAP. V.

AT illi dixerunt ad eum: Quare diſcipuli Ioannis ieiunant frequenter,& obſecrationes faciũt, ſimiliter & Phariſæorum, tui autem edunt,& bibunt? Quibus ipſe ait: Nunquid poteſtis filios ſpõſi,dum cum illis eſt ſponſus,facere ieiunare? Venient autem dies,cũ ablatus fuerit ab illis ſponſus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Dicebat autem, & ſimilitudinem ad illos: Quia nemo commiſſuram à nouo veſtimento,immittit in veſtimentum vetus. Alioquin & nouum rumpit,& veteri non conuenit commiſſura à nouo. Et nemo mittit vinum nouum in vtres veteres. Alioquin rumpet vinum nouum vtres, & ipſum effundetur, & vtres peribunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mittendum eſt,& vtraque conſeruantur. Et nemo bibens vetus ſtatim vult nouum,dicit enim. vetus melius eſt.

Quare nos, & Phariſæi ieiunamus, & cætera.

A

VT ſupra dictum eſt,Phariſæis,& ſcribis arguentibus, quòd cum publicanis, & peccatoribus manducaret, reſpondit Dominus ſe medicum cęleſtem non ad ſanos veniſſe, ſed ad ægrotos curandos. *At illi*, ſcilicet ſcribæ, & Phariſæi (ait Lucas) *dixerunt ad eum: Quare diſcipuli Ioannis ieiunant frequenter, & obſecrationes faciunt, ſimiliter,& Phariſæorum, tui autem edunt,& bibunt? &c.* Vnde colligitur hanc quæſtionem,ſiue potius vitę accuſationem propoſitam fuiſſe Chriſto poſt illud reſponſum.

Ordo geſtorum.

Matthæus ait propoſitam a diſcipulis Ioannis: *Tunc* (inquit) *acceſſerunt ad eum diſcipuli Ioannis dicentes; Quare nos, & Phariſæi ieiunamus frequenter, diſcipuli autem tui non ieiunant? &c.* Lucas aperte ſignificat obiectam a ſcribis,& Phariſæis; non autem a diſcipulis Ioannis ſolum inſtigantibus Phariſęis. Marcus ſcribit prolatam a diſcipulis Ioannis,& a Phariſæis. *Erant* (inquit) *diſcipuli Ioãnis,& Phariſæi ieiunãtes,& veniũt,& dicunt illi*, ſcilicet Chriſto. *Quare*

A quib. propoſita quæſtio.

diſcipuli

Digitized by Google

diſcipuli Ioannis, & Phariſæorum ieiunant, tui autem diſcipuli non ieiunant? &c. Itaque dicendum propoſitam hanc quęſtionẽ tũ a diſcipulis Ioannis, qui tunc temporis erat in vinculis; tũ a Phariſęis, & Scribis. Tam enim hi, quam illi ad illam proponendam conuenerunt; vt docet Marcus ſatis perſpicuè. Nõ deeſt qui dicat a Phariſæis non per ſe, ſed per Ioannis diſcipulos propoſitam.

Phariſæi, & diſcipuli Ioannis frequenter ieiunium ſeruabant, precibuſque, & obſecrationibus vacabant: Domini vero diſcipulos ieiunantes, precibuſque vacãtes non videbant; inde orta criminatio eſt. Forſitan illa die, qua Chriſtus apud Matthæum conuiuio exceptus eſt, ipſi Ioannis diſcipuli, & Phariſæi ieiunabãt; id quod ſignificare poſſunt Marci verba; *Erant* (inquit) *diſcipuli Ioannis, & Phariſæi ieiunantes.* Illa ſcilicet die. Vel *Erãt ieiunantes*, frequenter, id eſt, ſolebant ſępe ieiunare. Cum ergo viderent Chriſtum Chriſtique diſcipulos conuiuio lauto, & opiparo exceptos a Matthæo, criminantur, & rogant, cur non ieiunent?

Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere, quãdiu cum illis eſt ſponſus?

Spõſus Eccleſiæ Chr̃s eſt; ſic a Baptiſta appellatur Ioan. 3. *Qui habet* (inquit) *ſpõſam, ſpõſus eſt; amicus aũt ſponſi, qui ſtat, et audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſpõſi, &c.* Quæ verba his Chriſti verbis ſimilia ſunt, quibus ait filios, & amicos ſpõſi nõ poſſe lugere, quandiu cum illis eſt ſponſus. Filij ſpõſi, vel filij nuptiarum, græcè dicuntur filij, νυμφῶνες, id eſt, ſponſi, vel thalami nuptialis. Nam νύμφη, ſponſam ſignificat, νυμφίος, ſponſum; νυμφών, thalamũ nuptialem, & ſponſum. Non dicũtur aũt ſponſi filij, filij ab ſponſo geniti; ſed domeſtici, qui nuptias celebrãt; quarum tẽpus non lugubre eſt, ſed lætũ, ac feſtiuum. Reſpõdet itaq; Dñs Phariſæis & diſcipulis Ioannis, nõnullis ſimilitudinib. & indicat non eſſe arguẽdos ſuos diſcipulos, quòd non ieiunẽt. Hęc prima eſt ſimilitudo ſumpta a nuptijs. Ieiunia (inquit) non ſunt læti temporis, ac feſtiui, quale eſt nuptiarũ. Cum ergo mei diſcipuli in nuptijs ſint, quandiu cum eis ipſe ſponſus verſor; arguendi non ſunt quòd modo ieiunia non obſeruent. Sed nec ſemper cum eis verſabitur ſponſus, nec ſemper ieiunia non obſeruabũt. Tẽpus enim erit, cum ab eis auferetur ſponſus, ſcilicet cum ego in cęlum diſcedam, illoſque, quod ad pręſentiam attinet corporalem, relinquam. Tunc ieiunabunt. Erit illud tempus laborũ, et ieiuniorum; hoc verò nuptiale eſt, & lętitię. Chriſtus (ait Chryſologus ſer. 31.) qui tunc Eccle-
A ſiam deſponſabat, indulgebat ſe menſis, conuiuantibus ſe non negabat; humanum, comem, blandum ſe pia charitate reddebat; donec diuinis humana coniũgeret, & faceret de terrena ſocietate cœleſte conſortium, &c.

Chriſtus ſpõſus lætiſſimus.

D. Chryſol.

Felix anima, quæ lætiſſimum hunc habet ſponſum, qui toti domui cęleſtem, lętitiam affert, pellit męſtitiã. Merito ſpõſi huius ſponſa in cantico canticorũ, quæ
B harum nuptiarũ Epithalamium eſt, ſic ait cap. 1. *Exultabimus, & lætabimur in te, memores vberum tuorum ſuper vinũ, &c.* Caue ne auferat a te ſponſus. Auferetur autem, ſi mortifero crimine thalamum inquines. Simulq; cum lætiſſimo ſponſo lętitia ſumma, quæ ex illius percipitur pręſentia, abſcedet. Idcirco ſponſa Cantic. 3.
C poſtquam ſponſum apprehendit: *Tenui* (inquit) *eum, nec dimittam*, &c. Tene Deũ, aſtringe fortiter, ac conſtanter, ne relinque ſegniter, ac oſcitãter. *Regnum cælorum* & Rex quoque cęlorum *vim patitur*; ſed hac vi delectatur.

Cant. 1.

Cant. 3.

Nemo immittit commiſſuram panni rudis in veſtimentum vetus, &c.

Secunda ſimilitudine oſtẽdit Dñs diſcipulos imbecilles adhuc, & imperfectos, ieiuniorum, & obſecrationum pon-
D dere nequaquam opprimendos eſſe. Nemo (inquit) ex nouo veſtimento partem detrahit pãni rudis, impoliti, & noui, illamq; veteri, ac detrito veſtimẽto aſſuit. Nam veſtimentũ nouum lacerat; veteri verò non congruit noui panni aſſumentum. Hoc eſt, quod Lucas ijs verbis ſignificat: *Nemo cõmiſſuram a nouo veſtimento immittit in veſtimentum vetus. Alioquin &*
E *nouũ rumpit*, ſcilicet veſtimentũ: *& veteri nõ conuenit cõmiſſura a nouo, &c.* A nouo, inquã, veſtimẽto ablata. Quod ſi quis panni rudis aſſumentum veteri veſtimento aſſuat: poſtea offenſ⁹ diſſimilitudine, idẽ aſſumentũ, ſiue noui panni partẽ, quam aſſuerat, aufert a veſtimento veteri; &

maior, ac peior fit in eodem veſtimento veteri ſciſſura. Hoc Matthæus ſic dixit: *Nemo immittit commiſſuram*, græcè ἐπίβλημα, ideſt, aſſumentum, *panni rudis in veſtimentum vetus. Tollit enim plenitudinem eius a veſtimento; & peior ſciſſura fit, &c.* Tollit (inquit) offenſus diſſimilitudine panni, plenitudinem eius, ſcilicet veſtimenti veteris, hoc eſt, pannum rudem, qui implebat veſtimētum vetus, tollit ab ipſo veſtimē- A to, ſcilicet veteri, vt ex Marco intelligitur. Nam offenditur panni ruditate, & differentia. Pannus rudis græcè apud Matthæum, & Marcum dicitur ῥάκος ἀγνάφου, ideſt, pannus a fullone nondum apparatus. Nam dictio, ἄγναφος, deducitur a particula priuante, ἀ & γναφεύς, quod nomen fullonem ſignificat. Marcus hoc modo ſcribit. *Nemo aſſumentū panni rudis aſſuit veſtimento veteri. alioquin aufert ſupplementum nouum, a veteri*, ſcilicet veſtimēto; *& maior ſciſſura fit, etc.* Græce legitur apud Matthæum, & Marcum idem vocabulum, πλήρωμα, quod interpres vertit plenitudinem, & ſupplementū. Dicitur vero aſſumentum panni noui plenitudo quia implet locum veteris veſtimēti; dicitur ſupplemētum, quia ſupplet. Aliter exponi poteſt ſimilitudo hęc hoc pacto. Matthęus ſic. Nemo immittit commiſſuram, ſiue additamentū panni rudis, & noui in veſtimentum vetus. Tollit enim ipſa commiſſura, vel additamentum noui panni, tollit, inquā, plenitudinem, ideſt, integritatem eius a veſtimento, ſcilicet veteri, cui additur. Nam quia durior eſt, & fortior pars noua, id quod integrū, & plenum eſt in veſtimento veteri, diſcindit, & fit peior, & maior ſciſſura, quā erat, antequam apponeretur additamentum. In hanc ſententiam interpretatur Euthymius; Integritas (inquit) panni rudis cum ſit fortis, & dura, tollit, ac detrahit a veſte, quę detrita erat, quantumcunque acceperit; & maior ruptura fit, &c. Et Theophylactus Marci 2. Pannus (ait) nouus ſi aſſuatur veſtimēto veteri, ſua infirmitate illud diſcindit, &c. Quemadmodum in ſequenti ſimilitudine vini nouitas rumpit vtres veteres; ita in hac, panni additi nouitas rūpit veſtem detritam. Marcus difficilius ita explicabitur: Nemo aſſumentum nouum aſſuit veſti detritæ. Alioquin ipſum ſupplementū nouum quod ſuppletur aufert a veteri, ideſt, ſcindit vetus veſtimentum. Et maior ſciſſura fit. Ex gręco: verti poteſt, pro ſupplemento, plenitudo, idem enim vocabulum extat apud Matth. & Marcum, ſcilicet πλήρωμα, Si ſic vertas. Alioquin aufert, vel tollit gręcè αἴρει, plenitudinem ipſius nouū a veteri; eadem fere verba erunt Marci, & Matthæi, & idem ſenſus: Tollit nouum integritatem a veteri, quia fortius eſt. Lucas vix recipit hanc interpretationem. Nemo (inquit) commiſſuram a nouo veſtimēto immittit in veſtimentū vetus. Alioquin, & nouum rumpit, id eſt, alioquin nouum illud additamentū rumpit veterem veſtem ſuo rigore, & nouitate; & veteri non conuenit commiſſura. Significat hac ſimilitudine Dominus teneræ, imbecilliſque virtutis diſcipulos ſimiles eſſe veſtimento veteri, ac detrito; B quo circa nolle illis nouas obſecrationes, & preces, ac ieiunia noua indicere eorū viribus minime congruentia. Id enim eſſet veteri veſtimento, ac detrito, nouum ac rudem pannum aſſuere: vnde ſciſſura ſequeretur, ſi ieiuniorum, & obſecrationum onus ferre recuſarent, & diſcederēt. Oporteretque ieiunia, & obſecrationes velut aſſumentum rude a veteri veſtimēto tollere.

C

Neque mittunt vinum nouum in vtres veteres.

Tertia ſimilitudo eodem tendit. Noua (inquit) ieiunia, nouęque obſecrationes, imbecillis diſcipulis indicendæ nō ſunt. Ne forte, vt vtres veteres vi ebullientis vini diſrumpuntur; ſic illi ieiuniorum onere premantur, ac cadant. Nemo muſtum in vtres infundit veteres, ne efferueſcentis vini acrimonia diſcindatur. D Vtres nouos nouum vinum flagitat. Eūdem in modum noua lex, nouaque ieiuniorum onera, diſcipulos poſtulāt nouos per Spiritus ſancti gratiam renouatos. Additur his apud Lucam quarta parabola. Nemo (ait Dominus) bibens vetus vinum, ſtatim vult nouū; dicit enim; vetus melius eſt. Qua indicatur, homines paulatim ad perfectiora eſſe traducendos. Quēadmodum (inquit) paulatim à vini veteris vſu, E cui aſſueuerunt ad nouum, vini potatores tranſeunt; ſic diſcipuli mei paulatim a veteribus moribus ad noua onera ieiuniorum, & obſecrationū tranſibunt. Vel, Quemadmodum vini potator nouum vi-

num

num non vſurpat in potum, mox vt con fectum eſt, ſed ſuo reſeruat tempori; ſic & diſcipuli non vſurpant modo ieiunia, & obſecrationes nouas, ſuum tamen illæ tempus habebunt.

Ex his collige ijs, qui nouitia, ac tenera virtute præditi ſunt, non eſſe grauia imponenda onera; ne vt vtres veteres vi ebullientis muſti dirumpantur: idque quod habēt vini, id eſt virtutis effundāt. De Phariſæis Dominus Matth. 23. *Alligant* (inquit) *onera grauia, & importabilia, & imponunt ea in humeros hominum; digito autem ſuo nolunt ea mouere, &c.* Iis ſimiles ſunt, qui teneros humeros, ac debiles pōdere vires ſuperante premunt, Geneſ. 33. *Noſti* (ait Iacob ad Eſau) *quòd paruulos habeā teneros, & oues, & boues fœtas mecū; quas ſi plus in ambulando fecero laborare, morientur vna die cuncti greges, &c.* Sic paſtor bonus, ſic paruulos ſuos teneros, debileſque curat oues; non plus in ambulando laborare facit, quā poſſunt, ne forte moriātur. Addit idem Iacob: *Sequar paulatim ſicut videro paruulos meos poſſe, &c.* Paruulorum viribus ſe accommodat ſapiens paſtor; lac præbet ijs, qui ſolidum cibum edere nō poſſunt: iuxta illud Apoſtoli 1. Corint 3. *Lac vobis potum dedi, non eſcam; nondum enim poteratis. Sed nec nunc quidem poteſtis: adhuc enim carnales eſtis, &c.*

Matth. 23. Tenera virtute præditis onera grauia nō ſunt imponenda. Gen. 33.

1. Cor. 3.

Quòd ſi vinum nouum vtres veteres diſrumpit; caueat Chriſti ſacerdos ne vinum illud nouum, id eſt noui teſtamenti (ſanguinem dico Dei, ſub vini ſpecie latentem) in vtrem veterem, hoc eſt, animum mortifero ſcelere inueteratum infundat. Quod ſi faciat diſrumpetur. Vinum illud nouum noua vaſa flagitat, id eſt, noua corda, & Spiritu ſancto renouata ſacerdotum pectora. Vinum eſt ebulliens, & efferueſcens, pectus nouum diuino complens feruore, ſcelere verò inueteratum diſrumpens.

Sāguis Chriſti.

CAPVT XXIV.

De filia Archiſynagogi in vitam reuocata. Et fœmina a ſanguinis profluuio liberata.

MATTH. CAP. IX.

HAEC illo loquente ad eos, ecce princeps vnus acceſſit, & adorabat eum dicens; Domine, filia mea modo defuncta eſt, ſed veni, impone manum tuam ſuper eam, & viuet. Et ſurgens Ieſus ſequebatur eum, & diſcipuli eius. Et ecce mulier, quæ ſanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, acceſſit retro, & tetigit fimbriam veſtimenti eius. Dicebat enim intra ſe: Si tetigero tantùm veſtimentum eius, ſalua ero. At Ieſus conuerſus, & videns eam, dixit: Confide filia, fides tua te ſaluam fecit. Et ſalua facta eſt mulier ex illa hora. Et cum veniſſet Ieſus in domum principis, & vidiſſet tibicines, & turbam tumultuantem, dicebat: Recedite: non eſt enim mortua puella, ſed dormit. Et deridebant eum. Et cum eiecta eſſet turba, intrauit: & tenuit manum eius. Et ſurrexit puella. Et exijt fama hæc in vniuerſam terram illam.

MARCVS CAPITE V.

ET cum tranſcendiſſet Ieſus in naui rurſum trans fretum,conuenit turba multa ad eum, & erat circa mare. Et venit quidam de archiſynagogis nomine Iairus: & videns eum,procidit ad pedes eius, & deprecabatur eum multum,dicens: Quoniam filia mea in extremis eſt. Veni, impone manum tuam ſuper eam, vt ſalua ſit,& viuat. Et abijt cum illo. Et ſequebatur eum turba multa, & comprimebant eum. Et mulier, quæ erat in profluuio ſanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpeſſa a compluribus medicis, & erogauerat omnia ſua,nec quidquam profecerat, ſed magis deterius habebat, cum audiſſet de Ieſu, venit in turba retro, & tetigit veſtimentum eius. Dicebat enim: Quia ſi vel veſtimentum eius tetigero, ſalua ero. Et confeſtim ſiccatus eſt fons ſanguinis eius,& ſenſit corpore,quia ſanata eſt a plaga. Et ſtatim Ieſus in ſemetipſo cognoſcens virtutem,quæ exierat de illo,cōuerſus ad turbam aiebat. Quis tetigit veſtimenta mea? & dicebant ei diſcipuli ſui: Vides turbam comprimentem te,& dicis: Quis me tetigit? Et circumſpiciebat videre eam,quę hoc fecerat. Mulier verò timens,& tremens,ſciens quod factum eſſet in ſe,venit,& procidit ante eum,& dixit ei omnem veritatem. Ille autem dixit ei: filia, fides tua te ſaluum fecit? vade in pace, & eſto ſana a plaga tua. Adhuc eo loquente veniunt ab Archiſynagogo dicētes: Quia filia tua mortua eſt; quid vltra vexas Magiſtrum? Ieſus autem audito verbo, quod dicebatur,ait Archiſynagogo: Noli timere: tantummodo crede. Et non admiſit quemquam ſe ſequi,niſi Petrum,& Iacobum,et Ioannem fratrem Iacobi. Et veniunt in domum Archiſynagogi,& videt tumultum,& flentes,& eiulantes multum. Et ingreſſus ait illis: Quid turbamini, & ploratis? puella non eſt mortua, ſed dormit. & irridebant eum. Ipſe verò eiectis omnibus aſſumit patrem,& matrem puellæ,& qui ſecum erant,& ingreditur vbi puella erat iacens. Et tenens manum puellæ, ait illi: Talitha cumi. Quod eſt interpretatum: Puella (tibi dico) ſurge. & confeſtim ſurrexit puella, & ambulabat. Erat autem annorum duodecim. & obſtupuerunt ſtupore magno. Et præcepit illis vehementer, vt nemo id ſciret, & dixit dari illi manducare.

LVCAS CAPITE VIII.

FACTVM eſt autem cum rediјſſet Ieſus, excepit illum turba. Erant enim omnes expectantes eum. Et ecce venit vir cui nomen Iairus, & ipſe princeps ſynagogæ erat, & cecidit ad pedes Ieſu, rogans eum vt intraret in domũ eius, quia vnica filia erat ei fere annorum duodecim, & hæc moriebatur. Et contigit dum iret, à turbis comprimebatur. Et mulier quædam erat in fluxu ſanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogauerat omnem ſubſtantiam ſuam, nec ab vllo potuit curari. Acceſsit retro, & tetigit fimbriam veſtimenti eius, & cõfeſtim ſtetit fluxus ſanguinis eius. Et ait Ieſus: Quis eſt qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor, turbæ te comprimunt, & affligunt, & dicis: Quis me tetigit? Et dixit Ieſus; tetigit me aliquis. Nam ego noui virtutem de me exiјſſe. Videns autem mulier quia non latuit, tremens venit, & procidit ante pedes eius: & ob quam cauſam tetigerit eum indicauit coram omni populo: & quemadmodum confeſtim ſanata ſit. At ipſe dixit ei: Filia fides tua ſaluam te fecit, vade in pace. Adhuc illo loquente venit quidam ad principem ſynagogæ dicens ei. Quia mortua eſt filia tua noli vexare illum. IESVS autem audito hoc verbo reſpondit patri puellæ: Noli timere, crede tantùm, & ſalua erit. Et cùm veniſſet domum, non permiſit intrare ſecum quenquam, niſi Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & patrem, & matrem puellæ. Flebant autem omnes, & plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non eſt mortua puella, ſed dormit. Et deridebant eum, ſcientes quòd mortua eſſet. Ipſe autem tenens manum eius clamauit dicens: Puella ſurge. Et reuerſus eſt ſpiritus eius, & ſurrexit continuò. Et iuſsit illi dari manducare. Et ſtupuerunt parentes eius, quibus præcepit ne alicui dicerent, quod factum erat.

Ordo geſtorum.

HAec duo miracula temporis ordine ſequi, oſtendunt Matthæi verba capite 9. *Hæc* (ait) *illo loquente, ecce princeps vnus acceſſit, &c.* Hoc eſt, cùm Chriſtus Phariſæis & diſcipulis Ioannis reſponderet arguentibus diſcipulos, quòd non A ieiunarent; tunc Iairus Synagogæ princeps acceſſit. Marcus & Lucas hiſtoriam hanc alio loco collocarunt, vt compertum eſt. Neque vero à Matthæo diſcordant, quoniam temporis ordinẽ non ſunt ſecuti.

Venit quidam de Archiſynagogis nomine Iairus.

Erant multæ in populo Iſraelitico ſynagogæ, quæ ſingulæ ſuos habebant principes, ſiue præfectos. Ex his Archiſynagogis vnus nomine Iairus, filiam, & quidẽ vnicam in extremo habebat ſpiritu. Vnicæ igitur filiæ malo adductus, ad Chriſtũ venit, procidenſque ad pedes, & illum adorans, vt filiam vitæ reſtitueret poſtulauit. Non tamen quaſi Deũ adorauit; nondum enim ad ſublimem hanc cognitionẽ fide aſcenderat. Id quod verba illa indicant: *Veni impone manum tuam ſuper eam, & viuet.* Ignorabat videlicet, poſſe Chriſtũ ſolo iuſſu vitam cui vellet pro omnipotentia ſua reſtituere. Vnde Chryſoſtom. in Matth. hom. 32. Vide (inquit) ruditatem principis, poſtulat vt veniat Dominus, & manum imponat. Id quoque Naaman ab Eliſeo poſtulabat 4. Reg. 5. Viſu enim, & ſenſu indigent, qui rudiores sũt &c. Et Theophylactus: Videtur Archiſynagogus fidem habere, quamuis non magnam. Obſecrat enim Dominum, non vt ſolum verbum dicat; ſed vt & veniat, & manum imponat, &c. Euthym. quoque: Petebat (ait) vt veniret Chrs, & manum imponeret; vtpote craſſius affectus, &c.

D. Chryſoſ.

Theophyl.

Euthym.

Filia mea modo defuncta eſt.

Pariunt difficultatem Euangeliſtarum verba, quæ precanti huic Iairo tribuuntur. Marcus dixiſſe ait: *Filia mea in extremis eſt.* Lucas: *Vnica filia erat ei, & hæc moriebatur.* At Matthæus hæc illi verba tribuit: *Filia mea modo defuncta eſt.* Nulla eſt repugnantia, ſed concordia ſumma in dictis Euangeliſtarũ. Si aliqua prima fronte repugnare videntur; penitus inſpecta maxime conſentiunt. Scripta autem ita ſunt vt fides exerceatur. D. Auguſtinus libro 2. de conſenſu Euangeliſt. cap. 28. arbitratur Archiſynagogum id dixiſſe, quod Marcus ſcribit: *Filia mea in extremis eſt.* Matthæum verò non quid ille dixerit, retuliſſe, ſed quid cogitauerit, & voluerit, attendiſſe; filiam enim, quam in extremo ſpiritu reliquerat, obijſſe mortem. Iairus cogitabat, & in vitam reuocari volebat. Attendit (ait Auguſtinus) Matthæus, non verba patris de filia, ſed quod eſt potiſſimum, voluntatem. Et talia verba poſuit, qualis voluntas erat. Ita enim deſperaue-

Concordia Euangel.

erat, vt poſtmodum [illegible] non credens [illegible] poſſe [illegible], quam morientem [illegible]. Et cum inſtituiſſet breuiter dicere [illegible] patrem dixiſſe, quod & ipſum [illegible] voluiſſe, & Chriſtum feciſſe. Sic [illegible] dere tantum [illegible]. Videlicet primum quidem [illegible] derem exaggeras, [illegible] addidit, *Nunc modo defuncta eſt.* Quæ eſt ſententia Euthymij. A tempore [illegible] Chryſoſtom. mortuam puellam eſſe [illegible] te calamitatem amplificaſſe.

Ecce mulier quæ ſanguinis fluxum patiebatur annis duodecim acceſſit retro.

Quod Archiſynagogus poſtulabat conceſſit Dominus. Domum vt veniret poſtulauit Archiſynagogus, & manum puel- B læ, vt imponeret, morem geſſit, ſecutus illum eſt Dominus domum vſque, manum puellæ tenuit, mortuamque reduxit in vitam. In ipſo autẽ itinere, fœmina, quæ annis duodecim ſanguinis [illegible] profluuio laborauerat, furtim fimbriam cæleſtis medici tetigit, ſanitatemque ſubito neminе præter Chriſtum ſciente, recuperauit. At Chriſtus latere miraculũ noluit.
C Propterea enim illud ediderat, vt ab hominibus in probationem potentiæ ſuæ cognoſceretur. Patefecit ergo factum, vt Marcus docet, & Lucas, tum vt potentiã ſuam oſtenderet, tum etiam vt Archiſynagogi, & fœminæ ſanatæ fidem confirmaret, atque augeret.

Ego noui virtutem de me exiſſe.

Cognouit (ait Marc.) Chriſtus virtutẽ,
D græce, *δύναμιν*, id eſt, potentiam ad ſanandum fœminam a ſe exijſſe, & ad turbam hominum, quæ ſequebatur conuerſus, rogauit; Quis veſtimenta mea tetigit? At diſcipuli reſponderunt: *Præceptor turbæ te comprimunt, & affligunt: & dicis; quis me tetigit?* Chriſtus verò iam non rogãs, ſed aſſerẽs addidit: *Aliquis tetigit me; nam ego noui virtutẽ,* græce, *δύναμιν, de me exiſſe.* Noluit verò mulierẽ indicare, vt ipſa ſe indicaret.
E Igitur timore perculſa ad pedes Domini ſe abiecit, & miraculum quod latebat coram multitudine hominum patefecit. Rogabis, cur mulier latere voluerit? Reſpondetur propter verecundiam. Erat enim morbo affecta fœdo, qui tangentes

gẽtes iuxta legem immundos reddebat. ideoq́ue tremens, vt ait Lucas, ad Chriſtũ venit; timebat enim ne argueretur, quòd, cum immũda eſſet, turbę ſe immiſcere, & Chriſtũ tãgere auſa fuiſſet. Sed bono eſſe animo à clementiſſimo Domino iuſſa eſt. *Confide* (inquit) *filia, fides tua te ſaluam fecit; vade in pace, & eſto ſana à plaga* A *tua*. Hoc eſt: Perſeueret in te ſanitas, quã tibi cõtuli. Timebat enim illa, ne vt ingrata, quæ tantũ beneficium occultaſſet, nec pro illo gratias egiſſet, reprehenderetur; & beneficio priuaretur. Ideo Chriſtus: *Confide* (inquit) *eſto ſana à plaga*; quaſi dicat, ne formides, datam ſanitatem non auferam; quin potius illam tibi ſtabilio, ac confirmo: Eſto ſana deinceps.

B Dubium eſt; Quæ nã virtus, ſiue dynamis illa fuerit, quæ à Domino exijſſe dicitur, ad ſanandam fœminam? Montanus in ſcholijs Matth. 9. ſic reſpõdet: Virtus verè exibat ex Chriſti corpore, quæ ſanare poſſet etiam grauiſſimis morbis aff.ctos. Illa autẽ virtus veſtibus etiam communicabatur, vt odor boni vnguenti veſtibus fragrãtiam præſtat. Hæc ille.

De virtute, quæ à Chriſto exijt ad efficiendum miraculum.

C Fateor potuiſſe ex Chriſti corpore virtutem aliquam, ſiue præcellentem qualitatẽ exire, & à Deo ad miracula perpetranda, eo modo extolli, quo tartareus ignis ad ſpiritus comburendos extollitur, Sed non opus eſt; huiuſmodi virtutem corpori Chriſti tribuere. Lõgum verò eſſet hoc loco ea perſequi, quæ de virtute ſcribunt Theologi, qua Chriſti humanitas miracula efficiebat. Quidam qualitatem D aliquam ordinis excellentioris; nonnulli artificioſum quendam motum, quem Deus humanitatis actionib. tribuebat, illaſq́ue ad miraculoſa opera attollebat, fuiſſe aiunt. Alij vero virtutem hanc in eo ſitam volunt quòd verbo, tactui, aut voluntati Chriſti diuina protinus adeſſet potentia ad miraculum patrandum.

Arbitror nullã ex Chriſti corpore virtutẽ odoris, ſeu vnguẽti inſtar emanaſſe. E Virtutem verò & poteſtatem in humanitate Chriſti ad miracula efficiẽda moralem fuiſſe reor, cõceſſionem videlicet Dei, qua ſecundũ humanitatis voluntatem, tactũ, vel verbum, cui natura diuina erat coniuncta, Deus miracula patrabat. Nullas habet hæc ſententia ſalebras, quibus reliquæ plenæ ſunt. Vt alias omittã. Si virtus illa, quam carni Chriſti tribuis, realis eſt, creata etiam erit. Ergo res creata miracula faciebat. Siquidem illa virtus homines ſanabat vt dicitur Luc. 6. Virtus (inquit) de illo exibat, & ſanabat omnes, &c. Quòd vero Chriſtus ait: *Noui virtutem exijſſe*; minime repugnat. Significat enim non quidem qualitatem exijſſe A aliquam; ſed diuinam Verbi exijſſe actionem, ad afferendam ſanitatem fœminæ.

Patres habet fautores hæc ſententia. D. Damaſcen. in lib. cui titulus eſt; Quomodo ad imaginem Dei facti ſumus, in exemplum miraculum affert, de quo hoc loco agimus, ſuſcitationis puellæ Archiſynagogi filiæ; ſic verò ſcribit, vt omittã alia: In Domino vtraque natura ea, quæ ad ſe proprie pertinent, altera adiutrice, B & ſocia exequitur. Cùm interea nec vna duæ ſint, nec duarum ſit vna affectio, & officium. Sed humanę eius naturę, ſuapte natura obedire diuino imperio, & volũtati, ſuaq́ue voluntate manum porrigere, & puellam tangere iuſſu & imperio diuinitatis, quæ puellam tactu excitabat. Ita humanæ actionis finis in libera manus dilatatione & tactu poſitus erat; diC uinæ autẽ in excitatione puellæ. Hęc ille. Diuus item Leo epiſt. 10. cap. 4. Agit vtraq; forma cum alterius cõmunione, quod propriũ eſt. Verbo ſcilicet operante, quod Verbi eſt; & carne exequente, quod carnis eſt; vnum horum, ideſt, Verbum, coruſcat miraculis; aliud id eſt, caro, ſuccũbit iniurijs, &c. D. Athanaſius ſerm. 4. cõtra Arianos; Cùm ſocrum Petri Chriſtus excitauit febri laborantem, D humano quidem more manum extẽdit; diuinitus autẽ morbum compeſcuit. Et in cæco humanum e carne emiſit ſputũ; diuinitus autẽ oculos aperuit per lutum. In Lazaro vocem vt homo edidit; diuinitus autem vt Deus eundem à mortuis excitauit, &c. Sophronius patriarcha Ieroſolymitanus in epiſtola, quæ habetur in Concil. ſexto Conſtantinopolitano, Actione 11. Idem Chriſtus & fiE lius, qui diuina geſſit & humana; ſecundum aliud vero, & aliud, ſicut diuinitus proteſtatus eſt Cyrillus. Secũdùm quòd Deus ſempiternus idem ipſe exiſtebat, patrabat miracula; ſecundum quòd homo verò idem ipſe modernus agnoſcebatur, faciebat humilia, & humana, &c.

D. Damaſc. *D. Leo.* *D. Athan.* *Sophron.*

Dubiũ præterea eſt, quæ nã fuerit hęc fœmina? D. Ambroſ. in lib. de Salomone

D. Ambr.

cap.5. Mariæ Magdalenę ſororem Martham fuiſſe putat: Dum largũ (inquit) in ſanguine fluxum Chriſtus ſiccat in Martha: dum dæmones pellit ex Maria, &c. Euſebius lib.7. cap.14. ex vrbe Cæſarea Philippi, quę prope fontes Iordanis eſt, oriundam ſcribit; huiusque miraculi memoriam perpetuò monumento pro foribus domus ſuæ conſignatam reliquiſſe. Mulierem (inquit) ſanguinis profluuio afflictam ex Cęſarea Philippi oriundã, illiusque domum ibi oſtendi, & admirabilia quædã ſeruatoris in eam beneficij monimenta, ad hoc tempus durare memorãt. Pro foribus enim domus illius æneã mulieris effigiẽ genib. flexis, & manibus inſtar ſupplicãtis in anterioreẽ partem extenſis, ſuper editum lapidem collocatã. Huic è regione erectã viri imaginem ex eadem materia conflatam: veſtitu ad talos demiſſo decenter ornatam, & manum mulieri porrigentem. Ad cuius pedes in ipſa baſi inuſitatam quandam herbæ ſpeciem enaſci; quam quidem vbi ad ænei veſtitus fimbriã excreuerit, morbis cuiusque generis medicandi vim habere. Hanc ſtatuam effigiem Ieſu exprimere dicunt quam ad noſtram vſque ætatem manentem, ipſi ad eam ciuitatẽ profecti oculis cernebamus, &c. Ethnicam verò fuiſſe hanc fœminam verbis ſequẽtibus ſignificat. Non planè (inquit) mirũ eos, qui ex gentibus prognati, à ſeruatore, dũ inter homines viuebat, beneficijs affecti fuiſſent, iſta effeciſſe. Hæc Euſeb. Sozomenus verò lib.5. cap.20. tradit à Iuliano Apoſtata hoc monumentum ſingulare fuiſſe diſiectum, his verbis: Cùm Iulianus certior factus eſſet Cæſareę Philippi pręclaram eſſe Chriſti ſtatuã, quã mulier, quæ ſanguinis profluuio laborabat cùm eſſet morbo liberata ibi collocauerat; eam deturbauit, ſuamque in eius loco poſuit; quam ignis violentus de cælo delapſus circiter pectus diſſecuit, caputq; vna cum collo in terrã deiecit, &c.

Euſebius. *Monumẽtũ beneficij accepti.* *Effigies Chriſti antiquiſſima Cæſarea.* *Euſebius.* *Fœmina ex Ethnicis.* *Sozomen.*

Dubitatur item, an tetigerit fœmina Chriſtum in oppido aliquo, an foris extra oppidum? Extra oppidũ tetigiſſe ait Hieronymus Matth.9. Id verò probat, quoniam fœminæ, quæ ſanguinis fluxu laborabant oppidis excludebantur. Hęc mulier (ait ille) non in domo, nõ in vrbe accedit ad Dominum; quia iuxta legem vrbibus excludebatur. Sed ĩ itinere ambulante Domino, &c. Ianſenius quoque putat fœminas huiusmodi ex ciuitatib. fuiſſe excluſas. Eiuſdẽ ſententiæ eſt Abulenſis Matth.9. quæſt.93. tamen Numerorum 5. probat eas in vrbib. habitaſſe, Nec enim lex vlla eſt, quæ illas eijciat. Tetigiſſe autem putat Chriſtum in vrbe Ieruſalem, id quod falſum eſt. Verſabatur enim Dominus tunc in Galilęa; Ieruſalẽ vero non in Galilæa eſt, ſed in Iudæa.

An fœmina Chriſtũ tetigerit in vrbe? *D. Hieron.* *Abulenſis.*

Quod vero ait fęminas ſanguinis profluuio laborantes non fuiſſe ab oppidis excluſas, veriſimile eſt. Nulla enim lex id apertè prohibet. Leuitici 15. de huiuſmodi fœminis lex extat, quæ immundas eſſe decernit, immundosque reddere tangentes, non tamẽ præcipit vt ab oppido expellantur. Verùm ex eadẽ lege id colliget aliquis. Nam ita habet lex: *Mulier quæ patitur multis diebus fluxum ſanguinis, non in tempore menſtruali, vel quæ poſt menſtruum ſanguinem fluere non ceſſat; quamdiu ſubiacet huic paſſioni immunda erit, quaſi ſit in tempore menſtruo. Omne ſtratum, in quo dormierit, & vas in quo ſederit, pollutum erit, &c.* At de muliere quæ in tempore menſtruo eſt, eodemq; capite ſic ſtatuitur: *Mulier, quæ redeũte menſe patitur fluxum ſanguinis ſeptem diebus ſeparabitur; omnis qui tetigerit eam immũdus erit vſque ad veſperum, &c.* Ita igitur argumentari licet: Mulier in tempore mẽſtruo ſeparabatur ſeptem diebus. Atqui illa, quæ ſanguinis fluxu vexabatur, eodem modo immunda erat; ergo ſeparabatur quoque non ſeptem tantum diebus, ſed quãdiu morbus nõ recedebat. Separabatur inquam extra vrbem. Præterea Num.5. lex extat huiuſmodi: *Præcipe filijs Iſrael, vt eijciant de caſtris omnem leproſum, & qui ſemine fluit, &c.* Sed par ratio in fœmina, quæ ſanguine fluit reperitur; ergo eijciebatur è caſtris, & oppidis. Reſponderi poteſt menſtruatas fœminas extra vrbes minime ſeparatas; oporteret enim ſingulis menſibus omnes fœminas ſeptẽ diebus extra vrbes agere. Singulis enim mẽſibus menſtrua patiuntur. Separabantur ergo à conſortio reliquarum fœminarũ, & hominum, ne illos tangerent fœminæ tam menſtruatæ, quàm fluentes ſanguine: ſed non pellebantur ex vrbibus. Secunda lex Num.5. de viris ſancitur, nec ad fœminas videtur producenda. Lege Abulenſem Num.5. quæſt.7.

An fœmina ſanguinis profluuio laborantes ex vrbibus excluderẽtur. *Leuit. 15.* *Num. 5.*

Si roges, quonam loco fœmina Chriſtum

Quonam loco femina Christum tetigerit.

ſtum tetigerit? Reſpondemus in itinere tetigiſſe, cum domum Archiſynagogi peteret, quam in ciuitate Capharnaũ fuiſſe ait Abulenſis Matth. 9. quæſt. 85. veriſimile id eſt. Nam Chriſtus poſtquam ex regione Geraſenorũ rediit in Capharnaũ, paralytico ſanitatem reddidit; poſtea cũ tranſiret inde, Matthæum ex telonio vocauit, quod iuxta Capharnaum fuiſſe dicitur. Exceptus videtur conuiuio in eadẽ A ciuitate a Mattheo; poſtea reſpondit phariſæis, & diſcipulis Ioannis prope mare, vt indicat Marcus; acceſſit Archiſynagogus, quem domũ vſque ſecutus eſt. Videtur ergo domus in Capharnaum fuiſſe. At Adrichomius in ciuitate Tiberiade, vel iuxta ciuitatem domum fuiſſe ſcribit, in theatro terræ ſanctæ, in tribu Zabulon, Num. 99. In ciuitate (ait) Tiberiade Chriſtus de telonio Matthæum vocat. In B proximo locus eſt, vbi Archiſynagogi filiam a mortuis excitauit, &c. Sed vnde hanc opinionẽ acceperit non aperit: quæ plane videtur falſa, quemadmodum, & de Matthæi telonio.

Cum veniſſet in domum Principis, & vidiſſet tibicines, &c.

Peruenit Chriſtus domum principis ſynagogæ, tibicines ſubmouit, & turbam luctu tumultuantem, paucisque miraculi teſtibus introductis, mortuam duodecim annorum puellam in vitam reuocauit. Adhiberi ſolebant ad luctum tibicines apud Iudæos, vt conſtat ex Ioſepho, lib. 3. de Bello cap. 15. ſic ſcribente: Per ſingulas domos, itemque cognationes, amiſſorum quiſq; lugebatur a ſuis, luctus verò ducis publicus erat. Et hi quidẽ hoſpites, alij propinquos, amicos alij, nonnulli etiam fratres flebant, Ioſephum autem vniuerſi. Adeo vt per dies 30. numquam lamenta in ciuitate Ieruſalem ceſſarent, magnaque mercede conducerent tibicines næniarum. Hæc ille. Næniæ verò cantus lugubres appellantur. Apud Ethnicos tibicines quoq; funerib. adhibitos docet Alexander ab Alexandro lib. 3. cap. 7. his verbis; Lecto conſtrato purpura, aut linteis ſplendentibus, & in eo defuncti corpore collocato: poſt vltimã conclamationem, tibicine præcedẽte, qui Nęniã funebrem, qua laudes defuncti, & facta recenſebat, tum pudorem, integritatem, & fidem, non ſaltabundus; vt olim, ſed ſtans phygio modulo caneret, funus procedebat, Senatorib. verò, & patritijs, atque ſummis ducibus tuba: minoribus, & plebeis, exequiali tibia canebant Siticines, &c. Siticines autẽ appellatos, ait. Gellius lib. 20. noct. attic. cap. 2. qui apud ſitos canere ſoliti eſſent, hoc eſt vita functos, & ſepultos. Huc ſpectat. Illud Plutarchi in lib. de induſtria animalium, de pica tibicines funeris admirabiliter imitante. Tonſor (ait) Romæ officinam habens, picam prodigioſe loquacem habebat. Humana verba, ferarum ſonos reddere, inſtrumentorum omnium ſtrepitus et fingere, idque nullo cogente, ac nihil inimitatum relinquere geſtientem. Accidit, vt diues quiſpiam ingenti tibicinum ſtrepitu efferretur: hi audiẽte pica morã diutius canendo traxerunt. Pica poſtridie muta fuit. Præbuit ijs, qui antea norant: ſilentium ſubitum admirationem ingentem. Venenum alij datum, plerique tubarum voce auditum obſtupefactum, & vocem extinctam ſuſpicabantur. Sed neutrum fuit. Apparabat quippe, omnique ingenij ſtudio intro reuocato, vocẽ C ſic quemadmodum organum aptabat, inſtruebatque. Subito enim rediit, tubarũ cantum iiſdem prorſus periodis ſonans, mutationes oẽs inſuper, omnes numeros eodem planè pacto ſeruans. Hæc ille.

Iosephus.

Tibicines infundere.

Alexander.

Gellius.

Plutarch.

Pica tibicines imitata.

Pręterea Ethnici pręficas fœminas, quę luctui pręeſſent aduocare, vel pretio conducere ſolebant: quæque cantu, & funebri carmine lamentarentur, vitamque, pręclara geſta, & virtutes, non ſine miſeratione laudarent. Lege Alexandrum loco citato. Theophylactus Matth. 9. Quo- D niam (inquit) nondum nupta erat Archiſynagogi filia, deflebant eam nuptialibus tibijs, ſecundum legem hoc faciẽtes, &c. Verum non ſolum innuptas puellas, ſed reliquos etiam tibijs deflere in more fuiſſe Iudęorum ex Ioſepho iã oſtendimus.

Non eſt mortua puella, ſed dormit.

E Mortua quidem puella erat, Chriſtus autem non mortuam, ſed dormire aſſerit tam facile enim poterat è morte, quam e ſomno illam excitare. Quamobrẽ Theophylactus, & Euthymius, in hanc ſententiam, Domini hęc verba exponunt: Non

eſt

Digitized by Google

eſt mihi mortua puella, ſed dormit; tam facile enim mihi eſt mortem, quam ſomnum pellere. Et D. Hieronymus: Nō eſt (inquit) mortua puella, quia Deo viuunt omnia, &c. Hoc quoque modo explanari verba poſſunt: Non eſt mortua puella, ſed dormit: hoc eſt, non mors eſt hæc, ſed ſomnus; perinde enim ac ſi dormiret mox excitabitur.

Talitha cumi.

Marcus verba hebræa miraculi narrationi inſeruit, quibus Chriſtus puellam in vitam reuocauit. Quemadmodum, qui dormientē è ſomno excitare vult, illum & tangit, & clamore edito vocat. Ita Dominus, cui mors ſomnus erat, vt à morte puellam excitaret, manum illius tetigit; ac vt attolleret tenuit, & inclamans hæc verba protulit; Talitha cumi: Marcus ſic interpretatur; *Puella, tibi dico, ſurge*. Sed illud, *tibi dico,* perſpicuitatis maioris gratia addidit. Nam, talitha, idem eſt quod puella; verbum imperantis, *cumi*, idem ſignificat, quod ſurge. Iuſſit autem Dominus puellæ cibum dari, vt veræ reſurrectionis ſignum præberet. Chryſoſt. homilia 33. Cibum (ait) dari iuſſit, ne phantaſma Suſcitatio videretur, &c. Præterea quia nouerat illam famo laborare, quippe, quæ præ faſtidio, dum morbo affligebatur, a cibo abſtinuiſſet.

D. Chryſoſ.

Et præcepit illis vehementer, vt nemo id ſciret.

Dubitatio hoc loco ſuboritur, cur Dominus puellæ parentibus vehementer præceperit ne miraculum patefacerent? quod tamen præceptum illi minime obſeruarunt. Exijt enim vt Matthæus ſcribit excitatæ a mortuis puellæ fama in vniuerſam terram illam. Reſpondemus cū Cardinale Caietano Chriſtum ſic fuiſſe locutum, non vt peccati vinculo quemquam obſtringeret, ſed vt humilitatis documentum daret, & ab inani gloria, atq; oſtentatione magnopere ſe alienum eſſe oſtenderet. Caietanus Matthęi 9. Non pręcepti (inquit) ſed humilitatis ſūt hæc verba; ad inſtruendos ſanctos, vt quātum ex ſe eſt, ſtudeant declinare humanam

Caietan.

gloriam, &c. Lege Magnum Gregorium 19. Mor. c. 14. Seruis ſuis (inquit) Chriſtus exemplum dedit, vt ipſi quidem virtutes ſuas occultare deſiderent; & tamen vt alij eorum exemplo proficiant prodātur inuiti. Et facta quidem occultando ſua, ſeipſos cuſtodiant; ſed dum produntur inuiti bona ad proximos ſuos exempla traſmittant. Occultentur ergo ſtudio; neceſſitate publicentur: Et eorum occultatio ſit cuſtodia propria, eorumq; publicatio ſit vtilitas aliena. ſic ille.

D. Gregor.

Virtutes sūt occultādæ, ſed produntur ad exemplum.

A

CAP. XXV.

B

Mor. De filia Archiſynagogi, & hæmorrhouſa.

EX ſententia Ambroſij Luc. 8. & Hieronymi Matt. 9. puella annorum 12. mortua, ſynagogæ typum gerit. Fœmina verò ſanguinis profluuio ægra, populi Ethnici vmbra eſt. Ad principis filiam (ait Ambroſius) dum properat Dei verbum, vt filios Iſrael ſaluos faceret; cuncta Eccleſia ex gentibus congregata, quæ inferiorum lapſu criminum deperibat, paratam alijs ſanitatem fide præripit, & cęt. Quemadmodum principis ſynagogę rogatu Chriſtus illius domum, ad excitādā a mortuis filiam, venit: ita rogatu principum ſynagogę, hoc eſt, patriarcharum, ac prophetarum, Abrahami, Dauidis, & aliorum, vt ſynagogam in vitam reuocaret, venit in Iudæam. At fęmina ſanguine fluens, id eſt, eccleſia, quodam peccatorum profluuio laborans, prius per viuā fidem, & baptiſmum ſanitatem cōſecuta eſt. Iuxta illud pſalmi 67. *Aethiopia præueniet manus eius Deo.* Principum verò ſynagogę filia, id eſt, ipſa ſynagoga poſteriorem locum accepit. Etenim poſt ſanitatē ethnici populi, in vitam reducetur ſynagoga, iuxta illud Pauli ad Rom. 11. *Cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gētium* intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret, &c. Vnde Cyrillus, lib. 2. in Ioannem cap. 122. Iudæi (inquit) qui primi propter

D. Ambroſ.

C

D

Pſal. 67.

E

Ad Ro. 11.

D. Cyrill.

propter virtutes patrum erant, poſt vocationem omnium gentium ſaluabũtur. Cum enim plenitudo gentium ingreſſa fuerit, tunc vniuerſus ſaluabitur Iſrael, &c. Ethnica illa fœmina tangendo Chriſtum, ſanitatem accepit; Iudæi qui Chriſtum ſequebantur tangendo premebant. Iuxta illud Petri: *Præceptor turba te comprimunt, & affligunt.* Hic fuit Iudęorũ tactus; tangendo Chriſtum preſſerunt, & verberum, clauorum, crucíſque tactu occiderunt. Eccleſia verò per fidem, charitatem, ſanctaque opera tangens, non premit, ſed

D. Auguſt. reficit. Hinc illud Auguſtini ſerm. 155. de tempore: Quid eſt, turbæ premunt; fœmina tetigit? Iudæi affligunt; Eccleſia credidit, &c.

Procedit ad pedes Chriſti Archiſynagogus. Quonam preſſus onere vir princeps ad pedes cauit? Videlicet, calamitates, atque

Aduerſę res ad Deũ ducunt. ærumnæ homines diuites, ac principes, humiles reddũt, & ad pedes Dei abijciũt. Manaſſes Iudęorũ Rex proſperitate elatus, a Deo longiſſime receſſit: ſed regno priuatus, & Babylonẽ abductus eſt: qua calamitate preſſus, ad Dei pedes procidit humiliterque illum eſt deprecatus. Secũ

2. Para. 33. do lib. par. 3. *Locutus eſt Dominus Deus ad eũ,* idest Manaſſem, *& ad populum illius, & attendere noluerunt. Idcirco ſuperinduxit eis principes exercitus Aſſyriorum, ceperuntque Manaſſem, & vinctum catenis, atque compedibus, duxerũt in Babylonem. Qui poſtquã coangustatus eſt, orauit Dominum Deum ſuum, & egit pœnitentiam valde coram Deo, &c.* Item Achab Rex denuntiatis ab Elia calamitatibus

3. Reg. 21. territus, vt legitur 3. Reg. 21. *Ieiunauit, & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite.*

Pſal. 31. Pſalm. 31. *In camo* (ait Vates) *& freno maxillas eorum conſtringe, qui nõ approximant ad te.* Non approximant ſuperbi ad Deum, ſed longe abeunt. Camo, & rigido freno reducẽdi ſunt, hoc eſt, vexatione aliqua; & afflictatione. Quemadmodum feroces equi, nihil timentes ruunt in prælium: ita impij nec Deũ, nec homines, nec tartari metuentes flammas, ruunt in ſcelera:

Ierem. 8. iuxta illud Ieremiæ 8. *Omnes conuerſi ſunt ad curſum ſuum, quaſi equus impetu vadens ad prælium.* Sed aduerſis rebus veluti freno obſtricti, inſanum ſiſtunt impetum, & curſu mutato Deum quærere incipiunt.

Pſal. 82. *Imple* (ait Pſalmographus pſal. 82.) *facies eorum ignominia, & quærent nomen tuũ Domine.*

Iſai. 26. Et Iſai. 26. *Domine in anguſtia requiſierunt te; in tribulatione murmuris, doctrina tua eis, &c.* Improbus homo vas eſt, flagitiorum felle plenum; rebus concutitur aduerſis, vt fel effundatur, effuſoque felle, gratiæ dulcedine compleatur. Proſper in

D. Proſper. ſententijs Auguſtini, ſententia 204. Ad hoc exagitantur homines tribulationibus; vt vaſa electionis euacuentur nequitia, & impleantur gratia, &c. Bernar.

D. Bernar. A ſerm. 48. Cant. Multi cum ſentiunt pœnam, corrigũt culpam, &c. Ibidem; Bene pungeris, ſi compũgeris, &c. Pũgitur homo cum ærumnis, veluti ſpinis affligitur; cum verò pænitentiam agit, compungitur. Felix punctio, per quam affertur

D. Chryſoſ. compunctio. Quamobrem ait Chryſoſt. homil. 38. in Geneſim; Ne grauatim feramus, ſi moleſtijs prementibus humiliemur. Nihil enim ita noſtræ naturæ con-

B ducit; vt mentem ſubducere, & humiliare ſuperbum ſpiritũ, & inflationem mentis deprimere, &c. Dauid pſal. 118. *Bonum*

Pſal. 118. *mihi, quia humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas.* Auguſtinus vero Dei miſericor-

D. Auguſt. diæ hanc tribuit humiliationem, libr. 2. confeſſ. cap. 2. Aderas Domine miſericorditer ſæuiens, & amariſſimis aſpergens offenſionibus omnes illicitas iucunditates meas; vt ita quęrerem ſine offenſio-

C ne iucundari, &c.

Procidit autem ſynagogæ præfectus ad pedes Chriſti de filiæ ſalute ſollicitus pro illa fundens preces. Id quod indicat Eccleſiæ Præfectos, Epiſcop. & Sacerdotes, de ſalute filiæ, ideſt, Eccleſiæ ſibi commiſſę maxime debere eſſe ſolicitos; & ad

D. Proſper. Chriſti pedes ſæpe debere procidere, vt pro illa orent. Proſper lib. 2. de vita contemplatiua, cap. 2. Sacerdotibus (inquit)

D propriè animarum curandarum ſolicitudo cõmiſſa eſt; qui põdus populi ſibi cõmiſſi viriliter ſuſtinentes, pro peccatis omnium, veluti pro ſuis, infatigabiliter ſupplicant Deo, ac velut quidam Aaron incenſum contriti cordis, & humiliati ſpiritus offerentes, quo placatur Deus, auertunt iram futuræ animaduerſionis a populo, &c. Expende quantam filiæ cu-

E ram, princeps ille ſynagogę Moſes geſſerit, quantoque cum affectu, pro illa Do-

Exod. 32. mino ſupplicarit Exod. 32. *Peccauit* (ait) *populus iſte peccatum maximum; feceruntque ſibi Deos aureos. Aut dimitte eis hanc noxã; aut ſi non facis, dele me de libro tuo, quem ſcripſiſti, &c.* Et Num. 16. *Dixit Moyſes ad Aarõ: Tolle*

thuribu-

thuribulum, & hauſto igne de altari mitte incenſum deſuper: pergens cito ad populum, vt roges pro eis. Iam enim egreſſa eſt ira à Domino, & plaga deſæuit. Quod cum feciſſet Aaron, & cucurriſſet ad mediam multitudinem, quam iam vaſtabat incendium, obtulit thymiama, & ſtans inter mortuos, ac viuentes, pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſauit, &c. De hac Aaronis oratione ſapientiæ 18. ſic habetur. *Sap. 18.* *Properans homo ſine querela,* ideſt, Aaron, *deprecari pro populis, proferens ſeruitutis ſuæ,* græcè, λειτουργίας, ideſt miniſterij, *ſcutum orationem, & per incenſum deprocationem allegans, reſtitit iræ & finem impoſuit neceſſitati: oſtendens quoniã tuus eſt famulus, &c.* Reges populum armis defendunt: ſacerdotes orationibus, ac ſacrificijs. Etenim ſacerdotum ſcutum, gladius, & haſta, oratio eſt. *Proferens* (inquit) *ſeruitutis ſuæ, qua Deo ſeruiebat, ſcutum orationem, reſtitit iræ, &c.*

Scutum ſacerdotis, & gladius oratio.

Habet etiam quiuis homo filiam dilectam, & vnicam, videlicet animam ſuam. Vnicam quidem, quia vnicam ſolum animam habet, vt Chryſoſtomus obſeruat, homil. 22. ad populum: Omnia (inquit) nobis duplicia dedit Deus: duos oculos, duas aures, duas manus, duos pedes. Si igitur horum vnum lædatur, per alterum neceſſitatem conſolamur. Animam verò dedit vnam nobis: ſi hanc perdiderimus quanam viuemus? Huius igitur prouidẽtiam faciamus, nihil ipſius ſaluti præferentes, &c. Si moritur vnica filia, ideſt, vnica anima, ad pedes Chriſti mox propera, cum Archiſynagogo dicito; *Filia mea modo defuncta eſt, ſed veni, impone manũ tuã ſuper eam, & viuet.* Chryſologus ſerm. 34. illud, *modo*, ſic exponit: hoc eſt, adhuc vitę manet calor, adhuc animæ veſtigia videntur, &c. Facile concipit fax flammam, ſi poſtquam extincta eſt, dum adhuc calidum exhalat fumum, ignem admoueas; ita Deo opitulante, facile anima dolorem, & contritionem cõcipit, ſi poſtquam mortua eſt, dum adhuc, vt Chryſologus loquitur, bonæ vitę manet calor, ad flammam cęleſtem Chriſtum accedas, & ad pedes eius dolens procidas. Hic ad pedes Chriſti feſtinus caſus, & animã liberabit a peccati occaſu, & a multis te caſibus eripiet. Nam qui pęnitentiã differt, in crimina ſępius cadit. Audi Chryſoſtomum homil. 22. ad populum Antiochenũ: Peccatorum (ait) conſuetudo lapſum in peius trahit. Si purum habes veſtimentum, caues ne peſſunde omnino, ne quomodo ſordidetur. Si primam, ſecundam, & tertiam contempſeris maculam, iam velut ſordidum habens veſtimentũ, non graue videtur, licet totum fiat lutũ. Hæc ille. Audi etiam Magnum Gregoriũ, lib. 13. Moral. cap. 6. Facile (inquit) inimico reſiſtitur, ſi non ei, vel in multis lapſibus, vel in vno diutius conſentiatur. Si vero A eius ſuaſionibus anima ſubeſſe conſueuerit, quantò ſe ei crebrius ſubijcit, tantò eum ſibi intolerabiliorem facit, vt ei reluctari non valeat. Quia nimirum malignus contra hanc ex praua conſuetudine deuictam, quaſi more Gigantis pugnat, &c. Quo pluribus ictibus petitur clauus eò altius infigitur; quo pluribus aſtringitur nodis vinctus homo, eo difficilius ſoluitur; eundem in modum, quo diuturB niori conſuetudine flagitia committuntur, eò altius animo imprimuntur, quò pluribus criminum nodis corda alligantur, eò difficilius liberantur, D. Gregor. lib. 4. Moral. cap. 25. Cum culpa in vſum venerit, ei iam animus etiam ſi appetat, difficilius reſiſtit. Quia quot vicibus prauæ frequentationis aſtringitur, quaſi tot vinculis ad mentem ligatur, &c.

Anima vnica diligẽter cuſtodiẽda. Chryſoſt.

Animæ ſi peccato moriatur, quomodo excitãda.

D. Chryſoſ.

D. Gregor.

Non eſt mortua puella, ſed dormit ait C Dominus. Studioſus virtutis vir, qui per imbecillitatem, vel ignorãtiam ſemel labitur in peccatum mortiferum; moritur quidẽ; ſed eius mors ſomnus dici poteſt, quoniam facile Deo iuuãte excitatur. Sic Petrus cum Chriſtum negauit dormiuit, Chriſti vero aſpectu protinus eſt excitatus, & egreſſus foras, tum ex domo pontificis, tum maxime ex peccato, fleuit amare. At ij, qui poſt primum peccatum pecD catis aſſueſcunt, mortuis ſimiles ſunt, quoniam quamuis ſępe vocentur, & tangantur, mortuorum inſtar, non audiunt, non reſpondent. Verumtamen ſi cum Chriſti potentia, per peccatum mortuos homines conferas, dormiunt omnes, quia facilius Deo eſt illos a peccati morte in vitam gratiæ reuocare; quàm homini, amicum e ſomno excitare.

Dormit, qui protinus a peccato excitatur.

Mortuos autem tres a Chriſto in vitã E reuocatos, obſeruat Auguſtin. in Euangelio memoriæ proditum; puellam hãc, filium viduæ, & Lazarum: multos autem alios prętermiſſos. Serm. 44. de verbis Domini; Tres (inquit) mortuos inuenimus a Chriſto reſuſcitatos viſibiliter, quot

autem

autem ſuſcitauerit, quis nouit? Nō enim omnia, quæ fecit ſcripta ſunt. Ioānes hoc dixit cap. 21. *Multa alia fecit Ieſus, quæ ſi ſcripta eſſent, arbitror totum mundum non poſſe libros capere.* Multi ergo ſunt alij ſine dubio ſuſcitati, ſed non tres fruſtra commemorati. Tria genera mortuorū, ſunt tria genera peccatorum: quos hodieque ſuſcitat Chriſtus, &c. Deinde docet peccatores, qui corde peccant, non facto, puel- A la hac, quæ in domo mortua iacebat, ſignificari; quoniam illorū peccatum nondum in opus eſt elatum. Sunt (inquit) intus, qui peccatum in corde habent, in facto nondum habent, &c. Filio viduę eos ait deſignari, qui ad factum progrediuntur. Alij (inquit) poſt conſenſum eunt in factum, tanquam efferentes mortuum. Vt quod latebat in ſecreto appareat in publico, &c. B Sepulto Lazaro illos adūbrari putat, quos malæ conſuetudinis moles premit. Conſuetudine (inquit) maligna preſſi tanquam ſepulti ſunt; & ita ſepulti, vt de Lazaro dictū eſt; Iam putet, &c. Omnes tamen ſi velint ſanitatē à Chriſto conſequentur, ſi veram agant pęnitētiam. Lege Auguſtinum, & Gregorium lib. 4. moral. cap. 25. Redemptor (ait) noſter puellam in domo, iuuenem extra portam: C in ſepulchro Lazarum ſuſcitauit. Adhuc quippè quaſi mortuus iacet in domo, qui latet in peccato: iam quaſi extra portam educitur, cuius iniquitas vſque ad inuerecundiam publicæ perpetrationis aperitur; Sepulturæ vero aggere premitur, qui in perpetratione nequitiæ, etiam vſu conſuetudinis preſſus grauatur, &c.

Peccata cordis, operis, conſuetudinis.

D. Gregor.

Illud etiam obſeruādum, mortem appellari à Chriſto ſomnum propter facili- D tatem, qua mortuos poteſt vitæ reſtituere. D. Chryſologus ſerm. 34. Verè (inquit) apud Deum mors ſomnus eſt; quia velocius Deus mortuum ad vitam ſuſcitat, quàm de ſomno dormiens ab homine ſuſcitetur. Audi Apoſtolū 1. Cor. 15. *In momento, in ictu oculi mortui reſurgent, &c.* Vide facilitatem, vide velocitatem; non vnum aut alterum, ſed omnes homines E Chriſtus in momēto, in ictu oculi à mortuis excitabit. Hanc potentiam ſoli Deo propriam hoc miraculo ſtupendo indicauit. Congrega reges omnes, omnes exercitus, duces, ſapientes, mundanaque potentia præcellentes homines; formicam, muſcamve ante illos mortuam ponito, vt in vitam reuocent petito. Sanè nec vnus illorum aliquis, nec ſimul omnes, & ſi per annos mille totū adhibeant conatum, id poterunt efficere. At Chriſtus in momento, in ictu oculi infinita propemodum hominum millia nullo labore vitæ reſtituet. Si homines in æternum morerentur, non diceretur mors ſomnus; quoniam nunquam è morte, velut ſomno, excitarentur. Quemadmodū ſomnū capit homo, & poſt ſomnū excitatur; ita mortem obit, & poſt mortem in Iudicio expergiſcitur. Ideoque merito mors ſomni nomen accipit. Qui ſomno nocturno dedere ſe vult, exuit veſtem, & in loco aliquo depoſitā cùm euigilat reſumit. Ita homo qui mortis ſomno ſe tradit, corpus veſtis inſtar exuit, & in ſepulchro deponit; euigilabit tandem, eādemque veſtem, hoc eſt, idem corpus induet. Corpus inſtar bombycinæ, aureæque veſtis, ſolem ſplendore referentis, induet iuſtus, inſtar craſſi ſacci iniuſtus.

Mors ſomnus.

D. Chryſologus.

1. Cor. 15.

Reſurrectio.

Dicitur etiam mors iuſtorū ſomnus, Chryſologus ſerm. 96. Sanctorum mors ſomnus eſt, &c. Quemadmodum is qui totam diē labori impendit, ſomno quieſcit: ita ſancti qui totam vitam ſancto labori tribuunt, in morte quietem, eamq; æternam capiunt. Iuxta illud Apoc. 14. *Beati mortui, qui in Domino moriuntur, amodo iam dicit Spiritus, vt requieſcant à laboribus ſuis, opera enim illorum ſequuntur illos, &c.* Bernardus ſerm. 41. ex paruis; Bonorum (inquit) mors optima. Quoniam quidē fit ibi quies à labore, fit iucunditas de nouitate, fit ſecuritas de æternitate, &c. Et epiſtola 105. ò quam beati (ait) mortui, qui in Domino moriuntur, audientes à ſpiritu, vt requieſcant à laboribus ſuis, &c. Eccleſiaſtæ 5. *Dulcis eſt ſomnus operanti, ſiue parum comedat, ſiue multum. Saturitas autem diuitis non ſinit eum dormire; &c.* Eundem in modū dulcis eſt mortis ſomnus bene operāti iuſto, & ſanctis laboribus feſſo, ſiue diuitijs in mūdo abundet, ſiue pauper ſit. At ſaturitas otioſi diuitis, qui bonis ſe operibus minime exercuit, ſed peccatis vitam impendit, non ſinit eū dulciter dormire, hoc eſt, mori. Nam, vt Bern. ait priori loco citato, mors peccatorū peſſima. Mala in amiſſione mūdi, quia nō poſſunt ſine dolore ſeparari ab eo, quem diligunt; peior in diſſolutione

Mors iuſtorū ſomnus, quies.

Apoc. 14.

D. Bern.

Mors peccatorum peſſima.

D. Bern.

carnis

carnis à qua euelluntur eorum animæ à ſpiritibus malignis; peſſima in tormentis Inferni, &cæt.

Chriſtus puellam excitaturus tumultuantem repulit turbam. *Cùm vidiſſet tibicines, & turbam tumultuantem, dicebat; Recedite: & cum eiecta eſſet turba, intrauit, & tenuit manum eius, &c.* Si animam vis à Deo ad Chriſtiana officia ſuſcitari; eijce tumultuātem amicorum, cogitationum, ac deſideriorum turbam, mentemq; vagam ad exercitia ſpiritalia collige. Eiecta tumultuante turba, cæleſtis intrabit ad medicinam afferendam medicus. Magnus Gregorius lib. 18. moral. capit. 25. foras (inquit) turba eijcitur, vt puella ſuſcitetur. Quia ſi non prius à ſecretioribus cordis, expellitur importuna ſeculariū multitudo curarum; anima, quæ intrinſecus iacet mortua, non reſurgit. Nam dum ſe per innumeras terrenorum deſideriorū cogitationes ſpargit, ad cōſiderationem ſui ſeſe nullatenus colligit, &c. Lege eūdem ſanctiſſimum pontificem ad illa verba Iob. 18 *Mare loquitur, non eſt mecum*; ſcilicet ſapientia. Fugit enim vera ſapientia maris, id eſt, ſecularis ac tumultuantis vitæ ſtrepitum. Recte mare (ait Gregorius) vita ſeculariū dicitur quia dum procelloſis actionum motibus concitatur; ab internæ ſapientiæ quiete, atque ſtabilitate disiungitur. Item; Nullus ſapientiā plene recipit; niſi qui ab omni ſe abſtrahere actionum carnalium fluctuatione contendit, &c. Hæc ille. Lege item Chryſoſtomum homilia 60. in Ioan. Nauis (inquit) tempeſtatibus nō agitata, ſecūdo vēto nauigat; & anima ſecularibus ſoluta negotijs in portu quieſcit, &c. Philo in libro de Abrahamo; Probus (ait) vir quietæ vitæ amator ſeceſſum & ſolitudinē diligit. Latere ignotus cupiens, quia fugit vitia, quibus vulgus delectatur, lætum rebus dolēdis, gaudio dignas ægrè ferre ſolitū. Qua propter incluſus domi ſe plerumque continet, vix vnquā limen tranſcendens; aut quò ſalutatores crebros deuitet, abdens ſe in aliquod ruſculum ſolitarium. Suauius victurus cū viris præſtātiſſimis, quorum tēpus aboleuit corpora, ſolis virtutibus eorum ſuperſtitibus, quæ in literis proditæ ad poſteritatis memoriam in meliorem frugē reducunt animas. Ita Philo.

Vt anima excitetur ſpiritalibus exercitijs vacandum.

D. Greger.

Tumultuantes curæ fugiendæ.

Iob. 18.

Vita ſecularis mare.

D. Chryſ.

Philo.

Præter hæc, ſanctiſſima Chriſti humanitas veſti ſimilis eſt pretioſiſſimę, omnibus Dei donis veluti ſplendidiſſimis margaritis fulgens: vt ex capite 49. Geneſis conſtat; *Lauabit in vino ſtolam ſuam*; id eſt, in ſanguine humanitatē. Indumenti huius fimbriæ pluſquam aureæ, Chriſti vulnera ſunt. Quem admodum enim fimbrijs extrema veſtis pars ornatur; ita Chriſti ſanctiſſimis vulneribus extremæ A humanitatis oræ, pedes, manuſque, vehemēter decorantur. Adde vulnera, paſſioniſque dolores ac cruciatus extremū in mortali Chriſti uita locū obtinuiſſe. Iſraelitarum fimbriæ mādata Dei in memoriam reuocabāt Iſraelitis, iuxta illud num. 15. *Loquere filijs Iſrael, & dices ad eos, vt faciant ſibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas; quas cùm viderint recordentur omniū mandatorum Domini.* B *&c.* Chriſti verò fimbriæ admirabiles, tùm mādata Dei, tùm eximium erga hominū genus amorem, & pro illis toleratam acerbiſſimam mortem memorię cōmendant ſempiternæ. Æternas eſſe voluit Dominus has in veſte ſua fimbrias, hæc fulgentiſſima vulnera æterna eſſe decreuit; vt tāti beneficij intuitus eſſet etiam in cælo ſempiternus. Numer. 15.

C Neque vero in cælo ſolum hæ ſunt fimbriæ, ſed ad Eccleſiam quoque illarū infinita virtus pertingit. Olim cùm fęminam ſanguinis profluuio ægram ſanauit, nouit Chriſtus virtutem, id eſt, potentiam ad ſanandum ex ſe exijſſe; *Ego* (inquit Luc. 8.) *noui virtutem de me exijſſe*; Nunc etiam nouit admirabilem ex ſe virtutem exire, cùm fimbriarū, de quibus agimus, attactus magnæ hominū multitudini ſalutem affert. Tangunt enim etiam nunc D ægri Chriſti fimbrias, ſanitatemque recuperant. Etenim ſanctiſſimę veſtis ora, purpureuſque limbus eccleſiam complet; nemoque illum tangere prohibetur. Iſaias cap. 6. *Ea* (inquit) *quæ ſub ipſo erant, replebāt templum*; Pagninus vertit: *Fimbria eius replebat templum.* Nonne Chriſti templum Eccleſia eſt? hoc templum fimbrię illius, hoc eſt vulnera, cōplent. Etenim vulne- E rum, & paſſionis Chriſti meritis, plena eccleſia eſt; quę in ipſis ſacramentis, veluti in opulentiſſimis Theſauris repoſita ſunt. Quicūque peccatorum laborat profluuio, fimbrias Chriſti, id eſt, vulnerum, paſſioniſque merita, in ſacramentis, magno ipſe criminum dolore tactus, vera

Iſaias. 6.

Fimbriæ Chriſti eccleſiam complent.

cum

cum pænitentia tāgat; profluuium ſiſtet, ſanitatemque recuperabit.

Eximium ſanè remedium eſt, ad ſiſtēdum flagitiorū fluxum frequens fimbriarum in Sacramento pænitētiæ attactus; frequens quoque ipſius corporis Chriſti ardenti cum charitate, & puritate mētis contactus; hoc eſt; auguſtiſſimæ Euchariſtiæ perceptio.

Tactus fimbriarum Chriſti.

Chryſologus ſerm. 34. O quàm docuit mulier, quantum ſit corpus Chriſti, quę in fimbria tantū eſſe mōſtrauit. Audiant Chriſtiani, qui quotidie corpus Chriſti attingunt, quantam de ipſo corpore ſumere poſſunt medicinā; quando mulier totam rapuit de Chriſti fimbria ſanitatem. &c. Caue autē, ne peccati inquinatus ſordibus, Chriſtum tangas: id enim ſi facias, non ſanitatem, ſed mortem reportabis. Quamobrem idē Chryſologus hæc adiungit; Quod nobis flendum eſt, mulier de vulnere medicinā tulit; nobis medicina ipſa retorquetur in vulnus. Hinc eſt quod Apoſtolus 1. Cor. 11. tangentes indigne corpus Chriſti taliter admonet, & deplorat. *Qui enim tangit indigne corpus Chriſti, iudicium ſibi ſumit.* Et quod inde temeritas infirmitatem capiat, vnde fides accipere debebat ſanitatem, rurſus intulit; *Propterea inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi.* Hęc ille.

D. Chryſologus. *Euchariſtia.* *D. Chryſologus.*

Multi Chriſtum tangebāt, fœminæ ſolùm ægræ tangentis Chriſtus meminit; *Quis* (inquit) *eſt qui me tetigit? tetigit me aliquis.* In ſolam tangentem fœminam virtus ex illo ad ſanitatem afferendam prodij *Ego* (inquit) *noui virtutem de me exiſſe.* de turba vero ait Petrus, & alij; *Præceptor turba te comprimunt, & affligunt. &c.* Caue nè Chriſtum cōprimas, & affligas; quin potius da operam diligentem, vt ſanctè tangas, & virtutem ex illo in te prodeuntem experiaris. Tangit Chriſtum (ait Auguſtinus ſerm. 6. de verbis Domini) fides paucorum; premit eum turba multorum. & cæt. Et Greg. lib. 3. moral. cap. 15. Multi Dominū comprimunt, & vna tangit. Quia carnales quique in Eccleſia eū premunt, à quo lōge ſunt: & ſoli tangūt, qui huic veraciter humiles adiungūtur. Premit turba carnalium, & non tangit; quia & importuna eſt per pręſentiam, et abſens per vitam. &c. Felix qui purè ac ſanctè Dominum in ſacramēto auguſtiſſimo tangit. Diuina enim virtus, id eſt, potentia, ad illum exibit, & in illo operabitur.

D. Auguſt. *D. Gregor.*

Quid autē virtus Chriſti in ſacramento ſanctiſſimo operetur docet D. Cyrillus lib 4. in Ioan. ca. 17. his verbis; pias quæſo cogitationes ſuſcipias; ſtudioſè ſanctèque viuas, & benedictionē participes. Quę (mihi crede) non mortem ſolum, verùm etiam morbos omnes depellit. Sedat enim cū in nobis maneat Chriſtus, ſæuientem membrorum noſtrorum legem, pietatē corroborat, perturbationes animi extinguit, ægros curat, colliſos redintegrat, & ſicut paſtor bonus, qui animam ſuam pro ouibus poſuit, ab omni nos erigit caſu. &c.

D. Cyrill. *Euchariſtia.*

Alio quoque modo Chriſti fimbrię, id eſt vulnera, & cruciatus tanguntur, nimirum meditatione, ac conſideratione, iuxta illud Pauli ad Hebræos 12. *Recogitate eum, qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſus ſemet ipſum contradictionem, vt ne fatigemini animis veſtris deficientes. Nondum enim vſque ad ſanguinem reſtitiſtis, aduerſus peccatum repugnantes. &c.* Recogitate (inquit) Chriſtum crucifixum, vt ne deficiatis in laboribus. Item, Chriſtum recogitate ſanguine perfuſum; vos autem nondum vſque ad ſanguinem hoſtibus reſtitiſſe animaduertite, hoc in bello, quod pro cęleſti regno conſequendo geritis. Sanguinem nondum fudiſtis, cum dux veſter totus ſanguine ſit cruentatus. Mentis oculis meditando intuemini milites ducem, in prima pugnantem acie. Intuemini, & ad ſanguinis vſq; vitæq; profuſionē ſequimini. Hūc fimbriarū Chriſti tactū, hāc vulnerum illius meditationem ait Bernardus noſtrorum vulnerum eſſe curationē. ſer. 62. in cantica. Quid (inquit) tam efficax ad curandum conſcientiæ vulnera, nec non ad purgandam aciem mentis, quàm Chriſti vulnerum ſedula meditatio? &c. *Faſciculus myrrhæ* (īquit ſpōſa Cāt. 1.) *dilectus meus mihi inter vbera mea cōmorabitur. & cæt.* Amaræ myrrhæ faſciculus eſt Chriſtus cruci affixus, & dolorum plenus amarore; inter vbera verò animę ꝑ meditationem commoratur, illiuſq; morbis, & vulneribus medetur. Quamobrē idem ſanctiſſimus pater Bernardus ſer. 43. in cātica hortatur, idq; exemplo ſuo & ſponſæ, vt ex amaris Domini cruciatibus faſciculū cōponamus, & in pectore intimo ſemper portemus. Tu (inquit) ſi ſapis, imitaberis ſponſę prudentiam, atq; hunc

Chriſti paſſio recogitāda. *Ad Heb. 12.* *D. Bern.* *Cant. 1.*

hunc myrrhæ tàm charum faſciculum, de principali tui pectoris, nec ad horam patieris auelli. Amara illa omnia, quę pro te Chriſtus pertulit ſemper memoria retinens, & aſſidua meditatione reuoluẽs. Et ego fratres ab ineunte mea conuerſione, hunc mihi faſciculum colligare, & inter vbera mea collocare curaui, collectum ex omnibus anxietatibus, & amaritudinibus Domini mei. Hæc ille.

A Habes etiam in hac fęmina egregium grati animi exemplum. Acceptum enim beneficium memoriæ commendare conata eſt ſempiternæ; dum æneis illud imaginibus poſteritati repreſentari voluit, vt ſupra ex Euſebio diximus. Hanc vero gratitudinem Chriſtus miraculo decorauit ignotæ herbæ: quæ vbi ad ænei veſtitus ſimbriam excreſcebat, morbis cuiuſque generis medebatur. *Gratius animus.*

CAPVT XXVI.

De duobus cæcis, & dæmoniaco ſanatis.

MATTHAEVS CAPITE IX.

ET tranſeunte inde IESV, ſecuti ſunt eum duo cęci clamantes, & dicentes; Miſerere noſtri fili Dauid. Cùm autem veniſſet domum acceſſerunt ad eum cæci. Et dicit eis IESVS: Creditis quia hoc poſſum facere vobis? Dicunt ei: vtique Domine. Tunc tetigit oculos eorum dicens, ſecũdum fidem veſtram fiat vobis. Et aperti ſunt oculi eorum, & comminatus eſt illis IESVS dicens, videte ne quis ſciat. Illi autem exeuntes diffamauerunt eum in tota terra illa. Egreſſis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum dæmonium habentem. Et eiecto dæmonio locutus eſt mutus, & miratæ ſunt turbæ dicentes: Nunquam apparuit ſic in Iſrael. Phariſæi autem dicebant: In principe dæmoniorum eijcit dæmones.

HAec miracula ſolus Matthæus memorię prodidit. Poſtquam puellam ad vitam reuocauit, è domo archiſynagogi Iairi diſceſſit Dominus. Tranſeunte inde (ait Matthæus) id eſt ex domo Iairi, ſecuti ſunt illum cæci duo, qui amiſſum oculis lumen vt redderet, magno & affectu, & clamore precabantur. Non annuit ſtatim precibus, & clamoribus; prius peruenit domum, tùm tactis oculis lucem reſtituit. Filium autem Dauid appellabant cæci, id eſt, Meſſiam Dauidis ſtirpe ortum.

Comminatus eſt illis Ieſus dicens: videte ne quis ſciat.

Noluit Dominus in platea corã multitudine oculorũ lucem cæcis præbere, ſed

Digitized by Google

Sed poſtquam venit domum beneficiũ A præſtitit, cõminatuſq; illis eſt ne miracula patefacerent. *Euthym.* Euthymius verbũ græcum, ἐνεβριμήσατο, quod noſter Interpres vertit comminatus eſt, ſic exponit: Interminatus (inquit) eſt Chriſtus cęcis, auſterè videlicet intuens, contractis ſupercilijs, cõmoto capite, veluti facere ſolet, qui alios de continendo ſecreto admonent. &c. Et Chryſoſt. hom. 33. *Chryſoſt.* Poſtquam Chriſtus curauit cæcos, nulli eos dicere iuſſit; nec ſimpliciter, ſed magna B cum vehementia iuſſit. Acriter enim infremuit, dicẽs; Cauete ne q̃s reſciat. &c. *Fugienda oſtentatio, et iactãtia.* Sed quorſum tanta cum vehementia imperat Dominus miracula abſcõdi? Videlicet, vt nobis ea vehementia documentũ daret, oſtentationẽ vehemẽti conatu eſſe fugiendã. Monet nos (ait Chryſoſ.) vt quæ laudi ſunt, non modo ipſi taceamus, verum etiam alijs prædicare non permittamus. &c. Hieronym. Matth. 9. *D. Hieron.* Dominus propter humilitatem, fugiens C iactantiæ gloriã, hoc præceperat cæcis. &c. Lege Chryſoſtomũ hom. 38. *D. Chryſoſ.* ad populum de fugienda oſtentatione. Caueamus (inq̃t) aliquid de nobis dicere. Hoc enim hominibus odioſos, & Deo reddit abominabiles. Propterea, quãto maiora præſtitimus, tanto minora de nobis dicamus. Sic enim gloriam aſſequemur maximã, & apud homines, & apud Deum. &c. Item hom. 72. in Matth. Si miſericorditer dando ſimilis Deo factus es, di- D ligenter ſtude, vt in contemnenda etiam oſtentatione ſimilis ei efficiaris, q̃ morbos hominum curans, pręcipiebat ne alicui dicerent. &c.

Illi autem exeuntes diffamauerunt eum in tota terra illa.

Chriſtus cõminatus eſt cæcis ne miracula vulgarent, non ea mente, vt peccato vellet illos obſtringere, ſed vt nobis ad- E modum neceſſarium de fugienda iactantia exemplum, ac documentũ relinqueret, ſeque ab omni oſtentatione alienum oſtẽderet. At cæci acceptum beneficium non tacuerũt, quin potius Chriſtũ diffamauerunt, ideſt, Chriſti famam per totã illam regionẽ diffũderũt. *Gratitudo.* Id quod Chryſoſtomus gratitudini tribuit homil. 33. *D. Chryſoſ.* Non potuerunt (inquit) cæci adeo eſſe ingrati, vt tacerent: ſed quod celare iubebantur magna voce reclamabãt. &c. Euthymius Matth. 8. *Euthym.* Oportet (ait) eos, qui beneficia conferunt, modeſtiæ cauſa præcipere ſilentium, eos vero, qui beneficio ſunt affecti, prædicare beneficium, propter gratitudinem. &c.

Qualaudabilia ſunt non oſtentanda. Oſtendit hic locus non oſtẽdenda quę laudabilia ſunt, ſed occultanda potius. Quod ſi a nobis occultentur, alij illa maiori cum laude patefaciẽt. Chriſtus miracula occultari præcepit: at illa cæci tota regione vulgarunt. Lege Chryſoſtomũ *D. Chryſoſ.* hom. 72. in Matthæum. Non (inquit) grãde aliquid, atque præcipuum occultari diutius Deus patitur; ſed ſi tu occultabis, ille manifeſtabit. &c. Et loco ſupra citato: Quanto (ait) maiora præſtitimus, tanto minora de nobis dicamus. Sic eñ gloriam aſſequemur maximam, & apud homines, & apud Deum. &c.

Obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem.

Energumenus ſanatur. Poſtquam lętitia exilientes cæci, non iam cæci, ſed diuino miraculo videntes, domo egreſſi ſunt; a dæmone correptus homo, eaque de cauſa mutus, Domino ſanandus offertur. Pellitur tartareus hoſpes, linguæ vsũ mutus recipit, admirantes turbæ aiunt: *Nunquam apparuit ſic in Iſrael*: hoc eſt, nunquam inter Iſraelitas, ſiue D Iudæos, tot miracula conſpecta ſunt; nunquam propheta vllus in Iudęa viſus eſt, qui tot, tamq; mira, & tanta cum poteſtate, ſigna ederet. At inuidi phariſæi, vt miraculi obſcurarent fulgorem, qui illorum perſtringebat oculos: *In principe* (inquiunt) *dæmoniorum eijcit dæmones. &c.* Obſerua autẽ Dominum duos dęmoniacos mutos ſanaſſe, biſque hanc blaſphemiam phariſæos fętido ex pectore eructaſſe: *In principe dęmoniorum eijcit dæmones.* De vtroque Matthæus ſcribit. De priori capite 9. de poſteriori capite 12. de quo ſuo loco fuſius.

Iam phariſæi furere incipiunt. *Iſai. 61.* Obſeruat autem D. Epiph. hunc primũ annum prædicationis Chriſti dici acceptum ab Iſaia c. 61. eo quod Phariſæi, & Scribæ illi non contradixerunt. Hæreſi 51. Non longe a fine: *D. Epiph.* Chriſtus (ait Epiph.) prædicauit annum acceptum, hoc eſt, cui non contradicebatur. Primum enim annum

poſt trigeſimum annum aduẽtus ſui carnalis, prędicauit, & omnes ipſum ſuſcipiebant; & neque Iudæi contradicebãt, neque gentes, neque Samaritæ, ſed oẽs libenter ipſum audiebant. &c. Idẽ ait lib. 1. contra hæreſes ad finem tomi 1. Verũ annus acceptus potius videtur dici ab Iſaia totum illud tempus prædicationis Chriſti, vel totum tempus Euangelicæ prædicationis, vſque ad iudicium, iuxta illud Pauli 2. Cor. 6. *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis*. Dicitur autem annus acceptus Deo, vel tẽpus acceptabile Deo. Hebraice dicit ab Iſaia annus רצון, Ratſon, ideſt, beneuolentiæ, voluntatis beneplaciti, placabilitatis; hęc ſignificat nomen hebræum. Etenim tempus hoc eſt beneuolentiæ Dei per Chriſtum erga omnes, placabilitatis, & bonæ voluntatis diuinæ. Sed locum hunc Iſaiæ fuſius infra explanabimus.

LIBER SEXTVS.

CAPVT I.

IOANNES CAP. V.

POST hæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam. Eſt autem Ieroſolymis probatica piſcina, quæ cognominatur hebraicè Bethſaida, quinque porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentium, cęcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus autem Domini deſcendebat ſecundum tempus in piſcinam, et mouebatur aqua, & qui prior deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquę ſanus fiebat a quacunque detinebatur infirmitate. Erat autem quidã homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate ſua. Hunc cũ vidiſſet Ieſus iacentem, et cognouiſſet quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis ſanus fieri? Reſpondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, vt cum turbata fuerit aqua mittat me in piſcinam; dum venio enim ego, alius ante me deſcendit. Dicit ei Ieſus: Surge tolle grabatum tuum, & ambula. Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille: & ſuſtulit grabatum ſuum, & ambulabat. Erat autem ſabbatum in die illo. Dicebant ergo Iudęi illi, qui ſanatus fuerat: Sabbathũ eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum. Reſpondit eis, qui me ſanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula. Interrogauerunt ergo eũ, quis eſt ille homo qui dixit tibi. Tolle grabatum tuũ, & ambula? Is autem, qui ſanus fuerat effectus neſciebat quis eſſet. Ieſus enim declinabat a turba conſtituta in loco. Poſtea inuenit eũ in templo, & dixit illi: Ecce ſanus factus es: iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Abijt ille homo, & nunciauit Iudæis, quia Ieſus eſſet, qui fecit eum ſanum.

Ianſenius

IAnſenius, Card. Baronius, Buiſonius, & alij, poſtquam cæcis lucem donauit, exiſtimāt Chriſtum vt Ioannes cap. 5. ſcribit, ex Galilæa in qua verſabatur, ad feſtum diem celebrandum Ieroſolymam petijſſe, paralyticòque apud piſcinam iacenti ſanitatem contuliſſe. Cur autem locus hic miraculum hoc flagitet, ratio redditur huiuſmodi. Poſtquam Matthæus cap. 9. ſcripſit cæcos duos, & dæmoniacū ſanitatis munere donatos, ſcribit capite 10. ſequenti Chriſtum duodecim Apoſtolos conuocaſſe, & miſiſſe ad concionandū. Hanc verò Apoſtolorum miſſionem præceſſit celeberrimus ille ſermo in monte habitus. Cùm enim ad concionandum miſſi ſunt, iam creati erant Apoſtoli; creati autem ſunt paulò ante ſermonem, vt docet Lucas capite. 6. ergo opus eſt Apoſtolorum creationem, & ſermonem illum ante miſſionem collocare. Cùm vero Apoſtolorum creationem ſiue electionem, vt ſignificat Marcus 3. & Lucas 6. præceſſerint duæ illæ phariſæorum criminationes, altera de ſpicarū in ſabbatho confricatione, altera de curatione manus aridæ item in ſabbatho; efficitur has criminationes Apoſtolorum electioni, & ſermoni in monte habito eſſe præponendas. At verò ante ſpicarū confricationem in ſabbatho, collocandum exiſtimatur caput 5. Ioannis, quo narrat Chriſtum ad celebrandū diem paſchatis feſtum, petijſſe Ieroſolymam. Nam circa hoc paſcha diſcipuli videntur ſpicas confricaſſe, quæ circa paſcha, & pentecoſtē, in agris, vt ſupra Ioann. 4. dictum eſt, matureſcebant. D. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarum, cap. 30. putat deinceps factorum Chriſti ſeriem, & ordinem incertum eſſe. Sanè (inquit Auguſt.) deinceps non apparet ordo rerum geſtarum. &c. Sed et ſi non ſit certus ordo, propoſitum tamen, quia multos habet ſectatores, & alius non apparet veriſimilior, ſequamur.

Ordo geſtorum.

Dies feſtus Iudæorum.

Quiſnam fuerit feſtus hic dies, verſatur in controuerſia. Cyrillus in Ioannē, Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Diuus Thomas, Lyranus & alij feſtum diem pentecoſtes fuiſſe arbitrantur. Caietanus verò feſtum temporis hyemalis. D. Irenæus libro ſecundo capite 39. paſchatis diem feſtum fuiſſe exiſtimat. Secunda (inquit) vice aſcēdit Chriſtus in diem feſtum paſchę in Ieruſalem, quādo paralyticum, qui iuxta natatoriam iacebat, ſanauit; eadem ſententia Ruperti eſt, Ianſenij, Baronij, & aliorum probabilior. Obijciet quiſpiam, Ioannem feſtum paſchatis proprio appellare nomine paſchatis cap. 2. 6. & 13. atque adeò non eſſe hoc paſchatis feſtum, ſiquidem nomine paſchatis non eſt appellatum. Reſpondetur non opus fuiſſe proprio nomine ſemper appellare, indagandumque hoc nobis Spiritum ſanctum relinquere voluiſſe.

Quis fuerit hic dies feſtus?

Hic dies feſtus paſcha fuit.

Reperio quidem Ioannem diem feſtū abſque adiectione paſchatis vocare; ſed tunc ſic vocat, cùm ex dictis de quo feſto loquatur facile colligi poteſt. Capite 4. exceperunt eum Galilæi, cùm omnia vidiſſent, quæ fecerat Ieroſolymis in die feſto. Et ipſi enim venerant ad diem feſtū. &c. Diem feſtum paſcha vocat, proprium paſchatis nomen non adijcit; quoniam capite 2. narrauerat Chriſtum Ieroſolymam ad paſcha celebrandum petiuiſſe; perſpicuumque erat, de quanam feſtiuitate ſermonem haberet. Cap. 12. turba multa quæ venerat ad diem feſtum, id eſt, paſchæ; ſed eodem capite iam proprio nomine paſcha appellauerat. Hoc autem cap. 5. diem feſtum ſimpliciter nominat, cùm tamen ex dictis de quo nam feſto loquatur cognoſci nequeat. Nam ſi dicas ex cap. 4. intelligi poſſe loqui de feſto paſchatis; quòd eo capite paſchatis meminerit; non placet ratio. Non enim poteſt hoc paſcha illud ipſum illius anni paſcha eſſe, vt conſtat; ſed alterum alterius anni. Nec illud probatur, dici paſcha diem feſtum per antonomaſiam. Dicimus tamen probabiliter intelligendum locum de paſchali feſtiuitate, quoniam id expoſcit Ioannis narratio, & rerum geſtarum à Chriſto ſeries, quæ huiuſmodi eſt.

Chriſtus Optimus, Maximus, poſt admirabilē aquę in vinū tranſmutationem, Capharnaum petijt. Deinde Ieroſolymā ad paſchalem feſtiuitatem agēdam profectus eſt: e templo nundinatores eiecit, cum Nicodemo ſermonē habuit, & per

Ordo geſtorum.

diſcipulos baptizauit, quæ omnia ex capite 2. & 3. Ioannis comperta ſunt. A Poſt hæc ex Iudęa in Galilæam redijt per Samariam, cum fœmina Samaritana collocutus eſt; & Reguli filium ſanitate donauit. Redijt autem ex Iudæa in Galileã per Samariam menſe Decembri vel circiter eum menſem, id quod iam ſupra ex illis verbis probabiliter collegimus Ioãnis 4. *Non ne vos dicitis, quia quatuor menſes ſunt, & meſſis venit?* Hæc omnia Ioannes cum narraſſet, omiſiſſetq; reliqua quæ B à cæteris Euangeliſtis iam narrata, & à nobis explicata ſunt, ſubijcit initio cap. 5. *Poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam*. Dies ergo hic feſtus poſt menſem Decembrem agebatur, quo Chriſtus ex Iudæa in Galilæam reuerſus eſt, vt patet. Poſt menſem autem Decembrem primum, quod occurrit feſtum, paſcha eſt menſe Niſan, qui Martio, & Aprili reſpondet. Poſt paſcha pentecoſte, & feſtum tabernaculorum C celebrantur. Ijs vero tribus feſtiuitatibus. Iudæi in templum Ieroſolymitanũ confluere ſolebant. Veriſimile itaque eſt Ioannem cùm initio capitis 5. ſcripſit: *Et erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam*; de prima feſtiuitate locutum poſt reditum Chriſti ex Iudæa in Galilæam occurrente, quam celebraturus ex Galilæa Ieroſolymam aſcendit. Hæc autem feſtiuitas fuit paſcha.

Quatuor paſchata à Ioanne commemorata.

Ex his obſerua, hoc loco, Ioannem 4. D paſchata ſuo in Euangelio commemoraſſe, ex quibus anni prædicationis Chriſti colliguntur. Primum cap. 2. *Prope* (inquit) *erat paſcha Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam*. Secundum cap. 5. *Poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum*, id eſt paſcha. Tertium cap. 6. *Erat autem proximum paſcha dies feſtus Iudæorum*. Quartum cap. 11. 12. & 13. in quo crucifixus eſt Dominus. Si vero à baptiſmate paſcha numeremus, quinque ſunt. Etenim Chriſtus E ſexta die Ianuarij baptizatus eſt, vt Eccleſia ſentit. A baptiſmate vſque ad miraculum, quo in nuptijs aquam in vinum tranſmutauit, vt ſupra oſtendimus, annus interfluxit, & illius anni paſcha: cuius paſchatis nec Ioannes, nec alius Euangeliſta meminit. Huic ſi quatuor paſchata à Ioanne connumerata adiungas, quinque efficies paſchata: & annos à baptiſmate vſque ad Chriſti mortem, quatuor, & tres menſes. Qua de re alio loco redibit fuſior ſermo. Lege Euſebium lib. 8. de demon. Euang. pag. 134.

Quinque paſchata poſt Chriſti baptiſmum.

Eſt autem Ieroſolymis probatica piſcina.

Triplex eſt hoc loco lectio; prima eſt: *Eſt autem Ieroſolymis ſuper probaticæ, piſcina.* Secunda; *Eſt autem Ieroſolymis in probatica piſcina.* Tertia: *Eſt autem Ieroſolymis probatica piſcina.* Hæc tertia lectio cõplectenda eſt, quoniam in editione habetur Romæ correcta. Appellatur autẽ piſcina, græcè κολυμβήθρα, id eſt, natatoria. Neque vero piſces habebat, ſed aquæ ſtagnũ quoddã erat. Probatica dicitur, græco nomine προβατικὴ, ideſt, pecuaria, ſiue ouilis, πρόβατον, enim ouẽ ſignificat. Vnde D. Hieronymus in lib. de locis hebraicis: Betheſda (inquit) piſcina, quæ vocatur, προβατικὴ, & a nobis interpretari poteſt pecuaria. &c.

Quid ſignificet probatica.

Cur dicatur piſcina probatica?

Cur autem probatica dicta ſit hęc piſcina, dubium eſt. Gloſſa ordin. Rupert. D. Thom. Lyranus, Carthuſianus, Abulenſis, & alij aiunt appellari probaticã, ſiue pecuariam, quod in ea pecudes, in templo immolandæ abluerentur. Et Beda: Vulgo (inquit) probatica, ideſt, pecuaria piſcina fertur appellata, quod in ea ſacerdotes hoſtias lauare conſueuerãt &c. Theophylact. Probatica dicebatur piſcina, eo q; oues illic congregabantur ad ſacrificium, & inteſtina earũ abluebantur. Item Euthym. Eſt in Ieroſolymis piſcina in loci ſitu, qui dicitur probatica. Aut ſimpliciter ita dicto; iuxta veterum traditionem: aut vt quidam dicunt, q; oues olim illuc congregarentur, quæ in feſtis erant immolandæ. Et harum inteſtina in aqua illa purgarentur. &c. D. Hieronymus in lib. de locis hebraicis: Oſtenduntur gemini lacus: quorũ vnus hybernis pluuijs adimpleri ſolet: alter mirum in modum rubens, quaſi cruentis aquis, antiqui in ſe operis ſigna reſtatur. Nam hoſtias in eo lauari a ſacerdotibus ſolitas ferunt, vnde & nomen accepit. Hæc ille.

Beda. *Theophyl.* *Euthym.* *D. Hieron.*

Hęc opinio refutari ſic põt. Hoſtię in ipſo tẽpli atrio abluebant, in luteribus, qui ad eã ipſam rem ibi erãt præparati, ergo nõ abluebãtur in piſcina, quę extra templi

Digitized by Google

tẽpli atria fuit. Præterea ſoli ſacerdotes in ipſo atrio vbi altare erat, pecudes occidebant, & excoriabât; alijs.n. neque occidere, neque excoriare fas erat. Non igitur eſt veriſimile excoriata animalia ex atrio foras in piſcinam abluenda attuliſſe, cum adeſſent aqua pleni luteres in ipſo atrio ablutioni victimarum deſtinati. Obiectioni reſpondet Abulenſis libro 3.Reg.c.7. quæſt.14. in hãc ſententiam: Sacerdotum munus fuit victimas & iugulare, et excoriare in atrio ſacerdotum. Poſtquam autem animal occiderant, pelleque exuerant, in piſcinam adducebant integrum, eoque loco viſcera diſſecabãt, fimoque effuſo abluebant. Deinde in atrium reuerſi, in fruſta concidebant hoſtiam, vt altari imponeretur. Neque enim integra incendebatur. Fruſta autem illa ſiue partes victimæ, in luterib. aqua expurgabant. Ego crederem potius hoſtias è templo non fuiſſe ad ablutionem foras eductas, ſed inteſtina tãtummodo vt extra templum fimus effunderetur. Hæc vero inteſtina poſt fimum effuſum abluta eſſe in piſcina; animalia intus in atrio ſacerdotum. Huic ſententiæ fauent Theophylactus, & Euthymius, vt legenti verba illorum citata fiet perſpicuum.

Abulenſis.

Abluerẽtur ne victima in piſcina.

Petrus Comeſtor in hiſtoria Euangelica capite 81. ſcribit Nathinæos lauare hoſtias ſolitos in piſcina hac. Et in libro 3.Regum cap. 19. Nathinæi (ait) prius lauabant membra hoſtiarum in piſcina probatica; & lota tradebant ſacerdotib. Qui ne quid interim in eis ſordis adhæſiſſet, luteribus ea immergebant. Hæc ille. Et Borchardus 1.parte capite 7.§.43. In piſcina (ait) Nathinæi hoſtias lauabant, præſentantes eas ſacerdotibus in templo offerẽdas.&c. Idem ſentit Adrichomius in deſcriptione Ieruſalem, nu. 62. Sed rectius Abulenſis 3. Regum 7. quæſt.15.cenſet Nathinæis, nec tangere animalia immolata licuiſſe, quia ſacra erant; nec abluere. Fuiſſeq; hoc munus tantummodò ſacerdotum. Vnde Hieronymus iam citatus: Feruñt (inquit) hoſtias in eo lacu à ſacerdotibus lauari ſolitas.&c. De Nathinæis diximus lib.3.capite 54. in fine.

Comeſtor.

Borchard.

Adrichom.
Abulenſis.

Nonnulli recentiores, probabile eſſe exiſtimant, victimas in piſcina nõ fuiſſe lotas. Si vero quæras, cui vſui piſcina deſeruiret, ſic reſpondetur. Cum eſſet in- A gens aquarum copia ex mari illo æneo, & ex conchis, & innumeris purificationib. intra templum; neceſſe erat aquam hanc aliquib. ſubterraneis vijs, & aquæductibus effluere. Et in hunc vſum ſita erat hæc piſcina ad radices montis, in quo templum erat fundatum: in quam omnis hęc aquarũ copia per fiſtulas, & aquæ ductus occultos, ſeu ſubterraneos influebat. Quam ſententiam Ariſteas vetuſtiſſimus autor tenet, in libro de ſeptuaginta B interpretib. & Hieronymus eodẽ forſan debet intelligi modo, quando affirmauit victimas lauari in piſcina, eaq; de cauſa aquas rubras apparuiſſe. Non quòd eo in loco, ſed quod aquis illius piſcinæ lauarentur. Nam poſtquam in templo lauabantur carnes, aquæ omnes in piſcinam illam emittebantur.

Num aquæ purificationum templi in piſcinam defluerent.

Veruntamen hæc reſponſio de aquis è templo in piſcinam effluentib. minime placet: probabiliuſq; videtur aquas, C quarum in templi purificationibus vſus erat, p ſubterraneos meatus in occulta, atque abdita terræ viſcera, non aũt in piſcinã effluxiſſe. Quæ ſententia Ariſteæ eſt. Neq; enim Ariſtęas piſcinę meminit quæ ſuper terrã erat; ſed ſubterraneorũ cõceptaculorum, in quæ templi aqua effluebat. Eius verba hæc ſunt: Tantus (inquit) eſt eductarũ aquarum aſſiduus fluxus, vt perennem fontem inundare putes. Sed mirabilius eſt, & fere inenarrabile, D ſubterraneorum conceptaculorum magnitudo; quæ ad quinque vſq; ſtadia per circuitum templi cuncta penetrat. Plumbeæ ad ea fiſtulæ, quacunq; per muros, & tẽpli ſolum, quibus omnia abluantur, mundenturque, deſcendunt. Sunt & apud Aræ baſim, frequentes aperturæ oĩbus, niſi ijs, qui miniſtrant incognitæ; quarum influxu, & impetu, omnis ex hoſtiarum multitudine cruor purgetur. Receptarum autem aquarum multitudinem E per hunc modum coniectauimus. Nam cum nos vltra quatuor ſtadia extra vrbem deduxiſſent ad quendam locum; iubent nos ſubterfluentium vndarũ ſonitum exaudire. Qui mihi quidem magnorum vaſorum confluxus viſus eſt. Hactenus Ariſtæas. De piſcina ne verbũ quidem vnum facit, de ſubterraneis aquarum loquitur conceptaculis.

Ariſteas.

Diuus Hieronymus vero non indiget interprete, cum ſe ipſe interpretetur.

Audi illius verba paulò ante citata: In eo A
lacu, ideſt, piſcina, hoſtias lauari à ſacer-
dotibus ſolitas ferunt: vnde & nomẽ ac-
cepit. Nomen, inquam, probaticæ, ideſt,
pecuariæ piſcinæ. Aperte ait Hieron. in
piſcina ipſa hoſtias lauari ſolitas, & ab
ijs hoſtijs, & ouibus, nomen probaticæ
accepiſſe. Nathinæos aquam ex piſcina
ipſa in templum, ad templi vſus depor-
tare ſolitos dicerem potius, quam aquas
templi in piſcinam defluxiſſe.

Euthymius ait piſcinam hanc in loco B
fuiſſe, qui probatica dicebatur, verbis iã
citatis: Eſt (inquit) Ieroſolymis piſcina
in loci ſitu, qui dicitur probatica; aut ſim
pliciter ita dicto, iuxta veterum traditio
nem, aut vt quidam dicunt, quod oues
olim illic congregarentur, quæ in feſtis
erant immolandæ, & harum inteſtina in
aqua illa purgarentur. &c. Hęc ſentẽtia
in græcis codicibus nũc habetur, ἐπὶ τῇ
προβατικῇ, ideſt, in, vel ſuper probatica;
hoc ſenſu, piſcina eſt in loco; vel ſuper lo C
cum, qui probatica nominatur. Iuxta
hanc ſententiã appellata eſt piſcina pro-
batica, ideſt, ouilis, quod in probatica,
vel ſuper probatica, ideſt, iuxta ouile ali
quod eſſet, in quo immolandæ in tem-
plo oues concludebantur.

Cur dicatur piſcina probatica, vel ouilis.

Potuit etiam dici probatica à porta
quadã vrbis Ieruſalem tẽplo propinqua
quæ porta gregis dicebatur, hebraicè li-
bro 2. Eſdrę ca. 3. porta tſon, ideſt, ouis,
vel ouium, quod idem eſt, ac porta pro- D
batica. Dicta autem eſt porta probatica,
ideſt, ouium, ſiue gregis, vt ait Borchar-
dus, quod per illam oues, ſiue greges in
templo immolandi in vrbem induceren
tur. De hac porta ſic ille ſcribit, prima
parte cap. 7. §. 43. Non longe ab area tẽ-
pli contra Aquilonem, minus quam ia-
ctus eſt lapidis, extat porta vallis; per eã
enim erat deſcenſus in vallem Ioſaphat.
Dicitur & porta gregis, quoniam per
eam introducebantur greges immolan- E
di in templo. &c.

Porta gregis.

Quod ſi quæras, quo in loco piſcina
hæc ſita fuerit, eodem capit. id docet idẽ
terræ ſanctæ explorator, his verbis: In-
trantibus portam gregis ad ſiniſtrã, iux-
ta aream templi occurrit piſcina proba-
tica. Hæc adhuc oſtenditur quinque por
ticus habuiſſe, in quibus iacebant lan-
guentes. &c. Erat ergo piſcina probatica
iuxta portam probaticam: potuit vero a

Locus piſcinæ.

Borchard.

porta, cui propinqua erat, nomẽ accipe-
re. Caietanus Ioan. 5. putat in piſcina na
tare oues cõſueuiſſe, vt mundæ eſſent. Iu
xta locum (inquit) ouium erat lauacrum
natatorium; eo quod in eo, natãdo ablue
bantur animalia, vt munda viuerẽt. &c.
Sed quemadmodum dicitur piſcina, etſi
piſces non haberet, ita natatoria, & ſi
nihil in ea nataret.

Quæ cognominabatur Hebraicè Beth-ſaida.

Græci codices piſcinã hãc Betheſdam
appellant. Latini libri antiquiores hũc
Bethſaidã. Bethſaidã verò eſſe nominã-
dam cõſtat ex correctione Romana. No
men Betheſda domum ſignificat effuſio-
nis: idem quoque ſignificat vt nonnulli
volunt, nomen Bethſaida, ſi per, שׁ, Sin,
ſcribatur, a verbo, שׁד, Sad, cum litera,
ſin, quod chaldaicè eſt effundere. Dici
potuit piſcina domus, ideſt, locus effũ-
ſionis, quod in illam pluuiales aquæ ef-
funderentur e tectis, & confluerent. Si
tamen Bethſaida per, צ, ſcribatur, do-
mum ſignificat venatorum. In Syriaco
Euangelio a חסד, Cheſed, ideſt, miſeri-
cordia vocatur Bethcheſeda, ideſt, do-
mus miſericordiæ. Congruit nomen
piſcinæ, quia in ea erga ægrotos Deus mi
ſericordia vtebatur, quos commota ſana
bat aqua. Potuit etiam dici domus mi-
ſericordiæ, quod in illis quinque porti-
cibus ægroti pauperes eleemoſynis do-
narentur. Forſitan proprium piſcinæ
nomen Bethcheſeda erat. ideſt, domus
miſericordiæ, vt ſyriacum indicat Euan
gelium: poſtea uero ablato cher, & addi
to, Iod, mutatum eſt in Bethſaida. Ha-
bebat illa quinque porticus forſitan pro
pter ægrotos exædificatas, qui aquæ
motum expectabant. In ijs enim, vt
Euangeliſta ſcribit, magna iacebat æ-
grotorum multitudo, aquæ motum ex-
pectantium.

Nomen piſcinæ.

Angelus autem Domini deſcendebat ſecundum tempus in piſcinam, & mouebatur aqua.

Illuſtris ea piſcina erat miraculo,
& Angeli in eam deſcenſu. Quo autem
tempore Angelus deſcenderet, miracu-

lumque

liumq; ederentur, dubium eſt. D. Cyrillus lib. 2. in Ioannem c. 125. credit Angelum deſcendere ſolitum in die Pentecoſtes. Die (inquit) Pentecoſtes Angeli de Cælo deſcendentes piſcinæ aquam mouebant. Item, piſcinæ aqua non alio quam Pẽtecoſtes tempore mouebatur. &c. Euthymius non ſemel tantum in anno, ſed frequenter Angelum deſcendiſſe putat. Sic enim ſcribit: Nõ ſemper fiebat miraculum; ſed certis temporibus hominib. quidem incognitis. Verum frequẽter vt B
opinor in anno; propter hoc ſiquidẽ in porticibus decumbebat multitudo magna languentium. &c. Reſpondeo ignotum eſſe quo tẽpore Angelus in piſcinã deſcenderet. Non deſcendiſſe Pentecoſtes tempore probatur; quoniam ſi certo Pẽtecoſtes tempore Angelus deſcẽdere conſueuiſſet; non iaceret in porticibus multitudo magna ægrotorum tempore paſchatis, expectantium aquæ motũ, vt ait Euangeliſta. Satis enim fuiſſet prope C
tempus Pentecoſtes in piſcinam confluere. Si certo aliquo tẽpore Angelus aquã mouebat, id potius videtur fuiſſe paſchatis tempus. Quod confirmatur, quoniã tempore paſchatis, quo Chriſtus perijt Ieroſolymam, magna ægrotorum multitudo in porticibus iacebat, expectantiũ aquæ motum; ergo prope erat tempus, quo mouebatur ab Angelo aqua. Videlicet aliquis ex illis diebus, quibus paſchatis feſtum agebatur. Significat enim Ioã D
nes illos aquæ motum expectaſſe non lõge diſtantem.

Quo tempore deſcenderet Angelus in piſcinam. D. Cyrill. Euthym.

Euthym.

Euthymius citatus putat incertũ fuiſſe tempus, quo Angelus aquã mouebat, modoq; hoc, modo alio tempore mouiſſe piſcinam; eamque ob cauſam quoniã incertũ tempus erat, permanſiſſe in porticibus ægrotos omni tempore. Chryſoſtom. quoque hom. 35. in Ioãnem. Non mouebatur (inquit) aqua certo tempore ſed claudi quidem, & contorti tempus E
obſeruare poterãt; cæci vero minime, niſi forte motum aurib. percepiſſent. &c. Magiſter etiam Hiſtoriç, in hiſtoria Euãgelica, cap. 81. in eadẽ eſt ſententia, propterea quod ægroti in porticib. ſemper manebant. Qui; ſi certum tempus notum eſſet, tunc conueniſſent. Quod (inquit) incertum eſſet quando moueri debebat aqua, inde perpenditur, quod languidi ſemper erant ibi, qui ad certam horam conuenirent tantum ſi ſciretur. &c. Sed iam reſpondimus fuiſſe certum tempus paſchatis, deque illo tempore Ioãnnem loqui, cum ait multitudinẽ languentium in porticibus iacuiſſe, motumque aquæ expectaſſe. Præterea, etſi certum eſſet tempus, pauperum magna multitudo in porticibus ſemper, veluti in prochodochio, ideſt, pauperum hoſpitio iacere; diuites vero illo certo tempore cõuenire potuerunt.

Chryſoſt.

Comeſtor.

CAPVT II.

De Paralytico ſanato apud piſcinam.

Qui prior deſcendiſſet in piſcinam.

DEſcendebat è cælo Angelus in piſcinam paſchatis tempore, aquamque commouebat, qui vero ex ægrotis primus in aquam motam deſcendebat, ſanitatẽ mirabiliter conſequebatur. Quod ſi petas: Num aquæ motæ Angelus vim aliquam ſanitatis effectricem tribueret? Reſpondet Theophylactus his verbis: Angelus turbabat aquam, & ſanatiuam illi virtutem indebat. Nuſquã enim iſta eſt natura aquæ, vt per ſe ſanet, ſed totũ in Angelo ſitum erat, quidquid erat efficaciç. &c. Similiter Chryſoſtomus hom. 35. in Ioannẽ: Deſcendens Angelus motæ aquæ ſanandi virtutẽ largiebatur. &c. Sed obijcitur, Angelus efficere miracula vi ſua non poteſt; ergo vim aquæ ad miracula largiri nequiuit. Præterea hæc vis qualitas aliqua fuiſſet corporea aquç indita, & vis creata; atqui nulla qualitas, nulla creata vis miraculum efficere valet. Ideoq; reſpondendum eſt, Angelum nullam vim aquæ indidiſſe miraculorũ effectricem: ſed Deum infinita potentia ſua, ſanitatem per aquam ab Angelo motam, mirabiliter effeciſſe. Dei enim potẽtia, non Angeli, miracula edere poteſt, qualia hæc ſunt.

An Angelus vim ſanantẽ aquæ tribueret.

Theophyl.

D. Chriſoſt.

Quæres rurſus: Quæ fuerit cauſa, cur huiuſmodi miracula in hac piſcina Deus

efficeret? Reſpondet Theophylactus his hoc pacto: Multi opinantur quòd ſola ablutione inteſtinorum ſacrificalium, virtutem quandam diuiniorem acciperet aqua; & propterea; Angelus ad aquam vt electam accederet, & miraculum operaretur. &c. A

Cur Deus in piſcina miracula ederet?

Alij apud Magiſtrum hiſtoriæ in hiſtoria Euangel. cap. 81. effecta illa miracula in piſcina aiunt; quòd ex ea lignum illud enatarit, ex quo crux eſt fabricata totius fons ſalutis. Tradirur (ait ille) à quibuſdam, quòd Regina Saba vidit in ſpiritu lignum Crucis dominicæ, & nunciauit Salomoni, quòd in eo quidã moreretur, propter quem Iudæi perirent. Quod timens Salomon, abſcondit lignum ſub terra, in qua facta eſt piſcina. Appropinquante verò tempore paſſionis enatauit lignum, & cæpit miraculum. Hæc ille. Parum vel nihil autoritatis habet hæc narratio, apocrypha eſt, & vt ipſe magiſter ait, non eſt authentica. B

In piſcina lignum crucis.

Comeſtor.

Piſcinæ locus ignis ſacri.

Adrichomius.

Nonnulli, vt ſcribit Adrichomius in deſcriptione Ieruſalem, Num. 62. putarunt in loco piſcinæ olim fuiſſe ignem ſacrum occultatum. Sunt (inquit) qui exiſtimẽt hunc fuiſſe locũ, vbi ſacrum ignẽ quondam recondiderunt ſacerdotes; quẽ cum requireret reuerſus Nehemias, eius loco reperit aquam craſſam. Lege 2. Mach. 1. Nihil huic opinioni probationis additur. C

Denique incerta eſt illa cauſa miraculi. Hæc tamen vna fuit. Deus baptiſmi tempore propinquante, ſanitatem per aquam conferre voluit; vt eam ſanitatem quæ per baptiſmum confertur indicaret. Vnde Theophylactus Ioann. 5. Videbatur (ait) diuina ſapientia à longe viam facere Iudæis ad fidem in Chriſtum, præordinando miraculum piſcinæ. Nam quoniam baptiſma daturum erat magnam virtutem, & maximum donum, vtpote purificans peccatum, & viuificans animas; præfigurat Deus baptiſma in rebus Iudicatis, & ipſis quoque aquam dat, quæ purificet ſordes, quæ nõ ſordes propriè erant, ſed videbantur eſſe. Vt ſi quãdo tetigiſſent mortuum, vel leproſum, vel aliquid tale. Dat autem piſcinæ huic miraculum, quod duceret eos ad ſuſceptionem baptiſmatis. Hactenus ille. Lege etiam Chryſoſtomũ homilia 35. in Ioannem. Hoc (inquit) factum eſt, vt qui in D E

Baptiſmus.

Theophyl.

Chryſoſt.

aqua corporis morbos ſanari poſſe didiciſſent; in eo aliquandiu exerciti, animæ morbos per aquam curari poſſe facilius crederent. &c.

Quo tempore in piſcina fieri cœperit hoc miraculum, incertum quoq; eſt. Poſt Chriſti paſſionem fieri deſijt. Quæ cauſa eſt, cur Ioſephus huius miraculi mentionem nullam fecerit. Si enim eius ætate miraculum ederetur, de illo ſcripſiſſet. Tertullianus in lib. aduerſus Iudæos capite 13. Deſtitit (ait) apud Iudæos Dei gratia, & mandatũ eſt nubibus ne pluerent imbrem ſuper vineam ſorech, id eſt, cæleſtibus beneficijs, ne prouenirent domui Iſrael. Fecerat enim ſpinas, ex quibus Chriſtum coronauerat. Et ita ſubtractis chariſmatis prioribus, lex & prophetæ vſque ad Ioannem fuerunt. Et piſcina Bethſaida vſq; ad aduentũ Chriſti curando inualetudines Iſrael, deſijt à beneficijs deinde. &c.

A quacunque detinebatur infirmitate.

Medicamenta quædam frigidis proſunt morbis, alia calidis, nonnulla leuibus, alia grauibus medentur; nulla omnibus vniuerſim ægritudinibus ſanitatẽ afferunt. At piſcinæ aqua contrarios ſanabat morbos, tàm frigidos quàm calidos; leues pellebat, graues quoque. *Qui prior* (ait Euãgeliſta) *deſcendiſſet in piſcinam, poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate.* Nempè à ſummo medico Deo, cui nulla ęgritudo inſanabilis eſt, ſanitate donabatur. Eundẽ in modum baptiſmi piſcina varios repugnanteſque morbos depellit; omnia vniuerſim crimina qualiacunque ea ſint ſanat. Deus enim medicus eſt, cui omnes animi plagæ ſunt medicabiles.

Erat autem quidam homo ibi 38. annos habens in infirmitate.

In porticibus illis, quibus cincta piſcina fuit, æger quidam decumbebat, quem longus morbus 38. iam annorum ſpatio affligebat. Morbum autẽ paralyſim fuiſſe ſentit Chryſoſtomus, Euthymius, & Theophylactus. Idem arbitratur Iren. lib. 2. cap. 42. Ambr. lib. 4. de fide cap. 3. & Hilarius lib. 7. de Trinitate. Cyprian.

An paralyticus 38. ānis apud piſcinam permāſerit? Chryſoſt. Theophyl.

vero lib. 4. Epiſt. 7. hunc paraliticum clinicum appellat, a, κλίνη, id eſt, lecto; quia in lecto apud piſcinam iacebat. Rogabit quiſpiam; Num paralyticus ille toto illo 38. annorum ſpatio apud piſcinā, motum aquæ expectarit? Affirmat Chryſoſtomus his verbis; Admirabilis paralytici tolerantia; octo & triginta annos, vt ſanaretur, nunquam diſcedens expectauit. &c. Similiter Theophylactus ſtupenda (ait) paralytici conſtantia, annos habebat 38. & quotannis liberari à morbo expectans aſſidebat. Et impediebatur a potentioribus, nec tamen deſtitit, neque deſperauit. &c. Probabilis erit hæc ſentētia ſi ignotum fuit tempus, quo Angelus in piſcinam deſcendebat. Præterea ſi tot iā annis deſcendere conſueuerat. At ſi certo tempore, nempe paſchatis commouebat aquam; potuit paralyticus paulò ante certum illum diem ad piſcinā adduci, poſtea domum reduci. Cōmendanda autem eſt hominis huius patientia, ſi longum adeò morbum patienter tulit; proponendusque nobis eſt ante oculos, vt leuiores, breuioreſque alias ægritudines, æquo toleremus animo. Lege hoc, & ſimilia exempla apud Chryſoſtomum lib. 3. de prouidentia Dei ad monachum arrepititium.

Vis ſanus fieri?

Venit medicus cæleſtis in noſocomiū, id eſt, in porticus piſcinæ, in quibus multitudo magna languentium iacebat. Ad ægrotum verò acceſſit, qui longiori morbo laborabat, quique humano erat auxilio deſtitutus. Ille alius paralyticus, de quo ſupra diximus, quatuor homines habuit; hic hominem non habebat, à quo in piſcinam mitteretur. Sed Deum habuit, & hominem, à quo abſque piſcinæ ope ſanaretur. *Hunc* (ait Euangeliſta) *Cum vidiſſet IESVS iacentem, & cognouiſſet, quia iam multum tempus haberet. ſcilicet morbi.* &c. Aegritudinis diuturnitatem vidit Dominus, miſericordiaq; commotus eſt. Præterea ad hunc videtur Dominus acceſſiſſe, vt illum donaret ſanitatis magnò beneficio, quoniam ob morbi diuturnitatem toti ciuitati, notiſſimus erat, ideoque futurum erat miraculum celebrius, ac notius. Paucis rogauit hominem; *Viſne ſanus fieri?* Nouerat quidem illius voluntatem, & ſalutis ardens deſiderium, ſed rogauit an vellet ſanari, vt ſermonem iniret, & à quo ſanaretur ille cognoſceret. Nec dixit; *Vis vt te ſanem?* Sed, *Vis ſanus fieri?* vt doceret vitandam in verbis oſtentationem. Non dixit (ait Euthymius) vis vt te curem, quia erat ab arrogantia alienus, & quia ægrotus ipſum nequaquam cognoſcebat. &c. *Euthym.*

B Theophylactus putat rogatum paralyticum, an vellet fieri ſanus, vt eius nobis patientia oſtenderetur. Et Chryſoſtomus ſic ait; Interrogat Dominus; *Vis ſanus fieri?* non quod dubitaret, eſſet enim abſurdū. Sed vt illius oſtenderet tolerantiam. Vt intelligamus quare poſthabitis cæteris, ad hunc venerit. &c. His verbis etiam indicat propter patientiam ad hunc ægrotum Chriſtum acceſſiſſe, cæteris poſthabitis. Euthymius; Eum (inquit, q multo C tempore aſſiduus fuerat, ac tolerantiſſimus, cæteris Chriſtus præponit. Tū quòd miſeratione dignior eſſet; tum verò docens, quòd inter eos qui ſuperno egent medicamine, Deum magis flectunt, qui ſunt conſtantiſſimi. &c. Sed dices; quomodo patientia paralytici oſtenſa eſt? Eiuſdem paralytici reſponſio illam oſtēdit. Multa cum manſuetudine (ait Theophylactus) reſpondet; volo quidem, ſed non habeo hominem, qui poſſit me in a- D quam inferre. Nihil blaſphemum reſpondit, non arguit Chriſtum, vt ſtultam interrogationem interrogantem, non male dixit diei natiuitatis, ſicut puſillanimes facimus, idque cum in leuiores morbos inciderimus; ſed manſuetè & placidè reſponſum dat; tametſi neſciret, quiſnā eſſet, qui interrogabat. Namque hoc ſolū exiſtimauit vtilitatis ſibi accedere, fortaſſis vt inferret ipſum in aquam. Et propterea blandè Chriſto loquitur. Hæc ille. *Chryſoſt. Patiētia paralytici. Theophyl.*

E

Dum venio enim ego, alius ante me deſcendit.

Dixerat æger; *Hominem non habeo, vt cū turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam*; addit; *Dum venio enim ego alius ante me deſcendit.* Si paralyticus erat, & hominem non habebat, à quo duceretur, quonam modo veniebat in piſcinam? Reſpondendum eſt,

eſt,non ita membris captum fuiſſe, quin A aliquo modo poſſet ambulare, & ad piſcinam accedere. At præcedebant alij, & ſanitatem præripiebant. Videtur autem habuiſſe piſcina hæc ſi profunda erat, gradus per omnes partes,per quos ægroti in aquam deſcenderent. *alius* (inquit ille) *ante me deſcendit*; Gradus igitur in piſcina erant. Qui verò primus in aquam per gradus deſcendebat ſalutem conſequebatur. Poteſt etiam verbum, *deſcendit*, ſumi pro ingredi,hoc ſenſu; Alius ante me ingreditur,ſi profunda non erat. B

Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.

Non longo ſermone tenuit paralyticum Dominus, ſed poſtquam rogauit,an ſanari vellet,reſponſumque accepit, protinus ſurgere eum iuſſit, lectũque in quo decumbebat tollere,&ambulare. Dixit, C & facta ſunt. Protinus confirmatis planè viribus ſurrexit æger è lecto, lectum in humeros ſuſtulit, & ambulauit. Miracula ad fidem in cordibus hominum efficiendam Chriſtus dirigebat; ideòque conſpicua omnibus eſſe volebat. Hanc igitur ob cauſam publicè ſurgere iuſſit ægrum; nec ſolum ſurgere, ſed grabatum etiam, id eſt, lectum per ciuitatem portare,vt lecti hæc portatio corporis perfectiſſimè ſanati robur cũctis patefaceret. Chryſoſt. D hom.36.lectum auferre iuſſit,vt miraculum crederetur, & nemo falſum, & ſimulatum opinaretur. &c.

Cur lectum iuſſus ſit tollere paralyticus?

Non licet tibi tollere grabatum tuum.

Præconis inſtar portans lectum is, qui paralyticus fuerat, ciuitati admirandum prædicabat Chriſti opus. At Iudæi homi- E nem incuſarunt,quod ſabbatho humeris portaret lectum, remque à religione, & quiete ſacri diei faceret alienam. Ille excuſat factum obedientia; *Qui* (inquit) *me ſanum fecit, ille mihi dixit; Tolle grabatum tuũ, & ambula.* Aequum eſt, vt ei obediam,qui tantum in me miraculum edidit. Non enim poteſt aliquid præcipere, quod fas non ſit is, qui tantam habet poteſtatem. D.Cyrillus ſic reſponſum hoc interpretatur; A quo ſanitatem recepi, hoc mihi iniunctum eſt; nam ille niſi Deus eſſet, hanc ſanitatem non dediſſet. At verò paralyticus nondum ſciebat Chriſtum, Deum eſſe; imo nec illius nomen nouerat, vt ex ſequentibus eſt compertum.

D. Cyrill.

Quis eſt ille homo,qui dixit tibi; Tolle grabatum tuum, & ambula?

Duo dixerat homo ille ſanitati reſtitutus;primum: *Qui me ſanum fecit:* ſecundũ; *Ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula.* Debuerant Iudæi de primo in primis agere;deinde de ſecundo. Primo debuerant rogare de autore miraculi tanti, idque vt par erat magnificare,& admirari. Poſtea de dicto verba facere. At vt Theophilactus obſeruat,non interrogant;quis eſt,qui te ſanum fecit? ſed, *Quis eſt,qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, & ambula?* Zelo ducebantur ſabbathi, ſed zelo non ſecundum ſcientiam. Porrò non potuit paralyticus interrogationi facere ſatis;quoniam quiſnam eſſet Chriſtus ignorabat. Dominus enim à turba,& paralytici oculis ſe ſubduxerat, bonorum operum iactantiam vt fugiamus docens.

Poſtea inuenit eum IESVS in templo.

Neſciebat paralyticus quis eſſet ille, à quo beneficium tantum acceperat,optabat ſummopere benefactorem & videre, & agnoſcere. Obtulit ſe optanti Dominus in templo; hominemque ſic eſt allocutus. *Ecce ſanus factus es, iam noli peccare; ne deterius tibi aliquid contingat.* Ex his verbis colligit Chryſoſtomus homil. 37. primò hominem hunc in morbum à criminibus præcipitatum. Admonemur (ait) quòd ex peccatis morbi generãtur. Item; huic paralytico morbi cauſa peccata fuerunt Chriſti teſtimonio. Nã & illi, cuius Matthæus cap.9. meminit; *Confide* (ait) *fili, remittuntur tibi peccata tua*; & huic; *Ecce ſanus factus es,iam noli peccare. &c.* Secundo colligit,ſupplicij tempus longius eſſe tempore,quo peccatum perpetratur. In tartaro autem eſſe æternum. Admonemur (ait) quod verum eſt apud gehennã maximũ, & per-

D.Chryſoſt.

Peccatũ cauſa eſt morbi.

& perpetuum eſſe ſupplicium. Vbi nūc A ſunt, qui dicunt, breui ſpatio hominem interfeci, breui adulterium commiſi; ob admiſſum breui tempore peccatum perpetuas pœnas daturus ſum? Ecce hic homo non tot annis peccauit, quot pœnas dedit. Breui peccatum patratur, morbi tormenta diuturna ſunt. Non.n.tempore peccata, ſed peccantium animus iudicatur, &c. Tertiò colligit grauiores dare pœnas illos, q in flagitia rurſus incidunt. *Iam noli peccare* (ait Dominus) *ne deterius ti* B *bi aliquid contingat*. hoc eſt; noli rurſus in peccatum incidere, ne maiores pœnas luas. Chryſoſt. Illud conſiderandum eſt, quod ſi grauem priorum ſcelerum pœnam dedimus, deinde iiſdē inciderimus dabimus longe maiorem. Et merito ſane. Qui.n. ſupplicio non fit melior, tanquam ſtupidus, & contemptor, grauiorē ſibi pœnam præparat. Ipſum namq; ſupliciū, lapſum ſatis ſuperque cohibere, & ſapientiorem reddere debebat homi- C nem ne in idem iterum prolaberetur. verùm cum neque ſupplicium ſontem corrigit, non iniuria flagello vtitur vehemētiore, &c. Theophylactus quoque. Hic (inqt) homo ferme integram hōis vitā in ſupplicij menſuram amplam impendit. Sane peccata non iudicantur tempore, ſed ipſa delictorum natura. Hinc & illud diſcimus, quod licet grauē luamus, pro primis peccatis pœnam, ſi deinde iterum in eadem incidamus peccata, ite- D rum grauiora patiemur, &c.

Grauior pœna peccati ſi repetatur. Chryſoſt.

Euthymius item in Ioa. Beda, & alij, propter peccata hūc paralyticum ægrotaſſe ſentiunt. Beda vero non ſolum corporis, ſed animi ēt ſalutem a Chriſto illi collatam ſic ſcribit; Verbis Chriſti; *Ecce ſanus factus es, &c.* monſtratur quia propter peccata languebat, nec niſi dimiſſis eiſdem poterat ſanari. Sed qui foris ab infirmitate, ipſe ēt intus ſaluauit a ſcelere. Vnde & caute præmonuit, ne amplius E peccando, grauioris ſibi ſentētiam damnationis contraheret. Sic ille. Prætereà obſeruat i iis verbis Chryſoſtom⁹ Chriſti humilitatem: intuere (ait) Chriſti humilitatem; non dixit *Sanum te feci*: ſed, *ſanus factus es*. Neque: *Ne tibi quid deterius faciam*. ſed, *Ne deterius tibi aliquid cōtingat, &c.* hinc diſce in verbis ſeruare humilitatem.

Euthym.

Beda.

Abijt ille homo, & nuntiauit Iudæis, quia Ieſus eſſet, qui fecit eum ſanum.

Refert Chryſ. hom. 37. nonnullos opinatos eſſe paralyticum hunc accuſaſſe Chriſtum: videlicet, quod grabatum die ſabbathi tollere iuſſiſſet. Atque idcirco ab eo eſſe admonitum in templo, nè peccaret. Sed falſa eſt opinatio. Nec.n.antè accuſauit, quàm nouiſſet. Poſtquam verò in templo nouit, Iudæis miraculi autorem indicauit, non accuſandi animo, ſed commendandi. Quæ ſententia eſt D. Cyrilli in Ioannem his verbis: Nuntiat Iudæis, manifeſtatque medicum: non vt mali quidquam in eum cogitantes, impietatis ſe crimine coinquinent: ſed vt non ignorarent medicum, ſiquis ēt illorum curari deſideraret. Non.n. quaſi accuſans dixit, quia Ieſus eſſet, qui tollere grabatum, atque ambulare in ſabbatho imperaſſet: ſed, qui fecit eum ſanū. Quare patet nihil aliud eum facere voluiſſe, quam medicum eis oſtendere. & cæt. Et Chryſ. non erat (inquit) paralyticus tam ſtupidus, nec tam inhumanus, vt tanti beneficij oblitus, maleuolo animo loqueretur. &c. Aug. item, Poſtquam Ieſum vidit, & cognouit Ieſum autorem ſanitatis ſuæ, non fuit piger in euangelizando abijt, & nuntiauit Iudæis, &c. Euangelizaſſe ait, non accuſaſſe. Item Theophylactus. vide quāta gratitudine Chriſtum Iudæis prædicet, poſtquam agnouit. Nō .n. dicit: *Ieſus eſt, qui mihi dixit: Tolle grabatū*, ſed, *is qui ipſum ſanum fecit, &c.* Denīq; Euthymius: Nuntiauit Iudæis quod Ieſus eſſet, non tanquam iniquus vt proderet: ſed tanquam gratus vt benefactorem diuulgaret. Nam beneficium, ac minæ ſufficiebant, vt eū in officio continerēt, etc.

D. Cyril.

D. Chryſ.

D. Aug.

Theoph.

CAPVT III.

Morale. De Paralytico ſanato apud piſcinam.

Piſci-

Piſcina vmbra baptiſmi.

PIſcinam hanc Baptiſmi fuiſſe typum ſententia patrum eſt; Chryſoſtomi in Ioannem, Auguſtini, Theophylacti, Bedæ, Euthymij, Ruperti, Ambroſij lib. 2. de ſacramentis c. 2. & in lib. de ijs, q initiantur ca. 4. & aliorum. ſicut. n. per aquã piſcinæ, ab Angelo agitatam, Deus corpus olim ſanabat: ſic per aquam baptiſmi à ſacerdote commotam, nunc animo ſalutem confert. *D. Chryſ.* Chryſ. hom. 35. Quemadmodum aquæ piſcinę natura non ſanabat per ſe, ſed duntaxat cum ab Angelo mouebatur; ita & in nobis, non ſimplex aqua operatur: ſed cùm ſpũs gratiam accipit, omnia abluit peccata, &c. *D. Amb.* Et Ambroſius lib. 4. de Spiritu ſancto c. 7 Quid in hoc typo Angelus, niſi deſcenſionem Spiritusſancti nunciabat, quæ noſtris futura temporibus, aquas ſacerdotalibus inuocata precibus conſecraret? &c. *Tertull.* Tertullianus in lib. de baptiſmo: Piſcinam Bethſaidam Angelus interueniens commouebat: obſeruabant qui valetudinem querebantur. Nam ſiquis præuenerat deſcendere illuc, queri poſt lauacrum deſinebat. Figura iſta medicinæ corporalis, ſpiritalem medicinam canebat, ea forma qua ſemper carnalia in figura ſpiritualium antecedunt, &c. *D. Amb.* Ambr. in lib. de ijs qui initiantur ca. 4. Illa piſcina in figura fuit: Vt credas quia in hunc fontem, id eſt, baptiſmatis, vis diuina deſcendat, & cætera.

Infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia; ait Paulus 1. Cor. 1. etiam hac in re infirmum elementum, ſ. aquam, elegit, vt fortiſſimum peccatum confunderet; *Pſalm. 73.* iuxta illud Pſ. 73. *Contribulaſti capita draconum in aquis.* Dracones ſæuiſſimos peccata eſſe quis ignorat? *Aqua baptiſmi mergit peccata.* Horum capita Dominus in aqua baptiſmi contribulat, ac conterit. Quæ quidem non ex odoratis floribus expreſſa, ſed ſimplex aqua eſt, et infirmum ac pene infimum elementum. Quod tamen cùm ſacramenti operatione magnam ſimilitudinem habet. quemadmodum. n. aqua abluit corpora: ita ſacramentum abluit animos. *D. Gregor. Nyſſenus.* Greg. Nyſſenus in libr. de baptiſmo: Aqua (inquit) ſubſeruit ad oſtendendam purgationem Quoniã ſordibus, & cęno fœdatum corpus, aqua lauantes, purum reddere ſolemus, propterea etiam in myſtica actione eam adhibemus, re ſub ſenſum cadente, incorporeum ſplẽdorẽ ſignificãtes, etc. Conſtat homo corpore aſpectabili: intus vero habet animum ſpiritalem. Quã obrem ſimilia medicamenta, hoc eſt, ſacramenta, illi à ſapientiſſimo Deo data ſunt, quæ aſpectabilia foris eſſent, intus ſpiritalem vim continerent. Hinc illud eiuſdem Nyſſeni eodem loco: Compoſitus eſt homo, & non ſimplex: atque idcircò duplici, coniunctoque, ſimilia medicamenta ad curationem attributa ſunt Corpori qdem, quod apparet, aqua quę ſub ſenſum cadit; animæ vero, quæ viſu effugit, ſpũs, q non apparet, qui fide vocatur, qui ineffabiliter accedit, &c.

Simplex quidem aqua eſt, ſed per illũ magni conſilij Angelus Chriſtus operatur. Qui fide caret, aquam ſolam videt, q fidem habet, magnum conſilij Angelum operantem fidei oculis cernit. Cùm iuberetur leproſus Naaman ab Eliſæo, 4. Reg. 5. *4. Reg. 5.* Iordanis aqua ablui, vt ſanitatẽ reciperet; iniquo id animo ferẽs, aiebat: *Nunquid non meliores ſunt Abana, et Pharphar fluuij Damaſci omnibus aquis Iſrael, vt lauer in eis & munder?* Videlicet aquarum vim, nõ potentiæ diuinæ conſiderabat. Similes hac in re Mauri, Iudæi, Ethniciq;, ſunt; baptiſmi ſimplicem aquam, infirmumq; elementum intuẽtur, potentiſſimum verò magni conſilij Angelum, aquam infinita potentia mouentem non agnoſcũt. Huc ſpectat illud Tertulliani initio libri indicati. *Tertull.* Nihil adeò eſt, quod obduret mentes hominum, q̃ ſimplicitas diuinorum operum, quæ in actu videtur, & magnificentia, quæ in effectu repromittitur. vt hic quoque quoniam tanta ſimplicitate ſinẽ pompa, ſine apparatu nouo aliquo, deniq; ſine ſumptu, homo in aqua demiſſus, & inter pauca verba tinctus, non multò vel nihilo mũdior (corpore) reſurgit, eò incredibilis exiſtimetur conſecutio æternitatis. Proh miſera incredulitas, quę denegas Deo proprietates ſuas ſimplicitatem, & poteſtatẽ, etc. Naaman ille conſilio obtemperans famulorum, mutata mẽte in Iordanẽ abijt, leproſum corpus fluuij aquis abluit, perfectamq; conſecutus ſanitatem, quod nõ crediderat agnouit: & vt Ambr. ait in lib. de ijs, *D. Amb.* qui initiantur cap. 4. non aquarum illam eſſe vim, ſed gratiæ intellexit. Sic Chriſtiani baptizati, & à peccatorum ſordib. expiati, non eſſe hanc vndarum, ſed Chriſti poteſtatem intelligunt. Piſci-

nam

nam mouentis, ſanguiniſque ſui vim illi impertientis.

Vt leges Exod. 15. miſſo in aquas amaras ligno in dulcedinem verſæ ſunt. Dulces aquas Mara, lignum fecit: dulces aquas baptiſmi, fecit crux. Quæ enim dulcior eſſe poteſt aqua, quam illa, quæ peccatorum omnium condonationem, gratiam, & gloriam confert? Ambroſius lib. 2. de ſacramentis cap. 4. Vbi (inquit) aqua crucem Chriſti, vbi acceperit cæleſte ſacramentum, incipit eſſe dulcis, & ſuauis. Et meritò dulcis, in qua culpa reuocatur, &c. Et in lib. de ijs, qui initiantur cap. 4. Ideo (ait) legiſti 1. Ioann. 5. quòd tres teſtes in baptiſmate vnum ſunt, aqua, ſanguis, & ſpiritus, quia ſi vnum horum detrahas, non ſtat baptiſmatis ſacramentũ. Quid eſt enim aqua ſine cruce Chriſti? elementum commune ſine vllo ſacramenti effectu. &c.

D. Ambr.

Quemadmodum in mari rubro Iſraelitarum hoſtes ſubmerſi ſunt; ita in rubro aquæ, & ſanguinis Chriſti pelago Chriſtianorum hoſtes obruuntur. Greg. Nyſſ. de vita Moſis: In aquã (inquit) fidelis cũ vniuerſo noſtris hoſtis deſcẽdens exercitu, ſolus emergit inde, hoſtibus detentis, atque oppreſſis aqua. Item, aqua baptiſmi præcedente uirga fidei, & poteſtate illuminantis, ducentiſque nubis ſpiritus, fidelibus quidem qui ad eam refugiunt, vitam præſtat: perſecutoribus autẽ (id eſt peccatis) mortem infert. &c.

Vitam autem præſtat aqua per Chriſti ſanguinem, cui uis eſt maxima uitam tribuendi. Olim cum Deus mundum creauit, prima aqua uiuas edidit animantes, ſcilicet piſces Gen. 1. ita poſtquam mundum recreauit, prima aqua uiuos edit in baptiſmo animos. Primum enim ſacramentum baptiſmus eſt aquæ; quod animis uitam affert. Tertullianus in libro de baptiſmo, Ordinato per elementa mũdo cum incolæ darentur, primis aquis præceptum eſt animas proferre, primus liquor quod uiueret, edidit: ne mirum ſit in baptiſmo ſi aquæ animare nouerunt. &c. Quemadmodum piſcium uita in aquæ elemento poſita eſt: ſic & uita animorum in baptiſmo eſt collocata. Etenim neceſſarius ad uitam eſt baptiſmus. Vnde Tertullianus initio eiuſdẽ libri: Nos (inquit) piſciculi in aqua naſcimur. Nec aliter, quam in aqua permanendo ſalui ſumus. &cæt.

Ex aqua primum piſces prodierunt.
Tertull.

Quod ſi inſtar piſcium in aqua naſcimur baptiſmi uitamque in eo traducimus, congruit baptiſmo nomen piſcinæ, quod à piſcibus deriuatur. Congruit illi quoque nomen probaticæ, id eſt, ouilis; Chriſti namque oues ad baptiſmum veniunt. Hirci, piſcinam probaticam, id eſt, ouium, fugiunt. ſuas habent hircorum piſcinas hoc eſt, corporis ablutiones, quæ animo nihil utilitatis conferunt. Iuxta illud Ambroſij lib. 2. de ſacramentis cap. 1. Sunt baptiſmata gentium, ſed non ſunt baptiſmata. Lauacra ſunt, baptiſmata eſſe non poſſunt. Caro lauatur, non culpa diluitur. &c. In piſcina Ieroſolymitana unus tantum ſanitatem conſequebatur: in piſcina uero eccleſiæ quotquot uolunt ſalutem comparant.

D. Ambr.

Illi paralytico quem ad piſcinam ſanauit, dixit Chriſtus; *Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Idem homini dicitur, qui in piſcina baptiſmi animi conſequitur incolumitatem; *Ecce ſanus factus es ò homo, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Ablutus es, noli rurſus ſordibus te cõtaminare; hoſtium ſeruitutem effugiſti, noli acerbiſſimo iugo rurſus collum ſubdere; dæmonem domo expuliſti, expulſum noli reuocare; *ne deterius tibi aliquid contingat.* Etenim grauiori ſupplicio digna eſſe peccata poſt baptiſmũ cõmiſſa docet Chryſoſtomus homil. 1. in Acta Apoſt. Ij (inquit) qui poſt baptiſmum delinquunt, ob id grauius puniuntur, quam catechumeni. &c. Noli igitur iam peccare, peccatũ baptiſmatis haſta trãsfixum noli in uitã reuocare. Nam quicumque (ait Nyſſenus Gregorius in fine libri de baptiſmate) quicumque (inquam) in Chriſto baptizati ſumus, in mortẽ ipſius baptizati ſumus. Quod ſi conformes morti facti ſumus, mortuum prorſus deinceps in nobis peccatum eſt lancea baptiſmatis; ſicut ille ſcortator à Phinees, Num. 25. &c. *Morientes igitur non viuant* (ait Iſaias 26.) *Gigantes*, qui te oppreſſerunt; hoc eſt flagitia, *non reſurgant*. Aduerſus hos gigantes fortiter uelut athleta in baptiſmo vnctus pugna. Vnctus es quaſi athleta Chriſti (ait Ambroſ. lib. 1. de ſacramẽtis ca. 2.) quaſi luctamen huius ſeculi luctaturus; profeſſus es luctaminis tui certamina. Luctaris in ſeculo; ſed coronaris à Chri-

Poſt baptiſmum nõ peccandum.
Chryſoſt.
Greg. Nyſſ.
Iſai. 26.
D. Ambr.

diſcipulos baptizauit, quæ omnia ex ca- A
pite 2. & 3. Ioannis comperta ſunt. Poſt hæc ex Iudęa in Galilæam rediјt per Samariam, cum fœmina Samaritana collocutus eſt; & Reguli filium ſanitate donauit. Rediјt autem ex Iudæa in Galilęã per Samariam menſe Decembri vel circiter eum menſem, id quod iam ſupra ex illis verbis probabiliter collegimus Ioãnis 4. *Non ne vos dicitis, quia quatuor menſes ſunt, & meſſis venit?* Hæc omnia Ioannes cum narraſſet, omiſiſſetq; reliqua quæ B
à cæteris Euangeliſtis iam narrata, & à nobis explicata ſunt, ſubijcit initio cap. 5. *Poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam.* Dies ergo hic feſtus poſt menſem Decembrem agebatur, quo Chriſtus ex Iudæa in Galilæam reuerſus eſt, vt patet. Poſt menſem autem Decembrem primum, quod occurrit feſtum, paſcha eſt menſe Niſan, qui Martio, & Aprili reſpondet. Poſt paſcha pentecoſte, & feſtum tabernaculorum C
celebrantur. Iјs vero tribus feſtiuitatibus. Iudæi in templum Ieroſolymitanũ confluere ſolebant. Veriſimile itaque eſt Ioannem cùm initio capitis 5. ſcripſit: *Et erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam;* de prima feſtiuitate locutum poſt reditum Chriſti ex Iudæa in Galilæam occurrente, quam celebraturus ex Galilæa Ieroſolymam aſcendit. Hæc autem feſtiuitas fuit paſcha.

Ex his obſerua, hoc loco, Ioannem 4. D
paſchata ſuo in Euangelio commemoraſſe, ex quibus anni prædicationis Chriſti colliguntur. Primum cap. 2. *Prope* (inquit) *erat paſcha Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam.* Secundum cap. 5. *Poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum*, id eſt paſcha. Tertium cap. 6. *Erat autem proximum paſcha dies feſtus Iudæorum.* Quartum cap. 11. 12. & 13. in quo crucifixus eſt Dominus. Si vero à baptiſmate paſcha numeremus, quinque ſunt. Etenim Chriſtus E
ſexta die Ianuarij baptizatus eſt, vt Eccleſia ſentit. A baptiſmate vſque ad miraculum, quo in nuptijs aquam in vinum tranſmutauit, vt ſupra oſtendimus, annus interfluxit, & illius anni paſcha: cuius paſchatis nec Ioannes, nec alius Euangeliſta meminit. Huic ſi quatuor paſchata à Ioanne connumerata adiungas, quinque efficies paſchata: & annos à baptiſmate vſque ad Chriſti mortem, quatuor, & tres menſes. Qua de re alio loco redibit fuſior ſermo. Lege Euſebium lib. 8. de demon. Euang. pag. 134.

Quatuor paſchata à Ioanne commemorata.

Quinque paſchata poſt Chriſti baptiſmum.

Eſt autem Ieroſolymis probatica piſcina.

Triplex eſt hoc loco lectio; prima eſt: *Eſt autem Ieroſolymis ſuper probatica, piſcina.* Secunda; *Eſt autem Ieroſolymis in probatica piſcina.* Tertia: *Eſt autem Ieroſolymis probatica piſcina.* Hæc tertia lectio cõplectenda eſt, quoniam in editione habetur Romæ correcta. Appellatur autẽ piſcina, græcè κολυμβήθρα, id eſt, natatoria. Neque vero piſces habebat, ſed aquæ ſtagnũ quoddã erat. Probatica dicitur, græco nomine προβατικὴ, ideſt, pecuaria, ſiue ouilis, πρόβατον, enim ouẽ ſignificat. Vnde D. Hieronymus in lib. de locis hebraicis: Betheſda (inquit) piſcina, quæ vocatur, προβατικὴ, & a nobis interpretari poteſt pecuaria. &c.

Quid ſignificet probatica.

Cur dicatur piſcina probatica.

Cur autem probatica dicta ſit hęc piſcina, dubium eſt. Gloſſa ordin. Rupert. D. Thom. Lyranus, Carthuſianus, Abulenſis, & aliј aiunt appellari probaticã, ſiue pecuariam, quod in ea pecudes, in templo immolandæ abluerentur. Et Beda: Vulgo (inquit) probatica, ideſt, pecuaria piſcina fertur appellata, quod in ea ſacerdotes hoſtias lauare conſueuerãt. &c. Theophylact. Probatica dicebatur piſcina, eo q̃ oues illic congregabantur ad ſacrificium, & inteſtina earũ abluebantur. Item Euthym. Eſt in Ieroſolymis piſcina in loci ſitu, qui dicitur probatica. Aut ſimpliciter ita dicto; iuxta veterum traditionem: aut vt quidam dicunt, q̃ oues olim illuc congregarentur, quæ in feſtis erant immolandæ. Et harum inteſtina in aqua illa purgarentur. &c. D. Hieronymus in lib. de locis hebraicis: Oſtendũtur gemini lacus: quorũ vnus hybernis pluuiјs adimpleri ſolet: alter mirum in modum rubens, quaſi cruentis aquis, antiqui in ſe operis ſigna reſtatur. Nam hoſtias in eo lauari a ſacerdotibus ſolitas ferunt, vnde & nomen accepit. Hæc ille.

Beda.

Theophyl.

Euthym.

D. Hieron.

Hęc opinio refutari ſic põt. Hoſtię in ipſo tẽpli atrio abluebant, in luteribus, qui ad eã ipſam rem ibi erãt præparati, ergo nõ abluebãtur in piſcina, quę extra templi

Digitized by Google

tēpli atria fuit. Præterea ſoli ſacerdotes A in ipſo atrio vbi altare erat, pecudes occidebant, & excoriabāt; alijs.n. neque occidere, neque excoriare fas erat. Non igitur eſt veriſimile excoriata animalia ex atrio foras in piſcinam abluenda attuliſſe, cum adeſſent aqua pleni luteres in ipſo atrio ablutioni victimarum deſtinati. Obiectioni reſpondet Abulenſis libro 3. Reg. c. 7. quæſt. 14. in hāc ſententiam: Sacerdotum munus fuit victimas & iugulare, et excoriare in atrio ſacerdotum. B Poſtquam autem animal occiderant, pelleque exuerant, in piſcinam adducebant integrum, eoque loco viſcera diſſecabāt, fimoque effuſo abluebant. Deinde in atrium reuerſi, in fruſta concidebant hoſtiam, vt altari imponeretur. Neque enim integra incendebatur. Fruſta autem illa ſiue partes victimæ, in luterib. aqua expurgabant. Ego crederem potius hoſtias è templo non fuiſſe ad ablutionem foras eductas, ſed inteſtina tātummodo C vt extra templum fimus effunderetur. Hæc vero inteſtina poſt fimum effuſum abluta eſſe in piſcina; animalia intus in atrio ſacerdotum. Huic ſententiæ fauent Theophylactus, & Euthymius, vt legenti verba illorum citata fiet perſpicuum.

Abulenſis.

Abluerētur ne victimæ in piſcina.

Petrus Comeſtor in hiſtoria Euangelica capite 81. ſcribit Nathinæos lauare hoſtias ſolitos in piſcina hac. Et in libro 3. Regum cap. 19. Nathinæi (ait) prius lauabant membra hoſtiarum in piſcina D probatica; & lota tradebant ſacerdotib. Qui ne quid interim in eis ſordis adhæſiſſet, luteribus ea immergebant. Hæc ille. Et Borchardus 1. parte capite 7. §. 43. In piſcina (ait) Nathinæi hoſtias lauabant, præſentantes eas ſacerdotibus in templo offerēdas. &c. Idem ſentit Adrichomius in deſcriptione Ieruſalem, nu. 62. Sed rectius Abulenſis 3. Regum 7. quæſt. 15. cenſet Nathinæis, nec tangere animalia immolata licuiſſe, quia ſacra E erant; nec abluere. Fuiſſeq; hoc munus tantummodo ſacerdotum. Vnde Hieronymus iam citatus: Ferūt (inquit) hoſtias in eo lacu à ſacerdotibus lauari ſolitas. &c. De Nathinæis diximus lib. 3. capite 54. in fine.

Comeſtor.

Borchard.

Adrichom.
Abulenſis.

Nonnulli recentiores, probabile eſſe exiſtimant, victimas in piſcina nō fuiſſe lotas. Si vero quæras, cui vſui piſcina deſeruiret, ſic reſpondetur. Cum eſſet ingens aquarum copia ex mari illo æneo, & ex conchis, & innumeris purificationib. intra templum; neceſſe erat aquam hanc aliquib. ſubterraneis vijs, & aquæductibus effluere. Et in hunc vſum ſita erat hæc piſcina ad radices montis, in quo templum erat fundatum: in quam omnis hęc aquarū copia per fiſtulas, & aquæ ductus occultos, ſeu ſubterraneos influebat. Quam ſententiam Ariſteas vetuſtiſſimus autor tenet, in libro de ſeptuaginta interpretib. & Hieronymus eodē forſan debet intelligi modo, quando affirmauit victimas lauari in piſcina, eaq; de cauſa aquas rubras apparuiſſe. Non quòd eo in loco, ſed quod aquis illius piſcinæ lauarentur. Nam poſtquam in templo lauabantur carnes, aquæ omnes in piſcinam illam emittebantur.

Num aquæ purificationum templi in piſcinam defluerent.

Veruntamen hæc reſponſio de aquis è templo in piſcinam effluentib. minime placet: probabiliuſq; videtur aquas, quarum in templi purificationibus vſus erat, p ſubterraneos meatus in occulta, atque abdita terræ viſcera, non aūt in piſcinā effluxiſſe. Quæ ſententia Ariſteæ eſt. Neq; enim Ariſteas piſcinę meminit quæ ſuper terrā erat; ſed ſubterraneorū cōceptaculorum, in quæ templi aqua effluebat. Eius verba hæc ſunt: Tantus (inquit) eſt eductarū aquarum aſſiduus fluxus, vt perennem fontem inundare putes. Sed mirabilius eſt, & fere inenarrabile, ſubterraneorum conceptaculorum magnitudo; quæ ad quinque vſq; ſtadia per circuitum templi cuncta penetrat. Plumbeæ ad ea fiſtulæ, quacunq; per muros, & tēpli ſolum, quibus omnia abluantur, mundenturque, deſcendunt. Sunt & apud Aræ baſim, frequentes aperturæ oībus, niſi ijs, qui miniſtrant incognitæ; quarum influxu, & impetu, omnis ex hoſtiarum multitudine cruor purgetur. Receptarum autem aquarum multitudinem per hunc modum coniectauimus. Nam cum nos vltra quatuor ſtadia extra vrbem deduxiſſent ad quendam locum; iubent nos ſubterfluentium vndarū ſonitum exaudire. Qui mihi quidem magnorum vaſorum confluxus viſus eſt. Hactenus Ariſtæas. De piſcina ne verbū quidem vnum facit, de ſubterraneis aquarum loquitur conceptaculis.

Ariſteas.

Diuus Hieronymus vero non indiget interprete, cum ſe ipſe interpretetur.

Audi illius verba paulò ante citata: In eo A lacu, id eſt, piſcina, hoſtias lauari à ſacerdotibus ſolitas ferunt: vnde & nomê accepit. Nomen, inquam, probaticæ, id eſt, pecuariæ piſcinæ. Aperte ait Hieron. in piſcina ipſa hoſtias lauari ſolitas, & ab ijs hoſtijs, & ouibus, nomen probaticæ accepiſſe. Nathinæos aquam ex piſcina ipſa in templum, ad templi vſus deportare ſolitos dicerem potius, quam aquas templi in piſcinam deffluxiſſe.

Euthymius ait piſcinam hanc in loco B fuiſſe, qui probatica dicebatur, verbis iã citatis: Eſt (inquit) Ieroſolymis piſcina in loci ſitu, qui dicitur probatica; aut ſimpliciter ita dicto, iuxta veterum traditionem, aut vt quidam dicunt, quod oues olim illic congregarentur, quæ in feſtis erant immolandæ, & harum inteſtina in aqua illa purgarentur. &c. Hęc ſentẽtia in græcis codicibus nũc habetur, ἐπὶ τῇ προβατικῇ, id eſt, in, vel ſuper probatica; hoc ſenſu, piſcina eſt in loco, vel ſuper lo C cum, qui probatica nominatur. Iuxta hanc ſententiã appellata eſt piſcina probatica, id eſt, ouilis, quod in probatica, vel ſuper probatica, id eſt, iuxta ouile aliquod eſſet, in quo immolandæ in templo oues concludebantur.

Cur dicatur piſcina probatica, vel ouilis. Potuit etiam dici probatica à porta quadã vrbis Ieruſalem tẽplo propinqua quæ porta gregis dicebatur, hebraice libro 2. Eſdrę ca. 3. porta tſon, id eſt, ouis, vel ouium, quod idem eſt, ac porta pro D batica. Dicta autem eſt porta probatica, *Porta gregis.* id eſt, ouium, ſiue gregis, vt ait Borchardus, quod per illam oues, ſiue greges in templo immolandi in vrbem inducerentur. De hac porta ſic ille ſcribit, prima parte cap. 7. §. 43. Non longe ab area tẽpli contra Aquilonem, minus quam iactus eſt lapidis, extat porta vallis; per eã enim erat deſcenſus in vallem Ioſaphat. Dicitur & porta gregis, quoniam per eam introducebantur greges immolan E di in templo. &c.

Locus piſcinæ. Quod ſi quæras, quo in loco piſcina hæc ſita fuerit, eodem capit. id docet idẽ terræ ſanctæ explorator, his verbis: Intrantibus portam gregis ad ſiniſtrã, iux- *Borchard.* ta aream templi occurrit piſcina probatica. Hæc adhuc oſtenditur quinque porticus habuiſſe, in quibus iacebant languentes. &c. Erat ergo piſcina probatica iuxta portam probaticam: potuit vero à porta, cui propinqua erat, nomẽ accipere. Caietanus Ioan. 5. putat in piſcina natare oues cõſueuiſſe, vt mundæ eſſent. Iuxta locum (inquit) ouium erat lauacrum natatorium, eo quod in eo, natãdo abluebantur animalia, vt munda viuerẽt. &c. Sed quemadmodum dicitur piſcina, etſi piſces non haberet, ita natatoria, & ſi nihil in ea nataret.

Quæ cognominabatur Hebraicè Bethſaida.

Græci codices piſcinã hãc Betheſdam appellant. Latini libri antiquiores hãc Bethſaidã. Bethſaidã verò eſſe nominã- *Nomen piſcinæ.* dam cõſtat ex correctione Romana. Nomen Betheſda domum ſignificat effuſionis: idem quoque ſignificat vt nonnulli volunt, nomen Bethſaida, ſi per, ש, Sin, ſcribatur, a verbo, שד, Sad, cum litera, ſin, quod chaldaicè eſt effundere. Dici potuit piſcina domus, id eſt, locus effuſionis, quod in illam pluuiales aquæ effunderentur e tectis, & confluerent. Si tamen Bethſaida per, צ, ſcribatur, domum ſignificat venatorum. In Syriaco Euangelio a חסד, Cheſed, id eſt, miſericordia vocatur Bethcheſeda, id eſt, domus miſericordiæ. Congruit nomen piſcinæ, quia in ea erga ægrotos Deus miſericordia vtebatur, quos commota ſanabat aqua. Potuit etiam dici domus miſericordiæ, quod in illis quinque porticibus ægroti pauperes eleemoſynis donarentur. Forſitan proprium piſcinæ nomen Bethcheſeda erat, id eſt, domus miſericordiæ, vt ſyriacum indicat Euangelium: poſtea uero ablato chet, & addito, Iod, mutatum eſt in Bethſaida. Habebat illa quinque porticus forſitan propter ægrotos exædificatas, qui aquæ motum expectabant. In ijs enim, vt Euangeliſta ſcribit, magna iacebat ægrotorum multitudo, aquæ motum expectantium.

Angelus autem Domini deſcendebat ſecundum tempus in piſcinam, & mouebatur aqua.

Illuſtris ea piſcina erat miraculo, & Angeli in eam deſcenſu. Quo autem tempore Angelus deſcenderet, miraculumque

Quo tempore deſcederet Angelus in piſcinam. D. Cyrill. Euthym.

lũmq; ederetur, dubium eſt. D.Cyrillus lib.2.in Ioannem c.125.credit Angelum deſcendere ſolitum in die Pentecoſtes. Die(inquit) Pentecoſtes Angeli de Cælo deſcendentes piſcinæ aquam mouebant. Item, piſcinæ aqua non alio quàm Pẽtecoſtes tempore mouebatur. &c. Euthymius non ſemel tantum in anno, ſed frequenter Angelum deſcendiſſe putat. Sic enim ſcribit: Nõ ſemper fiebat miraculum; ſed certis temporibus hominib. quidem incognitis. Verum frequẽter vt B opinor in anno; propter hoc ſiquidẽ in porticibus decumbebat multitudo magna languentium. &c. Reſpondeo ignotum eſſe quo tẽpore Angelus in piſcinã deſcenderet. Non deſcendiſſe Pentecoſtes tempore probatur; quoniam ſi certo Pẽtecoſtes tempore Angelus deſcẽdere conſueuiſſet; non iaceret in porticibus multitudo magna ægrotorum tempore paſchatis, expectantium aquæ motũ, vt ait Euangeliſta. Satis enim fuiſſet prope C tempus Pentecoſtes in piſcinam conflue rei. Si certo aliquo tẽpore Angelus aquã mouebat, id potius videtur fuiſſe paſchatis tempus. Quod confirmatur, quoniã tempore paſchatis, quo Chriſtus petijt Ieroſolymam, magna ęgrotorum multitudo in porticibus iacebat, expectantiũ aquæ motum; ergo prope erat tempus, quo mouebatur ab Angelo aqua. Videlicet aliquis ex illis diebus, quibus paſchatis feſtum agebatur. Significat enim Ioã D nes illos aquæ motum expectaſſe non lõge diſtantem.

Euthym. Euthymius citatus putat incertũ fuiſſe tempus, quo Angelus aquã mouebat, modoq; hoc, modo alio tempore mouiſſe piſcinam; eamque ob cauſam quoniã incertũ tempus erat, permanſiſſe in porticibus ægrotos omni tempore. *Chryſoſt.* Chryſoſtom. quoque hom.35.in Ioãnem. Non mouebatur(inquit) aqua certo tempore ſed claudi quidem, & contorti tempus E obſeruare poterãt, cęci vero minime, niſi forte motum aurib. percepiſſent. &c. *Comeſtor.* Magiſter etiam Hiſtorię, in hiſtoria Euãgelica, cap.81. in eadẽ eſt ſententia, propterea quod ægroti in porticib. ſemper manebant. Qui; ſi certum tempus notum eſſet, tunc conueniſſent. Quod (inquit) incertum eſſet quando moueri debebat aqua, inde perpenditur, quod languidi ſemper erant ibi, qui ad certam ho

ram conuenirent tantum ſi ſciretur. &c. Sed iam reſpondimus fuiſſe certum tempus paſchatis, deque illo tempore Ioãnnem loqui, cum ait multitudinẽ languentium in porticibus iacuiſſe, motumque aquæ expectaſſe. Præterea, etſi certum eſſet tempus, pauperum magna multitudo in porticibus ſemper, veluti in prochodochio, ideſt, pauperum hoſpitio iacere; diuites vero illo certo tempore cõuenire potuerunt.

CAPVT II.

De Paralytico ſanato apud piſcinam.

Qui prior deſcendiſſet in piſcinam.

DEſcendebat è cælo Angelus in piſcinam paſchatis tempore, aquamque commouebat, qui vero ex ægrotis primus in aquam motam deſcendebat, ſanitatẽ mirabiliter conſequebatur. Quod ſi petas: Num aquæ motæ Angelus vim aliquam ſanitatis effectricem tribueret? *An Angelus vim ſanantẽ aquæ tribueret* Reſpondet Theophylactus his verbis: D Angelus turbabat aquam, & ſanatiuam illi virtutem indebat. Nuſquã enim iſta eſt natura aquæ, vt per ſe ſanet, ſed totũ in Angelo ſitum erat, quidquid erat efficacię. &c. *Theophyl.* Similiter Chryſoſtomus hom. 35.in Ioannẽ: Deſcendens Angelus motæ aquæ ſanandi virtutẽ largiebatur. &c. *D.Chriſoſt.* Sed obijcitur, Angelus efficere miracula vi ſua non poteſt; ergo vim aquæ ad miracula largiri nequiuit. Præterea hęc vis qualitas aliqua fuiſſet corporea aquę in-E dita, & vis creata; atqui nulla qualitas, nulla creata vis miraculum efficere valet. Ideoq; reſpondendum eſt, Angelum nullam vim aquæ indidiſſe miraculorũ effectricem: ſed Deum infinita potentia ſua, ſanitatem per aquam ab Angelo motam, mirabiliter effeciſſe. Dei enim potẽtia, non Angeli, miracula edere poteſt, qualia hæc ſunt.

Quæres rurſus: Quæ fuerit cauſa, cur huiuſmodi miracula in hac piſcina Deus

Cur Deus in piſcina miracula ederet?

efficeret? Reſpondet Theophylactus his A hoc pacto: Multi opinantur quòd ſola ablutione inteſtinorum ſacrificalium, virtutem quandam diuiniorem acciperet aqua; & propterea; Angelus ad aquam vt electam accederet, & miraculum operaretur. &c.

In piſcina lignum crucis.

Comeſtor.

Alij apud Magiſtrum hiſtoriæ in hiſtoria Euangel. cap. 81. effecta illa miracula in piſcina aiunt; quòd ex ea lignum illud enatarit, ex quo crux eſt fabricata totius fons ſalutis. Traditur (ait ille) à quibuſ- B dam, quòd Regina Saba vidit in ſpiritu lignum Crucis dominicæ, & nunciauit Salomoni, quòd in eo quidã moreretur, propter quem Iudæi perirent. Quod timens Salomon, abſcondit lignum ſub terra, in qua facta eſt piſcina. Appropinquante verò tempore paſſionis enatauit lignum, & cæpit miraculum. Hæc ille. Parum vel nihil autoritatis habet hæc narratio, apocrypha eſt, & vt ipſe magiſter ait, non eſt authentica. C

Piſcinæ locus ignis ſacri.

Adrichomius.

Nonnulli, vt ſcribit Adrichomius in deſcriptione Ieruſalem, Num. 62. putarunt in loco piſcinæ olim fuiſſe ignem ſacrum occultatum. Sunt (inquit) qui exiſtimẽt hunc fuiſſe locũ, vbi ſacrum ignẽ quondam recondiderunt ſacerdotes; quẽ cum requireret reuerſus Nehemias, eius loco reperit aquam craſſam. Lege 2. Mach. 1. Nihil huic opinioni probationis additur.

Baptiſmus.

Theophyl.

Denique incerta eſt illa cauſa miracu- D li. Hæc tamen vna fuit. Deus baptiſmi tempore propinquante, ſanitatem per aquam conferre voluit; vt eam ſanitatem quæ per baptiſmum confertur indicaret. Vnde Theophylactus Ioann. 5. Videbatur (ait) diuina ſapientia à longe viam facere Iudæis ad fidem in Chriſtum, præordinando miraculum piſcinæ. Nam quoniam baptiſma daturum erat magnam virtutem, & maximum donum, vtpote purificans peccatum, & viuificans ani- E mas; præfigurat Deus baptiſma in rebus Iudicatis, & ipſis quoque aquam dat, quæ purificet ſordes, quæ nõ ſordes propriè erant, ſed videbantur eſſe. Vt ſi quãdo tetigiſſent mortuum, vel leproſum, vel aliquid tale. Dat autem piſcinæ huic miraculum, quod duceret eos ad ſuſceptionem baptiſmatis. Hactenus ille. Lege etiam Chryſoſtomũ homilia 35. in Ioannem. Hoc (inquit) factum eſt, vt qui in

Chryſoſt.

aqua corporis morbos ſanari poſſe didiciſſent; in eo aliquandiu exerciti, animæ morbos per aquam curari poſſe facilius crederent. &c.

Quo tempore in piſcina fieri cœperit hoc miraculum, incertum quoq; eſt. Poſt Chriſti paſſionem fieri deſijt. Quæ cauſa eſt, cur Ioſephus huius miraculi mentionem nullam fecerit. Si enim eius ætate miraculum ederetur, de illo ſcripſiſſet. Tertullianus in lib. aduerſus Iudæos capite 13. Deſtitit (ait) apud Iudæos Dei gratia, & mandatũ eſt nubibus ne pluerent imbrem ſuper vineam ſorech, id eſt, cæleſtibus beneficijs, ne prouenirent domui Iſrael. Fecerat enim ſpinas, ex quibus Chriſtum coronauerat. Et ita ſubtractis chariſmatis prioribus, lex & prophetæ vſque ad Ioannem fuerunt. Et piſcina Bethſaida vſq; ad aduentũ Chriſti curando inualetudines Iſrael, deſijt à beneficijs deinde. &c.

A quacunque detinebatur infirmitate.

Medicamenta quædam frigidis proſunt morbis, alia calidis, nonnulla leuibus, alia grauibus medentur; nulla omnibus vniuerſim ægritudinibus ſanitatẽ afferunt. At piſcinæ aqua contrarios ſanabat morbos, tàm frigidos quàm calidos, leues pellebat, graues quoque. *Qui prior* (ait Euãgeliſta) *deſcendiſſet in piſcinam, poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacunque detinebatur infirmitate.* Nempè à ſummo medico Deo, cui nulla ęgritudo inſanabilis eſt, ſanitate donabatur. Eundẽ in modum baptiſmi piſcina varios repugnanteſque morbos depellit; omnia vniuerſim crimina qualiacumque ea ſint ſanat. Deus enim medicus eſt, cui omnes animi plagæ ſunt medicabiles.

Erat autem quidam homo ibi 38. annos habens in infirmitate.

In porticibus illis, quibus cincta piſcina fuit, æger quidam decumbebat, quem longus morbus 38. iam annorum ſpatio affligebat. Morbum autẽ paralyſim fuiſſe ſentit Chryſoſtomus, Euthymius, & Theophylactus. Idem arbitratur Iren. lib. 2. cap. 42. Ambr. lib. 4. de fide cap. 3. & Hilarius lib. 7. de Trinitate. Cyprian.

vero

vero lib. 4. Epiſt. 7. hunc paraliticum clinicum appellat, à, κλίνη, id eſt, lecto; quia in lecto apud piſcinam iacebat. Rogabit quiſpiam; Num paralyticus ille toto illo 38. annorum ſpatio apud piſcinā, motum aquæ expectarit? Affirmat Chryſoſtomus his verbis; Admirabilis paralytici tolerantia; octo & triginta annos, vt ſanaretur, nunquam diſcedens expectauit. &c. Similiter Theophylactus ſtupenda (ait) paralytici conſtantia, annos habebat 38. & quotannis liberari à morbo expectans aſſidebat. Et impediebatur à potentioribus, nec tamen deſtitit, neque deſperauit, &c. Probabilis erit hæc ſentētia ſi ignotum fuit tempus, quo Angelus in piſcinam deſcendebat. Præterea ſi tot iā annis deſcendere conſueuerat. At ſi certo tempore nempe paſchatis commouebat aquam; potuit paralyticus paulò ante certum illum diem ad piſcinā adduci, poſtea domum reduci. Cōmendanda autem eſt hominis huius patientia, ſi longum adeò morbum patienter tulit; proponendusque nobis eſt ante oculos, vt leuiores, breuioreſque alias ægritudines, æquo toleremus animo. Lege hoc, & ſimilia exempla apud Chryſoſtomum lib. 3. de prouidentia Dei ad monachum arreptitium.

An paralyticus 38. ānis apud piſcinam permāſerit? *Chryſoſt.* *Theophyl.*

Vis ſanus fieri?

Venit medicus cæleſtis in noſocomiū, id eſt, in porticus piſcinæ, in quibus multitudo magna languentium iacebat. Ad ægrotum verò acceſſit, qui longiori morbo laborabat, quique humano erat auxilio deſtitutus. Ille alius paralyticus, de quo ſupra diximus, quatuor homines habuit; hic hominem non habebat, à quo in piſcinam mitteretur. Sed Deum habuit, & hominem, à quo abſque piſci- E næ ope ſanaretur. *Hunc* (ait Euangeliſta) *Cum vidiſſet IESVS iacentem, & cognouiſſet, quia iam multum tempus haberet. ſcilicet morbi. &c.* Aegritudinis diuturnitatem vidit Dominus, miſericordiaq; commotus eſt. Præterea ad hunc videtur Dominus acceſſiſſe, vt illum donaret ſanitatis magnò beneficio, quoniam ob morbi diuturnitatem toti ciuitati notiſſimus erat, ideoque futurum erat miraculum celebrius, ac notius. Paucis rogauit hominem; *Viſne ſanus fieri?* Nouerat quidem illius voluntatem, & ſalutis ardens deſiderium, ſed rogauit an vellet ſanari, vt ſermonem iniret, & à quo ſanaretur ille cognoſceret. Nec dixit; *Vis vt te ſanem?* Sed, *Vis ſanus fieri?* vt doceret vitandam in verbis oſtentationem. Non dixit (ait Euthymius) vis vt te curem, quia erat ab arrogantia alienus, & quia ægrotus ipſum nequaquam cognoſcebat. &c.

Euthym.

B Theophylactus putat rogatum paralyticum, an vellet fieri ſanus, vt eius nobis patientia oſtenderetur. Et Chryſoſtomus ſic ait; Interrogat Dominus; *Vis ſanus fieri?* non quod dubitaret, eſſet enim abſurdū. Sed vt illius oſtenderet tolerantiam. Vt intelligamus quare poſthabitis cæteris, ad hunc venerit. &c. His verbis etiam indicat propter patientiam ad hunc ægrotum Chriſtum acceſſiſſe, cæteris poſthabitis. Euthymius; Eum (inquit, q multo C tempore aſſiduus fuerat, ac tolerantiſſimus, cæteris Chriſtus præponit. Tū quòd miſeratione dignior eſſet; tum verò docens, quòd inter eos qui ſuperno egent medicamine, Deum magis flectunt, qui ſunt conſtantiſſimi. &c. Sed dices; quomodo patientia paralytici oſtenſa eſt? Eiuſdem paralytici reſponſio illam oſtēdit. Multa cum manſuetudine (ait Theophylactus) reſpondet; volo quidem, ſed non habeo hominem, qui poſſit me in aquam D inferre. Nihil blaſphemum reſpondit, non arguit Chriſtum, vt ſtultam interrogationem interrogantem, non maledixit diei natiuitatis, ſicut puſillanimes facimus, idque cum in leuiores morbos inciderimus; ſed manſuetè & placidè reſponſum dat; tametſi neſciret, quiſnā eſſet, qui interrogabat. Namque hoc ſolū exiſtimauit vtilitatis ſibi accedere, fortaſſis vt inferret ipſum in aquam. Et propterea blandè Chriſto loquitur. Hæc ille.

Chryſoſt. *Patiētia paralytici.* *Theophyl.*

Dum venio enim ego, alius ante me deſcendit.

Dixerat æger; *Hominem non habeo, vt cū turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam*; addit; *Dum venio enim ego alius ante me deſcendit.* Si paralyticus erat, & hominem non habebat, à quo duceretur, quonam modo veniebat in piſcinam? Reſpondendum eſt,

eſt, non ita membris captum fuiſſe, quin A aliquo modo poſſet ambulare, & ad piſcinam accedere. At præcedebant alij, & ſanitatem præripiebant. Videtur autem habuiſſe piſcina hæc ſi profunda erat, gradus per omnes partes, per quos ægroti in aquam deſcenderent. *Alius* (inquit ille) *ante me deſcendit;* Gradus igitur in piſcina erant. Qui verò primus in aquam per gradus deſcendebat ſalutem conſequebatur. Poteſt etiam verbum, *deſcendit*, ſumi pro ingredi, hoc ſenſu; Alius ante me ingre- B ditur, ſi profunda non erat.

Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.

Cur lectum iuſſus ſit tollere paralyticus?

Non longo ſermone tenuit paralyticum Dominus, ſed poſtquam rogauit, an ſanari vellet, reſponſumque accepit, protinus ſurgere eum iuſſit, lectúque in quo decumbebat tollere, & ambulare. Dixit, C & facta ſunt. Protinus confirmatis planè viribus ſurrexit æger è lecto, lectum in humeros ſuſtulit, & ambulauit. Miracula ad fidem in cordibus hominum efficiendam Chriſtus dirigebat; ideòque conſpicua omnibus eſſe volebat. Hanc igitur ob cauſam publicè ſurgere iuſſit ægrum; nec ſolum ſurgere, ſed grabatum etiam, id eſt, lectum per ciuitatem portare; vt lecti hæc portatio corporis perfectiſſimè ſanati robur cũctis patefaceret. Chryſoſt. D hom. 36. lectum auferre iuſſit, vt miraculum crederetur, & nemo falſum, & ſimulatum opinaretur. &c.

Non licet tibi tollere grabatum tuum.

Præconis inſtar portans lectum is, qui paralyticus fuerat, ciuitati admirandum prædicabat Chriſti opus. At Iudæi homi- E nem incuſarunt, quod ſabbatho humeris portaret lectum, remque à religione, & quiete ſacri diei faceret alienam. Ille excuſat factum obedientia; *Qui* (inquit) *me ſanum fecit, ille mihi dixit; Tolle grabatum tuũ, & ambula.* Aequum eſt, vt ei obediam, qui tantum in me miraculum edidit. Non enim poteſt aliquid præcipere, quod fas non ſit is, qui tantam habet poteſtatem. D. Cyrillus ſic reſponſum hoc interpretatur; A quo ſanitatem recepi, hoc mihi iniunctum eſt; nam ille niſi Deus eſſet, hanc ſanitatem non dediſſet. At verò paralyticus nondum ſciebat Chriſtum Deum eſſe; imo nec illius nomen nouerat, vt ex ſequentibus eſt compertum.

D. Cyrill.

Quis eſt ille homo, qui dixit tibi; Tolle grabatum tuum, & ambula?

Duo dixerat homo ille ſanitati reſtitutus; primum: *Qui me ſanum fecit:* ſecundũ; *Ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula.* Debuerant Iudæi de primo in primis agere; deinde de ſecundo. Primo debuerant rogare de autore miraculi tanti, idque vt par erat magnificare, & admirari. Poſtea de dicto verba facere. At vt Theophilactus obſeruat, non interrogant; quis eſt, qui te ſanum fecit? ſed, *Quis eſt, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, & ambula?* Zelo ducebantur ſabbathi, ſed zelo non ſecundum ſcientiam. Porrò non potuit paralyticus interrogationi facere ſatis; quoniam quiſnam eſſet Chriſtus ignorabat. Dominus enim à turba, & paralytici oculis ſe ſubduxerat, bonorum operum iactantiam vt fugiamus docens.

Poſtea inuenit eum IESVS in templo.

Neſciebat paralyticus quis eſſet ille, à quo beneficium tantum acceperat, optabat ſummopere benefactorem & videre, & agnoſcere. Obtulit ſe optanti Dominus in templo; hominemque ſic eſt allocutus. *Ecce ſanus factus es, iam noli peccare; ne deterius tibi aliquid contingat.* Ex his verbis colligit Chryſoſtomus homil. 37. primò hominem hunc in morbum à criminibus præcipitatum. Admonemur (ait) quòd ex peccatis morbi generãtur. Item; huic paralytico morbi cauſa peccata fuerunt Chriſti teſtimonio. Nã & illi, cuius Matthæus cap. 9. meminit; *Confide* (ait) *fili, remittuntur tibi peccata tua;* & huic; *Ecce ſanus factus es, iam noli peccare. &c.* Secundo colligit, ſupplicij tempus longius eſſe tempore, quo peccatum perpetratur. In tartaro autem eſſe æternum. Admonemur (ait) quod verum eſt apud gehennã maximũ, & per-

D. Chryſoſt.

Peccatũ cauſa eſt morbi.

& perpetuum eſſe ſupplicium. Vbi nũc A ſunt, qui dicunt, breui ſpatio hominem interfeci, breui adulterium commiſi; ob admiſſum breui tempore peccatum per petuas pęnas daturus ſum? Ecce hic homo non tot annis peccauit, quot pœnas dedit. Breui peccatum patratur, morbi tormenta diuturna ſunt. Non. n. tempore peccata, ſed peccantium animus iudicatur, &c. Tertiò colligit grauiores dare pęnas illos, q in flagitia rurſus incidunt. *Iam noli peccare* (ait Dominus) *ne deterius ti* B *bi aliquid contingat*. hoc eſt; noli rurſus in peccatum incidere, ne maiores pœnas luas. Chryſoſt. Illud conſiderandum eſt, quod ſi grauem priorum ſcelerum pœnam dedimus, deinde iiſdẽ inciderimus dabimus longe maiorem. Et merito ſanè. Qui. n. ſupplicio non fit melior, tanquam ſtupidus, & contemptor, grauiorẽ ſibi pęnam præparat. Ipſum namq; ſupplicium, lapſum ſatis ſuperque cohibere, & ſapientiorem reddere debebat homi- C nem ne in idem iterum prolaberetur. verùm cùm neque ſupplicium ſontem corrigit, non iniuria flagello vtitur vehemẽtiore, &c. Theophylactus quoque. Hic (inqt) homo ferme integram hois vitã in ſupplicij menſuram amplam impendit. Sane peccata non iudicantur tempore, ſed ipſa delictorum natura. Hinc & illud diſcimus, quod licet graue luamus, pro primis peccatis pœnam, ſi deinde iterum in eadem incidamus peccata, ite- D rum grauiora patiemur, &c.

Grauior pœna peccati ſi repetatur. Chryſoſt.

Euthymius item in Ioa. Beda, & alij, propter peccata hũc paralyticum ægrotaſſe ſentiunt. Beda vero non ſolum corporis, ſed animi & ſalutem a Chriſto illi collatam ſic ſcribit; Verbis Chriſti; *Ecce ſanus factus es, &c.* monſtratur quia propter peccata languebat, nec niſi dimiſſis eiſdem poterat ſanari. Sed qui foris ab infirmitate, ipſe & intus ſaluauit a ſcelere. Vnde & caute præmonuit, ne amplius E peccando, grauioris ſibi ſentẽtiam damnationis contraheret. Sic ille. Præterea obſeruat i ijs verbis Chryſoſtom' Chriſti humilitatem: intuere (ait) Chri humilitatem; non dixit. *Sanum te feci*: ſed, *ſanus factus es*. Neque: *Ne tibi quid deterius faciam*: ſed, *Ne deterius tibi aliquid cõtingat, &c.* hinc diſce in verbis ſeruare humilitatem.

Euthym.

Beda.

Abijt ille homo, & nuntiauit Iudæis, quia Ieſus eſſet, qui fecit eum ſanum.

Refert Chryſ. hom. 37. nonnullos opinatos eſſe paralyticum hunc accuſaſſe Chriſtum: videlicet, quod grabatum die ſabbathi tollere iuſſiſſet. Atque idcirco ab eo eſſe admonitum in templo, nè peccaret. Sed falſa eſt opinatio. Nec. n. antè accuſauit, quàm nouiſſet. Poſtquam verò in templo nouit, Iudæis miraculi autorem indicauit, non accuſandi animo, ſed commendandi. Quæ ſententia eſt D. Cyrilli in Ioannem his verbis: Nuntiat Iudæis, manifeſtatque medicum: non vt mali quidquam in eum cogitantes, impietatis ſe crimine coinquinent: ſed vt non ignorarent medicum, ſiquis & illorum curari deſideraret. Non. n. quaſi accuſans dixit, quia Ieſus eſſet, qui tollere grabatum, atque ambulare in ſabbatho imperaſſet: ſed, qui fecit eum ſanũ. Quare patet nihil aliud eum facere voluiſſe, quam medicum eis oſtendere, & cæt. Et Chryſ. non erat (inquit) paralyticus tam ſtupidus, nec tam inhumanus, vt tanti beneficij oblitus, maleuolo animo loqueretur. &c. Aug. item. Poſtquam Ieſum vidit, & cognouit Ieſum autorem ſanitatis ſuæ, non fuit piger in euangelizando abijt, & nunciauit Iudæis, &c. Euangelizaſſe ait, non accuſaſſe. Item Theophylactus. vide quãta gratitudine Chriſtum Iudæis prædicet, poſtquam agnouit. Nõ. n. dicit: *Ieſus eſt, qui mihi dixit: Tolle grabatũ*, ſed, *is qui ipſum ſanum fecit, &c.* Denique Euthymius: Nunciauit Iudæis quod Ieſus eſſet, non tanquam iniquus vt proderet: ſed tanquam gratus vt benefactorem diuulgaret. Nam beneficium, ac minæ ſufficiebant, vt eũ in officio continerẽt, etc.

D. Cyril.

D. Chryſ.

D. Aug.

Theoph.

CAPVT III.

Morale. De Paralytico ſanato apud piſcinam.

Piſci-

Piſcina umbra baptiſmi.

PIſcinam hanc baptiſmi fuiſſe typum ſententia patrum eſt; Chryſoſtomi in Ioannem, Auguſtini, Theophylacti, Bedæ, Euthymij, Ruperti, Ambroſij lib. 2. de ſacramentis c. 2. & in lib. de ijs, q initiantur ca. 4. & aliorum. ſicut. n. per aquã piſcinæ, ab Angelo agitatam, Deus corpus olim ſanabat: ſic per aquam baptiſmi à ſacerdote commotam, nunc animo ſalutem confert. *D. Chryſ.* Chryſ. hom. 35. Quemadmodum aquæ piſcinę natura non ſanabat per ſe, ſed duntaxat cum ab Angelo mouebatur; ita & in nobis, non ſimplex aqua operatur: ſed cùm ſpûs gratiam accipit, omnia abluit peccata, &c. *D. Amb.* Et Ambroſius lib. 4. de Spiritu ſancto c. 7 Quid in hoc typo Angelus, niſi deſcenſionem Spiritusſancti nunciabat, quæ noſtris futura temporibus, aquas ſacerdotalibus inuocata precibus conſecraret? &c. *Tertull.* Tertullianus in lib. de baptiſmo: Piſcinam Bethſaidam Angelus interueniens commouebat: obſeruabant qui valetudinem querebantur. Nam ſiquis præuenerat deſcendere illuc, queri poſt lauacrum deſinebat. Figura iſta medicinæ corporalis, ſpiritalem medicinam canebat, ea forma qua ſemper carnalia in figura ſpiritualium antecedunt, &c. *D. Amb.* Ambr. in lib. de ijs qui initiantur ca. 4. Illa piſcina in figura fuit: Vt credas quia in hunc fontem, id eſt, baptiſmatis, vis diuina deſcendat, & cætera.

Infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia, ait Paulus 1. Cor. 1. etiam hac in re infirmum elementum, ſ. aquam, elegit, vt fortiſſimum peccatum confunderet; *Pſalm. 73.* iuxta illud Pſ. 73. *Contribulaſti capita draconum in aquis.* Dracones ſæuiſſimos peccata eſſe quis ignorat? *Aqua baptiſmi mergit peccata.* Horum capita Dominus in aqua baptiſmi contribulat, ac conterit. Quæ quidem non ex odoratis floribus expreſſa, ſed ſimplex aqua eſt, et infirmum ac pene infimum elementum. Quod tamen cùm ſacramenti operatione magnam ſimilitudinem habet. quemadmodum. n. aqua abluit corpora: ita ſacramentum abluit animos. *D. Greger. Nyſſenus.* Greg. Nyſſenus in libr. de baptiſmo: Aqua (inquit) ſubſeruit ad oſtendendam purgationem Quoniã ſordibus, & cęno fędatum corpus, aqua lauantes, purum reddere ſolemus, propterea etiam in myſtica actione eam adhibemus, vt ſub ſenſum cadente, incorporeum ſplẽdorẽ ſignificẽtes, etc.

A Conſtat homo corpore aſpectabili: intus vero habet animum ſpiritalem. Quã obrem ſimilia medicamenta, hoc eſt, ſacramenta, illi à ſapientiſſimo Deo data ſunt, quæ aſpectabilia foris eſſent, intus ſpiritalem vim continerent. Hinc illud eiuſdem Nyſſeni eodem loco: Compoſitus eſt homo, & non ſimplex: atque idcircò duplici, coniunctoque, ſimilia medicamenta ad curationem attributa ſunt Corpori q dem, quod apparet, aqua quę B ſub ſenſum cadit; animæ vero, quæ viſu effugit, ſpûs, q non apparet, qui fide vocatur, qui ineffabiliter accedit, &c.

Simplex quidem aqua eſt, ſed per illũ magni conſilij Angelus Chriſtus operatur. Qui fide caret, aquam ſolam videt, q fidem habet, magnum conſilij Angelum operantem fidei oculis cernit. Cùm iuberetur leproſus Naaman ab Eliſæo, 4. Reg. 5. Iordanis aqua ablui, vt ſanitatẽ reciperet; iniquo id animo ferẽs, aiebat: *4. Reg. 5.* C *Nunquid non meliores ſunt Abana, et Pharphar fluuij Damaſci omnibus aquis Iſrael, vt lauer in eis & munder?* Videlicet aquarum vim, nõ potentiæ diuinæ conſiderabat. Similes hac in re Mauri, Iudæi, Ethniciq; ſunt; baptiſmi ſimplicem aquam, infirmumq; elementum intuẽtur, potentiſſimum verò magni conſilij Angelum, aquam infinita potentia mouentem non agnoſcũt. *Tertull.* Huc ſpectat illud Tertulliani initio libri indicati. Nihil adeò eſt, quod obduret D mentes hominum, q̃ ſimplicitas diuinorum operum, quæ in actu videtur, & magnificentia, quæ in effectu repromittitur. vt hic quoque quoniam tanta ſimplicitate ſine pompa, ſine apparatu nouo aliquo, deniq; ſine ſumptu, homo in aqua demiſſus, & inter pauca verba tinctus, non multò vel nihilo mũdior (corpore) reſurgit, eò incredibilis exiſtimetur conſecutio æternitatis. Proh miſera incredulitas, quę denegas Deo proprietates ſuas E ſimplicitatem, & poteſtatẽ, etc. Naaman ille conſilio obtemperans famulorum, mutata mẽte in Iordanẽ abijt, leproſum corpus fluuij aquis abluit, perfectamq; conſecutus ſanitatem, quod nõ crediderat agnouit: & vt Ambr. ait in lib. de ijs, *D. Amb.* qui initiantur cap. 4. non aquarum illam eſſe vim, ſed gratiæ intellexit. Sic Chriſtiani baptizati, & à peccatorum ſordib. expiati, non eſſe hanc vndarum, ſed Chriſti poteſtatem intelligunt. Piſci-

nam

nam mouentis, ſanguiniſque ſui vim illi impertientis.

D. Ambr.

Vt leges Exod. 15. miſſo in aquas amaras ligno in dulcedinem verſæ ſunt. Dulces aquas Mara, lignum fecit: dulces aquas baptiſmi, fecit crux. Quæ enim dulcior eſſe poteſt aqua, quam illa, quæ peccatorum omnium condonationem, gratiam, & gloriam confert? Ambroſius lib. 2. de ſacramentis cap. 4. Vbi (inquit) aqua crucem Chriſti, vbi acceperit cæleſte ſacramentum, incipit eſſe dulcis, & ſuauis. B Et meritò dulcis, in qua culpa reuocatur. &c. Et in lib. de ijs, qui initiantur cap. 4. Ideo (ait) legiſti 1. Ioann. 5. quòd tres teſtes in baptiſmate vnum ſunt, aqua, ſanguis, & ſpiritus, quia ſi vnum horum detrahas, non ſtat baptiſmatis ſacramentũ. Quid eſt enim aqua ſine cruce Chriſti? elementum commune ſine vllo ſacramenti effectu. &c.

Quemadmodum in mari rubro Iſraelitarum hoſtes ſubmerſi ſunt; ita in rubro C aquæ, & ſanguinis Chriſti pelago Chriſtianorum hoſtes obruuntur. Greg. Nyſſ. de vita Moſis: In aquã (inquit) fidelis cũ vniuerſo noſtris hoſtis deſcẽdens exercitu, ſolus emergit inde, hoſtibus detentis, atque oppreſſis aqua. Item, aqua baptiſmi præcedente uirga fidei, & poteſtate illuminantis, ducentiſque nubis ſpiritus, fidelibus quidem qui ad eam refugiunt, vitam præſtat: perſecutoribus autẽ (id eſt peccatis) mortem infert. &c. D

Ex aqua primum piſces produ&i.
Tertull.

Vitam autem præſtat aqua per Chriſti ſanguinem, cui uis eſt maxima uitam tribuendi. Olim cum Deus mundum creauit, prima aqua uiuas edidit animantes, ſcilicet piſces Gen. 1. Ita poſtquam mundum recreauit, prima aqua uiuos edit in baptiſmo animos. Primum enim ſacramentum baptiſmus eſt aquæ; quod animis uitam affert. Tertullianus in libro de baptiſmo, Ordinato per elementa mũdo E cum incolæ darentur, primis aquis præceptum eſt animas proferre, primus liquor quod uiueret, edidit: ne mirum ſit in baptiſmo ſi aquæ animare nouerunt. &c. Quemadmodum piſcium uita in aquæ elemento poſita eſt: ſic & uita animorum in baptiſmo eſt collocata. Etenim neceſſarius ad uitam eſt baptiſmus. Vnde Tertullianus initio eiuſdẽ libri: Nos (inquit) piſciculi in aqua naſcimur. Nec aliter, quam in aqua permanendo ſalui ſu- A mus. &cæt.

D. Ambr.

Quod ſi inſtar piſcium in aqua naſcimur baptiſmi uitamque in eo traducimus, congruit baptiſmo nomen piſcinæ, quod à piſcibus deriuatur. Congruit illi quoque nomen probaticæ, id eſt, ouilis; Chriſti namque oues ad baptiſmum ueniunt. Hirci, piſcinam probaticam, id eſt, ouium, fugiunt. ſuas habent hircorum piſcinas hoc eſt, corporis ablutiones, quæ animo nihil utilitatis conferunt iuxta illud Ambroſij lib. 2. de ſacramentis cap. 1. Sunt baptiſmata gentium, ſed non ſunt baptiſmata. Lauacra ſunt, baptiſmata eſſe non poſſunt. Caro lauatur, non culpa diluitur. &c. In piſcina Ieroſolymitana unus tantum ſanitatem conſequebatur: in piſcina uero eccleſiæ quot quot uolunt ſalutem comparant.

Poſt baptiſmum nõ peccandum.

Illi paralytico quem ad piſcinam ſanauit, dixit Chriſtus; *Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Idem homini dicitur, qui in piſcina baptiſmi animi conſequitur incolumitatem; *Ecce ſanus factus es ò homo, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Ablutus es, noli rurſus ſordibus te cõtaminare; hoſtium ſeruitutem effugiſti, noli acerbiſſimo iugo rurſus collum ſubdere; dæmonem domo expuliſti, expulſum noli reuocare; *ne deterius tibi aliquid contingat.* Etenim grauiori ſupplicio digna eſſe peccata poſt baptiſmũ cõmiſſa docet Chryſoſtomus homil. 1. in Acta Apoſt. Ij (inquit) qui poſt baptiſmum delinquunt, ob id grauius puniuntur, quam catechumeni. &c. Noli igitur iam peccare, peccatũ baptiſmatis haſta trãsfixum noli in uitã reuocare. Nam quicumque (ait Nyſſenus Gregorius in fine libri de baptiſmate) quicumque (inquam) in Chriſto baptizati ſumus, in mortẽ ipſius baptizati ſumus. Quod ſi conformes morti facti ſumus, mortuum prorſus deinceps in nobis peccatum eſt lancea baptiſmatis; ſicut ille ſcortator à Phinees, Num. 25. &c. *Morientes igitur non viuant* (ait Iſaias 26.) *Gigantes*, qui te oppreſſerunt; hoc eſt flagitia, *non reſurgant*. Aduerſus hos gigantes fortiter uelut athleta in baptiſmo vnctus pugna. Vnctus es quaſi athleta Chriſti (ait Ambroſ. lib. 1. de ſacramẽtis ca. 2.) quaſi luctamen huius ſeculi luctaturus; profeſſus es luctaminis tui certamina. Luctaris in ſeculo; ſed coronaris à Chri-

Chryſoſt.
Greg. Nyſſ.
Iſai. 26.
D. Ambr.

Baptiſmus renouat animum.

à Chriſto, & pro certaminibus ſeculi coronaris. &c.

Denique nouum hominem oportet eſſe baptizatum, ab omni mortifera alienum culpa. Nam baptiſmi aqua non immutat quidem, aut renouat nunc figuram corporis, ſed animi immutat, ac renouat mores. Noui mores hominis baptizati, ac renouati ſunt ſigna. Audi Nyſſenum loco indicato; Nihil quidem ex ijs rebus, quæ ſub oculos cadũt immutatur, corporis item figura integra manet, eiuſq; quę videtur naturæ figura non mutatur. Sed opus eſt aliqua prorſus euidenti demonſtratione, per quam agnoſcamus hominẽ recens natum, ſignis quibuſdam manifeſtis, nouum à vetere diſcernentes. &cæt. Hæc autem ſigna, per quæ nouus homo à vetere diſcernitur, noui mores ſunt. Dedit olim Num. 17. arida Aaronis virga viroris ſui ſigna manifeſta flores, ac fructum; ſic is quoque qui ante baptiſmum aridus erat, baptiſmi irrigatus aquis, viriditatis ſuæ ſigna præbet bonorum morum flores, ſanctorumque operum fructus, ſine quibus fides arida, mortuaque eſt. Huc ſpectat illud Ambroſij lib. 4. de ſacramentis cap. 1. Virga Aaron ante arida erat, poſtea floruit; & tu aridus eras & cæpiſti i fõte irriguo refloreſcere. Aru eras peccatis, ſed fructum iam afferre cæpiſti, plãtatus ſecus decurſus aquarũ. &c.

Nyſſenus.

Signa noui hominis, noui mores.

D. Ambr.

Dei filius fit homo baptizatus, iuxta illud Ioann. 1. *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. &c.* Filios autem patrem imitari conuenit. Deum igitur morũ ſanctitate imitetur. Quod Nyſſenus docet his verbis; Exactè conuenit inſpicere genitoris noſtri proprietates, vt ad ſimilitudinem patris nos met formantes, legitimi filij fiamus Dei, qui nos ad adoptionẽ, quæ per gratiam contingit, vocauit. Graue enim probrum eſt, adulterinus, ſpurius, & ſubditi tius filius; qui factis ſuis paternam nobilitatem fallat, atque ludificetur. &c.

D. Gregor. Nyſſenus.

Itaque toto pectoris conatu poſt baptiſmum fugiendum eſt peccatũ. Quia tamen puriſſimis aquis emundatum iterũ in criminum ſordes incidere contingit; alteram quoque Dominus parauit piſcinam, cuius aquis ſordes poſt baptiſma cõtractæ elui poſſint. Ea vero eſt pænitentiæ ſacramentum; cuius aquas Angelus, id eſt, ſacerdos mouet. Neque mirum cuiquam videri debet ſi Chriſti ſacerdotem Angelum appellemus. Angelo enim ſimilem oportet eſſe, carnis expertem, caſtũ, innocentem, purum, cæleſtia non terrena ſapientem. D. Ambroſium lege lib. 1. de ſacramentis cap. 2. Cõſidera (inquit) vbi capias ſacramenta. Si hic corpus Chriſti hic & Angeli conſtituti ſunt. *Vbi corpus, ibi Aquilæ*; legiſti in Euangelio Matth. 24. Vbi corpus Chriſti, & ibi aquilæ volare conſueuerunt; vt terrena fugiant, cæleſtia petant. Quare hoc dico? Quia & homines Angeli, quicunque annũtiãt Chriſtum, & in Angelorum aſciti videntur locum. &c. Sunt igitur ſacerdotes circum corpus Chriſti volantes aquilæ, ſunt etiã Angeli.

Piſcina altera pænitentia.

Sacerdotes aquilæ, & Angeli.

Imo Dij quoque nominari poſſunt, iuxta illud pſalm. 81. *Deus ſtetit in ſynagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat.* Appellãtur hoc loco iudices Dij. vnde Theodoretus; Quoniam (inquit) verè iudex eſt Deus, & hominibus iudicandi officium cõmiſſum eſt, propterea iudices Dij nuncupati ſunt, tanquã in hoc Deum imitantes. &c. Si iudices illi Dij dicuntur, qui de corpore ſententiam ferũt; ſanè potiori iure ſacerdotes Dij vocabuntur, qui de animo, & peccatis iudicant.

Pſalm. 81.

Sacerdotes Dij officij participatione dicũtur. Theophyl.

Mouent hi Angeli ſacramenti piſcinã; cor etiam hominis in piſcinam deſcendentis ad contritionem, ac dolorem concitant. Mouent cæleſtes Angeli cælos, ab Oriente in Occidentem; noſtri verò terreſtres, præſtantiores cælos, hoc eſt, ſacramenta cient, & hominum corda, in quibus habitare Deus vult, ab obſcuro peccati Occidente, in fulgentiſſimum gratię Orientem ducunt.

Quicumque in piſcinam deſcendebat (ait Euangeliſta) ſanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate. Similem in modum quicumque in pænitentiæ ſacramentũ corde contrito deſcendit, quocumque affectus animi morbo ille ſit, ſanitatem conſequitur. Deſcendit (inquit) quoniam cum humilitate, coniuncta eſt pænitentia, vt docet D. Chryſoſtomus homil. 9. ad Hebr. Si cõfeſſus (inquit) fueris peccatum tuum, ſicut oportet confiteri, humiliatur anima. Cõſcientia quippe eam conuertens humilem facit. &c. Et Dauid Pſalm. 50. *Cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies.* Quod enim contritum eſt (ait Chryſoſtomus) non erigitur. &c.

Neceſſaria quoque eſt ſatisfactio, quã

grabati

grabati in humeros tranſlatio adumbrat. Satisfactio. Vt.n.ait D. Thomas Io.5. grabato peccatum ſignificatur. Quemadmodum in lecto iacet ægrotū corpus in molli aliqua culcitra; ita in peccato iacet animus; in molli aliqua delectatione, quæ peccati veluti culcitra eſt. Tunc autem lectus in humeros tollitur, cum peccati onus, i. ſatisfactio, humeris imponitur D. Thom. (D.Tho.) Tollit homo grabatum ſuum, quando fert onus pœnitentiæ ſibi pro peccatis impoſitum, &c. Deut.25. (Deut.25.) *Pro menſura peccati, erit & plagarum modus.* ſic pro menſura delicti, erit modus ſatisfactionis. Iuxta illud Apocal.18. (Apoc.18.) *Quantum glorificauit ſe & in delitijs fuit; tantum date illi tormentum, & luctum* Quantum ſe caro glorificauit, & aduerſus Deum extulit, quantum in delitijs peccati fuit; tantum dato illi cruciatum. Grande ſcelus (ait Amb. in trac. ad virginem lapſam, cap.8.) (D.Ambr.) grandem neceſſariam habet ſatisfactionem, &c.

Commendatur autem hoc loco feſtinatio, & diligentia in peccato expiādo. Nonne vides in piſcina nullam habitam rationem diuitiarum, vel honorum, vel ſapientiæ; ſed ſolius diligentiæ, ac celeritatis? Non dicitur: Qui nobilis, aut qui diues, aut ſapiens: ſed, *Qui prior deſcendiſſet in piſcinam ſanus fiebat*. Itaque certatim ægroti ad piſcinam accedebant, quiſque alios omnes celeritate ſuperare nitebatur. Fac tu ſimiliter. ſi forte animi aliquo laboras morbo, nullus te prior ad piſcinam confeſſionis accedat; nullius te diligentia vincat. Audi Eccleſiaſticum c.5. (Ecclef.5.) *Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem; ſubitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te, & cætera.* Audi etiam Chryſoſtomum 2. ad Cor. 10. hom.22. (Chryſoſt.) Neſcis (inquit) quid paritura ſit ſuperuentura dies. Periculum, & metus eſt in differendo, ſalus vero ſecura ſi nulla ſit dilatio, &c. Si aurum rapiēdum proijciatur, raptorum quiſque primus eſſe conatur. Rapiendum nobis regnum cœlorum proijcitur iuxta illud Matth.11. *Et violenti rapiunt illud.* quiſque igitur primus eſſe contendat. Vt enim ait Chryſoſtomus homil.53. in Ioannē Raptores præoccupare nituntur; illud ſolum curant, vt cæteros præcurrant. Bonum eſt rapere, non ea, quæ pereunt, ſed regnum cęlorum: quippe quod vim patitur, neque deſidia acquiri poteſt, ſed cura, & diligentia. hæc ille.

Chriſti quoque verba audiat ille, qui in hac pœnitentiæ piſcina animi aſſequitur ſanitatem: *Ecce (inquit) ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Eccleſiaſtici verba conſentiunt cap.26. (Ecclef. 26.) *In duobus contriſtatum eſt cor meum, & in tertio iracundia mihi aduenit. Vir bellator deficiens per inopiam, & vir ſenſatus contemptus, & qui tranſgreditur à iuſtitia ad peccatum. Deus parauit eum ad rompheam, &c.* (Peccatū nō repetēdum.) Hoc loco Eccleſiaſticus duo eſſe docet, quæ dolorem animo pariunt, videlicet viri bellatoris inopiam, quem par erat rebus vitæ ſuſtentandæ neceſſarijs abundare. Et viri ſapientis contemptum, cui magnus debetur honos. Tertium addit, qui zelum, indignationemque concitat. Is vir eſt in virtute minimè perſiſtens, ſed à iuſtitia, & probitate ad vitia veluti transfuga deficiens. Hunc ait paraſſe Deum ad romphæam, i. ſupplicium. Romphæa autem, ſiue gladio, æternum ſupplicium ſignificari volunt Carthuſianus, & Ianſenius. Idem ſupplicium hæc etiam verba indicant. *Noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat*: Hoc eſt, vt Lyranus interpretatur: Ne pœnam æternam incurras.

Qui peccare noluerit, hanc æternam pœnam ob oculos ſibi ſtatuat; ea territus, eiuſque conſideratione protectus, flagitia Deo fauente ſuperabit. *Quis mihi hoc tribuat* (ait Iob cap.14.) (Iob 14.) *vt in inferno protegas me, & abſcondas me.* Videlicet optabat ex ſententia Magni Gregorij, in inferno, hoc eſt, limbo, vel vt alij volunt, in ſepulchro mortuus protegi. At nobis viuentibus quis hoc tribuat, vt in inferno protegamur, & abſcondamur. Etenim fortiſſimum propugnaculum, atque aduerſus peccatum munitiſſima, infernus eſt, igneis abundans telis. Si nos peccatum oppugnat, in hanc arcem mēte, & cogitatione confugiamus, ſempiternique illius ignis conſideratione hoſtem crudeliſſimum repellamus. Viuentibus infernus propugnaculum, mortuis ſupplicium eſt. Nē ſit poſt mortem ſupplicium, ſit ante mortem propugnaculum. Deſcendamus ſæpe in infernum viuentes, ne ſemel deſcendamus morientes.

Gen.45. (Gen.45.) *Dabo vobis* (ait Ioſeph) *omnia bona Aegypti, vt comedatis medullam terræ, &c.* (Tartarus medulla terræ.) Terræ medulla infernus eſt, in ipſis enim

terræ

terræ uiſceribus latet. Si animi ore, hoc eſt, meditatione comedatur, amarum quidem, ſed egregium eſt aduerſus uitia omnia medicamentum. Comedant diuites mundi bona; medulla terræ Aegypti, id eſt, opibus ſaginentur. ò felicem illum, qui dum uiuit, hanc terræ, de qua loquimur, medullam animi ore libens, ac dulciter comedit; ne poſtquàm è uita diſceſſerit, ſempiterna cum amaritudine, inuitus comedat. ò fælicem, inquam, illum & beatum, qui æternos cruciatus dū uiuit B meditatur, ut illos fugiat, non pedibus, ſed moribus. Corporis pedib. timor addit alas; addit quoque animi moribus. Nam ſi tanta celeritate, corporis fugimus tormenta, multò uelocius, ai fugiemus cruciatus, ſi conſideratione præuideantur. *D. Aug.* Aug. epiſt. 138. Si modo (inq̄t) tanta cura, & labore agitis, ne in aliquos cruciatus tranſitorios incidatis; quantùm uos oportet eſſe ſolicitos, ut ſempiternas miſerias fugiatis? Et ſi mors ſic ti- C metur, quæ finit temporalem laborem, quomodo timenda eſt quæ mittit in æternum dolorem? Hęc Aug.

CAPVT IIII.

Mor. De paralytico ſanato apud piſcinam. D

Eſt etiam piſcina alia, multis circundata claudis, cæcis, ac paralyticis in quam deſcendere omnes cupiunt. At miſeri dùm deſcendunt non ſanantꝰ, ſed ſuffocantur. Ea uerò mundus hic eſt fluxis honoribus, diuitijs, delicijſq́;, uelut fluxa aqua plenus. Porticus habet piſcina, E in quibus multitudo languentium iacet, expectantium aquę motum. Nonne piſcinę. i. mundi ueluti porticus ſunt literarum ſtudia, res militaris, mercatura, principum uirorum affectatio, & ſimilia, in q̄bus hoīes multi, huius inſtar paralytici, multorum annorū ſpatio cōmorantur, ut aliquando tandem in piſcinam ingredi poſſint? *Mūdus piſcina.* Quiſque cæteris prior eſſe nititur, alij alios trudunt, dum- A que incautè in piſcinam deſcendunt, miſerandum in modum ſe ipſos demergũt ac ſuffocant. Sic ſuffocatum cernes Abſalonem, Cæſarem, Alexandrum, & mille alios, quos diuitiarum, honorumve cupiditas, neci dedit.

Iam verò perpetuo motu piſcinæ huius agitatur aqua: nihil in ea eſt ſolidum aut ſtabile, non honores, non opes, non magiſtratus, non uoluptates, non uita ipſa. Luſitani duplicia bona eſſe dicimus: B quędam bona mobilia, alia bona radicis appellamus. In mundo nullum radicis bonum eſt: omnia ſunt mobilia. *Omnia in piſcina mūdi mobilia, & inſtar aquæ fluxa.* Vnde recte Hildebertus epiſcopus Cenomanenſis apud D. Antoninum 2.p. hiſt. tit.16. cap.9. ait:

Hei mihi nulla fides, nulla eſt conſtantia rebus.
Res ipſe quid ſint mobilitate docent.
Cuncta ſub ancipiti pendent mortalia caſu,
Et ſpondent propria mobilitate fugam; &c. *Hildebertus,*

C Cernimus quotidie moueri ſceptra, coronas, tiaras, magiſtratus, pecunias, agros & in alios poſſeſſores demigrare. Vnde hoc? quoniam mobilia bona ſunt, radice carent. Virtus, uirtus, inquam, bonum eſt, & maximum, & radicem habēs ſempiternam. Sempiterna namque gratia eſt, ſempiterna charitas, iuxta illud Pauli 1. Cor. 13. *Charitas nunquam excidit.* *1. Cor. 13.*

D Sed quiſnā aquam mouet. Deus mundi Dominus, uitę, neciſque arbiter. Ille regna, honores, opeſque mouet, ac transfert. Vnde illud Dan. 2. *Ipſe mutat tempora & ætates, transfert regna, atque conſtituit.* *Dan. 2.* Et illud cap. 4. ad Nabuchodonoſorem imperatorem: *Deus piſcinæ. i. mūdi aquam mouet.* *Cum beſtijs, feriſque erit habitatio tua, & fœnum vt bos comedes, & rore cæli infunderis, ſeptem quoque tempora mutabuntur ſuper te, donec ſcias quod dominetur excelſus ſuper regnum hominum, & cuicunque voluerit det illud, & cætera.* *Dan. 4.* Admirabiliter mouit Deus E aquam tunc temporis cùm ſuperbum regem regno expulit, & poſtquam graui ſupplicio affecit, imperio reſtituit iam agnoſcentem, Deum eſſe qui hanc mouet piſcinam.

Mouet etiam piſcinā Dei iuſſu mors. *Mors piſcinam mouet.* Illa ſceptra, coronas, tiaras, honoreſque, huc atque illuc transfert. neceſſarius autem eſt motus hic: qm̄ caduca bona modica ſunt, oībus ſatis eſſe non poſſunt. Iuxta illud Iſa. 28. *Pallium breue eſt, vtrum-*

que

Mundi bona nō ſunt omnibus ſatis.
Gen. 13.

quæ operire non poteſt. Geneſ. 13. *Non poterat* A *eos,* id eſt, Abraham, & Lot, *capere terra, vt habitarent ſimul &c.* Sic ſe res habet, non poteſt omnes homines capere terra, vt habitent in ea ſimul; neceſſe eſt piſcinā à morte moueri, morique quoſdam, vt locum dent alijs. Quemadmodū fluuij perpetuo motu fluunt; prioresque aquæ in mare illabentes, locum præbent ſequentibus; ita homines continuò quodam fluxu abeunt; præcurrentes verò morte ablati, locum dant ijs, qui ſequūtur. Vt in B natura, generatio vnius eſt corruptio alterius, ſic in mundo cum vnus moritur, tunc alius ex illius bonis veluti generatur. Non poſſunt hauſtra omnia in orbe antliæ, aquis plena perſiſtere; dum implētur quædam, alia exinaniuntur; eundem in modum, non poſſunt homines in orbe terræ, omnes caducis bonis abundare vt impleantur naſcentes, neceſſe eſt exinaniri morientes.

Denique his caducis bonis inhiant ho C mines. ſed quales nam? Audi Euāgeliſtā; *In ijs* (inquit) *porticibus iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum expectantiū aquæ motum. &c.* Cæci ſunt, qui mundi bona ardēter concupiſcunt; ſiquidem quam illa fluxa ſint, quam mobilia minimè cernunt. Quid ſunt humanæ res? rogat Chryſoſt. ho. 9. ad hebr. Reſpōdet: Cinis & puluis, tanquam puluis ante faciem venti; ſumus & vmbra, & folium, quod circumfertur; & flos, & ſomniū, & D fabula, ventus, & aer mollis temerè diffluens, penna non conſiſtens, fluentū prętercurrens, & quæ ſunt quam hæc magis nihili. &c. Qui huiuſmodi res ſitiunt, nōnè cæci ſunt? Claudi prętereà ſunt mūdi amatores; quoniam in via præceptorum Dei claudicant, rectiſque animi pedibus minime incedunt. Aridi ſunt, deuotionis amoriſque diuini carētes ſucco. Hi aquæ expectant motum. Illi vero qui vident; qui rectè incedunt; qui amoris diuini E ſucco abundant; non piſcinæ huius terreſtres, ſed cæleſtes ſuſpirant latices.

Cæci ſunt, qui mundi non vident vanitatem.

Claudi & aridi qui

Nilus fluuius celeberrimus, cælum eſt Ægypti. Quemadmodum enim cæli aqua reliquas regiones, ita Nili aqua Ægyptū irrigat. Itaque quod reliquis regionibus eſt cælum; id Ægypto eſt Nilus, vt Philo in libro de profugis dixit: Quod (inquit) cęlum pręſtat alijs regionibus, hoc Nilus Ægypto. Nam illud supernè terram compluit; hic infernè pluēs arua irrigat. &c. Aliarum regionum incolæ cęlum intuentur, quoniam è cælo pluuiam præſtolantur; Ægyptij non cælum, ſed Nilum aſpiciunt, ab eo enim pluuiam expectant. Quamobrem merito Seneca lib. 4. natur. quęſt. In Ægypto (ait) nemo aratorū aſpicit cælum. &c. Similis eſt mundi piſcina Nilo; infernè pluit, infernè homines irrigat. In Aegypto (ait Seneca) nemo aratorū aſpicit cælū; in mundo nemo amatorū mundi, aſpicit res cæleſtes. Non cæli, ſed terræ pluuiam ſitiunt, nō cæleſtia, ſed terreſtria ambiunt, nō æternas opes ſed momento temporis euaneſcētes, cæci, claudi, aridiq; in porticibus expectant. Incolarum Aegypti, ideſt, mūdi, cælum Nilus eſt, mundus eſt. Incolarū verò terræ promiſsionis cælum, cæleſtis patria eſt, Deus ipſe eſt. Ab eo pluuiam illam expectant, de qua Pſal. 67. legitur: *Pluuiam voluntariā ſegregabis Deus hæreditati tuæ &cæt.* Moſes C Deut. 11. *Terra* (ait) *ad quam ingrederis poſſidendam non eſt ſicut terra Aegypti, vbi iacto ſemine, hortorum in morè aquæ ducuntur irriguæ. Sed montuoſa eſt, & campeſtris, de cælo expectās pluuias. &c.* Scilicet de cælo expectat puriſsimas, ſaluberrimaſque pluuias, terra promiſsionis, eiuſque incolæ; non vero ex terrenis fluuijs, aut piſcinis.

Piſcina mūdi Nilo ſimilis.
Philo.

Nilus cælū Aegypti.

Seneca.

Pſalm. 67.

Eſt mundus piſcina quædam magna; cuiuſq; vero hominis domus piſcina eſt parua. Hanc Angelus mouet; cùm Angelicis prędictus moribus homo domū, opeſque ſuas angelicè gubernat. Circum hāc piſcinam pauperes iacent, eiuſque aquis, ideſt, diuitijs ab Angelo. i. probo viro motis, ſanantur. Circa piſcinam Iob claudi, & cæci iacebant, & in ea ſanabantur. Vnde illud Iob 29. *Oculus fui cæco, & pes claudo.* Ecce Iob oculos prębebat cæcis, et pedes claudis. Erat enim illis oculorū, & pedum inſtar. Addit: *Pater eram Pauperum.* Item, cap. 31. *Si negaui* (inquit) *quod volebāt pauperibus, & oculos viduæ expectare feci, ſi comedi buccellam meā ſolus, & non comedit pupillus ex ea, &c.* At verò ſi piſcina à viro improbo mouetur, cingit illam languentiū multitudo, cæcorum, claudorū, aridorū, hoc eſt multitudo hominum impiorum, qui animo ægroti ſunt, cæci, claudi, aridique.

Domus angelicè gubernanda.

Eleemoſyna.

Iob. 29.

Præterea D. Auguſtinus Ioan. 5. piſcinam typum fuiſſe cenſet populi Iudaici; Aquarum verò nomine populos adūbrari indicat, ex verbis illis capitis 17. Apo-

Piſcina typus Iudaici populi Auguſtino.

caly pſ. *Aquæ multæ multi populi ſunt.* Eſt aũt populus, vt aqua mobilis, fluctuans, atq; inconſtans, & inſtar fluminis in mortẽ fluit. Habuit piſcina hæc, ideſt, populus Iudæorum quinque porticus, ideſt, quinque Moſis libros, vt Auguſtin. interpretatur. Aqua (inquit) illa, ideſt, populus ille, quinque libris Moſis tanquam quinque porticib. claudebatũ. &c. In ijs porticib. hoc eſt, Moſis libris, iacebat multitudo magna languentium Iudæorũ, quib. lex vi ſua ſanitatẽ præſtare non poterat. B Deſcendit in aquam, ideſt, populum Iudæorum, magni cõſilij Angelus. i. verbũ diuinum in carne latens. Turbata eſt aqua; turbatus eſt populus Iudæorum; in mortem Chriſti conſpirauit, vitæq; fontem in crucem egit. Deſcẽdere ergo (ait Aug.) in aquam turbatam, eſt humiliter credere in Dñi paſſionem. Et Beda: Motus (inquit) aquæ inſinuat paſſionẽ Dñi, quæ mota turbataq; Iudæorum gẽte, facta eſt. &c. Quod aũt ſanabatur vnus, ex C ſententia Auguſtini, vnitatem ſignificat.

D. Auguſt.
Beda.

Ad hæc; Euãgelium hoc de paralytico apud piſcinam ſanato tria nobis proponit, quæ ad ſanitatem animi comparandã neceſſaria ſunt. Neceſſaria eſt voluntas; ideoque Dñs ægrum interrogat: *Vis ſanus fieri?* Medicus, qui ſanitatem corpori vult afferre, non ſolet ſic ægrotum interrogare quoniam nullus eſt ægrotus, q corporis ſanitatem non cupiat vehementer. At verò medico illi, qui amiſſam in- D columitatem animo vult reſtituere, interrogatio hæc maxime cõgruit; *Vis ne hõ ſanus fieri?* Initium nanque ſalutis a Deo; ſed vt ſalus comparetur oportet cooperari voluntatem. Multi ſunt animo ægroti, qui tamen ſani eſſe nolunt, & qa nolunt, ſanitatem non aſſequuntur.

Volũtas neceſſaria ad cõſequendam ſanitatem animi.

Quæres forſitan quæ cauſa ſit cur corporis ægritudine affecti ſanitatem vehementer exoptent; qui autem animi morbis grauiſſimis laborant, ſanitatem non curent? Reſpondeo illos animi ſanitatẽ non curare, quia ſpiritalium morborum nõ agnoſcunt grauitatem, ac perniciem. Audi M. Tullium initio lib. 3. Tuſculan. q. Quid nam eſſe Brute cauſa putem, cur non conſtemus animo, & corpore, corporis curandi, tuendique cauſa quæſita ſit ars, eiuſque vtilitas Deorum inuentioni conſecrata: animi autem medicina, nec tam deſiderata ſit, antequam inuenta, nec tã culta poſtquã cognita eſt, nec tam multis grata, & probata, pluribetiam ſuſpecta, & inuiſa? An quod corporis grauitatem, & dolorem animo iudicamus, animi morbum corpore non ſentimus; Ita fit vt animus de ſe ipſe, tũ iudicet, cum idipſum quo iudicat, ægrotat. &c. Audi præterea Traiani Imperatoris præceptorem Plutarchum in libello, cui titulus eſt: Vtrum grauiores ſint animi morbi, quam corporis? Animi (inquit) mala pleroſque ita fallunt, vt non habeãtur pro malis. Nimirũ ob id ipſum periculoſiora ſunt, quod ſui ſenſum adimunt ægrotanti. Siquidem corporis morbos ratio ſana percipit: at animi morbos ipſa ſimul ægrotans non poteſt iudicare e quibus laborat. Propterea quod ægrotet ea pars, cuius erat iudicare. Sanitatis initium eſt, ſi qui laborat, ſentiat ſibi opus eſſe remedio. Qui non videt quibus eget, propterea quod non credat ſe ægrotum; etiamſi præſto ſit, qui medeatur, tamen non admittit curationem. Medici volunt quidem vt ne ægrotet homo, ſi vero ægrotet, vt ne ignoret quod ęgrotat. Hæc ille. Si animo ægroti grauiſſime ſe ægrotare intelligerent, ſi morborũ dolorem, ac cruciatum perciperent, haud dubie ſanari cuperent. Verum non dolorẽ, imo ex morbis percipiunt delectationem, ideoque de curatione non curant. Hinc illud, egregiè ab altero alterius Imperatoris, videlicet Neronis, præceptore Seneca; dictum, epiſt. 89. Quod pleroſq; inemendabiles facit; omnium aliarum artium peccata artificibus pudori ſunt, offenduntque deerrantem; Vitę peccatã delectant. &c.

Tullius.

Plutarch.

Non animaduertunt homines animi morborũ grauitatem, & periculũ.

Seneca.

Itaq; qui peccatorum perniciem non ſentiunt, fieri ſani nolunt. At vero, vt ſanus qs fiat, neceſſe eſt, vt ſanus fieri velit, ideoque rogatur æger a *Vis ſanus fieri?* Medicus cum ægrotũ inuiſit primo brachium poſtulat, arteriaque pulſum tentat. Sic inuiſens ægrotũ triginta, & octo annorum Dominus, primò pulſum tentauit, inquiens: *Vis ſanus fieri?* Etenim velut pulſus animæ voluntas eſt, duplicẽ prædita motu: *Volo, & Nolo.* Tunc bene ſe habet pulſus cũ prior ille motus, ſcilicet *Volo*, in Deum fertur, & virtutẽ. hunc in modum; Volo Deum, volo caſtitatẽ, volo pęnitentiam, volo humilitatẽ. Poſterior verò, ideſt, *Nolo*, in peccatũm tendit

Duo voluntatis motus.

hoc

hoc pacto: Nolo peccare, flagitium omne deteſtor, omne ſcelus execror.

Vtrunque motũ Euangelium cõtinet. *Vis ſanus fieri?* rogat Dominus. Ecce priorẽ motum pulſus. i. *Volo,* in ſanitatem animi tendentem. Rurſus: *Iam* (inquit) *Noli peccare; ne deterius tibi aliquid contingat*. Ecce poſteriorem motũ, id eſt, *Nolo*, peccatũ execrantem. Vtrunque motum oportet ex magna voluntate proficiſci. Vnde Auguſtinus Serm. 15. de verbis Apoſtoli: Sine voluntate tua (inquit) non erit in te iuſtitia Dei. Item: Fecit te neſcientẽ, iuſtificat volentem. &c. Noſtram ad creationem voluntatem non poſtulauit Deus; neſcientes, ignorãteſque ex nihilo condidit. Ad iuſtificationem autem, hoc eſt, ad ſanitatem animi præſtandam voluntatem, & quidem magnam, ac ſtabilem requirit. Duces cum delectum habent militum, illorum ætatem, corpora, brachia, pectora, robur, vireſque conſiderant. Dominus verò non corporum curat robur, ſed animi flagitat voluntatẽ. D. Cyrillus Ieroſolymitanus catecheſi 1. Quẽadmodum (ait) qui milites ſunt cõſcripturi, & ætatem, & corpora diligenter excutiunt: Sic Dominus delectũ faciens animarum, voluntatem illarum ſcrutatur. Et ſi quam deprehenderit hypocriſim, reijcit hominem. &c. Antiquum dictum eſt, magis eſſe timendũ ceruorum exercitum duce leone; quam leonũ, duce ceruo. Sẽſuum, animique affectuum dux, voluntas eſt. Si leonis illa inſtar ſit fortis, atque generoſa; formidabilis erit exercitus hoſti tartareo. Quòd ſi inſtar ceruæ fuerit imbellis, ac meticuloſa, facile ſuperabitur. Itaque voluntatẽ Deus ab homine flagitat.

D. Auguſt.

D. Cyrillus Ieroſ.

Illam vero ſuis auxilijs prior excitat, & vt velit, ſuauiter ducit. Quod hæc indicat interrogatio, & veluti excitatio ægroti ad ſanitatem; *Vis ſanus fieri?* Indicat quoque ille aſpectus: *Hunc* (inquit Euangeliſta) *cùm vidiſſet Ieſus iacentem*. IESVS hominem in flagitio iacentem prior miſericordia plenis oculis aſpicit, quia IESVS eſt, id eſt, Saluator. Ille præuenit, ac præcurrit, abſq. meritis hominis improbi præcedentibus. Gratia præceſſit meritum tuum (ait Auguſtinus ſermone indicato) Non gratia ex merito: ſed meritum ex gratia. Nam ſi gratiam ex merito emiſti non gratis accepiſti. &c. Eodem loco illud Pſal. 55. *Pro nihilo ſaluos facies illos;* in hunc ſenſum interpretatur: Pro nullis præcedentibus meritis, primam gratiam improbis donabis. Nihil (inquit Auguſtinus) in eis inueniens vnde ſalues; & multum inueniens vnde damnes. Et tamen ſaluas; gratis das, gratis ſaluas. &c.

Vocat, & excitat voluntatem Deus.

D. Auguſt.

Pſal. 35.

Ad ſanitatem animi comparandam neceſſaria prætereà eſt, in piſcinã pœnitentiæ celeritas illa; quæ in ijs cernitur, qui in piſcinam Ieroſolymitanam deſcendebant. *Qui prior deſcendiſſet, ſanus fiebat* (ait Euangeliſta) *à quacunque detinebatur infirmitate.* Ad ſanitatem quis non feſtinet? quis non currat? quis non volet? Vbi primum quiſpiam in morbum corporis incidit, protinus medicum accerſit; non perendinat, non procraſtinat. In morbis animi multò quàm corporis grauioribus, idem cur non fiet? Honoribus, diuitijs, caducisque bonis, cæteris præuolare nitimur; virtute, quæ has perituras res infinito poſt ſe relinquit interuallo cur præcurrere nõ conamur? Heu, vt miſer hic paralyticus, per multos dies, nè per multos dicam annos, in lecto peccati deſidia quadam miſeranda, nonnulli iacent, iuxta illud Prouerb. 26. *Sicut oſtium vertitur in cardine ſuo; ita piger in lecto ſuo &c.* Vis videre pigrum in lecto ſe ſe huc illuc vertentem? Audi Auguſtinũ lib. 8. confeſſ. capite 5. Cogitationes (inquit) quibus meditabar in te, ſimiles erant conatibus expergiſci volentium, qui tamen ſuperati ſoporis altitudine remergũtur. Non erat quod tibi reſponderem dicenti: *Surge, qui dormis;* niſi verba ſomnolenta, *modo, ecce modo, ſine paululum*. Sed, *modo, & modo*, non habebat modum; & *ſine paululum* ibat in longum. Hæc ille. At ſurrexit tandem è lecto, neque poſteà ad illum reuerſus eſt.

Neceſſaria celeritas ad pœnitentiã.

Deſidia ad conuerſionẽ.

Prouer 26.

D. Auguſt.

Deſidiæ noſtræ cauſam reddit triginta & octo annorum paralyticus: *Hominem* (inquit) *non habeo.* hoc eſt, non feſtino, nõ propero, non deſcendo cæteris omnibus prior in piſcinam, quia hominem non habeo, id eſt, humanam rationẽ, vt Theophylactus exponit: Nos (inquit) non habemus hominem, id eſt, humanam rationem, vt portet nos in piſcinam lacrymarum, vtpote comparati cum iumentis. &cæt. Effrænatas ſequimur appetitiones, rationem fide Chriſti illuſtratam non conſulimus; ideòque flagitijs infigimur, & ad ſanitatem mentis non properamus.

Theophyl.

Hominem nõ habemus quia nos ipſos deſerimus.

Nos ipſi nos deſerimu s. Alioqui dicere A nemo poteſt; *hominem non habeo.* Siquidem & hominẽ, & homines multos habemus concionatores, confeſſarios, Epiſcopos, ſacerdotes, rerumque ſpiritalium magiſtros, qui tũ verbò, tùm ſcripto, quid ad animi ſalutem conſequendam agendum ſit, docent. At homo hominem non habet; quia ſe ipſum videtur amiſiſſe; & in brutum animal degeneraſſe: iuxta illud Philonis in libro de Abraham, pag. 307. Nemo iniuſtus eſt homo; ſed bellua po- B tius humana forma prædita. &c. Et illud Diui Auguſtini tractatu 15. in Ioannem: Animam habere, & intellectum non habere, id eſt, non adhibere, nec ſecundum eum viuere; beſtialis eſt vita. &c. Paralyticus hic quia hominem non habuit longiſſimo 38. annorum morbo laborauit. Sic ij qui hominem, id eſt, humanum intellectum fide illuſtratum, & æternas res ſpeculantem, non habent, nec ſecundum eum viuunt, longiſſimis ani- C mi ægritudinibus iactantur. Si autem aliquando per pœnitentiam conualeſcunt; mox in priſtinum morbum relabuntur. At verò relapſis grauiorem imminere cruciatum illa verba indicant: *Noli peccare ne tibi deterius aliquid contingat;* vt ſupra dictum eſt.

Philo.

Homines degenerant in belluas.

D. Auguſt.

Hominẽ habemus Deũ.

Non habuit homo hic hominem à quo in piſcinam duceretur; ſed Deũ habuit, & hominem Chriſtum, à quo ſanaretur. Sic ægrum humanum genus hominem D non habebat, à quo incolumitatem poſſet conſequi. Nec enim poterat homo aliquis, qui ſolummodò homo eſſet, hominibus afferre ſanitatem. Neceſſarius erat homo, qui ſimul eſſet Deus. Venit igitur homo Deus, & ſanitatem cõſecutum eſt hominum genus. D. Auguſtin. tract. 17. in Ioannem: Verè (inquit) neceſſarius erat homo ad ſalutem, ſed homo ille, qui & Deus eſt. &c. Nemo ergo dicere iam poteſt: *hominem non habeo;* ſiquidem homi- E nem habet Deũ, à quo, ſi velit illius præſtare mandata, ſanitatem conſequetur.

D. Auguſt.

Exemplum hominis pœnitentiam agentis.

Poſt ſanitatem adeptam neceſſarium eſt vitæ exemplum; ita vt ſanum te eſſe, cunctis palam fiat, nõ ægrotum. Id quod lecti aſportatio adumbrat. *Tolle* (ait Dominus) *grabatum tuum, & ambula.* Quorſum? Nimirum vt oſtenderet perfectam ſanitatem, adeptumque robur. Tu quoque ſi ſanus es, ſanitatem præ te ferto; tolle lectum, id eſt mandatorum Chriſti iugum. Iugum quidem eſt, ſed lectus etiã eſt. Iugũ eſt, quia cohibet, & onerat, ſed lectus etiam. Lectus quietis locus eſt; de iugo ſuo ait Chriſtus Matthæi 11. *Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde; & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Qui Chriſti iugum tollit, lectum tollit, in quo tùm in vita, tum in morte, iucundè conquieſcat. Is enim tranquillè moritur, qui in hoc lecto moritur. *Vniuerſum ſtratum eius* (ait vates Pſalm. 40.) *verſaſti in infirmitate eius*: hoc eſt, lectum ægroti vertiſti, & molles effeciſti culcitras; vt mollius cubaret, & quietè dormiret. Id in iugo ſuo præſtat Dominus; verſat hũc lectum, mollem efficit, ac ſuauem, vt & vita, & mors ſuauis ſit. Adde Deum cùm nobis animi ſanitatem donat, onerare ſanos. Graue etiam onus eſt, tanti ponderis beneficium, quod tùm gratiarum, tùm bonorum operum actione perpetua, eſt perſoluẽdum. Hinc illud Diui Bernardi in Pſalm. 90. Ser. 15. Onerat nos Deus, cum exonerat; onerat beneficio, cum exonerat peccato. &c.

Matth. 11.

Iugum Chriſti lectus.

Pſalm. 40.

D. Bern.

Ait Dominus: *Tolle grabatum, & ambula*, ſcilicet in cælum, iuxta illud Pſalm. 83. *Ibunt de virtute in virtutem*, id eſt, de fortitudine in fortitudinem, fient in dies gratia ſpirituſque ſancti donis robuſtiores. *Et videbitur Deus Deorum in Sion*, id eſt, in cælo. Ideò nobis ſanitatem cõfert Dominus vt ambulemus. Quod docet Auguſtinus epiſtol. 105. Sicut (inquit) à vulnere claudicans ideò curatur, vt ſanato malo præterito, futurus dirigatur ingreſſus: ſic mala noſtra non ad hoc ſolum ſupernus medicus ſanat, vt illa iam non ſint, ſed vt de cætero rectè ambulare poſſimus. &c. Lege librum 6. contra Iulianum, capite 11.

Ideo ſanitate donamur vt ambulemus.

D. Auguſt.

Si lectum, id eſt, onus Dei humeris imponas, protinus impedimenta occurrent; non deerunt, qui vt deponas ſuadeant. *Non licet tibi tollere grabatum*, aiebant Iudæi paralytico, iam ſalutem conſecuto. Tibi ſimile quid occurret. At quantumcumque canes oblatrent; caue ne iugum abijcias. Qui enim te ſanum fecit, ille dixit, Matth. 11. *Tollite iugum meum ſuper vos.* Deus dixit; dicenti obtemperandum eſt Deo: iuxta illud adoleſcentis

Impedimenta ſanato occurrunt.

Matth. 11.

ſtrenuiſſi-

ſtrenuiſſimi 2. Machab. 7. *Non obedio præcepto Regis, ſed precepto legis, &c.* & illud Magni Petri, & Ioannis, Act. 4. *Si iuſtum eſt in conſpectu Dei, vos magis audire, quam Deū, iudicare, &c.* *2. Matt. 7.*

Denique in templo inuenit Chriſtus paralyticum, in tēplo illum monuit, ne in peccatum relaberetur, in tēplo ab eo eſt cognitus. Vt enim ait Euangeliſta: *Neſciebat quis eſſet. Ieſus enim declinabat a turba conſtituta in loco, &c.* Declina tu quoque a turba, templum pete, ibi te monebit, et mouebit Dominus, ibi a te cognoſcetur. Vnde Beda, Ioan. 5. Quod is (ait) ideſt paralyticus, non in turba, ſed in templo Chriſtum cognoſcit, myſticè nos inſtituit, vt ſi verè conditoris noſtri gratiam A cognoſcere, ſi eius amore confirmari, ſi ad eius viſionē peruenire deſideramus; fugiamus turbam ſolicitè, nō ſolum turbantium nos cogitationum, affectumq; prauorum, verum etiam hominum nequam. Confugiamus ſeduli ad domum orationis, &c. Et Auguſtinus tractat. 17. Difficile (inquit) eſt in turba videre Chriſtū. Solitudo quædam neceſſaria eſt menti noſtræ. Quadam ſolitudine intētionis videtur Deus. Turba ſtrepitum habet, viſio iſta ſecretum deſiderat, &c. Exo. 2. *Cum minaſſet Moyſes gregem ad interiora deſerti, apparuit ei Dominus, &c.* Eundem in modum ſi ad interiora deſerti ſpiritalis, cogitationum, & affectuum gregem impellamus, Chriſtus nobis apparebit.

Fugienda turba. *Beda.* *Solitudo.* *D. Auguſt.* *Exod. 2.*

CAPVT V.

De dictis Chriſti poſt ſanatum ægrum apud piſcinam.

IOANNES CAP. V.

PRopterea perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hæc faciebat in ſabbatho. Ieſus autem reſpondit eis. Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbathum, ſed & patrem ſuum dicebat Deum; æqualem ſe faciens Deo. Reſpondit itaque Ieſus, & dixit eis: Amen amen dico vobis, non poteſt filius a ſe facere quidquam, niſi quod viderit patrē facientem. Quæcumque enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit, & maiora his demonſtrabit ei opera, vt vos miremini. Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & filius, quos vult viuificat. Neque enim pater iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui miſit illum. Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum au-

Digitized by Google

facientem: Hoc eſt. Non poteſt filius quidquam facere, niſi quod viderit eſſe diuinæ voluntati, ac diſpoſitioni conſentaneum. At Chriſtus non ait: Non poteſt filius facere quidquam, niſi quod viderit patrem volentem: *ſed* quod viderit patrem facientem. De operatione ſermo erat, non de voluntate. Præterea verba ſequentia: *Quæcunq; pater facit: hæc & filius ſimiliter facit*; de Chriſto ſecundum diuinam naturam conſtat eſſe intelligenda; ergo hæc de eadem natura diuina intelligi oportet.

Quæcunque enim ille fecerit, hæc, & filius ſimiliter facit.

Dixerat Dominus, non poſſe ſe facere quidquam, niſi quod patrem facientem videret. Quantum vero hæc ſe protēdat B operatio, nunc indicat, videlicet ad oīa patris opera ſe protendit, & omnia cōplectitur. Omnia (inquit) opera, quęcūque pater fecerit, filius facit. Nam vna, eademque omnipotentia pater, & filius operantur. Non poteſt filius vllum opus facere, quod id ipſum non faciat pater; nec poteſt pater quidquam facere, quod id ipſum non faciat filius. Quamobrem ſupra dixit; *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor*; ſimul cum ipſo opera omnia. Particula, *ſimiliter*, vt Auguſtinus ait, eandem potentiam ſignificat. Senſus eſt; Quæcunque pater facit, eadem filius facit, *ſimiliter*, ideſt per eandem omnipotentiam, ac ſapientiā, & ſine labore vllo.

Quòd ſi roges; Cur Deus dicatur requieuiſſe ab vniuerſo opere, quod patrarat Geneſ. 2. ſi ſine labore operatur, dū requies laborem præceſſiſſe indicet. Reſpondetur verbum, *requieſcere*, eo loco ſumi pro verbo, *ceſſare*. Dicitur ergo Deus requieuiſſe, hoc eſt, ab operando ceſſaſſe. Loquitur enim ſcriptura more humano de Deo, Cum ceſſant homines, quieſcunt. Deus ceſſauit, ſed nō quieuit, quia nec laborauit. Adumbrat autem requies illa Dei, noſtram requiem poſt bona opera, vt Auguſtinus docet tractatu vigeſimo. Quietem (inquit) appellauit ſcriptura, vt nos admoneret, poſt bona opera quieturos. Sic enim ſcriptum eſt; *Et fecit Deus omnia bona valde, & requieuit die ſeptimo*: vt tu homo cum attendis Deū poſt bona opera requieuiſſe; non tibi ſperes requiem, niſi cum bona fueris operatus. Hæc ille.

Pater diligit filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit.

Dixi non poſſe filiū a ſe facere quidquam, niſi quod viderit patrē facientem, indicat nunc quomodo patrem facientē A videat. Quaſi dicat, videt filius patrem facientem; quia pater omnia quæ facit opera, illi demonſtrat. Nihil vero occultat. Rogabis quonam modo pater omnia filio demonſtret, quæ facit? Reſpondetur, patrem ideo dici demonſtrare filio omnia opera ſua, quia cum eſſentia ſapientiam illi communicat, per quam illa cognoſcit.

At videtur Dominus ſignificare huius demonſtrationis cauſam eſſe amorem patris erga filiū: *Pater* (inquit) *diligit filium, & omnia demonſtrat ei*. Quaſi velit dicere: pater diligit filium; ideoque omnia illi patefacit opera. Hoc tamen falſum eſt; quoniam pater naturaliter filio demonſtrat opera, hoc eſt, naturaliter cum eſſentia ſapiētiam illi communicat, ita, vt huius communicationis, & demonſtrationis, amor cauſa non ſit. Reſpondetur; Patrem filium generare, rerumq; omnium C cognitionem, infinitamq; ſapientiam illi communicare naturaliter, non verò quia illum amat; quaſi amor generationis, & communicationis cauſa ſit. Verum comitatur hāc generationem amor infinitus patris erga filiū; qui quanuis ſapientiæ filij, & cognitionis cauſa non ſit, tamen ſi cauſam habere poſſet filij ſapientiā, illius hic amor cauſa eſſet. Ideoque D hoc loco amor veluti cauſa dicitur demonſtrationis, vt ait Card. Caietanus. Sicut æternitas (inquit ille Ioannis 5.) non cauſatur ab immutabilitate, ſed quia ſi cauſaretur, ab immutabilitate cauſaretur, dicimus Deum ęternum, quia immutabilem. Simili modo intellige, quod quia pater diligit filium, omnia demonſtrat filio, quæ facit. Hæc ſiquidem tria, ſcilicet, filium videre, & patrem demon E ſtrare, & patrem diligere, naturalia ſunt in Deo, & conſequenter ſe habent, ſicut cauſa, & cauſatum, ſi cauſarentur. Hæc Caietanus.

An amor patris cauſa ſit cur demonſtret opera filio.

Caietan.

Diuus Thomas reſpondet rationem hāc non ſumi ex amore, vt ex principio, & cau-

D. Thom.

& cauſa; ſed vt ex ſigno. Etenim ſignum amoris paterni, eſt demonſtratio rerum. *Lyranus.* Et Lyranus: Hoc (inquit) verbum, *diligit*, nõ notat cauſam ſed tantum ſignum, vel concomitantiam.

Denique, reſpondetur Chriſtum humano loqui more, quo ij, qui amant, ijs quos amant occulta oĩa pandunt; ideoq; ait patrem filium diligere, & illi omnia demonſtrare. A Præterea quoniam quãuis patris amor non ſit cauſa ſapientiæ infinitæ filij, tamen in ſapientia filij, & eius alijs attributis, ſibi maximè complacet iuxta illud Matthęi 17. *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.*

Si hæc verba de Chriſto, qua homo eſt explicentur; facilis erit explanatio; Pater diligit filium, ideoq; omnia ſua opera illi demonſtrat. Chriſtus enim qua homo per beatam, infuſamque ſcientiam, B omnia nouit patris opera. Huius autem cognitionis cauſa fuit Dei amor. Verum locum hunc totum de diuinitate eſſe interpretandum probant illa verba: *Quęcũque ille*, ideſt, pater fecerit, *hæc & filius ſimiliter facit*. Quæ de Chriſto ſecundum diuinam naturam interpretãda ſunt. Secundum enim diuinam naturam omnia facit, quæcunque pater facit, non autem ſecundum humanam. C Pater enim multas creat animas quotidie, quas Chriſtus ſecundum humanam naturam nõ creat. Quod ſi hæc verba de Chriſto ſecundũ diuinam naturam exponenda ſunt, veriſimilius eſt reliqua eidem quoque naturæ tribuenda eſſe.

Maiora demonſtrabit ei opera, vt vos miremini. D

Difficultatem hæc verba pariunt. Etenim ſi de Chriſto ſecundum diuinam naturam intelligantur, pater ſimul illi, & ab ęterno omnia demonſtrauit, cum eſſentiam, ſapientiamque per æternam generationem cõmunicauit. Ipſe vero ait, maiora opera eſſe ſibi demonſtrãda, qua ſi nondum demonſtrata ſint. E Si ſecundũ humanam naturam explanentur; idem habent dubium. Nam Deus rerum oĩum cognitionem Chriſto in ipſo conceptionis puncto largitus eſt; atque adeo omnia tunc illi demonſtrauit. Cur igitur futuro vtitur tempore: *maiora* (inquiens,) *ei demonſtrabit*: ſi iam pater demonſtrauerat ab æterno? *D. Auguſt.* D. Auguſtinus tractat. 21. demonſtranda ait opera maiora Chriſto ideſt, illius corpori myſtico, in hunc ſenſum, *Maiora ei demonſtrabit*: hoc eſt mẽbris eius. Nos (inquit) membra ſumus filij, & nos membra tanquam quod diſcimus, ipſe diſcit, quodammodo in mẽbris ſuis. Cum oſtendit pater membris Chriſti, Chriſto oſtendit, &c. *Titelman.* Titelmanus hoc pacto interpretatur: Maiora pater filio demonſtrabit opera: hoc eſt, maiora dabit operari. Attamen veriſimilius eſt verbũ, *demõſtrare*, ſumi pro *oſtendere*, vt ſupra. Rupertus in Ioannem exponit in hunc modum; Maiora mihi pater demonſtrabit in rei euidentia, hoc eſt, in conſpectu hominum in executione, vt vos miremini. *Rupertus.* Demonſtrabit (ait Rupertus) mihi, & omnibus meis in rei euidẽtia, quod olim demonſtrauit mihi in pręſcientia, &c. *Caietanus.* Et Caietanus demonſtrare (ait) hic ſumitur non ſolum pro facere in manifeſto filij: ſed etiam cum ſenſibili ſigno apud alios. Ita quod opera hæc maiora faciet pater in manifeſto filij, in aliorum autẽ admirationem, quia videbunt ipſa opera, & cæt.

Intelligi ergo poteſt locus de demonſtratione exiſtentiæ realis, & de effectu ipſorum operum, atque executione, hoc pacto: pater maiora demonſtrabit filio in reali exiſtentia, & in ipſo effectu, & actuali in tempore executione, in conſpectu hominum. Quamuis enim filius omnia futura præcognoſceret, eorumque exiſtentiam, tamen multa futura realem exiſtentiam in hominum oculis nõdum habebant, nondum enim effecta erant, & ante hominum oculos collocata.

Dionyſius. Dionyſius Carthuſianus aliter interpretatur, his verbis: Per hoc (inquit) q͂ ait, *demonſtrabit*, non datur intelligi quod filius ſecundum diuinam naturam aliquid accipiat in futuro, ſed loquitur ſic, q͂a æterna emanatio verbi, ſeu receptio filij a patre, omne tempus includit, &c. Nã generatio filij a patre ęterna, & perpetua eſt, itemq; demonſtratio, & ſapiẽtia; omne igitur tempus complectitur, pręteritum, pręſens, ac futurum. Quemadmodũ recte dicitur pater generat, & pater generauit, & pater generabit filiũ, quia sẽper, perpetua, & ęterna generatione,

facientem: Hoc eſt. Non poteſt filius quidquam facere, niſi quod viderit eſſe diuinæ voluntati, ac diſpoſitioni conſentaneum. At Chriſtus non ait: Non poteſt filius facere quidquam, niſi quod viderit patrem volentem: ſed quod viderit patrem facientem. De operatione ſermo erat, non de voluntate. Præterea verba ſequentia: *Quæcunq; pater facit: hæc & filius ſimiliter facit*; de Chriſto ſecundum diuinam naturam conſtat eſſe intelligenda; ergo hæc de eadem natura diuina intelligi oportet.

Quæcunque enim ille fecerit, hæc, & filius ſimiliter facit.

Dixerat Dominus, non poſſe ſe facere quidquam, niſi quod patrem facientem videret. Quantum vero hæc ſe protẽdat operatio, nunc indicat, videlicet ad oĩa patris opera ſe protendit, & omnia cõplectitur. Omnia (inquit) opera, quęcũque pater fecerit, filius facit. Nam vna, eademque omnipotentia pater, & filius operantur. Non poteſt filius vllum opus facere, quod id ipſum non faciat pater; nec poteſt pater quidquam facere, quod id ipſum non faciat filius. Quamobrem ſupra dixit; *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor*; ſimul cum ipſo opera omnia. Particula, *ſimiliter*, vt Auguſtinus ait, eandem potentiam ſignificat. Senſus eſt; Quæcunque pater facit, eadem filius facit, *ſimiliter*, id eſt per eandem omnipotentiam, ac ſapientiã, & ſine labore vllo.

Quòd ſi roges: Cur Deus dicatur requieuiſſe ab vniuerſo opere, quod patrarat Geneſ. 2. ſi ſine labore operatur, dũ requies laborem præceſſiſſe indicet. Reſpondetur verbum, *requieſcere*, eo loco ſumi pro verbo, *ceſſare*. Dicitur ergo Deus requieuiſſe, hoc eſt, ab operando ceſſaſſe. Loquitur enim ſcriptura more humano de Deo. Cum ceſſant homines, quieſcunt. Deus ceſſauit, ſed nõ quieuit, quia nec laborauit. Adumbrat autem requies illa Dei, noſtram requiem poſt bona opera, vt Auguſtinus docet tractatu vigeſimo. Quietem (inquit) appellauit ſcriptura, vt nos admoneret, poſt bona opera quieturos. Sic enim ſcriptum eſt; *Et fecit Deus omnia bona valde, & requieuit die ſeptimo*: vt tu homo cum attendis Deũ poſt bona opera requieuiſſe; non tibi ſperes requiem, niſi cum bona fueris operatus. Hæc ille.

Pater diligit filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit.

Dixi non poſſe filiũ a ſe facere quidquam, niſi quod viderit patrẽ facientem, indicat nunc quomodo patrem facientẽ A videat. Quaſi dicat, videt filius patrem facientem; quia pater omnia quæ facit opera, illi demonſtrat. Nihil vero occultat. Rogabis quonam modo pater omnia filio demonſtret, quæ facit? Reſpondetur, patrem ideo dici demonſtrare filio omnia opera ſua, quia cum eſſentia ſapientiam illi communicat, per quam illa cognoſcit.

At videtur Dominus ſignificare huius B demonſtrationis cauſam eſſe amorem patris erga filiũ: *Pater* (inquit) *diligit filium, & omnia demonſtrat ei*. Quaſi velit dicere: pater diligit filium; ideoque omnia illi patefacit opera. Hoc tamen falſum eſt; quoniam pater naturaliter filio demonſtrat opera, hoc eſt, naturaliter cum eſſentia ſapiẽtiam illi communicat, ita, vt huius communicationis, & demonſtrationis, amor cauſa non ſit. Reſpondetur; Pa- C trem filium generare, rerumq; omnium cognitionem, infinitamq; ſapientiam illi communicare naturaliter, non verò quia illum amat; quaſi amor generationis, & communicationis cauſa ſit. Verum, comitatur hãc generationem amor infinitus patris erga filiũ; qui quanuis ſapientiæ filij, & cognitionis cauſa non ſit, tamen ſi cauſam habere poſſet filij ſapientiã, illius hic amor cauſa eſſet. Ideoque D hoc loco amor veluti cauſa dicitur demonſtrationis, vt ait Card. Caietanus. Sicut æternitas (inquit ille Ioannis 5.) non cauſatur ab immutabilitate, ſed quia ſi cauſaretur, ab immutabilitate cauſaretur, dicimus Deum ęternum, quia immutabilem. Simili modo intellige, quod quia pater diligit filium, omnia demonſtrat filio, quæ facit. Hæc ſiquidem tria, E ſcilicet, filium videre, & patrem demonſtrare, & patrem diligere, naturalia ſunt in Deo, & conſequenter ſe habent, ſicut cauſa, & cauſatum, ſi cauſarentur. Hæc Caietanus.

An amor patris cauſa ſit cur demonſtret opera filio.

Caietan.

Diuus Thomas reſpondet rationem hãc non ſumi ex amore, vt ex principio, & cau- *D. Thom.*

&cau-

& cauſa; ſed vt ex ſigno. Etenim ſignum amoris paterni, eſt demonſtratio rerum. Et Lyranus: Hoc (inquit) verbum, *diligit*, nō notat cauſam ſed tantum ſignum, vel concomitantiam.

Lyranus.

Denique, reſpondetur Chriſtum humano loqui more, quo ij, qui amant, ijs quos amant occulta oĩa pandunt; ideoq; ait patrem filium diligere, & illi omnia demonſtrare. Præterea quoniam quãuis A patris amor non ſit cauſa ſapientiæ infinitæ filij, tamen in ſapientia filij, & eius alijs attributis, ſibi maximè complacet iuxta illud Matthęi 17. *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.*

Si hæc verba de Chriſto, qua homo eſt explicentur; facilis erit explanatio; Pater diligit filium, ideoq; omnia ſua opera illi demonſtrat. Chriſtus enim qua homo per beatam, infuſamque ſcientiam, B omnia nouit patris opera. Huius autem cognitionis cauſa fuit Dei amor. Verum locum hunc totum de diuinitate eſſe interpretandum probant illa verba: *Quęcũque ille*, ideſt, pater fecerit, *hæc & filius ſimiliter facit*. Quæ de Chriſto ſecundum diuinam naturam interpretãda ſunt. Secundum enim diuinam naturam omnia facit, quæcunque pater facit, non autem ſecundum humanam. Pater enim mul- C tas creat animas quotidie, quas Chriſtus ſecundum humanam naturam nõ creat. Quod ſi hæc verba de Chriſto ſecundũ diuinam naturam exponenda ſunt, veriſimilius eſt reliqua eidem quoque naturæ tribuenda eſſe.

Maiora demonſtrabit ei opera, vt vos miremini.

Difficultatem hæc verba pariunt. Etenim ſi de Chriſto ſecundum diuinam naturam intelligantur, pater ſimul illi, & ab ęterno omnia demonſtrauit, cum eſſentiam, ſapientiamque per æternam generationem cõmunicauit. Ipſe vero ait, maiora opera eſſe ſibi demonſtrãda, quaſi nondum demonſtrata ſint. Si ſecundũ E humanam naturam explanentur; idem habent dubium. Nam Deus rerum oĩum cognitionem Chriſto in ipſo conceptionis puncto largitus eſt; atque adeo omnia tunc illi demonſtrauit. Cur igitur futuro vtitur tempore: *maiora* (inquiens,) *ei demonſtrabit*: ſi iam pater demonſtrauerat ab æterno? D. Auguſtinus tractat. 21. demonſtranda ait opera maiora Chriſto ideſt, illius corpori myſtico, in hunc ſenſum, *Maiora ei demonſtrabit*: hoc eſt mẽbris eius. Nos (inquit) membra ſumus filij, & nos membra tanquam quod diſcimus, ipſe diſcit, quodammodo in mẽbris ſuis. Cum oſtendit pater membris Chriſti, Chriſto oſtendit, &c. Titelmanus hoc pacto interpretatur: Maiora pater filio demonſtrabit opera: hoc eſt, maiora dabit operari. Attamen veriſimilius eſt verbũ, *demõſtrare*, ſumi pro *oſtendere*, vt ſupra. Rupertus in Ioannem exponit in hunc modum; Maiora mihi pater demonſtrabit in rei euidentia, hoc eſt, in conſpectu hominum in executione, vt vos miremini. Demonſtrabit (ait Rupertus) mihi, & omnibus meis in rei euidẽtia, quod olim demonſtrauit mihi in pręſcientia, &c. Et Caietanus demonſtrare (ait) hic ſumitur non ſolum pro facere in manifeſto filij: ſed etiam cum ſenſibili ſigno apud alios. Ita quod opera hæc maiora faciet pater in manifeſto filij, in aliorum autẽ admirationem, quia videbunt ipſa opera, & cæt.

D. Auguſt.

Titelman.

Rupertus.

Caietanus.

Intelligi ergo poteſt locus de demonſtratione exiſtentiæ realis, & de effectu ipſorum operum, atque executione, hoc pacto: pater maiora demonſtrabit filio in reali exiſtentia, & in ipſo effectu, & actuali in tempore executione, in conſpectu hominum. Quamuis enim filius omnia futura præcognoſceret, eorumque exiſtentiam, tamen multa futura realem exiſtentiam in hominum oculis nondum D habebant, nondum enim effecta erant, & ante hominum oculos collocata.

Dionyſius Carthuſianus aliter interpretatur, his verbis: Per hoc (inquit) q̃ ait, *demonſtrabit*, non datur intelligi quod filius ſecundum diuinam naturam aliquid accipiat in futuro, ſed loquitur ſic, q̃a æterna emanatio verbi, ſeu receptio filij a patre, omne tempus includit, &c. Nã generatio filij a patre ęterna, & perpetua eſt, itemq; demonſtratio, & ſapiẽtia; omne igitur tempus complectitur, pręteritum, pręſens, ac futurum. Quemadmodũ recte dicitur pater generat, & pater generauit, & pater generabit filiũ, quia sẽper, perpetua, & ęterna generatione,

Dionyſius.

facientem: Hoc eſt. Non poteſt filius quidquam facere, niſi quod viderit eſſe diuinæ voluntati, ac diſpoſitioni conſentaneum. At Chriſtus non ait: Non poteſt filius facere quidquam, niſi quod viderit patrem volentem: ſed quod viderit patrem facientem. De operatione ſermo erat, non de voluntate. Præterea verba ſequentia: *Quæcunq; pater facit: hæc & filius ſimiliter facit*; de Chriſto ſecundum diuinam naturam conſtat eſſe intelligenda; ergo hæc de eadem natura diuina intelligi oportet.

Quæcunque enim ille fecerit, hæc, & filius ſimiliter facit.

Dixerat Dominus, non poſſe ſe facere quidquam, niſi quod patrem facientem videret. Quantum vero hæc ſe protẽdat B operatio, nunc indicat, videlicet ad oĩa patris opera ſe protendit, & omnia cõplectitur. Omnia (inquit) opera, quęcũque pater fecerit, filius facit. Nam vna, eademque omnipotentia pater, & filius operantur. Non poteſt filius vllum opus facere, quod id ipſum non faciat pater; nec poteſt pater quidquam facere, quod id ipſum non faciat filius. Quamobrem ſupra dixit; *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor*; ſimul cum ipſo opera omnia. Particula, *ſimiliter*, vt Auguſtinus ait, eandem potentiam ſignificat. Senſus eſt; Quæcunque pater facit, eadem filius facit, *ſimiliter*, ideſt per eandem omnipotentiam, ac ſapientiã, & ſine labore vllo.

Quòd ſi roges: Cur Deus dicatur requieuiſſe ab vniuerſo opere, quod patrarat Geneſ. 2. ſi ſine labore operatur, dũ requies laborem præceſſiſſe indicet. Reſpondetur verbum, *requieſcere*, eo loco ſumi pro verbo, *ceſſare*. Dicitur ergo Deus requieuiſſe, hoc eſt, ab operando ceſſaſſe. Loquitur enim ſcriptura more humano de Deo. Cum ceſſant homines, quieſcunt. Deus ceſſauit, ſed nõ quieuit, quia nec laborauit. Adumbrat autem requies illa Dei, noſtram requiem poſt bona opera, vt Auguſtinus docet tractatu vigeſimo. Quietem (inquit) appellauit ſcriptura, vt nos admoneret, poſt bona opera quieturos. Sic enim ſcriptum eſt; *Et fecit Deus omnia bona valde, & requieuit die ſeptimo*: vt tu homo cum attendis Deũ poſt bona opera requieuiſſe; non tibi ſperes requiem, niſi cum bona fueris operatus. Hæc ille.

Pater diligit filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit.

Dixi non poſſe filiũ a ſe facere quidquam, niſi quod viderit patrẽ facientem, indicat nunc quomodo patrem facientẽ A videat. Quaſi dicat, videt filius patrem facientem; quia pater omnia quæ facit opera, illi demonſtrat. Nihil vero occultat. Rogabis quonam modo pater omnia filio demonſtret, quæ facit? Reſpondetur, patrem ideo dici demonſtrare filio omnia opera ſua, quia cum eſſentia ſapientiam illi communicat, per quam illa cognoſcit.

At videtur Dominus ſignificare huius B demonſtrationis cauſam eſſe amorem patris erga filiũ: *Pater* (inquit) *diligit filium, & omnia demonſtrat ei*. Quaſi velit dicere: pater diligit filium; ideoque omnia illi patefacit opera. Hoc tamen falſum eſt; quoniam pater naturaliter filio demonſtrat opera, hoc eſt, naturaliter cum eſſentia ſapiẽtiam illi communicat, ita, vt huius communicationis, & demonſtrationis, amor cauſa non ſit. Reſpondetur; Pa- C trem filium generare, rerumq; omnium cognitionem, infinitamq; ſapientiam illi communicare naturaliter, non verò quia illum amat; quaſi amor generationis, & communicationis cauſa ſit. Verum comitatur hãc generationem amor infinitus patris erga filiũ; qui quamuis ſapientiæ filij, & cognitionis cauſa non ſit, tamen ſi cauſam habere poſſet filij ſapientia, illius hic amor cauſa eſſet. Ideoque D hoc loco amor veluti cauſa dicitur demonſtrationis, vt ait Card. Caietanus. Si cut æternitas (inquit ille Ioannis 5.) non cauſatur ab immutabilitate, ſed quia ſi cauſaretur, ab immutabilitate cauſaretur, dicimus Deum ęternum, quia immutabilem. Simili modo intellige, quod quia pater diligit filium, omnia demonſtrat filio, quæ facit. Hæc ſiquidem tria, ſcilicet, filium videre, & patrem demon- E ſtrare, & patrem diligere, naturalia ſunt in Deo, & conſequenter ſe habent, ſicut cauſa, & cauſatum, ſi cauſarentur. Hæc Caietanus.

An amor patris cauſa ſit cur demonſtret opera filio.

Caietan.

Diuus Thomas reſpondet rationem hãc non ſumi ex amore, vt ex principio, & cau-

D. Thom.

& cauſa; ſed vt ex ſigno. Etenim ſignum amoris paterni, eſt demonſtratio rerum. Et Lyranus: Hoc (inquit) verbum, *diligit*, nõ notat cauſam ſed tantum ſignum, vel concomitantiam. *Lyranus.*

Denique, reſpondetur Chriſtum humano loqui more, quo ij, qui amant, ijs quos amant occulta oĩa pandunt; ideoq; ait patrem filium diligere, & illi omnia demonſtrare. Præterea quoniam quãuis A patris amor non ſit cauſa ſapientiæ infinitæ filij, tamen in ſapientia filij, & eius alijs attributis, ſibi maximè complacet iuxta illud Matthęi 17. *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.*

Si hæc verba de Chriſto, qua homo eſt explicentur; facilis erit explanatio; Pater diligit filium, ideoq; omnia ſua opera illi demonſtrat. Chriſtus enim qua homo per beatam, infuſamque ſcientiam, B omnia nouit patris opera. Huius autem cognitionis cauſa fuit Dei amor. Verum locum hunc totum de diuinitate eſſe interpretandum probant illa verba: *Quecũque ille*, ideſt, pater fecerit, *hæc & filius ſimiliter facit*. Quæ de Chriſto ſecundum diuinam naturam interpretãda ſunt. Secundum enim diuinam naturam omnia facit, quæcunque pater facit, non autem ſecundum humanam. Pater enim mul- C tas creat animas quotidie, quas Chriſtus ſecundum humanam naturam nõ creat. Quod ſi hæc verba de Chriſto ſecundũ diuinam naturam exponenda ſunt, veriſimilius eſt reliqua eidem quoque naturæ tribuenda eſſe.

Maiora demonſtrabit ei opera, vt vos miremini.

Difficultatem hæc verba pariunt. Etenim ſi de Chriſto ſecundum diuinam naturam intelligantur, pater ſimul illi, & ab ęterno omnia demonſtrauit, cum eſſentiam, ſapientiamque per æternam generationem cõmunicauit. Ipſe vero ait, maiora opera eſſe ſibi demonſtrãda, qua ſi nondum demonſtrata ſint. Si ſecundũ E humanam naturam explanentur; idem habent dubium. Nam Deus rerum oĩum cognitionem Chriſto in ipſo conceptionis puncto largitus eſt; atque adeo omnia tunc illi demonſtrauit. Cur igitur futuro vtitur tempore: *maiora* (inquiens,) *ei demonſtrabit*: ſi iam pater demonſtrauerat ab æterno? D. Auguſtinus tractat. 21. demonſtranda ait opera maiora Chriſto ideſt, illius corpori myſtico, in hunc ſenſum, *Maiora ei demonſtrabit*: hoc eſt mẽbris eius. Nos (inquit) membra ſumus filij, & nos membra tanquam quod diſcimus, ipſe diſcit, quodammodo in mẽbris ſuis. Cum oſtendit pater membris Chriſti, Chriſto oſtendit, &c. Titelmanus hoc pacto interpretatur: Maiora pater filio demonſtrabit opera: hoc eſt, maiora dabit operari. Attamen veriſimilius eſt verbũ, *demõſtrare*, ſumi pro *oſtendere*, vt ſupra. Rupertus in Ioannem exponit in hunc modum; Maiora mihi pater demonſtrabit in rei euidentia, hoc eſt, in conſpectu hominum in executione, vt vos miremini. Demonſtrabit (ait Rupertus) mihi, & omnibus meis in rei euidẽtia, quod olim demonſtrauit mihi in pręſcientia, &c. Et Caietanus demonſtrare (ait) hic ſumitur non ſolum pro facere in manifeſto filij: ſed etiam cum ſenſibili ſigno apud alios. Ita quod opera hæc maiora faciet pater in manifeſto filij, in aliorum autẽ admirationem, quia videbunt ipſa opera, &c.

D. Auguſt. *Titelman.* *Rupertus.* *Caietanus.*

Intelligi ergo poteſt locus de demonſtratione exiſtentiæ realis, & de effectu ipſorum operum, atque executione, hoc pacto: pater maiora demonſtrabit filio in reali exiſtentia, & in ipſo effectu, & actuali in tempore executione, in conſpectu hominum. Quamuis enim filius omnia futura præcognoſceret, eorumque exiſtentiam, tamen multa futura realem exiſtentiam in hominum oculis nõdum D habebant, nondum enim effecta erant, & ante hominum oculos collocata.

Dionyſius Carthuſianus aliter interpretatur, his verbis: Per hoc (inquit) q̃ ait, *demonſtrabit*, non datur intelligi quod filius ſecundum diuinam naturam aliquid accipiat in futuro, ſed loquitur ſic, q̃a æterna emanatio verbi, ſeu receptio filij a patre, omne tempus includit, &c. Nã generatio filij a patre ęterna, & perpetua eſt, itemq; demonſtratio, & ſapiẽtia; omne igitur tempus complectitur, pręteritum, pręſens, ac futurum. Quemadmodũ recte dicitur pater generat, & pater generauit, & pater generabit filiũ, quia sẽper, perpetua, & ęterna generatione, *Dionyſius.*

facientem: Hoc eſt. Non poteſt filius quidquam facere, niſi quod viderit eſſe diuinæ voluntati, ac diſpoſitioni conſentaneum. At Chriſtus non ait: Non poteſt filius facere quidquam, niſi quod viderit patrem volentem: ſed quod viderit patrem facientem. De operatione ſermo erat, non de voluntate. Præterea verba ſequentia: *Quæcunq; pater facit: hæc & filius ſimiliter facit*; de Chriſto ſecundum diuinam naturam conſtat eſſe intelligenda; ergo hæc de eadem natura diuina intelligi oportet.

Quæcunque enim ille fecerit, hæc, & filius ſimiliter facit.

Dixerat Dominus, non poſſe ſe facere quidquam, niſi quod patrem facientem videret. Quantum vero hæc ſe protēdat operatio, nunc indicat, videlicet ad oīa patris opera ſe protendit, & omnia cōplectitur. Omnia (inquit) opera, quęcūque pater fecerit, filius facit. Nam vna, eademque omnipotentia pater, & filius operantur. Non poteſt filius vllum opus facere, quod id ipſum non faciat pater; nec poteſt pater quidquam facere, quod id ipſum non faciat filius. Quamobrem ſupra dixit; *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor*; ſimul cum ipſo opera omnia. Particula, *ſimiliter*, vt Auguſtinus ait, eandem potentiam ſignificat. Senſus eſt; Quæcunque pater facit, eadem filius facit, *ſimiliter*, ideſt per eandem omnipotentiam, ac ſapientiā, & ſine labore vllo.

Quòd ſi roges: Cur Deus dicatur requieuiſſe ab vniuerſo opere, quod patrarat Geneſ. 2. ſi ſine labore operatur, dū requies laborem præceſſiſſe indicet. Reſpondetur verbum, *requieſcere*, eo loco ſumi pro verbo, *ceſſare*. Dicitur ergo Deus requieuiſſe, hoc eſt, ab operando ceſſaſſe. Loquitur enim ſcriptura more humano de Deo. Cum ceſſant homines, quieſcunt. Deus ceſſauit, ſed nō quieuit, quia nec laborauit. Adumbrat autem requies illa Dei, noſtram requiem poſt bona opera, vt Auguſtinus docet tractatu vigeſimo. Quietem (inquit) appellauit ſcriptura, vt nos admoneret, poſt bona opera quieturos. Sic enim ſcriptum eſt; *Et fecit Deus omnia bona valde, & requieuit die ſeptimo*: vt tu homo cum attendis Deū poſt bona opera requieuiſſe; non tibi ſperes requiem, niſi cum bona fueris operatus. Hæc ille.

Pater diligit filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit.

Dixi non poſſe filiū a ſe facere quidquam, niſi quod viderit patrē facientem, indicat nunc quomodo patrem facientē A videat. Quaſi dicat, videt filius patrem facientem; quia pater omnia quæ facit opera, illi demonſtrat. Nihil vero occultat. Rogabis quonam modo pater omnia filio demonſtret, quæ facit? Reſpondetur, patrem ideo dici demonſtrare filio omnia opera ſua, quia cum eſſentia ſapientiam illi communicat, per quam illa cognoſcit.

At videtur Dominus ſignificare huius B demonſtrationis cauſam eſſe amorem patris erga filiū: *Pater* (inquit) *diligit filium, & omnia demonſtrat ei*. Quaſi velit dicere: pater diligit filium; ideoque omnia illi patefacit opera. Hoc tamen falſum eſt; quoniam pater naturaliter filio demonſtrat opera, hoc eſt, naturaliter cum eſſentia ſapiētiam illi communicat, ita, vt huius communicationis, & demonſtrationis, amor cauſa non ſit. Reſpondetur; Pa- C trem filium generare, rerumq; omnium cognitionem, infinitamq; ſapientiam illi communicare naturaliter, non verò quia illum amat; quaſi amor generationis, & communicationis cauſa ſit. Verum comitatur hāc generationem amor infinitus patris erga filiū; qui quanuis ſapientiæ filij, & cognitionis cauſa non ſit, tamen ſi cauſam habere poſſet filij ſapientia, illius hic amor cauſa eſſet. Ideoque D hoc loco amor veluti cauſa dicitur demonſtrationis, vt ait Card. Caietanus. Sicut æternitas (inquit ille Ioannis 5.) non cauſatur ab immutabilitate, ſed quia ſi cauſaretur, ab immutabilitate cauſaretur, dicimus Deum ęternum, quia immutabilem. Simili modo intellige, quod quia pater diligit filium, omnia demonſtrat filio, quæ facit. Hæc ſiquidem tria, E ſcilicet, filium videre, & patrem demonſtrare, & patrem diligere, naturalia ſunt in Deo, & conſequenter ſe habent, ſicut cauſa, & cauſatum, ſi cauſarentur. Hæc Caietanus.

An amor patris cauſa ſit cur demonſtret opera filio.

Caietan.

Diuus Thomas reſpondet rationem hāc non ſumi ex amore, vt ex principio, & cau-

D. Thom.

Digitiz

& cauſa; ſed vt ex ſigno. Etenim ſignum amoris paterni, eſt demonſtratio rerum. Et Lyranus: Hoc (inquit) verbum, *diligit*, nō notat cauſam ſed tantum ſignum, vel concomitantiam. *Lyranus.*

Denique, reſpondetur Chriſtum humano loqui more, quo ij, qui amant, ijs quos amant occulta oīa pandunt; ideoq; ait patrem filium diligere, & illi omnia demonſtrare. Præterea quoniam quāuis A patris amor non ſit cauſa ſapientiæ infinitæ filij, tamen in ſapientia filij, & eius alijs attributis, ſibi maximè complacet iuxta illud Matthęi 17. *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.*

Si hæc verba de Chriſto, qua homo eſt explicentur; facilis erit explanatio; Pater diligit filium, ideoq; omnia ſua opera illi demonſtrat. Chriſtus enim qua homo per beatam, infuſamque ſcientiam, B omnia nouit patris opera. Huius autem cognitionis cauſa fuit Dei amor. Verum locum hunc totum de diuinitate eſſe interpretandum probant illa verba: *Quęcūque ille*, ideſt, pater fecerit, *hæc & filius ſimiliter facit*. Quæ de Chriſto ſecundum diuinam naturam interpretāda ſunt. Secundum enim diuinam naturam omnia facit, quæcunque pater facit, non autem ſecundum humanam. Pater enim mul- C tas creat animas quotidie, quas Chriſtus ſecundum humanam naturam nō creat. Quod ſi hæc verba de Chriſto ſecundū diuinam naturam exponenda ſunt, veriſimilius eſt reliqua eidem quoque naturæ tribuenda eſſe.

Maiora demonſtrabit ei opera, vt vos miremini.

Difficultatem hæc verba pariunt. Etenim ſi de Chriſto ſecundum diuinam naturam intelligantur, pater ſimul illi, & ab ęterno omnia demonſtrauit, cum eſſentiam, ſapientiamque per æternam generationem cōmunicauit. Ipſe vero ait, maiora opera eſſe ſibi demonſtrāda, quaſi nondum demonſtrata ſint. Si ſecundū E humanam naturam explanentur; idem habent dubium. Nam Deus rerum oīum cognitionem Chriſto in ipſo conceptionis puncto largitus eſt; atque adeo omnia tunc illi demonſtrauit. Cur igitur futuro vtitur tempore: *maiora* (inquiens,) *ei demonſtrabit*: ſi iam pater demonſtrauerat ab æterno? D. Auguſtinus tractat. 21. demonſtranda ait opera maiora Chriſto ideſt, illius corpori myſtico, in hunc ſenſum, *Maiora ei demonſtrabit*: hoc eſt mēbris eius. Nos (inquit) membra ſumus filij, & nos membra tanquam quod diſcimus, ipſe diſcit, quodammodo in mēbris ſuis. Cum oſtendit pater membris Chriſti, Chriſto oſtendit, &c. Titelmanus hoc pacto interpretatur: Maiora pater filio demonſtrabit opera: hoc eſt, maiora dabit operari. Attamen veriſimilius eſt verbū, *demōſtrare*, ſumi pro *oſtendere*, vt ſupra. Rupertus in Ioannem exponit in hunc modum; Maiora mihi pater demonſtrabit in rei euidentia, hoc eſt, in conſpectu hominum in executione, vt vos miremini. Demonſtrabit (ait Rupertus) mihi, & omnibus meis in rei euidētia, quod olim demonſtrauit mihi in pręſcientia, &c. Et Caietanus demonſtrare (ait) hic ſumitur non ſolum pro facere in manifeſto filij: ſed etiam cum ſenſibili ſigno apud alios. Ita quod opera hæc maiora faciet pater in manifeſto filij, in aliorum autē admirationem, quia videbunt ipſa opera, &c. *D. Auguſt.* *Titelman.* *Rupertus.* *Caietanus.*

Intelligi ergo poteſt locus de demonſtratione exiſtentiæ realis, & de effectu ipſorum operum, atque executione, hoc pacto: pater maiora demonſtrabit filio in reali exiſtentia, & in ipſo effectu, & actuali in tempore executione, in conſpectu hominum. Quamuis enim filius omnia futura præcognoſceret, eorumque exiſtentiam, tamen multa futura realem exiſtentiam in hominum oculis nōdum D habebant, nondum enim effecta erant, & ante hominum oculos collocata.

Dionyſius Carthuſianus aliter interpretatur, his verbis: Per hoc (inquit) ꝙ ait, *demonſtrabit*, non datur intelligi quod filius ſecundum diuinam naturam aliquid accipiat in futuro, ſed loquitur ſic, ꝗa æterna emanatio verbi, ſeu receptio filij a patre, omne tempus includit, &c. Nā generatio filij a patre ęterna, & perpetua eſt, itemq; demonſtratio, & ſapiētia; omne igitur tempus complectitur, pręteritum, pręſens, ac futurum. Quemadmodū recte dicitur pater generat, & pater generauit, & pater generabit filiū, quia ſēper, perpetua, & ęterna generatione, *Dionyſius.*

Hominem nō habemus quia nos ipſos deſerimus.

Nos ipſi nos deſerimu s. Alioqui dicere A nemo poteſt; *hominem non habeo.* Siquidem & hominē, & homines multos habemus concionatores, confeſſarios, Epiſcopos, ſacerdotes, rerumque ſpiritalium magiſtros, qui tū verbò, tùm ſcripto, quid ad animi ſalutem conſequendam agendum ſit, docent. At homo hominem non habet; quia ſe ipſum videtur amiſiſſe; & in brutum animal degeneraſſe: iuxta illud Philonis in libro de Abraham, pag. 307. Nemo iniuſtus eſt homo; ſed bellua po- B tius humana forma prædita. &c. Et illud Diui Auguſtini tractatu 15. in Ioannem: Animam habere, & intellectum non habere, id eſt, non adhibere, nec ſecundum eum viuere; beſtialis eſt vita. &c. Paralyticus hic quia hominem non habuit longiſſimo 38. annorum morbo laborauit. Sic ij qui hominem, id eſt, humanum intellectum fide illuſtratum, & æternas res ſpeculantem, non habent, nec ſecundum eum viuunt, longiſſimis ani- C mi ægritudinibus iactantur. Si autem aliquando per pœnitentiam conualeſcunt; mox in priſtinum morbum relabuntur. At verò relapſis grauiorem imminere cruciatum illa verba indicant: *Noli peccare ne tibi deterius aliquid contingat*; vt ſupra dictum eſt.

Philo.

Homines degenerant in belluas.

D. Auguſt.

Hominē habemus Deū.

Non habuit homo hic hominem à quo in piſcinam duceretur; ſed Deū habuit, & hominem Chriſtum, à quo ſanaretur. Sic ægrum humanum genus hominem D non habebat, à quo incolumitatem poſſet conſequi. Nec enim poterat homo aliquis, qui ſolummodò homo eſſet, hominibus afferre ſanitatem. Neceſſarius erat homo, qui ſimul eſſet Deus. Venit igitur homo Deus, & ſanitatem cōſecutum eſt hominum genus. D. Auguſtin. tract. 17. in Ioannem: Verè (inquit) neceſſarius erat homo ad ſalutem, ſed homo ille, qui & Deus eſt. &c. Nemo ergo dicere iam poteſt: *hominem non habeo*; ſiquidem homi- E nem habet Deū, à quo, ſi velit illius præſtare mandata, ſanitatem conſequetur.

D. Auguſt.

Exemplum hominis pœnitentiam agentis.

Poſt ſanitatem adeptam neceſſarium eſt vitæ exemplum; ita vt ſanum te eſſe, cunctis palam fiat, nō ægrotum. Id quod lecti aſportatio adumbrat. *Tolle* (ait Dominus) *grabatum tuum, & ambula.* Quorſum? Nimirum vt oſtenderet perfectam ſanitatem, adeptumque robur. Tu quoque ſi ſanus es, ſanitatem præ te ferto; tolle lectum, id eſt mandatorum Chriſti iugum. Iugum quidem eſt, ſed lectus etiā eſt. Iugū eſt, quia cohibet, & onerat, ſed lectus etiam. Lectus quietis locus eſt; de iugo ſuo ait Chriſtus Matthæi 11. *Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde; & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Qui Chriſti iugum tollit, lectum tollit, in quo tùm in vita, tum in morte, iucundè conquieſcat. Is enim tranquillè moritur, qui in hoc lecto moritur. *Vniuerſum ſtratum eius* (ait vates Pſalm. 40.) *verſaſti in infirmitate eius*: hoc eſt, lectum ægroti vertiſti, & molles effeciſti culcitras; vt mollius cubaret, & quietè dormiret. Id in iugo ſuo præſtat Dominus; verſat hūc lectum, mollem efficit, ac ſuauem, vt & vita, & mors ſuauis ſit. Adde Deum cùm nobis animi ſanitatem donat, onerare ſanos. Graue etiam onus eſt, tanti ponderis beneficium, quod tùm gratiarum, tùm bonorum operum actione perpetua, eſt perſoluēdum. Hinc illud Diui Bernardi in Pſalm. 90. Ser. 15. Onerat nos Deus, cum exonerat; onerat beneficio, cum exonerat peccato. &c.

Matth. 11.

Iugum Chriſti lectus.

Pſalm. 40.

D. Bern.

Ideo ſanitate donamur vt ambulemus.

Ait Dominus: *Tolle grabatum, & ambula*, ſcilicet in cælum, iuxta illud Pſalm. 83. *Ibunt de virtute in virtutem*, id eſt, de fortitudine in fortitudinem, fient in dies gratia ſpiritusque ſancti donis robuſtiores. *Et videbitur Deus Deorum in Sion*, id eſt, in cælo. Ideò nobis ſanitatem cōfert Dominus vt ambulemus. Quod docet Auguſtinus epiſtol. 105. Sicut (inquit) à vulnere claudicans ideò curatur, vt ſanato malo præterito, futurus dirigatur ingreſſus: ſic mala noſtra non ad hoc ſolum ſupernus medicus ſanat, vt illa iam non ſint, ſed vt de cætero rectè ambulare poſſimus. &c. Lege librum 6. contra Iulianum, capite 11.

D. Auguſt.

Impedimenta ſanato occurrunt.

Si lectum, id eſt, onus Dei humeris imponas, protinus impedimenta occurrent; non deerunt, qui vt deponas ſuadeant. *Non licet tibi tollere grabatum*, aiebant Iudæi paralytico, iam ſalutem conſecuto. Tibi ſimile quid occurret. At quantumcumque canes oblatrent; caue ne iugum abijcias. Qui enim te ſanum fecit, ille dixit, Matth. 11. *Tollite iugum meum ſuper vos*. Deus dixit; dicenti obtemperandum eſt Deo: iuxta illud adoleſcentis

Matth. 11.

ſtrenuiſſi-

2. Matt. 7. ſtrenuiſſimi 2. Machab. 7. *Non obedio præcepto Regis, ſed præcepto legis, &c.* & illud Magni Petri, & Ioannis, Act. 4. *Si iuſtum eſt in conſpectu Dei, vos magis audire, quam Deū, iudicare, &c.*

Denique in templo inuenit Chriſtus paralyticum, in tēplo illum monuit, ne in peccatum relaberetur, in tēplo ab eo eſt cognitus. Vt enim ait Euangeliſta: *Neſciebat quis eſſet. Ieſus enim declinabat a turba conſtituta in loco, &c.* Declina tu quoque a turba, templum pete, ibi te monebit, et mouebit Dominus, ibi a te cognoſcetur. Vnde Beda, Ioan. 5. Quod is (ait) id eſt paralyticus, non in turba, ſed in templo Chriſtum cognoſcit, myſticè nos inſtituit, vt ſi verè conditoris noſtri gratiam

Fugienda turba. *Beda.*

A cognoſcere, ſi eius amore confirmari, ſi ad eius viſionē peruenire deſideramus; fugiamus turbam ſolicitè, nō ſolum turbantium nos cogitationum, affectuumq; prauorum, verum etiam hominum nequam. Confugiamus ſeduli ad domum orationis, &c. Et Auguſtinus tractat. 17. Difficile (inquit) eſt in turba videre Chriſtū. Solitudo quædam neceſſaria eſt menti noſtræ. Quadam ſolitudine intētionis videtur Deus. Turba ſtrepitum habet, viſio iſta ſecretum deſiderat, &c. Exo. 3. *Cum minaſſet Moyſes gregem ad interiora deſerti, apparuit ei Dominus, &c.* Eundem in modum ſi ad interiora deſerti ſpiritalis, cogitationum, & affectuum gregem impellamus, Chriſtus nobis apparebit.

Solitudo. *D. Auguſt.* *Exod. 3.*

CAPVT V.

De dictis Chriſti poſt ſanatum ægrum apud piſcinam.

IOANNES CAP. V.

Propterea perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hæc faciebat in ſabbatho. Ieſus autem reſpondit eis. Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbathum, ſed & patrem ſuum dicebat Deum; æqualem ſe faciens Deo. Reſpondit itaque Ieſus, & dixit eis: Amen amen dico vobis, non poteſt filius a ſe facere quidquam, niſi quod viderit patrē facientem. Quæcumque enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit, & maiora his demonſtrabit ei opera, vt vos miremini. Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & filius, quos vult viuificat. Neque enim pater iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui miſit illum. Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, &

Digitized by Google

Hominem nõ habemus quia nos ipſos deſerimus.

Nos ipſi nos deſerimu s. Alioqui dicere (A) nemo poteſt; *hominem non habeo.* Siquidem & hominẽ, & homines multos habemus concionatores, confeſſarios, Epiſcopos, ſacerdotes, rerumque ſpiritalium magiſtros, qui tũ verbò, tùm ſcripto, quid ad animi ſalutem conſequendam agendum ſit, docent. At homo hominem non habet; quia ſe ipſum videtur amiſiſſe; & in brutum animal degeneraſſe: iuxta illud Philonis in libro de Abraham, pag. 307.

Phil.

Homines degenerant in belluas.

Nemo iniuſtus eſt homo; ſed bellua po-(B)tius humana forma prædita. &c. Et illud Diui Auguſtini tractatu 15. in Ioannem: Animam habere, & intellectum non habere, id eſt, non adhibere, nec ſecundum eum viuere; beſtialis eſt vita. &c. Paralyticus hic quia hominem non habuit longiſſimo 38. annorum morbo laborauit. Sic ij qui hominem, id eſt, humanum intellectum fide illuſtratum, & æternas res ſpeculantem, non habent, nec ſecundum eum viuunt, longiſſimis ani-(C)mi ægritudinibus iactantur. Si autem aliquando per pœnitentiam conualeſcunt; mox in priſtinum morbum relabuntur. At verò relapſis grauiorem imminere cruciatum illa verba indicant: *Noli peccare ne tibi deterius aliquid contingat*; vt ſupra dictum eſt.

D. Auguſt.

Hominẽ habemus Deũ.

Non habuit homo hic hominem à quo in piſcinam duceretur; ſed Deũ habuit, & hominem Chriſtum, à quo ſanaretur. Sic ægrum humanum genus hominem (D) non habebat, à quo incolumitatem poſſet conſequi. Nec enim poterat homo aliquis, qui ſolummodò homo eſſet, hominibus afferre ſanitatem. Neceſſarius erat homo, qui ſimul eſſet Deus. Venit igitur homo Deus, & ſanitatem cõſecutum eſt hominum genus. D. Auguſtin. tract. 17. in Ioannem: Verè (inquit) neceſſarius erat homo ad ſalutem, ſed homo ille, qui & Deus eſt. &c. Nemo ergo dicere iam poteſt: *hominem non habeo*; ſiquidem homi-(E)nem habet Deũ, à quo, ſi velit illius præſtare mandata, ſanitatem conſequetur.

D. Auguſt.

Exemplum hominis pœnitentiam agentis.

Poſt ſanitatem adeptam neceſſarium eſt vitæ exemplum; ita vt ſanum te eſſe, cunctis palam fiat, nõ ægrotum. Id quod lecti aſportatio adumbrat. *Tolle* (ait Dominus) *grabatum tuum, & ambula.* Quorſum? Nimirum vt oſtenderet perfectam ſanitatem, adeptumque robur. Tu quoque ſi ſanus es, ſanitatem præ te ferto; tolle lectum, id eſt mandatorum Chriſti iugum. Iugum quidem eſt, ſed lectus etiã eſt. Iugũ eſt, quia cohibet, & onerat, ſed lectus etiam. Lectus quietis locus eſt; de iugo ſuo ait Chriſtus Matthæi 11. *Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde; & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Qui Chriſti iugum tollit, lectum tollit, in quo tùm in vita, tum in morte, iucundè conquieſcat. Is enim tranquillè moritur, qui in hoc lecto moritur. *Vniuerſum ſtratum eius* (ait vates Pſalm. 40.) *verſaſti in infirmitate eius*: hoc eſt, lectum ægroti vertiſti, & molles effeciſti culcitras; vt mollius cubaret, & quietè dormiret. Id in iugo ſuo præſtat Dominus; verſat hic lectum, mollem efficit, ac ſuauem, vt & vita, & mors ſuauis ſit. Adde Deum cùm nobis animi ſanitatem donat, onerare ſanos. Graue etiam onus eſt, tanti ponderis beneficium, quod tùm gratiarum, tùm bonorum operum actione perpetua, eſt perſoluẽdum. Hinc illud Diui Bernardi in Pſalm. 90. Ser. 15. Onerat nos Deus, cum exonerat; onerat beneficio, cum exonerat peccato. &c.

Matth. 11.

Iugum Chriſti lectus.

Pſalm. 40.

D. Bern.

Ait Dominus: *Tolle grabatum, & ambula*, ſcilicet in cælum, iuxta illud Pſalm. 83. *Ibunt de virtute in virtutem*, id eſt, de fortitudine in fortitudinem, fient in dies gratia ſpirituſque ſancti donis robuſtiores. *Et videbitur Deus Deorum in Sion*, id eſt, in cælo. Ideò nobis ſanitatem cõfert Dominus vt ambulemus. Quod docet Auguſtinus epiſtol. 105. Sicut (inquit) à vulnere claudicans ideò curatur, vt ſanato malo præterito, futurus dirigatur ingreſſus: ſic mala noſtra non ad hoc ſolum ſupernus medicus ſanat, vt illa iam non ſint, ſed vt de cætero rectè ambulare poſſimus. &c. Lege librum 6. contra Iulianum, capite 11.

Ideo ſanitate donamur vt ambulemus.

D. Auguſt.

Si lectum, id eſt, onus Dei humeris imponas, protinus impedimenta occurrent; non deerunt, qui vt deponas ſuadeant. *Non licet tibi tollere grabatum*, aiebant Iudæi paralytico, iam ſalutem conſecuto. Tibi ſimile quid occurret. At quantumcumque canes oblatrent; caue ne iugum abijcias. Qui enim te ſanum fecit, ille dixit, Matth. 11. *Tollite iugum meum ſuper vos.* Deus dixit; dicenti obtemperandum eſt Deo: iuxta illud adoleſcentis

Impedimenta ſanato occurrent.

Matth. 11.

ſtrenuiſſi-

ſtrenuiſſimi 2.Machab.7.*Non obedio præce-* *2.Matt. 7.* *pto Regis, ſed præcepto legis, &c.* & illud Magni Petri, & Ioannis, Act. 4. *Si iuſtum eſt in conſpectu Dei, vos magis audire, quam Deũ, iudicare, &c.*

Denique in templo inuenit Chriſtus paralyticum, in tẽplo illum monuit, ne in peccatum relaberetur, in tẽplo ab eo eſt cognitus. Vt enim ait Euangeliſta: *Neſciebat quis eſſet. Ieſus enim declinabat a tur-* *Fugienda turba.* *ba conſtituta in loco, &c.* Declina tu quoque a turba, templum pete, ibi te monebit, et mouebit Dominus, ibi a te cognoſcetur. *Beda.* Vnde Beda, Ioan. 5. Quod is (ait) ideſt paralyticus, non in turba, ſed in templo Chriſtum cognoſcit, myſticè nos inſtituit, vt ſi verè conditoris noſtri gratiam A cognoſcere, ſi eius amore confirmari, ſi ad eius viſionẽ peruenire deſideramus; fugiamus turbam ſolicitè, nõ ſolum turbantium nos cogitationum, affectumq; prauorum, verum etiam hominum nequam. Confugiamus ſeduli ad domum orationis, &c. Et Auguſtinus tractat. 17. *Solitudo.* Difficile (inquit) eſt in turba videre Chriſtũ. Solitudo quædam neceſſaria eſt menti noſtræ. *D. Auguſt.* Quadam ſolitudine intẽtionis videtur Deus. Turba ſtrepitum habet, viſio iſta ſecretum deſiderat, &c. Exo. 2. *Exod. 2.* *Cum minaſſet Moyſes gregem ad interiora deſerti, apparuit ei Dominus, &c.* Eundem in modum ſi ad interiora deſerti ſpiritalis, cogitationum, & affectuum gregem impellamus, Chriſtus nobis apparebit.

CAPVT V.

De dictis Chriſti poſt ſanatum ægrum apud piſcinam.

IOANNES CAP. V.

PRopterea perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hæc faciebat in ſabbatho. Ieſus autem reſpondit eis. Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbathum, ſed & patrem ſuum dicebat Deum; æqualem ſe faciens Deo. Reſpondit itaque Ieſus, & dixit eis: Amen amen dico vobis, non poteſt filius a ſe facere quidquam, niſi quod viderit patrẽ facientem. Quæcumque enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit, & maiora his demonſtrabit ei opera, vt vos miremini. Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & filius, quos vult viuificat. Neque enim pater iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui miſit illum. Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum au-

& cauſa; ſed vt ex ſigno. Etenim ſignum amoris paterni, eſt demonſtratio rerum. Et Lyranus: Hoc (inquit) verbum, *diligit*, nō notat cauſam ſed tantum ſignum, vel concomitantiam.

Lyranus.

Denique, reſpondetur Chriſtum humano loqui more, quo ij, qui amant, ijs quos amant occulta oīa pandunt; ideoq; ait patrem filium diligere, & illi omnia demonſtrare. Prȩterea quoniam quáuis A patris amor non ſit cauſa ſapientiæ infinitæ filij, tamen in ſapientia filij, & eius alijs attributis, ſibi maximè complacet iuxta illud Matthęi 17. *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.*

Si hæc verba de Chriſto, qua homo eſt explicentur; facilis erit explanatio; Pater diligit filium, ideoq; omnia ſua opera illi demonſtrat. Chriſtus enim qua homo per beatam, infuſamque ſcientiam, B omnia nouit patris opera. Huius autem cognitionis cauſa fuit Dei amor. Verum locum hunc totum de diuinitate eſſe interpretandum probant illa verba: *Quęcūque ille*, ideſt, pater fecerit, *hæc & filius ſimiliter facit*. Quæ de Chriſto ſecundum diuinam naturam interpretāda ſunt. Secundum enim diuinam naturam omnia facit, quæcunque pater facit, non autem ſecundum humanam. Pater enim mul- C tas creat animas quotidie, quas Chriſtus ſecundum humanam naturam nō creat. Quod ſi hæc verba de Chriſto ſecundū diuinam naturam exponenda ſunt, veriſimilius eſt reliqua eidem quoque naturæ tribuenda eſſe.

Maiora demonſtrabit ei opera, vt vos miremini.

Difficultatem hæc verba pariunt. Etenim ſi de Chriſto ſecundum diuinam naturam intelligantur, pater ſimul illi, & ab ęterno omnia demonſtrauit, cum eſſentiam, ſapientiamque per æternam generationem cōmunicauit. Ipſe vero ait, maiora opera eſſe ſibi demonſtrāda, qua ſi nondum demonſtrata ſint. Si ſecundū E humanam naturam explanentur; idem habent dubium. Nam Deus rerum oīum cognitionem Chriſto in ipſo conceptionis puncto largitus eſt; atque adeo omnia tunc illi demonſtrauit. Cur igitur futuro vtitur tempore: *maiora* (inquiens,) *ei demonſtrabit*: ſi iam pater demonſtrauerat ab æterno? D. Auguſtinus tractat. 21. demonſtranda ait opera maiora Chriſto ideſt, illius corpori myſtico, in hunc ſenſum, *Maiora ei demonſtrabit*: hoc eſt mēbris eius. Nos (inquit) membra ſumus filij, & nos membra tanquam quod diſcimus, ipſe diſcit, quodammodo in mēbris ſuis. Cum oſtendit pater membris Chriſti, Chriſto oſtendit, &c. Titelmanus hoc pacto interpretatur: Maiora pater filio demonſtrabit opera: hoc eſt, maiora dabit operari. Attamen veriſimilius eſt verbū, *demōſtrare*, ſumi pro *oſtendere*, vt ſupra. Rupertus in Ioannem exponit in hunc modum; Maiora mihi pater demonſtrabit in rei euidentia, hoc eſt, in conſpectu hominum in executione, vt vos miremini. Demonſtrabit (ait Rupertus) mihi, & omnibus meis in rei euidētia, quod olim demonſtrauit mihi in pręſcientia, &c. Et Caietanus demonſtrare (ait) hic ſumitur non ſolum pro facere in manifeſto filij: ſed etiam cum ſenſibili ſigno apud alios. Ita quod opera hæc maiora faciet pater in manifeſto filij, in aliorum autē admirationem, quia videbunt ipſa opera, & cæt.

D. Auguſt.

Titelman.

Rupertus.

Caietanus.

Intelligi ergo poteſt locus de demonſtratione exiſtentiæ realis, & de effectu ipſorum operum, atque executione, hoc pacto: pater maiora demonſtrabit filio in reali exiſtentia, & in ipſo effectu, & actuali in tempore executione, in conſpectu hominum. Quamuis enim filius omnia futura præcognoſceret, eorumque exiſtentiam, tamen multa futura realem exiſtentiam in hominum oculis nōdum D habebant, nondum enim effecta erant, & ante hominum oculos collocata.

Dionyſius Carthuſianus aliter interpretatur, his verbis: Per hoc (inquit) quod ait, *demonſtrabit*, non datur intelligi quod filius ſecundum diuinam naturam aliquid accipiat in futuro, ſed loquitur ſic, quia æterna emanatio verbi, ſeu receptio filij a patre, omne tempus includit, &c. Nā generatio filij a patre ęterna, & perpetua eſt, itemq; demonſtratio, & ſapiētia; omne igitur tempus complectitur, pręteritum, pręſens, ac futurum. Quemadmodū recte dicitur pater generat, & pater generauit, & pater generabit filiū, quia ſēper, perpetua, & ęterna generatione,

Dionyſius.

audiamus eodem loco: Poteſt (inquit) intelligi Deum requieuiſſe a condendis generibus creaturæ; quia vltra iam non condidit aliqua genera noua. Deinceps autem vſque nunc, & vltra, operatur eorũdem generum adminiſtrationem, quæ tunc inſtituta ſunt. Non vt ipſo ſaltem die ſeptimo, potentia eius ab omnium rerum gubernatione ceſſaret. Alioqui continuo dilaberentur. Creatoris enim potẽtia, atq; omnipotentis, & omnitenentis virtus, cauſa ſubſiſtẽdi eſt creaturæ. Quæ virtus ab eis, quæ creata ſunt, regendis, ſi aliquando ceſſaret, ſimul & illorum ceſſaret ſpecies, omniſque natura concideret. Neque enim ſicut ſtructuram ædium cum fabricauerit quis, abſcedit; atque illo abſcedente, atque ceſſante ſtat opus eius; ita mundus, vel ictu oculi, ſtare poterit, ſi ei Deus regimen ſui ſubtraxerit. Proinde quod Dominus ait: *Pater meus vſque modo operatur*; continuationem quandam operis eius, qua vniuerſam creaturam continet, atq; adminiſtrat, oſtendit. Hęc Auguſtinus. Item D. Chryſoſt. hom. 10. in Geneſ. Cum ſcriptura dicit, quod Deus requieuit ab operibus ſuis: docet nos, quod a formando, & ex nihilo res, vt eſſent, producẽdo, requieuit. Chriſtus autem dicens: *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor*; continentem ſuam prouidentiam nobis declarat; & operationem vocat conſeruationem factorũ, quibus largitur, vt permaneant, dum totum gubernat mundum.

Res omnes ex Dei conſeruatione pendent.

D. Chryſoſ.

Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, &c.

Ex verbis expoſitis collegerunt Iudęi Chriſtum ęqualem ſe Deo facere; ſiquidem patrem ſuum dicebat Deum. Gręce legitur patrem, ἴδιον, ideſt patrem proprium ſibi, dicebat Deum, non eo modo quo Iudæorum pater erat. Et parem ſe illi faciebat in operando etiã in ſabbatho: *Propterea ergo* (ait Ioannes) *quærebant eum Iudęi interficere: quia non ſolum ſoluebat ſabbathum, ſed & patrem ſuum dicebat Deum, ęqualem ſe faciens Deo.* Hæc verba (ait Chryſoſtomus) *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor*: ſunt ęqualem ſe patri facientis. Nulla enim in ijs verbis differentia eſt. Non dixit; pater operatur, & ego ſubminiſtro; ſed idem verbũ *Operor, &c.* D. Hilarius de Trinitate, lib. 7. æqualem ſe Deo oſtendiſſe Chriſtum ait, quia patrẽ ſuum Deum appellauit. Aduerſus (inquit) eam inuidiam, qua ſe per paternum nomen, Deo exæquaſſet, hæc ſubdidit. *Non poteſt filius a ſe facere quidquam, niſi quod viderit patrem facientem, &c.* Similiter D. Ambroſius lib. 2. de fide cap. 4. Filium (inquit) non

Chryſoſt.

Hilarius.

D. Ambroſ.

A eſſe eò minorem, quia filius eſt, Euangeliſta teſtatur. Et æqualem eſſe quia filius eſt, ipſe ſignificat dicens: *Propterea enim volebant eum occidere Iudæi, quia non ſolum ſoluebat ſabbathum: ſed & patrem proprium dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo.* Non Iudęi hoc dicunt; ſed Euangeliſta teſtatur, ꝙ æqualem ſe faciebat Deo, propriũ ſe Dei filium dicens. Euãgeliſta ex propria perſona dicit: *Propterea volebant eum Iudæi occi-*

B *dere.* Et interpretatus eſt cauſam, ideo Iudęos ad eius necem eſſe cõmotos, quod cum, & ſabbathum quaſi Deus ſolueret, & Deũ patrem ſibi propriũ vindicaret, non ſolum in ſolutione ſabbathi maieſtatem diuinæ poteſtatis, ſed etiam in patris proprij nomine ius ſibi æternę ęqualitatis aſciſceret, &c. Item, eodem loco; Euangeliſta (inquit Ambroſius) interpretatus eſt, quid ſit proprium filium Dei ſe

C dicere, hoc eſt, ęqualẽ ſe Deo facere, &c.

Deo æqualẽ ſe dicebat Chriſtus, quia æqualis erat.

D. Ambroſ.

Obſerua autem Ambroſium concedere Chriſtũ ſoluiſſe ſabbathum, idque facere fas illi fuiſſe, quoniam Deus erat, conditor, & inſtitutor ſabbathi. Cũ ſabbathum (ait) quaſi Deus ſolueret, & in ſabbathi ſolutione maieſtatẽ diuinæ poteſtatis aſciſceret. Attamen hæc non erat ſabbathi ſolutio, vel violatio. Sabbathũ enim miraculoſis operibus in gloriã Dei

D factis non violabatur. Similẽ in modum, ait Dominus Matth. 12. *Sacerdotes in templo ſabbathũ violant, & ſine crimine ſunt.* Violatio tamen illa, non erat propriè ſabbathi violatio; ſiquidẽ ſacerdotalibus illis operibus, ſabbathũ propriè nõ violabatur. Sed violari dicitur, quia in ſabbatho ſacerdotes operabantur; quamuis liceret. De operibus autem Chriſti in ſabbatho, loco alio fuſius dicemus.

Non ſoluit Chriſt. ſabbathum operibus miraculoſis.

Matth. 12.

E

Reſpondit itaque Ieſus, & dixit eis.

Dubiũ eſt, an poſtquam Chriſtus illa verba protulit; *Pater meus vſque modo operatur,*

natur, & ego operor: Iudæi aliqua protulerint verba, quibus ſuam de illo interficiē do mentem aperirent. Protuliſſe enim Iudæos huiuſmodi verba aliqua, Euangeliſta videtur indicare. Poſtquam enim dixit: *Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbathum, ſed & patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo, ſubdit. Reſpondit itaque Ieſus. Et dixit eis, &c.* Dominus illis reſpōdit ergo aliqua verba fecerant, quibus ipſe reſpondit. Itaq; Ianſenius arbitratur Iudæos poſt prima illa verba: *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor;* Chriſtū impugnaſſe de adhibita defenſione. Chriſtum vero impugnantibus reſpondiſſe. At vero ſi Iudæi verba aliqua protuliſſent, quibus Chriſtus reſponderit; Euangeliſta literis illa mandaſſet, vt reſponſū intelligeretur. Cum ergo non mandarit, non eſt a veritate alienum Iudæos de interficiendo Chriſto cogitaſſe, quod ſe æqualem Deo faceret; verbis vero id non oſtendiſſe. Neque enim Chriſtus de occiſione verbum vllum facit; ſed ſermonem quem cœperat facere, proſequitur. Reſpōdit ergo illis, probauitq; fas ſibi eſſe in ſabbatho operari, quod ſimul cum patre operatur: *Pater (inquit) meus vſque modo operatur, & ego operor.* Addit.

Amen amen dico vobis non poteſt filius a ſe facere quidquam, niſi quod viderit patrem facientem.

Confirmat Dominus quod dixerat, ſe operari cum patre in ſabbatho: quoniam nihil facere poteſt, niſi id, quod patrem quoque facere videt: & omnia ſimiliter vt pater operatur. *Non poteſt* (inquit) *filius a ſe facere quidquam;* D. Chryſoſtomus interpretatur hunc in modum: *Non poteſt filius facere quidquam a ſe*: quod patri contrarium ſit. Diuus Auguſtinus tract. 20. in Ioannem ſic exponit. Non poteſt filius facere quidquā a ſe, hoc eſt, potētia, quam a patre non acceperit. Etenim eſſentiam, potentiamque a patre filius per æternam accepit generationem. Hoc (inquit Auguſtinus) intelligitur in his verbis; Quidquid filius habet, vt faciat, cum patre habet, vt faciat. Quare habet a Patre vt faciat? quia a patre habet, vt ſit filius. Item: Quia ſubſtantia filij de patre eſt, ideo potentia filij de patre eſt; Item, quia filius de patre eſt, ideo dixit. *Filius non poteſt a ſe facere quidquam, &c.*

Quomodo filius non faciat a ſe.

Chryſoſt.

Auguſtin.

Quod ſequitur: *Niſi quod viderit patrem facientem;* Difficultatem habet. Nunquid filius videt prius patrem facientem, & operantem, deinde ad ſimilitudinem patris operatur? Minime: inſeparabilia e-

A nim ſunt Trinitatis opera. Vnde D. Cyrillus lib. 2. in Ioannem cap. 135. Qui (inquit) dicunt patrem primò facere, deinde filium opera illius imitari: magna imperitia laborāt. Quomodo enim ſeorſum (vt ita dicam) ac ſolus abſque filio pater vnquam operabitur? &c. Significat ergo abſconditus hic ſermo, & humanus ad hominum captum loquendi modus, filium omnia patris opera cognoſcere, ea-

B demque cognoſcendo, per ſummā, & infinitam ſapientiā, cum patre operari. Eſt ſenſus: *Non poteſt filius a ſe facere quidquam;* ſiquidem, & eſſentiam, & potentiam per æternam generationem communicatam habet a patre. Non pōt, inquam, facere quidquam; *Niſi quod viderit patrē facientem,* ideſt, niſi quod pater eo vidēte, & ſimul operante facit. Duo enim docet Chriſtus his verbis. Primum a patre ſe habere po-

C tentiam diuinam infinitam, & cum patre eadem potentia operari, etiā in ſabbatho. Secundū, ſe patrem, & omnia patris opera cognoſcere, atque intueri; & per ſummam ſapientiam eadem, cum patre facere. Lege Amb. lib. 4. de fide cap. 3. & Greg. Nazianz. orat. 4. de Theologia.

Quomodo filius videat patrem facientem.

D. Cyrill.

Aliter locus ſic explicari poteſt: *Non poteſt filius a ſe facere quidquam;* a ſe (inquā) ideſt, ſine voluntate patris. quidquid e-

D nim vult pater, & facit; id quoque vult filius, & facit. Nec poteſt velle aliquid quod pater nolit. Non poteſt (inquam) facere aliquid abſq; voluntate patris; id enim ſolū facit, ꝙ videt patrē facientem: Sēper facit id, ꝙ patrem videt faciētem, ergo nihil facit a ſe, hoc eſt ſine patris voluntate, eodem patre ſimul operante. Cū igitur in ſabbatho operatur, a ſe non operatur, ideſt non ſine voluntate patris;

E imo videt patrem in ſabbatho operari, ſimulque cum eo operatur. Eſt quædam huius loci interpretatio, quæ verba hæc de Chriſto ſecundum humanam naturā explanat hunc in modum: *Non poteſt filius a ſe facere quidquam, ſed quod viderit patrem facientem,*

Digitized by Google

dit, & credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, ſed tranſit a morte in vitam. Amen amen dico vobis, qã venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Sicut enim pater habet vitam in ſemetipſo: ſic dedit, & filio habere vitam in ſemetipſo; & poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei: Et procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerũt in reſurrectionem iudicij. Non poſſum ego a me ipſo facere quidquam, ſicut audio, iudico, & iudicium meum iuſtum eſt, quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me. Si ego teſtimonium perhibeo de me ipſo teſtimoniũ meum non eſt verum. Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me. Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine teſtimonium accipio; ſed hæc dico, vt vos ſalui ſitis. Ille erat lucerna ardens, & lucens. Vos autem voluiſtis ad horam exultare in luce eius. Ego autem habeo teſtimonium maius Ioanne. Opera enim, quæ dedit mihi pater, vt perficiam ea: ipſa opera, quę ego facio, teſtimonium perhibẽt de me, quia Pater miſit me: & qui miſit me pater, ipſe teſtimonium perhibuit de me. Neque vocem eius vnquam audiſtis, neque ſpeciem eius vidiſtis, & verbum eius non habetis in vobis manens. Quia quem miſit ille, huic vos non creditis. Scrutamini ſcripturas, quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere, & illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me. Et non vultis venire ad me, vt vitam habeatis. Claritatem ab hominibus non accipio, ſed cognoui vos quia dilectionem Dei nõ habetis in vobis. Ego veni in nomine patris mei, & nõ accipitis me; ſi alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis. Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam, quæ a ſolo Deo eſt non quæritis? Nolite putare, quia ego accuſaturus ſim vos apud patrem. Eſt qui accuſat vos Moyſes, in quo vos ſperatis. Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi. De me enim ille ſcripſit. Si autem illius litteris non creditis: quomodo verbis meis credetis.

Pater meus vſque modo operatur, & ego operor.

IN ſabbatho ſanitatem contulit Chriſtus paralytico apud piſcinam iacenti. *Propterea ergo* (ait Euangeliſta) *perſequebantur illum Iudæi, quia hæc in ſabbatho faciebat:* cum tamen miraculoſis operibus nullo modo ſabbathum violaretur. Probat autem Dominus licere ſibi ſabbatho operari, ratione ſumpta a diuinitate, quoniã Deus eſt. Quaſi dicat: Deo licet ſabbato operari: Ego Deus ſũ; ergo mihi operari licet. *Pater* (inquit) *meus ab orbe condito*

vſque

Digitized by Google

vſque ad hoc tempus operatur, etiam ſabbatho; *Et ego*, hoc eſt, etiam ego *operor*, quia illius filius ſũ, poteſtatis ac naturę eiuſdem. Diuus Cyrillus, lib. 2. in Ioan. cap. 133. hæc verba ſabbathi; die a Chriſto dicta putat, hoc ſenſu: *Pater meus vſque modo*, ideſt, vſque ad hunc diem ſabbathi, & in hoc die ſabbathi, *operatur*, & *ego*, cũ illo *operor*, ſimul vſq; modo, vſque ad hãc diẽ ſabbathi, & in hac die ſabbathi. Hęc verba (ait Cyrillus) Chriſtus die ſabbathi locutus eſt; hoc. n. cum dicat, *vſq; modo*, intelligere debemus. Nam aliter, nulla vis huius orationis eſt, &c. Vnde inferes Chriſtum reperiſſe paralyticum in tẽplo die ſabbathi; & hæc verba protuliſſe, quæ hoc capite Ioannes deſcripſit. Hoc certum non eſt. Potuit. n. alia die, & paralyticum reperire, & hæc verba dicere. Senſus enim eſt. Pater meus vſque ad hanc diem, ideſt ſemper, etiam die ſabbathi operatur, & ego operor ſimul cum illo ſemper, die etiam ſabbathi. — D. Cyrill.

Obſerua patrem ab orbe condito ſemper operari, quoniam res creatas conſeruat, gubernat, cum illis ad agendum cõcurrit, animaſq; ſingulis diebus multas procreat. Filius quoque, & Spiritus ſanctus, ſimul cum patre operantur. Omnia enim opera ad extra, vt theologi loquuntur, tres perſonę efficiunt; quoniam Trinitatis ſacroſanctæ opera inſeparabilia ſunt, vt docet Auguſt. epiſt. 99. ad Euodium: Quid (inquit) facit filius ſine Spiritu ſancto, vel ſine patre, cum inſeparabilia ſint omnia opera Trinitatis? &c. Et libro 1. de Trinitate capit. 4. Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, ſicut inſeparabiles ſunt, ita inſeparabiliter operantur, &c. Item tract. 20. in Ioan. Catholica fides hoc habet, firmata ſpiritu Dei in ſanctis eius, contra omnem hæreticam prauitatem, quia patris, & filij opera inſeparabilia ſunt, &c.

Oppones illud Geneſ. 1. *Requieuit Deus die ſeptima ab vniuerſo opere, quod patrarat.* Deus (inques) requieuit ab opere vniuerſo; ergo nullum iam ſupereſt opus, quod agat. Reſpondetur, Deum die ſeptima, i. ſabbatho, quieuiſſe ab vniuerſo illo opere, quod patrarat, i. ab vniuerſo opere creationis ceſſaſſe. At vero a conſeruatione mundi, ac gubernatione non ceſſabit. Si enim ceſſet, in nihilum totus abibit orbis. Artifices opera ſua, ſtatuas, pictu ras, ſcripta ędificia, è manibus poſſunt dimittere. Neque enim ab illorum operatione perpetuo pendent. Hæc vero Mũdi machina ſi è manib. Dei dimittatẽ, protinus euaneſcet. Quippe quæ etiam dum exiſtit, è manibus conditoris ſuſpẽſa eſt. Vnde D. Damaſcenus, lib. 1. de fide orthod. cap. 18. Ab eo (inquit) qui ſummè eſt, ea quæ ſunt pendent. Nec eſſe aliquid poteſt, quod non in Deo eſſe habeat, &c. Quemadmodum piſces in mari generantur; & a mari conſeruantur, extra mare autem moriuntur: ſic homines, cęteræque res omnes a Deo procreãtur, & a Deo omnium bonorum fonte, ne pereant, continẽtur. Vnde illud Pauli Act. 17. *In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus*, ſcilicet, veluti piſces in latiſſimo pelago. Deus (ait Damaſcenus loco citato) omnibus rebus velut immixtus eſt, vt naturam continens, atque conſeruans, & cęt. Et Diuus Chryſoſtomus in oratione de prouidentia, tom. 5. Si nauigium (ait) nõ ſubſiſtit, niſi habeat rectorem, ſed facile ſubmergitur; quomodo mũdus conſtitiſſet tandiu, ſi nemo eum gubernaret? Denique D. Auguſtinus lib. 4. de Geneſi ad litteram cap. 12. ita ſcribit. Sic accipimus Deum requieuiſſe ab omnibus operib. ſuis, quę fecit; vt iam nouam naturam vlterius nullam conderet; non vtique vt quod condiderat continere, & gubernare ceſſaret. Vnde, & illud eſt verum, *quod ſeptimo die requieuit*: & illud Ioann. 5. *quod vſque modo operatur, &c.*

Creatura o͠es ex Dei conſeruatione pendent. — Damaſcen. — Act. 17. — D. Damaſ. — Chryſoſt.

At dicet aliquis: Deus nouas animas quotidie creat; ergo nouas naturas condit. Non ergo recte aſſerit Auguſtinus, Deum nullam nouam naturam iam condere. Reſpõdet D. Thomas prima parte, quæſt. 73. art. 1. ad 3. Dicendum (inquit) quod nihil poſtmodum a Deo factum eſt totaliter nouum; quin aliqualiter in operibus ſex dierum præceſſerit. Quædam præceſſerunt materialiter, ſicut quod Deus ex coſta Adæ formauit mulierem; quædam nõ ſolum materialiter, ſed etiã cauſaliter, ſicut indiuidua, quæ nunc generantur, præceſſerunt in primis indiuiduis ſuarum ſpecierum. Species etiã nouæ, ſi quæ apparent, præextiterunt in quibuſdam actiuis virtutibus. Quædam vero præceſſerunt ſecundum ſimilitudinem ſicut animæ, quæ nunc creantur. & cæt. Sed rurſus Diuum Auguſtinum

D. Thom. — An Deus aliquas nouas naturas nunc creet? — D. Auguſt.

Ianſenius. Ianſenius particulam cauſalem, *enim*, referendam putat ad proxima verba, hoc ſenſu: ſicut pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic filius quos vult ſuſcitat, et viuificat, quoniam omne iudicium accepit a patre. Nam ex eo (ait Ianſenius) quod oẽ iudicium filio ſit commiſſum, quę ſumma eſt poteſtas, nonniſi Deo conueniẽs; conſequitur eum etiam viuificare poſſe quos velit. &c. Quaſi dicat, habeo poteſtatem iudicandi Deo propriam, ergo habeo poteſtatem mortuos ſuſcitandi, B quæ Dei quoque ſolius eſt. *Toletus.* Toletus etiã particulã, *enim*, ad proxima verba refert hoc pacto; filius ſuſcitandi mortuos poteſtatem habet, quia iudex eſt omnium hominum, ad iudicem enim pertinet homines excitare, vt in iudicio extremo cõpareant. *Caietan.* Caietanus eandem particulam, *enim*, ad ſuperiora illa verba refert: *Maiora his demonſtrabit*. In hunc ſenſum: Maiora opera quam ſint ægrororum curationes, pater filio demonſtrabit; Iudicium C enim omne viuorum, ac mortuorum demonſtrabit. Nã omne iudicium filio dedit. Iudicium autem exercere in omnes homines, maius opus eſt, quam ægris ſanitatem conferre.

Ego verò particulam, *enim*, cum proximis verbis ſic copulo: Sicut pater poteſtatẽ habet ſuſcitandi mortuos, ſic etiam filius. Probat deinde filium poteſtatẽ habere ſuſcitandi mortuos. *Neque enim* (inquit) *pater iudicat quemquam, ſed omne iudi-* D *cium dedit filio*. Quaſi dicat, poteſtatem habet filius mortuos ſuſcitandi, quia poteſtas iudicandi omnes homines, ad illum ſpectat; ad quem ſpectat poteſtas iudicãdi, ſpectat etiam poteſtas homines iudicandos in vitam reuocandi. Meminit autem Dominus iudicij, ſeque omnium hominum iudicem futurum oſtendit, vt Iudæis timorem incutiat, debitumque ſibi diuinum honorem oſtendat.

Dubium eſt quonam modo verum ſit E patrem non iudicare quemquam. Nam iudicare opus Dei eſt, patris, filij, & Spiritus ſancti. Iudicat pater, iudicat filius, iudicat ſpiritus ſanctus, vna, eademque potentia, ac iuſtitia. Cur ergo de patre aſſerit Dominus: *Pater non iudicat quẽquã?* *Cur dicatur pater non iudicare quẽquam.* Reſpondetur, veriſſimum quidem eſſe patrem, filium, & Spiritum ſanctum, iudicare inſeparabiliter, inſeparabilia enim ſunt opera Trinitatis, vt ſupra diximus. Opus quoq; iudicij inſeparabile eſt, tribuſque perſonis ſimul conuenit. Dicitur tamen pater non iudicare quemquam, quoniam extremo illo die, ſolus filius aſpectabilem in modum iudicabit, quo modo pater non iudicabit. Filius. n. in humana natura iudicium exercebit, omnibus hominibus conſpicabilis, pater vero, & Spiritus ſanctus iudicabunt quidem, ſed inuiſibiliter. Ita reſpondet Auguſtinus tract. 19. Quia (inquit) Chriſtus ſolus apparebit in forma ſerui, pater aũt non apparebit, quia non eſt indutus forma ſerui, ideo ait: *Pater non iudicat quemquam &c.* Lege eundem Auguſt. lib. 1. de Trin. c. 13. Hieron. Iſai. 27. & Pſal. 74. Cyprian. lib. 2. contra Iudæos ca. 28. & lib. 4. ad Quirinum cap. 33. *D. Auguſt.*

Hinc quoque cognoſces, cur dicatur pater dediſſe filio omne iudicium; nimirum ob eandẽ rõnem, quia videlicet, filius ſolus viſibili modo omnium hominum cauſas diſcutiet, ſentẽtiamq; feret. Itaque; *Omne iudicium pater filio dedit*: Quoniam coram omnium hominum oculis, quotquot vnquam, vel vixerunt, vel viuent, tam proborum, quam improborũ, ſolus ille iudex incredibili cum maieſtate apparebit. Ille cauſas cognoſcet, ille corporeo ore extremas ſententias proferet: *Venite benedicti. &c.* & *Ite maledicti. & cætera.* *Cur pater dicatur dediſſe filio omne iudicium.*

At vero alia reſtat quæſtio. Cum Chriſtus iudicandi poteſtatem habeat, & ſecundũ diuinã, & ſecundum humanã naturam, quæritur quonam modo, verba hæc ſint intelligenda: *Pater omne iudicium dedit filio?* Dedit ne pater ſecundum naturam diuinam filio omne iudicium, an ſecundum humanam? Quod ſecundum diuinam non dederit probatur, quia qua Deus eſt Chriſtus, nõ habet ſolus omne iudicium. Nam habet etiam pater omne iudiciũ, habet et Spiritus ſanctus. Quod vero ſecundum humanam naturam non dederit, inde ſuadetur, quod Chriſtus ſecundũ humanam naturam, non iudicat homines particulari iudicio viſibiliter, Neque enim ad oẽs morientes iudicandos è cęlo deſcendit. Oporteret enim ſingulis horis millies è cælo deſcendere, cũ maximus ſit eorum numerus, qui ſingulis horis animam exhalant. Quod ſi concedas particulare iudicium non exercere, concedas etiam neceſſe eſt, nõ habere

omne

omne iudicium; ſiquidem particulare iudicium, aliquod eſt iudicium.

Tertullian. Tertullianus datum interpretatur omne iudiciũ Chriſto ab æterno à patre ſecundũ diuinam naturam. Per æternã. n. generationem pater dedit filio iudicandi poteſtatem lib. contra Praxeam c. 16. Omne (inquit) iudicium pater dedit filio, à primordio tamen. Omnem enim dicẽs poteſtatem, & omne iudiciũ, nullam exceptionem temporis permittit. Quia omnia non erunt, ſi non omnis tẽporis fuerint. Filius itaque eſt, qui ab initio iudicauit, turrem ſuperbiſſimam elidens, linguaſque diſpergens, orbẽ totum aquarum violentia puniens; pluens ſuper Sodomam, & Gomorrhã ignem, & ſulphurem. Hæc ille. Et D. Ambroſius libro 2. de fide c. 4. *Omne iudicium (ait) dedit pater filio:* dedit vtique generando, nõ largiendo. &c. Itẽ D. Chryſoſtomus hom. 38. in Ioan. Verbum, *Dedit*, hoc loco, ait ſignificare genuit. Quia gignendo pater omne iudicium dedit filio. Euthymius preterea: Pater dedit iudiciũ filio ſimul vt genitus eſt. Itẽ: Theoph. Quod (inqt) dicit; dedit Iudicium pater filio; ſic intellige, quaſi iudicem genuerit. &c. D. Hilarius lib. 7. de Trinit. In eo quod omne iudicium datum eſt, & natura, & natiuitas demonſtratur. Quia & omnia habere, ſola natura poſſit indifferens: neque natiuitas aliquid poſſit habere, niſi datum ſit. & cæt.

D. Ambr. *D. Chryſoſt.* *Euthym.* *Theophyl.*

D. Auguſt. At huic ſententiæ obijcit Auguſtinus lib. 1. de Trinit. c. 13. Verba illa: *Pater non iudicat quemquam.* Si (inquit) *omne iudicium pater dedit filio;* ſecundum illud diceretur, ſecundum quod dictum eſt: *Dedit filio vitam habere in ſemetipſo:* Non vtique diceretur: *Pater non iudicat quemquam.* Secundum hoc enim quòd æqualem pater genuit filium, iudicat cum illo. &c. Argumentum eſt huiuſmodi. Chriſtus ait patrem non iudicare quemquam; ſed omne iudicium dediſſe filio. Atqui ſi de poteſtate iudicandi, quam Chriſtus ſecundum diuinam naturam a patre accipit, hæc verba intelligantur, vera eſſe non poſſunt; ergo de illa intelligenda non ſunt. Aſſũtio confirmatur. Nam pater iudicat ſimul cum filio eadem poteſtate iudicandi quam illi dat. Chriſtus vero aſſerit, Patrem non iudicare quemquam.

Reſpondemus, Patrem Chriſto omne iudicium dediſſe, & ſecundum diuinam, & ſecundum humanam naturã: hęc autẽ verba cum Auguſtino de poteſtate illa iudicandi interpretanda, quam Chriſtus a patre ſecundum humanam naturam accepit. Sic enim veriſſima verba ſunt: Chriſti; *Pater non iudicat quemquam.* Quia Chriſtus in humana natura, quæ cum diuino ſuppoſito coniuncta eſt; in qua natura pater neminem iudicat. Neq; enim patris ſuppoſitum humanam naturam ſibi vnitam habet, in qua iudicet. Auguſt. lib. 1. de Trinit. cap. 13. Secundũ hoc (inquit) dictum eſt: *Omne iudicium dedit filio:* quod in iudicio, non in forma Dei, ſed forma filij hominis apparebit. Non quia non iudicabit, qui omne iudicium dedit filio, ideſt, Pater; Cum de illo dicat filius Ioan. 8. *Eſt qui quærat, & iudicet.* Sed ita eſt dictum: *Pater non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio*, ac ſi diceretur, patrem nemo videbit in iudicio, ſed omnes filium. Sic ille.

D. Auguſt. *Ioan. 8.*

Aduertendum autem, hoc loco ſermonem haberi a Chriſto de iudicio generali omnium hominum, & manifeſto toti orbi. Vnde Auguſt. tractatu 21. in Ioan. Non iudicat (inquit) pater quemquam ſed in manifeſto omne iudicium dedit filio: In quo manifeſto iudicio filius iudicabit, quia iudicãdis ipſe apparebit. &c. Quod probatur, quia Chriſtus de reſurrectione loquitur mortuorum, vt legẽti compertum eſt, reſurrectio autem mortuorum in generali iudicio fiet. Præterea quia de eo iudicio Chriſtus agit, in quo viſibiliter iudicatur, vt dictum eſt, quẽ in modum pater non iudicat quemquã, iudicium autem hoc generale eſt. Itaque ſenſus eſt, pater omne iudicium generale, & manifeſtum, quo omnes homines iudicabuntur, dedit filio. De particulari hunc locum intelligere non eſt neceſſe. Vnde propoſitum ſupra argumentum ſoluitur.

Chriſtus loquitur de iudicio generali, ac viſibili.

Non negamus tamen etiam iudicium particulare datum eſſe Chriſto, attamen hoc iudicium viſibiliter non exercet, & manifeſte.

Vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem.

Eundem

Eundem ſibi honorem deberi affirmat Dominus, qui patri exhibetur. Pater (inquit) iudicem omnium hominum filium conſtituit; vt omnes homines iudicem ſuum eo honore colant, quo colunt patrem, nempe latria. Illa.n. particula, *ſicut*, æqualitatem honoris ſignificat vt docet D. Cyrillus; Cum honorãdum (inquit) eſſe filium, ſicut patrẽ audimus æqualem vtrique honorem, eundemque offerre iubemur, &c. Et D. Hilarius li. 7. de Trin. Iudicij (ait) dati cauſa eſt; vt filius exæquati honoris ad patrem ſit, &c. Primus ſenſus eſt, de honore exhibẽdo, etiam ante iudicium, hoc pacto; Iudex omnium hominum eſt filius, vt homines ſe ab illo iudicandos intelligentes, iudicem, Deumque ſuum, & metuant, et diuino honore colant. Alter ſenſus de tẽpore iudicij eſſe poteſt, Iudex erit filius extremo die omnium hominum, vt tunc Deus æqualis patri ab omnibus hominibus agnoſcatur, vt tunc ab omnibus eodem honore latriæ quo pater afficitur, afficiatur. *Vt omnes* (inquit) *honorificent filium ſicut honorificant patrem.* Tunc omnes filiũ, ſicut patrem honorificabunt. Nam omnes homines quotquot in lucẽ editi ſunt deincepſque naſcentur, in die iudicij iudicem Chriſtum, Deum eſſe agnoſcent, & diuinum illi honorem tribuent. Tunc illud fiet Apoſtoli ad Phil. 2. *In nomine Ieſu omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Omne genu Chriſto Deo flectetur in iudicio, omnes illum honorificabunt, Deumque profitebuntur. Maximi honoris Chriſti dies illa erit.

D. Cyril.

D. Hilar.

Ad Phil. 2. Dies iudicij maximũ afferet Chriſto honorem

Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui miſit illum.

Docet Iudæos non poſſe Deum patrẽ colere, & honore afficere, niſi filium et eodem honore proſequantur. Quaſi dicat; Ne exiſtimetis vos Deo patri debitum cultum tribuere; ſi filio eius quem ille ex ſe natum æqualem ſibi in mundum miſit, honorem minime præſteritis, neque perſequamini. Nam patris honor cum filij honore ita coniunctus eſt; vt qui filio honorem non præſtat, non præſtet patri Quemadmodum. n. Deus pater eſt; ita & filius ex patre natus Deus eſt. Si ergo patri propter diuinitatem honor debetur, idem debetur filio. Siquis filio honorem denegat, diuinitati denegat, ac proinde patris diuinitati honorem non tribuit, cùm filio non tribuit. Eadem enim eſt patris, filijque, & Spiritusſancti, diuinitas.

Aliter; legatis magnus ſolet honor tribui ab ijs, ad quos mittuntur. Qui verò illis honorem non tribuunt, non ſolùm illis, ſed ijs etiam à quibus miſſi ſunt, debitum honorem denegant, honor. n. legati miſſi, in mittentem redundat. filius à patre miſſus eſt ad vos, debetis ergo illi honorem ſummum. Quod ſi honorem miſſo filio non præſtetis, nec patri præſtabitis. Qualis legatus eſt, talem ſibi honorem vendicat, Prophetæ legati fuere Dei, ſed meri homines diuinum ſibi honorem vendicare non poterant. at nunc filium miſit pater (miſit, inquam, quia ab eo procedit, & humanam naturam aſſumpit.) videte igitur qualem honorem miſſo filio tribuere debeatis. Certè debetis diuinum, quod ſi denegetis filio honorem, illumque inſectemini, patri quoque denegabitis, illumque ad ſuppliciũ de vobis ſumendum concitabitis. Legatos à Dauide miſſos olim Ammonitæ cõtumelia affecerunt, magnoque ſupplicio à Rege affecti ſunt lib. 2. Reg. c. 12. *Populum eius adducens ſerrauit, & circumegit ſuper eos ferrata carpenta, diuiſitque cultris, & traduxit in typo laterum, &c.* Idem euenit Iudæis filium à patre miſſum opprobrijs ac cruciatibus ſunt inſectati, eam ob cauſam à Deo ſupplicio grauiſſimo ſunt mulctati.

CAPVT VI.

De dictis Chriſti poſt ſanatum ægrum apud piſcinam:

Qui

Qui verbum meum audit, & credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, ſed tranſiit à morte in vitam.

OPera maiora à patre demonſtranda dixit Chriſtus eſſe mortuorum ſuſcitationes, iudicium vniuerſale ſibi datum affirmauit, in quod mortui omnes ſunt è ſepulchris euocandi. hoc loco docet, qui nam ſint in vitam beatitudinem que æternam excitandi. *Qui* (inquit) *audit verbum meum*. i. obedit doctrinæ meæ, & fide per charitatem operoſa, *Patri credit, qui miſit me,* is *habet vitam æternam*. Hoc hoc eſt, in vitam æternam, ac beatitudinem, ex ſepulchro excitabitur. Præterea *in iudicium hic non venit*, videlicet damnationis, *ſed tranſit à morte in vitam,* hoc eſt, ex ſepulchro ſurget, mortemque cum vita, eaque ſempiterna commutabit. præſens, & præteritum pro futuris vſurpantur. Loquitur. n. Dominus de futura, & æterna vita, ad quam iuſti excitantur.

Viri probi nõ veniẽt in iudiciũ damnationis.

At dices, Dominus ait virum viuente fide præditum non venturum in iudiciũ *In iudicium* (inquit) *non venit*: ergo nõ omnes homines iudicabit Chriſtus. Iam reſpondimus huic oppoſitioni. fatemur non venturum virum iuſtum in iudiciũ damnationis, veniet tamen in iudicium abſolutionis, iudicis Chriſti ſententia non quidem damnabitur ſed abſoluetur Sic reſpondet Auguſtinus iu Ioannem tract. 22. Duo ait eſſe iudicij genera. Alterum diſcretionis, cùm bonis bona, malis mala diſtribuuntur. Alterum damnationis. Secundum iudicium diſcretionis oportere nos omnes exhiberi ante tribunal Chriſti. In iudicium verò damnationis eum non venire, qui fide, & charitate præditus eſt. Quocirca lib. 20. de ciui. Dei cap. 5. iudicium hoc loco cenſet pro damnatione poſitum, hoc ſenſu; *Non venit in iudicium*, ideſt in damnationem. Et Chryſ. In iudicium, inquit, non venit, i. non punietur.

D. Auguſt.

D. Chryſ.

Obijcies præterea Chriſtum affirmare, in iudicio iuſtum habiturum vitã æternam, ergo iniuſtus illam non habebit atque adeo non reſurget, vt in ſempiternum viuat. reſpondetur. vitam æternam Aappellari à Chriſto illam, quæ cum ſumma beatitudine coniuncta eſt. Hanc vir habebit iuſtus. Impius verò, vt ſempiternam habeat æternis in cruciatib. vitam, reſurget; ſed vita illa mors potius, quàm vita eſt appellanda. Quare Apocaly. 20. *mors ſecunda*, dicitur. Mors. n. prima eſt, cùm a corpore animus ſeparatur; mors ſecũda, cùm impius in flammas æternas præcipitatur. De multiplici morte agit D. Aug. lib. 13. de ciuitate Dei, c. 11. B redditque cauſam, cur impiorum in tartareis tormentis vita mors potius, quam vita nuncupetur. Mors (inquit Aug.) animæ fit cùm eam deſerit Deus, ſicut corporis, cùm id deſerit anima. Totius hominis mors eſt, cùm anima à Deo deſerta deſerit corpus. Ita. n. neque ex Deo viuit anima; neque corpus ex anima. Huiuſmodi autem totius hominis mortem illa ſequitur, quam ſecundam mortem diuinorum eloquiorum appellat autori- C tas, &c. Et infra; In illa (ait) pœna vltima & ſempiterna, rectè mors animæ dicitur; quia non viuit ex Deo. Mors autem corporis quonam modo dicitur, cùm viuat ex anima? Non. n. aliter poterit ſentire tormenta. An quia vita qualiſcunque, aliquod bonum eſt, dolor autem malum ideò nec viuere corpus dicendum eſt, in quo anima non viuendi cauſa eſt, ſed dolendi? Item, in damnatione nouiſſima, quanuis homo ſentire non deſinat; ta- D men quia ſenſus ipſe nec voluptate ſuauis, nec quiete ſalubris, ſed dolore pœnalis eſt; non immerito mors eſt potius appellata, quam vita. Ideo autem ſecunda, quia poſt illam primam eſt, qua fit cohærentium diremptiò naturarum, ſiue Dei, & animę, ſiue animę, & corporis. Sic Auguſt. Præter hæc lib. 6. de ciuitate Dei, c. vlt. Si anima (inquit) in pœnis viuit ęternis, mors illa potius æterna dicenda eſt, quam vita. nulla quippe maior, & peior E eſt mors; quàm vbi non moritur mors. Item; ſumma mors animę eſt alienatio à vita Dei, in æternitate ſupplicij, &c. Et lib. 13. c. 11. In æterna pœna erunt homines nunquam viuentes, nunquam mortui; ſed ſine fine morientes. Nunquam enim erit homini peius in morte, quàm vbi erit mors ipſa, ſine morte, & cætera.

Apoc. 20.

Mors ſecunda quæ.

D. Aug.

D. Aug.

Denique vitam ęternam illam eſſe, quæ, vt diximus, cũ ſumma beatitudine coniuncta

coniuncta eſt docet lib. 6. cap. vlt. Eam (ait) vitam æternam dicimus, vbi eſt ſine fine felicitas. &c. Et tractatu 22. in Ioan. docet hanc, quam dicimus vitam, nõ eſſe vitam: ſed falſam vitam. Probatque ex illis verbis Chriſti, Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata*. Quo loco æternam vitam ſimpliciter vitam appellauit, quia illa ſola vita eſt. Non ait Chriſtus (inquit Auguſtinus) ſi vis venire ad vitã æternam. Non addidit æternã, ſed tantum dixit, vitam: ergo iſta nec vita nominanda eſt, quia non eſt vera vita. Quę eſt vera vita, niſi quæ eſt æterna vita? Audi Apoſtolum, ideſt, ad Timotheum 6. Theſaurizent ſibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant uerã vitam; ſi debent ſibi theſaurizare fundamentum bonum, ut apprehendant uaram uitam, profecto illa, in qua erãt, falſa uita eſt. Hæc Auguſtinus.

Vera vita æterna.

D. Thomas Ioan. 5. obſeruat quatuor eſſe uitæ gradus. Primus inuenitur in plantis, ſecundus in animalibus, quæ tãtum ſentiunt: tertius in animalibus, quæ ſentiunt, mouentur, & perfecta sũt; quartus in ijs, quæ intelligunt. Deinde addit, primam uitam eſſe uitam intellectualem, quæ eſt uita ſpiritus, & immediate percipitur a primo uitę principio. Hanc autem uitam intellectualem docet perfici in cognitione ueræ ſapiẽtiæ, q̃ eſt uita æterna. Ad ſapientiã uero (inquit ille) non poteſt homo peruenire, niſi per fidem. unde in ſcientijs nullus ad ſapientiam peruenit, niſi prius fidẽ adhibeat magiſtro. Si ergo nos uolumus ad illam ſapientiæ uitam peruenire, oportet per fidem credere ea, quæ ab illa nobis proponuntur. &c. Et capite 17. in Ioann. Inter opera (ait) uitæ altius eſt opus intelligentiæ, quod eſt intelligere. Et ideo operatio intellectus maxime eſt uita. Cum uero intelligentia ſit uita. & intelligere ſit uiuere, ſequitur quod intelligere rem æternam, ſcilicet Deum ſit uiuere uita æterna. Ita Diuus Thomas.

Vita 4. gradus.

Vita intellectualis.

D. Thomas,

Venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem Filij Dei, & qui audierint, viuent.

Dixit Dominus maiora demonſtraturum patrem, ut Iudæi mirarentur, uidelicet mortuorum excitationem; iam nunc affirmat ſe aliquot mortuos reuocaturum ad uitam, ante extremum iudicij tempus. Venit (ait) hora, ideſt, tempus, & nunc eſt quando mortui audient uocem Filij Dei, ideſt imperium, & uocationem, non tamen omnes, ſed aliqui, quos ego uocabo. Et ij, qui audierint excitabuntur, & uiuent. Audiuit Lazarus uocem Chriſti illam: *Lazare veni foras*: & uixit. Audiuit uiduæ filius illam: *Adoleſcens tibi dico ſurge*, & in uitam redijt. Audiere quoque uocẽ Chriſti mortui quos ipſa reſurrectionis die in uitam reuocauit, ſimiliter, & alij. Forſitan uocem filij Dei uocat etiam Dominus uocem Apoſtolorum, qua illi mortuos excitabant, poſtquam Chriſtus in cælos aſcendit. Illa enim ſuſcitatio in Chriſti nomine, & per Apoſtolos a Chriſto efficiebatur. Iãſenius ad alios etiam mortuos uocem filij Dei extendit, quos ſancti uiri Chriſti nomine uitæ reſtituerunt. Videtur, inquit, Chriſtus loqui de reſurrectione quorundam ad uitam mortalem, facta a Chriſto in Lazaro, & alijs, per Chriſtũ, aut alios ſanctos, reuocatis ad uitã. &c. De corporali mortuorum ſuſcitatione locum hunc intellexere Theophylactus: Euthymius, Caietanus, & alij.

Diuus Auguſtinus tractatu uigeſimo ſecundo, & libro uigeſimo, de Ciuitate capite ſexto, de ſpiritali animarum reſurrectione hæc uerba interpretatur, Beda item, & Rupertus hunc in modum; Venit hora, quando mortui, ideſt; qui priuatum Dei gratia animum habent; audient uocem, ideſt, doctrinam filij Dei. Et qui audierint, hoc eſt, illi obtemperarint, uiuent gratiæ ſpiritalem uitam. Sed prior ſenſus eſt probabilior, cohærenſque magis cum antecedentibus, & conſequentibus. Agit enim Dominus de poteſtate, quam habet ad reſtituendos uiſibiliter uitę corporali homines uita iam functos tum quo tempore in terris uerſabatur, de quo nunc loquitur: tum extremo iudicij tempore, de quo inferius aget. Poteſt etiam locus de generali reſurrectione explicari hoc modo. Venit hora, ideſt tempus; & nunc eſt, quia tempus hoc uſque ad iudicium eſt nouiſſimum. Et iam tempore Chriſti hæc hora, ſiue tẽpus incipiebat. Venit inquam, hora quã-

do mortui in die iudicij audiēt filij Dei imperium, & quicunque audierint (audient autem omnes) ſuſcitabuntur. Sed probabilior eſt prima interpretatio. Id indicant illa verba: *Venit hora, & nunc eſt.*

Sicut enim Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit, & filio habere vitam in ſemetipſo.

Docet ſeruator fontem ſe eſſe vitæ: atque adeo poſſe vitam, quibus velit mortuis largiri. Sicut Pater (inquit) eſt fons vitæ, ita dedit filio vt fons ſit vitæ: poteſt igitur filius, in quoſcunque voluerit mortuos, vitam, ſicut pater, effundere. Dat autem pater filio per æternam generationem diuinam vitam, quemadmodum & eſſentiam, & ſapientiam, & potentiam; atq; adeo dat vt fons ſit vitæ, iuxta illud Pſalm. 35. *Apud te eſt fons vitæ*. Auguſtin. tract. 22. Quomodo (inquit) pater filio dedit vt eſſet, ita dedit, vt vita eſſet. &c. Vitam habere in ſemetipſo dicitur filius ſicut pater habet, quoniam quemadmodum pater viuit, ſic filius viuit, eamdemque vitam habet, quam pater. Nam vitā habere, ſiue poſſidere in ſemetipſo ſignificat viuere. Habet pater vitam Dei in ſemetipſo, ideſt, viuit vita diuina, ſic & filius.

Chriſtus fons vitæ.

Pſalm. 35.

D. Auguſt.

Aliter, *vitam habere in ſemetipſo*, ſignificat, vt vult Diuus Cyrillus, habere vitā eſſentialiter, libro quarto, theſauri capite vltimo; In ſemetipſo, inquit, nihil aliud ſignificat, quam eſſentialiter. &c. Item Auguſtinus tract. 22. in Ioann. rogat: Quid eſt, habet vitam in ſemetipſo? Reſpondet, vt ipſa vita ipſe eſſet. &c. Lyranus: Illud (ait), quod eſt tale per eſſentiam, eſt cauſa aliorum. Deus Pater eſt vita per eſſentiam, per conſequens filius, cum ſint vna eſſentia, & vna vita. Et per conſequens ipſe erit cauſa viuificatiua omnium reſurgētium. & cætera.

D. Cyrillus.

D. Auguſt.

Chriſtus nō habet vitā diuinā participatā, ſed totam patris.

Auguſtinus loco citato, *vitam habere in ſemetipſo*, interpretatur, vitam habere nō aliunde participatam. Quid (inquit) eſt, *vt in ſemetipſo vita eſſet?* ideſt, vt non aliūde vita indigeret, ſed ipſe eſſet plenitudo vitæ: vnde credentes alij viuerent. & cæt. Sed dices: Nonne filius uitam habet a patre participatam? Reſpondetur filium habere eandem vitam, & eandem eſſentiā, quam pater habet, non partem, non uitā aliam, quæ ab illo effluat, qualis eſt creaturarum uita, quæ appellatur participata. Vnde Diuus Cyrillus libro ſecundo, in Ioann. cap. 144. Vnigenitus (inquit) filius non uitæ particeps, ſed uita naturaliter, ut pater eſt. &c. Cardinalis Caietanus ſimiliter, *habere*, inquit, *vitam in ſemetipſo*: habere uitam ſine dependentia ab alio. Qui enim ha bet uitam dependentem ab alio, quantum eſt ex ſe, poteſt deficere a uita, ac per hoc non in ipſomet, ſed in alio cōſiſtit conſeruatio uitæ eius. Et partim habet, partim non habet in ſe uitam. Qui autem habet ſimpliciter, & abſolute in ſemetipſo uitam, ſine dependentia ab alio habet illam. Sic autem eſt in Trinitate, quia & pater habet uitam ſine dependentia ab alio, & filius ſine dependentia ab alio. Hæc ille.

D. Cyrill.

Caietan.

Deus habet uitam in ſemetipſo à nullo pendentem, nos uitam habemus non in nobiſmetipſis, ſed a Deo pendentem: iuxta illud Pauli Actorum 17. *In ipſo viuimus, & mouemur, & ſumus.* Deus fons uitæ eſt, ab eo noſtra uita riuuli cuiuſdam inſtar deriuatur, quæ ſi cum Dei uita comparetur; uitæ nomen amittet. Vnde Hieronymus uiuentes homines, & Angelos comparatione Dei uocat mortuos Ezechielis 16. Quomodo, inquit Hieronymus, dicitur bonus paſtor, & bonus homo, & bonus ſeruus: nemo autem abſolute bonus, niſi ſolus Deus. Sic cum Angeli, cæteræque uirtutes, Patriarchæ, & Prophetæ, & Apoſtoli ſint uiuentes: cōparatione Dei omnipotentis mortui appellantur. &c.

Act. 17. Deus habet vitam in ſemetipſo: nos in Deo.

D. Hieron. Comparatione Dei, qua viuunt mortua ſūt.

Et poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt.

Docuit Dominus ſe uitam eſſe, quam obrem poſſe mortuos in uitā reuocare: nunc de iudicio, mortuiſque ad illud excitandis uerba facit. Datam ſibi ait à patre iudicandi extremo illo iudicio poteſtatem, propterea quod filius hominis, hoc eſt, homo ſit. Etenim iudicium generale, aſpectabile erit: oportet ergo iudicem a iudicandis uideri. Ideo

Iudiciū viſibile iudicem poſtulat viſibilem.

Apocal. 1.

Chriſtus Deus, & homo, iudicabit; quòd ab omnibus hominibus, etiam impijs videri poterit. Iuxta illud Apocalypſis 1. *Ecce venit in nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt*, id eſt, etiam Iudæi, qui eum crucifixerunt. Alter horum verborum ſenſus eſſe poteſt: Poteſtatem dedit Pater filio, ſecundum humanā naturam iudicandi orbem; *quia filius hominis eſt*, id eſt, quia (vt cum Paulo loquar) formam ſerui accepit, factus obediens vſq. ad mortem. Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi poteſtatē omnes homines iudicandi. Nam iudiciariam poteſtatem Chriſtus ſecundum humanam naturam meruit, vt docet D. Thomas 3. part. quæſt. 59. art. 3.

Aduerte Chriſtum à Patre accepiſſe iudicandi poteſtatem; tùm ſecundum diuinam naturam per æternam generationē; tum ſecūdum humanam in tempore. De poteſtate quā ſecundū humanam naturā accepit, eſt hic ſermo. Iudicabit (ait) filius hominis homines, quia homo eſt. Æquū enim eſt, vt quēadmodum per hominem homines ſunt redempti; ita per hominē iudicentur, qui Deus ſit, & homo. Secundum diuinam naturam eandem iudicandi poteſtatem habent tres perſonę, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Filio tamen per appropriationem quandā tribuitur, vt docet D. Thom. 3. par. quæſt. 59. art. 1. Nam iudicium maximè exercetur per ſapientiam, & virtutem; Chriſtus autem Patris eſt ſapientia, & veritas. Ideòque meritò iudicandi poteſtas illi aſcribitur. Hanc rationem reddit D. Thomas. Quia (inquit) ipſa ratio iudicij, eſt lex ſapientiæ, vel veritatis, ſecundum quam iudicatur; & quia Filius eſt ſapientia genita, & veritas à Patre procedens, & ipſum perfectè repræſentans; ideò propriè iudiciaria poteſtas attribuitur Filio Dei. Hæc ille. Hanc ob cauſam Auguſtinus in libro de vera religione, cap. 31. ait, Patrē per Filium iudicare; Videlicet, quia Filius eſt ſapientia, & veritas Patris. Hæc (inquit) eſt incommutabilis illa veritas, quæ lex omnium artium rectè dicitur; & ars ōnipotētis artificis. Et infra: Quę (inquit) Pater iudicat, per ipſū iudicat. &c.

Cur filio per appropriationem tribuā tur iudicādi poteſtas.

D. Thom.

D. Auguſt.

Secundum humanam verò naturam Chriſto poteſtas iudicandi data eſt à Patre propter merita. Propter alias etiam rationes. Prima eſt, quia æquum eſt homines per hominē iudicari. D. Thomas quæſt. indicata artic. 2. Deus (inquit) ſicut per cauſas medias tanquam propinquiores effectibus operatur; ita iudicat homines per hominem Chriſtū. Vt ſuauius ſit iudicium hominibus. &c. Secunda, quia æquum eſt vt iudicandi, iudicem intueantur. Auguſtinus ſerm. 64. de Verbis Domini. Hoc rectum erat, vt iudicandi iudicem viderent. &c. Videbunt autem tàm probi, quàm improbi homines Chriſti humanitatem; diuinitatem verò tantummodo probi. Reſtabat (inquit Auguſtinus eodem loco) vt in iudicio forma ſerui & bonis, & malis oſtenderetur; forma autem Dei ſolis bonis ſeruaretur. &c. Tertia, quia æquum eſt, vt is qui iniuſtè iudicatus eſt ab hominibus, iuſtè iudicet homines; iuxta illud Eliu, Iob 36. *Cauſa tua quaſi impij iudicata eſt; cauſam iudiciumque recipies. &c.* Auguſtinus tract. 19. in Ioannem: Forma illa erit iudex quæ ſtetit ſub iudice; illa iudicabit, quæ iudicata eſt. &cæt. Et ſermone vltimo de Verbis Domini: Sedebit iudex, qui ſtetit ſub iudice, damnabit veros reos, qui falſo factus eſt reus. &c. Et Pſalm. 37. Oportebat vt Chriſtus taceret in paſſione, non taciturus in iudicio; iudicandus enim venerat, qui poſtea iudicaturus veniret; & ideò cum magna poteſtate iudicaturus, quia cum magna humilitate iudicatus. &c. Quarta, quia æquum eſt, vt cuius apparuit ſumma humilitas, appareat ſumma gloria. Auguſtinus Pſal. 85. Videbitur terribilis, qui viſus eſt contēptibilis; demonſtrabit potentiam, qui demonſtrauit patientiam. In cruce patientia erat; in iudicio erit potentia. &c.

Cur Chriſto ſecundū humanā naturam data ſit iudicādi poteſtas?

D. Thom.

D. Auguſt.

Iob 36.

D. Auguſt.

D. Chryſoſtomus aliter diſpūgit. Verba illa, *quia filius hominis eſt*, non cum antecedentibus, ſed cum conſequentibus copulat, hunc in modum: *Poteſtatem dedit ei iudicium facere. Quia filius hominis eſt nolite mirari hoc &c.* Eſt autem ſenſus huius diſpunctionis: Iudicandi poteſtatem dedit Pater filio. Nolite verò mirari hoc; videlicet, quòd tantam à Patre acceperit poteſtatem, cùm tamen filius hominis, id eſt, homo ſit. Nam & filius hominis eſt, & filius Dei. Sequuntur Chryſoſtomum, Euthymius, & Theophylactus. Syriacum quoque Euangelium eandem habet diſpunctionem. Sed Auguſtini, & vulgatæ editionis correctæ diſpun-

Chryſoſtomi diſpunctio.

ctio vera eſt, & ſequenda, videlicet; *Poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt;* ſenſu ſupra iam propoſito. Obijcit Chryſoſtomus, Patrem non dediſſe filio poteſtatem iudicandi, quia filius hominis eſt. Si enim propterea illi hanc poteſtatem dediſſet, eandem ob cauſam cæteris hominibus dediſſet, quia filij hominum ſunt. Sed quid reſpondendum ſit ex ſenſu iam indicato conſtat.

Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei.

D. Cyrill.

Diuus Cyrillus verba, *Nolite mirari*, refert ad miraculum ſanat paralytici apud piſcinam hoc ſenſu; Ne miremini quòd ſanitatem paralytico cōtulerim, id enim opus non magnopere admirandum eſt, ſi cum ſuſcitatione omnium mortuorũ, quos excitabo conferatur. Non tamen debemus putare (ait ille) ſplendorem illius miraculi imminuia Chriſto. Non enim prohibet ne hoc mirentur, ſed paruum hoc eſſe oſtēdit cæteris cōparatum.

Probabilius eſt verba hæc non referri ad miraculum paralytici ſanati, ſed ad ea quæ precedunt hoc pacto; Nolite mirari tanquam increduli hoc, quod dico; Videlicet filium habere vitam in ſemetipſo, ſicut habet Pater; & habere iudicandi poteſtatem. Nam vos ipſi iudicij tempore vera hæc eſſe experiemini, cùm filij Dei poteſtate mortuos excitatos, videbitis ſumma cum maieſtate ab ipſo iudicari. Loquitur Chriſtus de admiratione, cum incredulitate coniuncta, cùm ita mira res videtur, & incredibilis, vt credere auditores nolint. Forſitan Iudęi geſtu aliquo corporis, incredulitatis admirationem præ ſe tulerant.

Referri etiam poſſunt hæc verba; *Nolite mirari hoc*, vel; *Ne miremini hoc*; vt Græce habetur, μὴ θαυμάζετε τοῦτο ad illa quoque alia verba: *Venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint viuēt.* Quaſi dicat: Ne miremini quòd dixerim, hoc tempore me aliquos homines in vitam reuocaturum. Nam aliquid multò admirabilius ſum facturus. In fine enim mundi omnes homines in vitam reuocabo, & reuocatos iudicabo.

Caietanus ſic interpretatur: *Nolite mirari*, ſcilicet, quia filius conſtitutus eſt iudex, quia filius hominis eſt, audientes factum, neſcientes Quare. Nam idcirco filius hominis conſtitutus eſt iudex, quia iudiciũ erit ſenſibile. Audient enim omnes homines vocem filij Dei ex monumentis, ſenſibiliter iudicandi. &c.

Supra cùm Dñs loqueretur de mortuis quos in regione illa donauit vita: *Venit* (ait) *hora, & nunc eſt.* At hoc loco, quia de mortuis loquitur, quos, extremo iudicij tempore, vitæ reſtituet; nō addit, *& nunc eſt*, ſed ſimpliciter dicit; *Venit hora*, tempus præſens pro futuro vſurpat. Hoc eſt, Veniet hora, in qua omnes, qui in monumētis ſunt, audient vocem Filij Dei. Suprà dixit: *Mortui audient vocem Filij Dei, & qui audierint viuent*, pauci enim ad vitam, reuocati ſũt. Hoc autē loco; *Omnes* (inquit) *audient vocem Filij Dei*: omnes enim iudicij tempore excitabuntur. Simile illud eſt Iob 14. *Putas ne mortuus homo rurſum viuet? Cunctis diebus quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. Vocabis me, & ego reſpondebo tibi, operi manuum tuarum porriges dexteram.* Videlicet ad reſurgendum in extremo die.

Iob 14.

Cur dixit Chriſtus: *Omnes, qui in monumentis ſunt audient vocem Filij Dei?* Nunquid ſolùm illi reſurgent qui in monumentis ſunt? Reſpōdetur, Chriſtum horum tantummodo facere mentionem; reliquos, qui monumentis carent, non excludere. Omnes autem excitandi ſunt homines, tàm qui ſepulchris cōditi ſunt, quàm qui ſepulchris caruerunt. Quod Apocal. 20. Ioannes docet illis verbis: *Dedit mare mortuos, qui in eo erant, & mors, & infernus dederunt mortuos ſuos &c.*

Omnes homines reſurgent in iudicio.

Apoc. 20.

Præterea dubitatur, num mortui Chriſti vocem ſint auribus percepturi? Ait enim; *Omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem Filij Dei*; atqui mortui audiendi ſenſu carent. Idem dubium eſt in verbis ſupra ſcriptis; *Venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem Fili Dei, & qui audierint viuent.* Numquid Lazarus in ſepulchro humatus, vocem illam audiuit: *Lazare, veni foras?* Reſpondet Cardinalis Caietanus Ioann. 5. ſenſum eſſe metaphoricum; verboq; audiendi ſignificari mortuos, voci Chriſti obtemperaturos, inſtar audientium. Audient mortui (inquit ille) hoc eſt, ad ſimilitudinem audientium obedient.

Quomodo mortui filij Dei vocem ſint audituri.

Caietan.

obediẽt. Mortui enim non poſſunt audire propriè loquendo: ſed tamen ſurrexerunt Lazarus, & filius viduæ, ad literam ac ſi audiſſent. &c. Similiter Ianſenius: Dicuntur (inquit) mortui corpore, audire vocem filij Dei, quia ſentiunt vim vocis eius: aut quia veluti ſi audirent, ita voci illius obediunt. &c. Dici etiam poteſt, non quidem corporeo, ſed ſpiritali auditu percepturos mortuos Chriſti vocem, & imperium. Animabus enim mortuorum per reuelationem nota fiet vox, & imperium Chriſti; omneſque vel ex cœlo, vel ex tartaro, vel ex purgante igne, ad ſua corpora diuina virtute reſumenda conuolabunt. Sic ab anima Lazari veriſimile eſt vocem illam auditam; *Lazare veni foras*; & a filio viduæ illam, *Adoleſcens tibi dico ſurge*: & a filia Archiſynagogi illam; *Puella ſurge*. Qua autem Chriſti voce ſint conuocandi mortui, tunc Deo fauente dicemus, cum de iudicio egerimus.

Ianſenius.

Et procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in reſurrectionem iudicij.

In iudicio illo horrẽdo, iudicis iuſtiſſimi ſententia abſoluet quoſdam, æterneque vitæ præmio afficiet; alios vero dãnabit, æterniſque ſupplicijs addicet. Id quod Chriſtus hoc loco docet. *Audient* (inquit) mortui, *filij Dei vocem, & procedent* ex ſepulchris, *qui bona fecerunt* opera *in reſurrectionem vitæ*, ſcilicet æternæ, ac gloriæ, qua a iudice donabuntur. At vero *qui mala egerunt, procedent in reſurrectionem iudicij*, hoc eſt, condemnationis. Idem dicitur Dan. 12. *Euigilabunt alij in vitam æternam, et alij in opprobrium, vt videant ſemper. &c.* Et Matth. 25. *Statuet oues a dextris, hædos autem a ſiniſtris. &c.*

Dan. 12.
Matth. 25.

Obſeruat hoc loco Theophylact. non eſſe ſatis fidem abſque operibus ad conſequendam æternam vitam. Sic enim Dominus ait: *Qui bona fecerunt procedent in reſurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt in reſurrectionem iudicij, & damnationis.* Ergo mala opera, etſi fidem Chriſtianus habeat, æternam illi damnationem afferẽt. Quoniam (inquit Theophylactus) dixerat Dominus: Qui credit, in iudiciũ non veniet, ne putemus quod fides ſola ad ſalutem ſufficiat, dicit, quod reſurgẽt, qui mala fecerunt in reſurrectionem iudicij, qui autem bona in reſurrectionem vitæ. Non igitur ſola fides ſine operibus iuſtificat. Hæc Theophylactus. Hinc illud Auguſtini libro decimoquinto, de Trinitate, capite decimooctauo. Sine charitate poteſt fides eſſe: ſed non & prodeſſe. &c. Et illud Ambroſij libro ſecundo de fide in prologo: Bona fides cum pulchro operum retinet ornatu. &c. Fides charitate, operibuſque carens ornatu ſuo pulcherrimo caret, imo ſua caret vita: Etenim, vt Iacobus ait, capite ſecundo. *Fides ſine operibus mortua eſt: in ſemetipſa.*

Fides ſine operibus non eſt ſatis.
Theophyl.
D. Auguſt.
D. Ambr.
Iacobi 2.

Non poſſum a meipſo facere quidquam. Sicut audio iudico: & iudicium meum iuſtum eſt. &c.

Orbis iudicẽ ſe affirmauit Dominus; homineſq; in vitam reuocatos ad iudicium venturos aſſeruit. Hoc loco iudicare ſe ait, poteſtate, & ſapientia a patre per æternam generationem accepta: iuſtumque eſſe iudicium, quoniam cũ patris voluntate eſt conſentiens. Non poſſum (inquit) a meipſo facere quidquam, poteſtatem enim a patre per æternã generationem accipio, eandemq; pater habet. Itaque eadem patris poteſtate iudicabo. Eadẽ etiam patris ſapientia. Nam *ſicut audio a patre, ſic iudico*: hoc eſt, eadẽ patris ſapientia, quam a patre habeo ſentẽtiam feram. Præterea iuſtum eſt iudiciũ meum. Etenim non quæro voluntatem meam, ſed eius, qui miſit me, ideſt patris. Hanc ego voluntatem in iudicando quæro, ab illa nullo modo iudicium meum diſcrepat: vnde ſequitur eſſe iuſtiſſimum. Siquidem voluntati diuinæ omnino eſt congruens. Iudicis iniuſtitia (vt hoc loco ait Caietan.) ex intellectus ignoratione, vel ex voluntatis prauitate oriri poteſt. Vtraque cauſa a Chriſto lõgiſſime abeſt. Etenim infinita ſapientia iudicat, quam nihil latet; & voluntate iuſtiſſima.

Rogabis, quonã modo filius a patre audiat? Reſpondetur, hoc loquendi modo: *ſicut audio iudico*: ſignificari filium accipere a Patre ſapientiam ad iudicandum, eandem quam habet Pater. Quia auditus ſenſus eſt, per quem ſcientia ab

alio accipitur: Filius vero a Patre accipit ſapientiam. Quia igitur Pater filio per æternam generationem cõmunicat diuinam ſapientiam, per quam oĩa cognoſcit, & iudicat, ideo dixit: *Sicut audio, ſic iudico, & iudicium meum iuſtum eſt*: Nulla enim ignoratio in diuinam ſapientiam cadere poteſt. Præterea ſecundum humanitatem, ſicut audit a patre filius per ſcientiam a patre acceptam iudicat, cui omnia ſunt perſpecta. Non igitur illius poteſt iudicium eſſe iniuſtum, cauſa ignorationis.

De voluntate Chriſti.

Dubium quoque eſt, quo ſenſu vera ſint verba illa: *Non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me*. Etenim Chriſtus nullam habebat voluntatem a voluntate patris diſſentientem. Hæc autem verba videntur indicare aliquam habuiſſe voluntatem, quam non quæreret propterea quod a patris volũtate diſcreparet. Reſpondetur, Chriſtum quà Deus eſt, eandem omnino habere diuinã voluntatem, quam pater habet, non aliã diuerſam. Quatenus vero eſt homo, voluntatem habere humanam, ſed omnino cum diuina conſentientem. Senſum autem illorum verborum hunc eſſe: Non quæro voluntatem meam aliquã facere peculiarem, a patris voluntate diſcrepantem. Huiuſmodi enim voluntatem non habeo. Sed quæro voluntatẽ patris, quæ mea eſt, eademque iuſtiſſima. Opponet quiſpiam, Chriſtum voluiſſe nõ mori, vt liquet ex illa oratione Matth. 26. *Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte. &c.* Vnde efficitur voluntatem habuiſſe a voluntate patris diſcrepantem; volebat enim pater illum mori. Præterea Auguſtinus libro 3. contra Maximum capit. 20. In hoc (inquit) quod Chriſtus ait: *Non quod ego volo*: aliud ſe oſtendit voluiſſe, quam pater. &c. Ergo voluntas Chriſti non erat conſentiens cum voluntate patris. Reſpondetur illam Chriſti volũtatem quæ mortem renuebat fuiſſe conditionatam, quamobrem ait: *Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu*. Præterea fuiſſe voluntatem per modum naturæ, quæ mortem horrebat non per modum rationis, quæ illam amplectebatur. Cum vero dicimus Chriſti voluntatem omnino cum voluntate patris cõſenſiſſe, de voluntate loquimur per modum rationis abſoluta. Hæc enĩ nunquam a patris volũtate diſcrepauit.

A Voluntatem autem, quæ per modũ naturæ conſideratur, & conditionata, ac velleitas quædam eſt, a patris voluntate diſcrepare potuiſſe in volito, concedit Sanctus Thomas 3. par. q. 18. art. 5. Patet (inquit) quod Chriſtus ſecundum voluntatem ſenſualitatis, & ſecundum voluntatem rõnis, quæ conſideratur per modum naturæ aliud poterat velle, quam Deus. Sed ſecundum voluntatem, quæ eſt per modum rationis, ſemper idem volebat, B quod Deus. &c. Licet autem in re volita diſſenſerit voluntas, ut natura, a voluntate patris, conſentiens tamen fuit in ipſo actu. Diuina. n. voluntas volebat Chriſti uoluntatem per modum naturę actũ illum habere, naturæ mortem horrenti conſentaneum. Conſentiebat ergo cum voluntate patris etiam voluntas vt natura, ſi de actu loquamur, non conſentiebat ſi de re volita ſermo ſit. Sed hæc diſſenſio voluntatis conditionata, ſimplici C ter diſſenſio non eſt, præſertim cũ illius actum Deus maxime approbaret.

D. Cyrillus lib. 2. in Ioannem ca. 46. de Chriſto ſecundum humanitatem verba hæc interpretatur, in hanc ſentẽtiam: Non poſſum a me ipſo facere quidquã; hoc eſt, non poſſum facere quidquam ex voluntate mea diuerſa a patris voluntate. Sed ex lege, & iuxta legem. Sicut audio legem, iudico, meum iudicium legem ſequitur Dei. Non enim quæro volũ D tatem meam, ſed patris. Oſtendit Chriſtus (ait Cyrillus) nihil ſe facere poſſe, quod lex prohibeat; ſed ad iudicium ſequi ꝙ legi videatur. Ita frenum legis Iudæos excuſſiſſe occultius denotat: cum dicat, ſe non poſſe quidquam facere a ſemetipſo. Vos. n. (inquit) Iudæi, data vobis mandata trãſgredimini; vos a vobĩs ipſis omnia facere audetis: vos ita de rebus omnib. iudicatis, vt iudicijs veſtris diuina legis mãdata negligere ſtudeatis. E Ita iuſtẽ ſe iudicare, Iudæos iniuſtẽ affirmat. Hæc ille. Sed ſenſus alter ſequẽdus: Nam Chriſtus Dominus legis erat, poteratque a ſeipſo quod uellet facere. Præterea hæc uerba, illa alia ſuperius iam explicata explicãt; *Non poteſt filius facere quidquam niſi quod viderit patrem facientem*.

Eſt præterea illorum uerborum, *ſicut audio iudico*: alius huiuſmodi ſenſus; iuxta conditionem, & cognitionem cauſæ iudico; ita ut probem probanda, & condemnem

demnem condemnanda; iuxta audita & allegata iudico, ſententiamque fero. Sed Chriſtus ſecundum conſpecta potius, quæ ipſe videt, & intuetur, quàm ſecundum audita, & allegata iudicabit. Niſi velis ſenſum hunc eſſe: Non iudico incognita cauſa quenquam, reis omnibus, ac teſtibus aures præbeo, ſicut audio à conſcientijs hominum ſic iudico. In iudicio enim conſcientia loquetur, accuſabitque hominem, vel defendet; iuxta illud Pauli ad Roman. 2. *Oſtendunt opus legis. Scriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum; & inter ſe inuicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus, in die cùm iudicabit Deus occulta hominum, &cæt.*

Ad Rom. 2.

CAPVT VII.

De dictis Chriſti poſt ſanatum ægrum apud piſcinam.

Si ego teſtimonium perhibeo de me ipſo teſtimonium meum non eſt verum.

HActenus admirandam ſibi tribuit Chriſtus poteſtatem mortuos in vitam reuocandi, & iudicandi, ſeque Patri æqualem eſſe oſtendit. Quia verò obijcere Iudæi poterant, vel corde iam obiecerant, id quod Ioann. 8. obiecere: *Tu de te ipſo teſtimonium perhibes; teſtimonium tuum non eſt verum.* Occurrit obiectioni, aliosque profert teſtes. *Si ego* (inquit) *teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimonium meum non eſt verum.* At teſtimonium Chriſti nulla ratione falſum eſſe poterat; quo igitur modo ait: *Si ego teſtimonium de me perhibeo, teſtimonium meum non eſt verum?* Præterea capite 8. ſic affirmat: *Si ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimonium meum verum eſt;* quæ verba his aduerſari videntur. Reſpondetur capite 8. loqui Chriſtum non ex opinione Iudæorum, ſed vt ſe res habebat. Dei enim teſtimoniū falſum eſſe A nequit. Hoc loco de ſuo teſtimonio loquitur iuxta opinionem, & ignorantiam hominum, qui diuinū eſſe teſtimonium neſciebant. Vnde ait: *Si ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimonium meum non eſt verum.* Veriſſimum quidem eſt re ipſa, ſed veſtra, & vulgi opinione falſum eſſe poteſt, nec legitimum, & dignum, cui fidem habeatis. Pro auditorum ſuſpicione (ait Chryſoſtomus) loquitur Chriſtus. &c.

Forſitan prouerbialis dicendi modus B apud Iudæos fuit hic: *Qui teſtimonium perhibet de ſe ipſo, teſtimonium eius non eſt verum;* eoque veluti prouerbiali vſus eſt Dominus. Nam vt Diuus Cyrillus affirmat in hunc locum, ita natura ſumus nati, vt minus eis credamus, qui præcipuum ſibi decus attribuunt. Et Diuus Cyprianus epiſtol. 69. ad Florentium: Dominus (inquit) ipſe docet teſtimonium non eſſe verum, ſiquis de ſe teſtis exiſtat; eo quod vnuſquiſque ſibi faueat, nec aduerſum C ſe quiſqua infeſta, & aduerſa depromat. Fides vero ſincera ſit veritatis; ſi in prædicationibus noſtris (id eſt laudationibus) alius prædicator exiſtat, id eſt (laudator) ac teſtis. Ita Cyprianus. Huc accedit illud Prouerb. 27. *Laudet te alienus, & non os tuum; extraneus & non labia tua.* Itē eodem capite: *Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum, ſic homo probatur ore laudantis & cæt.* Eſt os laudantis ſimile fornaci. Quemadmodum enim ex D fornace aurum ſcoria expurgatum exit, ac rutilantius; ſic ex ore laudantis, is qui laudatur, à vitijs purus, virtutumq; ſplendore fulgentior egreditur. Os autem proprium non bonū eſt conflatorium. Ore enim proprio laudante, non fit homo rutilantior; ſed ſcoriam, id eſt ſuperbiam admixtam habere ſe indicat. Eſt etiam propria laus de falſitate ſuſpecta. In noſtris enim rebus ipſa philautia excæcamur. Vnde illud Marci Tullij lib. 14. ad E Atticum. Accipe inquit à me Attice καθολικὸν θεώρημα, id eſt, generale Theorema, earum rerum in quibus exercitati ſumus ſatis. Nemo vnquam neque orator, neque poeta fuit, qui quenquam meliorem, quàm ſe arbitraretur. Hoc etiam malis contigit. &cæt. Hinc prouerbium: Suum cuique pulchrum. Illud quoq; Ariſtotelis libro ſecundo Rhetoric. Quoniam omnes ſui ſunt amantes, & ſua cuique iucunda eſſe neceſſe eſt; vt facta

D. Cyrill.

D. Cypr.

Prouer. 27.

¶ Proprio in ore vileſcit laus.

Tullius.

Ariſtot.

dictaque, idcirco etiam plerunque aſſen- A tatoribus gaudent. Hæc ille. Dicuntur autem ab Ariſtotele homines φίλαυτοι id eſt ſui amantes, & φιλοκόλακες, id eſt, amantes adulatorum.

Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me.

Diuus Athanaſius lib. 2. de vnita Deitate Trinitatis. D. Cyrillus & Rupertus B in Ioannem, alium hunc teſtem, patrem eſſe interpretantur, hũc in modum: *Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me*: ſcilicet, Pater. Eſt enim pater alius à filio, quia eſt perſona alia; non tamen eſt aliud à filio, quia non habet aliam eſſentiam, ſed eandẽ. Veriſimilior eſt ſentẽtia D. Chryſoſt. Theophylacti, & D. Thomæ, teſtem hoc loco citari Ioannem. Probatur, quoniam de Ioanne Baptiſta ſermonem cõtinuat: *Vos miſiſtis ad Ioannem &c.* Neque verò ob- C ſtat, quòd opponi poteſt, non loqui de Ioanne Dominũ, quia præponeret teſtimonio ſuo, teſtimonium Ioannis. Non, inquã, obſtat, eo quòd Chriſtus non præponit teſtimonio ſuo, teſtimonium Ioannis re ipſa. Sed propter hominũ ignorationem, qui teſtimoniũ oris proprij dignum fide non putabant, alterius, id eſt, Ioannis teſtimonium citat. Eſt ergo ſenſus; ſi ergo teſtimonium de me ipſo fero, ex opinione, ignorationeque veſtra ſu- D ſpectum erit, quãuis illi nulla, re ipſa, falſitas ineſſe poſſit, ſitque omnium hominum teſtimonio præcellentius. Profero igitur teſtes alios, atq. in primis Ioannem Baptiſtam: *Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me*; nempe Ioannes.

Ioannis teſtimoniũ citat Dominus.

Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium perhibuit veritati.

Teſtem profert Baptiſtam locupletiſſimum, & digniſſimũ fide; ad quem, quòd dignum fide crederent Iudæi, legatos miſerant, vt docet cap. 1. Euangeliſta Ioannes, qui interrogarent, num Meſſias ipſe eſſet? *Vos* (inquit) *miſiſtis ad Ioannem* legatos, tanquam ad teſtem dignum fide. Ille vero teſtimonium veriſſimum de me tulit; meque Meſſiam eſſe aſſeruit. Lege Ioannis caput primum.

Ego autem non ab homine teſtimonium accipio.

Si Chriſtus non accepit teſtimonium ab homine, quomodo accipit à Ioanne? Qua nam ratione Ioannem hominem, teſtem citat, & hominis teſtimonium ſe nõ accipere affirmat? Reſpondetur, Chriſti verbis huiuſmodi ineſſe ſenſum: Ego teſtimonium ab homine non accipio propter me, propter aliquam meã vtilitatem, & commodum. Idcirco addit; *Sed hæc dico, vt vos ſalui ſitis*, id eſt, teſtem Ioannem cito, propter vos, propter commodum veſtrum, ac ſalutem; vt fidem viuam, & cum fide animi ſalutem conſequamini. Vel; ego non accipio ab homine teſtimonium quòd mihi neceſſarium ſit, aut quòd humana laude oblecter, ſed propter vos.

Teſtem citat Ioannẽ Dominus ꝓpter Iudæos.

Ille erat lucerna ardens & lucens.

Teſtem Ioannem cõmendat, lucernam appellat ardentem, ac lucentem. Seruit ſimilitudo teſtimonio de quo loquitur. Lucerna Ioãnes appellatur, quòd teſtis fuerit Chriſti. Vt enim lucerna lucem hominibus præfert, ſic Ioãnes, Iudæis de vero Meſſia teſtimonium, veluti lucem prætulit; agnumque Dei in tenebris, id eſt, antequam miraculis ſe proderet, oſtendit. Tertullianus in libro contra Iudæos: Ioannes (inquit) fuit lucerna lucens, & ardens; vtpote qui nõ tantùm vias Chriſti parabat in eremo; ſed & Agnum Dei demonſtrando, illuminabat mentes hominum præconio ſuo. Vt eum eſſe intelligerent Agnum, quem Moſes paſſurum nominabat. &c. Ille (inquit Chriſtus) erat lucerna lucens, & ardens; hoc eſt, te- E ſtimonium mihi perhibens, voſque ſua de me doctrina illuminans.

Cur Ioannes lucerna.

Tertull.

Præterea D. Cyrillus Ioannem lucernam appellari ſcribit, quòd nõ proprio, ſed alieno fulſerit lumine: Lucerna (inquit) eſt Baptiſta, quoniam ante manifeſtationem Chriſti, non ſuo lumine, ſed alieno præfulſit. &c. Chriſtum autem ait non lucernam, quæ aliena luce ſplẽdeat, ſed ipſiſſimam lucem eſſe. Lux (inquit) naturaliter vnigenitus eſt: &c. Ipſe qui lux

D. Cyril.

Digitized by Google

lux naturaliter eſt lucernam accendit, hoc eſt, Ioannem in vtero matris Eliſabethę. *Non erat ille lux.* ait Euangeliſta ca. 1. Chriſtus lux erat naturaliter, Ioannes lucerna à ſumma luce inflammata. Vnde
D. Auguſt. Auguſtinus ſerm. 8. de Verbis Domini. Erat (inquit) Ioãnes lucerna, hoc eſt, res illuminata, accẽſa vt luceret, quæ accendi poteſt, & extingui; ſed vt non extinguatur, ventum ſuperbiæ non patiatur. &c. Fugit ſuperbiæ ventum noſtra lucerna Ioãnes, tunc cum ad eum legatos Iudæi miſere. Ventorum veluti quidam flatus illæ erat interrogationes: *Es tu Chriſtus? Es ne Elias? Es ne Propheta?* Omnes fugit flatus cum reſpondit: *Non ſum*, cumque in terram procumbens ait; *Cuius ego non ſum dignus, vt ſoluam corrigiam calceamenti.* Lege Rupertum, & Euthymiũ, Theo-
Theophyl. phylactus; Lucernam (ait) ardentẽ vocat Chriſtus Ioannem, eo quòd de terra hẽt formationem, & non per ſeipſum eſſet lumen, ſed a gratia ſpiritus, ac temporarium. At vbi apparuit dies Domini, hoc eſt doctrina, occultata eſt lucerna. & cæt.
D. Ambroſ. Ambroſius Pſal. 118. Oct. 14. Bona lucerna Ioãnes, quæ lumen accipiebat a Chriſto, vt lucere poſſet, in hoc ſæculo. Merito ardens, merito illuminans, qui erat nũtius Chriſti, illuminans prædicatione fidei, pectora ſingulorum. &c.

Lucerna autem dicitur ardens ex ſententia Bernardi, propter mẽtis feruorẽ, lucens propter doctrinæ ſplendorẽ. Ardebat ſibi (ait Bernard.) lucebat nobis. &c. Huiuſmodi concionatores, ac paſtores Eccleſia flagitat: ardentes ſibi, lucẽtes alijs, ardẽtes intus, lucẽtes foris, ardẽtes aïo, lucentes lingua. Nã vt idẽ Bernard. teſtatur, tantum lucere, vanum eſt, tantum ardere, parum, ardere autem, & lucere, perfectum. &c. Perfectus Ioannes vtrunque habuit, & ardorem, & lucem. Ardens (inquit Bernardus) erat Ioã-
D. Bernar. nes in ſeipſo vehementi auſteritate conuerſationis erga Chriſtum, intimo quodam, & pleno feruore deuotionis, erga peccantes proximos, conſtantia liberæ increpationis. Luxit exemplo, digito, verbo. &c. De Ioanne intelligunt Tertullianus, D. Cyrillus in Ioannem, Au-
Pſal. 131. guſtin. & alij illud Pſal. 131. *Paraui lucernam Chriſto meo.* D. item Cyrillus adumbratum cenſet aureo illo candelabro, q̃ ante arcam teſtamenti, & Sancta Sanctorum in Tabernaculo olim lucebat. Ioannes enim ante Sanctum Sãctorum, ideſt, Chriſtum, lucernæ inſtar ſplenduit.

Vos autem voluiſtis ad horam exultare in luce eius.

Arguit Iudæos, quod in luce, & ſplendore ſanctitatis, & doctrinæ Ioannis, ad breue tantum tempus voluerint exultare. Erat ille lucerna diuino inflammata igne, ac luce; Vos autẽ in luce tantæ ſanctitatis, & doctrinæ exultare voluiſtis, in horam tantum, hoc eſt, ad breue tẽpus. Apparuit vobis poſt longas tenebras ardens lucerna; hoc eſt, poſt longum tempus, quo prophetis caruiſtis, apparuit Ioannes pluſquam Propheta. Cõſpecta poſt diuturnam caliginem face, exultaſtis, ſed voluiſtis ad horam tantum exiguumq; tempus exultare. Primus enim ille feruor, quo ipſum excepiſtis refrixit. Deniq; ab Herode in carcerem coniectus deliteſcit.

Theophylactus ſic exponit; vos ad horam excepiſtis ea, quæ a Ioanne dicta ſũt & exultaſtis in ipſo; & deinde obliti eorum, quæ de me dixit, manſiſtis in priori incredulitate. Et Euthymius; Voluiſtis quodam tempore exultare in luce doctrinæ illius, quando omnes ad eum vndique concurrebatis, & poſtea refrixiſtis, quamuis hactenus illum admiramini. Niſi enim refrixiſſetis, teſtimonio illius credidiſſetis. &c. D. Thom. hunc in modum. Voluiſtis exultare in luce Ioannis quieſcendo, & ponendo in eo finem, credendo eum Meſſiam eſſe. Sed tamen ad horam: quia in hoc fuiſtis inſtabiles. Nam videntes Ioannem homines ad alium, non ad ſe adducere, auerſi eſtis. & cætera.

Aliter: ille non erat ſol; ſed lucerna, tantum ad breue tempus ſolem nube tectum, ideſt, me indicatura. Vos autẽ voluiſtis in luce lucernæ, quæ ad horã ſplendorem erat habitura, exultare: dum eum Meſſiam eſſe opinabamini. In me autem æterno ſole exultare non vultis. Quin potius me inſectamini, quod ſabbathum non cuſtodiam, quodque me patri æqualem faciam.

Ego

Ego autem habeo teſtimonium maius Ioanne.

Secundum teſtimonium profert Dominus maius teſtimonio Ioannis, videlicet, teſtimonium miraculorum. *Ipſa* (inquit) *opera, quæ ego facio*, i. miracula, *teſtimonium perhibent de me*, probāt. n. me eſſe Meſſiam, à patre miſſum. Addit; *Opera quæ dedit mihi pater, ut perficiam ea*, quoniam ſuprà B dixerat; *Non poſſum ipſe à meipſo facere quidquam*; Iudęoſque docet tam paralytici ſanitatem in ſabbatho, quàm reliqua omnia miracula ex patris emanare poteſtate, nec non voluntate. Sed quonam modo miraculorum teſtimonium maius dē teſtimonio Ioannis, cùm Ioannis teſtimonium Spiritus ſancti fuerit teſtimonium, Ioannis ore teſtificantis Chr̄m eſſe Meſſiam? infallibile. n. erat quemadmodum ipſum miraculorum teſtimoniū. C Reſpondetur, Chr̄m ex hominum iudicio, & opinione loqui, quibus miraculorum teſtimonium maius, & certius eſt, q̄ verborum. Alioqui re ipſa tam fuit certum Ioannis teſtimonium, quàm miraculorum. Vtrunque. n. à Deo emanauit. Chryſoſt. hom. 39. Diceret fortaſſe quiſpiam Ioannis verba ad gratiam dicta, quamuis neque huiuſmodi de Ioanne iure optimo, & tantę apud Iudęos admirationis ſuſpicio oriri poſſet. Verùm o- D pera etiam inſanis perſuaderent; ideò eorum adduxit teſtimonium, &c.

Teſtimoniū operum profert Dominus.

Chryſoſt.

Et qui miſit me pater, ipſe teſtimonium perhibuit de me.

Tertium teſtimonium citat, Patris. Sed quandonam teſtimonium perhibuit pater Christo? Reſpondent, & rectè quidem E Chryſoſtomus, & Rupertus, tunc cū in baptiſmate vox illa è cœlo delapſa eſt, *Hic eſt filius meus dilectus, &c.* D. Cyrillus, Theophylactus, Beda, Euthymius, patrē aiunt teſtimonium perhibuiſſe filio per ſcripturas. Dici etiam poteſt per miracula quoque de filio teſtificatum. Miracula. n. filij à patre quoque fiebant. Hęc verò qui dixerit, dicet etiam, non proferri à Chr̄o hoc loco teſtimonium patris, tan- A quam diuerſum à teſtimonio ſcripturarum, & miraculorum. Obijcitur quod loquitur; *Neque vocem eius vnquam audiſtis.* ergo Chriſtus de voce in Iordane audita non loquitur. ſed mox obiectioni reſpōdebitur.

Profert Dominus teſtimoniū patris.

Neque vocem eius vnquam audiſtis, neque ſpeciem eius vidiſtis.

Patrem teſtem citauit. Hoc loco Iudæos obiurgat. Nec Deum agnoſcere ait, quem ſibi maximè cognitum putabant, nec verbis illius, & ſcripturis, quas magni faciebant, obtemperare. Deus (inqt) ſpūs eſt, ſub aſpectum non cadit ignotus vobis eſt, & inaſpectabilis. *Neque vocem eius vnquam audiſtis, neque ſpeciem eius*, & formam *vnquam vidiſtis*. In philoſophicam (ait Chryſ. hom. 39.) paulatim introducit diſciplinam, oſtendens Deum, neque vocem habere, neque ſpeciem, ſed eſſe omni figura, & omni voce ſuperiorem, &c. Similem in modum loquitur cap. 7. *Eſt verus, qui miſit me, quem vos neſcitis: ego ſcio eum, &c.* Et ca. 8. *Eſt pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus noſter eſt, & non cognouiſtis eum. Ego autem noui eum, &c.*

Io. 7.

Io. 8.

Obijcitur. Iudæi audierant vocem illam patris; *Hic eſt filius meus dilectus.* In mōte quoque Sinai, vocem audiere Dei, mādata promulgantis, ergo vocem Dei patris aliquando audierunt. Deut. 4. *Vocem* (aiunt) *eius*, i. Dei, *audiuimus de medio ignis, &c.* Reſpondetur patrem ſpiritum eſſe, neque linguam habere, neque inſtrumēta reliqua vocis efformandæ. Quamobrem vocem non habere propriam, ac ſibi naturalem. Vnde D. Thom. 3. parte, quæſt. 39. art. vlt. ad 2. ait vocem in Chriſti auditam baptiſmate, ad naturam patris non pertinuiſſe. Loquitur ergo Dominus hoc loco de voce propria ac naturali, quæ proprio ore, oriſque inſtrumētis efformatur, quam pater minime habet. Eundem in modum intelligenda illa verba ſunt; *Neque ſpeciem eius vidiſtis.* hoc eſt. Non vidiſtis formam aliquam corpoream, quæ Dei, qua Deus eſt, forma ſit. cùm autem in ſcriptura legimus vocem aliquam Dei ſonuiſſe, intelligendum eſt vocem illam Angelorum opera efformatam eſſe. In hunc modum in mōte Sinai

Deut. 4.

D. Tho.

vox

Vox Dei ſonuit, in baptiſmate quoque Chriſti ait Abulenſis vocem illã ab Angelo fuiſſe productam; D. verò Thomas loco citato, vult à Sanctiſſima Trinitate fuiſſe effectam. Preterea cùm legimus Iſaiam vidiſſe Deum Iacob & alios, intelligendum eſt per imaginem aliquã in ſenſu interno expreſſam, vel per Angelum in corpore aſſumpto loquentem uidiſſe, & audiſſe. Vnde obiectioni ſupra poſitæ reſpondetur patrem quidem teſtimoniũ perhibuiſſe p uocem in baptiſmate, ſed non propriam ſibi & naturalem. Idem de uoce dicendum eſt, quæ in monte Sinai eſt audita. Dominus autem patris uocem naturalem à Iudæis perceptam negat.

Et uerbum eius non habetis in vobis manens.

Quanuis Deus hominum oculis minime cernatur, propriaque illius uox auribus minime percipiatur; tamen illius uerba in ſcriptura ſacra habentur, quib. fidem, & obedientiam præſtare demus. Obiurgat igitur Chriſtus Iudæos, ppea quod verbis Dei obedientiam non adhibeant. *Verbum* (inquit) *eius non habetis in uobis manens.* hoc eſt, non habetis cordibus impreſſum, ut illi obtemperetis. Verba Dei interpretatur Chryſoſtomus præcepta, legem, & Prophetas, qui de Chriſto fuerant uaticinati. Addit, huius inobedientiæ ſignum; *Quia* (inquit) *quem miſit ille, huic uos non creditis.* Non habetis uerbũ Dei ſcriptum, & manens in cordibus. id uero probo, quia mihi non creditis, de quo prophetę & ſcripturę teſtimonium ferunt. Aliter; uerbum eius, i. doctrinam patris quam ex me auditis, non habetis in uobis manentem; nec. n. illa in cordibus ueſtris ĩpreſſa permanet, ſed effluit. aliter; uerbum Dei, i. ſcripturam ſacram non habetis in uobis manentem; quoniam à uobis ad gentes tranſibit. Vel uerbum Dei, i. promiſſa ſcripturarũ, & Prophetarum de Meſſia, non habetis in uobis manentia; quoniam à uobis ad gentes diſcedent; quia mihi credere non uultis. Item; Verbum Dei, i. Meſſiam, q eſt Verbum Dei, non habetis in uobis manentem; quia illi credere non uultis. Verſatur ille nunc inter uos, ſed non manebit uobiſcum. Ob ueſtram incredulitatem migrabit ad gentes.

CAPVT VIII.

De dictis Chriſti poſt ſanatum ægrum apud piſcinam.

Scrutamini ſcripturas.

AMbigui modi eſt uerbum, *ſcrutamini* tam Grecè quàm latine. Indicantis modi eſſe D. Cyrillus, Ianſenius, & Toletus exiſtimant, hoc ſenſu; uos legitis, & diligenter euoluitis, & excutitis ſcripturas. ſed rectius D. Chryſoſtomus, Auguſtinus, & alij, imperantis eſſe modi arbitrantur. Quartum ergo teſtimonium adhibet Dñs ſcripturarum. Qm̃ uero ut Chrs in ſcripturis inueniatur, diligenti perſcrutatione opus eſt; ideo non dixit, legite ſcripturas, ſed *ſcrutamini ſcripturas*, diligenter euoluite, excutite, expendite, ad profunda illarum myſteria penetrare, ne in litera hærete, ad ſpiritum tranſite. Non dixit (ait Chryſo. hom. 4.) legite ſcripturas, ſed ſcrutamini, diuina. n. ſumma indigent diligentia. In umbra. n. maioribus illis, non abs re locutus eſt Deus Idcircò effodere profundius iubet, ut quæ altè delitefcunt, inuenire poſſimus. Non. n. rem in ſuperficie & in promptu poſitam effodimus, ſed, quæ tãquam theſaurus profundè reconditur, &c.

Teſtimoniũ ſcripturarũ adhibet Dominus.

D. Chryſ.

Diligenter ſunt perſcrutanda ſcriptura.

Scrutamini (ait) *ſcripturas. Quia uos putatis in ipſis uitam æternam habere.* Quæritur, quonam modo uitam æternam in ſcripturis Iudæis ſe habere putarint? Ianſenius ait habere ſe exiſtimaſſe uitam æternam in ſcripturis, hoc eſt, per ſcripturas, ſ. per earum intelligentiam, fidem, & obſeruationem. Iuxta illud 2. ad Timotheũ 3. *Ab infantia ſacras literas noſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem, & cætera.* Vt Timotheum ſic etiam; Iudæos ſacræ literę inſtruere

poterant

Quo existimarint Iudæi habere ſe in ſcripturis uitam æternam?

poterant ad vitam æternam conſequendam. Caietanus arbitratur exiſtimaſſe Iudæos habere ſe in ſcripturis vitam æternam promiſſam. Titelmannus vitam æternam interpretatur eſſe ſcientiam veritatis, quæ in diuinis ſcripturis reperitur. Reſpõdemus, Iudæos putaſſe vitam ſe æternam in ſcripturis habere, quoniã in ſcripturis Dei cognitio, opera, ac præcepta continebantur, per quæ ad vitam æternam poterant peruenire. Putat doctus quidam interpres his verbis reprehenſionem ſubeſſe tacitam, in hunc modum: Scrutamini ſcripturas, quia in perpetua obſeruatione ceremoniarũ, quas illæ tradunt, vos habituros vitam æternam putatis. At non erunt hæ ceremonię perpetuę; paulò poſt abrogabuntur. Hoc additamento opus non eſt. Neque .n. Chriſtus abrogandam legem docet, ſed ad ſcrutationem ſcripturarũ Iudæos impellit, quòd in ipſis exiſtiment vitam ſe habere ſempiternam. Et quidem vitã continebant ſempiternam ſcripturæ, & legis obſeruatio; à meritis tamen Chriſti pendentem. Legis.n.obſeruatio ipſa per ſe non erat ſatis ad æternam vitam conſequẽdam, abſque gratia, quæ à Chriſto veluti fonte emanabat, vt tom.1.li.1. oſtendimus. Hoc forte Chriſtus potius ſubintellexit, videlicet; vos putatis in ſcripturis, i. in ipſis operibus legis, quæ ſcriptura tradit, vitam æternam habere: at falsò putatis. Non. n. in illis abſque meis meritis, & gratia, vita æterna haberi poteſt.

Vita æterna ex meritis Christi pendebat in lege ueteri.

Docet locus non legendas ſolùm, ſed perſcrutandas etiam ſcripturas. Etenim ſcriptura ſacra theſauro abſcondito gemiſque referto eſt ſimilis, ad quas peruenit qui theſaurum ſcrutatur. Eſt ſimilis aurifodinæ cuius omnes venæ diligentiſſime ſunt perſcrutandæ; quod D. Chryſoſt. docet hom.31. in Io. Quemadmodũ (inquit) in auri metallis, ne minimam quidem venam quiſpiam quærem intelligat omittere patitur; ita in diuinis ſcripturis, ne vnum iota, aut vnus apex, ſed ne dimidium quidem prætermittendum eſt; ſed omnia diligentius inueſtiganda. Nã ab Spiritu ſancto omnia proueniunt, neque in ijs quidpiam ſuperfluum, nihil non neceſſarium, &c. Homilia item 24. in Gen. Obſecro (ait) ne quid in ſacris literis, aut contemnatur, aut obiter prætereatur. etiamſi nomina recenſeantur, aut hiſtoriæ narrentur, reconditum inueſtigemus Theſaurum. Nam & Chriſtus dicebat; *ſcrutamini ſcripturas.* Quia non vtique in ſuperficie mens ſcripturæ inuenitur; ſed opus eſt ſcrutinio, vt ne quod in profundo latet nobis remaneat abſconditum. Adde illud lib.2. de Orãdo Deo. Qui vitam agunt in mari, in ipſum profundum ſeſe demittunt; ac pretioſos lapillos ijs, qui verſantur in terra, deferũt. Nos verò, diuinarum ſcripturarum mare ſcrutantes, in ipſum ſpiritalis ſapientiæ profundũ decurramus, & afferamus theſaurum bonum, &c.

Scriptura diligenter perſcrutanda.

D. Chryſ.

Et illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me.

Iuſſit ſcripturas ſcrutari, & in illis verum Meſſiam quærere. Nam *ſcripturæ* (inquit) *teſtimonium perhibent de me* vero Meſſia. ſi illas ſcrutemini animo ab omni odio, atque inuidia alieno, me in illis inuenietis; me (inquam) & vitam æternam, quæ ſine me haberi non poteſt. Exiſtimatis vos in ſcripturis vitam ęternam habere, ſcrutamini & quærite hanc vitam æternam, quæ in ſcripturis eſt. Ego vita æterna ſum, de qua teſtimonium ſcripturę ferunt, ſine me non eſt in ſcripturis ęterna vita, non eſt gratia, non eſt gloria. Ego gratiæ, & gloriæ, æternæque vitæ fons ſum, autor, & effector. Mortua eſt ſine me ſcriptura; ego illius vita ſum, & anima, atque ſpiritus, ſub carne literæ latens. Si me in ſcripturis, ſcrutando inueniatis, vitam æternam, i. vitæ æternæ cauſam & effectorem inuenietis, ſin minus vitam æternam, quam in ipſis vos habere putatis, nunquam reperietis.

Scriptura teſtimoniũ de Chriſto ferunt.

Et non vultis uenire ad me ut uitam habeatis.

Arguit Iudęos quòd vitam abijciant, mortem conſectentur. Quaſi dicat; ego vita ſum æterna, de qua ſcripturæ teſtificantur, in quibus uos putatis uitam æternam habere. At vos non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis, uitam fugitis ęternã, in mortẽ ęternã uos pręcipites datis.

Cla-

A

Claritatem ab hominibus non accipio.

Accuſauit Iudæos ſuperioribus verbis, quòd nolent ad ipſum venire, & diſcipuli fieri tanti magiſtri. Ne ergo exiſtimarent inani commotum gloria diſcipulos adſe allicere, & vocare, ſubijcit; *claritatem*, græce, δόξαν, id eſt, gloriam, *ab hominibus non accipio*. nempe gloriã inanem, qualem Iudæi accipiebant, vt infra docet illis verbis; *Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis?* Aliter; quoniam de ſe multa glorioſa dixerat; adiungit, non gloriæ captandæ, ſed charitatis cauſa dixiſſe. Vel; quemadmodum ſupra ait; *Ego ab hominibus teſtimonium non accipio*, quaſi teſtimoniũ diuinorũ inops; ſic hoc loco dicit; *Ego claritatem ab hominibus non accipio*, quaſi illa indigeam, cum gloriæ ipſius fons ſim. Vnde ſic interpretatur D. Cyrillus. Non voco vos ad me, vt à vobis, vel ab aliis gloriam acquiram, qui gloria à me ipſo plenus ſum. &c. Et D. Chryſoſtomus: Claritatem ab hominibus nõ accipio, id eſt, non egeo mũdana gloria. Sol enim a lucerna lucem non accipit. &c. Quemadmodum ſol lucernæ non indiget ſplendore: ita Chriſtus hominum claritate non indiget. Inanis gloriæ cupidi ſi ſoli ſimiles eſſent, viliſſimarum lucernarum, id eſt, linguarum lucẽ nõ aucuparentur. ſed quia tenebræ ſunt, ideò à lucernis lucem mendicant, qua illuſtres fiant.

D. Cyrill. — *D. Chryſ.* — *Inanis gloria.*

Sed cognoui vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis.

Cauſam indicat, cur tot citatis teſtibus fidem non habeant Iudęi, cur uitam refugiant, & uocati uenire nolint. Nempe quòd Dei dilectione careant. Id verò ſibi perſpectum ait, quamuis eſſet occultiſſimum. Omnia enim Chriſtus perſpectiſſima habebat. Sẽſus eſt; Sed quid plura? ego corda veſtra habeo exploratiſſima, ſcio vos Deum minimè diligere, hęc incredulitatis ueſtræ eſt cauſa. Si enim Deum deligeretis, me reciperetis. Simile eſt illud ex cap. 8. *Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis vtique me. Ego enim ex Deo proceſſi.*

Cauſa incredulitatis Iudæorum.

Si alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.

Quia caritate Iudæi carebant, Chriſtũ ueriſſimum Meſſiam repulerunt. Prædicit illis dominus fore, ut repudiato Meſſia uero falſum recipiant. *Ego* (inquit) *veni in nomine patris mei*, id eſt, à patre miſſus B & nõ accipitis me, ſi alius venerit in nomine ſuo, nõ miſſus à Deo, ſed à ſe ipſo, propria & uſurpata autoritate; illum accipietis. Loqui hoc loco Dominum de AntiChriſto communis eſt interpretum ſententia, D. Irenæi lib. 5. cap. 25. Hieronymi ad Algaſiam quæſt. 11. Ambroſij lib 1. de Spiritu ſancto, cap. 14. Hilarij lib. 9. de Trinitate, D. Cyrilli, Chryſoſtomi, Theophylacti, Bedæ, & aliorũ. Poſſet locus generatim de quocunque C falſo Meſſia exponi, hoc ſenſu: me non recipitis, ſed ſi uenerit alius quiſpiam pſeudomeſſias, priuata autoritate creatus, illum recipietis. Ego patrum cõmuni ſententię ſubſcribo, & de Anti Chriſto locum intelligo.

Loquitur Chriſtus de Antichriſto.

D

Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis?

Rationem reddidit ſupra incredulitatis Iudæorum, cum dixit: *ſed cognoui vos quia dilectionem Dei non habetis in vobis*. Alteram addit peculiarem, videlicet, inanis gloriæ, & honoris cupiditatem. *Quomodo* (inquit) *vos poteſtis credere*, in verum Meſſiam pauperem, humanæ gloriæ, & honoris contemptorem, E quique humana omnia docet pro nihilo ducere, vos (inquã) qui gloriam inanem ab inuicem, hoc eſt, alij ab aliis, aucupamini, & gloriam veram, ac ſolidam, quæ à ſolo Deo eſt, non quęritis? Ponit Domin' (ait Euthymius) cauſam infidelitatis Iudæorum, ꝙ propter gloriæ amorem non crederent. Nolentes enim Chriſtum ſupra ſe honorari à multitudini, obſurdeſcebant, & aures vltro claudebant ad veritatem, omniaque faciebant, ne à gloria, quam habebãt apud.

Altera cauſa incredulitatis Iudæorum. — *Euthym.*

apud multitudinem, exciderent. &c.

Quæ dicatur gloria quæ à ſolo Deo eſt.

Rupertus.

Queritur, quæ ſit gloria, quæ à ſolo Deo eſt, quã in Iudæi non quęrebant? Reſpondet Rupertus, eſſe teſtimonium bonæ conſcientiæ. Gloria enim appellatur à Paulo hoc teſtimonium 2. Cor. 12. *Gloria (ait) noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. &c.* Græce eſt, καύχησις, id eſt, gloriatio. In teſtimonio namque bonæ conſcientiæ, vera eſt gloriatio; cum nullius peccati mortiferi ſibi homo eſt conſcius.

Bona cõſciẽtia teſtimonium gloria noſtra.

B Quę (inquit Rupertus) eſt illa, quę à ſolo Deo eſt gloria, niſi teſtimoniũ bonæ conſcientiæ? hęc vtique vera gloria eſt, quia non poteſt fallere. Quæ autem ab inuicẽ eſt gloria, fallit ſemper. Vnde & falſa, & vana eſt. Sic ille. Dionyſius Carthuſianus æternam felicitatem interpretatur. Veriſimilius eſt, gloriam, quæ à ſolo Deo eſt, appellari commendationem, & illuſtre nomen, quod viri probi apud Deum habent, quemadmodũ gloria, quę ab hominibus, eſt claritas dicitur, & illuſtre nomen, quod apud homines conſequuntur C homines. Hinc illud Pauli 2. Corin. 10. *Non enim qui ſe ipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat.*

Non inanis gloria, ſed cæleſtis quærenda.

Poteſt etiam locus exponi de gloria cæleſti, quam Meſſiæ in mundum aduentus peperit, hoc modo; Quomodo vos poteſtis mihi credere, qui inanem gloriam, & honorem captatis, & ab ipſo Meſſia ſperatis, & gloriam cæleſtem quæ à ſolo D Deo eſt, id eſt, quam non homines, ſed ſolus Deus donare poteſt, quamque Meſſias ſuo labore eſt comparaturus, non quæritis? Hęc cauſa fuit incredulitatis Iudęorum; honores, gloriam caducam, opesq; & opibus, honoribusque affluentẽ Meſſiam quærebant. Cæleſtem uero gloriã, ad quam hominibus comparandam Meſſias in orbem aduenerat, non cogitabant.

Inanem gloriam ac iactantiam, pulueris globo aſſimilat Auguſtinus Pſalm. 7. E uenti impetu in altũ ſublato; Hic (inquit Auguſtinus) eſt puluis ille, quẽ proijcit uentus à facie terræ; ſuperborum ſcilicet uana iactantia, tanquã uento elatus pulueris globus. &c. Hic pulueris globus oculos obcæcauit Iudæorum; ideo Chriſtus ait; Quomodo uos poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis? Nihil recte unquã faciet uanæ cupidus gloriolæ; omnia enim Chriſtianæ vitæ officia

Inanis gloria inſtar pulueris obcæcat oculos.

A hac turpi cupiditate contaminabit. Propter hominum plauſum illa faciet; quæ propter Deũ præſtare debet. Opponẽda glorię uanę gloria ſolida, quæ à ſolo Deo eſt; qui nos noſtraque omnia tanquã in theatro, ſemper intuetur. Veram gloriã qui ardenter concupiſcit, inanem flocci facit. Vnde Chryſoſtomus homil. 17. ad Rom. A dura (ait) ſeruitute vanæ gloriæ liberabimur, ſi aliam gloriam adamauerimus, nempe eam, quæ uera gloria eſt.

Gloriæ uanæ opponẽda cæleſtis.

D. Chryſ.

B Quemadmodum enim eos, qui corpora amant, alia ſplendidior facies uiſa à priori ſeparat; ſic & eos, qui gloriam hanc depereunt, ſplendida illa cæleſtis gloria cõſpecta ſi fuerit, ab iſta abducere poterit. &cæt.

Nolite putare, quia ego accuſaturus ſum vos apud patrem.

Formidinem Iudæis incutit; ipſum Moſem incredulitatis ſuæ accuſatorẽ habere affirmat. Ego (inquit) uos apud patrem minimè accuſabo; accuſatorem incredulitatis ueſtræ habetis ipſum Moſẽ, in quo vos ſperatis, quemque liberatorem, & defenſorem, non accuſatorem habituros confiditis. Dubium extat hoc loco, cur dixerit Chriſtus, ſe non accuſaturum Iudæos apud patrem? Reſpõdet D. D Cyrillus, accuſaturum Iudæos. Nõ quia dixit Dominus; *Nolite putare, quia ego accuſaturus ſum uos apud patrem*, (ait Cyrillus) nullam delationem Iudęorum nominis à Chriſto futuram arbitrari oportet. Ipsũ enim Matth. 10. audimus dicentem. *Quicunque confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego ipſum, coram patre meo; Et quicunque negabit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo. &c.* Patet igitur accuſatum iri omnes apud patrem per Chri- E ſtum, qui eum non receperunt. Nõ erunt igitur Iudæi, qui Chriſtum negarunt ab hac accuſatione liberi. Hæc ille. Quomodo igitur aſſerit, ſe non accuſaturum, ſi accuſabit? Quia id ſolum ſignificat, non opus eſſe ſua accuſatione, cum Moſes ipſorum legiſlator accuſator ſit. Cyrillus; non opus (inquit) eſſe alio accuſatore affirmat Chriſtus, ſed etiam cæteris omnibus ſilentibus, ſolã Moſis legem, ad cõdẽnationem non credentiũ in ſe Iudęorũ,

D. Cyril.

ſufficere

ſufficere aſſerit, &c. Cyrillum ſequitur Ianſenius, & Maldonatus.

Chryſoſt. ſic interpretatur. Ante me Moſes uos accuſat. Lyranus ſic; Nolite putare, quoniam ego accuſaturus ſim uos, ſ. ego ſolus. Mecum accuſat Moſes. Eũdem in modum exponit D. Thomas, Dionyſius Carthuſianus, Titelmannus, & Toletus. Caietanus uero ſic: Nolite putare quod reſeruetur mihi accuſatio ueſtri, quod retardetur uſquequo accuſem in futurum uos. Iam præſens eſt accuſatio contra uos, non expectãs meam futuram accuſationem. Nam Moſes tam uos accuſat. Adde & hanc interpretationem. Nolite putare, quòd uos ego ſim accuſaturus apud patrem, poſtquam à mũdo diſceſſero. Non. n. accuſabo uos apud patrem, ut pœna afficiamini à patre. Nã Chriſtus non eſt accuſator, ſed iudex hominum. Iudæos ille apud patrem nunquam accuſauit poſtquam ex mundo abijt in cælos. Imo in Cruce excuſauit. *ne ſciunt* (inquit) *quid faciunt*. In iudicio autem negabit coram patre. Aliud uero eſt negare, aliud accuſare.

Eſt qui accuſat uos Moyſes, in quo uos ſperatis.

Dubium eſt, quonam modo Moyſes dicatur Iudæos accuſare. Reſpondet ſic Caietanus: Moſem accuſare Iudæos, eſt ex ſuis ſcripturis ſupplicijs eſſe dignos oſtendere; propterea quòd Chriſto non credant, &c. Itaque Moſes accuſare credit Iudæos libris, quos ſcripſit. qm̃ Chriſtum quem illi prædicant non recipiunt. Senſus ergo eſt; Ipſe Moſes in libris ſuis uos accuſat; ipſa à Moſe de me ſcripta uaticinia uos reos faciunt, quoniã illis non creditis. Hinc illud D. Cyrilli hoc loco; Affirmat (inquit) Chriſtus, ſolam legem Moſis ad condemnationem non credentium in ſe Iudæorum ſufficere, &c.

Præterea dubium eſt, quomodo Iudæi in Moſe dicantur ſperaſſe? *Moyſes* (inquit Dominus) *in quo uos ſperatis*. Reſpondendum eſt, Chriſtum loqui de lege, & ſcriptis Moſis. In lege autem, & ſcriptis Moſis Iudæi ſalutis ſpem habebant, qm̃ per legis opera ſalutem ſe conſecuturos, ſperabant. Ideſt quod ſupra dixit; *Scrutamini* A *ſcripturas, quia in ipſis uos putatis uitam æternam habere, & illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me.*

Quod ſi quis velit Moſem ipſum per ſe, Iudæorum accuſaſſe incredulitatem, non magnopere repugnabo. Potuit. n. fieri vt Moſes in limbo patrum, tunc exiſtens, notam haberet Iudæorum incredulitatem; & zelo permotus apud Deũ accuſaret. At vero veriſimilius eſt fuiſſe potius vt illuminarentur Iudæi oraculo- B rum, quam vt damnarent accuſaturum. De libris igitur Moſis locus intelligatur. Vnde ſequitur.

Quo in Moſe ſperaſſe dicantur Iudæi

Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi.

Accuſat (inquit) vos Moyſes quòd non credatis illius vaticinijs. Dicetis, C Credimus oĩbus illius prædictionibus, & verbis. Falſum id eſſe probo, quoniã ſi Moſis vaticinijs crederetis mihi etiam haberetis fidem. Illa. n. vaticinia de me ſcripta ſunt. Si ergo vaticinijs haberetis fidem, mihi quoque haberetis, quem illa prædicant. Nam Moſes de me ſcripſit. Scripſit autem multa de Meſſia Moſes ſub typis, alia ſine typo ſenſu literali. Quale eſt illud Gen. 49. *Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de ſemore eius, donec ve-* D *niat qui mittendus eſt*, & illud Geneſ. 22. *In ſemine tuo, benedicentur omnes gentes*, Illud quoque Deuteronom. 18. *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum, & cæter.* Fuit autem omnium librorum Moſis ſcopus Chriſtus, vt ait Auguſtinus. Ideoq; ait; De me ille ſcripſit. Auguſt. libr. 16. contra Fauſtum cap. 22. Non ait Chriſtus: *Moſes enim & de me ſcripſit*. Vt & alia, quæ ad Chriſtum non pertinent, ſcripſiſſe crederetur. Sed ait; *De me ille ſcripſit*. Vt E omnem ſcripturę illius intentionem, nõ niſi ad intelligendam Chriſti gratiam perſcrutando conſuleremus. Hæc Auguſtinus.

Moſes de Chriſto ſcripſit.

Gen. 49.

Gen. 22.

Deut. 18.

Librorũ Moſis ſcopus Chriſtus.

D. Auguſt.

Si autem illius literis non creditis, quomodo uerbis meis credetis?

Argumentum eſt à minori ad maius, quo incredulitatem Iudæorum arguit; ſi (inquit)

(inquit) Moſis libris fidem minimè adhibetis, in quo ſperatis, quemque tantopere veneramini, quod eſt minus & facilius, quomodo mihi loquenti credetis, qui multò minori autoritate valeo apud vos quàm Moſes, quod eſt maius & difficilius? Multo maioris autoritatis Chrſus erat quam Moſes. hic. n. homo tantum erat, Chriſtus verò & homo, & Deus. loquitur ergo Dominus ex opinione Iudæorum & ignoratione, qui Chrm Deũ eſſe non nouerant, & Moſe inferiorem eſſe, falſa exiſtimatione putabant.

Quæri pôt; Nunquid Iudæi Moſis dictis, ſiue libris non credebãt? Id verò nõ A videtur verum. ſiquidem toti ſcripturæ ſacræ fidem magnam habebant. Reſpondetur Iudæos crediſſe omnibus dictis Moſis generatim, ſed vaticinia Moſis nõ crediſſe de Chriſto eſſe dicta, ideoque dici non crediſſe Moſi de Chriſto ſcribenti. Quod etſi ex ignoratione aliqua ortum habuit; tamen illa craſſa fuit, quæ que tot Chriſti miraculis, vitæque & doctrinæ ſanctimonia perſpecta, facile vinci potuit. Denique credebant Moſis dictis; ſed ſenſui, iniquo dicta erant de Chriſto non credebant, ideoque non crediſſe dicuntur.

CAPVT IX.

De diſcipulis ſpicas in ſabbatho vellentibus.

MATTHAEVS CAP. XII.

IN illo tempore abijt Ieſus per ſata ſabbatho. diſcipuli autem eius eſurientes cęperunt vellere ſpicas, & mãducare. Phariſæi autem videntes dixerunt ei. Ecce diſcipuli tui faciunt quod nõ licet facere ſabbathis. At ille dixit eis: non legiſtis quid fecerit Dauid quãdo eſurijt, & qui cum eo erant: quomodo intrauit in domum Dei, & panes propoſitionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant: niſi ſolis ſacerdotibus? Aut non legiſtis in lege, quia ſabbathis ſacerdotes in templo ſabbathum violant, & ſine crimine ſunt? dico autem, vobis quia templo maior eſt hic. Si autem ſciretis quid eſt: Miſericordiam volo, & non ſacrificiũ: nunquam condemnatis innocentes: dominus enim eſt filius hominis etiam ſabbathi.

MARCVS CAP. II.

ET factum eſt iterum, cùm Dominus ſabbathis ambularet p ſata, & diſcipuli eius cęperunt progredi, & vellere ſpicas: Phariſæi aũt dicebant ei: Ecce, quid faciũt ſabbathis quod non licet: & ait illis: nunq̃ legiſtis quid fecerit Dauid, qñ neceſſitatem habuit; & eſurijt

ipſe

ipſe, & qui cum eo erant? Quomodo introiuit in domum Dei ſub Abiathar principe ſacerdotum, et panes propoſitionis manducauit, quos non licebat manducare, niſi ſacerdotibus, & dedit eis, qui cũ eo erant? Et dicebat eis: Sabbathum propter hominem factum eſt, & non homo propter ſabbathum. Itaque Dominus eſt filius hominis etiam ſabbathi.

LVCAS CAP. VI.

FActum eſt autem in ſabbatho ſecundoprimo, cum tranſiret per ſata, vellebant diſcipuli eius ſpicas, & manducabant confricãtes manibus. Quidam autem Phariſæorum dicebant illis: Quid facitis quod non licet in ſabbathis? & reſpondens Ieſus ad eos dixit: Nec hoc legiſtis, quod fecit Dauid cum eſuriſſet ipſe, & qui cum illo erãt? quomodo intrauit in domum Dei, & panes propoſitionis ſumpſit, & manducauit, & dedit his, qui cum ipſo erant: quos non licet manducare niſi tantum ſacerdotibus? & dicebat illis, quia Dominus eſt filius hominis etiam ſabbathi.

Abijt Ieſus per ſata.

VT ſupra oſtendimus lib. 4. ca. 11. matureſcebant ſegetes in Iudæa prope paſchale tempus, id quod indicãt primitiæ meſſis, quæ ſecundo azymorũ die Deo offerebantur. Leuit. 23. *Cum ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & meſſueritis ſegetem; feretis manipulos ſpicarum primitias meſſis veſtræ ad ſacerdotem. Qui eleuabit faſciculum coram Domino, vt acceptabile ſit pro vobis, altero die ſabbathi. &c.* Alter dies ſabbathi, quo manipulus offerebatur, appellabatur dies ſecundus poſt ſabbathum, ideſt, diem feſtum azymorum. Iam ergo matureſcebant ſegetes tempore paſchali & grana habebant.

Leuit. 23.

Segetes in Iudæa prope paſchale tẽpus matureſcebant.

Eſt opinio quæ negat tam cito in Paleſthina ſegetes matureſcere. Eaque probatur ex lib. Deuter. cap. 16. Feſtum primitiuorum, ideſt, pentecoſtes, celebrabatur quinquageſimo die poſt paſcha; celebrabatur autem ſimul atque prima falx in ſegetem mittebatur Deuter. 16. Non ergo poterant quinquaginta ante diebus, ideſt, die azymorum ſegetes eſſe maturæ. Sed locus Deuteronomij oppoſitus eſt huic ſententiæ. Sic enim habet: *Septem hebdomadas numerabis tibi, ab eo die, qua falcem in ſegetem miſeris; & celebrabis diem feſtum hebdomadarum Domino Deo tuo. & rel.* Senſus eſt, a die ſecunda poſt diẽ feſtum azymorũ, ſiue paſchatis, quo falcem in ſegetem miſeris, ad demetẽdos manipulos ſpicarum, quos ſacerdotibus in templo offeras; numerabis hebdomadas ſeptẽ, quæ 49. dies complectuntur, & celebrabis diẽ feſtũ hebdomadarũ. i. feſtum pentecoſtes (quod hebdomadarũ feſtum a ſeptem hebdomadis nominatur) die quinquageſimo. Leuit. 23. ſic legitur: *Numerabitis ab altero die Sabbathi, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum, ſeptem hebdomadas plenas. &c.* Cõſtat hinc Iudæos miſiſſe falcẽ in ſegetẽ, non tranſactis ſeptẽ poſt paſcha hebdomadis, vt vult hæc opinio retrò vt videtur, hebdomadas numerãs, ſed ſecundo die paſchatis. Poſt quem ad pentecoſtẽ vſque ſeptẽ hebdomadæ numerandæ erant. Matureſcebãt igitur paſchali tẽpore ſegetes in Iudæa. Id ꝙ ex verbis illis eiuſdẽ cap. Deut. 16. probat: *Obſerua menſem nouarum frugum, & verni primum temporis: vt facias phaſe Domino Deo tuo.* Menſis nouarum frugum dicitur ille, in quo phaſe, ſiue paſcha agebatur; ergo prope paſchale tempus nouæ fruges erant. Quod ſi non triticeæ ſpicæ, ſaltem hordeaceæ, tunc granis refertæ erãt, quę diſcipuli manibus expurgarent.

Deut. 16. *Leuit. 23.* *Deut. 16.*

Ordo geſtorum.

Poſt paſchale igitur tempus, de quo ſupra diximus, poſtquã paralyticum apud piſcinam Chriſtus ſanitate donauerat, cum ſegetes iam matureſcebãt: *Abijt* (ait Matthæus) *per ſata,* hoc eſt, per ſegetes, *ſabbatho.* Diſcipuli autem eſurientes, cœperunt vellere ſpicas, & manducare. Lege permiſſum hoc erat, Deuter. 23. ſic habet lex: *Si intraueris ſegetem amici tui, franges ſpicas, & manu conteres, falce autem non metes. &c.* Ideoque diſcipuli fame premente id fecerunt, quod lex permittebat, fierique ab alijs ſolebat. Neque enim vt ex lege colliges res erat inſolita ſegetis ſpicas vellere, manibuſque cõterere, & expreſſa grana edere. Hæc autem grana forſitã hordeaceę erant ſegetis, paſchali illo tẽpore maturioris.

Sabbatho ſecundo primo.

Sabbathum ſignificat dies feſtos alios præter ſabbathum. Leuit. 23.

Sabbathi dies illa erat, qua ſpicas è ſegete euulſas diſcipuli manibus cõfricuerunt, quam ob cauſam, factum Phariſæi carpunt: *Quid facitis* (inquiunt) *quod non licet in ſabbathis?* Sabbathi vero nomen ſeptimam ſignificat hebdomadæ diem, aliquando alios etiam dies feſtos. Quoniã ſabbathum ab Hebræis quies dicitur, feſti autem dies a labore, flagitãt quietem. Leuitici 23. *Menſe ſeptimo prima die menſis, erit vobis ſabbathum memoriale,* ideſt, quies. *Omne opus ſeruile non facietis in eo. &c.* Eodem loco de feſto expiationis dicitur: *Sabbathum requietionis eſt. &c.* Similiter de feſto tabernaculorum: *Die primo, & die octauo erit ſabbathum, id eſt requies.* Item, *à veſpera vſque ad veſperam celebrabitis ſabbatha veſtra,* ideſt feſtos dies.

Quodnam fuerit ſabbathum ſecundoprimum?

D. Hieron.
D. Gregor. Nazian.

Prima opinio.

Dubiũ ergo eſt hoc loco celebre: Fuerit ne dies hæc, qua ſpicas diſcipuli collegerunt, ſabbathũ, hoc eſt, ſeptima hebdomadæ dies; an vero feſtus alius dies? Faceſſunt negotium dubiumque pariunt D. Lucæ verba, vocat enim hanc diem ſabbathum ſecundoprimum, græce, δευτερόπρωτον. Diuus Gregorius Nazianzenus præceptor a D. Hieronymo diſcipulo rogatus: Quid eſſet ſabbathum deuteroproton? (vt ipſe Hieronymus ſcribit ad Nepotianum) elegãter luſit: Docebo, inquiens, te ſuper hac re in Eccleſia, in qua mihi omni populo acclamante, cogeris inuitus ſcire, quod neſcis. Aut certè ſi ſolus tacueris, ſolus ab omnibus ſtultitiæ condemnaberis.

Beda.

Beda ſabbathum ſecundoprimum noſtrum ſabbathũ appellari putat. Sed probabilitate caret ſententia in ſenſu literali, quem inueſtigamus. Huius tẽporis ſabbathum (ait Beda) ſecundo primum appellat Euangeliſta. &c.) De ſabbatho enim Iudæorum loquitur Lucas, non de noſtro ſabbatho. Ob eandem cauſam, ꝙ ſcribit Eucherius Lugdunenſis non placet, in libro de quæſtionibus noui teſtamenti: Quidam (inquit) hoc loco diẽ dominicum ſabbathum ſecundoprimũ appellatum putant; eo quod videatur ſecũdus ab illa legali obſeruatione ſabbathi, & primus ſit Euangelicæ gratiæ celebritate. His hæc adiungit: Si cui autem hoc minus ſatisfacere videtur, quod diem ipſum magis ſabbathi fuiſſe contendat; poteſt forſitan & ipſe nihilominus dies ſabbathi, ita ex hoc intelligi, vt nunc obſeruatione noſtra ſecundus ſit, qui primus quondam fuerit obſeruatione Iudaica. Rectiſſimè enim dies primus dies Dominicus putatur. &c. Ait poſſe ſabbathum dici ſecundoprimum; ſecundum quidem obſeruatione Chriſtiana, iam enim non obſeruatur. Primum vero obſeruatione Iudaica, quoniam obſeruabatur a Iudæis.

Eucherius.

2. opinio.

Rectius S. Iſidorus Peluſiota epiſtola 110. ſenſit ſabbathum ſecundoprimum dici, ipſum primum diem azymorũ. Primum quidem, quia primus erat azymorum: ſecundum verò, quia ſecundus erat poſt veſperam in qua agnũ immolabant. Illius hæc ſunt verba: ſabbathum (inqt) δευτερόπρωτον, dictum eſt, quia poſterius quidem die paſchæ; primum autem azymorum. Veſpere n. paſcha immolantes, poſtridie azymorum feſtum celebrabant, quod quidem etiam δευτερόπρωτον appellabant, propterea quod, vt dixi, dies ille die paſchæ poſterior eſſet, azymorum autem primus. Quodque id verum ſit, argumento illud eſt, quod Apoſtoli hoc nomine accuſati ſunt, quia ſpicas vellerent, ac manducarent. Hoc enim duntaxat tempore, ſpicæ deorſum propendent, ac velut faciem ad ſe ſe vocant. Tertio quippe azymorum die, manipulus quoque Deo offerebatur. Ita & a tempore, & ab eo, ꝙ factum eſt, perſpicuum exiſtit, id ꝙ quæris. Quod ſi ſabbatho

D. Iſidorus Peluſiot.

dictum

dictũ eſt; Ne tibi id mirum videatur; ſabbathum.n.feſtum omne nuncupant. hęc ille. Eandem ſententiam ſequitur Euthymius Luc.4. Sabbathum, ait, ſimpliciter omne feſtum vocant Hebræi, propter requiem. Nunc autem dicit feſtum azymorum. Hoc itaque ſabbathum vocatur ſecundo primum; tanquam ſecundum quidem a paſcha. primum uerò ab azymis. Poſt feſtum.n.paſchæ, feſtum azymorum peragebant, quod primus erat ſeptem dierum quibus veſcebantur azymis; &c.

3.opinio. *D.Chryſ.* D.Chryſoſtomus homilia 40.in Matthæum: Quid (inquit) eſt, in ſabbatho ſecundo primo? Quando feſtum duplex erat tàm ſabbathi domini, quam ſolennitatis alterius ſuccedentis; ſabbathum.n. quietem appellabant. Similiter *Theophyl.* Theophylactus exiſtimat, ſabbathum ſecundo primum nominari, cùm feria ſexta antecedens feſtus dies erat, quaſi dicatur ſabbathum ſecundo primum, quia poſt alterum feſtum celebrabatur. Iudęi (inquit) omne feſtum ſabbathum nominabant, ſabbathum.n.quies dicitur. Sæpe igitur occurrebat feſtum in paraſceue, i. feria ſexta; & vocabant paraſceuen, id eſt, feriam ſextam ſabbathum, propter feſtum. Deinde quod propriè eſt ſabbathum, nominabant ſecundo primum, eo quod ſequatur feſtum, & ſabbathum quod præceſſerat, &c. Placet hęc ſententia Iſidoro Clario. *Clarius.* Cùm altera (inquit) alteri ſolennitati continuabatur, ſequens feſtum appellabatur ſecundo primum. Nam feſtum omne ſabbathum appellabant, &c.

4.opinio. Tullio Criſpoldo (vt Clarius refert) *Criſpold.* viſum eſt, ſabbathum ſecundo primum ſextam decimam Lunam menſis Niſan fuiſſe, quo die Leuit.23. manipulus ſpicarum offerri pręcipitur, vt paulo ante diximus.

5.opinio. D.Bonauentura I ucæ 6. Lucam ſic interpretatur; Sabbatho (inquit) ſecundo primo, i.ſabbatho a primo, i.immediatè *D. Bonau.* ſequenti ſabbathum præcedens, de quo habitum eſt ſupra capit.4. Lucæ, in quo curauit dæmoniacum. At non videtur fuiſſe hoc ſabbathum immediatè ſequẽs illud, quo curauit dæmoniacum, vt is intelliget, qui Lucam legerit. Addit D. Bonauentura: Vel ſicut dicit Chryſoſtom? in ſabbatho ſecundo primo, i. bis primo

A ſiue principali, propter duplicem ſolennitatem concurrentem, quia ſabbathum ex ſe ſolenne erat, & etiam ratione Neomeniæ, quæ tunc erat, &c.

Præter has opinio alia eſt, ſabbathum ſecundo primum, dici feſtum pentecoſtes. *6.opinio.* Dr ſabbathum, ideſt, feſtum, ſecundo primum, quoniam ſecundum erat ex primis trib. feſtis. etenim tria erant feſta pręcipua, Azymorum, ſiue paſchatis, pẽtecoſtes, & tabernaculorum. Horum ve
B rò trium ſcdm erat pentecoſtes, quod poſt paſcha, & ante tabernaculorum feſtum agebatur. Iuxta hanc ergo ſententiam ipſo pentecoſtes feſto, diſcipuli ſpicas ad ſubleuandam famem triuerunt manibus.

Ad extremum dici poteſt ſabbathum *7.opinio.* ſecũdoprimũ, ſabbathũ primum ſecundi menſis Hebræorum. Quoniam ſi coniectura non fallit. ſic ſabbatha menſium numerabant. Sabbathum primo primũ,
C id eſt, ſabbathum primi menſis primũ, ſabbathum ſecundo primum, ideſt, ſabbathum primum, ſecundi menſis; tertio primum, quarto primum, &c.

Adde ſabbathum ſecundoprimũ, vo- *8.opinio, & 9.* cari forſitan feſtũ minus præcipuũ. Primũ quidem, ideſt, præcipuum, ſed ſecundo loco, ideſt minus, quam feſta alia. D. Epiphanius hereſi 51. ſcribit ſabbathum primum appellari ſabbathum illud primũ, in quo Deus poſtquam orbem con-
D didit requieuit ab vniuerſo opere quod patrarat Geneſ.2. ſabbathum ſecũdum, ſabbathum quod Iudæi ſeruabant. Dicit Lucas (ait Epiphanius) factũ eſt in ſabbatho ſecundoprimo, vt oſtendat ſabbathum primum eſſe quod ab initio decretum eſt, ac dictum à Domino in mundi creatione, quod per circuitũ ab eo tempore vſque huc iuxta ſeptem dies reuoluitur, hoc ſcilicet primum eſſe. Secundũ vero ſabbathum, quod decretum eſt à
E lege. Sic ille.

Quid mihi probabilius videatur pau- *10.opinio.* cis exponam. In primis arbitror ſabbathum hoc, proprie fuiſſe ſabbathum, ſeptimũ videlicet hebdomadis diem. Probo. Quoniam in alijs feſtis excepto ſabbatho, & die expiationis, cibos licuit pa *De feſtis in quib. Iudæis cibos licet at parare.* rare, ergo licuit ſpicas vellère, & manib. confricare. Itaq; non accuſaſſent Iudæi diſcipulos violatæ ſabbathi religionis, ſi alio feſto ſpicas confricuiſſent. Nõ li-

cuiſſe autem ſabbatho parare cibos probatur, quia præcedẽti die parabãtur, quę hanc ob cauſam paraſceue dicebatur, id eſt præparatio. Præterea Exod. 35. ſic pręcipitur. *Qui fecerit opus in eo*, id eſt ſabbatho *occidetur, non ſuccendetis ignem in omnibus habitaculis veſtris. &c.* At de feſto azymorum Exod. 12. ſic ſcribitur. *Dies prima erit ſanctus, atque ſolemnis, & dies ſeptima, eadem feſtiuitate venerabilis. Nihil operis facietis in eis, exceptis iis, quæ ad veſcendum pertinent. &c.*

Exod. 35.

Exod. 12.

De feſto pentecoſtes par ratio erat. Lege Abulenſem Leuit. 23. quæſt. 16. & quæſt. 20. Denotatur (inquit) quòd ſint æquales obſeruationes iſtorum quatuor feſtorũ; ſcilicet, azymorum, & pentecoſtes, clangoris, & tabernaculorum. Nam in quolibet horum iubebatur abſtinere ab omnibus operibus ſeruilibus, vt patet in litera, & conſequenter licebat in eis parare cibos. &c. Hinc efficitur non fuiſſe illud feſtum Azymorum, vel feſtum pentecoſtes; licebat enim in eis cibos parare & ſpicas manibus terere; efficitur præterea non fuiſſe diem illam, qua manipulus offerebatur, ob eandem cauſam. Confirmo præterea nec primum diem azymorum, nec fuiſſe diem pentecoſtes, quoniam hæc feſta propria, notaque habebant nomina, quibus Euangeliſtæ illa nominaſſent; ſaltem nominaſſet aliquis ex tribus, qui facti huius meminerunt. Atqui Matthæus, & Marcus ſimpliciter ſabbathum vocant. Matthæus: *Abijt*, inquit, *IESVS per ſata ſabbatho.* Marcus: *Cùm ſabbathis ambularet per ſata*; Dominus etiam cùm Iudæis reſpondet, de ſabbatho loquitur. Ergo ſimpliciter ſabbathum erat propriè dictum, in quo parare cibos non licebat, quam ob cauſam Iudæi diſcipulos violatæ religionis accuſant.

Abulenſis.

Lucas ſabbathum dixit, *δευτερόπρωτον*, id eſt, ſecundo primum. Sic autem appellauit, quia ſabbathũ propriè erat; ſed in quod inciderat feſtum ſecundo primum; id eſt, ſeptimus azymorũ dies. Erat ergo dies ſeptimus azymorum feſtus; preterea ſimul etiam ſabbathũ erat; in quo cibos parare non licebat; ideoque Phariſæi diſcipulis violati ſabbathi crimen obijciũt. Nec ſine autore hoc dico; habeo enim huius ſententiæ patronum D. Epiphanium, hęreſi 51. Dixit, inquit ille, lex Exod. 12. *Accipies tibi ouiculam ouiculam, immaculatam, maſculam, à decima die menſis; & erit ſeruata vſque ad decimam quartam. Et mactabitis ipſam veſperi decima quarta die; & erit tibi ſabbathum, dies ſancta. Et edetis azyma ſeptem dies; & ſeptima die facies ſanctum ſabbathum, diem ſanctam.* Et videtis, quod ſecundum appellatur ſabbathum, poſt ſabbathum, eiuſmodi ſanctã proſabbathi dies, in ſabbathum ſanctificata, ſiue dominica fuerit, ſiue ſecunda, ſiue tertia occurrerit. In ſeptẽ vero dies rurſum reuolutũ, ſecundum primum vocatur. Vt oſtendat Lucas hinc quòd non ſolùm Ioannes de circuitu dierum anni, duorum, & trium feſtorum paſcha indicauit, ſed etiam Lucas, & alij. &c. Ex his verbis intelliges Epiphanium exiſtimare, ſabbathum ſecundo primum appellari, diem extremum azymorum, ſiue paſchalis feſtiuitatis. Septem enim dierum ſpatio Iſraelitę azymis veſcebantur; primus dies feſtus erat, ſimiliter & ſeptimus, atque extremus. Leuit. 23. *Septem diebus azyma comedetis. Dies primus erit vobis celeberrimus, ſanctuſque, omne opus ſeruile non facietis in eo. Dies autem ſeptimus erit celebrior, & ſanctior, nullumque ſeruile opus facietis. &c.* Appellatur verò ſabbathum ſecũdo primum, quod ſecundo loco poſt feſtũ azymorum præcipuè celebraretur. Erat feſtum ſecundo primum, id eſt, vt loquitur Epiphanius, rurſus reuolutum, quaſi primum illud azymorum feſtum rurſus, vel ſecundò celebraretur. Azymorum autem feſtum primum dicebatur; tùm quia in primo menſe Niſan agebatur; tùm quia præcipuum erat. Ille vero dies ſeptimus ſabbathum, id eſt, feſtum erat ſecundo primum, hoc eſt, primum feſtum azymorum veluti repetitum, & ſecundò reuolutum.

D. Epiph.

Leuit. 23.

Hæreſi 30. idem Epiphanius his adiungit, ſeptimum illum diem feſtũ azymorum, illo anno fuiſſe ſabbathum ex natura, id eſt, ſabbathi diẽ propriiſſimè dictum. Itaque feſtus erat dies duplici de cauſa; tùm quòd ſabbathum eſſet, tùm quod ſeptimus eſſet dies azymorũ. Hæreſi 30. ſic ſcribit. Apoſtoli ſpicas vellũt. Erat autem ſabbathum ſecundarium primum. Varia enim ſabbatha decreuit lex. Aliud quidem, quod ſecundum ſeptenarium dierum numerum reuoluitur, natura ſabbathum. Aliud verò propter ſubiacentes nouilunio ſecundum lunam, & conſequentes feſtiuitates, velut dies

D. Epiph.

lut dies

velut dies fixorum tentoriorum, & dies A paſchatis, quando agnum mactant, & comedunt azyma. Inſuper autem vnum ieiunium ieiunant in anno, quod dicitur magnum, & aliud quod appellãt paruũ. Quando enim incidunt hi dies, aut in ſecunda ſabbathorum, aut in tertia, aut in quarta, ſabbathum etiam ipſum ipſis decernitur. Quapropter poſt factam azymorum diem, & definitam ſabbathi diẽ, in ſabbatho ex natura, quod poſt azymorum diem in ſabbathum computatũ B fuit, inuenti ſunt diſcipuli tranſeuntes ſata, & vellebant ſpicas. Hæc Epiphanius.

Dies ſabbathorum dicitur pro ſabbatho.

D. Marcus numero plurium vſus eſt; *Factum* (inquit) *eſt cum ſabbathis ambularet per ſata.* Apud Matthæum quoque legitur græcè, σάββασι. Forſitan tempus illud paſchale indicare voluerunt; quaſi dicerẽt. Factum eſt in ſabbathis, id eſt, in feſtis paſchalibus. Veriſimilius tamen eſt, numerum multitudinis pro ſingulari vſurpaſſe. Sic 1. Mach. 2. *Conſtituerunt aduerſus* C *eos prælium, in die ſabbathorum*, id eſt, in die ſabbathi. Rurſus: *Neque faciemus verbum Regis, ut polluamus diem ſabbathorum*, id eſt, diem ſabbathi. Item: *Intulerunt illis bellum ſabbathis*, id eſt, die ſabbathi. Et Actor. 16. *Die ſabbathorum egreſſi ſumus foras portam, iuxta flumen, ubi videbatur oratio eſſe.* Et capite 13. *Ingreſſi ſynagogam die ſabbathorum ſederunt*, id eſt die ſabbathi. Hanc ob cauſam interpres rectè apud Matthæum numerum pluralem, in ſingularem vertit, pro D ſabbathis, ſabbathum dixit.

1. Mach. 2.

Act. 16.

Act. 13.

Ecce diſcipuli tui faciunt, quod non licet facere ſabbathis.

Matthæus, & Marcus ſcribunt, Phariſæos apud Chriſtum diſcipulos violatæ religionis ſabbathi accuſaſſe. Lucas verò narrat ipſis diſcipulis crimen obieciſſe: *Quid facitis* (aiunt) *quod non licet in ſabbathis?* Vtrumque veriſſimum eſt. Primùm E enim cum diſcipulis, poſtea cum præceptore loquuti ſunt. Vel, nõnulli Chriſto, alij diſcipulis, violatam religionem obiecerunt, quòd ſpicas in ſabbatho vellerẽt, manibusque grana expurgarent. Non autem reprehenderunt, quòd iter die ſabbatho facerent, quoniam iter breue die ſabbatho conficere fas erat. Vnde Act. 1. ſcribit Lucas, montẽ Oliueti ab Hieruſalem diſtãre, ſabbathi itinere. *Qui* (inquit) *eſt iuxta Hieruſalem, ſabbathi habens iter.* Sabbathi iter dicitur, quod ſabbatho peragi licebat. Breue eſt iter ab Ieruſalem, montẽ vſque Oliueti; breue igitur erat iter ſabbathi.

Actor 1.

Beda, Gloſſa interlin. & Lyranus, Actorum primo, milliare vnum ſabbathi tribuunt itineri; Vatablus & alij milliaria duo; Montanus Matthæi 12. ter mille cubitorum ſpatium, Act. vero 1. colligit ex lib. Miſnaoth, ſabbathinum iter, duo fuiſſe millia paſſuum. Oecumenius Act. 1. Origenem ſecutus, ait vnum fuiſſe milliare, duorum millium cubitorũ. D. Hieronymus epiſto. 151. ad Algaſiam q. 10. cum Rabbinis nonnullis, bis mille pedes huic itineri ſcribit aſſignari; Solent (inquit) Iudæi reſpondere, Magiſtri noſtri Rabbi Akiba, & Simeon, & Hillel, tradiderunt nobis, vt bis mille pedes ambulemus in ſabbatho. &c. Bis vero mille pedes milliare non efficiunt. Nam milliare quinque mille pedes complectitur. Itaq; incertum eſt ſabbathini itineris ſpatium. Non enim autores conſentiunt. Breue fuiſſe certum eſt; nam ab Ieruſalem vſq; ad montem Oliueti ſabbathi iter erat. Ioſephus vero lib. 20. Antiquit. capite 12. quinque ſtadiorum eſſe hoc ſpatium ait: Mons (inquit) Oliueti è regione vrbis ad quintum abeſt ſtadium. &c. Et libr. 6. de Bello c. 3. His (inquit) præceptum erat, ſexto ab Ieroſolymis ſtadio caſtra ponere, qua in parte mõs qui appellatur Eleõ, id eſt, Oliueti, ſiue oliuarum, contra ciuitatem ab oriente ſitus eſt. &c. Abulenſis Exodi 12. q. 24. Diſtat (inquit) mons Oliueti ab Ieruſalẽ quaſi per mille paſſus, vt patet in lib. de diuiſione terræ ſanctæ. Et ſic dicitur ab eis, qui viderunt terram illam. &c. Itaque non obijciunt Phariſæi diſcipulis ſabbathi iter. Nec itẽ opponũt quòd alienas ſpicas carpant, atq; edant. Quoniam id facere ex lege fas erat. Deu. 23. *Si intraueris ſegetem amici tui, franges ſpicas & manu conteres, falce autem non metes. &c.*

De itinere, quod Iudæis in ſabbatho facere licebat.

D. Hieron.

Ioſephus.

Quanta fuerit inter mõtem Oliueti & Ieruſalẽ diſtantia.

Abulenſis.

Non legiſtis quid fecerit Dauid. &c.

Probat Dominus fas fuiſſe diſcipulis ſabbatho ſpicas vellere, & fricare manibus, ducto argumento à maiori ad minus ex ſcriptura deprompto. Licuit (inquit) Dauidi, & comitibus, cauſa famis panes propoſitionis edere, quod maius

eſt. Ergo eadē de cauſa licebit diſcipulis meis fame laborantibus ſpicas vellere, & manibus terere, atque edere, quod minus eſt. Itaq: diſcipulos cauſa famis excuſat.

1. Reg. 21. Hiſtoria ex lib. 1. Regum cap. 21. petita eſt. Sed videntur Domini verba ab hiſtoria diſcrepare. Nam Marci 2. ait, Dauid introiſſe in domū Dei, ſub Abiathar principe ſacerdotum. At ex libro Regum indicato compertum eſt, Dauidem introiſſe ſub Achimelech principe ſacerdotū, ab eoque propoſitionis panes edēdos accepiſſe. Præterea, ex libro Regum colligitur, Dauidem nullum tunc habuiſſe comitem, cum ad Achimelech venit; ſic enim Achimelech eum interrogat; *Quare tu ſolus, & nullus eſt tecum?* Chriſtus vero apud Marcum ſic ait: *Eſuriit Dauid, & qui cum eo erant.* Item: *Dauid panes propoſitionis manducauit, & dedit eis, qui cum eo erant.* Ergo non ſolus erat Dauid.

Dubium.

Nullo modo Chriſti verba ab ſcriptura diſſentiunt, ſed fidei ſuppeditant materiam, & doctoribus ſcrutandi ſanctum laborem. Paucis priori dubio reſpondetur. Dauidem quidem ad Achimelech veniſſe, qui quidem non Achimelech ſolum, ſed Abiathar etiam appellabatur. Eſt hęc ſentētia Euthymij Marci 2. Achimelech (inquit) cognomē Abiathar habuit à progenitore deductum: Ideò filius quoque eius ſimiliter Abiathar vocatus eſt. &cæter. Similiter Chryſoſtomus homilia 40. in Matth. Non dicit (ait) Chriſtus contraria hiſtoriæ, ſed diuerſis nominibus appellatum fuiſſe ſacerdotem oſtendit. &c. Hæc duo nomina Achimelech, & Abiathar, forſitan tàm patri quàm filio tribuebantur, quod colligitur tum ex hoc loco tum ex 2. Regum 8. & 1. Paralip. 18. His enim locis Abiathar, qui Dauidis tempore ſacerdotio ſummo cū Sadoch functus eſt, Achimelech filius Abiathar videtur appellari. Aliter reſpondetur, Abiathar filium fuiſſe Achimelech, vt conſtat ex ſcriptura 1. Regum 22. vtrumque autem tam patrem quam filium tunc adfuiſſe in tabernaculo, dediſſeque panes Dauidi. Dicitur autem Abiathar princeps ſacerdotum, quia ſummi ſacerdotis filius erat. Libro igitur primo Regum mentio fit patris Achimelech; Chriſtus verò Abiathar nominauit, quoniam notior fuit, & illuſtrior Patre, ſacerdoſque ſummus Dauidis tempore. Beda Marci 2. Quod Dominus Abiathar principem ſacerdotum pro Achimelech appellat, nihil habet diſſonantiæ. Ambo enim fuerunt illic cum veniens Dauid panes petijt, & accepit. Occiſo autem Achimelech à Saule, fugit Abiathar ad Dauid, & comes factus eſt totius exilij eius. Poſtea eo regnante ſummi ſacerdotij gradum accepit, ac toto tempore regni illius in pontificatu perſeuerans, multo maioris excellentię, quàm pater effectus eſt. Ideoque dignus fuit cuius memoriam Dominus etiam viuente patre quaſi ſummi faceret ſacerdotis. Sic Beda. Poteſt præterea verborum Chriſti hic eſſe ſenſus. Introiuit Dauid in domum Domini ſub Abiathar principe ſacerdotum; hoc eſt, qui poſtea fuit princeps ſacerdotum. Introijſſe autē dicitur ſub Abiathar, id eſt, cùm viueret Abiathar; quia tunc ille viuebat, & ſummi ſacerdotis Achimelech filius erat. Poſtea Dauide Rege pontificatum geſſit.

Reſpondetur dubio.

Euthym.

D. Chryſoſ.

Beda.

Quod attinet ad Dauidis comitatum Ianſenius arbitratur nullos comites habuiſſe, cum ad Achimelech venit, ſed officioſo mendacio ſe habere finxiſſe. De eis vero comitibus, quos ille ſe habere finxerat, Chriſtum loqui. Hæc tamen opinio non ſatis conuenit cum verbis Chriſti. Aperte enim aſſerit, Dauidem panes dediſſe ijs, qui cum eo erant; ergo aliqui erant cum Dauide comites, non ficti. Reſpondēdum eſt, Dauidem comites habuiſſe, eoſque certo aliquo loco expectare iuſſiſſe, interim dum ipſe ad ſacerdotē clam, & abſque turba panes petiturus ibat. Venit igitur ad Achimelech, & Abiatharem ſolus. Ideoque Achimelech pōtifex interrogat: *Quare tu ſolus, & nullus eſt tecum?* Sed comites habebat; quamobrem Achimelecho interroganti, ſic reſpondit 1. Regum 21. *Pueris condixi in illum, & illum locum. &c.* De panibus vero propoſitionis ſupra diximus, cùm de templo egimus, lib. 3. cap. 20.

Non legiſtis in lege, quia ſabbathis ſacerdotes in templo ſabbathum violant, & ſine crimine ſunt?

Secunda ratione probat licere diſcipulis ſpicas vellere, & confricare. Sacerdotes (inquit) in templo ea faciunt, quæ ſabbathis facere non licet; victimas occi-

Secunda ratio.

igitized by Google

occidunt, abluunt, diſſecant, altari imponunt; nemo tamen illos violatæ religionis accuſat, quia in templo diuini cultus cauſa operantur. Si templum ſacerdotes excuſat: *Dico uobis, quia templo maior eſt hic*: græcè, ὧδε, id eſt, hoc in loco. Senſus eſt; ego ipſe diſcipulorum, quos uos reprehenditis, magiſter, maior ſum templo. Si templum, & diuinus cultus facultatem largiri poteſt operandi in ſabbatho, ego qui Deus ſum templo maior, poteſtatem facere poſſum meis ſectatoribus, ac diſcipulis ſpicas vellendi, ac confricandi in ſabbatho. Si templum ſacerdotes excuſare poteſt, ego qui maior ſum templo, excuſare poſſum diſcipulos. Dicuntur ſacerdotes ſabbathum uiolare, non quòd verè violarent; ſed quòd illa facerent, quæ alioqui in ſabbatho facere fas non erat, ſi diuinus cultus non excuſaret.

Si autem ſciretis, quid eſt, Miſericordiam uolo, & non ſacrificium; nunquam condemnaſſetis innocentes.

Inhumanitatis Iudæos arguit. Si recta (ait) trutina expenderetis uerba illa Dei Oſeæ 6. *Miſericordiam uolo, & non ſacrificium*; hoc eſt, erga proximum beneficentiam, & benignitatem uolo potius, quàm victimas. Si ſciretis Deum tanti miſericordiam facere, vt ſacrificijs eam præferat; non argueretis diſcipulos, quòd ſpicas vellerent. Sed miſericordia potius eſurientes proſequeremini, neque eos damnaretis, qui & innocentes, & miſericordia, non accuſatione, aut damnatione digni ſunt.

Oſeæ 6.

Sabbathum propter hominem eſt, & non homo propter ſabbathum.

Tertia ratio.

Hæc verba, quæ apud Marcum extãt, aliam continent rationem. Sabbathum (inquit) propter hominem inſtitutũ eſt, vt homo Deum coleret, & a labore quieſceret. Non eſt autem factus homo propter ſabbathum. Cum igitur propter hominem ſabbathum factum ſit, non debet homo propter ſabbathi obſeruationem inedia cruciari, ſed poteſt cibum in ſabbatho quærere, & ſpicas confricare. Maior eſt cura (ait Beda) ſanitati & vitæ hominis, quàm cuſtodiæ ſabbathi adhibenda. Sic enim mandatum eſt ſabbathum cuſtodiri, vt tamen ſi neceſſitas eſſet, reus non eſſet qui ſabbathum violaſſet. &c.

Dominus eſt filius hominis, etiam ſabbathi.

Extrema ratio.

Extrema ratio hæc eſt, quia Chriſtus concludit ſabbathi ſe dominum eſſe; poſſeque & operari in ſabbatho, & diſcipulis cæteriſque hominibus, vt operentur iubere. Filium vero hominis ſe appellat, vt alijs locis, quoniam ab Adamo cęteriſque progenitoribus originem trahebat humanam. Ego (inquit) quo ad humanã naturã filius hominis, dominus ſabbathi ſum; eo vti poſſum vt re mea in omnem vſum. Poſſum ſabbathũ ſoluere, poſſum ſeruare, fas mihi eſt ſabbatho operib. ſeruilibus vacare, idque alijs præcipere. Nẽpe Deus ſum; in poteſtate & ſabbathum, & reliqua feſta omnia, eorumque cultũ, & obſeruationem habeo. *Etiam* (inquit) *ſabbathi*, quaſi dicat: Non reliquarum ſolum rerum, ſed etiam ſabbathi.

Hanc rationem D. Lucas abſolutè poſuit, ita, vt ex ſuperioribus minime pendeat. *Dicebat* (inquit) *Quia, id eſt, quod, Dominus eſt filius hominis etiam ſabbathi* Matthæus vero cum ſuperioribus connectit, addita conjunctione cauſali hoc pacto.
Si ſciretis quid ſit; Miſericordiam uolo, & non ſacrificium, nunquam condemnaſſetis innocentes. Dominus enim eſt filius hominis, etiam ſabbathi. Marcus. *Dicebat* (inquit) *eis, ſabbathum propter hominem factum eſt, & non homo propter ſabbathum. Itaque Dominus eſt filius hominis, etiam ſabbathi. &c.* Diuerſa a reliquis ratio eſt, & diuerſo ordine ab Euangeliſtis propoſita. Matthæus, non cõdemnaſſetis innocentes; etenim filius hominis dominus eſt ſabbathi; poteſtque in obſeruatione illius diſpenſare. Apud Marcum particula illa, itaque, non eſt illatiua. Non enim ex antecedentibus infertur, Chriſtum eſſe dominum ſabbathi. Completiua ergo eſt in hunc ſenſum, itaque, vt ſemel concludam, vt dicta compleam, denique, filius hominis, ſabbathi dominus eſt, ideoque poteſt cum diſcipulis in ſabbathi cultu diſpenſare. Non eſſe autem illatiuam probatur, quia Dominus, ut ex Matthæo patet, ex eo quod ſabbathũ ſit factum propter hominem, non intulit, filium hominis eſſe Dominum ſabbathi.

Abulenſis Matthæi 12. quæſtione prima, illatiuam eſſe putat, & filium hominis quemlibet hominẽ interpretatur, in hanc ſententiam. Sabbathum propter hominẽ factum eſt, & non homo propter ſabbathum. Itaque quilibet filius hominis, vel quilibet homo, dominus eſt ſabbathi. Quia poteſt legitima de cauſa in illo operari. Sed ſenſus ſupra propoſitus præcellit.

CAPVT X.

Mora. De diſcipulis vellentibus ſpicas in ſabbatho.

CVm Deus rerum hanc pulcherrimam vniuerſitatem, ſex diebus condidiſſet; ſabbatho, hoc eſt, die ſeptima, à condendo orbe ceſſauit, ac veluti quieuit. Eam ob rem hunc diem ad memoriam conditi orbis à populo Iſraelitico in ſumma corporis quiete decreuit obſeruari. Cùm vero ab alio maiore opere, quod patrauit, ideſt à redimendo orbe quieuiſſet, diemque Dominicam admiranda reſurrectione illuſtraſſet; ſabbathi obſeruationem in illam transferri voluit. Fuit autem Dominica dies prima orbis dies, quâ Deus orbem cœpit condere, dixitque: *Fiat lux, & facta eſt lux.* In ea poſt tenebras lux ſplenduit, cum orbis conderetur; in eadem poſt mortis caliginem, Chriſti reſurrectio ſplendidiſſima effulſit, cùm orbis nouum in ſtatum reduceretur. Sed de die Dominica alibi; nunc de ſabbatho dicamus.

De Sabbatho.

Philo in libro de Cherubim, ſoli Deo ſcribit ſabbathi feſtũ conuenire, eo quod ſolus ipſe diuina quiete, feſtoque perfruatur. Solus, inquit, Deus verè feſtum agit; ſolus enim gaudet, lætatur, hilaritate, paceque fruitur, ab omni bello ſemotiſſima. Et ideò ſabbathum, id eſt, quietem Dei eſſe Moſes dicit. Exod. 16. non hominum. Quod enim in rebus quieſcit, nihil præter Deum eſt. Soli Deo maximè proprium eſt requieſcere, ſolius ſummæ cauſæ feſta ſunt, & ſabbatha. Sic ille. Verum quidem eſt Deo ſoli ſummam, & immutabilem quietem, feſtumque, & ſabbathum ... nulla pendens creatura congruere. At huius ille ſabbathi, & quietis homines participes eſſe vult. Nam ſabbathũ, id eſt quies, beatorum in cælo hominum quietem adumbrat, vt Magnus Gregorius docet lib. 35. Moralium cap. 7. Lege (ait) data, dies B ſeptimus, ideſt ſabbathum, feriatus eſſe præcipitur, vt æterna per illum requies ſignetur. &c. Hinc illud Pauli ad hebr. 4. *Relinquitur ſabbathiſmus populo Dei*; hoc eſt, populus Chriſtianus habet ſuum quoq; ſabbathum, ſuam in cæleſti patria requiẽ. Addit. *Qui enim ingreſſus eſt in requiem eius*, id eſt, Dei; *etiam ipſe requieuit ab operibus ſuis.* hoc eſt: Is qui in cæleſtem Dei quietem intrauit, ita ab omni labore requieſcit, quemadmodum Deus Geneſ. 2. *die ſeptimo* C *requieuit ab omni opere, quod patrarat.* Hoc indicat vox illa à Ioanne audita Apoc. 14. *Beati mortui, qui in Domino moriuntur. A modo iam dicit ſpiritus, ut requieſcant à laboribus ſuis.*

Philo.

Quies Dei propria eſt.

D. Gregor. Sabbathum cæleſtem quietem adumbrat.

Gen. 1. ſex dies in quibus Deus orbem condidit, omnes veſperam habuiſſe dicuntur; *Factum eſt veſpere, & mane dies unus, factum eſt veſpere, & mane dies ſecundus*; idemque de reliquis ſcribitur. De ſabbatho autem cum locutus eſt Moſes, nullam veſperæ facit mentionem. Videlicet, quia in vi- D ta hac ærumnis affluente, veſpera eſt admixta luci, morſque finis caliginoſus; in ſabbatho verò, id eſt, quiete illa cæleſti, nullæ tenebræ, nulla mors, nulla veſpera, ſed lux perpetua, æternæ vitæ ſplendor fulget, nullo fine terminatus. Illud ſabbathum (ait idem ſanctiſſimus pater) quo Deus requieuit, non dicitur habere veſperam, quia æternæ beatitudinis requies, nullo termino coarctatur. &c.

D. Gregor.

E Habuit Iudæorum ſabbathum paraſceuem, id eſt, præparationẽ. Quia enim de ſabbatho cibos parare non licebat, præcedente parabantur, dieque eaque de cauſa ſextæ feria nomine Græco, παρασκευή, ſiue paraſceue, ideſt, præparatio, à ciborum præparatione dicebatur. Congruit hoc mirum in modum ſabbatho, de quo facimus verba. Non licet ſabbatho illo æterno parare cibos, id eſt merita; præmiorũ enim, non meritorum, locus cælum eſt. Suam

Paraſceue id eſt præparatio operum in hac vita.

Suam paraſceuem habet hoc ſabbathum, id eſt, ſuam meritorum præparationem: nempe vitam hanc. Quod docuit Nyſſenus Gregorius in lib. de vita Moſis hiſce verbis; Dies ante ſabbathũ paraſceue, id eſt, præparatio ad ſabbathum, & eſt, & appellatur. Hæc verò præparationis dies hæc vita eſt, in qua præparamus, quæ ad futuram vitam nobis præſtò erunt. &c. Vnde illud Apocal. 14. *Opera enim illorum ſequuntur illos.* Opera, inquam, quæ dum viuerent præparauerunt.

D. Gregor. Nyſſenus.

Significat etiam ſabbathum religioſæ vitæ, ac animæ Deum quærentis requiẽ, Magno Gregorio autore li. 8. Moralium cap. 25. Populus (inquit) qui Deum ſequitur accipit ſabbathum, id eſt, mentis requiem; vt nullo in hac vita deſideriorum carnalium appetitu fatigetur. &c. Sabbathum habet, id eſt, quietem mens Deo toto amore inhærens; illa verò, quæ terrenis vacat rebus, varijs cupiditatibus, veluti muſcis impetitur Pſal. 104. *Dixit, & venit cœnomyia, & cinifes in omnibus finibus eorum.* Hæc fuit AEgyptionem plaga, cænomyia à, κοινὸς, id eſt, communis, & μυῖα, id eſt, muſca; videlicet, mixtio, & congregatio muſcarum, a quibus acriter puncti quieſcere non valebant. Eadem eſt plaga hominum cupidorum, quos cupiditates pungunt, & ſabbathum, hoc eſt mentis quietem habere non ſinunt. Gregorius eodem loco; AEyptus (ait) id eſt mundus, muſcis percutitur. Muſca enim nimis inſolens, & inquietum animal eſt; in qua quid aliud quàm inſolentes curę deſideriorum carnalium deſignantur? &c. Huc illud ſpectat D. Chryſoſtomi homil. 40. in Matthæum. Tunc (inquit) veram ſolennitatem peragimus, cùm ſpiritualis vitæ continuè cultum augemus; cùm ab alienis manus abſtinemus, cùm in laboribus ſuperfluis, atque manibus, quos propter hanc vitam ſuſtinemus, legem ſabbathi conſeruamus. Seruituris enim ſunt extremę, hi labores; illiſque profectò ſimiles ſunt, quibus in Ægypto Iudęorum populus vexabatur. Nullum enim inter auri ſolicitos collectores, & cęni, atque laterum operarios diſcrimen eſt. Nam vt tunc Pharao flagellis ad colligendas paleas compellebat Hebræos, ſic etiam nunc diabolus ad officium laterum, flagellis cupiditatum multos incẽdit. Quid enim aliud aurum eſt, quàm cænum? & argentum quid aliud, quàm palea? Sicut ergo palea ignem; ſic pecuniæ cupiditas auaritię flammam incẽdit, & quaſi cænum inquinat poſſidentes. Sic Chryſoſtomus.

D. Gregor.

Pſal. 140.

Cupidi quiete carent. ſabbathum non habet.

D. Gregor.

D. Chryſ.

Aurũ & pecunia cęnũ & palea, auaritia ignis pabulũ.

Iſaiæ 58. ſabbathum dicitur delicatũ, hebraicè, ענג, goneg, hoc eſt, deliciarũ, quod maximè conuenit ſabbatho ac quieti diuinis delicijs affluenti, qua anima fruitur Deo vacans, iuxta illud canticorũ. 8 *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto delicijs affluens? &c.* B In hoc delicato ſabbatho Chriſti diſcipuli per ſata faciunt iter, cũ Chriſti ſectatores per diuina ſcripta mente deambulant. Sunt enim diuini libri, Dei ſata; ſiue à Deo ſeminatæ ſegetes. Turgeſcunt granis diuinæ huius ſegetis ſpicæ, tument ſenſibus ſacra eloquia, confricandę ſunt manibus ſpicæ, tereda ſunt meditatione diuina verba, eruenda grana, excutiendi dulces, vtileſque ſenſus, quibus dulciter, vtiliterque paſcatur animus, iuxta illud Domini dictum Ioãnis C 5. *Scrutamini ſcripturas.* Quaſi diceret, confricate ſpicas. Sic has ſpicas Beda contriuit, hæc ille grana ex litera expreſſit Marci. 2. Per ſata (inquit) cũ Domino ambulant, qui diuinis imperijs obtemperare ſtudentes, ſolerter eloquia ſacra meditari delectantur. Eſuriunt in ſatis, cùm in ijsdem ſacris eloquijs, quæ legendo pertranſeunt, panem vitæ inuenire deſiderant, hoc eſt, ad illa curant verba perue D nire, quibus ampliorem in ſe ſui conditoris amorẽ incendãt. Et hoc in ſabbathis, cùm ſopita mẽte, à turbulentis cogitationibus vacare gaudent, & uidere quam ſuauis eſt Dominus, quàmque beatus eſt uir, qui ſperat in eo. Vellunt ſpicas, & tã diu uerſant manibus, contritaſque purgant, donec ad eſcam perueniant; cùm teſtimonia ſcripturarũ m tandiu ſcrutatione ſedula diſcutiunt, donec in eis medullam dilectionis inuenientes extrahant. E Sic ille. Contra Auguſtinus li. 1. de geneſi ad literam cap. 20 de nonnullis ait; Saluberrimę pietatis libros cum faſtidio repetũt, & quos dulciter haurire deberent, vix patienter attingũt, à ſegetis aſperitate abhorrentes, & ſpinarum floribus inhiantes. Non enim vacant uidere quam ſuauis eſt Dominus; nec in ſabbatho eſuriunt. Atque ideo pigri ſunt, poteſtate à Domino accepta uellere ſpicas, & tandiu uerſare manibus, contritaſque purgare,

Cant. 8.

Sabbathum delicatum.

Diuini libri ſegetes quarum ſpicæ ſunt meditatione confricãdæ.

Ioan. 5.

Beda.

Medulla charitatis ex ſcripturis extrahẽda.

gare, donec ad eſcam perueniant. &c. A vino, errauerunt in ebrietate, neſcierunt videntem, ignorauerunt iudicium. Omnes enim menſæ repletæ ſunt vomitu, ſordiumque, ita vt nō eſſet vltra locus. Quē docebit ſcientiam? & quem intelligere faciet auditum? ablactatos à lacte, auulſos ab vberibus. &cæt.

Præter hæc, diſcipulorum Chriſti eſuries conſideranda eſt, quæ vt ex verbis Chriſti colligitur, grauis fuit. Niſi malo inediæ (ait Chryſoſtomus in Matth.) nimium vexarentur; nunquam certè illud in ſabbatho feciſſent. &c. Diſcipulos cæleſtis quærit magiſter ieiunantes, cibi parſimonia præſtantes, qui ſenſum habeant tenuem, ingenium ſubtile, ſpiritalem animam, intellectum ad capeſſendam cæleſtem doctrinam perſpicacem. Vt enim eſt in regula Monachorum apud Hieronymum: venter pinguis non gignit ſenſum B tenuem. Et D. Chryſoſtomus homil. 43. in Ioan. Gula (inquit) obtuſum, & craſſū ingenium, & carnalem animam reddit, cæcat intellectum, nec ſinit vt quidquam perſpiciat. &cæt. Immoderatum igitur cibum, potumque fugiant, qui tanti magiſtri auditores eſſe volunt, modico vtātur quo ita corpus alāt, vt mentem non obruant. Nam vt Hieronymus ad Ruſticum ſcribit; Modicus cibus ac tēperatus & carni, & animę vtilis eſt. Audi Iſaiam. 28. Sacerdos, et Propheta (ſcilicet falſus) neſcierunt præ ebrietate, abſorpti ſunt à

D. Chryſ.

Gula fugienda.

Iſai. 28.

Ad hæc; Frumentum Chriſti ſum, aiebat D. Ignatius, ſumusq; nos ōnes. Frumēti autē ſpicæ niſi ariſtis; & paleis exuātur cibus eſſe nequeunt, ideòque Apoſtoli ſpicas vellunt, manibusque confricāt, & ariſtis exuunt; hoc eſt, homines ſpicis ſimiles à voluptatibus extirpant, vitijsque ſpoliant, vt Chriſti eſca ſuauis eſſe poſsint. Auguſtini, non mea eſt hæc interpretatio moralis, lib. 1. quæſtionum euangelicarū quæſt. 2. Quòd (inquit) diſcipuli cæperunt vellere ſpicas, & manducare, quod, niſi confricantes eas, facere nō poſſent, hoc eſt, *Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram,* ad Coloſſ. 3. id eſt, quia quiſque non tranſit in corpus Chriſti niſi carnalibus ſpoliatus fuerit indumētis, hinc eſt illud ad Coloſſ. 3. *Exuite veterem hominem:* Hæc Auguſtinus.

CAPVT XI.

De ſanato homine habente manum aridam, & de teſtimonio Iſaiæ.

MATTHAEVS CAPITE XII.

ET cum inde tranſiſſet, venit in ſynagogam eorum. Et ecce homo manum habens aridam. Et interrogabāt eum dicentes; Si licet ſabbatho curare; vt accuſarent eum. Ipſe autem dixit illis. Quis erit ex vobis homo, qui habeat ouem vnam, & ſi ceciderit hæc ſabbathis in foueam, nō ne tenebit, & leuabit eam. Quanto magis melior eſt homo oue? Itaq; licet ſabbathis bene facere. Tūc ait homini: Extende manum tuam, & extendit, & reſtituta eſt ſanitati ſicut altera

Digitized by Google

altera. Exeuntes autem Phariſæi conſilium faciebant aduerſus eum, quomodo perderent eũ. IESVS autem ſciens receſſit inde, & ſecuti ſunt eũ multi, & curauit eos omnes, & pręcepit eis ne manifeſtũ eum facerent. Vt adimpleretur quod dictũ eſt per Iſaiã Prophetã dicentẽ. *Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ. Ponam ſpiritum meum ſuper eum, & iudicium gentibus nuntiabit. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis uocem eius. Arundinem quaſſatum non confringet, & linum fumigans non extinguet: donec adijciat ad victoriam iudicium, & in nomine eius gentes ſperabunt.*

MARCVS CAPITE III.

ET introiuit iterum in ſynagogam. Et erat ibi homo habens manum aridam? Et obſeruabant eum ſi ſabbathis curaret, vt accuſarent illũ. Et ait homini habenti manum aridam, ſurge in medium. Et dicit eis: licet ſabbathis benefacere, an male? animam ſaluam facere, an perdere? At illi tacebant. Et circunſpiciens eos cum ira, contriſtatus ſuper cæcitate cordis eorum, dicit homini. Extende manum tuam. Et extendit, & reſtituta eſt manus illi. Exeuntes autem Phariſæi ſtatim cum Herodianis conſilium faciebant aduerſus eum, quomodo eum perderent. IESVS autem cum diſcipulis ſuis receſſit ad mare, & multa turba à Galilæa, & Iudæa ſecuta eſt eum, & ab Ieroſolymis, & ab Idumæa & trans Iordanem, & qui circa Tyrum, & Sidonem, multitudo magna audientes quæ faciebat venerunt ad eum. Et dixit diſcipulis ſuis, vt nauicula ſibi deſeruiret propter turbam, ne comprimerent eum. Multos enim ſanabat, ita vt irruerent in eum vt illum tangerent quotquot habebant plagas. Et ſpiritus immundi cùm illum videbant, procidebant ei, & clamabant dicentes: Tu es filius Dei. Et vehementer comminabatur eis ne manifeſtarent illum.

LVCAS CAPITE. VI.

FActum eſt autem & in alio ſabbatho, vt intraret in ſynagogam, & doceret. Et erat ibi homo, & manus eius dextera erat arida. Obſeruabant autem ſcribæ, & Phariſæi ſi in ſabbatho curaret, vt inuenirẽt vnde accuſarẽt eum: ipſe vero ſciebat cogitationes eorum Et ait homini qui habebat manum aridam. Surge, & ſta in medium. Et ſurgens ſtetit. Ait autem ad illos IESVS: Interrogo vos, ſi licet ſabbathis bene facere, an male? animam ſaluam facere, an perdere? Et circunſpectis omnibus dixit homini. Extende manum, tuam & extendit, & reſtituta eſt manus eius. Ipſi autem repleti ſunt inſipientia, & colloquebantur ad inuicem quidnam facerent IESV.

Præcedenti

Digitized by Google

Ordo geſtorum. PRæcedenti narrationi tres Euangeliſtæ Matthæus, Marcus, & Lucas ſequentem ſubijciunt. Narrant Chriſtum in ſynagogam Iudæorum alio ſabbatho ingreſſum, hominis manum arefactam ſanitati mirabiliter reſtituiſſe. *Cùm tranſiſſet inde* (ait Matthæus) hoc eſt, à loco, in quo diſcipulos Phariſæi accuſauerant. *Venit in ſynagogam eorum*: non illo ſabbatho, ſed alio, vt Lucas docet, *factum* (inquit) *eſt & in alio ſabbatho, vt intraret in ſynagogam, & doceret. &c.* Sabbathi feſto die in ſynagogis Iudæi ſolebant congregari; ideóq; Chriſtus in ſynagogam in qua illi congregati erant introiuit, vt illos doceret. doctrinæ autem miraculũ adiunxit.

Ecce homo manum habens aridam.

Erat in ſynagoga homo habens manum abſque ſucco, atque humore arefactam, manũ, inquam, potiorẽ, videlicet, dexteram, vt Lucas ſcribit. Ait autem D. Hieronymus ex euangelio Nazarenorũ fuiſſe cæmentarium, qui maximè manu illa indigeret. Aſcribam autem verba. In euangelio (inquit) quo vtuntur Nazareni & Ebionitæ, quod nuper in græcum de Hebræo ſermone tranſtulimus, & quod vocatur à pleriſque Matthæi authenticum homo iſte, qui aridam habet manum, cæmentarius ſcribitur. &c. Erat igitur in ſynagoga homo, qui miraculo materiã ſubminiſtrabat; erant quoque ſcribę, & Phariſæi, qui accuſandi materiam quærebãt. Itaque Dominum rogauerunt, vt Matthęus narrat, liceret nè curare ſabbathi feſto die. Sub interrogatione autẽ prauus latebat animus accuſandi, ſi homini donaret ſanitatem. Latebat quidem prauus animus homines; ſed non latebat Deum, & hominem. *Ipſe* (ait Lucas) *ſciebat cogitationes* eorum. Rogatus ab illis hominem manu dextera captum alloquitur; *Surge* (inquit) *& ſta in medium*, & ſurgens ſtetit. Tunc rogat ipſe iam rogatus Phariſæos, vt Lucas, & Marcus narrant, *Libet ne ſabbathis bene facere, an male?* Licet ne animam (hoc eſt, hominem) ſaluam facere, & ſanare, an perdere, & interimere?

Qui erit ex vobis homo, qui habeat ouem vnam. &c.

A Poſt interrogationem, quã Matthęus prætermittit, Marcus, Lucaſque commemorant, addit Dominus rationem, cuius Matthæus ſolus meminit, ſuęque interrogationis ſiue quæſtionis, affirmantem partem probat. Rogauit Phariſæos, num liceret ſabbathis bene facere? Reſpondet interrogationi, probatque licere, argumẽto à minori ad maius; ab oue ad hominẽ. Licet (inquit) ex fouea ſabbathi feſto die ouem decidentem extrahere, id quod B vos facitis, faſque eſſe arbitramini; homo multò eſt oue præſtantior; ergo licebit mihi bene facere, hominemque die ſabbathi ex fouea malorum, & morborum educere.

Et circumſpiciens eos cum ira.

Tacuerunt Phariſæi, & ſcribæ, vt Marcus ait, auditis Chriſti verbis; ille verò C cum ira tacentes circumſpexit, *contriſtatus ſuper cęcitate cordis eorum*. Iratus eſt ob illorum inuidiam, & prauitatem; contriſtatus ob cordis cæcitatem. Iram vero hanc ſumma cum ratione ſuſceptam, ipſo vultu Dominus declarans Phariſæos circunſpexit, triſtitiam quoque vultu præ ſe tulit, vt illos vitiorum ſuorum cõmonefaceret. Viri iuſti hoc eſt, iraſci peccatis, & peccantibus condolere. D. Chryſoſtomus homilia 41. in Matthæum *D. Chryſ.* D ait, Chriſtum circunſpexiſſe Phariſæos, vt etiam aſpectu, atque oculorum motu, ad miſericordiam ipſos flecteret. Sed ex Marco cõſtat cum ira circunſpexiſſe.

Extende manum tuam.

Virum hunc manu captum ait D. Hilarius Phariſæos Chriſto curandum obtuliſſe. Veriſimilius eſt illum Chriſti opem E imploraſſe, cuius audierat, vel etiam viderat miracula; indeque ortam eſſe Phariſæorum interrogationem. Cùm enim ille Chriſtum precaretur, Phariſæi rogarunt; *Licet ne ſabbathis curare?* Imploraſſe autem Chriſti opem ait D. Hieronymus legi in euangelio Nazarenorũ Matthæi 12. In euangelio (inquit) quo vtuntur Nazareni, & Ebionitæ, homo iſte qui aridam habet manum, cæmentarius ſcribitur, iſtius modi uocibus auxiliũ precans:

Cæmentarius

Digitized by Google

Cęmentarius eram, manibus victum quæritans; precor te Ieſu vt mihi reſtituas ſanitatem, ne turpiter mendicem cibos. &c. Preces hominis audiuit Dominus, ſurgere iuſſit, & ſtare in medium; quia forte prociderat ad eius pedes, ſoloq; verbo ſanitatem illi reddidit. dixit; fiat ſanitas; & facta eſt ſanitas. Nempe Dei eſt dicendo facere, & ſanare.

Ipſi autem repleti ſunt inſipientia.

Oportuerat Phariſæos auditis Chriſti verbis, & tanto miraculo conſpecto repleri fide, ſed ò pectora cęca, repleti ſunt inſipientia, vt Lucas ſcribit, Græce, *ἀνοίας* quo verbo inſipientia & intellectus priuatio ſignificatur. Cæci enim homines miraculo conſpecto in tantam deuenerunt amentiam, vt de perdendo miraculi patratore conſilium cum Herodianis inirent, quod Marcus teſtatur. Qui autem fuerint Herodiani, Deo fauēte dicemus, cum de illa quæſtione Chriſto propoſita Matthæi 22. agemus. Licet cenſum dare Cæſari an non?

IESVS autem ſciens receſſit.

Inſipientię Phariſæorum, furorique ceſſit Dominus, & inde ad mare Tiberiadis receſſit. Vnde intelliges hæc acta in Galilæa, vbi hoc mare erat. Recedentem magna hominū multitudo ſecuta eſt, vt Marcus ſcribit, ex variis collecta regionibus; ex Galilea, in qua tunc verſabatur, ex Iudæa, ex ipſa ciuitate Ieruſalem, itēque ex Idumæa, & regione, quę trās Iordanem erat, ex locis quoque Tyro propinquis, & Sidoni, Phœniciæ vrbibus. Opus autem fuit, ne à turba comprimeretur, nauiculam aſcēdere. Nam quotquot habebant plagas (ait Marcus) ſanitatis incitati cupiditate, in illum irruebant; ut totius ſalutis fontem tangerent. Multos ſanaſſe teſtatur idem Euangeliſta. Matthæus verò: *Secuti* (inquit) *ſunt illum multi, & curauit eos omnes*, videlicet, qui curatione indigebant. Et præcepit eis ne manifeſtum eum facerent. Indicans nimirum, ſe inanis gloriæ cauſa nihil facere, nosque exemplo docens peſſimam hanc Dominam fugere, nihilque ad oſtentationem agere. Ait Euthymius Chriſtum hos tacere pręcepiſſe, ne miraculorum vulgatione, Phariſæorum irritaretur inuidia. Non improbo.

Ecce puer meus.

Quorſum hoc teſtimonium Matthęus proferat, dubium eſt. Proferri potuit ad confirmandam Chriſti manſuetudinem, qui cum Phariſæis contendere noluerit quin potius hominū furori cedens, quos nutu ſuo diſperdere potuiſſet, ad mare receſſerit. Non eſt improbanda ratio. hoc enim teſtimonio mira Chriſti ſignificatur manſuetudo. Euthymius ad illa uerba; *Non contendet, nec clamabit;* Propter hæc (ait) uerba totam prophetiam Matthæus poſuit. Nam cum eſſet Chriſtus mitis nō contendit aduerſus contradictores, neq; clamauit, dum ei fieret iniuria: &c. Idem Euthymius ad præceptum quoque prophetiam refert, quo Dominus miracula taceri iuſſit; Quia, inquit, huiuſmodi præceptum præ magna manſuetudine, ac lenitate faciebat Dominus, malens ſuā gloriam occultari, quàm Phariſæos ad maiorem inſaniam accendi, inducit Prophetam euangeliſta, qui de tanta eius lenitate fuerat locutus. Euthym.

Forſitan indicare etiam voluit Matthæ' hoc teſtimonio, Domini erga ægrotos benignitatē. Nam Chriſtus mitis, ac benignus erat adeò, vt neminem læderet, quin potius omnibus prodeſſet, omnes curaret, calamum quaſſatum, id eſt hominem morbo laborantem non confringeret, imo reficeret, & linum fumigans hoc eſt ægrum caloris natiui habentem fumū aliquem, non extingueret, ſed inflammaret.

Ecce puer meus.

Iſaiæ 42. Ait pater; *Ecce puer meus*, hebraice, עבדי, id eſt, ſeruus vt vertit Hieronymus; dicitur autem Chriſtus patris ſeruus propter naturam aſſumptam, iuxta illud Pauli ad Philipp. 2. *Semetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Ecce*, inquit, *ſeruus meus*, quem elegi ex omnibus, & prę omnibus: Chriſtus enim inter electos ſupremum caput eſt. Electus eſt, quia dilectus, Iſai. 42.

ctus, ideo additur; *Dilectus meus, in quo bene* A *complacuit animæ meæ*, id eſt qui ſummopere animæ meæ placet, & propter quẽ mihi placet quiſquis hominum placet. Dilectiſſimus fuit Chriſtus patri. Ex dilectione dona Spiritusſancti præclariſſima emanarunt, quibus humanitas decorata eſt; vnde additur; *Ponam ſpiritum meum ſuper eum*. Sanctus enim Spiritus, qui in vtero Virginis admirabilem perfecit cõceptionem, ipſo conceptionis puncto admirabilem humanitatem, admirabilibus donis, B qualia filij Dei flagitabat humanitas, exornauit.

Iudicium gentibus proferet.

Hebraice, יוציא, Ioſi, id eſt, exire faciet, proferet, vel nunciabit, vt eſt apud Matthæum. Significat Chriſtum gentibꝰ iudicium nunciaturum. Iudicium verò ſumi poteſt in primis pro iudicio extre- Q mo, quo modo intellexit Euſebius lib. 9. de Demonſtratione Euangelica cap. 15. Chriſtus (inquit) futurum iudicium publice gentibus denunciauit. &c. Similiter Theodoretus, & Theophylactus, & Auguſtinus 20. lib. de ciuit. cap. 30. Deinde poteſt ſumi iudicium in bonam partem pro liberatione per iudicium; quemadmodum Ioan. 12. *Nunc iudicium eſt mundi*; per quod uidelicet, è poteſtate diaboli mundus liberandus eſt. Sic ergo inter- D pretaberis; Nunciabit Chriſtus gentibꝰ iudicium; quo ab acerbiſſima cacodæmonis captiuitate ſunt ereptæ, per crucis dolores, & ignominiam. Hunc ſenſum videtur ſequi Procopius in Iſaiam. Vnctus (inquit) eſt Chriſtus, ut iuſto iudicio gentes in libertatem aſſereret, quod factum eſt, cum ſatanam damnauit his verbis; *Nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras*. Ioan. 12. &c. Tertiò iudicium ſignificat Ius, & Iuſtitiam, eſtq; E ſenſus cæteris anteponendus; Nunciabit gentibus iudicium; hoc eſt, quid iuſtũ ſit, quid iniuſtum, quid fas, quid nefas; docebit gentes iuſtitiam. Iudicium (ait Theophylactus Matthæi 12.) eſt doctrina, & ſcientia, & diiudicatio boni. &cæt. Euthymius. Iudicium (inquit) vocat legem euangelicam, quam per Apoſtolos prædicauit gentibus. &cæt.

Ioan. 12.

Procopius.

Theoph.

Euthym.

Non contendet, nec clamabit,

De Chriſti manſuetudine, & humilitate Propheta vaticinatur. Hebraice legit; non clamabit, & לא ישא, id eſt, non accipiet; ſcilicet, perſonam, ut Hieronymus tranſtulit. Vel; Non dimittet, ſic ſeptuaginta verterunt. Vel non attollet, ſcilicet uocem; hoc pacto uertit Matthæus, ideo dixit; Non contendet voce elata, nec clamabit. De quibus nam clamoribus verba uatis ſint intelligenda explicauit; nimirum non de clamoribus concionum, ſed contentionum. Quaſi diceret; Non clamabit contendens, non uociferabitur cũ Phariſæis, & ſcribis decertãs. vnde liquet quid reſponderi debeat, ſi quis obijciat, Chriſtum clamaſſe cum obijt, clamaſſe, vt Paulus ait ad Hebræos 5. cum orauit, clamaſſe cum eſt concionatus, Ioann. 7. *In nouiſſima die feſtiuitatis ſtabat Ieſus, & clamabat. &c.*

Sed quid eſt quod ſequitur; *Nec audiet aliquis in plateis vocem eius?* Nunquid Chriſtus in plateis uocem non fundebat? Reſpondetur ſimilem in modum, verba hæc de uoce contentioſa eſſe intelligenda, qua Chriſtus nec domi vtebatur, nec in plateis foris. D. Auguſt. lib. 20. de ciuit. cap. 30. hæc verba ſic interpretatur; Non audietur vox eius foris; hoc eſt, ab eis, qui foris ſunt, ab eius corpore præciſi, nõ illi obedietur. Similiter D. Hieronymus Matth. 12. Non audiet aliquis in plateis uocem eius, id eſt, in via lata. Qui enim in uia, ſiue vita ſeculi lata verſantur, Chriſti vocem nõ audiunt. Hi ſenſus litterales non ſunt, ſed myſtici. Procopius ſic exponit; *Non audietur vox eius foris*, id eſt, extra Iudæam. Nam Chriſtus gentibus non eſt concionatus. Eadem eſt D. Hieronymi explanatio Iſaiæ 42.

D. Auguſt.

D. Hieron.

...get.

Hoc vulgatum prouerbium ſonat, ſed eſt veriſimilius nõ eſſe prouerbium, ſed uatis uerba in modum prouerbij, quibus Chriſti manſuetudo indicatur. Adeo (ait) mitis erit, & à nocendi animo alienus,

vt

vt ne arundinem quidem quaſſatam peſ A ſundet, ac frangat, aut linum fumigans, in quo aliqua ignis ſcintilla eſt, extinguat D. Cyrillus Iſa. 42. ſic explanat; Peregrinatus eſt Dominus ſubmiſſione multa, & humilitate, & quaſi ſine ſtrepitu, & iniuria afficiens neminem. Sed in ſilentio, & ſolitudine, vt confractum calamũ non contriuerit, & linum fumigans nõ extinxerit, hoc eſt, ne in abiectiſſimos, & in perpetiendo damno tepidiſſimos pedem immiſerit. Ita Cyrillus. Auguſt. vero in lib. 20. de Ciuit. Dei Iudæos putat appellari calamum quaſſatum, & linum fumigans. Non contriuit Chriſtus, cũm nutu poſſet, Iudæos ſibi aduerſantes, q. ſimiles erant arundini quaſſatæ, & lino fumanti. Vis ipſum audire Auguſtinum? Chriſtus, inquit, perſecutores ſuos Iudæos, qui calamo quaſſato perdita integritate, & lino fumanti amiſſo lumine comparati ſunt, non contriuit, nec extinxit. Quia pepercit eis; quia nondum venerat eos iudicare, ſed ab eis iudicari, &c. De Iudæis quoque intellexit Chryſoſtomus. Contritæ arundini ſimiles erant, ob imbecillitatem; neque .n. Chriſto reſiſtere poterant. Fumanti lino ob inuidiam. Quid .n. inuidus eſt aliud, quã linum fumigans, putoremque exhalans Propheta (ait Chryſoſt.) vt Iudæorum, ſiue Phariſæorum imbecillitatem oſtenderet, *arundinem*, ait, *contritam non franget*. Sic certe omnes frangere facile poterat, vt arundinem; Nec vt arundinem ſimpliciter, ſed vt arundinem iam contritam. *Et linum fumigans non extinguet*, Hic accenſam Iudæorum iram ac furorem præocculis ponit, &c. Omnis Iudæorum, omnis tyrannorum furor fumanti lino ſimilis fuit, quod pede impoſito facilime extinguitur. Etenim ſolo nutu potuit Chriſtꝰ fumantem illum furorem extinguere, ſed iuſtis de cauſis noluit.

D. Cyrill.

D. Aug.

D. Chryſ.

Calamus cõtritus, & linum fumigans Iudæi.

D. item Gregorius lib. 33. mor. c. 3. calamum arbitratur ſignificare regnum Iudæorum temporale, exterius quidem vireſcẽs, interius verò vacuum: quod quaſſatum appellatur, quia tempore Chriſti à Romanis iam poſſidebatur. Linum fumigans Iudæorum ſacerdotium indicare putat; quod lineis vterentur veſtibus ſacerdotes. Quod (inquit) quia in aduentu Domini charitatis ardorem perdidit, quaſi amiſſo iam igne fidei, non ardens, ſed fumigans fuit. Incarnatus autem Dominus calamum quaſſatum non confregit, & linum fumigans non extinxit, q. a Iudæorum regnum, & ſacerdotium patientiæ longanimitate tolerauit, &c.

D. Greg.

D. Hieronymus Mat. 12. de peccatoribus locum exponit, arundini contritæ ſimilibus, & lino fumanti, quos Dñs non affecit merito ſupplicio, ſed ad pœnitentiam vocauit. Calamum (ait) quaſſatum, ſiue confractum, non conteret; cunctis B enim placabilis erit, & veniã dabit peccatoribus. Et linũ fumigans, ſiue vt cæteri tranſtulerunt, obſcurum, atque tenebroſum non extinguet, qui vicini erant extinctioni, Domini clementia ſeruabũtur, &c. In epiſtola vero 151. ad Algaſiam, calamum confractum Iudæis, linũ fumigans gentib. tribuit. Calamus (ait) fractus, qui fuit antea vocalis, & in laudes Dei concinebat, appellandus eſt Iſrael, Linum fumigans non extinguet; C populum de gentibus congregatum, qui extincto legis naturalis ardore, fumi amariſſimi qui noxius eſt oculis, tenebroſæque caliginis, inuoluebatur erroribus Quem non ſolùm non reſtinxit, & redegit in cinerem, ſed è contrario de parua ſcintilla, & pene moriente, maxima ſuſcitauit incendia. Ita vt totus orbis arderet igne Domini, quem venit mittere ſuper terram, & in omnibus ardere deſiderat. hactenus Hieronymus. ſimiliter Tertullianus in lib. aduerſus Iudæos, cap. 9. D Arundinem (inquit) contuſam, i. quaſſatam Iſraelis fidem non comminuit; linũ ardens, i. momentaneum ardorem gentium, non extinxit. Sed lucernam magis fecit ortu luminis ſui, &c. Lege Euſebiũ lib. 9 de demonſtrat. c. 15. Tertull. fumigans linum, vertit linum ardens Eſt .n. Græce apud Mattheum, τυφόμενον; id eſt, fumigans, ardens, incenſum, à verbo, τύφομαι; quod fumare ſignificat, & ardere, atque incendi.

D. Hier.

Calamus quaſſatus et linum fumigans peccatores.

Calamus cõtritus Iudæi. Gentes linũ fumigans.

Tertull.

Syri fumigantis linĩ nomine lucernã intelligunt, propter lineum elychnium, ſic enim habet Syriacum Euangelium, שׁרגא, ſeraga, i. *lucernam, prope extinguendã non extinguet*. Plus videtur dicere propheta, quam verba primo aſpectu indicant. Sic ea intelligo. Arundinem fractam non franget penitus quin potius colligabit, & conſolidabit; linum fumigans, id eſt fumigantem lucernã, non extinguet;

ſed

ſed inflammabit, hoc eſt, Neminem læ- A det, ſed oib. opem feret, morbos tũ corporis.tũ vel maximè animi curabit. Pauperes, atq; ægrotos inſtar arundinũ fractos, et inſtar lini fumigantis penè extinctos reficiet, & ſanitati reſtituet. Ideoq; à Matthæo teſtimoniũ hoc citatum eſt, qm̃ antè dixerat curaſſe Chr̃m multos.

Donec eijciat ad victoriam iudicium.

Ex Hebræo vertit Hieronymus; *Donec ponat in terra iudicium*. Matthæi idem eſt ſenſus. Mitiſſimus (inquit) erit Meſſias, nemini nocebit, omnib. benefaciet, donec in terra iudicium ponat, id eſt, donec in terra collocet ius, atque iuſtitiam Euangelicam. Sumo.n.iudicium pro iure, atq; vera iuſtitia, quæ ſine Chriſto in orbe terrarum domicilium, ſedemq. nõn habebat. Matthæus dixit: *Donec eijciat ad* C *victoriam iudicium*. i. donec proferat, ſiue afferat, & adducat ad victoriam, ipſam iuſtitiam euangelicam, donec victoriam euangelico iudicio, ſiue iuri, ſiue iuſtitiç tradat. Verbum, *eijciat*, vim indicat, & laborem; magna.n. cruciatuum vi, diuina fortitudine, & ingenti labore, ac dolore Chriſtus iudicium ad victoriam adduxit vel eiecit. in hanc ſententiam Procopius verba Iſaiæ interpretatur; Donec (inqt) iudicium ſuper terram poneret; i. eccle- D ſiæ in terra adminiſtrationem & iudiciũ quod ſuis diſcipulis cõmiſit, ordinaret. Videtur.n. in iſtis iudicij nomine legem ſignificare, &c.

Chriſtus iuſtitiam, ad victoriã adduxit.

Procopius.

Addit Vates; *Et in nomine eius gentes ſperabunt*, Iudicium ad victoriam adduxit, ipſumque iudicium, hoc eſt, iuſtitiam euãgelicam gentib. protulit vt ſupra dictum eſt. Ideòque in Chriſtum gentes ſperant quod luce clarius eſt. Hebraicè habetur, *Legem eius inſulæ expectabunt*. Sed idem ſen- E ſus eſt. Inſulæ.n.gentium erant, non Iudæorum, ideo ſeptuaginta, & Matthæus pro inſulis, gentes dicunt. Qui vero legem ſperant Chriſti, in nomine ſperant Chriſti, idemque eſt ſperare Chriſti legem; & ſperare in nomine Chriſti. Non .n. verba numerarunt ſeptuaginta interpretes, & Matthæus, ſed ſenſum expreſſerunt.

Opinio eſt, verba hæc Matthæi. *Donec eijciat ad victoriam iudicium*. hebræis illis reſpondere, לאמת יוציא משפט, i. *In veritate educet iudicium*. nõ reſpondere arbitramur illis hebræis. Illa.n. Matthæus omiſit. ſed alijs ſequentibus. עד ישים בארץ משפט, i. *donec ponat in terra iudicium*. Pro quo Matthæus dixit; *Donec ad victoriam eijciat iudicium*. Reſpondere autem verba Matthæi his verbis potius, quam illis, conſideranti facile fiet perſpicuum, & interpretes legenti; Non deeſt qui conijciat, vel ſu- B ſpicetur, vitiatũ eſſe locum apud ſeptuaginta, qui cum Hebraice ſit, ולתורתו. i. in lege eius: verterunt, in nomine eius. Legendum itaq; conijcit non, ἐν ὀνόματι. i. in nomine eius gentes ſperabunt. Sed, ἐν νόμῳ, hoc eſt, in lege: vitioque ſcriptoris propter ſimilitudinem contigiſſe errorem. Ego contrà credo ſeptuaginta nõ verba numeraſſe, ſed ad ſenſum vertiſſe in nomine eius gentes ſperabunt; Matthæique interpretem, non errorem, ſed C veritatem eſſe ſecutum. Quod probant Romanæ bibliorum editiones, tùm ſeptuaginta interpretum tùm vulgati. Itaque ſuſpicio illa falſa eſt.

CAPVT XII.

D *Morale. De manu arida ſanata.*

ARidæ manui ſuccum, ſanitatemque tunc Chriſtus reddit, cùm auarum ſanat. Eſt.n. auari manus arida; charitatis, miſericordiæque carens ſucco. Nonne manus arida fuit illius diuitis auari, qui Lucæ 12. horrea ſua deſtruere decer- E nebat, vt vberes agrorum fructus cõgregaret? Extendere decreuit horrea, non manum. Ideo vero quia horrea, non manum extendit: horrea deſtruxit: recteq; loquitur, *Deſtruam horrea mea*. Si pauperi dediſſet, non deſtruxiſſet, ſed ampliſſima in cælis horrea ædificaſſet. Adde huic epulonem quoque diuitem, qui pauperi Lazaro (Lucæ 16.) ne micam quidem dedit. Qui erga pauperes aridas manus habet, Dei erga ſe aridas manus experietur,

Auarus manus habet aridas.

Luc 12.

tur. Non dedit diues micam, ideo non accepit guttam.

Erga diuitem Deus, dum viuit, ad largiendas opes manū extendit; vt ipſe quoque erga inopes extendat manum. Propterea n. alij diuites ſunt, alij pauperes; vt diuites manus in pauperes extendāt.

D. Baſilius.

Quod D. Baſilius docet homilia in diteſcentes auaros. Cur (ait) tu diues es, ille pauper? profecto non ob aliam cauſam, niſi vt tu benignitatis, ac fidelis adminiſtrationis mercedem accipias; ille vero patientiæ maximis præmijs honoretur. &c. *Extende manum tuam*, ait Dominus, homini aridam habenti manum; extende pauperi manum, ait diuiti: Vel ipſam terram imitare, ex qua fructus colligis. Seminis quod ſpargis nō eſt illa tenax, ſed manum extendit, cū fænore commiſſum reddit: eundem in modum, diuitiarum quas a Deo accipis, tenax eſſe noli, quin potius in pauperes diffunde, fluuio ſimilis aridos agros irriganti. Non continet aquas fluuius, ſed extendit; tu quoq; manum ne contrahe, ſed protrahe. Optem (ait Diuus Baſilius homilia indicata) à me vt perſuadeamini; nempe vt portis omnibus prōptuariorum patefactis, patentem tranſitum diuitijs latiſſimè exhibeatis: quaſi latifundo fluuio frugiferam terram per mille irriguos elices, riuoſq; clam ingredienti. Itidem, & ipſi per multas vias, opibus aditum ad pauperum domos date. Sic ille.

Deut. 15.
Extendēda pauperi manus.
Iob 38.

Deut. 15. *Si vnus de fratribus tuis ad paupertatem deuenerit; non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, ſed aperies eam pauperi. & cæt.* Aquæ ſuaptè natura fluunt, frigore tamē lapideſcunt, iuxta illud Iob 38. *In ſimilitudinem lapidis durantur aquæ*. Ita hominis cor fluidum eſt, & erga hominem alterū miſericors: at auaritiæ frigore ſic cōſtringitur, vt lapide fiat durius. Durum autē cor, & aridum manum habet aridā quēadmodum radix arida, aridos habet ramos. Ait ergo Dominus Deuteron. 15. *Non obdurabis cor tuum.* Deinde; *Nec contrahes manum tuam.*

Mediocritate contentus eleemoſynas largitur.

Antequam Chriſtus aridam manū iuberet extendere, vt in medio ſtaret homini imperauit. *Surge* (inqt) *& ſta in medium.* Illius diuitis extenditur manus, qui in medio quodam ſtatu ſtat, hoc eſt, qui aurea mediocritate contentus diuitias non cumulat; ſed pauperibus elargitur. Ijs

A enim qui medium modumque excedunt qui ſtatum perpetuo, & opes augere concupiſcunt, nihil donandum ſupereſt. Tellus quæ cunctis animantibus alimoniam ſuppeditat, in medio mundi ſita eſt: ſic diues, qui pauperibus cibum ſubminiſtrat, in medio conſiſtit.

Obſerua etiam illud, conſpecto miraculo impleti ſunt inuidi phariſæi inſipiētia. Hoc inuidorum eſt, ex recte factis, & fęlicitate eorū, quibus inuident, non fru-

B ctus dulciſſimos beneuolentiæ, & lętitiæ carpere, ſed fructus amariſſimos, inſipiētiam, & mæſtitiam, colligere. Quem nam fructum Saul inuidus ex præclaro Dauidis facinore, ex gigantis illa memorabili collegit cæde, & ex laudibus, quib. eſt affectus, nonne inſipientiam, atque amētiam? Nam vt amens, & inſipiens Dauidem eſt perſequutus. Lege Chryſoſt. homil. 52. in Geneſim. Ita (inquit) ſe habet inuidia. Nihil cū ratione operatur. &c.

Inuidi inſipientes.
D. Chryſoſt.

C Nōne inſipiens plane, atq; demens is homo eſt, qui cum poſſit ex terra aurum, & gemmas eruere, venenum eruit, quo hauſto pereat? hoc inuidus facit; cum poſſit ex felicitate, præclariſque cæterorum factis charitatis aurum fulgentiſſimum extrahere, quo diteſcat; mæſtitiæ venenum extrahere mauult, quo male pereat.

Inuidis phariſęis ceſſit Chriſtus ab illiſque diſceſſit: qua in re manſuetudinem ſuam oſtendit, dum Deus cedit homini-

D bus. Lege Chryſoſt. homil. 52. in Geneſ. Hæc (inquit) vere manſuetudo eſt, non quando quis offenſus manſuete fert: ſed quando quis ab ijs etiam, qui inferiores putantur offenditur, & cedit. &c.

Ad hęc Chri imitare manſuetudinē. Calamum quaſſatum non cōfringas; linum fumigans non extinguas. Hoc eſt, neminem tæde, omnibus ſtude pro virili parte benefacere. Quid homo improbus eſt aliud, quàm contracta arundo, ignis

E materia tartarei; quid aliud eſt, quam fumigās linum extincto gratiæ lumine? At mitis Agnus arundinem fractam non confringit penitus, ſed colligare, & reficere cupit, elychnium fumigans nō extinguit, ſed lumine ſuo deſiderat inflammare: iuxta illud Ezechielis 34. *Quod confractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat ſolidabo. &c.* Linum, ſiue elychnium fumigans dici poteſt Chriſtianus, cum primum gratiæ flammam peccādo amittit:

Peccator calamus confractus, & linum fumigans, quod Chriſtus inflammat.
Ezech. 34.

amittit; dum adhuc veluti fumigat animus. Quemadmodum vero lucerna fumigans facile flammam concipit; ſic fumigans animus, ſi antequam penitus frigeſcat, atque obduretur, ad Deum redeat, non difficile amiſſæ charitatis concipit ardorem.

Virtus tenera blãde tractanda. *D. Baſilius.* Docent etiã hæc verba eos, qui tenera, vel modica virtute prædiri ſunt, tenerè, ac blandè eſſe tractandos, ne ſi aſpere ac dure cum illis agas, virtutis ſcintillas extinguas potius quam accendas. D. Baſilius in regulis breuioribus reſpõſione 291. Per calamum (inquit) quaſſatum illum intelligi arbitror, qui non ea qua oportet animi ſinceritate mandatum Dei exequitur; quem non conterere oportet, ſed ſanare. Linum fumigans, quotieſcunque quis mandatum quidem exequitur, ſed non ardenti deſiderio, aut pleno ſtudio, ſed ſegnius quodammodo, ac lētius; qui ideo non eſt deterrendus, ſed excitãdus potius. Sic Baſilius.

Reges, & iudices quales eſſe debeant. Habent etiam populorum iudices, ac Reges his in verbis iudicandi, ac gubernãdi rectam methodum: *Dedi* (ait Dominus Iſaię 42.) *ſpiritum meum ſuper eum, iudicium gentibus proferet. Non clamabit, neque accipiet perſonam, nec audietur vox eius foris. Calamum quaſſatum non conteret, & linum fumigans non extinguet, in veritate educet iudicium. Non erit triſtis, nec turbulentus, donec ponat in terra iudicium. &c.* Sic apud Iſaiam legitur. De Chriſto verba ſunt intelligẽda; & iudici, Regiq; Chriſti imitatori ac commodanda. Indiget iudex, & Rex ad gubernandam Rempublicam diuini ſpiritus luce, ideoq; dicitur: *Dedi ſpiritũ meũ ſuper eum.* Apoc. 4. *De throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua, & ſeptem lampades ardentes ante thronum, qui ſunt ſeptem Spiritus Dei.* *Apocal. 4.* Similem in modum è throno Regis iudicis ve, fulgura, voces, tonitruaq; hoc eſt ſententiæ procedunt fulguribus, tonitruiſque ſimiles, quæ homines terrent, puniunt, opibus nudant, capitis denique damnant. Vt autem in luce iuſtitiæ ferantur, ſpiritus diuini lampades ante thronum oportet ſplendeſcere. Merito igitur dicitur: *Dedi ſpiritum meum ſuper eum*: & ſequitur; *Iudicium gentibus proferet.*

Commendanda præterea eſt in Rege, & iudice iuſtitiæ admixta clementia, atque modeſtia; hanc cætera verba indicant. *Non clamabit, neque accipiet perſonam, neque audietur vox eius foris.* Modeſtia enim, & iuſtitia exornatus iudex, neque vociferationibus rem agit, neque perſonam accipit, neque triſtis eſt, atque turbulentus.

Clementiæ verò, & benignitatis decore illuſtratus: *Calamum quaſſatum non conterit, & linum fumigans non extinguit*: hoc eſt, pauperes, & inopes homines à diuitibus oppreſſos, & inſtar arundinum iniuſte quaſſatos, ac confractos, non confringit in iudicio: ſed conſolidat; viduas, orphanoſque à potentibus vexatos, & inſtar lini fumigantis pene extinctos, non extinguit ſua ſententia, quin potius inflammat. Hoc eſt, quod dixit Dauid Pſal. 71. *Liberabit pauperem à potente, & pauperem cui non erat adiutor.* Et Prouer. 31. *Aperi os tuum muto* (ideſt, ei qui aduocato caret in iudicio) *& cauſis omnium filiorum, qui pertranſeunt. Aperi os tuum, decerne quod iuſtum eſt, & iudica inopem, & pauperem. & cætera.* *Pſal. 71.* *Prou. 31.*

Denique Rex huiuſmodi, & iudex non quieſcit, donec iudicium ponat in terra, in ſuo regno, & ciuitate, vel prouincia: Vel vt Matthæus habet: *Donec eijciat ad victoriam iudicium.* Omnes enim difficultates, omnia pericula perrumpit, vt iudicio victoriam tribuat. Iudice iudicante iniquo iniquitas obtinet victoriam: iuſto iudice cauſam cognoſcente, proſternitur iniquitas, ius, & æquitas triumphum reportat. Obſerua verba: *Eijciat ad victoriam iudicium*: ui enim opus eſt iudicij, vt iudicium, & iuſtitiam ad victoriam adducat: iuſtæque cauſæ pauperis palmam tradat. Vnde illud Eccleſiaſt. 7. *Noli quærere fieri iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in æquitate tua. &c.* *Eccleſ. 7.* Sit tibi exemplum Iob cuius hæc extant præclara iudicis verba, & facta Iob 29. *Auris* (inquit) *audiens beatificabat me, & oculus videns teſtimonium reddebat mihi: eo quod liberaſſem pauperem vociferantem, & pupillum cui non eſſet adiutor. Iuſtitia indutus ſum: & veſtiui me ſicut veſtimento, & diademate iudicio meo. Pater eram pauperum, & cauſam quam neſciebam diligentiſſime inueſtigabã, Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. &c.* *Iob 29.*

CAP.

CAPVT XIII.

De electione Apoſtolorum duodecim.

MARCVS CAP. III.

ET aſcendens in montem vocauit ad ſe quos voluit ipſe, & venerunt ad eum. Et fecit vt eſſent duodecim cum illo, & vt mitteret eos prædicare. Et dedit illis poteſtatem curandi infirmitates, & eijciendi dęmonia. Et impoſuit Simoni nomen Petrus, & Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem Iacobi; & impoſuit eis nomina Boanerges, quod eſt filij tonituri. Et Andream, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Iacobum Alphæi, & Thaddæum, & Simonem Cananæum, & Iudam Iſcariotem, qui & tradidit illum.

LVCAS CAP. VI.

FActum eſt autem in illis diebus, exijt in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Et cùm dies factus eſſet, vocauit diſcipulos ſuos, & elegit duodecim ex illis. Quos & Apoſtolos nominauit. Simonem, quē cognominauit Petrum, & Andream fratrem eius, Iacobum, & Ioannem, Philippum, & Bartholomæum, Matthæum, & Thomam, Iacobum Alphæi, & Simonem, qui vocatur Zelotes, & Iudam Iacobi, & Iudam Iſcariotem qui fuit proditor.

POſt Chriſti receſſum ob inuidiam Phariſæorum, de quo ſupra diximus capite 11. hoc ſubijcit Matthæus illo capite 12. *Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens. &c.* Marcus autem, & Lucas electos à Chriſto Apoſtolos narrant. Veroſimile ergo ſit ex ijs duobus Euangeliſtis poſt illa, quę narrata ſunt, collocandam hoc loco Apoſtolorū electionem. Quæ ſententia plurium eſt, Ianſenij, Baronij, Briſonij, & aliorum. Ab ea recedere nolo. Illud tamen admoneo, quiſnam harum rerum fuerit ordo ignotū eſſe, quòd Euangeliſtæ in deſcribendis Chriſti geſtis tēporis ordinē non magni fecerint. Siquis verò obijciat, Matthæū ſignificare poſt

Ordo geſtorum.

A

aridam manum ſanitate donatam, non Apoſtolorum electionem, ſed dæmonis potius muti expulſionē hoc loco ponendam; ſiquidē ſubijcit: *Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens. &cæt.* Reſpondemus iuxta hanc ſententiam, particulam illum, *tunc*, non indicare tempus rei proxime prænarratæ; ſed idem eſſe atque, *in illo tempore*, quo ſcilicet Dominus in Galilęa concionabatur, in illo (inquam) tēpore propinquo hiſtoriæ prænarratæ de ſanata arida manu. Interiecta tamen ſunt alia vt videbimus. Apoſtolorum autem electionē priorem fuiſſe dæmonis expulſione, probatur ex Marco. Narrat enim ille cap. 3. Apoſtolos creatos; deinde Chriſtum, &

Digitized by Google

Apoſtolos domum veniſſe ſcribit: tum A Phariſæorum blaſpemiam illam connectit. *In principe dæmoniorum ejicit dæmonia*. Dominique reſponſionem commemorat. Ergo prior fuit Apoſtolorum electio, de qua hoc agimus loco.

Exijt in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.

Aſcendit in montem Chriſtus antequã crearet Apoſtolos duodecim, & pernoctauit in oratione Dei, hoc eſt, per noctẽ totam orationi vacauit. Dicitur autem oratio Dei, oratio diuina, quemadmodũ vir fortitudinis, dicitur ab Hebræis vir fortis. Precabatur Deum, ideòque Dei erat oratio; præterea Hebręi nomine Dei, ad exaggerandum vtuntur; montes Dei, pſalmo 35. appellantur montes celſiſſimi, quaſi diuini: *Iuſtitia tua ſicut montes Dei*; id eſt, ſimilis eſt montibus altiſſimis. pſal mo 78. *Operuit montes vmbra eius, & arbuſta eius cedros Dei*, id eſt, proceriſſimas. Ita hoc loco vti potuit Lucas nomine Dei, ad exaggerationẽ, quaſi diceret; *Pernoctauit in oratione Dei*, id eſt ardentiſſima, longiſſima, celſiſſima, diuiniſſima. Forſitã ſubli mius aliquid his in verbis ſignificatur; ſcilicet, illam orationem Dei fuiſſe; id eſt, Chriſti Dei, atque hominis admirabilem. Admirabile enim fuit Deum hominem precari Deũ. At obſerua Chriſtum non ſecundum diuinam, ſed ſecundum humanam oraſſe naturam. Orauit autem in monte, & noctu: locum elegit, & tempus orationi opportunum; vt doceat nos, & tempus, & loca etiam oppor tuna orationi eligere; qualia ſunt ab hominum tumultu ſecreta loca, & tempus nocturnum.

Oratio Dei quæ dicatur.

Elegit duodecim ex ipſis.

Totam noctem orationi Dominus impendit; cùm verò illuxiſſet, diſcipulos ad ſe vocauit, quos multos habebat; ex multis duodecim tantummodo elegit. *Fecit*, (inquit Marcus) *vt eſſent duodecim cum illo*. Opinatur interpres quidam doctus verba vitio ſcribentium eſſe tranſpoſita, & ad hunc modũ legendum eſſe: *Fecit duodecim*; ſcilicet Apoſtolos; *vt eſſent cum illo*. Sic enim habetur Grecè; καὶ δώδεκα, ἵνα ὦσι μετ' αὐτοῦ. Verũ ex emendata Romana editione conſtat, veram eſſe lectionem; *Fecit vt eſſent duodecim cum illo*. Quæ eandem habet ſignificationem: *Fecit vt eſſent cum illo*, id eſt, vt comitarentur eum, & illius hærerent lateri comites indiuidui, *duodecim* ex diſcipulis. Vnde Tertullianus libro de præſcriptionibus, capite vigeſimo; Ex diſcipulis (inquit) B duodecim præcipuos lateri ſuo Chriſtus adlegerat, deſtinatos nationibus magiſtros, &c.

Tertull.

Placuit Domino numerus duodenarius, qui numerus erat tribuum Iſrael, & Patriarcharũ, ex quibus Iudaicus populus eſt pro ſeminatus; vt numerum tribuum, numerus exæquaret Apoſtolorum, & tot eſſent Chriſtiani populi patres, ac proſeminatores, quot fuerant po puli Iudaici. Ex duodecim filijs Iacob Iſ C raeliticus populus carnaliter eſt progeneratus; ſimilem in modũ ex duodecim Apoſtolis, Chriſtianũ populum voluit Dominus ſpiritaliter progenerari. Aliam rationem adijcit Diuus Auguſtinus Pſalm. 103. concione tertia, videlicet duodenarium fuiſſe Apoſtolorum numerum, id eſt, ter quatuor Apoſtolos; quòd quatuor ex plagis, Oriente, Occidente, Septẽtrione, & Auſtro, per Euangelium totus orbis in nomine ſacroſancD ctæ Trinitatis eſt vocandus; quatuor autem ter ducta hunc numerum efficiant. Quare (inquit) duodecim ſunt Apoſtoli? quia enim quatuor ſunt orbis partes, & totus orbis in Euangelio vocabatur, vnde quatuor Euangelia ſcripta ſunt; & totus orbis in nomine Trinitatis vocabatur, vt congregetur Eccleſia; quatuor ter ducta duodecim fiunt. Sic ille. Et tractatu ũigeſimo ſeptimo in Ioannem: Manſit numerus duodenarius, quia per E vniuerſum mundum, hoc eſt per quatuor cardines mundi, Trinitatem fuerant Apoſtoli enũtiaturi, &c. Beda Ioannis 6. Ideò quaterni electi ſunt, vt ſancta Trinitas per quatuor partes orbis prædicaretur, &c. Electi autem ſunt ter quaterni, qui duodenarium numerum efficiunt.

De numero Apoſtolorũ 12.

D. Auguſt.

Beda.

Fuit numerus hic adeo ſacratus, vt Iudæ interitu diminutum compleri oportuerit, ſuffecto in illius locum.

Matthia

Matthia. Neq; vero plures vno ſunt ele A
cti, ne alius numerus efficeretur. Vnde
Auguſtinus loco indicato: Non fruſtra
(inqt) duodecim Apoſtolos habere vo-
luit Dominus, & ita numerus ille ſacra-
tus eſt, vt in locum vnius, qui ceciderat,
non poſſet niſi alter ordinari. &c. Et tra-
ctatu 27. in Ioan. Se Iudas exterminauit
non duodenarium numerum violauit.
Ipſe deſeruit præceptorem; nam Deus
illi appoſuit ſucceſſorem. &c. Item; Nõ
quia periit vnus, ideo duodenarii nume B
ri honor demptus eſt; nam in locum pe-
reuntis alius ſubrogatus eſt. Manſit nu-
merus conſecratus, numerus duodena-
rius. & cæt.

Completus eſt numerus duodenari° Iuda caſu diminutus.

D. Auguſt.

Per duodecim zodiaci ſigna, Sol mun
do lucẽ impertit; ſic per duodecim Apo
ſtolos iuſtitiæ Sol Chriſtus, eidem mun
do veritatis ſplendorẽ impertiuit. Duo-
decim boues mare æneũ a Salomone fa-
bricatũ fulciebãt; & veluti portabant. 3.
Reg. 7. ex quibus tres Aquilonem reſpi- C
ciebant, tres Meridiem, Occidentẽ tres,
Orientemque tres alii, quaſi vellent in
oẽs illas partes, aquarum illud mare ve-
here. En tibi duodecim Apoſtolorũ effi-
giem; qui boum inſtar, validiſſimo præ-
diti robore, mare Chriſti, id eſt, baptiſ-
mum, & Euangelium, in quatuor orbis
plagas deportarunt. Boum enim nomi-
ne concionatores adumbrari ſatis illud
Pauli indicat 1. Corinth. 9. *Non alligabis
boui os trituranti.*

3. Reg. 7.

Duodenarii numeri Apoſtolorum ho milia.

1. Corin. 9.

Appellauit D. Irenæus lib. 4. cap. 38. D
duodecim Apoſtolos Eccleſiæ duodeca
ſtylum firmamentum, id eſt, firmamentũ
duodecim columnarum. Etenim Chri-
ſtus Eccleſiæ templum exædificans duo-
decim has firmiſſimas columnas, quibus
tam præclarum ædificium fulciretur, prę
parauit. D. Iuſtinus in dialogo, tintinna-
bulis illis aureis putat Apoſtolos adum-
bratos: quæ a veſte pontificis pendebãt.
Sed duodecim tm̃ tintinnabula fuiſſe ſẽ E
tit, fuiſſe autem plura libro 3. ſupra dixi
mus. Quod (inquit) traditum eſt, vt duo
decim tintinnabula è veſte pontificis pẽ
derent: ſimulachrũ erat duodecim Apo-
ſtolorum, qui vi æterni pontificis Chri-
ſti incenſi ſunt; quorum voce, & oratio
ne terra omnis Dei, eiuſque Chriſti glo
riæ, & gratiæ plena eſt. Itaque Dauid
ait, Pſalm. 18. *In omnem terram exiuit ſonus
eorum.* Hæc ille. Confert Iuſtinus cum

D. Irenæus.

D. Iuſtin.

tintinnabulis Apoſtolos, ego vero cum
maximis potius cõferam cymbalis. Tin
tinnabulis ſimiles ſint Synagogæ ſacer-
dotes, quorum ſonitum vnus tantum au
diuit populus Iſraeliticus: at Apoſtoli
ingentium cymbalorum ſpeciem refe-
runt; ſiquidem in omnem terram exiuit
ſonus eorum, & in fines orbis terræ ver-
ba eorum.

Tertullian. lib. 5. contra Marcionem
duodecim illis gemmis ſimiles ait fuiſſe
duodecim Apoſtolos, quæ in veſte põti-
ficis Hebręi fulgebant; duodecim item
lapidibus, quos Ioſue a Iordanis alueo
educi iuſſit; duodecim quoque fontibus
Elim, Exod. 15. Sunt enim Apoſtoli gem
mæ fulgentiſſimæ, quæ in ſacra maximi
pontificis Chriſti veſte, id eſt, Eccleſia,
clariſſimè ſplendent. Eccleſiam autem
veſtem Chriſti eſſe, Chriſti indicant ver
ba illa D. Petro Martyri Alexandrino di
cta: *Arius veſtem meam, quæ eſt Eccleſia dilace-
rauit.* Sunt præterea Apoſtoli lapides vi-
ui, fideque ſolidiſſimi; ſupra quos è pela
go mundi eductos Eccleſia extructa eſt.
Fontes ſunt, quorum ſaluberrimis aq̃s
mundus eſt irrigatus. Sed Tertullianum
audiamus. Rogat ille cur duodecim Apo
ſtolos Chriſtus elegerit, & non aliũ nu-
merũ. Deinde: Ex hoc (inquit) Chriſtũ
interpretari poſſem, non tantum vocib.
Prophetarum, ſed & argumentis rerum
prędicatum. Huius enim numeri figuras
apud creatorem deprehendo, duodecim
fontes Elim, duodecim gẽmas in tunica
ſacerdotali Aaron, duodecim lapides a
Ioſue de Iordane electos, et in arcã teſta
menti conditos. Totidem enim Apoſto
li protendebantur, proinde vt fontes ir-
rigaturi aridum orbem, vt gemmæ illu-
minaturi ſacrã Eccleſiæ veſtem, quã in-
duit Chriſtus Põtifex patris, vt lapides
ſolidi fide, quos de lauacro Iordanis
Chr̃s verus elegit, & in ſacrariũ teſtamẽ
ti ſui recepit, Hæc Tertull. Illud vero q̃
ſcribit lapides a Ioſue ex Iordane ele-
ctos in arcam teſtamenti conditos eſſe,
falſum eſt, vt cuilibet ſacris in literis ver
ſato compertum facile fiet.

Tertullian.

Sedulius vt iam ſupra diximus qua-
tuor Euangeliſtas cum quatuor anni tẽ-
poribus, Vere, Æſtate, Autumno, Hye-
me; duodecim vero Apoſtolos cũ duode
cim anni menſibus, duodecimque diei
horis confert, his carminibus.

Quatuor hi proceres vnâ te voce canentes(ideſt Euangeliſtæ.)
Tempora cen totidem latum ſparguntur in orbē.
Sic & Apoſtolici ſemper duodenus honoris
Fulget apex, numero menſes imitatus, & horas.
Omnibus vt rebus ſemper tibi militet annus.

Et Beda Ioannis 6. Annus(ait)duodenario numero currit (ſcilicet menſium) & ordo ſignorum in cælis, per quæ Sol, & Luna currere noſcuntur, duodenario numero diſtinguuntur. Ideo hoc numero primos prędicatores Chriſtus direxit in mundum. &c.

Quos & Apoſtolos nominauit.

Apoſtolus nomen græcū eſt, ἀπόστολος à græco verbo ἀποστέλλω, ideſt, ablego, cum mandatis aliquem mitto; quemadmodum a verbo, ἐπιστέλλω, epiſtola deriuatur. Significat nomē nuntium, vel legatum, vel miſſum, vt Tertullian. interpretatur in libro de præſcriptionib. aduerſus Hæreticos cap. 20. Apoſtolos(in- C quit) quos hæc appellatio miſſos interpretatur. &c. Vnde illud Chriſti Ioann. 13. *Non eſt Apoſtolus maior eo, qui miſit illum. &c.* Nuntium Apoſtolum appellant ſeptuaginta interpretes. 3. Regum 14. ait Ahias ad vxorem Ieroboami: ἐγώ εἰμι ἀπόστολος πρός σε σκληρός, ideſt: *Ego ſum Apoſtolus*, ideſt, nūtius, *ad te durus*. Hebraice, Saluach, שלוח, dicitur à verbo, Salach, שלח, ideſt, mitto, Nuntium ſignificare putat Oecumenius nomen Apoſto- D li ad Rom. 16. illo loco: *Neceſſarium exiſtimaui Epaphroditum, veſtrum Apoſtolum, mittere ad vos*, ideſt nuntium. Sic etiam Caiet. exponit. D. Chryſoſtomus, Theophylactus, Gloſſa interl. Lyranus, & Carthuſianus, doctorem interpretantur: Epiſcopum potius indicare vult Theodoretus 1. ad Timoth. 3. & Car. Baron. in annalib. to. 1. pag. 498. ann. Dñi 58.

Quid ſignificat nomen Apoſtolus.

D. Hieron.

D. Hieron. ad Galat. 1. ſic ſcribit: *ἀπόστολος*, hoc eſt, miſſus, Hebræorum propriè vocabulum eſt, quod Silas quoque ſonat, cui à mittēdo miſſo nomen impoſitum eſt. &c. Et epiſt. 143. ad Damaſum Papam: Sciendum(inquit)eſt Silam collegam Pauli lingua hebræa Apoſtolum dici. &c. Vnde colliges nomen Apoſtoli ex ſententia Hieronymi miſſum ſignificare, et hebraice dici, שלוח, Silach, a verbo, שלח, Salach, ideſt, mittere. Quod ait nomē Apoſtoli Hebræorū proprie vocabulum eſſe difficultatem habet. Etenim nomen græcum eſt, non hebręū. Reſpondendum, nomen quidem græcū eſſe, ſed ab Hebręis fuiſſe vſurpatū. Quod D. Epiphanius indicat hæreſi 30. cum Ioſephū quendā Iudæorum Apoſtolū fuiſſe ſcribit: Hic(inquit) Ioſephus inter dignitate prętātes viros apud ipſos cōnumeratus erat. Sunt autē hi poſt Patriarcham Apoſtoli appellati; aſſidentq; Patriarchæ, & cum ipſo ſæpe aſſidue in nocte, ac B die degunt, conſulendi gratia, & vt referant ad ipſum ea, quæ ſunt in lege. &c. Denique idem fore ſignificat nomē Angelus, & nomen Apoſtolus, Angelus, dicitur ab ἀγγέλω, ideſt, nuntio, quod nūtiet: Apoſtolus dicitur quod mittatur. Fuere igitur Apoſtoli Angeli quidā terreſtres, qui Chriſtum orbi nuntiarunt.

D. Epiph.

De Apoſtolis interpretatur D. Greg. illud Prou. 9. *Sapientia ædificauit ſibi domum*, ideſt, Eccleſiam, *excidit columnas ſeptem*, id eſt ſacramenta ſeptem, columnarum inſtar, in ea ſtatuit: *Miſit ancillas ſuas vt vocarent ad arcem*. Ancillæ ſapientiæ tribuuntur, quia muliebri perſona introducitur. Earum tamen nomine ex ſententia Diui Gregorij Apoſtoli intelligūtur. Septuaginta Interpr. ſeruos ſunt interpretati, D. Gregor. lib. 17. Moral. cap. 17. Miſit (inquit) ſapientia ancillas ſuas: Apoſtolorum videlicet animas, in ipſo ſuo initio infirmas. &c. Ancillas miſit ſapiētia, vt homines ad Eccleſiæ arcem munitiſſimā vocarent; non vero bellatores miſit, qui mundum ferro, armiſq; ſubigerēt. Nō. n. bello res erat agenda, ſed æternæ ſapientiæ, ideſt, æterni verbi potētia. Hinc illud Chryſoſt. in ſerm. de Pentecoſte. Peragrarunt Apoſtoli orbem, non ſcuta mouentes, non arcus tendētes, nō ſagittas mittentes, non pecunias largientes, non eloquentia confidentes. Erāt mundi ſeculo, ſed induti Chriſto. &c. Eodē E ſermone, Apoſtolos Eccleſiæ vinitores, piſcatores, turres, columnas, medicos, duces, doctores, gubernatores vocāt, alijſque epithetis afficit.

D. Gregor. Prou. 9.

De Apoſtolico vero munere idē Chryſoſtomus homil. 1. in epiſtolam ad Roman. Apoſtoli(ait)munus in bonis infinitis exundans, gratijs omnib. maius, ac dona omnia complectens. Quid enim amplius dixerimus, quam id videlicet Chriſtus, quod nobiſcum dum verſaretur.

Digitized by Google

tur feciſſet, hoc ipſum illis cõmiſiſſe, ac A ſic demum à nobis abijſſe? Id quod Paulus exclamans, Apoſtolorumque dignitatem extollens ait 2. Corinth. 5. *Pro Chriſto legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos*; hoc eſt, Chriſti vice. Sic Chryſoſtomus.

D. Chryſ.

Apoſtolorũ munus.
D. Thom.
Apoſtolorũ ſanctitas.

De illorum ſanctitate D. Thomas ad Romanos 8. ad illa verba; *Nos ipſi primitias ſpiritus habentes*, ita ait; Spiritum ſanctum & tempore prius, & cæteris abundantius Apoſtoli habuerunt. Sicut & in B fructibus terræ illud, quod primo ad maturitatē peruenit, eſt pinguius, & magis acceptum; iuxta illud Ieremiæ 2. *Sanctus Iſrael Domino, primitiæ frugum eius*. Ex quo patet quòd Apoſtoli ſunt alijs ſãctis omnibus, quacunq. prærogatiua fulgeant, ſiuè virginitatis, ſiuè doctrinæ, ſiue martyrij præferendi, tanquam abundantius Spiritum ſanctum habentes. Item; Vnicuique (inquit) dat Deus gratiam proportionatam ei, ad quod eligitur. Sicut C homini Chriſto data eſt excellentiſſima gratia; quia ad hoc eſt electus, vt eius natura in vnitatem perſonæ diuinæ aſſumeretur. Et poſt eum habuit maximam plenitudinem gratiæ beata Maria, quæ ad hoc eſt electa, vt eſſet mater Chriſti. Inter cæteros autem ad maiorem dignitatē ſunt electi Apoſtoli, vt ſcilicet, immediatè ab ipſo Chriſto accipientes, alijs traderent ea, quæ pertinēt ad ſalutem, & ſic in eis Eccleſia quodãmodo fundaretur. D Et ideò Deus eis abũdantiorem gratiam præ cæteris tribuit. Hæc D. Thomas.

Alij præter 12. Apoſtoli appellati.
Theodor.

Duodecim Apoſtoli dicuntur illi, quos primùm Chriſtus elegit. Perijt Iudas, electus Matthias numerum ſuppleuit. Præter illos Apoſtoli etiam fuerunt Paulus, & Barnabas. Dicti prætereà ſunt Apoſtoli Epiſcopi, vt Theodoretus docet 1. ad Timotheum 3. his verbis. Eos qui nunc vocantur Epiſcopi, nominabant Apoſtolos. Ita Philippenſiũ Apoſtolus erat Epa E phroditus ad Philippenſ. 2. Ita Cretenſium Titus, & Aſianorum Timotheus. &c. Item ad Philippenſ. 1. Idem Autor: Apertè (inquit) docuit Paulus Epaphrodito epiſcopalem diſpenſationem fuiſſe creditam, cùm haberet appellationem Apoſtoli. &c. In eandem ſententiam vult Card. Baronius loco citato, dici à Paulo ad Rom. 16. Andronicum, & Iuniam nobiles in Apoſtolis, id eſt inter Epiſcopos.

Rom. 16.

2. Cor. 8.
Origen.

Alios etiam quoſdam 2. Corinth. 8. vocari putat Apoſtolos Eccleſiarũ, id eſt, Epiſcopos. Sed Origenes in Commentarijs epiſtol. ad Rom. Andronicum, & Iuniam dici conijcit Apoſtolos, quòd ex ſeptuaginta duobus Chriſti diſcipulis fuerint; De ijs (ait) poſſibile eſt illud intelligi, quòd fortaſſe ex illis 72. qui & ipſi Apoſtoli nominati ſunt, fuerint: & ideò nobiles eos in Apoſtolis dicat Paul. &c.

D. Chryſ.
Theophyl.

Chryſoſtomus verò, Andronicum, & Iuniã Apoſtolos, id eſt, Epiſcopos dici minimè credit; ſiquidem Iuniã fœminam fuiſſe exiſtimat. Idem putat Theophylactus. Papæ (ait Chryſoſtomus) quãta fuit mulieris huius philoſophia, vt & apoſtolica appellatione digna ſit habita. &c. Et Theophylactus: Magni eſt ſanè faciendũ Apoſtoli nomen fuiſſe ſortitam Iuniam, præſertim quæ mulier eſſet. &c. Probabilius credit Origenes Iuniam fuiſſe virũ, nomē enim Iunias viri eſſe poteſt, quemadmodum Æneas. Diuus Thomas Andronicũ, & Iuniam Apoſtolos nominari arbitratur, id eſt, prædicatores, & doctores. Illos verò qui 2. Corinth. 8. Apoſtoli dicuntur Eccleſiarũ; interpetratur Theophylactus non Epiſcopos, ſed miſſos, & electos ab Eccleſijs, quç eſt Chryſoſtomi interpretatio, & Oecumenij.

D. Hieron.

Hieronym. verò ad Galatas 1. Paulatim (inquit) procedente tempore, & alij ab ijs, quos Dominus elegerat, ordinati ſunt Apoſtoli; ſicut ille ad Philippenſes 2. ſermo declarat dicens; *Neceſſarium exiſtimaui Epaphroditum veſtrum Apoſtolum mittere ad vos*; & 2. ad Corinth. 8. de talibus ſcribitur: *Siue Apoſtoli Eccleſiarum, in gloria Dei*. Silas quoque & Iudas ab Apoſtolis, Apoſtoli nominati ſunt. &c. De quatuor Apoſtolorũ generibus lege eundem Hieronymũ eodē loco. Putat ille illos omnes qui Chriſtum viderant, & eum poſtea prædicabãt vocatos eſſe Apoſtolos. Quod (inquit) exceptis 12. quidam vocentur Apoſtoli illud in cauſa eſt; omnes qui Dominum viderant, & eũ poſtea prædicabant fuiſſe Apoſtolos appellatos, vt ad Corinthios ſcribitur epiſt. 1. c. 15. *Viſus eſt poſt hæc illis vndecim. Deinde viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul. Deinde viſus eſt Iacobo, deinde Apoſtolis omnibus. &c.* Apoſtolos omnes hoc loco Hieronym. putat appellari eos qui Chriſtum viderant, & prædicabant. Theodoretus verò. Apoſtolos (inquit)

vocauit Paulus non duodecim ſolos, eo rum enim iam meminerat (videlicet cũ dixit; *Viſus eſt poſt hæc vndecim.*) Sed omnes qui eum ordinẽ acceperant. &c. Diuus Chryſoſtomus Apoſtolos dici putat hoc loco diſcipulos ſeptuaginta duos. Sic enim ſcribit:deinde viſus eſt Apoſtolis omnibus. Erant enim etiam alij Apoſtoli, vt ſeptuaginta. &c. Idem ait Theophylactus. Beda tamen D. Thomas, Diuus Anſelmus, ſiue Heruæus, & Diuus Auguſtinus lib. tertio de conſenſu Euãgeliſt. cap. 25. de vndecim Apoſtolis verba Pauli intellexerunt, quibus non ſemel apparuit.

CAPVT XIV.

De electione Apoſtolorum.

Simonem, quem cognominauit Petrum.

CElebertima ſunt in veteri teſtamento, duodecim filiorum Iacob nomina, a quibus Iſraeliticus populus genus duxit; celebriora eſſe oportuit in celebriori teſtamẽto nouo, duodecim Chriſti Apoſtolorum nomina, a quibus Chriſtianus populus propagatus eſt. Ideoq; ab Euangeliſtis hoc loco deſcribũtur. Illa duodecim filiorum Iacob nomina, in gẽmis duodecim inſculpta voluit Deus geſtari in pectore antiqui põtificis: hæc duodecim Apoſtolorum nomina, in ipſo Euangelio omnibus gemmis pretioſiore exarata, vult geſtari in corde, ac memoria omnium Chriſtianorum. Fortiũ Dauidis nomina. 3. Reg. 23. deſcribuntur: *Hæc nomina fortium Dauid &c.* Hoc loco nomina deſcribuntur fortium Chriſti.

A tribus autem deſcribuntur Euangeliſtis Matthæo cap. 10. Marco 3. Luca 6. Omnes primum locum Petro tribuunt; vltimũ Iudæ. Cur ita? Profectò quia ſic Petri, Romanique Pontificis Petri ſucceſſoris primatum; quẽadmodum Iudæ proditionem ipſo loco ſignificare voluerunt. Petrum primo loco numerarunt, quia Apoſtolorum, totiuſq; populi Chriſtiani princeps a Chriſto eſt creatus: Iudam extremo loco collocarunt, quia magiſtrum prodiderat. Quis negat Iudam hãc ob cauſam vltimo loco numeratum? Nemo igitur neget Petro ob ali[.]uã cauſam primum locum fuiſſe datum. Ea vero eſt Petri in orbe terrarum primatus. Matthæo nõ fuit ſatis, Petrum primo loco nominare; ſed primum etiam nominare voluit, vt primatum apertius declararet. *Duodecim* (inquit) *Apoſtolorum nomina ſunt hæc, primus Simon, qui dicitur Petrus: &c.* Neq; vero quemadmodum Petrum primum, ita reliquos ſecundum, tertium, quartum vſq; ad duodecim appellauit: ſed vnicum Petrum primum dixit; de reliquorum dignitate, & loco explicando non curauit. Videlicet, quia Eccleſiæ principis, & moderatoris Petri primatum agnoſci opus erat Eccleſiæ, reliquorum Apoſtolorum ordinem ſciri, non tanti erat momenti. *Petri primatus.*

Quæret aliquis; an Euangeliſtæ in numerandis Apoſtolis ordinem, vel dignitatis, vel temporis ſecuti fuerint? Reſpõdeo in primis vt dictum eſt, omnes Euãgeliſtas, Petrum ꝙ caput Eccleſiæ eſſet in capite Catalogi collocaſſe. Poſt Petrum, Andream, Lucas, & Matthæus nominarunt, quod eſſet Petri frater, & inter primos Apoſtolos numerandus. Iacobo, & Ioanni inter primos locus datur, quod præcipui eſſent poſt Petrum. Præponitur Iacobus Ioanni Matth. 10. Marci 3. Luc. 6. & alijs Euangelij locis. At Chryſoſtomus Ioannem, Iacobo præcelluiſſe affirmat, homil. 33. in Matthæum; Vides (inquit) non ex dignitate ipſos numerari, nam mea quidem ſententia. Ioãnes non ſolum ijs, qui poſt illum numerantur; ſed etiam fratre maior erat. &c. In reliquis fuerint nè maioris dignitatis qui priori loco numerantur, non liquet. Euangeliſtæ eundem ordinem nõ tenuerũt; vnde colligi poteſt ordinem non nimium curaſſe, præterquam quod Iacobum, Ioannem, atque Andream ante reliquos ſemper nominarunt. Subijciam Euangeliſtarum ordinem cauſa perſpicuitatis.

Matthæi

Digitized by Google

Matthæi ordo.	Marci ordo.	Lucæ ordo.	Actorum ordo.
1 *Petrus primus.*	1 *Petrus.*	1 *Petrus.*	1 *Petrus.*
2 *Andreas.*	2 *Iacobus.*	2 *Andreas.*	2 *Ioannes.*
3 *Iacobus Zebedæi.*	3 *Ioannes.*	3 *Iacobus Zebedæi.*	3 *Iacobus Zebedæi.*
4 *Ioannes.*	4 *Andreas.*	4 *Ioannes.*	4 *Andreas.*
5 *Philippus.*	5 *Philippus.*	5 *Philippus.*	5 *Philippus.*
6 *Bartholomæus.*	6 *Bartholomæus.*	6 *Bartholomæus.*	6 *Thomas.*
7 *Thomas.*	7 *Matthæus.*	7 *Matthæus.*	7 *Bartholomæus.*
8 *Matthæus.*	8 *Thomas.*	8 *Thomas.*	8 *Matthæus.*
9 *Iacobus Alphæi.*	9 *Iacobus Alphæi.*	9 *Iacobus Alphæi.*	9 *Iacobus Alphæi.*
10 *Thaddæus.*	10 *Thaddæus.*	10 *Simon.*	10 *Simon.*
11 *Simon.*	11 *Simon.*	11 *Thaddæus.*	11 *Thaddæus.*
12 *Iudas proditor.*	12 *Iudas proditor.*	12 *Iudas proditor.*	

De ordine Apoſtolorū.

Abulenſi Matthæi 10.q.28.& 26. placet Matthæum tenuiſſe ordinem temporis; eoſque priori loco numeratos, qui prius ſunt uocati. Sed quo temporis ordine ad diſcipulatum ſint vocati Apoſtoli alij, præter Petrum, Andream, Ioannē, Iacobum, & Matthæum, ignoratur, ideoque incerta eſt hæc opinio. Qui volet illam ſequi, Abulenſem legat, & Riberam Apocal. 21. Maldonatus Matth. item 10. ſeruatum vult ordinem dignitatis. Seruatum dixi ſupra in prioribus, in reliquis res admodum eſt dubia. Præterea reliqui Apoſtoli, ſi Petrum eorum principem excipias, dignitate æquales erant, non igitur eſſe potuit dignitatis ordo inter illos. Quod ſi huius ordinis habita ratio eſt, cur Iacobus minor cum extremis numeratur, quem tamen Paulus ad Galat. 2. *Columnam Eccleſiæ appellat*; quiq; inter Apoſtolos admirabilis fuit ſanctitatis, vt infra dicemus? Itaque crediderim non fuiſſe admodum ſolicitos Euangeliſtas de ordine, vel dignitatis, vel ætatis, vel vocationis ſeruando; quemadmodum neque Paulus fuit cum ad Gala. 2. prius Iacobū nominat quàm Petrum. *Cum cognouiſſent* (inquit) *gratiam quæ data eſt mihi, Iacobus, & Cephas* (1. Petrus) *& Ioannes qui videbantur columnæ eſſe. &c.* Prius Iacobum Ieroſolymorum epiſcopum nominat, quā Petrū ſummum pontificem, quia ordinem honoris, ac dignitatis minimè curabat.

Petri primatus.

At hunc in Petro ſolo Euangeliſtæ maximè curarunt. Omnes primū locum primo Apoſtolo, Apoſtolorūque Coryphęo tribuunt; primumque Matthæus diſertè appellat, eius indicans primatum, hoc enim ſciri neceſſe erat. Cæteri autem dignitate Apoſtolatus ęquales erant; ideoque non fuit opus ſcribere, quis primus, quis ſecundus, aut tertius, aut decimus eſſet. Vnde præclarè Cardinalis Caietanus Matthæi 10. ſic ſcribit; Solus Petrus ordine inſignitur, & deſcribitur primus; ad inſinuandum ualde ſpectare ad Chriſtianam notitiam ſcire primatum Petri; nulliuſque momenti eſſe noſſe ordinē Apoſtolorum inter ſe. Ac ſi apertè dixiſſet Matthæus. ſcitote Petrum primum; quid quid ſit de aliis. Propter quod nullum deſcripſit ſecundū, aut tertium; ex hoc ipſo ſignificans, quod primatum Petri ſuper alios intendebat Euangeliſta inſinuare. Hęc ille. Pręter hæc, illud etiam eſt veroſimile, Euangeliſtas ordinem ſeruaſſe in numerandis Apoſtolis eum, quem Chriſtus in mittendis, & ſociādis ſeruauerat, vt dicemus cum de miſſione agemus.

Caietan.

Eſt etiam huius loci alia quæſtio, an tunc nomē Petri impoſuerit Chriſtus Simoni cum Apoſtolum creauit, an potius cum Ioannis cap. 1. illi dixit: *Tu vocaberis Cephas?* Reſpondeo nunc impoſuiſſe, tunc promiſiſſe, vel certè bis id ipſum feciſſe. Quæſtionem fuſius ſupra diſcuſſimus lib. 2. cap. 18. Id reliquum eſt Chriſtum nomine hebræo, ſiue ſyro Simonē appellaſſe, eſt autem nomē, כיפא: quocirca à Paulo ad Galat. 2. Cephas nominatur. Idē ſignificat græcis nomen, πέτρος, & latinis Petrus, i. Petra, in qua Eccleſia vniuerſa firmiſſimo veluti fundamento conſtabilita eſt. Fuit alter quoque Cephas ex ſeptuaginta Chriſti diſcipulis, ut tradit Diuus Dorotheus in ſynopſi, Euſebius ex Clemente lib. 1. Hiſtoriæ Eccleſ. cap. 12. & Oecumenius ad Galat. 1. Hi autores aiunt hunc eſſe Cepham illū, cui in faciem Paulus reſtitit ad Galat. 2. ſed Petrum fuiſſe Hieronymus, Auguſtinus, & alij probabilius ſentiunt.

Cephas Petri nomen.

Ad Gal. 2.

Impoſuit.

Digitized by Google

Impoſuit eis nomina Boanerges.

Tam Petro, quàm Iacobo, & Ioanni noua nomina dedit Chriſtus. Sed Petro ſoli vnum, ac peculiare nomē dedit; idq; quod fundamentum Eccleſię demonſtraret. Iacobo, & Ioanni duobus Apoſtolis non duo, ſed vnum tantum, atque idem nomen commune impoſuit; hoc eſt, *Boanerges*, quod ſignificat tonitrui filios. Præterea nomen Petri perpetuum fuit, eoq; appellatus eſt Petrus. At nomine, *Boanerges*, nullo alio loco legimus appellatū Ioānem, aut Iacobum. Hieronymus Danielis 1. non boanerges, ſed, Beneragam, putat legendū: filij (ait) Zebedæi appellati ſunt filij tonitrui. Quod non vt plerique putant, Boanerges, ſed emendatius legitur, beneragam. &c. hebraice, bene, בני, filios ſignificant, רגם, ragā, verò tonitruum. Syriacū Euangeliū habet, בני רגשי, benai regeſi. Legendum eſſe, Boanerges, conſtat ex editione Romana correcta, quæ nihil immutauit. Neque mirū ignorari nomen: ſiquidem in hoc ſolum loco reperitur. Hebraicè filij dicuntur, בני, bene. in hoc nomine pro, *bene*, dicuntur, *boane*. Tonitruum ſignificatur nomine, *reges*, prius, e, expungitur, fitque nomen, *Baanerges*, cum dicendum eſſet, *boane*, *reges*.

Sunt autem nominati filij tonitrui ait D. Hieronymus Matthæi 10. ex firmitate & magnitudine fidei. Euthymius dictos *Euthym.* vult filios tonitrui. i. tonantes, ſicut (inquit) filius iniquitatis, dicitur iniquus, & filius pacis pacificus; ita quoque filij tonitrui, qui tonant. Tāquam tonitruū enim de cælo auditum, Iacobus & Ioannes diuina tonarūt dogmata, Iacobus ſine ſcriptura, Ioānes ſcribēdo. Hæc ille. Theophylactus; filios tonitrui appellat Domi- *Theophyl.* nus Iacobum, & Ioannem vt præcipuos prædicatores, & maximè Theologos. &c. Alter Cardinalis Caietanus; Ioānes (in- *Caietanus.* quit) filius tonitrui clarè patet; cum per ipſū intonuerit mūdo; *In principio erat verbū, & verbū caro factū eſt*. Ambo quoque ſimul filij tonitrui ideo fuerūt, quia tonitruū diuinæ maieſtatis, gloriā Chriſti in transfiguratione videntes audierunt. &c. Eodē modo Carthuſianus, filij tonitrui *Carthuſ.* (inquit) ſunt dicti propter altiſſimam, & efficaciſſimam prædicationem ipſorum;

A & quia in trāsfiguratione Chriſti audierunt, vel potius audituri erant vocē patris; *Hic eſt, filius meus dilectus*. Hæc enim vox appellatur tonitruum. &cæt. Beda *Beda.* Luc. 6. Iacobus (ait) & Ioannes filij tonitrui ſunt cognominati à Domino, nec fruſtra. quorum vnus è cæleſtibus intonans, vocem illam theologicam emiſit; *In principio erat verbum*, ſed ambo ſæpè ſeorſum in montem à Domino duci, & aliquando ſonum de nube terrificum percipere meruerunt; *Hic eſt filius meus dilectus. &c.* Quod aiunt appellatos filios tonitrui, quia vocem Dei in transfiguratione audierunt, non placet. Non enim, quia audierūt, ſed quia ipſi cæleſti voce tonuerunt, filij tonitrui. i. de cælo tonantes, & fulgurantes ſunt nominati, nam tonitruum è cælo ſonat. Nazianz. orat. 44. *Nazianzenus.* tonitrui (inquit) filij, qui ſpiritualia intonuerunt. &c.

C *Et Bartholomæum.*

Iam diximus Ioannis 1. Rupertū exiſtimare Bartholomæum eſſe Nathanaelē illum, de quo Ioann. 1. & 21. fit mentio; *Rupertus.* quod etiam exiſtimant Ianſenius, Mon- *Ianſenius.* tanus Ioan. 1. & Marc. 3. & Ferus. ſed nos *Montan.* cum Auguſtino, & alijs, aliam ſecuti ſumus ſententiā. Epiſcopus Petrus de Na- *Petrus de Natalib.* talibus in ſuo ſanctorum catalogo, ſcribit Bartholomæum Syrum fuiſſe, Regiſ- D que Syrorum nepotem ex patre; ſolúque ex omnibus Apoſtolis nobilitate præcla- *An Bartholomæus regię ſtirpis fuerit?* rum. Vnde illam ortam contentionē ait, de qua Luc. 22. *facta* (inquit) *eſt contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior?* Nam cum Dominus vnum ex Apoſtolis fore dixiſſet proditorem, proditionem eo tendere putarunt, vt regnum Meſſiæ inuaderet. Videbatur autem Bartholomæus propter regiam nobilitatem ad hanc aptus conſpirationē. Sed hæc apocrypha ſunt. E Anſam uerò falſæ opinioni præbuiſſe videtur nomē Bartholomęi, quaſi ſignificet filium Ptolemæi regis. Siriacum Euangelium appellat Bartholomæi, id eſt, filiū Tholmæi, neque enim filius fuit Ptolemæi. Ioſephus ille qui Bartholomæi vitā ſcripſit, quæ extat apud Metaphraſtem, & Surium, piſcatore fuiſſe affirmat. Pri' (inquit) idiota erat, & pauperem vitam agebat; ex piſcium piſcatore, hominum piſcator eſt factus. &c.

Bartho-

Digitized by Google

Dionyſ. Areopag.
D. Bartholomæi dictū

A Bartholomæi meminit Dionyſius Areopagita in lib. de myſtica Theologia, c. 1. Bartholomeus (inquit) ait & magnā eſſe Theologiam, & minimam, atque Euangelium amplum, & magnum, rurſuſque compendiarium. quib. verbis illud mihi eximie intellexiſſe videtur, bonam omniū cauſam & multis verbis, & paucis, ſimul & nullis exprimi. Quippe quæ nec rationem habeat, nec intelligentiā, ac notitiam, quod omnib. ſingulari modo præcellat, &c.

Et Thomam.

Quid ſignificet Didymus & Thomas.

Thomas Io. 21. Didymus appellatur. Thomas nomen eſt hebreum, Didymus græcum ſignificat, δίδυμος, geminum, vnde, δίδυμοι, gemini dicuntur eodem editi partu. Idem ſignificat Thomas, à תאם, thaam quod eſt geminare, & gemelli appellantur, תאומים, Theomim

Et Simonem qui vocatur Zelotes.

Simon Cananæus nominatus eſt à Matthæo, & Marco, à Luca verò Zelotes dicitur, nam, קנא, cana zelum ſignificat. dicitur autem Cananæus, vt vult Hieronymus Matthæi 10. à Cana vico Galileę, vbi aquam Chriſtus in vinum conuertit. Inde.n. fuiſſe oriundum ſcribunt Beda. Act. 1. & Nicephor. lib. 2. c. 40. exiſtimat

Zelotes cur dictus ſit Simon?

D Nicephorus Zelotem appellatum propter flagrantem Zelum erga Chriſtum, & Euangelium. Sed nomen Zelotes idē eſt, quod Cananæus. D. Iſidorus in libro de patribus noui teſtamenti ſcripſit poſt Iacobum hunc Simonem Apoſtolum, Ieroſolymitanum pontificatum adminiſtraſſe, & à Traiano cum natus eſſet annos 120. crucifixum. In eadem ſententia eſt Beda Actorum 1: falſa eſt ſententia, vt docet Ado Epiſcopus in Martyrologio 28. Octob. eam Beda mutauit. Nam Iacobo Simon alius ſucceſſit Chri propinquus qui 120. annos natus ſub Traiano in crucem ſublatus eſt. Simonem Apoſtolum vult Nicephorus lib. 8. cap. 30 nuptiarum quibus Chriſtus interfuit, fuiſſe ſponſum, qua de re ſupra actum.

E

Et Iudam Iacobi.

Tria nomina habuit Iudas hic. Iudas Iacobi, ſ. frater, appellatur à Luca, Marcus, & Matthæus Thaddæum vocant; dictus & eſt Lebbæus, vt teſtat D. Doroth. in Synopſi, Chryſ. Mat. 10. Nicephorus li. 2. c. 40. & 44. & alij. Græcum Euangeliū Matt. ſic habet, λεββαῖος, ὁ ἐπικληθεὶς θαδδαῖος, i. Lebbæus, qui cognominatus

Iudas Iacobi tria habuit nomina.

B eſt Thaddæus. In Syriaco Euangelio eadem eſt lectio. Significat nomē Lebbæus corculum, vt Hier. interpretatur Matth. 10. à לבב, Lebab, i. corde; vel leonem à לבא, Labi, i. leone. Horum nominum quidam hanc reddunt rationem, quam Ianſenius hoc loco putat veriſimilē. Aiunt inſtitutum fuiſſe apud Iudæos (quod & hodie apud illos obſeruatur, ob reuerentiam nominis quadriliteri. iehoua) vt ſiquis in ſuo nomine ꝓprio tres, vel qua-

C tuor huius nominis haberet literas, non temere eodem nomine à quoquam nominaretur, præſertim in familiarib. colloquijs, ſed alio ſimili. Quia ergo nomē, יהודה, Iehuda, omnes literas habet nominis Iehoua, יהוה, addito ד, daleth; aliud nomen ſimile huius loco Iudas Iacobi habuit, nempe nomen lebbæus. i. Leo, quod patriarcha Iudas Gene. 49. catulus leonis dictus ſit. præterea nomen Thaddæus, quoniam ſimile eſt Iudæ, Iudas.n. ſignificat laudationem. idem ſignificat Thaddæus à, תודה, i. laude. Verùm (quidquid modo Iudæi ſeruent) non ſatis ꝓbabilitatis hæc ratio habere videtur. cur .n. Iudas Iacobi hæc habuit nomina, Iudas verò Iſcariotes nullum aliud habuit pręter Iudam? Prętereà nullum antiquū habet hæc ſententia autorem, cùm de re antiqua ſit; vnde coniectura eſt potius, quam probabilis opinio. Huius Iudæ epiſtola eſt Canonica q̃ Iudę inſcribitur.

Iacobum Alphæi.

Iacobum hunc Marcus c. 15. vocat minorem, vel ætate, vel vocationis tempore. Fratrem Matthæi fuiſſe putat Euthymius Math. 10. Probat; quia Matthæus filius fuit Alphæi, vt Marcus docet cap. ſecundo. *vidit* (inquit) *Chriſtus Leui*, id eſt, Matthæum, *Alphæi*, ſ. filium, *ſedentem ad teloneum*. Iacobus quoque Alphæi filiu fuit,

Digitized by Google

fuit, vt ex Matthæo, & alijs Euangeliſtis compertum eſt, ergo fratres fuere eiuſdem Alphęi filij. at hoc fuit probandum ex eodem Alphæo fuiſſe natos, quod falſum eſt. Duo.n. Alphæi duos genuere filios, vnus Iacobum, alter Matthæum. nô igitur fuere fratres. Ioſephi ſponſi Deiparæ filium facit D. Epiphanius. ſed to. 1. refutata ſententia eſt, quod Ioſephum virginitatis laude fulgere ſentiamus. publicanum fuiſſe placuit Chryſoſtomo, Matthæi 10. Matthæus (inquit) & Iacobus publicani erant. ſed ſententia nec placet, nec habet ſectatores.

De ſanctitate Iacobi.

Filius fuit Alphæi, & Mariæ Cleophę vt diximus Tom. 1. ſanctimoniæ admirabilis. De illo ſic Chryſoſtomus homil. 5. in Matthęum. Tam fuit Iacobus admirabilis, vt epiſcopatum primus acciperet. Aiunt autem genua eius obduruiſſe callo; tantamque in eo fuiſſe carnis in curiam, vt adhuc viuêtis omnia ferè membra morerentur atque aſſiduitate orationis, iugique ad pauimentum proſtratione corporis, frontem quoque eius callo ſimiliter obductam, vt nihil fere à Cameli genib. ſi duritiem ſpectes, diſcreparet. Hæc Chryſoſtomus. Hegeſippus apud Euſebium lib. 2. hiſt. eccleſ. c. 13. Iacobus (inquit) frater Domini iuſtus ab omnibus, à temporibus Domini ad nos vſq; dictus. Hic ex vtero matris ſanctus erat. vinum, & ſiceram non bibebat, neque animato aliquo veſcebatur, &c. D. Hier. ad Gal. 1. hic Iacobus Epiſcopus Ieroſolymorum primus fuit, cognomento iuſtus, vir tantæ ſanctitatis, & rumoris in populo vt fimbriam veſtimenti eius certatim cuperent attingere, &c. Lege Epiphanium hæreſi 29. & 78.

D. Chryſ.

Hegeſippus.

Fuerint ne Iacobi duo præter Iacobũ maiorẽ?

Quæritur, fuerit nè Iacobus Alphæi illemet qui ad Gal. 1. dicitur à Paulo frater Domini, quique primus fuit Ieroſolymorũ epiſcopus? Græci in ſuo Menologio ſiue Calendario, duos Iacobos Apoſtolos numerant, alterũ Iacobum Alphæi, cui feſtum diem aſſignant nonum octobris, alterũ Iacobũ fratrem Domini, cui vigeſimam tertiam eiuſdem menſis lucem aſcribũt. Præterea apud Clementem Romanum libr. 2. Conſtitut. c. 59. ipſi Apoſtoli extra numerũ 12. Apoſtolorũ Iacobũ fratrem Domini videntur numerare. Nos (inquiunt) qui digni facti ſumus, vt eſſemus teſtes aduentus ipſius, cum Iacobo fratre Domini, & alijs ſeptuaginta duob. &c. Eſt etiam hæc ſententia ſyrorũ in ſuo Calendario, non nullorum etiam antiquorũ, quorũ meminit D. Hier. Iſa. 17. his verbis. Duas oliuas, & tres, & quatuor, & quinq; quatuordecim Apoſtolos interpretantur, i. duodecim, qui electi ſunt, & tertiumdecimum Iacobũ, qui appellatur frater Domini, Paulum quoque Apoſtolũ, vas electionis, &c. Contrà, idê D. Hieronymus in lib. aduerſus Heluidium eundem eſſe Iacobum fratrem Domini, & filium Alphæi Apoſtolum ſcribit, idem ſentiunt Beda Luc. 6. D. Iſidor. in lib. de patribus noui teſtamenti, D. Thomas ad Gal. 1. & plerique alij. Hæc eſt Eccleſiæ ſententia vt liquet ex breuiario Pij 5. Pontificis Maximi iuſſu edito, atque idcirco ſequêda. Neque vero eccleſia pręter Iacobum maiorem Ioãnis fratrem, duos celebrat aut agnoſcit Iacobos, ſed vnum tantum, hunc videlicet de quo agimus, quê Paulus fratrem Domini nominat, quique primus fuit Ieroſolymorum epiſcopus.

Clemens.

D. Hieron.

Iudam Iſcariotem.

Extremo loco proditor eſt collocatus Iudas. Cur autê dictus ſit Iſcariotes dubium eſt. Hac de re D. Hieronymus Matthæi 10. ſic ſcribit; Iudas Iſcariotes vel à vico, aut vrbe in qua ortus eſt; Vel ex tribu Iſſachar vocabulũ ſumpſit. Iſſachar merces interpretatur, vt ſignificetur pretium proditoris, &c. Sed obijcitur, ab Iſſachar Iſſacharitem potius, quam iſchariotem fuiſſe appellandum. Reſponderi poteſt dici iſſachariotem ab iſſachar. & ſublato, *s*, iſchariotem. Eſt opinio dictũ à ciuitate Carioth tribus Iudæ, Cuius mentio fit Ioſue 15. Opponet aliquis; dicendus ergo eſt Cariotes à Carioth; nô Iſchariotes. non. n. oppidũ dicitur Iſcharioth, ſed Carioth. Reſpondetur, dici Iſcariothem, quaſi, איש קריות, i. virum vrbis Carioth. non placet, quoniam, ש׳, Is, non uidetur ſignificare uirum in hoc nomine. Crediderim dici iſchariotê, ab oppido iſcarioth, quod in tribu fuit Ephraim, Hieronymo autore Iſa. 28. quo loco Iudam à tribu Ephraim, ducere originem arbitratur. Iudas (ait Hieronymus) de tribu Ephraim, & de vico eiuſdê tribus Iſcarioth, dominum vendidit, &c.

Vnde dictus ſit Iſcariotes Iudas?

Quod

Quod ſi velis ex oppido tribus Iudæ Carioth oriundum fuiſſe; putarim, oppidū tēpore Chriſti, nō Carioth, ſed iſcarioth nominatum. Vnde nomen iſchariothes deductum ſit.

Fuerit ne improbus hoc tempore quo ad Apoſtolatum electus eſt, dubitatur. *Abulenſis.* Abulenſis iam improbum fuiſſe ſentit, Matthæi 10. quæſt. 43. Erat (inquit) Iudas ſemper malus, & licet talem eū Chriſtus ſciret, tamen elegit cum cæteris. &cæt. *An Iudas improb⁹ fuerit, cum Apoſtol⁹ eſt creatus?* Si roges, cur improbum elegit? Reſpōdet vt ſcriptura impleretur Pſalm. 40. *Qui edebat panes meos magnificauit ſuper me ſupplantationem*. Citantur in hanc ſententiam Auguſtinus, & Beda, ſed apertè minimè loquuntur. *Rupertus.* Rupertus apertè illam ſequitur Ioannis. 6. filius (inquit) perditionis nunquam bonus fuit, nec de bono electo malus factus eſt, ſed quia malus erat idcirco ad opus neceſſarium ab eo, qui malis bene uti nouit, electus eſt, & apud illū pro malo ſemper habitus eſt, malo, inquam, non nequitia naturali, ſed uitio accidentali. Sic Rupertus. Reſpondeo probum fuiſſe Iudam cum ad Apoſtolatū electus eſt. Credendum enim eſt Chriſtum neminem improbum ad tantam dignitatē elegiſſe. *Theophyl.* Cuius ſententię eſt Theophylactus Ioann. 6. Non ſemper (inquit) erat Iudas malus, ſed fuit etiā aliquando ſanctæ voluntatis. *D. Cyrill.* idem ſentire videtur D. Cyrillus lib. 4. in Ioann. cap. 30. ſic enim Chriſtum loquentem cū Apoſtolis facit; Ego vos vt bonos elegi, non ignorabam, ſed incognoſcebam, vt Deus corda veſtra. Sed rapuit vnum veſtrum, auaritia deceptū diabolus. Liberum enim animal homo eſt, & poteſt ſiue dextrum, ſiue ſiniſtrum velit iter, virtutē dico, aut vitium eligere. &c. *D. Hieron.* Hieronymus quoque lib. 3. Cōtra Pelagianos cap. 2. ita ſcribit; Interroga Chriſtum, cur Iudā elegerit proditorē? cur ei loculos commiſerit, quem furem eſſe non ignorabat? Vis audire rationē. Deus pręſentia iudicat non futura; neq; condemnat ex pręſcientia, quem nouerit talem fore, qui ſibi poſtea diſpliceat. Sed tantæ bonitatis eſt, & ineffabilis clementiæ vt eligat eum, quem interim bonum cernit, & ſcit malum futurum, dans ei poteſtatem cōuerſionis, & pænitentiæ. &c. Et in commentarijs Ezechielis cap. 20. eligūtur (ait) præſentia, nec ſtatim qui eligitur tentari non poteſt, nec perire. Quia

A & Saul electus in regē, & Iudas in Apoſtolum, ſuo poſtea vitio corruerunt. &c. Similis ergo fuit Iudas Sauli, Saul bonus eſt electus, ita & Iudas. Adde Euthymiū Ioannis. 6. Nihil (inquit) nouū, quòd Iudas cum eligeretur, bonam habuerit voluntatem; poſtea autem ſit immutatus tā quam libero vſus arbitrio. &c. Huius etiā ſententiæ ſunt Lyranus, & alij. *D. Chryſ.* Chryſoſtomus homilia 10. de pænitentia, prius quidem bonum fuiſſe ſignificat poſtea B uero per negligentiam, & pigritiam paulatim decidiſſe. Iudas (inquit) Apoſtolus erat, ſed pigritans factus eſt proditor. &cæt.

Sed cur Chriſtus improbū fore Iudā præſciens, in Apoſtolatū elegit proditorem? Iam ſupra reſpondit Hieronymus: Deus (ait) præſentia iudicat, non futura, nec condemnat ex pręſcientia. Sed tantæ bonitatis eſt, vt eligat eum, quem interim bonum cernit. &c. *D. Auguſt.* D. Auguſtinus pſalm. C 34. moraliter, propterea, ait electū, vt malorum improbitatem nos ferre doceret Chriſtus. Quia, inquit, neceſſe erat vt malos ſiue ſcientes, ſiue neſcientes toleraremus, exemplum patientię præbuit Dominus, ne deficias, cum cœperis inter malos viuere. &c. Et lib. 18. de ciuit. Dei capit. 49. Habuit, inquit, Chriſtus inter diſcipulos vnum, quo malo vtens bene, & ſuæ paſſionis diſpoſitionem impleret, & Eccleſiæ ſuæ tolerandorum malorum præ- D beret exemplum. &cęt. *D. Thom.* D. Thomas Matthæi 10. alias addit rationes. Quare, inquit, Chriſtus Iudam poſuit? Reſpōdet, vt daret documentum quòd dignitas ſtatus non ſanctificat hominem. Item, eſt alia ratio, ad notandum quod vix contingit, quin in magna congregatione ſit aliquis malus, & ideo ita ponitur, vt oſtendatur quòd boni aliquando non ſunt ſine malis. Cant. 2. ſicut lilium inter ſpinas ſic amica mea inter filias. hęc Diuus Thomas. E

CAPVT XV.

Morale. De electione Apoſtolorum.

Antequam

Ab oratione negotia inchoanda.

ANtequàm Apoſtolos eligeret, in oratione Chriſtus pernoctauit. Ducem imitemur noſtrum; cum aliquid agere decernimus, quod proſperum euentum habeat, ab oratione exordium capiamus. Suadet Ambroſius Luc.6. Quid (inquit) te pro ſalute tua facere oportet; quādo ꝑ te Chriſtus in oratione pernoctat? Quid te facere cōuenit, cùm vis aliquod pietatis officium adoriri; quando Chriſtus miſſurus Apoſtolos orauit prius, & ſolus orauit? &c. Nobilis illa fœmina Iudith mirabile aggreſſura facinus; vt ſuccederet ex animi ſententia, nihil aliud, quàm orationem a ſuis ciuibus poſtulauit. Iudith. 8. *vſque dum renuntiem vobis* (inquit) *nihil aliud fiat, niſi oratio pro me ad Dominum. &c.* Ipſa vero tum aliis temporibus frequenter orauit; tum etiam cum Holophernis caput iam iam eſſet amputatura; Iudith. 13. *ſtetit ante lectum orans cum lacrymis. &c.* Cumque iam pugionem euaginaſſet, capitiſque comā manu apprehendiſſet, hunc in modum precata eſt; *Confirma me Domine Deus in hac hora. &c.* Heſter quoque populum ſuum cum impendenti necis periculo vellet eripere, antequam negotium inchoaret, Eſther. 4. hæc Mardochæo verba mandauit; *Vade, & congrega omnes Iudæos, quos in Suſan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus & tribus noctibus, & ego cum ancillis meis ſimiliter ieiunabo. &c.* Chriſtus vero optimus Maximus ſummum illud noſtræ redemptionis opus, id eſt, paſſionem ſuam, nonne à vehementiſſima oratione, in horto gethſemani inchoauit?

D. Ambr. — Iudith. 8. — Iudith. 13. — Eſther. 4.

Diuina ope ad res gerendas maximè indigemus. Cum igitur ad gerendam rē aliquam aggredimur, diuinam opem precādo flagitare oportet. Daniel (ait Chryſoſtomus lib.1. de orando Deo) non ſuſtinuit ab orando ceſſare; propterea quòd niſi Deus propēſus ſit in nos, nihil bonorum in animas noſtras venire poſſit. Dei vero propenſio ſimul adiuuat labores noſtros, hoſque pulchrè ſubleuat, ſi conſpexerit nos amare precandi ſtudiū, ſi cōtinenter orare Deum, ſi viderit expectantes omnia bona nobis illinc defluxura. &c. Eſt oratio inſtar aquæ ductus, quo diuinum auxilium ad nos defluit. Quemadmodum vero Iudith. 7. Holophernes aquę ductum Bethuliæ incidi iuſſit, ne A in Bethuliam influeret aqua, ſic hoſtis noſter orationem incidi cupit, ne in nos diuinum influat auxilium. Audi Chryſoſtomum loco indicato; Scelerati ſpiritus, ſi nos conſpexerint deprecatione munitos ilico reſiliunt, non aliter, quàm prædones, ac facinoroſi, vbi conſpiciunt militis gladium in caput ſuum vibrari. Quod ſi contingat aliquem eſſe nudum precationis præſidio, hic auulſus deportatur à dæmonibus, & in calamitates, variaque B mala impellitur. Sic Chryſoſtòmus.

D. Chryſ. — Oratio aquæ ductus cæleſtis. — D. Chryſ.

Cæteris negotiis oratio eſt præmittenda; paſtorum verò electioni maximè. Quod ea res ſit, ex qua animarum ſalus maximè pendet. Pernoctat in oratione Dominus; poſt oratione̅ duodecim Apoſtolos eligit. Vt ij ad quos Eccleſiæ paſtores attinet eligere, in oratione quoq; pernoctent, antequam eligant. Id Theophylactus obſeruauit Luc.6. Poſt orationem (inquit) Chriſtus elegit diſcipulos, vt do C ceat etiam nos, quando quempiam in ſpirituale miniſterium ſumus ordinaturi, cum precibus hoc faciamus, ut reuelet quis idoneus ſit. &c. Magnus Gregorius lib.1. Regum cap. 16. quærendos docet idoneos Eccleſiæ paſtores, ſed niſi Deus demonſtret, nō inueniri, iuxta illud Dei ad Samuelem dictum; *Vnges quem monſtrauero tibi.* Orandum ergo ut à Deo demonſtrentur. Quid (inquit) hortor paſtores quærere, cum niſi Deus occultos profe D rat, nequeant inueniri? Quid enim aliud eſt, *vnges quem monſtrauero tibi?* Tamen quærendi ſunt, quia niſi quæſiti diu, minimè demonſtrantur. &c. Certè Tridentina ſynodus ſeſſ.24.c.1. ſtatuit, vt cum primū Eccleſia vacauerit, ſupplicationes, preceſque publicè, priuatimque habeantur, indicanturque à capitulo; quibus bonus à Deo paſtor impetretur.

Ante electionem paſtorū eccleſiæ orandum. — Theophyl. — D. Greg. — Synod. Trid.

Cuiuſmodi verò eligi paſtor debeat, nomina indicant, quæ ijs, quos elegit, E Chriſtus impoſuit. *Elegit duodecim ex diſcipulis* (ait Lucas) *quos & Apoſtolos nominauit;* id eſt miſſos. Miſſos, inquam, ad id negotium gerendum, ad quod Chriſtus à patre miſſus eſt; iuxta illud Ioannis. 20. *Sicut miſit me pater; & ego mitto vos.* Non eſt miſſus Chriſtus ad quærendas opes, vel voluptates, vel honores, ſed ad quærendas animas, ſic & Apoſtoli. Is ergo eligatur, qui non ſua, ſed animarum lucra quęrat, qui non ſuis, ſed ouium commodis inuigilet.

Quales paſtores eccleſiæ ſint eligēdi. — Ioan. 20.

uigilet. Siquidem ad animas, non ad diuitias, deliciaſque quærendas mittitur. Opus eſt viro fideli (ait Bern. ſermo. 76. in cant.) qui non quæ ſua ſunt, quærat, &c. D. Greg. in Commentarijs libro 1. Reg. c. 10. ad illa verba; *Vnxit te Deus ſuper hæreditatem ſuam in principem, & liberabis populum eius, de manu inimicorum eius, qui in circuitu ſunt, &c.* Ille (inquit) officium vnctionis exequitur, qui ſola quærit lucra animarum. Super hereditate quippe Domini in principem ſe vnctum meminit, qui hoc ſolùm de terrena dignitate quærit, quod per ſuum miniſterium Chrs quæſiuit, videlicet animas, &c. De negligentibus verò paſtoribus addit. Ad id quod Dominus non quærit, tota ſolicitudine intendunt, & quod ſolùm quærit, quærere negligunt, &c. Hoc eſt; diuitias, & honores, quos Dominus non quærit, ſolicitè quærunt; animas, quas ſolùm quærit, negligunt.

D. Bern.

D. Greg.

Præterea impoſuit Dominus Simoni nomen Petrus, vt ait Marcus; Iacobũ verò & Ioannem Boanerges, i. tonitrui filios appellauit. Petrus petram, ſiue rupẽ ſignificat: Petram ergo ſiue rupem celſam, ſtabilem, ac munitam, illum eſſe oportet, cuius humeris graue aĩarum põdus eſt imponendũ; videlicet, hominem charitate celſum, conſtantia ſtabilẽ, omnium virtutum præſidio munitũ, aduerſus quem portæ inferi non poſſint ꝓualere. Neque hoc ſatis eſt, filium quoque tonitrui, hoc eſt è cœlo tonantem eſſe, doctrina cæleſti tonare, animique ardore fulgurare neceſſe eſt. Non. n. ſolùm paſtori virtus ſufficit, ſed neceſſaria quoq; eſt doctrina è cœlo, cœleſtique vita, tonans. Non ſatis eſt eſſe Petram, niſi doctrinæ aquas poſſit fundere, inſtar petræ illius, de qua Paulus 1. Cor. 10. *Bibebant autem de ſpiritali conſequente eos Petra.* & pſalmo 113. *Conuertit petram in ſtagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.* Ex petra tunc bibit populus; cùm ex paſtoribus ore puriſſimam, catholicamque doctrinam inſtar aquæ haurit limpidiſſimæ. Audi Bern. ſer. 76. in Cantica; Quomodo (inquit) in Paſcua diuinorum educet eloquiorum, greges dominicos paſtor idiota? ſed etſi doctus quidem fuerit, non ſit autem bonus, verendum, ne non tã nutriat doctrina vberi q̃ ſterili vita noceat &c. Magnus Gregorius lib. 1. Reg. c. 16.

Doctrina neceſſaria paſtori, & virtus.

1. Cor. 10.

Pſal. 113.

D. Bern.

D. Greg.

A Cùm (inquit) in pleriſque ſanctæ Eccleſiæ negotijs ſalubris ſit diſpẽſatio, lethalis ꝑfecto, & mortifera eſt, vbi aut cæci per ignorantiam, aut irreligioſi ſapiẽtes aut ad ſæcularia negotia proiecti, ad aliorum primatum venire permittuntur. Hi .n. ignorando, illi ſciendo & non faciendo ſubditorum animas perimunt, &c. Contrà verò ſi cum doctrina, vitæ ſit copulata ſanctimonia, vberes ex paſtore in B gregem fructus redundant. Nam vt ait Iuſtinianus in lib. de regimine prælatorum: Vbi conueniunt ſanctitas vitæ, & veritatis prædicatio; ibi multiplex animarum exuberat fructus, &c.

Laur. Iuſt.

Ad hæc, in celſo monte elegit Chriſtus Apoſtolos, non in valle depreſſa. In celſum. n. montem, ſiue potius in celſam mentem, aſcendere oportet electores; celſoque animo amicitiam, conſanguinitatem, inuidiam, odium, cæteraque omnia ſuperare; quæ, nè digniſſimus eliga- C tur, obſtare poſſunt. Digniſſimus. n. & quærendus eſt, & eligendus. Cùm rogaretur Magnus Alexander, quem imperij hæredem faceret; reſpondit, digniſſimũ; vt teſtatur Iuſtinus lib. 12. Et Iehu 4. Regum 10. Qui habetis (inquit) filios Domini veſtri, eligite meliorem; & cũ qui vobis placuerit de filijs Domini veſtri, & eum ponite ſuper ſolium patris ſui, &c. 1. Reg. 10. ait Samuel ad omnem populum; *Certè videtis quem elegit Dominus,* D *quoniam non ſit ſimilis illi in omni populo, &c.* Hic Saul erat, de quo 1. Reg. 9. dicitur. *Saul electus, & bonus, & non erat vir de filijs Iſrael melior illo, &c.* Non ſine comparatione Petrum interrogat Dominus Ioa. 21. cũ illi ſummum tradit pontificatum; *Diligis* (inquit) *me plus his?* nimirum, quia paſtor ouibus amore, ac virtute, præcellere debet.

Iuſtinus.

4. Reg. 10.

Eligẽdus digniſſimus.

1. Reg. 9.

Io. 21.

Lege apud D. Greg. Nyſſenum vitam D. Grego. Thaumaturgi; videbis quàm E celſam in mentem aſcenderit ad eligendum Comanæ ciuitatis epiſcopum. principum (ait Nyſſenus) & magiſtratuũ ciuitatis omnium ſententiæ, in hoc occupatę erant; vt anxie, atque curioſè inquirerent, ac ſciſcitarentur, qui eloquentia, qui genere, reliquoque vitæ ſplẽdore cæteros præcellere viderentur. Thaumaturgus expectabat, diuinitus aliquod ſibi cõſilium ad propoſitu negotium ſuppeditari. Et ſtudijs erga vnumquenq; eorũ qui

D. Gregor. Nyſſenus.

qui deſtinabantur, neglectis, id vnū dunA
taxat ſpectabat; an aliquis etiam antè declarationem, induſtria vitæ, atque virtute in moribus ſacerdotium geſtaret, &c. Vide quid in electione ſpectarit admirabilis Gregorius videlicet, *An aliquis in moribus ſacerdotium geſtaret,* hoc eſt, an mores epiſcopo dignos iam ante electionem haberet. Denique, quod ſummoperè miraberis hos mores in Carbonario quodam reperit, eumque in epiſcopum elegit. At erat is Carbonarius eximię virtutis vir, B
de quo libeat Nyſſenum audire. Non vrgente (inquit) paupertate ad huiuſmodi vitæ genus deuenerat, ſed Philoſophus quidam vir erat, quemadmodum inſecuta uita indicauit. adeo ut etiam ad martyrium uſque peruenerit, per ignem curſu confecto. Latere autem dedita opera volebat, altiori animo prædictus, quam ut eam, quæ uulgo expetitur, felicitatem curaret. Ac pro nihilo ſeculum ducebat, eò quòd & ſublimis, & veræ vitę ſtudio C
teneretur. Et vt maximè virtutem, ad q̃ aſpirabat, aſſequeretur; operam dabat, vt talis eſſe ignoraretur, contemptiore genere vitæ, veluti deformi quadam perſona, ſeſe occultans. Atque alioqui etiā quod eximio flore iuuentutis præditus eſſet, periculoſum eſſe ducebat ei, q continentiam ſibi ſectandam propoſuiſſet, corporis ſui pulchritudinem patefacere Nè igitur vel ſibi ipſi aliquid accideret imprudenti, quod factum noluiſſet, vel D
alienis oculis caſus materiam præberet, idcircò ſe Carbonario opificio veluti ꝑſona quadā deformi conſultò circundat quò tam corpus laboribus ad virtutem exerceretur quàm pulchritudo ſordibus Carbonum infecta obtegeretur & ſimul pecunia quam ex laboribus quærebat, ad mandatorum executionem diſpenſaretur. Hactenus Nyſſenus de Carbonario, quem ſub modio latentem elegit, & ſuper candelabrum Thaumaturgus collo- E
cauit.

Carbonari⁹ in epiſcopū eligitur a D. Gregorio Thaumaturgo.

Huic ſimiles docet maximus ille pontifex Gregorius Magnus quærendos, & ex latebris eruendos, in quibus deliteſcere malunt, quam in luce honoris verſari In commentarijs libr 1. Reg. cap. 16. ait viros ſanctos inſtar theſaurorum à Deo abſcondi, quos ad eccleſiam gubernandam diligenter oporteat quæri. Magnæ (inquit) electorum virtutes quaſi theſauri Dei ferè ſemper in occultò ſunt. More.n. timoratorum diuinum Deus facit, quia ne virtutum theſauros perdat, hos, & in electis mentibus collocat, & ipſas mentes per ſecretum celat, &c. Poſthæc adiungit; quærat ergo qui ordinare, imò ornare eccleſię caput cupit, occultos theſauros. Chriſti ſponſam ornare geſtit, ſed non poteſt, niſi occultos ſponſi theſauros ad eius ornatum perducat & non deſiſtat, donec latentes inueniat, &c.

Virtutes electorum velut Theſauri occulta.

Eccleſiā ornat qui bonos paſtores eligit.

Denique Numerorum 17. ait Dominus, *Quem ex ijs elegero, germinabit virga eius.* Electionis diuinæ ſignum virgæ fuit germinatio. hoc etiam fit nobis ſignum ad eligendum; ſi virga, imo ſi homo, florib. fructibuſque ſapientiæ, prudentiæ, virtutis, cæteriſque ad munus nauiter obeundum neceſſarijs donis germinarit.

Num. 17.

Abſcedat humanorum affectuum ab electore fumus excæcans oculos, nō q̃d amicitia, cōſanguinitaſve male ſuadeat, ſed quid Deus uelit, attendatur. Sit exēplo Moſes, qui principatum non filijs, quibus minimè carebat, ſed Ioſue ex altera tribu, quod Deus ſic uellet, tradidit. Si carnis, ſanguiniſque habuiſſet rationem; pro filijs forſitan Deum oraſſet, ut populi principes crearentur. At non ita factum. Numerorum 27. morte imminēte filios minimè elegit, ut illis imperium tradatur Deum non orat, ſed, *Prouideat* (inquit) *Dominus Deus ſpirituum omnis carnis, hominem, qui ſit ſuper multitudinem hanc, &c.* Quid agis Moſes (ait Origenes homilia 22. ſuper numeros) numquid filij tibi non ſunt, Gerſon, & Eliezer? aut ſi aliquid de illis dubitas, non ſunt filij fratris, magni, & egregij uiri? Quomodo non oras Deum pro ipſis, ut eos conſtituat populo duces? ſed diſcant eccleſiarum principes ſucceſſores ſibi non eos, qui conſanguinitate generis iūcti ſunt, nec qui carnis propinquitate ſociantur, teſtamento ſignare, neque hæreditarium tradere eccleſiæ principatum, ſed referre ad iudicium Dei, & non eligere illū, quem humanus cōmendat affectus, ſed Dei iudicio totum de ſucceſſoris electione permittere, &c. Item, propinquis agrorum, & prædiorum relinquatur hæreditas, gubernatio populi illi tradatur, quem Deus elegerit. homini. ſ. tali, q habeat, ſicut ſcriptum audiſtis Numer. 27. in ſemetipſo ſpiritum Dei, & præcepta

Num. 27.

Exemplum Moſis.

Origen.

Moſes nō elegit filios.

Dei

Dei in conſpectu eius ſunt, & qui Moſi A valde notus, & familiaris ſit, id eſt, i quo ſit claritas legis, & ſcientia, vt poſſint eũ audire filij Iſrael. Hactenus Origines. Similia reperies apud Philonem hebræum initio lib. de charitate: Quamuis (inqt) Moſes pater eſſet duorum filiorum, neutrum ſucceſſorem ſibi optauit, victor affectuũ erga cognatos, ac domeſticos. &c. Item. Quis non miretur Moſis preces, dicatque; Quid ais? Ita nè tibi, fratrique deſunt filij ſucceſſores à natura dati? B aut his, aut illis principatum relinquito. Quòd ſi neutros exiſtimas idoneos, habes amicum probatæ virtutis, ſcilicet Ioſue; quin igitur hunc ſi probitas, non genus ſpectatur, eligis? Verùm reſpondebit, cum in omnibus rebus non eſſe præcipitandum iudicium; tùm in ijs potiſſimum, quæ rectè, aut ſecus adminiſtratæ plurimis felicitatem, aut calamitatem afferunt. Hæc Philo, & alia, quæ omitto. Hieronymus quoque ad Titum 1. ſic ſcribit: Moſes potuit ſucceſſores principatus filios ſuos facere; & poſteris propriam relinquere dignitatem. Sed extraneus de alia tribu eligitur Ieſus, id eſt, Ioſue: Vt ſciremus principatum in populos, non ſanguini deferendum eſſe, ſed vitæ. At nunc cernimus plurimos hanc rem beneficium facere; vt non quærant eos, qui poſſunt Eccleſiæ plus prodeſſe, & in Eccleſia erigere columnas; ſed quos vel ipſi amant, vel quorum ſunt obſequijs deliniti, vel pro quibus maiorum quiſpiam rogauerit. &c.

D. Hieron

Eccleſiæ principatus non ſanguini deferendus, ſed vitæ.

LIBER SEPTIMVS.

De celeberrimo ſermone Domini in monte habito.

MATTHAEVS CAP. V.

VIdens autem Ieſus turbas, aſcendit in montem, & cum ſe diſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, & aperiens os ſuum docebat eos dicens: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. Beati, qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbũt. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Beati, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Beati eſtis cum maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos mentientes, propter me: gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cęlis. Sic enim perſecuti ſunt prophetas, qui fuerunt ante vos. Vos eſtis ſal terrę, quod ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? ad nihilum valet vltra, niſi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominib. Vos eſtis lux mũdi.

Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita. Neq; accendunt lucernam,& ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus,qui in domo ſunt. Sic luceat lux veſtra coram hominibus: vt videant opera veſtra bona,& glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Nolite putare quoniam veni ſoluere legem, aut prophetas: Non veni ſoluere, ſed adimplere. Amen quippe dico vobis, dico vobis,donec tranſeat cælum,& terra, iota vnum,aut vnus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant. Qui ergo ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cælorum: qui autem fecerit,& docuerit,hic magnus vocabitur in regno cælorum. Dico enim vobis, quia niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam Scribarum,& Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum.

CAP. I.

De beatitudinibus.

POſt electos in monte Apoſtolos, narrat D. Lucas cap.6.deſcendiſſe Chriſtum cum illis è monte, atque in loco campeſtri ſtetiſſe; habuiſſeque ſermonē in magna auditorum frequentia. Eſt is ſermo a Luca ſcriptus cap. 6. illi ſimilis, quem Matthæus cap.5. memoriæ prodidit. Quamobrem in controuerſia eſt: An eadem ſit,an diuerſæ conciones? Eandē eſſe concionem initium ſuadet, & concluſio:idem enim vtriuſque principium, & finis idem. Cætera item non omnino ſunt diuerſa. Illud quoque viget,quod et Lucas, & Matthæus ſcribant, Chriſtum poſt habitam concionem ingreſſum eſſe vrbem Capharnaum, Centurioniſque famulum donaſſe ſanitate. At uero nō eſſe eandem concionem quiſpiam probarit. Quoniam concio quæ apud Matthæum extat, in monte eſt habita, vt liquet ex Matthæi narratione, & a Chro ſedente; concio vero quæ apud Lucam legitur, habita eſt in loco cāpeſtri a Domino ſtante, poſtquam è monte deſcenderat: *Stetit* (inquit Luc.) *in loco campeſtri*: ergo alia, atque alia concio eſt.

Ordo geſtorum.

An ſit idē ſermo a Luca,& Matthæo deſcriptus?

Vtranque ſententiam, tam affirmātem, quam negantem arbitratur ueriſimilem D. Auguſtin. libr. 2. de conſenſu Euang. cap.19. In primis ergo cedi probabiliter poteſt ex ſententia Auguſtini, Chriſtum in monte Apoſtolos elegiſſe, longoque illos docuiſſe ſermóne, qui à Matthæo memoratur; deinde è monte in locum deſcendiſſe campeſtrem, ibīque alium ſimilē habuiſſe ſermonem magna audiente tam hominum, quam fæminarum multitudine, qui apud Lucā extat.

D. Auguſt.

Huic tñ ſententiæ illud obſtat, quod ex Matth. compertum ſit, turbas ſermonem a Matthæo memoratū in mōte audiuiſſe. Ita.n.ad finem ſermonis ſcribit: *Cùm conſummaſſet Ieſus verba hæc; admirabātur turba ſuper doctrina eius. &c.* D. Auguſt. ait, turbas appellari a Matthæo diſcipulorum cateruā, ex quibus Apoſtolos elegit. At vero non ſolent Euangeliſtę diſcipulos turbas ſimpliciter appellare. Qđ ſi Lucas ca. 6. turbam diſcipulorum vocat, diſcipulorum nomine, quæ turba eſſet, deſignat. Non placet igitur interpretatio. Dicerem potius, ſermonem habitū in monte coram diſcipulis tantum; poſtea in loco campeſtri, vt ait Luc. coram plebe. Atq; ideo Matthæū, cū id ſciret, dixiſſe turbas eſſe admiratas ſup doctrina eius, videlicet, quia illā doctrinā, q̄ diſcipulis tradidit, tradidit & poſtea turbis.

Aliter paucis tota res ſic expedietur. Ingens auditorū multitudo a Chriſtum cōfluxit. Ille turbas videns, vt ait Matth. aſcendit in montem: ſedit, ſermonemq; habuit a Matthæo ſcriptis mandatum coram diſcipulis, & turba, vt infra oſtēditur. Poſtea eodem in monte, in oratione

Ordo geſtorum.

tione pernoctauit; ex diſcipulis duodecim Apoſtolos elegit; è monte cum illis deſcendit. Cûmque copioſa plebis multitudo ex Iudæa, Ieruſalem, maritimiſque locis, qui circa mare ſunt Galilææ, ex Tyro etiam, & Sidone conueniſſet; ſtetit in loco campeſtri, vt Lucas ait, ſimilemque ſermonem habuit illi, quem habuerat in monte. Hæc mihi videtur facilis huius nodi ſolutio. Lege quæ diximus lib. 8. capite. 1. quo ſermo à Luca ſcriptus explicatur.

Vbi nam ſermo hic habitus ſit?

Dubium eſt; Quo nam in loco ſit habitus ſermo hic? Diximus Iudæorum regionẽ in tres prouincias fuiſſe diuiſum, Galilæam, Samariam, & Iudæam. Sermo hic in Galilæa habitus eſt. Confirmatur ex Matthæo, & Luca, qui affirmant Chriſtum poſt ſermonem Capharnaum Galilææ vrbem eſſe ingreſſum, Centurioniſque puero ſanitatem reddidiſſe. Iam nouiſti prouinciam. Montem quoque cognoſcere cupis. Chromatius in ca. 5. Matthæi, montem Oliueti fuiſſe putat. Sed mons Oliueti in Iudæa eſt, non in Galilæa. Vnde D. Hieronym. eodem Matthei capite: Nonnulli (inquit) ſimplicium fratrum putant Chriſtum beatitudines, & cætera, quæ ſequuntur in Oliueti monte docuiſſet, quod nequaquã ita eſt. Ex præcedentibus enim, & ſequentibus in Galilæa monſtratur locus, quem putamus eſſe, vel Thabor, vel quem libet altum excelſum montem. Denique poſtquam finiuit ſermones ſuos, ſtatim ſequitur: *Cùm autem introiſſet Capharnaum.* Hæc ille. Montem fuiſſe Thabor putant D. Bonauentura, & Ludolphus in libro de vita Chriſti & alij: Borchardus alium montem fuiſſe exiſtimat non longe à Capharnaum, prima parte cap. 4. §. 6. ſic ſcribit: Iuxta mare Galilææ eſt illius montis aſcenſus, ſuper quem ſermonẽ illum dixit Chriſtus, quem Matthęus refert cap. 5. Eſt autem extentus iactu duorum arcuum; latus autẽ iactu lapidis, & amplius. Adhuc permanet lapis illic, ſuper quem ſedit Saluator prædicans. In huius montis baſi, iuxta mare Galilææ, ferè triginta paſſibus fons oritur quem incolę credunt venam Nili, Ioſephus fontem Capharnaũ appellat. Hęc & alia Borchardus. De fonte ſupra dictum eſt, cùm egimus de ciuitate Capharnaum. Eiuſdem ſententiæ eſt Adrichomius in tribu Nephthalim. Num. 69. quo loco montem húc montem Chriſtiũ vocat, eoquòd in illo Chriſtus orare, & prædicare ſolitus eſſet. Ab vrbe Capharnaum tribus milliaribus diſtare ait; nec procul à mari Galilææ.

Chromat. — D. Hieron. — Borchard. — Mons in quo ſermo eſt habitus. — Adrichom.

Videns turbas aſcendit in montem.

Videtur Matthæus ſignificare Chriſtũ in montem aſcendiſſe, vt turbas fugeret; quaſi dicat, cum vidiſſet turbas, vt ab illis ſe abduceret, in montem aſcendit. *Et cùm ſediſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, & aperiens os ſuum docebat eos.* hoc eſt; relictis turbis ſedit in monte cum ſolis diſcipulis, eoſque docuit. Hoc ſentit D. Leo Serm. primo de omnibus ſãctis: Segregatus (inquit) à turbis ſeceſſum montis aſcendit, aduocatis Apoſtolis. &c. Et Gloſſa interlin. Aſcendit in montem, quaſi multitudinem vitans, vt ſolis diſcipulis loqueretur. Et Auguſtin. de conſenſu Euang. Vel hic poteſt videri Chriſtus multas turbas vitare voluiſſe, & ob hoc aſcendiſſe montem, vt ſolis diſcipulis loqueretur. &c. Minimè id ſignificat; ſermo enim nõ eſt habitus ad ſolos diſcipulos, ſed ad promiſcuam quoque Auditorum multitudinem; vt ex fine conſtat; *Cùm conſummaſſet* (ait Matthæus fine ſermonis) *Ieſus verba hæc, admirabantur turbæ ſuper doctrina eius. Erat enim docens eos ſicut poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ eorum, & Phariſæi. &c.*

D. Leo. — Gloſſ. interl. — D. Auguſt. — An ſermo hic coram diſcipulis tantũ modo ſit habitus, an etiã coram turba?

Non deeſt, qui exiſtimet principium quidem ſermonis, vſque ad illa verba: *Attendite nè iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus. &c.* ad diſcipulos dictum: Cętera poſteà ad plebem. Sed ſuauis textus ratio indicat, vnum, cõtinuatumque, & ad eoſdem auditores habitum ſermonem eſſe.

Senſus autem Matthæi non eſt Chriſtum conſpecta multitudine in montem aſcendiſſe, vt ſe ſubduceret, & occultaret; ſed vt eam doceret. Circum montem, & ad radices montis multitudo conſiſtebat: aſcendit Chriſtus non in montis verticem, ſed in inferiorem montis partem veluti in ſuggeſtum; vt indè latè, longeque ab omnibus, & videretur, & audiretur. Vel fortè ſimul cum Chriſto aſcẽdit etiam in ſuperiorem montis partem turba, vt vult Euthymius: Simul (inquit) turbæ aſcẽderunt, diſcipuli autem acceſſerunt. &c. Acceſſerunt autẽ ad eum diſcipuli eius, propius, quàm turba.

Quod ſequitur; *Et aperiens os ſuum docebat eos*; non ſolos indicat diſcipulos, ſed etiam turbas. Similiter Lucas 6. *Ipſe* (inquit) *eleuatis oculis in diſcipulos ſuos, dicebat: Beati pauperes, &c.* Diſcipulos inſpiciebat, & turbas etiam docebat. Euthym. Matthæi 5. Ad diſcipulos (inquit) dirigit ſermonem: Communiter tamen illum proponit ad vniuerſos. &c. Theophylactus; *docebat eos*; nõ tantum diſcipulos, ſed etiã turbam. &c. Prętereà Chryſoſtomus: Cũ (inquit) audis; *Docebat*, ne opineris ſolis eum locutum eſſe diſcipulis; ſed per illos & cæteris. Quia enim erat adhuc multitudo illa vulgaris, totaque terrena; conſtituens ante ſe diſcipulorũ chorum, ad ipſos verba facit iſto ſermone, quo eos docet; etiam alijs qui multum abhorrebant ab his, quæ dicebantur, ſenſim Philoſophiæ doctrinam inſinuans, & commendans. &c.

Euthym. *Theophyl.* *D. Chryſ.*

Morales rationes aliquot redduntur, cur Dominus aſcenderit in montem. Prima eſt Auguſtini: Vt oſtenderet doctrinæ quam tradebat perfectionem. lib. 1. de ſerm. Domini in monte: Si quæritur (inquit) quid ſignificet mons, benè intelligitur ſignificare maiora præcepta iuſtitiæ; quia minora erant, quę Iudæis data ſunt. &c. Gloſſa ordin. Aſcedit mõs in montem, vt altiora virtutum culmina doceret. &c. Secunda Autoris Imperfecti; vt indicaret euangelici concionatoris celſitudinem. Aſcendit (ait ille) in mõtem; vt oſtendat, quòd in altitudine virtutum conſiſtere debet, qui docet iuſtitiam Dei. Qui docet, verborum ſuorum ſit exemplũ, vt magis opere doceat, quã ſermone. &c. Et D. Bernard. in ſerm. 1. de omnibus ſanctis. Quid eſt (inquit) quòd Chriſtus prius quàm docere inciperet, aſcendit in montem; niſi quòd in hoc ipſo docuit, neceſſe habere prędicatores verbi Dei, deſiderijs animi, & conuerſione ſancta ad ſublimia tendere, & virtutum montem conſcendere. &c. Indicat præterea montis celſitudo Chriſti celſitudinem admirabilem, iuxta illud D. Hilarij Matthęi 5. Congregatis pluribus turbis montem conſcendit, & docet; in paternæ, ſcilicet, maieſtatis poſitus celſitudine, cæleſtis vitæ præcepta conſtituit. &cæt.

Cur Chriſtus in montem aſcenderit. *D. Auguſt.* *Gloſſ. ord.* *Autor imperfect.* *Concionatoris celſitudo et exemplũ.* *D. Bern.* *D. Hilar.*

Tertia ratio; Lex Moſis in monte tradita eſt; poſtulabat ergo maior doctrinæ Chriſti celſitudo, vt in monte etiam tra deretur. Attamen cùm lex vetus daretur (ait Chromatius antiquus Epiſcopus in cap. 5. Matthæi) iuxta montem populus prohibebatur accedere, nũc domino docente in monte, nemo prohibetur, imò potius omnes inuitãtur, vt audiãt. Quia in lege ſeueritas eſt, in Euangelio gratia, illic terror incredulis incutitur, hic credentibus benedictionum munus infunditur. &c. Diuus item Leo in feſto omnium ſanctorum: Qui (inquit) locutus fuerat Moſi, locut⁹ eſt & Apoſtolis, & in cordibus diſcipulorum velox ſcribentis Verbi manus, noui teſtamenti decreta condebat. Nulla, vt quõdam, circumfuſa nubium craſſitudine, neq. per terribiles ſonos, atq. fulgores, populo à montis acceſſu absterrito; ſed patente ad aures circumſtantium tranquillitate colloquij. Vt per gratiæ lenitatem, remoueretur legis aſperitas, & ſpiritus adoptionis auferret formidinem ſeruitutis. Sic D. Leo.

Chromat. *D. Leo.*

Et cum ſediſſet.

Sedit in monte Chriſtus, quoniã editus erat locus, poteratque à multitudine etiam ſedens videri, & audiri; alioqui in loco campeſtri à Luca dicitur poſtea ſtetiſſe. In plano enim loco ſi ſederet, non facilè videretur ab auditoribus ſtantibus, & audiretur. Diuus Auguſtinus ſediſſe ait propter dignitatem magiſterij, Sedens (inquit) docet, quod pertinet ad dignitatem magiſterij. &c. Spirituali ſenſu Diuus Hierunymus Matthæi 5. ſediſſe Chriſtũ ait, quòd ſe contraxerit, & ad homines demiſerit. Diſcipulis (inquit) non ſtans, ſed ſedens, & contractus loquitur. Non enim intelligere poterant in ſua maieſtate fulgentem. &c. Et Diuus Bernard. in ſerm. 1. de omnibus ſanctis; Benigniſſime inclinauit ſe, & exinaniuit vſque ad ſeſſionem. Sedit enim, vt ad eum, quem nec ipſi quidem Angeli ſtantem attingere poterant, etiam publicani, & peccatores accedant. &c.

Cur Chriſtus ſedens docuerit. *D. Hieron.* *D. Bernar.*

Aperiens os ſuum docebat eos.

Hoc eſt, loquendi principium faciens, docebat eos. Aperire enim os idem eſt, quod loquẽdi principium facere. Iob. 3. *Poſt hæc aperuit Iob os ſuum. &cæt.* id eſt, ca-

pit.

pit loqui. Vel aperire os eſt loqui, iuxta illud Iud. 11. *Aperui os meum ad Dominum.* &c. ideſt locutus ſum ad Dominum, promiſi Domino. Eſt ſenſus: Aperiens os ſuum, ideſt, loquens, ſermonem habens docebat eos. D. Chryſoſtomus hom. 15. propterea vult additum: *Aperiens os ſuum;* vt indicaretur Chriſtum, & operibus docuiſſe, & ore. Cuius (inqt) rei gratia videtur adiunctum; *Aperiens os ſuum?* vt procul dubio diſceres, quia non cum loqueretur ſolum, ſed etiam cum taceret, docebat. Nunc quidem os aperiens, nunc verò ipſis operibus vocem emittens. &cęt. Euthym. Quam ob cauſam ait Euangeliſta, quod os ſuum Chriſtus aperuerit? Quia etiam non aperto ore docebat eos operibus. &c. Videtur quod ſuperfluat: *Aperiens os ſuum;* ait Theophylactus. Sed reſpondet. Minime ſuperfluit. Docuit enim Chriſtus etiam non aperiendo os ſuum, per viam, & miracula. &c. Hoc eſt concionatoris munus non ſolum tunc docere, cum os aperit, ſed etiam cum tacet; nimirum ore, & opere, vita, & ſermone.

D. Chryſoſ. Quid ſit aperire os.

D. Auguſt.

Aliter D. Auguſt. lib. 1. de ſerm. Domini, ſignificari conijcit ſermonis longitudinem; vel, Deum aperuiſſe os ſuum, qui ora prophetarum in lege antiqua ſolebat aperire. Iſta (inquit) circumlocutio, qua ſcribitur: *Et aperiens os ſuum;* fortaſſis ipſa mora commendat aliquanto longiorem futurum eſſe ſermonem. Niſi forte non vacet, quod nunc dictum eſt, eum aperuiſſe os ſuum, quod ipſe in lege veteri aperire ſoleret ora prophetarum. Et Haymo: Non fruſtra addit: *Aperiens os ſuum.* Quotieſcunque in ſacro eloquio apertio oris præmittitur, ſequens ſermo prolixior fore deſignatur. Sicut in Iob dicitur: *Tunc aperuit Iob os ſuum.* Et Pſalmiſta: *Aperiam in parabolis os meum.* &c. At vero crediderim aperire os, ſignificare potius loquendi principium facere, vt ſupra dixi, vel ſimpliciter, loqui, quam ſermonis prolixitatem: Prou. 31. legitur: *Aperi os tuum muto, & cauſis omnium filiorum, qui pertranſeunt aperi os tuum, decerne quod iuſtum eſt.* Manifeſte hoc loco os aperire ſignificat ſimpliciter, loqui, hoc ſenſu; loquere pro muto, & infante, qui ſe defendere neſcit; loquere, & quod iuſtum eſt indica. Similiter Dan. 10. Illud Iob 3. *Poſt hæc aperuit Iob os ſuum*, non prolixitatem indi-

Haymo.

Prou. 31.

A cat ſermonis, ſed ſignificat Iob locutum fuiſſe hoc pacto; Poſt hæc locutus eſt Iob; & maledixit diei ſuo. &c. Gloſſa interlinearis ſic habet: *Aperiens os ſuum;* ſignificat ſe multa, & magna dicturum theſaurum ſapientiæ aperit, vt bona diuidat ſuis. &c. Et Gloſſa ordinaria; Apertio oris profunditatem ſignificat ſacramenti. &c.

Gloſſ. interl. *Gloſſ. ordin.*

Prou. 10. *Vena vitæ dicitur os iuſti.* Si iuſti os vena eſt vitæ, multo præcellentius B Chri os, vitæ vena, fons, fluuius, & mare vitæ eſt. Dum ergo os aperuit, vitæ fontem aperuit, terramque cæleſti doctrina irrigauit. Gloſſa ordin. Quaſi abyſſum, quaſi theſaurū os aperuit Chriſtus; quaſi fluuium paradiſi. &c. Paradiſi fluuius in quatuor diuiditur fluuios, vt legitur Geneſ. 2. fluuius egrediebatur de loco voluptatis; qui inde diuiditur in quatuor capita. &c. Os Chriſti veluti paradiſi fluuius, in octo diuiditur beatitudines. Le- C ge Rupertum Matth. 5. conferentem cū cithara ſuauiſſima Chriſtum; ſermonem vero cum cantico. Et quidem canticum fuit nouum, noui teſtamenti, in veteri nūquam auditum. Hoc (inquit) cecinit canticum beatitudinis cithara glorioſa, cithara ſonora, & dulcis, cui tota erat, & eſt inſita muſica patris, vniuerſa ſapientia Dei. Octo chordis antiquitus citharæ fiebant, & quæ per primam, eadem vox reſonabat per octauam, ſecundum muſi- D cæ naturalem vim. Quia ſeptem tantum ſunt diſcrimina vocum, & octaua vox eadem quæ prima eſt, quod muſicis nō incognitum eſt. Et in iſta beatitudinum cātilena, quæ prima, eadem octaua ſententia eſt. *Quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* Hæc Rupertus. Cardinalis Petrus Dam. in ſerm. de omnibus ſanctis, ſimilem in modum has beatitudines canticum graduum appellat. Canta, inquit, canticum graduum, & gradatim aſcende, nec pro- E pero ſaltu aliquem prętermittas. &c.

Prou. 10.

Chriſti os vena vitæ, fons & fluuius.

Rupertus.

Octo beatitudinū canticum.

Card. Petr. Dam.

Beati pauperes ſpiritu.

Beatus a ſeipſo beatitudinem habens, Deus eſt, vt obſeruat Nyſſ. Greg. in libro de beatitud. Quod vere, inquit, beatum habēdum ſit, ipſum diuinum numen eſt. &c. Ab eo veluti fonte in homines, atq; Angelos beatitudo emanat. Itaq; beatus Deus, beati quoq; dicuntur homines, & Angeli; ſed Deus ex ſe, ſuaque natura

Deus ex ſua natura beatus eſt, homines, & Angeli ex Deo.

beatus eſt hõ, & angel' ex Deo. Vnde Nyſſen. Secundo (ait) loco, beatũ iudicandũ fuerit id, qnod per participationẽ eius, quæ vere beatitudo eſt, hoc nomine appellatut. &c. Quemadmodum prima, ac præcellens pulchritudo in homine viuẽte cernit: ſecũda in imagine illius, ſic pręcellẽtiſſima beatitudo in Deo eſt: ſecũda in Angelis, & hominib. qui Dei sũt imagines. Quod idem Nyſſen. his verbis ſignificat: Quemadmodum primaria pulchritudo in viuente, vereque ſubſiſtente facie eſt; ſecundum verò locum ab hac pulchritudine obtinet id, quod ad imitationem eius in imagine oſtẽditur: ita natura quoque humana, quæ eſt imago ſupernæ beatitudinis, etiam ipſa bona pulchritudine deſignatur, cum in ſe beatorũ oſtenderit inſignium repræſentationes. &c. Duplex autem beatitudo in homines ex Deo emanat. Altera in cælo, quæ in ipſo diuinæ eſſentiæ conſpectu, cæteriſque comitantibus poſita eſt; altera in terris, quæ in virtute conſiſtit. Etenim beati ſunt homines probi in cælo, beati quoque in terris. Sed in cælo beati ſunt re; in terris ſpe, vt Auguſt. ait lib. 19. de ciuit. Dei cap. 4. Sicut ſpe (inquit) ſalui: ita ſpe beati facti ſumus. Et ſicut ſalutẽ, ita beatitudinem, non iam tenemus præſentem, ſed expectamus futuram. &c. In cælo beati ſunt, quoniam diuino perfruuntur conſpectu: in terris beati ſunt, quoniam virtutum gloria ſplẽdeſcunt. Quãobrem virtutes ipſæ, quod homines beatos in terris, feliceſque reddant, beatitudines nuncupantur.

Greg. Nyſſenus. *Duplex beatitudo.* *D. Auguſt.*

Prima virtus, quæ beatos homines in terris, ac felices efficit, Paupertas eſt. Vnde Dominus; *Beati* (inquit) *pauperes ſpiritu.* Pauperes autem ſpiritu multi ex Patrib. humiles eſſe interpretantur. D. Hilarius in Matth. Chrs (inquit) in ſpiritus humilitate, perfectæ beatitudinis poſuit exordium. &c. D. Hieronym. Ne quis putaret paupertatem, quæ nonnunquam neceſſitate portatur, a Domino prædicari, adiũxit, *ſpiritu*, vt humilitatem intelligeres, nõ penuriam. &c. D. Auguſt. lib. 1. de ſerm. Domini in monte: Recte hic intelliguntur pauperes ſpiritu, humiles, & timentes Deum, ideſt, non habentes inflantem ſpiritum. &c. Eiuſdem ſententiæ eſt D. Greg. lib. 26. Moral. cap. 20. Ex Græcis præterea Gregor. Nyſſ. in lib. de beatitudin. Theodor. ad Rom. 12. & Theophyl. Euthymius ſic ait: Non dixit Chriſtus pauperes poſſeſſionibus, ſed pauperes ſpiritu, ideſt, humiles animo, & voluntate. Chryſoſtomus quoque rogat: Qui ſunt pauperes ſpiritu? Reſpondet; humiles mente, atque contriti ſpiritu. & cæt. Lege Epiphanium hæreſ. 66. prope finem, & D. Leonis ſermonem de omnibus ſanctis.

Pauperes ſpiritu humiles dicũtur. *D. Hieron.* *D. Auguſt.* *Euthym.* *D. Chryſ.*

Sed, de iis pauperibus locus eſt intelligendus, qui opibus remittunt nuntium, Chriſtumq; ſequuntur; iuxta illud Matthæi 19. *Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni ſequere me. &c.* In hac ſententia eſt D. Baſil. in regulis breuioribus, interrogatione 205. Hi (inquit) ſunt mendici ſpiritu, qui non aliam vllam ob cauſam ad mendicitatem deuenerunt, quàm ob doctrinam Domini, qui dixit: *Vade, & vẽde omnia quæ habes, & da pauperibus*: Si vero quis oblatum ſibi etiam quomodocunq; mendicitatem ſuſceperit, & eam ad Dei voluntatẽ moderatus ſit, vt Lazarus; neque hic a beatitudine illa excluditur. &c. Item Chromatius antiquus Epiſcopus; Beata (ait) paupertas eſt ſpiritalis, eorũ ſcilicet hominũ, qui ſpiritu, & voluntate pauperes ſe faciunt, pp Deum; renuntiãdo ſæculi bonis, ſubſtantiam ſuam vltrò erogando. &c. Item: Hos (inquit) pauperes ſignificat Chriſtus eſſe beatos, qui cõtemptis mundi diuitijs, ſpretaque ſæculi facultate, vt Deo fierent diuites, mundo pauperes eſſe voluerunt. &c. D. Ambroſ. Luc. 6. Primam (inquit) benedictionẽ hanc. i. paupertatem; vterque Euangeliſta, ſcilicet Lucas, & Matthęus, poſuit. Ordine enim prima eſt, & parens quædã generatioque virtutum. Quia qui contẽpſerit ſæcularia, ipſe merebitur ſempiterna. Neque poteſt quiſquam meritum regni cæleſtis adipiſci, qui mundi cupiditate preſſus emergendi non habet facultatem, &c. Nyſſen. hanc quoque ſequitur interpretationem, & Bernardus ſerm. 1. de omnibus ſanctis, Card. Petrus Dam. Druthmarus, Guerricus; D. Thom. Matthæi 5. Lyran. & alij.

Pauperes ſpiritu sũt qui caducis bonis nuntium remittunt. *D. Baſil.* *Chromat.* *D. Ambr.*

Cur dicantur pauperes ſpũ, dubiũ eſt. D. Aug. ſpiritus nomine ventum intelligit inflantem, hoc ſenſu; Beati pauperes ſpiritu, ideſt, carentes inflante ſuperbiæ vento. Diuus Hieronymus ſpiritu pau-

D. Auguſt. *Cur dicantur pauperes ſpiritu.*

peres

peres eos putat appellari, qui ꝑpter Spiritum ſanctum, voluntate pauperes ſunt. Beati (inquit) pauperes ſpiritu, qui propter Spiritũ ſanctum volũtate ſunt pauperes. Nyſſenus: Vis (inquit) intelligere quis pauper ſpiritu ſit? Qui corporalem opulentiam, animę diuitijs permutat, qui propter ſpiritum egenus eſt. &c. D. Bernardus ſpiritu pauperes, voluntarios, & ſpiritales pauperes dici arbitratur ſerm. 1. de omnibus ſanctis: Non ſimpliciter (inquit) appellat Chriſtus pauperes; propter pauperes neceſſitate miſerabili, non laudabili voluntate. Pauperes ſpiritu, id eſt, ſpirituali voluntate, ſpirituali intentione, deſiderio ſpirituali, propter ſolum beneplacitũ Dei, & animarum ſalutem. &c. Chromatius: Beata paupertas eſt ſpiritualis; eorum ſcilicet hominũ, qui ſpiritu, & volũtate pauperes ſe faciunt propter Deum. &c. Huius etiá ſententiæ eſt Chryſoſtomus: Spiritum (inquit) hic poſuit Dominus pro anima, & voluntate. &c. Hæc eſt vera ſententia: dicũtur enim pauperes ſpiritu, qui ex animo, & interno affectu, ex corde, ac voluntate pauperes ſunt Apoſtolis ſimiles.

Nyſſenus. *D. Bern.* *Chromat.* *D. Chryſ.*

Rupertus Abrahamum, Iſaacum, & Iacob pauperes fuiſſe ſpiritu ait, etſi diuitias poſſederint; propterea quòd diuitias non amarint. Sed de ijs pauperibus beatitudo intelligenda non eſt, illorum enim eſt, qui opes abijciunt, vt Chriſtum celeriori ſequantur gradu.

Rupertus.

Quoniam ipſorum eſt regnum calorum.

Præmia magna Dominus arduis proponit virtutibus. Doctrinam ſuam (ait Chryſoſt. hom. 15.) non ſub ſpecie mandatorum, atque exhortationis inducit, ſed ſub pręmijs beatitudinum, vt ſermonem faciat gratiorem. &c. Pauperibus, q terrenas opes repudiant, præmium offert opulentiſſimũ; videlicet cælorum regnũ. *Ipſorum* (inquit) *eſt regnum calorum. Eſt*, ponitur pro, *erit*, poſt mortem. Vel potius quemadmodum de hęreditate quam nõdum adijt primogenitus loquentes, dicimus; hæc hæreditas eſt illius primogeniti, quoniam iure ad illum pertinet, ſic de pauperibus loquẽs Dominus ait: *Ipſorum eſt regnum calorum*, veluti hæreditas, quæ ad illos pertinet. Reddit præterea Dominus rationem, cur beatos dixerit pauperes. *Beati pauperes*, videlicet, *quoniam ipſorum eſt regnum calorum.* Nunc ſunt beati ſpe poſteà erunt beati re. Dices; ſi pauper hic charitate, & gratia caruerit, regnum cælorum non conſequetur; non ergo paupertatis eſt cælorum regnum, ſed charitatis: reſpondemus Chriſtum loqui de paupertate quam charitas format, atque ornat, de paupertate viua, non de mortua. Quemadmodum enim fides ſine charitate mortua eſt, ita paupertas. De viuis virtutibus ſermonem habet Dominus, cum cæleſtia merita proponit; nõ de mortuis. Quemadmodum nos cùm de hominibus loquimur, quibus in certamine aliquo præmium donandum eſt, non de mortuis, ſed de viuentibus verba facimus.

Pramiũ paupertatis regnũ calorũ. *De viua paup̲tate loquitur Dominus.*

CAPVT II.

De beatitudinibus.

Beati mites quoniam ipſi poſſidebunt terram.

GRæci, Syrique codices ſecundam beatitudinem lugentibus tribuunt. Sed Latini ſequendi, qui mites hoc loco ſtatuunt. Qui autem mites ſint, ſatis eſt apertum. Quę illis terra promittatur, ambignum. D. Bernar. loco indicato, nomine terræ corpus ex terra compactum intellexit. Hanc terram mites poſſident; ſiquidem corporis appetitionibus dominantur. Chromatius item terram corpus appellari vult, ſed beatum, hoc ſenſu: *poſſidebunt terram*, id eſt, corpus beatum, atq. fulgens. Maximè (inquit) de terra noſtri corporis loquitur Dominus; in qua ſancti transfigurati in gloriam, æterna felicitate regnabunt. &c. Lege etiam D. Hilarium, & Haymonẽ. Mites (inquit Haymo) poſſidebunt terram, hoc eſt recipiẽt corpora ſua incorrupta; vt ſicut Domino corpore, & anima ſeruierunt: ita etiam corpore, & anima beatificentur. &c. D. Leo ſerm. citato. Terra, ait, promiſſa mitibus caro ſanctorum eſt; quæ felici reſurrectione mutabitur, & immortalitatis gloria veſtietur. &c.

Corporis imperiũ mitibus promittitur. *D. Bern.* *Corpus beatũ manſuetudinis præmium.* *Chromat.* *Haymo.* *D. Leo.*

Terra hæc quam incolimus, permittitur mitibus.
D. Chryſ.

D. Chryſoſtomus homilia 15. terram A hanc quã incolimus, promitti cenſet mitibus: Quia mitis (inquit) propria putatur amittere; contrarium Dominus pollicetur, dicens, quòd ipſe mitis ſit, qui tutiſſimè cuncta poſſideat. &c. Theophylactus, & Euthymius Chryſoſtomum ſequuntur. Huic affinis eſt huiuſmodi interpretatio: *Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram.* id eſt longæui erunt ſuper terram. Nam manſuetudo vitam prorogat; bella verò lites, iurgia, eandem ſuccidũt. Sic dicitur Pſalm. 36. *Manſueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.*

Pſal. 36.

Terra viuentium manſuetorum donum.
D. Hieron.

Diuus Hieronymus terram cæleſtem in præmium proponi exiſtimat. Nõ terram (inquit) Iudææ, nec terram iſtius mundi, non terram maledictam, ſpinas & tribulos afferentem, quam crudeliſſimus quiſque, & bellator magis poſſidet; ſed terram quam pſalmiſta pſalm. 26. deſiderat dicens: *Credo videre bona Domini in terra viuentium &c.* Chromatius: Mitibus Chriſtus non in præſenti vita, ſed in futura, poſſeſſionem terræ iſtius felicis repromiſit. &cæt. Eodem modo interpretatur Haymo, & Diuus Gregorius Nyſſenus. Ait verò Nyſſenus Chriſtum cæleſtem patriam terram appellaſſe, ad hominum captum ſe ſe demittẽdo. Quòd ſi (inquit) appellatione terræ, ſupernæ partes denominantur, nihil mireris. Ad humilitatem enim noſtri auditus, ſermo quaſi condeſcendendo ſe accommodat. Per verba, & nomina nota nobis, diuina myſteria tradit; his vocibus vtens, quas continet humanæ vitæ conſuetudo. &c. Forſitã Dominus cęleſte regnum terram appellauit; quoniam terra illa repromiſſionis fuerat deſignatum, hoc ſenſu: *Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram.* terram (inquã) illam repromiſſionis veram, Abrahamo olim à Deo promiſſam Geneſ. 13. & hac terra Iudææ præfiguratam. Adijce & hũc E ſenſum: *Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram.* hoc eſt; arbitrantur homines terram à viris bellatoribus, iracundis, potẽtibus, nullamque iniuriam ferentibus poſſideri. At ij à terræ poſſeſſione tandem excludentur; mites verò poſt reſurrectionem toti orbi terrarum dominabuntur, cùm cælum nouum erit, & terra noua, vt dicitur Apocal. 21.

Chromat.

Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.

Quæ lachrymæ beatæ dicantur.

Qui nam lugentes beati dicantur, dubium eſt. Lugent enim multi; ſed nõ omnium lacrymæ beatæ prædicantur. Lacrymas beatas facit beata ob quam funduntur cauſa. Itaque D. Hilarius beatos dici putat illos, qui propria deflent crimina. Non orbitates (inquit) aut contu- B melias, aut damna mærentibus, ſed peccata vetera flentibus, & criminũ conſcientia ærumnoſis, conſolatio in cælo præparatur. &cęt. Chryſoſtomus quoque. Non ſimpliciter (ait) lugẽtes poſuit Chriſtus, ſed propter peccata lugẽtes. Addit Theophylactus proximorum quoque peccata lugentibus conſolationem promittit. Lugentes (inquit) dixit Dominus ſemper, & non ſemel. Et non pro noſtris peccatis tantùm, ſed & pro peccatis proximorũ C Item Chromatius: Beatos (inquit) Chriſtus ſignificat eos, qui aut propria commiſſa peccata iugi lacrymarum fletu expiare contendunt; aut qui pio legis affectu iniquitatem ſæculi, ac peccantiũ delicta lugere non deſinunt. &c. D. Hieronymus: Luctus hic non mortuorum ponitur, communi lege naturæ; ſed peccatis & vitiis mortuorum. Sic fleuit Samuel Saulem, ſic Paulus flere ſe dicit eos, qui poſt fornicationem, & immunditiam, nõ D egerunt pœnitentiam. 2. Corinth. 2. &c. Diuus Leo: Religioſa (inquit) triſtitia, aut alienũ peccatum luget, aut propriũ. &c. Præterea vtraque Gloſſa interlin. & Ordin. lugentes pro ſuis, alieniſque peccatis beatos intelligit. Addit etiam Gloſſ. ordin. pro cælorum deſiderio lugentes his verbis: Beati qui lugent pro ſuis, vel aliorum peccatis, qui eſt ab irriguo inferiori. Sed qui fit ab irriguo ſuperiori, eſt ex deſiderio cæleſtis patriæ. &c.

D. Hilar.

Beatæ lachrymæ quibus peccata tam noſtra quam proximorum deflemus.
D. Chryſ.
Theophyl.

Chromat.

D. Hieron.

D. Leo.

Gloſſ. ord.

D. Auguſt.

Diuus Auguſtinus lugentes appellari putat illos, qui ob amiſſionem rerũ, quas pro Chriſto reliquerunt, triſtitia adhuc afficiuntur. Luctus (ait) eſt de amiſſione charorum. Conuerſi autem ad Deum, ea, quæ in hoc mundo chara amplectebãtur, amittunt. Non enim gaudent de ijs rebus, quibus ante gaudebant; & donec fiat in illis amor æternorum, nonnulla mæſtitia ſauciantur. &c.

Eſt & alia interpretatio hũc in modũ; Beati

Beati qui lugent propter Deum oppreſſi, atque vexati, iuxta illud Chriſti Ioan. 16. *Plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit.* At ſi hunc ſenſum ſequamur, ſequitur hanc beatitudinem non diſtingui ab illa altera; *Beati qui perſecutionem patiuntur.&c.* Quod non videtur vero ſimile. Patres enim, ac Doctores reliqui diuerſas eſſe ſentiunt beatitudines. Sequimur patres. eos beatos hoc loco intelligimus, qui caducas huius ſeculi ſpernunt delicias, gaudia, riſus, animique compunctioni, & pænitētiæ pro criminibus commiſſis agendæ ſe dedunt. Prima beatitudo opes contemnit, paupertatem amplectitur; tertia hæc ſeculi delicias ſpernit, pænitentiam, cordiſque compunctionem amat.

Præmium lugentium.

Præmium conſolatio eſt, maximè in cælo, vt ait D. Hilarius. & Chromatius; Sanctè (inquit) lugentibus, conſolatio ęternæ exultationis promittitur. &c. Sed cōſolatio hęc in terra incipit, vnde Chryſoſtomus, Cōſolabuntur (inquit) qui lugent, hic, & quod eſt amplius, in futuro. &c. Addit Euthymius; In præſenti cōſolabuntur ea ſpe, quòd peccata ſua luctu redimant, in futuro autem beatitudine, &c. Theophylactus, Lugētes (inquit) cōſolationem accipiunt, & hic, qui enim luget propter peccata, gaudet ſpiritaliter. Et illic quoque, id eſt, in cælo multo magis. &cæt.

Chryſoſtomus. Euthym. Theophyl.

Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam.

Quid ſit ſitire iuſtitiam?

Illos aiunt patres iuſtitiam eſurire, & ſitire, qui iuſtitiæ auidiſſimi, ac cupidiſſimi ſunt. Diuus Hilarius; Sitientibus (inquit) & eſurientibus iuſtitiam, tribuit Chriſtus beatitudinem ſignificans extenſam in Dei doctrinam ſanctorum auiditatem, bonis perfectę ſatietatis in cęlo expleri. &c. D. Leo. Nihil hæc eſuritio corporeum, nihil expetit ſitis iſta terrenum; ſed iuſtitiæ bono deſiderat ſatiari. &cæt. D. Chryſoſtomus; Non dixit Chriſtus Beati qui iuſtitiam ſeruant, ſed, *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam.* Vt non vtique mediocriter, ſed cum omni illam cupiditate teneamus. &c. Chromatius; Non facili (inquit) deſiderio, nec leui cupiditatis ardore expetendam à nobis eſſe iuſtitiam docuit Chriſtus; ſiquidem hos beatos eſſe ſignificat, qui ad eam conſequen-
A dam, eſuriendi, ac ſitiendi modo, interni deſiderij cupiditatibus inardeſcunt. &c. ſic & alij.

D.Hilar. D. Leo. D.Chryſ. Chromat.

Dubitatur, quid nam iuſtitiæ nomen hoc loco ſignificet. Chromatius, ſanctitatem, ſiue virtutem ſignificare putat, hoc ſenſu; Beati qui virtutem, ſanctitatemq; auidiſſimè concupiſcunt. D. Greg. Nyſſenus; Omnis (inquit) virtus hic nomine iuſtitiæ ſignificatur. &c. Idem ſenſus eſt Auguſtini, Leonis, & aliorum. Card. Pe-
B trus Dam. iuſtitiam ſitire eos ait, qui non ſolùm ſuam, ſed aliorum quoque ſitiunt virtutem. Nam hæc eſuries, & ſitis omnium hominum ſanctitatem ſitit. Eſurit (ait Cardinalis) & ſitit iuſtitiam, qui vitia deſtruit, conſtruit virtutes, ſobrius ſibi, iuſtus proximo, pius Deo, cuius animam vrit zelus domus Dei. &c.

Chromat. Nyſſenus. Card. Petrus Dan. Quid nomine iuſtitiæ ſignificatur?

D. Chryſoſtomus, iuſtitiæ nomine, iuſtitiam, quæ peculiaris virtus eſt, intellexit. Nam cùm ſequens beatitudo miſeri-
C cordiæ tribuatur, veriſimile videtur hāc iuſtitiæ tribui. Itaque Chryſoſtomi ſenſus eſt; Beati qui iuſtitiæ, quæ cuique ius ſuum reddit, auidiſſimi ſunt. Audi Chryſoſtomum; Beati (inquit) qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, vtique rationalem iſtā, quę ex aduerſo auaritiæ collocatur. Qui enim commendaturus erat miſericordiam, oſtendens quomodo miſereri oporteat, id eſt, non ex auaritia, nec rapina; opportunè beatificat iuſtitiam acquirentes.
D &c. Chryſoſtomum ſequūtur Theophylactus, & Euthymius. Eundem ſenſum reperies apud D. Thom. Matthæi 5. ait enim hanc beatitudinem intelligi poſſe, vel de iuſtitia generali, quæ virtutis omnes complectitur; vel de ſpeciali, quæ ius ſuum cuique reddit. Obſeruat autē aptè dictum; *Eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam*; Quaſi diceret Chriſtus; Beati qui ita eſuriūt, & ſitiunt iuſtitiam, quē admodum auari raptores auri, pecuniaſque eſuriunt, & ſi-
E tiūt. Vel, beati qui famem, ſitimque auri, qua laborant auari, in iuſtitiam transferunt auaritiæ contraria n. Diuus Thomas; Eſuries (inquit) & ſitis propria auarorum eſt, quia nunquam ſatiantur, qui aliena iniuſtè poſſidere deſiderant. Vnde iſta eſuries de qua dicit Dominus, opponitur huic, ſcilicet auarorū. &c. Diuus Chryſoſtomus; Quia non ſic deſideramus cibum, ac potum, vt poſſidere latius, & indui pretioſius, Concupiſcen-

D.Chryſoſt. D.Thom.

cupiſcentiam iſtam, quæ habendi amore flagrat, iubet Dominus in meliora conuerti. &c.

Placeret hic ſenſus, niſi viderem paulò infra iuſtitiæ nomen generalem iuſtitiam, ac virtutem ſignificare abſque dubio, cum Chriſtus ait; *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam*; id eſt, propter virtutem, & ſanctitatem. Cū igitur idem ſit ſermonis contextus, ſit mihi veriſimilius etiam hoc loco generalem iuſtitiam ſignificare, nè idem nomen diuerſas ſignificationes in tam breui orationis contextu habeat. Eodem modo vniuerſe iuſtitia ſumitur, hoc eodem ſermone, cum ait Dominus; *Attēdite nè iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus; vt videamini ab eis.* Item: *Niſi abundauerit iuſtitia veſtra, pluſquam ſcribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Veriſimilis ergo eadem ſignificatione hic accipitur.

Iuſtitia virtutē & ſanctitatem ſignificat.

Præter has, eſt noua quædam interpretatio, quā eſuries, & ſitis non metaphoricè pro eſurie, & ſiti ſpiritali, id eſt, auiditate, & deſiderio; ſed pro fame cibi, & ſiti potus. ſumitur hoc pacto. *Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam*; id eſt, qui fame, ſitique conficiuntur, propter iuſtitiā, quia illis iuſtitia non iudicatur. aut, vt iuſtitiam ſequantur. Præterea eſuriunt, & ſitiunt quod illis ius ſuum non tribuatur. Quales ſunt, qui iniuſtè damnati bona ſua perdiderunt; aut qui, quia pauperes ſunt, quod ſuum eſt recuperare non poſſunt; aut quia iuſti ſunt. Sed hęc interpretatio, & à verbis Chriſti diſſentit, & à ſenſu Patrum. A verbis quidem Chriſti quia non dixit Chriſtus, *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt propter iuſtitiam, ſed beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam*, id eſt, qui ipſam iuſtitiam auidè inſtar eſurientium, & ſitientium cupiunt. Quæ Metaphora cum alijs ſcripturæ locis congruit, in quibus ſitis, & fames deſiderium ſignificant. Eccleſ. 24. *Qui edunt me, adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient.* Pſal. 41. *ſitiuit anima mea ad Deum fontem viuum. &c.* A Patrū autem ſenſu diſſentit hic ſenſus, quoniam communi Patrum, & Doctorū interpretatione, eſuries hoc loco, & ſitis, cupiditatem, & auiditatem iuſtitiæ ſpiritalem ſignificat. Adde, ſi hic ſenſus verus eſt, hanc beatitudinem in extremam illam incidere, *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam.* Idem enim eſt, Beati qui

Noua interpretatio refellitur.

A fame, ſitique conficiuntur, propter iuſtitiam: & beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. Qui enim famem, ſitimque propter fidem, & iuſtitiā in carceribus tolerant; perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam.

Quoniam ipſi ſaturabuntur.

B Reſpondēt prēmia actionibus; paupertati reſpondēt cæleſtis regni diuitiæ; luctui conſolatio, eſuriei, & ſiti ſaturitas. Saturitas, vt reor, cæleſtis, ex ſententia Diui Hilarij, Chromatij, Haymonis, & aliorum, iuxta illud Pſalm. 16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.*

Diuus Chriſoſtomus iuxta ſuam ſententiam, de ſaturitate huius vitæ interpretatur his verbis; Quia plurimos diuites facere putatur auaritia, dicit Chriſtus hoc eſſe contrariū, magiſque id præſtare iuſtitiam. Noli igitur iuſtitiā exercens formidare pauperiem, neque famē timere, cum certè illi magis omnibus bonis excidant, qui aliena diripiunt, vt ex aduerſo ille qui iuſtitiam diligit tutiſſimè omnia bona poſſidet. &c. Sequitur Theophylactus. Quoniam (inquit) auari quidam abundantes eſſe videntur, & ſaturati, dicit Chriſtus, quod iuſti magis etiam hic ſaturentur, quia propria ſecure poſſident. &c.

D. Chryſ.

C

Theophyl.

D

Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.

Miſericordia ſatis nota eſt, quæ in ſubleuandis proximorum miſerijs, & eleemoſynis tum corporalibus, tum ſpiritalibus, verſatur. Præmium adijcitur miſericordiæ humanæ, miſericordia diuina: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*; videlicet, à Deo. Miſericordiam Deus miſericordia remunerat. Sed paruæ miſericordię magnam miſericordiam rependit. Solet enim pro rebus paruis donare dona maxima.

E

Miſericordia.

CA-

Digitized b

CAPVT III.

De Beatitudinibus.

Beati mundo corde.

Quinã dicantur mundi cordes. *D. Hier.*

QVi dicantur mundo corde præditi, vel vnico nomine mũdi cordes, ambigitur. Ex D. Hieronymi ſententia ij dicuntur, qui nulla peccati labe cor habẽt inquinatum. Beati (inquit) mundo corde, quos non arguit conſcientia vlla peccati, &c. Et Chromatius; Hos (inquit) mundo corde eſſe ſignificat Dominus; ꝙ depoſito corde peccati, ab omni ſe carnis inquinamento purgauerint, et per opera fidei atque iuſtitiæ, Deo placuerint &c. D. Leo. Quid (inquit) eſt habere cor mundum, niſi eis quæ ſupra dictæ ſunt ſtudere virtutib. Eadem eſt ſententia Autoris imperfecti, D. Bern. Auguſtini, vtriuſque Gloſſæ, & aliorum communis.

Chromat. *Mundus corde is eſt, qui purum cor habet.* *D. Leo.*

D. Chryſ. *Mundi cordes, i. caſti.* *Ad Heb. 12* *Theophyl.* *Anima pura Dei, & ſcripturarũ ſcientiam accipit.*

D. Chryſoſt. mundos corde appellari arbitratur, vel illos qui vitijs carent, & virtutib. ſunt ꝑditi, vel continentes. Mũdos (ait) hic appellabat Chrs aut vniuerſalem virtutem tenentes, & nullius ſibi mali conſcios, aut continẽtia cõſpicuos. Nihil enim nobis eſt ita opus ad videndum Deum, vt iſtius puritate virtutis. ꝑp ꝙ Paulus ait ad Heb. 12. *Pacem ſectamini, & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deũ &c.* Præterea Theoph. Multi (inqt) ſunt non rapientes, ſed miſericordes; veruntñ ſcortantur, & aliàs immundi ſunt. at Chriſtus iubet cùm alijs virtutib. mundos ẽt, hoc eſt, caſtos eſſe, non ſolũ corpore, ſed & corde: Nam abſq; ſanctificatione, hoc eſt caſtitate, nullus videbit Deũ. ſicut ſpeculũ ſi fuerit mũdũ accipit imagines; ita & aĩa pura facile Dei, & ſcripturarum ſcientiã ſuſcipit. Hæc ille.

Exiſtimo communem ſententiam eſſe veriorem, mundos corde eos dici, ꝙ nullo mortifero opere, aut verbo, aut cogitatione ſunt cõtaminati. Corde verò mũdo dixit Chriſtus, quoniam cor fons eſt peccatorum; ſi cor mundum eſt, ſi voluntas munda, totus homo eſt mũdus, ſi cor eſt immundum, & voluntas, immundus

A eſt homo, iuxta illud Matt. 15. *Quæ procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, Blaſphemia. hæc ſunt quæ coinquinant hominem, &c.* Subſcribo huic ſententię quoniam ſi Chriſtus Caſtos voluiſſet ſignificare, proprio nomine ſignificaſſet quemadmodum miſericordes, & pacificos. Deinde quia quantum fieri põt nomina

Mat. 15. *Mundi corde illi ſunt, qui cor hẽnt vitijs expurgatum, & purum.*

B in ſua propria ſignificatione ſunt retinenda; mundi verò corde propria ſignificatione ij nominantur, qui nullius criminis mortiferi ſibi conſcij ſunt. Præterea quia poteſt quis caſtus eſſe, & immundus corde, ſi aliquo mortifero ſcelere ſit inquinatus. Denique quia munditia cordis vniuerſam munditiam cõplectitur, non ſolius caſtitatis, quæ pars eſt munditiæ. Pſal. 23. *Quis aſcendet in montem Domini, aut quis ſtabit in mõte ſancto eius?* hoc eſt; Quis erit beatus? Rñdet Pſalmographus.

Pſal. 23.

C *Innocens manibus, & mundo corde.* hoc eſt, ꝙ manus hẽt mundas, & cor. Quemadmodũ hoc Pſal. is dr mundus corde, ꝙ cordis internam munditiam hẽt, non ſolam caſtitatem, ſic & hoc loco de quo agimus. Ita ẽt Prou. 20. Mundum cor nõ caſtum ſolùm, ſed purum, & criminum ſordib. minimè inquinatum ſignificat, his verbis: *Quis poteſt dicere, mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato. &c.*

Prou. 20.

Ratio autẽ huius beatitudinis appo-

D nendæ ea videtur fuiſſe, quod Iudæi externis corporis lotionibus dediti, de internis verò cordis non nimium eſſent ſoliciti, iuxta illud Mar. 7. *Phariſæi, & omnes Iudæi, niſi crebro lauerint manus, non manducant; & à foro niſi baptizentur,* i. abluantur, *non comedunt, & alia multa ſunt, quæ tradita ſunt illis ſeruare baptiſmata,* i. ablutiones, *calicum & vrceorum, & æramentorum, & lectorum, &c.* beatos igitur Dñs vocat mundos corde, qui de cordis munditia potius,

Mar. 7.

E quam corporis, & calicum & vrceorum ſoliciti ſunt. Pręterea quia ſcribę, & phariſæi Hypocritæ, vt dicitur Matthæi 23. *Similes erant ſepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus ſpecioſa, intus plena ſunt omni ſpurcitia,* ideo, *Beati* (inquit) *mundo corde,* ꝙ ab omni hypocriſi alieni, non externam ſolum virtutis ſpeciem habent, verùm etiam cordi perpurgando diligenter ſtudent, Hoc ſuadet Phariſæis ipſis eodem capite Dominus; *Væ vobis* (inquit)

Scribæ,

Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, quia mundatis quod deforis eſt calicis, & parapſidis, intus autem pleni eſtis rapina, & immunditia. Phariſæe cæce munda prius, quod intus eſt calicis, & paropſidis, vt fiat id quod deforis eſt mundum, &c. Confert hominem cum vaſe, calice, vel paropſide; cuius interna pars, qua cibus continetur, ablutionem magis flagitat, q̃ externa. ò homo (inquit) cæce, qui internas non vides cordis ſordes; munda prius quod intus eſt calicis, i. internā vaſis partem, i. cor, vt fiat, quod deforis eſt, mundum, i. extrema pars, ſ. opera.

Quoniam ipſi Deum videbunt.

Leu. 15.

Pſa. 83.

Pſalm. 41.

Immundi nō videbāt Deum in tēplo.

Iudæis immundis immundicijs legalib. Leu. 15 ingredi templum fas nō erat, Deumque videre, quo in templo habitabat, eo modo, quo in templo fidei oculis videbatur. iuxta illud pſ. 83. *Videbitur Deus Deorum in Sion*, i. in templo, ſiue tabernaculo Sionis, & Pſ. 41. *Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei*, ſ. in tabernaculo, in domo Dei. Huc forſitan Dominus reſpicit, cū ait; *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*. q. d. à legalib. immundicijs mūdi, Deum in templo habitantē vident; eo modo quo ibi videri poteſt fidei oculis. Immundi non vident, quia à templo arcentur. Mundi autem corde beati, quoniam Deum non in tēplo ſolū terreno fidei oculis, ſed in cæleſti ēt, poſt mortē apertiſſimo, clariſſimoq; intuitu videbūt. Immundi. n. corde, cęli aditu prohibent.

Cur Chriſtus mundis corde Dei promittat viſionem?

D. Hilar.

D. Aug.

Prætereà congruit præmium viſionis Dei, mundiciæ; quoniam quemadmodū ſol non niſi ab ijs cernitur, qui mundos habent oculos; ſic infinita lux Deus non niſi ab ijs videtur, qui mundum habent cor. vnde D. Hilarius Mat. 5. Mundis (inquit) corde conſpectum Dei Chriſtus ſpondet. nihil. n. pollutum, & ſordidum ad occurſum diuinæ claritatis inſiſtit, & ad conſpectum Dei acies obſoletæ mentis hebetatur, &c. D. Aug. lib. 1. de ſerm. Domini. Quemadmodum lumē hoc videri non poteſt niſi oculis mūdis ita nec Deus videtur niſi mundum ſit illud, quo videri poteſt, &c. Et ſerm. 14. lib. 17. homiliarum: Para (inqt) vnde videas Deū; Vt. n. ſecundum carnem loquar, quid deſideras ortū ſolis, lippis oculis? ſani ſint oculi, & erit illa lux gaudium, non ſint oculi ſani, erit illa lux tormentum. Non. n. corde non mundo videre permitteris quod non videtur niſi corde mūdo, &c. D. Leo; Meritò beatitudo hæc puritati cordis promittitur. ſplēdorē. n. veri luminis, ſordēs acies videre non poterit, &c.

Quō Deus corde videatur.

Dices; Nūquid Deus corde videtur? Corde videri aſſerit Aug. Quam (inqt) ſtulti ſunt, qui Deum iſtis exteriorib. oculis quærunt; cùm corde videatur, &c. Et in lib. 17. hom. ſer. 14. In corde (inqt) viſio Dei promiſſa eſt, non ſine cauſa; niſi quia ibi ſunt oculi, vnde videtur Deus, &c. Obijcies. Cor carneum eſt. Deus ſpiritus, caro ſpiritum videre nequit. Prætereà Deus intellectu cernitur; cor non eſt intellectus, ergo non cernitur Deus corde. Reſpondemus cor quod internū eſt homini, & inuiſibile, & vitæ fons, ſignificare in ſcriptura mentem ipſam internam, quæque ſub aſpectum non cadit atque ideò rectè Augu. ait, Deum corde videri. i. mente, & in corde eſſe oculos, quibus Deus videtur. i. in mente intellectum. Tribui autem cordi, ea quę ſunt intellectus, probatur ex Paulo ad Eph. 1. *Vt Deus* (inquit) *det vobis illuminatos oculos cordis veſtri, &c.* Ad Ro. 1. *Obſcuratum eſt inſipiens cor eorum*, Ad Ro. 10. *Corde creditur ad iuſtitiam, &c.*

Ad Ephe. 1.

Ad Rom. 1.

Ad Ro. 10.

Beati Pacifici.

D. Auguſt.

Qui ſint Pacifici.

Pacifici D. Auguſtino ij ſunt, qui pacatos habent animi affectus, quique ita ordinatas habēt hominis facultates omnes, vt inferiores ſuperioribus obtemperent, veluti in regno pace, tranquillitateque florente. Pacifici (inquit) in ſemetipſis ſunt, qui omnes animi ſui motus cōponentes, & ſubijcientes rōi. i. menti, & ſpiritui, carnaleſque concupiſcentias habentes edomitas; fiunt regnum Dei. In quo ita ſunt ordinata omnia, vt id quod eſt in homine præcipuum, & excellens, hoc imperet cæteris non reluctantibus, quæ ſunt nobis, beſtijſque communia. atque id ipſum, quod excellit in homine, id eſt, mens, & ratio ſubijciatur potiori, quod eſt ipſa veritas vnigenitus filius Dei, &c. In libr. autem 1. Retr. capit. 19. aduertit, non omnino poſſe extingui bellum, quod inter carnem, ſpiritumque geritur, ita vt pax ſit in hac vita pleniſſima.

Digi

Bellum inter carnem & ſpiritum non poteſt omnino in hac vita extingui.

Non poteſt (inquit) in hac vita cuiquam A prouenire, vt lex repugnans legi mentis omnino nō ſit in membris; id nunc pacifici agunt, domando concupiſcentias carnis, vt ad pacem pleniſſimam quandoq; veniatur. &c.

Aduerte nomen grecum apud Matthęum eſſe εἰρηνοποιοί, ſignificat autem pacificantes, vel pacem facientes à nomine, εἰρήνη, id eſt pax, & verbo, ποιέω, id eſt, facio. Eos ergo beatos appellat Chriſtus, qui pacem faciunt, hoc eſt, qui odia, B cōtentiones, lites, iurgia reſtinguunt; diſſidentes odio, amicitia iungunt; nè ſimultates exoriātur, cauent. Hi vero à ſe ipſis incipiunt. Vt enim alios in pacē reducāt, pacem ipſos habere neceſſe eſt. Hæc eſt D. Hieronymi ſententia Matthęi 5. Beati (inquit) pacifici, qui primū in corde ſuo, deinde & inter fratres diſſidentes pacem faciunt. Quid enim prodeſt alios per te pacari, cum in tuo animo ſint bella vitiorum? hæc Hieron. & D. Greg. Nyſſenus; C eſt (inquit) pacificus is, qui pacem alteri dat. At nemo præbere alteri poſſit id, quod ipſe nō habeat. &c. Similiter Chryſoſtomus. Bernardus item; Beati (inquit) qui de ſua reconciliatione nō ingrati, & pro fratribus ſuis piè ſoliciti, eos quoq; quātū pręualent, & ſibi, & Deo recōciliare laborant. &c. Et Haymo; pacifici (ait) dicuntur, qui pacem faciunt; primùm in ſe ipſis, deinde in cæteris. &c. Theophyl. præterea; Nō ſolum illi, qui cum alijs pa D cē habent, ſed & qui ſeditioſos alios cōciliant. &c. Euthym. Beati pacifici, qui non ſolum ipſi ſeditiones non mouent; ſed & alios mouentes ad pacem reducūt. &c. Cardinalis Petrus Damiani; Beati pacifici non ſolum pacati, ſed pacifici, facientes pacem, concordiæ ſemina ſeminantes. &cęt.

D. Hieron. — *Greg. Nyſſ.* — *Bernardus.* — *Haymo.* — *Theophyl.* — *Euthym.* — *Card. Petrus Dam.*

Extendo etiam beatitudinem ad eos, qui à Deo diſſidentes hæreticos, improbos ve alios homines in pacem Dei reuo E cant, nec ſine autoribus extendo. Theophylactus: Pacifici, inquit, ſūt, & qui per doctrinam inimicos Dei cōuertunt. &c. Chromatius; Potior, īquit, & ſublimior pacificatio intelligenda eſt à nobis. Illam dicam, qua homines gētiles, qui inimici ſunt Dei, per inſtantiam doctrinæ, adducūtur ad pacem, qua peccatores emendantur, & Deo reconciliantur, qua hæretici corriguntur. &cæt.

Theophyl. — *Chromati*

Beati quidem ſunt pacifici, qui pacem Eccleſiæ cuſtodiunt, fouent, tuentur, ac promouent. Cōtra infeliciſſimi ſunt illi homines, qui ſchiſmata, hæreſumque diſcordiā, veluti Zizania tartarea ſemināt pacemque Eccleſię perturbāt. Si filij Dei pacifici vocantur; hos meritiſſimò filios diaboli appellabimus à patre enim diabolo pacē diſturbare didicerūt. Hic fructus hęreſis eſt, diſcordia, diſſēſiones, bella, inobediētia. Fructus autem veræ fidei, pax, vnitas, obedientia. Quod noſtri tēporis hæreſes ſatis fecere compertum.

Hæretici Reip. perturbatores & pacis.

Quoniam filij Dei vocabuntur.

Præmiū pacificorum.

Hoc pacificorum eſt præmiū, filij Dei uocabuntur, hoc eſt, nominabūtur, nomē filiorum Dei aſſequentur, nobiliſſimo nomine filiorum Dei illuſtrabūtur. Cur autem nomine tanto digni ſint, ratio eſt, quia Deū imitantur, qui pacis eſt ſtudioſiſſimus. Bernadus; Pacifici, inquit, filij Dei vocabuntur, non eſt enim Deus diſſenſionis, ſed pacis, ideòque filios pacis, Dei quoque filios dignum eſt appellari. &c. Nam imitatione, vel Dei filij, vel diaboli homines efficiuntur. Filius enim naturalis natura imitatur patrem; filius moralis imitatur moribus. hinc illud Chriſti Ioan. 8. *Vos ex patre diabolo eſtis*. Vndè Iudęi filij diaboli? (rogat Auguſt. in cōmentarijs Ioannis) reſpondet, imitando, non naſcendo. &cæt. Eodem modo filij Abrahæ dicuntur Chriſtiani ex ſententia eiuſdem patris tractatu 42. in Ioannem. Imitando (inquit) Abrahæ fidem, filij facti ſumus. &c. Item; habet Deus vnde excitet filios Abrahæ; Fient filij, qui fidem fuerint imitati. &c. Fidem, inquā, viuam, & operibus fulgentem, iuxta illud Chriſti Ioā. 7. *Si filij Abrahæ eſtis*, opera Abrahæ facite. &cæt.

Cur pacifici filij Dei appellētur. — *D. Bern.* — *Filij dicuntur natura & imitatione.* — *Ioan. 8.* — *D. Auguſt.*

Alij aiunt filiorum Dei nomine vocari pacificos, quòd Chriſtum Dei naturalē filium imitentur; qui maxime fuit pacificus, pacem enim inter homines, & Deū, Angelosque effecit. Chryſoſt. filij Dei vocabuntur, ſiquidē vnigeniti hoc pręcipuum opus fuit, diſtantia copulare, cōciliare pugnantia. &c. Haymo: Qui filiū Dei ſpecialiter in patris obſeruatione imitantur, rectè filij illius vocantur. Theophyl. Pacifici (inquit) filij Dei fiunt. Etenim

Theophyl.

vnigenitus

vnigenitus cōciliauit nos Deo. &c. Euthym. Pacifici filij Dei vocabuntur, vt pote filium eius vnigenitum imitantes, cuius opus fuit diſſidentia in vnum reducere, atque inimicos reconciliare. &c. D. Thomas; Pacifici filij Dei vocabūtur; quia habēt officiū filij Dei. Ad hoc enim filius Dei veniſſe dicitur in mundum, ut congregaret diſperſa. Ad Epheſ. 2. *Ipſe eſt pax noſtra.* Ad Coloſ. 1 *Pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſunt. &c.*

Euthym. | D. Thom. | Ad Ephe. 2. | Ad Coloſſ. 1

Beati qui perſecutionem patiuntur.

Octaua, & extrema hæc eſt beatitudo, quæ in tolerantia perſecutionem cernitur. D. Auguſtinus hanc beatitudinē ait homines clarificare, probare, conſummatoſque oſtendere. Octaua (inquit) cōſummatum, perfectumque hominē oſtendit, & probat. Item, ſeptem ſunt, quæ perficiunt, octaua clarificat, & quod perfectū eſt demonſtrant. D. Greg. Nyſſen. octaua (inquit) beatitudo tanquam vertex omnium beatitudinum, in ſummo gradu boni aſcenſus poſita eſt. D. Bern. martyrum prærogatiuam vocat, Octaua (ait) beatitudo martyrū eſt prærogatiua. &c. D. Hierony. octaua veræ circuncíſionis beatitudo, martyrio terminatur. &c.

D. Auguſt. | *Perſecutio hominē clarificat, & probat.* | D. Gregor. Nyſſ. | D. Bernar. | D. Hieron.

Quamobrē quæritur; Num ſolos martyres complectatur? Reſpondetur, non ſolos martyres complecti; ſed alios etiā omnes, quicunque propter iuſtitiam perſecutionem tolerant. Ad martyres tamē præcipue ſpectat. Non ſoli martyres (ait Theophyl.) ſed & multi perſecutionem patiuntur; quia iuuant iniuria afflictos, & in ſumma, omnem virtutē fouēt. Iuſtitia enim eſt omnis virtus. Chromatius. Non immerito (inquit) eſuriendam, ac ſitiendam iuſtitiam dominus memorauit, cuius deſiderio in tantum eſurire nos docet, vt propter eam, & perſecutionē mundi, & pænas corporis, & ipſam mortē cōtemnere debeamus. In qua ſignificatione martyres maxīmè declarantur. &c. Probatur hæc ſententia ex verbis Domini ſequentibus; *Beati eſtis cum maledixerint vobis & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos mentientes, propter me. &c.* Martyres ij ſunt, qui pro Chriſto, & iuſtitia occiduntur. Beati autē ſunt & illi qui ſic occiduntur, & illi, qui maledicta, opprobria, contumelias, ceteraq; huiuſmodi perferunt, etſi uita minime priuentur.

An ſolos martyres hæc beatitudo complectatur. | Theophyl. | Chromat.

Propter iuſtitiam.

Eos qui perſecutionem patiuntur, beatos non facit ſola perſecutio; ſed perſecutionis cauſa, ſi iuſtitiā eſt. Quamobrē D. Hieron. Signāter (ait) Chriſtus dixit; *Propter iuſtitiam.* Multi enim perſecutionem propter ſua peccata patiuntur, & nō ſunt iuſti, &c. Et Aug. Multi (inquit) hæretici multa patiuntur, ſed ideò excluduntur ab ipſa mercēde, quia non dictum eſt tantum; *Beati qui perſecutionem patiuntur*; ſed additum eſt. *Propter iuſtitiam.* Vbi autem ſana fides non eſt, non poteſt eſſe iuſtitia. &c. Iuſtitia autem hic vniuerſe pro omni virtute ſumitur, vt Chryſoſtomus ſentit, & alij. Perſpicuumque eſt, non loqui Dominum de iuſtitia ſolum, quæ peculiaris uirtus eſt, ſed de omni virtute.

Cauſa perſecutionis. | D. Hieron. | D. Auguſt.

Quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.

Præmium primæ, & extremæ beatitudini regnum promittitur cælorū. Idē vero præmium ſignificatum eſt reliquis pręmijs, quę cæteris proponuntur. Chryſoſ. homil. 15. Tu (inquit) etiam ſi per ſingulas beatitudines, regnū non audias repromitti; nequaquam tamen mærore turberis. Etſi enim retributiones ipſas differenter appellat; eas tamen profectò cunctas, ad unum cælorum regnum adducit. Quādo autē dicit: *Et lugentes conſolabuntur, & miſericordes miſericordiam conſequentur, & mundi corde Deum videbunt, & pacifici filij Dei vocabuntur,* nihil omnino aliud, niſi cæleſte regnum, per hæc cuncta deſignat. Item, Propterea Chriſtus in cūctis uirtutibus, & promiſſionibus, beatitudinem poſuit; ut ne quid ſenſibile ſperandum putares. Neque enim eſſet beatum talibus coronari, quæ in præſenti vita continuo ſoluuntur, ac defluūt, & fugacius quam vmbra præteruolant. Auguſt. de ſerm. Dñi in monte: Vnū (inquit) præmiū, quod eſt regnū cælorum, pro his gradibus, variè nominatum eſt. Item Euthym. Quanquā (ait) variæ videntur acceptæ retributiones, propter nominum varietatē, omnes tamen regnum cęlorū deſignant. Si quidem omnes qui his digni habentur retributionibus, regno quoq; cælorum fruuntur, ideo etiam omnes beati dicti ſunt.

Premia beatitudinū omnia regnum cælorum ſignificant. | D. Chryſ. | Euthym.

Diuus

D.Bern. D.Bern. paupertati in prima beatitu- A dine, & martyrio in hac octaua promiſſum eſſe uult regnum cœlorum quoniam paupertas genus quoddam martyrij eſt. Quid (inquit) ſibi uult, quod eadem promiſſio facta eſt pauperibus, & martyribus, niſi quòd uere martyrij genus eſt, paupertas uoluntaria? Item, propterea pauperibus pariter et martyrib. regnum cælorum promittitur, quia paupertate emitur, ſed in paſſione pro Chriſto, abſque omni dilatione percipitur. Hæc ille. B

Beati eſtis, cùm maledixerint vobis homines.

Octauam beatitudinem latius exponit. Beatos illos pronunciat, qui hominũ maledicta, contumelias, opprobria, & perſecutiones patienter tulerint. Sed addit, *Propter me*, Vt.n.ait Auguſtinus, epiſtola 61 *Pœna non fecit martyrem, ſed cauſa, &c.* Videlicet, quia propter Chriſtum pœna toleratur. Addit etiam Chriſtus; *Mentientes* Nam opprobria falsò in nos iactata propter Chriſtũ, animo æquo ferenda ſunt. Illud maledictum contemnendũ eſt (ait Hier. Mat. 5.) quod beatitudinem creat, quod falſo maledicentis ore profertur. Vnde & Dominus definit, quæ ſit beata maledictio dicens: *Omne maledictum aduerſum vos, mentientes, propter me, &c.*

D. Aug.

D. Hier.

Beata maledicta quæ ſunt.

Adiungit Dominus non ſolùm ferenda beata maledicta (ut Hieron. appellat) D & beatam perſecutionem patiente animo, ſed etiam exultante. *Gaudete* (inquit) *& exultate*; iuxta illud Pauli ad Roma. 5. *Gloriamur in tribulationibus.* Hanc exultationem, gaudiumque parit in ipſa perſecutione, cœleſtis gloriæ conſideratio, præmiumque, & merces ijs, qui perſecutionem, & opprobria pro Chriſto tolerãt, propoſita. *Gaudete* (inquit) *& exultate quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis.* Quàm glorioſa eſt (ait Chromatius) perſecutionis E huius tolerantia, cuius mercedem Dominus repoſitam eſſe dicit in cælis. Et idcircò propoſitæ gloriæ præmium conſiderantes, ad omnem tolerantiam paſſionis parati eſſe debemus; ut conſortes gloriæ eſſe mereamur. Autor imperf. Qui concupiſcit quæ in cœlo ſunt; opprobria nõ timet in terris. Nec cogitat quid loquantur homines propter ipſum, ſed quid iudicet Deus de ipſo, &c.

Iniuria læto animo ferenda.

Ad Rom. 5

Cromat.

Autor imp.

CAPVT IIII.

Mor. De beatitudinibus.

CÆleſtis Hieruſalem portæ, ex margaritis fabricatæ dicuntur, Apocal. 21. *Apoc. 21.* *Duodecim portæ* (ait Ioannes) *duodecim margaritæ ſunt per ſingulas, & ſingula portæ erant ex ſingulis margaritis, etc.* Ad fulgentiſſimas has portas, qui ducant gradus hic locus indicat. Sunt autẽ gradus octo, quos beatitudines appellamus. idcirco, quod ad cæleſtes ianuas ducant. Portæ margaritæ ſunt, conſentaneum eſt gradus quoq; ut ſplendori portarum reſpondeat, margaritas eſſe. Ideòque meritò Epiſcopus *Chromat.* antiquus Chromatius; Gradus, ait, quoſdam firmiſſimos, ex lapidibus pretioſis ſternit quodammodo Dominus, p quos animæ aſcendere poſſint ad regnum cæ- C lorum, &c. Primus gradus fulgẽtiſſimus eſt ſmaragdus, ideſt paupertas. ſecundus Chryſ. hoc eſt, manſuetudo, tertius ſardonix, i. luctus: quartus Carbunculus, i. fames, ſitiſque iuſtitiæ, quintus topazius .i. miſericordia, ſextus Sapphirus, i. cordis puritas, ſeptimus Hyacinthus, i. pacificatio: Octauus Adamas. i. perſecutionis tolerantia.

Secundò. Olim Moſes Deo iubente Exo. 14. in medijs maris rubri fluctib. Iſraelitis viam aperuit, qua in terram rep promiſſam tranſirent. hoc uerò loco Moſe multò præſtantior Chriſtus, in medio huius pelagi i. mundi, gurgite, aperiens os ſuum, octo aperuit uias, per quas in cælum promiſſum tendamus. Viam illã, quam Moſes aperuit, utraque ex parte aquarũ cingebant rupes horrendæ, uias uerò quas Chriſtus aperit, amœni circundãt horti, amœniſſima prata. Paupertatis intuere uiam. una ex parte beatitudinẽ, ex altera cœlorum regnum, mediam paupertatem cernes. *Beati* (inquit) *pauperes ſpiritu quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* Inſpice uias mãſuetudinis, luctus, miſericordiæ cæteraſq; uias inter beatitudinem, cœleſtiſque regni amœnitatem, omnes uidebis interiacere. Vt ſi uiæ aſperæ, atq; difficiles, te forſitan terrẽt, quæ circumeas eſt amœnitas alliciat. *Filij Iſrael* (ut eſt in cantico Moſis Exod. 15.) *ambulauerunt per ſiccum in medio eius*, i. maris rubri, p uiam quam

Octo beatitudines via aperta in cælum.

quam aperuit Moſes. Similem in modũ filij Chriſti, ambulant per ſiccum in medio furentis pelagi, idelt mundi; ꝑ uias quas aperuit Chriſtus. Fluctib. obruuntur Aegyptij, i. mundi amatores; per ſiccum ambulant Chriſti dilectores. Fluctibus diuitiarum obruuntur cupidi diuites, per ſiccum ambulant ſpiritu pauperes. Fluctib. iracundię abſorbentur iracundi; per ſiccum ambulant mites. Fluctib. inanis lętitię, turpiſque uoluptatis, demerguntur uoluptarij omnes, per ſiccum ambulant lugentes. Fluctib. iniuſtitię opprimuntur iniuſti, per ſiccum ambulant qui iuſtitiam eſuriunt, ac ſitiunt. Idemq; in reliquis apparet, quos Chriſtus beatos appellat.

Pſal. 76. Tertiò, de uijs Dei in mari rubro canit Pſalmographus. Pſal. 76. *Semita tua in aquis multis, & veſtigia tua non cognoſcentur.* at de ſemitis, quas in aquis multis ſeculi huius, Chriſtus ſtrauit, aliter canere poſſumus. *Semita tua in aquis multis*, i. in mari, in mundo, *& veſtigia tua cognoſcentur*. In ijs n. ſemitis Chriſti ueſtigia cernimus, altiſſimè impreſſa ad memoriam ſempiternam. Paupertatis ueſtigia indicat pręſepium, indicat crux, indicant uerba illa Matthęi 8. *Vulpes foueas habent, & volucres cęli nidos, filius autem hominis non habet, vbi caput reclinet.* Manſuetudinis uerò, uerba illa oſtendunt Iſa. 53. *Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum, &c.* iam uerò quis nam peccata hominum acerbius, quam Chriſtus defleuit? quis iuſtitiam plus dilexit? quis cor purius habuit? quis pacificationis ſtudioſior fuit? quis perſecutiones, opprobria, acerbiſſimoſque cruciatus patientius tulit? Hinc illud 1. Petr. 2. *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius, &c.* Secuti ſunt, ſequunturque hodiè hęc Chriſti veſtigia uiri ſanctitate pręcellentes, ipſique in his uijs ſua etiam veſtigia fixa reliquerunt, ut nos quoque ſequamur. In profundo mari conſignata Iſraelitarũ ueſtigia, aquis coeuntibus euanuerunt. At in ſemitis Chriſti, apparent pauperum ſpiritu veſtigia quamplurima, qui diuitiarum abiecto onere, celeri curſu in cœlum aſcenderunt. Apparent veſtigia manſuetorum, qui iracũdiæ exardeſcentes flammas, manſuetudine reſtrinxerunt, lugentium, qui lacrymis crimina expurgarunt, illorum quoque, qui iuſtitiam veluti cibum dulciſſimum, potũque ſuauiſſimum eſurierunt, ac ſitiuerũt necnon mundorum corde, miſericordiũ pacificorum, et perſecutionem alacriter tolerantium. Apertæ ſunt viæ, & pedib. ſanctorum tritæ, veſtigijſque omni ex parte ſunt conſignatæ. Præcedunt illi, præcedentes ſuo exemplo nos ducunt. Sequamur.

Mat. 8. — Iſa. 53. — 1. Pet. 2. — *Veſtigia ſanctorum in his vijs relicta.*

Beatitudo mundi externa Chriſtiana eſt interna. D. Aug.

Quartò. Mundi beatitudo externa eſt, externiſque in reb. diuitijs, voluptatib. imperioq; ſita; at chriſtiana interna eſt, in paupertate, manſuetudine, perſecutionum tolerantia, cęteriſque virtutibus collocata. Hinc illud Aug. li. 1. de ſerm. Domini c. 9. Animaduertat quiſquis delicias huius ſeculi, & facultates rerum temporalium quærit, in nomine Chriſtiano intrinſecus eſſe beatitudinem noſtram, ſicut de anima eccleſiaſtica ore ꝓphetico dicitur Pſ. 44. *Omnis gloria eius filiæ Regis ab intus.* Nam extrinſecus maledicta, perſecutiones, & detractiones promittuntur, de quib. tamen magna merces eſt in cælis, &c. Lege eundem Augu. de verbis Domini ſerm. 64.

Beatitudinem pingit Chriſtus.

Quintò. Apelles pictor (ait Clemens Alex. lib. 2. ſtrom.) cũ vidiſſet quendam ex ſuis diſcipulis pinxiſſe Helenam multo auro ornatam, ò adoleſcens, dixit, cũ non poſſes pingere pulchram, feciſti diuitem, &c. Eundem in modum mundus pingit beatitudinem; quo ille Apellis diſcipulus Helenam pinxit. pulchram beatitudinem neſcit pingere; pingit diuitẽ, & voluptatib. affluentem. Beati (inquit) opulenti, beati qui delicijs affluitis, beati qui ridetis, beati qui omni dolore, omnique perſecutione caretis. At Chriſtus cæleſtis pictor, non diuitem pinxit beatitudinem, ſed pulcherrimam, & q̃a pulcherrimam non diuitiæ faciunt ſed paupertas, ideò beatitudinem pauperem pinxit. *Beati* (inquit) *pauperes ſpiritu*. Vultum vero illius pingit mitiſſimum, & ſereni inſtar cæli, nullis iracundiæ nubib. obductum: *Beati* (inquit) *mites*. Adiunxit oculos, lachrymas veluti pulcherrimos vniones effundentes, *Beati qui lugent*. Iam vero cor efformauit puriſſimũ miſericordię, iuſtitięq; cupiditate plenũ, *Beati mundo corde, beati miſericordes, beati qui eſuriũt, et ſitiunt iuſtitiam.* Addidit columbam illã, q̃ poſt Noeticum diluuium, oliuę ramum

hoc,

hoc eſt, pacis ſignũ, roſtro prætulit; *Beati pacifici*. Leonibus rugientibus illam circũdedit, qui omnes hiatu ſæuo minantur; *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam*. Denique cæleſtis regni globum in manu dextera effinxit, quoniam beatitudini cæleſtis regni præmium propoſuit. *Beati* (inquit) *pauperes ſpiritu quoniam ipſorum eſt regnum cælorum, &c.* Lege D. Gregorium Nyſſenum libro de Beatitudinibus cap. 1. Chriſtus (ait ille) ad imitationem eius quod ſolum eſt beatũ, animam noſtram quaſi pingendo reconcinnat; ſingula quę pertinent ab beatitudinem ſermone deſcribit, &c.

Greg. Nyſ.

Sextò, Epictetus Philoſophus Stoicus, cuius tanta fuit olim admiratio, vt lucerna eius fictilis tribus drachmarũ millib⁹ penderetur, teſte Gellio lib. 17. c. 19. magnopere duo hæc verba commendabat; *ἀνέχου καὶ ἀπέχου*, id eſt, *Suſtine, & abſtine*. Significat primũ labores, moleſtias, cruciatuſque omnes patienter ſubeundos; ſecundum verò voluptates, vitiaq. omnia conſtanter fugienda. Hinc illud D. Auguſtini ſerm. 245. de tempore. Duo (inquit) ſunt quę in hac vita, veluti laborioſa pręcipiuntur à Domino, Cõtinere, & Suſtinere. Iubemur enim cõtinere ab ijs, quæ in hoc mundo dicuntur bona; & ſuſtinere, quæ in hoc mũdo abũdant mala. Illa continẽtia, iſta ſuſtinẽtia vocatur, duæ virtutes quæ mundant animam, & capacem faciunt diuinitatis. Vt eſt continentiæ felicitati mundi non credere; ita & ſuſtinentiæ iniquitati mũdi non cedere. Sic Auguſtinus. His duob⁹ verbis, Suſtine, & Abſtine, continẽtia, & ſubſtinentia, ferè omnes hæ beatitudines continẽter. Nam prima, *Beati pauperes*, à diuitijs: tertia, *Beati qui lugent*, à delicijs: ſexta, *Beati mundo corde*, à vitijs: ſeptima, *Beati pacifici*, à rixis, ac iurgijs, docet abſtinendum. Rurſus, ſecunda, *Beati mites*, & extrema, *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam*; iniurias, labores, ac cruciatus patienter indicant eſſe ſuſtinẽdos. Quarta verò, *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam*, virtutes prædicat eſſe expetendas. Quinta *Beati miſericordes*, iuuandi proximi documentum tradit.

Epictetus.

Suſtine, & abſtine.

D. Auguſt. Duo præcipit Deus, cõtinere, & ſuſtinere.

His duobus verbis ſuſtine, & abſtine beatitudines octo continentur.

Itaq. qui beatus eſſe vult, ſciat malis, & bonis, benè vti. Duo autem ſunt bonorum genera; quædam terrena ac fluxa, vt opes; alia cœleſtia, ac diuina, vt iuſtitia, & ſanctimonia. Terrena bona, vel omnino per paupertatẽ repudiet, iuxta illud: *Beati pauperes*; vel retinens per miſericordiam proximo impertiat, iuxta illud: *Beati miſericordes*. Cœleſtia verò bona eſuriẽs, ac ſitiẽs ſemper quærat; iuxta illud: *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam*. Malorũ quoque quædã culpæ mala, alia mala pœnæ, appellantur. culpæ mala defleat, & toto conatu fugiat; cordiſq. puritatem conſectetur, iuxta illud; *Beati qui lugent*, & *beati mundo corde*. Pœnæ mala manſuetè, fortiterque toleret, iuxta illud; *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam*, &, *Beati mites*. In proximum quoq. animi ſui bona, pacemq. deriuet; in pacẽ Dei impios reducat, odia, diſtenſioneſq. compeſcat, iuxta illud; *Beati pacifici* Quę ſi faciet, non ſolum terq. quaterque, id eſt, ſepties, ſed bis quater, id eſt, octies, beatus erit. Octo enim ſunt beatitudines, quas complectetur. De ſingulis dicamus nonnihil.

Bonis, & malis, bene vtendum.

CAPVT V.

Morale. De paupertate.

Beati (ait Dominus) *pauperes ſpiritu*. Spiritu pauperes Spiritus Sanctus efficit. Nemo enim tam inſigne factum niſi Spiritus Sancti afflatu aggreditur. Egregium facinus eſt munitas vrbes expugnare, fortiſſimoſq. exercitus deuincere; quod ſine duce effici nequit. Sed multò præcarius factum eſt, diuitiarum, caducarumq. rerum cupiditatem omninò obijcere, ac ſuperare; quod abſq. Spiritus Sancti ductu præſtari non poteſt. Si proſper flatus nõ aſpiret velo, ſoluere à terra nequit nauis; eundem in modũ ſi Spiritus Sanctus non perflet mentem, à rebus terrenis ſoluere nõ poteſt homo. Dicitur Deus pſalm. 134. ex theſauris, id eſt, abſconditis locis, ventos producere: *Qui producit* (ait pſalmographus) *uentos de theſauris ſuis*. id quod Spiritus Sancti flatibus maxime congruit. Sunt enim pretioſiſſimi hi flatus in theſauris diuinæ ſapientię, ac prædeſtinationis recondit i; inde emittũtur, naueſq. id eſt homines, longiſſimè à terra,

Spiritu pauperes Spiritus Sanctus facit.

Pſal. 84.

Spiritus Sancti flatus à terra hominẽ ſeparat.

terra, id eſt, terrenis cupiditatibus ſepa-
rāt, tranquillúque in portū, id eſt, regnū
cælorum impellunt. *Beati* (inquit) *pauperes*
ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Si
vehemens flat ventus, pelaguſque inflat,
qui nauigant merces in pelagus iactant;
vt depreſſam exonerēt nauē, ne forte flu
ctibus obruatur; quod ijs cōtigit, qui Io
Ionas 1. nam Prophetā olim vehebant. Ionę c. 1.
Spiritus ſā- *Miſerunt vaſa, quæ erant in naui in mare; vt*
Eti vehemēs *alleuiaretur ab eis, &c.* Similem in modum,
flatus ſi ſpi- ſi ex theſauris ſuis Deus ; validū emittit
rat, facile di afflatū, ſi paupertatis ſpiritus vehemens
uitiarū ia- ſpirat: caducorum omnium bonorum fa
cturam fa- cile iacturā facimus, vt exoneremus ani-
cimus. mā, ne terrenis curris ſubmergatur. O vti
liſſimam iacturam. Libenti animo, qui
nauigā, merces etſi pretioſiſſimas in ma
re iactarent, ſi ea iactura nō periculum ſo
lùm effugeretur. verum etiā pretioſiori-
bus alijs mercibus vacuata nauis cōple-
retur. Id vero pauperibus euenit Euāge
licis. Etenim viri religioſi, qu ſanctiſſimi
Spiritus afflatu pmoti, diuitias abijciūt
non ſolùm ſubmerſionis ęternæ effugiūt
periculum, quod diuitiæ conflant, ſed e-
tiam multò pretioſioribus diuitijs, vide
licet regni cœlorum, vacuatum animū,
corpuſque complent. *Beati* namque *paupe*
res ſpiritu quoniam ipſorum eſt regnum cælorū.

Itaque duabus de cauſis vtiliſſima eſt
Pōdus diui- hæc caducarum rerum iactura. Prima, ne
tiarū mer- demergamur. Graui enim auri, & argēti
git, ideo ab pondere, animus obruitur. Pōderoſa res
ijciendum eſt aurum (ait D. Greg. Nyſſenus in li. de
D. Gr. Niſ. beatitud. c. 1.) Si igitur ad ſuperna nos
accedere oportet, ab ijs quæ deorſum tra
Crates The hunt, inopes ſimus, vt in ſupernis verſe-
banus. mur; &c. Crates Thebanus vt ſcribit D.
Hieronym, li. 2. contra Iouinianū, proie
cto in mare nō paruo auri pōdere: Abi-
te (dixit) peſſum malę cupiditates, ego
vos mergā, ne ipſe mergar à vobis, &c.
Idē dictū pauper vſurpat euāgelicus, di-
uitiarū abijcit onera, terrenarūque rerū
cupiditates ſubmergit, aiens: Ego vos
mergā, ne ipſe mergar à vobis: qui enim
cupiditates effrænatas nō mergit, ab illis
D. Auguſt. mergitur. Naufragiū fugis (ait Auguſti-
nus Pſā. 51.) et plumbū amplecteris? &c.
Non graue plumbum complectendū eſt
natanti, ſed omnia, ad veſtes vſque, ſunt
excutienda, omnia ſunt abijciēda, omnia
amittenda, ne vnus Deus amittatur. Vn-
D. Hieron. de Diuus Hieronymus epiſt. 11. ad Age

A ruchiam: Melius (inquit) eſt rem fami-
liarem minui, quàm ſalutem animæ peri
re. Melius eſt amittere, quod velimus, no
limus, aliquādo periturū eſt: melius eſt
ſpōte dimittere, quàm id amittere, id eſt
Deum, pro quo omnia dimittenda ſunt,
&c. Et in epiſtola ad Exuperantiū: Proij
ce (ait) ſarcinam ſæculi, nec quæras diui-
tias, quæ camelorum prauitatibus cōpa-
rantur. Nudus & leuis, ad cœlū euola: ne
alas virtutum tuarū, auri deprimant pō-
B dera, &c. Id feciſſe D. Baſiliū ait D. Gre- *D. Gregor.*
gorius Nazianzenus in oratione de Di- *Naziam.*
uo Baſilio: Baſilius (inquit) omnibus fa-
cultatibus proiectis, leuiter, facileque vi
tæ pelagus tranſmittebat, &c.

Secūda cauſa, cur vtiliſſima iactura eſt
hæc eſt, vt cum æternis opibus, mox peri
turus opes cōmutemus. *Beati* (inquit) *pau*
peres ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum calo-
rum. Vtiliſſima ſanè negotiatio eſt, qua *Paupertatis*
flu xæ res, cum ſempiterno regno cælorū *vtiliſſima*
C permutantur. Plus accepimus, quàm de- *negotiatio.*
dimus, (ait D. Hieronymus ad Pamma- *& commu-*
chium) parua dimiſimus, & grādia poſſi *tatio.*
demus, &c. Gen. 26. *Seuit Iſaac in terra illa:* *Gen. 26.*
et inuenit in ipſo anno centuplum, &c. Vberri
ma terra eſt, quæ ſemē cētuplicat; at vbe
rior eſt euangelica paupertas, quæ centu
plum metit, & æternam vitā cōſequitur.
D. Hieronymus ad Pammachiū: Centu *D. Hieron.*
plicato (ait) fęnore, Chriſti promiſſa red
duntur. In tali Iſaac quondam agro ſeue *Gen. 32.*
D rat. &c. Gē. 32. ait pauperis typus Iacob:
In baculo meo tranſiui Iordanem iſtum, & nunc
cum duabus turmis regredior, &c. Baculo cru- *D. Auguſt.*
cis innixus, omnibus diuitiarū abiectis *Naziam.*
ſarcinis, euāgelicus pauper iter facit, ſed
tandem in die iudicij, cum duabus regre
dietur turmis, beatitudine, videlicet, ani-
mi, & corporis. *Beati enim pauperes ſpiritu.*
Adde illud Auguſtini ſer. vltimo de di-
uerſis: Quid eſt glorioſius homini, quam
ſua vendere, & Chriſtum emere? &c. Et
E illud Nazianzeni Gregorij carmen, in
tractatu de beatitud. & ſpir. vit. regul.

Felix qui Chriſtum fortunis omnibus emit.

Diximus ſupra beatitudines gradus
eſſe ex margaritis fabricatos, qui in cæle *Primus in*
ſtes ducūt portas. Primus gradus à terra *calū beati-*
attollens, primaque margarita pauper- *tudinū gra-*
tas eſt. In terra naſcitur gēma hæc pretio *dus pauper-*
ſa: ſed ab hominibus illius ignorabatur *tas.*
ptiū. Deſcēdit de cælo ſapiētiſſimus mar
garitarius,

Paupertas margarita ſummi pretij.

D. Bern.

garitarius; quanti pretij eſſet indicauit. A etenim regni pretium continere docuit: *Beati* (inquit) *pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* Neque vero pretium verbis ſolùm oſtendit; ſed etiam opere; dum illam è cælis deſcendens quæſiuit in terris. Audi D. Bernardum ſer. 1. de vigilia Natiuit. Paupertas (inquit) nõ inueniebatur in cęlis: porrò in terris abũdabat hæc ſpecies; & neſciebat homo pretium eius. Hanc itaq. Dei filius concupiſcens, deſcendit vt eam eligat ſibi; & B nobis quoq. ſua æſtimatione faciat pretioſam. &c. Pretioſa hac gemma cælum emimus; illam verò quo nam pretio ememus? Magno quidem; omnibus enim quas poſſidemus opibus illa emenda eſt. Hoc illius pretium, tanti ęſtimatur. Quicunque paupertatis margaritam emit, omnia quæcunq. poſſidet pro paupertate tradit, illi euangelico ſimilis negotiatori, qui Matthæi decimo tertio: *Inuenta vna pretioſa margarita, abijt, & vendidit omnia* C *quæ habuit, & emit eam.* Si quidpiam retinueris, ſi omnia non tradideris, gemmam non emes.

Quo pretio emitur paupertas, quæ cęlũ emit.

Matth. 13.

Quas nam vires (ais) gemma hæc habet? mirabiles ſanè. Nam paupertas primò cor tranquillat. Quid enim quietius (ait Diuus Gregorius libro decimo octauo Moral. capite vigeſimo quinto) quàm nihil huius ſæculi appetere? Et Seneca epiſtola decima ſeptima: Paupertas expedita eſt, ſecura eſt. ſi vis vacare animo, aut D pauper ſis, aut pauperi ſimilis. &c. Ex puluere Ægypti Exod. 8. orti ſunt ſciniphes. Quid diuitiæ niſi puluis Ægypti ſunt? ex illis ſciniphes, id eſt, curæ & ſolicitudines exoriuntur, quæ mentem pungunt. D. Greg. Iob. 31. ad illa verba: *Si expaui ad multitudinem &c.* Magna (ait) ſecuritas cordis eſt, nihil concupiſcentiæ habere ſæcularis. nam ſi ad terrena adipiſcenda cor inhiat, ſecurum, tranquillumque eſſe nullatenus poteſt. &c. D. Chryſoſt. E homil. 18. in epiſt. ad Hebr. Paupertatem tranquillum appellat portum. Paupertas (inquit) eſt manu ductrix quędam in via, quæ ducit ad cælum: athletica vnctio, exercitatio magna, & admirabilis; portus trãquillus. &c. Item homil. 48. in Matth. Si animum (ait) auari nuda cogitatione perſpexeris, inuenies ſicut veſtem mille tineis corroſam, ſic vtiq. à curis perforatum, à peccatis putrefactum, & habendi

D. Gregor.

Seneca.

Paupertas animũ trãquillat.

Exod. 8.

D. Gregor.

D. Chryſ.

Auari animus qualis.

ſolicitudine tabeſcentem. Non talis animus ſponte ſua inopis, ſed fulget ille quidem vt aurum, ſplendet ſicut gemma, floret quaſi roſa, nulla tinea ibi eſt, nullus fur, nulla cura ſæcularis, ſed viuit angelica vita, &c. Inſpice, quæſo, pauperis Hilarionis animum, vide quàm fuerit in media ſolitudine ſecura inter latrones paupertas. Cùm habitaret in tuguriolo (ſcribit Hieron. in eius vita) latrones ad eum venerũt. reperto puero quaſi per locum: Quid, (inquit) faceres ſi latrones ad te venirent? Quibus ille reſpondit: Nudus latrones non timet. &c. Simile illud Iuuenal. Satyra 10.

D. Hieron.

Cantabit vacuus coram latrone viator.

Iuuenalis.

Plutarchus.

Paupertas (ait Plutarch. in lib. de vitãda vſura) ſecuritate ſolùm à diuitijs differre videtur. &c. Climacus gradu 16. Nuditas (ait) rerum omnium, curarum eſt depoſitio, ſecuritas vitæ, viator omnibus impedimentis liber. &c.

Climacus.

Secundò, gemma hæc, id eſt, paupertas, inſatiabilem diuitiarum ſitim explet. Mirũ ſane hoc eſt. Qui ſitit, ſi bibat ſitim explet, q fame vexatur, ſi cibũ ſumat, famem pellit; at vero qui diuitiarũ ſiti, fameque tenetur, diuitijs hauſtis minime ſatiatur. Lege Plutarch. in lib. de Cupiditate diuitiarum: Potus (inquit) ſedat ſitim, cibus famẽ ſanat; argenti cupidinẽ non extinguit argentum. nec aurum cupidinẽ auri, neque ſi plura poſſideas coercetur plura poſſidendi cupiditas. Quin idem dicas licebit diuitijs, quod in medicum competit impoſtorem: Pharmacum tuum morbum auget. &c. Et Chryſoſtomus hom. 81. in Matth. Non eſt huiuſmodi cupiditas, vt maiori rerũ cumulo poſſit extingui; ſed è contra inflammari ſoleat. Et quemadmodum ignis addita materia magis effertur, ſic pecuniarũ cupiditas, adiectione auri magis extollitur. &c. Quid igitur illud eſt, quod huic ſiti medetur? Paupertas ſpiritus, paupertatis enim eſt ſitim hanc ex animo pellere, omnique argenti cupiditate liberare.

Paupertas ſitim explet diuitiarum.

Plutarch.

Aurum non extinguit ſitum diuinarum.

D. Chryſ.

Tertio, paupertas ditiſſimũ hominem reddit. Euangelici enim pauperes ditiſſimi ſunt, ſiquidem ipſorum eſt regnum cælorum. D. Hieronymus ad Heliodorũ: Affatim (inquit) diues eſt, qui cũ Chriſto pauper eſt. &c. D. Chryſ. hom. 18. in epiſtola ad Hebræos. Nihil (inquit) opulentius eo, qui paupertatem ſpõte diligit, &

Paupertas hominem locupletat.

D. Hieron.

cum alacritate ſuſcipit. Et ſi vultis, ipſo A

D. Chryſ.

imperatore ditiorē eſſe pronuntio eum, qui ſponte paupertatē eligit. Lege cætera. Et hom. 48. in Matth. Non habet paupertas duos, tres, vel viginti loculos rerū plenos, ſed ſic abundat, vt vniuerſum mūdum parui pendat, & theſaurum habet in cælo. regnū porro, atq. aurum, & omnia huius generis, quaſi pueriles ludos, trochos dico, & pilas, aſpernatur, &c. D.

D. Leo.

Leo ſerm. 4. de quadrageſima: Semper, inquit, diues eſt Chriſtiana paupertas, qa B plus eſt, quod habet, quàm quod non habet. Nec pauet in iſto mundo indigentia laborare, cui donatum eſt, in omnium rerum Domino omnia poſſidere. &c.

D. Gregor. Nazian. Diuitię & Baſilij paupertas erat. Nazian.

D. Baſilij diuitias paupertatem fuiſſe prędicat Naziãzenus Greg. oratione 20. his verbis: Quid (inquit) vnquã fuit Baſilio præter corpus, ac neceſſaria carnis integumēta? Diuitiæ autē illi erant, nihil habere: & crux, cum qua ſola ipſius vita verſabatur, & quã maiori in pretio habe- C bat, quàm ingētes pecuniæ aceruos. &c. De ſe autem ipſo, idem Nazianzenus oratione 28. ſic ait: Paupertatem & inopiam obijcient mihi? Meas ſcilicet opes, & copias. &c. hoc eſt, quæ paupertas meū eſt aurum, meum argentum, meę diuitię. Itē eodē loco: Pauper eſt Philoſophus Chriſtianus? Pro diuitijs Deū habebit, diuites irridebit. vt qui licet facultates ſuas quotidie augeãt, ſemper tamē pauperes ſint, quia pluribus indigent, bibuntq. vt ma- D iori ſiti inflammetur. &c. Animus hominis (ait M. Tullius in paradoxis) non arca, diues appellari ſolet. &c. Quod ſi ita eſt, non ſunt illi diuites, quorum arcæ diuitijs refertæ ſunt, ſed illi quorum animi opibus abundant, hi vero ſunt pauperes ſpiritu. D. Ambroſius lib. 2. epiſt. 4. Verè, inquit, diues eſt, qui in conſpectu Dei poteſt diues videri, in cuius conſpectu terra exigua, mundus ipſe anguſtus eſt. Sed ſolum illum Deus diuitem nouit, qui ſit di- B ues æternitati, qui non opum, ſed virtutum fructus recondat. &c. Lege Chryſ. lib. 2. contra vituperatores vitæ monaſticæ. Lege etiam homil. 81. in Matth. in qua diuites pauperes, contrà pauperes diuites eſſe oſtendit.

Paupertas hominem à ſeruitute liberat. D. Gregor.

Quartò, paupertas hominem è diuitiarum ſeruitute liberat. Diuitias in ſeruitutem redigere diuites incautos docet D. Gregorius Iob. 21. ad illa verba: *Non ſunt in manu eorum bona ſua. &c.* Quiſquis (ait) tēporalia nimiè diligit, ſe magis illis ſupponit, quàm ipſa ſibi, &c. Itē, Iniqui ita ſe totis deſiderijs in exteriorū rerum appetitionibus fundunt, vt non magis ipſa habita teneant, ſed ab ijs quæ habent captiua mente teneantur. &c.

Tertull. Barbari aureis vinculis ſceleratos cō ſtringebant.

Tertullianus in libro de habitu muliebri: Apud barbaros (inquit) quoſdam, quia vernaculū eſt aurū, & copioſum, auro vinctos in ergaſtulo habēt, & diuitijs malos onerãt. &c. En tibi diuites diuitiarū ſeruos, auro vincti ſunt, in ergaſtulis habētur aureis, quēadmodum barbarorum illi vincti. Vis (vt alios omittam) Romanum Imperatorem aureis cupiditatis cōpedibus videre obſtrictum?

Caligula in auro volutatus.

Caligulam intuere, de quo Suetonius in eius vita cap. 42. Contrectandæ (inquit) pecuniæ cupidine incenſus, ſæpe ſuper immenſos aureorum aceruos patentiſſimo diffuſos loco, & nudis pedibus ſpatiatus, & toto corpore aliquando volutatus eſt. &c. Quemadmodum iumenta in puluere voluttari ſolent, ita Imperator hic in auro eſt volutatus, cuius cupiditate vinctus tenebatur. His vinculis paupertas liberat, quamobrem Philoſophi quoque pecunias contempſerunt.

Plutarch.

Plutarchum lege in libro de vitanda vſura. Crates (inquit ille) Thebanus, ob curas ſolùm domeſticas, moleſtiaſq. familiares, ſubſtantiam octo reliquit talentorum. Sumptoque baculo, ac pera, in philoſophiam, ac paupertatem cōfugit. Anaxagoras quoque non infertili fundo ſe abdicauit.

Philoſophi pecuniã contempſerunt.

Philoxenus vitam, ac domum opulentiſſimam, in Colonia ſicula, hęreditate nactus, cùm delicias, voluptates, ac indigenam conſideraſſet inelegantiam, per Deos (inquit) bona hæc non me perdent, ſed ego illa. Alijſque hęreditate relicta, enauigauit. Hæc Plutarchus.

Nazian.

Nazianzenus oratione vigeſima, huius dicti meminit: Crates Cratetem Thebanum liberat. Inani (inquit) gloria opus non habuit Baſilius, nec publico illo præconio, Crates Cratetem Thebanū libertate donat. Non enim optimus videri, ſed eſſe ſtudebat. &c. in quem locum Scholiaſtes ſic ſcribit. Crates cùm prædia ſua vaſta, & deſerta reliquiſſet, aſcendit in editum quemdam locum, ac publicè proclamauit, Crates Cratetem libertate donat, id eſt, à pecuniarum ſeruitute ſeipſum in libertatem aſſerit. &c.

Chri-

Iob 39.

Chriſtianus Philoſophus (ait idē Nazianzen. eadem oratione vigeſima) Onager eſt in deſerto, Iob trigeſimonono, ſolutus, & liber: vrbis tumultus ridēs, eius qui colligendis tributis præfectus eſt, expoſtulationem non audiens. &c. Lege alterum Gregorium Magnum, ad illa verba, Iob trigeſimonono; *Quis dimiſit onagrū liberum, & vincula eius quis ſoluit? Contemnit multitudinem ciuitatis, clamorem exactoris non audit. &c.* Magna (inquit) eſt ſeruitus ſæcularium negotiorum, quib. mens vehementer atteritur; quamuis in eis ſponte deſudet. Cuius ſeruitutis conditione carere, eſt in mundo iam nihil concupiſcere. Quaſi.n. quodam ſeruitutis iugo premūt proſpera, dum appetuntur, premūt aduerſa dum formidantur. At ſi quis ſemel a dominatione deſideriorum tēporalium colla mentis excuſſerit; quadam iam etiam in hac vita libertate perfruit; dum nullo deſiderio felicitatis afficitur, nullo aduerſitatis terrore coarctatur. &c. item: Liber dimittitur, qui calcatis terrenis deſiderijs, ab appetitione rerum temporalium, ſecuritate mentis exoneratur. &c. Liberrimus eſſe cupiebat Nazianzenus Gregorius: idcirco veſtes etiā ipſas optabat excutere, oratione 20. Vtinam (inquit) & pannos hoſce exuere poſſem; vt huius vitæ ſpinas nudus percurrerem. &c.

D. Gregor. Magnus.

Libertas paupertatis.

Greg. Naz.

Quintò: Paupertas itineris in cœlum impedimenta amouet, nimirū diuitias, rerumque caducarum abundantiam. Hæ enim hominem in cęlum tendentem curis, cupiditatibusque veluti remorę quędam retardant, iuxta illud Pauli 1. ad Timoth. ſexto: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas: quam quidam appetentes errauerunt à fide, &c. inſeruerunt ſe doloribus multis. &c.* De columba illa quam Noe poſt diluuium emiſit ex arca, Geneſ. 8. ſcriptum eſt: *Cum non inueniſſet vbi requieſceret pes eius, reuerſa eſt ad eum in arcam, extenditque manum ſuam, & apprehenſam intulit in arcam. &c.* Idipſum pauperi contingit. Non inuenit ille in terris, vbi pes eius, ideſt, animi affectus, amorque conquieſcat, ac retardetur, idcirco propere ad ſuum Noe, ideſt, requiem, Chriſtum euolat. Chriſtus vero venientem non extenſa ſolum manu, ſed brachijs etiam excipit extenſis. Neque vero in arcam, ſed in regnum cælorum infert: *Beati* (inquit) *pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cęlorum.* Pes animæ (ait Auguſtinus pſalmo nono) amor intelligitur. Amore mouetur, tanquam ad locum quo tendit. & cæt. Non tuto in terrenis rebus columbæ hic pes locatur, plurimis enim laqueis irretitur, nimio luto inquinatur.

Paupertas impedimenta via amouet.

1. Timot. 6.

Geneſ. 8.

Columba Noe pauperis typus.

Quod autem de coruo dicitur, id in diuites auaros quadrat; *Coruus egrediebatur, & non reuertebatur. &c.* Egrediuntur illi a Deo, cupiditatibus vero retenti non reuertuntur. Vis coruum cernere in terrenis rebus conquieſcentem, nec ad arcam reuolantem? Diuitem illum ante oculos propone, cuius Lucæ 12. extat hęc meditatio: *Dicam animę meæ: habes multa bona poſita in annos plurimos: requieſce, comede, bibe, epulare. &c* At miſer tuto in loco pedem non fixit. Sequitur: *Dixit illi Deus; Stulte hac nocte animam tuam repetunt a te; quæ autem paraſti cuius erunt?* Lætabatur ſtultus (ait Diuus Cyprianus de oratione Dominica) in fructibus, ipſa nocte moriturus. Et cui vita iam deerat, victus abundantiam cogitabat. &c. Vt amænum iter viatorem retardat; ſic vita abundantia, ac opib. amæna, diuitem remouaretur. Deſertū paupertatis iter, vt feſtinemus impellit; amæna diuitiarum via, vt cunctemur, allicit. Hinc illud Magni Gregorij vigeſimotertio Moral. cap. decimoquinto. Viatorum greſſus tardat pulchritudo itineris, dum delectat. Electis ergo ſuis ad ſe pergentibus, Dominus huius mundi iter aſperum facit, ne, dum quiſq; vitæ præſentis requie, quaſi amænitate viæ paſcitur, magis ad eum diu pergere, quam citius peruenire delectet. Ne, dum oblectatur in via, obliuiſcatur quod deſiderabat in patria. &c.

Coruus auari diuitis imago.

Luc. 12.

D. Cyprian.

Amæna via viatorem retardat.

D. Gregor.

Sextò; Paupertas ſitim cæli accendit. De onagro illo libero, caducisque rebus minime ſeruiente, dicitur Iob trigeſimo nono; *Tabernacula eius in terra ſalſuginis.* Salſuginis terra paupertas eſt, quoniam vt ſal aquę, ſic paupertas Dei ſitim effert. In hac terra tabernacula figit is, q è ceruicibus, mundi iugum excuſſit. Cumque nulla terrenarum rerū cupiditate ęſtuet, in res cæleſtes totā ſitim transfert. Audi Gregorium in eundem locum Iob ſcribentem

Paupertas ſitim accendit Dei.

D. Greg.

bentem; Salſugo (ait) accendere ſitim ſolet. Et quia ſancti viri quandiu in huius vitæ tabernaculis degunt, ad ſupernam patriam deſiderij ſui quotidianis æſtib. accenduntur, in terra ſalſuginis tabernacula habere perhibentur. &c.

Paupertas pro mancipijs habet regum dominos.

D. Chryſoſ.

Septimò: Paupertas adeo nobilis, & generoſa eſt, vt pro mãcipijs habeat Regum dominos. Multis regibus auri, argenti, honoris, diuitiarumque cupiditates dominantur: his vero regum dominis dominatur paupertas. Non indiget mancipijs paupertas (ait Chryſoſtomus homilia quadrageſima octaua in Matt.) ſed habet loco ſeruorum paſſiones, habet ſeruos appetitus, qui regibus dominantur. &c.

Paupertas expeditum reddit hominem ad expugnandum regnum cęlorum.

Octauò: Paupertas expeditum militẽ ad expugnandum cęlorum regnum reddit. Chryſoſtomus homilia ſexageſimaſecunda ad populum. Certamen, inquit, vita præſens eſt; eſt opus pugnare. Bellum eſt, & pugna. In bello vnum miles duntaxat intuetur; quomodo ſuperet inimicos. Hoc & nos curemus. Si cum victoria redierimus, Deus nobis conferet omnia. &c.

Pauper ſimilis Angelis.

Diogenes quid reſponderit Alexãdro.

Nonò; Paupertas hominem ſimilem angelis reddit. Quẽadmodum enim Angelus, ſic pauper argento, & auro nõ indiget. Ad Diogenem, vt narrat Laertius libro ſexto, venit aliquando Mag. Alexãder, atque in hunc modum philoſophum pauperem compellauit. Adſum tibi ſubuenturus, quandoquidem video te multis egentem. At philoſophus reſpondit; Vter noſtrum pluribus eget? Ego qui vltra peram, & pallium nihil deſidero, an tu qui patrio non contentus regno, tot periculis te obijcis, vt latius imperes, adeo vt vix totus orbis tuæ cupiditati ſatisfacturus eſſe videatur. &c. Si paupertas illa philoſophica effecerat, vt Diogenes Alexandri opibus non egeret, & vltra pallium & peram nihil deſideraret, quid paupertas efficiet Chriſtiana?

Diuitiarum quis ſit optimus vſus.

Guerricus.

D. Auguſt.

Decimò; Optimus diuitiarũ vſus euãgelicæ paupertatis eſt. Diuitijs quidã ad ædificãdum, alij ad bellandum, alij ad familiam alendam; alij ad conuiuia exhibenda, alij ad ludendum, alij ad hoſpites excipiendos, alij ad pauperes reficiẽdos, alij ad alia vtuntur. At Euangelica paupertas pro Chriſto omnes pauperib. elargitur, nihilque omnino ex illis retinet; A qui diuitiarum præſtantiſſimus vſus eſt, vt docet Abbas Guerricus ſerm. primo de omnibus ſanctis; Pauperum (inquit) Chriſti fides ſic eluſit ſapiẽtiam mundi, vt ſolus quis ſit optimus diuitiarũ uſus inuenerit. Quod uidelicet diuitiæ pauperem faciunt, & miſerum ſi diligantur; tunc faciunt diuitem, & beatum ſi pro Chriſto contemnuntur. &c. Auguſtinus de Eccleſiaſticis dogmatibus, capit. 70. Bonum, ait, eſt facultates cum diſpenſa- B tione pauperibus erogare, melius eſt pro intentione ſequendi Chriſtum Dominũ in ſimul donare, & abſolutum ſolicitudine cum Chriſto egere. &c.

Paupertas manus vacuas cęlo implet.

Vndecimò; Paupertas manus diuitum terra plenas excutit, atque exinanit, ut cęlum uacuis manibus poſſint rapere. Si manus plumbo haberes occupatas, aurumque, & gemmæ rapiendæ offerrẽtur, nonne plumbum abijceres, ut expeditis manibus aurum, gemmaſque raperes? Id C Chriſti pauperes faciunt, terrena abijciunt, ut cælorum regnum rapiant, iuxta illud Matthæi undecimo: *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*. Lege Chryſoſtomum homil. 53. in Ioannem. Bonum (inquit) eſt rapere, non ea, quæ pereunt, ſed regnum cœlorum. Rapiamus regnum cœlorum; quæ rapina non crimini, ſed laudi datur. Dic quæſo plũbo tibi, & auro propoſito, quid potius raperes? nonne aurum? Et quomodo põt D quis rapere? inquis. Diſperge quę habes. Quouſque enim ſeruas, illa rapere non poteris. Propone tibi hominem plenis argento manibus: quoad id tenuerit, nũquid aurum rapere poterit, niſi prius id proijciat, & expeditus relinquat? Rapientem bene expeditum eſſe oportet, ne quid eum impediat. Sic Chryſoſtomus.

Denique paupertas quãdam, vt Chryſoſtomus vocat, diuitiarum incantatio- E nem, & præſtigium diſſoluit. Diuitiarum enim cupiditas, homines veluti incantat, & præſtigijs de mentis ſtatu deijcit. Chryſoſtomus homil. 10. in epiſtolam 1. Pauli ad Theſſalonicẽſes: Incantatio (inquit) quædam eſt, & præſtigium, quod aurum, & argentum tãtopere a nobis honorantur. &c. Euertit hoc præſtigium, hæc veluti incantamenta paupertas exturbat, dum opum peſſundat cupiditatem, ac proterit. Non omittam illud

Theodo-

Theodoreti ſerm. 6. de Prouidentia: Diuitias (inquit) ſimul & paupertatem tanquam materiam quãdam, vel inſtrumenta à rerum opifice nobis propoſita, & oblata eſſe dicimus. Homines verò vt fabros quoſdam per hęc aut virtutis ſimulachrum effingere, aut malitiæ ſtatuã ſculpere. Cæterum per diuitias vix aliquis paucula virtutis quædam membra eleganter exſculpet. Multi verò paupertate adiuti omnia ſimul fabricare poſſunt. Hæc Theodoretus: ex quibus conſtat ad virtutem colendam præſidium maximũ in paupertate collocatum eſſe.

Theod.

CAPVT VI.

Morale. De manſuetudine.

PAupertas perfectionis euangelicæ veluti fundamentum eſt; ideoque vt docet Diuus Bonauentura in Apologia pauperum, à paupertate Chriſtus exorſus eſt. Si (inquit) gemina abdicatio, ſcilicet mundi, & concupiſcentiæ eius, quæ paupertas ſpiritus dicitur; ipſa eſt, qua radix omnium malorũ perfectè amputatur, & Babylonis fundamẽtum euertitur; rectà poteſt ratione concludi, quòd perfectionis euangelicæ ipſa paupertas ſpiritus, radix eſt, & fundamentum. Propter quod Chriſtus cùm ad perfectionẽ diſcipulos informaret in monte, tanquã nouæ Ieruſalem deſcendẽtis de cælo fundamenta collocans, à paupertatis excellentia ſumit initium. &c.

D. Bonau.

Paupertas manſuetudini gignit perfectionis euangelica eſt fundamentum.

Paupertatem ſequitur mãſuetudo; ſpiritus enim paupertas humilitatẽ, & manſuetudinem animo affert; opes ſuperbiã pariunt. Vt Plutarchus ſcribit, in libro de induſtria animalium, Bucephalus Alexandri equus quantiſper nudus erat conſcendendum ſe etiam equiſoni dabat: Ornatus vero regijs iã aulęis, collaribuſque neminem admittebat, Alexandro tãtum excepto. Cæteris periculum facturis, aut alioqui propius accedentibus, ingenti hinnitu occurrere, inſultareque; ac niſi cederent, fugaque ſibi conſulerent, proterere ſolitus. &c. Similes ſunt homines Bucephalo; ſi diuitijs ornentur, inſoleſcunt, cæteros proterunt, ne minimã quidem contumeliam patientes ferre volũt. Nudi verò, omnique diuitiarum ornatu ſponte abiecto, humiles ſunt, mites erga omnes, & humaniſſimi. Nonne truculentiſſimus Bucephalus Aman fuit? cùm Regis Aſſueri phaleris, vt in libro legitur Heſter, ornatus erat, Mardochæum non adorantẽ, Iſraelitaſque omnes proterere vitaque priuare conatus eſt. At miſer phaleris ſpoliatus ad crucem cum eſt ductus, quam abiectus, quàm mitis omni iam depoſita feritate inceſſit.

Bucephalo Alexandri equo ſimiles multi.

Opes ſuperbiã patiũt.

Aman.

Ventorũ impetus mare attollit, adeo vt cymbis, maioribuſque nauibus interitum intentet; ſic diuitiarum, honorumque flatus, ac cupiditas impios diuites adeo inflat, vt reliquis hominibus per lites, rixas, & contumelias, perniciem minentur. Deſinant flare venti, tranquilliſſimum erit mare; cõpeſcat, & extinguat paupertas diuitiarum, & honorum ſtatum, ac cupiditatem, mite erit pectus. Non fit mare tranquillum (ait Chromatius) niſi ceſſauerint venti: non extinguitur ignis, niſi materiam incendij ſpinarumque ſarmẽta detraxeris: ſic neque animus erit mitis, & quietus, niſi ea quę exſuſcitant, & inflammant, fuerint abdicata. &c. Et Nyſſenus Gregorius de ſecunda beatitudine: Si ex animo (inquit) ſuperbiæ exemeris occaſionem innaſcendi, vitium iracundię non habebit. &c.

Chromat.

Gre. Nyſſ.

Ira (ait Salomon Eccleſiaſtæ 7.) *in ſinu ſtulti requieſcit.* Contrà verò in ſinu ſapientis requieſcit manſuetudo. Qui ergo vult ſapere, iram in pectore requieſcere non ſinat, ne mora ſua pectus inflammet. Si fortè in ſinũ ardens inſiliat pruna, protinus nulla interiecta cunctatione illam excutis. Ardentiſſimę ſunt iracundiæ ſiue prunæ, ſiue etiam ſcintillæ; ſi igitur in pectus inſiliant, caue moram interponas, abijce proprie, ſi tetrum ignem non

Eccleſ. 7.

Excutienda protinus ira ne nos incendat.

Digitized by Google

Plutarchus. vis exardeſcere. Plutarchus in libro de A cohibenda iracundia: Vt incendium (ait) qui non addit materiam, extinguit, ſic & iram, quiſquis non aluit naſcentem, neque eam flatu concitauit, ſeipſum ſeruauit, ac ſubtraxit incendio. &c. Vt tarda Eruca virentia exedit olera, ſi non expellatur, ſic ira virentes abſumit charitatis flores, ſi non excutiatur. Diuus D. Hieron. Hieronymus Ioelis 1. Ego (inquit) reor Erucam, inſipientem eſſe in animo paſſioné, quę tarda eſt, & diſcurrere non poteſt, & mora ipſa, ac pertinacia ebibit, & exugit omnem virorem; quam ſi non occiderimus, in nobis creſcet. &c.

Ephes. 4. Huc illud pertinet Pauli ad Epheſ. 4. *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram; nolite locum dare diabolo. &c.* Extinguenda mox ira eſt, antequam ſolis lux extinguatur, neque ad noctem vſque protrahenda. Odia, rixæ, inimicitiæ, eadem ipſa die qua exortæ fuerint, antequam occumbat ſol, occumbât, antequam ani- C mum caligo obtegat, & in vltionem præ cipitet, extinguantur. Vnde Diuus Hie- D. Hieron. ronymus in Commentarijs Pauli: Præcipit (ait) Apoſtolus ne talia faciamus furore ſuperati, per quæ nobis ſol occidat, & principale cordis tenebris inuoluatur. &c. Idem Hieronymus in illud: *Nolite locum dare diabolo;* ſic ſcribit; Nolite locum dare diabolo, qui tanquam leo rugiens quærit aditum, per quem poſſit irrumpere. Quomodo enim Pater, & Fi- D lius ſtant ante oſtium, & pulſant, vt introeant, & cænent cum eo, qui ſe receperit: ita & aduerſarius ſemper in nos eſt paratus irrumpere, & cùm locum dederimus ingreditur. Solet auté antequam veniat, quędam iacula præmittere, & præ curſorem aduentus ſui facere cogitationem. Hanc ſi nos in corde ſuſceptam nutrierimus intrinſecus, & creſcere fecerimus: cùm in nobis prolem ſuam auctam viderit, & ipſe audebit intrare. E Ita Hieronymus. Quærit in nobis diabolus locum, iram vt pandat oſtium, locumq. faciat, in cor immittit. Extingue iram ne oſtium aperiat, locumq. diabolus inueniat. Diabolus (ait Theophylactus in Paulum) quam primùm inuenerit diſſenſionem inter nos, tũ ceu inuento loco, caput ſuum ſubintroijcit, ſerpentis inſtar: ac deinceps omnẽ reliqui corporis tractum ſecũ contrahit. &c. Chryſoſtomus in eadem verba Pauli: Nunquam (ait) ſic habet locum diabolus, vt in inimicitijs. Hinc mala naſcuntur innumerabilia. Ei ſemper, ſolo opus eſt initio: & hoc eſt quod difficulter ab eo geritur, nec facile ei ſuccedit: hoc autem facto, ipſe ſibi omnia dilatat. &c. Principijs ergo irę obſta, manſuetudinem protinus obijce, ne per moram conualeſcat iracundia: *In ſinu enim ſtulti* (vt ait Salomon) *ira requieſcit*: at in ſinu ſapientis re- B quieſcit manſuetudo.

Diabolus aditũ quærit in corda. *D. Hieron.* *Principijs obſtandum.* *Theophyl.* *Chryſoſt.*

Iraſcimini & nolite peccare: ait Dauid Pſalm. 4. hoc eſt, ſi iraſci contingat, ne quieſcat in ſinu ira, frænũ adhibete manſuetudinis, ne vos in peccatum præcipites ferat. Frænabat ſanè iram Imperator D. Ambr. Theodoſius, de quo Ambroſius in oratione, quam de eius obitu habuit: Tunc (inquit) propior erat veniæ, cùm fuiſſet cõmotio maior iracundiæ. Prærogatiua ignoſcendi erat, indignatũ fuiſſe. Item: Beneficium ſe putabat accepiſſe cùm rogaretur ignoſcere. &c. Frænandam manſuetudinem iram Imperatorem Auguſtum docuit Philoſophus Athenodorus, Athenod. Cæſar (ait) cum fueris iratus, ne quid dixeris, feceris ve, priuſquam Græcarum literarum 24. nomina apud te recenſueris. &c. Lege Nicephorum lib. 12. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. 4. Iram quoque frænabat Plato. Plato & Socrates. de Platone Seneca lib. 3. de Ira cap. 12. Scribit, quòd iratus eſſet, noluiſſe verberare ſeruum, ſed ab altero verberari iuſſiſſe. Tu (inquiens) Speuſippe ſeruulum iſtum verberibus obiurga. Nam ego iraſcor. De Socrate Socrates. cap. 13. In Socrate (ait) iræ ſignum erat vocem ſubmittere, loqui parcius. Apparebat tunc illum ſibi obſtare. &c.

Theodoſius imperator iram frænabat. *Frænanda ira & cohibenda.*

De Apum Rege Plinius lib. 11. cap. 17. Plinius. ſic ſcribit. Non conſtat inter autores Rex Apum nullum ne ſolus habeat aculeum, maieſtate tantum armatus: an dederit eum quidem natura, ſed vſum eius illi tantùm negarit. Illud conſtat imperatorem aculeo non vti. &c. Regia ſane virtus eſt manſuetudo, regij & auguſti animi eſt aculeo, id eſt, effrænata ira minime vti. *Memento Domine Dauid* (ait Rex Pſal. 131. Iſraeliticus Pſal. 131.) *& omnis manſuetudinis eius.* Contrà vero parui & anguſti pectoris eſt aculeum infigere, & ſimul cum infixo aculeo, vt apes, vitam relinquere. Qui enim proximo iraſcitur, grauiterq. nocet,

Manſuetudo virtus regia.

D. Chryſ.

nocet, ſi non corporis, certè ſpiritus amit A tit vitam. Diuus Chryſoſtomus hom. 10. in epiſt. Pauli ad Theſſ. Inſidias (inquit) & calũnias ab inimicis paſſus es? At non nos illis lædimur, ſed ipſi qui faciunt; *Aĩa enim* (inquit Ezech. 18.) *quæ peccauerit ipſa morietur*. Peccat autem non qui malis afficitur, ſed qui malis alios afficit. Non videtis apem quomodo propter ſtimulum alicui infixũ moriatur? per hoc animal erudiuit nos Deus, ne proximum lædamus. Ipſi enim primi mortem ex eo capiemus B &cæt.

Ezech. 18.

Seneca.

Seneca lib. 2. de ira, c. 34. Puſilli hominis & miſeri eſt, repetere mordentem, vt mures, & formicæ, ad quas ſi manum admoueris, ora conuertunt. &c. Similes ergo formicis, & muribus ſunt ij, qui manſueti non ſunt: quique mordentes repetunt. Imbecilla (ait idem Philoſophus) ſe lædi putãt, ſi tanguntur. &c. Tangis formicã, tangis murem, tangis gallinam, nõ ferunt: imbecilla animantia ſunt, lædi ſe C putant. Tangis equum, tangis elephantũ animantia valida, manſuete patiuntur. Similem in modum, homines animi puſilli, formicis, galliniſque ſimiles, ſi vel verbo tangantur, non ferunt: lædi ſe credũt. Ingentibus vero elephantis, equiſque generoſis ſimiles, etſi millies tangantur, iniuriiſque appetantur, generosè tolerant: iniurias deſpiciunt, cõtumelias veluti catulorum latratus non curant. Idem Seneca eodem libro cap. 32. Ille (inquit) D magnus, & nobilis eſt, qui more magnæ feræ, latratus minutorum canum ſecurus obaudit. &c.

Qui magno animo prediti ſunt iniurias tolerant manſuetè.

Iniuria deſpiciendæ. Seneca.

Leones, elephantos, tygrides, hominum induſtria manſuefecit: at mitis hominis induſtria, quod multo & vtilius, & generoſius eſt, ſeipſum manſuefacit. irã, iniurias, dolores, & cruciatus ferarũ inſtar irruentes mitigat, ac placat. Quamobrem Seneca epiſtola 85. Sapientem vocat artificem domandi mala. O artem E eximiam manſuefaciendi mala, toto per diſcendam ſtudio. Leonibus (ait Philoſophus) magiſter manum inſertat: tygrim cuſtos ſuus oſculatur: Elephantem minimus Æthiops iubet ſubſidere in genua, & ambulare per funem. Sic ſapiens eſt artifex domãdi mala. Dolor, egeſtas, ignominia, carcer, exiliũ, & cętera horrẽda cũ ad hunc peruenerunt manſueta ſunt. &c.

Mitis mala omnia manſuefacit veluti feras. Seneca.

Præmium mitibus proponit Dominus terræ poſſeſſionem: *Ipſi* (inquit) *poſſidebunt terram*. Proponit etiam Dauid Pſal. 36. *Manſueti*, ait, *hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis, vel deliciabuntur* (ut vertit Ruffinus) *in multitudine pacis &c.* Terram in multitudine pacis poſſident mites, quoniam à rixis & litibus abſtinent. Poſſident præterea terram, id eſt, corpus ſuum; vt Bernardus ait ſupra citatus, quoniam effrænatæ iræ dominantur. Item, *poſſidebunt terram*, id eſt, corpus beatum, vt aiũt Chromatius, & Diuus Leo. Denique, *poſſidebunt terram*, illam repromiſſionis cœleſtẽ, vt interpretantur Nyſſenus, & Hieronymus. Lege quæ ſupra dicta ſunt.

Pſal. 36. Præmiũ manſuetorum.

Addit Dauid: *Et delectabuntur in multitudine pacis, ſiue deliciabuntur.* Etenim effrænata ira turbulẽtiſſimas in pectore humano tempeſtates concitat, manſuetudo cõcitatas ſedat, animumq; tranquillat. *Delectabuntur* (inquit) *in multitudine pacis manſueti*, iracundi vero torquentur in multitudine perturbationis. Ita iracundo pœnam, ſuppliciumque affert: ipſa illi flagellum, & carnifex eſt. Quid enim acerbius quam ira? quid inſuauius? quid moleſtius? Chryſoſtomus homilia vigeſima nona ad populum Antiochenum: Iracundus (inquit) iucundus eſt ſibi, & alijs damnoſus. Nihil enim iracundo homine inſuauius, nihil grauius, nihil infeſtius, turpius nihil: feræ potius, quam iracundo homini cohabitandum eſt. Nã illa cum ſemel manſuefacta fuerit, ſuam ſeruat legem: hunc autem quotieſcunq; mitigaueris, rurſus efferatur, niſi quis in talem habitum ipſum induceret. &c. Cõtra vero manſuetudinis præmium pax eſt. Quid autem animi pace iucundius? quid delectabilius? *Delectabuntur* (ait) *in multitudine pacis*. Origenes loco citato pſalmi 36. Quicunque, inquit, deſinit ab ira, & relinquit indignationem, & neque animus in irã irritatur, neq; ſermone vtitur iracundo, non ſolum forinſecus, uerum intrinſecus totus in pace eſt, & neque prouocanti ſe ad iracundiã cedit, neque ipſe alterum ad iracundiã prouocat, ſed in ſemetipſo pacem habet, & in alijs, ſi qui forte diſſident, ſeruat diligenter manſuetudinem, quę pacis cuſtos eſt fideliſſima, quæ cuncta moderatur,

Pax manſuetorum.

Ira inſuauis & acerba. D. Chryſ.

Origenes.

Pax manſuetudinis comes.

ille

iſte deliciatur, vel delectatur in multitudine pacis. Hæc ille. Lege Chryſoſtomũ homilia citata ad populum: Nonne (inquit) manſueti anima ſimilis eſt ſolitudini cuidam multam habenti quietem? Item: Mitis mens cuidam montis vertici ſimilis eſt, auram quidem habenti tenuem, purum radium, pura fontium fluenta, multaſque florum amœnitates. &c. Item: Sicut dies clara, & ſerena, ita animus eſt manſueti: Sicut hyems multæ plena triſtitię, ita animus iraſcentis. Lege reliqua.

D. Chryſ.

CAPVT VII.

Morale. De luctu.

NOn poteſt hortus amœnus eſſe, ſi fontem, vel antliam non habeat, cuius aquis irrigetur. Hortus Chriſti animus noſter eſt: amœniſſimus autem erit, ſi lachrymarum habeat fontem, quibus reſpergatur. Huiuſmodi enim aquis, horti huius plantæ omnes, humilitas, patientia, charitas, virtuteſque reliquæ ingratæ vireſcunt, nutriuntur, & incrementum accipiunt. Quemadmodum vero ardens æſtus arborum virorem areſacit; ita inanis lętitia, riſus, & cachinni virtutũ vigorem exugunt, atque eneruant. Hinc illud Salomonis Eccleſiaſtę 7. *Melius eſt ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij &c.* Ratio eſt, quoniam in domo conuiuij inani plena gaudio, virtus eneruatur; in domo verò luctus, mortis memoria, & lachrymis irrigatur. Vnde addit Salomon: *In illa finis cunctorum admonetur hominum, & viuens cogitat, quid futurum ſit &c.* Lege Chryſoſtomum in hæc Salomonis verba ſcribentem homilia 15. ad populum Antiochenum. Quid eſt (inquit) quod ait Salomon; vbi luctus, & lachrymæ, & gemitus, melius eſt accedere; quàm vbi choreæ, & cymbala, & riſus, & deliciæ, & crapula, & ebrietas? Qua de cauſa quæſo? quoniam illinc quidem modeſtia; hinc vero dementia naſcitur. &c. Et Diuus Hieronymus Eccleſiaſt. 7. In domo (inquit) luctus, recordatione conditionis noſtræ, & fragilitatis humanæ, ex præſenti cadauere commonemur; In conuiuij autem lætitia, etiam ſi quid timoris habere videbamur, amittimus. &cæt. Diuus B Ephræm in homil. de luctu: Initium (inquit) euerſionis, atque interitus monachi, eſt riſus, & impunitas, atque licẽtia. Luctus animam lachrymis tergit, mundamque reddit, voluptates exſcindit, & virtutes perficit. &c. Idem in tractatu de uita ſpirituali: Qui luctum ſectatur, non facile peccabit; & qui cordis compunctione tangitur, non cogitat mala. Nam ex compunctione oritur fletus; in fletu autem a peccatis declinamus. &c.

Fõs lachrymarũ virtutes irrigat. *Eccleſ. 7.* *Inepta lætitia virtutes areſacit.* *D. Chryſ.* *D. Hieron.* *D. Ephrem.*

C De Chriſto doctore noſtro, & exemplari nobis à Deo ad imitandum propoſito, Sic ſcribit Chryſoſt. homil. 6. in Matthęum: Flentem Chriſtum frequenter inuenies, nunquam verò ridentem. &c. Flendum igitur nobis potius, quam ridendum eſt, ut exemplar imitemur. Flere ſapientis eſt, cachinnis diſſolui hominis eſt fatui. Vnde Cardinalis Caietanus Eccleſ. 2. Riſus (inquit) raro attribuitur ſapienti, & gaudia nihil egregij pariunt. &c. *Fatuus* (ait Eccleſiaſt.) cap. 21. *in riſu exaltat vocem ſuam, vir autem ſapiens vix tacitè ridebit. &c.* Fatuus, cuius cor Dei timore vacuum eſt, cachinnos edit. Sapiens uerò uir, qui vallem lachrymarum ſe incolere nouit, lachrymatur, & vix ridet tacitè. Salomon Eccleſiaſt. 7. *Cor ſapientum vbi triſtitia eſt: & cor ſtultorum vbi lætitia. &c.* Hebraicè, cor ſapientum in domo eſt luctus: cor ſtultorum in domo lætitiæ. Eundem in modum verterunt E Septuaginta interpretes. Cor igitur ſtultorum in voluptate eſt, gaudioque temporis momento pereunte: Cor autem ſapientum in domo eſt luctus æterni, id eſt in tartaro. Deſcendunt enim ſæpe corde in tartarum viuentes; ne & animo, & corpore deſcendant morientes. Hic paucis diebus lugẽs, ne ibi in æternum lugeant: paucique lachrymis lachrymas æternas redimunt. Pa-

D. Chryſ. Flendũ, non ridendũ ineptè. *Eccleſ. 21.* *Eccleſ. 7.*

uco

Digitized by Google

B. Bern. tartareos formidat rogos.

ueo gehennam (ait Bernardus ſerm. 16. in Cantica) contremiſco à dentib. beſtiæ infernalis, à ventre inferi, à rugientibus præparatis ad eſcam, horreo vermem rodentem, & ignem torrentem, fumum, & vaporem, & ſulphur, & ſpiritum procellarum. Horreo tenebras exteriores. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, vt præueniā fletibus fletum, & ſtridorem dentium? Sic Bern. ſic viri ſapientes tartareas flammas corde voluunt, æternumque & inutilem fletum potentiſſimo fletu præueniunt.

Etenim dum viuimus potētiſſimæ aduerſus crimina ſunt lachrymæ, poſtquā è vita excedimus, vires penitus amittūt, & inutiles ſunt. Modicus fletus nunc ex pœnitentia emanans, magna abolet crimina, ſempiternus fletus poſt mortem, ne minimum quidem peccatum delet. Ideoque D. Ephræm de pœnitentia, ſer. 1 rectè ſic ſuadet. Fundamus lachrymas, C quandiu tempus eſt ſuſcipiendi noſtras lachrymas: ne abeuntes in ſæculū illud, abſq; fructu & vtilitate vlla plangamus. Ibi.n. pro nihilo ducent lachrymæ, &c. Item: Plange hic modicum, ne plangas illic in ſæcula ſæculorum. Hæc D. Ephr.

Lachryma ī hac uita utiliſſima, in altera inutiles.

D. Ephr.

Eccleſ. 2.

Itaque viri ſapientis vox illa eſt apud Salomonem Eccl. 2. *Riſum reputaui errorem & gaudio dixi: Quid fruſtra deciperis?* hoc eſt: Riſum, inanemque lætitiam errorem & ſeductionem reputaui: errare ſeducique D eos credidi, qui riſu, ineptaq; lætitia diffluunt. Vel potius, ipſummet gaudiū (p proſopopæiam) errare ac decipi putaui: ideoque ad ipſum conuerſus dixi: ò gaudium inane, quid fruſtra deciperis? quid erras? deciperis, inquam, & erras, dū exiſtimas poſſe te tua læta facie me decipere, tuiſque blanditijs occupare, ac vincere animum meum. Non.n. viri ſapientis animum ineptum gaudium occupat, & à ſancto luctu, ac ſapientia auocat. Lyra. E hāc gaudij deceptionem aliter exponit. Gaudio (inquit) dixi quid fruſtra deciperis? æſtimando felicitatem in delicijs. eſt ſenſus: Quid fruſtra ſeduceris ò gaudiū, dum felicitatem in voluptatib. collocas, quæ in virtute eſt collocanda? Titelmannus hunc in modum interpretatur. quid fruſtra deciperis ò gaudium, quid tibi vanè perſuades poſſe te hominis animum replere, & contentum reddere, polliceris

Gaudiū quo decipi dicatur à Salomone.

A cùm id minime poſſis? His omnibus de cauſis decipi gaudium exponi poteſt. q.d. fruſtra deciperis, dum exiſtimas poſſe te ſapientis animum occupare? Quid item fruſtra deciperis, dum fælicitatem in lætitia inani, & delicijs collocas? Denique dum hominis animum ſatiare te poſſe putas?

D. Hier. in commentarijs huius loci, huiuſmodi habet ex Hebræo verſionē: *Riſui dixi amentiam, & iucunditati quid hoc facis?* B Septuaginta ſic vertunt: *Riſui dixi circumlationem, & iucunditati, quid hoc facis?* q̄ verba explicans D. Hiero. ſic ſcribit: Septuaginta (inquit) tranſtulerunt, [illegible], quam nos circumlationē poſſumus dicere. Quomodo igitur ij qui circumferuntur omni vento doctrinæ, inſtabiles ſunt, & in diuerſa fluctuant: ſic qui illo riſu cachinnant, quem Dominus in Euāgelio fletu dicit mutandum, errore ſæculi raptantur & turbine. Non intelligentes ruinam peccatorum ſuorum, neque præterita vitia plangentes, ſed putantes breuia bona eſſe perpetua, & in his exultantes, quæ magis digna ſunt planctu, &cæt. Olympiodorus circumlationem, circumuagationem interpretatur, hoc pacto: *Riſui vel lætitia dixi: Circumuagare à me longius, & abſiſte.* Exponi quoque poteſt. *Riſui dixi circumlationem*: i. vertiginem capitis, quoniam immodica lætitia caput rotando cerebrum mouet, è mentiſque ſtatu deturbat hominem. Anda com à cabeça ao redor, Luſitanè dicimus. Itaque in his verſionibus effrenatus riſus, ſiue lætitia, ac voluptas error dicitur, amentia, & circumlatio, quod idem eſt quod ſtultitia. Stultorum.n. eſt circumlatio, & rotatio capitis, & totius corporis. Eſt etiam tumultus, nam teſte Hierony. Symmachus vertit: *Riſum reputaui* [illegible] idest, tumultum. Hebræa ſi verbum verbo reddas, hæc ſunt. *Riſui dixi, inſaniens, ſiue inſanire faciens; & lætitia, quid hoc faciens? vel, quid hoc facis?* Hæc vltima verba tranſtulit noſter interpres. Quid fruſtra deciperis? Pagninus aliter intellexit, & uertit: *Riſui dixi, inſanire facis, & lætitia, quid hoc ini facis?*

D. Hier.

Eccleſ. 1.

Olympiodorus.

Sunt autem in hac uita lugendi cauſæ multæ. Quamobrem Philoſophus Seneca in conſolatione ad Polybium: Larga (inquit) vbique flendi eſt, & aſſidua materia. Lachrymæ nobis deerunt, antequā cauſa

Seneca.

Larga lachrymarum materia.

D.Greg.

Alia prius timore cõpungitur, poſt amore.

cauſa dolendi, &c. Vt autem alias inanes A omittamus, duas lugendi cauſas Magnus Gregorius commemorat libro ſexto, Regiſt. Epiſt. uigeſima tertia. Duo (inquit) ſunt compunctionis genera; unum quod ęternas pœnas metuit; aliud quod de cœleſtibus præmijs ſuſpirat. Quia Deum ſitiens anima prius timore compungitur, poſt amore. Ante.n. ſemetipſam in lachrymis afficit, quia dum malorum ſuorum recordatur, pro his perpeti ſupplicia æterna pertimeſcit. At uero cũ B longa mæroris anxietate, fuerit formido conſumpta, quędam iam de pręſumptione ueniæ, ſecuritas naſcitur, & in amore cęleſtium gaudiorum animus inflammatur. Et qui prius flebat ne duceretur ad ſupplicium, poſtmodum flere amariſſimè incipit, quia differtur à regno, &cæ. Idem docet 3. libr. Dialog. capit. trigeſimo quarto.

Ioſue 15.

Duo lachrymarum genera.

D.Greg.

Hæc autem duo lachrymarum genera illo Caleb dono ſignificantur Ioſue 15. C *Dedit Calebei* (ideſt filię ſuæ Axæ ſuſpiranti, ac petenti) *irriguum ſuperius & inferius.* Irriguum ſuperius lachrymas indicat, q̃ cæleſtis patriæ funduntur deſiderio; irriguum uerò inferius lachrymarum eſt, quas inferorum horror elicit. Ita Magnus Gregorius locis citatis exponit: Irriguum (inquit) ſuperiùs accipit anima cùm ſeſe in lachrymis cæleſtis regni deſiderio affligit, irriguum uerò inferiùs accipit, cùm inferni ſupplicia flendo D pertimeſcit.

Donum Dei lachryma.

Ioſue 15.

D.Greg.

D.Aug.

Accipit autem anima irriguũ à Deo. eſt.n. hoc Dei donum, & maximè quidem optandũ, magnoque deſiderio poſtulandum. Axa Caleb filia irriguam terram, ſuſpirans poſtulauit; petenti, ac ſuſpiranti data eſt. Ioſue decimoquinto. *Suſpirauit Axa, cui Caleb. Quid habes? inquit: At illa reſpondit: da mihi benedictionem. terram Auſtralem, & arentem dediſti mihi, iunge & irriguam, & cætera.* Suſpiranti, ac poſtu- E lanti animæ irrigua terra datur, otioſi, & ſegnis arentem habet agrum, arentes oculos. Axa (ait Gregorius) ſuſpirans à patre terram irriguam petit; quia à creatore noſtro, cum magno deſiderio quærenda eſt lachrymarũ gratia, &c. Vis Axam ſuſpirantem audire, irriguumq; ſuperiùs, & inferiùs, nõ à Caleb, ſed a Deo petentem? Sanctiſſimam audi Auguſtini animam libro Meditat. ca. trigeſimo ſexto. Da mihi (inquit) Domine irriguũ ſuperiùs, & irriguum inferiùs. Vt ſint mihi lachrymæ meæ panes die, ac nocte. Præſta mihi hanc gratiam propter te, & propter nomen tuum, ut quoties de te cogito, de te loquor, de te ſcribo, de te lego, de te confero, quoties tui reminiſcor tibi aſſiſto, laudes, preces, & ſacrificium offero, toties obortis lachrymis in conſpectu tuo copiosè, & dulciter fleam. Ita vt efficiantur mihi lachrymæ meæ panes die, ac nocte. Rogo te bone Ieſu, per omnes miſerationes tuas, q b. nobis perditis mirabiliter ſubuenire dignatus es, da mihi gratiam lachrymarum, q̃ multũ deſiderat, & appetit anima mea. Quia ſine dono non poſſum habere eam; ſed p̃ Spm̃ Sanctũ tuũ, q dura corda peccatorũ mollit, & ad fletũ compũgit. Sic Aug.

Ad irriguũ ſuperiùs illud ſpectat pſalmi 136. *Super flumina Babylonis, illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion, &c.* nã cæleſtis recordatio Sionis, & deſideriũ, lachrymas ciet ijs, qui ſuper Babylonis flumina exules ſedent, quiq; inſtar fluminum fluere omnia Babylonis, i. mundi huius gaudia, nihil firmum eſſe, ſtare nihil, conſiderant. Organa ſua, i. lætitiæ inſtrumenta ſuſpendunt; In terra aliena cantica edere recuſant: lætitiam paulliſper in patriam differũt; babylonicũ gaudium, babylonicum quoq. fletũ fugiunt. Sionis gaudia amant. Deniq. vt gaudeat in Sione, flent in Babylone. Aug. in Cõmentarijs huius Pſalmi: Multi (inquit) flent fletu babylonico, quia & gaudent gaudio Babylonis. Quia gaudent lucris, & flent damnis, vtrunq; de Babylonia eſt. Flere debes; ſed recordando Siõ, &c.

Lachrymæ petenti medicamẽtum ſunt.

D.Ephr.

Ad irriguum inferius lachrymæ pertinent, q̃ ad abluenda crimina, criminibuſq; debita ſupplicia effugienda effundunt. Quales illæ ſunt Pſ. 6. pęnitentialis: *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo, &c.* Beati q ſic lugent, qm̃ facili lachrymarum medicamento grauiſſimis vulnerib. ſanitatem afferunt. Accede (ait D. Ephræm ſerm. 1. de pænitentia) ad Deum, & pro optimo medicamento lachrymas offer. Sic enim uult cæleſtis medicus, unũquemque ſuis ſanari lachrymis, &c. Et in ſermone de compunctione; O lachrymarũ (inquit) uirtutem, q̃ medicinalis officina es peccatorum. Per te peccatores efficiuntur beati,

beati; vnde & Dominus beatos tales pre- A dicat dicens: *Beati qui nunc fletis, quoniam ridebitis*, in futurum ſcilicet. Non quidem dixit, beatos illos qui deflent mortuum, aut damnum domus, aut quid aliud ſæculi huius, ſed, *Beati* (inquit) *qui lugent de peccatis ſuis*. Sic ſanctus Ephrem.

D. Chryſ.

Lachryma extinguunt peccati flãmam.

Diuus vero Chryſoſtomus homilia 5. de Pænitentia: Rogum, inquit, peccatorum extinguimus, non iam aquis multis, ſed paruis cum lachrymis. Multus enim peccati ignis, & modica lachryma illum ex- B tinguit. &c. Auguſtinus Pſal. 94. Ardes, inquit, fortè conſcientia delicta, lachrymis extingue flammam peccati. &c.

D. Auguſt.

Lachrymæ ſũ ſecundũ baptiſma.

D. Chryſ.

Baptiſmi aqua abluũtur delicta, lachrymis quoque veluti ſecundo quodam baptiſmate expiantur. Chryſoſtomus homil. 6. in Matthæũ: Sicut, inquit, ex aqua & ſpiritu, ſic rurſus ex lachrymis, & confeſſione, purgamur. &c. Idē Chryſoſtomus homil. 5. de Pænitentia, lachrymas lauacrum peccatorum, & purgatoriũ eſ- C ſe docuit: *Lauabo* (inquit) *per ſingulas noctes lectum meum*: dixit Dauid, vt oſtendat lauacrum, & purgatorium peccati lachrymas eſſe. &c. Diuus Gregorius Nazianzenus de iuſtis loquēs: Quorũ ait lachryma peccati diluuium ſunt, & mundi piamentum. &c. Diluuium Noeticum ex aquis ortum eſt, tũ ex cælorum ex abyſſo fluentibus. Nam Gen. 8. *Cataractæ cæli apertæ ſunt, & rupti ſunt fontes abyſſi. &c.* Eũdem in modum lachrymarum diluuium D ex cælo oritur, id eſt, cæli deſiderio, vt diximus, ex abyſſo quoque, id eſt, ex Tartari horrore. At Noeticum diluuiũ hominibus mortem attulit: hoc diluuium lachrymarum, hominibus vitam, hominum hoſtibus, id eſt, peccatis, necem infert, tartareaſque flammas extinguit.

Lauacrũ & purgatoriũ peccati lachryma ſunt, & diluuium.

D. Gregor. Nazianz.

Gen. 8.

Lachryma ex cælo, & tartaro.

1. Reg. 30.

Animæ captiuitas deploranda.

Primo libro Regũ cap. 30. Cùm oppidũ Siceleg Dauid, viriq; eius cernerent igne ſucceſum, abductaſque vxores, & filios in captiuitatem: *Planxerunt, donec defi-* E *cerent in eis lachrymæ*. Ex Hebræo verti poteſt: *Planxerunt donec non eſſet in eis robur ad flendum*. Septuaginta ſic: *Fleuerunt donec nõ erat robur in eis, vt flerent amplius*. Quid facere par eſt hominē Chriſtianum, cũ Dei ciuitatem, ideſt, animã ſuam, vitiorũ facibus inflammatam, cumque gratiã, pulcherrimaſq; virtutes gratiæ comites ablatas cernit? Flere equidē debet, donec deficiant in eo lachrymæ; donec robur non ſit in eo ad flendum.

Supplicium peccati in tartaro inutiliter deploratur.

D. Chry.

Deplorandis criminibus bene impendũtur lachrymæ in vita, deplorãdæ vero criminũ acerbiſſimæ pænæ, inutiliter impendentur in tartaro. quamobrē Diuus Chryſoſtomus homilia 5. de Pænitentia. Luge, inquit, peccatũ, ne pænã defleas. &c. Nam, vel peccatum lugendũ eſt, vel ſupplicium. Satius eſt illud, quam hoc deflere. Etenim ſupplicij luctus, ſupplicium minime tollit: peccati autē luctus peccatum abolet. At conqueritur de hominibus Auguſtinus quod flagella quib. ob peccata percutiuntur defleant, peccata ipſa non defleant. Pſa. 37. Flagella (inquit) ſua dolent homines, quare flagellãtur non dolent. Neſcio qui, ſi damnũ patitur, procliuior eſt vt dicat; Indigne paſſus ſum, quàm vt cõſideret, quare paſſus ſit. dolens damnum pecuniæ, non dolens damnum iuſtitiæ, &c. Item, plerunque ſi filius cuiuſquam moriatur, plangit illũ, ſi peccet, non illum plangit: tunc plangeret, tunc doleret, cùm peccantem videret, &c. Ad hæc, nugas neſcio quas, ac nęnias deploramus: crimina nullũ pariunt dolorem, hinc illud eiuſdem Auguſtini, lib. 1. Confeſſ. capit. 13. Cogebar plorare Didonem mortuam, cùm interea me ipſum in ijs à te morientem, Deus vita mea, ſiccis ferrem oculis, miſerrimus. quid. n. miſerius miſero non miſerante ſe ipſum ſic ille.

Flagella deflent multi nõ peccata.

D. Auguſt.

D. Auguſt.

Denique lachrymas ſuadent vitæ noſtræ principium, itemque finis, & locus ipſe, atque exilium, in quo vitam traducimus, mille periculis, laboribuſque plenum. Nam vitę initium à fletu ducimus, finem cum fletu imponimus vitæ. Tali initio, fini que tali, par eſt media conſonare. Infantes protinus cùm in lucem hãc ingredimur lachrymamur: viri vel ſenes cùm egredimur, lugemus. Interim dùm per paucos dies in hoc ærumnoſo exilio manemus, cur ridebimus? In hoc autem exilio tot ſunt mala, quæ fletũ commouere poſſint: vt Philoſophus Heraclitus perpetuo in fletu vitam dicatur traduxiſſe. Vallis lachrymarum orbis hic appellatur: nõ vallis riſus, aut gaudij. in valle lachrymarũ, non ridendũ, ſed lachrymandum eſt. Theodoretus pſal. 83. Preſens (inquit) vita lachrymarũ vallis eſt, in qua Adam in ſudore vultus pane veſcitur, & cętera. Eo Pſalmo 83. de uiro in

Lachrymatum multæ cauſa.

Mũdus uallis lachrymarum.

Theodor.

Pſal. 3.

cæleſtem.

cæleſtem Hieruſalem ad æternum celebrandum feſtum aſcendente ſcribitur: *Aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit, in valle lachrymarum, in loco quem poſuit*. Hoc eſt, in cæleſtem Hieruſalem decreuit aſcendere; in hoc mundo veluti valle iachrymarum conſtitutus; in loco quem ſibi poſuit, & elegit, ad traducendam vitam ærumnis plenam. Diuus Hieronymus vertit hunc in modum: *Semita in corde ſuo, tranſeuntes in vallem fletus, fontem ponent eam*. Sunt autem ſemitæ in cælum ducentes, in corde iuſtorum; qui mundum veluti vallem lachrymarum pertrãſeuntes, fontem lachrymarum faciũt eũ. Chaldæus de gehenna interpretatur hoc pacto: *Peccatores qui tranſeunt per profundum gehennæ, flentes fletu, ſicut fontem ponent illud*. Quib⁹ verbis infinitus, ac perpetuus impiorum in tartaro dolor ſignificatur, & cruciatus. Præterea qui mente ac cogitatione per profundum tartarum tranſeunt, æternaque peccatis tormenta propoſita attento voluunt animo, fundunt lachrymas; adeo vt ipſum cogitatum tartarum, fontem ponant, id eſt, efficiant, lachrymarum.

D. Hieron.

Chaldæus.

Gehenna.

Ad hæc, lachrymari ſuadent præterita mala, præſentia, & futura. Præterita inquã, id eſt, commiſſa crimina; præſentia mala, quæ quotidie toto orbe graſſari audimus; futura, hoc eſt, æterna improbis præparata ſupplicia. Quocunque vertas oculos, inuenient lachrymas; ſi tamẽ tot malorum adſit cõſideratio. Quemadmodum enim ventorum flatus nubes ſi congreget, efficitur imber; ſic mens tot mala ſi conſideret, efficitur fletus.

Præterea, lachrymas ſuadet ipſum lachrymarum eximium pretium. Vniones lachrymarum ſymbolum eſſe pleriq; ꝓdidere, vt ait Pierius in fine lib. 28. & Suidas verbo, Margaritæ; Margaritæ (inqt) declarant lachrymarum fluxum. At omnium vnionum pretium à pretio lachrymarum ſuperatur. Duo fuere maximi vniones per omne æuum, ait Plinius li. 9. c. 35. Vtrunque poſſedit Cleopatra Regina, per manus Orientis Regum ſibi traditos. Centies ſeſtertium vnius pretiũ fuit. &c. Sed quid hoc pretium eſt, ſi cum noſtrorum vnionum, id eſt lachrymarũ pretio conferatur? quibus criminũ remiſſio impetratur, & ipſa cæleſtis conſolatio cõparatur, iuxta illud Domini: *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur*: ſempiternæ quoque Orci flammæ extinguũtur, iuxta illud Chryſoſtomi homil. 1. de Lazaro: Tales lacrymæ, quales erant Dauidis ipſum etiam gehennæ incendium norunt extinguere. &c.

Eximium lachrymarũ pretium.

Plinius. Vniones maximi.

D. Chryſ.

Si aures ornant vniones, multo magis oculos ornãt cauſa Dei effuſæ lachrymę. Vnde Diuus Chryſoſtomus hom. 30. in Geneſim. Quid (inquit) dic, oro, Dauidis illis oculis formoſius, perpetuo lacrymarum imbre, & quaſi margaritarũ decore ornatis? &c. Vis te gemmis fulgẽtiſſimis ornare, quæ Deo, angeliſque placeant? funde lachrymas, doloris ob crimina cõcepti teſtes. Vis munera iudici gratiſſima offerre? has offerto margaritas. Sunt enim ad placandum iudicem potentiſſimæ. Hinc illud Laurentij Iuſtiniani in libro, qui Lignum vitæ nominatur, capite nono: ò lachryma (inquit) humilis, tua eſt potentia, tuum regnum; tribunal iudicis non vereris, amicorum tuorum accuſatoribus ſilentium imponis; non eſt, qui te ad Deum accedere vetet. Si ſola intres, vacua non redibis. Quid plura? vincis inuincibilem, ligas omnipotentem, inclinas filium virginis, aperis cælum, fugas diabolum. Sic Iuſtinianus.

Lachrymæ margaritæ.

Laur. Iuſti. lachrymarũ potentia.

Odorem ſuauem efflant aquæ ex roſis floribuſque igne expreſſę; multo ſuauiorem efflant lacrymarum ſuauiſſimæ guttæ, diuini amoris flammis excitatæ. Ignis ex floribus aquas elicit; diuinus Spiritus ex cordibus elicit lachrymas, ac gemitus iuxta illud Pauli ad Rom. 8. *Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*. hoc eſt, Spiritus ſanctus nos ad poſtulandum adiuuat; poſtulare nos facit, ſuo auxilio, & concurſu opem ferens. Similem in modum Matthæi decimo ait Chriſtus: *Non eſtis vos qui loquimini; ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis*. Poſtulare autem facit cum lachrymis, ac gemitibus, qui enarrari nequeunt; id eſt maximis. Felix q hos inenarrabiles gemitus in corde experitur. Spiritus diuin⁹ lachrymas, & gemitus mouet; mundanus mouet riſus, turpeſque cachinnos. Queadmodũ ventus in aere pluuiã; ſic diuinus Spiritus in oculis lachrymas excitat; iuxta illud Pſ. 147. *Flabit ſpiritus eius, & fluent aquæ*. Pſal. 103. dicitur Deus aquis, ſuperiores cœli, vel æteris partes tegere: *Qui tegis aquis ſuperiora eius*.

Rom. 8.

Matth. 10.

Pſal. 147.
Pſal. 103.

Eundem

Eundem in modum iuſti viri, qui cęlo ſimilis eſt, ſuperiora, id eſt, mẽtem, caput, oculos, tegit lachrymis. Pſal. 148. Aquæ huiuſmodi ad laudes Dei inuitãtur: *Aquæ quæ ſuper cælos ſunt, laudent nomen Domini*. id quod his, de quibus loquimur aquis, id eſt lachrymis, quæ ſuper cælos, id eſt iuſtos, ſunt, egregie congruit. Egregie enim hæ ex oculis effuſæ aquæ Deum laudant, eiuſque tum iuſtitiam, tum miſericordiã, bonitatemque prædicant.

Nullum ex animalibus, præter hominem lachrymatur. Solus homo fundit lachrymas, quoniã ſoli homini lachrymæ proſunt. Nihil vtilitatis ex fletu animantia reliqua reportarent, etſi flere poſſent: homo vero vtilitatem, & quidem maximam, vt iam diximus, nempè peccatorũ remiſſionem, æternamque cõſolationem reportat. *Beati enim qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur*.

Lachrymas ſequitur conſolatio. Tob. 3. D. Chryſ.

Quemadmodum ſequitur tempeſtatẽ trãquillitas, ita ſequitur lachrymas conſolatio. *Poſt tempeſtatem tranquillum facis* (ait Sara Tobiæ 3.) *Et poſt lachrymationem & fletum, exultationem infundis*. Chryſoſtomus hom. 6. in Matthęum: Sicut poſt vehementes imbres mundus aer, ac purus efficitur: ita etiam lachrymarum pluuias ſerenitas mentis ſequitur, atque tranquillitas, omniſque illa de peccatorũ tenebris offuſa caligo diſſoluitur. &c. Et Euthym. Matthæi 5. Habet (inquit) luctus repenſum ſibi gaudium. Quemadmodũ enim poſtquam vehemens pluuia deſcenderit, ſerenitas ſtabilior eſſe ſolet, ita quoq; de ductis lachrymis tranquillitas, & gaudiũ animi ſuccedit, &c. Huc illud Annæ ſpectat 1. Reg. 1. Poſtquã magnã lachrymarũ vim corã Deo effudit, vouitq; votum: *Vultus illius* (ait ſacer autor) *nõ ſunt amplius in diuerſa mutati*, hoc eſt, præ mærore vultũ amplius non mutauit, męſtam faciem amplius non oſtendit. Septuaginta vertunt: *Vultus eius non concidit amplius*. Ex Hebræo verbũ ex verbo ſic reddes: *Et facies eius non fuit ei amplius*, hoc eſt, illa facies triſtis, q̃ habebat, amplius ei nõ fuit, abſceſſit poſt illas lachrymas, & orationẽ. Illã enim lachrymarum pluuiã tranquillitas cordis, & vultus ſecuta eſt. Neque ſolum ſequitur lachrymas, ſed comitatur etiã conſolatio, mentiſque dulcedo. Hinc illud Diui Auguſtini Pſalm. 127. Dulciores (ait) ſunt lachrymæ orantium, quàm

Euthym. — *1. Reg. 1.* — *Lachrymæ dulces. D. Auguſt.*

gaudia theatrorum. &c. Qui verò lachrymarum hanc dulcedinem experiri cupit, riſus, delicias, & inepta gaudia ſpernat. Vt enim ait Magnus Gregorius in Commentariis libri primi Regũ cap. 1. prope finem: Non poteſt experiri, quę ſit interna lętitia, niſi qui perfectè cõtemnere exteriorem curat. &c. In hunc ſenſum illud Prouerbiorum decimo quarto exponit. *Cor quod nouit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio eius non miſcebitur extraneus, &c.* Extraneus eſt (ait Gregorius) qui adhuc de bonis exterioribus intentionem delectationis habet, &c. Hic vero extraneus, qui extraneæ lætitiæ ſe tradit, in gaudio cordis, quod amaritudinem animæ ſuæ nouit, non miſcebitur, hoc eſt, non erit particeps illius lætitiæ, quã interna amaritudo, mæſtitia, fletuſque parit.

D. Gregor. — *Prouer. 14.*

Poſt huius vitæ conſolationem, alia in cęleſti patria ſempiterna ſequitur lugentes conſolatio. Vt enim Ioannes affirmat Apocal. 21. *Abſterget Deus omnem lacrimam ab oculis eorum. &c.* O felices lachrimas, quas omnipotens Dei manus abſtergit. Pſalm. 125. *Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent, euntes ibant & flebant mittentes ſemina ſua; venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos ſuos, &c.* Sementem ſanctorum operum iuſti lachrymis irrigant, in cęleſti vero patria ſempiterno cum gaudio vberrimas gloriæ ſegetes demetunt. Poſt tempeſtates orbis huius, & lachrymarum imbres, ſempiterna ibi erit tranquillitas & ſerenitas. Ibi de quolibet iuſto veriſſimũ illud erit, quod de Anna ſcriptum eſt. 1. Regũ. 1. *Vultus illius non ſunt amplius in diuerſa mutati*. Sempiterna enim lætitia corda, vultuſq; beatorum omniũ perfundet. Implebitur denique illud Pſalmi 93. *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam.*

Apoc. 21. Lachrymæ æterna conſolatione remunerãtur. Pſal. 125.

CAPVT VIII.

Morale. De eſurie, & ſiti iuſtitiæ.

Hæc

HÆc beatitudo indicat, quam vehemẽti deſiderio iuſtitia, id eſt, virtus, ſit expetenda. Vehementiſſima hominis appetitio eſt eſuries, ac ſitis, vehementiſſimam quoque eſſe oportet virtutis appetitionem, ſiquidem virtutem eſurire, & ſitire conuenit. Quemadmodum qui eſurit, vel ſitit, omni conatu cibũ vel potũ quærit: ſic qui virtutem eſurit, & ſitit, omni labore virtutem comparat. Exclamauit olim poeta Æneid. 3. *Quid non mortalia pectora cogis, auri ſacra fames?* Quod in eſuriem iuſtitiæ præclare quadrat. Quid non mortalia pectora cogit, iuſtitię verè ſacra fames? Quid ſitis Dauidis facere coegerit expende, lib. 2. Reg. 23. *Deſiderauit Dauid aquã de lacu*, & ait; *O ſi quis mihi daret potum aquæ de ciſterna, quę eſt in Bethlehem iuxta portam*. Hoc Dauidis deſideriũ tres fortiſſimos viros, hoſtiũ caſtra; quę iter obſidebant irrumpere, aquã per ſummũ periculum haurire, & ad Dauidẽ afferre compulit. Quod propter alienam ſitim ſtrenuiſſimi illi viri fecere; id fortiſſimi Chriſti milites, propter propriã iuſtitiæ ſitim faciunt. Caſtra vitiorum irrumpũt, hoſtes proſternunt, per mille pericula, labores, ac cruciatus iuſtitiam quærunt.

Virtutis appetitio vehemens eſſe debet.

2. Reg. 23.

Cõmendant inſulſos cibos fames, iuxta illud Senecæ epiſt. 119. Nihil cõtemnit eſuriens; fames mihi cõmendabit, quodcunque cõprehendero. &c. Et illud epiſt. 123. Malum panem tenerum tibi & ſiligineum fames reddet. &c. Vnde Nazianzenus in carmine ad ſuam animam, famẽ appellat obſonium. Commendat etiam amaram aquam, ſitis. Eundem in modũ inſulſos labores, uirtutis commendat appetitio, durum pœnitentię panem, tenerum reddit ac ſiligineum, amaram contumeliarum aquam, in nectar vertit, eſtque omnium ærumnarum ſuaue cõdimentũ. Contra ſicut is, qui faſtidio laborat, etiã ſuauiſſimos cibos reſpuit; ita is qui iuſtitię fame, & ſiti caret, faſtidioq; tenetur, ſuauiſſimas uirtutum epulas repudiat, ac reijcit. Nam ut dicitur Prouer. 28. *Anima ſaturata calcabit fauum; & anima eſuriens etiam amarũ pro dulci ſumet*. Virtutum fauum dulciſſimum ſaturata, faſtidioſaque anima conculcat. At quæ eſurit, amaros labores pro dulcibus ſumit. Vnde Beda hunc in locum; Anima (inquit) eorum, qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, etiam aduerſa ſæculi pro Domino, imò ipſã mortem perpeti dulce habet, ſciens ſe per poculum amaritudinis, ad gaudia perpetuę ſalutis eſſe venturam. &c.

Fames uirtutis ſuauẽ reddit laborẽ.
Seneca.
Nazianz.

Beda.

Lagi filio Ptolomæo Regi Ægyptum peragranti, comitibus non conſecutis, cũ cibarius panis in caſa datus eſſet, negauit vllum cibum vnquã ſibi viſum ſuauiorẽ. Aderat enim optimum condimentũ fames. Similem in modum Cyrus iunior, cũ in fuga aridis ficis, & pane hordeaceo B veſceretur: Dij boni (inquit) cuiuſmodi voluptatis hactenus inexpertus fui; videlicet nunc iam eſuriẽs cibum ſumpſerat. Artaxerxi præ ſiti iam deficienti, Eunuchus Peribarzanes, à ruſtico quodã ſordidum vtrem detulit, putris aquæ corylas octo continentem. Eam aquam cum Rex totam ebibiſſet, rogatus, ecquid illi placuiſſet ille potus? Deos teſtatus eſt ſe nunquam uinum potaſſe iucundius, nec ullã aquam quãuis puriſſimam, ſibi uiſam iucundiorem. Cibarium panem, & hordea C ceum duobus Regibus fames: aquã putrem Artaxerxi, ſitis ſuauẽ reddidit: eundem in modum iuſtitiæ fames ac ſitis, quicquid in uirtute aſperum, quidquid horridum apparet, iucundũm efficit, ac delectabile.

Fames cibo inſuaui dulcedinem affert.

Sitis hęc iuſtitiæ, & fames, ut Plutarchus teſtatur in lib. de profectu morum, progreſſus in uirtute ſignũ eſt. Qui enim uirtutis deſiderio tenetur, progreſſum in uirtute fecit. Primum argumentum (ait D Plutarchus) quo te ſentias in uirtutis ſtudio profeciſſe, eſt amoris imminẽtias. Nõ eſt contenta philoſophia, ut pręſentia dũtaxat nos amore ſui capiat; uelut unguenta, quorum abſentia nemo diſcauciatur. Sed mediam quandam, ſitimque oportebit concipere, ſicubi auellimur. Taliq; argumẽto intelligere utique licebit, nos uere profeciſſe. &c. Quemadmodum ei qui ex graui morbo recreatur, ſanitatis ſignũ eſt cibi appetentia: ſic ei qui ex peccato E conualuit, ſalutis indiciũ eſt, virtutis ſanctorumque operum auiditas. Sapient. 6. *Initium illius*, id eſt, ſapientiæ, *veriſſima eſt, diſciplinæ concupiſcentia &c.* Et ſapientiæ, & uirtutis cum ſapientia coniunctæ initiũ eſt, ueriſſima, ardenſque auiditas, ſiue fames, & ſitis, de qua ſermonem habemus.

Signũ profectus fames, & ſitis iuſtitia.

Eiuſmodi uero ſitis hæc, & fames eſt, ut in hac uita expleri nunquã poſſit: imo accreſcit ſemper. Etenim fames & ſitis eſt iuſtitiæ, ſiue uirtutis, quę quo copioſior

habetur,

habetur, eò amplior deſideratur; quoque A maior eſt, eò maiorẽ ſitim accendit, iuxta illud Eccl. 24. *Qui edunt me adhuc eſuriẽt & qui bibunt me adhuc ſitient*. Nulũ in hac vita terminum habet charitas, reliquæq; virtutes, iuxta illud Apocal. 22. *Qui iuſtus eſt iuſtificetur adhuc; & ſanctus ſanctificetur adhuc*. Ideo nullum quoq; terminum habet ſanctimoniæ ſitis, & deſiderium. Simile igni eſt de quo Prouerb. 30. ſcriptũ extat: *Ignis nunquam dicit ſufficit*. Similẽ in modũ hæc ſitis, hæc de qua loquimur cupiditas, nunquam dicit, *ſatis eſt*, illudque Caroli Quinti clariſſimi Imperatoris ſibi aſſumit: *Plus vltra*. Semper enim vlterius progredi deſiderat. Et illud Pauli ad Philippenſ. 3. *Quæ retro ſunt obliuiſcens, ad ea veroque ſunt priora*, ideſt, ad ea, quæ ſunt ante me, *extendens meipſum, ad deſtinatum perſequor*.

Fames, & ſitis uirtutis expleri in terra nõ poteſt. *Apoc. 22.* *Prou. 30.* *Ad Phil. 3.*

Fames hæc robur addit homini.

Corporis fames, ac ſitis imbecillẽ reddit hominẽ, ita vt nec cum hoſte pugnare, nec opus aliquod laborioſũ præſtare valeat. At hæc animi ſitis, hæc fames, mirũ ad profligãdos hoſtes, laborioſaq; oĩa opera peragẽda robur homini affert, vt ex dictis conſtat. Hæc per oẽs virtutes, et beatitudines permeat, omnium auidiſſima. Paupertatem eſurit, ideoque opes, caducaque bona omnia abijcit; manſuetudinem deſiderat, & lachrymarum fontem ſitit; cordis munditiem exoptat, miſericordiam, cæteraſque beatitudines concupiſcit.

Omnes homines beatitudinem deſiderant, ac ſitiunt; cum igitur vir Chriſtianus ex Chriſti doctrina intelligat, quænã ſint beatitudines; has eſurire, has ſitire debet in omni tempore; iuxta illud Dauidis Pſalm. 118. *Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore.* quẽ in locum Theodoretus ſic ſcribit: Multi diuina iudicia deſiderant, cælorumq; regnum appetunt, ſed non ſemper. modo diuinis oblectantur, & modo corporis affectus ſequũtur. Sed vates exoptat hoc habere deſiderium continuè. &c.

Pſal. 118. *Theodor.*

Prou. 2.

Denique Prou. 2. Salomon ad ſapientiam comparandam, illam famem nobis ineſſet vult, quæ ijs ineſt, qui pecunias quærunt, & theſauros. *Si* (inquit) *ſapientiam inuocaueris, & inclinaueris cor tuum prudentiæ; ſi quæſieris eam quaſi pecuniam, & ſicut theſauros effoderis illam; tunc intelliges timorem Domini, & ſcientiam Dei inuenis. & cæt.*

Pierius.

Vt refert Pierius lib. 16. olim in littore Africano, qđ eſt è regione maioris Syrtis inter Lybiam, & Ægyptum, columna viſebatur, in qua vir erat cælatus, cui ſerpens diro morſu ſitim, quę nulla aqua ſedari poterat, afferebat. Quam ob cauſã aderant & fæminæ, quarum quædã aqua tum ibãt, aliæ aquam ſummopere ſitienti propinabãt. En tibi auari hominis imaginẽ: auaritiæ morſu exulceratus ſic ſitit, ut expleri ſitis non poſſit. Eſt enim auaritia ſerpenti illi ſimilis, qui mordebat hominem, quique a ſiti græcum nomen inuenit. Dipſas appellatur a uerbo, Διψάω, ideſt ſitio, quoniam quos mordet adeo ardenti ſiti conficit, ut quò potant magis, eò ſint potandi auidiores. Vide qua auiditate huiuſmodi homines pecuniam, theſauroſque conquirant. Eadem tu quoque uirtutem cõſectare. Ab auro, & argento famem ad iuſtitiam transfer, vt Chriſtus docet cum ait: *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt*, non aurum, & argentum, ſed iuſtitiam, tanquam aurum, & pretioſas margaritas, iuxta illud Dauidis Pſalmo 118. *Dilexi mandata tua ſuper aurum, & topazion*. Auri fames expletur nunquam: at iuſtitiæ fames explebitur tandem. Vt enim ait Dominus: *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.*

Auari ſitis. *Pſal. 118.*

Craſſo pecuniarum cupidiſſimo (qui Plutarcho autore dicere ſolebat: Neminem diuitem, aut dici, aut exiſtimari D debere, qui facultatibus proprijs exercitũ alere non poſſet) liquefactum aurum in os infuſum dicitur, cum hac exprobratione: *Craſſe aurum ſitiſti, aurum bibe*. Sic auri ſitis turpiter eſt ſedata. At iuſtitię ſitis, magno cum honore, diuinæ voluptatis torrente in os, totumque animum, & corpus infuſo expletur; cum præclaro hoc elogio; *Iuſtitiam ſitiſti, Voluptatis flumina bibe*: iuxta illud Pſalm. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.*

In cœlo expletur ſitis, fameſque iuſtitia. *Pſalm. 35.*

CAPVT IX.

Mor. De miſericordia.

De miſericordia aliquid etiam eſt dicendum. *Beati* (inquit Dominus) miſeri-

miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Iudicem habemus Deum, qui ſeueriſſimè iudicat: & extremum quoque quadrantem exigit. Propitium nunc reddere poſſumus; vt cùm pro tribunali ſederit, miſericordiam conſequamur. Reddit autem propitium miſericordia. Par pari refertur; miſericordia miſericordi; miſericors miſericordiam conſequitur. Pecunia hunc iudicem, & muneribus placare fas eſt, nō illi (nulla enim re indiget) ſed pauperibus, propter illum, donatis. *Placabo illum muneribus* (ait Iacob Geneſ. 32.) *quæ precedunt, & poſtea videbo illum: præceſſerunt munera ante eum. &c.* Muneribus fratrem ſuum placare voluit Iacob, muneribus (inquam) quæ præcederent. Hunc in modum iudex noſter placandus eſt, eleemoſynis ac muneribus, quę pręcedant mortem. Eſt quidem optimum etiam poſt mortē eleemoſynas per manus aliorum largiri; ſed dum viuis ipſe quoque per manus tuas munera quę te præcedant elargire. Diuum Chryſoſtomum audiamus homilia quinta de pænitentia: Ante iudicij (inquit) tempus mitigabilis eſt iudex. Quare dicit Dauid Pſalm. 94. *Præoccupemus faciem eius.* Illic magnum iudicem ars rhetoris nulla decipiet; & nullius potentia mitigatur, dignitati non condeſcēdit, non veneratur perſonam, ſed tremendum & implacabile iuſti iudicium. Hic verò iudicem exorabimus, & placabimus, nō pecunia. Magis autem (ſi verum dicere oportet) clemens ipſe piuſque pecunia ſuadetur; nō ipſe manu, ſed per inopes accipiens. Da inopi pecuniam, & iudicem mitigaueris Sic Chryſoſtomus docet placare iudicē; & in iudicio per miſericordiam noſtrā conſequi miſericordiam Dei.

Placandus iudex miſericordia. — *Gen. 32.* — *Eleemoſyna.* — *D. Chryſ.* — *Iudex pecunia pauperibus data placandus.*

Huc illud ſpectat Iacob 2. *Iudicium ſine miſericordia illi qui non fecit miſericordiā, Superexaltat autem miſericordia iudicium. &c.* hoc eſt, miſericordia iudicium commendat, eleuat, laudabile reddit. Id enim ſignificat verbum, *ſuperexaltat.* Dicitur autem miſericordia iudicium ſuperexaltare; quoniam hominem, qui iudicatur, ſuperexaltat, ac extollit. Aliter, metaphora ſumpta à trutina, exponi locus poteſt, hoc pacto: In libra Dei iuſtiſſima, in lance vna miſericordia collocatur, in altera iudicium; at miſericordia iudicio præponderat. Nam miſericordia iudicium A ſuperexaltat, atque eleuat: quoniam maioris pōderis eſt. Diuus Auguſtinus pſal. 143. ita interpretatur. Quid eſt (inquit) ſuperexaltat autem miſericordia iudicium? Superponitur miſericordia iudicio, in quo inuentum fuerit opus miſericordiæ. &cæt.

Iacob 2. — *Quomodo miſericordia iudicium ſuperexaltet.* — *D. Auguſt.*

Græcè ſic habetur, *κατακαυχᾶται ἔλεος κρίσεως*; hoc eſt *gloriatur miſericordia aduerſus iudicium.* Gloriari aūt dicitur miſericordia aduerſus iudicium, quoniam B iudicium ſuperat, & de iudicio triumphat. Gloriatur miſericordia (ait Oecumenius, in commentarijs epiſtol. Iacobi aduerſus iudicium; ſiquidem miſericordes miſericordiam conſequentur; iuxta Domini ſententiam. &c. Deinde miſericordiam cum oleo confert, quo athletæ corpus vngebant, ne ab aduerſarijs teneri poſſent. Vt enim vnctum corpus è manibus elabitur, ſic oleo miſericordiæ cū charitate coniunctæ vncta anima, è ma- C nibus cacodęmonum eripitur. Tale quid dam (ait Oecumenius) videtur mihi hęc miſericordia efficere, quale hoc oleum ab arboribus manans in athletis illitum; Dat enim illud elabi, ne ab aduerſarijs teneantur. Et ita etiam in vniuerſali iudicio miſericordia noſtra erga egenos, dabit effugere impetus, ac pericula, quæ à dæmonibus accuſatoribus noſtris, imminebunt. Sic ille. Et Auguſtinus in lib. 50. homil. homil. 39. Ante fores gehennę D ſtat miſericordia, & neminem permittit in carcerem mitti. &c. At attende, oportere miſericordiæ adijcere pænitentiam, vt peccatorum condonationem conſequaris. Lege ea de re Auguſtinum lib. citato homil. 19. Eleemoſynæ, inquit, poſſunt tibi prodeſſe ad delenda peccata prę terita, ſi mores mutaueris. Si autē in eiſdem malis perſeueraueris, eleemoſynis tuis non corrumpes iudicium Dei. &c.

Oecumen. — *D. Auguſt.*

Itaque miſericordiam Dei miſericor- E dia noſtra veluti emimus; ſiquidem miſericordes miſericordiam Dei conſequuntur. Quamobrē D. Chryſoſtomus homilia 5. de pænitentia, mirabiles nobis propoſitas nūdinas ait; in quibus paruis noſtræ miſericordiæ operibus, infinitam Dei miſericordiam ema mus. Nundinæ, inquit, nobis mirabiles ſunt; quandiu nundinæ perdurant, demus eleemoſynā ſalutem emamus. &c. Item epiſt. 2. ad Timotheum homil. 6. vitam ęternam docet miſeri-

Miſericordia vita æterna emitur. — *D. Chryſ.*

miſericordia in pauperes emi. Duæ (inquit) vitæ propoſitæ ſunt, temporalis, & æternæ; vẽdit illas Deus. Cæterum æternam nobis vili pretio dare mauult. Et poteſt, inquies, vita pecunijs emi? poteſt, ſi noſtra in pretium demus. &c. Diuus Augustinus in lib. 50. homil. homil. 39. Felix (inquit) operarius, cultor eleemoſynarum; eò quòd ære ſuo comparauerit cælum. &c.

D. Chryſoſ.

Ex oliua Salomon 3. Reg. 6. oſtiola fecit intima partis templi, quæ Sãcta Sanctorum dicitur: & cælum adumbrat. Signum eſt miſericordiæ oliua; oſtia verò ex oliua in Sanctis Sãctorum fabricata, ſignificant miſericordiam ingreſſum nobis in Sancta Sãctorum, ideſt, cælum, aperire. Etenim cæli oſtia ex miſericordia ſũt fabricata. Ex monte oliuarum aſcendit in cælũ Christus; ex monte miſericordiæ aſcendet Chriſtanus. Columba in arcam Noe intromiſſa oliuę ramum roſtro pręferebat, Geneſ. 8. columbina anima in cælum intromittenda, præferat miſericordiam. *Venite benedicti* (ait Dominus Matth. 25.) *poſſidete paratum vobis regnum, eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare, ſitiui, & dediſtis mihi bibere. &c.* En miſericordiæ datur regnum cæleſte, & miſericordes miſericordiam conſequuntur.

3. Reg. 6.

Miſericordia in cælũ præbet ingreſſum.

Geneſ. 8.

A corde miſericordia dicitur, quia a corde incipit; a corde trãſit ad os, & manus. Ad os, inquam, ita vt blandis verbis opis indigentem compellet, minimeque acerbis; iuxta illuſt Eccleſiaſt. 18. *In omni dato non des triſtitiam verbi mali; Nonne verbũ ſuper datum bonum? ſed vtraque cum homine iuſtificato. &c.* Neque vero ſatis verba ſunt, accedant opera; iuxta illud Ioannis 3. *Filioli mei non diligamus verbo, nec lingua, ſed opere, & veritate.* Greg. lib. 20. Mor. cap. 14. Dilectio (inquit) noſtra ſemper exibenda eſt, et veneratione ſermonis, & miniſterio largitatis. &c.

Miſericordia in corde, ore, & opere.
Eccleſ. 8.

Ioan. 3.
D. Greg.

Suadet præterea Auguſtin. in libr. 50. homiliar. homil. 39. vt proximi indigentis preces minimè expectemus; ſed vltro non petenti tribuamus. Si enim miſeridia in corde eſt, feſtina eſt, preces antegreditur. Perfecta (ait Auguſtinus) miſericordia eſt, vt ante occurratur eſurientibus, quam roget mendicus. Non enim eſt perfecta miſericordia, quæ precibus extorquetur. &c. At ſemper mendici præcedunt preces; ſi enim ore tacet, certe ipſa paupertate loquitur. Vnde idem Auguſtinus loco indicato; Si tacet (inquit) mendicus, loquitur pallor in facie. &c. Hinc illud D. Chryſologi ſer. 121. de Lazaro, & diuite; Deus (inquit) ad aperiendum cor diuitis, totum corpus pauperis vulneribus aperit; vt in admonendo diuite tot eſſent pauperis ora, quot vulnera.] &c. Hæc ſatis, alibi enim de miſericordia redibit ſermo.

Non ſunt expectanda indigentis preces.

D. August.

Ipſa paupertas ſine voce clamat.
D. Chryſol.

CAPVT X.

Morale. De munditia cordis.

CORdis munditia ſequitur, Chriſtianis ſummopere neceſſaria, qui Dei æternam viſionem adipiſci exoptant: Etenim, *beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Quis aſcendet in montem Domini,* ideſt in cælum altiſſimum, *aut quis ſtabit in loco ſancto eius?* rogat Vates Pſal. 23. reſpondet; *Innocens manibus, & mundo corde.* Dupliciait opus eſſe munditia, manuum, ideſt operum, & cordium, ideſt, cogitationũ, atque affectuum. Ars corda minime curat. Pingit eximijs coloribus hominis imaginem pictor, ſtatuam ſtatuarius fabricatur; de vultu, veſtibus, externaque ſpecie ſolummodo ſoliciti ſunt; de corde nulla cura. Similis arti eſt hypocriſis, ſimiles pictoribus, & ſtatuarijs Hypocritæ, quales olim erant Phariſæi, de quibus Dominus Matthæi 15. *Hypocritæ, benè prophetauit de vobis Eſaias 27. dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt à me, &c.* Natura verò, & gratia cor maxime curant. Prima naturæ cura dum homo gignitur cordis eſt; vt Ariſtoteles ſentit. Nam in libro de iuuentute, & ſenectute, capite primo, cor primum ex membris omnibus procreari affirmat. Cor (inquit) animantium ſanguine præditorum primum gignitur. &c. Plinius quoque libro 11. capite 37. Cor (ait) primum naſcentibus formari in vtero tradunt. & cæt. Diuus quoque Baſilius Pſalmo primo. Natura cor præmolitur, ac vice fundamenti præſtruit. &c. Adde (vt alios omit-

Duplex munditia.

Matth. 15.
Iſai. 27.

Cor maxime curat natura, & gratia.

Plinius.

D. Baſil.

omittam) D. Thomam ſecunda ſecundæ quæſt. 122. art. 2. In generatione (ait) animalis primò generatur cor. &c. Natura primam curam in cor producendũ confert; gratia, primam curam ad cor expurgandum adhibet.

D. Thom.

Phariſæi bonæ virtutis mali pictores, externam quandam iuſtitiæ imaginẽ depingebant, de corde parum ſoliciti erãt. Externum pingebant vultum, iuxta illud Matth. 6. *Exterminant facies ſuas, vt appareant hominib. ieiunantes*. Pingebant itẽ os, & labia: *Populus* (inquit) *hic labijs me honorat*. Veſtes quoque pingebant: *Dilatãt phylacteria ſua, & magnificant fimbrias*; Matthęi 23. At cor parum curabant: *Cor* (ait) *eorum longe eſt a me*: Matth. 15. Gratiæ princeps, & autor Chriſtus, pulcherrimæ iuſtitiæ, & beatitudinis pulcherrimus pictor, nõ externam ſolum beatitudinis, & virtutis effigiem; ſed internam quoque medullam, & cor diuinis verbis exprimit. *Beati* (inquit) *mundo corde*; Non eſt ſatis ad beatitudinẽ externa virtutis ſpecies; innum cor purum, omnique vitio expurgatum adiungere oportet. Non ſatis eſt ieiunare, orare, eleemoſynas largiri, cæteraque Chriſtiana officia externa præſtare; cor hæc omnia flagitant. Quemadmodum homo ex corpore externo, & anima interna cõponitur; ſic virtutis opera, ex externa actione, & interna animi intentione, ac puritate conflantur. Mortuus homo eſt, qui animo caret, vel ſi mauis cadauer eſt hominis; eundẽ in modũ mortua virtus eſt, cui cordis innocentia deeſt, vel ſi mauis cadauer eſt virtutis. Elargitus eſt quiſpiam pauperi ſex mille aureos: O opus eximium, omnibuſque laudibus prædicandum? At ob inanem gloriam, vel prauum aliquem finẽ impuro corde elargitus eſt. O opus mortuũ, ò miſericordiam mortuam, ò miſericordiæ cadauer. Deeſt enim illi anima, ideſt, cordis puritas. *Si diſtribuero* (ait Apoſtolus 1. Cor. 13.) *in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum, ita vt ardeam charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. &c.* Quid autem proſint opera mortua alibi dicendum.

Matth. 6.

Fons bonitatis cor mundum.

Fons bonitatis cor eſt purum, quãobrem merito beati dicuntur mundo corde, ſiquidem bonitatis fontem ipſum purum habẽt, ac mundum. Diuus Thomas Matth. 23. Tota animi puritas exterior eſt à puritate interiori. &c. Lege eundem D. Thomam prima ſecundæ quæſt. 20. Et ſecunda ſecundæ quæſt. 122. Huius quæſtionis art. 3. ait fundamentum bonitatis; eſſe bonitatem internam voluntatis. In generatione (inquit) animalis primò generatur cor; in domo primo ponitur fundamentum, & in bonitate animæ, prima pars eſt bonitas voluntatis. &c. Beatus igitur is, qui hanc baſim, hoc fundamentum conſtituit, eoque poſito virtutes extruxit, operaque excitat: iuxta illud Domini Matt. 23. *Munda prius, quod intus calicis, vt fiat quod deforis eſt mundum*, ideſt, munda cor internum, vt fit mundũ opus externum. Et illud Auguſtini. Pſal. 125. Si volueris vt exteriora munda ſint, interiora mundato. &c.

D. Thomas.

Matt. 23. D. Auguſt.

Radix probitatis cor eſt, vitæ, & decoris, qui virtutibus ineſt. Quẽadmodum externa corporis vita, ac decor, ex interna viſcerum valetudine, ac puritate oritur: ſic virtutum ſolida pulchritudo, ex interna cordis, & ſanitate, & munditia emanat. Nõ poteſt riuulus purus eſſe, ſi fons, ex quo effluit, ſit impurus; nec poteſt opus eſſe mundum, Deoque gratum, ſi cor ex quo emanat ſit immundũ. Deus (ait Auguſtin. ſerm. 21. de verbis Apoſ.) cor interrogat, non manum. &c. Areſcit arbor, cuius areſcit radix, ſimilem in modum aridum eſt opus, ſi cor aruit, gratięque vigorem amiſit. Toto igitur corde, cordis puritas, & ſanitas procurãda eſt: ſiquidem fons, radixque eſt probitatis.

Radix probitatis cor. D. Auguſt.

Præterea, ut ait Origenes hom. 25. in Matth. cor noſtrum altare eſt. Quis autẽ ferat altare Dei conſpurcari? Vt altare mundum ſit, ut ornetur, ut niteat, curamus; curemus igitur, & toto corde curemus, ut cordis altare ornatum ſit; virtutum ſplendore nitidum, nulliſque peccati ſordibus inquinatum. Procul a corde Chriſti throno, ſordes, procul ſit ſpurcitia, auro ſplendeſcere oportet tanti Regis ſolium, non ſordeſcere. Solium autẽ Chriſti cor eſſe, ac templũ Paulus docet. ad Eph. 3. *Chriſtũ* (inquit) *habitare per fidem in cordibus veſtris, in charitate radicati, & fundati. &c.* Vide quali auro, uelit Paul. Dei ſolium fulgore, & quali in ſolo cor hominis radicari. *In charitate* (inquit) *radicati, & fundati*. Aurum charitas eſt; hoc cœleſti auro cupit rutilare diuinum thronũ. In charitate uult Apoſtolus radices cor agere, in

Cor altare Dei.

Ad Eph. 3. Cor Chriſti ſolium, & templum.

re, in

by Google

re in ea fundamēta ponere, vt dulces operum fructus proferre poſſit. Charitatis radix puros fructus operum, cupiditatis radix impuros atq; immundos profert. Auguſtinus ſerm. 44. de tempore; Sicut in charitate nihil unquam mali: ita in cupiditate nihil vnquam boni poterit inueniri. Iſtæ duç radices in duobus agris, à duobus plantantur agricolis. Vnam in cordibus bonorum plantat Chriſtus; aliam in cordibus malorum plantat diabolus. Nec de charitatis radice naſcetur aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni. &c. Addit ſanctiſſimus Pater: Conſideret quiſque agrum cordis ſui, & qui in ſe charitatem uiderit, gaudeat, & germina in ſe ſancta cuſtodiat. Qui uero in agro cordis ſui quæmcunque ſtirpē cupiditatis inſpexerit: Chriſto adiuuante extirpet cupiditatem, & plantet charitatem. Nam quandiu hoc facere noluerit fructus bonos afferre non poterit. Sic Auguſtinus.

D. Auguſt. Duæ radicis, altera charitatis, altera cupiditatis.

Denique cor totius hominis rector, & auriga eſt. Si igitur ſcelerum immūditia obcæcatum ſit, illud nobis eueniet, quod Dominus ait Matth. 15. *Cæcus ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueā cadunt.* Lege Chryſoſtom. Pſal. 4. ad illa uerba: *Filij hominum uſquequo graui corde*: quo loco cor aurigæ locum tenere docet, his verbis: Cor graue dixit Dauid, malorum eſſe cauſam, quòd cum aurigę locum teneat nō ſolū equum non cohibeat, ſed etiam deorſum præcipitet. Et cum oporteat carnem alatam efficere; cum ægritudinum onere peſſundatur. Quando ergo uel auriga, uel gubernator talis fuerit, quænam eſt ſpes ſalutis? Sic Chryſoſtomus.

Cor hominis rector, & auriga.
D. Chryſoſ.

Cor autē immundum efficit mundus. Mundus enim plenus ſordibus criminū cor inquinat. A mundo ergo, & corpore ſegregandum eſt cor, ſi mundum vis habere cor. Satius eſt cor habere mundum, q̄ totum poſſidere mundum. Audi Platonem in Phædone: Purificatio in hoc conſiſtit, vt quàm maxime poſſumus, aīum a corpore ſeiungamus; eumque aſſuefaciamus per ſe vndique a contagione corporis ſeuocari, & colligi. &c. Luteū cor appellat Chryſoſtomus cor corporis, vndique voluptatibus mancipatum. Nihil (inquit Pſal. 4.) cor facit adeo graue, vt libido, & ad ea, quæ ad hanc vitam pertinēt affectio, & terræ affixum eſſe. Quod

Mūdus cor efficit immūdum.
Plato.

A tale eſt cor, nō errauerit, qui cor luteum appellarit. &c.

Surſum corda, quotidie ſacerdos in ſacris clamat; ne lutea fiant, ſed cæleſtia. A corde, dixit ſupra Chryſoſtom. oportere carnem effici alatam. Quod ſi ipſum cor alis careat, quonam modo carnem alatā poterit efficere? Refert Pierius lib. 21. dixiſſe olim Zoroaſtrem animum eſſe alatum; at decidentibus alis præcipitem in corpus ferri, Hoc animo, hoc cordi euenit; B alæ ſi decidunt, in carnem decidit, humiq; in cœno, lutoque carnali, inſtar ſuis ſeſe volutat, atque putreſcit. Vnde illud Auguſtini ſer. 50. de tempore; Leua cor in cælū, ne putreſcat in terra. &c. Idem Auguſtinus ſerm. 44. Cor iuſtorum cœlū eſſe ait. Igitur vt cęlum a terrenis ſordibus, ita cor iuſti à terrenis cupiditatibus extollatur.

Surſum attollenda corda.
Zoroaſtr.
Putreſcit cor in terra.
D. *Auguſt.*

Præmium autem mundi cordis, Dei viſio eſt, totius beatitudinis fons. Ex viſio- C ne enim amor, & fruitio emanant in animam; in corpus vero ſplendor, ſummaq; gloria. Corde mundo videtur, Deus quēadmodum oculo mundo videtur ſol. Neque immūdo oculo videri poteſt ſol mundiſſimus; neque impuro corde videri poteſt Deus puriſſimus. Vt enim ait Plato in phædone: Impuro purū attingere nefas eſt. Neq; vero ſolum in cælo, ſed in terra etiam ij, qui mundo corde prædîti ſunt, Deum videbunt. In cęlo quidem vi- D debunt perſpicue, & vt Paulus ait, facie ad faciem; in terra autem per contemplationem. Qui enim purum, ab omniq; terrenæ fęcis contagione, ſegregatū cor habent; ij Deum contemplantur, contēplationiſque delicijs affluunt. Qui vero terrenis voluptatibus ſeſe mancipatūt, porcis ſimiles in terram conuertunt oculos, cælumque minime ſuſpiciunt. Audi Nyſſenū Gregorium, lib. de Virg. cap. 5. Vitæ (inquit) huius (id eſt, quę in puriſſima vir- E ginitate traducitur) omne ſtudium, atq; inſtitutum illud eſt: vt ne voluptatū impetu, animi deprimatur altitudo. Ne venos qui cęleſtia contēplari, quivè ad diuina animo contueri debemus, ad corporis affectiones delapſi cadamus. Quo enī modo animus noſter, qui inferiori huic carnis voluptati mancipatur eſt; atque in humanorū affectuum appetitionē totus incūbit; pōt cognatum illud lumē; quod ve mente ipſa cernitur, vacuo, & libero

Præmiū cordis mundi.
Plato.
D. *Gregor. Nyſſen.*

ſenſu aſpicere; cum is praua quadā, atq; inerudita anticipatione, ad humiles has res, & lutulentas, aciem intendat? Nam vt porcorum oculi natura in terram conuerſi rerum cæleſtium aſpectum non habent; ſic animus corporis luxu perditus, cum ad humilia, & ad ea, quæ ſunt pecudum, inclinatus ſit, non cælum amplius, neque reliquarum rerum conuenientiam & decorem cernere poterit. Sic ille.

Cor mundū diuinæ puritatis imago.

Idem Nyſſenus in lib. de Beatitudin. Chriſti verba: *Beati mũdo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*: aliter interpretatur, de viſione, qua Deus a nobis videtur, non in ſeipſo, ſed in imagine ſua, quæ in corde mundo effulget. Eſt ſenſus ex Nyſſeno: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum in ſe habebunt, & in ipſo mundo corde, veluti imagine Dei, Deum videbunt. Nō mihi videtur Chriſtus (ait Greg. Nyſſ.) quaſi ex aduerſo ſpectādum Deum proponere ei, qui animæ oculum habuerit expurgatum. Sed forſitan hoc nobis magnificentia dicti ſuggerit; quod etiam ad alios Chriſtus apertius exprimit, vbi dixit Luc. 17. *Intra vos eſt regnum Dei*; vt doceamur, quod qui cor ſuum ab omni creatura, atq; vitioſa affectione expurgauit: in ſua ipſius pulchritudine, diuinæ naturæ imaginem intuetur, &c. Addit Nyſſenus. Quemadmodum enim ij, qui in ſpeculo ſolem vident: etiamſi cælum ipſum fixis oculis non contueantur, in ſplendore ſpeculi ſolem vident. Ita etiam vos, etiamſi vires vobis non ſuppetant, ad cōtemplandum lumen inacceſſum; ſi ad eū, qui ab initio in vobis conſtitutus eſt, animæ decorem, ac gratiam, reuerſi fueritis; in vobis ipſis, quod quæritis, habetis. Puritas enim, & vitiorum, affectuumq; vacuitas, & ab omni malo alienatio, Deitas eſt. Si igitur hæc in te ſunt, Deus prorſus in te eſt. &c. Ita Nyſſenus. Vnde colliges cor mundum imaginem eſſe diuinæ puritatis; eum verò, qui mundum cor habet, cum ſe intuetur, diuinæ puritatis effigiem quandam intueri. Nam vt ait idem Nyſſen. Qui corde mundo præditus eſt, dum ſuam puritatem intuetur, per imaginem formam principalem animaduertit. Eſt ergo ſenſus moralis: Beati mūdo corde, quoniam ipſi Deum in ſua mundiria, & puritate veluti in imagine quadam puriſſimi Dei videbunt.

D. Gregor. Nyſſen.

Luc. 17.

Quo autem modo diuina imago in nobis reſplendeat, docet idem ſapientiſſimus pater eodem loco ſic ſcribens. Si diligēti, & accurata vita, ſordes cordi illatas, & obductas, rurſus ablueris, reſplēdebit in te diuina pulchritudo. Quēadmodum in ferro fieri ſolet; cum id quod paulò ante nigrum erat, per cotem detracta rubigine, ſplendores quoſdam in ſe, ad ſolē refulgens, & nitores edit. Ita homo quoq; internus, quem cor Dominus nominat; cum ſordes rubiginoſas abſterſerit; rurſus cum originali, & principali forma, ſimilitudinem recuperabit. &c.

Dei pulchritudo in corde mundo reſplendet. Nyſſen.

His adde, homines, qui immundū cor habent, in ſeipſis cernere dæmonē, poſſeque rectè de huiuſmodi hominibus dici: *Infelices immũdo corde, quoniam ipſi dæmonẽ videbunt*. Videbunt inquam, tum in tartaro poſt mortem: tum in ſeipſis, ſuaque impuritate, etiam ante mortem. Quemadmodum.n. mundo corde fulgidi, Deum hic in ſeipſis vident; ita immundo corde ſordidi, cernunt dæmonem in ſeipſis. Eſt enim immundum cor dæmonis facies, & effigies, vt ait idem Nyſſen. Si beati (inquit) ſunt, qui puro corde præditi ſunt; miſerabiles omnino ſunt, qui mentē ſordidatam habent; quoniam faciem aduerſarij intuebūtur. Item: Si ipſa diuina effigies imprimitur vitæ cū virtute coniunctæ; perſpicuum eſt; q̄d vita vitioſa forma, ac facies aduerſarij exiſtit. Sic ille.

Immūdum cor imago cacodæmonis. Nyſſen.

Obſerua & quid nomine cordis Nyſſenus intellexerit, nempe hominem internum. Homo (inquit) internus quem cor Dn̄s nominat. &c. Duos habet homines vnus homo; alterum internum, alterum externum. Externi lautitiam, ornatum, ſplendorem plerique curant; interni puritatem deſpiciunt. Lege Chryſoſt. hom. 74. in Matth. Multæ (ait) viæ exterioris ornatus exhibentur: magna cura, & vigilia eius rei multos exagitat. Animæ vero decus, & purgatio, penitus negligitur. Nam ſi conſcientiam ſingulorum cernere poſſemus, multos ibi vermes, multam ſaniem, atq; incomparabilem reperiemus fœtorē. Cupiditates dico improbas, quæ vermes ſpurcitia mirum in modum excedunt. &c. At vero interni hominis, & ab conditi puritatem, & ornatum maxime quærendum, docet ſummus Pontifex Petrus epiſtol. 1. cap. 3. de fœminis loquens; *Quarum (inquit) non ſit extrinſecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti*

Homo internus deſpicitur, externus ornatur. D. Chryſ.

1. Petr. 3.

veſti-

veſtimentorum cultus. Sed qui abſconditus eſt cordis homo, in incorruptibilitate quieti; & modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei locuples. &c. Et Paulus ad Hebræos. 10. *Accedamus cum vero corde, in plenitudine fidei, aſperſi corda à cõſcientia mala. &c,*

Ad Heb. 10.

Cor diligentiſſime cuſtodiendum.

Denique cum neceſſaria adeo, expetendaque ſit cordis munditia; abſque cuſtodia vero diligentiſſima haberi nequeat; diligentiſſime cuſtodiendum cor eſt, vt mundum ſit. Et quidem Salomon Prou. 4. non quamcunque, ſed omnem cuſtodiam ad hanc rem iure flagitat. *Omni* (inquit) *cuſtodia cuſtodi cor tuum, quia ex ipſo vita procedit. &c.* Ex ipſo vita procedit, & corporis, & animi. Si vitam diligis, vitæ fontem vigilanter cuſtodi. Naturam ipſam imitare, quæ hunc vitæ theſaurum penitus recluſit; & vt Plinius ait, muro veluti quodam muniuit libro 11. cap. 37. Cordi (ait ille) præcipuus calor; palpitat certè & quaſi alterum mouetur animal. Intra præmolli, firmoque opertum membranæ inuolucro; munitum coſtarum, & pectoris muro; vt par erat, præcipuam vitæ cauſam, & originem. &c. Præterea obſeruant Anatomes periti, oſſa quæ cor cuſtodiunt, effigiem referre gladij. Si cor habes, hoc eſt, ſi ſapis, natura ipſa te docet, quem in modum cor tuearis, adhibe murum, & gladium. Ad cuſtodiendũ terreſtrem paradiſum, adhibuit Deus Cherubinos, flammeumq; gladium, vt leges Gen. 3. *Collocauit ante paradiſum, Cherubim, & flammeum gladium, atque verſatilem, ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. &c.* Tuus paradiſus tuum cor eſt, pro forib. ſtatue Cherubinos, flammeumque ſtatue gladium; ne tartareus irrepat ſerpens, ſuoque illud ſordidiſſimo peſtiferoque veneno contaminet.

Plinius.

Geneſ. 3.

CAPVT XI.

Morale. De pacificis.

De pace iam diximus tom. 1. lib. 8. ca. 16. & cap. 20. nunc aliqua adiungemus. Duces, atque Imperatores a bello ſibi titulos pepererunt. A bello Africano Africani, ab Aſiatico Aſiatici, a Macedonico Macedonici ſunt appellati. Dux noſter, Imperatorque Optimus Maximus,
A Dei filius non à bello, ſed à pace titulum habere voluit. Principẽ enim non belli, ſed pacis vocandum cap. 9. Iſaias vaticinatur. *Vocabitur* (inquit) *nomen eius, princeps pacis; multiplicabitur eius imperium, & pacis nõ erit finis.* Hic eſt verus noſter Melchiſedec, *Rex Salem*, ideſt, Rex pacis, vt Paulus interpretatur ad Hebræos 7. hic noſter Salomon, hoc eſt pacificus. Denique hic pax noſtra; ſic enim appellat Apoſt. ad Epheſios 1. *Ipſe* (ait) *eſt pax noſtra. &c.* Pacem il-
B le in ſe habuit. Nihil enim pugnæ, nihil intra ſe habuit inteſtinæ ſeditionis, nihil inter carnem, & ſpiritum diſſidij; nihil inter rationem, & appetitum diſcordiæ; nihil inter diuinam, humanamque naturam diſſenſionis. Pacem in ſe habuit; pacem quoque hominibus locutus eſt, iuxta illud Zachar. 9. *Loquetur pacem gentibus;* & Paulus ad Epheſ. 2. *Veniens euangelizauit pacem vobis, qui longe fuiſtis, & pacem ijs, qui prope. &c.* Hominibus pacem dedit, at-
C que reliquit; Ioann. 14. *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Pacem per ſummos cruciatus illis promeruit: Iſai. 53. *Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum:* hoc eſt, punitio, & caſtigatio, quæ nobis pacem peperit, ſuper eum fuit. Ad Epheſ. 2. *Interficiens inimicitias in ſemetipſo.* Chriſti enim morte inimicitiæ, quæ inter Deum, & homines erant, mortuæ ſunt. Mors Chriſti (ait Chryſoſt. in comment.) inimicitiam interemit, vulnerauit, ac perdidit.
D &c. Denique pacem fecit, noſque Deo reconciliauit. 2. Corinth. 5. *Deus erat in Chriſto mundũ recõcilians ſibi, &c.* Ad Col. 1. *Vos cùm eſſetis aliquando alienati, & inimici ſenſu, ideſt, mente, in operibus malis: nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius, per mortem, &c.* Item eodem capite. *In ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipſum. Pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſiunt; &c.*

Chriſtus in pace nominatur, nõ in bello.

Iſai. 9.

Ad Heb. 7.

Ad Eph. 1.

Chriſtus pacem ſemper habuit, & fecit.

Ad Eph. 2.

Ioan. 14.

Iſai. 53.

Ad Eph. 2.

D. Chryſoſ.

2. Cor. 5.

Ad Col. 1.

E Expende quæſo Dei bonitatem, ipſe nos ad reconciliationem, pacemque vocauit: filium ſuum pacificatorem miſit, qui per ſanguinem, & crucẽ pacẽ fecit. Expendit hæc Chryſoſtomus in commẽtarijs epiſtolæ ad Coloſſenſes. 1. Magnũ (inquit) eſt reconciliari, quod vero per Chriſtum hoc factum eſt, maius eſt. Atq; hoc quoque ipſo maius eſt illud, quod per ſanguinem eius factum eſt; & non ſimpliciter per ſanguinem, ſed quod

Magnũ pacis a Chriſto facta beneficium.

D. Chryſoſ.

amplius etiã eſt per crucem. Itaque quin A que ſunt hic præcipua, & admirãda, Deo nos recõciliauit, reconciliauit, inquam, Chriſtus per ſeipſum, per mortẽ, per crucem. Hæc ille, Nec ſolum Deo, ſed etiam Angelis nos reconciliauit; quod ſignificant verba illa Pauli; *Pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſunt. &c.* In terris erant homines, in cælis Deus, & Angeli; terreni homines Angelis cæleſtibus reconciliati ſunt. Auguſtinus in Enchiridio ad Laurent. cap. 62. Per ſacrificium (inquit) in quo mediator eſt immolatus, pacificantur terreſtria cũ cœleſtibus, & cæleſtia cum terreſtribus. Itaque maximus fuit pacificator Chriſtus. Maximum autem hunc pacificatorem Dei filium naturalẽ, pacifici adoptiui filij Dei imitantur: pacem enim ſectantur, ſeruant, & pro viribus efficere nituntur.

Angelis, & Deo Chriſtus nos reconciliauit.

D. Auguſt.

Pax triplex

Eſt autem pax triplex, pax cordis, pax oris, pax operis. Eſt enim pax ſeruanda, C tùm in corde, tùm in ore, tùm in opere. Pax cordis, tranquillum reddit cor, & quietum. Lege Ambr. lib. 2. de Iacob, & vita beata, ca. 6. Perfectorum eſt (inquit) non facile mundanis moueri, ſed quaſi in littore tutiſſimo, aduerſus inſurgẽtes fluctus ſæcularium procellarum, mẽtem immobilem fida ſtatione placidare. Hoc firmamentum Chriſtianis mentib. Chriſtus inuexit; pacem in terram inuehens animis probatorũ. Vt non turbetur cor D noſtrum, neq; exagitetur animus. Item; Vita (ait) iuſti quieta eſt; iniuſtus perturbationis plenus eſt. &c. De iniuſtis dicitur Iſaiæ 57. *Impij quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt. & cæt.* De corde iuſti ad Coloſſ. 3. *Pax Chriſti exultet in cordibus veſtris.* Cor impij veluti mare procellis agitatur; in corde iuſti pax uiget, triũphat, atque exultat. Sancti uiri (ait Gregor. in commentarijs cap. 4. Iob) qui nihil huius mundi appetunt, nullis in corde tu- E multibus premuntur. &c.

D. Ambr.

Pax cordis.

Iſai. 57.

Ad Col. 3.

D. Gregor.

Auari autem ambitioſi, iracundi, & ſimilium cor, deſideriorum turba, ac multitudine perturbatur; & ut cum Gregor. dicam, conculcatur. Oẽs (inquit loco citato) qui uel illicita appetunt, uel in hoc mundo aliquid uideri uolunt, denſis cogitationum tumultibus in corde cõprimuntur. Dumque deſideriorum turbas intra ſe excitant; proſtratam mentem pede miſeræ frequẽtationis calcant. &c. Lege Chryſoſtomum homil. 29. ad populum Antiochen. in qua manſueti hominis animam cum tranquilla ſolitudine; ira uero perciti mentem, cum foro confert, & tumultu, medijſque ciuitatibus, ubi multus eſt euntium, & redeuntium clamor, camelorum, mulorũ, &c. Gregorius uero libro 6. Moral. capit. 17. terrenam actionem inquietæ molæ ſimilem eſſe ait. Quid (inquit) per molam niſi B actio terrena ſignatur; quæ dum colla mentis per ſtulta deſideria conſtringit; mentem in laboris circuitum mittit, &c. Vt uerſatur inquieta mola, ſic is, qui terrenis actionibus ſe mancipat; iuxta illud Pſalm. 11. *In circuitu impij ambulant.*

Cupidorum perturbatio.

D. Gregor.

D. Chryſoſt.

D. Gregor.

Pſalm. 11.

Pacem mortis mortificatio parit, & appetitionum ueluti ferarum compreſſio, & frenatio. Vnde mortificato uiro, id q legitur Iob 5. contingit; *Beſtiæ terræ pacificæ erunt tibi.* Beſtiæ terræ ſunt corporis, ſiue carnis appetitiones; hæ uirum improbum diſcerpunt, ac laniant; at uiro probo pacificæ ſunt. Quod ſi aliquando fremant, ac rugiant, tamen quia cauea continentur, morſum nequeunt infigere. Beſtiæ (inquit Gregorius in commentarijs Iob) intra continentiæ clauſtra redactæ; etſi adhuc tentando rugiunt, uſque ad morſum tamen illicitæ actionis non excedunt. &c. D. Leo ſerm. 1. de quadrageſima; Tunc (ait) eſt uera pax hominis, & uera libertas; quando & caro animo iudice regitur, & animus Deo præſide gubernatur. &c. Parit etiã pacem legis Dei dilectio; iuxta illud Pſal. 118. *Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum*: quòd ſcilicet pacem tollat. Accedit illud Chriſti Matthæi 11. *Tollite iugum meum ſuper uos, id eſt, legem meam, & inuenietis requiem animabus veſtr is.*

Pacem facit mortificatio.

Iob 5.

D. Gregor.

D. Leo

Legis dilectio, & obedientia pacem facit.

Pſal. 118.

Matth. 11.

Si igitur pace frui uis, legem Dei diligito, animiq; prauos affectus uince. Hęc enim uictoria utilior, quàm illa eſt, quæ de hominum exercitu debellato reportatur, quẽadmodum utilior eſt pax animorum, quam corporũ. Iſtius pacis (ait Ambroſius loco ſupra citato) maior eſt fructus, quo ſpiritalis nequitiæ tentamẽta, quàm quo arma hoſtilia repelluntur. Iſta pax ſublimior, quæ corporaliũ paſſionum excludit illecebras, perturbationeſq; mitigat, quam ea, quæ barbaricos ſedat incurſus. Plus eſt eñ clauſo intra

D. Ambr.

te

te hoſti reſiſtere, quàm remoto, &c. lege Chryſoſtomum in fine Pſalmi 4. Nihil (ait) æque ſolet pacem facere, ac Dei cognitio, & virtutis poſſeſſio, quæ animi perturbationum internum bellũ domo procul eijcit. Sanè ſi hac pace homo nõ fruatur, etiam ſi ſit extrinſecus ſumma pax, eſt omnium qui viuunt in terra miſerrimus. Neque enim quæcumque ſunt feræ gentes tam atrox bellum gerunt, q̃ improba, ac nefaria cogitatio, quæ verſatur in penetralibus animi, & quæ non caſtigatur, intemperans libido, & amor pecuniæ, & potentiæ vehemens deſiderium, & in res, quę ad hanc vitam pertinent, affectio. Illud. n. eſt Bellum externum, hoc internum. hæc ille & alia, quæ lege, ſi libet.

Ex pace cordis, pax oritur oris. Cor pacatum, ac tranquillum, tranquilla, ac pacificatoria verba profert. Cor ira concitatum iracunda verba, pacemq; diſturbantia in os, quemadmodum furens mare tumidos fluctus in littus, deuoluit. *Ex abundantia enim cordis os loquitur*, vt ait Dominus Matthæi 12. Geneſ. 37. *Fratres oderant Ioſeph, nec poterant ei quidquam pacificè loqui, &c.* Erat in corde odium, verba pacifica pellebat ex ore. Sit in corde charitatis pax verba pacifica in os immittet. Dauidis in corde pax erat, & erga Saulem charitas, indè in ore verba pacis plena. Quàm pacificè cum hoſte, & in ſectatore ſuo loquatur, conſidera, tunc cùm ab eo ad necem quærebatur. 1. Reg. 24. *Inclinans ſe Dauid pronus in terram adorauit, dixitque ad Saul: Quare audis verba hominum loquentium, Dauid quærit malum aduerſum te? Pater mi vide, & cognoſce oram chlamydis tuæ in manu mea, quoniam cùm præſcinderem ſummitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te. Quem perſequeris Rex Iſrael? Canem mortuũ perſequeris, & pulicem vnum, &c.* Inſectatorem non iracundo, ſed blando ſermone compellat, & ad pacem adducere conatur vir maximè pacificus. Lege Chryſoſtomum tom. 1. in fine homil. de Dauide & Saule.

Matt. 12.
Gen. 37.
Pax oris.
1. Reg. 24.

Multum habent ponderis ad conficiẽdam pacem verba pacifica. Nam vt eſt in Prouerbijs c. 15. *Reſponſio mollis frangit irã, ſermo durus ſuſcitat furorem*, & ca. 15. *Lingua mollis confringet duritiam, &c.* Pacifica lingua, mollis eſt, & blanda. Sed ſua hac mollitie, rixarum duritiem frangit. Pa-

Verba pacifica iram ſedant.
Prou. 15.
Prou. 25.

A cificus, ſiue pacificator non addit oleum camino ſermone duro, ſed aquam infundit ſuaui oratione. Huiuſce rei ſi quæris exemplum lege ca. 25. lib. 1. Reg. in quo mitiſſimum Dauidem dura Nabalis verba, iracundia magnopere inflammarũt. *Hæc faciat* (inquit) *Deus inimicis Dauid, & hæc addat. ſi reliquero de omnibus, quæ ad ipſum pertinent, vſque mane, mingentem ad parietem, &c.* Contra verò Abigailis blanda ver- B ba, & dona, excitatam iræ flammam, aquę inſtar reſtinxerunt. Vnde Dauid ait: *Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui miſit te hodie in occurſum meum, & benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuiſti me hodie, nè irem ad ſanguinẽ, & vlciſcerer me manu mea &c.* Quæ verba indicant pacificum hominem, qui pacem facit à Deo mitti, benedictum eſſe illius eloquiũ ipſum quoque eſſe benedictum, qui inimicitiarum rixarumque ardores ſedat, & extinguit. *Deus* (inquit Dauid pacificæ Abigaili) C *miſit te hodie in occurſum meum, & benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, &c.*

1. Reg. 25.

Denique, vt ait Eccleſiaſticus cap. 6. *Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos, & lingua eucharis in bono homine abundat, &c.* Si pacem cum amicis vis ſeruare ſi inimicos tibi vis conciliare, linguam habeto eucharim, i. gratioſam, & vt eſt in græco textu, εὔλαλον, hoc eſt, bene loquentem, placidam, pacificam. Caue ne ira veluti febris linguam exaſperet, cùm D oritur ira, tunc diligẽtiorem linguæ tuæ curam habeto, vt lenis ſit, ac placida. In febri (ait Plutarchus lib. de cohibenda iracundia) bonum eſt, ſed melius in ira, linguam teneram, ac lenem habere, &c. Teneram vult nos habere linguam, & benedictione plenam Diuus Petrus, nec iracundiæ febri exaſperatam 1. Pet. 3. *Non reddentes malum pro malo* (ait ſummus Paſtor) *nec maledictum pro maledicto, ſed è contrario benedicentes, quia in hoc vocati eſtis, vt bene-* E *dictionem hæreditate poſſideatis, &c.* Vocati ſumus à Deo, vt æternam benedictionem conſequamur, debemus igitur dum viuimus, omnibus etiam ijs, qui nos inſectãtur benedicere, nemini autem maledicere. Qui benedictionis hæres eſt, benedictionem, non maledictionem, in ore gerat.

Eccl. 6.
Plutarch.
1. Pet. 3.

Ad pacem oris, pax & conſenſus pertinet catholicæ doctrinæ, ac fidei. Vno enim, & eodem ore, de rebus fidei loquẽdum

Oportet in Catholica doctrina ſeruare pacem, & conſenſum.

1. Cor. 1.

dum eſt, iuxta illud Pauli 1. Corinth. 1. *Obſecro vos fratres, per nomen Domini noſtri Ieſu Christi, vt idipſum dicatis omnes & non ſint in vobis ſchiſmata. Sitis autem perfecti, in eodem ſenſu, & in eadem ſcientia.* Neceſſe eſt, chriſtianos oẽs ſumma cum pace de rebus fidei idẽ penitus ſentire; *Sitis* (inquit Paulus) *perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſcientia.* Præterea, idem penitus loqui; *obſecro* (ait) *vos, vt idipſum dicatis omnes.* Ad Hebræos 13. *Doctrinis varijs & peregrinis nolite abduci, optimum eſt enim gratia ſtabilire cor, & cætera.* Et ad Epheſ. 4. *Vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circũferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, ad circumuentionem erroris, &c.* Conſentiens doctrina pacem parit; diſſentiens diſcordiam, ac diſſidia maxima, vt docet Grego. Nazianz. orat. 12. Nihil (inquit) eos qui ſincero animi affectu Deum colunt, æque inter ſe conciliat, atque conſentiens de Deo doctrina. Quemadmodum contra, nihil ad diſſidium ita promptum ac paratum eſt vt diuerſa in hac re animorum ſentẽtia, &c. Quod ſatis probant, pacis & vnitatis diſturbatrices hæreſes. Sapientia quę è cœlo eſt pacifica dicitur à D. Iacobo, cap. 3. quia pacem ſeruat: *quæ* (inquit) *de ſurſum eſt ſapientia primùm quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, etc.* Et Paulus ad Phil. 4. *Pax* (ait) *Dei cuſtodiat intelligentias veſtras.* Pax enim cuſtodit intellectũ, ne a ueritate diſſentiat, & aberret. Ad Romanos 15. *Deus autẽ ſpei repleat vos omni gaudio, & pace in credendo etc.* ideſt pacem det vobis in fine. Item, eo c. *Deus det vobis idipſum ſapere in alterutrum ſecundum Ieſum Chriſtum: ut unanimes uno ore honorificetis Deum, & cætera.* Ad Phil. 2. *Implete gaudium meum, ut idem ſapiatis, eandem charitatem habentes, unanimes, idipſum ſentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, &c.* Lege Chryſ. hom. 11. ad Epheſ. in Morali. Hanc fidei vnitatem ait Diuus Greg. 2. parte Paſtoralis c. 4. indicari malis punicis, quæ ex Pontificis veſte pendebant. vt. n. malum huiuſmodi vno cortice multa grana cõtinet, ſic Eccleſia multos Chriſtianos vna, eademque complectitur fide. Quid (inquit) per mala punica niſi fidei vnitas deſignatur? nam ſicut in malo punico, vno exterius cortice, multa interius grana muniuntur, ſic innumeros ſanctæ Eccleſiæ populos, vnitas fidei contegit, quos intus diuerſitas meritorum tenet. Clamat diſcipulis veritas. Mar. 9. *Habete ſal in vobis, & pacem habete inter vos;* ac ſi figuratè per habitum ſacerdotis dicat: Mala punica tintinnabulis iungite; vt per omnẽ quod dicitis vnitatem fidei cauta obſeruatione teneatis. Sic Gregorius.

Ad Heb. 13 · *Ad Eph. 4.* · *Diſſentiens doctrina diſſidia parit.* · *D. Greg. Nazian.* · *Iacob 3.* · *Ad Phil. 4.* · *Ad Ro. 15.* · *Ad Phil. 2.*

De pace operis.

Tertia pax eſt operis. Pacis autem opera illa ſunt, quibus vel pax conſeruatur, vel odia, rixæque ſedantur. Neminẽ lædere, omnibus pro viribus beneficia B præſtare, id demùm eſt, pacem opere ſectari. Pſ. 33. *Inquire pacem, & perſequere eam.* Fugit aliquando pax, quia ab amicitia, amicus deficit in diſcordiam, tu pacem fugatam inquire, verbis, factiſque perſequere, quod docet Salomon Prouerbiorum 25. & Paulus ad Rom. 12. his verbis; *Si eſurierit inimicus tuus ciba illum, ſi ſitierit potum da illi, &c.* Hæc pacis opera sũt inimicum cibo, potuque reficere, & beneficijs ad pacem inducere. Cibo, potu, C pacificis verbis, pacificiſque operibus, pax perſequenda eſt. Hoſti Malcho Chriſtus abſciſſam aurem reſtituit, vt te doceret etiam hoſtes beneficijs proſequẽdos vt ait Chryſoſtomus Ioannis 18. ſimiliter Eliſeus 4. Reg. 6. magna ciborum pręparatione plenam menſam, hoſtib. iuſſit apponi.

Pſal. 33. · *Prou. 25.*

Oſeæ 11. *In funiculis Adam* (inquit Dominus) *traham eos, in funiculis charitatis,* Tu ſimiliter in funiculis Adam, hoc eſt ho- D minis, q̃ ſunt beneficia, in vinculis charitatis, inimicos trahe. Sic Saulem traxit Dauid. Cùm. n. Saul à Dauide ſibi vitam in ſpelunca condonatam intellexit. 1. Reg. 24. leuauit vocem ſuam, & fleuit, dixitque ad Dauidem. *Iuſtior es, quàm ego, Tu enim tribuiſti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala, &c.* Similem in modum cùm idem vitæ beneficium à Dauide iteratũ cognouiſſet 1. Reg. 26. depoſito furore ait, *Peccaui, reuertere fili mi Dauid, nequaquam* E *enim vltra tibi malè faciam, eò quod pretioſa fuerit anima mea in oculis tuis hodie, &c.* Fratrem Eſau cùm placare vellet Iacob, Geneſ. 32. dixit. *Placabo illum muneribus.* Abigail quoque muneribus Dauidem placauit, 1. Reg. 25. Ethnici quoque accipe exemplum. Vt narrat Seneca lib. 1. de clementia, delatum ad Cæſarem Auguſtum indicium eſt L. Cinnã inſidias ipſi ſtruere, vnus ex conſcijs deferebat. Dũ angeretur, & rem verſaret aio, Liuiæ vxoris

conſilium

cõſilium cepit. Suaſit autem illa vt ig noſceret. Cinnam vocat. inſidias aperit. ad extremum orationem ſic concludit. Vitã tibi Cinna iterum do, prius hoſti, nũc inſidiatori, ac parricidæ. Ex hodierno die inter nos amicitia incipiat. Contendamus vtrum ego meliori fide vitam tibi dederim, an tu debeas. Poſt hæc detulit vltrò conſulatum, queſtus quod non auderet petere. Beneficio & clementia inſidiatoris furorem reſtinxit, amiciſſimum & fideliſſimũ deinceps habuit. Noli vinci ab Ethnico imperatore, vir Chriſtiane. Denique vt Pau. ait ad Romanos 12. *Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum.* hoc eſt, noli vinci à malo odij, vel à malo inimici ſed vince in bono, i. beneficijs ipſum malum.

Ad Coloſſ. 3

Pax Dei (ait) ad Coloſſ. 3. *exultet in cordibus veſtris, in qua & vocati eſtis in vno corpore, &c.* Græcè pro, exultet, verbum eſt, βραβευέτω, quod ſignificat etiam, vinco in certamine, & brauium vel palmam ferro. Vnde Pagninus vertit. *Pax Dei palmam ferat in cordibus veſtris.* Biblia regia. *Pax Dei ſuperet in cordibus veſtris,* Cùm igitur cum aduerſario contendis, non vincat iracundia, ſed brauium, & palmam ferat pax, iracundia mæſta recedat, ac victa, pax vincens exultet in corde. Apud Theodoretum, βραβευέτω, ſignificat inſtar braueutæ, & agonothetæ, i. præfecti gymnicis ludis: moderari, ac regere, ſic n. interpretatur Paulum. Si quis (inquit) ab aliquo moleſtiam aliquam acceperit, habeat in corde pacem agonothetæ officio fungentem, & regentem, & Deo gratam concordiam procurantem, &c. ſimiliter Oecumenius. Quoniã (inquit) pugnãt frequenter cogitationes, arbitram vult Paulus eſſe pacem in cordibus, ac relegare contrarias cogitationes, &c. Chryſoſtomus verò: Si duę (inquit) pugnent cogitationes nè ſtatuas iram, nec violentiã & inſultationem tenere brauiũ, & præmium; ſed pacem, &c.

Theodor. — *Pax vincat non odium, & diſcordia* — *Oecumen.* — *Chryſoſt.*

Eſt item pax triplex, vt colliges ex Origene ad Rom. 5. initio capitis. Pax hominis cum Deo, pax cum proximo, pax in ſe ipſo. Deus pacis Deus eſt, Bellum cum hoib. vel inimicitias gerere nõ vult Deus (ait Chryſ. homil. 11. 2. Corin. 5.) nunquam inimicitias gerit, &c. Quia videlicet inimicitiarum cauſa ipſe non eſt ſed nos à quibus offenditur grauiter. Of-

Pax triplex Origen. — *Chryſ.*

Aſenſus verò ipſe ad pacem humilitat, & legatos mittit pacis, iuxta illud Pauli, ſecundo Corinth. 5. *Deus nos reconciliauit ſibi per Chriſtum, & dedit nobis.* id eſt, Apoſtolis, *miniſterium reconciliationis.* Item. *Deus poſuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Chriſto ergo,* id eſt, loco Chriſti, *legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obſecramus pro Chriſto* (id eſt, vice Chriſti) *reconciliamini Deo, &c.* Quid huic excellẽtiæ par fuerit (ait Chryſo. in hunc locum) Deus contumelia affectus, non ſolùm non exigit pœnam, ſed & dedit filium ſuum, vt conciliemur. Et poſtquam qui acceperant non ſunt conciliati, ſed & occiderunt, iterum miſit alios legatos obſecrãtes, &c. D. Greg. homil. 32. in Euangelia Ecce inter nos, & Deum diſcordiã peccando fecimus, & tamen ad nos Deus legatos ſuos prior miſit, &c.

Deus ad pacem mouet peccatorem. 2. Cor. 5. — *D. Chryſ.* — *D. Greg.*

Mittit Deus legatos pacis, mittit concionatores, qui rebelles homines, atque improbos in Dei gratiam, pacemque reuocẽt. At ſæpè infecta pace mæſti redeũt iuxta illud Eſaiæ 33. *Angeli,* id eſt, nuncij *pacis, amarè flebunt.* Quæ verba D. Hieron. de Apoſtolis interpretatur, quos Deus Angelos, pacíſque legatos ad Iudęos miſit. Cùm verò plerique pacem repudiaſſent oblatam, magno cum dolore Angelorum pacis, euerſi, totoque orbe diſperſi ſunt. Nos verò audiamus pacis Angelos; lugeamus, ne lugeãt ipſi, peccata noſtra deploremus, vt lętentur, pacem cum Deo conficiamus vt exultent. Legati ſiue Angeli pacis concionatores, prælati, & confeſſarij ſunt, pacem inter nos, Deumque conciliantes, amarè flent, ſi nos crimina non flemus. Lætantur nõ quia flemus, ſed quia ad pęnitẽtiam flemus, iuxta illud Pauli 2. Cor. 7. *Gaudeo, non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam. Contriſtati enim eſtis ſecundum Deum, & cætera.*

Mittit Deus legatos pacis — *Iſa. 33.* — *Angeli pacis audiendi* — *2. Cor. 7.*

Cum ijs qui per confeſſionem, & pœnitentiam iuſtificati ſunt, pacem Deus facit, vnde Paulus ad Rom. 5. *Iuſtificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum, &c.* Quocirca peccatrici mulieri Luc. 7. poſtquam peccata lacrymis abluit, dicitur à Domino, *Vade in pace.* Pſal. 84. *Iuſtitia & pax oſculatæ ſunt.* Vbi enim iuſtitia eſt, & mandatorum obſeruatio, ibi & pax. Eſa. 47. *Vtinam attendiſſes ad mandata mea, facta fuiſſet, ſicut flumen pax tua.* Et Baruch. 3. *Si in via*

Per pœnitentiam pax fit Ad Ro. 5. Luc. 7. — *Pſal. 84.*

Dei ambulaſſet, habitaſſet vtique in pace ſuper terram,&c. Et Hieronymus Epiſt.139 ad Cyprianum in explanatione Pſ.89. obſeruat, Pauli Epiſtolas non prius pacem poſtea gratiam, ſed verſa vice, prius gratiam habere, poſtea pacem. Quia pacem non niſi remiſſis per gratiam peccatis, conſequimur. Omnes (ait Hieron.) epiſtolæ Pauli in ſalutationis principio, nõ prius pacem habent, & ſic gratiam: ſed ante gratiam, & ſic pacem. Vt donatis nobis peccatis noſtris, pacem Domini conſequamur, &c. B

D.Hier.

Pacem Dei ait Paulus omnem ſuperare intellectum ad Philipp.4. *Pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras.* Dubium eſt quomodo pax ſuperet omnem intellectum. Etenim cognoſcit intellectus Dei pacem, & amicitiam, & quib. in rebus ſita ſit, quoue præmio afficiatur non ignorat. Reſpõdebit aliquis, Paulum loqui de ſenſu, nõ de intellectu, pacem autem Dei, omnem ſenſum hominum vincere, neque.n. ſenſu percipitur. Sed hoc reſponſum ex græco contextu refutatur, ex quo conſtat, ſenſum, hoc loco ſignificare mentem, & intellectum. Eſt enim græce, νοῦς Lyranus, Carthuſianus, & Cardinalis Hugo facile nodum diſſoluent. interpretantur enim pacem Dei, Deum appellari, Deus autem vt compertum eſt, omnem mentẽ exuperat. Illorum ſenſus eſt, pax Dei, i. Deus, qui exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra. Diu. Ambroſius de mente aduerſariorum locum videtur interpretari, his verbis: hoc (ait) idcirco dixit Apoſtolus, quia qui cum Deo habet pacem, non timet omnem mẽtem aduerſam, &c. Senſus erit: Pax Dei exuperat omnem mentem, & intellectum aduerſariorum, omnes eorum machinationes, inſidias, ac cogitationes. Qui.n. ſtabilem cum Deo pacem confecit, omnia vincit, quæ impij aduerſus ipſũ excogitant, & machinantur. Vt in martyribus perſpicue cernitur. Hunc ſenſum ſequitur Adamus Primaſius quoq;. Pax (inqt) Dei quæ exuperat omnẽ ſenſum, qua malos ſuſtinet & ingratos. vel: Pax Chriſti qua pro perſequentibus orabat, recogitata, omnem mẽtem furioſam exuperat, &c. ideſt omnes aduerſarios furore percitos vincit. Niſi uelit dicere. Pax Chriſti recogitata vincit noſtram mentẽ furioſam C D E

D.Ambr.

Primaſius.

ideſt, furore & iracundia excandeſcẽtem. Meditatio.n. pacis Chriſti aduerſus hoſtes, iram in noſtro pectore ex orientem extinguit. Similiter Autor Commẽtariorum in Epiſt. Pauli, qui inter opera D. Hieronymi circumferuntur. Chriſti (ait) pax, qua pro ſuis perſecutoribus exorabat, ſi recogitemus, omnem mẽtem ſuperat, & inclinat, &c.

Mihi pax hoc loco non uidetur ſumi pro Deo, ideoque Lyrani ſenſus nõ placet. nec ſequor ſenſum Ambroſij, aut Primaſij, quia puto uerba illa, *quæ exuperat omnem ſenſum*, ſignificare, id quod ſonant uidelicet pacem Dei non poſſe comprehendi intellectu, & perfecte cognoſci in hac uita. uerbum græcũ, ὑπερέχω, quo utitur Paulus, ſignificat ſupereminere, & excellere. Eſt ergo ſenſus. *Pax Dei, quæ exuperat*, & uincit omnem hominum intellectum, *cuſtodiat corda veſtra, &c.* Superat autem pax Dei omnem intellectum, quia quantum bonum ſit, quam experendum, quam magno præmio afficiendum nullus hominum intellectus perfecte cognoſcit in hac uita.

Præterea, quia ut Theophylactus ait, modus, quo per Chriſtum pax hæc nobis eſt comparata, admirabilis eſt, oẽmque mentem excedit. Reconciliatio (ait Theophy.) quam Deus cum hominibus fecit, excedit omnem intellectum, ne dũ humanum, ſed etiam Angelicum. Perinde acſi dicat Paulus: Deus hac ratione nos liberauit, ut ne ullus quidem intellectus comprehendere poſſit, &c. In cuiuſnam quæſo mentem ad faciendam cũ hominibus pacem Dei incarnatio, tormenta, crux, & acerbiſſima mors uenire potuiſſent? Niſi Deus hæc feciſſet, quis ea cogitando aſſequi uoluiſſet? Pax ergo Dei exuperat omnem intellectum. Vide Clarium ad Phil.4. Chryſ. Pax (inquit) Dei quam cum hominibus fecit omnem exuperat cogitationem. Quis enim ſperauit tanta aduẽtura bona? pro inimicis tradere ſuum filium non recuſauit, ut pacem nobiſcum faceret, &c. Quod ſi Paulus loquitur de intellectu, ſuis tantum cum uirib. conſiderato, ſic liquet pacem Dei omnem intellectum ſuperare.

Theophyl. Superat omnem intellectum modus quo Chriſtus pacẽ fecit.

D.Chryſ.

Oecumenius ait pacem Dei propterea excedere omnem intellectum, quod cum inimicis etiam pacẽ habere iubeat. De illa (inquit) pace loquitur Paulus, de

Oecumen.

qua

Pacem hēt cū Deo, qui idem vult, quod Deus.
D. Leo.

qua ait Chriſtus; *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Cùm.n.dixerit, vt etiā erga inimicos pacem habeant, nonne excedit omnem intellectum? ſic ille.

Porrò pax cum Deo idem velle, & idē nolle exigit; hoc eſt, mandatorum oium obedientiam. D. Leo ſer. 6. de Natiu. Domini. Quid eſt (inquit) pacem habere ad Deum, niſi velle quod iubet, & nolle qđ prohibet? Si.n. humanæ amicitiæ pares animos, & ſimiles expetunt voluntates, neque vnquam diuerſitas morum, ad firmam poteſt peruenire concordiam, quomodo diuinæ particeps erit pacis, cui ea placent, quæ Deo diſplicent, & ijs appetit delectari, quibus illum nouit offendi? Hæc ille. Et ſermone 9. Chriſtiano vera pax eſt à Dei voluntate non diuidi, & ijs ſolis, quæ Deus diligit, delectari, &c.

Pax hominis in ſeipſo
D. Amb.

Pax hominis in ſe ipſo pax eſt cordis de qua ſupra iam diximus. Illud hoc loco adijciemus Ambroſij Epiſt. 82. li. 10. Vetus (inquit) dictum eſt. Aſſueſce vnus eſſe. Vt vita tua quandam picturam exprimat, eandem ſeruans ſemper imaginem, quam acceperit, & cætera. Non poterit homo eandem ſeruare vultus imaginem foris, niſi cor tranquillum ſit intus.

Ad Ro. 12.
Pax hominis cū proximo.
Ad Ro. 12. & 15.

Pax cum proximo illa eſt, quæ cū hominibus habetur. Ad Rom. 12. *Si fieri poteſt* (ait Paulus) *quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes, &c.* Item ad Rom. 14. *Quæ pacis* (inquit) *ſunt ſectemur.* Et cap. 15. *vnuſquiſque proximo ſuo placeat in bonum, ad ædificationem.* i. vnuſquiſque proximi commoda quærat, & pacem cum eo ſeruet. Proponit Chriſti exemplum. *Etenim Chriſtus non ſibi placuit, &c.* At verò Chriſtus maximè ſibi placuit: Nihil.n. erat in Chriſto, quod ipſi diſplicere poſſet. Quid ergo ſignificat Paulus, cū ait Chriſtum ſibi minimè placuiſſe? Reſpōdetur, Chriſtum non ſibi placuiſſe, i. non ſua quæſiuiſſe commoda, ſed tormentis potius ſe obtuliſſe, vt nobis pacem compararet. Propterea adiungit Apoſtolus, *Sed ſicut ſcriptum eſt, Improperia improperantium tibi, ceciderunt ſuper me, &c.* Quid eſt, ait Chryſ. Non placuit Chriſtus ſibi? Reſpondet, poterat nulla ferre opprobria, poterat quæ paſſus eſt, non pati; ſi quæ ſua erant ſpectare voluiſſet. Verùm noluit, ſed quod noſtrum erat reſpiciens, quod ſuum, neglexit, &c. Itaque *Chriſtus non ſibi placuit*, idem eſt, acſi diceret, nō exquæſiuit Chriſtus, quę carni naturaliter placent, i. quietem, voluptatem, dolorū omnium fugam, ſed laborem, cruciatus, crucis mortem pro ſalute noſtra: Vel, Chriſtus non fecit voluntatem ſuam humanam naturalem carnis, quæ cruciatū refugiebat naturaliter, iuxta illud Matthæi 26. *Pater ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte, &c.* Idem nos facere oportet, nec noſtræ voluntati, ſed proximi potius commodis, & paci obſequi. Similem in modum ad Philipp. 2. *Non quæ ſua ſunt*, ideſt, ſua commoda (ait Apoſtolus) *ſinguli conſiderantes, ſed ea quæ aliorum.* Deinde exemplum Chriſti adiungit; *Hoc enim ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu, &c.* Ad Hebr. 13. *Pacem ſequimini cum omnibus, &c.* ideſt, pacem perſequimini. Theophylactus. Reputa (inquit) quod dixit Paulus: *Pacem perſequimini*, hoc eſt, pacem etiam remotam, ac quæ procul eſt, ſtudete comprehendere, ad vos ipſos attrahentes, & cætera.

Quid ſit illud Pauli Chr. ſtus nō ſibi placuit.
D. Chryſ.

Mat. 26.
Ad Phil. 2.
Ad Heb. 13.
Theoph.

Ioannis 17. *Serua* (ait Dn̄s) *eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnum ſicut & nos &c.* Suos diſcipulos vult pacis vinculo, ita conſtringi, vt vnum ſint. Pater, filius, & Spiritusſanctus perſonæ tres ſunt, vnus Deus tantummodo, vnam numero habens naturam; Chr̄iani non ſunt vnus homo numero, ſed ſunt vnius naturę ſpecificæ. Sunt præterea vnum corpus myſticum Chriſti, præterea pace, atque concordia, vnum eſſe oportet. Ad Epheſ. 4. *Soliciti* (inquit Paulus) *ſeruare unitatem ſpiritus, in uinculo pacis.* Nam pax vinculum eſt Chr̄ianorum multitudinem in vnitatem colligans, diſcordia diſrupto vinculo, diſrumpit vnitatē, colligatoſque diſpergit ac diſſipat. Addit Paulus ad pacē, & vnitatem incitamēta. *Vnum*, inquit, *corpus, & vnus ſpiritus; ſicut vocati eſtis in una ſpe uocationis ueſtræ, Vnus Dominus, una fides, vnum baptiſma, unus Deus, & pater omnium, &c.* hoc eſt. Vnum corpus eſtis Chriſti myſticū, vnum & eundem habetis Spiritumſanctum. Vel, ſiquidem vnum corpus eſtis, eſtote & vnus ſpiritus. Eſt vnitas corporis myſtici, ſit vnitas, & pax ſpūs, & animorum, iuxta illud Act. 4. *Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, &c.*

Io. 17.
Chriſtiani vnum ſint pace.
Ad Eph. 4.
Vnitas Chriſtianorum.

Ad Coloſſ. 3. *Pax Dei exultet in cordibus veſtris in qua & vocati eſtis, in vno corpore, &c.* Ad pacem, (ait Paulus,) vocati eſtis

non

non ad rixas; vocati (inquam) in vno corpore myſtico. Vnum.n.corpus omnes Chriſtianos eſſe voluit Dominus, vt pacem inter ſe veluti membra eiuſdem ſeruarent corporis. Deus (ait Theodoretus in hunc locum Pauli) qui vos vocauit, vnum corpus ex vobis omnibus conſtituit, id ergo nè diuidatis, &c. Et Oecumenius: Ordinauit Chriſtus vt pacẽ habendo, omnes vnum corpus efficiant; & ipſe ſit noſtrum caput. Vt hoc modo mutuum inter nos diſſidium fugiamus, &c. Chryſ. hom. 14. in Io. non quantam amicus amico debet propinquitatem, tantã nos habere inuicem oportet, ſed quanta eſt membri ad membrum. hac amicitia aliam maiorem nemo vnquam inuenire poſſet. Omnes in vnum corpus baptizati ſumus ait Apoſtolus 1. Cor 12. Quid ſignificat in vnum corpus? ne diuidamur ſed mutuam conſuetudinem, amicitiamque tanquam vnum corpus ſerues. Nolimus inuicem alter alterum contemnere, ne noſipſos contemnamus. Nemo vnquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit, & fouet. Sic Chryſ.

Theodor. *Oecumen.* *Chryſ.*

Poſtulat hanc ſpiritus vnitatem & pacem, etiam ipſa vocationis vnitas. Omnes.n. Chriſtiani ad cæleſtem beatitudinem vocati ſumus. Eandem vnitatẽ poſtulat vnitas Domini. Vnum.n. Dominum habemus omnes Chriſtum, omnes illius ſerui ſumus. Vnitas præterea fidei quia idem omnes credimus. Vnitas item baptiſmi, quo abluti ſumus, vnum.n.baptiſma eſt Chriſti quod in nomine ſacro ſanctæ Trinitatis donatur. Denique Dei, & Patris vnitas vnitatem animorum flagitat in filijs; *Vnus*, inquit, *Deus, & pater omnium, &c.* Addit Chryſ. hom. 14. in Ioan. Propterea hunc mundum tanquam domum vnam nobis Deus largitus eſt. vnũ ſolem omnibus lucere fecit, vno nos tecto cælo videlicet, operuit. vnam cunctis menſam, hoc eſt, terram communicauit. Impartitus eſt aliam longe maiorem, vnam tamen (.i. menſam Euchariſtiæ) vnum generationis modum omnib. largitus eſt ſpiritalem. Vna nobis & communis in cælo patria, &c. D. Leo ſerm. 6. de Natiuitate. Gratia (inquit) Patris non diſcordes, neque diſſimiles, ſed vnum ſentientes vnumque amantes adoptauit hæredes. Ad vnam reformatos imaginem oportet animum habere conformem,

D. Leo.

A &c. D. Cyprianus in lib. de oratione dominica; Pacificos & concordes, atq; vnanimes eſſe in domo ſua Deus præcipit, et quales nos fecit ſecunda natiuitate, tales vult renatos perſeuerare. Vt qui filij Dei eſſe cæpimus, in Dei pace maneamus, & quibus ſpiritus vnus eſt, vnus ſit & animus, & ſenſus, &c.

D. Cypr.

Hanc vnitatem auguſtiſſimum Eucha riſti ſacramentum nobis commendat. Myſticè.n. in tanto ſacramento, pax, & B vnitas populi Chriſtiani ſignificatur. Iuxta illud Eccleſiæ in oratione ſecreta de feſto corporis Chriſti. *Eccleſiæ* (inquit) *quæſumus Domine, vnitatis, & pacis dona concede, quæ ſub oblatis muneribus myſticè deſignãtur.* D. Aug. tractatu 26. in Io. ò ſacramẽtum pietatis: ò ſignum vnitatis: ò vinculum charitatis, &c. Item: ſicut etiam ante nos hoc intellexerunt homines Dei, Dominus corpus, & ſanguinem ſuum, in eis rebus commendauit, quæ ad vnum ali- C quid rediguntur ex multis. Namque aliud, id eſt panis, in vnum ex multis granis conficitur. Aliud, ſcilicet, vinum, in vnum ex multis acinis confluit, & cætera. 1. ad Corinth. 10. *Vnus panis* (ait Paulus,) *& vnum corpus, multi ſumus, omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus. &c.* Lege Bedam in hæc verba Pauli, & de conſecratione diſt. 2. cap. *Quia paſſus*, Catechiſmus Concil. Triden. in tractatu de Euchariſt. pag. 255. Cùm vnum Ec- D cleſiæ corpus ex multis membris compoſitum ſit, nulla re magis elucet ea coniunctio, quam panis, vinique elementis. Panis.n. ex multis granis conficitur, & vinum ex multitudine racemorum exiſtit, atque ita nos cùm multi ſimus, huius diuini myſterij vinculo arctiſſimè colligari, & tanquam vnum corpus effici declarant, &c.

D. Aug.

Vnitas Chriſtiana in auguſtiſſima Euchariſtia commendatur.

Adde vnionem Chriſtiani populi cũ Chriſto ex illa aqua indicari, quæ in cali- E ce admiſcetur vino, vt teſtatur Concil. Tridentin. ſeſſione 22. cap. 7. his verbis; Cùm aquæ Apoc. 17. populi dicantur; ipſius populi fidelis cum capite Chriſto vnio repræſentatur, ſcilicet, mixtione aquæ, & vini in calice. Diuus Cyprianus Epiſt. 63. Quando (inquit) in calice vino aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem crẽdidit copulatur, & coniungitur. Quæ copulatio, & coniunctio aquæ, & vini, ſic

Aqua quæ vino commiſcetur, vnitatem indicat Chriſtiani populi cũ Chriſto.

D. Cypr.

miſcetur

miſcetur in calice Domini; vt commixtio illa non poſſit ab inuicem ſeparari. Vnde Eccleſiam.i.plebem in Eccleſia cõſtitutam,fideliter & firmiter in eo,quod credidit perſeuerantem,nulla res ſeparare poterit à Chriſto, quo minus hæreat ſemper, & maneat indiuidua dilectio. ſic Cyprianus.

Vnitas mater conſeruationis. Luc.11.

Vnitas mater eſt conſeruationis,diuiſio mater euerſionis iuxta illud Domini Luc.11. *Omne regnum in ſe ipſum diuiſum deſolabitur.* B Pax quę animorum vnitatem efficit,Rempublicam conſeruat,diſcordia quæ diuiſionem parit, Rempublicam exſcindit. *Empedocles* Dicitur Empedocles duo rebus principia tribuiſſe, Litem,& Amicitiã. Amicitiam vel cõcordiam,aſſerebat res omnes in antiquum chaos redigere, litẽ verò ex chao extrahere. Longè aliter in hominibus ſe res habet, Lis.n.atque diſcordia, in perturbatiſſimum malorum omnium chaos homines ducit,pax atq; concordia educit. Murus eſt pax Reipublicæ. C Quemadmodum.n.murus vrbem ſic pax, regna, vrbes, domoſque tuetur ac defendit. Tolle murum,facile vrbem euertent hoſtes; tolle pacem, idem eueniet.Sepem aufer horti,flores conculcãtur,fructus diripiuntur, adhibe ſepem, tam flores,quàm fructus conſeruantur.

Muri pacis. D. Aug.

Aufer p-cem,vineæ,horti,ſegetes,agri, hominesque ipſi deuaſtantur. Cæleſtis Ieruſalem(ait Aug.ſerm.168. de tempore)muros de pace conſtructos habet. & D ræt.Omnia his muris defenduntur,nullus ingreditur hoſtis,nulla perturbatio, nullus dolor,florent omnia,pace vigent ac niteſcunt.Similem in modum ſi Ieruſalem terreſtris.i.Eccleſia,muro pacis ſepta fuerit,tartarei hoſtis incurſus repellet,virtutibus efflореſcet.ſanctiſque operibus veluti fructibus dulciſſimis abundabit.

Cant.8.

Non poteſt terreſtris Ieruſalem quamuis pacis viſio dicatur (id.n. nomẽ hebræum Ieruſalem ſonat) non poteſt, E inquam, perfecta in terris pace frui, vt Aug.docet Pſ.147.Quando(inquit)corruptibile hoc induerit incorruptionem, tunc plena pax,tunc firma pax,&c. Attamen poteſt cæleſtem imitari, & pacem, quæ in terris haberi poteſt, toto pectore inquirere,ac ſectari.

Perfecta pax & plena in cœlo. D. Aug.

Hoc pacificorum eſt officiũ,pacem inquirere,& tam in ſe ipſis, quàm in alijs conficere. A ſe.n.primùm incipiunt,iux A ta illud Ambroſij lib.5.in Luc. A te pacẽ incipe, vt cum fueris ipſe pacificus, pacem alijs feras, &c. Ideò filij Dei vocabuntur,quia Deo ſimiles ſunt. Deus pacis Deus eſt,ipſi filij ſunt pacis,& pacis æternæ hæredes. Iſaiæ 57. fructus labiorum pax dicitur. *Creaui* (ait Dominus) *fructum labiorum pacem, &c.* Pax cum Deo à gentibus inita fructus fuit labiorũ, & oris Apoſtolorum; ſimiliter pax quã pacifici pacificis faciunt verbis, fructus labiorum eſt, & dulciſſimus quidem fructus. Ex fructibus arbor cognoſcitur,ex fructu agnoſce pacificos. Prou.15. *Lingua placabilis lignum*(.i.arbor)*vitæ,&c.* Poteſt etiam verti, curatio, vel medicina linguæ,arbor vitæ. Cùm.n.diſſidia,odia,rixaſque extinguit, medicinam affert lingua,vitamque tam animi, quam corporis,veluti fructum profert. Septuaginta vertunt,*Sanitas linguæ lignum vitæ.* Cant.4 Vitta coccinea labia Eccleſiæ dicunt:*Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce.* Quemadmodum vitta crines colligat,ita dulce pacificorum eloquium,colligat homines. Sunt autem pacificorum labia coccinea, quoniam Chriſti ſanguinem,paſſionemque loquuntur, vt tã admirabili propoſito exemplo,pacem efficiant, Geneſ.8. Oliuæ ramum,pacis ſignum,columba ore præfert. Ita etiam pacifici,columbis manſuetudine ſimiles pacem ferunt ore,non diſcordiam.

Iſa.57.

Pacifici lingua pacem facit.

Prou.15.

Cant.4.

Filij Dei vocabũtur pacifici(ait Chriſtus)rixarum verò,iurgiorumque diſſeminatores diaboli filij dicentur.diabolũ enim imitantur. Quemadmodũ diabolus zizania ſuperſeminauit in medio tritici, Matthæi 13.ſic pacis perturbatores, diſſidia ſeminãt in medio hominũ, ſchiſmata, hæreſes. Quemadmodũ diabolus, ſic illi diſturbant pacẽ,ac tollunt. Apoc.6. *Exiuit alius equus ruffus, & qui ſedebat ſuper illum,datum eſt ei,vt ſumeret,* ideſt,tolleret,*pacem de terra Et datus eſt ei gladius magnus, &c.* Equus ruffus Tyrannos ſignificat, martyrum ſanguine cruentatos, eques diabolũ, qui veluti equos, iniquos Tyrannos moderabatur,pacemq. de terra tollebat. Datus eſt tunc illis gladius magnus, dant etiam impij dæmoni gladios,ideſt,linguas,quæ Pſalm.56.gladij acuti dñr. his ille pacem de terra tollit; immittitque iurgia, odia, ac diſſidia. Vnde illud Eccleſiaſtici 28. *Vir peccator turbabit*

Filij diaboli dicũtur qui pacem diſturbant.

Apoc.6.

Pſ.56.

turbabit amicos. & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Item eodem cap. *Suſurro, & bilinguis maledictus, multos enim turbauit pacem habentes. Item, lingua tertia multos commouit, & diſperſit illos de gente in gentem, ciuitates muratas diuitum deſtruxit, & domos magnatorum effodit. Virtutes populorum concidit, & gentes fortes diſſoluit, & cætera.* Ecce quam magnum gladium impius ad pacem turbandam dæmoni dat, quẽ vt filius imitatur. Chryſ. hom. 3. Epiſtol. ad Coloſſ. Tantum (inquit) bonum eſt pax vt filij Dei vocentur qui ipſam efficiunt, & conſtituunt. Merito, nam & filius Dei ad hoc in terram venit, vt quæ in terra ſunt, & quæ in cælis pacificaret. Si verò pacifici filij Dei ſunt, qui nouandis reb. ſtudentes diſſidia faciunt filij ſunt diaboli, &c. Gregorius 3. p. paſtoralis c. 24. Si filij Dei vocantur, qui pacem faciunt: proculdubio ſatanę ſunt filij, qui pacem confundunt, &c.

D.Chryſ.

D.Greg.

Hos autem diaboli filios, pacis hoſtes, ac corruptores, Deo eſſe inuiſos docet Salomon, Prou. 6. Sex res ait à Deo haberi odio, & ſeptimam, ſ. eum, qui inter fratres diſcordias ſeminat. Pacis verò ſectatores Deo, hominibuſque charos eſſe indicat Eccleſiaſticus capit. 25. *In tribus* (inquit) *placitum eſt ſpiritui meo, quæ ſunt probata coram Deo, & hominibus. Concordia fratrum, & amor proximorum, & vir, & mulier benè conſentientes, &c.* Nam vt ait Ambroſ. epiſt. 82. ad Eccleſiam Verſellenſem. Mulier non eſt digna coniugio, quæ eſt digna iurgio. &c. Lege Chryſoſtomum homil. 3. in Epiſtolam ad Coloſſ. Gregoriũ 3. p. paſtoralis c. 23. & 24. Auguſt. ſermonem de tempore 166. & ſequentes. Et 19. de ciuit. Dei. D. Thomam 2. 2. quæſtione 29.

Prou.6.

Eccl.25.

D.Ambr.

Extrema beatitudo perſecutionum tolerantia.

CAPVT XII.

Moral. De perſecutione.

POſt pacem ſequitur bellum; pacificos ſequuntur egregij bellatores, qui perſecutionem hoſtium patiuntur, hoſtibus que deuictis æternum triumphum reportant. In exercitu, extremus locus militũ erat fortiſſimorum, qui triarij dicebantur. In beatitudinibus, extremus locus eſt fortiſſimorum Chriſti militum, qui pro iuſtitia ad mortem vſque, inuicto animo decertant. Hæc vltima eſt beatitudo, cæterarum apex, & cacumen arduũ difficile. n. arduumque eſt, patienter tolerare perſecutionẽ. Extrema huius horti partem, patientiæ palma, arbor nobiliſſima, tenet, quæ etſi imponas perſecutionum pondera, non flectitur deorſum ſed aduerſus onera nititur ſurſum. Fert palma hæc fructus dulciſſimos, qui ſecũdis apponuntur menſis. Qui dulcior fructus, quam regnum cælorum? Beati (inquit Dominus) *qui perſecutionem patiuntur, quoniam ipſorum eſt regnum calorum.* Hic tamen ſuauiſſimus fructus non in primam huius vitæ, ſed in ſecundam cæleſtis patriæ menſam infertur. In cruce acetum propinatum eſt Chriſto, poſt reſurrectionem mel comedit. id quod perſecutionem patientib. euenit: acetum perſecutioniſque fel, & amaritudinem hic deguſtãt, poſteà mellis dulcedine paſcant.

Chryſ. hom. 15. in Mat. propterea extremo loco collocatam perſecutionis tolerantiam putat, quod oporteat cæteris virtutib. eum eſſe armatum, qui perſecutionem eſt patienter toleraturus. Eadem homilia, hunc beatitudinum ordinem catenam vocat aureã, in qua extremus annulus aureus patientia eſt perſecutionis. Non abſque ratione (ait Chryſ.) Chriſtus hoc fecit, i. vltimo loco perſecutionis tolerantiam poſuit. Sed quia voluit oſtendere, quod niſi quis illis, quas ſuperius poſuit, armatus fuerit, ornatuſque virtutibus, ad hæc nequaquam poſſit prodire certamina. Propterea de priore ſemper etiam mandato ſequentis viã ſtruẽs, auream quandam nobis catenam texuit &c. Dicamus primò de perſecutoribus, deinde de cauſa perſecutionis ferendæ, tertio de modo, quo ferenda eſt, tandem de præmio.

D.Chryſ.

Beatitudinum catena aurea.

Omnes qui piè volunt viuere in Chriſto (ait Apoſtolus 2. Timo. 3. *perſecutionem patientur.* Et D. Leo ſerm. 9. de quadrageſima. nunquam deeſt tribulatio perſecutionis ſi nunquam deſit obſeruantia pietatis, &c. D. Hier. Epiſt. 1. Erras frater, erras, ſi putas vnq̃ Chriſtianum perſecutionẽ non

2.Timot.3.
D.Leo.
D.Hier.

Digitized b

D. Bern.

non pati. &c. Bernardus ſerm. de conuer A ſione D. Pauli. Videbatur (inquit) iã ceſſaſſe perſecutionis tempus; ſed vt palam factum eſt, nũquã deeſt perſecutio Chriſtiano. &c. Et Chryſoſtomus homil. 8. in 2. ad Timoth. Nemo certans requiẽ quærat. Nefas eſt pugilem Dei, vacare delicijs. Non licet epulari luctantem. Luctamen quidem ſunt præſentia omnia, certamen, bellum, ſtadium. Aliud eſt quietis tempus; hoc ærumnis deputatum eſt, atque ſudoribus. Nullus ubi ad certamen B ſe exuit, vnctusque eſt, requiem quærit. &c. Diuus Petrus epiſt. 1. cap. 2. *In hoc* (inquit) *vocati eſtis:* id eſt, ad patiendum. In quem locum Cardinalis Caietanus: Proprium (inquit) eſt Chriſtianę religionis, vocare ad benefaciendum, & mala patiẽdum. &cæ. Non igitur noua videri debet Chriſtiano perſecutio. Quamobrem D. Petrus 1. epiſt. cap. 4. *Nolite* (inquit) *peregrinari in feruore, qui ad tentationem uobis fit; quaſi noui aliquid uobis contingat, &c.* id eſt: C Nolite peregrini eſſe circa perſecutionẽ; non ſit vobis res noua vt peregrinis, feruor, græcè, πύρωσις, id eſt, incendium, inflammatio, & ardor perſecutionis. &c.

D. Chry. — *1. Petr. 2.* — *Card. Caietan.* — *Non noua res eſt perſecutio.* — *1. Pet. 4.*

Perſecutores ſunt dæmones, vitia, homines, denique nos metipſi; nos enim ipſos nos metipſi perſequimur, dum crimẽ committimus. Nihil verò alij perſecutores ſine nobis efficere poſſunt. Si nos ipſos non perſequamur, peccatis cõſentiẽdo, omnes perſecutorum conatus vani D erunt. Tollamus noſtram perſecutionẽ; cæteræ omnes in gloriam cedent maximam. Nonnè is perſequitur, qui occidit? Occidit ſe ipſum quiſ mortifero crimine veluti gladio acutiſſimo ſibi vitã eripit. Quis igitur dicat, non perſequi peccatorem ſeipſum etiam in delicijs agentem? At habet hoc hæc perſecutio peſſimum, in impio homine; quòd perſecutio eſſe non exiſtimatur. Lege Chryſoſtom. homil. 24. in Acta Apoſto. Vides (inquit) E nunc maiorem eſſe perſecutionem, inuadentibus nos vndique affectionibus, tanquam beſtijs? Nũc eſt grauis perſecutio, vel ob hoc, quòd non putatur eſſe perſecutio. Etenim etiam hanc difficultatem habet bellum, quod pax putatur, vt ne contra illud arma ſumamus, vel inſurgamus, nullus formidat. hæc ille. D. Hieronymus epiſt. 1. ad Heliod. Tunc maximè oppugnaris, ſi te oppugnari neſcis. &c.

Noſmetipſos perſeq̃mur. — *D. Chry.* — *D. Hieron.*

Perſequuntur nos præterea vitia. Hieronymus epiſt. 1. Inde (inquit) me perſequitur luxuria, inde auaritia conatur irrumpere, inde venter meus vult mihi Deus eſſe pro Chriſto, cõpellit libido vt habitantem in me Spiritum ſanctum fugem, vt templum eius violem. &c. Iſmael (vt ait Paulus ad Galat. 4.) perſequebatur Iſaacum: ſic corpus effrenatis blandisque appetitionibus perſequitur animum. Ludentem cum Iſaac Iſmaelem vidit Sara; nec placuit luſus. Ludus enim ille à Paulo dicitur perſecutio, vt volunt Origenes, & alij. Similem in modũ, blandus ludus carnis, & vitiorum, cum ſpiritu perſecutio eſt. Vnde Origenes hom. 7. in Gen. Si caro cuius perſonam gerit Iſmael, qui ſecundum carnem naſcitur, ſpiritui blandiatur, qui eſt Iſaac, & illecebroſis cum eo deceptionibus agat, & delectationibus illiciat, voluptatibus molliat; huiuſmodi ludus carnis cum ſpiritu Saram maximè, quæ eſt virtus, offendit, & huiuſcemodi blandimenta acerbiſſimam perſecutionẽ indicat Paulus. Et tu ergo ò auditor non illam ſolam perſecutionem putes; quando furore gentiliũ ad immolandum idolis cogeris. Sed ſi fortè te voluntas carnis illiciat, ſi tibi libidinis alludat illecebra; hæc ſi virtutis es filius, tãquam perſecutionem maximam fuge. Sed ſi iniuſtitia blandiatur, & gratia eius flexus, non rectum iudicium feras; intelligere debes, quia ſub ſpecie ludi blandã perſecutionem ab iniuſtitia pateris. Verùm, & per ſingulas malitiæ ſpecies etiã ſi molles, & delicatę ſint, & ludo ſimiles, has perſecutionem ſpiritus dicito. hactenus Origenes.

Perſecutiõ vitiorum. — *Ad Gal. 4.* — *Origen.*

Perſequuntur quoque nos dæmones; Perſequitur me hoſtis (ait Hieronym. loco citato) cui nomina mille, mille nocendi artes. &c. Et Chryſo. hom. 40. ad pop. Ant. Qui piè viuunt ſemper perſecutionem patiuntur: etſi non ab hominibus, tamen à dęmonibus. Quę quidẽ grauior eſt perſecutio. &c. Sed de perſecutione, & tentationibus dæmonum dictum eſt ſup.

D. Hieron. — *D. Chry.*

Reliqua eſt perſecutio hominũ, de qua Chriſtus hoc loco. *Beati* (inquit) *eſtis, cum maledixerint uobis homines, & perſecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum uos. &c.* Perſequuntur Eccleſiam Tyranni, & Hæretici. Tyrannum, Eccleſiæque perſecutorem apud Ioannem Apoc. 6. Equus

Apoc. 6.

ille ruffus ſignificat, ſanguine martyrum rubens, cui inſidet diabolus, gladio armatus magno. Diabolus enim Tyrannos in perſecutionem Eccleſiæ, veluti equos calcaribus, ad curſum incitat. Hæreticos verò, vt Beda, Haymo, & alij volunt, ſecundus equus indicat niger, quo etiam vehitur cacodæmon ſtateram tenens manu. Sunt enim Hæretici hæreſeos nigrore, & tenebris infecti; cacodæmoniſque freno obtemperant. Stateram verò doloſam, id eſt, iudicium, prauumque intellectum habent; quo ſcripturæ verba ponderant, & vt libet deprauant. Sic Lutherus, Caluinus, alijque Hæretici. Sed non vincet niger equus aut ruffus, tartareuſque eques. *Vidi* (ait Ioan. Apoc. 6.) *& ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper illum habebat arcum, & data ei corona, & exiuit vincens, ut vinceret.* Equus albus læti, purique coloris Apoſtolos, verbique diuini ſatores adũbrat; qui Chriſtũ per orbẽ ferunt. Exeũt Tyranni, atque hæretici, cæterique perſecutores omnes, vt vincãtur, tartareiſque catenis, victi in ſempiternũ conſtringantur. At Chriſtus vincitur nunquam; neque à Tyrannis, neque ab Hæreticis, neque ab vllis perſecutoribus ſuperatur. *Exiuit* (ait Ioannes) *vincens, ut vinceret.* Illius victoria eſt, illius triumphus; & equi quo vehitur candidi.

Apoc. 6.

Hæretici, ac Tyranni à Chriſto victi.

Præter hos ſunt etiam iuſtorum perſecutores homines impij, quod docet egregiè Auguſtin. epiſt. 145. ad Sebaſtianum. Quid (inquit) ſic perſequitur vitã bonorum, quàm vita iniquorum? non cùm cogit imitari, quod diſplicet; ſed cùm cogit dolere, quod videt. Quoniam coram pio viuens impiè, etſi non obligat cõſentientem; cruciat ſentiẽtem. Nàm ſępè, & diu, impiorum corporibus, à ſæcularibus poteſtatibus, & quorumlibet vexationibus parcitur. Piorum autẽ cordibus, à malis hominũ moribus, nunquam parcitur, vſque ad ſæculi finẽ. Hæc ille. Item: Pia eſt iſta triſtitia, & ſi dici poteſt beata miſeria, vitijs alienis tribulari, nõ implicari; mœrere, non hęrere; dolore cõtrahi, non amore attrahi. Hæc eſt perſecutio, quam patiuntur omnes qui volunt in Chriſto piè viuere. &c. Hæc erat Lot perſecutio, de quo D. Petrus epiſtola 2. capite 2. *Lot* (inqt) *habitans apud eos*, id eſt, Sodomitas; *qui de die in diem animam iuſtam* (ipſius ſcilicet Lot) *iniquis operibus cruciabant. &cæt.* D. Auguſtinus Pſalm. 69. Lot non patiebatur ab aliquo corporalem perſecutionẽ; perſecutio eius, facta mala Sodomitarum erant. &c.

Perſequuntur probos improbi.

D. Auguſt.

2. Pet. 2.

D. Auguſt. *Perſecutio Lot.*

Hanc perſecutionem adumbrat illa Iacob, & Eſau colliſio in vtero matris. Gen. 25. *Collidebantur in utero eius*, id eſt, matris, paruuli. D. Auguſtin. ſerm. 78. de tempore. Sicut duo paruuli in vtero Rebeccæ collidebantur; ſic in vtero Eccleſiæ, duo ſibi populi iugiter aduerſantur. In vẽtre ſpiritalis Rebeccæ, id eſt, Eccleſiæ, duo populi colliduntur; humiles ſcilicet, & ſuperbi, caſti, & adulteri, &c. Lege Bernardum ſer. de conuerſione D. Pauli ad illa verba: *Saule, Saule, quid me perſequeris?* Greg. lib. 9. epiſtol. 39. Ego (inquit) Abel eſſe non ſuſpicor, qui Cain non habuerit; ipſa malorum ſocietas, purgatio bonorum eſt. Iob de ſocietate reproborum dixit capit. 30. *Frater fui draconum, & ſocius ſtruthionum.* Ad Ezechielem cap. 2. Dominus ait: *Increduli, & ſubuerſores ſunt tecum & cum ſcorpionibus habitas. &c.* Hos perſecutores mihi ille adumbrat Apocal. 6. Equus pallidus. *Ecce* (ait Ioannes) *equus pallidus; & qui ſedebat ſuper eum nomen illi mors. Et infernus ſequebatur eum. &c.* Inſtar pallidi equi in probos faciunt impetum improbi; quibus mors inſidet, id eſt, mortiferum peccatum, quæ animi mors eſt. hãc infernus ſequitur. Pallidus autem eſt equus, quia mortis, id eſt, peccati, quod vehit, colorẽ contrahit, ac præfert.

D. Auguſti. Gen. 25.

D. Auguſt.

Typus perſecutionis.

D. Gregor.

Iob 30.

Ezech. 2.

Apoc. 6.

Perſecutionis ferendæ cauſa Chriſtus eſt, & iuſtitia. *Beati*, inquit Dominus, *qui perſecutionem patiũtur propter iuſtitiam:* Item: *Beati eſtis, cùm perſecuti uos fuerint propter me. &c.* Perſecutio (ait D. Gregorius libro 2. epiſtola 36.) dum non rationabiliter ſuſtinetur, nequaquam proficit ad ſalutem. Nam nulli fas eſt retributionem præmiorum expectare pro culpa. Debetis enim ſcire, ſicut beatus Cyprianus dixit; quia martyrem non facit pęna, ſed cauſa. &c. Diuus Auguſtinus epiſtola 50. ad Bonifacium; Ipſe Dominus cum latronibus crucifixus eſt. Sed quos paſſio iungebat, cauſa ſeparabat. Ideò in Pſalmo 42. Vox illa intelligenda eſt verorum martyrum; *Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam.* Non dixit diſcerne pęnam meam; ſed, diſcerne cauſam meam. Poteſt enim eſſe impiorum ſimilis pœna; ſed diſſimilis eſt martyrum cauſa. Sic Auguſtin.

Cauſa perſecutionis tolerandæ Chriſtus, & iuſtitia.

D. Greg.

D. *Auguſt.*

Et

Et Pſalmo 34. Pœna ſimilis eſt bonis, & malis. Itaque martyres nō facit pęna, ſed cauſa. Nemo dicat perſecutionē patior; non ventilet pęnam, ſed probet cauſam. &c. Item Pſalm. 68. Non, perſecutionem pati, laus eſt, ſed habēdo cauſam bonam pati, hæc laus eſt. Laus enim eſt in cauſæ bonitate, non in pœnæ acerbitate. &cæt.

1. Cor. 13.

Hinc illud Apoſtoli 1. ad Corint. 13. *Etſi tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt, &c.* Sic patiuntur perſecutionē pro ſua perfidia Iudæi, ſic hęretici, & ſimiles, quos nō reddit perſecutio beatos, ſed infeliciſſimos. D. Auguſ. ſer. 75. de diuerſis: Quòd duo cum Chriſto crucifixi ſunt ex vtroq; latere; oſtendit alios ſibi dextros, alios ſiniſtros eſſe paſſuros. Dextros de quibus dicitur: *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam.* Siniſtros de quibus dicitur: *Etſi tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero nihil mihi prodeſt. &c.*

D. Auguſt.

1. Petr. 4.

Nemo veſtrum (ait D. Petr. epiſt. 1. c. 4.) *patiatur ut homicida, aut ut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem ut Chriſtianus non erubeſcat; glorificet autem Deum in iſto nomine.* Huius nominis prælium fuiſſe ait Tertullianus in Apologet. inter martyres, & ethnicos. Ideò (inqt) torquemur confitentes, & punimur perſeuerātes, & abſoluimur negantes, quia nominis prælium eſt. &c. Nominis inquam glorioſi, ſcilicet, Chriſtiani. Item 1. Petri c. 1. *Hæc eſt gratia: ſi propter Dei conſcientiam, ſuſtinet quis triſtitias, patiens iniuſtè. Quæ enim eſt gratia ſi peccantes, & colaphizati ſuffertis? Sed ſi bene facientes patienter ſuſtinetis, hæc eſt gratia apud Deum, in hoc enim vocati eſtis. &c.* Et cap. 4. eiuſdem epiſt. *Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis; quoniam quod eſt honoris, gloriæ & virtutis Dei, & qui eſt ſpiritus eius ſuper vos requieſcit &c.*

1. Petr. 1.

1. Petr. 4.

Quomodo ſit tolerāda perſecutio.

Quomodo ſit pſecutio tolerāda, Chriſtus demonſtrat, nempe cum patiētia, & gaudio: *Gaudete* (inquit) *& exultate.* Hinc illa D. Pauli vox ad Rom. 5. *Gloriamur in tribulationibus:* & ad Coloſſ. 1. *Nunc gaudeo in paſſionibus pro vobis.* hinc illud Apoſtolorum gaudium, de quibus legitur Act. 5. *Ibant gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt, pro nomine Ieſu contumeliam pati.* Hoc ſuadet D. Petrus epiſ. 1. c. 4. *Communicantes* (inquit) *Chriſti paſſionibus, gaudete. &c.* Quòd communicemus Chriſti perſecutionibus gaudendū ait Petrus. Chriſtus autem hoc loco ait, eos, qui perſecutionem patiuntur, communicare Prophetarum perſecutionibus. *Gaudete* (inquit) *& exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis. Sic enim perſecuti ſunt Prophetas, qui fuerunt ante vos.* Adde nos cōmunicare etiam multorum milliū martyrū paſſionibus.

Ad Col. 1.

Act. 5.

1. Petr. 4.

Perſecutio communis nobis cum prophetis, cū martyribus, & cū Chriſto.

Itaque communis eſt nobis perſecutio cum martyribus, cum Prophetis, cū ipſo Chriſto Opti. Maxi. Non ſoli, ſed in magna ſanctorū ſocietāte, perſecutionē tolerabimus. Rex multis martyrum, ſanctorumque millibus comitatus præit, nos ſequimur. Quid præclarius quam Regis ſequi veſtigia? *Gloria* (inquit Eccleſiaſticus cap. 23.) *magna eſt, ſequi dominum. &c.* quī verò perſecutionē tolerat, Regis Dominique ſui Chriſti ſequitur veſtigia. *Chriſtus* (ait D. Petrus 1. epiſt. cap. 2.) *paſſus eſt pro nobis; vobis relinquens exemplum ut ſequamini veſtigia eius. &cæt.* Magna gloria eſt ſtemmata & inſignia Regis ferre. Regis noſtri inſignia plagæ ſunt, & vulnera; hæc is fert, qui perſecutionem patitur, iuxta illud D. Pauli ad Galatas. 6. *Ego ſtigmata domini mei in corpore meo porto.* Non dixit Paulus (ait Chryſoſt.) ſtigmata habeo; ſed, porto: tanquam aliquis de trophæis glorians, ſigniſque regalibus. &c.

Eccle. 23.

1. Pet. 2.

Ad Gal. 6.

D. Chryſ.

1. Reg. 31.

Saulis armiger 1. Reg. 31. Regē ſuum ſecutus eſt; cùm irruiſſet ſuper gladium ſuum Saul, irruit etiam ipſe. Idem fecere milites aliquot Othonis Imperatoris, q ſe occiderat, vt ſcribit Tacitus lib. 2. hiſt. pag. 398. Quidàm (inquit) militum iuxta rogum Othonis interfecere ſe, nō noxa, neque ob metū, ſed æmulatione decoris, & charitate Pricipis. &c. Si has vires habent regia exēpla; vt in turpem, ſceleratamque mortē pellant animum; quid virium par eſt mortē habere Dei, ad impellēdum aīam, ęmulatione decoris, & charitate ſummi Principis Chriſti, nō in ſceleratam, ſed pretioſam, ſanctāque necem non proprijs, ſed alienis perſecutorū illatam manibus propter iuſtitiā? Æmulabatur ſuū principem, magiſtrūq; Apoſtolus Andreas, cuius crucem iam aſpiciētis paratā, verba hæc ſunt: O bona crux, diu deſiderata, & iam concupiſcēti animo præparata; ſecur⁹, & gaudēs ad te venio. &c. Nō modo patienter (ait Ber. in ſer. de triplici genere bonorum) ſed & libēter, verùm & ardenter, ad tormenta ſicut ad ornamenta, ad pœnas ſicut ad delicias D.

Tacitus.

Exemplum Chriſti in perſecutiom præit.

D. Bernar.

Læto animo martyres perſecutionẽ tulere.

Andreas ꝑperabat.&c. Quid ego de mirabili Agatha dicam, verè Agatha, id eſt, bona, & optima (id enim nomen ſignificat græcum) de qua Eccleſia canit ; Agatha lætiſſimè & glorianter ibat ad carcerem; & quaſi ad epulas inuitata agonem ſuum Domino precibus commendabat. &c. Similemin modum inclyti illi Romani fratres, Marcus, & Marcellianus, in perſecutione exultabant ; quos legimus ad ſtipitem alligatos, & confixos clauis ; ſic tortori reſpondiſſe: Nunquam tàm iucundè epulati ſumus, quàm hęc libenter Chriſti cauſa perferimus, in cuius amore nunc fixi eſſe cupimus. Vtinam tandiu hæc nos pati ſinat, quandiu hoc corruptibili corpore veſtiti erimus.

Præmium perſecutionis.

Denique perſecutionis præmium regnum cœlorũ eſt; *Ipſorum* (inquit Dñs) *eſt regnum cælorum*. Item ; *Gaudete, & exultate ; quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cælis, &c. Cõmunicantes Chriſti paſſionibus gaudete.* (ait D. Petr. epiſt. 1. cap. 4.) *ut in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. &c.* Et Paul. 2. ad Corinth. 4. *Quod in præſenti eſt momentaneũ, & leue tribulationis noſtræ; ſupra modum, in ſublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. &c.* Regna terrarum Alexander, Cæſar, cæterique ſimiles, vulnera, mortemque hoſtibus inferendo compararunt; regnum verò cælorum, qui perſecutionem patiuntur, vulnera, mortemque, non inferendo, ſed ferendo, comparãt. Admirabiliter enim inermis patiẽtia pugnat, abiectiſque armis omnibus, hoſtem ſuperat. De manu Mutij Scæuolæ quam ſponte flammis impoſuit, ſic ſcribit Seneca lib. 9. epiſt. 68. Non dubito quin magis laudauerim truncam illam, & torridam manum Mutij, quam cuiuslibet fortiſſimi ſaluam. Rarius eſt hoſtẽ amiſſa manu viciſſe, quàm armata. Confecit bellum inermis, ac mancus, & illa manu trunca Reges duos vicit. &c. De patientia perſecutionis eadem, multòque maiora dici poſſunt. Magis laudauerim truncas, & torridas martyrum manus, pedes, corpora ; quàm Scipionum, Pompeiorumque triũphos. Rarum eſt hoſtem amiſſa viciſſe vita; corporibus truncis, vulneratis, crucifixis, diſcerptis, Reges, Tyrannoſque ſuperare. Conficit bellum inermis patientia; vulnera, mortemque tolerando, victoriam, cælumque reportat.

1.Pet.4.

2.Cor.4.

Patientia inermis uincit armatos.

Seneca.

Peccati pœna mors eſt; hanc verò peccati pęnã, perſecutionis patientia in ſummam cõuertit gloriam. Auguſtin. lib. 13. de ciuitate cap. 6. Mors (inquit) pœna naſcẽtis, ſi pro iuſtitia, pietateque pẽdatur ; fit gloria renaſcẽtis. &c. Optimum mortis vſum patientia oſtendit; ſi pro iuſtitia toleretur mors, vitam homini, mortem peccato afferet. Auguſtin. eodem lib. c. 7. Mors (ait) non vi ſua in tantam vtilitatẽ, ſed diuina opitulatione conuerſa eſt ; vt quæ metuenda propoſita eſt, nè peccatũ committeretur; nunc ſuſcipienda proponatur, vt peccatũ non cõmittatur, cõmiſſumque deleatur, magnęque victoriæ debita iuſtitiæ palma reddatur. &c. Ad Roman. 6. *Stipendia peccati mors.* Stipendium peccati mors eſt; ſed ſi pro Deo toleretur mortis ſtipendium, ac precium fit vita, atque immortalitas: iuxta illud Pſalm. 115. *Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorũ eius.* Pretioſa mors (ait D. Cypr. epiſt. 11.) quę emit immortalitatem pretio ſui ſanguinis, quæ accepit coronã de conſummatione virtutis. &c. Protomartyri Stephano cælum apertum Chriſtus oſtendit. Id nimirum voluit indicare, martyres mox vt è vita excedunt, in cæleſte regnum introire, *ipſorum enim eſt regnum cælorum.* In mari rubro via fuit Hebræis ſine impedimento, vt legitur Sapient. 19. Mare rubrum, mare eſt martyrij ſanguineum ; in hoc via eſt in cęlum ſine vllo peccati, aut pœnæ impedimento. Vt enim (ait Tertull. in Apologet.) Omnia huic operi. i. martyrio, delicta donantur. Cùm damnamur à iudicibus à Deo abſoluimur. &c.

Patientia mortẽ peccati pœnam, in ſummã gloriam conuertit.

D. Auguſt.

Patientia optimè utitur morte.

D. Auguſti.

Ad Rom. 6.

Mortis ſtipẽdium uita.

D. Cypr.

Martyri protinus patet cœlum.

Sap. 19.

Tertull.

Hæc cauſa eſt gaudij; cęleſtis nimirum regni præmiũ. *Gaudete* (ait) *& exultate; quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cælis.* Hoc excitatus præmio Stephanus, lapidum ictꝰ (vt ait Nyſſen. in libro de beatitud.) veluti ſuauem quendam rorem excepit, Sebaſtianus ſagittas, Laurentius ardentem craticulam, Ignatius Leones, alij cruces, gladios, denique mortem. De Hebræis Apoſtolus ad Hebræos. 10. *Rapinam* (inquit) *bonorum ueſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes uos habere meliorem, & manentem ſubſtantiam. &c.* Sciebant Hebręi, qui Chriſto nomen dederant, huius ſæculi opes eſſe inania quædam parui momenti accidentia; cæleſtes verò diuitias eſſe ſubſtantiam ſolidam, ac ſempiternam. Ideòque cum gaudio rapinã ferebant accidẽtiũ, vt ſubſtantiã perpetuam cõpararent.

Cauſa gaudij in perſecutione præmiũ regni.

Ad Heb. 10

Iucun-

Iucunda enim eſt iactura plumbi, qua cō A paratur aurum. Subſtantia à Paulo diuitiæ dicuntur, græcè, ὑπάρξις, id eſt, diuitiæ, poſſeſſiones. De Moſe autem ad Hebræos 11. *Negauit* (ait) *ſe eſſe filium filiæ Pharaonis; magis eligens affligi cum populo Dei; quam temporalis peccati habere iucunditatem. Maiores diuitias æſtimans theſauro Aegyptiorū, improperium Chriſti. Aſpiciebat enim in futurā remunerationem. &c.* Oculos Moſes in regnum cælorum coniecit, ideòque affligi maluit, quàm Regis nepos exiſtimari. B

ad Heb. 11.

Tertull.

Lege Tertulliani librū, quem ad Martyres ſcripſit, in quo exempla proponit ethnicorum, qui pertulerunt fortiter cruciatus. Inter cętera, fuiſſe ſcribit apud Lacedæmonas ſolemnitatem maximā, quæ διαμαστίγωσις, id eſt, flagellatio dicitur. In quo (inquit) ſacro ante aram nobiles quique adoleſcentes flagellis affligūtur, aſtantibus parentibus, & propinquis, & vt perſeuerent adhortantibus. Ornamentum enim, & gloria deputabitur, maiore C quidē titulo, ſi anima potius ceſſerit plagis, quàm corpus: id eſt, ſi animā potius inter verbera exhalauerint, quàm ob corporis dolorem ſuccubuerint. His adijcit ſi tantum terrenæ gloriæ licet de corporis, & animi vigore; vt gladium, ignem, crucem, beſtias, tormenta cōtemnat, ſub præmio laudis humanæ. Poſſum dicere: Modicæ ſunt iſtæ paſſiones ad conſecutionem gloriæ cæleſtis, & diuinæ mercedis. *Tanti vitreum, quanti verum margaritum?* D Quis ergo non libentiſſime tantum pro vero margarito (id eſt, vera gloria) habeat erogare: quantū alij pro falſo (id eſt falſa gloria.) Sic Tertull. Auguſtin. de hęreticis Donatiſtis epiſt. 50. ad Bonifaciū: Quidā (inquit) ſe trucidandos armatis viatoribus ingerebant; percuſſuros eos ſe, niſi ab eis perimerentur, terribiliter comminantes. Iam verò per abrupta pręcipitia, per aquas, & flāmas, occidere ſe ipſos, quotidianus illis ludus eſt. Hæc E enim eos tria mortis genera diabolus docuit; vt mori volentes, quando non inueniebant, quem terrerent, vt eius gladio ferirentur; per ſaxa ſe mitterent, aut ignibus, gurgitibusque donarent. &c. Vides quid diaboli inſani martyres faciāt? Quid ergo par eſt Chriſti facere amatores? Diaboli ſectatores ſibi ipſis impiè mortem inferūt: Chriſti amatores perſecutionem, conuitia, mortemve a perſecutoribus illatam patienti, & exultanti animo non tolerabunt? Pro falſo margarito, id eſt falſa gloria, vt Tertullianus inquitur, multi multa tolerant acerba; nos pro vero margarito, id eſt, pro iuſtitia, pro vera, cæleſtique gloria, acerbiora pati recuſabimus?

D. Auguſt.

CAPVT XIII.

De ſermone Domine in monte.

Vos eſtis ſal terræ.

Diuus Chryſoſtomus homilia. 55. in Matthæum exiſtimat Dominū hoc loco diſcipulos laudibus permulcere. Poſtquam (inquit) pro vt oportuit ad virtutū ſtudia cohortatus eſt; rurſus eos laudum admixtione permulcet. &c. Crediderim potius è cælo lapſum doctorem poſtquam beatitudinis viam aperuit; diſcipulos documentis inſtruere, & quales eos eſſe velit, ſub duabus ſimilitudinibus indicare. In primis cū ſale illos confert: deinde cū luce. *Vos* (inquit) *eſtis ſal terræ*: terra continens pro hominibus ſumitur contentis. Cur autem diſcipulos ſalem appellet terræ, ratio eſt, quia doctrina, & ſanctitatis exemplo, ſalis inſtar, homines inſulſos condierunt, & à vitiorū corruptione liberarunt. Salis enim eſt tum cibos condire, tùm carnes à corruptione defendere. Philo in libro de offerentibus victimas: Sal cōſeruator eſt corporum, ſecūdo poſt animam ordine. Nā ſicut anima cauſa eſt incorruptionis corporum; ſic ſal quam diutiſſimè tuetur ea redditque quodāmodo immortalia. &c. Sal (ait Hieronymus Matthæi. 5.) appellantur Apoſtoli, quia per illos vniuerſum hominum genus conditur. Et Chromatius: Sic ſales (ait) cùm operantur in carne qualibet, corruptelam non admittunt, fætores auferunt, ſordes expurgant, vermes non ſinunt generari; ita & cæleſtis gratia, ac fides, quæ per Apoſtolos data eſt, ſimili exemplo in nobis operatur. Aufert enim carnalis concupiſcentiæ corruptelam, peccatorum ſordes expurgat, odorem malæ conuerſationis

Cur Apoſtoli ſal terræ dicantur.

Philo.

D. Hieron. Chromat.

excludit, vermes delictorum non ſinit generari, id eſt, de corpore libidinoſas, & mortiferas voluptates exurgere. &c. Significat ſal ſapientiam, teſte Gregorio 2. parte paſtoralis, cap. 4. fuerunt Apoſtoli ſal terræ, id eſt, mundi ſapientia: veram nanque, cæleſtemque ſapientiam, in orbem terrarum attulerunt.

D. Gregor.

Apoſtoli ſal quo modo facti.

Appellãtur præterea meritò Apoſtoli ſal. Salis enim inſtar, Apoſtoli effecti ſũt. Etenim quemadmodum vt efficiatur ſal, marina aqua ex mari ſegregatur, ſoliſq; radijs exponitur, & inceditur; ſic Petrus Apoſtolique reliqui, vt hoc acciperent munus, ſalque terræ fierent; ex mũdo veluti procelloſo mari, ſunt ſeparati, verique ſolis Chriſti radijs expoſiti, & inflãmati. &c. Huc illud pertinet Remigij; Sal per aquã, & ardorẽ Solis, & per flatum venti in naturã alteram cõmutatur; ſic & Apoſtolici viri per aquam baptiſmi, & ardorem dilectionis, & flatum Spiritus ſancti, in ſpiritalem regenerationẽ commutati ſunt. &c. 4. Regũ 2. Iericho habitatores ſic Eliſeum prophetam alloquuntur: *Ecce habitatio ciuitatis huius optima eſt, ſed aqua peſſima ſunt.* Ille verò ſale in peſſimas aquas immiſſo, commutauit peſſimas, in aquas optimas. Habitatio quidem ciuitatis huius, id eſt mundi, à Deo ſumma ſapientia fabricati, optima eſt. Eſt enim mũdi ipſius ſtructura optima. At verò aquæ peſſimæ ſũt, id eſt populi; Etenim Apocal. 17. dicitur Ioanni: *Aquæ quas vidiſti populi ſunt, & gentes, & linguæ,* Immiſit in has peſſimas aquas apoſtolicum ſalem noſter Eliſeus Chriſtus; amarorem ſale conditæ, cum dulcedine commutarunt.

Remigius.

4. Reg. 2.

Apoſtolici ſalis potentia.

Apoc. 17.

Poteſt ſal terræ recentes carnes, necdum corruptas, à corruptione liberare; corruptas minimè valet. Multò potẽtius eſt ſal apoſtolicum, corruptos homines, vitijſque putentes à corruptione, ac putore vindicare poteſt. Duplex hominum corruptio eſt, altera animi, altera corporis. Animi corruptio, à vitijs; corporis, à morte efficitur, vtranque corruptionem apoſtolicum ſal depellit. animi corruptionem ante iudicij diẽ; corporis, in die illa extrema. Quamobrẽ D. Hilarius in Matth. ait Apoſtolos in æternitatem corpora ſuo ſale ſalire. Apoſtolicæ enim doctrinæ (ſi obſeruetur) ſal, in æternitatem corpora cõſeruabit incorrupta. Apoſtoli (ait Hilar.) ſunt rerũ cæleſtiũ prædicatores, & æternitatis veluti ſalitores (aliter legitur ſatores) meritò ſal terræ nuncupati; quia per virtutẽ doctrinæ quaſi ſaliẽtes æternitati corpora ſeruãt. Sic ille.

Ab hoc ſalis effectu depellẽdi corruptionem, dictum forte eſt, *pactum ſalis;* pactum incorruptum, & æternum. Num. 18. ait Deus Aaroni: *Omnes primitias ſanctuarij quas offerunt filij Iſrael Domino tibi dedi, & filijs, ac filiabus tuis, iure perpetuo pactum ſalis eſt ſempiternum, coram Domino tibi ac filijs tuis. &c.* Erit (inquit) pactum ſalis, id eſt, ſalitum, ſale cõſperſum, & incorruptum, ac perpetuum. Libro ſecundo Paral. ca. 13. Ait Abias: *Nũ ignoratis, quod Dominus Deus Iſrael, dederit regnũ Dauid ſuper Iſrael, in ſempiternum; ipſi & filijs eius, in pactum ſalis?* Credit Oleaſter Num. 18. & Leuit. 2. in omni pacto ſal olim adhibitum; quò pacti incorruptio, & firmitas ſignificaretur; eãque forte ob cauſam pactũ ſalis dici pactum firmiſſimum, & perpetuum. Sed coniectura nullo teſte comprobatur.

Num. 18.

Quod nam appelletur pactũ ſalis?

2. Paral. 13.

Oleaſter.

Alia ratio eſt, cur pactũ ſalis dici poſſit pactum perpetuum; nimirum quoniã Deus populo præceptum ſalis dedit, quã diu lex vim haberet, perpetuum; quòd præceptũ pactum ſalis erat. Leu. 2. *Quidquid obtuleris ſacrificij, ſale condies nec auferes ſal fœderis Dei tui, de ſacrificio tuo. In omni oblatione offeres ſal. &c.* Inde ergo videtur dictum pactum ſalis perpetuum; quoniã pactum hoc, ſalis in omnibus oblationibus offerendi, ſtabile, ac perpetuum erat, & omnibus oblationibus commune. *Nec auferes* (inquit) *ſal fœderis Dei tui. &c.* Sal fœderis dicitur, quòd fœdus Dei hoc flagitaret, vt ſal omnibus oblationibus apponeretur. Vel appellatur ſal fœderis Dei; quòd indicaret fœdus Dei eſſe firmiſſimũ. Quòd ſi ſal pactis adhiberi ſolebat, vt ait Oleaſter, ſignificabit ſal fœderis, ſalem fœderi Dei adhibitum, ad indicandã illius ſtabilitatem, atque incorruptionẽ.

Leuit. 2.

Forſitan pactum ſalis dicitur pactum amicitiæ; ſal enim videtur ſumi pro menſa, & cibo, & conſuetudine amicorum, iuxta illud 1. Eſd. 4. *Memores ſalis, quod in palatio comedimus. &c.* Sic igitur explicari poterit illud Numeror. 18. *Pactum ſalis eſt ſempiternum tibi ac filiis tuis*; id eſt, pactum amicitiæ. Et illud 2. Paral. 13. *Dedit Deus Dauid regnum in ſempiternum, in pactum ſalis,* id eſt, amicitiæ.

Præte-

Præterea ſal terræ fuere Apoſtoli, quoniam virtutes ſuo exemplo, ſuaque doctrina cōdiere. Etenim patiētiæ, humilitati, modeſtiæ, paupertati, obedientiæ, virtutibusque reliquis diuinū quendam ſaporem præſtitere. Inſulſa eſt laborum tolerantia, imo & amara, nō arridēt carnis palato humilitas, paupertas, ſimileſque virtutes. At Apoſtolico ſale conditæ placent adeò, vt ſint multi, qui illas, & eſuriant, & ſitiant, iuxta illud Domini: *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam.*

Apoſtoli condimentum virtutibus intulerunt.

Sal quoque terræ ſunt Apoſtoli, quoniā terrenis vitijs inſtar ſalis exitiū, vaſtitatemque attulere. Legimus (ait D. Hieronymus Matthæi 5.) vrbes quaſdam ita victorum ſale ſeminatas, vt nullum in ipſis germen oriretur. &c. Sichem ſale ſeminata eſt ab Abimelech Iudicū 9. *Cepit urbem interfectis habitatoribus eius; ipſaque deſtructa, ita ut ſal in ea diſpergeret. etc.* Et Pſalm. 106. *Poſuit Deus terram fructiferam in ſalſuginem, a malitia inhabitantium in ea. &c.* Iob 39. *Tabernacula eius in terra ſalſuginis,* id eſt ſterili. Nam ſal terræ pinguedinē, ſuccumque exedit, eique ſterilitatem affert. Abulenſis Iudicum 9. quæſt. 45. maris ſalſuginem terræ ſterilitatem attuliſſe ait id luuij tempore; atque ideo poſt diluuium hominum vitam fuiſſe breuiorem; quòd cibi, quos terra ſuppeditat, ab illa prima vi degeneraſſent. Cauſa (inquit ille) ſterilitatis per ſal apparet. Quia terra ante diluuium erat ualde fertilis; & ex tēpere eius homines ueniebant in ætatem quaſi mille annorum. Mox autem poſt diluuiū incēpit eſſe vita humana in trecētos annos, vt colligitur ex cap. 11. Gen. & in breui redacta eſt in centum viginti annos, vel parum plus. Hoc non fuit principaliter, niſi propter diſpoſitionem terræ variam in virtute alimētorū. Fuit enim terra corrupta ſalſugine, intrante oceano, & effuſo ſuper omne terram; & aqua maris præ ſalſugine reddit terram ſterilem. Sic ille. Apoſtolicum ſal, & fœcunditatem terræ attulit, & ſterilitatem; fœcūditatem attulit virtutibus; ſterilitatem vitijs. Nam vitia exedit, virtutibus ſuccum præbet.

D. Hieron.

Apoſtoli exitium attulere vitijs.

Iud. 9.

Pſal. 106.

Iob. 39.

Abulenſis.

Maris ſalſugo terræ attulit ſterilitatem.

Quod ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur?

Vt ſibi caueant, conſulantque, monet A Dominus, virtutemque, & acrimoniam ſalis conſeruent. *Si ſal* (inquit) *euanuerit, in quo ſalietur ipſummet ſal?* hoc eſt, quo alio ſale condietur ſal, ſi vim amiſerit, & condiendi acrimoniam? Euaneſcere tunc dicitur ſal, cùm vanū fit, & inutile, amiſſa vi ſaliendi. Græcè, μωρανθῇ, id eſt; ſi ſal infatuatum fuerit, & inſulſum. Verbum ſalietur non eſt imperſonaliter accipiendum, ſed paſſiuè vt expoſuimus, quod conſtat ex Marco cap. 9. *Bonum eſt ſal.* (ait B Dominus eo capite) *Quod ſi ſal inſulſū fuerit, in quo illud condietis?* &c. Nullius pretij, aut vtilitatis ſal eſt inſulſum: ad nihilum valet vltra, niſi vt mittatur foras, extra domum, & conculcetur in plateis ab hominibus. Idem vobis eueniet: ſi fidei, & charitatis acrimoniam amittatis; veſtro muneri peragendo inepti eritis, & vt inutile ſal foras proijciemini. Verbū, μωραίνομαι, ſignificat ſtultuū, vel fatuū fieri. Vnde illud μωρανθῇ, verti poteſt, ſi ſal C fatuum, vel ſtultum fiat, id eſt, inſulſum. Et quidem doctor qui euaneſcit, qui doctori neceſſariam virtutem, doctrinamque amittit, is μωραίνεται, id eſt fatu9, & ſtultus eſt, cùm tamen ſibi ſapere maximè videatur, vt hæretici.

Quid ſit cauſa euaneſcere;

Marc. 9.

Dubium parit illa Domini interrogatio, ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? quāuis enim in ſale verum ſit, non poſſe alio ſale ſaliri; tamen in homine non videtur verum. Si enim homo ſaliendi vim, id eſt D virtutem amiſerit, ab alio homine condiri poteſt, hoc eſt moneri, doceri, ac excitari. Reſpondetur, Apoſtolos quibus cū Dominus loquebatur, nullos habuiſſe alios doctores, à quibus doceri poſſent: quamobrem ſi ipſi ſalis vim amitterent, nullum erat aliud ſal, quo condiretur. Si vos (ait Diuus Auguſtinus) per quos condiendi ſunt populi, metu perſecutionum amiſeritis regnum cælorum qui erunt homines, per quos à vobis error auferatur, cùm vos elegerit Dominus per quos errorem auferat cæterorum? Prætereà interrogatio hæc non impoſſibilitatem, ſed rei potius difficultatem indicat, difficilè enim eſt, doctorem ſi euānerit, corrigere. Vnde illud D. Hieronymi: Si doctor errauerit, quo alio doctore emendabitur? &c. Euanuerunt Lutherus, alijque multi hæretici, qui fidem, & ſapientiā amiſerūt, quique ſibi ſapere videntur, cùm maximè deſipiant; diffi-

D. Auguſt.

D. Hieron.

culter ad mentis ſanitatem reuocantur, A foras extra Eccleſiam proiecti ſunt, & ab hominibus conculcantur. Dicuntur aũt conculcari ab hominibus ij, qui pro nihilo ducuntur. Eccleſ. 9. *Omnis mulier, quæ eſt fornicaria, quaſi ſtercus in via conculcabitur. & cæt.*

Vos eſtis lux mundi.

Apoſtoli in mundũ vniuerſum miſſi.

Hæc ſecunda eſt ſimilitudo, qua Apoſtolos ſui officij cõmonefacit Dñs. *Eſtis* B (inquit) *ſal terræ, & eſtis lux mũdi.* Prophetas olim mittebat Deus ad Iſraelitas, Apoſtolos ad oẽs gentes illuminandas miſit, ideoque illos orbis totius lucem vocat. Non vnius domus, aut oppidi eſtis ſal, ſed terræ totius; nõ vnius regni eſtis lux, ſed mundi vniuerſi. Chryſoſtomus homil. 15. Non ad duas vrbes, aut decẽ, aut viginti, neque ad vnã vos mitto gentem, ſicut mittebam prophetas, ſed ad omnẽ terram prorſus, ac mare, totũq; mundũ, C & hunc varijs criminibus oppreſſum. &c. In tenebris, & in vmbra mortis ſedebant gentes, & viam pacis rectam ignorabãt, in tartarum per diſtortas, tenebroſaſq; ſcelerum vias tendebant. Quamobrem Zacharias in Cantico petit: *Illuminare ijs, qui in tenebris, & in vmbra mortis ſedẽt ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis.* Gen. 1. *Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. Dixitque Deus: Fiat lux, & facta eſt lux*: Eundem in modum, tenebræ erant ſuper faciem mũ D di; dixitque Deus: fiat lux; *Vos eſtis lux mundi*: & facta eſt lux mundi Apoſtolica, quæ mundum, genteſq; omnes ſedentes in tenebris, & in vmbra mortis illuminauit: hominumque pedes in viam pacis direxit. Diuus Hilarius in Matthæum: Mundus (inquit) extra cognitionem Dei poſitus, obſcurus tenebatur ignorantiæ tenebris; cui per Apoſtolos ſcientiæ lumen inuehitur, & cognitio Dei claret. & cæt. E

Apoſtoli orbis Sol.

Lux mundi totius ſol eſt, Apoſtolos ergo vocat Dominus ſolem mundi. Quemadmodum ſol non vnam ſolum illuminat vrbem, per vnum regnum, ſed orbẽ totum: ſic Apoſtoli non vnam aliquam ciuitatem, vel gentem, ſed omnes gẽtes illuminarunt. Sol non vno ſemper in loco lucet, ſed terras omnes peragrat; Apoſtoli non vno ſolum in loco lucem diffuderunt, ſed orbis regiones peragrarunt. Sol cælo infixus lucet; Apoſtoli in cælo mente verſantes, ſplendore mundum cõpleuerunt, iuxta illud Pauli ad Philip. 3. *Noſtra autẽ conuerſatio in cælis eſt.* Remigius Apoſtolos lucem fuiſſe mundi ait, ideſt, Solis Chriſti radios. Sicut ſol (inquit) dirigit radios ſuos, ita & Dominus, qui eſt ſol iuſtitiæ direxit Apoſtolos ſuos, ad effugãdas humani generis tenebras. &c. Vt radij a ſole emittuntur, ſic à Chriſto Apoſtoli. Sol in cælo eſt, radij in terra. Chriſtus in cælo erat; Apoſtoli in orbe terrarum. Radiorum lux, ſolis eſt, ita & Apoſtolorum doctrina, Chriſti erat. Caietanus putat Apoſtolos dici lucem mundi; ideſt lucernas mundi. Lux (inquit) nõ vt ſol, hoc nanque eſt Chriſto propriũ; ſed vt lucerna. &c. At quamuis propriũ ſit Chriſto ſolem eſſe mundi; tamen eandem ſimilitudinem potuit Apoſtolis cõmunicare. Fuerunt mundi quidam ſoles, fuerunt aſtra, fuerunt lucernæ, luce à ſummo ſole Chriſto accepta.

Remigius.

Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita.

D. Auguſt.

Diuus Auguſtinus lib. 16. contra Fauſtum cap. 17. ciuitatem ſupra mõtem poſitã Eccleſiam ſignificare interpretatur ſupra Chriſtum fundatam. Sed literali ſenſu Dominus ſignificat Apoſtolicum munus publicum eſſe, Apoſtolicoſque latere nõ poſſe, quemadmodũ ciuitas quę in excelſo monte exædificata eſt, latere nequit. Cum autem latere non poſſint iuxta illud Pauli 1. Corinth. 4. *Spectaculum facti ſumus mundo, & Angelis, & hominibus*: enitendum ait, vt vitæ ſanctiſſimæ exẽplo præcellãt. Quemadmodum (inquit) ciuitas ſupra altiſſimum montem extructa abſcondi non poteſt; ſic & vos diſcipuli abſcondi non poteritis: in oculis enim hominum verſabimini. Itaque date operam, vt ſic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Deum.

Neque accendunt lucernam. Et ponunt eam ſub modio. &c.

Idem lucernæ ſimilitudine Dominus oſtendit; videlicet munus Apoſtolicum publicum eſſe, & in oculis hominũ poſitum,

tum, neque debere Apoſtolos latere; ſed A toti orbi lucem afferre. Nemo (ait) lucernam inflammat, lucemque eius modio, vel uaſe aliquo contegit; quin potius in candelabro collocat, omniumque oculis exponit, ut totam domum illuminet. Eūdem in modum uos ego ueluti lucernas luce mea inflammo; non quidem ut ſub modio aliquo ſplendor veſter deliteſcat; ſed ut lucernæ inſtar candelabro impoſitæ, gentibus cunctis lucem afferatis. Modius menſura eſt rerū aridarum, ſub qua B commode poterat lucerna abſcondi. Senſu morali, ille dicetur ſub modio lucernam, ſiue lucem ſuam ponere, qui ſuam doctrinam non in omnes diffuderit; ſed nobilibus ſolum, aut diuitibus impertierit.

Sic luceat lux veſtra coram hominibus. &c.

Dixerat Apoſtolos lucem eſſe mundi, C munuſque apoſtolicum in oculis hominum verſari, eam ob cauſam probitatis ſingulare exemplum ab illis flagitat. Attendite (inquit) quale eſt ueſtrum munus quam excelſum & hominum oculis expoſitum. Quemadmodum nec ciuitas celſo in monte extructa, nec lucerna candelabro impoſita; ita vos latere non poteſtis. Date ergo operam ut non ſolum verbis, ſed etiam operibus fulgeatis. Ita vt uideant homines opera veſtra bona, & D glorificent patrem ueſtrum, qui in cælis eſt. Nolo autem uos opera veſtra bona inaniter oſtentare, ſed ita uiuere adhortor, ut qui opera viderint, Deū laudent. Non ſit operum ueſtrorum finis inanis gloria ueſtra; ſed ſolida gloria Dei. Videant homines opera ueſtra bona, non ut glorificent uos, ſed ut glorificent patrē ueſtrum qui in cælis eſt.

Exemplum.

CAPVT XIIII.

De ſermone Domini in monte.

Non veni ſoluere legem: ſed adimplere.

Doctrinæ, exemplique ſplendorem à ſuis diſcipulis Dominus flagitauit. Exempli autem ſplendor ex legis, mandatorumque Dei obſeruatione exiſtit. Ideoque hoc loco legem vt ſeruent ſuo exemplo præcipit Non ueni (inquit) frāgere legem, ſed facere, ò diſcipuli, idemque vobis præſtandum eſt. Omnia legis mandata obſeruate, ut uideant homines ueſtram legis in omnibus, etiam minimis obſeruationem, & glorificent patrem ueſtrum qui in cælis eſt. Autor imperfecti. Dicit Chriſtus ſe non ueniſſe vt ſolueret legem, ſed ut adimpleret; ut diſcipulos ſuos, quos omnibus bonis adornatos eſſe debere ſupra docuerat, his uerbis ad ſuum prouocaret exemplum. Vt quemadmodum ipſe omnem legem implebat, ſic & illi omnia etiam minima legis feſtinarent implere. Hæc ille.

Auctor imperf.

Aliter poſſunt hæc cum conſequentibus ſic connecti. Vult Chriſtus legē perficere; ideo ueluti præfatur hunc in modum. Nemo exiſtimet me ad ſoluendam legem veniſſe; non ueni ſoluere, ſed perficere, & implere.

D. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in monte cap. 13. aliter connectit hoc pacto. Dixerat Dominus diſcipulos eſſe ſal terræ, & doctores; nunc quid ſint docturi, docet. Poſtea quam (ait Auguſtinus) Dominus cohortatus eſt audientes, vt ſe præparent ad omnia ſuſtinenda pro veritate, atque iuſtitia, & non abſconderēt bonum quod accepturi erant; ſed ea beneuolentia diſcerent, vt cæteros docerēt, non ad ſuam laudem, ſed ad gloriam Dei bona ſua opera referentes; incipit eos iam informare, & docere, quid doceant. E Tanquam ſi quærerent dicentes; Ecce volumus omnia ſuſtinere pro nomine tuo, & doctrinā tuā non abſcondere, ſed quid eſt hoc ipſum, quod vetas abſcondi, & pro quo iubes omnia tolerari? Numquid aliud dicturus es contra ea, quæ in lege ſcripta ſunt? Non (inquit) nolite putare quod veni ſoluere legem. &c. Hæc Auguſtinus.

D. Auguſt.

Autor imperfect. addit, hæc à Chriſto dici, ut calumniæ Iudæorum futuræ occur-

occurrat. Quia (inquit) futurum erat, ut Iudæi calumniarentur eum in ſabbathis operantem, quaſi ſoluentem legem, ideò priuſquam incurrat in calumniã, calumniatoribus ſatisfacit, dicens; *Nolite putare, quia veni ſoluere legem &c.*

Chriſtus nõ ſoluit legem dum vixit.

Duobus autem modis ſoluitur lex; vel cum non ſeruatur, vel cum euertitur, & abrogatur. Vtroque modo poterat Chriſtus legem ſoluere; Dominus enim legis erat. Sed nullo modo ſoluit dum vixit, neque enim legem ante mortem abrogauit, neque illius præcepta præſtare recuſauit. Hoc loco, non veni ſoluere legem, idem eſt, ac non veni legem frangere, nõ veni legis præcepta deſpicere, & trãſgredi. *Miſit Deus filium ſuum* (ait Apoſtolus ad Galat. 4.) *factum ex muliere, factum ſub lege.* hoc eſt, legi obtemperantem.

Gal. 4.

Chriſtus 3. modis legem impleuit.

Adimpleuit verò legem Chriſtus tribus modis. Primò, quia illam ſeruauit, ſecundò, quia illius promiſſa præſtitit, & vmbrarum, ac typorum veritatem exhibuit; tertiò, quia legem interpretando perfecit. Si uis, adde quartum cum Chryſoſtomo, quia gratiam quam lex vi ſua dare non poterat, ipſe contulit. Chryſoſtomus homilia 16. in Matthæum; Legem (inquit) non vno modo tantum, ſed altero, & tertio impleuit Chriſtus. Vno quidem, quia nihil ex legitimis tranſgreſſus eſt, ſecundo, quia ſtudebat lex hominem facere iuſtum, atque in hoc inueniebatur infirma, veniens Chriſtus, & per fidem (ſcilicet, viuam cum operibus) modum iuſtificationis certiſſimum inducens, voluntatem legis impleuit. Si verò aliquis diligenter examinet alium quoque tertium modum impletæ ab eo legis inueniet ipſa vtique præcepta quæ erat daturus. &c. De iis oĩbus modis intelligi poſſunt hæc verba; *Non veni ſoluere legem*, dum viuo, ſed adimplere; ideſt opere ſeruare, interpretando perficere, illius typos, & figuras repreſentare, & gratiã, qua illa ex ſe vacua eſt, donare.

D. Chryſoſ.

Iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege.

Hæc ad ſecundum modum pertinent, quo Chriſtus legem impleuit. Amen (inquit) dico vobis, ideſt verè dico vobis (Amen enim verũ ſignificat Hebręis) donec tranſeat, cœlum, & terra, iota vnum non tranſibit, aut peribit à lege. tranſibũt aũt cælum, & terra, non quod omnino peribunt, ſed quòd immutabuntur, aliumq; multò præſtantiorem ſtatum ſortientur. Senſus ergo eſt; ad diem vſq; iudicij, nihil ex lege peribit, quod a me non impleatur. Aliter, ſignificat impoſſibile eſſe legis promiſſa, & typos non impleri, hoc ſenſu, facilius erit cęlum, terramque perire omnino, quàm vel minimum aliquod legis promiſſum, vel vaticinium per me nõ impleri. donec pereat cælum, non peribit legis apex; cælum nunquam quoad ſubſtantiam peribit, nec ergo peribit legis apex, aut iota, quin quod ſignificat impleatur. In hanc ſententiam, ait Dominus Luc. 16. *Facilius eſt cælum, & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere.* Iota græcũ, I, eſt, Chriſtus qui hebraice loquebatur Iod dixit. Iota græcis, Iod hebræis minima litera eſt.

Luc. 16.

Apex quid ſignificet dubium eſt. Etenim tempore Chriſti nondum pũcta hebræa, & apices extabant, qui nunc in vſu ſunt. Reſpondetur. apicem vocari literæ hebrææ faſtigiũ ſummum, vt caput ipſius Iod, vel alterius literæ. Niſi fortè tempore Chriſti aliqui erant literarum apices, qui poſtea exciderint. Hinc colligit D. Hieronymus, etiam quæ minima in lege videntur, & veluti apices, typica eſſe. Ex figura (ait) literæ Iota oſtẽditur, quòd etiam quæ minima putantur in lege ſacramentis ſpiritualibus plena ſint, & omnia recapitulentur in Euangelio. Cuius ergo eruditionis eſt, cuiuſque doctrinæ, etiam diuerſa ſacrificia, & quæ ſuperſtitioſa videntur in victimis, quotidie demonſtrare compleri? &c.

D. Hieron.

Apices, & quę minima videntur in ſcriptura, typica ſunt.

Addi poteſt & hic ſenſus: Oſtendit Dominus legis libros nunquam perituros, ſed ad extremum vſque diem in Eccleſia permanſuros, hoc pacto: Non veni ſoluere legem, & deſtruere, id enim ſignificat verbum græcum, καταλύω. Verè enim dico vobis, donec tranſeat cælum, & terra, Iota vnum, aut vnus apex neceſſarius, non peribit ex libris legis, ſemper enim integri ab Eccleſia conſeruabuntur. Adde & ſenſum alterum. Veni legẽ implere, & non ſoluere decalogum, verè enim dico vobis, donec tranſeat cælum, & terra; Iota vnum, aut vnus apex. i. nullũ pręceptũ iuris naturalis præteribit à lege

lege decalogi, quin omnia fiant, à Chriſtianis. D. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini. Quod (inquit) Chriſtus ait, Iota vnum, aut vnus apex non trāſibit à lege: nihil poteſt aliud intelligi niſi vehemens expreſſio perfectionis. Vide primum lib. Retract. cap. 19.

D. Auguſt.

Qui ergo ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis.

Ambigitur, num Chriſtus de mādatis legis veteris loquatur, an de mandatis legis nouæ? Reſpondetur, intelligi poſſe locum de mandatis legis veteris, quādiu illa vim habuit obſtringendi populum. hoc ſenſu; Volo vos exempli præire facie, legemque ſeruare, quandiu illa ſteterit, ego enim illam ſeruo, ac ſeruabo. Qui cunque verò illius præcepta minima fuerit transgreſſus, minimus in regno cælorum vocabitur. &c.

At, quia lex vetus in morte Chriſti abroganda erat poſt breue tempus, non videtur de illius præceptis loqui. Ideò reſpondendum potius, loqui Chriſtum de mandatis quæ hoc ſermone tradit ad perficiendam, & implendam legem, in hanc ſententiam. *Non veni ſoluere legem, ſed implere*, opere, & præceptorum explanatione. Qui ergo vnum ex minimis præceptis iſtis, quæ ſequuntur, quæque ego tradam, fregerit, minimus erit. &c. De mandatis quæ hoc ſermone Chriſtus tradit verba à Chriſto fieri ait Chryſoſtomꝰ, & Theophylactus; Minima (inquit) mandata dicit quæ ipſe traditurus erat, non legalia. &c. Id ipſum Euthymius arbitratur, & Autor imperfecti: Quæ (inquit) ſunt iſta minima mandata Dominus oſtēdit, dicens demōſtratoriè; *Si quis ſoluerit vnum de mandatis iſtis, id eſt, quæ modo dicturus ſum.* Nā talis eſt mos loquendi in ſcripturis, quæ poſt modicum dicturi ſunt, quaſi iā dicta demōſtrantur. Sicut eſt pſ. 48. *Audite hæc omnes gentes*: quæ, *Hæc*, niſi quæ in ſequentibus verſiculis erat dicturus? &c.

D. Chryſ. Theophyl. Euthym. Autor imperf.

Tertio modo reſpondetur, Chriſtum non loqui de tota lege veteri, ſed de præcipua illius parte, videlicet de decalogo, id eſt, decem pręceptis, quę in tabulis cōſcripta fuere, hæc enī medulla legis erat, vt iam oſtendimus tomo primo. *Non veni* (inquit) *ſoluere legem, quod attinet ad eius medullam, præcipuamque partem moralem, id eſt, decalogum.* Nam decalogus in lege noua manet. Non ſoluit autem Chriſtus decalogum, quia perfectiſſimè illum obſeruauit: pręterea quia in lege noua permanere iuſſit. Etenim legis eſt naturalis. Addit; *Amen quippè dico vobis, donec tranſeat cælum, & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit*, id eſt, peribit a lege decalogi naturali, donec omnia fiant, in hoc terrarum orbe, quæ à diuina prouidentia decreta
B ſunt. Nam lex decalogi ad iudicij vſque diem vim habebit in terris, neque vnquā abrogabitur. Legem igitur hoc ſenſu vocat Dominus hoc loco ipſum decalogū, quia, vt diximus, legis erat ſumma, ac pręſtantiſſima pars. Decalogo autem etiam illa duo præcepta magna comprehendi intellige; *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum ſicut te ipſum*; ex quibus lex vniuerſa, & Prophetæ pendent, vt Chriſtus aſſerit Matthæi 22. lo
C quitur iuxta hunc ſenſum de mandatis decalogi, & illorum perfectione, atque apicibus.

Decalogi mandata in lege noua permanent.

Dubitatur præterea, cur Chriſtus appellet præcepta minima? Chryſoſtomus minima uocari putat a Chriſto præcepta quæ hoc loco tradit, humilitatis cauſa, & inuidiæ amouendæ. Similiter Theophylactus. Nominat (inquit) mandata minima Dominus propter humilitatem, ut & te inſtruat, modeſte docendo loqui. &c.
D Autor imperfecti ait minima dici, quod minima videantur quoad peccatū. Nam ſi conferantur cum præceptis maioribus minora ſunt peccata, quæ aduerſus hæc minima præcepta committuntur, quam quæ aduerſus maiora præcepta perpetrātur. Verbi cauſa, præceptum, non iraſceris fratri. &c. minimum, vel minus eſt, ſi conferatur cum præcepto, Non occides, & peccatum irę, quæ corde continetur, minus eſt peccato homicidij. & ſic de re
E liquis. Minima (inquit Autor ille) mandata iſta dicit Dominus, non iraſcaris, non concupiſces, quæ in obſeruando quidem magna ſunt (uidelicet propter difficultatem) in peccando autem minima uidentur, quantum ad homines negligentes. &c. Euthymius cauſę Chryſoſtomi addit aliam, uocata præcepta minima nè extollerentur qui ea ſeruarent. Simul quoque (inquit) docens nos propria attenuare, quamuis magna ſint, & excelſa.

Cur Chriſtus minima præcepta appellat?
D. Chryſ. Theophyl.
Autor imperf.
Euthym.

Euſebius

Euſebius. Euſebius Emiſſenus minima credit appellata comparatè, duorum præceptorũ collatione, quæ maxima nominantur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum ſicut te ipſum. & comparatione decem præceptorũ Decalogi. Maxima (ait) hæc duo ſunt, & illa decem, quæ digito Dei in tabulis lapideis ſcripta ſunt. Ad horum comparationẽ, alia omnia vel minora, vel minima intelligi poſſunt. &c. *Maldonat.* Maldonatus minima dicta cenſet opinione Phariſæorum, qui ab B oculis hominum toti pendebant: homicidium quod oculis videbatur, peccatum putabant, homicidij patrandi voluntatem, quæ non videbatur, fortè non putabant. *Autor imperf.* Sic Autor imperfecti homilia 11. Præcepta (inquit) Chriſti quæ apud Scribas, & Phariſæos minima exiſtimabantur. &c.

Hæ variæ potuere cauſæ eſſe, propter quas Dominus pręcepta hæc minima vocauerit. Potuit pręterea minima vocare C præcepta ſua, quod illorum opus, & iugum ſuaue ſit, iuxta illud Matthæi. 11. *Matth. 11.* *Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Quod ſi cum obedientia, & gratitudine quã Deo debemus conferantur, minimũ quid eſt, quod ſoluimus, dũ præcepta ſeruamus. *Luc. 17.* Iuxta illud Luc. 17. *Cũ feceritis omnia, quę præcepta ſunt vobis, dicite: ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus. &c.* Vides quã minima ſint pręcepta omnia, ſi cum obedientia, & amore, quem Deo D debemus, cõferantur? Potuit etiam minima vocare opinione frangentis, hoc pacto; qui ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis, id eſt, quæ ipſe quaſi minima reputat ſoluens, & parui faciens, docensq; ſoluenda. Denique minima dicere potuit, id eſt deſpicabilia hominibus; deſpicabile enim putant faciem percutienti offerre, dimittere pallium ei, qui tunicã petit, & ſimilia quæ Dominus infra tradit. Quod ſi obijcias, hæc eſſe cõſilia. Reſpon E deatur, eſſe etiã mandata, amplo nominis ſignificato.

Aliter exiſtimari poteſt Chriſtum nõ vocaſſe mandata omnia, de quibus loquitur minima; ſed quædam eſſe maxima, alia minora; alia minima mandata, de h[illegible] verò loqui in hunc ſenſum. Qui ſo[illegible] *Abulenſis.* vnum non ſolum de maximis [illegible] *Ianſenius.* ribus pręceptis, ſed de minim[illegible] *D. Hieron.* minimus vocabitur. Sic A[illegible]

A pretatur, & Ianſenius. Fauet Hieron. Sugillat (inquit) Phariſæos Dominus, qui contemptis mandatis Dei ſtatuebant proprias traditiones, quod non eis profit doctrina in populis, ſi vel paruum quod in lege præceptum eſt deſtruant. &c. Quia vero Chriſtus dixerat, iota vnũ, aut vnus apex non præteribit à lege. &c. Iota autem, & apex minimæ res ſunt, idcirco adiunxit; *Qui ſoluerit unum de mandatis iſtis minimis.*

Et docuerit ſic homines.

Sermonem Chriſtus habet de ijs, qui populum docent. Quidam enim ſoluunt mandata, & ſic docent, alij ſeruant mandata, & ſic doctrinã populo tradũt. Particula, *ſic*, duobus modis explicari poteſt: priori; Qui fregerit vnum ex minimis mandatis, & docuerit homines, *ſic*, id eſt, ſic affectus, ſic mandati tranſgreſſor, ſic mandatum nõ faciens, minimus erit. Ita interpretatur Auguſtinus lib. 20. de Ciuit. Dei. cap. 9. & tractatu 122. in Ioann. *D. Auguſt.* Docent (inquit) bona loquendo, quæ ſoluunt malè viuendo. &c. D. Gregorius homilia. 12. in Euangelia. *D. Gregor.* Mandatum (inquit) ſoluit, & docet; quando hoc quiſq; voce prædicat, quod viuẽdo nõ implet. &c. Poſteriori modo; Qui ſoluerit vnum ex minimis mandatis, & docuerit homines. *ſic*, id eſt, ſic ſoluere, minimus erit. Poteſt nanque doctor nõ facere præceptũ, D & docere eſſe faciendum, poteſt non facere præceptum, & docere, *ſic*, id eſt, non eſſe faciendum præceptum, quod ipſe nõ facit.

Duobus verò modis poteſt docere nõ eſſe ſeruandum præceptum, exemplo, & voce. De exemplo locum intellexit Euthymius. *Euthym.* Chryſoſtomus de eo exponit *D. Chryſ.* doctore, qui & ipſe pręceptum non ſeruat, & ad id ipſum alios inducit, exemplonè inducat, an doctrina, non explicat. E D. Gregorius 19. Moral. cap. 5. De eo verba Chriſti interpre[illegible]ur opere ſoluit, & voc[illegible]pere, & ſic d[illegible] quoq; lib. [illegible]quit) ſol[illegible]ſecundum id [illegible]um id quod in[illegible]vocabitur. &[illegible]

corrumpunt; Abulenſis quoque, Ianſeni A
Abulenſis.
Ianſenius.
Caietan.
Hugo.
Maldon.
us, Caietanus, Hugo Cardinalis, & Maldonatus, ijs ergo ſubſcribo. De duplici enim doctorũ genere Chriſtus loquitur. Primo de ijs quorum doctrina, & vita praua eſt. Secundo de illis, quorum vtraque bona. Sed obijci poteſt huic interpretationi; Chriſtus aſſerit doctorẽ, qui prauam tradit doctrinam circa præcepta decalogi, eſſe in regno cælorum minimum, id eſt, in eccleſia. At vero is qui prauam doctrinam tradit, vt Lyranus, & Abulenſis aiunt, hæreticus eſt, & extra regnum cælorum, id eſt, Eccleſiam. Ergo de illo non facit verba Dominus. Mox obiectionem ſequenti textu diſſoluemus.

Minimus vocabitur in regno cælorum.

Prima huius loci interpretatio hæc eſt; Qui ſoluerit vnum de mandatis minimis C veniale peccatum cõmittens, & docuerit ſic homines, commiſſo peccato veniali circa minimum mandatum, minimus vocabitur in regno cælorum. hoc eſt erit quidem in cælo, ſed minimo loco, vel minori, quam is qui fecerit, & docuerit. fauet Hieronymus lib. 2. cõtra Iouinianũ. At vt vidimus Chriſtus de mãdatis loqtur, quæ mortiferam pariunt culpam, ſi frangantur. Præterea abſurdum eſt eum, qui vnum peccatum veniale cõmiſit, miD nimũ dicere in cælo, cum poſſit magnoperè excellere charitate.

Aduerte Chriſtum nõ dixiſſe, *Minimus erit in regno cælorum*; ſed, *Minimus vocabitur in regno cælorum.* Id uero ueriſſimum eſt de doctoribus ijs, qui prauè docẽt. hi enim, qui vel minimam hæreſim tradunt, in regno cælorum, id eſt, in cælo à Deo, atque Angelis, ſanctiſque hominibus minimi hominum, ac deſpicatiſſimi vocantur. hæc interpretatio eſt Gloſſæ interlin. & B
Gloſ. interlin.
Abul[...]
Ian[...]
Abulenſis, & Ianſenij. Apud illos (ait Abulenſis) qui ſunt in regno cælorum minimus vocabitur, licet ipſe non ſit ibi. [...]c. Et Gloſſa; Minimus vocabitur ab il[...]i ſunt in regno cælorum. &c. Quod [...]t quis verbum, *vocabitur*, ſignificare, he[...] [...]*imus erit*; Ita quoq; ſen[...] [...]rauam diſſeminãtes [...]ælorum, id eſt in cæ[...] [...]angelos, ſanctoſque

homines minimi ſunt, hoc eſt minimo in pretio habentur, & abiectiſſimi exiſtimantur.

Secundo ſenſu, Chryſoſtomus quem ſequitur Theophylactus, Maldonatus, & Euthymius, regnum cælorum hoc loco pro tẽpore reſurrectionis, & iudicij ſumpſit, quo tempore regnum Chriſti hominibus cunctis à morte excitatis patefiet. Minimus igitur erit prauus doctor, id eſt nullius pretij, in regno cælorum, hoc eſt, cum regnum cęlorum demonſtrabitur, Chriſto ad iudicandum ſedente. Cum audis (ait Chryſoſtomus homil. 16. in Matthæũ) minimũ in regno cælorum, nihil aliud intelligas, quam in tempore regni, atque ſupplicij. Solet enim regnum cęlorum appellare non ſolum ipſa gaudia præmiorum, ſed etiam reſurrectionis tẽpus, & præſentiam illam terribilem. &c. At verò etſi tempus illud reſurrectionis, regnum Dei appellari alicubi reperiam, ut in oratione dominica, Adueniat regnum tuum, id eſt, tempus illud reſurrectionis, in quo poſitis ſub ſcabello pedũ cunctis hoſtibus, nullo iam rebellante regnabis: tamẽ quòd illud idem tempus regnum cælorum nominetur, non reperio. Præterea cum Chriſtus mox uerbis ſubſequentibus nomine regni cælorum cæleſtem gloriam intelligat, cum ait, *Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam ſcribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum*: credendum eſt non adeò æquiuocè eodem nomine regni cælorum, hic vſum fuiſſe.
Regnum cælorũ, regnũ Chriſti apparens in iudicio.
D. Chryſ.

Crediderim ergo ſumi hoc loco regnũ cælorum vel pro regno beatorum, vt ſupra dictum eſt, uel pro regno Eccleſiæ, quæ ſæpè cælorum regnum dicitur, hoc ſenſu. Minimus uocabitur in regno cælorum, id eſt, in Eccleſia. Etenim improbus doctor, & hæreticus, nullo in pretio in Eccleſia à catholicis habetur. Minimum autem dixit Chriſtus, quia dixerat, minima præcepta, ut qui minima præcepta fregit, minimus vocetur. Regnum cælorum hoc loco Eccleſiam ſignificare, ait Gregorius lib. 19. Moral. cap. 5. Auguſtinus libro uigeſimo de ciuitate Dei capite 9. & alij.

Poteſt præterea locus ſic explicari. Qui ſoluerit præcepta, & docuerit, *ſic*, id eſt, hoc modo, ſcilicet pręcepta frangens, & non exequens, minimus uocabitur in

regno

regno cælorum, hoc eſt, nullam in Eccleſia dignitatem conſequetur, ſi rectè dignitates diſtribuantur. Qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur, hoc eſt, hic in Eccleſia ad magnas dignitates extolletur, hic dignus erit epiſcopatu, ſummo pontificatu, & reliquis Eccleſiæ honoribus, ac titulis.

Dignitates eccleſiæ non tribuẽdæ in dignis.

Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur &c.

Hęc verba omnia perſpicua ſunt ex ſuperioribus. Doctor qui ſoluerit pręcepta, & ſoluere docuerit, minimus vocabitur in Eccleſia, & in cælo: is autem, qui præcepta ſeruauerit, & doctrinā ſalutarē populo tradiderit, magnus vocabitur in cæleſti regno, & in Eccleſia.

Dico enim uobis, niſi abundauerit iuſtitia veſtra. &c.

Docet Dominus oportere diſcipulos ſuos, ac doctores non docere ſolum, ſed etiam facere, ſuppliciumq; proponit nō facientibus. Etenim ſi præcepta non ſeruauerint, in regnum cæleſte non ingreſſuros pronuntiant. Phariſæi, atq; ſcribę docebant, ſed non faciebant, unde Dominus Matth. 23. *Super Cathedram* (inquit) *Moyſi ſederunt ſcribæ, & Phariſæi. ſecundum opera eorum nolite facere. Dicunt enim, & non faciunt &c.* Ait ergo Chriſtus: *Qui fecerit, et docuerit, magnus uocabitur in regno calorum.* Etenim dico vobis, quod ſi iuſtitia, ideſt, virtus veſtra, maior, & abundantior non fuerit quam ſcribarum, & Phariſæorum non conſequemini regnum cælorum. Illi dicunt, & non faciunt; uos neceſſe eſt illos lōge ſuperare, & non ſolum dicere, id eſt, docere, ſed etiam facere, & ſeruare omnia etiam minima præcepta. D

Doctorē docere oportet & facere.

Matth. 23.

Aliter arbitratur Chryſoſtomus Chriſtū de Phariſæis, & ſcribis loqui, qui docebant, & præcepta etiam ſeruabant, in hunc ſenſum. Dico vobis quia niſi virtus veſtra virtutem ſuperarit Phariſæorum, & ſcribarum, etiam illorum qui legem ſeruant, non intrabitis in regnum cælorum. Scribas ac Phariſęos (ait Chryſoſtomus) hic nō iniquos, vt putatur, appellat, ſed eos qui legis præcepta cuſtodiunt. Neque enim illos qui non cuſtodirent, diceret habere iuſtitiam. &c. E

D. Chryſoſ.

De Phariſæis, & ſcribis qui legem ſeruabāt locum interpretatur. Sed veriſimilius eſt ſermonem haberi de ſcribis, & Phariſęis qui docebant, & non faciebant, vt diximus. quæ eſt ſententia D. Auguſtini libr. 20. de ciuitate Dei cap. 9. Abulenſis, & Euthymij. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra (ait Auguſtinus) ſuper iuſtitiam ſcribarum, & Phariſęorum, id eſt, ſuper iuſtitiam eorum, qui ſoluunt quod docēt. De ſcribis enim, & Phariſęis dicit Matthæi 23. *Dicunt, & non faciunt.* Niſi ergo ſuper eos abundauerit iuſtitia veſtra, ut uos nō ſoluatis, ſed faciatis potius, quod docetis non intrabitis in regnum cælorum. Sic Auguſtinus. Item in lib. de fide & operibus c. 26. Iuſtitia (ait) ſcribarum, & phariſęorum eſt, dicere, & non facere. at per hoc noſtram iuſtitiam Chriſtus eſſe voluit abundantem ſuper illorum iuſtitiam dicere, & facere. &c. Quamuis autē Phariſęi illi iuſtitiam veram non haberent, tamen bona aliqua opera præſtabant, & iuſtitiā quandam externā pręſe ferebant cum qua Dominus veram diſcipulorum iuſtitiam confert.

D. Auguſt.

CAPVT XV.

Morale. De ſermone Domini in monte.

Non *ſum miſſus* (ait Dominus Matth. 15.) *niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael.* Etenim Iudæorum Chriſtus tantūmodo, dum in terris vixit, non gentium in perſona propria doctor fuit. Quamobrem à Paulo ad Rom. 15. Miniſter circuncifionis appellatur Iudęis promiſſus. *Dico* (inquit) *Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis*, id eſt, Iudęorum; *Propter ueritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones Patrum &c. Notus igitur erat*, vt eſt in pſalmo 75. *in Iudæa Deus Chriſtus, & in Iſrael magnum nomen eius.* Gētes vero obſcuriſſima errorum caligo obtegebat. Itaque vt gentibus quoque Chriſtiana doctrina affulge-

Matth. 15. Chriſtus Iudæorum doctor.

Ad Ro. 15.

aſſulgeret, doctores inſtituit Dominus, qui ſolis inſtar Euangelij ſplendore totum orbē colluſtrarent. iuxta illud Pſal. 18. *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum:* quod Paulus ad Roman. 10. de euangelij promulgatoribus interpretatur. In cælum abijt, ſed paſtores, & doctores, legiſque ſuę propagatores reliquit in terris, vt Euangelium promulgarent etiam gētibus, Eccleſieq; templum toto orbe ampliſſimum exædificarent.

Chriſtus aſcēdit in cælū; ſed in terris euangelij reliquit propagatores.

Ad Epheſ.

Hoc docet Paulus ad Epheſ. 4. *Aſcendit* (inquit) *ſuper omnes cælos Chriſtus, vt impleret omnia. Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas. alios vero euangeliſtas, alios autem paſtores, & doctores, ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationē corporis Chriſti. &c.* hoc eſt, aſcendit Chriſtus in cælum empyreum, veluti itineris ſui terminum. Tunc enim omnia compleuit; id eſt, aduentus ſui in terras compleuit totum curſum, quemadmodū ſol; iuxta illud Pſalmi 18. *A ſummo cęlo egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius.* Vnde Bernardus in ſerm. de aſcenſione Chriſti, aſcenſionem vocat itinerarij Chriſti clauſulam. Abijt in cælum, inſtituit verò in terra Apoſtolos, doctores, & cæteros ad conſummationem, id eſt, pfectionem ſanctorum, neutro genere, id eſt, templi, ſcilicet eccleſiæ. Nomē, *ſancta*, ſignificat templum, id eſt, eccleſiam. ſunt igitur doctores, & paſtores inſtituti ad perficiendā eccleſiā. Vel, ad conſummando, & perficiendos ſanctos, id eſt, Chriſtianos, ſi, *ſanctorum*, generis maſculini eſſe velis. Item, ſunt inſtituti ad exædificandam eccleſiā, quæ corpus myſticū Chriſti eſt. Id ſignificatur illis verbis ſequentibus; *In ędificationem corporis Chriſti myſtici*, ſcilicet eccleſiæ. Additur; *In opus miniſterij*, non enim ad otium vocantur paſtores, ac doctores, non ad delicias, & voluptates, ſed *ad opus miniſterij* hoc eſt, ad operandum, & miniſtrandū templi Salomonis, id eſt, Chriſti, exædificationi.

Paſtores, & doctores inſtituti vt eccleſiam exædificent, & conſummēt.

Salomonis typici templum typicum ſeptem annis eſt extructum, Salomonis veri templum verum, ad finem vſque orbis in terris exædificātur. Quo circa operarijs ſemper indiget. Qui quidem neq; hactenus ab initio quo exædificari cæpit defuerunt, neque in finem vſque ædificij deerunt. Lux mundi ſol nunquam ſtat,

A perpetuoq; motu, vt homines illuminet agitatur, ad iudicij vſque diē; ſtabit tunc, deſinetque moueri. Similem in modū doctores quos cum luce mundi confert Dominus, nunquam quieſcent, ad extremū vſq; tēpus toto orbe hominib⁹ illucebūt illo tandē die conquieſcent miniſteria, ſūma vero gloriā tū animi, tum corporis illi affluent. Vt ſal in menſa vſq; ad prandij permanet finem; ſic diuinum doctrinæ Chriſtianæ ſal ad finem vſque orbis

B in eccleſia permanebit. Matth. 24. *Prędicabitur hoc euangelium regni in vniuerſo orbe, & tunc veniet conſummatio. & cæt.* Quemadmodum ex aſtris cum occidunt quædam alia oriuntur, ita ex fulgentibus his ſyderibus, id eſt, Eccleſiæ ſapientibus, cum alij moriuntur, in locum eorum alij ſufficiuntur. De familia quadam ait Caſſiodorus libro 5. Variarum, in epiſtola Regis Theodorici ad Senatū Romanum; Concordat huic familiæ ramus ille ditiſſimus

Matth. 24.

Caſſiodor.

C q. Virgiliano carmine ſemper enaſcitur. *Hoc enim auulſo non deficit alter, Aureus, & ſimili frondeſcit virga metallo. &c.* Idē Doctoribus congruit, hoc enim mortuo, nō deficit alter aureus, aurea fide, charitate, ſapientiaq; præditus, & ſimili ſemper doctorū metallo eccleſia diteſcit. Contra verò vani hæretici, etſi aliquo tempore, ut bullæ tumeant, tandem euaneſcunt, ut Manichæi, Ariani, cæterique ſimiles.

Ramus aureus.

Ad iudicij verò vſque tēpus paſtores,
D ac doctores in Eccleſia permanſuros, videtur nonnullis ſignificare Paulus loco indicato Epiſtolæ ad Epheſios, verbis cōſequentibus; *Dedit* (inquit) *Paſtores, & doctores ad ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum. in aſtutia, ad circumuentionem erroris. &c.* Gloſſa ordinaria
E ſic habet, Donec occurramus in die iudicij, & gloſſa interlin. Tandiu durabit hæc pręlatio, donec occurramus; nō poſt &c. Lyranus. Dicta (inquit) officia exercebuntur in eccleſia donec occurramus Chriſto venienti ad iudicium. &cęt. Similiter Catharinus, Hoc talis miniſterij opus durabit, donec occurramus ad iudicium venienti Chriſto. &c. Ita quoque Dionyſius Chartuſianus; Prælatio (inquit) ordinationis prædictæ durabit

Explicatur locus Pauli ad Eph. 4.
Gloſſ. ord.
Gloſ. interlin.
Lyran.
Catharin.

donec

donec occurramus omnes in die iudicij A nobis inuicem, & Chriſto. &cæt. Et D. Thomas; Vſque ad hoc extenditur prædictum miniſterium, donec in reſurrectionem occurramus Chriſto. &c. Similiter D. Anſelmus.

D. Thom.

D. Anſel.

At mihi veriſimilius eſt Paulum de tēpore iudicij non loqui, cum ſancti Chriſto occurrent. Nam cum Chriſto occurrent, Deum iam videbunt, quamobrem fide carebunt, viſio enim Dei fidem pellit. Atqui Apoſtolus de occurſu loquitur B in quo fides permanet, & fidei vnitas in omnibus: quod de illo occurſu in die iudicij falſum eſt. *Donec* (inquit) *occurramus in vnitatem fidei. &cæt.* Si de die iudicij loqueretur, diceret; *Donec occurramus in viſionem, non in vnitatem fidei.* Illa etiam verba; *Vt non ſimus paruuli, fluctuantes. &c.* rectè expendenti, de die extremo non haberi ſermonē oſtendunt. Itaque Apoſtoli ſenſus eſt, paſtores, & doctores à Chriſto creatos eſſe, vt Eccleſiam extruant, & Chri- C ſtianos perficiant, donec Chriſtiani omnes in eandem perueniant fidem, & Chriſti cognitionem, euadantque viri perfecti, nec ſint paruuli in fide fluctuantes. Sitque corpus eccleſię myſticum nō puerile, ſed virile, id eſt, in perfecta viri ætate, & ſtatura ſpiritali, & myſtica, quemadmodum Chriſti corpus naturale pfectum eſt, & in perfecta viri ætate, & ſtatura. Doctores enim & paſtores eniti debēt vt ad perfectam, & ſtabilem fidem, atque D charitatem Chriſtianos ducant.

Obijcies; verbum, *occurramus*, ſignificare videtur occurſum extremum in die iudicij. Reſpondetur, ſignificare hoc loco idem quod perueniamus; Nam verbum græcum, quo Paulus vtitur, *καταντάω*, id ſignificat. Act. 16. *Peruenit autem Derben, & Lyſtram, &c.* Græcè, *κατήντησε*, id eſt, occurrit in Derben. Sic hoc loco; Donec occurramus. i. perueniamus in vnitatem fidei, vt vertit interpres Oecu- E menij; vel, occurramus alij alijs. Oecumenius, *καταντήσωμεν*, inquit, id eſt, occurramus, capitur pro, *φθάσωμεν*, id eſt, perueniamus in vnitatem fidei: hoc eſt, donec omnes vnam fidem habeamus, vnuſquiſque (ſcilicet paſtorum, & doctorum) laborat, & miniſtrat. Virum autem perfectum, menſuramque ætatis dicit Paulus perfectam erga Chriſtum dilectionē, & de ipſo notitiam. Sic ille. Similem in modum Chryſoſtomus, & alij de tēpore iudicij minimè interpretantur. Ætatem hic (ait Chryſoſtomus) perfectā Chriſti cognitionem dicit Paulus. Quemadmodū enim qui in virum euaſit, firmus perſtat, pueri verò mente vagantur; ita fidelibus vſu venit. in vnitatem fidei (ait Apoſtolus) id eſt, donec vnam oēs habere fidem declarauerimus. &c. Hoc ad munus doctores, paſtoreſq; uocat Chriſtus, ut corpus myſticum, id eſt, Eccleſiam ædificēt, & ad virilem vſque atque perfectam ſtaturam ducant. Quales eos velit eſſe, hoc loco quadruplici ſimilitudine oſtendit. Cum ſale illos confert, cum luce, cum ciuitate ſupra montem poſita, cum lucerna ſuper candelabrum collocata.

Act. 16.

Oecumen.

D. Chryſ.

Olim Deus ſalis quandam ſtatuam in mundo propoſuit, vxorem videlicet Lot in ſtatuā ſalis cōuerſam, quod poſt tergum reſpexiſſet. Gen. 19. Hoc ſale, id eſt, mulieris exemplo, condire nos voluit, ac docere ne poſt tergum reſpiciamus, ſed quæ retrò ſunt cum Paulo ad Philipp. 3. obliuiſcentes, ad ea quæ ſunt priora nos ipſos extendamus. Ad quid pertinet, ait Auguſtinus 16. de Ciuitat. Dei cap. 30. quod prohibiti ſunt, qui liberantur ab Angelis, retrò reſpicere, niſi quia non eſt animo redeundum ad veterem vitā, qua per gratiam regenerationis exuimur; ſi vltimum iudicium euadere cogitamus? Denique vxor Lot vbi reſpexit remanſit, & in ſalem conuerſa hominibus fidelibus quoddam præſtitit condimentum, quo ſapiant aliquid, vnde illud caueatur exemplum. &c. In hoc autem Euangelij loco non ſalis ſtatuam vita, ſenſuque carentem, ſed viuentes, ſpiranteſque ſalis homines, mundo præbet Deus condiendo. Vos (inquit) diſcipuli, vos ſacerdotes populique doctores, eſtis ſal terræ viuēs, atque ſpirans, qui tum vita, tum verbo inſulſis hominibus cæleſtem ſaporem afferre debetis.

Vxor Lot in ſtatuam ſalis conuerſa, vt nos condiret exemplo.

D. Auguſt.

Inſulſi erant homines abſque diuini verbi, & gratiæ ſale, cibuſque erant ſerpētis iuxta illud Geneſ. 3. ſerpenti tartareo dictum; *Terram comedes*; id eſt, peccatores inſulſos, qui terram incolunt, & terrena ſolum bona quærunt. Quæ verba ſic Auguſtinus exponit in lib. de Agone Chriſtiano c. 2. Datus eſt in cibū diabolo peccator. Non ſimus terra, ſi nolumus mādu cari à ſerpente. &cæt. Vt cibus eſſet Dei,

Geneſ. 3.

qui

qui cibus erat ſerpẽtis, miſit Deus in terram ſalem, à quo conditus ſerpentis cibus, cibus fieret Dei. *Vos eſtis* (ait) *ſal terræ*: terræ (inquam) illius ſal eſtis, quam ſerpens comedebat, nè iam illam comedat. Si apoſtolico benè condiatur ſale terra, ſerpentis cibus eſſe non poterit, ſi ſalem reſpuat, à ſerpente deuorabitur. D. Gregorium legito homil. 17. in Euangelia; Quid (inquit) aĩas hominum niſi cibum Domini dixerimus, quę ad hoc ſunt conditæ, ut in eius corpore traijciantur, id eſt, ut in ęternę Eccleſię augmentum tẽdant. Sed huius cibi condimentum nos, (.ſ. ſacerdotes) eſſe debuimus, &c.

D. August.

D. Gregor.

Legimus (ait Hier. Mat. 5.) urbes quaſdam ita uictorum ſale ſeminatas, ut nullum in ipſis germen oriretur, &c. At uictor mortis, tartarique Chriſtus mundum victum ſale ita ſeminauit, vt præclariſſima ederet germina. Sal victoris Chriſti, virtutum germina non extinxit; ſed emortua excitauit. Hoc ſale effloruerunt virginitatis lilia, martyrij roſæ, humilitatis violæ; charitatis, reliquarumque virtutum pręſtantiſſimi flores, et fructus toto orbe orti ſunt. Hic ſal ſuccum terræ non exedit, ſed fertilitatem ſummam affert. Corrupti erant homines iuxta illud Pſalm. 15. *Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt. Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum.* & illud Geneſ. 6. *Omnis caro corruperat viam ſuam ſuper terram.* & illud Pſalm 37. *Putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ, à facie inſipientiæ meæ.* Vt hanc mundi corruptionem, putredinemque ſanaret, ſalem Deus miſit in mundũ. Tãta enim vis Apoſtolici eſt ſalis, vt nõ ſolum ſana à corruptione liberet, verum corruptis etiam ſanitatem afferat.

D. Hieron.

Chriſtus victor mundũ ſale ſeminauit vtiliſſimè.

Pſal. 15.

Geneſ. 6.

Pſalm. 37.

Vetus ſententia eſt (ait Cælius Rhodeginus lib. 6. ca. 1.) a celeberrimis vtriuſque linguæ autoribus literis commendata; totis corporibus nihil eſſe vtilius ſale, ac Sole. Ideoque piſcatorum corpora videri cornea. Item: Aſtringit ſal, ſiccat, alligat, putreſcentia quoque corpora ita vendicat, vt ea durent per ſæcula. Quod Ægyptiorum comprobant inſtituta, quibus mortuos ſale condire moris fuiſſe planè Herodoto credimus. Hæc ille. Nihil vtilius eſt corporibus ſale, & Sole, nihil item vtilius animis ſale, & ſole, ſed apoſtolico. Aſtringit hic ſal, ſiccat, alligat, & corruptionem peccatorum, putredinemque depellit. Sal quo Ægyptij mortuos condiebant, vitam illis minimè afferebat, Apoſtolicus autem ſal vita carentes a morte excitat.

Corporibus nihil vtilius ſale, ac Sole.

Animis nihil vtilius ſale, & Sole Apoſtolico.

Melle, ideſt, voluptate, fermentoque peccati, totã maſſam, ideſt, totum hominem, aĩam, corpuſq; cacodæmon corrũpit. At Deus mel, fermentumque execratur, ſale aſtringente, ſiccante, ſuauiterq; mordente, mellis, fermentique, ideſt, voluptatis, ac peccati corruptionem pellit, gignitque uirtutes. Leuitici 2. *Nec quidquam fermenti, ac mellis adolebitur in ſacrificio Domini. Quidquid obtuleris ſacrificij, ſale condies, &c.* Mel, & fermentum Dominus a ſacrificijs ſuis reijcit, ſalem in omnib. poſtulat; Sal carnem erodit concharum, vnde præclari uniones exoriuntur, vt Plinius ſcribit lib. 9. ca. 35. his verbis. Conchæ capiuntur retibus; multo deinde ſale obrutas (tradunt quidam) in vaſis fictilibus, eroſa carne omni, nucleos quoſdam corporum, ideſt, vniones decidere in ima. &c. Eodem pacto, ſi diuinum ſal carnem noſtram erodat, atq; conſumat, ideſt, mortificet; eximij, purique exorientur vniones, gemmæque virtutum pulcherrimæ.

Leuit. 2.

Plinius.

Vniones ex conchis ſale corroſis.

Vt condiatur cibus, non magna ſalis copia opus eſt; eundem in modum ut populus condiatur, non multi neceſſarij ſunt ſacerdotes, & doctores. Pauci erũt ſatis, ſi ſalis habeant acrimoniam. Lege Chryſoſtomum hom. 1. ad populũ Anthiochenũ. *Sufficit (inquit) vnus homo ſi dei zelo ſuccenſus, totum corrigere populum, & cæt.* Sufficit Epiſcopus vnus zelo Dei ſuccenſus totum, vt corrigat Epiſcopatum. Sufficit Parochus vnus charitate inflammatus, vt totam corrigat parœciam, ſufficit Abbas vnus; pręſes vnus, Dei, proximique amore exardeſcens, ut totum corrigat, & inflammet cœnobium. Quod ſi ſal euanuerit, ſi ſacerdotes, ac doctores zeli, charitatiſq; acrimoniam amiſerint, etſi multi ſint, non ſufficient. Cum non unus tantum (ait Chryſoſtomus eodem loco) neque duo vel tres, ſed tanta ſit multitudo, quæ negligentium curã poſſit attingere, non aliunde, ſed per torporem neſtrum, non per impotentiam plures pereunt, & labuntur. &c.

Pauci ſufficiunt doctores ſi ſalis habeant acrimoniã.

D. Chryſ.

Euaneſcit autem ſal, ſi mari admiſcetur. Fit ſal ex aqua è mari ſeparata, quod ſi mari iterum admiſceatur, liqueſcit,

diffluit, & euaneſcit. Fugiat mare, qui-
cunque ſal eſt maris; fugiat terram, qui-
cunque ſal eſt terræ. Si non fugerit, ſed
terræ ſeſe admiſcuerit, proculdubiò eua
neſcet, hoc eſt, diuini zeli, virtutumque
acrimoniam amittet. Sed dices: Neceſſe
eſt ſalem in mare mitti, ideſt ſacerdotem
& concionatorem in mundum ingredi,
& cum hominib. verſari. fateor ſed aliud
eſt in mare, i. mundum ingredi, aliud ma
rinis aquis, i. mundi cupiditatib. admi-
ſceri. Qui ſolummodò mundum ingre-
ditur, vt homines condiat, non euane-
ſcet, qui verò mundanis ſeſe moribus ad
miſcet, proculdubio diffluet. Audi Am-
broſium epiſtola 20. ad Irenæum. Non
vtique (inquit) tranſire in Ægyptum cri
minoſum eſt, ſed tranſire in mores Ægy
ptiorũ, &c. In Aegyptum trãſijt Moſes,
ſed non euanuit, quia in mores Aegy-
ptiorũ non tranſijt. Vt populũ ex Aegy
ptiaca captiuitate educeret, in Ægyptũ
venit, Ægyptiorum vitijs ſe non admi-
ſcuit, ita concionator in Ægyptum, ideſt
mundum veniat, ſed Ægyptiorum mo-
res fugiat; populum ex cacodæmonis ca
ptiuitate eripiat, mundi vitijs ſe non ad
miſceat.

Euaneſcit ſal, ſi mari, ideſt, mundo permiſceantur.

D. Ambr.

Idem mare rubrum ingreſſi ſunt, tàm
Ægyptij, quã Hebræi; illi ſubmerſi ſunt
hi verò vt canit Moſes in Cantico. *Ambu
lauerunt per ſiccum in medio eius.* Similem in
modum, idem mare, ideſt, eundem mun-
dum, concionatores, confeſſarij ac paſto
res ingrediuntur; at verò quidam Ægy-
ptijs ſimiles medio gurgite abſorbentur
ac pereunt; alij verò ambulant per ſiccũ
in medio eius. Huiuſmodi erant præcla-
ri illi viri Theotiſthus, & Andreas, ad
quos Magnus Gregorius lib. 6. epiſt. 23.
ſic ſcribit. Quòd in tanto tumultu cauſa-
rum veſtra excellentia poſita, ſacri verbi
vbertate plena eſt, atque ad æterna inceſ
ſanter gaudia ſuſpirat, magnas omnipo-
tenti Deo gratias ago, quia hoc in vobis
impletum video, quod de dilectis patri-
bus ſcriptum eſt Exo. 15. *Filij autem Iſrael
ambulauerunt per ſiccum per medium mare.* vos
ad repromiſſionis patriam, inter vndas
cauſarũ ſæcularium, ſiccis vt video greſ-
ſibus ambulatis. agamus ergo gratias ſpi
ritui, qui corda quæ implet, leuat, qui in
ter tumultus hominum ſolitudinem in
mente facit. Hæc Gregorius.

bonus doctor ambulat per ſiccũ in medio mari.

Exo. 13.

D. Greg.

Lux mundi ſunt concionatores, & cõ
A feſſarij. lux autem in ſordida intrat loca,
ſed ſordium nihil contrahit. Sic concio-
nator, ſic confeſſarius ſordidiſſima audit
peccata, cum ſordidiſſimis agit homini-
bus, nihil tamen adhæret illi ſordiũ. Hu-
go Cardinalis 2. Corin. 4. Data (inquit)
eſt lex in igne, qui ſordes conſumit, &
non recipit; ꝙ ſignificat: illos per quos
lex datur, ita puros eſſe debere, vt ſordes
conſumant, non accipiant &c. *Conſtitui te
Deum Pharaonis* ait Deus Moſi Exo. 7. Pa-
B ſtorem quoque populi veluti quendam
Deum Deus conſtituit. Nihil poteſt Deo
adhærere fecis; paſtor hac in re Deo ſit
ſimilis, toto pectore enitatur, vt in me-
dio luto nihil contrahat luti. Quod ſi fa-
ciet, ſal non euaneſcet; vimque ſeruabit
ſuam, atque acrimoniam.

Ex mundi ſordib. nihil doctori hæret.

Card. Hug.

Exo. 7.

Secundo modo indicat Chryſoſt. ſa-
lem euaneſcere hominum laudibus, ho
milia 15. in Matt. his verbis: Non vos o-
portet hominum maledicta timere, ſed
C laudes, quas ſi audire cupiatis, tunc ve-
rò infatuandi eſtis, atq; calcandi, &c. Va
num reddit doctorem, atque conciona-
torem gloria vana; verè euaneſcit vanus.
Qui hominum captat laudes, ac glorio-
lam, vim ſalis amittit; concionatoris, pa-
ſtoriſque officium eneruat, ad popularẽ
auram verba, factaque dirigit; ſalem a-
poſtolicum in ſales, facetiaſque, & in
mella conuertit. Hoc eſt opus ſalis (ait
Chryſoſtomus) laxa quæque vrere, atq;
D reſtringere, &c. At euaneſcens doctor,
reſtricta laxat; neque vrit, ſed frigefacit.
Vos eſtis ſal terræ, ſic interpretatur Theo-
phylact. Vos eſtis terræ ſal, mordentes,
& condientes doctrina, & reprehenſio-
nibus diſſolutos, vt non pariant vermes
perpetuos. Propterea ne abijciatis mor
dacitatem, &c. morde tamen vitia, homi
nibus parce. D. Hier. Iſa. 1. ad illa verba
Vinum tuum mixtum eſt aqua, &c. Omnis
(inquit) doctor qui auſteritatem ſcriptu
E rarum, per quam poteſt audientes cor-
ripere, vertit ad gratiam, & ita loquitur
vt non corrigat, ſed delectet audientes,
vinum ſanctarum ſcripturarum corrum
pit ſenſu ſuo, &c. D. Ambroſius ſermo.
84. Tunc (inquit) auditor proficit, quan-
do auſteriora annuntiat prædicator, &
cætera. Audiat Paulum concionator, au
diat paſtor. 1. Theſſal. ſecundo. *Neque ali-
quando fuimus in ſermone adulationis, ſicut ſci-
tis, neque in occaſione auaritiæ, Deus teſtis eſt,*
neque

Euaneſcit ſal hominũ laudibus.

D. Chryſ.

Salis opus laxa vrere, & conſtringere.

Theoph.

D. Hier.

D. Amb.

1. Theſſ. 2.

neque quærentes ab hominibus gloriam, neque à A *vobis, &c.* Non adulatur cuiquam Paulus non quærit aurum, aut argẽtum, aut gloriam inanem, ſed animorum ſalutem. O verum mundi ſalem, nunquam euaneſcentem. Tibi proponitur exemplar concionator.

Euaneſcit omnino ſal per hæreſim. D. Aug.

Tertio modo euaneſcit omnino ſal, cum hæreſim doctor complectitur: Tũc ad nihilum valet vltra, niſi vt foras extra Eccleſiam mittatur, & ab hominibus conculcetur. Reprobati ſunt ab Eccleſia B hæretici (ait Auguſtinus Pſ. 106.) & facti ſunt ſal infatuatum, proiectum foras ideò conculcatur ab hominibus, & cæt. Sic Lutherus euanuit, ſic Caluinus, ſic alij. Ad nihilum hoc ſal valet boni, ſed ad plurimum valet mali. In vrbibus à diabolo diſſeminatur, fidei germina, ph dolor, exurit, miramque terris amarius abſinthio amaritudinem infert. Apocalyp. 8. vidit Ioannes ſtellam, cui nomen Abſinthium, è cœleſti regione in flumi- C na, & fontes decidiſſe, aquaſque in amarorem Abſinthij cõuertiſſe. En tibi Hæreſiarcharum, Lutheri, Caluini, & ſimilium ſimulachrum. Stella è cœlo: Hæreſiarcha ex fide, & Eccleſiæ cœlo cecidit: ſal euanuit. Abſinthiũ appellatur ſtella, quæ cecidit, amariſſimum. n. ſal, & abſinthium eſt concionator hæreticus, hæreſis amatore aquas, id eſt, populos inficiens.

Apoc. 8.

Hæretici abſinthio amariores.

Amara herba eſt Abſinthium, ſed tamẽ viſum acuere dicitur, eundem in modum hæreſes amariſſimæ ſunt, ſed doctorum catholicorum viſum acuunt. D Harum enim occaſione, diligentius ſcripturas, Patrumque libros euoluunt, maioremque ſcientiam comparant. hinc illud D. Iſidori libro primo de ſummo bono, capite 19. Hæreticorum occaſione propagati ſunt doctores in fide, & per acumina hæreſum Eccleſiæ magiſtri creuerunt, &c Adde illud Auguſtini ſermone E 98. de tempore: Si doctrina (inquit) Eccleſiaſtica nullis extrinſecus hæreticorum dogmatum aſſertionibus cingeretur, non poterat tàm clara, & tàm examinata videri fides noſtra. Sed idcircò doctrinam Catholicam contradicentium obſidet impugnatio, vt fides noſtra non torpeſcat otio, ſed multis exercitationibus elimetur, &c. & Pſalm. 106. Propoſitum (ait) eſt nobis, ex hæreticis inquiſitionis ſtudium, &c.

Hæreſes inſtar abſinthij viſum acuunt. D. Iſidor. D. Aug.

Sal quod euaneſcit, vt ſupra diximus, ſal dicitur infatuatum. etenim fatuus eſt doctor, qui euaneſcit. Fatuus, qui mari iterum ſe admiſcet, qui inani gloriæ laborem ſuum dedicat, millies fatuus, qui hæreſeon laqueis ſeſe irretit. Infatuatis hæreticis congruit illud Pauli ad Rom. 1. *Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt, &c.* & illud Prouerb. 16. *Doctrina ſtultorum fatuitas, &c* Expende recta trutina omnium hæreticorum dogmata, meram reperies fatuitatem.

Fatuum eſt ſal quod euaneſcit.

Ad Rom. 1.

Prou. 16.

Denique vt eſt in carmine. *Omnis menſa malè ponitur abſque ſale,* ita omnis populus habet malè, abſque apoſtolico ſale, i. abſque ſacerdotibus ſapientibus, & non euaneſcentibus, prudentibus, & non infatuatis. Sacerdos doctus, ac probus, inſtar ſalis populo diuinum quendam virtutis ſaporem impertit, laxa reſtringit, noxios animi humores exſiccat & ſuaui quadam mordacitate à putredine vitiorum mentes liberat. Lege quæſo Magni Gregorij homiliam 17. in Euangelia, in qua de officio ſalis, & ſacerdotis, vt ſolet, præclarè ſcribit: Petra (inquit) ſalis ſacerdos debet eſſe in populis. Curare nanque ſacerdotem neceſſe eſt, quæ ſingulis dicat, vnumquenq; qualiter admoneat, vt quiſquis ſacerdoti iungitur, quaſi ex ſalis tactu æternæ vitæ ſapore condiatur, &c. Item: Quiſquis ad nos iungitur, ex linguæ noſtræ ſale condiatur. Cùm coniugatum videmus admonẽdus eſt, vt ſic exerceat curam ſæculi, nè poſtponat amorem Dei, ſic placeat voluntati coniugis. vt non diſpliceat conditori, Cùm clericum videmus, admonendus quatenus ſic viuat, vt exemplum vitæ ſæcularibus prębeat, nè ſi quid in illo iuſtè reprehenditur, ex eius vitio ipſa religionis noſtræ æſtimatio grauetur. Cùm monachum videmus, admonẽdus eſt, vt reuerentiam habitus ſui in actu, in locutione, in cogitatione ſua, ſemper circunſpiciat, vt ea quæ mundi ſunt perfectè deſerat, & quod oſtendit humanis oculis habitu, hoc ante Dei oculos moribus prætendat. iſte itaque iam ſanctus eſt; admoneatur vt creſcat. Ille verò qui adhuc

Neceſſarius doctor in populo.

D. Greg.

Probus doctor & ſacerdos inſtar ſalis omnes condit diuinis admonitionibus.

occurrat. Quia (inquit) futurum erat, ut Iudæi calumniarentur eum in ſabbathis operantem, quaſi ſoluentem legem, ideò priuſquam incurrat in calumniam, calumniatoribus ſatisfacit, dicens; *Nolite putare, quia veni ſoluere legem &c.*

Chriſtus nõ ſoluit legem dum vixit.

Duobus autem modis ſoluitur lex; vel cum non ſeruatur, vel cum euertitur, & abrogatur. Vtroque modo poterat Chriſtus legem ſoluere; Dominus enim legis erat. Sed nullo modo ſoluit dum vixit, neque enim legem ante mortem abrogauit, neque illius præcepta præſtare recuſauit. Hoc loco, non veni ſoluere legem, idem eſt, ac non veni legem frangere, nõ veni legis præcepta deſpicere, & trãſgredi. *Miſit Deus filium ſuum* (ait Apoſtolus ad Galat. 4.) *factum ex muliere, factum ſub lege.* hoc eſt, legi obtemperantem.

Gal. 4.

Chriſtus 3. modis legem impleuit.

Adimpleuit verò legem Chriſtus tribus modis. Primò, quia illam ſeruauit, ſecundò, quia illius promiſſa præſtitit, & vmbrarum, ac typorum veritatem exhibuit; tertiò, quia legem interpretando ꝑfecit. Si uis, adde quartum cum Chryſoſtomo, quia gratiam quam lex vi ſua dare non poterat, ipſe contulit. Chryſoſtomus homilia 16. in Matthæum; Legem (inquit) non vno modo tantum, ſed altero, & tertio impleuit Chriſtus. Vno quidem, quia nihil ex legitimis tranſgreſſus eſt, ſecundo, quia ſtudebat lex hominem facere iuſtum, atque in hoc inueniebatur infirma, veniens Chriſtus, & per fidem (ſcilicet, viuam cum operibus) modum iuſtificationis certiſſimum inducens, voluntatem legis impleuit. Si verò aliquis diligenter examinet alium quoque tertium modum impletæ ab eo legis inueniet ipſa vtique præcepta quæ erat daturus. &c. De ijs oĩbus modis intelligi poſſunt hæc verba; *Non veni ſoluere legem*, dum viuo, ſed adimplere; ideſt opere ſeruare, interpretando perficere, illius typos, & figuras repreſentare, & gratiã, qua illa ex ſe vacua eſt, donare.

D. Chryſoſ.

Iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege.

Hæc ad ſecundum modum pertinent, quo Chriſtus legem impleuit. Amen (inquit) dico vobis, ideſt verè dico vobis (Amen enim verũ ſignificat Hebręis) donec tranſeat, cœlum, & terra, iota vnum non tranſibit, aut peribit à lege. tranſibũt aũt cælum, & terra, non quod omnino peribunt, ſed quòd immutabuntur, aliumq; multò præſtantiorem ſtatum ſortientur. Senſus ergo eſt; ad diem vſq; iudicij, nihil ex lege peribit, quod a me non impleatur. Aliter, ſignificat impoſſibile eſſe legis promiſſa, & typos non impleri, hoc ſenſu, facilius erit cęlum, terramque perire omnino, quàm vel minimum aliquod legis promiſſum, vel vaticinium per me nõ impleri. donec pereat cælum, non peribit legis apex; cælum nunquam quoad ſubſtantiam peribit, nec ergo peribit legis apex, aut iota, quin quod ſignificat impleatur. In hanc ſententiam, ait Dominus Luc. 16. *Facilius eſt cælum, & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere.* Iota græcũ, I, eſt, Chriſtus qui hebraice loquebatur Iod dixit. Iota græcis, Iod hebræis minima litera eſt.

Luc. 16.

Apex quid ſignificet dubium eſt. Etenim tempore Chriſti nondum pũcta hebræa, & apices extabant, qui nunc in vſu ſunt. Reſpondetur. apicem vocari literæ hebrææ faſtigiũ ſummum, vt caput ipſius Iod, vel alterius literæ. Niſi fortè tempore Chriſti aliqui erant literarum apices, qui poſtea exciderint. Hinc colligit D. Hieronymus, etiam quæ minima in lege videntur, & veluti apices, typica eſſe. Ex figura (ait) literæ Iota oſtẽditur, quòd etiam quæ minima putantur in lege ſacra mentis ſpiritualibus plena ſint, & omnia recapitulentur in Euangelio. Cuius ergo eruditionis eſt, cuiuſque doctrinæ, etiam diuerſa ſacrificia, & quæ ſuperſtitioſa videntur in victimis, quotidie demonſtrare compleri? &c.

D. Hieron.

Apices, & quę minima videntur in ſcriptura, typica ſunt.

Addi poteſt & hic ſenſus: Oſtendit Dominus legis libros nunquam perituros, ſed ad extremum vſque diem in Eccleſia permanſuros, hoc pacto: Non veni ſoluere legem, & deſtruere, id enim ſignificat verbum græcum, καταλυω. Vere enim dico vobis, donec tranſeat cælum, & terra, Iota vnum, aut vnus apex neceſſarius, non peribit ex libris legis, ſemper enim integri ab Eccleſia conſeruabuntur. Adde & ſenſum alterum. Veni legẽ implere, & non ſoluere decalogum, verè enim dico vobis, donec tranſeat cælum, & terra; Iota vnum, aut vnus apex. i. nullũ pręceptũ iuris naturalis præteribit à lege

lege decalogi, quin omnia fiant, à Chriſtianis. D. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini. Quod (inquit) Chriſtus ait, Iota vnum, aut vnus apex non trāſibit à lege: nihil poteſt aliud intelligi niſi vehemens expreſſio perfectionis. Vide primum lib. Retract. cap. 19.

D. Auguſt.

Qui ergo ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis.

Ambigitur, num Chriſtus de mādatis legis veteris loquatur, an de mandatis legis nouæ? Reſpondetur, intelligi poſſe locum de mandatis legis veteris, quādiu illa vim habuit obſtringendi populum, hoc ſenſu; Volo vos exempli præire facte, legemque ſeruare, quandiu illa ſteterit, ego enim illam ſeruo, ac ſeruabo. Quicunque verò illius præcepta minima fuerit transgreſſus, minimus in regno cælorum vocabitur. &c.

At, quia lex vetus in morte Chriſti abroganda erat poſt breue tempus, non videtur de illius præceptis loqui. Ideò reſpondendum potius, loqui Chriſtum de mandatis quæ hoc ſermone tradit ad perficiendam, & implendam legem, in hanc ſententiam. *Non veni ſoluere legem, ſed implere*, opere, & præceptorum explanatione. Qui ergo vnum ex minimis præceptis iſtis, quæ ſequuntur, quæque ego tradam, fregerit, minimus erit. &c. De mandatis quæ hoc ſermone Chriſtus tradit verba à Chriſto fieri ait Chryſoſtom⁹, & Theophylactus; Minima (inquit) mandata dicit quæ ipſe traditurus erat, non legalia. &c. Id ipſum Euthymius arbitratur, & Autor imperfecti: Quæ (inquit) ſunt iſta minima mandata Dominus oſtēdit, dicens demōſtratoriè; *Si quis ſoluerit vnum de mandatis iſtis, id eſt, quæ modo dicturus ſum*. Nā talis eſt mos loquendi in ſcripturis, quæ poſt modicum dicturi ſunt, quaſi iā dicta demōſtrantur. Sicut eſt pſ. 48. *Audite hæc omnes gentes*: quæ, *Hæc*, niſi quæ in ſequentibus verſiculis erat dicturus? &c.

D. Chryſ. Theophyl. Euthym. Autor imperf.

Tertio modo reſpondetur, Chriſtum non loqui de tota lege veteri, ſed de præcipua illius parte, videlicet de decalogo, id eſt, decem præceptis, quę in tabulis cōſcripta fuere, hæc enī medulla legis erat, vt iam oſtendimus tomo primo. *Non veni* (inquit) *ſoluere legem, quod attinet ad eius meA dullam, præcipuamque partem moralem, id eſt decalogum*. Nam decalogus in lege noua manet. Non ſoluit autem Chriſtus decalogum, quia perfectiſſimè illum obſeruauit: pręterea quia in lege noua permane re iuſſit. Etenim legis eſt naturalis. Addit; *Amen quippè dico vobis, donec tranſeat cælum, & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit*, id eſt, peribit a lege decalogi naturali, donec omnia fiant, in hoc terrarum orbe, quæ à diuina prouidentia decreta B ſunt. Nam lex decalogi ad iudicij vſque diem vim habebit in terris, neque vnquā abrogabitur. Legem igitur hoc ſenſu vocat Dominus hoc loco ipſum decalogū, quia, vt diximus, legis erat ſumma, ac pręſtantiſſima pars. Decalogo autem etiam illa duo præcepta magna comprehendi intellige; *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum ſicut te ipſum*; ex quibus lex vniuerſa, & Prophetæ pendent, vt Chriſtus aſſerit Matthæi 22. lo C quitur iuxta hunc ſenſum de mandatis decalogi, & illorum perfectione, atque apicibus.

Decalogi mandata in lege noua permanent.

Dubitatur præterea, cur Chriſtus appellet præcepta minima? Chryſoſtomus minima uocari putat a Chriſto præcepta quæ hoc loco tradit, humilitatis cauſa, & inuidiæ amouendæ. Similiter Theophylactus. Nominat (inquit) mandata minima Dominus propter humilitatem, ut & te inſtruat, modeſte docendo loqui. &c. D Autor imperfecti ait minima dici, quod minima videantur quoad peccatū. Nam ſi conferantur cum præceptis maioribus minora ſunt peccata, quæ aduerſus hæc minima præcepta committuntur, quam quæ aduerſus maiora præcepta perpetrātur. Verbi cauſa, præceptum, non iraſceris fratri. &c. minimum, vel minus eſt, ſi conferatur cum præcepto, Non occides, & peccatum irę, quæ corde committitur, minus eſt peccato homicidij. & ſic de re E liquis. Minima (inquit Autor ille) mandata iſta dicit Dominus, non iraſcaris, non concupiſces, quæ in obſeruando quidem magna ſunt (uidelicet propter difficultatem) in peccando autem minima uidentur, quantum ad homines negligentes. &c. Euthymius cauſę Chryſoſtomi addit aliam, uocata præcepta minima nè extollerentur qui ea ſeruarent. Simul quoque (inquit) docens nos propria attenuare, quamuis magna ſint, & excelſa.

Cur Chriſtus minima præcepta appellat? D. Chryſ. Theophyl.

Autor imperf.

Euthym.

Euſebius

Euſebius. Maldonat. Autor imperf.

Euſebius Emiſſenus minima credit appellata comparatè, duorum præceptorũ collatione, quæ maxima nominantur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum ſicut te ipſum. & comparatione decem præceptorũ Decalogi. Maxima (ait) hæc duo ſunt, & illa decem, quæ digito Dei in tabulis lapideis ſcripta ſunt. Ad horum comparationẽ, alia omnia vel minora, vel minima intelligi poſſunt. &c. Maldonatus minima dicta cenſet opinione Phariſæorum, qui ab oculis hominum toti pendebant: homicidium quod oculis videbatur, peccatum putabant, homicidij patrandi voluntatem, quæ non videbatur, fortè non putabant. Sic Autor imperfecti homilia 11. Præcepta (inquit) Chriſti quæ apud Scribas, & Phariſæos minima exiſtimabantur. &c.

Matth. 11. Luc. 17.

Hæ variæ potuere cauſæ eſſe, propter quas Dominus pręcepta hæc minima vocauerit. Potuit pręterea minima vocare præcepta ſua, quod illorum opus, & iugum ſuaue ſit, iuxta illud Matthæi. 11. *Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Quod ſi cum obedientia, & gratitudine quã Deo debemus conferantur, minimũ quid eſt, quod ſoluimus, dũ præcepta ſeruamus. Iuxta illud Luc. 17. *Cũ feceritis omnia, quę præcepta ſunt vobis, dicite: ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus. &c.* Vides quã minima ſint pręcepta omnia, ſi cum obedientia, & amore, quem Deo debemus, cõferantur? Potuit etiam minima vocare opinione frangentis, hoc pacto; qui ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis, id eſt, quæ ipſe quaſi minima reputat ſoluens, & parui faciens, docenſq; ſoluenda. Denique minima dicere potuit, id eſt deſpicabilia hominibus; deſpicabile enim putant faciem percutienti offerre, dimittere pallium ei, qui tunicã petit, & ſimilia quæ Dominus infra tradit. Quod ſi obijcias, hæc eſſe cõſilia. Reſpondetur, eſſe etiã mandata, amplo nominis ſignificato.

Abulenſis. Ianſenius. D. Hieron.

Aliter exiſtimari poteſt Chriſtum nõ vocaſſe mandata omnia, de quibus loquitur minima; ſed quædam eſſe maxima, alia minora; alia minima mandata, de his verò loqui in hunc ſenſum. Qui ſoluerit vnum non ſolum de maximis, & maioribus pręceptis, ſed de minimis etiam, minimus vocabitur. Sic Abulenſis interpretatur, & Ianſenius. Fauet Hieron. Sugillat (inquit) Phariſæos Dominus, qui contemptis mandatis Dei ſtatuebant ꝓprias traditiones, quod non eis proſit doctrina in populis, ſi vel paruum quod in lege præceptum eſt deſtruant. &c. Quia vero Chriſtus dixerat, iota vnũ, aut vnus apex non præteribit à lege. &c. Iota autem, & apex minimæ res ſunt, idcirco adiunxit; *Qui ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis.*

Et docuerit ſic homines.

D. Auguſt. D. Gregor.

Sermonem Chriſtus habet de ijs, qui populum docent. Quidam enim ſoluunt mandata, & ſic docent, alij ſeruant mandata, & ſic doctrinã populo tradũt. Particula, *ſic*, duobus modis explicari poteſt: priori; Qui fregerit vnum ex minimis mandatis, & docuerit homines, *ſic*, id eſt, ſic affectus, ſic mandati tranſgreſſor, ſic mandatum nõ faciens, minimus erit. Ita interpretatur Auguſtinus lib. 20. de Ciuit. Dei. cap. 9. & tractatu 122. in Ioann. Docent (inquit) bona loquendo, quæ ſoluunt malè viuendo. &c. D. Gregorius homilia. 12. in Euangelia. Mandatum (inquit) ſoluit, & docet; quando hoc quiſq; voce prædicat, quod viuẽdo nõ implet. &c. Poſteriori modo; Qui ſoluerit vnum ex minimis mandatis, & docuerit homines. *ſic*, ideſt, ſic ſoluere, minimus erit. Poteſt nanque doctor nõ facere præceptũ, & docere eſſe faciendum, poteſt non facere præceptum, & docere, *ſic*, id eſt, non eſſe faciendum præceptum, quod ipſe nõ facit.

Euthym. D. Chryſ.

Duobus verò modis poteſt docere nõ eſſe ſeruandum præceptum, exemplo, & voce. De exemplo locum intellexit Euthymius. Chryſoſtomus de eo exponit doctore, qui & ipſe pręceptum non ſeruat, & ad id ipſum alios inducit, exemplonè inducat, an doctrina, non explicat. D. Gregorius 19. Moral. cap. 5. De eo verba Chriſti interpretatur, qui opere ſoluit, & voce. Qui ſoluit (ait ille) opere, & ſic docet voce. &c. Auguſtinus quoq; lib. 1. de ſerm. Domini; Qui (inquit) ſoluerit, & docuerit, *ſic*, id eſt, ſecundum id quod ſoluit, non ſecundum id quod inuenit, & legit, minimus vocabitur. &c. Huius ſententiæ eſt Lyranus, exiſtimat enim Chriſtum de ijs loqui qui pręcepta ſoluunt, & per falsã doctrinã auditores corrum-

Abulenſis. Ianſenius. Caietan. Hugo. Maldon.

corrumpunt; Abulenſis quoque, Ianſeni A us, Caietanus, Hugo Cardinalis, & Maldonatus, ijs ergo ſubſcribo. De duplici enim doctorũ genere Chriſtus loquitur. Primo de ijs quorum doctrina, & vita praua eſt. Secundo de illis, quorum vtraque bona. Sed obijci poteſt huic interpretationi; Chriſtus aſſerit doctorẽ, qui prauam tradit doctrinam circa præcepta decalogi, eſſe in regno cęlorum minimum, id eſt, in eccleſia. At vero is qui prauam doctrinam tradit, vt Lyranus, & Abulen B ſis aiunt, hæreticus eſt, & extra regnum cælorum, id eſt, Eccleſiam. Ergo de illo non facit verba Dominus. Mox obiectionem ſequenti textu diſſoluemus.

Minimus vocabitur in regno cælorum.

Prima huius loci interpretatio hæc eſt; Qui ſoluerit vnum de mandatis minimis C veniale peccatum cõmittens, & docuerit ſic homines, commiſſo peccato veniali circa minimum mandatum, minimus vocabitur in regno cælorum. hoc eſt erit quidem in cælo, ſed minimo loco, vel minori, quam is qui fecerit, & docuerit. fauet Hieronymus lib. 2. cõtra Iouinianũ. At vt vidimus Chriſtus de mãdatis loquitur, quæ mortiferam pariunt culpam, ſi frangantur. Præterea abſurdum eſt eum, qui vnum peccatum veniale cõmiſit, mi- D nimũ dicere in cælo, cum poſſit magnopere excellere charitate.

Aduerte Chriſtum nõ dixiſſe, *Minimus erit in regno cælorum*; ſed, *Minimus vocabitur in regno cælorum.* Id uero ueriſſimum eſt de doctoribus ijs, qui prauè docẽt. hi enim, qui vel minimam hæreſim tradunt, in regno cælorum, id eſt, in cælo à Deo, atque Angelis, ſanctiſque hominibus minimi hominum, ac deſpicatiſſimi vocantur. hæc interpretatio eſt Gloſſæ interlin. & B Abulenſis, & Ianſenij. Apud illos (ait Abulenſis) qui ſunt in regno cælorum minimus vocabitur, licet ipſe non ſit ibi. &c. Et Gloſſa; Minimus vocabitur ab illis, qui ſunt in regno cælorum. &c. Quod ſi velit quis verbum, *vocabitur*, ſignificare, *erit*, hoc ſenſu, *Minimus erit*; Ita quoq; ſenſus eſt verus; Nam prauam diſſeminãtes doctrinam in regno cælorum, id eſt in cælo apud Deum, & Angelos, ſanctoſque

Gloſſ. interlin. Abulenſis. Ianſenius.

homines minimi ſunt, hoc eſt minimo in pretio habentur, & abiectiſſimi exiſtimantur.

Secundo ſenſu, Chryſoſtomus quem ſequitur Theophylactus, Maldonatus, & Euthymius, regnum cælorum hoc loco pro tẽpore reſurrectionis, & iudicij ſumpſit, quo tempore regnum Chriſti hominibus cunctis à morte excitatis patefiet. Minimus igitur erit prauus doctor, id eſt nullius pretij, in regno cælorum, hoc eſt, cum regnum cęlorum demonſtrabitur, Chriſto ad iudicandum ſedente. Cum audis (ait Chryſoſtomus homil. 16. in Matthæũ) minimũ in regno cælorum, nihil aliud intelligas, quam in tempore regni, atque ſupplicij. Solet enim regnum cęlorum appellare non ſolum ipſa gaudia præmiorum, ſed etiam reſurrectionis tẽpus, & præſentiam illam terribilem. &c. At verò etſi tempus illud reſurrectionis, regnum Dei appellari alicubi reperiam, ut in oratione dominica, Adueniat regnum tuum, id eſt, tempus illud reſurrectionis, in quo poſitis ſub ſcabello pedũ cunctis hoſtibus, nullo iam rebellante regnabis: tamẽ quòd illud idem tempus regnum cælorum nominetur, non reperio. Præterea cum Chriſtus mox uerbis ſubſequentibus nomine regni cælorum cæleſtem gloriam intelligat, cum ait, *Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam ſcribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum*: credendum eſt non adeò æquiuocè eodem nomine regni cælorum, hic vſum fuiſſe.

Regnum cælorũ, regnũ Chriſti apparens in iudicio.

D. Chryſ.

Crediderim ergo ſumi hoc loco regnũ cælorum vel pro regno beatorum, vt ſupra dictum eſt, uel pro regno Eccleſiæ, quæ ſæpè cælorum regnum dicitur, hoc ſenſu. Minimus uocabitur in regno cælorum, id eſt, in Eccleſia. Etenim improbus doctor, & hæreticus, nullo in pretio in Eccleſia à catholicis habetur. Minimum autem dixit Chriſtus, quia dixerat, minima præcepta, ut qui minima præcepta fregit, minimus vocetur. Regnum cælorum hoc loco Eccleſiam ſignificare, ait Gregorius lib. 19. Moral. cap. 5. Auguſtinus libro uigeſimo de ciuitate Dei capite 9. & alij.

Poteſt præterea locus ſic explicari. Qui ſoluerit præcepta, & docuerit, *ſic*, id eſt, hoc modo, ſcilicet pręcepta frangens, & non exequens, minimus uocabitur in

regno cælorum, hoc eſt, nullam in Eccle-ſia dignitatem conſequetur, ſi rectè dignitates diſtribuantur. Qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur, hoc eſt, hic in Eccleſia ad magnas dignitates extolletur, hic dignus erit epiſcopatu, ſummo pontificatu, & reliquis Eccleſiæ honoribus, ac titulis.

Dignitates eccleſiæ non tribuēda indignis.

Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur. &c.

Hęc verba omnia perſpicua ſunt ex ſuperioribus. Doctor qui ſoluerit pręcepta, & ſoluere docuerit, minimus vocabitur in Eccleſia, & in cælo: is autem, qui præcepta ſeruauerit, & doctrinā ſalutarē populo tradiderit, magnus vocabitur in cæleſti regno, & in Eccleſia.

Dico enim uobis, niſi abundauerit iuſtitia ueſtra. &c.

Docet Dominus oportere diſcipulos ſuos, ac doctores non docere ſolum, ſed etiam facere, ſuppliciumq; proponit nō facientibus. Etenim ſi præcepta non ſeruauerint, in regnum cæleſte non ingreſſuros pronuntiant. Phariſæi, atq; ſcribę docebant, ſed non faciebant, unde Dominus Matth. 23. *Super Cathedram* (inquit) *Moyſi ſederunt ſcribæ, & Phariſæi: ſecundum opera eorum nolite facere. Dicunt enim, & non faciunt. &c.* Ait ergo Chriſtus: *Qui fecerit, & docuerit, magnus uocabitur in regno cælorum.* Etenim dico uobis, quod ſi iuſtitia, id eſt, virtus veſtra, maior, & abundantior non fuerit quam ſcribarum, & Phariſæorum non conſequemini regnum cælorum. Illi dicunt, & non faciunt; uos neceſſe eſt illos lōge ſuperare, & non ſolum dicere, id eſt, docere, ſed etiam facere, & ſeruare omnia etiam minima præcepta.

Doctorē docere oportet & facere.

Matth. 23.

Aliter arbitratur Chryſoſtomus Chriſtū de Phariſæis, & ſcribis loqui, qui docebant, & præcepta etiam ſeruabant, in hunc ſenſum. Dico vobis quia niſi virtus veſtra virtutem ſuperarit Phariſæorum, & ſcribarum, etiam illorum qui legem ſeruant, non intrabitis in regnum cælorum. Scribas ac Phariſęos (ait Chryſoſtomus) hic nō iniquos, vt putatur, appellat, ſed eos qui legis præcepta cuſtodiunt. Neque enim illos qui non cuſto- A dirent, diceret habere iuſtitiam. &c. De Phariſæis, & ſcribis qui legem ſeruabāt locum interpretatur. Sed veriſimilius eſt ſermonem haberi de ſcribis, & Phariſęis qui docebant, & non faciebant, vt diximus. quæ eſt ſententia D. Auguſtini libr. 20. de ciuitate Dei cap. 9. Abulenſis, & Euthymij. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra (ait Auguſtinus) ſuper iuſtitiam ſcribarum, & Phariſęorum, id eſt, ſuper iuſtitiam eorum, qui ſoluunt quod docēt. De B ſcribis enim, & Phariſęis dicit Matthæi 23. *Dicunt, & non faciunt.* Niſi ergo ſuper eos abundauerit iuſtitia veſtra, ut uos nō ſoluatis, ſed faciatis potius, quod docetis non intrabitis in regnum cælorum. Sic Auguſtinus. Item in lib. de fide & operibus c. 26. Iuſtitia (ait) ſcribarum, & phariſęorum eſt, dicere, & non facere. ac per hoc noſtram iuſtitiam Chriſtus eſſe voluit abundantem ſuper illorum iuſtitiam dicere, & facere. &c. Quamuis autē Pha- C riſęi illi iuſtitiam veram non haberent, tamen bona aliqua opera præſtabant, & iuſtitiā quandam externā prę ſe ferebant cum qua Dominus veram diſcipulorum iuſtitiam confert.

D. Chryſoſ.

D. Auguſt.

CAPVT XV.

Morale. De ſermone Domini in monte.

NOn ſum miſſus (ait Dominus Matth. 15.) *niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael.* Etenim Iudæorum Chriſtus tantūmodo, dum in terris vixit, non gen- E tium in perſona propria doctor fuit. Quamobrem à Paulo ad Rom. 15. Miniſter circunciſionis appellatur Iudęis promiſſus. *Dico* (inquit) *Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circunciſionis*, id eſt, Iudęorum; *Propter ueritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones Patrum &c. Notus igitur erat*, vt eſt in pſalmo 75. *in Iudæa Deus Chriſtus, & in Iſrael magnum nomen eius.* Gētes vero obſcuriſſima errorum caligo obtegebat. Itaque vt gentibus quoque Chriſtiana doctrina affulge-

Matth. 15.

Chriſtus Iudæorum doctor.

Ad Ro. 15.

D

aſſulgeret, doctores inſtituit Dominus, qui ſolis inſtar Euangelij ſplendore totum orbē colluſtrarent. iuxta illud Pſal. 18. *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum:* quod Paulus ad Roman. 10. de euangelij promulgatoribus interpretatur. In cælum abijt, ſed paſtores, & doctores, legiſque ſuę propagatores reliquit in terris, vt Euangelium promulgarent etiam gētibus, Eccleſięq; templum toto orbe ampliſſimum exædificarent.

Chriſtus aſcēdit in cælū; ſed in terris euangelij reliquit propagatores.

Ad Epheſ.

Hoc docet Paulus ad Epheſ. 4. *Aſcendit* (inquit) *ſuper omnes cælos Chriſtus, vt impleret omnia. Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios vero euangeliſtas, alios autem paſtores, & doctores, ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationē corporis Chriſti. &c.* hoc eſt, aſcendit Chriſtus in cælum empyreum, veluti itineris ſui terminum. Tunc enim omnia compleuit; id eſt, aduentus ſui in terras compleuit totum curſum, quemadmodū ſol; iuxta illud Pſalmi 18. *A ſummo cęlo egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius.* Vnde Bernardus in ſerm. de aſcenſione Chriſti, aſcenſionem vocat itinerarij Chriſti clauſulam. Abijt in cælum, inſtituit verò in terra Apoſtolos, doctores, & cæteros ad conſummationem, id eſt, pfectionem ſanctorum, neutro genere, id eſt, templi, ſcilicet eccleſiæ. Nomē, *ſancta*, ſignificat templum, id eſt, eccleſiam. ſunt igitur doctores, & paſtores inſtituti ad perficiendā eccleſiā. Vel, ad conſummando, & perficiendos ſanctos, id eſt, Chriſtianos, ſi, *ſanctorum*, generis maſculini eſſe velis. Item, ſunt inſtituti ad exædificandam eccleſiā, quæ corpus myſticū Chriſti eſt. Id ſignificatur illis verbis ſequentibus; *In ędificationem corporis Chriſti myſtici*, ſcilicet eccleſiæ. Additur; *In opus miniſterij*, non enim ad otium vocantur paſtores, ac doctores, non ad delicias, & voluptates, ſed *ad opus miniſterij* hoc eſt, ad operandum, & miniſtrandū templi Salomonis, id eſt, Chriſti, exædificationi.

Paſtores, & doctores inſtituti vt eccleſiam exædificent, & conſummēt.

Salomonis typici templum typicum ſeptem annis eſt extructum, Salomonis veri templum verum, ad finem vſque orbis in terris exædificatur. Quo circa operarijs ſemper indiget. Qui quidem neq; hactenus ab initio quo exædificari cæpit defuerunt, neque in finem vſque ædificij deerunt. Lux mundi ſol nunquam ſtat,

A perpetuoq; motu, vt homines illuminet agitatur, ad iudicij vſque diē; ſtabit tunc, deſinetque moueri. Similem in modū doctores quos cum luce mundi confert Dominus, nunquam quieſcent, ad extremū vſq; tēpus toto orbe hominib' illucebūt illo tandē die conquieſcent miniſteria, ſūma vero gloriā tū animi, tum corporis illi affluent. Vt ſal in menſa vſq; ad prandij permanet finem; ſic diuinum doctrinæ Chriſtianæ ſal ad finem vſque orbis B in eccleſia permanebit. Matth. 24. *Prędicabitur hoc euangelium regni in vniuerſo orbe, & tunc veniet conſummatio. &cæt.* Quemadmodum ex aſtris cum occidunt quædam alia oriuntur, ita ex fulgentibus his ſyderibus, id eſt, Eccleſiæ ſapientibus, cum alij moriuntur, in locum eorum alij ſufficiuntur. De familia quadam ait Caſſiodorus libro 5. Variarum, in epiſtola Regis Theodorici ad Senatū Romanum; Concordat huic familiæ ramus ille ditiſſimus C Virgiliano carmine ſemper enaſcitur. *Hoc enim auulſo non deficit alter, Aureus, & ſimili frondeſcit virga metallo. &c.* Idē Doctoribus congruit, hoc enim mortuo, nō deficit alter aureus, aurea fide, charitate, ſapientiaq; præditus, & ſimili ſemper doctorū metallo eccleſia diteſcit. Contra verò vani hæretici, etſi aliquo tempore, ut bullæ tumeant, tandem euaneſcunt, ut Manichæi, Ariani, cæterique ſimiles.

Matth. 24.

Caſſiodor.

Ramus aureus.

Ad iudicij verò vſque tēpus paſtores, D ac doctores in Eccleſia permanſuros, videtur nonnullis ſignificare Paulus loco indicato Epiſtolæ ad Epheſios, verbis cō ſequentibus; *Dedit* (inquit) *Paſtores, & doctores ad ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in aſtutia, ad circumuentionem erroris. &c.* Gloſſa ordinaria E ſic habet, Donec occurramus in die iudicij, & gloſſa interlin. Tandiu durabit hæc prelatio, donec occurramus; nō poſt &c. Lyranus. Dicta (inquit) officia exercebuntur in eccleſia donec occurramus Chriſto venienti ad iudicium. &cęt. Similiter Catharinus, Hoc talis miniſterij opus durabit, donec occurramus ad iudicium venienti Chriſto. &c. Ita quoque Dionyſius Chartuſianus; Prælatio (inquit) ordinationis prædictæ durabit donec

Explicatur locus Pauli ad Eph. 4.

Gloſſ. ord.

Gloſ. interlin.

Lyran.

Catharin.

donec occurramus omnes in die iudicij nobis inuicem, & Chriſto. &cæt. Et D. Thomas; Vſque ad hoc extenditur prædi ctum miniſterium, donec in reſurrectionem occurramus Chriſto. &c. Similiter D. Anſelmus.

D. Thom. *D. Anſel.*

At mihi veriſimilius eſt Paulum de tẽpore iudicij non loqui, cum ſancti Chriſto occurrent. Nam cum Chriſto occurrent, Deum iam videbunt, quamobrem fide carebunt, viſio enim Dei fidem pellit. Atqui Apoſtolus de occurſu loquitur B in quo fides permanet, & fidei vnitas in omnibus: quod de illo occurſu in die iudicij falſum eſt. *Donec* (inquit) *occurramus in vnitatem fidei &cæt.* Si de die iudicij loqueretur, diceret; *Donec occurramus in viſionem, non in vnitatem fidei*. Illa etiam verba; *Vt non ſimus paruuli, fluctuantes &c.* rectè expendenti, de die extremo non haberi ſermonẽ oſtendunt. Itaque Apoſtoli ſenſus eſt, paſtores, & doctores à Chriſto creatos eſſe, vt Eccleſiam extruant, & Chri- C ſtianos perficiant, donec Chriſtiani omnes in eandem perueniant fidem, & Chriſti cognitionem, euadantque viri perfecti, nec ſint paruuli in fide fluctuantes. Sitque corpus eccleſię myſticum nõ puerile, ſed virile, id eſt, in perfecta viri ætate, & ſtatura ſpiritali, & myſtica, quemadmodum Chriſti corpus naturale pfectum eſt, & in perfecta viri ætate, & ſtatura. Doctores enim & paſtores eniti debẽt vt ad perfectam, & ſtabilem fidem, atque D charitatem Chriſtianos ducant.

Obijcies; verbum, *occurramus*, ſignificare videtur occurſum extremum in die iudicij. Reſpondetur, ſignificare hoc loco idem quod perueniamus; Nam verbum græcum, quo Paulus vtitur, καταντάω, id ſignificat. Act. 16. *Peruenit autem Derben, & Lyſtram, &c.* Græcè, κατήντησε, id eſt, occurrit in Derben. Sic hoc loco; Donec occurramus .i. perueniamus in vnitatem fidei, vt vertit interpres Oecu- E menij; vel, occurramus alij alijs. Oecumenius, καταντήσωμεν, inquit, id eſt, occurramus, capitur pro, φθάσωμεν, id eſt, perueniamus in vnitatem fidei: hoc eſt, donec omnes vnam fidem habeamus, vnuſquiſque (ſcilicet paſtorum, & doctorum) laborat, & miniſtrat. Virum autem perfectum, menſuramque ætatis dicit Paulus perfectam erga Chriſtum dilectionẽ, & de ipſo notitiam. Sic ille. Similem in mo

Act. 16. *Oecumen.*

A dum Chryſoſtomus, & alij de tẽpore iudicij minimè interpretantur. Ætatem hic (ait Chryſoſtomus) perfectã Chriſti cognitionem dicit Paulus. Quemadmodũ enim qui in virum euaſit, firmus perſtat, pueri verò mente vagantur; ita fidelibus vſu venit. in vnitatem fidei (ait Apoſtolus) id eſt, donec vnam oẽs habere fidem declarauerimus. &c. Hoc ad munus doctores, paſtoreſq; uocat Chriſtus, ut corpus myſticum, id eſt, Eccleſiam ædificẽt, & ad virilem vſque atque perfectam ſtaturam ducant. Quales eos velit eſſe, hoc loco quadruplici ſimilitudine oſtendit. Cum ſale illos confert, cum luce, cum ciuitate ſupra montem poſita, cum lucerna ſuper candelabrum collocata.

D. Chryſ.

Olim Deus ſalis quandam ſtatuam in mundo propoſuit, vxorem videlicet Lot in ſtatuã ſalis cõuerſam, quod poſt tergum reſpexiſſet. Gen. 19. Hoc ſale, id eſt, mulieris exemplo, condire nos voluit, ac docere nè poſt tergum reſpiciamus, ſed quæ retrò ſunt cum Paulo ad Philipp. 3. obliuiſcentes, ad ea quæ ſunt priora nos ipſos extendamus. Ad quid pertinet, ait Auguſtinus 16. de Ciuitat. Dei cap. 30. quod prohibiti ſunt, qui liberantur ab Angelis, retrò reſpicere, niſi quia non eſt animo redeundum ad veterem vitã, qua per gratiam regenerationis exuimur; ſi vltimum iudicium euadere cogitamus? Denique vxor Lot vbi reſpexit remanſit, & in ſalem conuerſa hominibus fidelibus quoddam præſtitit condimentum, quo ſapiant aliquid, vnde illud caueatur exemplum. &c. In hoc autem Euangelij loco non ſalis ſtatuam vita, ſenſuque carentem, ſed viuentes, ſpiranteſque ſalis homines, mundo præbet Deus condiendo. Vos (inquit) diſcipuli, vos ſacerdotes populique doctores, eſtis ſal terræ viuẽs, atque ſpirans, qui tum vita, tum verbo inſulſis hominibus cæleſtem ſaporem afferre debetis.

Vxor Lot in ſtatuam ſalis conuerſa, vt nos condiret exemplo. *D. Auguſt.*

Inſulſi erant homines abſque diuini verbi, & gratiæ ſale, cibuſque erant ſerpẽtis iuxta illud Geneſ. 3. ſerpenti tartareo dictum, *Terram comedes*; id eſt, peccatores inſulſos, qui terram incolunt, & terrena ſolum bona quærunt. Quæ verba ſic Auguſtinus exponit in lib. de Agone Chriſtiano c. 2. Datus eſt in cibũ diabolo peccator. Non ſimus terra, ſi nolumus mãducari à ſerpente. &cæt. Vt cibus eſſet Dei,

Geneſ. 3.

qui

qui cibus erat ſerpẽtis, miſit Deus in terram ſalem, a quo conditus ſerpentis cibus, cibus fieret Dei. *Vos eſtis* (ait) *ſal terræ* terræ (inquam) illius ſal eſtis, quam ſerpens comedebat, nè iam illam comedat. Si apoſtolico benè condiatur ſale terra, ſerpentis cibus eſſe non poterit, ſi ſalem reſpuat, à ſerpente deuorabitur. D. Gregorium legito homil. 17. in Euangelia; Quid (inquit) aias hominum niſi cibum Domini dixerimus, quę ad hoc ſunt conditæ, ut in eius corpore traijciantur, id eſt, ut in ęternę Eccleſię augmentum tẽdant. Sed huius cibi condimentum nos, (.ſ. ſacerdotes) eſſe debuimus, &c.

D. Auguſt. *D. Gregor.*

Legimus (ait Hier. Mat. 5.) urbes quaſdam ita uictorum ſale ſeminatas, ut nullum in ipſis germen oriretur, &c. At uictor mortis, tartarique Chriſtus mundum victum ſale ita ſeminauit, vt præclariſſima ederet germina. Sal victoris Chriſti, virtutum germina non extinxit; ſed emortua excitauit. Hoc ſale effloruerunt virginitatis lilia, martyrij roſæ, humilitatis violæ; charitatis, reliquarumque virtutum pręſtantiſſimi flores, et fructus toto orbe orti ſunt. Hic ſal ſuccum terræ non excedit, ſed fertilitatem ſummam affert. Corrupti erant homines iuxta illud Pſalm. 15. *Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt. Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum.* & illud Geneſ. 6. *Omnis caro corruperat viam ſuam ſuper terram.* & illud Pſalm 37. *Putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ, à facie inſipientiæ meæ.* Vt hanc mundi corruptionem, putredinemque ſanaret, ſalem Deus miſit in mundũ. Tãta enim vis Apoſtolici eſt ſalis, vt nõ ſolum ſana à corruptione liberet, verum corruptis etiam ſanitatem afferat.

D. Hieron. *Chriſtus victor mundũ ſale ſeminauit viuificãte.* *Pſal. 15.* *Geneſ. 6.* *Pſalm. 37.*

Vetus ſententia eſt (ait Cælius Rhodeginus lib. 6. ca. 1.) a celeberrimis vtriuſque linguæ autoribus literis commendata; totis corporibus nihil eſſe vtilius ſale, ac Sole. Ideoque piſcatorum corpora videri cornea. Item: Aſtringit ſal, ſiccat, alligat, putreſcentia quoque corpora ita vendicat, vt ea durent per ſæcula. Quod Ægyptiorum comprobant inſtituta, quibus mortuos ſale condire moris fuiſſe plane Herodoto credimus. Hæc ille. Nihil vtilius eſt corporibus ſale, & Sole, nihil item vtilius animis ſale, & ſole, ſed apoſtolico. Aſtringit hic ſal, ſiccat, alligat, & corruptionem peccatorum, putredinemque depellit. Sal quo Ægyptij mortuos condiebant, vitam illis minimè afferebat, Apoſtolicus autem ſal vita carentes a morte excitat.

Corporibus nihil vtilius ſale, ac Sole. *Animis nihil vtilius ſale, & Sole Apoſtolico.*

Melle, ideſt, voluptate, fermentoque peccati, totã maſſam, ideſt, totum hominem, aiam, corpuſq; cacodæmon corrũpit, At Deus mel, fermentumque execratur, ſale aſtringente, ſiccante, ſuauiterq; mordente, mellis, fermentique, ideſt, voluptatis, ac peccati corruptionem pellit, gignitque uirtutes. Leuitici 2. *Nec quidquam fermenti, ac mellis adolebitur in ſacrificio Domini. Quidquid obtuleris ſacrificij, ſale condies, &c.* Mel, & fermentum Dominus a ſacrificijs ſuis reijcit, ſalem in omnib. poſtulat; Sal carnem erodit concharum, vnde præclari uniones exoriuntur, vt Plinius ſcribit lib. 9. ca. 35. his verbis. Conchæ capiuntur retibus; multo deinde ſale obrutas (tradunt quidam) in vaſis fictilibus, eroſa carne omni, nucleos quoſdam corporum, ideſt, vniones decidere in ima. &c. Eodem pacto, ſi diuinum ſal carnem noſtram erodat, atq; conſumat, ideſt, mortificet; eximij, purique exorientur vniones, gemmæque virtutum pulcherrimæ.

Leuit. 2. *Plinius.* *Vniones ex conchis ſale corroſis.*

Vt condiatur cibus, non magna ſalis copia opus eſt; eundem in modum ut populus condiatur, non multi neceſſarij ſunt ſacerdotes, & doctores. Pauci erũt ſatis, ſi ſalis habeant acrimoniam. Lege Chryſoſtomum hom. 1. ad populũ Anthiochenũ. *Sufficit* (inquit) *vnus homo fidei zelo ſuccenſus, totum corrigere populum, &c.* Sufficit Epiſcopus vnus zelo Dei ſuccenſus totum, vt corrigat Epiſcopatum. Sufficit Parochus vnus charitate inflammatus, vt totam corrigat parœciam, ſufficit Abbas vnus; pręſes vnus, Dei, proximique amore exardeſcens, ut totum corrigat, & inflammet cœnobium. Quod ſi ſal euanuerit, ſi ſacerdotes, ac doctores zeli, charitatiſq; acrimoniam amiſerint, etſi multi ſint, non ſufficient. Cum non unus tantum (ait Chryſoſtomus eodem loco) neque duo vel tres, ſed tanta ſit multitudo, quæ negligentium curã poſſit attingere, non aliunde, ſed per torporem ueſtrum, non per impotentiam plures pereunt, & labuntur. &c.

Pauci ſufficiunt doctores ſi ſalis habeant acrimoniã. *D. Chryſ.*

Euaneſcit autem ſal, ſi mari admiſceatur. Fit ſal ex aqua è mari ſeparata, quod ſi mari iterum admiſceatur, liqueſcit, diffluit,

Euaneſcit ſal, ſi mari, ideſt, mundo permiſcentur.

diffluit, & euaneſcit. Fugiat mare, quicunque ſal eſt maris; fugiat terram, quicunque ſal eſt terræ. Si non fugerit, ſed terræ ſeſe admiſcuerit, proculdubiò euaneſcet, hoc eſt, diuini zeli, virtutumque acrimoniam amittet. Sed dices: Neceſſe eſt ſalem in mare mitti, ideſt ſacerdotem & concionatorem in mundum ingredi, & cum hominib. verſari. fateor ſed aliud eſt in mare, i. mundum ingredi, aliud marinis aquis, i. mundi cupiditatib. admiſceri. Qui ſolummodò mundum ingreditur, vt homines condiat, non euaneſcet, qui verò mundanis ſeſe moribus admiſcet, proculdubio diffluet. Audi Ambroſium epiſtola 20. ad Irenæum. Non vtique (inquit) tranſire in Ægyptum criminoſum eſt, ſed tranſire in mores Ægyptiorũ, &c. In Aegyptum trãſijt Moſes, ſed non euanuit, quia in mores Aegyptiorũ non tranſijt. Vt populũ ex Aegyptiaca captiuitate educeret, in Ægyptũ venit, Ægyptiorum vitijs ſe non admiſcuit, ita concionator in Ægyptum, ideſt mundum veniat, ſed Ægyptiorum mores fugiat; populum ex cacodæmonis captiuitate eripiat, mundi vitijs ſe non admiſceat.

D. Ambr.

bonus doctor ambulat per ſiccũ in medio mari.

Idem mare rubrum ingreſſi ſunt, tàm Ægyptij, quã Hebræi; illi ſubmerſi ſunt hi verò vt canit Moſes in Cantico. *Ambulauerunt per ſiccum in medio eius.* Similem in modum, idem mare, ideſt, eundem mundum, concionatores, confeſſarij ac paſtores ingrediuntur; at verò quidam Ægyptijs ſimiles medio gurgite abſorbentur ac pereunt; alij verò ambulant per ſiccũ in medio eius. Huiuſmodi erant præclari illi viri Theotiſthus, & Andreas, ad quos Magnus Gregorius lib. 6. epiſt. 23. ſic ſcribit. Quòd in tanto tumultu cauſarum veſtra excellentia poſita, ſacri verbi vbertate plena eſt, atque ad æterna inceſſanter gaudia ſuſpirat, magnas omnipotenti Deo gratias ago, quia hoc in vobis impletum video, quod de dilectis patribus ſcriptum eſt Exo. 15. *Filij autem Iſrael ambulauerunt per ſiccum per medium mare.* vos ad repromiſſionis patriam, inter vndas cauſarũ ſæcularium, ſiccis vt video greſſibus ambulatis. agamus ergo gratias ſpiritui, qui corda quæ implet, leuat, qui inter tumultus hominum ſolitudinem in mente facit. Hæc Gregorius.

Exo. 13.

D. Greg.

Ex mundi ſordib. nihil doctori hæreat.

Lux mundi ſunt concionatores, & cõfeſſarij. lux autem in ſordida intrat loca, ſed ſordium nihil contrahit. Sic concionator, ſic confeſſarius ſordidiſſima audit peccata, cum ſordidiſſimis agit hominibus, nihil tamen adhæret illi ſordiũ. Hugo Cardinalis 2. Corin. 4. Data (inquit) eſt lex in igne, qui ſordes conſumit, & non recipit; ꝙ ſignificat: illos per quos lex datur, ita puros eſſe debere, vt ſordes conſumant, non accipiant &c. *Conſtitui te Deum Pharaonis* ait Deus Moſi Exo. 7. Paſtorem quoque populi veluti quendam Deum Deus conſtituit. Nihil poteſt Deo adhærere fecis; paſtor hac in re Deo ſit ſimilis, toto pectore enitatur, vt in medio luto nihil contrahat luti. Quod ſi faciet, ſal non euaneſcet; vimque ſeruabit ſuam, atque acrimoniam.

Card. Hug.

Exo. 7.

Euaneſcit ſal hominũ laudibus.

D. Chryſ.

Secundo modo indicat Chryſoſt. ſalem euaneſcere hominum laudibus, homilia 15. in Matt. his verbis: Non vos oportet hominum maledicta timere, ſed laudes, quas ſi audire cupiatis, tunc verò infatuandi eſtis, atq; calcandi, &c. Vanum reddit doctorem, atque concionatorem gloria vana; verè euaneſcit vanus. Qui hominum captat laudes, ac gloriolam, vim ſalis amittit; concionatoris, paſtoriſque officium eneruat, ad popularẽ auram verba, factaque dirigit; ſalem apoſtolicum in ſales, facetiaſque, & in mella conuertit. Hoc eſt opus ſalis (ait Chryſoſtomus) laxa quæque vrere, atq; reſtringere, &c. At euaneſcens doctor, reſtricta laxat; neque vrit, ſed frigefacit. *Vos eſtis ſal terræ*, ſic interpretatur Theophylact. Vos eſtis terræ ſal, mordentes, & condientes doctrina, & reprehenſionibus diſſolutos, vt non pariant vermes perpetuos. Propterea nè abijciatis mordacitatem, &c. morde tamen vitia, hominibus parce. D. Hier. Iſa. 1. ad illa verba *Vinum tuum mixtum eſt aqua, &c.* Omnis (inquit) doctor qui auſteritatem ſcripturarum, per quam poteſt audientes corripere, vertit ad gratiam, & ita loquitur vt non corrigat, ſed delectet audientes, vinum ſanctarum ſcripturarum corrumpit ſenſu ſuo, &c. D. Ambroſius ſermo. 84. Tunc (inquit) auditor proficit, quando auſteriora annuntiat prædicator, & cætera. Audiat Paulum concionator, audiat paſtor. 1. Theſſal. ſecundo. *Neque aliquando fuimus in ſermone adulationis, ſicut ſcitis, neque in occaſione auaritiæ, Deus teſtis eſt, neque*

Salis opus laxa vrere, & conſtringere.

Theoph.

D. Hier.

D. Amb.

1. Theſſ. 2.

neque quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, &c. Non adulatur cuiquam Paulus non quærit aurum, aut argẽtum, aut gloriam inanem, ſed animorum ſalutem. O verum mundi ſalem, nunquam euaneſcentem. Tibi proponitur exemplar concionator.

Euaneſcit omnino ſal per hæreſim. D. Aug.

Tertio modo euaneſcit omnino ſal, cum hæreſim doctor complectitur: Tũc ad nihilum valet vltra, niſi vt foras extra Eccleſiam mittatur, & ab hominibus conculcetur. Reprobati ſunt ab Eccleſia hæretici (ait Auguſtinus Pſ. 106.) & facti ſunt ſal infatuatum, proiectum foras ideò conculcatur ab hominibus, & cæt. Sic Lutherus euanuit, ſic Caluinus, ſic alij. Ad nihilum hoc ſal valet boni, ſed ad plurimum valet mali. In vrbibus à diabolo diſſeminatur; fidei germina, ph dolor, exurit, miramque terris amarius abſinthio amaritudinem infert. Apocalypſ. 8. vidit Ioannes ſtellam, cui nomen Abſinthium, è cœleſti regione in flumina, & fontes decidiſſe, aquaſque in amarorem Abſinthij cõuertiſſe. En tibi Hæreſiarcharum, Lutheri, Caluini, & ſimilium ſimulachrum. Stella è cœlo: Hæreſiarcha ex fide, & Eccleſiæ cœlo cecidit: ſal euanuit. Abſinthiũ appellatur ſtella, quæ cecidit, amariſſimum. n. ſal, & abſinthium eſt concionator hæreticus, hæreſis amarore aquas, id eſt, populos inficiens.

Apoc. 8.

Hæretici abſinthio amariores.

Amara herba eſt Abſinthium, ſed tamẽ viſum acuere dicitur, eundem in modum hæreſes amariſſimæ ſunt, ſed doctorum catholicorum viſum acuunt. Harum enim occaſione, diligẽntius ſcripturas, Patrumque libros euoluunt, maioremque ſcientiam comparant. hinc illud D. Iſidori libro primo de ſummo bono, capite 19. Hæreticorum occaſione propagati ſunt doctores in fide, & per acumina hæreſum Eccleſiæ magiſtri creuerunt, &c Adde illud Auguſtini ſermone 98. de tempore: Si doctrina (inquit) Eccleſiaſtica nullis extrinſecus hæreticorum dogmatum aſſertionibus cingeretur, non poterat tàm clara, & tàm examinata videri fides noſtra. Sed idcircò doctrinam Catholicam contradicentium obſidet impugnatio, vt fides noſtra non torpeſcat otio, ſed multis exercitationibus elimetur, &c. & Pſalm. 106. Propoſitum (ait) eſt nobis, ex hæreticis inquiſitionis ſtudium, &c.

Hæreſes inſtar abſinthij viſum acuunt. D. Iſidor. D. Aug.

Sal quod euaneſcit, vt ſupra diximus, ſal dicitur infatuatum. etenim fatuus eſt doctor, qui euaneſcit. Fatuus, qui mari iterum ſe admiſcet, qui inani gloriæ laborem ſuum dedicat, millies fatuus, qui hæreſeon laqueis ſeſe irretit. Infatuatis hæreticis congruit illud Pauli ad Rom. 1. *Euanuerint in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt, &c.* & illud Prouerb. 16. *Doctrina ſtultorum fatuitas, &c* Expende recta trutina omnium hæreticorum dogmata, meram reperies fatuitatem.

Fatuum eſt ſal quod euaneſcit.

Ad Rom. 1.

Prou. 16.

Denique vt eſt in carmine. *Omnis menſa malè ponitur abſque ſale*, ita omnis populus habet malè, abſque apoſtolico ſale, i. abſque ſacerdotibus ſapientibus, & non euaneſcentibus, prudentibus, & non infatuatis. Sacerdos doctus, ac probus, inſtar ſalis populo diuinum quendam virtutis ſaporem impertit, laxa reſtringit, noxios animi humores exſiccat & ſuaui quadam mordacitate à putredine vitiorum mentes liberat. Lege quæſo Magni Gregorij homiliam 17. in Euangelia, in qua de officio ſalis, & ſacerdotis, vt ſolet, præclarè ſcribit: Petra (inquit) ſalis ſacerdos debet eſſe in populis. Curare nanque ſacerdotem neceſſe eſt, quæ ſingulis dicat, vnumquenq; qualiter admoneat, vt quiſquis ſacerdoti iungitur, quaſi ex ſalis tactu æternæ vitæ ſapore condiatur, &c. Item: Quiſquis ad nos iungitur, ex linguæ noſtræ ſale condiatur. Cùm coniugatum videmus admonẽdus eſt, vt ſic exerceat curam ſæculi, nè poſtponat amorem Dei, ſic placeat voluntati coniugis, vt non diſpliceat conditori, Cùm clericum videmus, admonendus quatenus ſic viuat, vt exemplum vitæ ſæcularibus prębeat, nè ſi quid in illo iuſtè reprehenditur, ex eius vitio ipſa religionis noſtræ æſtimatio grauetur. Cùm monachum videmus, admonẽdus eſt, vt reuerentiam habitus ſui in actu, in locutione, in cogitatione ſua, ſemper circunſpiciat, vt ea quæ mundi ſunt perfectè deſerat, & quod oſtendit humanis oculis habitu, hoc ante Dei oculos moribus prætendat. iſte itaque iam ſanctus eſt; admoneatur vt creſcat. Ille verò qui adhuc

Neceſſarius doctor in populo.

D. Greg.

Probus doctor & ſacerdos inſtar ſalis omnes condit diuinis admonitionibus.

Iniquus eſt, admoneatur, vt ſe corrigat. A Quatenus quiſquis ſe ad ſacerdotem iūxerit, ſale ſermonis illius conditus recedat. Sic Gregorius.

Paſtor cæteris ita proſit ut ſibi non deſit.

Illud tamen habet ſal fugiendum, quod vt ſaporem rebus alijs tribuat, ipſe liqueſcit, ac perit, id quod doctori cauendum eſt maximè. Sic enim condire alios debet, vt non diffluat ipſe, aut pereat; quin potius gratiam, & gloriam in dies vberiorem comparet. Conqueritur ſpōſa Cantic. 1. quod poſita in vineis cuſtos, B vineam ſuam non cuſtodierit. Hoc pacto ſit, & doctori euenit, qui dum aliorum gerit curam ſeipſum minimè curat, dum vineam alienam colit, ſuam deſerit. De membris ſuis infirmantibus (ait Gregorius homilia 17. citata) Eccleſia dicit: *Poſuerunt me cuſtodem in vineis, vineam meam non cuſtodiui.* Vineæ quippè, noſtræ actiones ſunt, quas vſu quotidiani laboris excolimus. Sed cuſtodes in vineis poſiti, noſtram vineam minimè cuſtodimus, C quia dum extraneis actionibus implicamur, miniſterium actionis noſtræ negligimus, &c. eodem loco ſacerdotes huiuſmodi cum aqua baptiſmatis cōfert, quæ hominum peccata pereūdo expiat. poſtquam .n. ſacramentum celebratur, abſorpta perit. Cui (inquit ille) ſimiles dixerim ſacerdotes malos, niſi aquæ baptiſmatis, quæ peccata baptizatorum diluēs illos ad regnū cœleſte mittit; & ipſa poſtea in cloacas deſcendit? &c.

Cant. 1.

D. Greg.

Paſtoris miſericordia liqueſcente ſale indicatur

Sed alio ſenſu, hac etiam in re, ſali ſimilis eſt charitate exardeſcens paſtor. D Nam quemadmodum ſal, vt condiat liqueſcit, ſic paſtor miſericordia liqueſcit vt proximo ſuccurrat. Cùm liqueſcit ſal tunc ſaporem cibis præbet, cùm charitate liqueſcit paſtor, vel doctor, tunc doctrinam, eleemoſynam, conſilium, uel quoduis aliud beneficium populo elargitur. Samaritanus ille qui in hominem incidit à latronibus ſpoliatum, ac cæ- E ſum (vt Lucas ait capite 10.) *miſericordia motus*, et liquefactus *appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum, & vinum, &c.* Samaritanus cuſtodem ſignificat à verbo Hebræo, שמר, Samar, ideſt, cuſtodire. Cùm igitur paſtor ouium cuſtos, cùm concionator, & confeſſarius liqueſiunt, ideſt, charitate mouentur, ad ouium vulnera alliganda euigilant, ac feſtinant. vinum infundunt, & oleum, vel increpant ſi opus eſt; vel indulgent, & blandiuntur ſi hanc medicinam vulnus flagitat. At Sacerdos, & Leuita, qui miſericordia, & charitate nō ſunt liquefacti, ſemiuiuum hoīem viderunt, ſed præterierunt. O ferrea pectora? liqueſcat ſal vt condiat; liqueſcant viſcera, vt proximo opem ferant. *Omnis pontifex* (ait Pau. ad Heb. 5.) *ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in ijs quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis. Qui condolere poſſit, ijs qui ignorant, & errant, &c.* Vides in paſtore miſericordiæ viſcera requiri? Vides ſalem liquefactum? *Qui condolere* (inquit) *poſſit ijs qui ignorant, & errant.* Et de Chriſto ſummo paſtore cap. 4. *Non habemus* (ait) *pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, &c.* De ſeipſo 2. Corinth. 11. *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror? &c.*

Luc. 10.

Paſtoris charitas & miſericordia,

Ad Hebr. 5.

Ad Hebr. 4.

2. Cor. 11.

Præterea detrimentum patitur ſal, & perit, ut ſuo fungatur munere. Vos eſtis ſal terræ: O paſtores: *Bonus paſtor animam ideſt, vitam ſuam, dat pro ouibus ſuis.* inſtar ſalis perit corpore, ne ouium pereant animi. Pretioſum detrimentum, & lucro plena iactura eſt, quam propterea incurrit paſtor, vt ſuccurrat ouibus. Audi bonum paſtorem: *Aut dimitte eis hanc noxam* (ait Moſes Exod. 32.) *aut dele me de libro tuo, &c.* Audi Apoſtolum ad Roman. 9. *Optabam anathema eſſe pro fratribus meis.* & 2. ad Corint. 12. *Ego libentiſſime impendam, et ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris.* hoc eſt non mea tantum uobis largiar, ſed uitam etiam ipſam pro animabus ueſtris profundam.

Bonus paſtor pro ouib. etiā uitā donat.

Exo. 32.

Ad Rom. 9.

2. Cor. 12.

CAPVT XVI.

Morale. De ſermone Domini in monte.

SEcunda ſimilitudo à luce petita eſt. *Vos* (inquit Dominus) *eſtis lux mundi*: non

Digitized by Google

Apoſtolatus totius mundi nō ſolius Iudææ. *Ad Rom. 1*

non Iudææ ſolius, ſed orbis totius, vt ſupra diximus. *Accepimus gratiam, & apoſtolatum* (ait Paulus ad Rom. 1.) *ad obediendum fidei in omnibus gentibus*, hoc eſt, vt fidei Chriſti obediatur ab omnib. nationib. non à Iudæis tantummodo. Lux mundi Sol omnib. lucet; ſic paſtor, concionator & confeſſarius abſque perſonarum acceptione omnes illuminet. Idē Apoſtolus eodem loco: *Græcis* (ait) *ac barbaris, ſapientibus, & inſipientibus debitor ſum.* Iſa. 60. *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui, &c.* Chryſ. hom. 2. ad Rom. Quod (inquit) in Sole, ac Luna, in terra, ac mari, cæteriſque Deus fecit; non diuitibus quidem ac ſapientib. plus partiēs, maioremque copiam faciens, minorem autem pauperib. ſed æqualem omnib. vſum fructum proponens; id & in ipſa Euangelij prędicatione fecit. Idque tantò etiam magis, quantò ea reb. illis magis eſt neceſſaria. Quapropter & Paulus aſſiduè ait: *Omnibus gentibus, &c.*

Doctrina ſine perſonarum acceptione. *Ad Rom. 1.* *Iſa. 60.* *D. Chryſ.*

Lux ſolis duo habet inter alia; lucet, & ardet. Hoc probi eſt doctoris lucere, & ardere, vt D. Bern. in ſerm. de natiuit. Baptiſtæ docet. Lucere tātū (ait) eſt vanū, ardere tantùm eſt parum, lucere, & ardere perfectum, &c. Lucet tantùm is, qui docet tantum; ardet ſolùm is, qui nō docet, attamen charitate flagrat, lucet & ardet, qui doctrina, & charitate præſtat. Is Eccleſiæ ornamento eſt magno, quæ Apoc. 12. mulier ardente Sole amicta dicitur, atque ornata. Huiuſmodi. n. ardentes, luceteſque doctores, veluti ſolares radij Eccleſiam valde ornant, & vt bombycinæ aureæque veſtes amiciunt. Non ardet Luna, ardet Sol, neminem illa inflammat, hic quos illuminat ſimul incendit. Non ardet doctor frigidus, charitatis, zelique carens flammis; ardet is q diuini amoris igne flagrat. Luna ille eſt, hic vt Sol ardet, & inflammat, cordaque hominum veluti ceram liquefacit in lacrymas, & gemitus. Id quod à doctore flagitat D. Hier. in epiſt. ad Nepotianum: Docente (inquit) te in Eccleſia, non clamor populi, ſed gemitus ſuſcitetur. Lachrymæ auditorum laudes tuæ ſint, &c.

Doctor non luceat ſolū, ſed etiā ardeat. *D. Bern.* *Apoc. 12.*

Lucem habet verbi perfectus concionator, ardorem zeli. Verbi (inq̄) lucem habet ex fontibus lucis, i. diuinis ſcripturis ſanctiſque Patribus hauſtam, iuxtà illud D. Hieronymi ad Nepotianum: Diuinas ſcripturas ſæpius lege, imò numquam de manibus tuis ſacra lectio deponatur, diſce quod doceas, &c. Item: Nolo te declamatorem, & rabulam, garrulumq. ſine ratione; ſed myſteriorum peritum & ſacramentorum Dei tui eruditiſſimum, etc. Zelum verò habet ex fontib. ſaluatoris tractum. Cùm. n. quæ Chriſtus ꝑ ſeruandis hominib. pertulit, in terras Dei aduentum, labores, opprobria, crucem, B mortem animo contemplatur, zelo flagrat, nihilque durum adeò, ac difficile arbitratur, quod pro ſeruando, vel vnico æthiope libenter non ſubeat. Præclaræ virginis D. Catharinæ Senenſis præclarum eſt dictum: *Siquis videre poſſet pulchritudinem vnius animæ, centies in die pro illius ſalute ſubiret mortem, &c.* Pſ. 68. *Zelus domus tuæ comedit me*, ait Pſalmograph⁹. Etenim doctorē ſanctum zelus comedit domus Dei Comedit, inquam, in eo, atq. extinguit vitæ, quietis, cibi, potuſq. deſiderium, ita C vt veluti ſui oblitus, pro animarum ſalute nullum periculum ſubterfugiat. *Dura*, dicit Canticorū 8. *Sicut infernus æmulatio*, ideſt, zelus, vt Sept. Interp. vertūt. Quid non machinetur infernus, vt animā hominis perdat? Sicut infernus, i. dæmones (vſurpetur continens pro contentis) nihil non machinantur, vt homines in æterna tormenta præcipitent, ſic zelo prædici doctores, & paſtores nihil non moliunt, vt eoſdem in cæleſtia præmia euehant. D Chryſ. 1. Cor. hom. 21. à ſacerdote militis exigit robur, agricolę diligētiam & paſtoris vigilantiam. Militis (inquit Chryſ.) fortitudinem exhibere oportet ſacerdotem, & agricolæ diligentiam, & paſtoris curam; & cum ijs omnibus, nihil ſupra neceſſitatem quęrere, & cęt. At verò quiſnam hęc pręſtabit, qui Dei ardenti zelo careat?

Lachrymæ auditorum laus concionatorum. *D. Hier.* *Studiū ſcripturarum.* *Zelus boni concionatoris.* *D. Catharina Sen.* *Animæ pulchritudo.* *Zelus animarum.*

Nemo vnquam vendidit lucē; gratis enim datur cunctis mortalibus. Neque E venditur, neque emitur Euangelij lux; gratis lucet. *Gratis* (ait Dominus Matth. 10.) *accepiſtis, gratis date*. Stipendia tamen non tolluntur, quęque ad victum ſunt opus. *Quis militat* (ait Paulus 1. ad Corinth. 9.) *ſuis ſtipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat? & cæt.* Obſerua quod Chryſoſtomus in eundē locum ſcribēs obſeruauit. Neceſſarium (inquit) quęrit Paulus tantum, non ſu-

Gratis Euangelij diffunditur lux. *Matt. 10.* *1. Cor. 9.*

per ſuum. Non enim dixit: Quis militat A & non diteſcit? ſed: *Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam?* Neque dixit: Quis plantat vineam, & non colligit aurum? aut totum fructum vindemiat? ſed: *De fructu eius non edit?* Neque dixit: Quis paſcit gregem, & non vendit agnos? ſed: *Et de lacte gregis non manducat?* rectè quidem non de agnis, ſed de lacte locutus eſt, vt oſtenderet, paruo lucro magiſtrum contentum eſſe oportere, & ſolo victu neceſſario. Hęc Chryſoſt. Idem innuunt verba ſequentia; *Non* B *alligabit os boui trituranti.* Triturat bos ore minimè alligato ſed cibi parum carptim ſumit. Sic euangelicum bouem multò plus laboris, quàm cibi decet ſumere.

D.Chryſ.

Doctor non ſuperflua, ſed neceſſaria quærat. 1.Cor.9.

Congruunt etiam doctoribus Apoſtolos imitantibus, alia quæ in luce reperiũtur. Lux mundi, celſo ex loco fulget; doctor celſa ex vita ſplendeat. Lux omnibus ſe impertit, doctor omnes, quos valet, illuminet. Lux in medijs ſordib. non ſordeſcit, doctor in medijs mundi ſordi C bus non inquinetur. Lux viam oſtendit; rerum colores, ac diſcrimina patefacit; delectat ægros, fæcundat agros, à ſomno excitat, volucres ad cãtum prouocat, immanes beſtias in latibula fugat. Eadem in doctore inuenies apoſtolico. Lõgum eſſet omnia fuſius perſequi. Ad illa Dñi verba veniamus: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, et glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt.*

Doctor cum luce confertur.

Duplicem poſtulat lucem Dominus à D doctore euangelico, lucem verbi, lucem quoque operum. Fulgent.n. bona opera & quidem pluſquam verba. *Sint* (ait Lucæ 12.) *lucernæ ardẽtes in manibus veſtris, &c.* ardentes lucernas in manibus gerit, qui bonis operibus fulget. eſt autem operum fulgor doctori, paſtoriq; maximè neceſſarius; nè ſi hic deſit ſplendor, obſcura opera fulgentibus verbis tenebras offundant. D. Hier. ad Nepotianum epiſtol. 2. Non confundant (inquit) opera tua ſer E monem tuum. Nè cùm in Eccleſia loqueris, tacitus quilibet reſpondeat: Cur ergo hæc quæ dicis ipſe non facis? Delicatus magiſter eſt, qui pleno ventre de ieiunijs diſputat. Accuſare auaritiam & latro poteſt. ſacerdotis Chriſti, os, mẽs, manuſque concordent, &c. Quemadmodũ in muſica inter ſe voces, & cum vocibus muſica inſtrumenta pulſantium manus, neceſſe eſt congruere; ita in concionatore vocem cum mente, atque manu concionatoris oportet concordare. D.Greg. in fine expoſitionis c.28. Iob. Lex (inqt) eſt prædicatoribus poſita, vt impleãt, quod loquendo ſuadere feſtinant. Nã loquendi autoritas perditur, quando vox opere non adiuuatur. Illa vox cor audientis penetrat, quæ hoc quod ſonuerit, opere cõſeruat, &c. Huc illud ſpectat Theodorici Regis, ſiue Caſſiodori libr.5. Variarum, epiſtola ad Capuanum. Age (inquit) nè tibi tua obijciatur oratio. Quia pondus eſt pudoris grauiſſimi, propria voce conuinci. Et lib.11. in edicto per prouincias Non poteſt auctorem habere ſermo, qui non iuuatur exemplo. Dum iniquum ſit bona præcipere, & talia non feciſſe, &c. Exemplum præbuit huiuſce rei Diogenes Philoſophus. Vt.n. ait Laert. libr.6. Diogeni de non iraſcendo accuratè diſſerenti, proteruus quidam adoleſcens, veluti periculum faciens, an re præſtaret ea, quæ docebat, inſpuit in faciem. Tulit hoc leniter, & reſpondit; Nõ iraſcor, ſed dubito tamen an iraſci oporteat, &c.

Duplex lux verbi, & operum, atque exempli. Luc. 12.

D.Hier.

Doctoris vita & exemplum.

Caſſiodor.

Diogen.

Sacerdotes tui (dicitur Pſalm. 131.) *induant iuſtitiam.* O indumentum ornatiſſimum? O veſtem omnib. ſericis, aureiſq; veſtib. pretioſiorem? Iuſtitia, virtus, ſanctitas, ſacerdotis, doctoriſq. amictus eſt. At non eſt ſatis. Recordare ex veſtibus antiqui ſacerdotis ſuſpenſa ſonuiſſe aurea tintinnabula. Exod. 28. Ex præclara .n. iuſtitię veſte, neceſſe eſt diuinam ſonare doctrinam. Sic hunc typum nobis explicat Magnus Gregorius 2. par. paſtor. ca. 4. his verbis: Veſtimenta ſacerdotis, quid aliud quàm recta opera debemus accipere, propheta atteſtante, qui ait: *Sacerdotes tui induant iuſtitiam?* Veſtimentis itaque illius tintinnabula inhærent, vt vitæ viam, cum linguæ ſonitu, ipſa quoque bona opera clament ſacerdotis, & cæter. idem pater ſapientiſſimus doctores argẽteas columnas eſſe ait. Fulciunt.n. Eccleſiam, tùm iuſtitiæ robore, ac rectitudine, tùm argentea, ſonanteque doctrina. Cantic. 3. *Columnas eius.* id eſt, Eccleſiæ, *fecit Chriſtus argenteas.* Quia (ait Gregorius) Eccleſiæ prædicatores dedit. Qui vt eam exemplis ſuſtentarent, magna iuſtitiæ rectitudine roborauit, & vt prædicationibus erudirent, nitore eloquij, quaſi ſplendore argenti decorauit, & cæt. Luceat igitur luce verbi paſtor, luceat quoque

Pſal. 131.

Non ſatis eſt doctori virtus, neceſſaria quoque doctrina. Exo. 28.

D.Greg.

Cant. 3.

que

que luce operum, & exempli.

Lucebant Phariſęi verbo, ſed operum carebant luce. Phariſæorum iuſtitiam oportet tranſcendere, vt illam tranſcendamus, vtraque lux opus eſt. *Paſtoris exẽplum.* Niſi. n. abundauerit iuſtitia noſtra pluſquam Scribarum, & Phariſæorum; nõ intrabimus in regnum cælorum, ait Dominus. Illi dicunt & non faciunt, Chriſtianus doctor & dicat, & faciat. Verbo doceat; addat in ſemetipſo exemplum. Solent qui docent exemplis, rem de qua diſputant explicare. Optimum exemplum eſt, quod in docente cernitur. *Plato.* Difficile eſt (ait Plato in dialogo de Regno) abſque exemplis res magnas dilucidè oſtendere. &c. Maxima res virtus eſt, exemplis lucidè oſtenditur, & hominum animis imprimitũ. Subditorum. n. quidam typus, principis eſt exemplum, & paſtoris. Ad Phil. 3. *Obſeruate* (ait Paulus) *eos, qui ita ambulant ſicut habetis formam noſtram.* græce, τύπον, i. typum noſtrum. *D. Chryſ.* Quo loco D. Chryſoſtom. docet Apoſtolorum vitam typum fuiſſe noſtrum, doctorumque vitam ſimiliter typum eſſe oportere. Exemplar (inquit) erant Apoſtoli, imaginem quandam primarij exemplaris ſeruantes. Cogitate q̃ exacta vita illis fuerit, vt archetypũ, & exemplum, viuaſque leges alijs exhiberent. Quod. n. literæ referebant, illud re ipſa omnibus conſpicuum faciebant. hæc de Apoſtolis. Deinde addit: Ea demum eſt optima doctrina; ita diſcipulus induci ac perſuaderi poterit. ſi. n. doctor verbis quidem doceat, operib. verò contraria fecerit; nondum doctor erit. Nam iſtuc & diſcipulo facilè præſtitu fuerit, nempe verbis philoſophari. ſed opus eſt admonitione, & inductione, quæ fit ex operibus. Illa quippè & doctorem venerabilem facit, & diſcipulum obſequentẽ. *D. Chryſoſt.* Sic Chryſ. Et in ſermone de eo, qui incidit in latrones in fine tom. 2. qui tamen Chryſoſtomi eſſe non videtur. Sit (inquit) rectoris Eccleſiæ doctrina duplex, vt verbis facta conueniant, actus doctrinæ reſpondeant. In nullo ſit minor, qui cunctis eſt potior, &c. *Doctrina ſit duplex.* Simplex doctrina illa eſt, quæ exemplo caret; duplex eſt; quæ cum exemplo, & operibus coniungitur. In opere tabernaculi vſus eſt byſſi retortæ, hoc eſt duplicatæ, ſiue duplicis, coccus quoque adhibetur ſed bis tinctus *Exo. 36.* Ex. 36. & alijs locis. ſimilem in modum

A ad vſum Eccleſię, quę diuinum eſt tabernaculum, non ſimplex doctrina, ſed duplicata, non ſemel tinctus tantummodo literis doctor, ſed bis tinctus, tùm literis tùm virtute imbutus, adhiberi debet.

Attende operum, & exempli ſcopum *Luceat* (inquit Dñs) *lux veſtra coram hominibus*, non vt glorificent vos; ſed, *vt glorificent Patrem veſtrum qui in cælis eſt.* hic noſtrę lucis ſcopus, non eò dirigatur vt nomen noſtrum, ſed ut diuinum illuſtre fiat, iux- *Scopus vitæ Sanctæ, & doctrinæ, nõ noſtra laus, ſed Dei.*

B ta illud Pſalm. 113. *Non nobis Domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.* *Pſal. 113.* *Cauete* (ait Dominus Mar. 8.) *à fermento Phariſæorum.* *Mar. 8.* Vis Phariſæorum uidere fermentum? Matt. 23. *Omnia opera ſua faciunt, vt videantur ab hominibus.* hoc multi ſunt infecti. A magno Alexandro, narrat Plutarchus in fine libri de profectu morum, nuntiũ ſumma lætitia geſtientem, dexteraq; protenſa accurrentem, his uerbis exceptũ: quid mihi uir bone nuntiabis aliud, quam Ho- *Plutarch.* *Alexander homerum reuiuiſcere cupit, vt ſua celebret facinora.*

C merum reuixiſſe? Nihil uidelicet (ut ait idem autor) ſibi deeſſe his uerbis conteſtatus eſt, quàm famam inſignẽ apud poſteros. Hoc. n. unum cupiebat, Homerũ poetarum principem in vitam reuocari, ut res quas geſſerat principe carmine celebratæ, homericoque penicillo depictæ ab omnibus hominibus cognoſcerentur. Scilicet, fermento feruebant Alexandri uiſcera. Demus ueniam homini ethnico O uir Chriſtiane ab hoc fermento caue.

D Adumbrat autem fermentum ſuperbiã, inanemque gloriam. Quemadmodum fermentum maſſam inflat; ſic ſuperbia, inaniſque gloria inflat hominem. Proptereà Philo putat ab altari repulſum. *Philo.* In libro de offerentibus uictimas ſic ait: Iubet legiſlator omnem oblationem ſine fermento fieri, propter tumiditatẽ q̃ efficit. Figurato pręcepto: nè quis elatus ad altare accedat, tumidus faſtu, & arrogantia, &c. Pręterea quemadmodum fer- *Fermentum ſuperbiam, & inanem gloriam indicat.*

E mentum (ut ait Apoſtolus) maſſam, ſic inanis gloria, opus etſi præclarum corrumpit. Saul 1. Regum 15. poſt uictos Amalecitas fornicem triumphalem ſibi erexiſſe dicitur. *1. Reg. 15.* Similem in modum, ait Gregorius in commentarijs 1. lib. Reg. arrogantem doctorẽ, & inani gloria inflatum, poſt uicta ſuis concionib. aliqua auditorum uitia, ueluti fornicem triumphalem ſibi erigere, dum ſuperbit. *Arrogans doctor fornicẽ triumphalẽ ſibi erigit.* Arrogantes (inquit) doctores dum magna di-

 cunt,

D. Greg.

cunt, ſe in ſublime eſtimationis erigunt, & quales ſe intus aſpiciunt, per iactantiam, & oſtentatione, foris innoteſcunt. Cùmque & illud quòd per ſe alij proficiunt, ad fauorē propriæ laudis trahunt, quid aliud videntur agere, niſi alienæ victoriæ ſignum, inſigni titulo demonſtrare? &c.

Pſal. 105.

Appetitus inanis gloria vitulus cornupeta fœnum comedens.

Rich. Vict.

In eos qui vanam ſectantur gloriam illud quadrat Pſal. 105. *Mutauerunt gloriam ſuam, in ſimilitudinem vituli comedentis fænū.* Mutant.n. gloriam veram, ac cœleſtem, gloriam quoque Dei, ad quam ſua opera dirigere debuerunt in vitulum, qui fœno paſcitur, hoc eſt, vt Richardus Victorin. moraliter interpretatur, in appetitū inanis gloriæ, & popularis auræ, quæ fænum eſt, quod hodie viget, cras in clibanum mittitur. Vitulus, ſiue potius taurus cornupeta eſt inanis appetitus gloriæ. *Cornupetit ille, cauete.* Petit (inquam) cornu & alios, & illum à quo paſcitur. Richardus lib. 1. de eruditione interni hominis parte 1. cap. 4. Cum (inquit) ſcriptum ſit Iſaię 40. *Omnis caro fænum, & omnis gloria eius quaſi flos agri.* Quid aliud erit vitulus fænum comedēs, niſi humani fauoris appetitus, carnalem, & temporalem gloriā ambiens? &c. Fœno paſcitur popularis auræ captator, ſiue potius aere, & aura. At ſolidam qui quærit gloriam, is diuinis, ac cæleſtibus fruitur paſcuis. Fugiendo gloria quæritur. Si vanam, atque inanem fugiamus; ſolidam, ac veram conſequemur.

Iſa. 40.

Eccleſia doctores publicum habent munus, latere non poſſunt.

Seneca.

Ait præterea Dominus publicum eſſe Apoſtolorum doctorumque munus, nec poſſe latere. *Non poteſt* (inquit) *ciuitas abſcondi ſupra montem poſita.* Non poteſt abſcondi qui Reip. præeſt pontifex, concionator, aut paſtor, ante hominum oculos neceſſe eſt verſetur. Quid agat, quid loquatur, quid exempli prębeat diligenter attendat. Neque.n. latere poteſt lux mundi. Huc ſpectat illud Philoſophi Senecę libro de Clementia c. 8. ad Imperatorē: Tibi non magis quàm Soli, latere contingit, multa contra te lux eſt. Omnium in illam conuerſi oculi ſunt. Itē: Nullis magis cauendum eſt, qualem famam hēant, quàm qui qualemcunque meruerint, magnam habituri ſunt, &c. Illud quoq; Satyrici huc attinet.

Iuuenalis.

Omne animi vitium tantò conſpectius in ſe,
Crimen habet, quantò qui peccat maior habetur,

Caſſiod.

& illud Caſſiodori lib. 3. Variarum, in epiſtola Theodorici Regis ad Argolicum Nō patit claritas illa (.ſ. Præfecti vrbis) committere, quod poſſit nobilis turba neſcire. Locatus in medium, ad ſe cunctorum trahit aſpectū, & totius vitæ iudicium, promulgat fama populorum. Item lib. 11. in epiſt. ad Ioannem Cancellarium: Latere non poteſt, quod inter cancellos egeris, tenes quippe lucidas fores clauſtra patentia, feneſtratas ianuas. Et quamuis ſtudioſè claudas, neceſſe eſt vt te cunctis aperias. Vndique conſpiceris, q in illa claritate verſaris, &c. Et libr. 6. in formula Rectoris prouinciæ: Fama erūt noſtri temporis, tui mores etc. Quamobrem ſic conſulit: Eſto vitæ continens, vt poſſis in alios eſſe iudex. Prima æquitas eſt à ſe præſules inchoare, vt debeant criminoſi metuere, quem nequeunt ſimilē reperire. Nullas enim in ſe culpas timet reus quas in ſe habere perſpexerit cognitorem. O quale eſt, liberum tribunal ibi inſidere, &c. Addam illud quoque Claudiani in Panegyr. in 4. conſul. Honorij:

Prima æquitas præſules à ſe inchoare.

Claud.

Hoc te præterea crebro ſermone monebo.
Vt te totius medio telluris in orbe,
Viuere cognoſcas. Cunctis tua gentibus eſſe
Facta palam, nec poſſe dari regalibus vnquam,
Secretum vitijs. Nam lux altiſſima fati,
Occultum nihil eſſe ſinit, latebraſque per omnes,
Intrat, &c.

Non tacebo illud Plutarchi in Politicis. Vitam (inquit) ſibi quiſque, & mores excolere debet quò prorſus omni nota, vituperationeque careat. Quando præſertim eorum, qui Reipub. præſunt, non modo ſingula verba nec res tantum publicitùs geſtæ animaduerti notarique ſolent, ſed victus quoque, ioci ſimul, & ſeria quæque, domus, ipſa familia, vxor, cubile, curioſius inquiruntur, &c.

Addit Dñs, lucernam accendi, non quidem vt ſub modio, ſed vt ſuper candelabrum ponatur. bene ſuper candelabrum ponitur lucerna ardens, & lucens, malè lucerna, quæ vel ardore, vel luce caret. Lucis & ardoris merita, gradus ſunt per quos ad candelabrum, i. Eccleſiæ dignitates aſcenditur. Qui digniſſimus eſt is cæteris præferatur, qui indignus eſt repulſam ferat. Nemo lucernam extinctā candelabro vt luceat, imponit, ſi mentis eſt compos, lateat hæc ſub modio. Lucernam ardentem, fulgentemq;, cādelabrū flagitat.

flagitat. At quale candelabrum? Nempe aureum. Aureis enim candelabris Eccleſiæ ſignificantur Apocal. 1. *Ambulat* (inquit) ſcilicet Chriſtus, *in medio ſeptem candelabrorum aureorum*; ideſt, ſeptem Eccleſiarum, ad quas Ioannes ſcribit. Quale candelabrum eſt, talis ſit lucerna; aurea nimirum, non ferrea, aut ænea. Aureum erat tabernaculi antiqui cãdelabrum, aureas quoq; non ferreas habuit lucernas. Exo. 37. *Fecit & lucernas ſeptem cum emunctorijs ſuis, & vaſa vbi ea, quæ emuncta ſunt extinguãtur, de auro mundiſſimo. &c.* Aureum eſt candelabrum Eccleſia, aureos poſtulat miniſtros, aureos Epiſcopos, aureos paſtores, aureos quoque concionatores, quas ſuper candelabrum non amicitia, aut conſanguinitas, ſed merita collocent.

Meritis donanda dignitates. *Caſſiodor.*

Epiſcopi, Abbatis, Priorisq; dignitatẽ habeat ille, qui prior eſt meritis. Ex meritis ſumat, & nomen, & dignitatem. Lege quæ de prophana Quæſtoris dignitate Rex Athalaricus ad Felicem ſcribit, lib. 8. Variarum Caſſiodori; Aptamus (inqt) munera nomini, & meritis tuis. Itẽ, ſicut conſcientia læta eſt, quæ prouehitur meritis, ita ſub reatu iacet, qui ſe imparem cognoſcit muneribus conſecutis. &c. Addit: ſumpſiſti nomen ex meritis cuſtodi, vt ſemper læteris veritate vocabuli. Nam cum omnis appellatio ad declarãdas res videatur impoſita, nimis abſurdum eſt, portare nomen alienum, & aliud dici, q̃ poſſit in moribus inueniri. &c. Quid quæſo de ſacra dignitate dicemus, ſi de prophana hæc dicta ſunt? Dicamus idem: Sumant Epiſcopus, Abbas, Prior, Rector, cæterique ſimiles, nomina hæc ex meritis, ideſt, ex luce, & ardore. Lucem, ardoremque cuſtodiant, & exerceant, vt ſemper veritate vocabulorũ lætentur, Ne aliena portent nomina, dum aliena occupant loca, neque in morib. inuenitur; quod nomina pollicentur. Adijce id, quod idem Caſſiodorus ait libr. 11. in epiſtola ad Ioannem Cancellar. Vituperabile eſt inferiorem erigere, niſi meritis alios videatur excellere. &c. Et illud, quod in formula conſularitatis ſcripſit: Nomen (ait) tuum actionibus proba. Cõſule feſſis, & tunc vere diceris conſularis. &c. Paſtor quoque nomen ſuũ actionibus probet. Paſcat oues vberrimis in paſcuis Chriſti, & tunc veriſſime paſtor appellabitur, vocabulum paſtoris nulla ſorde maculans, ſeruanſque dignitatẽ nominis exercitatione virtutis.

Quod nomina, ſignificant praſint præſules. *Caſſiodor.* *Nominum menſuram impleant paſtores.*

Meminerint paſtores in celſo loco ſe eſſe collocatos, vt ciuitates ſuper mõtem, vt lucernas ſuper candelabra aurea. *Non poteſt* (ait Dominus) *ciuitas abſcondi ſupra montem poſita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum. &c.*

In loco celſi cãdelabri nõ ſuperbiat paſtor, ſed timeat, ac vigilet. *D. Auguſt.* *D. Ambroſ.*

Loci celſitudo nõ ſuperbiam, quin potius periculi conſiderationem, humilitatem, vigilantiamq; pariat. Auguſtinum audiant Pſal. 126. Quomodo (inquit) vinitori altior fit locus ad cuſtodiendam vineam, ſic & Epiſcopis altior locus factus eſt. Et de ipſo alto loco periculoſa rõ redditur, niſi eo corde ſtemus hic, vt humilitate ſub pedibus veſtris ſimus, & pro vobis oremus. &c. Ambroſius ſerm. 83. Ruina quæ de alto eſt, grauiori caſu paſtor colliditur. &c. Cernis paſtoris periculũ, vides qua humilitate in celſo loco ſe debeat ſub pedibus ſubditorum proſternere? Hæc vero celſitudo eſt, aliorum pedibus ſubijci, iuxta illud Caſſiodori in lib. de anima; Nimia magnitudo eſt ſuam intelligere paruitatem. &c. Cerne iam vigilantiam. Paſtor ſpeculator eſt, ideo in edito ponitur loco, non vt ſuperbiat, ſed vt vigilet, vt ſpeculetur, populumq; cuſtodiat diligenter. Auguſtinus eodem Pſal. Ideo (ait) altior locus poſitus eſt Epiſcopis, vt ipſi ſuperintendant, & tanquã cuſtodiant populum. Nam & græce quod dicitur Epiſcopus, hoc latinè ſuper intẽtor interpretatur, quia ſuperintendit, quia deſuper videt. &c. Et lib. 19. de ciuitate Dei cap. 19. Nomen (inquit) Epiſcopi eſt nomen operis, non honoris, ἐπισκοπεῖν, ſi velimus, latine ſuper intendere poſſumus dicere. Vt intelligat non eſſe Epiſcopum, qui præeſſe dilexerit, non prodeſſe. &c. Itaque celſus locus candelabri, periculi admoneat, humilitatis, atque vigilantiæ.

Paſtor ſpeculator eſt vigilans. *D. Auguſt.*

Paſtor non ſit idolum. Zachar. 11.

Abſit vt paſtor idolum ſit; iuxta illud Zachariæ 11. *O paſtor, & idolum*, Idolum vero erit ſi id vnum quæſierit, vt idoli inſtar ab hominibus colatur, & adoretur. Debetur quidem paſtoribus magnus honor; at humilis honorem propter ouiũ vtilitatem inuitus recipit. Fugere mallet, quam recipere. Fugit Magn. Gregor. fugit Auguſtinus, & alij fugiunt humiles, appetunt indecore non humiles; ne quid dicam amplius. Auguſtinus libr. 19. de

D. Auguſt.

ciuitate

ciuitate cap. 19. Locus ſuperior, ſine quo populus regi non poteſt, indecenter appetitur. &c. Item: otium ſanctum quærit charitas veritatis, negotium iuſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis. Quam ſarcinam ſi nullus imponit, percipiendæ, atq; intuendæ vacandum eſt veritati. &c. In Epiſtol. vero 148. ad Valer. Vis (inquit) mihi facta eſt, merito peccatorum meorum. Nam quid aliud exiſtimem neſcio; ut ſecundus locus gubernaculorum mihi traderetur, qui remum tenere non noueram. &c.

Paſtorē merita eligant, non cupiditas.

D. Ambroſ.

In lib. iuſtitiæ cupiditatem præponderare turpe eſt.

Caſſiodor.

Sacerdotem, atq; doctorem merita eligant, non cupiditas, honoriſque appetitio. Ambroſius lib. 10. Epiſtola 82. Ideo ſacerdotem (ſcilicet Aarō) Deus ipſe elegit, vt non humana cupiditas in eligendo ſacerdote præponderaret, ſed gratia Dei. &c. In libra iuſtitiæ turpe eſt prępōderare cupiditatem; merita uerò pondus maius habere decorum, ut ad uirtutum ſtudia, & ſapientiæ prouocentur corda multorum, iuxta illud Caſſiodori lib. 11. epiſtola de Primiſcrinio; Differri nō patimur merita fidelium, ut ad ſtudia bonorum actuum prouocemus uota cūctorū. Demus igitur quæ iuſta ſunt laboribus, ut prouectu priorū, inuitemus corda ſequentium. &c. Dignitas Eccleſiaſtici nominatur. Quomodo dignitas erit, quæ datur indigno? Indignitatem ſecum fert indignus, non dignitatem. Tūc uere dignitas eſt, cum digniſſimo tribuitur.

Lucerna fumigans vitijs ſub modio contineatur.

D. Bernar.

Meminerint etiam doctores, lucernā ideo ſuper aureum Eccleſiæ candelabrū collocari, ut luceat, non uerò moleſtum præbeat fumum, oculiſq; noxium, ideſt, exemplū uitij alicuius. Pura ſit lucernæ flamma, emungatur antequam in candelabro collocetur. Solis lux fumo caret; careant, & doctores, ac paſtores, q lux mūdi ſunt. Ne ſanctiſſimus Bernardus iterum conqueratur, ut olim in præfatione uitæ D. Malachiæ illis uerbis; Quem mihi oſtendas, uel de illorum numero, qui uidentur dati in lucem gentium, non magis de ſublimi fumantem, quam flāmantem. &c. Fumigans lucerna ſub modio contineatur, flammans ſublimi candelabro imponatur.

Iota vnum, aut vnus apex non prætereat à lege Chriſti quin à nobis fiat.

Non uenit Dominus ſoluere legē, ſed adimplere, ut nos legem non ſoluamus, ſed adimpleamus, etiam minima quæq; Iota unum, aut unus apex nō tranſeat à lege Chriſti, quin à nobis fiat. Non magnas ſolum, ſed paruas etiam maculas, quæ quoquo modo legi aduerſantur fugiamus. *Qui enim ſpernit modica* (ut ait Eccleſiaſt. c. 19.) *paulatim decidet*. Et Magno Gregor. teſte lib. 10. Moral. c. 9. ſi curare parua negligimus, inſenſibiliter ſeducti audenter etiam maiora perpetramus. & cæt. Lege Philoſophum Plutarchum in fine lib. de profectu morum. Vt omittā cætera; refert eo loco illuſtris cuiuſdam uiri hoc dictum; *Non eſſe laborem magis contemptibilem eo, qui ſordes relinquat in unguibus. &c.* Sunt negotia quædam, ſiue etiā otia, quæ totam ſordibus inquinant manum, uidelicet mortiferis criminib. Aliæ ſunt, quæ uelut in unguibus ſordes ſolum relinquunt paruas. i. uenialia peccata. Fugiēdæ ſordes etiam in unguibus paruæ.

Eccleſ. 19.

Parua peccata fugiēda.

10. digiti in manibus, & pedibus quid indicent.

Caſſiodor.

Commonefaciant nos legis Dei ipſæ manus, quibus operamur. Decem. n. habent digitos, ut decem legis mandata cūctis in operibus perficiant. Commonefaciant item pedes ipſi, in quib. decē quoque digiti numerantur, ut ad decem Dei præcepta curſus totius uitæ dirigatur. Obſeruat hoc Caſſiodorus in lib. de aīa. Neque illud (inquit) prætereundum; q pedes noſtri, manuſque, denaria digitorum quantitate formantur. Vt curſus uitæ noſtræ, atque operatio ſacramenta cęleſtis decalogi contineret, ne præter legem Domini, aut cogitare aliquid, aut agere deberemus. &c.

Denique, qui mandata Dei fecerit, & docuerit, hic magnus uocabitur ī regno cælorum, hic lux erit mundi, ſal terrę, ciuitas ſuper montem iuſtitię poſita, lucerna ardens, & lucens in candelabro aureo collocata, lāpas Eccleſiam exornans, & illuminans. Sunt uiri ſancti, qui ſub modio ſe occultant, apparere nolunt, Deo noti, hominibus ignoti traducunt uitam neminem docent, uiuunt in ſilentio. Sūt alij ſuper candelabrum poſiti, apparere uolunt, non ut appareant, ſed ut diuini uerbi fructus pariat. Deo, & hominibus noti exemplo, & uoce in Eccleſia perſonant, ad ſalutemq; animorum toto animo incumbunt. Illos prunis ardentibus, hos uero lampadibus ſimiles eſſe ſcribit Magnus Gregorius hom. 5. in Ezech. in illa uerba: *Aſpectus animalium quaſi carbonum ignis ardentiū, & quaſi aſpectus lampadarū. &c.* Sunt (ait) plerique ſanctorum ita ſimpli-

D. Greger.

A ſimplices, & occulti, ſeſeque in locis minoribus, ſub magno ſilentio contegẽtes, ut vix eorum vita ab alijs poſſit agnoſci. Quid iſti niſi carbones ſunt? (ſcilicet incenſi) qui etſi per feruorem ſpiritus ardorẽ habent, tamen exempli flammam non habent, neque in alienis cordibus tenebras peccatorum vincunt; quia vitã ſuã omnino ſciri refugiunt. Hi autem qui & exempla virtutum prærogant, & lumen boni operis per vitam, & verbum, errantibus demonſtrant, verè lampades appellantur. Carbones ardent quidẽ, ſed eius loci, in quo iacuerint tenebras non expellunt. Lampades quia magno flammarum lumine reſplendent; diffuſas circumquaque tenebras effugant. Hæc ille. Sunt neceſſariæ in Eccleſia huiuſmodi occultæ, ardenteſq; prunæ, ex quibus odoriferum in cælum exhalatur orationis, contemplationiſque thymiama. Sed illam plus iuuant, & exornant argenteæ lampades, hoc eſt, ſonantes toto orbe doctores, atque paſtores, & Eccleſiam exẽpli, verbique fulgore illuminantes. Prunæ iuuare debent lampades. Qui ſub modio ſe occultant, ijs poſcant opem, qui ventis expoſiti ſuper candelabrum ſunt. Qui latent precibus opitulentur ijs, qui apparent; qui tranquillam in ſilentio vitam degunt, illis ex cælo poſtulent auxilium, qui verſantur in prælio. Dum præliatur Ioſue, manus attollat in monte Moyſes.

D. Chryſoſ.

Solicitudo, & animarum cura Chriſti amorẽ indicat.

Sic Chryſoſtomus ſuadet in homilia de ſancto Philogonio. Non eſt (inquit) alia res, quæ perinde declaret, doceatque, quis ſit fidelis, & amãs Chriſti, quam ſi fratrum curam agat, proque illorum ſalute gerat ſolicitudinem. Hæc omnes audiant, & Monachi qui montiũ occupant cacumina, quique modis omnibus ſe mundo crucifixerunt, vt pro viribus Eccleſiarum præfectos adiuuent, horumque curas leniant precibus, concordia, charitate. &c.

Vtilis eſſe debet vnuſquiſque etiã alijs.

Tranſeo ad alia. His finem eiuſdem Chryſoſtomi verba faciant homil. 16. in Matthæum. Non ſibi (inquit) ipſi tãtum vnuſquiſque vtilis eſſe debet, ſed etiam cæteris. Neque enim æqua merces eſt eius, qui ſolummodo ſeipſum regit, & illius, qui etiam alios acquirit. Sicut e-nim docere abſque operibus, condemnat docentem: Qui (inquit Paulus ad Romanos 2.) *doces alium teipſum non doces?* Ita facere quidem, nec alij tamen facienda ſuggerere, non parum de illa plena mercede decerpit. Oportet igitur in vtroque eſſe perfectum. Cumque primum ſe aliquis ipſe correxerit, tunc eundem etiam ergà cæteros oportet fieri diligentem. &c.

Facere, & docere.

Proximus ad Deũ adducendum.

D. Chryſoſ.

B Ait eodem loco Chryſoſtomus, Chriſtum prius verbum, *facere*, poſuiſſe, quã *docere*. *Qui fecerit* (inquit) *& docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum*. Quoniam oportet doctorẽ prius facere, poſtea docere. Ne dicatur illi; *Medice cura teipſum*.

Prius faciendum, deinde docendũ.

D. Baſilius.

Qui non facit, & docet ſimilis eſt vmbra, pictori, & hiſtrioni.

Eum qui non facit, & docet, confert D. Baſilius in libro de legendis libris Gentilium, cum pictoribus, & hiſtrionib. & cum vmbris. Eſt enim doctoris potius vmbra, quam doctor, qui dicit, & non facit. Qui verbo tenus (ait) ſunt philo- C ſophati, nec vita ſermonem ſunt comitati, vmbris comparandi, & ſimile aliquid pictoribus præ ſe ferentes exiſtunt, qui hominis pulchritudinem imitantes, effingunt talem, qualis ille vere reperitur. Quoniam magnifice quidem virtutem laudare, & longos de hac re ſermones facere, priuatim verò voluptatem ſectari, ſimile ego dixerim hiſtrionib. qui in ſcena fabulas agunt, & ut Reges, ac principes ſæpenumero ingrediuntur, D qui nec Reges, nec principes exiſtunt. &c.

D. Gregor.

Huc illud vocandum pulcherrimi Pontificis Gregorij, eoque pulchrioris, qui ſe fœdum vocat, quarta parte Paſtoral. capite extremo. Dum (inquit) monſtrare qualis eſſe debeat paſtor inuigilo, pulchrum depinxi hominem pictor fœdus, alioſque ad perfectionis littus dirigo, qui adhuc in delictorum fluctibus verſor. &c. Pulcherrimus Pontifex, qui & faciebat præclare, & docebat, E pulcherrimum libris ſuis veluti penicillis pontificem pinxit. At qui docet, & non facit, fœdus pictor pulchram pingit imaginem. De his ſatis.

CAPVT XVII.

De ſermone Domini in monte.

MATTHAEVS CAP. V.

AVdiſtis quia dictum eſt antiquis: Non occides, qui autem occiderit reus erit iudicio. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, raca: reus erit cōcilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum. Eſto conſentiens aduerſario tuo citò dum es in via cum eo, ne forte tradat te aduerſarius iudici, & iudex tradat te miniſtro: & in carcerem mittaris. Amen dico tibi non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem.

Audiſtis quia dictum eſt Antiquis; Non occides.

Perficit Dominus legis quintū præceptum.

HOc loco incipit Dominus implere legem, perficere, & exponere. A quinto Decalogi præcepto exordium ducit, quod vitam præſtantiſſimum hominis bonum tuetur. Supplementum illi & abſolutionem addit, vt ait Chryſoſtomus Homilia decimaſexta, in Matthæum. Non iraſci (inquit) abſolutio eſt, & ſupplementum, per quod præceptum: *Non occides*, cuſtodiri queat. Qui enim in iracundiam non effertur, quanto longius ab homicidio abſtinebit? Radix quippe homicidij iracundia Qui igitur radicem abſcindit, multo facilius ramos eius poterit amputare, imò ne germinare quidem eos patietur. &c. Ait igitur Dominus: Audiſtis traditum præceptum huiuſmodi: *Non occides*, antiquis Patribus, Exod. 20. cum lex eſt lata. Ex capite verò Exod. 21. ſcitis, cum

A qui occiderit, reum eſſe iudicio, *ideſt*, cōdemnationi obnoxium. Ego autem hoc legis præceptum impleo, & interpretor, doceoq; non externam ſolum hominis occiſionem crimen eſſe, ſed internam et conceptam animo iracundiam, & verba contumelioſa. Deinde tres gradus ppo nit peccati, quib. tres ſupplicij gradus reſpondent. Primus gradus eſt, cum quis aduerſus fratrem; ideſt, proximum deliberata voluntate iram concipit. Secun-

Tres gradus iracūdia, & ſupplicij.

B dus, cum conceptā iram voce raca indicat. Tertius, cum fatuum appellat. Ille, q. primi gradus peccatum committit reus eſt iudicio, qui ſecundi, reus eſt concilio; qui tertij, reus eſt gehennæ ignis.

Quatuor quæſtiones proponūtur.

Multæ inſunt huic loco quæſtiones, Inprimis quęritur; An vetus lex hos tres peccati gradus phiberet, quos Dñs prohibet? Deinde; An prohiberet inter nos animi actus? Tertiò, qui nam ſint hi tres peccati gradus? Quartò. Qui nā ſint tres gradus ſupplicij peccatis reſpondentes?

Breui-

Digitized by Google

An lex vetus prohibuerit tres iracundia gradus.

Breuiter quæſtiones expediemus. Primæ A reſpondemus legem naturalem illos tres gradus peccati prohibuiſſe. Natura.n. ipſa docet, iraſci proximo, & iniuria afficere, malum eſſe. Prohibebat ergo idē lex etiam vetus; qeoniam legem naturæ complectebatur. In præceptis tamen ſcriptis perſpicue hi gradus non explicabantur, quos Dominus nobis explicat. Perſpicuè, dixi, quoniam obſcure, & implicatè quinto mandato vetitos vult Abulenſis Matth 5. Qui uetat (inquit) homicidium B non permittit membrorum mutilationē, aut percuſſionem quæ homicidio proxima ſunt, neque etiam contumelias, aut iram: cum iſta ſint occaſio homicidij, & ex ijs ſoleat induci. Prohibito ergo homicidio, omnia iſta prohibita erāt. Et tamen propter rudes Chriſtus uoluit explicare, quomodo ira, & contumelia. & omnia pertinentia aliqualiter ad homicidiū ſint prohibita. Hæc ille. Crediderim potius hos gradus in illo præcepto legis C apertius uetitos: *Diliges proximum ſicut te ipſum*. Qui enim hoc præceptum ſeruat, nec iraſcitur proximo, nec contumeliam irrogat.

Secundæ quæſtioni eodem modo fit ſatis. Legem dicimus, cōcupiſcentiam quidem alienæ uxoris, & alienæ rei aperte uetuiſſe Exod. 20. unde eſt illud Apoſtoli ad Rom. 7. *Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces*: alios uero internos improbos animi motus nō uetuiſſe adeo aperte, ſed implicite. Cum enim uetat Deus occidere, occidendi quoque uoluntatem prohibet, ex qua externi actus improbitas, uelut è fonte manat. Idem de cæteris præceptis iudicādum. Hinc illud celebre extat dictum; *Lex vetus manū cohibebat non animum*. ideſt, opera externa, nō internos actus, quod in Gloſſa eſt interl. ad Philipp. 3. explicatur uero a Magiſtro in fine lib. 3. ſententiarum. Lege D. Thomam, & doctores cæteros eodem loco, et E Abulenſem, tum Matth. 5. quęſ. 177. tum Exod. 20. quæſt. 30.

Ad Rom. 7

Lex quomodo manum dicatur cohibuiſſe non animum.

Lyran.
Abulenſ.
D. Thom.

An Iudei actus internos peccata eſſe putauerint?

Lyranus, & Abulenſis Matth. 5. aiunt Iudęos putaſſe præcepta Decalogi ſola externa prohibere opera, non autem internos actus. D. Thomas p. 2. quæſ. 108. art. 2. ſcribit Phariſæos, & ſcribas non intellexiſſe quinto, & ſexto præcepto actū internum uetitum; Ideoque Chriſtum legem impleuiſſe; oſtendendo etiam internos peccati motus ſub prohibitionem cadere. D. Auguſtinus libr. 19. contra Fauſtum cap. 23. Quia (inquit) Iudæi non intelligebant homicidium niſi peremptionem corporis humani, per quā uita priuaretur: aperuit Dominus omnē iniquū motū ad nocendum fratri, in homicidij genere deputari. Vnde & Ioānes epiſt. 1. c. 3. dicit; *Qui odit fratrē ſuū homicida eſt*. Et qui putabant tantummodo corporalem cum fæmina illicitam commixtionem uocari Mœchiam, demōſtrauit magiſter etiam talem concupiſcentiam nihil eſſe aliud. Hæc Auguſt. Lyran. Matth. 5. ad illa uerba; *Non mœchaberis*: Iudæi (ait) per illud præceptū; Nō cōcupiſces uxorē proximi tui: intelligebant ſigna exteriora tantum prohibita, ut ſunt tactus impudici, oſcula, & huiuſmodi. Et ideo ſic exponebant; Non cōcupiſces uxorē proximi, ideſt, ſigna cōcupiſcētię non facies. ſimiliter per illud pręceptum. Nō mœchaberis intelligebant actum Mœchiæ tū eſſe prohibitum. &c. Hugo Cardinalis; illud; non concupiſces uxorē proximi tui, putabant impleri Iudæi, dum alienā non raperent uxorem. &c. Carthuſian. Matt. 5. Iudęi præceptum; Non concupiſces uxorem proximi, expoſuerunt de ſignis concupiſcentię, non de concupiſcentia intus latente. &c.

August.

Lyran.

Card. Hug.

Carth.

Id tū non omninò liquet. Legebant.n. Iudęi illud Prou. 15. *Abominatio Domini cogitationes malæ*, uel, *mali*, ut etiam eſt in Hebręo, ſi uerbū uerbō reddas. & illud c. 24. *Qui cogitat mala facere, ſtultus vocabitur, cogitatio ſtulti peccatum eſt. &c.* Itē illud Iſai. 1. *Lauamini mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis.* Illud quoq; Ierem. 4. *Ne forte egrediatur vt ignis indignatio mea, propter malitiam cogitationum veſtrarum.* Eodem cap. *Laua à malitia cor tuum Ieruſalē vt ſalua fias. Vſquequo morabuntur in te cogitationes noxie. &c.* Legebant alia huiuſmodi, intelligebant uoluntatem fontem peccati eſſe: abſque illa peccatum non committi. Sciebant ergo uoluntatis actus internos peccata eſſe. Forſitan digna ſupplicio nō putabant. De quo errore uidetur Ioſephus dubitaſſe libro duodecimo Antiquitatum capite 13. his uerbis; uoluiſſe, ac non etiam perfeciſſe ſacrilegium, non uidetur res digna ſupplicio. &c.

Prou. 15.

Ierem. 4.

Iſai. 1.

Quod

Quod ad tertiam quæſtionem attinet; quidam verba illa: *Qui autem dixerit fratri ſuo raca, reus erit concilio*: non dici ex perſona Chriſti arbitrantur. In hunc vero ſenſum hunc locum explicant. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis; Non occides, qui autem occiderit reus erit iudicio.* Ego autem dico vobis non ſolum qui occiderit, ſed etiam qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Rurſus; Dictum eſt antiquis; Qui dixerit fratri ſuo raca, ideſt, fatue, reus erit cõcilio: Ego autem dico vobis, quod qui dixerit fratri ſuo raca, ſiue fatue, dignus erit nõ ſolum qui vocetur in concilium, ſed qui in ignem gehennæ detrudatur. Veſtra doctrina homicidam condemnat, ego etiam iraſcentem damno. Vos dicentem raca, ſiue fatuum, ad concilium ducitis: ego eundem in gehennam præcipito. Interpretationi minime aſſentior. Nam verba illa; *Qui autem dixerit fratri ſuo raca, reus erit concilio*, ex perſona Chriſti dici, contextus verborum, & ordo recte attendenti demonſtrat. Quemadmodum & illa ſequẽtia ex perſona Chriſti dicuntur: *Qui autẽ dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis*. Si enim ex perſona aliorum dicta eſſent, aliquo interpoſito verbo id fuiſſet ſignificatum vel facile poſſet ſubaudiri. Adde particulam, *autem, Qui autem* (inquit) *&c.* eidem perſonæ tribuendum ſermonem oſtendere. Denique omnes patres uerba illa perſonæ Chriſti tribuunt, illique tribuenda ſunt. Dicendum eſt, tres eſſe gradus. In primo gradu is conſiſtit, qui fratri iraſcitur, iramque continet animo. Quæres: Num iræ venialis, an mortiferæ gradus hic ſit? Chryſoſtomus venialis peccati eſſe arbitrari videtur, hunc primum & ſecundum quoque gradum. Sic enim ſcribit homil. 16. Dixit Dominus: *Qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa reus erit iudicio, eum vero qui dixerit raca reum pronunciat concilio.* Sed adhuc iſta non magna ſunt. Hæc enim idcirco ſunt memorata ſupplicia, vt eum, qui fatue dixiſſet gehennæ ignibus deputaret. & cæt. Veriſimilius eſt de ira mortifera loqui Chriſtum, id quod probat ſupplicium. Nã Dominus idem ſupplicium quod in lege homicidæ propoſitum erat, ei proponit qui fratri iraſcitur.

Qui ſint tres gradus iracundiæ.
D. Chryſ.

1. *Gradus.*

Audiſtis (inquit) *quia dictum eſt Antiquis: Non occides: qui autem occiderit reus erit iudicio*, ideſt, afficietur mortis ſupplicio. Ita enim Exod. 21. præcipitur. Iudicium autem pro condemnatione ſumitur. Adducit: *Ego autem dico vobis, omnis qui iraſcitur fratri ſuo reus erit iudicio*, ideſt, eodem mortis, ſed æternæ ſupplicio, diuina damnabitur ſententia. Ergo de ira mortifera habetur ſermo, qualis ea eſt, qua quis ad homicidium tendit, qua necem, vel graue alicui damnum, vel uindictam cupit inferre.

2. Gradus iracundiæ.

Secundus gradus eſt, cum ira, quæ peccatum eſt mortiferum erumpit in vocem B contumelioſam raca. Quid autem raca ſignificet, ambigitur. Diuus Chryſoſtomus ait lingua ſyriaca ſignificare idẽ, quod, *Tu*. Idem ſignificatum ſequitur Euthymius, & putat hanc iniuriam tunc irrogari, cum quempiam quaſi nomine indignum, proprio nomine appellare nolumus, & loco nominis vſurpamus, *Tu*, in ſignum iræ, atque abominationis. Hæc opinio probabilitate caret, alio enim pronomine vtuntur Syri.

Quid ſignificet Racha.
D. Chryſoſ.
Euthym.

C Diuus Hieronymus in Matthæum ſcribit raca, hebraice ſignificare vacuum, quem nos (inquit) poſſumus uulgata iniuria abſque cerebro nuncupare. Auguſtinus de ſermone Domini in monte, refutata eorum opinione, qui aiebant, raca, ſignificare pannoſum, à græca uoce, *ῥάκος*, ideſt, pannus, à quodam Hebræo ſe accepiſſe refert, raca, uocem eſſe nihil ſignificantem, ſed animi indignantis motum exprimentem. Hanc eandem explicationem D amplectitur Diuus Gregorius lib. 21. Moral. cap. 5. Rupertus, & Diuus Anſelmus. Matth. 5. Raca (ait) eſt interiectio, & ſignificat affectum iræ. Diuus Baſilius in regulis breuioribus, reſponſi 51. Vernaculum nomen eſſe putat contumeliæ leuioris, quod aduerſus leuiuſculos uſurpatur.

D. Hieron.
D. Auguſt.
D. Gregor.
Rupertus.
D. Anſelm.
D. Baſil.

Diui Auguſtini, & Hebræi illius ſententia cum uerbis Chriſti conſentit; qui primo gradu locat eum, qui animo ſolo E iraſcitur: ſecundò eum, qui in uocem erumpit, *Raca*, iram ſolum non contumeliam aliquam aperte ſignificantem: tertiò eum, qui in uocem erumpit, *fatue*, manifeſtam iniuriam præ ſe ferentem. Quòd ſi quis obijciat, uocem, raca, potius ſignificare aliud. Negabimus. Solum enim in Scriptura hoc loco inuenitur, cui loco ſignificatio Hebræi illius, & Auguſtini magno pene congruit, ut differat gradus ſecundus a tertio.

Auguſt. ſententia.

Nam

Nam ſi dicamus raca ſignificare uacuum cerebro; idem eſt appellare Raca, & fatuum.

De uoce Raca.

Ianſenius uult ſignificare uacuũ opibus, Maldonatus leuem, Angelus Caninius de locis noui teſtamenti, ex thalmudicis, ait genus eſſe contumeliæ familiaris, cum ſuperior inferiorẽ corrigere uerbis ſolet. Guido pabricius in lexico Syrochaldaico; Raca (ait) Syriaca, Thalmudicẽ dicitur Rica, ſcilicet, inanis, & uacuus; eſt autem minus conuitium, quam B fatuus. Sic ille.

Car. Baron.

Si hebræa conſulamus רק, Rec hebraicè uacuũ, & inanem ſignificat. Geneſ. 37. ciſterna uacua dicitur Rec. רק, Ric, ſignificat inanitatem, ſiue uacuitatem, inde reca. Sumi uero poteſt nomen pro homine egeno, ut ſumit Ianſenius, quoniam uacuus eſt opibus, uel pro fatuo, quia uacuus eſt mente & cerebro, ut D. Hiero. in Matth. interpretatur. Idem D. Hieronymus Iudic. 11. Rec in inopem uertit. Et 4. Paralipom. 7. in uaniſſimum. 2. Reg. 6. Pagninus uertit in uacuum, Biblia Regia in inanem, D. Hieronymus in ſcurram. Poteſt ergo ſumi etiam hoc loco pro ſcurra, & homini parui pretij, ut à fatuo diſtinguatur, uel pro homine uacuo honore, ideſt, ignobili, hoc ſenſu: *Qui dixerit fratri ſuo Raca*; hoc eſt, homo nullius pretij, & ignobilis, reus erit concilio. Adde, רק Rac, ſignificare conſpuere, forte ergo uox Raca ſignificabit aliquem immundum; ſolemus enim ſpuere cum immunda cernimus.

Tertius gradus parum habet difficultatis. Is enim dicitur gehenna dignus, qui fratrem contumelioſe appellat fatuum. Sermo autem eſt in ijs gradibus de ira, crimineque lethifero. Iam de gradibus ſupplicij dicamus.

Cardinalis Baronius tom. 1. Annal. ex Angelo Caninio, & ex Thalmudicis obſeruat, duo fuiſſe apud Hebræos iudiciorum genera: alterum pecuniarum, alterum animarum, hoc eſt uitæ. Iudicum uero tribunalia tria. Primum, quod domus iudicij appellabatur, trium uirorum, ideſt, iudicium, in quo de minoribus cauſis diſceptabatur. Secundũ, quod domus iudicij, uel συνέδριον paruum dicebatur, uigintitrium uirorum. i. iudicum, in quo maiores cauſæ, nempe capitales agebantur. Tertium uero ſeptuaginta duorum

A uirorum, quod συνέδριον magnum nominabatur, in quo de rebus grauiſſimis iudicabatur. Hoc tribunal Ieroſolymis erat; alia in ſingulis erãt tribub. Ex Scriptura uero habemus aliquid ſimile 2. Paralipom. capite 19 *Ioſaphat conſtituit iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iudæ munitis, per ſingula loca. In Ieruſalem quoque conſtituit Leuitas, & ſacerdotes, & principes familiarum ex Iſrael, vt iudicium, & cauſam Domini iudicarent habitatoribus eius &c.*

Iudicum tribunalia tria apud Hebr.

Pſal. 19.

Fuiſſe uero apud Hebræos, 72. uirorũ conciliũ, quod dicitur ſanedrim nomine à Græcis accepto, exiſtimat Paul. Burg. in benedictione Iudæ Gen. 49. Galatinus lib. 4. Lucidus in lib de emendatione tẽporum, ubi de uita Chriſti agit, Maldonatus hoc loco; Ioannes Annius in Breuiario temporum, eius quoque Philo, & alij. Ioannes Mirandulanus horum iudicum concilium ſimile fuiſſe ait collegio Cardinalium, appellarique in ſacris lite-

Conciliũ ſiue iudicium ſeptuaginta duorum iudicum Ieroſolymis.

C ris 72. illos uiros, Seniores. Sed noſter Pererius in libro de benedictionib. Patriarcharum huius ſententiæ probatos, & antiquos aliquos autores merito requirit. Etenim Ioſephus diligens Antiquitatũ ſcriptor, & Philo; de hoc 72. Iudicum cõſeſſu ſcripſere nihil, nihil Hieronymus, & alij patres. Quocirca dubiæ uidetur ueritatis. Scripſit de ſanhedrin Elias Hebræus in ſuo lexico: Sanhedrin (ait) uocabantur 70. ſeniores conſiſtorij magni

De concilio Sanhedrin.

D quod erat Ieroſolymis. Eſtque plane græcum uocabulum. Hæc ille. In Chaldaica paraphraſi lib. Ruth cap. 4. Nomen Sanhedrin reperitur in uerbis his; Boos aſcendit ad portam domus iudicij, qui locus Sanhedrin. &c. Chaldaicè, סנהדרין, Sanhedrin. Exod. quoque 15. ut idem Elias ait, Sanhedrin meminit. Sed hac de re iterum ſermo recurret, cum de Senioribus Deo uolente agemus. Hæc autem idcirco dicta ſunt hoc loco, ut grad⁹ hos

Chald.

E à Chriſto propoſitos explicaremus.

Nam in primo gradu iudicium ſumi uidetur pro iudicio 23. uirorum, qui de cauſis capitalibus iudicabant, hoc ſenſu: *Qui occiderit, reus erit iudicio*, hoc eſt, in iudicio 23. uirorum, in quo capitales aguntur cauſæ, capite damnabitur. *Ego autem dico uobis, qui iraſcitur fratri ſuo reus erit* iudicij eiuſdem capitalis, dignus enim eſt morte æterna. In ſecundo gradu; *Qui dixerit fratri ſuo*

3. gradus iracundiæ, & ſupplicij diſtinguuntur.

Raca

Raca reus erit concilio. Concilium ſignificat cõſeſſum ſanhedrin. Græcè dicitur apud Matt. ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ; ideſt, reus erit ſynhedrio, ſiue obnoxius conſeſſui iudicum ſanhedrin. Grauius eſt iraſci, & proferre, *Raca*; quam iraſci tantummodo. Ideo illi peccato grauius iudiciũ proponitur, quam huic. In tertio gradu, quia peccatum creuit, peccato grauiori tribuitur grauior gehennæ pœna. Dices ergo reliquis duobus non tribuitur hæc pœna. Non igitur ſunt mortifera. Reſpõdetur tres hos gradus ſupplicij, pœnam ſignificare gehennalem, cuilibet lethifero crimini deſtinatam. Sed quia iracundiæ genera diſparia ſunt; etiam diſpariter ſignificata ſupplicia.

D. Auguſt. Quomodo diſtinguat iudicium a conſilio.

D. Auguſtinus lib. 1. de ſermone Domini in monte cap. 18. ait iudicium minus quam concilium eſſe, quod iam defenſioni datur locus in iudicio; at in cõcilio de ſupplicio, quo reus afficiendus eſt iam deliberatur. Grauiſſimam dicit eſſe gehennam, in qua eſt certa damnatio. D. Gregorius libro 21. Moral. capit. 4. Per gradus (inquit) culpæ creuit ordo ſentẽtiæ. Quia in iudicio adhuc cauſa diſcutitur, in concilio autem iam cauſæ ſententia definitur; in gehenna vero ignis, ea quæ de concilio egreditur, ſententia expletur. &c.

Veruntamen non puto ob has rationes eſſe illa grauiora, vel leniora. Sed quia iudicium ſignificat tribunal minus concilium tribunal maius, gehenna vero nihil grauius eſt. Nam concilium hoc loco non videtur ſignificare conſeſſum, in quo de ſupplicio rei deliberatur, vt vult ſanctiſſimus Auguſtin. ſed conſeſſũ potius iudicum ius dicentium, quia græcè in Euangelio Matthæi, συνέδριον, ideſt conſeſſus appellatur.

D. Gregor. Cur tartarus gehenna appelletur à Domino.

Dubiũ eſt, cur tartarus gehenna a Domino nominetur? Dicã paucis, de nomine gehẽnæ, de loco, de cauſa cur tartarũ ſignificet. In primis nomen gehennæ, vt ait D. Hieronymus Matth. 10. in veteribus libris non inuenitur, ſed primum à Saluatore ꝓ Orco vſurpatur. Significat autem valle Ennom. Vallis enim hebraicè dicitur, ge; Ennom, hominis nomẽ eſt proprium. Fit mentio geennom Ioſue 18. & Ioſue 15. quo capite dicitur cõ uallis filij Ennom. Ieremiæ etiam 7. & alijs locis. Rabinos quoq; tartarum gehennam, ſiue gehennam appellare teſtatur Elias in lexico. Rabbini (inquit) noſtri locum vbi impij poſt mortem puniũtur gehẽnam vocant. &c. Habes de nomine, accipe de loco.

D. Hieron. Vallis filij Hennom amæna prope Ieruſalem. Ethnici amœnis in locis idola colebant.

Vallis fuit amæna prope Ieruſalem teſte Hieron. Hæc (inquit) vallis, & parua planicies irrigua erat, & nemoroſa, plenaq; delicijs. &c. Ierem. c. 7. ait fontis Siloæ aquis fuiſſe irrigatam. Miraris cur flãmas tartareas vallis ſignificet amæna? Cauſam audi. Mos fuit Ethnicis, amœnis in locis idola colere, vt idem Hieron. docet Ierem. 7. Gentilitatis error (ait) omnes prouincias occupauit, vt ad capita fontium, lucoſque amæniſſimos, victimas immolarent, & oĩs prauæ ſuperſtitionis religio ſeruaretur. &c. Hũc Ethnicorũ more ſecuti Iudæi, in amæna valle, de qua loquimur, idolum coluerunt, illique filios ſuos incenderunt. Audi Hieronymum Matth. 10. Idolum (inquit) Baal fuiſſe iuxta Ieruſalem, ad radices montis Moria, in quibus Siloe fluit, non ſemel legimus. Hæc vallis plena delicijs erat, lucuſque in ea idolo conſecratus. In tãtam autem dementiam populus Iſrael venerat, vt deſerta templi vicinia ibi hoſtias immolaret, & rigorem religionis deliciæ vincerent: filioſque ſuos dæmonijs incenderent, vel initiarent. Et appellabatur locus ille gehennom, ideſt, vallis filij Hennom. &c.

D. Hieron.

Ierem. 7.

Filios idolo incẽdiſſe Iſraelitas in hac valle, docet etiã Ieremias capite 7. citato his verbis: *Aedificauerunt excelſa Tophet, quæ eſt in valle filij Hennõ, vt incenderent filios ſuos & filias ſuas igni. &c.* Ne vero infantiũ, qui ſpirantes, ac viuentes incredibili crudelitate exurebãtur, ploratus audiretur, interim totus tympanis perſtrepebat locus, vt Abulenſis ſcribit 4. Reg. 16. quæſt. 3. Lyran. eodem cap. & alij. Vnde locum dictum volunt Tophet à Toph, quod nomẽ Hebræis tympanũ ſignificat. Lyran. Leu. 18. ſcribit dicere Hebræos idolum fuiſſe humanæ formæ, æneum, inſtar fornacis concauum. Adhibito igitur intus igne, inflammabatur idolum æneum, velut fornax; illius vero in manibus puer, veluti ſacrificium collocatus, miſerandũ in modum incẽdebatur, ſacerdotib. tympana pulſantibus, ne parentes eiulatus perciperẽt, quin potius animos filiorum ab idolo abſq; dolore excipi crederent.

Tophet à tympanis dicitur.

Google

Iſidor. Clarius Ierem. 7. ait idoli faciem A fuiſſe vitulinam, quod manus ad recipiẽdum haberet diſpoſitas. Habuit præterea illius ara; (vt ille refert) ſeptem cõclauia. Vnum ſimilæ offerendæ aperiebatur, ſecundum turturibus, tertium oui, quartũ arieti, quintum vitulo, ſextum boui. Qui vero filium volebat offerre, huic aperiebatur ſeptimum cubiculum.

Quale fuerit idolum gehennæ.

Pſal. 105.

Immolaſſe autẽ filios dæmonijs Iſrae- B litas ex pſalm. 105. conſtat: *Commixti ſunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & ſeruierunt ſculptilibus eorum, & factum eſt illis in ſcãdalum. Et immolauerunt filios ſuos, & filias ſuas dæmonijs. Et effuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum ſuorum, & filiarum ſuarum quas ſacrificauerunt ſculptilibus Chanaan. &c.* Quem in locum ſic ſcribit Genebrardus; Vetus Chananæorum ſcelus, & Ægyptiorum, de quo Leu. 18. *Semẽ tuum non dabis traijciendum idolo Moloch;* per ignem ſcilicet. Locus appellabatur, *Tophet* à tympanis, quæ pulſabantur, ne pater miſere ei u C lantis voces audiret. De ritu Hebræi inter ſe variant. Nam alij putant cõbuſtos poſt immolationem ſuper arã, exemplo Abrahæ inſtituentis ſic Iſaacum filium Deo offerre. Alij incluſos in concauitatem idoli, & in idolo ſuccenſo igne crematos: interim dum aſtantes tripudiarẽt percutientes tympana, ne puelli eiulatus audiretur. Alij vt Rabbi Salomon, & Kimhi, traductos partim à patre, partim à ſacrificulis inter rogorum duorum me- D dias flammas, donec incendio conſumerentur. Sic ille.

Genebrardus.

4. Reg. 23.

Idolo Moloch conſecrabant Iudæi filios per ignem Tophet.

Ierem. 32.

Ierem. 17.

Vallis filij hennom. i. gehenna ſiue vallis Tophet.

uallis occiſionis Iudæorum in bello propter idololatriã.

Idolum dicitur Moloch 4. Regum 23. *Ioſias Rex contaminauit Tophet, quod eſt in conualle filij Ennom. Vt nemo conſecraret filiũ ſuũ, aut filiam, per ignem Moloch. &c.* Ierem. 32. *Aedificauerunt excelſa Baal, quæ ſunt in valle filij Ennom, vt initiarent filios ſuos & filias ſuas Moloch. &c.* cap. 19. Iſraelitas ait filios incendiſſe Baali. Iubetur eo loco Ieremias vallem filij Ennom petere, ibique popu- E lo huiuſmodi verba prædicare. *Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Iſrael; Ecce ego inducam afflictionem ſuper locum iſtum, ita ut omnis qui audierit illam, tinniant aures eius. Eo quod dereliquerint me, & alienum fecerint locũ iſtum, & libauerint in eo Dijs alienis, & repleuerint locum iſtum ſanguine innocentum, & ædificauerunt excelſa Baalim ad comburendos filios ſuos igni in holocauſtum Baalim. Propterea ecce dies ueniunt dicit Dominus, & nõ uocabitur amplius locus iſte Tophet, & uallis filij Ennom, ſed uallis occiſionis, &c.*

Quod de tympanorũ ſtrepitu dicitur, recentiorum Hebræorũ, & autorum videtur coniectura, à nõie, תף *Toph*. deducta quod tympanum ſignificat, cui nomen, *Tophet*, affine eſt. Hieronymus enim locis citatis tympanorum non meminit, & Ieremiæ 7. *Tophet*, non à *Toph*, id eſt, tympano dictum ait, ſed à פתה, patha, id eſt, dilatare; putat autem ſignificare latitudinẽ. Si locus coniecturis eſt, ego à tympanis potius nomen ductum putarem, quæ ab idololatris pulſabantur, dum ea in valle, lætitiæ, ludiſque vacarent, quàm à tympanis, quæ puello ardente pulſarentur. Itaq; locus Tophet dicebatur, id eſt, tympanorum, quaſi locus lætitiæ, & ludorũ, & chorearũ. Poſteà verò, vt Ieremias vaticinatur, vallis dicta eſt occiſionis, illa quæ tympanorũ lætitiæ, ludorumque vallis erat. Has vices peccatum habet. Forerius Iſai. 30. Tophet à Iapha יפה, deducit, quod pulchrum eſſe ſignificat. Erat enim locus ille pulcher, vt diximus, & amœnus. Idẽ cẽſet Leo Caſtro. Addit Forerius dici, *Tophet*, quaſi, *Mopheth*, id eſt portentum, & prodigium, quoniam inſtar prodigij illa erat filiorũ immolatio, & portentoſus ille idoli cultus. Ait ille, *Tophet*, Iob 17. pro portento ſumi; non probo. Noſter interpres eo cap. pro exẽplo accepit, Bibl. reg. pro igne gehennæ.

De tympanis quæ in Tophet pulſabantur.

Tenues ſunt hæ coniecturæ de *Tophet*, & incertæ. Illud certum, in Tophet, ſiue valle filij Ennom, ſiue Gehennom filios ſuos igni incendiſſe Hebræos, vt conſtat ex cap. 7. Hierem. & 19. Hæc igitur videtur cauſa cur tartarus gehennæ nomine ſit appellatus. Quoniam quemadmodum in Gehennom pueri exurebantur, ita in tartaro exuruntur homines.

Pagnino in lib. de interpretatione nominum Hebræorum videtur, nomen, gehennæ, & nomen, Tophet, attributũ tartaro, quoniã Tophet ſiue gehenna locus erat immundus, in quem cadauera, & immundæ aliæ res proijciebãtur. Idem ſentit Iſido. Clar. Iſaiæ 30. In tartarũ autem immũdi, peccatiſq; ſordidi proijciuntur homines. Sed Tophet, vel Gehẽnõ, tempore Chriſti fuiſſe locũ immundũ, nullo ex loco probati autoris firmatur. Cõtaminatũ fuiſſe locũ à Ioſia cõſtat. 4. Reg. 23. poſteà verò plenũ mortuorũ cadauerib⁹,

Digitized by Google

& ſepulchris, tẽpore oppugnationis Babylonicæ, ſic enim Ierem. 7. legitur: *Ecce dies venient dicit Dominus, & non dicetur amplius Tophet, & vallis filij Ennom, ſed vallis interfectionis. Et ſepelient in Tophet, eo quod non ſit locus. Et erit morticinium populi huius in cibos volucribus cali, & beſtijs terra &c.* Itẽ Ierem. 19. *Ponam ciuitatem iſtam ſicut Tophet, & erũt domus Ieruſalem, & domus Regum Iuda ſicut locus Tophet immũda. &c.* Immũdę (inquam) propter cadauera interfectorum à Chaldæis. Tempore Chriſti fuerit ne locus immũdus, ignotum eſt. Certe tempore Hieronymi non erat. Sic enim ille ſcribit Ierem. 7. Excelſa ſiue Ara Tophet, quæ eſt in valle filij Ennom, illum locũ ſignificat qui Siloe fontibus irrigatur; & eſt amœnus, atque nemoroſus, hodieq; hortorũ præbet delicias. &c. Idem Pater ſapiẽtiſſimus cur Orcus vocetur gehenna, hanc rationem his verbis reddit eodẽ capite; Tradunt Hebræi ex hoc loco (id eſt Gehinnom, vel valle filij Ennom) appellatam Gehennam. Quòd ſcilicet, omnis populus Iudæorum ibi perierit offendens Deum. In quo loco etiam filios ſuos in igne Idolis conſecrarint, ſiue holocauſtũ obtulerint. &c.

Ierem. 7.

Cur tartarus appelletur gehenna?

Ierem. 19.

In hoc loco Tophet, ſiue gehenna, ab Angelo cæſa eſſe centum octoginta millia hominum .i. exercitum Sennacherib Regis Aſſyriorum, putat D. Th. Iſai. 30. Tophet (inquit) vallis filij Ennõ, gehenna. Idẽ eſt vallis Gethſemani, in qua deſtructus eſt exercitus Sennacherib. &cæ. Idẽ exiſtimat Forerius eodem capite. eſtque veriſimile. Vt verò ait Card. Caieta. 4. Reg. 19. creditur militum corpora fuiſſe ab Angelo igne incenſa, ne aerẽ inquinarẽt; ſeruata tamẽ ſpolia, vt ab Hebræis diriperentur. Similiter Abulenſis putat Angelum corpora combuſſiſſe integris ſpolijs. Lyra. Iſai. 10. Corpora (ait) Aſſyriorum ſic combuſta fuerunt, ꝙ in cineres fuerunt redacta intactis armis, & veſtibus, ſecundũ aliquos. &c. Eſt hæc hebræorum traditio vt D. Hier. docet Iſai. 10. Sicut (inquit) tradunt Hebræi illæſis veſtibus Aſſyriorũ corpora occulto crematа ſunt ardore. &c. Idẽ cenſet Carthuſianus eodẽ capite 10. Iſaiæ, & D. Tho.

In Tophet ſiue gehennon combuſti ſunt Aſſyrij ab Angelo.

Iſai. 10.

Combuſtum exercitum Aſſyriorum ſignificat Iſaias 10. capite his verbis: *Subtus gloriã eius, id eſt Aſſyrij ſuccenſa ardebit quaſi combuſtio ignis; & erit lumen Iſrael in igne, & ſanctus eius in flãma. Et ſuccendetur, & deuorabitur ſpina eius, & vepres in die vna. &c.* Spinam, & vepres, vocat exercitũ Aſſyriorũ quos Dei flãma veluti ſpinas, vepreſque combuſſit. Conuerſa in cinerem corpora non videntur. Sic. n. legitur 4. Reg. 19. Cùm diluculo ſurrexiſſet Sennacherib, vidit omnia corpora mortuorum. &c. Ergo non erant corpora in cineres redacta. quod placet Caiet. De hac combuſtione loqui videtur. Iſai. c. 30. *Præparata eſt* (inquit) *ab heri Tophet à Rege præparata. profunda, & dilatata. Nutrimenta eius ignis, & ligna multa. Flatus Domini ſicut torrens ſulphuris ſuccendens eam. &c.* Quaſi dicat: A Rege cæleſti Deo exercitui Aſſyriorum præparata eſt vallis lata, & profunda Tophet, ſiue gehennom, veluti fornax, lignis, & ſulphure, flatu Dei ſuccenſa. In hac enim valle ſuccendentur ab Angelo. Hic tamen locus communi interpretatione de ipſa gehenna, & tartaro exponitur, in hunc ſenſum; Aſſyrijs & ſceleratis hominibus gehenna præparata eſt, profunda, dilatata; capere omnes poterit. Tophet eſt, ideſt latitudo, iuxta interpretationem Hierony. Ierem. 7. plena igne, quem non homo ſed Dei flatus in ſempiternum incendet.

4. Reg. 1.

Iſai. 30.

Tophet ſignificat tartarum.

Tranſeamus ad alia. Illud tamen adijciam; non carere veri ſimilitudine Tartarum appellari Tophet, & gehennon, vel quia Iſaias ſic appellauit hoc loco; vel quia in Tophet exercitus centum octoginta milliũ hominũ ab Angelo igne eſt incenſus, quæ tartarei ignis imago fuit, tam corpora, quàm animos exurentis. Dices: Iſaias appellauit tartarum Tophet; ergo iam ante illum Tophet nominabatur; non enim ille nouo nomine loci amœniſſimi, Orcum primus afficeret. Reſpondeo, Iſaiã ſignificare voluiſſe in Tophet Aſſyrios exurendos, & ſimul in tartaro, in hanc ſententiã; Tophet locus eſt amœniſſim⁹; præparata eſt à Deo Aſſyrijs Tophet vallis amœniſſima, amœniſſimus locus (per ironiã) videlicet Orcus, in quo igni exurantur. Vel, quoniam in Tophet exurebantur pueri, ideò Orcum Tophet appellauit. Simul tamen eodem nomine duplex ſupplicium Aſſyriorum intellexit, combuſtionis in valle gehennon, vel Tophet, & in Orco. Præterea potuit appellare Tophet tartarum, propter incendium Aſſyriorum eo in loco, quia Tophet eare ſimilis fuit tartaro.

Cur Iſaias Orcum appellarit Tophet.

Dixi-

Altera ſententia de gradibus iracũdia, & ſupplicij.

Diximus tres illos peccati gradus de **A** mortifera ira intelligendos. Addimus de veniali quoque duos primos poſſe intelligi; poſſeque propoſitę pœnæ gradus aliter explicari, hunc in modum. Audiſtis quia qui occiderit reus erit iudicio. Ego dico vobis quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, etiam ira veniali, reus erit iudicio, hoc eſt, reddet rationem de ea, in die iudicij. Sic enim Matth. 12. ait: *Omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines reddent rationem de eo in die iudicij. &c.* Rurſus: *Qui* **B** *dixerit raca*, hoc eſt, qui etiam leuiſſimum, & veniale verbum aduerſus fratrem protulerit: *reus erit concilio*, id eſt, in concilio, vel conſeſſu ſanctorum, qui in die iudicij iudices erũt, rationem reddet. Autor Imperf. *Raca*, verbum ocioſum vocat homi. 11. in Matt. Non ſolum (ait) de grauibus peccatis, ſed etiã pro verbo otioſo, quod locutus es .i. ſi raca alicui dixiſti, pro eo ſum exigẽda ſupplicia. &c. In tertio gradu de conuitio agitur graui, & quod mor- **C** tem, & gehennam animæ infert.

An legendũ ſit. qui iraſcitur ſine cauſa.

In primo gradu legit Auguſtin. Chryſoſt. & alij: *Qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa;* ſicque in aliquibus codicibus græcis habetur. Sed audi D. Hiero. In quibuſdam (inquit) codicibus additur, *ſine cauſa*. Cæterùm in veris definita ſentẽtia eſt, & ira penitus tollitur, dicente ſcriptura. *Qui iraſcitur fratri ſuo.* Si enim iubemur verberanti alteram præbere maxillã, & inimicos noſtros amare, & orare pro perſequẽ- **D** tibus, omnis iræ occaſio tollitur. Radendum ergo eſt, *ſine cauſa*, quia ira viri iuſtitiam Dei non operatur. &c. Præterea in emendata editione iuſſu ſummi Pontificis, non leguntur illa verba, *ſine cauſa*. Itaque abſque dubio legenda non ſunt.

Si ergo offers munus tuum ad altare.

Iram cõpeſcuit Dominus ſupplicij freno; hoc vero loco ad recõciliandam gra- **E** tiam calcaria addit. Confeſtim vt in gratiam cum ijs redeamus, quos aliqua in re læſerimus docet, etiã ipſo munere relicto ante altare. Sunt enim omnia prætermittenda etiam ipſum munus offerendum (ſi prudẽtiæ ratio permittat) vt cum ſumma celeritate fratri læſo faciamus ſatis. Si (inquit) offers munus tuum ad altare; & ibi dum munus offerre paras, in memoriam venerit, quod frater tuus habet aliquid aduerſum te; hoc eſt, quòd fratrem læſiſti aliqua in re, ob quam cauſam aduerſum te iuſtam habet querelã. relinque ibi munus ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo. Attende quã celeres nos eſſe velit Dominus in recuperanda proximi gratia, & amicitia. Te quærit Deus (ait Auguſt. ſer. 16. de verbis Domini) magis quam munus tuum. Offers munus tuum & tu nõ es munus Dei. Plus quærit Chriſtus, quem redemit ſanguine ſuo, quàm quod tu inueniſti in horreo tuo. &c.

D. Auguſt.

Eſto conſentiens aduerſario tuo.

Aduerſario faciendum ſatis cum beneuolentia, & feſtinatione.

Hæc etiam verba ad recõciliationis feſtinationẽ, & diſſoluendas lites pertinẽt. Aduerſarius is vocatur hoc loco, qui habet aliquid aduerſum nos; eo quod aliquam illi offenſionem intulerimus. Græce dicitur, *ἀντίδικος*, id eſt, aduerſarius, litigator, actor ſiue accuſator. Læſiſti (inquit Dñs) fratrem, habet aduerſus te iuſtã querelam, læſus ducit te ad iudicem, vel ducere parat. Quandiu cũ illo in via es, qua ad iudicem tendis, citò redi in gratiam, & quod debes reſtitue. Nam ſi hoc non facias, forte aduerſarius tradet te iudici, iudex miniſtri opera in carcerem te conijciet. Ex carcere autẽ non dimitteris donec quod aduerſario debes ſoluas ad vltimum vſque quadrantẽ. Hæc incommoda feſtina tollit recõciliatio. Satius eſt in via ſoluere, antequã ad iudicem ducaris, quàm ſoluere ex carcere. In hanc ſententiã rectè exponit Euthym. Chryſoſt. de eo interpretatur qui nõ læſit, ſed læſus eſt, & inſuper ad iudicem ducitur. Sed rectius Euthymius. Attamen vterque propriè, non parabolicè, iudicem, carcerem, & aduerſarium interpretatur. Mihi (ait Chryſoſt.) de his qui in præſenti ſunt videtur Dominus dixiſſe iudicibus, ac de illa via, quæ ad iudicium ducit, ſuperque iſto vſitato carcere. &c. Alij parabolicũ volunt eſſe ſermonem.

D. Chryſ.

Aduerſari' lex Dei; quia peccare nolentibus aduerſatur.

Auguſt. lib. 1. de ſer. Dñi, cap. 22. aduerſarius legem Dei ſignificat, iudex Deum, miniſter Angelum, carcer tartarũ, in hũc modum. Eſto conſentiens, vel beneuolus, vt legit Auguſtinus, Græce, *εὐνοῶν*, quod nomen ſignificat conſentientẽ, vel bene ſentientem, & ut Hieron. Matth. 8. docet, beneuolum, aut benignũ. Eſto (inquam) beneuolus, & conſentiens aduerſario tuo, id eſt legi Dei. Dicitur autem lex

Dei aduerſarius noſter, quoniam cupiditatibus noſtris, & peccatis aduerſatur. Quid ſic aduerſatur (ait Auguſ.) peccare volentibus, quàm præceptum Dei, id eſt lex eius, & ſcriptura diuina, quæ data eſt nobis ad hanc vitam, vt ſit nobiſcum in via? cui nõ oportet cõtradicere. &c. Hic bonus aduerſarius, id eſt, lex, ſi nõ obſeruetur, nos tradet iudici; ideò ſequitur: *Ne forte tradat te aduerſarius iudici*, id eſt, lex nõ obſeruata Chriſto: *& ille tradat te miniſtro* Angelo, *& in carcerem*, id eſt, Orcum conijciaris. *Non exies inde, donec reddas nouiſſimũ quadrantem*. hoc eſt, ibi ſolues omnia peccata tua vſque ad minimum. Nullum relinquetur impunitum; nec tamen inde vnquam liberaberis.

Lex Dei ſeruanda ne tradat nos iudici.

D. Athan. Recta conſcientia aduerſarius, cui oportet conſentire.

D. Athanaſius q.62. Aduerſarium corpus dici putat, quod animo aduerſatur. At huic aduerſario oportet non conſentire, ſed ab eius effrenatis affectibus diſſentire. Eodem loco rectius conſciẽtiam aduerſarium vocari arbitratur. Aduerſatur enim peccatis. Illi oportet conſentire ne tradat nos iudici Deo. Dicitur (ait ille) conſcientia aduerſarius. Nam occultè nos in corde redarguit, coercet à malo, & ſi ſimus inobedientes, tandem nos ad Dei tribunal ſiſtit; vbi & pœnas dabimus tùm enormium peccatorum, tùm etiam leuium, & minimorũ. &c. Sint hi ſenſus ſpiritales, & myſtici.

D. Hieron. Pax meũda eum aduerſarijs.

Autor Imperfecti.

D. Hiero. aduerſarium propriè ſumit. eius interpretatio huiuſmodi eſt: Eſto cõſentiens, beneuolus, & benignus tuo aduerſario, dum es cum illo in via huius ſæculi; ne fortè ſi id non feceris, tradat te iudici Deo, & in tartarum mittaris. Hunc ſenſum ſequitur Lyranus, Maldonatus, & alij. Autor quoque Imperf. Si (inquit) quandiu in via huius vitę es, non feceris pacem cum aduerſario, quem læſiſti, ſed ſic inimicantes per mortẽ ieritis ante iudicem Chriſtũ; tradet te Chriſto, conuincens te reum in iudicio eius. Et iudex tradet te miniſtro, id eſt Angelo pęnarũ crudeli, & ille mittet te in carcerẽ gehennæ. Sic ille. Qui ſenſus etiam eſt probabilis. Quadrans (ait Hieron. Matth.5.) genus eſt nummi, qui habet duo minuta. Probatur ex cap.12. Marci; Cùm veniſſet (inquit) vidua vna pauper, miſit duo minuta, quod eſt quadrans &c. Eſt autem quadrans quarta pars aſſis. As cõtinet 4. reis, quadrans hum. real, minutum meo real.

Quid ſit quadrans, quid minutum.

CAPVT XVIII.

Morale. De ſermone Domini in monte. De ira.

IRÆ Chriſtus non ramos ſolũ, verum radicem etiã pręſcindit; idque ſupplicij acutiſſima ſecuri. Qui iraſcitur (inqt) fratri ſuo reus erit iudicio. &c. Ex corde præſcindenda ira eſt interna, antequam vel in verba contumelioſa erumpat, vel in facta. lib.1. Reg. cap.17. *Veniebat Leo, uel Vrſus* (ait Dauid) *conſurgebant aduerſum me. Apprehendebam mentum eorum, & ſuffocabam, interficiebamque eos. &c.* Eundẽ in modum ſi aduerſus nos Vrſa, vel ſæua leæna, id eſt ira, in corde inſurgat, ſuffocemus eam, in ipſoque corde interficiamus, cùm primo inſurgit motu; ne inualeſcat, noſque ſuperet. Ipſam primam ſcintillam, id eſt, motum primum excutiamus, ne exuramur. De Mari Iob 38. *Circundedi illud terminis meis* (ait Dñs) *& poſui vectem, & oſtia. Et dixi. Vſque huc uenies, & non procedes amplius & hic confringes tumentes fluctus tuos &c.* Terminos ſuos habet mare à Deo præſcriptos: vſque ad littora peruenit, in littore tumentes frangit fluctus. Mare amariſſimũ ira eſt, per quod, cùm tumeſcit, in tartarũ facilè nauigatur. Termini ſunt conſtituẽdi quos minimè tranſgrediatur, termini (inquam) rationis. Vſque huc veniat, nõ procedat amplius, hic procelloſos frãgat fluctus. *In me turbatum eſt cor meum*; (ait Dauid pſal.142.) quæ verba D. Baſilius in homilia de Ira, ſic interpretatur: Non foris perturbationem animi oſtendi, ſed veluti quandam abruptam vndam intra littus retinui. &c. Si turbatur ira cor tuum, turbetur in te intus: foras nõ prodeat perturbatio. Turbetur, inquam, in te motu primo, rationiſque littore ira contineatur, extra rationis verò littus ne exundet. Audi Auguſtinum pſalm.4. Etiam ſi inſurgit animi motus, qui iam propter pœnam peccati, non eſt in poteſtate; ſaltem ei non conſentiat ratio. &c.

Ira internus motus extinguendus magna cum feſtinatione.

1. Reg. 17.

Iob 38.

Ira rõis terminis conſtituendi.

D. Baſilius

D. Auguſt.

Extinguere ſi vis ebullientem irã, Dei iram conſidera, exundantique iræ tuæ debita ſupplicia attende. *Reus* (inquit Dñs) *erit iudicio; reus erit concilio; reus erit gehenna ignis.* O tremendum ſuppliciũ. Ollam ſuccenſam vidit olim Ierem. cap.1. & virgã vigilantem. Succenſæ ollæ, atque feruenti, ſi-

Qui vult iram extinguere, Dei iram conſideret.

Ierem. 1.

Digitized by Google

ti, ſimile cor eſt irati hominis. Vides in te ſuccendi ollam; dum calefieri incipit, virgam Dei attende vigilantem, terribile Dei iudicium, gehennæque æternum ſupplicium ante oculos propone, vt deferueſcat olla. Chryſo. hom. 3. in Ioan. Indomitæ belluæ, id eſt iræ, nolimus habenas remittere; ſed præduro fræno, metu ſcilicet futuri iudicij, eam cohibeamus. &c.

Adde illũ cui iraſceris fratrẽ eſſe tuum proximum, Chriſtianum, eodẽ patre in baptiſmo genitum, nempe ipſo Deo. B *Qui* (ait Dñs) *iraſcitur fratri ſuo; qui dicit fratri ſuo raca. &c.* Vide cui iraſceris; fratri iraſceris. *Non ſit iurgium inter me, & te, & inter paſtores meos, & paſtores tuos*, ait Abrahã ad Lot Gen. 13. Vide quam rationem reddat. *Fratres enim ſumus.* Non ſit iurgium, nõ ſit ira inter homines Chriſtianos. Cur ita? Fratres enim ſunt omnes, Deique filij. Præterea, conſidera fratrẽ eſſe eum, qui te læſit, vel iniuria affecit, & fratrem ægrotũ. Ægroto nõ ira, ſed miſericordia debetur. C Chryſoſt. hom. 47. in Ioan. Neque febribus laboranti, neque tumido, quiſquam iraſcitur, ſed his morbis affecti ſui miſericordiam, & lachrymas mouent; huiuſmodi eſt irati animus. &c. Frater charitate, non iracundia proſequẽdus eſt. At dices; me perſequitur. Perſecutio perſecutione augetur. Perſequentẽ ne perſequaris, quin potius ſilẽtio ac patiẽtia vince. Tace (ait Chryſoſt. loco indicato) ſi cõtumeliam contumelia proſequeris, ignẽ excitabis. &c. D Si iræ tempeſtas inſurgit, ad ſilentiũ, & quietẽ veluti portum ſecede. Plutarchus in li. de cohibenda iracũdia. Quieſcere (inquit) optimũ eſt, aut effugere, aut occultari, ſe ſeque ad ſilentium velut in portum recipere: quẽadmodum ſolent qui ſenſerunt epilepſiam orientẽ. Ne concidamus, aut potius ne in quenquam irruamus. &c. Seneca lib. 3. de ira cap. 11. Maximum remedium iræ dilatio eſt, vt primus eius feruor relangueſcat, B & caligo quæ premit mentem, aut reſideat, aut minus denſa ſit. &c.

Fratribus non iraſcendum.

Gen. 13.

D. *Chry.*

Plutarch.

Seneca.

Iræ remediũ ſeceſſio, ſilentium, dilatio.

Preterea, iniurias ride, ac deſpice, ſi falſo iactãtur. Si verò aliquid tibi veri obijcitur, compũgere. Quod docet Chryſo. hom. citata. Si verè (ait) accuſaris, etiam coram compungi deberes, & gratiã ei habere. Si falſo, deride. Dixit pauperẽ; ride. dixit mendicum; ride. &c. Item: Quare diues, ſi pauper appellatur, ridet? Quoniam falſum nouit. Itidẽ ſi nos iniurias ridebimus, magnũ erit argumentum, ꝙ falſo reprehendamur. &c. Quid iniuriæ ſint diligenter expẽde; verba ſunt volitãtia, quæ mox inſtar venti euaneſcunt; neminem vulnerant ſi deſpiciuntur. Inania ſunt, & pene nihil. Puerorum eſt, aut animalium rationis expertiũ inanibus perturbari rebus, ac friuolis; non virorum. Taurum (ait Sene. lib. 3. de ira c. 30.) color rubicũdus excitat, ad vmbram Aſpis exurgit, Vrſos, Leoneſque mappa prærritat. Omnia quę natura fera, ac rabida sũt, cõſternantur ad minima. Idem inquietis & ſolidis ingenijs euenit; rerũ ſuſpicione feriuntur. &c. Plutarchus, Quemadmodũ per nebulã corpora; ita per irã maiora videntur, quæ commiſſa ſunt. &c.

Ridenda iniuria.

D. *Chryſ.*

Inanibus rebus ne perturbemur.

Seneca.

Plutarch.

Adhæc, iniurias relinque Deo; noli tu vindictam expetere, aut cupere. Vindictã repetere Dei eſt. *Non uos metipſos defendentes* (ait Apoſt. ad Ro. 12.) *ſed date locum iræ. Scriptum eſt enim*, Deut. 32. *Mihi uindictam, & ego retribuam; dicit Dominus. &c.* hoc eſt: Non vos vlciſcamini, ſed date locũ iræ, iræ inquam diuinæ, date locum Deo, ad quem vindicta pertinet. Vnde ſequitur: *Scriptum eſt enim mihi vindictam;* ſcilicet ſerua; *Et ego retribuam.* Deu. 32. Noſtra verſio ſic habet: *Mea eſt ultio, & ego retribuam eis.* Vltio Dei eſt, & eorum qui Dei locũ obtinent; noli tu eam tibi arrogare. &c.

Iniuria Deo relinquẽda.

Ad Ro. 12.

Deut. 32.

Præterea, noli inſanire. Quid enim ira eſt aliud, quã inſania? ſic Chryſoſt. vocat hom. 47. in Ioa. Inter irã (inquit) & inſaniam nihil differt. Et Marc. Tull. Tuſcu. 4. Eſt (ait) quidquam ſimilius inſaniæ, quam ira? quam bene Ennius dixit initiũ inſaniæ. &c. Senec. lib. 1. de ira c. 1. Quidam ex ſapiẽtioribus dixerunt, iram breuem eſſe inſaniam. &c. Intuere hominem ira ac furore percitum, mentis impotem cernes. Chryſoſt. hom. 3. in Ioann. Videbis iratos non ſecus, ac inſanos, turpiter in mediũ præcipites fieri. Cùm enim circa præcordia ira efferbuerit, os ignẽ emittit, tota inflatur facies, incõpoſitę manus mouentur, ridiculè proſiliunt pedes. &c. lege reliqua. D. Greg. lib. 5. Moral. c. 31. Iræ ſtimulis accẽſum cor palpitat, corpus tremit, lingua ſe prępedit, facies igneſcit exaſperantur oculi, & nequaquam recognoſcũtur noti, &c. Quibuſdã iratis (ait Sextius apud Sene. lib. 2. de ira cap. 36.) profuit aſpexiſſe ſpeculum. Perturbauit

Ira inſania

D. *Chryſ.*

M. Tull.

Seneca.

D. *Chryſ.*

D. *Gregor.*

Iratus deſcribitur.

Sextius.

illos tanta ſui immutatio. Veluti in rem præſentem, adducti non agnouerunt ſe, &c. Et Plutarchus lib. de iracundia cohibendas: Si mihi (inquit) eſſet famulus diligens, haud moleſte tulerim ſi in ira ſpeculum afferret. &c. Dicitur Minerua cũ tibia caneret, inflatas buccas in amne cõſpexiſſe, vultuſque illa deformitate offenſa abieciſſe tibias. Atqui multò deformior irati hominis vultus eſt. Iræ ergo deformitatẽ conſidera; vt Minerua tibias ſic tu iram procul abijcies. Profuit iratis ſpeculum aſpexiſſe: tibi proderit conſiderationis ſpeculum intueri. Vultum igitur iræ diligenter conſidera, quãta illius fœditas, quãta ſit turpitudo expende: turpiſſimumque mõſtrum, & morbum grauiſſimum fuge. Vt Hippocrates ait apud Plutarchum, is morbus eſt grauiſſimus, qui ægrotantis faciem quàm maximè mutat in diuerſum. Grauiſſimus morbus ira eſt, quæ animi, corporiſque faciem tam turpiter immutat, atque inuertit.

Plutarch.

Is morbus grauiſſimus qui faciem maximè immutat.

Idolo Moloch, de quo ſupra diximus ſimilis ira eſt. Veluti fornax ardebat idolũ; fornax ardens eſt iracundia. Ardẽtiſſimis Moloch manibus puer exurẽdus tradebatur; ardentiſſimis iracundiæ manib. animus inflammandus committitur. Tympanis perſtrepebant ſacerdotes, infælix puellus interim incendebatur; ſic ſæpe amici, & conſanguinei verbis, ac clamoribus vindictam, vel ſuadentes, vel probantes perſtrepunt, miſer interim animus exuritur. O miſerum hominem, qui animum turpiſſimo huic immolat idolo. Denique falſam animo pelle opinionẽ, è tartaro natam, videlicet, victorem eſſe eum qui proſternit, qui iniuriam facit, qui damnum irrogat. Veram imbibe animo ſententiam, videlicet, vincere, ac triumphare eum, qui patienter tolerat. Hæc vera victoria, hic triumphus verus, hæc beatitudo: *Beati* (ait Dominus) *qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam.* Is verè victus eſt, & imbellis, qui facit iniuriã. Doceat nos Auguſt. pſal. 92. Ne fortè (inquit) ideò te putes fortem, quia percutis pugno. Non eſt iſta fortitudo, ſi cõiiciatus percutias; quoniam ab ira victus es, & valde ſtultum eſt hominẽ victum fortem dicere. &c. Et pſal. 111. Attende (inquit) quod ſcriptum eſt Prouer. 16. *Melior eſt qui vincit iram, quàm qui capit ciuitatem.* Non eris inglorius in ignoſcendo, quia

Ira ſimilis idolo Moloch.

Is victor eſt qui patienter iniuriam tolerat. victus qui infert.
D. Aug.

Prou. 16.

de ira victa laudabilius triumphatur. &c. Pro. 16. noſter interpres ſic habet: *Melior eſt patiens, viro forti; & qui dominatur animo ſuo, expugnatore urbium. &c.* D. Auguſt. Sep. Interpr. verſionem ſequitur. Chryſoſtomum audiamus homil. 3. in Ioan. Quod (inquit) grauiſſimũ eſt, noſtram calamitatem victoriam nobis ducimus. Et cùm maxime ab ira vincimur, tunc maxime viciſſe exiſtimamus. Et cùm humi miſeri proſtrati iacemus, innumeris plagis a diabolo, vulneribuſque acceptis, victoriam reportaſſe contendimus. Quamobrẽ fratres vos ego hortor, & moneo, vt victoriam ipſam cognoſcere non negligatis, eamque proſequamini. Siquidẽ malorũ perpeſſio victoria nobis eſt. Hæc Chryſ. Item eodẽ loco: Victoria cõtra irã eſt, & quidem maxima: nõ cùm vlciſcimur iniurias, ſed cum eas æquo animo toleramus, Hoc nãq; magnũ eſt, hoc laudabile. &c.

D. Chryſ.

Malorũ perpeſſio victoria eſt.

Homilia de Dauide & Saule tomo. 1. præclarè oſtendit idem ſanctiſſimus pater, Dauidem eximium ſacrificium in ſpelunca Deo obtuliſſe, eximiamque victoriam reportaſſe, tunc cum Sauli aduerſario, quẽ in manibus habebat 1. Reg. 24. pepercit. Sacrificium (inquit) obtulit Dauid, idque admirabile, haud quidem mactato vitulo, aut agno, ſed quod his erat multò honorificentius, manſuetudinẽ offerens Deo, atque occiſa iracundia. Et factus eſt idẽ tùm victima, tùm ſacrificus, tum altare. Siquidem & ratio quæ offerebat manſuetudinem, & ipſa manſuetudo denique cor in quo hæc offerebatur, omnia erat eiuſdem hominis Dauidis. Hæc ille de ſacrificio. De victoria hæc ſequuntur. Magnificentior (ait) hæc victoria Dauidis, quam cum Goliath caput amputauit, hæc magnificentiora ſpolia, hæc præda illuſtrior, hoc glorioſius trophæũ. Siquidẽ illic & funda, & lapidibus, & acie habebat opus, hic verò cuncta prudẽtia, rationeque peracta ſunt, ac ſine armis cõtigit victoria, & incruentum trophæum erectum eſt. Itaque rediit nõ Goliath caput geſtans, ſed animi cõmotionem mortificatam, & iram eneruatam. Neque hæc ſpolia repoſuit Ieroſolymæ, ſed in cælo. Nunc haud quaquam in choris obuiam veniebant fœminæ excipientes illũ cum laudibus, ſed angelicus populus è ſublimi applaudebat, admirans eius Philoſophiam, & humanitatem. Aſcendit enim hoſte,

1. Reg. 24.
D. Chryſ.
Dauid eximiam victoriam reportauit, cũ hoſtem Saulem in ſpelunca liberum intactumque dimiſit.

Digitized by Google

D. Chry.

hoſte, id eſt diabolo, innumeris vulneribus ſauciato. Egreſſus eſt ex ſpelunca dexteram illam totius orbis pretio parem, ſimul cum capite coronatam gerẽs. Quẽadmodum enim ſæpenumero fit, vt imperatores, eorum qui egregiè ſe ſe in pugilum certamine, aut in reliquis certandi generibus geſſerunt, ante caput, coronẽt dexteram; ita & Deus manum illam coronauit, quæ gladium purũ potuerit educere, & aduerſus tantam iracundiæ procellam reſiſtere. Egreſſus eſt tanta cũ gloria, cum quanta tres pueri egreſſi ſunt ex camino ardente. Nam quemadmodum illos non exuſſit ignis, ita Dauid non conflagrauit iræ incendio. Hactenus Chryſoſtomus de Dauide. Vtinam huiuſmodi manſuetudinis, immolatæque iracundiæ ſacrificia Deo ſæpe offeramus, vtinã huiuſmodi de ira victorias ſæpe reportem*.

Ad ſuperandam iram remedia.
D. Gregor.

Addamus etiam alia ad iram ſuperandam remedia, arma alia. Magnus Greg. lib. 5. Moral. cap. 31. duo tradit remedia. Primum eſt præparatio ad omnia tolerãda pro Chriſto. Mẽs (inquit) ſolicita omnes ſibi, quas pati poteſt, cõtumelias proponat: quatenus redemptoris ſui probra cogitans, ad aduerſa ſe præparet. Quæ venientia tantò fortius excipit, quantò ſe cautius ex præſcientia armauit. &cæ. Armat igitur aduerſus iram, eorum quę euenire poſſunt præmeditatio.

D. Greg.

Secundum remedium eſt, noſtrorum delictorum cogitatio: Secundus (inquit) ſeruandæ manſuetudinis modus eſt, vt cùm alienos exceſſus aſpicimus, noſtra quibus in alijs exceſſimus delicta cogitemus. Conſiderata quippe infirmitas propria, mala nobis excuſat aliena. &c. Itẽ: Quaſi aqua ignis extinguitur, cùm ſurgente furore animi, ſua cuique ad mentẽ culpa reuocatur. &c. Idem remediũ ſuppeditat D. Chryſoſt. homil. 3. in Ioannẽ. Quoties (inquit) dolore aliquo amicus te, vel familiaris affecerit, ad iramque concitarit; veniant ad mentem quæ tu contra Deum commiſeris. &c. Et Plutarchus in lib. de iracũdia cohibẽda: Siquis (inquit) illud Platonis ſemper aſſonans alienis peccatis: *Nunccubi, & ego talis?* rationem ab externis referat intrò, & alienorum errorum incuſationi interſerat cautionem; non admodum execrabitur aliena peccata, conſiderans ſibi ipſi multa opus eſſe venia, &c. Adde id, quod ad Eutonium ſcribit S. Iſidorus Peluſiota epiſtol. 280. Per ſæpe obortum maledictũ, animi morbum aut ignoratum, aut neglectum, curauit. Siquidem probi, & clari viri, aut veris amicis, aut acribus inimicis opus habent. Illi ſiquidem admonendo; iſti verò conuiciando à peccatis auertunt. &c. Cùm igitur inimicus peccatũ obijcit, te ipſum ſcrutare, an verum dicat expende. Si verum eſt corrige, ſi falſum, ride.

Noſtra crimina in memoriam reuocata iram extinguũt. D. Chryſ.
Plutarch.
S. Iſidorus Peluſ.

D. Chryſ.

Adijcit Chryſoſt. tertium remedium: Veniat (inquit) in mentem, quòd ſi à proximo offenſam, & contumelias æquo animo toleraueris, leuius in te Dei iudiciũ prouocabis. *Dimittite* (inquit Lucę. 6. Dominus) & *dimittetur vobis. &c.*

Ira ſumma feſtinatione propellenda eſt.
D Chryſ.

Quartum remedium eiuſdem Chryſoſtomi eſt celeritas. Eadẽ hom. 3. in Ioannem. Vehemẽs (ait) affectus irę eſt, & omni flamma vehementior. Quare nobis celeritate opus eſt, vt hũc ignem extinguamus. Iræ enim morbus niſi mox ſedetur, multas generat calamitates. Domos, & familias totas euertit, veteres diſſoluit cõſuetudines, & breui momento res infandas molitur. &c.

Iniuriarum obliuio.

Quintum, iniuriarũ obliuio; Qui fuerit iniuria laceſſitus (ait Chryſoſt.) non modo memor nõ infigat pectori; ſed quã primùm eam obliuioni prorſus mandet. &c. Leu. 19. *Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.* Si hæc Iudæis dicũtur, quid à Chriſtianis poſtulari dẽt?

Iræ mala.
Sapien. 12.
D. Greg.
Ira imaginẽ Dei in homine vitiat.
D. Greg.
Ira prudentiam euertit iuſtitiam diſſipat. Vitam ſocialem diſturbat. Concordiam rumpit. Fel eſt amarum.
Iacob 3.

Iræ mala D. Gregorius recenſet lib. 5. Moral. cap. 31. Primum: Dei imaginẽ vitiat in nobis. Deus enim tranquilliſſimus eſt, etiam dum punit, iuxta illud Sap. 12. *Tu autem Domine cum tranquillitate iudicas.* At vero ira percitus homo longe à tranquillitate abeſt. Per iram (ait Gregorius) dũ manſuetudo amittitur, ſupernæ imaginis ſimilitudo vitiatur. &c. Secundum, ſapiẽtiam, prudentiamque ira euertit. Gregorius: Per iram ſapientia perditur, vt qd, quove ordine agendum ſit, omnino neſciatur: Quia intelligentiæ lucem ſubtrahit, cùm mentem permouendo confundit. &c. Tertium: Ira iuſtitiam diſſipat. Gregor. Per iram iuſtitia relinquitur, ſicut ſcriptum eſt Iacobi 1. *Ira viri iuſtitiam Dei non operatur.* Quia dũ perturbata mẽs iudiciũ ſuę rationis exaſperat, rõne quod furor ſuggerit, rectũ putat. &c. Quartũ: Ira ſocialem vitam diſturbat. Grego. Per iram ſocialis vitę gratia amittitur. Qui ſe

D. Chryſ.

ex humana ratione non tẽperat, neceſſe A eſt vt beſtialiter ſolus viuat. &c. Chryſ. homilia 29. ad populum: Feræ (inquit) potius, quã homini iracundo cohabitandum eſt. &c. Prou. 21. *Melius eſt habitare in terra deſerta, quàm cum muliere rixoſa, & iracunda. &c.* Quintum: Per iram (ait Gregorius) concordia rumpitur. Prou. 26. *Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, ſic homo iracundus ſuſcitat rixas. &c.* Quemadmodũ ligna, & carbones ignis materia ſunt; ſic ira rixarum. Denique ira amaritudinem B & animo, & corpori affert, fellis inſtar. D. Damaſcen. lib. 2. de fide cap. 26. ex euaporatione fellis ait procedere iram, & felleam nominari. Fel ira eſt, mel verò eſt charitas. Fuge amarorem, dulcedinem charitatis ſectare. Lege Chryſoſtomum homil. 15. in epiſtolam ad Epheſios, ad illa verba Pauli, *Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia, tollatur à nobis. &c.*

Prouer. 21.

Prouer. 26.

D. Damaſcenus.

Quòd ſi fortè iratus fratrem læſiſti, ma C gna cũ feſtinatione quod debes reſtitue; redique cum illo in gratiam. *Eſto* (inquit Dominus) *conſentiens aduerſario tuo citò.* Itẽ: *Relinque munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo.* Vides celeritatem. D. Chryſoſt. homil. 16. in Matth. Nihil eſt, quod ita vitam noſtram ualeat euertere; vt operum bonorum actionem diſſimulare, ſemperque differre, ſemper enim iſtud omnibus nos bonis fecit excidere. &c. Item; Non cõcedit Dominus ne pau D lulum quidem differre; ne huiuſmodi anima impleto abſque reconciliatione ſacrificio, deſidia maiore capiatur, quotidie diſſimulet in pacem reuerti. Nouit enim talem eſſe huiuſmodi paſſionem, quæ ſatis velocis curationis indigeat. &c. Nonnè paulo ante diximus ex Chryſoſtomo iræ immolationem ſacrificiũ eſſe, & munus Deo gratiſſimum? hoc munus vult ſibi offerri Dominus ante alia munera. Immola prius iram, odium, inimicitiã; fra- E trem tibi concilia. poſteà veni, & aliud munus offer. Sacrificium eſt (ait Chryſ. hom. 16. in Matth.) fratrum recõciliatio. &c. Vide ſupra Dauidis exemplum.

Summa cũ feſtinatione in gratiam cum proximo redeundum.

Ad opera bona cũctatio pernicioſa.

D. Chryſ.

Vade (ait Dñs) *prius reconciliari fratri tuo.* Vade, quære illum, roga illum, ne expectes donec ille roget te, ne malus tibi cõpedes iniiciat pudor. Nonne Deus à nobis offenſus prior rogauit? prior legatos qui de reconciliatione agerent, ad homines miſit? Imitare Deum, etſi læſus, ad recuperandam gratiam prius incumbe. Audi Dei legatum Paulum 2. Cor. 5. ad recõciliationem inuitantẽ. *Pro Chriſto* (ait) *legatione fungimur, tanquam Deo exhortãte per nos. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. &c.* Audi Magnum etiam Gregorium in homil. 32. in Euangel. Inter nos (inquit) & Deum diſcordiam peccando fecimus; & tamen ad nos Deus ſuos legatos prior miſit, vt nos ipſi qui peccauimus ad pacẽ Dei rogati veniamus. Erubeſcat ergo humana ſuperbia, confundatur quiſque, ſi non ſatisfaciat prior proximo; quando poſt culpam noſtram, vt ei reconciliari debeamus, & ipſe qui offenſus eſt, legatis interuenientibus obſecrat Deus. &c. Pudeat ab ethnicis vinci Philoſophis. Ariſtippo cum Æſchine neſcio quid iræ incidit. Quidã illi dixit: O Ariſtippe, vbi nunc amicitia veſtra? reſpondit: *Dormit; ſed ego eam excitabo.* Adijtque Æchinẽ. Adeò ne (inquit) tibi videor infelix, & inſanabilis, vt ne moneri quidem merear abs te? At Æſchines. Non mirum (ait) ſi cum in omnibus me præcellas ingenio; hic quoque. O Chriſtiane dormit amicitia, vel potius extincta eſt? excita illam prior placidis, charitateque plenis verbis, ac factis. Vince iram, vince illum quoq; cũ quo inimicitia intercedit, dum prior de gratia redintegranda agis. Fatetur Æſchines hanc eſſe victoriam. Non mirum (inquit) ſi cum in omnibus me præcellas ingenio, hac ẽt in re præcellueris, dũ ad amicitiam reparandam prior me adijſti. *Vade ergo prius reconciliari fratri tuo.* Relinque (ſi opus eſt) munus ante altare.

2. Cor. 5.

Deus à nobis offenſus prior rogauit, ſic & nos priores ad reconciliationem properemus.

D. Gregor.

Ethnici Ariſtippi exemplum reconciliationis.

Exclamat ad hæc verba Chryſoſtom. O admirabilem (ait) benignitatem, atq; ineffabilem erga homines Dei amorem. honorẽ ſuum deſpicit, dum in proximo charitatem requirit. Interrumpatur (inquit) miniſterium meum, vt tua charitas integretur. Sacrificium mihi eſt fratrum reconciliatio. &cæt. Collige ex hoc loco quam alienum ab ira, odio, & ſimultate eum eſſe neceſſe ſit, qui ad altare accedit; non vt munus ſuum Deo offerat, ſed vt ſtupẽdum Dei munus, nempè Auguſtiſſimam Euchariſtiã accipiat. Vade prius ò Chriſtiane reconciliari fratri tuo; & tunc veniens accipies munus Dei.

D. Chryſ.

CA-

CAPVT XIX.

De ſermone Domini in monte.

MATTHAEVS CAP. V.

AVdiſtis quia dictum eſt antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eã in corde ſuo. Quod ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum, & proijce abs te, expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totus corpus tuum eat in gehennam. Dictum eſt autem: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam det illi libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit adulterat.

Non mœchaberis.

EXpoſuit Dominus quintũ legis mandatum, & perfecit, nunc ſextum quoque quod ſequitur exponit, & perficit. Eſt autem ſextum legis præceptum; *Non mœchaberis*; hoc eſt, non committes adulterium, id enim propriè ſignificat verbum græcum; μοιχεύειν, quamuis ad alia quoque præceptum extendatur. Docet Dominus duplex eſſe genus adulterij; alterum externum quod opere, alterum internũ quod corde patratur. Lex (inquit) ſic habet; *Non mœchaberis*; non committes adulterium. Nullam actus interni mẽtionem facit. Ego illam perficio. Addo, non ſolum patrari adulterium opere; ſed etiã corde. Qui enim alienam vxorem viderit, & concupiuerit eam, corde commiſit adulterium. Ignorabant Iudæi, ut ſupra diximus ex Auguſtino, & alijs, cordis adulterium, eſſe adulterium. Hoc errore illos liberat Dominus: impuriſque cogitationibus, ac cupiditatibus corda expurgat. Nam ut ait hoc loco Chryſoſtomus; Non idcircò Chriſtus aduenisse contentus eſt, ut ſolummodo corpus à malis actibus, ſed ut prius animam quoque ab hu-

Perficit Chriſtus ſextum præceptum.

Adulterium internum, atque externum.

D. Chryſ.

A iuſmodi cogitationibus auerteret. Quia enim Spiritus ſancti gratiam mente ſuſcepimus, meritò ipſam purificat primã. &cæt. Et D. Hieronym. Matth. 5. In Euãgelio (inquit) peccatorum auferuntur exordia. &c.

D. Hieron.

Erue eum, & proijce abs te.

B Grauiſſimis verbis, cordique inſculpendis, docet Dominus adulterij, fornicationis, cæterorumque criminum occaſiones amputandas. Oritur fornicatio, & adulterium cordis, ex aſpectu, ideoque oculum ait eruendum, ſi nos in eiuſmodi ſcelus præcipitat, dexteram quoque manum abſcindendam ſimiliter. Grauiſſima eſt, & hyperbolica exaggeratio, qua ſignificatur fugiendas toto conatu peccatorum anſas. Neque enim vult Domi-
C nus re ipſa eruendum oculum, aut abſcindendam manum, ſed eruendam occaſionem, quamuis magno dolore, magnoque labore conſtet. Erue oculum, hoc eſt ab aſpectu huiuſmodi ſic coerce, ac ſi eruiſſes.

Peccatorum fugienda occaſiones.

Diuus

D. Hieron. aliter, ſignificari putat nomine oculi, & dextræ manus, conſanguineos, qui nobis peccandi anſam præbēt. In dextro (inquit) oculo, & dextra manu fratrum, vxorum, liberorum, atque affinium, & propinquorum monſtratur affectus. quos ſi ad contemplandam verā lucem nobis impedimento eſſe cernimus, debemus truncare iſtiuſmodi portiones. &c. Similem in modum intelligit Chryſoſt. Auguſt. Hilarius, & alij. Sed hic ſenſus ſuperiori continetur.

Conſanguinei ſunt impedimento ad uirtutis iter faciendum, fugiendi.

Aduerte quanto conatu velit Dominus nos ea fugere, quę peccatorum ſeminarium eſſe poſſunt. dextram manum, oculum dextrum, id eſt, chariſſima quæq; præcipit abſcindenda, ſi laquei ſunt, quibus nos malus dæmon illaqueat. Nō fuit ſatis dicere; *Erue eum,* adiecit vt obſeruat Euthymius; *Proijce abs te.* Non enim ſatis eſt quocunque modo peccati occaſionē tollere; longe etiam proijcere oportet, ne redeat. Euthymius; Non dixit Chriſtus percute oculum, ſed erue, manifeſtans omnimodam ſeparationem. Non ibi permāſit, addit; *Proijce abs te;* ne in proximo remanēs fiat rurſus familiaris. &c. Præcepit Deus Iſraelitis Exod. 12. Azymis vt veſcerentur ſeptem diebus; præcepit quoque, vt omne fermentum domo pellerent. *Septem* (inquit) *diebus, fermentum non inuenietur in domibus veſtris.* Vt enim prę ceptum ſeruetur, omnem frangendi occaſionem longe oportet propellere. Fermētum eſt occaſio; ſi domi, uel in uicinia maneat; totam maſſam corrumpet, Gen. 19. *Eduxerunt Angeli Lot & poſuerunt extra ciuitatem.* Non fuit hoc ſatis; *Nec ſtes* (inquiunt) *in omni circa regione. &c.* Similem in modum, ſi te Deus è peccato educit; ueluti Lot è Sodomis; non ſatis eſt educi; ſed ne ſtes in omni circa peccatum regione, hoc eſt, occaſione, in quam Sodomorum flammæ peruenire poſſint. Vt enim Ambroſius ait libro ſecundo de virginibus; Cauſa peccandi etiam iuſtos decepit &c.

De fugiendis peccatorum occaſionibus.

Euthym.

Exod. 12.

Gen. 19.

D. Ambr.

Diſce vel ab Ethnicis peccati occaſiones fugere. Cotys (ut narrat Plutarchus in Apophtheg.) cum natura eſſet iracundior, & aſper eorum, qui in miniſteriis deliquiſſet caſtigator, vaſa fictilia tenuia quidem, & fragilia, ſed cælaturis quibuſdam & ſculpturis politè, eleganterq; elaborata, ſibi ab hoſpite allata (cum hoſpiti ipſi dona dediſſet) ſimul omnia confregit. Ne in eos, ut dixit, qui illa fregiſſent aſperius animaduerteret. Sic ille iracundiæ occaſionē dū vaſa frangit, fregit. Idē feciſſe Auguſtum Cæſarem ſcribit Fulgoſius, lib. 9. Cœnabat (inquit) Auguſtus Cęſar apud Pollionem. Seruus cryſtallinū uas fregit. domini iuſſu damnatus, Murænarum pabulo, in viuarium ferebatur. Effugit manus ducentium; Auguſti ſe pedibus prouoluit. Orat ut alio mortis genere afficiatur. Auguſtus ſolui iuſſit ſeruum, omniaque Pollionis Chryſtallina, ui regula perfregit, viuariaque euertit. Se enim cauſam dixit adimere Pollioni ne ille, ne in animi perturbationem incideret aut ob eiuſmodi cauſam ſeruum aliquem perderet tam crudeliter.

Cotys uaſa frangit, ut occaſionem iracūdiæ fugiat.

A

B

Fregerunt hi uaſa pretioſa, pretioſiora nos iubet Chriſtus frangere, ut occaſionem frangamus, oculū uidelicet dextrum, & manum dextram. *Erue* (inquit) *oculum, abſcinde, dextram.* Neque uero abſcindere ſolum iubet, uerū acutiſſimum etiam præbet cultrum, quo id fiat. *Expedit* (inquit) *tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam. &c.* Gehennæ timor acutiſſimus gladius eſt, quo & oculi, & manus, & pedes, & chariſſima quæque, facile abſcinduntur, nè in peccatum nos pertrahant. Hoc gladio Hieronymus cuncta reſecuit, omnibuſque proiectis rebus, eremi ſe carcere ipſe damnauit, ne in gehennam a Deo damnaretur. Sic ille ſcribit epiſt. 22. ad Euſtochium; ille ego, qui ob gehennæ metum, tali me carcere ipſe damnaueram; ſcorpionum tantum ſocius, & ferarum. &cæt.

C

D. Hieron.

D

Earum rerum aſpectum, quæ occaſionem præbent ruinæ, hoc cultro reſeca. Alioqui per oculos facile in tartarū corrues. *Qui uiderit* (ait Dominus) *mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Oculi cæterique ſenſus feneſtræ cordis ſunt, per quas hoſtilis irruit exercitus, arcemque capit. Muniendæ igitur, obſeruandæque ſunt diligenter, nō incautè aperiendę. Per quinque ſenſus (ait D. Hierony. lib. 2. contra Iouinianū) quaſi per quaſdam feneſtras, vitiorum in animam introitus eſt. Non poteſt ante Metropolis, & arx mentis capi, niſi per portas eius irruerit hoſtilis exercitus. &c. Meminit Plinius libro 8. capite 21. feræ

E

Senſus feneſtra ſunt per quas hoſtes ingrediuntur.

D. Hieron.

Plinius.

feræ quæ Catoblepas nomine græco appellatur, id eſt, deorſum aſpiciens. habet enim graue caput, ac deiectum ſemper in terram. Alias (ait Plinius) internecio humani generis, omnibus, qui oculos eius viderunt confeſtim expirantibus. Docet natura in fera hominem, fœminarum oculos aſpectumque fugere, caput conſideratione ponderoſum, non leue habere, deorſum aſpicere; nè vel ſibi, vel alijs afferrat interitũ. Si ex periculis volumus euadere, ſurſum corda, deorſum ſint oculi. Lege epiſtolam 65. D. Iſidori Peluſiotæ ad Nilũ; Omnibus (inquit) viribus oculos cuſtodire, ac velut inuicto freno coercere oportet, atque à curioſo, & impudico aſpectu, ut intimas animi partes perſtringente, ſeſe abſtinere. Maxima enim ex eo in animum improbitas influit. &c.

D. Iſidorus Peluſiot.

Oculi frenãdi.

Det ei libellum repudij.

Ad ſextum præceptum etiam hæc attinent. Perficit & adimplet Chriſtus legem. Permiſit lex repudiũ vxoris; Chriſtus non permittit, ſed tollit. Deuter. 24. huiuſmodi extat lex; *Si vxor non inuenerit gratiam ante oculos eius, id eſt, viri, propter aliquam fœditatem, ſcribet libellum repudij, & dabit in manus illius, et dimittet eam de domo ſua. Cumque egreſſa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudij, & dimiſerit de domo ſua, vel certè mortuus fuerit; non poterit prior maritus recipere eã in vxorem. &cæt.* Ex hac lege conſtat permiſſum fuiſſe Iſraelitis vxores, propter fœditatem aliquam in illis repertã, repudiare, dato repudij libello. Permiſſũ quoque fuiſſe vxori nubere viro alteri: neque potuiſſe iterum à priori marito duci.

Repudium vxorum reijcit à Chriſto.

Deut. 24.

Dubium eſt; Num fuerit licitum Iudæis repudiũ huiuſmodi, an potius ita permiſſum, vt peccarent quidem, lege tamẽ non punirentur? Vtraque pars quæſtionis ſuos habet fautores. D. Thom. quæſt. 67. Additionum 3, vtramque probabilem iudicat, cõmuniorem tamẽ eam eſſe ait, quæ illicitum fuiſſe repudium affirmat. eam ſequitur Magiſter 4. diſt. 33. D. Bonauentura, Ianſen. Lyranus Matth. 19. & alij. Licitum vero fuiſſe Deo permittẽte, & diſpẽſante, exiſtimat Car. Bellarm. in lib. de Matrimonio cap. 17. & aliquos recenſet, Maldonatus quoque Matth. 5. Abulenſis Matth. 19. q. 49. & Deuteron. 24. q. 2. & Burgenſis eodem capite additione. 2. Caietanus Matth. 19. arbitratur non fuiſſe illicitum repudium mortaliter, id eſt, non fuiſſe peccatum mortale. Quæſtioni videtur reſpondere Dominus Matth. 18. Rogatus enim à Phariſæis, An liceret homini dimittere vxorem quacũque ex cauſa? Reſpondet; *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Quaſi diceret, non

An fuerit licitum repudium?

Matth. 17.

B licere viro vxorem repudiare, & illam à ſe ſeparare. Sed Phariſæi de Iudæis quærebant, ergo Chriſtus Iudæis aſſerui. nõ eſſe fas vxores dimittere. Permiſſum vero à Moſe ait, propter eorum duritiem, ne vxores occiderent. Sed de hac quæſtione, & probatione, tunc commodius agemus cum ad illud 19. Matth. caput Deo volente peruenerimus, & Chriſti verba explicauerimus.

Dubitatur ſecundò; An propter forni-
C cationem, ſiue adulterium, tantummodo permiſſum fuerit Iudæis vxores dimittere, an propter alias etiam cauſas? Tertullianus libr. 4. aduerſus Marcionem cap. 34. propter ſolam fornicationem potuiſſe repudiari à Iudæis vxores exiſtimare videtur. Id opinatur Paulus Burgenſis Deuteron. 24. additione. 1. & Ribera, Malach. 2. Probabilius cenſet D. Chryſoſt. homilia 17. Diuus Thom. quæſt. 67. Additio. artic. 6. non fornicationem ſo-
D lam, ſed alias etiam fuiſſe repudij cauſas, Abulenſis Matth. 19. quæſt. 55. Oleaſter, & Lyranus Deuter. 24. & alij. Vnde Caietanus Matthæi 5. Lex (inquit) vetus latum reliquit campum dimittendi vxorem. &c. Et Gloſſa ordinaria Deuteron. 24. Multæ erant in lege cauſæ dimittendi vxores. &cæt. Opponitur hebræa dictio. Quo enim loco in noſtra verſione eſt: *Si vxor non inuenerit gratiam ante oculos eius, propter aliquam fœditatem*: Hebraice habetur, quoniam inuenit in ea, ערות דבר gueruа dabar, id eſt, turpitudinis, vel fœditatis verbum. Dictio namq; gueruа ſignificat turpitudinem eam, quæ in re venerea eſt, vt conſtat ex Leuit. c. 18 *Turpitudinem patris tui, & turpitudinem matris tuæ non diſcooperies, &c.* Eſt idem nomẽ Geneſ. 9. eo loco: *Cum vidiſſet Chã verenda* (patris ſui ſcilicet) *eſſe nudata.* Item in eo; *Patris virilia non viderunt.* Ergo lex Deuteronomij cum permittit vxorem dimitti, propter

An propter adulterium tantũmodo permiſsum fuerit Iudæis uxores dimittere?

propter guerua dabar, id eſt, fæditatem aliquam, intelligenda eſt de fæditate ſiue turpitudine fornicationis. Septuaginta vertunt; ἀσχημον πρᾶγμα, id eſt, turpem vel fædam, vel inuerecundam rem. Tertullianus loco citato transfert, *impudicum negotium*; Biblia regia; *Nuditatem*; Pagninus, *turpitudinem*. Reſpondemus dictionē hebræam, illam quidem fæditatem ſignificare. Sed ſolā illam indicare negamus, quod fuerat probandū. Obijciuntur prę terea Chriſti verba illa Matt. 19. *Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. &c.* Chriſtus Phariſęis rogantibus; Num quacumque de cauſa liceret vxores dimittere? reſpondit licere relinquere propter fornicationem, quo ad thorum, neque alicuius alterius cauſæ meminit. Ergo lex propter ſolam fornicationē permittebat dimittere. Quòd ſi dicas Chriſtum de noua lege loqui, non de veteri; Opponitur, Phariſæos de lege veteri interrogaſſe, quæ nondum erat abrogata. Quamobrē Chriſtū non de noua, ſed de ea, quæ tunc vigebat reſponſum dediſſe, atque adeò ſignificaſſe, Iudæis non licere vxorem dimittere niſi cauſa fornicationis. Reſpondetur, Chriſtum Matth. 19. docere iuris eſſe naturalis matrimonij indiſſolubilitatem, atque adeò non poſſe virum vxorem repudiare. Excipit fornicationem, propter quam dimittere poteſt, quo ad thorum tantum. Ius autem naturale Iudæos complectitur. Itaque docet non licere Iudæis vxores repudiare. Lex tamē id permittebat fieri, & multas ob cauſas repudiare. Quamobrem permiſſione legis vtebantur. de his dicemus cum verba Chriſti Matth. 19. explicabimus Deo fauente.

De libello repudij. Libellus verò repudij, libellus dicitur, qui vxori dabatur, ex quo repudiatā, & à mariti poteſtate liberā eſſe conſtabat. A marito nè an ab alio ſcriberetur, dubium eſt. A ſcribis ſolitum ſcribi ait *D. Auguſt.* D. Auguſt. lib. 19. contra Fauſt. cap. 26. Vt perhibent (inquit) apud hebræos ſcribere literas hebręas nulli fas erat niſi ſcribis ſolis; Cùm & excellentiorem profiterentur ſapientiam, & ſi qui eorum eſſent æquitate, ac pietate præditi, non tantùm profiterentur, verum etiam ſectarentur. Ad hos igitur quos oporteret eſſe prudentes legis interpretes, & iuſtos diſſuaſores, lex mittere voluit eum quem iuſſit libellum repudij dare, ſi dimiſiſſet vxorem. Non enim poterat ſcribi libellus niſi ab ipſis. &c. Exiſtimat itē Auguſtinus eodē loco, propterea iuſſiſſe legem libellū repudij dari, vt interim illa mora, & ſcribarum conſilio, ira, vel odium deferueſceret. Nolebat (inquit) dimitti vxorem à viro, qui hanc interpoſuit moram, *ſcilicet libelli dandi*. vt in diſſidium animus præceps, libelli cōſcriptione refractus abſiſteret, & quid mali eſſet vxorem dimittere cogitaret. &c. Itē, Ad ſcribas lex mittere voluit eum, quem iuſſit libellum dare repudij, ſi dimiſiſſet vxorem. Non enim poterat ei ſcribi libellus niſi ab ipſis qui per hanc occaſionem, & neceſſitatem venientem quodāmodo in manus ſuas, bono cōſilio regerent, atque inter ipſum & vxorem pacificè agēdo, dilectionem concordiamque ſuaderent. Hæc Auguſtinus.

An à ſcribis ſcriberetur libellus repudij.

An ſolis ſcribis licuerit literas hebræas ſcribere

Attamen a ſcribis, id eſt, legis peritis ſcribi ſolitum libellum, incertum eſt, illiſq; ſolis hebręas literas ſcribere licuiſſe. Forte ſatis erat à viro ſcriberetur, & à teſtibus ſubſcriberetur. Neque enim opus fuit ad iudices, vel ſcribas rem deducere, quoniam nullæ repudij cauſæ probandæ erant. Vnde Abulenſis Matth. 19. quæſt. 72. ad 2. Iudæi (inquit) licebat dare libellū repudij ſine autoritate iudicijs nulla cauſa probata, neq; expreſſa. &c. Ita Ioſeph de Deipara virgine occultè repudianda, abſque iudicis autoritate cogitauit. Matth. 1. *Abulenſis.*

Quæ libelli forma fuerit, ſcire refert parum. illam reperies apud Ianſenium, & Maldonatum Matth. 19. & Oleaſtrum Deut. 24. ea tamen an ſit antiqui illius temporis incertum eſt. Magiſter hiſtoriæ de hoc libello ſic ſcribit in Deut. cap. 13. Vir apud quem vxor nō inueniebat gratiam, propter aliquam fęditatē, quæ multimode proueniunt, ſcribebat quòd nunquam conueniebat cum ea, & cauſam ob quam diſplicebat ei mulier, nè conueniret. Et tradebat libellum, in quo ſcripta erant hæc mulieri, vt coram ſacerdotibus legeretur. Et cùm iuraſſet verum eſſe quod ſcripſerat, licebat alij copulari, Sic ille. Sed aliqua non multum habent autoritatis. *Magiſt. hiſtor.*

Excepta fornicationis cauſa.

Tollit

Tollit Dominus libellum repudij. Iudæi legis permiſſione vxores repudiabãt, ob multas cauſas, aliaſque ducebant, illæ quoque alijs viris nubebant. Chriſtus vnam tantummodo cauſam cõcedit, fornicationem ſcilicet, ſiue adulterium, ob quam poſſit vxor dimitti. Dimitti autẽ poſſe quoad thorum tantummodò, & cohabitationem, matrimonij integro vinculo permanente, ita vt nec dimiſſæ, nec B dimittenti fas ſit ad alterum tranſire coniugium, quod ſynodus Trident. definit

Synod. Trid.

ſeſſ. 24. can. 7. & Paulus. 1. Cor. 7. *ijs* (inquit) *qui matrimonio iuncti ſunt præcipio, non ego ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere. Quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut uiro ſuo reconciliari*. Vniuerſe loquitur Paulus, & abſolutè. Quòd ſi ob fornicationem dimiſſæ licuiſſet virum alterum C accipere, id expreſſiſſet, neque cogeret innuptam permanere.

1. Cor. 7,

Mar. 10.

Marc. 10. *Quicumque dimiſerit uxorem ſuam, & aliam duxerit* (ait Dominus) *adulterium committit ſuper eam, & ſi uxor dimiſerit uirum ſuum, & alteri nupſerit moechatur &c.* Nullã hic exceptionem admittit Dominus, quoniam voluit definire, non eſſe fas coniugi ad alias nuptias tranſire, etiã ſi ob fornicationẽ coniux relinquatur. D Eundem in modum loquitur Luc. 16. *Omnis* (inquit) *qui dimittit uxorẽ, & alteram ducit moechatur, & qui dimiſſam à uiro ducit, moechatur.* Scilicet, quacũq; ex cauſa dimittat. nullam adhibet exceptionem.

Ex Luca, & Marco, Matthæus eſt explicandus, apud quem Dominus fornicationis exceptionem appoſuit, quoniam propter fornicationem dimitti poteſt vxor. Quòd ſi dimiſſa alteri nubit, mœchatur. Eſt ergo ſenſus: Omnis qui dimiſerit iniuſte vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, quia exponit eam periculo adulterij. Excepta ((in quã) fornicationis cauſa, quia ſi ob hanc dimittat cauſam, iuſtè dimittit, & non facit eam mœchari. Non enim exponit eã periculo, quoniam iure ſuo vtitur, et iuſtè dimittit. Quicumque vero, quocũque modo, etiam ob fornicationẽ, dimiſſam duxerit, mœchatur, id eſt, adulterium cõmittit. Nulla enim de cauſa ſoluitur matrimonij vinculum. Prętereà cum Dominus ait: *Quicumque dimiſerit uxorem, excepta fornicationis cauſa, & aliam duxerit moechatur* noluit ſubintelligi: *Et qui ob fornicationem dimiſerit, & aliam duxerit, non moechatur.* Sed excepit fornicationem tantumodò, quoniam propter illam poteſt vxor iuſtè dimitti, non tamen ita, vt ad alias nuptias tanſeant. Quaſi dicere; Quicũque dimiſerit vxorem ſuam (excepta fornicationis cauſa, ob quam poteſt quoad thorũ & cohabitationem tantùm dimitti) & aliam duxerit męchatur. &c. Idcircò Dominus illa verba, *excepta fornicationis cauſa,* coniũxit cum verbo, *dimiſerit*, non autem cum verbo, *duxerit*; Nõ enim dixit; *Quicumque dimiſerit uxorem ſuam, & duxerit aliã, excepta fornicationis cauſa.* Videlicet, quia fornicationis cauſa vxorem dimiterre licet, aliã vero ducere non licet. lege quæ diximus Tom. 3. lib. 3. cap. 19.

CAPVT XX.

De ſermone Domini in monte, de iuramento.

MATTHAEVS CAP. V.

ITERVM

ITERVM auditis, quia dictum eſt Antiquis, Non periurabis; Reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino; Neque per cælum, quia thronus Dei eſt: Neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius. Neque per Ieroſolymam, quia ciuitas eſt magni Regis. Neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem Sermo veſter, eſt, eſt: Non: Non Quod autem his abundantius eſt, à malo eſt.

Non periurabis.

TRanſit Dominus ex ſexto ad ſecundum præceptum Decalogi Chriſtiano homini iuramenta omnia fugienda docet. *Antiquis* (ait) *dictum eſt; Non periurabis, reddes autē Domino iuramenta tua.* Prior illa pars; *Non periurabis;* ſumpta eſt ex cap. 20. Exodi, idem enim eſt; Non periurabis, & nō aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. Et ex cap. 19. Leuitici, vbi ſic legitur; *Non periurabis in nomine meo.* Ex Hebręo ad verbum; *Non iurabitis in nomine meo mendaciter.* Altera pars; Reddes Domino iuramenta tua; tribus modis exponi poteſt. Primo, ſolues Deo quod præcipiti aſſertione promiſeris. Quod præcipitur Num. 30. *Siquis virorum votum Domino vouerit, aut ſe conſtrinxerit iuramento, nō faciet irritum verbum ſuum, ſed omne quod promiſit implebit. &c.* Secundo; *Reddes iuramenta Deo:* id eſt, ſeruabis iuramētum. Quid eſt (ait Chryſoſtomus) *Reddes Domino iuramenta tua:* hoc eſt, iurans verum loqueris. & cæt. Hi duo ſenſus in ipſo pręcepto; *Nō periurabis:* includuntur. Vt enim quis non periuret, ſoluat neceſſe eſt, quod ſoluendum iuramento cōfirmauit. Tertio; *Reddes Domino iuramenta:* hoc eſt, Deo tribues iuramenta, non idolis. Cùm iuraueris, nomē Dei aſſumes, nō idolorū nomina. Quod pręcipitur Deut. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis. &cæt.*

Exod. 20.
Perficit Dominus ſecūdum mādatum de iuramento.
Leuit. 19.
Num. 30.
Reddere iuramenta quid ſit.
D. Chryſ.
Deut. 6.

B C D

Non iurare omnino.

Ex ſcriptura malè intellecta, errores hauriunt homines ſuæ tenaces ſententię ex hoc loco hunc hauſerunt hæretici, Iuramentum nūquam eſſe fas Chriſtiano.

At fas eſſe Chriſtiano verū iuſiurandū ſuſcipere cùm opus eſt, eaq; reuērēia, quā diuinum nomen flagitat, eccleſiæ vſus, ſanctorumque exēpla, & verba demonſtrāt; Nam Paulus ſæpe iurauit. ad Rom. 1. *Teſtis* (inquit) *mihi eſt Deus;* 2. Cor. 1. *teſtem Deum inuoco in animam meam.* Ad Philip. 1. *teſtis mihi eſt Deus, quomodo cupiam vos in uiſceribus Chriſti.* 1. Cor. 15. *Quotidie morior per ueſtram gloriam fratres, quam habeo in Chriſto* (ſic in correcta editione legitur) Per gloriā, ſiue gloriationem iurat Paulus, vt ex græco contextu conſtat, & ex Auguſtino de ſermone Domini, & epiſt. 89. quæſt. 5. Græcè enim ſic habetur. νὴ τὴν καύχησιν. Et ad Hebręos 6. *Omnis* (inquit) *controuerſiæ hominum finis ad confirmationem, eſt iuramentum. &c.* 3. Reg. 1. *iurauit Rex Dauid, & ait. Viuit Dominus. &c.* Itē. *ſicut iuraui* (ait Dauid eod. cap.) *per Deū Iſrael dicens, Salomō regnabit, ſic faciā. &c.* Ioſeph quoq; iurauit Geneſ. 42. Eliſeus 4. Reg. 5. Apocalyps. 10. Angelus iurat per viuētem in ſæcula ſæculorum, & Deus Opt. Max. *Iurauit* (Pſal. 109.) *& non pœnitebit eum. Tu es ſacerdos. &c.* & Luc. 1. *iuſiurandū quod iurauit ad Abrahām. &c.* Non ergo malum eſt iurare, ſi debitæ adhibeantur circunſtantiæ.

Fas eſt iurare debitis adhibitis circūſtātijs.
Ad Rom. 1
2. Cor. 1.
Ad philip. 1
1. Cor. 15.
Ad Hebr. 2
3. Reg. 1.
Gen. 42.
Apoc. 10.
Pſalm. 109

Quemadmodum verò cùm Dominus præcipit abſque vlla adiectione; *Non occides:* iudici non vetat cùm ius poſtulat hominem occidere: Ita cùm hoc loco, ſine vlla exceptione. ait: *Nolite iurare omnino* non prohibet tunc iurare, cùm neceſſitas flagitat iuſiurandum. Iurare ergo prohibet abſque neceſſitate, & debitis circunſtantijs. Pręterea iurare prohibet ne ſępe iurādo aliquādo in periuriū incidamus.

Chriſtus nō vetat iurare cū neceſſitas flagitat.

Auguſt.

Digitized by Google

D. Auguſt.

Auguſt. epiſt. 154. *Nolite* (inquit) *iurare omnino*: propterea mihi dictum videtur; nõ quia verum iurare peccatũ eſt, ſed quia peierare immane peccatũ eſt, à quo nos lõge eſſe voluit, qui omnino ne iuremus admonuit. & epiſt. 89. quæſt. 5. Non eſt peccatum verum iurare, ſed grauiſſimũ peccatum eſt falſum iurare: quo citius cadit, qui conſueuit iurare. &cæt. Lege Gratianum 22. quæſt. 1. & de iureiurando cap. etſi Chriſtus.

Alia ex parte confirmabit aliquis iuramenta frequentanda. Nam iuramentum actus eſt virtutis, videlicet latriæ; actus verò virtutum frequentandi ſunt. Reſpõdetur, eſt quidem iuſiurandum latriæ actus, quoniam Deo reuerentiam, cultumque præſtamus, cùm per illũ iuramus. Vt enim Paulus ait ad Hebręos. 6. *homines per maiorem ſui iurant*. Cùm ergo per Deum iuramus, Dei magnitudinem confitemur prętereà omnia cognoſcere, ueritátisque fontem eſſe ſignificamus. Adde illud D. Hieronymi Math. 5. Qui iurat aut veneratur, aut diligit eum, per quẽ iurat. &c. At verò quia rari ſunt, qui, vt præſtari debet, hunc actum præſtent, & quia lingua in vdo poſita facile labitur in periuriũ, ſatius eſt non iurare omnino. Non enim vult Deus in teſtem vocari rerum humanarum, ac terreſtriũ, niſi magna cum reuerentia, & neceſſitate, exploratiſſimáq; veritate, & iuſtitia. Superat enim mediũ hoc res humanas, quæ per illud confirmãtur infinito interuallo. Medicinæ inſtar periculoſæ adhiberi debet, magna in neceſſitate. Reuerentiam exhibebit quis regi, ſi illum teſtem vocet rei arduæ, verę, ac iuſtæ, cùm omnino opus eſt. At ſæpè ad res parui ponderis confirmandas, regem vocare non decet. Cùm igitur paucæ ſint res graues, ad quas iuramento opus eſt, merito Dominus ait; *Nolite iurare omnino*, videlicet, cùm neceſſarium non eſt iuramentum. Vnde Auguſt. in li. 1. de ſerm. Domini. Qui intelligit (inquit) nõ in bonis, ſed in neceſſarijs iurationẽ habendam, refrenet ſe, vt nõ ea vtatur, niſi neceſſitate etc. Ait autem Auguſt. iurationem non eſſe in bonis habendam, quæ ſcilicet bona sũt abſolutè, & ſimpliciter. Iuratio enim abſque neceſſitate, veritate, & iuſtitia, bona non eſt, ſed mala. Eſt tamen in bonis, & religionis actus, ſi comites ſuos habeat. Lege D. Thomam. 22 quæſt. 89. art. 5. Quod (inquit) non quæritur niſi ad ſubueniendum alicui defectui non numeratur inter ea, quæ ſunt per ſe appetenda, ſed inter ea quæ ſunt neceſſaria, ſicut patet de medicina. Iuramentum autem quæritur ad ſubueniendum alicui defectui, quo ſcilicet vnus homo alteri diſcredit. Et ideò non eſt habendum inter ea, quæ ſunt per ſe appetenda, ſed inter ea quæ ſunt huic vitæ neceſſaria. quibus indebitè vtitur, quicunque eis vtitur vltra terminos neceſſitatis. &c.

Ad Hebr. 6

D. Hieron.

D. Auguſt.

Iuramentũ neceſſitatus eſt.

D. Thom.

Neque per cœlum, neque per terram.

Ambigitur, vetet ne Dominus iurare per Deũ? Quod enim non vetet probatur quoniam tatum per creaturas iurare prohibet *Nolite* (inquit) *iurare omnino, neque per cœlum, neque per terram, neque per Ieroſolymam, neque per caput tuum iurabis*. Nullam de iuramento, quod per Deum ſuſcipitur, facit mentionem; ergo illud minimè prohibet. Quod obſeruat Hieronymus Matth. 5. Conſidera (inquit) quod hic ſaluator non per Deum iurare prohibuerit, ſed per cælum, & terram, & Ieroſolymã, & per caput tuum. &c. Et D. Hilarius exiſtimat Chriſtũ Iudæos incuſare, quòd per creaturas iurarent. Superſtionẽ (inquit) contumaciæ veteris cõdemnat. his enim elementorum nominibus Iudæis erat religio iurare, & cęli, & terrę, Ieruſalem, et capitis ſui, quibus in contumeliam Dei, ſacramẽto venerationem deferebãt. &c. Item Hierõymus; In lege (ait) pręceptũ eſt, vt non iuremus niſi per Deum. Iudęi per Angelos, & vrbem Ieruſalem, & templum, & elementa iurãtes, creaturas, reſque carnales venerabantur honore, & obſequio Dei. &cæt.

Prohibeat ne Chriſtus iurare per Deum?

D. Hieron.

D. Hilar.

D. Hieron.

Reſpondetur; Chriſtum tam per Dum quàm per creaturas iurare prohibuiſſe, abſque debitis circumſtantijs. Quod patet ex D. Iacobi epiſtola, ca. 5. *Ante omnia* (ait) *fratres mei, nolite iurare, neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. &c.* Probatur ex Verbis Chriſti ſequentibus; *ſit ſermo veſter, eſt, eſt; non, non.* id eſt, nullum adijciatis iuramentum, neque per Deũ, neque per creaturas. *Quod enim amplius eſt, à malo eſt.* Verba etiam illa Chriſti, omne iuramentum complectuntur. *Nolite iurare omnino*, dictio, *omnino*, omne iuramentum, tàm per Deũ, quàm per creaturas.

Iacob. 1.

creaturas.

creaturas tollit. Fecit autem mentionem iuriſiurandi, quod per creaturas effertur, quoniam minus eſt. Quod ſi minus eſt fugiendum, fugiendũ quoque maius eſt, quod per Deum datur.

D. Auguſt.

D. Auguſt. in lib. de ſermone Domini, arbitratur Chriſtum aduerſus falſam Iudęorum ſententiam, docere iuſiurãdum quod per creaturas effertur, eſſe iuſiurandum. Quæri poteſt (inquit Auguſt.) cùm diceretur; *Non iurare omnino*; Cur additũ ſit; *Neque per cælum, neque per terram*, & cętera? Credo propterea, quia non putabant Iudæi ſe teneri iure iurando, ſi per iſta iuraſſent. Et quoniam audierant; *Reddes autem Domino iuſiurandum tuum*; non ſe putabant Domino debere iuſiurãdum, ſi per cælum, aut terram, aut per Ieroſolymam aut per caput ſuum, iurarent. hęc Auguſt. ſed de hac falſa Iudęorũ opinione non conſtat. Exiſtimaſſe aliqua huiuſmodi iuramenta hominem conſtringere, alia minimè, ex capite 23. Matth. colligitur. Dicebant enim ſcribæ & Phariſæi; *Quicumque iurauerit per templum nihil eſt, quicumque iurauerit in auro templi debet, & quicumque iurauerit in altari nihil eſt, quicumque autem iurauerit in dono, quod eſt ſuper illud, debet. &c.*

Falſa iudæorum ſententia.

Matth. 23.

Quia thronus Dei eſt.

Docet Dominus nõ eſſe proferendum iuſiurãdum per cęlum; reddet rationem, quia Thronus Dei eſt. Obijcitur. Imo propterea iuramentum eſſe ſuſcipiendũ per cælum, quia Thronus Dei eſt, hoc eſt quia in eo Dei elucet maieſtas. Alioqui iurare per cælum, quatenus cælum eſt, nullo licet modo. Reſpondetur, cauſam quidem, cur per cęlum iuramentum ſuſcipi poſſit, eſſe quoniã Dei thronus eſt, maieſtaſque Dei in eo elucet; ſic verò eſſe hanc cauſam iurandi, vt ſit etiam cauſa terroris, & non iurandi. A iure iurãdo enim Dei maieſtas, quæ in cælo, & terra ſplẽdet deterrere poteſt. Similem in modum addit Dominns; *Neque per terram iuretis, quia ſcabellum eſt pedum Dei.* Deus incorporeus in throno non ſedet, ſcabellũ nõ habet ſubiectum pedibus. Loquitur ergo Chriſtus humano modo, ad captũ hominum, vt intelligant Deum in cælo eſſe, vt in parte mundi ſuprema, ac præclariſſima, & in terra vt in parte infima, veluti pedibus illius ſuppoſita. Quod additur;

Non iurandum per cælum quia in eo Dei ſplendeſcit maieſtas.

Non iurandũ per terram.

A *Neque per Ieroſolymam iuretis, quia ciuitas eſt magni Regis*; ſic eſt interpretandum. Ne iuretis per Ieruſa em, quia ciuitas eſt magni Regis Dei, in qua modo illius eſt tẽplum, & cultus.

Neque per caput tuum iuraueris.

Diuerſam ab alijs rationẽ reddit, cur per caput iurandum nõ ſit; *Quia* (inquit) *non potes vnum capillum album facere, aut nigrũ.* B hoc eſt, quoniam caput tuum non eſt tuum, ſed Dei. Nam qui iurat per caput, deuouet caput ſuum ſupplicio, ſi falſum dicat; at verò nemo rem alienã debet deuouere, & ſupplicio ſubijcere. Prætereà indicat hæc ratio caput eſſe Dei, atque adeò cùm per caput iuratur, per rem ad Deum pertinentem iuramẽtum ſuſcipi. Forſitan vt hæc vltima ratio indicat, à iuramẽto deterret Dominus hoc loco, hac ratione; Nolite iurare per creaturas, C quia non ſunt veſtræ, ſed Dei, qui non vult eas ad iuramenta vſurpari. Cælũ nõ eſt veſtrum, ſed Dei thronus, terra Dei eſt ſcabellum, Ieruſalem Dei ciuitas, caput tuum in tua poteſtate non eſt, ſed Dei. Noli res alienas ad iuramentũ vſurpare, inuito Domino, id eſt, Deo, Et multò minus per Deum iura, quia omnium eſt Dominus, ne te puniat.

Non iurandum per caput quia nõ eſt tuũ ſed Dei.

Autor imperfecti non recte interpretatur, in hanc ſententiam. Nolite iurare per D creaturas, quia creatura nõ eſt Deus. Nõ per cælum, quia non eſt Deus, ſed thronus Dei; non per terrã, quia nõ eſt Deus, ſed ſcabellum pedum Dei, non per Ieroſolymam, quia non eſt Deus, ſed ciuitas Dei. Falſa iterpretatio eſt. Chriſtus enim tam per Deum, quam per creaturã iurare vetat, abſque neceſſitate. Qui autem per creaturas iurat, per Deum qui in illis, per eſſentiam, pręſentiam, potentiamque eſt, iurat. Nã duobus modis per creaturas E iuramentum poteſt pronunciari, altero per creaturam ut creatura eſt; altero per eam vt in ea Deus elucet, ac manifeſtatur. Priori modo iurare per creaturam minimè licet, poſteriori adhibitis circunſtantijs debitis licet. Sic enim per Deum iuratur, qui in creatura eſt, & in ea ſpectatur. Iuxta illud Domini Matth. 23 *Qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo, qui ſedet ſuper eum.* Item: *Quicũque iurauerit in templo, iurat in illo, & in eo qui habitat in ipſo. &cæt.*

Per creaturas quomodo iuretur.

Sir

oogle

Sit ſermo veſter, Eſt, eſt.

Abſque iuramento loquendum.

Quomodo ſit loquendum docet Dñs nimirum abſque iuramento. *Sit*(ait) *ſermo veſter, eſt, eſt, non, non.* Græcè, ναὶ ναὶ qđ eſt aduerbium affirmandi, certè, profectò, etiam, Amen, Sẽſus eſt, ſimplici affirmatione, ſimplicive negatione, nullo interpoſito iureiurando vtimini. Si affirmare vultis quidpiam dicite, *eſt, eſt.* Ita eſt Si verò negare, dicite, *Non, Non*, non eſt ita. Iuramentum cauete. Nam quod his abundantius eſt à malo eſt, hoc eſt, iuramentum quod his, ſ. affirmationi, aut negationi coniungitur, à malo proficiſcit.

Quod abundantius eſt à malo eſt.

Quid ſignificet hoc loco malum dubitatur. Græcè dicitur, ἐκ τοῦ πονηροῦ. D. Aug. malam cauſam interpretatur hoc pactò. Iuramentum à malo eſt, i. à mala cauſa, ab incredulitate. n. hominum, & infirmitate ortum eſt. Nam ſi homines fidem alij alijs haberent, opus non eſſet iuramento. Si iurare cogeris (ait Aug. de ſermone Domini) ſcias de neceſſitate venire infirmitatis eorum, quibus aliquid ſuades. Quæ infirmitas vtique malum eſt, &c.

D. Aug.

Quō quod abũdantius eſt, à malo ſit.

Eodem modo, interpretatur Innocentius 3. De Iureiuran. c. *Etſi Chriſtus.* A malo (inquit) eſt, non tàm culpæ, quàm pænç, nec exhibentium, ſed exigentium iuramentum. Nam incredulitas huiuſmodi magis eſt pena, quàm culpa. Vnde non dicit, *malum*, ſed, *à malo*, &c. Aliter, *à malo eſt*, hoc eſt, à mẽdacio malo ortum eſt. Quoniam. n. homines mentiri ſolent quod malum eſt, ideò iuramentum ad confirmationem dictorum adhibetur ne mentiantur.

Iuramenti cauſa hominum infirmitas.

D. Chryſ.

Chryſ. pſ. 5. Euthym. Theophyl. *Malum*, diabolum putant ſignificare hoc ſenſu: *A malo eſt*, i. à diabolo. Oppones. Chriſtus ait id quod additur ſimplici affirmationi, aut negationi, *A malo eſſe*, i. diabolo ergo omne iuramentum eſt à diabolo, ergo nunquam fas eſt iurare. Reſpondetur, Chriſtum iuxta hunc ſenſum, non loqui hoc loco de iuramento neceſſario, ac licito, quo vti fas eſt, ſed de reliquis quæ ſunt à diabolo. Aliter ſic exponi poteſt locus, vt complectatur iuramenta etiam licita, hoc pactò, *Quod amplius eſt*, hoc eſt, iuramentum, *A malo eſt*, hoc eſt, à peccato ortum eſt; Vel, à diabolo ortum eſt, qui primos parẽtes in peccatum impulit, ex quo peccato iuramentũ duxit originem. Nam ſi non peccaſſent hoĩes, & in ſtatu innocentiæ permanſiſſent, iuramento opus non fuiſſet. Etenim mẽdacio in ſtatu illo locus non erat, ac proinde nec iuramento. Abulenſis ſic etiam interpretatur, *A malo eſt*, iuramentum, i. malum eſt. Nam Chriſtus de iuramentis nõ neceſſarijs, & illicitis verba facit, quæ mala ſunt, & à malo peccatore, & ore proficiſcuntur.

In ſtatu innocentiæ iuramento nõ fuiſſet opus. Abulenſis.

B Similis locus eſt apud D. Iacobum c. 5. *Nolite*(inquit) *iurare, neque per cælum, neq; per terram. neque aliud quodcumque iuramẽtum Sit autẽ ſermo veſter, eſt, eſt, non, non. Vt non ſub iudicio decidatis.* Græcè legitur: ἤτω δὲ ὑμῶν τὸ ναὶ ναί καὶ τὸ οὔ, οὔ· ἵνα μὴ εἰς ὑπόκρισιν πέσητε. Pagninus vertit. *Sit autem veſtrum etiam, etiam, non, non. Vt ne in ſimulationem incidatis*, Eodem ferè modo Clarius; Biblia regia: *Vt non in hypocriſim decidatis.* Exponit Caieta. Veſtrum *etiam*, ſit *etiam*.

Iacob 5.

C Veſtrum *non*, ſit *non*, hoc eſt, verè loquimini. Vt non incidatis in ſimulationem. Nam ſi meum *etiam*, non eſt *etiam*, & meũ *non*, non eſt *non*, i. ſi falsò loquor, & ſimulatè; incido in hypocriſim, & ſimulationem. Quia aliud animo gero, aliud ore profero, vt hypocrita. Melius noſter interpres; *Sit veſtrum*, i. ſit ſermo veſter, *Eſt, Eſt, Non, Non*, Ne ſub iudicio decidatis. Nam vel legit κρίσιν, i. iudicium, vel ὑπὸ κρίσιν, pro iudicio accepit. ὑπόκρισιν (ait

D Græcus Oecumenius) dicit Iacobus, κατάκρισιν, i. cõdemnationem. Sic ẽt Syri.

Fugere iuriſiurandi conſuetudinem hortatur locus hic, ſermonemque Chriſtianum format. *Sit ſermo veſter, Eſt, Eſt, Nõ Non, &c.* Sit igitur Chriſtiani ſermo veritate fulgens & à iuramento alienus, multis de cauſis.

Prima, Ne iurando, vt Aug. ait in lib. contra Mendacium, ad facilitatem iurandi veniatur; ex facilitate ad conſuetudinem, atque ita ex conſuetudine in periu-

D. Aug.

E rium decidatur. Hinc illud Eccleſiaſtic. 23. *Iurationi ne aſſueſcat os tuum. Multi enim caſus in illa, &c.* Iter fugimus, in quo multi ſunt caſus; fuge igitur lubrica iurandi cõſuetudinem, in qua multi ſunt lapſus. Adiungit Eccleſiaſticus: *Sicut ſeruus interrogatus aſſiduè, à liuore non minuitur, ſic omnis iurans, & nominans, in toto à peccato non purgabitur.* Hoc eſt, Quemadmodum ſeruus qui ſæpe a Domino in quæſtionem,

Iurandi conſuetudo multis de cauſis fugienda.

Eccl. 23.

Iurando ad facilitatem & conſuetudinem iurãdi venitur

 & ver-

& verbera vocatur, vibicibus, verberumque ſignis maculatur, ſic & animus hominis ſæpè Deum nominantis, ac iurantis, aliquibus peccatis inquinatur; quæ ſunt iuramentorum velut vibices.

Iuramẽtum inſtar medicinæ cauſa neceſſitatis adhibendũ.

Secunda. Quia iuſiurandũ à malo eſt, id eſt, à peccato Adami profectum, vt diximus; non propter ſe appetendum eſt, ſed medicinæ inſtar cauſa neceſſitatis adhibendum. Si morbus peccati nõ fuiſſet, iuramento opus nõ haberemus. Eſt morbus, neceſſaria eſt medicina. Sicut nemo medicina abſque neceſſitate vtitur; ſic nemo iuramento abſque neceſſitate vtatur. Iuxta illud Auguſtini ſupra citatum in lib. 1. de ſermone Domini; Qui intelligit non in bonis, ſed in neceſſarijs iurationẽ habendam, refrænet ſe, vt non ea vtatur, niſi neceſſitate. &c.

Eccl. 23. Iuramẽtum frequens fugiendum ne puniamur. Exod. 20.

Tertia. Ne à Deo puniamur; iuxta illud Eccleſiaſt. 23. *Vir multum iurans implebitur iniquitate; & non diſcedet a domo illius plaga. &c.* Cæteris præceptis decalogi ſupplicium Deus non adiunxit. Adiunxit autem præcepto ſecundo. Exod. 20. *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. Nec enim habebit inſontem Dominus eũ, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra.* id eſt, ſupplicium de illo ſumet. Lege Chryſoſto. homil. 15. ad pop. Audiuiſtis (inquit) Zachariam de iuramentis loquẽtem. *Dixit ad me Dominus; Quid tu vides? & dixi: Video falcem volantem longitudine cubitorum viginti, & latitudine cubitorum decem. Et ingredietur domum iurantis nomine meo, & diſſoluet in medio, & ſuffodiet lapides, & ligna.* Falcem in collum delapſam, & pro funiculo factã, nemo fugere poteſt. Cùm autem & alæ ſint, quæ vlterius ſalutis ſpes? Sic Chryſoſtom, Zachar. 5. iuxta Septuaginta Interpretes videt vates falcem volantem, quę in domum iurantis ingreditur ad puniendum. Iuxta vulgatam videt volumẽ volans, in quo & periurantis crimina, & ſupplicia ſcripta ſunt. Lege eundẽ Chryſoſt. homil. 19. & 27.

D. Chry.

Zachar. 1.

D. Baſilius. Quis ponte iurat ſe indignum fidem detur profiteri.

Ioſephus.

Quarta. Ne nos fide indignos profiteamur. Diuus Baſilius Pſal. 14. Turpe (inquit) eſt, & omnino ſtultum, ſe ſe vt fide indignum accuſare; & ad iuramenti ſecuritatem confugere. &c. Ioſephus lib. 2. de Bello cap. 7. Eſſeni (inquit) iuſiurandum quaſi periurio deterius vitant. Iam enim mendacij condemnatum arbitrantur, cui ſine Deo non creditur. &c. Chromatius Matth. 5. concione 2. Idcirco Dominus non ſolùm peierare, ſed etiam iurare nos prohibet; ne tunc tantum videamur verũ dicere, cum iuramus. &c. Quærit Plutarchus in libro problem. Roma. numero 43. Cur flamini diali iurare non liceret? Reſpondet: An quod ei parua in re fidem non habere abſurdum eſt, cui ſumma ac diuina credita ſunt? &c. Congruunt hæc ſacerdotibus, religioſiſque viris. Si ſacerdos Dialis omnia fugiebat iuramenta, ſacerdoti Chriſti quidnam faciendum eſt? Si ſacerdotis ethnici, & infidelis munus fidem faciebat; qualem fidẽ facere oportet ſacerdotis Chriſtiani munus, & officium?

Chromat.

Plutarch.

Sacerdos vitet iuramenta & uir religioſus.

Tormenti genus iuramentum ad extorquẽdam veritatem.

Quinta. Quia tormenti quoddam genus eſt homini libero iuſiurandum, vt Plutarchus ait loco indicato. Quorſum enim adhibentur hominibus tormenta? nonne ad veritatem extorquendam? Ad eandem quoque extorquendam adhibetur iuſiurandum. Iniuriam tibi facis, ſi tormento tibi opus eſſe fateris, ad proferendam veritatem.

Veritas Chriſtianorum.

Chromat. Ioſephus. Eſſeni.

Chriſtianorum vita talis eſſe debet, ut iuramenti locũ obtinere poſſit.

Clem. Alexand.

Sexta cauſa. Quià Chriſtianorum tanta eſſe veritas debet, vt ſatis ſit affirmatio, vel negatio ſimplex, ſufficiatque *Eſt, Eſt, Non, Non*; vt Dominus ait. Quid vnicuique noſtrum iurare neceſſe eſt (inquit Chromatius) quorum verba ita vera ſemper, ita debent eſſe fideliſſima, vt pro iuramento habeantur? &c. Ioſephus lib. 2. de Bello cap. 7. de Eſſenis loquens. Omne (inquit) quod dicunt iuramento fortius habent. &c. Quid dicendum de Chriſtiano? Ipſam Chriſtianorum uitam talẽ eſſe oportet, vt in locum iuriſiurandi poſſit ſuffici. Fideles vocantur Chriſtiani. Tantã igitur ſanctitate ornata ſit fides, vt ſine iureiurando faciat fidem. Imo vt ipſa veluti iuſiurandum ſit. Sic docet Clemẽs Alexandrinus libro 7. ſtrom. his verbis: Iuſiurandum (inquit) eſt confeſſio definitiua, cum diuina aſſumptione. Qui eſt autem ſemel fidelis, quemadmodum ſeipſum infidelem præbuerit, vt etiã opus habeat iureiurando, & non ita vitam geſſerit, vt ea ſit firmum, ac definitum iuſiurandum, & fidem confeſſionis oſtenderit, in vita conſtanti, ſtabilique, & ſermone? &c. Auguſt. de ſermone Domini lib. 1. Chriſtianus (ait) verum loquatur; neque iurationibus crebris, ſed morũ probitate commendet veritatem. &c.

D. Auguſt.

Ad

Ad vincendam iurandi conſuetudinem remedia ex D. Chryſoſtomo.

Ad vincendam autem iurandi conſuetudinem Chryſ. remedia præbet, homil. 17. in Mat. Primum eſt, vehemens cupidaq; vincendi voluntas. Quis labor eſt fugere iuramentum? (ait Chryſ.) Nũq̃d pecuniarum opus eſt impenſa? nunquid ęrumnis, ac ſudore perficitur? Tm̃modo velle ſufficit, & totum quod iubetur impletum eſt, &c. ſcd̃m eſt, prauam conſuetudinem conſuetudine bona extinguere

D. Chryſ.

Chryſ. eo. loco: Si mihi conſuetudinem tuam opponis vt legem, per hanc ipſam te admoneo, quam ſit facilis iſta correctio. Si. n. ex alia conſuetudine in aliam te conuerteris, hoc quod tibi difficile videtur, effeceris. Item. Sicut conſuetudo ad inuitandum eſt violenta, ita fit potens ad corrigendum, &c. Tertium: Admonitores apponere, qui iurantem admoneãt Chryſ. Si multos tibi volueris domi prę ficere cuſtodes, & ſeruos. ſ. & amicos; compulſus, atque exactus à cunctis, à vitioſa conſuetudine facile diſcedes. Et ſi quadraginta ſaltẽ dieb. hac te meditatione firmaueris, nequaq̃ ad ſimilẽ laborẽ, alterius vltra temporis indigebis, &c.

Ier. 4

Iuramenti comites.

D. Hier.
D. Tho.

Iuramenti comites numerat D. Hier. Ierem. c. 4. ad verba illa: *Iurabis, viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iuſtitia, &c.* Aiaduertendum (inquit) ꝙ iuſiurandum hos habeat comites: *Veritatem, Iudicium, atque Iuſtitiam, &c.* Et D. Tho. 22. q. 89. art. 3. Ad bonum (ait) vſum iuramenti, duo requiruntur. Primò quidem ꝙ aliquis non leuiter, ſed ex neceſſaria cauſa, & diſcretè iuret, & quantum ad hoc requiritur iudicium, ſ. diſcretionis, ex parte iurantis. Scd̃m quantum ad id, quod per iuramentum confirmatur, vt. ſ. neq;

A ſit falſum, neque ſit aliquid illicitum. Et quantum ad hoc requiritur veritas, per quam aliqs iuramento confirmat, quod verum eſt; & iuſtitia, per quam confirmat quod licitum eſt. Iudicio autem caret, iuramentum incautum, veritate, iuramentum mendax, iuſtitia, iuramẽtum iniquum, ſiue illicitum. Hæc D. Tho. ex quib. quomodo iuſiurandum ſuſcipiendum ſit cognoſces. ſ. in veritate, iuſtitia, & iudicio. Addit iuramento alium comitem,

B ſ. ieiunium. Cornelius Summus Põtifex 22. q. 5. c. *honeſtum.* Honeſtũ (inquit) videtur, vt qui in ſanctis audet iurare, hoc ieiunus faciat, cum omni honeſtatẽ & timore Dei, &c. Etenim magna reuerentia iuramento debetur, quo nomen Dei aſſumitur, ὅρκος τιμιώτατον ἐςι, ait Ariſt. 1. Metaph. capit. 3. i. iuramentum ſummo eſt dignum honore. Honoretur ergo iuramentum, honoretur Dei nomen, neque niſi magna cum neceſſitate,

C iuſtitia, atque iudicio vſurpetur, ore ieiuno, ſi non à cibo, certè à mendacio.

D. Baſil.

Exemplum Cliniæ philoſophi.

Addam mirum exemplum Cliniæ Pythagorei philoſophi, quod à iurandi cõſuetudine nos Chriſtianos deterreat, ſũptum ex homilia D. Baſilij de legendis libris Gentilium. Illud (inquit Baſil.) Cliniæ vnus ex ſecta Pythagorea difficile eſt credere, quod caſu, non de induſtria noſtros imitatur. Nam illi dũm per iuramentum mulctam trium talentorum vi-

D tare liceret; iniuriam pati maluit, quam iurare. Idque cùm non eſſet falsò iuraturus. Atque ita iam tunc, quaſi illud de iuramẽto nobis interdicto præceptum audiuiſſe videtur. Sic Baſilius. De iuramento diximus tom. 1. lib. 9. cap. 5.

CAPVT XXI.

De ſermone Domini in monte.

MATTHAEVS CAP. V.

AVdiſtis quia dictum eſt. Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, nõ reſiſtere malo, ſed ſiquis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram, & ei qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei, & pallium. Et quicunque te an-

gariauerit mille paſſus, vade cum illo, & alia duo. Qui petit à te, da ei. Et volenti mutuari à te, ne auertaris.

Oculum pro oculo.

A Iuramentis ad legem talionis tranſit Dñs. Lex talionis Iudæis tradita extat Exo. 21. Deuteronom. 19. Leui. 24. *Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuium ſuorũ, ſicut fecit, ſic fiet ei. Fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente reſtituet. Qualẽ inflixerit maculam, talem ſuſtinere cogatur, etc.* Fuit etiam lex talionis apud Romanos, de qua lege Gellium lib. 20. c. 1. & Alex. ab Alex. lib. 6. c. 10. Hanc tñ legem nõ putes fas fuiſſe priuatas perſonas exequi: Non. n. licebat priuato Iudæo, cui oculũ alter eruerat, per talionis legem oculum pro oculo eruere. Ad iudicem id ſpectabat. D. Tho. Mat. 5. Talionis (ait) erat lex iudici in pcepto. et hoc vt faceret zelo iuſtitiæ, & non zelo vindictæ, ad malorum cohibitionẽ, &c. Nã Leui. 19. lege altera vlciſcẽdi libido vetita eſt. *Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum, &c.*

Lex talionis

D. Tho.

Dices. vetitum erat vltionem quærere ergo vetitum quoque erat, oculum pro oculo, & dentem pro dente repetere. Reſpondet Caiet. Leu. 19. prohibitum minimè fuiſſe vltionem quærere à iudice, ſed propria autoritate vlciſci. reſeruatum. n. eſt publicæ autoritati ſuppliciũ. Septuagin. Interp. verſio huic fauet reſponſioni, quæ huiuſmodi eſt: *Non vlciſcatur tua manus, & non iraſcaris filijs populi tui, &c.* Lyranus reſpondet prohibitum quærere vltionem, liuore vindictæ, & ex odio, non tamen amore iuſtitiæ, & ſine vllo odio. Vtrumque vetitum, & propria manu, & ex odio vindictam petere, non autem ſecundum ius, correctionis, & iuſtitiæ amore à iudice. Lege de lege hac talionis Aug. lib. 16. contra Fauſt. c. 25.

Non reſiſtere malo.

Perficit Chriſtus legem. Iniurias illatas talione vindicari non vult, quin potius docet mala quęuis patienter abſque reſiſtentia eſſe toleranda. Itaque pro talione tolerantiã tradit. Lex (inquit) oculum pro oculo, & dentem repetit pro dẽte. Ego autem dico vobis non ſolùm vt

Chriſtus iniurias illatas talione non vindicandas docet.

A oculum pro oculo, & dentem pro dente non repetatis; verum etiam vt malo non reſiſtatis. Hoc eſt, vt vos etſi poſſitis defendere aduerſus malum, quod infertur, non defendatis, ſed patienter quodcumque fuerit, illud toleretis.

Quid ſignificet malum, quæritur. Grȩcè legitur, τῷ πονηρῷ. Chryſoſtomus diabolum putat ſignificare in hunc modum *Non reſiſtere malo.* i. diabolo, quo inſtigan-
B te talia perpetrantur. Per quod (ait ille) indignationem læſi, ac dolẽtis, aduerſus lædentem plurimùm imminuit. dũ quaſi in alium, i. dæmonem, cauſam doloris transfert, &c. q. ſi dicas. Diabolo præcipimur reſiſtere, 1. Petr. 5. *Cui reſiſtite fortes in fide*, ergo non ſignificatur hoc loco diabolus. Reſpondet Chryſo. non eſſe reſiſtendum diabolo per adminiſtros ſuos percutienti, vel iniurias inferenti, ſimilibus iniurijs, ſed reſiſtendum patientia. Quid? Non oportet nos (inquit) reſiſte-
C re? oportet quidem, verùm eo modo quo Chriſtus præcepit. Vt. ſ. ad perferendas iniurias nos præbeamus; ſic. n. illum ſuperabimus. Neq;. n. aliquãdo ignis igne, ſed aqua vtiq; ignis extinguitur, &c. Itaque quod ad iniurias ſpectat, tunc maximè diabolo reſiſtimus, cùm iniurijs non reſiſtimus. tunc maximè illum ſuperamus, cum iniurias patienter toleramus, tunc illum maximè torquemus, cum torquemur. Eſt hic ſenſus etiam Theophy-
D lacti, & Euthymij.

Malus ſignificat diabolum.

D. Chryſ.

Veriſimilius malum pro iniuria ſumitur, quæ ab homine infertur. Sic Maldõ: & alij. Vel pro homine malo q., πονηρὸς, gręcè appellatur, ſic Ianſenius. Obſerua hæc priuatis perſonis dici, non iudicib. quatenus munere funguntᷣ publico, quorum eſt reſiſtere malo, vt munus flagitat Lege D. Chryſologum ſermon. 38. Vult Chriſtus (ait ille) nos vitia non repẽſare vitijs, ſed ſuperare virtutibus. Et in ipſis
E ſcintilis extinguere iram. Ira lenitate vincitur, & manſuetudine extinguitur furor. Impatientia punitur patiẽtia, etc.

Malũ ſignificat iniuriam, & incommodum illatum, vel hominẽ malum.

Impatientia punitur, & frãgitur patientia.

Præbe illi, & alteram.

Quod dixit non eſſe reſiſtendũ malo,

tribus.

Cur dixerit Chriſtus, ſi quis te percuſſerit in dexterã maxillam.

tribus exemplis propoſitis patefacit Dominus. Primum eſt; Noli reſiſtere malo percuſſionis, ſed ſi q̃s te percuſſeritin dexteram maxillam tuam, ne reſiſtas, ne uraris talione, ne te defendas; quin potius ſiniſtram percuſſori præbe. Quęritur cur dixerit: *Si quis te percuſſerit in dexteram maxillã*, cũ potius dicendum foret; ſiquis te percuſſerit in ſiniſtrem? Vt enim ait Auguſt. epiſ. 5. ad Marcell. magis ſiniſtra maxilla percutitur, quòd in eam potius partem, quam ad dexteram ferientis ictus facilior eſt. Lege Origenẽ lib. 4. periarchon, cap. 2. Reſponſionem Auguſt. reddit, reddi eo iam tempore ſolitam. Sic (inquit) intelligi ſolet, ac ſi dictum eſſet; ſiquis in te meliora fuerit perſecutus; & inferiora ei præbe. Nã quia dextera nobiliora ſunt, quam ſiniſtra; dextera maxilla bona nobiliora, ſiniſtra vero bona ignobiliora ſignificantur, hoc pacto; Siquis te percuſſerit in bonis nobilioribus, prębe ei quoque reliqua ignobiliora, quæ remanent. &c. Literalis ſenſus nõ videtur.

D. Auguſt.

Dicimus potius poſſe etiam hominẽ percuti in dextera maxilla, quãuis facilius colaphus in ſiniſtrã impingatur. Voluiſſe autem Dominum meminiſſe prius dexteræ maxillæ, quia nobilior eſt, et grauior illius videtur percuſſio. Aliter, vt vult Ianſ. & Maldonat. non eſt vis facienda in eo quod dexteræ meminit maxillæ, ſed accipiendum, dexteram maxillam poſitam hic pro altera maxilla, hoc ſenſu; Qui te percuſſerit in maxilla, præbe illi & alteram. Pro vna, & altera; dexterã dixit, & ſiniſtram. Et quia prius dextera, q̃ ſiniſtra ſolet nominari, loquendi morem non morem alapam impingendi ſecutus eſt. Interpres quidam arbitratur maxillę dexteræ percuſſione minorem iniuriam ſignificari, maiorẽ percuſſionẽ ſiniſtræ. Voluiſſeq; Dñm a minori iniuria ad maiorem progredi, vt paratus quiſq; ſit poſt iniuriam illatã ſibi, non ſolum illam, ſed maiorem aliam perferre. Putat autẽ minorem iniuriam ſignificari percuſſione dexteræ maxillæ, quia minor, ac leuior eſt alapa, quæ dexteræ infertur, grauior quæ ſiniſtrę. Nam percutientis manus in ſiniſtram percuſſi fertur, non in dexterã. Quod ſi dexteram percutiat, leuius percutit, quam ſiniſtram. Ratio hæc mihi non facit ſatis. Poteſt enim fortiori ictu dextera percuti. Et Dominus dexteræ A maxillę prius meminiſſe uidetur, quia nobilior eſt; quemadmodum cum ſupra capit. 5. ait, ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum. &c.

Iuſti facies dextera eſt, ideſt, fortis ad excipiendas pro Chriſto alapas.

D. Hieron. in Matth myſticũ ſenſum tradit his verbis; Secundum myſticos intellectus, percuſſa dextera noſtra, non iubemur ſiniſtram prębere, ſed alterã, hoc eſt, alterã dexterã. Iuſtus enim ſiniſtram nõ habet. Sic ille. Nunquã præbenda eſt verberanti maxilla ſiniſtra, ſed ſemper B dextera, ideſt fortis, & ad colaphum accipiendum paratiſſima. Sic iuſti faciunt. Iuſti enim (vt ait Hieron.) non habẽt ſiniſtram maxillam, ideſt debilem, quę ad colaphos, ſi opus fuerit, Chriſti cauſa recipiendos, non ſit parata. Attamen Chriſtus cum dixit; *Præbe illi & alteram*; nõ dexteram alteram intellexit, ſed ſiniſtram, ſenſu literali.

Ioan. 18. Act. 23.

Cur Chriſtus, & Paulus faciem alapa non obtulerint coram Pontificibus. D. Auguſt.

Quæritur ſecundò, quonam modo hęc Chriſti verba ſint intelligẽda? Siquidem C neq; Apoſtolus Paulus alterã maxillam percutienti præbuit, Act. 23. neque Chriſtus Opt. Max. Ioan. 18. percuſſus enim à ſeruo Pontificis, alterã maxillam percutiendam minime obuertit, ſed reſpõdit; *Si male locutus ſum, teſtimoniũ perhibe de malo, ſi autem bene, quid me cedis?* Reſpondet quæſtioni D. Auguſt. in lib. de mendacio, ca. 15. docere Dominum alteram maxillam percutienti obuertendam cordis præparatione. Dñs cũ alapa percuſſus eſſet (in D quit Aug.) non ait; Ecce altera maxilla; ſed ait; ſi male dixi exprobra de malo, ſi autem bene, quid me cędis? Vbi oſtẽdit illam pręparationem alterius maxillæ, in corde faciendam. Quod etiam Apoſtolus Paulus vtique nouerat. Nam & ipſe cum eſſet alapa percuſſus ante Pontificẽ, non ait; Percute maxillam alterã, ſed; *Percutiet te Dominus* (inquit) *paries dealbate. & tu ſedẽs iudica me ſecundum legem, & contra legem iubes me percuti*? ſed tamen cor paratum ha- E bebat non tantum, ad alias accipiendas, ſed etiam quælibet tormenta pro ueritate patienda. Sic Auguſtinus. eodem modo reſpondet epiſ. 5. Aduerte tñ Chriſtũ ſemel vna percuſſum alapa reſpondiſſe, at plurimas alias alapas tacitũ, non auerſa facie excepiſſe; iuxta illud Iſai. 50. *Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conſpuentibus in me. &c.* Similiter, & Paulus fecit iuxta illud 1. Cor. 4. *Colaphis cadimur, maledicimur, & benedicimus.*

Iſai. 50.

Quod igitur Chriſtus his verbis vult, hoc eſt: In primis nos paratos eſſe ad tolerandas iniurias oẽs abſque reſiſtẽtia, & abſque vlla vindictæ cupiditate. Pręterea cum ſe offerunt, eaſdem patienter perferre. Si vero circunſtantię loci, temporis, et perſonæ, id non patiantur, præbendam maxillam alteram non intelligit.

Tunicam tuam tollere.

Secundum exẽplum non reſiſtendi malo eſt huiuſmodi; ſiquis in iudicium te vo- B cat, tunicamque tuam vult tollere, ne reſiſtas; non ſolum ei tunicam, ſed pallium etiam dimitte. Auguſtinus hoc etiam, ad animi præparationem ait pertinere, libr. 1. de ſerm. Domini ca. 36. Illud (inquit) *qui uoluerit tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, remitte illi & ueſtimentum:* ad præparationem cordis, non ad oſtenſionem operis, præceptum rectè intelligitur. &c.

D. Auguſt.

Angariauerit.

Exemplum tertium. Siquis te coegerit mille paſſuum, ſiue vnius milliaris iter conficere, ne reſiſtas, ſed adde alia duo, ſcilicet millia paſſuum; confice cum illo duo alia milliaria. Græce legitur, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο, hoc eſt: Vade cum eo duo, hoc ſenſu, ſiquis te cõegerit vnũ milliare conficere; confice tu cum eo non vnũ ſolum, ſed duo milliaria. Noſter interpres videtur legiſſe, ἄλλα δύο, ideſt, alia duo, Auguſt. lib. 1. de ſerm. Domini capit. 36. Hoc vtique (inquit) non tam vt pedibus agas, quam vt animo ſis paratus. &c. Sed ad externum etiam hæc actum pertinent quando aliud ratio recta, & circunſtãtię non poſtulauerint. Lege Auguſt. epiſt. 5., ad Marcellinum.

Qui petit a te, da ei.

Docuit Dominus non reſiſtere malo. nunc docet nos liberales, ac miſericordes eſſe in bono. Quaſi dicat: Ne reſiſtatis malo; quod vero ad bonum attinet, petentibus largimini bona, quæ habetis. Si quis vero mutuum quidpiam poſtulare vult, ne auertamini ab eo, hoc eſt, ne in aliam partem vertamini, ne alio abeatis, ne illũ fugiatis. Græce, μὴ ἀποστραφῇς, paſſiue ſumẽdum eſt. i. ne auertaris. Quãuis Ianſenius cum Caietano depotentialiter accipiat. D. Auguſtinus lib. 1. de ſermone Domini legit: *Ne auerſatus fueris;* & ad animum, ac voluntatem refert. Qui (inquit) voluerit a te mutuari, ne auerſatus fueris, ideſt, ne voluntatem alienes ab eo, qui petit. &c. Idem Auguſt. hæc cum ſuperioribus ſic connectit: Quoniam parum eſt non nocere, niſi etiam beneficium præſtes, quantum potes; adiungit Dominus; *Omni petenti da.* &c. Aduerte circunſtantias eſſe conſiderandas. Nec enim id petenti dandum eſt, quod ei noceat. Vnde Auguſtinus. Quid (inquit) ſi- B quis pecuniam petat, quia innocentem conatur opprimere? Id dãdum eſt, quod nec tibi, nec alteri noceat. Et cui negaueris indicanda eſt ipſa iuſtitia. &c.

Admiranda ſanè hęc eſt doctrina illorumque oĩum cordibus inſigenda, quorũ eſt magiſter ille, a quo traditur. Malo nõ reſiſtendum; bonum largiendũ. O Philoſophiam verè è cælo delapſam. O legem admirabilis talionis. Vide quæſo q̃ doceat Dominus talionem. Lex ait; *Ocu-* C *lum pro oculo reddet:* Chriſtus ait; Ne reddas alapam pro alapa, redde maxillam alteram. Lex ait; *Dentem pro dente reddet. &c.* Chriſtus ait; Et qui vult tunicam tollere, ne tolle tunicam, ſed pro ſublata tunica, redde inſuper pallium. Lex ait; *Fracturam pro fractura reddet;* Chriſtus ait; Quicunque te angariauerit mille paſſus, ne redde ei alteram angariationem, ſiue coactionem, ſed redde alia duo millia paſſuum. O talionem diuinam, ſic legiſla- D tor ſummus iniurias docet retaliare. Tali nempe talione omnes iniuriæ abſque reſiſtentia ſuperantur.

Malo nõ reſiſtendũ, bonum largiẽdum.

Morale.

Nautę cũ vehemens ventus, & aduerſus ſpirat, minime reſiſtunt, quin potius demiſſo, contractoq; velo, ne ſubmergãtur, cedunt. Idipſum facere docet Dominus eos, qui in cęlum nauigant, nõ reſiſtere malo, hoc eſt procelloſo turbini, iniurijs, cõtumelijs; ſed demittere uelum, & cedere, ne odij, ſimultatũq; fluctibus ob- E ruantur. Pugnãdum eſt cum aduerſario. Sed pugnandũ nõ repugnando. Sic. n. diuina quadam pugnandi arte uictoriam abſque repugnantia reportabimus. Qui lædit, & nocet inimicus, non uincitur talione, ſed humili paſſione; nõ uincitur ſi retalias, ſed ſi toleras; nõ uincitur par pari, ſed ſi impar impari reddas, hoc eſt, ſi pro ſuperbia humilitatẽ, pro conuitio benedictionẽ, pro contumelia tolerantiã retribuas. Nihil (ait Chryſoſt. hom. 18.) ita læden-

D. Chryſ.

lędentes coercet vt patientia,modeſtiaq;

D. Auguſt.

læſorum.&c.& Aug.epiſt..5. Hoc(inqt) fit, vt vincatur bono malus, imò in homine malo vincatur bono malum,& homo liberetur à malo, non exteriore , & alieno, ſed intimo, ac ſuo; quo grauius, & pernicioſius quā cuiuſuis hoſtis extrinſecus immanitate vaſtatur. &c.

D.Chryſ. Iniuria uincuntur manſuetudine, et beneficijs.

Nō extinguitur ignis igne(ait Chryſ. in Matth.hom.18.)ſed aquā. Sic iniuria, & ira nō extinguitur iniuriæ talione, ſed manſuetudine,humilitate,beneficijs. Canem Cerberum trifauci perſonantem latratu, offa conſopitum canit Poeta. Si Cerberus eſt inimicus,trifaucique latratu perſonat; ne oblatres; ſed offam poti' mellitam quęre,hoc eſt,beneficia,quibus conſopiatur. Ne talionis vtare lege, ſed *ἀμνηστίας*, ideſt,obliuionis omnium iniuriarum, quam olim Thraſybulus tulit. Obliuiſci enim iniuriarum Chriſtiani eſt,non retaliare. *Super dorſum meum fabricauerunt peccatores;* legitur Pſal.128. Non enī ſupra pectus iuſti, ſed ſupra dorſum, fabricant inimici.Quoniam iuſtus poſt tergum iniurias reijcit,& obliuiſcitur. Ante pectus, & oculos non habet. Ollæ ab igne remotæ,præcepit Pythagoras in cinere veſtigium nō relinquendum, ſic iræ & iniuriarum nullum veſtigium in memoria eſt retinendum. Clemens Alexandrin.lib.5.Strom.Pythagoras(inquit)olla ab igne ablata,præcepit non relinquere figuram in cinere. Tacitè ſignificabat iræ non eſſe relinquendum veſtigium. Cum autem ebullire ceſſauerit eam eſſe componendam, & omnem eſſe delendam iniuriæ memoriam. &c. Huc illud etiam pertinet, D.Iſid.Peluſ.epiſtol. 211.ad Euſtathium. Inimicitiā (inquit) in aqua ſcribere oportet, vt quam primū obliteretur. Amicitiam autem in æs incidere, vt perpetuo firma conſeruetur. &cæt. Iniurias igitur in aqua ſcribe,beneficia in æs incide.

Pſal. 128. *Pythagor.* *Clem. Ale.* *D. Iſidorus Peluſiot. Iniuria ſcribenda in aqua.*

D.Chryſoſ. Philoſophorum exempla.

Philoſophorum exempla conſiderare iubet Chryſoſt. hom.17.in Matth.Philoſophos(inquit)cōſiderate gentilium, & diſcetis quanto ſumus digni ſupplicio,q̃ diuinæ legis præcepta contemnimus. Quandoquidē inueniuntur illi propter humanā hanc honeſtatem,innumera feciſſe. Vos verò nec propter cælorum quidem regnum tale ſtudium adhibetis.&c. Aliquot igitur Ethnicorū accipe exempla,q̃ æquo aīo tulere iniurias,ex D.Baſilio lib.de legendis lib.gentilium. Quidam in foro Periclem probris omnibus inceſſabat. Quid tum Pericles? Nunquid lege talionis vſus,pro conuicijs reddidit cōuicia? Non conuicia reddidit, ſed patientiam,& beneficium. Nam probra minime curare viſus,toto fere die ſuſtinuit, deinde veſperi iam diſcedentem conuitiatorem cū lumine comitatus eſt. Euclydi Megarenſi concitatus animo quidam mortem ſe iurauit illaturum. Quid Euclydes? Nunquid par retulit pari? Minime, ſed iurauit ſi inferret,mortem patiēter laturum, placatumq; & ei quanuis infeſto ſe conciliatum iri. Alius Socratis faciem vehementi impetu percuſſit. Quid Socrates? Nunquid alapā alapa retaliauit? Vide quid egerit. Minimè commotus eſt; ſed totus ex plagis tumidus,ac contuſus, vbi percuſſor cædere deſtitit, nihil aliud feciſſe dicitur q̃ fronti propriæ inſcripſiſſe; *Talis fecit;* veluti ſtatuæ cuidam autoris nomen. Qua in re præter patientiam, q̃ ſit turpe alterum lędere indicauit;quemadmodum ſi turpiſſimæ picturæ nomen inſcriberet pictoris. Hæc ex Baſilio.

D.Baſil. *Periclis exēplum.* *Euclyd. exēplum.* *Exemplum Socratis.*

Seneca. Exemplum Philippi Regis Maced.

Adde ex Seneca lib.3.de ira.c.23.conuitia à Rege(quod magnum eſt) patienter audita. Si qua alia(inquit) in Philippo Macedonum Rege, Alexand.Mag. patre, virtus fuit, & contumeliarum patiētia, ingens inſtrumentum ad tutelam regni. Demochrates ad illum inter alios Athenienſium legatos venerat. Audita legatione Philippus:Dicite(inquit)mihi facere quid poſſim,quod ſit Atheniēſib. gratum?Excepit Democr. Te(inqt) ſuſpendere. Indignatio circunſtantium ad tam inhumanum reſponſum exorta eſt. Quos Philippus conticeſcere iuſſit, & Therſitem illum incolumem dimittere.&c. De Auguſto Cæſare idem Autor lib.1.deClement.ſic ſcribit. Bonū principem Auguſtū,& bene illi conueniſſe parentis nomē fatemur;ob nullā aliam cauſam,quam quod cōtumelias quoq; ſuas, quæ acerbiores principibus ſolent eſſe, q̃ iniuriæ,nulla crudelitate exequebatur quod probroſis in ſe dictis arriſit. &c.

Exemplum Aug. Ceſ.

Archadion quidam,vt narrat Plutarc. in lib.de iracundia cohibenda,Philippo Macedonum Regi maledixerat. Amici autores erant,vt puniretur. At Rex cum occurriſſet homini humaniter cum eo

eſt collocutus & xenia ac dona miſit. po‑ ſtea iuſſit amicos rogare, quomodo Arcadion de ſe loqueretur. Cùm verò teſtarentur cuncti eum iam mirum Philippi laudatorem eſſe factum. Ego igitur (inquit Rex) melior medicus ſum, quã vos, &c. Is.n. optimus medicus eſt, qui iniurias curat beneficijs, & gratiarum actione; quod narrat de quodam Seneca lib. 2 *Seneca.* de ira cap. 33. Notiſſima (inquit) vox eſt *Senectus tem* eius, qui in cultu regum conſenuerat. cũ *in aula con* illum quidam interrogaret quomodo *ſequi rarũ.* rariſſimam rem in aula conſecutus eſſet, ſ. ſenectutem? Iniurias (inquit) accipiẽdo, & gratias agendo. O egregiam talionẽ; hanc ſequere. Ne Cteſiphonti pancratiaſtæ ſimilis ſis, qui vt ſcribit Plutarchus in lib. de iracundia cohibenda, mulæ recalcitrauit. Quemadmodum ridiculi, furioſique hominis eſt, equo calcitranti re‑ A calcitrare, ita ridiculi inſanique hominis eſt, inimico iniuriam referenti iniuriam inferre.

Patienter ferto iniurias abſque talione, hoc.n. ſummæ eſt gloriæ. Vnde illud Chryſoſtomi homil. 18. in Matth. Mihi *D. Chryſ.* magis proueniat inimicitias ſuſtinere, propter Deum, atque contemni, quam *Sũma glo-* vel à cunctis Regibus honorari. Nihil *ria eſt iniu-* enim prorſus, nihil huic gloriæ poteſt *rias ferre pa-* comparari, &c. Adijce illud D. Iſid. Pe- *tienter.* B luſiotæ, qui eiuſdem Chryſoſtomi fuit *D. Iſidorus* diſcipulus epiſt. 390. Lubentius (inquit) *Peluſiotæ.* cùm de omnib. benemeritus eſſem, tanq̃ *Vel vnum* qui iniuria omnes affeciſſem, pœnas da- *lædere gra-* rem, quàm cùm vnum læſiſſem, tanquã *uiſſimum.* de omnibus benè meritus corona donarer, ac prædicarer, &c. Vide quam deteſtabile eſſe iudicet vir præclarus, vel vni nocere.

CAPVT XXII.

De ſermone Domini in monte.

MATTHAEVS CAPITE V.

AVdiſtis quia dictum eſt. Diliges proximum tuũ, & odio habebis inimicum tuum. Ego autẽ dico vobis. Diligite inimicos veſtros, benefacite ijs qui oderunt vos, & orate pro perſequentib. & calumniantibus vos. Vt ſitis filij Patris veſtri qui in cęlis eſt, qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si.n. diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonnè & publicani hoc faciunt? & ſi ſalutaueritis fratres veſtros tantùm, quid amplius facitis? Nonne & Ethnici hoc faciunt? Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt.

Odio habebis inimicum tuum.

IIs, quæ dixit de tolerandis iniurijs, adijcit Dominus de dilectione inimicorum præclarum documentum, legẽ que perficit, i qua expreſsè, & apertè huiuſmodi præceptum non extat. *Audiſtis* (inquit) *quia dictum eſt Diliges proximum tuũ & odio habebis inimicum tuum. Ego autè dico vobis: Diligite inimicos veſtros, &c.* Leu. 19. ha- *Leu. 19.* betur. *Diliges amicum tuum, ſiue proximũ tuũ, ſicut te ipſum.* Quod ſequitur. *& odio habebis inimicum tuum* D. Aug. de ſerm. Domini. cap. 41. in lege quoque ſcriptum ait. Sed

Digitized by Google

vbi ſit ſcriptum non indicat. Quod (inquit) in lege ſcriptum eſt: *Oderis inimicum tuum*, non vox iubentis iuſto accipienda eſt, ſed permittentis infirmo. &c. Itaque vult eſſe legis permiſſionem propter infirmitatem, & imbecillitatem populi, nõ præceptum. Lib. 19. contra Fauſtum ca. 24. oſtendit non eſſe contrarium. *Diligite inimicos veſtros, & Odio habebis inimicum tuum.* Quoniam idem homo inimicus diligendus eſt propter bonum, quod habet, & odio habendus propter peccatum, quo ſe cõmaculauit. Docetur (ait Auguſt.) non eſſe contrarium, quod in antiqua ſcriptura dictum eſt; *Oderis inimicum tuũ*, & in euãgelio: *Diligite inimicos veſtros*. Quòd vnuſquiſque iniquus homo, in quantum iniquus eſt, odio habendus eſt, in quantum autem homo eſt, diligendus eſt. Vt illud quod in eo rectè odimus arguamus, ideſt vitium, quò poſſit illud quod in eo rectè diligimus, id eſt, humana natura ipſa e[illegible] vitio liberari. &c. Item; Audito, & [illegible]on intellecto, q antiquis dictũ erat: *Oderis inimicum tuum*: ferebantur homines in hominis odium, cùm deberent non odiſſe niſi vitium. hos corrigit Dominus dicendo: *Diligite inimicos veſtros*. Vt qui iam dixerat: *Non ueni legem ſoluere, ſed adimplere*: ideoque de odio inimici quod ſcriptum eſt in lege, non ſoluerat; præcipiendo vti que vt diligamus inimicos, cogeret nos intelligere, quonã modo poſſemus vnũ, eumdemque hominem, & odiſſe propter culpam, & diligere propter na[illegible]. &c. Sermo. 59. de tẽpore aliter ex[illegible]nit: *Odio habebis inimicum tuum*: id eſt, diabolum. In lege (ait) Dominus non inimicos, ſed inimicum præcipit odiri. vt qui ſpiritales erant in lege, ſolum diabolum odio haberent. Hæc Augu. ex quibus conſtat illum putaſſe hæc verba: *Odio habebis inimicum tuum*; ex ſcriptura deſumpta eſſe [illegible] vero ſic interpretari: odio habebis inimicum tuum, propter peccatum tantummodo, propter naturam diliges. vel, odio habebis diabolum. D. etiam Hilarius in Matt. Amari (inquit) proximum lex eligebat, & in inimicum licentiam odij dabat. &c.

D. Auguſt.

D. Hilar.

Alij verò verba hæc in lege nuſquam ſcripta eſſe aiunt. Et verè quidem. Nullo enim ſcripturæ loco reperiuntur. Eſt ergo Iudæorum hæc gloſſa aliqua, & interpretatio. Ex verbis enim Leuit. 19. *Diliges amicum tuum*; & alijs ſcripturæ locis, inferebant; *habebis ergo odio inimicum*, ſed male inferebant. Aduerte, non dixiſſe Dominum hoc loco; *Audiſtis quia dictum eſt antiquis*, ſed; *Audiſtis quia dictum eſt*. Eſt ergo dictum illud legiſperitorum legem interpretantium. Gloſſa ordinaria; Sciendum eſt, in toto corpore legis nõ eſſe ſcriptũ; *Odio h[illegible]bis inimicum tuum*; ſed hoc dicitur quantum ad traditionem ſcribarum. &c. Quòd ſi quęras; Nũ Iudæis licuerit odio habere inimicos? Reſpondet Abulens. Matt. 5. quæſt. 347. Non licuiſſe: lex enim naturalis odium etiam aduerſus inimicos vetat. ſolum namque peccatum odio eſt habendum, non homo, vt ait Auguſtinus. In lege quoque veteri charitatis erga inimicos mentio fit, Leu. 19. *Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum*; Non quærere autem vltionem ex inimico, charitatis eſt. præterea prouerb. 24. *Si ceciderit inimicus tuus ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuum*. & cap. 25. *ſi eſurierit inimicus tuus ciba illum, & ſi ſitierit da ei aquã bibere, &c.* Exodi 24. *Si occurreris boui inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum. Si videris aſinum odientis te ſub onere iacere, non pertranſibis, ſed ſubleuabis cum eo &c.* Adde Leuitic. 19. extare præceptum diligendi proximum: *Diliges* (inquit) *amicum tuum. ſiue proximum tuum ſicut te ipſum*. Proximus autem eſt etiam inimicus, vt indicat Dominus Luc. 10. quo loco oſtendit Samaritanum proximum fuiſſe illi, qui in latronum manus inciderat. Samaritanus autem Iudęi non contebantur, Ioan. 4. Aug. ſerm. 26. de diuerſis, Dilige (inquit) proximum tuum, id eſt, omnem hominem. Ex duob. enim primis parentibus omnes nati, omnes vtique proximi ſumus. Item, cum dicit; *Diliges proximum tuum*; Ibi ſunt omnes homines, etſi fuerint inimici. &c.

In lege non extat illud, odio habebis inimicũ tuum.

Leu. 19.

Prou. 24.

Prou. 25.

Exod. 24.

D. Auguſt. Proximus eſt omnis homo.

Diligite inimicos veſtros.

Dictum illud Iudæorum excludit Dominus; *Odio habebis inimicum tuum*, iubetq; nõ amicos ſolum, verũ inimicos, & qui nos odio habent, diligere. Quoniam vero dilectio in corde in primis eſt, inde vero in opera, & ora profluit, diligere iubet corde, deinde operibus benefacere. *Benefacite* (inquit) *ijs qui oderunt uos*; Præterea ore, & lingua pro illis orare: *Orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos.* Vt ait

Inimici diligendi corde, ore, opere.

Autor

Autor imperf. homil. 13. odium ſpiritus eſt tenebrarum, & vbicunque inſederit ſordidat pulchritudinem ſanctitatis. &c. Fugiendum igitur odium inimicorum, ne animum ſordidet, charitas amplectenda inimicorum, quæ animũ purgat. Addit idem Auctor eodem loco: Cũ ſit mundus iſte ſcandalis plenus, ſi amicos tantum voluerimus diligere, non poterimus inuenire quos diligamus. &c.

Vt ſitis filij patris veſtri.

Diligendi inimici, vt Deo ſimus ſimiles patri noſtro.

Duabus rationibus ad inimicorum inuitat dilectionem. Prima ex ſimilitudine cum Deo ſumitur: Diligite (ait) inimicos veſtros, vt ſimiles ſitis tanquam filij Patri veſtro Deo. Eſt autem magnum, ac præclarum Dei ſimilitudinem gerere. Filium ſimilem eſſe oportet bono Patri, eiuſque imaginem ferre, ne ab illo degeneret; cum ergo Deus inimicos etiam diligat, illiſque bene faciat, ſi filij eſtis Dei, quod ille facit, facite. Dei filios vos eſſe opere ipſo demonſtrate. Inimicis et benefacit Deus; *Solem enim ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos, pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos*; Alia quoque multa beneficia etiam impijs præſtat. Patrem veſtrum imitamini: Diuina virtus eſt inimicorum dilectio.

Quam mercedem habebitis?

Merces magna diligentibus inimicos.

Secunda ratio ſumitur ex difficultate, pręſtantia, mercede, & præmio dilectionis inimicorum *Si diligitis* (inquit) *eos, qui vos diligunt*, amicos, quã mercedem, quodnam præmium merebimini? Facile factu & cuiuslibet hominis et impij, & Ethnici eſt, amicos amore viciſſim proſequi, et beneficijs. Quod ſi inimicos diligitis; rẽ præſtatis difficillimam, ac diuinam, ideoque eximium præmium, ſiue mercedem cõſequemini. At videtur Dñs meritum a E dilectione amicorum tollere. Si amicos (inquit) diligatis, quam mercedem habebitis? quaſi dicat, nullam habebitis. Reſpondetur, Dñm loqui de dilectione amicorum, qua amici propter Deũ ex charitate, quæ ſe ad inimicos etiam extendat non diliguntur, ſed propter alias cauſas amantur, veluti propter propriam vtilitatem, aut propter naturalem quendam affectum abſque charitate, quemadmo- A dum brutæ animantes natos ſuos amant, & publicani, atque Ethnici ſuos amicos. Si vero in charitate amici diligantur, ita vt dilectio nulla mala circũſtantia vitietur, mercedem meretur. Quamobrẽ a Doctoribus quæſtio agitatur; vtra ſit præſtãtior, amicorumne, an inimicorum dilectio? Qua de re lege D. Thomã, eiuſque commentaria 22. quæſt. 27. artic. 7. Quid etiam inimicorum charitas a nobis flagitet, idem ſanctiſſimus Doctor docet eodẽ B tomo. quæſt. 25. art. 8. & 9. lege etiam D. Gregor. hom. 27. in Euangel. Ille (inqt) veraciter charitatem habet, qui amicum diligit in Deo, & inimicum diligit propter Deum. &c. Item: Sunt nonnulli, qui diligunt proximos, ſed per affectum cognationis, & carnis. Quib. tamen in hac dilectione ſacra eloquia non contradicunt. Sed aliud eſt quod ſponte impenditur naturæ, aliud quod præceptis Dominicis ex charitate debetur obedientię. C Hi nimirum, & proximum diligunt, & tamen illa ſublimia dilectionis præmia non aſſequuntur. Quia amorem ſuum nõ ſpiritaliter, ſed carnaliter impendũt. Sic Diuus Gregorius.

An dilectio amicorũ habeat meritum.

Nonne & publicani hoc faciunt.

Facile eſſe amicos diligere exẽplo probat publicanorum, & Ethnicorum, qui amicos diligunt. Præterea ſuadet imitari D potius Deum, quã publicanos, & ethnicos. Quaſi dicat; Deus pater veſter inimicos diligit, cumulatque beneficijs: publicani, & ethnici amicos ſolum amant, & beneficijs afficiunt. Turpe eſt publicanos, atque Ethnicos imitari potius, quã Deum. Vnde ſequitur.

Eſtote perfecti ſicut pater veſter cæleſtis.

Non ſunt imitandi publicani, & ethnici ad diuinam imitationem aſpirandum. Eſtote (inquit) nõ publicanis, & ethnicis ſimiles, ſed Deo. Ad imitationem aũt inuitat patris nomine. Eſtote perfecti, ſicut & pater veſter perfectus eſt. Decet enim filium patri eſſe ſimilem. Qualis ſit pater indicat. Perfectus (inquit) eſt in dilectione, cæteriſque omnibus, perfectiſſime diligit amicos, & inimicos. Tanti patris imago in vobis ſplendeat. Patris charita-

Diuina imitatio appetẽda.

Digitized by Google

charitate eſtote perfecti, quæ amicos, inimicoſque complectatur. adde ijs illud D. Leonis in ſerm. de Martyrib. De diligendis (inquit) inimicis nullus vnquam in veritate poterit ſe excuſare. Poteſt. n. aliquis mihi dicere, non poſſum ieiunare; non poſſum vigilare. Nunquid poteſt dicere; Non poſſum diligere? Poteſt dicere; Non poſſum res meas totas pauperib. erogare, & in monaſterio Deo ſeruire. Nunquid poteſt dicere. Nō poſſum diligere? ſi dixeris: Non poſſum à vino, & carnib. abſtinere, credemus tibi. Si autem dixeris, quod non poſſis in te peccātib. indulgere, omnino non credimus. Ita D. Leo.

Morale. De dilectione inimicorum.

Plutarch.
Xenophon.

Præclarè à Xenophonte dictum eſt, (teſte Plutarch. in lib. de vtilitate capienda ex inimicis) prudentis, cordatique viri eſſe, etiam ex inimicis vtilitatem capere. Quemadmodum. n. non ſolùm ex domeſticis, verùm etiam ex feris animantibus, non ſolùm ex fructiferis, verùm ēt ex ſylueſtrib. arborib. non ſolùm ex dulci, verum etiam ex ſalſa & amara aqua: ita etiam non ſolùm ex domeſticis, fructiferis dulcibuſque amicis, ſed etiam ex feris, ſylueſtribus amariſque inimicis vtilitas capienda eſt. Et quidem maior ex inimicis, quam ex amicis vtilitas percipi poteſt, ſi Chriſti hoc præceptum obſeruemus. *Diligite inimicos veſtros, benefacite ijs qui oderunt vos,* amici fertiles veluti agri frumentum nobis, flores, pomaq. præbebunt. At inimici, ſi ex illis vtilitatem capere ſciamus, ſteriles licet & ſentibus referti montes, aurum nobis, & gēmas exhibebunt. Latet. n. ſub illis inimici ſentibus theſaurus opulentus. Ex amico vtilitatem plerumque refert corpus, ex inimico, ſi diligatur, animus maximam conſequitur. Hinc illud Aug. ſer. 59. de tempore; Plus (inquit) diligēdi ſunt inimici, ꝗ̃ amici. Qui enim inimici ſunt, corpori aduerſantur, & animæ præparant æterna præmia. Quia qui carnalia noſtra, & terrena rapiunt, cæleſtia nobis, & ſpiritualia congregant. Nonne magis diligendus eſt, ꝗ̃ odiendus, qui nobis dat æternas opes? Amici verò carnis noſtræ nobis ſuauia ſuadere contendunt, quæ ani-

Ex inimicis vtilitas ſumma capi poteſt.

D. Aug.

A mæ noſtræ præparant æternam mortem, &c. Et D. Baſilius in regulis breuiorib. reſponſ. 176. Quid (inquit) eſt, quod ab amico magnum adeò beneficium poſſit proficiſci, quantum eſt illud quod ab inimicis nobis datur? Quorum opera fit, vt beatitudinem illam aſſequamur, de qua Dominus dicit; *Beati eſtis, cum vos oderint homines, & perſecuti vos fuerint, &c.*

D. Baſilius.

Sed diuinæ artis eſt in ipſo inimici odio, & iniurijs theſaurum reperire, ma- B gnæ eſt fortitudinis opima ſpolia ex hoſte detrahere: ardētis charitate animi eſt probra concoquere iiſque ali. Animātia (ait Plutarchus) quæ plurimum ſtomacho valent, quæque corporibus ſunt ſalubertimis etiamſi ſerpentes, & ſcorpios edant, concoquunt. Sunt quę ſaxis etiam & teſtis alantur, &c. eundem in modum Chriſtiani, qui ſtomacho, & aīo valent, diuinique amoris ardore excellunt, omnia opprobria, omnia concoquunt con- C uicia, his ſerpentibus, ſcorpijſq; pingueſcunt. Propone tibi ante oculos martyrum ardentiſſimum ſtomachum. nonne lapides, gladios, ſagittas, cruceſque concoxerunt? nos ne verbulum quidem, aut conuicium vnū, concoquere poterimus? O frigidum ſtomachum? Aug. ſerm. 61. de tempore: Tot (inquit) viri, tot mulieres, clerici, pueri, tantæ & tam delicatæ puellæ, flāmas, & ignes, & beſtias ęquanimiter pertulerunt, & nos hominū con- D uitia dicimus tolerare non poſſe. Vnde neſcio qua fronte, vel qua conſcientia, cum omnibus ſanctis partem in æterna beatitudine habere deſideramus, quorū exempla ſequi in rebus minimis non acquieſcimus. ſic Auguſt. Vt ſolis ardor nubes abſumit ſic charitatis incendium iniurias in nihilum redigit. Noctis frigiditas nubes fouet, cordis verò gelu conuicia retinet, atque auget. tertio Regū. 18. *Nubecula parua, quaſi veſtigium hominis, aſcen-* E *debat de mari. Ecce cæli contenebrati ſunt, & nubes, & ventus, & facta eſt pluuia grandis, &c.* Idem ſæpe nobis ſolet euenire. Nubecula primùm è mari aſcendit, hoc eſt, ex amaro corde parua quædam iniuria, verbulum aliquod contumelioſum prodit. hanc ſequuntur nubes aliæ, ideſt iniurię mens deinde caligine offunditur. ingens tandem mixta tonitruis pluuia exoritur At ſi Solis, ideſt, charitatis ardor, è mari aſcendentem iniuriæ nubeculam mox extenuet,

Plutarch.

D. Aug.

Charitatis ardor iniurias abſumit.

3. Reg. 18.

extenuet, ac diſſipet, ingens malorũ plu- A uia non exorietur.

Tullius.

Charitas ſol eſt ardens. Dixit olim M. Tullius in lib. de Amicitia. Solem è mundo tollere videntur, qui amicitiam è vita tollunt. Nos verò rectius dicemus; Solem è mundo tollit, qui charitatẽ tollit.

Charitas Sol eſt.

Huic noſtro Soli illa congruunt, quæ de ſole Dauid cecinit Pſalm. 18. *In ſole* (inquit) *poſuit tabernaculum ſuum & ipſe tanquã ſponſus procedens de thalamo ſuo. Exultauit vt gigas ad currendam viam, à ſummo cælo egreſſio eius, & occurſus eius, vſque ad ſummum eius. Nec eſt, qui ſe abſcondat à calore eius.* In hoc enim ſole, ideſt, charitate ardente, Deus tabernaculum ponit ſuum, in hoc habitat: vbi Sol hic non fulget, Dei habitatio non eſt. *Si quis diligit me* (ait Io. 14.) *ſermonem meum ſeruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eũ faciemus*; Quemadmodum templum Salomonicum, quod Dei palatium erat, totũ auro rutilabat, ſic cor quod Dei habitaculum eſt, charitate oportet ſplẽdeſcere.

Pſalm. 18.

In Charitate poſuit Deus tabernaculũ ſuũ

Tria præterea tribuit ſoli Dauid, pulchritudinem, impetum, ardorẽ. Pulchritudinem illis verbis: *Ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.* Vnde Theodor. in commen. pſalmi: Sol (inquit) ſecundum pulchritudinem ſponſum imitatur, ex thalamo, multo cum decore exeuntem. Et Euthy. Pulcher (ait) eſt ſol radiorum fulgentium ſplendore, inſtar ſpõſi è thalamo exeuntis, &c. Impetum tribuit gigantis: *Exultauit* (ait) *vt gigas ad currendam viam.* Et calorem: *Non eſt, qui ſe abſcondat à calore eius.* Tria hæc noſtro conueniunt Soli. i. charitati, præclariſſimè.

Theodo.

Soli tria tribuit Dauid Pſa. 18. pulchritudinẽ, impetum, ardorem.

Euthym.

Charitatis pulchritudo tanta eſt, vt pulchra omnia reddat, ſine ea verò pulchrum nihil ſit, Deique oculis dignum, in humanis actionib. Si tollatur ab Angelis, vel hominibus pulcherrimis charitas, pulchritudo auferetur, ſi reddatur ipſis cacodæmonibus charitas, turpiſſimis monſtris eximia pulchritudo reddetur. Tanta eſt charitatis pulchritudo, vt fœdiſſimos etiã dæmones pulcherrimos poſſit efficere. Vt pulcher Sol lucẽ aſtris, ita pulchra charitas pulchritudinem Angelis, hominibuſque confert. Quemadmodum aurum, ligna, ferrumq; inaurat ac decorat, ita charitas veluti inaurat animos; decoreque afficit diuino. Expende quæſo ipſe ſeriò qualis ea poſſit eſſe pulchritudo, quę diuinis oculis grata eſt quam diuinum pectus concupiſcit, iuxta illud Pſalmi 44. *Concupiſcet rex decorem tuum.*

Charitatis pulchritudo admirabilis

Charitatis vero impetus quantus ſit, ille nouit qui Deum amat. Pondus meũ amor meus, ait Aug. Magno impetu terreno pondere fertur lapis, magno impetu amoris pondere cæleſti fert animus. Exultat charitas vt gigas fortitudine gigantea, ad currendam viam, etſi ſentib. B plenam. Sic amor ille Pauli, amor inquã, non nanus, ſed gigas, exultabat ad currẽdũ non vnam, ſed mille vias. 2. Cor. 11. *In laboribus* (inquit) *plurimis, in carcerib. abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter &c.* Quanto verò cucurrerit impetu ad Rom. 8. oſtendit. *Quis* (ait) *nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an fames? &c. Certus ſum quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque for-* C *titudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei & cætera.* Tantus erat charitatis Paulinæ impetus, vt nullis laboribus, aut periculis poſſet retardari. Hoc Sol habet, ſic impetum, curſumque tenet ſuum, vt nulla illum res ne punctoquidem temporis poſſit remorari. hoc charitas habet vehemens, curſu ſuo ita fertur, vt nullis blanditijs, nullis voluptatib. nullis contumelijs, nullis tormẽtis, poſſit à curſu depel- D li. Lege Bernar. cant. 79. O amor (inqt) præceps, vehemens, flagrans impetuoſe, qui præter te aliud cogitare non ſinis, faſtidis cętera, contemnis omnia pręter te te contentus, &c.

Charitatis impetus.

Charitas inter cæteras virtutes eſt gigas.

2. Cor. 11.

Ad Rom. 8

Amor impetuoſus. D. Bern.

Denique, non eſt qui ſe abſcondat à calore ſolis: neque eſt qui ſe abſcondat à calore amoris. Fulgorem caloremq; ſuũ omnibus Sol impertit, tùm bonis, tùm impijs, tùm amicis, tùm Dei inimicis. *Facit* (ait Dominus) *ſolem ſuum oriri ſuper bo-* E *nos, & malos.* Similem in modũ Charitas ardorem ſuum omnibus tribuit non probis ſolùm, ſed improbis quoque, non ijs tantùm qui diligunt, ſed ijs etiam qui odio habent, iuxta illud Domini. *Diligite inimicos veſtros, benefacite ijs qui oderunt vos.* Latiſſimum charitas ſinum expandit. de illa intellexit Auguſtinus illud Pſa. 118. *Latum mandatum tuum nimis.* & epiſt. 121. ad Probam cap. 6. Amicitia (inquit) non anguſtis finibus terminanda eſt. Omnes enim

Non eſt qui ſe abſcõdat à charitatis ardore.

Charitatis latitudo. Pſal. 118. D. Aug.

enim quibus amor, & dilectio debetur, amplectitur; quãuis in alios propenſius, in alios ſuſpenſius inclinetur. Peruenit autem vſque ad inimicos, pro quibus & orare præcipimur. Ita nemo eſt in genere humano, cui non dilectio, etſi non pro mutua charitate, pro ipſa tamen communis naturæ ſocietate debeatur. &c.

Charitatis curſus ſuperat curſum ſolis.

Charitatis curſus ſolis curſum ſuperat. Sed neque in cœlum Empyreum, neque in purgatorium radios ſuos mittit. Charitatis verò radij hęc etiam in loca penetrant. Angelos enim, ſanctaſque animas, quæ in cælo empyreo degunt, quæque in purgatorio ardentiſſimo igne cruciantur, complectimur charitate. *Non eſt qui ſe abſcondat a calore eius*, præter eos, quibus in ſempiternum abſconditus eſt vultus S. Trinitatis, malos dæmones, hominesq; damnatos. Tanta charitatis vis eſt (ait Chryſoſ. hom. 44. in acta Apoſt.) vt cælo latiorem faciat animam. &c. Nihil cælo latius, nihil latius charitate. Ea cor latum efficit, quale Chryſoſtomi erat qui eadem homil. Si liceret (inquit) cor noſtrum diſrumpere, ac oſtendere, videretis intus eſſe in magna latitudine vos omnes: mulieres, pueros, ac viros. &c. Quis tantam hanc latitudinem effecerat? profecto charitas. Nam, ait idem Chryſoſtomus homilia 13. in epiſt. 2. ad Corin. Quemadmodum quod calefacit dilatare facit, ita & charitatis opus eſt dilatare. Virtus enim calida eſt, & feruens charitas. &c. Eodem loco quam latũ cor Paulo effecerit charitas oſtendit his, & alijs verbis: Cor Pauli dilatauit charitas. Nihil latius corde Pauli, totum orbem cõplexum eſt. &c.

D. Chryſoſ. — *Latum cor Chryſoſt.* — *D. Chryſoſ.* — *Charitas cor dilatat etiam vſq; ad inimicos.* — *Cor Pauli charitas latiſſimum fecit.*

Exiguis illam amicorum finib. Iudæi circumſcribebant: *Diliges proximum, & odio habebis inimicum*. At Chriſtus iſtius modi metas trangreſſus, ad inimicos iubet extendere. *Diligite* (inquit) *inimicos veſtros*. Hic triumphat charitas, cum in re difficili, arduaque verſatur. Amicum diligere facile eſt; diligere inimicum arduum, & difficile. *Si diligetis eos, qui vos diligunt* (ait Dominus) *quã mercedem habebitis*, rei facillimæ non a charitate, ſed ab ipſa natura profectę? Nonne & Publicani, & Ethnici, nonne & animantes ratione carentes, nonne ipſi etiam ſerpentes hoc faciunt?

D. Auguſt.

Auguſtinus ſerm. 61. de tempore: Amas amantes te filios, & parentes, amat & latro, amat & draco, amant & lupi, amant & urſi. Item: Qui ſolos amicos diligunt, ad huc in hac parte publicanis, & gentibus, & beſtijs ſimiles ſunt. Vt ergo ſuperiores ſimus, & gentib. et beſtijs, & inimicos, & aduerſarios diligamus. &c. Quale ſit aurum non in molli lana, ſed in duro lapide Lydio: qualis vero ſit charitas nõ in dulci amico, ſed in uero inimico exploratur. Nam vt Auguſt. ait eodem loco; Ipſa eſt vera, & germana charitas, q non ſolum vſque ad amicos, ſed etiam vſque ad ipſos peruenit inimicos. &c.

Vt ſimus beſtijs ſuperiores, diligẽd. inimici.

Seneca.

Amicorũ amor negotiationis, & mercaturæ nomine ſuſpectus eſſe põt, iuxta illud Senecæ epiſt. 9. Iſta negotiatio eſt, non amicitia, quæ ad cõmodum accedit, quæ quid conſecutura ſit ſpectat. &c. Et illud M. Tullij: Amicitiam ſi ad fructum noſtrum referemus, nõ ad illius commoda quem diligimus, non erit iſta amicitia, ſed mercatura quædam vtilitatũ ſuarum. &c. Inimicorum autem amor longe ab hac ſuſpicione abeſt. Nihil enim in eo negotiationis huiuſmodi, nihil ineſt mercaturæ. Quãuis & aliqua lucroſior negotiatio, alia multò vtilior inſit æternarum rerum mercatura. Poteſt quidẽ propter Deum amari amicus, attamen an propter Deum ametur, non admodum apparet. Inimicus cum amatur; propter Deũ amari conſtat. In animo non adeo fulget diuinus amor, in hoſte late diffundit radios, in quo nihil præter Deum inuitat ad amandum.

Tullius.

Facito ergo ſolẽ tuum, ideſt amorem, oriri ſuper bonos, & malos, ſuper amicos, & inimicos. Sol & lucet, & calefacit ſic & charitas vultus hilaritate, oriſque lenitate inimico lucet beneficijs vero, ac precibus calefacit. *Diligite* (ait Dominus) *inimicos veſtros; benefacite ijs, qui oderunt vos, orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos.* Paulus 2. Corin. 6. *Os noſtrum patet ad vos ô Corinthij, cor noſtrum dilatatum eſt. Non anguſtiamini in nobis, anguſtiamini autem in uiſceribus ueſtris. Eandem autem habentes remunerationem, dilatamini & vos. &c.* Odij vox eſt, *Os meum clauſum eſt, cor contractum, & anguſtum.* Qui enim odio incenditur, tam os inimico claudit, quam cor; neque amat corde, neque loquitur cum eo ore. Frenat linguam tartareum odium, cor anguſtiſſimum reddit. At charitatis vox ad inimicos, vox eſt Pauli: *Os noſtrum patet ad vos,*

2. Cor. 6. — *Dilatandũ cor vt capiat etiam inimicos.*

cor.

cor noſtrum dilatatũ eſt. Patebat os Pauli ad A concionandum, & loquendum omnibus cum hominib. Patet item os viri charitate inflammati ad loquendum cum inimicis, patet & cor ad diligendum. Non anguſtiamini in me (ait uir huiuſmodi) latiſſimum enim cor omnes lato capit ſpatio. Nullus inimicorum, quos non inimicos, ſed amicos reputo, anguſtiſſimo in meo corde locum hêt, ſed latum. Vos anguſtiamini in uiſceribus ueſtris, anguſta enim uiſcera erga me habetis, qui inimici eſſe uultis. Neque enim me uiſcera ueſtra capiunt. Dilatamini & uos, dilatate corda charitate, capite me.

Patet omnibus Solis lux, patet omnib. latiſſimum cor, & os, charitate præditi uiri. Quemadmodum omnes calefacit Sol, ſic ille omnibus etiam inimicis benefacit pro uiribus. Sol hominem quærit ut calefaciat, ſi quam uel minimã reperit rimã, ingreditur domum; ita etiam ardens diuino amore uir inimicum ipſe quærit, ipſe etſi læſus, ad reparandam feſtinat gratiã. Si quam rimam, ſi quam amicitię occaſionem, uel minimam, aduerſarius offert, lętus arripit. Is qui nos lędit ęgrotus eſt, phrenęſique uexatur. Ægrotis autem nõ iraſcimur, ſed indolemus, & benefacimus, ſic etiam aduerſarijs non iraſci; ſed indolere, & benefacere oportet. Chryſoſtom. homilia 18. in Matth. Medici quando iniurijs, & calcibus lęduntur furentiũ tunc illorum magis miſerentur, tunc maxime ad reddendam illis ſanitatem parãtur. Et tu igitur de inimicis eandem teneto ſententiam, ſicque utere tibi iniuriari cupientibus. Illi namque ſunt maxime ęgroti. &c. Lege eundem 2. Corinth. homil. 5. Inimico autem benefacere etiam in lege pręcepit Deus Exod. 24. *Si occurreris boui inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum; ſi uideris aſinum odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſubleuabis cum eo. &c.* Nonne hoc eſt inimico, & odienti benefacere? Hanc legem B. Iſidorus Peluſiota epiſt. 389. latam eſſe ait ad amicitiã reparandã, Non (inquit) quod animalis cura tantopere tangeretur legiſlator, hanc legem tulit; ſed ipſorũ præſertim hominũ cauſa. Nam inimicus ad prolapſum animal erigendum accedens, inimicum omnino alloquetur, ac dicet, tu iſthinc erige, ego hinc colloquiũ porro recõciliationis pręludiũ eſt, ac via ad amicitiã ducens. &c.

Aduerſarijs indolere debemus, & benefacere, vt ęgrotis. D. Chryſoſ.

Exod. 24.

D. Iſidor. Peluſiota.

Deniq; Patris noſtri cæleſtis exemplũ nos permoueat. *Vt ſitis (inquit) filij Patris ueſtri qui in cælis eſt.* Diligamus inimicos, vt ſimus filij patris, qui in cruce fuit. Aſpice in cruce ſolem illum orientem ſuper bonos, & malos, ſanguine pluentem ſuper iuſtos, & iniuſtos. Cerne Patrem noſtrum Chriſtum pro inimicis, à quibus vita priuabatur in cruce orantem ipſumque ſanguinem pro illis, & vitam profundentem. Imitemur patrem ſi B filij ſumus, noſtris quoque inimicis beneficia, preceſque pro noſtra tenuitate conferamus. Auguſtinus ſermone ſexageſimoprimo, de tempore. Quod (inquit) exemplum Domini ſecuturi ſumus? Nunquid vt mortuos ſuſcitemus? nunquid vt ſupra mare pedibus ambulemus? Nõ vtique; ſed vt ſimus mites, & humiles corde, & non ſolum amicos, ſed etiam inimicos toto animo diligamus. &c. Itẽ, Chriſtus in cruce fixus erat, & tamẽ per C viam charitatis currebat, dicens. *Pater ignoſce illis, neſciunt quid faciunt.* Et nos etiã cũ patimur ab inimicis hoc clamare debemus; Quia neſciunt quid faciunt. Phrenetici ſunt, vt liberentur orare debemus. &c. Chryſoſtom. homilia 18. in Matth. Vidiſti (inquit) Deum hominem fieri, tantaque propter te eſſe perpeſſum, & adhuc inquiris, & dubitas quemadmodum poſſibile ſit iniurias donare conſeruis? Non audiſti eum in pati- D bulo dicentem. *Pater dimitte eis. Non enim ſciunt quid faciunt.* Non vides quia poſt crucem, & poſt reſurrectionem Iudæis interfectoribus ſuos Apoſtolos miſeſit, bona illis innumera portantes? &c. D. Chryſologus ſermone 38. Non dedignetur ſeruus hoc accipere a conſeruis, quod Dominus a ſeruis, & pro ſeruis accepit. Palmis faciem non negauit; tollenti tunicam, & pallium dimiſit, & corpus. Angariantem ſe ad laborem, libens ſecu- E tus eſt ad mortem. Si dignum pati duxit Dominus, quomodo videtur indignum pati ſeruum? &c. D. Leo ſermon. de omnibus ſanctis; Miſericordem te miſericordia, iuſtum vult te eſſe iuſtitia. Vt in creatura ſua creator appareat, & in ſpeculo cordis humani per lineas imitationis expreſſa Dei imago reſplendeat. &c. Lege quæ ſupra de pacificis, & de iniurijs ferendis dicta ſunt.

Exemplum Chriſti ad diligendos inimicos calcaria admouet.

D. Auguſt.

In quibus ſit Chriſtus imitandus.

D. Chryſoſ.

D. Chryſol.

D. Leo.

CAP.

CAPVT XXIII.

De ſermone Domini in monte.

MATTHAEVS CAPITE VI.

ATtendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrũ, qui in cęlis eſt. Cùm ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua, vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.

Attendite ne iuſtitiam veſtram.

INanem gloriam cæleſtis theſauri direptricem cauendam docet Dominus. *Attendite* (inquit) *ne iuſtitiam veſtram,* i. opera iuſta, virtutem veſtram, *faciatis corã hominibus, vt videamini ab eis.* Græci codices pro iuſtitia, habent eleemoſynã. Sed noſter interpres legit, δικαιοσύνην, non, ἐλεημοσύνην, hoc eſt iuſtitiam, non eleemoſynam. Exiſtimat quidam grauis interpres hoc loco iuſtitiam poni pro miſericordia, ſed non eſt opus. Satius. n. eſt nomen iuſtitiæ ample pro omni virtute accipere. In omnib. n. virtutis operibus inanis gloria cauenda, fugiendaque eſt. *Attendite* (inquit) *ne iuſtitiam veſtram.* i. opera iuſta, coram hominib. faciatis. Eſt etiam opinio, Chriſti alteram concionẽ ſumere initium hoc loco. Probatur, quia difficile eſt argumentum. Præterea quia ſuperior ad Apoſtolos in monte dirigebatur, hæc ad omnes in campo. Illic de C Euangelica tantum perfectione, hic de communi fuga vitiorum agitur, omnib. neceſſaria. Sed iam diximus non eſſe cõcionem hanc à ſuperiori diuerſam, ſed illius partem. Argumenti autem diſſimilitudo, diuerſam eſſe minime probat. Siquidem in eadem concione argumenta ſolent multa tractari. Quod additur, illam ſuperiorem in monte ad Apoſtolos, hanc in campo habitam: inficiamur. Qđ ſi pars ſuperior Euangelicam continet perfectionem, ſimilis illi eſt hæc ſecunda, vt legenti erit perſpicuum.

Inanis gloria cauenda.

An ſit hic principium, alterius concionis Chriſti in cãpo?

Videntur verba hæc: *Ne iuſtitiam veſtrã faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis:* illis ſuperioribus aduerſari: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona.* Videri vult opera noſtra ab hominibus, & non videri. Videri autem, & B non videri pugnant. Ipſa Chriſti verba pugnantiam ſoluunt. *Sic luceat* (inqt) *lux veſtra, vt videant homines opera veſtra bona,* Quorſum? quo fine? Adiũgit: *Vt glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.* Hoc propoſito fine illuſtria facta, etſi videantur, nulla ſubeſt inanis gloriæ tinea. Sic ea videri non prohibet Dominus. Hoc aũt loco: *Attendite* (ait) *ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus.* Nec conſtituit hoc loco ſententia. Additur, *vt videamini ab eis,* hoc eſt Ne opera iuſta coram hominib. faciatis, vt vos glorificent, non cæleſtem patrem Itaq; ſic videri vult Dominus opera, vt cæleſti patri laus tribuatur. Vult non videri eo fine, vt nos videamur, ideſt, inani laude, & gloria efferamur. Videri aũt, & non videri hoc pacto, non pugnant. Sicut lampas accenſa abſcondi non poteſt (ait Autor imperfecti homil. 13.) ſic

Non aduerſantur hæc verba illis, ſic luceat lux veſtra coram hominibus, &c.

nec

Digitiz

nec opus iuſtitiæ poteſt celari. Ergo non A eleemoſyna ingrata eſt ante Deum, quæ hominibus viſa fuerit, ſed quæ adeò facta fuerit, vt ab hominibus videatur. &c. Chryſologus ſer. 9. Vbi (inquit) eſt illud *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt.* Quomodo iuſtitiã vult celari, cuius opera vult ſic elucere? hæc præceptio vult iactantiam tollere, ſubmouere inanem gloriam. &c.

Mercedem non habebitis.

Timore damni ab inani deterret gloria. Si opera veſtra bona ideo feceritis vt inanem captetis gloriam, ea vobis pro mercede erit, gloriam autẽ veram, à Deo patre veſtro minime conſequemini. Pro inani exigui temporis gloriola, ſolidę, atque ſempiternæ glorię iacturam facietis. Multam (ait Chryſoſt. homil. 19. in Matth.) pręceptum hoc continet cautionem, C & ineffabilem Dei erga homines curam. id vtique prouidentis, ne alicuius operis mercedem amittant. &c. Amittit mercedem operis, qui inanem auram captat; cõparat mercedem apud patrem cæleſtem, qui propter patrem cæleſtem operatur, Vnde infra ait Dominus; *Pater tuus, qui videt in abſcondito reddet tibi.* Propter quem quis operatur, ab eo mercedem expectat Si propter Deum operaris, expecta ab illo præmiũ, ſi propter homines diſcruci D aris, illi ſoluant. Soluent autem, non ſolido auro, ſed inani aura.

Cum ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere.

Quomodo Hypocritæ tuba canerent ante te?

Cauendam docuit inanem gloriã vniuerſè in omnibus virtutũ operibus. Ad peculiaria nunc deſcendit, videlicet ad eleemoſynam, ieiuniũ, & orationem. In E primis ab eleemoſyna oſtentationẽ pellit. *Cùm facis* (inquit) *eleemoſynam, noli tuba canere ante te.* Tubis vtebantur olim Iudæi ad cõuocandam plebem, quemadmodum nos vtimur cymbalis. vt ſupra iam diximus. Num. 10. *Fac tibi* (ait Dominus Moſi) *duas tubas argenteas quibus conuocare poſſis multitudinem.* Non nulli igitur (vt ait Euthymius) opinati ſunt hypocritas ad eleemoſynam pręhendã tuba pauperes conuocaſſe.

Num. 10. Tubis plebs olim conuocabatur.

Hanc opinionem ſequuntur Lyranus, Caietanus, Abulenſis. Ianſenius, & alij. Vero ſimilius Chryſoſtomus tropũ eſſe putat, loquendique modum figuratum *Noli tuba canere ante te*; hoc eſt, ne eleemoſynam oſtentes arroganter. Non quia hypocritę (ait Chryſoſt.) eleemoſynam ad ſignum erogant tubarũ, ſed maximam in eis volens notare oſtentationis inſaniam, translatione verborum vitij redundantiam publicauit. &c. Et Theophy B lactus; Nõ tubas (inquit) habebant hypocritæ, ſed animum eorũ deridet. &c. Eodem modo Euthymius. D. etiã Auguſt. ſic interpretatur; *Noli tuba canere,* noli ſic velle innoteſcere, vt hypocritę. &c.

D. Chryſ. *Theophyl.* *D. Auguſt.*

Sicut hypocritæ faciunt, in ſynagogis.

Quid ſignificet hypocrita? *D. Auguſt.*

Nomẽ, ὑποκριτὴς, Græcum eſt, hiſtrionem ſignificans, qui aliud eſt, aliud apparet. Sũt (ait Auguſt. de ſerm. Domini) hypocritæ ſimulatores, tanquam pronuntiatores perſonarum alienarum, ſicut in theatricis fabulis. Non enim qui agit partes Agamemnonis in tragedia, ſiue alicuius alterius, verè ipſe eſt, ſed ſimulat eum, & hypocrita dicitur. Sic in eccleſia, vel in omni vita humana, quiſquis ſe vult videri quod non eſt, hypocrita eſt. Hæc ille. Huiuſmodi homines tuba canebant ante ſe, cùm eleemoſynam in ſynagogis, & vicis, in conſpectu hominum, pauperibus erogabant, hoc eſt, eleemoſynam oſtentabant, & vt viderentur ab hominibus largiebantur. Fugienda hypocritarum imitatio. Etenim mercedẽ Dei amittunt, *mercedem ſuam,* id eſt, inanem quam ambiunt gloriam recipiunt. Hæc merces eſt hypocritarum. Non Dei mercedem receperũt hypocritæ (ait Hieron. in Matth) ſed ſuã. Laudati enim ſunt ab hominibus, quorũ cauſa exercuere virtutes. &c.

D. Hieron.

Neſciat ſiniſt. tua quid fac. dext. tua.

Non venditandam eleemoſynam, & veluti tubæ ſonitu publicandam, docuit Dominus. Nunc clam & abſconditè docet largiendam. figurato vtitur ſermone. Cùm eleemoſynam (inquit) largiris, ſiniſtram etiam tuam lateat opus dexteræ, id eſt, eleemoſyna, quam dextera manu donas. Hyperbolicam eſſe locutionẽ ſentit Chryſ. Theophylactus, & Euthymius.

Si (in

Digitized by Google

D.Chryſ.

Si (inquit Chryſ.) poſſibile eſt teipſum A quoque ignorare quod facis; ſit tibi hoc prorſus in ſtudio, &c.

D.Aug.

Aug. de ſer. Domini, c. 5. dextera putat ſignificari intentionem implendi præcepta diuina, ſiniſtra laudis delectationem in hanc ſententiam. Non ſe miſceat conſcientiæ tuæ laudis humanæ appetitio. Et ſerm. 60. de tempore: In dextera (inquit) intelligitur amor Dei, in ſiniſtra cupiditas mundi. Si pro laude humana dederis eleemoſynam, totum ſiniſtra facit. B Si pro remiſſione peccatorum, & amore vitæ æternæ, totum dextera facit, &c. Omitto alias interpretationes, q̃ literales non ſunt, quemadmodum neq; hæ Aug.

Præter primum, alius eſſe poteſt ſenſus literalis huiuſmodi: *Neſciat ſiniſtra q̃d faciat dextera*. hoc eſt, ſola dextera manu eleemoſynam largire, non ſiniſtra. Is autem ſola dextra manu operatur, qui rectè propter Deum operatur, is ſiniſtra operatur, qui propter homines ad aucu- C pandam gloriam popularem facit opus.

Id opus q̃d recta intentione fit, clã fit, & abſcõditè, etſi in oculis hominum ſint.

Quid igitur? Non licet eleemoſynam coram hominibus largiri? quærẽda ſunt deſerta loca, in quibus nulli appareant hominum oculi? Minime quidem quærenda deſerta loca, ſed quærenda deſerta voluntas ab omni inanis glorię, quam oculi hominum patiunt, cupiditate. ſi in oculis omnium hominum pręclarum opus geſſeris, non hominum curans ocu- D los, ſed Dei, abſconditè, & ſiniſtra ignorante geres. ſi vero nullo cernente homine feceris, videri tamen cupiens, hominumque laudem captans, coram hominibus ſiniſtra ſciente facies.

Autor Imperfecti.

Autor Imperfecti: Qui (inquit) non ideò facit, vt ab hominibus videatur, etſi coram hominibus fecerit, tamen non videtur coram hominibus feciſſe, &c. Chryſolog. ſerm. 9. Deus arguit largientem ad ſuam famam, non ad pauperis famem. Vota

D. Chryſol.

culpat (.i. deſideria laudis) non loca. Do- E cuit miſericordiæ autor, vt miſericordia non terrę ſit nota, ſed cœlo, non hominibus inſinuata, ſed Deo, &c. Theoph.

Theoph.

Licet coram hominibus, eleemoſynam facias, nõ tamen ideò facias, vt videaris ab hominibus, non condemnaris, Sin vanę gloriæ ſcopum ſpectaueris, etiamſi in penetralibus promptuarij tui facias, cõdemnaris. Voluntatem .n. vel coronat, vel punit Deus, &c. Condemnari autem ait illum, qui in vanam gloriam incidit, quia punitur. Quod ergo Dominus ſignificat illa hyperbole, hoc eſt: Non eſſe venditandam eleemoſynam, ſed optandum potius, vt nemo ſciat à nobis donari. Denique quoad fieri poterit, occultè largiendam, ne inanis ſurrepat gloria.

Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.

Hypocritæ eleemoſynam homines vident, mercedemque tollunt. At illius q̃ inanem fugit auram, bonum opus etiam in abſcondito loco factum Deus videt, mercedemque ampliſſimam, ampliſſimo in theatro reddit.

Operis recta intentione facti merces

Rectè D. Chryſoſto. homi. 19 in Matthæum. Quid deſideras? (inquit) Nonne habere aliquos tuorum operum ſpectatores? Ecce igitur habes, non Angelos, atque Archangelos tantũ, ſed etiam horum omnium Deum. quod ſi habere etiam homines ſpectatores cõcupiſcis, nec hac quidem mercede priuaberis, ſed cùm opportunum tamen tempus aduenerit. Quando certè cum maximo cumulo hoc tibi præſtabitur, quod requiris. Nam modo ſi ſpectari velis, decem, aut viginti, aut centum tantummodo hominibus oſtentare te poteris, ſi vero latere nunc curaueris, tunc (.i. in die Iudicij) ipſe te prædicabit Deus, toto prorſus orbe præſente, &c.

D.Chryſ.

In iudicio ſpectatores habebimus operum omnium. nunc eos non quæramus.

Græci codices habent: *Pater tuus, qui videt in abſcondito reddet tibi. ἐν τῷ φανερῷ .i. in aperto*, iudicij .ſ. tempore. Sed hęc verba legenda non eſſe, ex editione correcta conſtat.

Morale. Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus.

ATtendite, ait Dominus. Attendere .n. oportet, ac vigilare, ne bonorum

Magna attentione cauenda inanis gloria.

operum ſpoliatrix inanis gloria nos ſpoliet; oportet diligentem adhibere attentionem, ne prauam adhibeamus bonis operibus intentionem. Quaſi de inſidioſiſſimo aliquo ſerpente loqueretur Dominus (ait Chryſ. homil. 19.) potentiſſimoque furandi, ei vtique, qui non totamente vigilaſſet: *Attendite*, inquit, &c. & Theoph. Attendite (ait Dominus) & cauete, quaſi de aliqua mala beſtia dicat: Attende ne te dilaceret, & cæt. Similiter Euthym. Dicit Chriſtus: Attendite, inſinuans feram hanc latenter in modum furis irrepere, &c. Fur eſt, ſed fraudulētus, & dulcis; dulci oſculo inſtar Iudæ nos ſpoliat. Quamobrem à Diuo Baſilio in Conſtitutionibus Monaſticis c. 11. dulcis ſpiritalium opum ſpoliatrix appellatur, iucundus animarum noſtrarum hoſtis, blandiſſima deprædatrix, quæ mellis illitu venena ſua colorat. Attendere ergo oportet diligenter, furemque cauere dulciter, ac blandè irrepentem, & ſpoliantem.

D.Chryſ.

Theoph.

Euthym.

D.Baſil.

¶ *Ne iuſtitiam veſtram faciatis, &c.* Iuſtitiæ inſidiatur gloria inanis. Alia vitia in terra nobis inſidiantur; hoc in ipſo cœlo, ideſt, in ipſis virtutibus, laqueos tendit, vt Diuus Baſilius ait in Conſtitutionibus Monaſticis capite vndecimo. Callida (inquit) inſidiatrix vana gloria, vel in ipſius celi conuexis inſidiarum aduerſus nos collocatrix, &c. D. Aug. pſal. 58. Omnia vitia in malefactis timenda ſunt, ſuperbia in benefactis plus metuēda eſt, &c. Ibidem: Cùm quiſque bene profecerit, ſuperbia tentatur, vt perdat totum quod profecit, &c. Hanc ob cauſam, vt idem Aug. ait, maximè cauenda eſt perfectis. Aug. pſ. 7. Qui bene didicit, vel expertus eſt vitiorum ſuperandorum gradus, intelligit, vitium inanis gloriæ ſolū vel maximè cauēdū hunc eſſe perfectis. Quo primo. n. vitio lapſa eſt anima, hoc vltimum vincit, initium autem omnis pec- E cati ſuperbia, &c. Lætus ſub viridi hedera ſedebat Ionas, ea vero à verme ſubitò corroſa exaruit. Floret vireſcitque iuſtitiæ opus quandiu à verme inanis gloriæ ac ſuperbiæ nō corroditur, ab inani gloria ſi corroditur, exareſcit. Vana gloria (ait D. Baſilius loco indicato) virtutes ramis in cœlum vſque licet expanſis adornatas profligare, ac deturbare contendit, & cætera. Venenus eſt inanis gloria.

Inanis gloria iuſtitiæ inſidiatur.

D.Baſilius

D.Aug.

Vltimū vitium, quod vincitur eſt ſuperbia, & inanis gloria.

D.Baſilius

A iuſtitiæ mercibus onuſtam nauem demergere conatur. Diuus Baſilius: Simulatque (inquit) illa animaduertit mercatorem virtutum mercibus nauem compleſſe, procella ſua ocyus excitata, in eo omni conatu operam dat, vt illam euertat, & aquis peſſundet, & cætera, de inani gloria diximus tom. 1. libr. 8. cap. 7. & alijs locis.

¶ *Coram hominibus, vt videamini ab eis.* Is qui oculos attendit Dei, oculos non B curat hominum. Non vult videri, ſed latere, qui aurum, gemmaſque fert. Vt enim ait Magn. Gregor. homilia 11. in euangelia, deprædari deſiderat, qui theſaurum publicè portat in via, & cætera. Ne ergo ab inani diripiamur gloria, bona opera veluti theſaurum abſcondamus, neque publicè in via portemus. Eſt enim via latronibus plena miris. Quis vnquam latrones vidit, qui oculis hominem ſpoliarent? Miri ſunt latrones ho- C mines, oculis nos ſpoliant, virtutumque merita opulentiſſima diripiunt. Ideo Dominus admonet. *Ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.* Quaſi dicat. Fugite miros latrones, fugite hominum oculos. Oculi ſunt Baſiliſcorum, operibus præclaris vitam adimunt, virtutum quædam veluti cadauera vobis relinquunt. Quòd ſi neceſſe eſt videri opera, videantur, non vt nos videamur, & laudemur, ſed vt in illis videa- D tur Deus, laudeturque cæleſtis Pater. Sic ſit opus in publico (ait Gregorius homilia citata) quatenus intentio maneat in occulto. Vt & de bono opere proximis præbeamus exemplum, & tamen per intentionem, qua Deo ſoli placere quærimus, ſemper optemus ſecretum, & cæter. Diuus Chryſologus ſermo. 9. In plateis, & in triuijs, ſuum pietas habet ſecretum, & cætera.

Miri latrones, qui oculis ſpoliant.

D.Gregor.

Si opus in publico, intentio ſit in occulto.

D.Chryſol.

Pietas etiā in plateis ſecretum habet bona intentionis.

¶ *Pater qui videt in abſcondito.* Homines vident in aperto: Pater videt opus etiam in abſcondito. homines vident oculis faſcinantibus: Pater videt oculis paternis. homines vident, & diripiunt: Pater videt, & coronat. Stolidus ergo eſt, qui in aperto mauult coram hominibus, quàm in abſcondito coram Patre operari. Audi Chryſoſtomum homilia 19. in Matthæum. Cuius (inquit) ſtolidiſſimus eſt, vt ad ſpectandas virtutes eius Rege properante, Regem quidem relinquat, ac negligat,

Deus videt & coronat.

D.Chryſ.

Stolidus, q egenis mauult placere

Quam Regi, & nobilib. gligat, ab egenis verò atque mendicis ſpectari velit, ab eiſque potius laudem requirat? &c. Item: Si oſtentare nos volumus, Patri, i. Deo, ante omnia nos ſtudeamus oſtendere, qui & coronandi nos tenet poteſtatem, & mercede priuandi. hæc ille.

Non tuba oſtentationis, ſed tuba iudicij ante te cane.

¶ *Noli tuba canere ante te.* Velim te, cùm eleemoſynam, vel opus aliud bonum facis, tuba canere ante te. Non quidem tuba oſtentationis, ſed tuba iudicij extremi. Hac ſi canas ante te, ſonitu terribili inanem deterrebis gloriam, ac fugabis. Hypocritæ canunt ante ſe tuba oſtentationis, ad oſtendenda opera, tuba verò iudicij extremi canet ante illos, ad oſtendendam illorum hypocriſim. tunc enim quales ſint, toti apparebit orbi, cùm laruam depoſuerint, & in vera ſua facie apparuerint. Si tuarum laudum tuba delectaris, illam iudicij verſa animo, quæ omnium hominum perſonabit aures, tuaque bona opera, magno cum præconio prædicabit. Modo (ait Chryſoſtomus) ſi ſpectari velis, decem, aut viginti, aut centum tantummodò hominibus oſtentare te poteris. Si vero latere nunc curaueris, tunc (ideſt in die iudicij) ipſe te prædicabit Deus toto orbe præſente. & cætera.

Quidã buccinam, alij crucẽ intuẽtes nauigãt.

Qui polum Arcticum intuentes nauigant, buccinam intuentur: qui vero alterum cernentes polum fluctus ſulcant, intuentur crucem. Sunt enim in polo Arctico, ſtellæ in ſpeciem buccinæ: in populo Antarctico, in formam diſpoſitæ crucis. Eundem in modum, ex ijs qui mare hoc magnum, i. mundum nauigant; quidam. i. hypocritæ, alijque perſimiles buccinam, turbamve, i. hominum laudes, inanemque aſpiciunt gloriam. Alij verò tuba laudum contempta, in crucem conijciunt oculos. Iuxta illud Pauli ad Galatas 6. *Mihi abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, &c.* Audi etiam Senecam ethnicum Philoſophum lib. 3. de ira capite 41. Conſcientiæ (inquit) ſatis ſint. Nihil in famam laboremus. Sequatur vel mala, dum benè merearis. & cætera.

Seneca.

Gloria vana reddit opera vana, i. ſine mercede.

¶ *Receperunt mercedem ſuam.* Vana gloria hominem priuat vera gloria. Qui. n. vanè operatur, vana facit opera, cæleſti vacua mercede. Quales ſunt operatores, talia ſunt opera, ſimiliſque merces. Vani

A operatores vana efficiunt opera, vanamque mercedem conſequuntur, nempe vanam hominum laudem. Pro hac vana mercede, laborem ſuum locant hominum oculis homines vani. dùmque eam expetunt, diuino fruſtrantur præmio, vt Baſilius ait, in Conſtitution. Monaſt. capite vndecimo; Iure (inquit) diuinorum præmiorum fruſtrationem incurrimus; quippe qui non propter Deum labores ſuſcipiamus, ſed hominibus operarios B noſmetipſos locemus, &c. Diuus Chryſologus ſermone 9. Iuſtitia quæ ſe humanis oculis locat, diuini Patris non poteſt expectare mercedem. Voluit videri, & viſa eſt. Voluit hominib. placere, & placuit. habet mercedem quam voluit. Præmium quod habere noluit, non habebit. & cætera.

D. Baſil.

D. Chryſol.

Lege Grego. hom. 11. in euang. & homil. 12. de fatuis virginibus, quas eos indicare exiſtimat, qui ex virtutibus hu- C manam expetunt laudem. fatui verò meritò dicuntur, quoniam æternam gloriã cum inani, mercedemque cæleſtem cum terreſtri commutant. Fatuæ (inquit Gregorius) profectò ſunt virgines, quia ſolùm laudis tranſitoriæ retributionem quærunt, &c. Et libr. 8. Moral. capite 25. Magna (inquit) vecordia eſt, laborioſa agere, & auræ laudis inhiare. forti operè præceptis cæleſtibus inſeruire, ſed terrenæ retributionis præmium quærere. vt D enim ita dixerim, qui pro virtute, quam agit, humanos fauores deſiderat, rem magni meriti, vili pretio venalem portat. Vnde cœli regnum mereri potuit, inde nummum tranſitorij ſermonis quærit. Vili ergo pretio opus vendit. Quia magna impendit, ſed minima recipit, & cætera. Lege eundem libro 3[illegible]. Moral. capite 24. quo oſtendit hypocritas aridos, ſteriliſque eſſe in conſpectu Dei, iuxta illud Iob 15. *Congregatio hypocritæ ſterilis.* Congregant (inquit) hypocritæ bona opera, ſed eorum ſterilis eſt ipſa congregatio. Quia per hoc quod agunt, fructum recipere in æterna retributione nõ appetunt. Fœcundi, ac virides in ſuis operibus humanis oculis videntur, ſed in conſpectu æterni iudicis, infœcundi, & aridi apparent, &c. libro 8. capi. 41. hypocritas cum vitibus confert, quarum botri in terra iacent, ac putreſcunt. Similes (inquit) exiſtunt hypocritæ fœcundis, & ne-

Fatui ſunt, qui pp inanẽ laborant gloriam.

D. Greg.

Vili pretio res magni pretij vendunt inanis cupidi gloria.

D. Greg.

Hypocritæ virides arbores, ſed ſteriles.

& neglectis vitibus, quæ fructum profe- A runt, ſed nequaquam à terra ſubleuantur, &c. vitis racemi ſi in ſublime non attolluntur, in terra iacent, eundem in modum opera bona ſi cœleſti intentione in cęlum non ſubleuantur, iacent, ac putreſcunt. Oſeæ 8. *Culmus ſtans non eſt in eo, germen non faciet farinam. Quod etſi fecerit, alieni comedent eam, &c.* Inanem gloriam amantium ſegetes, vel farinam, & triticũ non producunt, vel ſi producunt, à volucrib. ideſt inani gloria, diripitur. Gregorius B eodem loco: Cùm fecerit (inquit) farinã hanc alieni comedunt. Quia & cùm bona opera hypocritæ oſtẽdunt, de his malignorum ſpirituum vota ſatiantur. Qui enim per hæc placere Deo non appetũt, nequaquam agri dominum, ſed alienos paſcunt, &c.

Neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua. In dextera manu (ait Aug. ſerm. 60.) intelligitur amor Dei, in ſiniſtra cupiditas mũdi, &c. Dextera operantur iuſti, quia C ex amore Dei illorum opera proficiſcuntur. Siniſtra operantur iniuſti, quia ex cupiditate mundi eorum actiones emanant.

D. Aug.

Dexteram ad operandum cæleſtis gloriæ excitat ſpes, ſiniſtram inanis gloriæ ſtimulat auiditas. Pſ. 136. *Obliuiſcatur mei dextera mea.* (ait Pſalmograph.) *Si non meminero tui ò Sion.* Etenim ſi Sionis, hoc eſt, cæleſtis obliuiſcimur patriæ, dextera noſtra obliuiſcitur noſtri, hoc eſt, veluti oblita noſtri, nos minime iuuat, operarique cæleſtia opera renuit. Non iuuãte dextera, turpiter operatur ſiniſtra. turpe ducunt homines ſiniſtra manu pro dextera vti. Vnde illud Aug. in commentarijs pſ. 136. Nonne (ait) corripis eum, qui de ſiniſtra voluerit manducare? Menſæ tuæ iniuriam putas fieri, manducante conuiua de ſiniſtra, &c. Turpe igitur ducamus in rebus animi manu ſiniſtra operari, & ad auram inanem captandam opera dirigere. *Neſciat ſiniſtra quid faciat dextera.* Si filius tuus ſiniſtra pro dextra vti incipit, vt morem exuas, ſiniſtram conſtringis, ſolam dexteram relinquis liberam. Similem in modum, ſi animus tuus inani aſſueſcit gloriæ, ſiniſtraque operatur manu, fortiſſimo timoris vinculo ſiniſtram alliga, vt ſola vtatur dextera.

Iuſti dextera manu operantur iniuſti ſiniſtra.

Languiſcit dextera niſi ſpe gloriæ roboretur.

D. Aug.

Turpe eſt operari manu ſiniſtra.

CAPVT XXIV.

De ſermone Domini in monte.

MATTHAEVS CAPITE VI.

CVm oratis non eritis ſicut hypocritę, qui amant in ſynagogis, & in angulis platearum ſtantes orare, vt videantur ab hominibus. Amen dico vobis receperunt mercedem ſuam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora patrem tuum in abſcondito: & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi. Orantes autem nolite multum loqui, ſicut ethnici. Putant enim quod in multiloquio ſuo exaudiantur. Nolite ergo aſſimilari eis. Scit enim Pater veſter, quid opus ſit vobis, antequam petatis eum.

Cum

Cùm oratis, non eritis, ſicut hypocritæ.

Inanis gloria in oratione cauenda.

Docuit inanem gloriam ab eleemoſyna repellendam, eandem docet in oratione cauendam. *Cùm oratis* (inquit) *non eritis hypocritis ſimiles.* qui publicis in locis inanis gloriæ cupiditate flagrantes, auram captant popularem. In ſynagogis platearumque angulis orant, vt hominum laude, veluti leni, ſuauique flatu, cordis æſtum refrigerent. Quę fuerint ſynagogę B Iudæorum perſpicuum eſt, domus videlicet, in quas ſabbathis confluebãt. Quinam dicantur platearum anguli, dubiũ. Duo enim ſenſus eſſe poſſunt huius loci Prior huiuſmodi; Amant hypocritæ in angulis platearum orare, hoc eſt, in angulis, qui in plateis ſunt, in receſſib. platearum, in locis anguſtis, & à turba ſeparatis; tamen oculis omnium expoſitis. Vnde Autor Imperfecti. Chriſtus (inquit) non dixit, in plateis, ſed in angulis C platearum. Vt ne ſi in plateis orauerint, quaſi religionis ſimulatores vituperarẽtur. Sed in angulis; vt videantur abſconditè orare. Aſtuta vanitas. ſciunt. n. quia hoc ipſum abſcõditè orare, laudabilius eſt, ideò fingunt ſe abſcondere, vt dupliciter laudentur. Primò, quia orant. Secũdò, quia abſcondite orant. ſic ille. Et Gl. ordin. Amant in angulis orare hypocritæ, quaſi abſconſores precum; & tamen in plateis, vt videantur. In angulo orat, D qui in abſcondito ſe orare ſimulat; & tamen in platea, cùm famam captat. & cęt. Poſteriori ſenſu, Anguli platearum ſignificãt compita, biuia, ac triuia, vbi maior hominum concurſus eſſe ſolet. Gloſſa ordin. Anguli platearum ſunt, vbi via per tranſitum viæ ducitur, & quadriuiũ reddit. Senſus eſt: Amant hypocritæ orare in angulis platearum; hoc eſt, in triuijs, & quadriuijs, vbi ſunt platearũ anguli. Ad finem. n. platearum ſunt anguli E ædium. Iuxta illos angulos hypocritæ orabant. Senſum hunc ſequitur Abulenſis; Vocantur (inquit) anguli platearum concurſus viarum, vbi per tranſuerſum ſe interſecant, & efficitur quadriuium, &c. Eundem ſequitur noſter Maldonatus, Saa, & Ianſenius. Mihi vterque veri ſimilis eſt. Lyranus platearum nomine, templi atria intelligit, in quibus Iudæi orabant, & doctores de verbis diuinis

Quid ſit in angulis platearum orare.

A verba facientes audiebant. Non probo vicos, & plateas vrbis intelligo.

An hypocritæ flexis genibus orarint in plateis, an ſtantes?

Ait Dominus hypocritas in ſynagogis, & in angulis platearum ſtantes orare. Stantes, interpretabit aliquis fixos, immobiles, quaſi homines animo in cœlum raptos, ſed flexis genibus orantes; quòd conſuetudo fuerit Iudęis flexis orare genib. nec ſit veriſimile phariſæos, qui maximè volebant videri ſancti, aliter oraſſe. Ego vero oraſſe hypocritas in ſynagogis flexis genibus concedam. At in plateis non aſſentior. Itaque hoc loco corporis ſitum demonſtrari, atque ſtantes in plateis orbſſe reor, cum Ianſenio, & alijs.

Intra cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora.

Oratio ab oſtentatione ſit aliena, intẽta Deo.

Secretam vult Dominus eſſe orationẽ, & à popularis auræ cupiditate remotã. Cùm oras (ait) cubiculũ ingredere, Ora abſconditè. Deus ſolus audiat, & videat. Publicam orationẽ minime damnat his verbis, ſed inani gloriæ ſeruientem. Eſt enim in templo orandum, in conſpectu hominum, ſed ſic orandum, ac ſi in cubiculo, clauſo oſtio oratio habeatur. Quid igitur (ait Theoph.) in eccleſia non orabo? Omnino, ſed recto animo, & citra oſtẽtationem. Locus. n. non nocet, ſed modus, & intentio, &c. D. Aug. ſenſu morali, cubiculum cor eſſe ait. cùm igitur oramus cor ingrediamur & ex corde preces ad Deum magna cum intentione, & affectu animi effundamus. Claudẽdum vero eſt cubiculi oſtiũ. *Intra* (ait Dominus) *cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora Patrẽ.* claudendum, inquam, oſtium cordis, ne alienæ ab oratione cogitationes ingrediantur. Aug. lib. 2. de ſermone Domini, c. 6. Quæ (inquit) ſunt iſta cubicula, niſi ipſa corda? parũ eſt intrare cubicula, ſi oſtiũ pateat, &c. D. Cyprianus in libro de oratione Dominica. Nihil in oratione animus, quàm id ſolum cogitet, quod precatur. claudatur contra aduerſarium pectus, & ſoli Deo pateat, & cæt. Idẽ pater obſeruat, Chriſtum oſtendere hoc loco, Deum vbique eſſe, & intueri omnia, atq; audire. Magiſterio (inquit) ſuo Dominus ſecretò orare nos præcepit in abditis, & ſemotis locis, in cubiculis ipſis, quod magis

Oratio attenta. D. Auguſt.

Oſtendit Chriſtus Deum vbique eſſe, videre omnia & audire omnes. D. Cypr.

conuenit fidei. Vt ſciamus Deum vbique eſſe præſentem, audire omnes, & videre, &c.

Orantes nolite multum loqui, ſicut Ethnici.

Oſtendit Dominus Deum non indigere verborum copia, vt nos exaudiat, & optata concedat; erroremque excludit ethnicorum. *Nolite* (inquit) *multum loqui orantes, ſicut ethnici, Putant enim quod in multiloquio ſuo exaudiantur.* Fugite ethnicorum hunc errorem: verborum copiam orationi propterea non adhibeatis, quòd exiſtimetis Deum ex copioſiore oratione, quid vobis opus ſit melius agnoſcere, & libentius concedere. Scit.n. Deus quid vobis opus ſit, antequam os ad petendum aperiatis. Non igitur verbis multis indiget, vt id cognoſcat, & tribuat.

Quid ſit multum loqui in oratione?

Non ait Dominus: *Nolite multum orare.* Nam ipſe multum orauit, & in oratione pernoctauit. Neque ait: *Nolite loqui:* Nam ipſe in oratione locutus eſt. *Pater ſi fieri poteſt, &c.* Non igitur orationem longam, aut vocalem reprobat, ſed ait. *Nolite multum loqui ſicut ethnici.* Multum tamen loqui fas eſt, ſicut Chriſtiani longa loquuntur oratione vocali, non quidem, vt Deum certiorem indigẽtiæ efficiant ſuæ ſed vt illius impetrent beneficia. Qui quod ſcit nobis opus eſſe, id precibus vult à nobis comparari. Græcè dicitur, μὴ βαττολογήσητε, idest, ne battologiſetis. Verbum deductum dicitur ab inepto quodam poeta Batto, eadem ſæpius repetente.

Battologia.

D. Gregor. Nyſſen.

Diuus Gregorius Nyſſenus in libro de oratione: Cordatus (inquit) ſermo, doctus, & prudens, & vtilitatem ſibi propoſitam habens, proprie ſermo dicitur. At quæ per inanem voluptatem, & cupiditatibus vanis quaſi ſuperfunditur oratio, non amplius λόγος, ideſt ſermo, ſed, βαττολογία, eſt, quaſi dicas, linguæ volubilitas, & vanus ſermo. Vt aliquis Græce melius explicans dixerit, τῦ ῦ φλυαρία, ideſt, mentis efferueſcentia, atque effutitio. λῆρος, καὶ φλήναφος, ideſt, deliramenta, atque nugæ. Conſulit igitur nobis ſermo, ne idem committamus in tempore orationum, qualis in mente furioſorum, atque delirorum abſurda perturbatio conflatur. Lege cætera.

D. Aug. Cur oremus ſi Deo quid opus nobis ſit iam nouit?

Excitat Aug. hoc loco queſtionem huiuſmodi. Quid opus eſt oratione, ſiquidem Deus quid nobis opus ſit iam nouit? Reſpondet, opus eſſe oratione. quia (inquit) ipſa orationis intentio cor noſtrum ſerenat, & purgat, capaciuſque efficit ad excipienda diuina munera, quæ ſpiritaliter nobis infunduntur. Non enim ambitione precũ nos exaudit Deus, qui ſemper paratus eſt dare ſuam lucem nobis vitalem, ſed nos non ſemper parati ſumus accipere, cum inclinamur in alia, & rerum temporalium cupiditate tenebramur, &c.

D. Hier.

Item Hieron. Conſurgit (inquit) hoc loco quædam hæreſis, philoſophorum quoque peruerſum dogma dicentium: Si nouit Deus quid oremus, & ante quàm petamus, ſcit quibus indigemus, fruſtra ſcienti loquimur. Reſpondet. Breuiter (inquit) reſpondendum eſt. Nos non narratores eſſe, ſed rogatores. Aliud eſt enim narrare ignoranti, aliud ſcientem petere, &c.

D. Chryſ.

Reſpondet etiam Chryſoſtomus homil. 19. in Matthæum, ſic. Orandum eſt non vt Deum doceas, ſed inflectas, vt familiaris efficiaris interpellationis frequentia, vt humilieris orando, vtque peccatorum tuorum ſæpe recorderis. Hæc ille. Adde Deum quidem ſcire quibus rebus indigeamus antequam petamus: ſed velle dona ſua deſiderijs, precibuſque expeti. Quemadmodum Rex videt, & nouit, quid ſit famulo opus, ſed vult illum prius preces adhibere, quam munera accipiat. Cur autem Deus velit oratione ſua dona poſtulari, multæ ſunt cauſæ. Videlicet, vt merita per orationem congregemus; vt hoc religionis, & humilitatis actu ipſum colamus, vt bona omnia ab eo emanare profiteamur, vt ad illum tanquam ad patrem confugiamus, vt cum illo colloquamur, vt illi familiares efficiamur, vt denique mentem à terrenis curis ad cæleſtia extollamus, & fidei, ſpei, atque charitatis actus exerceamus.

Digitized by Google

De Oratione Dominica.

MATTHAEVS CAP. VI.

SIc ergo vos orabitis: Pater noſter, qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo, & in terra. Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie. Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

An oratio Dominica tradita a Chriſto ſit Apoſtolis in monte?

BReuem quandam orandi formam A præſcribit Dominus diſcipulis, hoc ſermone in monte habito. Non. n. ſententia placet illorum, qui arbitrantur hanc orandi formam alio tempore fuiſſe traditam, & à Matthæo huic ſermoni inſertam. Veriſimilius eſt, quod Euthymius putat Luc. 11. Rupertus Matth. 6. & Toletus Lucæ 11. orationem Dominicam à Chriſto prolatam ſemel in monte, iterũ alio loco, vt legitur Luc. 11. Idque probant locorum circunſtantiæ diuerſæ.

Appellatur oratio hæc dominica, quoniam à Domino compoſita, nobiſq; ad orandum eſt tradita. Non ſolent Reges ad petendum verba dictare. Dictat Regũ Rex, quia largiri vult precantibus. Quid vero petere debeamus, quid Pater dare libenter velit oſtendit; ſubminiſtratque verba chariſſimus filius, quibus patrem precemur, vt filij verbis Pater annuat, iuxta Cyprianum. D. Cypr. in lib. de oratione Dominica: Filius (inquit) Dei orandi formam dedit, quid precaremur monuit, & inſtruxit. Qui fecit viuere, docuit & orare, vt dum prece, & oratione, quam filius docuit, apud Patrem loquimur, facilius audiamur, &c. Item: Amica & familiaris oratio eſt, Deum de ſuo rogare, ad aures eius aſcendere Chriſti orationem. Agnoſcat pater filij ſui verba, cùm precem facimus. Qui habitat intus in pectore, ipſe ſit & in voce. Quando peccatores pro delictis noſtris petimus, aduocati noſtri verba promamus, &c. Chryſ. ſerm. 70. Supplicandi (inqt) normam, ipſe tibi, qui exorandus eſt, indulſit. Ad amoris indiciũ, Rex ipſe functus eſt officio aduocati: Vt preces quib. reſponſurus erat, ipſe dictaret, &c. Continet oratio Dominica, vt Aug. obſeruat lib. 2. de ſer. Domini, petitiones ſeptem, tres primæ ad honorem Dei, reliquæ ſequentes ad vtilitatem noſtram pertinẽt.

D. Cypr.

Pater noſter.

Admirabile habet exordium oratio. A nomine incipit Patris admirabili. Auderet ne inops, & ignobilis homo Regẽ B potentiſſimum Patrem orando appellare? At nos homunculi in peccati ſordibus, ſummaque ignobilitate nati, terrarũ, cælorumque Regem admirandum, patrem vocare audemus. Sed audemus, quia iubemur. Præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati (ait Eccleſia) audemus dicere: Pater noſter qui es in cęlis, &c. & D. Cyp. in lib. de oratione Dominica. Hoc nomen (inquit) nemo noſtrum in oratione auderet attingere, niſi C ipſe nobis ſic permiſiſſet orare, &c. ò admirandam ſic volentis, & iubentis Dei erga ſeruos benignitatem? Quanta (inquit Cyprianus) Domini indulgentia, quanta circa nos dignationis eius, & bonitatis vbertas? Qui ſic nos voluerit orationem celebrare in conſpectu Dei, vt Deum Patrem vocemus, &c. Vocari Pater, voluit Deus, neque appellari ſolùm ſed quod admirabilius eſt, eſſe. Quia eſt, & quia eſſe deſiderat, Pater, placuit no- D minari. Non enim inane patris nomen, ſed rem etiam ipſam donat. Quos patrẽ iubet appellare, eos filios facit. 1. Ioan. 3 *Videte* (ait Ioann.) *qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, et ſimus, etc.* Nominamur igitur filij Dei, & ſumus.

Audemus Deum Patrem appellare, quia iubemur.

D. Cypr.

Dei benignitas.

Deus non dat inane nomen filij ſed ſolidum

Potuiſſet initium hoc orationi dare : A Omnipotẽs Domine, qui es in cælis, ſed Patris maluit, quam Domini nomen in hoc orationis exordio collocare. Primò quia filiali potius, quam ſeruili affectu vult obſecrari. Secundò, quia nomẽ hoc patris, amoris eſt pleniſſimum, vult autẽ Dominus nos amoris pleniſſimo corde orare. Hoc nomine, *Pater* (ait Auguſt. lib. 2. de ſerm. Domini cap. 8.) charitas excitatur. Quid enim charius filijs debet eſſe B quàm Pater? &c. Tertiò, quia patris nomine fiducia, ſpeſque impetrandi incenditur. Excitatur (inquit Auguſt.) hoc nomine quædam impetrandi, quæ petituri ſumus, præſumptio. Cùm priuſquàm aliquid peteremus, tàm magnum donũ accepimus, vt ſinamur dicere Deo. *Pater noſter.* Quid enim iam non det filijs petentibus, cùm hoc ante dederit vt filij eſſent &c. D. Bernar. ſerm. 15. in Cant. Vbi (inquit) illud quod apud antiquos tàm terribiliter, q̃ frequenter intonare ſolebat: C *Ego Dominus, ego Dominus.* Mihi dictatur oratio cuius principium nomine dulci paterno, ſequentium obtinendarum petitionum præbet fiduciam, &cæt. Quartò, quia nomẽ *patris* nomen eſt ſtatus noui teſtamenti. Veteris enim teſtamenti ſtatus, vt diximus tom. 1. ſeruorum erat, noui vero teſtamenti ſtatus eſt filiorum. Indicatur igitur præcellentiſſimus hic ſtatus filiorum, cũ in nouo teſtamento Deũ D patrem appellamus. Vtatur (inquit Aug. lib. 2. de ſerm. c. 9.) voce noui teſtamenti populus nouus, ad æternam hæreditatẽ vocatus, &c. Et c. 8. Nuſquam (ait) inuenitur præceptum populo Iſrael, vt diceret, *Pater noſter.* vt oraret patrem Deũ, ſed Dominus eis inſinuatus eſt, tanquam ſeruientibus, id eſt ſecundum carnem viuẽtibus. Hoc autem dico cùm mandata legis acciperent, quæ obſeruare iubebantur. Nam prophetæ ſæpe oſtendunt eundem Dominum Deum, etiam patrem eorundem eſſe potuiſſe, ſi ab eius mandatis E non aberrarent. Hæc ille. Quintò: Patrẽ appellamus Deum, vt noſtræ dignitatis memores ſimus, patrique noſtro ſimiles eſſe enitamur. Nyſſenus Grego. in libro de oratione: cùm (inquit) præcepit Chriſtus vt patrem tuum Deum dicas, nihil aliud quam per diuinum vitæ inſtitutum te cæleſti patri ſimilem fieri iubet, &cæt. Cyprianus. Meminiſſe (ait) debemus quando patrem Deum dicimus, quaſi filij Dei agere debemus. Vt quomodo nos nobis placemus de Deo patre, ſic ſibi placeat ille de nobis, &c. Et Chryſol. ſer. 68. Qui ſe Dei filium credit, moribus tanto generi reſpondeat. Item, ſer. 67. Dei filiũ ille ſe probat, qui vitijs non obſcuratur humanis, diuinis virtutib. eluceſcit, &c. & ſer. 71. Homo (inquit) quid commune cum terris tibi, qui conſiteris tibi genus eſſe de cælis? Ergo cæleſtem vitam monſtra in habitatione terrena. Quia ſi quid in te geſſerit terrena cogitatio, cęlo maculam, cæleſti generi iniuriam intuliſti, &c. Aug. de ſer. Domini, c. 8. Quanta cura animum tangit, vt qui dicit, *Pater noſter,* tanto patre non ſit indignus. ſi. n. plebeius ſenatorem patrem vocare permittatur, trepidabit cogitans humilitatẽ generis ſui, & opum indigentiã, & plebeię perſonæ vilitatem. Quantò ergo magis trepidandum eſt, appellare Patrem Deũ, ſi tantæ ſunt labes, tãtæque ſordes in moribus, vt multò iuſtius eas à ſua coniunctione Deus expellat, q̃ ille ſenator cuiuſuis mendici egeſtatem, &c. Sextò appellamus Patrem Deum, vt eximium beneficium cæleſtis adoptionis in memoriam reuocemus. Theoph. Dicens, *Pater,* oſtendit tibi quanta bona ſis aſſecutus factus filius Dei, &c. & Chryſ. Auditorem (inquit) cuiuſlibet beneficij inter principia iſta commonuit Chriſtus: Qui. n. Patrem Deum appellauit, & veniam peccatorum, & pœnarum interitum, & iuſtificationem, & ſanctificationem, & liberationem, & filiorum adoptionem, & hęreditatem Dei, & fraternitatem cum vnigenito copulatã, & ſancti ſpiritus dona largiſſima, vno ſermone confeſſus eſt. duplici igitur modo eorum animos accendit. ex eius, ſ. quem patrem nominant diuinitate, & magnitudine beneficiorũ quibus ipſo donante potiuntur. hæc ille.

D. Aug.

Cur Chriſtus initio orationis voluit nos Deũ appellare patrem?

D. Bern.

D. Aug.

D. Gregor. Nyſſen.

D. Cypr.

D. Chryſol.

D. Aug.

Pater ſumitur eſſentialiter, in oratione dominica, non ſolum perſonaliter.

Aduerte autem Patrem hoc loco non eſſe nomen ſingulare Patris, ſed commune Trinitatis, Patris, Filij, & Spiritus ſancti. Eſt. n. Trinitas Deus pater noſter. Cyp. ſupra citatus perſonaliter accepit.

Noſter.

Latiſſima eſt charitas, omnes ſuo complectitur ſinu & pro omnibus precatur.

Docet

Docet Chriſtus (ait Chryſoſt. hom. 20.) generalem orationem facere pro fratrib. Non enim dicit, *pater meus*: ſed, *noſter*.) Vt vbique non tam propria commoda, quã proximorum petas. &c. Et Cyprian. Publica eſt nobis, & communis orõ. Deus pater, & concordię magiſter, qui docuit veritatem, ſic orare vnum voluit pro omnibus, quomodo in vno omnes ipſe portauit. &c. Præterea; *pater noſter*, dicimus, vt intelligamus omnes fratres eſſe, vnius filios patris, vnius, & eiuſdem, cæleſtiſq; nobilitatis. Admonetur (ait Auguſtin. lib. 2. de ſerm. Domini cap. 8.) hic diuites, & nobiles non ſuperbire aduerſus pauperes, & ignobiles. Quoniam ſimul dicunt Deo, *pater noſter &c.* Et Theophylactus: Nõ dicit *pater meus*, ſed, *pater noſter*. Vt omnes quaſi fratres vnius patris habeas, &c. Chryſoſ. hom. 20. Cunctis vnã, eandemque donauit nobilitatem Deus, cum dignatus eſt omnium ex æquo pater vocari. & cęt. Adde, dicere, *pater mi*, proprium eſſe Chriſti, qui filius vnicus, ac naturalis eſt. Adoptiuorum vero eſt dicere, *pater noſter*, quia plures ſunt. D. Thomas Matt. 6. Non dicit; *pater meus*, quia Chriſtus voluit ſeruare, quod ſibi proprium eſt. Qui quadam ſingularitate eſt filius Dei. Vnde Ioannis 20. ait; *Aſcendo ad patrem meum, & patrem veſtrum*. Quia aliter meus, aliter veſter. Sic D. Thom. Gloſſ. item ord. Dicitur, *pater noſter*, quod commune eſt omnibus, nõ pater meus, quod ſoli Chriſto conuenit, qui eſt filius per naturam. &c. Rupertus Matth. 6. Vnus eſt filius primogenitus, & vnigenitus, non vt nos gratiæ, ſed ſolus naturæ filius, cui cõuenit dicere; *pater mi*. Et pater noſter nuſquam legitur dixiſſe, quia diſſimiliter illi, & nobis Deus pater eſt. Illum genuit, nos adoptauit. &c. Matt. 26. patrem ſic alloquitur: *Pater mi, ſi non poteſt calix hic tranſire. &c.*

D.Cyprian. — D. Auguſt. — Theophyl. — D. Chryſoſ. — D.Thom. — Gloſſ. ord.

Qui es in Cælis.

Auguſtinus ſic interpretatur. *Qui es in cælis*, id eſt, in ſanctis. Sunt enim ſancti cęli quidam à terra mente elati. Et (vt ille ait) tantum inter peccatores, & iuſtos intereſſe videtur ſpiritaliter, quantum inter cęlum, & terram intereſt corporaliter. Similis eſt interpretatio Cyrilli Hieroſolymitani catecheſ. 5. myſtagogica. eſt

D. Auguſt. — *Sancti cæli ſunt.*

A interpretatio myſtica. Literali ſenſu dicitur Deus in cælis eſſe, & Matth. 5. Cælũ dicitur Dei thronus, quoniam cælum nobiliſſimus mundi locus eſt, in quo Deus tam Angelis, quam hominibus ſeipſum oſtendit, & veluti Rex curiam habet. D. Bern. in Pſal. 90. concione. 1. Licet (inquit) Deus vbique eſſe non dubitetur, ſic tamen in cælo eſt, vt ad eius comparationem, neq; eſſe videatur in terris. Propter quod, & orantes dicimus: *Pater noſter, qui es in cælis*. Sicut enim anima cum in toto quoque corpore, excellentius tamen, & ſingularius eſt in capite, in quo ſunt omnes ſenſus. Ita ſi præſentiam illius cogitemus, qua beati Angeli perfruuntur, videri poſſumus vix aliquam Dei protectionem, & nomen habere. &c.

Cur dicatur Deus, qui vbique eſt, in cælis eſſe.

Hæc verba mentem ornatis à terra tollunt; & in cęlum ſuſtollunt. Vnde Chryſoſt. hõ. 20. Cum (inquit) Deum dicit eſſe in cęlis, non ibi eum hoc dicendo concluC dit, ſed a terris abducit orantem, eumque ſupernis habitaculis, ac regionibus affigit excelſis. &c. Theophylactus: Cum Chriſtus ait, *Pater noſter, qui es in cælis*; Oſtẽdit tibi patriam tuã, & domum paternã &c. Bernardus in ſer. de Aquæ ductu; Fidelis (inquit) orõ (ſcilicet dominica) cuius ipſa primordia, et diuinæ adoptionis, & terrenæ peregrinationis admoneant. Vt hoc ſcientes quod quandiu non ſumus in cœlis peregrinamur a Domino,
D gemamus intra noſmetipſos adoptionem filiorum expectantes, præſentia vtique patris. &c. Infigendus ergo eſt cœlo animus dum oramus, a terrenis cogitationibus abducendus, vt docet D. Cyprianus lib. indicato. Cogitatio (ait) omnis carnalis, & ſęcularis abſcedat. Nec quidquam in oratione animus, quam id ſolum cogitet quod precatur. Claudatur contra aduerſarium pectus, & ſoli Deo pateat. Quæ autem ſegnitia eſt, capi inep-
E tis cogitationibus, cum dominum deprecaris, quaſi ſit aliud, quod magis debeas cogitare, q̃ quod cũ Deo loqueris? Quomodo te audiri a Deo poſtulas, cum te ipſe non audias? &c. Item: Ideo (ait Cyprianus) ſacerdos ante orationem præfatione præmiſſa, parat fratrum mentes dicẽdo; *Surſum corda*; vt dum reſpõdet plebs; *Habemus ad Dominum*: admoneatur nihil aliud quam Dominum cogitare debere. &c. D. Bernardus in ſermon. de 4. modis orandi;

Oratio attenta. — D.Cyprian.

orãdi: Omnino (inquit) oportet nos orationis tempore curiam intrare cæleſtem. Illam vtique curiam, in qua Rex Regum ſtellato ſedet ſolio, circundante innumerabili, & ineffabili beatorum ſpirituum exercitu. Quanta ergo cũ reuerentia, quãto timore, quanta illuc humilitate accedere debet, à palude ſua procedens, & repens ranula vilis? In cunctis actionibus, noſtris, magna opus eſt animi vigilantia, ſed præcipue in oratione. Licet enim ſẽper videamur, ſed tunc etiam præſentamus, & oſtendimus nos quaſi facie ad faciem cum Deo loquentes. Porro quãuis vbique ſit Deus, in cælo tamen orandus eſt, ibique orationis tempore cogitandus. Vt mens noſtra non oratorij tecto, non aeris ſpatio, non ipſa retardetur nubium denſitate, iuxta eam formam, quæ nobis à Chriſto tradita eſt, vbi ait ſic orabitis: *Pater noſter qui es in cælis.* Cælum enim quadam prærogatina etiam ſedes, ſiue thronus Dei vocatur. Quia ad eam comparationem qua Deum in cælis Angeli, & electorum animæ vident, nos peregrini ſuper terram, vix ſolum nomen habere videmur. Hæc D. Bernardus.

In oratione ſumma opus eſt vigilantia.

D. Bernard.

Sanctificetur nomen tuum.

Filij Dei eſt patris deſiderare gloriã. *D. Chryſoſ.* *In nobis nomen Dei glorificandũ vita ſancta.*

Septem ſunt, vt diximus in hac oratione petitiones. Prima hæc eſt, & merito prima, quoniam ante omnia optanda, & quærenda à nobis eſt Dei gloria, quæ hac petitione cõtinetur: *Sanctificetur nomẽ tuũ;* hoc eſt glorificetur. D. Chryſoſtom. homil. 20. in Matth. Digna (inquit) prorſus oratio eo, qui Deum patrem appellauit, nihil omnino prius, quam pro illius gloria ſupplicare. Omnia vero reliqua ſecundo loco ducere, infraque laudes eius numerare. *Sanctificetur,* quippe eſt, *glorificetur &c.* Tunc ſanctificatur nomen Domini cum ab hominib. vt ſanctiſſimum colitur, et honoratur. D. Chryſ. in hunc ſenſum exponit; Glorificetur nomen tuum in nobis, in morib. & in vita noſtra, iuxta illud ſupra dictum: *Sic luceat lux veſtra corã hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt.* Rogare (inquit) orantẽ iubet Dominus, vt per vitam noſtram glorificetur. Hoc perfectæ philoſophiæ eſt, tam irreprehenſibilem exhibere vitam, vt eam ſinguli qui-

A que mirantes, Dominum de ſeruorũ ſanctitate collaudent. &c. Theophyl. quoq; ſic interpretatur; *Sanctificetur nomen tuum;* facito nos ſanctos; vt tu per nos glorificeris. Sicut enim blaſphematur propter me, ita & ſanctificetur propter me Deus &c. Cyprian. *Sanctificetur nomen tuum*: in nobis, vt in ſanctitate baptiſmi perſeueremus. &c. Nyſſen. Greg. Sanctificetur in nobis nomen tuum per vitam ſanctiſſimam, & bona opera. &c.

D. Cyprian. *D. Gregor. Nyſſen.*

B Latius procedit petitio. Petimus glorificari Dei nomen non in nobis ſolum Chriſtianis per vitam, moreſq; Chriſtianis dignos, verum in toto etiam orbe, coram Ethnicis, Mahometanis, atq; Iudæis. D. Auguſt. epiſt. 121. de orando Deo cap. 11. cum dicitur: *Sanctificetur nomẽ tuũ*: nos ipſos admonemus deſiderare, vt nomen Dei, quod ſemper ſanctum eſt, etiã apud homines ſanctum habeatur. Hoc eſt non contemnatur. Quod non Deo, ſed homi- C nibus prodeſt. &c. Et cap. 12. Qui dicit clarificare in omnibus gentibus, ſicut clarificatus es in nobis, quid aliud dicit, quam, *Sanctificetur nomen tuum. etc.* Petimus itaque ſanctificari nomen Dei toto orbe. Et quia per conuerſionem gentium, & populorum maximè ſanctificatur, id ipſum etiam petimus, vt ab omnibus populis, & agnoſcatur, & vera, Chriſtiaque religione colatur. Hoc opus Dei eſt. Niſi enim ipſe populos conuertat, fru- D ſtra nos laborabimus. Ideo meritò ab eo poſtulatur.

D. Auguſt.

Adueniat regnum tuum.

Regnum Dei quatuor modis ſumitur. Primò, regnum Dei ſignificat imperium Dei in totum orbem, omneſque creaturas, quibus ampliſſimè, ac potentiſſime dominatur. Secundò ſignificat regnũ cæ- E leſte, ac beatum. Tertiò regnum terreſtre Dei in hominibus per gratiam. Quartò regnum Dei perfectiſſimum, quo oĩbus hoſtibus æterno tartari carcere concluſis, omnibuſque amicis in Cœlum receptis, omnibuſq; regibus è terra ſublatis, Deus ſolus in ſempiternum in fine ſæculi regnabit. Primo modo perſpicuum eſt non ſumi regnum hoc loco. Cæteri tres modi tres ſenſus pariunt.

Regnũ Dei quid ſignificet.

Primus eſt de cæleſti regno. *Adueniat nobis re-*

D. Cypr. *D. Thom.*

bis regnum tuum, cæleſte, ideſt, cæleſtis beatitudo. Sic Cyprian. & D. Thomas. Secũdus ſenſus eſt de terreſtri regno, per gratiam; *Adueniat regnum tuum*, in nos, quo in terra, in hominibus iuſtis regnas, regna in nobis per gratiam, non regnet diabolus, non regnent vitia, affectuſque praui. Sic Nyſſenus, & D. Hieronymus: Petit (inquit) vt in vno quoque regnet Deus. Et nõ regnet peccatum in mortali hominum corpore. &c.

D. Gregor. Nyſſen. *D. Hieron.*

Tertius de regno Dei perfectiſſimo, quo omnibus hoſtibus ſub iugum miſſis & ęterno carcere concluſis, omnib. amicis gloria ſumma affectis, ſumma in pace poſt iudicium regnabit. Nunc enim etſi regnat, tamen multi hoſtes rebelles ſunt. *Adueniat regnum tuum*, quo omnibus ſubiugatis hoſtibus, cum beatis in ſempiternũ nemine iam reſiſtente regnabis. Hic ſenſus videtur omnibus præcellere. Eum ſequitur Theophylactus, Euthymius, Rupertus, Ianſenius, Maldonatus, & Auguſtin. lib. 2. de ſer. Dñi, cap. 16. *Adueniat* (inquit) *regnum tuum*, ideſt, manifeſtetur hominibus. Nulli autem licebit ignorare regnum Dei, cum eius vnigenitus viſibiliter de cælo venerit, iudicaturus viuos, & mortuos. &c. Petimus ergo hac ſecunda petitione id, quod deſiderare debemus, & expectare, iuxta illud D. Pauli ad Titum 2. *Apparuit gratia Saluatoris noſtri, erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & ſæcularia deſideria, ſobriè, iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. &c.* Hoc ipſum Paulus vehementi deſiderio expectabat ad Rom. 6. *Ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis noſtri.* Eodem cap. ait omnes creaturas idẽ expectare, per quandam proſopopœiam. *Expectatio* (ait) *creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat*: ideſt, tempus iudicij, cum apparebit filiorum Dei gloria maxima. Petimus honorẽ, gloriamque Dei coram toto orbe maximam ſimulque petimus cæleſtem, perfectamq; animi, & corporis beatitudinẽ nobis aduenire. Adueniet enim tunc perfecte etiam corporibus. Nunc iuſtorum beantur animi, in fine ſæculi etiam corporib. ſua continget æterna beatitudo, cum perfecta illa ſalus apparebit, de qua D. Petr. cap. 1. epiſt. 1. ait, In virtute Dei cuſtodimini per fidem in ſalutem paratam reuelati in tempore nouiſſimo. &c. Hæc ſunt iuſti hominis deſideria. Non inanes honores, punctoque temporis pereuntes, ſed æternos ille concupiſcit. Qui renũtiauit ſæculo (ait D. Cyprianus) maior eſt & honoribus eius, & regno. Et ideo qui ſe Deo dedicat, non terrena, ſed cæleſtia regna deſiderat. &c. Et Chryſoſt. homil. 20. Hoc gratiſſimi ſerui eſt, neque inhærere præſentibus, neque magnum aliquid quę videntur putare, ſed ad patrem ſemper vrgeri, ſemperque in futura geſtire. Quod certe de optima oritur conſciẽtia, & mente terrenis omnibus reb. exuta. &c.

Theophyl. Euthym. Rupertus. D. Auguſt. Ad Titũ 2. Ad Rom. 8. 1. Petr. 1. D. Cypr. Honores deſpiciendi. D. Chryſoſ.

Fiat voluntas tua &c.

Hanc tertiam petitionẽ vt alios omittam, explicat Aug. lib. 1. de ſerm. Domini cap. 11. hunc in modum. *Fiat voluntas tua ſicut in cælo, & in terra*; hoc eſt, obediatur præceptis tuis, ſicut ab Angelis, qui ſunt in cælo, ita ab hominibus, qui ſunt in terra. Et Hieron. Matth. 6. *Fiat voluntas tua. &c.* hoc eſt, quomodo Angeli tibi inculpate ſeruiunt in cælis, ita in terris ſeruiant homines. & cæt. Hæc eſt germana interpretatio.

D. Auguſt. *D. Hieron.*

Alias adiungit Aug. quæ literales non ſunt. Prima eſt. Fiat voluntas tua ſicut in cęlo, hoc eſt, ſicut in iuſtis, qui cælo ſimiles ſunt; ita in terra, ideſt, in peccatoribus qui terræ ſimilitudinem gerunt. Secũda: Fiat voluntas tua ſicut in cælo, & in terra: hoc eſt, ſicut in ſpiritu, ita & in carne. Tertia eſt; Fiat voluntas tua ſicut in cælo ideſt, in Chriſto; ita, & in terra, ideſt, in Eccleſia. D. etiam Cypriani ſenſus ille eſt; Fiat voluntas tua ſicut in cælo, & in terra, ideſt, ſicut in ſpiritu, ita & in corpore. Cum corpus (inquit) è terra, & ſpiritum poſſideamus è cælo, ipſi terra, & cælum ſumus. Et in vtroque, vt Dei voluntas fiat oramus. &c.

D. Auguſt. *D. Cypr.*

Hac petitione, vt Aug. ait epiſtol. 121. ad Probam, obedientiam poſtulamus, & obedientiam quidem perfectam, atque euangelicã. Videlicet, vt in terra degentes, angelorum, ſanctorumque imitemur obedientiam, qui incolunt cælum, Chryſoſt. homil. 20. Antequam ſuperna præſtetur habitatio, cælum quodammodo fieri iuſſit Dominus è terra. Vt ſcilicet tales ſint homines etiam; dum in ea degunt, ita & omnia faciant, & loquantur, quaſi

D. Auguſt. *D. Chryſ.*

quaſi qui prorſus conuerſentur in cælo. A & cætera.

Merito hæc petitio illam ſequitur; *Adueniat regnum tuum*; Quoniam vt adueniat Dei regnum in nos, neceſſe eſt, vt voluntatem eius faciamus, eiuſque præceptis perfectam obedientiam præſtemus iuxta illud Domini Matthæi 19. *Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata.* Semper aũt Dei volũtas fit, ſiue permiſſiua, qua peccata permittit, ſiue complacentiæ. Hoc loco ſermo eſt de voluntate complacentiæ, ſiue beneplaciti. Hęc in cælo impletur, eandem petimus impleri in terra.

Panem noſtrum quotidianum.

Hæc eſt petitio quarta. Panis nomine etiã reliquos cibos Scriptura ſignificat. 1. Reg. 14. *Præcepit Saul ne quis panem comederet vſque ad veſperam*, quod præceptũ eodem cap. dicitur fregiſſe ignorans Ionathas, cum tamen non ediſſet panem, ſed C mel, lib. 4. Reg. cap. 6. ait Eliſeus Regi; *Pone panem coram eis*; Et additur: *Appoſita eſt eis ciborum magna præparatio*. Marc. 15. *Non lauant manus cum panem manducant*: id eſt, cum cibum ſumunt. Significat ergo panis hoc loco cibum, quemadmodum Hebræũ nomẽ leché, לחם, a verbo, לחם; id eſt, comedere. Corporis cibũ a Deo petimus. Niſi enim ille dederit, peribimus. Vnde illud Pſalm. 103. *Omnia a te expectãt; vt des illis eſcam in tẽpore, dante te illis colligẽt.* D *aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Auertẽte autem te faciem turbabũtur, auferes ſpiritum eorum, & in puluerem ſuum reuertentur. &c.* Chryſoſtomus. Non propter diuitias, atque delicias, non ob pretioſæ veſtis ornatum, ſed pro cibo dumtaxat quotidiano iuſſit orare. &c. Idem ſenſit Auguſtin. epiſt. 121. Nyſſenus Gregor. Euthymius, & alij.

Panis ſignificat cibos etiam reliquos.

Corporis cibus a Deo. Pſal. 103.

D. Chryſoſ.

Caietano videtur non peti hac petitione cibum corporis, ſed animæ, verbum E diuinum, ſacramenta, & quidquid aĩam alit, ac vegetat. Nam de cibo corporis, infra prohibet Dominus nos eſſe ſolicitos. *Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis.* Itẽ: *Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. &c.* Ergo nõ iubet quotidie cibũ petere. Qui enim quotidie petit, de re ſolicitus eſt, quam totięs petit. Diuus etiam Hieronymus in in comment. epiſt. ad Titum cap. 2. Abſit (inquit) vt nos qui craſtinum cogitare prohibemur, de pane iſto, qui poſt paululum concoquendus, & abijciendus eſt in ſeceſſum, in prece Dominica rogare iubeamur. &c. Exiſtimamus nihilominus cibum peti corporis. Neque enim Chriſtus hac ſolicitudine poſtulandi a Deo panem vult nos carere, quæ non ſeparat à Deo, ſed cum Deo per preces nos coniũgit. An petatur ſimul cibus animi, mox dicemus.

Car. Caiet. An petatur hic cibus corporis, an animi.

D. Hieron.

Petimus autem cibum, vel panẽ quotidianum. B Græce tam apud Matth. cap. 6. quam apud Lucam cap. 11. dicitur, *ἄρτος ἐπιούσιος*. Interpres in Matthæo vertit, *panem ſuperſubſtantialem*, in Luca vertit, *panẽ noſtrum quotidianũ*. D. Ambroſius li. 5. de Sacramentis cap. 4. vertit: *Aduenientem panem.* Hũc (inquit) panẽ latius dixit, quotidianum, quam Græci dicunt aduenientem, quia Græci dicunt, *ἐπιοῦσαν ἡμέραν*, aduenientem diem. &c. *ἐπιοῦσα*, vero verbi, *ἔπειμι*, participium eſt, ſcilicet, *ἐπιών, ἐπιοῦσα*. Significat autem verbum, *ἔπειμι*, Accedo, aduenio, *ἐπιοῦσα ἡμέρα*, diem ſequentem Act. 7. D. Hieronymus Matth. 6. ait in Euangelio, quod appellatur ſecundum Hebræos dici panem, מחר machar, id eſt, craſtinum. In Biblijs reg. vertitur Matt. 6. panis poſtpræſens, Luc. 11. panis ad præſens, *παρουσία*, ſignificat aduentum, & præſentiam, idem *ἐπιουσία*, ſignificare poterit, vnde, *ἐπιούσιος*, panẽ ſignificabit aduenientem, ſiue ad præſentem, id eſt, quotidianum, hodiernum. Dicitur autem panis quotidianus quoniam quotidie nobis eſt neceſſarius. Vnde Syriacum euangelium habet; panem indigentiæ noſtræ da nobis, id eſt, panem quo quotidie indigemus,

D. Ambroſ.

D. Hieron.

Alio modo deriuatur dictio, *ἐπιούσιος*, ab *οὐσία*, id eſt ſubſtantia, ideo vertit interpres apud Matthæum. *panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis*. Poteſt etiam verti; *panem adſubſtantialem*; hoc eſt panem noſtræ ſubſtantiæ neceſſarium, & congruentem, vel panem ad noſtri corporis ſubſtãtiam pertinentem da nobis. Sic D. Baſil. in regulis breuioribus quæſtion. 252. panem epiuſiõ ait panem dici ad quotidianam vitam ſubſtantiæ noſtræ vtilem, & Suidas: Epiuſios (inquit) panis eſt naturę noſtrę congruens. Theophylactus eodẽ modo, epiuſion panem interpretatur panem ſubſtantiæ, & conſtitutioni noſtræ ſufficientem. Similiter Euthymius. Sed ambigi-

Panis ſuperſubſtantialis.

ambigitur quomodo poſſit panis corporeus ſuperſubſtantialis appellari? Nã ſuperſubſtantiale id dicitur, quod ſup ſubſtantias eſt, eaſque ſuperat, at corporeus panis ſubſtantias reliquas minime ſuperat. Recentioris interpretis cuiuſdã hoc loco hęc ſunt verba: Quidam noſtro tẽpore in vulgata editione pro quotidiano *ſuperſubſtantialem*, poſuerunt, quod corporis cibo minime conuenit, &c. Sed in vulgata editione apud Matt. legẽdum eſſe, *ſuperſubſtantialem*, conſtat ex emendata editione. conuenire autem corporis cibo hanc dictionem poſſe exiſtimo. Dici. n. poteſt ſuperſubſtantialis, quia ſuper ſubſtantiam noſtrã aduenit, & adijcitur, niſi. n. ſuperſubſtantiam corporis noſtri aſſumatur, peribimus. Adde, poſſe dici ſuperſubſtantialem quoniam ſuperat reliquas ſubſtantias corporeas hac in re, q̃ vitam conſeruat humanam. Ad conſeruandam igitur vitam panis ſuperſubſtantialis eſt, alias ſubſtantias corporeas ad hanc vnam rem ſuperans. Quid. n. aurũ, argentum, reliquaque huiuſmodi, abſq; cibo, ad vitam traducendam vtilitatis habent?

Forte probabilius eſt, nos hac petitione, non panem ſolùm corporis, ſed pręcipuè animi poſtulare, hoc ſenſu: panem noſtrum, tùm animi, tùm corporis, quo quotidie indigemus, da nobis hodie. Apud Lucam ergo dicitur, *panis quotidianus* quia vterque panis nobis eſt neceſſarius quotidie, tam corporis, quam animi. Apud Matthęum fit mentio tantummodo panis, quo animus alitur, atque hunc panem ſpectaſſe interpretem reor, cùm, *ſuperſubſtantialem*, vertit. Etenim panis animi maxime eſt Auguſtiſſima Euchariſtia, panis vere ſuperſubſtantialis, i. omnibus ſubſtantijs longe pręcellens. Hũc ergo p̃cipue indicat, nomen, *ſuperſubſtantialis*. Significare etiam poteſt, verbũ Dei gratiam, & reliqua omnia, quib. animus paſcitur. Nam animi panis, i. cibus, ſupſubſtantialis eſt, quoniã terrenas ſubſtãtias, & opes ſuperat. Non diſplicet Auguſtino ſimul poſtulari vtrumque panẽ, ſic. n. ſcribit lib. 2. de ſerm. Domini, c. 7. Siquis etiam illa quæ de victu corporis neceſſario, vel ſacramento Dominici corporis, iſtam ſententiam vult accipe re oportet vt coniunctè accipiantur omnia tria: vt ſcilicet quotidianum panẽ ſimul petamus, & neceſſariũ corpori, & ſacramentum viſibile, & inuiſibile verbi Dei. &c. Hieronym. in Matthęum, ἐπιούσιον, & περιούσιον, idem eſſe vult, ideſt, peculiarem, vel pręcipuum panem. Et in Comment. epiſt. ad Tit. cap. 2. Non multum (inquit) differt inter, ἐπιούσιον, & περιούσιον. Præpoſitio enim tantummodo eſt mutata, non verbum. &c. Periuſion autẽ docet ſignificare egregium, præcipuum, peculiarem. Sic vero petitionẽ interpretatur Matth. 6. Quando (inquit) petimus, vt peculiarem, vel præcipuũ nobis Deus tribuat panem, illum petimus, qui dicit; *Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi & cæt.* Addit; Poſſumus ſuperſubſtantialem panem, & aliter intelligere, qui ſuper omnes ſubſtantias ſit, & vniuerſas ſuperet creaturas. &c. Lege eundem in commen. epiſt. ad Tit. cap. 2. ἐπιούσιον (inquit) panem, ideſt, præcipuum, egregium, peculiarem. Eum videlicet, qui de cælo deſcẽdens ait; *Ego ſum panis, qui de cælo deſcendi.* &c. Adijcit. Quidã, ἐπιούσιον, exiſtimant in oratione dominica panẽ dictũ, quod ſuper omnes, οὐσίας, ſit, hoc eſt, ſuper vniuerſas ſubſtantias. & lib. 3. aduerſus Luciferianos: Panem (inquit) quotidianum ſiue ſuper omnes ſubſtantias venturum, Apoſtoli deprecatur, vt digni ſint aſſumptione corporis Chriſti. &c. Cyprianus, & Chryſologus ſerm. 70. & 68. de Euchariſtia interpretantur. Et D. Ambroſius, lib. 5. de ſacram. cap. 4. Panem (inquit) dixit, ſed, ἐπιούσιον, dixit, hoc eſt, ſuperſubſtantialem. Non iſte panis eſt, qui vadit in corpus, ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit. Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus eſt panis, cur poſt annum illum ſumis? Accipe quotidie, quod quotidie proſit. Sic viue, vt quotidie merearis accipere. &c. Lege Auguſt. loco citato.

Panis ſuperſubſtantialis panẽ ſignificat animi.

D. Aug.

D. Hieron.

D. Cypr.
D. Chryſol.
D. Ambr.

Nos tã de pane aium nutriẽte, q̃ de cibo corpus reficiente intelligimus. Amplè. n. verbum Domini, qui eodem verbo multa intelligebat, intelligimus. De verbis. n. diuinis aliter quã de humanis ſentiendum. Humanis inſit ſenſus vnus, diuinis multiplex. Eſſe autem petitionem de vtroque pane intelligẽdam probatur, quia veriſimile eſt Chriſtum, bona cæleſtia, gratiam, virtutes, cæteraque dona, quæ animi cibus ſunt, non ſolum corporeum panem poſtulare docuiſſe.

Da no-

Da nobis hodie.

Quomodo diuites petere poſſint panem in hodiernum diem cum iam habeant.

Dubium exiſtit, quonam pacto verba hæc diuitibus, & ijs qui paratos iam habent in totum annũ cibos, conueniant. Nemo enim petit, quod habet. huiuſmodi homines paratũ habent panẽ; non poſſunt igitur Deo dicere; *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* Diuus Auguſt. particulam, *hodie*, exiſtimat ſignificare temporariam hanc vitam lib. 2. de ſerm. Domini cap. 7. *Da nobis hodie* (inquit) dictum eſt quandiu dicitur hodie, id eſt, in hac temporali vita. Vt dictum eſt Pſal. 94. *Hodie ſi vocem eius audieritis.* Quod interpretatur Apoſtolus in epiſt. ad Hebr. cap. 4. *quamdiu dicitur hodie:* ita & hic accipiẽdum eſt; *da nobis hodie.* Sic ille. Iuxta hanc interpretationem reſpondetur dubitationi diuites, & eos, qui paratũ iam habent panem, poſtulare vt illis in temporali hac vita panis non deſit. Poſſunt enim habere aliquo tempore Deo dante, ſi non dederit, alio tempore carebũt. Præterea panis etiam paratus, à Deo datur, & conſeruatur ſemper. Merito igitur ſemper petitur panis, qui ſemper datur. Niſi enim Deus omnipotenti manu ſua hodie panẽ diuiti dederit, panem non habebit. Aug. ep. 121. ad Probam c. 7. Iſta (inquit) cum habentur, vt teneantur, cum autem non habentur, vt habeantur, orandũ eſt. &c. Præterea nõ ſibi ſoli petit diues, ſed etiã pauperibus, qui horreo carent, idcirco dicit: panem noſtrum da nobis indigentibus hodie. Denique cibus iam præparatus, & domi concluſus, non diuitis eſt, ſed Dei: ideoque merito diues, qui domũ cibis refertam habet, precatur: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie;* hodie enim illi dat Deus panem.

D. Auguſt. Hodie ſignificat temporariam vitam.

Pſal. 94.

Ad Heb. 3.

Quomodo panis dicitur noſter.

At id repugnare videtur, quod panem appellamus noſtrum. Si noſter eſt, nõ eſt Dei. Inficias imus. Dei eſt. Si vero noſter eſt, propterea eſt, quia à Deo datur. Hoc loco dicto, *Noſtrum*, non ſignificat panis nos eſſe dominos, ſed ſignificat panẽ nobis neceſſarium. Hoc ſenſu; *Panem noſtrũ quotidianum;* id eſt, nobis neceſſarium quotidie, da nobis. Vel, panem noſtrum, quẽ nobis dare ſoles, panem naturæ noſtræ conuenientem. Vel panẽ noſtrum, id eſt, panem quo viuimus: vel panem, qui poſtquam illum nobis donas, noſter eſt. Semper tamen tuus permanet. Euthymius explicat: *Panem noſtrum quotidianum,* id eſt, panem propter nos formatum. Nã propter homines Deus cibos condidit. Autor imperfecti, panẽ noſtrum interpretatur, id eſt, communem etiam alijs, Quoniam (inquit) omnia quæ dat nobis Deus, non nobis ſolis dat, ſed etiam alijs per nos, vt de eo, quod accepimus à Deo, partem impotentibus faciamus. &c.

Euthym.

Aut. imper.

Præterea petimus panem in hodiernũ B diem tantum, quia ignoramus an ſequẽti die victuri ſimus. Chryſoſt. homil. 20. Da nobis hodie (inquit) vt nequaquam illos vlteriores diei cura contereret. Cuius enim diei ſpatio viuurum eſſe te neſcis quã ob cauſã illius ſolicitudine torquearis? Hoc etiam in conſequentibus imperauit. *Nolite ſolici eſſe in craſtinum.* Volens et nos vndique accinctos eſſe, & quibuſdã veluti pennis fidei inſtructos, ſemper ad cæleſtia ſubuolare, nec amplius indulgere C naturæ, quam a nobis ipſe neceſſitatis vſus expoſcit. &c.

D. Chryſoſt.

Breuitas vitæ.

Autor imperfecti hæc verba propter dubium propoſitũ aliter exponit: in hãc ſententiam. *Panem noſtrum da nobis hodie:* hoc eſt, manu tua hodie panem accipiamus, etiam paratum, nõ manu dæmonis. Is enim ex manu Dei panem accipit, qui cum iuſtitia illum comparat. Ille ex manu dæmonis ſumit, qui per rapinã, & iniuſtitiam conſequitur. Si liber verba ip D ſius audiamus. Sic rogat; Qui in craſtinũ paratum habet panem, aut in quinq; aut in decem dies, quomodo poteſt dicere; *Panem meum quotidianum da mihi hodie?* Deinde poſt pauca reſpondet; Ita intelligẽdum eſt; quia non ideo ſolum oramus; panem noſtrum da nobis hodie; vt habeamus quod manducemus, ſed vt quod mãducamus de manu Dei accipiamus. Nam habere ad manducandum commune eſt inter iuſtos, & peccatores. Frequẽter autem, & abundantius peccatores habent, quam iuſti. De manu autem Dei accipere panem non eſt commune, ſed tantum Sanctorum. Præparare ergo non vetant hæc verba, tamen cum peccato præparare vetant. Nam qui cum iuſtitia præparat, illi Deus dat panem, quem manducat. Qui autem cum peccato præparat, illi non dat Deus, ſed diabolus. Sic ille. Sed ſuperior ſenſus eſt ſequendus.

De manu Dei panis, quomodo accipiatur vel de manu dæmonis.

Autor imperfecti.

Dimit-

Dimitte nobis debita noſtra.

Quinta hac petitione delicta nobis remitti petimus, quæ debita appellantur, quia Deo debitores nos conſtituūt. Peccatum (ait Euthym.) obnoxium reddit hominem, ſicut æs alienum. &c. Tertullianus in libro de oratione cap. 7. Debitum (ait) in ſcripturis delicti figura eſt. Quòd perinde iudicio debeatur, & ab eo exigatur, nec euadat iuſtitiam exactionis B niſi donetur exactio. Sicut illi ſeruo Mat. 8. Dominus debitum dimiſit. &c. Diuus Ambroſius libro 5. de ſacramentis capite 4. Improbos etiam diaboli debitores eſſe ait; Qui eras (inquit) liber in Chriſto debitor factus es diaboli. &c. Peccata veluti pecuniam diabolus homini fœneratur; pro fœnore miſer homo æternas ſoluit pœnas. Ab ijs vſuris liberat nos Chriſtus, vt eſt in Pſalm. 71. *Ex vſuris, & iniquitate redimet animas eorum.* Quæ ſunt iſtæ vſuræ (ait Diuus Auguſtin. in comment.) niſi peccata, quæ etiam debita nominantur? & cæt. Petimus ergo ab ijs debitis liberari.

Euthym. *Tertullian.* *D. Ambr.* *Diabolus homini peccata fœneratur.* *D. Auguſt.*

Omnes enim ſaltem peccatorum venialium debitis obſtringimur, ideoq; remiſſionem petimus. Hieronymum lege libro 3. aduerſus Pelagianos, quo dominicam orationem Pelagianis obijcit, & Auguſtinum, libro 2. contra Epiſtolam Parmeniani cap. 10. *Dimitte* (inquit) *nobis debita noſtra*; de ijs dicitur peccatis, quæ quotidie de ſeculi amariſſimis fructibus, humanæ vitæ infirmitas contrahit. Quibus curandis adhibentur medicamenta eleemoſynarum, ieiuniorū, et orationū. &c. & libro 3. contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 5. Quid (inquit) ſanctius Apoſtolis? & tamen præcepit eis Dominus in oratione dicere; *Dimitte nobis debita noſtra. &c.* Lege item librum tertium, de peccat. merit. & remiſſ. in fine, & homiliam 42. in qua orationem dominicam interpretatur. Et inter alia; Quis (ait) hic viuit in carne, & nō habet debita? Quis eſt homo ſic viuens, vt ei non ſit illa oratio neceſſaria? hoc Chriſtus docuit orare diſcipulos ſuos, arietes illos magnos, primos Apoſtolos ſuos, arietes nos. Si ergo pro peccatis ſuis dimittendis arietes orat, agni quid debent facere? &c. Aduerte tamen Apoſtolos poſt Spiritus ſancti aduentum in gratia fuiſſe confirmatos, ſoluinque aliquot venialia commiſiſſe delicta, de quibus eadem homilia Auguſtin. Alia (inquit) ſunt illa magna crimina, quæ vobis bonum eſt in baptiſmo dimitti, & à quibus ſemper eſſe alieni debetis; alia quotidiana peccata, ſine quibus homo viuere non poteſt; propter quæ neceſſaria eſt quotidiana oratio. &c.

D. Auguſt. Peccata venialia omnes committimus. *D. Auguſt. Peccata mortalia quædā alia venialia.*

Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

Obſerua quam ſit dominus charitatis fraternæ cupidus. Nō ſatis duxit tot verbis mutuam nobis beneuolentiam in hoc ſermone commendaſſe; ipſi etiam quotidianæ precationi iniuriarum inſeruit remiſſionem, ſicque precari iuſſit: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitorib. noſtris.* Pactum nobiſcum init, ſi dimittimus fratrib. debita, dimittet ille nobis; ſi non dimittimus, non dimittet. Rar pari reddet. Auguſt. homilia 42. Induxit (ait) nobiſcum Deus pactum, & placitū, firmumque Chirographum, vt dicamus; *Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Qui vult dicere efficaciter: *Dimitte nobis debita noſtra*: oportet quod dicat veraciter; *Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* &c. D. Cyprian. Addidit Dominus legem, certa nos conditione, & ſponſione conſtringens; vt ſic nobis dimitti debita poſtulemus, ſecundum quod & ipſi dimittimus, ſcientes impetrare nos non poſſe, quod pro peccatis petimus, niſi & ipſi circa debitores noſtros paria fecerimus. Idcirco Marci 4. dicit: *In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.* Et Matth. 18. *Seruus qui conſeruo ſuo noluit dimittere, in carcerem relegatur.* Sic Cyprianus. D. Chryſoſtomus: A nobis tota hæc res ſumit exordium, futurūque de nobis in noſtra eſt poteſtate iudicium. Ipſum reum, dominum Chriſtus fecit eſſe ſententiæ. Quemadmodum (inquit) tu tibi iudicaueris, ita etiam tibi iudicabo. Si enim dimiſeris conſeruo tuo, a me quoque eandem gratiam conſequeris. &c. Chryſologus ſerm. 71. Homo, tu tibi miſericordiæ factus es ipſe menſura. Quantum quæris miſericordiæ, fac tantum. &c.

Deus fraternæ cōcordiæ cupidiſſimus. *D. Auguſt.* *D. Cypr.* *Mar. 4.* *Matth. 18.* *D. Chryſoſ.* *D. Chryſol.*

Deus hominum eſt exemplar, hac vero in re (ſi fas eſt ita loqui) vult hominē exēplar eſſe Dei. Sed ita loquitur Nyſſ.

Gregor.

D. Gregor. Nyſſen. Theophyl.

Gregor. Ordo (inquit) quodammodo inuertitur, vt audeamus ſperare futurũ, vt Deus noſtra facta imitetur. Vt dicat, qđ ego feci, domine, fac, ſolui, ſolue, dimiſi, dimitte, &c. Et Theophylactus. Habet (ait) me Deus, vt exemplar, & quod facio alij, facit & mihi. &c.

Nobiliſſimum Dei opus eſt remittere peccata, opuſq; ſolius Dei. Luc. 5. *Quis poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus?* Hoc vero opus communicat nobis quodammodo, vt idem Nyſſen. Gregor. ait. Præſcribit (inquit) Dominus qualem eſſe velit eum, qui ad Deum acceſſurus ſit. Qui ipſi Deo per virtutem aſſimiletur, vt Deus eſſe videatur, dum faciat ea, quæ ſolius Dei eſt facere. Debitorum enim remiſſio proprium eſt Dei munus. &c. Proprium Dei munus eſt peccatorum remiſſio, in quo ille ſuam maxime omnipotentiã indicat, iuxta illud orationis Eccleſiaſticæ, dom. 10. poſt pent. *Deus qui omnipotentiã tuã parcẽdo maxime, & miſerando manifeſtas, &c.* Homo quoq; in eadem peccatorum remiſſione ſuam maxime oſtendat animi potẽtiam, ſuam nobilitatem, ac generoſitatẽ. Is enim potens eſt animus, qui potenter iram vincit, iniuriaſque dimittit, is nobilis, ac generoſus, qui debita condonat liberaliter.

D. Gregor. Nyſſen.

Deus omnipotentiã parcendo manifeſtat & homo animi potentiam.

Ecclеſ. 20.

Hac de re præclare Eccleſiaſticus capite 28. *Qui vindicari (inquit) vult, à Domino inueniet vindictam & peccata illius ſeruans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Homo homini reſeruat iram, & a Deo quærit medelam? In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur? Ipſe cum caro ſit reſeruat iram & propitiationem petit à Deo? Quis exorabit pro delictis illius? &c.*

Parcendum proximo.

Rogabit quiſpiam: Num ſi fur debita remiſerit, ꝑpterea Deus illi peccata remittat? Reſpondetur. Remittere quidem, ſed ſi penitentia ad remiſſionem peccatorum debita accedat. Sic enim verba Domini ſunt intelligenda, ſubintellecta pænitentia. Alioqui ſine pænitentia peccata non remittuntur. Conditio ad remiſſionem neceſſaria, remiſſio eſt debitorũ. Sed illa ſola ſine pænitentia non eſt ſatis. Illud addo cum Caieta. Deum peculiari concurſu cum illo ad pænitentiam peccati agendam concurrere, qui iniurias propter Deum remittit.

Rogabit præterea: Num is aduerſus ſe ipſum precetur, & mentiatur, qui cum dimittere nolit, orat; *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* &c. Autor imperfecti mentiri ait: Sicut (inquit) ipſe orans mentitur, dicit enim; Remitto, & non remittit; ſic à Deo petit indulgentiam, & non illi indulgetur. Auguſt. libro 2. de ſermone Domini ca. 18. Nulla (inquit) alia ſententia ſic oramus, vt paciſcamur cum domino. In qua pactione ſi mentimur, orationis totius nullus erit fructus, &c. Chryſologus ſerm. 69. Qui ſic petit, & debita non relaxat: iſte ſe etiam per quod orat, accuſat. & cęt. Reſpondet rectius D. Thom. in Matth. neque mentiri, neque aduerſum ſe precari: Oratio (inquit) dicitur in perſona Eccleſiæ. Vnde licet ipſe non remittat, Eccleſia tamen remittit. &c. Eundem in modum, reſpondet Abul. Matth. 6. quæ. 116. Non enim ſic quiſpiam orat; *Dimitte, ſicut ego dimitto:* ſed, *Sicut nos dimittimus.* In Eccleſia autem multi ſunt, qui dimittunt. Hanc ſententiam ſequitur Cathechiſmus Concil. Trid.

An mẽtiatur orãs, qui non parcit? Autor imperf.

D. Auguſt.

D. Chryſol.

D. Thom.

Abulenſis.

Ne nos inducas in tentationem.

Non petimus à Deo hac petitione ſexta, ne patiatur nos tentari. Tentari enim neceſſe eſt, & multis ploys decertare Dei milites. Dicitur Deus ſabaoth, ideſt, Deus exercituum. Habet militiam Angelorum cęleſtem Luc. 2. habet & hominum militiam terreſtrem. De cæleſti legitur Apocal. 12. *Michael, & Angeli eius præliabantur cum dracone.* De terreſtri, Paulus ad Ephe. 6. *Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem. Sed aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum.* &c. Præliari ergo oportet milites, & tentari, vt tanto duce digni eſſe probentur. Iuxta illud Sap. 3. *Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos ſe. &c.* Imo Diuus Iacobus capite 1. *Omne (inquit) gaudium exiſtimate, cum in varias tentationes incideritis. &c.* Gaudendum eſt, non igitur a Deo petendum ne tentemur.

Apoc. 12. Neceſſe eſt, probari, & tentari Chriſti milites. Ad Eph. 6. Sap. 3. Iacobi 1.

Neque vero id petimus, ſed ne in tentationem inducamur, & vincamur. Audi Aug lib. 2. de ſerm. capite 14. Aliud (ait) eſt induci in tentationem, aliud tentari. Nam ſine tentatione probatus eſſe nullus poteſt, ſiue ſibiipſi, ſiue alij. Non ergo hic oratur, vt non tentemur, ſed vt non

D. Auguſt. Petimus ne tentationi vincamur.

non inferámur in tentationē. Tanquā ſi quiſpiam cui neceſſe ſit igne examinari; non oret, vt igne non contingatur, ſed vt non exuratur. &c. Ioſeph tentatus eſt adulterij illecebra, tentata, Suſanna, ſimiliter Iob, & alij huiuſmodi. Sed inducti in tentationem non ſunt; quia tentationes, omnes ſuperarunt. Tentati ſunt Adamus, Eua, Iudas, & ſimiles; ſed in tētationē ſunt inducti, qm̄ ſunt victi. Hoc vt auertat Deus, his poſtulamus verbis: *Et ne nos inducas in tētationem* Eſt dęmonis telum, tentatio, quo ille nobiſcum certat. Nō petimus ne telo certet, ſed ne nos vulneret. Eſt laqueus tentatio. Non petimus ne paretur laque⁹ ab aucupe diabolo, ſed ne in laqueum inducamur.

Deus non inducit in tentationem ſed permittit induci.

Hæſitas, ac rogas: Nunquid Deus hominē in tentationē inducit? Si.n.non inducit, cur ne inducat obſecramus? Reſpōdet Aug. loco indicato his verbis; Deus nō inducit per ſeipſum, ſed induci patiē eum, quē ſuo auxilio deſeruerit, ordine occultiſſimo, ac meritis. Cauſis etiā ſæpe manifeſtis dignū iudicat ille, quem deſerat, & in tentationē induci ſinat. &c. Nemini aūt Deus ſufficiens denegat auxiliū quo tentationē ſuperare poſſit; peculiare tñ aliquādo denegat. D. Greg. lib. 3. Mor. c. 3. ad illa nerba; *Animam illius ſerua*: Non inducit Dn̄s in tentationē, qui ſemper à tentatione ſubditos miſericorditer protegit. Sed tñ in tentationem quaſi eius inducere eſt, à tentationis nos illecebra nō munire. Et tunc nos in tētationis laqueū non inducit, cum tentari nos vltra quam poſſumus non permittit. &c.

D. Greg.

Nōnulli exponunt. Ne nos inducas in tētationē .i. ne patiaris nos tentari. Autor Imperfect. Euthym.

Autor imperfecti duo ait hic peti. Duo (inquit) petimus. Primū, vt non inducat nos Deus in tentationē. Secūdū, vt ſi induxerit, liberet de periculo tentationis. &c. Exiſtimat ergo petere nos a Deo, vt tentationes à nobis repellat. Verba illa: *Ne nos inducas in tentationem*; ſic intelligit; Ne nos permittas tentari, tentationes hoſtiles a nobis propulſa. Sic etiā Euthym. Iubet (inquit) Dn̄s nos precari, ne in tentationem inducamur. Ipſe vero cum ſit aiarum noſtrarum moderator, interdum quidem permittit, interdū prohibet. Iuxta quod vtrunque expediens eſt. Quare non inductis tentationibus, ab eis cauere debemus. Vbi aūt inductę ſunt, viriliter contra ſtandū. &c. Nyſſ. quoq; in ach vř eſſe ſentētia. Hunc ſenſū ſequitur Mald.

D. Gregor. Nyſſen. Maldon.

A & Tertul. Aug. Cypr. Chryſoſtomoq; tribuit, ſed horū verba illū aperte non ſignificant, verba tamen ipſa petionis indicāt. Nam in tentationem inducere, idem eſt, quod ad tentationem ducere; ad tentationem autem is ducit, qui quoquo modo tentat. Cum ergo petimus, ne nos inducas in tentationem, idem eſt, ac ſi diceremus; Ne nos ducas ad tentationem; nè nos tentari permittas. Fragiles enim ſumus, & imbecilles. Hoſtis tentationes lō-B gè à nobis propelle, ne ſuperemur. Eundem in modum loquitur Chriſtus Matt. 26. *Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem.* hoc eſt, ne tentemini. Quemadmodū intrare in tentationem eſt, quouis modo tētari; ſic etiā induci in tentationem eſt, tētari, non autem tentationi ſuccumbere.

Vulgatior interpretatio. D. Aug.

Vulgatior interpretatio eſt illa ſuperior Auguſtini, qua is dicitur in tentationem induci, qui non ſolū tentatione pulſatur, ſed etiam ſuperatur. hoc ſenſu: C *Ne nos inducas in tentationem*, hoc eſt: Ne patiaris nos à tentatione vinci, & in peccatum incidere. ſic Aug. loco citato, & epiſt. 121 Cùm dicimus (inquit) *Ne nos inferas in tentationem*; nos admonemur hoc petere, ne deſerti Dei adiutorio, alicui tentationi, vel conſentiamus decepti, vel cedamus afflicti, &c. Sic etiam D. Thomas, Caiet. Abul. Lyran. D. Bonau. Lucæ 11. Titelmannus, Heſſel. Carthuſ. Catechiſm. Cōcil. Trid. & alij. Probatur hęc interpreta-D tio. Quia veriſimile eſt Chriſtum non docuiſſe Chriſtianos milites petere, ne in certamen inducantur. quis enim miles, niſi ignauus, à duce petat ne in prœlium mittatur? Docuit ergo petere, ne ſuperari ſuos milites in certamine, & tentatione patiatur Deus; non autem ne in tentationem, & certamen veniant. Verba petitionis, in hoc ſenſu, ſunt interpretanda. *Ne nos inducas in tentationem*, quemadmodum ſi dicamus: Ne nos inducas in laqueum. E Quemadmodum. n. is inducitur in laqueum, qui laqueo capitur: ita is inducitur in tentationem, qui tentatione irretitur. Is verò qui tentationem, i. laqueum frangit, ac dilacerat; in laqueum, & tentationem non inducitur.

D. Tho. Caiet. Abul. Lyran. D. Bonau. Titelm. Heſſel. Carthuſ. Catechiſ. Conc. Trid.

Quod ſi quis velit induci in tentationem, idem eſſe, quod duci ad tentationē; tentationem ſumere debet pro tētatione non probante, & exercente, ſed ſuperante, hoc pacto; *ne nos inducas in tentationem*, q

 nos

nos vincat. Sic exponere videtur D. Hieronymus Matt. 26. Impoſſibile (inquit) eſt, humanam aiam non tentari. Vnde & in oratione Dñica dicitur: *Ne nos inducas in tentationem*, quam ferre nõ poſſimus non tentationem penitus refutantes, ſed vires ſuſtinendi in tentationibus deprecantes. &c. Eodem modo explicatur locus iſte ſupra allatus Matth. 26. *Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem*, ideſt, ne à tentatione ſuperemini. Sic Hieron. eo loco expoſuit. Non ait Dominus (inquit) vigilate, & orate, ne tentemini; ſed ne intretis in tentationem. Hoc eſt, ne tentatio vos ſuperet, & vincat, & vos intra caſſes teneat. &c.

D. Hieron.

Sed libera nos à malo.

Ianſenius ſex tantum eſſe putat orationis dominicæ petitiones; hęc vero verba cum præcedenti petitione cõiungit. Cũ Auguſtino optimo autore diſiungo, ſeptemque petitiones eſſe malo, quãuis parum referat. Superiori petitione a tentatione; hac à malo petimus liberari. Gręci malum, diabolũ appellari putãt, ἀπὸ τοῦ πονηροῦ .i. ab iniquo dæmone nos libera. Eſt enim Malus, & iniquus per atnonomaſiam. Malus (ait D. Cyril.) eſt aduerſarius noſter, à quo liberari petimus. Et D. Chryſoſ. Malum (inquit) diabolũ vocat Dñs, docens nos cum eo habere præliũ, nullo vnquam fœdere dirimendum. &c. Eadem eſt Nyſſen. Theophyl. & Euthymij interpretatio, Malum (ait Euthym.) diabolũ nominauit per antonomaſiam. &c. Similiter D. Chryſol. ſer. 70. Libera (inquit) nos a malo .i. diabolo, qui mali totius origo eſt. Diabolus natura cæleſtis fuit, nunc eſt nequitia ſpiritualis, ætate maior ſæculo, nocendi vſu tritus, lædẽdi arte peritiſſimus. &c. Sic etiam interpretatur Tertul. initio libri de fuga in perſecutione: Erue (inquit) nos à maligno, ideſt, ne nos induxeris in tentationem, permittendo nos maligno. Tunc enim eruimur diaboli manibus, cum illi non tradimur in tentationem. &c.

Diabolus dicitur malus per antonomaſiam. *D. Cyril.* *D. Chryſoſ.* *Nyſſenus.* *Euthym.* *Theophyl.* *D. Chryſol.* *Tertull.*

D. Aug. Malum non d[illegible] rem malam ſignifica[illegible]. Caietan. Abul[illegible] Catechiſmus [illegible] afferit hęc & [illegible] vitationẽ [illegible]em poſtula- [illegible]tur Eccleſi[illegible]

D. Auguſt. *D. Thom.* *Caietan.* *Abulenſis.* *Carthuſ.* *Ianſenius.* *Catech[illegible]*

cum poſtquam ſacerdos dominicam recitat orationem, poſt petitionem: *Sed libera nos à malo*, ſubijcit: Libera nos quæſumus Dñe ab oibus malis, præteritis, pręſentibus, & futuris. &c. Vtraque interpretatio eſt probabilis; ſecunda probababilior. Nomẽ græcum πονηρὸν (nequis hæſitet) non ſolum malignum ſignificat, & impium; ſed rem etiam malam. Vt ex græca verſione probari põt, Pſal. 40. Leuit. 6. Nu. 13. lib. 1. Reg. c. 25. Iob 2. &c.

Malum ſignificat rem malam.

In Græcis codicibus, ſubijcitur hæc clauſula, ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις. καὶ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμὴν. hoc eſt, quoniam tuum eſt regnũ, & potentia, & gloria in ſæcula. Amẽ. Exponitur à Græcis D. Chryſoſ. Euthym. Theophylacto, & ab Aut. imperfecti. In Euãgelio quoque Syriaco reperitur. At vero in græcum Euangelium irrepſit ex oratione Græcorum, quia fortaſſe dominicæ orationi, dum orarent, hæc verba addebant. Sed neque ab Eccleſia, neque à Latinis Patribus agnoſcuntur, neque in emendata editione adhibentur.

Clauſula orationis dominica in gręcis codicibus.

Amen.

Amen, dictio eſt hebræa, & aduerbium, vt Hieronym. ait. Significat *vere*, ſiue *fideliter*. Septuaginta Interp. γένοιτο, vertunt ideſt fiat. D. Hieron. epiſt. 137. ad Marcellam: Amẽ (inquit) Aquila, πεπιστωμένως exprimit, quod nos fideliter poſſumus dicere. Ductum aduerbium ex nomine fidei. Amẽ, Septuaginta γένοιτο, ideſt fiat. Vnde & in fine librorum (in quinque ſiquidem volumina apud Hebręos diuiſũ eſt pſalterium) *fiat fiat*, tranſtulerunt, qđ in hebraico legitur, *Amen, Amen*. Quo ſcilicet ea vere, dicta quæ ſunt ſupra, confirmentur. Vnde & Paul. 1. Cor. 14. aſſerit non poſſe aliquem reſpondere. *Amen*, ideſt; confirmare quæ prædicta ſunt, niſi intellexerit prædicationẽ. &c. Item ad Gal. 6. Saluator (ait) noſter, in Euangelio per verbum, *Amen*, vera eſſe quæ loquitur oſtendit. Quod autem, *Amen*, conſenſum ſignificet audientis, & ſit ſignaculum veritatis, ad Corinthios quoque prima nos docet, in qua Paulus ait; *Cæterum ſi benedixeris ſpiritu, qui ſupplet locum idiotæ: quomodo dicet* [illegible] *ſuper tua benedictione? quoniã qui*[illegible] *dicas*. Ex quo oſtendit non [illegible] reſpondere verum eſſe qđ [illegible] niſi intellexerit, quod docetur.

Quid ſignificet vox Amen.

Hæc

Hæc Hieron. Significare autem, *Amen*, Verè, probatur ex Luc. 21. & Marci 12. Nam Marc. 12. ſic loquitur Dñs: *Amen dico vobis; quoniam vidua hæc pauper plus omnib. miſit.* Lucæ vero 21. ſic, ἀληθῶς λέγω, ideſt, *verè dico vobis, quia vidua hæc pauper, pluſquã omnes miſit:* Quod Marc. dixit, *Amen*, Luc. dixit *verè*. & Hieron. Iſai. 25. Dñs (inqt) ſæpè in Euang. vtitur hoc verbo, *Amen, Amen*, ideſt, *Verè, verè dico vobis.*

Itaq; Amen confirmantis, ideſt quod dicitur, vt, *Amẽ dico vobis*, ideſt, vere dico. Eſt etiã confirmantis, id quod ab altero dictum eſt, & aſſentienetis illi. Vt ſi quis dicenti; Chriſtus extremo die homines iudicabit, reſpondeat, *Amen*, ideſt, *Verè*, verum eſt, ſic erit. D. Auguſt. in fragmento ſerm. cõtra Pelagianos. Fratres (inquit) mei, Amẽ veſtrum ſubſcriptio veſtra eſt, conſenſio veſtra eſt, adſtipulatio veſtra eſt. &c. Sed in fine orationis Dñicæ, & ſimilium, non eſt confirmantis vera eſſe quæ dicta, aut poſtulata ſunt, neque a ſé mentis; ſed potius optantis, *fiat, fiat*; quo ſenſu à Septuag. Interp. ſumitur. Eſt ergo ſenſus *Amen*, ideſt, *Fiat*, precamur domine, vt quod petimus fiat, eueniat, nobis concedatur, precamur vt verum ſit. Nam exiſtimo, Amen, propriè ſignificare verè. Cũ vero in fine orationis addit, ſignificare vere, vel verum ſit, quaſi dicamus, verum ſit hoc quod petimus, cõtingat nobis, & vt ſeptuaginta vertunt, fiat. Non enim, Amen, àd verbum ſignificat, *fiat*, ſed ſignificat, *verè*, vel, *verum ſit*, quod idem eſt. Forte orationi Dominicæ addi-

A dit Dominus, *Amen*, velut ſubſcriptionẽ, & ſigillum ſuum, hoc ſenſu; Amen, ideſt, vere, verum erit, fiet quod petieritis hac oratione.

Si enim dimiſeritis, dimittet, &c.

Reuertitur Dñs ad quintã petitionem: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus:* redditq; rationem, cur orationi petitionem inſeruerit. *Si enim* (inquit) *dimiſeritis, dimittetur nobis*. Oſtendit quantopere

B oportet nos charitatem curare, remiſſionẽ iniuriarum inculcãs. Chryſoſt. hom. 30. Abũdantius (inquit) oſtendere volẽs, quantũ huius rei curã gerat; idipſum ſpecialiter inculcauit. Et poſt impletam orationis formulam, nullius prorſus mandati meminit, niſi iſtius; certe, quod ad dandam nos veniam concitauit. &c Et Aug. lib. 2. de ſer. Dñi ca. 18. Non negligenter prætereundum eſt, quod ex omnibus ſententijs, quibus nos orare Dominus præ-

C cipit, eam potiſſimum commendandam eſſe iudicauit, quæ pertinet ad dimiſſionem peccatorum. Nulla enim alia ſententia ſic oramus, vt quaſi paciſcamur cum Domino. &c. In Enchiridio ad Laurẽt. c. 74. Verba hæc tonitruum vocat, quo tonante, vtinam ij expergiſcantur, qui inimicos odio habent. Mentiri (inquit) veritas non poteſt: *Si non dimiſeritis* (inquit) *peccata hominibus, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra*. Ad tam magnum tonitruũ,

D qui non expergiſcitur, non dormit, ſed mortuus eſt. Et tamen potens eſt Deus, etiam mortuos ſuſcitare, &c.

D. *Chryſoſ.*

Chriſtus ad quintã petitionem reuertitur, ualdeq; commendat charitatem, & miſericordiam in proximum.

D. Auguſt.

Verba Chriſti tonitruũ.

CAPVT XXV.

De ſermone Domini in monte.

MATTHAEVS CAPITE VI.

CVm autem ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritę triſtes. Exterminant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes. Amẽ dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam. Tu autem cum ieiunas vnge caput tuum, & faciem tuam laua: ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui eſt in abſcondito. Et pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.

Cum ieiunatis.

Tria ſunt Deo gratiſſima opera, *eleemoſyna, oratio, ieiuniũ*, quæ puriſſima ſibi offerri vult. Docuit Dominus omnem inanis gloriæ impuritatem in eleemoſyna, & oratione cauendam, idipſum docet hoc

Digitized by Google

loco in ieiunio præſtandū. Cum (inquit) ieiuniū obſeruatis, nolite hypocritas imitari, qui triſtitiæ laruā aſſumunt, vt ieiunare videantur. Quin potius ſub externa vultus hilaritate, ieiunium occultate. De hypocritis ait Dñs, *exterminant facies ſuas.* Græcè, ἀφανίζουσι, hoc eſt, diſparare faciūt, veluti exterminant, & demoliuntur facies. Exterminare autē dicuntur facies hypocritæ, vel quia lætitiam a vultu exterminabant, triſtitiæq; perſonā induebant, iuxta illud D. Hiero. Demolitur faciem ſuam hypocrita, vt triſtitiam ſimulet, & animo forte lætante, luctum geſtet in vultu. &c. Vel potius, quia maciem, & pallorem ſibi inducebant, veluti ieiunij effectum. Id enim magis ſignificat verbū *exterminant*, & ἀφανίζουσι, græcum.

Quomodo hypocritæ faciem exterminabant. D. Hieron.

Cum ieiunas unge caput tuum.

Figurata eſt locutio. Nec.n. præcipit Dñs, vt cum ieiunamus reipſa caput vngamus. Ex more loquitur regionis Iudęorum, quibus lætis in rebus vnctionis vſus erat, vt colliges ex lib. Ruth. c. 3. ex lib. 2. Reg. 12. & 14. ex Lucæ 7. Iudith 10. & 16. Hieron. Matth. 6. Iuxta ritum (inqt) prouinciæ Paleſtinæ loquitur Dominus, diebus feſtis ſolent vngere capita. &cęt. Vult ergo Dominus, nos non oſtentare ieiunium, vult omnem inanis gloriæ auram repellere, Dei tantummodo cauſa, non aucupandæ vanæ laudis gratia, cibo abſtinere. Ne vt in eleemoſyna, & oratione ſupra dixit, eam recipiamus ab hominibus mercedem, quam hypocritæ recipiunt, nempe inanem gloriam; ſed ſolidā atque æternam a Deo, quam ſolum ij cōſequuntur, qui ad illum operā veluti in ſcopum dirigunt.

In ieiunio cauēda inanis gloria.

Morale. *Prima die quadrageſimæ caput noſtrum Eccleſia vngit cinere. Et faciem lauare imperat, id eſt conſcientiam.*

Hęc Chriſti verba Eccleſia Chriſtianis recitat, primo ſacræ quadrageſ. die. *Cum ieiunas unge caput tuum, & faciem tuam laua.* Vngit vero caput noſtrum vnguento etſi non odorifero, certè ſaluberrimo, videlicet cinere, faciemque, & lauare docet, & imperat. Deplorat Iſai. c. 1. populi Iſraelitici vulnera, oleoque confota, & curata non eſſe, dolet. *A planta (inquit) pedis vſq; ad verticem capitis; non eſt in eo ſanitas. Vulnus, & liuor, & plaga tumens, non eſt circumligata, nec curata medicamine, nec fota oleo. &c.* Vulneribus quoque, hoc eſt, peccatis affectū populum Chriſtianū defleт Eccleſia. Ne vero illud dicatur: *Plaga tumens non eſt curata medicamine, nec fota oleo:* medicamentū, prębet, quo tumentes perungat, ſanetq; plagas. Vulnera inflixere ſuperbia, auaritia, libido, cæteraque vitia; cinerum adhibet vnguentum, ſiue puluerem, egregiū ad ſanitatem recuperandam medicamentum. Quod enim pharmacum ſalubrius animi morbis adhiberi poteſt, quam pœnitentia? hanc cinis ſignificat capiti impoſitus. Aliud potentiſſimum medicamē adiungit Eccleſia, quo nos ad pœnitentiam adducat, videlicet mortis memoriam, de qua breuiter nonnulla hoc loco verba libet facere.

Memento homo (ait) quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Memento, inquit; quia memoria morti vitam donat. Mors enim ſi obliuioni traditur; mortua eſt, & veluti picta, nullumque impijs horrorem incutit. At ſi mors memoria concipitur, atq; excitatur, mors, vt ita dicam, viua eſt, & terribilis, truculentoq; aſpectu peccata, mundique vanitatem fugat. Si ſulphureo pulueri igneam non adhibeas, nihil habebit efficacitatis; quod ſi concipiat flammam, celſiſſimas etiam turres æquabit ſolo. Eundem in modum, ſi pulueri tuo, ſi cineri, ſi morti, non adhibeas recordationem, nil habebit virium. Si vero acri frequentique memoria illam concipias, magna euertet crimina, celſaſque ſuperbiæ turres diruet. Deſpicabilis, tenuiſque res & inutilis ſulphureus puluis videtur; ſed adhibito igne, potentiſſimus eſt. Similē in modum nullius momenti, nulliuſque roboris puluis videtur humanus; at meditatione adhibita magnas habet vires ad euertendam vanitatem.

Mors ſi memoria concipitur viua eſt mors, & potens.

Pulueris noſtri potentia.

Dux inclytus Gedeon milites ſuos ſic armat Iudic. 7. *Dedit tubas in manibus eorū, lagenaſque uacuas, ac lampades in medio lagenarum.* & his inſtructi armis, perſonantibus tubis, fractis lagenis, accenſiſq; lampadib. exercitum vicere Madianitarum. Videlicet potentiſſima arma ſunt fractæ lagenę fictiles, hoc eſt, fracta, in cineremque redacta fictilia noſtra corpora; horrēdum perſonans extremi iudicij tuba; tartareoq; ne igne inflāmatæ lampades. Huiuſmodi armis Chriſtianos animos frequēs inſtruit meditatio. aſſiduaque mortis, iudicij, tartariq; conſideratio, qua vigente nō Madianitarū, ſed criminū, mundi, dæmonumq; ſuperatur exercitus. Gedeonis arripe arma Chriſtiane, quę vndique

Iud. 7. Arma Gedeonis moraliter

quę circunſtant hoſtes. Perſtrepat in auribus tuis, iudicij extremi ſtupenda illa tuba; tartareis, ęterniſque flammis accenſæ in mente ardeant lampades; fracta corporis lagena ante oculos proponatur. Non Gedeone, ſed Chriſto duce, atque iuuante vinces.

Iud. 5.
Oſſa mortuorum ſunt arma.

Fortiſſimus Sanſon Iud. 15. mortui animalis oſſe, i. mandibula, pro telo aduerſus hoſtes vſus, mille Philiſthæos percuſſit, atque interfecit. Mortuorum oſſa tela ſunt, percutient hoſtes, atq; fugabunt, ſi B valida memoria, meditationeq; vibrētur.

Dan. 14.
Daniel dolos ſacerdotum Baal deprehendit in puluere. Sic nos dolos mundi.

Danielis cap. 14. Sacerdotum Belis dolum, atque impoſturam Daniel in cinere deprehendit. Eundem in modum mundi fraudes, atque fallacias, ſi prudēs ipſe ſis, in humano cinere deprehendes. Neq; te decipient voluptates, neque diuitiæ, neque honores, pūcto euaneſcentes temporis; ſi voluptariorum, ſi diuitum, ſi regū, ſi dynaſtarū in cinere relicta tenuiſſima tantum veſtigia, ſæpe vigilanti mente cō C ſideres. Opulenta illa regio, ex qua ad Salomonem aurum ductum eſt. 3. Reg. 9. Ophir appellatur. Sonat autem nomen hebręum Ophir cinerem. Opulentiſſima regio eſt cinis mortis, pretioſum inde aurum non ligone, ſed mentis trahitur conſideratione.

3. Reg. 9.
Ex ſepulchro velut Ophir aurū ducitur.

Terra pugnat hoſtis; repugnat terra ſapiēs. Cacodęmō terra pugnat, hoc eſt terrenis bonis, atque caducis. Sapiens terra repugnat, hoc eſt, ſepulchri, cineriſq; ſui D memoria. Habac. 1. cōportabit aggerē, et capiet eā, i. munitionē; ſcilicet Nabuchodonoſor. Legitur hebraicè comportabit, עפר i. puluerem, aut terram. D. Hieron. Veniet (inquit) Tyrum Nabuchodonoſor, & iacto in mari aggere peninſulā faciet de inſula; & introitum inter fluctus maris in vrbem terra præbebit &c. Tyrū Nabuchodonoſor iacto cæpit terræ aggere; animum dæmon terrenarum rerum obiecta capit cupiditate. Aggerem dæmon terræ facit; facito aduerſus aggerem rerum terrenarum aggerem ſepulchralis terræ, ac cineris. Non feret ille palmam, Tyrum, ideſt, animum, non capiet tartareus Nabuchodonoſor,

Abacuc 1.
D. Hieron.

Perdix (ait Plin. naturalis hiſtoriæ, lib. 10. c. 33.) in pauore reſupina in ſulco, gleba terræ pedibus apprehenſa ſe operit. Aduerſus aucupem perdix terra pedibus apprehenſa ſe protegit, ac tuetur. Ab A aue diſce animum defendere Chriſtiane. Si tartareum aucupem vis euadere, ſepulchrali te protege terra, non pedibus, ſed mentis cōſideratione apprehēſa; mortis te cinere veluti clypeo operi, ac protege.

Plinius.
Perdix terra gleba ſe protegit.

Cum cuniculum canes inſequuntur in foueam ſe recipit, in effoſſiſque antris habitare gaudet: cum tartarei moloſſi te inuaſerint, idipſum facito, in foueam te recipe, in antro ſepulchri per meditationē gaude habitare.

Cuniculi effoſſis ſe protegunt antris.

Paratum eſſe iubet Columella auibus puluerem, & cinerem, quo plumas emūdent. Si auis es, cæloque volas; paratum ſemper habe puluerem, et Mortis cinerē, quo tam corpus emundes, quam animū. Columella lib. 8. ca. 4. Siccus (inquit) puluis, & cinis, vbicumque cortem porticus vel tectum protegit, iuxta parietes reponendus eſt. Vt ſit, quo aues ſe perfundāt. Nam his rebus plumas, pennaſque emūdant, ſi modo credimus Epheſio Heraclito. Qui ait Sues cœno, Cortales aues puluere, uel cinere lauari &c. Si lauant aues puluere, multò certè nitidius puluere ſepulchrali lauantur homines. Ablue te ò Chriſtiane hoc cinere, & ſuper niuē dealbaberis. *Faciem tuam laua* (ait Dñs) ideſt, conſcientiam tuam, laua (inquam) huius etſi ſordidi pulueris memoria. Sordidus eſt, ſed ſordes pellit, emundatque aīum.

Aues puluere pennas emundant.

Arbor, vt virorem ſeruet, fructumque ferat, radices neceſſe eſt vt terræ infigat. D Hominis radix caput eſt. Igitur vt gratiæ retineat virorē, bonorumq; operum producat fructum, caput meditando tumuli infigat humo. Nulla tellus tumuli tellure feracior eſt. Humilitatis fert vberes fructus, caſtitatis, deſpicientiæ rerū caducarum, cæterarumq; virtutum omniū. Sepulchri tellus poſt mortem quidē corporis membra exedit, corrumpit, vermibus complet; at in vita, ſi memoria aſſidua verſetur, animi perturbationes abſumit, E à peccati corruptione, vermibus mētem liberat, virtutibus replet.

Sepulchri tellus ferax.

Memento ergo homo, quod homo es, ideſt puluis. Et in puluerem reuerteris. Vt legitur Iud. 14. *Sanſon declinauit à via, vt videret cadauer Leonis.* Sanſonē imitare, à via, hoc eſt, negotijs, occupationibuſq; declina, vt cadauera videas, ac contēpleris, non vnius tā tummodo, ſed multorū Leonum, hoc eſt, Principū, Regū, Imperatorum, & diuitum. Profecto cum Baruch c. 3. exclamabis:

Iud. 4.

Principum, regum, ſimiliumque conſiderat. da mors.

Baruch 3.

D. Baſilius.

bis: *Vbi ſunt principes gentiũ, & qui dominantur ſuper beſtias, quæ ſunt ſuper terrã, qui in auibus cæli ludunt, qui argentum theſaurizant, & aurum in quo confidunt homines? Exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt, & alij loco eorum ſurrexerunt.* Lege D. Baſilij orationẽ quæ de morte inſcribitur; Mortalem (inquit) te eſſe recordare, circumſpice illos, qui ante ſimilibus ſeſe ſplendoribus efferebant. Vbinã ſunt illi, qui ciuilibus dignitatibus ornati erãt? Vbi inuicti Rhetores, atq; Oratores? vbi duces? vbi poteſtates? vbi tyranni? Nõne omnia puluis? nonne fabula? nonne in paucis oſſib. memoria vitę ipſorum conſeruatur? Contẽplare ſepulchra. Vide num poſſis diſcernere, quiſnam ſeruus, q̃s dominus, quis pauper, quis locuples fuerit. &c.

Exterminati ſunt (ait Baruch) *& ad inferos deſcenderunt.* Hic Leonum finis à terra, à vita, à diuitijs, voluptatibus, honoribus exterminantur. In ęternũ vero Orci exilium, ſi pœnitentia carent, ęternaſque flammas mittuntur. *Alij autem* (inquit) *loco eorum ſurrexerunt.* Exterminantur è terra mortui, eorũ vero locum, honores, opes, alij occupant. Etenim nihil habet homo ſtabile in terra, nihil immutabile, omnia fluxa. Qua de re ita eadẽ homilia D. Baſilius: Hodie (inquit) agrum tuum coluiſti cras alius, & mox poſt illum alius eundẽ colet. Vides ne agros hos, haſque magnificè extructas ędes? Bone Deus, quot iam nomina, vnaquæque harum, ex quo extructę ſunt, mutauit? Quę huius paulò ante dicebantur, ab alio nomen acceperunt, & quę iam in iſtius ditionem venerunt; exiguo temporis interuallo in alterius dominiũ tranſeunt. &c. Denique vt Auguſtinus ait pſal. 62. ex anguſta hac regione, alij alios impellentes excludimus. Non capit omnes anguſta tellus. Neceſſe (ait Auguſt.) vt alij naſcantur; & ad hoc naſcuntur filij, vt excludant parentes ſuos. Ad hoc enim naſcitur puer, vt dicat maiori; Quid hic agis? Neceſſe eſt, vt qui ſuccedunt, & qui naſcuntur, excludant eos, qui ſe pręceſſerunt. &c. Vnam habet homo domum, quę nomen non mutabit, quæque ad iudicium vſque perpetua erit, nempe ſepulchrum. Villæ, ædes præclaræ, horti, agri, prædia, mille mutant nomina, & mille cum nominib. dominos; At ſepulchrum, nomen inciſũ cum Domino ſemper retinet. Pſalm. 48.

Mortui abeunt, alij locum eorum occupant.

D. Baſilius.

Opes ſæpe mutant dominos.

D. Auguſt.

Alij alios è mundo excludimus.

Sepulchrum hominis domus vſq; ad iudicium:

Pſal. 48.

A *Sepulchra eorum, domus illorum in æternũ;* id eſt vſque ad ſæculi conſummationem. Iob 17. *Solum mihi ſupereſt ſepulchrum.*

Iob 17.

D. Hieron.

Qui hæc animo verſat, terrena flocci facit, cæleſtia cõcupiſcit, iuxta illud Hieronymi ad Paulinum. Facile contemnit omnia, qui ſe ſemper cogitat eſſe moriturum. Sit hæc cineris noſtri cogitatio, & memoria aſſidua, ſit panis noſter quotidianus. iuxta illud Pſal. 101. *Cinerem tanquam panem mãducabã.* Quotidie mãducat B panem corpus, quotidie conſiderando, mentis ore manducet cinerem alius. Hoc enim cibo refectus, ac corroboratus, viã quæ ad cælum tendit, etſi aſpera ſit, atq; arcta, tenebit ſemper. Lib. 3. Reg. ca. 19. Subcinericium panem ab angelo oblatũ Elias edit, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vſque ad montẽ Dei Horeb. En tibi panis, de quo loquimur, effigiem. Subcinericius eſt, imò cinereus ex C ſepulchri cinere confectus; magnũ tamẽ illis robur affert, qui in montem Dei, i. cęlum, iter faciunt. Eccleſ. 14. *Memor eſto, quoniam mors nõ tardat &c.* hoc eſt: Memor eſto, q̃ mors non tardo, ſed celeri greſſu ad te venit. Si ſenex es, in foribus adeſt. Si iuuenis, inſidias parat. Sic enim ait Bernard. in ſermone ad Clericos cap. 14. Mors (ait) ſenibus in ianuis, adoleſcentibus in inſidijs eſt. &c. Si celeri gradu vita recedit, celeri gradu mors accedit. Pari D greſſu, & illa abit, & hæc venit. Vita autẽ recedẽdo volat, volãdoq; recedit. *Dies mei* (ait Iob 9.) *velociores fuerunt curſore, fugerunt & non viderunt bonum. Pertranſierunt quaſi naues poma portantes, ſicut Aquila volans ad eſcam. &c.* Eccleſiaſtæ 11. *Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit; meminiſſe debet tenebroſi temporis, & dierum multorũ. Qui cum venerint vanitatis arguentur præterita. &c.* Egregium eſt ad arguendũ argumentum ex morte ſumptum, illã probat concluſionem celeberrimam Salomo E nis Eccleſiaſtæ 1. *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Cum venerit Mors vanitatis arguentur vniuerſa. Quæ viuenti ſolida, vera, diuturna, apparent; morienti vana, inania, temporis momento permanẽtia videntur. O potentiſſimũ ad arguendam mundi vanitatẽ mortis argumentũ. Hoc igitur argumentum ſemper memoria cogitationeq; voluamus; mundi blandimẽta vana eſſe cõcludemus: ad ea vero quæ

non

Pſal. 101.

Sit aſſidua mortis memoria.

3. Reg. 19.

Eccleſ. 14.

D. Bernar.

Mors ſenibus in ianua, adoleſcet cibus in inſidijs.

Iob 9.

Eccleſ. 11.

Mors omnia vana eſſe oſtendit.

nõ apparẽt, & æterna ſunt, atq; alta, aĩum extollemus. Debet vnuſquiſq; (ait D. Iſidorus libro 3. de ſummo bono cap. 66.) ſemper terminum vitę ſuæ cõſiderare. Vt de contemplatione illius, animus ſe ſemper ad alta ſuſtollat, & huius ſæculi blanditias cum timore caueat. &c. D. Gregorius initio cap. 7. Iob. Qui cõſiderat qualis erit in morte, nihil quod tranſeat appetit, cunctis deſiderijs vitæ præteritis contradicit. Et pene mortuum ſe conſiderat; quia moriturum minime ignorat. &c.

D. Iſidor. *D. Gregor.*

Vngit caput cinere Eccleſia, faciem vero lauare iubet. *Vnge caput tuum, & faciem tuam laua.* Hominis interna facies cõſciẽtia eſt, vt Bernardus ait ſermone primo, in capite ieiunij. Et Auctor imperfe. homilia 15. Facies (inquit) ſpiritalis animæ eſt conſcientia eius. &c. Hæc abluẽda eſt facies, hæc ornanda. Hominibus illa nõ apparet; apparet autem nobis: nobis illius ſordes notæ ſunt. Faciem videmus alterius (ait D. Auguſtinus Ioan. 14.) noſtram videre non poſſumus: conſcientiã vero noſtram videmus, alterius non videmus. &c. Siquis corporis faciem maculis aſperſam gerat, obtendit excuſationem. *Maculam non videbam*: At animi faciem ſi ſordidam habeas, quam excuſationem obtẽdes? Si in facie corporis, vel minimam aſpiceres labem, protinus elueres; in facie animi, mille aſpicis ſordes, neque eluis, imò ſordes ſordibus addere pergis. Si oculos non vereris tuos, oculos Dei formida; quos ſemper in facie tua interna defixos habet. Puriſſimi iudicis ſciẽtiam; horreat ſordida conſcientia. Ergo faciem, ideſt, conſcientiam laua, atq; orna, vt pulchram Deo faciem exhibeas. Sicut enim in conſpectu hominum (ait autor imperfecti) gratioſa facta eſt facies pulchra; ſic in oculis Dei ſpecioſa eſt cõſcientia munda. &c.

D. Bernar. *Faciem lauat, qui lauat conſciẽtiam.* *Autor imperf.* *D. Auguſt.* *Autor imperf.*

Ne extermina faciem tuam. Sunt enĩ multi qui hypocritarum inſtar, facies ſuas exterminant, ideſt, conſcientias ſuas veluti in exilium mittunt, perindeque viuunt, ac ſi conſcientia carerent. Quibus illud congruit Paul. 1. ad Timotheum quarto: *Cauteriatã habentes conſcientiam*. Et illud Hieremiæ Thren. 4. *Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum; & non ſunt cogniti in plateis. &c.* Pudorẽ inijciat Chriſtiano, Ethnicus Pythagoricus. Is emit ſibi a ſutore calceos. Non promptam habẽs pecuniam, orauit, vt in craſtinum expectaret diem. Cum veniſſet ſatisfacturus, ſutorem iam mortuum eſſe audiuit. Nummos gratulabundus de facto lucro domum retulit. Verum cum ſceleris conſcientia ſubinde torqueretur, arreptam pecuniam in ſutoris domum proiecit, atque ait: *Tibi viuit, qui alijs defunctus eſt*. Non exterminauerat hic conſcientiam, non occiderat: mortuus erat creditor, ſed viuebat conſcientia, viuebat, & viuentem increpabat. Increpantem conſcientiam philoſophus audiuit, debitumq; mortuo reſtituit.

Multi faciẽ ideſt, conſciẽtiam exterminant. *1. ad Timotheum 4.* *Thren. 4.* *Exemplum Philoſophi Pythagor.*

Latam caue conſcientiam. Lata enim cõſcientia, lata porta eſt, qua magna in animum intrant crimina. Matthæi. 23. de Phariſæis, & Scribis ait Dominus: *Camelũ glutientes*; latiſſimum os eſt, quod camelum deglutit; latiſſima eſt conſcientia, quæ mortifera deuorat ſcelera. Impluuia, inferioreſque domus, amplas habent portas, quæ equos, curruſque capiant, at excelſiores domus, cubiculaque, arctiores habent. Eundem in modum improbi homines, humoque affixi, latiſſimas habent conſcientias, quæ facinora capiãt turpiſſima. Iuſti vero, cæloq; hærentes, habent adeo arctas, vt peccata omnia mortifera, & pleraque quoque venialia excludant. Lib. 3. Reg. c. 6. In ingreſſu Oraculi fecit Salomon oſtiola, &c. Sancta Sanctorum oſtiola habuerunt. Sic etiam ſancti viri, non ampla, peccatiſque patentia habent oſtia; ſed arcta oſtiola, ideſt, arctas conſcientias, clauibus diuini timoris, & ſeris egregie occluſas. Iuxta illud Pſalm. 147. *Confortauit ſeras portarum tuarum.*

Conſcientia lata cauenda. *Matth. 23.* *Iuſtorũ conſcientia arcta porta.* *3. Reg. 6* *Pſal. 147.*

Præterea D. Aug. lib. 2. de ſer. Dñi c. 20. Vnctum caput (ait) ad lętitiam pertinet. Et ideo caput vngit, qui lætatur interius, & mente, ac ratione. &c. Significat igitur vnctum caput ex ſententia Auguſtini, lætitiã ſpiritalẽ, atque internã. Hæc ad ieiunandum, orandumque, & cætera opera præſtanda, quæ laborem pariunt, maximè eſt neceſſaria. Cum igitur ieiunas, vnge caput tuum oleo lætitiæ ſpiritalis, iuxta illud Pſalm. 44. *Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ*. Lætitia enim huiuſmodi leue ieiunij iugum reddit Pſal. 118. *Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilataſti cor meum*. Cor lætitia dilatatum, viam mandatorum, & ieiunij currit; triſtitia contractum labori ſuccumbit. Nam vt ait Diuus Gregorius libro 8. epiſto. 1.

D. Auguſt. *Lætitia ſpiritalis comparanda, vt ieiunij laborem, cæteroſque alacri animo ſubeamus.* *Pſal. 44.* *Pſal. 118.* *D. Gregor.*

 Mens

Mens affecta triſtitia minus ſe ad ea, quæ vtilitatis ſunt, erigit; & ante incipit ſuccũbere, quàm laborare. &c. Quod ſi lætitiã ſpiritalem habere cupis, deuotionẽ adhibe. Hanc ex ſententia D. Bernardi loco cit. vnctio capitis ſignificat; Vnctum caput (ait ille) poteſt mens deuota intelligi. &c. Cum ergo ieiunas, vnge caput tuum deuotionis pretioſo vnguẽto. Hæc Alætitiam ſpiritalem, animique ad labores ieiuniaque alacritatem pariet: pſalm. 62. *Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea; & labijs exultationis laudabit os meum.* Adeps, pinguedoque ſpiritalis, eſt deuotio; hæc ſi adeſt, labia exultationis ad orandum, manus exultationis ad operandum, cor exultationis ad ieiunandum, habebis.

CAPVT XXVI.

De ſermone Domini in monte.

MATTHAEVS CAPITE VI.

NOlite theſaurizare vobis theſauros in terra. Vbi ærugo, & tinea demolitur: & vbi fures effodiunt, & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cælo. Vbi neque ærugo, neque tinea demolitur: & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi enim theſaurus tuus eſt, ibi eſt & cor tuum. Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit: ſi autem oculus tuus fuerit nequam: totum corpus tuum tenebroſum erit. Si ergo lumen, quod in te eſt, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ erunt? Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, aut vnum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ. Ideo dico vobis, ne ſoliciti ſitis animę veſtrę, quid manducetis, neque corpori veſtro, quid induamini. Nonne anima plus eſt, quam eſca, & corpus, pluſquam veſtimentum? Reſpicite volatilia cœli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea. Et pater veſter cœleſtis paſcit illa. Nonne vos pluris eſtis illis? Quis autem veſtrum cogitans poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? Et de veſtimento quid ſoliciti eſtis? Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quod nec Salomon in omni gloria ſua, coopertus eſt ſicut vnum ex iſtis. Si autem fænum agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, quantò magis vos modicę fidei? Nolite ergo ſoliciti eſſe dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? hęc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim

Pater

Digitized by Google

Pater veſter quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei, & iuſtitiam eius. Et hæc omnia adijcientur vobis. Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. Craſtinus.n.dies ſolicitus erit ſibi ipſi: ſufficit diei malitia ſua.

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.

HActenus cum inani gloria pugnatũ eſt; nunc cum auaritia, diuitiarũq. auiditate pugnat Dñs. Theſaurum nõ in terra, ſed in cœlo recondendum docet. Rõib. hoc perſuadet. Prima eſt: Theſaurus in loco nullis periculis expoſito eſt recondendus, terra locus eſt multis periculis expoſitus, ærugo.n. & tinea, theſaurum in terra reconditum demolitur, fu-B res effodiunt & furantur, in cęlo nullum periculum eſt, nec.n. ærugo, nec tinea, nec fures eò pertingunt, ergo non in terra, ſed in cælo loco tutiſſimo theſaurus eſt recondendus, vbi æternus erit. Ærugo pecuniam, tinea veſtes corrodit, fures non hæc ſolum, ſed illa etiam rapiunt, q. bus nec ærugo nocet, nec tinea, vt aurũ, & geminas pretioſas. Dubium de quonã theſauro loquatur Dñs. Rñdeo loqui de opib. in hunc ſenſum. Nolite argenti, au-C rique theſaurum in terra reponere, ſed per eleemoſynam in cælo recondite. Explicat hunc locum ille Lucæ 12. *Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam, facite vobis ſacculos, qui non veteraſcunt, theſaurum non deficientem in cælo, quò fur non appropiat, neque tinea corrumpit.*

Tob. 4.

Per eleemoſynam theſaurizare docet filium Tobias capit. 4. his verbis. *Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguum impertire ſtude. præmium enim bonum tibi theſaurizas in die neceſſitatis, & cætera.* Angelus verò Raphael

Tob. 12.

capite duodecimo. *Bona* (inquit) *eſt oratio cum ieiunio, & eleemoſyna, magis quàm theſauros auri recondere. &c.* Paul. 1. ad Timoth.

1. ad Timoth. 6.

6. *Diuitibus huius ſeculi præcipe, non ſublimè ſapere, neque ſperare in certo diuitiarum, ſed in Deo viuo, qui præſtat nobis oĩa abunde ad fruendum. Benè agere, diuites fieri in bonis operibus facile tribuere, communicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant vitam æternam, &c.* Vult Paulus diui-

Diuites ne ſuperbiant.

tes non ſapere ſublime græce, ὑψηλοφρονεῖν, hoc eſt, minime ſuperbire, ſperare i-

A Deo ditiſſimo, qui abunde, græce, πλουσίως, i. opulente, hominib. bona omnia ſuppeditat, à quo omnes opes emanant, vt à fonte. Non ſperare in incerto, vel in incertitudine diuitiarum, ſunt n. incertæ, ac fugaces. Prætereà benè agere, diuites eſſe bonis operibus, hæ.n. veræ diuitię ſunt. facilè tribuere, & eleemoſynam præſtare. Cõmunicare, græce, κοινωνικοὺς εἶναι, ideſt communicabiles eſſe, humanos, ſocietatis, & æquabilitatis amatores.

Deus fons diuitiarum.

Diuitiæ incertæ.

B res. D. Aug. ſerm. 5. de Verb. Domini. diuites (inquit) communicent i. pares ſuos mortales agnoſcant, &c. Per *communicantes* (ait Theophyl.) ſocietatis amantes, & humanos intellige, quibus cæteri deſpicatui non habentur, &c. Denique theſaurizare ſibi opes non incertas; & fluxas, in quibus conſiſtere, pedemque firmiter figere nequeunt, ſed ſolidas, atque æternas. *Theſaurizare ſibi* (inquit) *fundamentum bonum in futurum.* Eleemoſynæ.n. bo-C naque opera fundamentum bonum, ſolidumque ſunt æternæ gloriæ. Quod igitur hic dixit Dominus: *Theſaurizate vobis theſauros in cælo*, per eleemoſynam, ait Paulus, *theſaurizare fundamentum bonum in futurum.* Bonorum operum actio (ait Theophylactus) quam fundamentum Paulus nominauit, vitam æternam ſibi conciliare poteſt, &c. Et Oecumenius: Propter hanc vitam (.ſ. æternam) recondendum eſt bonum fundamentum. Quomodo

D. Aug.

Diuites bonis operibus ſumus. Theoph.

Theoph.

Oecumen.

D autem hoc eſſe poterit? ſi in hac vita bonis operibus incumbendo, reponamus nobis huius vitæ fundamentum. Bonorum nanque operum actio, quam & fundamentum nominauit Paulus, illius fruitionem conciliare poteſt, &c. Item Diu. Th. Theſaurus (ait) ſpiritalis eſt congregatio meritorum, quæ ſunt fundamẽtum futuri ædificij, quod nobis præparatur in cęlo. Quia tota præparatio futuræ glorię eſt per merita, quæ acquirimus per

D. Tho.

E gratiam. Sic ille. Qui ergo eleemoſynam præbet, reliquaque bona opera præſtat, in cœlo theſaurizat, ſtabileque cœleſtis gloriæ fundamentum præparat. Quia

Theſaurus ſpiritalis eſt congregatio meritorum.

tamen

D. Gregor. Nyſſen. *Theophyl.*

Gregor. Ordo (inquit) quodammodo inuertitur, vt audeamus ſperare futurū, vt Deus noſtra facta imitetur. Vt dicat, qđ ego feci, domine, fac, ſolui, ſolue, dimiſi, dimitte, &c. Et Theophylactus. Habet (ait) me Deus, vt exemplar, & quod facio alij, facit & mihi. &c.

Nobiliſſimum Dei opus eſt remittere peccata, opuſq; ſolius Dei. Luc. 5. *Quis poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus?* Hoc vero opus communicat nobis quodammodo, vt idem Nyſſen. Gregor. ait. Præſcribit (inquit) Dominus qualem eſſe velit eum, qui ad Deum acceſſurus ſit. Qui ipſi Deo per virtutem aſſimiletur, vt Deus eſſe videatur, dum faciat ea, quæ ſolius Dei eſt facere. Debitorum enim remiſſio proprium eſt Dei munus. &c. Proprium Dei munus eſt peccatorum remiſſio, in quo ille ſuam maxime omnipotentiā indicat, iuxta illud orationis Eccleſiaſticæ, dom. 10, poſt pent. *Deus qui omnipotentiā tuā parcēdo maxime, & miſerando manifeſtas, &c.* Homo quoq; in eadem peccatorum remiſſione ſuam maxime oſtendat animi potētiam, ſuam nobilitatem, ac generoſitatē. Is enim potens eſt animus, qui potenter iram vincit, iniuriaſque dimittit, is nobilis, ac generoſus, qui debita condonat liberaliter.

D. Gregor. Nyſſen.

Deus omnipotentiā parcendo manifeſtat & homo animi potentiam.

Eccleſ. 20.

Hac de re præclare Eccleſiaſticus capite 28. *Qui vindicari (inquit) vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius ſeruans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Homo homini reſeruat iram, & a Deo quærit medelam? In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur? Ipſe cum caro ſit reſeruat iram, & propitiationem petit à Deo? Quis exorabit pro delictis illius? &c.*

Parcendum proximo.

Rogabit quiſpiam: Num ſi fur debita remiſerit, ꝑpterea Deus illi peccata remittat? Reſpondetur. Remittere quidem, ſed ſi pœnitentia ad remiſſionem peccatorum debita accedat. Sic enim verba Domini ſunt intelligenda, ſubintellecta pœnitentia. Alioqui ſine pœnitentia peccata non remittuntur. Conditio ad remiſſionem neceſſaria, remiſſio eſt debitorū. Sed illa ſola ſine pœnitentia non eſt ſatis. Illud addo cum Caieta. Deum peculiari concurſu cum illo ad pœnitentiam peccati agendam concurrere, qui iniurias propter Deum remittit.

Rogabit præterea: Num is aduerſus ſe

A ipſum precetur, & mentiatur, qui cum dimittere nolit, orat; *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* &c. Autor imperfecti mentiri ait: Sicut (inquit) ipſe orans mentitur, dicit enim; Remitto, & non remittit; ſic à Deo petit indulgentiam, & non illi indulgetur. Auguſt. libro 2. de ſermone Domini ca. 18. Nulla (inquit) alia ſententia ſic oramus, vt paciſcamur cum domino. In qua pactione ſi mentimur, orationis totius nullus erit fructus, &c. Chryſologus ſerm. 69. Qui ſic petit, & debita non relaxat: iſte ſe etiam per quod orat, accuſat. & cet. Reſpondet rectius D. Thom. in Matth. neque mentiri, neque aduerſum ſe precari: Oratio (inquit) dicitur in perſona Eccleſiæ. Vnde licet ipſe non remittat, Eccleſia tamen remittit. &c. Eundem in modum, reſpondet Abul. Matth. 6. quæ. 116. Non enim ſic quiſpiam orat; *Dimitte, ſicut ego dimitto:* ſed, *Sicut nos dimittimus.* In Eccleſia autem multi ſunt, qui dimittunt. Hanc ſententiam ſequitur Cathechiſmus Concil. Trid.

An mētiatur oràs, qui non parcit? *Autor imperf.* *D. Auguſt.*

D. Chryſol.

D. Thom.

Abulenſis.

Ne nos inducas in tentationem.

Non petimus à Deo hac petitione ſexta, ne patiatur nos tentari. Tentari enim neceſſe eſt, & multis alijs decertare Dei milites. Dicitur Deus ſabaoth, ideſt, Deus exercituum. Habet militiam Angelorum cœleſtem Luc. 2. habet & hominum militiam terreſtrem. De cæleſti legitur Apocal. 12. *Michael, & Angeli eius præliabantur cum dracone.* De terreſtri, Paulus ad Ephe. 6. *Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem. Sed aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum.* &c. Præliari ergo oportet milites, & tentari, vt tanto duce digni eſſe probentur. Iuxta illud Sap. 3. *Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos ſe. &c.* Imo Diuus Iacobus capite 1. *Omne (inquit) gaudium exiſtimate, cum in varias tentationes incideritis. &c.* Gaudendum eſt, non igitur à Deo petendum ne tentemur.

Apoc. 12. Neceſſe eſt, probari, & tentari Chriſti milites. *Ad Eph. 6.* *Sap. 3.* *Iacobi 1.*

Neque vero id petimus, ſed ne in tentationem inducamur, & vincamur. Audi Aug lib. 2. de ſerm. capite 14. Aliud (ait) eſt induci in tentationem, aliud tentari. Nam ſine tentatione probatus eſſe nullus poteſt, ſiue ſibiipſi, ſiue alij. Non ergo hic oratur, vt non tentemur, ſed vt non

D. Auguſt. *Petimus ne tentatione vincamur.*

non inferamur in tentationē. Tanquā ſi quiſpiam cui neceſſe ſit igne examinari; non oret, vt igne non contingatur, ſed vt non exuratur. &c. Ioſeph tentatus eſt adulterij illecebra, tentata, Suſanna, ſimiliter Iob, & alij huiuſmodi. Sed inducti in tentationem non ſunt; quia tentationes, omnes ſuperarunt. Tentati ſunt Adamus, Eua, Iudas, & ſimiles; ſed in tētationē ſunt inducti, qm̄ ſunt victi. Hoc vt auertat Deus, his poſtulamus verbis: *Et ne nos inducas in tētationem* Eſt dęmonis telum, tentatio, quo ille nobiſcum certat. Nō petimus ne telo certet, ſed ne nos vulneret. Eſt laqueus tentatio. Non petimus ne paretur laqueꝰ ab aucupe diabolo, ſed ne in laqueum inducamur.

Deus non inducit in tentationem ſed permittit induci.

Hæſitas, ac rogas: Nunquid Deus hominē in tentationē inducit? Si.n. non inducit, cur ne inducat obſecramus? Reſpōdet Aug. loco indicato his verbis; Deus nō inducit per ſeipſum, ſed induci patitur eum, quē ſuo auxilio deſeruerit, ordine occultiſſimo, ac meritis. Cauſis etiā ſæpe manifeſtis dignū iudicat ille, quem deſerat, & in tentationē induci ſinat. &c. Nemini aūt Deus ſufficiens denegat auxiliū quo tentationē ſuperare poſſit; peculiare tn̄ aliquādo denegat. D. Greg. lib. 3. Mor. c. 3. ad illa nerba; *Animam illius ſerua*: Non inducit Dn̄s in tentationē, qui ſemper à tentatione ſubditos miſericorditer protegit. Sed tn̄ in tentationem quaſi eius inducere eſt, à tentationis nos illecebra nō munire. Et tunc nos in tētationis laqueū non inducit, cum tentari nos vltra quam poſſumus non permittit. &c.

D. Greg.

Nōnulli exponunt. Ne nos inducas in tētationē .i. ne patiaris nos tentari. Autor Imperfect. Euthym.

Autor imperfecti duo ait hic peti. Duo (inquit) petimus. Primū, vt non inducat nos Deus in tentationē. Secūdū, vt ſi induxerit, liberet de periculo tentationis. &c. Exiſtimat ergo petere nos a Deo, vt tentationes à nobis repellat. Verba illa: *Ne nos inducas in tentationem*; ſic intelligit; Ne nos permittas tentari, tentationes hoſtiles a nobis propulſa. Sic etiā Euthym. Iubet (inquit) Dn̄s nos precari, ne in tentationem inducamur. Ipſe vero cum ſit aīarum noſtrarum moderator, interdum quidem permittit, interdū prohibet. Iuxta quod vtrunque expediens eſt. Quare non inductis tentationibus, ab eis cauere debemus. Vbi aūt inductę ſunt, viriliter contra ſtandū. &c. Nyſſ. quoq; in ach vr̄ eſſe ſentētia. Hunc ſenſū ſequitur Mald.

D. Gregor. Nyſſen. Malden.

& Tertul. Aug. Cypr. Chryſoſtomoq; tribuit, ſed horū verba illū aperte non ſignificant, verba tamen ipſa petionis indicāt. Nam in tentationem inducere, idem eſt, quod ad tentationem ducere; ad tentationem autem is ducit, qui quoquo modo tentat. Cum ergo petimus, ne nos inducas in tentationem, idem eſt, ac ſi diceremus; Ne nos ducas ad tentationem; nè nos tentari permittas. Fragiles enim ſumus, & imbecilles. Hoſtis tentationes lōgè à nobis propelle, ne ſuperemur. Eundem in modum loquitur Chriſtus Matt. 26. *Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem.* hoc eſt, ne tentemini. Quemadmodū intrare in tentationem eſt, quouis modo tētari; ſic etiā induci in tentationem eſt, tētari, non autem tentationi ſuccumbere.

Vulgatior Interpretatio. D. Aug.

Vulgatior interpretatio eſt illa ſuperior Auguſtini, qua is dicitur in tentationem induci, qui non ſolū tentatione pulſatur, ſed etiam ſuperatur. hoc ſenſu: *Ne nos inducas in tentationem*, hoc eſt: Ne patiaris nos à tentatione vinci, & in peccatum incidere. ſic Aug. loco citato, & epiſt. 121 Cūm dicimus (inquit) *Ne nos inferas in tentationem*; nos admonemur hoc petere, ne deſeri Dei adiutorio, alicui tentationi, vel conſentiamus decepti, vel cedamus afflicti, &c. Sic etiam D. Thomas, Caiet. Abul. Lyran. D. Bonau. Lucæ 11. Titelmannus, Heſſel. Carthuſ. Catechiſm. Cōcil. Trid. & alij. Probatur hęc interpretatio. Quia veriſimile eſt Chriſtum non docuiſſe Chriſtianos milites petere, ne in certamen inducantur. quis enim miles, niſi ignauus, à duce petat ne in pręlium mittatur? Docuit ergo petere, ne ſuperari ſuos milites in certamine, & tentatione patiatur Deus; non autem ne in tentationem, & certamen veniant. Verba petitionis, in hoc ſenſu, ſunt interpretanda. *Ne nos inducas in tentationem*, quemadmodum ſi dicamus: Ne nos inducas in laqueum. Quemadmodum. n. is inducitur in laqueum, qui laqueo capitur: ita is inducitur in tentationem, qui tentatione irretitur. Is verò qui tentationem, i. laqueum frangit, ac dilacerat; in laqueum, & tentationem non inducitur.

D. Tho. Caiet. Abul. Lyran. D. Bonau. Titelm. Heſſel. Carthuſ. Catechiſ. Conc. Trid.

Quod ſi quis velit induci in tentationem, idem eſſe, quod duci ad tentationē; tentationem ſumere debet pro tētatione non probante, & exercente, ſed ſuperante, hoc pacto; *ne nos inducas in tentationem*, q̄

nos vincat. Sic exponere videtur D. Hieronymus Matt. 26. Impoſſibile (inquit) eſt, humanam aĩam non tentari. Vnde & in oratione Dñica dicitur: *Ne nos inducas in tentationem*, quam ferre nõ poſſimus non tentationem penitus refutantes, ſed vires ſuſtinendi in tentationibus deprecantes. &c. Eodem modo explicatur locus iſte ſupra allatus Matth. 26. *Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem*, ideſt, ne à tentatione ſuperemini. Sic Hieron. eo loco expoſuit. Non ait Dominus (inquit) vigilate, & orate, ne tentemini; ſed ne intretis in tentationem. Hoc eſt, ne tentatio vos ſuperet, & vincat, & vos intra caſſes teneat. &c.

D. Hieron.

Sed libera nos à malo.

Ianſenius ſex tantum eſſe putat orationis dominicæ petitiones; hec vero verba cum præcedenti petitione cõiungit. Cũ Auguſtino optimo autore diſiungo, ſeptemque petitiones eſſe malo, quãuis parum referat. Superiori petitione à tentatione; hac à malo petimus liberari. Greci malum, diabolũ appellari putãt, ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, i. ab iniquo dæmone nos libera. Eſt enim Malus, & iniquus per antonomaſiam. Malus (ait D. Cyril.) eſt aduerſarius noſter, à quo liberari petimus. Et D. Chryſoſ. Malum (inquit) diabolũ vocat Dñs, docens nos cum eo habere præliũ, nullo vnquam fœdere dirimendum. &c. Eadem eſt Nyſſen. Theophyl. & Euthymij interpretatio, Malum (ait Euthym.) diabolũ nominauit per antonomaſiam. &c. Similiter D. Chryſol. ſer. 70. Libera (inquit) nos à malo. i. diabolo, qui mali totius origo eſt. Diabolus natura cæleſtis fuit, nunc eſt nequitia ſpiritualis, ætate maior ſæculo, nocendi vſu tritus, lædẽdi arte peritiſſimus. &c. Sic etiam interpretatur Tertul. initio libri de fuga in perſecutione: Erue (inquit) nos à maligno, ideſt, ne nos induxeris in tentationem, permittendo nos maligno. Tunc enim eruimur diaboli manibus, cum illi non tradimur in tentationem. &c.

Diabolus dicitur malus per antonomaſiam.
D. Cyril.
D. Chryſoſ.
Nyſſenus.
Euthym.
Theophyl.
D. Chryſol.
Tertull.

D. Aug. Malum non diabolũ, ſed rem malam ſignificare putat. ſic D. Thõ. Caietan. Abul. Ianſen. Carthuſ. & Catechiſmus Concilij Trid. ſic habet. Differt hęc & proxima petitio. Quod illa vitationẽ culpæ, hac pœnæ liberationem poſtulamus. &c. Hunc ſenſum ſequitur Eccleſia

D. August.
D. Thom.
Caietan.
Abulenſis.
Carthuſ.
Ianſenius.
Catechiſ.

A cum poſtquam ſacerdos dominicam recitat orationem, poſt petitionem: *Sed libera nos à malo*, ſubijcit: Libera nos quæſumus Dñe ab oĩbus malis, præteritis, pręſentibus, & futuris. &c. Vtraque interpretatio eſt probabilis; ſecunda probabilior. Nomẽ græcum πονηρὸν (ne quis hæſitet) non ſolum malignum ſignificat, & impium; ſed rem etiam malam. Vt ex græca verſione probari põt, Pſal. 40. Leuit. 6. Nu. 13. lib. 1. Reg. c. 25. Iob 2. &c.

Malum ſignificat rem malam.

B In Græcis codicibus, ſubijcitur hæc clauſula, ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. hoc eſt, quoniam tuum eſt regnũ, & potentia, & gloria in ſæcula. Amẽ. Exponitur à Græcis D. Chryſoſ. Euthym. Theophylacto, & ab Aut. imperfecti. In Euãgelio quoque Syriaco reperitur. At vero in græcum Euangelium irrepſit ex oratione Græcorum, quia fortaſſe dominicæ orationi, dum orarent, hæc verba ad-C debant. Sed neque ab Eccleſia, neque à Latinis Patribus agnoſcuntur, neque in emendata editione adhibentur.

Clauſula orationis dominicæ in græcis codicibus.

Amen.

Amen, dictio eſt hebræa, & aduerbium, vt Hieronym. ait. Significat *vere*, ſiue *fideliter*. Septuaginta Interp. γένοιτο, vertunt ideſt fiat. D. Hieron. epiſt. 137. ad Marcellam: Amẽ (inquit) Aquila, πεπιστωμένως exprimit, quod nos fideliter poſſumus di-D cere. Ductum aduerbium ex nomine fidei. Amẽ, Septuaginta, γένοιτο, ideſt fiat. Vnde & in fine librorum (in quinque ſiquidem volumina apud Hebręos diuiſũ eſt pſalterium) *fiat, fiat*, tranſtulerunt, qđ in hebraico legitur, *Amen, Amen*. Quo ſcilicet ea vere, dicta quæ ſunt ſupra, confirmentur. Vnde & Paul. 1. Cor. 14. aſſerit non poſſe aliquem reſpondere. *Amen*, ideſt; confirmare quæ prædicta ſunt, niſi intellexerit prædicationẽ. &c. Item ad Gal. E 6. Saluator (ait) noſter, in Euangelio per verbum, *Amen*, vera eſſe quæ loquitur oſtendit. Quod autem, *Amen*, conſenſum ſignificet audientis, & ſit ſignaculum veritatis, ad Corinthios quoque prima nos docet, in qua Paulus ait; *Cæterum ſi benedixeris ſpiritu, qui ſupplet locum idiotæ: quomodo dicet, Amen, ſuper tua benedictione? quoniã quidem neſcit quid dicas*. Ex quo oſtendit non poſſe idiotam reſpondere verum eſſe qđ dicitur, niſi intellexerit, quod docetur.

Quid ſignificet vox Amen.

Hæc

Hæc Hieron. Significare autem, *Amen*, Verè, probatur ex Luc. 21. & Marci 12. Nam Marc. 12. ſic loquitur Dn̄s: *Amen dico vobis; quoniam vidua hæc pauper plus omnib. miſit.* Lucæ vero 21. ſic, ἀληθῶς λέγω, ideſt, *verè dico vobis, quia vidua hæc pauper, pluſquā omnes miſit:* Quod Marc. dixit, *Amen*, Luc. dixit *verè*. & Hieron. Iſai. 25. Dn̄s (inq̄t) ſæpè in Euang. vtitur hoc verbo, *Amen, Amen*, ideſt, *Verè, verè dico vobis.*

Itaq; Amen confirmantis, ideſt quod dicitur, vt, *Amē dico vobis*, ideſt, vere dico. Eſt etiā confirmantis, id quod ab altero dictum eſt, & aſſentientis illi. Vt ſi quis dicenti; Chriſtus extremo die homines iudicabit, reſpondeat, *Amen*, ideſt, *Verè*, verum eſt, ſic erit. D. Auguſt. in fragmento ſerm. cōtra Pelagianos. Fratres (inquit) mei, Amē veſtrum ſubſcriptio veſtra eſt, conſenſio veſtra eſt, adſtipulatio veſtra eſt. &c. Sed in fine orationis Dn̄icæ, & ſimilium, non eſt confirmantis vera eſſe quæ dicta, aut poſtulata ſunt, neque aſſētientis; ſed potius optantis, *fiat, fiat;* quo ſenſu à Septuag. Interp. ſumitur. Eſt ergo ſenſus. *Amen*, ideſt, *Fiat*, precamur domine, vt quod petimus fiat, eueniat, nobis concedatur, precamur vt verum ſit. Nam exiſtimo, Amen, propriè ſignificare verè. Cū vero in fine orationis addit, ſignificare vere, vel verum ſit, quaſi dicamus, verum ſit hoc quod petimus, cōtingat nobis, & vt ſeptuaginta vertunt, fiat. Non enim, Amen, àd verbum ſignificat, *fiat*, ſed ſignificat, *verè*, vel, *verum ſit*, quod idem eſt. Forte orationi Dominicæ addi A dit Dominus, *Amen*, velut ſubſcriptionē, & ſigillum ſuum, hoc ſenſu; Amen, ideſt, vere, verum erit, fiet quod petier itis hac oratione.

Si enim dimiſeritis, dimittet, &c.

Reuertitur Dn̄s ad quintā petitionem: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus:* redditq; rationem, cur orationi petitionem inſeruerit. *Si enim* (inquit) *dimiſeritis, dimittetur nobis*. Oſtendit quantopere B oportet nos charitatem curare, remiſſionē iniuriarum inculcās. Chryſoſt. hom. 30. Abūdantius (inquit) oſtendere volēs, quantū huius rei curā gerat; idipſum ſpecialiter inculcauit. Et poſt impletam orationis formulam, nullius prorſus mandati meminit, niſi iſtius; certe, quod ad dandam nos veniam concitauit. &c. Et Aug. lib. 2. de ſer. Dn̄i ca. 18. Non negligenter prætereundum eſt, quod ex omnibus ſententijs, quibus nos orare Dominus præ C cipit, eam potiſſimum commendandam eſſe iudicauit, quæ pertinet ad dimiſſionem peccatorum. Nulla enim alia ſententia ſic oramus, vt quaſi paciſcamur cum Domino. &c. In Enchiridio ad Laurēt. c. 74. Verba hæc tonitruum vocat, quo tonante, vtinam ij expergiſcantur, qui inimicos odio habent. Mentiri (inquit) veritas non poteſt: *Si non dimiſeritis* (inquit) *peccata hominibus, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra*. Ad tam magnum tonitruū, D qui non expergiſcitur, non dormit, ſed mortuus eſt. Et tamen potens eſt Deus, etiam mortuos ſuſcitare, &c.

D. Chryſoſ.

Chriſtus ad quintā petitionem reuertimur, valdeq; commendat charitatem, & miſericordiam in proximum.

D. Auguſt.

Verba Chriſti tonitruū.

CAPVT XXV.

De ſermone Domini in monte.

MATTHAEVS CAPITE VI.

CVm autem ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritę triſtes. Exterminant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes. Amē dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam. Tu autem cum ieiunas vnge caput tuum, & faciem tuam laua: ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui eſt in abſcondito. Et pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.

Cum ieiunatis.

Tria ſunt Deo gratiſſima opera, *eleemoſyna, oratio, ieiuniū*, quæ puriſſima ſibi offerri vult. Docuit Dominus omnem inanis gloriæ impuritatem in eleemoſyna, & oratione cauendam, idipſum docet hoc

loco in ieiunio præſtandũ. Cum (inquit) ieiuniũ obſeruatis, nolite hypocritas imitari, qui triſtitiæ laruã aſſumunt, vt ieiunare videantur. Quin potius ſub externa vultus hilaritate, ieiunium occultate. De hypocitis ait Dñs, *exterminant facies ſuas.* Græcè, *ἀφανίζουσι*, hoc eſt, diſparare faciũt, veluti exterminant, & demoliuntur facies. Exterminare autẽ dicuntur facies hypocritæ, vel quia lætitiam a vultu exterminabant, triſtitiæq; perſonã induebant, iuxta illud D. Hiero. Demolitur faciem ſuam hypocrita, vt triſtitiam ſimulet, & animo forte lætante, luctum geſtet in vultu. &c. Vel potius, quia maciem, & pallorem ſibi inducebant, veluti ieiunij effectum. Id enim magis ſignificat verbũ *exterminant*, & *ἀφανίζουσι*, græcum.

Quomodo hypocrita faciem exterminabant. D. Hieron.

Cum ieiunas unge caput tuum.

Figurata eſt locutio. Nec.n. præcipit Dñs, vt cum ieiunamus reipſa caput vngamus. Ex more loqtur regionis Iudęorum, quibus lætis in rebus vnctionis vſus erat, vt colliges ex lib. Ruth. c. 3. ex li. 2. Reg. 12. & 14. ex Lucæ 7. Iudith 10. & 16. Hieron. Matth. 6. Iuxta ritum (inqt) prouinciæ Paleſtinæ loquitur Dominus, diebus feſtis ſolent vngere capita. &cęt. Vult ergo Dominus, nos non oſtentare ieiunium, vult omnem inanis gloriæ auram repellere, Dei tantummodo cauſa, non aucupandæ vanæ laudis gratia, cibo abſtinere. Ne vt in eleemoſyna, & oratione ſupra dixit, eam recipiamus ab hominibus mercedem, quam hypocritæ recipiunt, nempe inanem gloriam; ſed ſolidã atque æternam a Deo, quam ſolum ij cõſequuntur, qui ad illum opera veluti in ſcopum dirigunt.

In ieiunio cauẽda inanis gloria.

Morale.

Prima die quadrageſima caput noſtrum Eccleſia vngit cinere. Et faciem lauare imperat, id eſt conſcientiam.

Hęc Chriſti verba Eccleſia Chriſtianis recitat, primo ſacræ quadrageſ. die. *Cum ieiunas unge caput tuum, & faciem tuam laua.* Vngit vero caput noſtrum vnguento etſi non odorifero, certè ſaluberrimo, videlicet cinere, faciemque, & lauare docet, & imperat. Deplorat Iſai. c. 1. populi Iſraelitici vulnera, oleoque confota, & curata non eſſe, dolet. *A planta* (inquit) *pedis vſq; ad verticem capitis, non eſt in eo ſanitas. Vulnus, & liuor, & plaga tumens, non eſt circumligata, nec curata medicamine, nec fota oleo. &c.* Vulneribus quoque, hoc eſt, peccatis affectũ populum Chriſtianũ deflet Eccleſia. Ne vero illud dicatur: *Plaga tumens non eſt cu-*
A *rata medicamine, nec fota oleo*: medicamentũ; prębet, quo tumentes perungat, ſanetq; plagas. Vulnera inflixere ſuperbia, auaritia, libido, cæteraque vitia, cinerum adhibet vnguentum, ſiue puluerem, egregiũ ad ſanitatem recuperandam medicamentum. Quod enim pharmacum ſalubrius animi morbis adhiberi poteſt, quam pœnitentia? hanc cinis ſignificat capiti impoſitus. Aliud potentiſſimum medicamẽ adiungit Eccleſia, quo nos ad pœniten-
B tiam adducat, videlicet mortis memoriam, de qua breuiter nonnulla hoc loco verba libet facere.

l *Memento homo* (ait) *quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Memento*, inquit; quia memoria morti vitam donat. Mors enim ſi obliuioni traditur, mortua eſt, & veluti picta, nullumque impijs horrorem incutit. At ſi mors memoria concipitur, atq; excitatur, mors, vt ita dicam, viua eſt, & terribilis, truculentoq; aſpectu peccata,
C mundique vanitatem fugat. Si ſulphureo pulueri ignem non adhibeas, nihil habebit efficacitatis; quod ſi concipiat flammam, celſiſſimas etiam turres æquabit ſolo. Eundem in modum, ſi pulueri tuo, ſi cineri, ſi morti, non adhibeas recordationem, nil habebit virium. Si vero acri frequentique memoria illam concipias, magna euertet crimina, celſaſque ſuperbiæ turres diruet. Deſpicabilis, tenuiſque res & inutilis ſulphureus puluis videtur; ſed
D adhibito igne, potentiſſimus eſt. Similẽ in modum nullius momenti, nulliuſque roboris puluis videtur humanus; at meditatione adhibita magnas habet vires ad euertendam vanitatem.

Mors ſi memoria concipitur viua eſt mors, & potens.

Pulueris noſtri potentia.

Dux inclytus Gedeon milites ſuos ſic armat Iudic. 7. *Dedit tubas in manibus eorũ, lagenaſque vacuas, ac lampades in medio lagenarum.* &c his inſtructi armis, perſonantibus tubis, fractis lagenis, accenſiſq; lampadib. exercitum vicere Madianitarum.
E Videlicet potentiſſima arma ſunt fractæ lagenę fictiles, hoc eſt, fracta, in cineremque redacta fictilia noſtra corpora; horrẽdum perſonans extremi iudicij tuba; tartareoque igne inflãmatæ lampades. Huiuſmodi armis Chriſtianos animos frequẽs inſtruit meditatio, aſſiduaque mortis, iudicij, tartariq; conſideratio, qua vigente nõ Madianitarũ, ſed criminũ, mundi, dæmonumq; ſuperatur exercitus. Gedeonis arripe arma Chriſtiane, quę vndique

Iud. 7. Arma Gedeonis moraliter.

que circunſtant hoſtes. Perſtrepat in auribus tuis, iudicij extremi ſtupenda illa tuba; tartareis, ęterniſque flammis accenſæ in mente ardeant lampades; fracta corporis lagena ante oculos proponatur. Non Gedeone, ſed Chriſto duce, atque iuuante vinces.

Iud. 5. Oſſa mortuorum ſunt arma.

Fortiſſimus Sanſon Iud. 15. mortui animalis oſſe. i. mandibula, pro telo aduerſus hoſtes vſus, mille Philiſthæos percuſſit, atque interfecit. Mortuorum oſſa tela ſunt, percutient hoſtes, atq; fugabunt, ſi B valida memoria, meditationeq; vibrētur.

Dan. 14. Daniel dolos ſacerdotum Baal deprehendit in puluere. Sic nos dolos mundi.

Danielis cap. 14. Sacerdotum Belis dolum, atque impoſturam Daniel in cinere deprehendit. Eundem in modum mundi fraudes, atque fallacias, ſi prudēs ipſe ſis, in humano cinere deprehendes. Neq; te decipient voluptates, neque diuitiæ, neque honores, pūcto euaneſcentes temporis; ſi voluptariorum, ſi diuitum, ſi regū, ſi dynaſtarū in cinere relicta tenuiſſima tantum veſtigia, ſæpe vigilanti mente cō C ſideres. Opulenta illa regio, ex qua ad Salomonem aurum ductum eſt. 3. Reg. 9. Ophir appellatur. Sonat autem nomen hebręum Ophir cinerem. Opulentiſſima regio eſt cinis mortis, pretioſum inde; aurum non ligone, ſed mentis trahitur conſideratione.

3. Reg. 9. Ex ſepulchro velut Ophir aurū ducitur.

Terra pugnat hoſtis; repugnat terra ſapiēs. Cacodęmō terra pugnat, hoc eſt terrenis bonis, atque caducis. Sapiens terra repugnat, hoc eſt, ſepulchri, cineriſq; ſui D memoria. Habac. 1. cōportabit aggerē, et capiet eā. i. munitionē; ſcilicet Nabuchodonoſor. Legitur hebraicè comportabit, עפר. i. puluerem, aut terram. D. Hieron. Veniet (inquit) Tyrum Nabuchodonoſor, & iacto in mari aggere peninſulā faciet de inſula; & introitum inter fluctus maris in vrbem terra præbebit. &c. Tyrū Nabuchodonoſor iacto cæpit terræ aggere; animum dæmon terrenarum rerum obiecta capit cupiditate. Aggerem dæmon terræ facit; facito aduerſus aggerem terrenarum aggerem ſepulchralis terræ, ac cineris. Non feret ille palmam, Tyrum, ideſt, animum, non capiet tartareus Nabuchodonoſor,

Abacuc 1.

D. Hieron.

Plinius. Perdix terra gleba ſe protegit.

Perdix (ait Plin. naturalis hiſtoriæ, lib. 10. c. 33.) in pauore reſupina in ſulco, gleba terræ pedibus apprehenſa ſe operit. Aduerſus aucupem perdix terra pedibus apprehenſa ſe protegit, ac tuetur. Ab aue diſce animum defendere Chriſtiane. Si tartareum aucupem vis euadere, ſepulchrali te protege terra, non pedibus, ſed mentis cōſideratione apprehēſa; mortis te cinere veluti clypeo operi, ac protege.

Cuniculi effoſſis ſe protegunt antris.

Cum cuniculum canes inſequuntur in foueam ſe recipit, in effoſſiſque antris habitare gaudet: cum tartarei moloſſi te inuaſerint, idipſum facito, in foueam te recipe, in antro ſepulchri per meditationē gaude habitare.

Aues puluere pennas emundant.

Paratum eſſe iubet Columella auibus puluerem, & cinerem, quo plumas emūdent. Si auis es, cæloque volas; paratum ſemper habe puluerem, et Mortis cinerē, quo tam corpus emundes, quam animū. Columella lib. 8. ca. 4. Siccus (inquit) puluis, & cinis, vbicumque cortem porticus vel tectum protegit, iuxta parietes reponendus eſt. Vt ſit, quo aues ſe perfundāt. Nam his rebus plumas, pennaſque emūdant, ſi modo credimus Epheſio Heraclito. Qui ait Sues cœno, Cortales aues puluere, uel cinere lauari &c. Si lauant aues puluere, multò certè nitidius puluere ſepulchrali lauantur homines. Ablue te ò Chriſtiane hoc cinere, & ſuper niuē dealbaberis. *Faciem tuam laua* (ait Dñs) ideſt, conſcientiam tuam, laua (inquam) huius etſi ſordidi pulueris memoria. Sordidus eſt, ſed ſordes pellit, emundatque aīum.

Arbor, vt virorem ſeruet, fructumque ferat, radices neceſſe eſt vt terræ infigat. Hominis radix caput eſt. Igitur vt gratiæ retineat virorē, bonorumq; operum producat fructum, caput meditando tumuli infigat humo. Nulla tellus tumuli tellure feracior eſt. Humilitatis fert vberes fructus, caſtitatis, deſpicientiæ rerū caducarum, cæterarumq; virtutum omniū. Sepulchri tellus poſt mortem quidē corporis membra exedit, corrumpit, vermibus complet; at in vita, ſi memoria aſſidua verſetur, animi perturbationes abſumit, E a peccati corruptione, vermibus mētem liberat, virtutibus replet.

Sepulchri tellus ferax.

Memento ergo homo, quod homo es, ideſt puluis. Et in puluerem reuerteris. Vt legitur Iud. 14. *Sanſon declinauit à via, vt videret cadauer Leonis.* Sanſonē imitare, à via, hoc eſt, negotijs, occupationibuſq; declina, vt cadauera videas, ac contēpleris, non vnius tātummodo, ſed multorū Leonum, hoc eſt, Principū, Regū, Imperatorum, & diuitum. Profecto cum Baruch c. 3. exclama-

Iud. 14.

Principum, regum, ſimiliumque conſideranda mors.

Baruch 3.

D. Baſilius.

bis: *Vbi ſunt principes gentiũ, & qui dominantur ſuper beſtias, quæ ſunt ſuper terrã, qui in auibus cæli ludunt, qui argentum theſaurizant, & aurum in quo confidunt homines? Exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt, & alij loco eorum ſurrexerunt.* Lege D. Baſilij orationẽ quæ de morte inſcribitur; Mortalem (inquit) te eſſe recordare, circumſpice illos, qui ante ſimilibus ſeſe ſplendoribus efferebant. Vbinã ſunt illi, qui ciuilibus dignitatibus ornati erãt? Vbi inuicti Rhetores, atq; Oratores? vbi duces? vbi poteſtates? vbi tyranni? Nõne omnia puluis? nonne fabula? nonne in paucis oſſib. memoria vitę ipſorum conſeruatur? Contẽplare ſepulchra. Vide num poſſis diſcernere, quiſnam ſeruus, q̃s dominus, quis pauper, quis locuples fuerit. &c.

Exterminati ſunt (ait Baruch) *& ad inferos deſcenderunt.* Hic Leonum finis a terra, à vita, à diuitijs, voluptatibus, honoribus exterminantur. In ęternũ vero Orci exilium, ſi pœnitentia carent, ęternaſque flammas mittuntur. *Alij autem* (inquit) *loco eorum ſurrexerunt.* Exterminantur è terra mortui, eorũ vero locum, honores, opes, alij occupant. Etenim nihil habet homo ſtabile in terra, nihil immutabile, omnia fluxa. Qua de re ita eadẽ homilia D. Baſilius: Hodie (inquit) agrum tuum coluiſti cras alius, & mox poſt illum alius eundẽ colet. Vides ne agros hos, haſque magnificè extructas ędes? Bone Deus, quot iam nomina, vnaquæque barum, ex quo extructę ſunt, mutauit? Quę huius paulò ante dicebantur, ab alio nomen acceperunt, & quę iam in iſtius ditionem venerunt; exiguo temporis interuallo in alterius dominiũ tranſeunt. &c. Denique vt Auguſtinus ait pſal. 62. ex anguſta hac regione, alij alios impellentes excludimus. Non capit omnes anguſta tellus. Neceſſe (ait Auguſt.) vt alij naſcantur; & ad hoc naſcuntur filij, vt excludant parentes ſuos. Ad hoc enim naſcitur puer, vt dicat maiori; Quid hic agis? Neceſſe eſt, vt qui ſuccedunt, & qui naſcuntur, excludant eos, qui ſe pręceſſerunt. &c. Vnam habet homo domum, quę nomen non mutabit, quæque ad iudicium vſque perpetua erit, nempe ſepulchrum. Villæ, ædes præclaræ, horti, agri, prædia, mille mutant nomina, & mille cum nominib. dominos; At ſepulchrum, nomen inciſũ cum Domino ſemper retinet. Pſalm. 48.

Mortui abeunt, alij locum eorum occupant.

D. Baſilius.

Opes ſæpe mutant dominos.

D. Auguſt.

Alij alios è mundo excludimus.

Sepulchrum hominis domus vſq; ad iudicium.

Pſal. 48.

A *Sepulchra eorum, domus illorum in ęternũ;* id eſt vſque ad ſæculi conſummationem. Iob 17. *Solum mihi ſupereſt ſepulchrum.*

Qui hæc animo verſat, terrena flocci facit, cæleſtia cõcupiſcit, iuxta illud Hieronymi ad Paulinum. Facile contemnit omnia, qui ſe ſemper cogitat eſſe moriturum. Sit hæc cineris noſtri cogitatio, & memoria aſſidua, ſit panis noſter quotidianus. iuxta illud Pſal. 101. *Cinerem tanquam panem mãducabã.* Quotidie mãducat B panem corpus, quotidie conſiderando, mentis ore manducet cinerem aius. Hoc enim cibo refectus, ac corroboratus, viã quæ ad cælum tendit, etſi aſpera ſit, atq; arcta, tenebit ſemper. Lib. 3. Reg. ca. 19. Subcinericium panem ab angelo oblatũ Elias edit, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vſque ad montẽ Dei Horeb. En tibi panis, de quo loquimur, effigiem. Subcinericius eſt, imò cinereus ex C ſepulchri cinere confectus; magnũ tamẽ illis robur affert, qui in montem Dei. i. cęlum, iter faciunt. Eccleſ. 14. *Memor eſto, quoniam mors nõ tardat &c.* hoc eſt: Memor eſto, q̃ mors non tardo, ſed celeri greſſu ad te venit. Si ſenex es, in foribus adeſt. Si iuuenis, inſidias parat. Sic enim ait Bernard. in ſermone ad Clericos cap. 14. Mors (ait) ſenibus in ianuis, adoleſcentibus in inſidijs eſt. &c. Si celeri gradu vita recedit, celeri gradu mors accedit. Pari D greſſu, & illa abit, & hæc venit. Vita autẽ recedẽdo volat, volãdoq; recedit. *Dies mei* (ait Iob 9.) *velociores fuerunt curſore, fugerunt & non viderunt bonum. Pertranſierunt quaſi naues poma portantes, ſicut Aquila volans ad eſcam. &c.* Eccleſiaſtæ 11. *Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit; meminiſſe debet tenebroſi temporis, & dierum multorũ. Qui cum venerint vanitatis arguentur præterita. &c.* Egregium eſt ad arguendũ ar- E gumentum ex morte ſumptum, illã probat concluſionem celeberrimam Salomonis Eccleſiaſtæ 1. *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Cum venerit Mors vanitatis arguentur vniuerſa. Quæ viuenti ſolida, vera, diuturna, apparent; morienti vana, inania, temporis momento permanẽtia videntur. O potentiſſimũ ad arguendam mundi vanitatẽ mortis argumentũ. Hoc igitur argumentum ſemper memoria cogitationeq; voluamus; mundi blandimẽta vana eſſe cõcludemus: ad ea vero quæ non

Iob 17.

D. Hieron.

Pſal. 101.

Sit aſſidua mortis memoria.

3. Reg. 19.

Eccleſ. 14.

D. Bernar.

Mors ſenibus in ianua, adoleſcentibus in inſidijs.

Iob 9.

Eccleſ. 11.

Mors omnia vana eſſe oſtendit.

nõ apparẽt, & æterna ſunt, atq; alta, aĩum extollemus. Debet vnuſquiſq; (ait D. Iſidorus libro 3. de ſummo bono cap. 66.) ſemper terminum vitę ſuæ cõſiderare. Vt de contemplatione illius, animus ſe ſemper ad alta ſuſtollat, & huius ſæculi blanditias cum timore caueat. &c. D. Gregorius initio cap. 7. Iob. Qui cõſiderat qualis erit in morte, nihil quod tranſeat appetit, cunctis deſiderijs vitæ præteritis contradicit. Et pene mortuum ſe conſiderat; quia moriturum minime ignorat. &c.

D. Iſidor.

D. Gregor.

Vngit caput cinere Eccleſia, faciem vero lauare iubet. *Vnge caput tuum, & faciem tuam laua.* Hominis interna facies cõſciẽtia eſt, vt Bernardus ait ſermone primo, in capite ieiunij. Et Auctor imperfe. homilia 15. Facies (inquit) ſpiritalis animæ eſt conſcientia eius. &c. Hæc abluẽda eſt facies, hæc ornanda. Hominibus illa nõ apparet; apparet autem nobis: nobis illius ſordes notæ ſunt. Faciem videmus alterius (ait D. Auguſtinus Ioan. 14.) noſtram videre non poſſumus: conſcientiã vero noſtram videmus, alterius non videmus. &c. Siquis corporis faciem maculis aſperſam gerat, obtendit excuſationem. *Maculam non videbam*: At animi faciem ſi ſordidam habeas, quam excuſationem obtẽdes? Si in facie corporis, vel minimam aſpiceres labem, protinus elueres; in facie animi, mille aſpicis ſordes, neque eluis, imò ſordes ſordibus addere pergis. Si oculos non vereris tuos, oculos Dei formida; quos ſemper in facie tua interna defixos habet. Puriſſimi iudicis ſciẽtiam, horret ſordida conſcientia. Ergo faciem, ideſt, conſcientiam laua, atq; orna, vt pulchram Deo faciem exhibeas. Sicut enim in conſpectu hominum (ait autor imperfecti) gratioſa facta eſt facies pulchra; ſic in oculis Dei ſpecioſa eſt cõſcientia munda. &c.

D. Bernar. Faciem lauat, qui lauat conſciẽtiam.

Autor imperf.

D. Auguſt.

Autor imperf.

Ne extermina faciem tuam. Sunt eñ multi qui hypocritarum inſtar, facies ſuas exterminant, ideſt, conſcientias ſuas veluti in exilium mittunt, perindeque viuunt, ac ſi conſcientia carerent. Quibus illud congruit Paul. 1. ad Timotheum quarto: *Cauteriatã habentes conſcientiam.* Et illud Hieremiæ Thren. 4. *Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum; & non ſunt cogniti in plateis. &c.* Pudorẽ inijciat Chriſtiano, Ethnicus Pythagoricus. Is emit ſibi a ſutore calceos. Non prõptam habẽs pecuniam,

Multi faciẽ ideſt, conſciẽtiam exterminant.

1. ad Timotheum 4.

Thren. 4.

A orauit, vt in craſtinum expectaret diem. Cum veniſſet ſatisfacturus, ſutorem iam mortuum eſſe audiuit. Nummos gratulabundus de facto lucro domum retulit. Verum cum ſceleris conſcientia ſubinde torqueretur, arreptam pecuniam in ſutoris domum proiecit, atque ait: *Tibi viuit, qui alijs defunctus eſt.* Non exterminauerat hic conſcientiam, non occiderat: mortuus erat creditor, ſed viuebat conſcientia, viuebat, & viuentem increpabat. In

B crepantem conſcientiam philoſophus audiuit, debitumq; mortuo reſtituit.

Exemplum Philoſophi Pythagor.

Latam caue conſcientiam. Lata enim cõſcientia, lata porta eſt, qua magna in animum intrant crimina, Matthæi. 23. de Phariſæis, & Scribis ait Dominus: *Camelũ glutientes*; latiſſimum os eſt, ꝙ camelum deglutit; latiſſima eſt conſcientia, quæ mortifera deuorat ſcelera. Impluuia, inferioreſque domus, amplas habent portas, quæ equos, curruſque capiant, at ex-

C celſiores domus, cubiculaque, arctiores habent. Eundem in modum improbi homines, humoque affixi, latiſſimas habent conſcientias, quæ facinora capiãt turpiſſima. Iuſti vero, cæloq; hærentes, habent adeo arctas, vt peccata omnia mortifera, & pleraque quoque venialia excludant Lib. 3. Reg. c. 6. In ingreſſu Oraculi fecit Salomon oſtiola, &c. Sancta Sanctorum oſtiola habuerunt. Sic etiam ſancti viri, non ampla, peccatiſque patentia habent

D oſtia; ſed arcta oſtiola, ideſt, arctas conſcientias, clauibus diuini timoris, & ſeris egregie occluſas. Iuxta illud Pſalm. 147. *Confortauit ſeras portarum tuarum.*

Conſcientia lata cauenda.

Matth. 23.

Iuſtorũ conſcientia arcta porta.

3. Reg. 6.

Pſal. 147.

Præterea D. Aug: lib. 2. de ſer. Dñi c. 20. Vnctum caput (ait) ad lætitiam pertinet. Et ideo caput vngit, qui lætatur interius, & mente, ac ratione. &c. Significat igitur vnctum caput ex ſententia Auguſtini, lætitiã ſpiritalẽ, atque internã. Hæc ad ieiunandum, orandumque, & cætera

E opera præſtanda, quæ laborem pariunt, maximè eſt neceſſaria. Cum igitur ieiunas, vnge caput tuum oleo lætitiæ ſpiritalis, iuxta illud Pſalm. 44. *Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ.* Lætitia enim huiuſmodi leue ieiunij iugum reddit Pſal. 118. *Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilataſti cor meum.* Cor lætitia dilatatum, viam mandatorum, & ieiunij currit; triſtitia contractum labori ſuccumbit. Nam vt ait Diuus Gregorius libro 8. epiſto. 1.

D. Auguſt. Lætitia ſpiritalis comparanda, vt ieiunij laborem, cæteraque alacri animo ſubeamus.

Pſal. 44.

Pſal. 118.

D. Gregor.

Mens affecta triſtitia minus ſe ad ea, quæ vtilitatis ſunt, erigit; & ante incipit ſuccũbere, quàm laborare. &c. Quod ſi lætitiã ſpiritalem habere cupis, deuotionẽ adhibe. Hanc ex ſententia D. Bernardi loco cit. vnctio capitis ſignificat; Vnctum caput (ait ille) poteſt mens deuota intelligi. &c. Cum ergo ieiunas, vnge caput tuum deuotionis pretioſo vnguẽto. Hæc Alætitiam ſpiritalem, animique ad labores: ieiuniaque alacritatem pariet: pſalm. 62. *Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea; & labijs exultationis laudabit os meum.* Adeps, pinguedoque ſpiritalis, eſt deuotio; hæc ſi adeſt, labia exultationis ad orandum, manus exultationis ad operandum, cor exultationis ad ieiunandum habebis.

CAPVT XXVI.

De ſermone Domini in monte.

MATTHAEVS CAPITE VI.

NOlite theſaurizare vobis theſauros in terra. Vbi ærugo, & tinea demolitur: & vbi fures effodiunt, & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cælo. Vbi neque ærugo, neque tinea demolitur: & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi enim theſaurus tuus eſt, ibi eſt & cor tuum. Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit: ſi autem oculus tuus fuerit nequam: totum corpus tuum tenebroſum erit. Si ergo lumen, quod in te eſt, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ erunt? Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, aut vnum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ. Ideo dico vobis, ne ſoliciti ſitis animę veſtrę, quid manducetis, neque corpori veſtro, quid induamini. Nonne anima plus eſt, quam eſca, & corpus, pluſquam veſtimentum? Reſpicite volatilia cœli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea. Et pater veſter cœleſtis paſcit illa. Nonne vos pluris eſtis illis? Quis autem veſtrum cogitans poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? Et de veſtimento quid ſoliciti eſtis? Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quod nec Salomon in omni gloria ſua, coopertus eſt ſicut vnum ex iſtis. Si autem fænum agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, quantò magis vos modicę fidei? Nolite ergo ſoliciti eſſe dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? hęc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim

Pater

Digitized by Google

Pater veſter quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius. Et hæc omnia adijcientur vobis. Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. Craſtinus.n. dies ſolicitus erit ſibi ipſi: ſufficit diei malitia ſua.

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.

HActenus cum inani gloria pugnatū eſt; nunc cum auaritia, diuitiarūq. auiditate pugnat Dñs. Theſaurum nō in terra, ſed in cœlo recondendum docet. Rōib. hoc perſuadet. Prima eſt: Theſaurus in loco nullis periculis expoſito eſt recondendus, terra locus eſt multis periculis expoſitus, ærugo.n. & tinea, theſaurum in terra reconditum demolitur, fures effodiunt & furantur, in cęlo nullum periculum eſt, nec.n. ærugo, nec tinea, nec fures eò pertingunt, ergo non in terra, ſed in cælo loco tutiſſimo theſaurus eſt recondendus, vbi æternus erit. Ærugo pecuniam, tinea veſtes corrodit, fures non hæc ſolum, ſed illa etiam rapiunt, q. bus nec ærugo nocet, nec tinea, vt aurū, & gemmas pretioſas. Dubium de quonā theſauro loquatur Dñs. Rñdeo loqui de opib. in hunc ſenſum. Nolite argenti, aurique theſaurum in terra reponere, ſed per eleemoſynam in cælo recondite. Explicat hunc locum ille Lucæ 12. *Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam, facite vobis ſacculos, qui non veteraſcunt, theſaurum non deficientem in cælo, quò fur non appropiat, neque tinea corrumpit.*

Tob. 4.

Per eleemoſynam theſaurizare docet filium Tobias capit. 4. his verbis. *Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguum impertire ſtude. præmium enim bonum tibi theſaurizas in die neceſſitatis, & cætera.*

Tob. 12.

Angelus verò Raphael capite duodecimo. *Bona* (inquit) *eſt oratio cum ieiunio, & eleemoſyna, magis quàm theſauros auri recondere. &c.*

1. ad Timoth. 6.

Paul. 1. ad Timoth. 6. *Diuitibus huius ſeculi præcipe, non ſublimè ſapere, neque ſperare in certo diuitiarum, ſed in Deo viuo, qui præſtat nobis cūa abunde ad fruendum. Benè agere, diuites fieri in bonis operibus facile tribuere, communicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant vitam æternam, &c.*

Diuites ne ſuperbiant.

Vult Paulus diuites non ſapere ſublime græce, ὑψηλοφρονεῖν, hoc eſt, minime ſuperbire, ſperare ī

Deus fons eſt diuitiarum.

A Deo ditiſſimo, qui abunde, græce, πλουσίως, i. opulentè, hominib. bona omnia ſuppeditat, à quo omnes opes emanant, vt à fonte. Non ſperare in incerto, vel in incertitudine diuitiarum, ſunt n. incertæ, ac fugaces.

Diuitiæ incertæ.

Præterea bene agere, diuites eſſe bonis operibus, hæ.n. veræ diuitię ſunt. facile tribuere, & eleemoſynam præſtare. Cōmunicare, græce, κοινωνικοὺς εἶναι, ideſt communicabiles eſſe, humanos, ſocietatis, & æquabilitatis amatores.

D. Aug.

B res. D. Aug. ſerm. 5. de Verb. Domini. diuites (inquit) communicent i. pares ſuos mortales agnoſcant, &c.

Diuites bonis operibus ſumus.
Theoph.

Per *communicantes* (ait Theophyl.) ſocietatis amantes, & humanos intellige, quibus cæteri deſpicatui non habentur, &c. Denique theſaurizare ſibi opes non incertas; & fluxas, in quibus conſiſtere, pedemque firmiter figere nequeunt, ſed ſolidas, atque æternas. *Theſaurizare ſibi* (inquit) *fundamentum bonum in futurum.* Eleemoſynæ.n. bo-

C naque opera fundamentum bonum, ſolidumque ſunt æternæ gloriæ. Quod igitur hic dixit Dominus: *Theſaurizate vobis theſauros in cælo,* per eleemoſynam, ait Paulus, *theſaurizare fundamentum bonum in futurum.*

Theoph.

Bonorum operum actio (ait Theophylactus) quam fundamentum Paulus nominauit, vitam æternam ſibi conciliare poteſt, &c.

Oecumen.

Et Oecumenius: Propter hanc vitam (.ſ. æternam) recondendum eſt bonum fundamentum. Quomodo

D autem hoc eſſe poterit? ſi in hac vita bonis operibus incumbendo, reponamus nobis huius vitæ fundamentum. Bonorum nanque operum actio, quam & fundamentum nominauit Paulus, illius fruitionem conciliare poteſt, &c.

D. Tho.

Item Diu. Th. Theſaurus (ait) ſpiritalis eſt congregatio meritorum, quæ ſunt fundamētum futuri ædificij, quod nobis præparatur in cęlo. Quia tota præparatio futuræ gloriç eſt per merita, quæ acquirimus per

Theſaurus ſpiritalis eſt congregatio meritorum.

E gratiam. Sic ille. Qui ergo eleemoſynam præbet, reliquaque bona opera præſtat, in cœlo theſaurizat, ſtabileque cœleſtis gloriæ fundamentum præparat. Quia

tamen

tamen theſaurus pecuniæ eſt, auri, & argenti, ad eleemoſynam rectè refertur.

Vbi eſt theſaurus, ibi eſt & cor.

Coniiciunt nonnulli, hoc fuiſſe prouerbium vulgare Chriſti tempore. fieri poteſt vt fuerit. ſed quid opus eſt præclaras ſententias propter tenues coniecturas vulgo, non Chriſto tribuere? ſententia potius ſit præclara à Chriſto, non tam quàm vulgi prouerbium pronunciata; *Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.* qua ſecunda ratio continetur cur in cęlo, non in ſolo, ſit theſaurus reponendus. theſaurum (inquit) cor ſequitur, ſi ergo in terra theſaurum recondis, cor ſimul terra obruis id verò turpiſſimum eſt, hominem ad cęleſtia natum, cor in terra ſepelire. In cœlo igitur theſaurus eſt reponendus, in cęlo poſitus cor ad ſe vocabit, ac ducet. vbi autem eſt theſaurus, ibi eſt & cor, quoniã theſaurus valde diligitur. Vbi igitur theſaurus eſt, ibi amor eſt; vbi aũt amor eſt, ibi & cor eſt. Hoc verò (ait Hieron.) non ſolùm de pecunia, ſed & de cunctis paſſionibus ſentiendum eſt. Guloſi Deus venter eſt; ibi ergo habet cor, vbi eſt theſaurus. Luxurioſi theſaurus epulæ ſunt, laſciui ludicra, amatoris libido, huic ſeruit vnuſquiſque, quo vincitur. ſic ille.

Secunda ratio cur theſaurus in cœlo reponendus.

D. Hier.

Beatos mundo corde appellauit Dominus ſupra, Matth. 5. non poteſt eſſe mundum cor, quod in terra theſaurum habet & cum theſauro ſepelitur. Vnde Auguſ. lib. 2. de ſermone Domini c. 21. Quomodo (ait) erit mundum cor, quod in terra volutatur? ſi autem in cœlo erit, mũdum erit, quia munda ſunt quæcumque cœleſtia. Sordeſcit n. aliquid cùm inferiori miſcetur naturæ, quamuis in ſuo genere non ſordidæ. Quia etiam de puro argento ſordidatur aurum, ſi miſceatur. ita & animus noſter terrenorũ cupiditate ſordeſcit, quamuis iſta ipſa terra in ſuo genere, atque ordine munda ſit. hæc Aug.

D. Aug.

Sordeſcit quid quod miſcetur rei inferiori.

Si oculus tuus fuerit ſimplex.

Quis dicatur oculus ſimplex ambigitur. de oculo. n. corporis agimus. D. Hier. vſ intellexiſſe oculum ſimplicem eũ eſſe qui res ſimplices, non multiplicatas cernit. Sic. n. ſcribit. Lippientes oculi ſolent lucernas videre numeroſas, ſimplex oculus, & purus ſimplicia intuetur, & pura, &c. Rectius dicitur oculus ſimplex oculus cui nihil humoris mali eſt permixtũ, vt Caiet. & Ianſen. interpretantur, & oculus purus, vt etiam Hiero. exponit, atque mundus. Oculus vero nequã græce, πονηρὸς, i. malus, dicitur oculus male affectus, humore aliquo malo obcæcatus. Parabola eſt. *Corporis* (inquit) *Lucerna eſt oculus.* Lucerna domum luce ſua illuminat, oculus illuminat corpus, & membra omnia, vt ſuis fungi poſſint actionibus. Si oculus purus eſt nullaque mali humoris permixtione excæcatus, totũ corpus lucidum eſt, hoc eſt illuminatum. ſi oculus obcęcatus eſt, totum corpus, & oĩa membra tenebris circunfuſa ſunt. Quod ſi lumen, quod in te eſt, tenebrę ſunt, hoc eſt, ſi oculus qui lucerna tua eſt, & lux tua, obcęcatus eſt, ipſæ tenebrę quantę erũt? hoc eſt, reliqua corporis mẽbra, quæ natura ſua tenebræ ſunt, quia nullum niſi ex oculis lumen habent, quàm tenebroſa erunt? Obiicimus huic interpretationi, corporis reliqua membra non poſſe craſſiores habere tenebras, quàm oculi obcęcati habẽt, ideoque ſic interpretabimur: Tenebræ ipſæ corporis quantæ erũt? ita vt ſit ſenſus: Si lumen, i. oculi tenebroſi ſunt, quàm craſſæ tenebræ te opprimẽt? Hæc parabola.

D. Hier.

Quis ſit oculus ſimplex, et oculus malus, vel neq̃.

Parabola de oculo ſimplici, & nequã explicatur.

Significat autem oculus ex ſententia D. Chryſ. mentem & intellectum. eritq; ſenſus: Si oculus animi, i. intellectus, fuerit ſimplex purus, nulliſque tenebris obcæcatus, totus animus lucidus erit, ab eo illuminatus. Si vero theſaurizandi in terra cupiditate fuerit vitiatus intellectus, totus animus erit tenebroſus. Quemadmodum (ait Chryſ.) in corpore hoc maximè prouidemus, vt oculos habeamus incolumes, ſic etiã in anima intellectus conſeruemus ſalutẽ. Si vero cęcamus intellectum, quo aliis quoque debemus lumen inferre, vnde iam ipſi poterimus aſpicere? Sicut. n. qui caput fontis obſtruxit, totum ſimul exſiccauit & fluuium; ſic etiam qui oculum mentis tenebris obduxit, omnes quoq; vitæ iſtius actus vna confuſione cæcauit. Quando. n. lucerna extinguitur, quando gubernator mergitur, quando dux ipſe capitur, quæ tandem obedientibus ſupererit ſpes ſalutis? &c. Item: Quemadmodum, ſi medicum cuius

Animi oculus intellectus animũ in ſuis actionibus illuminat.

D. Chryſ.

tius ad aliorum ægritudines depellen- A
das ſanitas neceſſaria eſt, in ægritudinē mittas, & in deaurato cubiculo, lectoq; argenteo iacere præcipias, nihil proficiet omnino languentib. Ita etiam ſi mētis principale corrumpēs, quo.ſ.ingruētib. pores vitijs repugnare, theſauro feceris aſſidere, nō modo nihil omnino profeceris, ſed totum prorſus animum læſeris, &c. Connectitur hic locus cum ſuperioribus iuxta hanc ſententiam hoc modo: Dixerat Dominus; *Vbi eſt theſaurus tuus* B
ibi eſt & cor tuum. i. mens tua, intellectus, & voluntas. oportet autem cor in cœlo eſſe, non in terra. ſi in cœlo ſit, purum erit, ac ſimplex, totumque animum illuminabit. ſi in terra ſit, excæcabitur, totūque animum circumfundet tenebris. Si autem lumen tuum, i. intellectus, & mēs tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ erūt, i. quàm craſſæ erunt? Vel ipſum corpus, ipſa caro, ipſe appetitus, qui tenebroſus eſt, & lucem ab intellectu, & ratione ac- C
cipit, quàm tenebroſus erit?

D. Aug.

D. Aug. lib. 2. de ſerm. Domini, c. 21. oculum exiſtimat ſignificare intentionem. Iuxta hanc ſententiam dicendum eſt, Dominum quoniam ſupra de inani gloria in eleemoſyna, ieiunio, & precatione fugienda egit, interſerere hoc loco parabolam hanc de intentionis puritate. Præterea quia de theſauro agit in cœlo per eleemoſynam reponendo: theſau-
rum autem in cœlo reponere nemo pōt D
per eleemoſynam abſque intentione bona, ideò de intentione purganda verba facit, hunc in modum *Si oculus tuus, &c.* ideſt, quemadmodū cū oculus corporis eſt purus, totum corpus illuminat, ſi verò eſt obcæcatus, totum corpus obſcurat ita cùm animi oculus. i. intentio ſimplex eſt, pura, & inanis gloriæ ſordibus minime infecta, ieiunium, eleemoſynam, precationem, reliquaque bona opera, ſua lu-
ce colluſtrat. At vero ſi praua eſt, inanis E
gloriæ, vel diuitiarū auiditate corrupta, & excæcata, eleemoſynæ, ieiunio, precationi cæteriſque bonis operib. tenebras offundit. *Si ergo lumen, quod in te eſt,* i. ſi intentio, quæ lumen bonis operibus præbet, in ipſis bonis operibus ieiunio, eleemoſyna, & oratione tenebroſa eſt, *ipſa tenebræ,* i. peccata tua quanta erunt? q.d. ſi bona opera tua ſunt tenebroſa propter tenebras prauæ intentionis, ipſa mala opera, quàm erunt tenebroſa? D. Greg. libro 28. moral. c. 6. Si hoc (inquit) quod bene agere credimus, ex mala intentione fuſcamus, quanta ipſa mala ſunt, quæ mala eſſe etiam cum agimus nō ignoramus &c. Vel aliter: Si lumen rectæ intentionis in te eſt extinctum, quantis, quā craſſis tenebris obſcuraberis?

Oculus animi intentio animū illuminat in ſuis actionibus vt oculus corporeus corpus.

D. Greg.

Hanc de intentione interpretationem ſequitur etiam Magnus Greg. loco indicato. Quid (ait ille) per oculum exprimitur, niſi opus ſuum præueniēs cordis intentio, quæ priuſquā ſe in actione exerceat, hoc iam, quod appetit, contemplat. Et quid appellatione corporis deſignatur niſi vnaquæque actio, quæ intentionem ſuam quaſi intuētem oculum ſequitur? Lucerna itaque corporis eſt oculus, quia per bonæ intentionis radium merita illuſtrantur actionis, &c. Aduerte aūt intentionē oculo ſignificari, quū non ſolùm voluntatis actum, ſed etiam intellectus complectitur, propter quid agat inſpicientis.

Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire.

Nonnulli hæc quoque verba prouerbium fuiſſe credunt: ſed ego Chriſto tribuo ſententiam, potius quàm vulgo. Nō eſſe in terra theſaurizandum, corque diuitijs inſepeliendum, hac tertia ratione confirmatur. Nemo duobus dominis ſeruire poteſt; Deus, & Mammona, ſiue diuitiæ, vel theſaurus, duo ſunt domini, ergo nemo Deo, & diuitijs ſeruire poteſt. oportet autem ſeruire Deo, ideo diuitijs non eſt ſeruiendum. is autem diuitijs inſeruit, qui theſaurum in terra magna cupiditate, ac cura recondit. Oppones, vnū eundemque ſeruum poſſe duobus dominis ſeruire. videmus n. quotidie eundem famulum, & patri ſeruire, & filio, ſeruire vxori, & viro. Reſpondet Chryſ. verba Chriſti de duobus dominis intelligēda, qui contraria imperant. Adde, intelligenda de duobus dominis, quib. ſit omnino ſubiectus ſeruus, qui diuerſa iubeant qui ſubordinati non ſint. Nam pater, & filius, vxor, & vir, multi etiam ſubordinati domini, qui idem iubeant, pro eodem reputantur domino.

Tertia ratio cur in terra non ſit theſaurus recōdendus.

D. Chryſ. Quō nemo poſſit duob. Dominis ſeruire.

Aut enim vnum odio habebit.

Vnum

Vnum, Hebraiſmo noto pro primo, *Alterum*, pro ſecūdo, accipi dicet aliqs, hoc ſenſu, Aut.n. primum dominum odio habebit ſeruus, & ſecundum diliget, aut primum ſuſtinebit, & alterum contēnet Sed nihil opus eſt hebraiſmo, abſq; illo commodiſſimè verba exponuntur, hoc modo: Aut.n. vnum ex duobus dominis (ſi duos habuerit) odio, & alterum amore proſequetur. aut vnum ex iiſdem duobus, etſi non diligat, tolerabit, illique ſeruiet, & alterum ſpernet, minimeque curabit.

Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ.

Domini cōtrarij Deus, & Mammona.

Hi ſunt duo domini, quibus ſimul ſeruire nemo poteſt, Deus, & Mammona. contraria.n. imperia, contrarias hēnt voluntates. Mammona, teſte Hier. in Matt. ſermone Syriaco, diuitiæ nuncupantur. Obſeruat autem Hier. non dixiſſe Dominum: *Non poteſtis habere diuitias;* ſed, *non poteſtis ſeruire diuitijs, & Deo.* Aliud eſt.n. diuitias habere aliud illis ſeruire. ille diuitijs ſeruit, qui ſerui inſtar diuitiarum cupiditati obſequitur, vtque diuitias cōgreget crimina non pertimeſcit. Non dixit Dominus (ait Hier.) qui habet diuitias, ſed qui ſeruit diuitijs. Qui.n. diuitiarum ſeruus eſt, diuitias cuſtodit vt ſeruus: Qui autem ſeruitutis excuſſit iugum, diſtribuit eas vt dominus, &c. Huius rei Chryſoſt. hom. 22. in Matt. Iob exemplum nobis proponit. Iob (inquit) diues erat, nō tamen pecuniæ ſeruiebat. ſed habebat diuitias, eiſque, vt cōgruit, imperabat, nec erat famulus earum, ſed Dominus. ſicut enim alieni patrimonij diſpenſator, ita illa omnia poſſidebat, non modo aliena non rapiens, ſed propria quoque indigētibus largiens, &c. his adiungit. Non tales ſunt ætate noſtra diuites, ſed captiuis omnibus deterius affecti, & ſicut iniqui cuidam tyranno tributa pendentes, non quieſcunt à miſeria ſeruitutis. Quaſi.n. arcem quandam, ita eorum mētes amor auri inſedit. Vnde per dies ſingulos præcepta eis plena iniquitatis imponit, &c. Item Autor imperfecti. Aliud (ait) eſt, habere diuitias, aliud ſeruire diuitijs. Si habes diuitias, & diuitiæ non te faciunt ſuperbum, aut violentum, ſed ſecundum quod potes das impotentibus, dominus es diuitiarum tuarum, non ſeruus, quia non te diuitiæ tuæ tenent, ſed tu diuitias tuas, &c.

D. Hier.

Aliud, eſt habere, vel poſſidere diuitias, aliud illis ſeruire.

D. Chryſ.

D. Chry.

Captiui diuites ſunt Mammonæ veluti Tyranni.

Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ, quid manducetis, &c.

A ſeruitute diuitiarum, ſolicitudineque, liberos nos eſſe vult Dominus. *Non poteſtis* (ait) *Deo ſeruire, & mammonæ.* ideoq; mammonæ ſeruitutem, & iugum excutite à ceruicibus. Ita vero excutite, vt neque de cibo, neque de indumento ſoliciti ſitis, ſed hæc è manu liberaliſſimi Dei, abſque anxia veſtra ſolicitudine, vos accepturos confidatis. Hinc illud 1. Pet. 5. *Oēm ſolicitudinem proijcientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de vobis, &c.* Dices. Nunquid anima manducat? ait enim Dominus. *Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ, quid manducetis? neq; corpori veſtro quid induamini?* Reſpondet Chryſoſt. propterea dictum: *Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis;* quòd anima ſine cibo in corpore eſſe non poſſit. Aliter, anima ſumitur pro vita, vt alijs locis. eſt.n. vitæ cauſa, in hunc ſenſum: Ne ſitis ſoliciti vitæ veſtræ, quid manducetis. ſic Aug. lib. 2. de ſerm. domini, c. 22 Quæri (ait) ſolet, vtrum & ad animam cibus iſte pertineat, cū anima incorporea ſit? ſed animam hoc loco pro iſta vita poſitam nouerimus, cuius retinaculum eſt alimentum illud corporeum, &c. Exiſtimarim animam pro anima accipi, non pro vita. Ratio eſt, quia in verbis conſequentib. ſic accipitur: Nōne anima plus eſt, quam eſca, & corpus, pluſquam veſtimentum? &c. duas Dominus hominis partes commemorat, animam & corpus, quarum fecerat mentionem, niſi velis animam etiā hoc loco ſumi pro vita.

Mammonæ ſeruitus excutiēda, & ſolicitudo.

D. Chryſ.

An ſumatur hic anima pro vita.

Nonne anima plus eſt quam eſca?

Rationes ſubijcit Dominus, quib. anxiam de reb. ad vitam traducendam neceſſarijs ſolicitudinem à nobis depellat. Prima huiuſmodi eſt. Qui qđ maius eſt dedit, quod minus eſt non negabit. Nonne aīa, ſiue vita præſtantior eſt cibo? Nōne corpus præcellentius eſt indumento? Deus aīam præſtantiorem, pſtantiuſque corpus dedit, ergo quod minus eſt, cibum, indumentumque largietur. Quod

dixit

dixit Dominus (ait Hieron.) iſtius modi eſt. Qui maiora præſtitit, vtique & minora præſtabit, &c.

Reſpicite volatilia cæli.

Secunda ratio. Abſq; ſolicitudine volucres à Deo cibum accipiunt, ergo etiã homines accipient, quorum cauſa volucres procreauit. Si illorum (ait Chryſ.) quæ propter nos creauit, tantam Deus curam gerit, quantò potius noſtri, quos dominos fecit? &c. Lucæ 12. peculiariter de coruis Dominus loquit. *Conſiderate* (inquit) *coruos, quia non ſeminant, neque metunt, quibus non eſt cellarium, neque horreum, et* Pſ.146. *Deus paſcit illos, quanto magis vos pluris eſtis illis, &c.* Huc ſpectat illud Pſalm. 146. *Qui* Iob 38. *dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocãtibus eum.* Item Iob 38. *Quis præparat coruo eſcam ſuam, quando pulli eius clamant ad* D.Greg. *Deum, vagantes, eo quod non habeant cibos, &c.* In quem locum D. Greg. Coruus (inquit) vt fertur, editis pullis eſcam plenè præbere diſſimulat, priuſquam plumeſcẽdo nigreſcant: eoſque inedia affici patitur, quoad vſque in illis per pẽnarum nigredinem ſua ſimilitudo videatur, &c. idem alij ſcribunt. Sed res eſt incerta. Meminit autem Chriſtus coruorum potius, q̃ aliarum volucrum, quod atri ſint, viles, atque voraces, multoque cibo ob caloris vehementiam egentes. ſi Deus huiuſmodi terras aues paſcit, paſcet etiam homines quorum benignus pater eſt. *Pater* (inquit) *veſter cœleſtis paſcit cœli volatilia. Nonne vos magis pluris eſtis illis?* eſtis.n. homines rationis capaces eſtis Dei filij. Si ſeruos, & iumenta domus, pater alit? libentius, & indulgentius filios alet.

Quis veſtrum cogitans poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum.

Tertia ratio ſic apud Lucam proponitur cap. 12. *Quis veſtrum cogitando poteſt adij-* Luc.12. *cere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum, ſi ergo neque quod minimum eſt poteſtis, quid de cæteris ſoliciti eſtis, &c.* Oſtẽdit hominem, etſi nimiũ ſolicitus ſit, nimia ſua ſolicitudine non poſſe cibum cõparare, niſi Deus ſuppeditet. *Nemo* (inquit) *veſtrum cogitans*, græcè, μεριμνῶν, id eſt, *ſolicitus exiſtens*, poteſt ſua ſolicitudine, vel ſua ſolicita cogita-

A tione, adijcere ad ſtaturam ſuam cubitũ vnum (quod minimum quidem eſt) niſi Deus adijciat. Si ergo minimum quid, i. cubitum ſtaturæ, veſtra ſolicitudine cõparare non poteſtis, quorſum de cæteris i. victu, & amictu comparandis inaniter ſoliciti eſtis? Sicut corpori (ait Chryſoſt.) D. Chryſoſ. ne exiguum quidem augmentum potes adijcere curando, ſed abſque tua ſolicitudine, illius incrementa cõſequeris, ita te oportet etiam alimoniam con- B gregare, &c.

Obiectio. Obijcit huic interpretationi ex recentiorib. interpres quidam, argumentũ hic eſſe à minori ad maius. At verò adijcere ad ſtaturam cubitum vnum, maius eſſe, quam victum, & veſtitum comparare. Quam ob rem, non eſſe hunc ſenſum, ſi non poteſtis cubitum vnum adijcere ad ſtaturam, quod minus eſt, quid de cæteris, i. de victu, veſtituque comparando, C quod maius eſt, ſoliciti eſtis? Itaque ille exiſtimat Chriſtum vocare minimum, id quod eſt adijcere cubitum vnum, non comparatione victus, & amictus, ſed totius corporis, & animæ. Deinde ſuam interpretationẽ adiungit: Probat (inquit) Chriſtus his verbis minorem ſuperioris argumentationis, quam ſuppreſſerat. ſic enim argumentatus fuerat. Anima plus eſt qaam eſca, & corpus pluſquam veſtimentum; ſed animã, & corpus non vos, D ſed Deus facit, ergo eſcam, & veſtimentum non vos debetis quærere, ſed Deus. Illam autem partem minoris propoſinis; Animam, & corpus vos facere non poteſtis; nunc probat. Non poteſtis vnũ cubitum facere, ergo multò minus totum. Hæc ille.

Reſponſio. Rñdemus, ſenſum Chriſti, & argumẽtationem aliam eſſe, neque illã minorem eſſe ſuppreſſam. Non.n. vt vult hic autor Chriſtus argumentatur, ſed hunc in mo- E dum. Aĩa plus eſt q̃ eſca, & corpus pluſquam veſtimentum, Deus dedit qđ maius eſt, ſ. animam, & corpus, ergo dabit quod minus eſt, videlicet eſcam, & veſt. Non igitur ſuppreſſa eſt illa minor q̃ ille protulit. Præterea, argumẽtatio Chri illis verbis tota cõtinet. *Nonne anima plus eſt, quam eſca, & corpus pluſquam veſtimentũ.* Ad aliã vero tranſit, cũ ſubijcit. *Reſpicite volatilia cæli. &c.* neq; vero reuertit ad primam argumẽtationem cum ait: *Quis veſtrum cogitans, &c.* Si.n. hæc eſſet minoris

ſuppreſſæ

ſuppreſſæ probatio, primam argumentationem, non ſecundam ſequeretur. denique verba Chriſti repugnant illius interpretationi, noſtramque probãt, ſic enim ait Dominus. *Quis veſtrum cogitando poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? ſi ergo neque quod minimum eſt poteſtis, quid de cæteris ſoliciti eſtis?* ille autor ſic concludit. Non poteſtis vnum cubitum facere, ergo multò minus totum, i. animam, et corpus. At Chriſtus aliter concludit: *Non poteſtis vnum cubitum facere. Quid ergo de cæteris* B *ſoliciti eſtis?* De quibus cæteris? Nunquid de anima, & corpore faciendo? Minime. ergo de cæteris, i. victu, veſtituque comparando, vt expoſuimus. Adiunge illam partem minoris propoſitionis: animam & corpus vos facere non poteſtis, adeò eſſe perſpicuam, vt veriſimile non ſit, Chriſtum probationem adhibuiſſe. tam et. perſpicuum eſt hominem non poſſe facere corpus, & animam, imo magis perſpicuum, quam non poſſe adiungere cu- C bitum ſuæ ſtaturæ.

Solutio.

Obiectioni, quæ illum in hanc impulit explanationem reſpondemus, Chrĩm non argumentari, à minori ad maius. nõ .n. eſt ſenſus. Si ergo neque quod minimum eſt poteſtis; quid de maiorib. i. victu, & veſtitu ſoliciti eſtis? ſed hic eſt: nemo veſtrum poteſt adiungere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum, quæ quidem res minima eſt. ſi ergo rem minimam an- D xia veſtra ſolicitudine facere non poteſtis, inaniſq; eſſet huiuſmodi ſolicitudo, quorſum de alijs rebus ſoliciti eſtis? Nõne hæc ſolicitudo vana eſt? Abſque comparatione, oſtendit in hac vna re minima, inanem eſſe hominum ſolicitudinẽ in alijs rebus, niſi Deus prouideat.

Toletus.

Toletus concedit Lucæ 12. minus eſſe cubitum vnum corpori adijcere, quam eſcas homini paſcendo producere. Maius .n. opus putat cibos homini præbere E quam quantitatem augere. Itaque argumentum eſt ex illius ſententia, à minori ad maius.

Conſiderate lilia agri.

Quarta ratio circa indumentum verſatur. Lilia (inquit) non ſolum horti, ſed etiam agri, nullam de ornatu ſolicitudinem habent; ea tamen Deus ſic veſtit, vt ipſum Salomonem pretioſiſſimis indutum veſtibus, decore ſuperent. Nã (vt Hier. ait) quod ſericum, quæ regum purpura, quæ pictura textricum, poteſt florib. comparari? Quid ita rubet vt roſa? quid ita candet vt liliũ? Violæ verò purpuram nullo ſuperari murice, oculorum magis, quam ſermonis iudicium eſt, &c. Si flores, qui fænum & herba ſunt, quæ hodie vireſcit, cras in clibanum injicitur, Deus tam ornatè induit, qui fieri põteſt, vt homines, vt filios ſuos, pater cœleſtis non induat?

D. I

Fœnum dicitur Lilium, i. herba. Obſeruat Chryſ. Deum herbas magno decore induiſſe, vt ſapientiam ſuam in terra oſtenderet, & gloriam. Cuius (inquit) rei gratia, tanto decore etiam herbas veſtiuit Deus? Vt ſuam ſapientiam oſtenderet, copiamque virtutis, vt vndique eius gloriam diſceremus. Non. n. cęli tantummodo enarrant gloriam Dei, verũ etiam terra. Nam hoc quoque Dauid dicit pſa. 148. laudate Dominum ligna fructifera & omnes cedri. Alia quidem fructu, alia magnitudine, alia decore laudem creatori tranſmittunt. Id autem maximas deſignat diuitias ſapientiæ Dei, quando etiã in hæc, quæ ſunt viliſſima, tantum decoris effudit. hæc ille. Si agri lilia Deus ſic ornat, vt Salomonis gloriam ſuperent in terra. Quonam decore, quave pulchritudine filiorũ ſuorum corpora ornabit in cœlo? Non ornat in terra, quia non expẽdit. Locus .n. eſt terra pœnitentiæ, ac laboris, non pulchritudinis corporis, ac decoris. quemadmodum Chriſtus corporis ſui pulchritudinem eximiam ac ſplendorem, in reſurrectionis tẽpus reſeruauit. Sic noſtrorum corporum decorẽ in tempus illud, quo reſurgemus, reſeruat. Nũc etſi à lilijs ſuperemur, refert parum. nũc ſuperamur à lilijs, tunc Solem ipſum aſtraque ſplendida ſuperabimus. *Salomon in omni gloria ſua non veſtiebatur ſicut vnum ex lilijs.* Nos in omni gloria noſtra, induemur ſicut induitur ſummus Deus Chriſtus, iuxta illud Pauli. Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratũ corpori claritatis ſuæ, &c.

Præterea verba illa. *Neque Salomon in omni gloria ſua.* D. Chryſ. interpretatur. *In omni regno ſuo.* hoc eſt, quandiu regnauit Salomõ, toto regni ſui tempore, nunquam indutus eſt, ſicut vnum ex lilijs, & floribus. Salomon (ait ille) florum decore ſuperatus

D. Chryſoſ.

peratus eſt. Et non ſemel, aut iterum, A ſed tota prorſus illa, qua regnauit, ætate, &c. Aliter exponuntur, hoc pacto: *Neque in omni gloria ſua,* i. neque in maxima gloria ſua, neque in faſtigio ſummæ ſuę gloriæ, cùm ornatiſſimis ſe veſtibus induit, florum decorem veſtitu exæquauit.

Hæc omnia gentes inquirunt.

Quinta ratio. ſolicitudo de victu, veſtituque inueniendo, ethnicorum eſt, ergo B cauenda. Ethnici enim de terrenis his rebus maximè ſunt ſoliciti, eaſque anxiè inquirunt. Vos autem nolite ſoliciti eſſe, quaſi Deo diffidatis dicentes. *Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?*

Scit enim pater ueſter.

Sexta ratio. Patrem habetis filiorum amantiſſimũ. Scit vos homines eſſe, non C Angelos; atq; adeò rebus ad vitam mortalem in terris propagandam indigere, in hunc patrem curam proijcite veſtram & ſolicitudinem. Quæ illius ſunt curato ille curabit quæ veſtra ſunt. Si pater veſter, & talis pater (ait Chryſ.) nequaquã profectò patietur deſpici à ſe filios mala vltima ſuſtinentes, quando ne homines quidem patres, hoc aliquando patiũtur. Quis pater inuenitur aliquando, qui liberis ſuis neceſſaria ſe non præſtare pa- D tiatur? &c. Neque vero dicere poteſtis, patrem eſſe, velleque neceſſaria filijs ſuppeditare. At quæ illis ſunt neceſſaria ignorare. *Scit enim pater ueſter, quia his indigetis,* ſcit quę, qualiſve natura veſtra ſit, nẽpe mortalis, cibi, potus, indumentiq; indigens. Ne hoc quidem poteris opponere (ait Chryſ.) quod ſit quidẽ pater, ſint & neceſſaria, quæ à filijs requiruntur, ignoret autem ille quia in eorum ſint ingentia conſtituti. Eſt.n. omnino clarum E quòd Deus qui naturam ipſam nouit, & eius creator exiſtit, quique illam talem creando formauit, indigentiam quoque eius magis profectò proſpiciat, quam tu ipſe, qui huiuſmodi neceſſitatibus coarctaris, &c.

D. Chryſoſ.

Quærite ergo primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius.

Tandem concludit Dñs, quærendum regnum Dei, & iuſtitiam eius; ea verò q̃ ad victum, veſtitumque ſpectant ijs, qui regnum, iuſtitiamque Dei quæſierint, adijcienda. Regnum græcè, βασιλεία, fœminini eſt generis αὐτοῦ, i. eius maſculini Non igitur poteſt referri ad regnum, vt retulit Caietanus, ſed ad, θεόν; i. Deum, hoc ſenſu, *Quærite regnum Dei, & iuſtitiam eius.* ſ. Dei.

Hactenus ſolicitudinem noſtrã à reb. terrenis depulit. Nunc quanam in re illa ſit collocãda docet, nempe in regno Dei quærendo, Deique iuſtitia. hæc.n. inquiſitio iure optimo omnem ſolicitudinem omnemque hominis curam flagitat. *Quærite* (inqui.) *primum, & ante omnia Dei regnũ* hoc eſt, vt Dei regnum, & eccleſia per orbem propagetur, per euangelij promulgationem. Id ſi faciatis, cibus amictuſq; non deerit: Euangelij.n. prædicatoribus neceſſaria Deus ſuppeditat. Sicut omnes militantes (ait Aug. lib. 2. de ſer. Domini c. 25.) accipiunt annonam, & ſtipendiũ, ſic omnes euangelizantes accipiunt victum, & tegumentum, &c. Hoc ſenſu cũ diſcipulis, & euangelij promulgatorib. loquitur Chriſtus. Amplior ſenſus, probabiliorque eſt. *Quærite regnum Dei,* hoc eſt, regnum cæleſte, cæleſtem beatitudinem, Deique iuſtitiam, i. iuſtificationem gratiam, charitatem, ſanctimoniam vniuerſam, & hæc omnia terrena vobis adijcientur.

Primũ quærendũ Dei regnum, & iuſtitia.

D. Aug.

Græcè, προστεθήσεται, i. apponentur. Non dixit, dabuntur (ait Chryſ.) ſed adijcientur. vt. ſ. diſceremus, horum quę in præſenti dantur, nihil eſſe omnino magnum, ſi futurorum magnitudini comparentur. &c. Donantur corporalia bona à Deo, non tanquam maxima bona, & q̃ propter ſe ſint quærenda, ſed veluti apponuntur bonis animi. nam propter bona animi, bona corporis conferuntur, illorumque veluti appendices, additamenta, & corollaria ſunt. Potuit Dominus dicere: *Quærite primum regnum Dei, & iuſtitiam eius,* ſecundo loco terrena quærite. Sed quia de ſolicitudine à reb. terrenis auellẽda agebat, ideò noluit dicere: quærite hæc, ſed: *Hæc adijcientur vobis,* nimirũ abſque veſtra ſolicitudine.

D. Chryſ.

Auguſtinus exiſtimat, cum Dominus dixit, *Quærite primum,* ſignificaſſe corporis

bona

bona etiam quærenda eſſe, ſed poſt bona animi. lib. 2. de ſerm. Domini, capite 24. Cùm Dominus dicit illud, *Primum,* (ait Aug.) ſignificauit quod hoc poſterius q̃rendum eſt, non tempore, ſed dignitate. Illud tanquam bonum noſtrum, hoc tanquam neceſſarium noſtrum. Neceſſariũ autem propter illud bonum, &c. Item c. 25. ſi ideò quæramus cibum, vt habeamus regnum Dei, facimus quod dictum eſt. *Quærite primum regnum Dei. & iuſtitiam eius, & hæc omnia apponentur vobis, &c.* Caietanus tamen vult Chriſtum non ſignificaſſe terrena quærenda eſſe. Non refertur (ait) primum neceſſario ad ſecundũ, ſed negat anterius, ſeu prius. Et propterea hinc non habetur Dominum præcipere, vt regnum Dei quæramus primum ſic quod ſecundariò quæramus hęc alia. Sed habetur quòd debemus quærere regnum Dei primùm, hoc eſt, quod nihil ante ipſum quæramus, &c. Aug. ſequor.

D. Aug.

An ſignificarit Dominus bona terrena ſecundo loco quærenda.

Caietan.

Nolite ſoliciti eſſe in Craſtinum.

Ad auellendam à corpore ſolicitudinem reuertitur, & in animi bona transferendam. D. Aug. craſtinum putat ſignificare bona temporalia. Non. n. dicitur craſtinus dies niſi in tempore, vbi præterito ſuccedit futurum. Autor imperfecti craſtinũ ſuperfluum indicare exiſtimat. Quòd (inquit) Dominus dicit *hodie,* hoc ſolum ſignificat, quòd opus habemus in vita noſtra præſenti. Quòd dicit, *cras,* q̃d ſuperfluum eſt, ſupra neceſſitatem oſtendit, &c. Eſt ſenſus iuxta Auguſtinũ. Nolite ſoliciti eſſe de rebus temporalibus. iuxta Autorem imperfecti. Nolite ſoliciti eſſe de ſuperfluis. Nihil (inquit ille) curetis ſuperfluum habere, quam neceſſarium eſt vobis in vita præſenti, ad vitam quotidianam, &c. Diuus Hieronymus craſtinum futurum tempus interpretatur. De præſentibus (inquit) conceſſit debere eſſe ſolicitos, qui futura prohibet cogitare. Cras in ſcripturis futurum tẽpus intelligitur, dicente Iacob Gen. 30. *Exaudiet me cras iuſtitia mea,* & in Samuelis phantaſmate Pythoniſſa loquitur ad Saulem 1. Reg 28. *Cras eris mecum.* Sic Hieronymus. Sumitur etiam, *Cras,* pro tempore futuro, Ioſue 22. *Cras* (aiunt Iſraeli
A tæ) *dicent filij veſtri filijs noſtris, &c.* id eſt, tẽpore futuro. item, *Vos hodie reliquiſtis Dominum, & cras in vniuerſum Iſrael ira eius deſæuiet.* Iuxta hanc ſignificationem exponit Lyranus in hunc ſenſum. Nolite ſoliciti eſſe in futurum tempus. Idem Hieronymus epiſtola 150. ad Hedibiam quæſt. 1. Quidquid (iuquit) in præſentib. alimentis neceſſarium eſt, hoc vnius diei victus appellatur. Vnde præceptum eſt, non co
B gitetis de craſtino, hoc eſt de futuro tempore, &c. Veriſimilius eſt craſtinum ſignificare propriè diem craſtinum. Eſt igitur ſenſus: Nolite ſoliciti eſſe in diem craſtinum, de cibo, & victu craſtino.

D. Auguſt.

Quid ſignificet craſtinum.

Autor imperfecti.

D. Hier.

Quæſtio exoritur: Nùm patiatur Dominus nos ſolicitos eſſe in hodiernum? ſiquidem ſolum monet, ne ſoliciti ſimus in craſtinum. D. Hier. ſolicitudinem in hodiernum, & præſens, conceſſam putat, vt ex verbis citatis liquet. De præſentibus (inquit) conceſſit debere eſſe ſolici
C tos, qui futura prohibet cogitare, &c. Item ad illa verba: *ſufficit diei malitia ſua,* ſufficit (ait) nobis præſentis temporis cogitatio, futurorum curam, quæ incerta eſt, relinquamus, &c. Item Glo. ord. *Nolite ſoliciti eſſe in futurum.* De præſentibus concedit. de futuris quæ diuina procurat ordinatio, non conuenit ſolicitari, &c. At verò Chriſtus omni nos ſolicitudine liberare vult, quæ mentem à diuinis reb. abducit. Solicitudo verò in hodiernum, tã
D abducit à rebus diuinis mentem, quam ſolicitudo in craſtinum: ergo ſi vnã tollit, tollit quoque alteram, cùm ratio in vtraque par inueniatur. Reſpondetur, Chriſtum omnem ſolicitudinem tollere nimiam, anxiam, ac non neceſſariam, q̃ à diuinis rebus animum auocat, tam in hodiernum, quam in craſtinum. Neceſſariam verò, & Deo confidentem, & in hodiernum & in craſtinum non tollere. eſt ergo ſenſus; *Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum,*
E ſolicitudine immoderata, ſuperflua, anxia, à cæleſtibus rebus auocante. Non fecit autem hodierni mentionem, quia ſolicitudo eſt de futuris, non de præſentibus iam paratis. Præterea quia ſolicitudo de craſtino, non tantam præſefert neceſſitatem, quam ſolicitudo de hodierno.

An patiatur Dominus nos eſſe ſolicitos in hodiernum diem?

D. Hier.

Gloſſ. ord.

Craſtinus dies ſolicitus erit ſibi ipſi.

Græ-

Græcè; μεριμνήσει τὰ ἑαυτῆς, hoc eſt, ſolicitus erit de eis quæ ſua ſunt, de ſuis, de ijs rebus, quæ ad ſe ipſum pertinent. Tribuit diei perſonam; quaſi cogitare, & ſolicitus eſſe poſſit. Cùm tamen non dies ſit ſolicitus, ſed in die homo ſolicitudinem habeat, de ijs quæ diei ſunt neceſſaria. Eſt ſenſus: Nolite in craſtinum diem ſoliciti eſſe immoderata ſolicitudine, & non neceſſaria, atque anticipata. Nam ipſe dies craſtinus ſuam ſolicitudinem neceſſariam afferet; cùmque ille venerit, tunc ſolicitudinem habebitis neceſſariam, ac moderatam. Quid autem opus eſt præuertere, atque anticipare ſolicitudinem, & diem præcedentem ſequentis onere, & curis onerare; Non dixit Dominus; craſtino die vos eritis ſoliciti, ſed dies ipſe erit ſolicitus. Vt indicaret ſolicitudinem neceſſariam. Dies enim neceſſariam aliquam affert ſolicitudinem, ſiue curam, homo vero ſuperfluam addit. Præterea, noluit videri concedere nos poſſe eſſe ſolicitos Forſitan & innuit diem ipſum fore veluti ſolicitum, ſi nos ſoliciti non fuerimus. Nam Deus in die nobis prouidebit.

Quomodo dies ſolicitus ſit ſibi?

B

C

Sufficit diei malitia ſua.

Malitia afflictio dicitur, cura, ſolicitudoque diei. Non enim eſt hæc malitia moris, ſed laboris, non culpę, ſed pœnæ. Singulos dies ſua ſequitur malitia; hoc eſt, ſuus comitatur labor, ſua de victu quærendo ſolicitudo. Satis ſit cuique diei ſuum onus, ſuaque ſolicitudo; nè alteram illi addas. Si enim (ait Diuus Chryſoſtomus homilia 23.) hodie cures de craſtino, et rurſus craſtino ipſo die cures, nonnè ſuperfluo, ac nimio temetipſum deprimes onere curarum? Cur cogis diem pluſquam ipſe ſortitus eſt, afflictionis accipere; & ſupra proprios eius labores, etiam ſequentis diei pondus ei imponis; &cæt.

Malitia ſignificat afflictionem, & laborem.

D. Chryſ.

D

E

Quid ergo (dicet aliquis) non licet Chriſtiano de cibo, & tegumento curam gerere? non eſt fas pro victu, & amictu laborare; Prima propoſitio hæc ſit. Dominus ſolicitudinem prohibuit, non laborem. Ait enim: *Nolite ſoliciti eſſe*; non autem ait: *Nolite laborare*. Diuus Hieronymus Matthæi 6. Labor (inquit) exercendus eſt, ſolicitudo tollenda. &c. Chryſoſtomus homilia 22. Non dixit Dominus, quia ſeminare non debeas; ſed quia ſolicitus hinc, atque anxius eſſe non debes. Neque ait: Non oportet operari; ſed quia puſillanimem eſſe non oporteat & curarum angore diſtẽdi. &cæt. Autor quoque Imperfecti. Non dixit Dominus nolite laborare, ſed, *Nolite ſoliciti eſſe*. Ergo ſoliciti eſſe vetamur, laborare autem iubemur. Sic enim & Dominus loquens ad Adam non dixit; Cum ſolicitudine facies tibi panem; ſed cum labore, & ſudore faciei tuæ. Ergo non in ſolicitudinibus ſpiritualibus, ſed laboribus corporalibus, acquirendus eſt panis. Sic ille. Lege Diuum Auguſtinum de opere Monachorum tomo 3. Secunda; Si velis hoc documentum ad ſingulos ſpectare Chriſtianos, vt ſupra dictum iam eſt, loquitur Dominus de ſolicitudine immoderata animi perturbatrice, anxia, non confidente diuinæ bonitati, quæque animum ſuffocat, iuxta illud Matthæi 13. *Solicitudo ſæculi iſtius, & fallacia diuitiarum ſuffocant verbum. &cæt.* Item, de ſolicitudine quæ Mammonæ ancilla eſt, cupida, & auara, ac quærens ſuperflua; hinc enim exorſus eſt: *Non poteſtis Deo ſeruire, & Mammonæ; ideo dico vobis ne ſoliciti ſitis. &c.* Tertia; Dici poteſt Dominum præcipuè diſcipuli, perfectiſque viris hoc in loco documentum tradere; & de apoſtolica perfectione loqui, cuius eſt cibum, amictumque non admodum curare. Etenim qui apoſtolicam ſectantur perfectionem modicum contenti viuunt, in craſtinum non ſunt ſoliciti, à Deo cibum, ac tegumentum magna cõfidentia expectant. Laborant tamen, exercitijſque vacant ſiue corporalibus, ſiue ſpiritualibus. Quamuis autem præcipuè viris perfectionem ſectantibus, qui terrenis bonis remiſerunt nuntium hæc congruant; reliquis etiam modo in ſecunda propoſitione explicato conueniunt. Lege Baſilium in regulis breuioribus interrogat. 206. & 207.

(*.*)

Quæ ſit ſolicitudo à Chriſtiano cauenda.

D. Hieron.

A

D. Chry.

Laborare iubemur ſine ſolicitudine.

Loquitur dominus de ſolicitudine anxia, & Mammonæ ſeruiente.

Loquitur dominus de per. factis quorum eſt, ſine ſolicitudine Deo ſeruire, non Mammonæ.

CAPVT XXVII.

Morale. De ſermone Domini in monte.

Thesaurizādum, sed in cælo.

NOLITE *theſaurizare vobis in terra*, Non prohibet Dominus theſaurizare, ſed locum indicat tutiſſimum, & celſiſſimum, in quo theſaurum recondamus, nempè cælum. Theſaurizate (inquit) vobis theſaurum in cęlo. Nam terra locus eſt mille periculis expoſitus. Vt verò reliqua euadas; furem euadere non poteris, videlicet, furaciſſimam mortem, quæ paulò poſt cunctis te opibus ſpoliabit. Nam vt eſt in pſalmo 48. *Diues cum interierit, non ſumet omnia, neque deſcendet cum eo gloria eius*. Eiuſmodi eſt præſens fælicitas (ait Chryſoſtomus homilia 23. in Geneſ.) & diuitiarum natura, vt non commigrent, vbi hinc fuerit abeundum. &cęt.

Pſalm. 48.

D. Chrys.

Non commigrant tecum diuitiæ, cùm moreris; ſi tamen eas, dum viuis, in tutum locum transtuleris, tecum commigrabunt. Si ſapis igitur, in cælum theſaurum transfer, in quo ab omnibus liberet periculis. Diuus Auguſtinus ſermone. 5. de verbis Domini. Migrandæ (ait) ſunt facultates noſtræ ad locum veræ vitæ, vt hoc ibi inueniamus, quod hic damus. &cæt. Aliena regio terra eſt, & paulo poſt deſerenda, cælum patria eſt nunquam relinquenda, in ſempiternum verò inhabitanda. In regione aliena, & mox relinquenda theſaurum recondit inſanus; in patriam perpetuam transfert mente ſanus. Chryſoſtomus homilia 15. in Ioannem. Ea (inquit) id eſt, bona noſtra, & diuitias, nos ipſi ad ciuitatem noſtram transmittamus; quibus ſolis fruemur, alijs minimè. Illa in aſylum, & locum tutiſſimum recondemus; vndè nihil ea poſſit auferre, non mors, non teſtamenta, non hæreditatum ſucceſſiones, non calumniæ, non inſidiæ. &cæt. Diuus Chryſologus ſermone 22. O homo ſi hic permanſurus es, quæ tua ſunt hic repone; ſi illuc iturus es, hic, quæ tua ſunt,

D. Auguſt.

Facultates noſtræ in patriā transferendæ.

D. Chryſ.

Eleemosyna.

D. Chryſologus.

A cur derelinquis? Qui relinquenda ſeruat, alienorum cuſtos eſt, non ſuorum. &cæt.

Quibus nam baiulis ad transmiſſionem hanc vtemur? Reſpondet Diuus Auguſtinus ſermone 50. de tempore; Pauperibus. Quid ſunt (inquit) pauperes niſi laturarij noſtri, id eſt baiuli. Da; laturario tuo das, ad cælum portat, quod das. &cæt. Et Chryſologus ſermone 7. Præmittamus (ait) theſauros noſtros in cæB lum, ſint vectores pauperes, qui poſſunt ſinu ſuo quæ noſtra ſunt ad ſuperna portare. &cęt. Quia verò baiuli iſti fideliſſimi ſunt, quæque illis committuntur, in cælum fideliſſimè transferunt, adijcit Chryſologus: Nemo de fraude dubitet baiulorum. Tuta eſt tranſuectio, per quā noſtra ad Deum, Deo fideiuſſore, portantur. &cęt. Diuus Chryſoſtomus homilia indicata: Transferamus (inquit) in cęlum noſtras diuitias. Non nobis caC melis opus eſt. Nullis iumentis, nullis curribus, nullo alio vehendi inſtrumento, tantùm pauperibus indigemus, claudis, cæcis, infirmis. Hi res, & pecunias in cælum perferre, & earum dominos ad æternorum bonorum hæreditatem perducere poterunt. & cæt. Et homilia 48. in Geneſim. In theſauro (ait) indeprædabili reponimus, quæcumque per pauperum manus præmittimus. Eorum enim manus in cęleſtia promptuaria ſibi data D reponunt. & cæt. Et Dominus Matth. 19. *Vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo. &c.*

D. Auguſt.

Pauperes theſaurum in cælum transferunt.

D. Chryſologus.

Tuta tranſuectio.

D. Chrys.

Matth. 19.

Non amittitur quod pauperibus datur, ſed in theſaurum cæleſtem præmittitur. Diuus Auguſtinus ſermone 50. de tempore: Nō perdes (ait) quod dediſti; ſed ſequeris, quod miſiſti. Non ſine theſauro remanebis, ſed quos habes in terra ſolicitus, habebis in cælo ſecurus. &c. Diuus Chryſologus ſermone 22. ChriſE tus te ditare voluit, non nudare, manere tibi tua voluit, non perire; iuſſit te transferre, nō perdere. &cæt. Et ſermone 43. Ne ſeruando (inquit) perdas, collige prorogando, dando pauperi, da tibi. &cæt.

Eleemoſyna nō amittitur, ſed præmittitur.

D. Auguſt.

D. Chryſologus.

Transferendus eſt theſaurus in cælū; transferendum etiam cor iuxta illud: *Vbi eſt theſaurus, ibi eſt cor tuum*. Quemadmodū pomū in celſo arboris ramo viget, & ſanū eſt; ſi verò in terrā decidat, putreſcit

Sic

Sic cor ſi in cælo defigitur, valet, vegetumque eſt, ſi hæreat terrenis, putridum ſit, cupiditatumque vermibus arroditur. Audi Auguſtinum ſermone citato: Frumentum (inquit) tuum times ponere in terra; & cor tuum perdis in terra? Ecce Dominus dat tibi cōſilium de corde tuo. *Vbi enim* (inquit) *fuerit theſaurus tuus, illic erit & cor tuum.* Leua (inquit) cor in cælum, nè putreſcat in terra. &c. *Nolite* (ait Dominus) *theſaurizare vobis theſauros in terra: vbi ærugo, & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt, & furantur.* Ærugo theſaurum in terra defoſſum demolitur, & tinea. Cor verò in terra ſepultum, alia peior demolitur ærugo, alia deterior tinea corrumpit, nempè ſuperbia, auaritia, cupiditas, inuidia. fures alij rapiunt, & furantur, videlicet caro, dæmones. Ærugo (ait Beda) allegoricè ſuperbiam ſignificat, tinea inuidiam deſignat, fures ſunt dæmones. &cæt. Hæc Chriſti verba; (*Vbi eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum:*) vt leges apud Surium in vita Diui Antonij Paduani, Diuus Antonius Thematis loco propoſuit, in exequijs cuiuſdam vſurarij concionaturus. Inter cætera verò ait; Mortuus eſt hic diues, & ſepultus eſt in inferno. Ite ad theſaurum eius, & in illius medio inuenietis cor eius, corpore iam humato. &cęt. Abierunt, & cor adhuc calidum in medio nummorū repererunt. Etenim vbi theſaurus erat, ibi & cor diuitis erat. Sed quale cor? nempè cupiditatis ęrugine, tineaque exeſum, vitiorumque putredine corruptum.

Transferendum cor in cælum. — *D. Auguſt.* — *Putreſcit in terra cor.* — *Ab ærugine & tinea exeditur.* — *Beda.* — *Cor diuitis inter nūmos.*

Ad Hebræos 4. ait Apoſtolus. *Relinquitur ſabbatiſmus populo Dei*; id eſt ceſſatio, & requies illa, quam ſabbathi ceſſatio, & requies ſignificabat. Duplex autem eſt ſabbathiſmus, alter in cęlo, de quo Paulus loquitur; alter in terra. In cælo populus Dei ab omni opere, & labore, curiſque requieſcet, quemadmodum Deus vt dicitur Geneſ. 2. *Requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere, quod patrauit.* In terra verò populus Dei, id eſt, ſerui nō Mammonæ, ſed Dei, à ſolicitudine, curis, terrenarumque rerum deſiderijs quieſcunt, quarum cupiditas mentem perturbat, ſolicitat, à Deo abducit. Hoc ſabbathum, hanc requiem indicat Dominus illis uerbis: *Nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ quid manducetis, aut corpori veſtro quid induamini.* Item illis: *Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. &c.* Quaſi dicat, Chriſtianum ſeruate ſabbathum Chriſtianam requiem; ſuauis Dominus ſum, ſeruis meis animi ſabbathum, requiemque tribuo.

Ad Heb. 4. — *Serui Dei à curis, & ſolicitudine diuitiarum quieſcunt.*

Mammonæ verò inquietum imperiū fugiendum ait: *Non poteſtis Deo ſeruire, & Mammonę.* Exod. 35. *Non ſuccendetis ignem in omnibus habitaculis veſtris, per diem ſabbathi. &cæt.* In ſabbatho iudaico, ac typico, præcepit Dominus, nè ignis incenderetur in domibus Iudęorum; in ſabbatho autem Chriſtiano, & ſpiritali, præcipit nè inflammetur ignis Mammonæ, & auaritiæ in cordibus Chriſtianorum. Mammona ſabbathum, id eſt requiem, ſeruis ſuis minimè concedit. Inquietus eſt Dominus, imò Tyramus, animum varijs ſolicitans curis, atque exagitans. Tyrannum aurum, ſiue Mammonā vocat Gregorius Nazianzenus oratione 24. Aurum (inquit) occultus Tyrannus, per quem nunc multa ſurſum, deorſumque velut in talorum ludo iactantur. &cæt. Diuus Ambroſius in libro de Nabuthe, capite 12. Seruitis (inquit) diuites, ac miſeram quidem ſeruitutem, qui ſeruitis errori, cupiditati, auaritiæ, quæ expleri non poteſt. Captiua eſt opulentia, paupertas libera. &c.

Mammonę imperiū inquietum. — *Exod. 35.* — *Mammona ſeruis ſuis requiē non præbet.* — *D. Gregor. Nazianz.* — *D. Ambr.* — *Paupertas libera, diuites ſerui.*

Quàm verò inquietus diuitum dominus ſit, docet Chryſoſtomus homilia 59 in Geneſ. de diuite loquens. Mare (inquit) fluctibus non ita intumeſcit, vt talem animam à cogitationibus, & affectionibus infeſtari videmus. &cę. Ambroſius quoque de diuitibus agens in libro de Nabuthe capite 14. Deſideriorū (ait) ſuorum æſtu voluuntur, & quodam ſalo fluctuant. &cęt. Cain poſſeſſionem ſignificat à verbo, קנה, Cana, quod eſt poſſidere, vel acquirere. De Cain legitur: *Vagus eris, & profugus ſuper terram.* Geneſ. 4. Is enim qui multa poſſidet, & acquirit, vagus eſt in terra, & inquietus. Quemadmodum inquietis, ac pungentibus muſcis vexati ſunt olim Ægyptij; ita inquietis, ac pungentibus ſolicitudinibus vexantur diuites. Gregorius libro 18. Moralium capite 25. Iſraeliticus (inquit) populus cuſtodiam ſabbathi accepit in munere; Ægyptus muſcarum multitudine percuſſa eſt. Populus namque qui Deum ſequitur, accipit ſabbathum, id eſt, requiem mētis, vt nullo in hac vita deſideriorū carnaliū appetitu fatigetur Ægyptus

D. Chryſ. — *D. Ambr.* — *Diuitijs fluctus, cura perturbatio.* — *D. Gregor.*

tus verò, quæ huius mundi ſpeciem tenet, muſcis percutitur. Muſca enim nimis inſolens, & inquietum animal eſt. In qua quid aliud quam inſolentes curæ deſideriorum carnalium deſignãtur? &c. Muſcæ igitur Ægyptiæ, terrenæ ſunt ſolicitudines à corde ſerui Dei longè abigendę: *Nolite, ait Dominus ſolìciti eſſe.* Etenim (vt ait Eccleſiaſtes capite 10.) *Muſcæ morientes perdunt ſuauitatẽ vnguenti.* Et ut Gregorius ſcribit eodem loco; Cogitationes ſuperfluæ, quæ aſſiduè in animo carnalia cogitante, & naſcuntur, & deficiunt; eam ſuauitatem qua vnusquiſque intrinſecus per Spiritum vnctus eſt, perdunt. Quoniam integritate eius perfrui non permittunt. &c.

Eccles. 10.

Cogitationes, & curæ deuotionem extinguunt.

Proditum eſt memoriæ, ſummum Pontificem ſylueſtrum ſabbathi, & dominici diei nomine retento, reliquos hebdomadæ dies, feriarum nomine diſtinctos appellari voluiſſe, quò ſignificaretur quotidie clericos abiecta cæterarum rerum cura, vni Deo prorſus vacare debere. Ferias voluit hebdomadæ dies vocari, vt doceret à terrenis curis feriandum. Has à terrenis ſolicitudinibus ferias maximè ſacerdotes agere oportet, & religioſos viros, reliquos etiam, quicunque guſtare volunt, quoniam ſuauis eſt Dominus. *Nolite* (ait Dominus) *ſoliciti eſſe animæ veſtræ, quid manducetis; & corpori veſtro, quid induamini.*

Feriæ cur appellentur hebdomadę dies.

Feriandum à curis mundi.

Si de cibo, & tegumento neceſſario, nos vult non eſſe ſolicitos; quid de honore diceret, de dominatu, & de cæteris huiuſmodi rebus minimè neceſſarijs, vanis, perniciemque animo ſępè afferentibus? Clemens Alexand. libro 2. Pædagogi capite 11. Si de veſte, ait, & delicijs, rebusque ſuperuacaneis, tamquam non neceſſariam omninò curam tollit Dominus; quid cenſendum eſt eum dicere de nimio ornatus ſtudio, de tinctura lanarum, varietate colorum, ſuperflua cura gemmarum, auri elaboratione, capillis artificioſis, & intortis crinibus? &c.

Clemens Alex.

Si de cibo tollitur ſolicitudo, quid de honorib? &c.*

Quemadmodum nubes Solis aſpectũ tollunt; ita nimiæ de rebus terreſtribus ſolicitudines, rerum cæleſtium tollunt meditationem. Iuſtinianus Patriarcha de affectu, & cupiditate diuitiarum loquens in libro de diſciplina Monaſtica capite 4. Hic (ait) affectus pręſentia amat, temporalia cumulat, ſpiritualia negligit, &

Solicitudines meditationem tollunt.

A cùm totus ſe ſpargit inimis, nihil poteſt amare de ſummis. &c. Quęſtione 68. in Exod. ad illa verba Iechro ad Moſem: *Nunc audi me, & conſilium dabo tibi. Et erit Deus tecum. & c.* Mihi videtur (ait Diuus Auguſtinus) ſignificari; nimis intentum humanis actionibus animum, Deo quodammodo euacuari. Quo fit tantò plenior, quantò in ſuperna, atque æterna liberius extenditur. &c. At per rerum cæleſtium meditationem in ſuperna extendi

B oportet Chriſtianum hominem, ac veluti alimento mentem alere. Solam (ait Philo in libro: Quòd deterius poc. inſid.) in terris cęleſtem plantam Deus fecit hominem. Cæterarum plantarum capita do fixit in terra. Soli homini ſublime caput dedit, vt alimenta cælitus incorruptibilia quærat. &c. Plantæ quæ terræ radices infixas habent, è terra alimoniam trahunt; homo cæleſtis planta, quæ in cęlum radices attollit, è cælo alimentum con-

Philo.

D. Auguſt.

C templando hauriat. Vt oculos terram ſimul, cælumque intueri non poteſt: ita idem animus terrenis, immoderatisque curis, & cæleſtium contemplationi vacare nequit. Oculis corporis terræ puluis lumen ſolare eripit, ſi puluere oppleantur: oculis animi terræ cupiditas lucem diuinam aufert, ſi cupiditate ſuffundantur. Chryſoſtomus homilia 35. in Geneſim. Non eſt (inquit) poſſibile, vt qui præſentibus eſt mancipatus, ineffabilium hono-

Homo cæleſtis planta eſt, cælo radices infigat.

D rum deſiderium accipiat vnquam. Sicut enim lemæ quædam oculos oppellentes, ita pręſentium cupiditas intellectũ obſcurat & non permittit videre, quid oporteat facere. &c.

Abiectas igitur pecudũ omitte curas, ſume dignas homine. Quas curas ſumere debes docet Dominus: *Quærite primum* (inquit) *regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adycientur vobis.* transferte à rebus ter-

E renis ſolicitudinẽ ad cæleſtes, à minimis ad maximas, à vilibus ad pretioſiſſimas. Minima ſunt quæ quęritis, cibũ quęritis & amictum, quem Deus teterrimis etiã coruis donat. Conſiderate (ait) coruos: Deus paſcit illos. Conſiderate Turcas, Mauros, Ethnicos coruis ſimiles, Deus alit illos, & veſtit. Si ergo fęnũ hoc, quod hodie eſt, & cras in clibanum tartareum mittitur, Deus ſic paſcit, ſic veſtit; quanto magis vos modicæ fidei? Maiora quærite, ad maiora aſpirate, ad maiora enim nati

Corui, Turcæ, Mauri, & fœnum, quod in clibanum mittitur.

nati eſtis, quàm vt corpori, eiuſque curis ſeruiatis. Ethnicus Philoſophus Seneca dixit epiſtola 66. Maior ſum, & ad maiora genitus, quam vt mancipium ſim mei corporis. &c. Nonne mancipia corporis ij ſunt, quorum curæ in cibum, potum, amictum, reliquaque huiuſmodi conferuntur.

Corporis mãcipia qui ſint.

Maiora quærite, ad maiora nati. *Primũ quærite regnũ Dei, & iuſtitiam eius.* Ad regnũ Dei nati eſtis, regnũ Dei quærite, cætera deſpicite, & pauperibus largimini. Eſt animi fœlicis (ait Chryſol. ſer. 23.) vt ad ſcitus ad regnum, parentibus, propinquis, & ciuibus indigentibus liberaliter proroget, quod fuit proprium. Tali prouidentia Dominus iubet, vt vilia largiamur; qui in cœleſti regno, omnia quæ in cælo, & quæ in terra ſunt, volumus poſſidere. &c. Ad regnum natum turpe eſt ſeruire Mammonæ; & de vilibus rebus eſſe ſolicitum. Abijcere debet habitum ſeruitutis (ait Chryſolog. eodẽ ſermone) qui ſe Regem credit diuinitus conſecratum. &c. & ſerm. 163. O miſerũ (inquit) cui cũ detur regnum, ſuſpirat panem. Cum donetur perpetuitate, deflet potum, cũ immortalitatis gloria induatur, plangit corporis veſtimentum. &c. D. Ambroſius Lucæ 12. Indecorum eſt homines curare de cibo, qui militant regno. Nouit Rex quẽadmodum familiam ſuã paſcit, alat, veſtiat. Et ideo dixit Pſal. 54. *Iacta in Dominum cogitatum tuum, & ipſe te enutriet. &c.*

D. Chryſol. Cæleſtia quærenda, temporalia indigentib. eroganda.

D. Chryſol. Temporalia ſpernenda propter æterna.

D. Ambroſ.

Quærite (ait Dñs) *primum regnum Dei.* Prima cura, præcipua, ac prædominãs de regno quęrendo ſit. D. Greg. Iob 21. loco infra citato. Nobis (inquit) in intentione æternitas, in vſu tẽporalitas eſſe debet. & cæt. Quẽadmodum interuallo lõgiſſimo ſuperant cæli terram, ſic ſuperare debent de cælo conſequendo curæ, curas omnes terreſtres. Si cum cælo conferãtur terra, punctum eſt; ſi cum cæleſtibus curis terreſtres comparentur curæ, punctum ſint. Punctum illis temporis ſat ſit; reliquum cęleſtibus tribuatur. Qualis eſt proportio inter ęternitatẽ, noſtræq; vitæ tẽpus; talem eſſe oportet proportionem, inter infinitæ ęternitatis, & huius breuiſſimæ vitæ curas. Si cũ æternitate vita comparetur, nihil eſt, ſi cum ęternitatis ſolicitudine, vitæ cura conferatur, nihil ſit. Baſiliũ lege in regulis breuioribus interrogat. 206. Huiuſmodi (inquit) animi inductionem adiuuat vehemẽs in exequendis Domini mandatis ſtudium, & inexplebilis eorundem cupiditas. In qua qui eſt, hic ne ſpatium quidem habet, in quo ad curandas corporis neceſſitates mentis cogitatione poſſit dilabi. &c. *Reſpicite volatilia cæli,* ait Dñs. Non terræ animantibus, ſed cæli volatilibus ſimiles nos eſſe vult; habere cordis alas, cæloque ſemper volare, terram eiuſque curas fugere.

Prima, maxima, & prædominãs cura de Regno Dei quærendo, & iuſtitia.

D. Baſil.

Primum (inquit) *quærite regnum, cætera adijcientur vobis.* Obſeruat Tertullianus lib. 3. contra Marcionem ca. 24. benedictionis Iſaac ſtructuram. Geneſ. 27. *Det tibi* (ait Iſaac) *Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ. &c.* Prius rorem cæleſtem, poſtea pinguedinem terræ imprecatur. Quoniam priora ſunt cœleſtia terrenis; prius illa quęrenda, hæc poſterius. Prius cæleſtia promittuntur; deinde terreſtria adijciuntur. Aduertenda eſt (ait Tertullian.) ſtructura benedictionis. Nam circa Iacob, qui poſterioris populi figura eſt. i. noſtri, prima promiſſio cęleſtis eſt roris; ſecunda terrenæ opimitatis. Nos enim primo ad cæleſtia inuitamur, cum à ſæculo auellimur; & ita poſtea inuenimur terrena etiã conſecuti. &c. Benedictio Eſau aliter ſe habuit, in hunc mõdum. *In pinguedine terræ, & in rore cæli deſuper, erit benedictio tua.* Terræ pinguedo cæleſti præponitur rori. Inuenerunt enim ordinem improbi diuites: pinguedinem terrę rori cæleſti, caduca bona æternis præponũt illa prius quærunt, hæc poſterius, ſi tamen quærunt.

Tertull.

Geneſ. 27. Iuſti prius æterna quærunt, poſtea temporalia, contra iniqui.

Aggæi 1. *Domus mea deſerta eſt, & vos feſtinatis vnuſquiſque in domum ſuam. & cæt.* Templum Dei nondum ædificatum erat; Iudæi vero ex captiuitate Babylonica reuerſi, domos ſuas prius quam templum ędificarunt. Aiebant autem nondum tempus aduenisse templi extruendi. Eodem cap. 1. *Populus iſte dicit; Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ. Et factum eſt verbum Domini in manu Aggæi Prophetæ dicens: Nunquid tempus vobis eſt, vt habitetis in domibus laqueatis, & domus iſta deſerta? & cæt.* Quærebant hi prius terrena, quam cęleſtia, prius domos ſibi, quam Deo cõſtruebant. Sic improbi homines prius terrena quærunt commoda, quam cęleſte regnum. Tempus vero regni cęleſtis quęrẽdi nondum aduenisse, ſi non ore, ipſis operibus aiunt.

Aggæi 1. Iudæi prius domos ſuos, quam Dei templũ ædificarunt.

Non quæſierunt Iudæi primũ, quæ Dei erant ideo temporali, Quam ob illis non ſunt adiecta.

Non quærebant Iudæi primùm domũ & templum Dei, ideò reliqua illis nõ adijciebantur. Sic enim eo Aggæi capite leges: *Reſpexiſtis ad amplius, & ecce factum eſt minus, & intuliſtis in domũ, & exſufflaui illud. Quamob cauſam? dicit Dominus exercituũ. Quia domus mea deſerta eſt, & vos feſtinaſtis vnuſquiſque in domũ ſuam. Propter hoc ſuper vos prohibiti ſunt cæli, ne darent rorem, & terra prohibita eſt, ne daret germen ſuum. Et vocaui ſiccitatem ſuper terram, & ſuper montes, & ſuper triticum, & ſuper vinum, & ſuper oleum. &c.* At ijs, qui primùm regnum Dei quærunt, terrena nõ ſicut præcipua, ſed veluti ſubſidia ad iter agendum adijciuntur.

Præcipua ſunt æterna temporalia ſunt adiectitia. D. Greg. *Clem. Alex.*

Præcipua enim ſunt, quæ ad æternitatẽ pertinent. quæ vero breuiſſimæ vitæ peragẽdæ ſeruiunt, ſunt adiectitia. D. Greg. Iob. 21. ad illa verba; *Quid nobis prodeſt, ſi orauerimus illũ? &c.* Qui (inquit) non ait. *Dabuntur*, ſed, *Adijcientur*, profectò indicat, aliud eſſe, quod principaliter datur; aliud quod ſuperadditur. &c. Clemẽs Alexãd. li. 4. ſtromat. *Quærite* (inquit) *primum regnũ cælorum, & iuſtitiam*. ea enim magna ſunt. Parua autem, & quæ ad victum pertinẽt, ea adijcientur vobis. &c.

Paruulus puer non eſt ſolicitus de cibo quærendo, patris eſt iſta ſolicitudo. Clemens Alex.

Scit (ait Dominus) *pater veſter, quia his omnibus indigetis*. Paruulus puer de cibo minime ſolicitus eſt. Ad patrem ſolicitudo pertinet, cui filij nota eſt indigentia. Sic paruulus, id eſt, humilis, à faſtu, & Mammona abhorrens, curã alimoniæ immoderatã abijcit, patrique ſuo Deo cõfidit. Clem. Alex. li. 1. Pædagogi ca. 5. Qui (inquit) infantes ſumus, humi non amplius volutamur, neque vt ante à ſerpentũ more in terra ſerpimus, toto corpore in ſtultis cupiditatibus prouoluti. Sed mẽte ſurſum erecti, mundoque, & peccatis renunciantes, ſuſpenſo pede eatenus terrã tangentes, quatenus in mũdo eſſe videamur ſanctam proſequimur ſapientiam. Iure ſunt pueri, qui Deũ ſolum Patrem nouerũt. &c. Item: Rerum, ac negotiorũ, quæ hic ſunt, iubet Dominus curã abijcere: & ſuadet ſolũ patrem attendere, puellos imitãtes. Curis de victu depoſitis ſoli patri adhærere præcipit. &c. D. Chryſoſt. hom. 23. in Matt. Nemo (inquit) ad conuiuiũ iturus opulẽtũ, de ipſius diei cibo ſe curare patietur. Nec ad fontẽ aliquis accedens, ſolicitudinem de ſitis neceſſitate perpetitur. Nequaquã ergo etiã nos, cũ habemus liberalitatem, & prouidentiam

D. Chryſ.

A Dei cunctis fontibus, & conuiuijs affluentiorem, inopes nos putemus. &c.

Sap. 10.

Non dixit Dominus ſolũ: *Quærite primũ regnũ Dei*. ſed etiã iter oſtẽdit, quo quærẽdũ eſt, nimirum iuſtitiã. *Quærite primum regnum Dei, & iuſtitiã eius*. Per iuſtitiã enim ad regnũ peruenitur. Sap. 10. dicitur Dominus oſtendiſſe Iacob regnũ Dei. *Oſtendit illi*, id eſt, Iacob, *regnum Dei. Et dedit illi ſcientiam ſanctorũ. &c.* Neque vero regnum Dei tantũmodo oſtendit, ſed ſcalam quo B que ad regnum pertingentem. Tũc enim regnũ Dei Iacob demõſtrauit Dominus cũ ſcalã vidit. Gen. 28. *Vidit ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cælum. &c.* Similem in modũ hoc loco Chriſtus regnum Dei nobis indicat. Et non ſolùm regnum indicat, ſed etiam ſcalã in illud ducentem, videlicet, iuſtitiam. In ſcala illa Angelos tantum vidit Iacob; in hac quoque ſolùm ſimiles Angelis homines verſãtur. Angelis enim ſimiles ij ſunt ho C mines, qui iuſtitiam colunt; Angelis ſimiles ſunt ij, quos Chriſtus hoc ſermone efformat, ab omni terrena ſolicitudine liberos, cæleſtibusque totos infixos curis.

Genes. 28. *Iuſtitia iter & ſcala ad regnũ Dei.*

Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. *D. Hieron.* *D. Cypr.*

Illud præterea obſerua, neminẽ poſſe duobus dominis ſeruire. Vnicũ regnum eſt in corde noſtro. Vnum tantũmodo dominum habeat, vnum Monarcham Deũ. Roma vt cõdita eſt (ait Hieron. epiſt. 4.) duos fratres ſimul habere Reges non potuit, & parricidio dedicatur. &c. Et Cy D prian. in li. de idolorum vanitate: Quando vnquã (ait) regni ſocietas, aut cũ fide cæpit, aut ſine cruore deſijt? ſic Thebanorũ germanitas rupta, & permanens rogis diſſidentibus etiam in morte diſcordia. Et Romanos geminos vnum non capit regnum, quos vnum vteri cepit hoſpitium. &c. Cum Darius regni partẽ Alexãdro offerret, vt leges apud Curt. lib. 4. & Iuſtinum lib. 11. reſpondit. *Nec mundũ poſſe duobus Solibus regi, neque orbem ſumma* E *duo regna ſaluo terrarum ſtatu habere. Omnis poteſtas* (ait Lucanus lib. 1.) *impatiens conſortis erit.* Nec fert vnus mundus duos Soles; nec fert vnum regnum duos Reges; nec vnum cor duos dominos, Deum, & mũdum, vel dæmonem ferre poteſt. Nec poſſunt tenebræ, & lux eodẽ in loco permanere, nec poteſt dæmon cũ Chriſto eodem in corde cõmorari. Vnde Paul. 2. ad Cor. 6. *Quæ* (inquit) *participatio luci ad tenebras? quæ conuentio Chriſti ad Belial? &c.* Quẽadmodum

Curtius. *Lucanus.* *Vnum cor non poteſt duos habere dnos.* *2. ad Cor. 6.*

Monarchia in corde. modum fieri nõ poteſt, vt eundem clauũ duo moderentur gubernatores, quorũ alter in Orientem, alter nauiget in Occidentem. Sic fieri nequit, vt idẽ cor Chriſtus moderetur, & dæmon. Chriſtus enim in Orientem, dæmon in Occidentẽ. Chriſtus in cęlum nauigat, dæmon in tartarũ, Non poteſt mundus duos habere Deos; nec poteſt cor duos habere dominos. Nõ poteſt (ait Cypr. in lib. citato) Dei ſublimitas habere conſortem, cum ſola omnẽ teneat poteſtatẽ. &c. Omnẽ cordis poteſtatem ſibi vendicat Deus, cõſortem non fert. In naui vnus eſt gubernator (ait Hierony. epiſt. 4.) in domo vnus dominus, in quouis grandi exercitu vnius ſignũ expectatur. &c. Eodẽ modo i corde noſtro vnus tantum ſit gubernator, vnus dominus, vnus dux Chriſtus. Non ne ſæpe, & audiuimus, & legimus, animã iuſti appellari ſpõſam Chriſti? Vna ſponſa vnũ tãtũ ſponſum habet: Vna anima vnum tantũ ſpõſum Chriſtũ habeat, veneretur, amet.

D. Cypr.

D. Auguſt.

Serui eſt dominum eligere; ſeruire nos oportet: dominum eligamus. Nam bonũ dominum eligere, in noſtra eſt poteſtate, Deo iuuante, poſitũ. Auguſt. in lib. 50. homiliarũ ho. 16. In tuo arbitrio Deus poſuit cui pares locũ; Deo, aut diabolo. Cũ parau eris, qui poſſidebit ipſe imperabit. &c. O terque quaterque beatum illũ, qui Chriſtũ eligit, et in corde ſuo veluti throno imperatorem habet imperãtẽ. O millies infelicem, qui dæmonis tyrannidi ſe ipſũ ſubijcit. Qualis dominus, talia erũt præcepta, talia obſequia. Auguſtinus loco citato: Quomodo (inquit) de interiori palatio quidquid iuſſerit imperator per imperiũ Romanũ emanat. Quãtus motus fit, ad vnam iuſſionem imperatoris intus ſedentis. Mouet ille ſolùm labia cùm loquitur, & mouetur omnis prouincia, cũ fit quod loquitur. Sic in vnoquoque noſtrum, intus eſt imperator, in corde ſedet. Si bonus, bona iubet, & bona fiũt. Si malus, mala iubet, & mala fiunt. Cùm ibi ſedet Chriſtus, quid poteſt iubere niſi bona? cùm poſſidet diabolus, quid poteſt iubere niſi mala? Sic Auguſtinus.

Eligamus bonum dominum, ſiquidem in noſtra eſt ptante Deo iuuantes.

D. Auguſt. Intus in corde eſt imperator. bonus bona iubet, malus mala.

Quã verò ſit nobilis Chriſti ſeruitus docet Iuſtinian. lib. de diſcipl. monaſtica cap. 5. Chriſti (inquit) ſeruitus vera ingenuitas eſſe probatur. Reliquæ prætereũt dignitates, hęc incõcuſſa perſiſtit. Mens non apprehendit huius præcellẽtiſſimæ ſeruitutis ſancta præconia. Omnis laus hac inferior eſt. Qui verã appetit libertatẽ, Chriſti ſeruus eſſe feſtinet. &c. Olim Virgini pręcellẽtiſſimæ Agathæ, Chriſti obiecit humilẽ ſeruitutem Quintianus: Nõ ne (inquit) te pudet nobili genere natã humilẽ, & ſeruilem Chriſtianorũ vitã agere? At illa præclarè reſpondit, hũc in modũ: Multò pręſtantior eſt Chriſtiana humilitas, & ſeruitus, regũ opibus, ac ſuperbia. &c. Nobilis eſt comitis, ducis, principis, regis, imperatoris titulus. At nobilior titulus ſerui Chriſti, quẽ ſibi meritò Paulus tribuit ad Rõ. 1. *Paulus ſeruus Ieſu Chriſti.* Ad Philip. 1. *Paulus, et Timotheus ſerui Ieſu Chriſti. &c.* Ad Titum. 1. *Paulus ſeruus Dei. &c.* & Dauid pſal. 115. *O domine, quia ego ſeruus tuus, ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ. &c.* Magnus autẽ Gregor. alijque Pontifices ſummi conſequentes, nõ ſolũ Dei ſeruos, ſed ſeruos ſeruorũ Dei ſe nominarunt. Summa enim gloria eſt, nõ ſolum ſeruum eſſe Dei, ſed etiam ſeruorum Dei. Origenes initio cõmentariorum epiſtolæ ad Roman. Omni (inquit) libertate nobilior eſt ſeruitus Chriſti. Et Chryſoſtomus hom. 1. in epiſt. ad Philip. Non addit (inquit) Paulus Apoſtolicæ dignitatis titulum, ſed alium quẽdam, & ipſum magnificum; ſeruum profitetur ſe ipſum non Apoſtolum. Nã re vera magna hæc eſt dignitas, omniumque bonorum caput ſeruum eſſe Chriſti; nec vulgari modo dici ſeruum Chriſti. Siquidem hic vere eſt liber a peccato. Et qui Chriſti vere ſeruus eſt, nulli alteri ſeruus eſt. Alioqui nõ eſſet ſeruus Chriſti, ſed ex dimidio ſeruus Chriſti, ex dimidio peccati. &c.

Quã ſit nobilis Chriſti ſeruitus.

Iuſtiniã. 9.

D. Agatha

Titulus Pauli ſeruus Chriſti.

Ad Rom. 1.
Ad Phil. 1.
Ad Titũ. 1.
Pſal. 115.

Huiuſmodi ex dimidio ſeruos nõ probat Dominus. *Nemo enim poteſt duobus dominis ſeruire.* Exod. 8. iuxta verſionem Sept. Interpr. Pharaoni hæc dicit Dominus: *Dimitte populũ meũ, vt ſeruiant mihi in deſerto.* Dimitti enim oportet à Pharaone, eũ qui Deo vult ſeruire. Deo, & Pharaoni. i. diabolo, ſiue Mãmonę, ſeruire nemo poteſt. Seruitutẽ autem præſtari ſibi vult Dominus in deſerto, hoc eſt, extra mũdũ, eiuſque ſolicitudines, quibus animus obcæcatur. Orig. hom. 3. in Exod. Nõ vult (inquit) Moſes, vt populus in Ægypto poſitus ſeruiat domino; ſed vt exeat i deſertũ & ibi ſeruiat domino. hoc eſt quod oſtẽdit: quia donec quis i tenebris ſęcularib⁹ manet, & in negotiorũ obſcuritate verſatur,

Deus ex dimidio ſeruos nõ probat.

Exod. 8.

Origen.

tur, non poteſt ſeruire domino. Nō enim poteſt duobus dominis ſeruire; nō poteſt domino ſeruire, & Mammonę. Exeundū igitur nobis eſt dè Ægypto, relinquēdus eſt mundus, ſi volumus domino ſeruire: relinquendus inquam animo. ſic ille.

Relinquendus Pluto, & opes ſaltem animo Pſalm. 61.

Relinquendus eſt mūdus (ait Origē.) ſaltem animo. Eodem quoque modo Mamona, & Pluto relinquendus eſt; iuxta illud pſalm. 61. *Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.* id eſt, nolite cor, & animum diuitijs tradere; cogitationis ſolicitudines que veſtras nolite illis impendere; diuitiarum ſerui nolite eſſe; eſtote Domini. Lege Diuum Gregorium Iob. 21. ad illa verba: *Non ſunt in manu eorum, id eſt malorū, bona ſua.* Bona (inquit) in manu habet, qui deſpiciēdo, temporalia ſub dominio mentis premit. Nā quiſquis ea nimi e diligit, ſe magis illis, quàm ſibi ipſa ſupponit. Multi enim iuſtorū diuites fuerūt; quorum mentem quia eorū quæ aderant delectatio nimia non poſſidebat, bona illorum in manu erāt. Quia poteſtati animi ſubiecta tenebantur. At contra iniqui ita ſe totis deſiderijs in exteriorum rerū appetitionibus fundunt, vt nō magis ipſi habita teneant, ſed ab ijs, quę habent captiua mente teneantur. Ita Gregor. Lege Ambroſium quoque lib. de Nabuthe ca. 15. Quicunque (inquit) patrimonio ſuo tanquam poſſeſſione non vtitur, qui largiri pauperi, & diſpenſare non nouit; is ſuarum ſeruus eſt, non dominus facultatum. &c. Et cap. 14. huiuſmodi diuites viros vocat diuitiarum ex pſal. 75. quoniam diuitijs cor tradiderunt; illiſque ſeruiunt. Diuitiás autem virorum eſſe oportet; non viros diuitiarum. Benè (inquit Ambroſius) viros diuitiarum appellauit Pſalmographus; nō diuitias virorum, vt oſtenderet eos non poſſeſſores diuitiarū eſſe, ſed à ſuis diuitijs poſſideri. Poſſeſſio enim poſſeſſoris eſſe debet, non poſſeſſor poſſeſſionis. &c. Illud aduerte, ſenſu literali, & hebraiſmo, virum diuitiarū dici virum diuitem, quemadmodum vir fortitudinis dicitur vir fortis.

D. Gregor.

Diuitijs imperandum eſt, non ſeruiendum.

D. Ambr.

Viri diuitiarum qui.

D. Ambr.

Iniqui diuites duplici modo bona ſua in manu non habent; iuſti duplici modo ſua bona in manu habent.

Diuites iniqui duplici modo bona ſua in manu nō habent. Primo, quia nō poſſunt ea, cùm è vita migrant, exportare, ſecundo, quia illorum ſerui ſunt. At probi diuites duplici modo in manu bona ſua habent. Primo dum viuunt, quia eis dominantur. Secundo poſt mortem, quia in cælo illis fruūtur, in quod per eleemoſynam ea transferunt. De inſipientibus diuitibus illud dicitur pſal. 75. *Dormierūt ſomnū ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis.* Somno ſimilis fuit eorum vita, vt Auguſtinus ait in commētarijs eiuſdem pſalmi; diuitias habuerūt inſtar ſomniantiū, qui interim dum ſomniant, diuites ſibi videntur; cùm experge ſiunt, ſuam cernunt oculis vigilantibus paupertatem. Sic (ait Auguſt.) illis facta ſunt ipſa præſentia delitioſa, quomodo qui videt per ſomnium inueniſſe ſe theſauros; tandiu diues quandiu non euigilat. Somnium illum diuitem fecit; euigilatio pauperē. &c. Item: Tranſit ſomnus iſte, tranſit vita iſta, & nihil inuenerunt in manibus ſuis. Quia nihil poſuerunt in manus Chriſti. &c. At verò ſapientes diuites, qui theſaurum ſuum in cælo repoſuerūt; cùm dormiunt ſomnum ſuum, id eſt, cū à vita migrant, theſaurum æternum in manibus ſuis inueniunt. Quia diuitias ſuas in manibus pauperum repoſuerunt. Reſpice (ait Auguſt. eodem loco) manus inanes, ſi vis habere manus plenas. &c. hoc eſt: Reſpice manus pauperum vacuas, imple illas eleemoſynis. Poſtea cum dormieris ſomnum tuum, non inuenies manus tuas inanes, ſed cæleſtibus diuitijs pleniſſimas.

Somno ſimilis vita diuitum.

D. Auguſt.

Diuites auari poſt mortem nihil in manu ſua inueniunt.

Denique, intentionis oculum ſimplicē habere, & purū ſtudeamus, nihilque in eo, quod Dei placitis non conſentiat, toleremus. Quemadmodum ferre nō poſſumus in oculo corporis, feſtucam vel pulueris quidpiā, ſic in oculo mentis, id eſt intentione, ne minimam quidem impuritatem patiamur. Si oculus intētionis fuerit ſimplex, & mundus, opus bonum lucidum erit, ſi autem fuerit nequam, & impurus, opus etiam ex genere ſuo optimū tenebroſum erit. Eſt intētio operis baſis, & fundamentum. Vt fundamentū firmū oportet eſſe, atque ſtabile, ita intentionē. Illa autem intentio ſtabilis eſt, quæ Chriſtum, cæleſtéque intendit gloriam. Quā vero inanis, ac vana intentio ſit, quæ inanem, & vanam gloriam ſpectat, ipſum inanis, ac vanæ glorię nomen apertè indicat. Lege Diuum Gregoriū in cap. 38. Iob, ad illa verba: *Super quo baſes illius ſolidatæ ſunt. &c.* Baſes (ait) vniuſcuiuſque animæ ſunt intentiones ſuæ. Nā ſicut fabrica columnis, columnæ baſibus innituntur;

Ab oculo intentionis vana gloria puluis pellendus.

D. Gregor.

tuntur, ita vita noſtra in virtutibus, vir- A tutes vero in intima intentione ſubſiſtũt. &cæt.

Intentio baſis animi.

Libro 3. Regum capite 3. fœmina filiũ dormiens oppreſſit. Eundem in modum viri fœminini, minimè virtute ſtrenui, dormientes, id eſt, quantam faciant iacturam non expendentes, ex ſe nata opera, cõciones, orationes, ieiunia, cęteraq; huiuſmodi, per malam opprimunt intentionem, vitaque & merito priuant. Lege Richardum Victorinum tract. 1. de ſtatu B interioris hominis cap. 7. Quod (inquit) eſt corpus ſine vita, hoc eſt opus ſine intentione bona. &cæ. Item; Intentio bona virtutum opera ad meriti vegetationem animare conſueuit. Item. Quid iuuat bonorum operum prolem gignere, & eam per intentionis deprauationem necare? &cæt. Audiamus igitur patriarcham Iuſtinianum li. de regimine prælatorũ cap. 22. In cunctis (inquit) operibus quicunque animi ſalutem exoptat, intentionis ſuæ componat obtutum, & ad illum quẽ diuina lex mandat, dirigat finem. Vt non caſſo labore deſudet. Parum quippe prodeſt in alto dignitatum reſidere faſtigio, populorum multitudinis præeſſe regimini, ardua tractare negotia, cum principibus, & regibus familiariter conuerſari, ſanctitatis, & ſcientiæ celebre nomen acquirere, & obliqua intentione hoc agere. Hæc Iuſtinianus.

3. Reg. 3.

Richardus Vict.

Per intentionis deprauationẽ opera veluti filij necãtur.

Iuſtinian.

CAPVT XXVIII.

De ſermone Domini in monte.

MATTHAEVS CAP. VII.

NOlite iudicare, vt non iudicemini. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini, & in qua mẽſura menſi fueritis, remetietur vobis. Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo, ſine eijciam feſtucã de oculo tuo, & ecce trabs eſt in oculo tuo. Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere feſtucam de oculo fratris tui. Nolite dare ſanctum canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus ſuis, & conuerſi dirumpant vos. Petite, & dabitur vobis, quærite, & inuenietis, pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quęrit inuenit: & pulſanti aperietur. Aut quis eſt ex vobis homo, quẽ ſi petierit filius ſuus panẽ, numquid lapidem porriget ei? Aut ſi piſcem petierit, numquid ſerpentem porrigetis? Si ergo vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filijs veſtris: quanto magis pater veſter qui in cælis eſt, dabit bona petentibus ſe. Omnia ergo quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc

eſt

eſt enim lex,& Prophetæ. Intrate per anguſtam portam, quia lata porta,& ſpatioſa via eſt,quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam. Quam anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam,& pauci ſunt qui inueniunt eam.

Nolite iudicare.

An ſeruarint euangeliſtæ in deſcribendis Chriſti concionibus verborũ ordinem?

SVbijcit dominus documenta aliqua ad Chriſtianam vitam ſpectantia. Neque verò de connectendis ijs cum ſuperioribus,oportet nos eſſe ſolicitos. ſiquidem in concione de diuerſis rebus agi ſolet,quas omnes non oportet eſſe concatenatas. Ab una enim re tranſitus ad aliam fit omnino diuerſam. Præterea incertum eſt, an Euangeliſtæ Chriſti conciones eo B ordine deſcribant, quo à Chriſto habitæ ſunt. Quemadmodum enim in deſcribendis rebus, ordinem temporis non ſeruarunt,quo factæ ſunt: ita in deſcribendis concionibus ordinem verborum, & documentorum forſitan non tenuerũt,quo dictæ ſunt. Id quod Ianſenius hoc loco exiſtimat. Non dubitandum(ait)eſt Dominum in hoc ſermone fuſius multa dixiſſe, ac pleraque alio etiam ordine, quã Euangeliſtæ conſcripſerunt.&c. C

Primum documentum aliter à Luca c. 6. aliter à Matthæo connectitur. Sed non mirum,ſunt enim ſermones diuerſi, vt iam diximus ſupra. Primum documẽtum huiuſmodi eſt. Nolite iudicare, vt non iudicemini. Autor quidam contendit,ſic legendum apud Matthæum; *Nolite iudicare,& non iudicabimini, nolite condemnare,& non condemnabimini*. Sed ante editionis vulgatæ emendationem ſcripſit,ex ea conſtat ſic legendum apud Matthæum; D *Nolite iudicare,vt non iudicemini.* Sequentia verba;*Nolite condemnare,& non condemnabimini*;nec Græci legunt, nec veteres Latini, & ab emendata editione expungũtur in Matthæo. in Luca vero legenda ſunt, ex quo in Matthæum ſunt tranſlata. Sic enim Lucas c.6. *Nolite iudicare,& non iudicabimini;nolite condemnare,& non condemnabimini. &c.* Hęc de lectione.

Varia lectio.

De quonã iudicio loquatur Dominus?

De quo nam iudicio loquatur quæſtio eſt. Dicet quiſpiam de iudicio iudicum loqui,qui ex tribunali ſententiam in reos ferunt. Periculoſum enim munus hoc eſt in alterum exercere iudicium, hominẽque vel bonis, vel ipſa etiam vita priuare. Quaſi dicat; Nolite iudices eſſe, propter periculum: ne iudicemini ob ſententias iniuſtè prolatas. Sic Iacobus cap.3. *Nolite*(inquit)*plures magiſtri fieri,fratres mei; ſcientes,quoniam maius iudicium ſumitis.&cæt.* Et Eccleſiaſticus 7. *Noli quærere fieri iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in æquitate tua.&cæt.* Sed de iudicio potius,quo temerè proximũ iudicamus,verba facere Dominum ſequentia illa verba indicant; *Quid uides feſtucam in oculo fratris tui, trabem autem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo,ſine eijciam feſtucam de oculo tuo, &c.* quod quidem non eſt iudicis è tribunali ſententiam dicentis. Itaque de iudicio temerario interpretatur Auguſtinus de ſerm. Domini,& alij. Nihil aliud(inquit Auguſt.)hoc loco nobis præcipi exiſtimo, niſi vt ea facta quæ, dubiũ eſt,quo animo fiant,in meliorem partem interpretemur.&c.lege eundem Auguſt. ſer.202.de tẽpo. Euthymius; Sermo(ait) hic monet;ne qui propria debent inſpicere,& ſe ipſos dijudicare; inſpiciant aliena,ac dijudicent alios.&c. Lege Baſiliũ in regulis breuioribus, interrogat. 164. Anaſtaſium quæſtio.83. & Bedam. Ambroſius Lucæ 6. Addit Dominus(ait) nõ temerè iudicandum. Ne cùm ſis tui conſcius ipſe delicti,dum alterum iudicas, in te ipſum cogaris ferre ſententiam. &cæt. Idem Ambroſius lib. de Paradiſo cap.10.& cap.12.hæc verba in alium ſenſum accommodat. D. Hilarius in Matthæum ſic exponit; Nolite iudicare de ſponſionibus,id eſt,promiſſis diuinis. ſimiliter D. Irenæus lib.4. cap.49. Nolite iudicare de diuinis diſpoſitionibus. Rupertus;Quòd(inquit)dicit Dominus;*Nolite iudicare, vt non iudicemini*; hoc eſt dicere; Nolite in iudicando habere odium in cordibus veſtris.&c. Chryſoſtomus ho. 24. Non dicit(inquit)Dominus; Noli cohibere peccantem. ſed noli vtique iudicare, hoc eſt, noli effici iudex amarus. &c. Euſebius Emiſſenus, ſiue potius Eucherius,vt vult Cardinalis Baronius tom.6.

Iacob.3.

Eccleſ.7.

Periculum iudicum.

De iudicio temerario ſermo habetur.

D. Auguſt.

D. Ambroſ.

D. Hilar.

D. Irenæ.

Rupertus.

D. Chryſ.

Euſebius Emiſſen.

Anna-

Annalium pag. 3. de iudicibus locum in- A telligit. Sic ille ſcribit; Non iudicandi licentia aufertur, non iuſtitia prohibetur. temeritas tollitur, ambitio vetatur, crudelitas interdicitur. Tale eſt igitur, ac ſi diceret Dominus; Nolite iudicare ſine miſericordia, vbi miſericordia haberi, & cuſtodiri poteſt. Nolite condemnare; Nolite in danda ſententia eſſe præcipites, expectate dum ira tranſeat. diu deliberate ſententiam, tandem nocentes & impios condemnetis. In proprijs autem cauſis, B in quibus iudices non eſtis cõſtituti, omnibus dimittite. &c. Communis interpretatio, & ſequenda eſt illa D. Augu. Lege Diuum Tho. 2. 2. q. 60.

D. Auguſt.

D. Auguſt.

Aduerte de manifeſtis fas eſſe iudicare. Vnde Diuus Auguſtinus lib. 2. de ſer. Domini. Quod (inquit) ſcriptum eſt. Ex fructibus eorum cognoſcetis eos; de manifeſtis dictum eſt, quæ non poſſunt bono animo fieri. ſicut ſunt ſtupra, blaſphemiæ, vel furta, vel ebrioſitas, & ſi quæ sũt C alia de quibus iudicare permittitur. &c. Item: Sunt facta quædã media, quæ ignoramus quo animo fiant, quia & bono, & malo animo fieri poſſunt; de quib. temerarium eſt iudicare, maximè vt condemnemus. &cæt.

Vt non iudicemini.

Temerario iudicio pœnam proponit velut talionis. Nolite iudicare, temereq; D proximum damnare, ne à Deo iudicemini. Etenim talionis lege aget Deus vobiſcum. Quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini, & pari menſura pœnas dabitis. Abulenſis Matthęi 7. q. 2. Ianſenius, & alij, hæc verba; *Vt non iudicemini;* ad hominum iudicium referunt, in hanc ſententiam; Nolite iudicare temere homines, ne ab hominibus temere iudicemini. Si enim iudicio temerario iudicaueritis, temerario quoque iudicio iudicabimini. E qua menſura iudicij alios menſi fueritis, eadem remetietur vobis. Permittet enim Deus, ſi aliorum cenſores temerarij fueritis, vt aliorum in vos cenſuram patiamini. Non eſt improbabilis interpretatio. Sed probabilius D. Augu. & alij, de iudicio diuino interpretantur, in hunc ſenſum: *Nolite iudicare*, temere, vt non iudicemini a Deo, id eſt, condemnemini a Deo propter temerarium iudicium.

In quo iud. iudicaueritis, iudicab.

Difficultatem continent hæc verba, quam Auguſt. alijque præuiderunt. Nunquid (ait Auguſt. lib. 2. de ſermo. Domini capite 29.) ſi nos iudicio temerario iudicauerimus, temere etiam de nobis Deus iudicabit? Aut, nunquid ſi iniqua menſura menſi fuerimus, apud Deum iniqua menſura eſt, vnde nobis remetietur? Reſpondet. Nullo modo Deus vel temere iudicat, vel iniqua menſura cuiquam rependit. Sed hoc dictum eſt, quoniã temeritas, qua punis alium, eadẽ ipſa te puniat neceſſe eſt. &c. Ex ſententia ergo Auguſ. verba ſic ſunt interpretanda; *In quo iudicio temerario iudicaueritis, eodem iudicio iudicabimini, & condemnabimini.* Nam ipſa iudicandi temeritas vos damnabit. *In qua menſura menſi fueritis, eadem remetietur vobis.* Quia menſura temerarij iudicij, debitum vobis afferet ſupplicium. Eundem in modum illud interpretatur Matthæi 26. *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt:* quia videlicet peccato ipſo homicidij, omnes homicidæ veluti gladio pereũt. Quid (inquit Aug.) aliud dictum eſt; omnis qui gladio percuſſerit, gladio morietur; niſi quia ipſo peccato anima moritur quodcumque commiſerit? &c. Lege eundem Auguſtinum epiſt. 49. q. 4.

Matth. 26.

Reſpondemus verborum ſenſum eſſe huiuſmodi; *In quo iudicio iudicaueritis iudicabimini. &c.* hoc eſt, quomodo iudicaueritis, ſic a Deo iudicabimini, ſi bene iudicaueritis, id eſt, ſi proximum non damnaueritis, ſed bonam de illo opinionem animo conceperitis; Deus bene de vobis iudicabit; hoc eſt, vos non damnabit, imo præmio afficiet. Si verò male de proximo iudicaueritis, proximumque vt peccatorem temere damnaueritis; Deus vos male, id eſt, in malum veſtrum iudicabit, peccatiq; & ſupplicij reos habebit. Vos tamen facietis temere; Deus autem magna cum cauſa faciet. Nam in omni ſimilitudine, & comparatione, quæ à creatis rebus depromitur, cũ de Deo ſermo eſt, quidquid mali, vel imperfectionis eſt, lõge propellere oportet.

Verba autem illa; *In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis;* Idem ſignificant. quòd, in quocumque iudicio iudicaueritis, iudicabimi. Qua menſura proximum

Quæ menſura metimur, eadem colligimus

nos

nos metimur, eadem nos metitur Deus. A quoniam ſi proximum reum temere iudicamus, Deus quoque nos ducit reos, ſed nos temere iudicamus, Deus iuſtiſſime. Quis autem ſenſus ſit verborum Chriſti; *Omnes qui acceperint gladium gladio peribunt*; ſuo loco Deo fauente dicetur.

Quid uides feſtucam in oculo frat.

Quid ſit feſtuca, et trabs in oculo?

Eos increpat Dominus, qui aliorum minora peccata cernunt, & incuſant, ſua B maxima nec accuſant, nec vident. Feſtucas appellat minora, trabes peccata maiora. Veniale peccatum quiſpiam ſi in alio acutè cernat, & carpat, cùm ipſe mortifero ſit obſtrictus; is feſtucã alieno in oculo cernit, trabem in ſuo non videt. Præcipit Dominus, trabem vt eijcias tuam, deinde feſtucas pellas alterius. A te incipe, vt alijs prodeſſe poſſis, ne tibi poſſit quiſpiam obijcere; *Quid uides feſtucam in oculo fratris, & trabem in oculo tuo non uides?* Si C alterius curã gerere cupis (ait Chryſoſtomus homilia 24. in Matthæum) te ipſum ante curato, &c.

D. Chryſ.

Hypocrita eijce primum trabem.

Hypocritam appellat eum, qui dicit fratri; *Sine eijciam feſtucam de oculo tuo:* quoniam ob inanem hoc faciebat gloriã, vt minima quæque vitia videretur habere odio, & emendare velle. Volebat videri D id quod non erat, id vero hypocriſis eſt. D. Aug. ſer. 59. de tempore. Mihi (inquit) videtur & ille hypocrita eſſe, qui dicit fratri ſuo; *Dimitte ut tollam feſtucam de oculo tuo.* propter gloriam hoc faciens, vt ipſe eſſe iuſtus videatur. Vnde ei a Domino dicitur: *hypocrita. &c.*

Nolite dare ſanctum canibus.

Secundum documentum, de myſterijs E eſt Chriſtianæ fidei non propalandis. Habent enim velum ſuum ſancta Sanctorũ, quo ſunt cùm oportet obtegẽda, nec prophanis in caſſum patefacienda. *Nolite* (ait) *dare ſanctum canibus, nec mittatis margaritas ueſtras ante porcos. &c.* hoc eſt, fidei Chriſtianæ ſancta, & occulta myſteria, pretioſaſque gẽmas, hominibus flagitioſis, impuris, veritatis impugnatoribus ne pãdite: quos videtis nihil, ſi pandatis, fructus percepturos, quin potius & docentib. perniciem, & myſterijs contemptum, & cõculcationem allaturos. Chryſoſt. lib. 1. de cõpunctione, ſanctum, & margaritas, myſteria diuina vocari exiſtimat, Auguſt. quoque lib. 1. de adulterinis coniugijs capite 27. Grego. item Nazianzenus Oratione 1. Canibus (inquit) Sancta proijcimus, atque ad porcorum pedes margaritas mittimus, prophanis auribus, & animis doctrinam diuinam euulgantes. &c. Euthymius; *Sanctum* (inquit) *& margaritas*, appellauit Chriſtus fidei noſtræ myſterium. *Sanctum*, vt pote diuinum, *margaritas*, propter pretioſa dogmata. *Canes, et porcos*, vocauit eos, qui immedicabili tenentur impietate. &cæ. Hieronymus; Non conuenit ijs porcis, & canibus citò Euangelicum credere margaritum, ne conculcent illud, & conuerſi nos incipiant diſſipare. &c. Myſteria veritatis (ait Autor imperfecti) margaritæ ſunt. Quia ſicut margaritæ incluſæ cochleis, poſitę ſunt in profundo maris, ſic diuina myſteria in verbis incluſa, poſita ſunt in altitudine ſenſus ſacrarum ſcripturarum. &cæt. Diuus Auguſtinus lib. 2. de ſerm. cap. 31. Margaritæ, quæcunque ſpiritalia magni æſtimanda ſunt. Et quia in abdito latent, tanquã de profundo eruuntur, & allegoriarum integumentis quaſi apertis conchis inueniuntur. Lege Magnum Grego. in comment. 1. Regum. 5. in fine, & 3. parte Paſt capite 5.

D. Auguſt. *Nazianze.* *Greg.* *Euthym.* *D. Hieron.* *Autor imperfecti.* *Myſteria fidei margaritæ ſunt.* *D. Auguſt.* *Myſteria latent in abdito.*

Verba illa; *Et conuerſi dirumpant vos*; Caietanus refert ad canes, ſic enim interpretatur, & canes conuerſi dirumpant vos. Nam potius canum, quàm porcorum eſſe videtur hominem inuadere, illumque dirũpere. Eraſmus quoque hunc ſenſum ſequitur. Sed dicendum potius, hæc verba ad porcos referenda eſſe. hoc enim ſuauis poſtulat explanatio. *Nolite dare Sanctum canibus, neque mittatis margaritas ueſtras ante porcos*, id eſt, impios homines, *ne forte conculcent eas pedibus ſuis*, ipſi porci, ideſt, impij, *& conuerſi*, ijdem, id eſt, verſi in vos, *nos* lacerent, ac, *dirumpant*. Inuadere enim hominẽ & dirumpere poſſunt apri, agreſteſque porci. Præterea etſi porci non ſoleãt hominem dirumpere, de hominibus impiis Chriſtus loquitur, qui id facere ſolent.

Caietan.

Petitur, et dabitur uobis.

Tertium

Digitized by Google

De oratione agit Dominus.

D. Chryſ.

Tertium documentum orationis ſtudium cōmendat, quæ ad ea, quę hactenus tradita ſunt obſeruanda, auxiliũ Dei expoſcit. Vnde Chryſoſtomus homilia 24. Non ſolum (inquit) nos oportet ſtudere virtutibus, ſed ad tantum opus, diuinum inuocare præſidium. Veniet enim, atque aderit Deus, & nobiſcum certamina ipſa tractabit, ac facilia nobis cũcta perficiet. Propterea & petere præcepit Dominus, eiſque ſe daturum ſpopondit. &c. Autor imperf. Quoniam (ait) maiora erāt mandata, quam virtus humana eſt, tranſmittit eos ad Deum, cuius gratiæ nihil eſt impoſſibile, dicens; *Petite & dabitur vobis*, vt quod ex hominibus conſummari non poteſt, per gratiam Dei impleatur. &c.

Autor imp.

Studium orandi, & vigilantiam ſignificat locus.

D. Auguſt.

Vtitur Dominus verborum coaceruatione, idemq; diuerſis verbis exaggerat; *Petite* (inquit) *& dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis*: hæc enim tria idem ſignificant, nimirum ſummo cum ſtudio, & vigilantia orandum eſſe Deum, vt vult Diuus Auguſt. lib. 1. retractationum capite 19. Operoſe (ait) tria iſta quid inter ſe differant exponendum putaui, in libris de ſermone Domini in monte, ſed longe melius ad inſtantiſſimã petitionem omnia referuntur. &cæt. Senſus ergo eſt, petite a Deo quæ vobis opus ſunt, quærite in inſtanti precatione, fores Dei pulſate ne deſinatis. Ita quod petieritis impetrabitis. alia moralia quęre i Morali. Druthmarus Matth. 7. ita interpretatur; *Petite animo, quærite verbis, pulſate operibus*. Item. *Petite verbo: quærite operibus bonis, pulſate perſeuerantia*. Item: *Petite fide, quærite ſpe, pulſate charitate*. Sic ille.

Omnis qui petit accipit.

Vt accipiat qui petit, aliquæ ſunt adhibendæ conditiones. Nec enim ſimpliciter, & abſque vlla adiectione, intelligēda eſt huiuſmodi propoſitio, & ſimiles. Lege D. Thom. 2 2. quæſt. 83. articulo 15. ad 2. quo loco quatuor numerat conditiones, ad impetrandum, quæ poſtulamus à Deo, neceſſarias. Ponuntur (inquit) quatuor conditiones; quibus concurrētibus ſemper aliquis impetrat, quod petit. Scilicet, *vt pro ſe petat, neceſſaria ad ſalutem, pie, perſeueranter. &c.* Pie exponit Abulenſis Matthæi 7. q. 15. cum pietate, & latria. His quatuor conditionibus, adde fidem, fiduciam, humilitatem, charitatis feruorem, & ſimiles. Oportet enim orationē magno cum virtutum comitatu, in cœlũ aſcendere. Euthymius Matthæi 7. Qui petit, nec accipit, aut indigne petit, aut non perſeuerat, aut tepide petit. &c. D. Chryſoſtomus homilia 24. in Matth. Duo (inquit) adeſſe oportet oranti. Vt ſcilicet, & vehementer petat, & illa procul dubio quæ petenda ſunt. &c. Lege D. Baſilium conſtitutionum Monaſt. capite 2. Non impetraſti (ait) quia non recte petiſti; videlicet, aut dubitabundus, aut aliud agēs aut quæ tibi vtilia, nō erāt futura. Quod ſi & quæ tibi erant vtilia ſæpe petiuiſti; at perſeuerantiam non adhibuiſti. &cæt. Lege etiam Auguſt. in comment. Epiſtolæ 1. Ioannis, cap. 3. ad illa verba; *Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quidquid petierimus accipiemus ab eo: Quoniam mandata eius cuſtodimus, & ea quæ ſunt placita coram eo facimus. &cæt.* Lege eundem tractatu 73. in Ioannis Euangelium, & Pſal. 59.

D. Thom.

Euthym.

D. Chryſ.

D. Baſil.

Si vos cum ſitis mali.

A minori ad maius, à terreno patre ad cæleſtem argumentatur, fiduciamque ad petendũ excitat. *Si vos* (inquit) *cum mali ſitis*, id eſt, peccatis infecti: *noſtis filijs veſtris*, etiam non petentibus, bona dona largiri. Quid de Deo patre optimo, ſentiēdum eſt? Quanto maiori amore, & liberalitate, eximia dona, ſumma cum contentione, petentibus filijs largietur?

Omnia ergo quæcunque vultis.

Quartum documentum præceptũ continet, à natura animis noſtris inditum. *Quod tibi fieri vis boni, id fac alteri*. Docuerat Dominus non eſſe iram aduerſus proximum concipiendam, non eſſe hominem odio habendum, neminē temere iudicandum, & alia. Nũc de ijs, quę ad proximũ ſpectant concludit, in hunc modum; *Ergo omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis. hæc eſt enim lex & Prophetæ*. hoc eſt, hæc eſt ſũma legis & Prophetarum. Vel, hoc docent lex, & Prophetæ. Eſt autem hoc naturale principium ſumma legis, & Prophetarum, quod ad dilectionem attinet proximi. dilectionem n. Dei non complectitur. Niſi dicere velis com-

Quod tibi vis fieri alteri feceris.

complecti etiam Dei dilectionem, propterea quòd proximi vera dilectio ex dilectione Dei veluti fonte profluat. Qué in modum Paulus quoque ad Gal. 5. explicari poteſt, cùm ait; *Omnis lex in uno ſermone impletur. Diliges proximum ſicut te ipſum.* Nam qui proximũ vere diligit, propter Deum illum diligit, Deum autem magis diligit, & vtrumque implet dilectionis præceptum, tùm Dei, tùm proximi. Lege Auguſtinum lib. 2. de ſer. Domini c. 34. & lib. 8. de Trinit. cap. 7. Apud Tobiam cap. 4. alteram huius præcepti habes partem, videlicet; *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.*

Ad Gal. 5.

Tob. 4.

Hoc autem præceptum parum differt ab illo; *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum.* Auguſtinus idem eſſe ait lib. 2. de ſermo. Domini cap. 24. Cùm (inquit) de hominibus dictum eſt; *Omnia quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis;* nihil aliud dictum videtur, quàm, *diliges proximum tuum ſicut te ipſum. &c.* De hoc Paulus ad Ro. 13. *qui* (inquit) *diligit proximum legē impleuit,* &, *plenitudo legis eſt dilectio. &c.* Qui autē diligit proximum legem implevit. quoniam Deum quoq; diligit, & propter Deum diligit proximum. Nā lex, & prophetæ, vt Dñs affirmat Matthæi 22. non ex vno, ſed ex duob. præceptis pendent; *In his* (ait) *duobus mandatis vniverſa lex pendet & prophetæ;* altero de dilectione Dei, altero de dilectione proximi. Poteſt etiā Paulus ſic explicari. Qui diligit proximum legem impleuit, quæ videlicet, de dilectione proximi præcepta tradit.

D. Auguſt.

ad Ro. 13.

Intrate per anguſt. portam.

Quintum documentum, quale cæleſte ſit iter indicat, quale tartareum. In cælū anguſta, in tartarum lata itur via. hæc via torum multitudine redundat, illa à paucis teritur. *Intrate* (inquit) *per anguſtam portam, quia lata porta, & ſpatioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem,* id eſt, tartarum. *Et multi ſunt qui intrant per eam.* In orcū ducit via lata, & improborū hominū multitudine plena eſt. De cæleſti addit; *Quàm anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam:* id eſt, cęleſtē beatitudinem. *Et pauci ſunt qui inueniunt eā.* Non ſolum eſt arcta, ſed etiam ignota, nam a paucis quæritur, & inuenitur.

Porta arcta cæli, lata tartari.

Lata via omnibus ſe ſe offert. arctam ſedulam quærere oportet, vt inuenias. Hieronymus Matth. 7. Latam (inquit) viā nō quærimus, nec inuentione opus eſt, ſponte ſe offert, & errantium via eſt. Anguſtā verò viam, nec omnes inueniunt, nec qui inuenerint ſtatim ingrediuntur per eam. Si quidem multi inuenta veritatis via, capti ſæculi voluptatibus, de medio itinere reuertuntur. &c.

D. Hieron. Lata via ſe offert non quæſita.

Qualis via, talis porta. Lata via Orci eſt, & lata porta, capiens plurimos. Arcta via cæli, arcta, & anguſta porta. Orci porta Ethnicos, Mahometanos, Iudæos hæreticos, ſcortatores, periuros, fures, huiuſque furfuris immenſam excipit multitudinem. Cæli portam pauci ingrediuntur. Pauci enim ſunt qui inueniunt eam. Attamē; nequaquam (ait Chryſoſtomus hom. 24.) ad multitudinem oportet aſpicere, neque exemplorum denſitate turbari. Sed imitari paucos, qui hoc nos itinere cautiſſime incedere hortantur, & cæt. Lege epiſtolam 14. D. Hieronymi, ſiue D. Paulini ad Celantiam: Vide (inquit) quanta inter has vias ſeparatio ſit, quantumque diſcrimen. Illa ad mortem, hæc tendit ad vitam, illa teritur à multis, hæc vix inuenitur a paucis, illa vitijs per conſuetudinem quaſi decliuior, ac mollior, hæc inſueto calle virtutum triſtior, & horridior. &c. Item: Ponamus rationem vitæ noſtræ, & per quam potiſſimum gradiamur viam, conſcientia teſte diſcamus. Omne enim quod agimus, omne quod loquimur, aut de lata, aut de anguſta via eſt. &c.

D. Chry.

D. Hieron. Siue D. Paulinus.

Obijcies, ſi arcta cæli via eſt, & porta anguſta, non poteſt Chriſti ſuaue eſſe iugum, & onus leue. At Chriſtus iugum ſuum ſuaue eſſe, & onus leue affirmat, Matthæi 11. Non eſt ergo arcta via cæli, ſed lata. Reſpondemus, viæ ſuauitatem non in latitudine eſſe poſitam. Poteſt enim arctiſſima via eſſe, ſed amœniſſima, florum, arborum fontiumque aſpectu iucundiſſima. Talis cæli uia eſt. Arcta eſt, anguſta eſt, ſed florum, vmbrarum, fontiumque præſtans amœnitate. Etenim virtutum omnium odoriferis floribus nitet, arboris illius celſiſſimæ, nempe Crucis, ſaluberrima vmbra opacatur, fontium, id eſt ſacramētorum cæleſtibus aquis viatores mirum in modum reficit, ac recreat. Admirabilium etiam rerum, qui ex ipſa patet, proſpectus, viæ difficultatē tollit. Etenim ex illa cæli æterna gaudia, Tartari

Matt. 11. quomodo ſi via arcta eſt, ſit Chriſti iugum ſuaue.

dolores

dolores æterni, rerum caducarum vanitas, rerum cæleſtium ſoliditas, virtutum eximiæ pulchritudo, vitiorum horrenda fœditas proſpicitur. Quo theatro mens rapta, viæ aſperitatem ducit pro nihilo. Accedunt Chriſti optimi, maximi, ſanctiſſimorumque virorum, in illa altiſſimè impreſſa veſtigia, quæ qui intuentur, ipſa viæ anguſtia, & arctitudine, non ſolùm non deterrentur, verùm etiam delectantur.

Viæ finis cōſiderandus. Nam viam facit latā, vel arctam.

Adde viæ finem, etſi longiſſimæ, toti vitæ afferre ſuauitatem. Iucūda enim uia eſt, quæ ad Theſaurum ducit locupletiſſimum, etſi redundet ſentibus. Quis opulentior theſaurus æterna vita? hic arctæ viæ finis. *Arcta uia eſt*, dicit Dominus, *quæ ad uitam ducit*, ſcilicet æternam. Quotieſcumque finem viæ cogitaueris, toties tibi via ipſa non arcta, ſed lata videtur. *Non enim ſunt condigna paſſiones huius temporis* (ait Paulus Rom. 8.) *ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis*. Vtinam latæ viæ finē viatores ſibi ante oculos proponerent, non lata ſed arctiſſima potius videretur. *Lata uia eſt* (ait Dominus) *quæ ducit ad perditionem*; ſcilicet æternam. Quis non totis artubus contremiſcet, ſi horrendum hunc finem animo conceperit? Heu, clauſis oculis ad perditionem ducuntur, miſeri ſpatioſæ uiæ viatores. Quà, id eſt, quàm amœna via eant, conſiderant: non quò, id eſt, in quem locum eant. At verò potius eſt conſiderandum, quò, quàm quà, iter habeas. Prouerb. 7. *Statim eam ſequitur quaſi bos ductus ad victimam. &c.* Per pinguiſſima paſcua bos tendit ad victimam, ſed quò tendat neſcit. Eum in modum per amęnam viam impius in perditionem ducitur, ſed quò ducatur minime conſiderat. Chryſoſt. hom. 24. In Matth. Tu nequaquam iſtud aſpicias, quia hæc via vel arcta, vel aſpera eſt, nec quia lata, & ſpatioſa eſt illa contraria, ſed quò nam hæc vtraque perducat. &c.

Prouerb. 7.

D. Chryſ.

CAPVT XXIX.

Morale. De ſermone Domini in monte.

A N*olite iudicare, ait Dominus, & non iudicabimini*. Neminem Deus iudicat temere, ſed cauſa optime perſpecta fert ſententiam. Dei imitatorem oportet eſſe hominem, quod tibi omni ex parte perſpectum eſt iudica, quod latet noli iudicare, ne iudiceris. Iniquus & temerarius iudex eſt, qui de cauſa ignota ſententiam dicit. Ignotæ nobis ſunt hominum cogitaB tiones, ignotæ intentiones, notæ Deo.

Temerè non iudicandū.

Deo igitur iudicium cordis relinquendum eſt, homini non vſurpandum. Vt enim ait Paulus ad Heb. 4. de Chriſto loquens, quem, λόγον, appellat, id eſt, ſermonem, vel Verbum; *Viuus eſt ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens uſque ad diuiſionem animæ, ac ſpiritus, compagum quoque, ac medullarum, & diſcretor cogitationum, & intentionum cordis. & cæt.* Qui diſcretor eſt cogitationum, & intentionū cordis, hic iudex eſt cordis. homo verò quem cor hominis latet, ſi de corde C iudicare velit, vt cæcus de coloribus, in tenebris iudicabit. In luce autem tunc iudicabit, cum iuſtitiæ Sol, cordium tenebras in die iudicij illuminabit, iuxta illud Pauli 1. Cor. 4. *Nolite ante tempus iudicare, quo ad uſque ueniat Dominus. Qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. &c.* Auguſtinus lib. 2. de ſer. Dom. cap. 28. De manifeſtis (inquit) iudicemus, de occultis vero iudiciū Deo relinquamus. &c.

ad Heb. 4.

1. Cor. 4.

D *In qua menſura menſi fueritis* (ait Dominus) *remetietur nobis*. Optima menſura charitas, hac proximum metiamur. *Charitas* (ait Paulus 1. Cor. 13.) *non cogitat malum*: hoc eſt, vt interpretatur Chryſoſto. non ſuſpicatur quidquam mali aduerſus eum qui diligitur. eodem loco idem Chryſoſtomus; Charitas (inquit) non tolerat malā ſuſcipere ſuſpicionē, vnde eſt fons iræ. &c. & Theodoretus: Non cogitat Charitas malum; id eſt, ignoſcit ijs, qui errarūt, E exiſtimans ea non eſſe facta malo animi propoſito. &c. Quemadmodum ſol atris nubibus aureum donat ſplendorem; ſic charitas dilecti proximi operibus, quæ atroris aliquid habere uidentur, auream tribuit excuſationem. Neſcit praué iudicare, qui nouit amare. Non æque inimici audiunt, & amici (ait Hieronymus epiſ. 61. ad Pammachium.) qui inimicus eſt, etiam in ſcirpo nodū quærit, amicus praua quæque recta iudicat. ſcribunt ſæculi literæ

Mēſura optima charitas.

1. Cor. 13.

Charitas non cogitat malum, non iudicat temere.

D. Chryſ.

Theodor.

D. Hieron.

literæ amantium cæca eſſe iudicia. &cæt. A Amoris cęcum eſt ad mala cernenda iudicium; oculatum ad videnda bona. Si proximum amaueris, à temerario iudicio lóge aberis. Charitas trabes proximi in feſtucas conuertit. Odium ex feſtucis trabes excitat, & in ſcirpo (vt ait Hieron.) vbi nullus eſt nodus, modum quærit.

Amantium cæca iudicia.

Inimicus nodum in ſcirpo quærit.

Te ipſum iudica, alios non iudicabis. *Vt quid vides feſtucam in oculo fratris tui, trabẽ autem in oculo tuo non vides?* trabem tuam cõſidera, vitia tua expende, proximi vitia B non videbis. In aliorũ delictis (ait Chryſoſt. lib. 1. de compunctione) ſeueri, & amariſſimi iudices reſidemus, noſtras autem trabes non videmus. &c. Et Hieron. ad Auguſtinum epiſt. 91. Illa eſt vera inter amicos reprehenſio, ſi noſtram peram non videntes, aliorum iuxta Perſiũ manticam conſideremus. &c. Perſius verò ſic Satyra 4.

Nos metipſos iudicemus, non alios.
D. Chryſ.
D. Hieron.

Vt nemo in ſeſe tentat deſcendere, nemo.
Sed præcedenti ſpectatur mantica tergo.

Nemo (inquit) in ſuum pectus cogitatione deſcendit; nemo ſua, ſed aliena vitia cõſiderat. Etenim ſinguli homines binas dicuntur habere manticas, ſiue peras; alteram ante pectus, alteram a tergo pẽdentem. In illam, quæ a tergo pendet, ſua; in alteram quæ ante pectus, & ante oculos eſt, aliena immittunt vitia. Noſtras enim trabes obliuiſcimur, & velut in mantica poſt tergum geſtamus; alienas verò feſtucas ante pectus, & oculos ponimus. Hoc vitium Satyra 3. Horatius in hunc modum carpit.

Singuli homines duas habẽt manticas.

Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis)
Cur in amicorum vitijs tàm cernis acutum
Quàm aut Aquila, aut ſerpens epidaurius? &c.

At contra, ij qui ad alta virtutum ſurgere veraciter appetunt (ait D. Gregor. lib. 3. Moral. cap. 18.) cùm alienas culpas audiunt, mox ad cor proprias reducunt. Et tanto rectius illas diiudicant, quanto verius iſta deplorant. &c.

D. Greg.

Obſeruandum Dominum peccata trabes appellaſſe, & feſtucas. Vt enim ait Chryſoſtomus homil. 24. in Matthæum. grauius trabe eſt peccatum. &cæt. Ex his trabibus tartarea extruitur pyra. Caue ergo ne æterno igni fomenta ſuggeras. Parua etiam peccata ne tolera. Nequit oculus paruam tolerare feſtucam; nequeat conſcientia paruam tolerare maculam.

Peccata trabes, & feſtucæ ignis materia.

Videbat hic hypocrita feſtucam, vt eijceret. At multo peius multi feſtucas, id eſt, peccata vident, non vt eijciant, ſed vt de homine detrahant. Feſtucam eijcere volenti dicitur: *Eijce primùm trabem de oculo tuo.* quia vt eſt in Gloſſa ordin. Nõ eſt idoneus doctor alijs mederi, qui nondum ſe ſanauerit. &c. Vt vero ait Magn. Gregor. 2. parte Paſtoral. c. 2. Neceſſe eſt vt munda ſtudeat eſſe manus, quæ diluere aliorũ ſordes curat. &c. & Iob 19. ad illa verba; *Contra me erigimini:* Iudicare (inquit) rectè aliena merita non valet, cui conſcientia innocentiæ propriæ, nullam iudicij regulam præbet. Hinc eſt quòd inſidiantibus quibuſdam, & puniẽdam adulteram deducentibus dicitur, Ioannis 8. *Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat.* Ad aliena quippe punienda peccata ibant, & ſua reliquerant. Reuocantur itaque intus ad conſcientiam, vt prius propria corrigant, & tunc aliena reprehendant. Hæc Gregorius. Ad aliud Domini C documentum tranſeamus.

Qui vult alterius feſtucam eijcere, trabem ſuã tollat.
D. Gregor.

Ioann. 8.

¶ *Nolite dare ſanctum canibus, ait Dominus.* Sancta ſanctis danda ſunt. Sancta ſunt ſacramenta; ergo non impuris porcis, & canibus, ſed puris ſunt tribuenda hominibus. Qui ſacramenta miniſtrat, quam pręparationem flagitent bene conſideret: & præparatis illa largiatur. Quibus ſacramentum Ordinis, eccleſiaſticaque beneficia dentur expendendum diligenter, maximeque cauendum eſt ne ſanctum, id eſt D ſacerdotium detur canibus, ne margaritæ precioſę, id eſt eccleſiaſtica beneficia, mittantur ante porcos, id eſt, homines carni mancipatos. Hi enim ſancta hæc magno cum populi ſcandalo cõculcant, iuxta illud dictum a Domino ſacerdoti Heli, 1. Reg. 2. *Quare calce abieciſti victimam meam, & munera mea, quæ præcepi ut offerrentur in templo. &c.* Calce dicitur abieciſſe victimas, & ſancta munera. Sic ſacerdotes improbi calce abijciũt ſancta, & ſpernunt Dei ſtu-E pendum ſacrificium, quod peccato Mortali inquinati celebrant. Ipſa eccleſiaſticã beneficia conculcant, quæ prophano, & turpi impendunt vſui. Sed hac de re Cardinalem Caietanum loquentẽ audiamus Matth. 7. An non (inquit) margaritæ mittuntur ante porcos!, cùm ſacramentũ ordinis, ſacræ religionis, aut caſtitatis profeſſio, ſacerdotia; & id genus alia precioſa apud eccleſiam, exhibẽtur hominibus ſola cupiditate hæc ſubeũtibus? Teſtatur conſe-

Sacramenta beneficia quæ eccleſiaſtica non danda porcis, & canibus.

Cardina. Caietan.

conſequens conculcatio, tã pretioſorum ordinum, ſtatuum, graduum, atque officiorum, hæc ille. De oratione aliqua verba faciamus.

De oratione

Ioannis 15. ait Dñs: *Sine me nihil poteſtis facere;* Illius ergo auxilium, ſine quo nihil poſſumus facere, aſſidua oratione oportet implorare. Idcirco hoc loco ait; *Petite, & accipietis. &c.* D. Baſil. in conſt. c. 16. Neque in rebus (inquit) bonis, conatus humanus ſublata ope diuina, perfecte vnquam quod vult poterit adipiſci, neque item diuinum præſidium ad nos nullo noſtro ſtudio venturum putandum eſt. Sed ad perfectum virtutis cumulum, coniuncta ſimul eſſe vtraque hæc oportet, & humanum ſtudium, & auxilium cæleſte fidei opera comparatum. Sic Baſil. D. Gregorius Nyſſ. lib. de oratione: Peccati (inquit) nulla alia cauſa eſt, quàm quod ad ea, quę in manibus habent, & tractãt, negotia, diuinum etiam auxilium homines non ſimul adhibent, & aſſumunt. Quòd ſi oratio negotium præceſſerit, peccatum aduerſus animam aditum non inueniet. &c. Sicut infantes lachrymis, ſicut pulli clamore eſcam petunt; ſic homines fletu, & intimo cordis gemitu petere oportet: iuxta illud Ezechiæ Regis, Iſai. 38. *Sicut pullus hirundinis ſic clamabo, meditabor ut columba. Attenuati ſunt oculi mei ſuſpicientes in excelſum. &c.* hoc eſt, vt Hieronymus interpretatur, in ſimilitudinem hirũdinis, & columbæ, fletibus, & gemitibus, dies noctesque iungebam, & a Deo ſolo qui poterat ſubuenire, eleuatis in altum oculis auxilium præſtolabar.

D. Baſil.

D. Gregor. Nyſſen.

D. Baſilius. Cum magna ſedulitate, & patientia orandum.

Petite, ait, & dabitur uobis. Non obiter tamen poſtulare iuſſit (ait Chryſoſtomus homil. 24. in Matth.) ſed cum ſedulitate multa, & magna patientia, crebroque pulſatu. Hoc eſt enim quod ait: *Quærite.* Siquidem ille, qui quærit aliquid, cuncta alia mẽte proijciens, vnum intendit illud, quod ſolum requirit, ac præſentium rerum nihil omnino conſiderat. Norunt illud, quotquot vel auro, vel ſeruis, vt plerunque cõtingit, amiſſis, experti ſunt hãc quam dico diligentiam requirendi. Ne inferius ò homo ſtudium impende virtuti, quàm cum aurum requiris amiſſum. ſic ille.

D. Chry.

Additur: *Pulſate, & aperietur uobis.* Pulſate, dicit Chriſtus (ait Chryſoſtomus) vt oſtenderet, quia etſi non continuò aperuerit, te nihilominus oporteat ad ianuã permanere. &cæt. Hominum ianuam importuno tempore pulſabis; Dei ianuam etſi media pulſaueris nocte, pulſabis opportuniſſimè. Hac ille importunitate lætatur. Chryſoſtomus: Ab hominibus quidem cum aliquid expoſcis, & moleſtus omnino, & oneroſus videris. Deum verò quando id non facis, tunc amplius, ut tibi indignetur, accendis. Si verò permaneas poſtulando, etiamſi non continuò accipias, accipies tamen. Propterea quippe oſtium clauſum eſt, vt tu pulſare cogaris; idcircò nõ celeriter annuit, vt tu diutius inquiras. &c. Regis fores nemo intempeſtiuo tempore pulſare audet. At regis regum ianuam, omni tempore, etiam nocte concubia pulſare fas eſt. Quo verò vehementior pulſatio fuerit, eo ſummo Regi gratior erit. Auguſtinus ſerm. 171. de tempore. Hoc (inquit) amat ianua ſaluatoris vt pulſatoribus ſemper abundet, opportunis, importunis. Propterea ipſe Dominus uidens ianuam ſuam a petitorum uoce, a pulſantium clamore ſilere; inuitat nos ad orationem, omnibus paratus tribuere pietatem. &cæt. Eodem loco ianuã Chriſti, ianuam uocat pietatis, eſt enim vere ianua miſericordiæ, ex qua diuinæ miſericordiæ dona copioſe in homines pulſantes ſparguntur. Suauis (ait Auguſtinus) dominus, & mitis, habet ianuam pietatis. Nec repellit inde pulſantes, ſed culpat potius negligentes. &c. Faſtidiunt homines, præſertim auari, illos qui non recedunt a ianua, etiam atque etiam inſtant, & petũt multa. At Deum huiuſmodi oblectant, & recreant importuni petitores hæc faſtidia, vt ait eodem ſermone Auguſtinus, delectabilia illi ſunt. Tunc (inquit ille) theſauri domus Dei triſtitiã patiuntur, quando deſunt delectabilia faſtidia petitionum. &c.

Pulſantur Chriſti fores omni tẽpore opportunè.

D. Auguſt. Chriſtus vult ianuã ſuam abundare pulſatoribus.

Ianua Chriſti ianua pietatis.

Faſtidia delectabilia petitionum.

Obſerua etiam illa verba: *Quis eſt ex uobis homo, quem ſi petierit filius ſuus panem numquid lapidem porriget ei? aut ſi piſcem petierit, numquid ſerpentem porriget ei? &c.* Non porrigit pater filio inutilia, ut lapidem; aut pernicioſa, ut ſerpentem. Sic Deus. Exiſtimant forte filij ſe panem petere, vel piſcem, id eſt rem utilem, aut neceſſariam. Sed lapidem petunt, uel ſerpentẽ, hoc eſt rem noxiam, atque pernicioſam. Idcirco quod petitur non datur. Vnde Chryſoſt. ho. 24. Si non accipis (inquit) quia lapidẽ

petis, idcirco nō accipis. Nam & ſi filius ſis: non tamen tibi ſufficit ad omne quod popoſceris impetrandum. Sed hoc ipſum eſt, quòd vetaris accipere, quòd cum ſis filius Dei, ea quæ tibi non expediunt deprecaris. &c.

D. Chryſ.

Præterea. Exemplar benefaciendi proximo, tu ipſe eſto. Te intuere, quid tibi ſecundum rectam rationem velis fieri animaduerte; id ipſum fac alteri. iuxta illud Domini: *Omnia quæcumque vultis, vt faciant nobis homines, & vos facite illis*. Legito Magnum Greg. lib. 19. Mora. c. 13. Iuſti (ait) ab omni ſtrepitu ſæculari ad corda ſua redeunt, ibique aſcendunt tribunal mentis atque ante oculos ſe, & proximum ſtatuunt. Deducunt ad medium regulam teſtamenti, qua dicitur: *Quæ vultis, vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis*. Transferunt in ſe perſonam proximi, & ſolicite attendunt, quid ſibi, ſi ita eſſent, fieri, vel nō fieri iuſtè voluiſſent. Sicque diſtricto iure, atque iudicio, cauſam ſuam, & proximi iuxta tabulas diuinæ legis in foro cordis examinant. &c. Et Iob. 5. ad illa verba: *Viſitans ſpeciem tuam non peccabis*. Species (inquit) noſtra rectè dicitur proximus noſter; quia in illo cernimus, quid ipſi ſumus. Speciem ſuam viſitat, qui vt in ſe alterum reficiat, ſe in altero penſat. &c. Iob 11. in illa verba: *Multiplex lex eius*. Proximi (inquit) dilectio ad duo præcepta deriuatur, cùm & per Tobiam 4. dicitur: *Quod ab alio tibi odis fieri, vide ne tu alteri facias*. & per ſemetipſam veritas dicit Matth. 7. *Quæ vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis*. Per vnum malitia compeſcitur, per aliud benignitas prærogatur. &c. Multa addit alia, quæ breuitatis cauſa prætermitto. Lege epiſtol. 14. Hieronymi ſiue Paulini ad Celantiam, in qua cōpendioſum commonitorium hoc uocat præceptum, & a Chriſto traditum ait ad breuiarium totius iuſtitiæ, ſpeculumque E eſſe affirmat ſemper inſpiciendum. Illum audiamus: Quaſi (inquit) compendioſum quoddam commonitorium tibi euangelij eligenda ſententia eſt, & ſuperſcribenda cordi tuo, quę ad totius iuſtitiæ breuiarium dominico ore profertur: *Omnia quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, hæc & vos facite illis*. Cuius præcepti vires exprimens iungit; *Hæc enim lex, & prophetæ*. Ad omnem actum, verbum, cogitatum, hæc ſententia retractetur. Quæ tibi quaſi ſpeA culum quoddam paratum, & ad manum ſemper poſitum, qualitatem tuæ uoluntatis oſtendat; ac etiam vel de iniuſto opere redarguat, vel de iuſto lætificet. hæc ille. De arcta lataque via iam dicamus.

Quod tibi vis fieri alteri facito.

D. Grego.

D. Hieron.

Duplex via eſt, altera virtutis, altera vitij. Arcta illa, & anguſta: hæc lata, ac ſpatioſa: Etenim in celſo monte ſedes virtutis eſt, in depreſſa valle vitij locus. De duplici hac uia Lactantius Firmianus agit li B bro 6. de vero cultu capite 3. & 4. Hieronymus ad Celantiam, D. Baſilius I ſal. 1. & in libro de ſancta virginitate, Xenophon libro 2. de factis, & dictis Socratis. Eo libro ex Heſiodo hæc citat. Dicit Heſiodus, prauitatem quidem ſimul totam licet eligere facile; plana enim ad hāc ducit via, cum valde propè habitet. Virtuti verò ſudorem præpoſuerunt Dij immortales. Longum enim, & arduum iter ad virtutem, &c. Deinde ex Prodico induC cit Herculem a ciuitate in ſolitudinem egreſſum, & cogitantem vtram harū duarum viarum præponeret alteri. Tum à prauitate, ſiue malitia ad latam, a virtutē vero ad arctiorem inuitatum ait, malitiæ & virtutis deſcribens alloquia. Heſiodi carmina hæc ſunt in opere cui titulus eſt; opera, & dies.

Via arcta virtutis.

Xenophon.

Hercules ad viam uirtutis inuitat^r.

Heſiodus.

τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθη-
καν.
D ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐ-
τὴν,
καὶ τρηχὺς, &c.

id eſt, ante virtutem Dij ſudorem poſuerunt immortales. Longa & ardua uia ad illam eſt, atque aſpera. Apud Clementem Alexand. lib. 4. Stromat. Simonides: Fertur (inquit) virtus habitare in rupibus aditu difficilibus. &c. & Origenes homi. 5. in Exod. Non eſt (ait) procliue iter, quod tendit ad virtutes, ſed aſcenditur, & difficulter aſcenditur. &c. Firmianus lib. 6. de vero Cultu, capite 4. Via (ait) cæleſtis difficilis, & cliuoſa propoſita eſt, vel ſpinis horrentibus aſpera, vel ſaxis extantibus impedita. Vt cum ſummo labore, ac pedum tritu, cumque magna cadendi ſolicitudine, ſit cuique gradiendum. &c. Diuus Bernardus in ſermone de quadruplici debito: Arduus eſt aſcenſus Hieruſalem. Vtpote per ipſam montis ſummitatem inciſus. &c.

Simonides Clem. Alexand.

Origen.

Lactantius.

D. Bern.

Ne

Ne deſponde animum. Audi eundem illum Heſiodum.

καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται, ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει χαλεπή περ ἐοῦσα.

Via virtutis fit lata, & facilis. hoc eſt, Aſpera via virtutis primum. Sed cum ad cacumen ventum eſt, facilis deinde eſt, difficilis licet fuerit. &c. Magnus Gregorius homil. 17. in Ezechielem: *D. Gregor.* Via Dei, & inchoantibus anguſta eſt, & perfectè iam viuentibus lata. Ipſa anguſta porta amantibus lata fit; ipſæ uiæ duræ ſpiritaliter currentibus molles, & planæ fiūt; dum ſcit animus ſe pro temporalibus doloribus gaudia æterna recipere, & hoc incipit, quod affligit, amare. &c. Paucis dicam: Carni arcta eſt via, ſed ſpiritui ſatis lata. Carnis cupiditatibus obſiſte, rebus ſpiritalibus intende; non adeò anguſtam virtutis uiam eſſe in animum induces. Deus anguſtias viæ cœleſtis dilatat dulcedine, iuxta illud pſalmi 4. *In tribulatione dilataſti mihi.* & illud pſalm. 118. *Ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquiſiui. &c.* Ignis fornacem, in quam hebræi adoleſcentes iniecti ſunt, vento quodam ſuauiſſimo Deus perflauit. Da. 3. *Fecit medium fornacis quaſi uentū roris flantem.* *Dan. 3.* Ambulabāt itaque adoleſcentes illi in medio arctæ fornacis, in latitudine læti, & benedicentes Dominum. Eſto, ſit fornax via Dei, ſed perflat Deus hanc fornacem ſuauiſſimo ſpiritu ſuo, rorem dulcedinis ſuæ in eam immittit, extinguit laboris flammas, ſummamque lætitiam viatoribus affert. Adde cum adoleſcentibus illis in fornace uidiſſe Nabuchodonoſorem ſocium ſimilem filio Dei. Angelus hic erat. Nos autē in fornace, & via noſtra, ipſum Dei filiū Chriſtum habemus ſocium, filij Dei veſtigijs inſiſtimus, filium Dei ſequimur. tali ſocio talique duce, quis uiam aſperam, & arctam eſſe conqueretur? Ijs arcta via videtur, qui latæ viæ aſſueſcunt. Nam ei, qui vitijs ſe mancipauit, aſpera uirtus eſt. Aſſueſce virtuti, ſuaue iter conſuetudo reddet. Nam vt docet Hieronymus, ſiue Paulinus epiſtola 14. ad Celantiam, *D. Paulin.* Aſperam nobis, & inſuauem virtutum uiā, nimia facit vitiorum conſuetudo. Quæ ſi in partem alteram, id eſt, virtutem, trāſferatur, inuenietur ſicut ſcriptura dicit, Prouerb. 4. *Semita iuſtitiæ leuis, &c.*

Illud etiam conſiderandum, quod porta indicat, & via. Nam tàm porta, quam

A via indicat tranſitum: Nemo in porta conſiſtit, aut via, ſed per portam, & viam tranſit in habitationem. Portæ, & viæ amœnitas, & latitudo, aſperitas, & anguſtiæ, mox trāſeunt; habitationis cruciatus, & dolor, vel lætitia, & gloria, abſque fine perſeuerant. *Porta, et via tranſitum rerum temporalium ſignificant.* Non minima conſolatio eſt (ait Euthymius) vocare ipſam portā, ac viam. *Euthym.* Siquidem neutra permanet, ſed tranſit. &cæt. Cui non videbitur lata via, etſi arcta ſit, quæ in æternam ducit gloriam, ac lætitiam? Cui non videbitur

B arctiſſima, etſi ſit ſpatioſiſſima, quæ in cruciatus, & dolores fert nullo vnquam fine terminandos? Ideo Diuus Paulinus ad Celantiam, eos ait viam arctam eligere, *D. Paulin.* qui non tàm viæ amœnitatem, quàm perpetuæ manſionis, ſiue habitationis, commoditatem curant. Hæc (inquit) via inſueto calle virtutum triſtior atque horridior, ab ijs tantum eligitur, quibus non tàm delectatio itineris cordi eſt, quàm vti

C litas manſionis. &c. Cæleſtem manſionem, & gloriam mente volue, & vel cum Ethnico poeta canes. *Magnum iter aſcendo; ſed dat mihi gloria vires.*

Decipit incautos uia lata bonorū ſpecie, non fallit cautos. Conſiderant enim in duabus his vijs qualia bona ſint, qualiauè mala. *Cauti conſiderant in duabus vijs qualia ſint bona, qualiaue mala.* In uia lata minima quædam cernunt bona, locum priorem obtinentia, punctoque temporis auolantia; mala poſtea maxima, nullo definita termino,

D bonis minimis uidēt ſuccedere. Contrà in arcta uia primum quidem mente aſpiciunt mala minima, quæ mox diſparent; poſthæc, bona ſumma, atque inaudita cōtemplantur, quæ in ſempiternum durant. *Lactantius firm.* Egregiè Firmianus libr. 6. de vero cultu capite 4. In ijs (ait) vijs Deus bona oſtendit & mala, ſed ordine præpoſtero, atque conuerſo. In vna enim, id eſt, arcta, monſtrauit temporalia prius mala, cum æternis bonis, qui eſt ordo melior. In altera, id eſt, lata, temporalia prius bona, cum æternis malis, qui eſt ordo deterior. Vt quicunque præſentia mala cum iuſtitia delegerit, maiora, & certiora cōſequatur bona, quam fuerunt illa, quæ ſpreuit. Quiſquis autem præſentia bona prǽpoſuerit iuſtitiæ, in maiora, & longiora incidat mala, quàm fuerunt illa quæ fugit. Hæc enim vita tēporalis, quia breuis eſt, idcirco bona eius, & mala breuia ſint neceſſe eſt. Illa uero quoniā ſempiterna eſt,

idcirco & bona eius, & mala ſempiterna ſunt. Ita fit, vt & bonis breuibus mala æterna, & malis breuibus bona æterna ſuccedant. Itaque cùm ſimul propoſita ſint homini bona, & mala, conſiderare vnumquemque ſecum decet, quantò ſatius ſit perpetuis bonis, mala breuia penſare; quàm pro breuibus, & caducis bonis, mala perpetua ſuſtinere. Hactenus ille.

CAPVT XXX.

De ſermone Domini in Monte.

MATTHAEVS CAPITE VII.

ATtendite à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. A fructibus eorũ cognoſcetis eos. Nunquid colligunt de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona, fructus bonos facit: mala autem arbor, malos fructus facit. Non poteſt arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Nõ omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum. Sed qui facit voluntatẽ patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonnè in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: Quia nunquam noui vos: diſcedite à me, qui operamini iniquitatem. Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea; aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram, & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. Fundata enim erat ſuper petram. Et omnis qui audit verba mea hęc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam, & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna. Et factum eſt, cùm conſummaſſet IESVS verba hæc, admirabantur turbæ ſuper doctrina eius. Erat enim docens eos, ſicut poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ eorum, & Phariſæi.

DE

Digitized by Google

DE arcta cæli via Dominus dixit; *Pauci ſunt qui inueniunt eam*. Vt ergo illã inueniamus, demonſtratoribus indigemus. Sunt autem falſi quidam demõſtrares, ideſt, pſeudoprophetę. Hos Dominus cauendos ſexto documento præcipit. Falſos autem prophetas (qui in græco Euangelio pſeudoprophetæ à mendacio appellantur) vult Chryſoſtomus dici homines impoſtores, non hæreticos. D. Hieronymus de omnibus ait locum hunc intelligi poſſe, qui aliud habitu, ac ſermone promittunt, aliud opere demõſtrant. Sed ſpecialiter de hæreticis eſſe intelligendum. De hæreticis exponunt Theophylactus, D. Thomas, Lyranus, Abulenſis, Ianſen. Theodoret. lib. 3. hæreticarum fabularum in prologo, & alij. Tertullianus quoque in lib. de præſcriptionibus cap. 4. Inſtruit (inquit) Dominus multos eſſe venturos, ſub pellibus ouium rapaces lupos. Quæ nam iſtæ sũt pelles ouium, niſi nominis Chriſtiani extrinſecus ſuperficies? Qui lupi rapaces, niſi ſenſus, & ſpiritus ſubdoli ad infeſtãdum gregem Chriſti, intrinſecus deliteſcentes? Qui pſeudoprophetæ ſunt, niſi falſi prędicatores? &c. Aut imperf. Sciẽs Dominus futuros eſſe falſos doctores hęreſum diuerſarum; ideo doctores admonet. &c. Luporum eſt gregem diſpergere, & lacerare oues, quod hæreticis maxime cõgruit. Præterea falſi prophetæ propterea dicuntur, quia falſa nuntiant. Falſa autem nuntiare, ac docere hæreticorũ eſt. Hæretici itaque pſeudoprophetis ſimiles ſunt, ideſt mendacibus prophetis, qui falſa, mendacique doctrina, à via cæli arcta, populum in viam Orci latã trahunt. Suppeditat noſtrum tempus exempla multa huiuſmodi hæreticorum, quos latæ in tartarum viæ demonſtratores, & duces cacodæmon habet.

Cauſ' di falſi propheta.

D. Chryſoſ.

D. Hieron.

Quinã dicantur falſi propheta.

Theophyl.

Theodor.

Tertul.

Autor imp.

Hæretici falſi propheta dicuntur.

Attendite (ait Dominus) *à falſis prophetis, qui veniunt ad vos.* Veniunt (inquã) non miſſi. Hoc. n. hæreticorum eſt, ſua ſpõte venire, nec miſſionem à legitimis Eccleſiæ prelatis expectare. *Non mittebam prophetas* (ait Dominus Hierem. 23.) *& ipſi currebant. Non loquebar ad eos, & ipſi prophetabãt.* & cæt. Quod ſi quæras: quiſnam huiuſmodi peſtem in terras mittit? Reſpondeo: Mittit illos mater hæreſeon ſuperbia, mittit ambitio, mittit denique malus dęmon.

Hæretici veniunt non miſſi.

Hiere. 23.

A Quemadmodum vero ille *in Angelum lucis ſe transfigurat*, vt Paulus ait 2. Cor. 11. ſic ſuos transfigurat miniſtros. *Eiuſmodi pſeudoapoſtoli* (ait Paulus) *ſunt operarij ſubdoli, transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti. Et non mirum. Ipſe enim Satanas transfigurat ſe in Angelum lucis. Non eſt ergo magnum ſi miniſtri eius transfigurentur velut miniſtri iuſtitiæ, &c.*

Mittit hæreticos ſuperbia, & cacodæmõ. 2. Cor. 11.

Transfigurant ſe lupi in oues, ouinaque pelle lupinam tegunt rapacitatem Foris oues, intus lupi, virtutis ſpeciem quan-B dam oculis obijciunt, ex corde hęreſeos venenum euomunt. *Veniunt ad vos* (ait Dominus) *in veſtimentis ouium, intrinſecus autẽ ſunt lupi rapaces.* Sic olim pſeudoprophetæ pallio induebantur ſaccino, vt mendacia ſua habitu tegerent. Vnde illud Zachariæ 13. *In die illa confundentur prophetæ* (ſcilicet falſi) *vnuſquiſque ex viſione ſua, cũ prophetauerint. Nec operientur pallio ſaccino; vt mentiantur, &c.*

Zachar. 13

Quo autem ſupplicio huiuſmodi fal-C ſi prophetæ digni ſint, indicat Zacharias eodem capite his verbis. *Cum prophetauerit quiſpiam vltra* (ſcilicet falſus propheta) *dicent ei pater eius, & mater eius, qui genuerũt eum, non viues, quia mendacium locutus es in nomine Domini. Et configent eũ pater eius, & mater eius, genitores eius, cum prophetauerit, & cæt.* nempe morte dignus eſt propheta falſus & hæreticus, qui praua doctrina corrũpit populum, adeoque dignus, vt ab ipſis etiam genitoribus huiuſmodi ſuppli-D cio mulctetur. *Configent* (inquit) *eum genitores eius, &c.*

Pſeudo prophetæ lupi, ouium, ideſt prophetarũ pellem, ideſt pallium ſaccinum induebant.

Zachar. 13

Supplicium pſeudoprophetarum.

A fructibus eorum cognoſcetis eos.

Cauendos ſub ouina pelle latentes lupos, ideſt, prauæ doctrinæ ſeminatores, docuit. Caueri non poſſunt, niſi cognoſcantur, cognoſci nequeũt, niſi aliquod E detur ſignum. En tibi ſignum, *A fructib. eorum cognoſcetis eos.* Non cognoſcetis (inquit) ex veſtimento, eſt. n. ouium. Sed ex fructu, eſt. n. luporum. Quemadmodum ex fructu arbor, ſic ex fructu hæreticus, & pſeudopropheta agnoſcitur. Sed quinam ſunt fructus huiuſmodi, qui hæretico detrahunt laruam? Reſpondeo cum Abulenſi Matthæi 7. quæſtione 28. & Ianſenio, fructus eſſe tam opera, quam doctrinam; addo, & doctrinæ effectus. Hæreticus maximè ex doctrina cognoſcitur.

Pſeudo prophetæ à fructib. cognoſcantur.

Hæretici maxime ex doctrina cognoſcuntur.

citur. Video hominem habitu quidem ex A terno ſanctimoniam præ ſe ferentem, ſed occultas hæreſes diſſeminantē. Nunquid euidentius quæram ſignum, vt lupum eſſe agnoſcam? hoc ſignum Ioannes præbet epiſtola 1. capite 4. ad cognoſcendos huiuſmodi lupos. *Nolite* (inquit) *omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſunt. Quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum. In hoc cognoſcitur ſpiritus Dei. Omnis ſpiritus, qui confitetur IESVM Chriſtum in carne uiniſſe ex Deo eſt. Et omnis ſpiritus, qui ſoluit IE-* B *SVM ex Deo non eſt, & hic eſt antichriſtus. &c.* Vnde Heſſelius: Falſus (inquit) propheta à vero, ex proprio fructu dignoſcitur, id eſt, ex mala doctrina. Quia proprius prophetæ fructus eſt doctrina. &c. Theodoretus loco citato: Impia dogmata per ſe ſufficiant ad ſuum patrem oſtendendum. Ex fructū enim, ait Dominus, arbor agnoſcitur, & antiquus, atque optimus autor Vincentius Lirinenſis: Ait (inquit) Saluator: *Ex fructibus eorum cognoſcetis eos*, C id eſt, cùm cœperint diuinas uoces exponere, & interpretari, tunc rabies intelligitur, tunc virus exhalabitur, tunc ſcindi ſepem videas, catholicam fidem cædi, Eccleſiaſticum dogma lacerari. &c. Autor Imperfecti: Fructus (inquit) hominis eſt confeſſio fidei, & opera conuerſationis illius. &c.

1. Ioan. 4.

Theodor.

Lirinenſis.

Autor imperfecti.

Obijcitur, hic de fide, id eſt, de ipſa falſorum prophetarum doctrina cognoſcēda agitur, & abſurdum dictu eſt, doctrinam ex doctrina probari. Reſpondemus agi quidem de fide falſorum prophetarum cognoſcenda, ſiue potius de cognoſcendis falſis prophetis. Sed fidem dicimus egregie cognoſci ex ore, & doctrina. Vt enim ait Paulus ad Romanos 10. *Ore fidei confeſſio fit ad ſalutem*. Quemadmodum ore confeſſio fit fidei, ſic ore confeſſio fit hereſeos. At, abſurdum dictu eſt doctrinam, ex doctrinæ probari. Imo vero rationi maximè conſonum eſt, fidem ex doctrina, & ore probari, vt diximus. Præterea aptiſſimè doctrina ex doctrina probatur, vel reprobatur. Ex doctrina enim ſcripturæ, conciliorum, ſummorum Pontificum, ſanctorumque patrum, egregiè doctrinam hæretici hæreticam eſſe probamus; quoniam ab illa diſſentit. Eſto igitur hoc pſeudoprophetarum ſignum & indicium, doctrina falſa, & opera. Ex ijs agnoſcuntur Lutherani, Caluiniani, reliquique huiuſmodi, & caueantur.

Obiectio.

Reſponſio.

Sunt etiam hæreticorum fructus, mala quæ doctrinam conſequuntur, vt bella, ſtrages, aliaque ſimilia. Bernard. epiſtola 240. ad Hildefonſum comitem. Verſatur (inquit) in terra veſtra ſub veſtimentis ouium lupus rapax. Sed ad Domini deſignationem, à fructibus eius cognoſcamꝰ illum &cæt. Deinde fructus indicat. Baſilicæ (inquit) ſine plebibus, plebes ſine ſacerdotibus, ſacerdotes ſine debita reuerentia ſunt, & ſine Chriſto deinde Chriſtiani. Eccleſiæ ſynagogæ reputantur, ſanctuarium Dei ſanctum eſſe negatur, ſacramenta non ſacra cenſentur, dies feſti feſtiuis fruſtrantur ſolennijs. Moriuntur homines in peccatis ſuis, rapiuntur animæ paſſim ad tribunal terrificum, nec pœnitentia reconciliati, nec ſacra communione muniti, paruulis baptiſmi negatur gratia. &c

Fructus hæreticorum bella &c.

D. Bernar.

Nunquid colligunt de ſpinis vuas?

Confert pſeudoprophetas cum arboribus. Dixerat enim, ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Qualis (inquit) arbor, talis & fructꝰ; arbor mala malos fert fructus, bonos fert bona. Nec arbor bona fructꝰ malos, nec arbor mala fructus producit bonos. Malæ ſpinæ non ferunt bonas vuas; mali tribuli dulces ficus non præbent. Eundem in modum, qualis pro D pheta, talis eius eſt fructus, id eſt, vita doctrina, & opera. Malus, & falſus propheta, atque hæreticus malos fert operū, & doctrinæ fructus; bonus, & verus propheta producit bonos.

Hæretici ſpinæ, & tribuli.

Non poteſt arbor bona malos fructus facere.

Arborem bonam, fructus malos, arbo E rem verò malam fructus bonos nō poſſe producere compertum eſt. At quomodo in hominibus hoc fit verum, ambigitur. Etenim homo malus fructus aliquos ex genere bonos, vt eleemoſynam, ieiunium, & orationem; homo vero bonus, fructus aliquos malos, vt otioſa uerba, & peccata alia venialia poteſt producere. Imo poteſt à virtute deficere, & crimina committere mortifera. Eſt enim liber, arbor vero minimè. In primis reſponde-

oogle

Quomodo nec arbor bona poſſit fructus malos facere, nec arbor mala fructus bonos.

ſpondetur hæc verba ex abundanti dicta eſſe a Domino, vt oſtẽderet arborem bonam, fructus bonos, & arborem malam, fructus malos ferre. Hunc in modum. Arbor bona fructus bonos fert, arbor mala fert malos. Non enim poteſt arbor bona malos, & arbor mala bonos producere. Voluit itaque Dominus illud verum eſſe in hominibus; *Arborem bonam bonos, malam malos edere fructus*; boni enim homines bona opera, mali mala efficiunt. Quod verò ſequitur: *Non poteſt arbor bona malos fructus facere*; hominibus noluit accommodari, ſed arboribus tantùm. Neque enim quæcunque in parabolis dicuntur, ad amuſſim ijs rebus, quas ſignificant ſunt accõmodãda. Aliqua enim veluti parerga quędam adijciuntur. Aliter reſpondetur. Verum hoc eſſe in hominibus, ſi recte explicetur. Voluit enim Dominus his verbis, ut Ianſenius exponit, ſignificare, nõ poſſe fieri, vt hominis boni fructus omnes, vel plures, & potiores ſint mali, nec etiã poſſe fieri, vt hominis mali omnes, vel plures, & potiores fructus ſint boni. Abulenſis quoque: Intelligitur (inquit) verbum Chriſti, non quidem quòd dicat impoſſibile eſſe malum hominem facere bona aliquando. Sed quòd non eſt poſſibile, quòd ſemper bona faciat, cùm ſit malus, & malus eſſe intendat. &c. Denique loquitur Dominus de morali quadam potentia, ut res contingunt. Sic enim contingit, vt improbi improbè, probi probè operentur.

De fructu doctrinæ facilè ſic interpretabimur. *Nõ poteſt arbor bona*, id eſt, probus Orthodoxus, quãdiu orthodoxus eſt, *malos doctrinæ fructus facere*. Non enim poteſt vir Orthodoxus hæreſes docere. Quòd ſi obijcias. Liberum habet arbitrium, poterit igitur, etſi ſit orthodoxus, & recte ſentiat, ob aliquam vtilitatem hæretica dogmata diſſeminare. Reſpondemus pro liberi arbitrij magna libertate poſſe quidẽ ſed inauditũ hoc eſſe, atque ideò dici impoſſibile. Item, *Non poteſt arbor mala*, id eſt, hæreticus, *bonos ſana, & catholicæ doctrinæ fructus facere*. Si obijcias; poſſe docere multa vera dogmata. Reſpondemus, propoſitionem de vniuerſa doctrinæ eſſe intelligendam. Quamuis aliqua vera tradat dogmata, non poterit hæreſim ſuã non diſſeminare. Aliter Auguſtin. lib. 2. de ſerm. Domini. Quãdiu (inquit) quiſque malus eſt, non poteſt facere fructus bonos. Si enim bonos fructus fecerit iã malus non erit. Sic dici poteſt veriſſimè, non poteſt nix eſſe calida. Cùm enim calida eſſe cæperit, non iam niuem, ſed aquam uocamus. &c. Autor imperfecti: Nõ dixit Dominus: *Arbor mala non poteſt fieri bona, neque bona mala*. Sed malus non poteſt facere fructus bonos, id eſt, quandiu malus eſt. Si vero factus fuerit bonus, poteſt. Vt vnuſquiſque quòd malus eſt, aut bonus, voluntatis eius ſit, non naturæ. &c. Veruntamen obijcitur, malum quandiu malus eſt poſſe facere bona aliqua opera moralia, ut eleemoſynam largiri, ieiunare, & ſimilia; ergo arbor mala poteſt aliquos bonos fructus facere, ex quibus bona poſſit exiſtimari ab hominibus. Non tamen à Deo, qui illius nouit occultam prauitatem. Lege, ſi placet, Auguſti. lib. 1. contra Iulian. cap. 3. & Enchir. cap. 15. & contra Adimantum cap. 26.

Scribæ, & Phariſæi pſeudoprophetæ.

Luc. 12.

Matth. 23.

Alio ſenſu Scribas, & Phariſęos appellat hoc loco Dominus falſos prophetas. *Attendite* (ait) *a falſis prophetis*, id eſt, Scribis & Phariſæis. Similem in modum Lu. 12. ait: *Attendite a fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis. &c.* Hanc hypocriſim illa verba indicant; *Qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium, intus ſunt lupi rapaces.* hoc eſt, qui hypocritæ ſunt, foris oues, intus lupi. Quales foris, quales intus fuerint docet Dominus Matthæi 23. *Væ uobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, quia mundatis, quod de foris eſt calicis, & paropſidis, intus autem pleni eſtis rapina, & immunditia. &cæt.* Item: *Similes eſtis ſepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus ſpecioſa; intus vero plena ſunt oſſibus mortuorum; & omni ſpurcitia. Sic & uos à foris quidem paretis hominibus iuſti, intus autem pleni eſtis hypocriſi, & iniquitate. &c.* Additur indicium, ex quo cognoſcantur hypocritæ hi: *A fructibus eorum*, id eſt operibus, *cognoſcetis eos.* hos fructus numerat Dominus eodem capite 23. *Dicunt, & non faciunt: Alligant enim onera grauia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem ſuo nolunt ea mouere. Omnia uero opera ſua faciunt, ut uideantur ab hominibus. Amant primos recubitus in cœnis, primas cathedras in ſynagogis, & ſalutationes in foro, & uocari ab hominibus Rabbi.* Denique amplo ſenſu de phariſæis, de hæreticis, de falſis prophetis, omnibuſque alijs, qui ouium pellem, lupique rapacitatem habent, locus intelligi poteſt.

Arbor quæ non facit fructum bonum excidetur.

Hæreticis, falſiſque prophetis ſupplicium prædicit æternum. Quemadmodũ arbores malæ excinduntur, & in ignem conijciuntur. Sic malis arboribus ſimiles homines, mortis ſecuri reſecantur, tartareiſque flammis, ac ſempiternis cruciatibus mancipantur.

Hæreticorũ ſupplicium.

Non omnis qui dicit mihi, domine, domine.

Sunt in arbore folia, ſunt fructus. Non ſunt ſatis folia, fructus quoque producat neceſſe eſt. Similẽ in modum, ſunt in homine verba foliorum inſtar, ſunt opera, veluti fructus. Non ſatis ſunt verba, opera bona præſtet opus eſt, ſi Cælorum regnũ ingredi vult, quod Dominus his verbis docet. *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum*; quaſi dicat; Non omnis qui amęna verborum habuerit folia, cæleſtem conſequetur beatitudinem. Amæna enim folia ſunt verba hæc, *Domine, Domine*. Quis igitur intrabit? *Qui voluntatem patris mei fecerit*: hoc eſt, qui operum bonorum fructus produxerit, q Dei mandata ſeruarit. Sterilis arbor, quæ folia ſolum habet, & fructus nullos fert, excinditur, & in ignem mittitur, ita ſterilis homo, qui ſola verba, vel ſolam fidem habet, & opera bona non facit, excindetur, & in flammas Orci præcipitabitur. Pſa. 1. Beatus vir cũ arbore confertur, ſed quæ tum folia, tum etiã fructus producit; *Erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo, & folium eius non defluet. &c.*

Non ſatis eſt fides, neceſſaria quoque opera ſunt.

Si beatus eſſe vis, regnumque cęlorum intrare, præter folia fructum etiam producito, mandata Dei exequere, voluntatẽ patris cæleſtis facito. Vnde ſequitur de beato viro eodem Pſalmõ; *In lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die, ac nocte. &c.*

Multi dicent mihi in illa die.

Docuit Dominus non eſſe ſatis verba, & fidẽ, abſque operibus, ei qui in regnũ cælorum ingredi vult. Addit, neque eſſe ſatis abſq; recte factis dona data gratis, ſcilicet, miracula, & propheciã. Nõ vnus (inquit) aut alter, ſed multi in illa die celeberrima iudicij extremi, dicent mihi, totum orbẽ iudicanti; *Domine, Domine, non ne nomine tuo inuocato, & auxilio tuo, prophetauimus, dæmonia eiecimus, & virtutes græcè δυνάμεις, id eſt, potentias, & miracula multa fecimus?* Qui igitur fieri poteſt, vt nos in hoc damnes iudicio? Tunc confitebor illis palam, coram orbe vniuerſo; *Nunquam noui vos*: approbationis, & amicitiæ cognitione. Neque enim ſatis eſt prophetare, aut miracula edere, bona opera oportuit habere. quibus quia caretis; *Non noui vos*; diſcedite à me in Orci flãmas, ſiquidẽ iniquitatis eſtis, non ſanctitatis operatores.

Dubitatur. Nũ vere, an falſo hi homines improbi miracula ſe feciſſe aſſerant? Mendacium dicere nõnulli opinati ſunt, ut refert D. Chryſ. hom. 25. in Matt. Sũt (inquit) quidam qui opinantur mentiri tunc illos ita dicendo. &c. Autor imper. hom. 19. Conſidera (inquit) eos etiam poſt mortem mentientes. Domine in nomine tuo, hoc & hoc fecimus. Nunquid neſciebant ipſi, apud ſe, quia nunquam nec dilexerant Chriſtum, nec fecerant voluntatẽ eius? Sed putant ſe ſicut in hoc ſæculo homines deceperunt, ſic & ibi etiam Deum fallere poſſe. &c. Reſpondemus, hos verum dicturos. Vult enim Chriſtus oſtẽdere, nec miracula, nec prophetiam, abſque operibus rectis, ad conſequendum cælorum regnum prodeſſe, idque his exẽplis probat. Sunt ergo exempla vera.

D. Chryſ.

Autor imp.

Si quęramus, an de veris miraculis ſermo ſit? Autor imp. falſa hæc miracula, & prophetiam quoque arbitratur. Prophetãt (inquit) in nomine Chriſti, Spiritu autem diaboli, quales ſunt diuinatores, dæmona eijciunt in nomine Chriſti, habentes Spiritum inimici. magis autem non eijciunt, ſed eijcere videntur, colludentibus ſibi dæmonibus. &c. Dicendum, de veris miraculis haberi ſermonem. Indicat enim Dominus, nec vera miracula, nec veram prophetiam, abſq; operibus, in regnum cælorum hominem inducere. Fuere etiam quidã, qui dixerunt, hos nõ eo tempore quo miracula edebant operibus vacaſſe iniquis, ſed poſtea eſſe mutatos, & ad iniquitatis opera cõuerſos. Eos refutat Chryſoſtomus hom. 25.

Sit ne ſermo de veris miraculis?

Autor imp.

Omnis ergo, qui audit verba mea hæc. &c.

Præ-

Digitized by Google

Ad obſeruã dã traditã doctrinam excitat Dominus ſimilitudine.

Præclarum ſermonem, præclara concludit ſimilitudine, quæ ad obſeruantiam traditę doctrinæ auditores excitat. Eum qui prædicta documenta obſeruarit, cum viro confert ſapiente, qui ſupra ſaxeum, ſolidumque fundamentum, domum extruxit, nullis procellis, fluminum vel inũdationibus, labefactandam. Eũ verò qui non obſeruarit, cum homine comparat ſtulto; qui ſuper arenam domum exędificauit, procella vrgente mox ſolo æquandam. D. Auguſt. lib. 2. de ſermone Domini, fundamentum ſolidum Chriſtum eſſe interpretatur, ſupra quòd is ædificat, qui Euangelium & audit, & ſeruat. Pluuias ac procellas tẽtationes appellari ait, quæ in domum, id eſt, mentem irruunt, ſed minimo euertunt. Et lib. 25. contra Fauſtum cap. 90. Chriſtus (inquit) eos qui audiunt verbum eius, & faciunt, comparat prudẽti viro, qui ędificat domum ſuã ſuper petram, ne tentationibus cedat, & corruat. &c. Lege eundẽ Auguſtinum libro 6. de Baptiſmo contra Donatiſtas, capite 24. Eodem modo interpretatur D. Hilarius petram, vel rupem dici Chriſtum, procellas tentationes, ſimiliter D. Hieronymus Beda, & alij. D. Chryſoſt. quẽ Euthymius ſequitur, petram dici putat doctrinæ à Chriſto traditæ firmitatem; Petrã (ait ille) doctrinæ ſuæ munimentum vocauit, ſiquidẽ omni petra Chriſti pręcepta fortiora ſunt, & obedientem Deo cunctis præſtant tribulationum fluctibus celſiorem. Quicunque enim diligenter hæc cuſtodit, ac fortiter, non modo hominibus nocere cupientibus, verùm etiã ipſis dęmonibus ſibi inſidiantibus ſuperior eminebit. &c. Pluuiæ vero, & procellæ ex eius quoque ſententia tentationes ſunt. Pluuiam (ait) & flumina & ventos tranſlatione verborum afflictiones & ingruẽtia hominibus pericula nuncupauit Chriſtus. &c.

D. Auguſt.

Exiſtimo cum Chryſoſt. Chriſtum appellare vitæ Chriſtianæ fundamentũ, euãgelicæ doctrinæ obſeruantiam, & obedientiam. Pluuias vero, & procellas, tentationes, iudicijque horrorem. Qui enim Chriſti doctrinam audit, illique obedit, veluti in fundamento firmo domũ & vitam exædificat, quem nec vitæ tentationes euertent, nec mortis, iudicijque tempeſtas obruet. At vero qui euangelicã doctrinam tantum audit, ſolaque contentus fide, non obſeruat, & obedit; is domũ vitamque ſuam in arena conſtruit, quæ pluuijs, procellis, fluminũque inundationibus, id eſt, mundi tentationibus, tandemque iudicij horribili ſententia æquabitur ſolo. Nec enim euangelicam doctrinam audiuiſſe, illique fidem habuiſſe, ſatis eſt; eandem obſeruare, diuiniſque præceptis obtemperare eſt neceſſe. Vt horribilis iudicij horribilem feras tempeſtatem, non ſola fides ſufficit. Abſque dubio fluctibus obrueris. Fidei adijce opera, mãdatorum adijce obedientiam, ad cæleſtem patriæ portum per medias tempeſtates, ſaluus incolumiſque peruenies.

Legi apud quẽdã ex recentioribus interpretibus, hanc clauſulam non ſolũ ad Chriſti hunc ſermonem, ſed ad omnia illius verba referendam. Attamen ipſa verba aperte indicant, de hoc ſermone Dominum loqui *Omnis* (inquit) *qui audit verba mea hæc. &c.* Id eſt, huius ſermonis. Quid clarius dici poterat? Exponit autor ille; *Verba hæc*; verba huiuſmodi, & ſimilia. Sed perſpicuum eſt; *Verba hæc* ſignificare, verba dicta, & pręcedentia. Id tamen veriſſimum eſt, parem eſſe de cæteris Chriſti verbis rationem.

Admirabantur Turbæ.

Sermonem Domini ſequuta eſt auditorum admiratio. Admirabilis enim ex cęlo aduenerat concionator, ab ſcribis, phariſæiſque longe diuerſus. Erat enim docens eos, ſicut poteſtatem habens, & non ſicut ſcribæ eorum, & phariſæi. Phariſæi, vt ſerui auditorum loquebantur, captantes gratiam. Chriſtus vt Dominus poteſtatem habens loquebatur, non ad gratiã, popularemque plauſum, ſed ad auditorũ vtilitatem, diuinamque gloriam dirigens ſermonem. hæc verba; *Erat docens eos, tanquam poteſtatem habens*; iam expoſuimus hoc tomo 2. lib. 5. capite 7.

CAPVT XXXI.

Morale. De ſermone Domini in monte.

Patitur

Tertull.

PAtitur Deus hæreticos eſſe, variaque tempora, varia hereſeon edere monſtra. Non ſine cauſa. Nam vt Tertullianus ait, initio libri de præſcriptionibus; Ad hoc ſunt hæreſes, vt fides habendo tentationem, habeat etiam probationem. Indicat hoc Deus Deut. 13. *Si ſurrexerit* (inquit) *in medio tui prophetes, aut qui ſomnium vidiſſe ſe dicat & prædixerit ſignũ, atque portentum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi: eamus, & ſequamur Deos alienos, quos ignoras: & ſeruiamus eis Non audies verba prophetæ illius, aut ſomniatoris Quia tentat vos Dominus Deus veſter, vt palam fiat, vtrum diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima veſtra & cæt.* Permittit ergo Dominus falſos prophetas, vt noſtram tentet, ac probet fidem, & charitatem. Lege antiquũ autorẽ Vincentium Lyrinenſem. In lib. aduerſus hęreſes ſic ille ſcribit hac de re. *Oportet* (ait Paulus 1. Cor. 11.) *hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant in nobis.* ac ſi diceret. Ob hoc hæreſeon non ſtatim diuinitus eradicantur autores, vt probati manifeſti fiant: id eſt, vt vnuſquiſque quàm tenax, & fidelis, & fixus ſit catholicæ fidei amator, appareat. Et re vera, cũ quęque nouitas ebullit, ſtatim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearũ. Tunc ſine magno molimine excutitur ab area, quod nullo pondere intra aream tenebatur. &c. D. Auguſt. lib. 18. de ciuit. Dei cap. 51. Hæretici (ait) veris catholicis malo ſuo proſunt, dũ Deus vtitur, & malis benè, & diligentibus eum omnia cooperãtur in bonum. Inimici enim omnes eccleſiæ, ſi accipiunt poteſtatem corporaliter affligendi, exercent eius patientiam, ſi tantummodo male ſentiendo aduerſantur, exercent eius ſapientiam. &cæt. Item ſerm. 98. de tempore. Si doctrina eccleſiaſtica ſimplex eſſet, & nullis extrinſecus hæreticorum dogmatũ aſſertionibus cingeretur, non poterat tam clara, & tã examinata videri fides noſtra. Sed idcirco doctrinam catholicam contradicentium obſidet impugnatio, vt fides noſtra non otio torpeſcat, ſed multis exercitationibus elimetur. hæc Auguſtinus.

Deut. 13. *1. Co. 11.* *Lirinenſis.* *Hæreſes probant eccleſiam.* *D. Auguſt.*

Itaque fuerunt, ſunt, eruntque in orbe terrarũ rapaces hi lupi, quos noſtra tulere ſæcula, tulere etiam ſuperiora. Attentione opus eſt. Quam obrem Dominus. *Attẽdite* (ait) *à falſis prophetis*, cauete, fugite Quod enim ouibus lupi, id populo ſunt hęretici. Miſeram plebem lacerãt, ac diſcerpũt, ni paſtores vigilent. Vnde D. Cyprianus epiſtola 40. ad plebẽ. Admoneo (inquit) & conſulo, ne pernicioſis vocibus temerè credatis, ne fallacibus verbis conſenſum facilè commodetis, ne pro luce tenebras, pro die noctem, pro cibo famem, pro potu ſitim, venenum pro remedio, mortem pro ſalute ſumatis. Deus vnus eſt, & Chriſtus vnus, & vna eccleſia, & cathedra vna ſuper Petrũ Domini voce fundata. Aliud altare conſtitui, aut ſacerdotium nouum fieri, præter vnum altare, & vnum ſacerdotium, non poteſt. Quiſquis alibi collegerit ſpargit. Procul ab huiuſmodi hominum contagione diſcedite, & ſermones eorum velut peſtem fugiendo vitate. Vitate lupos, qui oues à paſtore ſecernunt, vitate linguã diaboli venenatam. Sic Cyprianus, hæreticorũ dogmata peſtifera docet eſſe vitanda.

Cauendi hæretici. *D. Cypr.*

Hæreticorum, & ſchiſmaticorum linguam venenatã diaboli linguam appellat D. Cyprianus. D. vero Irenæus lib. 4. in præfatione, hęreticos venenato illi ſerpẽti ſimiles eſſe ait, qui Euã decepit. Quemadmodum (inquit) ſerpẽs Euam ſeduxit, ſic & hęretici in mortem demergunt ſibi credentes. &c. Et D. Auguſt. lib. 2. de Geneſi contra Manichæos cap. 25. ille ſerpens (ſcilicet qui Euã decepit) ſecundum propheticam, hæreticorum venena ſignificat. &c. Quẽ admodum ſerpens ille ſcientiam boni, & mali promiſit, ſed pro ſciẽtia falſitatem, mendacium, mortẽque prębuit; ſic hæretici, ſcientiam rerum diuinarum, & ſcripturarum pollicentur. at pro ſcientia, & veritate, impiam falſitatem, hereſim, mendacium, æternamque mortẽ afferunt. D. Leo ſer. 5. de ieiunio menſis decimi; Sicut (inquit) decipiendis primis hominibus miniſterium ſibi ſerpẽtes aſſumpſit hoſtis noſter; ita hæreticorũ linguas ad ſeducendos rectorum animos veneno ſuæ falſitatis armauit. &c. *Attendite* igitur *à falſis prophetis*, attendite à tartareis ſerpentibus, attendite ab ſcopulis, cæca vada fugite, in quæ ſatanas multos trahit, vt miſerandum fidei naufragium faciant. iuxta illud Apoſtoli. 1. Timoth. 1. *Circa fidem naufragauerunt.* Sicut piratæ (ait Origenes ad Rom. 14.) ſolent in mari in locis vadoſis, occultiſque ſcopulis, per obſcurum noctis, lumen accendere, quo nauigantes ſub ſpe cõfugiendi ad portũ ſalutis,

D. Irenæus. Hæreticis ſerpenti ſimiles qui Euam decepit. *D. Auguſt.* *D. Leo.* *1. Timot. 1.* *Origen.*

ſalutis, ad naufragia perditionis inuitêt: ita & iſtud lumen falſæ ſapientiæ, vel falſæ fidei, à dæmonibus accenditur, nō per quod euadant, ſed per quod pereāt homines mundi huius pelagus nauigantes. Sic Origenes.

Veniunt (ait Dominus) *in veſtimentis ouiū*; veniunt abſque legitima poteſtate, à ſuperbia miſſi. Nam Auguſtino teſte, hæreſes gignit ſuperbia. in li. de paſtoribus cap. 8. Diuerſis (inquit) in locis, diuerſæ ſunt hæreſes, ſed vna mater ſuperbia omnes genuit. &c. Superbia ergo hæreticos mittit, et diabolus. Vnde Auguſt. in tract. de vtilit. ieiunij. Quia (inquit) diabolus multos deos non potuit fabricare, chriſtianis ſectas multiplicauit, errores ſeminauit, hæreſes inſtituit. &c. Et li. 18. de ciuitate Dei cap. 51. Videns diabolus templa dæmonum deſeri, hæreticos mouit. &c. Itaque prius idololatriam in orbem immiſit: illa profligata, & expulſa, immittit hæreſes, atque hæreticos. Ab eo C miſſi veniunt.

D. Auguſt.

Superbia eſt mater hæreticorū.

B

Veniunt autem in veſtimentis ouium. Vt enim ait. D. Baſilius in lib. de ſancta virginitate. Diabolus ſub honeſti ſpecie vitia inſerere maligniſſimè quærit. Lege Origenem homil. 7. in Ezechielem, qua docet hæreticos idola, & figmēta ſua, id eſt, hæreſes, virtutis ſpecie conueſtire. Vide (inquit) mihi aliquem Marcioniſtā, ſiue diſcipulum Valentini, aut cuiuslibet hæreſis defenſorem, & conſidera, quomodo D idola ſua, id eſt, figmenta quæ ipſe cōpoſuit, manſuetudine, & caſtitate veſtiat, vt in aures audientium facilius, ex vitæ bonitate, ornatus ſermo ſubrepat. &c.

D. Baſil.

Origenes.

Hæretici virtutis ſpecie ſe induunt.

Lirinenſis ouium veſtimenta interpretatur ſcripturæ ſacræ eloquia, quibus ſua dicta hæretici impie conueſtiunt. Quid (inquit) eſt veſtitus ouiū, niſi prophetarum, & Apoſtolorū proloquia? Qui ſunt lupi rapaces, niſi ſenſus hæreticorum feri, & rabidi? Sed vt fallacius incautis oui E bus obrepant, lupinam deponunt ſpeciē, & ſe ſe diuinæ legis ſententijs, velut quibusdam velleribus obuoluunt. Vt cùm quiſque lanarum mollitiem præſenſerit, nequaquam aculeos dentium pertimeſcat. &cæt. Diuus Athanaſius oratione. 2. contra Arianos; Iſta (inquit) hæreſis ſpeciem ſuam diſſimulat, & literarum ſacrarum vocibus quaſi honeſto cultu induitur, vt pater eius diabolus. &c. Et oratione prima; Cùm vnaquæque hæreſis ſui cōmenti parentem habeat diabolum, ac pudore tā exoſi nominis teneatur; pulcherrimum, & quod ſuper omnia eſt nomen ſaluatoris profitetur, ſcripturarumque dictionibus amicitur. Et verba quidem profert, verùm inde ſententiam ſuffuratur. &c. Item oratione ſecūda: Hæreſum (ait) inuentor diabolus metu ſuæ graueolētię, ſcripturarum voces vſurpat. Vt illis obtectus aſperſo veneno ſuo ſimplices decipiat. &c. Lege Vigilium martyrem libri ſecundi initio, contra Eutych.

Lirinenſis.

Veſtimēta ouium ſcripturæ eloquia.

D. Athan.

Hæretici ver ba ſcripturæ proferunt, ſententiam ſuffurātur.

Mundum hunc librum eſſe à Deo conſcriptum docet D. Baſilius Hexam. hom. 11. Vniuerſa (inquit) hæc mundi moles, perinde eſt, ac liber literis exaratus, deprædicans gloriam Dei. &c. At hoc libro abuſi ſunt Ethnici, qui pro Deo coluere creaturas. Abutūtur etiam alij improbi, voluptatibuſq; mācipati homines, dum per ea, quæ facta ſunt, ad eum, qui fecit non aſcendunt, ſed ad inferos potius deſcendunt. Heretici alio abutuntur libro videlicet ſacra ſcriptura, dùm ex falſa illius intelligentia hæreſes depromunt, lupinamque rabiem eloquijs ſacris cōtegere nituntur. Nam (vt Auguſtinus ait tractatu 18. in Ioannem) non ſunt hæreſes natæ, niſi dum ſcripturæ bonæ intelliguntur non bene. Et quod in eis non bene intelligitur, etiam temere & audacter aſſeritur. &c. D. Baſilius in lib. de vera virginitate. Per quę (inquit) putabant ſe Deum cognoſcere, per ea maximè gentiles Deum ignorare fecit dæmon. Mūdus enim, opificis ſui index propoſitus cùm ſit, illi à viſibilium ſpecie, non vt decebat ad conditorem ſe erexerunt, neque eius pulchritudinem glorificauerunt, ſed coluerūt, & ſeruierūt creaturæ, potius quā creatori. Et vnde oportebat Chriſtū agnoſcere, inde in primis illū ignorari molitus eſt, de ſcripturis ſcilicet prædicantibus Chriſtum, ignorationem eius hæreticis intelligentijs callidus ingerens. &c.

D. Baſil.

Mundus eſt liber.

D. Auguſt.

D. Baſil.

Lege D. Irenæum lib. 1. cap. 1. in quo ait hæreticos ſcripturæ margaritis, id eſt eloquijs, hinc inde depromptis, ad effingendam fœdi canis, vel vulpis effigiem, id eſt, hęreſim abuti. Cùm ſit (inquit) eorū tale argumentum, quod neque prophetę prophetauerunt, neque Dominus docuit neque Apoſtoli tradiderunt, quod abundantius gloriantur, plusquam cęteri conouiſſe,

Hæretici in ſupplicium.

tur, ignisque fiūt pabulum. hic hęretico A rum finis, hic exitus. Paucis diebus ad eccleſiæ probationem viuere permittūtur, mortis deinde ſecuri diſſecti in flammas tartareas præcipitantur. Probus vir qui, vt pſalmo primo canitur, *fructum bonum dat in tēpore ſuo*; ex terreſtri hac habitatione in cæleſtem traducetur: impius vero vt eodem ſcribitur pſalmo, *erit tamquā puluis, quē proijcit ventus à facie terræ*, in igneos Orci rogos. Illud quoque Ieremiæ. 17. illi congruit, *Erit quaſi myricę in deſerto, &* B *non videbit, cum venerit bonum. &c.* Hæreticus enim impius dum viuit myrica eſt infructuoſa in deſerto, à gratia, a Charitate, à Spiritus ſancti donis, & eccleſia ſeparatus. Cùm autem ſummū venerit bonum, id eſt, cùm ſumma hominis gloria extremi iudicij tempore apparuerit, illam non videbit, id eſt, non aſſequetur. ſummum autē videbit malum, & in ſempiternum tolerabit.

Iere. 17.

Apoc. 9.

Apocal. 9. de fumo putei exiſſe dicun C tur locuſtæ in terram. Ex cæcitate enim, & arrogantia, veluti fumo in ſublime elato, prodeunt hęretici, qui locuſtarum inſtar fidei virorem corrodunt, ingenij vero alis ad veritatem non euolant, ſed per diuerſos ſalientes errores vagantur. Peſſimis his locuſtis id euenit, quod Aegyptijs illis olim contigit, de quibus Exod. 10. ſic ſcribitur; *Arreptam locuſtam ventus proiecit in mare rubrum &c.* Eundem in modū peſſimas has locuſtas arreptas, Deus D tartareo pelago obruit. hoſtibus vero ſubmerſis epinicion eccleſia canit.

Exod. 10.

Hæreſes tandem euaneſcunt, eccleſia permanet ſtabilis.

Pereunt hæreſes omnes, & tādem euaneſcunt, eccleſia nunquam perit, ſed ad extremum vſque iudicij diem, in terris hæreſeon victrix permanet. Quis poterit fando hæreſeon monſtra percurrere, quæ ex fumo tartarei exiere putei? Vbi nam ſunt monſtra hęc? Eò rediere, vnde prodiere. ex tartareo prodiere fumo, in tartareum abiere ignem. Vbi nam ſunt prin E cipes hæreſeon Simon, Menander, Baſilides, Valentinus, Marcion, Arius, Neſtorius, Donatus, Manichæus, multique alij. ſimiles, eorumque hęreſes? *Exterminati ſūt* (vt cū Baruch propheta loquar) *& ad inferos diſcenderunt. & alij loco eorum ſurrexerunt.* Surrexerunt, inquam, noſtrę ætatis infauſti hæretici, ne catholicæ fidei auro deſit probationis fornax. Fornacem fēret aurum, quandiu ſummo placuerit Deo.

Idem tamē harum hæreſeon exitus erit, qui cæterarum. Has quoque peſſimas locuſtas arreptas diuina iuſtitia pelago demerget. Euaneſcēt illæ, eccleſia verò Romana, atque catholica, ad iudicij vſque tempus ſtabit: Hæreſeon enim fundamētū arena eſt, Romanæ eccleſiæ fundamētum ſolida rupes. *Deſcendit* (vt Dominus ait) *pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt vēti, & irruerunt in illā, & non cecidit. fundata enim erat ſupra firmam petram.* Audiamus de ijs Theodoretum in præfatione lib. tertij hæreticarum fabularum: Quod (inquit) falſum eſt, facile diſſoluitur, firmæ autem & ſtabiles ſunt veritatis vires. Quocirca euanuerunt quidem diabolicæ operationis fabulæ; floruerunt autem & germinarunt, euangeliorum dogmata. Et cùm multi ea oppugnarint populi, & populorum duces, regesque, & imperatores, permanſerunt ſupra petram collocata eccleſiæ fundamenta. Infauſtarū autē execrandarumque hęreſeon prædicatores fugerunt, vt dixit ſapiens prouerbiorum 28. nemine perſequente. &c. Sic ille.

Theodor.

Hęc de hæreticis dicta ſint, quos diabolus fide ſpoliauit. At ſunt ex orthodoxis multi, quos etſi non fide, charitate tamen ſpoliat, & operibus. Sciens diabolus (ait D. Leo ſerm. 4. de Collectis) Deū nō ſolùm verbis, ſed etiā factis negari, multis quibus auferre nō potuit fidem, ſuſtulit charitatem: ſpoliauit fructu operum, quos non priuauit confeſſione labiorum &c. Non ſolùm ergo fidei diligens cura gerenda eſt, ne à falſis prophetis lędatur, verùm etiam operum, & charitatis, ne à malo dæmone eripiatur. Coniungēda eſt cum fide mandatorum obſeruatio, charitaſque, vt in regnum cælorum poſſimus ingredi. Nam vt Dominus ait; *Non omnis, qui dicit, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, ſed qui voluntatem Dei fecerit*; id eſt, qui cum fide opera copulauerit, quique mandata a Deo tradita ſeruauerit.

D. Leo

Non ſufficit ſola fides.

Mandatorum hanc obſeruationē hominis fundamentum ſolidum eſſe docēt verba illa. *Omnis, qui audit uerba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur uiro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram.* Non enim (ait Auguſtinus) quisque firmat, quæ audit, vel percipit, niſi faciendo. &c. hoc fundamentum nullæ mortis iudicijque procellæ, nulli turbines labefactare poterunt. *Deſcendit pluuia, venerunt flumina, & flauerūt uenti,*

Mandatorū obſeruatio ſolidum fundamētum

D. Augu.

venti, & irruerũt in domum illam, & non cecidit. fundata enim erat ſuper firmam petram. Cõtra vero, qui in ſola fide ſe ipſum ſuaq; fundarit, cadet. Cecidit (ait Chriſtus) domus, charitatis operumque fundamento carens. Qui audit, & non facit (ait Auguſtinus) non habet ſtabile fundamentum. Sed audiendo, & non faciendo, ruinam ędificat. &c. *Et fuit ruina illius magna*, ait A Dominus. Quæ enim maior ruina excogitari poteſt, quàm hominis in tartareas flammas pręcipitatio? Idcirco merito D. Chryſoſtomus homilia 25. facta (inquit) eſt ruina magna. Neque enim exiguarũ, leuiumque rerum periculum eſt, ſed de animæ diſcrimine, de immortalibus ſupplicijs ſuſtinendis, deque cæleſtis regni amiſſione agitur. &cæt.

Magna ruina illius, quia in tartarum ruit, & in peccatũ. D. Chryſ.

LIBER OCTAVVS

CAPVT I.

De ſermone Domini ſecundum Lucam.

D. LVCAS CAPITE I.

ET deſcendens cum illis ſtetit in loco campeſtri, & turba diſcipulorum eius, & multitudo copioſa plebis, ab omni Iudęa, & Ieruſalem, & maritima, Tyri, & Sidonis, qui venerant, vt audirent eum, & ſanarentur à languoribus ſuis. Et qui vexabantur à ſpiritibus immundis, curabantur. Et omnis turba quærebat, eum tangere, quia virtus de illo exibat, & ſanabat omnes.

Et ipſe eleuatis oculis in diſcipulos ſuos, dicebat: Beati pauperes, quia veſtrum eſt regnum Dei. Beati, qui nunc eſuritis, quia ſaturabimini. Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis. Beati eritis cùm vos oderint homines, & cùm ſeparauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen veſtrum tanquam malum propter filium hominis. Gaudete in illa die, & exultate. Ecce enim merces veſtra multa eſt in cælo. ſecundum hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.

Veruntamen væ vobis diuitibus, quia habetis conſolationem veſtram. Væ vobis, qui ſaturati eſtis: quia eſurietis. Vę vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis, & flebitis. Væ cùm benedixerint vobis homines. ſecundum hæc enim faciebant pſeudoprophetis patres eorum.

Sed vobis dico, qui auditis: Diligite inimicos veſtros, benefacite ijs, qui oderunt vos. benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. Et qui te percutit in maxillam, prębe & alteram. Et ab eo, qui aufert tibi veſtimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni

autem

Digitized by Google

autem petenti te tribue, & qui aufert, quæ tua ſunt, ne repetas, & prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter. Et ſi diligitis eos, qui vos diligunt, quę vobis eſt gratia? nam & peccatores diligentes ſe diligunt & ſi bene feceritis his, qui vobis benefaciunt, quæ vobis eſt gratia? ſi quidem & peccatores hoc faciunt. & ſi mutuum dederitis his à quibus ſperatis recipere, quæ gratia eſt vobis? nam & peccarores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos veſtros, benefacite, & mutuum date, nihil inde ſperantes, & erit merces veſtra multa, & eritis filij Altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos, & malos.

Eſtote ergo miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt. Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum. eadem quippe menſura, qua menſi fueritis, remetietur vobis.

Dicebat autem illis & ſimilitudinem. Nunquid poteſt cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foueam cadunt? Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum. Perfectus autem omnis erit, ſi ſit ſicut magiſter eius. Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo eſt, non conſideras? Aut quomodo potes dicere fratri tuo: frater, ſine eijciam feſtucam de oculo tuo. ipſe in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc perſpicies vt educas feſtucam de oculo fratris tui. Non eſt enim arbor bona, quæ facit fructus malos. Neque arbor mala, faciens fructum bonum. Vnaquęque enim arbor de fructu ſuo cognoſcitur.

Neque enim de ſpinis colligunt ficus, neque de rubo vindemiant vuam. Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum, & malus homo de malo theſauro profert malum Ex abundantia enim cordis os loquitur.

Quid autem vocatis me, Domine, Domine, & non facitis, quę dico? Omnis qui venit ad me, & audit ſermones meos, & facit eos, oſtendam vobis cui ſimilis ſit. Similis eſt homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & poſuit fundamentum ſuper petram. inundatione autem facta, illiſum eſt flumen domui illi, & non potuit eam mouere, fundata enim erat ſuper petram. Qui autem audit, & non facit, ſimilis eſt homini ædificanti domum ſuam ſuper terram ſine fundamento, in quam illiſus eſt fluuius, & continuò cecidit. & facta eſt ruina domus illius magna.

DIuerſum eſſe ſermonem à Luca deſcriptum, ab eo, quem Matthæus literis mandauit, diximus lib. 7. capit. 1. Deſcendit enim Chriſtus ex monte, in quo ſermonem à Matthæo memoriæ proditum habuit: tum ex ſermone in monte habito aliqua repetens, ſermonē aliū ſimilem, ac breuiorem campeſtri in loco fecit, quem Lucas cap. 6. deſcribit. Lege quæ illo loco dicta ſunt. Huius ſententiæ eſt Euthymius Lucæ 6. Aliæ (inquit) ſunt hæ beatitudines ab ijs, quæ ſupra ſcriptæ ſunt in euangelio iuxta Matthæum, illas ſiquidem dixit vbi montem conſcēdiſſet ac reſediſſet: has verò cùm deſcendiſſet, ſtetiſſetq. in loco campeſtri. &c. eiuſdem opinionis eſt D. Baſilius lib. de Baptiſmo. D. Bonauentura Lucę 6. Card. Caietanus, & alij. Quia verò ſermonē à Matthæo deſcriptum iam explicauimus, breuiter hunc tranſcurremus, illáq; ſolum, quæ nondum expoſita ſunt, exponemus.

Stetit in loco campeſtri.

Sermo à Mattheo deſcriptus in monte habitus eſt. hic in campo, qui locus dicitur cāpeſtris. Aderāt nō ſolum Apoſtoli duodecim, ſed etiā turba aliorū diſcipulorum, qui à Chriſto cæleſtem diſcebant doctrinam. erant enim multi, idcirco turba dicūtur, id eſt, multitudo. Aderat pręter diſcipulos, plebis magna multitudo, quæ varijs ex locis conuenerat. Nempe ab omni Iudæa, à ciuitate metropoli Ieruſalem, & à regione maritima tam Tyri, quam Sidonis. Nam hæ duæ pręcipuę ciuitates, & propinqua illis regio maritimæ erāt. Mirum eſt nullam hic fieri mentionem Galilææ. Non enim dicitur à Galilæa veniſſe plebem ad audiendū Chriſtum. Cùm tamen in Galilæa ſermonem hunc habuerit. Nam poſt illum, Capharnaum Galilææ ciuitatem periuit. Reſpondetur, Lucam vel Iudæam latè accepiſſe pro tota Iudæorum regione, ita vt Galilæam etiam complectatur. Vel Galilææ nō meminiſſe, quia perſpicuum erat propinquos Galilæos ſermoni interfuiſſe. Voluit Lucas eos commemorare, qui ex diſtantibus confluxerunt regionibus, Galilæos vicinos prætermiſit.

Virtus de illo exibat.

Sanabat Chriſtus diuina potentia ægros. exibat ab illos, actio diuinitatis, quæ miracula patrabat, non vero qualitas aliqua creata. Nam qualitas creata miracula edere vi ſua non poteſt, hæc autem virtus vt hoc loco ait euangeliſta ſanabat omnes. Ergo miracula edebat vi ſua. De hac virtute egimus lib. 5. cap. 24. cum de hæmorrhouſa verba fecimus.

Beati pauperes.

B In monte octo beatitudines, in loco campeſtri quatuor tantūmodò propoſuit Dn̄s, nimirùm paupertatem, eſuriem, fletum, perſecutionis tolerantiam. De paupertate agit voluntaria etiam hoc loco. *Beati* (ait) *pauperes*; ſubintellige ſpiritu, ac voluntate; intus, & foris. Neq; enim beatos illos pauperes vocat, qui coactè in paupertate vitam degūt. itaq; eadem hæc eſt beatitudo apud Lucam & Matthæū. Nam apud Matthæum de pauperibus ſer-
C mo eſt, qui diuitijs nūtium omnino remiſerunt; itemq; hoc loco. Neq. rationes vllius momēti contrariā opinionē probāt.

Beati qui nunc eſuritis.

Ex D. Bonauentura, & interlin. gloſſa ſic exponitur; *Beati qui nunc eſuritis iuſtitiā*: quo ſenſu eadem eſt beatitudo hęc apud Matthęum, & Lucā. Sed quia Dominus non addit hoc loco, *Iuſtitiam*, probabilius
D de ijs interpretabimur, qui Chriſti cauſā eſuriem patiuntur corporis, & ſitim. Euthymius; Eſuriētes (inquit) Chriſti beatificat, eos videlicet, qui voluntaria eſuriunt paupertate, gratoq; ſuſtinent animo. &c. Beda quoque; Poteſt (ait) ſimpliciter accipi, *Beati qui nunc eſuritis*; qui caſtigatis corpus veſtrum, & ſeruituti ſubijcitis: qui in fame, & ſiti, verbo operā datis. &c. Item Caietanus; Non dicit Chriſtus Eſuritis iuſtitiam, vt in monte dixerat;
E ſed dicit: Qui nunc eſuritis; loquens de corporali fame, qua comprehendit volūtariam abſtractionem ab ijs, quę ſunt carnis. &c. Hæc eſuries in cęlo parit ſaturitatem, in terra caſtitatem. Nam vt ait Auguſtinus ſerm. 77. de temp. Fames amica virginitatis eſt, inimica laſciuiæ. &c.

Beati qui nunc fletis.

De fletu & perſecutionis tolerantia

diximus

diximus li. 7. hæ.n. duæ beatitudines ab illis Matthæi non differunt. In mõte plures, in campeſtri loco pauciores beatitudines proponuntur, nempe numerus dimidiatus, octo in monte, quatuor in cãpo, quib. oſtendit dominus ea quæ miſeros, atque infelices homines efficere vulgus exiſtimat, videlicet paupertatem, fletum, eſuriem, opprobria, cruciatus, non miſeros, & infelices, ſed beatos potius, ac felices reddere, ſi Dei cauſa tolerẽtur.

Væ vobis diuitibus.

Pauperes, eſurientes, eos, qui lugent, & perſequutionem ferunt, beatos Dominus prædicauit. Nunc diuites, ſaturos, ridentes, hominumque laudib. cumulatos infelices eſſe pclamat. Quatuor beatitudinib. quatuor væ opponit. Suauis beatitudo eſt; Væ eſt horrendum. *Væ* (inqt) *vobis diuitib. quia habetis conſolationem veſtrã.* Duo ſenſus ſunt horum verborũ. Prior eſt, væ vobis diuitib. qui veſtram conſolationem, voluptatem, delicias, & cor in diuitijs, caducisque reb. habetis: Deum, & virtutes minime curatis. Nam, vt ait Amb. Luc. 6. Non eos, qui habẽt diuitias, dominus condemnat, ſed eos, qui vti illis neſciunt. Nec cenſus, ſed affectus in crimine eſt, &c. Diuites (ait Euth.) dicit nunc auaros, diuitijs intabeſcentes, &c. Poſterior eſt: *Væ vobis diuitibus quia habetis veſtram conſolationem*, & veſtram beatitudinem, in hac vita; aliam vero poſt mortẽ non habebitis, iuxta illud diuiti epuloni dictum Luc. 16. *Recepiſti bona in vita tua*, ſic exponit Cardinalis Caietanus: Ideo (inquit) erit vobis væ in alia vita, qa in hac vita recepiſtis à Deo, quidquid conſolationis vobis debetur, nullaq; ſupereſt vobis in alia vita debita conſolatio, &c. Et adiungit: Indicium hinc habes lector æternæ dãnationis, in proſperis ſucceſſib. iniquorum. Recipiunt.n. hic mercedem aliquorum bonorum operũ, quæ faciũt, &c. Reliqua ſunt perſpicua.

Duplex ſenſus: D. Amb. Euthy.

Diuites hic conſolationẽ habent poſt mortem deſolationem. Caiet. Luc. 16.

Diligite inimicos veſtros.

Inimicos docet eſſe diligendos, & beneficijs proſequẽdos. Præterea malo minime reſiſtendum, obuertẽdam alteram maxillam percutienti, tunicam quoque dimittendam tollenti pallium, & ablata non repetenda, pacis, atque animi tranquillitatis, & Chriſtianæ Philoſophiæ conſeruandæ cauſa. Denique ſeruandam naturæ illam legem: *Quod tibi vis fieri, alteri feceris.* Hæc omnia ſupra iam ſunt expoſita.

Quæ vobis eſt gratia.

Hoc eſt: q d gfæ, & beneficij gratuiti cõferetis, ſi diligitis eos, qui vos diligunt, cũ id peccatores quoq; faciant? rectius: vobis eſt gratia habenda, φ donũ reddendum à Deo gratæ, *ποία χάρις*, i. qualis gratia: Sic dixit Matt. *Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis?*

Nihil inde ſperantes.

Inter alia beneficia mutuatio numeratur. Vult autem dominus beneficia, non propter retributionis ſpẽ, ſed Dei cauſa gratis conferri: *Benefacite* (inquit) *& mutuum date, nihil inde commodi, vel retributionis ab hominibus ſperantes.* Etenim ſi Dei cauſa nihil ab homine quærẽtes, beneficia contuleritis, Deus vobis magnam rependet mercedẽ. Erit merces veſtra à Deo multa. Præterea filij eritis Dei, ſimiles patri. Nam Deus gratis in ingratos, & improbos beneficia confert, nihil ab eis ſperãs vtilitatis. Idem vult à filijs præſtari. Imitamini ergo Deum miſericordia, ac gratuita in homines beneficentia. Eſtote miſericordes, & benefici, ſicut & pater veſter miſericors eſt, & beneficentiſſimus.

Ex mutuo nihil ſperandum.

Alius eſſe poteſt ſenſus h mõ. q vobis gratia, quod præmium erit, ſi mutuum illis dederitis, à quib. ſperatis id vos recepturos, quod mutuo datis? Nihil præſtantius facitis, q̃ peccatores. Nã peccatores peccatorib. fœnerantur, i. mutuãtur, vt recipiant æqualia, i. vt recipiant æqualẽ pecuniam, ei quam mutuo dederunt, vel æquale triticum, & ſimilia. Vos autẽ mutuum date, nihil inde ſperantes, i. nõ ſectantes vos recepturos, id qđ mutuo datis. Q. d. Dominus, date mutuum, ne curetis ſolutionem, etſi non ſoluatur mutuum, nec repetatis, nec aliquid inde ſperetis, iuxta id quod ſupra dixit: *Qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas.* Sed probabilior eſt prior ſenſus. *Mutuum date, nihil inde ſperantes vtilitatis, & retributionis.* Non iubet Dñs donare, ſed mutuari. Si aũt mutuator id, quod mutuò dat, non ſperat, donum, nõ

mutuum videbitur. Ergo interpretãdus locus eſt hoc modo. Quæ vobis gratia, ſi mutuum illis dederitis, à quib. ſimile mutuum, aut ſimilia beneficia recipere ſperatis? nam & peccatores peccatorib. mutuantur, vt recipiant æqualia beneficia, vel ſimilia. Vos autem benefacite, & mutuum date, nihil inde ſperãtes mercedis beneficij, aut repenſionis. repẽdet Deus.

Nolite iudicare, & non iudicabimini.

Hæc expoſita ſunt lib. 7. c. 18.

Date, & dabitur vobis.

Ad largiendũ hortatur Dñs pmio propoſito: *Date* (inqt) *& dabitur vobis* à Deo. deinde mẽſurã, qua Deus donat, deſcribit. *Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſuper effluentẽ, dabunt in ſinum veſtrũ.* Sed, quinam dabunt menſuram? Reſidet Caietanus, dabunt veſtra merita. Aug. l. 2. q. Euang. c. 8. Dabunt ij, quib. dediſtis Non diceret Dominus (ait Aug.) dabũt in ſinum veſtrum, niſi quia per illorum merita, quibus vel calicem aquę frigidæ in nomine diſcipuli dederint, mercedem cæleſtem recipere merebũtur, &c. Euth. Reddent menſuram beneficij ij, qui beneficio affecti ſunt. Deo. n. pro ipſis repẽdente, ipſi rependere videntur, &c. Sic Luc. 16. de pauperib. dicitur. *Recipient vos in æterna tabernacula, &c.* Rectius alij verbum, *dabunt*, imperſonaliter accipiũt hoc ſenſu, *dabunt*, i. dabitur vobis menſura. Vel aliter, dabunt ij ad quos pertinet veſtra merita remunerare. hoc aũt Dei eſt.

Mẽſura Dei magna, cõferta, coagitata, ſupereffluens.

D. Aug.

Luc. 16.

Menſuram bonam, & confertam.

Menſura bona græcè dicitur, *ϰαλὸν*, i. bona, pulchra. Eſt aũt bona menſura, & pulchra, menſura magna. Aliter dı menſura bona, mẽſura iuſta, & vera, iuxta illud Deut. 25. *Pondus habebis iuſtũ, & verum. Et modius æqualis, & verus erit tibi, &c.* Sed arbitror, bonam menſuram, & pulchram, magnam mẽſuram appellari, potius quam iuſtam. Menſura conferta græcè dicitur, *πεπιεσμένον*. i. preſſa. Eſt autẽ menſura preſſa, & conferta, cum id quo plena eſt comprimitur, vt plura capiat. Coagitata græcè, *σεσαλευμένον*. i. cõmota, concuſſa. Nam ſolet menſura concuti

A & commoueri, vt capacior fiat. denique ſupereffluens menſura illa appellatur, q̃ ita plena eſt, vt ſupereffluat, & redundet addito magno cumulo. Euth. Solent (inquit) qui triticum bene metiũtur, ſuperpoſitis modio manib. deorſum illud premere, pterea concutere, vt deſcendat, & adijcere, donec ſuperefundatur, &c. Vides qualiter Deus metiatur. Nempè mẽſura magna, preſſa, concuſſa, atq; exundãte. Vnde illud Pauli ad Ro. 8. *Non ſunt condigna paſſiones huius temporis, ad futurã gloriã, quæ reuelabitur in nobis*, & 1. ad Cor. 4. *Quod momentaneum eſt, & leue tribulationis noſtræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis, & cæt.* Theoph. Luc. 6. Non parcè (inquit) remetietur Dominus. Sed opulentè. Sicut mẽſuras farinam accumulas, concutis, exũdareque facis, ita & Dominus menſurã magnam, & exundantem dabit tibi, &c. *Euthym.*

B *Ad Rom. 8.*

1. Cor. 4.

Theoph.

Caiet. putat loqui Chriſtum hoc loco de mẽſura, tàm præmij, q̃ ſupplicij. Dñs C intendit (inquit ille) declarare tam pmia q̃ pęnas futuræ vitæ, reſpectu earum, q̃ ſunt in præſenti pœnarum, & ſimiliter pmiorum, fore ad ſimilitudinem mẽſuræ bonæ, confertæ, coagitatę, & ſupereffluẽtis. Incomparabiliter ſiquidem excedunt hæc bona, & mala pœnæ præſentis vitæ, a bonis, & malis futuræ vitæ, &c. Verum ego de menſura pmij verba hæc intelligo, non de menſura ſupplicij. Dixit n. Dñs. *Date, & dabitur vobis.* Deinde quã D magna menſura daret, indicauit, menſuramque præmij, non ſupplicij deſcripſit Quanuis verum ſit ſupplicij menſuram ingentem eſſe, illius hic non meminit.

Dabunt in ſinum veſtrum.

Nunquid id q̃ menſura metitur, in ſinum hominum datur? Minimè quidẽ datur, ſi menſura magna eſt. Nõ. n. ſinus mẽſurã capit magnam. Cur igitur Dñs ait: E *Dabunt in ſinum veſtrũ?* Reſidet, aliquando dona dari in ſinũ, & in ſinũ recõdi, ſignificareq; Dñm hoc dicendi modo, dona Dei, q̃ in cęlo donat, adhærere homini. Menſura. n. illa magna, & cõferta in ſinũ datur, non in arcam, vel in horreũ. homini adhærent bona q̃ metitur, in ſinũ, i. animũ, corpuſq; ipſum dantur, vt eſt compertũ. Reges terreni in arcã dabũt dona quædam externa. at ſummus Rex dona dat aio inhærentia, animumque exornãtia,

& lo-

& locupletantia, & corpus. Eſt ſimile il-
lud Pſ. 79: *Redde inimicis noſtris ſeptuplum in ſinu eorum, &c.*

Eadem menſura, qua menſi fueritis remetietur vobis.

Suprà explicauimus verba hæc lib. 7.
c. 28. Videntur illa ſuperiorib. repugna-
re. Menſura magna, ac exundãte, & mul
to maiore, nobis eſt remetiendum, nõ ea
dem ergo menſura nobis remetietur. nã
noſtrorum operum menſura parua eſt, p̃
miorum menſura ingens. R̃ndetur, ean-
dem eſſe menſuram, ac diuerſam. Diuer
ſam magnitudine, q̃a Dei maior eſt mẽ-
ſura. Sed eandẽ circa bona, vel mala. Nã
ſi bona proximo metiamur, bona nobis
remetietur Deus. Si mala metiamur; re-
D. Auguſt. metietur mala, i. ſupplicia. vnde D. Aug.
lib. 21. de ciuitate Dei, c. 11. pp viciſſitu-
dinem (inquit) mali, i. vt qui mala fecerit
Theoph. mala patiat, *eadẽ dicta mẽſura, etc.* Theoph.
Dicimus, non eſſe dictum, q̃ tanta men-
ſura metientur nobis & alij, ſed eadem.
Dicit igitur Dominus, quod ſi bene fece
ris, bene fiet etiam tibi. Sicut & in condẽ
natione dixit. Qui. n. condemnat, & po-
ſtea condemnatur, eandem menſurã re-
cipit, &c. Addit Aug. Qui iudicat, & con
demnat iniuſtè, iudicatur, & condemna
tur iuſte. In eadem menſura recipit, quã-
uis non hoc quod dedit. Iudicio. n. fecit,
2. Cor. 9. iudicio patitur, &c. 2. Cor. 9. *Qui parcè ſe-
minat, parcè & metet, & qui ſeminat in benedi-
ctionib. de benedictionib. & metet, &c.* hoc eſt,
eadem menſura recipiemus, quod dede-
rimus. Si parcè, & parum dederimus, pa
rũ nobis dabitur eadem menſura. Si lar-
giter tribuerimus, eadẽ larga menſura re
tribuetur nobis. Sic tellus, ſi parum ſemi
nas, parum reddit, ſi multũ ſeminas, mul
Pſal. 17. tum reſtituit. Pſ. 17. *Cum ſancto ſanctus eris,
& cum innocente innocens eris, & cum electo ele
ctus eris. Et cum peruerſo peruerteris.* hoc eſt, ea
dem menſura ages cum hominibus. cum
ſancto, & innocente innocenter ages, nõ
punies. p̃uerſum, & improbũ torquebis.

Nunquid poteſt cæcus cæcum ducere?

Qui ſint cæci. Hoc loco cæcos appellat Dominus,
quos apud Matthæum falſos appellauit
prophetas, cùm dicit: *Attendite à falſis pro
phetis*, falſos ergo, & cæcos doctores do-
A cet fugiendos, ne nos in foueam ducant.
Si. n. cæcus, & hæreticus doctor diſcipu-
lum ducat, ambo in foueam hæreſis erro
rumque multorum, tandemque in foueã
tartareã cadent. En quales hæretici ſunt,
qui ſe maximè videre iactant. Cæci ſunt
& cæcorum diſcipulorũ duces. Intelligi
ẽt poſſunt verba de Scribis, & Phariſæis
improbis. Nã Matt. 15. in illos hæc dicta *Mat. 15.*
ſunt. *Cæci ſunt, & duces cæcorũ. Cæcus aũt ſi cæ
B co ducatum præſtet, ambo in foueam cadũt, &c.*

Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum.

Quales ſint cæcorum hæreticorum di
ſcipuli, indicat. Sunt magiſtris ſimiles.
Magiſtri ſunt cæci, cæci quoq; diſcipuli.
*Non eſt. n. diſcipulus ſuper magiſtrum. Perfectus
eſt omnis diſcipulus, ſi ſit ſicut magiſter eius.* Di
ſcipulus magiſtri non plus videbit, quã *Quis diſci-*
magiſter. Tunc in cæcitate perfectus erit *pulus nõ ſit*
diſcipulus, cùm tàm cæcus fuerit, quàm *ſuper magi-*
C magiſter. Poſſunt ẽt hæc de inſipientib. *ſtrum.*
magiſtris explicari, hoc pacto. docet dñs
non eſſe comparandam ſcientiam à magi-
ſtris, & doctorib. cæcis, i. imperitis, atq;
indoctis. cùm. n. diſcipulus non ſit ſuper
magiſtrum, nõ poterit cæcus magiſter vi
dentem efficere diſcipulũ. Non eſſe autẽ *Quærẽdi bo*
diſcipulum ſuper magiſtrum, intelligit *ni magiſtri.*
quandiu ab eo diſcit. Tunc. n. inferior eſt
ſcientia illa, quam diſcit. Perfectus autẽ
eſt diſcipulus magiſtri alicuius, cùm ma
D giſtri ſcientiã perfectè animo concepit.
Nihil. n. habet, quod ab eo vltra diſcat.
Docet locus quærendos magiſtros, qui
cæci non ſint, qui bene viuendi ſcientia,
& moribus excellant. Quales. n. magi-
ſtri, tales erunt diſcipuli. Magiſtri cæci
cæcos diſcipulos efficient, & in foueam
ducent. Sequitur. n. diſcipulus magiſtrũ,
illiuſque veſtigijs inhæret.

Quid vides feſtucam, in oculo fratris tui? &c.

E Dictum eſt de his ſupra lib. 7. c. 28.

Non eſt enim arbor bona, quæ facit fructus malos? &c.

Hypocritam monuerat Dominus, vt
primũ trabẽ ſuã eijceret, poſtea à pecca-
to trabali liber, fratris feſtucã educeret.
Adijcit rõem. *Non eſt. n. arbor bona, quæ facit
fructus malos, nec arbor mala faciẽs fructũ bonũ*

Quaſi dicat,eijce peccatũ ex animo,tũc A arbor bona fies, & fructum bonum correctionis fratris bene produces. Etenim non eſt arbor bona,quę trabes,i.peccata fructuſque huiuſmodi malos,quos tu fers, producit. Neq; arbor mala fructus bonos facit. Ergo vt fructum bonũ facias, i.vt eijcias feſtucam, & peccatum ex animo fratris,eſto bona arbor,nõ mala;eijce prius ex te trabem,i.peccatum maius,vnaquæque.n.arbor de fructu ſuo cognoſcit,mala arbor ex malo,bona ex bono,quia bo B na bonum,mala malum fructum producit. De malis ſpinis nemo colligit fructũ bonum; ficus;aut de mala rubo,fructum bonum, vuam. Similem in modũ ſe hẽt homo,nam bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum,vt arbor bona, malus homo profert malũ, vt arbor mala. Quemadmodum.n.ex abundantia cordis loquitur os,ſic ex abundantia cordis manus operat. Ex corde bono bona verba, & opera, vt ex bona arbore boni C fructus:ex malo corde mala verba, malaque opera, vt ex mala arbore mali fruct9 producuntur. Aliter,fortaſſe de verbis loquitur Dominus. Nam hypocrita verbis agebat cum fratre,cuius volebat feſtucã eijcere,i.peccatũ emendare. Bona erant verba,bonus fructus,ſed ex mala arbore oriebatur,nempe ex hypocrita, & corde improbo. Monet ergo Dñs,vt peccata animo pellat,fiatq; arbor bona, vt verba illa bona,illa bona correctio,ex bona arbore producatur. Siquidẽ,nec arbor bona malos, nec mala bonos fructus facit. Adiungit: *Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum*,i.bona verba,bonã proximi correctionẽ,bonã doctrinam. Malus profert verba mala,ideò addit: *Ex abundantia.n.cordis os loquitur*. Cor bonitate abundans,veluti theſaurus refertus auro, aurea profert verba. Cor malitia abundans verba profert mala. Similis namque fructus eſt arbori.

Quid vocatis me, Domine Domine.

Eos reprehendit,qui verbo tenus Deũ colunt,legem vero non obſeruant. Qua de re ſupra dictum lib.7.c.50.

Similis eſt homini ædificanti domum.

Hæc ſupra interpretati ſumus l.7.c.50.

CAPVT II.

De Leproſo ſanato.

MATTHAEVS CAPITE VIII.

CVm autem deſcendiſſet de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ. Et ecce leproſus veniens adorabat eum,dicens: Domine ſi vis,potes me mundare. Et extendens Ieſus manum tetigit eum dicens: Volo. Mundare. Et confeſtim mundata eſt lepra eius. Et ait illi Ieſus: Vide nemini dixeris,ſed vade, oſtende te ſacerdoti,& offer munus,quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis.

MARCVS CAPITE I.

ET veniens ad eum leproſus deprecans eũ:& genu flexo dixit ei: ſi vis,potes me mundare. Ieſus autẽ miſertus eius,extendit manum ſuam:& tangens eum,ait illi: Volo. Mundare. Et cum dixiſſet,ſtatim diſceſſit ab eo lepra, & mundatus eſt. Et comminatus eſt ei,ſtatimq; eiecit

Digitized by Google

eiecit illum, & dicit ei: Vide nemini dixeris, ſed vade, oſtende te principi ſacerdotum, & offer pro emundatione tua, quæ præcepit Moyſes in teſtimonium illis. At ille egreſſus cœpit prædicare, & diffamare ſermonem, ita vt iam non poſſet manifeſtè introire in ciuitatem, ſed foris in deſertis locis eſſet, & conueniebant ad eum vndique. D.Chryſ.

LVCAS CAPITE V.

ET factum eſt cùm eſſet in vna ciuitate, & ecce vir plenus lepra, & videns Ieſum, & procidens in faciem, rogauit eum dicẽs: Domine ſi vis, potes me mundare. Et extendens manum, tetigit eum dicẽs: volo: Mundare. Et confeſtim lepra diſceſſit ab illo. Et ipſe præcepit illi, vt nemini diceret, ſed, vade, & oſtẽde te ſacerdoti, & offer pro emundatione tua, ſicut præcepit Moyſes in teſtimonium illis.

Cum deſcendiſſet de monte.

IN montem aſcendit Dominus, ſermonemque habuit, vt Matthæus ſcribit. Deinde ex monte deſcendens eiuſdem ſermonis aliquam partem in loco campeſtri repetiuit, vt Lucas narrat. Poſt ſermonem diſceſſit eo ex loco, & ſecutæ ſunt eum turbæ multæ. Occurrit illi leproſus, vt Lucas ait, plenus lepra. Sanitatem petijt, petitam recepit.

Dubium eſt, quo nam in loco leproſo huic ſit ſanitas reddita, Matthæus videtur indicare prope montem redditam, ſic. n. ſcribit: *Cum deſcendiſſet de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ, & ecce leproſus veniens, & cætera.* Dicendum, non eſſe ſanatũ leproſum ad montis radices, ſed in ciuitate, vel, iuxta ciuitatem Capharnaum, vt conſtat ex Diuo Luca: Cùm (inquit) *eſſet Chriſtus in vna ciuitatum, & ecce vir plenus lepra, & cæt.* Non repugnat Matthæus, neque. n. meminit loci, in quo miraculũ eſt editum. Intelligendus autem eſt in hunc modum: *Cum deſcendiſſet de monte ſecutæ ſunt eum turbæ multæ. Cumque eſſet in vna ciuitatũ, ecce leproſus veniens adorabat eũ, &c.*

Quonã in loco ſit ſanatus leproſus.

Obijciet quiſpiam, leproſis nõ licuiſſe in ciuitates ingredi, atque adeò hunc leproſum in vna ciuitatum non fuiſſe curatum. Reſpondet Abulenſis curatum cùm Chriſtus eſſet in vna ciuitatũ, hoc eſt, in ſuburbano agro, nam ciuitas complectitur etiam agros ſuburbanos. Simi-lem in modum Ioſue 5. quo loco noſter

Chryſoſ.

An leproſis licuerit in ciuitatibus habitare?

A Interpres vertit: *Cum eſſet Ioſue in agro vrbis Iericho.* Hebraicè legitur: *Cum eſſet Ioſue in Iericho,* quomodo verterunt Septuaginta interpretes. Dicitur eſſe Ioſue in Iericho, cùm tamen eſſet foris in agro adiacente. Aliter reſpondet Caietanus, & Iãſenius, leproſis non licuiſſe quidem in vrbibus habitare, iuxta illud Leuitici 13. *Omni tempore quo leproſus eſt, & immundus, ſolus habitabit extra caſtra, & cæter.* & Num. 5. *Præcipe filijs Iſrael, vt eijciant de caſtris omnem* B *leproſum, &c.* licuiſſe tamen vrbes ingredi & per publicas plateas tranſire: occurriſſeque hunc leproſum Chriſto in platea aliqua vrbis, vrbis, inquam, Capharnaũ vt Abulenſis ait. Nam vt conſtat ex Matthæo, & Luca, poſt ſermonem habitum Chriſtus Capharnaum petijt, iuxta vrbem verſabatur, vel habitabat leproſus ille. Et iuxta vrbem videtur ſanatus, Indicat. n. Matthæus poſt ſanatum leproſũ Chriſtum Capharnaum intraſſe. Forſi- C tan aliquam aliam ciuitatem ingreſſus eſt prius quam Capharnaum veniret, in qua leproſum ſanitate donauit, vt ait Lucas. Poſtea Capharnaum eſt ingreſſus, vt Mat. ſcribit. Obijcies verba Marci: *Ita vt iam non poſſet manifeſtè introire in ciuitatem, ſed foris in deſertis locis eſſet, &c.* Ait Marcus miraculo illo patrato, non potuiſſe Chriſtum in ciuitatem ingredi, ꝑ hominum confluentem multitudinem. Ergo non fuit factum in ciuitate hoc mira- D culum. Rñdeo, vel factum in ciuitate, egreſſum poſtea Dñm. Interim leproſum

D. Chryſoſ.

Leuit. 13. Num. 5.

D. Amb.

Bedæ.

Euthym.

Theoph.

Cur Dominus leproſũ tetigerit.

Euth.

An tetigerit leproſum ſine violatione legis?

 miracu-

miraculum prædicaſſe, nec voluiſſe Dominum ciuitatem ingredi manifeſtè, ne hominum magnus fieret ad illum concurſus.

Domine ſi vis, potes.

Acceſſit leproſus, Chriſtumque adorauit, vt Matthæus ait; vt ait Marcus, genuflexit, vt vero Lucas, procidit in faciē. Quæritur, an crediderit Chriſtum Deū eſſe? Crediſſe putant Theoph. Euthy- B mius. & Autor imperfecti, idem ſentire videtur Chryſ. D. Athanaſius oratio. 5. cōtra Arianos an Adelphium. Leproſus (inquit) adorabat Dominum, cumque Deum eſſe præſentiebat, his verbis vtēs: *Domine ſi vis potes me mundare.* Quæ ſententia ſi vera eſt, id peculiari Dei auxilio eſt factum. Modeſtiſſimè, ſummaque cum humilitate poſtulat ſanitatem hic leproſus. In faciem procidit, neque verò ait: Mūda me Domine: ſed, *ſi vis potes me mun-* C *dare.* Non dixit (ait Chryſ.) ſi oraueris potes me mundare; neque, Domine munda me, ſed ipſi cuncta commiſit, eumque conferendæ ſanitatis Dominum eſſe cōfeſſus eſt, atque in ipſo conſtituit omniū poteſtatem, &c.

An nouerit leproſus Chriſti diuinitatem?

D. Chryſoſ.

Volo, Mundare.

Reſpondit Dominus, tùm verbo, tū facto. Dixerat leproſus: Si vis: Reſpon- D det: Volo. dixerat: Potes me mundare, reſpondet imperatiuè: Mundare. i. mūdus eſto. Quæ verba Chriſti diuinitatem indicant, non aliena, ſed propria poteſtate volendo, ac iubendo, curantem. Ambr. Luc. 5. *Volo*, dicit Chriſtus, propter Photinum *imperat*, propter Arium, *tangit*, pp Manichæum, &c. Beda, In verbo, *Volo*, oſtendit Dominus pietatis, clementiam. in verbo. *Mundare*, maieſtatis potentiam, quia ipſe dixit, & facta ſunt, &c. Euthy. E Verbum (inquit) *Volo*, benignitatis indicium eſt, *Mundare*, potentiæ, &c.

D. Amb.

Beda.

Euthym.

Extenſa manu tetigit Dominus leproſum. Cur autem tetigerit rationes reddit Theoph. Tetigit (inquit) leproſum, oſtēdens quod legi non ſit obnoxius, quæ pcipit, ne tangatur leproſus, ſed dominus eius ſit. Et ꝙ mundo nihil ſit immundū. Et ꝙ ſancta eius caro ſanctificationem communicet, &c. Euth. addit. ſimul etiā A docebat, non abominandum eſſe corporalem lepram hominum. Solam namq; lepram animæ cōuenit execrari, quę eſt peccatum, &c. Chryſ. hom. 26. Eliſeus leproſum Naaman ad Iordanis fluēta mittit lauandum. At Chriſtus oſtendit, quia non vt famulus, ſed vt dominus curet, ac tangat. Non. n. tangentis manus immunda eſt facta per lepram, ſed per ſanctam manum leproſi corpus omne mundatum, &c. Obſerua legem præcepiſſe, vt leproſi ex caſtris, & ſimiliter ex ciuitatib. & oppidis eijcerentur. Sed expreſſe non præcepit ne quis leproſum tangeret. Dubium igitur eſt: An lex tangere leproſos vetuerit? Theoph. & Euth. citati, affirmant vetuiſſe legem leproſos tangere, alij quoque. Abulenſis exiſtimat non vetuiſſe. hanc opinionem ſequor, Illius hæc ſunt verba Mat. 8. q. 13. Tangere leproſum non erat peccatum ſecundum legem, quomodocunque quis tangeret, niſi ſic immundus vellet accedere ad res ſacras, &c. Nemo itaque prohibebatur leproſum tangere. Attamen immunditiam, ſiue, vt ita dicam, irregularitatem incurrebat. Quemadmodum nūc iudex latronem ſuſpendens ſine peccato, fit irregularis. ergo cum Dominus leproſum tetigit, nihil contra legem fecit. Nullam etiam immunditiam incurrit, quinimo lepræ immunditiam depulit. homo. n. erat, & Deus. Præterea miraculum operatur, ex tactu vero ad miraculum operandum non contrahebatur immūditia. Ideoque Abulenſis putat Eliam, & Eliſeum, qui mortuos tetigerunt, immunditiam non incurriſſe.

Theoph.

Cur Dominus leproſū tetigerit.

Euth.

D. Chryſ.

Confeſtim mundata eſt lepra eius.

Medici multa morbis adhibent pharmaca. Chriſtus verbo ſolo lepram curat, & tactu. Medici longo indigent tēpore. Chriſtus puncto tēporis ſanat. *Confeſtim* (inquit) *mundata eſt lepra*: non longa mora interceſſit. D. Chryſoſ. hom. 26. Ceſſit (inquit) ex templo Chriſti iuſſui natura. Cum tanta vtique celeritate, quanta Deum conuenit operari. Et profecto maiore, quàm Euangeliſta memorauit. Nā ipſum (*confeſtim*) multò eſt tardius illius operis celeritate, quo leproſi facta eſt curatio, &c.

Chryſoſ.

Ne-

Nemini dixeris.

Autor imp.

Cur Dominus dixerit leproſo. Nemini dixeris.

Autor Imperfecti, cenſet Chr̄m non præcepiſſe leproſo, vt nemini vnquā diceret; ſed vt nemini diceret, antequam ſe ſacerdotib. oſtenderet. In hunc ſenſum: *Vide nemini dixeris*, te eſſe ſanitati redditū, antequam ſacerdotes adeas. Illius hæc ſunt verba. Nō iubet Chriſtus leproſum tacere ſemper, ſed quandiu oſtēdat ſe ſacerdotibus. Ne forte ſi ante alicui nunciaret, de verbo in verbum audirent ſacerdotes, & occaſionem habentes lepræ propter odium, & inimicitiam Chriſti, expellerent eum de populo, quaſi leproſum, non recipientes mundatum. ſic ille Non placet ſententia. Id enim Chriſtus præcepit huic leproſo, quod cæcis duobus, quibus lucem reddidit Matthæi 9. *Aperti* (inquit) *ſunt oculi eorum. Et comminatus eſt illis Ieſus dicens; Videte ne quis ſciat, &c.* Similiter cùm Archiſynagogi filiam ſuſcitauit, Lucæ 8. parentibus præcepit ne alicui dicerent, quod factum erat. Abſolutè ijs dixit, ne miracula proderent, ſic & leproſo. Idque verba Chriſti ſignificant, abſque reſtrictione vlla prolata: *Vide nemini dixeris.*

An iuſſerit Dominus taceri miracula ad deuitandā Phariſæorum inuidiam?

Legi apud interpretem quendā Matth. 9. iuſſiſſe dominum aliqua miracula taceri, ad Phariſæorum, & Scribarū inuidiam deuitandam. At vero videbat Chriſtus miracula illa non tacenda, ſed diuulganda, præceptum vero ſuum, nec Phariſæis, & Scribis fore notum, nec ad inuidiam vitandam aliquid profuturum Adde plurima alia miracula Phariſæorum inuidiam concitare potuiſſe, quę taceri non præcipiebat. Non igitur hæc fuit cauſa.

Druthmarus in Matthæum. Neceſſe (inquit) non erat verbis narrare, cū omnes ſanum viderent, quem leproſum anteà viderent, & cæt. Et Victor Antioch. Marc. 1. *Nemini* (ait) *dixeris*. non indigeo tua prædicatione. ſi.n. morbus quo laborabas me non prædicauerit, munditiæs tua nulla erit, &c. Item D. Hier. Matt. 8. Quid (inquit) erat opus, vt leproſus iactaret, quod corpore præferebat? &c. Ex his hæc educitur cauſa. Chriſtus leproſo dixit: *Nemini dixeris*. quia ipſamet ſanitas corporis, miraculum prędicabat. nec opus erat verbis in miraculo manifeſto.

Alia cauſa fuiſſe videtur, videlicet Chri-

A ſti modeſtia, & humilitas, vt Chryſ. ſentit hom. 26. Mūdauit (inquit) leproſum Dominus, & iuſſit eum nulli hoc fateri, docens quam eſſet alienus ab aura glorię pompaque iactantiæ. Et certe nouerat, quod non eſſet ille taciturus: & tamen quantum in ipſo eſt, fugit oſtentare, qđ fecerat, &c. Tertull. lib. 4. contra Marcionem c. 9. Quantum (inquit) ad humanæ gloriæ auerſionē pertinebat, vetuit Chriſtus leproſum miraculum diuulgare, &

B cæt. Fuit cauſa exemplum. Haymo: Præcipit (inquit) leproſo dominus, vt nemini dicat. Vt daret nobis exemplum, quotieſcumque aliquid boni gerimus, non ſolùm abſtinere à mercede pecuniæ debere, ſed etiam à mercede laudis humanæ, &c. D. Amb. Luc. 5. cur præcepit, nemini dicere, niſi vt doceret non vulganda noſtra beneficia, ſed premenda? vt nō ſolùm a mercede abſtineamus pecuniæ, ſed etiam gratiæ, &c. Euth. quoque: Prę-

C cepit Dominus leproſo vt taceret, & ipſe laudem fugiens apud homines, & eos inſtruens, qui beneficia in aliquem conferunt, vt ambitionem execrentur. atqui manifeſtè ſciebat Chriſtus, quod taciturus non eſſet, ſed benefactorem palā prędicaturus. Tamē quod ſuum eſt facit, & præcipit. Oportet.n. eos, qui beneficia conferunt, modeſtiæ cauſa, præcipere ſilentium. Eos vero, qui beneficio ſunt affecti, prædicare beneficium propter gra-

D titudinem, &c. Et Orig. hom. 5. in diuerſos: Vt doceamini (inquit) quando aliquid boni facitis, non gloriari, aut extolli, vel inaniter placere velle, &c.

D. Chryſoſ. *Tertull.* *Haymo.* *D. Amb.* *Euthy.* *Origen.*

Petes, an leproſus hic tacuerit? Nō tacuiſſe ſcribit Marcus: *Egreſſus* (inquit) *cœpit prædicare, & diffamare ſermonem, & cæt.* intellexit.n. Chriſtum noluiſſe eum præcepto obſtringere, ne loqueretur. Tolet. Cardin. Luc. 5. putat Chriſtum pręcepiſſe leproſo, ne miraculum tunc temporis

E vulgaret, ne turba confluerent; non tamē vetuiſſe ne alio tempore paulo poſt pate faceret: quod ille præſtitit. Nam tempus Domino præbuit, vt in ciuitatē ſine turba ingrederetur, & poſtea miraculū vulgauit. Attamen his nihil opus. Ita.n. iuſſit tacere leproſum, quemadmodum cæcos; vt ſupra diximus & puellę parentes in vitam reuocatæ; eadem in omnibus cauſa.

illi modeſtia, & humilitas, vt Chryſ. ſenſit hom. 26. *Oſtende te ſacerdoti.*) leproſum Dominus, & iuſſit eum nulli hoc fateri.

D. Chryſ.

Cur præcepit leproſo Dominus, vt ſacerdoti ſe oſtenderet.

Quorſum præcepit Dominus leproſo vt ſacerdoti ſe oſtenderet? Reſpondetur, vt lex ſeruaretur, quæ erat Leuitic. 14. quo loco præcipitur, vt ad ſacerdotem mundatus leproſus adducatur, offeratque munus, ſiue ſacrificium Deo. Propterea ait Dominus: Oſtende te ſacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyſes, ſ. Leuitici 14. Tertullia. lib. 4. contra Marcionem cap. 9. Quantum ad tutelam legis, iuſſit Chriſtus ordinem adimpleri, &c.

Tertull.

Adde voluiſſe Chriſtum hoc facto ſacerdotibus exhibere reuerentiam. Vnde D. Cyprianus epiſtol. 65. ad Rogatianum: Chriſtus (inquit) vſque ad paſſionis diē ſeruauit honorem pontificibus, & ſacerdotibus, quamuis illi nec timorem Dei, nec agnitionem Chriſti ſeruaſſent. nam cum leproſum emundaſſet, dixit illi: *Vade, & oſtende te ſacerdoti; &c.* Præterea voluit ſacerdotibus miraculum fieri notum, ſi Origeni credimus, vt crederent, [illegible] in diuerſos. Oſtendere (inquit) ſe ſacerdoti iubetur leproſus, vt ipſe ſacerdos intelligeret gratia Dei eſſe curatum, &c.

D. Cyp.

Origen.

De leproſis iudicium penes ſacerdotem erat, vt cognoſces ex capite 13. libri Leuitici, & 14. Marc. ait miſſum leproſum ad principem ſacerdotum, ſic enim ſcribit, *Vade, oſtende te principi ſacerdotum.* Non, quia ad illum ſolum ſpectabat iudicium leproſi, ſed vt miraculum illi fieret notum, & quia princeps erat. Miror quendam interpretem in hunc locum ſic ſcripſiſſe: [illegible] erat lex, ne vllus de mundatione leproſi decerneret, ſed ſolus ſummus ſacerdos, vt conſtat Leuitic. 13. &c. Nam verba Leuitici 13. hæc ſunt: Adducetur leproſus ad Aaron ſacerdotem, vel ad vnum quemlibet filiorum eius; &c. Ex quibus conſtat non ſolum ad Aaronem, principem ſacerdotum, ſed ad alios quoque ſacerdotes, qui filij Aaron dicuntur, leproſi iudicium ſpectaſſe. Quod ſi dicas, filios Aaron dici filios principes, & ſucceſſores ſummi ſacerdotij, non recte interpretaberis. Filij enim Aaron minores ſacerdotes appellantur, vt ſupra diximus.

Dicitur leproſus hic à Luca vir plenus lepra. At verò vir plenus lepra mundus iudicatur Leuitic. 13. ergo non opus erat mittere hunc leproſum ad ſacerdotes, ſiquidem ex lege mundus erat. ſic habet lex: *Sin autem effloruerit diſcurrens lepra in cute, & operuerit omnem cutem à capite vſque ad pedes, quidquid ſub aſpectum oculorum cadit, conſiderabit eum ſacerdos, & teneri lepra mundiſſima iudicabit, eò quòd omnis in candorem verſa ſit, & idcirco homo mundus erit, &c.* Reſpondetur, legem de leui quodam lepræ genere loqui, ſiue ſcabiei cutim operientis citra [illegible], hanc verò huius viri lepram grauem fuiſſe, & propriè lepram, de qua oportebat ſacerdotem iudicare, propter odium, & inimicitiam Christi, expellerent eum de populo, quaſi leproſum, non [illegible]um. ſic ille. Non placet ſententia. Id enim Chriſtus præcepit huic leproſo, quod cæcis duobus [illegible] 9.

Autor imp.

Cur Dominus dixerit leproſo. Nemini dixeris.

In teſtimonium illis.

Chryſ. ſic interpretatur: *In teſtimonium illis*, hoc eſt, in redargutionem, & accuſationem, atque documentum. Si peruerſi voluerint eſſe ſententiæ, tu mihi in teſtimonium eris, quod à præuaricatione legis alienus ſim. Quippe cùm te curauerim, ad legem te remitto, atque ad ſententiam ſacerdotum, &c. Sequuntur Chryſ. Theoph. & Euth. Tertull. eo loco citato: Vt ſit (ait) in teſtimonium, ſine dubio quo teſtabatur ſe legem non diſſoluere, ſed adimplere, quo teſtabatur ſe eſſe, qui morbos, & valetudines eorum, ſuſcepturus annuntiabatur; &c. Haymo hûc in modum: Oſtende te illis in teſtimonium fa[illegible]is, ſi voluerint in me credere, ſi autem noluerint, in teſtimonium damnationis, &c. Ianſenius, teſtimonium pro ſtatuto, & præcepto accipit. Pſalmo enim 118. teſtimonia dicuntur præcepta. Illius hic ſenſus eſt: Oſtende te ſacerdoti, & offer munus, quod Moyſes præcepit in teſtimonium, vt eſt in ſtatutum, & legem illis ſacerdotibus: hoc eſt, legem (à Moſe) traditam obſerua. Abulenſis interpretatio huiuſmodi eſt. Offer munus, quod præcepit Moyſes, & erit illis in teſtimonium, quod [illegible] teſtimonium ſanitatis. Oblatio enim muneris teſtimonium [illegible] [illegible] Leuitici (Si quando) [illegible] Moyſes in teſtimonium illis, [illegible] quod Moyſes Leuitic. 14. illis ſacerdotibus præcepit offerendum, in teſtimonium [illegible] lepræ, & lepræ ſanatæ. Alia cauſa [illegible]

D. Chryſ.

Tertull.

An iuſſerit Dominus etiam miraculum ad demonſtrandum ſacerdotibus nuntiari?

Haymo.

Marcus aſſirmat leproſum ... beneficium prædicaſſe. Tanto autem miraculo ſic excitati ſunt populi, vt non poſſet Dominus ciuitatem introire, propter hominum concurrentem multitudinem. In deſerta igitur loca ſeceſſit, ſed in deſerta etiam loca illum ſequebantur. Loquitur Marcus humano more cum ait, *Ita vt non poſſet manifeſtè introire in ciuitatem.* Poterat Dominus quidquid vellet, ſed non poterat manifeſtè introire in ciuitatem, quin turba confluerent, quia prohibere miraculo nolebat, ſed rem hominum voluntati relinquebat.

Hominis ſalus opus fuit bonæ voluntatis Dei.

Pſ. 39

C A P V T I I I.

Mor. De Leproſo ſanato.

LEproſus ille Naamā Syriacæ militiæ princeps, 4. Reg. 5. de Eliſeo conqueritur, quod ad ſe non egrediatur, quodque lepræ locum non tangat, ſed ad Iordanis aquas abluendum mittat. *Putabam* (inquit) *quod egrederetur ad me, & ſtans inuocaret nomē Domini Dei ſui, & tangeret manu ſua locum lepræ, & curaret me, &c.* At de Deo conqueri non poteſt homo. Etenim vt Leproſo ſanitatem redderet è celſo deſcendit monte, è cælo egreſſus ad hominem venit, lepramque tetigit, neque ad Iordanem mundandum miſit, ſed manibus in cruce extenſis mundauit. Naaman, vt eodem dicitur capite, indignatus abire cœpit, quod Eliſeus ad eum ſanandum non veniſſet. Contra verò, quia Dei filius ad hominē ſanandum venit, totus illum orbis eſt ſecutus. *Cum deſcendiſſet de monte* (ait Euangeliſta) *ſecutæ ſunt eum turbæ multæ.* Vnde Remig. Deſcenſio (inquit) de monte incarnationem Domini ſignificat. Eum ſecutæ turbæ multæ: quia antè tanquam notus erat in Iudæa, poſt admirabilis factus eſt in vniuerſa terra.

Emittis fontes in conuallibus, canit Regius vates pſal. 103. deinde addit: *Potabunt omnes beſtiæ agri, expectabunt onagri in ſiti ſua.* E editiſſimo mōte, id eſt, patris ſinu, fons vberrimus ſcaturit, videlicet filius. Ex hoc à monte in terrarum conualles effluxit: ſequuntur eum turbæ multæ, potant nō beſtiæ agri, ſed homines, vberrimiſque illius aquis ſitim extinguūt. *Trahe me poſt te,* precabatur Eccleſia Cant. 1. *Curremus in odorē vnguentorum tuorum.* Deſcendit ex monte cæleſti Dominus, traxit Eccleſiæ multitudinem poſt ſe; ſecutæ ſunt eū turbæ multæ ex toto terrarum orbe conflatæ. Currunt in odorem vnguentorum, quib. fragrat. Illius enim diuinitas, & humanitas admirabilem, ſuauiſſimumque odorem exhalant. Eccleſia (ait Bernard. ſerm. 21. Cant.) non ante currere valuit in odorē ſui Salomonis, quouſque is, qui ab æterno ex patre ſapientia erat, factus eſt ei in tempore à patre ſapientia, quo ipſius odorem percipere poſſet, &c.

Iſaias cap. 9. iuxta verſionem Septuaginta interpretum. *Plurimam* (ait) *partem populi deduxiſti in lætitia tua, & lætabuntur in conſpectu tuo, ſicut lætari ſolent in meſſe, & ſicut ij qui diuidunt ſpolia, &c.* Etenim Chriſtus plurimam Iudaici populi partē ad ſe traxit, traxit (inquā) in lętitia nō vana, ſed vtili, qualis ex meſſe, & ſpolijs, ac triumphis percipitur. Magna enim lætitiā perfruuntur, qui Chriſtum ſequuntur, quoniā bonorum cæleſtium meſſem præclaram demetit, & de ſuperatis hoſtibus opima refert ſpolia. Noſter Interpres vertit: *Multiplicaſti gentem, non magnificaſti lætitiā, &c.* Si interrogatio addatur, idem erit ſenſus, qui Septuaginta: Multiplicaſti gentem Iudæorum, numquid non magnificaſti lætitiam? per interrogationem, imò, & gentē multiplicaſti, & lætitiam magnificaſti. Sed interpres non videtur interrogationē adhibuiſſe. Sine interrogatione autē Iudæorū euerſio, & incredulitas ſignificatur, hoc pacto: multiplicaſti gentē Iudæorū; ſed non magnificaſti lætitiā, quoniā obuillatā Meſſiæ necem illorū Rempub. deuaſtaſti. Hi verò qui te ſequentur, *lætabuntur coram te, ſicut qui lætantur in meſſe, ſicut exultant victores capta præda, quando diuidunt ſpolia, &c.* Qui gratiæ, virtutumque ſegetes demetunt, qui dæmonem, cæteroſque hoſtes vincunt, ij lętantur in Chriſto. At verò, qui gratiæ granū quidem habent, quique dęmonis iugo oppreſſi, immaniſſimo tyranno omnibus cæleſtibus bonis ſpoliati feruntur, hac lętitia carent.

Neſcio an verum illud ſit, quod de aquiſcribit Abulenſis Leuitici 11. quæſt. 21. Prædam

D. Cyril.

4. Reg. 5.

Chriſtus è cælo deſcendit, vt Leproſo homini ſanitatem conferret.

Pſal. 103. Chriſtū turba multa ex toto orbe ſecuta ſunt.

D. Bernar.

Iſai. 9.

Lætitia ſequentium Chriſtum.

Quomodo Deus multiplicauerit gentem? Iudæorum, ſed non lætitia.

Aquila prædam non ſola comedit.

Prædam, (inquit ille) quam capit aquila non ſola comedit, ſed auibus ſequentib: facit communem. Ideo aliæ aues aquilã ſemper ſequuntur, ſperãtes quod de præda aliquid impertietur, &c. Si in aquila dictum fallit, in Chriſto non fallit. Aquila noſtra nobiliſſima prædam cepit admirabilem, nimirum gratiam, & gloriã. cepit (inquam) non ſibi, ſed nobis. Non .n. ſibi aut gratiam, aut animæ ſummam gloriam meritus eſt. Nobis opulentiſſimam hanc prædam diſtribuit, ſplendidiſſima hæc ſpolia nobis diuidit. Ideoque cœleſtem aquilam terreſtres ſequuntur volucres, vt de præda, quam cepit, accipiant: *ſequutæ ſunt eum turbæ multæ.*

ſ.34.

Multiplicati ſuper numerũ qui ſint.

D. Auguſt.

Pſal. 39. *Annuntiaui* (ait dominus) *& loquutus ſum. Multiplicati ſunt ſuper numerum,* hoc eſt, valde ſunt multiplicati, ſequutæ ſunt me turbæ multæ. D. Aug. vult, Chriſtianos qui Chriſtum ſequuntur multiplicatos dici ſuper numerum prædeſtinatorum, quoniam ad numerum ſanctorum, & prædeſtinatorum multi non pertinent. Eſt (inquit) numerus, ſunt ſuper numerum. Numerus certus eſt, pertinẽs ad illam cœleſtem Hieruſalem. *Nouit .n. Dominus qui ſunt eius,* 2. *Tim.* 2. Chriſtianos timentes, Chriſtianos fideles, Chriſtianos præcepta ſeruantes, Dei vias ambulantes, à peccatis abſtinentes, ſi ceciderint confitentes, ipſi ad numerum pertinent: Sunt & ſuper numerum. Quantæ turbæ concurrunt: multi verè conuerſi, & multi falsò cõuerſi, & pauciores ſunt verè conuerſi, plures falsò conuerſi. quia *multiplicati ſunt ſuper numerum.* Ita Auguſt. ſequuntur turbæ multæ, in turbis autem multis improbi continentur multi: qui ſola fide ſequũtur dominum, multi quoque continentur probi, qui & fide ſequũtur, & operib. Danda eſt opera Chriſtiano, vt ex illis ſit, qui tam fide ſequuntur, quam operibus, & charitate.

D. Auguſt.

Miracula Chriſti linguam ſuam habent.

Chriſti miracula, vt Auguſtinus ait, tractatu 24. in Ioannem, habet linguam ſuam, & factum Verbi diuini verbum nobis eſt. habet igitur linguam ſuam, hoc miraculũ, quid præterea loquatur nobis videre pergamus. Poſtq̃ ex monte deſcẽdit Dominus Leproſo ſalutem attulit: eundem in modum poſtquam ex cælo in terras venit, lepra fœdiſſima infectũ hominem ſanitati reſtituit. Leproſus hic nulla Chriſto merita proponit, propter quæ curari debeat. Nulla .n. merita habuit homo, propter quæ ſanitatẽ à Chriſto ſit conſequutus. Bonæ volũtatis diuinæ, amoris, & poteſtatis, hoc opus fuit: *Domine* (inquit) *ſi vis, potes me mũdare;* quaſi dicat, meritis careo, imo ſanitate planè indignus ſum. Non meis cõfido meritis: bonæ voluntati tuæ, & potentiæ me committo *Si vis, potes.* Reſpõdit æternum Verbum, *Volo, Mũdare,* Pſal. 39. & ad Hebræos 10. ait. *Ecce venio, vt faciam voluntatẽ tuam, Deus meus volui; &c.* Ecce è cæleſti monte in mundum deſcendo, vt hominẽ leproſum meo ſanguine mundem: *Volui:* libẽtiſſimè id faciam, libẽtiſſimè pro eo ſanguinẽ vitamq. profundam. Moriar ego, tu vero ò homo leproſe, *Mundare.* Præterea extendit manum ſuam Chriſtus, leproſum hunc tetigit, & ſanauit. non vna extenſa manu, leproſum ſanauit hominem, non vna tantũm, ſed vtraque. Aſpice cruci ſuffixum, brachia in ligno, ſanctiſſimaſq; manus extenſas cernes. Tantæ molis erat leproſum mundare. lepra .n. i. peccati macula, Chriſti ſanguine, vt ablueretur, indigebat. Eſt lepra morbus adeò grauis, vt Medicorum vim ſuperet & ſcientiam, vt D. Cyrillus adnotat libro ſecundo de Adoratione. Carnis (inquit) morbus eſt lepra, iſque grauior, quam vt à medicis ei ſuccurri poſſit, aut illorum peritia expugnari, &c. Rectè ergo peccati ſymbolum eſt, cuius teterrima macula vt ablueret Dei ſanguine opus fuit, id q; ſacrificium illud adumbrabat, quod mundatus leproſus offerre iubetur Leuitici 14. *Hic* (inquit) *ritus eſt leproſi, quãdo mũdandus eſt. Adducetur ad Sacerdotem; Qui egreſſus de caſtris, cum inuenerit lepram eſſe mundatam, præcipiet ei, qui purificatur, vt offerat duos paſſeres pro ſe, quos veſci licitum eſt, &c.* Additur vnum *ex paſſeribus immolari, & iubebit in vaſe fictili ſuper aquas viuentes; Alium autem viuum cum ligno cedrino, & Cocco, & hyſſopo tinget in ſanguine paſſeris immolati, & dimittet paſſerem viuum in agrum, &c.* Duo hi paſſeres duas Chriſti naturas eodem in ſuppoſito deſignãt, humanam ſecundum quam immolatus eſt, & diuinam, quam mors contingere nõ potuit: illam indicat paſſer occiſus, hanc paſſer auolans. Theodoretus quæſtione 19. in Leuiticum: Duo (inquit) paſſeres, qui in purificatione leproſi offeruntur, ſalutaris paſſionis typum continent. Nam quem-

Hominis ſalus opus fuit bonæ voluntatis Dei.

Pſ.39

Sanguine Chriſti mundatus homo leproſus.

D.Cyril.

Leuit.14.

Typus.

Theodor.

quemadmodum ex paſſeribus illis alter mactabatur. alter ſanguine mactati tinctus ſoluebatur: ita Dominus crucifixus eſt. carne quidem perferente mortem diuinitate vero paſſionem humanitatis ſibi accommodante. &c.

Ad ſacerdotes antiquos iudicium ſpectabat lepra. Theodor. Ad ſacerdotes noui teſtamenti iudicium ſpectat lepra peccati. Tribunal ſacerdotum admirabile. Ioan. 20. Matth. 18. D. Chryſoſ.

Illa quoque obſeruanda Domini verba: *Vade oſtende te Sacerdoti.* Etenim ad Antiqui teſtamenti ſacerdotes de lepra iudicium pertinebat, Leuit. 13. & 14. Ad noui autem teſtamenti ſacerdotes iudicium pertinet de lepra alia grauiori, videlicet de peccatis. Theodoretus quæſt. 15 in Leuiticum: Quemadmodum (ait) Sacerdos lepram diſcernit, ita peccatorum animæ iudicem ipſum eſſe oportet. &c. Admirandum ſane tribunal eſt Sacerdotũ, in quo poteſtate a Deo accepta, de lepra peccatorum iudicant, feruntque ſententiam, iuxta illud Domini Ioannis 20. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. &c.* Et illud Matthæi 18. *Quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlos; & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta, & in cælo.* Chryſoſtomus lib. 2. de ſacerdotio; Corporis (inquit) lepram purgare, ſeu verius dicam, non purgare quidẽ, ſed purgatos probare, Iudæorum ſacerdotibus ſolis licebat. At vero noſtris ſacerdotibus non corporis lepram, verum animæ ſordes, non dico purgatas probare, ſed purgare prorſus conceſſum eſt. &c. Item eodem loco: Iis, qui terram incolunt, commiſſum eſt, vt ea, quæ in cælis ſunt, diſpenſent: iis datum eſt, vt poteſtatem habeant, quam Deus neque Angelis, neque Archangelis datam eſſe voluit. &c. Ergo quicunque lepra peccati te inquinaſti, vade, & celeriter vade, ne cuncteris, oſtende te Sacerdoti, oſtende animum, detege peccata, qualis ſis videat ſacerdos. Antiquæ legis ſacerdos lepram corpore pellere non poterat; nouæ legis Sacerdos lepram multò peiorem, ideſt, peccatum, aio pellere poteſt vt Chryſoſt. dixit, cœleſtiq; Dei gratia te exornare. *Vade oſtende te Sacerdoti*, & offer, quæ præcepit Chriſtus in teſtimonium illis, offer animi dolorem, & contritionem, firmum offer animi decretum, ac ſtabile, quo mores in melius corrigere ſtatuas: obedientiam offer, & ſatisfactionem: his ad percipiendam diuinam peccatorum abſolutionem paratum te eſſe teſtaberis.

CAPVT IIII.

De Centurione.

MATTHAEVS CAPITE VIII.

CVm autem introiſſet Capharnaum, acceſſit ad eum Centurio, rogans eũ, & dicens: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. Et ait illi Ieſus: Ego veniam, & curabo eum. Et reſpõdens Centurio ait. Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum: ſed tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habẽs ſub me milites: & dico huic, vade, & vadit, & alii veni, & venit, & ſeruo meo fac hoc, & facit. Audiens autem Ieſus miratus eſt: & ſequentibus ſe dixit: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſrael: dico autem vobis quod multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent

cumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob, in regno cælorum; filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores. Ibi erit fletus, & ſtridor dentium. Et dixit Centurioni vade, & ſicut credidiſti, fiat tibi. & ſanatus eſt puer in illa hora.

LVCAS CAPITE VII.

CVm autem impleuiſſet omnia verba ſua in aures plebis, intrauit Capharnum. Centurionis autem cuiuſdem ſeruus male habẽs, erat moriturus, qui illi erat pretioſus. Et cum audiſſet de Ieſu, miſit ad eũ ſeniores Iudæorum, rogans eum, vt veniret, & ſanaret ſeruum eius. At illi cum veniſſent ad Ieſum, rogabant eum ſollicitè dicentes ei: Quia dignus eſt, vt hoc illi preſtes. Diligit enim gentem noſtram, & Synagogam ipſe ædificauit nobis. Ieſus autem ibat cum illis. Et cũ iam non longe eſſet à domo, miſit ad eum Centurio amicos dicens: Domine, noli vexari. Non enim ſum dignus vt ſub tectum meũ intres; propter quod, & meipſum non ſum dignum arbitratus, vt venirem ad te: Sed dic verbo, & ſanabitur puer meus. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites: & dico huic, vade, & vadit, & alij, veni, & venit, & ſeruo meo, fac hoc, & facit. Quo audito Ieſus miratus eſt, & conuerſus ſequentib. ſe turbis dixit: Amẽ dico vobis, nec in Iſrael tantam fidem inueni. Et reuerſi, qui miſſi fuerant domum, inuenerunt ſeruum, qui languerat, ſanum.

CAPVT IIII.

Fuerit ne Centurio Iudæus.

POſt ſanatum leproſum vrbem Capharnaum ingreſſus eſt Dominus, vt ex Mattheo colligitur, Lucas quoque ait, poſt habitum ſermonem Capharnaum intraſſe. Vterque narrat Centurionem quendam, ſanitatem famulo, fide impetraſſe admirabili.

D. Hilar.

Fuerit ne Iudæus, an Ethnicus centurio hic ambigitur. Diuus Hilarius Iudæũ fuiſſe putat; Non erat (inquit) tribunus iſte de gentibus. Et quomodo in Iſrael fides talis non eſt reperta, cum qui crederet eſſe Iſraelita? &c. Centurionem tribunum vocat. Reſpondetur Ethnicum fuiſſe; Quod colligitur ex verbis illis Iudæorum; *Diligit gentem noſtram*, id eſt, Iudæorũ; quæ indicant alterius illum fuiſſe gentis, ſcilicet Ethnicorũ. Probant idem verba illa Dñi; *Multi ſcilicet Ethnici ſimiles huic Centurioni, ab Oriẽte, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob, in regno cælorum. Filij autem regni.* i. Iudæi, *eijciẽtur in tenebras exteriores. &c.* Et illa; *Non inueni tantam fidem in Iſrael*; id eſt, in Iudæis, quantam in hoc Ethnico. Lucas hẽt: *Neque in Iſrael tantam fidem inueni.* Munus etiã Centurionis accedit. Videtur enim Romani præſidij, quod Galilæam teneret, fuiſſe Centurionem. Dicitur autem Centurio is, qui centum præeſt militibus. D.

D. Chryſoſ.

Chryſoſtomus hom. 27. Ex genere (inquit) Iudæorum non fuiſſe Centurionem, tum à nomine ipſo, vocabuloque Centurionis perſpicuum eſt, tum etiam quia dictum eſt: *Neque in Iſrael tantam fidem fuiſſe inuentam, &c.* D. Aug. de verbis Domini ſerm. 6. Erat (ait) iſte de gentibus; erat quippe Centurio. Iam Iudæa gens habebat militẽ, habebat Romani imperium, &c. Eadem eſt aliorum ſententia.

D. Auguſt.

Nonnulli vero, vt refert. Chryſoſt. in Ioan. hom. 34. & alij, hunc Centurionẽ

Regu-

Regulum illum eſſe putarunt, qui apud A Ioannem capite 24. filio ſanitatē à Chriſto eſt conſecutus. Sed diuerſum à Regulo eſſe Cēturionē, facile eſt iudicare Matthæum, et Ioannem legenti. Aliqui etiam teſte eodem Chryſoſtomo, homilia 27. in Matthæum, Centurionem de quo ſcribit Matthæus, ab eo diuerſum eſſe, de quo ſcribit Lucas, exiſtimarunt. Eundem eſſe communis Chryſoſtomi, Auguſtini, & aliorum ſententia eſt. Neque vero id iam venit in dubium.

D. Chryſoſ.

Idem eſt Cẽturio Matt. & Lucæ.

Acceſſit ad eum Centurio.

Diſcrepare videtur Matthæus à Luca. Nam Lucas ait, Centurionem ſanitatem puero per internuntios petijſſe; Matthæus vero affirmat ipſum eundem ad Chriſtũ acceſſiſſe. *Acceſſit* (inquit) *Centurio.* Duobus modis hæc tollitur diſcrepantia. Auguſtinus lib. 2. de cōſenſu Euangeliſtarũ cap. 20. opinatur acceſſiſſe quidem Centurionem ad Chriſtum, non per ſe; ſed per internuntios, quos miſit. Itaque ex ſententia Auguſtini, ſic verba Matthæi ſunt explananda; Acceſſit ad eum Centurio, non per ſemetipſum, ſed per internuntios, eaque dixit, quæ ſequuntur, vt Lucas ſcribit. Sequor potius Græcos, Chryſoſtomum, Theophylactum, & Euthymium, qui per ſemetipſum opinātur Cēturionem acceſſiſſe. Volo enim verba in propria, & vſitata retinere ſignificatione. Proprie autem, & vſitate, is accedere ad alterum dicitur, qui per ſeipſum accedit. Præterea Matthæus ait, Dominum dixiſſe Centurioni; *Vade*, ideſt, reuertere, & ſicut credidiſti fiat tibi; ergo præſens aderat. Nō eſt abſurdum (ait Chryſoſtom.) miſſos eſſe primò aliquos, qui illud dicerent: deinde quoque ipſum Centurionē acceſſiſſe, ac per ſe iterum eadem dixiſſe. &c. Sic ergo res ſe habuit: Miſit (vt ait Lucas) Centurio ad Chriſtum Iudæorũ ſeniores. Poſtea cum non longe à domo abeſſet, miſit amicos, vt idem Lucas narrat. Tandem cum iam foribus propinquaret, acceſſit ipſe; quod ſcripſit Matth. tacuit Lucas. Etenim veriſimile eſt valde Centurionem poſtquam ſemel, atque iterum, miſerat internuntios, cum videret Chriſtum domum ſuam venire ad eum acceſſiſſe, & verba protuliſſe, quæ Matthæus commemorat. Forte aliqua ex illis verba tunc non protulit, ſed illi tribuit Matthæus, quoniam iam ab eodem antea, eiuſque nomine, dicta fuerant.

Concordia Matthæi, et Lucæ circa Centurionē.

D. Chryſoſ.

Puer meus iacet in domo paralyticus.

Puer erat ſeruus Cēturionis, qui ægrotabat, illi charus, & pretioſus. Sic. n. Lucas ſcribit; *Centurionis cuiuſdam ſeruus male habens erat moriturus, qui illi erat pretioſus.* Græce Lucas dixit, δοῦλον, i. ſeruum, Matthæus, παῖδα, i. puerum, ſcilicet ſeruũ, nō B filium. Puer. n. tum pro filio ſumitur, tum pro ſeruo. Pretioſus græce ἔντιμος, dicitur, quia Cēturioni charus erat. & in magno pretio ab illo habitus, quia fidelis, & rebus adminiſtrandis neceſſarius. Morbus autem teſte Matthæo fuit paralyſis. Hæc verba; *Puer meus iacet. &c.* Centurionis ſunt, qui ad Chriſtum acceſſit. Lucas huius acceſſus non meminit; ſed ſcribit Cēturionem miſiſſe ſeniores Iudæorum C ad Chriſtum, quia Ethnicus erat, & putabat Iudæos fore ad id, quod cupiebat, impetrandum, magis idoneos. Seniorib. Iudæorum ad ſe miſſis annuit Dominus, & in ędes Cēturionis abijt. Quod cum Centurioni fuiſſet nuntiatum, amicos miſit, qui id dicerent quod refert Lucas; *Domine noli vexari; non enim ſum dignus, vt ſub tectum meum intres, propter quod & meipſum non ſum dignum arbitratus, vt venirem ad te, ſed dic verbo, & ſanabitur puer meus. & cæt.* D Chriſtus autem ire perrexit. Tum Cēturio domo exijt, illique occurrit (vt Matthæus narrat) & inter alia hæc verba protulit; *Domine puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. &c.*

Ego veniam, & curabo eum.

D. Chryſoſt. Domum (inquit) Centurionis ſe profecturum pollicetur Dominus, vt quanta ſit fides illius perdiſcamus. Niſi enim ita feciſſet, ſed illico puE erum ſanaſſet, ſincera feruenſq; Centurionis fides ignota nobis fuiſſet. &c. Autor imperfecti homil. 22. Cum non peteretur Chriſtus vt iret, promiſit ſe ire. Primum quidem, vt excitaret fidem Centurionis. Niſi enim Chriſtus dixiſſet: *Veniã & ſanabo eum*, nunquã Centurio reſponderet. *Non ſum dignus.* Hoc. n. conſilio, & Chananæa clamante; *filia mea male à dæmonio vexatur*, reſpondit, *non eſt bonum tollere panem filiorum, et dare canibus*: vt illa prouocata

D. Chryſoſ.

Aut. imper.

vocata reſponderet: *etiam Domine, nam & catelli de micis filiorum manducant.* Sic & Cẽturioni reſpondit quod nolebat, vt quod volebat audiret. Deinde quoniã petitio Cẽturionis erat pro ſeruo, ideo ire propoſuit, vt nos doceret non magnos colere, & modicos cõtemnere, ſed pauperes, & diuites ſimiliter honorare. Hæc ille. Itẽ; Regulo poſtulante pro filio nõ dixit: *Ego veniam*, ſed; *Vade filius tuus viuit*. Illic cum rogaretur noluit ire, ne forte perſonam Reguli videatur accipere: hic non rogatus promiſit ire, ne videatur humilitatem ſerui contemnere. Lege quæ de Regulo dicta ſunt lib. 4. ca. 13. ad illa verba; *Domine deſcende. &c.* Et capite 15. in Morali.

Domine non ſum dignus.

Lyranus.

Act. 10.

Cur Centurio dixerit Domine nõ ſum dignus.

Indignum ſe proclamat Centurio, cuius domum Chriſtus ingrediatur, idque per amicos iam ante dixerat, vt ex D. Luca conſtat. Cur hoc dixerit, quæritur. Lyran. putat ſic locutũ Centurionem, q Iudæis abominabile eſſet domos ingredi Ethnicorum, quod probatur ex cap. 10. Act. *Vos ſcitis* (ait Diuus Petrus eo capite) *quomodo abominatum ſit viro Iudæo coniungi, aut accedere ad alienigenam. &c.* Addit Lyranus; & forte quia Centurio idola domi habebat, ideo ab ingreſſu Chriſtum repellebat. Abulenſis repugnat, nec opinatur vero ſimile hominem, in quo tanta te perta eſt fides, domi habuiſſe ſimulachra. Dicendũ verba hæc ex fide profecta. Propterea enim dixit; *Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum*; quoniam Chriſti ſummam dignitatem Deo illuſtrante cognouit.

D. Hieron.

Vidit Dominus (ait Hieronym.) Centurionem ſuam intelligere maieſtatem. Eandem ob cauſam per amicos Luca teſtante dixit; *meipſum non ſum dignum arbitratus, vt venirem ad te. &c.* Si Iudæi ad Ethnicos accedere non audebant: Ethnici tñ ad Iudæos venire, eoſq; in ædes ſuas recipere non verebantur. Ergo Centurio Chriſtum, quod Iudæus eſſet, in ædes ſuas iam venientem recipere non recuſabat; ſed quod ſummam illius dignitatem cognouerat, dicebat; *Domine non ſum dignus*. Itaque ex fide profecta ſunt verba hæc.

Chryſol.

D. Chryſologus ſermone 15. Petrus (inquit) exclamauit Lucæ 5. dicens; *Exi à me Domine, quia homo peccator ſum.* Sic eũ Petrus exire à ſe rogat, quomodo Centurio A eum ad ſe ſupplicat non venire. Agit vterque ne indignitas hoſpitij, in hoſpitis manet iniuriam. &c.

His verbis; *Domine non ſum dignus, &c.* Nõ videntur conſentire illa verba Lucæ: *Miſit ad eum ſeniores Iudæorum, rogans eum vt veniret.* Si enim indignum ſe arbitrabatur Centurio, qui Dñm tecto ſuo reciperet, cur per ſeniores rogauit, vt domũ ipſius veniret? Præterea ſi rogauit vt veniret, cur poſtea prohibuit dicens; *Noli vexari.* B *&c.* Item, *Meipſum* (inquit apud Lucam) *non ſum dignũ arbitratus, vt venirem ad te. &c.* Si ſe dignum non exiſtimabat, qui ad Chriſtum veniret, quomodo Chriſtũ rogabat, vt domum ſuam veniret? Aduerte autem non dixiſſe Lucam, miſit ſeniores rogantes: ſed miſit ſeniores rogans ipſe. Non enim ſeniores ex ſeipſis, ſed ex ore Centurionis rogarunt. Soluitur nodus hic ſi dicamus, Centurionem cum Iudæis ſenioribus craſſius egiſſe, nec patefeciſſe il C lis ſuam fidem. Illis igitur ſe accommodans, & illorum ductum ſequens per illos rogauit vt veniret. Poſtea vero per amicos, & per ſeipſum fidem ſuam demõſtrauit, petens ne veniret, quod dignus non eſſet, qui eum tecto reciperet.

Dic verbo, & ſanabitur puer. &c.

Dic verbo; id eſt, iube ore, verba ſufficiũt. Vel, ſatis vnum verbum eſt. Dic vno ver D bo, puer ſanitatem recuperabit. Non eſt opus domum ingredi, vel puerum tangere, impera, imperio oris tui paralyſim fugabis.

Homo ſum ſub poteſtate conſtitutus.

Probat Centurio poſſe Chriſtum verbo ſanitatẽ conferre. Verbo (inquit) meo parent milites; verbo tuo obtemperabũt morbi. *Ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus* E aliorũ, videlicet Imperatoris, & Ducis. Habeo vero ſub poteſtate mea milites, & ſeruos, quibus verbo ſolo impero, illique verbo obediunt. Obediũt verbo meo milites, qui ſub poteſtate ſum conſtitutus. Multo magis obedient verbo tuo morbi qui omnem ſuperas poteſtatem. Dei poteſtatem tribuiſſe Chriſto Centurionẽ ait Chryſoſtom. homilia 27. Diuus Hieronymus Chriſti maieſtatem intellexiſſe docet, & intra corporis tegmen latentem cogno-

D. Chryſoſt.

cognouiſſe diuinitatem. Diuus Auguſtin. A teſtamenti, quę non Deum infirmum do-
D. Auguſt. ſermone 6. de verbis Domini, hæc verba ſic interpretatur. Si ego homo ſub poteſtate, iubendi habeo poteſtatem. Quid tu poſſis, cui omnes ſeruiunt poteſtates? &c.
D. Hieron. Diuus Hieronymus putat his verbis ſignificaſſe Centurionem, Chriſtum angelis ſic imperare, quemadmodum ipſe imperabat militibus. Ad illa enim verba: *habens ſub me milites;* ſic ſcribit; Volens oſtēdere Centurio, Dominum quoque non per aduentum tantum corporis, ſed per B angelorum miniſteria poſſe implere, quæ vellet. &c. Idem putat Origenes homil. 5. in diuerſos.

Miratus eſt.

Dubium eſt, an interno actu admiratus ſit Dominus Centurionis fidem? Nā admiratio ex inopinatis, & incognitis rebus oritur. Nemo enim id admiratur cū videt, quod iam ante habebat exploratū. C Vnde Auguſtinus lib. 1. contra aduerſarium legis, & Prophetarum, cap. 7. Quiſquis (inquit) miratur ſecundum conſuetudinem, quâ homines loquuntur, inopinatum, atque improuiſum ſibi eſſe ſignificat, quod miratur. &c. Et lib. 1. de Geneſi contra Manichæos, cap. 8. Admiratio (inquit) re vera de rebus inſperatis paſci ſolet. &c. Cum ergo Chriſto exploratiſſima eſſet Centurionis fides, ipſeque vt Auguſtinus ait, illam efficeret; non eſt illam
D. Auguſt. D admiratus. An vero (ait Auguſtinus loco citato) alius in corde Centurionis fidem operabatur, quam ipſe qui mirabatur? &c. Maldonatus exiſtimat Dominum nō eſſe re vera miratum, tamen dici miratū, quod ad modum mirantis hominis fuerit locutus. Huius ſententiæ videtur eſſe Auguſtinus. In libro enim primo cōtra aduerſarium legis ſic ſcribit; Quiſquis miratur ſecundum conſuetudinem, qua homines loquuntur, inopinatum, atque E improuiſum ſibi eſſe ſignificat, quod miratur. Sed Ieſus, qui omnia præſciebat, quod mirandum alijs commendabat, mirādo laudabat. &c. Et lib. 1. de Gen. contra Manichæos cap. 8. Quod mirabatur (ait) Dominus noſter, nobis mirandum eſſe ſignificat, quibus adhuc eſt opus ſic moneri. Omnes ergo tales motus eius, non perturbati animi ſunt ſigna, ſed docentis magiſtri. Sic ſunt, & verba veteris

cent, ſed noſtræ infirmitati blandiuntur. Nihil enim de Deo digne dici pōt. Nobis tamen, vt nutriatur fides, & ad ea perueniamus, quæ nullo humano ſermone dici poſſunt, ea dicuntur, quæ capere poſſumus. Sic Auguſtinus.

D. Thomas. Receptior ſententia. Receptior eſt ſententia D. Thomę 3. part. q. 15. art. 8. re vera miratum Chriſtum. Non enim ſe admirari finxit. Argumento propoſito reſpondet, admiratum Chriſtum ſecundum experimentalem ſcientiam, ſecundum quam res illi nouæ, inopinatæ, & incognitæ eſſe poterant. Et ſi ſecundum ſcientiam diuinam, beatam, atque infuſam, eſſent notiſſimę. Sed obijcitur, experientiam, ſiue experimētalem ſcientiam non parere admirationem ei, cui aliter perſpecta iam res eſt; Reſpondetur, non magnam parere, ſed poſſe aliquam afferre. Poteſt enim Aſtrologus cū eclypſim primò cernit, quam euenturam nouerat, aliquo modo admirari. Sic Dominus quanquam perſpectiſſimam haberet Centurionis fidem, tamen cum illam experientia percepit miratus eſt intus, ſed non magnopere. Foris vero vultu, & verbis, admirationem, qua digna erat, indicauit.

Aliter reſpondet idem ſanctiſſimus doctor in commentarijs Matthæi, his verbis; Admiratio eſt apprehenſio magnitudinis effectus, quod fit ex imaginatione, & phantaſia alicuius effectus magni. Et ſic poteſt cadere in Chriſtum. Vnde admiratus eſt, id eſt, magnum reputauit: &
D. Auguſt. cęt. Auguſt. epiſtol. 101. ad Euodium ſic ſcribit; Iſtæ cauſæ ſunt admirationis, cū vel ratio cuiuſque rei latet, vel eadem res vſitata non eſt, quod aut ſingularis, aut rara eſt. Et infra; Ex cauſa (inquit) admirationis, quæ ideo eſt, quia inſolitum aliquid occurrit, ſcriptum eſt de Domino, quod miratus ſit Cēturionis fidem. Neque enim eum rei vllius ratio poterat latere. Sed admiratio pro laude poſita eſt eius, cuius par in populo Hebræo nō apparuerat. Vnde ipſa admiratio ſatis expoſita eſt, cum Dn̄s ait; *Amen dico vobis non inueni tantam fidem in Iſrael.* Sic ille. Auguſtin. admirationem interpretatur laudationem, nec concedere videtur Chriſtum re vera admiratum. Diuus etiam Thomas de affectu admirationis non loquit̄, ſed admirationem, quam Chriſto tribuit

appre-

apprehenſionem appellat magnitudinis effectus. Euangelij vero verba: *Admiratus eſt Chriſtus*; interpretatur, magnum reputauit Centurionem.

Dici poteſt Chriſtum admiratum Cẽturionis fidem, non quod ſecundum experimentalem ſcientiam illi fuiſſet ante incognita; ſed quod vt raram in Ethnicis & inſolitam reipſa, magnamque, animo conceperit. Poſſumus enim res magnas, & hominibus inſolitas, quamuis nobis notæ ſint, admirari. Præterea potuit Dominus

B

etſi rem haberet exploratiſſimam motum in ſe excitare admirationis.

Non inueni tantam fidem in Iſrael.

An fides centurionis ſuperauerit fidē omnium Iudæorum?

Hęc quoque verba dubitationem pariunt. Etenim fuit in Iſraelitis maior fides, quam Centurionis. Videlicet in Patriarchis, in Deipara Virgine, in Ioanne Baptiſta. in Apoſtolis. Reſpondetur tũ dubitationi, Chriſtũ de fide loqui præſentium,

C

nec conferre cum Patriarchis Centurionem. De præſentibus loquitur (ait Hieronymus) non de omnibus retro Patriarchis, & Prophetis. &c. Præterea loquitur Dominus de eo tempore, a quo cæpit concionari, & miracula edere, nec confert fidem Centurionis cum fide Deiparæ Virginis, & Ioannis Baptiſtæ, quā ante illud tempus iam inuenerat multo preſtantiorem fide Cẽturionis. Adde Dominum, vt ait Abul. ſermone hoc non cō-

D

plecti perſonas præclariſſimas, quales erant Deipara Virgo, & Ioãnes Baptiſta. Comparat enim fidem Centurionis cum fide populi. Non autem cum fide illorũ, qui extra controuerſiam erant.

D. Thomas

Superatam autem a Centurione Apoſtolorum fidem, quam vocationis initio habuerũt Magdalenæ, & Marthæ, exiſtimat D. Thomas Math. 8. ſimiliter Origenes homilia 5. in diuerſos, fidem Centurionis fidei Magdalenæ, & Marthæ ante-

E

ponit. Quæſtio (inquit D. Thom.) eſt de Apoſtolis, Martha, & Maria. Et dicendũ eſt, quod Centurio maioris erat fidei, qa nullum præambulum viderat, ſicut iſti, qui miracula viderant. Petrus venit ad vocem Andreæ, Andreas ad vocem Ioannis Baptiſtæ. In verbo Marthæ fuit aliquid dubietatis, quia dixit: *Domine ſi fuiſſes hic frater meus non fuiſſet mortuus*; quaſi abſens non poſſet. Sed in verbo Centurionis nihil fuit dubietatis. &c.

Exponi quoque poteſt, fidẽ Centurionis maiorem fuiſſe fide Iſraelis, proportione quadam. Qm̃ parua fides in homine Ethnico maior viſa eſt, quàm magna in homine Iſraelita. Quemadmodũ parua ſciẽtia in puero maior videtur, quam in ſene. Itaque maior erat fides Centurionis, quam fides Apoſtolorum fuerat, proportione. Quia erat fides hominis ethnici. Vnde Autor Imperfecti: Si (inquit) non ſumus auſi fideliorẽ centurionem putare, quam Apoſtolos ita teſtimonium Chriſti intelligẽdum eſt. Quod vnumquodque bonum hominis, ſecundũ qualitatem perſonæ illius laudatur. Putà ſi ruſticus aliquod verbum ſapienter loquatur, Philoſophus multò amplius ſapienter; in modico ſermone ſapiẽtiæ, ruſticus plus laudatur, q̃ in magno Philoſophus. Quoniam ruſticum dicere aliqd ſapienter, magnum eſt: Philoſophum autem dicere ſapienter, nõ eſt mirum. Aut ſi puer aliquid aſtutè loquatur, dicimus, ſapiens puer, ſi aũt vir perfectus ſapienter loquatur, non laudatur quaſi ſapiens. Non quia puer plus ſapuit, q̃ perfectus, ſed quantum ad comparationem ætatis ſuæ, ſapientior videtur eſſe, quã ille perfectus. Sic & in Centurione dictum eſt: *Non inueni tantam fidem in Iſrael.* Non quia nec Apoſtoli tantam fidem habuerunt. Sic ille.

Fides centurionis maior proportione.

Autor imp.

Exiſtimauerim cum Abulenſi, Dominum non ſimpliciter oẽs Iſraelitas cum cẽturione conferre, ſed illos tantum, qui ab eo ſanitatem petierunt, eſtque ſententia illorum verborum huiuſmodi: *poſtquã concionari, & miracula cæpi facere, nullus à me tanta fide ſanitatem petiyt, quanta hic petiyt centurio.* Nullus. n. dixit; Dic verbo, & ſanabitur, &c. Hic ſenſus, & facilis eſt, & Apoſtolis ſuum ſeruat honorem. Non. n. cum centurione comparantur. illum indicat verbum, *Inueni*, q. d. Non occurrit mihi hactenus vllus, qui tanta fide ſanitatem poſtularet.

Euthy. cenſet fidem leproſi maiorem fuiſſe fide Centurionis, nec malè probat hac ratione, Cẽturio verbum poſtulauit, *Dic verbo*, Leproſus ſolam voluntatẽ petiuit: *Si uis, potes me mundare.* Maioris autem fidei eſt ſolam petere voluntatem, quam verbum. ergo leproſi fides maior fuit. Centurio, (ait Euthymius) verbum expoſcit,

expoſcit, leproſus autem ſolam voluntatem, quod maioris eſt fidei, &c. Quod ſi rogares Euthymium: Cur igitur Chriſtus non leproſi, ſed Centurionis fidē admiratur? Reſponderet: Quia fides Cēturionis in homine ethnico fulgebat magis, quam fides leproſi in homine Iudęo quemadmodum magis fulget fax in nocte, quam ſtella magna in die. Atq; adeò proportione quadam non autem re ipſa maior erat.

Euthy.

Cur Chriſti fidē leproſi non ſit miratus?

Nos tamē negamus leproſi fidē maiorē, reuera fuiſſe fide Centurionis. Verba .n. Chriſti Centurionē illi apertè anteponunt. Rationi reſpondemus, etſi verba leproſi fidē maiorē indicarēt, attamē internam Cēturionis fidē præſtantiorē eſſe potuiſſe fide leproſi, vt Dominus aſſerit. Addimus verba ēt ipſa Cēturionis maiorem demonſtraſſe fidem, quam leproſi verba. Etenim Centurio ſolo verbo dixit Chriſtum poſſe ſanare, leproſus autem non dixit ſola poſſe voluntate cu C rare. Sed, *Si vis, potes*, ſanitatem mihi afferre, vel tangēdo, quod Chriſtus fecit, vel aliquo alio modo. Modum non expreſſit, quod fecit Centurio. Non.n. ſic dixit Sola voluntate potes me ſanare. Vel, ſi tantummodo volueris, ſanabor.

Multi ab Oriente, & Occidente venient.

A fide Centurionis, qui ex gentibus erat, ad gentium fidem tranſit Dominus & de gentium vocatione, beatitudineq;, & Iudæorū abiectione vaticinatur. Multi (inquit) ethnici, ſimiles huic Cēturioni, venient à Deo vocati, ab Oriente, & Occidente, i. ab omnibus orbis partibus & recumbent in cæleſti regno cum parentibus Iudæorum, Abraham, Iſaac, & Iacob. Ipſi autem Iudæi filij Abraham, Iſaac, & Iacob, & filij regni, in tenebras exteriores eijcientur. Quæritur quonam modo recumbent beati cum Abraham, Iſaac & Iacob in regno cęlorum? Reſpōdetur, regni cœleſtis voluptates inauditas, ſignificari conuiuij, vel cœnæ nomine. Recumbent igitur beati, hoc eſt, conuiuium agent. Etenim recumbentes ſumebant antiqui cibum.

Beatitudo cæleſtis nōie conuiuij indicatur.

Filij autem regni.

Filios regni cęleſtis Iudæos vocat Do- A minus, vt vult Hier. quia in illis Deus ante regnauit. Euthy. ait appellari Deū hoc loco regnum, filios regni dici Iudæos, i. filios Dei. Addit regnum poſſe ſignificare æternam requiem, filios vero eius Iudæos, tanquam exiſtimantes ſe eſſe eius filios, eò quòd eſſent ſemen Abrahæ. Melius Chryſ. Filios (inquit) regni eos vocauit, quibus regnum fuerat præparatū. Caietanus vero: Iudæi (ait) appellantur B filij regni quia ex genere cui promiſſum eſt regnum, naſcuntur. Ita Ianſenius, & Maldonatus. At regnum cœlorū Iudæis non eſt promiſſum in lege veteri, vt primo tomo oſtendimus, ergo non dicuntur filij regni, quod illis fuerit promiſſum. Reſpondetur fuiſſe promiſſum ſub typo terræ promiſſionis.

Euth.

Cur Iudæi dicantur filij regni?

D. Chryſ.

Caiet.

Dicendum, dici Iudæos filios regni, de quo loquitur Dominus dicens: *Recumbēt in regno cælorum.* De regno cœlorū loquit, igitur regni cęlorum filios Iudæos appellat. Poteſt etiam non incommode regnū ſumi pro regno Dei in terra vt ſumit Hiero. quoniam Iudæorum peculiaris Rex erat Deus, & Iudæorum reſpublica regnum erat Dei in terra. nomine autē filij vtuntur Hebræi ſæpe, vt cùm dicitur aliquis filius mortis, i. dignus morte, filius fortitudinis 2. Reg. 2. hoc eſt fortis, filij olei Zachariæ 4. i vncti, filij areæ Iſa. 21. i. triturandi, & Eccleſiaſtæ 2. filij domus ſerui, familiam vertit Hierony. Septuag. D οἰκογενεῖς, i. domi genitos. Ita hoc loco, filij regni dici poſſunt Iudæi, i. in regno, & Rep. Dei, geniti, vel ad regnum cœlorum nati Dei beneficio, & ad regnum cœlorum vocati. Vel filij regni dici poſſunt Iudæi ſua opinione, iuxta interpretationem Euthymij, q.d. ij autem qui ſe exiſtimant filios eſſe regni, i. cum Abraham, Iſaac, & Iacob regni participes futuros eijcientur in tenebras exteriores. Adde, poſſe dici filios regni, i. hæ- E redes, filij.n. hæredes ſunt. Poteſt eſſe huiuſmodi ſenſus; filij regni, i. ij, qui regni hæreditatem veluti filij adire debuerant vel ij, qui regni hæredes eſſe videbantur hæreditate priuati in tenebroſum Tartari carcerem dabuntur præcipites.

Nomine filij ſæpe vtūtur Hebræi.

In tenebras exteriores.

Remigius in Catena D. Th. tenebras

exteriores appellari putat in nationum vene[illegible] iudicio extra regnum cœlorum erit, ſi

Remig. [illegible] prædicique hoc loco Iudæorum captiuitatem, & diſperſionem, in hanc ſententiam. Filij regni Iudæi, eijcientur in tenebras exteriores, i. in nationes exteras, ex hinc eorum, ibi vero, i. in regionibus, in quas abducentur, erit fletus propter ardorem regionum, & ſtridor dentium propter frigus. In regionibus calidis æſtu vexati flebunt, in frigidis frigore afflicti ſtridebunt dentibus. D. Augu. epiſt. 120. ad Honoratum, tenebras exte- B riores, interpretatur cacodæmonum ſocietatem pœnalem. Aliter eodem loco, quia corpus eſt exterius anima, animæ mala, quib. à charitatis luce auerſa mens oblectatur, tenebras exteras, corporis autem mala, quibus in ſempiternum torquebitur, tenebras exteriores dici poſſe arbitratur. Et Pſal. 6. tenebras exteriores appellat hominum cæcitatem, qui penitus extra infinitam lucem, i. Deum in tartaro ſunt. D. Hierony. Tenebræ (inquit) C ſemper interiores ſunt, non exteriores. Sed quoniam, qui à Domino foras expellitur, lumen relinquit, idcirco exteriores tenebræ nominatæ ſunt, &c.

Quæ appellentur tenebræ exteriores.

D. Aug.

D. Hieron.

Caietan. Caietanus tenebras exteriores, ſiue externas appellari ſentit reſpectu internarum. Internæ tenebræ illæ ſunt, quæ intus animum obſcurant. Exteriores extra animum ſunt, & luce priuant externa, ac ſẽſibili. *Beda.* Beda; Chriſtus interiores tenebras dicit cæcitatem cordis, exterio- D res quoque noctem æternæ damnationis, & cætera. Mittuntur ergo impij in tenebras exteriores, id eſt, in Tartarum tenebroſum, in quo tenebræ ſunt, non ſolùm internæ animi, ſed etiam externæ loci.

Ianſen. Ianſenius comparatiuum, pro ſuperlatiuo accepit, ita vt tenebræ exteriores dicantur tenebræ extimæ, quæ à luce abſunt longiſſimè; quæque obſcuriſſimæ ſunt, & profundiſſimæ. Senſus illius eſt: E Eijcientur in tenebras exteriores, id eſt, profundiſſimas, & obſcuriſſimas. Alius quidam autor ait de regno cœlorum hic agit ſub ſimilitudine cœnæ conuiuialis, quæ copioſo tædarum lumine celebrari ſolet. Eos verò, qui ſunt in cœnaculo, in magno eſſe lumine: qui extra, in magnis verſari tenebris. Ideoque, qui ex regno cœlorum excluduntur dici in tenebras abire exteriores, quia quidquid tunc in iudicio extra regnum cœlorum erit, ſi cum eo comparetur, tenebræ erit.

Exiſtimo tenebras hic, veras tenebras appellari, atque obſcuriſſimas. Non verò propterea, quia quidquid extra regnum cœlorum erit, tenebræ erit, ſi cum eo comparetur. Præterea exiſtimo non dici tenebras exteriores, quod extra conuiuium ſolent eſſe tenebræ, in conuiuiali verò cœna lux ſit. Nam etiam extra conuiuialem Cœnam lux eſt lucernarum, & Dominus tenebras exteriores appellat, cùm de conuiuio nulla ſit mentio, Matthæi vigeſimoquinto. Inutilem *Mat. 25.* (inquit) ſeruum eijcite in tenebras exteriores, hoc loco nulla mentio ſit conuiuialis cœnæ, iubetur tamen ſeruus eijci in tenebras exteriores. Ergo exteriores tenebræ non dicuntur, quod extra conuiuialem cœnam ſint. Denique exiſtimo tenebras exteriores dici, Græcè ἐξωτέρας, quod extra hunc mundum, quicernitur, ſint, videlicet in Tartaro, in terræ profunditate. Eſt ergo ſenſus: Eijcientur in tenebras exteriores, hoc eſt, in tenebras tartareas, quæ extra mundi ſplendorem ſub terra ſunt, quo nunquam lux pertingit, dicimus de ijs plura tomo tertio.

Ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

Tartarea tormenta fletu, dentiumque ſtridore ſignificantur. An vero veræ lacrymæ poſt iudicium in damnatis ſint concedendæ, alio loco, numine fauente, dicetur, cùm de Tartaro agemus.

Sanatus eſt puer.

Quod petebat Centurio, id fecit Dominus. Non eſt ingreſſus tectum, ſed verbo reſtituit puero ſanitatem. *Vade* (inquit) *& ſicut credidiſti fiat tibi.* Crediderat autem Dominum verbo poſſe ſanare ſeruum.

CAPVT V.

Morale. De Centurione.

Fides gentium maior fide Iudæorum.

IN Centurione hoc, vt Gloſſa habet interlin. fides gentium præfigurabatur. Quemadmodum hic, ſic etiam gentes Iudæos fide ſuperarunt. Non enim inuenit Dominus tantam fidem in Iſraelitico populo, quantam in gentibus, exci-

Pſalm. 17.

B pe Deiparam Virginem, & Apoſtolos. De hac gentium fide Dauid ſic vaticinatur Pſalm. 17. *Populus, quem non cognoui, ſeruiuit mihi; in auditu auris obediuit mihi. & cæt.* hoc eſt, gentes mihi veluti ignotæ, quia ex meo populo non erant, & fide carebāt (ait Chriſtus) mihi obſecutæ ſunt; audito Euangelio crediderunt, & obtemperarunt. At de Iudæis. *Filij* (inquit) *alieni mentiti ſunt mihi; filij alieni inueterati ſunt, & claudicauerunt à ſemitis ſuis. &c.* hoc eſt, Iudæi filij adulterini, non veri, *mentiti ſunt mihi*, obedientiam, fidemque negarunt. *Inueterati ſunt*, ideſt, in veteri lege male perſiſtentes conſenuerunt, imbecilleſque, & debiles facti ſunt, quia per legem nouā renouari, & fortes fieri noluerunt; *Claudicauerunt à ſemitis ſuis*, ideſt, errauerunt à ſemitis legis ſuæ Moſaicæ: claudicauerūt (inquam) quia Meſſiam ad quem veluti

Iſai. 55.

Iſai. 65.

ſemita, & via, lex ducebat, non exceperunt. Iſai. 55. de Chriſto. *Ecce gentem, quam neſciebas, vocabis, & gentes, quæ te non nouerūt ad te current. &c.* Et 65. ait Chriſtus: *Quæſierunt me, qui ante non interrogabant, inuenerunt, qui non quæſierunt me. Dixi, ecce ego, ecce ego, ad gentem, quæ non inuocabat nomen meū:* & de Iſraelitis; *Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, qui graditur in via nō bona poſt cogitationes ſuas. & cæt.* Hoc eſt, quod Dominus hoc loco prædicit. Multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cælorum. & cæt. Ioannis

Ioan. 11.

11. Chriſtus moriturus dicitur, vt filios Dei diſperſos congregaret in vnum, ex Oriente, ſcilicet, Occidente, alijſq; orbis partibus.

Chriſtiani ſunt filij regni.

Filij regni erant quondam Iudæi: ſed eiecti ſunt in tenebras exteriores: Chriſtiani nunc filij regni ſunt. Videant ne idem ipſis contingat. Non enim ſatis eſt filios eſſe regni per fidem ſolam; addere

A neceſſe eſt opera, vt hæreditatem tā opulentam adire poſſint. Alioquin filij Regni eijcientur in tenebras exteriores. *Si filij Abrahæ eſtis* (ait Dominus Iudæis Ioan. 8.) *opera Abrahæ facite*. Similem in modum Chriſtianis dicendum: *Si filij regni eſtis, opera regni facite*, ideſt, opera bona, quæ cum regno eccleſiæ conſentiant, & ad Regnū cęlorum ducant. Illius memento hominis, qui abſque veſte nuptiali in nuptialem cænam ingreſſus eſt, Matt. 22. & propterea in tenebras mittitur exteriores. Non ſatis eſt fides; veſtem veluti nuptialem pretij ſummi, ideſt, operum margaritis fulgentem charitatē induere oportet eū, qui in cæleſti conuiuio cum Abraham, Iſaac, & Iacob recumbere volet.

Ioan. 8.

Filij regni opera faciāt regni.

Matth. 22.

Ad regnū, idque cæleſte vocati ſumus; tanta vocatione dignam vitam agamus, Quod Paulus obſecrat ad Ephoſios 4. *Obſecro* (inquit) *vos, vt digne ambuletis vocatione, qua vocati eſtis. &c.* Si quæras,

Ad Eph. 4.

Ambulare oportet digne vocatione qua ad regnum vocati ſumus.

C quonam modo vocatione digne ambuletur, ideſt, viuatur. Addit, & reſpondet Paulus: *Cum omni humilitate, & manſuetudine, cum patientia, ſupportantes inuicem in charitate ſolliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. & cæt.* Et Diuus Petrus epiſtolæ 2. capit. 1. *Magis* (inquit) *ſatagite, vt per bona opera certam veſtram vocationem, & electionem faciatis. &c.*

2. Petr. 1.

Regni autem cęleſtis inexplicabilem voluptatem conuiuij nomine Dominus

Conuiuiū cæleſte.

D ſignificat. *Recumbent* (inquit) videlicet ad menſam lautiſſimam, omniumque ferculorum genere pleniſſimam, *cum Abrahā, Iſaac, & Iacob*: Neq; ſolum cum Abrahā, Iſaac, & Iacob, cum Apoſtolis etiam recumbent, cum Deipara Virgine, cumque ipſo Chriſto Deo Optimo, Maxim. *Beati* (Apocalypſis 19.) *qui ad cęnam nuptiarum agni vocati ſunt.* &c. Poſt labores diei, cœna apponitur: ſic poſt labores, rectaque vitæ acta, nō otioſis, ſed negotioſis æter-

Apoc. 19.

Non datur conuiuium otioſis.

E na datur gloria. Tartari vere acerbiſſimi cruciatus, fletu, & ſtridore dentium indicantur. Flebunt, qui hic effuſe rident: dentibus ſtridebunt, qui ſuauiſſimas hic epulas dentibus conficiunt.

Libro primo Regum capite 30. cum Dauide Amalecitæ cuiuſdam ſeruus ſic loquitur. *Puer Aegyptius ego ſum, ſeruus Viri Amalecitę. Dereliquit autem me Dominus meus; quia ægrotare cæpi nudius tertius. & cæt.* Amalecitæ, illique ſimiles, ſeruos ægro-

1. Reg. 39

 tantes

tantes derelinquunt; non derelinquit Centurio, ſed magna cura, vt ſanitatem recuperet, enititur. *Erat enim illi*, vt Luc. ait, *ſeruus pretioſus*. Chriſtiano oportet omnes ſeruos eſſe pretioſos, imo pretioſiſſimos; ſiquidem Chriſti ſanguine empti ſunt. Illi ſeruus pretioſus eſt, qui ſerui ſalutem, tum corporis, tum vel maximè animi diligenter curant, patris inſtar. Lib. 4. Reg. cap. 5. Serui Dominum ſuum Naaman patrem appellant. *Acceſſerunt ad eum ſerui ſui, & locuti ſunt ei; Pater, etſi rem grandem dixiſſet tibi. &c.* Etenim hominis Chriſtiani eſt, erga ſeruos animũ gerere paternũ. Vt filios docere, punire, alimẽta corpori, animoq; præbere. Suadet hoc patrisfamiliæ nomen. Obſeruauit Tertull. in Apologetico cap. 34. vocari homines patres familias magis, quàm dominos. Familiæ (inquit) magis patres, q̃ Domini appellantur. &c. Et Seneca epiſt. 47. Maiores (inquit) noſtri Dominum patrem familiæ appellauerunt: ſeruos familiares. &c. Patres igitur familię, vt patres curam familiæ gerant. Eccleſiaſtici 33. *Si eſt tibi ſeruus, ſit tibi quaſi anima tua, quaſi fratrem ſic eum tracta. etc.* Autor imperfecti hom. 22. Inter ſeruum (inquit) & dominum, nullam differentiam exiſtimabat Centurio. Sciens quoniam etſi dignitas in hoc ſæculo diuerſa eſt inter illos, vna eſt tñ natura illis. Ideo magis Dei imaginẽ honorabat in homine, q̃ opus captiuitatis contemnebat in ſeruo. &c.

Chriſtianus ſeruos reputet pretioſos.
4. Reg. 5.
Chriſtianus ſit ſeruorum pater.
Tertull.
Seneca.
Eccl. 35.
Autor imp.

Lege Senecę epiſt. 47. & Macrobium lib. 1. Saturnal. cap. 11. Seneca ad Luciliũ ſic ſcribit: Ex ijs, qui a te veniunt libenter cognoui, familiariter te cum ſeruis tuis viuere. Hoc prudentiam tuam, hoc eruditionem decet. Serui ſunt? imo homines. Serui ſunt? imo contubernales. Serui ſunt? imo humiles amici. Serui sũt? imo conſerui, ſi cogitaueris tantundem in vtroque licere fortunæ. Itaque rideo iſtos, q̃ turpe exiſtimant cum ſeruo ſuo cęnare. &c. Item: Viue cum ſeruo clemẽter, comiter quoque. &c. Videſne quam humaniter velit Philoſophus tractari ſeruos? Vides Lucij exemplum? Accipe D. Martini, cum miles eſſet, aliud exemplũ præſtantius, quod Seruius Sulpitius memorat. Sacramentis (inquit) militaribus implicatus, vno tãtum ſeruo comite fuit contentus. Cui tamen vice verſa Dominus ſeruiebat; adeo vt plerunque ei, & calceamenta ipſe detraheret, & ipſe detergeret, cibum vna caperent, hic ſæpius miniſtraret. Hæc Sulpitius. D. Ambroſ. ſermone 33. Etſi ſeruus (ait) eſt conditione, gratia tamen frater eſt. Etenim ſimiliter Chriſtum induit: ijſdem participat ſacramentis. Eodem, quo & tu vtitur Deo patre; cur te non vtatur, vt fratre? &c. Sunt ergo ſerui non contumelioſe, ac furioſe, ſed blande tractandi, dummodo cum opus eſt, puniantur. Vt enim ait Eccleſiaſticus 33. *Panis, & diſciplina, & opus ſeruo*, ideſt, tria hæc reddenda ſunt ſeruo, panis, ideſt, cibus tum animi, tum corporis, & diſciplnia, ideſt, caſtigatio, & correptio, præterea opus & labor. Lege Platonem lib. 34. de legibus.

Serui non eſſ contumelioſe, ſed modeſte, & humaniter tractandi.
D. Martin.
D. Ambroſ.
Eccl. 33. Seruo tria reddenda panis, diſciplina opus.

Denique ſeruus à ſeruando dicitur, vt Auguſt. docet lib. primo quæſtionum in Geneſ. cap. 53. Homo (inquit) qui ab homine ſuperatus iure belli poſſet occidi, quia ſeruatus ſeruus appellatus eſt. Inde mancipia, quia manu capta ſunt. &c. Si ergo ſeruus à ſeruando dicitur, tunc verè ſeruus tibi erit, cũ illum ſeruaueris; hoc eſt, ab omnibus tum corporis, tum animi malis, pro virili eripueris. Vere fuit hic Centurionis ſeruus, quoniã illum à morte, quæ imminebat, Chriſtum exorans ſeruauit.

D. Auguſt.

Seruos ille, ac milites ſub ſe habebat, quibus imperabat: *Habeo* (inquit) *ſub me milites. &c. Dico huic vade, & vadit. & ſeruo meo fac hoc, & facit*. Habebat etiam ſupra ſe duces alios, quib. parebat: *Ego* (ait) *homo ſum ſub poteſtate conſtitutus*. Hic egregius eſt Reſpub. ordo, vt quidam imperent, alij obtemperent. Vnde illud Eccleſiaſt. 5. *Excelſo excelſior eſt alius, & ſuper hos quoque eminentiores ſunt alij. Et inſuper vniuerſæ terræ Rex imperat ſeruienti. &c.* In ijs, qui imperant benignitas in inferiores, amorque requiritur talis, qualem erga ſuum ſeruum exhibet Centurio. Illud quoque exigitur, vt ſubditi ſint illis pretioſi. *Erat* (ait Lucas) *hic ſeruus Domino pretioſus*. Sint ſubditi ſuperioribus pretioſi, vt ſuperiores quoque ſint pretioſi ſubditis. Pſalmo 71. de Chriſto Rege Optimo Maximo, dicitur; Honorabile nomen eorum coram ipſo; græcè ἔντιμον, Hebraicè, ויקר Iecar, ideſt, pretioſum erit nomen ſubditorum coram Chriſto Rege. Pontifex antiquus filiorum Iſrael nomina, duodecim lapidibus pretioſis inſculpta ferebat.

Ordo reip. parent quidã alij imperãt.
Eccleſ. 5.
Inferiores ſint pretioſi ſuperiorib. Pſal. 71.

bat in pectore Exodi 28. *Portabit Aaron nomina filiorum Iſrael in rationali iudicij ſuper pectus, &c.* Eundem in modum, Pontifex, Rex, paſtor, dominus, denique ſuperior omnis, ſubditorum nomina, ipſoſque & ſubditos geſtet in pectore charitate flagrante, ipſiſque pretioſis lapidib. multo pretioſiores exiſtimet. Lege epiſt. 2. D. Hier. ad Nepotianum. Illud (inquit) dico quod epiſcopi ſacerdotes ſe eſſe nouerint, non dominos. honorēt clericos quaſi clericos, vt & ipſis à clericis quaſi epiſcopis honor deferatur. Scitum illud eſt oratoris Domitij: Cur ego te (inquit) habeam vt principem, cum tu me non habeas, vt ſenatorē? hæc ille. A ſubditis vero obedientia flagitatur. *Dico* (ait Centurio) *huic uade, & uadit, & alij ueni, & uenit, & ſeruo meo fac hoc, & facit, &c.* hæc oīa obedientiam indicant. Ad Ro. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſta. à Deo. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit, &c.* Dei ordinationem vocat Paulus ordinem illum, de quo ſupra diximus, nimirum vt alij imperent, alij vero obtemperent. Theodo. in hunc Pauli locum ſic ſcribit, Deus cōmunis ordinis curam gerens effecit vt hi quidem imperarent, illi vero parerent: veluti quoddam frenum ijs qui ſe iniuſte gerunt magiſtratuum timorem incutiens. Item: Magiſtratum gerere, eiq; parere, è diuina prouidentia pēdere ſtatuit Apoſtolus. Si ſit Deus propitius dat magiſtratus, qui iuſtum colunt, & obſeruant. Ierem. 3. *Dabo eis paſtores ſecundum cor meum, & paſcent eos paſcentes cum ſcientia.* Et Iſaiæ 1. *Dabo iudices ſicut prius, & conſiliarios ſicut ab initio.* Cùm autē vult eos qui peccant caſtigare, eos etiā à malis magiſtratibus Regi permittit. Iſai. 3. *Dabo* (inqt) *adoleſcentulos principes eorum, & illuſores dominabuntur eis.* Hactenus Theodoretus. Et Theophyl. Poteſtates (ait) omnes à Deo ſunt inſtitutæ, ſiue Patris in filium, ſiue viri in vxorem, vel ſi quas alias dixeris, ſiue cæteras omnes, quas eſſe, vel inter bruta animantia conſtat, quales apū, anſerū, & piſciū ſunt, & eiuſmodi. ſic ille.

A ſubditis obedientia flagitatur.

Ad Rom. 13

Theodor.

Deus propitius bonos dat magiſtratus.

Deus cū punire uult rēpub permittit regere malos magiſtratus.

Theophyl.

Omnis poteſtas à Deo.

Eſt præterea animaduertēda Centurionis humilitas. *Domine* (ait) *non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum, propter quod & me ipſum nō ſum dignum arbitratus, ut uenirem ad te.* Dicendo ſe indignum (ait Aug. ſer. 6. de verbis Domini) præſtitit dignum, nō

Humilitas Centurionis.

D. Aug.

A in cuius parietes, ſed in cuius cor Chriſtus intraret, &c. & ſer. 74. de tpe: Humilitate (ait) Centurio placuit, tecto nō recipiebat, corde recipiebat. quanto humilior, tanto capacior, tanto plenior. Colles. n. aquam repellunt, valles implebuntur, &c. Ad humilem Chriſtus ſe iturum pollicet: *Ego ueniam* (inquit) *& curabo eum.* in humilem. n. vallem aqua defluit, ad humilem venit Deus, humiles reſpicit, ſuperbos à longe cognōſcit, vt eſt in Pſal.

B 137. *Excelſus dominus, & humilia reſpicit, & alta à longe cognoſcit,* i. humiles quaſi cominus, & propinquo ex loco aſpicit veluti dilectos. Altos atque ſuperbos, veluti eminus, & à longe videt, quia diſplicent. Humilem Centurionem cominus reſpexit: *Ego* (inquit) *ueniam, & curabo eum.* humili magis ac magis appropinquabat. nā vt ait Aug. in fine Pſ. 50. Deus, ſi te excelſum feceris, longinquabit ur à te, ſi te humiliaueris, propinquabit ad te. &c. Diu.

C Amb. ſer. 89. O fides (inquit) Chriſtiana quæ cum humilitate totum impetrare conſueuiſti. Ecce Centurio ad accipiendam ſalutem fit dignior, dum ſe profitetur indignum, &c.

Pſal. 137.

D. Ambr.

Obſeruanda quoque fides; *Dic verbo, & ſanabitur puer meus.* Verbo ſolo poſſe Chriſtum ſanitatē conferre credidit. Hoc Dei proprium eſt, verbo atque imperio cuncta poſſe facere. Pſ. 148. *Ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit, & creata ſunt.* Lege pri-

D mum Geneſeos caput, Dei verbo orbem creatum cernes: *Dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux. Dixit Deus, fiat firmamentum, & fecit Deus firmamentum. Dixit Deus, fiant luminaria in firmamento cæli, &c.* Pſ. 147 *Emittit eloquium ſuum terræ, velociter currit ſermo eius* .i. mittit verbum ſuum, & imperium in terram, ipſum autem Dei imperium, & verbū, velociter currit, & operatur quęcunque vult. Mouet Imperator ſolū labia (ait Aug. Pſ. 148.) cū loquitur, & mo-

E uetur omnis prouincia, cùm fit quod loquitur, &c. At Imperator labiorū motu imperat quidem, ſed ſi miniſtros, materiamq; non adhibeat facit nihil. Iubeat, *fiat nauis fiat domus, debellentur hoſtes.* niſi miniſtros, materiā, inſtrumētaq; ſuppeditet nec domus fiet, aut nauis, nec debellabūtur hoſtes. Quid moror? congregent totius orbis Reges, & exercitus, clament oēs vſq; ad rauim *fiat muſca,* non fiet muſca. nec Reges ſolū clamēt, ſed Angeli &

Dei propriū ſolo uerbo poſſe facere.

Pſal. 148.

Gen. 18.

Pſal. 147.

D. Aug.

omnes, Seraphinique potentiſſimi: *fiat formica ex nihilo*, etſi in æternum clamēt, nunquam formica fiet. O potentiā Dei infinitam, dicat Deus verbo: *Fiat terrarum orbis, fiat cælum, fiant ſydera, fiat Sol, fiat Luna,* nulla adhibita materia, nullis interuenientibus adminiſtris, ſubito fient omnia. Merito ergo Centurio ait: *Tantùm dic uerbo, & ſanabitur puer meus.*

Ex Centurionis autem ore hęc verba humilitate, fideque plena, accepit Eccleſia, nobiſque tunc vſurpanda tradidit, cum Chriſtum Optimum Maximum auguſtiſſimo in ſacramento Euchariſtię excipimus. *Domine nō ſum dignus* (ait quiſq; noſtrum) *ut intres ſub tectum meum, ſed tantum dic uerbo, & ſanabitur anima mea.* Satis Domino fuerat dicere verbo, & ſanaretur anima noſtra. Sed ſi ſatis fuerat ſaluti, non fuerat ſatis amori. Non eſt paſſus amor hominem ſolo ſanare verbo. *Ego ueniam* (ait) *& curabo eum.* Ego in orbem veniam, in ipſa hominum tecta ingrediar, ex meo ſanguine balneum efficiam, & curabo eos. Neque hoc ſatis: *Ego ueniam.* non ſub tectum tātùm, ſed ſub hominis quoque pectus, *& curabo eum,* non amara ſed ſuauiſſima medicina, meo videlicet corpore, atque ſanguine. At non poterit homo Dei ferre ſplendorem, ac maieſta-

Domine nō ſum dignus, &c. dicitur ab iis qui ad auguſtiſſimum ſacramentum accedunt.

A tem, ego ſplendorem maieſtatemque panis ſpeciebus contegam. Non poterit tātùm corpus tantillo capere tecto, ego meum corpus, in breuiſſimam immittā panis quantitatem, vt tantillum oris oſtiolum poſſit ingredi. Quid hic Salomō diceret? Admirans Salomon 2. Paral. 6. aiebat: *Ergo ne credibile eſt, ut habitet Deus cum hominibus ſuper terram? Si cælum, & cæli cælorum non te capiunt, quanto magis domus iſta, quam ædificaui, &c.* Quo ſtupore eadē B verba germinaret, ſi nunc adeſſet, Deumque videret, non in templum auguſtiſſimum, ſed ſub tectum humani corporis anguſtiſſimum ingredientem? Miratus eſt Centurionis fidem Dńs. Nos Dńi admiramur, & humilitatem, & amorem erga homines magno ſtupore digniſſimū. *Ecce Domine ſeruus meus*, i. appetitus, qui ſeruire rationi debet, *iacet in domo*, iacet, inquam, quia ad alta non aſſurgit, ſed terrenis hæret: *iacet paralyticus*, i. diſſolutus, C rationis freno minimè conſtrictus, vagari libere conatur. *Non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum*, ſatis tibi eſt verbo dicere, & ſanabitur. at venire vis ſub tectum vile. Siquidem ſic amori placet tuo, veni Domine, paralyticum, diſſolutumque ſeruum ſana: vt rationi ſeruiat ſemper, vtque nunquam dominetur effice.

2. Par. 6.

CAPVT VI.

De filio viduæ in vitam reuocato.

LVCAS CAPITE VII.

ET factum eſt deinceps, ibat Ieſus in ciuitatem, quę vocatur Naim, & ibant cum eo diſcipuli eius, & turba copioſa. Cum autē appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris ſuæ, & hęc vidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa. Quam cum vidiſſet Dominus miſericordia motus ſuper eam, dixit illi: noli flere. Et acceſſit, & tetigit loculum. Hi autē, qui portabant, ſteterunt, & ait: Adoleſcens, tibi dico, ſurge, & reſedit, qui erat mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum matri ſuæ.

Quę

Digitized by Google

Ordo geſtorum.

QVæ apud Matthæum ſequuntur miraculum præcedens ſanati ſerui Centurionis, alio tempore facta ſũt, vt ſupra oſtendimus lib.5.cap.8. Non enim Matthæus ordinem temporis in narratione ſeruauit. Lucas poſt ſanatum Centurionis puerum, reuocatum in vitam adoleſcentem narrat, viduæ filium. *Et factum* (inquit) *eſt deinceps*, poſtquam Centurionis ſeruo ſanitatem reddidit; *ibat Dominus in ciuitatem, quæ vocatur Naim.* Græcè ἐν τῷ ἑξῆς, hoc eſt, in die deinceps. Articulus enim, τῷ, ἡμέρᾳ, indicat, id eſt, diem, ἑξῆς vero ſignificat idem quod deinceps. Eſt ſenſus in die poſt ſequenti. Syriacũ euangelium habet: *Et factum eſt poſtero die.* &c. Ergo editum eſt hoc miraculũ poſteriori die, poſt Centurionis ſanatum puerum. Diſceſſit nanque Dominus ex Ciuitate Capharnaum, in qua puero ſanitatem cõtulerat; cumque ciuitatem alteram Naim peteret, mortuum adoleſcentem viduæ filium vita donauit. De hac ciuitate ſic ſcribit Hieronymus in libro de locis Hebraicis. Naim oppidum vſque hodie in ſecundo milliario Thabor montis oſtẽditur contra meridiem, iuxta Endor. &c. Et Borchardus 1. parte, cap.6.§.11. A Nazareth (inquit) duabus leucis; a monte Thabor plus vna leuca contra Auſtrum, eſt mons Hermon minor, in cuius latere Aquilonari eſt vrbs Naim. & cæt. Ex his conſtat hanc ciuitatem propinquam fuiſſe Nazareth patriæ Domini, & mõti Thabor. ſignificat autem Hebræum nomen pulchram.

D. Hieron. Naim ciuitas ubi ſita. Borchard.

Ecce defunctus efferebatur.

Extra vrbes Iudæi ſepeliebantur.

Nihil improuiſum Chriſto accidebat, omnia habebat longe antea præuiſa. Nõ accidit occurſus hic inopinatus: in vrbẽ Naim idcircò venit, vt tanto miraculo fidem, nomenque ſuum illuſtraret. Efferebatur autem adoleſcens viduæ filius extra vrbem humandus. Hic enim Iudæorum mos erat, non in vrbe, ſed extra vrbẽ cadauera ſepelire. Vnde & Chriſti ſepulchrũ extra vrbem in horto fuit. Duo item dæmoniaci Matth. 8. de monumẽtis exeunt, quæ extra ciuitatem erant.

Matth. 8.

Turba multa cum illa.

Miraculi circunſtantiæ.

Miraculi circunſtantias deſcribit Luc. qui efferebatur in ſepulcrum, adoleſcens erat, in ipſo ætatis flore extinctus; deinde, filius viduæ; præterea vnicus, græcè μονογενής, id eſt, vnigenitus. Vnde Gregor. Nyſſen. in lib. de Creatione hominis cap.26. Partus (inquit) exciterat viduę ſingularis, ſolum hunc in doloribus nouerat, ſolum ſuis lactauerat vberib. Quicquid matris oculis dulce, pretioſumque ſuberat, ſolus vnicus efferebat. Stirps videbatur generis, ramuſculus ſucceſſionis baculus ſenectutis. &c. Mater lachrymis reſperſa filium ſequebatur in tumulum; flentem matrem hominũ multitudo magna comitabatur. Miſerabile erat funus, miſericordiam Chriſti concitauit. *Viduã cum vidiſſet* (ait Euangeliſta) *miſericordia motus ſuper eam, dixit illi: Noli flere.* Decreuerat enim funus in lætitiam vertere, gaudiumque illi ſuum, id eſt, filium, rediuiuum reddere. Miſertus eſt Dominus corde. *Miſericordia motus*, ait Euangeliſta: deinde ore, & verbo; *Noli* (inquit) *flere*. Denique opere; dedit enim filium matri vitæ reſtitutum.

Greg. Nyſſ.

Tetigit loculum.

Quomodo miraculum factum ſit docet. Acceſſit Dominus, feretrumque tetigit, ne vlterius ferret mortuũ, portitores ſteterunt continuo. Tum adoleſcenti mortuo, vt in vitam rediret, his verbis imperauit: *Adoleſcens tibi dico ſurge.* Paruit abſque mora vlla diuino imperio mors, mortuum remiſit in vitam. In feretro reſedit, cæpitque loqui. Quid dixerit, ſiluit Euangeliſta. Forte in diuinas prorupit laudes, mortis faucibus ſe ereptum cernens. Aliter Dñs, aliter Elias, & Eliſeus, mortuos in vitam reuocarunt. Elias 3. Reg. 17. *Expandit ſe, atq; menſus eſt ſuper puerum trib. vicib. & clamauit ad Dominum &c.* Eliſeus vero 4. Reg. 4. *Orauit ad Dominũ, & incubuit ſuper puerum. &c.* At Dominus vnico verbo adoleſcentem velut è ſomno à morte excitat. Nimirum Deus erat, illi homines. Deſcendit è loculo viuus adoleſcens & ad pedes Dñi ſe abiecit, gratiasq; pro accepto beneficio egit. Acceſſit ſimul mater prę gaudio lacrymans, idemque præſtitit. Dominus vero filium vnigenitum matri tradidit, ſiue potius, vt ait Euangel. dedit veluti donum pretioſiſſimum. *Dedit* (inquit) *illum matri ſuæ.*

3. Reg. 17. 4. Reg. 4.

Accepit omnes timor.

Ex conſpecto miraculo timor ortus eſt, Deiq; laus. *Accepit* (inqt) *oẽs timor, et magnificabant Deum.* Sed quidnã timebant mali?

Digitized by Google

Malũ non timebant, ſed Deũ reuerebantur timore illius cõmoti. Nã timere Deũ in ſcriptura, eſt Deum reuerenter colere; & timor eſt cultus, & reuerentia, vt alio loco dicemus, volẽte Deo. Magnificabãt autem Deum dicentes: *Quia propheta magnus ſurrexit in nobis. &c.* Nondum Chriſtũ agnouerant prophetam quendam magnum eſſe credebant Eliæ, aut Eliſeo ſimilem, per quem Dominus Iſraeliticum viſitauerat populum; nec eſt à vero alienũ, nomine prophetæ Meſſiam intellexiſſe. B Sed cum Chriſtus vulgo in concionibus nõ ederet de futuris rebus vaticinia, cur prophetam appellant? Reſpondetur, Quoniam miracula edebat, concionabatur, docebat populũ, vitæ ſanctitate præſtabat: hæc prophetam indicabant, & quidem maximum.

Quo appellarit turba Chriſtũ prophetam.

Exijt hic ſermo in vniuerſam Iudæam.

Fuit maxime publicum hoc miraculũ. C In vitam reuocatus eſt mortuus adoleſcens. Quid maius? id vero factum non clam, ſed coram magna illa multitudine hominum, & fœminarum, quæ feretrum comitabatur, coram turba etiam copioſa quæ ſequebatur Chriſtum, in porta ciuitatis. Erat autem ciuitatis portæ locus celebris, vt alibi diximus. Itaque plurimi fuere huius miraculi teſtes, totam Iudęã, & regionem, quę circa Iudæam eſt, illius fama perſuaſit. Iudęa autem hic ſignificare videtur ſaltem duas prouincias, Iudęã & Galilæam, quas Iudæi colebant. Forſitan & Samariam complectitur, in quam quamuis à Samaritanis incoleretur, tanti miraculi fama penetrauit. Vel forſitan propriè ſumitur Iudæa, hoc ſenſu. Non ſolum miraculi fama Galilæam compleuit, in qua factum eſt. Sed in Iudęam etiã & propinquas regiones peruolauit.

CAPVT VII.

Morale. De filio viduæ in vitam reuocato.

CVm Sol à nobis longius recedit, mortua ſunt prata, arbores, flores; eodẽ appropinquante reuiuiſcunt. Eundem A in modum cùm à ciuitate Naim ſol verus Chriſtus abeſſet, mortuus eſt adoleſcens, & efferebatur filius vnicus matris ſuæ. At cum appropinquaret portæ ciuitatis mortuus reuixit, extinctus flos refloruit. Iuuenem enim hunc Diuus Gregorius Nyſſenus in lib. de Creat. hominis, cap. 26, Florem appellat. Qui (inquit) iuuenem retulit, florem, qui marcuerat, indicauit, cuius adhuc vultus lanugine veſtiretur, & genarum decor grato fulgore niteſceret. &c. Appropinquauit lux, diſceſſere lethi tenebræ, occurrit morti vita, in fugam verſa eſt mors; incidit in ipſum gaudium mæror, victus mæror abijt. *Noli* (inquit) *flere*; lamenta in lætitiam, in riſum lacrymæ, in feſtum diem exequiæ commutatæ ſunt. *Hæc mutatio dexteræ excelſi.* Tetigit excelſi dextera loculum, funeris portitores ſtetere protinus. Non potuit vltra mors progredi, occurrente vita; ſtetit, potentiſq; dexterę ſuperata vi, terga vertit, quamque ferebat prædã deſeruit. Surgit (mirabile dictu) mortuus Iuuenis, loquitur, feretrum relinquit, matri rediuiuus reſtituitur. Obſtupeſcit turba, ſed potentiſsimam dexteram nondum agnoſcit: prophetam vocat Chriſtum, latentem in corpore diuinitatem ignorat. Latebat illa, ſed radios foras emittebat. Quid enim aliud miracula, quã radij quidam erant clariſſimi, diuinitatis intus abſconditum lumen indicantes?

D. Gregor. Nyſſen.

D Secundò. Vt ſol vltrò non rogatus ſuũ prębet ſplendorẽ ſic Chriſtus vltro, nec rogatus, viduę ſuum præbuit auxilium. Eundem in modum impio ſuam offert opem, etiam antequam rogetur, vt in meliorem ſe recipiat frugem. Apocal. 1. *Ego* (inquit) *ſto ad oſtium, & pulſo.* Pulſat Dominus etiam non rogatus. Oſtium vi à cardine poſſet reuellere, & reſerare, ſed vim inferre nemini vult. Dextera potentiã habet infinitam, pulſatio vero finita eſt, cer- E tiſque conſtricta menſuris. Non. n. Deus auxilium homini donat infinitum, ſed finitum, & quantum ſit conuerſioni perficiendę ſatis. Deuteronom. 32. Moſes in Cantico, Deum cum aquila cõparat, quę pullos ad volãdum prouocat. *Sicut aquila* (inquit) *prouocans ad volandum pullos ſuos.* Ad volatum enim, & egreſſum ex Ægypto Iſraelitas ipſe prouocauit. Eundem in modum nos, vt ex Ægypto, & ex peccati nido euolemus prouocat, & prior inuitat,

Deus ſuum nobis præbet auxiliũ etiã nõ rogatus. Apoc. 1.

Deuter. 32.

Prouocat Deus, vt aquila.

tat, portatque in humeris ſuis. Deut. 32. A

Deut. 32. *Expandit alas ſuas* (ait Moſes) *& aſſumpſit eum, atque portauit in humeris ſuis.* Portat nos Deus velut humeris ſuis, id eſt, auxilijs ſuis. Si enim nos auxilijs ſuis nō portet, in terram repromiſſionis nemo perueniet. Vt perueniamus in cælum, gratia, opeq; Dei præuenimur Pſal. 58. *Miſericordia* (ait) *eius præueniet me*, præuenit nos Dei miſericordia, præcurrit, vocat, excitat. Nonne Dauidem poſt graue ſcelus, miſericordia præuenit Dei, cùm Nathanum prophetam ad eum miſit? Nonne poſt negationem præuenit Petrum, cùm illum miſericordia plenis aſpexit oculis? Nonne Paulum eccleſiæ perſecutorem præuenit, cùm in ipſo perſecutionis ardore, cæleſti illum luce circunfudit? Quemadmodum Magos per ſtellam, ſic nos per inſpirationes, auxiliaque diuina prior aduocat; Ad Rom. 11. *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Nemo Deū præuenit donis, omnes ille beneficijs præcurrit. Bonorum ille fons, & initium eſt; malorum nos. ex illo iuſtificationis, ex nobis damnationis origo eſt. Oſeæ. 13. *Perditio tua Iſrael; tantummodo in me auxilium tuum. &c.* hoc eſt, perditionis tuæ cauſa es Iſrael. tua eſt perditio, damnatio ex te oritur: at auxilium, quo perditionem, dānationem que effugias, non in te eſt, ſed in me tantummodo, non in hominibus, non in Angelis. Vt enim ſolus Deus mortuo huic adoleſcenti vitam potuit reſtituere; ita ſolus Deus mortuæ animæ gratiam, quæ illius vita eſt, poteſt reddere. Auxilium verò ſuum, ſine quo excitari à morte, id eſt, peccato, non poſſumus, ille vltrò etiam non rogatus offert, quemadmodum huic viduæ.

Deus nos velut portat in humeris.

Pſalm. 58.

Ad Ro. 11.

Oſea. 13.

Solus quidem Deus gratiæ nos poteſt reſtituere, ſed adminiſtris ad hāc rē angelis, & hominibus, nobiſque ipſis vtitur. Etenim niſi nos illius auxilium complectamur, illoque cooperante, quæ ad peccati expiationem neceſſaria ſunt præſtemus, vitam minime recuperabimus. Oblatum igitur auxilium celeriter accipiamus, ne illud nobis cōtingat. prouerbiorum. 1. *Vocaui, & renuiſtis, extendi manum meam, & non fuit qui aſpiceret. Ego quoque in interitu veſtro ridebo. &c.* Et illud Matthæi 23. *quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſub alas, & noluiſti, ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta.*

Prouer. 1.

Matth. 23.

&c. Vocat nos Deus velut pullos: alas expandit, tartareumque miluum, vt fugiamus hortatur. fugere ſi nolumus, rapiemur. Chriſtum hoſpitio animæ recipere ſi negligamus, omni gratia, omniq; bono relinquetur deſerta domus noſtra, omnique plena malo. Si igitur vocē Dei audimus; *tibi dico, ſurge*, protinus ſurgamus, excitemur, animus reſideat, mortuꝰ incipiat loqui, hoc eſt, perpetrata crimina confiteri. Non enim ſatis eſt, ex fere- B tro per contritionem ſurgere, ac reſidere. loqui oportet, id eſt, tū peccata ſacerdoti confiteri, tùm Deo gratias agere. *Gratia Dei ſum id quod ſum, et gratia eius in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboraui, non ego autē, ſed gratia Dei mecum. &c.* Sic Paulus. 1. Cor. 15. gratiæ Dei quidquid erat tribuit; quoniam ab illa, vt diximus, omne promanat bonum. Gratia igitur Dei oēs ſumus id quod ſumus. Laborandum pro parte virili, vt gratia Dei in C nobis vacua non ſit. Non ſint in nobis inanes, & ſine fructu, diuinæ inſpirationes, diuinaque auxilia, diuina itē beneficia. protinus cum inſpiratio vocarit, quò Deus vocat curramus. Paulū imitemur. *plus* (inquit) *omnibus laboraui. Nō ego, ſed gratia Dei mecum.* Laboremus enixè, non nos laborabimus, ſed gratia Dei nobiſcum. Huc illud pertinet Pſalmi 103. *Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate.* Si Deus manū aperit, ſi donat, implemur bo- D nitate. At ſi auertit faciem, ſi non donat id fit quod ſequitur eodem Pſalmo: *Auertente autem te faciem turbabuntur. Auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur. &c.* Si Deus faciem auertat puluis ille ſumus de quo Pſalmo 1. dicitur. *Non ſic impij non ſic, ſed tanquam puluis, quem proijcit ventus à facie terræ:* à facie enim terræ promiſſionis proijcimur. Quod ſi ſpiritum ſuum emittat, renouamur. *Emitte* (inquit) *ſpiritum tuum, & creabuntur, & re-* E *nouabis faciem terræ. &c.*

Tertiò. Erat hic adoleſcens filius vnicus matri ſuæ, idcirco dolor erat maior, nullus enim ſupererat, qui matri conſolationem afferret, ſic vnica tibi anima eſt diligenter igitur ne moriatur, caue. Quòd ſi moriatur inſtar viduę huius funde lacrymas, mortuam deplora animam vt reuiuiſcat. Audi Chryſoſtomum homil. 22. ad populum; Dum (inquit) tempus habemus, venite dilecti, animæ vulne-

vulnera lacrymis curemus. Si enim tem- A plum ex lapidibus conſtructum Hieremias lugebat euerſum, quantò magis animá deplorare conuenit? ſi morientibus compatimur, quis tam ſine miſericordia eſt, qui animam ſuam morientem nó deploret? &c. Miſericordiam commouerút Chriſto viduæ lacrymæ, pro filio profuſæ, *Miſericordia* (inquit Lucas) *motus ſuper eam.* Miſericordiam quoque illę lacrymę Chriſto concitabunt, pro anima ex corde, oculiſque effluentes. Viduę dixit, *Noli flere;* tibi vero dicet: *Noli non flere.* Etenim viduæ lacrymæ filio parum profuerunt, at tuæ lachrymę tibi proderunt maximè, quandiu in valle lachrymarum traducis vitam. *Beati enim qui lugent.* Cùm intraueris in gaudium domini tui, tunc lachrymas in ſempiternum abſterget, dicetque *Noli flere in æternum.*

Quartò. Mortuus hic adoleſcens erat. Magna adoleſcentium gerenda cura, ne ſpiritaliter moriatur. Vt enim ait Diuus C Chryſoſtomus in epiſtola ad Olympiá. In adoleſcentibus maius eſt naturæ incédium, maior concupiſcentiæ tempeſtas, infirmiora conſilia, ratio quę vitia gubernet infirmior. &c. Et Hierony. ad Nepotianum. Multa (inquit) corporis bella ſuſtinet adoleſcentia, & inter incentiua vitiorum, & carnis titillationes, quaſi ignis in lignis viridibus, ſuffocatur ſapientia. &c. Auguſt. ſerm. 43. de verbis domini: Acrior (ait) pugna iuuenum eſt. &c. Vigilandum ergo adoleſcenti, ne in bello cadat, ne concupiſcentiæ incendio pereat, ne affectuum tempeſtate iactatus demergatur. quò fluctuum maior eſt agitatio, impetuſque ventorum, eo gubernatoris maior eſt uigilantia. Eundem in modum quo ætatis, affectuumque vehementior eſt procella, eo vigilantiorem oportet eſſe adoleſcentem.

D. Chryſ. *D. Hieron.* *D. Auguſt.*

Mortui adoleſcentis mater vidua erat. Ille perit iuuenis, cuius non mater, ſed E anima vidua eſt. Auguſt. tract. 15. in Ioannem, animæ virum intellectum eſſe ait. Conſtitue (inquit) animá, excepto intellectu, tanquam fœminam. intellectum autem habere tanquam virú. &c. *Voca virum tuum,* ait Dominus Samaritanæ, i. iuxta Auguſtini interpretationem, adhibe intellectum. Etenim quemadmodum vir fœminam, ſic intellectus animam gubernat. Illa ergo anima vidua eſt, quæ intellectu, hoc eſt, prudentia, & conſideratione caret. Adoleſcens vero ille ſpiritalem facile incurrit mortem, cuius anima vidua eſt, id eſt, quæ intellectu, rerumque æternarum meditatione eſt priuata. Quicunque igitur adoleſcens peccati mortē vult effugere, animam non habeat intellectu viduatam. Etenim viduata intellectu anima, quinque alios viros ſequitur, id eſt, quinque ſenſus, Samaritanæ inſtar de qua dominus Ioannis 4. *Quinque viros habuiſti.* Quæ verba ſic Auguſt. exponit; Quinque ſenſus carnis te primo rexerút. &c. Hi autem quinque viri animam perdunt, & in ſcelerum omnium gurgitem præcipitant. fuge ſenſus ò anima, non boni duces ſunt, præſentia appetunt, ęterna ignorant. Intellectum fidei illuſtratú lumine, veluti ducem, virumq; ſequere. Etenim vt Auguſt. ait, loco indicato; Intellectus ad æternitatem regit, ad æternitatem excolit, ad æternitatem inſtruit. quinque vero ſenſus non ad ęternitatem nos regunt, ſed ad iſta temporalia, vel fugienda, vel appetenda.

Vir animæ eſt intellectꝰ anima vidua eſt quæ intellectus meditatione caret.

D. Auguſt.

Quintò. Adúbrat filius hic viduæ mortuus, & extra portam elatus, autore Auguſt. ſerm. 44. de verbis domini, peccatorem, qui non ſolùm conſenſu, ſed etiam facto peccat, foras enim extra pectus peccatum effert. Sed occurrit illi dominus ante quàm in ſepulchrum, id eſt, peccandi conſuetudinem inferatur, & vitæ ſpi- D ritali reſtituit. Alij (ait Aug.) poſt cóſenſum eunt in factum, tanquam efferentes mortuum, vt quod latebat in ſecreto appareat in publico. Nunquid iam illi quia in factum proceſſerunt, ſunt deſperandi? Nonne, & illi iuueni dictum eſt; *Tibi dico ſurge?* Non ne redditus eſt matri? Sic ergo & qui iam fecerit, ſi forte commonitus, & commotus verbo veritatis, ad Chriſti vocē reſurgit, viuus redditur. &c. Surrexit hic adoleſcens, ante quam ſepulchro traderetur: ſic ſurgendum e peccato eſt, antequam conſuetudine peccandi, velut ſepulchrali mole opprimamur. Surgat (inquit Auguſ.) elatus mortuꝰ; pęniteat facti, de proximo reuiuiſcat, non eat in profundú ſepulturæ, nó accipiat deſuper conſuetudinis molem. &cęt. Nam vt ait Chryſoſt. homilia. 22. ad populum: Peccatorum conſuetudo lapſum in pronus era hic. Si purum habes veſtimentum, caues ne peſſundes omnino, ne quo modo ſordidetur.

Filius viduæ adumbrat peccatorem opere peccantem. *D. Auguſt.* *D. Auguſt.* *D. Chryſ.*

Digitized by Google

dicatur. Si primam, ſecundam, & tertiam contempſeris maculam, iam velut ſordidum habes veſtimentum, non graue videtur, licet totum fiat lutum. Sic ille. Eiſdem in modum, qui puram habet animam, ne peccato inquinetur, vigilanter cauet. Quòd ſi primum peccatū, & ſecūdum, tertium, & plura negligit, conſuetudine oppreſſus totus fit lutū. Iuxta illud Prouerbiorum 18. *im pius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit. &c.*

De conſuetudine peccandi.

Prouer. 18.

Sextò. Efferebatur adoleſcens hic in ſepulchrum. Effertur etiam peccator in ſepulchrum aliud horrendum. Imprimis ſcelerati hominis anima, quod ad naturā attinet, immortalis eſt, quòd vero ad gratiam ſpectat, eſt mortalis. Cùm enim gratiam charitatemque amittit, vitam amittit ſuper naturalem, ſeruat tamen perpetuò naturalem. Itaque mortua dicitur anima Dei carens gratia. Feretrum verò, quo in tartarum fertur corpus eſt. Quemadmodum feretrum, auro pretioſoque ſerico ornatur, cadauer verò ſindone obuoluitur: Ita corpus improbi auro, bombycinisque veſtibus induitur, anima verò veluti fœtidum cadauer tegitur viliſſimo amictu. Portitores, qui feretrum ferunt, peccata ſunt, libido, ſuperbia, iracundia, inuidia. Turba, quæ comitatur, praui comites, & amici. Sic in ſepulchrum ducitur horrendum, id eſt, in tartarum mortua peccatoris anima, iuxta illud Lucæ 16. *Mortuus eſt diues, & ſepultus eſt in inferno. &c.* Occurrit Dominus, feretrum tangit, hoc eſt, corpus graui aliquo morbo afficit, Adoleſcétemque vocat; *Adoleſcens tibi dico ſurge.* ſtant Portitores, hoc eſt peccata, quæ in tartarum celeri illum curſu ducebant. Tactu territus, externo atque interno Dei, pœnitentiam agit, atque reſurgit Nam Dei tactus medicina eſt, cùm impium tangit, cum pęnam infert, ſanat. Chryſoſtomum lege homilia 6. ad populum. Pęnæ (inquit) nos ad Deum ducunt. peccatum ſanies eſt, pœna ferrum medicinale. Sicut ſaniem habens, & ſi non ſecatur, male habet, & cùm non ſecatur, tunc eſt in maioribus malis: ita peccans, etiam ſi non puniatur, omnium eſt miſerrimus, & tunc maxime miſer cum nō punitur, & graue nihil patitur. &c.

Peccator in ſepulchrum horrendum effertur.

Corpus animæ feretrū portitores peccata.

Tartarus ſepulchrū impiorum.

Luc. 16.

Tactus Chriſti morbus, inſpiratio. &c.

D. Chryſ.

Pœna nos ducunt ad Deum.

Septimò. Efferre in ſepulchrum vita functos, funusque ducere, opus eſt piū, ac ſanctum. Primò habetur honor debitus Chriſtianis. Aug. lib. 1. de Ciuit. Dei. cap. 13. Non contemnenda (ait) ſunt corpora defunctorum, maximeque iuſtorū ac fidelium, quibus tanquam organis, & vaſis ad omnia bona opera ſanctus ſpiritus vſus eſt. &c. Organa fuere Spiritus ſancti corpora iuſtorum, & vaſa pretioſa, honeſto igitur collocanda loco. Secūdò. Mors reuocatur in memoriam. Videmur enim audire dicentem defunctum illud Eccleſiaſt. 38. *Memor eſto iudicij mei, ſic enim erit & tuum. Mihi heri, & tibi hodie. &c.* Sepulchra mortuorū, ſunt monumenta viuorum. Sepulchrum enim monumētū appellatur, quia viuos monet, monet (inquam) inſtare mortem, monet quoque vt pro defuncto fundant preces. Auguſt. lib. de cura pro mortuis agenda, cap. 4. Non ob aliud (inquit) vel memoriæ, vel monumentā dicuntur, ea quæ inſignita fiunt ſepulchra mortuorum, niſi quia eos qui viuentiū oculis morte ſubtracti ſunt, ne obliuione etiam cordibus ſubtrahantur, in memoriam reuocant, & admonendo faciunt cogitari. Cùm itaque recolit animus, vbi ſepultum ſit chariſſimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis, & precantis affectus. &c. Tertio. reſurrectionis fides declaratur. Teſtamur enim corpus illud iterum vita a Deo donandum. Vnde D. Thom. 4. diſt. 45. quæſt. 2. art. 3. ad tertiam queſtionē: Sepultura (inquit) ſpiritaliter prodeſt viuis, in quantum per hoc aſtruitur reſurrectionis fides. &c.

De exequijs & funere vita functorum.

D. Auguſt.

Corpora iuſtorum vaſa & organa Spiritus ſancti ſunt.

Eccl. 38.

Sepulchra, & exequiæ reuocant mortem in memoriam.

D. Auguſt.

Reſurrectionis fides in funere.

D. Thom.

Reſurget illud ipſum corpus, quod tumulo mandaſti præcellenti gloria conſpicuum. Aequū ergo eſt, vt ſancto in loco collocetur, donec reſurgat. Iā verò ſi Diui alicuius corpus eſt, quem diuino iam frui conſpectu, ex eccleſiæ canonizatione ſcimus, argento, auroque recondi, & exornari par eſt.

Reliquia Diuorum auro argentoque tegenda.

Seminatur corpus in ignobilitate; ait Paul. 1. Corin. 15. *Surget in gloria. &c.* Seminatur (inquit) cum ſepulchri terra tegitur, velut frumentum. Surget in magna gloria, cùm in uitam redierit. Sub veteri teſtamēto extra ciuitates efferebantur mortui, ac humabantur; at ſub nouo non in ciuitatibus ſolùm, ſed in templis etiam ſepeliuntur. Quemadmodum enim in nouo teſtamento, templi cæleſtis portæ animis: ita templorū terreſtrium portę corporibus mortuis

1. Cor. 15.

mortuis apertæ ſunt. In veteri autem cęli portę animis corpore exutis, & tépli portæ corporib⁹ mortuis clauſæ fuere. Quid ſepeliantur in templis ſpiritus ſancti organa, & vaſa, vt appellat Auguſtinus? Iá ritus illi antiqui abrogati ſunt, quibus ſtatuebatur, vt qui oſſa mortuorum tangerent immundi eſſent. Corpora quę Deum coluerunt, & in templis adorarunt, quæ Dei chriſmate inuncta fuerunt, vbinam melius, quam in domo Domini ſui, rurſus excitanda collocabuntur? Pretioſas veſtes, qui exuit, in mũdo reponit loco, moxque vigilás reſumit: ſic Chriſtiani pretioſum corpus in morte exuũt, extremo tempore euigilabunt, rurſusque induent. Interim in mũdo reponitur loco.

D. Auguſt.

Exequia defunctorum ſolatia viuorum, & mortuorum quoque.

Denique ait Auguſt. lib. 1. de ciuitate Dei cap. 12. defunctorum exequias ſolatium eſſe viuorum. Solatia ſunt, ſed ſancta ſolatia, ſi ſancte & ex more eccleſiæ fiant. Sit ſolatium ſanctum exequias celebrare, precibus Deum exorare, ſacrificiú offerre, pauperibus eleemoſynas largiri. Apud Maronem li. 6. flores quadam poſcit, vt nepotis animam inani cumulet munere.

Manibus (inquit) date lilia plenis.
Purpureos ſpargam flores, animamque nepotis.
A *His ſaltem accumulem donis, & fungar inani*
Munere.

flores quibus anima mortuorum accumulãtur.

D. Hieron.

Alijs floribus, atq; donis, animæ mortuorum non inaniter, ſed maximo cum fructu accumulantur. Nimirũ ſacrificijs, precibus, eleemoſynis. Vnde illud D. Hieronymi epiſt. 26. ad Pammachium; Cæteri (inquit) mariti ſuper tumulos coniugum ſpargunt violas, roſas, lilia floresq, purpureos & dolorem pectoris his officijs conſolantur. Pammachius noſter ſanctam fauillam, oſſaq; veneranda, eleemo-B ſonæ balſamis rigat, his pigmentis, atq; odoribus fouet cineres quieſcétes, &c. Si ſic exequiæ celebrentur non ſolatia ſolú viuorũ erunt, ſed maxima etiá mortuorũ,

Effertur homo extra dignitates, &c. cum moritur, Leuit. 1.

Honores pennæ quibus hic volitamus.

Efferebatur adoleſcens hic extra vrbé; effertur mortuus homo extra vrbem, hoc eſt, extra honores, dignitates, diuitias, magiſtratus, ſceptra, coronasq; Leuit. 1. *Volucris nudabatur pennis, quæ in locum proijciebantur, vbi cineres effundi ſolebant.* Digni ates, honores, opesque, pennæ ſunt, quibus in hoc orbe volitamus, quæque gra-C ues nobis poſt viam pœnas pariunt. His omnibus nos mors ſpoliat, vt alij induãtur. Deplumatos vero in locum proijcit cinerum, id eſt, ſepulchrum. *Nudus* (ait Iob. cap. 1.) *egreſſus ſum de vtero matris meæ? & nudus reuertar illuc. &c.*

CAPVT VIII.

De nuntio Ioannis Baptiſtæ miſſo ad Chriſtum ex carcere.

MATTHAEVS CAP. XI.

IOannes autem cum audiſſet in vinculis opera Chriſti, mittens duos de diſcipulis ſuis, ait illi. Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? Et reſpõdens IESVS ait illi. Euntes renuntiate Ioãni, quę audiſtis, & vidiſtis. Cęci vident, claudi ambulant, leproſi mũdãtur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euãgelizantur. Et Beatus eſt, qui non fuerit ſcãdalizatus in me. Illis autẽ abeuntibus,

Digitized by Google

abeuntibus, cæpit Ieſus dicere ad turbas de Ioanne: Quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitatam? Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtitum? Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus Regum ſunt. Sed quid exiſtis videre? prophetam? etiam dico vobis, & pluſquam prophetam. Hic eſt enim, de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuã, qui præparabit viam tuam ante te. Amen dico vobis, non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptiſta. Qui autem minor eſt in regno cęlorũ, maior eſt illo. A diebus autem Ioannis Baptiſtæ vſque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Omnes enim prophetæ, & lex, vſque ad Ioannem prophetauerunt. Et ſi vultis recipere, ipſe eſt Elias, qui venturus eſt. Qui habet aures audiendi audiat. Cui autem ſimilem æſtimabo generationem iſtam? Similis eſt pueris ſedẽtibus in foro, qui clamantes coæqualibus dicunt; Cecinimus vobis, & non ſaltaſtis: lamentauimus, & non planxiſtis. Venit enim Ioannes neq; manducans, neque bibens, & dicunt: Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum, & peccatorum amicus, & iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis. &c.

LVCAS VII.

ET nuntiauerunt Ioanni diſcipuli eius, de omnibus his. Et conuocauit duos de diſcipulis ſuis Ioannes, & miſit ad IESVM dicens: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Cum autem veniſſent ad eum viri, dixerunt: Ioannes Baptiſta miſit nos ad te dicens: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? In ipſa autem hora multos curauit à languoribus, & plagis, & ſpiritibus malis, & cæcis multis donauit viſum, & reſpondens dixit illis: Euntes renuntiate Ioanni quæ audiſtis, & vidiſtis: quia cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur: & beatus eſt quicunque non fuerit ſcandalizatus in me. Et cum diſceſſiſſent nuntij Ioannis, cæpit de Ioanne dicere ad turbas. Quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitatam? Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtimentis indutũ? Ecce qui in veſte pretioſa ſunt & delicijs, in domibus regum ſunt. Sed quid exiſtis videre? Prophetam, vtique dico vobis, & pluſquam prophetam. Hic eſt de quo ſcriptum eſt: Ecce mitto Angelum meũ ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Dico enim vobis, maior inter natos mulierum propheta Ioa. Baptiſta nemo eſt: qui autem minor eſt in regno Dei maior eſt illo. Et omnis populus audiens, & publicani iuſtificanerunt

Digitized by Google

ſuerunt Deum, baptizati baptiſmo Ioannis. Phariſæi autem, & legis periti conſilium Dei ſpreuerunt in ſemetipſos, non baptizati ab eo. Ait autem Dominus: Cui ergo ſimiles dicam homines generationis huius, & cui ſimiles ſunt? Similes ſunt pueris ſedentibus in foro, & loquentibus ad inuicem, & dicentibus: Cantauimus vobis tibijs, & non ſaltaſtis; Lamentauimus, & non ploraſtis. Venit enim Ioannes Baptiſta neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis: dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicitis: Ecce homo deuorator, & bibens vinum, amicus publicanorum, & peccatorum. Et iuſtificata eſt ſapientia ab omnibus filijs ſuis, &c.

Ordo geſtorum.

QVo tempore nuntios ad Chriſtum miſerit Ioannes non indicat Matthæus; ex Luca colligitur poſt miraculum præcedens miſſos eſſe. *Nuntiauerunt* (inquit) *Ioanni diſcipuli de omnibus ijs*, quæ ſcilicet ſcripſerat, id eſt, de filio viduæ reuocato in vitam, & alijs. Habebat diſcipulos Ioannes, vt eſt perſpicuum, ij verò cum magiſtro in carcerem coniecto colloqui non prohibebantur. Cũ ergo Chriſti admiranda miracula audiſſent, vel etiam vidiſſent, Ioanni renuntiarunt. Ille duos ad Chriſtum miſit, qui interrogarent: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Græce, Tu es, *ὁ ἐρχόμενος*, id eſt, Tu es ille veniens, ſcilicet Meſſias, qui venturus erat? Hæc interrogatio difficilẽ continet dubitationem.

An dubitarit Ioannes & quid quæſierit per diſcipulos?

Tertullian.

1 Sententia penitus aliena à veritate, & pietate.

Nunquid Ioannes dubitabat Chriſti Meſſiam eſſe? Tertullianus in lib. de Baptiſmo cap. 10. peſſimè putauit ſpiritu propheticæ deſtitutũ ſic interrogaſſe; Spiritus (inquit) prophetiæ, poſt totius ſpiritus in Dominum tranſlationem, vſque adeo defecit, vt quẽ prædicauerat, quem aduenientem deſignauerat, poſt modum an ipſe eſſet, miſerit ſciſcitatum. &c. Et lib. 4. contra Marcionem cap. 18. Ipſo (inquit) iam Domino virtutum, operante in terris, & prædicãte, neceſſe erat portionem ſpiritus Sancti, quæ ex forma prophetici moduli in Ioanne egerat, abſcedere iam à Ioanne, redactam ſcilicet in Dominum, vt in maſſalem ſuam ſummam, &c. Eodẽ capite dubitaſſe ſcribit: Ioannes (ait) dubitabat, ipſum veniſſe quem expectabant. &c.

Iuſtinus Martyr.

2. Sententia minime probabilis.

Iuſtinus Martyr in quæſtionib. à gentibus propoſitis, quæſtione 38. exiſtimat Ioannem dubitaſſe, an quæ nuntiabantur miracula, à Chriſto facta eſſent, an verò ab aliquo alio propheta. Quoniam, (inquit) diuerſi rumores de miraculis Chriſti ſpargebantur, cum alij dicerent, Elias eſt, qui hæc facit, alij Ieremias, quidam, aliquis alius ex prophetis. Audiens hos rumores Ioannes in carcere, mittit diſcipulos ſuos. Qui ſcirent, num is, qui ſigna faceret, is eſſet, cui ipſe teſtimoniũ dixiſſet, an aliquis alius, qui à multis diuulgaretur. &c.

D. Gregor.

3. Sententia minimè probabilis.

D. Greg. homilia 6. in Euangelia, arbitratur dubitaſſe Baptiſtam non quidem an Chriſtus Meſſias eſſet, ſed an ad inferos eſſet venturus, hoc ſenſu; *Tu es qui venturus es ad inferos, an alium expectamus, qui rò ſit deſcenſurus, patrumque animas liberaturus?* Quærit (ait Grego.) vt ſciat ſi iſ qui per ſe venerat in mũdum, per ſe etiam ad inferni clauſtra deſcendat. &c. Et homil. 1. in Ezechielem; Ioãnes (ait) in terris quidem veniſſe redemptorẽ nouerat, ſed an per ſemetipſum ad aperienda inferni clauſtra deſcenderet, dubitabat.

D. Hieron.

D. Hierony. Matthæi 11. quem ſequitur Beda, in eandem ſententiam verba Ioannis interpretatur, indicatq; dubitaſſe, num Chriſtus mortẽ eſſet perpeſſurus. Manda (inquit) mihi vtrum te & inferis debeam nuntiare, qui nuntiaui ſuperis. An non conueniat filio Dei, vt guſtet mortem, & alium ad hæc ſacramenta miſſurus es? &c. Lege eundem Hieronymum Epiſtola 151. ad Algaſiam.

Druthm.

Druthmarus ſic: Tu es qui ventu-

d by Google

venturus es, ſicut credebam, per mortem A tuam ad liberationem hominum, qui tanta facis: an alium debes mittere, qui debeat mori pro nobis? &c. Meminit huius

D. Chryſ.

ſententiæ Chryſoſtomus homilia 37. in Matthæū his verbis: Ignorabat Ioãnes, aiunt nonnulli, non totum myſterium. Sed ipſum eſſe Chriſtum nõ ambigebat. Vtrum verò ab hominibus morti tradere tur, an non, id dubitabat. Præterea etiam interrogabat dicens: *Tu ne es venturus?* id

D. Ambr.

eſt, tu ne ipſe ad inferos deſcendes? &cęt. B Ambroſius quoque Lucæ 7. Nonnulli (inquit) de ipſo Ioanne ſic intelligunt, magnum quidem prophetam, vt Chriſtũ agnoſceret, annuntiaret remiſſionem peccatorum futuram. Sed tamẽ non tanquã dubium, ſed tanquam pium vatem, quem

Ioannes Chriſtum moriturum nouit egregie.

venturum crediderat, non credidiſſe moriturum. Non igitur fide, ſed pietate dubitauit. &c. Id tamẽ falſum eſt, ipſe enim prædixit Chriſtum Agnum Dei eſſe, qui peccata mundi ſuo ablueret ſanguine; ab C ſurdumque eſt concedere pluſquam prophetam ignoraſſe Meſſiam moriturum.

D. Chryſ.

Lege Chryſoſtomum homilia citata. Ioãnes (inquit) Chriſtum vocauit agnum, quia in crucis patibulo ſuſpendendum ſciebat. Cùm etiam dixerit: *Qui tollit peccata mundi;* id ipſum ſignificauit. &c.

Opinio recepta.

Recepta opinio eſt Chryſoſtomi loco indicato, & aliorũ, qui rectè arbitrantur interrogationem non à dubitatione Ioãnis, ſed à diſcipulorum cæcitate eſſe na- D tam. Magiſtri enim amore, & ęmulatione aliqua obcæcati, Chriſtum Meſſiam eſſe, maioremq; Ioanne non videbant. Quam obrem morti propinquus Ioannes ad Chriſtum duos miſit, vt cæcitati medere tur ſummus medicus. Rogat ergo; *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Id eſt, Es ne tu Meſſias ille promiſſus, an alius eſt venturus? non dubitans ſed diſcipulorum dubitationem in ſe transferens, &

D. Hilarius.

ignorantiam in ſe recipiens. D. Hilarius E in Matth. Non ſuæ (inquit) ſed diſcipulorum ignorantiæ Ioannes conſulit. &cęt.

Autor imperf.

Autor imperfecti; Volebat (ait) Ioannes diſcipulos ſuos Chriſto adiungere, tanquã ſi prouidus pater moriẽs filios ſuos conſignet tutori. Deſiderabat enim viuẽs plenam fidem videre diſcipulorum, & ſine dubitatione aliqua credentes in Chriſtum. Magis autem non ſicut pater filios ſuos commẽdabat Chriſto, quaſi tutori: ſed quaſi pædagogus, alienos filios quos ad tempus accepit vt erudiret, eruditos volebat Chriſto reddere, quaſi proprio patri ipſorum. Ideo interrogabat per diſcipulos ſuos, non vt ipſe diſceret, ſed vt miſſi diſcipuli oculis viderẽt opera Chriſti, & crederent. Sic ille.

Haymo.

Haymo; Non dubitabat (inquit) Ioannes. Non enim propter ſe miſit diſcipulos ad Dominũ. ſed propter inuidiam diſcipulorum, quã habebant contra Dominum. Vt inuidia ceſſaret, ideò miſit eos Ioannes ad Dominum. &c.

D. Cyril.

Diuus Cyrillus lib. 2. theſauri ca. 4. Quando Ioannes prophetico ſpiritu, quo repletus erat ex vtero matris ſuę, nudum iam imminere ſibi gladiũ vidit: voluit diſcipulos ſuos in fide Chriſti confirmare, apertèque docere, vt ſcirent ipſum eſſe, qui ad ſalutem omnium expectabatur. &c.

D. Hieron.

D. Hieronymus; Quo modo ſaluator interrogat, vbi ſit poſitus Lazarus Ioannis 11. vt qui locum ſepulchri indicabant, ſaltẽ ſic pararentur ad fidem, & viderent mortuum reſurgentem: ſic & Ioannes interficiendus ab Herode, diſcipulos ſuos mittit ad Chriſtũ, vt per hanc occaſionem videntes ſigna, ac virtutes crederent in eum, & magiſtro interrogãte, ſibi diſcerent. &c. Item epiſt. 151. ad Algaſiã, quęſt. 1. Ioãnes (inquit) mittebat diſcipulos, vt ſibi quęrẽs, illis diſceret. etc.

Addam quod menti occurrit, alij iudicent. Forſitan Ioannes Chriſtum interrogauit, quia id facere voluit, quod Iudæi facere debuerant. Meminerat Iu-

Ioann. 1.

dæos legationem ad ſe miſiſſe, vt interrogarent eum an Meſſias eſſet; ad Domi-

Alia interpretatio.

num verò, qui verus Meſſias erat, non miſiſſe. Id igitur quod Iudæi nõ faciebãt cum facere maximè deberent, facere voluit, vt Chriſtus interrogatus Meſſiam ſe eſſe apertè populo indicaret. Nam vt

Ioannes legationem ad Chriſtũ miſit quam Iudæi mittere debuerãt.

Lucas cap. 7. ſcribit, populus prophetam magnum ſurrexiſſe aiebat cùm viduæ filium excitauit, nec dum Meſſiam appellabat. Mittit igitur legationem Ioannes & interrogat; *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* quaſi dicat, ſcio te eſſe Meſſiam, idque teſtimonio meo comprobaui Populus nondum id agnoſcit. Quid igitur cunctaris, cur quis nam ſis non aperis? Teſtare manifeſtè hominibus te eſſe Meſſiam, nec alium expectandum. Ideircò autem diſcipuli Ioannis coram plebe Chriſtum rogarunt, vt ipſe ſe proderet:

At

Digitized by Google

At cur Ioannes non affirmauit, ſed inter- A rogauit? Cur non dixit: Meſſiam te eſſe noui, idque teſtor, vt iam ſæpe teſtatus ſum? Sed: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Reſpondetur. Ne videretur adulari Chriſto; teſtimoniūq; eneruaret. Vel potius interrogauit, vt Chriſtum interrogationi reſpondere, ſeque Meſſiam eſſe demonſtrare, quodammodo cogeret.

Num Ioannis interrogatio ſcandalum attulerit.

Obijci poteſt, hanc Ioannis interrogationem ſcandalum potuiſſe parere, quod dubitare videretur, an Dominus eſſet B Meſſias. Reſpondetur, forſitan non ita nudè propoſitam interrogationem à Ioāne, ſed adiuncta alia verba ab Euangeliſta prætermiſſa, quæ dubitationem exploderent. Vel dicendum Ioannem ſpiritu prophetico ſic interrogaſſe, quoniam ſciebat hæc verba nullum allatura ſcandalum, imo occaſionem Chriſto præbitura, demonſtrandi populo quis nam eſſet.

Renuntiate Ioanni quæ audiſtis, & vidiſtis.

Rebus Chriſtus ſe Meſſiā probat.

D. Cyrillus

Cognouit is cui omnia ſunt cognita, quid Ioannis vellet interrogatio. Nimirum, vt ſe Meſſiam eſſe aperiret. Aperuit multis editis miraculis; Vt enim Lucas ſcribit; *In ipſa hora multos curauit à languoribus, & plagis, & ſpiritibus malis, & cæcis multis donauit viſum.* Diuus Cyrillus lib. 2 Theſauri cap. 4. Cum diſcipuli (inquit) Ioānis veniſſent, multò magis tunc quā antea miraculis Chriſtus effulſit: illaque diſpenſando faciebat, quæ prophetæ ſcribunt tunc futura, quando Chriſtus veniet. Ideo interrogatus an ipſe eſſet venturus, non ſtatim reſpondet, neque dicit ego venturus ſum. Sed miraculum magnitudine, ſimul & multitudine, oſtendit ſe ipſum eſſe. &c. Nam vt Chryſoſto- E mus ait, homilia 37. in Matthæum, teſtimonium, quod à rebus trahitur, certius eſt quām verborum; & abſque vlla ſuſpicione. &c. Meſſiam autem eſſe Dominū probabant miracula. Quamuis enim prophetæ miracula fecerint, tamen alio modo fecerūt, nempe aliena poteſtate, Chriſtus propria. quod indicabat imperium, quo illa patrabat. Præterea frequentia, & multitudo miraculorum hoc maximè confirmabat. Nam prophetæ non multa, aut crebra miracula fecerunt. Chriſtus paſſim faciebat. Cant. 5. manus Meſſiæ dicuntur plenæ hyacinthis, lapidibus pretioſis. Quoniam plenæ erant miraculis. Etenim annuli gemmis ornati cæleſtibus, manuum Chriſti miracula adumbrant. Prophetarū vero manus hyacinthis plenæ non erant. quamuis aliquot gēmis fulſerint, lōge inferior fulgor fuit & gēmarum numerus. D. Cyrillus citatus: Chriſtus miraculorum magnitudine, ſimul & multitudine oſtendit ſe Meſſiam eſſe. &cæt.

Teſtimoniū rerum eſt præſtantius quam verborum.

D. Chryſ.

Poſtea diſcipulis Ioannis reſpondit; *Ite renūtiate Ioāni, quæ audiſtis, et vidiſtis, cæci vidēt, claudi ambulāt. &c.* Renūtiare Ioāni iubet quæ viderant, & quæ audierāt. Viderant miracula, audierant Chriſtum concionantem pauperibus vnde: infra ait; *Pauperes euangelizantur.* In ipſa concione forſitan Dominus ſe Meſſiam eſſe in- C dicauit, quamuis ſub velo, nec apertè id verbis dixerit. Non enim legimus coram populo dixiſſe vnquā, ego ſum Meſſias. Audierant pręterea diſcipuli, eorum qui ſanitatem comparauerant voces. Nam vt ait Autor imperfecti; Qui curati fuerant gratias agebant: & quidam dicebāt; Nunquam ſic factum vidimus in Iſrael. Alij autē dicebāt; Gloria Deo, qui talem poteſtatem dedit hominibus. Alij; viſitauit Deus in bono plebem ſuam. &c. Ad- D dit; Diſcipuli Ioannis & oculis, & auribus patiebantur, mirabilia ſanitatum videntes; gratias agentium voces audientes. Aut certe mirabilia Chriſti videntes, & doctrinam eius audientes. Aut ſanitates infirmorum videntes, & confeſſiones eiectorum dæmonū audientes. &c. Caietanus, Ianſenius, Maldonatus, Toletus, ita exponunt; Renuntiate quæ audiſtis; id eſt, miracula quæ me feciſſe auditu percepiſtis: & quæ vidiſtis, id eſt miracula quæ veſtris oculis conſpexiſtis. D. Cyrillus lib. 2. theſauri cap. 4. ſic: Quæ audiſtis à prophetis, & vidiſtis per me conſummata. &c. Sed de prophetis non videtur locus intelligendus.

Quid viderint Ioānis diſcipuli, & quid audierint.

Autor imperfecti.

Caietanus Ianſenius Maldon.

D. Cyrillus

Dubium eſt; An Ioānes diſcipulis aperuerit ſe nō dubitare Chriſtum eſſe Meſſiam, ſed iuſſiſſe interrogare, ita vt diſcipuli credere poſſent magiſtrum dubitare? Maldonatus arbitratur Ioannem diſcipulis minime declaraſſe ſe nihil de

Chriſto

Chriſto dubitare. fortè (inquit) putabât A nuntij, verè Ioannem, non ſimulatè dubitaſſe. Nec enim id diſcipulis declaraſſe credendum eſt. Ego vero crediderim Ioãnem cunctis Iudæis, præſertim diſcipulis, aperuiſſe veritatem. Cum verò diſcipuli dubitarent, ſuo nomine interrogare iuſſiſſe. Cum tamen ipſum minimè dubitare omnibus eſſet exploratum. Quis enim credat magnum baptiſtam viſum alicui eſſe, de fide Meſſiæ dubitare, & ſuis dictis contradicere.

Pauperes Euangelizantur.

Lyranus.

Lyrânus ſic interpretatur; *pauperes euangelizantur*; id eſt, nuntiantur habere regnũ cælorum, prædicantur beati, iuxta illud; *Beati pauperes ſpiritu.* Sed aduerte Iſaiæ 61. quo loco noſtra verſio habet: *Ad annunciandum manſuetis miſit me*; Septuaginta interpretes vertiſſe: *Ad euangelizandum pauperibus miſit me.* Hebræa enim verba vtroque C modo verti poſſunt, ſignificat ergo Dominus Iſaiæ vaticinium impleri. *Pauperes* (inquit) *euangelizantur*; hoc eſt, Euangelij lętiſſimum nuntium audiunt, vt Iſaias prædixit. Videtur Chriſtus plus aliquid ſignificare. Nimirum non ſolũ pauperes. Euangelij lætiſſimum audire nuntium, verumetiam, illud recipere, & viua fide credere. Etenim paupertas aptiſſima eſt ad euangelium recipiendum, quod omnia humana Dei præceptis poſtponenda D præcipit. id vero diuitibus graue eſt.

Iſai. 61.

Mortui reſurgunt.

An Chriſtus tunc tẽporis aliquot mortuos excitarit?

Dubium eſt, an tunc temporis aliquot mortuos Chriſt⁹ in vitá reuocarit? Quod enim reuocarit, ſuadetur, quoniam miracula conſpecta iubet Ioanni renuntiare diſcipulos. Prætereà; verba hæc id indicant; *Mortui reſurgunt &c.* Quod vero nullum mortuum tunc vita donarit, proba- E tur ex Luc. c. 7. *In ipſa* (inquit) *hora multos curauit à languoribus, & plagis, & ſpiritibus malis, & cæcis multis donauit viſum. &c.* Nullam mortuorum mentionem fecit. facturus ſane, ſi Chriſtus aliquos tunc vitæ reddidiſſet, eo quod miraculum hoc ſit inter reliqua præcipuum. Ergo Dominus nullum tunc temporis vitæ reſtituit. Hoc opinatur Ianſenius, & videtur vero ſimilius. Argumento reſpondetur; Dominum nõ

Luc. 7.

A ſolum conſpecta, ſed etiam audita miracula iuſſiſſe renuntiari; cum ait. *Renuntiate quæ audiſtis, & vidiſtis.* Cum verò addit; *Mortui reſurgunt*; de mortuis loqui quos excitatos audierant Ioannis diſcipuli, vt viduæ filium, & filiam archiſynagogi, & forſitan alios. Quod ſi de ſolo viduæ filio ſermo ſit, pluralis numerus pro ſingulari vſurpatur, vel, ſenſus eſt; *Mortui reſurgunt*: id eſt, reſurgere incipiunt. Poſtea enim tum Lazarus, tum in reſurrectione B Chriſti multi ſurrexerunt.

Beatus eſt qui non fuerit ſcandalizatus in me.

Ioannes nõ eſt ſcandalizatus.

Verba hæc contra Ioan. prolata multi arbitrati ſunt, vt Hierony. docet Matth. 11. quaſi ſcandalizatus in Chriſto fuerit. Lege Tertullianum lib. 4. contra Marcio C nem cap. 18. Sed abſit, vt tantum prophetam quis ſcandalizatum arbitretur. Non indiget refutatione apertè falſum dictũ; ſatis illud refutat Dominus, cum mox Ioannẽ vehementer laudet. Contra diſcipulos Ioãnis dicta verba ait Hieronym. epiſtola 151. ad Algaſiam, quæſt. 1. Non Ioannem (inquit) ſed diſcipulos eius percutit. &c. Similiter Chryſoſtomus; Cum diſcipuli (ait) Ioannis ſcãdalum propter Chriſtum paterentur, paſſionèm mentis D eorum detexit. &c. Ita quoque Theophylactus, & alij. Eſt ergo ſenſus; Vos in me ſcandalizamini, dum credere non vultis me eſſe Meſſiam Ioanne maiorem. Ne ſcãdalizemini, credite; etenim *Beatus eſt qui in me non fuerit ſcandalizatus*: infœlix, qui fuerit. Aliter, dici poteſt Chriſtum poſtquã miraculis probauerat ſe eſſe Meſſiam, quoniam multos ſciebat id minimè credituros, ſed ſcandalizandos, addidiſſe: *Et beatus eſt, qui non fuerit ſcandalizatus in me*: E Quaſi dicat, & beatus, qui crediderit me Meſſiam eſſe, nec in meam humilitatem, veluti in lapidem offenſionis, & in petram ſcandali, per incredulitatem impegerit. Fuit enim petra ſcandali, & lapis offenſionis Dominus, Eſaiæ 6. ad Romanos 9. & 1. Petri 2. *Vobis credentibus honor, non credentibus lapis offenſionis, & petra ſcandali. &c.* Et Simeon Lucæ 2. *Ecce poſitus eſt in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſ. ael.* Credendum etiam eſt,

D. Hieron.

D. Chryſo.

Diſcipulos Ioannis hæc verba tangunt.

1. Pet. 2.

Luca. 2.

Dominũ his verbis paſſionem indicaſſe ſuam, quæ Iudæis, & gentibus ſcãdalum peperit, iuxta illud Pauli 1. Corinth. 1. *Prædicamus Chriſtum crucifixũ, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam. Ipſis autem vocatis Iudæis, atque Græcis, Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam. &c.* D. Hilarius: Quia futura erat crux plurimis ſcandalum, beatos eos profeſſus eſt Chriſtus, quorum fidei nihil tentamenti deferret crux, mors, ſepultura. &c.

1. Cor. 1.

Paſſio Chriſti ſcandalum attulit Iudæis.

D. *Hilar.*

CAPVT IX.

De laude Ioan. Baptiſtæ.

Illis autem abeuntibus.

CORam hominum magna multitudine, Ioannis legationem excepit Dominus. Poſtquam legati abierunt, Ioannem laudauit. Diuus Hilarius ait laudaſſe, ne videretur Ioannes ipſe ſcandalizatus: Ne (inquit) illud (id eſt uerba illa: *& beatus eſt, qui nõ fuerit ſcandalizatus in me.*) referri ad Ioannem poſſet, tanquam aliquid ſcandalizatus eſſet in Chriſto, abeũtibus diſcipulis, ad turbas de eo loquutus eſt. &cæt. & Hieronymus: Quia turba circunſtans interrogationis myſteriũ neſciebat, & putabat Ioannem dubitaſſe de Chriſto, vt intelligerent Ioannem nõ ſibi interrogaſſe, ſed diſcipulis ſuis: *Quid* (inquit Dominus) *exiſtis in deſertum? &c.* Quod Hieronymus ait, turbã exiſtimaſſe Baptiſtam dubitare de Chriſto, mihi difficile videtur. Quomodo enim concedi poteſt, Baptiſtam de fide Meſſiæ viſum fuiſſe dubitare, feciſſeque aliquid propter quod id à populo crederetur? Credo rem ſic diuino nutu geſtam, vt omnibus Magni Ioannis fides eſſet explorata. Chryſoſtomus: Pro Ioanne reſpondet Chriſtus, oſtendens non eſſe mutatum à priore ſua opinione. &c. Ita quoque D. Cyrillus libro 2. Theſauri capite 4. Laudat autem Ioannem Chriſtus poſt diſcipulorum diſceſſum, ne ſi præſentibus di-

D. *Hilar.*
Cur laudarit Baptiſtã Dominus poſtquam abiere diſcipuli?
D. *Hieron.*
D. *Chryſ.*
D. *Cyrill.*

A ſcipulis laudaret, adulationis ſuſpicio oriretur. Euthym. Quare diſcipulis præſentibus non eſt locutus de Ioanne Chriſtus? Reſpondet. Ne ei videretur adulari. Et Chryſoſtomus: Cæpit dicere Chriſtus diſcipulis abeuntibus, ne multitudo putaret aſſentatiũculis gratiam Ioannis Chriſtum colligere. &cæt. Idem ſcribit Theophylactus.

Euthym.
Adulatio.
D. *Chryſ.*

Quid exiſtis in deſertum videre?

B

Laudat Ioannis conſtantiam, Meſſiãque ſe eſſe probat ex conſtanti illius teſtimonio, quaſi dicat: Ne exiſtimetis Ioannem ab antiqua mutatum ſententia, qua Meſſiam me eſſe aſſeruit. In eadem adhuc eſt. Neque enim arundini ſimilis eſt, quæ in hanc, & illam partem, vento perflante mutatur. Conſtantem vero Ioãnem eſſe, vos ipſi veſtro ad illum concurſu comprobaſtis. Quid enim exiſtis in deſertum
C videre, cùm ad Ioannem antequam carcere clauderetur, confluebatis? Nunquid ad hominem iuſtis arundini in deſerto natæ ſimilem? minime. Non ad leuem arundinem, ſed ad proceram confluxiſtis arborem, firmiſſimis hærentem radicibus, quam nulli vnquam ventorum turbines à iuſta ſententia dimouere potuerunt. Verum poſſet turba reſpondere, Ioannem eſſe arundinẽ, propterea quòd ante carcerem affirmaſſet Dominum eſſe
D Meſſiam, modo vero dubitaret. D. Hieronymus, & qui volent turbam putaſſe Baptiſtam dubitare, reſpondeant obiectioni. Ego enim puto turbam non credidiſſe Baptiſtam de re, quam toties affirmauerat, dubitare, ideo arũdinem eſſe obijcere non poterat. Non poſſum credere fidem Baptiſtæ de Meſſia, turbæ dubiam fuiſſe viſam. Nonne omnes mortem ſubire debemus, ne aut fidem negaſſe, aut de illa dubitaſſe videamur? Quid igitur de
E Baptiſta par eſt credere?

Laudat Dominus Ioannis conſtantiã, & Meſſiam ſe eſſe probat ex conſtanti teſtimonio Ioannis.

Ecce qui mollibus veſtiuntur.

Vitæ laudat aſperitatem, ex veſtitu aſpero. *Quid* (inquit) *exiſtis in deſertum?* Nũquid ut hominem cerneretis mollib. pretioſiſque veſtibus indutum, & delicijs deditum? Minime. Huiuſmodi enim homines non in deſerto, sed in palatijs Regũ reperiuntur. *Ecce enim, qui mollibus veſtiuntur*

tur in domibus regum ſunt. Ioannes vero in deſerto erat.

Pluſquam prophetam.

D. Hilar.

Cur Ioānes dicatur plꝰ quam propheta?

D.Gregor.

D. Hieron.

D.Cyrill.

Ioannem laudat à prophetia. Pluſquā prophetam vocat (ait Diuus Hilarius) quia ipſi ſoli licuit, & prophetare Chriſtum, & videre. &c. D.Gregor. homil.6. in Euangelia: Prophetæ miniſterium eſt ventura prædicere, non etiam demōſtrare. Ioannes pluſquam propheta eſt, qui eum, quem præcurrendo prophetauerat, etiam oſtendendo demonſtrabat. &cæt. Hieronymus; In eo Ioannes prophetis cæteris maior eſt, quod quem illi prædicauerant eſſe venturum, hic veniſſe digito demonſtrauit. Et quia ad priuilegium prophetale, etiam Baptiſtæ acceſſit præmium, vt dominū ſuum baptizaret. &c. Similiter D. Cyrillus lib.2. Theſauri c.4. Pluſquam propheta Ioannes eſt. Nam prophetæ venturum prædicarunt Chriſtum, nec ipſum videre potuerunt; Ioannes autem, & venturum prædicauit, & vidit. &c. Chriſtus verbis ſequentibus rationem huius rei reddit.

Ecce ego mitto Angelum meum, &c.

Malac 3.

Cur dicatur Ioānes plus quam propheta?

D.Chryſoſ.

Ioānes proximus Chriſto.

Autor imp.

Dico (inquit) vobis pluſquam prophetam eſſe Ioannē. hic eſt enim de quo ſcriptum eſt Malachiæ 3. *Ecce ego mitto Angelum meum, ante faciem tuam, qui præparabit uiā tuam ante te. &c.* Illa particula, *enim*, rationem indicat cur pluſquam propheta Baptiſta dicatur; videlicet, quia non ſolùm propheta Chriſti fuit, verùm etiam præcurſor, & Angelus, id eſt, nuntius aduentui propinquus, viæque præparator. D. Chryſoſtomus in hæc verba: Cum dixiſſet Chriſtus Ioannem prophetis maiorē eſſe, quare maior ſit oſtendit. Cur igitur maior prophetis Ioannes? quoniam propinquior erat Chriſto venturo. *Mittam enim* (inquit) *Angelum meum ante faciē tuā.* qui autē ante faciem eſt, is proximus eſt. Nam quemadmodum maiore dignitate ij ſunt, qui proximè regibus deambulantibus ordinantur; ſic & Ioannes in ipſo aduentu conſtitutus, maiore gratia fulſit. Ita Chryſoſt. Autor Imperfecti; Omnes (inquit) prophetæ ante faciem Chriſti tranſmiſſi ſunt, ſolus autem Ioannes ſic miſſus eſt ante faciem Chriſti, vt penè cum ipſo Chriſto veniret. Quantum præ cæteris prophetis Ioannes in tempore, iuxta Chriſtum, tantum iuſtitia præ illis proximior erat Chriſto. Multæ quidem ſtellæ ante Solem præcedunt, nuntiantes lucis aduentum: nulla tamen earum Luciferi nomē habere meruit, niſi vna, quæ cum ipſa luce procedit. Sic omnes prophetæ ante faciem Chriſti præcedunt, nūtiantes aduentum eius: ſolus autem Ioannes præcurſor eſt appellatus, quia non ſolum aduentum eius annunciat, ſed ipſum illum digito ſuo oſtendit. &cæt. Forſitan Dominus pluſquam prophetam Baptiſtam vocauit, quia & præcurſor, & viæ præparator erat, & Angelus quoque non natura, ſed vita. Nam nomen Angeli græcum, & nomen, מלאך, *Malac*, hebræum, non ſolum pro nuntio, ſed etiam pro cæleſti ſpiritu ſumitur. Senſus erit, pluſquā propheta eſt Ioannes, quoniam vt Malachias de eo ſcripſit, Angelus eſt non natura, ſed vitæ puritate, ac ſanctimonia: *Ecce* (inquit) *ego mitto Angelum meum.* Præterea, quoniam præcurſor filij Dei eſt, viæque præparator. Id quod ſignificant verba ſequentia: *Qui præparabit viam tuam ante te.*

Ioānes proximus Chriſto tempore, & iuſtitia.

Baptiſta Angelus vita ſanctitate.

D. Cyrill.

Nonnulli Ioannē natura Angelum fuiſſe putarūt falſo.

Baptiſta Angelus quomodo ſit

D. Hieron.

Teophyl.

Euthym.

Fuiſſe autem Ioannem Angelum natura, non defuere qui dicerent, vt teſtatur Diuus Cyrillus in Ioānem libro primo, capite ſeptimo: Iā (inquit) rumores fuerunt, non natura hominem, ſed de numero ſanctorum Angelorum Baptiſtam fuiſſe, ac humano corpore viſum prædicaſſe. Quod inde affirmabant, quia dictum eſt: *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam.* Ignorantes videlicet, nomen Angeli miniſterium magis, quàm ſubſtātiam ſignificare. Angelus Baptiſta nuncupatus eſt, non quia natura Angelus eſſet, ſed quia ad annunciandum, clamandumque venit, præparandam eſſe Domini viam. Hæc Cyrillus. Hieronymus quoque Ioannem Angelum dici putat, id eſt nuntium. Præterea Angelus dictus eſt propter Angelicam vitę puritatem, vt Theophylacto placet. Angelus (inquit) vocatus eſt Ioannes, & propter Angelicam vitam, ac ferme materiæ expertem, & propter hoc, quod nuntiauit Chriſtum. &c. & Euthymius: Ioannem Angelum ſuum Deus nominauit, ſiue quia ἄγγελος, dicitur nuntius, & Ioannes,

quæ ſibi dicta erant de Chriſto, annuntia- A uit populo. Siue quaſi Angelicam degentem vitam, eo quod ſuper terrena eleuabatur, ac cæleſtia ſapiebat. &c. Apud Malachiã capite 3. loquitur Filius Dei hunc in modum: *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit uiam ante faciem meam.* Chriſtus Dominus Patri tribuit eandem miſſionem dicens: *Hic eſt de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam: qui præparabit uiam tuam ante te.* Etenim veriſſimum eſt, Ioannem à tribus perſonis B ſanctiſſimæ Trinitatis miſſum. Miſit illũ Filius ante faciem ſuam: miſit quoque Pater ante faciem Chriſti.

Malach. 3.

Non ſurrexit inter natos mulierum maior.

Pergit Dominus oſtendere Ioannem eſſe pluſquam prophetam. quaſi dicat: C pluſquam propheta Ioãnes eſt, quia Angelus, præcurſor, viæ præparator. deniq; quia omnes prophetas ſuperat officio, & ſanctitate. Nam inter natos mulierum nõ ſurrexit maior illo; quo dicendi modo indicare videtur omnes prophetas ſanctitate viciſſe. Quo autem modo inter natos mulierum Ioannes maximus ſit, iam explicauimus 1. tomo lib. 8. c. 4. Nunc dicimus Chriſtum conferre Baptiſtam cum prophetis, vt ex Luca conſtat. Sic enim D apud Lucam ait; *Maior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptiſta nemo eſt.* Vnde excipitur Virgo Deipara, excipiuntur quoque Apoſtoli, & quicunque prophetæ a populo non habebantur. Obijcies; Apud Matthæum Dominum cum prophetis non contuliſſe Baptiſtam, ſed abſolute eſſe locutum. *Non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptiſta.* Reſpondetur, Chriſtum verba repetiuiſſe, cumque dixiſſet prius, vt Lucas ſcribit: *Maior inter* E *natos mulierum propheta Ioanne Baptiſta nemo eſt:* addidit quod Mattheus literis mandauit, quaſi corrigens quod dixerat, abſolute loquens: *Non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptiſta.* Vel potius dicimus, Chriſtũ id dixiſſe, quod Matthæus ſcribit, ſed cum ſermo eſſet de prophetis, intellexiſſe nullum prophetam maiorem Ioanne ſurrexiſſe. hoc verò clarius ſpiritum ſanctum per Lucam explicuiſſe addito nomine prophetæ. Quod Ianſenius vult, probabile quoque eſt, & placet, Chriſtum id dixiſſe quod ſcripſit Lucas; Matthæum autem abſolutè locutũ, propterea quod nulli homines ante Ioannem prophetis maiores fuerint. Si ergo Ioannes prophetis fuit maior, omnes ſuperauit ex mulieribus natos ante ipſum. Videntur obſtare verba illa Deuteronomij vltimo. *Non ſurrexit ultra propheta in Iſrael ſicut Moſes, quem noſſet Dominus facie ad faciem, in omnibus ſignis, ac portentis. &c.* Moyſes anteponi videtur cunctis prophetis, etiam Ioanni. Hac de re iam egimus tomo 1. lib 8. cap. 4. Conſule locum ne eadem repetamus.

Cur Ioannes ſit pluſquam propheta?

Qui autem minor eſt in regno cælorum, maior eſt illo.

Difficilis locus hic eſt. Neque enim facile poteſt explicari, quis minor in regno cælorum dicatur, qui tamen maior Ioanne ſit. Paucis, quas reperi interpretationes percurram: quæ verò mihi magis placeat, aperiam.

Quis in regno calorũ minor dicatur, qui tamen maior ſit Baptiſta. D. Cyrill.

Prima interpretatio eſt D. Cyrilli lib. 2. theſaur. cap. 4. Cum (inquit) magna de Ioãne Dominus dixiſſet, & ſummum inter natos mulierũ eſſe ipſum affirmaſſet, quòd ad extremum humanæ virtutis perueniſſet: maius bonum poſtea ponit, melioremque dicit, atque maiorem eum, qui iam regnum cælorum tetigerit, & filius Dei factus ſit per ſpiritum ſanctum renatus. Regnum cælorum donum ſpiritus ſancti eſſe modo diximus. ſecundum illud Chriſti Luc. 17. *Regnum cælorum intra uos eſt. &c.* Natos autem mulierum inter quos maiorem Ioanne non ſurrexiſſe ait Dominus, putat Cyrillus dici natos ex fœminis, qui donum Spirituſſancti per Baptiſmum non receperunt. Maior (ait) omnibus natis mulierum inuenitur, qui per ſpiritum renatus eſt. illi enim filij carnis adhuc appellantur; illi filij Dei ſunt. Quare etſi inter natos mulierum ſecundum humanam virtutem mirabilis Ioannes ſit: qui tamen ipſo minores videntur in regno cælorum, hoc eſt renati per Spiritũ ſanctum, maiores ſunt. Quia non mulierũ nati, ſed Dei participes, filij Dei ideo appellãtur, etiã ſi minimi perfectio-

Luc. 17.

fectioribus virtute, quaſi infantes videantur, quia modo renati. Quod autem Ioannem, & omnes natos mulierum, regeneratio, quæ per ſpiritum ſanctum fit, magno interuallo excedit, non longè nobis quærendus eſt teſtis.; Cum ipſe Ioannes ad Ieſum dixerit Matthęi 3. opus eſſe ſibi ab eo baptizari. &c. Ex his verbis colligitur hęc Cyrilli interpretatio: Inter natos mulierum, id eſt, inter carnis filios nō baptizatos, neque per ſpiritum ſanctum regeneratos, non ſurrexit maior Ioan. Baptiſta. Qui autem minor eſt in regno cęlorum, id eſt, qui per baptiſmum, & ſpiritū ſanctum regeneratus eſt, maior eſt illo.

D. Iſid. Pel.

Similem in modum ſcribit D. Iſidorus Peluſiota lib. 1. epiſt. 68. Qui minor (ait) eſt in regno cælorum, maior eſt Ioanne; id eſt, qui in lege perfectus eſt, vt erat Ioānes, omnino inferior eo eſt, qui in Chriſti mortem baptizatus eſt. Hoc enim cælorum regnum eſt: nimirum cum Chriſto, qui ſpoliandæ mortis cauſa deſcēdit, & ſepultum eſſe, atque una cum ipſo victoriam aduerſus eam præbente, reſurrexiſſe. Quoniam igitur maior quidē omnibus, qui ex mulieribus nati fuerant, erat Ioannes, caput autem ipſi ante donatum regnum cælorum præciſum fuit; ipſe quidem, ſi legis iuſtitia ſpectetur, nihil habebāt quod reprehendi poſſet: at ijs qui vitæ in Chriſto poſitæ ſpiritu perfecti fuerunt, inferior extitit, quòd ſcilicet prius a uita diceſſiſſet. Quiſquis igitur minor eſt in regno cælorum, hoc eſt, in Chriſtiana regeneratione, maior eo eſt, qui in lege laudem iuſtitiæ cōſecutus eſt. Quoniam lex nihil omnibus ſuis partib. perfecit. Sic Iſidorus Peluſiota. Hanc interpretationem ſequitur Card. Toletus, ſequitur etiam Maldonatus his verbis: Minimus quiſque in Euangelio, id eſt, eorum, qui euāgelium recipiunt, maior eſt illo, id eſt, Ioanne, &c. Si quæras, quomodo dici poſſit minimus eorum, qui Euangelium recipiunt, maior Ioanne. Nō malè reſpondetur, maiorem eſſe, ratione ſtatus, & legis nouæ, quæ filioru m eſt, vetus vero erat ſeruorum. Nam filius minor, maior eſt ſeruo maximo.

At vero hæc interpretatio non omnino placet, quia opinor Ioannem a Chriſto fuiſſe baptizatum, atque adeo ad teſtamentum potius nouum pertinere, ut docet D. Thomas 22. quæſtione 174. articulo 4. ad tertium. Dicendum (inquit) quod Ioannes pertinet ad nouum teſtamentum, cuius miniſtri præferuntur etiam ipſi Moyſi, quaſi magis reuelatè ſpeculantes 2. Corinth. 3. D. ipſe Cyrillus ab hac ſententia non videtur alienus, ait enim, eodem loco Ioannem Chriſto dixiſſe. *Ego à te debeo baptizari*, Chriſtum verò baptiſmum in aliud tempus diſtuliſſe. Chriſtus (inquit) neceſſarium Ioanni baptiſmum, per diſpenſationem in aliud tēpus differendum aſſeruit. nihil enim aliud illa verba Saluatoris Matthæi 3. ſignificant, ſine modo. &c. Hæc ille. Præterea iuxta hanc ſententiam hic ſenſus eſt: Minimus eorum, qui Euangelium recipiunt, & baptizantur, maior eſt Ioanne. Quaſi verò Ioannes Euangelium nō receperit. Maximè quidem recepit, & dux recipiendi fuit, ergo nullus illum ea in re præcedet. Ad hæc; Chriſtus Ioannem laudare voluit, non autem deprimere; at ſi minimum Chriſtianum illi præpoſuit, valdè ſane depreſſit. Minor enim in regno cælorum, id eſt, eccleſia, dicitur minim⁹ Chriſtianus. Ait ergo Chriſtus minimum Chriſtianum, ratione legis & ſtatus, eſſe maiorem Ioanne, quem maxime uolebat laudare. Ecquis hoc credat? Quis ſibi perſuadeat ratione legis factam comparationem? Id verò eſſet, non homines inter ſe, ſed leges comparare. Chriſtus autem non de legibus, ſed de prophetia, & ſanctitate faciebat verba.

D. Thomas.

Profectò ſatius eſt, non de minimo Chriſtiano, ſed de ſummo Rege Meſſia hæc verba intelligere, ita ut cum Chriſto Opt. Max. fiat comparatio. Sic intellexere D. Hilarius, Diuus Chryſoſtomus, Autor imperfecti, Theophylactus, Euthymius in Matthæum, Auguſtinus tractatu 13. in Ioannem, & libro 2. contra aduerſarium legis & prophetarum capite 5. Tertullianus libro 4. contra Marcionem capite 18. Rupertus in Matthæum, Caietanus, & Ianſenius. Diuus Hieronymus Matth. 11. Multi (inquit) de Saluatore hoc intelligi uolunt, quod qui minor eſt tempore, maior ſit dignitate. &c. Fit ergo huiuſmodi ſenſus: Inter natos mulierum maior propheta non ſurrexit Ioanne. At licet cæteris prophetis maior ſit; non eſt maior Meſſia. Rectè ſic cohærent omnia: credibileq. eſt Dominū

Verior ſententia.

miraculis, & hac etiam comparatione A poluiſſe oſtendere ſe eſſe Meſſiam. Etenim Ioanne, de quo *omnes in corde ſuo cogitauerant, ne forte ipſe eſſet Meſſias*, Lucæ 3. Ioãne, inquam, ſolus Meſſias maior propheta eſſe poterat. Quaſi ſic argumentetur; Meſſias ſolus omnibus prophetis præcellere debet: ego præcello omnibus; ergo Meſſias ſum. Quod vero præcellat omnibus, ſic probat; Ioannes cæteros omnes ſuperat; ego ſupero Ioãnem; ergo omnes ſupero. Quemadmodum Ioannes ſibi B Chriſtum præponebat; ita Chriſtus ſibi Ioannem poſtponit, non tamen apertis verbis, modeſtiæ cauſa. Ioann. ait, Ioan. 1. *Ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt: cuius ego non ſum dignus, ut ſoluam eius corrigiam calceamenti.* Chriſtus vero hoc in loco. *Qui minor eſt in regno cælorum*, uidelicet prædicando, ſcilicet Meſſias, *maior eſt Ioanne.* Quod Ioannes dixit; *Qui poſt me venturus eſt*, ſcilicet ad prędicandũ, dixit Chriſtus: *Qui minor eſt in regno cælorum*, minor (in C quam) quia poſt Ioannẽ ad prædicãdum regnum cælorum venit. Aliter Chryſoſtomus: Minor (inquit) ætate, minor opinione multorum. Et Auguſ. tractat. 13. in Ioannem: Minor (ait) natiuitate; maior poteſtate, & diuinitate. &c. Nã Chriſtus poſt Ioannem natus eſt. Aliter. Qui tempore minor eſt, nobilitate, hominumque exiſtimatione. Etenim Chriſtus fabri, Ioannes ſacerdotis filius exiſtimabatur. Item: Minor rigore abſtinentiæ, & uitæ D aſperitate. Hæc nanque Ioannem apud plebem extollebant. Diuus Bonauentur. Qui minor eſt, id eſt, Chriſtus humilior in Eccleſia.

Quomodo Chriſtus minor dicatur Ioanne? D. *Chryſ.* D. *Auguſt.* D. *Bonau.*

Illa verba, *in regno cælorum*, connectit Chryſoſtomus cum ſequentibus, non cũ antecedentibus, vt hactenus coniunximus, hoc pacto. Qui minor eſt ætate, hic maior eſt in regno cælorũ, id eſt, vt Chryſoſtomus exponit, in ſpiritalibus, omnibus cæleſtibusq; bonis. Euthymius: Qui E minor videtur, maior eſt in regno cęlorũ id eſt, imperando cælis. D. etiam Hila. & Diuus Auguſtinus lib. 2. contra aduerſarium legis, cap. 5. eandem ſequuntur connexionem. Sic exponit Auguſtinus. Qui minor eſt Ioanne, naſcendi tempore, in regno cælorum, id eſt, Eccleſia, maior eſt eodem Ioãne. Nam Chriſtus in Eccleſiæ regno maximus eſt, eius Rex, ac põtifex ſummus, veruſque Deus. Ioannes illius ſeruus. Sed ſuauis literæ explanatio poſtulat, ut illa verba, *in regno cælorum*, cum antecedentibus potius copulemus. Eritque ſenſus huiuſmodi. Qui minor eſt in regno cælorum, id eſt, in regno Eccleſiæ; minor, inquam ętate, & minor, quia poſt Ioannẽ concionari cępit, Maior eſt illo.

D. *Chryſ.* *Euthym.* D. *Hilar.* D. *Auguſt.*

Eſt & alius ſenſus valde probabilis, & cum antecedentibus, ac conſequentibus egregiè cohærens. Ioannem contulit Dominus cum iis, qui in terra uixerant prophetis. *Inter natos* (inquit) *mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta.* Nunc confert illum cum Angelis, qui erant in cælo. Vt intelligeremus magnum inter beatos, ac uiatores eſſe diſcrimen. Pręterea vt uiam muniret ad loquendum de vi adhibenda regno cælorum. Itaque ſenſus eſt: Inter eos, qui in terris uixerunt prophetas, nullus Ioanni præcellit. At qui minor eſt in regno cælorum Angelus Deum cernens, maior eſt illo. Superat enim Dei cognitio beatificaque ſcientia, omnem propheticam cognitionem. Amor quoque patrię, amorem viæ, obiectio præſente vincit. Hunc ſenſum approbat Diuus Auguſti. libro 2. contra aduerſarium legis, & prophetarum capite 5. Quia in regno cælorum (inquit) ſunt Angeli, quilibet in eis minor, maior eſt vtique quolibet ſancto, & iuſto portante corpus, quod corrumpitur, & aggrauat animam. &c. Beda etiam de aliis beatis interpretatur, Matthæi 11. Accepit ex Diuo Hieronymo, cuius hæc eſt interpretatio Matth. 11. Nos (inquit) ſimpliciter intelligamus, quod omnis ſanctus, qui iam cum Deo eſt, maior ſit illo, qui adhuc cõſiſtit in prælio. Aliud eſt enim coronam victoris poſſidere, aliud adhuc in acie pugnare. &c. Adiungit deinde commentarium de Angelis. Quidã (ait) nouiſſimum Angelum in cælis meliorem uolunt accipere quolibet primo homine, qui verſetur in terris. hæc Hier. Obſerua tamen eo tempore, quo hæc à Chriſto dicta ſunt, nondum fuiſſe homines donatos cælo. Sed par ratio eſt in hominib. beatis, & Angelis. Ambroſius Lucæ 7. Ioannes (inquit) infra Angelos æſtimatur; quia Chriſtus eũ inter natos mulierum declarauerat potiorem, ideo addidit, tamen qui minor eſt in regno cælorum, maior eſt illo. Vt Angelis ſcires eſſe cedendum. &c. Eundem in modum exponit Diuus Bonauẽtura, Lucę ſeptimo, & Diuus

Alius ſenſus probabilis. D. *Auguſt.* *Beda.* D. *Hieron.* D. *Amb.* D. *Bonau.*

D. Thom. Diuus Thomas prima parte, quæſt. 117. articu. 2. & Matthæi 11. Habet (inquit) hanc dignitatē Ioannes, quod eſt in quodam confinio. Quia maior uiatoribus, ſed minor comprehenſoribus. &c.

Obijcies. Ioannes tunc maiori gloria dignus erat, quā minimus Angelus, erat enim dignus Seraphinorum Choro. Ergo non erat illo maior Angelus minor in cælo. Reſpondet D. Th. art. citato ad tertium, hunc in modum. Dicendum, quod aliqui homines etiam in ſtatu viæ ſunt maiores aliquibus Angelis, non quidem actu, ſed virtute, in quantum ſcilicet habent charitatem tantæ virtutis, vt poſſint mereri maiorem beatitudinis gradum, quàm quidam Angeli habeant. Sicut ſi dicamus ſemen alicuius arboris eſſe maius virtute, quàm aliquam paruam arborem cùm tamen multo minus ſit in actu. &c. Erat igitur Ioannes Angelo minimo maior, non actu, ſed virtute.

D. Thom.

Quomodo Ioannes minor ſit dict⁹ minimo Angelo.

B

Eſt preterea interpretatio huiuſmodi: *Inter natos mulierum non ſurrexit, propheta maior Ioanne Baptiſta*: Maior (inquam) prophetandi dignitate, & explicandi myſteria; non ſanctitate, ac meritis. Aſſerit enim hęc opinio Chriſtum non cōparaſſe Ioānem cum prophetis in ſanctitate. & meritis, ſed in dignitate tantum prophetæ, donoque prophetiæ. Sequitur: *Qui autem minor eſt in regno cælorum, maior eſt illo*; hoc eſt, minor ex Apoſtolis, & diſcipulis meis maior eſt Ioan. non quidem ſanctitate, ſed dono cognoſcendi, & explicādi myſteria. Multò nanque plura myſteria explicarunt, & cognouerunt Apoſtoli, Chriſtique diſcipuli, quàm Ioannes. At vero Chriſtum cōferre Ioannē cum prophetis dono prophetię tantum, non autē ſanctitate, inficiamur. Putamuſque ueriſimilius Dominum tàm ſanctitate, quàm prophetiæ munere, Ioannē cum illis contuliſſe. Simpliciter enim, atque abſolutè ait: *Maior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptiſta nemo eſt.* Cur ad ſolum prophetandi munus abſoluta verba reſtringemus? Quis ex patrib. ſic reſtrinxit? Maior (ait D. Cyrill. lib. 2. theſauri c. 4.) dicitur Ioannes inter natos mulierum virtutis ſublimitate, qua ad eos peruenit terminos, quo natura humana peruenire poteſt. &c. Iam verò etſi id cōcedamus; verba ſequētia male de diſcipulis Chriſti exponuntur; *Qui minor eſt in regno cælorum, maior eſt Ioanne.* Nā tunc tēporis, falſum erat dicere: minor diſcipul⁹ Chriſti, aut Apoſtolus, maior eſt Ioa. dono prophetandi, & myſteria cognoſcendi. Non .n. Dominus de futuro, ſed de præſenti loquitur.

C

Alia interpretatio.

An Chriſtus contulerit Ioannē cum prophetis tātummodo in munere prophetandi?

D

E

D. Cyrill.

Regnum cælorum uim patitur.

Dixerat Dñs: *Qui minor eſt in regno cælorum Angelus, maior eſt Ioanne.* Nunc de ipſo regno cælorū agit, quod Ioan. prædicare cæpit Matth. 3. dicens: *Pœnitentiã agite. Appropinquauit enim regnum cælorum*, hoc pacto. Qui minor eſt in regno cælorum Angelus, & q minor erit homo, maior eſt Ioanne in terris exiſtente. Hoc aūt regnum cęlorum, in quo tanta dignitate Angeli excellunt, excellentque etiam homines, à diebus Ioannis vim patitur, vique comparari debet magna. Vel aliter; dixerat ſe Meſſiam maiorem eſſe Ioanne. Iam oſtēdit Meſſiam aduenisſe, regnumque cælorum propterea prædicari, & uim pati. Aliter; Baptiſtam laudat ab officio præcurſoris bene geſto. Iudæos enim ita permouit, ut regno cælorum uim inferrent. *A diebus* (inquit) *Ioannis Baptiſtæ uſque nunc, regnum cælorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud.* D. Hila. interpretatur de gentib. Vim (inquit) regnum cælorum patitur, inferētesque diripiunt illud, quia gloria Iſrael patribus debita, à prophetis nuntiata, à Chriſto oblata, fide gentium occupatur, & rapitur. &c. & Amb. Luc. 7. Raduit (inquit) Eccleſia à Synagoga regnum. Rapitur regnum cælorum, cum Chriſtus à domeſticis, id eſt, Iudæis denegatur, à gentibus adoratur. Rapitur, cum ab illis repudiatur, à nobis colitur. &c. & ſermo. 15. de Natali Domini; Raptores nō niſi aliena diripiunt, Chriſtū eccleſia rapuit Synagogæ, & alienæ gentis regnum uim faciendo poſſedit. Nam Saluator dum à Iudæis negligitur, à gētibus occupatur. Sic ille. Hanc interpretationem probat noſter Maldonatus, proptereaque dici exiſtimat regnum cælorum vim pati, & à violentis rapi, quia non intra unum Iudæorum populum concluſum eſt, ſed omnibus gentibus apertū. At Dominus non loquitur hoc loco de gentibus, ſed de Iudæis, ergo non eſt ſequenda interpretatio. Verba Domini expendamus. *A diebus* (inquit) *Ioannis Baptiſtæ uſque nunc, regnum cælorum uim patitur.* &c.

D. Hilar.

D. Amb.

Gentes Iudæis regnum eripuerunt.

Loquitur Dominus de ui illata regno à Iudæis.

A Loquitur de tēpore, quod interfluxit inter principium prædicationis Baptiſtæ, & legationem, quam ad Chriſtū miſit. Hoc autem temporis ſpatio, neque regno cælorum vim gentes intulerunt, neque illud Iudæis rapuerunt, ut compertū eſt. Ergo non eſt probanda explanatio.

D. Grego.

Diuus Gregorius homilia 20. in Euangelia, ita interpretatur. *A diebus Ioannis Baptiſtæ patitur regnum cælorum vim,* per pœnitentiam, quam Ioannes prędicauit. Item rapitur, quia peccator agens pœnitentiā alienum locum, id eſt, cælum occupat. A diebus (ait Gregorius) Baptiſtæ, regnū cælorum uim patitur, & uiolenti rapiūt illud; quia qui pœnitentiam peccatorib. indixit, quid aliud, quām regno cælorum fieri uiolentiam docuit? Item: Quid eſt regnum cælorum niſi locus iuſtorum? ſolis enim iuſtis cæleſtis patriæ præmia debentur, ut humiles, caſti, mites, atque miſericordes, ad gaudia ſuperna perueniāt. C Cùm vero quis vel ſuperbia tumidus, & carnis facinore pollutus, uel iracundia accenſus, vel crudelitate impius, poſt culpas ad pœnitentiam redit, & uitam æternam percipit, quaſi in locum peccator intrat alienum. &c. Ait Gregorius peccatorem pœnitentiam agentem rapere cælū; quoniam cælum locus eſt alienus, id eſt iuſtorum, non peccatorum. Attamen peccatores per pœnitentiam iuſti fiunt, atq; adeo non rapiunt alienum locum.

Pœnitentia rapit regnū & uim illi infert.

D. Cyrill.

Diuus Cyrillus lib. 2. Theſ. capite 4. regnum cælorum putat appellari donum Spiritus ſancti, & regenerationē per baptiſmum Chriſti, quā multi recipiebant tempore Ioannis. Quod (inquit) cælorū regnum, donum Spiritus, & regenerationem fidelium appellet Dominus, ex ipſis verbis ſciamus; *A diebus Ioannis uſque nunc regnum cælorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud.* Nam cum Ioannes prædiceret; *Parate uiam Domini, rectas facite ſemitas eius*; E multi magna ui, magnoque ſtudio à vitijs, ad virtutem vertebātur. Sed & filij Dei per Spiritus ſancti gratiam fiebant, per baptiſmum regenerati. &c. Item; A tempore Ioannis donum Spiritus ſancti, & regeneratio per baptiſmum fide rapitur. &c. Per baptiſmum intellige Chriſti.

D. Chryſo.

Chryſoſtomus de fide interpretatur; Multi (inquit) quotidie fidem rapiūt. Sic enim iam manifeſta, atque illuſtris eſt, vt ad ipſam multi curſu contendant. Illam rapuerunt, qui magno ſtudio properantes Chriſto adhæſerunt. &c.

Græcè ſic habetur. ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν. Verbum græcum, βιάζω, ſignificat vim inferre, βιαστὴς, eū qui uim infert. Eſt ergo ſenſus. Regno cælorum infertur vis, vel vt ita dicam, regnum cælorum uiolentatur, & violenti illud rapiunt, id eſt, qui vim illi inferunt, rapiunt illud per vim illatam. Metaphorice loquitur Dominus, quaſi de arce, vel regno terreſtri, cui uis à multis infertur, quodque per vim oppugnatur, & rapitur, quaſi dicat. Olim Iſraelitæ terrę promiſſionis intulerunt uim, & per vim illam rapuerunt. A diebus verò Ioannis Baptiſtæ, qui cæpit cælorum regnum prædicare; promiſſo cælorum regno vim inferunt, & per vim illud conſequuntur. Dicuntur autem vim intuliſſe Iudæi, & oppugnaſſe, atque rapuiſſe regnum cælorum, quia multi per pœnitentia illud oppugnarūt, & promeriti ſunt.

Quomodo Iudæi vim regno cælorum intulerint à diebus Baptiſtæ.

Præterea, quia multi à Ioanne præparati ad Chriſtum venerunt, eiuſque baptiſmū ſuſceperunt; iuxta illud Zachariæ: *Præibis ante faciem Domini parare uias eius*: & illud Angeli Lucæ 1. *Ipſe præibit ante illum, ut conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare Domino plebem perfectam. &c.* Lucæ 7. *Omnis populus audiens, & publicani iuſtificauerunt Deum, baptizati baptiſmo Ioannis. &c.* Hæc vero vis, & oppugnatio à diebus Ioannis cœpta, ad id vſque tempus, quo hęc dicebat Dominus perſeuerabat. Ideò ait: *A diebus Ioannis Baptiſtæ vſque nunc regnum cælorum uim patitur.* Rogabis; Numquid ante tempus Baptiſtæ Iudæi nō inferebant vim cęleſti regno? Nūquid non agebant multi pœnitentiam, regnumque cælorū per Chriſti merita promerebantur? Reſpondeo, non intuliſſe vim Iudæos ante Ioānis tempora regno cælorum, tanto feruore, atque impetu, & tanta vi, neque illud tam apertè cognouiſſe. Obijcies; Iudęos non rapuiſſe tunc cęlorum regnū, cum Chriſtus hæc loquebatur; non ergo rectè illud explicari; *Et uiolenti rapiunt illud.* Rapiunt, præſentis eſt temporis; regnū vero tunc clauſum erat. Reſpondeo, dixiſſe Dominum, *Rapiunt,* quia tunc regnum promerebantur. Quēadmodum ſi proponatur præmiū donandum poſt annum, qui illud hodie promeritus fuerit, iam rapuiſſe rectè dicetur.

Obſerua

Obſerua autem colligi ex hoc loco multos Iudæos à Ioanne, & Chriſto permotos, magno animi ardore egiſſe pænitentiam, & ad cæleſtia bona comparanda, magna vi incubuiſſe.

Aliter locus ſic explicari poſt. *A diebus Ioannis Baptiſtæ vſq; nunc, regnum cælorũ vim patitur; & violenti rapiunt illud &c.* Hoc eſt, a diebus Ioannis qui regnum cælorũ appropinquare docuit, vſque ad hoc tẽpus quo ego de eodem regno ago, regnũ cælorum iam prædicatum patitur vim, id B eſt, non ſine vi comparari poteſt. Et violenti, qui illi vim inferunt, rapiunt illud. Hoc ſenſu non ait Dominus multos Iudæos vim regno intuliſſe, ſed quid fieri debeat docet. Similiter *Lucæ* 10. *Regnũ* (inquit) *Dei euangelizatur. Et omnis in illud vim facit. &c.* Id eſt, omnis qui in illud ingredi vult vim faciat neceſſe eſt. Additur autem; *A diebus Ioannis*, quoniam ipſe regnũ cælorum primus prædicauit. *Appropinquauit* (inquit) *regnum cælorum.* C

Lex, & Prophetæ, vſq; ad Ioan.

Lex vetus prophetica fuit; in Meſſiam tendebat, & de Meſſia prophetabat. Dicuntur verò lex, & prophetæ antiqui, prophetaſſe vſq; ad Ioannem, id eſt, vſq; ad tempora Ioannis, de Meſſia: quoniam Meſſias legis, prophetiæque finis tunc aduenit; deinceps verò regnum cælorum D & regnum Meſſiæ prædicari cœpit; quod nec lex, nec prophetæ apertè prædicauerant. Sic Dominus Lucæ 16. *Lex*, (inquit) *& prophetæ vſque ad Ioannem: Ex eo regnum Dei euangelizatur; Et omnis in illud vim facit.* Eſt ergo ſenſus omiſſis alijs; regno cælorum infertur vis à diebus Ioannis. quoniam vſque ad Ioãnis tempus lex, & prophetæ prophetarunt de Meſſia, qui Ioanne prædicante venit; nec apertè regnum cælorum prædicarunt, ideo illi vis illata E non eſt. Ioannes primus regnum cælorũ apertè prædicauit, Meſſiamq; oſtendit, quamobrem à diebus eius regnũ Meſſiæ, & regnum cælorum euangelizatur, & vim patitur.

Lucæ. 16.

Tempus quod, clauſo cælorũ regno, Ioannem præceſſit, legis fuit, & prophetiæ de Meſſia: At à diebus Ioannis prædicantis, tempus fuit Meſſiæ iam præſentis, & regni cælorum iam appropinquantis. F Succeſſit enim prophetię res prophetata. Non ergo ſignificat Dominus legem à Ioanne eſſe abrogatam, vt imperitè nouatores quidam interpretantur; poſt Ioãnem enim abrogata eſt. *Lex, & prophetæ* (ait Dominus) *vſque ad Ioannem prophetauerunt.* Non autem ait: Vſque ad Ioannem durauerunt. Longè aliud eſt prophetare, quam durare, vt ex dictis eſt exploratũ. Probat autem Dominus hoc loco Meſſiã iam veniſſe, hoc modo. Lex & prophetæ vſque ad Ioãnem prophetauerunt: quia Ioannis tẽpore Meſſias prophetatus venturus erat. ergo Meſſias iam venit. Siquidem Ioannis tempus adeſt. Tempus legis prophetantis de Meſſia, & prophetarum vſque ad Ioannem fuit. à Ioanne iam tẽpus eſt Meſſiæ prophetati, qui adeſt, & vobiſcum loquitur.

Ipſe eſt Elias.

Indicat Dominus Meſſiam iam adeſſe, legis ac prophetarum finem, quoniã iam Elias, id eſt, præcurſor eius Ioannes aderat. Expectabant enim Iudæi Eliam venturum ante Meſſiæ aduentum, ex Malachiæ. 4. Adueniet quidem Elias perſona ante aduentum ſecundum; Sed Elias ſpiritu, id eſt Ioannes, ante aduentum primum venit. id ſignificat hoc loco Dominus; Quia verò Ioannes non perſona, ſed ſpiritu Elias erat, vt angelus ait Lucæ 1. Idcirco, *Si vultis* (inquit) *recipere, ipſe eſt Elias, qui venturus eſt.* Elias (inquã) non perſona, ſed ſpiritu. Præterea quia de aduentu Meſſiæ agebat, re maximè neceſſaria, ideo adijcit. *Qui habet aures audiendi*, id eſt, ad audiendum, audiat, & intelligat. prætereà quia myſticè di Elia loquebatur. *Ioannes Elias ſpiritu.*

Omnis populus audiens, & publ. &c.

Hoc deprõptũ eſt ex Luca. In nõnullis autẽ codicibus ante illud; *Cui ergo ſimiles dicã homines generationis huius &c.* ſic legitur *Ait autẽ Dominus*; quòd oſtẽdit hæc verba euangeliſtæ eſſe tribuenda, non Chriſto. Sic legit. card. Toletus; ideoq; putat hæc verba eſſe euangeliſtæ. Attamen emendata editio illud (*Ait autem Dominus*) expũxit veluti nothum, vnde efficitur ſermonem à Domino continuari, quidquid

Digitized by Google

Ianſenius velit, qui verba expuncta vult ſubintelligenda. Sermo eſt Chriſti continuatus, vt ipſa indicabit explanatio. De Ioanne egit Dominus hactenus: nunc de Iudęis agit, ad quos miſſus eſt, populum laudat, phariſęos & legis peritos accuſat *Omnis* (inquit) *populus, & Publicani.* baptiſmum Ioannis, & pænitentiam percipiẽtes, iuſtificauerunt Deum, hoc eſt, iuſtum ſanctumque eſſe baptiſmo, & pænitẽtia oſtẽderunt, verbiſque prędicarunt, quòd Ioannem virum ſanctiſſimum ad pænitẽtiam docendam, baptizandumq; miſiſſet.

Populus baptizatus a Ioanne & publicani.

Phariſæi verò, & legis periti græcè, νομικοὶ, id eſt, legiſtæ à lege, cui ſtudebant, conſilium Dei ſpreuerunt, quo Ioannes miſſus eſt ad baptizandum. Noluerunt enim baptizari. Spreuerunt autẽ conſilium Dei in ſemetipſos, hoc eſt, contra ſemetipſos, in ſuam perniciem; vel, in ſemetipſos, pro in ſemetipſis, apud ſemetipſos, intra ſe, non apertè. Hic oſtendit Dominus populũ, & publicanos vim intuliſſe regno cælorum, & regnum cælorum vim paſſum.

Phariſæi Dei conſilium ſpreuerunt, noluerunt à Ioãne baptizari.

C

Cui ſimilem æſtimabo generationem iſtam &c.

Quales fuerint phariſæi, de quibus ſupra eſt locutus, & alij ſimiles, erga Ioannem, & Chriſtum, oſtendit parabolã à puerorum ſumpta ludo. In foro ludentes pueri coæqualibus ſuis, græcè, ἑταίροις, id eſt, ſocijs, & coætaneis ſic clamare ſolebant; Cecinimus vobis, græcè, ηὐλήσαμεν, id eſt tibijs cantauimus, vt eſt apud Lucam. At noſtro cantu non eſtis ad ſaltandum excitati. Lamentauimus, vobis, grecè, ἐθρηνήσαμεν, (vnde Ieremię threni, id eſt, lamẽtationes) lamẽtatione verò noſtra ad plangendum non eſtis adducti. Similem in modum, Baptiſta ſua illa aſpera, atque horrida uita, neq; manducans, neque bibens, & pœnitentiam prædicans, lamentatus eſt; attamen phariſæi, & ſimiles alij, ad lamentandum, pœnitentiamque agendam non ſunt permoti. Chriſtus placida quadam, & communi vita manducans, & bibens, veluti ceciniſſe viſus eſt; ſed nec tam ſuaui vitæ, miraculorumque concentu ad imitãdum ſunt illecti. imo tàm Ioannis, quã Chriſti viuendi rationem calũniati ſunt. de Ioanne, dæmonium habet; de Chriſto

A dixere; Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum, & potatorum amicus. Idem fecerunt Chriſtus, & Ioannes (ait Chryſoſt.) quod venatores ſolent facere qui quando fugaciſſima, captuque difficilia inſectantur animalia; non vna via, ſed diuerſis aggrediuntur, vt ſi alterum effugerint, in alterum incidant. &cæt. Addit Euthymius; Iudæi tamquam fera captu difficilis, vtrumq; fugientes, Ioannem ſcilicet, & Chriſtum, vtrique detra-
B hebant. &c. Obijcies, Chriſtum paulò ſuprà dixiſſe, omnem populum, & publicanos baptizatos baptiſmo Ioannis iuſtificaſſe Deum: ergo populus non fuit fera captu difficilis. Verum quidem eſt; non de populo & publicanis, qui baptiſmum Ioãnis ſuſcepere, loquitur Dominus, ſed de phariſęis qui conſilium Dei ſpreuere, legiſque peritis.

D. Chryſo.

Iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis.

Lucas addidit: Omnibus. *Iuſtificata eſt ſapientia ab omnibus filijs ſuis.* Dixerat Dominus, omnis populus audiens, & publicani iuſtificauerũt Deum, baptizati baptiſmo Ioannis: Phariſæi autem ſpreuerunt conſilium Dei. Deinde phariſæos cum pueris cõparauit ludentibus, qui coæqualium ſuorum nec lamentatione, nec cantu permouebantur. Addit; *Et iuſtificata eſt*
D *ſapientia ab omnibus filijs ſuis*; quaſi dicat; phariſæi & legis periti tã de me, quàm de Ioanne detraxerunt, Deique conſilium ſpreuerũt; at ſapiẽtiæ filij, id eſt, qui meã Ioannisque receperunt ſapientiam & doctrinam; ſapientiam Dei, conſilium, & prouidentiam erga populum ſuum ſingularem iuſtificauerunt, ac prædicarunt.

Quomodo iuſtificata ſit ſapiẽtia Dei à filiis.

Secundus ſenſus potior; Sapiẽtia Dei quæ in gubernando orbe, hominumque æterna ſalute procuranda cernitur, iuſti-
E ficata eſt ab omnibus filijs ſuis, hoc eſt, à Iudęis. Quos enim filios regni ſupra dixit Matt. 7. cũ Centurionis filium ſanitate donauit, hoc loco filios ſapientiæ Dei appellat, à qua peculiari gubernabantur modo. Iuſtificata autem dicitur à Iudæis ſapientia Dei, id eſt iuſta declarata, quia nihil prętermiſit ad ſalutem neceſſariũ, iuxta illud Haiæ 5. *Quid debui facere, & non feci*; Chryſoſtomus, *Et iuſtificata* (inquit) *eſt ſapiẽtia à filijs ſuis*; id eſt, nulla vos potui

D. Chryſo.

via

via attrahere. Quare iure me iam incuſa- A re nunquam poteritis, Deus enim quam uis ſciat vos nihil boni facturos, cura tamē & prouidētia ſumma erga vos vtitur ita vt etiam ijs, qui impudentiſſimi ſunt, nec vmbram quidem dubiæ, atque ingratæ excuſationis relinquat. &cæt. Addamus & alios ſenſus.

D. Hieron. Diui Hieronymi hic eſt; *Iuſtificata eſt ſapientia*; id eſt, Dei diſpenſatio, & doctrina; vel, iuſtificata eſt ſapiētia, id eſt, Christus qui Dei ſapientia eſt, iuſtè feciſſe cō- B probatus eſt, à filijs ſuis, id eſt, ab Apoſtolis. Euthymij; *Iuſtificata eſt ſapientia Dei*, irreprehenſibilis, & iuſta habita, & predicata eſt, à filijs ſuis, id eſt, ab hominibus ſapientibus, ac pijs: hi enim ſunt ſapientes filij. Caietani; ſapiētia Dei diſponens omnia ſuauiter, iuſta apud Iudæos facta eſt, & oſtenſa à filijs ſuis; id eſt, à puerulis ex quibus ſumpta eſt parabola. De puerulis interpretatur etiam Abulenſis. Ianſenij; Iuſtificata eſt ſapientia Dei; id eſt, ab- C ſoluta eſt, ab impiorum condemnatione, & reprehenſione; à filijs ſuis, id eſt, à Christo, & Ioanne filijs ſapientiæ. Sed hunc ſenſum euertit illud (*omnibus*) quod apud Lucam adducitur: *Iuſtificata eſt ab omnibus filijs ſuis*. Reſpondet Ianſenius, addendos Christo, & Ioanni prophetas, & doctores alios in hanc ſententiam; iuſtificata eſt ſapientia ab omnibus filijs ſuis, id eſt, à Chriſto, à Ioanne, ab alijsque prophetis, & Doctoribus populi.

Euthym.

Caiet.

Denique quemadmodum dicitur publicanus iuſtificatus à phariſæo Luc. 18. *Dico vobis deſcendit hic, id eſt, publicanus, in domum ſuam, iuſtificatus ab illo*, id eſt, præ illo phariſęo; Sic hoc loco; *iuſtificata eſt ſapientia Dei ab omnibus filijs ſuis*, id eſt præ omnibus filijs ſuis; iuſta apparuit magis quā omnes filij eius Iudæi. quoniam illa Iudæos multis miraculis, verbiſque, & vitæ ſanctitate vocauit, illi conſiliū Dei ſpreuere.

Væ tibi Corozaim.

Hæc verba, illa quoque: confiteor tibi pater. &c. iterum à Chriſto prolata ſunt Lucæ 10. quo capite diſcipuli ſeptuaginta ad prædicandum mittuntur: eo loco fauente Deo illa exponemus. nunc ad mores digrediamur.

CAPVT X.

Morale. De nuntio Baptiſtæ ex carcere.

CVM *audiſſet in vinculis*. Ioannem quem angelus Lucæ 1. Magnum coram Domino futurum prædixerat, vinculis videmus in carcere conſtrictum: B Herodem vero impium ſublimi in throno collocatum. Datur honor coruo (vt cum poeta dicam) vexat cenſura columbam; innocens cruciatur, nocens delicia tur. Ne miremur. Sic cum Ioanne agitur, quia *Magnus eſt corā Domino*. Qui enim Magnus eſt, magna tolerat; potentes virtute potenter propter Deum tormenta patiūtur. Magna patientia viros Magnos facit, virtutis magnæ magni labores comites ſunt. D. Chryſoſtomus hom. 8. in Matth. C Viriliter (inquit) cuncta ſuſtineas, ſciens tribulationes maximas, inſeparabiles quaſdam comites eſſe virtutū &cęt. Dulcibus in fluuijs ingentes ceti, magniue alij piſces non reperiuntur; amaro in mari procreantur. Eundem in modum, dulci in vita, Magni coram Domino viri minimè viſuntur; amaris in vinculis, cruciatibuſque inueniuntur. Hic Ioannes inuenies, hic Petros, hic Paulos, hic Iacobos, hic cęteros Dei Magnates. Magnę D naues per profundū pelagus. Magni corā Domino viri per profūdas tribulationes in cælum nauigant. Nobiles ſuos crucibus, ex auro, ſericoque, fabrefactis ornant reges: Deus Primates ſuos crucibus, ex labore, cruciatuque fabricatis, eximiè decorat. Quemadmodum Reges magnis ducibus periculoſa prælia; ſic Deus magnis ducibus ſuis difficillima committit cum hoſte certamina. Etenim iuxta virium ſanctitatiſq; magnitudinem præ- E lia committit Dominus; Vnde Orig. li. 3. de Principijs cap. 2. Sicut (inquit) qui Agonibus pręſunt, eos qui ad certamen veniunt, nōn vtcumque, neq; fortuito inter ſe ſinunt inire certamina; Sed diligenti examinatione, pro vt viderint corpora, vel ætates, æquiſſima comparatione iungentes illum cum illo; verbi cauſa, pueros cum pueris, viros cum viris, qui ſibi vel æui, vel roboris propinquitate conueniant. Ita intelligendum eſt etiam de

Magni coram Domino in laboribus, & cruciatibus magni ſunt.

Deus prælia committit iuxta virtū, & ſanctitatis mēſuram.

Origen.

de Diuina prouidentia, quòd omnes qui in hos humanæ vitæ deſcẽderint Agones iuſtiſſima moderatione diſpenſet, ſecundum rationem vnius cuiuſque virtutis, quam ipſe agnoſcit. &c. Sicut ſublimi cõſpicuoque ædificij in loco ſtatuendi lapides, pluribus quã alij percuſſionibus dolantur; ſic ſubliniori in Throno cæli collocandi homines, pluribus quàm cæteri cruciatibus expoliuntur.

Cherubinos illos, qui in ſanctis ſanctorum, potiſſima tẽpli parte, collocati erãt; B iuſſit Deus ex auro malleatoris opere fabricari. ſic enim ad Moſẽ loquitur Exod. 25. *Duos Cherubim aureos & productiles facies, &c.* Productiles erant, hoc eſt, ex auro ductili, & mallei opera extenuato fabricati. Sic Cherubini fabricantur; hoc eſt, homines in Sanctis ſanctorum, hoc eſt, in potiſſima cæli parte ſtatuendi. Malleis percutiuntur: dumque percutiuntur, virtute, meritiſque extenduntur.

Exod. 25.

Parui pueri eſt cruciatus fugere: maC gni viri popter Deum patienter ferre. Quod indicat venerãda illa Paula, cuius laudes à D. Hierõymo in Epitaphio ſunt celebratæ; In tribulationibus (ait Hieronnymus) & anguſtijs, Iſaiæ 28. replicabat eloquia: *Qui ablactati eſtis à lacte, qui abſtracti ab vbere, tribulationem ſuper tribulationem expectate, ſpem ſuper ſpem.* Et ſcripturæ teſtimonium in conſolationem ſuam ediſſerebat. Ablactorum eſſe, eorum ſcilicet, qui ad virilem ętatem perueniſſent, triD bulationem ſuper tribulatinnem ſuſtinere, vt ſpem ſuper ſpem mereantur accipere. Scientes, ad Rom. 5. quoniam tribulatio patientiã operatur patientia autem probationem, probatio autem ſpem. &c. Sic Paula. ſequitur autem verſionem ſeptuaginta interpretum.

D. Hieron.

Iſai. 28.

Patientia probationẽ parit, & ſpem.

Ecce igitur cur Ioannes in vinculis ſit nimirum, quia Magnus erat corã Domino. Aureis torquibus milites ſuos exornẽt reges; Deus duces ſuos ferreis catenis E illuſtriſſimos facit. Vis videre quàm illuſtres fuerint catenæ Ioannis, & Pauli? lege Chryſoſt. ad Epheſios 4. homil. 8. ad illa verba Pauli: *Ego vinctus in Domino*: quę eadẽ Ioanni tribui poſſunt. Quemadmodum enim Paulus, ſic & Ioannes dicere potuit. *Ego vinctus in Domino.* Qui titulus quam ſit pręclarus docet Chryſoſtomus his verbis: Nihil eſt æque præclarũ, atque vincula propter Chriſtum, & catenæ ſanctis illis manibus impoſitæ. Vinctum eſſe propter Chriſtũ, eſt præclarius quàm eſſe Apoſtolum, quàm eſſe Doctorem, vel Euangeliſtam. Non tam ſplendidum facit caput vitta ex gemmis compoſita, ei impoſita, quam catena ferrea propter Chriſtum. Me pudet conferre diuitias, & mũ lum aureum cum vinculis. Si quis me faceret vnum ex poteſtatibus, quę ſunt circa cælos, aut circa thronos: aut talem vinctum: potius optarem talis eſſe vinctus. Nihil eſt melius quàm malè pati propter Chriſtum. Mihi optabilius eſt, & magis eligendum male pati pro Chriſto, quàm honorari à Chriſto. Hoc magnus eſt honor, hoc eſt gloria, quæ omnia exuperat. O beata vincula, ò beatas manus, quas illa ornauit catena. Hæc Chryſoſt. & alia; ex quibus intelliges Ioannis Magni coram Domino vincula nihil de magnitudine detraxiſſe; quin potius plurimum decoris, gloriæque adiunxiſſe.

Ephyſ. 4.

Vincula Baptiſta glorioſa.

D. Chryſ. 4.

Glorioſum eſt pro Chriſto pati.

Dixi ſupra: Videmus Ioannẽ in carcere vinculis obſtrictũ; Herodem ſublimi in Throno collocatum. Corrigo dictum: videmus (aio) Ioannẽ gemmato rutilantem torque: Herodem vero plus quàm ferreis catenis uinctum. Nonne plus quàm ferreæ ſunt improbæ voluntatis catenæ, quibus Herodes obſtringebatur? Suſpirabã, (ait Aug. li. 8. Confeſ. cap. 5.) ligatus non ferro aliquo, ſed mea ferrea volũtate. Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenã fecerunt, & conſtrinxerat me. &c. Eundem in modum ligatus erat Herodes, nõ ferro aliquo quod ſub oculorum aſpectũ caderet ſed peccati vinculis, quæ mentis cernuntur oculis Velle illius Tartareus tenebat hoſtis; catenam ex impio amore fecerat impiæ Herodiadis: ut ille adoleſcens Prouerb. 7. ſequebatur *eam, quaſi bos ductus ad victimam.* Bos apud Ethnicos ad uictimam ducebatur olim ſaginatus, & vt Tertull. ait, in lib. de corona militis, cap. 10. Coronatus; Sic pinguis ille Taurus Herodes ſaginatus, & coronatus, ad uictimam Tartari miſer ductus eſt.

Herodis catena.

D. Auguſt.

Prouerb. 7.

Herodes bos ſaginatus ductus ad victimam.

Mittens duos de diſcipulis ſuis. &c. Vox fuerat Ioannes clamantis in deſerto; nunc vox eſt clamantis in carcere, Qui Dei uox eſt, ubiq; clamat, in deſerto, in urbe, in plateis, in palatijs Regum, in ædibus pauperum, Alligatur carcere corpus: nõ alli-

Vox & verbum Dei non alligatur.

2. Timot. 2.

alligatur vox, non alligatur verbum, vt Paul. 2. ad Timotheum 2. ſcribit: *In Euangelio* (inquit) *laboro uſque ad vincula, ſed verbum Dei non eſt alligatum.* & cæt. Vinciuntur manus (ait Chryſoſt. in hæc Pauli verba) ſed manet lingua libera, quam nemo ligare poſſit, niſi formido ſola, atq; infidelitas. &c. Erat corpus Ioãnis in vinculis, ſed nõ erat in vinculis vox Ioannis ex carcere Chriſtũ diſcipulis indicauit, de quorum erat ſalute ſolicitus. Hoc enĩ Sanctorum magiſtrorũ, concionatorũq; eſt proprium, ſalutem auditorum, & dũ laboribus premuntur, curare. Quod docet Magnus Gregorius lib. 3. Moralium cap. 12. his verbis; Habent hoc iuſti proprium; vt in dolore poſiti tribulationis ſuæ; curam nõ deſerant vtilitatis alienæ. Et cum de ſe aduerſa patientes dolent: alijs neceſſaria docentes prouident & quaſi percuſſi quidã magni medici ægrotant. Ipſi tolerant ſciſſuras vulneris: & alijs proferũt medicamẽta ſanitatis. &c. Act. 20. *Ex uobis ipſis* (ait Paulus cum Epheſijs loquens) *exurgent uiri loquentes perverſa, ut abducant diſcipulos poſt ſe &c.* Hi diſcipulos poſt ſe abducere volebant: At Ioannes diſcipulos ſuos ad Chriſtum adducere cupiebat. Non enim ſibi ſed Chriſto eos erudierat: quemadmodum nutrix non ſibi, ſed matri infantem nutrit. Quaſi pædagogus (ait Autor imperfecti) alienos filios, quos ad tempus acceperat, vt erudiret, eruditos volebat Chriſto reddere, quaſi proprio patri ipſorum. &c. Felix ille magiſter eſt, qui diſcipulos, felix ille pater, qui filios, felix ille Dominus, qui famulos, & ſeruos, ad Chriſtũ bonis inſtructos moribus mittit; nec ſibi, ſed Chriſto alit, atque erudit. Sed mirũ ſanè eſt Ioannis diſcipulos, Ioanni præceptori ſuo Chriſti dignitatem prædicanti fidem non habuiſſe. Philautia cauſa fuit: ſcilicet, volebant præceptorem ſuũ Chriſto eſſe nobiliorem. Excæcat mentis oculos, ne veritatem videant, nimius amor. Præterea, non omnes diſcipuli Ioannis magiſtro non credebant: ſed forte pauci; forte duo illi tantum quos ad Chriſtum miſit. Cum enim illos in incredulitate perſiſtentes cerneret, ad Chriſtum miſit. Papilionibus hi diſcipuli fuere ſimiles, quibus lucernarum ardor, & lux affert exitiũ. Dũ lucernis aduolant luce ſortitã delectati, exuſtis alis cadunt, ac pereunt.

Concionatorum eſt, & magiſtrorũ, ſalutem auditorum curare.

D. Gregor.

Act. 20.

Ioannes nõ abducere poſt ſe diſcipulos, ſed ad Chriſtũ ducere volebat.

Præceptoris amor, & Philautia oculos diſcipulorum Baptiſtæ excæcauit.

A Lucerna lucens, & ardens erat Baptiſta; diſcipuli vero fulgore delectati illi aduolabant, relinquẽtes ſolem. Itaque fidei in verũ Meſſiam velut exuſtis alis peribant.

Tu es qui uenturus es? Muſicæ magiſtri excedunt aliquando tonum; id verò vt diſcipuli congruum tonũ accipiãt, ſic Ioannes vox præclariſſima excedere hoc loco tonum videtur, cum Chriſtum rogare iubet; *Tu es qui uenturus es?* Quid eſt hoc Ioã-

B nes? dubitas ne num is ſit Meſſias, quem in vtero ipſo matris agnouiſti, quẽ exultatione indicaſti, quem Agnum Dei eſſe qui peccata mundi tolleret, profeſſus es, quem Iordanis aqua baptizaſti, de quo patris tonantem vocem audiſti; *Hic filius meus dilectus?* Minime dubitat Magiſter, ſed tonum excedit. Quorſum? Vt diſcipuli debitum totum, hoc eſt, fidem accipiant. Non ſuæ (ait Hilarius) ſed diſcipulorum ignorãtiæ Ioannes cõſulit. &c.

C Adũbrabat præterea Ioãnes legẽ. Quemadmodum. n. Ioannes ita lex ad Chriſtũ diſcipulos miſit; Vnde interl. Gloſſ. Lex ad gratiã Euangelij mittit. &c. & Hilar. Ioannes forma legis elata eſt. &c.

Renunciate Ioanni quæ audiſtis, & uidiſtis. Chriſtus rarò verbis perſpicuis Meſſiam ſe eſſe affirmauit, vnde illud Iudæorum, Ioannis 10. *Quouſque animam noſtram tollis? Si tu es Chriſtus*, ideſt, Meſſias, *dic nobis palam.* Operibus, & miraculis rem tantam

D comprobabat. Quamobrem eiſdẽ Iudæis verba flagitantib. eodem loco ſic reſpondet: *Loquor uobis, & non creditis; opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimoniũ perhibent de me. &c.* Illi verba petebant; Dominus opera præbebat. Docebat enim factis ſe Meſſiam eſſe. Idem hoc loco præſtat: Quærit Ioannes; *Tu es, qui uenturus es, an alium expectamus?* Non reſpondet perſpicuè verbis: ſed quod multo difficilius eſt, operibus admirandis. Verba dare facile eſt: miracula dare ſolius Dei eſt. Quilibet dicere poterat: Ego ſum Meſſias. At multitudine magnitudineque miraculorum dignitatem tantam ſibi vendicare ſolus Chriſtus valebat. *Veniam* (ait Paulus 1. Corin. 4.) *& cognoſcam non ſermonem eorum, qui inflati ſunt, ſed virtutem. Non enim in ſermone eſt regnum Dei, ſed in virtute. &c.* græce, δύναμις, eſt vtroque loco, ideſt, potentia ad miracula facienda. In hac autẽ potentia regnum Dei eſſe ait: quoniam per potẽtiã miraculorum regnũ Chriſti confir-

Baptiſta ꝓpter diſcipulos, tonũ exceſſit.

D. Hilar.

Gloſſ. interl.

Ioan. 10.

Chriſtus nõ dicebat ſe Meſſiam verbis apertis.

Chriſtus magnitudine multitudineque miraculorum probauit ſe Meſſiam eſſe.

1. Cor. 4.

D. Chryſ.

confirmatum eſt. Vnde Chryſoſt. ſic interpretatur, quaſi dicat Paulus: per ſigna, non per facundiam vincimus. Et proptereà quòd diuina eſt doctrina noſtra, & cælorum regnum annuntiamus, maximā certitudinē præbent ſigna quæ facimus. &c. Miracula annuli erant quibus Meſſiæ digiti fulgebant, vt ſupra diximus; miracula pretioſiſſimę erant gemmæ, & cæleſtis coloris hyacinthi, quibus illius manus radiabant, iuxta illud Cantic. 5. *Manus illius aureæ, plenæ hyacinthis.* Miracula ſigilla erant Dei, quibus Meſſię dignitas confirmabatur, iuxta illud Ioann. 6. *Hūc pater ſignauit Deus*, gręcè, ἐσφράγισεν, id eſt, ſigillis notauit. Quibus nam ſigillis? admirandis operibus, quæ ſigilla ſunt Dei ſolius. Solus enim Deus propria poteſtate miracula edit; viri ſancti poteſtate aliena, nempe Dei. Miracula radij fuere Solis iuſtitiæ, carnis nube tecti, quibus nubē ipſam mirabiliter illuſtrabat; ſeq; latentem prodebat. Denique, miracula Chriſti ſigna appellantur ſæpè in euāgelio. & meritò quidem. quia ſigna erant potentiæ, diuinitatis, ſanctitatiſq; Chriſti, ipſumque verum eſſe Meſſiam ſignificabant. Vis videre in digitis Meſſiæ ſplēdentes annulos, fulgenteſque pyropos? vis videre Dei ſigilla, Soliſque tecti radios? *Cæci* (inquit) *vident, Claudi ambulant, Leproſi mundantur, Surdi audiunt, Mortui reſurgunt.*

Miracula annuli manus Meſſiæ.

Cant. 5.

Miracula ſigilla, & radij, et ſigna Meſſiæ.

Cur Chriſtus Meſſiā ſe eſſe non aſſeruit aperte?

Quòd ſi quæras cur Chriſtus manifeſtè Meſſiam ſe eſſe, verbis non aſſereret? reſpondetur, quoniam Meſſiam Regem Iudæi expectabant, idque nomen Meſſiæ ſignificat: quamobrem ſi Meſſiam ſe diceret, id eſt, Regem, Phariſæos ad accuſandum, Romanos ad occidēdum excitaret. Ne igitur ante deſtinatum tempus paſſioni anſam daret, palam Meſſiam & Regē ſe eſſe affirmare nolebat. Miraculis tamē, & operibus, ſatis ſuperq; ad fidem faciendam, comprobabat.

Operibus bonis vacandum.

Obſerua, Dominum eſſe ſe Chriſtum, id eſt, Meſſiam operibus maximè demonſtraſſe, idemque Chriſtiano faciendum. Chriſtianus es? operibus Chriſtianū te eſſe demonſtra. Laudent te opera tua; optima enim laus, ab optimis eſt factis. Prouerb. 31. *Laudet eam in portis opera eius. &c.* Iacobus in ſua epiſt. cap. 2. *Dicet quis; Tu fidem habes, & ego opera habeo. Oſtende mihi fidem tuam ſine operibus, & ego oſtendam tibi ex operibus fidem meam. &c.* hoc eſt; dicet quis illi, qui opera bona non habet; *Oſtende mihi fidem tuam ſine operibus.* Oſtendere illam, & probare efficaciter non poterit, abſq; operibus. At vero is, qui opera Chriſti fidei cōſentanea præſtat, fidem ſuam probat ex operibus, Chriſtianumque ſe eſſe oſtendit, opera oſtēdens. Vnde interlin. gloſſa ſic explanat; Ego per opera, quæ habeo poſſum probare fidē meam. &cęt. Ex fructu arbor agnoſcitur, ſi pruna arbor fert, prunum; ſi pyra profert, pyrum ſi vuas, vitem; ſi oleas, oliuam ſe eſſe indicat. Chriſtiani fructus opera bona sūt. ſi igitur bona fert opera, Chriſtianū bonum ſe eſſe oſtendit. Operibus artifices artem demonſtrant. Pictorem picturæ indicant; aurificem aurei annuli, & torques; ſtatuarium ſtatuæ; ſartorem veſtes. Magnus eſt artifex Chriſtianus, ipſum quoque opera prædicant. Maximè autem Chriſtianum demonſtrat patientia, cruciatuumq; tolerantia. Quo circa meritò martyres, id eſt teſtes Chriſti, ac fidei Chriſtianæ ij dicuntur, qui pro Chriſto, Chriſtianaque fidem ſanguinem, vitāque profundunt.

Prouerb. 31.

Iacob. 2.

Gloſ. inter.

Renuntiate (ait D̄ns) *quæ audiſtis, & vidiſtis.* Magni illius paſtoris, ac concionatoris Chriſti auditores audiebant, nec audiebant ſolùm, ſed etiam videbant. Audiebant diuinum verbum, videbant modeſtiam, humilitatem, ſanctimoniam, opera ſtupenda. Qui paſtor eſt, aut concionator, non exhibeat ſolum auditoribus quod audiant; ſed etiam quod videant. Diuinum exhibeat verbū, quod audeant; vitæ ſanctitatem, operumque exemplū, quod videant. Vt renūtiare poſſint, non ſolum quod audierint, ſed etiam quod viderint. Lege magnum concionatorem Paulum ad Philipp. 4. *Quæcumque* (inquit) *ſunt vera, quæcumque pudica, quæcumque iuſta, quæcumque ſancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ; ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite; & Deus pacis erit vobiſcum. &c.* Et ad paſtorem Timotheum 1. epiſt. cap. 4. *Exemplum autem eſto fidelium in verbo, & conuerſatione, in charitate, in fide, in caſtitate. &c.* Verbum auditur, conuerſatio videtur. Audi Senecam epiſt. 53. Eum elige adiutorem, quē magis admireris cùm videris, quàm cùm audieris. &cæt.

Concionator exhibeat auditoribus, quod audiant, & quod videat.

Ad Phili. 4.

1. Timot. 4.

Seneca.

Cæci

Cæci vident, Claudi ambulant, &c. Miſerūt legationē Iudæi ad Ioannē, non miſerūt ad Chriſtū. Quod facere debuerāt Iudæi nec tamen fecerunt, Ioannes fecit. Legationi à Iudæis Miſſæ Ioannes negāter reſpondit; *Non ſum Meſſias;* Chriſtus verò legationi a Ioāne miſſæ reſpondit aſſeueranter; *ſum Meſſias qui uenturus erat.* Reſpōdit autem non verbis, ſed miraculis; *Cæci* (inquit) *vident, Claudi ambulant, Leproſi mūdantur, Mortui reſurgunt, &c.* O ſtupendam reſponſionem, & dignam doctore tanto. Quæſtionibus Doctores verbis reſpondere ſolent, at ſummus Doctor reſpōdet rebus, iiſque omni admiratione dignis. Nempe Dei dicere, eſt facere; & Dei facere eſt dicere. Hæc miranda Chriſti opera Haymo epiſcopus ſenſu allegorico ſic interpretatur; Secūdum altiorem (inquit) intellectum, prædicante Domino, & docente, qui erant cæcati corde, & in tenebris ignorantiæ poſiti, lumen receperunt ſcientiæ, & veritatis. Qui erant ſurdi receperunt aures audiendi verbum Dei; qui erāt claudi à bonis operibus, receperunt greſſum bonæ operationis: qui erant leproſi, id eſt, peccatis originalibus polluti, mundati ſunt per gratiā bapt iſmi: qui erant mortui peccato, & infidelitate, cœperunt viuere Deo. Sic ille. Vtroque ſenſu hæc miracula Meſſiam demonſtrant, tùm literali, tùm etiam allegorico. Meſſiam enim demonſtrant oculi corporis, & mentis illuminati, aures corporis, atque animi apertæ, greſſus directi, lepra mundata, vita reddita. Hæc facere Meſſiæ proprium erat.

Ioannes negauit cùm legationem audiuit, Chriſtus affirmauit.

Haymo.

Senſus allegoricus.

Illa verba: *Pauperes euangelizantur;* paſtores, & concionatores, confeſſariique obſeruent: pauperumque magnam habeant curam, quorum Chriſtus ſe euangeliſtā, & concionatorem fuiſſe indicat, iuxta illud Iſaiæ. 61. ex verſione ſeptuaginta interpretum; *Ad euangelizandum pauperibus miſit me.* D. Hieronymus; Pauperes (inquit) euangelizantur; vel pauperes ſpiritu; vel certe opibus pauperes. Vt nulla inter nobiles, & ignobiles, inter diuites, & egenos, in prędicatione diſtantia ſit. Hæc magiſtri rigorem, hæc præceptoris comprobant veritatem; quando omnis apud eum, qui ſaluari poteſt, ęqualis eſt. & cæt.

Pauperum habenda cura a concionatoribus, &c.

D. *Hieron.*

Beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me. Si miraculis Chriſtus regiam maieſtatē, Aregias opes, atque ſplendorem adiunxiſſet, à Iudæis receptus fuiſſet. Quia vero non maieſtatem exhibuit, ſed humilitatem, non opes ſectatus eſt, ſed paupertatem; idcircò petra fuit ſcandali, vt Iſaias cap. 8. vaticinatur. Humilitas Chriſti, & paſſio, lapis fuit offenſionis, in quem Iſraelitæ impegerunt. Iudæi (ait Tertullianus lib. 3. contra Marcionem) negant veniſſe Chriſtum ſuum, quia non in ſublimitate venerit. &c. & Paulus. 1. Cor. 1. B *Prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis ſcādalum, &c.* Scandali petra, & lapis offenſionis, eſt lapis qui humiliaret. Non enim pedem lædit is lapis, qui in ſublimi loco ædificii collocatus eſt. Eundē in modum fuit Dominus petra ſcandali Iſraelitis; quia humi, id eſt, in magna humilitate, ſe collocauit. In illum minimè impegiſſent ſi excelſam, regiamque dignitatem attuliſſet. Offenderunt Iudæi (ait Auguſtin. tractatu 4. in Ioannem) in Chriſtum præ C ſentem, tanquam in humilem lapidem. &c. Præuidebat Dominus Iſraelitarum ſcandalum, & ruinam; ideòque ad monet Ioānis diſcipulos, cæteroſq; omnes; *Beatus* (inquiens) *qui non fuerit ſcandalizatus in me.* quaſi diceret; Ego Meſſias ſum, vt probant mirabilia opera; ſed vitæ humilitas Iſraelitis erit offendiculum; proptereà me minimè recipient, quòd ad humilitatem, patientiamque exemplo docendam, & crucem tolerandam; non ad D regnum adminiſtrandum venerim. Beatus verò ille erit, qui non fuerit ſcandalizatus, in humilitate, in morte, in dictis, vel in factis meis.

Scandalum Iudæorum in Chriſti humilitate.

Tertull.

1. *Cor.* 1.

D. *Auguſt.*

Iam præteriit Crucis ſcandalum, iam Chriſtus lapis eſt nō humi iacens, ſed in capite anguli poſitus, iuxta illud Pſal. 117. *Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. à Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabilia in oculis noſtris. &c.* Lapis reprobatus à Iudæis in celſiſſi E mo totiùs ædificii loco eſt collocatus, ad dexteram Patris. Lapis humilis ſine manibus, id eſt, ſine opera hominis, ex monte, id eſt, Regno Iudæorū, vt Aug. Tract. 4. in Ioannem interpretatur, abſciſſus, vt vaticinatus eſt Dan. cap. 2. factus eſt mons magnus, & impleuit vniuerſā terram. Ipſi verò Iudæi qui in eum impegerunt contriti, fracti, comminutiq; ſunt, iuxta illud Domini Matthæi 21. *Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum confringetur; ſuper*

Pſal. 18.

Crucis ſcandalum Chriſto exaltato præteriit.

Dan. 2.

Matth. 21.

quem

quem vero ceciderit, conteret eum &c. Si Iudęis fuit petra ſcandali, certè Chriſtianis Chriſtus crucifixus non petra ſcãdali eſt, ſed fons amoris. Vnde Bern. ſer. 1. de Epiphania. Quanto (inquit) pro me vilior Chriſtus, tanto mihi charior eſt. &c. Et Auguſt. hom. 36. Quantò magis deformis nobis commendatur, tantò charior, tantò dulcior factus eſt ſponſæ. &c. Non affert crux ſcandalum, ſed charitatem, ſed humilitatem, ſed patientiam, ſed virtutes cunctas. Qui enim Dei conſiderat amorem, in Cruce maxime fulgentẽ, amore incenditur; qui Deum crucifixum cernit, ſe ipſum, hoc eſt, animi ſui effrenatas appetitiones crucifigit; qui Dei humilitatem, patientiamque animo expendit, humilitatem, patientiam, cæteraſque virtutes amplexatur.

Crux non ſcandalum affert, ſed amorẽ virtuteſque omnes.

Prædicamus Chriſtum crucifixum (ait Paul. 1. Cor. 1.) *Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam: Ipſis autem vocatis Iudæis, atque Græcis, Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam. Quia quod ſtultũ eſt Dei, ſapientius eſt hominibus; & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus, &c.*

1. Cor. 1.

Hoc eſt; prædicamus Chriſtum crucifixum, cęcis Iudæis offenſionis lapidem; ſtultis ethnicis ſtultitiam; quoniam a ratione alienum putant, Dei filium dicere crucifixum. At verò ipſe Chriſtus crucifixus ſapientibus Chriſtianis, vocatis ad fidem tam ex iudæis, quam ex ethnicis, non ſcandalum eſt, ſed Dei virtus, δύναμις, id eſt, potentia: non ſtultitia eſt, ſed Dei ſapientia.

Chriſtus Dei virtus & ſapiẽtia.

Per Crucem enim potentiſsimè peccatum, Diabolum, mortem, mundumq; ſuperauit, cæli fores aperuit, hominem ex crudeliſſima captiuitate eripuit, & in cæleſte regnum introduxit. Per crucem ſapientiſſimè hæc omnia pręſtitit. Elucet namque in cruce maximè, tum Dei potentia, tum ſapientia. Quod infirmum eſt Dei, id eſt, ipſa Crux, ipſi cruciatus Chriſti, qui infirmitatem, & imbecillitatem indicant, fortiores, & potentiores ſunt cunctis hominibus, Regibus, atque Imperatoribus, ipſiſque Angelis, atque Seraphinis.

Infirmum Dei fortius hominibus & ſtultum Dei ſapientius hominibus quo modo.

Nulla enim creata potẽtia ea efficere poteſt, quæ Chriſti illa in cruce infirmitas perfecit: Item quod ſtultum eſt Dei ſapientius eſt hominibus hoc eſt: Crux, quæ reputatur ſtultitia ab Ethnicis, ſapientior eſt omnibus philoſophis Ethnicorum, mundiq; ſapientibus. Hęc enim ſummã Dei indicat ſapiẽtiam; A hæc veram philoſophiam, veramque rerum cognitionem in orbem induxit. Crucis imbecillitate orbem Deus potenter vicit; illa, quæ Ethnicis videtur Crucis ſtultitia, orbem docuit, & ſapientia compleuit. Non affert Crux prudentibus ſcandalum, ſed ſalutem, ſapientiam, vitamq; ſempiternam. Vt enim eodem capite ait Paulus; *Factus eſt nobis Chriſtus ſapientia, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio.* Sapientia noſtra Chriſtus crucifixus eſt, quia B ſapientes nos reddit; iuſtitia noſtra eſt, quia iuſtos facit; ſanctificatio noſtra eſt, quia nos ſanctificat; redemptio eſt, quia nos redimit.

CAPVT XI.

C *Morale. De laude Ioãnis.*

Illis autem abeuntibus. &c.

DIſcipulis Baptiſtæ abeuntibus, ipſum magiſtrum Baptiſtam laudat Dominus. Felix qui à Deo laudatur, & commendatur. *Non enim qui ſe ipſum commendat ille probatus eſt,* (ait Paulus 2. Corinth. 10.) *ſed quem Deus commendat. &c.*

2. Cor. 10. Dei laus vera ac ſolida

Guarricus Abbas ſermone 3. de Baptiſta; D Dixit (ait) Salomon Prouerb. 27. *Laudent te labia proximi tui.* Sed quantò fælicius, & glorioſius, cùm laudant quempiam labia Dei. Deus quippe nec falli poteſt, nec adulari. &c.

Guarricus

Hominum laudes ſæpe inanes ſunt adulationes; Dei laus vera, ſolidaque eſt. *Ille* (ait Paulus) *probatus eſt, quem Deus commendat*: ille Deo gratus, ille ſanctus.

Laudatio à Deo.

Probatus fuit Ioannes, quem hoc loco Deus commendauit, probatus Iob, quem in libro Iob commẽdat. E cap. 1. *Conſideraſti* (inquit cum ſatana loquẽs) *ſeruum meum Iob, quod non ſit ei ſimilis in terra, homo ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo. &c.*

Iob. 2.

Probatus Dauid, de quo Act. 13. extat præclarum illud elogium; *Inueni Dauid filium Ieſſe, virũ ſecundum cor meum, qui faciat omnes voluntates meas.*

Act. 13.

Probatus Noe, quem iuſtũ Deus ipſe prędicat, Gen. 17. *Te vidi iuſtum coram me in generatione hac.* quem in locum Chryſoſtomus; Magnum (inquit) & fide dignũ teſtimo-

Geneſ. 17.

D. Chryſo

Digitized by Google

teſtimonium. Quid enim hoc maius eſ- A ſet, cum ipſe conditor, & qui eum vt eſſet produxit, talia de iuſto pronunciat? *Quia te* (ait) *vidi iuſtum coram me.* Vera hæc virtus eſt, quando coram Deo quis illam accipit, quando oculus ille, qui decipi nequit, ſuum fert calculum. &c. O millies illum beatum, quē Deus laudat, etſi Herodes vinculis illum teneat conſtrictum. Quis non malit Ioannes eſſe in carcere vinctus & a Deo laudatus, quam Herodes ſolutus, opibuſque, & homi- B num encomijs affluens, ſed à Deo reprobatus?

Viri ſancti laudib. proſequendi. Eccl. 44.

Laudat Deus ſanctos viros; eoſdem nos quoque laudemus, iuxta illud Eccleſiaſt. 44. *Laudemus viros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua. &c.* Quia vero omnis Sanctorum laus in Deum refunditur, addit Eccleſiaſticus: *Multam gloriam fecit Dominus magnificentia ſua à ſæculo.* quaſi dicat: Laudemus viros ſanctos, & glorioſos, quibus Deus magnam gloriam con- C tulit magnificè, ab antiquis temporibus. Laudemus Ioannes, Petros, Paulos, Hieronymos, Auguſtinos, Bernardos, reliquoſque Patres, quos Deus magnifica exornauit ſanctitate, & ab antiquis temporibus veluti terreſtria quædam ſydera in orbe terrarum micare voluit, iuxta illud Diui Gregorij in præfatione Moralium capite 6. Cognitioni hominum diuina diſpenſatio quot iuſtos exhibuit, quaſi tot aſtra ſuper peccantium tenebras cæ- D lum miſit. &c. Dum eorum laudes memorabimus, corda noſtra ad imitandum inflammabimus. Narrat (ait idem ſanctiſſimus Pater libro ſecundo Moralium, capite primo.) Scriptura geſta Sanctorum, & ad imitationem corda prouocat infirmorum. Dumque illorum victricia facta commemorat, contra vitiorum prælia debilia noſtra confirmat. & cæt. Id ipſum nos facimus. Geſta narremus Sanctorum, & encomia celebremus, vt E ad imitationem nos ipſos, auditoreſque prouocemus. Diuus Bernardus in præfatione vitæ Malachiæ: Semper (inquit) fuit operæ pretium Sanctorum ſcribere illuſtres vitas. Vt ſint in ſpeculum, & exemplum, ac quoddam velut condimentum vitæ hominum ſuper terram. Per hoc enim quodammodo apud nos etiam poſt mortem viuunt: multoſque ex ijs, qui viuentes mortui ſunt, ad veram prouocant, & reuocant vitam. Sic Bernardus. Sed quid in Ioanne laudet Dominus videamus.

D. Gregor. Sancti ſunt aſtra cœli.

Exemplum ſanctorum.

D. Bernar.

Arundo inconſtans. D. Gregor.

¶ *Arundinem vento agitatam?* Laudat Dominus in Ioanne conſtantiam. Non fuit (inquit) arundini ſimilis, quæ inconſtans valde eſt, facileque mobilis. Optimè Diuus Gregorius homilia ſexta in Euangelia. Arundinem (inquit) mox vt aura contigerit, in partem alteram inflectit. Sed arundo agitata vento Ioannes non erat: quia hunc nec blandum gratia, nec cuiuſlibet detractionis ira aſperum faciebat. Neque proſpera hunc erigere, neque aduerſa nouerant inclinare. Arundo ergo vento agitata non erat, quem ab ſtatus ſui rectitudine, nulla rerum varietas inflectebat. Sic ille.

Inconſtantes in gratia accepta, ſimiles ſunt arundini, canibus, & porcis. Prou. 26.

Arundines multas fluuij ferunt Babylonis, inconſtantes multos, quos leuis aura mouet, hoc eſt, leuis mutat tentatio; hodie peccatis nuntium remittunt, cras ad illa redeunt. Turpiſſimis canibus hi ſimiles ſunt ad vomitum redeuntibus, iuxta illud Prouerbiorum 26. *Sicut canis qui reuertitur ad vomitum ſuum, ſic imprudens qui iterat ſtultitiam ſuam. &c.* Imprudens eſt peccator, & cani ſimilis, qui ſtultitiam, & peccatum repetit, quod per confeſſionem, pęnitentiamque euomuit. Similes item ſunt immundis ſuibus, ad luti volutabrum repedantibus. Nonne ſui ſimilis eſt homo libidini mancipatus? cum peccata confeſſione expiat, pretioſo in lauacro ſanguinis Chriſti ſe abluit. Cum vero eadē repetit, ad idem luti volutabrum ſus reuertitur. 2. Petri 2. *Contigit eis illud veri Prouerbij: canis reuerſus ad vomitum ſuum: & ſus lota, in volutabro luti. &c.* Aduerte autem non ſignificare Petrum ſuem in volutabro luti ſe abluere. Sed poſtquam aqua lota eſt, ad volutabrum redire: græcè habetur, ὗς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου. ideſt, ſus lota ad volutabrum luti, videlicet reuerſa, quemadmodum canis ad vomitum. In noſtra verſione, in volutabro luti accipi debet pro in volutabrum luti. Vel poteſt eſſe ſenſus, ſus lota; poſtea in volutabro luti ſeſe volutans.

2. Petr. 2.

Arundini ſimiles ſunt, qui medulla carent conſiderationis.

Habet prętereà aliud arundo, vacua eſt, medulla caret. Sic mundo addicti homines vacui ſunt, conſiderationis medulla carent, ideoque leues quouis rapiū-

rur ſtatu. Vtinam conſiderationis haberent medullam, ac pondus; nec eſſent ſane leues, nec ad relicta ſcelera reuerterentur. *Manus Moyſi*, vt legitur Exod. 17. *erant graues*. Sic ſanctorum virorum manus, ideſt, actiones graues ſunt, ponderéque conſiderationis plenę. Lege Philonem in libro allegoriarum legis, pag. 60. Sunt (inquit) Moſis manus graues. Nam cum hominis mali actiones ſubuentaneę leueſque ſint; merito ſapiẽtis graues habentur, immobiles, inconcuſſæq. Ideoq; fulciuntur ab Aarone, ideſt, ratione, & ab Vr, lumine; quod nulla lux in rebus ſit clarior, quam veritas. Vult igitur ſcriptura figuratè docere te, ſapientis actiones fulciri veritate, rationeque. &c.

Exod. 17.

Actiones ſanctorum ſunt graues. Philo.

Eodem capite 17. Exodi ſcribitur, Manus Moſis ab Aarone, & Vr, ſuſtentatas eſſe: his verbis; *Aaron, & Vr, ſuſtentabant manus eius ex vtraque parte. &c.* Aaronem ait Philo rationem adumbrare, *Vr*, verò, cuius nomen ſignificat ignem, ait adumbrare fulgentem veritatem. Itaque manus ſapientis viri graues, à ratione, veritateque ſuſtentari docet. Et vere quidem docet. Nam æternarum rerum veritas, conſideratione expenſa, actiones hominis, & reddit ponderoſas, & fulcit. Ventorũ ſimilitudinem gerunt leues animi, & inconſtantes. Quemadmodum enim venti leuiſſimi ſunt, atque inconſtantiſſimi, ſic leuium animorum cogitationes, atque actiones. Sed his ventis Deus pondus facit, & conſtantiam, cum æternam gloriam promiſſam probis, flãmarumque ſempiternos rogos improbis deſtinatos, homines conſiderant; cum mortis horrorem, ſepulchri fætorem, rerum caducarum inconſtantiam ante oculos proponunt. *Deus* (ait Iob 28.) *fecit ventis pondus. &c.* In quem locum ſic ſcribit Diuus Gregorius Magnus: Deus fecit ventis pondus, quia cum leues motus animi miſericorditer dignatur aſpicere, hunc protinus ad conſtantiæ maturitatem format. &c. Item. Pondus accipiunt animæ, vt ab intentione Dei, non iam leui motu diſſiliant; ſed in eum fixa conſtantiæ grauitate conſiſtant. Item: Deus fecit ventis pondus, quia dum ſuperna ſapientia replet animas, eas maturitate indita graues facit. & cæt. Supernam ſapientiam ait ſapientiſſimus Pontifex animis maturitatem, grauitatemque af-

Exod. 17. Aaron, & Vr ſuſtentant graues manus Moſis moraliter.

Conſideratio menti facit pondus.

D. Gregor.

A ferre; ſuperna autem ſapientia eſt rerum cognitio æternarum, & meditatio. Quicunque igitur leuis arundo eſſe non vult ſed conſtantiæ pondus habere cupit, à rebus inſtar aquæ fluentibus, moxq; diſparentibus auertat oculos, illas, quæ nullo fine terminantur, ſemper intueatur.

Arundines fluuios, fluentes ve amant aquas: ſic leues, meditationeque vacui homines Babylonis fluuios, ideſt, res inſtar aquarum labentes, fluxaſque expetunt. B Vnde Ambroſius Lucæ 7. Arundines (inquit) fluuios amant; & nos labentia mundi, caducaque delectant. &c. Et Auguſtinus Pſalm. 136. Flumina (ait) Babylonis ſunt omnia, quæ hic amantur, & tranſeunt. & cæt. Graues autem viri, & conſiderati Babylonis flumina, vel fugiunt penitus, vel ſuper illa ſedent, & flent, dum Sionis ſuæ cæleſtis recordantur: iuxta illud Pſalmi indicati: *Super flumina Babylonis, illic ſedimus, & fleuimus, dum* C *recordaremur tui Sion*. Sede ſuper flumina (ait Auguſtinus) noli ſedere in flumine, noli ſedere ſub flumine. Ecce in Babylonia pulchra ſunt, quę tenent, non te teneant, non decipiant. &c.

D. Ambr.

D. Auguſt. Pſal. 136.

D. Auguſt.

Præterea arundines infructuoſæ ſunt. Similiter, & impij fructu carent. Salicib. Babylonis adumbrantur, de quibus canitur eodẽ pſalmo; *In ſalicibus in medio eius, ſuſpendimus organa noſtra.* Rigantur (ait Auguſtinus) hæc ligna de fluminibus Baby- D lonis, & nullum fructum ferunt. Sicut ſunt homines cupidi, auari, ſteriles in omni opere bono. Ita ciues Babyloniæ, vt etiam ligna ſint illius regionis. Ex iſtis voluptatibus rerum tranſeuntium, paſcuntur, tanquam irrigata à fluminibus Babyloniæ. Quæris fructum, & nuſquã inuenies. &c.

Arundines ſunt infructuoſę. Pſal. 136. Homines cupidi, & voluptarij rigantur flumine Babylonis. D. Auguſt.

¶ *Qui mollibus veſtiuntur in domibus regum ſunt.* Sunt terreſtrium Regum palatia: eſt etiam palatium, & domus Chriſti. In pa- E latijs Regum nobiles mollibus; in palatio Chriſti duris veſtiuntur. Nobilis fuit in Chriſti domo Baptiſta, nobiles Petri, Pauli, Antonij, Hilariones, Arſenij, Frãciſci, alijque ſimiles; at vitæ aſperitatem, non mollitudinem ſunt amplexati. In aulam Aſſueri Regis non erat fas aſpero indutum ſacco ingredi, vt legitur Eſther capite quarto, at in aulam Chriſti ſacco, pœnitentiaque amictis maxime patet aditus. Aduerte (ait Diuus Chryſoſto-

In palatio Chriſti aſperis veſtiuntur.

Eſther 4.

mus

D. Chryſoſ.

mus homilia vigeſimanona in epiſtolam ad Hebræos) Chriſtum dicentem: *Qui mollibus veſtibus induuntur, in domibus Regum ſunt*. Qui vero talia veſtimenta, non habent, in cælis ſunt. &c. Et Diuus Gregorius homilia ſexta in Euangelia; Quid eſt (inquit) dicere: *Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus Regum ſunt*: niſi aperta ſententia demonſtrare, quia non cæleſti, ſed terreno Regi militāt ij, qui pro Deo perpeti aſpera fugiunt, & ſolis exterioribus dediti, præſentis vitæ mollitiem, & delectationem quærũt. &c. Iuxta fluuios Babylonis arundines foris amænæ, intus inanes conſitæ ſunt, in hortis vero Chriſti arbores foris ſpinarum aculeis horridę, ſolidæ tamen, fertiles, atque amæniſſimæ plantantur. Percurre ſanctorum virorum geſta, non mollitudinem in eis, ſed duritiem reperies. Nam, vt Tertullianus ait in libro ad Martyres, Virtus duritia extruitur, mollitiē vero deſtruitur. &c.

D. Gregor. — *Tertull. Virtus duritiem amat.*

Molles autem veſtes pretioſæ appellantur, & bombycinę, quę & molles ſũt, & mollem animum reddunt. Chryſoſtomus homilia vigeſimanona in epiſtolam ad Hebræos in Morali; Molle (inquit) veſtimentum etiam fortem diſſoluit, & frangit animum, ac diffundit. Et licet corpus acceperit aſperum, & durũ, id molle reddit, & imbecillum, & cętera. Diuus Bernardus in Apologia: Mollia indumenta animi mollitiē indicant. Nō tāto curaretur corporis cultus, niſi prius neglecta fuiſſet mens inculta virtutibus, & cætera. Vt refert Herodotus ad finem extremi libri, Perſæ de mutanda regione aſpera, egere cum Cyro. Annuit ille, ſed ſimul admonuit, id ſi facerent, non ad imperandum alijs, ſed ad parendum, ſe vt pararent. Natura ẽ. comparatum eſſe aiebat, vt è mollibus regionibus molles viri exiſtant, neve ex eadem terra admirandæ fruges, & egregij bello viri gignantur, Quemadmodũ mollis Regio, vt Cyrus dixit, ſic mollis veſtis, cibus, lectus, molliſque viuendi ratio molles viros efficit. Vnde D. Chryſoſt. loco citato: Mulieres (ait) quæ in agris agunt vitam, fortiores viris ſunt, qui ſunt in ciuitatibus conſtituti, & cætera. Non viros ſolùm, ſed arbores quoque molles, molle ſolum reddit. Sume arbuſtum aliquod (ait Chryſoſtomus) ex horto aliquo in eremo conſtituto, qui ventis, & tempeſtatibus verberatur, & pone in loco opaco, & aquoſo; & videbis quod multum à fortitudine ſua mutabitur, quam habebat in loco, vnde conſtat eſſe tranſlatum, & cætera.

D. Chryſoſ. — *Veſtes molles reddunt molles homines.* — *D. Bern.* — *Herodotus Cyri dictũ.* — *D. Chryſoſ.*

Fugienda ergo eſt veſtium mollitudo, ne corpus, animumque molliat, atque eneruet, pœnitentiæque aſperitati, & duritiæ capeſſendæ ineptum reddat. Etenim vt molles citharæ chordæ, ad reddendum ſuauem ſonum, ſic mollis, ac delicatus homo, ad reddendas aſperas pęnitentiæ actiones, parùm aptus eſt. Diſcutiendæ ſunt deliciæ (ait Tertullianus, in libro de cultu fęminarum capite 13.) quarum mollitia, & fluxu, fidei virtus effęminari poteſt, & cęter. Corporis ornandi curam Deo relinquamus, qui vt Paulus ait, ad Philippenſes tertio. *Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ*. Ornandi animi curam ſuſcipiamus diligentem. Verus autem animi ornatus virtutes ſunt, bombycinis, aureiſque indumentis multò pretioſiores. Nonne anima Regina eſt corporis? Vt ergo Regina aureo ſplendet ornatu, ſic ſplendere debet anima aureo charitatis amictu; iuxta illud Pſalmi 44. *Aſtitit Regina à dextris tuis, in veſtitu deaurato, circumdata varietate*. Ignoras (inquit Chryſoſtomus homilia 70. in Matthæum) ciuitatis principem magnificè, magis quā ciuitatem, ornari oportere? proptereà principi purpura, & diadema, contexta ſunt. Pariter ergo etiam tu viliora corpori tribue, animam vero purpura atque corona, magnifice polias, & in ſublimi ſolio, atque ſplendido, ſedere facito, & cæter. Prætereà corpus domus animi eſt, animus dominus, & habitator. Ornandus igitur potius habitator, quàm domus. Domum enim ornatam, dominum vero domus nudum eſſe, turpe eſt. ſi quis (ait Diuus Chryſoſtomus) domum tuam aureis tapetis depenſis ornare velit, te verò nudum in cilicijs ſedere cogeret; non æquo animo id ferre poſſes. Nunc vero non alius, ſed tu ipſe, domicilium animę tuę, id eſt, corpus, auro & gemmis exornas, animam vero in turpitudine cilicij ſedentem negligis, & cętera.

Fugiēda veſtium mollitudo. — *Tertull.* — *Ad Phil. 3.* — *Pſalm. 44.* — *D. Chryſ.*

Expende animo quali ornatu Ioãnes in diuina Apocalypſi Babylonem, quali Eccleſiam depingat. *Mulier* (inquit capite 17.) *erat circumdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo, & margaritis. & cæt.* Sic Babylon ornatur. Sic Babylonis ornantur filij, filiæque. Quid mirũ? à matre diſcunt. At de Eccleſia capite 12. *Mulier* (ait) *amicta Sole, & Luna ſub pedibus eius, & in capite eius corona ſtellarum duodecim. & cæt.* Hic Eccleſiæ, hic filiorum eius, nõ è terra, cultus ſplendidiſſimus, ſed è cæ- B lo. Quod aurum, quæ gemmę, quæ purpura, quæ bombycinæ veſtes, aut aureæ, cum ſole conferri poſſunt? Rutilanti, ac ſolari charitati, cæterarumque virtutum ſplendore probus induitur Chriſtianus; fidei fulgente veritate, velut ſtellis, caput decorat; rerũ caducarum contemptu, velut Luna, pedes munit: Babylon is aurum, gemmas, monilia, ſericaq; veſtimenta conculcat. Tunc ornatum ſe putat, cũ ijs non ornatur, iuxta illud D. Ambr. lib. C 1. de virgin. In vobis reiecta decoris cura plus placet; & hoc ipſum quod vos non ornatis, ornatus eſt. &c. Si Ethnicus Lyſãder filias ſuas pretioſo amictu dehoneſtari potius, quã ornari olim exiſtimauit; quid virũ Chriſtianũ, quid Chriſtianam exiſtimare par eſt fęminã? Vt narrat Plutarch. in præceptis connubialibus, Lyſandri filiabus, tyrannus Siculus veſtes, mũdumque muliebrem pretioſum miſit. Lyſander capere noluit, ſic fatus: Hoc orna- D mentum dehoneſtabit potius filias meas quàm ornabit. &c. Verus ornatus virtus eſt, ſanctique mores. Ornamentum (ait Plutarchus eodem loco) vt inquit Crates, eſt quod ornat: ornat autem quod honeſtiorem mulierem facit. Talem vero præſtat, non aurum, non ſmaragdus, nõ coccineus color; ſed quæcunque grauitatis, moderationis, & pudoris ſpecimẽ adhibent. &c.

Apoc. 17. Ornatus Babylonis. — *Apoc. 12.* — *Ornatus Eccleſiæ.* — *D. Ambroſ. Ornatus eſt non ornari.* — *Plutarch.* — *Lyſandri dictum.* — *Verus ornatus.* — *Plutarch.*

Si vera ornamenta expetunt fœminæ, E Tertullianum audiant, in fine libri de cultu fęminarum ſic ſcribentem. Prodite iam medicamentis, & ornamentis extructę Apoſtolorum. Sumentes de ſimplicitate candorem, de pudicitia ruborem, depictæ oculos verecundia, & ſpiritus taciturnitate, inſerentes in aures ſermonem Dei, annectentes ceruicibus iugum Chriſti. Caput maritis ſubijcite; & ſatis ornatæ A eritis. Manus lanis occupate, pedes domi figite, pluſquam in auro placebunt. Veſtite vos ſerico probitatis, byſſino ſanctitatis, purpura pudicitiæ. Taliter pigmentatæ Deum habebitis amatorem. Hactenus ille. Hic Chriſtianorum eſt ornatus virtutum internus, non vero externus auri, & veſtium. Vide quid dicat Gregorius Nazianzenus, oratione tertia in Iulianum: Nos (ſcilicet Chriſtiani) externam ſpeciem, ac velut picturam, parum admodum curamus. In interno autem homine, multo plus operę ſtudijque ponimus. Idque potiſſimum ſtudemus, vt ſpectatorem ad ea, quæ animo cernuntur retrahamus. &c. Vtinam hoc ſit Chriſtianorum ſtudium, opera, cura, externum deſpicere ornatum, internum comparare.

Tertullian. Vera fœminarum ornamenta. — *D. Gregor. Nazianz.*

¶ *Regnum cælorum vim patitur.* De laudibus, & prærogatiuis Baptiſtæ actum eſt copioſe primo tomo libro 8. cap. 3. Quo circa his omiſſis, de vi regno cælorum inferenda paucis agendum. Vim patitur cęlorum regnum, ait Dominus. Abijciẽda ergo eſt omnis deſidia, & ignauia, anim' robuſtus, & inuictus aſſumendus eſt ad oppugnandum, vt docet Chryſoſtomus homilia 53. in Ioannem. Quod (inquit) vim patitur deſidia acquiri non poteſt, ſed cura, & diligentia. Vim patitur ſignificat vi opus eſt multa. Anguſta eſt via, robuſta anima opus eſt, & generoſa. &c. Diuus Hieronymus Matthęi 11. Grandis (ait) violentia eſt, in terra nos eſſe generatos, & cælorum ſedem quærere. Poſſidere per virtutem, quod non tenuimus per naturam. & cæt. Arcem munitam millies bombardis oppugnant, alijſque belli machinis; tuncque arx vim patitur, cum ſic oppugnatur. At regnum cælorum Chriſti milites penitentia oppugnãt, oratione, ieiunio, eleemoſyna, mortificatione, humilitate, caſtitate, cæteriſque virtutibus. His machinis, his telis oppugnatum cœlorum regnum vim patitur. Hęc enim machinæ ſunt, hæc tela, quibus illi infertur vis. Violentiam appellauit Chriſtus (ait Diuus Baſilius in fine ſermonis de Abdicatione rerum) aſſiduam, & acrem corporis in laboribus fatigationem. Quod diſcipuli Chriſti faciunt, cum & voluntatem propriam, & corporis omne laxamentum abnegant, & ma-

Animo robuſto opus eſt ad oppugnandũ regnum cęlorum. — *D. Hieron.* — *Quid ſit violentia, quæ fit regno cælorum.* — *D. Baſil.*

& magiſtri ſui præcepta omnia conſeruant. Quocirca ſi tibi in animo eſt rapere regnum Dei, violentiæ te dato, ceruices tuas Chriſti iugo ſubmittito, labore illud virtutis atterito, ieiunando, vigilando, taciturnitatem ſeruando, orationib. & lacrymis operam dando. Hæc ille. Diuus Ambroſius ſermone decimoquinto de ſermone Domini: Vim (ait) facimus Domino, non compellendo, ſed flendo, non prouocando iniurijs, ſed lacrymis exorando. Aggredimur illum non ferro, non fuſte, non ſaxo, ſed manſuetudine, bonis operibus, caſtitate. Hæc ſunt arma fidei noſtræ, quibus in congreſſione certamus. &c.

D. Ambr.

Vis quæ fit cælo non repellitur vi.
D. Ambr.

Qui vim alicui regno, vel arci faciunt, vi repelluntur; telis, igne, bellicisq; machinis fugantur. Atqui vim cælo inferũt, non repelluntur vi, nec fungantur telis; imò ab ipſo cæli Rege magnopere iuuãtur. O beata violentia (exclamat Ambr.) quæ non indignatione percutitur, ſed miſericordia condonatur. Beata violentia, quæ vim patienti bonitatem elicit, & vtilitatem tribuit inferenti. Vis admittitur, & religio propagatur. Quiſquis. n. violẽtior Chriſto fuerit, religioſior habebitur à Chriſto. Sic ille. Non repellunt nos telis cæli incolæ, imo iuuant. Repellunt incolæ aeris dæmones, qui regnum, quod amiſerũt, à nobis capi nolunt. Hinc illud Pauli ad Ephes. 6. *Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem; ſed aduerſus principes, & poteſtates; aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, cõtra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. &c.* hoc eſt, bellum gerimus cũ dæmonib. qui in cæleſtibus ſunt; ideſt, in aere verſantur, & cæli oppugnationẽ impediunt. D. Chryſoſt. interpretatur; Eſt nobis pugna contra ſpiritus nequitiæ, in cæleſtibus, ideſt, pro cæleſtibus. Pro cælorum enim regno, ex quo expulſi ſunt, cũ illis decertamus. *In cæleſtibus* (ait Chryſ.) pro eo, quod eſt, *pro cæleſtibus*, non vt dæmones victoriam adepti aliquid conſequantur, ſed vt nos priuent. &c. Vim ergo oportet inferre non ſolum cælo, ſed etiam dæmonibus. Deſiderauit olim Dauid ex ciſterna Bethlehem aquam, lib. 1. Paralip. 11. ne autem illius deſiderio fieret ſatis, hoſtes prohibebant. Attamen viri tres fortiſſimi per media irrumpentes caſtra, aquam hauſerunt, regique potandam obtulerunt. Deſideramus nos non aquã ciſternæ Bethlehem, ſed æterni cæli gaudia. Ne deſiderium expleamus obſtant hoſtes, iterque obſident. Vim igitur illis inferre, & per media irrumpere Orci caſtra opus eſt, ſi deſiderij compotes eſſe volumus. Vi gaudia cæli comparantur; ignauia amittuntur.

Dæmones ne rapiamus regnum cælorum enituntur.

D. Chryſoſ.

Vis inferenda cælo, & dæmonibus, qui obſiſtũt.

1. Par. 11.

¶ *Violenti rapiunt illud.* Rapimus vi Chriſto regnum, ſed ille hac violenta rapina ſummopere delectatur. Etenim ſpoliari gaudet. Ambr. ſerm. illo 15. Aggredimur (inquit) in itinere Dñm; ſi quidẽ ipſe eſt via; & more latronum ſuis eum ſpoliare nitimur, cupimuſque illi auferre regnum theſauros, vitam. Sed ille tã diues, & largus eſt, vt non abnuat, non reſiſtat; & cũ omnia dederit, nihilominus omnia ipſe poſſideat. &c. Ad hanc beatam fæliceq; rapinam hortatur Chryſoſt. hom. 53. in Ioan. his verbis; Rapiamus regnum cœlorum; quæ rapina non crimini ducitur, ſed laudi. Noli aurum rapere, ſed diuitias, quarum comparatione aurum lutũ eſſe apparet. &c.

Chriſtus delectatur cœlorum rapina.
D. Ambroſ.

D. Chryſoſ.

Pauperum dixit Dñs regnũ cælorum eſſe, quoniam ipſum rapiunt. Qui rapere vult aliquid; id quod habet in manibus prius abijcit, ac diſpergit. Sic qui voluntariã ſectantur paupertatem, quas in manibus, & poteſtate habent poſſeſſiones, relinquunt, pauperibuſque largiuntur, vt vacuis, expeditiſque manibus cœleſte regnum rapere poſſint. Diſpergunt terrena vt rapiant cœleſtia; diſpergũt arenam, vt rapiat gẽmas. Diſperge quæ habes in manibus (ait Chryſoſt. eodẽ loco) quouſq; enim præſentia ſeruas, illa rapere nõ poteris. Propone tibi hominem plenis argẽto manibus; nunquid aurum rapere poterit, niſi prius argentum proijciat, et expeditus fiat? Rapientem bene expeditum eſſe oportet, ne quid eum impediat. Siquidem etiam nunc contrariæ poteſtates ſunt obuiæ, vt id nobis auferãt. Sic Chryſoſt. Diuus Bernardus initio libr. ſententiarum; Regnum (inquit) cœlorum rapiunt, qui reliquerunt omnia, & ſequuntur Chriſtum, de quibus dicitur Matt. 5. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. &c.*

Pauperes ſpiritu cælum rapiunt.

D. Chryſ.

D. Bernar.

Matth. 5.

¶ *Iuſtificata eſt ſapientia ab omnibus filijs ſuis.* Sũma vtitur Deus in gubernando homine ſapientia. Hæc iuſtificata eſt ab omnibus filijs: quoniã nulla in re ſaluti hominis procurandæ vſquam defuit. Le-

Dei ſapientia iuſtificata.

gem naturalem primum hominum mẽti indidit: poſt ſcriptam dedit, tandem legẽ gratiæ tulit. Auxilijs humanũ genus ſemper iuuit neceſſarijs, præmia propoſuit, & ſupplicia, ſcripturas ſacras exhibuit, ad virtutẽ hortatus eſt, à vitijs deterruit. Deniq; ipſemet Deus humanam aſſumpſit naturam, homines docuit, vitam pro illis ſanguinéque profudit. Merito igitur illud Iſaiæ 5. inclamat: *Quid debui facere vineæ meæ, & non feci?* Imo quæ non debuit, omnia fecit. Quid. n. homini debet Deus? Iuſtificata eſt Dei ſapientia, & ab omni hominum calumnia libera. Si medicus ad ægrotum veniret, medicinaſque ad ſanitatem conſequendam neceſſarias omnes præberet: ægrotus vero illas reſpueret, animamq; exhalaret; in ægrotum culpam reijceremus oẽm, medicum ab illo iuſtificatũ diceremus. Similem in modũ Deus medici inſtar, ex cælo ad viſendum hominem ægrotum in terrarum orbẽ deſcendit, aduerſus morbos oẽs remedia præſentiſſima exhibuit, exhibita remedia reijcit homo, vitamque amittit ſempiternã. Hominis tota culpa eſt. Dei vero ſapientia à filijs ſuis iuſtificatur. Heu ſimiles ſumus pueris illis, qui canẽtibus, et lamentantibus, ſaltatione, & lamẽtis minime reſpondebant. Canunt nobis ipſæ ſcripturæ, cõcionatores, ac paſtores, cum cæleſtia cæli gaudia, virtutũ dec⁹, Chriſti reſurrectionem, aſcenſionem, lætaq; alia nuntiant. Lamẽtantur, cum de ſupplicijs ſempiternis, de morte, de iudicio extremo, de pænitentia, deque alijs huiuſmodi agunt. Sed nos nec cantantibus, bonis operibus; nec lamentantibus, pænitẽtia, reſpondemus. Reſpondere oportet concionatori, & canenti, & lamentanti. Tũc aũt reſpondemus, cum fructũ ex illius ſermone carpimus. Phariſæos verò imitetur nemo, qui cõſilium Dei de baptiſmo Ioannis ſpreuerunt in ſemetipſos. Nemo conciones paruifaciat, ſacramentorum frequentationem nemo non probet. In ſemetipſum enim, ideſt, contra ſemetipſum aget. Aget autem pro ſemetipſo quicunque concionum, ſacramentorumque fuerit ſtudioſiſſimus.

Iſai. 5.

Culpa ſua perit homo, qui medicina parata vti nõ vult.

B

CAPVT XII.

De conuerſione peccatricis fœminæ.

LVCAS CAP. VII.

Rogabat autem illum quidam de Phariſæis, vt manducaret cum illo. Et ingreſſus domũ Phariſæi diſcubuit. Et ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit ꝙ accubuiſſet in domo Phariſæi, attulit alabaſtrum vnguẽti, & ſtans retro ſecus pedes eius, lacrymis cæpit rigare pedes eius, & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Videns autem Phariſęus, qui vocauerat eum, ait intra ſe dicẽs: hic ſi eſſet Propheta, ſciret vtiq; quę, & qualis eſt mulier, quę tãgit, eũ quia peccatrix eſt. Et reſpondens Ieſus dixit ad illum: Simon habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magiſter dic. Duo debitores erant cuidã fœneratori: vnus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtriſque. Quis ergo eum plus diligit? Reſpõdens Simon dixit: æſtimo quia is, cui plus donauit. At ille dixit ei: Recte iudicaſti. Et conuerſus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? intraui in domum tuam, aquam pedibus

pedibus meis non dediſti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis ſuis terſit. Oſculum mihi non dediſti: hęc autem ex quo intrauit, non ceſſauit oſculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxiſti: hęc autem vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum: Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata. Et cęperunt, qui ſimul accumbebant, dicere intra ſe: Quis eſt hic, qui etiam peccata dimittit? dixit autem ad mulierem: fides te ſaluam fecit: Vade in pace.

Rogabat autem, &c.

Ordo geſtorum.

POſt ea quæ expoſita ſunt, narrat Lucas peccatricem fœminam ad pedes Chriſti prouolutam peccatorum veniam obtinuiſſe. Quo tempore hoc factum ſit non indicat, neque vllus eſt locus, ex quo colligatur. Nos cum ipſo D. Luca fęliciſſimæ huius fœminæ hunc tribuamus locum. In domo Phariſæi cuiuſdam cibum Chriſtus ſumpſit: in eā mulier peccatrix venit. Simonē appellatum ex narratione Lucæ conſtat. An autem fuerit ille Simō leproſus, in cuius ędibus ſoror Lazari Chriſto paulò ante paſſionem vnxit dubitatur. D. Auguſt. lib. 2. de conſenſu Euāgel. c. 79. alium fuiſſe ſentit, Euthymius quoque Matth. 26. Theophyl. Luc. 7. Toletus Luc. 7. Annot. 72. Probabilius eſt eūdem fuiſſe. Nam cum eadem fuerit fœmina, quæ in domo Simonis bis Chriſtum vnxit; videtur idem eſſe Simon, cum quo familiaritatem, vel conſanguinitatem habuerit aliquam. D. Bonauentura de vita Chriſti capit. 28. huius eſt ſententiæ, & Maldonatus. In Eccleſiaſtico officio hæc eſt Antiphona, in feſto Magdalenæ. In diebus illis mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit, quod Ieſus accubuit in domo Simonis leproſi, attulit alabaſtrum vnguenti. &c. Obijci poteſt ſic: Simon leproſus a Chriſto fuit lepra liberatus, vt D. Hieronymus ait Matthęi 26. Tantum ergo miraculum expertus nō dubitaret, an Chriſtus propheta eſſet. At hic Simon Phariſæus dubitat. *Si hic* (inquit) *eſſet Propheta, ſciret quæ & qualis eſt mulier. & cæt.* Reſpondetur, etiam ſi fuerit miraculum expertus, potuiſſe in illā hęſitationem incurrere, vt perſpicum eſt. Præterea quo in loco fœmina hæc, à Chriſto peccatorum conquiuta fuerit re-

Fuerit ne hic Phariſæus Simon leproſus.

D. Auguſt. Euthym. Theophyl.

D. Bonau.

Maldonat.

Quo loco fœmina Chriſtum vnxerit.

B C E

miſſionem, ambigitur. Quidam, vt ait Magiſter hiſtoriæ, in ciuitate Nazareth: Plures in Bethania factum exiſtimarunt. Huius opinionis eſt Maldonatus Matth. 26. Nam Simonis leproſi domus in Bethania erat, vt docet Matthæus capit. 26. *Factum* (inquit) *eſt cum eſſet Bethaniæ in domo Simonis leproſi. &c.* Sed obſtat, quòd Bethania non appelletur ciuitas, ſed caſtellum à Ioanne cap. 11. Græce, κώμη, ideſt vicus, vel pagus, At hæc fæmina vt Lucas ſignificat, in ciuitate ad Chriſtum videtur acceſſiſſe. *Ecce* (inquit) *mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit.* Græce ſic; ἰδοὺ γυνὴ ἐν τῇ πόλει, ἥτις ἦν ἁμαρτωλός. & cæt. Hoc eſt. *Ecce, mulier in ciuitate, quæ erat peccatrix.* Erat igitur in ciuitate quadam mulier peccatrix, non in vico Bethania, quæ cum cognouiſſet in eadem ciuitate Chriſtum à Phariſæo inuitatum ad illum venit. Reſponderi poteſt, ſenſum D. Lucæ eſſe huiuſmodi: Ecce mulier, quæ erat, ideſt, habitabat in ciuitate, videlicet Ieruſalem, peccatrix, cum Bethaniam veniſſet, quę Ieruſalem vicina eſt, vt cognouit quod Dominus recubuiſſet in domo Phariſæi, acceſſit, illiuſque pedes vnxit. Appellat autem Lucas Ieruſalem ciuitatem per excellentiam. Obijcitur, Chriſtus nunc agebat in Galilæa; ergo nec erat in ciuitate Ieruſalem, nec Bethaniæ. Nam in Iudęa eſt Ieruſalem, & Bethania. Reſp. ignotum eſſe an Lucas ordinē geſtorum, & temporis ſit ſecutus. Ideoq; potuiſſe narrare quod in Iudæa factum eſt, poſt illa, quę in Galilæa facta ſunt. Sed probabilius eſt hoc eſſe factum in Galilæa. Nam Magdalena in Galilæa erat nūc poſtea delictorum locum reliquit, ſecutaq; eſt Chriſtū in Iudæā, & habitauit in Bethania. Aliter igitur dici poteſt, Simonē leproſum nō Bethaniæ, ſed in Galilæa

Chriſtum excepiſſe conuiuio. Potuit enim tunc in aliqua Galilææ ciuitate commorari. Nonnulli in ciuitate Naim rem hanc geſtam volunt, cuius opinionis eſt Toletus. Neque deeſt, qui in Capharnaum potius Magdalenam Chriſtum dicat vnxiſſe. Res incerta eſt.

Attulit alabaſtrum vnguenti.

Alabaſtrũ.

Diuus Epiphanius in libro de ponderibus, & menſuris ait alabaſtrum vaſculum vnguenti eſſe vitreum, libram olei capiens. Alabaſtrum aũt appellatũ propter fragilitatem. Exiſtimo vas fuiſſe ex lapide alabaſtro factum. Nam Plinio teſte lib. 13. c. 22. vnguenta optime ſeruantur in alabaſtris. Et apud Tullium libr. 2. Academ. dicitur alabaſter plenus vnguẽti. Significat alabaſtri nomen anſis carere vas. Nam, ἀ particula eſt priuans, & λαβὴ anſa. Vnguentum autem odoriferum in conuiuium attulit fęmina hęc nõ abs re ſed ex more conuiuij. Erat. n. mos cõuiuas vngendi, vt conſtat ex verbis Chriſti ad Simonem: *Caput* (inquit) *meum non vnxiſti*. Matth. 6. *Cum ieiunas vnge caput tuum*: & Canticorum primo. *Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum*, hoc eſt, dum Rex in menſa recumberet, nardino vnguento perunxi illum.

Matth. 6. In conuiuijs uſus erat vnguentorum. Cant. 1.

Stans retrò ſecus pedes eius.

Antiqui cibum ſumebant recumbentes. Matth. 8. Marc. vlt.

Sumebant antiqui cibũ in lectis recũbentes, & cubito innixi, atque in orbem circum menſam poſiti. Vnde recumbere dicebantur, qui ſumebant cibum. Matthæi 8. *Multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, &c.* Marci vltimo: *Recumbentibus illis*, ideſt, cibum capiẽtibus. Recumbebat ergo Dominus in lecto a terra ſublato, pedibus ſupra lectum locatis. Quamobrem fœmina non procubuit in genua à fronte, ſed à tergo ſtetit, cœpitque pedes lacrymis rigare, non tamen erecta ſtetit, ſed incuruata. Nõ enim lectus ſublatus adeo fuit, vt ſtans recta, nec incuruata, lacrymis rigari, & oſculari pedes potuerit. Maldonatus interpretatur, ſtans retro, ideſt, conſiſtens retrò, conſtituta retro. Credibile (ait) non eſt tam altum fuiſſe thorum, vt ſtans recta mulier pedes oſcularetur, & capillis tergeret. Steriſſe igitur, ideſt, conſtitiſſe dicitur. &c. Contra Ianſenius; Conijcere (inquit) licet triclinium more veterum in edito fuiſſe, ita vt ſtans attigerit pedes Chriſti. &c. Fuiſſe autem altos lectos, ſiue thoros indicat vulgatum poetę carmẽ lib. 2. Æneid. *Inde thoro*, ideſt, lecto, in quo diſcumbebat, *Pater Aeneas ſic orſus ab alto. &c.* Opinor mulierem ſtetiſſe, vt dixi, ſed incuruaſſe ſe, ad tangendos Domini pedes.

Quomodo fœmina ſteterit ſecus pedes.

Thori, ſiue lecti Antiquorum.

Si noſtro more Chriſtus ſumpſiſſet cibum in cathedra ſedens, pedibus ſub mẽſa latentib. difficile eſſet intelligere, quonam modo retrò ſteterit mulier, & ſtans pedes fuerit oſculata. Vnde colligitur more illo antiquorum recubuiſſe, in lecto edito, in menſam verſo capite, et vultu, pedibus apparentibus, & extenſis verſus exteriorem partem ſupra lectum, quos facile fuerit vngere, & oſculari. Qđ autem Chriſti tempore in lectis recumbentes Iudęi epularentur, ex Philone Iudæo colligitur in libro de Ioſeph pagina 476. de fratribus enim Ioſeph conuiuio exceptis, hæc ſcribit: Iuſſi ſunt ſedere iuxta ætatis ordinem. Nõ dum enim diſcũbẽdi mos receptus erat. &c. Quaſi dicat; iuſſi ſũt fratres Ioſeph, nõ diſcũbere, ſed ſedere, quoniam diſcumbendi mos, qui noſtro tempore ſeruatur, nondum erat. Vixit autem Philo Apoſtolorum temporibus. Præterea Lucæ 22. Dominus ad diſcipulos: *Ipſe* (inquit) *oſtendet vobis cœnaculum magnum ſtratum*, videlicet lectos habens ſtratos.

Philo.

Lachrymis cœpit rigare pedes eius.

Quatuor obſequia Chriſti pedib. præſtitit hæc mulier. Lacrymis irrigauit, capillis terſit, oſculata eſt, odorifero vnguẽto imbuit. Quæ obſequia mulieris fuere, peccatorum quęrẽtis veniam. Hoc. n. ſingulare in illa eſt, quod non ad quærendã corporis, vt alij, ſed animi ſanitatem, ad Chriſtum venit. Iam adepta erat ſanitatem corporis, a dæmonijs ſeptem liberata, vt Lucas ait c. 8. & Marcus 16. Nunc etiam animo medicinam adhiberi cupiebat. Mos erat in conuiuijs caput vngere, vt colligitur ex verbis Chriſti ad Simonem Luc. 7. *Oleo caput meum non vnxiſti*: Et Matthæi 6. *Cum ieiunas, vnge caput tuum*.

Quatuor obſequia Magdalenæ.

Luc. 7. Matth. 6.

Quam-

Digitized by Google

Quamobrem Matt. 26. *acceſſit ad Chriſtum mulier, habens alabaſtrum vnguenti pretioſi & effudit ſuper ca: ut ipſius recumbetis.* hinc illud Pſ. 22. *Paraſti in conſpectu meo menſam, impinguaſti in oleo caput meum: Et calix meus inebrians quam præclarus eſt. &c.*

Cur ergo hæc mulier pedes, nõ caput vnxit? Maldonatus Mat. 26. credibile putat, non ſolùm pedes vnxiſſe, ſed etiã caput Lucam vero capitis vncti non meminiſſe. id quod Ioannes quoque fecit c. 11 Nam Maria ſoror Lazari non ſolùm pedes Chriſti ante paſſionem pretioſo vnguento vnxit, verùm etiam caput, vt ex Matthæi 26. & Marci 14. conſtat. Ioãnes verò vnctionis tantummodo pedibus exhibitæ meminit. Vero ſimilius videtur nunc pedes tãtummodo vnxiſſe, poſtea verò & pedes & caput. vt ſuo loco dicemus. Chriſtus. n. cum ſigillatim fęminæ recenſet omnia obſequia, capitis et meminiſſet, ſi caput vnctum fuiſſet. At illius nec Euangeliſta, nec Chriſtus vllam fecit mentionem. Sic. n. Chriſtus ad Simonem, *Oleo caput meum non vnxiſti; hæc autem vnguento vnxit pedes meos.* Si caput ſimul vnxiſſet, dixiſſet dominus: Tu non vnxiſti caput, hæc autem non ſolùm caput, verùm pedes etiam vnxit. Mutaſſe videtur idem autor opinionem Luc. 7. eo. n. loco cur pedes non caput vnguento peccatrix imbuerit, rationem reddit, quod fieri potuit, vt hoc vnguentum minus pretioſum fuerit, & indignum capite, neque. n. dicitur à Luca pretioſum. At verò cùm mulier hæc diues fuerit, ꝓbabilius crediderim vnguentum odoriferum, pretioſum, (quamuis id Lucas ſiluerit,) capiteque dignum fuiſſe.

An Magdalena vnxerit et caput Chriſti nũc.

An vnguentũ illũ fuerit capite dignum.

Vnxiſſe verò pedes exiſtimo, potius quàm caput, humilitatis cauſa, & concepti ob peccata pudoris. Vnde Orig. tractatu 35. in Matthæum: Non fuit (inqt) auſa ad caput Chriſti venire, ſed lacrymis pedes eius lauit. Quaſi vix etiam ipſis pedib. eius digna, præ triſtitia operante pęnitentiam in ſalutem ſtabilem, &c. D. Hiero. Matt. 26. Non poterat (inquit) ſtatim capite Domini meretrix digna fieri, &c. Præterea pedes vnxit, quia à cõſuetudine non abhorrebat pedes vngere in conuiuijs. Certè Fuluius Vrſinus in appendice de Triclinio pedes etiam in conuiuijs vnctos ait, idque ex Athenæo confirmat.

Cur vnxerit pedes nõ caput.

Orig.

D. Hier.

A Rogabis, ſi Chriſtus calceis vtebatur, vt diximus, lib. 1. c. 6. quonam modo vngere pedes potuit peccatrix? Reſpõderi poteſt Chriſtum ſandalijs vſum, quæ totũ pedem minime contegunt, atque adeò potuiſſe fœminam apertas pedũ partes perungere. Sed dicendum potius ſandalia depoſuiſſe, cùm in lectum aſcẽdit, ad capiendum cibum, ideoque liberũ fuiſſe fęminæ nudis pedibus huiuſmodi be- B neficium præſtare. Etenim conuiuæ, vt Fuluius Vrſinus in appendice docet lectos aſcẽſuri ſoleas deponebãt, ne lectos pedib. fędarẽt. Quod probat Ciacconius in lib. de Triclinio ex marmoribus antiquis, & autorib. De diſcumbendi ratione plura dicenda, cùm ad Cęnam Domini Deo fauente peruenerimus.

Si Chriſtus calceis vtebatur quõ vngi, pedes potuerint.

Videns autem Phariſæus.

C Videbat hæc omnia phariſæus, quoniam pedes Domini ſupra lectũ poſitos fęmina vngebat, & oſculabatur, cunctis cernentib. Nouerat mulierem, ſciebat eſſe peccatricem, ignorare id Dominũ putabat; apud ſe verò temerè iudicans aiebat, hic, ſi propheta eſſet, quæ nã mulier hæc ſit, non ignoraret, tangique ſe à peccatrice minimè pateretur. Non reprehẽdit Chriſtum phariſæus, quod vngi ſe ſinat, ſed quod vngi ſe ſinat à muliere pec- D catrice, quoniam in more poſita videtur fuiſſe vnctio illa. Non eſt admiratus phariſæus vnctionem, quòd ſolita eſſet exhiberi in conuiuijs. Sed tamen lacrymas peccatricis inſolitas admirari debuit, & quærere; Cur peccatrix in cõuiuio plorat? quorſum tot lacrymas læto fundit tempore? atque hinc de pęnitẽtia illius iudicare in hunc modum: Verè hæc mulier peccatrix peccata deplorat, agit pęnitentiam, ſcelerib. nuntium remittere E parat. At ille non de pęnitentia peccatricis, ſed de ſciẽtia Chriſti iudicat. *Hic* (inquit) *ſi eſſet propheta, ſciret vtique, quæ & qualis eſt mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix eſt.* inepta hęc eſt tua conſecutio Simon, hominiſque quid ſit propheta ignorantis. Nunquid prophetæ omnia ſciunt? Non legiſti 4. Reg. 4. Eliſeum prophetã quid fęminæ Sunamitidi accidiſſet ignoraſſe? *Anima eius* (ait Eliſeus) *in amaritudine eſt, et Domin⁹ celauit à me, et nõ indicauit mihi, etc.*

Phariſæi iudicium, de Chriſti ſcientia.

Admirari debuit phariſæus fœminæ pœnitentiam.

4. Reg. 4.

Poteſt

Chriſtum excepiſſe conuiuio. Potuit enim tunc in aliqua Galilææ ciuitate commorari. Nonnulli in ciuitate Naim rem hanc geſtam volunt, cuius opinionis eſt Toletus. Neque deeſt, qui in Capharnaum potius Magdalenam Chriſtum dicat vnxiſſe. Res incerta eſt.

Attulit alabaſtrum vnguenti.

Alabaſtrũ.

Diuus Epiphanius in libro de ponderibus, & menſuris ait alabaſtrum vaſculum vnguenti eſſe vitreum, libram olei capiens. Alabaſtrum aũt appellatũ propter fragilitatem. Exiſtimo vas fuiſſe ex lapide alabaſtro factum. Nam Plinio teſte lib. 13. c. 22. vnguenta optime ſeruantur in alabaſtris. Et apud Tullium libr. 2. Academ. dicitur alabaſter plenus vnguẽti. Significat alabaſtri nomen anſis carere vas. Nam, ἀ particula eſt priuans, & λάβη anſa. Vnguentum autem odoriferum in conuiuium attulit fœmina hęc nõ abſre ſed ex more conuiuij. Erat.n. mos cõuiuas vngendi, vt conſtat ex verbis Chriſti ad Simonem: *Caput* (inquit) *meum non vnxiſti*. Matth. 6. *Cum ieiunas vnge caput tuum*: & Canticorum primo. *Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum*, hoc eſt, dum Rex in menſa recumberet, nardino vnguento perunxi illum.

Matth. 6. In conuiuijs vſus erat vnguentorum. Cant. 1.

Stans retrò ſecus pedes eius.

Antiqui cibum ſumebant recumbentes. Matth. 8. Marc. vlt.

Sumebant antiqui cibũ in lectis recũbentes, & cubito innixi, atque in orbem circum menſam poſiti. Vnde recumbere dicebantur, qui ſumebant cibum. Matthæi 8. *Multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, &c.* Marci vltimo: *Recumbentibus illis*, ideſt, cibum capiẽtibus. Recumbebat ergo Dominus in lecto a terra ſublato, pedibus ſupra lectum locatis. Quamobrem fœmina non procu- E buit in genua à fronte, ſed à tergo ſtetit, cœpitque pedes lacrymis rigare, non tamen erecta ſtetit, ſed incuruata. Nõ enim lectus ſublatus adeo fuit, vt ſtans recta, nec incuruata, lacrymis rigari, & oſculari pedes potuerit. Maldonatus interpretatur, ſtans retro, ideſt, conſiſtens retrò, conſtituta retro. Credibile (ait) non eſt tam altum fuiſſe thorum, vt ſtans recta mulier pedes oſcularetur, & capillis ter-

Quomodo fœmina ſteterit ſecus pedes.

A geret. Stetiſſe igitur, ideſt, conſtitiſſe dicitur. &c. Contra Ianſenius; Conijcere (inquit) licet triclinium more veterum in edito fuiſſe, ita vt ſtans attigerit pedes Chriſti. &c. Fuiſſe autem altos lectos, ſiue thoros indicat vulgatum poetę carmẽ lib. 2. Æneid. *Inde thoro*, ideſt, lecto, in quo diſcumbebat, *Pater Aeneas ſic orſus ab alto. &c.* Opinor mulierem ſtetiſſe, vt dixit, ſed incuruaſſe ſe, ad tangendos Domini pedes.

Thori, ſiue lecti Antiquorum.

B Si noſtro more Chriſtus ſumpſiſſet cibum in cathedra ſedens, pedibus ſub mẽſa latentib. difficile eſſet intelligere, quonam modo retrò ſteterit mulier, & ſtans pedes fuerit oſculata. Vnde colligitur more illo antiquorum recubuiſſe, in lecto edito, in menſam verſo capite, et vultu, pedibus apparentibus, & extenſis verſus exteriorem partem ſupra lectum, quos facile fuerit vngere, & oſculari. Quod autem Chriſti tempore in lectis recum- C bentes Iudęi epularentur, ex Philone Iudæo colligitur in libro de Ioſeph pagina 476. de fratribus enim Ioſeph conuiuio exceptis, hæc ſcribit: Iuſſi ſunt ſedere iuxta ætatis ordinem. Nõ dum enim diſcũbẽdi mos receptus erat. &c. Quaſi dicat; iuſſi ſũt fratres Ioſeph, nõ diſcũbere, ſed ſedere, quoniam diſcumbendi mos, qui noſtro tempore ſeruatur, nondum erat. Vixit autem Philo Apoſtolorum temporibus. Præterea Lucæ 22. Dominus ad di- D ſcipulos: *Ipſe* (inquit) *oſtendet vobis cœnaculum magnum ſtratum*, videlicet lectos habens ſtratos.

Philo.

Lachrymis cœpit rigare pedes eius.

Quatuor obſequia Chriſti pedib. præſtitit hæc mulier. Lacrymis irrigauit, capillis terſit, oſculata eſt, odorifero vnguẽto imbuit. Quæ obſequia mulieris fuere, peccatorum quęrẽtis veniam. Hoc.n. ſingulare in illa eſt, quod non ad quærendã corporis, vt alij, ſed animi ſanitatem, ad Chriſtum venit. Iam adepta erat ſanitatem corporis, a dæmonijs ſeptem liberata, vt Lucas ait c. 8. & Marcus 16. Nunc etiam animo medicinam adhiberi cupiebat. Mos erat in conuiuijs caput vngere, vt colligitur ex verbis Chriſti ad Simonem Luc. 7. *Oleo caput meum non vnxiſti*: Et Matthæi 6. *Cum ieiunas, vnge caput tuum.*

Quatuor obſequia Magdalena.

Luc. 7. Matth. 6.

Quam-

Quamobrem Matt. 26. *acceſſit ad Chriſtum mulier, habens alabaſtrum vnguenti pretioſi & effudit ſuper caput ipſius recumbentis.* hinc illud Pſ. 22. *Paraſti in conſpectu meo menſam, impinguaſti in oleo caput meum: Et calix meus inebrians quam præclarus eſt. &c.*

Cur ergo hæc mulier pedes, nō caput vnxit? Maldonatus Mat. 26. credibile putat, non ſolùm pedes vnxiſſe, ſed etiā caput Lucam vero capitis vncti non meminiſſe. id quod Ioannes quoque fecit c. 12. Nam Martha ſoror Lazari non ſolùm pedes Chriſti ante paſſionem pretioſo vnguento vnxit, verùm etiam caput, vt ex Matthæi 26. & Marci 14. conſtat. Ioānes verò vnctionis tantummodo pedibus exhibitæ meminit. Vero ſimilius videtur nunc pedes tātummodo vnxiſſe, poſtea verò & pedes & caput, vt ſuo loco dicemus. Chriſtus.n. cùm ſigillatim fęminæ recenſet omnia obſequia, capitis et meminiſſet, ſi caput vnctum fuiſſet. At illius nec Euangeliſta, nec Chriſtus vllam fecit mentionem. Sic.n. Chriſtus ad Simonem, *Oleo caput meum non vnxiſti; hæc autem vnguento vnxit pedes meos.* Si caput ſimul vnxiſſet, dixiſſet dominus: Tu non vnxiſti caput, hæc autem non ſolùm caput, verùm pedes etiam vnxit. Mutaſſe videtur idem autor opinionem Luc. 7. eo.n. loco cur pedes non caput vnguento peccatrix imbuerit, rationem reddit, quod fieri potuit, vt hoc vnguentum minus pretioſum fuerit, & indignum capite, neque.n. dicitur à Luca pretioſum. At verò cùm mulier hæc diues fuerit, pbabilius crediderim vnguentum odoriferum, pretioſum, (quamuis id Lucas ſiluerit,) capiteque dignum fuiſſe.

An Magdalena vnxerit et caput Christi nūc.

An vnguentū illū fuerit capite dignum.

Vnxiſſe verò pedes exiſtimo, potius quàm caput, humilitatis cauſa, & concepti ob peccata pudoris. Vnde Orig. tractatu 35. in Matthæum: Non fuit (inqt) auſa ad caput Chriſti venire, ſed lacrymis pedes eius lauit. Quaſi vix etiam ipſis pedib. eius digna, præ triſtitia operante pęnitentiam in ſalutem ſtabilem, &c. D. Hiero. Matt. 26. Non poterat (inquit) ſtatim capite Domini meretrix digna fieri, &c. Præterea pedes vnxit, quia à cōſuetudine non abhorrebat pedes vngere in conuiuijs. Certè Fuluius Vrſinus in appendice de Triclinio pedes etiam in conuiuijs vnctos ait, idque ex Athenæo confirmat.

Cur vnxerit pedes nō caput.

Orig.

D. Hier.

A Rogabis, ſi Chriſtus calceis vtebatur, vt diximus, lib. 1. c. 6. quonam modo vngere pedes potuit peccatrix? Reſpōderi poteſt Chriſtum ſandalijs vſum, quæ totū pedem minime contegunt, atque adeò potuiſſe fœminam apertas pedū partes perungere. Sed dicendum potius ſandalia depoſuiſſe, cùm in lectum aſcēdit, ad capiendum cibum, ideoque liberū fuiſſe fęminæ nudis pedibus huiuſmodi beneficium præſtare. Etenim conuiuæ, vt Fuluius Vrſinus in appendice docet lectos aſcēſuri ſoleas deponebāt, ne lectos pedib. fędarēt. Quod probat Ciacconius in lib. de Triclinio ex marmoribus antiquis, & autorib. De diſcumbendi ratione plura dicenda, cùm ad Cęnam Domini Deo fauente peruenerimus.

Si Chriſtus calceis vtebatur quō vngi, pedes potuerint.

Videns autem Phariſæus.

C Videbat hæc omnia phariſæus, quoniam pedes Domini ſupra lectū poſitos fęmina vngebat, & oſculabatur, cunctis cernentib. Nouerat mulierem, ſciebat eſſe peccatricem, ignorare id Dominū putabat; apud ſe verò temerè iudicans aiebat, hic, ſi propheta eſſet, quæ nā mulier hæc ſit, non ignoraret, tangique ſe à peccatrice minimè pateretur. Non reprehēdit Chriſtum phariſæus, quod vngi ſe ſinat, ſed quod vngi ſe ſinat à muliere peccatrice, D quoniam in more poſita videtur fuiſſe vnctio illa. Non eſt admiratus phariſæus vnctionem, quòd ſolita eſſet exhiberi in conuiuijs. Sed tamen lacrymas peccatricis inſolitas admirari debuit, & quærere; Cur peccatrix in cōuiuio plorat? quorſum tot lacrymas læto fundit tempore? atque hinc de pęnitētia illius iudicare in hunc modum: Verè hæc mulier peccatrix peccata deplorat, agit pęnitentiam, ſcelerib. nuntium remittere parat. At ille non de pęnitentia peccatricis, ſed de ſciētia Chriſti iudicat. *Hic* (inquit) *ſi eſſet propheta, ſciret vtique, quæ & qualis eſt mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix eſt.* inepta hęc eſt tua conſecutio Simon, hominiſque quid ſit propheta ignorantis. Nunquid prophetæ omnia ſciunt? Non legiſti 4. Reg. 4. Eliſeum prophetā quid fęminæ Sunamitidi accidiſſet ignoraſſe? *Anima eius* (ait Eliſeus) *in amaritudine eſt, et Dominꝰ celauit à me, et nō indicauit mihi, etc.*

Phariſæi iudicium, de Chriſti ſcientia.

Admirari debuit phariſæus fœminæ pœnitentiam.

4. Reg. 4.

Poteſt

Propheta nõ ſciunt omnia.

Poteſt ergo eſſe propheta & qualis fœmina ſit ignorare. Sed non ignorat qualis ſit fœmina, qui quales ſint cogitationes tuæ nouit, quibus ſtatim reſpõdebit. Non ignorat qualis fęmina ſit prophetarum dominus: imo quia qualis ſit egregie nouit, ideo tangi ſe ab illa patitur. Scit eſſe peccatricem, ſed etiam ſcit eſſe pœnitentem. Si peccatrix eſt abijcienda certe pœnitens eſt admittenda. Rectius intuliſſes, hic quia propheta eſt, ſcit quę & qualis eſt mulier, quæ tangit eũ, quia B pœnitens eſt. Potuiſti peccatricem videre & non potuiſti videre pœnitentem? Sed præſtat oculos ad virtutes proximi cernendas habere, quam ad cernenda vitia. Si medicos non reprehendis, quod ęgrotos curandos admittant, ne reprehẽde Medicum ſummum, quod curandam admittat peccatricem. Non poteſt incuſari ſalus, quod ab ægris ſe tangi ſinat. Niſi.n. ſalutem tangant ægri, nequeunt eſſe ſani.

Duo debitores erant cuidam fœneratori.

Phariſæi cogitationẽ intuebatur Chriſtus. illi reſpõdet, propoſitaque ſimilitudine indicat, peccatricem iam pœnitentem, ſanctiorem eſſe ipſo phariſęo. duos (inquit) debitores habuit fęnerator quidã. Vnus quingentos denarios, alter debebat quinquaginta. debitum illis remiſit, quoniam ſoluendo non erant. Dic ergo Simon, vter ex his debitorib. fœneratorem maiori amore proſequitur, vel proſequi debet? reſpõdit Phariſæus, opinor ex his duob. illum maiori amore fœneratorem complecti, qui maius beneficiũ nimirum quingentorum denariorum remiſſionem accepit. Quo.n. acceptum beneficium maius eſt; eò maiorem flagitat, erga illum qui confert, amorem. Debito argenti exoneratur debitor, ſed amoris debito oneratur. Quo eſt maius argenti debitum, quod remittitur, eo eſt maius amoris debitum, quod conflatur.

Parabola oſtendit Dominus fœminam pœnitentem eſſe meliorẽ phariſæo.

Vides hanc mulierem? &c.

Phariſæi reſpõſionem approbauit dominus. Recte (inquit) reſpondiſti. Deinde A mulierem, quæ retro erat, ore conuerſus, ſic illum eſt affatus. Vides hanc mulierem, quam peccatricem appellas? Vicit te factis. Nã tu aqua pedes meos non abluiſti, hæc autem lacrymis illos irrigauit, & capillis vice lintei terſit. Oſculum ori non dediſti, hæc mille oſcula pedib. dedit. Oleo caput meum non perfudiſti, hæc vnguento pretioſo pedes meos perfudit. Itaque à fœmina quam peccatricem dicis, tu vir phariſæus ſuperatus es. Videtur in more fuiſſe poſita pedum ablutio, vt conuiuæ ijs ablutis, lectos cõſcenderent: ſiquidem in lectis ſtratis accumbere ſolebant, ideo dominus ait: aquam pedibus meis non dediſti. alioqui ſi in more non fuiſſet, reſpondiſſet Phariſæus. Quorſum darem aquam pedib. homini non peregrinanti? Niſi forte quis velit dicere, dominum tunc veniſſe in ciuitatem illã alio ex loco, & à Phariſæo exceptum, ideoque dixiſſe: *Aquam pedibus* C *meis non dediſti.* Nam peregrinorũ pedes abluere conſuetudo erat. Gen. 18. tribus Angelis, qui peregrinorum gerebãt ſpeciem, Abraham pedes voluit abluere. ſimiliter Lot Gene. 19. Græce legitur, ἐπὶ ... πόδας, i. aquam ſuper, vel in pedes meos non dediſti. Idem ſignificat noſtra verſio. Præterea oſculum pacis dare antiquis fuit mos. Vnde illud Pauli ad Ro. 16. *Salutate inuicem in oſculo Sancto:* idque oſculum à Iuda Chriſto datum indicat. D Idcirco dominus ad Simonem ait: *Oſculum mihi non dediſti.* Obſerua autem verba illa. *Hae ex quo intrauit, non ceſſauit oſculari pedes meos.* indicant.n. vehementem mulieris affectum, & ardorem. quod autem additur: *Oleo caput meum non vnxiſti, hac autem vnguento vnxit pedes meos,* ex more etiam ſumptum eſt. Q.d. Tu ne oleo quidem ſimplici, quo pauperes inungũtur, caput meum vnxiſti; hæc verò fœmina vnguento odorifero vnxit pedes meos. E Nam græce diuerſa ſunt nomina. priori loco, *Oleo caput meum non vnxiſti,* græcè nomen eſt, ἔλαιον, poſteriori loco: *Hac vnguento vnxit pedes meos,* nomen eſt, μύρον. illud ſignificat oleum, hoc ſecundum ſignificat vnguentum. Poteſt tamen oleũ ſignificare vnguentum, quemadmodum & Pſalm. 44. *Vnxit te Deus oleo lætitiæ.* id eſt, vnguento pretioſo. græce eſt nomen ἔλαιον.

Pedũ ablutio in conuiuijs.

Oſculum pacis.

Pre-

Propter quod dico tibi; Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

Quō Chriſtus ex parabola hoc collegerit. Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum

Verba hæc difficultatem continent. Etenim videtur ex parabola propoſita, & ex cōceſſis à Phariſæo, non fuiſſe hoc colligendum. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum,* Sed potius: Quoniam remiſſa ſunt ei peccata multa, ideo dilexit multum. Parabola namque indicat, maiori amore diligi fœneratorem à debitore, cui maius debitum remiſſum eſt, idque indicauit Simon, & approbauit Chriſtus. Statuatur igitur hæc propoſitio. Is cui maius debitum dimittitur, magis diligit. vel, is cui debitum magnū remittitur, multum diligit. Si velis argumentandi formam ſequi, addes aſſumptionem, & concluſionem huiuſmodi: Atqui feminæ huic peccatrici maius debitum dimiſſum eſt, quam phariſæo, ergo plus diligit, quam phariſæus. Vel, fœminæ huic magnum debitum dimiſſum eſt: ergo dilexit multum. dilexit inquam multū, quia remiſſa ſunt ei peccata multa. At phariſæus diligit parum, quia putat ſibi remiſſa eſſe peccata pauciora.

Vt igitur conueniant cū parabola verba Domini, nonnulli ſic illa explicarunt. Remittuntur ei peccata multa, *Quoniam,* i. idcircò, dilexit multum. Vt ſit ſenſus: Idcirco dilexit multū, quia remiſſa ſunt ei peccata multa, quemadmodum debitor idcircò multum dilexit, quia remiſſum eſt illi debitum multum. At mulier hæc neſciebat ſibi remiſſa eſſe peccata multa. Ergo non idcirco multum dilexit, quia remiſſa illi erant multa peccata. Præterea durum eſt exponere, *quoniā,* i. *idcirco.* Alij ſic interpretantur: *Remiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multū,* i. quod hinc conſtat, quia dilexit multū, ita vt dilectio ſignum ſit ex quo remiſſio colligitur peccatorum. In hunc ſenſum exponit Aug. lib. 11. de Ciuit. Dei, c. 14. illud Pſ. 16. *Ego clamaui, quoniam exaudiſti me:* hoc eſt, clamaui. conſtat autem ab effectu me clamaſſe, quoniam exaudiſti me. Sed ſenſus Pſalmi huiuſmodi eſt, Clamaui, quoniam exaudiſti iam antea me, i. quoniam expertus ſum te alios meos clamores, & preces exaudiſſe. Lege Hugonem Victorinum libr. 2. de Sacramentis par. 14. c. 6. Non placet ſenſus ſuauis. n. literæ, & Patrum expoſitio docet, idcirco remiſſa eſſe peccata, quia dilexit multum. Non autem, remiſſa eſſe peccata, ſignum verò remiſſionis eſſe dilectionem.

Retenta ergo ſuaui Patrum interpretatione reſponderi poteſt, ſimilitudinē illam à debitoribus ſumptam, non eſſe explicandam de amore conſequente debiti remiſſionem, vt eſt explicata. ſed de

B amore antecedente, hoc pacto. *Duo debitores erant cuidam fœneratori, vnus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtriſque. Quis ergo eum plus diligit?* hoc eſt: Quis fœneratorem plus dilexit, ante quam debitum remitteret? Reſpondet Simon. æſtimo quia is cui plus donauit. hoc eſt, exiſtimo fuiſſe dilectum magis fœneratorē, ante debiti remiſſionem ab illo debitore cui maius debitum quingentorum dena-

C riorum remiſit. Nam fœnerator debitum maius propter maiorem quem in debitore ſentiebat amorem, minus verò debitum pp minorem amorem condonauit. Tūc Chriſtus, rectè iudicaſti. vides hanc mulierem? magna in me charitatis officia contulit, quæ tu prætermiſiſti. pp qđ dico tibi fuiſſe ſimilem illi debitori, cui magnum debitum quingentorum denariorum condonatum eſt, propter maiorem amorem. Nam huic mulieri remiſſa

D ſunt peccata multa, qm̄ dilexit multum. quemadmodum illi debitori remiſſum eſt debitum maius, quia dilexit magis.

Eſt quidem in ſpeciem interpretatio accommodata, & nodum ſoluit. Sed mihi propterea non placet, quia ſimilitudinem à debitorib. ductam, vt cū verbis illis: *Remiſſa ſunt ei peccata multa, quia dilexit multum,* congruat, recondito ſenſu explicat, quem illa non ſuauiter, ſed vi, & extorſione quadam exhibet. Interrogatio

E . n. illa; *Quis eum plus diligit?* ſi ſuauē & veram ſequamur interpretationem, quæ ſe cunctis audientib. profert, nō de amore antecedente debiti remiſſionem, ſed de conſequente intelligitur, vt ſupra explicauimus, & omnibus eſt perſpectum. Si ſic rogem: Duo homines beneficium ab amico acceperunt, alter minus, alter maius. Vter ergo eum plus diligit? quiſnam intelliget me de amore præcedente beneficium, non verò de conſequente interrogare?

rogare? Nemo ſanè. Eodem ergo modo intelligenda eſt Chriſti interrogatio. vulgari. n. modo loquebatur, cùm quępiam interrogabat. aliter is à quo reſpõſum petebat, quid rogaretur minimè intelligeret. Quis credat Simoni protinus illum abſtruſum ſenſum tunc veniſſe in mentem, qui poſt tot annorum ſtudia inuentus eſt? Sanè exiſtimo phariſæum verba vulgari accepiſſe ſenſu, Chriſtum quoque. Aliter aperire oportuiſſet, nõ loqui ſe de amore conſequente, quem præ ſe verba ferunt, ſed de amore beneficium p̃cedente, quem illa minime indicant. Denique cùm Chriſtus hominem rogat, in eo ſenſu ſunt exponenda verba, quę prima facie indicant, non in ſenſu aliquo recondito, ad quẽ perſcrutandum ſtudio opus eſt. Qui. n. reſpondet, iuxta ſenſum reſpondet, quem primò verba indicant, ſenſus autem reconditus latet.

Præterea ſi de amore antecedẽte Chriſtus interrogationem intelligi voluiſſet, ſic rogaſſet. Quis ergo eum ante remiſſionem debiti plus dilexit, vel plus diligebat? At ille ait: *Quis eum plus diligit?* videlicet, poſt debiti remiſſionẽ. quòd ſi quis dicat præſens ſumi pro præterito, inficiamur. Imo græcus codex futurum habet, *ἀγαπήσει.* Neque verò D. Aug. de hac interpretatione cogitauit, cùm homil. 23. legit. *Quis eum plus dilexit?* Sed ſic intellexit. Quis fœneratorem poſt debitum dimiſſum dilexit plus? ſimilitudo. n. de p̃terita re propoſita fuerat. Ad hæc Chriſtus cauſam præcedẽtẽ cur debitum condonauerit fœnerator, ait fuiſſe inopiam *Non habentibus* (inquit) *illis unde redderet, donauit, &c.* Quod ſi de amore ageret præcedente, illum etiam veluti cauſam adiunxiſſet: at non adiunxit.

Præterea, hic ſẽſus falſus eſt. Non. n. maius debitum dimiſit fœnerator, quia à debitore magis diligebatur, & minus debitum, quia à debitore minus amabatur. ſed quia contigit alterum maiori, alterum minori debito eſſe obſtrictum. nã aliquando illum maiore amore proſequimur, cui minus debitum remittimus quoniam non dẽt maius, quod ſi maius dẽret ẽt remitteremus. Si quis mihi quæſtionem hanc proponat: Vni debitori, creditor remiſit mille aureos, alteri viginti, quis eum plus dilexit, vel diligebat ante remiſſionẽ debiti? Sane, non re-

A ctè reſpondebo. diligebat eum magis is cui plus dimiſit. Nam potuit is cui minus dimiſit, diligere plus ante remiſſionẽ. At poſt remiſſionẽ is qui maiorẽ accipit remiſſionẽ, maiorẽ dẽt amorem.

Eſt & alia interpretatio huiuſmodi. Poſt propoſitam parabolam reſpondet Dominus Simoni. Imprimis fœminæ actus ex amore ortos indicat. *Vides hanc mulierem? &c.* Deinde infert: *Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum:* Quaſi B dicat, in remiſſione argẽti is plus diligit cui plus remittitur, at in remiſſione peccatorum contra, ei plus remittitur, qui plus diligit. Ideo huic fœminæ remiſſa ſunt peccata multa, quia dilexit multũ. Non puto Chriſtum voluiſſe ſimilitudinẽ inuertere, & contrario ſenſu loqui.

Reſpondeo, parabolam propoſuiſſe, Dominum, neq; explicaſſe, quemadmodum & alias multas, quodq; ex ea inferre volebat, ſubiecuiſſe. Volebat autẽ in- C ferre ex parabola duorum debitorum, debita multa, i. peccata multa, eſſe aliquando occaſionem magni amoris, atq; ſanctitatis. Quia. n. phariſęus fœminam appellauerat peccatricem, ſeque peccata pauciora commiſiſſe exiſtimabat, ſimilitudine oſtẽdit potuiſſe Phariſæum à fœmina vinci amore, & Sanctitate, quãuis illa plura peccata patraſſet. hoc pacto: Duo debitores erant cuidam fœneratori, vnus debebat denarios quin- D gẽtos, alius quinquaginta, vtriq; eſt remiſſum debitum. Vter eum plus diligit? Reſpondit Simon, is cui plus donauit. Subiecuit Dominus parabolę explicationẽ. ſ. Tu Simon, & hæc peccatrix duo eſtis debitores Dei. Tu debuiſti denarios quinquaginta, i. pauciora peccata, hæc debuit denarios quingẽtos, i. plura peccata. Vtriq; Deus remiſit, tàm tibi, quàm fœminæ. Quemadmodum verò is debitor, cui plures denarij condonati ſunt, E plus dilexit, quam alter, cui condonati ſunt pauciores: ſic hæc fœmina quam tu peccatricẽ dicis, cui condonata ſunt plura peccata, multò plus dilexit quã tu, cui pauciora ſunt dimiſſa, atq; adeò multò ſanctior eſt, quàm tu. Hanc parabolæ explanationẽ prætermiſit Dominus qua oſtẽdit fœminam plus dilexiſſe, q̃ Phariſæũ, atq; eo eẽ iuſtiorẽ. Tũ probat fęminã plus dilexiſſe, ex officijs charitatis, q̃ ipſa exhibuit, phariſæus verò prætermiſit.

Aquam

Aquam pedibus meis non dediſti, hæc autem lacrymis lauit pedes meos, & capillis ſuis terſit. Oſculum mihi non dediſti, hæc autem ex quo intrauit, non ceſſauit oſculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxiſti, hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Itaque oſtendit fœminam Phariſæum ſuperaſſe actibus charitatis, pluſque dilexiſſe eam, quæ plura debita .i. peccata habebat, quod parabola indicabat. Poſtea hunc amorem, quē habuit cauſam fuiſſe remiſſionis peccatorū indicat dicens; *Propter quod dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Phariſæum vero minus dilexiſſe, quam fœminam verbis ſequentibus oſtendit: *Cui autem minus dimittitur, minus diligit.* i. tu Simon qui exiſtimas pauciora peccata tibi eſſe dimiſſa, minus diligis, quàm hæc femina: quemadmodum debitor ille, cui minus dimiſſum eſt, creditorē minus dilexit. Vel aliter. Quia dixerat pp charitatem magnam multa peccata fęminę remiſſa, docet ei, qui minorem hēt charitatem pauciora remitti. Ita vt ſenſus ſit: illi cui minus dimittitur, propterea minus dimittitur, qa minus diligit. Si diligeret multum, vt hęc fęmina, multum illi remitteretur. Nā ſi charitas magna eſt, magna fit peccatorum remiſſio. ſi minor eſt charitas, minor eſt remiſſio. Obijcitur, quęcumque parua charitas ad conſequendam multorum peccatorū remiſſionem ſatis eſt. ergo nō eſt hic verborum ſenſus. Reſpondetur, quamcumque paruam charitatem ad delenda peccata, quod ad culpam attinet ſufficere. locum verò hunc intelligendum etiam de pęna peccatis debita. Nam maxima charitas multorum expurgat peccatorumtū culpam, tum pęnam. parua charitas culpam abſtergit, ſed non totam, vel maximam pęnam.

Remittuntur tibi peccata tua.

An fuerint remiſſa fœminæ peccata cū à Chriſto verba remiſſionis audiuit, an ante?

Quæritur, num fœminæ huic tūnc remiſſa fuerint pèccata, cū a Chriſto hęc verba ſunt dicta, an verò priuſquàm dicerentur? Quòd.n. cùm verba hęc dicerentur fuerint remiſſa, probant verba ipſa; *Remittuntur tibi peccata tua*, ſ. nunc. Qd autem iam prius fuerint remiſſa, probant illa verba ſuperiora. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Quæ ante hæc ſunt prolata. Reſpondetur, peccata, ſi culpam ſpectes, priuſquàm ad Chriſtum veniſſet, mulieri fuiſſe condonata, cùm primùm contritionem, charitatemque corde concepit. Nimirum cū à dęmonijs ſeptē, quibus vexabatur eſt liberata. Chriſtus.n. cum corpori ſanitatem conferebat, animæ quoque ſalutem & remiſſionem peccatorum tribuebat. Si vero ſpectes pœnam, tota, atque integra pœna, tunc illi remiſſa eſt, cū Chriſtus hæc verba protulit. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Cū autem mulieri dixit: *Remittuntur tibi peccata*, remiſſionem, quam fuerat largitus, illi aperuit.

Quis eſt hic, qui etiam peccata dimittit?

Caietanus ſtupentis Simonis, & aliorum qui ſimul recumbebant, verba hæc eſſe putat. Paulo ante (inqt) Simon nec prophetam reputabat Ieſum; modo autem ſtupens cogitat, quis eſt hic, &c. Vero ſimilius eſt verba eſſe non ſtupentiū, ſed incuſantium Dominum, quod peccata dimitteret, Deique munus ſibi vſurparet. Deum.n. Chriſtū eſſe ignorabant. Eundem in modum Luc. 5. aiunt ſcribæ, & Phariſæi. *Quis eſt hic, qui loquitur blaſphemias? Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus.*

Fides tua te ſaluam fecit.

Tribuerat Dominus peccatorum remiſſionem charitati mulieris, cum dixit *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Nunc tribuit fidei ſalutem. *fides* (inquit) *tua te ſaluam fecit.* Nam & fides, & charitas, adde etiam ſpem, & pœnitētiam, ad iuſtificationem concurrunt. fides autem illa ſaluos nos facit, quæ cum charitate, & operibus coniuncta eſt, qualis huius mulieris fuit. Credidit, dilexit multum, pedes vnxit, cæteraque charitatis opera præſtitit. De tali fide ait Dominus: *fides tua te ſaluam fecit.* De falſa, vanaque hæreticorum fide vere dicitur: *fides tua te damnatum fecit.*

Vade in pace.

Græ-

Græce, *πορεύου εἰς εἰρήνην*, i. vade in pacem, vel in pace. Theophy. pacem putat dici iuſtitiam. ſic vero interpretatur, vade in iuſtitiam, fac ea, quæ te Deo concilient. Pax.n. (ait ille) iuſtitia eſt, ſicut peccatum inimicitiæ cum Deo. Melius, pax ſumitur pro animi tranquillitate, quam pœnitentia, peccatorumque parit remiſſio. Vade in pace, i. tranquillo viue animo, ac quieto, in gratiam reducta Dei. Sumi etiam poteſt pro fęlicitate, eſtque modus diſcedentem ſalutandi. *Vade in pace*, i. fęliciter abi, diſcede felix. Nam diximus alibi pacem fęlicitatem ſignificare.

CAPVT XIII.

Fueritne mulier peccatrix Maria ſoror Lazari, & Magdalena?

QVæ nam fuerit hæc peccatrix fœmina cui remiſſa ſunt peccata multa, quia dilexit multùm, hactenus nõ aperuimus. Mariam Magdalenam, & ſororem Lazari fuiſſe, recepta habet ſententia. Ea vero nonnullis oppugnatur rationibus, non tamen expugnatur. Prima ratio huiuſmodi eſt. Maria ſoror Lazari nobilis erat fœmina, ergo non eſt credibile, publicè peccatricem fuiſſe, atq; impudicã, qualis hæc erat, de qua verba facimus. adde habuiſſe ſororem virginem Martham, & Lazarum fratrem, qui nullo modo ſororẽ paterentur infami vitio deturpari. Non eſt credibile (ait Orige. tract. 35. in Matthæum) vt Maria, quam diligebat Ieſus, ſoror Marthæ, quæ meliorem elegerat partem, peccatrix in ciuitate fuiſſe dicatur, &c. ſecundò, Maria ſoror Lazari ex Bethania erat, vt docet Ioannes c. 11. quæ ſita eſt in Iudæa, ergo non eſt Magdalena. Nam Magdalena à Magdalo oppido Galilææ prope lacum Tyberiadis ſito, oriunda fuit. A patria em Magdalo, Magdalena nominatã. præterea Mat. 27. Maria Magdalena inter fęminas numeratur, quæ à Galilæa ſecutæ fuerant Chriſtum in Iudæam. ergo ex Galilæa erat, non verò ex Iudæa, vt ſoror Lazari. Lege Mar. 15. Tertiò, Magdalena à ſeptem dæmonijs vexabatur, vt compertum eſt ex c. 8. Lucæ. ſeptem.n. dæmonia ab illa Chriſtus expulit. ergo non vacauit impudicitiæ. Etenim à dæmonijs vexatam fœminam homines fugiunt, non quærunt. quartò. Magdalena familiariter Chriſtum ſequebatur, vt Lucas c. 8. teſtatur, miniſtrans ei de facultatib. ſuis. Minimè autem decorum erat, fęminam paulò ante publicè impudicã domino miniſtrare, & cũ illo, & diſcipulis agere familiariter. Præberet.n. phariſæis calumniandi anſam. ergo Magdalena impudica non fuit. Quintò. in fine capitis ſeptimi D. Lucas mulierem peccatricem ad Chriſtum veniſſe, peccatorũque remiſſione donatã narrat: mox initio capitis octaui, de Maria Magdalena tãquam de alia penitus diuerſa fœmina loquitur. Scribit.n. fœminas aliquot ſecutas eſſe Chriſtum, illique de facultatibus ſuis miniſtraſſe, inter quas Magdalenam numerat. ergo Magdalena nõ erat illa peccatrix. Sextò. peccatrix fœmina gentilis fuit: ergo non fuit ſoror Lazari, quæ Iudæa erat. Quòd vero gentilis fuerit peccatrix fœmina probatur: quoniã meretrix erat, meretrices autem eſſe Iudæas fœminas lex vetuit Deuteron. 23. *Non erit meretrix de filiab. Iſrael, &c.* Septimò Spiritusſanctus voluit neſciri nomẽ peccatricis, idcirco illud Lucas ſubticuit. ergo ignoratur etiam nũc. Si.n. ſcitur, fruſtra Lucas illud ſilentio oppreſſit. Octauò. Maria Magdalena Chriſtum ſequebatur, illique miniſtrabat ex facultatib. ſuis, vt Lucas ait c. 8. at ſoror Lazari Maria, vt idem ſcribit c. 10. cum Martha ſorore habitabat in Bethania, neq; illi miniſtrauit, ſed ſecus pedes ſedit, ergo diuerſæ ſunt mulieres.

Orig. tractatu 35. in Matthæum, arbitratur Mariam Lazari ſororem, non eſſe hanc peccatricem. Tres.n. fœminas credit vnxiſſe Chriſtum, ſororem Lazari, Ioannis 12. alteram Matthæi 26. Et Marci 14. præterea peccatricem, de qua agimus Luc. 7. Hæc ſententia eſt Theophylacti Luc. 7. cum alijs, quos ſequitur Ego (inquit) credo ijs, qui dicunt tres

fuiſſe

fuiſſe mulieres, quæ dominũ vnxerunt. A Vnam quidem apud Ioãnem, quæ ſoror fuit Lazari, aliam apud Matthæum, & Marcum, & tertiam illam, de qua Lucas .ſ. peccatricem, &c. Subſcribit opinioni Euthymius Mat. 26.

D. Chryſ. D. Chryſ. hom. 81. in Matthæum, peccatricem hanc fœminam ſororem Lazari non fuiſſe exiſtimat. Nam duas tãtùm fœminas vnxiſſe dominum putat, alteram hanc peccatricem, quæ Chriſtum B vnxit Luc. 7. item Matt. 26. & Marci 14. alteram ſororem Lazari. Hæc (inqt) mulier, vna & eadem apud omnes Euangeliſtas eſſe videtur. Meo autem iudicio, eadem eſt apud tres, ſ. Matth. Marcum, & Lucam. Alia verò quædam & mirabilis Lazari ſoror, apud Ioannem, &c. Et homil. 61. in Io. Intelligendum (inquit) eſt non fuiſſe ſororem Lazari meretricem illam, de qua apud Matthæum, & Lucã ſcribitur, ſed aliam. Illæ meretrices, & infames erant, hæc honeſta, & ſtudioſa. C eiuſdem opinionis eſt *Titus* Titus Boſtrenſis Epiſcopus, & *D. Hier.* D. Hier. Matth. 26. Nemo (inquit) putet eandem eſſe fœminam, quæ ſuper caput effudit vnguentum, & quæ ſuper pedes. Illa .n. & lacrymis lauat, & crine tergit, & manifeſte meretrix appellatur, de hac autem nihil tale ſcriptum eſt, &c.

D. Aug. D. Aug. tract. 49. in Ioan. dubitat his verbis: Ecce ipſa ſoror Lazari (ſi tamen ipſa eſt, quæ pedes Domini vnxit vnguento, D & terſit capillis ſuis, quos lauerat lachrymis) melius ſuſcitata eſt, quàm frater eius, de magna malæ conſuetudinis mole eſt liberata. Erat .n. famoſa peccatrix, &c. *D. Bern.* Dubitat quoque Petrus Dam. ſiue Bernardus in ſerm. de Magdalena, an peccatrix quam Mariam appellat, ſit illa quæ caput Chriſti vnxit apud alios euãgeliſtas. Eſt vnguẽtum bonum (ait ille) quod Maria pedibus ſaluatoris infudit, eſt & melius, quod eadem (ſi tñ eadem) E ſuper caput recumbentis effudit, &c.

Quòd verò ſoror Lazari nõ fuerit Maria Magdalena, defendit noſter Turrianus in explanationibus libri tertij conſtitutionum *Clemens Rom.* Clementis, ca. 6. id eo loco opinatur Clemens: Erant (inquit) nobiſcum Maria mater Domini, & ſorores eius, & Maria Magdalena, ac Maria Iacobi, item Martha, & Maria ſorores Lazari, & Salome, &c. Ex quibus verbis liquet, Mariam Magdalenam, à Maria ſorore Lazari diuerſam eſſe, quam opinionem tribuit idem Turrianus Machario Ægyptio homil. 12. cenſetque Mariam Magdalenam fuiſſe peccatricem, Mariã verò aliam ſororem fuiſſe Lazari.

D. Hier. Duas verò Magdalenas fuiſſe, nonnullos ex antiquis dixiſſe refert Hieron. in quæſtionibus ad Hedibiam q. 4. ex eodẽ vico Magdalo Magdalenas appellatas. idem ait, ex Euſebio ad Marinum, Anaſtaſius in quæſtionibus in ſcripturam.

D. Aug. Hanc autem peccatricem ſororẽ fuiſſe Lazari D. Auguſtini ſententia eſt, l. 2. de conſenſu euangeliſtarum, ca. 79. quo loco docet eandem Mariam Lazari ſororem bis Chriſtum vnguento vnxiſſe. ſemel Luc. 7. cùm remiſſionem peccatorũ eſt adepta, iterum in Bethania Io. 12. de qua vnctione ſuo loco dicemus, eſt etiã *D. Greg.* D. Greg. lib. 6. Epiſt. epiſtola 22. ad Gregoriam Auguſtæ cubiculariam ſororem .n. Lazari apertè eam eſſe affirmat, cui remiſſa ſunt peccata multa, quoniam dilexit multum. Lege eundem homil. 33. & 25. in euangelia. Idem opinatur *Autor imp.* Autor imperfecti homil. 15. in Matt. Maria (inquit) poſtquam conſcientiam ſuam lacrymis pœnitentiæ lauit, poſteà infudit oleum ſuper caput Chriſti, Io. 12. & impleta eſt domus odore, &c. *Rupertus.* Rupertus Io. 12. Hæc (ait) eadem Maria ſoror Lazari peccatrix: eadem, inquam, ſicut à diligentioribus tractatoribus veraciter aſſertum eſt, &c. *Beda.* Beda in Lucam: Qui diligentius (inquit) inueſtigant, inueniunt eandem mulierem, Mariã videlicet Magdalenam, ſororem Lazari, bis eodem functam fuiſſe obſequio, ſemel hoc loco, cũ primò accedẽs cum humilitate, & lacrymis remiſſionem meruit peccatorum. ſecundò autem in Bethania non iã peccatrix, ſed caſta, & ſancta, nõ ſolùm pedes, ſed & caput eius vnxiſſe reperitur. Sic ille. habetur hæc opinio in pfatione Ambroſianæ miſſæ de Magdalena. Multorũ fuit antiquorum, de quib. *Orig.* Origenes tractatu 35. in Matth. Multi (inquit) exiſtimãt de vna eademque muliere, quatuor euangeliſtas expoſuiſſe, quia conſcripſerunt tale aliquid de muliere, & omnes ſimiliter alabaſtrũ vnguenti nominarunt &c. Ipſe quoq; Origenes in celebri illa hom. de Maria Magdalena, illam ſequitur ſic enim ſcribit: A Phariſæo te defendebat,

bat, à ſorore tua diligenter excuſabat. Olim laudabat te, quando vnguento pedes eius vngebas, & lachrymis rigabas, capillis tergebas, dolorem tuum mulcebat, peccata dimittebat, &c.

Sententia ab Eccleſia recepta, fideliumque ſenſus.

Denique hęc eſt recepta ſententia nō ſolùm à Doctorib. verùm etiam ab ipſa Eccleſia, cuius autoritas maximum hēt pondus. Eſto non definiat, ſed tanquam certiorem hāc opinionem ſequatur, ſua autoritate maximam illi addit autoritatem. Confirmatur igitur Eccleſiæ autoritate, quæ aperte in feſto Mariæ Magdalenæ, ſentit ſororem Lazari fuiſſe Mariam Magdalenam peccatricem. Neque verò videtur Spiritusſanctus fuiſſe permiſſurus, vt ſoror Lazari tām ingēti infamiæ nota ab Eccleſia cōmacularetur. Et quis credat, caſtiſſimam fœminam, toto terrarum orbe, peccatricem fuiſſe, & impudicam, ſingulis annis ab Eccleſia pdicari? Præterea, probatur ex verbis D. Io. c. 11. Cum peculiare factum ſororis Lazari commemorare, & ſignum proprium pbere vellet: *Maria* (inquit) *erat, quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis. Cuius frater Lazarus infirmabatur, &c.* q. d. Maria ſoror Lazari fœmina illa erat peccatrix, quæ recumbētis Chriſti in domo Phariſæi pedes vnxit, & terſit capillis. ſic Auguſt. exponit lib. 2. de conſenſu Euangel. c. 79. Scio poſſe verba Ioannis de vnctione exponi, de qua ipſemet agit cap. 12. ſequenti, hunc in modum; Maria erat illa fęmina, quæ, vt mox dicam, Domini vnxit pedes, & capillis terſit. verumtamen cùm Ioannes, vt diximus, peculiare, ac ſingulare factum ſororis Lazari commemorare voluerit, ex quo agnoſceretur, fit vt ſola ſoror Lazari Chriſti pedes vnxerit, & capillis terſerit, atque adeò ſit peccatrix mulier. Nam ſi alia fœmina hoc fecit, non ſatis indicaret hoc factum Mariam ſororē Lazari. Verba ergo Ioannis de vtraque vnctione intelligenda ſunt, hoc ſenſu. Maria erat, q̄ vnguento vnxit bis domini pedes, & capillis exterſit. Nulla. n. alia præter illam, Dominum vnxit. Ad hæc: abſurdum eſt dicere, fœminæ nomen ignorari ab Eccleſia, quæ adeo dilexit, adeo a Chriſto laudata eſt, quę tot charitatis obſeqa Chriſto præſtitit; ergo credendum eſt, nomen illius eſſe notum Eccleſiæ, eſſeq; Mariam Magdalenam ſororem Lazari, vt Eccleſia prædicat. Et quidem geſta eadem, idem ardor, eadem dilectio, eādem eſſe mulierem ſuadent. Denique tā hiſtoria de vita Magdalenæ conſcripta, quàm ſepulchri inſcriptio teſtantur peccatricē fœminam ſororem fuiſſe Lazari. Valeant igitur qui aliud ſentiunt.

Reſpondetur argumētis pro contraria opinione allatis.

Argumentis aduerſantibus reſpōdeamus. Primò reſpondetur, Magdalenam publicam meretricem minime fuiſſe, ſed delicijs, impudicitiæque deditam, idque palam, quod in fęminam nobilē cadere potuiſſe nemo inficiabitur. Neque vero vel frater Lazarus, vel ſoror Martha obſtare potuerunt, præſertim cū illa ab eis diſceſſiſſet, alibique habitaret, in Galilæa. Objicies, hanc fœminam appellari à Patrib. meretricē, ergo meretrix erat. ſic appellatur à Chryſoſtomo homil. 61. in Ioan. citata Hieron. Matthæi 26. Iſidoro Peluſ. lib. 1. epiſt. 142. Auguſtinus tract. 49. in Ioannem, famoſam appellat peccatricem. Reſpōdemus, meretricem dici, ideſt, impudicam, quamuis non omnino vulgaſſet corpus. Erat. n. nobilis, et diues. Præterea ſatis erat, vt peccatrix, et meretrix diceretur, ſi viri alicuius nobilis concubina eſſet, toto ſciente, & vidente populo. Quod ſi concedatur, dicemus fuiſſe virum potentē, nec valuiſſe Lazarū, aut Martā illi prædā eripere. Potuit ſolus Chriſtus. Secundo reſpondetur, Mariam ſororem Lazari habitaſſe quidē in Bethania: Ioannes enim c. 11. Bethaniam oppidum appellat Mariæ, & Marthæ ſororis eius, quia in eo habitabant. Sed habitauit quoq; antea in oppido Magdalo, à quo Magdalena eſt appellata, quoniā viro illius oppidi incolæ nupſerat. Nupſiſſe eā viro Magdali incolæ Iāſenius ex alijs refert. D. Antonin. in vita Magdalenæ, & alij aiunt, oppidū Magdalum hæreditate illi obueniſſe, vnde ab oppido nomē Magdalenæ habere potuit. Illud certū, in Galilæam veniſſe, indeq; Chriſtum Iudæam vſque eſſe comitatā. Matthæus 27. ſic habet: *Erant ibi mulieres multæ, quæ ſecutæ erant Ieſum à Galilæa miniſtrantes ei, inter quas erat Maria Magdalena.* Marcus vero cap. 15. *Erant* (inquit) *mulieres de longe aſpicientes, inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iacobi minoris, & Ioſeph mater, & Salome, & cum eſſet in Galilæa ſequebantur eum, & miniſtrabant ei. & cæt.* Itaque Maria in Galilęa nupſit, ibique poſtquā

vita

vita vir functus eſt, corpus impudicitiæ tradidit. A Chriſto conuerſa illum ſecuta eſt, Galilæam reliquit, & in Bethania cum ſorore, & fratre habitauit. Tertio reſpondetur, Magdalenam à ſeptem fuiſſe dæmonijs Dei miſericordia agitatam, vt impudicitiæ nuntium remitteret. Ijs verò à Chriſto expulſis peccatorum pœnitentiam animo concepit, diuiniſque pedibus aduoluta remiſſionem impetrauit. Impudica autem fuit, antequam à dæmonijs vexaretur. Cùm ergo venit ad Chriſtum iam à dæmonijs libera venit. Vnde colliges, quid nã ad Chriſtũ Magdalenam adduxerit. Adduxit enim hoc tantum beneficiũ. A dæmonijs libera pęnitentiam agere, tantumque benefactorẽ ſummopere diligere cæpit. Tùm peccatorum dolore ſaucia, & amore ardens, in conuiuium venit, pedes illius lachrymis rigauit, capillis terſit, oſculata eſt, pretioſo vnguẽto perunxit. Suſpicor ego Magdalenam ipſam à Simone Phariſæo familiari, vel conſanguineo, petijſſe, vt Chriſtum inuitaret, vt poſſet ipſa magni beneficij largitori, illis charitatis officijs gratiam perſoluere. Quarto reſpondetur non fuiſſe indecorum fœminam cuius à dæmonijs liberatio, pœnitentia, vitæque mutatio nota erat, Chriſtum ſequi, illique miniſtrare. Quinto reſpondetur, Lucam nomen Marię ſiluiſſe, quia peccatricẽ appellauit, in fine capitis ſeptimi. Initio autem capitis octaui nomen aperuiſſe, quia opus laude dignum commemorabat, videlicet, adminiſtraſſe Chriſto ex facultatibus proprijs; atque ideò videri de Magdalena ita agere, ac ſi de illa capite præcedente nihil dixiſſet, cùm tamen peccatrix illa eſſet. Sexto reſpondetur, peccatricem fœminam nec fuiſſe gentilem, nec meretricem, ſiue publicum ſcortum, ſed impudicam, impudicitiæque infamia laboraſſe. Quod ſi Diuus Chryſoſtomus, & D. Hieronymus meretricem vocant, meretricis nomen pro impudica deber ſumi, vt diximus. Septimo reſpondetur, Spiritum ſanctum noluiſſe à Luca nomen peccatricis aperiri, vt doceret nos, crimina proximi charitatis velo tegere. Pręterea, vt doctoribus id diſcutiendum relinqueret. Itaque ex Lucæ euangelio ſciri noluit nomen peccatricis: ex Eccleſiæ verò feſto, & doctoribus voluit cognoſci. Octauo reſpondetur,

Cum Magdalena ad Chriſtũ venit, iam à dæmonijs liberata erat.

Quidnam Magdalenã ad Chriſtũ adduxerit?

Cur Lucas peccatricis nomen tacuerit?

Cur nomen peccatricis non ſit literis mandatum à Luca.

Mariam ſororem Lazari Chriſtum ſequi ſolitam in Galilęa, vt diximus, & Iudæa, aliquando tamen Bethaniam reuertebatur. In Bethania ergo erat cùm Chriſtus, vt Lucas narrat capite decimo, Bethaniam venit. Inde tamen ad ſequendum Chriſtum diſcedebat. Obſerua autem non dixiſſe Euangeliſtam illo capite decimo, Chriſtum eſſe exceptum à Maria, ſed à Martha: *Mulier* (inquit) *quædam Martha nomine excepit illum in domum ſuam*; quaſi domus illa non eſſet Mariæ; quippe quæ Chriſtum ſequi ſolebat, Chriſtum ſolum curabat: Quamobrem ad pedes eius ſe contulit, vt loquentem audiret, cibi præparatione relicta ſorori Marthæ.

Cur Lucas dixerit à Martha exceptũ Chriſtum non à Magdalena?

CAPT XIII I.

Morale. De conuerſione Magdalenæ.

Ecce mulier.

MEritò quidem oſtenditur toti terrarum orbi, omnibus viris, omnibuſque mulieribus, hæc mulier. *Ecce mulier*. Eſt enim totius orbis, omnium virorum, omniumque mulierum ſingulare exemplum. Ecce mulier admirabilis, ecce mulier pœnitentiæ inſignis, ecce mulier diuino amore inclyta, ecce mulier Chriſto amoris obſequia præſtans, quæ nemo alius præſtitit. Ecce mulier illa fortis, quæ Prouer. 31. quæritur: *Mulierem fortem* (ait Salomon) *quis inueniet?* Etenim impudicitiæ iugum, quo premebatur, ceruicibus excuſſit, Satanæ vincula fregit, tartarũ ſuperauit. Ecce mulier, quæ vt legitur Iudith 14. fecit confuſionẽ in domo Regis Nabuchodonoſor, id eſt, dæmonis. Ecce mulier, quæ libidinis vitium iugulauit, quod Holophernis inſtar, tartarei Nabuchodonoſoris dux eſt, orbem oppugnans. Vicit victorem, magnamque in domo Satanæ confuſionẽ

Magdalena toti orbi oſtenditur, proponiturque, vt exẽplar pœnitẽtiæ atque amoris.

Prou. 31.

Iudith. 14.

fecit. *Procul, & de vltimis finibus pretium eius;* Prouerb. 31. hoc eſt pretium eius magnũ, quale eſſe ſolet raræ mercis, quæ ex longinquis affertur regionibus. Rara res Magdalena, rara illius pænitentia, rarus in Deum amor. Ecce mulier ô peccator; illius pænitentiam ante oculos propone, vt commiſſa peccata profuſis deleas lachrymis. Cuius enim vel ſaxeum pectus (ait D. Gregorius homil. 33. in euãgel.) illæ huius peccatricis lachrymæ, ad exemplum pænitentiæ non emolliant? & de ſe ipſo ſic ſcribit: Mihi cogitanti de Mariæ Magdalenæ pœnitentia flere magis libet, quam aliquid dicere. &c.

D. Gregor.

Quæ erat in ciuitate peccatrix.

Literæ ſacræ ſanctorum peccata produnt memoriæ, non vt cadendi, ſed è peccato reſurgendi, proponatur exemplum. Quòd docet Auguſtin. initio pſalm. 50. de peccato Dauidis verba faciens: Non cadendi (inquit) exemplum propoſitum eſt, ſed ſi cecideris, reſurgendi. Audiant qui non ceciderunt, ne cadant; audiant qui ceciderunt, vt reſurgant. &c. Magdalenæ igitur crimina Lucas commemorat, peccatricemque appellat, non vt patrocinium quis peccatis ſuis hinc ſumat; ſed vt pænitentiam peccatorum agere diſcat. Morbum proponit, & pænitentiæ pharmaca egregius medicus; morbum vt fugias, pænitentiæ pharmaca, vt tuis morbis adhibeas. Egregius verò pictor prius imaginem atro carbone delineat; deinde illuſtriſſimis coloribus exornat. Quis terrior carbo impudicitia? *Ecce* (inquit) *mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix;* id eſt, impudica. Vidiſti colorem atrum. Pœnitentiæ addit, humilitatis, fidei, & charitatis, colores ſplendidiſſimos.

D. August.

Cur ſcriptura memoriæ prodat peccata ſanctorum.

Tria ſunt in anno tẽpora; ver, hyems, æſtas. Tria hęc tempora in vita Magdalenæ reperiuntur. Vernum vitæ tempus hoc fuit, quo erat in ciuitate peccatrix. Tale ſibi pingunt impij ver Sap. 2. *Vino* (inquiunt) *pretioſo, & vnguentis, nos impleamus non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos roſis antequam marceſcant; nullum ſit pratum, quod non pertranſeat luxuria noſtra. &c.* Florido velut in Vere, Madgdalena hoc tempore, ætate, pulchritudine, veſtibus, criniumque decore florebat. Succeſſit Veri hyems nubibus, & pluuijs, id eſt, dolore,

Tria tempora vitæ Magdalenæ. Sap. 2.

A lachrymiſque plena; qua cũctis ad Chriſti pedes procíderunt flores, deliciæ, vnguenta, veſtium, criniumque decor; cùm peccatorum geſſit pænitentiã, & lachrymis crimina abluit. Tertium tempus fuit æſtiuum, hoc eſt, ardentiſſimum; quo diuino amore ad mortem vſque vehementer æſtuauit.

Peccatorum ſpeculum eſt hæc peccatrix. Speculum à tergo habet aliquid atrum, atque opacũ; opaco cryſtallus imB ponitur ſplendidiſſima. Eundem in modum, hoc peccatorum ſpeculum opacũ habuit aliquid, & atrum, videlicet crimina multa; erat enim *mulier in ciuitate peccatrix.* Sed cryſtallum habet ſplendidiſſimã nimirum illuſtriſſimam pænitentiã. Peccatrix fuit, pulchritudine, dataque à Deo dona, luto impudicitiæ immerſit, iuxta illud Prouerb. 11. *Circulus aureus in naribus ſuis, mulier pulchra, & fatua. &c.* Quemadmodum Sus aureum annulũ naribus apC poſitũ cæno cõſpurcat; ſic peccatrix hæc auream pulchritudinem à Deo donatam vitæ impuritate contaminauit. Sed ex naribus Suis ereptus annulus, pretioſo rutilans lapide, emũdatus, Chriſtoque eſt oblatus. Et vt canit Eccleſia; In theſauro repoſita Regis eſt drachma perdita; gemmaque luce inclyta, de luto luci eſt reddita. Peccatrix fuit fæmina, mortua eſt ſicut frater eius Lazarus, iam fætebat, pluſquam quatriduana erat. Erat enim in ciD uitate nota peccatrix. Sed quod de infirmitate, & morte fratris Lazari dictũ eſt, in mortem quadrat ſororis. Ioan. 11. ait Dominus: *Infirmitas hæc non eſt ad mortẽ, ſed pro gloria Dei, ut glorificetur filius Dei per eam. &c.* Similem in modum, infirmitas Magdalenæ, & ſpiritalis mors, nõ fuit ad mortem, ad mortem inquã æternam: ſed pro gloria Dei, vt glorificaretur filius Dei per eam. Sicut enim filius Dei per reſurrectionem corporalem fratris Lazari maxiE mè eſt glorificatus. Sic per reſurrectionẽ ſpiritalem ſororis illius Magdalenæ eximiam gloriam eſt aſſecutus. Lege Rupertum de operibus Spirit. ſancti lib. 2. cap. 28. Permiſſa (inquit) eſt Lazari ſoror mori in peccatis, & eſſe famoſa peccatrix, non ad mortem, ſiue ad interitum æternum, ſed pro gloria Dei. &c. Magnam ex reſurrectione Magdalenæ gloriam aſſecutus eſt Chriſtus; magnam quoque, imo maximam, ipſa Magdalena, tam in terra, quam

Magdalena ſpeculum.

Prouer. 11

Ioann. 11.

quàm in cælo. In terra quidem, quoniam geminato euangelij curru, per orbē triũphans fertur; iuxta illud Domini Marc. 14. *Vbicumque prædicatum fuerit euangelium iſtud in vniuerſo mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius. &c.* In cęlo autem quoniam immortali, præclariſſimaque inter Seraphinos beatitudine perfruitur. O felicē peccatricem. Fas ſit etiam dicere, ô felicem culpam, quæ talem, ac tantam habuit pœnitentiam.

Vt cognouit, quod accubuiſſet.

Iam Chriſtus expulerat à Maria dęmonia ſeptem. Chriſti igitur pedes vngere, criminũque remiſſionem petere, & pro beneficio gratiam aliquam referre cupiens, rogauit Simonem, vt Chriſtum ad prandium, ſiue cœnam vocaret. Rogatũ autem Phariſęum à Magdalena, vt dominum inuitaret, conijcit etiam Simon Caſſianus libro 9. capite. Forſitan (inquit) ipſa præuenit Phariſęum tamquam ſibi familiarem, & cognitũ; rogans eum, vt ipſe pro diſcubitu in ſua domo rogaret Ieſum. &cæt. Rogatus Dominus venit domum, quid factura eſſet Magdalena præuidens: cuius fercula, multò magis quā Phariſæi cibos, expetebat; cuius lachrymas, multò magis quàm homines pretioſiſſima vina ſitiunt, ſitiebat. *D. Gregor.*

Lacrymis cœpit rigare pedes eius.

Inter epulas (ait Diuus Gregorius) lacrymas Magdalena obtulit. Diſcite quo dolore ardet, quę flere inter epulas non erubeſcit. &c. A lacrymis cœpit. Pænitentis enim eſt, ob peccata commiſſa dolore angi, ac lacrymari. Lacrymis (inquit) cœpit rigare pedes eius. O nouam pænitentiæ irrigationem. O inauditam pedum ablutionem. peluis inſtar oculi habent, aquæ lachrymæ ſunt, linteum crines. Vt aquis irrigata tellus fructum affert vberem; ſic Dei pedes pęnitentiæ lacrymis irrigati, fructum vberrimum attulerunt, nempe criminum remiſſionem, *Remittuntur* (inquit) *tibi peccata.* Diuus Chryſoſtomus homilia 6. in Matthæũ. Illa (inquit) in euangelio meretrix, à maximis ſordibus peccatorum, largiſſimo lachrymarũ fonte purgata eſt. &c. Solet cælum irrigare terram; at vice verſa nunc terra irrigat cælum, hoc eſt, oculi terreni, pedes Dei. Mutatur ordo rerum (ait D. Chryſologus ſer. 93.) Pluuiam terræ cælum dat ſemper; ecce nũc rigat terra cælum. Imo ſuper cælos, & vſque ad ipſum dominũ. imber humanarum proſilit lacrymarum &c. Fructiferæ illæ ſunt lachrymæ, quæ ob crimina profuſæ Chriſti rigant pedes O quanta vis eſt, in lacrymis peccatorũ (ait Chryſologus loco citato) rigant cælum, diluunt terram, extingunt gehennam, delent in omne facinus latam diuina promulgatione ſentētiā. &c. D. Chryſoſtomus homil. 6. in Matth. In ſæcularibus iudicijs, quantumlibet poſt acceptā ſententiam lamenteris, non tamen effugies flendo ſupplicium. Hic verò ſi toto corde ingemueris ad Deũ, ſoluiſti repente ſententiam, veniamque meruiſti. &c. Steriles ſunt illæ lacrymæ, quę mundi rigant arenam; hoc eſt, quæ propter terrena funduntur incommoda. Plorādi ſunt qui taliter plorant; ait Cardinalis Petrus Damian. in ſermone de Magdalena. Religioſa enim triſtitia, aut alienum peccatum luget; aut proprium. ſic ille.

De lachrymis.

Lachrymæ fęcundæ.

D. Chryſ.

D. Chryſologus.

D. Chryſ.

Steriles mũdi lacrymæ.

Petrus Damian.

Obſerua verbum, *rigare*, quod lacrymarum indicat copiam; lacrymis rigabat pedes, quia largiter flebat. Flet copioſè is qui vere pænitens, tùm peccatorum grauitatem, tùm Dei quem offendit, maieſtatem nouit. Magnus Gregor. Iob 37. ad illa verba: *Super omnes cœlos ipſe conſiderat. &c.* Graui (inquit) luctu afficit gratia, quæ poſt facinora mentem replet. &c. Et ad illa verba. *Poſt eum rugiet ſonitus*: Quem (ait) illuſtrando repleuerit Dominus, eius vitam in lamentum vertit. Atque illuminatæ menti, quò magis æterna ſupplicia inſinuat, eò hanc durius de tranſacta nequitia gemitibus fatigat. Et dolet homo quod fuit; quia bonum iam incipit videre quod non fuit. Odit qualem ſe fuiſſe meminit; amat qualē ſe eſſe debuiſſē cognoſcit. Et ſolam iam pænitentiæ amaritudinem diligit; quia caute conſiderat, in quantis voluptatibus ſua delectatione peccauit. &cæt.

Copioſe flet qui peccatorũ nouit grauitatem.

D. Gregor.

Rigabat Magdalena Chriſti pedes lacrymis; copioſe flebat, quæ copioſè peccauerat. Rigabat beatam illam terram, quæ remiſſionis fructum tulit. Itaque verbũ, rigare, & fructum indicat irrigatæ terræ, & lacrymarũ copiam, quæ gemmarũ inſtar oculos, genaſque Magdalenæ exornabant. Non enim ſic in mūdo muliebri fulgēt margaritæ, vt in facie illa beata fulgebant

gebant lacrymæ. Quod de Dauide dixit Chryſoſtomus, Magdalenę cõmodemus hom. 30. in Gẽ. Quid (inquit Chryſoſt.) oculos illis formoſius, perpetuo lacrymarum imbre, & quaſi margaritarum decore ornatis? &c.

Et capillis ſuis tergebat.

Titus.

Euthym.

Non carebat linteis; ſed vis amoris fecit, vt pro linteis ad extergendum lacrymas, capillis vteretur. Titus Boſtrenſis Epiſcopus antiquus: Vt per ea (inquit) aucuparetur ſanctitatem, per quæ iuuentutem pellexerat ad noxam. &cæt. Euthymius: Ab ijs vnde prius ipſa ſuam venabatur perditionem; ab eiſdem nunc venata eſt ſalutem. &c. Magni faciunt fœminæ aureos capillos. Quod igitur magni faciebat, in Chriſti pedes Magdalena impendebat. Paſſis capillis quaſi mortuam ſe plãgebat; vt autem vitæ redderetur, Vitæ ipſius pedibus hærebat. O beatos capillos, qui Dei pedes exterſerunt. Pretioſa fuit Abſalonis cæſaries: ſed multo hæc pretioſior. Colore fuit illa nobilis, hæc nobilior. Nobiliſſimum enim ex pedibus Chriſti colorem hauſit. Ex capillis ſuis ſuſpenſus ille perijt; Magdalena capillis vitæ pedes extergens, vitam inuenit. O felicem fœminam, quæ flauos crines ad pedes abijcit Chriſti; infelix, quæ pulchro Abſaloni ſimilis, ſe ipſam ſuſpendit ex crinibus.

Et vnguento vngebat.

D. Gregor.

Alabaſtrũ cor Magdalena plenũ vnguento.

Vnguentum (ait Gregorius homil. 33. in Euangelia) ſibi fœmina pro odore carnis ſuæ adhibuit. Quod turpiter ſibi exhibuerat, hoc iam Deo laudabiliter offerebat. &c. Alabaſtrum viſibilis vnguenti attulit viſibile; ſed aliud ferebat alabaſtrum ſpiritalis vnguenti inuiſibile; nimirum cor humilitate, contritione, fide, ſpe, & charitate plenum. Hæc pretioſa ſunt vnguenta, quæ illius vulneribus medicinam attulere, hæc vnguenta odoriſera, quæ cælum ipſum miro odore perfudere. Chriſti nomen vnctum ſignificat. Merito ergo vnctus eſt in cõuiuio à Magdalena. Forſitan ea vnctione, Meſſiam illum eſſe, id eſt, vnctum, ſignificare volebat. Pedes vnxit propter humilitatem; ad caput accedere non eſt auſa. Magdalenæ hæc vnguenta ad hunc vſque diem odorem ſuauiſſimum in eccleſia ſpirant, A ſpirabuntque in ſempiternum.

A Phariſæo vocatus eſt Dominus, ſed à Magdalena ſuauiſſimo cibo refectus. D. Gregor.

Vocauerat ad conuiuium Phariſæus Chriſtum; ſed à Magdalena victus eſt. Ad Magdalenæ conuiuium venit Dominus, potiùs quàm ad cõuiuium Phariſęi. Ille vocauit, hęc ſuauiſſimas epulas appoſuit. Diuus Gregorius homil. 33. Ad Phariſæi prandium Dominus diſcumbebat: ſed apud pœnitentem mulierem mentis epulis delectabatur. Apud Phariſæum paſcebatur foris, apud mulierem paſce- B batur intus. Plus pœnitens mulier paſcebat intus, quàm Phariſæus foris. &cæt. Quæ ſuauiores Deo, Angeliſque epulæ ſunt, quàm animi ſubmiſſio, cordis contritio, fides, & amor? has obtulit Maria. Diuus Chryſologus ſermone 93: Pœnitentiæ (inquit) ponit menſam, fercula compunctionis apponit, panem doloris infert, potum lachrymis temperat in menſura. &cæt. ò epulas Deo, Angeliſque ſuauiſſimas. Si gaudium eſt in cæ- C lo, ſuper vno peccatore pœnitentiam agẽte; quale fuit gaudium ſuper hac vna peccatrice, pœnitentiam agente talem? Profecto gaudium tale fuit, qualis pœnitentiã. Eximia pœnitentia, eximium gaudium. Numquã Deus has faſtidit epulas: *Cor contritum, & humiliatum* (ait Vates pſalm. 50.) *Deus non deſpicies*, non faſtidies. Neque verò dulcis in hoc conuiuio defuit muſica, vt idem Diuus Chryſologus indicat; Ad delicias (inquit) Deitatis, to- D tã pulſat cordis ſui, & corporis ſymphoniam. Organi planctus dat clamorem; citharam per ſuſpiria longa modulatur; gemitus aptat in fiſtulam, & dum pectus ſæpè percutit, facit placitura Deo cymbala perſonare. &cæt. Homines vocum; Deum verò lachrymarum, gemituſque concentus oblectat.

Magdalenæ epulum, & menſa. D. Chryſologus.

Muſica in conuiuio. D. Chryſologus.

Ad Rom. 6

Ad Roman. 6. ait Paulus. *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire iniquitati, ad iniquitatem: ità nunc exhibete membra veſtra ſeruire* E *iuſtitiæ, in ſanctificationem &cæt.* Exhibuit Magdalena membra ſua ſeruire peccato ità nunc eadem exhibet ſeruire iuſtitiæ: Euthymius: Quæ primum fuerunt inſtrumenta peccati, ea nunc fecit inſtrumenta virtutis. &c. Diuus Gregorius homilia 33. Vnguentum (inquit) quod ſibi turpiter exhibebat, iam Deo laudabiliter offerebat; oculis terrena concupierat, ſed hos iam per pœnitentiam conterens flebat; capillos ſuos ad compoſitionem

Euthym.

D. Gregor.

tionem vultus exhibuerat, ſed iam capil- A lis lacrymas tergebat: ore ſuperba dixerat, ſed pedes Domini oſculans, hoc in Redemptoris ſui veſtigia figebat. Quot ergò in ſe habuit oblectamenta, tot de ſe inuenit holocauſta. Conuertit ad numerum virtutum, numerum criminum; vt totum Deo ſeruiret in pœnitentia, quidquid ex ſe Deum contempſerat in culpa. &cæt. Audiamus etiam Diuum Chryſoſtomum de hoc Magdalenæ facto loquentem, homilia 6. in Matthæum: Iſta (ait) in B euangelio meretrix, virgines quoque ipſas honeſtate ſuperauit, & incredibilis in Chriſtum amoris igne incenſa, & a maximis ſordibus peccatorum, largiſsimo lacrymarum fonte purgata. Quia enim perfectè incaluerat pœnitendo, bacchari (vt ita dixerim) cœpit, deſiderio exagitata Chriſti. Siquidem continuo, & crines reſoluit, & ſanctos pedes vberibus diluens lacrymis, ac proprijs extergens capillis, pretioſo rigauit vnguento. Et hæc quidē C extrinſecus cuncta faciebat. hæc ille. Quis vero poſsit fando explicare ea quæ intrinſecus in corde Magdalenæ agitabantur, dolorem, compunctionem, pœnitentiam, ardorem, deſideria, charitatem, fidē anteactæ vitæ deteſtationem, de futura vita ſanctè agenda decreta conſtantiſsima? De ijs Chryſoſtomus eadem homilia. Ea (ait) quæ in ſecreto mentis agitabat, multò erant feruentiora ijs, quæ extrinſecus faciebat, multóque maiora, quæ tantum- D modo Deus ipſe cernebat. &c. Silebat os, clamabat cor. Os nihil petebat vocibus, cor poſtulabat affectibus.

D. Chryſ.

Duo debitores erant cuidam fœneratori.

Duos habet Deus debitores, pœnitentem, & innocentem. Vterque Deo debet, tam is, qui innocentiam in baptiſmo donatam ſeruauit, quàm is, cui Deus flagi- E tia commiſſa remiſit. Deus enim, qui peccata remittit pœnitenti; innocentiā baptiſmalem conſeruat innocenti. Quod Auguſtinus docet in lib. quinquaginta homiliarum homil. 23. Hic (inquit) multa commiſit, & multorū debitor eſt factus. Ille Deo gubernante pauca commiſit. Cui deputat ille, quod dimiſit; huic & iſte deputat, quod non commiſit. Agnoſce gratiam eius, cui debes, & quod nō admiſiſti. Deo debet iſte quod factum eſt, & dimiſſum vidiſti; Deo debes & tu, quod nō admiſiſti. Nullum enim eſt peccatū, quod fecit homo, quod non poſsit facere alter homo, ſi deſit rector, à quo factus eſt homo. ſic Auguſtinus. Et libro 2. Confeſſionum capite 7. Gratiæ (inquit) tuæ deputo; & miſericordiæ tuæ, quòd peccata mea tanquàm glaciem ſoluiſti. Gratiæ tuæ deputo, & quæcunque nō feci mala. Et omnia mihi dimiſſa eſſe fateor, & quæ mea ſponte feci mala, & quæ te duce non feci. &cæt. Debet ergo pœnitens Deo ſatisfactionem; debet amorem, & gratiarū actionem. Debet innocens, etſi non pro peccatis, quibus ſe minimè obſtrinxit, ſatisfactionem; tamen amorem, & gratiarū immortalem actionem. Quæſtio eſt; Vter maiores debeat Deo gratias, maiorē, neq; amorem, & obſequia; pœnitens ne, an innocens? Diuus Auguſtinus libro 2. Confeſſionum capite indicato, innuit innocentem maiorem debere amorem, & gratias. Eius hæc ſunt verba: Qui vocatus à te ſecutus eſt vocem tuam, & vitauit ea, quæ me, de me ipſo fatentem legit: nō me derideat, ab eo medico ægrū ſanari, à quo ſibi præſtitum eſt, vt non ægrotaret, vel potiùs minus ægrotaret. Et ideo te tantundem, imò verò amplius diligat, quia per quem me videt tantis peccatorum languoribus exui, per eum ſe videt, tantis peccatorum languoribus non implicari, & cætera.

D. Auguſt.

Deus nos ſeruat à peccatis, quæ nō committimus.

D. Aug.

Vter maiores debeat Deo gratias innocens, an pœnitens.

D. Aug.

Reſpondemus quæſtioni, tàm pœnitentem, quàm innocentem, immortales Deo gratias debere. Quod ſi donum abſolutè conſideres, maius donum, & optabilius eſt innocentia, quam pœnitentia, peccatorumque remiſſio. Ideoque maiores hac conſideratione gratias innocens debet, amoremque maiorem, vt Auguſtinus ſignificat: *Tantundem* (inquit) *imò verò amplius diligat, & cætera*. Et Simon Caſſianus libro nono, capite 30. Peramplius (ait) tenetur diligere Deum, qui non peccauit eius gratia retentus, quam is, qui poſt omnem præuaricationem legis Dei, eadem gratia remiſſionem accepit, &cæt. Si vero comparatè ad accipientem ſpectetur beneficium, pœnitentia homini improbo illa indigno, æterniſq; tormentis digno, donata, præſtantius donum eſt, quàm innocentia. quemadmodum præſtantius eſt cō paratè, centum aureorum donum hoſti

Sim. Caſ.

datum, quàm ducentorum datum amico. Itàque hac conſideratione maiores pœnitens debet gratias, maioremque amorem. Illa alia conſideratione maiores gratias, maioremque amorẽ debet innocens. Lege D. Thomam ſecunda ſecundæ, quæſt. 106. artic. 2. & Abulenſem Matth. 18. quæſt. 142. Contendant ergò pœnitẽtes cum innocentibus, de gratiarum actione & amore, nec ſe vinci patiantur.

Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtriſque.

Habet homo vnde reddat, & non habet, quomodo.

Debitor eſt homo, qui peccauit, ſed vndè reddat ex ſe non habet. Neque enim poteſt homo viribus ſuis, Deo pro peccato facere ſatis. Non habenti igitur vndè reddat, donat Deus peccata per Chriſti merita, & pœnitentiam hominis. Ex nobis vnde reddamus, non habemus; ex Chriſto vnde reddamus habemus. Habemus, inquam, theſaurum meritorum infinitum. A nobis pœnitentiam veram requirit Dominus, quam etiam donat ob merita Chriſti.

Quis eum plus diligit?

Amorem flagitant beneficia; quò maiora ſunt, eo maiorem. *Quis* (inquit) *eum plus diligit?* Reſpondet Simon: *æſtimo quia is, cui plus donauit,* id eſt, qui maius beneficium accepit. Dei ergo beneficia memoria recolamus, vt amore exardeſcamus; beneficijs enim velut lignis, amoris ignis incenditur. Accepit pœnitens maximum à Deo beneficium pœnitentiam, peccatorumque remiſſionem? diligat maximè; caueatque maximè, ne iterum peccando ſummo benefactori ingratus inueniatur.

Conuerſus ad mulierem.

Ante pœnitentiam auerſus eſt à peccatore Deus; cùm pœnitentiam agit, conuertitur ad illum. Antequam Magdalena pœnitentiam ageret, auerſus ab ea erat: cùm pœnitentiam egit, conuerſus eſt ad mulierem conuerſam; iuxta illud Zachariæ primo: *Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. &c.* Cùm à nobis Sol auertitur, nox eſt; cùm ad nos cõuertitur, dies. Eundem in modum, cùm Deus ab homine auertitur, craſſiſſimis tenebris homo circumfunditur: cùm ad illum conuertitur, clariſſima gratiæ luce colluſtratur.

Vides hanc mulierem?

Viſenda mulier.

Viſenda ſanè, & ab omnibus hominibus contemplanda mulier hæc eſt, quam Chriſtus indicat: Vides hanc mulierem peccator? Peccatis multis ſe inquinauit, pœnitentia, & amore omnia abluit; nunquam verò amplius ad vomitum redijt. Vide exemplar, fac ſimiliter.

Lacrymis rigauit pedes meos.

Sigillatim Chriſtus Magdalenæ obſequia numerat.

Quantum ſibi placuerint Magdalenæ actus, oſtendit Dominus, dum in eis ſigillatim numerandis, ac põderandis, immoratur. Lacrymas commemorat, pedibus data oſcula, vnguentum; nihil prætermittit. Charitatis actus eſſe oſtendit; cùm remiſſa illi peccata, propter charitatem cõcludit. Libet (ait Gregorius homilia 33. in Euangelia) conſiderationem tantæ pietatis ineueri. Pœnitentis mulieris opera qua æſtimatione veritas apud ſe ſeruat; quæ eius aduerſario ſub tanta diſtributione enumerat. &c.

Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum.

Ad Rom. 9

Vaſa iræ, & vaſa miſericordiæ.

Vt ex Paulo conſtat ad Roman. 9. ſunt vaſa quædam iræ Dei, nimirum reprobi; alia ſunt vaſa miſericordiæ, nimirum electi. *Suſtinuit* (inquit Paulus) *in multa patientia vaſa iræ aptata in interitum; vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ, in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam. &c.* De reprobis non dixit; *Fecit illos Deus vaſa iræ*, ſed; *Vaſa iræ aptata, & facta, in interitum.* Reprobi enim ſe ipſos aptant ad irã, & interitũ, ſibique perniciem afferunt. De electis verò dixit; *Vaſa miſericordiæ, quæ præparauit Deus in gloriam.* Deus enim electos præparat, omniumque bonorũ illis autor eſt. Vas miſericordiæ ſingularis Magdalena fuit, quod Chriſtus præparauit in gloriã ſingularẽ. Ipſe illam vocauit, ipſe iuſtificauit, tandẽque gloria ſumma compleuit. Nimiam peccatorũ contraxerat vas rubiginem; at in fornace pœnitẽtiæ, ac charitatis, rubigine abſumpta: De vaſe cõtumeliæ (vt canit Eccleſia) in vas tranſlata eſt gloriæ. *Remittuntur*

Vas miſericordiæ Magdalena.

Digitized by Google

tuntur (ait Dominus) *ei peccata multa; quia dilexit multum*; hoc eſt, peccatorum magna rubigo in fornace charitatis incenſa eſt. Vnde Magn. Gregor. homil. 33. Quid (inquit) eſſe dilectionē credimus, niſi ignē? & quid culpam niſi rubiginē? Vnde nunc dicitur: *Remittuntur ei peccata multa quia dilexit multum*. Ac ſi apertè diceretur; incendit planè peccati rubuginem, quia ardet valdè per amoris ignem. Tantò nanque amplius peccati rubigo conſumitur, quantò peccatoris cor, magno charitatis B igne concrematur. &c. Suaue fuit Magdalenæ purgatorum, ignis charitatis. Dulce purgatorium (ait Simon Caſſian. lib. 9. capite 31.) amænum, atque ſuaue eſt, dilectio. &c.

D. Grego.

Culpa eſt rubigo, Dei amor ignis.

Purgatoriū Magdalenæ dilectio.

Sim. Caſſ.

Non abſtulità Magdalena amorē Dominus; ſed mutauit. Pretioſas amoris aquas, quibus mundi cloacam illa irrigabat, ad ſe conuertit, & ad virtutum hortū irrigandum deriuauit. Id quod Chriſtianum facere docet Auguſt. pſalm. 31. Pur C ga (inquit) amorem tuum; aquam fluentē in cloacam, conuerte in hortum. Quales impetus habebas ad mundū, tales habeas ad artificem mundi. &c. Purgauit amorē Magdalena. Iam purgatus amor, purgauit amantem. Quales impetus ad mundū habebat, tales habuit ad artificem mundi.

Mutauit amorē Magdalenæ Dominus non abſtulit.

D. Auguſt.

Purgandus & mutādus amor.

Ignis amor eſt; quales igitur impetus ignis, tales impetus ſunt amoris. Si ignis celſæ turri ſubijciatur, ſuo illam impetu proſternit, æquatque ſolo. Quid Magda- D lena? non ne celſa turris erat, ex qua cacodæmon impudicos homines oppugnabat? Id eius ſignificat nomen. Nam magdal, ſiue migdal, ab hebræis turris dicitur, vnde Magdalenæ nomen deriuatur. quod indicat D. Hieron. ad Principiam. in explanatione Pſalmi 44. Magdalena (inquit) verè turris candoris, & Libani, quæ proſpicit faciem Damaſci; ſanguinē videlicet ſaluatoris, ad ſacci pænitentiam prouocantem. &c. Et in epitaphio Paulę E Maria (inquit) propriè Magdalena, quæ ob ſedulitatem, & ardorem fidei turris nomen accepit. &c. Huic turri ſubiectus eſt Charitatis vehemens ignis: *Dilexit* (inquit) *multum*. Hic ignis ſuo impetu ad pedes Chriſti turrim proſtrauit, ipſique ſolo per humilitatem æquauit. Quid Magdalena eſt ad pedes proſtrata Chriſti? Turris eſt æquata ſolo. Celſa vide mœnia, videlicet flauos crines, oculos, oris pulchritudinem, odores; ante victorem proſternuntur omnia.

Magdalena quid ſignificet.

D. Hieron.

Magdalena turris.

Vexilla deijciūtur hoſtis. Chriſti vexillum in turri nunquam deijciendum infigitur: charitas nunquā amittenda Magdalenæ donatur. Cantic. 2. ait ſponſa Domini: *Ordinauit in me charitatem*. Verti etiā poteſt; *Vexillū eius ſuper me amor*. En vexillum, quod capeæ turri infixit Dominus, amorem ſuum. Dicat igitur turris noſtra: Vexillum eius ſuper me amor, quod nullus vnquam hoſtis auellet. Vt ſcriptū eſt 1. Regum 6. Fuit Arca Domini in regione Philiſtinorum aliquo tēpore; tandem Deo liberante adducta eſt in Bethſames ciuitatem. Significat autem Bethſāmes domum Solis. Similem in modum, Magdalena Arca maxima Dei, in regione Philiſtinorum, id eſt, dæmonum, aliquo fuit tempore, cùm vitijs vacabat. Tamen Deo fauente liberata, in Bethſames, id eſt, domum Solis ardentiſſimi, id eſt, amoris peruenit; à domo hac nunquam receſſit, in ea ſemper ad mortem vſque multum diligens, multumque dilecta, habitauit.

Cant. 2.

1. Reg. 6.

Remittuntur tibi peccata tua.

Summus Pontifex Chriſtus iubileum Magdalenę, plenariamque criminum largitur indulgentiam. In mari lacrymarū rubro flagitia omnia peccatricis mulieris demerſa ſunt: iuxta illud Pſalmi 73. *Contribulaſti capita draconum in aquis. &c.* Draconibus ſimilia ſunt peccata, immo draconibus ipſis ſæuiora; ſed vide quibus interimantur armis. Horum draconum ſæuiſſima capita aquis lacrymarum conteruntur. Facile eſt aduerſus ſæuos dracones remedium lacrymarum aqua. Vtere remedio, ne te patiaris deuorari. Felices lacrymæ tuæ ſanctè Apoſtole (ait Diuus Leo ſermone 9. de paſſione, Petrum alloquēs) quæ ad diluendam culpam negationis, virtutem ſacri habuere baptiſmatis. &c. Idem de lacrymis Magdalenæ meritò dici poteſt. Fælices lacrymæ tuæ Magdalena, quę ad diluenda multa crimina, virtutem ſacri habuere baptiſmi. Fælices lacrymæ, quę miſericordiæ linteo à Deo exterſę ſunt. Felices quæ pleniſſimam peccatorum indulgentiam ſunt conſecutæ. Petebat Dauid à Deo pſalmo quinquageſimo: Auditui meo dabis gaudium, & lætitiam: & exultabunt oſſa humiliata.

Pſalm. 73.

Lachrymis, dracones ſuffocantur.

D. Leo.

A Quod Dauid petebat, Magdalenæ ore Domini conceſſum eſt. Auditui eius dedit gaudium, & lætitiam, cùm hæc protulit verba: *Remittuntur tibi peccata tua; & exultarunt oſſa ad pedes Chriſti humiliata.* *D. Auguſt.* Autor antiquus quæſtionum ex vtroque teſtamento, tom. 4. Auguſtini, quæſt. 112. in hæc Dauidis verba. Dubium (ait) non eſt, quia vox prædicantis remiſſionem, gaudium præſtat peccatoribus. Quis enim non lætetur, cùm audit dari indulgentiã? &c. Neque verò ſolùm peccata Chriſtus remiſit, ſed omnibus etiã virtutibus Magdalenam compleuit. Vas prius mũdatur, deinde balſamo impletur. Sic Magdalenę animus à malis eſt expurgatus, & mox bonis repletus: iuxta illud Auguſtini ſerm. 11. de verbis Domini. Non infert Deus nobis bona ſua; niſi auferat mala noſtra. Et in tantum bona creſcunt, in quantum mala minuuntur. &c.

Vade in pace.

D. Chryſ. Lacrymarum imbrem animi ſerenitas, & pax ſecuta eſt. Nam, vt ait Chryſoſtomus homilia 6. in Matth. ſicut poſt vehemẽtes imbres mundus aer, ac purus efficitur: ita etiam lacrymarum pluuias ſerenitas mentis ſequitur. &c. Bellum cũ Deo geſſerat Magdalena. Belli pœnitens armaque ad pedes Chriſti abijciens, pacẽ expoſcebat; pacem optatam iam impetrat. *Vade in pace:* ait verus Salomon, id eſt pacificus, totiꝰ autor pacis. In pace abijt; ad bellum nunquam redijt. En tranſacto iam peccatorum diluuio, Gen. 8. columba oliuæ ramum, pacis inſigne reportat. Oliuæ enim ramo pacem indicanti, ſimile dixerim hoc Chriſti dictum: *Vade in pace:* ſimilem verò columbæ, quæ illum portabat, Magdalenam. Nam Magdalena columba illa eſt, de qua *Cant. 2.* Cant. 2. canitur: *columba mea, in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ; ſonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. &c.* *Magdalena columba in foraminibus petræ.* Contemplare quæſo illam in vaſta altiſſimi montis ſpelunca, triginta annos cæleſtium rerum contemplationi vacantem, columbã tibi Canticorum videre videberis, in foraminibus petræ, & in cauerna maceriæ latitantem; cuius vox cordis, & oris, in auribus ſemper ſonans Chriſti, dulciſſima erat, facieſque decora maximè; etſi ieiunijs, eremique aſperitate exeſa, atque ſqualida. Hęc vera faciei pulchritudo eſt. Illa, quæ ex crinibus, ornamẽtiſque alijs Magdalenæ antè conuerſionem contingebat, fœditas erat. Nunc verè pulchra eſt, nunc verè decora, atque viſenda, nũc fragrantibus vnguentis delibuta, in cælum odorem ſuauiſſimum exhalat. Meritò de illa quæritur Cant. 3. *Cant. 3.* *Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum, ſicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarij?* Per deſertum illud horridum B Maria in cælum aſcendebat, odores pœnitentiæ, & amoris, toto corpore, totoque animo ſuauiſſimos efflabat. *Fortis eſt vt mors dilectio.* *Cant. 8.* Cantic. 8. Vt mors ſepulchro cõdit hominem; ſic dulcis mors dilectio, ſpelunca deſerti condidit Magdalenam, mundo mortuam, Deo maximè viuentẽ.

Apoc. 17. Addamus prædictis pauca. Apoca. 17. ait Angelus Ioanni: *Veni oſtendam tibi damnationem meretricis magnæ, cum qua fornicati ſunt Reges terræ. Et mulier* (ait Ioannes) *erat* C *circumdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo, & margaritis. &cæt.* *Tertull.* Ex ſententia Tertulliani in lib. aduerſus Iudæos, & aliorum, mulier hæc Romã ethnicam, Chriſtianoſque perſequẽtem ſignificat. *Magdalena typus Romæ conuerſæ ad Chriſtum.* Eiuſdem verò conuerſionem Magdalenæ conuerſio mihi adumbrat. De Romana enim vrbe verè dici poteſt. *Erat mulier in ciuitate peccatrix.* & meretrix, quia idola colebat. hæc cum Chriſtus accubuiſſet in domo Simonis non leproſi, ſed Petri, D hoc eſt in Eccleſia, cuius Simon caput erat, & Pontifex Summus; attulit non alabaſtrum ſolùm vnguenti pretioſi, ſed imperatoriam etiam purpurã illam, quã erat induta, fulgentes illos pyropos, quibus rutilabat, illud aurum, & diuitias, quibus abũdabat, & procidens ad pedes Chriſti, iam ad illum conuerſa cæpit lachrymis rigare pedes eius, & capillis capitis ſui tergere, & oſculari. Quid enim ſunt aliud Summi Pontificis Romani pedes, niſi pedes Chriſti, cuius in terris gerit vices? Hos Roma oſculatur, totũque orbem oſculari docet. *Iſaia. 1.* In Ieruſalem inuehitur his verbis Iſaias capite 1. *Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij?* Iiſdem ſed cõuerſis Romam conuerſam nos admiremur. Quomodò facta eſt fidelis, diuinique plena iudicij, ciuitas illa meretrix, cum qua fornicabantur Reges terræ? Hæc ſanè mutatio dexteræ excelſi.

Solus potuit Dauid ingenti mole gigantem abſque armis ſternere; & ſolus potuit

potuit Chriſtus ingenti molo populum, ciuitatemque terrarum dominam, ſub ſuum ſuaue iugum abſque exercitu mittere; vt, quæ caput quondã erat idololatriæ caput ſit fidei Chriſtianæ. Gerebat ethnica Roma poculum in manu ſua, Apocalyp. 17. *Plenum abominatione, & immunditia fornicationis ſuæ*, ideſt, idololatriæ. At Roma Chriſtianæ poculum gerit aureum cœleſti plenum potu, hoc eſt cæleſti, veriſſimaq; doctrina. *Felix qui Romano poculo Christi doctrinam haurit, infelix qui hæretico ſe inebriat calice.*

Duo Christi pedes miſericordia & iuſtitia.

Obſerua præterea duos Chriſti pedes à pœnitentibus peccatoribus eſſe amplexados, nimirum miſericordiam, & iuſtitiam; miſericordiã ne deſperet, iuſtitiam ne tepide pœnitẽtiã agant. Pedes iſti (ait Card. Pet. Damiani in ſermone de Magdalena) ſunt miſericordia, & iudicium. quorum alterum ſine altero oſculari, vel temeraria ſecuritas eſt, vel deſperatio fugienda. Quis enim Dei miſericordiam indeſinenter attendens, non ſtatim tepidioris vitæ quietem exoptet? Fallitur, qui ſic oſculatur miſericordiæ pedem, vt pedem iudicij non attendat: qui totum de miſericordis pietate præſumit, hoc ſolùm ad ſalutem ſufficere credens, quòd credit. Rurſus cùm iudicij pedem crebrioribus oſculis intertangit ſubeuitur carnis animæque ſubſtantia, & vtriuſque hominis ſtatum vehementior aura percellit. Quis iudicium diutius cogitans, non ſtatim cõtremiſcat. & i deſperationis rotetur abyſſum? Non eſt igitur huic pedi moroſius incumbendum, ne pietatis intuitum iudicantis ferocia occludat. Vtrumque igitur iungat pedem animæ pœnitentis affectus, & nunc miſericordiam amplectens, nunc iudicium oſculans, contribulati ſpiritus offerat holocauſtum. Hæc ille.

Petrus Damiani.

Præterea capillis terſit Magdalena Chriſti pedes. Chriſtianus quoque idem facit cũ pauperes ſuis opibus alit. Opes enim capillis ſimiles ſunt, vt docet magnus Gregorius: pedibus Chriſti ſimiles ſunt pauperes. D. Gregorius homilia 33. Lachrymis (inquit) mulier pedes rigat, quod nos quoque facimus ſi quibuslibet vltimis membris Domini, per compaſſionis affectum inclinamur. Capillis mulier pedes terſit. Capilli ſuperfluunt corpori. Et quid abundans terrena ſubſtantia, niſi capillorum ſpeciem tenet? Capillis ergo pedes Domini tergimus, quãdo ſanctis eius quibus ex charitate compatimur, etiam ex ijs, quæ nobis ſuperfluunt, miſeremur, &cęt.

Eleemoſyna D. Gregor.

Vnguento pedes Domini vnxit Magdalena. Non deſunt nobis odorifera vnguenta, quibus Dominum vngamus. Cardinalis Petrus Damiani tria vnguenti genera enumerat. Primum (inquit) vnguentum contritionis eſt, de recordatione peccatorum, de ſpiritu contrito, & contribulato deſcendens, ſecundum deuotionis, de recordatione beneficiorum Dei. Tertium eſt pietatis vnguentum, eius ſpecies ſunt vniuerſæ miſerorum miſeriæ, tàm animarum, quàm corporum, oculo pietatis inſpectæ. Lege multa alia, quæ breuitatis cauſa relinquo.

Vnguenta quibus Dominus vngitur.

CAPVT XV.

De expulſione dæmonis muti, Phariſæorumq́ blaſphemia.

MATTHAEVS CAPITE XII.

TVnc oblatus eſt ei dæmonium habens, cæcus, & mutus, & curauit eum, ita vt loqueretur, & videret. Et ſtupebant omnes turbæ, & dicebant: Nunquid hic eſt filius Dauid: Phariſæi autem audientes dixerunt: hic non eijcit dæmones, niſi in Beelzebub, principe dæmoniorum. IESVS autem ſciẽs cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum diuiſum contra ſe deſolabitur, & omnis ciuitas, vel domus diuiſa contra ſe, non ſtabit. Et ſi Satanas ſatanã eijcit, aduerſus ſe diuiſus eſt. Quomodo ergo ſtabit regnum eius? Et ſi ego in Beelzebub eijcio dæmones, filij veſtri in quo eijciunt? Ideo ipſi iudices veſtri erunt. Si autem ego in Spiritu Dei eijcio dęmones, igitur peruenit in vos regnum Dei. Aut quomodo poteſt quiſquam intrare in domũ fortis, & vaſa eius diripere, niſi prius alligauerit fortem? & tunc domum illius diripiet. Qui non eſt mecum, contra me eſt: & qui non congregat mecum, ſpargit. Ideo dico vobis: omne peccatum, & blaſphemia remittetur hominibus. Spiritus autem blaſphemiæ non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei. Qui autem dixerit contra Spiritum ſanctum, nõ remittetur ei neque in hoc ſæculo, neque in futuro. Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, & fructum eius malum: ſiquidem ex fructu arbor agnoſcitur. Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cùm ſitis mali? ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo, de bono theſauro profert bona, & malus homo, de malo theſauro profert mala. Dico autem vobis, quoniam omne verbũ otioſum, quod loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

Tunc reſponderunt ei quidam de ſcribis, & Phariſæis, dicentes: Magiſter volumus à te ſignum videre. Qui reſpondens ait illis: generatio mala, & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti trib. diebus, & tribus noctibus: ſic erit filius hominis in corde terrę, tribus diebus, & tribus noctibus. Viri Niniuitæ ſurgent in Iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam, quæ pænitentiam egerunt in prædicatione Ionæ, & ecce pluſquam Ionas hic. Regina auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis, & ecce pluſquam Salomon hic. Cùm autem immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida quærens requiem, & non inuenit. Tunc dicit. reuertar in domũ meam vnde exiui, & veniens inuenit eam vacantem, ſcopis mundatam, & ornatam.

Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe, & intran-

intrantes habitant ibi, & fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus. Sic erit & generationi huic peſſimæ.

MARCVS CAPITE III.

ET veniunt ad domum: & conuenit iterum turba, ita vt non poſſent neque panem manducare. Et cũ audiſſent ſui exierunt tenere eum. dicebant enim: quoniam in furorem verſus eſt. Et ſcribę qui ab Ieroſolymis deſcenderant, dicebant: quoniam Beelzebub habet, & quia in principe dæmoniorum eijcit dæmonia: Et conuocatis eis in parabolis dicebat illis. Quomodo poteſt Satanas ſatanam eijcere? Et ſi regnum in ſe diuidatur, non poteſt regnũ illud ſtare. Et ſi domus ſuper ſemetipſam diſpertiatur, non poteſt domus illa ſtare. Et ſi Satanas conſurrexerit in ſemetipſum, diſpertitus eſt, & non poterit ſtare, ſed finem habet. Nemo poteſt vaſa fortis, ingreſſus in domum, diripere, niſi prius fortem alliget: & tunc domum eius diripiet. Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filijs hominum peccata, & blaſphemiæ, quibus blaſphemauerint. Qui autem blaſphemauerit in Spiritum ſanctum, nõ habebit remiſſionem in ęternum, ſed reus erit ęterni delicti. Quoniam dicebant, ſpiritum immundum habet.

LVCAS CAPITE XI.

ET erat eijciens dæmonium, & illud erat mutum. Et cum eieciſſet dæmonium, locutus eſt mutus. Et admiratę ſunt turbę. Quidam autem ex eis dixerunt: in Beelzebub principe dęmoniorum eijcit dęmonia. Et alij tentantes ſignum de cęlo quęrebant ab eo. Ipſe autem vt vidit cogitatones eorum, dixit eis: Omne regnum in ſe ipſum diuiſum deſolabitur, & domus ſupra domum cadet. Si autem & Satanas in ſe ipſum diuiſus eſt: quomodo ſtabit regnum eius? quia dicitis in Beelzebub me eijcere dæmonia. Si autem ego in Beelzebub eijcio dęmonia: filij veſtri in quo eijciunt? ideò ipſi, iudices veſtri erunt. Porrò ſi in digito Dei eijcio dæmonia, profectò peruenit in vos regnum Dei. Cùm fortis armatus cuſtodit atriũ ſuum: in pace ſunt ea quę poſſidet. Si autem fortior eo ſuperueniens vicerit eum: vniuerſa arma eius auferet, in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet. Qui non eſt mecum, contra me eſt: & qui non colligit mecum, diſpergit. Cum immundus ſpiritus exierit de homi-

homine, ambulat per loca inaquoſa, quęrens requiem, & non inueniens dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Et cum venerit, inuenit eam ſcopis mundatam, & ornatam. Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios Spiritus ſecum nequiores ſe. Et ingreſſi habitant ibi. Et fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus.

Turbis autem concurrentibus cępit dicere: Generatio hęc generatio nequam eſt, ſignum quęrit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionę Prophetæ. Nam ſicut fuit Ionas ſignum Niniuitis: ita erit & filius hominis generationi iſti. Regina Auſtri ſurget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos, quia venit à finibus terrę audire ſapientiam Salomonis, & ecce pluſquam Salomon hic. Viri Niniuitę ſurgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabũt illam, quia pænitentiam egerunt ad prędicationem Ionæ, & ecce pluſquam Ionas hic. Nemo lucernam accendit, & in abſcondito ponit, neque ſub modio, ſed ſupra candelabrum, vt qui ingrediuntur lumẽ videant. Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebroſum erit. Vide ergo ne lumen, quod in te eſt, tenebræ ſint. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & ſicut lucerna fulgoris illuminabit te.

VT ſupra diximus, poſt ſermonem in monte habitum, leproſum hominẽ, & ægrum Cẽturionis ſeruum, dominus ſanitate donauit, mulieriſque viduæ filiũ prope ciuitatem Naim, in vitam reduxit: acceſſit Ioannis legatio, Chriſti reſponſum, peccatriciſque fœminę præclara pœnitentia. Quid nunc ſequatur incertum eſt. D. Lucas poſt pœnitentiam peccatricis, de qua actum eſt, ſubijcit Chriſti cõcionem, celebremque illam parabolam. *Exijt qui ſeminat, &c.* Ea tamen videtur à Chriſto dicta poſt eiectum mutum dæmonium, quod colligitur ex Matt. 13. & Marci 4. ideoque prius de eiectione muti dæmonis, cæteriſque conſequentib. dicendum eſt, quem ordinem ſequitur Ianſenius, Buiſonius, Cardinalis Baronius, & alij. Repugnare videtur huic ordini D. Marcus. Nam poſtquam ſcripſit Chriſtum in monte Apoſtolos elegiſſe, ſermonemque habuiſſe, hæc adiungit verba. *Et veniunt ad domum, & conuenit iterũ turba, ita vt non poſſent, nec panem manducare, & cũ audiſſent ſui, exierunt tenere eum, &c.* poſtea: *Et Scribæ (inquit) qui ab Hieroſolymis deſcenderãt dicebant. Quoniam Beelzebub habet, &c.* Vnde efficitur Chriſtum, poſtquam è mõte deſcendit domum periuiſſe, docendoque, & ægris ſanitatem donando, tanto cũ ardore operam turbæ impendiſſe, vt neq; ad cibum capiẽdum tempus ſuppeteret. tunc vero blaſphemiam à Phariſæis eſſe iactatam. *In Beelzebub eijcit dæmonia.* Ianſenius, & alij, verba illa; *Et veniunt domum,* exiſtimant non ſignificare Chriſtũ, mox poſtquàm è monte deſcendit, domum eſſe ingreſſum, turbamque conueniſſe, ſed poſtquam Naim abijt, legatos Ioãnis audiuit, & Magdalenam criminum vinculis ſoluit. Itaque verba Marci. *Et veniunt domum, &c.* Poſt hæc omnia adſcribunt. Illud.n. *&*, non ſignificat proximam conſequentiam, ſed remotam. Dici quoque poteſt, fortè probabilius, Dominũ, poſtquàm è monte deſcendit, Capharnaum veniſſe, leproſum, centurioniſque puerũ ſanaſſe: domum deinde periuiſſe, turbã docuiſſe, eieciſſeque dæmonẽ. Sed ordinem iam propoſitum ſequamur. Tamen aduer-

Ordo geſtorum.

B

C

aduerte, illud Matthæi, *tunc*, cùm ait; *Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens*: Non ſignificare conſequentiam proximam rei geſtę. quemadmodum, nec verba hęc; *In illo tempore*, aut: *In diebus illis*, illam ſignificant neceſſario.

Et veniunt ad domum.

Auiditas audiendi conciones.

Poſt Apoſtolos in monte electos, ait Marcus domum veniſſe Chriſtum, & cõfluxiſſe turbam ita, vt non poſſent panẽ manducare, id eſt, cibũ ſunnere, Chriſtus & diſcipuli. Audiendi enim auidam turbã Dominus deſerere nolebat.

Beda.

Beda Marci. 3. O quam felix (inquit) occupatio ſaluatoris, quam beata frequentia turbæ cõfluentis, cui tãtum ſtudij ad audiendum verbum Dei, tantum fuit curæ ad obtinẽdam ſalutem, vt autori ſalutis, cum eis, qui ſecum erant, ne veſcendi quidem hora, à ſolatio vitæ miſeris impendendo libera maneret. Vtinam Domine IESV & in noſtri æui temporibus, tantum gratiæ tuis fidelibus largiaris; qui doctores ſuos aſſiduitate diſcendi, non ſolùm ab appetitu carnalium voluptatum, verùm etiam nonnunquam ab ipſa quoque panis quotidiani perceptione præpediant. hæc Beda. Feruorem in Chriſtianis deſiderat Beda. Qui vtinam tantus eſſet ad audiendas cõciones noſtris temporibus, & ad expianda confeſſione peccata, vt concionatorib. & confeſſarijs, ad capiendum cibum tempus ſæpe nõ ſuppeteret.

Et cum audiſſent ſui.

Autor commentariorum in Marcum qui D. Hieronymo tribuuntur, & gloſſa interlin. *ſuos*, interpretantur diſcipulos. probabilitate caret iterpretatio. Sui, græce, οἱ παρ' αὐτοῦ, id eſt, qui ab ipſo erant, vel, qui ad ipſum attinebant, dicuntur cognati Chriſti, vnde Euangelium Syriacum ſic habet, & audierũt patrueles eius id eſt, conſanguinei, & exierunt, vt prehenderent eum, dicebant .n. eum extra mẽtem ſuam exijſſe &c.

Cur ſui voluerint Chriſtũ tenere?

Dubium eſt cur affines ſiue cognati Chriſti prehendere illum voluerint, dixerintque in furorem eſſe verſum? Theophylactus inuidiæ tribuit. Audientes (inquit) neceſſarij Chriſti, quòd dæmonia eijceret, & morbos ſanaret, præ inuidia opinabantur, quòd dæmonium haberet, & furioſus eſſet. Vnde volebant comprehendere eum, vt tanquam dæmoniacum ligarent. hæc ille. Beda tribuit altitudini ſapientiæ Chriſti. Quia (inquit) altitudinem ſapientiæ, quam audiebant, capere non poterant, quaſi alieno eum ſenſu locutũ eſſe, credebant. & Card. Caiet. ſentit, conſanguineos exiſtimaſſe Chriſtum verſum in furorẽ: Conſiderando (inquit) vitam eius cum tam repentina nouitate. Sciebant eum operam literis nunquam dediſſe, & propterea audientes quòd prædicabat, putauerunt ipſum verſum eſſe in inſaniam. Similiter Ianſenius ait cognatos, cum audirẽt quę de Chriſto nunciabantur, eſſe inſolita, humanaſque vires excedere, dixiſſe, à dæmone, & furore agi. Tyranus aliter; Videntes (ait) cognati inſolitum feruorẽ in Chriſto, quia propter feruorem prædicãdi horam omittebat comedendi, videbãt etiam in vultu eius inſolitam claritatem ex virtute diuinitatis procedentem, item audiebant eum loquentem de diuinis ardua, & inſolita, & eis non intelligibilia: ideò credebant, eum loqui ſicut arreptitiũ, vel furioſum. Idcirco voluerũt eum tenere & ligare, ne ſibi, vel alijs poſſet nocere, & iſti mouebantur pietate, ſic ille. Verum ijs rationibus obijcitur, Chriſti cognatos ſæpe iam uidiſſe Chriſtum antè hoc tẽpus concionantem, & miracula patrantem, non igitur propterea dixerũt eum in furorem eſſe conuerſum, qđ concionaretur, & ea, quæ uires ſuperarẽt humanas ageret. Melius Euthymius ait, dictum hoc à quibuſdam, quia Dominus totum ſe ad dandas ſanitates tradiderat.

Crediderim Euangeliſtam Marcũ cauſam attigiſſe cùm dixit; *Conuenit multitudo, ita ut non poſſent neque panem manducare.* Fuit igitur cauſa ardor Chriſti in docenda turba, & cibi neglectus: tãto enim feruore doctrinæ ſe impendebat, & ſanandis ægris, vt cibum non curaret. Exierũt itaque cognati tenere eum, ideſt, cõpeſcere à labore, ne totum diem ieiunus tranſigeret laborando, dicebantque illum in furorem eſſe verſum, quod ſui ipſius, & diſcipulorum curam minimè gereret, & magno cum feruore doceret. Non eſt igitur opus dicere quod dicit Ianſenius, & Maldonatus, cognatos Domini voluiſſe iuxta leges humanas Dominum veluti

mentis

mentis impotem cohibere, vel ligare. Id A enim iam antea facere decreuiſſent cùm Chriſtus cœpit concionari.

Græcè ſic habetur; ἔλεγον ὅτι ἐξέστη. Verbum, ἐξίσταμαι, ſignificat extra me ſum, mẽ te excido, in furorẽ vertor, ſignificat quoque recedo. Inde dicitur, extaſis. Euthymius græc⁹ tres affert interpretationes. Prima eſt, exierunt ſui tenere Chriſtum, id eſt, adiuuare. dicebant enim, ἐξέστη, id eſt, exceſſit, ſiue diſſolutus eſt, à vigore corporis, præ nimio labore. Secunda eſt, B exierũt tenere eum propinqui, ne recederet ab eis. dicebant enim quidam, ἐξέστη, id eſt, exceſſit, vel receſſit, abijt. Tertia, cùm audiſſent propinqui turbam conuenire, exierunt vt eam tenerent, & cohiberent. Relatiuum nanque illud, eum, græcè referri poteſt tam ad Chriſtum, vt retulit noſter interpres, quàm ad turbam quæ generis maſculini eſt græcè, ὄχλος. Dicebant enim quidam, quoniam, ἐξέστη, id eſt, in furorem verſus eſt. Aliter: dice C bant enim: Quoniam, ἐξέστη, id eſt, turba exceſſit, in furorem verſa eſt: quoniam Chriſtum maxima auiditate, veluti inſaniens quærebat. Sed in ijs refutandis, ſiue excutiendis immorari non eſt opus. Noſtræ verſionis ſenſus, omiſſis alijs, ſequendus eſt.

Poteſt etiam ſic explicari noſtra verſio, cùm audiſſent propinqui exierunt tenere dominum. Quoniam dicebant, non ipſi propinqui, ſed alij improbi, in furo D rem verſum eſſe. Ponitur enim verbum abſque ſuppoſito, vt cùm dicimus, ferũt, aiunt. Maldonatus vult, propinquos ne quid mali à Iudæis, vel Chriſtus, vel ipſi propter Chriſtum paterentur, rem furori tribuiſſe.

Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens.

Eandem hiſtoriam à Matthæo capite 12. & à Luca cap. 11. conſcriptam eſſe ſententia eſt Aug. lib. 2. de conſens. Euã gẽliſt. cap. 37. Euthymij Lucæ 11. Ianſenij, Baronij, Abulens. & aliorum. Abulẽ ſis verò ait hanc opinionem omnium eſſe. Probaturque, quoniã eadem eſt Phariſæorum blaſphemia; *in Beelzebub eijcit dæmonia*; eædem rationes apud Mat. & Lucam, quib. Chriſtus confirmat ſe in Beelzebub dæmonia non pellere. Non deeſt tamen, qui arbitretur miraculum, quod Lucas deſcribit cap. 11. illud eſſe de quo Matth. agit c. 9. illis verbis: *Ecce obtulerunt ei hominem mutum dæmonium habentem &c.* Probatur, quia vtrobique dæmonium eſt mutum, vtrobique dæmonio eiecto turbæ dicuntur admiratæ, & Phariſæi vtrobique dixerunt; *In principe dæmoniorum eijcit dæmonia.* Exiſtimamus miraculum quod cap. 9. Matth. refert diuerſum eſſe ab eo, quod Luc. cap. 11. narrat. Neque illæ ſimilitudines idem eſſe potuerunt, fuerũt enim duo miracula ſimilia, ſed nõ vnum atque idem. At conuenientia, quæ inter Lucam, & Matth. in narrando miraculo, de quo nũc agimus, reperitur, maior eſt, vt ſapiens iudicabit lector, magiſque probat idem eſſe miraculum.

An ſit idẽ miraculum à Luca cap. 11. & à Matth. cap. 12. narratum?

Et illud erat mutum.

Appellatur dæmonium à D. Luca mutum, quoniam in homine muto erat. Vox græca, κωφός, mutum ſignificat, & ſurdũ. hic ſignificat mutum. Fuiſſe hunc hominem non mutum ſolùm, ſed etiam ſurdũ exiſtimat Tertull. lib. 4. contra Marcionẽ Chryſo. Mat. 12. Theoph. & Euthymius Luc. 11. fuiſſe quoque cæcum, ait Matth. Erat igitur cæcus, & mutus, à Dæmone præterea torquebatur, & fortè etiam ſurdus erat, vt vult Chryſoſt. & alij, quãuis id incertum ſit.

Surdus dicitur fuiſſe hic dæmoniacus.

Dubitatur. Num dæmon hominẽ hũc mutum, cæcumque eſſe fecerit? D. Chry. affirmat; O peſtiferam (inquit) dæmonis aſtutiam: vtramque viam occupauit, atq; obſtruxit, quibus ille erat crediturus, viſum, atq; auditũ. &c. Euthy. Dæmon nec loquebatur, vel audiebat, nec hominem ſinebat loqui, vel audire. &c. Idẽ ſentiũt E Lyranus, Maldonatus, & Ianſenius.

D. Chryſ.

An dæmon cæcum mutumque hominem eſſe fecerit?

Euthym.

Abulenſis verò Matth. 12. quæſtione 50. arbitratur, vel natura, vel aliquo caſu mutum fuiſſe hunc hominem, & cæcum. Probatur ex Matthæi verbis; *Oblatus* (inquit) *eſt ei dæmonium habens, cæcus, & mutus, & curauit eum, ita vt loqueretur, & videret. &c.* Diſtinguit tria, videlicet dæmonium habere, cæcum eſſe, & mutum. ſignificat igitur fuiſſe cæcum, & mutum, non ex dæmonis ſola præſentia, ſed ex cauſa alia.

aliis. Hæc ſententia mihi placet magis, quæ miraculum magis attollit, & videtur eſſe D. Hieronymi Matthæi 12. Tria (inquit) ſigna ſimul in vno homine perpetrata ſunt. Cæcus videt, mutus loquitur, poſſeſſus à dæmone liberatur, &cæt. Quod ſi dæmon ſua tãtùm præſentia mutum, cæcumque hominem effeciſſet, vnũ tantùm fuiſſet miraculum. Eiecto enim dæmone, ſine alio miraculo mutus loqueretur, cæcuſque videret, impedimento ablato.

D. Hieron.

Obſtare videntur Lucæ illa verba. *Illud erat mutum. Et cum eieciſſet dæmonium, locutus eſt mutus.* Quaſi dicat, dæmoniũ erat mutum, quoniam mutum efficiebat hominem. Quam obrem pulſo dæmonio locutus eſt mutus, ſublato loquendi impedimento. Reſpondetur, non dici dæmonium mutum ab effectu, vt alij volunt, quod hominem loqui impediret. dæmonium enim potius loquaces faciet, quam mutos: loquendo enim multa peccata cõmittuntur, quæ tacendo euitantur. Dicitur dæmonium mutum, quòd in homine muto eſſet, & loqui non poſſet, vt ſolent dæmones, qui homines loquentes torquẽt. Eſt ergo ſenſus Lucæ. *Illud erat mutũ*; hoc eſt, non loquebatur per hominem, quem torquebat, vt ſolent loqui dæmones, per illos quos arripiũt. Erat enim homo mutus. Et cùm eieciſſet dæmonium, locutus eſt mutus donante domino loquendi facultatem, per miraculum diuerſum. Neque ſolùm locutus eſt mutus, ſed etiam viſum recepit cæcus, vt ait Matthæus.

Cur dicatur dæmonium mutum.

CAPVT XVI.

De blaſphemia Phariſæorum.

In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia.

PErpetratum miraculum ſecuta eſt turbæ quidem admiratio; phariſæorum vero inuidia, ingens blaſphemia, & detractio. *In Beelzebub* (inquiunt) *principe dæmoniorum eijcit dæmonia.* Neque ſolùm hoc

A dicebant, ſed etiam ipſum Beelzebub in Chriſto opt. max. eſſe affirmabãt, vt Marcus ait capite tertio his verbis; *Scribæ, qui ab Ieroſolymis deſcenderant, dicebant: Quoniam Beelzebub habet, & quia in principe dæmoniorum eijcit dæmonia. &c.*

Beelzebub, ſiue Baalzebub, vt dicitur hebraicè 4. Regum, capite primo, Deus, ſiue idolum erat Accaronitarum. Baal ſignificat habentem, dominum, & poſſeſſorem; zebub vero, muſcam. Totum nomen ſignificat, vt Hierony. ait, Eccleſiaſtæ 10. habentem muſcas, vel virum muſcarum, aut idolum muſcarum. Cur ſic appellaretur, hæc ratio redditur: Quia propter victimarũ ſanguinem multæ in illius templo muſcæ volitabant. Remigius ait Abimelech filium Gedeonis Baali templum extruxiſſe, conſtituiſſeque in eo ſacerdotem Zebub, id eſt muſcam, ſeruum ſuum, ad abigendas muſcas, quæ ob cruorem victimarum confluebant. Vnde dici poſſet dictum Beelzebub à ſacerdote Zebub. Sed hoc incertum eſt. Dicerem dictum Deum muſcæ, ſiue muſcarum, cõtemptus cauſa à Iudæis, ſi à Iudæis ſolum ſic diceretur. Sed ab ethnicis etiam, & ijs qui eum conſulebant, hoc nomine appellatum, indicat Rex Ochozias 4. Reg. 1. *Ite* (inquit nuntijs) *conſulite Beelzebub Deũ Accaron; Vtrum viuere queã de infirmitate mea hac. &c.* Si contemptus eſſet hoc nomen, aliudque haberet nomen illud idolum, profectò non vſus fuiſſet Rex nomine contemptus Beelzebub, ſed alio. Ergo aliud non habebat.

Quod idolũ fuerit Beelzebub, & quid ſignificet nomen.

D. Hieron.

Remigius.

4. Reg. 1.

Forſitan dictum eſt idolum muſcæ, vt vult Maldonatus Matth. 10. quòd ad pellendas muſcas inuocaretur, quemadmodum ab Elæis dictus eſt Deus quidam, μυίαγρος, id eſt, muſcarum venator, vt refert Plinius lib. 10. c. 28. quem aduerſus multitudinem muſcarum peſtem afferentem inuocabant. Sed incerta eſt res. Nã in Paleſtina, vbi idolum erat Beelzebub, non legimus muſcarum tantam fuiſſe multitudinem, vt opus fuerit idolum à quo pellerẽtur, effingere. Id aduertendũ, in græcis codicibus dici Beelzebul. Septuaginta verò interpretes 4. Reg. 1. verterunt, non, Deum muſcæ, aut Baal muſcæ, ſed, Baal μυῖαν, id eſt, Baal muſcam, ita vt nomen idoli fuerit Baal muſca, vel Deus muſca. Adde potuiſſe appellari Deũ muſcarum, quod earum ab ethnicis crea

Plinius.

tor

tor, vel curator putaretur. Nomine idoli phariſæi dæmonum principem vocarunt. A

Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur.

Ad cogitata Phariſæorum reſpondit Dominus, vt ait D. Hieronymus. Et D. Lucas; *Ipſe* (inquit) *ut uidit cogitationes eorũ dixit eis.* Ex eodem Luca cõſtat phariſæos verbis cogitationes declaraſſe. *Quidam* (ait) *dixerunt in Beelzebub eijcit dæmonia. &c.* B Submiſſa voce hæc dixiſſe docet Chryſ. homil. 42. in Matth. Arcana (inquit) cordium ipſorum, quæque inter eos ſecrete agitabant, protulit Dominus. &c. Reſpõdit autem ad cogitationes, quoniam iam phariſæi non loquebantur, ſed adhuc eadem cogitabant. Cum igitur cogitarent, ad cogitata reſpondit. Chryſoſt. loco citato. Quia (ait) impudentiſſima erat talis cogitatio, ideò timore multorum perterriti phariſæi, non auſi fuerant in publicũ afferre. Sed mente ſecum aſſiduè verſabant. &c. Præterea quamuis phariſæi, & C cogitarent, & ore cogitationes promerẽt tamen dicitur Dominus ad cogitationes reſpondere, quia illas intuebatur, cum dictis coniunctas. Aiebant phariſæi Chriſtum viribus Beelzebub dæmonia eijcere. reſpondet magna cum manſuetudine & probat rationibus, ſe dæmones non per uim principis dæmoniorum, ſed per potentiam diuinam pellere. Prima ratio D huiuſmodi eſt. Princeps dæmonum vult permanere regnum ſuum: ergo non pellit paſſim vi, & potentia, dæmones multos ex corporibus, quemadmodum ego pello. Nam ſi violenter, vt vos exiſtimatis, pelleret, diſcordia eſſet inter principem, & ſubditos; per diſcordiam autem regnum ſuum ipſemet euerteret. Omne enim regnum in ſe per diſcordiam diuiſum, deſolatur, neque ſolum regnum, ſed E etiam domus quælibet. Aduerte hanc rationem probare principem dæmonum dæmones violenter non pellere, qđ Chriſtus faciebat, per vim enim eos diſcedere cogebat, de eiectione verò per colluſionem, non eſt in ea ſermo. Nam phariſæi de eiectione violenta agebant: ideoq; à principe potentiore, eijci alios minoris roboris dicebant.

Habẽt dæmones principẽ, quem phariſæi Beelzebub, nos Luciferum appellamus ex cap. 14. Iſaiæ: *Quomodo cecidiſti de cælo Lucifer*; quo loco ſermo prophetæ de Rege eſt Babylonico, ſimulque de principe dæmonũ, qui Luciferi inſtar, id eſt, aſtri, in cælo fulgebat, cadenſque in nocτiferum conuerſus, ipſa nocte eſt tenebroſior. Princeps eſt dæmonum natura. Nam qui inter dæmones natura ſunt nobiliores, ac potentiores, ii cæteris imperant, qui natura eſt nobiliſſimus, & potẽtiſſimus, is princeps eſt omnium. Eſt ẽt princeps impiorum hominum per malitiam, quoniam impij per peccatũ illius ſe imperio ſubijciunt. Vnde dæmones dicuntur ad Ephesios. 6. *rectores tenebrarum*, id eſt, hominum impiorum. Cupiunt dæmones ſtare hoc impium regnũ, omneſque homines ſub hoc imperium trahere. idcircò magno conſenſu illud promouent, & concordis exercitus inſtar, aduerſus homines præliantur. Quod ſi poteſtate nocendi hominib. priuarentur, vt Abulenſis ait Matth. cap. 12. q. 60. concordiam hanc, & obedientiam minimè ſeruarent. Lege Origenem homil. 15. in lib. Ioſue, quo loco ſingulorum vitiorum putat eſſe ſingulos principes, aduerſus nos belli gerẽtes. Puto (inquit) fornicationis principem ſpiritum vnum eſſe, innumeros verò eſſe, qui ei in hoc officio pareant, & per ſingulos homines, diuerſi ſpiritus ſub eo principe militantes, ad huiuſmodi eos peccata ſolicitent. Similiter iracũdiæ ſpiritum principem vnum eſſe arbitror, innumeros verò eſſe ſub ipſo agentes. Similiter & auaritiæ vnum eſſe principem, ſic & ſuperbiæ, & cæterorum malorum, & ideo non vnus principatus dicitur ab Apoſtolo, ſed plures. Tamen reor omnium principem, velut eminentiorem quendam in nequitia. &c.

Iſa. 14.

Origenes.

Principes dæmonum multi.

Filij veſtri in quo eijciunt?

Secunda ratio. Ego dæmones eijcio, eijciunt quoque filij veſtri. Rogo vos, filij veſtri eijciunt ne dæmones in Beelzebub, an diuina poteſtate? Profecto diuina poteſtate eijcere reſpondebitis. Idem eſt opus, eadem dæmonum expulſio, cur ergo eidem illam effectori, nempè Deo, non tribuitis, ſed me in Beelzebub, filios veſtros in Dei potentia, dæmones pellere dici-

dicitis? Si par eſt opus, atque idem; par, atque idem oportet eſſe iudicium. quos appellet Dominus filios Iudæorum, ambigitur. D. Hilar. D. Hier. D. Chryſoſtomus, Theophylactus, & Euthymius, D. Aug. ſer. 11. de verbis Domini, Apoſtolos appellari ſentiunt.

Qui nã dicantur filij Iudæorum.

Sed obſtat q Phariſæi dicerent, etiam Apoſtolos potentia dæmonis, dæmonia eijcere, paremque eſſe rationem in magiſtro, & diſcipulis, iuxta illud Matth. 10. *Si patrem familias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domeſticos eius, &c.* Præterea ſi de Apoſtolis loqueretur Dominus diſcipulos ſuos appellaſſet, non autem Iudæorum filios. Veriſimilius eſt, quod ſentit Abulenſis, & Ianſenius, loqui Dominũ de exorciſtis, qui Dei inuocatione apud Iudæos dæmones pellebant. in his. n. maius robur habet ratio. Filij veſtri. i. exorciſtæ, ſi aliquando dæmones pellunt, diuina vi id fieri dicitis. Quare igitur in me idem opus, eandem non habeat cauſam? Non diſplicuit D. Hieronymo hæc interpretatio, ſic. n. ſcribit: Filios Iudæorum, vel exorciſtas gentis illius, ex more ſignificat, qui ad inuocationem Dei eijciebãt dęmones, vel Apoſtolos ex eorum ſtirpe generatos &c. Alloquitur Dominus Phariſæos, filios Phariſæorũ exorciſtas appellat, fortè quia erant illorũ diſcipuli. ſic. n. dicuntur filij prophetarum. i. diſcipuli.

D. Hier.

Si de Apoſtolis rationem explicemus aliter efformanda erit, hunc in modum, ſi in Beelzebub ego eijcio dæmonia, & in me eſt Beelzebub, vt dicitis, in filijs veſtris, i. diſcipulis meis, nõ erit. In quo igitur expellent dæmones? Non in Beelzebub, ſed per vim diuinam. Atqui eijciunt in nomine meo, ergo nomen meũ vim habet diuinam.

Ideo ipſi iudices veſtri erunt.

Si de Apoſtolis locus explanetur, perſpicuum eſt, fore in die iudicij iudices. Exorciſtæ verò iudices erunt; Non poteſtate (ait D. Hier.) ſed comparatione, dũ illi expulſionem dęmonũ Deo aſſignant vos Beelzebub principi dæmoniorum, &c. Aliter, exorciſtæ erunt iudices Phariſæorum, quoniam Phariſæos damnandos demonſtrabunt. Oſtendent. n. in iudicio phariſæos credidiſſe, ſe Dei virtute dæmones pellere, idem verò opus in Chriſto tribuiſſe Beelzebub, propter inuidiam. Ipſi iudices veſtri erunt (ait Euthy.) & condemnabunt vos, de hac blaſphemia, quoniam illis relictis, mori inuidia me ſolum accuſatis. &c. Simile illud eſt Mat. 12. *viri Niniuitæ ſurgẽt in iudicio cũ generatione iſta, & condemnabunt eã, &c.*

D. Hier. *Exorciſtæ quõ iudices erunt.* *Euth.* *Mat. 12.*

Porro ſi in digito Dei eijcio dæmonia.

Probauit Dominus, ſe dæmones pellere non Beelzebub viribus, ſed Dei potẽtia. Nunc ex probata concluſione, Meſſiam veniſſe infert, hoc pacto. Ego non ope Beelzebub, ſed Dei poteſtate dæmones eijcio, vt probatum eſt. Atqui tot dæmonum eiectio, qualis à nullo prophetarum facta eſt, Meſſiam adueniſſe probat ergo Meſſias iam venit. *Si ego* (inquit) *in digito Dei eijcio dæmonia, peruenit in vos regnũ Dei*, i. regnum Meſſiæ, qui verus Deus eſt.

Digitus Dei Spiritũ ſan. ſignificat. *D. Hier.*

Quod Lucas dixit: *In digito Dei eijcio dæmonia*, Matthæus dixit: *In ſpiritu Dei*. Nam vt ait D. Hier. in Mat. digitus Dei Spiritumſanctum: brachium verò, & manus Dei, filium ſignificat. quemadmodum. n. brachium, & manus, oritur ex corpore, & ex corpore, & brachio, ac manu, oritur digitus, ita ex Patre oritur filius, per quem omnia facta ſunt: ex Patre, & Filio producitur Spiritusſanctus. Auguſt. ſerm. 6. de verbis Apoſtoli: Nonne (inquit) digitus Dei Spiritusſanctus intelligitur? lege Euangelium, & vide, quia vbi dicit vnus Euangeliſta, domino dicente: *Si ego in ſpiritu Dei eijcio dæmonia*, alius dicit: *Si ego in digito Dei eijcio dæmonia, &c.* Et in lib. de catechizandis rudib. c. 20. Accepit (ait) populus legem digito Dei ſcriptam, quo nomine ſignificatur Spiritusſanctus: ſicut in Euangelio manifeſtiſſimè declaratur, &c. Eundem in modum D. Gregorius homil. 10. in Ezechielem, ex his duobus Euangeliſtis colligit, Spiritumſanctum digitum Dei appellari. ſic Theophylactus, & alij, digitum Spiritumſanctum dici aiunt. In hymno quoque eccleſiaſtico dextræ Dei digitus nominatur.

D. Aug.

Cur digitus appelletur, docet D. Auguſtinus lib. 2. quæſt. euangel. capit. 17.

Cur Spir. S. appelletur digito Dei,

Digitized by Google

ideò (inquit) dicitur Spiri. ſanct. digitus Dei propter partitionem donorum, quę in eo dantur, vnicuique propria, ſiue hominum, ſiue Angelorũ, &c. Si roges cur Spir. S. dicatur digitus, propter partitionem donorum ipſius Spiritusſancti, reſpondet Augu. Quia in nullis membris noſtris magis apparet partitio, quàm in digitis, &c. De hac Spiritusſancti partitione ſcribit D. Paulus 1. ad Corin. 12. *Alij (inquit) per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ, alij fides, alij gratia ſanitatum, &c.* & ſubijcit. *Hæc autem omnia operatur vnus, atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult, &c.* Appellatur etiam digitus Spiritus S. quia digito indicamus, vnde digitus quidam index nominatur. Spiritus autem ſanctus, ſancta nobis, & ſalutaria per ſuas indicat inſpirationes. ille viam indicat in cælum, viam indicat in tartarum: hanc vt fugiamus, illam vt ingrediamur. Humilitatem, patientiam, paupertatem, caſtitatem, virtutumq; om- C nium pulchritudinem indicat, vitiorum turpitudinem, hoſtis technas, inſidias, tentationeſque demonſtrat. Attẽde quid demonſtret hic digitus index Dei. Quidq̃d demonſtrarit, vt amplectaris, amplectere. Quidquid oſtẽderit, vt caueas, fugiaſque, caue, atque fuge.

D. Th. Mat. 12. cauſam reddit cur Spiritui ſancto dæmonum tribuatur expulſio. Quia (inquit) amor, & bonitas Spiritui ſancto appropriatur, iõ repellere dia- D bolum conuenit perſonæ Spiritusſancti &c. lege Aug. ſer. 11. de verbis Domini. At verò cur Chriſtus dixerit in Spiritusſancto ſe eijcere dæmonia, cauſa eſt, qm̃ Iudæi dixerant ipſum in Beelzebub eijcere, i. in ſpiritu malo. Q. d. Non in ſpiritu malo, ſed in Spiritusſancto, dæmones pello, vt Theophyl. interpretatur. Chriſtus vt Deus dæmones pellebat, poteſtate propria, vt homo per donum miraculorum ab Spiritusſancto acceptum. Vn- E de D. Tho. 2. 2. q. 14. art. 1. Chriſtus (ait) dæmones eijciebat, & per virtutem propriæ diuinitatis, & per operationem Spiritusſancti quo ſecundum humanitatem erat repletus.

Alio ſenſu ſimpliciori digitus Dei ſignificare poteſt Dei potentiam, quemadmodum Exo. 8. *Digitus Dei eſt hic*, i. potentia Dei. Eſt ſenſus, ſi in digito Dei, i. ſi in potentia, & opera Dei, non viribus Beel- A zebub, eijcio dæmones, peruenit in vos regnum Dei. ſic Euth. interpretatur, Abulenſis, Caietanus, & Ianſenius. Spiritum quoque ait Euth. apud Mat. ſignificare potentiã, hoc ſenſu, ſi in ſpiritu Dei ideſt, potentia, eijcio dæmones, &c. Eundem ſenſum ſequitur Abulenſ. Idem. n. eſſe ait, *in digito Dei eijcio*, &, *in ſpiritu Dei*, i. poteſtate diuina. Rectiùs dicetur, vtrumque dixiſſe Dominum, i. in Spiritusſancto, & digito, i. opera, & potentia Dei, B eijcio dæmonia per Spiritumſanctum. Aliter põt exponi hic locus hoc pacto. Si in ſpiritu Dei, i. in ſpiritali diuinitate per diuinitatem, quæ eſt ſpiritus, quæq; in me eſt cum natura humana copulata, eijcio dæmonia, &c.

Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum.

Hac tertia ratione concludit Dominus ſe digito, i. potentia Dei, dæmones vincere, atque religare, eiſque multo fortiorem eſſe. Matthæus ſic habet. *Quomodo poteſt quiſquam intrare in domum fortis, & vaſa eius diripere, niſi prius alligauerit fortem?* Marcus: *Nemo poteſt vaſa fortis ingreſſus in domum diripere, niſi prius fortem alliget, &c.* Vaſa fortis, appellant ſupellectilem, & opes. Lucas vero: *Cum vir fortis, & armatus cuſtodit atrium ſuum.* ideſt, domum ſuam, vel arcem, *in pace ſunt omnia quæ poſſidet*, ideſt, illius ſupellex, & opes ſaluæ ſunt, nõ diripiuntur. At ſi fortior hoſtis ſuperuenit, fortemque illum virum vincit, ac religat, tunc facile, & armis, & bonis omnibus, victum ſpoliat, & quibus vult, ſpolia, ideſt, direpta bona diſtribuit. Prius vincitur, armis exuitur, & religatur, hoſtis; deinde victus, atque vinctus ſpoliatur. Atqui ego in mundũ ingreſſus, quẽ dæmon, vt fortis armatus in pace cuſtodiebat, dæmonem ſpolio hominib. quos poſſidet, illiuſque vaſa diripio, ergo illũ vinco, armis exuo, atq; religo, vt hoſtẽ, diuinaq; potẽtia multo fortior ſupero. niſi enim vincerem atque religarem, fortiorque eſſem, diripere nõ poſſem illius vaſa, i. illius ſupellectilem, & opes quas in mundo hoc habet. hi ſunt hoĩes quos poſſidet. Nullas enim alias opes in hac mũdi domo dæmon hẽt, præter impios.

Hi

ſti illius ſupellex, & diuitiæ ſunt. Cuſtodit atrium ſuum ait Luc. atrium Græcè, αὐλὴ, locus eſt patens ante magnas ędes in eo cuſtodia dicitur collocata, ne in ędes quis irrumpere poſſet. Qūo aūt Chriſtus dæmonem alligauerit, docet Ioãnes Apocal. 20. c. Ipſum Beelzebub, ſiue Luciferum, vſque ad Antichriſti tempora per Angelũ in tartaro ligari iuſſit, ne hominib. nocere poſſit. Ante paſſionẽ Chriſti ſolutus erat, poſtea omnib. armis ablatis, in quib. confidebat, acerbo orci carcere eſt conſtrictus. De hac alligatione Luciferi, plura dicemus in Morali. Quãuis autem dicamus Luciferum non eſſe in tartaro ligatum: dicemus tamen Chriſtum ligaſſe dæmonem, quantum eſt ex ſe. Ea n. fecit, per quæ ligatus diabolus eſt ita, vt nobis nocere nullo modo poſſit. Quòd ſi nocet, non inuitis, ſed volentibus nocet, noſtra culpa. Chriſtus ligauit, nos ſoluimus, vt nos diſcerpat. illud etiam aduerte, non oportere ea, quæ in parabolis dicuntur, omnia rebus de quibus ſermo eſt, accommodare, ſunt. n. aliqua parerga. Loquitur Chriſtus hoc loco de expulſione dæmonum, vtitur ſimilitudine hac. Cum homo quiſpiam fortis & armatus domum ſuam cuſtodit, in pace poſſidet opes ſuas. Si fortior ſuperueniat, alligabit eum, & in captiuitatem rediget, opeſque auferet inuito, ac repugnanti. Fortis armatus dæmon eſt cuſtodiens atrium ſuum, i. hominẽ dæmoniacum, quem vexat in pace illum poſſidet, ideſt, nullo repugnãte, quouſque fortior ſuperueniat, qui eum pellat inuitũ. Ego fortior ille ſum, qui ſuperueniens dęmones vinco, alligo, è corporibus, quæ poſſident, inuitos, ac reluctantes expello.

Qui non eſt mecum, contra me eſt.

Ad extremum oſtendit Dominus his verbis dæmonium aduerſarium ſuum eſſe, atque hoſtem, nihilque inter ipſos amicitiæ intercędere. Montanus in ſcholijs arbitratur, prouerbium eiuſmodi Iudæis fuiſſe: *Qui non eſt mecum, contra me eſt & qui non colligit mecum, diſpergit.* Id vero ꝓuerbium in ſe, & dæmone Chriſtus verum eſſe aſſerit. Quaſi dicat, illud quod eſt in prouerbio. Qui non eſt mecũ, contra me eſt, & qui non colligit mecum, di-

A ſpergit, in me, & dæmonum principe verum eſt. Ille. n. mecum non eſt, ſed cõtra me eſt, mihi aduerſatur. Ille nõ colligit mecum in vitam æternam homines, ſed diſpergit, & a vita æterna auocat. Quod ſi velis nõ eſſe prouerbium, ſic interpretaberis: Princeps dæmoniorum non eſt mecum, ſed aduerſarius mihi eſt, & Beelzebub nõ colligit mecum ſed diſpergit. De dæmone autem nũc loqui Chriſtum ſentiunt Chryſoſtomus, Hieronymus, B Hilarius, Theophylactus, Beda, & alij. Hæc probabilior altera opinione, quam Abulenſis commemorat Matt. 12. q. 63. nimirum loqui Chriſtum de Phariſæis. Iuxta hanc ſenſus erit: Vos Phariſæi qui mecum non eſtis, contra me eſtis, & qui non colligitis mecum, diſpergitis. ſed cũ Chriſtus de diabolo hactenus loquutus fuerit, neque hæc dicẽs ipſos Phariſæos compellarit, veriſimilius eſt de dæmone verba fieri. Chryſoſtomus, & Theophy- C lactus hanc ſententiam ſequuntur, vt diximus. Aiunt tamẽ ſimul Iudæos à Chriſto eſſe denotatos, quod dæmonũ eſſent imitatores, videlicet, quod Chriſto, vt dæmones aduerſarentur, & populum diſpergere conarentur. Neque verò aiunt de Phariſæis verba Chri exponi poſſe.

Maldonatus de Phariſæis interpretatur, in hanc ſententiam: Vos Phariſęi iudices indifferẽtes videri vultis, quaſi nec pro me, nec contra me ſitis. At ne erretis, neve alios decipiatis. Nam ẽt ſi quod D ſimulatis, vos nec pro me, nec contra me eſſe, verũ eſſet, ob id ipſum eſſetis reprehendendi. Quia qui non eſt mecum, contra me eſt. Vos enim qui legi profitemini ſcientiã, primi pro me eſſe debuiſtis, meque Meſſiam recipere. Qui autem pro me eſſe debuit, & non fuit, contra me eſt. Quemadmodum ſubditus is, qui cum pro Rege ſuo eſſe debeat pro Rege non eſt, contra eum eſſe dici- E tur. An Phariſæi voluerint indifferentes haberi in rebus Chriſti iudicet ſapiens lector. Mihi videtur illos aperuiſſe ſatis ſe indifferentes non eſſe.

Heſſelius Matt. 12. dictum hoc ait aduerſus eos, qui non aperte Chriſto aduerſabantur, nolẽtes tamẽ ei adhærere. Nulla enim (inquit) neutralitas eſt. Si enim Chriſto nõ adhęrent, hoc ipſo coniungũtur diabolo. &c. Sed primus ſẽſus patrũ ſequendus. Veriſimile etiã eſt Chriſtum

hoc loco ſignificare voluiſſe, non ſolùm A diabolum ſibi eſſe aduerſarium, ſed omnes quoque homines, qui ipſi non adhærent. Q. d. Non diabolus ſolus mihi eſt aduerſarius, ſed *quicunque mecum non eſt, cõtra me eſt*. Nam qui cum Chriſto non eſt, gratia caret, quicunque autem caret gratia, contra Chriſtum eſt, pp peccatum illi aduerſarius. Quamobrem Aug. lib. 1. de peccatorum meritis, & remiſſione, c. 18. ait paruulos non baptizatos, quia cũ Chriſto non ſunt, contra Chriſtum eſſe B Quia (inquit) paruulus non baptizatus non eſt cum Chriſto, aduerſus Chriſtum eſt ex peccato originali, &c. Addit Dominus: *Qui non colligit mecum diſpergit*. colligere ſignificat fructum ex vita, & operibus capere, at diſpergere ſignificat iacturam facere, & perdere. Perſpicuum verò eſt, eum qui cum Chriſto nõ colligit, ideſt, fructum ex operibus ſuis non capit adhærens Chriſto, opera, bonaq; ſua omnia diſpergere, ac perdere. Lege Au- C guſt. ſer. 11. de Verbis Domini. Quomodo autem hæc Chriſti verba: *Qui non eſt mecum, contra me eſt*. Cum illis Lu. 9. ab eo dictis: *Qui non eſt aduerſus vos, pro vobis eſt*. conſentiant, eo loco dicemus. lege Aug. lib. 4. de conſenſu Euangeliſtarum. c. 5.

D. Aug.

CAPVT XVII.

De blaſphemia in Spiritumſanctum.

Qui dixerit contra Spiritumſanctum, &c.

Blaſphemiam dixerunt Phariſæi, cũ E in Beelzebub dixerunt Chriſtum dæmones pellere. Hanc blaſphemiam grauem adeò eſſe ait Dominus, vt omni venia, ac remiſſione careat. *Omne* (inquit Mat. 12.) *peccatum, & blaſphemia, remittetur hominibus*. videlicet ſi poenitentiam agant *Spiritus autem blaſphemia*, ideſt, blaſphemia in Spiritumſanctum, *non remittetur. Et quicunque dixerit verbum*, i. blaſphemiam, *in filium hominis, remittetur ei. Qui autem dixerit contra Spiritumſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſaculo, neque in futuro*. Idem habetur Mar. 3. & Luc. 12. Hinc quæſtio oritur, qua, vt ait Aug. ſer. 11. de verbis Domini, nulla forte maior eſt in ſanctis ſcripturis, nulla difficilior inuenitur. Quæſtio verò eſt, quænam ſit blaſphemia hęc in Spiritum ſanctum, quæ cùm omnia peccata remittantur, remiſſionis expers eſt?

Quænã dicatur blaſphemia in ſpiritũ ſanctum.

Scripſit in hoc euangelij dictum opuſculum D. Athanaſius. In eo ait, Origenis, & Theognoſti fuiſſe ſententiã, blaſphemiam irremiſſibilem in Spiritũ ſanctum hanc eſſe, cùm qui in baptiſmo dona Spiritusſancti acceperunt, ad peccata reuertuntur. Lege Origenem Matth. 26. Forſitan (inquit) & oẽs homines quãdo denegant Ieſum, ita vt peccatum negationis eorum, recipiat medicinam: ante galli cantum negare eum videntur, nondum eis nato Sole iuſtitiæ, neque appropinquante eis ortu ipſius. Si autem poſt ortum huiuſmodi Solis ad animam, volentes peccauerimus, poſtquam accepimus ſcientiam veritatis, iam non relinquitur nobis ſacrificiũ pro peccato, ſed terribile iudicium, & zelus ignis, qui conſumpturus eſt impios, & cæ. Item: Si poſt galli cantum, vel ſemel in quouis periculo conſtitutus quis negauerit, impoſſibile eſt eum renouari in pęnitentiam, vt iterum crucifigat ſibi filium Dei, &c. Ita D que ſignificat omnia peccata Chriſtianorum peccata eſſe in Spiritumſanctum, quem in baptiſmo acceperunt. Ea tamẽ ſententia manifeſtè falſa eſt, vt D. Athanaſius eodem loco probat, & D. Auguſt. ſerm. 11. de verbis Domini. Nouatianus quoque vt ſcribit D. Hieronymus epiſt. 149. ad Marcellam, falsò affirmauit non poſſe peccare in Spiritumſanctum, niſi eum, qui Chriſtianus ſit, & poſtea negarit.

Theognoſtus

Orig.

D. Aug.

D. Aug. ſer. illo 11. de verbis Domini, multa hac de re verba facit. putat autem blaſphemiam in Spiritumſanctum eſſe finalem impœnitentiam, illam. ſ. blaſphemiam (vt eius verbis vtar) cordis impœnitentis, qua reſiſtitur remiſſioni peccatorum, quæ fit in Eccleſia per Spiritumſanctum, iuxta illud Ioan. 20. *Accipite Spiritumſanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis*. Hoc enim ſolum peccatum eſt, quod remiſſione caret, quoniam re-

remiſſioni reſiſtit, quæ abſque pœnitentia non datur. Eſt verò contra Spiritum ſanctum, quia Spiritusſancti obſtat remiſſioni. Si roges, quorſum igitur cum Iudæis Chriſtus de peccato contra Spiritumſanctum locutus eſt? Reſpondetur: Vt eos moneret, ne illud committerent, & in peccatis abſque pœnitentia, vſque ad mortem perſeuerarent. Eandē ſententiam ſequitur Auguſtinus in Enchiridio cap.83. & epiſt.50. ad Bonifacium, & libro de correp. & gratia, ca.12. & alijs locis. Sed non loquitur hoc loco Chriſtus de hoc peccato in Spiritumſanctum: nā loquitur de blaſphemia, finalis verò impœnitentia non eſt blaſphemia. Præterea, peccatum in Spiritumſanctum in viuentibus reperitur, non in ijs ſolùm, qui animā agunt ſine pęnitentia. Adde Chriſtum de peccato in Spiritumſanctum accuſare Phariſæos, qui tamen nondum animam exhalabant nec finalem impœnitentiam habebant. Aliter idem Auguſt. lib.1. de ſerm. Domini in monte, cap.44 Hoc (inquit) fortaſſe eſt peccare in Spir. ſanctum, i. per malitiam & inuidiam, fraternam oppugnare charitatem, poſt acceptam gratiam Spiritusſancti. Qđ peccatum Dominus, neque hic, neque in futuro ſæculo dimitti dicit. ſic ille.

D. Hilarius exiſtimat blaſphemiam in Spiritumſanctum illam eſſe, qua negat quiſpiam Chriſtum eſſe Deum, & confitentem in eo paterni ſpiritus ſubſtantiam illi adimit. D. Amb. lib.1. de Spirit. ſancto, c.3. peccatum in filium hominis illud eſſe ait, quo aliquis de Chriſti humanitate indignum aliquid ſentit. Peccatum autem in Spiritumſanctum, ſi quis Spir. ſancti maieſtatem, & poteſtatē abneget, & putet non in ſpiritu Dei, ſed in Beelzebub eijci dæmonia. D. Cyp. lib.3. ad Quirinum, nu.28. verba Chriſti profert, tamen illa non explicat. Vnde quid ſenſerit colligi non poteſt. D. Epiphanius hæreſi 54. Volens (ait) Chriſtus muniri ſalutem eorum, qui aliquando in ipſum maledicta ieciſſent, & ad pœnitentiam reflecterent, vt ne decerneret illis condemnationem, propter excellentem manſuetudinem, ac benignitatem erga homines, prævaticinatur hunc ſermonē *Qui dixerit verbum in filium hominis, remittetur ei*. Et eò quòd noſſet futurum, vt aliqui blaſphemarent Spiritumſanctum, et

A ſerui locum ipſi decernerent, & creatū, ac alienum ab eſſentia Dei affirmarent. Quapropter muniens dicit. *Qui verò blaſphemat in Spiritumſanctū, non remittetur ipſi, neque hic, neque in futuro ſæculo.* ita Epiphanius D. Chryſ. hom.42. in Mat. Quicumque (inquit) dixerit verbum aduerſus filium hominis, dimittetur ei. Quicunque autem aduerſus Spir. ſan. dixerit, minime. Quare ſic? Quoniam cum Spir. ſanc. vobis iam notus eſſe debeat, rem claram

B atque manifeſtam oppugnatis. Nā ſi me ignoratis, ignorare tamen non poteſtis expulſionem dæmonum, curationeſque hominum, mirificas Spir. ſancti eſſe operationes. Non ergo mihi, ſed Spirituiſancto contumelias exaggerare conamini. Quapropter niſi pęnitentiam agatis, neque in præſenti vita, neque in futura, punitionem effugietis. hæc ille. Quod verò arbitratur Phariſæis Spir. S. fuiſſe notū, non eſt verò ſimile. D. Athan. epiſt. cita-

C ta: Phariſæi (ait) Verbum quod in corpore eſt, prorſus abnegant, et diuinitatis opera diabolo, eiuſque dæmonijs imputant. Merito iſtius impietatis indeprecabilem pœnam luunt, &c. Alij, vt ait D. Tho. 2.2. q.14. art.1. dixere peccatum in Patrem, eſſe peccatū ex infirmitate profectum, quoniam Patri applicatur potētia, peccatum in Filium, peccatum ex ignorantia, quia Filio applicatur ſapientia, peccatum verò in Spiritumſanctum

D peccatum ex certa malitia, quia Spiritui ſancto appropriatur bonitas. Lege Richard. Vict. in libello de ſpiritu blaſphemiæ. Idem D. Th. art.2. eiuſdem quæſtionis colligit ex Auguſtino ſex ſpecies peccati in Spiritumſanctum, deſperationē, præſumptionem, impœnitentiam, obſtinationem, impugnationem cognitę veritatis, inuidētiam fraternæ gratiæ, quas numerat Magiſter ſententiarum, libr.2. diſt.43. ſed omiſſis alijs, quid verius vi-

E deatur, iam aperiamus.

Si Euangelij contextus expendatur, reperiemus blaſphemiam in Spm̄ Sanctum, dici hoc loco illam, qua Phariſæi ex malitia, & inuidia affirmabant, Chriſtum dæmonis principem habere, eiuſque opera dæmones pellere. Cùm enim hanc protuliſſent blaſphemiam, Dominus de peccato in Spiritumſanctū egit. Marcus verò hoc indicat. Poſtquam enim ſcripſit, Chriſtū affirmaſſe blaſphe-

gamur peccatum aliquod, videlicet in Spiritum ſanctum, eſſe irremiſſibile.

Neque in hoc ſæculo, neque in futuro.

Purgatoriũ. *D. Aug.* Ex hoc loco cõſtat remitti aliqua peccata in futuro ſæculo, atq; adeò eſſe purgatorium. Aug. lib. 21. de ciui. Dei, c. 24. Neque (inquit) de quibuſdam veraciter diceretur, *quod non eis remittatur, neque in hoc ſæculo, neque in futuro*, niſi eſſent, quibus etſi non in iſto, tamen remittentur in futuro, &c. D. Greg. lib. 4. Dialog. c. 39. De *D. Greg.* quibuſdam (ait) leuibus culpis eſſe ante iudicium purgatorius ignis credẽdus eſt pro eo quod veritas dicit: *Quia ſi quis in Spiritumſanctum blaſphemiam dixerit, neque in hoc ſæculo, neque in futuro remittetur ei.* in qua ſententia datur intelligi, quaſdam culpas in hoc ſæculo, quaſdam vero in futuro poſſe laxari. Quod.n. de vno negatur, conſequens intellectus patet, quia de quibuſdam conceditur, &c. D. Iſidorus libro 1. *D. Iſidor.* de officijs eccleſiaſticis, c. de Sacrificio: Cum Dominus dicit: *Non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro*, demonſtrat quibuſdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purgãda, &c. *D. Bern.* D. Berna. de hæreticis loquens ſer. 66. in Cant. Non credunt (inquit) ignem purgatorium reſtare poſt mortem. Quærãt ergo ab eo, qui dixit quoddam peccatũ eſſe, quod neque in hoc ſæculo, neque in futuro remitteretur, cur hoc dixerit, ſi *Beda,* nulla manet in futuro remiſſio, purgatiove peccati, &c. Idem docet Beda Mar. 3. & alij. Remittuntur verò in alio ſæculo in purgatorio mortifera peccata, quãtum ad pœnam, venialia quantùm ad culpam etiam, & pœnam. Card. Bellarm. li. 1. de Purgatorio ca. 4. hæreticorũ futiles quaſdam circa hæc obiectiones ſoluit.

Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum.

D. Aug. ſer. 12. de Verbis Domini, interpretatur, Chriſtum Iudæis præcipere, vt ſint bonæ arbores, & fructum afferant bonum. Quod autem dicit: *Aut facite arborem malam, & fructum eius malum.* *D. Aug.* nõ præceptum eſt (ait Auguſ.) vt facias, ſed admonitio ne facias, &c. At verò iã Pha- A riſæi arborem faciebant malã, & fructus malos, i. ſeipſos tanquam arbores faciebant malos, & opera ſua, tanquã fructus mala. Quid igitur opus fuit hoc dicere? Ait quidam interpres, iubere Dominũ, aut aperte bonos, aut aperte malos eſſe, non hypocritas. Sed Chriſtus non ait, facite palam arborem malam, aut bonam. Præterea improbabile eſt, Chriſtum iuſſiſſe quenquam, qui malus eſſet clam malum eſſe aperte. Lege eundem Aug. lib. 2. B de Actis cum Felice Manichæo, ca. 4. & lib. 2. contra literas Petiliani c. 6 & lib. 2. de ſermone Domini in monte, c. 36.

Veriſimilius eſt, loqui Dominum de miraculis tanquam fructu, & de ſe ipſo tanquam arbore, ex qua hic fructus productus eſt, in hunc modum. Ex fructu arbor agnoſcitur, ſimilis eſt fructui arbor. Expulſio dæmonũ eſt bonus fructus, vt vos conceditis in filijs veſtris. Si ergo facitis dicto veſtro, & opinione, fructũ bo- C num, facite etiam arborem bonam, i. dicite eum etiam, qui dæmones eijcit, eſſe bonum, nõ autem principem dæmoniorum. At ſi facitis veſtro dicto arborẽ malam, diciti ſque hominem eſſe improbũ, & dæmonem habere, vel eſſe Beelzebub ne tribuatis illi fructum bonum, i. dæmonum expulſionem quam compertum eſt eſſe fructum bonum. Nã arbor mala qualis eſt Beelzebub, bonum fructum proferre nequit. In hanc ſententiam inter- D pretantur Chryſoſtomus, Euthymius, & D. Hier. Theoph. quoque: Miracula (inquit) i. fructum, bona eſſe dicitis: igitur & ego bona ſum arbor. ſicut.n. ex fructu arbor, ita ego ex miraculis cognoſcor, ſic ille. Caiet. latius de operibus Chriſti exponit, hoc pacto. Si veſtro iudicio me tanquam arborem, malum facitis, & dæmoniacum, facite etiã fructus meos malos, i. opera mea. At verò id facere nõ poteſtis, ſunt.n. omnia plena ſanctitate, quod E ſubijcit Dominus. Aut ergo facite opera mea mala, ſimul cum animo, quod nõ poteſtis, aut facite animum ſimul, & opera bona.

Progenies viperarum.

Reprehendit Dominus Phariſæos calũniatores. viperas appellat, quod mordeat, dæmonum enim eiectionem, opus admi-

admirabile, dæmonum principi Beelze-bub aſcribebant. Hic morſus fuit viperarum, veneno blaſphemiæ plenus. Sed morſus viperarum viperis nō nocet; hic autem morſus viperiuus, viperis, ideſt, phariſæis, maximè nocuit. Filij hominū homines dicuntur phraſi hebræa; ſic progenies, vel filij viperarum, viperæ appellantur. Tamen Diuus Gregorius homil. 10. in Euangel. filios viperarum vult dici, quod parentes improbos imitentur: Malæ (inquit) ſoboles, malorum parentum actionem imitantes, genimina viperarum vocantur. &c. Chryſoſtomus vero filios viperarum dictos ait, quoniàm de maioribus nimium gloriabantur. Ideo viperarum filios, non patriarcharum vocat illos Dominus. Poſſunt etiam dici viperæ, quod inſtar viperarum nequitiæ veneno pleni eſſent. Nullum enim venenum peius peccato eſt.

D. Gregor.

D. Chryſoſ.

Quomodo poteſtis bona loqui.

Poſſunt mali, ſi velint, bona loqui, ſed more humano loquitur Chriſtus, per amplificationem interrogando. Hæc autem interrogatio cum antecedentibus ſic cohęret: Blaſphematis opera Dei, tribuitis ea diabolo, peſſimè loquimini: quomodo enim bene loqui poteſtis cum ſitis improbi? Nā ex abundantia cordis os loquitur. Cum autem cor veſtrū viperino abūdet veneno, quid effundere poteſtis ore, niſi venenum, vt viperæ? Malum cor malus eſt theſaurus, ex quo mala verba, & opera: bonum cor bonus eſt theſaurus, ex quo bona verba, bonaque opera proferuntur. Cor veſtrum malus eſt theſaurus idcirco ex eo blaſphemias profertis.

Omne verbum otioſum.

De blaſphemia phariſęorum ſermo eſt hactenus, rōnem Deo de illa reddendam Chriſtus à minori ad maius oſtendit. De omni (inquit) verbo otioſo reddēt rationē homines in die iudicij. Quod ſi otioſa verba exquirentur, ac punientur, multo magis blaſphemia veſtra. Nam non ſolum opera, verum etiam verba in iudiciū venient. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis, hoc eſt, in iudicio, propter verba bona iuſtus declaraberis, & pręmio afficieris, ꝑpter mala, ſententia iudicis damnaberis. Non excludit Chriſtus opera. Ex operibus enim & verbis tūc iuſtificabimur, vel damnabimur; nam verbis, & operib. vel merita comparamus, vel peccata committimus. Adde etiam cogitationes, quę operū, verborumq; ſunt fontes. D. Hilar. de verbis confeſſionis, vel negationis, exponit. De cōfeſſionis (ait) noſtris verbis, aut condemnandi ſumus, aut iudicandi. Talē futuri iudicij beneuolentiam recepturi, qualem de cæleſtis gloriæ Domino ſentētiam tenuerimus. &c. Sed de verbis vniuerſe locus eſt explicandus.

Verbum autem otioſum definit hoc loco D. Hieronymus, quod ſine vtilitate & loquentis dicitur, & audientis. D. Hilar. verbum otioſum interpretatur ineptum & inutile dictum. D. Chryſoſt. Verbum (inquit) otioſum eſt, quod rei propoſitæ non conuenit, nihilque confert vtilitatis, quod mendacio inquinat, quod ad calūniam dicitur. &c. D. Gregorius homil. 6. in euangelia; Otioſum verbum eſt, quod aut vtilitate rectitudinis, aut ratione iuſtæ neceſſitatis caret. & in Paſt. p. 3. Admon. 15. Otioſum verbum eſt, quod aut ratione iuſtæ neceſſitatis, aut intentione piæ vtilitatis caret, &c. Phraſis Hebræa eſt hoc loco. Satis fuiſſet dicere; De omni verbo otioſo reddent rationem, &c. Sed phraſi hebræa dicitur. Omne verbum otioſum reddent rationem de eo. Sic Pſal. 10. *Dominus in cælo ſedes eius.* Satis fuiſſet dicere: Domini in cęlo ſedes, noſtra phraſi, Hebræi ſic loquebantur.

Verbū otioſum.

D. Hilar.

D. Hieron.

D. Chryſ.

D. Gregor.

Hebræa phraſis.

CAPVT XVIII.

De petitione ſigni è Cælo.

Volumus à te ſignum videre.

Poſtquam Dominus Phariſæorum blaſphemiam redarguit ex ſcribis, & Phariſæi quidam miraculum poſtularūt: *Magiſter* (inquiunt) *volumus à te ſignum videre.* Dubitatur, quorſum hi miraculum à Chriſto poſtularint, cum tot iam ante vidiſ-

gimur peccatum aliquod, videlicet in Spiritumſanctum, eſſe irremiſſibile.

Neque in hoc ſæculo, neque in futuro.

Purgatoriū. D. Aug. Ex hoc loco cōſtat remitti aliqua peccata in futuro ſæculo, atq; adeò eſſe purgatorium. Aug. lib. 21. de ciui. Dei, c. 24. Neque (inquit) de quibuſdam veraciter diceretur, *quod non eis remittatur, neque in hoc ſæculo, neque in futuro*, niſi eſſent, quibus etſi non in iſto, tamen remittentur in futuro, &c. D. Greg. lib. 4. Dialog. c. 39. De quibuſdam (ait) leuibus culpis eſſe ante iudiciū purgatorius ignis credēdus eſt pro eo q̄ veritas dicit: *Quia ſi quis in Spiritumſanctum blaſphemiam dixerit, neque in hoc ſæculo, neque in futuro remittetur ei.* in qua ſententia datur intelligi, quaſdam culpas in hoc ſæculo, quaſdam vero in futuro poſſe laxari. Quod.n. de vno negatur, conſequens intellectus patet, quia de quibuſdam conceditur, &c. D. Iſidorus libro 1. de officijs eccleſiaſticis, c. de Sacrificio. Cum Dominus dicit: *Non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro*, demonſtrat quibuſdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purgāda, &c. D. Berna. de hæreticis loquens ſer. 66. in Cant. Non credunt (inquit) ignem purgatorium reſtare poſt mortem. Quærāt ergo ab eo, qui dixit quoddam peccatū eſſe, quod neque in hoc ſæculo, neque in futuro remitteretur, cur hoc dixerit, ſi nulla manet in futuro remiſſio, purgatioue peccati, &c. Idem docet Beda Mar. 3. & alij. Remittuntur verò in alio ſæculo in purgatorio mortifera peccata, quātum ad pęnam, venialia quantum ad culpam etiam, & pęnam. Card. Bellarm. li. 1. de Purgatorio ca. 4. hæreticorū futiles quaſdam circa hæc obiectiones ſoluit.

D. Greg.

D. Iſidor.

D. Bern.

Beda,

Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum.

D. Aug. D. Aug. ſer. 12. de Verbis Domini, interpretatur, Chriſtum Iudæis præcipere, vt ſint bonæ arbores, & fructum afferant bonum. Quod autem dicit: *Aut facite arborem malam, & fructum eius malum.* nō præceptum eſt (ait Auguſ.) vt facias, ſed admonitio ne facias, &c. At vero iā Pharisæi arborem faciebant malā, & fructus malos, i. ſeipſos tanquam arbores faciebant malos, & opera ſua, tanquā fructus mala. Quid igitur opus fuit hoc dicere? Ait quidam interpres, iubere Dominū, aut apertè bonos, aut apertè malos eſſe, non hypocritas. Sed Chriſtus non ait, facite palam arborem malam, aut bonam. Præterea improbabile eſt, Chriſtum iuſſiſſe quenquam, qui malus eſſet clam malum eſſe aperte. Lege eundem Aug. lib. 2 de Actis cum Felice Manichæo, ca. 4. & lib. 2. contra literas Petiliani c. 6 & lib. 2. de ſermone Domini in monte, c. 36.

A

B

Veriſimilius eſt, loqui Dominum de miraculis tanquam fructu, & de ſe ipſo tanquam arbore, ex qua hic fructus productus eſt, in hunc modum. Ex fructu arbor agnoſcitur, ſimilis eſt fructui arbor. Expulſio dæmonū eſt bonus fructus, vt vos conceditis in filijs veſtris. Si ergo facitis dicto veſtro, & opinione, fructū bonum, facite etiam arborem bonam, i. dicite eum etiam, qui dæmones eijcit, eſſe bonum, nō autem principem dæmoniorum. At ſi facitis veſtro dicto arborē malam, dicitiſque hominem eſſe improbū, & dæmonem habere, vel eſſe Beelzebub ne tribuatis illi fructum bonum, i. dæmonum expulſionem quam compertum eſt eſſe fructum bonum. Nā arbor mala qualis eſt Beelzebub, bonum fructum proferre nequit. In hanc ſententiam interpretantur Chryſoſtomus, Euthymius, & D. Hier. Theoph. quoque: Miracula (inquit) i. fructum, bona eſſe dicitis: igitur & ego bona ſum arbor. ſicut.n. ex fructu arbor, ita ego ex miraculis cognoſcor, ſic ille. Caiet. latius de operibus Chriſti exponit, hoc pacto. Si veſtro iudicio me tanquam arborem, malum facitis, & dæmoniacum, facite etiā fructus meos malos, i. opera mea. At verò id facere nō poteſtis, ſunt.n. omnia plena ſanctitate, q̄d ſubijcit Dominus. Aut ergo facite opera mea mala, ſimul cum animo, quod nō poteſtis, aut facite animum ſimul, & opera bona.

C

D

E

Progenies viperarum.

Reprehendit Dominus Phariſæos calūniatores. viperas appellat, quod mordeat, dæmonum enim eiectionem, opus admi-

admirabile, dæmonum principi Beelze-bub aſcribebant. Hic morſus fuit viperarum, veneno blaſphemiæ plenus. Sed morſus viperarum viperis nō nocet; hic autem morſus viperiuus, viperis, id eſt, phariſæis, maximè nocuit. Filij hominū homines dicuntur phraſi hebræa; ſic progenies, vel filij viperarum, viperæ appellantur. Tamen Diuus Gregorius homil. 20. in Euangel. filios viperarum vult dici, quod parentes improbos imitentur. Malæ (inquit) ſoboles, malorum parentum actionem imitantes, genimina viperarum vocantur. &c. Chryſoſtomus vero filios viperarum dictos, quoniam de maioribus nimium gloriabantur. Ideo viperarum filios, non patriarcharum vocat illos Dominus. Poſſunt etiam dici viperæ, quod inſtar viperarum nequitiæ veneno pleni eſſent. Nullum enim venenum peius peccato eſt.

D. Gregor.

D. Chryſoſ.

Quomodo poteſtis bona loqui.

Poſſunt mali, ſi velint, bona loqui, ſed more humano loquitur Chriſtus, per amplificationem interrogando. Hæc autem interrogatio cum antecedentibus ſic cohæret: Blaſphematis opera Dei, tribuitis ea diabolo, peſſimè loquimini: quomodo enim bene loqui poteſtis cum ſitis improbi? Nā ex abundantia cordis os loquitur. Cum autem cor veſtrū viperino abūdet veneno, quid effundere poteſtis ore, niſi venenum, vt viperæ? Malum cor malus eſt theſaurus, ex quo mala verba, & opera: bonum cor bonus eſt theſaurus, ex quo bona verba, bonaque opera proferuntur. Cor veſtrum malus eſt theſaurus idcirco ex eo blaſphemias profertis.

Omne verbum otioſum.

De blaſphemia phariſæorum ſermo eſt hactenus, rōnem Deo de illa reddendam Chriſtus à minori ad maius oſtendit. De omni (inquit) verbo otioſo reddēt rationē homines in die iudicij. Quod ſi otioſa verba exquirentur, ac punientur, multo magis blaſphemia veſtra. Nam non ſolum opera, verum etiam verba in iudiciū venient. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis, hoc eſt, in iudicio, propter verba bona iuſtus declaraberis, & præmio afficieris, ꝑpter mala, ſententia iudicis damnaberis. Non excludit Chriſtus opera. Ex operibus enim & verbis tūc iuſtificabimur, vel damnabimur, nam verbis, & operib. vel merita comparamus, vel peccata committimus. Adde etiam cogitationes, quę operū, verborumq; ſunt fontes. D. Hilar. de verbis confeſſionis, vel negationis, exponit. De cōfeſſionis (ait) noſtris verbis, aut condemnandi ſumus, aut iudicandi. Talē futuri iudicij beneuolentiam recepturi, qualem de cæleſtis gloriæ Domino ſentētiam tenuerimus. &c. Sed de verbis vniuerſe locus eſt explicandus.

Verbum autem otioſum definit hoc loco D. Hieronymus, quod ſine vtilitate & loquentis dicitur, & audientis. D. Hilar. verbum otioſum interpretatur ineptum & inutile dictum. D. Chryſoſt. Verbum (inquit) otioſum eſt, quod rei propoſitæ non conuenit, nihilque confert vtilitatis, quod mendacio inquinat, quod ad calūniam dicitur. &c. D. Gregorius homil. 6. in euangelia; Otioſum verbum eſt, quod aut vtilitate rectitudinis, aut ratione iuſtæ neceſſitatis caret. & in Paſt. p. 3. Admon. 15. Otioſum verbum eſt, quod aut ratione iuſtæ neceſſitatis, aut intentione piæ vtilitatis caret, &c. Phraſis Hebræa eſt hoc loco. Satis fuiſſet dicere; De omni verbo otioſo reddent rationem. &c. Sed phraſi hebræa dicitur. Omne verbum otioſum reddent rationem de eo. Sic Pſal. 10. *Dominus in cælo ſedes eius.* Satis fuiſſet dicere: Domini in cęlo ſedes, noſtra phraſi, Hebræi ſic loquebantur.

Verbū otioſum. D. Hilar. D. Hieron. D. Chryſ.

D. Gregor.

Hebrææ phraſis.

CAPVT XVIII.

De petitione ſigni è Cælo.

Volumus à te ſignum videre.

POſtquam Dominus Phariſæorum blaſphemiam redarguit ex ſcribis, & Phariſæi quidam miraculum poſtularūt: *Magiſter* (inquiunt) *volumus à te ſignum videre.* Dubitatur, quorſum hi miraculum à Chriſto poſtularint, cum tot iam ante vidiſ-

gamur peccatum aliquod, videlicet in
Spiritumſanctum, eſſe irremiſſibile.

Neque in hoc ſæculo, neque in futuro.

Purgatoriū. Ex hoc loco cōſtat remitti aliqua pec
D. Aug. cata in futuro ſæculo, atq; adeò eſſe pur-
gatorium. Aug. lib. 21. de ciui. Dei, c. 24.
Neque (inquit) de quibuſdam veraciter
diceretur, *quod non eis remittatur, neque in
hoc ſæculo, neque in futuro*, niſi eſſent, quibus
etſi non in iſto, tamen remittentur in fu-
turo, &c. D. Greg. lib. 4. Dialog. c. 39. De
D. Greg. quibuſdam (ait) leuibus culpis eſſe ante
iudicium purgatorius ignis credēdus eſt
pro eo ꝙ veritas dicit: *Quia ſi quis in Spiri-
tumſanctum blaſphemiam dixerit, neque in hoc
ſæculo, neque in futuro remittetur ei*. In qua ſen
tentia datur intelligi, quaſdam culpas in
hoc ſæculo, quaſdam vero in futuro poſ
ſe laxari. Quod. n. de vno negatur, conſe
quens intellectus patet, quia de quibuſ-
dam conceditur, &c. D. Iſidorus libro 1.
de officijs eccleſiaſticis, c. de Sacrificio:
D. Iſidor. Cum Dominus dicit: *Non remittetur ei, ne
que in hoc ſæculo, neque in futuro*, demonſtrat
quibuſdam illic dimittenda peccata, &
quodam purgatorio igne purgāda, &c.
D. Bern. D. Berna. de hæreticis loquens ſer. 66. in
Cant. Non credunt (inquit) ignem pur-
gatorium reſtare poſt mortem. Quærāt
ergo ab eo, qui dixit quoddam peccatū
eſſe, quod neque in hoc ſæculo, neque in
futuro remitteretur, cur hoc dixerit, ſi
Beda, nulla manet in futuro remiſſio, purga-
tiove peccati, &c. Idem docet Beda Mar.
3. & alij. Remittuntur verò in alio ſæcu
lo in purgatorio mortifera peccata, quā
tum ad pœnam, venialia quantùm ad cul
pam etiam, & pœnam. Card. Bellarm. li.
1. de Purgatorio ca. 4. hæreticorū futiles
quaſdam circa hæc obiectiones ſoluit.

*Aut facite arborem bonam, & fructum
eius bonum.*

D. Aug. ſer. 12. de Verbis Domini, in-
terpretatur, Chriſtum Iudæis præcipe-
re, vt ſint bonæ arbores, & fructum affe-
D. Aug. rant bonum. Quod autem dicit: *Aut faci-
te arborem malam, & fructum eius malum*, nō
præceptum eſt (ait Auguſ.) vt facias, ſed
admonitio ne facias, &c. At verò iā Pha
A riſæi arborem faciebant malā, & fructus
malos, i. ſeipſos tanquam arbores facie-
bant malos, & opera ſua, tanquā fructus
mala. Quid igitur opus fuit hoc dicere?
Ait quidam interpres, iubere Dominū,
aut apertè bonos, aut apertè malos eſſe,
non hypocritas. Sed Chriſtus non ait, fa
cite palam arborem malam, aut bonam.
Præterea improbabile eſt, Chriſtum iuſ
ſiſſe quenquam, qui malus eſſet clam ma
lum eſſe apertè. Lege eundem Aug. lib. 2
B de Actis cum Felice Manichæo, ca. 4. &
lib. 2. contra literas Petiliani c. 6 & lib. 2
de ſermone Domini in monte, c. 36.
Veriſimilius eſt, loqui Dominum de
miraculis tanquam fructu, & de ſe ipſo
tanquam arbore, ex qua hic fructus pro-
ductus eſt, in hunc modum. Ex fructu ar
bor agnoſcitur, ſimilis eſt fructui arbor.
Expulſio dæmonū eſt bonus fructus, vt
vos conceditis in filijs veſtris. Si ergo fa
citis dicto veſtro, & opinione, fructū bo
C num, facite etiam arborem bonam, i. di-
cite eum etiam, qui dæmones eijcit, eſſe
bonum, nō autem principem dæmonio
rum. At ſi facitis veſtro dicto arborē ma
lam, dicitiſque hominem eſſe improbū,
& dæmonem habere, vel eſſe Beelzebub
ne tribuatis illi fructum bonum, i. dæmo
num expulſionem quam compertum eſt
eſſe fructum bonum. Nā arbor mala qua
lis eſt Beelzebub, bonum fructum pro-
ferre nequit. In hanc ſententiam inter-
D pretantur Chryſoſtomus, Euthymius, &
D. Hier. Theoph. quoque: Miracula (in-
quit) i. fructum, bona eſſe dicitis: igitur
& ego bona ſum arbor. ſicut. n. ex fructu
arbor, ita ego ex miraculis cognoſcor:
ſic ille. Caiet. latius de operibus Chriſti
exponit, hoc pacto. Si veſtro iudicio me
tanquam arborem, malum facitis, & dæ
moniacum, facite etiā fructus meos ma-
los, i. opera mea. At verò id facere nō po
teſtis, ſunt. n. omnia plena ſanctitate, qđ
E ſubticuit Dominus. Aut ergo facite ope
ra mea mala, ſimul cum animo, quod nō
poteſtis, aut facite animum ſimul, & o-
pera bona.

Progenies viperarum.

Reprehendit Dominus Phariſæos ca
lūniatores. viperas appellat, quod mor-
deat, dæmonum enim eiectionem, opus
admi-

admirabile, dæmonum principi Beelze- A bub aſcribebant. Hic morſus fuit viperarum, veneno blaſphemiæ plenus. Sed morſus viperarum viperis nō nocet; hic autem morſus viperiuus, viperis, ideſt, phariſæis, maximè nocuit. Filij hominū homines dicuntur phraſi hebræa; ſic progenies, vel filij viperarum, viperæ appellantur. Tamen Diuus Gregorius homil. 20. in Euangel. filios viperarum vult dici, quod parentes improbos imitentur: Malæ (inquit) ſoboles, malorum parentum actionem imitantes, genimina viperarum vocantur. &c. Chryſoſtomus vero filios viperarum dicit, quoniam de maioribus nimium gloriabantur. Ideo viperarum filios, non patriarcharum vocat illos Dominus. Poſſunt etiam dici viperæ, quod inſtar viperarum nequitiæ veneno pleni eſſent. Nullum enim venenum peius peccato eſt. B

D. Gregor.

D. Chryſoſ.

Quomodo poteſtis bona loqui.

Poſſunt mali, ſi velint, bona loqui, ſed more humano loquitur Chriſtus, per amplificationem interrogando. Hæc autem interrogatio cum antecedentibus ſic cohæret: Blaſphematis opera Dei, tribuitis ea diaboloo, peſſimè loquimini: quomodo enim bene loqui poteſtis cum ſitis improbi? Nā ex abundantia cordis os loquitur. Cūm autem cor veſtrū viperino abūdet veneno, quid effundere poteſtis ore, D niſi venenum, vt viperæ? Malum cor malus eſt theſaurus, ex quo mala verba, & opera: bonum cor bonus eſt theſaurus, ex quo bona verba, bonaque opera proferuntur. Cor veſtrum malus eſt theſaurus idcirco ex eo blaſphemias profertis.

Omne verbum otioſum.

De blaſphemia phariſæorum ſermo eſt hactenus, rōnem Deo de illa reddendam E Chriſtus à minori ad maius oſtendit. De omni (inquit) verbo otioſo reddēt rationē homines in die iudicij. Quod ſi otioſa verba exquirentur, ac punientur, multo magis blaſphemia veſtra. Nam non ſolum opera, verum etiam verba in iudiciū venient. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis, hoc eſt, in iudicio, propter verba bona iuſtus declaraberis, & pręmio afficieris, ppter mala, ſententia iudicis damnaberis. Non excludit Chriſtus opera. Ex operibus enim & verbis tūc iuſtificabimur, vel damnabimur; nam verbis, & operib. vel merita comparamus, vel peccata committimus. Adde etiam cogitationes, quę operū, verborumq; ſunt fontes. D. Hilar. de verbis confeſſionis, vel negationis, exponit. De cōfeſſionis (ait) noſtris verbis, aut condemnandi ſumus, aut iudicandi. Talē futuri iudicij beneuolentiam recepturi, qualem de cæleſtis gloriæ Domino ſententiam tenuerimus. &c. Sed de verbis vniuerſe locus eſt explicandus.

D. Hil.

Verbum autem otioſum definit hoc loco D. Hieronymus, quod ſine vtilitate & loquentis dicitur, & audientis. D. Hilar. verbum otioſum interpretatur ineptum & inutile dictum. D. Chryſoſt. Verbum (inquit) otioſum eſt, quod rei propoſitæ non conuenit, nihilque confert vtilitatis, quod mendacio inquinat, quod ad calū- C niam dicitur. &c. D. Gregorius homil. 6. in euangelia; Otioſum verbum eſt, quod aut vtilitate rectitudinis, aut ratione iuſtæ neceſſitatis caret. & in Paſt. p. 3. Admon. 15. Otioſum verbum eſt, quod aut ratione iuſtæ neceſſitatis, aut intentione piæ vtilitatis caret, &c. Phraſis Hebræa eſt hoc loco. Satis fuiſſet dicere; De omni verbo otioſo reddent rationem. &c. Sed phraſi hebræa dicitur. Omne verbum otioſum reddent rationem de eo. Sic Pſal. 10. *Dominus in cælo ſedes eius.* Satis fuiſſet dicere: Domini in cęlo ſedes, noſtra phraſi, Hebræi ſic loquebantur.

Verbū otioſum.
D. Hilar.
D. Hieron.
D. Chryſ.

D. Gregor.

Hebræa phraſis.

CAPVT XVIII.

De petitione ſigni è Cælo.

Volumus à te ſignum videre.

Poſtquam Dominus Phariſæorum blaſphemiam redarguit ex ſcribis, & Phariſæi quidam miraculum poſtularūt: *Magiſter* (inquiunt) *volumus à te ſignum videre.* Dubitatur, quorſum hi miraculum à Chriſto poſtularint, cum tot iam ante vidiſ-

gamur peccatum aliquod, videlicet in Spiritum ſanctum, eſſe irremiſſibile.

Neque in hoc ſæculo, neque in futuro.

Purgatoriũ. *D. Aug.* Ex hoc loco cõſtat remitti aliqua peccata in futuro ſæculo, atq; adeò eſſe purgatorium. Aug. lib. 21. de ciui. Dei, c. 24. Neque (inquit) de quibuſdam veraciter diceretur, *quod non eis remittatur, neque in hoc ſæculo, neque in futuro*, niſi eſſent, quibus etſi non in iſto, tamen remittentur in futuro, &c. D. Greg. lib. 4. Dialog. c. 39. *D. Greg.* De quibuſdam (ait) leuibus culpis eſſe ante iudicium purgatorius ignis credẽdus eſt pro eo ꝙ veritas dicit: *Quia ſi quis in Spiritum ſanctum blaſphemiam dixerit, neque in hoc ſæculo, neque in futuro remittetur ei*. in qua ſententia datur intelligi, quaſdam culpas in hoc ſæculo, quaſdam vero in futuro poſſe laxari. Quod.n. de vno negatur, conſequens intellectus patet, quia de quibuſdam conceditur, &c. D. Iſidorus libro 1. de officijs eccleſiaſticis, c. de Sacrificio: *D. Iſidor.* Cum Dominus dicit: *Non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro*, demonſtrat quibuſdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purgãda, &c. *D. Bern.* D. Berna. de hæreticis loquens ſer. 66. in Cant. Non credunt (inquit) ignem purgatorium reſtare poſt mortem. Quærãt ergo ab eo, qui dixit quoddam peccatũ eſſe, quod neque in hoc ſæculo, neque in futuro remitteretur, cur hoc dixerit, ſi nulla manet in futuro remiſſio, purgatiove peccati, &c. *Beda,* Idem docet Beda Mar. 3. & alij. Remittuntur verò in alio ſæculo in purgatorio mortifera peccata, quãtum ad pęnam, venialia quantùm ad culpam etiam, & pęnam. Card. Bellarm. li. 1. de Purgatorio ca. 4. hæreticorũ futiles quaſdam circa hæc obiectiones ſoluit.

Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum.

D. Aug. ſer. 12. de Verbis Domini, interpretatur, Chriſtum Iudæis præcipere, vt ſint bonæ arbores, & fructum afferant bonum. *D. Aug.* Quod autem dicit: *Aut facite arborem malam, & fructum eius malum.* nõ præceptum eſt (ait Auguſ.) vt facias, ſed admonitio ne facias, &c. At verò iã Phariſæi arborem faciebant malã, & fructus malos, i. ſeipſos tanquam arbores faciebant malos, & opera ſua, tanquã fructus mala. Quid igitur opus fuit hoc dicere? Ait quidam interpres, iubere Dominũ, aut apertè bonos, aut apertè malos eſſe, non hypocritas. Sed Chriſtus non ait, facite palàm arborem malam, aut bonam. Præterea improbabile eſt, Chriſtum iuſſiſſe quenquam, qui malus eſſet clam malum eſſe apertè. Lege eundem Aug. lib. 2 B de Actis cum Felice Manichæo, ca. 4. & lib. 2. contra literas Petiliani c. 6 & lib. 2. de ſermone Domini in monte, c. 36.

Veriſimilius eſt, loqui Dominum de miraculis tanquam fructu, & de ſe ipſo tanquam arbore, ex qua hic fructus productus eſt, in hunc modum. Ex fructu arbor agnoſcitur, ſimilis eſt fructui arbor. Expulſio dæmonũ eſt bonus fructus, vt vos conceditis in filijs veſtris. Si ergo facitis dicto veſtro, & opinione, fructũ bo- C num, facite etiam arborem bonam, i. dicite eum etiam, qui dæmones eijcit, eſſe bonum, nõ autem principem dæmoniorum. At ſi facitis veſtro dicto arborẽ malam, diciti ſque hominem eſſe improbũ, & dæmonem habere, vel eſſe Beelzebub ne tribuatis illi fructum bonum, i. dæmonum expulſionem quam compertum eſt eſſe fructum bonum. Nã arbor mala qualis eſt Beelzebub, bonum fructum proferre nequit. In hanc ſententiam inter- D pretantur Chryſoſtomus, Euthymius, & D. Hier. Theoph. quoque: Miracula (inquit) i. fructum, bona eſſe dicitis: igitur & ego bona ſum arbor. ſicut.n. ex fructu arbor, ita ego ex miraculis cognoſcor: ſic ille. Caiet. latius de operibus Chriſti exponit, hoc pacto. Si veſtro iudicio me tanquam arborem, malum facitis, & dæmoniacum, facite etiã fructus meos malos, i. opera mea. At verò id facere nõ poteſtis, ſunt.n. omnia plena ſanctitate, qđ E ſubticuit Dominus. Aut ergo facite opera mea mala, ſimul cum animo, quod nõ poteſtis, aut facite animum ſimul, & opera bona.

Progenies viperarum.

Reprehendit Dominus Phariſæos calũniatores. viperas appellat, quod mordeat, dæmonum enim eiectionem, opus admi-

admirabile, dæmonum principi Beelzebub aſcribebant. Hic morſus fuit viperarum, veneno blaſphemiæ plenus. Sed morſus viperarum viperis nō nocet; hic autem morſus viperiuus, viperis, id eſt, phariſæis, maximè nocuit. Filij hominū homines dicuntur phraſi hebræa; ſic progenies, vel filij viperarum, viperæ appellantur. Tamen Diuus Gregorius homil. 20. in Euangel. filios viperarum vult dici, quod parentes improbos imitentur. Malæ (inquit) ſoboles, malorum parentum actionem imitantes, genimina viperarum vocantur. &c. Chryſoſtomus vero filios viperarum dictat, quoniam de maioribus nimium gloriabantur. Ideo viperarum filios, non patriarcharum vocat illos Dominus. Poſſunt etiam dici viperæ, quod inſtar viperarum nequitiæ veneno pleni eſſent. Nullum enim venenum peius peccato eſt.

D. Gregor.

D. Chryſoſ.

A

Quomodo poteſtis bona loqui.

Poſſunt mali, ſi velint, bona loqui, ſed more humano loquitur Chriſtus, per amplificationem interrogando. Hæc autem interrogatio cum antecedentibus ſic cohæret: Blaſphematis opera Dei, tribuitis ea diabolo, peſſimè loquimini: quomodo enim bene loqui poteſtis cum ſitis improbi? Nā ex abundantia cordis os loquitur. Cùm autem cor veſtrū viperino abūdet veneno, quid effundere poteſtis ore, niſi venenum, vt viperæ? Malum cor malus eſt theſaurus, ex quo mala verba, & opera: bonum cor bonus eſt theſaurus, ex quo bona verba, bonaque opera proferuntur. Cor veſtrum malus eſt theſaurus idcirco ex eo blaſphemias profertis.

B

Omne verbum otioſum.

De blaſphemia phariſæorum ſermo eſt hactenus, rōnem Deo de illa reddendam Chriſtus à minori ad maius oſtendit. De omni (inquit) verbo otioſo reddēt rationē homines in die iudicij. Quod ſi otioſa verba exquirentur, ac punientur, multo magis blaſphemia veſtra. Nam non ſolum opera, verum etiam verba in iudiciū venient. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis, hoc eſt, in iudicio, propter verba bona iuſtus declaraberis, & premio afficieris, ꝓpter mala, ſententia iudicis damnaberis. Non excludit Chriſtus opera. Ex operibus enim & verbis tūc iuſtificabimur, vel damnabimur; nam verbis, & operib. vel merita comparamus, vel peccata committimus. Adde etiam cogitationes, quę operū, verborumq; ſunt fontes. D. Hilar. de verbis confeſſionis, vel negationis, exponit. De cōfeſſionis (ait) noſtris verbis, aut condemnandi ſumus, aut iudicandi. Talē futuri iudicij beneuolentiam recepturi, qualem de cæleſtis gloriæ Domino ſententiam tenuerimus. &c. Sed de verbis vniuerſe locus eſt explicandus.

C

D

E

Verbum autem otioſum definit hoc loco D. Hieronymus, quod ſine vtilitate & loquentis dicitur, & audientis. D. Hilar. verbum otioſum interpretatur ineptum & inutile dictum. D. Chryſoſt. Verbum (inquit) otioſum eſt, quod rei propoſitæ non conuenit, nihilque confert vtilitatis, quod mendacio inquinat, quod ad calūniam dicitur. &c. D. Gregorius homil. 6. in euangelia; Otioſum verbum eſt, quod aut vtilitate rectitudinis, aut ratione iuſtæ neceſſitatis caret. & in Paſt. p. 3. Admon. 15. Otioſum verbum eſt, quod aut ratione iuſtæ neceſſitatis, aut intentione piæ vtilitatis caret, &c. Phraſis Hebræa eſt hoc loco. Satis fuiſſet dicere; De omni verbo otioſo reddent rationem. &c. Sed phraſi hebræa dicitur. Omne verbum otioſum reddent rationem de eo. Sic Pſal. 10. *Dominus in cælo ſedes eius.* Satis fuiſſet dicere: Domini in cęlo ſedes, noſtra phraſi, Hebræi ſic loquebantur.

Verbū otioſum.

D. Hilar.

D. Hieron.

D. Chryſ.

D. Gregor.

Hebræa phraſis.

CAPVT XVIII.

De petitione ſigni è Cælo.

Volumus à te ſignum videre.

Poſtquam Dominus Phariſæorum blaſphemiam redarguit ex ſcribis, & Phariſæi quidam miraculum poſtularūt: *Magiſter* (inquiunt) *volumus à te ſignum videre.* Dubitatur, quorſum hi miraculum à Chriſto poſtularint, cum tot iam ante

vidiſ-

hoc loco ſignificare voluiſſe, non ſolùm diabolum ſibi eſſe aduerſarium, ſed omnes quoque homines, qui ipſi non adhærent. Q. d. Non diabolus ſolus mihi eſt aduerſarius, ſed *quicunque mecum non eſt, contra me eſt*. Nam qui cum Chriſto non eſt, gratia caret, quicunque autem caret gratia, contra Chriſtum eſt, pp peccatum illi aduerſarius. Quamobrem Aug. lib. 1. de peccatorum meritis, & remiſſione, c. 28. ait paruulos non baptizatos, quia cũ Chriſto non ſunt, contra Chriſtum eſſe Quia (inquit) paruulus non baptizatus non eſt cum Chriſto, aduerſus Chriſtum eſt ex peccato originali, &c. Addit Dominus: *Qui non colligit mecum diſpergit.* colligere ſignificat fructum ex vita, & operibus capere, at diſpergere ſignificat iacturam facere, & perdere. Perſpicuum verò eſt, eum qui cum Chriſto nõ colligit, ideſt, fructum ex operibus ſuis non capit adhærens Chriſto, opera, bonaq; ſua omnia diſpergere, ac perdere. Lege Auguſt. ſer. 11. de Verbis Domini. Quomodo autem hæc Chriſti verba: *Qui non eſt mecum, contra me eſt*. Cum illis Lu. 9. ab eo dictis: *Qui non eſt aduerſus vos, pro vobis eſt.* conſentiant, eo loco dicemus. lege Aug. lib. 4. de conſenſu Euangeliſtarum. c. 5.

D. Aug.

CAPVT XVII.

De blaſphemia in Spiritumſanctum.

Qui dixerit contra Spiritumſanctum, &c.

Quenã dicatur blaſphemia in ſpiritũ ſanctum.

BLaſphemiam dixerunt Phariſæi, cũ in Beelzebub dixerunt Chriſtum dæmones pellere. Hanc blaſphemiam grauem adeò eſſe ait Dominus, vt omni venia, ac remiſſione careat. *Omne* (inquit Mat. 12.) *peccatum, & blaſphemia, remittetur hominibus*. videlicet ſi pœnitentiam agant *Spiritus autem blaſphemia*, ideſt, blaſphemia in Spiritumſanctum, *non remittetur. Et quicunque dixerit verbum*, i. blaſphemiam, *in filium hominis, remittetur ei. Qui autem dixerit contra Spiritumſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro.* Idem habetur Mar. 3. & Luc. 12. Hinc quæſtio oritur, qua, vt ait Aug. ſer. 11. de verbis Domini, nulla forte maior eſt in ſanctis ſcripturis, nulla difficilior inuenitur. Quæſtio verò eſt, quænam ſit blaſphemia hæc in Spiritum ſanctum, quæ cùm omnia peccata remittantur, remiſſionis expers eſt?

Scripſit in hoc euangelij dictum opuſculum D. Athanaſius. In eo ait, Origenis, & Theognoſti fuiſſe ſententiã, blaſphemiam irremiſſibilem in Spiritũ ſanctum hanc eſſe, cùm qui in baptiſmo dona Spiritusſancti acceperunt, ad peccata reuertuntur. Lege Origenem Matth. 26. Forſitan (inquit) & oẽs homines quãdo denegant Ieſum, ita vt peccatum negationis eorum, recipiat medicinam: ante galli cantum negare eum videntur, non dum eis nato Sole iuſtitiæ, neque appropinquante eis ortu ipſius. Si autem poſt ortum huiuſmodi Solis ad animam, volentes peccauerimus, poſtquam accepimus ſcientiam veritatis, iam non relinquitur nobis ſacrificiũ pro peccato, ſed terribile iudicium, & zelus ignis, qui comeſturus eſt impios, & cæ. Item: Si poſt galli cantum, vel ſemel in quouis periculo conſtitutus quis negauerit, impoſſibile eſt eum renouari in pœnitentiam, vt iterum crucifigat ſibi filium Dei, &c. Itaque ſignificat omnia peccata Chriſtianorum peccata eſſe in Spiritumſanctum, quem in baptiſmo acceperunt. Ea tamẽ ſententia manifeſtè falſa eſt, vt D. Athanaſius eodem loco probat, & D. Auguſt. ſerm. 11. de verbis Domini. Nouatianus quoque vt ſcribit D. Hieronymus epiſt. 149. ad Marcellam, falsò affirmauit non poſſe peccare in Spiritumſanctum, niſi eum, qui Chriſtianus ſit, & poſtea negarit.

Theognoſtus *Orig.* *D. Aug.*

D. Aug. ſer. illo 11. de verbis Domini, multa hac de re verba facit. putat autem blaſphemiam in Spiritumſanctum eſſe finalem impœnitentiam, illam. ſ. blaſphemiam (vt eius verbis vtar) cordis impœnitentis, qua reſiſtitur remiſſioni peccatorum, quæ fit in Eccleſia per Spiritumſanctum, iuxta illud Ioan. 20. *Accipite Spiritumſanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis*. Hoc enim ſolum peccatum eſt, quod remiſſione caret, quoniam re-

remiſſioni reſiſtit, quæ abſque pœnitentia non datur. Eſt verò contra Spiritumſanctum, quia Spiritusſancti obſtat remiſſioni. Si roges, quorſum igitur cum Iudæis Chriſtus de peccato contra Spiritumſanctum locutus eſt? Reſpondetur: Vt eos moneret, ne illud committerent, & in peccatis abſque pœnitentia, vſque ad mortem perſeuerarent. Eandē ſententiam ſequitur Auguſtinus in Enchiridio cap. 83. & epiſt. 50. ad Bonifacium, & libro de correp. & gratia, ca. 12. & alijs locis. Sed non loquitur hoc loco Chriſtus de hoc peccato in Spiritumſanctum. nā loquitur de blaſphemia, finalis verò impœnitentia non eſt blaſphemia. Præterea, peccatum in Spiritumſanctum in viuentibus reperitur, non in ijs ſolùm, qui animā agunt ſine pęnitentia. Adde Chriſtum de peccato in Spiritumſanctum accuſare Phariſæos, qui tamen nondum animam exhalabant nec finalem impœnitentiam habebant. Aliter idem Auguſt. lib. 1. de ſerm. Domini in monte, cap. 44 Hoc (inquit) fortaſſe eſt peccare in Spir. ſanctum, i. per malitiam & inuidiam, fraternam oppugnare charitatem, poſt acceptam gratiam Spiritusſancti. Qđ peccatum Dominus, neque hic, neque in futuro ſæculo dimitti dicit. ſic ille.

D. Hilarius exiſtimat blaſphemiam in Spiritumſanctum illam eſſe, qua negat quiſpiam Chriſtum eſſe Deum, & conſiſtentem in eo paterni ſpiritus ſubſtantiam illi adimit. D. Amb. lib. 1. de Spirit. ſancto, c. 3. peccatum in filium hominis illud eſſe ait, quo aliquis de Chriſti humanitate indignum aliquid ſentit. Peccatum autem in Spiritumſanctum, ſi qs Spir. ſancti maieſtatem, & poteſtatē abneget, & putet non in ſpiritu Dei, ſed in Beelzebub eijci dæmonia. D. Cyp. lib. 3. ad Quirinum, nu. 28. verba Chriſti profert, tamen illa non explicat. Vnde quid ſenſerit colligi non poteſt. D. Epiphanius hereſi 54. Volens (ait) Chriſtus muniri ſalutem eorum, qui aliquando in ipſum maledicta ieciſſent, & ad pœnitentiam reflecterent, vt ne decerneret illis condemnationem, propter excellentem manſuetudinem, ac benignitatem erga homines, præuaticinatur hunc ſermonē *Qui dixerit verbum in filium hominis, remittetur ei*. Et eò quòd noſſet futurum, vt aliqui blaſphemarent Spiritumſanctum, et

A ſerui locum ipſi decernerent, & creatū, ac alienum ab eſſentia Dei affirmarent. Quapropter muniens dicit. *Qui verò blaſphemat in Spiritumſanctū, non remittetur ipſi, neque hic, neque in futuro ſaeculo.* ita Epiphanius D. Chryſ. hom. 42. in Mat. Quicumque (inquit) dixerit verbum aduerſus filium hominis, dimittetur ei. Quicunque autem aduerſus Spir. ſan. dixerit, minime. Quare ſic? Quoniam cum Spir. ſanc. vobis iam notus eſſe debeat, rem claram B atque manifeſtam oppugnatis. Nā ſi me ignoratis, ignorare tamen non poteſtis expulſionem dæmonum, curationeſque hominum, mirificas Spir. ſancti eſſe operationes. Non ergo mihi, ſed Spirituiſancto contumelias exaggerare conamini. Quapropter niſi pęnitentiam agatis, neque in præſenti vita, neque in futura, punitionem effugietis. hæc ille. Quod verò arbitratur Phariſæis Spir. S. fuiſſe notū, non eſt verò ſimile. D. Athan. epiſt. citata: C Phariſæi (ait) Verbum quod in corpore eſt, prorſus abnegant, et diuinitatis opera diabolo, eiuſque dæmonijs imputant. Merito iſtius impietatis indeprecabilem pœnam luunt, &c. Alij, vt ait D. Tho. 2. 2. q. 14. art. 1. dixere peccatum in Patrem, eſſe peccatū ex infirmitate profectum, quoniam Patri applicatur potētia, peccatum in Filium, peccatum ex ignorantia, quia Filio applicatur ſapientia, peccatum verò in Spiritumſanctum D peccatum ex certa malitia, quia Spiritui ſancto appropriatur bonitas. Lege Richard. Vict. in libello de ſpiritu blaſphemiæ. Idem D. Th. art. 2. eiuſdem quæſtionis colligit ex Auguſtino ſex ſpecies peccati in Spiritumſanctum, deſperationē, præſumptionem, impœnitentiam, obſtinationem, impugnationem cognitę veritatis, inuidētiam fraternæ gratiæ, quas numerat Magiſter ſententiarum, libr. 2. diſt. 43. ſed omiſſis alijs, quid verius E videatur, iam aperiamus.

Si Euangelij contextus expendatur, reperiemus blaſphemiam in Spm̄ Sanctum, dici hoc loco illam, qua Phariſæi ex malitia, & inuidia affirmabant, Chriſtum dæmonis principem habere, eiuſque opera dæmones pellere. Cùm enim hanc protuliſſent blaſphemiam, Dominus de peccato in Spiritumſanctū egit. Marcus verò hoc indicat. Poſtquam enim ſcripſit, Chriſtū affirmaſſe blaſphemiam

miam in Spiritumſanctum eſſe irremiſſi
bilem, addidit hęc verba: *Quoniā dicebant Spiritum immundum habet*, indicās blaſphe
miam in Spiritumſanctum, de qua Chri
ſtus loquitur, his verbis Phariſæorū con
tineri: *Beelzebub habet, & in principe dæmonio
rum eijcit dæmonia*. Eſt hæc ſententia Diui
Hieronymi Matth. 12. & epiſtol. 149. ad
Marcellam, & D. Amb. lib. 2. de peniten
tię c. 4. D. Athanaſij, Theophylacti Mat.
12. Euthymij, D. Baſilij in Moralib. re-
gula 35. c. 1. & in regulis breuioribus re-
ſponſione 273. Diu. Chryſoſtomi, Bedæ
Marci 3. Richardi de Sancto Victore, in
libello de Spiritu blaſphemię, & aliorū.
Blaſphemia igitur in filium hominis eſt
contumelia, quæ fiebat Chriſto ab ijs,
qui ignorabāt eſſe Deum, vt hominis fi
lio, qualis illa Mat. 11. *Ecce homo vorax, &
potator vini, &c*. Blaſphemia autem in Spi
ritum ſanctum illa appellatur, qua ope-
ra Spiritusſancti, vel diuinitatis, vt mira
cula, & ſimilia ex malitia ſcienter dęmo
ni aſcribuntur. Euthymius, Abul. Caie-
tan. & Ianſenius, volunt Spiritumſan-
ctum hoc loco non ſignificare tertiā Tri
nitatis perſonam, ſed diuinitatem trib.
perſonis communem, quæ Spiritus eſt,
& ſanctiſſimus. Sed rectiùs ex Auguſti-
ni, & aliorum ſententia, tertiam perſo-
nam ſignificat, cui Dominus ſupra tri-
buit dæmonum expulſionem illis verbis
Si ego in Spiritu Dei eijcio dæmonia, &c. Appel
lauit autem Chriſtus, hāc blaſphemiam
in Spiritum ſanctum, quoniam dixerat
ſe in Spiritu Dei eijcere dæmonia. Erat
ergo blaſphemia in Spiritum ſanctum,
dicere miracula, quæ per Spiritum ſan-
ctum à Chriſto fiebant, fieri per Spiritū
immundum Beelzebub.

Cur ſit appellata blaſphemia in Spiritū ſanctum.

Non remittetur ei.

Difficile eſt explicatu, quomodo eiuſ
modi blaſphemia irremiſſibilis dicatur.
Ait. n. Dominus: *Non remittetur ei, neque in
hoc ſæculo, neque in futuro*. D. Cypr. lib. 3. ad
Quirinum, teſtimonio 28. nunquam in
Eccleſia remitti ſentit. non poſſe (inqt)
in Eccleſia remitti ei, qui in Deum deli-
querit, in Euangelio Mar. *Qui dixerit ver-
bum aduerſus Spiritumſanctum, non remittetur
illi, &c*. Hilarius quoque canone 12. cùm
cætera (inquit) dicta, geſtaque, liberali
venia relaxentur, caret miſericordia, ſi
Deus negetur in Chriſto, &c. Idem exi-

D. Cypr.

Quomodo dicatur irremiſſibilis blaſphemia in Spiritumſanctū.

D. Hilar.

A ſtimaſſe Hieronymum illius verba præ
ſe ferunt locis citatis. Augu. idem credi-
dit, ideoque dixit, peccatum contra Spi-
ritumſanctum eſſe finalem impœniten-
tiam, quia nunquam remittitur. Didy-
mus initio li. 1. de Spir. San. blaſphemiā
in Spir. San. ait ſine venia eſſe, ita vt blaſ
phemantis pęna tendatur, non ſolùm in
præſens omne ſæculum, ſed etiam in fu-
turum. D. item Ephrem in interroga. ſic
B ait; In Spiritumſanctum blaſphemis nō
dimittetur peccatum, neque in hoc, ne-
que in futuro ſæculo, atteſtante Domi-
no. Siquidem Deo ipſi reſiſtunt, & quis
adiutor eorum erit? &c. Beda præterea
ait, nunquam remittendum. Vega quoq;
lib. 13. c. 9. Ne vis (inquit) vlla inferatur
ſcripturis, germanius, & ſimplicius pu-
tarem, concedere peccatum in Spiritum
ſanctum eiuſmodi eſſe, vt licet remiſſibi
le ſit, nunquam tamen remittatur, &c.

Didymus.

S. Ephrem.

Vega.

Contrà Theoph. non remitti interpre
C tatur ſine pœnitentia. Qui (inquit) blaſ-
phemat in Spiritumſanctum, i. in ſpirita
lia opera Chriſti, & dicit ea eſſe diaboli
ca; niſi pœnitentiam egerit, veniam non
aſſequetur, &c. Similiter Abul. exponit,
non remittetur, ſine pœnitentia. ſed non
habet interpretatio veriſimilitudinem,
vt eſt perſpicuum, id. n. omnib. peccatis
commune eſt.

Theoph.

Abul.

Richardus Victorinus loco indicato,
de remiſſione pœnæ verba hæc intelle-
D xit: Illud (inquit) hominis peccatum nō
incongruè irremiſſibile dici poterit, cui
nulla pęnæ relaxatio fit, quæ in peccatis
actualiter ſimilibus, fieri contingit, &c.
Itē; Benè dicitur de eo, qui blaſphemaue
rit in Spiritumſanctū, quod nō habet re-
miſſionē in ęternū. quoniā ſi pęnitet, ni
hil ei remittitur de plenitudine diſtrictiſ
ſimæ expiationis; ſi non pęnitet, nihil ei
remittitur de plenitudine diſtrictiſſimæ
damnationis, &c. Obijcitur illud Marci
E *Qui blaſphemauerit in Spiritumſanctum, nō ha
bet remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni
delicti*. Si de pœnæ remiſſione hæc verba
intelligantur, ſenſus erit, blaſphemum in
Spiritumſanctum non habere in æternū
remiſſionem pœnæ, perſoluturumque
eſſe pœnam æternam; vnde ſequitur eū
etiam habiturum culpam æternam. Qui
enim pœnam habet æternam, æternam
quoque habet culpam. Non igitur hic a-
gitur de ſola remiſſione pœnæ.

Richardus Victor.

Omiſſa

Caiet. Omiſſa hac expoſitione, Caietanus ad hunc modum exponit; Non remittetur ſecũdum regularem curſum, quia comitem ſemper habebit obſtinationem. *Ianſen.* Ianſenius ſimiliter: Non dimittetur regulariter, difficile impetrabitur venia, quia q ſic peccant traduntur in reprobum ſenſum, nec reſipiſcunt. *Lyranus.* Lyranus. Peccatum in Spiritum ſanctum irremiſſibile dicitur, quia difficile remiſſibile eſt, &c. *Heſſelius.* Heſſelius: Dicitur iſtud peccatum nõ remitti per comparationem, quia admodũ dif B ficulter remittitur. *Carthuſ.* Dionyſius Carthuſ. Ideò dicitur irremiſſibile peccatum hoc non quaſi nequaquam remiſſibile, ſed quoniam difficulter, & rarò dimittitur, non ex immiſericordia Dei, ſed quoniã homines ex tali peccato rarò, & difficillimè pœnitent. &c. *D.Tho.* D. Th. 2. 2. q. 14. ar. 2. Dicitur (ait) peccatum hoc irremiſſibile non quòd nullo modo remittatur ſed qa quantum eſt de ſe, habet meritum, vt nõ remittatur. Item dicitur irremiſſibile ſe C cundum ſuam naturam, in quantum excludit ea, per quæ fit remiſſio peccatorũ. Per hoc tamen non præcluditur via remittendi, & ſanandi, omnipotentię Dei, & miſericordiæ, per quam aliquando tales, quaſi miraculosè ſpiritualiter ſanantur, &c. Hæc cenſetur mitior, & magis ſequenda interpretatio. Etenim nullum in Eccleſia peccatum eſt irremiſſibile, ſi pœnitentia adſit. Quamobrem videtur irremiſſibilis, in Spiritum ſanctum blaſ D phemia, non quod non remittatur, ſi pęnitentiam agat blaſphemus ſed quia magna cum difficultate remittitur, & quia ex ſua natura miſericordiam Dei excludit. *D.Chryſ.* Hæc ſententia eſt D. Chryſoſtomi, Mat. 12. Significare (inquit) voluit Chriſtus hoc peccatum multò minus cæteris eſſe ignoſcibile, &c. *Euthym.* Euthymius verò aperte ait eſſe remiſſibile, ſi pœnitentia agatur. manifeſtum (ait) eſt quod eis qui reſipiſcunt, remittetur hoc peccatum. E Multi. n. qui tunc ita deliquerunt, cum poſtmodum crediſſent, veniam ſunt adepti. Sic ille.

Beda. Beda putat poſſe quidem remitti, ſed nunquam remittendũ, quia qui hoc crimine ſe obſtringunt, veram pœnitentiã nunquam agunt. Qui (inquit) manifeſtè intelligens opera Dei, cũ de virtute negare non poſſit, ſtimulatus inuidia calũniatur, & Chriſtum Deique Verbum & A Spiritusſancti opera, dicit eſſe Beelzebub. Iſti non dimittetur, neque in præſẽti ſæculo, neque in futuro. Non quod negemus, & ei ſi pœnitentiam agere voluerit, poſſe dimitti ab eo, qui vult oẽs homines ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Sed quod ipſi iudici, & largitori veniæ credentes, qui & ſe pęnitẽtiam ſemper accepturum, & hanc blaſphemiam nunquam dicit eſſe remittendam, credamus hunc blaſphemũ exigentib. meritis, ſicut nunquam ad remiſſionem, ita neque ad ipſos dignę pœnitentiæ fructus eſſe peruenturum. ſic Beda.

Eſt ergo difficillima remiſſio huius peccati, quia difficillima eſt pœnitentia. Qui. n. ex malitia peccat, & inuidia, atque odio, difficillime ad pœnitentiam peruenit. Præterea nullam habet hoc peccatum excuſationem ignorantiæ, vel fragilitatis. Richardus loco indicato. Vnam (ait) eandemque blaſphemiã, vnus facit ex coactione: alius ex aliqua deceptione tertius ex ſola malignitate, ſiue malitia. *Richardus Victor.* In tribus culpa, quantùm ad actionem, per omnia ſimilis. In duobus tamen accipit aliquid remiſſionis, quoniam habet aliquid excuſationis. In tertio nullã accipit huiuſmodi remiſſionem, quoniam nullam habet excuſationem, &c. *Carthuſianus.* Dionyſius Carthuſianus: ex ſe (inquit) irremiſſibile crimen eſt. quoniam nullam habet excuſationem, & obuiat principio, quo fit peccati remiſſio, ſ. bonitati, charitati, ſeu pietati, &c. Adde difficillimam eſſe pænitentiam, quia Deus his hominibus largitur quidem ſufficientia auxilia, ſed rarò ſuperabundantia, & efficacia.

Forſitan Chriſtus de Iudæis ſolũ loquitur, iiſque non remittẽdum affirmat peccatum in Spiritum ſanctum, quoniã præuidebat illos in peccato morituros, iuxta illud Io. 8. *In peccato veſtro moriemini.* *Io. 8.* Præterea forſitan blaſphemia irremiſſibilis in Spiritumſanctum à Domino hic appellatur, blaſphemia illorum tantum qui Chriſti in terra verſantis miracula, q̃ ipſis oculis cernebant, dæmoni tribuerũt. Itaque iuxta hunc ſenſum, Phariſæi tãmodo in Spiritumſanctum blaſphemauerunt irremiſſibiliter. ſoli. n. Phariſæi Chriſti in terra verſantis miracula, quæ videbant ſumma cũ vitæ ſanctitate coniuncta, Beelzebub poteſtate facta eẽ affirmarũt. Hæc dicta ſint, ne dicere co-

gamur peccatum aliquod, videlicet in Spiritum ſanctum, eſſe irremiſſibile.

Neque in hoc ſæculo, neque in futuro.

Purgatoriũ. D. Aug.

Ex hoc loco cõſtat remitti aliqua peccata in futuro ſæculo, atq; adeò eſſe purgatorium. Aug. lib. 21. de ciui. Dei, c. 24. Neque (inquit) de quibuſdam veraciter diceretur, *quod non eis remittatur, neque in hoc ſæculo, neque in futuro*, niſi eſſent, quibus etſi non in iſto, tamen remittentur in futuro, &c. D. Greg. lib. 4. Dialog. c. 39. De quibuſdam (ait) leuibus culpis eſſe ante iudicium purgatorius ignis credẽdus eſt pro eo ꝙ veritas dicit: *Quia ſi quis in Spiritumſanctum blaſphemiam dixerit, neque in hoc ſæculo, neque in futuro remittetur ei.* in qua ſententia datur intelligi, quaſdam culpas in hoc ſæculo, quaſdam vero in futuro poſſe laxari. Quod. n. de vno negatur, conſequens intellectus patet, quia de quibuſdam conceditur, &c. D. Iſidorus libro 1. de officijs eccleſiaſticis, c. de Sacrificio. Cum Dominus dicit: *Non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro*, demonſtrat quibuſdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purgãda, &c. D. Berna. de hæreticis loquens ſer. 66. in Cant. Non credunt (inquit) ignem purgatorium reſtare poſt mortem. Quærãt ergo ab eo, qui dixit quoddam peccatũ eſſe, quod neque in hoc ſæculo, neque in futuro remitteretur, cur hoc dixerit, ſi nulla manet in futuro remiſſio, purgatiove peccati, &c. Idem docet Beda Mar. 3. & alij. Remittuntur verò in alio ſæculo in purgatorio mortifera peccata, quãtum ad pœnam, venialia quantum ad culpam etiam, & pœnam. Card. Bellarm. li. 1. de Purgatorio ca. 4. hæreticorũ futiles quaſdam circa hæc obiectiones ſoluit.

(D. Greg. — D. Iſidor. — D. Bern. — Beda,)

Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum.

D. Aug.

D. Aug. ſer. 12. de Verbis Domini, interpretatur, Chriſtum Iudæis præcipere, vt ſint bonæ arbores, & fructum afferant bonum. Quod autem dicit: *Aut facite arborem malam, & fructum eius malum.* nõ præceptum eſt (ait Auguſ.) vt facias, ſed admonitio ne facias, &c. At vero iã Pha A riſæi arborem faciebant malã, & fructus malos, i. ſeipſos tanquam arbores faciebant malos, & opera ſua, tanquã fructus mala. Quid igitur opus fuit hoc dicere? Ait quidam interpres, iubere Dominũ, aut aperte bonos, aut aperte malos eſſe, non hypocritas. Sed Chriſtus non ait, facite palam arborem malam, aut bonam. Præterea improbabile eſt, Chriſtum iuſſiſſe quenquam, qui malus eſſet clam malum eſſe aperte. Lege eundem Aug. lib. 2 B de Actis cum Felice Manichæo, ca. 4. & lib. 2. contra literas Petiliani c. 6 & lib. 2 de ſermone Domini in monte, c. 36.

Veriſimilius eſt, loqui Dominum de miraculis tanquam fructu, & de ſe ipſo tanquam arbore, ex qua hic fructus productus eſt, in hunc modum. Ex fructu arbor agnoſcitur, ſimilis eſt fructui arbor. Expulſio dæmonũ eſt bonus fructus, vt vos conceditis in filijs veſtris. Si ergo facitis dicto veſtro, & opinione, fructũ bo C num, facite etiam arborem bonam, i. dicite eum etiam, qui dæmones eijcit, eſſe bonum, nõ autem principem dæmoniorum. At ſi facitis veſtro dicto arborẽ malam, diciti ſque hominem eſſe improbũ, & dæmonem habere, vel eſſe Beelzebub ne tribuatis illi fructum bonum, i. dæmonum expulſionem quam compertum eſt eſſe fructum bonum. Nã arbor mala qualis eſt Beelzebub, bonum fructum proferre nequit. In hanc ſententiam inter D pretantur Chryſoſtomus, Euthymius, & D. Hier. Theoph. quoque: Miracula (inquit). i. fructum, bona eſſe dictis: igitur & ego bona ſum arbor. ſicut. n. ex fructu arbor, ita ego ex miraculis cognoſcor: ſic ille. Caiet. latius de operibus Chriſti exponit, hoc pacto. Si veſtro iudicio me tanquam arborem, malum facitis, & dæmoniacum, facite etiã fructus meos malos, i. opera mea. At verò id facere nõ poteſtis, ſunt. n. omnia plena ſanctitate, qđ E ſubiecuit Dominus. Aut ergo facite opera mea mala, ſimul cum animo, quod nõ poteſtis, aut facite animum ſimul, & opera bona.

Progenies viperarum.

Reprehendit Dominus Phariſæos calũniatores. viperas appellat, quod mordeat, dæmonum enim eiectionem, opus admi-

admirabile, dæmonum principi Beelze-A bub aſcribebant. Hic morſus fuit vipera rum, veneno blaſphemiæ plenus. Sed morſus viperarum viperis nō nocet; hic autem morſus viperiuus, viperis, id eſt, phariſæis, maximè nocuit. Filij hominū homines dicuntur phraſi hebræa; ſic progenies, vel filij viperarum, viperæ appellantur. Tamen Diuus Gregorius homil. 10. in Euangel. filios viperarum vult dici, quod parentes improbos imitentur. Malæ (inquit) ſoboles, malorum paren- B tum actionem imitantes, genimina viperarum vocantur. &c. Chryſoſtomus vero filios viperarum dicit, quoniam de maioribus nimium gloriabantur. Ideo viperarum filios, non patriarcharum vocat illos Dominus. Poſſunt etiam dici viperæ, quod inſtar viperarum nequitiæ veneno pleni eſſent. Nullum enim venenum peius peccato eſt.

D.Gregor.

D. Chryſoſ.

Quomodo poteſtis bona loqui.

C Poſſunt mali, ſi velint, bona loqui, ſed more humano loquitur Chriſtus, per amplificationem interrogando. Hæc autem interrogatio cum antecedentibus ſic cohęret: Blaſphematis opera Dei, tribuitis ea diabolo, peſſimè loquimini: quomodo enim bene loqui poteſtis cum ſitis improbi? Nā ex abundantia cordis os loquitur. Cùm autem cor veſtrū viperino abūdet veneno, quid effundere poteſtis ore, D niſi venenum, vt viperæ? Malum cor malus eſt theſaurus, ex quo mala verba, & opera: bonum cor bonus eſt theſaurus, ex quo bona verba, bonaque opera proferuntur. Cor veſtrum malus eſt theſaurus idcirco ex eo blaſphemias profertis.

Omne verbum otioſum.

De blaſphemia phariſęorum ſermo eſt hactenus, rōnem Deo de illa reddendam E Chriſtus à minori ad maius oſtendit. De omni (inquit) verbo otioſo reddēt rationē homines in die iudicij. Quod ſi otioſa verba exquirentur, ac punientur, multo magis blaſphemia veſtra. Nam non ſolum opera, verum etiam verba in iudiciū venient. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis, hoc eſt, in iudicio, propter verba bona iuſtus declaraberis, & pręmio afficieris, ꝓpter mala, ſententia iudicis damnaberis. Non excludit Chriſtus opera. Ex operibus enim & verbis tūc iuſtificabimur, vel damnabimur; nam verbis, & operib. vel merita comparamus, vel peccata committimus. Adde etiam cogitationes, quę operū, verborumq; ſunt fontes. D. Hilar. de verbis confeſſionis, vel negationis, exponit. De cōfeſſionis (ait) noſtris verbis, aut condemnandi ſumus, aut iudicandi. Talē futuri iudicij beneuolentiam recepturi, qualem de cæleſtis gloriæ Domino ſentētiam tenuerimus. &c. Sed de verbis vniuerſe locus eſt explicandus.

Verbum autem otioſum definit hoc loco D. Hieronymus, quod ſine vtilitate & loquentis dicitur, & audientis. D. Hilar. verbum otioſum interpretatur ineptum & inutile dictum. D. Chryſoſt. Verbum (inquit) otioſum eſt, quod rei propoſitæ non conuenit, nihilque confert vtilitatis, quod mendacio inquinat, quod ad calūniam dicitur. &c. D. Gregorius homil. 6. in euangelia; Otioſum verbum eſt, quod aut vtilitate rectitudinis, aut ratione iuſtæ neceſſitatis caret. & in Paſt. p. 3. Admon. 15. Otioſum verbum eſt, quod aut ratione iuſtæ neceſſitatis, aut intentione piæ vtilitatis caret. &c. Phraſis Hebræa eſt hoc loco. Satis fuiſſet dicere; De omni verbo otioſo reddent rationem. &c. Sed phraſi hebræa dicitur. Omne verbum otioſum reddent rationem de eo. Sic Pſal. 10. *Dominus in cælo ſedes eius.* Satis fuiſſet dicere: Domini in cęlo ſedes, noſtra phraſi, Hebræi ſic loquebantur.

Verbū otioſum.
D. Hilar.
D. Hieron.
D. Chryſ.

D. Gregor.

Hebrææ phraſis.

C A P V T XVIII.

De petitione ſigni è Cœlo.

Volumus à te ſignum videre.

POſtquam Dominus Phariſæorum blaſphemiam redarguit ex ſcribis, & Phariſæi quidam miraculum poſtularūt: *Magiſter* (inquiunt) *volumus à te ſignum videre.* Dubitatur, quorſum hi miraculum à Chriſto poſtularint, cum tot iam ante vidiſ-

vidiſſet? Dubitationi D. Luc. cap. 11. facit ſatis: ſic enim ſcribit: *Et alij tentantes, ſignum de cælo quærebant ab eo*. Petebant ergo miraculum aliquod nouum, & inuſitatũ; non in terra, ſed in cælo perpetrari. Volebant (ait Hieronymus) vel in morem Eliæ, ignem de ſublimi venire, vel in ſimilitudinem Samuelis, tempore æſtiuo contra naturam loci, mugire tonitrua, coruſcare fulgura, imbres ruere. &c. Petebant præterea hoc miraculum, non ſimplici bonoque animo crederent: ſed malo, tentantes an Chriſtus poſſet de Cœlo miracula edere, qui in terra tot operabatur.

D. Hieron.

Generatio mala, & adultera.

Blandis verbis illi tentabant: *Magiſter* (inquiunt) *volumus à te ſignum videre*. Chriſtus aſperis, duriſque reſpondet. Cor enim ex quo mollia, fallaciaque verba emanabant, intuebatur *Generatio* (inquit) *mala, et adultera*. Adulteram interpretatur Maldonatus degenerem, quæ a maioribus ſuis degenerauit. Abulenſis interpretatur, indignam honore, ſicut sũt filij adulterini. Veriſimilius adulteræ vocabulo eam generationẽ ſignificat, quæ relicto Deo dæmonem ſequitur. Quẽadmodum ea mulier adultera nominatur, quæ marito relicto ſequitur adulterum. Adulteram ergo appellat Dominus Iudæorum generationem, quod relicto vero Meſſia Deo, increduli hærerent dæmoni. Incredulitatẽ enim hoc nomen indicat. D. Hieronym. ait appellari generationem adulteram, quod olim Deum ſæpe reliquerit, & idola coluerit. Egregie dixit Chriſtus (ait Hieron.) Generatio adultera: quia dimiſerat virum, & iuxta Ezechielem 16. multis ſe amatoribus copulauerat. & cæt. D. Chryſoſtomus: Tale (inquit) eſt, quod dicit Chriſtus: Quid mirum eſt, ſi ita perperam me tractatis, quem nondum cognouiſtis; cum etiam Patrem, quẽ plurimis, & maximis periculis cognoſcere deberetis, pariter offendatis, quem crebro derelinquẽtes dæmonum cultum ſecuti eſtis? &c. Theophylactus ſimiliter; Adulteram (ait) generationem vocat; quia deſciſcebant a Deo, & adhærebant dæmonibus. &c. Et Euthymius; Adulterã (inquit) generationẽ dixit Chriſtus, propter progenitorũ a Deo defectionem; qui olim fide à Deo diſiuncti, fidei dæmonum adhæſerunt. Adulterium quippe etiam nominauit idololatriam, veteris teſtamenti Scriptura. &c.

Quæ nũ dicatur generatio adultera.

D. Hieron.

D. Chryſoſ.

Theophyl.

Euthym.

Signum non dabitur ei.

Poſtulationem Phariſæorum, & Scribarum tentantium, reijcit Dominus. Poſtulabat adultera generatio ſignũ: *Signũ* (inquit) *non dabitur ei*. Opponitur veritati horum verborum, Chriſtũ multa poſtea ſigna dediſſe; multa enim miracula poſtea perpetrauit. Quomodo igitur reſpõdet. *Miraculum non dabitur ei*; cum multa data ſint? Reſpondet Chryſoſtomus, cætera ſigna non eſſe data Phariſæis iſtis, id eſt, propter eos, qui obſtinati erant, ſed propter alios. Et Euthymius: Fecit (ait) Chriſtus ſigna; ſed non propter eos, nã obdurati erant. Sed ad aliorũ vtilitatem. &c. Aliter reſpondetur, dediſſe poſtea multa ſigna, ſed nullum dediſſe quale generatio adultera poſtulabat, nempe de cœlo. Erit ſenſus; *ſignum non dabitur ei*, de cœlo, quale petit. Sed eneruatur hic ſenſus, qm̃ ſignum de cœlo dedit poſtea. Nonne ſignum de cœlo fuit, admirabilis eclipſis illa Solis; quæ Chriſto in crucem ſublato, Iudæos terruit? Preterea Ioannis 12. vox de cœlo audita eſt: *Et clarificaui, & clarificabo*. Rectius igitur dicimus ſenſum verborum hunc eſſe; ſignum non dabitur generationi malę nunc petenti; petebãt enim phariſęi, vel ſcribæ, vt ſignum daret tunc, cum poſtulabant. Negat Chriſtus ſe propter petitionem eorum, ſignũ tunc daturum, quod flagitabant; *Signum* (inquit) *petit, et ſignum non dabitur nunc ei petenti*. Poſtea vero alia dedit; non tamen propter petitionem eorum dedit. Alia eſt huiuſmodi reſponſio, Chriſtum non dediſſe poſtea ſignum vllum phariſęis, quo efficaciter ipſum agnoſcerent, niſi ſignũ Ionæ. Nam poſt reſurrectionẽ illũ agnouerũt. Itaq; iuxta hanc ſententiam ſic exponũtur verba illa; *ſignum non dabitur ei*. Quo ſcilicet efficaciter me cognoſcant, & quo efficaciter mundo manifeſter. At phariſæi qui tentabant, ſignum de cœlo abſolutè petebant; non autem ſignum ex quo efficaciter ipſum cognoſcerent. Reſpondetur, etſi phariſæi id non intellexerunt, cum ſignum petierunt, Chriſtum intelligere voluiſſe, cum reſpondit.

D. Chryſoſ.

Euthym.

Quæri-

Quæritur, cur Chriſtus ſignum dare A noluit, quod petebant de cælo; Reſpõdet Euthymius: Quia non ex fide, ſed ex dolo, tentando ſignum petebant. Altera cauſa eſt, quia curioſa ſigna, & inutilia dare nolebat. Lege Abulenſem Matthæi 12. quæſt. 88.

Niſi ſignum Ionæ Prophetæ.

Illi ſignum de cælo petebant, quòd à Chriſto protinus efficeretur. Chriſtus ſi- B gnum dat, ſed multò poſt efficiendũ, videlicet, ſtupendum ſuæ reſurrectionis miraculum. *Ioan. 2.* Idem ſignum præbuit Ioannis 2. ſignum petẽtibus. *Soluite* (inquit) *templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Ille autem dicebat de templo corporis ſui.* Datum autem Iudæis eſt ſignum reſurrectionis Chriſti, quoniam illis nunciata eſt à ſepulchri cuſtodibus, ab Apoſtolis multis miraculis comprobata, & à plurimis Iudæis in Iudæa, & toto orbe à gentibus credita. Ad- C de Iudæos Chriſti ſepulchrum vacuum conſpexiſſe, quod reſurrectionem teſtabatur. Ergo datum Iudæis eſt hoc ſignũ, ideſt miraculum maximum, vt crederẽt. Sed cur Chriſtus ſignum reſurrectionis, quæ poſtea futura erat, præbuit? Reſpondetur, quia prędicere mortem ſuã voluit, & reſurrectionem, vt poſtea crederent, qui multò antea prędictã ſcirent; iuxta illud *Ioan. 14.* Ioannis 14. *Nũc dixi vobis antequã fiat; Vt cũ factũ fuerit credatis. &c.* Præterea hoc D ſignum dedit, quoniam poſt illud Iudęi multi conuerſi ſunt. Quaſi diceret; Modo tot ſignis datis, non recipitis me, veſtrum Meſſiam: tandem dato meæ reſurrectionis ſigno, plurimi recipietis. Nunc me non agnoſcitis; tunc agnoſcent non ſolum Iudæi, ſed etiam toto orbe gẽtes. Lege Abulenſem quæſt. 92. Matth. 12. Forſitan Chriſtus ad opinionem ſiue errorem reſpexit, quem Iudæi de Meſſia habebant. Glorioſum enim, & opulentum, E non humilem, & pauperem, Meſſiam exoptabant. Dat igitur eis ſignum reſurrectionis, qua glorioſus, opulentuſque Rex Chriſtus apparuit, quaſi dicat: Meſſiam cupitis diuitem, regemque, gloria per celebrem? id nunc minime cernitis. Poſt mortem autem meam, cum reſurrexero, quam ſit glorioſus Rex, quamque diues apparebit. *Ioan. 8.* Ioan. 8. *Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis, quia ego ſum. & cæt.*

Adde ſignum reſurrectionis ſignum fuiſſe de cælo, quale Iudæi petebant, quoniã cæleſti gloria, & immortalitate, Chriſti corpus rutilabat.

Caietan. Cardin. Caietan. Matth. 12. ait Chriſtum hoc ſignum dare Iudæis, & vere ſignũ futuræ eorũ ruinæ, propter obſtinationem. Et affert (inquit) Chriſtus figurã Ionæ prædicantis Niniuitis, & in ventre ceti triduo manentis. Sic ego (ait) pluſquam Ionas prędico vobis ſalutẽ, & pænitentiam, & ero triduò mortuus, & reſurgam. Et inde veſtra ſubſequetur ruina, obſtinationis in animo, & deuaſtationis, ac diſperſionis in corporibus per Romanos. Sic Caiet. *Maldonat.* Maldonatus quoq; cenſet, Chriſtum ſignum Iudæis dare cõdemnationis. Signum autem, ideſt, argumentum eſt, quod cum Niniuitæ Gentiles, legemque ignorantes, ad vnum Ionæ verbum hominis peregrini, atque ignoti crediderint, & pænitentiam egerint: illi tot Chriſti auditis verbis, tot miraculis conſpectis, non modo non crediderint, ſed dæmonium eum habere dixerint.

Exiſtimo Chriſtum reſurrectionis ſuę ſignum maximum Iudæis hoc loco dediſſe, quemadmodum dedit Ioan. 2. Eſt hæc ſententia Theophylacti, & Euthymij, & ex Euangelio aperte colligitur, ſi verba recte expendantur: *Signum* (inquit Dominus Matth. 12.) *non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ.* Deinde quod ſit hoc ſignum Ionæ manifeſte indicat, ſubiungens: *ſicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* Hoc vero ſignum eſt reſurrectionis. Neque placet quod Maldon. ait, his verbis nihil aliud Chriſtum docere voluiſſe, quàm ſe eſſe Iudæis, qđ Ionas fuerat Niniuitis. Quaſi verba hæc ſignum datum non ſignificent, ſed veluti per parentheſim ſint addita. At ea manifeſte quod ſignũ datum ſit oſtendunt, vt indicat particula, *ſicut*, & particula, *enim*. Præterea Dominus ait: *Dabitur ſignum Ionæ prophetę*, videlicet, qđ in ipſo Iona propheta præceſſit. At quod Niniuitæ egerunt, in ipſo Iona minimè præceſſit. Oſtenditur hoc ex Luca ca. 11. *Signum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Nam ſicut fuit Ionas ſignum Niniuitis, ita erit filius hominis generationi iſti. &c.* Quid clarius? Adde Niniuitas non fuiſſe ſignum Iudæorum, nã ſi ſignum fuiſſent, Iudæos peniten-

pœnitentiam acturos, & à damnatione liberandos ſignificaſſent, quod falſum eſt. Egerunt enim pœnitentiam Niniuitæ, & ſupplicio imminenti ſunt erepti, vt ex Iona propheta liquet.

In corde terræ.

Euthym. *Quid appelletur cor terrę.* Cor terrę ſepulchrum appellatur ex ſententia Euthymij; Cor (inquit) terrę intelligit, ipſius profunditatem. Nam in profunditate illius lapidis inciſum erat B ſepulchrum. &c. Et Chryſoſtomus (D. Chryſoſ.) homilia 44. in Matthęum. In corde terrę dicit Dominus, vt & ſepulchrum denotet, & nemo apparentiam fuiſſe ſuſpicetur. &c. Hęc eſt interpretatio Gloſſę interlinearis, Bedę, Abulenſis, Hugonis Cardinalis, & D Thomæ 3. par. quæſt. 51. art. 4.

Theophyl. Theophylactus cor terrę infernum, id eſt, limbum interpretatur; in quem locum anima Chriſti poſt mortē deſcēdit. C Poſtquam (ait Theoph.) Chriſtus in cor terrę, in infimum locum infernum deſcēdit, reſurrexit. &c. Eadē ſententia eſt D. Hieron. Ionę 2. Per *cor* (inquit) *maris*, ſignificatur infernus. Pro quo in Euangel. legimus; *in corde terræ*. Quomodo autem cor animalis in medio eſt, ita & infernus in medio terrę eſſe perhibetur. & cęt. Et Ezechielis 27. Quod cor maris medium ſignificet, propheticus ſermo demōſtrat Pſalm. 45. *Propterea non timebimus dū tranſ-* D *ferentur montes in cor maris*. Sed & Dominus, *in corde terræ*, id eſt, in medio, & ad inferos dicitur deſcendiſſe. Sic Hieronym. (D. Hieron.) Tertullianus quoque cor terrę, inferos ſignificare ait, libro de anima cap. 55. Lege Ambroſium ad Eph. 4. Irenęum libro quinto, capite 31. Gregorium Nyſſenum oratione 1. de reſurrectione, Cyprianum libro 2. aduerſus Iudęos, numero 25. Hic ſenſus eſt amplectendus. Cor enim terrę ſignificat medium terrę, vbi limbus erat. E Sequuntur illum Caietanus, Maldonatus, & alij.

Tribus diebus, & tribus noctibus.

Quomodo Chriſtus tribus dieb. & tribus noctibus, apud inferos fuerit in corde terrę, Deo vitam ſuppeditante, tunc explicabimus cōmodius, cum de Chriſti A morte faciemus verba. Fuit autem Ionas Chriſti vmbra, quod mortem illius, ac reſurrectionem prefigurarit. Deglutiuit cętus Ionam, ſed viuū paulò poſt in aridam eiecit; ſic mors Chriſtum deuorauit, ſed paucos poſt dies rediuiuum dimiſit. *Typus Ionę.* Pręterea miſſus eſt Ionas ad prędicandā Niniuitis pęnitentiam, & Chriſtus miſſus à Patre eſt, ad prędicandam pęnitentiam Iudęis, & gentibus. Spōte Ionas ſe obtulit in mare pręcipitandum, vt procella ſedaretur; *tollite* (inquit) *me, & mittite in mare, & ceſſabit mare à vobis*. Sponte quoque Chriſtus ſe obtulit cruci ſuffigendum, vt diuinę iræ tempeſtas comprimeretur.

Viri Niniuitæ.

Quoniam Ionæ meminit Dominus, qui Niniuitis pœnitentiam prædicauerat, confert Iudæos cum Niniuitis Ethnicis, vt Iudęorum incredulitatem, & obſtinationem hoc exemplo, & comparatione coarguat. Viri (inquit) Niniuitæ vos in iudicio condemnabunt. Quoniam illi prædicante Iona crediderunt, & egerunt pœnitentiam. At vos prædicante Meſſia vero Deo, & miraculis coruſcante, neque pœnitentiam egiſtis, neque credidiſtis.

Regina Auſtri.

Addit exemplum alterum ad accuſandos Iudæos. Regina (inquit) Auſtri, & Ethnica, vos in iudicio damnabit. Quoniam à finibus terræ venit, vt Salomonis ſapientiam audiret: at vos Meſſiæ ſapientiam, quæ Salomonis ſapientiam infinito ſuperat interuallo, ſpernitis. Regina Auſtri dicitur hoc loco illa, quæ 3. Regum 10. & 2. Paral. 9. appellatur regina Saba. Saba autem nomen eſt non Reginę illius proprium, ſed loci, in quo illa regnabat. *Regina Sabæ nomen.* Proprio nomine vt vult Ioſephus libro octauo Antiquitatum capite ſexto, Nicaula dicta eſt. Abiſſini vero vt ſcribit Ioannes Barrius decade 3. libro quarto, capite ſecundo, Maquedam appellatam eſſe aiunt.

D. Hieron. *Quæ regio fuerit Saba.* Quæ nam regio fuerit Saba, dubium eſt. Diuus Hieronymus in traditionibus hebraicis in Geneſ. ait duplicem eſſe Saba, alteram ſcribi per, ש, *Xin*, hebræam literam,

Digitized by Google

literam, *Xaba*, & ſignificare Arabiam. Al A teram per, ס, *Samech*, *Saba*, & eſſe ſabeã regionẽ thuriferam. Vnde illud Georgicorum 1. *India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi*. Sunt hæc duo nomina cõiuncta

Pſal. 71.

Pſal. 71. in illo verſu; *Reges Arabũ, & Saba dona adducent*. Hebraicè Reges, שבא, ideſt, Arabiæ, & סבא, Saba dona adducent. Nomẽ Saba, vnde hæc regina ad Salomonem venit, 3. Regum 10. & 2. Paral. 9. per, ש, xin, ſcribitur. Cum igitur hoc modo ſcriptum Arabiam ſignificet, efficitur Reginam Arabiæ imperaſſe. Quam opinionẽ ſequuntur Lippomanus Geneſ. 10. Pererius, & alij. D. Hieron. Iſai. 61. Madian (ait) & Epha, Regiones ſunt trans Arabiam; omniſque prouintia appellatur Saba, vnde fuit, & Saba Regina. &c.

Dicitur autem à Chriſto regina Auſtri, quia Arabia felix Auſtralis eſt Iudææ. dicitur à finibus terræ veniſſe, quoniã Arabia felix duplici mari, ideſt, ſinu Perſico, & mari rubro clauditur, atque adeo finis eſt terræ illius. Intelligi etiam poteſt dictum, *à finibus terræ*, reginam veniſſe, propterea quod à regione longe à Iudæa diſtante venerit.

Saba Meroe

Alia eſt Ioſephi ſententia. Scribit enim libro 2. Antiquitatum capite 10. Sabã reginam fuiſſe Aethiopũ, quam poſtea Cãbyſes Perſarum Rex de nomine Sororis Meroem appellauit. Eſt autem Meroe ciuitas Aethiopiæ, & inſula, quã Nilus efficit. Idem Ioſephus libro 8. Antiquitatũ, D capite 6. Non Aethiopiæ ſolum, ſed etiã

Ioſephus.

Aegypto reginam hãc imperaſſe ait. Herodotus Halicarnaſſeus (ait Ioſephus) cum 330. Reges poſt Minæum Memphis conditorem, deinceps ſucceſſiſſe dixerit, nomina eorum non recenſuit, quia Pharaones vocati ſint omnes. Cũ enim poſt hos mulier imperium arripuiſſet, nomen eius ponit Nicaulem. Nimirum ea de cauſa, quòd ſoli mares huius appellationis eſſent capaces, & nõ etiam fœmina, oportuit peculiare ipſius nomen dicere. Ego

Regina Saba Aethiopia imperabat, et Aegypto.

verò in noſtræ gẽtis commentarijs reperi, quòd poſt Salomonis ſocerũ Pharaonem, nemo Aegyptiorum regũ amplius hoc nomine ſit vocatus: & quod poſt illum venerit ad Salomonem iam dicta mulier, quæ tunc Aegypti ſimul, ac Aethiopiæ regnum obtinebat. ſic Ioſephus. Dominabatur ergo, iuxta hanc ſententiã, regina hæc in Saba ciuitate, ſiue Meroe, & in Aethiopia, quæ iuxta Aegyptũ eſt: diciturq; Regina Auſtri, quia regio eſt auſtralis ſi cũ Iudæa conferatur. Dicitur a finibus terræ veniſſe, quoniam à Iudæa longe diſtat. Huius ſententiæ ſunt Abulenſis lib. 3. Reg. cap. 10. Ianſenius, & Maldon. Matth. 12. Ea mihi videtur veriſimilior. eſtque Gloſſæ interlin. 3. Regũ 10. & 2. Paral. 9. fauet D. Hierony. Iſaiæ *D. Hieron.* 43. Pro Syene (inquit) reliqui interpretes poſuerũt Saba, vnde fuit Regina Au- B ſtri, quæ venit ſapientiam audire Salomonis. &c. Eſt aũt Syene ciuitas in confinib. Aethiopię, atq; Aegypti. Septuaginta interpretes eodem Iſaiæ capite, Saba Syenẽ interpretantur. *Saba Syen.* Procopius Iſai. 43. Eſt *Procopius.* (inquit) Saba gens illa Aethiopię, ex qua Reginam ad Salomonem eſſe profectam *Euthym.* legimus. &c. Euthym. Matth. 12. Auſtrũ dicit Dominus regionem à qua flat Auſter; dico ſane Aethiopiam quã Saba vocauit 3. Reg. liber. &c. Theodoretus quo- *Theodor.* C que quæſt. 32. in 3. lib. Reg. Æthiopicam gentem ait eſſe gentem Saba.

Ex Æthiopia quoque Regina Candaces fuit, cuius mentio fit Actorum 8. *Ecce* *Act. 8.* *vir Aethiops Eunuchus potens Candacis Reginæ Aethiopum, qui erat ſuper omnes gazas eius &c.* Meminit quoque Strabo libr. 17. cuiuſdã *Strabo.* Candacis Reginæ Aethiopum. Candace (inqt) Regina per noſtra tẽpora Aethio- *Candace regina Aethiopum.* pibus imperauit. Virilis ſane mulier, ſed altero oculo capta. &c. Vt conſtat ex epiſtola Dauidis Aethiopię Imperatoris, ad Regem Luſitaniæ Emmanuelem miſſa, Aethiopiæ imperator inter regiones quibus ſe imperare ait, Saba numerat his verbis: Rex de Xoa, de Caffate, de Angote, de Baru, de Sabaim, vnde fuit Regina Saba. &c. Quod ſi obijcias, nomen Saba cum regionem ſignificat, cuius hæc regina principatum obtinebat, per, ש. ſcribi 3. Reg. 10. & 2. Par. 9. cũ vero ſignificat Aethiopiã ſcribi per, ס. Reſpondebimus E ſcribi etiam per. ש, cum Aethiopiã indicat. Lege ſi libet de Regina Saba Ioannẽ Barrium Decade 3. loco iam citato.

Surgent in iudicio.

D. Hilar. Diuus Hilarius ait à Niniuitis, & regina, in iudicio iudicandos Iudæos. D. Hie- *D. Hieron.* ronymus, quale hoc ſit futurum iudiciũ docet his verbis; Viri Niniuitæ condemnabunt Iudæos, non ſentẽtiæ poteſtate, ſed

ſed comparationis exemplo, &c. Condẽnabunt ergo Iudæos Niniuitæ, & Regina Saba, non ex thronis, vel ſedibus ſententiam ferentes, ſed iudicio quodam cõparationis, inter alios ſurgentes. *Viri* (inquit Dñs) *Niniuitæ ſurgent in iudicio; Regina Auſtri ſurget. &c.* Euthym. dicere ſolemus, hunc aut illum in futuro iudicio nos cõdemnaturum, non quaſi ille futurus ſit iudex, ſed quod illius operatio noſtris collata confundet nos. Hanc quoq; conſuetudinem ſequutus eſt Chriſtus. &c.

Euthym.

Eſt opinio alia, non iudicaturos Niniuitas, vel reginam, ſed accuſaturos tantũ. Probatur, quoniam iudicum eſt ſedere, iuxta illud Domini Matthæi 19. *Sedebitis ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſrael.* At Dominus ait, Niniuitas ſurrecturos, & reginam, quod accuſatorũ eſt. Reſpondemus, eorum qui iudicio cõparationis iudicant, non eſſe ſedere, ſed potius ſurgere. Niniuitæ autem, & Regina Auſtri, non erunt iudices autoritate, ſed ſolum comparatione quadã damnabunt Iudæos. Adde hoc loco ſurgere, ſignificare idem quod reſurgere, hoc ſenſu; Viri Niniuitæ ſurgent, ideſt, reſurgent in iudicio. Eſt enim gręcè, ἀναστήσονται, id eſt, reſurgẽt. Item Regina Auſtri ſurget græcè, ἐγερθήσεται, ideſt, excitabitur in iudicio, & condemnabunt Iudæos.

Ecce pluſquam Salomon hic.

Tam Iona Propheta, quam Salomone præcellentiorem ſe eſſe, ait Dominus. Iudæiſq; quis ſit, indicat, ſed non aperte. Quis enim Salomone ſapientiſſimo rege ſapientior, & præcellentior eſſe poterat pręter Meſſiam? Illud hic græcè, ὧδε, ſignificat, *hoc loco.* Ecce hoc loco, inter vos præſtantior eſt Iona, vel Salomone. De ſe veluti de tertia loquitur perſona.

Cum immundus ſpiritus exierit ab homine.

Nonnulli de hęreticis hęc putãt dicta, vt Hieron. ait. D. Auguſt. in lib. 1. quæſtionum Euangel. cap. 8. de redeuntibus ad ſęculum interpretatur. Significat (inquit) Chriſtus quoſdam ita credituros, vt ferre non poſſint labores continẽtiæ, & ad ſęculũ redituri ſint. Sed de Iudęis loqui Dominum, probat verborum illa

A clauſula Matt. 12. *Sic erit, & generationi huic peſſimæ,* hoc eſt, id eueniet iudęis, q cõtigit homini à dęmone liberato, ad quẽ ſeptẽ poſtea reuerſi ſunt. De Iudęis exponunt Hilarius, Hieronymus, Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius. Immundus dicitur ſpiritus dęmon propter peccatum. Nulla enim impuritas peccato maior eſt. Pręterea immundus dicitur ab effectu, propterea quod ad immunda homines impellit. Exit autem ab homine, B cum pellitur vi diuina.

Ambulat per loca arida, & inaquoſa.

Quę ſint hęc arida loca, per quę dęmõ ab homine pulſus ambulat, non eſt facile explicatu. D. Hilar. gentiles loca arida & inaquoſa, ideſt, baptiſmi aquis minime irrigata putat appellari hoc ſenſu, pulſus a Iudęis olim per legem dęmon, per loca arida, ideſt, gentiles ambulauit. C Sed a gentibus per Apoſtolos, & concionatores reliquos eiectus, ad Iudęos rediit. Similiter Diuus Hieronymus; Immundus (inquit) ſpiritus exiuit a Iudęis, quando acceperunt legem, & pulſus a Iudæis ambulauit per gentium ſolitudines, quę cum poſtea Domino credidiſſent, ille non inuento loco in nationibus, dixit: Abibo ad Iudęos. & cęt. Sic etiam interpretantur Lyranus, & Abulenſis.

D. Hilar.

Per quæ nã loca arida dæmon ambulet.

D. Hieron.

D Aduerte hoc loco comparationẽ eſſe. Comparat enim Dominus Iudęos cũ homine, à quo dęmon pellitur. Explicanda prius eſt vna comparationis pars de homine, à quo dęmon eijcitur; altera deinde, qua Iudęi huic homini dicuntur ſimiles. Prior pars in hunc modum explicatur; Cum dęmon ab homine pellitur, ambulat per loca arida, aquiſque carentia, ideſt, per deſerta, & ſolitudines. Cogebantur enim dęmones à Chriſto pulſi, E ne hominibus nocerent, loca deſerta, atque arida petere. Hoc ſuadet Angeli factũ Tobiæ 8. eo nanq; capite dicitur Raphael Angelus dæmoniũ in deſerto ſuperioris Aegypti religaſſe, ne videlicet hominibus noceret. Sic igitur Chriſti iuſſu dęmones ex hominibus pulſi in deſertã exterminabantur, ne læderent quempiã, & per loca arida, & inaquoſa ambulabãt quærentes requiem. Sed quam requiem dæmõ tartareis incenſus flãmis quęrere, & ha-

Dæmones pulſi cogebãtur petere loca deſerta. Tobiæ 8.

& habere poteſt? Reſpondeo, dæmonem A requiem tunc inuenire cum homini nocet. Vnde Abulenſis: Dæmon (ait) nõ poteſt quieſcere, quia in ęternum cruciabitur. Sed quærit quietem ſuæ malæ voluntatis. Eſt enim inuidus, & deſiderat nocere homini, & quando nocere poteſt, quieſcit aliquo modo. &c. Ambulat igitur per loca arida, & inaquoſa, quærens huiuſmodi requiem; ſed deſertis in locis, atq; in vijs, illam non inuenit, quia hominibus aliquid detrimenti non affert. Aliter B dici poſſet, dæmonem ex homine eiectũ; doloreque affectũ, ſua ſponte deſerta loca petere, ſi homines alios lædere nõ permittitur. Poſtea vero ad eundem hominẽ reuertitur, qualiter viuat explorat. Cũq; vacantẽ, ideſt, habitatore Deo carentem, flagitijſque mancipatum, & ad excipiendum priorem hoſpitem, veluti domum ſcopis mundatam, & ornatam, paratum cernit; ſocijs alijs comitantibus miſerũ ingreditur. C Vnde fiunt nouiſſima hominis peiora prioribus. Peius enim torquetur a ſeptem dęmonijs, quã prius ab vno torquebatur. In hunc modum prior cõparationis pars ſit explanata.

Quæ ſit requies dæmonis.

Illa verba: *Inuenit eam vacantem, ſcopis mundatã, & ornata*: indicant dęmonem parata inuenire domũ, in qua quietẽ quam cupit inueniat. Nã illa domus parata eſt ad excipie(n)dũ habitatorẽ, quæ vacãs eſt, ideſt, quæ aliũ non hẽt habitatorem, quæ ſcopis eſt mundata, queq; auleis eſt ornata. Similis eſt homo ad quẽ reuertitur dæmon: inſtar domus eſt vacantis, quia Deum habitatorem nõ habet, veluti ſcopis eſt mundata, & ornata, ideſt, parata eſt ad excipiendum peſſimum hoſpitẽ. Sic exponit Euthym. Inuenit (inquit) domum ſcopis mundatam, hoc eſt, inſtructam ad ipſius ſuſceptionem, inſuper & ornatam, ſiue delectabilem ſibi.

Sic erit & generationi huic peſſimæ.

Alteram ſimilitudinis partem Dominus hoc loco indicat, ea ſic explicatur, ſimiles erunt Iudæi homini, ad quẽ pulſus regreditur dęmon. Etenim ab illis pulſus eſt dæmon a Deo per legem, per Moſem per Prophetas, per ſupplicia: ſed poſtq̃ Meſſiam ſuum repulerunt, dixit dæmon; *Reuertar in domum meam vnde exiui*; ideſt, in ſynagogam Iudæorum. Et inuenit eam vacantem, græcè, σχολάζοντα, ideſt, otioſam. videlicet nulli habitationis vſui ſeruientem, habitatore carentem. Inuenit diabolus Iudæorum ſynagogam vacantẽ otioſam, abſq; Deo Meſſia habitatore; inuenit ſcopis veluti mũdatam, & ornatã, ideſt; paratiſſimam ad excipiendum tartareum hoſpitem. Tunc pluribus comitatus ſocijs illam ingreſſus eſt. Factaque ſunt nouiſſima Iudaicæ gẽtis peiora prioribus. Maximum enim ſcelus Iudæi perpetrarunt, cum Meſſiam ſuum occiderũt; maximaſque pęnas tanti ſceleris dederũt à Romanis profligati, totoque terrarum orbe, abſque vlla reparationis ſpe diſperſi. Peius modo habent quam vllo vnquã tempore: abſque Deo, abſque Meſſia Dei filio naturali, abſque fide, abſq; lege, abſque regno, & rege, craſſiſsimis in tenebris degunt. Quodque peius eſt, tenebras ſuas lucem putant, & veluti phrenetici cum grauiſſimo opprimantur infidelitatis morbo, ſanos ſe putãt, medicamẽtaque omnia deſpiciunt.

Nemo lucernam accendit, & in abſcondito ponit.

Diuus Lucas huic ſermoni Chriſti, quẽ explicamus, hęc addit verba, & alia, quorum difficilis cum antecedentibus nexus. Sic autem necti poſſunt. Phariſæos qui blaſphemauerãt, & in Beelzebub dęmonẽ pulſum dixerant, hortatur Dominus, ne rationis, fidei, & ſcientiæ lucem, qua à Deo donati ſunt, ſub modio ponãt, ſed veluti ſuper candelabrũ, vt videant, quam turpe ſit diuina miracula dæmoni aſcribere. Quaſi dicat: habetis rõnis, fidei, & ſcientiæ lucernam ſub modio, cæcique eſtis; ideoque non videtis quam ſit fędum, Dei opera dęmonum principi tribuere. At nemo lucernam inflammat, illiuſque lucem modio tegit, atque occul- E tat: quin potius in candelabro collocat, vt domum totam poſſit illuminare. Idẽ & vos facite. Rationis, fideiq; lucernam ſub inuidia, veluti ſub modio, ne ponatis. Inuidia enim vos obcæcat. In candelabro ponite, vt vos illuminet: tunc quæ facio opera, Dei opera eſſe & cernetis, & Deo aſcribetis. Ad phariſæos hæc refert Theophylactus; Videtur (inquit) mihi hoc dicere Chriſtus; O phariſæe habes ſciẽtiam, hoc eſt, lucernam, oportet te ſciẽtia

Scientia, & fidei lux ſuper animæ candelabrũ ponenda, vt videamus.

illa

illa vti, vt per eam cognoſcas miracula, & alijs quoque oſtendere poſſis, quod ſint opera filij Dei, & non Beelzebub. At phariſæi vos hoc facere non vultis. Sed oculum mentis veſtræ feciſtis obſcurum. Sic ille.

Oculus lucerna.

Addit Dominus: *Lucerna corporis tui eſt oculus tuus*: Si oculus fuerit ſimplex, abſq; vlla mali humoris permixtione, ſi fuerit purus: totum corpus erit lucidum; ideſt, illuminatū, habebit lucē totum corpus ꝑ quam operetur. Quod ſi oculus fuerit nequam, ideſt, humoribus infectus, & cæcus: totum corpus tenebroſum erit. Oculus mentis ratio eſt, fides, & ſciētia. Si hic oculus ſimplex fuerit, & perſpicuus, nullis inuidiæ, odij, et auaritiæ, vitiorumque aliorum infectus humoribus, totus aīus lucidus erit, & videns. Si hic oculus cæcus fuerit, & malis humoribus permixtus, totus animus erit cæcus. *Vide ergo ne lumen, quod in te eſt, tenebræ ſint*, ideſt, caue ne oculi tui lux, in tenebras conuertatur fiaſque cæcus. *Quod ſi totum corpus tuum lucidum fuerit*, ideſt, illuminatum ab oculis, & videns, *nec habens aliquam partem tenebrarū*: ideſt, neque aliqua ex parte tenebroſum, & cæcum: *erit lucidum totum*, ipſum corp⁹, ideſt, erit oī ex parte illuminatum, & videns. *Et ſicut lucerna fulgoris illuminabit te*: id eſt, & veluti lucerna quædam fulgida lucem tibi præbebit, veluti lucernam quādam habebis, qua illumineris ipſum videlicet oculum purum, & vidētem. Oculus, vt iam diximus, ratio eſt, fides, & ſciētia. Cauendum, ne lucem amittat vitijs inquinatus. Quod ſi purus ſit, vt oculus corporis, corpus totum: ita hic oculus animum totum, veluti fulgida lucerna illuſtrabit.

Oculus animi fides, ratio, ſciētia ſit purus.

Poteſt etiam locus de oculo intentionis exponi. Hortatur Dominus Iudæos vt rectā ſeruent in factis intentionem. Petiuerant enim ſignum de cælo abſque recta intētione, non vt crederent, ſed tentātes, vt ſupra diximus. Erit ergo ſenſus: *Nemo lucernam accendit, & in abſcondito ponit neque ſub modio; ſed ſupra candelabrum, vt qui ingrediuntur lumen videant*. Eundem in modum lucerna corporis accenſa, ideſt, oculus, non eſt poſita in abſcondito; ſed veluti ſuper candelabrum in capite eſt collocata, in loco manifeſto, atque edito, vt membris omnibus lumē ſuppeditet. Nā lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si A oculus fuerit purus totum corpus illuminatū erit; ſi oculus fuerit impuris humorib. excæcatus, totum corpus in tenebris deget. Hæc eſt parabola, explicatur ſic. Ne lucernam veſtrā in abſcondito ſub inuidiæ, auaritiæ, ſuperbiæ, aliarumq; animi perturbationum, & vitiorum modio, ſed ſuper charitatis Dei, proximiq; candelabrū ponite. Lucerna corporis eſt oculus, lucerna animi intentio. Quemadmodum oculus purus corpori lucē præbet: B ita intentio pura lucem præbet operibus ſicut oculus cæcus corpus obſcurum reddit: ſic intentio cæca, Deum non cernēs, neque intendens, opera efficit obſcura. Vide ergo ne intentionis lumen in tenebras conuertatur. Caue ne mala ſit, & obſcura intētio tua. Quemadmodū corpus, quod oculum hēt acutè cernētem, nullaque ex parte cæcum, totum eſt lucidum, & veluti lucerna quadam ſplendida illuminatum; ſic aīus, qui charitatem hēt, & C intentionē perſpicacem, acutè Deū ſpectantē, totus in operib. lucidus eſt, & veluti lucernæ fulgore illuſtratus. Vide ſimilis loci explicationē li. 7. c. 26. Videtur hoc loco tautologia eſſe, *Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, erit lucidum totum*. Eadē enim verba reperiuntur: *ſi totum lucidum fuerit, totum lucidum erit*. Lege Maldonat. qui multis verbis de hac tautologia agit, tandem vult particulam, *totum*, ſecundo loco nō eſſe referendam ad, *corpus*, ſed ab-D ſolute accipiendam, ita vt ſignificet omnia, hoc ſenſu; ſi totum corpus tuum lucidum fuerit, erit lucidum totum, hoc eſt, nihil erit obſcurum, erunt illuminata omnia. Sicque tautologiam vitat. Crediderim particulam, *totum*, ad corpus referendam eſſe in ſecundo loco, quemadmodū refertur in primo. Par enim eſt ratio, idque petit ſuauis verborum ſtructio. Præterea oculus corporis, nihil aliud illuminat quam corpus, ergo particula, *totum*, E ad corpus eſt referenda. Quamuis autem aliquid tautologiæ inſit, id Dominus, parum de verbis ſolicitus, vitare noluit. Itaque ſenſus eſt; *Si corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum*: hoc eſt, ſi totum corpus oculum habuerit perſpicacem, à quo illuminetur, illuminabitur, & erit lucidum totum corpus, veluti quandam habebit lucernam, qua illuſtretur.

Intentio animi lucerna.

CAPVT

CAPVT XIX.

Mora. De expulſione dæmonis muti, &c.

Erat eijciens dæmonium.

De in terris negotiū dæmonis expulſio.

E Cælo deturbatus empyreo dæmon, hominum animos veluti terreſtres quoſdam cælos occupauit. Sed qui ex cælo empyreo illum expulit, in terreſtribus cælis habitare non eſt paſſus. Vt ex hominum animis belluam immanem pelleret, ad homines deſcendit Deus. Hæc illius in terris fuit occupatio, hoc negotiū. *Erat* (inquit Lucas) *eijciens dæmonium.* Si quæras; quid Deus agat incarnatus in C vtero Virginis, in præſepi, in columna, in Cruce, alijſque in locis. Reſpondebitur: *Erat eijciens dæmonium.* Vnde illud Ioānis 12. *Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. &c.*

Ioan. 12.

Cant. 2. Pſalm. 21.

Merito Canticorum 2. ſimilis dicitur, *Ceruorum hinnulo:* & in titulo Pſalm. 21. iuxta verſionem Diui Hieronymi, *Ceruа matutina*, appellatur. Nam quemadmodū Ceruus ſerpentes ex cauernis extrahit; ita Chriſtus dæmones ex cordibus homi D num expulit. Diuus Gregorius Nyſſen' in commentarijs Canticorum. Cum (inquit) hinnulorum naturæ ſit proprium, beſtias quaſdam abſumere, ſuoque anhelitu, ac proprietate quadā corporis, abigere angues; propterea Ceruorum hinnulo Chriſtus cōparatur. Vt qui vim aduerſariam proculcet, atque abſumat. &c. Pſellus; Sponſum (inquit) ſponſa hinnulo Ceruorū comparat, ita dæmones profligantem, vt hinnulus ſerpentes de- E ſtruit. &c. Similem in modum exponit Theodoretus, & Origenes homilia 2. in Cantic. Ceruus (ait) ſerpentium inimicus, ac debellator eſt; ita vt ſpiritu nariū eos extrahat de cauernis. Interficit Chriſtus ſerpentes; contrarias fortitudines iugulat, & cæt. Iob 26. *Obſtetricante manu eius*, id eſt Dei, *eductus eſt coluber tortuoſus*, Gregorius Magnus: Cauernæ (inquit) A huius colubri, corda fuerant iniquorum. Sed obſtetricāte manu Domini coluber de cauernis pulſus eſt; quia dum nobis diuina gratia medetur, is qui nos tenuerat hoſtis eijcitur. &cæt. Iſai. 11. *Delectabitur* (inquit) *infans ab vbere, ſuper foramine aſpidis, & in cauernam reguli, qui ablactatus fuerit, manum ſuam mittet. &c.* Chriſtus infans iam tunc cum Virginis vbera ſugebat, in cauernas Baſiliſci tartarei manū mittens, illum extrahebat. Diuus Grego- B rius eodem loco: Manum (inquit) ſuam Dominus in foramine Reguli, atque aſpidis, miſit: quando iniquorum corda tenuit, & exinde comprehenſum aſpidē, vel regulum, id eſt, captiuum diabolum traxit. &c.

Cerиus ſerpentes ex cauernis trahit.

D. Gregor. Nyſſ.

Pſellus.

Origenes.

Iob 26.

D. Gregor.

Iſai. 11.

D. Gregor.

Quod nā negotium in Palatium Saulis, Dauidem typicum paſtorem attulit? dæmonis ſanè expulſio, quem ille citharam pulſando pellebat. 1. Regum 16. *Dauid tolle at citharam. & percutiebat manu ſua, & leuius habebat Saul; recedebat enim ab eo ſpiritus malus, &c.* Ob ſimile negotium Dauid verus Chriſtus, in orbem venit, non tamen cithara dæmonem, ſed Cruce expulit. Nam vt ait Diuus Leo ſermone decimo de Paſſione: Claui illi, qui manus Domini, pedeſque transfoderunt, perpetuis diabolum fixere vulneribus. Et ſanctorum pęna membrorum, inimicarum fuit interfectio poteſtatum. &c.

D. Leo.

Itaque hoc Chriſti in terris negotium fuit, dæmonem pellere, animiſque ſalutem afferre. iuxta illud Pſalmi 73. *Deus Rex noſter ante ſæcula, operatus eſt ſalutem in medio terræ. Contribulaſti capita Draconum in aquis. &c.* & illud primæ Ioannis 3. *In hoc apparuit filius Dei, vt diſſoluat opera diaboli. &cæt.* Idem nobis negotium eſſe debet. Siquis dæmonem corde recepit, hoc illius ſit maximum negotium, hoſtem corde pellere. Pellitur autem pœnitentia, & lachrymarum aquis ſuffocatur, iuxta illud citatum; *Contribulaſti capita Draconum in aquis.* Quòd ſi pulſus iam dæmon eſt, negotium reſtat difficile, ne aditus illi aliquis ad reditum aperiatur.

Pſalm. 73.

1. Ioan. 3.

Negotium Chriſtiani dæmonem ſi habet pellere.

Et illud erat mutum.

Pelli non vult malus dæmon; ideoque locum illum per quem pellendus eſt, vi-

delicet os obſtruit, mutumque efficit hominem, ne aperto per confeſſionem, pœnitentiamque ore, extrudatur. *Et illud* (inquit) *erat mutum.* Pſalm. 118. *Aperui os meum, & attraxi ſpiritum. &c.* Ore trahitur aer, quo viuimus: ore quoque trahitur ſpiritus, quo ſpiritalem vitam traducimus. Ore, inquam, gemente, ac peccata confitente. Os conatur dæmon claudere, ne ſpiritum trahamus. Hac porta peccata exeunt, virtutes ingrediuntur. Obſeratam vult eſſe hoſtis.

Mutus dæmon cur.

Mutus eſt dæmon; mutum hominem, ſibique ſimilem efficere nititur. Mutus autem eſt dæmon, quoniam commiſſum crimen neque faſſus vnquam eſt, neque vnquam debita cum pœnitentia fatebitur. Eſt enim in peccato pertinax, duricieque marmorea, vel etiam ferrea obſtinatus. Vnde illud Iob 41. *Cor eius indurabitur quaſi lapis, & ſtringetur quaſi malleatoris incus, &c.* Expende quàm ſit marmor inflexibile, quàm ſit incus dura, tàm eſt inflexibilis, duraque voluntas dæmonis. Magnus Gregorius in eadem verba: Cor antiqui hoſtis, vt lapis indurabitur; quia nulla vnquam conuerſionis pœnitentia mollietur. &c. Dicitur præterea cor dæmonis, *Incus*, quia quemadmodum incus mille ictibus percuſſa nunquam in vas aliquod tranſmutatur, ſic dęmon magnis ſupplicijs affectus, nunquam in vas pœnitentiæ, & miſericordiæ, transfertur. Diuus Gregorius eodem loco. Dæmon (inquit) ſemper percutitur, & in vas vtile nunquam mutatur. &c.

Iob 41. *Dæmon obſtinatus in ſcelere.* *D. Gregor.* *Dæmonis cor cur incus dicatur.* *D. Gregor.*

Itaque obſtinatus eſt, & mutus ad confitendum peccatum; ad tentandum verò loquaciſſimus. Imitatores vtinā non haberet multos, ad crimina cōfeſſarijs aperiēda mutos, magis quàm piſces, ad alia ranis loquaciores. Spiritus tartareus mutus eſt; Spiritus verò cęleſtis inſignia, linguæ ſunt igneæ, Act. 2. quibus tùm diuinæ laudes deprædicantur; tùm crimina confeſſarijs aperiuntur. Iure optimo confitentis lingua ignea appellatur. Vt enim ignis ſyluam, ſic illa crimina abſumit. Ignis expurgat aurū, huiuſmodi lingua expurgat animum. Lingua huiuſmodi clauis eſt, qua cor confeſſario reſeratur. Reſerat homo cor claue ſua. reſerat confeſſarius cælum claue Petri, remuneratione admirabili. Aperis cor, & peccata; aperitur cælum. Claudis cor, mortifera occultas peccata, cælum quoque clauditur. Quemadmodum eadem clauis domum, ita eadem lingua cælum, aperit, & claudit.

Act. 2. *Spiritus diuini inſignia linguæ igneæ.*

Bias Philoſophus, ut narrat Plutarchus in libro de loquacitate, iuſſus ab Amaſi Tyranno ex victima, quod optimum eſſet, & peſſimum, mittere, linguā reſectam miſit. Indicans nimirum, & optimum eſſe membrum, ſi rectè munere fungatur ſuo; & peſſimum, ſi illud deſerat. Optimum ſane membrum eſt, quod peccata aperiens, cęlum aperit: peſſimū, quod peccata cælans, cælū occludit. *Mors, & vita in manibus linguæ:* ait Salomon Prouerbiorum 18. Mors eſt, ſi mortifera peccata malè confitearis, vita ſi ritè aperias. Media (inquit Chryſoſtomus in homil. ad baptizandos) eſt lingua vtriuſque partis. Et ſi vtriuſq; eſt, tu dominus es. Nam & gladius in medio poſitus, ſi quidem fuerit aduerſus hoſtes arreptus, ſalutaris accipienti reperitur. Si verò tenentis viſceribus inferatur, mortem præparat inferenti. Non quia talis eſt ferri natura, ſed quia vtentis tale conſilium eſt. Ita & lingua æſtimetur gladius in medio poſitus (id eſt, quo in vtranque partem vti potes, ſiue in bonum, ſiue in malum) armetur aduerſus peccata tua, non ad fratris plagam præparetur. ſic Chryſoſtomus.

Bias. *Lingua membrum optimum, & peſſimum.* *Prou. 18.* *D. Chryſ.*

Mirum ſanè eſt, hominem à dæmone, id eſt peccato mortifero vexatum mutū eſſe. Clamat qui dolore vexatur, medicum inuocat, dolorem, morbumque aperit. At miſer, qui mortiferis tabeſcit criminibus mutus ſilet, nec medicum acceſſit, nec morbum patefacit. *Quoniam tacui* (ait Dauid Pſalm. 31.) *inueterauerunt oſſa mea; dùm clamarem tota die. &c.* Sic tacet improbus homo, & clamat. Clamat morbo aliquo, vel dolore corporis cruciatus tacet, animi morbo correptus. Aliter quoque clamat, & tacet. Tacet, quia peccatum minimè confitetur; clamat, quia peccata peccatis addit, quæ magno clamore ſupplicium à Deo expoſcunt. In hanc ſententiam Magnus Gregorius verba Dauidis expoſuit in commentarijs Pſalmi ſeptimi pœnitentialis. Ille (inquit) tacet & clamat, qui peccata quidem præterita per confeſſionem non annuntiat; &

Mirum eſt hominem à dæmone vexatum eſſe mutum. *Pſalm. 31.* *Peccator tacet, & clamat.* *D. Gregor.*

per

per cor impotens, alia committere ac- A cepta peccandi libertate, non ceſſat. Nam quòd peccatum clamor ſit, teſtatur ſcriptura Gen. 18. *Clamor Sodomorum mul tiplicatus eſt. &c.* Peccatum cum voce, culpa eſt in actione, peccatũ cum clamore, culpa eſt cum libertate. Tota die clamat, qui publicè peccare non trepidat. Hæc Gregorius. Cùm igitur homo crimina confeſſione non patefacit, mutus eſt ipſa vero crimina clamant. Cùm vero crimina confitetur, ipſa crimina obmuteſcũt; B mutus vero loquitur. Vnde ſequitur.

Peccatum cum clamore, eſt culpa cum libertate.

¶ *Et locutus eſt mutus.* Aperuit mutus oſtium clauſum; dæmonem per oſtium, id eſt, per os expulit, maximè inuitum. Sed quonã modo locutus eſt mutus? In amaritudine loquitur animæ, cum contritione, & dolore. Congruunt illi illa verba Iob. 10. *Tædet animam meam vitæ meæ; dimittam aduerſum me eloquium meum; loquar in amaritudine animæ meæ; dicam Deo, noli me condemnare. &c.* In primis eum qui confi- C teri peccata vult, vitæ in peccatis tranſactæ tædium habere, ac faſtidium, neceſſe eſt. *Tædet* (inquit) *animam meam vitæ meæ;* diſplicet mihi valde vita improba, mirũ in modum illius me pœnitet. Deinde ſe ipſum accuſare debet, non excuſare: *Dimittam* (ait) *aduerſum me eloquium meum.* Quo loco Diuus Gregorius ſic ſcribit: Quaſi pro ſe eloquio ſuo vtitur, qui praua, quæ geſſit, defendere excuſationibus conatur. Sed aduerſum ſe eloquium di- D mittit, qui accuſare in ſe hoc incipit, quod errauit. &c. Præterea dolorem afferre, ac contritionem oportet. *Loquar* (inquit) *in amaritudine animæ meæ.* Qui culpas ſuas (ait Gregorius) detegẽdo loquitur, reſtat, ut has in amaritudine animæ loquatur. Vt hæc ipſa amaritudo puniat, quidquid lingua per mentis iudicium accuſat. &c. Diuus Bernard. ſermone 3. de Apoſtolis Petro & Paulo. Petrus egreſſus foras fleuit amarè. In egreſſu confeſ- E ſionem in amaro fletu, compunctionem cordis intellige. &c. Hunc in modum ſi mutus noſter os aperiat, ac loquatur, confeſſarijque præceptis pareat, veniam cõſequetur. *Dicam* (inquit) *Deo: noli me condemnare.* D. Gregorius; Qui peccatorem ſe in amaritudine animæ aſſerit, quid Deo aliud quàm ne condemnetur dicit? quia amaritudo præſentis pœnitentiæ extinguit ſupplicia ſequentis iræ. &c.

Quonãmodo mutus peccator loqui debeat, dum confitetur peccata.

Iob. 10.

Accuſet ſe non excuſet penitens.

D. Grego.

Contritio.

D. Bern.

Geneſ. 8. *Aperiens Noe feneſtram arcæ emiſit columbam; at illa uenit ad eum portans ramum oliuæ &c.* Simili modo mutus noſter apetiens feneſtram cordis, id eſt, os, columbinam, id eſt, gementem, candidam, ſimplicemque, & abſque fuco confeſſionem emittit. Illa vero ramum oliuæ portat, hoc eſt, veniam, reconciliationem, & pacem. Columbinam oportet eſſe cõfeſſionem, hoc eſt, non ſimulatam, ſed conſummatam. D. Bernardus in Sententijs: Tres (inquit) ſunt ſpecies pœnitentię, ſimulatoria, deſperata, & cõſummata. &c. Simulatoria illorum eſt, qui ſimulato, nõ columbino fatentur corde. Deſperata pœnitentia fuit illa Iudę, qui laqueo ſuſpenſus petijt. Conſummata, & columbina, fuit pœnitentia Magdalenæ, Dauidis, & ſimilium.

Gen. 8.

Confeſſio columbina.

D. Bern.

Beatus vir, dicitur Pſalm. 31. *cui non imputauit Dominus peccatum, neque eſt in ſpiritu eius dolus.* In ſpiritu illius dolus eſt; qui nõ columbino, ſed vulpino animo, crimina confitetur. Non nulla aperit, alia præ ſuperbia, vel uerecundia, doloſè occultat. Audiat hic Diuum Bernardum in Sẽtentijs: Cur (inquit) te pudet peccatum tuũ dicere, quem non puduit facere? Aut cur erubeſcis Deo confiteri, cuius oculis nõ potes abſcondi? Quòd ſi fortè pudor eſt tibi, vni homini, & peccatori, peccatum tuum exponere, quid facturus es in die iudicij, vbi omnibus expoſita tua conſcientia patebit? ſic Bernar. Lege Chryſoſtomum homilia 3. de pœnitentia, tomo 5. Diaboli (ait) hæc aſtutia eſt, quòd te in peccato erubeſcere vetat, & peccatum dicere, pudore impedit. Cum te peccato liberes erubeſcis? tunc erubeſcere debuiſſes, cùm peccabas. &c.

Pſalm. 31.

D. Bern.

Verecundia peccatum tacere ne faciat.

D. Chryſ.

¶ *In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia.* Charitas ex malo alieno bonũ, veluti mel ex petra elicit; inuidia ex bono elicit malum. Optimum opus, & admirandum eſt, dæmonis ex humano corpore expulſio: ex hoc optimo opere phariſæi malum elicuere maximum, uidelicet blaſphemiam. Diuus Proſper lib. 3. de vita contemplatiua, capite nono. Inuidi (inquit) ſunt in bono mali. &c. Phariſæi inuidi, in tanto bono, id eſt, miraculo, fuere peſſimi. *In Beelzebub* (inquit) *principe dæmoniorum eijcit dæmonia.* Dei opus tribuerunt dæmoni, inuidię flagello percuſſi. Inuidos (ait idẽ Proſp. eo-

D. Proſp.

Inuidi ſunt in bono mali.

dem loco) bona puniunt aliena. &c. Ipſa A bona aliena ſunt inuidorum flagella, quibus puniuntur, & ut Auguſtinus ait, tormentum, quo torquentur. ſermone 83. de tempore: Alienā (inquit) felicitatem inuidia tormentum facit inuidi. &c. Flagellabāt phariſæos præclara Chriſti opera; fama, nominiſque claritas inuidos torquebat. Ideoque tenebras conabantur offundere tantæ luci. Lucem tenebras, bonumque malum eſſe, affirmabant. Sed: *Væ* (ait Iſaias capite 5.) *qui dicitis bonum malum, ponentes lucem tenebras. &c.* Libro primo Regum 18. *Dauid pſallebat manu ſua; tenebatque lanceam Saul. & miſit eam, putans quòd configere poſſet Dauid cum pariete &c.* Citharam pulſabat Dauid, ad pellendū malum dæmonem. Saul vero inuidus haſtā in illum contorſit. Haſtam in Dauid inuidus Saul; blaſphemiam in Chriſtum veluti haſtam, inuidi coniecere phariſæi. *Non rectis oculis Saul aſpiciebat Dauid*, vt eodem capite dicitur, videlicet propter inuidiam. Non enim habet rectos oculos inuidia, ſed obliquos, atque diſtortos. Diuina opera diſtortis oculis videbant Phariſæi, ideoque dæmoni aſcribebant.

D. Auguſt. — *Iſai. 5.* — *1. Reg. 18.* — *Inuidia rectos oculos non habet.*

Nomen dæmonis, *Beelzebub*, qualis dæmon, qualeſque ſint ij, quibus ille imperat, oſtendit. Vt Septuaginta Interpretes vertunt, *Beelzebub*, Baal muſcam ſignificat. Eſt igitur dæmon muſca tentationibus moleſtè pungens; quæ ſi fides, charitaſque adſit, diuino auxilio facilè abigi D atur. Significat etiam nomen poſſeſſorem muſcarum, vt diximus ſupra. Muſcas enim, non Aquilas, poſſidet dæmon. Si mellis vas palam, proponas mille protinus conuolant muſcæ, non verò Aquilę; ſic ad mella, & voluptates turpes, non Aquilæ, id eſt, viri virtute inclyti, ſed alij muſcis ſimiles accurrent. Quemadmodum vero muſcæ melle irretiuntur, & pereunt, ſic homines voluptatibus capiuntur, & intereunt.

Diabolus muſca eſt moleſta, muſcarum poſſeſſor.

¶ *Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur.* Mater deſolationis diuiſio eſt, atque diſcordia: mater cōſeruationis vnio, & cōcordia. Diuide, ac diſperge domus lapides; tota euertetur domus. Diuide ligna nauis, tota nauis diſſipabitur. Diuide animalis cuiuslibet partes, totum peribit animal. Diuide à corpore animam, interibit homo. Eūdem in modum ſi regnum in varias diuidas factiones, deſolabitur.

De diſcordia, & concordia.

Fugiendæ igitur factiones ſunt, diſcordiæ, ac diuiſiones; vnitas amanda, regni domus, populique, cōſeruatrix. Vnitatē ſocietatemque ſeruant dęmones, quemadmodum latrones, vt nos ſpolient, & interimant. Quod ſi inter nos diuiſio, & odium ſit, facile quod optant conſequentur. *Terribilis*, dicitur Eccleſia Cāticorum 6.) *vt caſtrorum acies ordinata*. Caſtrorum ordinata acies vnitatem ſeruat, diuiſionem fugit. Cohors cohorti hæret, miles B militi. Eundem in modum ſi terribiles eſſe hoſtibus volumus, alij alijs per concordiā charitatēque adhęreamus, et quęcumque animos diuidunt, ſimultates, rixas, cōtētiones, odia, fugiamus. *Qui non colligit mecum* (ait Dominus hoc loco) *diſpergit &c.* Chriſti eſt colligere, & in vnitatem redigere charitatis. Ioann. 11. *Ieſus moriturus erat, ut filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in unū &c.* Dæmonis eſt diſpergere, Ioann. 10. *Lupus rapit, & diſpergit oues. &c.* Tartareus lupus oues rapit, cùm peccāt: & odijs, rixis, diſſidijſque diſpergit. C 1. ad Corinth. 10. *Vnus panis* (ait Paulus) *multi ſumus*. Vide quam ſit triticum ſiue farina in pane vnita, ſic vnitos oportet eſſe Chriſtianos, vt pani vni ſimiles ſint. Lege quæ diximus de pace cùm de beatitudinibus egimus.

Cant. 6. — *Luc. 11.* — *Ioan. 11.* — *Ioan. 10.* — *1. Cor. 10.*

¶ *Filij veſtri, in quo eijciunt?* Idem erat opus; non idem iudicium. In Chriſto dęmoni, in filijs Deo tribuebatur. Animi perturbationes iudicium perturbant. Amor, & odium, ſiue inuidia peſſimi ſunt iudices. Diuus Hieronymus epiſtola 61. ad Pammachiū; Amicus (inquit) praua quoque recta iudicat. &c. Contrà inimico, quæ recta ſunt, ea videntur eſſe praua, atq; diſtorta. Is rectè iudicat, & æqualiter, qui rectè, & ęqualiter propter Deū amat. Nam odium, vel inæqualis amor iudicij lancem deprimit. Quò propēdet amor, eo propēdet libra. Auguſtinus tra E ctatu 30. in Ioannem: Quis eſt (inquit) qui non iudicat perſonaliter? Qui diligit æqualiter. Dilectio æqualis facit non acceptari perſonas hæc ille.

D. Hieron. — *Amor nimius, & inuidia, non boni iudices.* — *D. Auguſt.*

¶ *Cùm fortis armatus.* Fortis eſt dæmon, & armatus. Iob. 41. *Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ comparetur ei. &c.* Nam vt Diuus Gregor. eodem loco ait. Dæmon etſi beatitudinē perdidit, naturę tamen ſuę magnitudinem nō amiſit, cuius adhuc viribus humana omnia ſuperat. &c. Nu. 13.

Iob. 41. — *Diabolus fortis.* — D. Gregor. — *Num. 13.*

aiunt

aiunt exploratores illi Iſraelitarum. *Vidimus monſtra quædam filiorum Enach, de genere gigant eo, quibus comparati quaſi locuſtæ videbamur.* Equidem idem nos dicere poſſumus. Monſtra enim ſunt dæmones, de genere angelico, quibus comparati homines locuſtæ videntur. Armati autem ſunt non ferro, ſed dolis, & aſtutia. Vnde Bernardus ſermone. 3. in Pſa. 90. *Qui habitat:* Aſtutiſſimi (ait) ſunt dæmones, ita vt ſicut eſt ante venatorem beſtia, ſic ad eorũ comparationem ſit quilibet aſtutiſſimus B hominum, præter eos quibus in Dei ſapientia datum eſt, fraudes deprehendere malignorum. &c. Gregor. Naz. orat. 18. Nemo (inquit) eſt tam ſolers rerum variarum architectus, quàm peritus vitij artifex eſt diabolus. &c.

D. Bernar.

Aſtutia dæmonis.

At obijcies, dæmonem eſſe muſcam, vt dictum eſt. Si muſca eſt, imbecillis ſanè eſt, non autem gigas, cui nulla ſupra terram poteſtas exæquetur. Reſpondeo, & muſcam eſſe, & Gigãtem. Vt cum Di C uo Gregorio loquar, aio, & formicam eſſe, & leonem. Gigas eſt, & Leo ijs, qui negligentes, parùmque de animi ſalute ſoliciti ſunt; muſca eſt, & formica, illis, qui virtutum robore præſtant. Magnum Gregorium audiamus, in caput 4. Iob, ad illa verba: *Rugitus Leænæ &c.* Antiquus (inquit) hoſtis ſicut contra conſentientes fortis eſt; ita contra reſiſtentes debilis. Si enim eius ſuggeſtionibus aſſenſus præbetur, quaſi leo tolerari nequaquam po- D teſt, ſi autem reſiſtitur, quaſi formica atteritur. &c. Item; Dæmõ alijs leo eſt, alijs formica; ſpiritales infirmitatem illius, pede virtutis calcant. &c. Eſto Leo; erit aduerſus te dæmon muſca. Si fueris muſca; ille leo erit.

Dæmõ quibus ſit gigas, quibus muſca.

D. Grego.

Reſiſtẽdum diabolo.

Denique reſpondeo, nos ſupra dixiſſe dæmonem eſſe Beelzebub, id eſt, poſſeſſorem muſcarum. Muſcas ergo poſſidet, aduerſus muſcas, vel formicas fortis eſt, aduerſus Aquilas imbecillis. Aduerſus ar- E matos, inermis eſt; aduerſus inermes, armatus. Diuus Auguſtinus ſermone 197. de tempore: Multum (inquit) præualet dæmon; ſed tepidis, & negligentibus, & Deum in veritate non timentibus dominatur. &cæt. Sit gigas aliquis, ſit fortis, ſit armatus, ſed ſi ligatus fuerit, à puero vinci poterit. Gigas eſt dæmon, fortis, & armatus, ſed eſt ligatus. Matthæi 12. *Quomodo poteſt quiſquam intrare in domum fortis,* & vaſa eius diripere, niſi prius alligauerit fortẽ? &c. Alligatũ tenet fortior Chriſtus, multò imbecilliorem hoſtem, à pueris, puelliſque ligatus vinci poteſt.

D. Auguſt.

Diabolus negligentibus præualet.

Inſipiens valde eſt ille, quem leo, vel canis catenis conſtrictus mordet; quòd ad illum ſecurus, minimèque ſibi cauens acceſſerit. Eundem in modum, ſtultus valde eſt ille, cui tartareus Cerberus morſum infigit, quòd mortiferos illius dentes temerario auſu nõ vitarit. Diuus Auguſtinus loco indicato: Alligatus (inquit) eſt dæmon tanquam innexus canis catenis. Et neminem poteſt mordere, niſi eũ, qui ſe illi mortifera ſecuritate coniunxerit. Iam videte quàm ſtultus eſt homo ille, quem canis in catenis poſitus mordet. &cæt. Quòd ſi roges quomodo Cerberi huius euitare poſſis venenatos dentes? Reſpondet Auguſtinus: Tu te illi per uoluntates, & cupiditates ſæculi, noli coniungere. Et ille ad te non præſumit accedere. Latrare poteſt, ſolicitare poteſt, mordere omnino non poteſt, niſi uolentem. &c. Itaque ſi fugere dentes vis mortiferos, fuge mortiferas cupiditates, fuge peccandi occaſiones, fuge peccati cõſenſum, & peccandi uoluntatem. Non mordet dæmon niſi volentem, & conſenſum peccato præſtantem.

Dæmon alligatus inſtar canis.

D. Aug.

¶ *In pace ſunt omnia quæ poſſidet.* In pace nititur dæmon omnia, quę poſſidet, collocare; conſcientiæ pugnam ſedare; pungenteſque animum aculeos eximere. Cõſcientia enim in pace degens à dæmone non deficit, nulliſque aculeis ſtimulata in peccato conquieſcit. Iſai. 10. *Inuenit quaſi nidũ manus mea* (ait Aſſyriorũ Rex) *fortitudinem populorum. Et ſicut colliguntur oua quæ derelicta ſunt, ſic vniuerſam terram ego congregaui. Et non fuit, qui moueret pennam, & aperiret os, & ganniret &cæt.* En tibi dæmonis ſimilitudinem. Quaſi in nido oua, vel pullos implumes; ſic impios colligit, in voluptatibus, & flagitijs, abſque ſtimulis conſcientiæ conquieſcentes. Hic mollis illorum nidus eſt, in quo mortifera pace quieſcunt, neque dæmoni rebellant. Nõ eſt ex illis, qui moueat pennam, ſiue alã, & aperiat os, & ganniat; hoc eſt, non rebellant hoſti, uolatu ad Deum non effugiunt, non aperiunt os, vt crimina confeſſione expient; non ganniunt, id eſt, non plorant, non gemunt, conſcientiæ aculeis compuncti. Ionas cùm

Dæmon nititur cõſcientiæ aculeos eximere.

Iſai. 10.

Pax peccatorum.

reliqui tumentibus iactati fluctibus hor- A rerent, in pace dormiens quieſcebat. Sed pax, & ſomnus, in bellum, vigiliamque amaram, eſt tranſmutatus. Etenim in pelagus horridum deiectus, Cetique immanis ventre exceptus eſt. Idem iis accidit, quos in pace dæmon poſſidet. Flagitiis circundati quieſcunt, ac ſtertunt; poſtea vero pax in bellum mutatur æternum, quies in tormentum, ſomnus in vigiliā. Immanis enim belluæ, id eſt Tartari, ventre excepti, omni carentia fine ſupplicia luunt.

Ionæ 1.

Sunt homines nonnulli, quos tanta in pace poſſidet Satanas, vt videantur cum morte, & inferno fœdus percuſſiſſe, iuxta illud Iſaiæ 28. *Percuſſimus fœdus cum morte, & cùm inferno fecimus pactum.* Neq; enim mortem timēt, nec tartari cruciatus ſempiternos. At verò, ait Iſaias eodem loco: *Delebitur fœdus veſtrum cum morte, & pactum veſtrum cum inferno non ſtabit. Flagellum inundans cùm tranſierit, eritis in conculcationē. &c.* Fœdus cum morte, & inferno ratum eſſe nō poteſt; deletur pactum, pax euaneſcit impia. Moriemini impii, infernique rogis impoſiti, æternis flammis exuremini. Luc. 12. Diues ille affluentib. agri fructibus lætus: *Dicam* (inquit) *animæ meæ: Anima habes multa bona poſita in annos plurimos. Requieſce, comede, bibe, epulare. &c.* At rūpitur ſtulti quies voce formidabili: *Dixit autem illi Deus; ſtulte hac nocte animam tuam repetūt à te. &c.* Hæc quies eſt, & pax impiorum. D Breui permanet tempore; horrendum iudicii bellum mox ſequitur. Caue, ne te in pace poſſideat Satanas; caue, ne conſcientiæ ſtimulos extinguat, hos enim ſacram anchoram appellat Chryſoſt. concione 4. de diuite, & Lazaro. Conſciētiæ (inqt) increpatio ſacra eſt anchora, non ſinens nos tandem in peccatorū profundum demergi. &c. Lege Origenem in Pſalm. 37. Sunt quidam (ait) qui cùm peccauerint, ſecuri ſunt prorſus, nec cogitant de peccato ſuo, nec venit ad ſenſum eorū quid male geſſerint. Sed ita viuunt, quaſi nihil commiſerint. Iſti non poſſunt dicere; *Peccatum meum contra me eſt ſemper.* Cùm vero poſt delictū quis cōſumitur, & affligitur pro delicto ſuo, & conſcientiæ ſtimulis agitatur, mordetur ſine intermiſſione, atque occultis confutationibus impugnatur, iſte merito dicit: *Non eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorum. &c.* Non ſit pax

Iſai. 28.

Conſciētiæ increpatio ſacra anchora.

dæmonis oſſibus tuis. Increpantem audi conſcientiam, bellum dæmoni abſque induciis, & pace vlla perpetuum indicito. Bellum enim triumphum pariet clariſſimum, pax cruciatus pariet ſempiternos. In pace captiuos ſuos eſſe, vult Satanas. Etenim ſi rebellent, bellumque aduerſus illum gerant, ſcit reportaturos victoriā. Hanc peſſimam pacem diſrumpit Chriſtus, iuxta illud Matthi 10. *Nolite arbitrari, quia pacem veni mittere in terram. Non veni pacem mittere, ſed gladium. &c.* Gladium igitur ſpiritus ſume aduerſus fortem armatum certaque viriliter.

Si autem fortior illo ſuperueniens vicerit eum. 1. Reg. 17.
Gigas Goliath 1. Regum 17. olim aduerſus Iſraelitas in certamen deſcendit, terruitque omnes vaſta illa moles, turris illa carnea, ille fortis armatus. Reſiſtere audebat nullus, certamen detrectabant, vertebantque terga cuncti. Videlicet humili Dauidi, victoria illa erat reſeruata. Superueniens fortior gigantem paſtor ſuperauit. Eundem in modum è cælo præcipitatus ferox gigas, id eſt, diabolus, aduerſus homines certamen ſuſceperat. Nullus in ſingulare certamen deſcendere, nullus illum alligare, imperioque poterat expellere. Itaque, vt Theophylactus recte ait, præualebat, & imperabat humanæ naturæ, fortiter, & ſecure. &cæt. Fortiter imperabat, quia fortis erat armatus; ſecurè, quia in pace omnia poſſidebat. Neque Noe, neque Abraham, neque Moſes, neque Elias, aut Eliſeus, neque vllus, aut patriarcharum, aut prophetarum, vincere hunc fortem armatum, & ex mundo potuit exterminare. Hæc victoria vero Dauidi, idest, Chriſto reſeruata erat, illi ſoli debebatur. Superueniens fortior fortem vicit, prædamque eripuit, iuxta illud Iſaiæ capite 49. *Nunquid tolletur à forti præda? aut quod captum fuerit à robuſto, ſaluum eſſe poterit? Quia hæc dicit Dominus; Equidem, & captiuitas à forti tolletur, & quod ablatum fuerit à robuſto, ſaluabitur. &cæt.* In hæc verba ſic ſcribit Diuus Hieronymus. Fortis (inquit) & gigas diabolus eſt, qui omnes gentes ſuo ſubiugauerat imperio, audēs dicere ſaluatori; *Hæc omnia mihi tradita ſunt, & dabo tibi ea, ſi procidens adoraueris me.* Mūdus enim in maligno poſitus eſt, quē nullus iuſtorum vincere potuit, nec iuxta Amos caput 3. prædam de ore leonis auferre. Propoſita igitur quæſtione, quòd

Theophyl.

Prædam dæmoni Chriſtus eripuit.

Iſai. 49.

quòd nullus poſſit fortem, & gigantem A vincere, nec ſaluare, quod ab eo raptum erat; reſpondit Dominus, ſuo aduentu omnia perpetranda; quod ſcilicet captę gentes à gigãte tollantur, & omnis illius ſupellex, vniuerſaque ſpolia, Apoſtolis diuidantur. &c.

Non eſt victus gigas ille Goliath armis ſolitis, ſed inſolitis; funda, lapideque percuſſus gigas fortis, armatuſque, occubuit. *D. Hieron.* Neque verò à duce aliquo potentiſſimo, aut inſolente milite, ferreis induto B armis ſuperatus eſt, ſed à paupere paſtore Dauide, vili induto amictu, occiſus. Adumbrarunt hæc Chriſti victoriã. *Victoria Christi admirabilis.* Nõ eſt victus Satanas à Meſſia Rege temporali, opulento, auro, gemmiſque rutilãte, multis militum millibus ſtipato: ſed à Meſſia inope, humili, opum contempto re. Non ferro eſt victus, non gladio, haſtaque ſuperatus, ſed Cruce. Super fortẽ multò fortior ſuperuenit, qui cruci manibus pedibuſque fixis, dæmonẽ ſolutũ C ligare potuit, mundoque expellere: *Nunc* (inquit Ioann. 12.) *princeps huius mundi eijcietur foras. &c.* *Ioan. 12.* Fortior ſuperuenit, qui vno tantum digito fortem armatum potuit pellere: *In digito* (inquit) *Dei eijcio dæmonia.* Vnus tãtummodo digitus Chriſto ſatis erat, ad vincendos, ligandoſque omnes dæmones. Nõ vno tamen digito, ſed in manu forti, & extento brachio voluit vincere, iuxta illud Deuteron. 5. *Memento quòd eduxerit te Deus in manu forti, & brachio extento. &c.* *Deut. 5.* Extendit in cruce manus, extendit brachia, ſicque admirabiliter fortem armatum vicit, ac ligauit, & populum ſuum ex Pharaonis, id eſt, diaboli captiuitate eduxit.

¶ *Niſi prius alligauerit fortem.* Parabola indicat eum, qui fortẽ armatum ſpoliauit, illum prius alligaſſe. Sic enim fieri ſolet; prius dux capitur, vinculiſque conſtringitur, ſimiliterque milites reliqui, poſtea ſpolia colliguntur. Spoliauit, ſpoliatque quotidie Chriſtus dæmonem ſuis opib. id eſt, hominibus, quos poſſidet. Videa- E mus quomodo alligauerit. *D. Auguſt.* D. Auguſtin. alligaſſe ait, quia illius ad seducẽdum, & tentandum poteſtatem frenauit. Lib. 20. de ciuitate cap. 7. Alligauit (inquit) Chriſtus diaboli poteſtatem, ab eis ſeducendis, ac poſſidẽdis, qui fuerant liberandi, cohibuit, atque frenauit. & capite 8. Alligatio (ait) diaboli, eſt non permitti exercere totam tentationem, quam poteſt, vel vi, vel dolo, ad ſeducendos homines in partem ſuam, cogendo violenter, fraudulenterue fallendo. &c. *Quomodo Christus dæmonem ligauerit.* D. Gregorius Iob 7. ad illa verba: *Nunquid mare ſum ego?* Diabolus (inquit) carcere cõſtringitur, quia tentare bonos, quantum deſiderat prohibetur. &c. *D. Gregor.* Rectè quidem. Sit ita diabolus alligatus poſt aduentum Chriſti, vt minores habeat ad tentandum vires, quàm anteà. Sed veriſimile videtur, quod iam olim opinatus ſum, dum ſacram Apocalypſim Ioan. meis auditorib. exponerẽ, quodque apud alios interpretes poſtea reperi, Luciferum poſt Chriſti paſſionẽ in tartaro eſſe alligatum, ita ut inde ad tentandos homines exire nequeat, ad tẽpus vſque AntiChriſti, quo ſoluetur. *Vidi* (ait Ioa. Apocalyp. 20.) *Angelum deſcendentem de cœlo, habentem clauem abyſſi, & catenam magnam in manu ſua. Et apprehendit draconem, & ligauit eum per annos mille. Et miſit eum in abyſſum, & clauſit, & ſignauit ſuper illũ vt non ſeducat amplius gentes, donec conſummentur mille anni. &c.* *Apoc. 20.* id eſt, vſque ad tempus AntiChriſti, hæc eſt ſententia D. Greg. lib. 4. Moralium capite 12. *D. Gregor.* Hunc (inquit) Leuiathan electi Angelorum ſpiritus, nunc in puteo abyſſi clauſum premunt. Vnde ſcriptum eſt Apocal. 20. *Vidi Angelum deſcendentem de cœlo. &c.* Andreas etiã Cæſarienſis epiſcopus ſic in hæc Apocalypſis verba ſcribit. *Andreas Cæſar.* Hic (inquit) factam D in paſſione narrat Ioannes diaboli ſubuerſionem, in qua eum qui fortis eſſe videbatur, fortior eo Chriſtus ligauit. Noſque, qui ſpolia eius eramus, ab ipſius manibus liberauit, condemnato eo in abyſſum. Ligatum autem eum eſſe oſtendit idololatriæ interitus, & ſubuerſio tẽplorum idolorum. &c. Idem videtur ſentire D. Hieron. Matth. 12. *D. Hieron.* Alligatus (inquit) eſt fortis, & religatus in tartarum, & Domini contritus pede. &c.

¶ *Vniuerſa arma eius auferet.* Quæ ſint diaboli arma dubium eſt. *Diaboli arma.* Beda dolos eſſe putat; *Beda.* Arma (inquit) in quibus male fortis confidebat, aſtutiæ, doliquo ſunt nequitiæ ſpiritalis. &c. *Theophyl.* Theophylactus ait eſſe peccata. Arma (inqt) omnia ſcilicet peccatorum genera. Illa enim arma ſunt diaboli, in quibus fidebat. &c. Potius arma diaboli tentationes dixerim. his enim veluti armis, nobiſcum pugnat. Obijcietur, arma hæc nõ abſtuliſſe dæmoni Chriſtus.

 Re-

Reſpondemus, abſtuliſſe, ſiquidem doctrina ſua abſtulit materiam, ex quibus fiunt, videlicet voluptates, diuitias, & concupiſcentiam rerum caducarum, peccataque omnia, ad quæ tentando dæmon ducere conatur. Erant etiam arma diaboli idola, ex quibus gentes oppugnabat, & ſub iugum ſuum mittebat. Hæc arma abſtulit Chriſtus. Sunt etiam arma membra noſtra, iuxta illud Apoſtoli ad Ro. 6. *Neque exhibeatis membra ueſtra arma iniquitatis peccato, ſed exhibete uos Deo, tanquam ex mortuis uiuentes, & membra ueſtra arma iuſtitiæ Deo. &c.* hæc quoque Dominus abſtulit. Faxit Deus, vt nos quoque eadem arma hoſti auferamus, ne noſtris armis vincamur. Suomet gladio gigas Goliath occiſus eſt. Sic ſuomet gladio occiditur Chriſtianus, cum membra ſua peccato arma præbet. D. Grego. Nazianzenus in Apologet. Cum eo (inquit) hoſte dimicandũ habemus, qui nobis metipſis, quo nihil miſerius eſt, tanquam armis, in perniciem noſtrã vtens, peccati morte nos afficit. &c.

Ad Ro. 6.

D. Grego. Naz.

¶*Spolia eius diſtribuet.* Spolia, quæ Chriſtus hoſti abſtulit, homines ſunt. Fortis armatus vigilanter cuſtodit atrium ſuũ, propter hæc ſpolia. Hæc enim illius ſunt opes, hæc illius uaſa, vt Matthęus appellat, hæc illius ſupellex. Aufert Chriſtus hæc ſpolia, cum homines è diaboli poteſtate ereptos ad ſe conuertit. Diſtribuit illa per varios Chriſtianæ vitæ ſtatus. Dét operá hæc ſpolia, id eſt, qui ad Chriſtũ conuertuntur, vt Eccleſiam locupletent, & ornent virtutib. exemplo, ac doctrina; iuxta illud Pſal. 67. *Et ſpeciei domus diuidere ſpolia &c.* hoc eſt, ad ſpeciẽ, & pulchritudinem eccleſiæ dabit Deus ſpolia diuidere. D. Augu. Pſal. 67. Dominus (inquit) hæc ſpolia ſanctificans hoſti erepta alligato, diuiſit ea ſpecie domus ſuæ, alios cõſtituens Apoſtolos, alios prophetas, alios paſtores, & doctores. &c. Sunt quædam minora ſpolia, alia maiora, & opima. Opimum ſpolium Paulus fuit dęmoni ereptum, Auguſtinus, Conſtantinus Magnus, Magdalena, ſimiliaque alia, quæ eccleſiæ Dei decoris attulere plurimum. Iſai. 8. imponitur nomen Chriſto: *Accelera ſpolia detrahere. &c.* Quoniam ideo in mundum venit, vt hæc ſpolia diabolo detraheret. Oſeæ 13. *Ipſe* (Chriſtus) *diripiet theſaurum omnis uaſis deſiderabilis. &c.*

Spolia detracta dæmoni.

D. Aug.

Iſaie. 8.

Oſea 13.

hoc eſt, quod ait apud Matthæum: *Quomodo poteſt quiſquam intrare in domum fortis, & uaſa eius diripere, niſi prius alligauerit fortem?* Mundus theſaurus eſt omnis vaſis deſiderabilis, id eſt, hominum, ſed hunc theſaurum in pace poſſidebat dæmon. Superueniens fortior Chriſtus alligauit eũ theſaurumque diripuit.

¶*Quærens requiem, & non inueniens.* Tunc requieſcit dæmon, cùm hominib. nocet. Nam ut ait D. Chryſo. ſer. 92. diabolus hominum damnum, ſuum computat lucrum. Et quod perierit hominibus, hoc ſe æſtimat acquiſiſſe. &c. Quia verò in locis deſertis, atque aridis, illis nocere non poteſt, requiẽ non inuenit. Illius requies hominis eſt pernicies. Non tamen eſt uera requies, aut lætitia. Sed unde nam tanta in nos inimicitia orta eſt? Reſpõdetur ortam ex inuidia, vt docet D. Ambroſi. lib. de Paradiſo capite 12. Quæ (inquit) cauſa eſt inimicitiarum diaboli, niſi inuidia? ſicut Salomon ait Sap. 2. *Quia inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum.* Conſiderabat enim, quod ipſe in hæc mundana ceciderat, homo autem ſperabat æterna. Hoc eſt, quod inuidet dicens: iſte inferior adipiſcetur, quod ego ſeruare nõ potui? iſte de terris migrabit in cęlum, cum ego de cælo lapſus in terram ſim? &c. Et D. Baſilius homi. 9. Diabolus (inquit) ex inuidia ſe nobis oppoſuit. Non tulit terrenam creaturam, ad Angelorum dignitatem exaltari. &c. Aliam rationem reddit idem pater, odium videlicet Dei, homilia 21. in aliquot locos ſcripturæ: Qui Pardalis (inquit) deludere furorem quęrunt, hominis imaginem ei ex charta oſtendunt. Illa furibunda ſtatim eam lacerat, ſatis oſtendens, quanta eius ſit aduerſus hominem inimicitia. Sic diabolus in Dei imagine, id eſt, homine, quo ſic ergã Deum odio oſtendit, quando Deũ ipſum attingere nequit. &c. item; Vbi vidit diabolus hominem ad Dei imaginẽ factũ; cum non poſſet in autorem ipſum, in eius imaginem ſuam exercuit malignitatem. Veluti ſiquis homo, quãdo Regem inimicum attingere non valet, eius ſimulachrum cæderet. &c.

Cur dæmon homines perſequatur?

D. Amb.

D. Baſil.

¶*Ambulat per loca arida, & inaquoſa.* D. Gregorius lib. 33. Moral. cap. 3. loca arida, & inaquoſa interpretatur iuſtorum corda, vitiorum tetro humore vacua, & pœnitẽtię actionib. arida. Loca (inquit) arentia,

Pænitẽtia.

D. Greg.

arētia, & inaquoſa ſunt corda iuſtorum, quæ per diſciplinæ fortitudinem, ab omnis carnalis cōcupiſcentiæ humore ſiccātur. &c. Et Euthym. ſignificat (inquit) Dñs Sanctorum aīas nullum affectionis humorem habentes. &c. In his cordibus requiem non inuenit diabolus. Non requieſcit ille in lecto, veſteque aſpera, ſed ſed in molli: non requieſcit in menſa ieiunij, ſed in mēſa, in qua frangitur lex ieiunij. Non requieſcit in aīo Solis iuſtitiæ ardore exſiccato, ſed in aīo vitiorum humore pleno. Nō requieſcit in corpore ꝑ caſtitatem arido, ſed in corpore per libidinem conſpurcato. Non in roſis requieſcit ſus immundus, ſed in luto. Iob 40. *Sub vmbra dormit, in ſecreto calami, in locis humentibus. &c.* Dormit hoſtis, requieſcit, ſōnum capit, non ijs in cordibus, quæ Sol iuſtitiæ incendit, ſed in ijs, quæ vitiorū vmbra, terræque caligo tegit; non in aridis, & inaquoſis, ſed in humentibus. Vbinam requieſcet ſanguiſuga? nunquid in locis aridis? minime. Illius locus, & quies, locus eſt aquoſus. Sanguiſuga diabolus eſt ſanguinē ſitiens humanum, ac ſugens. Iuxta illud Prou. 30. *Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ dicentes, affer, affer.* &c. In quem locum ſic ſcribit Beda; Sanguiſuga eſt diabolus, qui ſiti peccādi, ac peccata ſuadendi inceſſanter accenditur. &c. Hæc tartarea ſāguiſuga, ſiue hirudo, in locis aridis & inaquoſis requiē non inuenit, ſed mortem; in locis aquoſis requieſcit. Iſaiæ 13. *Requieſcent ibi,* id eſt, in Babylone, *beſtiæ, & replebuntur domus eorum draconibus. &c.* In Babylonia, ſiue Babel, id eſt, confuſione beſtiæ, & dracones, id eſt, dæmones requieſcunt. Ezechielis 29. *Draco magne, qui cubas in medio fluminum &c.* Cubat dæmon, & requieſcit in medio fluminum, non autem in locis aridis, & inaquoſis. Contra Chriſtus, vt D. Ambroſ. docet ſer. 37. de Quadrageſima in cordibus habitat, & requieſcit arentibus, & pœnitentia ſqualidis hominibus. Tunc Chriſtus (ait D. Ambroſ.) habitat deſertum pectoris noſtri, cum noſtram terram fame ſqualidā, ac ſiti aridam eſſe reperit. Secundum ꝙ ait Propheta Pſalm. 62. *In terra deſerta, & inuia, & inaquoſa, ſic in ſancto apparui tibi.* Aliter enim ſicut in ſancto ei apparere non poſſumus, niſi terra corporis nr̃i fuerit deſerta mundanis delicijs, inuia diabolicis concupiſcentijs, & inaquoſa libidinoſis illecebris. Hæc ille.

Euthym. — *Iob 40.* — *Dæmon hirudo.* — *Prou. 30* — *Beda.* — *D. Ambr.* — *Pſal. 62.*

A

¶ *Reuertar in domum meam vnde exiui.* Etiā ſi tota terra aurum (ait Philo in libro de Cherubim pag. 110.) aut ſi quid auro pretioſius, repente fieret, moxq; per opificū artes in porticus, veſtibula, aulas, areas, ædeſque ſacras impenderetur: ne ſcabellum quidem Dei pedibus poſſet fieri. Dignū tamen eo domicilium anima eſt, modo ſit idonea. &c. Dei quidē domus anima, idonea eſt a peccatis expurgata, &

B

gratiæ decore exornata. Dæmonis verò domus anima eſt peccatis inquinata, & gratiæ ornamentis omnibus ſpoliata. Domus illius hæc eſt, imo antrum iuxta illud Iob 37. *Ingredietur beſtia latibulum ſuum, & in antro ſuo morabitur. &c.* Hoc autem antrum, hæc domus talis eſt, qualis homo ille, in quo diabolus habitabat. Erat ille cæcus, mutus, &, vt nonnulli volunt, ſurdus. Cæca eſt aīa, quæ dæmonis domus eſt, quia diuinas, æternaq; res non cer-

C

nit; ſurda eſt, quia diuinum verbum non audit. Nec eñ aures habet audiendi, de quib. Dominus ait; *Qui habet aures audiendi, audiat.* Muta eſt, qa crimina fateri non vult. Præterea vacās eſt, *inuenit eam dæmō vacantem.* Vt eſt in Euāgelio. græcè, σχολάζοντα, id eſt, otiātem, feriantem. Otiatur anima, in qua dæmon habitat, ferias agit tartareas. Scopis eſt mundata, & ornata extrinſecus. Improbi eñ homines ac voluptarij corpus emūdant, & ornāt;

D

intus vero anima ſordiſſima eſt, omniq; gratiæ ornatu carens. At quæ Dei domus eſt anima, videt, audit, loquitur; nō eſt vacans, non ſcopis extrinſecus mundata, et ornata, ſed intus. Videt æterna, verbum Dei magno affectu audit, delicta confeſſione expiat: Deo habitatore plena eſt, conſcientiæ examine quotidie veluti ſcopis mundatur, gratiæ vero pulchritudine exornatur.

E

¶ *Reuertar* (ait impi⁹ hoſtis) *in domū meā,* quæ mea fuit aliquando. Poſſeſſione pulſus ſum, iterum ad poſſeſſionē reuertar. O infelicem domū, quā ſuam poteſt dæmon vere appellare, quod in ea habitet. Reuerti conatur hoſtis, caue ne illum excipias, ne fiant poſteriora tua peiora prioribus. Quis ita demēs eſt, vt hoſpitē à quo oculis, auribus, linguaque priuatus eſt, milleque ſordibus inquinatus, domo excipiat reuertentem, vt eadem iterū faciat? demēs ita eſt is, qui in peccatū mor-

Philo. — *Domus Dei iuſtus.* — *Antrum dæmones impius.* — *Iob 37.* — *Qualis ſit domus dæmonis.* — *Dom. Chriſti.* — *De relapſu in peccatū.*

tiferum

tiferum relabitur, & ad vomitum redit. Dæmonem enim, à quo peſſimo hoſpite illa omnia mala accepit, redeuntem recipit. O inſignem inſipientiam. Pſalm. 37. *Putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ, à facie inſipientia meæ.* Cicatrices præteritorũ peccatorum corrumpuntur rurſus per noua peccata, & putreſcunt, propter peccatoris inſipientiam: *à facie* (inquit) *inſipiẽtiæ meæ.* Maximæ enim inſipientiæ eſt peccare. Vnde Origenes in com. huius Pſalmi. Nemo (inquit) ſapiens peccatum aliquãdo cõmittit. &c. Intellige mortiferum. Si maxima inſipientia eſt peccare, qualis inſipientia erit, peccata iterare? Caue ne reuertatur hoſtis iterum, ſi iam vel ſemel, C vel ſæpe venit. Semel peregrinum illum hoſpitẽ excepit Dauid, cuius ſuaſu Vriæ vxorem accepit, & virum interfecit: iterum peſſimum hoſpitem non recepit. 2. reg. 12. Hircus ille qui Leu. 16. Iſraelitarum iniquitates portabat, in deſerta loca A mittebatur, neque inde reuertebatur. Fœtidus hircus dæmon in deſerta, & arida pellatur loca, ita vt nunquam redeat. Coruus ex arca Noe emiſſus Gen 8. *egrediebatur, & non reuertebatur.* Tartareus coruus ex anima Chriſti eiectus, egrediatur, & non reuertatur. Quid remedij? Obſera fores fortiſſimis repagulis, id eſt, decretis B nunquam peccatum cõmittendi. Sint animi tui fores obſeratæ, ſicut portæ Sionis de quibus Pſalm. 147. dicitur, *confortauit ſeras portarum tuarum.* Præterea reſiſte hoſti, fuga illum ex ipſo limine: iuxta illud D. Greg. Iob. 37. capite. Recti (inquit) nec capitiandam domum conſcientię prębeant, ab ipſo cordis limine hoſtem fugant. &c. Item: Hoſtis etſi aliquando repentinis ſuggeſtionibus, vſque ad primum veſtibulum ſurripuerit; ad conſenſus tamẽ ianuam non pertingit. &c. Illud horrendum tonitruum time: *& fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus. &c.*

Pſalm. 37. — Origenes. — 2. reg. 12. — Leu. 16. — Gen. 8. — Pſalm. 147 — D. Gregor.

CAPVT XX.

De fœmina ex turba, quæ Chriſtum laudauit.

LVCAS CAP. XI.

FActum eſt autem cum hęc diceret, extollens vocem quędam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter, qui te portauit, & vbera quę ſuxiſti, At ille dixit: Quinimo beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud.

Extollens vocem quædam mulier.

PHariſæi, atque Scribæ, in Dominum blaſphemias iactarunt. At fœmina ſimplex, illius admirandam ſapientiam, doctrinam, & miracula laudibus extulit. Illi dæmoniacum appellarunt; hæc non ipſum tantum, ſed eius etiam matrem beatam eſſe magna voce inclamauit. *Ex ore infantium, & lactentium, perfeciſti laudem* canit vates regius Pſalm. 8. *propter inimicos tuos.* hoc vero loco, ex ore fœminę ſimplicis, & indoctæ, laudem perfecit, propter Phariſæos hoſtes ſuos. Dicitur, vt Lyranus ait, fuiſſe Marcella D. Marthæ famula. Extulit autem vocem feruore animi inflammata. vnde Euthymius; Cum vehementem (inquit) in eam impreſſionẽ Chriſti ſermones feciſſet, magna, et exaltata voce eam beatificauit, quæ illum pepererat. &c. Prope orientalem Tyri portam, locus oſtenditur, in quo beata hæc fœmina fertur in laudem Chriſti exclamaſſe. Borchardus prima part. Cap. 2. §. 5. Ante Tyri (inquit) ianuam ad ortum

ſitam

Digitized by Google

ſitam iactu duarum ſagittarum inter ſpa-
tioſas arenas oſtenditur Chriſti prædica-
tionis locus, vbi mulier exclamauit: bea-
tus venter. &c. Idem ſcribit Adrichomius
in theatro terræ Sanctę, in tribu Aſer-
num 85. Hinc efficitur, dæmonium mutũ
prope Tyrum expulſum eſſe, & phariſæ-
os à Domino reprehenſos,

Beatus venter, qui te portauit.

Chriſtum laudat, ſimulque Deiparam B
Virginem. Cùm enim beatã appellat pro-
pter filium matrem; & matrem laudat, &
à filio omni laude digno, laudem habere
indicat. Exclamans ait: *Beatus venter, qui te*
portauit, & vbera, quæ ſuxiſti. hoc eſt, ò bea-
tam matrem, quæ te vtero geſtauit ſuo,
præbuitque vbera. Beatos appellat Apo-
ſtolorũ oculos Dominus, qui ipſum vide-
runt Luc. 10. *Beati oculi, qui vident, quæ vos*
videtis. Si beati oculi Apoſtolorũ, quãtò
beatior erit Deiparæ vterus, qui Chriſtũ C
cõcepit, ac portauit, quãto fæliciora erũt
vbera, quæ Deo lac propinarunt? Hic fõs
eſt maximæ beatitudinis Deiparæ. Pro-
pterea enim ipſos etiam Seraphinos ſu-
perat beatitudine, quod Chriſti mater
ſit. Nam decebat Dei matrem, omnibus
creaturis longe gratiæ, & gloriæ dotibus
præcellere.

Dubium eſt; An fœmina hæc cognoue-
rit, qualis mater eſſet virgo, quam contẽ-
ta uoce beatam prędicabat? Beda in Lucã D
cognouiſſe ſcribit his verbis; Magnæ de-
uotionis, & fidei, hæc mulier oſtenditur,
quę, ſcribis, & Phariſæis Dominũ tentan-
tibus ſimul, & blaſphemãtibus, tãta eius
incarnationẽ ſinceritate cognoſcit, tan-
ta fiducia confitetur, vt & præſentiũ pro-
cerum calumniam, & futurorũ hæretico-
rum confundat perfidiam. &c. Veriſimi-
lis eſt Bedæ ſententia. Illud verò creden-
Fœmina Spiritu ſa. afflata.
dum, fœminam hanc Spiritu ſancto afla-
tam in hæc prorupiſſe verba: neque tam E
fœminæ ſimplicis, quam Spiritus ſancti
eſſe huiuſmodi deiparæ virginis præco-
nium. Vnde Caniſius libro 4. de Virgine
Caniſius.
cap. 24. Hæc (inquit) mulieris vox, nõ ſe-
cus quam pro Spiritus ſancti teſtimonio
debet accipi. &c. Et Ianſenius: Nihil (ait)
Ianſenius.
dubium eſt, quin ex ſuggeſtione Spiritus
ſancti mulier hæc Chriſto hoc teſtimoni-
um perhibuerit. &c.

Diuino afflantur Spiritu, qui Deiparæ
laudes celebrant, tartareis agitantur furi-
js nouatores, qui illius gloriam obſcurãt.
Vteri virginei laudes.
Inſanus quidem erit, qui vterum omni
præconio non extulerit, in quo Verbum
Sancti ſimam carnem aſſumpſit. Hic Dei
thalamus fuit, iuxta illud Dauidis Pſal.
18. *Ipſe tanquam ſponſus procedens de Thala-*
Pſalm. 18.
mo ſuo. Hic hortus ſemper concluſus. cãt.
4. Hic fons honorum omniũ, diuino Dei
ſigillo ſignatus. cãt. 4. Hic mons terram,
Cant. 4.
cælumque altitudine ſuperans, ex quo ſi-
ne manibus lapis ille abciſſus eſt, qui va-
rijs conſtãtem metallis ſtatuam cõtriuit.
Daniel. 2. Hoc eſt pluſquam Salomonicũ
Dan. 2.
templũ, virginitatis illibatiſſimæ auro
radians. 3. Reg. 6. Hic eburneus Dei thro-
3. Reg. 6.
nus, integerrimæ puritatis ebore admira-
bilis. 3. Reg. 10. Hic terreſtris paradiſus.
Hic paradiſus voluptatis, qui ſũmam mũ-
do produxit voluptatem. Gẽ. 2. Hic hor-
tus amænſſimus, qui vitæ lignum protu-
lit, ſecundo Adamo præparatus. Hæc dul-
ciſſimi manna vrna ad heb. 9. Hic liber
Ad Heb. 9.
candidiſſimus, in quo Patris Verbum ad-
mirabiliter eſt deſcriptum. Hæc propoſi-
tionis menſa, in qua cęleſtis panis eſt pro
Exod. 23.
poſitus Exod. 25. Hic noſtræ redemptio-
nis theſaurus. Hoc veri Salomonis fercu-
Cant. 3.
lum cant. 3. Hoc aureum reclinatorium
cant. 3. Hoc vellus Gedeonicum cæleſti
Iud. 6.
rore perfuſum Iud. 6. Patres loquentes
audiamus.

D. Gregor. Nyſſen.
Nyſſenus in orat. de Natali Domini.
O beatum (inquit) vterum illũ, qui boni-
tatis præſtantia, ad ſe animi traxit bona.
In reliquis enim omnibꝰ vix animus pu-
rus Spiritus ſancti præſentiam capit. Hic
autem caro fit Spiritus ſancti receptacu-
lũ. &c. D. Epiphanius in ſermone de lau-
dibus Deiparæ? O vterum (ait) impollu-
D. Epiph.
tũ, habentem circulum cælorum, qui Deũ
incomprehenſum, intra vetè comprehen-
ſum portaſti. O vterũ cælo ampliorem,
qui Deum in te nõ coarctaſti. O vterum,
qui cælum es ſeptem circulis conſtans, &
capacior illis extitiſti. &c. D. Bernardus
D. Bern.
ſerm. 1. de aſſumptione; Nec in terris lo-
cus dignior vteri Virginalis templo, in
quo filium Dei Maria ſuſcepit; nec in cæ-
lis regali ſolio, in quo Mariam, Mariæ fi-
lius ſublimauit. &c.

Chryſipp.
Chryſippus in orat. de Virgine; Aue
(inquit) Virgo, quæ vuluã adepta es præ-
ter naturam, uel ipſis cælis latiorẽ; Quan-
do quidem per hanc comprehenſus eũ

quem ne cæli quidem capiunt. &c. Huc illud pertinet Ierem. 31. *Nouum creauit dominus ſuper terram, mulier circumdabit virum*

Ierem. 32.

Vtero enim ſuo circundedit virgo Chriſtum, corpore infantem, mente Virum ſapientiſſimum. Quod ad diuinitatem attinet incomprehenſibilis erat infans: ſi humanitatem conſideres, Deiparæ vtero circumdabatur, & cõprehendebatur. O fœmina ſuper fœminas (ait Auguſt. ſerm. 9 de Tempore) quæ & virum non cognouit, & virum in vtero circũdedit. &cæt. D. Bern. homil. 2. de Virgine: Fæmina circũdãs virum, virgo eſt, concipiẽs Deũ &c. Idem Bernard. ſermone 2. de Pentecoſte, illud Pſalm. 73. *Operatus eſt ſalutem in medio terræ*: de Virginis vtero exponit. Operabatur (inquit) Chriſtus ſalutem noſtrã in medio terræ in vtero videlicet virginis Mariæ; qui mirabili proprietate terræ medium appellatur. Ad illam enim ſicut ad medium, ſicut ad arcam Dei, ſicut ad rerum cauſam, ſicut ad negotium ſæculorum, reſpiciunt & qui in cœlo habitant, & qui in inferno, & qui nos præceſſerunt, & nos qui ſumus & qui ſequentur, & nati natorum, & qui naſcentur ab illis. Illi qui ſunt in cælo, vt reſarciantur, qui in inferno, id eſt, purgatorio, vt eripiantur, qui præceſſerunt, vt prophetę fideles inueniantur, qui ſequentur, vt glorificentur. &c.

D. Auguſt.

D. Bernard

Pſal. 73.

Iſa. 53.

Aſcendet (ait Iſaias 53.) *ſicut virgultum, & ſicut radix de terra ſitienti*; id eſt, arida, & minime irrigua. Aquila interpretatur; aſcendet de terra inuia. Terra arida, & inuia, nullo humano irrigata opere, Virginis eſt vterus. Ex hoc pulcherrimum virgultum, radixque bonorum omnium Chriſtus prodijt. Pſalm. 109. *Ex utero ante Luciferum genui te*. Verti etiã poteſt; *Ex utero auroræ tibi ros natiuitatis tuæ*: Auroræ vterus fuit vterus Virginis, qui natiuitatis rorem, ac materiam, Chriſto ſuppeditauit, vt alibi iam diximus. Pſalm. 18. *Ipſe tamquam ſponſus procedens de thalamo ſuo*. Virginis vterus nuptiarum admirabilium thalamus fuit. in eo enim diuina, humanaque natura, eadẽ in perſona Verbi, ſtupendum in modum coniunctæ ſunt. Hoc ex thalamo veluti ex Oriẽte, Sol ad currendam viam proceſſit Chriſtus, humanitatis pulcherrima veſte amictus; iuxta illud Pſalmi. 92. *Dominus regnauit, decorem indutus eſt, indutus eſt dominus fortitudine, & præcinxit ſe. &c.* Quem nam decorem indutus eſt Deus? Decorẽ humanitatis ait D. Epiphanius hæreſi 69. Quid enim in cælo terraue, humanitate Chriſti pulchrius poteſt reperiri? Quod fortius? ideoque additur; *indutus eſt dominus fortitudinem*. Præcinxit verò ſe, vt inferret truculentiſsimo hoſti dæmoni bellum. Præcinxit præterea ſe, quia humanitatis veſtem ampliſſimam conſtrinxit, ſeque, vt Paulus ait, exinaniuit.

Pſal. 103.

Pſal. 19.

Pſal. 92.

Obſerua [his] fœminę verbis virginei conceptus modum indicari: dum nullam patris mentionem facit, ſed ſolam matrẽ beatam vocat; quia ſola; abſque viri opera Chriſtum concepit. Propterea canticorum 7. Deiparæ vterus vallatus dicitur Lilijs. *Venter tuus ſicut aceruus tritici vallatus lilijs. &c.* Vterus nanque Virginis horreum fuit gratiæ, cuius puriſſimo tritico totus orbis paſcitur. Lilia autem quibus circũuallatur, puritatem indicãt virginitatis. Aceruus tritici appellatur propter conceptum; lilijs vallatus dicitur, propter admirabilem Virginitatem.

Cant. 7.

Quinimo, beati qui audiunt verbum Dei. &cæt.

Audiuit Chriſtus verba fœminæ, beatam Deiparam prædicantis. Accepta verò occaſione, quia fœmina de beatitudine fuerat locuta, qua in re beatitudo ſita ſit docet. Diuini verbi, quod prædicabat, auditores, atque cuſtodes beatos eſſe indicat. Fœmina de peculiari Dei genitricis beatitudine verba fecerat: Dominus de generali agit. Non negat peculiarem matris beatitudinẽ. (Quis enim niſi plane amens hoc ſentiat?) ſed de ea dicere prætermittẽs, ad beatitudinem generalem, omnibusque cum matre communẽ tranſit. Eam verò poſitam eſſe aſſerit in verbo Dei audiendo, atque cuſtodiendo. *Quin imò* (ait) *Beati qui audiunt verbum Dei & cuſtodiunt illud.* Quaſi dicat, Beatam dicis matrem meã, & meritiſsimò, ſed hæc beatitudo vnius tantum eſt, nulli præter illam conuenire poteſt. Oſtendam autem tibi viam ad beatitudinem omnibus communem, ea eſt verbum Dei tùm audire, tum cuſtodire. Cuſtodire autẽ verbum Dei, græcè φυλάττειν, eſt mente ſeruare, atque opere, iuxta illud Lucæ octauo. *In corde bono, & optimo audientes verbũ*

Generalem proponit beatitudinẽ Dominus

Cuſtodire verbum.

retinent

retinent, & fructum afferunt in patientia. &c. A
Terra ſemen recipit, cuſtodit, & in fructum profert. Sic anima verbum Dei cùm audit recipit, receptum cuſtodit, ac fouet & in opus veluti fructum producit.

Dixerat fœmina, beatam eſſe Virginē, quæ Dei Verbum ventre cōceperat, vberibusque aluerat; Reſpondet Dominus, beatum eſſe illum, qui Dei verbum, quod audit, corde veluti concipit, conceptumque cuſtodiēdo alit, & ad opus perducit. B Quæ beatitudo Virgini Deiparæ præ omnibus congruit. Illa enim non ſolùm diuinum Verbum ventre concepit, vberibusque nutriuit: ſed etiam verba Dei mēte accepit, corde aluit, vberrimumque in fructum perduxit. Beda in Lucam; Pulchrè (ait) ſaluator atteſtationi mulieris annuit. Non eam ſolummodò, quæ Verbum Dei corporaliter generare meruerat: ſed & omnes, qui Verbum idem ſpiri- C taliter auditu fidei concipere, & boni operis cuſtodia, vel in ſuo, vel in proximorum corde parere, & quaſi alere ſtuduerint, aſſeuerans eſſe beatos. Quia & eadē Dei genitrix & inde quidem beata quia Verbi incarnandi miniſtra facta eſt temporalis: ſed inde multò beatior, quia eiuſdē ſemper amandi, cuſtos manebat æterna. D. Auguſtinus lib. de Sancta Virginitate. cap. 3. Beatior (ait) fuit Maria perci- D piendo fidem Chriſti, quam concipiēdo carnem Chriſti. &c. Item: Materna propinquitas nihil Mariæ profuiſſet, niſi felicius Chriſtū corde, quàm carne geſtaſſet. &c. Et tractatu. 10. in Ioannem, verba hæc Chriſti; *Quin imo beati qui audiunt verbum Dei. &c.* interpretatur his verbis: Hoc eſt dicere; Mater mea quā appellaſtis felicem, inde felix, quia verbum Dei cuſtodiuit. non quia in illa Verbum caro E factū eſt, & habitauit in nobis, ſed quia cuſtodit ipſum verbum Dei, per quod facta eſt, & quod in illa caro factum eſt. ſic Auguſt. Ait verò, Deiparam non ideò eſſe felicem, quia in illa Verbum caro factum eſt; quoniam ſi verba, & præcepta Dei nō cuſtodiſſet, Chriſti partus abſq; obſeruantia mandatorum, illi parùm profuiſſet.

Veruntamen ſimpliciter, atque abſolutè dicitur Deipara beata, quòd Dei mater ſit. Quoniam Dei matris titulum mādatorū omnium obedientia, gratia ſumma, admirabiliſque virtutum omnium chorus, ſummaque gloria comitatur, vt tom. 1. libro 6. cap. 2. oſtendimus; Quam obrē Damaſcenus Virginis conceptum, omnium Virginis bonorum initium, & fontem appellat, in orat. 1. de dormitione Deiparæ; Quamuis (inquit) omnibus Dei ſeruis, quorum mors beata dicitur, ab ipſo vitæ fine illud cōparetur; vt Deo grata eorū vita iam in tuto ſit, eoque nomine mors eorum fælix habeatur. Mors enim eos perficit, beatoſque oſtendit, id videlicet ipſis afferens, vt in eorum virtutem nulla iam mutatio cadat, iuxta illud ſcripturæ, Eccleſiaſtici 11. oraculum; *Ante mortem neminem beatum dicas.* Minimè tamen hoc in te vſurpabimus ò Virgo. Neque enim mors tibi beatitudinē attulit, nec migratio perfectionem conciliauit, nec rurſus hoc tibi affert vitæ diſceſſus, vt iam periculi nihil extimeſcas. Omniū enim bonorum initium, mediū, & finis, ſecuritas item, & vera confirmatio, in illa ſeminis experte conceptione, in illa diuina inhabitatione, in illo denique à labe omni remoto partu, poſita fuit. &c.

Virgo beata eſt quia verbi Dei mater eſt.

D. Damaſ.

Eccleſ. 11

Quòd autem abſolutè dicenda ſit fælix ac beata virgo, quòd Chriſtum ventre portauerit, & vberibus aluerit, ex ipſius verbis confirmatur, Luc. 1. *Ex hoc* (inquit) *beatam me dicent omnes generationes.* id eſt, ex hoc tempore, quo Deum concepi; propter admirabilem hunc conceptum, beata, à cunctis dicar generationibus Vnde idem Damaſc. eodem loco addit; Verè à te, o Virgo, non à morte, ſed ab ipſa conceptione, dictum eſt, fore vt te generationes omnes beatam dicerent. &c. Lege quæ diximus tomo 1. in Cantico Virginis de illius beatitudine. De multiplici vero vtilitate verbi Dei, lege ſermonem Diui Bernardi, eiuſdem tituli. Nos vero de verbo Dei cuſtodiendo, in parabolis dicemus.

Luc. 1.

D. Damaſ.

CAPVT

CAPVT XXI.

Mater, & fratres, Chriſtum quærunt.

MATTHAEVS CAPITE XII.

ADhuc eo loquente, ecce mater eius, & fratres, ſtabant foris quærentes loqui ei. Dixit autem ei quidam; ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant quærentes te. At ipſe reſpondens dicenti ſibi ait; Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei; & extendens manum in diſcipulos ſuos dixit; Ecce mater mea, & fratres mei. Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt.

MARCVS CAPITE III.

ET veniunt mater eius, & fratres: & foris ſtantes, miſerũt ad eum vocantes eum; & ſedebat circa eum turba, & dicunt ei: ecce mater tua, & fratres tui, foris quærunt te. Et reſpondens eis ait; Quæ eſt mater mea, & fratres mei? Et circunſpiciens eos, qui in circuitu eius ſedebant ait; ecce mater mea, & fratres mei. Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & ſoror mea, & mater eſt.

LVCAS CAP. VIII.

VEnerunt autem ad illum mater, & fratres eius, & non poterant adire eum præ turba. Et nuntiatum eſt illi; Mater tua, & fratres tui ſtant foris volentes te videre. Qui reſpõdens dixit ad eos; Mater mea, & fratres mei hi ſunt, qui verbum Dei audiunt, & faciunt.

IN hac hiſtoria narranda, vt ait Auguſtin. libro 2. de conſenſu Euangeliſtarum, cap. 40. Lucas temporis ordinem non ſeruauit: ſeruarũt Matthæus, & Marcus, qui præcedentibus illam adnectunt. Ex Matthæo autem compertum fit; poſt Chriſti verba, quæ hactenus explicauimus, hiſtoriam hanc ſuum flagitare locũ. Sic enim Matthæus ſcribit; *Adhuc eo loquẽte ad turbas, ecce mater eius, & fratres ſtabant foris. &c.* Adhuc, inquã, Chriſto loquente

Ordo geſtorum.

A ad turbas, poſt eiectum dæmonem mutũ. hic igitur locus eſt hiſtoriæ.

Et veniunt mater eius, & fratres.

Dubium eſt, quorſum Virgo deipara Chriſtique fratres, id eſt, conſanguinei, il- *D. Chryſ.*

B lum euocauerint. Chryſoſt. ambitionem & oſtentationem, cauſam fuiſſe ait hom. 44. in Matth. Conſidera (inquit) tãm matris, quã fratum, importunitatem. Nam

cum

cum debuiſſent intrare, aut cum turbis ſi A mul audire, aut ſaltem expectare foris ſermonis finem, ac demum accedere. Ambitione quadam, ac oſtentatione cõmoti, foris eum in præſentia omnium euocauerunt, vt viderentur facilè, ac magna cum poteſtate Chriſto imperare. &c. Et infra; Patet (ait) inani quadã gloria ipſos cõmotos. &c. Homilia item 46. ait oſtentationis cauſa Chriſtum euocatũ à fratribus. Sed vt rectè ait D. Thomas 3. parte quęſt. 27. Chryſoſtom. hac in re exceſſit. Neq; B enim vel vmbra oſtentationis, aut ambitionis vlla tribuenda eſt Deiparæ, quam conſtat nullius peccati, etiam venialis, cõtagione fuiſſe maculatam. Theophylactus quoque cautè legendus eſt. hoc enim loco exceſſit quoque cum Chryſoſtomo. Autor imperfecti hunc matris, & fratrũ aduentum, dæmone impellente contigiſſe ait, vt Chriſti diuinitatem obſcuraret. Videns (inquit) Diabolus, quia perſuadebat populis Chriſtus, ſe eſſe filium Dei di C cens; *Ecce pluſquam Ionas hic, & pluſquam Salomon hic.* timuit, ne ſi Dei filius cognoſcatur ille, qui putabatur homo, ipſe derelinquatur ab omnibus. Ad conuincendos ſermones eius, ſubintroduxit parentes eius carnales, vt per illorum contemplationem diuinitatis eius obſcuraret naturam. &c. Sed falſum eſt, Virginem Deiparam ad aliquid agendum potuiſſe impelli à Dæmone. Præterea fundamento caret hæc ratio, perſpicuum enim cunctis erat, D Chriſtum matrem, cõſanguineoſque habere, et ſi ad illum non veniſſent. Lege Tertullianum libro de carne Chriſti capite 7.

Teophyl.

Auct. imp.

Dicendum eſt, Deiparam, fratreſque ad Chriſtum nũc veniſſe, eumque vocaſſe honeſtam aliquam ob cauſam nobis ignotam. Forſitan deſiderium videndi filiũ matrem traxit, eamque aliqui ex conſanguineis comitati ſunt. Vnde Titus in catena D. Thomę; Quia (inquit) deſiderabatur Chriſtus propter abſentiã, accedunt ad eum cognati. &c. Caniſius libro 4. de Deipara, cap. 21. exiſtimat Virginem acceſſum ad Chriſtum docẽtem experiuiſſe, vt quia præ turba propius accedere nõ poterat, locum ad audiendũ opportunũ ſibi, & cognatis pararet. Caiet. Marc. 3. putat, vocatum Chriſtum à cognatis ex compaſſione, & amore, vt cibũ ſumeret. Nam vt Marcus dixit eodem capite; *Conuenit turba ita, vt non poſſet panem manducare. &c.* Forte audierant conſanguinei imminere Chriſto periculum à phariſeis, ideoque illum vocarunt, vt periculo liberarent.

Titus.

Caniſius.

Caietan.

Miſerunt ad eum, vocantes eum.

Obijcit conſanguineis Chryſoſt. verbis citatis, debuiſſe illos intrare. Sed à D. Luca excuſantur cap. 8. *Non poterant* (inquit) *adire eum præ turba*. Cùm ergo adire non poſſent, miſerunt, qui vocaret, non quidem concionantem, ſed poſtquam loqui deſineret. Cupiebant enim illum periculo, quod à phariſæis imminere putabãt eripere. Nulla ergo fuit importunitas in hoc facto, ſed charitas. Non enim concionis curſum impedire volebãt. Neque verò nuntius concionantem auderet interpellare. Quòd ſi roges, Num Virgo Chriſtum euocarit? Crediderim nõ euocaſſe, ſed conſanguineos nuntium miſiſſe, qui nuntiaret matrem adeſſe, & cognatos.

Luc. 8.

Ecce mater tua, & fratres tui foris. quærunt te.

Quæritur, num ſimplici, bonoque animo hic nuntius Chriſto nuntiarit adeſſe matrem, & fratres? D. Hierony. inſidioſè ait nuntiaſſe. Matth. 12. Videtur (inquit) mihi iſte non ſimpliciter, & fortuitò nuntiare, ſed inſidias tendere ſaluatori, verum ſpiritali operi carnem, & ſanguinem præferat. &c. Autor imperfecti diaboli nuntium fuiſſe cenſet. Venit (ait) aliquis quaſi diaboli aduocatus, qui humano ore verba diabolica loqueretur, dicens. *Ecce mater tua, & fratres*, ac ſi dicat; Quid gloriaris, de cælo dicẽs deſcendiſſe qui radices habes in terra. Ecce mater tua & fratres tui. Non poteſt eſſe filius Dei, quem homines genuerunt. Tunc IESVS quaſi hominem quidem aſpiciebat, tamẽ vere diabolus loquebatur. &c. Veriſimilius eſt, nuntium hunc ſimplici animo, bonoque Chriſto nuntiaſſe adeſſe matrem, & fratres. Miſſus enim eſt à cognatis vt ait Marcus; *Miſerũt* (inquit) *ad eum vocantes eum*. Credendum ergo eſt, non inſidioſe, ſed ſimplici animo id, quod cognati iuſſerant, feciſſe. Quod ſi roges, cur ergo aſperum reddit reſponſum Dominus, ſi ſimplici

An nuntius bono animo nuntiarit? D. Hieron.

Autor imperf.

ſimplici animo nuntiabatur? Reſpondemus reſponſum nō eſſe aſperū, ſed egregium continens documentum, carnalem affectum deſpiciendi, vt dicemus.

Et reſpondens eis.

Data occaſione docet Dominus, quàm ſit præclarum Dei voluntatem facere: docet item eſſe genus quoddam cognationis ſpiritalis, carnali cognatione præſtantius. Nequeverò de matris dignitate, detrahit quidquam. Siquidem illa vtraque cognatione fuit cum Chriſto maximè cōiuncta, tam cognatione carnis, quàm ſpiritus. *Quæ eſt (ait) mater mea, & qui ſunt fratres mei? & extendens manum in diſcipulos ſuos dixit: ecce mater mea, & fratres mei.* Diſcipulos matrem appellat ſuā, & fratres, ſpiritu. In quo autem poſita ſit ſpiritalis cognatio ſignificat, cùm addit; *Quicūque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt &cat.*

Itaque duplicem docet eſſe cognationem, alteram carnis inferiorem, alteram ſpiritus præcellentiorem. Virgo vtramq; ſummo in gradu habet. Carnis cognationem ſummo in gradu habet, quoniā mater Dei eſt: ſpiritus cognatione pręcellit, quia in faciendo voluntatem Dei omnibus præcelluit. Bis igitur mater Dei Virgo eſt, tùm carne, tùm ſpiritu. Nam ſi eū ſpiritu matrē Chriſtus appellat, qui Dei voluntati obſequitur; quis vnquam Dei volūtati magis quàm Virgo Deipara obſecutus eſt? Audi Guarricum Abbatē ſer. 4. de aſſumptione; Mariam (inquit) quæ ſecundum carnem mater erat, alia quoq; ratione matrem ſibi IESVS probat. Quandoquidem & ipſa voluntatem Patris in tantùm faciebat, vt de ipſa prædiceret Pater Iſai. 62. *Vocaberis voluntas mea,* Igitur vbi eam filius negligere videtur, ibi amplius honoraſſe inuenitur. Dùm ei ſcilicet, materni nominis honor duplicatur. Pro eo quòd eundem filium, quem aluo geſtauerat incarnatum, etiam nunc animo geſtabat inſpiratum. Sic ille. Iuſtinus quoque martyr. quæſt. 136. duplicē maternitatem Virgini tribuit, ſic ſcribēs Non matrem debito honore fraudat Dominus; ſed docet, qua, vt ita dicam, ex maternitate Virgo ſit beatiſſima. Si enim is, qui Verbum Dei & audit, & ſeruat, Dei eſt & frater, & ſoror, et mater: quorū verū que in eius matre inerat; perſpicuum eſt matrem ipſius ex hac matris ratione beatam dici oportuiſſe. &c. Et Auguſt. lib. de ſancta Virginitate cap. 5. Maria (inquit) faciens voluntatē Dei, corporaliter Chriſti tantummodo mater eſt: ſpiritaliter autem, & ſoror, & mater. &cæt.

Virgo bis eſt mater Chriſti. *Guarricus abbas.* *Iſai. 62.* *Iuſtinus.* *D. Auguſt.*

Quòd ſi quęras, quæ maternitas ſit pręcellentior, carnis ne an ſpiritus? Reſpondetur ſpiritus maternitatem præcellere, vt docet idē Auguſtinus eodem loco: Sāctæ (inquit) Virgines cum Maria matres Chriſti ſunt, ſi patris eius faciunt voluntatē. Hinc enim, & Maria laudabilius atque beatius Chriſti mater eſt, ſecundum Chriſti ſententiam. *Quicūque facit voluntatem patris mei, qui eſt in cælis, ipſe mihi frater & ſoror, & mater eſt &c.* Et capite 3. Beatior (ait) Maria fuit concipiendo fidem Chriſti, quam concipiendo carnem Chriſti. &cæt.

Spiritus cognatio præcellit.

Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?

Hac reſponſione in ſpeciem duriori, præclarum nobis documentum Chriſtus tradit. Videlicet, vt Deum, diuina, ſpiritaliaque negotia, parentibus, cōſanguineis, & amicis anteponamus. Abbas Guarricus ſermone 4. de Aſſūptione; Illi (ait) qui ſermonem Euangelij, parētes annūciando interrumpebat, melius reſponderi non poterat. Vt ſcilicet ſpiritualia carnalibus præferenda Chriſtus mōſtraret. Ac ſi more ſuo diceret parentibus, quęrentibus ſe occupatum in negotio Euangelij; Quid eſt quod me quęritis? Neſcitis, quia in his quæ Patris mei ſunt oportet me eſſe? &c. Item: Abſit vt matrem aſpernatus ſit, qui tanta cura de parentibus honorandis legem dedit; Imo potius ordinabat in nobis charitatem, tàm verbis quàm exēplis nobiſcum agens; Vt carnaliū neceſſitudinum affectibus, nō ſolùm Dei præponamus dilectionem, ſed etiam eorum qui Dei faciunt voluntatem. Hæc ille. D. Bernardus ſer. 2. de nuptijs Canæ; Optime (inquit) nos docuit dominus ne ſolicitiſimus ſuper propinquis carnis noſtræ, pluſquam religio poſtulet. Quando ipſe matri, & tali matri, reſpondit Ioann. 2. *Quid mihi & tibi eſt mulier?* Sic & in alio loco cùm ſuggereret ei quidam, quoniam foris ſtaret cum fratribus domini, quęrēs ei loqui,

Deus parentibus amicis que antepanēdus. *Guarricus.* *D. Bern.*

D. Auguſt. *D. Ambr.*

ei loqui, reſpōdit? *Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? &c.* Auguſtinū lege epiſt. 58. ad Lætū. Iſto (inquit) ſaluberrimo magiſterio contemni carnalem affectum in parentib. docuit Chriſtus. &c. & Ambr. Luc. 8. Præſcripturus cæteris, quoniam qui non reliquerit patrem, aut matrem ſuam, non eſt filio Dei dignus; ſententiæ huic primus ipſe ſe ſubiecit. Nō quo maternæ refutet pietatis obſequia; ſed quo paternis ſe miniſterijs amplius, quā maternis affectibus debere, cognoſcat. &c. B Si igitur filius ad religionem à Deo vocatur, à conſanguineorū vero, & amicorum amore impeditur, dicat: *Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?* Deus mihi matre, patre, conſanguineis, amicisque, omnib. eſt charior. Si is, qui iniuriā remittere vult, ab amicis prohibetur, dicat: *Qui ſunt amici mei?* Deus amicus magis. Si cōſanguineis, & fratribus Epiſcopus rogatur, vt beneficia Eccleſiaſtica indignis cōferat, reſpondeat: *Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?* C Si pater, vt filijs opes relinquat, ad illicitos impellitur contractus, hæc vſurpet verba. &c.

D. Ambr. Præſtantior eſt cognatio ſpiritus quā carnis. *D. Hilar.* *D. Hieron.*

Docet præterea Dn̄s hoc loco, præſtantiorem eſſe ſpiritus; quàm carnis cognationem. Quod obſeruat Ambr. Lu. 8. Nō iniurioſe (inquit) refutantur parētes; ſed religioſiores copulæ mentium, docentur eſſe, quam corporum. &c & D. Hilar. in Matth. Formam (ait) ſe ipſum vniuerſis agendi, ſentiendiq; conſtituēs Chriſtus, D propinquitatum omnium ius, atque nomen, iam non de conditione naſcēdi, ſed de Eccleſiæ cōmunione retinendum. &c. D. Hieron. Matth. 12. Non matrem negauit, ſed Apoſtolos cognationi prætulit. Vt & nos in comparatione dilectionis, carni ſpiritum præferamus. &c.

Meus frater, & ſoror, & mater eſt.

Summa ſpiritalis cognitionis coniūctio? *D. Gregor.* *Concionator efficitur mater Chriſti prædicando.*

His verbis Dn̄s ſummā eſſe docet ſpiritualem Sanctorum cum Deo coniunctionem: quemadmodū ſumma eſt ſororis, E fratris, & matris cognatio, atque coniunctio. D. Greg. hom. 3. in Euangel. ſororem, & fratrem Domini Chriſtianum effici ait, fide viua credendo. Matrem vero prædicādo. Qm̄ qui concionatur Chriſtum veluti concipit, & cordis vtero gerat, paritque, cum loquitur. Gregorium audiamus: Sciendum (inquit) nobis eſt, quia qui Chriſti ſoror, & frater eſt credendo; mater efficitur prædicando. Quaſi A enim patri dominum, quem cordi audiētis infuderit; & mater eius prædicando efficitur, ſi per eius vocem amor Domini in proximi mente generatur. &c. D. Hiero. Matt. 12. Iſti (inquit) ſunt mater mea (ait Dn̄s) qui me quotidie in credētium animis generant. Iſti ſunt fratres mei, q. faciunt opera patris mei. &c. Exclamat hoc loco, & meritò quidem, Euthymius: O admirandam (inquiens virtutem, quæ ad ſe accedentes ad tantum extollit honorem, vt ipſos Chriſti faciat eſſe cognatos. &c. Et Chryſoſtom. homil. 45. Qui (inquit) diligenter Dei voluntatem ſequuntur, & fratris, & ſororis, & matris retinent locum. O admirabilem honorē; ò virtutis incredibiles vires; quo ducitis bene viuentes homines; &c. Magnū eſſet ac præclarum, ſi nos virtus Dei ſeruos tantummodo faceret; at cognatos etiam, & verò maximè cognatos, nempe fratres, ſorores, matreſque facit.

D. Hieron. *Euthym.* *D. Hilar.*

Virgo Chriſti mater, & fratres foris ſtantes, dn̄r typum hoc loco geſſiſſe Synagogæ, & Iudæorum, qui foris ſtāt, neque in Chriſti fidem, & Eccleſiam ingrediuntur. Hilarius Canone 12. Quia (inquit) Chriſtus in ſua venit, & ſui eum nō receperunt, in matre eius, ac fratrib. Synagoga, & Iſraelitæ præfigurātur, ingreſſu eius, atque aditu abſtinētes. &c. Tert. lib. de carne Chriſti c. 7. Figura eſt Synagogæ in matre abiuncta; & Iudæorum in fratribus. foris erat in illis Iſrael: diſcipuli autem noui, intus audientes, & credentes, & cohærentes Chriſto, Eccleſiam delineabāt. &c. Lege Hieron. Bedā, Greg. quoque hom. 4. in Euang.

Tertull.

Obſerua Chriſtum matris feciſſe mentionē, fratris, ſororis, ſed nō patris. *Meus* (inquit) *frater, & ſoror. & mater eſt.* non dixit, *& pater,* quoniam ſecundum humanitatē carebat patre. Obſerua præterea obedientiæ præclaram prærogatiuam. Ipſa enim fratres, ſorores, matreſque Chriſti facit. *Quicunque* (ait Dn̄s) *fecerit voluntatem patris mei, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt. &c.* ideſt, quicūq; mandatis Dei obediētiam præſtiterit. D. Chryſoſt. Matth. 12. hom. 45. Vna (inquit) ſola, & vera, & cōmunis, nobilitas, atque neceſſitudo cum Chriſto eſt, vt volūtatem Dei facias. &c. item. Multo propinquiores Deo ſunt, q. voluntatē eius faciunt, quam qui ſumma carnis neceſſitudine coniunguntur. &c.

D. Chryſoſt. *Obed. ēti.*

LIBER NONVS

CAPVT PRIMVM.

De parabola ſeminantis.

MATTHAEVS CAPITE XIII.

IN illo die exiens Ieſus de domo, ſedebat ſecus mare, & congregatę ſunt ad eum turbæ multæ, ita vt nauiculam aſcendens ſederet. Et omnis turba ſtabat in littore. Et locutus eſt eis multa in parabolis, dicens: Ecce exijt, qui ſeminat ſeminare. Et dum ſeminat, quædam ceciderunt ſecus viam; & venerunt volucres cæli, & comederunt ea. Alia autem ceciderunt in petroſa, vbi non habebant terram multam; & continuò exorta ſunt, quia nõ habebant altitudinem terræ. Sole autem orto æſtuauerunt; & quia nõ habebant radicem, aruerunt. Alia autem ceciderunt in ſpinas, & creuerunt ſpinæ, & ſuffocauerunt ea. Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum, aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, aliud trigeſimum. Qui habet aures audiendi, audiat. Et accedentes diſcipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis? qui reſpondẽs ait illis: Quia vobis datum eſt noſſe myſteria regni cælorum: illis autem non eſt datum. Qui enim habet, dabitur ei; & abundabit. Qui autem non habet, & quod habet, auferetur ab eo. Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt. Et adimpletur in eis prophetia Iſaiæ dicentis. Auditu audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non videbitis. Incraſſatum eſt enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos clauſerunt. Ne quando videant oculis, & aurib. audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & ſanem eos. Veſtri autẽ beati oculi, quia vident, & aures veſtræ, quia audiunt. Amen quippe dico vobis, quia multi prophetæ, & iuſti cupierunt videre, quæ videtis, et non viderunt; & audire quæ auditis, & non audierunt. Vos ergo audite parabolam ſeminantis. Omnis qui audit verbum regni, & non intelligit: venit malus, & rapit, quod ſeminatum eſt in corde eius. Hic eſt, qui ſecus viam ſeminatus eſt. Qui autem ſuper petroſa ſeminatus eſt, hic eſt: qui verbum audit, & continuò cum gaudio accipit illud, non habet autem in ſe radicem, ſed eſt temporalis. Facta autẽ tribulatione, & perſecutione propter verbum, continuò ſcandalizatur. Qui autem ſeminatus eſt in ſpinis, hic eſt qui verbum audit, & ſolicitudo ſęculi iſtius, & fallacia diuitiarum, ſuffocat verbum, & ſine fru-

Digitized by Google

ne fructu efficitur. Qui vero in terram bonam ſeminatus eſt; hic eſt, qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centeſimum, aliud autem ſexageſimum, aliud vero trigeſimum.

MARCVS CAPITE IV.

ET iterum cœpit docere ad mare. Et congregata eſt ad eũ turba multa, ita vt nauim aſcendens, ſederet in mari. Et omnis turba circa mare ſuper terram erat: & docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis in doctrina ſua. Audite; ecce exijt ſeminans ad ſeminandum, & dum ſeminat, aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres cęli, & comederunt illud. Aliud verò cecidit ſuper petroſa, vbi non habuit terram multam, & ſtatim exortum eſt, quoniam non habebat altitudinem terræ; & quando exortus eſt Sol exæſtuauit, & eò quòd non habebat radicẽ exaruit. Et aliud cecidit in ſpinas, & aſcenderunt ſpinæ, & ſuffocauerunt illud; & fructum non dedit. Et aliud cecidit in terram bonam, & dabat fructum aſcendentem, & creſcentem, & afferebat vnum triginta, vnum ſexaginta, & vnum centum. Et dicebat: Qui habet aures audiendi audiat. Et cum eſſet ſingularis, interrogauerunt eum hi, qui cum eo erant duodecim, parabolam. Et dicebat eis: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei: illis autem, qui foris ſunt, in parabolis omnia fiunt, vt videntes videant, & non videant, & audientes audiant, & non intelligant, ne quando conuertantur, & dimittantur eis peccata. Et ait illis: Neſcitis parabolam hanc? & quomodo omnes parabolas cognoſcetis? Qui ſeminat: verbum ſeminat. Hi autẽ ſunt, qui circa viam, vbi ſeminatur verbum, & cum audierint confeſtim venit Satanas, & aufert verbum, quod ſeminatum eſt in cordibus eorum. Et hi ſunt ſimiliter, qui ſuper petroſa ſeminantur, qui cũ audierint verbum, ſtatim cum gaudio accipiunt illud, & non habent radicem in ſe, ſed temporales ſunt: deinde orta tribulatione, & perſequutione propter verbum confeſtim ſcandalizantur. Et alij ſunt, qui in ſpinis ſeminantur, hi sunt, qui verbum audiunt, & ærumnæ ſæculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiſcentiæ, introeuntes ſuffocant verbum, & ſine fructu efficitur. Et hi ſunt, qui ſuper terram bonam ſeminati ſunt, qui audiunt verbum, & ſuſcipiunt, & fructificant, vnum triginta, vnum ſexaginta, & vnum centum. Et dicebat illis: Nunquid venit lucerna, vt ſub modio ponatur, aut ſub lecto? nonne, vt ſuper candelabrum ponatur? Non eſt enim aliquid abſconditum, quod non manifeſtetur, nec factum eſt occultum, ſed vt in palam veniat. Si quis habet aures audiendi audiat. Et dicebat illis:

Digitized by Google

Videte quid audiatis; in qua menſura menſi fueritis remetietur vobis, & adijcietur vobis. Qui enim habet dabitur illi, & qui non habet etiam quod habet auferetur ab eo.

LVCAS CAPITE VIII.

ET factum eſt deinceps, & ipſe iter faciebat per ciuitates, & Caſtella, prædicans, & euãgelizans regnum Dei. Et duodecim cum illo, & mulieres aliquæ, quę erant curatæ à ſpiritibus malignis, & infirmitatibus Maria quæ vocatur Magdalene, de qua ſeptem dæmonia exierant, & Ioanna vxor Chuſæ procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ, quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis. Cum autem turba plurima conuenirent, & de ciuitatibus properarent ad eum dixit per ſimilitudinem. Exijt qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum. Et dum ſeminat, illud cecidit ſecus viam, & conculcatum eſt: & volucres cæli comederunt illud. Et aliud cecidit ſupra petrã, & natũ aruit, quia nõ habebat humorẽ. Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul exortę ſpinæ ſuffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & ortum fecit fructum centuplum. Hęc dicens clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat. Interrogabant autem eum diſcipuli eius, quæ eſſet hęc parabola. Quibus ipſe dixit: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei: cęteris autem in parabolis. Vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Eſt autẽ hæc parabola. Semen eſt verbum Dei. Qui autem ſecus viam, hi ſunt, qui audiunt, deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes ſalui fiant. Nam qui ſupra petram, qui cum audierint, cum gaudio ſuſcipiunt verbum. Et hi radices non habent: qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in ſpinas cecidit: hi ſunt qui audierunt, & à ſolicitudinibus, & diuitijs, & voluptatibus vitę, euntes ſuffocantur, & non referunt fructum. Quod autem in bonam terram; hi ſunt, qui in corde bono, & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia. Nemo autem lucernam accendens, operit eam vaſe, aut ſubtus lectum ponit: ſed ſupra candelabrum ponit, vt intrantes videant lumen. Non eſt enim occultum, quod non manifeſtetur: nec abſconditum, quod non cognoſcatur, & in palam veniat. Videte ergo quomodo audiatis. Qui enim habet dabitur illi: & quicunque non habet, etiam quod putat ſe habere, auferetur ab illo.

Digitized by Google

Ordo geſtorum.

IIs quæ explicauimus ſuperiori capite A Matthæus, & Marcus, parabolas quaſdam ſubiungunt. Itaque hoc loco explanandæ ſunt.

Parabola quid ſit.

Parabola autem græcum nomen eſt, à verbo, παραβάλλω, deductum, quod ſignificat comparare. eſt autē parabola comparatio, ſiue ſimilitudo, vt nūc de illa agimus. hebraicè dicit, משל, Maſal. Parabolæ ſiue ſimilitudines ad explicandas res ſpiritales ſunt accommodatę.

Parabola accommodata ſunt ad explicādas res ſpiritales.

Cùm.n. ſub ſenſum nōn cadant; per parabolas, & ſimilitudines ſenſibus velut B ſubijciuntur, & memoriæ tenacius infiguntur. Hinc illud Dionyſij Areopagitę lib. de cæleſti hierarchia, cap. 1. Impoſſibile eſt aliter lucere nobis diuinum radium, niſi varietate ſacrorum velaminū, anagogicè circumuelatum, &c.

Dionyſ. Areop.

Sacrę parabolæ ſacra quædam ſunt velamina, q̄ velant non explicata; explicata verò diuinas, ac ſpiritales res nobis aperiunt. D. Chryſ. in Mat. homilia 45. In parabolis (inquit) Chriſtus loquitur vt tenacius C memoriæ, quę dicuntur commēdari poſſint. Et expreſſior propter ſimilitudines ſermo res ipſas ante oculos apponat, & cæt.

D. Chryſ.

Clemens Alexand. libro quinto ſtromatum, capite 4. Omnia (inquit) quæ oſtenduntur per aliquod velamētum, maiorem, & præclariorem oſtendunt veritatem. Sicut res, quæ in aqua pellucent, &c.

Clemens Alex.

D. Cyrillus in Ioannem, c. 62. Figuræ intellectualium hæc corporalia ſunt. Quæ cum ſentiantur, clariora plerumque D faciunt ea, quæ aliter vix poſſumus intelligere, &c.

D. Cyrill.

Præterea gratæ ſunt audientib. rerum de quibus loquimur, cum alijs ſimilibus collationes, vt Augu. docet lib. 2. de Doctrina Chriſtiana capite 6. iucundius.n. auditur, id quod per comparationes effertur, quam ſi ſimpliciter abſque ſimilitudine proferatur.

Parabolæ ſunt auditoribus iucundæ.

Nemo ambigit (ait Aug.) & per ſimilitudines libentius quęque cognoſci, & cum aliqua difficultate E quæſita multo gratius inueniri, &c. & epiſt. 119. ad Ianuarium. Plus (inquit) mouent figurate dicta, & accendunt amorē quàm ſi nuda, & ſine vllis ſacramentorum ſimilitudinibus ponerentur. Cuius rei cauſſam difficile eſt dicere. Sed tamē ita ſe habet, vt aliquid per allegoricam ſignificationem intimatū, plus moueat, plus delectet, plus honoretur, quàm ſi verbis proprijs diceretur apertiſſimè. &c. Item eadem epiſtola: Si feratur animæ motus ad ſimilitudines corporales, & inde feratur ad ſpiritalia, quæ illis figurantur, ipſo quaſi tranſitu vegetatur, & tanquā in facula ignis agitatus accenditur, &c.

D. Auguſt.

D. Chryſ. hom. 33. in Io. Quid (ait) ſibi hæ volunt tranſlationes, quib. non hic tantùm, ſed per totum vtitur Euangelium Chriſtus? Itidem, & Prophetæ ijs plurimum vti ſolent. Quanam hoc gratia? Neque enim temerè Spiritusſanctus ita inſtituit; duabus rationibus.

D. Chryſ.

Primùm, vt ſignificantius loqueretur & magis ante oculos poneret. Mens enim familiarium rerum imagine concepta, magis ſuſcitatur, & tāquam in pictura rem ipſam magis amplectitur. Deinde, vt iucundior eſſet narratio, & diutius animo immoraretur. Non enim tàm facilè ſententia capitur, neque ita trahit auditorum multitudinem; vt rerum narratio, & per ea maximè, quorum periculum fecimus, deſcriptio. Similitudo quoque multam præ ſe fert ſapientiam, & cætera.

Cur Chriſtus parabolis utatur.

Ad hæc; vtitur Chriſtus parabolis ex more Syriæ, in qua Iudæa erat. nam (ait Hieronymus Matthæi 18.) familiare eſt Syris, et maximè Paleſtinis ad omnem ſermonem ſuum parabolas iungere, vt quod per ſimplex præceptum teneri ab auditoribus non poteſt, per ſimilitudinem, exemplaque teneatur, & cæt. Lege Chryſologum ſermone 96.

Syrorū mos parabolis uti.

D. Hier.

Hoc etiā ſapientib. antiquis fuiſſe in vſu, docet Clemens Alex. lib. 5. ſtromatum: Qui de rebus (inquit) diuinis tractarunt, tàm Barbari, quàm Græci, rerum quidem principia occultarunt, veritatem autem ænigmatibus, ſignisq;, ac ſymbolis, & allegorijs, rurſus & metaphoris, & quibuſdam talibus tropis, modiſque tradiderūt, &c.

Clemēs Alex.

Senec. lib. 8. epiſt. 60. Antiqui illi, q ſimpliciter, & demonſtrandæ rei cauſa eloquebantur, parabolis referti ſunt. Quas exiſtimo neceſſarias, vt imbecillitatis noſtræ adminicula ſint, & vt diſcentem, & audientem in rem pręſentem adducant, &c.

Seneca.

Denique, Ariſtotele teſte in libro 1. Phyſic. c. 1. innata nobis via eſt, vt à notiorib. ad minus nota nobis progrediamur. quæ ſub ſenſum cadunt, ea notiora sūt nobis. Ab ijs ergo cū parabolę ſumātur, hanc viā tenēt. Huc illud ſpectat D. Greg. hom. 11. in Euang. Cælerum (ait)

D. Greg.

regnũ idcirco terrenis rebus ſimile dicitur, vt ex ijs, quæ añus nouit, ſurgat ad incognita, quæ non nouit. Quatenus exemplo viſibilium, ſe ad inuiſibilia rapiat, & per ea, quæ vſu didicit, quaſi contricatus incaleſcat. &c. Cur autem modo parabolis ſit vſus Dñs, ipſe explicabit inferius.

De illo die exiens de domo.

Ait Matthæus eodem die, quo ea facta ſunt, quæ explanauimus ſuperiori capite Chriſtũ è domo egreſſum, mare Galileę, ſiue Tyberiadis petijſſe. Poteſt tñ dies pro tempore accipi, hoc pacto, *In illo die*, hoc eſt, in illo tempore: ſed ſimplicius pro eodem die accipitur; obſtat vero nihil. Sic Beda accipit, qui Marc. 4. arbitratur eodé die à Chriſto hunc ſermonem habitum, quo in domo fuerat, ad quam fratres venerunt. Factus eſt ad cęleſtem concionatoré magnus hominum concurſus. Quãobrem in cymbam, quæ prope littus erat ſe recepit, indeque docuit, & vt Euthymius ait; ſedens in cymba piſcabatur eos, qui erant in terra. Sedit autem in cymba (ait Theophyl.) vt omnes auditores in facie haberet ſpectantes, & omnes commodius audirent. Pręterea ne a turba cõprimeretur.

Theophyl.

Exijt qui ſeminat.

Quales ſint verbi Dei auditores.

Prima parabola, quales ſint verbi Dei Auditores, oſtẽdit. Exijt (inquit Dñs) domo ſua arator. ad faciendam tritici ſemẽtem. Dumq; agrum sereret, ſeminis pars vna prope viam; pars altera in ſaxa; tertia pars in ſpinas; quarta in terrã bonam incidit. Itaque ex quatuor partib. vna tantummodo, videlicet, quæ in bonam incidit terram, fructum attulit. Non eadẽ tamen in quantitate, ſed varium. Quædam terræ portio cẽteſimum, alia ſexageſimũ, alia triceſimum, hoc eſt, quædam fructũ attulit magnũ, alia mediocrem, alia paruũ. Reliquę tres ſeminis partes perière. Nam ſemen iuxta viam ſatũ, & volucres diripuerunt, & viatores conculcauerunt. Illud quod in ſaxoſam incidit Tellurem, ortum quidem eſt, ſed deficiente humore aruit. Quod vero inter ſpinas eſt productum, ab ijſdem eſt ſuffocatum.

Qui habet aures audiendi audiat.

Quæ ſint aures audiendi.

Cum parabolam Dñs propoſuiſſet, vt Lucas ait, in hæc verba clamauit. *Qui habet aures audiendi*, grecè ὦτα ἀκούειν, ideſt, aures audire, vel aures ad audiendum, *audiat*. Attentionem his verbis captauit, & ad inueſtigationem obſcurę parabolæ excitauit, quaſi dicat. Qui habet aures, attẽte audiat parabolam, percipiat, ſcrutetur D. Hieron. Prouocamur (inquit) ad dictorum intelligentiam, quoties his ſermonibus commonemur. &c. Euthym. Mat. 11. aſſerit Chriſtum de auribus loqui intelligibilibus: Aures (inquit) dicit intelligibiles, omnes ſiquidem auditores habebant ſenſibiles: Dicit autem; Qui habet aures intelligibiles ad intelligendum, intelligat, quod dictum eſt. &c. Multi (ait Theophyl.) aures habent, ſed non ad audiendum. &c. Ij videlicet, qui attentionem diuino Verbo minime pręſtant, quiq; perinde verbum audiunt, ac ſi non audirent. Audire nanque verbum, eſt attentè, vtiliter, obedienterque audire. Beda Marc. 4. Aures (inquit) audiẽdi, aures ſunt cordis, & ſenſus interiores, aures obediendi, & faciendi, quæ iuſſa ſunt. &c.

D. Hieron.

Euthym.

Theophyl.

Beda.

Accedentes diſcipuli.

Quærendum eſt (ait Hieron.) quomodo accedant ad eum diſcipuli, cum Ieſus in naui ſedeat? Reſpondet; Niſi forte intelligi datur, quod dudum cum ipſo Nauem conſcenderint, & ibi ſtantes ſuper interpretatione parabolæ ſciſcitati ſunt. &c. Exiſtimat ergo Hieronymus diſcipulos in cymbam cum Præceptore cõſcendiſſe, ibique de parabolæ explicatione interrogaſſe. Sed dicendum, poſt concioné interrogaſſe diſcipulos, cum Chriſtus ſolus eſſet abſque turba. Quod docet Marcus c. 4. *Cum eſſet* (inquit) *ſingularis*, ideſt, ſolus Chriſtus, *interrogauerunt eum duodecim parabolam. &c.* Vnde Beda Lucæ 8. Nemo (inquit) putet finita mox parabola, diſcipulos hæc interrogaſſe, ſed, vt Marc. ait, cum eſſet ſingularis. &c.

D. Hieron.

Diſcipuli an rogauerint Chriſtum in nauicula?

Beda.

Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei.

Interrogauerunt diſcipuli Dñm, poſtquam parabolã propoſuerat, cur per parabolas Iudęis loqueretur, vt Matthęus ſcribit. Lucas vero ait, interrogaſſe pręterea, quid parabola pręditta ſignificaret. Vtrique quæſtioni reſpondit. Primę quidem hũc in modũ. *Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autẽ in parabolis. &c.*

Sed

Quomodo Apoſtolis data eſt cognitio myſterij regni Dei.

Sed cum Apoſtoli parabolam non intellexerint, quemadmodum Turba, cur ait; *Vobis autem eſt noſſe myſterium*, id eſt, arcana, *regni Dei, cæteris in parabolis?* Reſpondetur, ſenſum eſſe huiuſmodi: vobis gratis à patre ſine parabolis data eſt cognitio abſcōditi regni Meſſiæ, & fides. Cognoſcebant.n. Apoſtoli Deũ, & Meſſiæ regnũ, fidemq; habebant. At cæteris incredulis, cognitio hæc per parabolas exhibetur. Vel; loquor eis in parabolis: & vobis aperte loquor? quia vobis datum eſt noſſe B myſterium regni Dei. Illis non eſt datũ.

Apud Marcum ſic loquitur Dominus: *Illis autem, qui foris ſunt, in parabolis omnia fiunt.* Foris eos eſſe ait, qui extra fidē erãt in verum Meſſiam, increduli, vt Euthym. interpretatur. Vel; qui foris ſunt, id eſt, q non ſunt mei diſcipuli, qui foris extra meam diſciplinam ſunt. In parabolis vero fiebant illis omnia; omnia, inquã, quæ ad doctrinam pertinebant. Beda ait, non ſolum verba, ſed etiam facta Chriſti pa- C rabolas fuiſſe. Erit ergo ſenſus; Incredulis in parabolis omia fiunt. Tã facta mea, quæ parabolica ſunt, quam dicta non intelligunt. Non ſolum ea, quæ loquebatur Dominus (ait Beda) verum etiam quæ faciebat, parabolæ fuerunt, id eſt, rerum myſticarum ſigna: cum dicuntur illi, qui bus in parabolis omnia fiebant, neq; quę videbant, neque quæ audiebant, ad intellectum potuiſſe perducere. &c.

Beda.

Qui enim habet, dabitur ei.

Ianſenio, Mald. & Salmeroni videtur hoc fuiſſe prouerbium; ſed cōiectura ducuntur tenui. Reddit rationem Dominus cur diſcipulis arcana regni ſui ſine parabolis aperiat; incredulis vero per parabolas eadem cōtegat. Qui enim (inquit) hēt, ſcilicet fidem, dabitur ei, myſteriorũ regni Dei, id eſt, regni Meſſiæ cognitio, quemadmodum vobis datur. Sine fide enim ea percipi non poſſunt. Ei verò, qui E non habet fidem, quique incredulus eſt, & verbis meis repugnat, vt Phariſæi, non ſolum non dabitur arcanorũ regni Meſſiæ cognitio; verum ſi quid boni habet, illo ſpoliabitur. Hoc Iudęis incredulis euenit. Quia enim fidem in verum Meſſiam habere noluerunt, regni Meſſiæ cognitionem minime habuerunt: Regnoque Pontificatu, Templ o, Patria, Deiq; cognitione ſpoliati ſunt. D. Hieron. Non inæ- A qualitate (inquit) iudicij, habentibus additur, & non habētibus, id quod habere videtur, aufertur. Sed quod Apoſtolis in Chriſto habentibus fidem, etiam ſi quid minus virtutum habeant; conceditur; Iudæis autem, qui non crediderunt in filiũ Dei, etiam ſi quid per naturæ bonũ poſſident, tollitur. &c. Euthymius quoque ſic interpretatur: Qui fidem habet, dabitur ei ſecretorum cognitio, idque abunde. Qui verò fidem non habet, auferetur ab eo etiam id, quod habet à Deo donũ, &c. D. Hilarius in Matt. ſimiliter de fide intelligit; Regni (inquit) myſteria percipit. Hæc in quibus fuerit, proficiet, & incrementis profectus ſui abundabit. In quib. verò non fuerit, etiam quod habent, auferetur ab eis. Damnum ſ. legis, ex fidei inopia declarat. Quam fidem Iudæi non habentes, legem quoque, quam habuerant, perdiderunt, &c.

D. Hieron. *Euthym.* *D. Hilar.*

Theoph. de ſtudio, & diligētia ad quærendam cognitionem exponit hoc pacto Vobis (inquit) datum eſt ſcire myſteria, quia habetis alacritatem, & ſtudiũ. Illis autem non adhibentib. ſtudium, non eſt datum. Ille enim accipit, qui quærit. vide autem quomodo parabolam dixit Ieſus; & diſcipuli ſoli, quæ interrogauerant, acceperunt. Vnde bene diximus, adhibenti ſtudium datum eſſe ſcientia abundantiorem fieri; quia adhibet ſtudium, & mentē dignam. Ab eo autem, qui non habet ſtu D dium nec mentem, vt par eſt, adhibet, etiã tolli, quod habere videtur, hoc eſt, etiam ſi paruam quandam boni ſcintillam habet; & eam non excitet, & accendat per ſpiritum, & ſpiritalia opera, extinguit. ſic ille. Eſt hæc ſententia vera, in ſchola tùm literarum, tùm virtutis. Nam qui hēt ſtudium, ac diligentiam in virtute, literiſq; comparandis, dabitur ei virtus, & ſcientia. Qui vero ſtudium diligentiamque nō adhibet, quin potius ignauus, ſegniſque eſt, id amittit virtutis, & ſcientiæ per ſegnitiem, ac teporem, quod habere videbatur. Sæpè ingenioſus doctor, (ait Beda Mat. 13.) ſe priuat ſapientia negligendo, quam ſimplex, & ſtudioſus laborando deguſtat, & cętera. Chryſoſtomus hom. 46. in Matth. Tale eſt quod dicitur. Cùm enim quiſpiam deſiderat, & magno ſtudio ac cura virtutem inquirit, tunc ei ex Deo cuncta præſtabuntur. Cùm autem nullo ſtudio, atque voluntate, ad rectè

Theophyl.

Qui habet ſtudium, & diligentiam dabitur ei virtus, ſimiliter comparat literas. Beda.

faciendum pronus eſt, tunc ei diuinum auxilium non conceditur, & quod etiam habet, auferetur ab eo. Non aufert certè Deus, ſed non præbet indignis fauorem, & patrocinium ſuum. &c. In eandem ſententiam interpretatur Remigius. Lege D. Thomam in Matth. & Bedam.

Doctori, qui doctrinã habet, & populo dat, datur a Deo doctrina. D. August.

Diuus Auguſtinus lib. 1. de Doctrina Chriſtiana cap. 1. hæc verba Doctoribus accommodat, & concionatoribus. Nam doctori, qui doctrinam habet, impéditq; populo, à Deo doctrina datur. Non eſt metuendum (ait Auguſtin.) ne Deus dare deſinat cætera, cum ea, quæ data ſunt, cæperimus impendere. Omnis enim res, quæ dando non deficit, dum habetur, & non datur, nondum habetur, quomodo habenda eſt. Ille autem ait: *Qui habet, dabitur ei.* Dabit ergo habentibus, ideſt, cum benignitate vtentibus eo, quod acceperunt, adimplebit, atque cumulabit, quod dedit. Quinque panes erant, antequam inciperent dari eſurientibus; quod vbi fieri cœpit, cophinos, & ſportas, ſatiatis tot hominum millibus, impleuerunt. Sic Auguſtinus.

Videntes non vident.

Iudæorũ incredulitas.

Auditorum ſegnitiem, & incredulitatem his verbis oſtendit Dominus; propter quã per parabolas loquitur. *Ideo* (inquit) *in parabolis loquor eis*, obſcurè, *quia videntes non vident, & audientes non audiũt. &c.* hoc eſt, quia increduli ſunt. Videntes enim Meſſiam ſuum oculis, animo illum non vident, quia non credunt. Audientes Meſſiã auribus, non audiunt mente, quia ſermoni auribus percepto non obediunt neque intelligunt, quis ille ſit, quidue dicat. Adimpletur autem in eis illud Iſaiæ vaticinium cap. 6. iuxta verſionem Sept. Interpr. *Auditu audietis*, Meſſiam, *& non intelligetis. Et videntes*, illum oculis corporis, *videbitis, & non videbitis*, oculis animi, ac fidei. *Incraſſatum eſt enim cor populi*, Iudaici non eſt ſubtile, & ſpiritale, ſed craſſum, ac carnale cor; craſſas, ac carnales de Meſſia cogitationes, craſſa, carnaliaque deſideria habent Iudæi. Craſſum enim cor tenues cogitationes, non gignit. Cor craſſum Meſſiam craſſum, opulentum Regẽ, bellatorem, temporali regno clarum cogitat. *Auribus grauiter audierunt*; hoc eſt, aures habent humore malo prægrauatas,

Iſai. 6.

oppletas, atque occluſas. Denique animi oculos habent clauſos, luceque priuatos. Ne videant clauſis oculis, ne prægrauatis auribus audiant, ne corde, atque intellectu Meſſiæ aduentum intelligant, intelligenteſque conuertantur, æternamque ſalutem comparent. Effectus enim craſſi cordis, grauium aurium, cæcorum oculorum eſt, à Meſſia auerſio, æternamque afferens mortem incredulitatis morbus.

Diuus Lucas ſcribit ſic dixiſſe Chriſtũ: *Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris in parabolis, ut videntes non videant, & audientes non intelligant. &c.* D. Marcus ſic: *Illis, qui foris ſunt, in parabolis omnia fiunt, ut videntes videant, & non videant, & audientes audiant, & non intelligant. Ne quando conuertantur, & dimittantur eis peccata. &c.* Videntur hæc verba aduerſari ijs, quæ à Matthæo conſcripta ſunt. Nam Matthæi verba ſignificant Iudæos iam tunc fuiſſe non videntes, & non audientes, cũ Chriſtus loquebatur. Sic enim ait Dominus: *Ideo loquor in parabolis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt. &c.* Iam ergo non videbant, neque audiebant. Non ergo propterea loquebatur in parabolis, vt videntes non viderent, quod eſt apud Lucam, & Marcum. Siquidem iam ante non videbant, neque intelligebant. Reſpondetur, iam, antequam Chriſtus loqueretur, fuiſſe Iudæos non videntes, & nõ audientes, vt apud Matthæum oſtenditur. Apud Lucam verò, & Marcum, ait Chriſtus ſe in parabolis loqui, vt videntes nõ videant, & audientes non audiant; hoc eſt, vt in ſua cæcitate permaneant, & in eo, quod iam habebant, malè perſeuerent. In pœnam enim peccatorum permiſit Iudæorum cæcitatem, illamque tollere noluit. Vtrumque autem dixit Dominus, tam id, quod Matthæus, quam quod Lucas, & Marcus ſcripſerunt. Lege quæ diximus ad illa verba Ioan. 12. excæcauit oculos eorum. &c. tomo 3.

Cõcordia inter Matth. Lucam, & Marcum.

Veſtri autem beati oculi.

Iudæorum non credentium oculi clauſi erant. Apoſtolorum vero oculi ad cernendum Meſſiam aperti; illorum aures ad audiendum graues, atque obtuſæ, horum aures leues, & patentes; illorum cor incraſſatum, horũ cor, & intellectus pingui carens craſſitudine. Ideo Dominus beatos diſcipulorũ vocat oculos, beatas aures.

aures, ſiquidem tam mentis, quàm corporis oculis verum cernebant Meſſiá, & auribus audiebant, quē prophetæ, iuſtique multi cernere magnopere concupierant, neque tamen id, quod concupierant, fuerant adepti. Magnum itaque in Apoſtolos collatum beneficium Dominus ſignificat dum id eos ait aſſecutos quod prophetæ, iuſtiq;, qui præceſſerāt, aſſequi deſiderauerant. Iudæorū verò nō credentium, & oculos & aures infelices eſſe innuit; qui Meſſiam videntes, non videbant, & audientes non audiebant. A B

Eſt autem hæc parabola.

Parabola expoſitio.

Reſpondet Dominus ſecūdæ quæſtioni à diſcipulis propoſitæ. Rogarunt illi, quid parabola ſignificaret, parabolā interpretatur. Semen, ait, eſt verbum Dei: Tunc autem ſemen iuxta viam cadit, cū ab auditoribus non intelligitur, vt eſt apud Matthæum. Diripitur vero à volucrib. cęli, hoc eſt, à tartareis hoſtib. qui hoc in aere inſtar volucrū volitat. C Apud Matthæū ſic habetur: *Omnis, qui audit verbum regni, & non intelligit, venit malus*, ideſt Diabolus, *& rapit quod ſeminatum eſt in corde eius: hic eſt, qui ſecus viam ſeminatus eſt.* Rogabis. quorſum diabolus verbum rapit, quod auditor non intelligit? Si.n. non intelligit, fructum nullum poteſt reportare. Reſpondetur, idcircò rapere, ne poſteà intelligat, & ex illius intellectione, D ac meditatione fructum capiat. Vel quia non intelligit, idcirco rapit, quia facile obliuiſcitur. Aliter: is auditor verbū non intelligere dicitur, qui intelligit quidem quæ dicuntur, ſed non benè animaduertit, non meditatur, & vt Caietanus ait, non penetrat. Aliter. Non intelligit, ſermonem, quia parabolicus eſt, vel alia de cauſa. Ex ſententia Euthymij is dicitū[r] non intelligere, qui profundo corde ve[r]bum non recipit. *Hic* (ait Dominus) *iuxta viam ſeminatus eſt.* E Dicitur, vt obſeruat Euthym. ſeminari ſemen, videlicet cùm in terra ſpargitur: & dicitur ſeminari ager, ſiue terra, cùm ſemē ſuſcipit. hoc loco dicitur homo ſeminatus, non vt ſemē ſed vt ager, qui ſemen recipit iuxta viā. Quemadmodum. n. ager iuxta viam ſeminatus, à volucribus, ſic homo, qui Dei verbum non intelligit, à ſatana, ſemine ſpoliatur.

Quid ſit nō intelligere verbum.

Qui autem ſuper petroſa.

Terræ ſaxoſæ ſimiles ait auditores, q cum gaudio diuinum audiūt verbū, ſed radices profundas iacere non ſinūt. Nā in terram ſaxoſam ſparſum ſemen profundis radicibus caret. Itaque temporales dicuntur huiuſmodi auditores apud Matthæū, & Marcum, quoniam in profunda virtute, & verbi obſeruatione, nō ſunt conſtantes, atque perpetui, ſed cum tempore, ſi perſecutio exoriatur, mutantur, & vt eſt apud Lucam, ad tempus credunt.

Qui autem ſeminatus eſt in ſpinis.

Seminatus in ſpinis, vel cum ſpinis, auditor dicitur, inſtar agri cū ſpinis ſeminati. Spinæ vero, quę verbi ſemen ſuffocant, dicuntur apud Matthæum ſolicitudo ſæcularium rerum fallaciaque diuitiarum. Apud Marcum, ęrumnæ, & calamitates ſæculi, diuitiarum deceptio, & reliquarum rerum, ſ. voluptatum, & honorum concupiſcentia. Apud Lucam, ſolicitudines, diuitiæ, & voluptates. *A ſolicitudinib.* (ait) *& diuitijs. & voluptatibus vitæ, euntes ſuffocantur.* Illud, *euntes*, græcè, *πορευόμενοι*, ſignificat in vita progredientes, vitæ tenētes curſum in diuitijs, & huiuſmodi curis, ac concupiſcentijs.

Qui vero in terram bonam ſeminatus eſt.

Is auditor dicitur ſeminatus in terram bonam, qui vt terra bona, & fęcunda, ſemine verbi ſeminatur. hic autem iuxta Matthæum ille eſt auditor, qui audit verbum, & intelligit, ac penetrat, & meditatur, fructumque affert. Secūdum Lucam ille eſt, q in corde bono, & optimo, græcè, *ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ*. i. in corde pulchro, & bono, vel bono, & bono, ſiue optimo, audiens verbum retinet, & fructum affert in patientia. Eſt. n. opus patientia, ne temporalis ſit, & ad tēpus ſolūm credat, in tempore autē perſecutionis recedit. Diſtinguitur hic auditor bonus ab alijs tribus auditorum generib. Nam à primi generis auditoribus diſtinguitur, quia verbū retinet, & intelligit, ac expendit: illi verò verbum non intelligunt. Ab auditoribus ſecundi generis; quia hic verbum recipit in corde bono, & opti-

& optimo, ſpinis, & ſolicitudinibus va- A cuo: Illi ſpinis ſuffocant. A reliquis tertij generis, quia hic fructũ affert in patiẽtia perſeuerans: illi autem minimè perſeuerant, ſed temporales ſunt, exortaque tentatione deficiunt. *Patientia.* Patiẽtia græcè hoc loco dicitur, ὑπομονὴ i. permanentia, perſeuerantia, & expectatio cum tolerãtia, qualis agricolarum eſt, qui vt fructum ex ſegete conſequantur magnum ſubeũt laborem, ſed ſpe fructus ſuſtinent. Iuxta illud Pauli 1. Corin. 9. *1. Cor. 9.* *Debet in ſpe, qui arat* B *arare, & qui triturat, in ſpe fructus percipiendi, & cætera.*

Aliud quidem centeſimum.

Neque æquali menſura ferunt frugiferi agri frumentum, neque æquali menſura ferunt frugiferi auditores verbi fructum. Nam quemadmodum ex agris quidam pro menſura vna, menſuras centũ, alij ſexaginta, alij triginta, reddunt. Ita C verbi auditores, nonnulli centeſimum, alij ſexageſimum, alij trigeſimum fructũ producũt. *Quis ſit fructus centeſimus, ſexageſimus, trigeſimus.* Indicat Dominus meritorum in eccleſia inæqualitatem. Nonnulli .n. vberrimum virtutis fructum, recepto fidei verbo, pariunt, quẽ ſignificat fructus centeſimus; aliqui mediocrem, quem adumbrat ſexageſimus; alij minorem, quẽ innuit trigeſimus. Non eſt omniũ vbertas par. Ita Euth. interpretatur. *Euth.* Per centuplum (inquit) ſignificat Dominus per D fectam virtutis fructificationem, per ſexagecuplum mediam; per trigecuplum minorem, &c. D. Aug. lib. 1. q. Euang. c. 9 *D. Aug.* centeſimum fructum ait eſſe martyrum, ſexageſimum Virginum, trigeſimum cõiugatorum. *D. Hieron.* Hier. lib. 1. aduerſus Iouinianum, centuplum virginib. aſſignat, ſexageſimum viduis, trigeſimum coniugatis. Theoph. cẽteſimum anachoretis tribuit *Theoph.* ſexageſimum cænobitis, trigeſimum cõiugatis, & laicis. Dubitatur, quid nomi- E ne fructus intelligi debeat, operumne, & virtutis fructus, an gloriæ, & beatitudinis æternæ præmium? vtrunque intelligo, ſed potius opera, & virtutes. fructus enim tum bona opera dicuntur, tum æterna vita.

Nunquid venit lucerna, vt ſub modio ponatur.

Parabolam diſcipulis aperuit, nunc vt idem illi faciant, hortatur, doceantque populos, quæ didicerunt. loquitur autẽ parabolicè. *Nũquid venit,* i. infertur in domum lucerna, *vt ſub modio, aut ſub lecto ponatur,* luxque illius occultetur? Minimè. Sed vt in candelabro collocetur. Quemadmodum lucernæ lucẽ nemo occultat, ſic vos verbi, quod à me diſcitis, & parabolarum lucem ne occultetis, ſed aperite omnib. nam vobis datum eſt noſſe Regni Dei myſteria, hoc eſt arcana, non vt in pectore illa recondatis, ſed vt populis manifeſtetis.

Non eſt enim aliquid abſconditum, quod non manifeſtetur.

De occultis loquit. parabolis apud Marcum, & Lucam, in hanc ſententiam. Manifeſtate populis, quæ auditis, non eſt .n. aliquid abſconditum parabolarum inuolucris, quod non ſit manifeſtandum populis à vobis meis diſcipulis, alijſque doctoribus diuini verbi. *Doctrina Christi populis manifeſtanda.* *Neque factum eſt occultum:* Græcè, ἐγένετο, hoc eſt, non eſt factum, vt quidquam eſſet occultũ ſub parabolis, ita vt ſemper ſit occultum, ſed vt poſteà hominibus pateſiat. Hinc illud Matthæi 10. *Mat. 10.* *Nihil eſt opertum, quod non reuelabitur, & occultum, quod non ſcietur. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta, &c.* Et Matthæi 13. *Mat. 13.* *Ideò omnis ſcriba doctus in regno cælorum, ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de Theſauro ſuo noua, & vetera, &c.* Quoniã verò parabolicè etiam hæc dixerat, addit: *Si quis habet aures audiendi audiat.* Adijcit: *videte quid audiatis:* vel, vt eſt apud Lucam, *videte quomodo audiatis,* quod idẽ eſt, hoc eſt. Attendite quę vobis myſteria aperio, vt ea auditorib. euangelij ampla menſura pateſaciatis.

In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.

Hoc eſt, in qua menſura doctrinam populis impẽderitis, & laborem; in eadem reddetur vobis laboris veſtri, & traditæ doctrinæ præmiũ. *Qui enim habet,* laboris in docendo meritum, & talenti multiplicationem, *dabitur ei,* pręmium. Qui verò meritum non habet, neque habebit gloriæ præmium, quin potius damnabit, &

ijs quæ habet, ſpoliabitur. vide parabolam talentorum. Aliter: videre quid, & quo.i.qua attentione, & diligentia, ac cupiditate audiatis. In qua.n.menſura attẽtionem, diligentiam, & cupiditatem mẽſi fueritis, remetietur vobis, ac retribuetur rerum intelligentia. Qui.n.habet audiendo attentionem, & diligentiam, dabitur ei intelligentia, rerumq; cognitio. qui vero ſegnis eſt, nec attentionẽ, & diligentiam habet: & ꝙ hẽt cognitionẽ ſegniter amittet; quas audit, & habet parabolas obliuiſcetur, & per obliuionẽ auferentur ab eo. Beda: Qui (inquit) amorem habet verbi, dabitur illi etiam ſẽſus intelligendi, quod amat, &c. Euth. Qua menſura metimini attentionem, in eadẽ metieť vobis in cognitione. hoc eſt, quãtum attuleritis attentionis, tm̃ cõferetur vobis cognitionis. quicunq;.n.habuerit attentionem dabitur ei cognitio: & qui non habet, ſemen cognitionis auferetur ab eo. quemadmodũ.n.ſtudiũ auget tale ſemen; ita ſegnities corrumpit. Sic Euth.

Beda.

Euthym.

C

CAPVT II.

Morale. De Parabola ſeminantis.

Exijt qui ſeminat.

Beda.

CÆleſtis ſeminis ſator Chriſtus à patre exijt, & vt veritatis ſementem faceret, ad nos venit. Exijt ſeminans ad ſeminandum (ait Beda) quia Dominus è ſinu Patris egrediens venit in mundum, & verbum veritatis ſeminauit, &c. Satanas ſementem fecit mendacij; Chriſtus ſementem fecit veritatis. *Exijt* Dominus *ſeminare ſemen ſuum*, ideſt, veritatem. Dei enim ſemẽ veritas eſt. Exijt Satanas ſeminare ſemen ſuum, i.mendacium. ſemen enim Satanæ mendacium eſt. Io.8. *Mendax eſt, & pater eius*: ideſt, pater, genitor, & ſeminator, mendacij. *Ego* (ait Dominus Ioa.18.) *in hoc natus ſum, & ad hoc veni*

Io.8.

Ioan.18.

A *in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati, &c.* Iacobi 1. *voluntariè genuit nos verbo veritatis*.i.ſemine veritatis.

Iacob.1.

Hinc diſcat concionator, vnde ad concionandum exire debeat: nimirũ à Deo, à ſinu patris, à vulneribus filij, ab ardore Spiritusſancti. Exeat qui ſeminat cõcionator ab oratione, exeat à meditatione, & rerum diuinarum contemplatione. cõcionator maximus Paulus 2. Cor. 12. raptus eſt ad tertium cælum, & audiuit arcana Dei. E tertio exijt cęlo. Apoſtoli reliqui exierunt è Chriſti ſinu, & à Spiritusſancti ardorib. Nam antequam cõcionari inciperent, igneis Spiritusſancti linguis ſunt inflammati. In ſinu Chriſti, in cæleſtium rerum contemplatione & oratione, cophinus ſemen accipit: ſemen verò ad fructum ferẽdum vim adipiſcitur: Ideò Aug. lib. 4. de doctrina Chriſt. cap. 15. Agit (inquit) concionator, vt intelligenter, libenter, & obedienter, audiatur. Et hæc ſe poſſe, ſi potuerit, & in quantũ potuerit, pietate magis orationum, quã oratorum facultate, non dubitet. Vt orãdo pro ſe, & pro illis, quos eſt allocuturus, ſit orator, antequàm dictor. Ipſa hora, iam vt dicat accedens, priuſquam exerat proferentem linguam, ad Deum leuet animam ſitientem. Vt eructet quod biberit; vel quod impleuerit fundat, & cætera.

Vnde exire debeat concionator ad concionandum.

2. Cor. 12.

B

D. Auguſt.

C

Pro maxima cauſa, populi.ſ.ſui ſalute D Eſther c.14. Regem Aſſuerum allocutura; orat, ſermonemque, à Deo poſtulat. *Tribue* (inquit) *ſermonem compoſitum in ore meo, & transfer cor illius, &c.* Sic concionator populum pro maiori cauſa, animi videlicet ſalute, allocuturus; oret, ſermonemque, à Deo ardentem, & corda auditorum, à vitijs ad virtutes transferẽtem petat. Aug. lib. indicato, c.30. Si regina (ait) Eſther orauit, pro ſuæ gentis temporaria ſalute locutura apud Regem, vt E in os eius Deus congruum ſermonem daret: quãtò magis orare debet, vt tale munus accipiat, qui pro æterna hominum ſalute, in verbo, & doctrina laborat? &c. Hinc illud Pauli ad Coloſſ. 4. *Orantes ſimul, & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium ſermonis ad loquendum myſterium Chriſti, vt manifeſtem illud, ita vt oportet me loqui, &c.*

D. Aug.

Coloſſ. 4.

Dicitur autem concionator ſeminare quoniã quemadmodum ſeminatoris eſt ſpargere ſemen, & pro fructu orare; Dei

autem incrementum, fructumque præbere. Sic concionatoris eſt, Dei verbum populo tradere, & pro illo preces fundere Dei autẽ eſt, ad fructum verbum perducere. Nam vt ait Aug. eodem lib. 4. de doctrina Chriſt. c. 16. Adiumenta doctrinę tunc proſunt animæ adhibita per hominem, cùm Deus operatur, vt proſint, & cæt. Et in Pſalm. 126. Nos (inquit) loquimur foris, Deus ædificat intus, laboramus & nos, tanquam operarij, ſed niſi Dominus ædificauerit domum, ideſt, Eccleſiam, in vanum laborauerunt ædificantes eam, &c. Prima ad Corint. 3. *Neque qui plantat eſt aliquid* (ait Paulus) *neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. ego plãtaui, Appollo rigauit. Sed Deus incrementum dedit, &c.* Plantat, & ſeminat, rigatque concionator, ſed incrementum Deus dat. Pſ. 84. *Dominus dabit benignitatem, et terra noſtra dabit fructum ſuum.* Tunc terra noſtra fructum dat, cùm Deus dat benignitatẽ, & auxilium, abſque illo ſterilis eſt. Eccle. 7. *Nemo poteſt corrigere, quem Deus deſpexerit. &c.* D. Greg. lib. 11. Mor. c. 5. Plerunque fit, vt cùm audientis cor, exigentib. culpis, Dei gratia nõ repletur, in caſſum exterius à prædicatore moneatur. quia mutum eſt os omne, quod loquitur, ſi ille interius in corde non clamet, qui aſpirat verba, quæ audiuntur, &c. Pſa. 125. legimus: *Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metẽt* Seminet igitur ſeminator noſter non in vento gloriæ vanæ, qui concionatorum rapit ſemina: ſed in lacrymis, pro ijs, qui audiunt, profuſis.

D. Auguſt. D. Gregor. Pſal. 125.

Adde ſeminatorẽ ſeminare manu. Sic concionatorem oportet verbi ſemen diſpergere, maximè manu, hoc eſt, opere. Operum copia, egregia eſt fandi copia, vt Auguſtinus ait lib. 4. de Doct. Chriſt. c. 29. Prębeat (inquit) alijs exemplum & ſit eius quaſi copia dicendi, forma viuendi, &c. Leuitici. 19. præcipit Dominus: *Agrum tuum non ſeres diuerſo ſemine.* Is autẽ agrum diuerſo ſerit ſemine, qui aliud ſemen ore, aliud exemplo ſeminat. ore bonum, manu malum. Seminet manus idẽ, quod lingua ſeminat. Concionatoris indumentum pretioſum, ait Diu. Baſilius, duabus ex rebus texendum, ex verbis, & operibus, veluti ſtamine, & ſubtegmine Pſalm. 44. Puto (ait) ſpiritalem prætexi tunc veſtem, cùm operatio comes attexitur verbo doctrinæ. Quemadmodum enim pallium corpori tegendo tunc texitur, cùm ſubtegmen innectitur ſtamini: Sic vbi verbum primas in ordiendo obtinuerit, ſi mox actiones verbo conſentaneæ attexentur, tunc exornandæ animæ decentiſſimus, & plurimum habens honeſtatis amictus confici poſſit, animæ, in quam, ſecundum virtutem, & verbo, & opere, ſuam abſoluenti vitam. ſic ille. Eodem loco, ſermonem, ait, fimbriam eſſe operibus attextam. Sermo (inquit) veritatis, quaſi fimbria quædã eſt, à textura, ad actionem, ex abundantia annexa, &c. hæ ſunt illæ aureæ fimbriæ, quæ ex præclara eccleſiæ veſte pendent, Pſal. 44. *In fimbrijs aureis, circumamicta varietatibus, &c.*

Opere docendum. D. Auguſt. Leu. 19. D. Baſil.

Exijt Chriſtus in mundum agrum plenum veprib. ignem ille merebatur, ſed pro ſua clementia pro igne admirãdum Euangelij ſemen iniecit: Vnde Chryſo. hom. 45. in Mat. Vnde (inquit) exijt Deꝰ, qui vbique præſens eſt? Certè non loco, ſed habitudine, ac incarnationis diſpenſatione, propinquior nobis factus eſt. Ad quid igitur exiuit? An vt terram vepribus plenam perderet, & ignauos agricolas puniret? Minimè. verùm vt optimo cultu, terram arando fertilem faceret, &c.

D. Chryſ.

Præterea exit qui ſeminat, frigora fert, pluuias, laborem. Sic oportet concionatorem exire, ciuitates, vicos, oppidaque etiam exigua, inſtar Chriſti, & Apoſtolorum percurrere, neque delicatè vitam agere. *Quã ſpecioſi pedes* (ait Paulus ad Ro. 10. ex Iſaia) *euangelizantium pacem, euangelizantium bona.* Pedes concionatorum laudantur, non os & lingua, pedes, inquam, non qui domi ſe continent, ſed qui vicos, oppidaque percurrunt, vt Apoſtolorum pedes.

Concionator exeat percurrat oppida. Ad Ro. 10

¶*Semen eſt verbum Dei.* Omnium bonorum ſemen, & initium, eſt Dei verbum. Nam fides ex eo oritur, q̃ fundamẽtum eſt virtutum omnium, iuxta illud Pauli ad Ro. 10. *Fides ex auditu, auditus autem per Verbum Chriſti.* Itẽ. *Quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autẽ audient, niſi prædicante? quomodo vero prædicabunt, niſi mittantur, &c.* Iſaiæ 1. *Niſi Dominus reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus, & quaſi Gomorha ſimiles eſſemus, &c.* Tolle verbũ Dei ex mundo, Solem tolles, virtutem tolles, bona omnia cum ſemine tolles; in Sodomam, & Gomorhã mundus cõuertetur.

Ad Ro. 10 Iſa. 1

Iacobi 1. Iacobi 1. *Voluntariè genuit nos uerbo ueritatis*, videlicet, veluti ſemine. Item: *Suſcipite inſitum uerbum, quod poteſt ſaluare animas ueſtras*. ſ. ſi operi mandetur.

Semen niſi in terram iaciatur fructum non feret. ſparge triticum in aere, vel aqua vel igne, nihil reportabis fructus. eũdem in modum Dei verbum, niſi in cor incidat, non pariet emolumentum. Si in aures tantùm verbum auditum, ſi in oculos tantùm verbum ſcriptum incidat, q̃d proderit? Id vero erit in aqua, vel aere ſeminare. Quemadmodum terra in medio mundi ſita, ſemen excipit: ita cor, quod in medio hominis eſt locatum, excipiat verbum, foueat, ad fructum ducat. Sterilis erit ſine ſemine terra, vepres tm̃, inutileſque producet herbas: eundẽ in modum ſterilis erit ſine verbo Dei homo, vepres, i. peccata, herbaſque proferet infæcundas. Vt ſemẽ à zizanijs ſeparatum repurgatumque eſſe oportet: ſic & verbum ab omni hæreſi, falſitateque, longe ſeiunctum eſſe debet. Vt fructum ſemen producat, agrum poſtulat mollem, ſubactum, aratroque proſciſſum: verbũ Dei, molle, ſubactum, proſciſſumque cor flagitat.

¶ *Qui habet aures audiendi, audiat.* Attentionem, intelligentiã, in primis poſtulat verbum Dei, & beneuolentiam, ne ſimilis Iudæis ſit auditor, de quibus dicitur. *Videntes non uident, & audientes non audiunt, neque intelligunt. Qui habet* (ait Dñs) *dabitur ei.* qui habet attẽtionem, & beneuolẽtiam, amoremque verbi, dabitur ei, fructus, vt ſupra eſt explicatum. Non ſolum aures corporis, ſed aures etiam cordis, verbo Dei adhibendę ſunt, quas hic

D.Greg. à Domino requiri, ait D. Greg. hom. 15. in euange. Omnes (inquit) qui illic aderant, aures corporis habebãt. Sed qui cũctis aures habentibus dicit, *ſi quis habet aures audiendi, audiat*. aures proculdubio cor-

Theoph. dis requirit, &c. Multi aures habent (ait Theoph. in Mat.) ſed non ad audiẽdum.

D.Aug. Propterea ait Chriſtus. *Qui habet aures audiendi audit*. &c. Auguſtinus ſermo. 18. de verb. Domini. Surdos quam multos Dominus ante oculos ſuos intuebatur, cùm diceret: *Qui habet aures audiendi, audiat* quis enim ante illum ſine corporis auribus ſtabat? Quas ergo alias aures, niſi interioris hominis requirebat? &c. Eccleſiaſti-

Eccl. 3. ci 3. *Auris bona audiet cum omni concupiſcentia ſapientiam, &c.*

Pſ. 39. Pſ. 29. *Aures perfeciſti mihi*: Aures vero perficere, concinnare, & componere ad verbum audiendum, Dei eſt. Ex Hebræo hic Hieronymus vertit: *Aures fodiſti mihi*:

Aures perforata. hoc eſt, ſeruum me tuum perpetuum feciſti. Iuxta id quod Exo. 21. de ſeruo dici-

Exo. 28. tur, ſerui perpetui ſignum erat, auris perforatio: ita ſerui Dei perpetui, ſignũ eſt, auris ad diuina verba obedienter excipienda apertio, ad audienda verò dæmo-

B nis, mundique verba, occluſio. Incircunciſas Iudæorum aures Ieremias vocat,

Aures incircumciſa. capitul. 6. Incircunciſæ autem aures illæ ſunt, quæ ad verba noxia audienda circuncisæ non ſunt, quæ mundum, dæmonemque veluti prophetas falſos, ac mendaces audiunt. *Cui loquar* (ait Dominus Ie-

Ier. 6 remiæ 6.) *& quem conteſtabor, ut audiat, ecce incircuncisa aures eorum, & audire non poſſunt, &c.* Theodoretus: vocat (inquit) aures in

Theodor. circuncisas quę ſine diſcrimine excipiũt omnia. Tales erant iſti qui facilè quidem admittebant pſeudoprophetarum ſermones, prolatos delectationis gratia: verbis autem diuinis nolebant attendere, & cætera.

¶ *Aliud cecidit ſecus uiam.* Perit ſæpe ſemen ab agricola ſatum, quòd ex cęlo vel pluuia, vel ſolis deſit calor. At ſemẽ Dei nequaquam perijſſe dicitur, quod vel defuerit ex cælo pluuia, vel ſolis calor, ſed culpa terræ. Verbum etenim Dei non pe-

D rit, eo quòd deſit è cælo Dei fauor, & au-

D.Chryſ. xilium, ſed hominis culpa. Vnde Chryſ. hom. 45. in Matthæum: Maior (inquit) pars ſeminis amiſſa eſt, non ſeminantis

Iſa. 5 cauſa: ſed ſuſcipientis culpa terræ, &c. & Dominus Iſa. 5. *Quid eſt quod debui facere uineæ meæ, & non feci, &c.*

Aduerte autem multos agros ſic eſſe ſteriles, vt ferre ſegetes non poſſint, quãuis excolantur. Attamen ſemini de quo loquimur, nullus ager, hoc eſt, nullus ani-

E mus, ſic ineptus eſt, vt, ſi velit, Deo colẽ-

Nullus animus, ita eſt ſterilis, vt non poſſit fructum ferre. te, atque auxiliante, fructum non poſſit ferre. Fructum ferre poteſt is, qui iuxta viam ſitus eſt, ſi velit à via recedere: is quoque qui ſaxoſus eſt, & is qui ſpinas habet, ſi mõ ſaxa, & ſpinas, repellat. Eſt noſter ager voluntarius. ex bono, & fertili, in malum, & ſterilem, contraque ex malo, & ſterili, in bonum, ac fæcundum, Deo opitulãte, poteſt commutari. Chry-

D.Chryſ. ſoſtom. Quomodo (inquies) credendum

eſt

eſt, in veprib. & in lapide, & in via prudentem hominem ſeminare? In agris quidem, & in ſeminibus, quæ terræ traduntur, ſtultè factum videretur: in animis autem hominum non ita. Poſſibile.n.eſt vt lapis in terram fertilem conuertatur, & vt via non conculcetur, nec cunctis prætereuntibus propoſita iaceat, ſed in vberes agros traducta, nec vepres emittat, & ſemina foueat, &c.

Præter hæc agricola ſi prænoſſet agrũ nullas allaturum fruges, ſementem minimè faceret, at Deus etſi prænoſcat hominem nihil redditurum fructus, ſemen tamen verbi illi tradit.

D.Chryſ.

Chryſ. eadem hom. 45. Seruator, non diuitem, non pauperem, non ingenioſum, aut rudem, aut fortem, aut ignauum, aut diligẽtem, aut deſidem, diſcernit. ſed omnibus, quàuis futurum exitum nõ ignoret, pietatis doctrinam commendat, &c. Videlicet, noſtra quærit commoda.

Qui nũ ſint iuxta viam

Noſtri itaque ſeminatoris ſemẽ aliud cecidit ſecus viam, i. in terram, quæ iuxta viam erat. Illi iuxta viam ſunt, qui verbum Dei non cuſtodiunt mente, non intelligunt, non meditantur. hi auditores ſunt obliuioſi, iuxta illud Iacobi primo.

Iacob 1.

Qui perſpexerit in lege, perfectæ libertatis, non auditor obliuioſus factus, &c. Obliuioſos auditores confert Iacobus cũ viro, qui ſe ipſum in ſpeculo intuetẽ, moxque vultus ſui obliuiſcitur.

Speculũ verbum Dei.

Si quis (inquit) *auditor eſt verbi, & non factor, hic comparabitur viro conſideranti vultum natiuitatis ſuæ, in ſpeculo. Conſiderauit enim ſe, & abijt, & ſtatim oblitus eſt, qualis fuerit, &c.* Facile obliuiſcimur vultus noſtri, quem in ſpeculo intuemur: ſic etiã facilè obliuiſcimur Verbi diuini, quod audimus. Vir ſpeculum obiter intuetur, nec diu in eo intuẽdo immoratur. Contra fœmina attentè & diu, ſpeculum aſpicit; vt ſe comat atq. ornet. Obliuioſus auditor, vt vir, concionis inſpicit ſpeculum, vt Iacobus ait. At auditor attentus, qui verbũ Dei expendit, ac conſiderat, is inſtar fœminę morã facit, in ſpeculo diuini verbi cõtẽplãdo.

Gen.4.

Neceſſaria attentio eſt, & meditatio verbi, ne à volucribus rapiatur. Gene.4. Pharaonis ille piſtor, tria ſe caniſtra farinæ ſuper caput habere, diuinitus ſomniauit, & in vno celſiori omnes cibos portare, qui arte fiunt piſtoria, aueſq; comedere ex eo. Ioſeph verò diuinitus, ex ſomnio à Deo immiſſo, ſuſpendium illi prædixit. Si eximium verbi Dei triticum, ſiue farinam, & diuinas, quæ ex ea fiũt eſcas, ſupra caput, & in capite ſolùm geſtas; nec animi dentibus, i. cogitatione teris, & manducas, & in viſcera traijcis, ſed volucribus diripiendas exponis; ſuſpendium time tartareum.

Meditatio verbi diuini

Contra verò ſi ſimilis eiuſdem Pharaonis pincernæ ſis, & peccatorum veniam, & cæleſte cõſequeris præmium. Pincerna, vt eodem ſcribitur capite, in ſomnis vitem, treſq; in ea propagines, & botros, vidit; quos in calicem regis expreſſit. A Ioſeph verò in priſtinam dignitatem ſe reſtituẽdum, ex illa viſione diuina accepit. Si vides ante te concionem, veluti vitem pulcherrimam, propoſitã, botris, hoc eſt, ſcripturæ teſtimonijs, patrum dictis, documentiſque cæleſtib. plenam, ne ſolo delecteris aſpectu, botros carpe. Nec carpe ſolũ ſed etiam preme, hoc eſt, verba expende ac diligenter conſidera, & in opera conuerte, Regique Chriſto offer. Ne ſis Herode peior, de quo Mar. 6. dicitur. *Herodes libenter* audiebat Ioannem, & audito eo multa faciebat, &c.

Mar.6.

¶ *Aliud cecidit in petroſa, & natum aruit.* Pars alia ſeminis, in ſaxoſam terram incidit. exortũ eſt, ſed humore deficiente, exaruit. Deficit humor cùm deuotio deeſt culpa noſtra. Hic.n. humor ſemen nutrit, radicibuſque firmis fulcit.

Saxoſa terra

Lampades noſtra extinguuntur. aiunt Virgines illę ſtultæ Matth. 25. extinguebantur autem, prę olei penuria. Eundem in modum verbi diuini extinguitur lux, quoniam oleum deuotionis deeſt. Deeſt autem oleum deuotionis, quia deeſt oliua orationis, ac meditationis, quæ oleũ huiuſmodi producit. Deuotione deficiente, durum fit cor, & ſaxoſum, ita vt radicibus in eo firmis verbum non hæreat. deuotione verò abundante cereum fit, & carneum, diuini Spiritus ſcripturæ aptum. Scribit.n. diuinus Spiritus verba ſua in tabulis teneri cordis, mollis, ac carnei, non lapidei, iuxta illud Pauli 2. Corint. 3. *Epiſtola eſtis Chriſti, miniſtrata à nobis, & ſcripta, non atramento, ſed Spiritus Dei viui, nõ in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus, &c. Anima mea liquefacta eſt* (ait ſponſa Canti. 5.) *vt dilectus locutus eſt.* Cùm dilectus Chriſtus loquitur, liqueſiat cor ceræ inſtar vt verbum loquentis altè imprimatur, radi

Mat.25.

Deuotio humor ſemen nutriens.

2.Cor.3.

Cant 5.

cesque

ceſque fixas iaciat. Magnum Dei beneficium eſt hoc cor carneum, ac liquefactũ iuxta illud Ezechiæ. 11. *Auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum & cætera.*

Ezech. 11.

¶ *Quod in ſpinas cecidit.* quemadmodum ſuffocant ſpinæ ſemen, ſic ſuffocant ſolicitudines, diuitiæ, & voluptates, Dei verbum, fructuque ſuo priuant. Vnde illud Pauli 1. ad Timot. 6. *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli & deſideria multa, inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, &c.* Mergunt ſolicitudines, & deſideria nociua, & ſuffocant homines. Qui.n. mergitur ſuffocatur, qui ſuffocatur, ſpiritu priuatur, quo viuit. huiuſmodi deſideria, ac curæ, diuino ſpiritu, qui ſpiritalem confert vitam, priuant hominem, ideo ſuffocãt. D. Gregorius hom. 15. in euange. Solicitudines (inquit) & diuitiæ, & voluptates, ſuffocant verbum, quia importunis cogitationibus ſuis guttur mentis ſtrangulant. Et dum bonum deſiderium intrare ad cor non ſinunt, quaſi aditum flatus vitalis necant, &c.

Spinæ frumentum ſuffocantes.

Ad Timo. 6

D. Greg.

Qui verbũ auditum ſuffocari non vult huiuſmodi ſolicitudines ſuffocet, & repellat à corde. Deut. 16. *Non plantabis lucum, & omnem arborem, iuxta altare Domini Dei tui, &c.* Nonne altare Dei cor eſt? iuxta lucus non eſt plantandus, nõ ſunt plãtanda noxia deſideria, ac ſolicitudines, q̃ mentem obumbrent diuinoque ſplendore priuent. Leuitici 16. *Agrum tuum non ſeres diuerſo ſemine.* Ager animus eſt, eodem ſemine, non diuerſo eſt ſeminãdus. Is diuerſo ſemine animum ſeminat, quiſimul cum verbo Dei, noxias curas, ac deſideria verbum ſuffocantia ſerit. ſeminandus ager eſt vno tantummodo ſemine, verbi ac virtutum, vitioſæ vero curæ, ac cupiditates extirpandæ ſunt. Iacob. 1. *In manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum,* Græcè ἔμφυτον. Qui frugiferæ arboris ſurculum, arbori inſerit infæcundę, omnes arboris ramos reſecat, vt ſurculus inſitus adoleſcat. alioqui radicis ſuccus ramos potius quam ſurculum alet. eundem in modum inſitum verbum Dei, vt Iacobus loquitur, ſuſcipiendum eſt. nimirum ſurculi inſtar cordi inſerendum, à quo omnes cupiditates, noxiæque ſolicitudines reſectæ ſint. Nam ſi hæ non reſcindantur cordis ſuccum ad ſe trahent, Dei verò verbum ſine fructu areſcet, & ramorum copia ſuffocabitur. *Radix omnium malorum eſt cupiditas,* ait Paulus 1. ad Tim. 6. in hac radice ſurculus verbi inſitus, quid fructus poterit producere? nonne protinus ſuffocabitur?

Deut. 16.

Leu. 11.

Iacob 1.

Suffocant diuitiæ verbum, & virtutẽ, ſi tanto illis amore hæreant diuites, vt legis, mandatorumque Dei obliuiſcantur. Quod ſi virtutis in eis deſiderium, veluti oleum, diuitijs ſupernatet, non ſuffocabitur verbum. Quamobrem Theophylactus capite indicato obſeruat, dixiſſe Paulum: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, &c.* Non dixit Pau. (ait Theophyl.) diuites, ſed volentes diuites fieri. Poteſt.n. quiſpiam pecunias habere, atque eas probe diſpenſare, quippe qui aſpernetur eas, atque in vſum pauperum eroget, quod non eſt volentis diteſcere, &c. Chryſ. hom. 45. in Mat. Potes, dummodo velis, pernicioſa hæc germina ſpinarum incidere, ac diuitijs laudabiliter vti. poſſumus ita ditari, vt non decipiamur, & in hoc ſeculo ita conuerſari, vt harum rerum curis non ſubmergamur, &c. Spinæ ſunt diuitiarum malæ ſolicitudines, quamuis videantur roſæ. Vnde Theoph. 1. ad Tim. 6. Spinarum (inquit) inſtar ſunt diuitiarum ſolicitudines. vnde ſi tetigerit has quiſpiã, manus cruentas faciunt, vulnera infligentes, &c.

Theoph.

D. Chryſ.

Spinæ ſolicitudines.

Recte aũt dixit Dominus (ait Chryſ. hom. 45.) *fallacia diuitiarum.* quippe cùm nihil aliud in diuitijs ſit, p̃ter deceptionem. Nomina.n. ſunt in illis de rebus poſita. Nam cùm voluptas, & gloria, tũ ornatus & pompa, horumque ſimilia, phãtaſmata quædam ſunt, nullam rem verè continentia. ſic ille. lege eundem Pſal. 4. ſapientem eſſe oportet, ac cautum hominem, ne ab hac fallacia diuitiarum decipiatur. Difficile eſt auri, argentique pulchritudine non decipi, ſed introſpice bene quid ſint mundana omnia, quam breui euaneſcant & deceptione liberaberis. Fallaces ſunt diuitiæ (ait Gregorius loco citato) quæ nobiſcum diu permanere non poſſunt, fallaces quæ mentis noſtræ inopiam non expellunt. Cur amatur, quod relinquitur? &c.

D. Chryſ.

Diuitiæ fallaces.

D. Greg.

¶ *Aliud cecidit in terram bonam.* Terra bona, ij ſunt, vt eſt apud Lucam, qui in corde bono, & optimo, verbum retinent, & fructum afferunt in patientia. Corde ex-

Terra bona qua. *Iſa. 40.* *Ad cor loquendum.* *Oſee 2.*

cipiendum eſt verbum, non ſolùm auribus, ad cor dirigendum eſt à cōcionatore apoſtolico. Iſa. 40. *Loquimini ad cor Ieruſalem, & aduocate eam.* Oſeæ 2. *Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius, &c.* Quāuis autem hebræa phraſi loqui ad cor ſit blanda loqui, & blandiri, tamen etiā qui dura loquitur, diuiniſq; terret minis, ad cor loquitur, & Ieruſalem ad Deum vocat. Pſal. 44. *ſagittæ tuæ acutæ (populi ſub te cadent) in corda inimicorum regis, &c.* In corda conijciuntur Chriſti ſagittæ, non in aures ſolùm, corda ferire oportet, non aures mulcere. Aurium vulnus nō eſt mortiferum, cordium vulnera feliciſſimam afferunt mortem de qua dicitur ad Coloſſ. 3. *Mortui eſtis, & vita veſtra eſt abſcondita cum Chriſto, &c.* Si corda ſagitta verbi percutiuntur, populi ſub Chriſto cadunt. O beatum caſum.

Pſal. 44.

Caue ne concio tua inſtar ſit cātici dulcis, ad delectandū tantummodo, non ad permouendum comparata; ne tibi illud Ezechielis 33. occinatur. *Es eis quaſi carmē muſicum, quod ſuaui, dulcique ſono cantitur, & audiunt verba tua, & non faciunt ea, &c.* Canticum n. auditur, non vt fiat, quod cantico perſonat, ſed oblectandi gratia. nemo in aerem ſemina iactat, vel in aquam, ſed in terram, quæ in medio mundi ſita eſt, quoniam non aer, aut aqua, ſed terra ad producendas ſegetes vim habet: Eundē in modum nemo, qui ſapiat, verbi ſemen aut in aures ſolum auditorum, aut in intellectum ſparget, ſed in cor maximè, cui in medio hominis poſito, ad ferendum fructū vis inſita eſt, Deo opitulante. Multorum intellectus ſatis, ſuperque diuini verbi ſemine refertus eſt, nihil tamen fert fructus, qa ad cor ſemen non tranſit. Ieremiæ 31. *Dabo legem meam in viſcerib. eorum, & in corde eorum ſcribam eam,* ſic Dominus. ſic doctor hoc conetur, vt legem Dei in viſcerib. & corde ſcribat auditorum.

Ezech. 33. *Ierem. 31.*

Vide quale cor auditoris boni eſſe debeat. In corde (inqt) *bono, & optimo.* Optima corda flagitat optimū verbum; optimos agros poſtulat optimum ſemen. Optimū autem cor verbū retinet, & cuſtodit nè à volucrib. diripiatur. Neque enim iuxta viam ſitū cor eſt, ſed procul à via ſecedit. Id cor iuxta viam eſt, quod omnib. cogitationibus, amicitijs, negocijſq; patet, diuerſorio ſimile, quod probis, & improbis, notis, & ignotis hominibus eſt apertum. ſimile ſcaphæ, quæ rimarum plena eſt, omniq; ex parte ſalſos maris fluctus ebibit. Bonū autem cor, & optimū, procul à via abeſt. Intus eſt, non foris, non vagatur, ſed in verbo Dei contemplando verſatur; iuxta illud Prouer. 22. *Appone cor tuum ad doctrinam meam, quæ pulchra erit tibi, cum ſeruaueris eam in ventre* (id eſt pectore) *tuo, & redundabit in labijs tuis, &c.* & cap. 23. *Ingrediatur ad doctrinam cor tuum, & aures tuæ ad verba ſcientiæ, & cæt.* ingrediatur cor domum doctrinæ, ne vagetur foris.

Cor bonū, et optimum. *Cor iuxta viā poſitū.* *Prou.* *Prou. 23.*

Præterea retinet verbū cor optimum, meditatur, conſeruat, cōfert. iuxta illud Luc. 2. *Maria conſeruabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo.* Niſi ſtomachus cibum retineat, coquat, ac digerat, & in reliquas corporis partes diſpertiat; nihil cibus proficiet. Eundem in modū, niſi cor animi cibū, quod eſt Dei verbū, conſeruet, intelligat, conſideret, & in actiones hominis diſtribuat, quid proderit? Verbum Dei non retinere, eſt cibum ſumptum euomere, quod imbecillis admodum eſt ſtomachi. D. Greg. hom. 15. in euang Cibus mentis eſt ſermo Dei. Et quaſi receptus cibus ſtomacho languente reijcitur qn̄ auditus ſermo in ventre memoriæ nō tenetur. Sed quiſquis alimenta non retinet, huius profectò vita deſperatur, &c. Cor bonum & optimum, ſtomachus eſt animi validus: alimenta retinet, conſiderando coquit, & in cunctas diſpergit actiones. Nam cor per verbū Dei, actiones, negotiaque omnia moderatur, & dirigit.

Luc. 2. *D. Greg.* *Cor ſtomachus verbū coquens.*

Denique cor optimum, fructū affert in patientia. Saxoſum cor, & humore carens, ſegetem quidē producit, ſed ad fructum, & ſpicam minimè perducit, deficiente. n. humore areſcit. At cor bonum, & optimum ad fructū ſemē perfert, ſemper vireſcens, nunquam areſcens. Non enim deeſt illi meditationis, & deuotionis humor, qui radices confirmet, ſtabileſque reddat aduerſus omnes tentationum æſtus, atque ardores. Itaque fructū affert in patientia, ac perſeuerantia, quæ cordi ſaxoſo deeſt, in tentatione deficiēti. Patientia opus eſt ſeminatori, vt ſemē ad ſpicam perueniat. alioqui ſi frigora, æſtus, pſecutiones ferre nolit, areſcet in herba ſeges, & carebit fructu. Iacobi

5. Ecce

Eccle. 2.

D. Greg.

5. *Ecce agricola expectat pretioſum fructum terræ, patienter ferens, donec accipiat temporaneum, & ſerotinum &cæt.* Eccleſiaſtici 2. *Væ* (inquit) *diſſolutis corde, qui non credunt Deo, & ideò non proteguntur ab eo. Væ iis, qui perdiderunt ſuſtinentiam, & qui dereliquerunt vias rectas &c.* Terra bona (ait D. Greg. homilia 15.) fructus per patientiam reddit. Vua calcibus tunditur, & in vini ſaporé liquatur, oliua contuſionibus expreſſa amurcam ſuam deſerit, & in olei liquorem pingueſcit, per trituram areę à paleis grana ſeparantur, & ad horreum purgata perueniunt. &c.

Matth. 13.

Iuſtus in ſempiternũ ſe Deo mancipat.

De eo, qui petroſum cor habet, ait Dominus Matth. 13. *Non habet radicem, ſed eſt temporalis. Facta autem tribulatione, & perſecutione propter verbum continuo ſcandalizatur. &c.* Is autem, qui bonum, & optimũ cor habet, radicem habet, nec eſt temporalis ſed æternus. Tribulatione, & perſecutione exoriente, patienter perſeuerat. Bernardus epiſt. 253. Iuſtus (ait) non ad annum, vel ad tempus, inſtar mercenarij, ſed in ęternum, diuino ſe mancipat famulatui. Audi vocem iuſti Pſal. 118. *Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum &c.* ſic Bernardus:

Pſalm. 118

Cor bonum bona verba conuertit in bona opera.

D. Auguſt.

Fructum affert cor bonum bonorum operum. Quemadmodum bonus ſtomachus cibum coquit, vt in carnem vertatur, ſic bonum cor diuinum verbum concoquit, vt conuertatur in ſancta opera, iuxta illud Auguſtini ſermone 112. de Tẽpore: Beatiſſimus eſt, qui diuinas ſcripturas vertit in opera. &c Quemadmodũ diuinæ ſcripturæ in opera bona ſunt conuertendæ, ſic audita verba, in facta recta ſunt commutanda.

Matth. 13.

D. Greg.

Quia verò non omnes eundem producunt fructum, ait Dominus Matt. 13. *Fructum affert Auditor, & facit, aliud quidem centeſimum, aliud autem ſexageſimum, aliud vero trigeſimum. &c.* Marcus inuerso ordine, à trigeſimo cæpit. *Fructificant* (inquit) *vnum triginta, vnum ſexaginta, & unum centum. &c.* D. Gregorius Nazianzenus orat. 28. Quis (inquit) centeſimum fructum edit? A quis ſexageſimum? quis trigeſimũ? Aut conuerſo ordine, quis à trigeſimo ad ſexageſimum progreſſus, in centeſimũ deſijt, vt nouos ſubinde progreſſus faciens velut Iſaac Gen. 26. magnus tãdem fiat: de virtute in virtutem ambulans, pſalm. 83. & Cantica graduum canens, atque aſcenſiones in corde ſuo ponens: ſic ille. Danda opera eſt diligens, vt maximum feramus fructum, id eſt, centeſimum, ſemperque faciamus progreſſus, à trigeſimo B vſque ad ſexageſimum, tandemque vſq; ad centeſimum, id eſt vſque ad perfectionem.

Diuus Bonauentura Lucæ 8. bonos auditores verbi diuini, ait verbum recipere in corde bono, quoad cognoſcentẽ potentiam, id eſt, in bono intellectu. Et in corde optimo, quoad affectiuam, id eſt bono affectu. item. Audientes verbum retinent, quo ad memoratiuam. Et fructum afferunt; quoad operatiuam. In pa-C tientia; quoad paſſionem ſupportatiuã. Itaque bonus auditor, totum ſe Dei verbo audiendo mancipat. Intellectum, voluntatem, ſiue affectum, memoriam, operandi facultatem, & patiendi. Intellectum mancipat, & voluntatem, quia verbum recipit, *in corde bono, & optimo.* Memoriam, quia *verbum retinet.* Operandi facultatem, & patiendi, quia *fructum affert, in patientia.* Multi autem verbum retinent in D libris, & in intellectu ſolùm, ſed non prodeſt frumentum in horreo cuſtoditum; ad cibum, & fructum neceſſe eſt veniat. Vnde Cardinalis Hugo Lucæ 11. Quidã (inquit) cuſtodiunt verbum ſicut frumẽtum in Arca, id eſt, in quaternionibus, & libris, nunquam ſeminantes, & nũquam inde comedentes. Et ideo nunquam metent. &c. Patientia opus eſt, vt verbum in opus veniat. Multa enim aduerſa accidunt, quæ ſi patientia non adſit, à verbo E exequendo auocant. Fructum non affert, terra quanuis optima, niſi patiendo aratrum, & ſimilia. Eundem in modum fructum non affert homo, niſi patiendo aduerſa.

CAPVT III.

De parabola Zizaniorum.

MATTHAEVS CAPITE XI.

ALiam parabolam propoſuit illis, dicens: Simile factum eſt regnum cęlorum homini, qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo. cùm autem dormirent homines, venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abijt. Cùm autem creuiſſet herba, & fructum feciſſet: tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem ſerui patris familias, dixerunt ei; Domine, nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illis; inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei: Vis imus, & colligimus ea? & ait; Non: ne fortè colligentes zizania, eradiceris ſimul cum eis & triticum. Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem. & in tempore meſſis dicam meſſoribus; colligite primùm zizania, & alligate ea in faſciculos, ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. &c.

Tunc dimiſſis turbis venit in domum, & acceſſerunt ad eum diſcipuli eius dicentes; Ediſſere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui reſpondens ait illis: Qui ſeminat bonum ſemen, eſt filius hominis. Ager autem eſt mundus. Bonum verò ſemen, hi ſunt filij regni. Zizania autem, filij ſunt nequam. Inimicus autem, qui ſeminauit ea, eſt diabolus. Meſſis verò conſummatio ſæculi eſt. Meſſores autem Angeli ſunt. Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur, ſic erit in cõſummatione ſęculi. Mittet filius hominis Angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos, qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, & ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebunt ſicut Sol in regno patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat.

DVbitatur, quo nam modo regnum cælorum ſimile dicatur homini ſeminanti, cùm regnum cælorum non ſeminet. Reſpondetur, regnum cælorum in ijs parabolis ſignificare, id quod in regno cælorum contingit. Simile enim dicitur cælorum regnum huic, aut illi rei, quia in regno cælorũ, id eſt, eccleſia, tale quid contingit, quale de huiuſmodi re

A

narratur. Itaque horum verborum; *ſimile factum eſt regnum cælorum homini, qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo*; ſenſus eſt, idem accidit in regno cælorum, id eſt, in regno Chriſti eccleſia, ac ſi quis ſeminaſſet bonum ſemen in agro ſuo. &cæt. Parabola perſpicua eſt, à Domino diſcipulis non turbæ explicata. Significat in primis in regno cælorum, id eſt, eccleſia, nõ

ſolùm

Digitized by

ſolùm bonum ſemē eſſe, id eſt, bonos ho- A
Quid ſignificet parabola. mines, ſed etiã malum ſemen, & zizania id eſt, malos. Zizania enim malos homines ſignificant; ſemen bonum bonos indicat, interprete Domino. Deinde ſignificat parabola Deum non eſſe mali ſeminis, id eſt, malorum hominum, quatenus mali ſunt, autorem. Nam Deus bonũ condidit hominem; mali autor dæmon fuit zizaniorumque ſator. Præterea docet Deum nolle zizania, ideſt, malos homines protinus eradicare, id eſt, ſupplicio, B
& morte mulctare; quanuis digni morte ſint, & extirpatione. Sed patienter ferre velle, in meſſe pœnas daturos acerbiſſimas.

Homini, qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo.

Homo, qui ſeminauit, indicat Chriſtum, ipſomet Chriſto interpretante: *Qui* C
ſeminat (inquit) *bonum ſemen, eſt filius hominis. &cæt.* Seminat autē in agro ſuo, id eſt, mundo ſemen bonum; hoc eſt, filios regni. Filij autem regni dicuntur, filij eccleſiæ, quæ regnum Dei eſt, non ſolùm boni ſed etiam mali, quemadmodum Matthæi
Matth. 8. 8. *Filij* (inquit) *regni eijcientur in tenebras exteriores. &c.* Sed hic cum Chriſtus dicat, bonum ſemen eſſe filios regni; filij regni vocantur homines boni, gratiæque participes, quos Deus in mundo ſeminat. ſic D
Auguſtinus exponit ſermone 46. de diuerſis.

Inimicus homo hoc fecit.

Inimicus homo, qui zizania ſuperſeminat diabolum indicat, vt Dominus ait
Dæmon inimicus. Dei enim, & hominum inimicus eſt. Nō eſt ille homo, ſed in homine illo inimico adumbratur; quemadmodum homo non eſt vox, ſed voce ſignificatur. Zizania E
filij ſunt nequam; græcè, *ὑιόι τῦ πονηρῦ*, id eſt, filij illius Mali, & nequiſſimi, ſcilicet dæmonis. Dicuntur autem filij nequam, id eſt, diaboli, homines impij, quoniam ab eo ſunt proſeminati, & illũ imitantur, iuxta illud Ioannis 8. *Vos ex patre diabolo eſtis.* Omnis, qui peccatũ admittit (ait Baſilius Pſalm. 44.) ex patre diabolo eſt. &cæt. Sed nunquid diabolus homines ſeminat in mundo? Non ne Deus omnium hominum creator eſt, ac proinde ſator? Reſpondetur, dæmonem dici ſeminare zizania, id eſt, homines improbos, non quidem propterea quòd illos procreet, aut gignat; hoc enim falſum apertè eſt. Sed quia ex bonis malos reddit, & ex tritico conuertit in zizania. Deus autor mali minimè eſt. hominē in agro ſuo, hoc eſt, mundo, velut repurgatum triticum ſeminauit. Quid enim aliud Adamus fuit in gratia, iuſtitiaque originali conditus, quam tritici purum granum? Gratiæ, virtutumque omnium, & hominum, Deus ſator eſt. Dæmon verò ſator vitiorum. Quia malos fecit homines, & ex tritico in zizania conuertit: ideò illos dicitur in mundo ſuperſeminaſſe. Zizania verò ſignificare etiam improbos Chriſtianos ſēnit Diuus Auguſtinus ſermone 46. de diuerſis, & Cyprianus epiſtola 51. ad Maximum, & cæt. cuius verba recitat Auguſtinus lib. 2. contra Creſconium capite 34. idem ſentiunt Carthuſianus, Abulenſis, & Caietanus. *Zizania improbos Chriſtianos ſignificant.*

Superſeminauit zizania.

Superſeminaſſe dicitur zizania, quia ſuper triticum ea ſeminauit. Nam prius eſt bonum, quam malum; priùs Deus bonī ſementem fecit, quàm dæmon faceret ſementem Mali. Deus ſeminauit bonum ſemen, dæmon ſuperſeminauit malum. Diuus Chryſologus ſermone 69. Nullũ (inquit) malum ab originis proceſſit autore; ab inimico ſuperſeminatum eſt malum. Malum non eſt à rerum parente procreatum. Geneſ. 1. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. &cæt.* Præterea Deus prius ſementem fecit veritatis, & euangelij; dæmon poſtea ſementem fecit mendacij, & hæreſum. Heretici omnes non ſeminant, ſed ſuperſeminant; nimirum ſuper veritatem Euãgelij à Chriſto ſeminatam, ſeminant ipſi meram falſitatem. Quamobrem cauendæ nouæ hæreſes, nouaque dogmata, quæ non ſeminantur, ſed ſuperſeminantur, vt zizania. Vnde Tertullianus in lib. de Præſcript. aduerſus hæreticos cap. 31. Reuertar (inquit) ad principalitatē Veritati, & poſteritatem Mendacitati deputandam, ex illius quoque parabolæ patrocinio, quæ bonũ ſemen frumenti à Domino ſemina-

Deus bonū ſeminat, dæmon malum ſuper ſeminat.

D. Chryſologus.

Gen. 1.

Cauēdi nouatores

Tertull.

tum primò conſtituit; auenarum autem A ſterilis fœni adulterium, ab inimico diabolo poſteà ſuperducit. Propriè enim doctrinarum diſtinctionem figurat, quia & alibi verbum Dei ſeminis ſimilitudo eſt. Ita ex ipſo ordine manifeſtatur, id eſſe dominicum, & verum, quod ſit prius traditum; id autem extraneum, & falſum quod ſit poſterius immiſſum. &cæt. Lege etiam Chryſoſtomum homil. 47. in Matthæum, & Pammelium in locum Tertulliani citatum.

Cùm dormirent homines.

Noctu ſuperſeminat dæmon.

Sementem dicitur feciſſe inimicus homo clam, noctu. Noctem ſignificant hæc verba: *Cùm dormirent homines.* Nocte enim homines dormiunt; ideò noctis hæc eſt deſcriptio. Eſt ſenſus: Cùm nox eſſet, quo tempore omnes homines dormiunt; venit homo ille agricolæ hoſtis, zizaniaque ſuper triticum ſeminatũ ſparſit. Bonus agricola, luce fulgente, bonum ſemen terræ mandauit; impius ſator, & inimicus, tenebroſa in nocte zizania ſua in agrum iniecit. Quamobrem à Tertulliano libro de anima capite 17. auenarũ dicitur ſuperſeminator, & frumentariæ ſegetis nocturnus interpolator. Malum ſemen in caligine ſeminatur; bonũ amat lucem. D. Chryſoſtomus homines dormientes, interpretatur, præſules eſſe minime vigiles: ſic etiam Diuus Auguſtin. in quæſtion. euangel. ſecundum Matthæum capite 11. Diuus etiam Hieronymus. In ſimilem ſententiam Euthymius, & alij exponunt.

Tertull.

Accedentes ſerui.

In parabolis aliqua ſiunt parerga.

Aduerte hoc loco in parabolis, quemadmodum in picturis, aliqua adiungi parerga, quæ ad ipſum parabolæ ſignificatum minimè pertinent, ſed ad narrationem complendam adhibentur. Quamobrem docet Chryſoſtomus non eſſe anxia cura parabolas explanãdas, homilia 65. in Matthæum. In parabolis (ait) nõ oportet nimia in ſingulis verbis cura perangi. Sed cùm quid per parabolã intendat Dominus, didicerimus, inde vtilitate collecta, nihil vlterius anxio eſt conatu inueſtigandum. &cęt. Lege eundem homilia 16. in epiſtol. ad Romanos ad illa verba: *Num dicet figmentum:* homilia item 48. in Matthæum. Sæpius (inquit) me dixiſſe memini, non ad verbum exponendas eſſe parabolas. &cæt. Auguſtinus de typis, atque figuris veteris teſtamenti loquens, id docet, quod in parabolis quoque verum eſt. Libro 16. de ciuitate Dei capite 2. Non ſanè (ait) omnia, quæ geſta narrantur, aliquid etiam ſignificare putanda ſunt; ſed propter illa, quæ aliquid ſigni- B ficant, etiam ea, quæ nihil ſignificant, attexuntur. Solo enim vomere terra proſcinditur, ſed vt hoc fieri poſſit, etiam cętera aratri membra ſunt neceſſaria. Et ſoli nerui in citharis, atque huiuſmodi vaſis muſicis, aptantur ad cantum; ſed vt aptari poſſint, inſunt & cætera in compaginibus organorum, quæ non percutiuntur à canentibus; ſed ea, quæ percuſſa reſonant, his connectuntur. Ita in prophetica hiſtoria, dicuntur & aliqua, quæ C nihil ſignificant; ſed quibus adhæreant ea, quæ ſignificant, & quodammodo religentur. hactenus Auguſtinus. Vide Origenem in caput 13. Matthęi, ad verba illa: *Simile eſt regnum cælorum ſagenæ miſſæ in mare. &cæt.*

D. Auguſt.

D. Chryſ.

Qui ſint ſerui patrisfamilias.

Hoc igitur, quod dicitur in hac parabola, ſeruos acceſſiſſe ad dominum. &c. Parergon, & emblema eſſe poteſt, ideò forte à Chriſto non explicatur. Attamen Diuus Hieronymus hos ſeruos patrisfa- D milias Angelos ait ſignificare. idẽ ſentit Theophylactus. Diuus Auguſtinus in libro de quæſtion. euangelij ſecundum Matthæum capite 12. hanc interpretationem refutat: ſeruos autem patrisfamilias probos homines putat ſignificare. Angeli enim non ignorant, vnde ſemen malum oriatur, quamobrem interrogatio illa: *Vnde ergo habet zizania?* illis tribuenda non eſt. Præterea Angelis nota ſunt zizania, antequam herbeſcant, & fructum E faciant. Meſſores igitur ſunt, vt Chriſtus ait; non verò huiuſmodi ſerui, quales hic deſcribuntur. Verũ Hieronymi ſententia defendi poteſt. Poſſunt Angeli tàm ſeruis, quã meſſoribus adumbrari; poteſt illis interrogatio, non tanquam ignorantibus, tribui. Nõ enim ad amuſſim exponendę ſunt parabolę. Euthymius in ſententia Auguſtini eſt. Seruos (inquit) effingit Dominus orthodoxos, qui feruẽ[t]iore erga cultũ ſuum gerunt zelum; qui frequen-

D. Hieron.

D. Auguſt.

frequenter admirantur, quòd Deus zizania naſci permittat. &c.

Vis, imus, & colligimus ea?

Zelus. Zelus ſeruorum Dei indicatur, optantium nullum improbum hominẽ eſſe in mundo; nulla zizania in agro Domini. Indicat etiam Dominus ſe habere ſeruos per quos zizania facilè poſſit extirpare, impioſque omnes è mundo euellere. Per Angelos enim id poteſt efficere; uel, ſi malit, vno nutu.

Non: ne forte colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis, & triticum.

Cur zizania noluerit eradicari pater familias.

Euellendi zizania poteſtatem, non facit ſeruis paterfamilias; illorum zelum cõpeſcit. Si enim improbos homines ex orbe eradicaueris, ſimul etiã eradicabis probos multos. Probi enim multi, naſcuntur ex improbis. Prætereà ipſimet improbi in probos, ipſa zizania in triticum ſæpè transmutantur. iuxta illud Auguſtini ſermone 46. de diuerſis: *D. Auguſt.* Fieri poteſt, vt qui hodie ſunt zizania, cras ſint frumentum. &cæt. Adde, impios magnã ſanctis virtutis exercendæ præbere materiam. Tolle impios tyrannos, martyres non erunt. Auguſtinus in libro quæſtionum ex Matthæo capite 12. has cauſas reddit his verbis: Non eſſe (ait) tales auferendos è vita, nè, cum malos conatur quiſpiam interficere, bonos interficiat, quod forte futuri ſunt. Aut bonis obſit, quibus & inuiti forte vtiles ſunt. &c.

Chriſtus non de ſolis hæreticis hic agit.

Ex his inferes; ergo hæretici comburendi non ſunt. Male inferes, ſi inferas. Etenim Chriſtus non de ſolis hæreticis hic agit, ſed de ſceleratis omnibus. Nam zizania filios Nequam, id eſt, Mali diaboli eſſe dixit. Filij autem diaboli non ſolùm hæretici, ſed etiam alij flagitioſi homines ſunt, fures, homicidæ, huiuſque farinæ reliqui. Quemadmodum ergo male ex hoc loco probabis, non eſſe ſuſpendendos fures, aut non eſſe mulctandos morte parricidas; ſic peſſimè inferes non eſſe comburendos hæreticos, qui & fidem furantur rem pretioſiſſimam, & hominum animas gratiæ vita priuãt. Quod indicat parabola hoc eſt; ſẽper vſque ad iudicium fore malos permixtos bonis; A neque eſſe à Deo ſummo patrefamilias, omnes protinus extirpandos; ſed potius patienter, vt à vitijs ad virtutem reuertantur, tolerandos. Non autem prohibet, à magiſtratibus Reipublicæ Chriſtianæ vel hæreticos igni tradi, vel fures, reliquoſque maleficos extirpari, iuxta illud Deuteronom. 13. *Maleficos non patieris viuere.* Prætereà ex ſententia Diui Hieronymi, & Theophylacti ſerui hoc loco dicũtur Angeli, quibus Deus imperat, ne homines improbos neci dent. Vetat Angelos, & priuatos homines, priuata poteſtate, quempiam interimere; Reipub. magiſtratus, poteſtate publica, id facere minimè vetat.

Non prohibet Dominus hæreticos flammis tradi. *Deut. 13.*

D. Thomas, ſecunda ſecundæ, quæſt. 10. artic. 8. ait Deum prohibere zizania, hoc eſt, hæreticos euelli, tunc cùm periculum eſt, ne triticum ſimul euellatur, vt cõſtat ex parabola. Lege Diuum Auguſtinum libro 3. contra epiſtol. Parmeniani capite 1. Ipſe (inquit) Dominus cùm ſeruis dixit: *Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem.* Cauſam præmiſit dicens: *Ne forte cum vultis colligere zizania, eradicetis ſimul, & triticum.* Vbi ſatis oſtendit, cùm metus iſte non ſubeſt, ſed omnino de frumentorum firma ſtabilitate, certa ſecuritas manet; id eſt; quando itaque cuiuſque crimẽ notum eſt omnibus, & omnibus execrabile apparet; vt vel nullos prorſus, vel nõ tales habeat defenſores, per quos poſſit ſchiſma contingere; non dormiat ſeueritas diſciplinæ. In quantò eſt efficacior emendatio prauitatis, quãto diligentior confirmatio charitatis. ſic ille. Et ſermone 46. de diuerſis. Volebamus (inquit) ſi fieri poſſet, nullum malum manere inter bonos. Sed dictũ eſt nobis: *Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem.* Quare? tales enim eſtis, vt falli poſſitis. Denique audis *Ne forte dum vultis eradicare zizania; eradicetis ſimul, & triticum. &cæt.* Lege eundem contra Creſconium libro 2. capite 34. & 37. & contra literas Petiliani libro 3. capite 2. & 3.

D. Thom. *D. Auguſt.*

Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem.

Ad meſſem vſque, hoc eſt, iudicium, zizania, hoc eſt, improbi homines, ſimul cum probis, in eccleſia vitam ducẽt. Nec

Creſcunt zizania cū tritico. *D. Auguſt.*

deerunt impij, nec iuſti. Vtraque, tam zizania, quam frumenta, creſcent vſque ad falcem. Auguſtinus ſermone 18. de verbis Domini. Concedo (inquit) in comparatione zizaniorum, ſimul ac palearum, frumenta eſſe pauciora. Tamen vtraque creſcunt, vſque ad meſſem. Item: Toto agro deeſſe non poteſt frumentum: quod perſeuerando vſque ad finem, ſaluum fiat. &c.

Alligate ea in faſciculos. B

D. Auguſt.

Meſſis tempus iudicium indicat. Tunc zizania à tritico ſeparabuntur, & in faſciculos alligata, flammisque tradita, pœnas dabunt ſempiternas. Hi faſciculi quales futuri ſint exponit Diuus Auguſtinus ſermone 39. de ſanctis his verbis: Ligate faſciculos, hoc eſt, rapaces cum rapacibus; adulteros cum adulteris; fornicatores cum fornicatoribus; homicidas cum homicidis: auaros cum auaris; iracundos C cum iracundis; falſos teſtes cū falſis teſtibus: fures cum furibus; ſimiles cū ſimilibus. Hi ſunt faſciculi ad comburendū. &c. & Diuus Gregorius libro 9. Moraliū capite 39. in illa verba Iob: *Vbi nullus ordo. &cæt.* Faſciculos (inquit) ad comburendum ligare eſt, hos qui æterno igni tradendi ſunt, pares paribus ſociare; vt quos ſimilis culpa inquinat, par etiam pœna conſtringat. &c. Euthymius: Oſtēdit ſermo, quòd ij, qui in eodem peccato D communicant, etiā in ſupplicio communicaturi ſunt eodem; ſimulque vltionem ſuſtinebunt. &cæt. Præterea Theophylactus ex hac alligatione intelligit, alligandos damnatos, ne amplius operari poſſint: In faſciculos (inquit) hoc eſt, ligatis eorum manibus, & pedibus. Non enim tunc vltra quis operari poterit; ſed omnis operandi vis ligabitur. &c.

D. Gregor.

Qui ſint faſciculi impiorum.

Euthym.

Theophyl.

Dominus his verbis ſignificare voluit, impios gehēnæ ignibus cruciādos. Quia E vero zizania in faſciculos colligari ſolent, de zizanijs loquens: *Alligate* (inquit) *ea in faſciculos*. in explicatione autem parabolæ, faſciculorum non meminit. Iubet autem pater familias meſſores primum colligere zizania, quoniam Angeli in iudicio, impios à pijs ſeparabunt. *Mittet* (inquit) *Angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala*: hoc eſt, omnes offenſiones, omnia peccata, quæ ſcandala dicuntur, quia hominum ſunt offendicula, in quæ impingunt, & cadunt. Colligent etiam eos, *qui faciunt iniquitatem*, hoc eſt, omnes peccatores, et mittent eos in caminum ignis. Vel, *colligent omnia ſcandala*, id eſt, zizania, quæ triticum ſcandalizant, & corrumpunt exemplo, vel etiam doctrina praua.

Triticum congregate in horreum meum.

Iuſti in horreum.

Triticum iuſti ſunt. Horreum cælum eſt, & æterna felicitas. Tunc in horreum omne triticum congregabitur, cùm iuſti in die iudicij, in cælum empyreum congregabuntur. *Tunc* (ait Dominus) *fulgebūt iuſti, ſicut Sol.* duplici lumine rutilabunt, lumine corporis, & animi. Corpus enim & animus, miris ſplendoribus fulgebit; lumine ſpiritali animus, lumine externo corpus ſplendeſcet

De hæreticis exponitur parabola.

Hanc parabolam de hæreticis exponunt Diuus Chryſoſtomus homilia 47. Diuus Hieronymus Matthæi 13. Auguſtinus in libro de quæſt. ſecundum Matthæum quæſt. 11. Theophylactus, & Euthymius. De omnibus tamen impijs, maximè vero de hæreticis, eſt interpretanda, vt diximus. Hæretici verò filij ſunt nequiſſimi dæmonis, ſemen peſſimum ſegetem producens peſſimam. Vide qualē ſegetem produxerit Arius, Pelagius, Lutherus, Caluinus, & cæteri huiuſmodi diaboli filijs, ſemē prauum, & zizania triticum corrumpentia. Hos diabolus in medio tritici ſuperſeminauit, *cùm dormirent homines*. Permittit Deus hęc zizania, non extirpat funditus, fert patienter, pœnitentiam expectat. Niſi in triticum commutentur, tandem euellentur, tartareisq; exurentur flammis.

CAPVT IIII.

Morale. De parabola zizaniorum.

TOTVS hic terrarum orbis ager eſt Dei. In eo bonum ſemen ſeminat, hoc

hoc eſt viros probos. Hi enim triticum Dei ſunt, iuxta illud Diui Ignatij dictũ, quod D. Hieronymus refert in catalogo de ſcript. Eccleſiaſt. Cum iam rugientes (inquit) audiret Leones, dixit Ignatius: Frumentum Chriſti ſum; dentibus beſtiarum molar, vt panis immũdus inueniar. &c. Triticum, vt hominis panis fiat, mola atteritur; iuſtus, vt Chriſti panis euadat, perſecutionibus, pœnitentia, laboreque molitur. Ignatij mola dentes fuere Leonum, Laurentij mola ferrea craticula, Andreæ crux.

D. Ignat.

Viri iuſti ſemen Dei triticum.

Meritò viri iuſti bonum ſemen dicuntur; quia ſeminis inſtar, alios ſibi ſimiles, tùm exemplo, tùm verbis docendo, producunt. Nonne bonum ſemen a Chriſto ſatum fuere Apoſtoli, ex quo in Eccleſia tot viri ſanctiſſimi ſemini ſimiles exorti ſunt? De hoc ſemine illud dicitur Iſaiæ 1. *Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus. &c.* Niſi Dominus Apoſtolos in mundo ſeminaſſet; in Sodomam fuiſſet mundus conuerſus, & Gomorrham, penituſque periſſet. Euſeb. libro 2. de Demonſtratione Euangelica, capite 36. Chorus (ait) Apoſtolorum, & q ex Hebræis in Chriſtum crediderunt, fæcundi inſtar ſeminis ſeruati ſunt: & per vniuerſam terram, omnem regionẽ proprio, atque Iſraelitico ſemine impleuerunt. Adeo vt ex illis, quaſi ſpicę, Eccleſię ſint enatæ. Sic Euſebius.

Iuſti cur ſemen dicantur.

Iſai. 1.

Euſeb. Cæſ.

Meritò & impij homines ſemen malum appellantur, & zizania; quoniam ſibi ſimiles imitatione proferunt. Sic Lutherus ſemẽ peſſimum, ſic Arius, ſic alij hęretici, ſibi ſimiles hæreticos inſtar ſeminis pepererunt. A zizanijs zizania ſũt producta. Sic etiam improbi homines, qui fide quidem prædití ſunt, ſed charitate, & operibus vacui: exemplo iniquo, alios eiuſdem improbitatis participes progignunt.

¶ *Cum dormirent homines.* Deus in luce ſeminat, in luce operatur. Cum orbem condidit prima die dixit; *Fiat lux.* Lux eſt, & lucis amicus. At diabolus initio operum ſuorum ait; Fiant tenebræ. Lucifuga eſt, & lucis hoſtis. D. Bernardus ſerm. 72. in Cant. noctem illum vocat: Diabolus (inquit) Nox eſt, nox eſt Angelus Satanę, et ſi ſe transfiguret in Angelum lucis. &c. Tenebras offundit rationi, nocte animã obſcurat. Si enim illa in luce ſit, ſemina mala, id eſt, malas cogitationes repellet; ſi in tenebris ſit, & zizania recipiet, & tartareum ad fructum perducet. Odit lucẽ fur, lucernam extinctam vult, vt furetur, ſic & dæmõ. *Omnis qui malè agit odit lucem* (ait Dominus Ioannis 3.) *& non uenit ad lucem, ut non arguantur opera eius. &c.* Non vult opera ſua impia argui dæmõ, & manifeſtari; ideoque mentis lucem odit.

Deus in luce operatur, diabolus in tenebris.

D. Bernar.

Ioan. 3.

In caligine dæmon parat inſidias

Quẽadmodum inſidiator latet, inſidiaſq; parat clam; ſic hoſtis noſter; iuxta illud Pſalmi 9. *Inſidiatur in abſcondito quaſi Leo in ſpelunca ſua &c.* Item quemadmodum venator laqueum, ſic hoſtis noſter tentationum ſuarum retia tegit; Pſalmo 141. *In uia hac, qua ambulabam, abſconderunt laqueum mihi, &c.* Pſalm. 63 *Narrauerunt, ut abſconderent laqueos. Dixerunt: Quis uidebit eos? &c.* Videbit illuminata à Deo mens, & ſpiritus alis prædita. Prouerbiorũ 1. *Fruſtra iacitur rete, ante oculos pennatorum.* Si rete iacias ante oculos volucris, euolabit: ſi ante oculos illuminatæ mentis laqueos ſuos dæmon paret; auolat illa. Lege Bernardum ſermone 64. in Cantica. Chryſologus ſermone 97. Inſidiator (inquit) in noctibus latitat, in diebus vigilantes fugit, appetit dormientes. &c. Pſalm. 9. *Inclinabit ſe, & cadet, cum dominatus fuerit pauperum.* Ex hebræo verti etiam poteſt; *incuruabit ſe: & cadet in fortia eius:* ſcilicet. In fortia retia eius: *congregatio pauperum.* Hoc eſt, deprimet ſe, incuruabitque, ne videatur, vt ſolent aucupes, & venatores. Et cadẽt in eius fortes caſſes homines, veluti volucres. Incuruat ſe dæmon, & veluti auceps, ne conſpiciatur humi procidit, vt in retia nos ſua pertrahat.

Pſal. 9.

Pſal. 141.

Pſalm. 63.

Prou. 1.

D. Chryſol.

Pſalm. 9.

Pręterea cum dormiunt homines, ſementem zizaniorum facit dæmon, id eſt, cum deſides ſunt, ac negligentes eccleſiæ paſtores, vt dictum eſt ſupra. Prouer. 24. *Per agrum hominis pigri tranſiui, & per uineã uiri ſtulti, & ecce totum repleuerant urtica, & operuerunt ſuperficiem eius ſpina, & maceria lapidum deſtructa erat. &c.* Pigri paſtoris, & dormientis ager, et vinea, id eſt, Eccleſia, vrticis, ſpinis, et zizanijs repletur. Diuus Bernardus libro ſecundo de Conſideratione: Inferiorum culpæ ad nullos magis referendæ ſunt, quam ad deſides, negligenteſque rectores. &c. Diuus Hieronymus Matth. 13. Non dormiat (inquit) qui Eccleſiæ prępoſitus eſt, ne per illius negligentiam inimicus homo ſuperſeminet zi-

Deſides prælati.

Prou. 24.

D. Bernar.

D. Hieron.

net zizania.&c. Prelatorum ſomnus multorũ malorum, & hereſeon, cauſa eſt, vt doctè oſtendit Caſtro lib.3. de iuſta hæreticorum punitione c.4. quo loco illud affert, quod lib.3. Regum cap.3. narratur, fœminam filium, quem vigilans lactauerat, oppreſſiſſe dormientem, & vita priuaſſe. Id quod paſtoribus Eccleſiæ cuenit. Filios enim, quos ſi vigilent, ſuaui doctrinæ lacte paſcunt: ſi dormiant, prauo exemplo, & negligentia opprimunt, & occidunt. D. Hieronymus Nahũ 3. Scit (inquit) Rex Aſſyrius, ideſt, diabolus, nõ poſſe ſe oues decipere, niſi paſtores ante conſopierit. &c.

3. Reg. 3. — *D. Hieron.*

Ad hęc; cum dormiunt homines, dæmon zizania eorum in animis ſeminat. Negligentes enim, & ſalutis ſuę parum ſtudioſi, diaboli malum ſemen, hoc eſt, cogitationes, & peccata corde excipiũt, atque alunt. Beda Matth. 13. Hæc ſententia, videlicet: *Cum dormirent homines venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania:* cautos nos eſſe admonet, ne dum torpemus inertia, diabolus fœditatem vitiorum ſuper ſemen voluntatis ſpargat. &c. Imbecillis eſt dæmon, vigilantes non vincit, ſed dormientes. D. Chryſologus ſer. 97. Maximæ (inquit) infirmitatis indicium eſt, dormiẽtibus irruiſſe. &c. Imbellis fęmina Dalila Iudicum 16. fortiſſimũ Sanſonem crinibus, & fortitudine ſpoliare auſa eſt; ſed dormientem. Fæmina Iahel Iud. 4. Siſaram vita priuare non eſt veri ta, ſed dormientẽ. Omni fortitudine ſomnus, ideſt, negligentia, ac ſocordia, hominem priuat, diaboloq; aduerſus eũ præbet audaciam. Hieron. Nahum 3. Semper (ait) diaboli ſtudium eſt, vigilantes aĩas conſopire. &c. Sed tu cum Dauide Pſal. 131. dicito: *Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. &c.* ideſt: Non dormiam, ſed vigilans tabernaculum in me extruam Domino.

Negligẽtia, & deſidia. — *Beda.* — *D. Chryſol.* — *Iud. 16.* — *Iud. 4.* — *D. Hieron.* — *Pſal. 131.*

¶ *Venit inimicus eius.* Inimicus Dei diabolus eſt. Quemadmodum inimicus hõ, quia inimicus erat patris familias, ſemẽtem zizanijs corrumpere, ac vaſtare conatus eſt; ſic diabolus, quia Dei hoſtis eſt eius frumẽtum, ideſt, iuſtos, conatur perdere, & imaginem, ideſt, hominem, lacerare, vt D. Baſilius docet orat. 10. de inuidia, & odio. Panthera (inquit) naturalem quandã habẽt aduerſus hominem iram, & ſolent, vel maxime in oculos inſilire. Hinc qui beſtiæ illudunt, ex charta imaginem quaſi hominem ipſi oſtentãt. Illa vero nimio impetu eſſe hominem autumãs, chartã veluti hominẽ diſcerpit, atq; hinc quanto ſit in hominẽ odio oſtendit. Sic & dæmon, in imagine, ideſt, homine, quo ſit in Deum odio oſtẽdit; cum ipſum Deum attingere nequeat. Sic Baſil.

Diabolus, quia Deum odit, hominem perſequitur. — *D. Baſil.*

¶ *In medio tritici.* In medio proborũ hominũ, ſuperſeminat diabolus improbos amicos, veluti ſcabioſas oues inter ſanas, vt malis moribus ſanos inficiant. Amicitia. n. improborum inficit, ac corrumpit. Vnde D. Baſil. hom. 9. *Quòd Deus autor mali non ſit;* Noxiæ (inquit) ſunt amicitiæ, quæ cum malitia contrahuntur. Nã ea eſt amicitiæ huius lex, & vis, vt per ſimilitudinẽ malitiam coniunctis indat. Quamobrem rectè prouerbium dicit: *Corrumpunt bonos mores colloquia praua.* Quemadmodum. n. in peſtilentib. locis, ſenſim attractus aer, latentem corporibus morbum inijcit; ſic item in praua conſuetudine, ac conuerſatione, maxima nobis mala hauriuntur; etiamſi ſtatim incommodum non ſentiatur. &c. Pſalm. 105. *Commixti ſunt inter gentes:* hoc eſt, zizanijs commixtum eſt frumentum. Sequitur corruptio; *Et didicerũt opera eorum, & ſeruierunt ſculptilibus eorũ. &c.*

Amici improbi fugiendi. — *D. Baſil.*

¶ *Et abijt.* Dæmon ſuperſeminare ſolũ põt malæ cogitationis zizania; vt fructũ pariant efficere nequit. Tentare poteſt; vt aſſentiaris tentationi, efficere non poteſt. Quamobrem poſtquã ſeminauit; *Abijt*, quaſi id iam fecerit, quod poteſt, reliqua tibi facienda relinquit. Seminator zizania in terram iacit; niſi terra illa excipiat & foueat, fructum minimè ferunt. Eodem modo malus dæmon malas cogitationes in cor immittit: ſed niſi cor illas recipiat, & aſſenſu foueat, atque alat, nihil fructus impio ſeminatori pariet. Diabolus (ait Diuus Bernardus ſermon. 87. in Cant.) impellit, ſed non euertit. Si quidem tuum illi negaueris aſſenſum. &cęt. item; homo ſuo, ſine alieno, impulſu cadere poteſt; alieno abſque ſuo cadere nõ poteſt. &c.

Dæmon tentare poteſt, conſenſum extorquere non poteſt. — *D. Bernar.*

¶ *Cum creuiſſet herba, & fructum feciſſet.* Zizania in herba non agnoſcuntur, ſed in fructu; ſic & homines impij cognoſcuntur ex operibus, & a frumento diſcernuntur: iuxta illud Matth. 7. *ex fructibus eorum cognoſce-*

D.Chryſ.

cognoſcetis eos. D. Chryſol.ſerm.97. Quod (inquit) latet in herba, manifeſtatur in ſpica, &c. Apparuerũt in ſegete Zizania apparet etiam nunc in ſegete Dei Zizaniorum multitudo: & Deo tolerante, malum ſemen creſcit, vita, diuitijs, & honoribus. Sed breui creſcit tempore, mox ignibus tradetur æternis.

Vnde ortũ ſit malum?

¶ *Vnde ergo habet Zizania?* Quæſtio hæc eſt de origine mali; Vnde ortum eſt malum, vnde peccatum? Deus omnia bona condidit, & valde bona, ſementem fecit egregij ſeminis, vndenam zizania orta ſunt? nunquid ex bono ſemine Dei? nunquid ex bono malum oriri poteſt? Rñdetur; *Inimicus homo hoc fecit.* Non ortum eſt malum hominis, id eſt, peccatum, à Deo optimo; ortum eſt ab hoſte peſſimo. Vrgebis, hic hoſtis peſſimus à Deo creatus eſt, ergo malum à Deo creatum eſt. Rñdemus, creatus eſt hoſtis peſſimus à Deo, ſed nec hoſtis, nec peſſimus, aut malus, creatus eſt. Conditus eſt bonus, ipſe ſe fecit malum, & peſſimum. Quidquid bonitatis habuit, atque etiam nunc habet, à Deo eſt. ſolum peccatum à ſe habet. Nimirum habebat voluntatem, vel ad bonum, vel ad malum complectẽdum liberam. maluit pro libertate ſua malum amplecti, eaque de cauſa ex bono ſe malum ipſemet fecit. Tertul. lege li. 2. cõtra Marcionem c. 10. quo loco oſtendit diabolũ à ſe ipſo eſſe malum, non à Deo. Quod (inquit) factus eſt à Deo, i. Angelus, id erit eius qui fecit. Quod autẽ factus à Deo non eſt, i. diabolus, i. delator, ſupereſt vt ipſe ſe fecerit, &c. Item; Retrò quidem inuituperabilis, a die conditionis ſuæ, à Deo in bonum conditus, vt à bono conditore inuituperabilium conditionum, & excultus omni gloria angelica, & apud Deum conſtitutus, quà bonus apud bonum, poſteà verò à ſemetipſo tranſlatus in malum, &c. Itaq; inimicus homo, i. dæmon primo ſe ipſum in cęlo malum fecit, deinde hominem in terra. Prius ſe ipſum in zizanium conuertit, poſtea hominem. Dei inimicitiam malus cõcepit, & hominis quoque à Deo conditi. Ideoque perditus ipſe, homines perdere non ceſſat, & vt ait Chryſol. ſer. 97. hominũ damnum ſuum computat lucrum, & qđ perierit hominibus, hoc ſe ęſtimat acquiſiuiſſe, &c. Et ſer. 96. Malis noſtris gaudet, noſtris ruinis ſurgit, noſtris viuit ex

Diabolus bonus eſt creatus.

Tertull.

Chryſol.

Diabolus noſtris malis lætatur.

A mortibus. Ad cœlum vnde cecidit, non patitur hominem peruenire, &c.

Vis, imus, & colligimus ea? Obſeruandus eſt horum ſeruorum zelus, aduerſus peccata. Mundum omnib. ſceleribus, ac ſceleratis hominibus expurgatum eſſe cupiebant. Vtinam zelo arderemus, & pro noſtra virili, à mundo flagitia vt extirparentur, conaremur. Obſerua diligẽtiam. *Vis imus, & colligimus ea?* Si multi eẽnt prudentes, docti, ac diligentes Dei ſerui, qui ſeſe illi offerrent, per orbem ad extirpanda zizania mittendos, multò ſane melius cũ mundo ageretur. *Vis* (inquiunt) *imus*, in Indiam, Iaponiam, Æthiopiam, Braſiliam? in totum iam imus orbem, ſi vis. Mitte, imus; Iube; ſtatim facimus. te volente, te mittẽte, ſi eamus, zizania, hoc eſt, idololatriam, hæreſes, vitiaque reliqua eradicabimus. *Vis, imus,* Sic olim Iſaias, c. 6. cùm Dominum dicentem audiſſet: *Quem mittam? & quis ibit nobis?* ſeipſum obtulit; *Ecce ego* (inquit) *mitte me.*

Zelus

Iſa. 6.

Duo obſeruat Di. Thomas in his ſeruis. Dicuntur (inquit) de ipſis duo laudabilia, quia mouentur ad deſtruẽdum malum 1. Cor. 15. *Auferte malum ex vobis ipſis.* Item illud laudabile, quia hoc facere nolũt proprio motu, ſed iuſſu Domini, etc. Hæc in concionatore requiruntur, zelus ad extirpandum malum, & ſuperioris iuſſus & approbatio. *Zelo zelatus ſum* (ait Elias 3. Reg. 19.) *pro domo Domini exercituum, quia dereliquerunt pactum Domini filij Iſrael, &c.* Zelus hic ille eſt igneus Eliæ currus, quo vectus concionator mũdum docendo percurrit. hoc Petrus vectus, hoc Paulus, cæterique Apoſtoli orbem peragrarunt. hoc etiam hodiè multi in nouum ducũtur orbem, in Indiam, Braſiliam, Iaponiamque, & Æthiopiam. Zelus hic ignitus ille eſt calculus, quo Seraphinus ex Altari templi ſublato, Iſaiæ mittendi ad populum labia tetigit. Ignita. n. labia concionantis, zelus ardẽs efficit. Zelus hic doctorem populi comedit, iuxta illud Pſal. 68. *Zelus domus tua comedit me.* Comedit (inquam) vitæ amorẽ, honoris cupiditatem, periculorum horrorem. Animarum enim ſalutem vitæ, honori, cæteriſque omnibus commodis anteponit.

D.Tho.
Duo obſeruãda in his ſeruis
1. Cor. 15.

3. Reg. 19.

Zelus

Pſal. 68.

¶ *Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem.* Non loquitur Dominus de ſingulis hominibus. Nec. n. vſque ad meſſem, id eſt, iudicium.

iudicium ſinguli creſcunt, è vita ante iudicium diſcedunt. Loquitur ergo de toto humano genere, quod ad iudicium vſque, cum malorũ permixtione perſeuerabit. Creſcent zizania cũ tritico, improbi inter probos vitam ducent. Sed tamẽ licet corpori non ſint ſeparati, ſunt mente ſeparati, ſunt vita, & moribus. Auguſtinus lib. 3. contra literas Petiliani, c. 3. etſi (inquit) ab iniquis ad tempus corporaliter non poteſt, recedat tamen ab ipſa iniquitate omnis, qui nominat nomen Domini. Licet.n. à malis interim vita, moribus, corde ac voluntate ſeparari, ac diſcedere. quæ ſeparatio ſemper oportet cuſtodiatur. Sic Aug. Licet etiam, & expedit ab iiſdem nõ ſolùm vita, ſed corpore etiam ſeiungi, fugere amicitiam, familiaritatem euitare, ne maculent, ne vitiorum ſorde inquinent, vt ſupra dictũ.

Iuſti ſunt ſeparati ab improbis uita, et morib.
D. Aug.

Creſcent zizania. Interim dum in agro creſcunt, in triticum mutari poſsũt. Sunt.n. zizania voluntate, nõ naturę neceſsitate. Si mutentur, in horreum mittentur: ſi mutari nolint, ignibus comburentur. In agro ſunt zizania (ait Auguſtinus ſer. 46. de diuerſis) & fieri poteſt, vt qui hodie ſunt zizania, cras ſint frumentum. zizania alloquor. Corrigite vos, antequam meſſis adueniat, &c. Ideo creſcere ſinit Deus zizania, vt mutẽtur in frumentum. Poteſt protinus eradicare, ſed vult potius pœnitentiã expectare. Quãobrem doctè Auguſtinus ſer. citato ait: Nõ dicas; peccaui, & quid accidit mihi? Non perdidit Deus potentiam: ſed à te exigit pœnitentiam, &c. Non perdidit Deus ad extirpanda zizania potentiam, ſed tolerat, & exigit pœnitentiam. Diu. Chryſologus ſer. 97. Si zizaniis (inquit) non ſubueniret Dei potentia, nec Matthæum de publicano euangeliſtam, nec Paulum de perſecutore Apoſtolum Eccleſia poſſideret, &c.

Mutari poſſũt zizania in triticũ.
D. Aug.
Exigit Deus à zizaniis pænitentiã.
D. Aug.
D. Chryſ.

Tolerantiæ exemplũ hic obſeruat Beda Mat. 13. Hic (ait) nobis patientiæ exẽplum præbetur, vt ſicut paterfamilias in dolo inimici patiens fuit; ſic in aliqua nos læſione, nõ ſtatim ad vindictam, ſed magis ad tolerantiam recurramus, &c. Lege D. Gregorium Nyſſenum in libro A de Anima, & reſurrectione, ante libri medium, in quo bonum ſemen animi appetitus rationi conſentientes eſſe ſcribit. Zizanium verò errorem circa iudicium boni, atque honeſti. Deum verò noluiſſe animi impetus omnino penituſq; extirpari.

Patientia.
Beda

¶ *Alligate ea in faſciculos, ad comburendum.* Non perdidit Deus potentiam, illam tãdem zizania experietur. Ignibus ſolùm vtilia ſunt, ignib. tradentur, frumentum B autem in horrea recondetur. Cũ frumento zizania ſunt in agro, ſed non erunt in horreo, ſunt in terra, ſed non erũt in cœlo. Non capit cœleſtis ager malum ſemẽ permixtum zizaniis triticum non capit cœleſte horreum. Expurgatum, ac trituratum oportet eſſe triticum, antequã in horreo reponatur; expurgatos omnino, & pœnitentia, tribulationibuſque trituratos, oportet eſſe homines, priuſquam in cælo collocentur. de faſciculis impio- C rum ſupra iam diximus.

¶ *Dicam meſſoribus.* Obſeruat hoc loco Chryſoſtomus hom. 48. in Matthæum, Chriſti miſericordiam, qui beneficia p ſe, per alios conferat ſupplicia. Dicam (inquit) meſſoribus; *Alligate ea in faſciculos ad comburendum.* Conſidera (ait Chryſoſt.) ineffabilem Chriſti miſericordiã, & quod ad benefaciendum quidem pronus eſt, à deſiderio autem puniendi alienus. Nam quando ſeminat, per ſe ipſum D id peragit, ſupplicia verò per alios infert &c. Philo etiam lib. de Abrahamo, pag. 321. exiſtimat ex tribus Angelis, qui ab Abrahamo viſi ſunt, duos tantum Sodomam iuiſſe, vt illã euerterent, quia Deus per ſe punire non vult. Cùm Abrahamo (inquit) oblata ſit triũ virorum ſpecies, duos tantum eloquia diuina ad excidendam regionem veniſſe dicunt, vt delerẽt eius incolas, cùm tertius indignos aduẽtu ſuo duceret. is quantum intelligo erat E ille, qui verè eſt (ideſt Deus) æquum iudicans vt bona per ſe ipſum largiretur, contraria verò exequenda ſuis potẽtiis relinqueret. Id quod mihi videntur reges facere ad imitationem naturæ diuinæ. dum per ſe ipſos gratias porrigunt, pœnas per alios ſanciunt, &c.

Deus beneficia per ſe, p alios ſupplicia confert.
D. Chryſ.
Philo

CA-

CAPVT V.

De parabola ſeminis ſenſim creſcentis.

MARCVS CAPITE IIII.

ET dicebat: Sic eſt regnum Dei, quemadmodum ſi homo iaciat ſementem in terram, & dormiat, & exurgat, nocte, & die, & ſemen germinet, & increſcat dũ neſcit ille. Vltrò enim terra fructificat, primùm herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica. Et cùm produxerit fructus ſtatim mittit falcem, quoniam adeſt meſſis.

Et dormiat, & exurgat, nocte & die.

HÆc parabola à Marco refertur. *Sic* A *eſt regnum Dei*; hoc eſt, ſic ſe habet negotium regni Dei, ideſt eccleſię, quemadmodum ſi agricola ſemen in terra ſpargat, & dormiat ipſe agricola, & exurgat poſt ſomnũ, *nocte, & die.* dormiat (inquã) nocte, & exurgat die, & ſemen interim eo nocte dormiente, & die exurgente, negotijſque vacante, neque ſciente, neque aduertente, germinet, & creſcat. Autor commẽtariorum in Marcum, qui D. Hieronymo tribuuntur, verbum, *exurgat*, ad B ſemen refert, hoc ſenſu; ſic eſt regnũ Dei quemadmodũ ſi homo iaciat ſementem in terram, & dormiat ipſe homo, & exurgat ſemen nocte, & die, & creſcat eo neſciente, hanc interpretationem hẽt gloſſa ordin. nec reijcit Ianſenius, imo ſequitur in ſecũda expoſitione parabolæ. Sed priorem probabit, qui bene attenderit, & contextum legerit. Cõiunctio illa, *&*, quæ ſemen antecedit, refutat hanc interpretationem, vt alia omittam. Euthym. C & Theophylactus, illa verba, *die ac nocte*, coniungunt cum verbo, exurgat, in hanc ſententiam, & exurgat ipſe ſeminator nocte, & die. interpres Euthymij ſic verba euangelij vertit. *Et ille*, id eſt, ſeminator, *excitetur nocte, & die.* Chriſtus enim, vt ait Euthymius, et Theophylactus, exurgere dicitur nocte, cùm permittit nos obſcuris tẽtationibus agitari; die verò cum conſolatur. Satius eſt, diem cum verbo, *exurgat*, noctem cum verbo, *dormiat*, copulare. *dormiat, & exurgat*: nocte videlicet dormiat, die exurgat ſeminator, vt eſt explicatum. Ita Caietanus, Maldonatus, & Ianſenius. Poteſt etiam ſic explicari locus hic; *dormiat, & exurgat, die ac nocte*; id eſt, congruis horis diei, & noctis, vt exponit Carthuſianus, nam tàm die, quàm nocte homo dormire poteſt, & ſurgere.

Vltro enim terra fructificat.

Terra ſpõte ſua triticum minimè profert, cur ergo ait Dominus, vltrò fructificare herbam, ſpicam, & frumentum? Reſpondetur, terram fructificare frumentum vltro, & ſponte, poſtquàm ſemen ſuſcipit. A natura enim hoc habet, ideòque vltrò dicitur producere. Præterea quia terra hominem indicat fructum ſponte producentem, ideò vltrò dicitur fructificare, græce habetur, *αὐτομάτη ἡ γῆ καρποφορεῖ*, id eſt, ſpontanea terra fructum affert. Adde, *vltro*, ſignificare terrã ſine alia ſeminatoris opera fructum proferre, ſi cælum faueat.

Et cum produxerit fructus.

Græcè

Digitized by Google

Græcè, ὅταν δὲ παραδῷ ὁ καρπός, fructus eſt caſus primi, ſed quis ſit ſenſus cõſtat, ſcilicet, cum terra fructum iam produxerit perfectum, atque formatum frumentum in ſpica; falx immittitur: Ita vt verbum græcum, & latinum, *produxerit*, paſſiue accipiatur. hoc modo, cum produxerit fructus, id eſt, cum productus fuerit maturus fructus, vel cum prodierit fructus. Si actiuè, ſenſus erit, cum fructus terræ, ſcilicet, ſemen, produxerit alium fructum ſcilicet frumentum, ſed non placet. Forſan interpres ſenſum curauit, nõ verba, hoc pacto, *& cum produxerit fructus*, maturos ipſa terra, ſtatim agricola falcem mittit.

Quid ſignificet parabola.
Theophyl.

Quid ſignificet hæc parabola dubiũ. Theophylactus ſic explanat. Homo (inquit) eſt ipſe Deus, ſemen miſit in terrã, id eſt, euangelij prædicationem. ſemine proiecto dormit, hoc eſt, aſcẽdit in cælũ: attamen ſurgit nocte, & die. Nam quãuis Deus dormire videatur, ſurgit tamen. Et nocte quidem, quando per tẽtationes, in ſui cognitionem nos ſuſcitat: die verò, quando per ſuauia, & iucunda, noſtram vitam moderatur. Creſcit autem ſemen ipſo neſcio, liberi enim arbitrij ſumus, & in noſtra electione oportebit ſemẽ creſcere, vel non. Sponte enim fructum afferimus. Primum quidem herbam, ac principium boni demonſtrantes, deinde ſpicam proferimus, quando & contra tentationes conſiſtere valemus. ſpica enim, & geniculis cingitur, & rectè ſtat, & perfectior eſt. Poſteà plenum etiam frumentum, in ſpica; cum perfectum quis fructũ attulerit. Per meſſem intellige cõſummationem ſæculi. Sic Theophylactus. eodẽ fere modo interpretatur Euthymius.

D. Greg.
Bona intentio ſemen.

D. Greg. hom. 15. in Ezechielem hoc pacto: Semen (inquit) homo iactat in terram, cùm cordi ſuo bonam intentionem inſerit. Poſtquam ſemen iactauerit, dormit, quia iam in ſpe boni operis quieſcit. Nocte verò exurgit, ac die, quia inter aduerſa, & proſpera proficit. Et ſemen germinat, & creſcit, dum ille neſcit, quia & cùm adhuc meriti incrementa ſua non valet, ſemel concepta virtus ad profectũ ducitur. Et vltrò terra fructificat: quia præueniente ſe gratia, mẽs hominis ſpontanea, ad fructũ boni operis aſſurgit. Sed hæc eadem terra primum herbam; deinde ſpicam, deinde plenum frumentũ producit in ſpica. Herbam quippe producere eſt, inchoationis bonæ teneritudinem adhuc habere. Ad ſpicam herba peruenit, cum ſe virtus animo concepta, ad perfectum boni operis pertrahit. Plenũ vero frumẽtum in ſpica fructificat: quando iam in tantum virtus proficit, ut eſſe robuſti, & perfecti operis poſſit. Deus producto fructu mittit falcem, quia cum vnumquemque ad perfecta opera perduxerit, eius temporalem vitam incidit, ut granum ſuum ad cæleſtia horrea perducat. Ita D. Greg. quæ ex eo tranſtulit Beda in Marcum. Lege eũdem Gregorium lib. 22. Moral. c. 14.

In virtute progreſſus.

Autor ille in Marcũ, qui D. Hierony. dicitur, & habetur in gloſſa ordinaria: Semen (ait) eſt verbum vitæ, terra, corda humana, dormitatio hominis, mors ſaluatoris. Exurgit ſemẽ nocte, & die: poſt ſomnum Chriſti, numerus credentiũ per aduerſa, & proſpera, magis, magiſq; germinabat in fide, & creuit in opere. *Dum neſcit ille*; i. neſcire nos fecit, quis fructum in finem afferat, dum dicit; *Qui perſeuerauerit uſque in finem, hic ſaluabitur. &c. Vltro terra fructificat primum herbam*. i. timorem; *initium enim ſapientiæ timor Domini. Deinde ſpicam*, id eſt, pænitentiam lachrymoſam, deinde plenum fructum in ſpica, id eſt, charitatem, plenitudo enim legis charitas. Falx eſt mors, vel iudicium, quod ſecat omnia, meſſis conſummatio ſæculi. &c.

Herba timor ſpica pænitẽtia, plenus fructus charitas.
Fal. mors.

Ianſenius parabola ſignificari putat, euangelicam doctrinam præter hominũ opinionem, ac ne ſentientibus quidẽ illis, paſſim enaſcituram, & fructificaturã, ordine quodam, donec ad perfectum fructum perueniat. Quemadmodum ſemẽ, non ſentiente, naſcitur, homine, & ordine quodam ad fructum perfectum peruenit, ab herba, ad ſpicã frumento plenam.

Caietanus arbitratur indicari, fructũ verbi Dei ſeminati, non produci opera concionatoris. Nam quemadmodum ſeminator ſeminat quidẽ triticum, quod illius opera non creſcit; ipſo enim neſciente, & alijs negotijs vacante, creſcit, Deo producente, & terra. ſic concionator ſerit quidem verbum, non tamẽ incrementum illi dat, ſed Deus. hoc eſt quod Paulus dixit 1. Corint. 3. *Neque, qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. &c.* Creſcit autem Dei verbum paulatim, nèmo enim repente fit ſummus, ut

1. Cor. 3.

Caie-

Caietanus ait, ſed primùm exercetur operibus incipientium, deinde proficientium, & demum perfectorum. Primùm herba eſt, poſtea ſpica, tandem plenum in ſpica frumentum.

Maldonatus exiſtimat, oſtendi tãtam eſſe vim verbi Dei, vt (ſi in bonam incidat terram) etiã ſi is, qui iecit, nihil aliud agat, germinet, creſcat, & fructum ferat. B Præterea credit voluiſſe Chriſtum, Apoſtolis gloriandi occaſionem tollere, dum alijs verbis dicit illud Pauli citatum; *Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus, &c.*

Duas partes parabola habet. Prior eſt ſementem neſciente ſeminatore, & aliud agente, abſque noua ipſius opera, è terra germinare, & creſcere. C Poſterior, terram paulatim producere, primùm herbã, deinde ſpicam, tandem formatum in ſpica triticũ. *Bonus auditor.* Prior pars ſignificare poteſt, bonum auditorem, qui in corde bono, & optimo (ut in alia parabola dictum eſt) verbum Dei recipit, nulla alia concionatoris opera indigere, ſed etiam ipſo concionatore neſciente, fructum verbi poſſe producere. Nam, fieri poterit, vt bonus auditor, poſtquam Dei verbum audit, domum petat, nec concionatorem adeat aut alloquatur vnquam, ſed ipſo ignorãte, auditum verbum, Deo iuuante, ad maximum fructum perferat. Itaque indicat parabola verbi Dei fructum, poſtquam eſt corde receptum, non ex concionatoris opera, ſed maxime ex Dei auxilio, & hominis cooperatione pendere, quemad modum ſeminis fructus, non ex opera ſeminatoris, poſtquam ſeminauit, ſed ex cælo, & terræ fœcunditate pendet. Hortatur Dominus auditores, vt ſimiles terræ fœcundæ ſint, quæ ipſo agricola neſciente, vltrò frumentum profert, cælo adiuta. Poſterior pars parabolæ ſignificat, paulatim creſcere fructum verbi, id eſt, hominis virtutem. Nam primùm velut herba eſt, deinde veluti ſpica, tãdem perfectionem conſequitur.

CAPVT VI.

De parabola grani ſinapis.

MATTHAEVS CAPITE XIII.

ALiam parabolam propoſuit eis, dicens: ſimile eſt regnum cęlorum grano ſinapis, quod accipiens homo ſeminauit in agro ſuo, quod minimum quidem eſt omnibus ſeminibus, cùm autẽ creuerit, maius eſt omnibus oleribus, & fit arbor, ita vt volucres cæli veniant, & habitent in ramis eius.

MARCVS CAPITE XIIII.

ET dicebat: cui aſſimilabimus regnum Dei? aut cui parabolę comparabimus illud? Sicut granum ſinapis, quod cùm ſeminatum fuerit in terra, minus eſt omnibus ſeminibus, quę ſunt in terra: & cum ſeminatum fuerit, aſcendit, & fit maius omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita vt poſſint ſub vmbra eius aues cęli habitare.

Lucas

LVCAS CAPITE XIII.

Dicebat ergo, cui ſimile eſt regnum Dei, & cui ſimile æſtimabo illud? Simile eſt grano ſinapis, quod acceptum homo miſit in hortum ſuum, & creuit, & factum eſt in arborem magnam: & volucres cæli requieuerunt in ramis eius.

Quid ſignificet parab. grani ſinapis.

Parabola hęc eccleſiæ ſignificat incrementum, per euangelicam doctrinam. Nam regnum cælorum, hoc eſt, regnum cęleſte eccleſia, ſimilis fuit ardenti ſinapis grano, quod cùm minimum ſit, ſi ſeminetur, in arborem excreſcit. Eccleſia Chriſtiana initio, cũ à Chriſto in terris ſeminata eſt, minima erat: ſed charitate ardens, poſteà arbor facta eſt ingens, qualis illa, quę Dan. 4. deſcribitur. Et Pſ. 79. *Operuit montes vmbra eius, & arbuſta eius cedros Dei. extẽdit palmites ſuos vſque ad mare, & vſq; ad flumẽ propagines eius. &c.* Pſ. itẽ. 2. *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuã terminos terræ.* Pſal. 71. *dominabitur à mari, vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarũ.* Pſal. 86. *Ecce alienigenæ, & Tyrus, populus Aethiopum hi fuerunt illic. &c.* Chryſoſtomus in Matthæum; Hac (inquit) imagine prædicit Chriſtus prædicationem per vniuerſum orbẽ omnino coruſcaturam. Idcirco huius oleris ſimilitudinẽ propoſuit. &c. Euthymius: Per hãc parabolam prędicationis augmentum pręnuntiat Chriſtus. &c. Theophylactus; granum ſinapis prædicatio eſt, & Apoſtoli. Pauci enim videntur hi, & tamen totum orbem occuparunt. &cæt.

Eccleſia minima, maximè creuit Dan. 4. Pſal. 79. Pſalm. 2. Pſalm. 71. Pſalm. 86 D. Chryſ. Euthym.

Aliam parabolam propoſuit eis.

Chriſtus varias epulas proponit. D. Hieron.

Parabolas multas proponit Chriſtus, & veluti diues atque opulentus pater familias varias epulas menſę infert. Quod D. Hieronymus ſic dixit: Proponit (inquit) eis et aliam parabolam, quaſi diues paterfamilias, inuitatos diuerſis reficiens cibis, vt vnuſquiſque ſecundum naturam ſtomachi ſui, varia alimenta ſuſciperet. &c. Item adiungit: Proponit Dominus diuerſas parabolas, vt iuxta vulnerum varietates, & medicina diuerſa ſit, &cæt.

Vnde nam parabolas, ſumma ſapiẽtia Chriſtus deſumat, aduerte nimirum nõ ex rebus cęleſtibus, ſubtilibus, ab vſu que remotis, ſed quotidianis, & in vſu poſitis quod obſeruat Chryſologus ſer. 99. his verbis: Bonus Dominus regni ſui ſimilitudines iterat, variat cõparationes. Quas non de occulto ſumit, non captat de cæleſtibus, ſed profert de quotidiano vſu, de communi conuerſatione proponit. Vt ad omne genus hominũ perueniat, quod eſt omnibus profuturũ. Loquitur nota diuiti, vſitata pauperi, omnibus vitę ipſius neceſſitate vernacula, &c.

D. Chryſologus.

Minimum eſt omnibus ſeminibus.

Omitto grammaticã; Ait enim Diuus Gregorius in epiſtola ad Leandrum: Indignum vehementer exiſtimo, vt verba cæleſtis oraculi, reſtringam ſub regulis Donati. &c. Minimum dicitur granum ſinapis omnibus ſeminibus, vel omniũ ſeminum, forte tempore interpretis illa conſtructio in vſu erat. Columella lib. 8. de Re Ruſt. ſimili vtitur. Media (inquit) cellà tribus minima eſſe debet. &c.

Dubium, quomodo verum ſit, granum ſinapis eſſe minimum, inter omnia ſemina: ſemen enim papaueris, vel rutæ, minus videtur grano ſinapis. Reſpõdemus granum ſinapis nimirum eſſe inter ſemina olerum, vt ex ſequentibus colligitur, de oleribus enim loquitur Dominus; *Maius (inquit) eſt omnibus oleribus.* Vel inter ſemina, quæ in cibum veniunt. at papauer & ruta neque ſunt olera, neque edũtur. Vel, dicitur minimum omnium ſeminũ, quia fere omnium ſeminum eſt minimũ pauca enim ſi ſint minora, pro nihilo reputantur. Nam, *omnis*, non ſignificat aliquando omnimodam vniuerſitatem, vt docet D. Hieronymus epiſt. 146. ad Damaſum: Secũdum (inquit) illum canonẽ

quem

ized by Google

quem ſæpe expoſuimus ſcripturarum Omnia, non ad totum referenda eſſe, ſed ad partem maximam. vt Pſalm. 13. *omnes declinauerunt.* & Ioan. 10. *omnes qui venerunt ante me fures fuerunt.* ad Philipp. 2. *omnes, quæ ſua ſunt quærunt.* Sic Hieronymus. Denique, dicitur omnium ſeminum minimum, quoniam ſemen eſt maximè vulgare, & inter vulgaria ſemina maximè paruum. Vel fortè in Iudæa ſic res ſe habebat, vt nullum eſſet ſemen eo minus. Nã vt Caietanus obſeruauit, non eſt eiuſdẽ B quãtitatis omnibus in locis. Comparaui (ait) hęc ſemina in Italia, nec apparet vniformitas. &c. Albertus Magnus ait eſſe minimum comparatione ad productum. Nam id quod granum ſinapis producit, maius eſt, quam id quod profert ſemen papaueris, & rutæ, adeò vt appelletur à Domino arbor.

De ſinapi. De ſinapi ſic ſcribit Plinius lib. 20. capite 22. Sinapi Pythagoras iudicauit principatum habere ex ijs, quorum in ſublime C vis feratur. Quoniam non aliud magis in nares, & cerebrũ penetret. Ad ſerpentium ictus, & ſcorpionum, tritum cũ aceto illinitur. Contra pituitam tenetur in ore, donec liqueſcat, aut gargarizatur, cum aqua mulſa: ad dentium dolorẽ manditur. ſtomacho vtiliſſimum contra omnia vitia, pulmonibusque. &cæt.

D. Ambr. D. Ambroſius ſer. 1. Granum ſinapis prima frõte ſpecie ſui paruum eſt, vile, deſpectum; non ſapore præſtans, non odorem circũ- D ferens. At vbi teri cęperit, ſtatim odorem ſuum acrimonia exhibet, cibum flammei ſaporis exhalat, & tanto feruoris calore ſuccenditur, vt mirum ſit, in tã friuolis granis, tantum ignem fuiſſe concluſum. Cuius etiam ſeminis cibum homines, hyemis tempore, magna pro ſuauitate percipiunt: quatenus repellant frigora, humores egerant, viſcerum interna calefaciant. &cęt. Ibidem fidem Chriſtianam cum ſinapi confert.

D. Hilar. D. Hilarius in Matthęum ait, minimũ granum ſinapis, humilem Chriſtũ ſignificare Cruci ſuffixum, & in ſepulchro veluti horto ſeminatum; vnde ſumma cum gloria reſurgens in arborẽ excreuit maximam.

Chriſtus granũ ſinapis. Grano (inquit) ſinapis ſe Dominus comparauit, acri maximè, & omniũ ſeminum minimo. Granum hoc poſtqua in agro ſatum fuerat, id eſt, vbi a populo traditus morti, tanquam in agro, ſatione A quadam fuit corporis, conſepultus: vltra menſuram omnium olerum excreſcit, & vniuerſam prophetarum gloriam excedit. &c.

D. Ambr. D. etiam Ambroſius ſer. 2. Chriſtus (ait) naſcẽdo humiliatus, vt granum eſt, aſcendendo ad cælum exaltatus, vt arbor eſt. Granũ planè Chriſtus eſt, dũ patitur: arbor eſt, cũ reſurgit. &c. Ait eo loco Ambroſius hoc granũ Ioſeph accepiſſe & ſeminaſſe in agro ſuo, ſiue horto. Chriſtum enim Ioſeph ab Arimathia B in horto ſuo ſepeliuit, & granum hoc veluti ſeminauit.

D. Gregor. Itẽ, D. Gregorius lib. 19. Moral. cap. 1. Chriſtus in horti ſepultura plantatus, arbor magna ſurrexit. granum namque fuit cũ moreretur, arbor cum reſurgeret. &c.

D. Chryſologus. Chryſologus ſer. 98. Chriſtus velut granum ſinapis, in hortum virginei corporis miſſus, tantum dedit fructus ſui ſaporem, cum teritur paſſione, vt quidquid eſt vitale, ſuo ſaporaret, & condiret attactu. &cæt.

Sinapis granũ doctrina euangelica. C D. Hieronymo granum ſinapis doctrinam ſignificat euangelicã; ſeminator autem, a quo granum ſeminatur in agro, intellectum noſtrum ſignificat in corde ſeminantem. Quis (inquit) eſt iſte, qui ſeminat, niſi ſenſus noſter, & animus, qui ſuſcipiens granum prædicationis, & fouens ſementem humore fidei, facit in agro ſui pectoris pullulare? &c.

Meditatio. Ergo cum Verbũ Dei meditamur, ardens granũ ſinapis in corde ſerimus, quod cor incendat, illique D medeatur. Sinapi enim & incendit, & medetur. Acrimoniã habent ſinapis grana, lacrymasque cient: ſic & Dei verbum acre eſt, & lacrymas, mærorẽque naturæ affert, quam ab inani lætitia auocat.

D. Ambr. Vnde illud D. Ambroſij ſer. 2. Fides (inquit) Chriſtiana vigorem obtinet, quem ſinapis natura depromit. Nam ſicut cùm ſinapis ſuccum ſumimus, vultu contriſtamur, fronte cõtrahimur, ad lacrymas promouemur, & ipſum ſalubritatem corpo- E ris noſtri, cum quodam fletu auſteritatis accipimus. Illinc enĩ nos amaritudo exaſperat, acrimonia penetrat, ſiue calor ignei ſaporis accendit, & toto perturbato corpore, tũc magis ſani efficimur, cùm amplius deploramus: Ita & cũ fidei Chriſtianæ mãdata percipimus, contriſtamur animo, affligimur corpore, ad lacrymas promouemur, & ipſam noſtrã ſalutẽ cũ quodam fletu, ac mærore conſequimur. &c. Sinapis granum contritum, oſtendit

ardorem

ardoré, & saporé: ſic Dei verbum ſi meditatione, & conſideratione conteratur, vim patefacit ſuam. Si non cõteras, ſi nõ conſiderens, mirificam hanc vim, non experieris. Conſidera quæſo, contere ſinapi, & experire. Minimum (inquit Euthymius) eſt granum ſinapis quantitate, ſed maximum qualitate, ſiue virtute, ideo quoque in magnitudinem excreſcit. &c. Sic verbum Dei minimum quantitate eſt, maximum virtute. Nam pauca verba in corde ſeminata, & meditationis calore fota, in magnam ſurgunt virtutis arborem.

Euthym.

A

Tu quoque (ait Theophylactus) eſto granum ſinapis. &c. Is Chriſtianus granum eſt ſinapis, qui minimus eſt humilitate; magnus ardore, & charitate. Sinapis virtus, ac poteſtas (ait citatus Hilarius) tribulationibus, & preſſuris accenditur. &c. Sic ardens Chriſtianus, cũ teritur, cum peſſundatur, tunc inflammatur & ardet. Lege D. Greg. in præfatione libri Iob. c. 2. Granum (inquit) ſinapis, niſi conteratur, nequaquam vis virtutis eius agnoſcitur. Non contritum lene eſt, ſi verò conteratur inardeſcit, & quod in ſe acerrimum latebat, oſtendit. Sic vir ſanctus cum non pulſatur, deſpicabilis, ac lenis aſpicitur, ſi qua verò illum tritura perſecutionis opprimat, mox omne quod calidum ſapit, oſtendit. &c. Pſalm. 41. In verſione Septuagint. Interp. iuſſu Sixti S. 5. P. edita ſic legitur. *In die mandabit Dominus miſericordiam ſuam, & nocte declarabit. &c.* In die conſolationis, miſericordia ſua erga nos vtitur Chriſtus, in nocte verò tribulationis, dona nobis collata declarat. D. Gregorius eodem loco, ſic hanc lectionem exponit; Miſericordia Domini in die mandatur: quia in tranquillo tempore cognoſcẽdo percipitur. In nocte verò declaratur: quia donum, quod in tranquillitate ſumitur, in tribulationibus manifeſtatur. &c. Lege Diuũ Ambroſium ſer. 1. Chryſologus ſer. 98. Chriſtum cum grano conferens ſinapis ſic ait: Sicut in integritate grani ſinapis, virtus ſinapis habetur occulta, apparet verò vehementiſſimè, ſi teratur, ita Chriſtus corpore teri voluit, qui ſuam noluit latere virtutem. &c.

Chriſtianus ſinapis. *D. Hilar.* *D. Gregor. Ardor, & amor in tribulatione.* *Pſal. 41.* *Tribulatio oſtendit animum.* *Chryſol.*

B C

CAPVT VII.

De parabola fermenti.

MATTHAEVS CAPITE XIII.

ALiam parabolam locutus eſt eis: Simile eſt regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totum. Hæc omnia locutus eſt IESVS in parabolis ad turbas; & ſine parabolis non loquebatur eis, vt impleretur quod dictum erat per prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abſcondita à conſtitutione mundi.

MARCVS CAPITE IV.

ET talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire: Sine parabola autem non loquebatur eis. Seorſum autem diſcipulis ſuis diſſerebat omnia. &c.

LVCAS

Digitized by Google

LVCAS CAPITE XII.

ET iterum dixit. Cui ſimile ęſtimabo regnum Dei? Simile eſt fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinę ſata tria, donec fermentaretur totum.

Quid ſignificet parabola fermenti.

HÆc parabola idem quod præcedens ſignificat, videlicet, eccleſiæ, & euangelicæ doctrinæ vim, & incrementum. Nam quemadmodum fermentum maſſam fermentat, ſic Euangelica doctrina fermentauit orbem. In tria ſata ſiue menſuras immiſſum eſt fermentum parabolæ, in tres orbis partes Europam, Africam, Aſiam, immiſſum eſt fermentum euangelij, donec fermentetur totum id, quod Deus fermentandum præſciuit, ac decreuit.

Fermẽtum in bonam, & malam accipitur partem.

Fermentum in malam, & bonam accipitur partem, vt obſeruat Augu. lib. 3. de doctrina Chriſtiana, capi. 25. In malam Marci 8. *Cauete à fermento Phariſæorum, & fermẽto Herodis, & cætera*, & ad Gal. 5. *Modicum fermentum totam maſſam corrumpit*, & 1. Cor. 5. *Expurgate vetus fermentum, & cæt.* In bonam partem hoc ſumitur loco. De fermento vide Plinium libro 18. capite 11. *Plinius.* Nunc (ait) fermentum fit, ex ipſa farina, quæ ſubigitur, priuſquam addatur ſal, ad pultis modum decocta, & relicta, donec aceſcat, &c. Calorem habet, diciturque fermentum à feruore. Illius vim explicat Ambroſius ſermone 5. conteritur, & comminuitur, vt maſſam fermentet, & eleuet. *D. Amb.* D. Ambroſius ſermone 5. Fermentum (ait) cum in cumulum conſpergendum eſt farinarum, cõfringitur, comminuitur, & ipſum omne diſſoluitur, vt diſperſam illam farinæ multitudinem, in vnum vigorem conſtringat, & in ſolidum corpus redigat, quod in pulueris modum ipſa diminutione languebat, &c. *De vi fermenti.*

Euthym.

Euth. Fermentum (inquit) cum ſit modicum, in multa tamen farina abſconditum, per conſperſionem totam farinam in vnum ſimul corpus vnit ex in alteram ſpeciem ab ea, quam prius habebat trãſmutat. Cùmque farina res ſit mortua, eam quodãmmodo viuificat, ac vim habens actiuam ſurſum aſcendere facit. Ita quoque fidei ſermo, cum ſit quantitate modicus, in multorum hominum animabus occultatus per doctrinam, omnes in vnum vnit Eccleſiæ corpus, ac in alteram conuerſationis ſpeciem trãſmutat. Cùmque mortua ſint ad opera virtutis, viuificat ad eius operationem, & ſurſum aſcendere facit ad cælum. hactenus Euthymius.

D. Hilar.

Diuus Hilarius fermẽto, quod maſſam peruadit, & fermentat, ſimilem ait eſſe Chriſtum, qui totum fermentauit orbẽ, diuinumque illi per Euangelium ſaporẽ præſtitit. Eadem eſt Ambroſij ſententia ſer. 5. Et quidem Chriſtus Opt. Max. ſanctiſſimum, potentiſſimumque fermẽtum in Euchariſtia eſt, quod in corpore nſo abſcondimus, dum ore ſumimus dignè. fermentat verò totam maſſam, cùm corpori ipſi caſtitatem, & modeſtiam, animo cunctas virtutes affert. *Sanctiſſimũ fermentum Chriſtus.* Audi D. Cyrillum lib. 4. in Ioannem, c. 17. Sicut (inquit) parum fermẽti, vt Paulus ait 1. Cor. 5. totam maſſam fermentat, ſic paruula benedictio totum hominem in ſeipſum attrahit, & ſua gratia replet, & hoc modo in nobis Chriſtus manet, & nos in Chriſto. *D. Cyril.* Verè enim totum fermentum, in totam maſſam pertranſit, &c. In concionibus tamẽ ſatius erit, Chriſtum fermentum non appellare.

D. Hier.

D. Hiero. ſcripturarum notitiam fermento adumbrari cenſet. Præterea trib. ſatis, i. menſuris, ſignificari ait, τὸ λογικὸν, i. rationalem hominis partem, τὸ θυμικὸν, i. iraſcibilem, τὸ ἐπιθυμητικόν, i. concupiſcibilem. *Fermentum verbũ Dei.* Hæc tria ſata euangelico ſcripturarum fermento fermentantur, cum diuinum verbum expenditur, ruminatur, & frequẽti meditatione has omnes peruadit partes. Parti rationali prudentiam præſtat, iraſcibilem domat, concupiſcentiam frenat. *Verbũ Dei conſideratiũ totum hominẽ fermẽtat.*

D. Chryſ.

D. Chryſ. in Matthæum fermento Apoſtolos putat deſignatos: Sicut fermentum (ait) magnam farinæ copiam (quanuis modicum) in vires ſuas cõuertit: ſic quoque Apoſtoli terrarum orbẽ cõuerterunt, &c. *Fermentum Apoſtoli.* Carpens verò in conuertendis ad Deum hominibus ignauiam, hæc adijcit. Si duodecim homines totã penè

 farinam

farinam orbis fermentarunt, animoq́ue uerſo, verſa, quanta ſit noſtra malignitas, atque ignauia, qui cùm iam innumeri ſimus, has gentium reliquias conuertere non poſſumus, qui vel mille mũdis ſatiſfacere deberemus, &c. Deinde oſtendit nõ ſatis fuiſſe Apoſtolis miracula ad cõuertendos populos, ſed virtutem maximè fuiſſe opus. ſi paſſionibus (inquit) veluti nos ſeruiſſent, etiamſi à morte innumeros homines ſuſcitaſſent, non ſolum nihil vtilitatis feciſſent, verum etiam ſeductorum nomen non effugiſſent, &c.

Fermẽtum charitas.

D. Aug. lib. 1. quæſt. euangel. q. 12. fermentum arbitratur ſignificare dilectionem, quòd feruere (inquit) facit, & excitat, &c. Eximium fermentum eſt charitas, quæ totum feruere facit animum, excitatque in Deum. Lege præterea Clementem Alexandr. libro quinto ſtromatum.

Acceptum mulier.

Chryſologus

Hominis eſt ſeminare, ideò homini tribuitur ſeminatio. mulieris eſt fermẽtum in farinam immittere, & pinſere. Quamobrem mulier accepiſſe dicitur fermentum, & in ſatis tribus farinæ abſcõdiſſe. Res de vſu geritur (ait Chryſol. ſer. 99.) vir in agro ſinapis arborem ſerit, domi mulier fermentum procurat, & panes præparat alimoniæ. Quia virum foris expectat labor, intus mulierem domeſtica cura conſtringit, &c.

In ſatis tribus.

Menſura hebræa nõnulla.

Satum, menſura eſt. De menſuris Hebræis, hæc nunc pauca accipe. Ghacal, עגל ouum, & quintam eius partem continet. קב, Cab, quantũ 24. oua capit. סאה, Seah, ſatum, facit ſex cabos, i. oua 144. erat autem hæc menſura, certa vaſis forma vulgo notabilis; in cuius medio ſignum erat expreſſum, quo dimidiũ menſuræ ipſius dignoſcebatur.

Satum modius.

Epha tria ſata, vel 3. modij.

Epha, vel ephi, אפי, continet tria ſata. Ephi ergo farinæ fermentauit hæc mulier: quemadmodum & Sara Geneſ. 18. *Accelera, tria ſata ſimilæ commiſce, &c.* ait Sara Abraham. Satum tertia pars eſt Ephi. Interpres primo Regum primo. Ephi vertit tres modios Adduxit eum, ideſt, Samuelem ſecum, poſtquam ablactauerat, in vitulis tribus, & tribus modijs farinæ, hebraice pro, *tribus modijs eſt, Epha.* Ruth 2. *Inuenit hordei quaſi Ephi menſuram, ideſt, tres modios, &c.* tres igitur modij ſunt tria ſata, tria ſata eſt Ephi. Tamen interpres alibi modium pro Ephi vſurpat. Deut. 25. *Nec erit in domo tua modius maior, & minor, modius æqualis, & verus erit tibi, &c.* hebraicè eſt, neque erit in domo tua Epha, & Epha, &c.

עמר, Gomor decima pars ẽ Ephi. חמר *Gomor.*

B vel, כר, Corus, vel Chomer, decem Epha capit, i. ſata triginta, Iſai. 5. *Triginta modij ſementis facient modios tres.* Hebraicè habetur, ſemen Cori, faciet Ephi. Quoniam Corus triginta cõtinet modios, Ephi verò tres. Num. 1. *Populus congregauit coturnicum multitudinem, qui parum decem Coros.* i. decies triginta modios. Modius appellatur Luſitanè alqueire. *Chorus.*

Sine parabolis non loquebatur eis.

C

Augu. ait in omni ſermone Chriſtum parabolam aliquam adhibuiſſe, eaque de cauſa dicere Euangeliſtam, *ſine parabolis non loquebatur eis.* in libro de quæſt. euangelicis ſecundum Matthæum q. 15. Sine parabolis (inquit) non loquebatur eis. Non quia nihil propriè locutus eſt, ſed quia nullum ferè ſermonem explicauit, vbi non aliquid per parabolam ſignificauit, quamuis in eo aliqua, & propriè dixerit. Ita vt ſæpè inueniatur totus ſermo eius parabolis explicatus, totus autem propriè dictus, nullus inueniatur. hæc Auguſtinus. D. Chryſoſtomi ſententia eſt, hæc verba; *ſine parabolis non loquebatur eis,* ſignificare Chriſtum hoc ſermone, & tempore, ſine parabolis non fuiſſe locutũ, alijs ſermonibus multa ſine parabolis dixiſſe. Dixit (inquit) multa etiam, abſque parabola, *ſed* non illo tempore. Euthymius quoque. Sine parabolis, ait, non loquebatur Chriſtus, eo tempore. Multa enim ſæpius illis locutus eſt, ſine parabolis, &c. Auguſtini interpretatio placet magis. *Sine parabolis non loquebatur eis:* hoc eſt, in omnibus ſermonibus parabolam aliquam, vel parabolas adhibebat, ita vt nullus, vel rarus eſſet ſine parabolis ſermo Chriſti. Beda Marci 4. Non hoc (ait) dictum quaſi nullum apertum ad turbas ſermonem fecerit. Verum ita potius, quia nullus facilè ſermo eius inuenitur

An Chriſtus loquetur ſine parabolis.

D. Auguſt.

D

D. Chryſ.

E

Euthy.

Beda.

inuenitur in quo non aliquid parabolarũ ſit intermixtum. &c. Lege Tertul. libr. de reſurrectione carnis ca. 33. aduerſus eos, qui Chriſtum omnia in parabolis pronũtiaſſe contendebant.

Prout poterant audire.

Marcus ſic ſcripſit: *Talibus multis parabolis loquebatur eis, prout poterant audire.* Nunquid non poterant Iudæi audire Chriſti ſermonem ſine parabolis? Euthymius ſic exponit Matthæi 13. Prout poterant (inquit) audire, id eſt, quatenus digni erãt ad audiendum Scribæ, & Phariſæi. Nã quia non ad ſumendam vtilitatem audiebant, ſed ad ſtruendam ſermonibus eius calũniam; in parabolis locutus eſt eis. Ita ille. Eſt ergo ſenſus iuxta Euthymium: Loquebatur eis in parabolis, prout poterãt audire. Propter indignitatẽ enim, & ineptitudinem ad audiendum, aliter ſine dãno non poterant audire Phariſæi.

Euthym.

Theophylactus hoc pacto exponit; Dicebat (inquit) ad turbas, in parabolis multis; iuxta habitudinem audientium compoſitis parabolis. Quoniam enim turba erat imperita, & indocta, ideo mentionẽ facit grani ſinapis, & herbæ, & ſeminis, vt cognatis, & conſuetis nominibus doceat eos vtile quiddam; vel excitet, vt accedant, & interrogent; & interrogando, quæ ignorant, diſcant. &c. Hæc probabilior interpretatio. Significat enim Euangeliſta Chriſtum aptaſſe ſermonem ad auditorum captũ, atque eam ob cauſam parabolis vſum, quas ex rebus quotidianis, ac notiſſimis depromebat. Sic Caiet. Ianſenius, & Salmeron exponunt.

Theophyl.

Si opponas, hanc interpretationem repugnare illi cauſæ, quam Dominus reddit Matthæi 13. *Ideo in parabolis loquor eis; quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt.* Reſpondetur, illud apud Matthęũ propter improbos, & calumniatores dictum eſſe à Domino, qui videntes non videbant, vt ſupra explicatum eſt. At quod Marcus refert, ad plebẽ ſimplicem ſpectat, malitia, & inuidia minime deprauatam, quæ Chriſti doctrinã ſine parabolis audire, & intelligere non poterat. Si autem diligentiam adhiberet ad interrogandum, diſcere poterat. Chriſtus enim parabolas proponebat; neque explicabat plebi: cui permixti erant phariſæi, & ſcribæ. Volebat interrogari. Et forſitan multi illum interrogabant; Vel à diſcipulis quid parabolæ ſignificarent, ediſcebant. Nemo enim ſi incertus auditor ſit, tam iners eſt, vt cum parabolam audierit, præſertim à viro ſapiente; diligẽtiam non adhibeat, ad inueſtigãdum ſenſum. Igitur vel Chriſtus, vel diſcipuli, interrogantibus, vel etiam alijs non interrogantibus, ſed ad audiendum aptis, parabolas interpretabantur.

Parabolas diſcipuli interpretabantur.

Illud hoc loco animaduerte, Deum tã in nouo, quam in veteri teſtamento parabolis eſſe vſum, & ſimilitudinibus. Nam quæ in veteri teſtamento ſcribuntur parabolica ſunt, ſimilitudines, vmbræ typique Chriſti, & Eccleſiæ. Vt parabolicè loquitur Deus in nouo teſtamento, ſic parabolicè in veteri locutus eſt. Cum igitur vetus legis teſtamẽtum, parabolas te legere animaduerte; ad nucleum perueni, in cortice ne conſiſtas. Auguſtinus in libro de quæſtione Euangelica ſecundum Matthæum capite 16. Si Chriſtus (inquit) per parabolas adhuc loquitur, donec eius paſſio velum diſcindat, vt nihil ſit occultum, quod non reueletur. Multo magis illa, quæ ad comendandam tãtam eius ſalutem, tam longe de illo ſcripta ſunt (videlicet in teſtamento veteri) parabolis operta eſſe meminerimus. ſic Auguſtinus.

Deus in veteri, & nouo teſtamento parabolis eſt vſus.

D. Auguſt.

Eſt præterea tertia horum verborum interpretatio. *Talib. multis parabolis loquebatur eis, prout poterãt audire.* hoc eſt, put quiſque obſcure dicta capere, & intelligere poterat. Loquebatur enim Chriſtus in parabolis, ex auditoribus vero quiſque, pro vt poterat, intelligebat. Simplicior, & verior videtur ſecundus ſenſus, eumque indicat verbum, *poterant.* Si hunc tertium ſenſum indicare voluiſſet Euangeliſta, non dixiſſet, *prout poterant audire;* ſed pro vt poterant intelligere. Obiectioni huic reſponderi poteſt: *Audire,* ſignificare, *intelligenter audire.*

Alius ſenſus.

Diſſerebat omnia.

Ait Marcus Chriſtum plebi quidẽ cum concionaretur parabolas minime explicaſſe, diſcipulis ſeorſum explicaſſe. Diſcipuli vero (vt licet conijcere) poſtea interrogantibus, & alijs, quid ſignificarẽt, aperiębant.

Vt impleretur, quod dictum eſt per Prophetam. A

Prædictum eſt indicat Matth. Chriſtũ parabolico dicendi genere vſurum. Teſtimonium deſumptum eſt ex Pſalm. 77. *Aperiam in parabolis os meum, eructabo abſcondita in conſtitutione mundi. &c.* Septuaginta vertunt: *Aperiam in parabolis os meum: loquar propoſitiones ab initio*: ſcilicet, mundi. Quod idem eſt. Per accommodationem allatum videbitur alicui teſtimoniũ. Non probo. Euangeliſta enim dicit in Chriſto impletum, non ergo per accommoda B tionem: ſed in ſenſu myſtico allatum eſt. Scripturæ profunditas noſtrum ſuperat intellectum, quæ Pſalmographo conueniunt, eadem de Chriſto venturo dicebantur. Vnde illud Tertulliani in libro contra Praxeam capit. 11. Omnes penè Pſalmi, Chriſti perſonam ſuſtinent: filiũ ad patrem verba facientem repræſentant. &c.

Pſal. 77.

Teſtimoniũ non eſt allatum per accommodationem.

Diuus Hieronymus Matt. 13. hæc verba dicta putat à Propheta in perſona C Chriſti. Deſcribitur autem eo Pſalmo populi Iſraelitici ex Aegyptiaca ſeruitute egreſſus, ſignaque narrantur, quæ Exodi libro continentur. Ex quo (ait Hieronymus) intelligimus vniuerſa illa, quę ſcripta ſunt, parabolicè ſentienda. Nec manifeſtam tantum ſonare literam; ſed abſcondita ſacramenta. Hoc enim ſe ſaluator dicturum eſſe promittit, aperiens os ſuum in parabolis, & eructans abſcondita a conſtitutione mundi. Sic Hieronymus.

D. Hieron. Quæ in teſtamento veteri ſcripta ſunt, parabolæ ſunt.

Tertullianus quoque Chriſto propriũ fuiſſe parabolicum ſermonẽ ex hoc pſalmo confirmat, libr. 4. contra Marcionẽ cap. 11. Nec forma (inquit) ſermonis in Chriſto noua. Cũ ſimilitudines obijcit, cum quæſtiones refutat, de ſeptuageſimo ſeptimo venit pſalmo: *Aperiam* (inquit) *in parabolam os meum*, i. ſimilitudinem: eloquar problemata, ideſt, ediſſerã quæſtiones. Si hominem alterius generis probare voluiſſet, vtique de proprietate loquelæ probares. Hęc Tertullianus. Ait vero proprium fuiſſe Chriſto loquendi modũ parabolicum, atque ex eo cognoſci potuiſſe; quemadmodum Luſitanus homo de proprietate Luſitani ſermonis agnoſcitur. Sept. Interp. vbi non habemus, *propoſitiones*, vertunt, πρoβλήματα, problemata: quod ſequitur Tertull. Sunt autẽ propoſitiones, ſiue problemata, obſcuræ propoſitiones, quæ proponuntur, vt explanentur, à παραβάλλω, ideſt, propono, proijcio. Hebraice, Chidoth, dicuntur, ideſt, ænigmata. Apud Matthæũ, κεκρυμμένα, ideſt, abſcondita, obſcura. Eſt igitur pſalmus myſticus. Latet ſenſus ſpiritalis ſub literali. Eructaſſe aũt dicitur Chriſtus, ideſt, pectore ſanctiſſimo expromſiſſe abſcondita à conſtitutione, ideſt, creatione mundi. Quæ ſint hæc abſcondita in dubium venit. Reſpondetur, abſcondita hęc à creatione mundi eſſe parabolas ipſas, & Chriſti doctrinam. Quoniam ab orbe condito audita nunquam fuerat, & latuerat.

Tertull.

Quid ſit propoſitio, ſiue problema.

Pſal. 77.

CAPVT VIII.

De parabola theſauri, & margaritæ.

MATTHAEVS CAPITE XIII.

Simile eſt regnum cælorum theſauro abſcondito in agro; quem qui inuenit homo, abſcondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit vniuerſa, quę habet, & emit agrum illũ. Iterum, ſimile eſt regnum cęlorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas. Inuenta autem vna pretioſa margarita, abijt, & vendidit omnia quę habuit, & emit eam.

Alias

Parabolas has diſcipulis Chriſtus propoſuit.

Alias parabolas ſuperioribus adiungit Dominus. Eas verò vel turbæ, propoſuit, vel diſcipulis tantummodo, vt Matthæi narrationis ordo ſubindicat rectè expendenti. Nam cum diſcipulis parabola expoſuiſſet zizaniorum, has ſubiunxit, poſteaque interrogauit, *Intellexiſtis hæc omnia?* perinde ac ſi cum illis ſolũ loqueretur. Huius opinionis eſt Origenes Mat. 13. Hanc (ait) ſimilitudinem cũ duabus ſequentibus videtur iam ingreſſus domum dixiſſe diſcipulis, &c. Idem ſentit Chryſoſto. homil. 48. Euthymius quoque. Non præſentibus (inquit) turbis loquebatur diſcipulis in parabolis, & cætera. Maldonatus cum cæteris dictas ſentit.

Euangelica doctrina theſaurus eſt, & margarita.

Egit prima parabola Dominus de euãgelij, ſiue euangelicæ doctrinæ, ſeminatione, & fructu, ſecunda de zizaniorum ſuperſeminatione, tertia, et quarta de vi, & incremento euangelij, hac quinta parabola, & ſexta, de pretio agit, & acquiſitione. Simile ait eſſe regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro, & pretioſæ margaritæ. Etenim euangelica doctrina, & viua fides, theſaurus eſt opulentiſſimus, propter quem omnia mũdi bona ſi ſit opus, relinquenda ſunt. Margarita eſt ſummi pretij, quæ omnib. diuitijs, ac delicijs eſt comparanda.

D. Chryſ.

D. Chryſ. hom. 48. Fermenti (inquit) & ſinapis parabolis, magna euangelij virtus oſtendebatur, quæ omnino totum orbem terrarũ erat ſuperatura. Hæ verò parabolæ (.ſ. theſauri, & margaritæ) ſummi eſſe pretij, ſignificant. Sicut. n. vt ſinapis extenditur, atque propagatur, & vt fermẽtum ſuperat, ſic quaſi margarita pretioſiſſimum eſt, &c.

Euthym.

Euth. Sicut per duas parabolas, fidei vim, & incrementum, indicauit Dominus, ita rurſum per has duas illius ſignificauit diuitias, & excellentiam, &c.

D. Hilar.

Theſaurus in agro; verbũ in carne

D. Hilarius in Matthæum, theſaurum abſconditum in agro, diuinum Verbum in carne abſconditum interpretatur propter quod omnia mundi emolumenta meritò repudianda ſunt. Theſaurus (inquit) in agro Chriſtus intelligitur in carne, ſed poſſidendi huius theſauri cum agro poteſtas, non poteſt eſſe ſine pretio. Quia cæleſtes diuitiæ, non ſine damno

A ſæculi poſſidentur, &c. D. Hier. addit theſaurum eſſe poſſe diuinas ſcripturas, in quibus Chriſti latet cognitio, veluti pretioſum aurum, aut gemmæ pretioſæ. theſaurus (ait Hier.) aut Deus Verbum eſt, qui in carne Chriſti videtur abſcõditus. Aut ſanctæ ſcripturæ, in quibus repoſita eſt notitia ſaluatoris, quem cùm quis in eis inuenerit, debet omnia illius mundi emolumenta contemnere, vt illum poſſit habere, quem reperit, & cætera.

D. Hier.

Margarita pretioſa euangelium.

B Prætereà margaritam pretioſam euangelium putat adumbrare, bonas autẽ alias margaritas, legem & prophetas, quas hæc pretioſa longè ſuperat. Bonæ margaritæ (ait ille) lex & prophetæ ſunt, & notitia veteris teſtamenti. Vnum autem eſt pretioſiſſimum margaritum, ſcientia ſaluatoris, & ſacramentum paſſionis illius, & reſurrectionis arcanum, &c. Lege Origenem Matthæi 13.

D. Hier.

Theſaurus ſcriptura ſacra.

D. Aug.

Etiam Auguſtinus theſaurum ſcripturas ſacras interpretatur

C libro primo, euangel. quæſt. quæſtione 13. Theſaurum (inquit) in agro abſcõditum dixit Dominus, duo teſtamenta legis in eccleſia, quæ quis cùm ex parte intellectus attigerit, ſentit illic magna latere. Et vadit, & vendit omnia ſua, & emit agrum illum, i. contemptu temporalium comparat ſibi otium, vt ſit diues cognitione Dei, & cæt.

Druthmar.

Et Druthmarus: Ager (inquit) latitudo eſt ſcripturarum, in quo inuenitur theſaurus, i. Chriſtus.

D Quem qui inuenit, debet omnia poſtponere, & vilia in amore eius computare, & cætera.

Theſaurus deſiderium cæleſte.

D. Greg.

1. Timot. 6

D. Greg. hom. 11. in euangelia, ait theſaurum deſiderium eſſe cæleſte. Et quidem vehemens cæli deſiderium theſaurus eſt virtutum omnium. Radix omniũ malorum eſt cupiditas: vt ait Paulus 1. ad Tim. 6. Græce, φιλαργυρία, i. cupiditas argenti. Quemadmodum cupiditas, deſideriumque argenti; & voluptatum, radix

E eſt omnium malorum, ſic cupiditas deſideriumque cœleſte, radix eſt omnium bonorum, & theſaurus omnium diuitiarum.

Bona margarita, boni homines, pretioſa margarita Chriſtus.

D. Aug.

Diuus Auguſtinus in libro de quæſt. euangel. ſecundum Matthæum, cap. 13. bonas margaritas interpretatur bonos homines, vnicam verò pretioſam margaritam, Chriſtum hominem, atque Deum Alter etiam exponit, margaritas bonas,

nas præcepta eſſe iuſtitiæ, quibus ſeruatis cum hominibus rectè conuerſamur. Pretioſam verò margaritam dilectionē proximi, in qua præcepta iuſtitiæ continentur. Idem D. Aug. verbum diuinum in eodem loco margaritæ pretioſiſſimæ, ac fulgentiſſimæ ſimile eſſe ſcribit, tectæ integumento mortalitatis, quaſi cōcha. Accipe eius Verba. Eſt (inquit) verbum Domini lucidum candore veritatis, & ſolidum firmitate æternitatis, & vndiq; ſui ſimile pulchritudine diuinitatis margarita, quæ integumentis mortalitatis, quaſi concharum obſtaculo inter profunda huius ſæculi, atque inter ſaxeas Iudæorum duritias, aliquando latuerat, & cætera.

Pretioſa margarita charitas.

Margarita verbum diuinum.

D. Amb. ſer. 6. margaritam Chriſtum eſſe ſentit. Cùm verò margarita fulgentiſſima non niſi auro inſeri debeat, infert nos aurum eſſe oportere pretioſum, vt pretioſæ nobis gemma Chriſtus inſeratur. Gemma (inquit) ſicut ipſi ſcitis, niſi auro non conuenit, margarita, niſi pretioſis monilibus non aptatur. Eſtote ergo aurum optimum, eſtote monile pretioſum, vt poſſit in vobis margarita ſpiritualis includi. Margarita. n. Chriſtus eſt Dominus, &c.

D. Aug.

Margarita Chriſtus auro includenda.

D. Amb.

Denique Aug. tractatu 5. in epiſtolam Io. margaritam charitatem eſſe ſcribit. Homo (ait) negotiator deſcribitur in Euangelio, qui inuenit vnam margaritam & vendidit omnia, quæ habebat, & emit eam. Hæc eſt margarita pretioſa charitas, ſine qua nihil tibi prodeſt quodcunque habueris. Quam ſi ſolùm habeas, ſufficit tibi. Hæc patres.

Margarita pretioſa charitas.

D. Aug.

Crediderim his duab. parabolis, euangelicæ paupertatis ſtatum deſcribi, quē qui vult aſſequi, omnibus caducis bonis remittit nuntium. Eſt hic ſtatus theſauro ſimilis abſcondito, in agro mundi, quem diuino nutu, & auxilio, homo inuenit, venditque omnia quæ habet, & velut emit illum. Eſt ſimilis margaritæ cū qua omnes diuitiæ commutandæ ſunt. quemadmodum, qui theſaurum, vel pretij ſummi margaritam habet abſconditam, ditior eſt alijs diuitibus, etſi nō appareat; ſic religioſus pauper, opulentior eſt omnibus ſæculi diuitibus, quamuis lateat. Qui margaritam tenet in manu (ait Theophyla. in Matthæum) ipſe ſcit quantas habeat diuitias, alij autem ignorant, &c.

Religioſus diues eſt.

Theoph.

Obſerua illa verba: *Præ gaudio illius vadit, & vendit vniuerſa, quæ habet, &c.* ex quibus diſce, quantum gaudium animo afferat religioſi ſtatus inuentio, quantoque cum gaudio, caduca omnia pro Chriſto ſint repudianda. Pſal. 44. *Adducentur Regi virgines poſt eam, proximæ afferentur tibi Afferentur in lætitia, & exultatione. Adducentur in templum Regis, &c.* In templum ſummi Regis Chriſti, religionem, adducentur virgines fœminæ, ſiue viri, qui omnibus carnis voluptatibus, & opibus longiſſimum vale dicunt. Adducentur autem non in mæſtitia, ſed in lætitia, & exultatione. Diuus Chryſoſtomus homilia 48. in Matthæum: Non illud ſolùm diſcimus, quia cætera abijcienda ſunt omnia & ſola prædicatio Euangelij retinenda, verum etiam magno id eſſe gaudio faciendum. Sanè, qui renuntiationem bonorum facit, is nullam iacturam, ſed quæſtuoſiſſimam facit mercaturam. Sic ille. Gaudet, qui quæſtuoſiſſimam mercaturam facit, quidni ſummopere exultet, qui vilibus ſarcinulis, opulentiſſimum theſaurum religionis mercatur? Theſaurus eſt religioſæ, & euangelicæ paupertatis ſtatus, in quo infinitæ latēt diuitiæ, nempe virtutes, cæleſteque præmium ampliſſimum, Margarita eſt pretioſiſſima.

Religioſi ſtatus cum gaudio quærendus.

Pſal. 44.

D. Chryſ.

Sunt alij quoque ſtatus Eccleſiæ margaritæ bonæ. Margarita bona eſt ſtatus coniugij, ſi benè colatur, margarita quoque bona eſt ſtatus ſacerdotis, ſi ſacerdotio vita ſit cōſentanea, margarita ſtatus continentis, & ſimiles. Sed qui bonas margaritas quærit, pretioſiſſimam eſſe ſciat margaritam, euangelicæ paupertatis, caſtitatis, atque obedientiæ ſtatum. Hanc vt emat, quæcunque habet magno cum gaudio repudiet, faciatque (vt cum Chryſoſtomo loquar) mercaturam quæſtuoſiſſimam. Pretioſa quoque margarita eſt Epiſcopalis ſtatus, eſt enim perfectionis comparatæ ſtatus: religionis verò ſtatus eſt perfectionis comparandæ. At tamen multo optabilior eſt religionis ſtatus, Epiſcopali dignitate. Eſt enim humilior, tutior, ac tranquillior. Qua de re lege Platum libro 1. de bono ſtatus religioſi, capit. trigeſimooctauo, quo

Status Eccleſiæ margarita.

Pretioſa margarita ſtatus religioſi.

quo religioſam humilitatem cum Epiſco A palis confert celſitudine.

D. Gregor. Dulcedo cæleſtis, ſi deguſtetur terrena deſpiciuntur.

Eſto bonus negotiator, explora, expende que margaritas. Si ſapis, pro hac facile relinques omnia. Nam vt ait D. Gregor. homil. 11 in Euangelia: Qui cęleſtis vitæ dulcedinem perfecte cognouerit, quæ in terrenis amauerat libenter cuncta derelinquit. In comparatione eius vileſcunt omnia; deforme conſpicitur, quidquid de terrenæ rei placebat ſpecie. Quia ſola pretioſæ margaritæ claritas fulget in mē B te. &c. Si ſacerdoti tenue poſſidenti beneficium, canonicatum opulentum conferas; non ne hilaris, quod poſſidet, deſeret? Si infimæ ſortis homini regia dignitas obueniat: nonne magno cum gaudio tuguriolum ſuum repudiat? Cum igitur tibi regnum, & cælorum regnum, à Deo offeratur; cur magna cum hilaritate, tua prædiola non derelinquis? Ratio hæc eſt; Margaritas bonas, ideſt, cæleſtes nō quæris, ſed terreſtres. Hic autem euangelicus negotiator cæleſtes quærebat, non terreſtres. *Simile (inquit) eſt regnum cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas*; Tu quæris malas, ideſt, forſitan te malum facient. Bonæ margaritæ veræ ſunt margaritæ, non falſæ, non vitreę. Decipit multos mundus. Non bonas quærunt margaritas, ideſt, veras margaritas, nempe virtutes. Sed vitreas quærunt, & mendaces, ideſt, diuitias vitri inſtar pellucentes, at maximè fragiles. Velut Aethiopes inſipientes decipi ſe patiuntur, dum pro falſis, vitreiſque, veras margaritas, ſummique pretij, ideſt, animas, dæmoni ſæpe mancipant.

Quæ bonæ quæ falſæ margaritæ.

Diues eſſe qui cupit, hanc emat margaritam omnibus bonis. Illam qui habet, & ſi pauper videatur, eſt ditiſſimus. Qui margaritam habet (ait Chryſoſtomus hom. 48. in Matthæum) nouit ſe diuitem eſſe, etiam ſi ignotum nonnūquam illud ſit, cum paruo in loculo margarita recōdatur. &c.

D. Chryſoſ.

Nazianz. Negotiatio noſtra egregia.

Negotiatores ſumus, non otiatores. *Simile (inquit) eſt regnum cælorum homini negotiatori.* Hinc illud Gregorij Nazianzeni in ſententijs: Mercatum (ait) hanc vitam exiſtima. Si negotiatus fueris, quęſtū facies. &c. Negotiatores autem ſumus cœleſtes: in regnum enim cælorum tendit negotiatio noſtra. Egregia negotiatio eſt peritura, & breui amittenda bona, cum æternis, & nunquam amittendis commutare. Autor ſub nomine Euſebij Emiſſeni; Negotiator (inquit) callidus eſt, qui ex ijs, quæ diu poſſidere non poteſt, tale aliquid emit, quod nunquam amittere timeat, & in quo vniuerſa poſſidet. & cæt. Caduca bona amittere quis eſt, qui non timeat? immo quis eſt, qui mox amittenda ignoret? Sapiens igitur ille eſt negotiator, qui his perituris, & amittendis bonis, nec peritura, nec vllo caſu amittēda emit, ideſt, cæleſtia bona. Haymo hoc loco; Negotiatores (inquit) ſpiritualiter nos ſumus, qui de terrenis facultatibus cæleſtem gloriam mercari iubemur. &c. Negotiatores nullum laborem mari, terraque ſubire recuſant; ſic euangelicus negotiator cęleſtis mercaturæ cauſa nullū vitæ diſcrimen horret. Debemus (inquit Haymo) ſeruare in opere, quod accepimus in nomine negotiatoris. Sicut terrenos negotiatores, non maris pericula ab C officio negotiandi prohibent, non latronum inſidiæ terrent, non aſperi caſus itineris vetant, non hyemis frigus, non æſtatis calor retinet; tū vt terrenum lucrū acquirere poſſint. Ita & nos ab amore cœleſtis patriæ, nulla mundi blandimenta retineant, nulla eius aduerſitas terreat, neque aliqua tribulatio prohibeat. Sic Haymo.

Euſeb.

Haymo. Negotiatores ſumus.

Pręterea eſt hęc negotiatio ſuauis, iux D ta illud Prouerbiorum 31. *Guſtauit, & vidit quia bona eſt negotiatio eius &c.* Ideo cum gaudio omnia relinquit negotiator euangelicus. Eſt pręterea opulentiſſima, & nobiliſſima; nam in theſauris, & margaritis pretioſiſſimis comparandis verſatur, vt Euangelium indicat. Tertio, eſt quęſtuoſiſſima; locupletiſſimum enim hominem reddit, adeo; vt omnęs huius ſęculi diuitias ſtercora eſſe arbitretur, prę lucro iuxta illud Pauli ad Philippenſ. 3. E *Omnia detrimentum feci, & arbitror, vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciā. &c.* Vide quam ſit opulentum lucrum; Chriſtum Deum lucratur. Quartò, hominis pręcipuam partem locupletat, nimirum animum. Nā aurum, margaritæque terreſtres, corpus terreſtre ornant, ac ditant; aurum vero cęleſte, ideſt, charitas, cœleſteſque margaritę, ideſt, virtutes cęteræ, animum decorant, ac locupletant; vnde in corpus quoque redundant opes,

Prou. 31.

De negotiatione cæleſti.

Ad Phil. 3.

Sed cur in negotiationem terreſtrem tantum impendimus laboris, ad cæleſtē exercendam ſegnes ſumus? Reſpondeo cauſam eſſe, quia theſaurus abſconditus eſt, non patet, non cernitur oculis corporeis. *Simile enim eſt regnum cælorum theſauro abſcondito in agro*: itemque abſconditæ ſunt margaritæ. Quærere oportet oculos quibus theſaurus, & margaritæ cernantur. Si cernantur, animum rapiunt. Cōſiderationis oculi quærendi ſunt. His oculis theſaurus, & margaritę conſpiciuntur; conſpectæ omni pretio emūtur. Prouerbiorum 31. *Conſiderauit agrum, & emit eum*. Si conſideres, emes; quia non conſideras, non emis. Eodem cap. de ſtrenua dicitur anima; *Facta eſt ſicut nauis inſtitoris, de longè portans panem ſuum. &c.* Felix anima, quæ nauis inſtar, millies in cęlum nauigat; beatorumque gloriam conſiderando intuetur. Millies quoque nauigat in tartarum; ęternoſque cruciatus acri mentis acie contemplatur. Nauigat præterea ſæpè in ſepulchrum, & vitæ, inſtar vmbrę euaneſcētis, breuitatem expendit. Locupletant animam hę nauigationes. Abſque vllis vero fluctibus, tempeſtatibuſq; perficiuntur. Nauis mercatoris ex diuerſis regionibus comparat opes. Anima naui inſtitoris ſimilis, ex cælo, ex tartaro, ex valle Ioſaphat, ex Chriſti præſepio, cruceque, ampliſſimas diuitias meditando conquirit. Panem ſuum hinc portat, quo in via paſcatur, ne deficiant vires. Qui enim meditatione caret, deficit, animumque deſpondet.

Conſideratio, & meditatio abſconditum theſaurum inuenit.

Prou. 31.

Anima nauis.

At dices forſitan; pauper ſum, opes nō habeo, quibus theſaurum emam, vel fulgentem margaritam. Reſpondeo tibi, neminem in hoc mercatu, ad emendum eſſe pauperē. Nemo ita pauper eſt, vt ſeipſū nō habeat. Da teipſum Deo, theſaurum tibi, & gemmam donabit. Audi Auguſtinū in libr. Euangelicarum quæſt. ſecundum Matth. quęſt. 13. Pretium (inquit) Margaritæ eſt, Nos ipſi. &c. Quod ſi relinquenda ſunt omnia, idcirco relinquēda ſunt, vt nos è captiuitate rerum caducarum eripiamus, Deoque totos nos tradamus. Nos enim quærit, non ſine nobis noſtra. Auguſtinus eodē loco: Ad Margaritam (ait) poſſidendam non ſumus liberi; niſi omnibus pro noſtra liberatione contemptis, quæ temporaliter poſſidentur. Venditis enim rebus noſtris, nullum earum maius accipimus pretium, quàm Nos ipſos. Quia talibus implicati, noſtri non eramus. vt rurſus nos ipſos pro illa margarita demus. Non quia tanti valeamus. Sed quia plus dare non poſſumus. Hæc Auguſtinus.

Nemo adeo pauper, vt margaritā non poſſit emere.

D. Auguſt.

Omnibus relictis nos recipimus liberos.

CAPVT IX.

De parabola ſagenæ miſſæ in mare.

MATTHAEVS CAP. XIII.

Iterum ſimile eſt regnum cęlorum, ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti. Quam cum impleta eſſet, educentes, & ſecus littus ſedentes; elegerūt bonos in vaſa, malos autem foras miſerunt. Sic erit in cōſummatione ſæculi. Exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, & ſtridor dentium. Intellexiſtis hæc omnia? Dicūt ei: Etiam. Ait illis: Ideo omnis Scriba doctus in regno cœlorum, ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua, & vetera.

Conferre

CONfert Dominus eccleſiam cum ſa- A gena piſcatoris, in marinas aquas immiſſa, piſcibuſque, & bonis, & malis, referta, quæ poſt peractam piſcationem, in littus trahitur, fitque piſcium electio. Indicat parabola in primis non omnes homines eccleſiam ingreſſuros, quemad modum non omnes maris piſces ingrediuntur rete. Non intrant eccleſiã Mauri Turcæ, Iudæi, Ethnici multi. Ne mireris; prædixit hoc Chriſtus hac parabola. Nõ B intrant ſagenam piſces cuncti, qui Mare pernatant, nec intrant eccleſiam homines cuncti, qui mũdum incolunt. *Non omnium eſt fides.* ait Paulus 2. ad Theſſa. 3. Nõ omnes fidem complectuntur, permulti extra ſagenam percurrunt pelagus, ac vagantur. Donum Dei eſt fides, non datur omnibus efficaciter. Ad Epheſ. 2. *gratia eſtis ſaluati per fidem*, videlicet, viuam: *Et hoc non ex uobis. Dei enim donum eſt, non ex operibus, ut ne quis glorietur. &c.* In retia eccleſiæ piſces adducit Deus, eo duce ingrediun- C tur. duce dæmone egrediuntur.

2. Theſ. 3.

Donũ Dei fides.

Secundò. Significat parabola, eſſe in eccleſia bonos permixtos malis; eamque permixtionem ad iudicium vſque permanſuram, vt in parabola etiam zizaniorum dictum eſt. Nam in ſagena, piſces mali bonis permixti ſunt, eaque permixtio ad littus vſque permanet. In littore ſecernuntur piſces mali, à bonis, in iudicio per Angelos ſeparabuntur tãdem omnes improbi homines à probis, ita vt deinceps D nunquam permiſceantur. D. Gregor. homil. 11. in euangelia. Nunc (inquit) bonos, maloſque communiter quaſi permixtos piſces, fidei ſagena nos continet, ſed littus indicat, ſanctę eccleſiæ ſagena quid trahebat. &c. Et Chryſol. ſer. 47. Piſces (ait) congregat captura confuſos: ſed in vaſa diſcretio dat electos. Sic uocatio Chriſtiana iuſtos, & iniuſtos, malos, bonoſq; congregat, ſed bonos, maloſq; electio diuina diſcernit. &c. Itẽ; Breuis mix E tura longa ſeparatione pẽſabitur. &cæt. Haymo: Boni (inquit) ſoli nuſquam ſunt niſi in cælo, mali autẽ nuſquam ſoli ſunt, niſi in inferno. Eccleſia autem, quæ in medio conſiſtit, vtriuſque partis ciues recipit. &c.

D. Gregor. In iudicio ſeparantur boni à malis.

Chryſologus.

Tertiò. Significat, non ſatis eſſe fidem abſque operibus, & charitate, vt quiſpiã æternam ſalutẽ conſequatur. Addit Chriſtus parabolam (ait Euthymius) qua diſcimus, quòd non omnes, qui credunt ſalui ſiunt. &c. Non ſatis eſt eſſe intra ſagenam, vt bonus piſcis ſit: nec ſatis eſt eſſe intra eccleſiam per fidem ſolam, ut probus quiſquam ſit Chriſtianus. Quicunq; in eccleſiæ ſagena ſunt, fidem habent. Attamen alij ſunt piſces boni, alij mali, ut docet parabola, ergo ſola fides non facit bonos. Nam ſi ſola fides bonos faceret, cùm omnes, qui in ſagena ſunt, fidem habeant, omnes eſſent boni. Chriſtus autem ait, eſſe multos malos, in littore à bonis ſeparandos. Quid igitur illud eſt, quod bonos piſces facit? quid illud eſt, quo piſces mali carent, ac propterea quia carẽt, mali ſunt? Nimirum charitas eſt, & opera cum fide coniuncta. Quia fidẽ charitatem, & opera habent quidam, boni ſunt, & ſeruantur: quia fidem habent, nõ verò charitatem & opera, alij ſunt mali, & repudiantur. Chryſoſtomus hom. 48. Illi (inquit) malè viuendo pereunt, & cæteris ſunt inferiores, quia ueritatẽ quidẽ nouerunt, & in verriculum piſcatorum inciderunt, & tamen male viuendo perierunt. &c. Theophylactus: Terribilis (inquit) eſt hæc parabola. Oſtendit enim, quod licet credamus, non habeamus autem vitã bonam, in ignem proijciemur. Licet crediderimus, inuenti autem fuerimus mali, abijciemur. &c.

D. Chryſ.

Theophyl.

Quartò. Significat nullum genus hominum eſſe deſpiciendum, ſed omnes uocandos ad eccleſiam, Braſilos, Æthiopas, Iudæos, Græcos, Romanos, cæteroſque. Ex omni (inquit) genere piſcium congreganti: Hinc illud Pauli ad Rom. 1. *Græcis, ac barbaris, ſapientibus, & inſipientibus, debitor ſum. &c.* Omnes enim a concionatore euãgelico ſunt uocandi, tam barbari, quàm græci, tam ſapientes, quam inſipientes. Et Petrus Actor. 10. *In ueritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente, qui timet eum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. &c.* D. Greg. hom. 11. in euangelia: Eccleſia ex omni genere piſcium congregat: quia ad peccatorum ueniam, ſapientes, & fatuos, liberos, & ſeruos, diuites, & pauperes, fortes, & infirmos uocat. Vnde & per Pſalmiſtam Pſal. 64. dicitur: *Ad te omnis caro ueniet. &c.*

Omnes homines uocãdi in eccleſiam.

Ad Ro. 1.

Act. 10.

D. Gregor.

Pſalm. 64.

Quintò. Oſtendit improbis Chriſtianis præparata tormenta. Sicut piſces mali a bonis in littore ſeparantur: ſic Chriſtiani improbi à probis in iudicio ſepa-

rabun-

ſabuntur. *Et mittent* (inquit) *eos Angeli in caminum ignis. Ibi erit fletus & ſtridor dentiũ. &c.* A

D. Gregor. Hoc (ait Gregor. magnus loco indicato) timendum eſt, potius quã exponendum. Aperta enim uoce tormẽta peccantium dicta ſunt, ne quis ad ignorãtię ſuæ excuſationem recurreret, ſi quid de ęterno ſupplicio obſcurè diceretur. &c.

Mutemur in bonos piſces.

Demus ergo operam interim dum in ſagena ſumus, vt boni piſces ſimus. Vt enim idem Greg. ait; Piſces qui capti fuerint, mutari non poſſunt. nos autem mali capimur, ſed in bonitate permutamur. &c. Si autem ex malis piſcibus, in bonos volumus permutari, hæc propoſita ſupplicia frequenter cogitemur. Vnde idem Greg. Cogitemus (ait) in captione, ne deinidamur in littore. &c. Item. Quid quid animo ex præſenti ſæculo arridet, ex conſideratione æterni ignis amareſcat. torpentem animum, & terræ vehementer in hærentem, ſi amor ad regnũm non trahit, vel timor minet, id eſt, ducat. &c. B

D. Gregor.

Intellexiſtis hæc omnia?

Intelligere oportet auditores uerbum Dei.

Intelligentes auditores, & diſcipulos tantus flagitat magiſter, vt quæ intellexerint, alijs euulgẽt. Poſt parabolicum ſermonem, rogat num intellexerint. Nouerat quidem quod interrogabat; interrogat tamen ſciens, vt inſtituat. Sic magiſtri, quod minimè ignorant, à diſcipulis ſciſcitantur. Reſpondent illi. *Etiam.* Intellexerant enim parabolas prædictas. Tum Chriſtus ſubiungit: *Ideo omnis ſcriba doctus in regno cælorum &c.* Cuius rei cauſam reddat particula; *Ideò*, dubiũ eſt. Euthymius exiſtimat non reddere cauſam, ſed affirmare, quaſi dicat Dominus, *Vtique omnis ſcriba &c.* D. Auguſtinus in quæſt. euange. ſecundum Matth. cap. 16. dubitat, an uoluerit hac concluſione Chriſtus exponere, quem dixerit theſaurum abſconditũ, videlicet, ſcripturas veteres, ac nouas, poteritque hoc pacto locus exponi; Dixi regnum cęlorum ſimile eſſe theſauro, ideò dico uobis, omnis ſcriba doctus ſimilis eſt patri familias, qui profert de theſauro ſuo, noua, & vetera. Nam vt paterfamilias, ſic ſcriba doctus, ex theſauro, de quo in parabola ſuperiori dixi, id eſt, ex antiquis & nouis ſcripturis, proferre debet, quæ loquatur. Sed theſauri nomine, vt dictum eſt, alia potius, quam ſcri- E

Euthymi⁹.

D. Aug.

pturæ intelliguntur. ideò non placet explanatio.

Exiſtimo particulam, *Ideò*, ad intellectum diſcipulorum eſſe referendam. Id quoque exiſtimat Abulenſis, & Ianſenius, ſenſus hic eſto: Rogauit; *Intellexiſtis hæc omnia?* reſponderunt: *Etiam.* Adijcit; *Ideò* quia intellexiſtis hæc omnia, volo vt in pectore, ſiue intellectu, veluti theſauro, ea recondatis, & ut ſcribæ docti ſuo tempore, ea ex theſauro proferatis. Indicat Aug. hunc ſenſum loco citato, his verbis: An quia in parabolis ita locutus eſt; & cum quęſiſſet à diſcipulis, vtrum intellexiſſent, reſponderunt, ſe intellexiſſe? &c. Et Chryſoſtomus; Quoniã (inquit) intellexerunt diſcipuli, laudat dicens; *Ideò omnis ſcriba &c.*

D. Chryſo.

Aliter ſenſus eſſe poteſt; intellexiſtis has omnes parabolas, quas propoſui? reſpondent; *Etiam.* Et Chriſtus ait; Ideò, videlicet, ut parabolas ſciat appoſite conficere, & plebi proponere, omnis ſcriba doctus theſaurũ habere debet cognitionis omnium rerum, tã antiquarum, quã recentiorum, ut ex illis exempla, ſimilitudineſque ducat, ad perſuadendum appoſitè, Græcè, διὰ τοῦτο, propter hoc, ſcilicet, vt ſciat parabolas populo proponere, variamq; doctrinã, ſicut & ego facio, ſimilis eſt omnis ſcriba patri famil. &c.

Theſaurus concionatoris, & doctoris.

Omnis ſcriba doctus in regno cælorum.

D. Hierony. ſcribas Apoſtolos vocat, quòd ſcribæ eſſent, & notarij, ut ait, ſaluatoris, qui uerba illius, & præcepta ſignabãt in tabulis cordis carnalibus. Græce legitur; *ſcriba doctus in regnum cælorum*; Iãſenius exponit doctus ad regnum cælorum prædicandum. Potius, doctus in regnum, vel in regno cęlorum ſcriba, is eſt qui aptus eſt ad regnum cęlorum, i. ad eccleſiam, qui doctrinam habet idoneam eccleſiæ. Noſter interpres vertit; *doctus in regno cælorum*; doctus in eccleſia. Nõ enim agitur de ſcribis ſynagogæ, ſed eccleſiæ. Scriba græce dicitur, γραμματεὺς, id eſt, literatus, à γράμμα, id eſt, litera, legis peritus, ſiue legis doctor. De ſcribis, & phariſæis 3. tomo, Deo fauente dicemus.

D. Hier.

Quis ſit ſcriba doctus.

Similis eſt patri familias.

Parabolice hoc etiam loco Dominus loqui-

loquitur. Doctorem eccleſiæ ſimilem ait A patrifamilias, qui cum opus eſt, vel ad cõuiuium, vel ad nuptias, vel ad aliquid aliud ſimile, ex theſauro, penuque ſuo; *profert noua, & uetera*, id eſt, veteres, tanque diu aſſeruatos, recenteſque fructus, nouam, recentemque ſuppellectilem, noua veteraque vaſa argentea, ſiue aurea, hoc eſt, copioſe apparet cõuiuium, non ieiunè; *proferre enim noua, & uetera*, ſignificare videtur, copioſe, & abundanter exhibere quæ quis habet. Cant. 7. ait ſponſa; *Noua & uetera, dilecte mi ſeruaui tibi*. Si vero theſaurum ſic accipere velis, ut ſupra in B parabola theſauri, intellige proferre vaſa aurea, & ſimilia. Euthymius interpretatur, *noua, & uetera*, nouas, & ueteres res aureas. Abulenſis, nouam, & veterem pecuniam. Vt pater familias profert de theſauro noua, & vetera, ſic euangelicus doctor de theſauro quem parare debet, producit noua & uetera, id eſt, copioſe dicit non ieiunè, variam habet paratã doctrinæ ſupellectilem, varias ſimilitudines, & parabolas, à rebus antiquis, nouiſque deſumptas, à nouo teſtamento, veteriq; depromptas

Cant. 7.

Theſaurus ctoris.

Chryſoſtomus, Euthymius, Hieronymus, Gregorius, Beda, & Auguſtinus, *nouum & vetera*, nouum volũt indicare, & vetus teſtamentum. Sed obijcit Abulenſis Matthæi. 13. quæſt. 75. cùm Chriſtus hæc dicebat, noui teſtamenti libros non dum fuiſſe ſcriptos, quam obrem de illis Chriſtum ſermonem non habuiſſe. Sed tenue eſt argumentum. Nam etſi libri ſcripti non eſſent, doctrina teſtamenti noui iam erat. Præterea hanc parabolam non diſcipulis tantum, ſed toti eccleſiæ Chriſtus proponebat, quæ utrumque habet teſtamentum. Videbat Chriſtus nouum, veteruſq; teſtamentum, cũ loquebatur, ſcribas ſuos, id eſt, doctores eccleſiæ inſtruebat, vtriuſque teſtamenti maximè peritos eſſe volebat. Quocirca hoc loco Lyranus: Ex hoc (inquit) loco patet, quòd epiſcopi, qui ſucceſſores ſunt Apoſtolorũ, debent habere notitiam vtriuſque teſtamenti, in cuius ſignum portant mitrã in capite cũ duplici cornu. &c. Nã duplex tiaræ pontificiæ cornu, duo ſignificat teſtamenta, teſte Innoc. lib. 1. de myſterijs miſſæ cap. 60. his verbis; Mitra pontificis ſcientiam vtriuſque teſtamẽti ſignificat. Nam duo cornua duo ſunt teſtamenta; duæ fimbriæ ſpiritus, & litera; circulus aureus, qui anteriorem, & poſteriorem partem complectitur, indicat quòd omnis ſcriba doctus in regno cælorum, de theſauro ſuo noua profert, & vetera. Caueat ergo epiſcopus ne prius velit eſſe magiſter, quàm norit eſſe diſcipulus. Ne ſi cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadant; ſcriptum eſt enim in propheta C Oſea c. 4. *Quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi*. Hæc Innocentius 3. ſummus pontifex. Lege Gratianum. d. 36. Can. Qui eccleſiaſticis, quo loco ex ſcriptura oſtendit epiſcopo ſcientiam eſſe neceſſariam D. Aug. lib. 20. de ciuit. cap. 4. arbitratur Dominum noua præpoſuiſſe veteribus, propter dignitatẽ noui teſtamenti. Nõ dixit Chriſtus (ait) *vetera & noua*, quod vtique dixiſſet, niſi maluiſſet meritorum ordinem ſeruare, quam temporum. &c.

Epiſcopi ſint vtriuſque teſtamẽti ſciẽtia ornati.

Innocent.

Oſea. 4.

Auguſt.

CAPVT X.

De aduentu Chriſti in patriam Nazareth.

MATTHAEVS CAPITE XIII.

ET factum eſt, cũ conſummaſſet IESVS parabolas iſtas, tranſijt inde. Et veniens in patriam ſuam, docebat eos in ſynagogis eorum, ita vt mirarentur, & dicerent; Vnde huic ſapientia hæc, & virtutes? Nonne hic eſt fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius, Iacobus, & Ioſeph, & Si-

& Simon, & Iudas, & ſorores eius, nonne omnes apud nos ſunt? Vnde ergo huic omnia iſta? & ſcandalizabantur in eo. IESVS autem dixit eis; Non eſt propheta ſine honore, niſi in patria ſua, & in domo ſua. Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum.

MARCVS VI.

ET egreſſus inde, abijt in patriam ſuam: & ſequebantur eum diſcipuli ſui. Et facto ſabbatho cœpit in ſynagoga docere. Et multi audientes ad mirabantur in doctrina eius, dicentes: Vnde huic hęc omnia? & quæ eſt ſapientia quæ data eſt illi, & virtutes tales, quę per manus eius efficiuntur? Nonne hic eſt faber, filius Mariæ, frater Iacobi, & Ioſeph, & Iudæ, & Simonis? nonne & ſorores eius hic nobiſcum ſunt? & ſcandalizabantur in illo. Et dicebat illis IESVS Quia non eſt propheta ſine honore, niſi in patria ſua, & in domo ſua, & in cognatione ſua. & non poterat ibi virtutem vllam facere, niſi paucos infirmos impoſitis manibus curauit. & mirabatur, propter, incredulitatem eorum.

LVCAS IIII.

ET regreſſus eſt IESVS in virtute ſpiritus in Galilæam: & fama exijt per vniuerſam regionē de illo. Et ipſe docebat in ſynagogis eorū: & magnificabatur ab omnibus. Et venit Nazareth vbi erat nutritus; & intrauit ſecundū conſuetudinem ſuam, die ſabbathi, in ſynagogam: & ſurrexit legere. Et traditus eſt illi liber Iſaiæ prophetæ. Et vt reuoluit librum, inuenit locum vbi ſcriptum erat: ſpiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde, prędicare captiuis remiſſionem, & cæcis viſū, dimittere confractos in remiſſionem, prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis. Et cùm plicuiſſet librū, reddidit miniſtro, & ſedit. Et omnium in ſynagoga oculi erāt intendentes in eum. Cœpit autē dicere ad illos. Quia hodiè impleta eſt hęc ſcriptura in auribus veſtris. Et omnes teſtimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratię, quę procedebant de ore ipſius. Et dicebant: Nonne hic eſt filius Ioſeph? Et ait illis: Vtique dicetis mihi hanc ſimilitudinem. Medice, cura te ipſum: quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria. Ait autem: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus eſt in patria ſua. In veritate dico vobis, multę viduę erant in diebus Elię in Iſrael, quando clauſum eſt cęlū annis tribus, & menſibus ſex, cùm facta eſſet fames magna in omni terra; & ad nullam

Digitized by Google

lam illarum miſſus eſt Elias, niſi in Sarepta Sidoniȩ ad mulierem vi duam. Et multi leproſi erant in Iſrael ſub Eliſeo propheta; & nemo eorum mundatus eſt, niſi Naaman ſyrus. Et repleti ſunt omnes in ſy nagoga ira, hȩc audientes. Et ſurrexerunt, & eiecerunt illum extra ci uitatem, & duxerunt illum vſque ad ſupercilium mõtis, ſuper quem ciuitas illorum erat ȩdificata, ut præcipitarent eum. Ipſe antem tranſiens per medium illorum ibat.

MAtthæus poſt dictas parabolas ſignificat Chriſtum petiuiſſe patriã Nazareth his verbis; *Et factum eſt cum conſummaſset IESVS parabolas iſtas tranſiit inde, & ueniens in patriam ſuam docebat eos &c.* D. Marcus, & D. Lucas ordinem factorum non ſunt ſecuti, ideoque alio loco huius rei meminerunt. Matthæi ordinem ſequitur Ianſenius & Card. Baronius. D. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu euangeliſt. c. 42. aliud opinatur, videlicet, ordine potius illo hæc eſſe geſta, quem Marcus, & B Lucas ſecuti ſunt: Marcus quidem cap. 4. poſtquam Chriſtus parabolas populo propoſuit, adijcit; *Et ait illis*, ſcilicet diſcipulis, *in illa die, cum ſero eſſet factum, tranſeamus contra*. deindè narrat Chriſtum cum diſcipulis trans mare nauigaſſe in regionem Geraſenorum. Similiter Lucas poſt parabolam ſeminãtis, ſcribit in regionẽ Geraſenorum transfretaſſe. Marcus ait, *in illa die*, qua ſcilicet, parabolas dixit, nauigaſſe in regionem Geraſenorum, ergo C Marci, & Lucæ, ordo ſequendus eſt. Sed reſpondemus ex eodẽm Marco c. 4. apertum eſſe, quo tẽpore parabolȩ dictȩ ſunt, duodecim diſcipulos cũ Chriſto fuiſſe. Sic enim ille ait; *Cùm eſſet ſingularis, interrogauerunt eum ij, qui cum eo erant duodecim*, ergo iam Matthæus vnus ex duodecim ad apoſtolatum fuerat vocatus. Atqui Matthæus poſt illam transfretationem vocatus eſt, vt ex dictis cõſtat, & ex Matthæo c. 8. & 9. ergo parabolæ non præceſſerũt D transfretationem. Verba illa Marci, quæ negotium huic ordini exhibent, ab Euthymio ſic exponuntur. Marc. 4. *In illa die* perinde eſt, ac ſi dixiſſet, *in una dierum*, ſicut habet Lucas, neque enim illã innuit, qua dixit parabolas. &cæt. Itaque quod Lucas dixit: *factum eſt in una dierum, & ipſe aſcendit in nauiculam &cæt.* Id dixit Marcus: *ait illis in illa die, tranſeamus contra. &c. In illa die*; id eſt, in quadam die, ſicut ſi A dixiſſet; *in illo tempore*.

Ordo geſtorum.

Et ueniens in patriam ſuam.

Patria Chriſti hoc loco dicitur Nazareth, vt ex Luca intelligitur, *venit*, inquit, *Nazareth vbi fuerat nutritus*. Patria Chriſti appellatur Bethlehem, quia in ea eſt natus; Nazareth, quia in ea eſt nutritus: Capharnaum, quia in ea eſt cõmoratus. Erat enim ampla ciuitas, & doctrinæ euangelicæ diſſeminandæ idonea. D. Irenæus libro 4. c. 40. ſcribit Chriſtum in Capharnaum Iſaiæ legiſſe propherias. Sed memoriæ fuit lapſus, vel librariorum.

Patria Chriſti Nazareth.

D. Irenæus.

Surrexit legere.

De more die ſabbatho ſynagogam Nazareth ingreſſus eſt Dominus. eo enim die ſolebant Iudæi, in ſynagogam ad audiendam legem cõuenire. Obſeruat Ianſenius videri fuiſſe morem apud Iudȩos vt in ſynagoga non vnus tantùm faceret verba ad populum, ſed liberum eſſet diuerſis ſucceſſiue concionari. Vnde Paulus Corinthijs ſcribens ſtatuit, vt in Eccleſia prophetæ viciſſim dicant, & audiant, & ſi cui fuerit reuelatum aliquid dignũ cognitu, cedat, qui prior dixerat, & det locum ſucceſſori. Sic ille. Maldonatus quoque; Apparet (inquit) liberum in ſynagoga vnicuique fuiſſe dicere, ſi quid occurreret, vt apud nos in publicis diſputationibus diſputare. &c. Sed ex antiquis id non liquet, neque ad præſentem locum explanandum, mos hic eſt neceſſarius. Siue plures dicere poſſent, ſiue vn' tantum ſoleret in ſynagoga loqui, Chriſtus in ſynagogam ingreſſus pro ſua autoritate, & nominis ſplendore, ſurrexit ad legẽdum ſcripturam ſacram. Is enim erat mos, vt prius ſtans concionator ſcripturæ aliquem locum legeret, deinde ad

Mos Iudæorum in ſynagogis.

loquen-

loquendum ſederet. quem morem Chriſtus ſeruauit. prius legit, deinde ſedit. Iāſenius putat morem fuiſſe vt ſtantes doctores, & legerent ſcripturam, & cócionarentur. Sed verba illa Chriſti, Matth. 23. *Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ, & phariſæi, quæcunque dixerint uobis ſeruate, & facite;* indicant ſediſſe legis doctores, cum docebant populum. Præterea id indicat Chriſti factum. Nō enim præter rectum morem quidquam agebat.

Concionatores ſedebāt. Matt. 23.

Traditus eſt illi liber Iſaiæ.

Non caſu, ſed diuina prouidentia traditus eſt Chriſto liber Iſaiæ legēdus. Reuoluit librum, græcè verbum eſt, *ἀναπτύξας*, quod ſignificat explicare, & aperire. Aperuit librum, ſiue reuoluit, quoniā volumen erat, ſiue membrana inuoluta. Inuoluta erat, & clauſa ſcriptura ante Chriſtum: Chriſtus illam reuoluit, & aperuit. Beda hoc loco: Librum (inquit) prophetæ clauſum accipit, ſed reuolutū legit. Quia myſterium incarnationis ſuæ prophetarum voce præſcriptū, & prius ſuſcepit exhibendum, & poſt intelligendum mortalibus aperuit. &c. Sed poſtquam legit, complicuit librum, ut Lucas ait, & reddidit miniſtro Iudæo. etenim Iudæis nō ſunt explicatæ, ſed clauſæ literæ diuinæ, vt 1. tomo ſatis oſtendimus.

Beda.

Chriſtus aperuit ſcripturas.

Spiritus Domini ſuper me.

Extat locus hic, quem ſibi legendum Chriſtus elegit, apud Iſaiam cap. 61. Recitatur à Luca iuxta verſionem ſeptuaginta interpretum. In ſe impletum aſſerit Dominus, vaticiniū, illis verbis; *Quia hodie impleta eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris.* Spiritum ſanctum ſuper Chriſtū fuiſſe, humanitatemque eius totam compleſſe, & odoratiſſimo oleo admirabilium donorum perunxiſſe liquet. Dubiū tamen pariunt verba conſequentia; *Propter quod unxit me.* Nam videtur tautologia, id eſt, eiuſdem rei inutilis repetitio. Eſt enim ſenſus; *Spiritus ſanctus in me eſt, propter quam cauſam in me eſt.* nam Deus Chriſtum vnxit Spiritu ſancto. Quidam diſpungūt, & interpretantur in hunc modum. *Spiritus Domini ſuper me. Propter quod unxit me, euangelizare pauperibus:* hoc eſt; Spiritus ſanctus in me eſt; propterea verò quia Spiritu ſancto repletus ſum, vnxit me Deus, id eſt, conſecrauit, ac deputauit ad euangelizandum pauperibus. Tertullianus lib. 4. contra Marcionem cap. 14. hanc diſpūctionem ſequitur. Nam ſic ille diſtiguit: *Spiritus Domini ſuper me, propter quod unxit me ad euangelizandum pauperibus.* Deinde; *Miſit me curare contritos corde. &c.* Et Theophylactus Lucæ 4. locum interpretatur his verbis; Spiritus Domini unxit me, hoc eſt, conſecrauit me, cōſtituit me, vt euangelizarem pauperibus, id eſt, gentibus. Sic ille. Hieronymus fauet, & D. Irenæus lib. 3. cap. 10. Biblia quoque regia ſic diſtinguūt; *Spiritus Domini ſuper me, propterea unxit Dominus me ad euangelizandū manſuetis.* Poſtea; *Miſit me ad ligandum ſaucios contritos corde. &c.* Chaldæi interpres eodem modo, & Forerius ita vertit; *Ideo unxit me Iehoua, vt euangelizarem inopibus.* Ianſenius, & Maldonatus hanc interpretationem ſequuntur. Leo Iſaiæ 61. hoc pacto exponit; *Propter quod unxit me, euangelizare pauperibus miſit me:* hoc eſt, ad euangelizandum me miſit Dominus, propter quod, id eſt, ad quam rem præſtandā, vnxit me. Miſit me ad euangelizandum pauperibus, quæ cauſa finalis erat vnctionis meæ.

Theophyl.

Simplicius, & rectius retinetur cōmunis diſpunctio, eſtque ſenſus; *Spiritus Domini ſuper me, propter quod,* vel cuius cauſa, græcè, *οὗ εἵνεκεν, unxit me,* id eſt, quia Spiritus ſanctus in me eſt, vnxit me Dominus. id eſt, ipſo ſpiritu ſancto vnctus ſum non ſenſibili oleo. Quemadmodum ſi pōtifex, vel rex diceret; vnguentum Domini ſuper me; propter quod vnxit me, ſignificaret ſe unctum quia vnguento eſſet perfuſus. Vnguentum autem, quo Dominus perfuſus eſt, fuit Spiritus ſanctus, vt Auguſtinus docet lib. 3. contra Maximinum cap. 16. Prędictum (inquit) eſt vt vngeret Deus Chriſtum. vngeret autem nō viſibili, & corporali oleo, ſed Spiritu ſancto, quem ſcriptura nomine olei exultationis figurata, vt ſolet, locutione ſignificat pſalm. 44. &c. Itaque nulla hic eſt tautolagia. Aliter, ſic poteſt locus explanari. *Spiritus Domini ſuper me.* Deinde; *Propter quod Deus vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me.* hoc eſt, euangelizare pauperibus miſit me Deus, propter quod. i. quod ut facerem, vnxit me. &c. Alia quoque, eſt non ſpernenda interpretatio hunc in modum:

D. Auguſt.

Digitized b

modũ: Spiritus Domini ſuper me, colũbæ ſpecie in baptiſmo, oſtẽdens Me meſſiam miſſum ad euangelizandum. propter quod, id eſt, vt Meſſias eſſem, & euangelizarem mundo, vnxit me in vtero Virginis. euangelizare pauperibus miſit me. &cæt.

Euthymius putat Spiritum Domini hoc loco ſignificare diuinitatem, in hanc ſententiam: Spiritus Domini ſuper me, id eſt, diuinitas Domini, quia Deus vnitus eſt mihi: Vult autem ſubaudiri hæc verba; *Vt homines ſaluos faciam*, hunc in modum; diuinitas Domini ſuper me eſt, & mihi vnita, vt homines ſaluos faciã propter quod, ſcilicet, vt homines ſaluos faciam, vnxit me. Sed Spiritu ſancto vnctũ Dominum docet Diuus Petrus. Act. 10. *Quomodo* (ait) *vnxit eum Deus Spiritu sãcto & virtute. &c.* Euſebius Cæſarienſis lib. 9. capite 10. Ex hac (inquit) ſcriptura videtur Chriſtus longè excellentius, ac melius, quam illi ſacerdotes, qui olim corporali vnctione vngebantur, non oleo comparato, neque ab hominibus, vt alij ſolebant, ſed diuino, hoc eſt, Dei, patriſque ſui Spiritu vnctus. &c. D. Irenæus lib. 3. cap. 10: vnctus eſt (inquit) à patre, ſpiritu, ſicut & Iſaias ait cap. 11. *Requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, Spiritus ſapiẽtiæ, & intellectus. &cæt.* Ambroſius Lucæ 4. Vngitur oleo ſpiritali Chriſtus; & virtute cæleſti. &c. D. Athanaſius orat. 2. cõtra Arianos: Nõ quemadmodum Aarõ, aut Dauid, aut reliqui omnes, ita quoque Chriſtus oleo vnctus eſt. Sed aliter, ſuper omnes cõſortes ſui oleo lætitię quod oleum Spiritum ſanctum eſſe per prophetã Iſaiam expoſuit: *Spiritus Domini ſuper me, eò quòd vnxerit me.* Quemadmodũ & ab Apoſtolo Petro dictum eſt: Act. 10. *quòd Deus illum vnxerit Spiritu ſancto*. Quando igitur iſta de eo pronuntiata ſunt, niſi tũm cum incarne conſtitutus baptizabatur in Iordane, ac ſpiritus in eum deſcendebat? &c.

Euſebius Cæſar. *D. Irenæus.* *Iſai. 11.* *D. Ambr.* *D. Athan.*

Exiſtimat Athanaſius vnctũ eſſe Chriſtum, tunc cùm Spiritus ſanctus in baptiſmate ſupra caput eius aſtitit. Hieronymus quoque idem ſentit, Iſaiæ 61. ſic ſcribens: Quia erat vnctio Chriſti ſpiritualis, & nequaquã humani corporis, vt fuit in ſacerdotibus Iudæorum; idcirco præ conſortibus, id eſt, cęteris ſanctis, vnctus eſſe memoratur pſal. 44. cuius vnctio illo expleta eſt tempore, quãdo baptizatus eſt in Iordane, & Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ deſcendit ſuper eum. ſic Hieronymus, Beda quoq; in Lucam. At dicendum eſt Spiritum ſanctum in baptiſmate nihil Chriſto cõtuliſſe gratię, aut virtutis, atque adeò non vnxiſſe, ſed filium Dei eſſe, & vnctũ demonſtraſſe. Vnxit autem Chriſtum omnibus donis, ipſo conceptionis puncto, in vtero Deiparæ. Quòd ſi vngere ſumatur, vt ſumpſit Theophylactus pro deputare, & deſtinare ad euangelizandum, verum eſt in baptiſmate vnctum Chriſtum, id eſt, ad prædicandum deputatum, ac miſſum. At verò hoc Iſaiæ vaticiniũ in ipſo Virginis vtero completum eſt inuiſibiliter; quemadmodum, & alterum capitis 11. *Requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ. &c.* completum autem eſſe, demonſtratum eſt in baptiſmate viſibiliter. Auguſtinus lib. 15. de trinitate cap. 26. Spiritum (inquit) ſanctum Chriſtus non ſolum dedit vt Deus, ſed etiam accepit vt homo. Propterea dictus eſt plenus gratia Et manifeſtius de illo ſcriptum eſt Act. 10. *Quoniam vnxit eum Deus Spiritu ſancto.* Non vtique oleo viſibili, ſed dono gratiæ, quod viſibili ſignificatur vnguento, quo baptizatos vngit eccleſia. &c. Deinde ſubijcit: Nec ſanè tũc vnctus eſt Chriſtus Spiritu ſancto, quãdo ſuper eum baptizatum velut columba deſcendit. Sed iſta myſtica, & inuiſibili vnctione, tunc intelligendus eſt vnctus, quando Verbũ Dei caro factum eſt. &cæt.

D. Hieron. *Beda.* *Iſai. 11.* *D. Auguſt.*

Euangelizare pauperibus.

Dictio hebræa, ענוים Ganauim, & pauperes ſignificat, & manſuetos: ſeptuaginta, in pauperes, vertunt, D. Hieronymus vertit in manſuetos. Theophylactus gentes indicare vult, quæ rerum ſpiritalium inopia maximè laborabant: Origenes homilia 32. in Lucam, in eadem ſententia eſt. Euſebius Cæſarienſis de pauperibus interpretatur, quos Chriſtus beatos vocat Matthæi 5. his ait Chriſtũ euangelizaſſe, quòd beatos eſſe dixerit. Lib. 3. de demonſtratione euãgelica cap. 1. Hinc (inquit) ſuam doctrinam exorſus, euãgelizare cæpit pauperibus, eos in commendatione beatorũ, qui apud ſe futuri ſint, reliquis anteponens. *Beati* (inquit) *pauperes Spiritus. &c.* Lege eundem lib. 9. cap. 10.

Euſeb. Cæſar.

Sic

Tertull.
D. Hieron.

Sic etiam Tertullianus lib.4. cõtra Marcionem cap.14. Et D. Hieronymus Iſaiæ 61. Vnctus (inquit) eſt Chriſtus Spiritu ſancto, vt annuntiaret pauperibus, ſiue manſuetis, dicens eis in euangelio: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam eorum eſt regnum cælorum. Beati mites. &c.* Eodem modo Beda. Satius videtur, pauperum nomine intelligere non ſolùm pauperes voluntarios, ſed plebem etiam pauperẽ, cui Chriſtus concionabatur. Non enim diuites quæſiuit, aut potentes, quibus lætiſsimũ euangelij nuntium promulgaret, ſed plebem. Vnde illud Matthæi 11. *Pauperes euangelizantur.* Probi cõcionatoris & Deum quærentis eſt, euangelizare pauperibus libenter.

Sanare contritos corde.

Hebraicè, לחבש, lechabos, id eſt, ad alligandum faſcia, confractos corde. Metaphora ex Chirurgis ſumpta, qui contrita membra & fracta faſcijs alligãt, & vulnera. Confracti, ſiue contriti corde, ij dicuntur, qui cor habent fractum ſiue contritum, aut peccatis veluti vulneribus affectum. hæc vulnera ſanat, ſiue alligat Chriſtus, iuxta illud pſal. 146. *Qui ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum*: Id eſt, vulnera eorum, cõfractiones, peccata quæ vulnera ſunt cordis, quoniam mortẽ afferunt ſempiternam. D. Hieronymus Iſaiæ 61. Miſſus (inquit) eſt Chriſtus ad ſanandos eos, qui corde contriti ſunt, & dicunt: Cor contritum & humiliatũ Deus non deſpicit. ſiue iuxta Symmachum, & Theodotionẽ ad alligãda vulnera peccatorum. &cæt. Theophylactus quoque cor contritum interpretatur, cor ſolutũ; & Euthymius cor grauitate peccatorum contritum, & confractum. Hilarius Pſal. 51. cor peccatis præfractum. Poſſunt etiam cõtriti corde dici triſtes ac mæſti, qui cor habent veluti confractum mærore, ac dolore, vt Maldonatus exponit.

Qui ſint cõtriti corde.
Pſal. 146.
D. Hieron.
Teophyl.
Euthym.
D. Hilar.

Contritio.

Alius ſenſus eſſe poteſt ille D. Hieronymi: *ſanare contritos, uel confractos corde*: hoc eſt, eos, qui cõtritum habent cor dolore, & peccatorum pænitentia. ij enim ſanantur à Chriſto, non autem illi, qui incontrito, ac duro corde, pænitentiã nõ curant. Obijcitur huic interpretationi, Chriſtum hoc Iſaiæ loco, non bonũ, ſed malum, & miſerabilem eorum ſtatũ ſignificare voluiſſe, quibus Chriſtus ſuccurrit: contritionem uerò, non malum, ſed bonum eſſe ſtatum. Reſpondetur, iuxta hunc ſenſum, ſignificari hoc loco, nõ malum ſtatum, ſed modum, quo ex malo, & miſerabili ſtatu impij liberantur, nempe per contritionem,

Prædicare captiuis remiſſionem.

Sub dæmonis, & peccati captiuitate, flagitioſam vitam degebat humanum genus. libertatem, ſiue remiſſionem ex captiuitate hac Chriſtus prædicauit: nec prædicauit ſolum, ſed etiam effecit. Quemadmodum è Babylonica captiuitate Iſraelitas, ſic ex tartarea captiuitate populum ſuum liberauit.

Chriſtus captiuitate nos liberauit.

Et cæcis viſum.

Impij vulnerati ſunt, captiui, & cæci, vt ex his conſtat. Vulneratis ſanitatẽ, captiuis libertatem, cæcis illuminationẽ Chriſtus attulit, nimirum fidem, cæleſtiũque rerum cognitionem, Hebraicè ſic legitur: לאסורים פקח קוח, le aſurim peqach, qoach. ſignificat autem, *aſurim*, ligatos, vel vinctos, & *peqach*, apertionem, ideoque D. Hieronymus vertit, *clauſis*, ſcilicet incarcere, apertionem. *qoach*, carcerẽ videtur ſignificare à, לקח, laqach, id eſt, capere. Sẽſus hebrææ lectionis eſt; vinctis apertionem carceris Chriſtum prædicaſſe; hoc eſt, impijs, qui ſcelerum catenis erant obſtricti, peccatique carcere concluſi, carceris portas aperuiſſe, vt fugerent: Septuaginta interp. vertunt: *Cæcis viſum*, Nam, *aſurim* ſignificat ligatos, cæci autẽ veluti ligatos habent oculos, & vinctos. *peqach*, verò ſignificat apertionem viſus, ideò vertunt viſum. Maldonatus putat non dici cæcos à ſeptuaginta interp. propriè, videlicet, eos qu oculis orbati ſunt; ſed eos qui in tam tenebroſo, & obſcuro carcere vincti degunt vitam, vt nihil penitus videant, perinde ac ſi cæci eſſent. hoc pacto; *prædicare cæcis viſum*, id eſt ijs qui in tenebroſo carcere, omni luce, veluti cæci, priuati ſunt; viſum, id eſt, lucẽ. Nã è carcere educti tenebroſo lucẽ cernunt. Sic explicata hæc verba; *Cæcis viſum*; idem ſignificant quod illa; *Clauſis, uel vinctis, apertionem.* Ingenioſa eſt interpretatio. ſed nõ puto ſeptuaginta interpretes, id quod

Chriſtus noſtram cæcitatem depulit.
Iſai. 61.
Chriſtus peccati carcerẽ aperuit.

per

perſpicuè dicere poterant, dixiſſe obſcuriſſimè. Ego ſoleo verba ſcripturæ, quoad poſſum, in proprio accipere ſignificato. Ideoque priorem interpretationem, ac communem præfero.

Dimittere confractos, in remiſſionem.

Exiſtimat idem Autor hæc verba citaſſe Lucam non tanquam partem prophetici Iſaiæ teſtimonij, ſed tanquam illorum ſuperiorum verborum, *Cæcis viſum*, explicationem. Quia.n.obſcura erant, his additis illa explicaſſe ait. quos ſupra cæcos dixit, hic confractos, i. carceris tenebroſi cruciatibus fractos, quem ſupra dixit viſum, hic remiſſionem, i. libertatem, qua lucem aſpicere licet, appellaſſe Laudo ingenium, non ſequor interpretationem. Hæc verba neque in Hebræo contextu extant, neque apud Septuaginta Interpretes Iſaiæ 61. Dubium idcirco eſt, cur à Chriſto Optimo Maximo dicta ſint, citante teſtimonium Iſaiæ. Maldonatus, vt dictum eſt, ingenioſè ait, explicationem eſſe antecedentium verborum Iſaiæ. Sequatur qui volet. Leo Iſai. 61. arbitratũ verba Hebręa. *Aſurim peqach qoach*, duplicem habere ſenſum, vt reuera habẽt; alterum, quem D. Hier. expreſſit, ſ. *Clauſis, ſiue vinctis apertionem*. alterum quem Septuaginta ſecuti ſunt, ſ. *Cæcis viſum, vel viſus reſtitutionem*. τυφλοῖς ἀνάβλεψιν. hos autem duos hebraicæ literæ ſenſus Lucam complexum eſſe, ideoque dixiſſe: *Cæcis viſum*. qui ſenſus eſt Septuaginta Interpretum, & addidiſſe. D*imittere confractos in remiſſionem*. idẽſt, dimittere ex carcere cõfractos carceris laboribus, in remiſſionem, ſiue libertatem, qui ſenſus eſt Diui Hieronymi: vterque autem Hebrææ lectionis. Eſt enim canon interpretandæ ſcripturæ, quem tradit ex Hebræis Iſidorus Clarius, Gen. 49. & Leo Iſaiæ 61. Cùm verbum ſignificat multa, quæ rei de qua agitur conueniant, ea omnia voluiſſe ſignificare Spiritumſanctũ. Quod Chriſtus Optimus Maximus hoc loco docet. Rectè quidem hæc dicta. Si hæc non placent, addo, ſi non verba, ſenſum tamen verborum eſſe apud Iſaiam 61. Nam apud Iſaiam legitur loco citato. *Vt conſolarer omnes lugentes, & darem eis*

Canon ſcripturæ explicanda.

A *coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, &c.* Id quod ſignificant hæc verba. *Dimittere confractos in remiſſionem*. hoc eſt, dimittere triſtes, ac lugentes, in libertatem, ſiue hilaritatem libertatis. Quod quid aliud eſt quam, *vt conſolarer lugentes?* Nam confracti Græcè, τεθραυσμένοι, dicũtur illi, qui animum habent dolore, & mæſtitia ſauciatum, vt conſtat ex 1. Reg. 20. quo loco ſic Septuaginta Interpretes vertunt, B ὅτι ἐθραύσθη ἐπὶ τοῦ Δαβίδ, hoc eſt, quoniam Ionathas contriſtatus eſt, vel ſauciatus mærore ſuper Dauid. Illa ergo, quæ apud Iſaiam ſunt: *Vt conſolarer omnes lugentes, & darem eis coronam pro cinere, &c.* complexus eſt his paucis verbis Diuus Lucas.

Prædicare annum Domini acceptum.

Quis ſit annus acceptus.

C Hebraicè annus acceptus dicitur, לצון שנת, ſena raſon, i. annus bonæ voluntatis Dei, vel beneplaciti Dei, annus acceptus Deo. D. Hier. vertit; A*nnum placabilem*. Hic autem annus pleniſſimi eſt iubilei, cęlo accepriſſimus, placationis, & propitiationis pleniſſimus, ac gratię, de quo Paulus: *Ecce nunc tempus acceptabile*. 2. ad Corint. 6. *Ecce nunc dies ſalutis, &c.* Annum enim vocat tempus euangelij, quo cœli patent, terra mira Dei largitate D completa eſt. Si roges, cur tam longum tempus, quo Euangelium perdurat, annus vocetur? Reſpondeo, alluſionem fieri ad annum Iubilei Iudaici, qui quinquageſimo quoque anno recurrebat, eratque celeberrimus, annuſque remiſſionis nominabatur, vel libertatis, Hebraicè, דרור, deror. Leuitici vigeſimoquinto. *Sanctificabis annum quinquageſimum, & vocabis remiſſionem* (ideſt libertatem) *cunctis habitatoribus terræ tuæ. Ipſe eſt enim Iubi-* E *leus, &c.* cur remiſſionis, vel libertatis diceretur annus cauſa eſt, quia eo aduen iente Hebræi ſerui libertatem recuperabant, & venditores ad antiquas poſſeſſiones redibant. Nam Iudæi agros ſimiliaque bona immobilia, vſque ad annũ tantummodo Iubilei vendebant, ne ſortes, & hæreditates permiſcerentur. Leu. 25. In ipſo, i. in anno Iubileo, omnis venditio redibit ad dominum, & ad poſſeſſorem priſtinum, &c.

2. Cor. 6

Leu. 25.

Annus Iubileus

Ttt Iubi-

Iubilei nomen à, יובל, Iobel, deducitur. Quid autem Iobel ſignificet dubitatur. Maſius Ioſue 6. à Iubal dictum nomen arbitratur, qui ex poſteris Cain primus muſicorum inſtrumentorũ fuit inuentor, Geneſ. 4. Iubal fuit pater canentium cithara, & organo, &c. Pagninus, Eugubinus, & alij ſentiunt ſignificare cornu arietinum, atque inde Iubileum nominari, quod cornibus arietum eo anno clangeretur. Chaldæus fauet, qui Ioſue 6. illud. *Sacerdotes tollent ſeptem buccinas, quarum vſus eſt in iubileo,* vertit, *tollent ſeptẽ buccinas ex cornu arietis.* hebraice: *buccinas Iobelim,* i. iubileorum, tamen Leu. 25. Iobel iubileum interpretatur. Sequendus potius eſt Ioſephus hebræus, qui libr. 3. Antiquitatum c. 10. Iobel libertatem ſignificare docet apertè. Septuaginta quoque Interpr. pro Iubileo vertũt, ἄφεσιν, i. remiſſionem, & libertatem. non diſſentit D. Hier. initio libr. 2. in Iſaiam. Lege Leuitici caput 25. & Ioſephum loco in- C dicato.

Vnde dicatur Iubileus.

Chaldæus.

Ioſephus.

Adumbrabat Iubileus annus, Euangelij tempus. eſt. n. tempus remiſſionis peccatorum, & libertatis ex crudeli dæmonis captiuitate, vt hoc loco dicitur, *Prædicare captiuis remiſſionem,* i. libertatem, *cæcis viſum, &c.* & Iacobi 1. Lex noua lex dicitur perfectæ libertatis. Hoc anno ſerui dęmonis, ſi volunt, libertatem conſequũtur, quique bona ſua immobilia, i. cœleſte, & immobile regnum pro viliſſima voluptate, ſatanę vendiderunt, ad poſſeſſionem reuertuntur. Erat in iubileo tubarum vſus, vt liquet ex Ioſue capite 6. *Sacerdotes tollent ſeptem buccinas quarum vſus eſt in Iubileo, &c.* Similem in modum hoc Euangelij tempore ſacerdotes euãgelicæ prædicationis tubas tollunt, iiſque clangunt, vt muri Hiericho æquentur ſolo.

Typus euangelici temporis.

Ioſue 6.

Et diem retributionis.

D. Hier. vertit diem vltionis, יום נקם, Iom naqam. Idem eſt vltio, & retributio hoc loco. Diem iudicij appellari diẽ retributionis, ait D. Hilarius Pſal. 51. & 64. Origenes quoque Leuit. 9. Eo. n. die retribuet Chriſtus vnicuique, quod meretur, vlciſceturque peccata omnia. Di. Hieronymus diem vltionis dici vult illud tempus, quo de Iudæis pœnas meritas Deus ſumpſit, ducibus Veſpaſiano, ac Tito, quæ interpretatio eſt Euſebij libro nono de Demonſtratione capit. 13. Veriſimile eſt diem vltionis ſiue retributionis intelligi aduentum Chriſti primum, quo hoſtes noſtros, i. dæmones perdidit, quo de peccatis omnibus pœnas ſumpſit, quo diuinam iuſtitiam vltus eſt, illiq; ſeueriſſimo iure fecit ſatis. Denique hoc die iuſtitiæ diuinæ cumu- B latiſſimè retribui ſatisfactionem, dæmonique vaſtationem. Probabilior etiam eſt Origenis, & Hilarij ſententia diem retributionis diem iudicij appellari. Nã Chriſtus diem iudicij prædicauit. Probabileque eſt hic de primo aduentu agi cæteris verbis. His vero extremis de aduentu ſecundo.

Quis ſit dies retributionis, ſiue vltionis.

Omnium oculi erant intendentes in eum.

Mos eſt auditorum in concionatorem oculos intendere. Ideoque hi auditores oculos in Chriſtum concionantẽ intendebant, maximè quia magna pollebat fama: vtinam nos in Chriſtum ſemper docentem oculos intendamus, vt hic docet Origenes. Sed non ſatis eſt oculos, animum quoque aduertere oportet, & cor fide plenum, ac beneuolentia. Hoc D quia Nazareth ciues non præſtiterunt, ex tanti concionatoris concione non fructum, ſed ſcandalum perceperunt.

Quia hodie impleta eſt hæc ſcriptura, &cæt.

Particula, *quia*, non reddit cauſam. Significat, *Vtique*, hebraica phraſi. dubium quonammodo Iſaię vaticinatio illa die E impleta fuerit, qua in Synagoga Nazarethana Chriſtus docuit? Nunquid ea die vnctus eſt, cæteraque omnia dixit, quæ vaticinatione continentur? Reſpondetur, ea die impletam dici ſcripturã, in auribus auditorum, quoniam ea die, auditores illi Meſſiam audierũt à Deo vnctum, & miſſum, euangelizare pauperibus, &c. Sed nunquid Chriſtus hæc tantum verba dixit; an alia his adiunxit? Reſpondetur, multa alia his adiunxiſſe, quæ

Quõ cõpleta ſit hæc ſcriptura.

Digitized by

quæ Euãgeliſta ſilẽtio præterijt. Id quod ex conſequentib. probatur. *Omnes* (ait Euangeliſta) *teſtimonium illi dabant*; teſtimonium, inquam, laudis, & ſapientiæ, & miraculorum. Teſtabantur enim illum eſſe ſapientem, & concionatorem eximium, & miraculorum patratorem, *& mirabantur in verbis gratiæ*, ideſt gratioſis, gratia plenis, *quæ procedebant de ore ipſius*. Iuxta illud Pſalm. 43. *Diffuſa eſt gratia in labijs tuis*. Alia igitur multò plura verba fecit, quæ literis non ſunt conſignata.

Nonne hic eſt fabri filius.

Ciues Nazareth Chriſtum ab ineunte ætate nouerant, ſciebant literarum ſtudio nunquam vacaſſe: admirabileter concionantem, ſcripturamque explanantem videbãt; miraculorum famam audierãt, nonnulla etiam viderant. Quamobrem ſtupentes aiunt, vt Matthæus ſcribit, vnde huic ſapiẽtia hæc? & virtutes, Græcè *δυνάμεις*, ideſt, poteſtates ad miracula perpetranda? Diuus Auguſtinus libro 1. quæſt. Euangel. cap. 14. ſic exponit: *Vnde huic ſapientia?* in ijs, quæ loquebatur. *Virtutes*, in ijs, quę operabatur. Ideoq; Apoſtolus 1. Corinth. 1. cum dixit Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam, virtutẽ ad ſigna retulit, ſapientiã ad doctrinã. ſic Auguſt. Deinde ad genus humile deſcendunt. Addunt; *Nonne hic eſt faber*; vt Marcus ait. & Matthæus: *Nonne hic eſt fabri filius?* Vtrũque enim dixerũt, alij hoc, alij illud. Exiſtimabant Chriſtũ Ioſeph filiũ eſſe, diuino incarnationis arcano latente; in filio fabri, qui gymnaſia nunquam frequentarat, tantam reperiri ſapientiã & miraculorum operationem, admirabantur.

D. Auguſt.

Fabrum fuiſſe Ioſeph ex hoc loco agnoſcitur; quàm verò artem fabrilẽ exercuerit non agnoſcitur. Nam tam nomen latinum faber, quam græcum, *τέκτων*, fabros complectitur omnis generis ferrarios, argẽtarios, aurarios, lignarios. Quocirca Caietanus Matthæi 13. incertum eſſe ait, qua fabri ſpecie faber fuerit. D. Hilarius Can. 14. in Matthæum, innuit ferrarium fuiſſe fabrũ. Planè (inquit) Chriſtus fabri erat filius, ferrum igne vincentis. & cæt. Non de Ioſeph, ſed de Deo loquitur: alludit tamen ad fabrilem artem Ioſeph. Similem in modũ Beda Marc. 6.

D. Hilar. Cuiuſnam artis fuerit Ioſeph.

A Non ſine certi (ait) ſacramenti prouiſione, faber, & fabri filius dici voluit Chriſtus. Quin potius etiam per hoc ſe eius filium eſſe docuit, qui fabricator omnium in principio creauit cælũ, & terrã. Nam etſi humana non ſunt comparanda diuinis, typus tamen integer eſt; quia pater Chriſti operatur igne, & ſpũ. Vnde & de ipſo tãquam de fabri filio præcurſor ait. *Ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto, & igni*. Qui in domo magna huius mundi diuerſi generis vaſa fabricat, uno vaſa iræ, ſpiritus ſui igne molliendo, in miſericordiæ vaſa commutat. Sic Beda. Diuus Ambroſius, Lucæ 3. capite, ferrarium, vel lignarium fabrum inſinuat fuiſſe Ioſeph. Hoc (inquit) typo patrem ſibi eſſe demonſtrat Chriſtus, qui fabricator omnium condidit mundum. Nam etſi humana non ſunt comparanda diuinis, typus tamen integer eſt; quod pater Chriſti igne operatur, & ſpiritu; & tanquã bonus animæ faber vitia noſtra circundolat, citò ſecurim admouens arboribus infæcundis. & cæt. Hugo item Lucæ 4. fabrum ferrarium fuiſſe ſignificat. Vulgata opinio fert fabrum fuiſſe lignarium, D. Bonauenturæ, D. Thomæ Matthæi 13. Abulenſis, Lyrani, & aliorum. Ioſeph (ait D. Thomas) non erat faber ferrarius, ſed lignarius. Diuus Iuſtinus in dialogo cũ Triphone huic opinioni fauet. Chriſtum autem eandem exercuiſſe artem antequam ad Euangelium promulgandum prodiret, Lyrano, Montano, & alijs placet, fauet D. Iuſtinus loco citato. Etenim à Nazarethanis faber dicitur. Tamen fieri potuit, vt faber dictus ſit, non quod fabrilẽ exercuerit artem, ſed quòd fabri filius crederetur. D. Auguſtin. lib. 3. de conſenſu Euangeliſtarum cap. 42. Marcus (inquit) Dominum fabrum dicit à ciuibus ſuis dictum, non ſicut Matthæus fabri filium. Nec mirandum eſt, cum vtrunque dici potuerit. Eò enim, & fabrum credebant, quò fabri filium. &c. Nos tomo primo in fine de hac re iam diximus.

Beda. D. Ambr. Hugo. D. Thom. An Chriſtus artem fabrilem exercuerit aliquando. D. Auguſt.

Fratres eius, & ſorores eius.

Fratres Chriſti dicuntur Chriſti cognati; & ſorores dicuntur conſanguineæ, vulgato Iudæorum more. Nam Lot filius Aram fratris Abraham, Abrahã frater vocatur Geneſ. 13. & Laban auunculus

Iacob Geneſ. 28. frater Iacob nominatur A Gen. 29. Non ſolum aūt Virginis Deiparæ, ſed ēt Ioſeph conſanguineos, Chriſti eſſe cognatos, ſiue fratres arbitrabantur Nazarethani. Græci exiſtimarunt Ioſeph aliam habuiſſe vxorem, atque ex ea filios ſuſcepiſſe qui fratres Domini dicuntur hominum exiſtimatione; quemadmodum Ioſeph pater dicebatur. Hæc tamē opinio exploditur. Recepta ſententia eſt virginem fuiſſe Ioſeph, vt Hieronymus docet, neque vxorem aliam habuiſſe. Lege Hieronymi libros contra Heluidium impie affirmantem, quod aures horrent Chriſtianæ, fratres Domini dici filios Ioſeph ex ſemper virgine Deipara.

Fratres Chriſti dicuntur cognati Chriſti.

Scandalizabantur in eo.

Cur ſint ſcādalizati Nazareni.

Matthæus, & Marcus aiunt ſcandalizatos Nazareth incolas in Chriſto. Verbum græcum, σκανδαλίζεσθαι, ſignificat impingere in lapidē, vel quodlibet aliud offendiculum. Cur ſcandalizati ſint, quæritur. Maldonatus ait non potuiſſe ſcandalizari, niſi credidiſſent, quæ dicebat, atque faciebat Chriſtus, diaboli opera dicere, & facere, vt illi, qui dicebant; *in principe dæmonum eijcit dæmonia*: Matth. 12. Abulenſis Matth. 13. in eadem eſt ſententia. Sic enim interpretatur, *ſcandalizabantur in eo*; cum non putarent iſta à Deo proueniſſe; putabant, quod habuiſſet à dæmonibus. & cæt. Lyranus quoque: Scandalizabantur (ait) attribuentes virtuti dæmonis, quod debebat attribui virtuti diuinitatis. &c. Idem ſentit Carthuſianus. At ſi ita ſe haberet res, Euangeliſtæ memoriæ prodidiſſent, vt cuiuſmodi ſcandalum eſſet docerent. Aiunt verò ſcandalizatos in eo, ideſt, in Chriſto, & Chriſti perſona, hoc eſt, in generis humilitate. Sic Matthęus: *Nonne hic eſt fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus, & Ioſeph, & Simon, & Iudas, & ſorores eius nonne omnes apud nos ſunt? Vnde ergo huic omnia iſta? & ſcandalizabantur in eo*. hoc eſt in humilitate generis illius, & quod ſcirent literas nunquam didiciſſe iuxta illud Ioannis 7. *Quomodo hic literas ſcit, cum non didicerit? &c.* Hinc ortū ſcandalum: in hunc lapidem impingebant. Increduli fiebant, & per incredulitatem cadebant.

Medice cura te ipſum.

Poterant Nazareni de Chriſto cōqueri, quod ſuam patriam Nazareth, poſt poneret Capharnaum, alijſque locis, in quibus concionabatur, & miracula edebat. Huic quærimoniæ occurrit Dominus: rationem reddit cur in patria Nazareth miracula nō faciat, neque diſcipulos habeat credentes. Quia ſcilicet increduli B erāt ciues, & in humilitatem generis veluti in offendiculum impingebant. *Vtique* (inquit) Gręcè, πάντως, ideſt, omnino: *dicetis mihi hanc ſimilitudinem*, Gręcè, παραβολὴν, ideſt, hanc parabolam, vel ſimilitudinē a medico deſumptam, vel hoc prouerbium. *Medice cura teipſum*. Explicauerat Chriſtus Iſaię locum, quo Meſſias dicitur medicus, illis verbis: *ſanare contritos corde*. Ideo forte ex dictis, ait poſſe dicere Nazarenos, *Medice cura te ipſum*. C hoc eſt, tu qui medicum te eſſe profiteris, cura teipſum; hoc eſt, patriam tuam Nazareth; egros illius ſana, miracula in ea ede, ſicut in Capharnaum. Ne ſis medicis ſimilis, qui alijs, non ſibi medicinam adhibent. *Quanta audiuimus* miracula *facta in Capharnaum, fac, & hic in patria tua*. hoc eſt, cura te ipſum, ideſt, patriam tuam, qui alienos curas. Nam patrię maior eſt habenda cura, quam aliarum vrbium, vt Capharnaum. Cur nos D relinquis, & in Capharnaū habitas, ibique miracula edis, & non in patria tua? Dubiū, An Nazareni poſtularint à Chriſto, vt miracula in patria faceret? Reſpondetur, veriſimilius eſſe, non poſtulaſſe. Si enim poſtulaſſent, id memoraſſet Euāgeliſta, vt rationem verborum Chriſti redderet. Forſitan apud ſe cogitabant, vel inter ſe quærerant, cur in patria non ederet ſigna, ſed extra patriam. Quamobrem Chriſtus hęc loquitur. Non dixit E Chriſtus: vtique dicitis mihi; ſed *vtique dicetis*, quia non dixerant.

Nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua.

Cur à Nazarethanis parui fiat, indicat. Videlicet quod apud eos nutritus, quodque eius patria ſit ipſa Nazareth. Etenim Prophetæ in patria honore carent.

Digitized by Google

rent,nec magni fiunt. Quia familiaritas, & humilis generis notitia contemptum parit. Theoph. Luc. 4. Solent (inquit) homines rara, & admirabilia curare, deſpicere autem cōmunia, & familiaria, &c. Hæc verba iam à nobis ſuprà explicata ſunt lib. 4. ca. 14. Significat Chriſtus in patria ſua honorem debitum, fidemque ſibi minimè tribui, & miracula non edere propter incredulitatem.

Multæ viduæ erant in diebus Eliæ.

Exempla proponit duorum medicorum, Eliæ, & Eliſei, qui ſeipſos, i. ſuos non curauerunt, ſed alienos. Elias viduę

3. Reg. 17. Sareptanæ 3. Reg. 17. miraculo ſuppedi-

4. Reg. 5 tauit alimoniam. Eliſeus 4. Reg. 5. Naaman hominem alienigenam, non Iudęū lepræ morbo liberauit. Sic non mirum ſi Chriſtus medicus ſummus non ſuos Nazarenos, quod indignos ſe præſtent, miraculis curet, ſed alienos. Ambr. Cur

D. Amb. (inquit) non curabat Chriſtus ciues, cū ſanaret alienos, niſi quia voluntatis eſt medicina, non gentis; & diuinum munus votis eligitur, non naturæ iure defertur? Diſce Chriſtiane rogare, quod cupias, faſtidioſos viros cæleſtium profectus munerum non ſequuntur, &c. item Non dormientibus diuina beneficia, ſed obſeruantibus deferuntur, &c.

Repleti ſunt omnes in ſynagoga ira hæc audientes.

Omitto cauſas alias huius iræ Nazarethanorum, minus probabiles. Illa vera eſt, indignatos quod Chriſtus in patria prophetas ſine honore eſſe dixiſſet, exemplumque Eliæ, & Eliſei, qui apud alienigenas miracula patraſſent, propoſuiſſet. Accuſatos enim ſe his verbis, præponique gentes Iudæis hominibus intelligebant, ferebantque ægrè.

Eiecerunt eum extra ciuitatem.

Impio facto incredulitatem ſuam impij Nazareni patefecerunt, quamque eſſent miraculis indigni. Prophetam ſine honore eſſe in patria ſua ſuo exēplo confirmarunt. Ita exardeſcentes Chriſto ne-

A cem ſunt machinati. Itaque extra ciuitatem occidendum eijciunt. Rei. n. extra ciuitatem, extremo affici ſupplicio ſolebant. Adducunt verò in ſupercilīū montis, in quo Nazareth erat extructa, vt darent inde pręcipitem. Supercilium montis vertex appellatur, & locus montis eminentior. Quid Dominus? Nō excæcat ducentes, non præcipitat præcipitare decernētes? *Tranſiens* (ait Lucas) *per medium illorum ibat.* Non fuga, non feſtinatione

B elapſus eſt, non vi adhibita, ſed per medios hoſtes, lento, ſedatoque, vt ſolebat, gradu inceſſit ſecurus, timens neminem Quem. n. timeret Is, quem totus orbis timebat? Nazarenorum conſpectui ſe per miraculum eripuiſſe veriſimile eſt, vt ſentit Caietanus, idq; ſignificant citata verba Lucæ; *tranſiens*, ſ. inuiſibiliter, *per medium illorum*, illis tranſeuntem non videntibus, *ibat*, & diſcedebat à Nazareth. Beda exiſtimat viſibiliter tranſijſſe, ſed mu- *Quō Chriſtus per medium Nazarenorū tranſierit.* *Beda*

C tata voluntate, vel obſtupefacta mēte furentium. Potuit etiam Dominus illos excæcare, ne abeuntem cernerent, vt Angelus Sodomæ ciues Gen. 19. Potuit ſe ne- *Gen. 19.* bula aliqua circundare. Lyranus Luc. 4. ſic ſcribit: Dicit Beda, quod cum Dominus de manibus eorum elapſus de monte deſcenderet, & ſub rupe latere vellet, ſubitò ad tactum dominicæ veſtis ſaxū, illud ſubterfugit, & inſtar ceræ ſolutum quendam ſinum effecit, i. concauitatem,

D in qua dominicum corpus reciperetur. In quo loco omnia lineamenta, & rugæ veſtis, & veſtigia pedum, in rupe apparent adhuc, ſicut teſtantur qui viderunt, hęc Lyranus. Ericus quoque hoc ſcribēs ait, ab ijs acceptum, qui terræ ſanctæ miracula diligenter inueſtigarunt, Habetur idem ſub nomine Bedæ in Gloſſa ordinaria. Et Borchardus prima par. ca. 6. §. 8. Eſt (inquit) extra Nazareth contra Auſtrum quantum iacere poteſt arcus

E quater, locus dictus Saltus Domini, vbi Iudæi tentauerunt Chriſtum præcipitare, ſed exiens de manibus eorum, ſtatim inuentus eſt in latere montis oppoſiti, ad iactum arcus, & oculo videntur clariſſimè corporis illius lineamenta, ac veſtigia lapidi impreſſa, &c. Idem ſcribit Adrichomius in theatro in tribu Zabulon, num. 84.

Et non poterat ibi virtutem vllam facere, &c.

Quō Chriſtus dicitur non potuiſſe in patria miracula edere.

D. Matthæus ſic, *Non fecit ibi*, i. in ciuitate Nazareth, *virtutes multas*, i. miracula multa, *propter incredulitatem illorum*. Marcus verò. *Non poterat* (inquit) *ibi virtutem vllam facere, niſi paucos infirmos impoſitis manibus curauit. Et mirabatur, propter incredulitatem eorum*, Tanta erat Nazarenorum incredulitas, vt admiratione eſſet digna. Ideòque propter eã dicitur Chriſtus admiratus, ſecundum ſcientiãm experientia comparatam, vt docet D. Th. 3. p. q. 15. articul. octauo. Benè igitur mirabatur, propter incredulitatem eorum, Græce, ἐθαύμαζε διὰ τὴν ἀπιστίαν. nec opus eſt verbum (*mirabatur*) claudere parentheſi, quod ſuſpicatur ex recentioribus quidam interpres. Illa verba: *Non poterat ibi virtutem vllam facere, &c.* non indicant, in Chriſto aliquam fuiſſe ad miracula facienda impotentiam, omnipotens erat, poterat omnia. Indicant igitur recuſaſſe, ac noluiſſe miracula in patria edere, propter incredulitatem ciuium. Lege Gregorium Nazianz. orat. 4. de theologia. Quo loco docet illud impoſſibile dici, quod voluntas abhorret, quem in modum de fratribus Ioſeph Gen. 37. ſcribitur. *Oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui, &c.* Non poterant, quia nolebant. Sic etiam ſolemus loqui, non poſſum carnibus veſci, vel non poſſum vinũ potare (cum tamen poſſimus) quia appetitus carnes, vel vinum reſpuit. Ita Chriſti voluntas miracula in patria facere recuſabat, idcirco facere non poterat. Ita B prius oportebat velle facere, vt poſteà faceret, cum potentiam voluntas ſemper præcedat. Præterea illud fieri non poſſe dicitur, vt ait idem Gregorius, quod rationi non eſt conſentaneum: Hoc modo dicet aliquis: Non poſſum in funere ridere, vel, non poſſum in conuiuio flere. non quia ſimpliciter non poſſit, ſed quia nec decet funera riſus, nec conuiuijs cõuenit fletus. Hoc etiam pacto, non poterat Chriſtus facere miracula in Nazareth, quoniam non decebat, non conueniebat, propter incredulitatem ciuium. Denique non poterat Chriſtus potentia ordinaria, qua ſtatuerat miracula incredulis non concedere, & margaritas ante porcos minimè proijcere.

Naziamz.

CAPVT XI.

De miſſione Apoſtolorum.

MATTHAEVS CAPITE X.

ET conuocatis duodecim diſcipulis, dedit illis poteſtatẽ ſpirituum immundorum, vt eijcerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatẽ. Duodecim autẽ Apoſtolorũ nomina ſunt hæc: Primus Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius, Iacobus Zebedęi, & Ioannes frater eius, Philippus, & Bartholomęus, Thomas, & Matthęus publicanus, & Iacobus Alphęi. & Thaddęus, Simon Cananęus, & Iudas Iſcariotes, q & tradidit eum. Hos duodecim miſit Ieſus: præcipiens eis, dicens: In viam gẽtium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorũ ne intraueritis, ſed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Iſrael. Euntes autẽ p̃dicate, di-

te,dicentes: Quia appropinquauit regnum cęlorum. Infirmos curate,mortuos ſuſcitate,leproſos mundate,dæmones eijcite. Gratis accepiſtis, gratis date. Nolite poſſidere aurum,neque argentum, neq; pecuniam in zonis veſtris. Non peram in via, neque duas tunicas,neque calceamenta,neq; virgam. Dignus enim eſt operarius cibo ſuo. In quancunque aut ciuitatem,aut caſtellum intraueritis,interrogate quis in ea dignus ſit: & ibi manete, donec exeatis. Intrantes autem in domum,ſalutate eam,dicentes: Pax huic domui. Et ſi quidem fuerit domus illa digna: veniet pax veſtra ſuper eam. Si autem non fuerit digna; pax veſtra reuertetur ad vos. Et quicunque non receperit vos,neque audierit ſermones veſtros, exeuntes foras de domo, vel ciuitate excutite puluerem de pedibus veſtris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die iudicij,quam illi ciuitati. Ecce ego mitto vos, ſicut oues in medio luporum. Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Cauete autem ab hominibus. Tradent enim vos in concilijs, & in ſynagogis ſuis flagellabunt vos; & ad præſides, & ad Reges ducemini propter me, in teſtimonium illis, & gentibus. Cum autem tradent vos,nolite cogitare quomodo,aut quid loquamini: dabitur eñ vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos eſtis, qui loquimini,ſed ſpiritus patris veſtri,qui loquitur in vobis. Tradet autẽ frater fratrem in mortem, & pater filium: & inſurgent filij in parentes, & morte eos afficiẽt,& eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem perſeuerauerit vſque in finem,hic ſaluus erit. Cum autẽ perſequentur vos in ciuitate iſta: fugite in aliam. Amen dico vobis, non conſummabitis ciuitates Iſrael, donec veniat filius hominis. Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum. Sufficit diſcipulo,vt ſit ſicut magiſter eius: & ſeruo ſicut dominus eius. Si patrem familias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domeſticos eius? Non ergo timueritis eos. Nihil enim eſt opertum, ꝙ non reuelabitur: & occultum quod non ſcietur. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta: Et nolite timere eos, qui occidunt corpus,animam autem nõ poſſunt occidere. Sed potius timete eum, qui poteſt, & animam, & corpus perdere in gehennam. Nonne duo paſſeres aſſe væneunt: & vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine patre veſtro? Veſtri autem, & capilli capitis, omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere: multis paſſeribus meliores eſtis vos. Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cælis eſt. Qui autem negauerit me coram hominibus,negabo & ego eum coram patre meo,qui in cælis eſt: Nolite arbitrari, quia pacẽ venerim mittere in terrã. Non veni pacem mittere, ſed gladiũ.

Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum, & filiam aduerſus matrem ſuam, & nurum aduerſus ſocrum ſuam: & inimici hominis, domeſtici eius. Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me, nõ eſt me dignus. Et qui amat filium, aut filiam ſuper me, nõ eſt me dignus. Et qui non accipit crucem, & ſequitur me, non eſt me dignus. Qui inuenit animam ſuam; perdet illam. Et qui perdiderit animam ſuam propter me: inueniet eam. Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum, qui me miſit. Qui recipit Prophetam in nomine prophetæ: mercedem prophetę accipiet: Et qui recipit iuſtum in nomine iuſti: mercedem iuſti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis, calicem aquæ frigidæ, tantum in nomine diſcipuli: Amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam.

MARCVS CAPITE VI.

ET circuibat Caſtella in circuitu docens. Et vocauit duodecim, & cæpit eos mittere binos, & dabat illis poteſtatem ſpirituum immundorum. Et pręcepit eis, quid tollerent in via, niſi virgam tantum: non peram, non panem, neque in zona æs, ſed calceatos ſandalijs; & ne induerentur duabus tunicis. Et dicebat eis: Quocunque introieritis in domum, illic manete, donec exeatis inde. Et quicunque non receperint vos, nec audierint vos, exeuntes inde excutite puluerem de pedibus veſtris, in teſtimonium illis. Et exeuntes prædicabant, vt pęnitentiam agerent: & dæmonia multa eijciebant, & vngebant oleo multos ægros, & ſanabant.

LVCAS CAPITE IX.

COnuocatis autem duodecim Apoſtolis, dedit illis virtutem, & poteſtatem ſuper omnia dæmonia: & vt languores curarent. Et miſit illos prædicare regnum Dei, & ſanare infirmos. Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via; neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neq; duas tunicas habeatis. Et in quancunque domum intraueritis ibi manete: & inde ne exeatis. Et quicunque non receperint vos, exeuntes de ciuitate illa: etiam puluerem pedum veſtrorum excutite, in teſtimonium ſupra illos. Egreſſi autem circuibant per Caſtella, euangelizantes, & curantes vbique.

Diuus

Diuus Matthæus poſtquam narrauit in fine capitis 13. quomodo à ſuis Nazarenis Chriſtus fuerit exceptus; ſcribit initio capitis 14. Herodem fama audita, exiſtimaſſe Chriſtum Ioannem eſſe Baptiſtam, in vitam reuocatum. Tum docet quo pacto Baptiſta ab Herode vita fuerit priuatus. Idem narrat D. Marcus cap. 6. ſed Apoſtolorum Miſſionem interponit, quam Matthæus per anticipationē cap. 10. commemorauit. D. quoque Lucas cap. 9. antequā ſcribat Chriſti famam ad Herodē perueniſſe, miſſos eſſe à Chriſto Apoſtolos refert. Poſt commemorata vero Herodis verba, Apoſtolos ex miſſione rediiſſe indicat. Quamobrem hoc loco Apoſtolorum miſſio collocatur. Hic igitur erit ordo. Mittit Chriſtus Apoſtolos ad docendum Iudæos; occiditur Ioannes; Herodes Chriſti famā audit, & quisnam ſit ambigit: ex miſſione redeunt Apoſtoli; diſcedit cum illis magiſter trans lacum Galilææ in locum deſertum, ingēs hominum multitudo confluit, quā quinque panibus, duobuſque ſaturat piſcibus paſchate inſtante.

Ordo geſtorum. B C

Conuocatis duodecim Apoſtolis.

Cùm Chriſtus meſſem videret copioſam, vt ait in fine cap 9. Matthæus, cap. 10. ſequenti operarios in meſſem mittit. Mittit autem diſcipulos duodecim. Aduerte iam ante, duodecim diſcipulos à Chriſto electos fuiſſe, & Apoſtolos nominatos, Marc. 3. Lucæ 6. Nunc verò ad euangelizandum mitti cum ampla ad miracula faciēda poteſtate, vt affirmat Matthæus. D

Ambigitur, fuerit ne hæc prima Apoſtolorum miſſio? Non fuiſſe primam probant verba Marci 3. Is enim cùm electos refert Apoſtolos, ſic ſcribit: *Fecit vt eſſent duodecim cum illo, & ut mitteret eos prædicare, & dedit illis poteſtatem curandi infirmitates, & eijciendi dæmonia. &c.* Indicant hæc verba Apoſtolos tunc ad prædicandum miſſos, cum poteſtate miraculorum, cū ſunt electi. Igitur non fuit hæc prima miſſio, ſed alia præceſſit. Idem confirmatur ex cap. 4. Ioānis: *Ego* (inquit Chriſtus) *miſi uos metere, quod uos non laboraſtis. Alij laborauerunt, & uos in labores eorum introiſtis. &c.* Quæ verba ante electionem Apoſtolorum dicta ſunt, vt ex ſerie geſtorum Chriſti propoſita colligitur. Ergo hæc non fuit prima Apoſtolorum miſſio, ſed aliæ priores fuere. E

Marc. 3.

An fuerit hæc prima Apoſtolorū miſſio?

Ioan. 4.

Reſponderi poteſt, non fuiſſe vnam tantummodo Apoſtolorum miſſionem, ſed plures, vt citata verba indicant. Aliæ præceſſerunt, hæc tamē cæteris excelluit, ob data à Chriſto præcepta, & quia omnium Apoſtolorum fuit. ideoque peculiaris illius mentio facta eſt. hoc tamen verba illa Marci non probant. ſic enim exponenda ſunt: *Fecit ut eſſent duodecim cum illo;* id eſt, elegit duodecim Apoſtolos. *Et ut mitteret eos prædicare;* non tunc cum elegit, ſed poſtea. Dedit verò illis poteſtatē miraculorum ſimiliter, non tunc, ſed hoc tempore, cū illos ad docendum miſit, græcè, *δύναμιν καὶ ἐξουσίαν*, apud Lucam, id eſt, vim dedit & poteſtatem ſuper omnia dæmonia, & ut languores curarent. habebant enim Apoſtoli tum imperium in dęmonia & morbos, tum uim & potētiam, ad ferendam ſanitatem, dæmoniaque exterminanda. Itaque non ſunt miſſi tunc Apoſtoli, cum ſunt electi, ut ex ipſo Marco colliges, ſed poſtea, c. 6.

Marc. 3.

Antecedente tempore etiam miſſos cōfirmant verba Chriſti citata ex c. 4. Ioannis. Aperte enim ait; *Ego miſi uos metere.* Itē; *Vos in labores eorum introiſtis.* Interpres quidam Ioannis 4. *Ego miſi uos metere,* dictum putat; non quaſi iam re ipſa miſiſſet Chriſtus: ſed quaſi re ipſa Apoſtolos elegiſſet, ac deſtinaſſet, ut ſuo mitteret tēpore. hæc tamen interpretatio repugnare videtur ipſis verbis. Non enim ait Dominus; Mittam vos, ſed miſi uos. Iam ergo erant miſſi, neque ſolùm deſtinati. Dicendum, Chriſtum miſiſſe Apoſtolos ad baptizandum. diſcipulos enim baptizaſſe, multò ante hanc miſſionem, de qua loquimur, docet Ioannes cap. 4. *Quanquam IESVS* (inquit) *non baptizaret, ſed diſcipuli eius.* Miſerat ergo Dominus diſcipulos ad baptizandum & docendum, idcirco ait; *Miſi uos metere.* Quamobrem non eſt hæc prima miſſio. prima tamen dici poteſt, quia fuit præſtantior, qua miſſi ſunt omnes Apoſtoli, poſtquā ſunt Apoſtoli nominati, atque electi, & Chriſti doctrina eruditi.

Cœpit eos mittere binos.

Miſſi

Miſſi ſunt à Chriſto Apoſtoli bini, ut docet Marcus: propter mutuam conſolationem, vt Euthymius ait. Si roges, qui nam Apoſtoli, in hac miſſione fuerint ſocij? Reſpondeo euãgeliſtas cum Apoſtolorum recitãt nomina, binos nominare; forſitan ergo ſic bini miſſi ſunt, vt à Matthæo c. 10. & Marco c. 3. copulantur. Nimirum, ſocius D. Petri fuit D. Andreas; Ioannis ſocius Iacobus eius frater; Philippi ſocius Bartholomæus; Thomæ ſocius Matthæus; Iacobi minoris ſocius Thadæus; Simonis ſocius Iudas Iſcariotes. Sic enim à Matthæo ſociantur cap. 10. quo huius miſſionis facit mentioné. Primus (inquit) Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius: Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater eius: Philippus, & Bartholomæus: Thom. & Matthæus publicanus: Iacobus Alphæi, & Thadæus: Simon Cananæus, & Iudas Iſcariotes. &c. ita ille. Marcus c. 3. eodem modo Apoſtolos copulat; præter quam quòd inter Petrum, & Andream collocat Iacobum, & Ioannem. Sed id fecit, vt Petrũ, Iacobum, & Ioannem ſimul coniũgeret, quibus Chriſtus nomen mutauit. Itaque Iacobum, & Ioannem ſocios, inter Petrum, & Andream interpoſuit; mox ad Andream reuerſus eſt, cui nullum ſociũ dedit, quoniam Petri ſocius erat, eius verba hæc ſunt. *Et impoſuit Simoni nomen Petrus, & Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrẽ Iacobi, & impoſuit eis nomina boanerges, quod eſt filij tonitrui, & Andream, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Iacobum Alphæi, & Thadæum, & Simonem Cananæum, & Iudam Iſcariotem. &c.* D. Lucas in reliquis conſentit, ſed Simonem Cananæum coniungit cum Iacobo Alphæi. Iudam verò ſiue Thadæum cum Iuda Iſcariote, forte propter ſimilitudinem nominis. Non eſt igitur Lucas in omnib. ordinem miſſionis ſecutus, neque verò certũ eſt, ſed veriſimile, ſic conſociatos eſſe, & à Chriſto miſſos binos, vt Matthæus illos numerauit.

Bini Apoſtoli miſſi sũt.

Cur dicantur dæmones ſpiritus immundi?

Dedit autem Chriſtus Apoſtolis poteſtatem ſpirituum immundorum, id eſt, ad eijciendos ſpiritus immundos, ſcilicet dæmones, qui ſpiritus dicuntur, quia incorporei ſunt; immundi verò, quia peccati ſordibus inquinati, ſcelerum immunditijs, veluti ſpiritales quidam porci, oblectantur. Præterea immundi dicuntur eo

A ſenſu, quo in lege animalia dicuntur immunda, à quorum eſu, tactuque Iudæi arcebantur Leuit. 11. Fugiebant illi animãtia immunda, ne redderentur immundi; nobis fugiendi ſunt immundi ſpiritus, ne nos efficiant immundos. *Leuit. 11.*

Primus Petrus.

Numerat Apoſtolos Matthæus. de ijs iam diximus eo loco, quo de electione a-
B ctum eſt. Hic obſerua Matthæum Petrũ appellaſſe primum; de ordine Apoſtolorum cæterorum non curaſſe. Nec enim dixit, ſecundus Ioannes, tertius Iacobus quartus Andreas. Sed tantummodo, primus Petrus; primus, inquam, dignitate, ac primatu. Nam ſcire Petrum primum fuiſſe, id eſt, principem Apoſtolorum, & principem Eccleſię, neceſſarium eccleſię erat: ideò primus dicitur: reliquorum verò Apoſtolorum ordinem ſcire non tanti
C referebat. Ideòque egregie Card. Caietanus; ſolus (inquit) Petrus ordine inſignitur, & deſcribitur primus, ad inſinuandũ valdè ſpectare ad Chriſtianam notitiam, ſcire primatum Petri. Nulliuſque momẽti eſſe, noſſe ordinem Apoſtolorum inter ſe. Ac ſi aperte dixiſſet Matthæus: ſcitote Petrum eſſe primũ, quidquid ſit de alijs propter quod nullum deſcripſit ſecundum, aut tertium ex hoc ipſo ſignificans, quod primatum Petri ſuper alios inten-
D debat inſinuare. Sic ille. *Cur Matt. primum Petrum nocarit. Caiet.*

In uiam gentium ne abieritis.

Nonnulla præcepta dat Dominus Apoſtolis in ipſa miſſione ſeruanda. Primum hoc eſt, ne gentibus concionentur, vel Samaritanis, ſed Iudæis duntaxat. Nam quoniam Iudęis Meſſias erat promiſſus, ad illos miſſus eſt, illiſque primis tã per ſe ipſum, quam per diſcipulos euangeliũ
E nuntiauit. Poſtquam vero Iudæis nuntiatum eſt euangelium, gẽtibus quoque per eoſdem Apoſtolos eſt euulgatum: iuxta illud Domini præceptum Marc. 16. *Euntes in mundum uniuerſum prædicate euangelium omni creaturæ. &c.* Non dum tempus aduenerat, quo gentibus euangelica lex tradenda erat; idcirco ad Iudæos ſolum diſcipulos mittit. Act. 13. aiunt Paulus, & Barnabas: *Vobis*, id eſt, *Iudæis, oportebat primum loqui Verbum Dei. Sed quoniam repelliſtis* *Mar. 16.* *Act. 13.*

illud,

illud, & indignos vos iudicaſtis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Sic enim præcepit nobis Dominus. &c. Ad Rō. 1. *Euangeliū* (ait Paulus) *virtus Dei eſt in ſalutē omni credēti, Iudæo primum, & græco*; id eſt, potiſſimum Iudæo & prius, deinde gentili.

Ad Rom. 1

Iudæis primum prædicatum eſt euangelium, quoniam veritas, & promiſſio Dei id flagitabat: iuxta illud ad Rom. 15. *Dico Chriſtum miniſtrum fuiſſe circumciſionis, propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones patrum.* Hoc eſt, dico Chriſtū doctorem fuiſſe Iudæorum in propria perſona, vt Deus veritatem promiſſionum, quas patribus Abraham, & Iacob, & Dauid fecerat, ſeruaret. De Gētibus verò addit eodem capite; *Gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum. &c.* Iudæos Chriſtus docuit propter ſeruandam Dei veritatē: gētiles docuerunt Apoſtoli propter Dei miſericordiam. Dices: Iudæis lex euangelica ob ſummam Dei miſericordiam data eſt: ergo par eſt Iudæis, gentilibusque, ratio. Reſp. Iudæis promulgatum eſſe euāgelium ex miſericordia, ſed promiſſa; gētibus ex miſericordia non promiſſa, quāuis à prophetis prædicta. In viam autem gentium non abire, exponit Chryſoſtomus, ne viam quidē attingere. Sed, ſignificat non proficiſci in viam. *In viam gentium ne abieritis*; hoc eſt, ne ad gentes proficiſcamini.

Ad Rō. 15.

Ite potius ad oues, quæ perierunt domus Iſrael.

Pſal. 94.
Pſal. 79.

Oues paſcuæ Dei dicti ſunt Iſraelitæ Pſal. 94. *Nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius.* Pſal. 79. *Deducis velut ouem Ioſeph.* Matthæi 9. *videns Chriſtus turbas miſertus eſt eis, quia erant vexati, & iacentes, ſicut oues non habentes paſtorem. &c.* Phariſæi enim, & ſcribæ paſtorum nomine erant indigni. Perierant ex ijs ouibus multæ, idcirco paſtores mittit, qui reducant perditas. Ezechielis 34. *Diſperſæ ſunt oues meæ, eò quòd non eſſet paſtor, & factæ ſunt in deuorationem omnium beſtiarum agri &c.* Additur: *Ecce ego ipſe requiram oues meas, & viſitabo eas. &c.*

Ezech. 34.

Prædicate dicentes, quia appropinquauit regnum cælorum.

Concionandi materiam ſiue thema, vt appellant, ſuggerit Dominus diſcipulis, idem quod ipſi, & Baptiſtæ fuit. Apoſtoli enim & pœnitentiā prædicabant, vt Marcus ait, & appropinquaſſe regnum cælorum, vt ait Matthæus. Regnum prædicabant, & viam, qua illuc tenditur, ſcilicet pœnitentiam. Regnum vero cælorū hoc loco non ſignificat eccleſiam, vt alijs locis, ſed cæleſtem beatitudinem, quæ pro foribus iam erat. Nam poſt Chriſti paſſionem apertum eſt regnum, & beatitudo collata latroni, & ijs patribus, qui limbo ſubterraneo continebantur. Regnū cælorum (ait Theophylactus) futurorum intellige fruitionem. Chryſoſtomus hom. 33. in Matthæum; Cælorum (inquit) regnum, & totam illam beatitudinem prædicare iubentur Apoſtoli. &c. De hac re iam ſupra dictū. Appropinquauit regnū cælorum ſignificat, propinquum eſſe tēpus reſerandi regni cælorum, quod multis annorum millibus clauſum fuit. Significat etiam ipſum regnum hominibus appropinquaſſe; quia longiſſime homines à cæleſti beatitudine diſtabant ante Chriſtum. Chriſtus verò ſuis præclariſſimis meritis, propinquum nobis regnū fecit. Non ſolum deſcendit, ſed cęlos ipſos inclinauit, qui alti adeò olim erant, vt nec Abraham, nec Iacob, nec Dauid, eò poſſent conſcendere. Ita verò inclinauit, vt infans baptiſmi aqua elutus iam conſcendat. Congruit illud Pſal. 17. *Inclinauit cælos, & deſcendit &c.* Suo enim deſcenſu, cælorum regnum nobis fecit appropinquare.

Theophyl.
D. Chryſ.

Infirmos curate, mortuos ſuſcitate.

Theophylactus Matthæi 10. miracula arma appellat quib' Deus armauit Apoſtolos; Armat (inquit) eos miraculis. &cęt. Et quidem neceſſaria erant hæc arma ad expugnanda Iudæorum corda. Nā vt ait Paulus. 1. Cor. *Iudæi ſigna petunt.* Quemadmodum Moſi miſſo, vt Iſraelitas è Pharaonis captiuitate liberaret, Deus poteſtatem miraculorum dedit: ita Apoſtolis miſſis, vt Iudæos è captiuitate dæmonis eriperent, eandem, ſed maiorem poteſtatem contulit. Poteſtatem ergo acceperunt prædicandi, iuxta illud Pauli ad Rom. 10. *Quomodo prædicabunt niſi mittantur? &c.* Poteſtatem quoque miraculorum, vt

verba

D. Gregor. verba confirmarēt miraculis. Gregorius homil. 4. in euang. Adiuncta (inquit) ſūt prædicatoribus miracula; vt fidem verbis daret virtus oſtenſa, & noua facerent, qui noua prædicarent. &c. *D. Hieron.* Hominibus indoctis nemo crederet (ait Hieronymus) pollicentibus regna cælorum. Dat Chriſtus poteſtatem infirmos curare, leproſos mundare, dæmones eijcere; vt magnitudinem promiſſorum probet magnitudo ſignorum. &c.

B Hæc verò poteſtas non erat poteſtas, & qualitas aliqua realis Apoſtolis inſita. Non enim illi propria potentia faciebant miracula, alioqui miracula nō fuiſſent, quoniam vires naturæ non ſuperaſſent. potentia ergo, & poteſtate Dei infinita per illos fiebāt. Ait Euāgeliſta Chriſtum dediſſe eis *virtutem*, id eſt, potētiam miracula perpetrandi, quoniam Chriſti nomine inuocato ab Apoſtolis, Deus ſua potentia miracula perpetrabat maxima. C Maximum enim miraculum erat, leproſos mundare, & mortuos ſuſcitare. hæc autem ab Apoſtolis in Iudæa facta ſunt. Etenim vt in hac miſſione ea facerent, poteſtatem acceperunt, quæ quidem poteſtas in opus prodijt. Euangeliſtæ verò ab eis facta miracula ſilentio prętererūt. Satis fuit dicere poteſtatē accepiſſe. quæ nec fruſtra data eſt, nec fruſtra accepta.

Gratis accepiſtis, gratis date.

Theophyl. Theophylactus putat his verbis humilitatem docuiſſe Chriſtum, & diuitiarum contemptum. Nihil (inquit) tam decet doctorem, quam humilitas, & diuitiarum contemptus. Duo igitur hoc loco docet Chriſtus dicens; *Gratis accepiſtis*, ne ſuperbirēt, quod talia dona & haberent, & darent. gratis enim, & per gratiam talia accepiſtis. *D. Chryſ.* Sed cū humilitate, & diuitiarū eſtote contemptores; *gratis* (inquit) *date.* hæc ille. E Chryſoſtomus etiā: Ne (inquit) diſcipuli, quaſi ſua ipſorum poteſtate miracula facientes inde ſuperbirent, dixit Chriſtus: *gratis accepiſtis.* &c. Maldonatus arbitratur præcipere Dominum, vt largiter miracula tribuant. Quę enim gratis accipiuntur, largiter dantur.

Non puto id præcepiſſe Dominū. Sed *D. Hieron.* quod Hieronymus & alij dicunt, verbaque ipſa ſonant; gratis acceptam eſſe miraculorum poteſtatē, & ſine vllo pretio A miracula populo impertienda, pauca, vel multa, ſicut neceſſitas poſtularit. Hieronymus Matthęi 10. Quia (inquit) ſemper dona ſpiritalia, ſi merces media ſit, viliora fiunt, adiungitur auaritiæ condemnatio; *gratis accepiſtis, gratis date.* Ego abſque pretio hoc vobis tribui, & uos ſine pretio date; ne euangelij gratia corrumpatur. &c. *Gratis danda ſpiritalia.* Sic propheta Eliſeus 4. reg. 4. à Naamano leproſo, cui ſalutem miraculo attulerat, munus noluit accipere, quod *4. Reg. 4.* quia famulum Giezi accepit, in leprā incurrit, quæ à Naamano diſceſſerat. Iſaiæ 55. *Venite emite abſque argento, & abſque vlla commutatione. &c.* *Iſai. 55.* Et Petrus ad Simonē, a quo Simoniæ vitium nomen inuenit, Act. 8. *Pecunia* (inquit) *tua tecū ſit in perditionem. Quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri. &c.* *Act. 8.*

Neque pecuniam in Zonis veſtris.

Paupertatis præceptum tradit. Aurū, vel argentum habere vetat, pecuniam in zonis ferre prohibet. *Abulenſis.* Græcè, χαλκὸν, id eſt, æs, pecuniam æream. *Euthym.* Dicitur pecunia in zonis ferri, vt vult Abulenſis, quia in marſupijs fertur, quæ ex zonis pendent. & Euthymius; Moris (inquit) erat ijs, qui per uiam gradiebātur, crumenas ferre zonis appenſas, in quibus æreos nūmos habebant. &c. *In zonis pecunia olim ferebatur.* Rectius, quia olim in ipſis zonis pecunia portabatur. D Suetonius in vita Vitellij cap. 16. Zona (inquit) ſe aureorum plena circundedit. &c. *Suetonius.* Et Alexāder Seuerus Imperator (vt ſcribit Lapridius in eius vita, non longè a fine) *Lāpridius.* Miles (ait) non timet, niſi veſtitus, armatus, calceatus, & ſatur, & habens aliquid in zonula, &c. Spatianus in uita Peſcennij Nigri adfinem; *Spartianus.* Iuſſit (ait) ne in zonis milites ad bellum aureos, vel argenteos nūmos portarent. &c. *Apuleius.* Item apud Apuleium lib. 7. fœmina quædam Plotina zonis auro monetali refertis incincta dicitur. *Gellius.* Gracchus apud Gellium lib. 15. cap. 12. Zonas (inquit) quas plenas argenti extuli, eas ex prouintia inanes retuli. &c. *Horatius.* Præterea Zonam perdidit, dixit Horatius de eo qui pecunia caret. lib. 2. epiſt. 2. *Ibit eò quò vis, qui Zonam perdidit. &c.* *Iuuenalis.* Id eſt, qui pecuniā amiſit, & inopia laborat. Et Iuuenalis ſatyr. 14 Zonam (ait) læua, morſuque tenebit. à naufrago enim Zona pecuniæ plena, manu tenetur, & dentibus. Plutarchus quo-

ehus quoque tradit in uita Demetrij, Soſigenem numinos aureos habuiſſe in cingulo militari.

Non peram in uia, neque duas tunicas.

Expeditiſſimos vult eſſe Apoſtolos, neque peram portare permittit, in qua uiaticum ferant, neque duas tunicas habere. Sublimioris vitæ fundamenta (ait Chryſoſtomus) uoluit Chriſtus iacere. Nam cum ad orbis magiſterium Apoſtolos miſſurus eſſet, non iniuria ad Angelicam, ut ita dixerim, diſciplinã, ex humana uita traducit, ab omni cura rerum ſæcularium liberos reddens, vt vni rei, prædicationi videlicet Euangelij, vacarent. &c. Euthymius; Dat (inquit) Chriſtus diſcipulis legem perfectæ paupertatis. Volens vt non ſolum ſine ſuſpicione, ſed etiam in admiratione ſint. Nihil enim ita admirandos reddit, ſicut uita frugalis, ac quibuslibet obuijs contenta. Deinde omni eos cura liberat, quæ frequenter impedimento eſſe ſolet. ſuamque vult oſtendere potentiam, quæ eis ad omnia ſufficiat. Ideòque poſtmodum dicebat Luc. 22. *Quando miſi uos ſine ſacculo, & pera, nunquid aliquid defuit uobis?* Hæc Euthymius, cauſas reddens cur hæc Dominus Apoſtolis præcipiat.

D. Chryſ. *Euthym.*

Præcipit autem ne duas habeant tunicas, quod non nulli ſic interpretantur, ut non prohibuerit duabus indui tunicis ſimul: Sed duas habere mutatorias. D. Hieronymus: In duabus (inquit) tunicis uidetur mihi duplex intelligere veſtimentũ. Non quo in locis ſcythiæ, & glaciali niue rigentibus, vna quis tunica debeat eſſe contentus, ſed quò in tunica ueſtimentum intelligamus. Ne alio ueſtiti, aliud nobis futurorum timore ſeruemus. &c. D. Thomas Matthæi 10. Non præcepit Dominus, quod non haberent niſi unam tunicam, ſed quod non haberent duo paria veſtimentorum; ita quod vnum recõderent, & aliud indueretur. &c. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Euange. capit. 30. Hoc (inquit) de duabus tunicis intelligẽdum eſt, ne quiſquam Apoſtolorum præter eam, qua eſſet indutus, aliam portandam putaret, ſolicitus ne opus eſſet. &c. At apud Marcum ſic legitur; *Præcepit eis, ne induerentur duabus tunicis.* Explicari poſſunt hæc verba iuxta hanc ſententiam, de tunicis mutatorijs: hoc ſenſu, præcepit eis ne induerẽtur duabus tunicis mutatorijs, modo hac, modo illa, ſic exponit Iãſenius, qui in hac eſt opinione, & Maldonatus.

D. Hieron. *D. Thom.* *D. Auguſt.*

Simplicior ſenſus eſt, præcepiſſe Dominum, vt una tantum tunica induerentur, præter pallium. Nam in terra illa calida, ut Lyranus ait, vnã tantum tunica ſatis erat, addito pallio. Vnde illud Baptiſtæ Lucæ 3. *qui habet duas tunicas, det non habenti, &c.* Non enim duæ tunicæ neceſſariæ erant habenti, idcirco altera donari poterat. Obijcies, Chriſtum duabus tunicis vſum: habuit enim tunicam inconſutilem, prætereà alteram, & pallium; idcoque non eſſe ueriſimile, præcepiſſe diſcipulis ne duabus tunicis uterentur. Reſpondeo, Chriſtum unicam tantum habuiſſe tunicam externam, præter palliũ. nam tunica illa incõſutilis ſubucula erat corpori hærens, quam nos camiſam uocamus. hęc eſt opinio Euthymii Matthęi 27. Quidam (inquit) dixerunt veſtimenta Chriſti, fuiſſe quinque, quatuor quidem quatuor militibus diuiſa, quintã uerò tunicam inconſutilem. &cæt. Refutat hanc ſententiam, & addit. Coniectantes ergo dicimus, tria fuiſſe Chriſti ueſtimenta. Vnum quidem fuiſſe tunicam corpori applicatam, in modum ſubuculæ. dico ſane tunicam hanc inconſutilem. Alterum autem quo ſuper primum veſtiebatur, & tertium ſuperius indumentum hæc ille.

Luc. 3. *Quot tunicis uſus ſit Chriſtus.* *Euthym.* *Veſtes Chriſti tres tantum.*

Neque calceamenta.

Matthæus ſcribit calceamenta Apoſtolis prohibita fuiſſe à Chriſto: at Marcus ait conceſſa ſandalia, quæ ſunt calceamẽta. Quid ergo dicendum? Reſp. ſenſum Domini eſſe. Neque calceamenta portetis alia, præter ſandalia, quæ in pedibus habetis. Apoſtoli ſandalijs calceati erãt, ne alia præter ea calceamenta. i. ſandalia ſumant, prohibet. Caietanus apud Matthæum ait, prohiberi calceamenta mutatoria, eodẽ ſenſu, ſcilicet, præter calceamenta, quibus pedes indutos habetis, ne ferte alia, quæ ijs attritis induatis, poteſt iuxta hanc opinionem exiſtimari illorũ verborum apud Matthæum: *Neque duas tunicas habeatis, neque calceamenta*: hunc eſſe ſenſum. Neque habeatis duas tunicas, neque

Concordia euang. *Caietanus.*

neque duo paria calceamentorum; vel
nec duplicatas portare tunicas, neq; du-
D. Thom. plicata calceamenta. D. Tho. Matth 10.
Non eſt (inquit) neceſſarium, vt alia cal-
ceamenta poſſideatis, præter hæc quibus
eſtis calceati. &c. Fauet Auguſt. lib. 2. de
conſenſu Euang. c. 30. Calceamenta (in-
quit) cum dicit non eſſe portanda, curam
prohibet, qua ideò portanda cogitantur,
vt non deſint. &c.

Aliter reſpondetur, calceamenta non
concedi apud Matthæum: ſandalia con-
cedi apud Marcum: ſandalia verò à
calceamentis eſſe diuerſa. etenim calcea-
menta totum pedem contegunt, ſandalia
partem duntaxat, videlicet, plantam mu-
D. Auguſt. niunt, vt ait Auguſtinus. Nam ſandalia
Sandalia ſunt diuerſa à calceamentis. appellat ſoleas. Prohibet ergo Chriſtus
calceamenta portare quæ totum pedem
operiant, non prohibet ſandalia, vel ſo-
leas, quæ plantā ſolam muniant, ac tuean-
tur, quæque pedum potius ſunt munitio,
quam calceamenta.

Euthym. Euthymius vult Chriſtum Matth. 10.
& Luc. 9. prohibuiſſe calceamēta, poſtea
verò conceſſiſſe ſandalia. Maldonatus
Matth. 10. ait calceamenta, & ſandalia,
græcè, ὑποδήματα, &, σανδάλια, eadem
eſſe. Probat ex Act. 12. quo loco hæc ſunt
Angeli verba ad Petrum; *Calcea te caligas*
Act. 12. *tuas*; græcè, ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου, id
eſt, ſubliga ſandalia tua. Hinc vult effi-
ci, ὑποδήματα &, σανδάλια. eadem eſſe.
forte quia Lucas cum ſandalijs coniun-
xit verbum, ὑπόδησαι, ſiue, ὑποδέω, id eſt
ſubligo, à quo, ὑποδήματα, deriuantur,
quia ſubligantur. Sed cōiectura non vin-
cit. Nam ſandalia ſubligabantur, ideo Lu-
cas vſus eſt verbo ὑποδέω, id eſt, ſubligo,
à quo dicuntur, ὑποδήματα, calceamen-
ta totum pedem tegentia, quia etiam ſu-
bligabantur.

Neque virgam.

Eſt etiam in virga diſceptatio, ſed dif-
ficilior. Voluit enim Dominus huiuſmo
di diſceptationes in ſcripturis extare, vt
& fidem exerceret, & ſtudiū. Apud Mat-
Euthym. thæum, & Lucā præcipit Dominus Apo
ſtolis ne virgam ferant; apud Marcū vir-
gam concedit. *Præcipit* (ait Marcus) *eis, ne*
quid tollerent in via, niſi virgam tantam. Quo
nam igitur modo nodus hic diſſoluēdus
eſt? Euthymius ſic ſoluit; Primū (inquit)
A Chriſtus ita iuſſit, ſicut Matthæus & Lu-
cas dixerunt, videlicet, ne virgam, id eſt,
baculum, & calceamēta ferrent. poſtmo
dum autem permiſit eis, vt calcearentur
ſandalijs, & retinerent baculum, ad pe-
dum cuſtodiam, & ſuſtentamentum cor-
poris; demittens ſe ad imbecillitatem eo
rum, propter laborem, qui ab itinere pro
uenit. &c.

D. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu euā- *D. Auguſt.*
gel. cap. 30. virgæ nomine arbitratur ſi-
B gnificari, tùm minimam rem, tùm pote-
ſtatem accipiēdi ea, quæ ad victum eſſent
neceſſaria, iuxta illud Pauli 1. Cor. 9. *Do-*
minus ordinauit iis, qui euangelium annuntiant,
de euangelio viuere. &c. Apud Matthæum, &
Lucam, ait virgam ſumi pro re minima,
hoc ſenſu; *Neque virgam portetis*, id eſt, ni-
hil portetis, ne minimam quidem rem fe
ratis, qualis virga eſt, ſiue baculus. Apud
Marcum verò, pro poteſtate illa, hoc pa-
cto; virgam portate, hoc eſt, poteſtatem
C accipiendi quæ ad victum ſunt neceſſa-
ria, & de euangelio viuendi. Auguſtini
nonnulla verba ſubijciam. Hoc (inquit)
ordinans Dominus, quod eum ordinaſſe
dicit Apoſtolus, qui euangelium annun-
tiant, de euangelio viuere; illa Apoſtolis
loquebatur, vt ſecuri non poſſiderent, ne
que portarent huic vitæ neceſſaria, nec
magna, nec minima. Ideò poſuit: *Neque*
virgam. oſtendens à fidelibus ſuis omnia
deberi miniſtris ſuis, nulla ſuperflua re-
D quirentibus. Ac per hoc addendo; *Dignus*
eſt operarius cibo ſuo; prorſus aperuit, & il-
luſtrauit, vnde & quare hæc omnia lo-
queretur. hanc ergo poteſtatem virgę no
mine ſignificauit, cum dixit; *Ne quid tolle-*
rent in via, niſi virgam tantum. Potuit enim
etiam ſic breuiter dici; Nihil neceſſario-
rum vobiſcum feratis, nec virgam, niſi
virgam tantum, vt illud quod dictum eſt,
Nec virgam: intelligatur, quia per poteſta-
tem à Domino acceptam, quæ virgæ no-
E mine ſignificata eſt, etiam quæ non por-
tantur, non deerunt. Sic Auguſt.

Noſter Maldonatus credit euangeli- *Maldon.*
ſtas verba non numeraſſe, ſed ſenſū Chri
ſti expoſuiſſe. Voluerunt ergo (vt ait) euā
geliſta ſignificare Dominum præcepiſſe
Apoſtolis ne quid haberēt præter ea, quæ
eſſent in præſentē uſum neceſſaria. Mat-
thæus, & Lucas id ſignificarunt dicētes;
Neque virgam, id eſt, neque baculum qui-
dem feratis: virgam enim pauperrimus
quiſque

Digitized by Google

quiſque habet. Marcus idem indicauit dicens: *ſed virgam tantum*. Nam qui virgam id eſt, baculum tantum habet, nihil ſuperfluum habet.

Poteſt etiam locus exponi apud Matthæũ de virga punitoria, de qua Paulus 1. Cor. 4. *Numquid* (inquit) *vultis in virga veniam ad vos? &c.* Aut etiam de virga defenſoria, vt exponit Caietanus, & Ianſenius Erit ſenſus; Neque feratis virgã punitoriam, aut defenſoriam, neque enim ad puniendum vos mitto. Apud Marcum verò de baculo: ſed virgam tãtum ferte, id eſt, baculum. Quaſi ita dixerit Dominus; Mitto vos ò diſcipuli, virgam ferte, qua corpus fulciatis; non virgam, qua puniatis, vel vos defendatis. hoc dixit Matthæus, illud Marcus.

1. Cor. 4.

Virga punitoria, & defenſoria

Virga baculus.

Aliter, poteſt virga apud Matthæum ſignificare publicam poteſtatem, & honorem. Nam virga inſigne eſt poteſtatis publicæ, & honoris. Senſus erit: portate virgam, id eſt, baculũ, vt ait Marcus: ne porteris virgam honoris inſigne, & poteſtatis publicæ, quod ſcribit Mattheus. Nam Lyranus ait Iudæorum doctores virgam manu tuliſſe, doctrinæ inſigne.

D. Thom.

D. Thom. interpretatur: Neque virgã portetis; id eſt, nihil portare, quemadmodum ſi diceret, neque feſtucam feratis uobiſcum. quoniam dignus eſt operarius cibo ſuo, & ideò non eſt opus quidquã portare. Non igitur loquitur apud Matthæum, & Lucam de baculo: ſed apud Marcum.

Dignus eſt enim operarius cibo ſuo.

Prohibuit Dominus Apoſtolis ferre peram, et pecuniã. rogare poſſent: Si neq; alimenta ferenda nobis ſunt, neque pecunia qua emuntur, vnde nam ea comparabimus? nam abſque alimentis vitam traducere non valemus. Reſpondet Dominus, auditores cibum ſuppeditaturos. dignus enim eſt operarius, id eſt, doctor, & concionator, cibo.

Quæritur, num hæc obſeruare iuſſerit Dominus Apoſtolos in hac miſſione tantum, an in omnibus cæteris? Cum in orbis diuerſas regiones, extra Iudæam miſſi ſunt, in Græciam, Aſiam, Indiam. &cæt. nunquid neque peram portare poterãt, neque pecuniam, vt cibos emerent, habere? Reſpondet Chryſoſtomus hom. 9. in

D. Chryſ.

A epiſt. ad philippenſes. Præcepta (ait) illa temporalia erant, & nõ perpetua. &cæt. Idem opinatur D. Anſelmus Matth. 10. & D. Thom. eodem loco: Ante paſſionẽ (inquit) miſſi sũt Apoſtoli ad Iudæos. Apud Iudæos autẽ cõſuetudo erat, quòd ſuis debebãt prouidere magiſtris. ideò Chriſtus nihil ferre præcepit Apoſtolis, cum mitteret eos ad Iudæos. Sed illa non erat conſuetudo in gentibus. Ideò cum miſſi ſunt ad gentes, data eſt eis licentia portãdi ſumptus. portabant igitur quãdo prædicabant alijs, quam Iudæis. Sic D. Thomas. In eadem ſentẽtia eſt Carthuſianus eodem capite, quam probat ex illo Pauli 1. Cor. 9. *Numquid non habemus poteſtatem mulierem ſororem circumducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli? &c.* Hæ autem fœminæ cibum Apoſtolis ſuppeditabant, Idẽ arbitratur. Ianſenius Matthæi 10. & Cardinales Hugo, Toletus, & Bellarminus lib. 1. de Clericis cap. 16. Attamen hæc miſſio præluſio quædam fuit miſſionum omniũ. Ideoque credendum eſt Apoſtolos hęc, quoad fieri poterat, ſeruaſſe in alijs miſſionibus.

D. Anſel.

D. Thom.

Carthuſianus.

1. Cor. 9.

CAPVT XII.

De miſſione Apoſtolorum.

In quamcunque ciuitatem, aut caſtellum intraueritis.

HActenus Dominus diſcipulos, omni terrenarum rerum onere liberauit: cum de illorum cibo egit, ac veſtitu. Nunc de habitatione documẽta tradit. Cùm (inquit) in ciuitatem aliquam, vel caſtellum græcè, κώμην, id eſt, pagum aliquem, docendi cauſa intraueritis, interrogate, non quis ſit diues, quis nobilis, quis amplas habeat ædes, amplũque hoſpitium. Sed quis ſit dignus, græcè, ἄξιος Qua nam re dignus? nempe Apoſtolorũ hoſpitio, & cohabitatione? Hoſpes (inquit Hieronymus) vnus eligitur, nõ tribuens beneficium ei, qui apud ſemãſurus eſt,

D. Hieron.

Digitized by Google

eſt, ſed accipiens. hoc enim dicitur ; *Quis in ea dignus eſt*: vt magis ſe nouerit accipere gratiam, quàm dare. &c. Iubet igitur non temerè ad hoſpitem quemlibet diuertere, ſed interrogare prius, quis ſit dignus, ut eius domum adeant. Etenim impiorum hominum cohabitatio, ac conſortium, & prædicationi nocet, & auditores offendit. Idem Hieronymus Matth. 10. Hoſpes (inquit) fama eligendus eſt populi, & iudicio vicinorum, ne prædicationis dignitas ſuſcipientis infamia deturpetur. &c. Euthymius dignum interpretatur, honeſtum Dei cultorem.

Hoſpes eligatur vir probus.

D. Hier.

Euthym.

Ibi manete, donec exeatis.

Non mutanda præcipit hoſpitia. idem præcepit cum ſeptuaginta duos diſcipulos miſit, Lucæ 10. *Nolite* (inquit) *tranſire de domo in domum. &c.* Cauſā reddit Chryſoſtomus triplicem, non diſcedendi ab hoſpite prima, ne turbaretur relictus. ſecunda, ne Apoſtoli leuitatis notā incurrerent. tertia, ne ventri viderentur dediti, ſi mutarent hoſpites. ſimiliter Euthymius. Et Theophylactus; Iubet (inquit) Dominus Apoſtolos manere, & non de domo in domum ire; ne tamquam guloſi male audiant; & videantur primos, qui ſuſceperant iniuria afficere. &cæt.

D. Chryſ. Cur non ſint mutanda hoſpitia. Theophyl.

Pax huic domui.

Domum cū intrarint, iubet Dominus habitatores ſalutare. *Salutate* (inquit) *eam*: id eſt, domum: continens pro cōtēto vſurpatur. Salutate domum, hoc eſt, incolas domus. Salutatio verò Iudæorum vulgata hęc erat. שלום לך, ſalōlach, pax tibi, vel pax vobis, vel pax huic domui. Pacis nomine Hebræi omne bonum, & felicitatis ōne genus includūt, vt obſeruat Genebrardus Pſal. 71. Cum ergo Apoſtoli pacem imprecabantur, proſperitatem, & diuinam maximè pacem imprecabantur. D. Hieronymus pacem proprie pro ei, quæ diſcordiæ cōtraria eſt, interpretatur, his verbis: Pacem imprecamini hoſpiti. Et quantum in vobis eſt diſcordiæ bella ſedate. &c. Theophylactus, per ſalutationem, & pacem, benedictionem Apoſtolorum intellexit. Chryſoſtomus ait, non fuiſſe nudam ſalutationem, ſed benedictionis vires retinuiſſe. Hac autem ſaluta-

Salutatio Hebræorum. Pax quid in dicat.

D. Hieron.

A tione ſiue imprecatione, etiam cū diſcedebant, & vale dicebant, Hebræi vtebantur, vt indicant illa Chriſti verba diſcedentis, Ioan. 14. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. &cæt.

Ioan. 14.

Si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax veſtra ſuper eam.

Imprecabantur fœlicitatem, maximè
B ſpiritalem Apoſtoli; quod autem imprecabantur dignis contingebat, indignis minimè. Id ſignificant hæc verba, Lucæ 10. *ſi ibi fuerit filius pacis*, id eſt, dignus veſtra ſalutatione; *requieſcet ſuper illū pax veſtra*, id eſt, ſalutatio veſtra. Quod ſequitur habet dubitationem; *ſin autem non fuerit digna domus, pax veſtra reuertetur ad vos.* Etenim dubitatur, quo nam modo pax reuerteretur ad Apoſtolos. D. Hieronymus de merito interpretatur; *Pax veſtra reuerte*
C *tur ad vos*, id eſt, merces; & meritum ſalutationis reportabitis. ſic enim ſcribit: Sin orta fuerit contradictio, vos mercedem habebitis de oblata pace. Illi bellū quod habere voluerint poſſidebunt. &cæt. Sic etiam D. Thomas exponit, Caietanus, Abulenſis. Ita Pſal. 34. *Oratio mea in ſinu meo cōuertetur*. hoc eſt, oratio mea in meam cedet vtilitatem, in ſinum meum redibit. Erit ſenſus: meritum ſalutationis reportabitis. uel, id quod imprecabimini alijs
D in vos redibit. Obijcitur. etiā ſi in domo dignus eſſet hoſpes, pax reuertebatur ad Apoſtolos, hoc eſt meritum, & merces ſalutationis. Nam quia ſalutabant, bonumque opus agebant, digni mercede erant. Reſpondetur, Chriſtum hoc non negare, ſed ſignificare Apoſtolos etiā ſi indigno hoſpiti pacem imprecentur, non amiſſuros mercedem ſuam: neque vanā & ſine fructu fore ſalutationem. Itaque ſiue digna, ſiue indigna domus eſſet, pax ad A-
E poſtolos reuertebatur, id eſt, merces ſalutationis, & beneuolentiæ, atque charitatis, qua bonum domus deſiderabant. Forſitan, *pax veſtra reuertetur ad vos*: idem ſignificat, quòd non permanebit in indignis, hoc pacto: ſi fuerint incolæ domus digni veſtra benedictione, & pace, veniet ſuper illos. Si verò fuerint indigni, reuertetur ad vos, hoc eſt, non permanebit in illis, ſed repulſa ad vos redibit, quem admodum famulus repulſus, ad dominum reuertitur.

D. Hier.

D. Thom. Pſal. 34.

by Google

reuertitur. Adde & hunc ſenſum, dixerat Dominus, interrogate quis dignus ſit veſtra cohabitatione. Adiungit: ſalutate domum, Si fuerit digna, pax veſtra veniet, & requieſcet ſuper eam, hoc eſt, recipiet ſalutationem veſtram, voſq; hoſpitio excipiet. Sin autem non fuerit digna domus, ſalutatio veſtra ad vos reuertetur, hoc eſt non recipient veſtram ſalutationem, hoſpitio vos non excipient, ideò alium dignum hoſpitem quæretis. Itaque digni recipiebant Apoſtolos, indigni minimè. Id.n. Euangelij poſtulabat prædicatio, ne male audirent Apoſtoli propter hoſpitis iniquitatem: Non ad omnes iuſſit ire (ait Theophy.) ne mixti indignis arguantur, &c.

Theoph.

Excutite puluerem de pedibus veſtris.

Quo fieret pedum excuſſio.

In eos, qui Apoſtolos non receperint iubet Dominus excuti pedum puluerē. Quæritur, quonãmodo hæc fieret excuſſio: præterea, quid ea indicaret. Priori rñdet Abul. Mat.10.q.83. veriſimiliter: Apoſtolos ſandalia excalceaſſe, eaq; manib. colliſiſſe. Aliter dici põt nõ excalceaſſe ſandalia, ſed pedes exterſiſſe, vel excuſſiſſe aliquo in lapide vel ligno. hoc autem faciebant extra vrbē. Matthæus: *exeuntes foras de domo, vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus veſtris*, &c. Marcus: *Exeuntes inde, excutite puluerem.* Lucas. *Exeuntes de ciuitate illa, etiam puluerem pedum veſtrorum excutite*, &c. Põt tñ verba hæc ſic intelligi, vt exeuntes in ipſa ciuitate, cùm iam abirent, puluerem excuterent. Nã Lucæ 10. cum mittit Dominus 72. diſcipulos: *Exeuntes* (inquit) *in plateas dicite, etiam puluerē extergimus in vos, &c.* Abul. vult bis exterſiſſe, ſemel in plateis, iterũ extra vrbē.

Abulen.

Poſterioris quæſtionis variæ ſunt reſpõſiones. Chryſ. ait Apoſtolos pedum puluerem excuſſiſſe, vt oſtenderet nihil penitus ab illis habuiſſe, à quib. non recipiebantur. Theophyl. Mar.6. ſequitur Chryſoſtomum. iubet (inquit) Chriſtus vt puluerem excutiant Apoſtoli, monſtrantes, quod nihil ab eis acceperint, & ne puluerem quidem, quem etiam ipſũ excuſſerint, &c Euthy. addit Apoſtolos puluerem excuſſiſſe, velut impium. Ambroſ. quoque Luc.9. & Hiero. Excutitur (ait) puluis, vt nihil ab eis recipiant, ne victum quidem neceſſarium, qui euangelium ſpreuerint, &c. Aug. in lib. quæſ. euangel. ex Mat. q.7. Vt oſtenderent (inquit) vſque adeò ſe ab ipſis nihil terrenum quærere, vt etiam puluerem de terra eorum, ſibi non paterentur adhærere &c. Ijdem patres aliam cauſam adiungunt. Excuſſiſſe aiunt Apoſtolos puluerem pedum, vt teſtarentur ad illos veniſſe, ſed iter nihil profeciſſe, Auguſtinus. *Excutite* (inquit) *puluerem de pedibus veſtris.* Ad conteſtationem laboris terreni, quē pro illis inaniter ſuſcepiſſent, &c. Hier. Puluis excutitur de pedibus, in teſtimonium laboris, quod ingreſſi ſint ciuitatē & prædicatio apoſtolica ad illos vſque peruenerit, &c. Theophyl. Vel quod teſtantur (inquit) ſe illorum nomine, magnum iter confeciſſe, nihilque illis profuiſſe, &c. Chryſo. Vt teſtimonium (ait) perhibeât longi itineris, quo ad eos peruenerunt, &c.

D.Chryſ.

Theoph.

Quid indicaret excuſſio pedum Apoſtolorũ

Euthy.

D.Aug.

D.Hier.

Theoph.

D.Chryſ.

Obſerua hanc pulueris excuſſionem factam in teſtimonium contra eos, qui non recepiſſent Apoſtolos. Apud Marcum ſic habes: *Excutite puluerem de pedibus veſtris, in teſtimonium illis.* & Lucas: *In teſtimonium ſupra illos.* Teſtabantur ergo Apoſtoli illo actu, homines illos euangelij repuliſſe legatos, ſiue nuntios, ſeque abſcedere neque velle vel puluerem, qui pedib. ex eorum ciuitate adhæſerat, ferre. Orig. ho.4. in caput 18. Geneſeos ſignificat, puluerem illum excuſſum fuiſſe in teſtimoniũ incredulitatis in iudicio puniēdæ. Volebat (inquit) præuenire Abraham, & lauare pedes, ne quid fortè pulueris reſideret, quod ad teſtimonium incredulitatis excuſſum, poſſet in die iudicij reſeruari, &c. D. Hilarius in Matt. In eos (inquit) qui audita cęleſtis regni prędicatione, Apoſtolorũ præcepta reſpuerint, egreſſu eorum, & ſigno pulueris, pedibus excuſſis æterna maledictio relinquitur. Neſcio quæ.n. inſiſtenti in loco, cum eo, in quo inſtiterit loco videtur cõmunio, & fit inter eos, quædam corporis, ſolique coniunctio. Ergo omne domus illius, habitationiſque peccatũ, intra ipſam excuſſo puluere pedum relinquitur, nihilque ſanctitatis de inſiſtentium Apoſtolorum veſtigijs mutuatur. Vt quorum aditu, ingreſſuq; delicta terrenæ originis auferuntur, eorum teſtimonio infidelitas, cum omni terræ ſuæ puluere, iudicetur. Sic Hilarius.

Orig.

D.Hilar.

A

Cui tolerabilius erit in die iudicij Sodomis, quam ijs, q. Apoſtolos non receperunt.

Tolerabilius erit terræ Sodomorum.

Cum ſcelera Sodomæorum, & Gomorrhæorum fuerit maxima, Geneſ. 13. dubium eſt, cur in die Iudicij tolerabiliores ſint ſubituri cruciatus, quam ij, qui Apoſtolos non receperunt. Reſpondet Lyranus, Sodomæos inter cætera vitia illud etiam habuiſſe, vt eſt apud Ezech. capite 16. quod egenis manum non porrigebāt. Conferuntur ergo ij, qui Apoſtolos non recipiebant, cum Sodomæis quoad hoc vitium. Grauius autem erat manū Apoſtolis, & eleemoſynam non porrigere, quàm reliquis egenis. Attamen comparatio abſolutè à Chriſto fit, non in hoc tātum vitio. Caietanus duplicem ait eſſe peccati grauitatem. Alteram ex parte conuerſionis, quomodo grauiora fuerūt peccata Sodomæorum, & Gomorrhæorum. Alteram ex parte auerſionis, atque hoc pacto grauius crimen ij cōmiſerunt, qui Apoſtolos non receperunt. Beda ſic exponit: *Tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhęorū, quam illi ciuitati. &c.* quia ipſi vnam legem tantum, hoc eſt, naturę ſpreuerunt, Iudæi vero ſimul, & naturæ, & literæ, inſuper & Prophetarum, & Apoſtolorum dicta contempſerunt. Atque ideo cui multum datum eſt, multum quæritur ab eo. &c.

Lyranus.

Caietan.

Beda.

Reſpondetur tolerabilius fore punienda Sodomorum peccata propter hāc circunſtantiam, quia euangelij prædicationem non audierunt, & euangelij legatos non repulerunt. Tanto enim grauiora erunt ſupplicia, quanto is, qui peccauit, plura, vel maiora habuit Dei auxilia, & ad relinquendum peccatum incitamenta. Idcirco (inquit Hieronymus) tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum; quia Sodomis, & Gomorrhis non fuit prædicatum. Huic autem ciuitati, quæ non receperit euangelium prædicatum ſit, & tamen non receperit euangelium. &c. D. Thom. Dicendū (inquit) quod non comparat Dominus peccatum ad peccatum, ſed ad circunſtantiam, qua peccabant iſti, quibus fuerat prædicatū. Illis vero non. &c. Euthymius; Sodoma, & Gomorrha, neque miracula viderant, ſicut iſti innumera, neque ad terram illorum diſcipuli miſſi ſunt. &c.

D. Hieron.

D. Thom.

Euthym.

CAPVT XIII.

De Miſſione Apoſtolorum.

Ecce ego mitto uos.

B

DVæ ſunt res, quę euangelico concionatori nocere maxime poſſunt, lucri cupiditas, & mortis, ſimiliumque malorum formido. Aduerſus cupiditatem diſcipulos armauit Chriſtus, nūc aduerſus imminētia mala communit. *Ecce* (inquit) *ego mitto uos*, pronomen, *Ego*, emphaſim habet. Ego Deus mitto vos, ſine cuius nutu nemo vobis nocere poterit. Similem emphaſim habet illud Abſalonis Ego, 2 Reg. 13. *Nolite* (inqt famulis ſuis) *timere. Ego enim ſum, qui præcipio uobis, roboramini; & eſtote uiri fortes. &c.* Theoph. Conſolatur (inquit) Chriſtus per hoc, quod dicit: *Ego*; Ego (inquit) potens ille, & proinde fidite, inuicti n. eritis, &c. Chryſoſ. *Ecce ego mitto uos:* Sufficiat hoc vobis ad omnem conſolationem. ſatis ſit ad confidendum, &c. Beda: Quod dicit: *Ecce ego*, autoritas, & fortitudo eſt Deitatis, &c.

2. Reg. 13.

C

Theophyl.

D. Chryſ.

Beda.

Sicut oues in medio luporum.

D

Inter animāria maxime inermes oues ſunt. Chriſti diſcipuli, ſi externa, ac viſibilia ſpectes præſidia, oues erant, omnibus carentes armis. Sic ad gerendum cū lupis nouum bellum mittebantur. Chryſoſ. hom. 34. Vt videant (inquit) nouum atque inauditum quendam bellandi modum imminere ac mirabilem hāc aciem militū futuram, qui nudi, vna induti tunica, ſine calceis, ac virga, ſine cingulo, abſque proprio cibo, in prælia deſcendebant, &c. Poterat Chriſtus Leones mittere in medium ouiū. Sed voluit potius oues inermes mittere in medium luporum, vt ipſius potentiam lupi ab ouib. ſuperari declararent. Chryſ. Chriſtum loquentem facit hunc in modum: Etſi poſſum contrariū præſtare, vt nihil laboris, ac doloris ad vos perueniat, neq; vt tanquam oues lupos timeatis; ſed quaſi leones terrorem inferatis omnibus. Tamen confert ita fieri, quemadmodum iubeo.

Oues mittūtur ad bellū gerendū cū lupis.

D. Chryſ.

E

Cur ut oues mittantur Apoſtoli.

D. Chryſ.

Id

2. Cor. 12.
Chriſtiano manſuetudine uicit.
D. Chryſ.

Id enim illuſtriores vos facit, id meam declarabit virtutem. &c. Hoc eſt, quod Paulo dominus dixit 2. ad Cor. 12. *Sufficit tibi gratia mea. Nam uirtus* (id eſt potentia Dei) *in infirmitate perficitur*. Docet eodem loco Chryſoſtomus, Chriſtianos tunc vincere, cum ouium manſuetudinē ſeruant; cum vero luporum rabiem imitantur, tunc ſuperari. Erubeſcant (ait) qui quaſi lupi aduerſarios ſuos perſequũtur: cùm videant lupos innumeros, ab ouibus ſuperari pauciſſimis. Et certè quo uſq; ſumus oues, facile hoſtes uincimus. Cum verò in naturam luporum tranſimus, tunc ſuperamur. Tunc enim nullũ nobis à paſtore patrocinium adeſt, qui non lupos, ſed oues paſcit. &c.

Eſtote ergo prudentes, ſicut ſerpentes.

D. Amb.
Num. 21.
D. Hilar.

Quidam vt refert D. Amb. in fine lib. 9. in Lucam his verbis ſignificari voluerunt, imitandam eſſe Chriſti prudētiam. Dixit Chriſtus (ait Ambroſius) *eſtote aſtuti ſicut ſerpentes*. Quem locum plerique accipiunt, vt quia ſerpente ſuſpenſo, Chriſti crux annuntiata eſt, Num. 21. quò ſerpentinum nequitię ſpiritalis virus aboleret; uideatur aſtutus ita eſſe debere ſicut Chriſtus, ſimplex ſicut ſpiritus. &c. Hæc interpretatio aliena à verbis eſt, vt liquet. D. Hilarius ad ſerpentem, qui primum hominem decepit, putat fieri alluſionem, eum enim Gene. 3. ſcriptura appellat callidiorem cunctis animantibus terræ, & Septuaginta Interpretes, φρονιμώτατον, id eſt, prudentiſſimũ omnium beſtiarum. Ille ſerpens prudens fuit ad euertendos homines, concionatores prudentes eſſe oportet, ad conuertēdos. Huius ſerpentis (ait Hilarius) prudentiam malignantis conſilij ordine, Geneſis docuit. Primùm enim animũ ſexus mollioris aggreſſus eſt, ſpe illexit, & immortalitatis communionē ſpopondit. Pari igitur opportunitate, introſpecta vniuſcuiuſque natura, & uoluntate; verborum adhibenda prudētia eſt, ſpes futurorum bonorum reuelanda, & cæleſtia præmia proferenda. &c. Similem in modum D. Baſilius in Regulis breuioribus interrogat. 245. Hæc (inquit) diſcipulis Chriſtus mandat. &c. Vt videlicet, quēadmodum in paradiſo ſerpens, & blandiore aſpectu, callidè ad primos parentes acceſſit, & verborum probabilitate eos auertit à Deo, & peccata ſubiunxit: item nos quoq; perſonæ, & loci, & idonei ad agendum temporis rōnem habeamus, & omnibus modis ſermones in iudicio diſponamus, ut à pecato homines auertamus, & ad Deum reducamus. Sic Baſil. Hic ē ſenſus non conſentit cũ verbis. Chriſtus enim non de vno aliquo, ſed de pluribus loquitur ſerpentibus. *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes;* non ait ſicut ſerpens. Eſt igitur in ſerpentib. aliqua prudentia ſiue aſtutia naturalis, quam imitari debemus.

D. Baſil.

De prudentia ſerpentis.
D. Hieron.
D. Auguſt.
Serpens caput cuſtodit maximè.
D. Epiph.
D. Chryſ.

D. Hieronymus proponi ait in exemplum, ſerpentis aſtutiam, ſiue prudētiā; quia toto corpore occultat caput, & illud in quo vita poſita eſt protegit, ac tuetur. Ita vero Chriſtum, qui caput noſtrũ eſt, nos oportet totius corporis, diuitiarum, vitæque periculo cuſtodire. Et D. Auguſtinus pſal. 57. rogat: Quid eſt, *Aſtuti ſicut ſerpentes?* Reſpondet: Offer omnia membra tua percutienti, dummodo caput ſerues integrum, id eſt, Chriſtum. Et in lib. q. euangel. ex Matthæo, q. 8. *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes*, ad cauendum malum, in capite cuſtodiēdo, quod eſt Chriſtus. Nam ſerpens totum corpus pro capite obijcit perſequēti. &c. D. Epiphan. hęreſi 37. Serpens occultat cranium ſuũ, tradit autem reliquum corpus per excellentem calliditatem. Sic vult Chriſtus nos in tempore perſecutionis, & tentationis, omnia noſtra tradere gladio, ac igni; cuſtodire autem noſtrum caput, id eſt, Chriſtum non negare. &cæ. Eiuſdem ſentētiæ eſt Chryſoſtomus. Quemadmodum (inquit) ſerpens totum ſe ipſum tradit, neque admodum curat, ſi corpus inciditur, donec caput ſuum integrum ſeruet; eodem tu quoque modo. &c.

Theophyl.
D. Baſil.
D. Auguſt.

Sequuntur Chryſoſtomum Theophylactus, & Euthymius, adduntque aliam ſerpentis prudentiam cuius meminit Beda Matth. 10. Sicut ſerpens (ait Theophylactus) in anguſtam cauernam circumgyrat ſe, & tranſiens, veterem pellem expoliat: ita & nos per anguſtam viam incedamus, vt veterē hominē exuamus. &c. Baſil. quoque orat. 7. idem de ſerpēte docet, & Auguſt. pſal. 57. Serpens vt exuat veterem tunicā, coarctat ſe per foramen anguſtum. Arcta uia eſt, foramen anguſtũ. &c. De hac ſerpentis renouatione ſcripſit Ariſt. lib. 8. hiſt. Animal. cap. 17.

Serpēs exuit ſenectutem. Ariſtot.

Exuit ſerpens ſenectutem, tùm vere, tum autumno. Cum exuere incipit, ab oculis primum detrahi aiunt. Tum caput exuitur; atque vna fere nocte, & die ſenectus tota exuitur, à capite orſa ad caudam; & cute altera intus ſubnaſcente, ipſa remouetur. &c. Nos quoque arctam viam, quę ducit ad vitam ingrediamur: à capite, & oculis, ideſt, ab intellectu, per æternarum rerum conſiderationem, veterem hominem exuere incipiamus; ſerpentiſq; celeritatem imitemur. Vna fere nocte, & die, ſenectutem exuit; nos velociſſime vitia exuamus, iuxta illud Pauli ad Coloſſ. 3. *Expoliantes veterem hominem, cum actibus ſuis, induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem, ſecundum imaginem eius, qui creauit illum &c.*

Ad Col. 3.

Occludit aurem ſerpens aduerſus incantantem. Beda. Pſal. 57. D. Auguſt.

Beda Matth. 10. & Auguſtin. pſal. 57. tertiam referunt ſerpentis prudentiam. Beda: Prudentia (inquit) ſerpentis eſt, q̄ vnam aurem petræ opponit, alteram cauda occludit, ne audiat incantantes. &cęt. Auguſtinus: Allidit ſerpens vnam aurem terræ, & de cauda obturat alteram. &cęt. Pſalm. 57. *Sicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas, quæ non exaudiet vocem incantantium &c.* Hac prudētia vti oportet aduerſus diaboli, & impiorum hominū praua conſilia, ac tentationes. Occludendæ sūt aures cauda, & terra; ideſt, finis memoria humanæque fragilitatis, ac ſepulchri.

Serpens venenum ſuū euomit. D. Ambr. D. Epiph.

Adiungit his D. Ambroſius aliam initio Pſalmi 37. Serua (inquit) caput tuum, ſicut ſerpens; etſi laceratus fueris, reuiuiſces. Imitare ſerpentem, qui exteriorem ſuum exuit, vt renouetur interior. Imitare ſerpentem, qui venenum ſuū euomuit. Beatus & tu, ſi malitiæ tuæ venena deponas. &c. D. Epiphanius hęreſi 37. Alterā (ait) prudentiam habet ſerpens, velut naturæ rerum docti tradunt. Quando enim ſiti preſſus à latibulo procedit ad aquam, vt bibat, non ſimul accipit ſecum venenum, ſed in latibulo relinquit, & ſic progreſſus potum aquarum ſumit. Proinde & ipſi hoc imitemur, vt quando ad eccleſiam, aut preces, aut ad myſteria venerimus, malitiā nobiſcum ne feramus. &c.

Serpentes aſtutia, non viribus agunt.

Ianſenius, & Titelmanus adijciūt prudentes eſſe ſerpentes, quod non viribus agunt, ſed aſtutia, atque prudentia. Tacitè enim obſeruant opportunitatem effundendi venenum; neque illud niſi commodiſſimo tempore, & cautiſſimè ad nocendum effundunt. Sic euangelico cōcionatori non viribus agendum, ſed prudēter ſermo diuinus proferendus. Quid ſi Chriſtus prudentes vult eſſe diſcipulos, ſicut ſerpentes; ideſt, oculos mentis acutos habere, acutèq; cernere, quemadmodum ſerpentes acutè cernunt? Serpentes autem acutè cernere prouerbium indicat; *Serpentis oculus*. Vnde Flaccus.

Serpentes acutè vident.

Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum;
Quam aut Aquila, aut Serpens Epidaurius?

Simplices ſicut columbę.

Prudentia comitari debet ſimplicitatem. D. Greg. Ad Ro. 16.

Gręcè, ἀκέραιοι, ſimplices, ſinceri. Prudentiam iubet comitari ſimplicitatē, animique candorem. Gregorius Paſt. libro 3. cap. 12. Admonendi (inquit) ſunt ſimplices, & ſimplicitatis bono prudentiam adiungant. Quatenus ſic ſecuritatem de ſimplicitate poſſideant, vt circunſpectionem prudentiæ non amittant. Hinc ad Ro. 16. dicitur; *Volo vos ſapientes eſſe in bono, ſimplices autem in malo &c.* Et in cap. 1. Iob ſic ſcribit: Chriſtus vtraque neceſſariò, in admonitione coniunxit, vt & ſimplicitatem columbæ, aſtutia ſerpentis inſtrueret: & rurſus ſerpentis aſtutiam columbæ ſimplicitas temperaret. Hinc eſt, quod Spiritus ſanctus non in columba ſolummodo præſentiam ſuam, ſed etiā in igne patefecit. Per columbam quippe ſimplicitas, per ignem vero zelus indicatur. &c. Lege eundem Gregorium homil. 30. in euangel. & Hieron. Oſeæ. 7.

Quis ſit ſimplex. D. Hieron. D. Baſil.

Is ſimplex eſt, qui ſine fuco eſt, & dolo, qui quod in corde habet, id ore præfert. Huius ſimplicitatis, ac ſinceritatis imago quædam, & typus columba eſt. Ideo Dominus: *Eſtote (ait) ſimplices ſicut columbæ;* ne ſitis vafri, aſtuti, verſipelles, ſeductores, ſed veraces, ac ſinceri. Ex Hieronymo; Eſtote ſimplices, ideſt, innocētes. Diuus Hieronymus Matth. 10. Vt per prudentiam (inquit) deuitent inſidias, per ſimplicitatem non faciant malum. &c. & Oſeę 7. Pręcepit (ait) Dom. vt eſſemus ſimplices quaſi columbæ, & aſtuti quaſi ſerpentes; nimirum vt nec alijs nocere velimus nec ab alijs patiamur inſidias. &c. Syri legunt, tamime. תמימין, vox autem, תם, tam, perfectum ſignificat, immaculatū, et ſimplicem. D. Baſil. loco citato, ſic explicat hunc locū, Prudens vt ſerpens eſt, qui in doctrina tradenda ita ſe moderatur, vt adhi-

adhibita circunſpectione, conſideratio- neq; qua ratione id & fieri, & facilè fieri poſſit, omnia faciat, vt audientium animos ad auſcultandum habeat paratos Simplex autem vt columba, qui ne ſimpliciter quidem de vlciſcendo eo, qui ſibi aduerſarius ſit, cogitat, potiuſque in inſtituto ſuo benè de illo merendi perſeuerat, &c.

Cauete autem ab hominibus.

Prudenter ſerpentis prudentia cauēdos homines docet inſidiatores, & impios, prædicitque Apoſtolis futuras perſecutiones. Græcè προσέχετε, i. attendite, idem quod cauere, cauti eſtote, & circunſpecti in omnibus fidatis. Euthy. exponit, obſeruate homines, ſiue pericula ab illis expectate. Tradent. n. vos in concilijs. Græcè, εἰς συνέδρια, ad cōcilia ſua, ſiue iudicia. *Et in ſynagogis ſuis flagellabunt vos*, Iudæi, ſiue in congregationib. ſuis & ethnici. ſynagoga. n. ſignificat congregationem, & cætum. *Ad præſides, & Reges ducemini in teſtimonium illis, & gentibus.* hoceſt vt teſtimonium de me, meaque lege perhibeatis ipſis Regibus, & prǽſidibus, ac gentibus. Vel, in teſtimonium contra illos, ſi doctrinam veſtram nō fuerint amplexati. Ad redargutionem Iudæorum, & gentium (ait Euthy.) ne poſtmodum dicere poſſint, quod prædicationem nō audierint, &c. Ita etiam Theoph. In teſtimonium (inquit) in notam, & reprehenſionem eorum, qui non credūt, &c. Quamuis hæc miſſio in Iudæam ſolam fuerit. Tamē admiſcet Dominus aliqua, quæ ad aliud tempus pertinent. Quale hoc eſt: *ad præſides, & Reges ducemini, &c.* Non. n. in hac miſſione hoc contigit.

Euthy.

Theoph.

Nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini.

Pollicetur Dominus Apoſtolis verba quib. reſpondeant aduerſarijs, cū in concilia tradentur, vel ante pſides adducentur. Ne cogitetis (inquit) quomodo, aut quid loquamini. Græce, μὴ μεριμνήσητε, i. ne ſoliciti ſitis. idem ſignificat verbum ſyrum. [illegible], Ieſaph, Lucæ 12. vertit interpres: *Nolite ſoliciti eſſe.* Non prohibet (vt vult Ianſenius, & Maldonatus) cogitare ſed anxie cogitare, & ſolicitè, ac trepide

A Vel potius, abſolute ſignificat non oportere cogitare, ac præmeditari verba, quibus reſpondeant aduerſarijs. Nam Luc. 21. ſic legitur. *Ponite ergo in cordibus veſtris non præmeditari, quemadmodum reſpondeatis; &c. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini.* Dabitur (inquam) à Spiritu ſancto, is. n. in vobis, & per vos loquetur. Lucæ 21. *Ego dabo vobis os, & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere, & contradicere omnes aduerſarij veſtri.* Act. 6. *Non poterant reſiſtere ſapiētiæ,* B *& Spiritui qui loquebatur*, videlicet in Stephano. Lege Aug. lib. 13. confeſſ. c. 31. & lib. 4. de doctrin. Chriſt. c. 15. & ſer. 2. de Apoſtolis.

Luc. 21.

Act. 6.

Tradet frater fratrem in mortem.

Nullus eſt inter eos affectus fidus, quorum diuerſa eſt fides: ait Hier. Matth. 10. Non ſolùm non erat affectus fidus in incredulis, erga fideles, ſed perſecutio etiā oriebatur. Fratrem frater, filium pater, patrem filius, maritus vxorem; cognati C cognatos, inſequebantur. Hæc futura vaticinatur Dominus diſcipulis. Addit, *& eritis odio omnibus propter nomen meum.* Omnib. videlicet, improbis hominibus. Omnes (ait Euth.) dicit pro pluribus. Beda. Prædixit (inquit) futuram perturbationem, vt quaſi ante cognitam, leuius portarent, &c. D. Hilar. can. 10. multum proficit ad tolerantię aſſumptionem, rerum imminentium cognitio, &c.

D. Hier.

De perſecutionibus vaticiniū Chriſti.

Beda.

D. Hilar.

Mala præcognita leuiora.

D *Qui perſeuerauerit uſque in finem.*

Non ſatis eſt pati, neceſſe eſt perſeuerare. Sine perſeuerantia, victoriæ pmiū non aſſequitur patientia. Ideò Dominus perſeuerantiam Apoſtolis commēdat in patiendo. *Patientia* (ait Iacobus capi. 1.) *opus perfectum habet*. Perfectum, inquam, opus habet, ſi perſeueret; ſin minus, opus erit imperfectum. Patientiæ corona perſeuerantia eſt. Et ſi multa patiaris, nec tamen perſeueres, coronam nō aſſequeris. E *Qui perſeuerauerit uſque in finem, hic ſaluus erit*, i. hic coronabitur. D. Bern. epiſt. 129. Perſeuerantia (inquit) meretur viris gloriam, coronam virtutib. Vigor eſt viriū, virtutum conſummatio, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium, ſoror patientię, propugnaculum ſanctitatis. Tolle perſeuerantiam, neque obſequiū mercedem habet, neque beneficium gratiā, neque laudem fortitudo. Hæc Bernard. Apocalyp. 2. *Eſto fidelis uſque ad mortem, & dabo*

De perſeuerantia.

Iaco. 1.

D. Bern.

Apoc. 2.

dabo tibi coronam vitæ, &c. Non eſt ſatis duci hoſtem primo, ſecundove vincere cōflictu, niſi perſeueret, omnibuſque vincat prælijs, trophæum non referet. Non eſt ſatis laborem, vel cruciatum, vel tentationem, ſemel, iterumque ſuperare, ſi tandem ſuccumbas, neque rurſus te erigas, reporteſque victoriam. Si ſaluus eſſe cupis, ſi victoriam reportare, vince vſque in finem. Vt autem vincas vſque in finem, ſemper intuere finem.

Fugite in aliam.

Milites ne ſuos fugere docet dux maximus? Fugere quidem docet, non ad deferendum, ſed ad inſtaurandum præliū. Tunc autem fugere vult, cum ſine vlla fidei macula, ſed cum magna vtilitate iniri fuga pōt. Nam ſi fidei honor, vt moriantur poſtulat, moriendum in veſtigio eſt. Quia verò fidei propagandę vtilitas poſtulabat, ne Apoſtoli occumberent, ideo ait: *Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.* Aliquando. n. fugere vincere eſt. Ioſue 8. fugit Ioſue, ſed fugiendo vicit. Chriſtus Herodem fugit, & ſuperauit. Non fuga eſt, ſed victoria, qua ſuperatur hoſtis. Fugiebant autem Apoſtoli ex vna ciuitate, quæ Euangeliū nolebat recipere, in aliam, vt Euangelium illi promulgarent. ò quā ſpecioſi pedes, etiam in huiuſmodi fuga, quę euangelij ſeminarium erat. Fugite in aliam ciuitatem (ait Beda) non timendo paſſionem, ſed declinādo, vt tribulationis occaſio, ſeminarium fieret euangelij, &c. An verò liceat in perſecutione fugere, docet D. Th. 2. 2. q. 185. art. 5. Auguſ. epiſt. 180. Abulenſis quoque copioſè, vt ſolet, hoc loco.

Aliquādo fugere uincere eſt.

Ioſue 8.

Mat. 2.

Specioſi pedes Apoſtolorum etiā fugiendo. Beda.

Non conſummabitis ciuitates Iſrael.

Horum verborum multiplex eſt ſenſus. Verbum Latinum cōſummo, & græcum, τελέω, ſignificant perficere, vel finire, ſiue finem imponere, in quo ſignificato interpretantur Græci, Chryſoſtomus, Euthymius, & Theophylactus. Primus ſenſus eſt Chryſoſtomi: Cum vos perſequentur in vna ciuitate, fugite in aliam. Neque vnquam deerunt vobis ad fugā ciuitates, in quas vos recipere poſſitis. Nō enim conſummabitis perambu-

A lando, i. nō percurretis ciuitates omnes Iſraelitarū, *donec filius hominis veniat*, hoc eſt, donec ego veniam ad vos. Prius. n. q̄ omnes peragretis, ego ad vos ibo. obſtat huic ſenſui, quod Chriſtus non venerit ad Apoſtolos, ſed potius Apoſtoli poſt miſſionem, & peregrinationem venerūt ad Chriſtum, vt fit compertum ex Luca capite nono, & Marco capite ſexto. Reſponderi poteſt, non tamen probabiliter, non omnia eſſe ſcripta, & forſitan

B Chriſtum ad Apoſtolos iuiſſe. Prętereà, hæc verba dicta eſſe ſub conditione, *non conſummabitis ciuitates Iſrael*, fugiendo, donec veniam ad vos, ſi opus fuerit. at non fuit opus, nulla. n. perſecutio eſt in hac miſſione exorta.

Secundus ſenſus: Non peragrabitis ciuitates Iſrael omnes, donec filius hominis veniat ab inferis, & in vitam redeat. Sic interpretatur D. Thomas, Lyranus, Abulenſis, Carthuſi. Caietanus, & alij.

C Tertius. Non percurretis omnes ciuitates Iudæorum, donec ego veniā ad ſumendas de illis pœnas, euertendamque Veſpaſiani, ac Titi opera, Iſraeliticam Rempublicam.

Quartus: Non perambulabitis ciuitates Iudæorum, donec ego ad vos veniam vt vobis auxilium feram.

Quintus ſenſus: Non percurretis omnes ciuitates Iſraelis ſpiritalis, i. Chriſtianorum, vos, cæterique euangelij pro-

D mulgatores, donec filius hominis veniat ad iudicandum. Ita ferè Rupertus. Tot (inquit ille) erunt eccleſię per orbem, & ciuitates meo nomini dicatæ, qui ſum verus Iſrael, vt non poſſit quiuis conſummare illas, donec veniat regnum Dei. nemo. n. tandiu viuet, vt fugiendo pertranſire poſſit omnes, &c. *Rupertus.*

Probabilius verbum, *conſummo*, hoc loco ſignificat perficio, & illa verba, *Donec filius hominis veniat*, aduentum ad iudiciū.

E Mittit igitur Dominus Apoſtolos ad pficiendos, conſummandoſque per diuinam doctrinam, & conuertendos Iſraelitas. Indicat verò illos neq; conſummādos neque conuertendos generaliter, ante iudicij extremum tempus. Senſus huiuſmodi eſt: *Cum perſequentur vos in vna ciuitate, in aliam fugite. Amen dico vobis nō conſummabitis*. non perficietis, & perfectè cōuertetis nunc ciuitates Iudæorum, neq; conuertent ſucceſſores veſtri, donec ego

veniam

veniam ad iudicandum. Incredulitatem A Iudęorum prędicit Chriſtus, quam ipſis videmus oculis. Prædicit etiam conuerſionem prope iudicium, vt ait D. Hilar. his verbis. Ait Dominus poſt plenitudinem gentium, quod erit reliquum Iſrael (ideſt, reliquias Iudæorum) futuro claritatis ſuæ aduentu, in eccleſiam conuocandum, & cæt. At Iudæi ante quam veniat Chriſtus ad iudicium ſunt conuertendi, non ergo germanus eſt ſenſus. Reſpondetur, appellari aduentum ad iudi- B cium, tempus illud extremum, iudicio propinquum, in quo Iudæi ſunt conuertendi.

D. Hilar.

Aliter, forſitan Chriſtus his verbis ſignificare voluit Apoſtolos abſque ſuo auxilio Iſraelitas conuertere non poſſe, & conſummare, iuxta illud Pſal. 126. *Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam, &c.* Non conſummabitis (inquit) non perficietis, & conuertetis veſtra prædicatione Iſraelitas, C antequam ego veniam, & auxilium illis ad conuerſionem afferam. *Quia ſine me*, meoque auxilio, *nihil poteſtis facere*. Ioannis 15.

Pſal. 126.

Io. 15.

Aliter, ſi ſumatur verbum in priori ſignificatione: Non peragrabitis vos, ſucceſſoreſque veſtri, ait Dominus, ciuitates omnes Iſrael, i. in quibus aliqui ſunt ex Iſraelitis ſecundum ſpiritum, prædeſtinati in vitam æternam, donec veniat filius hominis ad iudicandum. Etenim D poſtquam prædicatum fuerit euangeliũ in vniuerſo orbe veniet conſummatio, i. finis mundi, Matt. 24.

Mat. 24.

Beda hoc pacto exponit: Non perducetis ad fidem Iſraelitas ante meã reſurrectionem, antequam redeam ad vitam, & veniam ad vos. (ſic Io. 14. *Vado* (inqt) *& venio ad vos*) et poſt reſurrectionem poteſtatem concedam prædicandi Euangelium, non Iudæis ſolùm, ſed etiam in toto orbe.

Beda. *Io. 14.*

CAPVT XIV.

De miſſione Apoſtolorum.

Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum.

NOnnullas ſubijcit rationes, quibus hortatur patienter ferre inſectationes. Prima hæc eſt. Neque eſt diſcipulus magiſtro præſtantior, neque ſeruus domino, neque domeſtici patrefamilias. ego magiſter veſter ſum, & Dominus, & paterfamilias; vos diſcipuli, & ſerui, vos domeſtici mei, ſi ergo me magiſtrum, dominum, patremque familias, contumelijs homines affecerunt, quanto magis vos afficiẽt? Obijcitur: Diſcipulos reperiri poſſe magiſtris præſtãtiores, imo & ſeruos dominis excellentiores. Reſpondetur, nullum ſeruum, aut diſcipulum, quatenus ſeruus, aut diſcipulus eſt, vel interim dũ ſub magiſtro, & domino eſt, præſtantiorem eſſe. Chryſoſ. Quouſque (inquit) diſcipulus, aut ſeruus eſt, magiſtro, & domino nunquam excellentior erit honore, ac dignitate. Noli. n. ea, quę rariſſima ſunt, in medium producere, ſed ab ijs, quæ ſolent ſæpe fieri, orationẽ conſidera, &c. Et Euth. Neque diſcipulus magiſtro præſtantior eſt, neque ſeruus ſuo domino, ille dũ diſcipulus fuerit, & iſte ſeruus, &c. fortè prouerbium apud Iudæos erat, eo in rem præſentem vtitur Chriſtus. Reſponderi etiam poteſt, loqui non generatim, ſed ſpeciatim de ſe, ſuiſque diſcipulis, in hanc ſententiam. non eſt diſcipulus meus, ſuper me magiſtrum ſuum, &c. Satis eſt diſcipulo meo ſi ſit ſicut magiſter, i. ſimilis mihi magiſtro ſuo. Similes autem eritis, ſi aduerſariorum inſectationes æquo animo pertuleritis. Obſerua Iudęos non ſolum impio ore dixiſſe Chriſtum in Beelzebub eijcere dæmonia, ſed etiam ipſum appellaſſe Beelzebub. *Si patrem familias* (inquit) *Beelzebub vocauerunt.*

Hortatur dominus ꝑ ferre inſectationes.

Quo diſcipulus non ſit ſuper magiſtrum.

D. Chryſoſ.

Euthym.

Imitatio Chriſti & ſimilitudo, egregiũ E eſt diſcipulorum ad perferẽdos labores incitamentum. hinc illud militis fideliſſimi Vriæ 2. Reg. 11. *Arca Dei, & Iſrael, & Iuda habitant in papilionib. & Dominus meus Ioab, & ſerui domini mei ſuper faciẽ terræ manent, & ego ingrediar domum meam, vt comedam, & bibam, &c.* D. Hilarius canon. 10. Multum proficit ad tolerantiæ aſſumptionem, rerum imminentium cognitio. Maximè ſi patientiæ voluntas præſumatur exemplo, &c.

Imitatio Chriſti incitamentum ad perferendos labores. 2. Reg. 11.

D. Hilar.

Nihil enim eſt opertum, quod non reuelabitur.

D. Hieron. Primus horum verborum ſenſus, eſt D. Hieronymi. Nolite (inquit) timere perſecutorum ſæuitiam, & blaſphemantium rabiem, quia veniet dies iudicij, in quo, & veſtra virtus, & eorum nequitia demõſtrabitur. &c. Eodem modo interpretantur Lyranus, Caietanus, & alij. *D. Hilar.* D. Hilarius can. 10. Dies (ait) iudicij ea, quæ nũc occulta exiſtimantur, luce cognitionis publicæ deteget. Igitur non minas, non conſilia, non poteſtates inſectantiũ monet Chriſtus eſſe metuendas. Quia dies iudicij nulla hæc fuiſſe, atque inania reuelabit. Sic ille. *Dies iudicij iuſtorum iuſtitiam, iniquorum iniquitatẽ patefaciet.* Secundo ſenſu locus exponitur de tempore iudicium præcedente hoc pacto: Ne timueritis calumnias hominum, & contumelias, quoniam veſtra innocentia, & ſanctimonia, non erit operta, ſed ſimul cum Euangelio prædicabitur, totoque vulgabitur orbe. *D. Chryſoſ.* Non multo poſt (ait D. Chryſoſtomus) ſaluatores vos, benefactoresq; totius orbis terrarũ prædicabunt. Tempus enim quod obumbrata omnia deteget, virtutis veſtræ ſplẽdorem accendet. &c. Vaticinij videmus veritatem. Apoſtolos quos impij contumelijs, & cruciatibus ſunt inſectati; toto orbe celebrari, mirifque laudibus extolli cernimus. Eſt hæc ſecunda ratio, quæ animum ad toleranda conuicia affert. Aderit enim tempus, cum vel in hac vita Deus vel in iudicio innocentiam patefaciat. *Innocentiã iuſtorum Deus patefaciet.* *Pſalm. 36.* Pſalm. 36. *Reuela Domino viam tuam, & ſpera in eo, & ipſe faciet. Et educet quaſi lumen iuſtitiam tuam, & iudicium tuum tanquam meridiem.* Hoc eſt, virtutem, innocentiamq; tuam manifeſtam omnibus faciet, & veluti ex tenebris educet. Nonne in tenebris falſi teſtimonij Suſannæ iacebat caſtitas? ex ijs tenebris illius iuſtitiã Deus eduxit, quaſi lumen ſplendoremque clariſſimum. è tenebris quoque Ioſeph innocentiam, Apoſtolorumque eduxit ſanctitatem.

Aliter exponi poteſt locus de manifeſtatione Euãgelij in hunc modum. Ne timueritis impios homines, euãgelio repugnantes. Nihil enim eſt opertum euangelij, quod non ſit reuelandum, manifeſtandumque hominibus, etiam repugnantibus improbis. Nihil abſconditum legis Ameę nouę, quod non ſit aperiendum. Congruit hic ſenſus rectius cum ſequẽtibus: *Quod dico vobis in tenebris*, ideſt, priuatim domi, non in turba; *dicite in lumine*, ideſt, palam, publica in luce. *Et quod in aure audiſtis*; hoc eſt, ſecretò, *prædicate ſuper tecta*: clara voce, & contenta. *Tecta Paleſthinæ plana erant.* Erant enim Paleſthinæ tecta plana, non ſicut noſtra cacuminata. Similia erant noſtris ſolarijs. Vnde intelliges cur Dominus Deuteron. 22. *Deut. 22.* Tecta muro cingere præceperit. Ne vide B licet aliquis inde rueret præceps. Intelliges quoque quod legitur Iud. 16. Spectaſſe Philiſthæos ludentem Sanſonem de tecto, & ſolario. *Iud. 16.* *D. Hilar.* Conſtanter (ait Hilar.) Dei ingerenda cognitio eſt: & profundũ doctrinæ Euangelicæ ſecretum lumine prædicationis Apoſtolicæ reuelandum. &c. Iſai. 40. *Prædicatio conſtans.* *Iſai. 40.* *Exalta in fortitudine vocem tuã, qui euangelizas Ieruſalem, exalta, noli timere. & cæt.* Conſtantiam, & fortitudinem, non timorem flagitat Euangelij prædicatio. C

Nolite timere eos, qui occidunt corpus.

Timor timore pellitur; timor mundi, timore Dei ſuperandus eſt. Multò enim grauiora ſunt mala, quæ Deus, quam quæ homines inferre poſſunt. *Timor mundi timore Dei repellidus.* Hominum vis tota in corpus irruit; ad animũ minimè penetrat. Vita priuare poſſunt corpus mortale; occidere nequeunt animam im- D mortalem. Furor tyrannorum ſæuit in carnem, ad animum non pertingit. Corpore lacerato viuit animus, euolatque in cælum. At ſi Deum offendas, non corpus ſolum, ſed animus quoque ſupplicio afficitur grauiſſimo. Corpus enim, & animã æternis tartari addicit Deus cruciatibus.

Nonne duo paſſeres aſſe veneunt.

Suadet Dominus à diuina prouidẽtia, E & cura, homines non metuere. Nõne (inquit) paſſeres minimi pretij ſunt? Attñ Deus paſſerculorum curã gerit; adeo vt nullus abſque illius voluntate vitam amittat. *Prouidẽtia Dei etiam ad minima pertingit.* Longiſſimo interuallo paſſerculos ſuperatis. Non igitur vitam vobis poterit aliquis eripere; Deo minime permittẽte. Qui veſtros etiam capillos habet in numerato. As, Græce dicitur hoc loco, ἀσσάριον, quod nomen eſt diminutiuum, ſignificatque aſſem minutum, quaſi dicas terun-

ſeruntiolum, vel minimum obolum, vt A ait Euthymius.

Omnis qui confitebitur me.

Præmium proponit conſtantibus, qui coram tyrannis fidem confitebuntur: ſupplicium verò timidis, qui negauerint. Confitebitur Chriſtus confitentem; negabit negantem. Confeſſio autem coram hominibus, confeſſio eſt publica, nō cordis ſolum, ſed etiam oris, ſiue operis. Ad Rom. 10. *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*. Autor imperfecti homil. 25. Nec valet confeſſio oris, ſine fide cordis; nec fides cordis, ſine confeſſione oris. &c. Legè Tertullianum in Scorpiaco cap. 9. quo loco legit: *Omnis qui in me confeſſus fuerit. &c.* Sic etiam græcè habetur, πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ, idest, omnis, qui confitebitur in me, confitebor & ego in illo. Sed hebraiſmus eſt.

Ad Rom. 10 *Aut. imp.* *Tertull.*

Non veni pacem mittere, ſed gladium.

Non venit Chriſtus mittere in terram pacem vitioſam, ſed ſanctam. Bellum (ait Hieronymus) miſſum eſt bonum, vt rumperetur pax mala. &c. Et Chryſoſtomus; Non ſemper eſt concordia laudanda: cū etiam latrones magna inter ſe concordia conſpirare ſciamus. &c. Gladiū ſe miſiſſe ait Dominus, quoniam ex confeſſione fidei diſſidia inter fideles, & infideles exorta ſunt, inter patres infideles, & filios fideles, ſimiliterque inter alios etiam cognatos. Euthymius gladium interpretatur Dei amorem; Gladiū (inquit) vocat Chriſtus dilectionem erga ſe, vtpote fideles ab infidelibus diuidentem. Cuius inexpugnabili virtute, ipſi quoque genere amiciſſimi, citius à mutua coniunctione ſunt diuiſi, facilèque abſtracti. &c. Theophylactus gladio ſignificari putat verbū Dei, & D. Hilarius, & autor imperfecti. Acutus quidem gladius eſt Dei amor, & verbum Dei: Sed hic locus non videtur de amore, vel verbo Dei exponēdus, ſed potius de ſeparationibus, quæ legis nouę occaſione ſunt exortæ. Significat gladius diuiſionem, & ſeparationē. Gladij enim eſt diuidere. Vnde ſequitur: *Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum*; hominē (inquam) fidelem aduerſus patrē infidelem. &c. Græcè veni, διχάσαι, id eſt, diuidere veluti gladio hominem aduerſus patrem ſuum. &cæt. Lege Tertulliani Scorpiacum cap. 8. & 9. &c.

D. Hieron. *D. Chryſ.* *Euthym.* *Theophyl.* *Gladius verbum Dei.* *D. Hilar.* *Aut. imp.*

Inimici hominis domeſtici eius.

Sumpta ſunt hæc verba ex Michęa propheta c. 7. *Filius* (inquit) *contumeliam facit patri, & filia conſurgit aduerſus matrem ſuam,* B *nurus aduerſus ſocrum ſuam & inimici hominis domeſtici eius. &c.* Domeſtici a fide Chriſtiana abhorrentes, inimici erant iis, qui fidem complectebantur. Ideòque fideles ab infidelibus diuidebantur.

Mich. 7.

Qui amat patrem, aut matrem plusquam me. &cæt.

Ex toto corde diligendus eſt Deus, & rebus omnibus anteponendus. ſeruādus D in charitate ordo. Infra Deū reliqua omnia ſunt amanda. Cant. 2. *Ordinauit in me charitatem.* D. Hieronymus Matt. 10. Hic ordo in omni affectu neceſſarius eſt. Ama poſt Deum patrem, ama matrem, ama filios. Si autem neceſſitas venerit, vt amor parentem, ac filiorum, Dei amori comparetur, & non poſſit vtrumque ſeruari, odium in ſuos, pietas in Deum eſt. Non ergo prohibuit Chriſtus amare patrem, aut matrem. Sed addidit: *Qui amat patrem,* D *aut matrem plusquam me.* hæc Hieronymus. *Non eſt me dignus* (ait Dominus) hoc eſt, non eſt dignus, qui me ſequatur, qui diſcipulus meus ſit, non eſt dignus, qui in cæleſti beatitudine me perfruatur.

Cant. 2. *D. Hieron.*

Qui non accipit crucem ſuam.

Quales eſſe debeant diſcipuli oſtendit Dominus, nimirum qui Deum rebus omnibus creatis, etiam chariſſimis, anteferant. præterea, qui ad mortem, etiam cru- E cis, ſubeundam ſint parati. Accipere crucem eſt ad mortem crucis perferendā paratum eſſe. ſolebant enim, qui in crucem agebantur, crucē accipere ac ferre. Chryſoſtomus: Nō ad mortem (inquit) ſimpliciter paratos eſſe iubet Dominus, ſed ad mortem etiam violentam. Nec ad violētam ſolùm, verum etiam ad maximè omnium exprobrabilem. &c. Autor imperf. crucem ſuam tollit; qui paratus eſt, ad omne

D. Chryſ. *Aut. imp.*

Theophyl.

omne periculum propter Deum, ſi neceſſarium fuerit, vſque ad mortem, magis quàm relinquere Chriſtum. &c. Theophyl. Quiſquis non renunciauerit vitæ, & tradiderit ſe in mortem contemptibilem, non eſt me dignus. &c.

Crux carnis maceratio. *Beda.*

Alij cruce volunt ſignificari carnis macerationem, ſiue proximi compaſſionē. Beda: Accipere crucem eſt, poſt dominū ire, eſt abſtinentiam carnis, vel compaſſionem proximi ęternę beatitudinis ſtudio exhibere. &c. Eandem interpretationem habet Gloſſ. interlin. In ordinaria ſic leges: Crux duobus modis portatur, vel cum per abſtinentiam corpus afficitur, vel cum per compaſſionem proximi animus affligitur. Peccata proximorum frixorium ſunt Sanctorum. &c. Eodem modo interpretatur D. Gregorius, homilia 32. in Euangelia. D. Hilarius in Matthęum, eos crucem ait accipere, qui corpus crucifixerunt cum vitijs, & concupiſcentijs. Euthymius; Crucem (inquit) vocat Chriſtus mortem ad ea, quę mundi ſunt. Quia mortis inſtrumentū erat crux. Oportet enim eum, qui Chriſtum ſequitur, mortuum eſſe ad mundanas voluptates. &c. Similiter exponit D. Hieronym. Matth. 16. Vterque ſenſus eſt amplectendus, ſed prior pręferendus.

Gloſſ. ordin. *D. Hilar.* *Euthym.*

Qui inuenit animam ſuam, perdet eam.

De vita pro Deo amittenda, & cruce ſubeunda loquitur. Is dicitur animam, id eſt, vitam inuenire, qui vitam negando, conſeruat, neque morti pro Chriſto tradit, cum ad martyrium vocatur. Is dicitur animam, ideſt, vitam perdere, ſiue amittere, qui mortem oppetit. At vero qui perdit vitam, Chriſtum confitendo, vitam inuenit: qui inuenit vitam Chriſtum negando, vitam perdit. Eſt ſenſus. Qui inuenit, & ſua opinione lucratur vitam ſuam, fidem abnegando perdet eam. Videlicet, quia ſempiternis cruciatibus mácipabitur. Qui verò perdiderit vitam confitendo fidem, is eam in cęleſti gloria ſempiternam inueniet. Tertull. in Scorpiaco cap. 12. Animam (ait) ille inuenit, qui negarit lucrifaciendo vitam; ſed perder in gehennam, qui ſe putat in negando lucrifacere eam. Perdet autem eam ad pręſens, qui confeſſus occiditur, ſed

Tertullian.

A inuenturus eam, in vitam ęternam. & cętera.

Qui recipit vos, me recipit.

Præmiū eorum qui Apoſtolos receperint.

Supra de ſupplicio eorum verba fecit, qui Apoſtolos repellerent. Nunc de pręmio illorum loquitur, qui eoſdem exceperint: *Qui vos (inquit) recipit, me recipit*, in vobis. Nam in legatis is recipitur, qui miſit illos. Apoſtoli autem legati Chriſti B erāt, iuxta illud 2. Cor. 5. *Pro Chriſto legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. &c.* Excipiendi igitur ſunt Euangelij concionatores magna cum beneuolentia, & alacritate, in quib. Deus ipſe excipitur. Vide quo affectu Galatę Paulum exceperint, ad Gal. 4. *Teſtimonium vobis perhibeo, quia ſi fieri poſſet, oculos veſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi*: Item: *Non me reſpuiſtis, ſed ſicut Angelum Dei excepiſtis me, ſicut Chriſtum Ieſum. &c.* Et de Theſſalonicenſib. 1. Theſſ. C 2. *Cum accepiſſetis à nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud non ut verbum hominum, ſed ſicut eſt verè verbum Dei. &c.*

2. Cor. 5. *Ad Gal. 4.* *1. Theſſ. 2.*

Qui recipit prophetam, in nomine prophetę.

Docet Dominus Apoſtolorum receptores, participes fore præmij illorū. Qui (inquit) prophetam, vel iuſtum, vel diſcipulū receperit, in nomine prophetę, vel iuſti, vel diſcipuli. Hoc eſt, quia propheta D nominatur, & eſt, uel iuſtus uel diſcipulus meus; pręmij prophetę, uel, iuſti, vel diſcipuli, particeps erit. Iuuat enim illum, ad euangelizandum, vt D. Gregor. ait homil. 20. in Euangel. Significat (ait Chryſoſtomus) ne alia de cauſa ſęculari neque propter has caducas, mortaleſque res, ſed ſolum quia propheta, vel iuſtus ſit, ſuſcipiat. Tunc enim mercedem prophetę, vel iuſti accipiet. & cęt. Propheta hoc loco Euangelij doctorem videtur ſi- E gnificare.

D. Chryſoſ.

Euthymius duplicem affert interpretationem. Mercedem prophetę, vel iuſti, vel diſcipuli, accipiet, ideſt, tantam mercedem accipiet, quantam ipſe iuſtus, vel propheta, vel diſcipulus accipit, ęqualis erit ipſi in præmio. Iuxta illud 1. Regum 30. *Aequa pars erit deſcendentis in prœliū, & remanentis ad ſarcinas. &c.* Vel Mercedem prophetæ accipiet; hoc eſt, propheta erit & euangelij doctor. Item, Mercedē iuſti accipiet,

Euthym. *1. Reg. 30.*

accipiet, i. erit iuſtus. Euth. Vel quod æ- A qualibus cum his honoribus dignus habebitur. Nam magna res eſt hoſpitalitas & præcipuè ſi Dei ſint cultores, qui excipiuntur. Aut, quòd dicendo, *Mercedem prophetæ, & iuſti*, oſtenderit diſcipulos, & prophetas, & iuſtos, futuros, &c. Aliter receptor prophetæ, mercedem prophetæ, vel iuſti, i. mercedem à propheta, vel iuſto, accipiet. Non gratis, & ſine commodo illi ſua donabit. Nam recipiet ab illo euangelicam doctrinam, quæ oẽm ſuperat mercedem, vel recipiet orationem, Deum. n. pro hoſpite precabitur iuſtus, recipiet bona, & vtilia cõſilia. Vel potius, recipiet à Deo hoſpitij mercedẽ vt ſupra dictum eſt.

Quicunque potum dederit.

Ne minimum quidem beneficium, in diſcipulos collatum, ſuo præmio carere indicat Dominus. Quid minus offerri poteſt, quam frigidæ aquæ calix? qui minimo hoc dono diſcipulum Chriſti affecerit, hac ratione, quia Chriſti diſcipulus eſt, amplo à Chriſto donabitur præmio. C

Etiam minima remunerat Deus.

Et exeuntes prædicabant, vt pœnitentiam agerent.

Audito Domino, ac magiſtro, acceptiſque mandatis, ad prædicãdum, profecti ſunt Apoſtoli, vt Marcus docet c. 6. prædicabant autem regnum cęlorum appropinquare, penitentiæ viam, quæ in illud ducit, oſtendebant, doctrinã verò miraculis confirmabãt. *Egreſſi* (ait D. Lucas) *circuibant per caſtella euangelizantes, & curantes vbique, &c. Et vngebant* (ait Marcus) *oleo multos ægros, & ſanabant.*

Dubitatio hinc exoritur. Num vnctio hæc Sacramentum fuerit illud, quòd extrema vnctio appellatur? Diſcrepantes enim ſunt doctorum ſententiæ. Euthymius: De vnctione (ait) olei, ſolus Marcus loquitur. Admonet autem & de hoc Iacob. c. 5. dicens. *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini. & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit Dominus* Veriſimile eſt autem, Dominum etiam docuiſſe Apoſtolos, &c. Sic Euth. Exiſtimat ille hãc vnctionem eam eſſe de qua Iacobus loquitur. Iacobus autem de Sacramento loquitur extremæ vnctionis: ergo hæc Sacramentum erat. eodem modo loquitur Theoph. & Beda. Marc 16. & Iacobi 5. Dionyſius, Carthuſ. ex hoc (ait) elicitur, quod extrema vnctio infirmorum, fuit ante paſſionem inſtituta à Chriſto, &c. Idem ſentit Tho. Vualdenſis 4. diſ. 23. Alphonſus à Caſtro de hæreſ. & Maldonatus Mar. 6. Reſpondetur cum Concil. Triden. Seſſ. 14. inſinuatum B fuiſſe Sacramentum extremæ vnctionis Mar. 6. cum Apoſtoli ægros inungebãt oleo. Per Iacobum verò c. 5. fidelib. commendatum, & promulgatum, à Chriſto autem inſtitutum. Non ergo erat hæc vnctio ſacramentum, ſed Sacramenti inſinuatio quædam, vt Concilium afferit, quæ ſententia eſt Ianſenij, Bellarmini, Toleti in Lucam, Soti, & aliorum.

An vnctio illa, qua Apoſtoli in miſſione vſi ſunt, fuerit Sacramentum? Iacob. 5. Euth.

Carthuſ.

Vualdenſis. Caſtro. Maldon. Conc. Trid.

CAPVT XV.

De miſſione Apoſtolorum.

Hos *duodecim miſit*, apoſtolos Chriſtus miſit. Miſſi vero, vt Lucas ait, *circuibant per caſtella*, i. pagos, *euangelizantes, et curantes vbique*, Hoc eſt Apoſtolici concionatoris munus, circuire ciuitates, & pagos, euangelizare, animoſque curare vbique. Huius rei exemplum eſt Chriſtus. de Chriſto enim Matthæus, capite nono. ſic ſcribit. *Circuibat Ieſus omnes ciuitates, & caſtella, docens in ſynagogis eorum, & prædicans euangelium regni, & curans omnem languorem*, Theophyl. Mar. 6. Non in ſolis (inquit) ciuitatibus docebat Dominus: ſed & in vicis. Vt nos diſcamus paruas non deſpicere, nec ſemper magnas quærere ciuitates, ſed & in contemptis oppidulis prædicemus, &cæ. Solem alterum oportet eſſe concionatorem Apoſtolicum. Videlicet, quemadmodum Sol non vno ſtat loco, ſed omnes ciuitates, omnes pagos, omnia loca, tam celſa, quam infima, luce colluſtrat ſua: ſic ardens concionator, non vno tantum ſtat oppido, ſed multis ciuitatibus, oppidis, pagiſque D E

Cõcionator, ſolis inſtar, nõ vno ſtet loco, lucẽ euãg. per omnia diffundat oppida. Matt. 9.

Theoph.

2. Tim. 4.

que etiam ignobilibus, doctrinæ ſuę ſplēdorem diffundit. epiſt. 2. ad Timotheum cap. 4. *Curſum conſummaui*, ait Sol ille orbis Paulus. Pauli enim vita curſus ſolis fuit peragrantis mundum, id quod de reliquis quoque Apoſtolis intelligendum eſt.

D. Chryſoſ.

Iſai. 58.

Curſus (ait Chryſoſtomus homilia 9. in epiſt. citatam) Sole purior eſt, quem Paulus currebat in terra, pluſque illuſtrabat orbem, quam ſolis iubar. &c. Iſai. 58. ait Dominus: *Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo ſcelera eorum. &c.* Clama (ait) ne ceſſes. Nec ceſſat à curſu ſol, nec ceſſet à curſu cōcionator. percurrat oppida, percurrat pagos, exaltet vocem, & multo exaltet magis vitam. Tunc enim vox ſcelera poterit populo annuntiare, cum vita nullum concionatoris vitium annuntiauerit.

Pſalm. 80.

Caueat concionator, ne tubæ illi ſimilis ſit, de qua Pſalm. 80. dicitur: *Buccinate in Neomenia tuba, in inſigni die ſolemnitatis veſtræ*. Ne velit in inſigni tantum ciuitate, vel in inſigni tantum ſolemnitatis die audiri. Oium dierum, omniumque oppidorum, cōcionator ſit, qui Apoſtolos, Chriſtumque imitari vult, illudque Pauli animo ſæpe voluat 2. ad Timot. 4. *Prædica verbum, inſta opportunè, importunè &c.*

Rex Ioſaphat cupit doceri populum.

1. Par. 17.

Lege quæſo quid fecerit Rex Ioſaphat 2. Par. 17. *Tertio anno regni ſui, miſit de principibus ſuis, vt docerent in ciuitatibus Iuda: & cum eis leuitas, & cum eis Eliſama, & Ioram ſacerdotes. Docebantque populum in Iuda, habentes Librum legis Domini, & circuibant cunctas vrbes Iuda, atque erudiebant populum. & cæt.* Faxit Deus, vt ſæpius huiuſmodi a concionatoribus ſuſcipiantur miſſiones ad erudiendum populum, cæleſtiumque rerū amore inflammandum.

Concionator mittendus.

Ad Ro. 10.

Iſai. 6.

1. Theſſ. 2.

Theodor.

Obſerua a Chriſto miſſos Apoſtolos, non a ſe. oportet enim concionatorem à Chriſti vicario pontifice mitti, facultatē que impetrare concionandi. Ad Rō. 10. *Quomodo prædicabunt, niſi mittantur?* Iſaias c. 6. *Ecce ego mitte me*. Et dixit Dominus: *Vade*. Ipſi quoque Apoſtoli à miſſione nomen inuenerunt. Apoſtolus enim ſignificat miſſum. *Vas electionis eſt mihi iſte*, de Paulo ait Dominus Act 9. *Vt portet nomen meum &c.* Et Paulus 1. Theſſ. 2. *ſicut* (inquit) *probati ſumus a Deo, vt crederetur nobis euangelium. &c.* Nō ipſi a nobis (ait Theodoretus eodem loco) electi Doctores ſumus conſtituti; ſed a Deo creditum eſt nobis euangelium. &c.

Hæretici nō mittuntur, & docēt nō miſſi.

Ierem. 23.

Contra, hæretici docent, zizaniaque ſua ſpargunt non miſſi, ſimiles pſeudoprophetis, de quibus Ieremię 23. dicitur: *Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant, non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant. &c.*

Expeditos concionatores Chriſtus miſit.

Euthym.

¶ *Nihil tuleritis in uia*. Vide quales cōcionatores miſerit Chriſtus; expeditiſſimos, & ad percurrēdum orbem paratiſſimos. Exonerat eos curis, & cupiditatibus. neque pecuniam, neque peram, aut panem ferre permittit. Cęleſtia prædicabant; terrena contemnebant, & contemnenda exemplo docebant. Euthymius. Quia (inquit) regnum cælorum annuntiabant Apoſtoli, oportebat eos quaſi angelos de cælo deſcendentes, leues, ac expeditos incedere: Omni terrena cura liberos, & ſolum ad miniſterium ſibi cōmiſſum reſpicientes. &c.

Exemplum concionatoris.

D. Bonau.

2. Petr. 2.

Mich. 3.

1. Theſſ. 2.

Concionatorem exemplo oportet docere. Si terrena deſpectui habenda docet, deſpectui ipſe habeat. Auaritiā vero maxime fugiat, pecuniæ cupiditatem longe pellat à corde. D. Bonauentura Luc. 9. Prædicator (inquit) veritatis, ſuper omnia vitare debet vitium cupiditatis. Alioqui non erit prędicator veritatis, ſed adulator. &c. 2. Petr. 2. de pſeudoprophetis à ſeipſis miſſis, ait D. Petrus: *In auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur. & cæt.* Item: *Cor exercitatum auaritia habentes, maledictionis filij, derelinquentes rectam viam errauerunt. ſecuti viam Balaam ex Boſor, qui mercedem iniquitatis amauit. &c.* Michææ 3. *Principes eius in muneribus iudicabant, & ſacerdotes eius in mercede docebant, & prophetę eius in pecunia diuinabant. &c.* At Paul. a Deo miſſus. 1. Theſſ. 2. *Loquimur* (inquit) *non quaſi hominibus placentes, ſed Deo, qui probat corda noſtra. Neque enim aliquando fuimus in ſermone adulationis. ſicut ſcitis, neque in occaſione auaritiæ. Deus teſtis eſt; neque quærentes ab hominib. gloriam, neque a vobis, neque ab alijs &c.*

Mundi contemptus auditorum beneuolentiā conciliat, & perſuadet.

Simon Caſſ.

Hic vero terrenorum bonorū cōtēptus, cōcionatoribus populū maxime conciliat, & auditoribus perſuadet. Quamobrem Simon Caſſ. lib. 9. cap. 18. Audacter (inquit) dixerim, quod neque in miraculis Apoſtoli ſæculo ita mirabiles apparuerunt, ſicut in contemptu rerum. Neque in efficacia verbi tam homines commouerunt, ad nouitatem vitæ, ſiue doctrinę, ad præſtandum fidem dictis, ſicut a viſibilibus, & communiter appetibilibus

tota

tota libertas. In hoc ſolo peramplius co A gniti fuerunt eſſe diuini, & cæleſtes, & creditum eſt aliam eſſe vitam, quò iſtam verbis & moribus deſpexerunt. In hoc auditores non poterant deceptionis calumniam inuenire, aut ipſos iudicare falſidicos; ſi de hoc ſæculo, excepta neceſſitate iure naturæ, iure viuendi, quæ omnibus conuenit, nihil aliud capiebant. &c. Chryſoſtomus hom. 47. in Matthæum: Magnos Apoſtolos effecit, verus ac non ſimulatus gloriæ, atque pecuniæ contem B ptus. Et quoniam nullam ſæcularium harum rerum omnino curam habebant. Nã niſi hoc habuiſſent, ſi paſſionibus veluti nos ſeruiſſent, etiam ſi à morte innumeros homines ſuſcitaſſent, non ſolum nihil vtilitatis feciſſent, verum etiam deceptorum nomen non effugiſſent. Viuendi ergo diſciplina eſt, quæ vbique fulget. &cæt.

Virtus auditores mouet.

¶ *Nolite poſſidere aurum.* &c. D. Antonin. 1. part. tit. 5. §. 10. moraliter interpreta- C tur; *Nolite poſſidere aurum*, id eſt, mundanã ſapientiam, *neque argentum*, id eſt, vanam eloquentiam. Beda etiam aurum ſæcularis ſapientiæ ſenſum interpretatur, argẽtũ rhetoricæ artis facundia. Concionatori enim apoſtolico ſapientia inanis, inaniſque eloquentia fugienda eſt, ſolida tamen ſapientia, ſolidaque, & viro euangelico digna eloquentia complectẽda, qualem ſcripturarum ſanctarum eſſe indicat Auguſtinus lib. 4. de doctr. Chriſt. cap. D 6. de ſacris autoribus loquens. Vbi eos (inquit) intelligo, non ſolum nihil eis ſapientius, verum etiam nihil eloquentius mihi videri poteſt. Et audeo dicere, omnes qui recte intelligunt, quod illi loquũtur, ſimul intelligere, non eos aliter loqui debuiſſe. Sicut eſt enim quædam eloquentia, quæ magis ætatem iuuenilẽ decet, eſt quæ ſenilem, nec iam dicenda eſt eloquentia, ſi perſonæ non congruat eloquentis. Ita eſt quædam quæ viros ſum- E ma autoritate digniſſimos, planeque diuinos decet. hac illi locuti ſunt. Nec ipſos decet alia, nec alios ipſa. Ipſis enim congruit. Alios autem quãto videtur humilior, tantò altius, non ventoſitate, ſed ſoliditate, tranſcendit. &c. Quærenda eſt viro Apoſtolico huiuſmodi eloquentia, quærenda ſapientia, quæ non ventoſitatem habeat, ſed ſoliditatem. Quid prodeſt clauis aurea (ait Auguſtin. eiuſdem

D. Anton.

Beda.

Aurum mũdana ſapiẽ argentum mundana eloquentia.

D. Auguſt.

Scriptura eloquẽs quomodo.

Eloquentia perſonæ congruat loquentis.

D. Auguſt.

libri c. 11.) ſi aperire quod volumus non poteſt? aut quid obeſt lignea, ſi hoc poteſt? &c. Quid (inquã) prodeſt verbis ſplendens eloquentia, ſi veritatẽ, ſi cor hominis Deo aperire nequit? Præſtantior erit lignea clauis, hoc eſt, non adeò accurata, ſed ardens dictio, ſi hoc efficere valet.

Concitatum ego, grande, affectibuſq; violentum dicendi genus in concionatore amo, ac requiro. Quod his verbis idẽ Auguſt. deſcribit, c. 20. Grande (inquit) dicendi genus, hoc maximè diſtat à temperato, quòd non tam verborum ornatibus comptum eſt, quàm uiolentum animi affectibus. Nam capit etiam illa ornamenta fere omnia. Sed ea ſi nõ habuerit, non requirit. Fertur quippè impetu ſuo, & elocutionis pulchritudinem, ſi occurrerit, vi rerum rapit, nõ cura decoris aſſumit. Satis enim eſt ei, propterquod agitur, vt verba congruentia non oris eligantur induſtria, ſed pectoris ſequantur ardorem. &c. Quantam verò habeat vim c. 24. docet; Grande (ait) genus plerumque pondere ſuo voces, id eſt, acclamationes, premit: ſed lacrymas exprimit. &c. Exemplum adiungit ſuum. Nam apud Cæſareã Mauritaniæ, cum hoc vſus eſſet eloquẽtię genere, vt pugnã quandã diſſuaderet populo, motum, fletumq; attulit, ac perſuaſit. Egi (inquit) granditer, non tamen egiſſe aliquid me putaui, cùm eos audirem acclamantes, ſed cum flentes viderem. Quod ubi aſpexi, immanẽ illam conſuetudinem deuictam credidi. &c. Addit; Sunt & alia multa experimenta, quibus didicimus, homines, quid in eis fecerit ſapientis granditas dictionis, non clamore potius, qua gemitu, aliquãdo etiam lacrymis, poſtremo vitæ mutatione monſtraſſe. &c. Hæc Auguſtinus. Hanc igitur ſapientis dictionis granditatem expetat, aſſequique conetur concionator. Neqne ſe aliquid egiſſe putet, cùm audierit auditores laudantes, ſed cum viderit flentes, & vitam mutantes.

Concitatũ dicendi genus affectibuſque uiolentum am plectendum cõcionatori. D. Auguſt.

¶ *Neque duas tunicas habeatis.* Illud, *neque duas tunicas*. exponit Auguſtinus lib. 2. de conſenſu euang. cap. 30. de duplicitate animi. Ne induerentur (ait) duabus tunicis, quid eos monet, niſi nõ dupliciter, ſed ſimpliciter ambulare? &c. Is qui intus dolis, vel nequitia indutus eſt, foris verò ueritatis, probitatiſque ſpecie amictus, duab. induitur tunicis. Qui vero tã intus,

D. Auguſt.

Simplicitas.

intus, quam foris, veritate, ſanctitateque eſt veſtitus, is vnicam tantum habet ſanctitatis tunicã, eamque ſplendidiſſimam. Hac alba tunica indutus ſuggeſtum aſcẽdat cõcionator, illa ornatus maximè perſuadebit. Iuxta illud Auguſtini. lib. 4. de doct. Chriſt. c. 27. Habet (inquit) vt obediẽter audiatur, quantacumq; grãditate dictionis, maius pondus vita dicẽtis. &c.

Vita dicentis maius pondus habet quam verba.

¶ *Neque pecuniam in zonis veſtris: non peram. &c.* Non ferẽdam peram interpretatur Beda onera ſæculi non portanda. Eſt enim mundi pera grauis, magnique ponderis. D. Hilarius; Admonemur (ait) nec peram habere in via: curã ſcilicet ſæcularis ſubſtantiæ relinquẽdam. Quia omnis theſaurus in terra pernicioſus eſt cordi illic futuro, vbi condatur theſaurus. &c.

Beda.

Sæculi pera non ferẽda.

D. Hilar.

Pecuniam in zonis, ſapientiam occultatam eſſe ait Beda, proximo non impertitam. Debet concionator pecuniã ſuam, id eſt, doctrinam, proximis impertiri, non ligare in ſudario, aut in zona habere, ne illud audiat Luc. 19. *Quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, & ego veniens cũ vſuris vtique exegiſſem illam?* In quem locum Beda ſic ſcribit: Pecunia & argentũ, euãgelij prędicatio eſt, et ſermo diuinus, qui dari debuit ad mẽſam, hoc eſt, promptis, paratiſque fidelium cordibus intimari. &c. Concionator pecuniam Chriſti dat auditoribus; Chriſtus vſuras exigit pecuniæ, id eſt, doctrinæ, videlicet, opera. *Ego (inquit) veniens cum vſuris exegiſſem illã.* Beda: Qui (inquit) verbi pecuniam à doctore percipit, emitque credendo, neceſſe eſt, eam cum vſuris ſoluat operando. Vt quod auditu didicit, ſequatur et actu. etc.

Beda.

Doctrina, & ſapiẽtia populo impertienda.

Luc. 19.

Beda.

Deus cum vſuris doctrinam requirit.

¶ *Calceatos ſandalijs.* De ſandalijs Auguſtin. lib. 2. de conſenſu. euang. c. 30. Marcus (inquit) dicẽdo calceari eos ſandalijs ſiue ſoleis, aliquid hoc calceamentũ myſticæ ſignificationis habere admonet. Vt pes neque tectus ſit deſuper, neq; nudus ad terram, id eſt, non occultetur euangeliũ, nec terrenis cõmodis innitatur. &c. Pedes animi affectus ſũt, affectibus enim animus mouetur. hos autem pedes indui oportet ſandalijs ſiue ſoleis, ita vt ex parte ſuperiori nudi ſint, cælumque ſemper reſpiciant, ex parte verò inferiori ſint tecti, ne à terrenis ſordibus inquinentur.

D. Auguſt.

Animi pedes i. affect' terram non tangant cælo aperti ſint.

¶ *Neque virgam.* Denique non eſt portanda virga, id eſt, præſidium carnis vt exponit Beda & D. Hieronymus; Docet (inquit) Dominus, nõ habere virgam quæ vertatur in colubrum, neque in aliquo prȩſidio carnis inniti. Quia huiuſmodi virga, & baculus arundineus eſt, quem ſi paululum preſſeris, frangitur, & manum transforat incumbentis. &c.

Beda.

D. Hieron.

Baculus arundineus carnis præſidium.

¶ *Spiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis.* Loquitur per concionatorẽ Spiritus ſanctus, vt docet Auguſtin. lib. 4. de doctri. Chriſt. cap. 15. Si loquitur (inquit) in eis Spiritus ſanctus, qui perſequentibus traduntur pro Chriſto, cur non et in eis qui tradunt diſcentibus Chriſtum? &c.

D. Auguſt.

Loquitur ep. 5. per cõcionatorẽ.

¶ *Gratis date.* Is concionator gratis diuina verba non dat, qui ab auditoribus inanem gloriam aucupatur. Audi Gregorium hom. 4. in euãgelia. Cũcta (inquit) gratis agite. Nolite operis veſtri in hoc mundo retributionem quȩrere, quẽ cum tanta iam cernitis velocitate defeciſſe. Sicut malè acta abſcondi vultis, ne alij uideant, ita bona, ne ad humanam laudem appareant, cauete. Neque mala quoquomodo, neque bona pro tẽporali retributione faciatis. Ipſum veſtri operis teſtem quærite, quem iudicem ſuſtinetis, &c.

D. Gregor.

Gratis danda concio ſine inani gloria mercede & cætera.

¶ *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine.* Bonus concionator ea docet publicè, quæ priuatim à Domino audit, cùm orationi, rerumque æternarum meditationi vacat, cum ſtudio ſcripturarum incũbit, cum antiquos patres noctu, diuque voluit. Quod à Deo, ſcripturis, & patribus haurit, id effundit, quod in aure audit, prędicat ſuper tecta. Oret igitur, res ęternas meditetur ſcripturarum, patrũq; lectioni diligenter vacet; hinc ſolidam illã de qua diximus ſapientiã diſcat, quã doceat. Sapientia enim ſolida ex ſcripturis hauritur diuinis, vt Auguſtinus ait, lib. 4. de doct. Chriſt. cap. 5. his verbis. Sapiẽter dicit homo, tantò magis vel minus, quãtò in ſcripturis ſanctis magis, minuſue profecit. Non dicit in eis multum legendis, memoriæque mandandis, ſed bene intelligendis, & diligenter earum ſenſibus indagandis. &c. D. Greg. hom. 6. in Ezechielem hæc verba: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine:* ſic exponit; Aperte exponite, quæ in allegoriarum obſcuritatibus audiſtis. Cùm enim myſticos allegoriarum modos per explanationem ſoluimus, in lumine dicimus, quod in tenebris audiuimus. Sic ille.

Concionator meditationi, lectioniq; vacet.

D. Auguſt.

Solida ſapiẽtia hauritur ex ſcripturis & patrib.

D. Greg.

¶ *Poteſt & animam, & corpus perdere in gehennam,*

Gehenna timenda, vt timeatur mentis oculis cernēda

hennam. Vt malum timeatur, opus eſt vt A videatur. Malum enim quod non videtur non timetur. Si vis maximum timere malum, id eſt, gehennam, neceſſe eſt vt ipsā videas. Corporis oculis videre nō potes; oculis animi potes. Igitur ſæpius in tartarūm deſcende, dum viuis, ne deſcendas, poſtquam vitam amiſeris. Propone ſæpè ante oculos animi, horrendas illas flammas, horrendos ſocios, horrendus cruciatus, horrendam tormentorum æternitatem. Si attentè hæc inſpexeris, ſane non B timebis homines, timebis Deum, *qui poteſt & animam, & corpus perdere in gehennam*, timebis peccatum, quod in gehennā trahit.

D. *Chryſ.*

Chryſoſtomus hom. 5. ad populum: Quemadmodum (inquit) in corporibus quādo duo dolores nos oppreſſerint, inferiorem potentior abſcondere conſueuit: ſic & nunc factum eſſet. Si futuri ſupplicij timor in anima remanſiſſet, omnē timorē humanum obſcuraſſet. Itaque ſi quis gehennæ ſemper meminiſſe laboret, omnem mortem deridebit; & non præſenti tantum anguſtia liberabitur, ſed & ab illa flamma eripietur. Gehennam enim continuè timens, nunquam in gehennæ ignem decidet, continuè hoc caſtigatus metu. &cæt.

Timemus non timenda non timemus timenda, vt pueri

Nolite timere eos, qui occidunt corpus, ait Dominus, ſed timere eum, qui ignibus gehennæ vos poteſt tradere. At nos contra, mortem, ignominiam, paupertatem, cæteraque huius modi timemus, peccatum verò D & gehennæ ignem non formidamus, pueris ſimiles, vt Chryſoſtomus eadem homil. 5. docet.

D. *Chryſ.*

Pueri (inquit) paruilaruas quidem timent, ignem verò non timent: ſed ſi ad lucernam lumen habentē portari contingat, inconſideratè manum immittunt lucernæ, & flammę. Sic quidem, & nos timemus mortem, quę eſt larua cō temptu digna; peccatum verò non timemus, quod eſt verè timendum, & ignis more cōſcientiam comedit. &c.

D. *Auguſt.*

Auguſti E nus ſer. 18. de verbis Apoſtoli; Timet (inquit) homo carcerem, & nō timet gehennam, timet cruciatum temporalem, & nō timet pœnas ignis æterni; timet admodicum mori, & non timet in æternū mori. &c. Diſcamus ergo timere. nè timeamus non timenda, ſcilicet, mortem, ignominiam, & quæ velocem finem habent mala. timeamus timenda, videlicet peccatum, quique finem non habet ignem.

Exod. 9.

Qui timent, effugiunt ſupplicia; qui negligunt non effugiunt.

Qui timet, effugit; qui non timet in mala incidit. Prædixit Moſes Ægyptijs venturum malum, videlicet, mirabilem grandinem; qui timuerūt, malum effugerunt, qui neglexerunt, in illud inciderūt. Exod. 9. *Qui timuit verbum Domini de ſeruis Pharaonis, fecit confugere ſeruos ſuos, & iumenta in domos. Qui autem neglexit ſermonem Domini, dimiſit ſeruos ſuos, & iumenta in agris.* Deinde ſubiungitur; *Dominus dedit tonitrua, & grandinem, ac diſcurrentia fulgura ſu*B*per terram; pluitque Dominus grandinem ſuper terram Ægypti, & grando & ignis mixta pariter ferebantur. Et percuſſit grando in omni terra Ægypti cuncta quę fuerunt in agris, ab homine vſque ad iumentum. &c.* Id ipſum nunc contingit. Prædixit grauiſſimum malū Chriſtus, videlicet gehennam. Qui negligunt, in illam incidunt: qui timent, effugiunt. iuxta illud Chryſoſtomi ſupra citatum; Gehennam continuè timens, nunquam in gehennæ ignem decidet, continuè hoc C caſtigatus metu. &c.

Peccator animā ſuā occidit.

Animam non poſſunt occidere tyranni, vt ait Dominus, in ſolum corpus furorem promunt. At homo tyrannis ferocior, quod tyranni facere non poſſunt, ipſe facit, animam ſuam peccati gladio occidit. Nullo enim alio ferro poteſt illa interimi. tolle peccatū, viuet anima; peccatum committe, moritur. Noli tyrannis eſſe ſæuior. Noli animam occidere, vel tuam, vel alterius.

D. *Auguſt.*

Auguſtinus ſer. 18. citato. Ecce quem times, & ſub cuius comminationibus expalleſcis, non poteſt occidere animam tuam. Vſque ad corpus ſæuit. Tu noli ſæuire in animam tuam. Ab illo occidi non poteſt, à te poteſt, non lancea, ſed lingua. &c. Occidi autem dicitur anima, cùm vita ſua, id eſt, Deo priuatur. Vita corporis anima eſt (ait Auguſtinus eodem loco) vita animæ Deus eſt. &c.

Prouidentia Dei etiā in minima.

¶ *Nonne duo paſſeres aſſe veneunt?* Terræ reges res maioris momenti curant, quæ minoris ponderis ſunt, alijs curandas relinquunt. At cæli, terrarumque omnium rex Deus, tàm maximarum, quā minimarum rerum curam habet. Non ſolum curam habet cælorum, terræ, maris, aeris, ignis, regum, hominumque cæterorū, leonum, & reliquorum animalium ratione carentium; verū etiam ad minimos paſſerculos, ad tenuiſſimos vſque capillos, illius protenditur prouidentia. Abſque illius voluntate, atque prouidentia, in

laqueum

laqueum non cadit paſſerculus; capillos noſtros innumerato habet. *Nonne* (inquit) *duo paſſeres aſſe veneunt? & vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine patre veſtro. Sed & capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt.* Attamen quanuis rerum omnium etiam minimarum curam habeat, hominis habet peculiarem, ac præcipuam, quod indicat Paulus 1. Cor. 9. cùm ait; *Nunquid de bobus cura eſt Dei*; Non omnem de bobus curam Dei negat, ſed peculiarem, qualis ea eſt qua homines proſequitur. Inter homines verò de iuſtis, virtuteque præclaris, eſt ſolicitus, iuxta illud Pſal. 39. *Ego mendicus ſum, & pauper, Dominus ſolicitus eſt mei. &c.* Hæc Dei cura & ſolicitudo iuſtorum animos conſolatur, roborat, & ſpe extollit. Eccleſ. 34. *Timẽtis Dominum beata eſt anima eius. Ad quem reſpicit, & quis eſt fortitudo eius? Oculi Domini ſuper timentes eum, protector potẽtia, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, & vmbraculum meridiani, deprecatio offenſionis, & adiutorium caſus. exaltans animam, & illuminans oculos, dans ſanitatem, & vitam, et benedictionem. etc.* Hinc illud Pſal. 22. *Et ſi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala; quoniam tu mecum es. Virga tua, et baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt.* Item; *Dominus regit me, et nihil deerit.* Et alia ſimilia.

Hominis peculiaris prouidẽtia.
2. Cor. 7.
Pſal. 39.
Eccleſ. 34.
Pſal. 22.

D. Hilarius animam, & corpus, duos paſſeres interpretatur, quos improbi homines aſſe, id eſt, modica voluptate, diabolo vẽdunt. Quod venditur (ait Hilarius) corpus, atque anima eſt, & cui venditur peccatum eſt. Qui duos paſſeres aſſe vendunt ſe ipſos peccato minimo vẽdũt, natos ad volandum, & ad cælum pennis ſpiritalibus efferendos. Sed capti pretijs præſentium voluptatum, & ad luxum ſeculi venales, totos ſe talibus auctionibus nundinantur. Tertullianus quoq; in lib. contra Gnoſticos ca. 9. duos paſſeres animã & corpus ſignificare putat. Nec paſſerum (inquit) alter in terrã cadit, id eſt, nec caro, aut anima. &c.

Aſſe vendunt corpus & animam diabolo impij, tanquã duos paſſeres.
D. Hilar.
Tertull.

¶ *Non veni pacem mittere, ſed gladium.* Et pax quędam mundi, & amicitia pernitioſa, quæ criminum occaſio eſt, vel cauſa; hanc diſſoluere oportet diuini verbi gladio. Nõ habet (ait D. Leo ſerm 6. de Nat. Domini) mũdus amicitias veras, & multos facit peruerſo amore concordes. Sũt etiam in vitijs pares animi. & ſimilitudo deſideriorum, æqualitatem gignit affectuum. &c. Non bona pax erat inter pri-

D. Leo.

A mos Babylonicæ turris exædificatores, qui Gen. 11. *Venite* (aiunt) *faciamus nobis ciuitatem, & turrim, cuius culmen pertingat ad cælum, & celebremus nomen noſtrum. &c.* Varietate immiſſa linguarum, pacem nõ bonam Dominus bene diſſoluit. Eodem capite legitur; *Et diuiſit eos Dominus ex illo loco in diuerſas terras, & ceſſauerunt ædificare ciuitatem. &c.* Similem in modum diſturbãda eſt pax eorum, qui aliquid impiũ, uel aduerſus Deum, uel aduerſus proximum B moliuntur. Linguarum uarietas primos illos homines diuiſit: eodem pacto poſt Chriſti aduentum linguarum diſſimilitudo, ac pugnantia, diuiſit fideles ab infidelibus. fideles enim Chriſtũ, quẽ animo colebant, ore cõfitebantur, Chriſtianãq; fidem loquebantur; infideles uero blaſphemias iactabant.

Gene ſ. 11.
Pax mala diſſoluida.

¶ *Veni ſeparare hominem, aduerſus patrem ſuum &c.* Quemadmodum ferro membra putrida a ſanis ſeparantur, ſic euangelij C Dei gladio, fideles ab infidelibus ſeiungebantur. Seiungebantur ab infidelibus, & Chriſto coniungebant. Chryſologus ſer. 164. Coniunctio (inquit) cæleſtis eſt in iſta ſeparatione terrena. Nemo poteſt connecti terræ, & coniungi cælo. &cæt. Hinc illud Pſal. 44. *Obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui, & concupiſcet rex decorem tuum. &c.* Ignis autem a terra ſeparat: ſic euãgelij ignis aureos Chriſtianos à terrenis Ethnicis, ac Iudæis, ſeparauit; D filium à patre, filiam à matre, nurum à ſocru. &cæt. Cant. 8. *fortis eſt vt mors dilectio.* Vt mors filium à patre, filiã à matre, cognatos à cognatis, ſic dilectio Chriſti ſeparat. D. Leo ſer. citato: Pax ſpiritualium, & catholicorum, à ſupernis veniens, & ad ſuperna perducens, cum amatoribus mundi nulla nos uult communione miſceri. &cæ.

Separat euãgelium.
D. Chryſologus.
Pſal. 44.

¶ *Inimici hominis domeſtici eius.* Per amicos, domeſticosque noſtros, conatur nos E euertere tartareus ſerpens, quemadmodum Adamum per domeſticam uxorem ſuam Euam euertit. D. Gregorius lib. 3. Moralium cap. 6. Vigilanter (inquit) debemus aſpicere, quòd antiquus aduerſarius, non ſolùm per ſemetipſum, ſed per eos etiam, qui nobis adhærent, ſtatum ſatagit noſtrę mentis inclinare. Cùm enim cor noſtrum ſua perſuaſione nõ ſubruit, ad hoc per linguas adhærentium repit. &cęt. Cauendi ergo ſunt improbi amici, conſangui-

D. Leo.
Per amicos & domeſticos euertere nos conatur beſtia.
D. Gregor.

conſanguinei, domeſtici, eorum ſuaſiones, ſi à Dei præceptis diſſentiant, non audiendæ, ne amoris vis aliquid ſuadeat mali. nam hominis amor facilè ſuadet & impetrat, quod poſtulat, niſi Dei multò maior amor vincat. Vnde Gregorius loco indicato: Callidus (ait) aduerſarius, cùm in bonorum cordibus repelli ſe cõſpicit, eos qui ab illis valdè diligũtur exquirit, & per eorum verba blandiẽs loquitur, qui plus cæteris amantur. vt dum vis amoris cor perforat, facilè perſuaſionis eius gladius, ad intimæ rectitudinis munimina irrumpat, &c. Eccleſiaſtici 32. *A filijs caue, & à domeſticis tuis attende. & cætera.* Ieremiæ 9. *Vnuſquiſque ſe à proximo ſuo cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciam. &c.*

Hois amor facilè ſuadet & poſtulat.

D. Greg.

Caue præterea maximè domeſticos tuos, id eſt, appetitus effrenatos. De ijs enim verè dicitur. *Inimici hominis domeſtici eius*; Quid domeſticum magis eſt, quàm appetitus? quàm amor, odium, ira, inuidia, mæſtitia, cupiditas? Quid inimicum magis? Caue igitur hos inimicos, frena, cohibe, illorum ſuaſiones ne audias. *Non veni pacem mittere* (ait Dominus) *ſed gladium*. gladium igitur arripe, & aduerſus has immanes feras dimica ſtrenuè.

¶ *Qui amat patrem, aut matrem, plusquam me, non eſt me dignus.* Amoris diuini ſublimitatẽ hæc verba oſtẽdunt. Supremum enim in corde locum obtinet, ita vt creaturarum omnium dilectiones infra ſe habeat. Quid amabilius patre, matre, & filijs? At patris, matris, filiorumque amorem, ſuperet neceſſe eſt amor Dei. *Qui amat* (inquit) *patrem, aut matrem, plusquam me, non eſt me dignus. Et qui amat filium, aut filiam ſuper me, non eſt me dignus.* Quid ipſa vita charius? at vitæ amorem opus eſt, vt vincat amor Dei. *Qui* (inquit Dominus) *non accipit crucem ſuam, & ſequitur me*, id eſt, qui ad ſubeundam crucis mortem, non eſt paratus; *non eſt me dignus*, Indignus planè amicitia creatoris eſt, qui aliquam creaturam maiori amore proſequitur. Hæc. n. lex eſt amicitiæ huius: Vt amicus Dei nihil præponat Deo. Quemadmodum enim Deus natura creaturas omnes ſuperat, ita erga Deum amor omnes creaturarũ amores ſuperare debet.

Amor Dei ſupremũ in corde locum obtineat.

Antiquus ille pontifex, Iſraelitarum nomina in pectore, & humeris, nomen autem Dei in capite ferebat. Exodi 28. Videlicet, quia Deo, eiuſque amori ſupremus debetur locus. Quemadmodum oleum nullius aquæ copia demergitur, ſed ſupernatat, ſic Dei charitas, nullius creaturæ dilectione opprimi debet, ſed omnes ſupernatare. De ſpiritu Domini, qui amor eſt, Geneſis primo, dicitur. *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, eundem in modum, erga Deum amor, non infra, ſed ſuper creaturarum omnium dilectiones fertur. Diuus Auguſtinus in libro 50. homiliarum, homilia 37. Primùm (inquit) dilige Deum, deinde te ipſum, poſt hæc, proximum ſicut teipſum. & cætera.

Exod. 28.

Gen. 1.

D. Aug.

¶ *Qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus.* Accipiunt martyres crucem ſuam, id eſt, ſubeunt mortem, & ſequuntur, atque imitantur crucẽ Chriſti, ideoque digni ſunt Chriſto. iuxta illud Sapient. 3. *Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos ſe.* Dignos (inquam) diſcipulos dignos milites, dignos amicos, dignos honoribus, dignos Chriſti conſpectu, gloriaque ſempiterna. Præterea inuenit eos digna ſe holocauſta. Digniora ſane, quam illa, quæ in templo Ieroſolymitano offerebantur. illa typus erant, hæc veritas. Holocauſta digna Deo martyres ſunt. Sap. 3. *Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos, &c.* illud Prouerbiorum 9. *Sapientia immolauit victimas ſuas*, de martyribus exponit Diuus Auguſtinus lib. 17. de ciuitate Dei, ca. 20. in hunc ſenſum: Chriſtus Dei ſapientia immolauit victimas ſuas, id eſt, martyres.

Martyres digni ſunt Chriſto.

Sapient. 3.

Prouerb. 9.

D. Aug.

¶ *Qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.* De martyribus ſermo eſt, qui vitam perdere, ſiue amittere videntur, cùm maximè inueniant. Sapient. 3. *Viſi ſunt oculis inſipientium mori, illi autem ſunt in pace. Et ſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes illorum immortalitate plena eſt. In paucis vexati in multis bene diſponentur. Quoniam Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos ſe. & cæter.* Ait Dominus: *Qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus.* quia verò martyres cru-

Sap. 3.

 cem

ſem acceperunt, id eſt, ſubierũt mortem, A inuenit eos dignos ſe; dignos, inquam, qui ipſum poſſideant, qui ipſo in gloria ſempiterna perfruantur. Mirabile dictu, Inuenitur vita in morte: mors autem inuenitur in vita. nam qui pro Chriſto moritur, is viuit, qui verò Chriſtum negat, vt viuat, is moritur. Tertullianus aduerſus Gnoſticos capite 5. Voluit (inquit) Deus mortem morte diſſoluere, tormentis tormenta diſcutere, vitam, auferendo conferre; carnem, lædendo iuuare; animam, eripiendo ſeruare, &c. Itaque qui vitam pro Chriſto amittit, vitam lucratur, qui vitam Chriſtum negando lucratur, vitam amittit. ò miram negotiationem, in qua qui lucratur, amittit; qui verò amittit, lucratur. Tertullianus in libr. ad Martyres. Si aliqua (inquit) amiſiſtis vitæ gaudia, negotiatio eſt, aliquid amittere, vt maiora lucreris, & cæt. Ambroſius 2. ad Corinth. 12. Tunc vincit Chriſtianus, cùm perdere putatur, & tunc C perdit perfidia, cùm ſe viciſſe gratulatur, &c.

Tertull.

Mira negotiatio, ſ. quia is qui amittit, lucratur & qui lucratur, amittit.

Tertull.

D. Ambr.

Ecce ego mitto vos (ait Dominus) *ſicut oues in medio luporum*. Si roges: Domine nonne diſcipulos diligis? Si diligis, cur vt leones non mittis in medio ouium, ſi quidem potes: ſed vt oues in medio luporum diſcerpendas? Reſpondebit Dominus: Quia diligo, ſic mitto, vt in ipſis luporum dentibus, atque vnguibus, vitam inueniant ſempiternam. Hic opti- D mus eſt vitæ vſus, ſi pro Chriſto morti offeratur, hic optimus mortis vſus, ſi pro Chriſto toleretur. Pſalm. 115. *Pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius*. Pretioſa mors eſt, pretioſa tormenta, pretioſæ contumeliæ, quia æternæ vitæ ſunt pretium. Pretioſa (ait Cyprianus epiſtola 11.) mors hæc eſt, quæ emit immortalitatem pretio ſanguinis, &c. Plena ſunt martyrum membra tormẽtis, plena morte: ſed anima plena eſt immortalitate: E Quia ſciunt eum, qui animam pro Chriſto perdit, animam inuenire. Sapient. 3. *Etſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes illorum immortalitate plena eſt. In paucis vexati, in multis benè diſponentur*. Pauca ſunt tormenta omnia, pauci cruciatus, breuiſque temporis. At multa ſunt gaudia, multi honores, gloria longiſſimæ æternitatis.

Pſal. 115.

Pretioſa mors ſanctorum.

D. Cypr.

Sap. 3.

Melius eſt inuenire mortem, quam inuenire vitam. Siquidem qui *inuenit animam*, i. vitam ſuam, *perdet eam*, perdet (inquam) in ſempiternum. Tormentorum ſempiternitas, quæ effugitur, leuẽ efficit tormentorum breuitatem, quæ Chriſti cauſa toleratur, immortalitas quæ ſequitur, dulcem efficit mortem, quæ præcedit. Sanguis.n. martyrum tartareos extinguit rogos, æternamque parit coronam. Cyprianus epiſtola citata. Fluebat B (inquit) ſanguis, qui flammas Gehennæ glorioſo cruore ſopiret, &c. Item epiſt. 56. Ne vereamur occidi, quos conſtet quando occidimur, coronari, &c.

Sãguis martyris extinguit flammas orci.

D. Cypr.

Eſt autem martyrum corona illuſtriſſima, quia illuſtriſſima eſt pugna. Cyprianus epiſtola vndecima. Creuit (inquit) pugna, creuit & pugnantium gloria, &c. Pugnant aduerſus carnis illecebras Virgines: pugnant aduerſus hæreſes, & ignorantiam, erroremque doctores. Sed martyrum pugna creuit, creuit etiam pugnantium gloria, illuſtriorque eſt corona. Diuus Cyprianus in libro de exhortatione martyrij: Martyrij (inquit) inæſtimabilis gloria, infinita menſura, immaculata victoria, inæſtimabilis titulus, triumphus immenſus, & cætera.

Martyris gloria maxima.

D. Cypr.

Fecit Deus, vt mors ſcala eſſet vitæ, ſcala, inquam, ſimilis illi, quam in ſomnis Iacob vidit, Geneſ. 28. Aſcendebant per illam Angeli, & deſcendebant. Per hanc ſi deſcendere poſſent, & aſcendere mirum in modum exultarent. Pro Deo enim ſummo cum amore, & exultatione ſi mortis capaces eſſent, tormenta omnia paterentur. Martyribus inuident (vt noſtro loquamur more) quos cernunt pro Deo ſanguinem, vitamque per ſummos cruciatus effundere. at non poſſunt per hanc ſcalam aſcendere angeli: aſcendunt, & deſcendunt homines. Ad tolerandum cruciatus deſcendunt, ad ſempiternam verò gloriam aſcendunt. Deſcẽdunt corpore in ſepulchrum, aſcendunt mox animo in cœlum. Innixus erat Deus ſcalæ Iacob, innixus etiam eſt ſcalæ martyrum, vt aſcendentes beato excipiat complexu. Iterumque dixit Iacob. *Non eſt hic aliud niſi domus Dei, & porta cœli*, Martyrio enim protinus domus Dei, & porta cœli reſeratur. Vnde illud protomar-

Mors ſcala vitæ.

Gen. 28.

Angeli ſi poſſent pro Deo occidi, libenter offerrent millies vitam.

Martyrium porta cœli.

tomartyris Stephani, Act.7. *Ecce video cælos apertos. &c.*

Act. 7.

¶ *Qui recipit prophetam, in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet.* Indicat locus, quanti præmij ſit, eos qui Euangeliũ diſſeminant, rebus eam in rem neceſſarijs adiuuare. Qui enim Euangelij diſſeminatores iuuat, ipſius ſemẽtis, ac ſegetis, particeps ſit. Illi ad bellum pergunt, qui opitulatur ad ſarcinas manet. ſed magnum præmium reportat. Qui. n. recipit prophetam, & euangelij concionatorem, in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Diuum Gregorium lege homil. 20. in euangelia: Quid eſt (inquit) dicere mercedem prophetæ accipiet; niſi quia is, qui prophetam ſua largitate ſuſtentat, quamuis ipſe prophetiam non habeat, apud omnipotentem tamen Dominum prophetiæ prçmia habebit; Propheta prophetiæ ſpiritu plenus eſt, ſed corporeo eget alimento; & ſi corpus non reficitur, certum eſt, quod vox ipſa ſubtrahatur. Qui ergo alimentum prophetç, propter hoc, quod propheta eſt, diſtribuit; prophetiç illius vires ad loquendum dedit, Cum propheta ergo mercedem prophetæ recipiet, qui etſi ſpiritu prophetiç plenus non fuit; hoc tamen ante Dei oculos exhibuit, quod adiuuit. &c. Item eadem homilia: Qui ſpiritalia dona habentibus, temporalia ſubſidia tribuit; in ipſis donis ſpiritalibus cooperator exiſtit. &c. Item; *Qui recipit* (inquit) *prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetç accipiet;* Quia etſi fructum vlmus non habet: vitem tamen cum fructibus portans hæc ipſa ſua efficit, quæ bene ſuſtentat, aliena, &c.

D Greg.

A

B

Illud quoque ad eleemoſynam valde excitat; *Quicumque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ, tantum in nomine diſcipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam:* Diuus Auguſtinus ſerm. 61. de tempore: Quis (inquit) eſt qui poſſit ſe excuſare, cum etiam pro calice aquæ frigidæ mercedem ſe Dominus redditurum promiſerit? Et quare frigidæ dixit? Ne forte ſe poſſet aliquis pauper de lignorum penuria excuſare; aut dicere, ſe vaſculum, vbi aquam calefaceret, non habere. &c.

Eleemoſynas etiã minutas Deus afficit præmio.

D. *Auguſt.*

CAPVT XVI.

De nece Ioannis Baptiſtæ.

MATTHAEVS CAPITE XIV.

IN illo tempore audiuit Herodes Tetrarcha famam Ieſu. Et ait pueris ſuis: Hic eſt Ioannes Baptiſta, ipſe ſurrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit eum, & & poſuit in carcerem, propter Herodiadem vxorem fratris ſui. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam. Et volens illum occidere, timuit populum, quia ſicut prophetam eum habebant.

Die autem natalis Herodis ſaltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi. Vnde cum iuramento pollicitus eſt ei dare quodcũque poſtulaſſet ab eo. At illa præmonita à matre ſua. Da mihi, inqt,

 hic in

Digitized by Google

hic in diſco caput Ioannis Baptiſtæ, & contriſtatus eſt Rex. Propter iuramentum autem, & eos, qui pariter recumbebant, iuſſit dari. Miſitque, & decollauit Ioannem in carcere. Et allatum eſt caput eius in diſco, & datum eſt puellæ, & attulit matri ſuæ. Et accedentes diſcipuli eius, tulerunt corpus eius, & ſepelierunt illud: & venientes nuntiauerunt Ieſu.

MARCVS CAP. VI.

ET audiuit Rex Herodes (manifeſtum enim factum eſt nomen eius) & dicebat: Quia Ioannes Baptiſta reſurrexit à mortuis, & propterea virtutes operantur in illo: Alij autem dicebant: Quia Elias eſt: Alij vero dicebant: Quia propheta eſt, quaſi vnus ex prophetis: Quo audito Herodes ait: Quem ego decollaui Ioannem, hic à mortuis reſurrexit. Ipſe enim Herodes miſit ac tenuit Ioannẽ, & vinxit eum in carcere, propter Herodiadem vxorem Philippi fratris ſui, quia duxerat eam. Dicebat enim Ioannes Herodi: Non licet tibi habere vxorem fratris tui. Herodias autem inſidiabatur illi: & volebat occidere eum, nec poterat. Herodes enim metuebat Ioannem ſciens eum virum iuſtum, & ſanctum, & cuſtodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

Et cum dies opportunus accidiſſet, Herodes natalis ſui cęnam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilææ. Cunque introiſſet filia ipſius Herodiadis, & ſaltaſſet, & placuiſſet Herodi, ſimulq; recũbentibus, Rex ait puellæ. Pete à me quod vis, & dabo tibi, & iurauit illi: Quia quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei. Quæ cũ exiſſet dixit matri ſuæ: Quid petam? At illa dixit: caput Ioannis Baptiſtæ. Cumque introiſſet ſtatim cum feſtinatione ad Regem, petiuit dicens: Volo vt protinus des mihi in diſco, caput Ioannis Baptiſtæ. Et contriſtatus eſt Rex. Propter iuſiurandum, & propter ſimul diſcumbentes noluit eam contriſtare. Sed miſſo ſpeculatore præcepit afferre caput eius in diſco. Et decollauit eum in carcere, & attulit caput eius in diſco, & dedit illud puellę, & puella dedit matri ſuæ. Quo audito diſcipuli eius venerunt, & attulerunt corpus eius, & poſuerunt illud in monumento.

LVCAS CAPITE VII.

AVdiuit autem Herodes Tetrarcha omnia, quæ fiebant ab eo. Et hæſitabat, eò quòd diceretur à quibuſdã: Quia Ioãnes ſurrexit

à mor-

à mortuis. A quibuſdam vero: Quia Elias apparuit. Ab alijs autem, quia propheta vnus de antiquis ſurrexit. Et ait Herodes: Ioannem ego decollaui. Quis eſt autem iſte, de quo ego talia audio? & quærebat videre eum.

QVo tempore ſit ab Herode occiſus Baptiſta in controuerſia eſt. Occiſum prope paſchale tempus colligitur ex Mattheo 14. Narrat. n. Chriſtum cùm audiſſet à diſcipulis Ioannis, Ioannem ab Herode iugulatum, in deſertum diſceſſiſſe locum. Is autem diſceſſus vt ex capite 6. Ioannis Euangeliſtæ probatur, propè paſchale tempus contigit, ergo circa paſchale tempus ab Herode priuatus eſt vita Ioannes. Repugnant huic ſententiæ Ianſenius, & alij. Illa verò verba Mat. 14. quibus ea fulcitur: *Quod cùm audiſſet Ieſus ſeceſſit*. cum Theophylacto ſic exponunt: *cùm audiſſet*. nō quidem quod occiſus eſſet Baptiſta; ſed, *Cùm audiſſet*, q̄ Herodes diceret Baptiſtam ſurrexiſſe. Ita vt Matthæus, interiecta veluti per parentheſim narratione de nece, & ſepultura Baptiſtæ, ad id, vnde cœperat reuertatur. At verò longa parentheſis illa eſt.

Mat. 14.

Quo tpe ſit occiſus Baptiſta.

B

Suauis verborum contextus indicat, veriorem eſſe expoſitionem, quæ hæc verba: *Quod cum audiſſet, &c.* refert ad mortem Ioannis, cui adnectuntur. *Accedentes* (ait Matthæus) *diſcipuli Ioannis, tulerunt corpus, & ſepelierunt illud, & venientes nunciauerunt Ieſu, &c.* Nuntiauerunt (inquam) Ioannem occiſum eſſe ab Herode. & ſepultum. Sequitur: *Quod cum audiſſet Ieſus, ſeceſſit inde*, i. cùm audiſſet Ioannem eſſe interfectum, receſſit, &c. Quid clarius dici potuit? Hanc interpretationem ſequitur Diuus Auguſtinus libro ſecundo de conſenſu euangeliſtarum capite 45. Chryſoſtomus homilia 50. Diuus Hieronymus Matthæi 14. Euthymius: & alij. Græce non eſt: *Quod*, ſed, *καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς*, hoc eſt, & audiens Ieſus, videlicet, quod Ioannis diſcipuli nuntiarunt. Occiſus igitur eſt Baptiſta ab Herode ante paſchale tempus. Cùm id audiſſet à diſcipulis illius Chriſtus, trans mare Tiberiadis abijt. Poſt mortem verò Ioannis audiuit Herodes famam Chriſti, Ioannemque in vitam redijſſe exiſtimauit. Matthæus per anticipationem, prius ſcripſit famam Chriſti ad Herodem perueniſſe, quod poſterius fuit, quam Ioannem fuiſſe occiſum quod fuit prius.

C

D

E

Paſcha verò ante quod occiſus eſt Ioannes, quartum paſcha fuit, poſt baptiſma Chriſti. Chriſtus namque baptizatus eſt, vt diximus ſuo loco, ſexto die Ianuarij, cùm præcedentis menſis Decembris vigeſimoquinto die, quo natus eſt, annum egiſſet vigeſimumnonum, & trigeſimum eſſet ingreſſus. primum paſcha poſt baptiſmum fuit illud anni trigeſimi ætatis Chriſti, cuius Ioannes Euangeliſta non meminit. Secundum paſcha fuit anni trigeſimiprimi commemoratum ab eodē Euangeliſta c. 2. hoc paſchate ementes, & vendentes è templo Dominus eiecit. Tertium paſcha fuit anni trigeſimi ſecundi quo apud probaticam piſcinam paralyticum donauit ſanitate, Ioann. 5. quartum paſcha fuit, de quo nunc loquimur anni trigeſimitertij vitæ Chriſti. ante hoc occiſus eſt Baptiſta. Hoc quarto paſchate agebat Dominus annum trigeſimumſecundum, & menſes tres, quot interſunt inter vigeſimum quintum diem Decembris, & menſem Niſan, in quem paſcha Iudæorum incidit, Martio, & Aprili noſtro reſpondentem.

Ante q̄ paſcha ſit occiſus Baptiſta.

Paſchate Chriſti.

Hinc notum fit quot annos Baptiſta vixerit, & quoto ætatis anno vitam cum morte ſanctiſſima commutarit. Superabat enim Chriſtum ſex menſium ætate, iuxta illud Angeli Lucæ 1. *Hic menſis eſt ſextus illi, qua vocatur ſterilis.* Metaphraſtes ait occiſum cùm trigintaduos annos, & ſex menſes peregiſſet. Nicephorus quoque libro primo, capite 19. Erat ergo Baptiſta natus annos fere triginta tres, cū ab Herode eſt interfectus, ante paſcha à Chriſti baptiſmate quartum. Quanto vero tempore ante paſcha ſit occiſus, non eſt exploratum. Sed non longum fuiſſe tēpus inde colligitur, quod videntur Ioannis diſcipuli magiſtri necem nō

Quot annos vixerit Baptiſta.

Metaphraſtes.

Nicephor.

multò poſt quàm ea peracta eſt, Chriſto nuntiaſſe. Chriſtus autem mox diſceſſit trans mare, & quinque hominum millia mirabiliter, cùm proximum eſſet Paſcha, ſatiauit.

Obijciet quiſpiam, Eccleſiam decollatione Baptiſtę vigeſimonono die menſis Auguſti celebrare. Non igitur paulò ante paſcha decollatus eſt. Fatemur quidem Eccleſiam vigeſimonono Auguſti die, Baptiſtæ decollationem celebrare, ſed non propterea celebrat, quod ea die è vita diſceſſerit, ſed quod tunc eius caput inuentum fuerit, vt indicant Ado, et Beda, in Martyrologio.

Quot annis Baptiſta in carcere fuerit.

Si quæras quot annis, vel menſib. Baptiſta carcere fuerit concluſus, ex dictis reſpondebitur, coniectum in carcerem poſt ſecundum Paſcha à baptiſmo Chriſti, paulò ante illud tẽpus, quo Chriſtus ex Iudæa per Samariam reuerſus in Galilæam, cum Samaritana fęmina locutus eſt. Cùm enim audiſſet, vt Matthæus ait capite 4. quod Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam, videlicet per Samariam, quemadmodum hoc loco cum audiſſet quod eſſet occiſus, ſeceſſit trans mare. Fuit ergo Baptiſta in vinculis, vſque ad tertium paſcha, deinde ferevſque ad hoc quartum, ſpatio anni vnius, ac dimidij; plus minus.

Audiuit Herodes Tetrarcha famam Ieſu.

Herodes hic filius fuit Herodis illius, qui innocentes infantes priuauit vita, Galilææ Tetrarcha, ſiue princeps. Lege quæ diximus tom. 1. libro 5. & hoc tom. 2. libro 1. capite 1. Tetrarcha cum ſignificat, qui quartæ regni parti dominatur, ſed pro principe nomen ſumitur. Appellatur etiam hic Herodes Rex, quoniam Tetrarchia inſtar erat regni, & Tetrarcha Regi ſimilis. Lege Plinium libro 1. capite 18. & 21. & Strabonem libro 12.

Cur tã ſero audiuit famam Chriſti Herodes.

Cur tam ſerò audierit Herodes tot miraculorum Chriſti famam, dubium eſt. Reſpondet quidam doctus interpres, Ioannem Baptiſtam non multò poſt, q̃ Chriſtus cæpit prædicare, eſſe interfectum, atq; adeò non ſerò auditam famam Chriſti ab Herode. Sed Ioannem multò poſt quàm Chriſtus cępit pṙdicare occiſum

A ſupra oſtendimus. ſerò igitur fama Chriſti ad Herodem peruenit. Vnde D. Chryſoſt. hom. 46. in Matthæum. Herodes (inquit) non percepit famam Chriſti, ab ipſis ſtatim miraculorũ exordijs, ſed poſt multum tempus. Huiuſmodi certè ſunt, qui in principatib. viuunt. Nam quoniã faſtu rerum plurimum ſibi arrogant, paruifaciẽtes cætera, rarò ea perdiſcũt, &c. Theoph. Ecce (ait) poſt quantum tẽpus fama de Chriſto ad Herodem peruenit. *Theoph.*

B Qui. n. potentatu ſunt prædici tardè iſta diſcunt, eò quòd non curent eos, qui virtute ſunt conſpicui, &c. Beauxames putat famam Chriſti ad Herodem perueniſſe etiam ante Baptiſtæ necem. Sed ſi tunc perueniſſet, non exiſtimaſſet Herodes Chriſtum eſſe Ioannem, à mortuis excitatum, cùm ſimul & Chriſtũ & Ioãnem viuere ſciret. Forte Herodes, eiuſque aulici à Galilæa abfuerant illo tempore, quo Chriſtus miracula patrabat.

C Præterea, quia aulici concionibus Chriſti, & miraculis, non intererant, ſerò ad principem fama perducta eſt. Cardinalis Baronius in Annalibus anno Domini 33. cauſam reddit, quod Herodes abſens fuerit hoc tempore, in expeditione Arabica. Nam bellum geſſit aduerſus Aretam Regem, quod multis annis durauit. Præterea, antequam Ioannem in carcerem conijceret, Romam venit Herodes. Lege Ioſephum libro 18. Antiqu. c.

D 7. & Baronium.

Et quærebat videre eum.

Segnis Herodes ad vidẽdũ Chriſtũ.

Ait Lucas Herodem & optaſſe, & quęſiuiſſe videre Chriſtum. Sed ſegnis fuit, & iners, nunquam enim ad Chriſti conciones iniit, nunquam illum vidit, ad tẽpus vſque paſſionis, Lucas enim capite 28. ſic ſcribit. *Herodes viſo Ieſu gauiſus eſt valde, erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, &c.*

E Theophyl. Luc. 9. putat Herodem quæſiuiſſe videre Chriſtum, quoniam ſi videret agnoſceret, an eſſet Ioannes Baptiſta. Quod veriſimile eſt. *Theoph.*

Ipſe ſurrexit à mortuis.

Audita Chriſti fama Herodes, vt Matthæus ait, exiſtimauit Chriſtũ eſſe Ioannem, qui in vitam fortior & maiori cum pote-

poteſtate ad edenda miracula redijſſet. A *Hic* (inquit) *eſt Ioannes Baptiſta, ipſe ſurrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. & cæt.* Græce, δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ, id eſt, poteſtates operantur, actiuè agunt in illo, vel per illum. Maldonatus verbum, ἐνεργοῦσι, nec actionem, nec paſſionẽ arbitratur ſignificare, ſed pro verbo neutro poni, hoc ſenſu, virtutes, hoc eſt, miracula vigent, & apparent in illo. Sed noſter interpres actiue ſumpſit; virtutes operantur in illo; hoc eſt potentię, vel poteſtates B Dei ad facienda miracula in illo agunt; in illo efficaces ſunt. Vnde patet illam interpretationem reijciendam eſſe; virtutes; id eſt, ſanctitas Ioannis, & merita, operantur in illo. Quia cauſa ſunt, cur ei data ſit poteſtas ad edenda miracula. Virtutes enim hoc loco, poteſtates dicuntur ad miracula perpetranda. Vel forſitan Herodes malus Theologus, δυνάμεις, Angelos vocauit; per quos falſo, & abſurde putabat miracula perpetrari. C

Virtutes operantur in eo quid ſignificet.

Concordia inter Lucã, & Matth. & Marcũ.

Videtur Lucas, à Matthæo, & Marco diſſentire. Sic enim Lucas ſcribit: *Hæſitabat Herodes, eo quod diceretur à quibuſdam: quia Ioannes ſurrexit à mortuis.* Matthæus, & Marcus, aiunt Herodem; Lucas ait alios dixiſſe, Ioannem à mortuis ſurrexiſſe. At nihil eſt diſſenſionis, aut difficultatis. Nam & alij, & Herodes quoque aiebant, Ioannem in vitam eſſe reuerſum. Illud difficilius, quod Herodes hæſitat apud Lucam. *Hæſitabat* (inquit) *Herodes eo quod diceretur à quibuſdam quia Ioannes ſurrexit à mortuis.* D Apud Matthęum verò, & Marcum aſſerit Ioannẽ ſurrexiſſe. Itẽ; apud Luc. dubitat: *Ioannẽ* (ait) *ego decollaui. Quis eſt autem iſte, de quo ego talia audio?* hoc eſt, Ioannes e vita diſceſſit, nam ego illum interfeci. Quis igitur eſt hic, cuius tam illuſtris eſt fama? Quaſi dicat, non poteſt eſſe Ioannes. Reſpondetur. Herodem non aſſeruiſſe ſine vllo dubio, aut hæſitatione Ioãnem ſurrexiſſe a mortuis, ſed animo E hæſitante id dixiſſe. Lucas hæſitantem animum indicauit: Matthæus, & Marcus verba ipſa deſcripſerunt; quo animo fuerint dicta tacuerunt. Itaque cũ apud Matthæũ ait Herodes: *Hic eſt Ioannes Baptiſta, ipſe ſurrexit à mortuis. &c.* & cum apud Marcum legitur; *Dicebat*, ſcilicet Herodes (ſic enim legendum docet emendata editio, & textus gręcus, ἔλεγεν, quamquam Auguſtinus libro ſecundo de conſenſu Euangeliſtarum capit. 43. *dicebant*; legat) *quia Ioannes baptiſta ſurrexit à mortuis*: Hæc verba non aſſeueranter, & abſque hęſitatione, ſed cum dubio, & hęſitatione prolata intelligi debent. Ideòque dixit Luc. *Hæſitabat Herodes. &c.*

Reſponderi pręterea pōt; Herodẽ primum quidem ab alijs audiuiſſe Ioannẽ à mortuis excitatum, vt Lucas ſcribit; & ea de re dubitaſſe. Poſtea vero id in animum induxiſſe, & affirmaſſe; quod ſcribunt Matthęus, & Marcus. Lege Auguſtinum loco citato: Intelligendũ (inquit) eſt, aut Herodem poſt hæſitationem confirmaſſe in animo ſuo, quod ab alijs dicebatur, cum ait: *Hic eſt Ioannes Baptiſta, ipſe ſurrexit à mortuis.* Aut ita enuntianda ſunt hæc verba, vt hæſitantem adhuc indicent. &c. Euthymius aliter reſpondet, Herodem videlicet, coram externis quidem negaſſe Ioannem excitatum à mortuis, ne ad eũ concurrerent, & ſeditionẽ excitarent. At coram famulis, vt Matthæus ait, confidenter idem affirmaſſe. Chryſoſtomus verò homilia 49. Veriſimile (inquit) mihi videtur aduerſus eos, qui Chriſtum Ioannem eſſe dicebant; illud primò Herodem dixiſſe, quaſi inſoleſcentem, & amentię cæteros incuſantẽ: *Ego Ioannẽ interfeci*; Quomodo dicitis Ioannem hic eſſe? Fama vero ſignorum iam corroborata, ſurrexiſſe Ioannem ſuſpicatur. &c.

D. Auguſt.

D. Chryſoſt.

Dubitatur quomodo exiſtimarit Herodes, & alij, Ioannem ſurrexiſſe a mortuis. Caietanus arbitratur Herodem animam Baptiſtæ putaſſe in Chriſtũ introiſſet, ſine reſumptione corporis eiuſdem; ſed quod alio in corpore venerit in vitã. Idem ſentit Ianſenius. Herodes (inquit) credidit Ioannem reſurrexiſſe à mortuis, quia anima ipſius aliud corpus eſſet ingreſſa. &c. Veriſimilius Maldonatus cẽſet, Iudæos ex ſcripturis cognouiſſe mortuum tactis oſſibus Eliſei, 4. Regum 13. & filium viduæ Sareptanæ, 3. Reg. 17. filium quoque Sunamitidis, 4. Regum 4. ſurrexiſſe. Atque in eundem modum exiſtimaſſe Ioannem redijſſe in vitam. Lege quæ hac de re diximus ad illa verba. *Elias es tu?* libro ſecundo, capite 13. & ad illa; *Quem dicunt homines eſſe filium hominis? alij Ioannem Baptiſtam. &c.* libro 10. capite 22.

An putauerit Herodes animam Baptiſtæ in Chriſtum introiſſet.

4. Reg. 13.
3. Reg. 17.
4. Reg. 4.

Poſuit in carcerem.

De carcere Ioannis, & cauſa cur in carcerem eſt miſſus, de Herodiade, Herodiſque fratre, cuius illa vxor fuit, ſupra ſatis dictum ſuo loco. Cum de carcere egimus Baptiſtæ lib. 4. cap. 8.

Cum dies opportunus accidiſſet.

Cui rei dicatur opportunus hic dies dubium eſt. Opportunus videtur dici, quoniam Herodiadi fuit opportunus ad petendam Baptiſtæ necem. Hanc enim occaſionem oblatam arripuit, filiamq; ad ſaltandum induxit. Vel opportunus dicitur, ad conuiuium exhibendum, vt indicant verba textus.

Natalis ſui cœnam fecit.

Herodes, & Pharao natalem diem celebrarunt. Geneſ. 40. Beda.

Natalem diem ſuum conuiuio opiparó Herodes celebrauit, Is tantúmodo, & Pharao in diuinis literis leguntur natalem ſuum celebraſſe. Pharao ipſo die Natalis ſui piſtorum principem ſuſpendi iuſſit. Geneſ. 40. Herodes inſano ſcelere Baptiſtam occidit. Soli mortalium (ait Beda Mat. 6.) Pharao, & Herodes leguntur diē natalis ſui feſtiuis gaudijs celebraſſe. Sed vterque infauſto auſpicio, feſtiuitatem ſuam ſanguine fœdauit. Sed Herodes tanto maiore impietate, quanto innocētem, & ſanctum doctorem veritatis occidit; et hoc pro petitione ſaltatricis. Neque eum caput occiſi ante conuiuas inferre puduit. &c.

Quonā loco conuiuium ſit exhibitum.

Quo loco conuiuiū ſit exhibitum ambigitur. Ex dictis Bedæ colligitur exhibitum Ieroſolymis. Ait enim in Martyrologio, caput Baptiſtæ humatum fuiſſe in ædibus Herodis Regis; in homilia vero de decollatione Baptiſtæ ſcribit, ſepultū eſſe Ieroſolymis. In Romano quoq; Martyrologio 24. die Februarij legitur, caput Baptiſtę primo inuentum Ieroſolymis.

Caput Ioannis Ieroſolymis ſepultū.

Cardina. Baronius 29. Auguſti die, addit inuentum apud Herodis olim regiam. Lege Nicephorum libro 12. cap. 49. Erat ergo Herodis domus, in qua conuiuatus eſt, & Herodes ipſe Ieroſolymis. Nam in eadem domo videtur caput ſepultum, in qua conuiuium eſt celebratum.

Metaphraſtes in encomio de exportatione manus dexteræ Baptiſtæ, ex Antiochia, cōuiuium actum arbitratur, in vrbe Samaria, ibique regiam Herodis fuiſſe ait. Sed Samariæ prouinciam, & ciuitatem ſub poteſtate Herodis huius non fuiſſe, atque adeo regiam domum in ciuitate Samariæ non habuiſſe probatur ex Ioſepho libr. 17. Antiquitatum capite 13. Herodi (inquit) Antipæ tranſamnana regio ceſſit, ideſt, regio, quæ erat trans Iordanem, cum Galilæa, & 200. talenta annua. Batanæa vero cum Trachonitide, & Auranitis, cum parte quadam Zenodori (vt vocant) domus, obtigit Philippo, & centum talenta annui reditus. Archelao verò Iudęa, & Idumæa, præterq; has Samaria. 600. autem talenta quotannis redibant è ſua ditione ad Archelaū. & cætera. Eodem loco ait Sebaſten vrbem, ideſt, Samariam, in Archelai ditione fuiſſe.

Loca, quib. imperabant Archelaus Philipp. & Herodes fratres. Ioſephus. Samariæ nō imperabat Herodes Tetrarcha.

Maldonatus Matth. 14. exiſtimat, conuiuium in arce Machęruntina celebratū. Probatur. Quoniam vt Ioſephus ſcribit libro 18. cap. 10. in ea arce vinctus eſt Ioānes ab Herode. Conſtat autem hoc conuiuium eodem loco fuiſſe celebratum, in quo Ioannes fuit vinctus. Allatum eſt enim caput in diſco ad conuiuiū. Et puella ait: *Volo vt protinus des mihi in diſco caput Ioannis Baptiſtæ.* Protinus, inquit: quaſi Ioannes in eodem conuiuij loco eſſe. Fieri potuit, vt in Machęrunte caſtro actum fuerit conuiuium, indeque caput fuerit adductum, ac ſepultum Ieroſolymis in regia Herodis. Hoc caſtrum nō eſt in Galilęa, ſed in regione, quæ trans Iordanem eſt, non longe à mari mortuo ſitum.

Cumque intraſſet filia ipſius Herodiadis, & ſaltaſſet.

Filia Herodiadis nō fuit filia Herodis.

Abulenſis Matth. 14. quęſt. 23. ait forte fuiſſe hanc puellam filiam Herodiadis & Herodis. Quod videtur exiſtimare Metaphraſtes in vita Ioannis; & aperte docet D. Chryſologus ſer. 174. Re vera (inquit) filiam ſuam tunc credidit Herodes, cum talem vidit. Item reſpondit ſuo turpi generi, dū patri complacet turpiori. &c. Non fuiſſe tamen ipſius Herodis filiam, ſed Herodiadis ex alio viro, ſentit Theophylactus, idque innuunt Euangeliſtæ verba. Solius enim Herodiadis

dis filiam vocat, quoniã Herodis ipſius filia non erat. Maldonatus ait appellatã Salomen, genitamq; ex Philippo priore marito. At Ioſephus vnde hæc opinio videtur emanaſſe, ſcribit lib. 18. antiq. c. 7. Salomẽ filiam quidem fuiſſe Herodiadis ſed Philippo nupſiſſe. Quod ſi Salome filia fuit Herodiadis vt ipſe affirmat, & viri quem ante Herodem habuit, Philippi filia fuit. quia is vir fuit Herodiadis, vt euangeliſta Marcus cap. 6. ſcripſit. Matrem verò ſecuta eſt filia, & cũ matre Herodiade, potius quam cũ patre voluit habitare. Lege quæ diximus lib. 4. cap. 8. de Herodiadis coniugio, eiuſque filia Salome. Inaudito mortis genere affecta dicitur hæc ſaltatrix, vt ſcribit Nicephorus lib. 1. hiſtoriæ cap. 20. Eundum (inquit) ei quopiam erat, brumali tempore, & fluuius traijciendus, qui cùm glacie conſtrictus eſſet, pedes eum tranſibat. glacie autem rupta (idque non ſine Dei numine) demergitur illa ſtatim capite tenus, & in vndis ſaltat. Caput verò glaciei cruſtis reiectum, in glacie ipſa ſaltationem lethalem exhibet. &cæt. Idem narrat Simeon Metaphraſtes in vita Baptiſtæ.

Nicephor. Puella ſaltatrix morte perijt inaudita.

Quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei.

Similem in modũ Eſther. 7. Rex Aſſuerus ipſi Eſther dimidiã promittit regni partem. *Quæ (inquit) eſt petitio tua Eſther, vt detur tibi, & quid vis fieri? etiam ſi dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. &c.* Sed Eſther petitio vitæ fuit, huius puellæ petitio fuit mortis. Petiuit Eſther, vt Iſraelitis vita concederetur: petiuit ſaltatrix Herodiadis filia, vt Baptiſta morte afficeretur. Eodem modo reſpondit idẽ Rex eidẽ reginę Eſther, cap. 5. *Etiam ſi dimidiã partem regni petieris dabitur tibi &c.* Forſitan mos erat regum ſic reſpondere. Vel Herodes reſpõſum Aſſueri regis voluit imitari.

Eſther. 7. *Eſther. 5.*

Volo vt protinus des mihi in diſco caput Ioannis.

Attulit ſaltatrix diſcum, & regi obtulit, vt vrgeret negotium. Nam apud Mat. ſic petit; *Da mihi hic in diſco caput Ioannis Baptiſtæ.* quaſi dicat, da mihi in hoc diſco A quem fero, caput Ioãnis. hoc pretioſum ferculum ex tanto petebat epulo.

Et contriſtatus eſt Rex.

In quæſtionem vocatur, fuerit ne hæc Herodis triſtitia vera, an ſimulata? Et quidem euangeliſtæ Matth. & Marcus, apertè affirmant regem contriſtatum, & iureiurando compulſum, propter conuiuas diſcumbentes, Ioan. occidi iuſſiſſe. Nihi B lominus. D. Hierony. ait Herodem triſtitiam in facie, lætitiam in mente habuiſſe. Adiungit, propterea fortè iuraſſe, ut occiſioni futuræ machinas præpararet: euangeliſtas vero ſecundum conuiuarũ opinionem dixiſſe, Herodẽ contriſtatũ. Sic enim conuiuæ exiſtimarunt. Poſſunt etiam explicari euangeliſtæ, hunc in modum. *contriſtatus eſt Rex*, ſimulatè videlicet, propter iuſiurandum autẽ, & eos qui diſcumbebãt, cõuiuas populi principes, C fingens ſe iuramenti religione cogi, pręcepit puellæ dari caput. Iuxta hãc interpretationem, ſimulata fuerũt hęc omnia & inter Herodiadẽ, Herodemque ante, ad interficiẽdum Baptiſtam compoſita; ne populus eius necem ægrius ferret, iuriſiurandi coactione perpetratã, & principum Galilææ conſenſu. Omnes enim (ait D. Thom. Matth. 14.) rogabant pro puella: id eſt, vt caput quod puella petebat concederetur. Hæc eſt Cardin. Caie D tani ſententia, qui hanc ob cauſam ait Herodem à Chriſto Vulpem appellari Lucę 13. *Ite & dicite vulpi illi &c.* id eſt, Herodi. Conſidera (inquit Caietanus) verba Domini, quod ſcilicet appellauerit Herodẽ vulpem, & intelliges hæc omnia fuiſſe ſimulationes. &c. Beda, Haymo, Victor Antiochenus, Lyranus, & Abulenſis, in hac ſunt ſententia.

An Herodis mæſtitia fuerit ſimulata. *D. Hieron.* *D. Thom.* *Luc. 13.*

Contra D. Auguſtinus ſer. 1. & 2. de decollatione Baptiſtæ, arbitratur hęc nõ E fuiſſe ſimulata, verèque, & non ficte contriſtatum eſſe Herodem. Eiuſdem ſententiæ eſt Euthymius, Ianſenius & alij. Ea mihi videtur ſimilior vero. Siquidẽ apertè euangeliſtæ affirmant Herodem fuiſſe contriſtatum, neque vllum de ſimulatione faciunt verbum. Videtur ergo Herodes imperitus princeps, exiſtimaſſe iureiurando ſe conſtringi ad nefandum facinus. Commotus etiam diſcumbentium conſpectu, qui vt D. Thom. opinatur pro

D. Auguſt.

puella

Googl

puella rogabant, venerãdum cælo caput A ſaltatrici iuſſit tradi.

Miſſo ſpiculatore.

Spiculator ab ſpiculo, id eſt, pilo ſatelles dicitur principis. geſtabant enim pila ſiue ſpicula ſpiculatores. Marcus græcè vocat, σπεκουλάτωρα.

Decollauit eum in carcere.

Carcer Ioãnis. *Ioſephus.*

B Carcer in quo Ioannes vinctus eſt, ſi Ioſepho fides eſt habenda lib. 18. Antiq. cap. 10. fuit caſtrum, quod Macharus appellatur, ſitum non longe à mari mortuo trãs Iordanem. Ioannem (ait Ioſephus) vinctum Herodes, miſſum in Machęruntem, illic occidi imperat. &c. Erat autem hoc caſtrum ſub Herodis poteſtate. Vt enim ſcribit idẽ autor lib. 12. Antiquita. capit. 13. Herodes hic Antipas regioni quæ trans Iordanem erat imperabat, & C Galilææ. Lege quæ de carcere Ioannis diximus lib. 4. cap. 8.

Poſuerunt illud in monumento.

Ioannes ſepultus eſt Samaria.

Ioannis corpus capite carens, illius diſcipuli, vt eſt veriſimile, petierunt, quemadmodum Ioſeph ab Arimathęa corpus petiuit Chriſti. Acceptum ex Machęrũte in vrbem Samariam adduxerunt, vt vult Ado epiſcopus in Martyrologio, ibi D que tumularunt. Sepultum enim in vrbe Samaria Ioannem docet Nicephorus lib. 10. cap. 13. Diuus Iſidorus in libro de Patribus noui, & veteris teſtamenti, *D. Hieron.* Diuus Hieronymus in Epitaphio Diuæ Paulæ, & in prologo Abdiæ: Sepulchrũ (inquit) Abdiæ vſque hodie, cum Mauſoleo Eliſei prophetæ, & Baptiſtæ Ioannis in Sebaſte venerationi habetur, quæ olim Samaria dicebatur. &c. Caput in regia Herodis humatum eſt, ut ſupra iam E diximus hoc eodem capite, & memoriæ *Nicephorus.* prodit Nicephorus libro 12. capite 49. Caput (ait) Baptiſtæ Herodias, eò quòd adhuc eius reprehenſionem timeret, in Herodis regia abſtruſo quodam loco ſepelierat. &c. Eodem loco ſcribit, inuentum poſtea à monachis quibuſdam. lege Bedæ homiliam de decollatione Baptiſtæ.

Caput ſepultum Ieroſolymis.

Forte poſtea ſepultum eſt corpus baptiſtæ in vrbe Samaria. Nam quo tempore obijt, Samaritanorum vrbs erat, quibus Iudæi non contebantur, Ioan. 4. Non ergo in vrbe Samaritanorum diſcipuli Baptiſtam humarunt. poſtea à Chriſtianis videtur tranſlatum corpus.

CAPVT XVII.

Morale. De nece Baptiſtæ.

Fvit Baptiſta aſtrum fulgentiſſimum, quod Solis. i. Meſſiæ aduentum mundo nunciauit. Poſtquam in ſuperiori nuntiauit hemiſphærio viuus, occiditur, & in inferiori nuntiat mortuus. Lucerna erat lucens, Chriſtumque indicans. Indicauit verò non ſuperis ſolum, verum etiam inferis, qui limbo concluſi expectabant liberatorem. Quemadmodum lucerna Sole illuminante extinguitur, ſic Ioãnes Chriſto veluti Sole radijs orbẽ colluſtrante, extinctus eſt.

Vox erat Baptiſta clamans in deſerto. In deſerto quidem clamauit duabus immaniſſimis belluis Herodi, atque Herodiadi, à quibus crudeliſſimè dilaniatus occubuit. Dan. 7. belluam uidet propheta *Dan. 7.* Vrſo ſimilem, cui dicebatur; *Surge, comede carnes plurimas.* Ecce imaginem libidinis. *Libido vrſa quæ baptiſtã laniauit.* Vrſa eſt immanis, carnes plurimas, id eſt carnales viros, ac fæminas vorat. in eos verò, qui carnes auferre conãtur, irruit. Conabatur baptiſta ex ore Vrſæ. i. libidinis, carnes. i. Herodiadem, Herodemque auferre, irruit in eum vrſa, & laniauit. Cur enim occiſus eſt Ioannes? Quia vox clamans in deſerto, libidinoſis Herodis auribus inclamabat; *Non licet tibi habere vxorem fratris tui;* Non tulerunt caſta verba, & vera, aures quæ Herodiadis potius blanditijs, quàm veritatis ſtimulis oblectabantur. *Eccleſ. 12.* At verba ſapientiũ, qualis baptiſta erat, vt legitur Eccle. 12. *Sicut ſtimuli ſunt, & quaſi claui in altum defixi.* *Sapientum verba non palpant peccata, ſed pũgunt.* quia ſtimulant, ac pungunt. Clauis (ait Magnus Gregorius hom. 6. in euangelia) ac ſtimulis, *D. Gregor.* ſapientium verba comparantur, quia culpas delinquentium neſciunt palpare, ſed

Digitized by Google

ſed pungere. &c. Verbis ſapientiſſimi Baptiſtæ Herodes & Herodias puncti ſunt, ſed non compuncti ad pænitentiã. Quinpotius impia fœmina verborũ ſtimulis, veluti equus calcaribus, adacta, in ſcelus infandum ſe dedit præcipitem. Caput ſtimulantis Ioannis petijt, linguamque illam, cuius verbis fuerat ſtimulata, diſcriminali acu (pròh nefas) ſtimulauit, ac trãsfixit. Narrat hoc D. Hieronymus, in Apologia aduerſus Ruffinum. Ne glorieris (inquit) ſi facis quod ſcorpiones poſſunt facere, & cantharides. Fecerunt hæc fuluia in Ciceronem, & Herodias in Ioãnem, quia veritatem non poterant audire. & linguam veridicã diſcriminali acu confoderunt. &c.

Herodias linguam baptiſtæ transfixit acu.

D. Hieron.

Quid prodeſt, Herodias, acu linguam transfigere? etiam mortua, ac transfixa loqui non deſinet. Hodie auditur, audieturque perpetuò illius illa vox; *Non licet tibi habere vxorem fratris tui*: qua tu cum tuo Herode argueris, ac damnaris. Vox (ait D. Chryſologus ſer. 174.) occidi non poteſt, ſed magis clamat anguſtijs corporis abſoluta. Ioannes toto orbe clamat, totis ſæculis facinus veſtrum cunctis refert, & oſtentat in gentibus. &c. *Omnis qui male agit* (ait Dominus Ioan. 3.) *odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. &c.* Male agebat Herodias, ideòque lucernam lucentem, atque ardentem, I. Baptiſtam, odio habebat. malum enim opus argui nolebat. Itaque lucernam extinxit.

D. Chryſ.

Ioan. 3.

Extinxit, dixi, imo inflammauit. Multò enim magis lucet nunc lucerna lucẽs, multò ardet magis lucerna ardens. Nam quemadmodum oleum lucernæ infuſum maiorem illi fulgorem affert; ita baptiſtæ ſanguis, ab impia fœmina effuſus, lucernæ lucenti, & ardenti, maiorem lucẽ, maioremque ardorem attulit. Diſcus ille in quo caput eſt impoſitum, cãdelabrũ fuit, in quo Chriſti lucerna multò clarius effulſit. Paſſus eſt Dominus lucernã Dei ab impijs extingui, vt ſplendidiores lucis radios effunderet. Si Baptiſta occiſus non fuiſſet, martyrij clariſſimis radijs caruiſſet. Ne clariſſimis careret radijs, in obſcuram noctem incidit, cui illud præclare congruit Pſalmi 138. *Nox ſicut dies illuminabitur.* Item illud; *Nox illuminatio mea. &c.* Nox enim, id eſt, mors martyris, ſicut dies ſplendidiſſimus, martyrij ſplendore rutilat, potiuſque illuminatio, quam nox, potius vita, quam mors eſt appellanda.

Lucerna extinctæ magis lucet, & ardet.

Pſal. 138.

Herodes principibus Galilææ conuiuium celebrauit. Ioannes cæli principibus, & Deo ipſi, epulum iucundiſſimum exhibuit. Herodes in die natalis ſui; Ioannes in die mortis ſuæ. Vincit mors Ioannis, regum omnium natales dies. Stultus Herodes conuiuio eum celebrauit diem, quo in huius mundi pelagus, veluti naufragus eiectus eſt nudus, paulò poſt in tartareos præcipitandus rogos. Ioannes diem illum feſtiuum egit, quo ex huius mundi carcere, in cõſortium patrũ abijt, non poſt longum tempus in cæleſtia deducendus regna. Fœtent Herodis fercula cælo. Ioãnis ferculum terram, cælumque odore, ac dulcedine complet. Nullum vnquam conuiuium tali ferculo eſt celebratum, videlicet, capite Baptiſtæ, cælo, terræque venerando, ò beatum ferculum, ò dulce ferculum. ò pretioſum ferculũ, nõ Herodis, ſed cæleſti menſa dignum. Non tibi offertur hoc ferculum impie Herodes, nec tibi, vt nominis, ita ſceleris conſors Herodias, ſed Chriſto. Si vobis dulce eſt, multo dulcius eſt Chriſto. Dulcis cibus ſæpe magnũ edenti amarorem affert. Dulce hoc caput plurimũ vobis amaroris pariet. Dulces fuere Iudæis in deſerto coturnices: ſed vt Pſal. 77. canitur; *Ad huc eſca eorum erant in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos. &c.* Aſcendet ſuper vos ira Dei, veſtramque libidinem, & horrẽdum ſcelus æternis flammis vlciſcetur.

Baptiſtæ cõuiuium.

Ferculum cælo pretioſum caput Baptiſtæ.

Pſal. 77.

Tota Baptiſtæ vita Deo conuiuiũ fuit. Ad extremum, veluti ferculum ſuauiſſimum caput reſeruauit, ſuumque ſanguinem veluti vinum pretioſum propinauit. ò dulciſſima menſæ ſecundæ bellaria. Can. 5. ait Dominus: *Meſſui myrrham cum aromatibus meis; comedi fauum cum melle meo: bibi vinum meum cum lacte meo.* Quid Baptiſtæ caput? Nonne myrrha cum aromatibus, fauus cũ melle? Quid eius ſanguis? Nonne vinum cum lacte? hanc in morte Baptiſtæ myrrham Deus meſſuit, hoc fauo, hoc vino, hoc lacte. hoc conuiuio. magnopere delectatus eſt.

Cant. 3.

Herodes pro puellæ ſaltatione dimidium pollicetur regni, Chriſtus pro Baptiſtæ capite quidnam largietur? Nunquid Herodes Chriſto eſt liberalior? Nempè non Galilææ anguſtiſſimum, ſed cæli auguſtiſſimum

guſtiſſimum donauit regnum. *De torrente in via bibit* Ioannes, Pſalmo centeſimo nono, *Propterea*, inter cæleſtes Seraphinos, *exaltabit caput*, caput, inquam, illud, quod impius Herodes amputauit; Chriſtus exaltabit. Quis fundo explicare poterit, coronæ illius fulgentiſſimum aurum, pyropoſque radiātes, qua amputatum ſanctiſſimi præcurſoris caput decorabitur? Quis torquis illi⁹ ſmaragdos, topazios, adamantes, Chryſolithos enumerare valebit, quo ſacrum colluū crudelis gladij ictu percuſſum exornabitur? Faxit Deus, vt quod verbis explicare non poſſumus, oculis in cæleſti patria cernamus.

Pſal. 109.

Caput Baptiſtæ exaltatum.

¶ *Herodes natalis ſui cænam fecit* Natalis dies ille fuit Herodis, fuit etiam natalis Ioan. Sed modo diuerſo. Herodi natalis dies ille erat, quo in mortalē hanc vitam eſt ingreſſus, mox moriturus, natalis verò Ioan. dies erat; quo in immortalem vitam introiuit, in ſempiternū victurus. Et enim is martyrū dies eſt natalis, quo pro Chriſto peritura vita priuati, in æternā vitam renaſcuntur. Vnde D. Chryſologus ſer. 2. de Baptiſta. Iuſtus (inquit) tūc inchoat viuere, cùm pro Chriſto meretur occidi. Item: Transfertur morte vita martyris, non aufertur. &c. Cum occidit Sol, tunc oritur. in hemiſphærio noſtro occidit, oritur in altero; Eundē in modū vir ſanctus etſi in terrarū orbe occūbit, in orbe tamen cælorū exoritur. Transfertur lux Solis, non aufertur; ſic vita iuſti, non tollitur, ſed migrat. Quēadmodum infans, in die Natalis ſui, in lucem hanc magno cū matris dolore ingreditur, ſic martyris anima in ſuo Natali, in æternā quietē magno cum corporis cruciatu intrat. Dolore conſtat vterq; Natalis, tā infantis, quā martyris. Sed dolor matris infantē in orbē terrarū immittit, dolor corporis aīam in cæleſte regnū introducit.

Natalis dies Herodis idē & Baptiſtæ.

Chryſol.

Natalis dies martyrum is quo in æternam vitā naſcuntur.

Celebrat Herodes conuiuio ſuam natiuitatem, at Abrahamus non natiuitatē ſui Iſaac, ſed ablactationem epulo celebrauit. Gen. 21. *Fecit Abraham grande conuiuium in die ablactationis eius. &c.* Etenim nō natiuitatem in mundum, ſed ablactationem, cum mundi voluptatem veluti peſtiferū lac repudiant, ſancti viri celebrāt. Origenes Leu. 12. Nemo (inquit) ex omnibus ſanctis inuenitur diem feſtum, vel conuiuium magnum egiſſe in die Nata-

Gen. 21.

Abrahā nō celebrauit Natalē diē filij, ſed ablactationē.

Origenes.

lis ſui. &c. Docent te infantes ô Herodes Natalem diem non in conuiuio agendū, ſed in fletu. In hānc enim lucem prodeūtes, velut prophetantes deplorant diem illum, quo in mundi pelagus, multas ſubituri tempeſtates ingrediūtur. Iſtos pueros qui naſcuntur (ait Aug. ſer. 24. de verbis Apoſtoli) interrogemus, quare à ploratu incipiunt, qui nec ridere poſſunt. Naſcitur, & ſtatim plorat, poſt neſcio quot dies, ridet. Quando plorabat naſcēs, propheta ſuæ calamitatis erat lacrymæ enim teſtes ſunt miſeriæ. Nondum loquitur, & iā prophetat. Quid prophetas? in labore ſe futurum, vel timore. Etſi bene uixerit, & iuſtus fuerit, certè in medijs poſitus tentationibus ſemper timebit. Sic Auguſt.

Infantes cū naſcuntur cur plorent.

D. Auguſt.

Melior eſt dies mortis (ait Salomon rex ſapientiſſimus eccleſ. 7.) *die Natiuitatis*. In quæ verba ſic ſcribit Olympiodorus. Natalitius dies in turbulentum huius vitæ pelagus nos inducit, vbi draco latibulū ſuum poſuit, trāſitus vero dies, ex ſtadio nos educit. &c. *Melius eſt ire ad domum luctus* (ait idem Salomō eodem loco) *quam ad domum conuiuij. &c.* In domo conuiuij Herodis impij Natalis celebratur, in domo luctus mors in memoriam reuocatur. In domo conuiuij tripudiatur, in domo luctus omnis inanis ſaltatio, & lætitia repudiatur. In domo conuiuij temerè iuratur, impièque factum iuramētum opere præſtatur, in domo luctus ad iuramenta lingua frenatur. in domo conuiuij Baptiſtæ caput ſaltatriculæ pro tripudio donatur, in domo luctus quàm execrandum ſit ſcelus proximo nocumentū afferre cogitatur. Vade igitur ad domum potius luctus, quàm ad domum conuiuij Herodiani.

Eccleſ. 7.

Olympiodorus.

Quòd ſi Natalem tuum diem ſingulis annis celebrare vis, laudabo, dummodo ſpiritaliter, non carnaliter, celebres. Natiuitatis beneficiū à Deo collatum volue animo; age gratias, vitæ huius vſuram illius obſequio à quo ipſam accepiſti impende; tuā, ne inſoleſcas, fragilitatē conſidera, iuxta illud Iob. 14. *Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miſerijs. Qui quaſi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra. &c.* & illud grauiſſimi inter ethnicos de rebus naturalibus ſcriptoris Plinij in proemio li. 7. Hominem natura nudum, & in nuda humo Natali die

Quomodo natalitius dies celebrandus ſit.

Iob 14.

Hominis fragilitas.

Plinius.

die abijcit ad vagitus ſtatim,& ploratũ. Ab hoc lucis rudimento vincula excipiunt,& omnium membrorum nexus. Heu dementiam,ab his initijs exiſtimantium ad ſuperbiam ſe genitos. &c.

Ad vitia liberales.

¶ *Licet dimidium regni mei*. Ad vitia perpetranda liberales,ac prodigi ſunt multi diuites,ad opera præſtanda virtutum tenaces atque auari.erga hiſtriones, paraſitos,venaticos canes,equos,ludos,pretioſas veſtes, cæteraque huiuſmodi profuſi, erga pauperes, reſque diuinas pauperrimi. Herodes ſaltatriculæ dimidium pollicetur regni, ſanctiſſimo præcurſori vitæ vſuram negat. Pecunia (ait Seneca epiſ. 87.) ſic in quoſdam homines, quomodo denarius in cloacam cadit.&c. Quemadmodum enim denarius cloacæ ſordibus ſic prauo vſu pecunia cõſpurcatur. Veluti in cloacam in eos homines opes incidũt, à quibus impuris vſibus impenduntur.

Seneca. Prauo vſu pecunia cõſpurcatur.

¶ *Dixit matri ſuæ, quid petam?* Matrem cõſuluit filia. Sed matrem impiam. Conſilia caue impiorũ. Vide quale conſilium nefaria dat conſiliatrix. *Pete* (inquit) *caput Ioannis Baptiſtæ*. Quid peteret luxuria (ait Chryſologus ſer. 174.) niſi caſtitatis interitum? &c. *Beatus vir*, dicitur Pſal. 1. *qui non abijt in conſilio impiorum*. Abijt ſtolida puella in conſilio impiæ matris, ad Herodem exijt, caput Baptiſtæ petijt.

¶ *Volo ut protinus des mihi in diſco caput Ioan. Baptiſtæ*. Accelerat necem ſaltatricula.ò ſaltum tartareum. ex tripudio in cædem ſanctiſſimi præcurſoris ſalit. Sic ſaltat (ait D. Fulgentius) vt placeat, ſic placet, vt occidat. &c. Pſal. 13. *Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem*: ecce puellæ pedes, & ad ſaltandum, & ad effundendũ ſanguinem veloces. *Sepulcrum patens* (ex eodem Pſal.) *eſt guttur earum, venenum aſpidum ſub labijs earum*; id eſt, matris & filiæ. Guttur enim tam matris, quam filiæ, patens fuit ſepulchrum Baptiſtę, venenum veneno aſpidum perniciosius ex labijs earum effuſum, terræ cæloque venerandum præcurſorem occidit.

D. Fulgen. Pſal. 13.

¶ *Propter iuſiurandum*. Iurandi morem fugiendum docet Auguſtinus in homilijs de decollatione Baptiſtæ. hac de re egimus tom. 1. lib. 9. cap. 5. Pro conſuetudine iurandi inducenda eſt conſuetudo non iurandi, conſuetudo conſuetudinẽ ſuperabit. iuxta illud Auguſtini hom. 1. de decollat. Luctatus ſum contra conſuetudinem meam (quam ſcilicet ante baptiſmum habuerat iurandi) nihil mihi facilius eſt, quàm non iurare. &c. Chryſoſt. hom. 11. in Matthæum; A primis (inquit) & facilioribus inchoemus, videlicet à non iurando, quod quaſi primum diſciplinæ elementum ſæpe meditemur, & præcipuè domi. &c. Primum diſciplinæ elementum Chryſoſtomus eſſe ait cauere iuramenta. in hoc ergo primùm incumbendum, vt iurandi conſuetudinem omnino extirpemus, facile hoc eſt, vt idem docet Chryſoſtomus, modo animi adſit conatus, ac diligentia.

Conſuetudo iurandi fugienda. D. Auguſt. D. Chryſ.

¶ *Et propter ſimul diſcumbentes*. Neminem Herodis ſceleri obſtitiſſe legimus, neminem dediſſe conſilium, ne virum integerrimũ morte afficeret. Indigni conuiuę (ait Beda ho. de decol. Bapt.) an potius inuitatore ſuo cõdigni, è quib. nullus inuentus eſt, qui hominem inter feſta diſcumbentium puniri, qui ab adulteris iuſtum, qui iudicem à reis capite plecti vetaret. Præſertim cùm Rex aſſumpta ſpecie mæſtitiæ, coactum ſe hoc facere proteſtaretur; eſſetque opportunum, quò hortatu conuiuantium a promiſſo ſcelere reuocari deberet. Si non illum hæc de induſtria præſtruxiſſe cognoſcerent, imò ipſos quoque par eiuſdem ſceleris amor irretiret. &c. Pauci Ioannes reperiuntur, qui regibus, principibuſque viris dicere audeant: *Non licet tibi*. Forte iuramenti religione tenebantur, quemadmodum & Herodes. Imperiti enim vota, & iuramẽta, etiam contra fas prolata, non ſeruare putabant nefas, vt conſtat ex facto Iephte Iud. 11. Si ſic illi iniquè nuncupata iuramenta errantes ſeruabant. rite nuncupata, quæque obſeruationem flagitant, qua nam religione obſeruanda ſunt? Si filiam vita ipſa priuat Iephte, ut ſeruet temerarium votum, quid facere Chriſtianus debet, vt votum de re Deo placente editum ſeruet?

Beda. Nemo Herodi ſcelus diſſuaſit. Vota & iuramenta rite nuncupata ſeruãda.

¶ *Precepit afferri caput in diſco*. Peccatum in peccatum trudit hominem, libido Herodem impulit in homicidium. Beda in homil. de decollat. Baptiſtæ: Quoniã (inquit) Herodes noluit cohibere luxuriã, ad homicidij reatum prolapſus eſt. &c. Quemadmodum vt eſt in Pſal. 41. *abyſſus abyſſum inuocat*, ita peccatum inuocat peccatum. Neceſſe eſt ergo omnia fugere crimi-

Peccatum in peccatũ hominẽ ducit. Pſal. 41.

crimina, ne ſi vel vnum maneat, alis uo- A cet. Quis (ait Diuus Ambroſius lib. 3. de Virginibus) cùm è cõuiuio ad carcerem curſari videret, non putaret prophetam iuſſum eſſe dimitti? &c. Et quidem dimitti iuſſus eſt, non ex carcere, ſed ex vita. Imo & ex carcere, id eſt, corpore in quo veluti carcere, ſanctiſſimus animus continebatur. Tunc diuinus Baptiſta illud cecinit Simeonis. *Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſecundum uerbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum. &c.* Dimiſ- B ſus è carcere animus in loca illa deſcendit, in quibus Abrahamus, cæterique agebant Patres. Ab omnibus admirabili cũ lætitia & exceptus eſt, & de Chriſti redẽptoris aduentu auditus. Præcurſor fuit Chriſti apud ſuperos, & apud inferos. Quod ſi Lazari animus Luc. 16. ab Angelis in ſinum Abrahæ portatus eſt, quid de animo Magni Baptiſtæ dicendum? Equidem magna angelorum multitudo in carcerem confluxit, corporiſque ergaſtu- C lo ſolutum animum, in ſinum Abrahæ deportauit.

D. Amb.

¶ *Et decollauit eum in carcere.* Ioannes baptizatus nunc eſt præcellenti ſanguinis baptiſmate. Etenim par erat Baptiſtã ſic baptizari. par erat eũ, qui in teſtimoniũ venit, vt teſtimonium perhiberet de lumine, Ioan. 1. egregio hoc ſignaculo teſtimonium ſuum ſignare, ac confirmare. Ioan. (ait Beda) teſtimonium, quod Domino perhibuit, martyrij ſignaculo con- D cluſit. &c. Par erat roſeam cruoris purpuram, tanto principi non deeſſe, ideòque, vt Beda ait, diem Natalẽ ſuum roſeo ſanguinis ſui fulgore decorauit. Sacrũ caput Herodes amputauit, Ioannem minuit, iuxta illud eiuſdem Ioann. Ioan. 3. *Illum oportet creſcere, me autem minui.* Vt enim ait Auguſt. ſer. 116. Ioannes minutus eſt in capite, Chriſtus creuit in cruce. &c. Minutus eſt capite Ioannes, ſed gloria creuit. Capitis minutio æternam capitis peperit exaltationem, iuxta illud Pſal. 109. *de torrente in uia bibet, propterea exaltabit caput.*

Ioan. 1.
Baptiſta ſanguinis baptiſmo baptizatus.
Beda.
Ioan. 3.
D. Auguſt.

¶ *Puella dedit matri ſuæ.* Angelorum manibus digniſſimum caput, ſaltatricis filię, impudicæque matris manibus traditur, caſtiſſimus ille vultus impuris digitis cõtrectatur, lingua adulterij incuſatrix diſcriminali acu trãsfigitur. Sic Herodiadis libido, Vrſæq; illius, de qua ſupra dixim' crudelitas exaturatur. Diſcat uir Chriſtianus exemplo propoſito, libidinem, turpemque fugere amorem. Fugit viator foueam profundam, fugit puteum in via occurrentem, ne incautus in illum incidat, charæque vitæ iacturam faciat. Profunda fouea, puteuſque profundus libido eſt, in via, hoc eſt, in vita, paſſim occurrẽs. caue ne incautus incidas. Audi Salomonem prouerb. 23. *Fouea profunda eſt meretrix, & puteus anguſtus aliena. &c.* Fugit auis laqueos, fuge vitij huius omnes occaſiones. laquei enim ſunt, quibus blandè ac facilè capiuntur, ni caueant, etiam illi, qui volant. Eccleſiaſti. 7. *Inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum eſt, & ſagena cor eius. Vincula ſunt manus illius. Qui placet Deo effugiet illam, qui autem peccator eſt capietur ab illa. &c.* Victima tartari homo eſt huic addictus ſceleri, iuxta illud prou. 7. de Iuuene vecorde; *Sequitur eam* i. fœminam, *quaſi bos ductus ad victimam. &c* ò miſerum hominem, ſiue potius ò ſtultum bouem, qui ad oblectationem ſe duci putat, cùm ducatur ad victimam, & macellum, ò infelicem Herodem, qui ſicut ſtultus bos Herodiadem ſecutus eſt, & ſicut ferox taurus percuſſus œſtro ſanctiſſimũ Heroem Ioannem inuaſit, atque occidit. Ad victimam, tartareũque macellum cum nominis, facinoriſque conſorte Herodiade, Herodes deductus acerbiſſimas iam luit pœnas. Alieno exemplo tibi caue.

Pſal. 109.
Fugienda libido.
Prou. 23.
Eccleſ. 7.
Prou. 7.
Victima tartari libidinoſus.

CAPVT XVIII.

De reditu diſcipulorum, & Chriſti diſceſſu trans mare.

MAT-

MATTHAEVS CAP. XIIII.

QVOD cum audiſſet IESVS, ſeceſſit inde in nauicula in locum deſertum ſeorſum; & cùm audiſſent turbę, ſecutę ſunt eum pedeſtres de ciuitatibus.

MARCVS CAPITE VI.

ET conuenientes Apoſtoli ad Ieſum, renuntiauerunt ei omnia, quæ egerant, & docuerant. Et ait illis: venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum. Erant enim qui veniebant, & redibant multi: & nec ſpatium manducandi habebant. Et aſcendentes in nauim abierunt in deſertum locum ſeorſum. Et viderunt eos abeuntes, & cognouerunt multi, & pedeſtres de omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc, & pręuenerunt eos.

LVCAS CAP. IX.

ET reuerſi Apoſtoli, narrauerunt illi quæcumque fecerunt. Et aſſumptis illis ſeceſſit ſeorſum in locum deſertũ, qui eſt Bethſaidę. Quod cùm cognouiſſent turbæ ſecutæ ſunt illum.

POST Baptiſtæ necem, illius diſcipuli ad Chriſtum venerunt, occiſumq; ab Herode magiſtrum nuntiarunt. hoc Matthæus cap. 14. narrat. Redierunt præterea Apoſtoli, quos ad docendum miſerat, vt narrant Marcus cap. 6. & Lucas cap. 9 *& renuntiauerunt ei* (ait Marcus) *omnia quæ egerant, & docuerant*. Chriſtus verò in deſertum seceſſit locum, trans mare Tiberiadis.

Seceſſit inde in nauicula.

Quæritur, huius Chriſtus ſeceſſus quę fuerit cauſa? ex D. Marco colligimus cauſam fuiſſe Apoſtolorũ quietem, qui à labore docendi redierant. Sic enim ſcribit; *Et conuenientes Apoſtoli ad Ieſum renuntiauerunt ei omnia, quæ egerant, & docuerant. Et ait illis: venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum. &c.* Deſertum autem locum petere opus fuit, quòd confluentiũ erant enim, vt Marcus ſcribit, *qui veniebant* A *ad Chriſtum, & redibant multi. & nec ſpatium manducandi habebant.*

Chriſtus cũ Apoſtolis cur ſeceſſerit?

Alteram huius ſeceſſus cauſam, innuit Matthæus fuiſſe nuntium acceptum de nece Baptiſtæ. *Venientes* (inquit) *diſcipuli Ioannis nuntiauerunt IESV. Quod cùm audiuiſſet IESV, Seceſſit inde in nauicula in locum deſertum ſeorſum. &c.* Chriſtus (inquit Metaphraſtes) vt pote ex eo dolore affectus, non amplius patitur manere in regione. Sed illinc ſurgit protinus, & vnà cũ diſcipulis nauem conſcendens venit in deſertum locum, & ſe, & illos quiete recre- B ans, & veluti conſolans mæſtitiam. &c. Similiter Nicephorus lib. 1. cap. 19. Cùm (inquit) audiuiſſet Chriſtus, ea quæ Ioãni accidiſſent, magnum de eo concepit mærorem, & nauigio conſcenſo in locis deſertis verſatus eſt. &c. Nouerat quidẽ Dominus Ioannem & occidendũ, & occiſum: ſed dolorem tunc, humano more, voluit concipere, ac præſe ferre, cum de cæde nuntium audiuit à diſcipulis.

Metaphraſtes.

Niceph.

D. Hieronymus Matt. 14. alias cauſas huius

huius receſſus affert his verbis: Seceſſit A Chriſtus parcens inimicis ſuis, ne homicidio homicidium iungerent (videlicet homicidio Ioãnis, homicidium Chriſti) vel in diem paſchæ ſuum interitum diſſerens. Siue ideò receſſit vt nobis præberet exemplum vitandæ vltrò tradentium ſe temeritatis. Quia non omnes eadẽ conſtantia perſeuerant in tormentis, qua ſe torquendos offerunt. Eleganter quoque euangeliſta non ait, fugit, ſed ſeceſſit, vt perſecutores vitauerit magis, quàm timu B erit. &c. At vero ſciebat Chriſtus nullũ ſibi ab Herode imminere periculũ, quippe qui videre illum quærebat, vt ait D. Lucas cap. 9. non vt occideret, ſed vt agnoſceret, et miraculum aliquod cerneret. Erat (inquit cap. 23.) *Cupiens ex multo tempore videre eum, eò quòd audierat multa de eo, & ſperabat ſignum aliquod videre ab eo fieri.* &c. Non igitur Herodis inſidias vitauit Dominus, quia nullas moliebatur: neque Ioannem occidiſſet, niſi ipſum ar- C guiſſet. Quòd ſi illud obijcias phariſæorum dictum Lucę 13. *Exi, et vade hinc, quia Herodes vult te occidere.* Reſpondebitur, phariſæos finxiſſe.

Luc. 23.

Requieſcite puſillum.

Venite (ait Dominus diſcipulis) *in deſertum locum, & requieſcite puſillum.* Eſt enim à labore nonnunquam quieſcendum, relaxandusque animus. Plutarchus in lib. D de educandis liberis: Laboris (inquit) cõdimentum eſt otium. Idque nõ in animãtibus ſolùm, ſed etiam in ijs, quæ anima carent, fieri conſpicies. Arcus enim, lyraſque remittimus, vt tẽdere poſſimus. &c. Vnde D. Gregorius Iob. 38. Ad illa verba: *Quis tetendit ſuper eam lineam*: Ex ſtudio arcus diſtenditur, vt in ſuo tempore cum vtilitate tendatur. qui ſi otium relaxationis non accipit, feriendi virtutem ipſo vſu intentionis perdit. &c. Seneca E lib. 1. de tranquillitate vitæ, cap. 15. Danda (inquit) eſt animis remiſſio; meliores, acrioresque requieti ſurgent. Vt fertilibus agris non eſt imperandum, cito enim exhauriet illos nunquam intermiſſa fœcunditas: ita animorum impetus, aſſiduus labor frangit. &c. Sed animaduerte Domini verba: *Requieſcite* (ait) *puſillum.* Longus nimirum labor, puſilla quiete eſt intermittendus.

Plutarch.

À labore quieſcendum ſed puſillũ.

D. Gregor.

Seneca.

Seceſſit in locum deſertum, qui eſt Bethſaidę.

Matthæus ait Dominum in nauicula ſeceſſiſſe in deſertum locum, idem affirmat Marcus; Lucas hunc locum aſſerit fuiſſe Bethſaidæ ciuitatis, quæ patria D. Petri fuit, & D. Andreæ. Difficile eſt dubium, Num Chriſtus mare Galilææ trãſierit, abieritque in ripam vlteriorẽ, an vero in deſertum aliquem locũ nauigarit, qui in citeriori lacus ripa eſſet? Beda Marc. 6. arbitratur in vlteriorem ripam non tranſiſſe. Abulenſis & Maldonatus in eadem ſunt opinione. Probatur opinio; Primò quoniam, vt ait Mattheus, viderunt Chriſtum, & Apoſtolos abeuntes multi, *& pedeſtres de omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc, & preuenerunt eos.* Pedeſtres ſecuti ſunt Chriſtum nauigantem, ergo Chriſtus non tranſijt in vlteriora maris littora, in quæ vt traijcerent, cymbis erat opus. Secundò, quoniam Lucas affirmat Chriſtum ſeceſſiſſe, *in deſertum locum, qui eſt Bethſaida.* Bethſaida vero in citeriori lacus ſiue maris Galilęæ ripa eſt ſita. At mare traiecisse Chriſtũ, & in vlteriorem regionem perueniſſe oſtenditur ex Ioanne cap. 6. Sic ille de hac nauigatione ſcribit: *Abijt IESVS trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis.* Quid dici potuit clarius? *Abijt trans mare*; ergo in vlteriorem regionem tranſijt. Interpres quidam ait, regionem quæ Cis mare Galilęæ erat, appellatã vulgo regionem trãs mare, eo quod hebræis ex Ægypto venientibus trans mare fuerit. Coniectura tenuis eſt, nec placet. Nõ enim eſt ſimile vero Iudæos ad illa tam antiqua tempora reſpexiſſe, ſermonemque ita inuertiſſe, vt ripam quę citerior erat appellarent vlteriorem. Præterea ex ſcriptura refutatur hæc opinio, in qua regio, quæ vltra mare & Iordanem eſt, trans Iordanem eſſe aſſeritur. Deut. 1. Num. 14. Deut. 3. & alijs locis

An Chriſtus in vlteriorẽ ripam lacus tranſierit.

Reſpondeo Chriſtum vltra mare nauigaſſe, quod apertè Ioannes ſcribit. Turbam vero illam pedeſtrem, per pontem, aut per vadoſa aliqua Iordanis loca fluuium tranſijſſet At nõ legimus in Iordane ullum fuiſſe pontem, præter pontẽ Tiberiadis, qui longe diſtabat. Fatemur nõ legi, attamen ex hoc loco fuiſſe conijcitur.

Deſertum Bethſaida vbi fuerit.

tur. Nec etiam legimus regionem, quæ cis mare erat, appellatam trãs mare; attamen ſic appellatam ipſe interpres conijcit. Adde ex Adrichomio in deſcriptione tribus Nephthalim num.98. põtem fuiſſe, quo ex vrbe Capharnaum in ciuitatem Corozaim tranſitus erat, id eſt, in vlteriorem maris ſiue lacus ripam. Nam Corozaim in vlteriore ripa ſita fuit. Per hunc igitur pontem pedeſtris turba trãs ire potuit. Pons fuit (ait Adrichomius) quo ex vrbe Capharnaum per Iordanẽ in ciuitatem Corozaim tranſitus erat: vbi receptores nomine Romanorũ à trãſeũtibus vectigal accipiebant, &c. Illud quod ex Luca opponitur. *Seceſſit in deſertum locum, qui eſt Bethſaidæ*. ſic exponitur. Seceſſit in deſertum locum, qui è regione erat Bethſaidę, & ad Bethſaidam pertinebat. Bethſaida quidem in citeriore littore erat, deſertus verò locus in vlteriore; qui quoniã ciuitatis poſſeſſio fuit, Bethſaidæ locus à Luca dicitur. Adrichomius in deſcriptione trib. Nephthalim, num.69. ſic hac de re ſcribit. Mons Chriſti, ſic dictus, quòd Chriſtus in eo ſolitus ſit orare, & prædicare, abeſt à Capharnaum tribus milliaribus, non procul à mari Galilææ. Hic diuina oratione integras noctes Chriſtus traxit, hic Apoſtolos 12. elegit, hic inſigni ſermone de Beatitudinibus, & euangelicis perfectionibus diſſeruit. Sunt qui Chriſtum in hoc quoque monte quinque panibus, & duobus piſcibus, quinque hominum millia ſatiaſſe cenſent, ideoq; locũ hunc Chriſti, & Apoſtolorũ menſam vocant. Quod tamen vltra mare Galilææ factum eſſe ex Matthæi, Marci, & Ioannis euangelio manifeſtè patet, qui ſcribunt Dominum mare cũ Apoſtolis traieciſſe, atque peracto hoc miraculo Apoſtolos rurſus idẽ mare tranſnauigaſſe. hæc ille. Et in deſcriptione tribus Manaſſæ nu.44. aſſerit deſertum Bethſaidæ, in quod Chriſtus A nauigauit, locum eſſe ciuitatis Bethſaidę trans marinum, vt nos exiſtimamus. Ibique miraculum editum ſcribit. Aliter, dicitur, Chriſtum abiiſſe trans mare Tiberiadis, quamuis in vlteriorem ripam, non tranſierit; videlicet quòd trans aliquem maris illius ſinum nauigauerit, qui in citeriore ripa eſſet. Ille ſinum traiecit ſcapha, turba per longum circuitum pedeſtris eũdem in locum peruenit. Sed B Ioannes trans mare abiiſſe refert, non trans ſinum maris; ideò non placet interpretatio.

Pons in Iordane fluuio fuiſſe dicitur.

Deſertum Bethſaidæ vbi fuerit.

Secutæ ſunt eum turbæ.

Abeuntem trans mare Chriſtum, turbæ magno concurſu ſecutæ ſunt, vel per pontem, vt diximus, vel per vadoſa Iordanis loca tranſeuntes. Addit Marcus; C *Et præuenerunt eos*. hoc eſt, prius in vlteriorem ripam peruenerunt, quam Chriſtus & Apoſtoli. Nam Chriſtus in mari quietis gratia cum diſcipulis moratus eſt, liber à turbæ confluxu, nec feſtinare voluit. Ideo turba præuenit ex omnibus propinquis ciuitatibus.

LIBER DECIMVS.

CAPVT I.

Saturat Dominus quinque millia hominum.

MATTHAEVS CAPITE XIIII.

ET exiens vidit turbam multam, & miſertus eſt eis, & curauit languidos eorum. Veſpere autem facto acceſſerunt ad eum diſcipuli eius dicentes: Deſertus eſt locus, & hora iam præterijt, dimitte turbas, vt euntes in Caſtella emant ſibi eſcas. Ieſus autem dixit eis: Non habent neceſſe ire, date illis vos manducare. Reſponderunt ei: Non habemus hic niſi quinque pa-

nes, & duos piſces. Qui ait eis: Afferte mihi illos huc. Et cùm iuſſiſſet turbam diſcumbere ſuper fœnum, acceptis quinque panibus, & duobus piſcibus, aſpiciens in cælum benedixit, & fregit, & dedit diſcipulis panes, diſcipuli autem turbis. Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos. Manducãtium autem fuit numerus, quinque millia virorum, exceptis mulieribus, & paruulis.

MARCVS CAPITE VI.

ET exiens vidit turbam multam Ieſus, & miſertus eſt ſuper eos, quia erant ſicut oues non habẽtes paſtorem, & cæpit illos docere multa. Et cùm iam hora multa fieret, acceſſerunt diſcipuli eius dicentes: Deſertus eſt locus hic, & iam hora præterijt, dimitte illos, vt euntes in proximas villas, & vicos, emant ſibi cibos, quos manducent. Et reſpondens ait illis: Date illis vos manducare. Et dixerunt ei; Euntes emamus ducentis denarijs panes, & dabimus illis manducare. Et dicit eis: Quot panes habetis? ite, & videte. Et cùm cognouiſſent, dicunt. Quinque, & duos piſces. Et præcepit illis, vt accumbere facerent omnes ſecundum contubernia, ſuper viride fœnum. Et diſcubuerunt in partes per centenos, & quinquagenos. Et acceptis quinque panibus, & duobus piſcibus, intuens in cælum, benedixit, & fregit panes, & dedit diſcipulis ſuis, vt ponerent ante eos, & duos piſces diuiſit omnibus. Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et ſuſtulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piſcibus. Erant autem, qui manducauerunt, quinque millia virorum.

LVCAS CAPITE IX.

QVod cum cognouiſſent turbæ ſecutæ ſunt illum. Et excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos, qui cura indigebant, ſanabat. Dies autem cæperat declinare. Et accedentes duodecim dixerunt illi: Dimitte turbas, vt euntes in Caſtella, villaſque, quæ circa ſunt, diuertant, & inueniant eſcas: quia hic in loco deſerto ſumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non ſunt nobis pluſquàm quinque panes, & duo piſces. Niſi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam eſcas. Erant autem fere viri quinque millia. Ait autem ad diſcipulos ſuos; facite illos diſcumbere per conuiuia quinquagenos. Et ita fecerunt. Et diſcumbere fecerunt omnes. Acceptis autem quinque panibus, & duobus

Digitized by Google

piſcibus reſpexit in cælum, & benedixit illis, & fregit, & diſtribuit diſcipulis ſuis, vt ponerent ante turbas. Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et ſublatum eſt quod ſuperfuit illis, fragmentorum cophini duodecim.

IOANNES CAPITE VI.

POſt hæc abijt Ieſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis. Et ſequebatur eum multitudo magna, quia videbant ſigna, quæ faciebat ſuper his, qui infirmabantur. Subijt ergo in montem Ieſus: & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis. Erat autem proximum paſcha dies feſtus Iudæorum. Cum ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus, & vidiſſet quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Vnde ememus panes, vt manducent hi? Hoc autem dicebat tentans eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Reſpondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque modicum quid accipiat. Dicit ei vnus ex diſcipulis eius, Andreas frater Simonis Petri. Eſt puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces: ſed hæc quid ſunt inter tantos? Dixit ergo Ieſus: Facite homines diſcumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Diſcubuerunt ergo viri, numero quaſi quinque millia. Accepit ergo Ieſus panes: & cùm gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus: Similiter & ex piſcibus quantum volebant. Vt autem impleti ſunt, dixit diſcipulis ſuis: Colligite quæ ſuperauerunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum, ex quinq; panibus hordeaceis, quę ſuperfuerunt his, qui mãducauerant. Illi ergo homines cùm vidiſſent quod Ieſus fecerat ſignũ, dicebant: Quia hic eſt verè propheta, qui venturus eſt in mundum. Ieſus ergo cum cognouiſſet, quia venturi eſſent, vt raperent eum, & facerent eum Regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus.

HOc libro decimo geſta Chriſti enarrare incipimus, à quarto paſchate, quod proximum fuit miraculo celebri. *Erat* (inquit Ioannes) *proximum paſcha dies feſtus Iudæorum, &c.* Paſcha, inquam, erat quartum à baptiſmate Chriſti, vt diximus lib. 9. cap. 16.

Abijt trans mare Tiberiadis.

De mari Tiberiadis ſiue Galilææ egimus lib. 5. cap. 4. huius tomi. Appellatur A mare Tiberiadis à ciuitate Tiberiade, mari ſiue laeni vicina. Fuit hæc ciuitas ex duabus maximis Galilææ, autore Ioſepho in libro de vita ſua, Galilææ que metropolis Herodis Tetrarchæ tempore, à quo eſt exædificata, vt idem Ioſephus docet lib. 18. Antiquitatum cap. 3. dictaque Tiberias in gratiam Tiberij Cęſaris Romanorum Imperatoris, in cuius amicitiam Herodes fuerat receptus. *Tiberias metropolis Galilæa.* *Ioſephus.*

B Abijſſe autem Chriſtum trans mare Tiberiadis Ioannes ait, quoniam fortè prope Tiberiadem nauigauit. Et quidem

Nicephor.

dem ex Nicephoro colligitur, locum miraculi prope hanc fuiſſe vrbem. Eius enim verba hæc ſunt lib. 8. capite 30. Helena Tiberiadé venit, vbi, δωδεκάθρονον, id eſt, duodecim thronorum templum ſtatuit, quo loco Chriſtus quinque hominum millia pauit. &c. Adrichomius in deſcriptione tribus Nephthalim nu. 69. Nonnulli (inquit) miraculum hoc iuxta Tiberiadem ciuitatem contigiſſe autumant. &c. Sed ex D. Luca conſtat, in deſerto loco Bethſaidæ patratum, vt vidimus in fine libri præcedentis. Quia tamen Helenæ illud factum autoritate mouet, dici poteſt, deſertum illum locum Bethſaidę fuiſſe, id eſt, ad Bethſaidæ poſſeſſiones pertinuiſſe, quamuis Tiberiadi propinquus eſſet. Quod ſi verum eſt, potuit turba illa pedeſtris per pontem Tiberiadis in vlteriorem ripam lacus tranſire. Qua de re ſupra habitus ſermo eſt.

Miraculum editum prope Tiberiadem.

Exiens vidit turbam multam.

Quæſtio eſt, de quo nam exitu Matthæus loquatur, & Marcus. Ianſenius cũ Caietano arbitratur, Chriſtum ex ſecretiori deſerti loco, in quẽ receſſerat exijſſe, & veniſſe ad turbas, idem ſentit Carthuſianus. Euthymius putat, exijſſe ex monte, in quem aſcenderat, vt Ioannes ſcribit capite 6. Veriſimilior eſt opinio Abulenſis, & Maldonati, loqui Euangeliſtas de exitu ex cymba. Nam exitus ex deſerto, aut monte, non ſatis proprie dicitur. Itaque exiens ex cymba Dominus vidit turbam, quæ præuenerat. Lucas ait, turbam excepiſſe, quoniam ex cymba egreſſus ad turbam venit. Addit Marcus: *Et miſertus eſt ſuper eos, quia erant ſicut oues, non habentes paſtorem. Et cœpit illos docere multa.* Matthæus adijcit: *Miſertus eſt eis, & curauit languidos eorum.* Lucas ſimiliter: *Loquebatur* (inquit) *eis de regno Dei, & eos, qui cura indigebant, ſanabat.*

Subijt ergo Ieſus in montem.

Exiens ex ſcapha Chriſtus, hominum illam multitudinem docuit, multiſque ſanitatem contulit, vt ex alijs Euangeliſtis compertum eſt. Poſtea, vt ait Ioannes, in montem aſcendit cum diſcipulis, quietis gratia: ibique ad veſpertinum vſque tempus manſit. Veſperi, vt Matth. ſcribit, & vt ſcribit Lucas, die declinare incipiente, diſcipuli turbam vt dimitteret ſuggeſſerunt, ad emendas eſcas. Chriſtus vero: *Vos* (inquit) *date illis manducare*; vt Matthæus, Marcus, & Lucas ſcribunt. Diſcipuli reſponderunt, vt Marcus teſtatur: *Euntes emamus ducentis denarijs panes, & dabimus illis manducare.* Quæ verba Diuus Auguſtinus libro ſecundo de conſenſu Euangeliſtarum, capite 46. ſoli Philippo tribuit; Marcum putat numero multitudinis vſum, quòd vellet intelligi Philippum ex ore cæterorum dediſſe reſpõſum. Sed ſatius eſt pluribus Apoſtolis ea tribuere.

Erat autem proximum Paſcha.

D. Auguſt.

Diuus Auguſtinus ſermone primo de Epiphania ait, miraculum, quod hoc loco Ioannes narrat, factum eo die, quo in nuptijs aqua in vinum conuerſa eſt, alio tamen anno. At miraculum nuptiarum diximus ſexta Ianuarij die editum, longè ante paſcha; hoc autem prope paſcha eſt patratum; ergo non eadem die. Diuus Cyrillus libro 3. in Ioannem capite 11. non legit, *paſcha*, ideoque exiſtimat hoc feſtum eſſe tabernaculorum, quod menſe ſeptimo celebrari ſolebat. Sed legendum eſt: *Erat autem proximum paſcha dies feſtus, &c.* vt græci, latinique habent codices, & correcta editio. Fuit igitur hoc feſtum abſque dubio paſcha.

D. Cyrill.

Cum ſubleuaſſet oculos IESVS.

Poſt illud diſcipulorum reſponſum, factum hoc eſt, quod Ioannes ſcribit. Oculos Chriſtus in multitudinem illam hominum, fęminarumque coniecit: deinde Philippum interrogauit: *Vnde ememus panes, vt manducent hi?* ille iuxta reſponſum ab alijs diſcipulis redditum, reſpondit; *Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque modicum quid accipiat.* Denarius continet dous vintens, ducenti denarij ſummam efficiunt aureorum viginti.

Quæritur; num Apoſtoli pecunię hãc ſummã habuerint? habuiſſe .n. nonnulli inter-

interpretes volunt. Probatur, quia tum alij, tum Philippus, ducentorum tantum denariorum mentionem faciunt; videlicet quod illos haberent. Si enim non haberent, ſanè aliquam multò maiorem pecuniæ ſummam, qua tot hominib. cibus emi poſſet, protuliſſent, videlicet centum denariorum millia, vel ſimilẽ. Illa etiam verba hoc indicant: *Euntes ememus ducentis denarijs panes; & dabimus illis manducare.* quaſi dicant; habemus in loculis denarios 200. his panes toti turbæ comparabimus. Veriſimilis eſt hęc opinio, & charitati Apoſtolorum conſentanea. Credi ergo fas eſt, Apoſtolos habuiſſe tunc temporis ducentos denarios, eoſque voluiſſe in panes impendere, vt turbam paſcerét. Philippus verò cum videret pecuniam non eſſe ſatis, reſpondit in hanc ſententiam, ducentos habemus denarios, ſed ducentis denarijs empti panes, tot hominibus paſcendis, ſufficere minimè poſſunt.

An Apoſtoli habuerint ducentos denarios.

Eſt & ſecunda opinio, Apoſtolos dixiſſe, ſe ducentis denarijs empturos panes, quòd exiſtimarent illam pecuniæ ſummam facile poſſe a viris probis, & Chriſti ſtudioſis colligi, id quod minus probabilitatis habet.

D. Cyrill.

Tertia opinio eſt D. Thomæ, Lyrani, Ianſenij, Carthuſiani, Maldonati, & Caietani, qui negant Apoſtolos ducentos denarios habuiſſe. Item D Cyrillus ſic ſcribit in Ioannem: *Vnde ememus panes?* dixit Chriſtus, vt paupertatem diſcipulorũ oſtenderet, qui iam pridem colligendi æris abiecto ſtudio, vnde emerent non habebant, &c. Hæc ſententia placet magis. Videntur enim diſcipuli pecunia caruiſſe, exiſtimaſſe verò tantæ hominum multitudini cibum ſuppeditari non poſſe. Illa verba: *Euntes ememus ducentis denarijs panes, & dabimus illi manducare:* quaſi per ironiam de re, quam impoſſibilem arbitrabantur, dicta ſunt hoc ſenſu; euntes ememus panes ducẽtis denarijs, quos non habemus. Sic ẽt intellige illa apud Lucam cap. 9. *Niſi forte eamus, & ememus in omnem hanc turbam eſcas, & cæt.* Sine ironia intelligi poſſunt, ſi velimus Apoſtolos exiſtimaſſe Chriſtum pecuniam emendis panibus fuiſſe largiturum. Maiorem vero argenti ſummam proferre opus nõ fuit, quoniam ea illis magna viſa eſt.

Hoc dicebat tentans eum.

Tentaſſe dicitur Chriſtus Philippum, quoniam illius fidem, quanuis ſibi ſatis notam, interrogatione explorauit. Oportuerat Philippum ſic reſpondere: Domine non indiges emptis panibus; potes cibos non huic ſolum multitudini, ſed toti etiam orbi ſuppeditare. Rogas vnde habere panes poſſis? Ex nihilo facere; ex nihilo per infinitam potentiam, qua præditus es, habere potes. Nec eſt tibi pecunia opus, qua emas, nec materia vlla, ex qua facias. At longè ſecus reſpondit: *Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt, &c.* Chriſti interrogantis potentia minimè conſiderata.

A

Cur autem Philippum, potius quàm alium ex Apoſtolis, interrogarit, incertum eſt. D. Cyrill. in Ioannem, rationem reddit his verbis. Libenter Philippus diſcebat, quærebatque ſępius. Sed non erat adeo acutus, vt altiora poſſet intelligere. Quod inde patet, quia magno tempore Saluatorẽ ſecutus, & varia Deitatis eius ſigna indies aſpiciens, & tam reb. quam verbis ad cognitionẽ attractus, quaſi nihil adhuc didicerit, in vltimo fere diſpoſitionis tempore, dicit ad Ieſum Ioann. 14. *Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis.* Vt ergo rudiorem, ad ſublimiora ingenio conſequenda, & ad fidem vocans, & roborans, rogat, &c. Et Theopylactus: Non alium (inquit) interrogat Chriſtus, quam Philippum, ipſe enim maiore indigebat eruditione, & cæt. Hæc tamen cauſa valde incerta eſt. Forſitan Philippum interrogauit, quòd eius patria Bethſaida eſſet, & loca illa haberet explorata, vnde cibus comparari poterat. Forſitan quia in cibo comparando erat peritior. Sed mirum, cur Iudam Dominus non interrogauerit, qui habebat loculos: ad eũ enim hæc interrogatio pertinere videbatur.

B C D

D. Cyrill.

Cur Chriſtus Philippum interrogarit.

Theophyl.

Obſerua duplex eſſe tentandi genus, alterum ad malum, quod dęmonis eſt: alterum ad probandam, oſtendendamque virtutem, quod eſt Dei. Hoc modo Abrahamum tentauit, & Philippum. Lege D. Gregorium 28. Mor. cap. 5. Auguſtinum, tract. 43. in Ioannem, & epiſt. 146. & libro ſecundo de ſermone Domini in monte, capite 14.

E

Duplex tentandi modus.

Eſt puer vnus hic, qui habet quinque panes.

Puer ſignificat famulũ.

Puer in diuinis literis famulum ſignificat. Matthæi 14. *Et ait Herodes pueris ſuis*: ideſt, famulis; pſalm. 112 *Laudate pueri Dominum*, ideſt, ſerui Dei laudate Deum. Hoc igitur loco puer ex ſententia Abulẽſis Matth. 14. quæſt. 83. famulum ſignificare poteſt, in hanc ſententiam; *Eſt puer vnus hic*, ideſt, ſeruus tuus, videlicet ex Apoſtolis aliquis, qui panes quinque habet, & duos piſces. Chriſtus etiam Ioan. 21. Apoſtolos pueros vocat illis verbis: *Pueri numquid pulmentarium habetis?* Sed ſatius eſt exiſtimare, puerum aliquẽ in ea turba fuiſſe, qui hos panes, & piſces haberet. Euthymius venales habuiſſe ſentit.

Ioan. 21.

Vnde nam habuerint Apoſtoli quinque panes, & duos piſces.

His videntur obſtare Marci verba capite 6. *& dicit eis*; ſcilicet Chriſtus diſcipulis. *Quot panes habetis, ite, & videte, & cum cognouiſſent, dicunt; Quinque, & duos piſces, &c.* Matth. 14. reſpondent: *Non habemus hic, niſi quinque panes, & duos piſces.* Luc. 9. *Non ſunt nobis pluſquam quinque panes, & duo piſces. Niſi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam eſcas, &c.* Ergo Apoſtoli quinque panes habebant, & duos piſces; non autem puer. Reſpondet Euthymius, puerum illum venales habuiſſe panes, ac piſces; atque ideo Apoſtolos dixiſſe, quinque habemus panes, & duos piſces, quæ reſponſio veriſimilis eſt. Apoſtoli enim quia facile a puero panes habere poterant, reſponderunt, habere ſe quinque panes, & duos piſces. Vel ſignificabant his verbis, eſſe in turba illa illos panes, & piſces. Vero ſimilius puerũ alicuius Apoſtoli fuiſſe conſanguineum, & comitem, qui panes illos, & piſces in cibum Apoſtolorum ferebat. Itaque panes, & piſces Apoſtolorum erant, non pueri venales. Forte illis miſerat aliquis eleemoſynam illam.

Chriſtus igitur Apoſtolos rogauit, vt ait Marcus. *Quot panes habetis?* iuſſit videre; *Ite, & videte*: iuerunt, & viderunt habere puerũ quinque panes, & duos piſces. Ideoque reſponderunt: *Non habemus niſi quinque panes, & duos piſces*: Andreas verò pueri portantis mentionem fecit: *Eſt puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces. Sed hæc quid ſunt inter tantos?* Id eſt, inter tot homines, & fœminas. Aliter dici poteſt, Andream ſolum nomine reliquorum locutum, vt ſcribit Ioann. Cæteros verò Euangeliſtas omiſſo puero, ſcripſiſſe, Apoſtolos reſpondiſſe non habemus niſi quinque panes, & duos piſces: quia id Andreas dixerat, nomine aliorum.

Facite homines diſcumbere.

Præludia miraculi.

Præludia quædam miraculi præmiſſa ſunt, vt Apoſtolis miraculi magnitudo clarius fieret perſpecta. Ideo Chriſtus interrogauit, vnde panes emere poſſent. Itemque, quot haberent panes. Perſpectum igitur iã erat, non poſſe reperiri in ſolitudine illa, tot hominibus paſcendis cibum. Tunc iuſſit diſcumbere conuiuas humi in viridi herba. *Erat* (ait Ioannes) *fœnum multum*, ideſt, viridis herba, *in loco*. Et Marcus: *Et præcepit illis*, ſcilicet Chriſtus Apoſtolis, *vt accumbere facerent omnes, ſecundum contubernia, ſuper viride fœnum*. Apoſtoli enim in partes, & contubernia, ſiue conuiuia, quinque hominum millia diuiſerunt.

Secundum contubernia.

Græcè συμπόσια, συμπόσια, ideſt conuiuia, conuiuia, geminatio multitudinẽ indicat. Præcepit Dominus Apoſtolis, vt permixtam ſine ordine multitudinem, in ordinem, & varia conuiuia, ſiue contubernia redigerent. Contubernium nomen eſt Caſtrenſe, ſignificans decem milites, ſub vno degẽtes papilione; quibus decanus, ſiue decurio præerat. Vnde pro conuictu ſumitur, ſiue ſodalitate.

Contubernium quid.

Diſcubuerunt in partes.

Quomodo diſcubuerit quinq; millia hominũ.

Græcè, diſcubuerunt, πρασιαὶ, πρασιαὶ, hoc eſt, areolæ, areolæ. Significat. n. πρασιὰ, aream, ſiue areolam hortorum, ſiue quadratam diſpoſitionem in formã latereuli. Tranſlatè ſumitur hoc ſenſu. Diſcubuerunt per areas, ſiue per areolas diſpoſiti, quaſi areolatim. Hoc eſt, quod interpres dixit: *Diſcubuerunt per partes*. In quibuſdam verò partibus centum erant homines; in alijs quinquaginta. *Diſcubuerunt in partes* (ait Diuus Marcus) *per centenos, & quinquagenos*. Per ſingulos enim diſcubitus, centum edebãt, vel quin-

quinquaginta viri, diſcretis locis, ſiue areolis, ita vt facile numerari poſſent. Ipſi Apoſtoli cum illos in varia contubernia diſtribuerunt, quinque millia numerarunt, exceptis fęminis, ac paruulis, vt Matthæus docet. Cum verò per centenos, & quinquagenos diſcubuerint, Lucas per quinquagenos diſcubuiſſe ſcribit: *Facite* (inquit Dominus apud Lucã) *illos diſcumbere per conuiuia, quinquagenos. Et* A *ita fecerunt, &c.* Vtrumque dixit Chriſtus, quod ſcribit Marcus, & quod ſcribit Lucas. Et vtrumque factum eſt. Nam per quinquagenos diſcubuerunt, & per centenos. Magis autem per quinquagenos.

Cum gratias egiſſet.

Poſtquam conuiuæ per diuerſa loca il B lius eremi, veluti per diuerſos lectos, ſiue herbaceos thoros, diſtributi ſunt ab Apoſtolis; paucos illos panes, & piſces, accepit Chriſtus, deinde in cœlum oculos ſuſtulit, vt Matthæus ait, oſtendens a Deo bonorum omnium fonte cibum hominum emanare, petens etiam a patre, vt cibum illũ multiplicaret. Gratias quoque egit, εὐχαριστήσας, vt ait Ioannes, pro beneficio, etſi nondum collato, tamen C conferendo ſtatim, id eſt, pro cibo illi turbæ largiendo. Præterea benedixit panibus, vt ait Lucas, εὐλόγησεν αὐτοὺς, benedixit illis, ſcilicet panibus, multiplicationem imprecando, & imperando. Eſt qui exiſtimet verbum, εὐχαριστεῖν, quo Ioannes vſus eſt, non ſignificare hoc loco Chriſtum gratias egiſſe; ſed gratiam Patris in panes, vt multiplicarentur inuocaſſe. Dicendum, verbum, εὐχαριστέω, D ſignificare gratias agere, vt compertum eſt, quamobrem interpres noſter vertit: *cum gratias egiſſet.* Gratias igitur egit Chriſtus. Præterea panibus benedixit, & patris gratiam inuocauit.

Gratias egit Chriſtus.

Dedit diſcipulis panes, diſcipuli autem turbis.

Poſtquam Chriſtus gratias egit, panibuſque benedixit, & piſcibus; panes fregit, piſces in partes diuiſit, Apoſtoliſque tradidit, vt Matthæus ait; Apoſtoli turbæ diſtribuerunt. Ita verò tum panes, tum piſces multiplicati ſunt, vt cophinos 12. fragmentorum, Apoſtoli 12. poſt turbam ſaturatam collegerint. Si quęras, quonam modo panes, piſceſque ſint multiplicati? Reſpondetur, vel per creationem ex nihilo fuiſſe multiplicatos, multis panibus piſcibuſque nulla ex materia creatis. Vel per conuerſionem aeris, aut terræ in panes, & piſces. Hoc ſecundo modo multiplicatos putat Abulenſis, quæſt. 103. Facta eſt autem multiplicatio, in manibus Chriſti, & Apoſtolorum diſtribuẽtium, in ipſis quoque cophinis, quibus panes ferebant.

Quomodo facta ſit multiplicatio panis, & piſcium.

Vinum non prębuit Dominus, quoniã neceſſarium non eſt: neque aquam miraculo facere voluit, quia propinquus erat lacus, ſiue mare Galilææ, aquę potabilis. Recte Dionyſius Carthuſianus Ioan. 6. Certum (inquit) videtur, quòd ſi non habuerunt aliunde potum, quod Chriſtus dedit iſtis cibis, virtutem agendi, quod efficit potus; ita quod ſitim perpeſſi non ſunt. Opera nempe Chriſti perfecta fuerunt. Quos ergo refecit; perfectè reficit. Hæc ille.

Potum an præbuerit Dominus. Carthuſ.

Collige quæ ſuperauerunt fragmenta.

Ex panibus, 12. Cophinos ſuperfuiſſe, ait Ioannes; de piſcibus tacet. Sed ex piſcibus etiam multa ſuperfuere fragmenta, quamuis id Ioannes ſilentio prætererit. Etenim par erat in piſcibus, & panibus ratio. Ex Marco hoc colligitur. Sic ille ſcribit. *Et ſuſtulerunt reliquias fragmentorum 12. cophinos plenos, & de piſcibus, &c.*

Fugit iterum in montem ipſe ſolus.

Cognouit turba quinque tantum panes, duoſque piſces Chriſto traditos, in illam copiam exuberaſſe. Admirabili igitur opere conſpecto, prophetam eſſe confeſſa eſt illius patratorem: prophetã (inquam) illum, qui in mundum erat venturus, hoc eſt Meſſiã, de quo Moyſes Deuteronom. 18. ſcripſerat: *Prophetam de gente* E *tua, & de fratribus tuis ſicuti me ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus, & cæt.* Regem præterea illum creare decreuerunt, qui facile poſſet regnum cibi copia complere. At Chriſtus id ſciens regnum fugit temporarium, in montemque receſſit ſolus, hoc eſt, ſine diſcipulis. Nec exiſtimes

Deut. 18.

Fugit Dominus regnũ.

Digitized by Google

inſalutata fugiſſe turba. Vt enim ſcribit Mattheus, turbam dimiſit: *Dimiſſa* (inqt) *turba, aſcendit in montem ſolus orare, &c.* & Marc. *Coegit* (inquit) *diſcipulos ſuos aſcendere nauim, vt præcederent eum trans fretum, ad Bethſaidam, Dum ipſe dimitteret populum, &c.* Aſcendit autem ſolus in montis locum remotum, in quo inueniri non poſſet. Diſcipulos cymbam conſcendere, & abire iuſſit.

Quæres quid ſignificet particula illa, *iterum; fugit iterum in montem*. Nunquid Chriſtus alio iam tempore in monté fugerat; vt nunc dicatur iterum fugere? Reſpondeo, ſenſum verborum hunc eſſe; *fugit in montem iterum*; hoc eſt, iterum aſcendit in montem a quo deſcenderat, ad paſcendam, & dimittendam turbam. Semel iam aſcenderat hunc montem, vt idem Ioan. docet initio capitis: *Subijt* (inquit) *in montem*: inde deſcendit, & dimiſſa turba, aſcendit iterum. Quomodo (ait Auguſtinus tractatu 25.) fieri poteſt, vt rurſus illuc fugeret, niſi ante de monte deſcenderet? &c. Nõ deeſt, qui putet, in hac nobili fuga inuiſibilem ſe reddidiſſe, ne a diſcipulis, & turba reperiretur. Sed cum ille, vt ex alijs Euangeliſtis oſtendimus, diſcipulos abire compulerit, turbamque dimiſerit, nihil opus eſt hac inuiſibilitate. Oportet omnes inter ſe conferre Euãgeliſtas, vt veritas appareat.

CAPVT II.

Mor. Saturat Dominus quinq; millia hominũ.

[…]ans mare […]uiuium […]s exhi[…]tur.

¶ A*Bijt trans mare.* Trans mare conuiuium exhibetur. Poſtquam enim ſæculi huius fluctus tranſnauigauerimus, cęleſti conuiuio excipiemur in cœlo. In terra autem poſtquam pœnitentiæ mare traijcimus, cęleſti Euchariſtiæ pabulo paſcimur. *Tranſiuimus per ignem, & aquam* (ait Regius Vates pſal. 65. *& eduxiſti nos in refrigerium.* Aduerte mare hoc, quod cum Chriſto tranſimus, dulcis aquę eſſe, inſtar maris Galilææ. Dulcis enim eſt omnis labor, ſi cum Chriſto, & pro Chriſto toleretur.

¶ *Sequebatur eum multitudo magna.* Huius turbæ ardorem contemplare, pedeſtris Chriſtũ ſequebatur, ac properans. Marc. cap. 6. *Viderunt* (inquit) *eos abeuntes*, id eſt, Chriſtum, & Apoſtolos, *& cognouerũt multi, & pedeſtres de omnibus ciuitatibus cucurrerunt illuc, & præuenerunt eos.* Sic Chriſtus ſe- A quendus eſt, ardenter, ac properanter. *Cucurrerunt, & præuenerunt.* Eos ſatiat Dominus, qui currunt, quicunque cum labore pedeſtres ſequuntur.

Turbæ ſequẽtis Chriſtũ ardor.

¶ *Miſertus eſt ſuper eos.* Marcus ſcribit: Exiens, ſcilicet ex Scapha, Dominus vidit turbam multam, & miſertus eſt ſuper eos. O viſcera miſericordiæ. Miſeriam vidit, miſertus eſt corde. Neque in corde ſtetit miſericordia, foras in opus prodijt. B Animæ præſtantiori parti, verbi diuini cibum prius impertiuit. *Cœpit illos docere multa*: ait Marcus, & Lucas: *Loquebatur illis de regno Dei.* Corpori poſtea inferiori, tum ſanitatem præſtitit; *Miſertus eſt eis* (ait Matthæus) *& curauit languidos eorum*: tum eſcam prębuit. Chriſtum imitare; pauperum miſerere corde, ſed ad opus miſericordia cordis progrediatur. Vel verbo, vel conſilio, vel precatione, vel cibo, deni- C que dono aliquo, vel ſpiritali, vel corporali, pauperibus opem ferto. Animum prius, ſi vales, paſce, deinde corpori eſcã exhibe. 1. Petri 4. *Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrantes, ſicut boni diſpenſatores multiformis gratiæ Dei, &c.* Donum habes diuitiarum, vel aliud quodlibet, fidelis eſto diſpenſator. Prius Chriſtus, quę ad animum ſpectabãt, perfecit; poſtea corpus refecit. Tu quoque D prius quæ ſpiritus ſunt, poſtea quæ ſunt corporis negotia age. Audi Diuum Chryſoſtomum homilia 79. ad populum. Propterea multa tam in communibus, quàm in priuatis rebus, præter ſententiam nobis eueniunt, quoniam non circa ſpiritualia primum, tum verò circa ſæcularia, curam exhibemus, &c.

Prius Dominus eleemoſynam animo, deinde corpori largitus eſt.

1. Petr. 4.

D. Chryſoſ.

Prius animi agenda negotia, quam corporis.

¶ *Reſpexit in cælum.* In cęlum reſpexiſſe Chriſtum ſcribit Lucas, & Matthæus. Il- E lum reſpicere oportet in cęlum, qui pauperibus bona ſua vult diſpergere. Si bona reſpicias cęleſtia, tribues liberali manu terrena. Sapiens is eſt, qui terra emit cęlum, quia vilem puluerem cum ęternis commutat opibus. Reſpice ité in cęlum,

Reſpiciat in cælum, qui eleemoſynã dare vult.

cum

Digitized by Google

Ad cernendos pauperes oculi ſunt ſubleuandi.

cum eleemoſynam largiris, cœleſti tantũ patri placere ſtude, hominum glorioſam deſpice. Præterea oculos ſubleuaſſe dicitur Chriſtus Ioan. 6. vt turbam cerneret, ſubleua mentis oculos vt pauperes cernas, pauperum infima ne cõſidera; ſublatis oculis ſuprema aſpice. Si infima conſideres, homines ignobiles, rudes, ęgros, cæcos, clãudos, inopes intueberis: ſi ſuprema aſpicias, Chriſtos quoſdam vide A bis. Etenim ſic Chriſtus Matth. 25. ait; *Quandiu feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.*

De agendis gratijs poſt cibum.

D. Chryſ.

¶ *Cùm gratias egiſſet.* Gratias egit Dominus pro cibo conferendo; fortaſsè etiã pro largitate, qua pater generi humano eſcam præbet. Docet gratias Deo agere, cùm cibum ſumimus, reſpicere quoque in cælũ, id eſt, in Deum, à quo cibus nobis ſuppeditatur, ne ſimiles rationis B expertibus animantibus ſimus, qui cũ eſcã è cælo accipiant, cælum reſpiciunt nunquam. Chryſoſtomus hom. 41. in Ioannẽ: Cur (inquit) cùm ſanaturus eſſet paralyticum, cùm ſuſcitaturus mortuum, cùm maris ſedaturus tempeſtatem, non agit gratias Chriſtus, hic autem agit? ſcilicet, vt oſtẽdat ante cibum gratias Deo agẽdas, &c. Et hom. 79. ad populũ: Menſa (ait) ab oratione ſumens initium, & in C orationem deſinens, nunquam deficiet: ſed fonte largius, omnia nobis afferet bona. Ne tantũ itaq; prætermittamus emolumentum. Abſurdũ eſt enim ſeruos noſtros, ſi quã appoſitorũ partem à nobis accipiãt, nobis gratias agere, & cum benedictione recedere; nos autẽ tot bonis potientes, nec tantum honoris Deo rependere, &c. Tertullianus in Apologetico cap. 39. Non prius (inquit) diſcumbi- D tur, quàm oratio ad Deum prægustetur, æque oratio conuiuium dirimit, &c. Deut. 8. *Vt cum comederis, & ſatiatus fueris, benedicas Domino pro terra optima, &c.*

Tertull.

Deut. 8.

Neque verò ſolùm pro cibo, rebusq; proſperis, gratiæ agendæ ſunt Deo, ſed etiã pro rebus aduerſis. Illud enim etiã ethnici faciũt, hoc Chriſtianorũ eſt proprium, vt Hieronymus docet ad Epheſios. 5. ad illa verba: *Gratias agentes ſemper* E *pro omnibus.* Dupliciter (ait Hieronymus) intuendũ, vt & in tempore, & pro omnibus quę nobis accidunt, Deo gratias referamus. Vt non tantùm pro ijs, quæ bona putamus, ſed etiã, quæ nos coarctant, & contra noſtram veniunt voluntatem, in Dei præconiũ mens læta prorũpat. Hæc actio gratiarum apud prudẽtes viros, & generaliter, & ſpecialiter, obſeruatur. Generaliter vt gratias agamus Deo, qđ nobis Sol oritur, dies currit, &c. Specialiter quãdo in Dei beneficijs, quæ nobis accidũt gratulamur. Sed hoc genus & facit, & Iudæus, & publicanus, & Ethnicus. Chriſtianorũ propria virtus eſt, etiã in ijs, quæ aduerſa putantur, gratias referre creatori. Sic Hieronymus. Lege Philonem lib. de Plantatione Noe. Dicimus (inquit) nihil eſſe Deo magis proprium quã bene facere; nihil item creaturę, quã gratias agere, &c. Quàm ſit Deo grata gratiarum actio, indicat Auguſtinus epiſtola 77. ad Aurelium his verbis: Quid melius, & animo geramus, & ore promamus, & calamo exprimamus, quàm Deo gratias? Hoc nec dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi grandius, nec agi fructuoſius poteſt, &c. Verum ſunt multi, quibus illud congruit Deut. 32. *Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit, &c.* Videlicet, beneficijs ſaginati recalcitrant.

Agẽda gratia etiã pro aduerſis rebus.

D. Hieron.

Chriſtianorũ proprium etiã pro aduerſis agere gratias.

Philo.

D. Auguſt.

Deo grata gratiarum actio.

Deut. 32.

¶ *Accepit IESVS panes.* Fæcundiſſimæ ſunt Chriſti manus, paucos panes accipiũt, pauciores piſces, & inſtar fæcũdiſſimi agri, nõ ſolùm centuplum, ſed plus quam millecuplum fructum afferunt. In fertili ſolo libenter ſerit agricola, quidquid habet frumẽti, cùm Chriſti manus ſint fertiliſſimæ, quidquid habemus cur in illis non ſeminamus? Tradamus diuinis manibus ſcientiam, ingenium, opes, honores; fructum reportabimus vberrimum. Si vis in manibus tuis bonorũ copiam reperire, poſtquam animam exhalaueris, in manibus Chriſti nunc ſementem facito. Audi Auguſtinum Pſal. 75. Nihil (inquit) inuenerunt viri diuitiarũ in manibus ſuis; quia nihil poſuerunt in manu Chriſti, &c.

Chriſti manus ager fæcũdiſſimus.

D. Auguſt.

¶ *Dedit diſcipulis panes.* Dedit Dominus Apoſtolis panes, illi autẽ turbæ diſcumbẽti diſtribuerunt. Hunc ordinẽ ſeruat Deus, per põtifices, ſacerdotesq; gubernat eccleſiam, ſpiritalemq; ſuppeditat cibum. Illi enim panes, id eſt, cæleſtem doctrinam, cæleſtiaq; ſacramenta, cæteris Chriſtianis adminiſtrãt. In manibus Apoſtolorum miraculum Deus operabatur, quia in manibus illorũ panis multiplicabatur. Multò maius miraculum poſteà

Deus per põtifices ſacerdotesq; [illegible] ſpiritalia [illegible] nat.

poſteà

Euchariſt. ſteà in iiſdem manibus operatus eſt, hodieque in manibus cunctorum ſacerdotum operatur, panem in corpus, & vinū in ſanguinem conuertens ſuum.

D. Auguſt. *Eleemoſyna.* Præterea quemadmodū Deus Apoſtolis dedit, vt darēt turbæ: ſic donat diuitibus, vt donēt ipſi pauperibus. Fecit De⁹ pauperem (ait Auguſtinus Pſal. 123.) vt probet hominem, & fecit Deus diuitē, vt probet illum de paupere, &c. Probatur autem diues de paupere, fideliſque inuenitur diſpenſator, vel infidelis, fidelis ſi pauperi eleemoſynam impertit; infidelis ſi negat. Pauperem probat paupertas premendo: diuitem eadē probat, alimenta, indumentaque poſtulando.

Deus liberaliter donat. *Seneca.* *Etiam non rogatus largitur Dominus.* ¶ *Vt autem impleti ſunt.* Liberaliter donat Chriſtus. Sequentem turbam impleuit cibo: neque neceſſariam ſolū eſcam, ſed ſuperabundantem præbuit. 1. ad Timot. 6. *Deus* (ait Paulus) *Præſtat nobis omnia abunde ad fruendum.* Græcè, πλουσίως, id eſt, opulentè. Etenim ex opulentiſſimo theſauro opulentè dona præbet. Te obſecro lector, vt mentis oculos in eam iniicias menſam, quā Dominus hominum generi in hoc orbe apparauit; quàm ſit abundans, quàm lautis inſtructa ferculis expendas. Nōne panis hordeaceus paſcēdis hominibus, præſertim peccati macula infectis, fuiſſet ſatis ſuperque? At quot frumenti, quot ciborum, quot deliciarum genera præbet? Nō neceſſitatibus tātum modo noſtris prouiſum eſt (ait Seneca libro 4. de beneficiis cap. 5.) vſque ad delicias amamur. Tot arbuſta nō vno modo frugifera, tot herbæ ſalutares, tot varietates ciborum, &c. Iam verò quis vt conuiuium his hominibus exhiberet, Chriſtum orauit? nemo profectò. Miſericordia pectus commouit liberale. *Miſertus eſt ſuper eos,* ait Marcus. ſimilem in modū vt abundantiſſimam, omniumque epularum genere refertam menſam, hominibus ſterneret, à Deo petiuit nemo, bonitas illum commouit ſua.

De menſa ſanctiſſima Euchariſt. Quòd ſi de mēſa auguſtiſſimæ loquamur Euchariſtiæ; quis diuinam liberalitatem, bonitatemque mirari ſatis queat? In hac menſa liberalitatis ſuæ diuitias expromit Deus. Nec panē donat hordeaceum, ſed cæleſtem, omnis ſaporis melle redundantem. Trans mare autem donat pœnitentiæ, & in deſerto loco. Animum enim flagitat conuiuiū hoc ab omnibus deſertum curis, & maximè deſertum à criminibus. Humilitatem quoque poſtulat, cernis enim vniuerſam hanc turbam humi humiliter diſcumbentem, eandem cernis fœni calcantem viriditatem. *Omnis caro fœnum,* clamat vates Iſaias cap. 40. huius viriditatem, floſculoſque fœni Tu mihi quoque calca. *Iſai. 40.* Illud adiice, prius Chriſtum ſanaſſe ægros, poſtea præbuiſſe panem. A Si æger es, ſanitatē prius compara, poſtea ad diuinum accede epulum. Hoc conuiuium verè hominem implet, ſaturatque. Solus enim Deus, quē menſa habet, implere ſatiareq; hominem poteſt. *Caduca bona non ſatiant.* De caducis huius ſæculi bonis, id verè dici poteſt, quod Andreas ait: *Hæc quid ſunt inter tantos?* Minimæ quædam micæ ſunt, ex mēſa ſummi cadentes regis, oſſa B quædam ſunt, quæ Deus Turcis, Mauris, Ethnicis, veluti canibus, arrodēda proiicit. At de Euchariſtia illud dicit Pſal. 77. *Pſal. 77.* *Panem Angelorum manducauit homo; cibaria miſit eis in abundantia. Omnia flumina intrāt in mare* (ait Eccleſ. 1. Salomon) *& mare nō redundat.* Sic quamuis omnia caduca bona in hominem influant, non redundabit, non implebitur, deerit aliquid. At ſi mare in flumen intret, protinus implebitur C flumen, protinus redundabit. Eundem in modum, ſi in hominem venerit Deus, tunc ſatiabitur. Deus antequam mundum conderet, ſatiatus erat. Qua nā re? equidem ſe ipſo. Se ipſo, non mūdo, ſatiatur Deus; Deo item, non mundo ſatiatur ſimilis Deo iuſtus. Nonne vmbræ ſunt res caducæ? Quis vero vmbra ciborum ſatiari poterit?

Deus neceſſaria p̄buit non ſuperflua. *Neceſſitati ſeruiendum, non cupiditati.* ¶ *Similiter ex piſcibus.* Neceſſaria p̄buit D Deus turbæ, non ſuperflua: panes, & piſces, non perdices, aut gallinas, aliaque gulæ irritamēta tribuit. ô Rex potentiſſime, idemq; liberaliſſime, nonne omni volucrum, delicatorumque animantium carnibus, nōne dulcibus bellariis conuiuiū hoc exornare vales? Cur panes, eoſque hordeaceos, cur piſces, nō carnes, apponis? cur vinū pretioſum ſectatoribus tuis nō propinas? facere vales, facere cur E non vis? Neceſſitati Deus docet eſſe ſeruiendum, non cupiditati. Qui neceſſitati ſeruit, facili dominæ ſeruit; qui ſeruit cupiditati difficili ſeruit tyranno. Neceſſitati facile, vel pane ſolo & aqua fit ſatis; cupiditati, & vanitati, mare, tellusque non ſufficit. Vnde prudentiſſimus Philoſophus

loſophus

Seneca. loſophus Seneca epiſt. 16. Naturalia (inquit) deſideria finita ſunt: ex falſa opinione naſcentia, vbi deſinant non habent, & epiſt. 111. Neceſſaria tibi occurrent. Superuacanea & ſemper, & toto animo quærenda ſunt, &c.

Neceſſarium cibũ huic turbæ, neceſſarium quoque Iſraelitis, in eremo olim ſuppeditauit Deus, ſcilicet manna. Illi vero ſupernacaneas concupiuerunt carnes. Malæ dominæ cupiditati ſeruierũt, atque idcirco in ſepulchris concupiſcentiæ perierunt. Num. 11. Si concupiſcentiã ſepeliſſent; ſepulchris concupiſcẽtiæ nomen non dediſſent. Sepeli concupiſcentiam, ne te ipſa ſuis in ſepulchris ſepeliat. Adde etiam illud; Deum manna Iſraelitis præbuiſſe, Exod. 16. ſtatuiſſe verò vt in diẽ tantùm, neceſſariũ cibum, non ſuperfluum, colligerent. Qui verò ſuperfluum collegerunt, vermibus corruptum viderunt. D. Chryſoſtomus homilia 56. in Matth. Immoderato cibo, potuq; apparatas menſas, naufragijs refertas vocat. Quando (inquit) nos moderatè, probeq; viuemus, quibus menſę mille naufragijs refertæ proponuntur? &c. Etenim huiuſmodi in menſis naufragiũ facit temperantia, modeſtia, ratio. in tenui menſa proſperè nauigatur.

Iudęi cupiditati ſeruierunt. — *Num. 11.* — *Exod. 16.* — *D. Chryſ.* — *In menſa ſunt naufragia multa.*

B

¶ *Collligite quæ ſuperauerunt fragmenta ne pereant.* Quod in hæc verba D. Cyrillus ſcribit hic apponam; vnde eleemoſynam vtilẽ eſſe intelligamus, non ad bona ſolũ ſpiritalia, ſed ad corporalia etiam comparãda. Liberalitas nobis hoc miraculo commendatur (ait Cyrillus lib. 3. in Ioã. cap. 18. & quaſi magna voce dicitur. Quantò plura dabis liberaliter, ac miſericorditer; tantò tibi plura largius confluẽt, &c. Eleemoſyna ſemẽ eſt. Quemadmodum ſemen, ita eleemoſyna multiplicatur. ex quinque panibus duodecim cophinos multiplicatos cernis. D. Baſilius hom. in diuites auaros; Quemadmodum (inquit) frumentum in terram cadens, lucrum proijcienti parit; ſic & panis in eſuriẽtem proiectus, multam in poſterũ tibi reddet vtilitatem, &c. Luc. 6. *date, & dabitur vobis, &c.* 1. Cor. 9. *Qui parce ſeminat parce & metet, &c.* Chryſoſt. homil. 13. ad populũ, eleemoſynam artem vocat, omnium artium quæſtuoſiſſimam. Sareptana illa vidua eleemoſynam Eliæ contulit, ſed magno cum quæſtu contulit. hũc

D. Cyrill. — *Eleemoſynę vtilitas.* — *D. Baſil.* — *Luc. 6.* — *1. Cor. 9.* — *D. Chryſ.*

C D E

enim à Deo magnum quęſtũ accepit, 3. Reg. 17. vt in magna annonæ penuria hydria farinæ non deficeret, & lecythus olei non minueretur. Similem quæſtum in bonis temporarijs, & æternis facies, ſi paſcas inopes. Chryſologus ſer. 8. Theſaurus cæli eſt manus pauperis, eſt gazophylacium Chriſti. Da pauperi terram, vt accipias cælum, da nummum, vt accipias regnũ, da micam, vt accipias totũ. Da pauperi, vt des tibi. Quia quidquid pauperi dederis, tu habebis. Quod pauperi non dederis habebit alter, &c. Chryſoſtomus hom. 50. in Matthæũ, de arte eleemoſynam dandi egregie agit. hanc à diuitibus diſcendam docet his verbis: Diuites non fabricare, nec ædificare, nec texere, nec nauem extruere, nec aliud huiuſmodi artificium norunt. Illam igitur artem diſcant, vt diuitijs rectè & vt decet vtantur. Non eſt enim certè ars illa contemnenda, qua diſcunt opulenti conferendum indigentibus eſſe. Præcipua enim eſt, & alijs artibus multo præſtantior. huius magiſter Chriſtus eſt, &c.

3. Reg. 17. — *D. Chryſologus.* — *D. Chryſ.* — *Ars à diuitibus diſcẽda.*

Præterea Chriſtus fragmenta colligere iuſſit ne perirent, vt miraculum fieret exploratius. Docet etiã locus fugiẽdam prodigalitatem, & colligenda fragmẽta, id eſt, quæ ſuperſunt, vt pauperibus donẽtur. Heu quot pereunt fragmẽta. Imò quot pecuniæ hominum, qui opes ſuas in canes, equos, bombycinas veſtes, exquiſitos cibos, ludos, fęminarumque turpiſſimum obſequium impendunt, pauperes nudos minime curant. Libet quãuis cum impio Iuda exclamare: *Vt quid perditio hæc?* Potuerunt opes veſtræ venundari Chriſto, magno pretio, & dari pauperibus. Colligat ergo vnuſquiſq; opes ſuas, quas male impendit, ne male pereãt.

Fugiẽda prodigalitas. — *Malè pereunt multorum opes.*

¶ *Fugit in montem ipſe ſolus.* Multis dè cauſis regnũ fugit Chriſtus. Prima cauſa fuit exemplum, vt ait D. Gregorius prima parte paſt. cap. 3. Exemplum (inquit) ſe ſequentibus præbens, rex fieri noluit Chriſtus. ad crucis verò patibulum ſpõte peruenit. Oblatã gloriã culminis fugit; pœnam probroſæ mortis appetijt. Vt mẽbra eius diſcerent fauores mundi fugere, terrores minime timere, &c. D. Cyrillus lib. 3. in Ioann. cap. 20. Docet (inquit) nos Chriſtus, re ipſa parua eſſe, quę maxima in hac vita putantur. Stultum eſt, ſi ęterna regna deſideras, regna huius mundi

Cur regnũ fugerit Chriſtus. — *D. Greg.* — *Chriſtus fugit honorẽ, amplexatus eſt opprobria.* — *D. Cyrill.*

Digitized by Google

mundi appetere,&c.Ibidem;Voluntaria (inquit)humilitas fulgentiſſimum affert finem.Quod probat Chriſti exemplo ex Paulo ad Philip.2. *Exinaniuit ſemetipſum, &c. propter quod Deus exaltauit illum, &c.* Fulgentiſſimum habuit finē Chriſti humilitas, habebit & noſtra. Tandem concludit Cyrillus; Ipſum(ait)etiam ſupremum regni honorem, ſi offertur, recuſemus, ſi cæleſtia potius, quàm terrena ſapimus,&c. Beda Marci 6.fauores hominum ob bene acta, non expetendos docet,inter alia verò: Minus(inquit)periculoſum eſt,in his quæ rectè agimus aduerſantium nos improbitate fatigari, quàm honorantium fauore demulceri. Fauor enim ſecuriorem ſæpe corrumpit animũ; aduerſantium improbitas circunſpectũ ſæpe reddit,& cautum,&c.

Humilitas finem affert fulgentiſſimum.

D.Cyrill.

Contēnēda omnia.

Beda.

Amicorum laudes periculoſa.

Secunda cauſa cur fugit, redditur ab Auguſtino tract.25. quia non erat talis rex, qui ab hominibus fieret: ſed talis rex,qui regnum hominibus daret. Tertia cauſa eſt, quia noluit rebellioni Iudæorum, & ſeditioni aduerſus Romanos

D.Auguſt.

A anſam dare. fugienda enim eſt maximè ſeditio, ac rebellio. Præterea noluit rex creari à turba ſaturata.Nam reges,ac paſtores,non à ſaturatis electoribus; ſed à ſobrijs,magnoque conſilio, ſunt eligendi. Id etiam obſeruandũ,turbã regē elegiſſe,à quo paſci poſſet. Eſt enim regis proprium populum paſcere, quippe qui populi paſtor appellatur. Euthymius in guloſitatem horum hominũ inuehitur.

B O manifeſtam(inquit)guloſitatem.Cùm impleti ſunt, tunc hunc prophetam eſſe dixerunt. repleto vētre omnia illis erat, & propheta,& regno dignus, &c. Similiter loquitur Chryſoſtomus hom.41. in Ioannem. At vulgus hominum temporali vtilitate maximè allicitur.Indicat etiã locus muneribus maximè corda permoueri.Cibus hic tot hominum corda permouit,vt Chriſtum regem crearent.

C Cauendũ igitur eſt, ne electores donis ſubornentur. Etenim vt cum Euthymio loquar; repleto ventre, omnia ſubornatis ille erit, qui donis ſubornarit, & quacumque dignus dignitate iudicabitur.

Euthym.

Electores nō ſubornandi.

CAPVT III.

De Petro ambulante ſuper aquas, &c.

MATTHAEVS CAPITE XIIII.

ET ſtatim compulit IESVS diſcipulos aſcendere in nauiculam,& præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas. Et dimiſſa turba,aſcendit in mōtem ſolus orare. Veſpere autem facto ſolus erat ibi. nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus:erat enim contrarius ventus. Quarta autem vigilia noctis venit ad eos ambulans ſuper mare. Et videntes eum ſuper mare ambulantem, turbati ſunt, dicentes. Quia phantaſma eſt. Et præ timore clamauerunt. ſtatimque IESVS locutus eſt eis, dicens: Habete fiduciam: ego ſum, nolite timere. Reſpondens autem Petrus dixit: Domine, ſi tu es, iube me ad te venire ſuper aquas. At ipſe ait; Veni. Et deſcendens Petrus de nauicula, ambulabat ſuper aquam, vt veniret ad Ieſum. Videns vero ventum validum, timuit: & cum cæpiſſet mergi, clamauit dicens:

Digitized by Google

dicens: Domine ſaluum me fac. Et continuò Ieſus extendens manum apprehendit eum: & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitaſti? & cum aſcendiſſent in nauiculam, ceſſauit ventus. Qui autem in nauicula erant, venerunt, & adorauerunt eum, dicentes; Vere filius Dei es. Et cum transfretaſſent, venerunt in terram Geneſar. Et cũ cognouiſſent eum viri loci illius, miſerunt in vniuerſam regionem illam, & obtulerunt ei omnes male habentes. Et rogabant eum, vt vel fimbriam veſtimenti eius tangerent. Et quicunque tetigerunt, ſalui facti ſunt.

MARCVS CAP. VI.

ET ſtatim coegit diſcipulos ſuos aſcendere nauim, vt pręcederẽt eum trans fretum ad Bethſaidam, dum ipſe dimitteret populũ. Et cum dimiſiſſet eos, abijt in montem orare. Et cum ſero eſſet, erat nauis medio mari, & ipſe ſolus in terra. Et videns eos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans ſupra mare, putauerunt phantaſma eſſe, & exclamauerunt. Omnes enim viderunt eum, & conturbati ſunt. Et ſtatim locutus eſt cum eis, & dixit eis: Confidite, ego ſum, nolite timere. Et aſcendit ad illos in nauim, & ceſſauit ventus. Et plus magis intra ſe ſtupebant: non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eorum obcæcatum: Et cum transfretaſſent, venerunt in terram Geneſareth, & applicuerunt. Cumque egreſſi eſſent de naui, continuo cognouerunt eum, & percurrentes vniuerſam regionem illam, cæperunt in grabatis eos, qui ſe male habebãt, circumferre, vbi audiebant eum eſſe. Et quocunque introibat, in vicos, vel in villas, aut ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, vt vel fimbriam veſtimenti eius tangerent, & quotquot tangebant eum ſalui fiebant.

IOANNES CAPITE VI.

VT autem ſero factum eſt, deſcenderunt diſcipuli eius ad mare. Et cum aſcendiſſent nauim, venerunt trans mare in Capharnaum, & tenebræ iam factæ erant: & non venerat ad eos Ieſus. Mare autem, vento magno flante, exurgebat. Cum remigaſſent ergo quaſi ſtadia vigintiquinque, aut triginta, vident Ieſum ambulantem ſupra mare, & proximum naui fieri, & timuerunt. Ille autem dicit eis: ego ſum, nolite timere. Voluerunt ergo accipere eum in nauim: & ſtatim nauis fuit ad terram, in quam ibant.

Coegit diſcipulos aſcendere in nauim.

Poſtquam turbæ Chriſtus admirãdũ in modum ſuppeditauit eſcã, diſcipulos compulit (vt Mattheus, & Marc. aiunt) cymbam conſcendere, & rurſus nauigare trans fretum. Compulit, inquam, nolebant enim ſine magiſtro proficiſci. Hieronym. Oſtenditur (inquit) inuitos eos a Domino receſſiſſe; dum amore præceptoris, ne ad punctum quidem temporis ab eo volunt ſeparari, &c. Theophylactus; Nolebãt (inquit) diſcipuli a Chriſto diuelli, ſed vi ſeparabãtur. Partim ob amorem erga illum, partim quod dubitabant quonam modo ad ipſos rediret, cum abeſſet nauis, &c. & Chryſoſtom. Cum dicit Euangeliſta, *compulit*, declarat, quòd magno ſuæ amore præſentiæ diſcipuli tenebantur, &c. Coegit autem diſcipulos abire, & præcedere trans mare, *ad Bethſaidam*, ait Marcus. Nam in vlteriore maris parte nauẽ conſcenderũt; inde in Bethſaidam iuſſi ſunt nauigare, quæ in parte erat citeriore, & oppoſita.

D. Hieron.

Diſcipuli nolebant a Chriſto diuelli.

Theophyl.

D. Chryſoſ.

Quo temporeſ profecti ſint diſcipuli Ioannes docet his verbis: *Vt autem ſerò factum eſt, deſcenderunt diſcipuli eius ad mare.* Etenim cum turbæ cibus datus eſt, veſpertinũ erat tẽpus, vt ſupra diximus, ex Mattheo, & Luca. Poſt ſumptũ cibum ſerò factum erat, cum diſcipuli cęperunt prope noctem nauigare, vt ait Ioannes. Interpres quidam vult, ideo ſero factum fuiſſe, ꝙ diſcipuli Chriſtum expectauerint, vſque ad noctem. At Chriſtus diſcipulos abire compulerat, vt ait Mattheus, & Marcus. Non igitur illum expectarũt. Sero autem dicitur factum, quia poſt cibum veſperi turbæ diſtributum, profecti ſunt, vt diximus. Poſtquam diſcipuli abierunt, dimiſit Chriſtus turbam, vt ait Matthæus, & Marcus. Dimiſſa turba, cũ ſciret, quia venturi erant, vt raperent eũ, & regem facerent; in montem, a quo deſcenderat, iterum aſcendit regnum fugiens, vt ait Ioannes: & vt oraret, quod ait Matthæus, & Marcus.

Venerunt trans Mare in Capharnaum.

Non ſignificat Ioannes diſcipulos veniſſe in Capharnaum: ſed veniſſe, ideſt, nauigaſſe verſus Capharnaum: protinus enim addit tẽpeſtate fuiſſe iactatos. Vel potius, ſignificat veniſſe in Capharnaũ per anticipationẽ; poſtea quid nauigantibus contigerit, narrat. Marcus ait diſcipulos a Chriſto compulſos pręcedere, & nauigare ad Bethſaidam; videtur ergo A nõ conſentire cum Ioanne. Maxime conſentit. Nam duæ hæ ciuitates Bethſaidã, & Capharnaũ, in eadem maris Galilææ ripa ſitæ erant. Iuſſi ergo ſunt diſcipuli nauigare ad Bethſaidam, ideſt, verſus Bethſaidam. Non tamen venerunt Bethſaidam, ſed Capharnaũ, quæ in eadem ripa erat. Aliter reſpondetur, diſcipulos nauigare iuſſos Bethſaidã; ſed poſtea quàm Chriſtum ſcapha exceperunt, Caphar- B naum appuliſſe, vt infra dicitur. Vel forſitan prius in Bethſaidam, poſtea in Capharnaum venerunt.

Quò nauigarint diſcipuli.

Mare magno vento flante exurgebat.

Poſtquam a Chriſto ſeparati diſcipuli nauigare cęperunt, tempeſtas exorta eſt magna. Vnde Diuus Hieronym. Rectè C (ait) quaſi inuiti, & retractãtes Apoſtoli a Domino receſſerant, ne illo abſente naufragia ſuſtinerent, &c. Voluit autem Dominus tempeſtate iactari diſcipulos, vt pericula experirentur, vtque futuro miraculo locus daretur.

D. Hieron.

Abſente Chriſto tempeſtas exoritur.

Videns eos laborantes in remigando.

D Videbat ex monte Chriſtus, vt Marcus ait, diſcipulos aduerſus vndarũ, ventiq; vim magno cum labore remigãtes. Habet lacus ille, Ioſepho teſte lib. 3. de Bello, ca. 18. centum ſtadiorum longitũdinem, quadraginta ſtadiorum latitudinem: octo ſtadia milliare efficiunt. Cum ergo, vt Ioãnes ait remigaſſent quaſi ſtadia viginti quinque, aut triginta, laborãtibus opem tulit Dominus, circa quartã E noctis vigiliam, vt Mattheus, & Marcus ſcribũt. Nam nox in quatuor partes militari vſu diſtributa eſt hę partes vigiliæ quatuor appellantur, eò quod quater vigiles mutabantur, alijque alijs ſuccedebãt. Tres verò horas vigilia quæque continebat.

Ioſephus.

Maris Galilææ longitudo, & latitudo.

Vigiliæ militares quatuor.

D. Hieron.

ſtrebat. Vnde D. Hieronymus Matthæi 14. Stationes (inquit) & vigiliç militares in terna horarum ſpatia diuidũtur, &c. Itaq; quarta, id eſt, extrema vigilia noctis, prope matutinum tempus, venit ad diſcipulos Chriſtus, ſuper mare ambulãs. Volebat verò cymbam prętereire, vt Marcus ait. Diſcipuli ſuper mare ambulantẽ hominẽ cernentes, non Chriſtum, non hominẽ, ſed phantaſma, hoc eſt, hominis ſpectrũ eſſe exiſtimarunt, turbatique ſpectri aſpectu, ac territi, in clamorẽ eruperunt. Ne enim mali aliquid ab illo paterentur formidabant. Tamen Dominus vocem timorem longe propulit: *Ego* (inquiens) *ſum, nolite timere.*

Diſcipuli vident Chriſtum ſuper aquas ambulantem.

Petrus ambulabat ſuper aquam.

Feruens Petri charitas.

Theophyl.

Conceſſit Petro Chriſtus quod petierat, vt ſuper aquas ad ſe veniret. Petijt autem a Chriſto ſuper aquas venire, quia vt ait Theophylactus feruentiſſima erat Petri erga Chriſtum charitas. Deſiderabat ſtatim prope illum eſſe, & prę alijs. Et Chryſoſtomus; Petrus auſus eſt hoc petere, vt cum Chriſto citius eſſe poſſet. At cum ventum vidiſſet validum, horruit, mergique cœpit. Opem imploranti manum porrexit Dominus, dicens: *Modicæ fidei quare dubitaſti?* Maximę quidem fidei fuit, tumentibus vndis ſe committere, & ad magiſtrum tendere. Vnde Hieronym. In omnibus locis (ait) ardentiſſimæ fidei inuenitur Petrus. Eodem fidei ardore, quo ſemper, nunc quoque cæteris tacentibus, credit ſe poſſe facere per voluntatem magiſtri, quod ille poterat per naturam, &c. Et Chryſoſtomus Matthæi 14 Vides (inquit) quam vehementer Petrus arderet? vides quanta fides ipſius etiam nũc eſſet? Nemo ita vt ipſe Ieſum amabat. Non ſolum charitatem, ſed fidem etiam oſtendit. Quia enim credebat, non tantummodo Chriſtũ ſuper mare ambulare, verum etiam id alijs poſſe concedere, auſus eſt hoc petere, vt cum eo citius eſſe poſſet, &c.

D. Chryſoſ.

D. Hieron.

Fides Petri magna in hoc facto.

D. Chryſoſ.

Cur igitur nunc modicæ fidei arguitur? Reſpondeo, quoniam præ humana fragilitate vẽto exorto, ne mergeretur, timuit. Ardebat animi fides (ait Hieron.) ſed humana fragilitas in profundum trahebat, &c. Ait præterea Dominus Petrum dubitaſſe: *Modicæ fidei, quare dubitaſti?* Quęrit, qua de re dubitarit? Reſpõdetur, non dubitaſſe de potẽtia Chriſti, ſed dubitaſſe nũ a vento illo valido eſſet demergendus, Chriſto permittente. Quæritur item cur Chriſtus Petrũ permiſit dubitare, & aliquo modo mergi? Reſpondet D. Hieronymus: Paululum relinquitur tentationi Petrus, vt augeatur fides;
A & intelligat ſe non facilitate poſtulationis, ſed potentia Domini conſeruatum, &c. Et D. Maximus ſer. 1. de Apoſt. Pet. & Paulo. Petrus ob id trepidaſſe viſus eſt, vt fragilitas; humana cognoſceret, quanta eſſet inter Dominum, ſeruumque diſtantia, &c. Theophylactus: Hoc (inquit) fecit Chriſtus, ne Petrus ſuperbiret, &c.

Cur arguitur Petrus.

Cur Petrũ Chriſtus permiſit aliquo modo mergi.

D. Hieron.

D. Maxim.

Theophyl.

B

Cum aſcendiſſet in nauiculam, ceſſauit ventus.

Aſcendit Chriſtus in ſcaphã, vt Matthæus ait, & Marc. Ioan. vero ſic ſcribit; *Voluerunt accipere eum in nauim. Et ſtatim nauis fuit ad terram, in quam ibant, &c.* Non
C ſolum voluerunt in nauim accipere, ſed & ipſũ acceperunt, quod Ioãnes ab alijs Euãgeliſtis dictum prætermiſit. Poſtquã verò cymbã ingreſſus eſt Chriſtus, ceſſauit ventus, cœli mariſque redijt tranquillitas. Cymba verò in portum admirabili celeritate appulit.

D. Chryſoſtomus Ioannis 6. arbitratur, bis Chriſtum diſcipulis cõſpectum, ſuper mare ambulantẽ. Semel apud Matthęum, & Marcum; iterũ apud Ioannẽ; diuerſaſque eſſe has apparitiones. Putat
D etiam Chriſtum apud Ioannem nauim nõ conſcendiſſe. Quoniam diuerſum miraculũ exiſtimat ab eo, quod memorant Matthęus, & Marcus. Sed idem miraculum eſſe probabilius eſt, eandẽq; ſuper mare apparitionem. Forſitan voluerunt diſcipuli Chriſtum naui excipere, ipſe verò tunc ingredi noluit, ſed ſuper mare ſimul cum Petro ambulauit; poſtea verò nauim conſcendit. Protinuſque in portũ
E venit. Hoc ſignificat Euthymius his verbis Matthæi 14. Non ſtatim (inquit) nauim aſcenderunt Chriſtus, & Petrus; ſed vento vehementer vrgente, lõgo adhuc ſpatio ambulauerunt. Vt Petrus certior redderetur, & de ſua exigua fiducia conuin-

Opinio D. Chryſoſt. bis Chriſtum ſuper mare diſcipulis viſum.

Concordia euangel.

Euthym.

conuinceretur. Dicit enim Ioann. quod *voluerunt eum ſumere in nauim, & illico nauis appulit terra.* Et inde manifeſtum eſt, ꝙ cum nauis terræ proxima eſſet, tum demum in eam intrauerunt, &c. Vel dicito, diſcipulos voluiſſe ſcapha Chriſtum excipere, poſtquam dixit: *Ego ſum, nolite timere:* illum verò ingredi noluiſſe. Quod ſignificat Marcus illis verbis: *Venit ad eos ambulans ſuper mare, & volebat præterire eos,* A *&c.* Tum Petrus cum videret Chriſtum nolle intrare cymbam. *Domine* (inq̃t) *iube me ad te venire ſuper aquas*, Venit, cunque cœpiſſet mergi, liberatus eſt; poſteaque cum aliquod maris ſpatium perambulaſſet cum Chriſto, nauicula eſt exceptus. protinuſque nauicula in terram appulit. Chryſoſtomus hom. 51. in Matthæum; cum terræ applicaturus eſſet, in nauigiũ Chriſtus aſcendit, &c.

D. Chryſoſt.

Qui autem in nauicula erant.

Nonnulli hæc verba de diſcipulis Chriſti intellexere, alij, inter quos Hieronymus, de nautis, atque vectorib. Abulenſis de omnibus, qui in nauicula erant, tam nautis, & vectorib. quam diſcipulis. Maldonatus nautis, & vectoribus hanc tribuit adorationem, cum Hieronym. & C rectè quidẽ. Sed illud quod adijcit, non placet, ſcilicet verba illa: *Verè tu es filius Dei*; parum Apoſtolis conuenire, quia iã dudum credebant eum filium eſſe Dei. Nam quoniã filium Dei iam dudum eſſe credebant, idcircò poſt tantum miraculũ adorare potuerunt, & quod credebant verbis profiteri. Præterea qui fieri potuit, vt vectores, & nautæ, Chriſtum adorarent, & filium Dei confiterentur, Apoſtoli D verò obtumeſcerent? Dubium eſt quo ſenſu dictus ſit hoc loco filius Dei Chriſtus? Caietan. & Ianſenius, arbitrantur filium Dei dici per excellentiam, id eſt, meſſiam, non autem per naturã. Probatur, quia non cognoſcebant imperiti illi homines vectores, trinitatis myſterium, Deumque patrẽ filium habere naturalem. Abulenſis credit Chriſtum appellatum hic filium Dei per naturam, hanc autem cognitionem accepiſſe eos, qui naui vehebantur per reuelationem.

An vectores agnouerint Chriſti diuinitatem?

Non enim intellexerunt de panibus.

Diſcipuli, vt Marcus ait, miraculum ſtupendum cernẽtes; *Plus magis ſtupebant.* Græcè, λίαν ἐκ περισσοῦ, ideſt valde ex abundanti, vel ſupra modum, ſtupebant intra ſe. Reddit rationem, cur ita ſtuperent. *Non enim intellexerunt de panibus*; hoc eſt, non intellexerunt ex miraculo ſuperiore, quo ex quinque panibus, & duobus piſcibus, quinque hominum millia pauit, Chriſto facillimum eſſe ſuper mare ambulare. Addit Marcus cauſã, cur ex panibus, ideſt, ex miraculo quinque panum, non cogitauerint, Chriſtum poſſe ſuper mare ambulare. *Erat enim* (inquit) *cor eorum obcæcatum.* Græcè, καρδία πεπωρωμένη, ideſt, erat cor veluti callo obduratum, forte tempeſtatis metu, & ſtupore, & obcæcatum, ad conſiderandam ex miraculo præterito Chriſti potentiam.

B Beda Marci 6. vult diſcipulos non cognouiſſe nunc Chriſtum eſſe Deum. Dominus (inquit) & in miraculo panum, ꝙ eſſet rerum conditor oſtendit; & in ambulando ſuper vndas, quod haberet corpus ab omni peccatorum grauedine liberum edocuit. Et in placando ventos, vndarumque rabiem ſedando, quòd clemẽtis dominaretur mõſtrauit. Sed carnales adhuc diſcipuli, nec dum hunc Deum eſſe cognoſcunt. Et quidem virtutum magnitudinẽ ſtupebant: nec dum tamen in eo veritatẽ diuinæ maieſtatis cognoſcere valebant. Sic Beda. Euthymius Matthęi 14. Supra modum (inquit) admirabantur diſcipuli, Chriſtum veluti hominem; qui talia poſſet. Cum maxime illũ adorare oportuiſſet, tanquam Deum omnia potentẽ. Volens autem Marcus oſtendere, quòd neque in miraculo panum ſe conuertiſſent; ad id, quod oportuit; addidit, quòd non intellexerunt neque de panibus, &c. Gloſſa interlin. Marci 6. Stupebant diſcipuli magnitudine miraculorũ; non cognitione diuinitatis, &c. Abulenſis quoque Matthæi 14. quæſt. 191. ait cum primum Chriſtus nauim intrauit, ſtupentes diſcipulos cor habuiſſe obcæcatum, neque agnouiſſe eſſe filium Dei E naturalem. Poſtea verò a Chriſto diſcuſſa cæcitate, ac cordis illa caligine, verum filium Dei eſſe, fuiſſe profeſſos. Similem in modum Euthym. Nos (inquit) dicimus ꝙ ſimul, vt Chriſtus eſt in nauim ingreſſus, contigerunt ea, quæ dicit Marcus. Deinde diſſoluta cęcitate facta ſunt ea, quæ

Beda.

An diſcipuli agnouerint Chriſti diuinitatẽ.

Euthym.

Gloſſ. interl.

Abulenſis.

Euthym.

ea quæ ſcripſit Matthæus. Scire. n. oportet, quòd interdum quidem tenebatur cor diſcipulorum, nec poterant intelligere, quandoque vero ſoluebatur, & intelligebant. Vtrunque autem diuina diſpenſatione contingebat. hæc ille. Carthuſianus vero Dionyſius Mat. 14. de Apoſtolorum fide ſic ſcribit: Certum (inquit) eſt, quod neq; Apoſtoli habuerunt firmam & fixam fidem de hoc (i. de Chriſti diuinitate) vſque poſt reſurrectionē. Nondum. n. ſciebant minora de Chriſto B vt quod eſſet paſſurus pro mundo, vel reſurrecturus à morte, &c. Exiſtimari poteſt, Apoſtolos nunc credidiſſe Chriſtū eſſe Deum. Verba verò Marci non repugnant. ſignificant. n. eorum cor illo tempore, quo Chriſtum ſuper mare ambulātem viderunt, fuiſſe obcæcatum ſtupore & tempeſtatis horrore, atque adeò non cogitaſſe eum, qui tot hominum millia, tam paucis panibus ſatiauerat, poſſe etiam ſuper mare iter habere.

Carthuſianus.

Cum transfretaſſent, venerunt in terram Geneſar.

Matthæus ſcribit Apoſtolos veniſſe in terram Geneſar, Marcus in terram Geneſareth. eadem vero eſt tellus Geneſar, & Geneſareth. ſed quæ tellus ſit ambigitur Lyranus Matthæi 14. & Marci 6. arbitratur terram Geneſar eſſe regionem Gera D ſenorum, ad quam Chriſtus nauigauit Matthæi 8. quæque erat trans mare Galilææ, vt eo loco diximus. Idem opinatur Maldonatus Matthæi 14. At ex Ioſepho apertum eſt, terrā Geneſar illam appellari regionē, quæ citra mare Galilææ eſt, in qua Bethſaida erat, & Capharnaum. Verba Ioſephi lib 3. de bello, ca. 18. hæc ſunt: Ad lacum Geneſar, eiuſdem nominis terra prætenditur, natura ſimul, & pulchritudine admirabilis. Præter aeris E lenitatem fonte irrigatur vberrimo, qui Capharnaum ab indigenis appellatur. Longitudo autem regionis ſecundū littora cognominis lacus 30. ſtadijs extenditur, & latitudo 20. hæc ille. In hac regione Bethſaida erat, & Capharnaum ciuitas, & fons eiuſdem nominis. Ad eā igitur Apoſtoli venerunt, non autem ad Geraſenos.

Quæ ſit terra Geneſar.

Ioſephus. Terra Geneſar natura, & pulchritudine mirabilis.

Fōs Capharnaū appellatus.

Vnde etiam colligitur Chriſtum in vlteriorem maris ripam tranſijſſe, vt Ioannes ait cap. 6. *Abijt trans mare Tiberiadis.* Nam ex vlteriore ripa tranſnauigarunt Apoſtoli in terram Geneſar, quæ erat in citeriore. hinc intelliges illud Marci 6. *Coegit diſcipulos aſcendere nauim, vt præcederent eum trans fretum, ad Bethſaidam.* Cū. n. Bethſaida in regione Geneſar eſſet, qui verſus Bethſaidam nanigabant, in terrā Geneſar nauigabant. Ioannes c. 6. ait diſcipulos etiam veniſſe Capharnaū, quæ ciuitas in eadem erat ripa. itaque omnia rectè conſentiunt. Nomen Geneſareth, ſignificat vallem floridam.

Chriſtus F vlteriorē latus ripam tranſiuit.

Et cum cognouiſſent eum viri loci illius.

Incolæ regionis Geneſar, cùm Chriſtum adeſſe cognouiſſent, in omnem regionem nuntios miſerunt, qui ad ſum- C mum medicum ægros vocarent, vt Matthæus ait. Vt verò ait Marcus, percurrētes vniuerſam regionem illam, cæperūt in grabatis eos, qui ſe male habebāt circumferre. Vide (inquit Hier.) quanta ſit fides hominum Geneſareth, vt non præſentium tantùm ſalute contenti ſint, ſed mittant ad alias per circuitum ciuitates, quò omnes currant ad medicum, & cæt. Ita nos ſola noſtra ſalute non contenti, aliorum quoque ſalutem diligenter curemus, ægroſque ad medicum afferamus.

D. Hier.

Proximi G curanda ſalus.

Et quocumque intrabat in vicos, vel in villas, aut ciuitates.

Chriſtus vicos, ac ciuitates cum percurrebat, in plateis per quas præteribat, ægri locabantur, vt illos videret. Orabāt vero vt vel fimbriam veſtis illos tangere ſineret. Quotquot tangebant, ſanitatem conſequebantur. Non veſtis ſolùm (ait Chryſ. hoc loco) ſed corpus Chriſti nobis propoſitum eſt, non vt tangamus ſolummodo ſed vt comedamus, & ſaturemur. Adeamus igitur Chriſtum ſinguli ægrotantes, magna cum fide. Nam ſi qui fimbriam veſtimenti eius tunc tetigerūt rectè omnes conualuerunt, quantò magis corroborabimur, ſi totum in nobis habebimus: hæc Chryſ.

D. Chryſ.

Euchariſti.

CAPVT IIII.

Morale. Petrus ambulat ſuper aquam.

PRocellis ſuos exercet, ac probat Dominus. Tranquillum. n. ac pacatum mare, qualis ſit nauarchus minimè indicant. Tempeſtate oppreſſi diſcipuli remigabant. Nemo in rebus aduerſis animum deſpondeat, remos apprehendat cum Apoſtolis, ſi velo non poteſt, ſaltem remis vtatur. Ambulabant (ait Aug. tract. 25. in Io.) promouebant Apoſtoli, nec venti illi, & tempeſtates, & fluctus, & tenebræ id agebant, vt vel nauis non promoueretur, vel ſoluta mergeretur. Sed inter omnia illa mala ibat, &c. Id ipſum contingat nobis. inter omnia mala, nauicula noſtra eat, ſi ſecundo non pōt vento, remis vi magna propellatur. Videbat è monte Chriſtus Apoſtolos *laborantes in remigando*, vt Marcus ait. videt, & conſiderat, quinam deſpondeant animū mediiſque in fluctibus deficiant, quiue animo valido vndis, procelliſque obluctentur. *Viriliter age; & confortetur cor tuum.* pſ. 26. *Et ſuſtine Dominum.* Abacuc 2. *Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit.* Ad Apoſtolos venit non prima, non ſecunda, nō tertia vigilia noctis ſed quarta, atque extrema. *Si moram fecerit expecta eum*, veniet, vel ad quartam noctis vigiliam. Propterea (inquit Chryſoſ. in Matthæum hom. 51.) periclitantibus Apoſtolis non confeſtim ſuccurrit Chriſtus, ſed quarta vigilia in mari ambulās venit ad ipſos, erudiens nos non eſſe cito ſolutionem calamitatum quærendam E ſed magno animo aduerſa perferenda. &c. Theophy. Mat. 6. Propterea non ſtatim aſſiſtit Apoſtolis Dominus, ſed tota nocte ſinit in tēpeſtate eſſe, vt doceat fortes eſſe, & non in principio tentationum ſperandam requiem, &c.

In rebus aduerſis aīaſe agendum.

D. Aug.

Videt labores noſtros Dominus.

Pſ. 26.

Abacuc 2.

D. Chryſ.

Calamitatum ſolutio non eſt cito quærenda.

Theoph.

Pſal. 118.

Pſalm. 118. petit Dauid: *Non me dereliquas vſquequaque.* Hebraicè, [illegible]. Gad meod, id eſt, vſque valde. Derelinquit ſuos Dominus aliquando, ſed nō vſque A valde, non omnino. Opportuno. n. tempore fert opem. D. Gregorius in caput 30. Iob, ad illa verba: *Non fuit qui ferret auxilium;* Deus (inquit) eos quos in æternū diligit, aliquando ad tempus relinquit. Vnde ſcriptum eſt Iſaiæ 54. *Ad punctum, in modico dereliqui te, & in miſerationibus magnis congregabo te, in momento indignationis abſcondi faciem meam parumper à te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui.* Hinc etiā Pſalmiſta deprecatur dicens: *Non me dere*B*linquas vſquequaque.* Derelinqui igitur ſe, ſed ad modicum poſſe vtiliter, nouerat, qui ne vſquequaque relinqueretur petebat. Sanctos enim ſuos Dominus veniendo adiuuat, derelinquendo probat, donis firmat, tribulationibus tentat, & cætera.

Deus nō derelinqt ſuos vſq; valde.

D. Greg.

Iſa. 54.

Sanctos Dominus iuuat, probat, tentat.

Aliquando verò tardare videtur Dominus, quoniam ad quartam noctis vigiliam venit, ſed ſecundum prouidentiæ ordinem, minimè ſerum eſt auxilium, vt C idem Pater ſanctiſſimus eodem loco docet. Plerumque (inquit) iuſti tribulatione deprehenſi, tardam manum ſubuenientis æſtimant, cùm ſe perſequentium immanitas paulo longius anguſtiat, & concita quidem ſunt ereptoris remedia, ſed hoc quod ab ereptore citius agitur, dolori tardum videtur. &c. item: Supernum auxilium, etſi adeſt, quantum ad ordinatam prouidentiam protectoris, deeſſe tamen creditur, quantum ad concita vota D patientis, &c.

D. Greg.

Tardare videtur aliquando Deus.

Præter hæc, obſerua ortam tempeſtatem in naui abſente Domino, ita in Eccleſia à qua paſtor abeſt procella exoritur. Abſente Moſe Exod. 32. Vitulum fabricarunt Iſraelitæ, & Matthæi 13. dormientibus hominibus, inimicus homo zizania ſuperſeminauit.

Oriūtur tēpeſtates in eccleſia abſente paſtore.

Exod. 32.

Mat. 13.

A vento contrario procella excitata eſt. Ventus eſt hæreſis, magno impetu Eccleſiam quatit, ſed tandem venti inſtar euaneſcit. ſic euanuere Arrianorum, Sabellianorum, Manichæorum, Marcionitarum, aliæque hæreſes: ſic euaneſcent illæ, quæ noſtris temporibus ſunt excitatæ. Matthæi decimoquinto. *Omnis plantatio* (ait Dominus) *quam non plantauit pater meus eradicabitur, &c.* Et Gamaliel Actuum quinto. *Si eſt ex hominibus conſilium hoc, diſſoluetur, &c.* Eradicabitur igitur Lutheranorum, cæterorumque plantatio, quam Satanas plantauit, diſſol-

Hæreſes, vt ventus euaneſcunt.

Mat. 15.

Act. 5.

diſſoluentur inania hæreticorum hominum conſilia; diſſoluentur ſine aqua nubes, & venti eccleſiam perturbantes euaneſcent. Interim dum tẽpeſtas furit, nos remigãdo cum Apoſtolis laboremus, eccleſiæque mari toto conatu ſeruiamus.

Tempeſtas eſt cupiditas D. *Auguſt.* *Mare mundus.*

Auguſtinus ſerm. 13. de verbis Domini tempeſtatem ait eſſe cupiditatem. Vnicuique (inquit) ſua cupiditas tempeſtas eſt. &c. Hæc cupiditatis tempeſtas multos mergit. Si vis tranquillare tempeſtatem; tranquilla cupiditatem. Mundum ait idem Auguſtinus ſimilem eſſe mari. Maris inſtar fluctuat mundus ſemper, et abſorbet. Amas (inquit) ſæculum, abſorbebit te; amatores ſuos vocare nouit, nõ portare. &c. Paucorum eſt ſiccis veſtigijs hoc mare calcare. Mergemur, niſi Chriſtus, vt Petro, manum porrigat. Aduerſus vẽtus hoc pelag⁹ perflat, & proſper. Ab vtroque periculum graue imminet. Non ſolum enim aduerſæ, ſed proſperæ quoque res, in naufragium ducunt. Vnde Auguſtinus: Magnæ (ait) virtutis eſt, cũ felicitate luctari, magnæ felicitatis eſt, à felicitate non vinci. &c.

D. *Aug.*

Aduerſus, & ſecundus ventus excitat tempeſtatem. D. *Auguſt.*

Amor Petri & fides. D. *Chryſoſ.*

Eſt conſideranda Petri fides, & amor erga Chriſtum. Ad Chriſtum enim venire calcatis optabat fluctibus. Nemo (ait Chryſoſtomus hom. 51. in Matt.) ita vt Petrus Ieſum amabat. Propterea nec dixit, iube vt ſuper aquas ambulem; ſed iube me venire ad te. &c. Item: Non dixit, ora Deum vt venire poſſim, ſed iube me venire. &c. Petrus ad Chriſtum calcato iuit mari. Felix qui ad Chriſtum calcato it mundo. Sed à Deo initium, & vocatio, à Deo eſt perſeuerantia. Calcat vndas vocatus Petrus. Veni, ait Dominus. An antequam ad Chriſtum perueniat, validum horret ventum, mergique incipit. Ita inanes formidamus ventos, pelagoque ſorbemur. Succurret inuocatus Dominus, ne in profundum deſcendamus. Magna aliquando pericula Deo iuuante ſuperamus, in paruis ex noſtra imbecillitate deficimus. Petrus (ait Chryſoſtomus hom. 51.) quod maius erat, ſuper maria, ſcilicet de nauigio deſcendere, magno animo fecit. Vi autem ventorum, & impetu fluctuum, quod erat minus, ſuperatus, timuit. Naturæ quippe humanæ hæc conditio eſt, vt difficilioribus nonnunquam ſuperatis, ſuccumbat in minoribus. &c.

Perſeuerantia à Deo, et vocatio, & auxilium.

Superamus maiora aliquando, nõ minora. D. *Chryſ.*

Succurrit Dominus. *Pſal.* 117.

Porrexit Dominus manũ Petro, mergi non eſt paſſus. Iuxta illud Pſalm. 117. *Impulſus euerſus ſum vt caderem, & Dominus ſuſcepit me.* & Pſalm. 36. *Cum ceciderit non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuã.* &c. Item Pſalm. 17. *Miſit de ſummo, & accepit me, & aſſumpſit me de aquis multis.* &c. Chryſoſtomus; Sicut ſi pullus cum ante quam volare queat, nido exiens, in terrã decidat, mater velociter raptum in nidũ reſtituit, ſic tunc Chriſtus in Petro peregit. &c.

Pſal. 36.
Pſal. 27.

D. *Chryſ.*

Theoph. *Adumbratio negationis Petri.*

Obſeruauit Theophylactus, hoc loco adumbrationem extitere quandam negationis Petri. Matthæi 13. Vide (inquit) & negationem Petri, & pœnitentiam præſignarunt, quæ in mari acciderunt. Nam ſicut ille dicebat confidens: *Non te negabo,* ſic & hic: *Iube me venire ad te ſuper aquas.* Sicut tunc permiſit Chriſtus illum negare: ita & hic permittit mergi. Hic manũ ei porrexit Dominus, & non permiſit eum ſubmergi. Ita tunc per pœnitentiam eum à profundo negationis extraxit. Sic Theophylactus.

CAPVT V.

De quærendo pane cæleſti.

IOANNES CAPITE VI.

ALtera die, turba, quæ ſtabat trans Mare, vidit quia nauicula alia non erat ibi, niſi vna, & quia non introiſſet cum diſcipulis ſuis Ieſus in nauim, ſed ſoli diſcipuli eius abijſſent. Aliæ vero ſuperuenerunt naues à Tiberiade iuxta locum vbi manducauerant pa-

nem, gratias agente Domino. Cum ergo vidiſſet turba quia Ieſus non eſſet ibi, neque diſcipuli eius; aſcenderunt in nauiculas, & venerunt Capharnaum quærentes Ieſum, & cum inueniſſent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc veniſti? Reſpondit eis Ieſus, & dixit: Amen, amen dico vobis, quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis. Operamini non cibum, qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam: quem Filius hominis dabit vobis. Hunc enim pater ſignauit Deus. Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus vt operemur opera Dei? Reſpondit Ieſus, & dixit eis: Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum, quem miſit ille. Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis ſignum vt videamus, & credamus tibi? quid operaris? Patres noſtri manducauerunt manna in deſerto, ſicut ſcriptum eſt: Panem de cælo dedit eis manducare. Dixit ergo eis Ieſus: Amen, amen dico vobis: Non Moyſes dedit vobis panem de cælo; ſed pater meus dat vobis panem de cælo verũ. Panis enim Dei eſt, qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo. Dixerunt ergo ad eum: Domine, ſemper da nobis panem hunc. Dixit autem eis Ieſus: Ego ſum panis vitæ; qui venit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet vnquam. Sed dixi vobis, quia & vidiſtis me, & non creditis. Omne, quod dat mihi pater, ad me veniet, & eũ, qui venit ad me, non eijciam foras: quia deſcendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me. Hęc eſt autem voluntas eius, qui miſit me, Patris, vt omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die. Hæc eſt autem voluntas patris mei, qui miſit me, vt omnis, qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam; & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.

Altera die.

GRæcè τῇ ἐπαύριον, ideſt, ſequenti die poſt miraculum, turba cui Chriſtus cibum præbuerat trans mare Galilææ, vidit (ait Ioannes) quod cymba nulla ibi trans mare erat, præter illam in quam diſcipuli conſcenderant. Vidit præterea Chriſtum in illam non introijſſe. Quo circa ignorabant illi homines quonam modo in Capharnaum Chriſtus perueniſſet. Vnde orta interrogatio eſt, de
B qua dicemus infra. Hæc autem à Ioanne dicta vult Chryſoſtomus; vt, licet non tã manifeſte, admoneat tamen, turbã miraculum Chriſtum ſuper aquas ambulãtis intelligere potuiſſe. At vero ſi turba pedeſtris iter illud facere potuit, vt ſupra vidimus; potuit etiam exiſtimare Chriſtũ ſine cymba idem iter feciſſe.

Aliæ ſupervenerunt naues à Tiberiade.

Quomodo turba mare traiecerit indicat Ioannes, quibuſue cymbis. Nam cum nulla in eo loco cymba eſſet, qua turba traijceret, aliquod ſcaphæ ſuperuenerũt ex ciuitate Tiberiade, ſuperuenerunt, in
B quam, iuxta eum locum, ideſt, prope, vel ad eum locum, in quo cibum à Chriſto acceperant, panemque manducauerant, & piſces, *gratias agente Domino*: ſic legendum; non vero: *gratias agentes Domino*. Nã Chriſtus cum panẽ multiplicauit, vt ſupra dictũ eſt, gratias egit Deo, panẽque bene-

benedixit. His ſcaphis, quæ ex Tiberiade ad locum miraculi venerant, ex vlteriore ripa nauigauit turba illa in citeriorem, venitque Capharnaum Chriſtum quærens, vt Ioannes ait.

Cum inueniſſet eum trans mare.

Inuenerunt homines illi Chriſtum trans mare, i. in citeriore maris, ſiue lacus parte, in qua erat Capharnaum. Dicitur hoc loco, *trans mare*, quoniam turba illa ex vlteriore parte tranſnauigauerat. re autem vera Cis mare erat. in quonam loco inuenerint Chriſtum non aperit euangeliſta hoc loco, ſed ex illis verbis quæ inferius addit, *Hæc dixit in ſynagoga docens in Capharnaum*, colligitur, in ciuitate Capharnaum inueniſſe.

Rabbi, quando huc veniſti?

Ignorabant illi homines, quos cibo refecerat in deſerto, vltra mare, quonam modo, & quando Chriſtus in Capharnaum veniſſet, ideoque ſic interrogant: *Magiſter quando huc veniſti?* Non rogant quomodo venerit, ſed quando venerit, quia quando diſcipuli venerant, ille non venerat.

Quæritis me, non quia vidiſtis ſigna.

Dixerat ſuperius Ioannes: *Sequebatur eum multitudo magna, quia videbant ſigna, quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur.* Cur ergo nunc Chriſtus ait: *Quæritis me, non quia vidiſtis ſigna?* Reſp. Chriſtum & Ioannem de diuerſis loqui tẽporibus. Secuti ſunt .n. illi homines Chriſtum in deſertum, quia videbant ſigna, i. miracula. Sed modo in Capharnaum ſecuti ſunt eum, nõ quia videbant ſigna alia, ſed quia ſaturati erant à Chriſto, & quia ſaturari volebant. aliter; ſenſus Chriſti eſt: *Quæritis me non quia vidiſtis ſigna*, vt ea videri dẽnt, & per ea credidiſtis in me. Propterea .n. ego ſigna facio vt credatis, atque ita ea videri volo. Significat Dominus ijs verbis illos non credidiſſe, nec reportaſſe fructum ex miraculis, qui fides eſt viua, & operoſa. Propter carnem me quæritis (ait Aug. tract. 25. non propter ſpiritum &c. Similes his ſunt, qui in eccleſiaſticis beneficijs, concionibus, cæteriſque huiuſmodi rebus ſpiritalibus, cibum quærunt, non Chriſtum. Quam multi (ait Auguſ.) non quęrunt Ieſum, niſi vt illis faciat benè, ſecundum tempus. vix quæritur Ieſus propter Ieſum, &c. & Diuus Greg. Iob c. 30. Per horum, (inquit) perſonam Dominus illos intra ſanctam Eccleſiam deteſtatur, qui per ſacros ordines ad Dominũ propinquantes, non eiſdem ordinib⁹ virtutum merita, ſed ſubſidia vitæ præſentis exquirunt. Nec cogitant quid viuendo imitari debeant, ſed quæ compendia percipiendo, ſatientur. Satiatos quippe de panibus Dominum ſequi, eſt, de ſancta Eccleſia temporalia alimenta ſumpſiſſe, &c.

D. Aug.

Vix quæritur Ieſus propter Ieſum.

D. Greg.

Per ordines ſacros virtutum merita quærenda maximè.

Operamini non cibum qui perit.

A cibo corporeo aſſurgit Dominus ad cibum ſpiritalem. Sic Ioann. 4. cum Samaritanam alloquitur, ab aqua corporea tranſit ad incorpoream, vt Auguſtinus aduertit. *Operamini* (inquit Dominus) *non cibum qui perit, qui abſumitur, & decoquitur*, vel, qui perit tandem cum ipſa hominum mortali vita, quam alit. Operamini non cibum corruptibilem, id eſt, operando comparate cibum incorruptibilem.

Ioann. 4.

A cibo corporis ad cibum animi transfert ſermonem Dominus.

Sed qui permanet in vitam æternam.

Cibus corporeus abſumitur, & perit tandem illius & ſubſtantia, & effectus, ſcilicet, hominis vita, quam nutrit. At cibus ſpiritalis, gratia, virtutes, percepta ſacramenta, opera bona, non pereunt. *Opera enim illorum ſequuntur illos.* Apoc. 14. Etſi deſinat ieiunij actus, orationis, eleemoſynæ, etſi Euchariſtię perceptio tranſeat, attamen permanent hæc omnia in ſuo effectu, qui gratia eſt, & gloria. ſimilem in modum Ioan. 4. Samaritanæ dixit Chriſtus: *Qui bibit ex hac aqua ſitiet iterum*, id eſt, peribit hęc aqua. *Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.* Opera igitur & labor impendendus eſt cibo, qui non perit. Vnde illud Iſai. 55. *Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem veſtrum non in ſaturitate? &c.* Q. d. Cur in cibum mox periturum, quique in æternum ſaturare vos nequit,

Cibus animi non perit.

Apoc. 14.

Ioann. 4.

Quærendus cibus qui nõ perit.

Iſa. 55.

laborem impenditis? De cibo vero ſpiritali. *Comedite* (inquit) *bonum, & delectabitur in craſſitudine*, i. pinguedine, *anima veſtra, &c.*

Quem filius hominis dabit vobis.

Chriſtus cibum dat qui non perit.
Iſa. 55.

Rogaret turba, vnde nam cibum húc perpetuò nutrientem, poſſumus comparare? id oſtendit Dominus. Hunc cibum, qui in vitam permanet æternam, filius hominis donabit vobis. Hunc cibum ego habeo, ego dono. Similiter Iſaias illo capite citato, ad cibum hunc inuitat. *Omnes* (inquit) *ſitientes venite ad aquas, emite abſque argento, & abſque vlla commutatione vinum, & lac, &c.*

Hunc enim Pater ſignauit Deus.

Rupertus.

Rupertus, & alij, hæc verba ad cibum referũt, de quo Chriſtus locutus eſt, hoc ſenſu, hunc cibum Pater ſignauit. ſed ex græco contextu liquet, eſſe referenda ad filium hominis, ideſt, Chriſtum. nomen enim, τροφὴ, ideſt, *cibus*, fœmininum eſt, τοῦτον, ideſt, *hunc*, maſculinum.

D. Auguſt.

D. Augu. tract. 25. in Ioannem, exiſtimat, propterea ſignatũ dici à patre Chriſtum, quod illum veluti eximio ſigno notatum omnibus hominibus antepoſuerit. iuxta illud pſalmi 4. *Scitote quoniam mirificauit Dominus ſanctum ſuum.* Signare (inquit Aug.) eſt ſignum rei ponere. Cuicunque rei ponis ſignum, ideo ponis, ne confuſa cum alijs à te non poſſit agnoſci. *Pater ergo eum ſignauit.* Quid eſt, *ſignauit?* Proprium quiddam illi dedit, ne cæteris compararetur hominibus, &c. Item: iſte filius hominis ſequeſtratus quadam gratia ſpiritus, & ſecundum carnem filius hominis; exceptus à numero hominum, filius hominis eſt. Iſte & filius hominis, & filius Dei eſt. Iſte homo etiam Deus eſt, &c. Chryſoſtomus ſignatum arbitratur Chriſtum à Patre, i. declaratum Patris teſtimonio, idem ſentit Theophyl. & Euth. Hunc (ait Chryſo.) ſignauit Pater, i. oſtendit, & ſuo reuelauit teſtimonio, &c. Oſtendit autem filium Pater in baptiſmate, illa voce: *Hic eſt filius meus dilectus, &c.*

Pſal. 4.
Chriſtus omnib. hominibus ꝑpoſitus
D. Chryſ.

D. Hilar.

D. Hilarius libro 8. de Trinitate putat hoc dicendi modo ſignificaſſe Chriſtum ſe à patre totam recepiſſe eſſentiam, quemadmodum quod ſignatur, à ſigillo totam recipit formam. quia (inquit) omnem in ſe paternæ formæ plenitudinẽ ſignantis eſſe Dei contineret. Vt qđ ſignaſſet Deus, non aliud ex ſe quam formam Dei ſignãtis afferret, &c. Ad eundem modum D. Cyrillus libro 3. in Ioannem, capite 29. Signauit (inquit) aut pro vngi poſuit, ſignabantur. n. qui vngebantur. Aut naturaliter ad formam Patris (vt ita dicã) ſe eſſe formatũ, ſignationis nomine denotauit, &c. Senſus is elicitur ex his patribus: *Hunc ſignauit Pater*, i. Deus Pater filio formam ſuam impreſſit, naturam ſuã illi communicauit. Quemadmodum ſigillum in cera effigiem imprimit, ac cõmunicat, quam habet.

Chriſtus imago patris.
D. Cyrill.

D. Tho.

D. Thomas ſic exponit, filium hominis Pater ſignauit, quia in natura humana Pater impreſſit Verbum, ꝙ eſt figura ſubſtantiæ eius, &c. Nam quemadmodũ in cera ſigilli imago imprimitur, illique adhæret, ita in natura humana per incarnationem imago Patris (i. Verbum diuinum) impreſſa eſt, illique in perpetuum copulatã. Merces niſi ſigillo munitę ſint in regnum non admittuntur, ſic natura humana antequam Patris ſigillo, atque imagine, i. Verbo diuino, eſſet nobilitata, in cæleſte regnum minimè recipiebatur, poſtea vero protinus eſt recepta. Lyranus ita interpretatur: *Hunc Pater ſignauit*, i. aſſignauit, vt panem permanentem nobis daret.

Verbũ imaginem ſuam Pater impreſſit in natura humana.
Lyranus.

Obſerua verbum Græcũ, quo vſus eſt Ioannes, σφραγίζω, ſignificare idẽ, quod ſigillo inſignire. Significant ergo verba Chriſti Patrem, veluti ſigillis appoſitis, Chriſtum Dei eſſe filium, verumq; Meſſiam comprobaſſe, qui cibum in vitam æternam permanentem hominib. poſſit donare, i. fidem, gratiam, & ſacramẽta: Iam quęris, quodnam ſigillũ Pater Chriſto appoſuerit? Reſpondeo; vitæ ſanctimoniam, & miracula, quæ ſigillorum inſtar filium Dei eſſe, & Meſſiam oſtendebant. Sigilla. n. Dei, miracula ſunt: quemadmodum ſigillum Regis Epiſtolam à Rege miſſam eſſe probat, ſic miraculum hominem à Deo eſſe miſſum confirmat. Miracula igitur Chriſti, ſigilla erãt Dei. Hunc pater ſignauit Deus, hoc eſt, hunc miraculis veluti ſigillis filium eſſe ſuum, & Meſſiam promiſſum, confirmauit Pater Deus, qui falſum quidpiam, aut mendacium confirmare nequit.

Miraculis Deus Chriſtũ ſignauit
Miracula ſigilla Dei.

Poſſunt

Euchariſt. *Dan. 14.* *Matth. 27.* *Cant. 4.* *Deut. 32.* *Signantur clauſa.*

Poſſunt hæc verba de Euchariſtia ſanctiſſima intelligi, alio ſenſu. Nam ſignare claudere ſignificat. Quæ enim clauſa eſſe volum⁹ ſignamus, vt epiſtolas. Olim etiam alia ſignabãt, ne reſerarẽtur. Dan. 14. Templi oſtium clauſum Regis annulo obſignatur. Matthæi 27. Lapis ſepulchri. & Cãt. 4. fons dicitur ſignatus, ideſt concluſus. Deuteronom. 32. Nonne hæc condita ſunt apud me; & ſignata in theſauris meis? ſenſus ergo erit; Hunc filiũ hominis pater Deus ſua potentia ſignauit, ideſt, abſcondit. Abſcondit, inquam, ſub panis, vinique ſpeciebus, & integumentis, in ſacramento ſtupendo. Video quid obijcias. Nondum cum hæc dicebat, Chriſtus ſacramentum Euchariſtiæ inſtituerat. Atqui de præterito hoc loco loquitur, *ſignauit*, non *ſignabit*. Reſpondeo, præterito vti prophetam pro futuro. Quæ enim futura ſunt, prophetia etiam per præteritum tempus enunciat. Iob 9. ſtellas claudere Deus dicitur quaſi ſub ſignaculo. Sed in ſtupendo Euchariſtiæ ſacramento, velut ſub ſignaculo, ipſum clauſit ſolem Chriſtum. Nec enim mortalium oculi fulgentiſſimos illius radios poſſent ferre. Hic eſt fons totius gratiæ ſignatus, & occultus: ex quo qui puro accedunt corde, gratiam hauriunt ſingularem.

Iob. 9.

Quid faciemus, vt operemur opera Dei.

Intellexerunt auditores cibum, de quo loquebatur Dominus, opera eſſe Dei, ideſt, opera diuina, bona, Deo grata. ideo rogant. *Quid faciemus ut opera Dei operemur?* quaſi dicant; quid faciemus, vt operemur hunc cibum permanentem in vitam æternam? Bono animo videntur interrogaſſe.

Hoc eſt opus Dei, ut credatis.

Opus Dei fides.

Aperit perſpicuè Dominus, quod nã ſit opus Dei, quique ſit cibus in vitam permanens æternam. *Hoc eſt* (inquit) *opus Dei, ut credatis in eũ, quem miſit ille.* ideſt; in me. Noluit modeſtiæ gratia dicere, *ut credatis in me*. Opus autem Dei fidem appellat. Non quod à Deo efficiatur; quamuis id verum ſit. Sed quod Deo gratum opus eſt, credere. Reſpondet enim Dominus eodem ſenſu, quo interrogatus eſt, *Quid faciemus, ut operemur opera Dei?* ideſt, Deo grata, atque placentia, opera bona, & ſancta. Fidei vero nomine non nudam fidem, ſed cum operibus coniunctam intelligit: quemadmodum Pau. ad Rom. 3. vt alibi diximus. Eſt ergo ſenſus, hoc eſt opus Dei, hic eſt cibus, quem operari debetis, & comparare; ſcilicet, fides in me Meſſiam a Deo miſſum, cum operibus, et charitate coniuncta. Fidei namque nomen, quia radix eſt, & initium, ac fundamentum euangelicæ legis, totam ipſam euangelicam legem ſignificat.

Quod ergo tu facis ſignum, ut uideamus, & credamus tibi.

Miraculum Iſraeliti poſtulant.

Mirabilis hæc eſt interrogatio. Mille miracula Chriſtus fecerat, quæ perſpecta oĩbus erant. Paulò ante quinque panibus, piſcibuſque duobus, quinque hominum millia ſatiauerat, quo ſigno permoti Regem illum decreuerant creare. Attamen interrogant? *Quid tu facis ſignum ut uideamus, & credamus? quid operaris?* Incredulitatem indicant, qua laborabant. Nec enim ſatis ſibi eſſe ſignificant, ad credendum, facta miracula; nouum aliquod fieri poſtulant è cœlo, ſimile illi, quo Moſes in ſolitudine Iſraelitas manna aluit. Vel miraculum poſtulant, quo cibus illis detur, non ſemel tantum, ſed ſæpe, vel ſemper; quemadmodum Iſraelitis in ſolitudine datum eſt manna. Hinc intelliges, cur ſupra Dominus dixerit: *Quæritis me, non quia uidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſatu rati eſtis.* Etenim ventris quærebant ſaturitatem, non mentis. Poſſunt hæc verba ſic exponi. Quod facis tu nunc miraculum, præter cætera, quæ iam feciſti, vt credamus in te? Cætera iam facta ſunt. Nunc nouum facito, quo non paſcas.

Patres noſtri manducauerunt manna in deſerto.

Quale miraculum expoſcant, vt credant his verbis aperiunt. Patres noſtri (inquiunt) cum ex Aegypto egrederentur Exod. 16. manducauerunt non ſemel, aut iterum, ſed quadraginta annis panem è cœlo decidentem. Id probant ex Pſal. 77. Panem de cælo dedit eis manducare. ſic pſalm. habet: *Et pluit illis manna ad manducan-*

ducendum panem cæli dedit eis. &c. Tu igitur ſi vis nō credere in te, ſimile miraculum facito. Paſce nos cibo non ſemel, aut iterum, ſed multis annis, vt Moſes, & credemus. Præbuiſti quidem nobis cibum, ſed ſemel tantum. Iam videre volumus, an poſſis id facere, quod Moſes: ſcilicet, præbere cibum ſemper, vel ſæpe. Hoc enim cupimus. Id facias, & Regem te creabimus, & in te credemus. Neque negabant hi homines miracula Chriſti alia, neque illud panum, ſed frequentari à Chriſto volebant, ſępiuſque fieri. Vnde infra ſic petunt: *Domine ſemper da nobis panem hunc.*

Non Moyſes dedit vobis panem de cælo.

Cupiditati non vult facere ſatis Dominus. A ventre attollit hos carnales homines ad mentem; à manna, ciboque terreſtri, ad manna, cibumque cæleſtem erigit. *Non Moyſes* (inquit) *dedit vobis panem de cælo.* Videtur Dominus verbis pſalmi citatis repugnare: pſalmus affirmat: *Panem cæli dedit eis.* Chriſtus negat; *Non Moyſes dedit vobis panē de cælo.* Minime repugnat. Nam Pſalmus non de Moſe loquitur, ſed de Deo. *Panem cæli dedit eis*; ſcilicet Deus, nō Moſes. Etenim panis non a Moſe, ſed à Deo, Angelis miniſtrantibus, ſuppeditabatur. Præterea manna non erat è cęlo ſupremo, ſed ex aere. In aere enim ab Angelis efficiebatur. Eſt igitur ſenſus: Moſes non dedit vobis panem de cælo, ſed ex aere. Pater meus dat vobis panem de cęlo verum. Moſes dedit panem typicū; typicus enim panis erat manna, vmbra Chriſti. At pater dat vobis non vmbram panis, ſed panem verum, meipſum. Moſes dedit vobis panem, qui perijt, quique famem in ſempiternum extinguere non potuit. Pater dat vobis panem verum, id eſt, permanentem in vitam æternam, qui perpetuo ſaturat. Moſes dedit vobis panem ex aere, Pater dat vobis panem ex cęlo ſupremo deſcendentem. Scilicet me ipſum, qui de cęlo deſcendi.

Manna non ex cælo, ſed ex aere deſcendit.

Panis enim Dei eſt, qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo.

Sic Biblia correcta habent, nō autem: *Panis enim verus eſt*; vt aliqui libri. Panis Dei dicitur, quia à Deo datus eſt; è cœlo deſcendiſſe dicitur, quia Chriſtus ex cælo deſcendit. Dat autem vitam mundo ſpiritalem. Eſt enim panis ſpiritus, nō carnis moriturræ carnaliter vitam alens. Manna vitam corporaeam Iudæis tantūmodo dedit, at hic panis vitam dat vniuerſo mundo: vitam inquam animæ, & per reſurrectionem etiam corporis. Eſt ſenſus. Pater dat vobis panem de cælo verum. Eſt enim ò Iſraelitæ panis quidam Dei, ideſt, à Deo datus, non à Moſe, qui dat mundo, non ſolum Iudæis vitam.

Domine ſemper da nobis panem hunc.

Quemadmodum Samaritana illa fœmina, poſtquā audiuit: *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum. & cæt.* aquam petiuit: *Domine* (inquiens) *da mihi hanc aquam, ut non ſitiam & cæt.* Ita hi homines, cum audierunt à Chriſto panem quendam eſſe Dei, qui mundo vitam daret, panem hunc poſtulant: Chriſtumq; honorificè Dominum appellant. *Domine* (aiunt) *ſemper da nobis panem hunc.* Exiſtimant Chriſtum de pane corporali loqui cupiuntque ſine labore ſaturari. Ideo petunt, vt panem illis det, non ſemel, aut iterum, ſed ſemper. *Da nobis ſemper.*

Non irriſoriè petiit panem, de quo Chriſtus loquitur.

Eſt opinio quædam, de pane ſpiritali illos intellexiſſe Chriſtum loqui, & irriſoriè petijſſe; *Da nobis hunc panem*, quaſi dicāt; Nec vllus eſt panis huiuſmodi; nec ſi eſſet dare tu poſſes. Sic etiam Samaritanæ irriſorie à Chriſto aquam petijſſe dicitur, cum dixit; *Domine, da mihi hanc aquam.* Credo tam hoſce homines, quam Samaritanam, non irriſoriè, ſed ſeriò panem petijſſe, & aquā. Exiſtimarunt enī Chriſtū de pane, & aqua loqui corporali. Obijcitur. Chriſtus ait, panem hunc mundo æternam vitam donare; panis autem corporalis ęternā vitam donare nequit; ergo hi homines intellexerūt Chriſtum nō loqui de pane corporali, ſed ſpiritali; irriſorièque illum petierunt. Reſpōdeo, Chriſti proxima verba hæc eſſe: *Panis Dei eſt, qui de cælo deſcendit, & dat vitā mundo.* Non addidit æternam, quanuis de æterna intellexit. Nihil ergo ponderis obiectio habet. Adde potuiſſe male intelligere panem dare vitam æternam, ideſt, longiſſimam corpori: Præterea etſi de ſpiritali pane intellexerunt Chriſtum, credendum eſt non irriſoriè, ſed ſeriò petijſſe.

tiſſe. Nulla enim ratio irriſionē hāc per ſuadet. Quemadmodum ſine irriſione di xerunt; *Quid faciemus,ut operemur opera Dei*: Ita ſine irriſione dicunt: *Domine ſemper da nobis panem hunc*. Id quod indicat vox *Domine*,non enim irriſoriè ſed ſerio Dominum appellarunt.

Ego ſum panis uitæ.

Petiuere nō ſimulatè,aut irriſoriè,ſed vere panem auditores à Chriſto. Aperit B ille qualis ille panis ſit,de quo loquitur. *Ego* (inquit) *ſum panis uitæ,qui uenit ad me, non eſuriet,& qui credit in me,non ſitiet unquā. &c.* Ego ſum panis de quo verba facio, quia panis officio fungor. Panis eſt vitā ſuſtentare,ego ſum panis vitę,id eſt,vitalis,viuificus, vitam mundo dans. Panis eſt eſuriem pellere, ego eſuriem pello in æternum. Qui venit ad me per fidem,nō qualem hæretici ſomniarunt nudam,ſed charitate operoſam, & conueſtitam,qui C quæ edit me,non eſuriet. Nec ſolum cibi verùm potus quoque vim habeo. Qui enim credit in me, non ſitiet in æternum. Sic Samaritanæ reſpondit;*Qui biberit ex aqua,quam ego dabo ei non ſitiet in æternum,ſed aqua, quàm ego dabo ei fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam &c.* Quid ſit hoc loco, *uenire ad Chriſtum*, Auguſtinus docet his verbis. *Qui uenit ad me*,hoc eſt,quod ait, qui credit in me.&c.

Panis uitæ Chriſtus.

Sed dixi vobis, quia vidiſtis me, & non creditis.

Primus ſenſus horum verborum hic eſt. Dixi vobis,*quia*,græcè, ὅτι. ponitur, *quia*, pro, *quamuis*, dixi,inquam,vobis me panem eſſe vitę;quāuis vidiſtis me, & nō creditis. Secundus: dixi vobis,& locutus ſum obſcurè, & minimè apertè de pane hoc,quia vidiſtis me & nō creditis. Non placet,quoniam apertè dixit illis; *ego ſum panis vitæ &c.* Aliter exiſtimo verba interpretanda tertio ſenſu, hunc in modum: *Ego ſum panis uitæ,&c.* Sed dixi vobis paulo ante,quia, vel quòd vidiſtis me miracula facientem, & ſaturantem quinque hominum millia paucis panibus,& piſcibus paucis,& non creditis in me,nec tūc credidiſtis,nec nunc creditis. At quando dixit Chriſtus huic turbæ, *vidiſtis me, & non creditis?* reſpondeo, tunc dixiſſe,cùm dixit; *Quæritis me,non quia uidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis.* Eſt enim ſenſus: Quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, vt uideri illa debēt ad credendum,quæritis me non quia per ſigna quæ vidiſtis,credidiſtis, ſed quia ſaturati eſtis. Dixit ergo Dominus turbę,vidiſtis me, & non creditis,etſi non apertè. Nam quia videri poterant quærere Chriſtum, quia in eum credebant, ait illos non credere,ſed panem quærere. Præterea iā dixerat Iudæis Chriſtus,illos non credere in ipſum,quem cernebant, capite præcedente Ioannis.5. *Quem* (inquit) *miſit ille, huic uos non creditis*. item; *Non uultis uenire ad me.* item: *Quomodo uos poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis?* Et; *Si crederetis Moyſi,crederetis forſitan & mihi. Si autem illius litteris non creditis,quomodo uerbis meis credetis? &c.* Veriſimile etiā eſt Chriſtum in hoc eodem ſermone hæc dixiſſe verba: *Vidiſtis me,& non creditis*; quæ tamen à Ioanne ſunt omiſſa. Non enim ſcribunt omnia Euangeliſtæ. multa tacent, & omittunt. Quemadmodum Ioannes cap.11.omiſit dicere, Chriſtum vocaſſe Mariam, cum tamen poſtea Martha illi dicat: *Magiſter adeſt, & uocat te*. Item eodem capite ait Chriſtus Marthæ:*Nonne dixi tibi,quia ſi credideris,uidebis gloriam Dei?* Attamen Euangeliſta hæc verba prætermiſit. Sic hoc loco illa prætermiſit: *Vidiſtis me, & non creditis.* D

Ioan. 5.

Ioan. 11.

Omne quod dat mihi pater, ad me ueniet.

Venerat turba ad Chriſtum greſſibus corporis, non fide animi. Quomodo venire deberent animi greſſu, indicauit illis verbis: *Qui uenit ad me,non eſuriet.* Non E ſic venire oſtendit illis; *Sed dixi uobis quia uidiſtis me, & non creditis*;hoc eſt,non venitis ad me greſſu mentis, & fidei,ſed greſſu corporis ſolum. Nunc paratiſſimum ſe eſſe ſignificat ad excipiendos omnes, qui ad ipſum mētis affectu venerint,multosque venturos docet, quos pater afferet. *Omne* (inquit) *quod dat mihi pater, ad me ueniet*, id eſt,omnes homines,ex omni hominum genere,ſiue Iudæorū,ſiue ethnicorum, quoſcumque pater mihi dat, veluti donum gratiſſimum,ad me venient.

Paratiſſimus Dominus ad excipiendos homines.

Eum

Eum verò hominem, qui ad me venerit, A ego libentiſſimo excipiã animo. id enim ſignificat: *Non eijciam foras*. domo excipiã, non reijciam, non repellam à meo cõſortio. D. Auguſtinus: *Non eijciam foras*: interpretatur: Non eijciam ex gaudijs cæli æternis. D. Cyrill⁹ ſimiliter: *Foras* (inquit) hoc tale quid ſignificat, vt apud Matth. 13. elegerunt bonos in vaſa ſua, malos autem foras miſerunt. &c. Pater autem dare filio dicitur eos, quos ad fidem adducit, ſiue trahit; iuxta illud, quod infra B ait. *Nemo poteſt uenire ad me, niſi Pater traxerit eum. &c.* Pſal. 2. *Poſtula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. &c.*

D. Auguſt. *D. Cyrill.* *Pſal. 2.*

Quia deſcendi de cælo.

Reddit rationem, cur foras nõ eijciat, ſed recipiat omnes, quos Pater dat. Nimirum, quia è cęlo deſcendit, vt Patris voluntatem faciat. Voluntas autem Pa- C tris hæc eſt, vt neminem Chriſtus ad ſe venientem foras eijciat, neminem perdat, ſed vitam omnibus, quos illi dedit, conferat æternam, tùm animi, tùm corporis per reſurrectionem. Ex his verbis colligitur, D. Augu. & Cyrilli ſuperiorũ verborum interpretationem eſſe probabilem. Nimirum. *eum qui uenit ad me, non eijciam foras*, à regno cæleſti. Ait enim hoc loco Dominus: *Hæc eſt autem uoluntas Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die. &c.* hoc eſt; Non eijciam foras eos, quos mihi Pater dat. Nam hęc eſt illius voluntas, vt neminem illorum perdam, id eſt, neminem eijciam foras ex cæleſti gloria, ſed omnes in die extremo in vitam excitem beatam. Dicitur autem filius Dei de cælo deſcendiſſe ſecundum diuinam naturam, non locali motu, quia implet omnia, ſed quia naturam humanam aſſumpſit, quæ in terra erat, ut docet D. Thomas Ioannis 3.

Voluntas Dei hominũ ſalus.

Duas habet Chriſtus voluntates, humanam, atque diuinam, diuina voluntas eadem eſt volũtas Patris, & Spiritus ſancti, quemadmodum eſſentia. humana diuerſa eſt à voluntate Patris, natura, non tamen eſt diuerſa, rebus volitis. Nihil enim vult Chriſtus voluntate humana, quod nolit pater, ideòque ait, deſcendi de cælo non vt faciam voluntatẽ meam aliquam propriam, & ſingularem, id eſt non vt aliquid velim, & faciam, quod nolit Pater, ſed vt faciam voluntatem Patris. D. Cyrillus de voluntate naturali Chriſti interpretatur, qua mortẽ ſecundum carnem horrebat, ac recuſabat, vt illa verba indicant: *Si poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Verumtamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu.*

Chriſtus duas habet voluntates.

CAPVT VI.

De pane cæleſti, & viuo.

IOANNES CAPITE VI.

Mvrmurabant ergo Iudęi de illo, quia dixiſſet: Ego ſum panis viuus, qui de cęlo deſcendi, & dicebant: Nonne hic eſt filius Ioſeph, cuius nos nouimus patrem, & matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de cęlo deſcendi? Reſpondit ergo IESVS, & dixit eis: Nolite murmurare in inuicem: Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Eſt ſcriptum in prophetis: Erunt omnes doci-

Digitized by Google

docibiles Dei. Omnis, qui audiuit à patre, & didicit, venit ad me. Non quia Patrem vidit quiſquam, niſi is, qui eſt à Deo, hic vidit Patrem. Amen, amen dico vobis; Qui credit in me, habet vitam ęternam. Ego ſum panis vitę. Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt. Hic eſt panis de cęlo deſcendens; vt ſiquis ex ipſo manducauerit, non moriatur. Ego ſum panis viuus, qui de cęlo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in ęternum. Et panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Litigabant ergo Iudęi ad inuicem, dicentes: Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? Dixit ergo eis IESVS: Amen, amē dico vobis: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meā carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam ęternam; & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.

Murmurabant ergo Iudæi.

NOn capiebant Iudæi carnales Chriſti, *[illegible]*, id eſt, profunditaté eloquij. idcirco ſubmiſſa voce murmurabant, quòd ſe panem viuum è cælo delapſum dixiſſet. Cùm homo eſſet, & eorum exiſtimatione filius Ioſeph, in terra procreatus, quomodo è cęlo deſcendiſſet minimè intelligebant; ideoque murmurabant. *Quomodo* (inquiunt) *dicit, quia de cælo deſcendi.*

Nemo poteſt uenire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum.

Nihil Chriſtum latet. Non latuit Iudæorum murmuratio. ideòque illam ſic compeſcuit. *Nolite* (inquit) *murmurare.* Deinde reddit rationem, cur murmurent, nempe quia non credunt, neque intelligunt. Eſtque cōciſa oratio, in qua aliqua ſunt intelligenda. Murmuratis, quia quæ dico, non intelligitis, neque mihi creditis. Non autem intelligitis, nec creditis, quoniam à Patre non eſtis edocti, & tracti. Etenim nemo ad me venire poteſt, & credere, & verba mea intelligere, niſi Pater meus eum docuerit, & traxerit. Aliter: Murmurare deſinite. idcirco murmuratis, quia non eſtis ad me tracti à Patre. Nemo enim venit ad me, niſi Pater traxe-

A rit eum. vos adhuc non traxit. Aliter: Cōpeſcuit Chriſtus murmurationē illis verbis: *Nolite murmurare in inuicem.* Deinde nō reddit rationem, cur murmurarēt, neque id illis aperit, de qvo murmurabant, quomodo è cælo deſcenderit, ſed ſermonem, quem habebat, continuat. illud vero: *Nolite murmurare in inuicem*, quaſi per parentheſim dixit, ad cohibendum murmurantium ſtrepitum. Sic concionator poſtquā in concione confabulantes verbis frenat,
B ad ea, quæ cæperat, reuertitur. Dixerat ſupra Chriſtus. *Qui venit ad me non eſuriet*: Item. *Omne quod dat mihi Pater, ad me ueniet, & eum qui uenit ad me, non eijciam foras.* Nūc indicat, quonā modo homines ad ipſum veniāt, ne exiſtimemus, poſſe nos abſque diuina ope venire. Simul etiam forſitan indicare voluit, Iudæos non eſſe tractos à Patre, ideoque murmurare.

Nemo (inquit) *poteſt uenire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum.* Niſi illi opem tu-
C lerit, niſi vocauerit, niſi auxilio, manuque ſua duxerit. Etenim ad fidem nemo venit, niſi à Deo adiutus, diuinoque lumine illuſtratus. Magna gratiæ commendatio (ait Auguſtinus hoc loco) Nemo venit, niſi tractus. &c. Trahit Pater, trahit Filius, trahit & Spiritus ſanctus. Sed quę diuinitatis ſunt, tribuit Chriſtus Patri, quia fons eſt diuinitatis, à quo Filius, & Spiritus ſanctus diuinitatem eandem, & eſſentiam accipiunt. Præterea, quia Deus patris nomine Iudæis notus erat, non Filius,

D. Auguſt.

liis, non Spiritus ſanctus. Verbum verò, *traxit*, quiquid imperitè, & ineptè heretici dicant, non ſignificat hoc loco violentiam liberum arbitrium abolentem: ſed ſuaue Dei auxilium, quo homines ad fidem, & pænitentiam, libertate ſeruata ducit, ipſiſmet volentibus, & libere conſentientibus.

Non trahit Dominus homines, inuitos.

D. Chryſoſt. hom. 45. in Ioan. Hoc (inquit) noſtrum non tollit arbitriũ ſed diuino egere auxilio oſtendit. & non inultum, ſed omni conatu contendentem venire hominem. &c.

D. Chryſ.

Auguſtinus tract. 26. in Ioannem. Noli (inquit) te cogitare inuitum trahi. trahitur animus & amore. Parum eſt voluntate, etiam voluptate traheris. Porro ſi poetæ Virgilio dicere licuit Ecloga 2. *trahit ſua quemque voluptas.* Quantò fortius nos dicere debemus, trahi hominem ad Chriſtum, qui delectatur veritate, beatitudine, iuſtitia, vita ſempiterna, &cæt.

D. Auguſt.

Liberum arbitrium.

D. item Cyrillus ait, trahi nos ad Chriſtum non vi, ſed monitione, doctrina, reuelatione; arbitrij conſeruata libertate.

D. Cyrill.

Idem Auguſtinus ſer. 2. de verbis Apoſtoli: Non dixit (inquit) Chriſtus niſi Pater duxerit; ſed, *traxerit*. iſta violentia cordi fit, non carni. Crede, & venis. Ama, & traheris. Dulcis eſt iſta violentia, ſuauis eſt. ipſa ſuauitas te trahit. Nonne ouis trahitur cùm eſurienti herba monſtratur? &c. Indicat etiam verbum, *traxerit*, difficile eſſe impium à peccato, terreniſque rebus, quibus eſt agglutinatus, auelli, & ad Deum, virtutumque opera adduci.

D. Auguſt.

Dulcis tractio Dei, & ſuauis.

Erunt omnes docibiles Dei.

Quomodo Pater trahat, docet Dominus, nempe, non vi, ſed intellectus illuſtratione, & doctrina, atque inſpiratione, & voluntatis motione; Vide (ait Auguſtinus) quomodo trahit Pater. docendo delectat, non neceſſitatẽ imponendo. &c. Ecce quomodo trahit. *Scriptum eſt* (inquit Dominus) *in prophetis*, id eſt, in vno prophetarum ſcilicet Iſaia: *Erunt omnes docibiles Dei*. Iſaię 54. *Ponam vniuerſos filios tuos doctos à Domino.* hebraicè, lemudim, לִמּוּדֵי, id eſt, diſcipulos. Græcè, διδακτούς, id eſt, doctos. Loquitur Deus cum Eccleſia, cuius filios ait fore à Deo docendos. Addit Dominus omnes Patri bonos diſcipulos, qui illius doctrinæ, & inſpirationibus obediunt, ad ſe venire; *Omnis* (inquit) *qui audiuit à Patre*, obediẽter, *& didicit, venit ad me.* Multi ſunt qui diuinas audiunt inſpirationes, tamen non veniunt ad Chriſtum; quia illis obedire nolunt. videlicet non audiunt obedienter, non diſcunt ut boni diſcipuli.

D. Auguſt.

Iſai. 54.

Docibiles et diſcipuli Dei.

ſchola Dei eccleſia.

Non quia Patrem vidit quiſquam, niſi is, qui eſt à Deo.

Docet Patrẽ magiſtrum eſſe inuiſibilem, qui à nullo hominum cernatur, ſed animi auribus audiatur. Magiſter (ait) eſt Pater. tamen diſcipuli, quos docet, illum non cernunt. Nemo enim hominum illum cernit, præter eum, *qui à Deo eſt*: hoc eſt, præter me, qui à Deo natus ſum, & in mundum miſſus. Etenim ex hominibus, tunc temporis, ſolus Chriſtus Dei videbat eſſentiam. Auguſtinum lege lib. de Prædeſtinatione ſanctor. cap. 8. Valde (ait) remota eſt à ſẽſibus carnis hæc ſchola, in qua Pater auditum, & docet, vt veniatur ad filium. Nec agit hoc cum carnis aure, ſed cordis. Multos venire videmus ad filiom, quia multos credere videmus in Chriſtum; ſed vbi, & quomodo à Patre audierint hoc, & didicerint, non videmus. Nimirum gratia iſta ſecreta eſt, &cæt.

D. Aug.

Schola Dei remota a ſẽſibus.

Amen, amen, dico vobis.

Inculcat id, quod dixerat. Panem vitam largientem ſe eſſe affirmat, eamque æternam. Confert item ſe cum manna de quo ſupra Iudæi locuti ſunt. *Qui credit* (inquit) *in me, habet vitam æternam.* Ego ſum panis vitæ, id eſt, vitam tribuens, & multò pręcellentior panis ſum, quam manna. Nam manna mortem non pellebat. Etenim Patres veſtri quos vos dicitis mãducaſſe manna in deſerto, manducauerũt quidem manna, ſed non potuit illos à morte liberare. Omnes mortui ſunt. Ego autem mortem pello. Nam panis ſum è cęlo deſcendens, vt edentes à morte liberem. Si quis ex hoc pane manducauerit, viuet in æternum. Item: Ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Oppones; eos qui panem cæleſtem edunt, etiam mortem ſubire corporis, quemadmodum Iſraelitæ ſubiere, qui manna manducarunt. atque adeò non eſſe diſcrimen inter manna, cæleſtemque panem aſſignandũ; quòd qui

Manna.

manna

manna comederunt mortui ſunt, qui verò panem cęleſtem ſumunt, non moriuntur. Reſpondetur, Chriſtum propterea mannæ præferre panem cæleſtem, quòd manna Iſraelitas à morte temporali eripere non potuit. Omnes enim mortui ſunt. At verò panis cæleſtis quamuis ab hac morte non eripiat, tamen omnes à quibus digne ſumitur, ſi in gratia perſeuerent, eripit à morte æterna, quod multo eſt præſtantius. Eſt ſenſus. Manducauerunt manna Patres veſtri in deſerto, B & mortui ſunt, quia mãna corporis morti illos eripere non potuit. At ſi quis panem è cælo delapſum mãducauerit, æterna vita tùm animi, tùm corporis perfruetur. quoniam poteſt homines ab æterna morte liberare. Vnde exploratum fit, in finito interuallo, ab hoc pane illum ſuperari. Siquidem ille vitam temporalem producere nequiuit Patribus veſtris, hic autem panis vitam confert ſempiternã.

Et panis, quem ego dabo caro mea eſt, pro mundi vita.

Clarius aperit, quis ſit iſte panis, de quo loquitur. *Panis, quem ego dabo pro mundi vita*, id eſt, vt mundus nutriatur, & viuat; caro mea, & corpus meum eſt. Dedit autem Dominus carnem, ſiue corpus ſuum, pro mundi vita, tum in cruce, tum in Auguſtiſſimo Euchariſtiæ Sacramento. Gręca lectio eſt: *ἄρτος δ᾽ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου ἐστὶν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς*, id eſt, *Panis verò quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita*. D Repetitur verbum, *dabo*. Biblia correcta ſic habent, vt ſupra ſcripſimus: *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.* i. quam dabo, vt hominibus vitam conferam immortalem. dabo (inquam) ad edendum in Sacramento, ac ſacrificio.

Caro Chriſti panis vitæ.

Litigabant ergo Iudæi ad inuicem.

Græcè, *ἐμάχοντο*, id eſt, pugnabant, & diſceptabant inter ſe, de verbis Chriſti, quòd dixiſſet: *Panis quem ego dabo, caro mea eſt.* Aiebant verò: *Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare, ad manducandum?* Cũ Dominus ſupra dixit: *ego ſum panis vitæ*, non litigarunt, quod metaphorica eſſe verba exiſtimarunt. Cùm verò audierunt, carnem panem appellari, arbitrati ſunt da- A turum, carnem ſuam in fruſta conciſam dentibus diſcerpendam, ac inſtar aliorũ ciborum ſtomacho decoquendam, atq; abſumendam. Videbant præterea carnẽ humanam, in cibum ab hominibus vſurpari non poſſe. ideoque litigabant ad inuicem. Alij enim pro Chriſto, alij contra Chriſti verba diſceptaſſe videntur.

Litigant Iudæi de verbis Chriſti.

Verbum: *Quomodo*, appellat hoc loco D. Cyrillus verbum Iudaicum, in rebus fidei fugiendum maximè. Neque enim quærendum eſt animo dubitante: Quomodo Deus hoc, vel illud poſſit facere, quomodo poſſit nobis carnem ſuam ad edendum dare. Firmam fidem (ait D. Cyrillus) myſterijs, id eſt, Euchariſtiæ Sacramento adhibentes, nunquam in tam ſublimibus rebus, illud: *Quomodo?* aut cogitemus, aut proferamus. Iudaicũ enim hoc verbum eſt, & extremi ſupplicij cauſa. Cùm Deus operetur, non quæramus, *quomodo?* ſed operis ſui viam, ac ſciẽtiam C illi ſoli cõcedamus. &c. Theophylactus: Quando cogitationes incredulitatis ingrediuntur animum, ingreditur ſimul: *Quomodo?* Oportet igitur nos cùm audierimus. *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam*; in ſumptionibus diuinorum myſteriorum, indubitatam retinere fidem, & non quærere. *Quomodo? &c.* Lege etiam Chryſoſtomũ homi. 45. in Ioannem, & Auguſtinum epi. 30. ad Voluſianum.

Quomodo verbum iudaicum.

D. Cyrill.

Fides verbis diuinis habenda.

Theophyl.

Niſi manducaueritis carnem filij hominis.

Illi, *Quomodo?* Iudæorum, reſpondet Dominus, non quomodo poſſit carnem ſuam dare ad mãducandum. Credere. n. oportet accedentem ad Deum, nõ curioſius rei credendæ modum inueſtigare, ſed aſſeuerat, non ſolùm carnem ſuam eſſe cibum, verum etiam ſanguinẽ ſuum E eſſe potum. huncque cibum, & potũ hominibus adeò eſſe neceſſarium, vt vitam ſine eo habere non poſſint. Similem in modum Ioan. 3. Nicodemo reſpondit. Cùm enim dixiſſet, *Oportere naſci denuo.* Et Nicodemus reſpondiſſet: *Quomodo poteſt homo naſci, cũ ſit ſenex*: Addidit Dominus: *Amen, amẽ dico tibi: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſp. S. nõ poteſt videre regnum Dei. &c.* Sicut reſpõdit illi: *Quomodo?* Nico. ita hic reſpondet *Quomodo?* Iudæorũ. *Niſi mãducaueritis*

Google

manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius A *ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*, vitam (inquã) ſpiritalẽ & æternam, de qua mox addit: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die &c.* Habere dicitur vitam æternam, quia ius ad illam habet. Vita autem æterna, non ſolius eſt animæ, ſed etiam corporis, ideo adijcit: *& ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.* De Euchariſtiæ Sacramẽto agitur, in quo Chriſti corpus manducamus, & ſanguinem B bibimus.

Quòd ſi inferat hæreticus; ergo neceſſaria eſt communio ſub vtraque ſpecie toti populi. Inficiamur. Solis enim ſacerdotibus neceſſariam eſſe, eccleſia Spiritu ſancto inſpirante intellexit. Totus Chriſtus ſub ſpecie panis, totus ſub ſpecie vini eſt. Vnde efficitur eum, qui vnam ſpeciem tantùm ſumit, totum ſumere Chriſtum, atque adeò & corpus, & ſanguinẽ. Cur igitur ſanguinem Chriſtus hoc lo- C co a carne diſtinxit? Cur duas ſpecies, ſiue duo ſymbola, eiuſdem Sacramenti, alterum corporis, alterum ſanguinis inſtituit? Reſpondeo, vt per ſacramentum, illa ſanguinis à corpore in cruce ſeparatio effuſioque copioſa ſignificetur, vtque ipſa quoque paſſio in ſacrificio repræſentetur. Non autem vt communionem ſub vtraque ſpecie præceptam eſſe populo, hinc colligatur. Videbat enim quàm ſit periculoſum populo porrigere calicem, D videbat ſæpe vinum communicantium multitudini ſuppetere nõ poſſe, videbat vnam ſpeciem ijs, qui non ſacrificant, ſatis eſſe. Itaque poſſe eccleſiam ſtatuere, vt ſub vna tantum ſpecie panis, à populo

Communio ſub vtraque ſpecie ſolis ſacerdotibus eſt neceſſaria.

Sacramentum ſumatur ſatis ſignificauit, cùm ſæpe hoc capite ſolius manducationis meminit. *Si quis* (inquit) *manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum*; nulla hic mentio ſanguinis eſt, vel potus, & alijs etiam locis, quæ refert Tridentinum Concil. ſeſſ. 21. c. 1. Neque ex ſermone (inquit) illo apud Ioannem, rectè colligitur, vtriuſque ſpeciei communionem à Domino præceptam eſſe, vtrumque iuxta varias ſanctorum Patrum, & doctorum, interpretationes intelligatur. Nam, qui dixit; *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitã in vobis*: dixit quoque: *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum*, & qui dixit; *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam*: dixit etiam; *Panis quẽ ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita*, & denique qui dixit; *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem in me manet, et ego in illo*: dixit nihilominus: *Qui manducat hunc panem viuet in æternum*. Hæc Concilium. Significat ergo Chriſtus, vt ait Conciliũ, duos modos ſumendi Euchariſtiam, vel ſub vtraque ſpecie, vel ſub vna tantùm. Prior modus ſacrificantibus congruit. Poſterior cæteris, qui non faciunt ſacrũ. Quæro, eſt ne verum quod Chriſtus dixit: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum?* Item illud: *Hic eſt panis de cœlo deſcendens, vt ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur?* Item, *ſi quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum?* Veriſſima hæc eſſe nemo negabit. Ergo ſatis erit Chriſtũ ſub ſpecie panis manducare; quamuis ſub ſpecie vini minimè ſumatur. Nulla enim his verbis de potu mentio fit.

Trid. conc.

CAPVT VII.

De Auguſtiſſima Euchariſtia.

IOANNES CAPITE VI.

CAro enim mea verè eſt cibus, & ſanguis meus, verè eſt potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinẽ, in me manet, & ego in illo. Sicut miſit me viuẽs Pater, & ego viuo propter Patrem: & qui manducat me, & ipſe viuet propter me. Hic eſt panis, qui de cælo deſcendit. Non ſicut mandu-

Digitized by Google

manducauerunt Patres veſtri manna, & mortui ſunt. Qui manducat hunc panem, viuet in ęternum. Hęc dixit in ſynagoga docens, in Capharnaum.

Caro enim mea vere eſt cibus.

DIxerat Dominus: *Qui manducat meã carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die*. Cur vitam æternam conferat caro ipſius, & ſanguis, ſubijcit. Caro enim mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus. Nam cibi, & potus effectus proprius eſt, manducantibus, & bibentibus vitam dare. Cùm igitur caro Domini verè cibus ſit, & ſanguis verè ſit potus, vitam manducantibus, ac bibentibus, diuinum hoc epulum affert. Cumque vita, quam affert, æterna ſit, vita vero quam reliqui cibi tribuunt, paucorum ſit dierum, infinito interuallo cibi huius effectus, reliquorum effectum ſuperat. Eſt enim illius effectus infinitus, nempe vita nullo fine circunſcripta. Præterea, reddit Dominus rationem, cur dixerit; *Qui manducat meam carnem, & bibit meũ ſanguinẽ. &c. Caro enim* (inquit) *mea vere eſt cibus*: Ideoque verè mãducari poteſt in Sacramento; *& ſanguis meus vere eſt potus*. Idcirco verè poteſt potari.

Caro vt cibus vitam confert ſed æternam.

Cur carnem ſuam verè appellet cibũ, & ſanguinẽ verè potum, ambigitur. Reſpondemus, verba Chriſti ſenſu fęcunda eſſe. ideoque triplici ſenſu dici poſſe carnem illius verè cibum, & ſanguinem verè potum. Primus ſenſus; *Verè*, id eſt, ſine vllo dubio, eſt cibus, & potus. Vnde D. Hilarius lib. 8. de Trinitate: De veritate (ait) carnis, & ſanguinis, non relictus eſt ambigendi locus. Nunc enim, & ipſius Domini profeſſionẽ, & fide noſtra, verè caro eſt, & vere ſanguis eſt. ſic ille. Indicat Dominus iuxta hunc ſenſum, ſe carnem, ſiue corpus ſuum ſub panis, ſanguinem ſub vini ſpecie, in Sacramento daturum, vt poſſit verè eſſe hominum cibus, & potus. Secundus ſenſus: *Verè eſt cibus*; id eſt, verè diuinitatem in ſe habens, cuius comparatione res omnes pictæ ſunt, & adumbratæ, iuxta illud Exod. 3. *Ego ſum qui ſum.*

Cur ſuam carnem appellet Dominus verè cibum, & ſanguinem verè potum. D. Hilar.

Cæteri cibi picti & vmbra cum hoc comparati.

Tertius; *Verè eſt cibus, & potus*, effectu. Quia verè cibi, potuſque effectũ, & pro-

A prietatẽ habet. Cibi enim, & potus, effectus, & proprietas eſt, famem extinguere, nutrire, vitam, & augmentum dare: hi omnes effectus diuino epulo inſunt. Panem enim æternam, famẽ quoque rerum caducarum extinguit, animum nutrit, in virtutibus incrementum præſtat, vitamque ſempiternã. Theophylactus, *verè*, dici cibum putat carnem Chriſti, cõparatione cæterorum ciborum. Nam reliqui non pellunt ſemper famem, hic pellit in ęternum. Caro (inquit) Chriſti verè eſt cibus, eò quòd non ad paruum tempus duret, neque corrumpatur, ſicut corruptibilis cibus, ſed æternæ vitæ ſit ſubſidium. & potus ſanguinis Dom. verè eſt potus, quia non ad tempus ſufficit ſiti: ſed ſemper abſque ſiti conſeruat. &c.

Cibi effectus.

Theophyl.

B

Quartus ſenſus. *Verè eſt cibus, & potus*: non typicus: longè aliter ac manna. Quaſi dicat: Manna quod patres veſtri mãducauerunt, non erat vere cibus, ſed typicè; aqua quæ ex petra effluxit, non erat vere potus, ſed adumbrate. Caro mea nõ C typice, ſed vere eſt cibus, illo mãna ſignificatus, ſanguis meus vere eſt potus, illa aqua adumbratus. Quintus; *Verè eſt cibus* non parabolice. Chryſoſtomus; *Caro vere eſt cibus. &c.* Aut quod is eſt vere cibus, qui ſaluat anima, aut vt eos in prædictis confirmet, ne obſcure locutum in parabolis arbitrarentur. Sed ſcirent omnino neceſſarium eſſe, ut corporis comederent. &c. Ambroſius lib. 6. de Sacramen. ca. 1. Sicut verus eſt Dei filius Chriſtus, E non quemadmodum homines per gratiã ſed quaſi filius ex ſubſtantia Patris: ita vera eius caro eſt, ſicut ipſe dixit, & verus eius ſanguis. &c.

Manna cibus typicus.

D. Chryſ.

D. Amb.

In me manet, & ego in illo.

Cibus cum homine, & homo cũ cibo copulatur, vt vitam producat. Ad eundẽ modũ cæleſtis panis cum homine, & homo cum cæleſti pane coniungitur, vt uitam æternam aſſequatur. *Qui manducat* (inquit) *meam carnem, & bibit meum ſanguinem in me manet, & ego in illo*: id eſt, mihi vnitur,

Vnio per amorẽ arcta cum Chriſto.

vnitur, & ego illi. Fit vnio hæc, & inmanẽtia per amorem, & gratiam. Amans enim in amato manet per amorem, atq; affectum: Amatum quoque manet in amante. Eucharistia verò Sacramentum ſummi amoris eſt. 1. Ioannis 4. *Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. &c.* Præterea manemus in Chriſto, & Chriſtus in nobis, quoniam membra eius ſumus. Nam caput in membris manet vnitum, membra vero in capite. Auguſtinus tract. 27. in Ioannem: B Manemus in Chriſto, cùm ſumus membra eius; manet ipſe in nobis cùm ſumus templum eius. &c. Manemus quoque in Chriſto vt ſarmenta, ſiue palmites in vite. Quemadmodum vero vitis ſuccum, vitamque ſarmentis coniunctis præbet; ita Chriſtus vitis vera, nobis cum eo vnitis, vitam tùm gratiæ, tùm gloriæ ſempiternam confert, à uite in qua manent, palmites ſuccum trahunt, quo vireſcũt; à Chriſto in quo manemus, nos gratiam trahimus, C qua viuimus. Ioã. 15. *Manete* (ait Dominus) *in me, & ego in vobis. Sicut palmes non poteſt ferre fructum, niſi manſerit in vite: ſic nec vos, niſi in me manſeritis. Ego ſum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Si quis in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet. &c.* Manet etiam Chriſtus in nobis quemadmodum anima in corpore. Vt enim anima in corpore manens, vitam illi tribuit corporalem; ſic Chriſtus manens in nobis, vitam D nobis tribuit ſpiritalem.

1. Ioan. 4.

Quomodo manemus in Chriſto, & ille in nobis.

D. Auguſt.

Ioan. 13.

D. Cyrill.

D. Cyrillus in Ioannem lib. 4. cap. 17. vnionem hanc his verbis explicat. Sicut ſi quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum cõmiſceat neceſſe eſt: ſic qui carnem & ſanguinem Domini recipit, cum ipſo ita cõiungitur, vt Chriſtus in ipſo, & ipſe in Chriſto inueniatur. &c. Addit: Sicut paruum fermenti totam maſſam fermentat, ſic parua benedictio totum hominem in E ſe ipſam attrahit, et ſua gratia replet. &c. Theophylactus; Hoc (inquit) loco diſcimus Sacramentum communionis. Nam qui edit, & bibit carnem & ſanguinem Domini, in ipſo manet Domino, & Dominus in ipſo. &c. Cibus cõmunis in homine manet actu, ad breue tempus; ſed effectu, ad longum tempus. quia in carnem cõuertitur. ſic cibus cæleſtis Euchariſtia, actu quidem ad breue tempus, effectu vero in æternum manet per gratiam, quam confert.

Theophyl.

Sicut miſit me viuens Pater.

Comparatione eximia, ac ſublimi, explicat quonam modo vitam hominibus largiatur. De uita Dei Chryſoſtomus exponit, D. Cyrillus, & Hilarius. Senſus eſt Quemadmodum Pater fons vitę, qui me miſit, in me manens, quia eiuſdẽ eſſentiæ eſt, uitam æternam, atque eſſentialem mihi communicat: ita ego fons etiam vitæ, quam à Patre accepi, tamquam ab ingenito principio, manens in homine, qui me manducat, perpetuam vitam illi impertior.

Vitam largitur nobis Chriſtum; nobis manens.

Aliter etiam veriſimiliter, de vita æterna, quam Pater in Chriſto manens, illi vt homini conferebat, locus intelligitur, id enim indicant illa verba; *Miſit me viuens Pater.* Sicut miſit me Pater, qui viuens eſt, vitamque à ſe ipſo habet, qua miſſione homo factus ſum. Viuo autem homo factus, gratiæ, gloriæque æterna vita, *propter*, græcè, διὰ, id eſt, per Patrem in me manentem, quia Pater mihi vitam confert: ſic qui manducat me, vita gratiæ, gloriæq; æterna viuet propter me, quia ego illi vitam tribuam. Ambroſius lib. 4. de fide capite 5. Si quaſi filius hominis miſſus eſt, atque deſcendit: ita quaſi filius hominis viuit propter Patrem. &cæt. Item; Quid eſt, ſicut ipſe viuit propter Patrem, & nos viuimus propter ipſum? niſi quod ſic viuificat filius hominem, ſicut Pater in filio carnem viuificauit humanam. &c. Auguſtinus quoque tract. 26. de humana Chriſti vita interpretatur; Vt ego (inquit) viuam propter Patrem, id eſt, ad illum tãquam ad maiorem referam vitam meam, exinanitio mea facit. &c. De humanitate interpretatur etiam D. Baſilius libro 4. contra Eunomium, & in Apologia ad Cæſarianos epiſt. 141. Vnica tantum eſt comparatio, non duplex. Sicut ego vitam a Patre accipio, ſic is qui me manducat, vitam accipit à me. Duplex ſic erit; ſicut viuit Pater qui me miſit, ſic & ego viuo propter ipſum. Item, ſicut ego viuo propter Patrem: Sic viuit propter me, qui me manducat.

D. Amb.

D. Auguſt.

D. Baſil.

Hic eſt panis, qui de cælo deſcendit.

Epilogo

Digitized by Google

Epilogo concludit ſermonem, iterumque aſſeuerat, ſe panem eſſe è cœlo delapſum, qui æternam vitam manducantib. largitur. Hic eſt panis, qui de cęlo deſcendit, non qualè manna erat. Nam manna æternam vitam tribuere patribus veſtris manducantibus non potuit; at hic panis manducantibus vitã pręſtat, nulla morte terminãdam. Quærit D. Ambroſius, quo modo panis è cęlo deſcenderit. ſiquidem caro Chriſti panis eſt, quæ è cœlo minimè deſcendit, lib. 6. de Sacramentis, ca. 1. Caro (inquit) non deſcendit è cęlo, quia carnem in terris aſſumpſit ex virgine. Quomodo ergo deſcendit panis è cœlo, & panis viuus? Reſpõdet, quia idem Dominus noſter cõſors eſt & diuinitatis, & corporis, &c. Ratione igitur ſuppoſiti diuini, panis de cœlo deſcendiſſe dicitur. humanitatis enim ſuppoſitum, ſiue hypoſtaſis Verbum eſt diuinum.

Quõ panis è cœlo deſcenderit.

B

D. Amb.

Qui manducat hunc panem viuet in æternum.

Sæpe vitam æternam inculcat Dñs, ac repetit hoc ſermonẽ. Sumus enim omnes vitæ cupidi, mortẽ verò maxime formidamus. Theoph. Io. 6. Vbique (inquit) Chriſtus vitæ meminit, & crebro hoc nomen addidit, quia nihil ita ſuaue hominibus, vt res illa, &c. Chryſoſtomus hom. 46. Vitæ vbique Chriſtus meminit. Nam eius trahimur cupiditate, & nihil ſuauius quam non mori, &c. Addit Chryſoſtomus vitæ æternæ pollicitationẽ teſtamenti noui eſſe. Nam in veteri, æterna vita nõ promittebatur, ſed dierum longitudo. in veteri (ait) teſtamento, longa vita, & multi dies promittebantur. Nunc verò non ſimpliciter, vitæ longitudo, ſed vita ſine fine promittitur. &c. Adiungit: Simul & oſtendere vult Chriſtus, ꝙ ſupplicium ex peccato inductum nunc reuocat, ſententiam illam mortis ſoluendo, & vitæ ſempiternæ inducendo, contra ſuperiorum temporum inſtitutionem. ſic Chryſoſtomus. Lege Auguſtinum lib. 1. de peccatorum meritis, & remiſſione, c. 24. quo loco refert punicos Chriſtianos baptiſmum nihil aliud, quàm ſalutem, & Euchariſtiam nihil aliud, quam vitam appellaſſe. Eſt enim Euchariſtia vita, eaque ſempiterna, vt Chriſtus ſæpe affirmat. intellige autem Euchariſtiam, niſi peccatũ obſtet, vitam largiri. Alioqui, qui indignè, ſcelere inquinatus, vitæ panem ſumit, non vitam adipiſcitur, ſed mortem incurrit.

Theoph.

Vitam maxime amamus, ideo vitam inculcat Dominus.

D. Chryſ.

D

Pollicitatio vitæ æternæ eſt teſtamenti noui.

D. Chryſ.

Euchariſtia dicebatur à punicis Chriſtianis, vita.

Hæc dixit in ſynagoga docens in Capharnaum.

Quo loco ſermonem hunc de Euchariſtia habuerit Dominus, indicat Euangeliſta. Nempe in ſynagoga Capharnaum, coram populo. Quamuis autem tunc intellecta verba non fuerint; intellecta poſtea ſunt. Nobis. n. illa potius quam Capharnaitis dicebantur.

CAPVT VIII.

De Scandalo diſcipulorum.

IOANNES CAPITE VI.

MVlti ergo audientes, ex diſcipulis eius, dixerũt: Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire? Sciens aũt Ieſus apud ſemetipſum, quia murmurarent de hoc diſcipuli eius, dixit eis: Hoc vos ſcandalizat? Si ergo videritis Filiũ hominis aſcẽdẽtẽ vbi erat prius? Spũs eſt, qui viuificat: caro non prodeſt quidquã. Verba, quę ego locutus ſum vobis, ſpiritus, & vita ſunt. Sed ſunt quidã ex vo-

Digitized by Google

bis,qui non credunt. Sciebat.n.ab initio Ieſus,qui eſſent non credentes,& quis traditurus eſſet eũ. Et dicebat: Propterea dixi vobis,quia nemo poteſt venire ad me,niſi fuerit ei datum à Patre meo. Ex hoc multi diſcipulorum eius abierunt retro:& iam non cum illo ambulabant. Dixit ergo Ieſus ad duodecim: Nunquid & vos vultis abire? Reſpondit ergo ei Simon Petrus: Domine,ad quem ibimus? Verba vitę ęternę habes. Et nos credidimus,et cognouimus,quia tu es Chriſtus Filius Dei. Reſpondit eis Ieſus: Nonne ego vos duodecim elegi: et ex vobis vnus diabolus eſt? Dicebat autem Iudam Simonis Iſcariotem;hic enim erat traditurus eum,cùm eſſet vnus ex duodecim.

Durus eſt hic ſermo.

An fuerint hi ex 70 diſcipulis. Euth. *D. Auguſt.*

CHriſti ſermonem non intellexere auditores: ideoque multi ex diſcipulis durum eſſe,abſurdum, ac minimè ferendum dixerunt. Non fuerunt hi diſcipuli Apoſtoli,vt infra indicatur. Euthy. ait fuiſſe ex diſcipulis ſeptuaginta. Aug. etiam tract. 1. in priorem epiſtolam Ioãnis,ſcribit fere omnes ſeptuaginta diſcipulos hac doctrina fuiſſe ſcandalizatos. Septuaginta (inquit) fere omnes dixerunt: *Durus eſt hic ſermo.* & receſſerunt ab eo,& manſerunt duodecim,ſ. Apoſtoli, &c. & Pſalm. 98. Scandalizati ſunt quidam diſcipuli Chriſti, ſeptuaginta ferme,& dixerunt. *Durus eſt hic ſermo.* durum illis viſum eſt, quod ait Dominus. *Niſi quis manducauerit meam carnem,&c.* Diuus Epiphanius hęreſi 51. narrat ex his duos euangeliſtas fuiſſe, Marcum, & Lucam, Marcus (inquit) vnus erat ex ſeptuaginta duobus diſcipulis diſperſis ob verbũ, quod dixerat Dominus: *Niſi quis manducauerit meam carnem,&c.* Et infra. Lucas vnus ex 72. diſcipulis ob ſermonem Domini diſſipatus fuit,&c. tamen Marcum per D. Petrum, Lucam per D. Paulum reuocatum affirmat.

D. Epiph.

At Dominus nondum hoc tempore Septuaginta diſcipulos elegerat,vt ex euãgelica ſerie,quam ſequimur, colligitur. Videntur ergo hi diſcipuli,ex multitudine fuiſſe eorum,qui Chriſtum ſequebãtur, & audiebant, quamuis nondum eſſent peculiari electione diſcipuli. Theophylactus: Quando audis (ait) quod diſcipuli eius recedunt, ne intelligas eos, qui verè ſunt diſcipuli,ſed eos qui ſequebantur in ordine diſcipulorum, & videbantur figuram quidem gerere diſcipulorum,cùm docerentur ab eo. Etenim et inter diſcipulos erant quidam, qui ad reliquam turbam collati, dicebantur eius diſcipuli. Manebant.n. apud eum longiori tempore,quam turbæ, ad alios aũt veros diſcipulos collati, nullius erãt momenti. eò q̃ ad tempus credebant ei, & frigido quodam,vt ita dicã, calore. &c.

Theoph.

Cur durus viſus ſit ſermo. *D. Aug.*

Cur autem durus viſus ſit ſermo, idem Auguſtinus ſic docet: Acceperunt (inquit) illud ſtultè, carnaliter illud cogitauerunt, & putauerunt, quod præciſurus eſſet Dominus particulas quaſdam de corpore ſuo, & daturus illis, & dixerunt: *Durus eſt hic ſermo;* Ipſi erant duri,non ſermo. Etenim ſi duri non eſſent, ſed mites, dicerent ſibi: Non ſine cauſa dicit hoc, niſi quia eſt ibi aliquod ſacramentum latens;manerent cum eo, & diſcerent ab illo,& cæt. Diuus Cyrillus. Ex imperitia multi, qui ſequebantur Chriſtum,verba ipſius non capientes perturbabantur: ad ferarum mores vocari ſe à Chriſto arbitrabantur, incitarique, vt vellent crudas hominis carnes manducare, & ſanguinem bibere, quæ horribilia ſunt,&c. Sacramentum Euchariſtiæ diſcipulis in mentem minimè veniebat. Quomodo autem Chriſtus carnem ſuam ad manducandum,& ſanguinem bibendum in propria ſpecie dare poſſet, intelligere non valebant, ideoque durus ſermo videbatur. Durus fuit non intelligentibus. Non verò iam intelligentibus eſt blandiſſimus,& ſuauiſſimus. Quid enim ſuauius Euchariſtię ſacramẽto dulciſſimo? durus hodieque eſt hic ſermo hæreticis, durus, in-

D. Cyrill.

itized by Google

inquam, quia non intelligunt. Vtinam ſaperent, & intelligerent, rectæque fidei lumen, non intellectus ſui tenebras ſequerentur.

Si ergo videritis Filium hominis aſcendentem vbi erat prius.

Dominus occultam murmurationem diſcipulorum non audiuit; ſed vt ait Euangeliſta, apud ſemetipſum, ideſt, nullo indicante cognouit; atque hæc verba retulit. *Hoc vos ſcandalizat? Si ergo videritis Filium hominis aſcendentem vbi erat prius?* Imperfectus eſt ſermo per Apoſiopeſim, id eſt, reticentiam. Quid ſit intelligendum, dubitatur. Poteſt enim ſubintelligi; *Quid dicetis?* Eſt ſenſus. hæc vos ſcandalizant? ſi ergo videritis me in cælum aſcendentem, quid non dicetis, quid facietis? Nunquid etiam tunc ſcandalizabimini? etiam tunc in ſcandalo perſeuerabitis? Minimè. Sed credetis, me eſſe panem, qui de cælo deſcendi; credetis me omnia poſſe. ſiquidem reſurrectio, & aſcenſio potentiam meam demonſtrabunt. Aliter; Si videritis Filium hominis, aſcendentem vbi erat prius; quid vobis videbitur? credetis me eſſe panem è cœlo deſcendentem, & vitam mundo dantem? Nunquid exiſtimabitis, non poſſe me carnem edendam dare? Si verba ſine interrogatione legantur, ſenſus erit: Si ergo videritis Filium hominis aſcendentem vbi erat prius. tūc credetis eum eſſe panem, qui de cęlo deſcendit: tunc omne ſcandalum, & incredulitas abſcedet. Vel tunc intelligetis, & videbitis id, de quo modo dubitatis. Quoniam poſt aſcenſionem Chriſti, & aduentum Spiritus ſancti, cæperunt diſcipuli carnem Chriſti in Sacramento edere, & ſanguinem bibere. Et intellecta ſunt verba Chriſti ab omnibus.

D. *Auguſt.* Diuus Auguſtinus his verbis interpretatur: Diſcipuli putabant eum erogaturum corpus ſuum: ille autem dixit, ſe aſcenſurum in cælum, vtique integrum. *Cum videritis Filium hominis aſcendentem vbi erat prius*: certe, vel tunc videbitis, quia non eo modo, quo putatis, erogat corpus. Certe vel tunc intelligetis, quia gratia eius non conſumitur morſibus. Sic Auguſt. in. & ſermone ſecundo de verbis Apoſtoli: Putatis (inquit) quia de hoc corpore meo, quod videtis, partes facturus ſum, & membra conciſurus, & vobis daturus? Quid ſi ergo videbitis filium hominis aſcendentem vbi erat prius? certe qui integer aſcendere potuit, conſumi nō potuit. &c.

D. Cyrill. Diuus Cyrillus: Si credere (inquit) nō vultis, vitam vobis à meo corpore dari. Quid facietis, quando in cælum volare me conſpicietis? Non enim aſcenſurum me ſolummodo in cælum profiteor, ne rurſus quomodo id fieri poſſe quæratis; ſed oculis etiam veſtris ita fieri cernetis. Quid igitur hoc videntes dicetis? An nō erit hoc magnum dementiæ veſtræ argumentum? Si enim putatis carnem meam vitam vobis afferre non poſſe; quomodo tanquam volucris in cœlum aſcendet? quomodo per aera volabit? hoc enim ſimiliter, generi humano impoſſibile eſt. Quod ſi præter naturam caro mea in cœlum conſcendet, quid prohibet ne ſimiliter præter naturam viuificet? & cætera. Putat Cyrillus, Chriſtum ex aſcenſione probare, carnem ſuam vitam dare poſſe manducantibus, quod diſcipuli nō credebant.

Theophyl. Theophylactus: Hoc dixit Chriſtus, vt abducat Iudæos ab opinione, qua putabant eum eſſe filium Ioſeph. & cætera. Arbitratur, Chriſtum dixiſſe, ſe in cœlo fuiſſe prius. ne exiſtimarent filium eſſe Ioſeph, idem ſenſiſſe videtur Chryſoſtomus: ſed opinio non ſatis eſt veriſimilis. Rupertus ſic. Si ergo videritis filium hominis, in die iudicij in gloria, & maieſtate: tunc intelligetis quod male ſenſeritis. Sed non eſt ſermo de die iudicij.

Aliter ſubintelligi poteſt aliud longe diuerſum: hunc in modum. Hoc vos ſcandalizat, quod dixi, me daturum carnem meam edendam, & potandum ſanguinem? Si ergo videritis me aſcendentem in cælum? tunc ſi in veſtra duritie perſeueraueritis, maiorem habebitis ſcādali occaſionem. Dicetis enim: Qui fieri poteſt, vt nobis carnem, ſanguinemque ſuum præbeat in terra is, qui in cœlum aſcendit, qui immortalis eſt, atque æternus. At ſcitote, me in cælo exiſtentē, & ad dexteram patris ſedentem, carnem meam daturum manducandam, & ſanguinem potandum in terris. Illud obſtat huic ſenſui, quod aſcenſio conſpecta non potuit ſcandalum augere: ſed tollere.

lere. Quis enim Chriſtum in cœlum ſumma cum gloria aſcendentem cernens non crederet omnia, quæ dixerat eſſe veriſſima? Sed loquitur ſuppoſita Diſcipulorum incredulitate, quæ anſam ex loci diſtantia, & immortalitate ſumere potuit.

An hi diſcipuli viderint Chriſtũ aſcendentẽ in cœlum. *D. Cyrill.* *Rupertus.*

Quæres, num hi diſcipuli Chriſtum viderint aſcendentem in cœlum? Affirmat Cyrillus vidiſſe. Hæc enim verba tribuit Chriſto: Non aſcenſurum me ſolummodo in cœlum profiteor: ſed oculis etiam veſtris ita fieri cernetis. & cætera. Loquitur autem Chriſtus cum his diſcipulis. Rupertus contra arbitratur, non vidiſſe aſcendentem in cœlum: ſed viſuros ad iudicium venientem. Quod (inquit) ſi videritis, imò quia videbitis: nam etſi retrorſum abeuntes videre non mereamini, quando aſcendam in cęlum, videntibus illis, qui mecum perſeuerabunt vſque in finem, diſcipulis meis: attamen aſcendiſſe me videbitis tunc, quando venientem in nubibus hunc Filium hominis videbit omnis oculus. Tunc intelligetis quod male ſenſeritis. Sic ille. Forſitan aliqui ex ijs diſcipulis, vel omnes ad Chriſtum redierunt, eumque in cœlum viderunt aſcendentem.

Spiritus eſt qui viuificat, caro non prodeſt quidquam.

D. Chryſ.

Chryſoſtomus: Hoc (inquit) eſt; ſecundum ſpiritum verba mea audienda ſunt. Qui ſecundum carnem audit, nihil vtilitatis accipit. &c. Item. Quid eſt carnaliter intelligere? ſimpliciter vt res dicuntur; neque aliud quidpiam excogitare. & cæt.

Theophyl.

Theophylactus: Quoniam diſcipuli carnaliter exponentes ea, quæ dicebantur a Chriſto, offendebantur: Dicit quod ſpiritaliter intelligenda ſunt ea, quæ dicuntur a me: hoc eſt prodeſſe. Caro autem, hoc eſt carnaliter illa exponere; nihil prodeſt, ſed offendiculi occaſio fit. &c. Eſt ſenſus ex Chryſoſtomo, & Theophylacto: *Spiritus*, hoc eſt ſpiritalis ſenſus meorum verborum, eſt qui vitam affert. At caro, ideſt, ſenſus carnalis, quem ipſa verba prima facie præſeferunt, non prodeſt quidquam. Vos carnali ſenſu verba mea accipitis; de carne dentibus diſcerpenda, & ſanguine ſub ſanguinis viſibili ſpecie po A tando, cogitatis carnaliter; ideo nihil accipitis vtilitatis, quin potius ſcandalizamini. At vero verba mea *Spiritus ſunt*; ideſt, ſpiritali ſenſu accipienda: quomodo ſi accipiantur vita ſunt. Si verba ſpiritali intelligatis ſenſu, ſcandalizari deſinetis; magnumque ex illis fructuum reportabitis.

Spiritali autem ſenſu intelliguntur Chriſti verba de ſpiritali, & reali manducatione carnis Chriſti in Euchariſtia. B Quamuis enim verè, & realiter in Euchariſtia ſit corpus Domini, tamen non carnali modo editur, vt edi ſolent, & laniari carnes, ad nutriendam, & augendam carnem hominis; ſed ſpiritali modo ſub panis ſpecie. Similiter ſanguis non potatur carnaliter, ita vt ſanguis ipſe in propria videatur ſpecie, ſed ſub vini ſpecie ad nutriendum, & augendum ſpiritum. Hic igitur ſpiritalis modus non excludit realem, & veram Chriſti in Sacramento C exiſtentiam. Lege Auguſtinum Pſalm. 98. ad illa verba: *Adorate ſcabellum pedum eius. &c.*

Secundus ſenſus probabilior eſt, Diui Cyrilli: *Spiritus*, hoc eſt, diuinitas quæ eſt ſpiritus cum carne coniunctus, viuificat ideſt, dat hanc vitam æternam, de qua vobis hactenus locutus ſum: *caro* abſque ſpiritu, ideſt, a diuinitate ſeparata, non prodeſt quidquam, ad donandam æternã vitam. Deus igitur eſt, qui per carnẽ dat D vitam. Ne igitur ſcandalizemini, quod dixerim eum vitam æternam habiturum, qui carnem meam manducauerit. *Verba quæ locutus ſum vobis; ſpiritus ſunt, & vita*: hoc eſt, ſpiritalia ſunt, de ſpiritu, & vita agunt. Diuus Cyrillus: Quamuis natura carnis, vt caro eſt, viuificare nequeat, facit tamen hoc, quia totam verbi operationem ſuſcepit. Corpus enim eſt non cuiuſuis hominis, cuius caro prodeſſe quidquam poteſt. Non enim Pauli, aut Petri, aut cæterorum, ſed ipſius vitæ, & Saluatoris noſtri corpus, in quo Deitatis plenitudo corporaliter habitat, facere hoc poteſt. Spiritum vero ſeipſum appellat, quoniam Deus ſpiritus eſt. & cætera. Et infra explicat verba illa: *Verba, quæ locutus ſum vobis, ſpiritus, & vita ſunt*. Huiuſmodi (inquit) eſt quod dicitur: Putatis me dixiſſe viuificum natura ſua terreſtre hoc eſſe corpus. Ego vero de ſpiritu, & de vita æterna locutus ſum. *D. Cyrill.*

Digitized by Google

ſum. Non.n.natura carnis viuificum reddit ſpiritum, ſed virtus ſpiritus viuificam carnem efficit. Verba ergo, quæ locutus ſum vobis ſpiritus, i. ſpiritalia, & de ſpiritu, & vita, i. de viuifica, & naturali vita ſunt. ſic Cyrillus.

D. Auguſt.

Poſſunt etiam ſic hæc verba exponi, *Spiritus, & vita ſunt*, hoc eſt. de ſpiritu, i. Verbo æterno, quod vita eſt, quod viuificat natura ſua, non de carne à verbo ſeparata. Aug. tract. 27 *Caro* (inquit) *non prodeſt quidquam*, ſed quomodo diſcipuli intellexerunt. carnem quippe ſic intellexerunt, quomodo in cadauere laniatur, aut B in macello venditur, non quomodo ſpiritu vegetatur, &c.

Ego ſic verba hæc intelligo. Indicat Chriſtus verba, ex quibus ſcandali occaſionem diſcipuli ſumpſerunt, nullam in ſe continere rationem ſcandali, ſed vitã, eamque æternam. *Spiritus* hoc loco animam, *caro* carnem ſignificat humanam. Anima viuificat carnem humanam, caro ſine anima cadauer eſt inutile. Eſt itaq; ſenſus: *Spiritus*, i. anima humana eſt, quæ C viuificat, & vitam corpori tribuit, caro ſine ſpiritu, ſine anima, nihil prodeſt, putre cadauer eſt. *Verba quæ locutus ſum vobis, ſpiritus, & vita ſunt.* hoc eſt, ſunt ſpiritus viuificans, ſimilia ſunt ſpiritui & animæ viuificanti carnem. Quemadmodum ſpiritus, & anima, vitam corpori donat, ſic verba mea ſi ſeruentur, vitam tribuunt ipſi animæ, & corpori æternam per reſurrectionem. Io. 5. *Qui verbum meum audit, & credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam, &c.* D Forſitan ſic Chriſtum D. Petrus intellexit, cùm reſpondit: *Verba vitæ æternæ habes.* hoc eſt, habes verba efficientia æternam vitam, quemadmodum anima vitam efficit corporis.

Ioan. 5.

Sed ſunt quidam ex vobis, qui non credunt.

Cauſam ſcandali, indicat Dominus eſſe diſcipulorum incredulitatẽ. verba quidem mea vitam efficiunt, credentibus viua fide, ſed ex vobis aliqui non credunt, ideoque ſcandalizantur. Propterea dixi vobis quia nemo poteſt ad me venire, niſi fuerit ei datum à Patre meo. Vobis nõ eſt datum veſtra culpa, ideo non venitis, quia Pater non trahit vos. Dat quidem A vobis auxilium ſufficiens, ſed nõ efficax. *Sciebat enim* (ait Euangeliſta) *ab initio, qui eſſent non credentes,* ex iis qui illum ſequebantur. Sciebat etiam Iudam fore traditorem. Nihil eum latebat, præcognouerat omnia, antequam fierent. Illud: *Ab initio,* Theophyl. interpretatur: Ab initio mundi. Chryſo. vero: Particula (inquit) *Ab initio,* non ſimpliciter hic ponitur ſed vt eius præſcientiam intelligas. & quod ante hæc verba, non poſt eorum murmurationem, & ſcandalum, proditorem notat: quod diuinitatis erat, &c. Poteſt intelligi: *Ab initio,* cùm diſcipulos habere cœpit; ſciebat, qui credentes eſſent. Vel amplè: *Ab initio,* & principio, in quo erat Verbum, & ab æternitate.

Ex hoc multi diſcipulorum eius abierunt retro.

Ex hoc tempore, quia durus illis viſus eſt ſermo de Auguſtiſſima Euchariſtia habitus, multi diſcipulorum à Chriſto defecerunt, & abierunt retrò. Aug. exponit retrò abiiſſe poſt ſatanã, quo loquendi modo Paulus vtitur 1. ad Timoth. 5. *Quædam* (inquit) *conuerſæ ſunt retrò poſt ſatanam.* Addit Auguſtinus præciſos à corpore vitam perdidiſſe. Euthymius interpretatur, rediiſſe ad priorem vitã. Theophyl. ad incredulitatem, & Chryſ. Abierunt (inquit) retrò, hoc eſt, non proficiebant in virtute, & fidem quam iam habebant perdiderunt, cùm ſe ſcinderent, & cæt. Exiſtimo, abiiſſe retrò idem ſignificare, quod diſceſſiſſe à Chriſto, & quem tenuerant curſum non tenuiſſe, ſed retro fuiſſe conuerſos ab itinere, quo Chriſtum ſequebantur.

D. Auguſt. Retro abire quid ſit. 1. Tim. 5. Euth. Theoph. Chryſoſt.

Etſi nõ intelligebant hi diſcipuli Chriſti verba, tamen cũ eo permanere debuerunt, magiſtrũ rogare, & illius verbis myſterium ineſſe credere. Chryſo. hom. 46. Expectare (inquit) temporis opportunitatem eos oportuit, non diſcedere, interrogare, non deſperare, &c. Augu. Pſ. 98. Diſcipuli erant duri, non ſermo. etenim ſi duri non eſſent, ſed mites, dicerent ſibi: Non ſine cauſa dici hoc, niſi quia eſt ibi aliquod Sacramentum latens. Manerent cum eo lenes, non duri, & diſcerent ab illo, quod, illis diſcedentibus, qui remanſerunt didicerunt, &c. Item tract. 27. in Ioannem: Secretum (inquit) Dei intentos debet facere, non aduerſos, &c.

Deiis q̃ nõ intelligimus magiſtros rogare debemus. nõ ſcãdalizari. D. Chryſ. D. Aug.

Nunquid & vos vultis abire?

D.Cyp.

Neminem cogit Dominus, liberi arbitrij voluit eſſe hominem. D.Cyp.li.1. epiſt.3. Non miretur aliquis præpoſitū ſeruum deſeri à quibuſdam, quando ipſum Dominum diſcipuli ſui reliquerūt. Et tamen ille non increpat recedentes, neque comminatus eſt, ſed magis conuerſus ad Apoſtolos dixit: *Nūquid & vos vultis abire?* ſeruans.ſ.legem, qua homo libertati ſuæ relictus, & in arbitrio proprio conſtitutus, ſibimet vel mortem appetit, vel ſalutem, &c.

Liberum arbitrium.

D.Cyril.

D.Cyrillus arbitratur propterea Apoſtolos ſic à Chriſto rogatos, vt fidē ſuā profiterentur: Ne putarentur (inquit) duodecim Apoſtoli Iudæorū imperitia detineri, aut cum illis murmurare diſcipulis, vtiliſſimè interrogauit, An vellent abire, vt hac interrogatiuncula ad confeſſionem rectæ fidei prouocaret, & cæt. C

Rupertus.

Rupertus: Confeſſionem (ait) neceſſariam, opportune, alijs diffidentibus, exigit Chriſtus ab Apoſtolis, qui credentes erant, &c.

D. Chryſ.

D. Chryſ. ait, voluiſſe Chriſtū hac interrogatione indicare, ſe apoſtolis minimè opus habere: Quid (inqt) dicit ad Apoſtolos Dominus: Nūquid & vos vultis abire? Vt ſe eorum miniſterio nō indigere oſtendat, &c. Lege D. Proſperum, parte 2. de Promiſſionibus, cap. 28.

Nemine indiget Deus.

Domine ad quem ibimus?

Petri amor, & fides.

D. Auguſt.

Reſpondet Petrus, pro cæteris etiam Apoſtolis, fidemque & amorem profitetur. *Domine* (inquit) *ad quem ibimus*, ſi te relinquamus? Quaſi dicat (vt Auguſtinus interpretatur) Repellis nos à te, da nobis alterum te, ſi à te recedimus, ad quē ibimus? &c.

D. Chryſ.

Chryſ. Quanti amoris verbum; *Ad quem ibimus?* quo & patribus, & matribus, & omnibus rebus Chriſtus E pretioſior oſtenditur, quodque qui ab eo diſcedunt, non habent amplius, quo confugiant, &c.

D. Aug.

O miſerum hominem, qui à Deo recedit. Aug. 4. Confeſſ. capit. 10. Quaqua verſum ſe verterit anima hominis, ad dolores figitur alibi, præterquam in te, &c. Et 6. Confeſſ. ca. 16. Væ animæ audaci, quæ ſperauit, ſi à te receſſiſſet, ſe melius aliquid habituram. Verſa, & reuerſa, in tergum, & in latera, & in ventrem; & dura omnia, & tu ſolus requies, &c. Lege Cyprianum lib. 1. epiſtol. 4. & lib. 4. epiſt. 9.

In ſolo Deo requies.

Dixit Petrus in monte Thabor; *Domine bonum eſt nos hic eſſe*, ſed neſciens, quid diceret; Lu. 9. idem nunc dicit ſed ſciens quid dicat: *Domine bonum eſt nos hic eſſe.* Bonum eſt tecum eſſe; *Mihi autem adhærere Deo bonum.* pſalm. 72. Ad quem ibimus, ſi te deſeramus; *Verba vitæ æternæ habes.* Hoc eſt, verba habes, quæ de vita æterna agunt, quæ vitam æternam promittunt. Vel, quæ vitam æternam efficiunt, & afferunt viua fide credentibus. Non eſt durus ſermo tuus, vt illi aiebant, ſed viuificans eſt ſermo tuus, nobiſque blandiſſimus, & dulciſſimus. quid enim blandius quid dulcius, mollius, ac ſuauius, æterna vita, qua plenus eſt?

Verba vitæ æternæ.

Nos credidimus, & cognouimus, quia tu es Chriſtus Filius Dei.

Non dixit Petrus, vt obſeruat Auguſ. *Nos cognouimus, & credidimus.* ſed contra, *Nos credidimus, & cognouimus.* credidimus .n. vt cognoſceremus. Nam ſi prius cognoſcere, deinde credere vellemus, nec cognoſcere, nec credere valeremus. Sic Aug. & D.Cyril. Optime (inquit) fidem cognitioni præpoſuerunt. Præcedit nanque fides, cognitio ſequitur, iuxta illud Iſa. 7. ſecūdum verſionem Sept. Interp. D *Si non credideritis, non intelligetis, &c.* Augu. tract. 29. in Io. Intellectus merces eſt fidei. Ergo noli quærere intelligere, vt credas, ſed crede, vt intelligas. Quoniam, *niſi credideritis, non intelligetis*: Iſa. 7. &c.

Crede vt intelligas.

D. Aug.
D. Cyril.

Nonne ego duodecim vos elegi, &c.

Hoc eſt: Non receditis à me, quemadmodum alij diſcipuli receſſerunt, quia ego vos elegi duodecim, à me non receſſuros. vno excepto Iuda, qui diabolus eſt quia vt diabolus à Deo receſſit, ſic à me receſſit. Vt diabolus pœnitentiam non egit, ſic ille ſceleris ſui pœnitentiam nō aget, ſed perpetuis tartari ſupplicijs mācipabitur. *Vnus ex vobis diabolus eſt*; non natura, ſed imitatione, & ſimilitudine. An hoc tempore Iudas eſſet improbus, incertum eſt. Ex his enim verbis id ſolum certò colligitur, illum fore impium. Q̄uis .n. Dominus vtatur præſenti tempore:

Cur Iudas vocetur diabolus.

it: *Diabolus eſt*, tamen diabolus dicitur A propter futuram traditionem, vt Ioannis indicant verba illa. *Dicebat autem Iudam Simonis Iſcariotem, hic enim erat traditurus eum. & cat.* Quaſi dicat diabolum dixit Iudam, propter futurum traditionis ſcelus.

Caietan.

Caietanus Ioan.6.& 3.par. quæſt.60. art.12.arbitratur Chriſti ſermonem quẽ expoſuimus,non eſſe intelligendum literali ſenſu de Euchariſtia; ſed de ſpirituali Chriſti manducatione,qua per fidem vi- B uam Chriſtum crucifixum, panem viuũ, Patres etiam veteris teſtamenti manducarunt, Sequitur eundem ſenſum Ianſenius,Gabriel lect.84.in Canon. Richardus art.15. & alij. Concilium Tridentinum ſeſſione vigeſimaprima, capite primo,cum de hoc Ioannis ſermone ageret definire voluit,quæ eſſet literalis, & germana verborum Chriſti intellectio.illud tantum aſſeruit non colligi ex illo, vtriuſque ſpeciei communionem in præcepto C eſſe poſitam. Vtcunque (ait) iuxta varias Sanctorum Patrum, & Doctorum interpretationes intelligatur. &c. Patres plerique de ſacramento auguſtiſſimo intellexere, quos recenſere longum eſſet: lege Nicolai Sanderi libellum quem de hac quæſtione ſcripſit.

Agat ne Chriſt⁹ hoc ſermone de Euchar.

Cõc. Trid.

Ego literali ſenſu de Euchariſtia intelligendum reor. Nihilque eſſe, quod impediat, ex propoſita expoſitione cõſtat. Alter quoque ſenſus ſimul cum hoc reci D pi poteſt. Ideo verò Ioannes de Euchariſtia, ante paſſionem nihil ſcripſit, quia alij Euangeliſtæ id fecerant. Præterea quia hoc capite ſexto de illa copioſe ſcripſerat. Quis credat Ioannem de Euchariſtia dixiſſe nihil: quis in animum inducat, regiam illam Aquilam tam admirandum myſterium præteruolaſſe? At ſi hoc capite 6.de Euchariſtię ſtupendo myſterio non egit, nullibi in Euangelio egit. Auguſtinus lib.3.de Conſenſu Euan E geliſt.capit.1.de corpore(inquit) & ſanguine Domini, nihil dixit Ioannes. ſed plane alibi multo vberius hinc locutum eſſe Dominum teſtatur.&c.hoc eſt;Ioannes in cęna nihil de Euchariſtia ſcripſit. Sed de illa c.6.iam copioſum Chriſti ſermonem literis commendauerat.

D. Auguſt.

CAPVT IX.

Moral. De Auguſtiſſima Euchariſtia.

¶ *Litigabant ergo Iudæi.* De ſerm. Chriſti Iudæi litigarunt, noſtrique temporis hæreticos adumbrarunt. Litigant etiam hæretici de Auguſtiſſima Euchariſtia, diſceptant, durum Chriſti ſermonem putant, denique retro non abeunt, Chriſtũque, & Eccleſiam deſerentes. In caſtra Satanæ transfugiunt. Quid mirum? fide opus eſt ad intelligẽdum,non litigio. Vt enim Auguſt. ait ſerm.51. de verbis Domini cap.1. Fides debet præcedere intellectum: vt ſit intellectus fidei præmium. Iſaias enim dicit cap.7. *Niſi credideritis, nõ intelligetis. &c.*

Hæretici inſtar Iudæorum litigãt de ſer. Euchariſtia,et retro abeũt duci corde.

D. Auguſt. Fide opus ad intelligẽdamyſteria.

Iſai.7.

Durus ſermo de auguſtiſſima Euchariſtia eſt incredulis;ſuauis credentib. Durus eſt duræ ceruicis hæreticis,quorũ duritiẽ fides non emollit,blãdiſſimus eſt ijs quorũ intellectũ fides Chriſtiana ſuo ſplẽdore illuſtrauit. Hæreſis litigat: fides intellectum in obſequiũ Chriſti captiuat. hęreſis cor obdurat; fides emollit.hęreſis cor obſcurat;fides illuminat. hęreſ. ait;*Quõ poteſt hic nobis carnẽ ſuã dare ad mãducandũ?* fides de potentia Dei nunquã dubitat:nunquam dicit,*Quõ poteſt?* Firmã fidem(ait Cyrillus lib.4.in Ioan.c.13.)myſterijs adhibẽtes nunquam in tã ſublimibus rebus,illud, *Quõ?* aut cogitemus, aut proferamus. Iudaicũ enim hoc verbũ eſt, & extremi ſupplicij cauſa.&c. Itẽ: Quomodo ſummis cruciatib. digni nõ erunt, qui rerum oĩum opificem Deũ ita contẽnunt,vt,*Quõ?* in operibus ſuis dicere audeant?&c. D.Hilarius lib.8. de Trin. Nõ eſt humano,aut ſęculi ſenſu,in Dei rebus loquendum.&c.

Sermo de Euchariſtia non durus, ſed dulcis credentib.

D.Cyrill.

D. Hilar.

Auguſtinus libr.9. Confeſſ. de matre Diua Monica; Ad pretij (inquit) noſtri Sacramentum (videlicet Euchariſtiam) ligauit ancilla tua animam ſuam, vinculo fidei. &c. Quia hoc vinculo infelices carent hęretici, veluti effrenes equi, habenis fidei fractis,præcipiti curſu in tartara ruunt. D.Ephrem in libr. de natura Dei minime ſcrutanda capite 5. Participa (inquit) immaculato corpori Dñi fide pleniſſima. Certus quod Agnũ ipſum integrum comedis. Ignis immortalis ſũt

D. Auguſt.

D. Ephr.

myſteria Chriſti, noli temere ea perſcrutari: ne in ipſorum perſecutione comburaris. & cæt. Contingit hoc hæreticis abſque fide perſcrutantur, & comburuntur.

D. Ambr.

Ipſe dixit Pſalm. 148. *& facta ſunt*, opera admirabilia. Dixit, & factum eſt hoc admirabile Sacramentum. Ambroſius li. 4 de ſacramentis ca. 4. Sermo (inquit) Chriſti hoc conficit ſacramẽtum. Quis ſermo Chriſti? Nẽpe, is, quo facta ſunt omnia. Iuſſit Dominus, & factum eſt cęlum. iuſſit Dominus, & facta eſt terra. Iuſſit Dominus, & facta ſunt maria. Iuſſit Dominus, & omnis creatura generata eſt. Vides ergo quã operatorius ſit ſermo Chriſti? Si ergo tanta vis eſt in ſermone Dñi Ieſu, vt inciperent eſſe quæ non erant; quãto magis operatorius eſt, vt quæ erãt in aliud commutentur? Non erat corpus Chriſti ante conſecrationem, ſed poſt cõſecrationem dico tibi, quod iam corpus eſt Chriſti. Ipſe dixit, & factum eſt. Hæc Ambroſius.

Sermo Chriſti maximè operatorius.

Litigantes Chriſti iudicis ſententiã ſequantur.

Caro veteribus, & ſanguis vere potus.

¶ *Caro mea vere eſt cibus.* Vtinam litigãtes ſummi iudicis ſententiæ acquieſcant. Hanc de hac lite Chriſtus ſententiã fert: *Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus*. Non metaphoricè, non in figura, ſed ipſamet caro, ipſummet corpus meũ, vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus. Itaque, vt cum Diuo Hilario dicam lib. 8. de Trinitate, de veritate carnis, & ſanguinis, non relictus eſt ambigendi locus. Nunc enim & ipſius Domini profeſſione, & fide noſtra, verè caro eſt, & verè ſanguis eſt. &c. Non cernunt corporis oculi hanc veritatem, ſed cernunt oculi fidei; quæ vt Bernardus ait, maximè eſt oculata. ſerm. 2. de Epiphania; Videte (inquit) quam oculata eſt fides, quam lynceos oculos habeat. Cognoſcit Dei filiũ lactentem, cognoſcit in ligno pendẽtem. &c. Adde, cognoſcit quoque ſub ſpecie panis, vinique latentem.

D. Hilar.

D. Bernar. *Oculati fides in Eucharistia Chriſtum cernit.*

Alienis veſtibus indutus, ad Iſaac benedictionem petiturus venit Iacob, Gẽ. 27. Pellium amictus eſſe Eſau indicabat; vox tamen eſſe Iacob oſtendebat *Vox quidem* (inquit Iſaac) *vox Iacob eſt, ſed manus manus ſunt Eſau.* & cæt. ſimilem in modũ, alienis indumentis panis, ac vini, obiectus ad nos venit Chriſtus; non petiturus, vt Iacob, ſed daturus de rore cæli benedictionem. Indumenta quidem illa, illa ſpecies externæ, ſunt Eſau, ſunt panis & vini. Vox vero, vox Iacob eſt. Etenim vox Chriſti eſt; *Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus.* Vox Chriſti eſt; *Niſi manducaueritis carnem filij hominis. & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in nobis*, vox Chriſti eſt; *Hoc eſt corpus meum, quod pro nobis tradetur. &c.* Si Iſaacus voci Iacob credidiſſet; deceptus non fuiſſet. Quia alieno pellium amictui credidit, fal ſus opinione ſua eſt.
B Hæretici cæco Iſaaco ſimiles ſunt; caligant eorum oculi, ex alieno panis, & vini, amictu iudicant; ideoque toto cęlo à veritate aberrant. Si ex voce de reali Chriſti exiſtentia in Auguſtiſſimo Sacramento iudicare vellent, veritatem agnoſcerent. Amictus quidem eſt Eſau; vox autem eſt Iacob; vox eſt Chriſti. Ex voce cognoſcit fides Chriſtum. *Fides* enim, vt Paulus ait ad Roman. 10. *ex auditu eſt*, non ex viſu. Quod enim videmus minime credimus. Occul-
C tatum eſt (ait Auguſtinus pſalm. 109.) vt crederetur, &c. *Myſterium fidei*, dicitur Eucharistiæ ſacramentum, quia fidem poſtulat magnam.

Geneſ. 27. Typus, & ſimilitudo.

Ex voce Iacob agnouit Iſaac nõ ex amictu. Ita ex voce Chriſtus agnoſcitur, non ex amictu ſpecierũ panis, & vini.

Hæretici ex amictu iudicantes fallũtur, vt Iſaac

D. Auguſt. *Myſterium fidei.*

Propoſuit olim Samſon Iud. 14. Philiſthæis ænigma huiuſmodi; *De comedente exiuit cibus, & de forti egreſſa eſt dulcedo*. Illi autẽ quis cibus, quæ dulcedo, quiſue fortis ille eſſet, diuinare nullo modo potuerunt, donec à Samſonis vxore id didicerunt. Obſcuriſſimum ænigma eſt homi-
D nib. Auguſtiſſimum ſacramentum. Quid ſit, intelligere no poterunt, niſi ab ſponſa Chriſti eccleſia id didicerint. De Chriſto comedente, in extrema illa cæna exiuit cæleſtis cibus de forti illo, qui poſt cęnam dæmonem, mortem, peccatumque profligauit, egreſſa eſt ſuauiſſimi ſacramenti dulcedo. *Niſi credideritis* (ait Iſaias 7.) *non intelligetis*. *Si non araſſetis in uitula mea* (ait Samſon Iud. 4,) *non inueniſſetis propoſitionem meam*; hoc eſt, ſi opera meæ
E vxoris non fuiſſetis vſi, nullo modo ęnigmatis modum potuiſſetis ſoluere. Eundẽ in modum, niſi homines arent in vitula Chriſti pulcherrima, id eſt, eccleſia; illius ænigma minimè intelligent.

Iud. 14.

Eccleſia magiſtra veritatis.

Iud. 14.

Cum totus Chriſtus cibus ſit, totus potus, totus ſub ſpecie panis, totus ſub ſpecie, vini, tamen carnem appellat cibum, & ſanguinem potum. Ratio eſt, quoniã ex vi ſacramenti ſub ſpecie panis caro eſt, ſiue corpus, per concomitantiam vero eſt

Ex vi ſacramenti quid ſit ſub ſpecie panis. & cæt.

eſt etiam ſanguis, & anima, atque diuinitas. hæc enim omnia in Chriſto ſunt coniuncta. Sub ſpecie verò vini ex vi Sacramenti ſanguis eſt, ſed ſanguinem comitatur caro, anima, diuinumque Verbum. Si in triduo illo, quo Chriſti corpus in tumulo ab anima ſeparatum iacuit, D. Petrus ſacrum feciſſet, ſub ſpecie panis, corpus ab anima, & ſanguine ſeiunctum, Verbo tamen vnitum, vt erat in tumulo: effuſus autem ſanguis, à carne animaq;, nec tamen à diuinitate dimiſſus, ſub vini ſpecie fuiſſet.

Natura coniunxit generationem, et alimẽti ſubminiſtrationem.

Clemens. Alex.

Qualis generatio talis cibus.

Vt Clemens Alexandrinus ait lib. 1. Pædagogi cap. 6. Quidquid generauit, ei quod generatur, protinus alimentũ præbere eſt conſentaneum. &c. Itaque natura hæc duo copulauit, generationem, alimentique ſubminiſtrationem. Generat homo filium, alimentum generato ſuppeditat, generant leones, tygrideſque, & volucres, genitos alũt natos. Summus nos generat Pater; genitis alimoniã prębet. Qualis eſt generatio, talis alimonia. Ioã. 1. *Non ex ſanguinibus neque ex uoluntate carnis, neque ex uolũtate uiri, ſed ex Deo nati ſunt*. Generatio ergo noſtra cæleſtis eſt, diuina, admirabilis, cibum poſtulat ſimilem, cæleſtem, diuinum, admirabilem. Nunquid tali generationi ſatis erit manna illud terreſtre? nunquid terræ repromiſſæ lac illud & mel? nunquid illæ coturnices Iudęis conceſſæ ſufficiunt? Seruorum hi cibi ſunt. filijs aliud multo admirabilius manna, aliud multo dulcius mel, multo ſuauius lac, multoque pretioſior caro data eſt. Nempè filios Dei, caro paſcit Dei. *Caro mea uerè eſt cibus*, ait Dominus. *Verè*, inquam, *cibus*, tali generationi conueniẽs tales enim filij aluntur carne, ſanguineque Patris, quod eſt dictu, factuque mirabile. Nullus vnquam Pater carne propria filios enutriuit. Nutrit quidem mater lacte, ſed non ſanguine, ſæpe verò nutricibus alendos tradit. At Deus chariſſimos natos, quos magno dolore in cruce genuit, non aliena ſed propria alit carne, ſanguineque proprio. *Caro* (ait) *mea*, non aliena, nõ manna, non lac Iudæę, & mel, non cõturnicum pingues carnes Iudæis conceſſæ, filiorum meorũ cibus eſt.

Ioan. 1.

Generatio cæleſtis cæleſtem poſtulat cibum.

D. Chryſ.

Chryſoſtomus hom. 61. ad populum Antiochenum: Parentes ſæpe alijs filios tradunt alendos. Ego autem (inquit Dominus) non ita, ſed carnibus meis alo, me ipſum vobis appono. &c. O admirabilẽ cibum, ò ſtupendum conuiuium Regina illa Saba, inter alia, cibos menſæ Salomonis dicitur admiratione proſecuta. 3. Reg. 10. *Videns regina Saba omnem ſapiẽtiam Salomonis, & domum quam ædificauerat, & cibos menſa eius, & habitacula ſeruorum, & ordines miniſtrantium, ueſteſque eorum, & pincernas, & holocauſta quæ offerebat in domo Domini, nõ habebat ultra Spiritum &c.* Similem in modum, anima quę menſam, quam Chriſtus nobis appoſuit, cibum eius, holocauſtum veri Salomonis, in quo ipſemet offertur, domum, id eſt, eccleſiam, quam toto orbe ædificauit, ſacerdotes, & pontifices, fidei oculis conſiderauerit, ſanè obſtupeſcet.

3. Reg. 10

¶ *In me manet, & ego in illo*. Euchariſtiæ Sacramentum, eximium eſt ad perſeuerãdum remedium. Qui frequenter diuino epulo paſcitur, in virtute, in gratia, in Chriſto permanet. *In me* (inquit) *manet, & ego in illo.* Manet (inquam) non vno uel altero die, ſed ad mortem vſque. Gen. 27. *frumento, & uino ſtabiliui eum. &c.* Frumẽto & vino ſtabiliuit Iſaacus filium Iacob: filios vero ſuos, cæleſti pane ĩ virtute reddit ſtabiles Chriſtus. Oſeæ 14. *Viuent tritico*: Septuaginta vertunt. *Viuent, & confirmabuntur frumento*. Pſal. 103. *Panis cor hominis confirmet*. Pſal. 71. *Erit firmamentum in terra, in ſummis montium*. hoc eſt, erit panis hominem firmans in montibus. D. Hieron. vertit; *Erit memorabile triticum in terra, in capite montium*. Chaldæus: *Erit ſubſtantificus panis in terra. &c.* Egregiè hęc omnia in Euchariſtiam quadrant. Firmamentum hominum eſt Euchariſtia in terra, ne in peccatum cadant. Panis eſt ſubſtantificus, & memorabile frumentum. Hebræus Paulus Burgenſis Pſal. 71. hebræã dictionẽ pisat, , interpretatur placẽtulam, eſt ſenſus. *Erit placentula frumenti in terra*; hoc eſt, hoſtia ſacra. Erit inquam, *in ſummis montium*, vel, *in capitibus montium*; hoc eſt, in ſacris altaribus, quæ capita & cacumina ſunt montium, id eſt, eccleſiarũ. Montes enim mundi Eccleſiæ ſunt. horũ montium celſa cacumina ſunt altaria, in quibus Chriſtus immolatur, & ſumitur. Idẽ Burgenſis ait in tranſlatione Chaldaica legi: *Erit in capitibus ſacerdotum*. Sacra enim hoſtia ſupra ſacerdotum capita, qui etiã eccleſiæ mõtes ſunt, eleuata adoratur. Cõfirmat ergo ĩ virtute hoĩem Euchariſtia.

Euchariſtia remedium ad perſeuerandum.

Gen. 27.

Oſeæ 14.

Pſal. 103.

Pſal. 71.

Memorabile triticum.

Subſtantificus panis.

Firmamentum.

Ad vi-

Euchariſtia robur præbet ad uitãda crimina.
Concil. Trid.

Ad uitanda crimina uires roburq; ſuppeditat. Quamobrem a Concilio Trid. aduerſus peccata Antidotum eſſe dicitur ſeſſ.13.cap.2. Sumi (inquit) voluit Chriſtus hoc Sacramentum, tanquam ſpiritalem animarum cibum, quo alantur, & confortentur uiuentes vita illius qui dixit: *Qui manducat me, & ipſe uiuet propter me.* Et tanquam Antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & a peccatis mortalibus præſeruemur. ſic Concilium. Item Vrbanus Pontifex ſummus de Reliquijs & Ven. Sanct. Hoc (inquit) eſt memoriale ſaluificum, in quo gratam redemptionis noſtræ recenſemus memoriã, in quo à malo retrahimur, & in bono confortamur, & ad virtutum, & gratiarum proficimus incrementa. &c. Theophylactus 1.ad Cor.10. Quia prior carnis noſtrę natura corrupta eſt à peccato, uitaque deſtituta eſt, dedit nobis Chriſtus ſuã impeccabilem, & omnis peccati expertem, viuacem, & vitæ plenam, ſimilem tamen nobis carnem. Vt eam aſſumentes, in ipſam permiſceamur, & viuamus citra peccatum, quatenus licet. &c.

Vrbanus.5. pont.
Theoph.

Euchariſtia hominẽ cũ Deo cõiungit.
Pſal.71.

His adde, Euchariſtiã hominem cum Deo coniungere per amoris quandam immanentiam. Qui enim frequenter, debita præparatione adhibita, ad Euchariſtiam accedit, per amoris habitum, & actus etiam frequentes, in Chriſto manet: illique adhæret cum Pſalmographo dicens, Pſal.72. *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, &c.* Vnio inter contraria non fit, ſed inter ſimilia. Nemo enim poterit cũ aqua ignem coniungere. at facillimè aquam cum ſimili aqua copulabit. Similẽ in modum, inter dura fieri nequit unio, ac permixtio, niſi emolliãtur. Quis enim ferrea vaſa niſi igne emollita poterit copulare? Oportet ergo, ſi Chriſto vniri volumus, corde minime repugnante, ac aduerſo, minimeque duro: ſed ſimili, atque emollito, ad Auguſtiſſimam accedere Euchariſtiam.

Signũ unionis Chriſti cũ populo.
D. Auguſt.
Hilarius Arel.
Aqua mixta uino in calice quid ſignificet.
Inſeparabilis cũ Chriſto coniunctio.

Eſt in eadẽ Euchariſtia vnionis Chriſti cum ſuo populo ſignum. Etenim aqua quæ in uinum funditur, populum adumbrat. Quemadmodũ verò aqua vino vnitur, imo in vinum conuertitur, ſic qui digne Euchariſtiam ſumunt, Chriſto hęrẽt & in illum quodammodo conuertũtur. iuxta illud Auguſtini lib.7. Confeſſ.cap.10. Cibus ſum grandium, creſce, & manducabis me. Nec tu me in te mutabis, ſicut cibũ carnis tuæ, ſed tu mutaberis in me. &c. Hilar. Arelatenſis hom.5. de Paſchate. Aduertimus (inquit) in aquis figuram gentium demonſtrari, in vino autẽ dominicæ paſſionis oſtendi. Ac ſic dũ in Sacramento vino aqua miſcetur, Chriſto fidelis populus incorporatur, & iungitur, & quadam ei copula perfectæ charitatis vnitur. &c. Itẽ: Sicut aqua vino permixta ad propriam redire ſubſtantiam non poteſt: ſic fideles ita debent quaſi inſeparabilia membra capiti ſuo ſociari, vt ab eo non ulla terrenæ ſpei ambitione, non ipſa poſſint morte diuelli. &c. Lege decreta Eugenij papæ 4. Armenis data.

Vnionis Chriſtianorũ ſignum.
Act.4.
D. Auguſt.
Conc. Trid.

Significatur quoque Euchariſtiæ Sacramento, vnio Chriſtianorum inter ſe, quam charitas efficit. Quemadmodum enim panis vnus ex multis granis, & vinum ex multis botris vnum efficitur, ſic per fidem, & charitatem, vnum efficiuntur Chriſtiani. iuxta illud Act.4. *Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una. &c.* Aug. in ſermone ad infantes ad altare, de Sacramento, apud Bedam 1.ad Corin.10. Vos (inquit) eſtis corpus Chriſti (ſcilicet myſticum) & membra. Si ergo uos eſtis corpus Chriſti, & membra, myſterium veſtrum in menſa Domini poſitum eſt. &c. *Myſterium ueſtrum,* hoc eſt vnitatis veſtræ ſignum. item: Recolite quia panis non fit de uno grano, ſed de multis. grana multa pendent ad botrum, ſed liquor granorum in unitate cõfunditur. ita Dominus nos ſignificauit, nos ad ſe pertinere voluit, myſterium pacis, & vnitatis noſtræ in ſua menſa conſecrauit. Sic Auguſt. Vnde à Conc. Trid. Seſſ.13.cap.8. Euchariſtiæ Sacramentum dicitur unitatis ſignum, vinculum charitatis, concordiæ ſymbolum.

Pax & concordia ſeruanda.
D. Auguſt.
Vnio Chriſtianorum.

Oportet ergo eum, qui concordię ſymbolum, paciſque ſignũ accipit, cum proximo in ſumma concordia, & pace uiuere. Qui accipit myſteriũ vnitatis (ait Auguſtinus eodem loco) & non ſeruat vinculum pacis, non myſterium accipit pro ſe: ſed teſtimonium contra ſe. &c. Item in ſerm. de Sacram. fidel. feria 2. Paſch. Quomodo (ait) videtis eſſe unum quod factum eſt, ſic unum eſtote, vos diligendo, tenendo vnam fidem, vnam ſpẽ, indiuiduam charitatẽ. &c. 1. ad Cor.10. *Vnus* (inquit Paulus) *Panis, unum corpus, multi*

ſumus:

ſumus: omnes, qui de vno pane participamus. etc.

Theophyl. Theophylactus in Paulũ. Quid (inquit) fiunt ſumentes corpus Chriſti? Non corpora multa, ſed vnum corpus. Quemadmodum panis ex multis granis vnus efficitur: ſic & nos multi cùm ſimus, vnum efficimur corpus Chriſti. *Omnes enim* (ait Paulus) *de vno pane participamus*. Itaque etiam vnum ſumus. Quomodo igitur charitatem non obſeruamus, & vnum ſecundum hoc efficimur? Atqui Deus (ait Paulus) propterea corpus ſuum nobis tradit B vt vniat nos tùm erga ſe ipſum, tùm nos inter nos mutuo. ſic ille.

Itaque in Auguſtiſſima Euchariſtia corpus Chriſti eſt naturale, et myſticum. Myſticum corpus in dicto ſigno eſt. Naturale verò corpus realiter eſt, atque ſubſtãtialiter cum anima, & diuinitate. Myſtici corporis dulciſſimum alimẽtum eſt corpus naturale.

¶ *Ipſe uiuet propter me.* Quemadmodum corpus uiuit propter animam, ſic anima C *Chriſtus vita animæ* uiuit propter Chriſtum. ſicut diſcedente anima ex corpore, corpus moritur, ita diſcedente Chriſtũ ex anima, anima perit. vitam ergo animæ Chriſtus efficit, propter Chriſtum illa viuit. Qualis anima *Qualis Chriſtus vitã donãs talis vita.* eſt, talis eſt vita. Anima leonis leoninã, anima equi equinam, anima lupi lupinã, anima porci porcinam, anima hominis humanam vitam efficit. Chriſtus vero Deus vitam efficit chriſtianam, ac diuinam. Qualis Chriſtus eſt vitæ effector, ta D lis eſt vita; Chriſtus humilis, patiens, longanimis, amore, omnibusque virtutibus pleniſſimus; vita, quam efficit, humilis quoque eſt, patiens, longanimis, charitate, cunctiſque virtutibus decorata. Viriuſtus propter Chriſtum, qui in illo habitat, vitam viuit Chriſto ſimilem. Pau- *ad Gal. 2. D. Auguſt.* lus ad Gal. 2. *Viuo* (inquit) *iam non ego, viuit vero in me Chriſtus. &c.* Auguſtinus lib. 7. Confeſſ. cap. 10. Non tu me in te mutabis: ſed tu mutaberis in me. &c. ò fęlicem E mutationem. mutatur homo in Chriſtũ, fit Chriſtus, hoc eſt, Chriſto ſimilis. Neq; verò ſolam animæ, ſed etiam corporis æternam vitam, à Chriſti gratia homo habet propter Chriſtum viuit anima; propter Chriſtum viuet in æternum, tùm anima, tùm corpus ex cinere in vitam reuocatum ſempiternam.

¶ *Hic eſt panis, qui de cælo deſcendit.* Panis hic cæleſtis eſt, è cælo venit, ut in terra homines paſcat, eòque aſcendere faciat mãducantes, vnde ipſe deſcendit. Cæleſtis *Euchariſtia cor ſubleuat in cælum.* panis deſcendit è cælo, vt nos aſcendere faciat in cælum. Graue eſt cordis noſtri pondus iuxta illud Pſal. 4. *filij hominum uſque quo graui corde? &c.* Graue autem cor efficit mundi leuitas, & vanitas. Vnde ſe- *Graue cor reddit amor leuitatis & vanitatis Pſal. 4.* quitur: *Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Ipſa leuitas, & vanitas, ipſę res põderis nullius, pondus afferunt cordi, nimirum ipſũ amorẽ quo illas proſequitur. Vt enim Auguſtinus ait, pondus meum eſt amor meus. *Vt quid* (ait Pſalmographus) *diligitis vanitatem?* Si non diligeretis, graue cor non eſſet; quia diligitis res nullius ponderis, ponderoſum cor habetis. Vt igitur hoc pondus tollat, leueque, agile, & in cælum volans cor efficiat, panis è cælo deſcendit. Eo ducit, vnde venit, è cælo venit, in cælum ducit. Cordi Aquilarum alas addit, vt volet in *D. Chryſ.* æthera. Chryſoſtomus. 1. ad Cor. homil. 24. *Vbi* (inquit) *fuerit corpus, ibi & aquilæ.* Aquilas Chriſtus vocat oſtendens quòd oportet, enim qui ad hoc corpus accedit, *Menſa Euchariſtiæ menſa eſt aquilarum.* eſſe ſublimem, & cum terra nihil habere commune, neque deorſum trahi, & ſerpere, ſed aſſiduè ſurſum volare, & ad Solẽ iuſtitiæ aſpicere, acutoſque, & perſpicaces habere mẽtis oculos. Aquilarũ enim non graculorum hæc eſt menſa. &c. Mẽſa eſt aquilarum, alas efficit aquilarum, *Euchariſtia angelicas præbet alas. Pſal. 77.* imo angelorũ. *Panem Angelorum manducauit homo:* pſal. 77. vt homo alas habeat angelorum, vitam viuat angelorum, in cęlo habitet, vbi habitatio eſt angelorum. De cęlo deſcendit panis angelorum, vt fieret panis hominum.

In cælo panis eſt angelorum, in cælo habitantium. è cælo deſcendit in terram vt fieret quoque panis hominum in terra *In cælo Deus paſcit angelos in terra homines.* commorantium. Non tamen ſic deſcendit, vt in cælo non maneat, in cælo manet, dum deſcendit. ſimul eodemque tempore in cęlo paſcit angelos, in terra paſcit homines. Attamen in cælo paſcit angelos Chriſtus apertè conſpectus, in terra paſcit homines ſub panis ſpecie abditus. Conſpicitur autem nõ hominis, ſed *Videtur Deus in cælo lumine gloriæ, in terra lumine fidei.* Dei lumine. Etenim angelis, beatisq; hominibus lumen glorię opus eſt, vt Deum apertè in cælo intueantur: hominibus in terra degentibus lumen fidei eſt neceſſarium, vt abditum in Sacramento cernãt. Neque ſine lumine gloriæ in cælo, neque ſine

ſine lumine fidei videtur in terra. Qui ſidei face caret, Deum in Sacramento abditum non videt.

Exod. 34.

Quemadmodum Moſes vultus fulgorem velamine tegebat, cùm filios Iſrael alloquebatur, Exod. 34. ſic Chriſtus diuini ſplendoris radios ſpecie panis, vinique tegit, vt hominibus ſeſe totũ donet. Si agnoſcere vis Dominum, fidei præfer fulgentem facem. Olim in tabernaculo, temploque Salomonico 2. Par. 3. Exod. 40. ante Arcam Dei velum extendebatur. Exod. 40. *demittes ante illum. 1. Arcam velum.* & Exod. 40. *intra quod, ſcilicet, velũ, pones Arcã teſtimonij. &c.* Similiter in eccleſia, ante Dei Arcã, humanitatẽ videlicet Chriſti, panis, vinique ſpecies, quaſi velum oppanduntur. Ante Arcam illam antiquam aureum fulgebat Candelabrum, Exod. 25. Ante Chriſti humanitatem aurea fides fulgeat.

Chriſtus eſt abſconditus in Euchariſtia, opus eſt fide, ut uideatur.

¶ *Non ſicut mãducauerunt Patres ueſtri mãna.* In ſolitudine verſãtibus Iſraelitis mana præbuit Deus. Chriſtianis vero in terra degentibus, multò nobiliorem tribuit eſcam, cuius manna typus, & vmbra quædam erat tenuis. Dicitur manna, *panis angelorum*, Pſal. 77. eo quod angelorum iu aere fieret opera. At Euchariſtię Sacramẽtum, hac ratione panis angelorũ dici nequit. Superat enim omnes angelorum uires. Neque Angeli, neque archãgeli, neque principatus, neque cherubini, aut ſeraphini, ad conficiendum tam admirandum Sacramentum potentiam habent. *Panis eſt Dei*, quoniam à Deo ſolo effici potuit. Ille in Cœna illa admirabili cõfecit, ſuæque potentię adminiſtros ſacerdotes eſſe voluit. Non enim ſua, ſed Dei potentia, ſacerdotes tantum perficiunt Sacramentum; veluti Dei miniſtri. Præterea manna cibus fuit corporis; Euchariſtia cibus eſt animi. Manna cibus erat ex aere; Euchariſtia cibus eſt è cælo empyreo. Manna panis erat mortuus, Euchariſtia eſt panis viuus. Manna morti Iſraelitas eripere non poterat; Euchariſtia perpetuæ morti manducantes eripit. Quid plura? manna præter id quod cernebatur nihil aliud realiter continebat, at Euchariſtia, præter id quod cernitur, incarnatum Deum, totius orbis cõditorem, atq; dominatorem, realiter, ac ſubſtantialiter habet. Igitur, non ſicut manducauerunt Patres Iudæorum manna, ſic & nos man- A ducamus. Illi tenuiſſimam manducarunt vmbram, nos veritatem. Illi, *manducauerunt manna, & mortui ſunt*; nos panem viuum manducamus, & in æternum viuemus. Quomodo autem mãna vmbra ſanctiſſimę fuerit Euchariſtiæ alio loco dicemus.

Pſal. 77.

Multo præcellentiore manna paſcit Chriſtianos Deus.

¶ *Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum.* In paradiſo illo antiquo, arborem produxit Deus quæ à vita, quam efficiebat, arbor vitæ nominatur. Eundem in B modum in paradiſo nobiliore, id eſt, in Eccleſia, arborem nobiliorem collocauit id eſt, Euchariſtiæ Sacramentum, quod Sacramentum eſt vitæ, vitæ (inquã) ſempiternæ. *Qui manducat* (inquit) *hunc panem uiuet in æternũ.* Vnde D. Ignatius in epiſt. ad Epheſ. Euchariſtiam appellat pharmacum immortalitatis, & antidotum incorruptionis. Vnum (inquit) panem frangentes, qui eſt medicamentum immortalitatis, antidotum non moriendi, ſed viuen- C di. &c. Reliqui cibi mortui ſunt, imo niſi mortui ſint, edi non poſſunt. Nos vita carentibus cibis, vitam damus cùm in uiuentem carnem illos conuertimus. At Euchariſtia panis eſt viuus, uitam & habet, & donat. Non conuertur ut mortuus cibus: ſed conuertit ut uiua eſca, iuxta illud Auguſtini iam citatum: Creſce, & manducabis me. Nec tu me in te mutabis, ſicut cibum carnis tuæ, ſed tu mutaberis in me. &c. Triplex eſt uita. Vi- D ta naturæ, quę hominibus cum belluis cõmunis eſt: uita gratiæ, uita gloriæ, quæ eſt perpetua. Has duas uitas præcellentiſſimas Euchariſtia in homine efficit. gratiam enim, & gloriam homini affert. Nutrimentum eſt, quo uita gratiæ nutritur; viaticum eſt, quo iter in cęleſtem gloriã peragitur.

Euchariſtia arbor uitæ, uita fructũ fert.

D. Ignat.

Panis uiuus conuertit nos in ſe.

Triplex vita.

Viuus eſt panis hic, vitamque largitur. Panis præterea eſt, non mortuorum, ſed viuorum. Quemadmodum mortui cibo E non paſcuntur, ſic qui in ſcelere aliquo mortui iacent, hoc viuo pane minimè alũtur, quin potius grauius moriuntur. Viuus eſt panis, viuos nutrit, non mortuos, hoc eſt, eos, qui ſcelere aliquo contaminati ad cæleſtem menſam accedũt. Opus igitur eſt antequam cæleſtes ſumant dapes, crimina omnia diligenter confeſſione expiare, mentiſque puritatem comparaſe. Pſal. 78. *Iuſtitia, & iudicium, præparatio ſedis tuæ.* Vt in te Deus ſedeat, iuſtitiam adhibe,

Google

Peccata expianda antequam ſumatur Euchariſtia. adhibe, & iudicium, iudicium inquam, A confeſſionis. In Sacramento enim pœnitentiæ, de peccatis iudicium exercetur: ſed ſuaue, & plenum miſericordia. Vbi illud dulce auditur verbum; *Ego te abſoluo. &c.* Pſa.92. *Domum tuam decet ſanctitudo Domine, in longitudinem dierum*. Si domus vis eſſe Dei, ſanctitatem ſerua, non paucis diebus, ſed in longitudinem dierum. *Pſal.92.*

Arca illa Dei, & antiqui teſtamenti 3. Reg.6. & 8. in loco collocata erat, qui Sãctum Sanctorũ appellatur. 3. Reg.8. *Intulerunt ſacerdotes arcam fœderis Domini in locum ſuum, in oraculum templi, in Sanctum Sanctorum. &c.* Euchariſtiæ Sacramentum Arca Dei eſt, quippe quod Chriſtum Deum realiter præſentem habeat. huius Arcæ, huius Sacramenti locus, eſt Sãctum Sanctorum, i. locus, animuſque ſanctiſſimus. *3. Reg.6.* *3. Reg.8.*

Poſt deuictos hoſtes, occurrit ſacerdos Melchiſedec Abrahamo Gen.14. panem, vinumque proferens, huius vmbrã Sacramenti. Vis vt tibi Dei altiſſimi ſacerdos cæleſtem proferat panem, & non vmbram, ſed veritatem tradat? Vince hoſtes, hoc eſt, crimina omnia confeſſione profligata extingue. Ante deuictos hoſtes, cæleſtis non ſumitur cibus. Dic quæſo, Manna illud decantatum, quonam tempore Iſraelitis datum eſt? Nõne poſt quàm maris rubri fluctib. Ægyptij ſunt obruti? Exod,14. & 16. Quid nam quæſo, hoc adumbrat? Illud videlicet; tunc diuino manna paſci debere Chriſtianũ, cum Ægyptios omnes, id eſt crimina omnia contritionis, confeſſioniſque fluctibus demerſerit. *Gen.14.*

Viuus igitur eſto, ſi panem vis manducare viuum. Viuus hic panis, vitam tibi conſeruabit. Quemadmodum ignis oleũ natiuus calor radicalem humorem conſumit: ita natiua cupiditas charitatis conſumit radices, oleumque viuificans. Ne lucerna extinguatur, oleum infundis, ne vita exhauſto humore pereat, cibum potumque ſumis. Ne igitur charitatis vita abſcedat, ne illius feruor tepeſcat, diuina eſca animum paſcito, ac ſagina. Etenim non ſolùm paſcit animum, ſed etiam ſaginat. Vnde Tertull. in lib. de reſurrectione carnis c.8. Caro (inquit) corpore, & ſanguine Chriſti veſcitur, vt & anima de Deo ſaginetur. &c. Paſcit animum diuina eſca, ſaginat, & aduerſus hoſtes Tartareos, ipſiuſque carnis, mundique certamina, robur magnum præſtat. Pſal.23. *Paraſti in conſpectu meo menſam, aduerſus eos, qui tribulant me*. ò menſam admirandam, quæ aduerſus hoſtes vires, armaque ſuppeditat. Aduerſus ſuperbiam humilitatem, aduerſus inuidiam charitatem, aduerſus auaritiam eleemoſynam, aduerſus auaritiam eleemoſynam, aduerſus libidinem caſtitatem, aduerſus vitia omnia vires ſubminiſtrat. Hinc illud Chryſoſtomi hom.61. ad populum Antiochenum. Tanquam leones ignem ſpirantes, ab illa menſa recedamus, facti diabolo terribiles. &c. Paratam habes aduerſus hoſtes menſam. Ne te inedia conficias, vireſque ad certandum, ſimul cum victoria amittas, cibum ſume, robur compara, fortiter decerta, Deoque duce triumpha. *Cupiditas conſumit oleum charitatis.* *Euchariſtia ſaginat animum.* *Tertull.* *Pſal.23.* *Aduerſus hoſtes parata menſa.* *D. Chryſ.*

CAPVT X.

Phariſæi diſcipulos reprehendunt, quod illotis manducent manibus.

MATTHAEVS CAPITE XV.

TVNC acceſſerunt ad eum ab Ieroſolymis ſcribæ, & Phariſęi, dicentes: Quare diſcipuli tui transgrediuntur traditionem ſeniorum? non enim lauant manus ſuas, cum panem manducant. Ipſe autem reſpondens ait illis; Quare & vos transgre-

tranſgredimini mandatum Dei, propter traditionem veſtram? Nam Deus dixit: Honora Patrem, & matrem, & qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit Patri, vel matri: Munus quodcumque eſt ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuam. Et irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram: Hypocritæ, bene prophetauit de vobis Iſaias dicens; Populus hic labijs me honorat; cor autem eorum longe eſt à me. Sine cauſa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum. Et conuocatis ad ſe turbis, dixit eis: Audite, & intelligite. Non quod intrat in os, coinquinat hominē, ſed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Tunc accedentes diſcipuli eius dixerunt ei; Scis, quia Phariſæi audito hoc verbo, ſcandalizati ſunt? At ille reſpondens ait: Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cæleſtis, eradicabitur. Sinite illos: cæci ſunt, & duces cæcorum. Cæcus autem, ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt. Reſpondens autem Petrus dixit ei: Ediſſere nobis parabolam iſtam. At ille dixit: Adhuc & vos ſine intellectu eſtis? Non intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur? Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ. hæc ſunt quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

MARCVS CAP. VII.

ET conueniunt ad eum Phariſæi, & quidā de ſcribis; veniētes ab Ieroſolymis. Et cum vidiſſent quoſdam ex diſcipulis eius communibus manibus, id eſt, non lotis, manducare panes, vituperauerunt. Phariſæi.n. & omnes Iudæi, niſi crebro lauerint manus, nō manducant, tenentes traditionē ſeniorum. Et à foro niſi baptizentur, non comedunt, & alia multa ſunt, quæ tradita ſunt illis ſeruare, baptiſmata calicum, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum. Et interrogabant eum Phariſæi, & ſcribæ: Quare diſcipuli tui non ambulant iuxta traditionem ſeniorum, ſed cōmunibus manib. manducant panem? At ille reſpondens, dixit eis; Benè prophetauit Iſaias de vobis hypocritis, ſicut ſcriptū eſt: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt à me. In vanum autem me colūt, docentes doctrinas, & præcepta hominū. Relinquentes enim man

datum

datum Dei, tenetis traditionem hominum, baptiſmata vrceorum, & calicum, & alia ſimilia his facitis multa. Et dicebat illis: Bene irritum facitis præceptum Dei, ut traditionem veſtram ſeruetis. Moyſes enim dixit: Honora patrem tuum, & matrem tuam, & qui maledixerit Patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: ſi dixerit homo Patri, aut matri, corban (quod eſt donum) quodcumque ex me, tibi profuerit. Et vltra non dimittitis eum, quidquam facere Patri ſuo, aut matri, reſcindentes verbum Dei per traditionem veſtram, quam tradidiſtis. Et ſimilia huiuſmodi multa facitis. Et aduocans iterum turbam, dicebat illis: Audite me omnes, & intelligite. Nihil eſt extra hominem introiens in eum, quod poſſit eum coinquinare, ſed quę de homine procedunt illa ſunt, quæ communicant hominem. Si quis habet aures audiendi audiat. Et cum introiſſet in domum à turba, interrogabant eum diſcipuli eius parabolam. Et ait illis. Sic & vos imprudentes eſtis? Non intelligitis, quia omne extrinſecus introiens in hominem, non poteſt eum communicare: quia non intrat in cor eius, ſed in ventrem vadit, & in ſeceſſum exit, purgans omnes eſcas? Dicebat autem, quoniam, quæ de homine exeunt, illa communicant hominem. Ab intus enim de corde hominum, malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, auaritię, nequitię, dolus, impudicitię oculus malus, blaſphemia, ſuperbia, ſtultitia. Omnia hęc mala ab intus procedunt, & communicant hominem.

Ordo geſtorum ex D. Auguſt.

EX ſententia D. Auguſtini lib. 2. de Conſenſu euangeliſtarum cap. 48. & ſequent. hæc eſt euangelicæ hiſtoriæ ſeries. Pauit Dominus quinque panibus, & duobus piſcibus, hominum quinque millia vltra mare Tiberiadis, venit deinde in terram Geneſar, quæ Cis mare vt diximus ad occidentale latus eſt. Allatis vndique ægrotis ſanitatē contulit, ſermonemque habuit de Auguſtiſſima Euchariſtia celeberrimum. Poſt hæc (vt inquit Matthæus cap. 45.) Phariſæi & ſcribæ Ie- E
roſolymitani, diſcipulos quòd manibus illotis cibum ſumerent accuſarunt. Illis poſtquam reſponſum dedit Chriſtus, vt idem euangeliſta refert, in partes diſceſſit Tyri, & Sidonis, ubi à filia Chananæę fœminæ, dęmonem expulit. Cum vero ex finibus Tyri per Sidonē ad mare Galilææ veniſſet, inter medios fines Decapoleos, oblatum mutum hominem, ſurdumque ſanitate donauit. Denique cùm ad locum mari propinquum acceſſiſſet, in montem conſcendit, hominumque quatuor millium turbam, ſeptē panibus, pauciſque piſciculis ſaturauit. Hic eſt Auguſtini ordo, quem ſequimur, facilèque colligitur ex duobus euangeliſtis Matthæo, & Marco.

Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem ſeniorum.

Ex ciuitate Ieruſalem venerunt ad Chriſtum audiēdum ſcribæ, & Phariſęi. Erant autem Phariſęi, & ſcribæ per omnes locos diſperſi, vt Chryſoſtomus docet; ſed Ieroſolymitani cæteris autoritate & ſapiētia præſtabant, ideoq; vt ait Theophylactus, Chriſto magis inuidebāt. Quā quā in omnibus locis erāt ſcribæ & pha-

riſæi

riſæi (ait Theophylactus) magis tamē venerabiles erant Ieroſolymitani, ideo magis Chriſto inuidebāt, ut pote inanis gloriæ magis appetēres. &c. Et Euthymius. In vniuerſis (ait) tribubus erant ſcribæ, & Phariſæi, cæteris tamē iniquiores erāt qui ab Ieſoſolymis erant, vtpote metropolim inhabitantes, ideoque faſtum maiorem præ ſe ferentes. &c. Item Chryſoſtomus hom. 52. in Matthæū: Per omnes (inquit) tribus ſcribæ, & Phariſæi diſſeminati erant, ac nequiores alijs Ieroſolymitanos fuiſſe non eſt dubitandum quia cùm maiores honores conſequerentur, plurimum ſibi arrogabant. &c. Videlicet honor ſuperbiam parit, ſuperbia inuidiam procreat.

Theophyl. *Euthym.* *Scribæ & Phariſæi per omnes tribus erat diſperſi.* *D. Chryſ.*

Inuidia ſtimulati Chriſti diſcipulos incuſarunt, quod à ſenioribus traditum de abluendis manibus documentum nō ſeruarent. Nihil aliud quod reprehenderēt arripere potuerunt. Inculpata enim diſcipulorum vita erat, omni carens crimine. Feſtucam arripiunt, qui trabes ſuas non curabant. Grandia negligentes (ait Chryſoſtomus) maxima de friuolis cura ſolicitabantur. &c. Beda Marci 7. Phariſæi diſcipulos de non lotis manibus vituperant, in quorum operibus nihil immunditiæ inuenire valebant. Cùm ſe magis ipſos culpare debuerint, qui lotas aqua manus habentes, conſcientiam liuore pollutam geſtabant. &c.

Inuidia accuſat diſcipulos, videt feſtucam non ſuam trabem. *D. Chryſ.* *Beda.*

Quare (inquiunt) diſcipuli tui transgrediuntur traditionem ſeniorum? Non enim lauant manus, cùm panem manducant. Dubitatur: Nū Phariſæi Apoſtolos arguant, quòd antequā cibū ſumerēt manus minimè abluerent; an potius quia in ipſa menſa edentes manus crebrò non lauarent? Hoc ſecūdum placuit Caietano. Non eſt (inquit) quæſtio de lotione manuum ex decentia hominibus ſolita, qua ſolent homines ante prandium, & cœnam, manus lauare. ſed de lotione manuum ex ſtatuto ſeniorum, quæ erat crebra, ſcilicet, quòd ter, aut quater eodem prandio lauabant manus. Quam etiā Matthæus tacitè inſinuauit, dum arguentes Phariſæi non allegant turpitudinem immunditie, ſed quia transgrediuntur traditionem ſeniorum. ſic Caietanus. Et Ianſenius: Notandum (inquit) quod non dicant Phariſæi, & ſcribæ; non lauant diſcipuli tui manus ſuas, antequam panem manducent; ſed

An Phariſæi diſcipulos reprehenderint, quod ante cibum manus non lauarent. *Caietan.*

A cùm panem manducant. Traditio enim ſeniorem non tantùm exigit ciuilem illam ablutionem manuum, quæ paſſim fit ante prandiū, & cœnam: ſed crebram etiam inter manducandum. &c. Accedit Remigius in catena D. Thomę. Vel (inquit) reprehendebant Phariſæi diſcipulos, nō de iſta lauatione, quæ conſueto more cōgruit, & neceſſarijs tēporibus agitur ſed de illa ſuperflua, quæ de ſuperſtitioſa traditione ſeniorum fuerat reperta. &c. Cō B firmatur opinio. Quoniam non adeò ruſticis moribus fuere diſcipuli, vt illotis omnino manibus menſæ accumberent.

Ianſenius. *Remigius.*

Veriſimilius arbitratur Lyranus ſeniorum traditionem fuiſſe hanc; Ante cibū abluendæ ſunt manus. Neque verò fuiſſe præceptum, ſed quandam decentiæ, & honeſtatis admonitionem. Itaque opinatur, diſcipulos propterea reprehendi ab Scribis, & Phariſæis, quòd antequam cibum ſumerent, manus non lauarent. In C eadem ſententia eſt Dionyſius Carthuſianus, & Abulenſis, Matth. 15. quæſt. 14. idem exiſtimant Chryſoſtomus hom. 52 Theophyl. & Euthymius. Probatur ex Marco ca. 7. *Cùm* (inquit) *vidiſſent* (ſcribę & Phariſæi) *quoſdam ex diſcipulis Chriſti cōmunibus manibus*, id eſt, non lotis, *manducare panes, vituperauerunt. &c.* Hæc fuit reprehēdendi occaſio Phariſæis, quod viderint diſcipulos nullo modo lotis manibus mā ducare. ergo quod viderant reprehende- D bant. nimirum, quod non lotis manibus ederent diſcipuli, non uero quod crebro manus non lauarent. Id quod ex eorum verbis confirmatur. ſic enim apud Marcum diſcipulos arguunt: *Quare diſcipuli tui non ambulant iuxta traditionem ſeniorum, ſed communibus* (id eſt, non lotis manibus) *mā ducant panem? &c.* Itaque diſcipuli illotis aliquādo manibus ſumebant cibū, quod non nullis contigit, cùm à phariſæis vituperati ſunt.

Lyranus.

E Non eſſe autem hoc ruſticitati tribuēdū, vt obijciebatur, docet D. Chryſoſtomus hom. 5. in Matthæum his verbis: Conſideratione dignum eſt, cur illotis manibus diſcipuli manducarent. Cuius igitur rei cauſa ſic comedebant? Non ſtudioſe atque data certè opera: ſed ſerijs atque neceſſarijs apprimè attendentes, ſuperflua & inutilia facile ſpernebant. Ita vt nullam haberent legem lotis, aut illotis manibus comedere, ex temporis

E. Chry.

opportunitate

opportunitate alterum faciebant. Nam qui alimenta neceſſaria plerumque negligebant, quomodo his minimis animum dediſſent? ſic ille.

Niſi crebro lauerint manus non manducant.

Ablutiones Iudæorum.

Phariſæorum, Iudæorumque morem refert Marcus. Niſi ſæpe manus lauarent cibum non capiebant, ex ſeniorum traditione. Quæritur num crebra hæc manuum lotio fieret antequam menſæ accumberent, an verò poſtquam accumbebant? Cardinalis Caietanus exiſtimat, inter manducandum ſolitas fieri huiuſmodi lotiones crebras. Idem ſentiunt Iānſenius, & Maldonatus. Caietanus ait ter aut quater, eodem prandio conſueuiſſe Iudæos manus abluere. Veriſimilis opinio eſt. Forſitan tamen traditione ſeniorum ſtatuebatur, vt antequam menſæ accumberent, non ſemel tantùm, vt in more gentium poſitum erat, ſed ſæpe manus lauarent. Probatur hæc ſententia ex interpretatione Syriaca. Quod.n. Latinè legitur *crebro*, Syriace legitur, batilai, בטילאי, id eſt, curioſe, ſedulo, diligenter. erat igitur mos abluendi manus crebris, & multis lotionibus curioſè, magna cura, & diligenter. Græce habetur, πυγμῇ, i. vt interpretatur Euthymius, cubitaliter, vſque ad cubitum. quæ interpretatio indicat Iudæos manus lauiſſe, vſque ad brachij cubitum. In biblijs regijs alia eſt interpretatio, πυγμῇ, i. pugillatim. nā πυγμῇ, Græcis pugnus dicitur. ſed quid ſit manus pugillatim lauare non ſatis intelligo; niſi forte ſignificetur pugno extergendas. Quidquid ſit, noſtra editio eſt vera, morem Iudæorum fuiſſe, vt manus crebrò abluerent. Nonnulli arbitrantur ſcriptum fuiſſe, πυκνῇ, i. crebrò, frequenter, non πυγμῇ, a pugno.

A foro, niſi baptizentur non comedunt.

Alias ſubijcit Marcus à Iudæis obſeruatas lotiones. A foro venientes baptizabantur, i. ſeſe abluebant. Nam forum locum iudicabant impurum, videlicet, in quo Iudæi, gētiles, mundi, immundique verſarentur. Præterea: Alia (inquit) multa tradita ſunt Iudæis à ſenioribus ſeruanda baptiſmata, id eſt, ablutiones. Baptiſmus enim Græcis, ablutionem ſignificat, & baptizare, abluere. Abluebant calices, hoc eſt, pocula, quibus vtebantur, vrceos, æramenta, hoc eſt, vaſa ex ære confecta, & lectos. Quinam lecti à Iudæis abluerentur ambigitur. erat enim duplex lectorum genus. nam in lectis & ſomnum capiebant, & cibum. Mihi, ſicut & Maldonato, hoc loco ſermo videtur eſſe de lectis, in quibus recumbentes edebāt. Etenim ſignificat Euangeliſta ea quæ ad cibum, & potum ſpectabant, ablui conſueuiſſe. videlicet, manus, pocula vaſa, lectos. hinc colligitur morē fuiſſe Iudæis in lectis recumbendi, cum cibum ſumebant.

In lectis cibus ſumebatur.

Conſtat etiam Phariſæos, & Scribas, externam mundiciem maxime curaſſe: inde enim tot ablutiones ſunt ortæ. At verò de interna non admodum fuere ſoliciti, vt illis Chriſtus obijcit Matth. 23. *Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, quia ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus ſpecioſa, intus vero plena ſunt oſſibus mortuorum, ſic & vos à foris quidem paretis hominibus iuſti, intus autem pleni eſtis hypocriſi, & iniquitate, &c.* Abulenſis Matthæi 15. qu. 45. ait Phariſæos docuiſſe populum, munditiem ſpiritalem per externas lotiones comparari, ſpiritales vero ſordes ex ſordibus externis contrahi. eundem lege quæſt. 13.

Externam munditiem Phariſæi curabant, non internam. Matth. 23.

Quare & vos transgredimini mandatum Dei, propter traditionem veſtram?

Phariſæorum friuolam reprehenſionē grauiſſima reprehenſione depellit Dominus. Phariſæi diſcipulos reprehendebāt, quod ſeniorum leuem traditionem eſſent transgreſſi. Dominus ipſos reprehendentes reprehendit, quod Dei grauiſſimum mandatum propter traditionem ſuam transgrediantur. Rogarunt illi: *Quare diſcipuli tui transgrediuntur traditionem ſeniorum?* Rogat Dominus: *Quare & vos transgredimini mandatum Dei*: quod eſt grauiſſimum? ſic malus clauus, clauo pellitur bono.

Digitized by Google

Dum dixit honora patrem, & matrem.

Hoc eſt mandatũ, quod Phariſæi frangebant. Præcepit Deus parentes honorandos: Phariſæi autem debito honore fraudabant. Honor non ſolum in verbis externa reuerentia, ſed in eleemoſynis etiam, munerumque oblatione poſitus eſt. Vnde D. Hieronymus Matthæi 15. B Honor (inquit) in ſcripturis non tantum in ſalutationibus, & officijs deferendis, quantum in eleemoſynis, ac munerum oblatione ſentitur. *Honora* (inquit Apoſtolus 1. Tim. 5.) *viduas, quæ vere viduæ ſunt.* Hic honor donum intelligitur. Et, *presbyteri duplici honore honorandi, maximè qui laborant in verbo, & doctrina Dei.* ſic Hieronymus, & Ambroſius Luc. 18. Hic (inquit) honor non ſolum honorificentiæ, ſed etiam largitatis. *Viduas honora, quæ vere viduæ ſunt.* honor enim eſt deferre pro meC ritis. Paſce patrem tuum, paſce matrem tuam, &c. D. Hier. præceptum de honorandis parentibus ſic interpretatur: præceperat (inquit) Dominus vel imbecillitates, vel ætates, vel penurias parentum conſiderans, vt filij honorarent etiam in vitæ neceſſarijs miniſtrandis parentes ſuos, &c. Debebant ergo filij parentib. honorem, ideſt, vitæ neceſſaria, ex præcepto Dei. At traditio impia præceptum oppugnabat.

Honor munera etiam ſignificat. *D. Hier.* *1. Tim. 5.* *D. Amb.* *D. Hier.*

Munus quodcumque eſt ex me, tibi proderit.

Difficilis locus. primus ſenſus eſt Chryſoſtomi: Phariſæi docebãt pietatis ſimulatione deſpicere parentes. Si quis parẽs ouem à filio peteret, aut aliquid huiuſmodi, edoctus à Phariſæis, & Scribis, reſpondebat: *Munus quodcumque ex me tibi pro*E*derit.* ideſt, (vt idem Chryſoſtomus interpretatur) quod à me in tuam vtilitatem petis, munus eſt Deo iam promiſſum, ideò dare non poſſum. Nec tamen Deo poſteà offerebant, & parentes oblationis nomine deridebant, vt Chryſoſtom. ſentit. Idem ſenſus eſt Euthymij, Origenis Matthæi 15. & Theophylacti. Conuenit lectioni Græcæ, ſed non ſatis conuenit noſtræ Latinæ verſioni, propter

D. Chryſ. *Euthy.* *Theophyl.* *Orig.* *Phariſæorũ doctrina erga honorandos parẽtes.*

A verbum, *eſt*, additum ab interprete. Græcè enim ſic habetur, δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ, ὠφεληθῇς, ideſt, munus quodcumque ex me tibi proderit. Chryſoſtomus, & alij verbum, eſt, addunt muneri. hoc modo: Munus eſt Dei, ideſt, Deo iam promiſſum, quodcumque tibi prodeſſe poterit ex me.

D. Aug. lib. 1. quæſt. euangel. q. 16. interpretatur his verbis: Munusquodcumque eſt ex me, tibi proderit, i. Munus, quod offers cauſa mei, ad te iam pertinebit. Quibus verbis ſignificant filij, iam ſibi opus non eſſe parentum pro ſe oblationes: quod ad eam ætatem perueniſſent filij, vt poſſent iam ipſi offerre pro ſe. In hac ergo ætate conſtitutos, vt poſſent parentibus hoc dicere: cùm hoc dixiſſent, negabant Phariſæi reos eſſe, ſi parentibus ſuis non præſtarent honorem, ſic Auguſt. Ex cuius ſententia ſenſus eſt Qui filius dixerit patri, vel matri ſuæ. C *Munus quodcumque eſt ex me*, i. quodcumque donum Deo ex me, i. propter me offers, pater, vel mater, *tibi proderit.* ideſt, in tuam, non meam vtilitatem cedet. Ego enim iam adoleui, pro me offerre iam poſſum, tuis oblationibus non indigeo. Huiuſmodi autem filios, qui hoc dixiſſent, ſi honorem parentibus non haberent, Phariſæi nullius criminis reos eſſe affirmabant ſicque honore debito parentes ſpoliabant.

D. Aug.

D D. Hier. ſic Matth. 15. Docuerant Scribæ, & Phariſæi peſſimos filios, vt ſi quis ea, quæ parentibus offerenda ſunt, Deo vouere voluerit, qui verus eſt pater, oblatio Domini præponatur parentum muneribus. vel certè ipſi parentes, quæ Deo conſecrata cernebant, ne ſacrilegij crimen incurrerent, declinantes, egeſtate conficiebantur. Atque ita fiebat, vt oblatio liberorum ſub occaſione templi, & Dei, in ſacerdotum lucra cederet. Hæc peſſima traditio de alia veniebat occaſione. Multi habentes obligatos ære alieno & nolentes ſibi creditum reddere, delegabant ſacerdotibus, vt exacta pecunia miniſterijs templi, & eorum vſib. deſeruiret. Poteſt aũt & hunc breuiter habere ſenſum *munus quod ex me eſt tibi proderit*: cõpellitis filios vt dicant parentib. ſuis, quodcumque donum oblaturus eram Deo, in tuos conſumo cibos, tibiq; prodeſt ò pater, & mater. Vt illi timentes accipere,

D. Hier.

quod

quod Deo mancipatum videant, inopem A magis velint vitam ducere, quam comedere de conſecratis. Hæc Hieronymus & Beda quoque. Hieronymi lege epiſtolam 11. ad Ageruchiam, ibi ſic hæc verba exba explicat. Corban (inquit) ideſt, donũ, quod altari pollicitus ſum, & in templi dona promiſi, ſi tu pater à me acceperis cibos, vertetur in tuum refrigerium. &c. Eſt ſenſus Hierony. primus: *Munus quodcunque eſt, ex me tibi proderit*: quia præſtantius eſt Deo offerre Patri ſummo; quam B tibi. Alter ſenſus: *Munus quodcunque eſt ex me*, ideſt oblatio quæcunq; eſt ex me Deo oblata; tibi proderit; ideſt, in tuos cibos illam abſumam, neque tradam Deo.

Beda.

Gloſſa ordinaria hunc in modum: *Munus quodcunque eſt ex me tibi proderit?* per interrogationem. hoc eſt: Nunquid munus quod Deo voui, proderit animæ tuæ? Minime. Sacrilegus eris, ſi acceperis. Aliter; Nunquid vis, vt munus quod ex me eſt oblatum Deo, in tuos vertatur vſus, C poſthabito Deo?

D. Ambr.

Diuus Ambroſius hoc pacto exponit, Luc. 18. Vos quare dicitis patri, aut matri, quos lex præcipit honorari: *Munus quodcunque eſt ex me tibi proderit?* ideſt, cum petit aliquid ad ſumptum egens pater, aut mater à filio, filius, quia legem timẽs, excuſationem non dandi requirit, dicere ſolet; *Munus quod eſt ex me, tibi proderit*: vt dicatam Deo pecuniam pater religioſus accipere reformidet. Sed hæc tradi- D tio hominum eſt, excuſationes obtexentium auaritiæ ſuæ. Cæterum Dei traditio eſt, vt prius paſcas parentes. &c. ibidem: Non quærit donum Deus, de fame parentum. &c.

Montanus.

Montanus in ſcholijs, Matthęi decimoquinto, ſcribit duo fuiſſe apud Iudęos votorum genera: Alterum abſtinentiæ à cibo, vel potu, vel aliquo voluptatis genere. Alterum voluptatis, vel commoditatis; cum quis vouebat ſe omnem commoditatem abnegaturum alicui. Putat ergo hoc loco ſignificari, votum abnegandæ parentibus omnis commoditatis: hunc in modum. *Qui dixerit patri, vel matri: Munus*, ideſt, ſanctum Dei munus iuro. Eſt enim vt Montanus ait, Corban, ideſt, *Munus*, iuriſiurandi modus. *Quodcunque ex me tibi proderit*: hoc eſt, quæcũq; res mea tibi vtilis eſſe poterit, ſubaudi, interdicta tibi eſt, per votum abnegandæ cõmo-

Duo votorum genera.

diratis. Vel; *Munus*: ideſt, ſanctum Dei munus iuro: ſubintellige, me eſſe damnatum; ſi quid quam proficiſcatur ex me quod tibi proſit. Verba Græca, ſupra iam citata, ſic vertit: *Munus; Quod ſi a me iuuabere.*

Corban autem quod nomen Marcus retinuit, iuſiurandum eſſe docet Ioſeph. libro primo contra Appionem verſus medium. Inter Sacramenta (inquit) cum quibuſdam alijs, etiam iuſiurandũ quod, Corban, appellatur enumerat Theophraſtus. Apud nullos autem hoc inuenitur iuramentum, niſi apud Iudæos ſolos, quod interpretatur donum Dei. & cæt.

Corban ius iurandum eſt.
Ioſephus.

Similem in modum Burgenſis additione prima, Matthæi decimoquinto, ait in libro à Talmudicis compoſito de votis, qui hebraicè dicitur, Nedarim, ideſt, vota, inter alios errores hunc etiam eſſe: Tradunt, (inquit Burgenſis) quod ſicut quilibet poteſt conſecrare bona ſua Deo; ſic quod facta iſta conſecratione per votum, non licet alicui talibus bonis vti, niſi in Dei obſequium. Sic quilibet poteſt conſecrare bona ſua ſingulariter, hoc eſt reſpectu vnius perſonæ tantum. Verbi gratia, ſi quis alicui dicat; volo, ſeu voueo, quod mea bona ſint conſecrata reſpectu tui. Tunc aiunt, bonis illis illum vti non poſſe, ac ſi ſimpliciter Deo eſſent conſecrata. Cæteros verò vti poſſe, ac ſi non eſſent conſecrata. Votum autem huiuſmodi, verbis his exprimi poterat; ſicut templum, vel ſicut altare; vel ſicut Corban; ideſt, Munus Dei; ſic eſt res mea reſpectu tui. Ex quibus inferunt, quod ſi quis Patri dicat: *Munus quodcunque eſt ex me tibi proderit*: Nunc patrem non poſſe vti bonis filij, etiam volente filio, & indigente patre. Quia bona filij ſunt conſecrata reſpectu patris. Eſt ergo ſenſus: Qui bona ſua reſpectu patris, vel matris conſecrauerit, dicens. *Mu-* E *nus*: hoc eſt, munus Dei eſt, conſecratum eſt reſpectu tui. *Quodcunque ex me tibi proderit*, vel prodeſſe poterit. Dare tibi non poſſum.

Paul. Burg.

Noſtræ verſioni magis congruit ſenſus huiuſmodi. *Qui dixerit patri ſuo, vel matri. Munus quodcunque eſt ex me, tibi proderit*: ſubaudi bene facit. Quæ verba ſubricuit Dominus, quoniam notum erat Phariſæis, & Scribis, quid eſſet ſubaudiendum. *Qui (inquã) dixerit; Munus quod-*

cunque eſt ex me; hoc eſt, Munus quodcun A que ex me Deo offertur, ò pater, vel mater, tibi proderit. Deo oblatum etiam pro te. Satiuſque eſt Deo patri ſummo, quã tibi donare. In hanc ſententiam interpretantur, Gloſſa ordinaria, Lyranus, Abulenſis, Ianſenius, Maldonat. & alij. Oblatum autẽ Deo munus prodeſſe poterat parentibus apud Deum. Præterea, quia ex ſacrificijs pacificis pars offerentibus cedebat, poterant etiam parentes ſacrificiorum hac ratione participes fie- B ri. Syriaca verſio ſic habet Matthæi 15. *Vos dicitis: Quiſquis dixerit patri, aut matri, Oblatio mea eſt id, quod tibi proderit ex me. &c.* hoc eſt, ò pater, vel mater, munus Deo eſt oblatum, id quod tibi ex me prodeſſe poteſt. & Marci ſeptimo. *Vos dicitis, ſi dixerit pátri ſuo, aut matri ſuæ: donum meum,* ideſt, Deo oblatum; *eſt id quo ex me abundabis. &c.*

Et non honorificabit patrem ſuum, aut matrem.

Verba hæc coniungi poſſunt cum ſuperioribus verbis doctrinæ Phariſæorum, & Scribarum in hunc modum: Qui dixerit patri, vel matri ſuæ: Munus quod ego Deo offero tibi proderit, & non honorificabit patrem ſuum, & matrem ſuam; id eſt, licet alimenta non præbuerit patri, vel matri, (de hoc enim D honore agitur) bene facit, nec frangit legem de honorandis parentibus. quia ſũmo patri Deo bona ſua offert. Poſſunt etiam verba eſſe, non doctrinæ Phariſaicæ, ſed Chriſti, hoc pacto: Vos dicitis: Quicunque dixerit patri, vel matri; Munus quodcunque eſt ex me, tibi proderit; culpa vacabit: & filius ex hac doctrina veſtra, non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuam. Vnde ſequitur, vos irritum facere per veſtram traditionẽ, Dei E præceptum de honorandis parentib. traditum. Vtraque interpretatio eſt veriſimilis. Maldonatus Phariſæorum, & Scribarum: Ianſenius, & alij, verba eſſe putant Chriſti.

Corban.

D. Marcus nomen Hebræum retinuit. *Corban*, ideſt, *Munus, ſiue donum*, a verbo קרב, qarab. Iuramenti genus erat, vt ſupra diximꝰ ex Ioſepho. Ex eodẽ Ioſepho conſtat homines, qui ſe Deo in aliquod miniſterium offerebant appellatos *Corbã*, ideſt, munus. libro quarto Antiquitatum capite quarto ſic ſcribit: Qui Corban ſe ipſos nominant, hoc eſt, Dei donum, ſi velint a miniſterio, ad quod ſe vltro obligauerunt dimitti, ſacerdotibus pecuniã numerare, mulierem. 30. ſiclos, virum 50. & cæt. Significat etiam *Corban*, gazophylacium, ſiue ſacrum ærarium. Vnde illud Matthæi 27. *Non licet eos mittere in Corbonam, quia pretium ſanguinis eſt. & cæt.* Hoc loco vt Marcus exponit donum, ſiue munus ſignificat. *Corbã* (inquit) *quod eſt donũ, quodcumque ex me, tibi profuerit,* hoc eſt, qđcunque donum Deo ego obtulero, tibi pater profuerit. Ideo Deo offeram, non tibi. Addit Dominus apud Marcum: *Et vltra non dimittetis eum quidquam facere patri ſuo, aut matri.* Hoc eſt, poſtquam Deo C ſua bona offert, & hæc dicit: non permittitis, vos Scribæ, & Phariſæi, hominẽ patri, vel matri ſuæ indigenti, quidquam donare, ſub religionis colore. Nec vero hac ſolũ in re Phariſæi, & Scribæ, ſed in multis alijs ſimiliter errabant. Subiungit enim Chriſtus. *Et ſimilia huiuſmodi multa facitis.*

Corbã quid ſit.

Ioſephus.

Matth. 27.

Hypocritæ, bene prophetauit de vobis, Iſaias.

Hypocritas Phariſæos, Scribaſque appellat, hoc eſt, ſimulatores, hiſtrionibus ſimiles, qui perſonati fabulas agunt; aliud foris, aliud intus ſunt, foris reges, intus ſutores. ὑποκριτὴς, enim Græcè mimum ſignificat, & hiſtrionem. Iſaiæ verbis hypocritas eſſe confirmat, capite vigeſimono. *Populus hic labijs me honorat*, (ait E Dominus) perſonam habet ſanctitatis externam. *Cor autem eorum longe eſt à me.* Aliud ore, aliud corde gerit, aliud intus eſt, aliud foris exhibet. Cor longe a me diſtat, os ſolum propinquum eſt. Diuus Hieronymus ſic vertit: *Appropinquat populus iſte ore ſuo, & labijs ſuis glorificat me. Cor autem eius longe eſt à me. & cætera.* Septuaginta hoc pacto interpretantur; *Appropinquat mihi populus hic ore ſuo, labijs honorat me; cor autem eorum longe eſt à me.* Priora illa verba.

Quid ſignificet hypocrita.

Iſai. 29.

Digitized by Google

verba. *Appropinquat mihi populus iſte ore ſuo,* A
Dominus prætermiſit.

Sine cauſa autem colunt me.

D. Hieronymus ſic vertit Iſaiæ 29. *Et timuerunt me mandato hominum, et doctrinis,* Hebraicè, *Fuit timor eorum, mandatum hominum edoctum* hoc eſt, fuit cultus eorũ, quo me timuerunt, & coluerunt. Nam timere Deum ſignificat Deum colere, ac reuereri. fuit, inquam, cultus eorum mandata hominum, & doctrinæ ab hominibus traditę. Septuag. ſic: *Fruſtra colunt me docentes mandata hominum, et doctrinas.* Quod igitur vertit noſter interpres apud Matthęũ *ſine cauſa*, & apud Marcum, *in vanum*, Gręcè dicitur, *μάτην*, id eſt, fruſtra. ſenſus eſt Fruſtra colunt me Iudęi, docentes hominum traditiones, diuinis repugnantes præceptis. Certant his verbis hæretici C nouî, veluti plumbeo pugione, aduerſus eccleſiaſticas traditiones, hominum eſſe traditiones aientes. Sed ſi aduertant Chriſtum de ijs traditionibus agere, quę Dei mandata reſcindunt, obmuteſcent: *Irritum* (inquit) *feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram, &c* Eccleſię autem traditiones, cum diuinis præceptis maximè conſentiunt. De traditionum vero eccleſiaſticarum ſanctitate dicere plura non eſt loci huius. Illos lege, qui aduerſus hæreſes ſcripſerunt. D

CAPVT XI.

De reprehenſione Phariſæorum.

Non quod intrat in os coinquinat hominem.

QVia impuritatis, ac ſordium oſores videbantur Phariſæi, & Scribæ, externarum amãtes lotionum, docet Chriſtus aduocatam turbam, vnde nam veræ trahantur ſordes. Trahuntur (inquit) non ex cibis, & illotis manibus, ſed ex peccatis. *Non quod intrat in os* (ait) *coinquinat hominem*, hoc eſt: Non cibus in os intrans, & multo minus ſordes ipſæ manuum, hominem vera impuritate contaminant, ſed quæ ex ore exeunt peccata, ea hominem conſpurcant. Euthym. de ſordibus exponit manuum, his verbis. *Non quod intrat in os coinquinat hominem*: hoc eſt; non ſordes manuum illotarum, quæ vna cum eſcis in os ingrediuntur contaminant hominem, quia nec tangunt animam. ſolùm namque peccatum fœdum eſt, quod animæ nocet. Sic ille. Melius Theophylactus de cibis interpretatur, de cibo. n. apertè Chriſtus loquitur: Quia (inquit Theoph.) Phariſæi arguerunt diſcipulos, quod illotis manibus comederunt: Dominus de cibis dicit, quod nullus cibus coinquinet hominem. & ſi cibus non coinquinat, multo minus illotis manibus comedere, & cætera. Addit, Chriſtum ideo dixiſſe: *Sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem*: Quoniam verbis ſuis, quæ ex ore procedebant, Phariſæi ſeſe conſpurcabant. Notat (inquit) latenter Phariſæos, qui dicentes inuidorum verba coinquinabantur, &c.

Vnde vera ſordes trahantur.

Euth.

Theoph.

Aranearum tela hic muſcis tendet hæreticus. Non quod intrat in os, dicet, inquinat hominem; ergo feria ſexta caro arietina, vel perdix in cibum ſumpta, hominem non coinquinabit. Huiuſmodi aranearum telis, homines muſcis ſimiles irretiuntur. Loquitur Chriſtus de cibo, & potu, ex ſua natura conſiderato. ſic enim animum inquinare non poteſt, cùm res ſit corporea, ad animum minime pertingens. ſic quod intrat per os non coinquinat hominem. Nihil enim ſuapte natura immundum eſt. Ipſi cibi E (ait Hieronymus Matthæi 15.) & Dei creatura, per ſe omnis munda eſt, & cæt. Paulus 1. ad Timotheum 4. *Omnis creatura Dei bona eſt, &c.* Et Auguſtinus libr. 16. contra Fauſtum cap. 31. docet animalia Iudæis prohibita, quę immunda dicunt immunda fuiſſe non natura, ſed ſignificatione, vt porcum, & cæter. Quod ſi cibus, vel potus, vt a ſuperiore vetitus ſpectetur, tunc ad animum peruenit: tunc quod intrat per os, inquinat hominem:

Hæretici.

D. Hier.

1. Tim. 4.

D. Auguſt.

Digitized by Google

quoniam inobedientiam, & intempe- A rantiam ſecum affert, animum conſpurcantem. Nunquid rectè ſic argumentabor; Non quod intrat per os coinquinat hominem; ergo poma illa quæ in os Euę, & Adami intrauerunt, nullas mentis ſordes illis attulerunt? Ecquis hoc dicat, niſi planè amens? Quemadmodum igitur ille cibus vetitus à Deo, primos parentes inquinauit; ſic cibus quilibet, vel potus à Deo, vel ab eo, qui Dei vices gerit, prohibitus inquinat. Non B quia cibus eſt, aut potus, ſed quia à Deo, vel ſuperiore prohibitus; cuius mandato debetur obedientia.

Euth.

Iudaica ciborum obſeruantia abrogata.
Gen. 2.

Præterea his verbis Chriſtus Iudaicam illam in cibis obſeruantiam, noua lege abrogandam indicabat. Vnde Euthymius. Aiunt (inquit) alteram interpretationem hic profundius eſſe recluſam; ſcilicet, quòd nihil factum à Deo, natura impurum eſt. Ait enim Moiſes Gen. 2. & vidit Deus cuncta quę fecerat, C et ecce bona valde. Dicunt ergo, hac profundiori interpretatione, ciborum reijci obſeruationem, quam Iudæi obſeruabant, &c.

Communicant hominem.

Communicare ſignificat inquinare.

D. Hier.

Vtitur Marcus verbo, *communico*, pro coinquino, & nomine, *commune*, pro immundo, atque illoto. *Communibus manibus manducare* dixit; hoc eſt, illotis & immun- D dis. *communicant hominem*, hoc eſt, contaminant. Verbum, *communico*, (ait Hieronymus Matthæi 15.) propriè ſcripturarum eſt. Populus Iudæorum partem dei eſſe ſe iactans, communes cibos vocat, quibus omnes vtuntur homines, verbi gratia, ſuillam carnem, oſtreas, lepores, & iſtiuſmodi animantia, quæ vngulam non findunt, nec ruminant, nec ſquamoſa in piſcib. ſunt. Vnde Act. 10. ſcriptum eſt. *Quod Deus ſanctificauit, tu ne commune dixeris.* E Commune ergo quod cęteris hominib. patet, & quaſi non eſt de parte Dei, pro immundo appellatur, &c. Itaq; communis piſcis, & commune animal dicebatur, quod ethnicis commune erat, & immundum Iudæis, res item communis res prophana, & immunda, manus communes, manus illotæ, & ſordidæ. Inde verbũ, *communico*, ſignificat coinquinare.

Act. 10.

Commune animal Iudæis quodnam.

Phariſæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt.

Phariſæi ſcandalizati dicuntur verbis Chriſti. Videbatur enim aduerſus Iudaicam ciborum obſeruantiam loqui, & legem de animalium munditia, & immunditia diſſoluere, quod quidem poſtea re ipſa præſtitit. Quemadmodum Phariſæi, ſic etiam hæretici in verbis Dei ſcandalizantur, & cadunt. Quia. n. praue ſcripturam ſacram interpretantur, ideo pereunt. Audi Hieronymum Matthæi 15. Omnium (inquit) Euangeliorum loca apud hæreticos, & peruerſos, plena ſunt ſcandalis, &c. Hæretici enim in ſcripturæ verba malè intellecta impingunt, & cadunt.

Hæretici.

D. Hier.
Scãdalis ſcriptura plena apud hæreticos.

Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cæleſtis eradicabitur.

Plantatio hoc loco, ipſas plantas inutiles, & ſteriles ſignificat. Theophylact. & Euthymius, ſeniorum traditiones, & Iudæorum præcepta, plantas appellari cenſent, hoc ſenſu. Omnes plantæ, quas Pater meus non plantauit, hoc eſt, omnes traditiones ſeniorum, Phariſæorum que præcepta extirpabuntur. Similiter D. Hilarius de traditionibus interpretatur. Alij quoque. Chryſ. tũ de Phariſæis & ſcribis, tum de traditionib. hæc verba intellexit. Non de lege (inquit) ſed de illis ipſis, ac de traditionibus ſuis hæc diſputat Dominus, &c. D. Auguſtinus lib. 1. quæſt. Euangel. cap. 17. Plantationem Phariſæorum cupiditatem appellari putat: Omnis (ait) plantatio, quã non plantauit Pater meus, eradicabitur, hoc eſt, carnalis cupiditas, ſecundum quam ſentientes offendebantur, de prętermiſſis rerum ſignis, vel etiam traditionibus ſuis, & præcepta vitæ non curabant, quæ à cupiditate animum purgant, &c. Gloſſa interlin. Phariſæos, & Scribas, doctores improbos eradicandos interpretatur. Is ſenſus Origenis eſt Matth. 15. Caietani, Ianſenij, Maldonati. Placet mihi ipſos Phariſæos, & Scribas plantationem appellari eradicandam. At quiſpiam obijciet ſic: Phariſæos & Scribas licet improbos plantauit Pater cæleſtis, ergo de doctrina potius legi repugnante, & futili, quam

Plãtatio doctrina Phariſæorum.

D. Chryſ.

D. Aug.

Glo. ord.

Plãtatio eradicanda, Phariſæi, maliq; Doctores.

quam Deus non plantauit, quàm de hominibus locus eſt explicandus. Reſpondeo, Deum plantaſſe quidem Phariſæos, & Scribas, id eſt, creaſſe; at improbos nõ feciſſe. Ideo igitur dicuntur à patre cœleſti minimè plantati, quoniam illorum nequitia à Deo plantata non erat. Deus enim peccati cauſa non eſt, ſed naturæ. Bonas plantas Deus facit: nos bonas à Deo conſitas, in malas conuertimus, iuxta illud Ieremiæ 2. *Ego plantaui te vineam electam, omne ſemen verum. Quomodo ergo conuerſa es mihi in prauum, vinea aliena? & cæt.* Hic arbores à Deo non plantatæ appellantur improbi Matthæi 13. vocantur zizania à diabolo ſuperſeminata. Ianſenius ad prædeſtinationem retulit. Reprobi (inquit) dicuntur non plantati à Deo, quia non ſunt ad vitam æternam prædeſtinati, & præparati, vt fructus Deo dignos proferant. &c.

Ierem. 2.

Matth. 13.

Sinite illos, cæci ſunt, & Duces cæcorum.

Quoniam Phariſæi (ait Origenes) non erant plantatio patris, ideo relictis illis velut inſanabilibus, loquitur diſcipulis ſuis: *Sinite illos*, propterea quod cum ſint cæci, debeantque ſentire cęcitatem ſuam, ac vitę duces quærere, carentes ſenſu cæcitatis, profitentur etiam ſe duces eſſe cæcorum non reputantes futurum, vt in foueam inciderent, &c. Theophylactus quoque: Quoniam deſperati, ac incurabiles erat Phariſęi, dixit Dominus: *Sinite illos.* & cęt. Similiter Euthymius: *Sinite illos* (inquit) tanquam incurabiles. & cæt. Cæci ducem vię quęrere debent; non duces ſe prębere. Phariſęi, & Scribę cum cęci eſſent, ducemque viæ deberent quęrere; ipſi ſe aliorum duces, & magiſtros exhibebant. Cęci autem duces, ſequentem cæcum populum in foueam perfidiæ captiuitatis, tartarique præcipitauerunt.

Origen.

Theophyl.

Reſpondens autem Petrus.

Petrus reſpondiſſe dicitur hoc loco, cum tamen nulla interrogatio præcedat. Hebraiſmus eſt. Nam reſpondere, vt Euthymius obſeruat Matthæi 11, Principij aliquando habet locum, vt Matthæi 11. *Reſpondens Ieſus dixit: Confiteor tibi pater, & cæt.* Matthæi 17. *Reſpondens Petrus, dixit. & cætera.* Marci 11. *Et reſpondens dixit ei,* ſcilicet ficui. &cę. In gloſſa tamen interl. habetur, hoc loco reſpondiſſe Petrum ad prædicta. Aduerte Petrum rogaſſe Chriſtum, vt parabolam explicaret domi, vt Marcus ſcribit. Nec ſolus Petrus, ſed cæteri etiam diſcipuli rogauerunt, niſi velis dici reliquos etiam rogaſſe, quia Petrus omniũ rogauit nomine. *Cum introiſſet in domum à turba* (ait Marcus) *interrogabant eum diſcipuli eius parabolam, &c.* Introiuit autem Dominus domum à turba, i. ſemotus à turba, relicta turba, poſtquam cum turba locutus eſt. Euangelij Syriaci interpres exponit: *pra turba* ingreſſum eſſe domum, i. vt turbam fugeret prementem. Parabolice putarunt diſcipuli Chriſtum loqui, tũ quia ſermonem non intellexerunt, tum quia Chriſtus apud Marcum addit: *Si quis habet aures audiendi audiat;* quod ſermonem obſcurum indicabat.

Reſpondere ſignificat aliquando, nõ reſponſum reddere, ſed ſimpliciter loqui.

Euth. Mat. 11. Mat. 17. Mat. 11.

Omne quod in os intrat in ventrem vadit.

Quod dixerat exponit Dominus, diſcipulis rogãtibus. Indicat, cibum ſuapte natura (ſi peccatum edendo non committatur) hominem ſpiritalib. ſordib. (quæ veræ ſordes ſunt) inquinare non poſſe, eo quod in os intret, & in ſeceſſum eijciatur, cor & voluntatem minimè tangat. Quidquid autem cor minime tangit, & voluntatem id hominem nequit contaminare. Mar. 7. *Non intelligitis* (inquit) *quia omne extrinſecus introiens in hominem, non poteſt eum communicare,* i. inquinare, *quia non intrat in cor eius, ſed in vẽtrem vadit, & in ſeceſſum exit, purgans omnes eſcas? &c.* Apud Matthæum igitur, ſubintelligendum eſt, cibos non introire in cor. Nam introeunt in os, & ventrem, ſed nõ in cor, ideoque homini impuritatem non afferunt ſpiritalem.

Cur cibi ſuapte natura non inquinant hominem.

Mar. 7.

In ſeceſſum emittitur.

Abulenſis Matthæi 15. qu. 47. ait ſeceſſum ſignificare viam poſteriorem, ad emittendum inſtitutam à natura. At in Græco Euangelio, ἀφεδρῶν dicitur, id eſt, cloaca. ſeceſſus igitur hic ſignificat locũ ſeiunctum, ac ſecretum, in quo exoneratur venter. Dubium eſt, quidnam ſit illud quod purgare dicitur eſcas omnes apud Marcum; *In ſeceſſum* (inquit) *exit, purgans omnes eſcas.* Dices ſeceſſum purgare omnes eſcas. Sed participium purgans, nõ poteſt

Quid ſit ſeceſſus.

coniungi cum ſeceſſu, vt conſtat, diuerſi A enim caſus ſunt, eodem modo in Græco Euangelio, ἀφεδρῶνα, coniungi nequit cum participatio, καθαρίζον, tum propter caſus, tum propter genera diuerſa. Dicẽdum ergo illud. *Purgans omnes eſcas*, coniungi cum illis verbis: *Omne extrinſecus introiens in hominem. &c. Non intelligitis* (ait Dominus) *quia omne extrinſecus introiens in hominem non poteſt eum communicare*, id eſt inquinare, *quia non intrat in cor eius, ſed in ventrem vadit, & in ſeceſſum exit, purgans omnes* B *eſcas? &c.* Quidnam eſt illud, quod purgat omnes eſcas? videlicet, id quod extrinſecus in os intrat, in ventrem vadens, & in ſeceſſum exiens, purgat eſcas in corpore remanentes: Cum enim ciborum excrementa ſeparantur, tunc cibi expurgantur. Aduerte autem Chriſtum craſſa minerua egiſſe cum diſcipulis, nec modum nutritionis voluiſſe explicare, cum dixit: *Omne quod in os intrat, in ventrem uadit, et in ſeceſſum emittitur.* Non enim om- C nis cibus, qui ore ſumitur, in ſeceſſum emittitur; multæ partes in corpus animantis conuertuntur. Eſt ergo ſenſus: *Omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & purgans eſcas in ſeceſſum emittitur*, ſecundum aliquam partem, ſcilicet ſecundum id quod ſordidum eſt, & ad nutritionem corporis minus aptum.

Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt.

D

Duo dixerat Dominus Primum. *Non quod intrat in os: coinquinat hominem.* hoc verum eſſe, iam oſtendit; quia cibi cor non attingunt, vnde vera oritur immũdities. ſecundum: *Quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.* Hanc propoſitionem explanat. Ea (inquit) quę ex ore exeũt, exeunt etiam ex corde, & voluntate, atque ideo hominem conſpurcant. Nam quę ex cor- E de ſordida emanant, cordi ſordes afferũt, totique homini. Enumerat autem multa, quę ex corde exeunt, immunditiemque pariunt: videlicet, malas cogitationes, homicidia, adulteria, fornicationes, & alia. Apud Marcum auditur, *oculus malus.* Malus autem oculus inuidum ſignificat, qui alienam cernens felicitatem torquetur. Vnde de inuido Saule dicitur 1. Regum 18. *Non rectis oculis Saul aſpiciebat Dauid. etc.* Eccleſiaſtici 14. *Nequam eſt oculus liuidi. &c.* Matthæi 20. *An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum? &c.* Additur etiam à Marco ſtultitia, id eſt, ſtultiloquium. Poſſunt illa verba: *de corde enim exeunt cogitationes malæ. &c.* ita explicari: Quæ procedunt de ore ſordida, de corde exeunt. probatur. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, &c. Hęc autem procedunt ex ore. Nam cogitationes malæ, homicidia, & cætera, ex corde in os veniunt. Concludit tandem Dominus id, de quo erat quęſtio. *Non lotis manibus manducare non coinquinat hominem.*

[Margin: ...rdes homi... vera.]

CAPUT XII.

Morale. De reprehenſione Phariſæorum.

EXodi 25. *Emunctoria* (ait Dominus) *& vbi, quæ emuncta ſunt, extinguantur, fiant de auro puriſſimo. &c.* Quemadmodum templi Salomonici, ita Eccleſiæ, quę Chriſti templum eſt, emunctoria, ex charitatis auro, eoque puriſſimo eſſe oportet. Is lucernam emungit, qui hominis vitia reprehendit. Charitatẽ ergo aureus morum corrector ſit. Non erant charitate aurei Phariſęi, diſcipulorum Chriſti correctores, ſed inuidia, & hypocriſi ſerrei, ſiue lutei. Animo, & ore illoto, diſcipulorum reprehendebant manus illotas. illotas habebant manus Apoſtoli; Phariſęi illotum os, atque animum. Sordido ore detractor, aliorum vituperat ſordes.

[Margin: *Exod. 25.* Reprehenſio ac correctio magna cum charitate exhibenda.]

Quid detractione ſordidius? quid immundius? Immundum animal, in lege veteri erat canis, cane detractor adumbratur. Aduerſus proximum latrat, honoremque, ac famam morſu laniat, et immũdus eſt. Canem appellaui detractorem? Cane peior eſt: ſerpentem appellat Salomon ſordidiſſimum, Eccleſiaſtę 10. *Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minus habet qui occultè detrahit. &c.* D. Hieronymus in eadem verba: Serpens, et detractor, æquales ſunt. Quomodo enim ille mordẽs venenum infert; ſic iſte detrahens, pectoris virus ſui in fratrem effundit. &c. Os ablue, detractionis immunditiem pelle.

[Margin: *De detractione.* *Eccleſ. 10.* *D. Hieron.*]

Cant.

Cant.5. Cant.5. Chriſti puriſſima labia hiſce ver A bis depinguntur: *Labia eius lilia, diſtillantia myrrham primam. &c.* His ſimilia ſint labia Chriſtiani. Mundiſſima ſint vt lilia, myrrhæ, hoc eſt, mortificationis odorem exhalent; inuidiæ, & detractionis fætidum
Cant.6. halitum non emittant. Cant.6. eccleſiæ dentes ſic deſcribũtur: *Dentes tui ſicut grex ouium, quæ aſcenderunt de lauacro. &c.* Chriſtiani dentes non canibus ſimiles dicuntur, ſed ouibus. Canes mordent, oues à B morſibus alieniſſimæ ſunt. Chriſtianus ouis ſit, nõ canis, tàm ſit à detractionibus alienus, quàm ouis aliena eſt à morſibus. Nec ſolùm ouibus ſimiles dicuntur dentes eccleſiæ: ſed ouibus aſcendentibus ex lauacro, hoc eſt, lotis. Oportet enim os, & dẽtes abluere, omneſque detractionis
Prou.4. ſordes longe propellere. Prouerb.4. *Remoue à te os prauum, & detrahentia labia ſint procul à te, &c.*

Durè Chriſtus Iudæos arguentes diſcipulos excepit. Dure excipiendi ſunt C
Detractores non ſunt audiendi. detractores, fronte triſti repellendi. Vt enim prouer.25. legitur: *Ventus aquilo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahen-*
Prou.25. *tem. &c.* D. Hierony. in epiſt. ad Nepotia-
D. Hieron. num: Non minus (inquit) auribus, quàm lingua fugias detractionem. Nam detractor dùm te videt, non libenter audire, non facilè poteſt detrahere. &c. Item: Nemo inuito auditori libenter refert detractoria. Sagitta in lapide non infigitur, ſed interdum reſiliens percutit dirigentem. D Detractor dum te videt non libenter audire, non facilè detrahere diſcat. &c. Idẽ Hieronymus in epiſt. ad Ruſticum: Detractor cùm triſtem faciem viderit audiẽtis, imo non audientis, ſed obturantis aures ſuas, ne audiat ſanguinem; illico conticeſcit, pallet vultus, hærent labia, ſaliua
Eccleſ.28. ſiccatur. &c. Eccleſiaſticus cap.28. auribus ſuadet ſepem adhibere ſpinarũ, quibus detrahentium pungantur linguæ.
Sepi (inquit) aures tuas ſpinis, & linguam nequam noli audire. &c. Quemadmodum ſpinarum vallo vinea ſepitur, ne quis illam poſſit ingredi, ſic ſunt ſepiendæ aures, ne quod detractorium verbum poſſit intrare. Serpentis ſibilum, & morſum, quis non horreat? detractionem ergo horre, quia ſerpentis eſt ſibilus, & morſus, iuxta
Ecclef.10. illud Eccleſiaſtæ 10. *Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minus habet, qui occultè detrahit. &c.*

Libro 1.reg.24. *Percuſſit cor ſuum Dauid,* *1. Reg.24.* *eo quod abſcidiſſet oram chlamydis Saul.* Percutiat quoque te cor tuum, ſi non oram veſtis: ſed famã proximi, vel abſcindas, vel abſcindi videas. Auguſtinum imitare, de quo Poſſidius ſic ſcribit c.22. Contra peſtilentiã humanę conſuetudinis, in menſa ita ſcriptum habebat Auguſtinus. *Poſſidius.*

Quiſquis amat dictis, abſentum rodere uitam:
Hanc menſam indignam nouerit eſſe ſibi.

Et ideò omnẽ conuiuam à ſuperfluis, & noxijs fabulis, & detractionibus, ſeſe abſtinere debere admonebat. hæc Poſſidius epiſcopus Auguſ. diſcipulus. Quam verò durè detractores Auguſtinus exceperit, idem Epiſcopus eodem loco his verbis indicat: Quoſdam ſuos familiariſſimos Coepiſcopos, illius ſcripturæ, quæ ſcilicet in menſa erat, oblitos, & contra eam loquentes, tam aſpere aliquando reprehendit commotus, vt diceret; Aut delendos illos de menſa verſus, aut ſe de media refectione, ad ſuum cubiculum ſurrecturum. Quod ego, & alij, qui illi menſæ interfuimus experti ſumus. &c.

Phariſæi immeritò diſcipulos de illotis manibus arguebant. At Chriſtus meritò illos de legis tranſgreſſione arguit: *Quare (inquit) & vos tranſgredimini legem Dei propter traditionem ueſtram?* Lex Dei magna cura ſeruanda eſt, iuxta illud.
Pſalm. 118. *Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis. Vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.* Item: *Portio mea Domine dixi cuſtodire legem tuam &c.* In penetralibus antiqui templi Arca erat, auro vndique ornata. Exod.25. Deut.10. ad Hebr.9. Si quæras: Quinam in ea theſaurus, quæ gemmæ aſſeruarẽtur? reſpondeo, legem Dei. Videlicet, hic eſt Dei theſaurus. Hic quoque debet eſſe theſaurus hominum. Audi Dauidem Pſalm. citato: *Dilexi (inquit) mandata tua, ſuper aurum, & topazion.* Magna cura theſaurus ſeruatur, ſeruanturque gemmæ, & vniones, ne ſurripiantur: cura maiori ſeruãda ſunt Dei mandata, omnibus pretioſiora gemmis; ne vel unum nobis à tartareis furibus auferatur. Inuitis, nec videntibus, eripitur gemmarum theſaurus, ſed non niſi uolentibus, ac videntibus, eripitur theſaurus mandatorum Dei, ò miſerum, infelicemque hominem, qui opulentiſſimum theſaurum, & vides, & volens amittit, amittit, inquam, propter carbones. *Pſal.118.* *Lex Dei nõ eſt tranſgrediend a, ſed ſumma cura ſeruanda.* *Exod.25.*

Quare

Quare (inquit Dominus) *vos tranſgredimini mādatum Dei, propter traditionem veſtrā*? Nonne mundi ſiue tartari traditiones, i. mores, carbones ſunt, qui ex igne tartareo in orbem tranſilierunt? Quare propter hos carbones, tartareis flammis exardeſcentes, gēmas omni ſuperiores pretio, inſani abijcimus? Charitatis legem tranſgreditur Chriſtianus, ꝑp traditionē Orci de iniuria vindicanda, caſtitatis legem propter traditionē carnis, de libidine explēda, ieiunij legem propter gulam. ſicq; Dei leges alias propter mūdi, carnis, & Plutonis traditiones frangit. Qui leges Dei ſanctæq; eccleſiæ ſeruare cupit, hominū improborum iudicia nihili faciat, carnis cupiditates crucifigat, aliaque incedat via, mūdo contraria. Traditiones trāſgrediatur, ac peſſundet mūdi, carnis, ac Orci, propter legem Dei, in cruce perſeueret, clauis mandatorū Dei confixus, quamuis dicant impij: Deſcende de cruce. Audi Auguſtinum ſerm. 86. de diuerſis; Reprimēdarum (inquit) carnalium voluptatum crucem nobis ipſi faciamus, ſicut dicit Apoſtolus ad Gala. 5. *Qui ſunt Chriſti carnem ſuam crucifixerūt cum vitijs & concupiſcentijs.* in hac cruce per totam uitā debet pendere chriſtianus. Non enim eſt in hac vita tempus euellādi clauos. Claui ſunt præcepta iuſtitiæ, ſic ille.

Verbum, *tranſgredimini*, indicat legem Dei ſepem eſſe animi, ac Reipublicæ, intra quam ſe debet continere. Quare (ait Dominus) tranſgredimini ſepem, ac murum diuinæ legis? Qui hoſtibus cinctus eſt, nec intra murum ſe continet, vulneratur, & perit, ſic chriſtianus, quem tartarei obſident aduerſarij, ſi murum, vel ſepem tranſgreditur legis, ſauciatur, ſpiritalemque vitam amittit. Eccl. 10. *Qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber. &c.* Lex Dei ſepes eſt: Caue ergo ne illam diſſipes. ſi diſſipes, crudeliſſimus te mordebit draco, hoc eſt, dæmon. Ne diſſipes ſepem, ſed ædifica; iuxta illud Iſaiæ 58. *Vocaberis ædificator ſepium, auertens ſemitas in quietem. &c.*

Sepem circundedit Deus vineæ, id eſt, ſynagogæ. Iſaiæ 5. *Vinea facta eſt dilecto meo in cornu filio olei, & ſepiuit eam. &c.* Videlicet, ſepe legis. Deus filijs præcipiebat ut parentes non ſolū honore, ac reuerentia afficerent, ſed etiam indigentes officijs, & donis iuuarent. hanc ſepem, hunc murum à Deo ædificatum Phariſæi propter traditionem ſuam tranſgrediebantur. In duab. tabulis lapideis Deus mādata tradidit. In priori tabula illa ſunt exarata, quæ Dei honorem, & charitatē ſpectant. In ſecunda reliqua ſunt ſcripta, quæ ad proximi charitatē attinent. Horū primū hoc eſt, Exod. 20. *honora Patrem tuū, & matrem tuam, ut ſis longæuus ſuper terram, quā Dominus Deus tuus dabit tibi.* Huic ſoli præcepto in tabulis longæ vitę additur promiſſio, propagat enim Deus vitam filijs, qui parentes honorant, quibus poſt Deum acceptam referunt ipſam uitam. ideo D. Paulus ad epheſ. 6. hoc præceptum primum appellat in promiſſione. i. primū tabulæ ſecundæ, cū promiſſione longæ uitæ. *Filij* (ait Paulus) *obedite parentibus veſtris in Domino. hoc enim iuſtum eſt. Honora Patrem tuum, & matrem tuam, quod eſt mandatum primum in promiſſione, vt bene ſit tibi, & ſit longæuus ſuper terram. &c.* Eccleſiaſticus capite 3. *Qui honorat Patrem ſuum, vita viuet longiore. &c.* Eodem capite docet honorandos parentes, non verbis ſolùm, ſed etiam opere, atque officiis. *In opere* (inquit) *& ſermone, & in omni patientia honora Patrē tuum. &c.* honorandos ait parentes in primis opere, deinde ſermone. Addit: *in omni patientia.* Vt enim ętatis ſenilis, & decrepitę moleſtiæ tolerentur, opus eſt patientia. Adiungit eodem capite; *Fili ſuſcipe ſenectā Patris tui, & non contriſtes eum in vita illius. Et ſi defecerit ſenſu*, id eſt, intellectu, *veniam da, & ne ſpernas eum in virtute tua*, id eſt, in robore tuo cum tu fortis es, ac robore valēs. &c. Senes bis ſunt pueri, vt ait Theopompus apud Clemen. Alex. li. 6. ſtrom. & Antipho; Senis (inquit) educatio, eſt ſimilis educationi pueri. &c. Si defecerit ſenſu pater (ait ſacer autor) inſtar pueri, veniam da, & ne ſpernas, ſed venerare ſenem puerum. paſce illum, qui te prius pauit, da illi qui tibi te ipſum dedit. Deniq; tanquam ſeruum Dominis, vult Deus filiū parentibus ſeruire. *Qui timet* (inquit) *Dominum honorat parentes, & quaſi Dominis ſeruiet eis, qui ſe genuerunt. &c.* Præterea præmijs allicit: *Eleemoſyna* (ait) *Patris* (id eſt, in patrem collata) *non erit in obliuione. Nam pro peccato matris reſtituetur tibi bonum, & in iuſtitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis cōmemorabitur tibi, & ſicut in ſereno glacies ſoluentur peccata tua. &c.* Item: *Sicut qui theſaurizat, ita & qui honorificat matrem ſuam. &c.*

Exod. 20. Ad Eph. 6. Eccl. 3. Theopomp. Antipho.

The-

Theſaurus ergo eſt, parẽtibus exhibitus honor tum verbo, tum opere.

D. Ambr.

Lege Ambroſium in Lucam ca. 18. de honorandis parentibus. Et hexemeron libro 5. cap. 16. De Ciconijs: Depoſiti (inquit) patris artus, per longæuum ſenectutis, plumarum tegmine, alarumque remigio nudatos, circunſtans ſoboles pennis proprijs fouet. & quid dicam, collatitio cibo paſcit, quãdo etiam ipſa reparat naturæ diſpendia, vt hinc, atque inde, ſubleuantes ſenem fulcro alarum ſuarum, ad volandum exerceant, & in priſtinos vſus deſueta iam reuocent pij membra parentis? Aues non erubeſcunt rẽuerendi ſenis membra portare. Eſt enim vectura pietatis. Non recuſant aues paſcere patrem. & cęt. & D. Baſilius in hexemeron, homil. 8. Pietas (ait) & obſequium Ciconiarum erga ſuos ſenio confectos parentes, ſatis profecto liberos noſtros beneuolos parẽtibus, atque obſeruantiſſimos efficere poteſt; modo mentem adhibere velint. Nemo enim prorſus eſt, qui naturę ſẽſu prudentiaue ſic deſtituatur, vt non mediocri pudore eum exiſtimet dignum, quiſquis quod ad virtutem attinet, ſinit ſe alitibus his, nulla rectæ rationis vi præditis deprehẽdi inferiorem. Illæ genitorem per ſenium defluxu pennarum degraueſcentem, ſuiſmet pennis circundatum fouẽt, & abundè victum, lautèque ſubminiſtrãtes, ſubſidium etiam ei in ipſo volatu pręſtant, ſenſim vtrinque ſuis eum ſubleuantes alis. Sic ille. Imitentur igitur filij Ciconias. Parentes ſenio confectos paſcant, veſtibus veluti pennis contegant, & pro virili iuuent, nec ab auibus ſe vinci patiantur. Ambroſius Lucæ 18. Exemplum parẽtes honorandi præcellens proponit Chriſtum, his verbis: Honora tuos parentes, quia ſuos Dei filius honorauit. Legiſti enim Lucæ 2. *Erat ſubditus illis*. Si Deus ſeruulis, quemadmodum tu parentibus? &c.

Ciconiarũ exemplum. — *D. Baſil.* — *D. Ambr.*

Pergit Chriſtus phariſæos, ſcribaſque reprehendere. *Bene* (inquit) *prophetauit de vobis Iſaias dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt à me.* Similem in modum Ieremias cap. 12. *Prope es* (inquit) *tu ori eorum, & longe à renibus eorũ. &c.* Et Pſal. 77. *Dilexerunt eum in ore ſuo, & lingua ſua mentiti ſunt ei, cor autem eorum nõ erat rectum cum eo. &c.* Vtinam Chriſtiani multi phariſæis ſimiles nõ ſint, q labijs Deũ honorent, corde verò longiſſimè ab eo diſtent. Maximè diſtat Occidẽs ab Oriente: ſic maximè diſtat peccatum à Deo. Cor quod in peccato mortifero eſt, in obſcuro Occidente eſt, omni gratiæ ſplẽdore carens, à Deo vera luce, longiſſimè ſeparatũ. Longè ſeparatur à ſole, ideo frigidum, longe à ſumma bonitate, ideo malum, longe ab infinita puritate, ideo impurum, longè à vita, ideo mortuum eſt. Ad Deum accedat cor, ne frigidum, ne malũ, ne impurũ, tenebroſũq; ſit. Pſa. 33. *Accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtra non confundentur. & cæt.* Verbum eſt Sol animæ (ait Clemens Alex. li. 6. ſtromat.) ſi ſit exortus in profundo mentis, mentis ipſius oculus illuſtratur. &c. Illuſtratur Solis huius propinquitate cor, incenditur, expurgatur, reuiuiſcit. Accedat ad Deum cor, longè à peccato recedat iuxta illud Pſal. 102. *Quantum diſtat Ortus ab Occidente, longe fecit à nobis iniquitates noſtras.* &c. Quantum diſtat Ortus ab Occidẽte, tam longe diſtet cor à peccato.

Iſai. 29. — *Ierem. 12.* — *Pſal. 77.* — *Longe diſtat cor peccatoris à Deo.* — *Pſal. 33.* — *Clem. Alc.* — *Pſal. 102.*

Populus Dei Pſal. 148. populus dicitur appropinquans Deo: *Hymnus omnibus ſanctis eius filijs Iſrael, populo appropinquanti ſibi. &c.* Appropinquare oportet non ſolũ labijs, atque hymnis, verum etiam corde. D. Paulus duos in vno homine indicat eſſe homines, alterum oculis expoſitum, alterum abſconditum 2. Cor. 4. *Licet* (inquit) *is, qui foris eſt noſter homo corrumpatur, tamen is, qui intus eſt, renouatur de die in diem.* &c. D. Petrus 1. epiſ. cap. 3. hominem abſconditum, cordis hominẽ appellat. Phariſæi, & Scribæ externo tantum homine appropinquabãt Deo: at probi, ſanctiq; viri, tum externo, tum interno homine ad Deum accedunt. Externum hominem ſolũmodo abluũt impij, comunt, ornant interni ſordes abſtergere non curãt. Vultum, manuſq; abluunt quotidie, excutiũt veſtes, nihil in corpore ferre poſſunt fordidũ: animum vero peccatorum ſordibus fœtidum, atque inquinatum ferunt. Similes hi ſunt infimo elemento terræ, quæ externa quidem ſpecie florum, plantarumque amœnitate eſt exornata; intus vero medijs in viſceribus, tartareas ſordes, dæmonumque continet multitudinem. ſic iſti, extrinſecus ſunt floridi, intus ipſum tartarum ferunt. Probi autem viri externum hominem propter Deum pœnitentia affligunt. Interni vero puritatem

Pſal. 148. — *2. Cor. 4.* — *1. Petr. 3.* — *Sordes internæ præcipuè abluendæ.*

tem maximè durant. Cælo ſimiles, quod A intus, atque extra, pulcherrimum eſt ſed pulchrius intus, quàm foris. Multo enim pulchrius id eſt, quod in cælo non cernitur, quàm id quod oculis obijcitur. D. Bernard. ſer. 25. Cant. Omnis (inquit) cura ſanctorum meritò ſpreto ornatu, cultuque ſuperfluo exterioris ſui hominis, qui certè corrumpitur, omni ſe diligentia præbet, & occupat excolendo, ac decorando interiori illi, qui ad imaginē Dei eſt, & renouatur de die in diem, &c. B

D. Bern.

Sanctorum cura in interno homine excolendo.

Præter hæc, cæcos appellat Dominus Phariſæos, & ſcribas, duceſq; cæcorum. En tibi hæreticorum typum. Cæci ſunt, & duces cæcorum. Cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueā cadunt. Cæci hæretici debuerunt duces quærere, à quibus docerentur. illi vero duces ſe præſtant, non niſi cæcis. Quis. n. niſi planè cæcus, cæcum ſequetur ducem? ſequūtur cæci homines cæcos miniſtros, tartareamque in foueam, tùm duces cæci, tūC illi, qui eos ſequuntur, cadunt. Heu ſerò aperient oculos, cùm ſe flammis torqueri viderint æternis. Miſerrimus ille cæcus eſt, qui cæcitatem ſuam amat. miſerrimus, qui ſe videntem eſſe putat, cū talpa ſit. Audi Senecam epiſtol. 51. ad Lucilium. Harpaſten (inquit) vxoris meæ fatuam, ſcis hæreditarium onus in domo remanſiſſe. hæc fatua ſubito deſijt videre. Incredibilem tibi narro rem, ſed veram. neſcit eſſe ſe cæcam, ſubinde pædaD gogum ſuum rogat, vt migret. Ait, domū tenebroſam eſſe. Hoc quod in illa ridemus, omnib. nobis accidere, liqueat tibi Nemo ſe auarum eſſe intelligit, nemo cupidum. ſic Seneca. Multi huic fatuę ſimiles ſunt, vt Seneca ait. Cæci ſunt, ſeque egregiè videre aiunt. Quis dubitet niſi cæcus, hæreticos eſſe cęcos? at pluſquam lynceos ſe habere aiunt oculos. ſic Harpaſte aiebat fatua, Alij etiam multi, qui vitia non cernunt ſua, cæci ſunt, attamē E ſe egregiè videre aiunt, ſed inſtar Harpaſtes. Noſſe oportet cæcitatem, vt remedia quærātur. Ad ſanitatem (ait Seneca) difficiliter ideo peruenimus, quia nos ęgrotare neſcimus, &c. ò infelices hoīes, qui ſanari nolunt. Eradicabuntur, quan tumuis nunc florere videantur hæretici oēs, iuxta illud: *Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cæleſtis, eradicabitur, &c.*

Hæretici cæci duceſque cæcorum.

Seneca.

Harpaſte cæca fatua.

Seneca.

Denique docet Dominus, vnde nam veræ emanēt ſordes, nempe ex corde. *De corde* (inquit) *exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, hæc ſunt quæ coinquināt hominem, &c.* Cor fons cogitationū eſt, operū, ac verborum. Si fons impurus eſt, impuri ſunt riui, ſi purus fons, pura fluit vnda. Puro ex corde puræ emanant cogitationes, opera, ac verba, ex impuro effluūt ſordida. Cuſtodire neceſſe eſt fontē, ne ab hoſte, vel veneno inficiatur, vel ſordibus polluatur. Cant. 4. *Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus, &c.* Hortus Dei cor eſt, & fons, hortus ſit concluſus dupliciter, magna diligentia, fons ſit ſigillo ſignatus Dei. iuxta illud cant. 8. *Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuū.* Felix cor, quod Chriſti crucifixi memoria, et amore, veluti regis ſummi ſigillo clauditur, ex hoc corde, ex hoc fōte ſignato, & horto concluſo, puri emittūtur fructus, atque aromata cæleſtis paradiſi, ſiue horti. Vnde ſequitur. *Emiſſiones* (inquit) *tuæ paradiſus malorum punicorum, cum pomorum fructibus. Cypri cum nardo, nardus & crocus, fiſtula, & cinnamomum, cum vniuerſis lignis Libani, myrrha, & aloe, cum omnibus primis vnguentis, &c.* Signatum cor nō habuit Iudas ideo veneno infectum ab hoſte eſt. Ioan. 13. *Cum diabolus iam miſiſſet in cor, ut traderet eum Iudas, &c.* Venenum traditionis in cor Iudæ diabolus miſit. Videlicet, ſignatū amore magiſtri non inuenit.

S… …

Ca…

Cor ſignatum ſit m… & a… Can…

Io. 13.

Conſidera quæſo peccatorum exercitum ex corde exeuntem, *Ex corde* (inquit Chriſtus) *exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemia, &c.* Ipſum cor hominis, hoſtiū exercitum, aduerſus hominem parit. Vnde D. Chryſologus ſerm 171. Nouus (inquit) eſt hic ordo bellādi. De homine cōtra hominē gentes exeunt bellaturę, &c. Ipſos hoſtes nos gignimus, armamus, in prælium producimus. Quis tantam non miretur ſtultitiam? Primo loco numerat Dominus cogitationes malas. Nā malæ cogitationes primi ſunt hoſtes, qui hominem aggrediuntur. Principium peccati à cogitatione ducit. Principijs ergo obſta. Si cogitationes, in prima decertātes acie ſupaueris, reliquos hoſtes ī fugā vertes. hac pugnādi rōe docet Pſ. 136. his verbis *Beatus, q̄ tenebit, & allidet paruulos tuos,* (ò Babylō) *ad petrā, &c.* Babylonis paruuli, paruulæ ſūt cogitationes, q̄ ſi cordis cōſēſu nutriantur, adoleſcūt, pariūtq; ſibi ſimilia verba,

Ex nobis tra nos p… dit exer… tus. Chryſoſt.

Malæ cogitationes primi prodeūt hoſtes, proti nus occidendi ſunt. Pſal. 136.

verba, atque opera. Itaq; beatus ille eſt, qui adoleſcere illas non ſinit, ſed antequam conſenſum vllum præbeat, paruulas perimit, ac trucidat. ſic Iob 31. *Pepigi* (inquit) *fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine &c.*

Iob.31.

Lege D. Gregorium Nyſſenum, in li. de vita Moſis. Quid (inquit) hac hiſtoriæ figura docemur? Videlicet, cum primogenita Aegyptiorum occidũtur. Docemur quod oporteat primas cogitationes, & prima peccandi initia, & vias primas, radicitus tollere. Nam qui principia deſtruxit, is totum nequaquam admiſit. Qui primogenitum interimit, is partum quoque qui ex primogenito naſcitur, ſimul interimit. Sicut in occidendo ſerpente, qui caput oppreſſit, is totum quod a capite trahitur corpus, mortificauit. &c. Itẽ; Primogenitorum nece, & poſtium per ſanguinem cuſtodia, diſcimus, & illinc primas vitiorum appetitiones tollendas & hinc primum uitiorum aduerſus nos aditum, per verum agnum repellendum eſſe intelligamus. Non enim ingreſſum percuſſorem eijcere, ſed ne omnino ſubingrediatur cauere lex iubet. hæc Nyſſenus.

D. Gregor. Nyſſ.

Initia peccati protinus eradicãda.

Concludit Dominus; *Non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem.* Non lotis autem manibus, id eſt, operibus, cæleſtem panem, id eſt, Euchariſtiam manducare, maximè coinquinat hominem. Vnde Beda Marc. 7. Neceſſaria (inquit) eſt doctrina veritatis, quæ iubet eos qui cũ pane vitæ deſcendente de cælo participare deſiderant, crebrò eleemoſynarum, lachrymarum, aliorumque iuſtitię fructuũ lauamento, ſua opera purgare. vt caſto corde, & corpore, cæleſtibus ualeãt communicare myſterijs. &c. Diſcamus (ait D. Chryſoſtomus homilia 52. in Matthæum) quæ nam ea ſint quibus turpiter homines fœdantur. diſcamus, & fugiamus. In nonnullis enim iã eccleſijs hunc morem corroboratum videmus, ut diligenter multi ſtudeant, quomodo manibus loti, candidis induti veſtimentis, in eccleſiã ingrediantur. Quomodo autem animam, atque mentem ſuam puram, atque defecatam, offerant Deo, nullã proríus habent curam. Hæc dico, non quia lauare os, aut manus prohibeam, ſed quia non aqua ſolum lauare os velim, verùm etiam, ut æquius eſt, omni virtutis numero. Sordeſcunt quippe manus operationibus prauis. os autem maledictione, blaſphemia, contumelia, verbis iracundis, atque obſcænis, ſcurrilitate. &c. hæc Chryſoſtomus.

Loto animo ad Euchariſtiam accedendum.

Beda.

D. Chryſ.

CAPVT XIII.

De fœmina Chananæa.

MATTHAEVS CAPITE XV.

ET egreſſus inde IESVS, ſeceſſit in patres Tyri, & Sidonis. Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa clamauit, dicens ei: Miſerere mei Domine fili Dauid, filia mea male à dæmonio vexatur. Qui non reſpondit ei uerbum. Et accedentes diſcipuli eius, rogabant eum, dicentes: Dimitte eam, quia clamat poſt nos. Ipſe autem reſpondens ait: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael. At illa venit, & adorauit eum, dicens: Domine adiuua me. Qui reſpondens, ait: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa dixit; Etiam Domine.

nam

Digitized by Google

nam & catelli edunt de micis, quę cadunt de mẽſa dominorum ſuorum. Tunc reſpondens IESVS, ait illi: ò mulier, magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis. Et ſanata eſt filia eius ex illa hora.

MARCVS CAPITE VII.

ET inde ſurgens abijt in fines Tyri, & Sidonis, & ingreſſus Domum, neminem voluit ſcire, & non potuit latere. Mulier enim ſtatim vt audiuit de eo, cuius filia habebat Spiritum immundum, intrauit, & procidit ad pedes eius. Erat enim mulier gentilis, Syrophęniſſa genere. Et rogabat eum, vt Dęmonium eijceret de filia eius. Qui dixit illi; Sine prius ſaturari filios. Non eſt enim bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa reſpondit, & dixit illi, vtique Domine. Nam & catelli comedunt ſub menſa de micis puerorum. Et ait illi: Propter hunc ſermonem vade, exijt dæmonium à filia tua. Et cùm abijſſet domum ſuam, inuenit puellam iacentem ſupra lectum, & dæmonium exijſſe.

Seceſſit in partes Tyri & Sidonis.

Poſt ea, quæ ſupra à Matthæo ſcripta ſunt, narrant duo euangeliſtæ Marcus & Matthæus ſeceſſiſſe Chriſtum in partes Tyri, & Sidonis, q̃ vrbes maritimę Phæniciæ ſunt, vicinæ Galilææ verſus Septentrionem, monti Libano propinquę. Diu. Marcus ait veniſſe, *εἰς τὰ μεθόρια*, id eſt, in confinia Tyri, & Sidonis. Tyrus à Cæſarea Philippi. 20. diſtat milliaribus, vt B autor docet, qui de locis hebraicis ſcripſit in Acta Apoſtolorum tomo 3. Hieronymi. Tyrus (inquit) Metropolis Phænices, in tribu Nephtalim viceſimo prope milliario à Cæſarea Philippi. Hæc quondam inſula fuit, alto mari ſeptingentis paſſibus diuiſa. ſed ab Alexandro terra continens facta eſt, propter expugnationem, multis in breui freto aggeribus comportatis. Sic ille. Sidon à Cæſarea Philippi diſtare dicitur milliaribus undecim; C ab Antilibano mõte, milliario uno. Vtraque vrbs ethnicorum erat, ut Auguſtinus docet ſer. 74. de tempore. Tyrus, & Sidon (inquit) non erant ciuitates populi Iſrael, ſed gentium, quamuis vicinæ illi populo. &c. Septentrioni propinquior

Tyrus & Sidon vrbes.

A eſt Sidon. Abulenſis Matth. 15. q. 55. ait magis eſſe aquilonarem quam Tyrum leucis vndecim per littora maris mediterranei. Tradunt, autem hiſtoriæ, vt ſcribit Hierony. Iſaiæ 25. quòd Tyrus colonia Sidonis ſit. Sed præſtantior Sidone Tyrus fuit, de qua lege Ezechielis c. 27. Profectus eſt Dominus è terra Geneſar, in confinia Tyri, & Sidonis, vel ex Capharnaum, aut locis illi propinquis. Diſtat autem Capharnaum à Tyro, vt ait Abulenſis loco indicato, leucis fere viginti quinque.

Ingreſſus domum neminem voluit ſcire.

Abijt Dominus in fines Tyri, & Sidonis, vt verò Marcus ait, poſtquàm eò peruenit, domum ingreſſus eſt, quoniam latere volebat. Cur autẽ latere voluerit rationem reddit Theophylactus: Chriſtus (inquit) quæſiuit latere, vt ne habeant Iudæi poſtea, quò poſſint ipſum accuſare, quòd ad immundas gentes procurrerit. &cæ. Euthymius putat latere voluiſſe, quia non ad concionandum, ſed ad quieſcendum venerat cum diſcipulis. Non

Theop.

Euthym.

abijt

Digitized by Google

abijt (inquit) Chriſtus prædicaturus; ſed vt paululum requieſceret. Ideò domum ingreſſus neminem ſcire voluit. &cæt. *Beda.* Beda ait præcepiſſe diſcipulis, ne cuiquã, in regione ignota, quis ipſe eſſet aperirent. Itaque Chriſtus in confinijs ethnicorum latere volebat; quia ad cõcionandum ethnicis nõ venerat. Etenim vt paulo poſt ait, non erat miſſus niſi ad oues, quæ perierant domus Iſrael. Ethnici autem non erant oues huiuſmodi. Abulenſis quæſt. 58. ait Chriſtum nunc in confinia Tyri, & Sidonis profectum, vt a filia Chananeæ dæmonem pelleret. *Abulenſis.*

Non potuit latere.

Quomodo Dominus dicitur latere non potuiſſe.

Omnipotens Chriſtus poteſt omnia. Loquitur euangeliſta de voluntate humana, vt docet Agatho ſummus põtifex 6. ſynodo, in epiſtola ad Auguſtos. Latere noluit, quia tanquam homo, vt lateret, quantum ſatis erat, fecerit. Igreſſus enim eſt domum, occultauit ſe, diſcipuliſque ſilentium præcepit. Attamen non potuit latere per hæc omnia, quæ fecit. Potuiſſet latere, ſi omnino abſolute latere voluiſſet. Voluntas illa omnino abſoluta, & efficax non fuit, ſed aliquo modo: Voluit namque latere per illa quæ faciebat. Volebat tamen fœminæ Chananeæ opitulari. *Hugo Car.* Cardinalis Hugo ſic explicat: Non potuit latere, de miſericordia. ſicut dicitur de homine largo quòd non poteſt comedere ſolus. &c. eſt ſẽſus: Voluit Dominus latere: ſed cõpulit eum miſericordia, ne omnino lateret. *Carthus.* Dionÿſius Carthuſianus. Non potuit (inquit) latere ſecundum naturalem curſum, & ordinem: propter celebrem famam. Loquendo autem de abſoluta potentia, certũ eſt, quòd latere potuerit; imo & ſe inuiſibilem reddere. &cæt. Cardinalis Caietanus; Nõ ſignificatur (ait) impotentia Chriſti: ſed ſilentij; id eſt hominum, qui ſilere non potuerunt. Quãuis enim Chriſtus veniſſet, *Caietanus.* non vt publica perſona, non potuerũt tamen ſilere, qui ipſum cognoſcebant. &c. eſt ſenſus Caietani: Non potuerunt homines illum non indicare.

Autor q. ex nouo teſt. Autor quæſtionum ex nouo teſtamento inter opera Auguſtini tomo 4. quæſt. 77. Impoſſibile (ait) eſt vt ſaluatoris voluntas non impleatur. Neque poteſt velle quod ſcit fieri nõ debere. Idcircò quod A factum eſt, hoc voluiſſe dicendus eſt. Quæritur; Quare neminem voluit ſcire? Animaduertendum, quia illud in finibus geſtum eſt gẽtilium; quibus adhuc tempus prædicandi non erat. Denique mittẽs diſcipulos ſuos præcepit dicens Matth. 10. *Matth. 10.* *In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorũ ne introieritis, ſed ite potius ad oues, quæ perierunt domus Iſrael.* Idcirco noluit ſe prodi, quod eſſet in domo. Requiri autẽ ſe non noluit, ſed libenter accepit. Quãuis enim tempus non eſſet prædicãdi gẽtibus; vltro tamen venientes ad fidem nõ B ſuſcipere, inuidiç erat. Sic factum eſt, vt dum Saluator à diſcipulis proditus non eſſet; ab alijs tamen, qui eum ingredientem domum viderant, proditus ſit. Et cæpit ſciri quod eſſet in domo, vt intrarent ad illum qui vellent conſequi beneficia. A ſuis ergo noluit prædicari, quod eſſet in domo. Requiri enim ſe voluit; Et ita factum eſt. Non enim latuit, ab alijs demonſtratus quod eſſet in domo. ſic ille.

D. Damaſcenus lib. 3. fidei cap. 17. de *D. Damas.* C voluntate Chriſti humana hęc interpretatur, ſimpliciterque concedit, Chriſtum quoad humanam voluntatem nõ potuiſſe latere. Voluntas enim humana adhibuit media ad latendum: ſed ipſa per ſe, ſine ope diuinitatis latere per illa media non potuit. Alia vero media per diuinitatem adhibere noluit, cùm poſſet. Factum eſt (ait Damaſcenus) vt cũ ſui conſpectũ ſubducere vellet, per ſe id non potuerit. Quòd nimirum Deo Verbo perſpicuum D hoc fieri placuiſſet, verè in ſe ineſſe humanæ voluntatis imbecillitatem. &c. Et cap. 14. ait, Chriſtũ quatenus homo erat, id eſt, ſecundum voluntatem humanam, nequiuiſſe occultari. Si (inquit) cum profectus Dominus in partes Tyri, & Sidonis, & ingreſſus in domum, neminem ſcire voluerit, nec tamẽ latere potuerit; profectò ſi diuina ipſius voluntas quiduis poteſt, cùm aduentum ſuum obſcurum eſſe voluerit, nec potuerit: nihil aſſerri poteſt, quin quatenus homo id voluerit, hoc potuerit. Ac proinde quatenus homo erat, volendi facultatem habuerit. Sic Damaſcenus. Similem in modum ſummus pontifex Agatho epiſtola citata: Ergo ne (ait) Chriſtus latere volens non potuit, niſi hoc ad humanam eius voluntatem redigatur? &c.

Ecce mulier Chananaa.

Adrichom.

Vnde Chananaa dicatur?

Cur mulier hæc Chananęa dicatur dubium eſt. Adrichomius in deſcriptione Tribus Aſer num. 31. ſic reſpondet. Cana ſiue Chana maior, ciuitas eſt in tribu Aſer. Eſt quippe altera Cana, quę minor appellatur, ubi Chriſtus aquam mutauit in vinum. Ex maiori Cana erat mulier illa Cananæa, cuius filiā Dominus à dæmonio liberauit. Sunt tamen qui Chananęā dictam putant, quòd ex poſteritate Chanaan ſuperſtes eſſet. hæc ille.

D. Hieron.

D. Hieronymus Iſaiæ 23. Chananæam dictam putat hanc fœminā à terra Chanaan, quam incolebat. Tyriorum enim, & Sidoniorum regio, terra erat Chanaā. Dominus Iſaiæ 23. mandauit (inquit Hieronymus) aduerſus Chanaan. Tyrus enim in terra Chanaan cōdita eſt. Lege ſcripturas maximeque euangelium, vbi Syrophæniſſa interpellans pro filia, egreditur de terra Chanaan, quę dicitur mulier Chananęa. &c. Item; Tyrum, & Sidonem eſſe in terra Chanaan ſupra oſtendimus, euangelij teſtimonium proponētes, in quo legitur Chananæam mulierem exiſſe de finibus Tyri, & Sidonis. &c. Dicēdum puto, appellari hanc fœminā Chananæam eo q̃ à Chananæis originem duceret; qui in terra illa remanſerant.

D. Chryſ.

D. Chryſoſ. Cum audieris (inquit) Chananæam, non poteris non meminiſſe iniquiſſimarum illarum gentium, apud quas etiam leges ipſius naturæ euerſæ fuerant. Quod cum memoria repetiueris, virtutem quoque aduentus Chriſti diligentius cogita. Qui enim eiecti ſunt, ne Iudæos peruerterēt; hi adeò ipſis Iudæis meliores fuere, vt terminis ſuis relictis ad Chriſtum accederent, cùm Iudæi ad ipſos uenientem extruſerunt. &c.

Vnde dicatur Syrophaniſſa.

E A Marco dicitur hęc fœmina Syrophęniſſa genere, & gentilis, Græcè, ἑλληνὶς, id eſt græca. gentiles enim græcos uocat nouum teſtamentum. Erat græca, id eſt, gentilis, & Syrophæniſſa, hoc eſt, ex Phęnicia prouincia Syriæ. Syria enim multas complectitur prouincias, inter quas eſt Iudæa, Galilæa, Samaria, & Phęnicia.

Phœnicia.

Porrigitur vero Phęnicia à mari mediterraneo occidētali, vltra Libanum, Damaſcum vſq; verſus Orientem. A Valanio fluuio Aquilonari, verſus Auſtrum, vltra

A montem Carmelum extenditur. Phænicię metropolis fuit Tyrus. Lege Plinium lib. 5. c. 12. & 19. Dicitur itaque fœmina Syrophæniſſa, id eſt, de Phænicia Syriæ, ut Marcus ait. erat etiā Chananæa, quia regio illa etiam Chanaan dicitur, & à Chananæis olim incolebatur.

A finibus illis egreſſa clamauit, dicens.

B Marcus ait mulierem Chananæam domum, in qua Chriſtus latebat intraſſe, cūque ad illius procidiſſet pedes, rogaſſe, vt à filia dęmonem pelleret. Matthæus verò indicare uidetur, fęminam poſt Chriſtū, & diſcipulos, in uia clamaſſe. Vnde diſcipuli; *Dimitte* (inquiunt) *eam, quia clamat poſt nos.* Reſpondendum eſt, cum Auguſt. lib. 2. de Conſenſu Euang. c. 49. Beda, & Haymone, fœminam primū ingreſſam

Concordia euang.

C eſſe in domum vbi latebat Chriſtus, ad eiuſque pedes procidiſſe, & rogaſſe vt filiæ afferret ſanitatem, quod narrat Marcus. Chriſtum vero nullo reſponſo reddito, exijſſe domo; fœminam ſecutā fuiſſe, & in uia clamaſſe poſt eum, quod narrauit Matthæus. Itaque magna eſt inter duos Euangeliſtas concordia.

Miſerere mei fili Dauid.

D Cur non dixit, miſerere filiæ meæ, ſed mei? reſpondeo, quia mater filię cruciatu cruciabatur, ſibique beneficium conferri petebat.

D. Chryſ.

Chryſoſtomus: Fœmina (inqt) non dicit miſerere filiæ meæ: ſed, *miſerere mei*. Nam filia inſenſata iacet. ego verò quam ſenſus morbi non fugit, quæ ſentiens atque intelligens inſanio, mille vexor ærumnis. &c.

Theophyl.

Theophylactus: Miſerere dicit, non filiæ meę, illa enim ſenſu caret, ſed mei, quę tā grauia patior. Nec

E dicit: Veni & ſana: ſed miſerere. &c. Regulus petebat à Chriſto, vt deſcenderet, filioque ſalutem cōferret: at fęmina hęc, non petit ut domum veniat, ſed tantum vt miſereatur flagitat.

D. Chr.

vnde Chryſoſtomus: Medicum fœmina non domū ſuam vt Regulus ille adducere conatur, ſed calamitatibus ſuis expoſitis, miſericordiam poſtulabat à Domino, & cæt. Quamuis autem ethnica erat fœmina, Dauidis tamen nomē audierat, Chriſtumque

ſciebat

ſciebat filium Dauid appellari, ideo ait: *Miſerere mei fili Dauid.*

Afuerit opus. Ideoque cauſa hæc, non admodum videtur veriſimilis.

Qui non reſpondit verbum.

In domo ſanitatem filiæ petiuit fęmina, vt Marcus indicat. Chriſtus nullum ei reſponſum reddidit, ſed tacitus domo egreſſus eſt. illa vero à petitione non deſtitit clamans. Sed cur Chriſtus reſponſum non reddidit, & Chananæam repellere viſus eſt? Reſpondet Chryſ. vt illius virtutem indicaret. non quia negligebat Chriſtus (ait Chryſ.) verùm vt abſconditum in animo fœminæ virtutis theſaurum in lucem protraheret, eam repellebat, &c. Et homil. 44. in Geneſim ſic ait: Sciebat Dominus reconditam margaritam, quã latere nos nolebat. Idcirco differebat, nec reſponſo dignabatur, vt poſteris omnib. mulieris ſedulitas, magna foret doctrina, &c. Theoph. ait reſponſum non dediſſe, vt oſtenderet tum fidẽ mulieris, tum veniſſe propter Iudęos. nõ reſpondit (inquit) verbum fęminę Chriſtus, non vt contemnat, ſed vt oſtẽdat, quod propter Iudęos venerit, prius illos docens, & vt occludat calumnias eorum ne poſſent dicere, quod gentilib. beneſecerit, ipſis contemptis. Ad hæc, ẽt firmã mulieris fidem manifeſtam reddit, &c. Euth. Fęmina altè clamabat, Chriſtus ſilebat, ſuſtinens donec omnis fęminæ fides, animi modeſtia, ac prudentia, manifeſtaretur, ſimul etiam vt Iudæis oſtẽderet, qualem erga illos gereret affectũ, cũ infirmos eorum ſemel tantum rogatus, imò neq; ſemel quidem, ſtatim curabat. gentilium verò non ita, &c. D. Hier. Nõ de ſuperbia (inquit) phariſaica, neque de Scribarum ſupercilio, non reſpondit dominus, ſed ne ſuæ ſententiæ videretur eſſe contrarius, per quam iuſſerat, *in viam gentium ne abieritis*. nolebat. n. occaſionem calumniatorib. dare, perfectamque ſalutem gẽtium, paſſionis, & reſurrectionis tempori reſeruabat, &c. D. Aug. ſer. 74. de tempore: Clamabat fœmina, & diſſimulabatur à Chriſto, non vt miſericordia negaretur, ſed vt deſiderium accẽderetur. Nec ſolùm, vt deſiderium accẽderetur, ſed vt humilitas commendaretur, &c. Attamen tanto illa filiæ ſanandæ deſiderio erat incenſa vt magis accendi nõ

Cur Chriſtus Chananææ reſponſum non dedit. *D. Chryſ.* *Theoph.* *Euth.* *D. Hier.* *D. Auguſt.*

B C D E (marginal section letters)

Dimitte eam, quia clamat poſt nos.

D. Hier. ait diſcipulos rogaſſe Dominum pro fęmina Chananæa, vel commotos miſericordia, vel importunitate eius carere cupientes. Et Theoph. Diſcipuli (inquit) grauatim ferentes clamorẽ mulieris, rogabant: *Dimitte eam, &c.* Chryſ. hom. 38. in Geneſim. Diſcipuli (inquit) quaſi magis compatientes, acceſſerunt, & obſecrabant eum dicentes: *Dimitte eã, quia clamat poſt nos.* qua ſi monſtrarent ſe iam non ferre illius moleſtiam. *Dimitte* enim *eam*, aiunt, non quia tam ærumnoſa eſt, non quia preces eius rationabiles ſunt, ſed quia clamat poſt nos, &c. & hom. 44. in Geneſim. Dimitte (inquit) eam, aiunt diſcipuli, quia clamat poſt nos. Quaſi dicẽres, libera nos à moleſtia, libera nos à clamore, quem excitat, &c. Nunquid diſcipuli rogabant, vt dimitteret eam, i. repelleret abſq; miſericordia, quam poſtulabat? Minimè. ſed rogabant, vt dimitteret eam, id quod poſtulabat tribuendo, quod ſit perſpicuum ex reſponſo Domini.

D. Hier. *Cur diſcipuli Dominũ rogarint?* *Theoph.* *Chryſoſt.*

Non ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael.

Ad gentes quoq; ſeruãdas venit Dominus. Cur ergo ad gẽtes ſe miſſum eſſe negat? Reſpondet D. Hier. propterea negaſſe, quia ad Iudæos primùm eſt miſſus, vt illis non recipientibus euangelium, iuſta fieret ad gentes tranſmigratio: iuxta illud Pauli Act. 13. *Vobis oportebat primum[illegible] qui verbum Dei, ſed quoniam repelliſtis illud, & indignos vos iudicatis æterna vita, ecce conuertimur ad gentes.* D. Cyrillus in Iſaiam lib. 5. ad illa verba; *Lætare Hieruſalem, & feſtum celebrate, &c.* Recta (inquit) via & iter Chriſto fuit ex propoſito, & voluntate Patris ad Iſraelitas, itaque ait: *Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael.* Cùm verò illi fidem reſpuerent, declinauit ab illis, & gentium congregationem ex ſacris riuulis conſolatione perfudit, &c. Ambroſius Pſalm. 43. ad illum verſum: *Poſuiſti nos opprobrium vicinis noſtris, & cæt.*

Iudæis primum prædicatum euangelium. Act. 13. *D. Cyrill.*

A

Oſtendere, (inquit) dignatus eſt Chriſtus propoſitũ, quod eos, i. Iudæos, quos primò elegerat, nequaquam refutare cupiebat, & ſæpe deuios, & errantes, paterno quodam reuocare quærebat affectu, ſed vbi ipſi autorem proprium reliquerunt, paulatim conuerſus ad gentes eſt, & cætera.

Reſpondeo potius cum Auguſtino, Chriſtum ad Iudæos tantum miſſum in perſona propria. Quamobrem à Paulo Ro. 15. *miniſter circumciſionis*, i. Iudæorum

B

Rom. 15,

dicitur. Gentibus verò Apoſtoli fidem promulgarunt, non Chriſtus in perſona propria, vt eſt perſpicuum. Aug. ſer. 74. de tempore; *Non ſum* (inquit) *miſſus, niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael*; (ait Dominus) vt illis præſentiam ſui corporis exhiberet; non vt oues, quas habebat in gẽtibus, contemneret, &c. Et tractat. 31. in Ioannem. *Habeo alias oues, quæ non ſunt ex hoc ouili*: ait Dominus: Qui dixerat: *Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt dom. us Iſrael*: Quomodo habet alias oues, ad quas non eſt miſſus, niſi quia ſignificauit, præſentiam corporalem, non ſe miſſum exhibere, niſi ſolis Iudæis? & cætera. Reſpondet igitur diſcipulis Dominus, ſe non eſſe miſſum ad gentes, ideoque non tribuere gentili fœminæ, quod petebat. Probat adhuc fęminæ fidẽ, ac perſeuerãtiam dũ à diſcipulis rogatus non tribuit, Sed illa perſeuerat, & vrget, dicens: *Domine adiuua me*: Neque his verbis annuit Dominus, repellit dicens. *Non eſt bonum, & cætera.*

Chriſtus miſſus eſt ſolum ad Iudæos in propria perſona.

D. Aug.

C

D

Non eſt bonum, ſumere panem filiorum, & mittere canibus.

Filij vocantur Iudæi, gentiles catuli.

Acceſſit fęmina ad Chriſtum in via, et adorans Chriſti implorauit auxilium. Ille vero reſpondit; *Non eſt bonum ſumere panem filiorum & mittere canibus.* Græce *κυναρίοις*, canibus, catellis, voce diminutiua, qua etiam vtitur fœmina. Filios Iudęos vocat, canes, ſiue catellos, ethnicos, propter idololatriæ, & peccatorum ſpurcitiem, panem miraculum, hoc ſenſu. petis vt filiæ tuæ ſanitatem conferam? Non eſt bonum, Græcè, *καλόν*, i. non eſt pulchrũ, & honeſtum, decens, panem filiorum ſumere, et gentilib. qui catellis ſimiles ſunt proijcere. Marcus addit his verbis hæc: *Sine prius ſaturari filios.* ſic igitur Chriſtus reſpondit: *Sine prius ſaturari filios. Non eſt bonum ſumere panem, &c.* Quibus verbis euangelicam doctrinam, & miracula, gentib. quoque tribuenda prædicit, videlicet, poſtquã Iudæi fuiſſent ſaturati, id quod factum cernimus, ſine prius Iudęos ſaturari à me miraculis. Poſtea etiam gentes ſaturabo.

E

Etiam Domine. Nam & catelli edunt de micis.

Non abegit Chananæam verborum aſperitas. Inſtat, ex ipſis Chriſti verbis miraculum, veluti è menſa Domini micam, ſibi dandum poſtulat veluti Catulo. Prima interpretatio aliquid ſubintelligit hoc pacto: *Etiam Domine.* Verum eſt, quod dicis, non eſſe bonum ſumere panem filiorum, & catellis proijcere. Attamen non ob hoc ego repellenda ſum. Nam etiam catelli de micis è menſa cadentibus comedunt, mihi vt catellæ, vel

C

unica vna tribuatur à menſa filiorum. Secunda: Catellam me appellas? etiam Domine, catella ſum. Nam & catelli comedunt de micis. Itaque ſi catella ſum micas tribue. ſic fere Euthymius interpretatur his verbis: Etiam vel certè Domine, verè dixiſti. Iudæi quidem ſunt filij, ego vero vna ex catellis, ideoque mei potius miſereri oportet. Nam & catelli edunt de micis. Quia ergo catella ſum, nõ aliena ſum, neque de micis participare

Euth.

D

prohibeor, ſicut neque catelli. hæc ille. Et Chryſoſtomus homil. 44. in Geneſim ſic: Confiteor, (ait) me catulum eſſe. Igitur ſicut catulum, dignare me micis mẽſæ, &c. Attamen videtur fœmina potius totum, quod Chriſtus dixerat concedere, nempè: Non eſſe bonum ſumere panẽ filiorum, & mittere canibus, ideoq; ſenſus aliorum mihi placet magis, qui eiuſmodi eſt: Etiam Domine, ita eſt vt dixiſti: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & canibus dare. Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum, non autem de pane. Micas ſolùm edunt catelli, non panem. Indicabat vero ijs verbis Chananæa, ſe catelli inſtar, non panem petere, ſed micas, panem relinquere filijs. Quod interpres vertit. Nam & catelli, Græcè legitur, *καὶ γὰρ τὰ κυνάρια*, i. etenim catelli, eodem nomine diminutiuo Chriſtus, & fœmina vſi ſunt *κυνάρια*. id eſt catelli, ſed

D. Chryſ.

Micas petit Chananæa.

inter-

interpres priori loco canes, poſteriori catellos eſt interpretatus, niſi fortè aliter legit græcè.

De menſa Dominorum ſuorum.

Concordia Euang. Marcus; De micis puerorum. Vtrumque dixit Chananæa hunc in modū; *Catelli edunt de micis, puerorum, quæ cadunt de menſa dominorū ſuorum.* Chryſoſtom. putat fœminā Iudæos appellare dominos, quos Chriſtus filios dixerat.

O mulier magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis.

Cum laude Dominus eã cedit, quod petiuit famina. D. Chryſoſ. Feminę ſatis probatæ votis, facit Chriſtus ſatis. Chryſoſtom. homil. 28. in Gen. Quam (inquit) principio neque reſponſo dignabatur Dñs, cum admirationibus & laudibus dimittit. *Magna* (inquit) *eſt fides tua.* Erat enim ſupra naturam magna: quod cum videret ſemel, atque iterum, et ſæpius, Chriſtum auerſantē preces, non ſegnior fuerit facta, neque retro ceſſerit, ſed perſeuerātia ſedula prouocauerit Dominum, ita vt voti compos fieret. & cæt. Marcus ſic ait locutum Dominū: *Propter hūc ſermonem, vade exijt dæmonium à filia tua,* &c. *Concordia Euang.* Vtrunque dixit Chriſtus hoc pacto: *O mulier magna eſt fides tua, propter hunc ſermonem vade, exijt dæmonium à filia tua.* Credidit illa: domum redijt; filiam a dæmonis vexatione liberatam reperit.

CAPVT XIV.

Morale. De fœmina Chananæa.

Chriſt. ad gentes per Apoſtol. venit. NOn eſt Chriſtus miſſus in propria perſona, vt diximus, niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael. Attamen poſt reſurrectionem, & aſcenſionem, ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis, hoc eſt, ad gentes etiam venit, quæ malè à dæmonio vexabātur. Et ecce (ò rē admirabirabilē) ecclesia cuius typus mulier Chananæa fuit, (vt Auguſtinus ait) à finibus illis gentiū egreſſa eſt ad Chriſtū, ſanitatemque ſibi impetrauit. Egreſſa eſt Eccleſia gentium A à finibus ſuis, hoc eſt, ab idolorum cultu à libidine, auaritia, cæteriſque criminib. ideoque à Chriſto recepta. *A finib. ſuis eccleſia exijt non ſynagoga.* Synagoga à finibus ſuis, hoc eſt, à cæremonijs Moſaicæ legis, & peccatis egredi noluit: ideoq; reiecta eſt. *Eccleſia ſimilis reginæ Saba.* Illa ſimilis fuit Reginæ Saba, hæc Agar. *Regina Auſtri* (ait Dominus Luc. 11.) *venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis. &c.* Sic Eccleſia à finibus terræ omnibus, venit audire ſapientiā, doctrinam, Euangeliū æterni Salomonis Chriſti. B *D. Ambr.* Eccleſia (ait Ambr. in Lucam) in Regina Auſtri per ſtudium percipiendæ ſapientiæ, de totius orbis finibus congregatur, vt pacifici Salomonis verba cognoſcat. Regina planè cuius regnum eſt indiuiſum, de diuerſis, & diſtantibus populis in vnum corpus aſſurgens. &c. *Geneſ. 21. Synagoga ſimilis Agar.* Gen. 21. dicitur Abrahamo: *Eijce ancillam hanc;* ſcilicet, Agar, *& filium tuū.* Quemadmodum ex domo Abraham eiecta eſt cum filio Iſmael Agar; ita ex domo Chriſti eiecta eſt C cum ſuis ritibus antiquis, & lege, ſynagoga. Chriſti enim domum noui decebant ritus, lexque noua, vt tomo primo latè oſtendimus.

Canes mutati in filios Dei. Canes appellat Dominus ethnicos ob idololatriæ, ſcelerumque impuritatē. O ſtupēdam mutationem; iam canes mutati ſunt in filios Dei. Ioan. 1. *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. &c.* Hæc mutatio dexteræ excelſi Chriſti. Ipſe ex canibus filios Dei efficere potuit. Iam non micas edūt D de menſa cadentes, ſed cæleſtibus ſatiantur epulis, menſæ cęleſti accumbētes. Iudæorum panis ſcriptura erat, ablatus eſt ſynagogæ, datus Eccleſiæ. Miſera ſynagoga eſurit; ſcripturæ durum corticem, id eſt, literam arrodit. Eccleſia dulciſſima illius medulla ſaturatur. *Admirabilis mutatio.* Adde regnum, ſacerdotium, & maxima Spiritus ſancti dona, quibus Eccleſia decoratur; adde augustiſſimam Euchariſtiem, qua ſuauiſſimè paſcitur. O ſtupendam mutationē; gētes E quę nec micas habebant, diuinæ mēſæ accūbunt. Iſraelitę, qui menſæ accūbebant, nec micas habent. *Iſai. 29.* De hac mutatione Iſaias cap. 29. *Conuertetur* (inquit) *Libanus in Charmel, & Charmel in ſaltū reuocabitur.* hoc eſt, Gentilitas in fertilem montem; ſynagoga verò in nemus ſterile commutabitur. Eccleſia à Deo ſacramentis, diuinoque coletur verbo: ſynagoga ſacramentis diuinoq; priuata verbo, & vero Meſſia, nullum fructum feret, vt incultus ſaltus

Oportet egredi ex finib. naturæ, om̄, qui vult credere.

Denique infelix ſynagoga ex finibus ſuis egredi noluit, & fidem amiſit. Qui finibus rationis naturalibus ſe continet, is nihil aliud vel intelligit, vel credit, quam id, quod naturali ratione aſſequitur. His finibus anguſtiſſimis fides minime continetur. Ex finibus humani intellectus egredi oportet, altiuſq; diuina authoritate innixum euolare, eum qui fidē volet habere. Superat intellectus fines fides. Intellectus res ſolum intelligere poteſt illas, quas offert ſenſus, vel illas, quas ex his intellectus ipſe arguendo colligit: fides vero nullo ſenſu perceptas, vt credamus efficit. Etenim *argumentum eſt non apparentium*. Quo intellectus naturale lumen non peruenit, illuc fidei ſupernaturale lumen accedit; quod multo certius eſt, quam naturale. Quippe quod à diuina ſit authoritate, quæ falli nequit. Ex finibus ſuis egreſſa Eccleſia, diuina authoritate elata, ac ſuffulta, quæ non cernebat credidit tanto affectu, vt ſynagoga antiquam fidem longe ſuperarit. Vnde Chriſtus, *ò mulier* (inquit) *magna eſt fides tua*.

D. Auguſt.

Laudabilis etiam eſt in Chananæa humilitas, quam illius verba præ ſe ferunt. *Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum.* Hac humilitate caruiſſe ſynagogam, non caruiſſe Eccleſiam, oſtendit Auguſtinus ſerm. 74. de tempore, ac propterea illam repulſam hâc fuiſſe receptam. Videte (inquit) fratres, quemadmodum in hac muliere, quæ Chananæa erat, hoc eſt, quæ de gentibus veniebat, & typum, ideſt, figuram Eccleſiæ gerebat; maximè humilitas commendata eſt. Etenim gens Iudæa vt ab Euangelio repelleretur ſuperbia inflata eſt. Quod legem accipere meruiſſet, quod de ipſa patriarchæ proceſſerint, prophetæ extiterint, Moyſes miracula fecerit. Erat vnde extolleretur gens Iudæa. Et per ipſam ſuperbiam factum eſt, vt Chriſto nollet humiliari authori humilitatis. Propter ſuperbiam populus ille non acceſſit. Rami naturales Roman. 10. Fracti ſunt propter ſuperbiam, inſertus oleaſter (ideſt, populus gentiū) propter humilitatem. Hanc humilitatē oſtendit mulier dicens: ita Domine, canis ſum, micas deſidero. & cæt. Et infra: Vnde rami naturales, ideſt, Iudæi, præcidi meruerunt, niſi ſuperbia? Vnde oleaſter inſeri, niſi humilitate? & cæt. Sic Auguſtinus.

Humilis Eccleſia.

Superba Synagoga.

Rom. 10.

Chananęam, & ethnicos, canes Chriſtus vocauit. Quemadmodum canis venaticus, vbi primum prædam odoratur, toto illam impetu ſequitur, quouſque comprehendat: ſic Chananęa fœmina vbi primum Chriſtum odorata eſt, toto illū conatu eſt ſecuta, quouſque optatam prædam eſt conſecuta. Canis latratu fugat latronem; ſic Chananæa ſuo latratu, ideſt, clamore, latronem tartareum, ideſt, dæmonem, qui filiam arripuerat, fugauit. Poſtulabat illa micas, ſed integrum panem adepta eſt, ideſt, fidem admirabilem. *O mulier* (inquit Dominus) *magna eſt fides tua*. Magna fuit fides, ac probata à Chriſto. Nam difficilem ſe illi præbuit. Non reſpondit ei verbum, ſurrēxit, domo exijt, interpellatus à diſcipulis beneficium negauit: rogatus ab ipſa fœmina, Ethnicos catulos vocauit, pane filiorum indignos. Verbum diuinū tacebat; illa clamabat. Domo exijt, illa ſequitur. Canem vocat, illa canem ſe fatetur, è menſa filiorū cadentes micas veluti cani ſibi dari petit. Meritò ergo exclamat Dominus; *O mulier magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis.* Auguſtinus ſerm. 74. Ipſo veluti conuicio humilitatem oſtendit Chananea, miſericordiam impetrauit. &c. Chryſologus ſerm. 100. Merito (inquit) quę ſe canem confeſſa eſt, in hominem cōmutatur. Meritò adoptatur in filiam, leuatur, honoratur ad menſam, quæ ſe ſub menſa laudabili humilitate deiecit. &c.

Venatico cani ſimilis Chananæa.

Magna fides fœminæ Chananææ.

D. Auguſt.

Chryſol.

Chryſoſtomus homil 38. in Geneſim. Non ſimpliciter annuit Chriſtus Chananeæ precibus, ſed prædicauit illam, & celebrauit. Nam dicendo: *ò mulier*: monſtrauit quomodo fidem eius obſtupeſcat, Dicendo autem: *Magna eſt fides tua;* diuitias quoque mulieris oſtēdit. &c. & hom. 44. in Geneſim. A fine (inquit) diſcas Dei bonitatem, quod volens Chananæā clariorem fieri, tanta dilatione fuerit vſus. Et quidem ſi ſtatim annuiſſet, neſciuiſſemus nos mulieris virtutem. Quia autem parumper diſtulit, & Domini cognouimus miſericordiam, & illius fidem eximiam. &c.

Chryſoſt.

Clariorem fecit Chananæam probatio Dom.

Diſcamus ex hac fœmina in petendo perſeuerare, & orationi inſtare. Etſi Deus nullum reſpondeat verbum, etſi repellere nos videat, minimè recedamus.

Perſeuerantia orationi.

Iacob

Iacob cum angelo luctatus eſt, dimittere A que noluit, donec benedictionem eſt cõſecutus: Gene. 32. Dixit ad Iacob Angelus: *dimitte me, iam enim aſcendit aurora.* Reſpondit Iacob: *Non dimittam, donec benedixeris mihi.* Eundem in modum, cum Deo veluti luctare orando quamuis repellat te, reſponde: *Non dimittam te, donec benedixeris mihi.* Luc. 11 *Si ille perſeuerauerit pulſans propter improbitatem ſurget, & dabit illi, &c.* Quemadmodum amicus propter importunitatem perſeueranti amico, quod petit donat, ſic Deus. Simon Caſſianus lib. 5. cap. 24. Chriſtus (inquit) vult ſuos oratores eſſe omnimodè importunos. Humilis quippe importunitas ſæpe flexit animos duros. Amat Deus in precibus ad eum iugiter aſſiſtentes: vt nec ab implorando deflectantur, ſi non acceperint vota. Vult ſuas imagines ſibi aſſiſtere nõ illico tribuens quod exigitur, ne facies auertantur à facie. Nec vult turbari, aut repē fieri orantem, etiam exprobratum. Cùm non ſtatim exaudit, probat fidem, experitur patientiam, &c.

Gen. 32.

Luc. 11.

Simon Caſſ.

Importunos oratores ſuos vult eſſe Dominus.

Pſalmo 112. *Ecce ſicut oculi ſeruorum, in manibus dominorum ſuorum, ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri.* Qui orat, oculos mentis in Deum intentos habeat. Quouſque nam? videlicet, donec miſereatur. Non præſcripto tempore (ait Theodoretus eodem pſal.) ſpem definimus. Sed expectamus, donec miſericordia digni effecti ſimus, & cæt. Et Diuus Chryſoſtomus: Non dixit (inquit) donec mercedem reddat, aut donec vicem reſtituat. Sed donec miſereatur nobis. Et nos ergo continua deprecatione debemus inſiſtere: & ſi acceperimus, & ſi non acceperimus, tamen non recedamus. Nam cùm hoc facis, incunctanter accipies, &c. Idem homilia 30. in Geneſim. Siue (ait) conſequamur, quod petimus, ſiue non conſequamur, perſeueremus ſemper in oratione. Et non ſolùm gratias agamus ſi conſequamur, ſed etiam ſi repulſam paſſi fuerimus. Nam cùm Deus aliquid nobis denegat, non minus eſt, quam ſi conceſſiſſet. Neſcimus. n. nos, quæ nobis conducant, ſicut ipſe nouit, &c.

Pſal. 112.

Theodor.

D. Chryſ.

Cũ Deus negat non minus eſt, q̃ ſi concedat.

Ardenter autem, non negligenter orandum Chananææ huius clamor docet *Dimitte eam* (aiunt diſcipuli) *quia clamat poſt nos.* Clamor cordis, gemitus ſunt, cordiſque amor, & deſiderium. Vnde illud Pauli de Spiritu Sancto ad Romanos 8. *Ipſe poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus:* Poſtulat (inquam) hoc eſt, poſtulare nos facit, vt interpretatur Auguſtinus epiſt. 121. c. 15. Ex corde de fide rante, ac feruente, gemitus inenarrabiles emittuntur, quibus veluti ſuaui muſica Chriſtus demulcetur.

Ardenter nõ negligẽter orandum eſt.

Rom. 8.

Neque vero poſt Chriſtum tantummodo, B ſed etiam poſt Apoſtolos fœmina clamat: *Dimitte* (aiunt) *eam quia clamat poſt nos;* Sunt. n. precibus Sancti quoque inuocandi, vt Deum pro nobis precentur. Clama poſt Deiparam virginem, clama poſt ſanctos reliquos, vrge, inſta, vt optata conſequaris. Dicent illi Deo: *Dimitte illum Domine, quia clamat poſt nos.* rogat nos nos rogamus te, clamat poſt nos, nos clamamus ad te, dimitte eum, quod petit concede.

Sancti orandi.

C Voluit latere Dominus, ſed non latuit: fides latentem inuenit. Si fidem habeas ardentem, fax eſt ſplendida, quæ Chriſtum, etſi latentem, patefacit. Chananeæ fides domum penetrauit, in qua Chriſtus erat: Chriſtiani fides penetrat cœlum. Quid cœlum dico? quaſi vero fides in cœlo tantum Deum cernat. in cœlo cernit, & in toto orbe, vbique cernit, & vbique orat. Nihil eſt (ait Chryſoſtom. Pſalmo quarto) quod prohibeat quo mi D nus propè Deum ſimus. *Deus enim appropinquans ego ſum,* Ierem. 3. *& non Deus procul.* Quamobrem quod longè abeſt, à nobis proficiſcitur. ipſe enim ſemper propè eſt, & cætera. Voluit latere Dominus ſed (vt Marcus ait) mulier intrauit. Neque enim oſtium clauſit, aut ſatellites pro foribus, qui venientes abigerent, collocauit. Chryſoſtomus eodem pſalmo: Non aſſiſtit miles, qui expellat, non ſatelles qui tempus interrumpat. Non E eſt qui dicat: Non eſt nunc tempus accedendi, veni poſtea. Sed quando veneris ſtat audiens Dominus, etiamſi tempore prandij, etiamſi tempore cenæ, etiam ſi nocte intempeſta, etiamſi in foro, etiamſi in via, etiamſi in cubili fueris, & cum vocaueris, nihil vetat quominus tuam petitionem audiat, ſi rite vocaueris, &c.

Fides Chriſtum latentem indicat.

D. Chryſ. Vbique orandus Deus, et omni tẽpore.

D. Chryſ.

Clamat fœmina; *Miſerere mei fili Dauid,* Etenim bonũ noſtrum, & dona ex miſericordia

ricordia Dei emanant, & ex incarnatione, qua factus eſt filius Dauid. Etſi innumerabilia (ait Chryſ. pſal. 4.) rectè fecerimus, a miſerationibus, & clementia audimur. Etiamſi ad ipſum virtutis faſtigium peruenerimus, ſeruamur a miſericordia. &c. Pſalm. 4. ſic precatur Dauid: *Miſerere mei, & exaudi orationem meam, &c.* Chananæa verò: O fili Dauid, i. Deus incarnate, propter incarnationem tuam, quæ miſericordię fons eſt, miſerere mei, & propter miſericordiam præſta, quod peto.

Ex miſericordia dona emanant Dei
D. Chryſ.
Pſalm. 4.

Egreſſa eſt Chananæa ex finibus Tyri & Sidonis, vt ad Chriſtum veniret. Tu quoque à finibus mundi, imo Tartari, à peccatis peccatorumque occaſionibus egredere, ſi ad Chriſtum vis accedere. Geneſ. 19. aiunt Angeli Lot: *Salua animam tuam, noli reſpicere poſt tergum, nec ſtes in omni circa regione, &c.* Qui ſaluare animam vult, ſcelera relinquat, à finibuſque peccatorum egrediatur, poſt tergum ad occaſionem aliquam ne reſpiciat, nec ſtet in omni circa peccatum regione. Abſcedat longiſſime. Abraham Geneſ. 13. iurgiorum occaſionem vt preſcinderet, longè à Lot receſſit. Orta enim fuerat rixa inter paſtores Abraham, & paſtores Lot. Ne igitur ſimilis oriretur rixa. *Recede* (inquit) *à me obſecro, ſi ad ſiniſtram ieris, ego dexteram tenebo. ſi tu dexteram elegeris, ego ad ſiniſtram pergam, &c.* Similem in modum, ſi occaſio tibi ad dexteram eſt, tu ſiniſtram teneto, ſi ad ſiniſtram, tu ad dexteram pergito de finibus peccati egredere omnino, neque oculos retro vertas, nec; ad concupiſcendum memoriam.

A finib. mūdi excundū
Gen. 19.
Occaſiones peccati fugiendæ.
Gen. 13.

Egredi autem fœminam filiæ compulit vexatio. *Filia* (inquit) *mea malè à dæmonio vexatur*. Etenim vexatio intellectum dat, vt à peccati finibus homo egrediatur. Iſaiæ vigeſimooctauo. *Tantummodo ſola vexatio intellectum dabit auditui, & cætera.* Egregius magiſter eſt vexatio, intellectum affert doctrinæ Dei, morumque docet correctionem. Diuus Hieronymus verba Iſaiæ ſic exponit: Pœnarum formido, & tormentorum metus vos corriget ad ſalutem, & mala veſtra intelligere faciet. Cùmque vexati fueritis, tunc ſcietis prophetas meos vera dixiſſe, & cætera. Oſeæ ſecundo. *Ego ſepiam* (ait Dominus) *viam tuam ſpinis, & ſepiam eam maceria, & ſemitas ſuas non inueniet, & ſequetur amatores ſuos, & non apprehendet eos, & quæret eos, & non inueniet, & dicet. Vadam; & reuertar ad virum meum priorem, &c.* Diſcedit à Deo anima, res creatas, quas amat, inſaniens ſequitur. Quonam modo ad Deum reducetur? Ego (inquit) *ſepiam viam tuam ſpinis, &c.* Ego objiciam animæ diſcedenti à me non flores, ſed ſpinarum ſeptum, hoc eſt, vexationis veluti ſeptum, quo interclufa ad me reuertatur. Diuus Hieronymus Oſeæ ſecundo. Ex quo (inquit) intelligimus, quod prouidentia Dei, ſæpe nobis accidant mala, ne habeamus ea, quæ cupimus, & varijs calamitatibus huius ſæculi, ac miſerijs, ad Dei ſeruitutem redire cogamur, & cætera Diuus Gregorius libro vigeſimoquarto Moral. cap. ſecundo. Eos quos voluntas praua peruertit, plerumque aduerſitas corrigit. difficilius malum corrigitur, quod profectionis proſperitate fulcitur, &c. quemadmodum tribulis teritur frumentum, vel perticis flagellatur, vt granum ſeparetur à palea: ſic tribulationibus teritur homo, & flagellatur, vt anima à peccato, rerumque caducarum amore ſeparetur.

Iſa. 28.
Vexatio dat intellectum
D. Hier.
Oſeas 2.
Ad Deū reducit afflictio.
D. Hier.
D. Greg.

Filia (inquit) *mea malè à dæmonio vexatur*. Vexantur quidam malè tentationibus à dæmonio, alij benè. Malè illi vexantur, qui vincuntur, bene illi vexantur, qui vincunt. Vexatus eſt à dæmonio Iob, ſed bene, ſiquidem victor euaſit. Vexatus eſt Iudas, ſed malè; etenim victus, & ad ſuſpendium ductus eſt. Bernardus ſermone 48. in Cantica: Bene (inquit) pungeris, ſi compungeris, &cę. Aurum bene ab igne incenditur, malè incenditur palea. Nam aurum purgatur palea comburitur. Vt aurum incenditur qui tentatione purgatur, vt ſtipula comburitur, qui tentatione ſuperatur. Auguſtinus Pſalm. 103. Homo (inquit) & diabolus, & quælibet dæmonia, non niſi accepta poteſtate nocent, ſed proficientibus non nocent. Malis ita ſunt, tanquam ignis fœno: bonis ita ſunt, tanquam ignis auro, & cætera. item libro primo de Ciuitate Dei, capite octauo. Manet diſſimilitudo paſſorum, etiam in ſimilitudine paſſionum, & licet ſub eodē tormento, non eſt idem, virtus, & vitium Nā ſicut ſub vno igne, aurū rutilat, palea fumat, & ſub eadē tribula, ſtipulę cō minuuntur

Quidam malè alij benè a dæmonio tentationib. vexantur.
D. Bern.
D. Aug.
Diſſimilitudo paſſorum ſimilitudo paſſionum.

Sub eodem igne aurum rutilat, palea fumat.

nuuntur, frumenta purgant. neq; ideo cũ oleo amurca confunditur, quia eodẽ præli pondere exprimitur. ita vna, eademq; vis irruens bonos probat, purificat, eliquat, malos damnat, vaſtat, exterminat. Vnde in eadem afflictione mali Deum deteſtantur, atque blaſphemant: boni autem precantur, & laudant. Tantum intereſt non qualia; ſed qualis quiſque patiatur. Nam pari motu exagitatum, & exhalat horribiliter cœnum; & ſuauiter fragrat vnguentum. Hactenus Auguſtinus. B

Non eſt bonum panem pauperum mittere canibus. &c.

Denique obſeruanda illa verba Chriſti ſunt: *Non eſt bonum*, ideſt, pulchrum, & decorum, *ſumere panem filiorum, & mittere canibus*. Nobiles viri, ac opulenti, verba hæc animo verſent. Non eſt bonum, non eſt pulchrum ſumere panem filiorũ Dei, ideſt, pauperum, & mittere canibus alẽdis, accipitrum multitudini, paraſitis, impuris fœminis. Non eſt bonum ſumere panem pauperum, & mittere canibus, id eſt, dæmonibus, ò ſacerdotes. Chriſti pa C trimonium in pauperes expendatur, nõ in carnes. Tunc canibus tartareis panis A filiorum proijcitur, cum in nefaria flagitia pecunia conſumitur, qua pauperes ali poſſent. *Vt quid perditio hæc?* poteſt panis veſter venundari multo, & dari pauperibus. Nihil datur gratis; venditur Chriſto, quod datur pauperi. Iuxta illud Prouerb. 19. *Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis: & vicißitudinem reddet ei. &c.* Diuus Baſilius Pſalm. 14. Quando pauperi daturus es in Domini gratiam, idẽ ipſum, & donum, & fœnus eſt. Donum B quidem, quòd à paupere non ſperes te recepturum. Mutuum vero, ſiue fęnus, ob Domini munificam liberalitatem pro illo reddentis. Qui parua quidem per pauperem cum acceperit; maxima pro ipſis retribuet. Qui enim pauperis miſeretur, Deo fœneratur. Non vis vniuerſorum Dominum tibi ad ſolutionem autoratũ habere? Si quis in ciuitate diues tibi pro alijs ſpondeat, fideiuſſionem illius accipis, Deum vero non admittis, tanto ſe C plura perſoluturum, pauperum cauſa pollicentem? Hæc Baſilius.

Sacerdos bene expendat opes Chriſti.

Eleemoſ. Non datur gratis quod datur pauperi, ſed vẽditur.

CAPVT XV.

De ſanato ſurdo, & muto.

MARCVS CAPITE VII.

ET iterum exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilææ, inter medios fines Decapoleos, & adducunt ei ſurdum, & mutum, & deprecabãtur eum, vt imponat illi manum. Et apprehendens eũ de turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in auriculas eius: & expuens tetigit linguam eius: & ſuſcipiens in cælum, ingemuit, & ait illi: Ephpheta, quod eſt adaperire. Et ſtatim apertæ ſunt aures eius, & ſolutum eſt vinculum linguę eius, & loquebatur rectè. Et præcepit illis, ne cui dicerent. Quanto autem eis pręcipiebat, tanto magis plus pręedicabant: & eo amplius admirabantur, dicẽtes: Bene omnia fecit: & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

Digitized by Google

Venit per Sidonem ad Mare Galilææ.

Poſtquam à filia Chananæa dæmonem eiecit Dominus, nõ eſt diu commoratus in regione illa; per Sidonem reuerſus eſt ad mare Tiberiadis, ſiue Galilææ. Græci codices, & Syriaci ſic habent; *Iterũ exiens è finibus Tyri, & Sidonis.* Ianſenius mirũ eſſe ait, quod omnes Latinorum libri habeant aliter. *Exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem.* Sed hæc lectio verior eſt, & in biblijs iuſſu ſummi Pontif. correctis probata, & Græcos nonnullos codices hẽc conſentientes. Senſus eſt: Chriſtum veniſſe ex finibus Tyri, per Sidonem, ad mare Galilææ. Obijcit Ianſenius: quomodo Chriſtus veniſſet per Sidonem, q; vetuerat Apoſtolis ingredi ciuitates Gentium? Deinde, volẽtibus ire è finibus Tyri ad mare Galilææ, non eſt iter faciendũ per Sidonem, ſed contra potius è Sydone per fines Tyri iter fieret ad mare Galilææ. Reſpondetur, Chriſtum per Sidonem ſolum tranſijſſe: neque in ciuitate illa concionatum eſſe. Vel potius per Sidonem veniſſe, ideſt, per loca propinqua Sidoni, neque vero ingreſſum ipſam ciuitatem. Ingredi etiam potuit, quamuis vetuerit Apoſtolis ciuitates gentium intrare, quoniam Dominus erat Apoſtolorum, ſciebatque quid facto opus eſſet. Quamuis autem Sidon Septentrionalior eſſet, quam Tyrus, voluit Dominus per Sidonẽ iter facere in mare Galilææ. Cauſam vero, cur id fecerit, Euangeliſta ſilentio præterijt.

Lectio varia.

Inter medios fines Decapoleos.

Græcè legitur, *ἀνὰ μέσον ὁρίων Δεκαπόλεως*, ideſt, per medium finium Decapoleos. Senſus eſt: Venit per Sidonem, et venit inter medios, vel per medios fines Regionis Decapoleos, ad mare Galilææ. Qua habuerit Chriſtus iter, docet Euangeliſta; nempe per Sidonem, & deinde per medios fines regionis Decapolitanę, Decapolis regio, à numero decem ciuitatum, hoc eſt appellata nomine. *δέκα*, enĩ decem ſignificat, *πόλις*, verò vrbem. De illa Borchardus parte prima, cap. 6. §. 6. ſic ſcribit; Scias (inquit) ad vrbem Tiberiadem terminari regionem dictam Decapolim. Nam Dominus Iacobus de Vitriaco Ieroſolymitan. Patriarcha, & Romanæ ſedis legatus in libro, quem de Cõqueſto terræ ſanctæ edidit, ſic dicit: Regionis Decapoleos fines ſiunt, mare Galilææ ab Oriente, & Sidon magna ab Occidente; & hæc eſt latitudo eius. In longitudine vero protenditur à Tiberiade, & toto littore Aquilonari maris Galilææ vſque ad Damaſcum. Dicta autem eſt Decapolis quaſi decem vrbium regio, quæ vt præcipue in ea continentur. Sunt aũt Tiberias, Sephet, Cedes, Nephtalim, Aſor, Cæſarea Philippi, Capharnaũ, Bethſaida, Corozaim, & Bethſan, quæ & Scythopolis dicta eſt. Sunt in ea plures aliæ, ſed hæ ſunt celebriores vrbes. Sic ille. Adrichom. vero in tribu Nephtalim numero 40. Longitudo (ait) Decapoleos triginta milliaribus, latitudo autem paulò minor cenſetur. A Septentrione Libanũ, & Damaſcum, ab Occidente Sidonem, à meridie Bethſan fines habet. Ad Orientem verò trans Iordanem, & mare Galilææ, vltra Gadaram, Hippum, & Pellem ſe extendit. &c. D. Hieron. in libro de locis hebraicis, Decapolim trans Iordanem collocat. Eſt (inquit) Decapolis regio decem vrbium trans Iordanem, circa Hippum, & Pellem, & Gadaram. &c. idẽ docet Beda in Marcum, & Haymo. Plinius quoque lib. 5. cap. 18. Decapolitana (inquit) regio à numero oppidorum, in quo non omnes eadem obſeruant. Plurimi tamen Damaſcum, & Opoton riguas amne Chryſorrhoa, fertilem Philadelphiam, Rhaphanam, omnia in Arabiam recedentia. Scythopolim, Gaddara, Hieromaice præfluente, & iam dictũ Hippõ, Dion, Pellã aquis diuitem, Galaſam, Canatham. Intercurſant cinguntque eas vrbes Tetrarchiæ, regionum inſtar ſingulæ & in regna contribuuntur, Trachonitis, Paneas, Abila, Arca, Ampeloeſſa, Gabe. Hæc Plinius.

Regio Decapolis. Borchar. — *Adrichom.* — *D. Hieron.* — *Plinius.*

Ioſephus lib. 3. de bello cap. 16. maximam Decapoleos ciuitatem, ait eſſe Scythopolim, & Tiberiadi vicinam. Eſt aũt ciuitas hæc cis Iordanem. Quamobrem videtur regio Decapolitana partim cis Iordanem fuiſſe, partim vltra Iordanem quod Ianſenio placet. Beda ait Chriſtum nõ intraſſe fines Decapoleos, ſed potius ad mare vſque veniſſe, atque ad ipſum perue-

Ioſephus.

peruenſſe locum, qui medios fines Deca A poleos, transmure vltra Iordanem poſitos reſpiciebat. Sed euangeliſtæ nerba indicant per ipſoſmet fines tranſijſſe, ipſoſque intraſſe.

Adducunt ei ſurdum et mutum.

Græcè mutus hic dicitur, μογιλάλος, id eſt, vix loquens, videtur ergo ab interprete mutus ſumi pro homine penè muto, vixque verba proferente. Vnde poſt B miraculnm patratum ait euangeliſta. Et loqnebatur rectè. Erat ſurdus homo hic, erat item mutus. ex morbo ne, an ex dæmone dubium. Theophylactus ex dæmone morbum putat profectum. Adductus eſt ad Chriſtum ab alijs, qui precabantur vt manum illi imponeret, & ſanitatem tactu manus conferret.

Theophyl.

Apprehendens eum de turba ſeorſum.

Ceremonias multas adhibuit Dominus in ſanãdo muto, et ſurdo.

Theophyl.

Surdum hunc, & mutum, multis adhibitis ceremonijs Chriſtus ſanitati reſtituit, cùm verbo tantùm ſanare poſſet. videlicet Eccleſiæ ſuę ceremonias hac in re probauit. Prima ceremonia, a turba illũ ſemouit. Cur id fecerit, docet Euthymius: Ne (inquit) miracula videretur populo exponere. Et Theophylactus, ideo (ait) factum quòd Chriſtus non erat arrogantiæ ſectator. &c. At Chriſtus miraculum in omnium fecit conſpectu. Exiſtimarim potius à turba ſeorſum hominem apprehendiſſe, ne a turba premeretur, & expeditior eſſet.

Miſit digitos ſuos in auriculas.

Accommodata ceremonia.

Secunda ceremonia; digitum dexterę E manus in vnam intulit aurem, digitum vero ſiniſtræ in alteram. illa ceremonia oſtendens obturatas aures, ac ſurdas, ſe aperire, ac veluti perforare digitis.

Expuens tetigit linguam eius.

Tertia ceremonia; ſputo, linguam mutam tetigit, indicans ſputum illud diuinum, præſentiſſimum eſſe medicamentũ. Cùm expuiſſet (ait Theophylactus) tetigit Chriſtus linguam, vt oſtenderet omnes partes carnis ſuæ ſanctas ac diuinas eſſe, adeo vt ſputum ſolueret linguæ vinculum, tametſi ſuperfluitas ſit omne ſputũ. Sed in Domino admirabilia erant, ac diuina omnia. &c. Congruæ erant hæ ceremonię facto. Etenim aurib. aperiendis accommodata ceremonia eſt, digitos in illas immittere. Linguæ vero maximè congruit ſputum, ſiue ſaliua; ſaliua enim humectatur lingua, fitque volubilis, & ad loquendum expedita.

Et ſuſpiciens in cælum.

Quarta ceremonia; Suſpexit in cælum Dominus: fontem indicans Deum, ex quo bona omnia, noſtrorumque malorũ medicamenta emanant. In cælum autem ſuſpiciens patrem oraſſe videtur. Suſpexit in cælum (ait Beda) vt inde mutis lo- C quelam, ſurdis auditum, cunctis infirmitatibus medelam, doceret eſſe quærendam. &c.

Beda.

Ingemuit.

Quinta ceremonia; Ingemuit. *Suſpiciens in cælum ingemuit.* Gemitus autem hic oratio fuit cum gemitu. Theophylactus: Vt ſuſpexit in cælum Chriſtus, ingemuit. fortaſſis & orans Patrem, quo miſericor D dia dignaretur hominem. &c. Ingemuiſſe ait. Euthymius hominis commotum afflictionibus: Ingemuit (inquit) motus hominis afflictionibus, ac humanæ miſer tus naturæ, quæ tùm a dæmonibus, tùm ab infirmitatibus, adeo impetitur, propter peccati transgreſſionem. &c. Lege etiam Theophylactum.

Theophyl.

Euthym.

Et ait illi ephpheta, quod eſt adaperire.

Sexta ceremonias. Verbum etiam àdhibuit. Chaldaicus eſt imperatiuus & Syriacus, græce legitur, ἐφφαθὰ, in ſyriaco euangelio, אתפתח; eundem ferè in modum chaldaice, אתפתח. ſed vt obſeruat autor grãmaticæ chaldææ Guido fabricius, amouetur, ת. diciturq; פתח, latinè ſcribitur, Ephphetha, in coniugatione Hithpael, a verbo, פתח, id eſt, aperio. Hebrai-

Digitized by Google

Hebraicè in cõiugatione Niphal fuerat A dicendum, הפתח. Forte hic imperatiuus eſt hebræus in niphal, ſed mutatis punctis. Non enim Galilæi adeò grammatica obſeruabant puncta. Aſpiratio in fine à græcis non ſcribitur. Sicut leproſo Matt. 8. dixit; *Mundare*: hoc eſt mũdus eſto. Sic ſurdo ait. *Adaperire*; hoc eſt, apertus eſto, Audi, & loquere. Adaperire, tùm auribus, tùm lingua, & ore. lingua enim aperiri etiam dicitur, Eſai. 35. *tunc aures ſurdorum patebunt, et aperta erit lingua mutorum*; & Luc. 1. de Zacharia patre Baptiſtæ; *Apertum eſt illico os eius & lingua, eius, & loquebatur. &c.*

Iſai. 35.

Præcepit illis ne cui dicerent.

Ijs, qui hominem adduxerunt præcepit Chriſtus, ne cui miraculum patefacerent. At quò magis ille præcipiebat, eò, magis illi prædicabant. Gloria enim fugientes, vt vmbra ſequitur. ipſum fugere laude dignum eſt. Fugiebat Chriſtus gloriam, ſed illa ſequebatur. Sciebat Chriſtus ſecuturam, ſed vt exemplum nobis præberet, illam fugiebat. Docemur (ait Theophylactus) quod quando bene facturi ſumus, ne plauſus, vel celebritates ex beneficijs quæramus. &c. Auguſtinus lib. 4. de Conſenſu euangel. cap. 4. Pigris (inquit) volebat oſtendere Dominus, quanto feruentius eũ prędicare debeant, quibus iubet vt prædicent, quando illi qui prohibebantur, tacere non poterant. &cæt.

Gloria fugientes ſequitur.

Theophyl.

D. Auguſt.

Bene omnia fecit.

Bene omnia fecit, legendum, vt correcta habent biblia. Sed cum ſurdum vnum audire fecerit, & mutum vnum loqui, cur numero vtuntur multitudinis? reſpõdeo ſumi numerum pluralem pro ſingulari, vel de alijs quoque mutis, & ſurdis à Domino ſanatis, ſermonem haberi.

CAPVT XVI.

Morale. De ſanato ſurdo, & muto.

Naues verſus cælum apertæ ſunt, verſus mare maximè clauſæ, ne fluctꝰ ſorbeant. homines vero plerique contrà, verſus cælum ſunt clauſi, verſus mare, id eſt, mundum, apertiſſimi, quamobrem peſtiferas illius aquas ſenſibus hauriunt, Orcoque demerguntur. Deo clauſas aures habent, clauſumque os, neque diuina audiunt, neque loquuntur. Clauſum habent intellectum, memoriam, voluntatẽ; clauſum cor, nec diuina intelligunt, nec B amant, nec repetunt memoria. Ioſue 6. *Iericho clauſa erat*. Sic impij homines inſtar Iericho Deo clauſi ſunt. Iudicum 16. Sãſonem hoſtes clauſum in carcere molere fecerunt. eundem in modum homines clauſos, tartarei hoſtes, inſtar animantium ratione carentium, molas agitare faciunt; perpetuumque in gyrum, poſt res caducas trahunt. Quicunque huiuſmodi homo eſt, Domini audiat verbum: *Adaperire*; nauem imitare, verſus cælum eſto a- C pertus, verſus mare, hoc eſt, mundum maximè occluſus. diuinis ac cæleſtibus rebus intellectum, memoriam, voluntatemque aperi, illas cogita, conſidera, animo volue, ama, deſidera. Aures aperi Dei vocibus, linguam laudibus. Adaperire Deo mundo te claude. ſurdus eſto, & mutus. non Deo, ſed mundo. iuxta illud Pſalm. 37. *Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum.* Gen. 8. *Incluſit eum*, i. Noe, *Dominus deforis*. In medijs D illis fluctibus, ne Arcam ingrederentur aquæ, à Deo incluſus eſt Noe. Tu quoque à Deo poſtula, vt te claudat intus, ac deforis. Os, aures, oculos, reliquaſq; animi facultates niſi claudat Dominus, mundi fluctus etiam per paruas rimas abſorbebis, ac mergeris. Aqua concluſa in ſuperiora tendit, ſi exitum aperias inutiliter effunditur, ſic animus mundo clauſus cælum petit; mundo apertus diffluit. D. Gregorius 3. p. Paſt. admon. 15. Humana (in- E quit) mẽs, aquæ more, & circumcluſa ad ſuperiora colligitur, quia illud repetit vnde deſcendit, & relaxata deperit, quia ſe per infima inutiliter ſpargit. &c.

Homo impius Deo clauſus eſt.

Ioſue 6.

Iud. 16.

Aperi cor Deo mũdo claude.

Gen. 8.

D. Gregor.

Illud etiam obſerua, adductum eſſe hominẽ ſurdum, ac mutũ, ab alijs, ad Chriſtum. *Adducunt ei* (ait Euangeliſta) *ſurdum, & mutum*. hi qui audiebant, ac loquebantur, ſurdum, mutumque, ſani ægrum ad Chriſtum adduxerunt. Similem in modum, qui animo ſani ſunt, alios animo ægros

Adducendi ad Chriſtũ impij.

ęgros adducere conentur. Surdus (inquit Beda Marci 7.) & mutus eſt, qui neque aures audiẽdis Dei verbis, neque os aperit proloquendis. quales neceſſe eſt, vt ij qui loqui iam, & audire diuina eloquia longo vſu didicerunt, Domino ſanandos offerant. &c. Conſilijs adducuntur, exẽplo, concionibus, & deprecatione. Vnde ij qui ſurdum, mutumque adducebãt; deprecabantur Chriſtum, vt imponeret illi manum. Niſi Deus manum imponat, hominem non conuertemus. D. Bernardus in ſermone de ſeptem miſericordijs Tuæ (inquit) eſt Domine Deus, & non humanæ virtutis, ſuſceptum ſemel peccati iugum à ceruicibus excutere. Quoniã omnis qui fecit peccatum, ſeruus eſt peccati. Nec eſt liberari niſi in manu forti. &c. Deprecemur ergo Deum: vt manum fortem cordi admoueat, excitetq; ad conuerſionem illũ, quẽ adducere conamur.

Beda.

Auxiliũ Dei conuerſioni neceſſarium.

D. Bernar.

B

Vt autem ſurdę aures diuinis Spiritus ſanct. aperiãtur inſpirationibus, à turba tum negotiorum, tum hominũ oportet recedere. *Apprehendens* (inquit) *eum de turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in auriculas eius.* Autor cõment. in Marcum inter opera Hieronymi. Seorſum (ait) ſemper a turbulẽtis cogitationibus, & actibus inordinatis, ſermonibusque incompoſitis ducitur, qui ſanari meretur. Digiti, qui in aures eius mittũtur, verba ſpiritus ſũt. &c. Quemadmodum Nili ſonitus aures corporis, ſic turbæ ſtrepitus aures obtundit animi. lege Senecam lib. 4. quæſt. natur. ca. 2. Fuge igitur turbam, in ſecretum cubiculi locum te recipe, diuinis digitis aures præbe. Aperiẽtur, & mira audies, quę ijs obtuſis non audiebas. Studeamus (ait D. Bernardus in ſermone de obedientia, patiẽtia, & ſap.) ſtudeamus (inquam) furari aliquãdo noſmetipſos, & à peſſimis occupationibus iſtis ſurripere, vel adhoram, iaculari animos, vibrare corda in id quod ſuum eſt, & quod quãtò naturalius, tantò ſuauius eſt, hoc enim eſt quod dicitur Pſal. 45. *Vocate, & uidete quoniam ego ſum Deus.* Sic Bern. Oſeæ. *Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius.* Felix homo ille eſt, quem Chriſtus apprehendit, eductumque à turba, id eſt, ex mundi ſtrepitu, in ſpiritalia exercitia, & ſolitudinem cæleſti amęnitate florentem inducit. Exod. 3. *Cùm Moſes minaſſet gregem ad interiora deſerti, venit ad montem Dei Horeb. Apparuitque ei Dominus. &c.* Qui cogitationem ſuarum atque affectuum gregem, ad interiora deſerti minat. i. ducit, illi apparet Dominus, illius aures aperit, ad cor illius loquitur.

à turba ſecedendum.

C

D. Bern.

Pſ. 45.

Oſea 2.

Exod. 3.

Poſtquam verò cæleſtia, ac æterna apertis haurit auribus, ex muto fit loquẽs, & loquitur rectè. Act. 4. aiunt Apoſtoli; *Non poſſumus quæ vidimus, & audiuimus, nõ loqui.* Similem in modum, ij qui a turba ſemoti æterna audiunt, non poſſunt non loqui, quæ audierunt. Vt enim Chriſtus ait Matth. 12. *ex abundantia cordis os loquitur.* Quemadmodũ Luſitanus in Italia agẽs, linguam audit, diſcitque Italicam, eadẽque loquitur; ſic qui in ſpiritalibus agit exercitijs, linguam audit, diſcitque ſpiritalem, eademque vtitur. Pſal. 80. de populo Iſraelitico dicitur: *Linguam quam non nouerat audiuit.* hoc eſt, audiuit linguam Dei vt exponit Theodoretus & alij. Iſraelitæ linguam Dei quam non nouerant, in ſolitudine audierunt, legemque in ſolitudine acceperunt. ſic ij, qui ſpiritalibus vacant exercitijs, linguam, quam non nouerant audiunt, diſcunt, loquuntur. Dei legem tabulis cordis inſcriptam ferunt, peccatorum grauiſſima onera, & mundi cophinum viliſſimum, id eſt, ſeruitutem, penitus reijciunt. ſequitur enim eodem pſalmo: *Diuertit ab oneribus dorſum eius, manus eius in cophino ſeruierunt &c.* Seruierũt, ſed iam nõ ſeruiunt, poſtquam a Chriſto D apprehenſi, & in ſolitudinem ſeorſum à turba ducti ſunt.

Act. 4

Matt. 12.

Pſal. 80.

Qui ſpiritalibus exercitijs uacat rectè loquitur.

Pſal. 80.

Mundi cophinus.

Saliua, id eſt, humore oris ſui, Dominus linguã muti tetigit, vt loqui poſſet. ſaliua, atque humore opus habet lingua, vt loquatur expedite. Si vis de Deo, diuiniſque rebus alacriter loqui, ſaliua tibi ſiue humor deuotionis neceſſarius eſt. Pſ. 136. *Adhæreat* (ait Pſalmographus) *lingua mea faucibus meis, ſi non meminero tui.* Etenim illius lingua muta, atque exſiccata E hæret palato, qui deuotionis humore carens Dei obliuiſcitur. At verò Pſal. 62. *ſicut adipe* (inquit) *& pinguedine repleatur anima mea, & labijs exultationis laudabit os meũ.* Nam ſi adipe deuotionis, ac pinguedine repletur anima, mox cor atq; labia, exultanter laudes celebrant diuinas. Cant. 4. Mel, & lac ſub lingua tua. Ecce linguæ de Deo ardenter loquentis humorem; videlicet deuotionis mel, & lac. hac dulci ſaliua tecta, atq; imbuta, dulciter loquitur, atque

Deuotio linguã mouet ad diuina verba.

Pſal. 136.

Pſal. 62.

Cant. 4.

Deuotio lingua animæ. D. Bern.

atque ardenter. Itaque D. Bernardus animæ linguam deuotionis appellat feruorem. in Cant. ſerm. 45. Animę (inquit) lingua, deuotionis eſt feruor. Elinguis eſt anima, atque infans, quæ linguam hanc non habet, & nō poteſt ipſi vllatenus ſermocinatio eſſe cum Verbo. &c. Quemadmodum autem ſaliua quæ linguam ad loquendum humectat, ex capite oritur; ſic deuotio quæ ſpiritalis eſt ſaliua, atq; humor linguæ, ex capite, id eſt, intellectu emanat. Etenim qui diuinas, æternasque res conſiderat intellectu, atque meditatur, is deuotione abundat. Sicut ex viſione beante, ſumma in beatis enaſcitur delectatio; ſic ex viſione Dei, æternarumq; rerum, licet obſcura, magna terræ incolis efficitur deuotionis exhilaratio. Qui igitur deuotionis exoptat aquas, meditationis ſiue conſiderationis fontem in intellectu aperiat.

Deuotio oritur ex oratione.

Gemere docet Chriſtus. D. Gregor.

Denique ſuſpiciens in cęlum Chriſtus gemuit, noſque gemere docuit, vt ait D. Gregorius hom. 10. in Ezechielem: Suſpiciens (inquit) in cælum Chriſtus ingemuit, non quòd ipſe neceſſarium gemitum haberet, qui dabat quod poſtulabat; ſed nos ad eum gemere, qui cælo præſidet docuit. vt & aures noſtræ per donum Spiritus ſancti aperiri, & lingua per ſaliuam oris, id eſt, per ſcientiam diuinæ locutionis, ſolui debeat ad verba prædicationis. &cæt.

Euthym. *D. Gregor.* *Vitæ calamitates.* *D. Bernard.* *Eccl. 40.*

Gemuit autē vt Euthymius ſentit hominis commotus afflictionibus, humanęque miſertus naturę. Quis non gemat tot preſſus malis, niſi cæcus, qui ea mente nō cernit? De vitę huius calamitatibus ac miſerijs lege D. Gregorium lib. 8. Moral. cap. 20. ad illa verba Iob: *Quare poſuiſti me contrarium tibi?* Et Iob. 14. capite: Omne (inquit) quod hic agitur, pœna, & miſeria eſt. &c. Inter pœnas, & miſerias, quis non ingemiſcet? Quis non ingemiſcet inter ſpinas? Bernardus ſer. 48. in cantica: Donec (inquit) in carne eſt anima, inter ſpinas perfecto verſatur, & neceſſe eſt vt patiatur inquietudines tentationum, tribulationūq; aculeos. &c. Lege caput. 40. Eccleſiaſtici; *Iugū* (ait) *graue ſuper filios Adā, à die exitus eorum de ventre matris eorum, vſque in diem ſepulturæ in matrem omnium. etc.* Sub graui iugo quis non gemet?

Pſal. 136. Pſalm. 116. Suſpicientes in cælum patriā noſtrā, ingemiſcamus. *Plutarchus.* *Alexāder lachrymatur.*

Suſpiciens in cælum ingemuit Dominus. Nos quoque in valle exules lachrymarum, ſuſpicientes in cælum, hoc eſt, in patriā noſtrā, ingemiſcamus, iuxta illud pſalmi 136. *illic ſedimus et fleuimus dum recordaremur tui Sion*. Et illud pſalmi 119. *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt. habitaui cum habitantibus Cedar. etc.* Bernardus in ſer. de obedientia, patient. & ſapi. Concupiſcamus (inquit) in atria Domini, crebro ſuſpiremus illuc. Patria noſtra ipſa eſt, odoremus ſaltē, & à longe ſalutemus eam. &c. Vt Plutarchus ſcribit in libro de tranquillitate animi: Alexander cùm audiret Anaxarchum mundos infinitos eſſe diſſerentem, illachrymaſſe dicitur. interrogantibusque amicis, ecquid lachrymis dignum ei contigiſſet? reſpondit: An indignum eſt, nos flere, ſi cùm infiniti mundi eſſe dicantur, non dū unicus domini facti ſimus? Lachrymatur ethnicus Rex, terreni, atque inanis regni ductus cupiditate; lachrymetur potius, ingemiſcatque Chriſtianus, cæleſtis, æternique imperij, ac gloriæ permotus deſiderio. Cùm cæli ſuſpicit amplitudinem, atque immenſitatem, ex intimo pectore ſuſpirans dicat; heu me miſerum, ad infinitum illud regnum poſſidendum natus, terræ gurguſtio inhæreo? cùm infinitæ ſint in cælo manſiones, non dum vnius poſſeſſor factus ſum.

Obediens mandatis rectè loquitur. *D. Gregor.*

Præterea obſerua ordinem illum verborum Euangeliſtæ. *Apertæ ſunt aures eius, ſolutum eſt vinculum linguæ eius, et loquebatur rectè*. Cui enim ad obediendum diuinis mandatis aures aperiuntur, huius linguę vinculum ſoluitur, ad loquendum rectè, ac docendum. D. Gregorius hom. 10. in Ezechielem; Cui (inquit) aures cordis ad obediendum apertę fuerint, ex ſubſequēti proculdubio etiam linguę eius vinculum ſoluitur, vt bona quę ipſe fecerit, etiam facienda alijs loquatur. Vbi bene additur: *et loquebatur rectè*. Ille enim rectè loquitur, qui prius obediendo fecerit, quę loquendo admonet eſſe facienda. ſic Gregorius.

CAPVT XVII.

Saturat Dominus 4. hominum millia.

MATTHAEVS CAPITE XV.

ET cum tranſiſſet inde IESVS, venit ſecus mare Galilææ, & aſcendens in montem, ſedebat ibi. Et acceſſerunt ad eum turbæ multæ, habentes ſecum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos. & proiecerunt eos ad pedes eius, & curauit eos. Ita vt turbæ mirarentur, videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos videntes: & magnificabant Deum Iſrael. IESVS autem conuocatis diſcipulis ſuis, dixit: Miſereor turbę, quia triduo iam perſeuerant mecum, & non habent quod manducent: & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in uia. Et dicunt ei diſcipuli: Vnde ergo nobis in deſerto panes tantos, vt ſaturemus turbam tantam? Et ait illis IESVS: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem, & paucos piſciculos. Et pręcepit turbę, vt diſcumberent ſuper terram. Et accipiens ſeptem panes, & piſces, & gratias agens, fregit, & dedit diſcipulis ſuis, & diſcipuli dederunt populo. Et comederunt omnes, & ſaturati ſunt. Et quod ſuperfuit de fragmentis, tulerunt ſeptem ſportas plenas. Erant autem qui manducauerunt, quatuor millia hominum, extra paruulos, & mulieres. Et dimiſſa turba aſcendit in nauiculam, & venit in fines Magedan.

MARCVS CAPITE VIII.

IN diebus illis iterum cùm turba multa eſſet, nec haberent quod manducarent, conuocatis diſcipulis ait illis: Miſereor ſuper turbam, quia ecce iam triduo ſuſtinent me, nec habent quod manducent, & ſi dimiſero eos ieiunos in domum ſuam, deficiēt in via; quidam enim ex eis de longè venerunt. Et reſponderunt ei diſcipuli ſui, vnde illos quis poterit hic ſaturare panibus in ſolitudine? Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem. Et pręcepit turbę diſcumbere ſuper terram. Et accipiens ſeptem panes, gratias agens fregit, & dabat diſcipulis ſuis, vt appone-

Digitized by Google

apponerent,& appoſuerunt turbę. Et habebant piſciculos paucos; & ipſos benedixit, & iuſſit apponi. Et manducauerunt, & ſaturati ſunt, & ſuſtulerunt quod ſuperauerat de fragmentis, ſeptem ſportas. Erant autem qui manducauerant, quaſi quatuor millia, & dimiſit eos.

Cùm tranſiſſet inde uenit ſecus mare Galilaæ.

EX finibus Tyri, vbi Chananæę filiam donauerat ſanitate, egreſſus Dominus, per medios fines Decapoleos ut ſupra ex Marco diximus, in mare ſiue lacū Galilææ uenit, in montemque mari propinquum aſcendit. Et acceſſerunt ad eum turbæ multæ (ait Matthæus) habentes ſecum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos, & proiecerunt eos ad pedes B eius. Ad medicum è cælo delapſum ægrotos ſanandos afferebant. ille vero gratis attulit abſque vllis medicamentis medicinam. videlicet, potentia infinita medicamentis minimè indiget. Sanitatem ęgris admirabiliter collatam hominum ſequebatur admiratio, Deique laus, & gloria. Quis enim mutos loquētes cernens, claudos ambulantes, cæcos vidētes, alioſque ægros ſanitati repente reſtitutos, non admiraretur, Deumque laudaret? Aduer C te multa ſimul miracula hoc loco Dominum edidiſſe, quæ euangeliſta ſigillatim non enarrauit. Præterea obſerua debiles non ſignificare homines præ morbo imbecilles, ſed manu captos. Eſt enim græcè, κυλλοὺς. D. Hieronymus Matthæi 15. Vbi (inquit) tranſtulit latinus interpres, *Debiles*, in græco ſcriptū eſt, κυλλοὺς, quod non generale debilitatis, ſed vnius infirmitatis eſt nomen, vt quomodo claudus dicitur, qui vno claudicat pede, ſic κυλ- D λὸς, appelletur, qui vnam manum debilem habet. &c.

Ord. gloſſ.

D. Hieron.

Miſereor ſuper turbam.

Non ſolùm ægris ſanitatem contulit Dominus, verum etiam turbam pane, piſcibuſque in ſolitudine illa pauit. D. Hieronymus in Matt. Vult (inquit) Chriſtus paſcere quos curauit. Prius aufert debilitates, vt poſtea ſanis offerat cibos, &c. Ex miſericordia veluti fonte, illius emanārt

Ægris dedit ſanitatem, omnib. cibum.

D. Hieron.

A dona. Vnde ait; *Miſereor ſuper turbam, quia iam triduò ſuſtinent me.* Græcè, προσμένουσί μοι, id eſt, permanent mihi, vel mecum, quod Matthæi 15. dicitur, *perſeuerant mecum*. Per tres dies cum Chriſto turba perſeuerauerat, nec domum repetiuerat, doctrina, conſpectu, miraculiſque Chriſti tracta.

Perſeuerantia.

Nec habent, quod manducent.

Dubium eſt, an tribus illis diebus turba cibo caruerit? reſpondendum, cibum attuliſſe, ſed tertia die iam fuiſſe conſumptum, vt ait Theophylactus Marci 8. Miraculum (inquit) operatur Chriſtus ſumpta occaſione iuſta; nēpe quod tres dies manſerat turba, & abſumpta erant omnium viatica, & D. Chryſoſto. Matthæi 15. Ne (inquit) reſpondere poſſent diſcipuli, quia ſecum uiatica portarūt, triduo iam mecum ſunt ait Chriſtus. ita etiam ſi quidquam ſecum habuerunt, conſumptū eſſe debet. &c. Ægritudines paſſim Dominus a populo pellebat; at cibum ſemel tātum atque iterum præbuit, ne cauſa cibi illum populus ſequeretur. Theophylactus. Non ſemper facit Chriſtus miraculum in alimentis, vt ne putent, quod propter cibos populus illum ſequatur. &c. Præterea cibum præbuit Dominus tunc cum maximè turba indigebat, ciboque carebat. Non enim miracula, niſi cùm opus erant, faciebat. Chryſoſt. Non in prima die, neque in ſecunda, miraculum fecit, ſed expectauit, vt omnibus conſumptis, indigentia coacti, maiori admiratione factum proſequerētur. &c. Theophylactus. Nunc (inquit) niſi periculum ex ciborum penuria fuiſſet, neutiquam miraculum feciſſet Dominus, &c.

Theophyl.

D. Chryſ.

Deficient in via.

Quàm ſit opus turbæ eſcam ſuppeditare, & miraculū edere, indicat Dominus. Cibum (inquit) non habent, ſi autem ieiunos

Digitized by Google

iunos dimiſero, in via deficient. *Quidam enim ex eis de longe venerunt.* Chriſti fama ex remotis locis, ac regionibus homines ducebat; ideo ait; *quidam enim ex eis de longe venerunt.* Vt autem longum peragerent iter, eſca indigebant.

Vnde iſtos quis poterit ſaturare panibus, in ſolitudine?

Cur diſcipulos dominus conuocauit. *D. Hieron.* *Miſericordia Chriſti.*

De paſcenda turba egit cum diſcipulis Dominus, *Conuocatis diſcipulis ſuis* (ait Euangeliſta) *ait illis; miſereor ſuper turbam. &c.* Cauſam reddit D. Hieronymus his verbis: Conuocat Chriſtus diſcipulos ſuos, & quod facturus eſt loquitur; vt vel magiſtris exemplum tribuat, cū minoribus, atque diſcipulis, communicanda eſſe conſilia; Vel, vt ex confabulatione intelligant ſigni magnitudinem, reſpondentes ſe panes in eremo non habere. ſic ille. Miſericordiam ſuam erga turbam Dominus diſcipulis aperuit; *miſereor* (inquit) *ſuper turbam*; aperuit & voluntatem. Sic enim apud Matthæum loquitur; *Dimittere eos ieiunos nolo.* Prębendę quoq; eſcę neceſſitatem oſtendit: *Nec habent quod manducent. & ſi dimiſero eos ieiunos, deficient in via.* dignā eſſe turbam cibo indicauit; *quia iam triduo ſuſtinent me.* Quid ad hæc diſcipuli reſpōdere debuerūt? hoc ſane. Domine iam ſemel maiorem turbam quinque panibus, duobusque piſcibus ſatiaſti. Nihil tibi difficile. qui maiorem pauit, paſcere poteſt & minorem. Qui claudis, cæcis, mutis, ſanitatem nunc coram oculis noſtris donaſti; potes ſane eadem potentia, cibi inopia laborantes ſaturare. At illi nullū de præterita quinque millium hominum ſaturatione, nullum de præſenti tot ægrotorū admiranda ſanitate, verbū faciunt; ſed rei difficultatem opponunt. *Vnde* (inquiunt) *iſtos, quis poterit ſaturare panibus in ſolitudine?* & vt eſt apud Matthæum; *Vnde ergo nobis in deſerto panes tantos comparamus*, id eſt, tam multos, vt ſaturemus turbam tantam? In ſuam potentiam, ſiue potius impotentiam, ac penuriam, diſcipuli cōijciebant oculos, non autem in magiſtri potentiam; ideoque difficillimum, imo impoſſibile illis videbatur, turbæ panes ſuppeditare, *Vnde*, inquiunt, *nobis panes tantos? &cæt.* Si Chriſti potentiam cōſideraſſent, facillimū id eſſe exiſtimaſſent. Quæritis vnde vobis panes tantos ô diſcipuli? facilis eſt reſpōſio ſi aduertitis; ex magiſtro veſtro vobis panes tanti. ille ſuppeditabit, ille cumulatiſſimè prębebit. A veſtra penuria oculos auertite, in opulētia, potentiaque magiſtri figite, vnde panes habere facillime poſſitis facillimè reperietis, non huic tantam turbæ, verum totius orbis terrarum multitudini ſaturandæ. *Oculi omnium* (ait Pſalmographus Pſa. 144.) *in te ſperant Domine, & tu das eſcam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. &c.* Pſalm. 122. *Sicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum, ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri.* In Deū igitur ſuſtollendi ſunt oculi, non in nobis collocandi.

Pſal. 144. *Pſal. 122.* *Fragmenta conuiuij.*

Quot panes habetis?

C Sciebat Chriſtus quot haberent panes diſcipuli: rogat tamen, vt miraculum fiat manifeſtum. Reſpondent illi ſeptem ſe habere panes, & piſciculos paucos. Iubet ergo turbā ſuper terram, ad ſumendū cibum, diſcumbere; panes accipit, gratias agens frangit, turbæque apponi præcipit, ſimiliter & piſciculos. Satiata ſunt hominū millia quatuor, pręter pueros, & mulieres; ex panibus ſeptē, pauciſque illis piſciculis. Magna vero fragmentorum D ſuperfuit copia, ſeptē enim ſportas fragmenta compleuerūt. In priori ſigno duodecim ſuperfuere fragmentorum Cophini, iuxta duodecim Apoſtolorum numerum; hic ſeptem ſuperfuere ſportæ, iuxta numerum ſeptem panum; vt in miraculo eſſet diſſimilitudo, quod Chryſoſtomus obſeruat. Ne, inquit, reliquiarum æqualitas miraculum confunderet, & obliuionem obduceret, hoc diſcrimine, ac differentia, vtriusque ſigni memoriam voluit cōfirmare. Proptereà tunc quidem diſcipulorum numero corbium numerū, nūc vero panibus ſportas exæquauit. &c. Miraculi vtriusque diſcrepantiam Hieronymus indicat his verbis: Supra legimus, veſpere autem facto, acceſſerunt ad eum diſcipuli, dicētes: *deſertus eſt locus*, & reliqua; hic diſcipulos conuocat ipſe Dominus loquitur; *Miſereor turbæ, quia triduo iam perſeuerant mecum.* Ibi quinque panes erāt, & duo piſces; hic ſeptem panes, & pauci piſciculi.

D. Chryſ. *D. Hieron.* *Diuerſorum miraculorum diſcrepantia.*

piſciculi. ibi ſuper fœnum diſcumbunt: A hic ſuper terram. ibi qui comedunt, quinque millia ſunt, iuxta panum numerum quos comedunt; hic quatuor millia. ibi duodecim cophini replentur de reliquijs fragmentorum, hic ſeptem ſportę, hęc Hieronymus.

Quid de fragmentis his factum ſit, ambigitur. Putarim pauperibus donata ab Apoſtolis, neque enim videtur veriſimile fuiſſe aſſeruata omnia. Rogabis quomodo cophini, et ſportę in deſerto potue B rint inueniri? Reſpòdetur; ſportas, & Cophinos, portaſſe homines, vel fœminas è turba, vel etiam Apoſtolos. Petes: vnde aquã habuerit turba? Reſpondeo, ex fontibus, vel lacu Galilææ. Vinũ autem Dominus in nuptijs præbuit propter honorem nuptiarum, quia erat opus. in deſerto præbere noluit, quia ſatis erat aqua. Neque Iſraelitis per deſerta iter habentibus vinum dedit, quia neceſſarium non erat; vtque temperantiam cõmendaret. C

CAPVT XVIII.

Morale. Saturat Dominus quatuor millia hominum.

Miſeretur ſuper turbam. Patefacit hic locus Chriſti ſummam miſericordiam, ſummamque potentiam; quarum eximia fuit in Chriſto copulatio. Multi ſunt homines, in quibus miſericordia eſt: ſed potentia deeſt. Miſerentur corde, miſericordiam præſtare nequeunt opere. Multi in quibus potentia cernitur; miſericordia deſideratur. Paeperum ſubleuare miſeriam poſſunt; ſed quia abeſt miſericordia, nolunt. At in Chriſto cum miſericordia, mirandum in modum copulata erat potentia; ita vt & miſericordiam indigentibus cõferre vellet; & quotieſcumque uellet, poſſet. Cũ ergo in ſolitudine eſſet, turbamque cibo carentem conſpiceret, & miſertus eſt, & cibum præbuit admirabiliter. *Miſereor* (inquit) *ſuper turbam.*

In Chriſto miſericordia & potẽtia & eſt. vult, & poteſt.

Miſericordia fons eſt omnium Dei donorum. propterea nãque donat, quia miſeretur. fons autem eſt, qui exhauriri nũquam poteſt; infinitis enim aquis ſcaturit. Eo totum cælum, totaq; irrigatur terra. Quemadmodum paradiſi ille fluuius Gen. 2. in quatuor diuidebatur fluuios; ſic infinitum diuinæ miſericordiæ flumẽ in quatuor diſtribuitur flumina, quæ cęlorum, terræque orbes irrigant. Primum flumen eſt creationis, ſecundum gubernationis, tertium redemptionis, quartum glorificationis. Ex profundiſſimo miſericordiæ pelago creatio orbis effluxit, ex eodem effluxit redemptio; gubernatio; hominumque, & angelorum glorificatio. Stupenda ſunt hæc flumina quatuor, ſtupendus fons, ex quo illa originem ducũt. Cùm præter Deũ nihil eſſet penitus, ipſeque ſolus ſibi abundantiſſimè ſufficeret, miſericordiæ, bonitatiſque ſuæ flumẽ effudit pectore; cælos, terram, maria, angelos, homines, cæteraque omnia tùm quæ oculis cernuntur, tùm quæ ſub illorũ aſpectum minimè cadunt, condidit. Ea vero quæ condidit, eadem ductus miſericordia, gubernare non deſinit. Cùm vero humani generis turbã acerbiſſimę dæmonis ſeruituti mancipatam videret; *Miſereor*, dixit, *ſuper turbam*; tum miſericordia compulſus è cælo deſcendens, ſanguinis ſui omne pretium ſuperante pretio, captiuos homines redemit. Eoſdem ſi ea præ D ſtent, quæ iubet, admirandum in modum in cælis gloria æterna condecorat.

Miſericordia fluuius paradiſi quod in 4. diuiditur capita.

Gen. 2.

Flumina diuina miſericordia.

Hæc miſericordiæ latiſſima, profundiſſimaque ſunt flumina. Sunt etiam alij veluti riuuli, qui ſingulorum hominum domos penetrant, quibus ſi non irrigentur, protinus areſcent. Irrigauit ſolitudinem arentẽ diuinæ miſericordiæ riuulus quidam, paneſque admirabili riuo irrigata produxit. Quis vnquam vidit ſolitudinẽ inaratam panes ſubito producentem? Ro E gant diſcipuli; *Vnde iſtos poterit quis hic ſaturare panibus in ſolitudine*? ò diſcipuli poterit Dei miſericordia ſaturare panibus in ſolitudine. Saturauit iam olim mãna Iſraelitas in deſerto. Nonne audiſtis magiſtrum dicẽtem; *Miſereor ſuper turbam.* Satis eſt Dei miſericordia, ad producendos panes in ſolitudine. ò felix illa turba, ſuper quam miſeretur Chriſtus. Sed aduerte quibus miſereatur.

Miſericordia diuina riuuli.

Miſereor (inquit) *ſuper turbam, quia iam triduò*

triduo ſuſtinent me, vel, vt Mat. ait, *quia iam triduo perſeuerant mecum*. Perſeuerantibus cum Chriſto in labore & deſerto miſeretur Dñs. *D. Ambr. De perſeuerantia.* Amb. in Luc. lib. 6. c. 37. Gratiæ (inquit) cæleſtis Chriſtus impartitur alimentum, ſed quib. impartiatur aduerte. Non otioſis, non in ciuitate, quaſi in ſynagoga, vel ſæculi dignitate reſidentib. ſed inter deſerta Chriſtum q̃rentib.] &c. *Luc. 22.* Luc. 22. *Vos eſtis* (ait Dñs) *qui permãſiſtis mecum in tentationibus meis*. ſequitur: *Et ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum, vt edatis, & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, &c.* Qui cùm Chriſto permanet in tẽtationib. in deſerto, in æſtu, & fame, in reb. aduerſis, in quib. perſeuerare difficile eſt, huic Chriſtus conuiuium exhibebit omnib. epulis inſtructiſſimum, is edet, & bibet ſuper menſam Magni Regis in regno cœleſti. *Heb. 12.* Ad Hebræos 12. *In diſciplina* (ait Paulus) *perſeuerate*. hoc eſt, in flagellis, quibus vos Deus veluti filios corripit. vnde ſequitur: *tanquam filijs vobis offert ſe Deus. Quis enim filius, quem non corripit pater, &c.* Perſeuerauit Iob in diſciplina, in flagellis, & dolore. Vnde illud vxoris: *Adhuc tu permanes in ſimplicitate tua*, & illud Domini c. 2. ad Satanam: *Iob 2.* *Numquid conſideraſti ſeruum meum Iob, quod non ſit ei ſimilis in terra, vir ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo. & adhuc retinens innocentiam et c. Adhuc* (inquit) *retinens innocentiam*: hoc eſt, in tot calamitatibus, rebuſque aduerſis, perſeuerans in innocentia. Miſertus eſt Dominus ſuper eum quia non ſolùm triduò, ſed multis dieb. ſuſtinuit eum. Non dimiſit ieiunum, ſed opiparo excepit conuiuio, *Iob 42.* Iob 42. *Addidit Dominus omnia quæcunque fuerant Iob duplicia.* item: *Dominus benedixit nouiſſimis Iob magis quam principio eius, & facta ſunt ei quatuordecim millia ouium, & ſex millia camelorum, & mille iuga boum. & mille aſinæ. Et fuerunt ei ſeptem filij, & tres filiæ, &c.* Ecce fœliciſſimum perſeuerantiæ finem, ecce opiparum conuiuium, boum pinguium, & cæt. *Iacobi 5.* Hinc illud Iacobi 5. *Sufferentiam Iob audiſtis, & finem Domini vidiſtis, quoniam miſericors Dominus eſt, & miſerator, &c.* hoc eſt, audiſtis Iob tolerantiam, finemque fœliciſſimũ, quem Dominus illius dolorib. impoſuit. Vidiſtis, quoniam miſericors Dominus, miſertus eſt ſuper illum, quia multis diebus ſuſtinuit eum. *Luc. 11.* Luc. 11. perſeueranti panes dantur, ſi non perſeue-A raſſet, panes non impetraſſet. *Si perſeuerauerit pulſans* (ait Dominus) *dico vobis, & ſi non dabit illi, ſurgens, eò quod amicus eius ſit: propter improbitatem tamen eius ſurget, & dabit illi, quotquot habet neceſſarios*, ſ. panes, & cæt. Perſeuerantia ergo cum Chriſto miſericordiam impetrat, & alimoniam. Adde & Tobiam, de quo Tobiæ 2. ſic ſcribitur: *Non eſt contriſtatus contra Deum, quod plaga cæcitatis euenerit ei, ſed immobilis in Dei timore permanſit, &c.* Miſertus eſt Dominus
B ſuper eum, magnoque epulo eum excepit, & ingenti gaudio cumulauit. Tobiæ 11. *Per ſeptem dies, epulantes, omnes cum gaudio magno gauiſi ſunt, &c.* Diſce, permane immobilis in tentatione, labore, & cruciatu. Aſſequeris conuiuium.

Iam triduo (ait Dominus) *perſeuerant mecum.* Numerat Dominus dies perſeuerantiæ noſtræ. Per tres iam dies mecum permanent. Omnia etiam minima quæque numerat, vt remuneret, vel vt puniat. *Deus noſtra etiam minima numerat.*
C Omnes vitæ noſtræ dies, omnes numerat horas, ac momenta, omnes tùm animi, tùm corporis greſſus, omnes actus, verba, & cogitationes. *Iob 14.* Iob 14. *Tu greſſus meos dinumeraſti.* *Matt. 10.* Matthæi 10. *Capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt.* & capilli, & cogitationes omnes ſunt numeratæ. *Dan. 5.* Dan. 5. *Numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud. Appenſus es in ſtatera, &c.* Numerat Deus omnia, & in ſtatera iuſtitiæ appendit. *Iob 7.* Iob 7. *Sicut dies mercenarij dies eius*, ideſt
D hominis: Quemadmodum mercenarij dies omnes diligenter numerantur, vt laboris præmium perſoluatur, ſic hominis cuiuſque dies omnes ad calculum vocantur, vt operum, cogitationum, verborumque omnium ſtipendium reddatur.

Diſcant reges, principeſque viri famulorum numerare annos, diſcant preclara numerare opera, vt meritis illa p̃mijs afficiant. *Principes famulis p̃mia laborum reddant.* *Eſther 6.* Eſther ſexto. Aſſuerus
E Rex iuſſit ſibi afferri hiſtorias, & annales priorum temporum. *Quæ cum illo præſente legerentur, ventum eſt ad illum locum, vbi ſcriptum erat, quomodo nuntiaſſet Mardochæus inſidias Bagathan, & Thares, eunuchorum, regem Aſſuerum iugulare cupientium. quod cùm audiſſet Rex ait; Quid pro hac fide, honoris, ac præmij Mardochæus conſecutus eſt? Dixerunt ei ſerui illius, ac miniſtri. Nihil omnino mercedis accepit, &c.* *Aſſuerus remunerat Mardochæũ.* Vides quam fuerit Rex ſolicitus, de reddẽdo merito præmio operi

Mardochæi? *Quid* (inquit) *pro hac fide, honoris, ac premij, Mardochæus conſecutus eſt?* Cùm verò nihil premij accepiſſe cognouiſſet, protinus perſoluit, vt cæter, aquæ ſequuntur eodem capite, teſtantur. Ezechielis 29. *Fili hominis* (ait Dominus) *Nabuchodonoſor Rex Babylonis ſeruire fecit exercitum ſuum ſeruitute magna, aduerſus Tyrum, omne caput decaluatum, & omnis humerus depilatus eſt, & merces non eſt reddita ei, neque exercitui eius de Tyro, pro ſeruitute, qua ſeruiuit mihi aduerſus eam. Propterea hæc dicit Dominus Deus, ecce ego dabo Nabuchodonoſor regem Babylonis in terra Aegypti, & accipiet multitudinem eius, & depredabitur manubias eius, & diripiet ſpolia eius, & erit merces exercitui illius, & operi quo ſeruiuit aduerſus eam, dedi ei terram Aegypti, pro eo quod laborauerit mihi, ait Dominus Deus, &c.* Cernis ne quam magnificè Deus Nabuchodonoſori pro expugnata Tyro mercedem perſoluerit? pro labore expugnationis vnius ciuitatis, Ægypti regnum dedit. Diſcant igitur reges qua mercede illi ſint cumulādi, qui Mauros, Turcas, reliquoſque Chriſtianæ religionis hoſtes ſuperant, eorumq; regiones ſub Chriſti iugum mittunt.

Ezech. 29.

Aegyptum Deus donat Nabuchodonoſori.

Diſcant cæteri omnes, qui aliorum opera vtūtur, & dies operariorum numerare, & debitam illis mercedem citò dare. Mat. 20. Paterfamilias operarios conducit, mittitque in vineam. Eadem vero die mercedem debitam ſoluit. *Cū ſerò factum eſſet, dicit Dominus vineæ procuratori ſuo, voca operarios, & redde illis mercedem, &c.* imitare hunc patremfamilias, operarijs quod debes citò reſtitue, ne merces retēta, & fraudata ad Deum clamet, iuxta illud Iac. 5. *Ecce merces operariorum, qui meſſuerunt regiones veſtras, quæ fraudata eſt à vobis, clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit, &c.*

Mat. 20.

Operarijs merces cito reddenda.

Iacob. 5.

Triduo perſeuerant mecum, ait Dominus. Quis cum Chriſto non perſeueret per vitam totam, imo per totam æternitatem? Quis amicus dulcior? quis rex potētior? quis Dominus munificentior? quis pater indulgentior? quis ſponſus inueniri poteſt pulchrior & amabilior? Meritò ſanè ſacra illa ſponſa Cant. 3. *Tenui* (inq̄t) *eum nec dimittam, &c.* Sap. 8. *Non habet amaritudinem conuerſatio illius, nec tedium conuictus illius, ſed lætitiam, & gaudium, &c.* Meritò Petrus Io. 6. cùm rogarentur diſcipuli à Domino, *Nunquid & vos vultis abire?* reſpon-

Perſeuerantia

Cant. 3. Sap. 8, Io. 6.

dit: *Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes.* Perſeueramus cum Chriſto, neque deſeramus illum, etiam in deſerto, in dolore, in cruce, vt noſtri miſereatur, dicatque: Miſereor ſuper vos, quia perſeueraſtis mecum. D. Amb. Luc. 9. Chriſtus ſolus eſt, quem nemo deſerere debet nemo mutare cui bene dicitur. Domine ad quē ibimus? verba vitæ æternæ habes, &c.

¶ Addit Dominus. *Si dimiſero eos ieiunos deficient in via.* Planè ſi nos Dn̄s ieiunos B dimiſerit, deficiemus in via. Etenim ſi cibum diuina manus non ſuppediret, quis vitam poterit conſeruare? pſal. 144. *oculi omnium* (ait Pſalmographus) *in te ſperant Domine, & tu das illis eſcam in tēpore opportuno,* & pſ. 135. *Dat eſcam omni carni, &c.* Niſi det. peribimus omnes. Pſa. 103. *Omnia à te expectant, ut des illis eſcam in tpe. Dante te illis colligent. Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate. Auertente autem te faciem, turbabuntur. Auferes ſpiritum eorū, & deficiēt,* C *& in puluerem ſuum reuertentur, &c.* Thren. 3 *Miſericordia Domini, quia non ſumus conſumpti, quia non defecerunt miſerationes eius, &c.* Quia non deficiunt miſerationes Dei, non deficimus nos in via.

Si Deus nos non paſcat, deficiemus.

Pſal. 144.

Pſal. 135.

Pſal. 103.

Thren. 3.

Miſeretur Dn̄s ſuper turbā, ēt improbis hoīb. ēt Mauris, Turcis, ethnicisq; ꝑ ſumma miſericordia largitur alimenta. Fuiſſet ſatis panem nobis ꝑbere hordeaceum ne ieiuni deficeremus in via, at munificētiſſimus Dn̄s panē ēt ꝑbet triticeū, D neque panem ſolum, ſed varia quoq; carnium, varia piſcium, varia fructuum, & bellariorum in ſoĉias menſas donat genera. Iſraelitas olim, ne in via deficerēt, manna pauit; nos varijs paſcit cibis. Neque vero homines ſolum, verum cætera ēt omnia animalia paſcit diuina manus, ne deficiant, iuxta illud pſa. 144. *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione,* & pſ. 103. *Producens fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominum, &c.*

Dei miſericentia.

Pſal. 144.
Pſal. 103.

E Quid de cęleſti pane dicā? Et quidē ſi dimittamur à Chriſto ieiuni, abſq; cæleſti gratiæ pane, oīno in via deficiemus, ſine auxilio .n. Chriſti in cęlū iter nemo pōt facere. Periclitatur (ait D. Hier. Mat. 15.) qui ſine cœleſti pane ad optatā māſionē peruenire feſtinat. Vnde angelus loquit ad Eliam 3. Reg. 19. *Surge, & mā̄duca, quia grande tibi ā ambulaturus es.* hic ille. Copioſè igitur cęleſtē panē, abundanterque donat, ex ſacramentis, & ſcripturis, veluti

Sine cœleſti pane deficimus in via D. Hier.

3. Reg. 19

ex

ex cellis penarijs. Adde cæleſtis conſolationis dulcedinē, qua ſuos demulcet De⁹ ne deficiant in via. Solet. n. terreſtrem, tartareamque vitiorum dulcedinem, cæleſti pellere dulcedine; ipſamq; viam difficilē, reddere facilem, virtutis ſuauitate. Hinc illud Auguſtini lib. 9. confeſſ. ca. 1. Quam ſuaue mihi ſubito factum eſt, carere ſuauitatibus nugarum, & quas amittere metus fuerat, iam dimittere gaudium erat. Eijciebas enim eas à me, vera tu, & ſumma ſuauitas. Eijciebas, et intrabas pro eis omni voluptate dulcior. &c.

Dulcedo Dei pellit dulcedinem ſæculi.
D. Auguſt.

¶ *Quidam ex eis de longe venerunt:* De longe ad Chriſtum veniunt, qui ex peccato mortifero per pęnitentiæ iter veniūt. Eſt enī peccatum regio illa longinqua, in quā prodigus patrē deſerēs proficiſcitur, Luc. 15. Ij qui de longe veniūt, nō ſunt ieiuni dimittēdi, ne deficiāt in via. Paſcendi ſūt diuino verbo, diuina lectione, diuinarūq; rerum meditatione. D. Greg. hom. 21. in Ezechielē: Alij (inquit) poſt carnis flagitia, alij poſt falſa teſtimonia, alij poſt facta furta, alij poſt illatas violentias, alij poſt perpetrata homicidia, ad pœnitentiam redeunt; atque ad omnipotentis Dei ſeruitutem conuertuntur. Hi videlicet ad Dominum de longinquo veniunt, Quanto enim quiſq; plus in prauo opere errauit, tanto ab omnipotente Domino longius receſſit. Nam & prodigus filius, qui patrem deſeruit, abijt in regionem lōginquam, in qua porcos pauit, quia vitia nutriuit. Dentur igitur alimenta eis etiā, qui de longinquo veniunt: quia cōuerſis peccatoribus, doctrinæ ſanctæ cibi præbendi ſunt; vt in Deum vires reparent, quas in flagitijs amiſerunt. Hæc ille. Ideo qui de longe veniunt in via deficiunt; quia diuini verbi lectione, & meditatione ſe non paſcunt. Pœnitentiam quidem agunt; poſtea vero nihil de ęternis flammis, nihil de perpetuis cæli gaudijs, nihil de Chriſti paſſione, nihil de iudicio, aut morte, cogitant; ieiunam ab hoc cæleſti cibo mentem gerunt; ideo in via deficiunt.

Luc. 15. De longe ueniunt pœnitentes.

Pęnitentes indigent lectione meditationis.

¶ *Vnde iſtos poterit quis ſaturare panibus in ſolitudine.* Cum Dominus paſcere vellet turbam, diſcipuli difficultatem opponūt. Sic ei, qui eleemoſynam largiri vult, obtendit natura difficultates. Vnde (ait) poteris pauperes paſcere, qui familiæ alendæ neceſſaria non habes? Si pauperi eleemoſynam dederis, pauper ipſe fies,

Natura difficultatē obtendit virtuti.

A & familia. At vero ſi ludere, ſi voluptati, ſi gulæ, ſi libidini ſeruire vult, facilia reddit omnia, amplamque pecuniam repræſentat. Chryſoſtomus 2. Corinth. hom. 19. In ventrem (inquit) & ebrietatem, & intemperantiā inſumens, nullius paupertatis memor es. Vbi autē paupertatem iuuare oportet, omnibus es pauperior. Et paraſitos quidem paſcens, & adulatores, quaſi ex largis fontibus fouens, gaudes. Si autem pauperē alicubi videas, B tunc tibi paupertatis metus incidit. &c. vide quāta cū facilitate Iſraelitæ in ſolitudine, tabernaculo fabricando obtulerunt dona. Exod. 36. *Mane vota populus offerebat. vnde artifices venire compulſi, dixerunt Moyſi: plus offert populus quam neceſſarium eſt. Iuſſit ergo Moyſes præconis voce cantari: Nec vir, nec mulier, quidquam vltra offerat in opere ſanctuarij ſicque ceſſatum eſt à muneribus offerendis, eò quod oblata ſufficerent, & ſuperabundarent. &c.* Tu quoque Dei tabernaculis, ideſt, paupe C ribus reparandis, facile offer dona. Iſaiæ 65. *Ponitis fortunæ menſam:* ait Dominus. Fortunę menſam hi ponebant, non pauperibus, ſimiliter, & luſores, fortunæ, ludorumque caſui, & aleæ, menſam ponūt, argentique vim magnam abſque difficultate offerunt: pauperibus verò menſam ponere, pecuniamque eorum alimentis impendere, difficillimum arbitrantur.

D. Chryſ.

Exod. 36. Iſraelitæ alacriter offerunt munera tabernaculo.

Iſai. 65. Luſores menſam nō eleemoſynæ, ſed fortunæ ponunt.

Quot panes habetis? Non indigebat Chri D ſtus diſcipulorum panibus. Abſque illis ſaturare turbam valebat. Voluit tamen illos, veluti ſemen abundantiſſimæ illius ſegetis, afferri. Non indiget Deus noſtris panibus, noſtra pecunia, aut bonis. pſal. 15. *Deus meus es tu, quoniam bonorū meorum non eges.* Poteſt pauperes ipſe paſcere, pōt omnes diuitijs cumulare. Sed tamen vult panes noſtros, & pecuniam ſibi dari, vt ſemen æternæ ſint ſegetis. Etenim panis, quē pauperi tradis, pecuniā, E veſtis, æternę ſemen eſt meſſis. Si fertiliſſimum haberes agrum, qui, quidquid ſeminis traderes, magna cū fertilitate redderet: nonne ſementem faceres? En tibi fertiliſſimum agrum, videlicet Chriſti manus; ſementem facito, quidquid hiſce manib. tradideris, multiplicatū recipies. Chryſoſtom. hom. 55. in Geneſim: Tanta (inquit) eſt Dñi liberalitas, quod licet accipiat de ijs, quæ ipſe dedit, non putet tamen propria ſe accipere; ſed magna

Pſalm. 15.

Eleemoſyna eſt ſemē glorioſę meſſis.

D. Chryſoſ.

munificentia nobis ea rediturum ſe polli- A cetur. Tantum nos, & quę noſtra ſunt facere velimus; & ſic pauperibus erogemus, quaſi deponentes ea in manus Dñi. Scientes quòd quęcunque acceperint manus eius, ea non ſolum reddit, ſed multiplicatoria nobis iterum largitur, ſuæ liberalitatis gloriam declarans. &c. & hõ. 19. in epiſt. 2. ad Corinth. ad illa verba Pauli; *Qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus, & metet*: Rem (inquit) ſemen vocauit Paulus, vt ad retributionem ſpectes B meſſiſque recorderis; & diſcas quod plura accipis quam das. Ideo non dixit: *Qui dat*, ſed; *qui ſeminat. &c.* Lege Cyprianum in libro de opere, & eleemoſynis.

¶ *Qui dixerunt ſeptem. &c.* Prompto aio Apoſtoli panes, quos habebant Domino obtulerunt, non negarunt ſe habere panes, non ſunt tergiuerſati, neque vero aiunt; ſi panes turbæ præbemus, quid nos manducabimus? Si pauper eleemoſynam petit, imò Chriſtus in paupere; ne neges, C ne tergiuerſeris, ne hæſites, aut dicas; Quid mihi ſupererit? alacriter quod potes tribue. Paulus ad Romanos 12. *Qui miſeretur in hilaritate*. ideſt, miſereatur, & donet cum hilaritate. 2. Corinth. 9. *Non ex triſtitia aut neceſſitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. &c.* Theodoretus hoc loco: Oportet (inquit) animi alacritatem præcedere ſuppeditationem pecuniæ. &c. Et ad Rom. 12. Beneficentiæ (ait) adiungit Paulus hilaritatẽ erogationis, bonorũq; D communicationis lucrum oſtendens. Solent enim gaudere qui lucrantur. & cæt. Tob. 4. *Quomodo potueris ita eſſe miſericors, ſi multum tibi fuerit abundanter tribue: ſi exiguũ tibi fuerit, etiam illibenter impertiri ſtude. &c.* Chryſoſtomus 2. Corint. homil. 19. Multum (inquit) & parum Deus non ad menſuram dantium definit; ſed ad potentiam facultatum dantis. &c. Quid vidua illa Sarephtana fecerit in memoriam reuoca, 3. Regum 17. Eliæ cibum poſtulanti re- E ſpondit, ſupereſſe ſibi in ſumma fame pugillum tantummodo farinæ, ex qua placentulam ſibi, filioque faceret. At Elias: *Mihi (inquit) primum fac de ipſa farinula ſubcinericium panem paruulum, & affer ad me. tibi autem, & filio tuo facies poſtea. Hæc autem dicit Deus Iſrael: hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur. & cætera.* Fecit vidua, quod Elias poſtularat; ſibi filioque ſuo pauperem præpoſuit; Ex farinæ

Rom. 12.
2. Cor. 9.
Alacriter eleemoſyna danda.
Theodoret.
Tob. 4.
D. Chryſ.
Vidua Sareptana.
3. Reg. 17.

A illo pugillo, & oleo, quod in lecytho habebat, primũ Eliæ placentulã fecit. Miſericordiã Deus abunde perſoluit, farina, & oleo multiplicatis. 3. Reg. 17. *Comedit ipſe, & illa; & domus eius; & ex illa die hydria farinæ non defecit, & lecythus olei nõ eſt imminutus.* &c. Diſce primum pauperi largiri alacriter veluti Chriſto; ille datũ cibũ multiplicabit ſicuti hoc loco panes. Ad Rom. 12. *Qui tribuit in ſimplicitate.* &c. Theodoretus, Non aliorum captans gloriã, ſed eius, qui B indiget inopiæ ſubueniens. Nec apud ſe ratiocinans, an quæ habet ſibi ſufficiãt, an non; ſed in Deo ſpem ponens, eoque fretus liberalitatem ſuppeditans. &c.

Rom. 12.
Theodoret.

¶ *Et ſaturati ſunt.* In conuiuio Dei oẽs ſaturantur. In conuiuio mundi omnes fame torquentur. Quis enim menſæ mundi accumbit, de quo dicere poſſimus, & ſaturatus eſt? ò egregiã menſam, in qua quantum cibus, tantum fames creſcit. Nonne Poeta dixit Iuuen. Satyra 14. *Creſcit amor C nũmi quantum ipſa pecunia creſcit*: Idem in voluptatibus, & honoribus contingit; *Quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ.* Non ſatiat vanitas, aut venti inanitas. Vt aũt ait Salomon Eccl. 1. *Vanitas vanitatũ, & omnia vanitas. &c. Vnus Pelęo iuueni nõ ſufficit orbis.* Videlicet, quia inanis. Inanes ſunt honores, ac diuitiæ; opinione noſtra pretium habent, vt dixit Seneca epiſt. 82. Diuitiæ (inquit) honores, potentia, in opinione noſtra chara ſunt; pretio ſuo vilia. Nihil D habent magnificum, quo mentes noſtras in ſe trahant, præter hoc, quod mirari illa conſueuimus. & cætera. Prouerb. 23. *Ne deſideres de cibis eius, in quo eſt panis mendacij. &c.* Panis mendacij, ſiue mendax eſt, qui famem pellere poſſe videtur; ſed minimè pellit. Hic eſt mundi panis. Igitur ſi ſapis, mundi panem ne deſideres: eſt enim panis mendacij. panem deſidera Chriſti, qui verè te poteſt ſatiare. *Manducauerunt (inquit) & ſaturati ſunt.*

In conuiuio mundi fames non pellitur.
Iuuenal.
Eccl. 1.
Seneca.
Prou. 23.

¶ *Et ſuſtulerunt quod ſuperauerat de frag- E mentis ſeptem ſportas.* In conuiuio hoc ſeptem ſportæ fragmentorũ, in altero duodecim ſuperfuerunt cophini. In parco cõuiuio, ac temperãti multa ſuperſunt; in pdigo nihil. Si parſimonia, ac tẽperãtia vtaris; quid pauperibus tribuas, non deerit. ſi prodigus ſis, nihil habebis. Animaduerte quid de mãna pręceperit Deus: Exodi 16. *Hic eſt ſermo, quem præcepit Dominus: Colligat vnuſquiſque ex eo quantum ſufficit*

Fragmenta ſeruat parſimonia, quę pauperibus largiatur.
Exod. 16.

rit ad veſcendum, gomor per ſingula capita, iuxta numerum animarum veſtrarum, quæ habitāt in tabernaculo, ſic tolletis, &c. Colligere præcepit ex manna quantum ſufficiebat. Id ipſum in cibo, potu, veſte, cæteriſque faciendum. Quod ſatis eſt temperanter ſumendum, reliqua pauperibus donanda ſunt.

CAPVT XIX.

Petunt Phariſæi ſignum de cœlo.

MATTHAEVS CAPITE XV. ET XVI.

ET dimiſſa turba, aſcendit in nauiculam: & venit in fines Magedan. Et acceſſerunt ad eum Phariſæi, & Sadducęi tētantes, & rogauerunt eum, vt ſignum de cœlo oſtenderet eis. At ille reſpondens ait illis: Facto veſpere dicitis: Serenum erit, rubicundum eſt.n. cęlum. Et manè: Hodie tempeſtas, rutilat.n. triſte cœlum. Faciem ergo cęli dijudicare noſtis: ſigna autem temporum non poteſtis ſcire? Generatio mala, & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionę Prophetę. Et relictis illis abijt.

MARCVS CAPITE VIII.

ET ſtatim aſcendens nauim cum diſcipulis ſuis, venit in partes Dalmanutha. Et exierunt Phariſæi, & cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo ſignum de cœlo, tentantes eum. Et ingemiſcens ſpiritu, ait: Quid generatio iſta ſignum quęrit? Amen dico vobis, ſi dabitur generationi iſti ſignum.

Et dimiſſa turba.

POſtquam pauit turbam Dominus ſcapham ſtatim conſcendit, ac diſceſſit. Chryſ. receſſiſſe ait nauigio, ne turbæ ſequerentur. Quoniam (inquit) nullo miraculo ad ſequendum ipſum magis turbæ inducebantur, quam hoc ſigno, quippe qui non ſolum ſequerentur, verum et ad regni faſtigium promouere vellēt. Vt oēm tyrannidis ſuſpicionē euitaret poſt huiuſmodi miracula confeſtim recedit, nec pedibus, ne ipſum ſequerentur, ſed nauigio, &c. Vt ſuſpicionem tyrannidis euitaret, abijſſe Chriſtum non exiſtimo. Nemo enim ſuſpicabatur tyrannidē illum affectare, quod turbæ ſequerentur.

Venit autem, vt Matthæus ait, in fines Magedan, vt Marcus, in partes Dalmanutha. Quæ loca ſint Magedan, & Dalmanutha dubium eſt. Lyranus, & Carthuſianus putant Magedan locū eſſe in quo Ioſias Rex eſt occiſus à Rege Aegypti, 4. Re. 24. *Abijt Ioſias Rex in occurſum eius* (.ſ. regis Ægypti) *& occiſus eſt in Maggedo, &c.*

[...a loca Mage- ...& Dal ...nutha.] ſed Hieronymus in lib. de locis Hebraicis, circa Geraſam eſſe ſcribit. Illius apponam verba. Magedan, inquit, ad cuius fines Matthæus ſcribit Dominum perueniſſe, ſed & Marcus eiuſdem nominis recordatur. nunc autem regio dicitur Magedena circa Geraſam. hæc ille. Ex quibus conſtat Magedan trans mare eſſe Galilææ, ſiquidem iuxta Geraſam eſt, Geraſeni autem, vt ſupra diximus, trans mare ſunt. Hiero. in Marco videtur legiſſe, non *Dalmanutha*, ſed *Magedan*, vt eius verba indicant. B Aug. quoque libr. 2. de conſenſu euangeliſt. ca. 51. ait in quibuſdam codicibus Marci legi *Dalmanutha*, in pleriſque *Magedan*. Legendum tamen eſt apud Marcum, non *Magedan*, ſed *Dalmanutha*. ſic enim Biblia habent S. P. iuſſu correcta. [Concordia ...ang.]

[...August.] Nulla verò inter Matthæum, & Marcum de loco eſt diſcrepantia. Nam vt Aug. ait, idem locus eſt Dalmanutha, & Magedan, duobus appellatus nominib. C Non eſt (ait) dubitandum eundē eſſe locum ſub vtroque nomine, &c. Alij volūt duas eſſe regiones diuerſas, ſed coniunctas, ita vt qui in fines vnius veniret, in fines etiam veniret alterius. Quomodo ſupra dicitur Chriſtus veniſſe in fines Tyri, & Sidonis. Potuit etiam vnum nomē eſſe ciuitatis peculiare in cuius fines Chriſtus venit, alterum regionis generale.

D

Rogauerunt eum, vt ſignum de cœlo oſtenderet eis.

Poſtquam Chriſtus in Magedan peruenit, acceſſere ad illum Phariſæi, & Sadducæi, tentanteſque miraculum è cœlo poſtularunt. Stupēda in terra Dominus patrabat miracula, quæ ad aſſerendam fidem hominibus, ſatis ſuperque erant. miracula admiranda, & vtilia edebat, quæque hominibus vitam, ac ſalutem afferebant. At Phariſæi & Sadducæi, alia petebant, non vtilia, ſed vana, & curioſa, idque non fidei comparandæ cauſa, ſed tētandi gratia. Non, vt crederent, quærebant (ait Chryſ. hom. 54. in Matthæum) ſed facultatem reprehendendi inueſtigabant. Nam ſi quaſi credituri ipſum adijſſent, dediſſet vtique ſignum, &c. Putat Chryſoſtomus Chriſtum fuiſſe daturū miraculum Phariſæis, & Sadducæis, ſi credituri ipſum adijſſent, ſed cum ſatis [Petunt à ca...o ſignum Phariſæi, et Sadducæi. D.Chryſ.] E eſſent miracula, quæ edere ſolebat, forſitan veriſimilius eſt, non fuiſſe daturum miraculum è cœlo. Signa autem ſiue miracula, quæ è cœlo poſtulabant, eiuſmodi erant, vt idem Chryſoſtomus docet, vt Solem ſiſteret, aut Lunam frenaret, & inhiberet, aut fulmina proijceret, aut aerem commutaret, aut ſimilia. hæc inutilia ex cęlo miracula ſuperbi poſtulabant homines.

Facto veſpere dicitis, ſerenum erit.

Veſpertinus in cœlo rubor ſerenitatis, matutinus verò pluuiæ ſignum eſt. Idcirco Iudæi cùm veſperi rubicūdum cernebant cœlum, aiebant, ſerenum, vel ſerenitas erit. Nam cœlum rubore perfuſum eſt. cùm vero matutino tempore ruborem conſpiciebant, dicebant; hodie tempeſtas erit, rutilat. n. triſte cœlum. i. rubeſcit. Græcè, πυρράζει, verbum, vtrobique eſt. i. rubet, ex rubore ergo cœli futuram ſerenitatem, vel tempeſtatem, ſciebant præcognoſcere, cęlique faciem dijudicare.

Faciem ergo cœli dijudicare noſtis, ſigna autem temporum non poteſtis ſcire?

Duobus modis hæc verba leguntur, & explicantur. Et ſine interrogatione, et cum interrogatione. Sine interrogatione legit, & explicat Lyranus, in hunc ſēſum: faciem quidem cœli ſcitis dijudicare, ex facie cœli ſcitis ſerenitatem cognoſcere, aut tempeſtatem. At verò ſigna tēporum, quæ Deus prædefiniuit ſua præſcientia, de aduentu Meſſiæ, non poteſtis ex facie cœli dijudicare, quia non pendet ex conſtellatione Meſſiæ aduentus. Cognoſcendus igitur, & inueſtigandus eſt ex Prophetis. ſed ſenſus hic probabilitate caret. Nec. n. Dominus ſignificat aduentum Meſſiæ ex conſtellatione non poſſe cognoſci, quod perſpicuum erat, neque ea de re erat quęſtio. Melius interpretatur Caietanus hoc pacto: Ex facie cęli & ſignis, ò Phariſęi didiciſtis cognoſcere futuram pluuiam, vel ſerenitatē. Signa autem pſentia temporum Meſſię nō ſolum [Lyranus.] [Caietanus.]

ſolum neſcitis, ſed nec poteſtis ſcire propter veſtram malitiam. Cum tamē clariora ſint, & certiora quam pluuiæ, & ſerenitatis ſigna.

D. Chryſ. D. Chryſoſtomus ſic exponit hom. 54. in Matth. Sicut in cælo (inquit) aliud tēpeſtatis, aliud ſereni temporis ſignū eſt: & nullus ſigno tēpeſtatis conſpecto tranquillitatem expectat; neque in tranquillo tempore tempeſtatem ſcrutatur. Eodem quoque modo, in me cogitare oportet. Aliud. n. tempus eſt huius aduētus, aliud futuri. His miraculis, quæ in terra facimꝰ vobis nūc opus eſt; quæ verò in cælo fiūt illi tēpori reſeruantur. &c. Itaque ex ſententia Chryſoſtomi ſignificat Chriſtus, ſigna ex cęlo, quæ petebant Phariſæi, ad ſecundum aduentū pertinere, iuxta illud Luc. 21. *Erunt ſigna in ſole, & luna, & ſtellis. &c.* ſigna aūt curationū, quæ patrabat in terris, primū aduentū poſtulare, iuxta illud Iſaię 35. *Deus ipſe veniet, & ſaluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt. Tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, et aperta erit lingua vorum. &c.* Faciem (inqt Chriſtus) cæli ò Phariſæi dijudicare noſtis; ſcitis diuerſa eſſe ſigna ſerenitatis, & tempeſtatis. Signa aūt temporum, videlicet, ſigna temporis primi aduentus, & tēporis ſecundi aduentus, nō poteſtis ſcire?

Alia ſigna primi, alia ſecundi aduentus.

Signa ex cælo ſecundi ſunt aduentus.

Signa curationum primi aduētus. Iſai. 35.

D. Auguſt. D. Auguſtinus lib 1. quæſt. Euangel. c. 20. Signa (inquit) temporum dixit Chriſtus, de aduentu ſuo, vel paſſione, cui ſimile eſt roſeum cælum veſpere. & item de tribulatione ante aduentum ſuum (ſcilicet ad iudicium) futura; cui ſimile eſt, mane roſeū cum triſtitia cælum. &c. Aliter D. Hieronym. Senſus (inquit) manifeſtus eſt, quod ex elementorum ordine, atq; conſtantia, poſſint. & ſereni, & pluuię dies prænoſci. Scribæ aūt, & Phariſæi, qui videbantur legis eſſe doctores, ex prophetarum vaticinio non potuerunt intelligere Saluatoris aduentum. &c.

D. Hieron.

Ex miraculis Chriſtus poterat cognoſci, & ex prophetis. Cū interrogatione legenda ſunt Chriſti verba, & explicanda, vt docent Biblia correcta. Negat tentantibus ſignū è cælo; eoſque arguit, quod ex miraculis in terra datis, non credant ſe Meſſiam eſſe. Erant enim ad ingenerandam fidem ſatis ſuperque. *Faciem* (inquit) *cæli diiudicare noſtis*: ex ſignis tempeſtatem, ſerenitatemque cognoſcere ſcitis. ſigna aūt temporū horum in quibus ego Meſſias veſter in terris verſor, non poteſtis ſcire per interrogationem legendum. Equidē poteſtis ſcire, ſed ſcire non vultis. Ita exponit D. Anſelm. Matth. 16. Faciem (inquit) cæli cognouiſtis diſcernere; ſigna aūt temporū aduētus mei, non poteſtis animaduertere. Sic etiam D. Hieron. vt ſupra diximus. At interrogationis non meminerunt. Sic Hilarius. Probatur hic ſenſus ex ſimili loco Lucæ 12. *Hypocritæ* (inquit) *faciem cœli, & terræ, noſtis probare; hoc autem tempus, quomodo non probatis. &c.* Hoc (inquit) tēpus meī aduentus, quomodo non cognoſcitis ex ſignis, quæ videtis, quemadmodū futurū imbrem, vel æſtum, ex ſignis cæli cognoſcitis? Quadrant hæc verba in aliquos philoſophos, viroſque doctos, naturæ, & ſcientiarum ſcrutatores. Faciem cæli, terræ, elementorumque omnium, & ſcientiarū, dijudicare nouerunt. ſigna autem æternæ damnationis in ſe ipſis non nouerunt. Peccatorum pondus, virtutiſquę ſplendorē, Dei iuſtitiā, tartarique horrēdas flammas, non cognoſcunt. Thaletem ſcribit Anaximenes in epiſt. ad Pythagoram, dum æthera ſecurus explorat, in ſubiectam incidiſſe foueam. En tibi multorū imaginem, qui dum cælum, terram, maria, rerumque omnium naturas explorāt ſecuri, ſubiectam peccati, Orcique foueā non cauent.

A

D. Anſelm.

D. Hieron.

Luc. 12.

B

In philoſophos, qui res diuinas non meditātur.

C

D

Generatio mala, & adultera ſignum quærit.

Ingemiſcens protulit verba hæc Dominus, vt Marcus ait: cæcitati enim, & improbitati Phariſæorum indoluit. Generationem appellat malā, & adulteram, hoc eſt, hominum genus impium, & à Deo ad diabolum deficiens: quemadmodū adultera fæmina à viro deficit ad adulterum. Ita interpretatur Hieronymus Matt. 12. Egregiè (inquit) dixit Chriſtus, adultera; quia dimiſerat virum, & iuxta Ezechielem multis ſe amatoribus copulauerat. &c. Dimiſerat autem virum, ſcilicet Deum; & idolis ſe olim copulauerat; quāuis Chriſti tempore idola non coleret.

Generatio adultera quanam appelletur.

D. Hieron.

E

Non appellat generationem adulterinam, & degenerem, ſed adulteram. *Signū* (ait) *non dabitur ei, niſi ſignum Ionę prophetæ.* Hæc verba bis à Chriſto dicta ſunt, & ſupra iam expoſita libro 8. cap. 18.

CAPVT XX.

Cauendum à fermento Phariſæorum.

MATTHAEVS CAPITE XVI.

Lectio varia.

ET cum veniſſent diſcipuli eius trans fretum, obliti ſunt panes accipere. Qui dixit illis: intuemini, & cauete à fermento Phariſæorum, & Sadducæorũ. At illi cogitabant intra ſe dicentes: Quia panes non accepimus. Sciens autem Ieſus, dixit: Quid cogitatis intra vos modicæ fidei, quia panes non habetis? Nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum, in quinque millia hominum, & quot cophinos ſumpſiſtis? neque ſeptem panum in quatuor millia hominum, & quot ſportas ſumpſiſtis? Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis: Cauete à fermento Phariſæorum, & Sadducæorum. Tunc intellexerunt, quia non dixerit cauendum à fermento panum, ſed à doctrina Phariſæorum, & Sadducæorum.

MARCVS CAPITE VIII.

ET dimittens eos, aſcendit iterum nauim, & abijt trans fretum. Et obliti ſunt panes ſumere, & niſi vnum panẽ non habebant ſecum in naui. Et præcipiebat eis, dicens: Videte, & cauete à fermento Phariſæorum, & fermento Herodis. Et cogitabant ad alterutrum, dicentes: Quia panes non habemus. Quo cognito, ait illis Ieſus: Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognoſcitis, nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor veſtrum? oculos habentes non videtis: & aures habentes non auditis? Nec recordamini, quando quinque panes fregi in quinque millia: quot cophinos fragmentorum plenos ſuſtuliſtis? Dicunt ei; Duodecim. Quando & ſeptem panes in quatuor millia: quot ſportas fragmentorum tuliſtis? Et dicunt ei: ſeptem: & dicebat eis: Quomodo nondum intelligitis?

RElictis tentantibus Phariſæis, ac Sadducæis, veluti incurabilibus, è Regione Magdalena, quę vltra Mare Galilææ erat, diſceſſit Dominus, & in loca ea venit quæ eis mare erant. Diſcipuli verò cymbam ingreſſuri panes ſumere obliti

obliti ſunt, vnum tantummodo ferebant A in ſcapha panem, vt Marcus ait. Quærit D. Hieronymus quomodo panes non habebant, qui ſtatim impletis ſeptem ſportis, aſcenderunt in nauiculam, & uenerunt in fines Magedan? &c. Reſpondet, habuiſſe quidem panes, qui ſuperfuerant ſatiatæ turbæ, ſed oblitos eſſe ſumere, ut ait euangeliſta. Nos ſupra opinati ſumus diſcipulos ſeptem illas ſportas pauperibus diſtribuiſſe, ſibi verò neceſſarios aliquot panes reſeruaſſe, qui cum cymbam B ingreſſi ſunt, abſumpti iam erant. Obliti igitur dicuntur ſumere panes, id eſt, emere. ſolebant enim panes ad edendum ſumere, ſecumque in deſerta loca ferre. Dediſſe autem pauperibus panis ſportas ſentit Carthuſianus Matthæi 16. & Maldonatus. Obliuio hæc panis (ait D. Anſelmus) indicium eſt, quòd modicam carnis curam haberent diſcipuli in reliquis, qui bus ipſa reficiendi corporis neceſſitas, in tentione dominici comitatus, & dulcedi C ne veri panis, qui cum eis erat, i. Chriſti, mente exciderat. &c.

Cur panes non habebãt Apoſtoli ex tot ſportis, & fragmentis, quæ collegerant.

D Anſel.

Obliuio cibi in Apoſtolis.

Cauete a fermento Phariſæorum.

Reliquerat Dominus Phariſæos, & ſadduceços, qui è cælo ſignum poſtularãt; ideoque de eorum doctrina agit cum diſcipulis. *Intuemini* (inquit) *& cauete* diligẽter, *a fermento Phariſæorum, & Sadducæorum.* Addit Marcus, *& fermento Herodis.* Quid D ferměti nomine ſignificauerit Dominus ambigitur. D. Matth. id exponit, *tunc* (inquit) *intellexerunt, quia non dixerit cauendum a fermento panum, ſed à doctrina Phariſæorum, & ſadducæorum. &c.* Fermentum ergo hoc loco doctrinam prauam ſignificat, a vera Dei doctrina abhorrentem. Hieronym. Matthæi 16. Fermentum (ait) phariſæorum & ſadducæorum, non corporalem panem, ſed traditiones peruerſas, & hæretica ſignificat dogmata. item: Iſtius mo E di fermentum, quod omni ratione vitandum eſt, habuit Marcion, & Valentinus, & omnes hæretici. fermentum hanc vim habet, vt ſi farinæ mixtũ fuerit, quod paruum videbatur, creſcat in maius, & ad ſaporem ſuum uniuerſam conſperſionem trahat. ita doctrina hæretica, ſi uel modicam ſcintillam in tuum pectus iecerit, in breui ingens flamma ſuccreſcit, & totam hominis poſſeſſionem ad ſe trahit. Hæc D. Hieronymus. Cauendum igitur diligentiſſimè eſt a fermento hæreticorum, Lutheri, Caluini, & reliquorum. Nam, ut Paulus ait 1. Cor. 5. *modicum fermentum totam maſſam corrumpit.* Quod experientia ſatis ſuperque noſtris docuit temporibus. *intuemini* (ait Dominus) *& cauete a fermento, &c.*

Fermentum doctrina eſt Phariſæorũ, & hæreticorum.

D. Hieron.

Doctrina hæretica maſſam corrumpit.

1. Cor. 5.

Quia panes non accepimus.

Lyranus ita hunc locum interpretatur. De naturali fermento, vel pane fermentato, diſcipuli Dominum loqui putarunt. Cum dixit; *Cauete a fermento phariſæorum, & ſadducæorum.* Cogitabãt ergo intra ſe, & dicebant: *Quia panes non accepimus,* vllos, quaſi dicerent, bene cauimus a fermento Phariſæorum, & ſadducæorum; utique ab eis nullum accepimus panem. Cardinalis Hugo ſic: Aiunt diſcipuli; Ideo dicit magiſter: *Cauete a fermento phariſæorum:* quia panes non accepimus, nec vult nos panes a Phariſæis accipere. Carthuſianus hoc pacto; *Quia panes non accepimus,* ideo admonet nos Dominus, ne eamus, uel accipiamus panem à Phariſæis, & Sadducæis.

Lyranus.

Car. Hugo.

Carthuſ.

Exponenda ſunt uerba, in hũc modũ, ut Chriſti increpatio probat: Cum Chriſtum de fermento loquentem audiſſent, recordati ſunt diſcipuli panum quos ſumere obliti fuerant, tunc ſoliciti, *cogitabant intra ſe* (ſic legendum ut correcta habent biblia, non, *inter ſe.*) *dicentes. Quia panes non accepimus. Quia,* cauſam non ſignificat hoc loco, ſed, *utique,* uel *certè.* quaſi dicant, utique panes non emimus, panes non habemus, unde nam illos comparabimus, ſi forte in deſertum locum magiſter nauigarit? Itaque Apoſtoli de panis penuria ſoliciti erant, quam ob cauſam à Chriſto increpantur, & modicæ fidei, ὀλιγόπιστοι, appellantur.

Diſcipuli de pane erant ſoliciti.

Quid cogitatis intra uos modicæ fidei, quia panes non habetis.

Increpat Dominus diſcipulorũ de panibus ſolicitudinem. *Quid* (inquit) *cogitatis modicæ fidei,* quid ſoliciti eſtis, quod panibus caretis? Non dum intelligitis metaphoram fermenti? Adhuc obcęcatum habetis cor? oculos habentes, miracula in panibus

Reprehenduntur diſcipuli quòd eſſent ſoliciti de pane.

panibus facta non videtis? Aures habentes A non auditis parabolam fermenti uobis propoſitam? Non recordamini miracula in panibus perpetrata? quot cophinos fragmentorum ſuſtuliſtis, quãdo ex quinque panibus quinque hominum millia paui? reſponderunt illi, *duodecim*. Quot ſportas fragmentorum collegiſtis, paucis ante diebus, cum ex ſeptem panibus, quatuor hominum millia ſaturaui? reſponderunt, *ſeptem*. Quare non intelligitis me de pane non eſſe ſolicitum, nec lo B qui, quem tanta facilitate abundantiſſimè largiri poſſum, ſed fermentum Phariſæorum, & Sadducæorum aliquid aliud appellare? *Tunc* (ait Matthæus) poſt increpationem, intellexerunt, quia non dixerit cauendum a fermento panum, ſed a doctrina Phariſæorum, & Sadducæorum. &c. Qui autem fuerint Phariſæi, & Sadducæi, tomo. 3. dicimus.

Chryſoſ. hom. 54. in Matth. obſeruat, Chriſtum hoc loco acriter diſcipulos increpaſſe. atque homines duob. indigere, & manſuetudine, & increpatione. Sic (inquit) nos, non vbique, neq; ſemper aſſentari ſubiectis velimus. Neque optemus vt principes nobis [illegible]entur. Nã utriſque remedijs animus hominum indiget. Vnde & Deus orbem ita gubernat, vt modo hoc, modo illud adhibeat, nec ſecunda ſemper concedat, nec aduerſa per ſe ſola eſſe permittat. Et quemadmodum nox eſt poſt diem, & dies poſt noctem, & æſtas, atque hyems, viciſſim: eodem nos quoque modo aliàs dolor vexat, aliàs voluptas permulcet, & nunc quidem ægrotatione laboramus, modo autem fruimur ſanitate. &c. D. Chryſ.

CAPVT XXI.

MARCVS CAPITE VIII.

ET veniunt Bethſaidam, & adducunt ei cęcum, & rogabant eum, ut illum tangeret. Et apprehenſa manu cęci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos eius, impoſitis manibus ſuis, interrogauit eum, ſi quid videret. Et aſpiciens, ait: Video homines velut arbores ambulantes. Deinde iterum impoſuit manus ſuper oculos eius, & cępit uidere. Et reſtitutus eſt, ita vt clare videret omnia. Et miſit illum in domum ſuam, dicens: Vade in domum tuam: & ſi in vicum introieris, nemini dixeris.

Et veniunt Bethſaidam.

EX regione Magedena venit Dominus in Bethſaidam, vt Marcus docet, ſiue id primum fuerit oppidum, in quod venit, ſiue aliud. Inter nauigandum diſcipulis pręcepit, vt à fermento Phariſæorum, & Sadducæorum cauerent. Niſi quis velit, poſtquam ex cymba deſcendit id contigiſſe, antequam veniret Bethſaidam. Eſt autem Bethſaida Magni Petri patria, iuxta mare Galilææ ſita.

Et adducunt ei cæcum.

Cæcus quia non videbat, ad Chriſtum venire non poterat, quo circa adducitur. Rogabant verò qui ducebant, ut oculos illius tangeret, tactuque conferret lumina.

Et apprehenſa manu cæci.

Non verbo ſolo, aut nutu (quod facere poterat) non tactu ſolo, cæcum hunc ſanat:

nat: ſed primùm illius apprehendit manum, & extra vicum Bethſaidam educit; deinde in oculos eius expuit, manuſque imponit. imponit, inquam, manus, *αὐτῷ*, vt græcè habetur; id eſt, ipſi cæco, videlicet capiti aut oculis. tùm manibus impoſitis, ſi quid videat, rogat, apertis oculis. ille: *video* (ait) *homines velut arbores ambulantes*. Videbat enim imperfectè. Rurſus impoſuit Dominus manus non capiti, ſed oculis perfectamque lucem cōtulit. Cur ex oppido cæcum eduxerit, extraque Bethſaidam lumen contulerit, dubitatur. Propter incolarum incredulitatem id factum ſentit Theophylactus, & Euthymius. Incredulos enim fuiſſe ex illis Chriſti verbis conſtat, Matt. 11. *Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida. &c.* Crediderim potius extra oppidum eductum cæcum, ne turba confflueret. Miraculum enim coram paucis voluit facere, & iactantiæ fugiendæ exemplum præbere. Expuit autem Dominus in oculos luce carentes; ſcilicet, diuina ſaliua veluti collyrio eos imbuit. Primum imperfectè curauit, quia imperfectè credebat, vt Theopholactus ait. Præterea, vt deſiderium cæci, & fidem accenderet. tandem perfectam lucem præbuit, quoniam Dei perfecta ſunt opera.

Cur ex oppido cæcum eduxerit Dominus.

Cur primū imperfectè cæcus viderit.

Vade in domum tuam.

Sanatum cæcum in domum ſuam miſit, præcepitque vt nemini miraculum aperiret, ſed ſilentio tegeret; humilitatis exemplum nobis exhibens. *Vade* (inquit) *in domum tuam, & ſi in vicum*, id eſt, Bethſaidam, *introieris, nemini dixeris*. Theophylactus putat, Chriſtū præcepiſſe cæco, ne Bethſaidæ miraculum vulgaret, quia increduli erant oppidi incolæ. Sed humilitatis potius, & exempli cauſa factū reor. Græci habent: *μηδὲ εἰς τὴν κώμην εἰσέλθῃς, μηδὲ εἴπῃς τινὶ ἐν τῇ κώμῃ*. hoc eſt; *neque in vicum introeas, neque dicas alicui in vico*. At latina lectio vera eſt, quæ in biblijs correctis extat. Videtur hic cæcus in oppido Bethſaida non habitaſſe, quod colligitur ex his verbis. *Vade in domum tuam, & ſi in vicum*, id eſt, Bethſaidā, *introieris, nemini dixeris*. Nam ſi domus illius in vico erat, & in domum mittebatur; mittebatur etiam in vicum Bethſaidam. Quorſum igitur ait Dominus, *etſi in vicum introieris*, cum neceſſe eſſet introire, vt domū peteret. Non ergo Bethſaidæ habitabat, quam forſitan ob cauſam, illum extra oppidum curare voluit.

Hoc loco appellatur Bethſaida vicus. At Ioānis. 1. ciuitas dicitur. Ianſenius, & Maldonatus putant, appellari, vicum, græcè, *κώμην*, ob paruitatem, quòd parua eſſet ciuitas. vel dicendum, appellari Bethſaidam vicum hoc loco, quoniam vicus fuerat. Ciuitatem verò à Ioāne dici, quia ex vico in ciuitatem eſt mutata, vt Ioſephus teſtatur lib. 16. Antiquit. cap. 3. Philippus (inquit) vico Bethſaidæ, in ripa lacus Geneſareth, ſpeciē vrbis addidit, frequentato incolis, & aucto opibus. quem Iuliæ Cæſaris filiæ cognominem eſſe voluit. &c. Dicta enim eſt Bethſaida etiam Iulias, à Iulia Cæſaris filia. Forſitā, *κώμη* nomē græcum, paruis ciuitatibus tribuebatur. Nam Bethlehem, quæ parua erat ciuitas, *κώμη*, dicitur, Ioannis 7.

Bethſaida vicus fuit, poſtea ciuitas.

Bethſaida ex vico ciuitas.

Quis ſit cæcus, docet hoc loco gloſſa interlin. his paucis verbis: Qui non videt, *quod fuit: quod eſt; quod erit. &c.* Is igitur cæcus eſt, qui Chriſti Opt. Max. cruciatus, doloreſque pro hominibus toleratos, ſanctorūque virorum exempla quæ præceſſerunt, non videt, non meditatur. Qui, *quod eſt*, hoc eſt, Orci tormenta, cæleſtia gaudia, Dei potentiam, iuſtitiam, cæteraque attributa, non contemplatur. Qui, *quod erit*, hoc eſt, mortis acerbiſſimū diē, iudicij tùm peculiaris, tùm generalis retributionem, non conſiderat. Heu quot cæcos mundus habet. Excæcauit Tobiam hirundinum ſtercus, Tob. 2. hos caduca bona, quæ videntes veluti ſtercora ſpernunt, exæcant. ſtercus enim hoc in oculis ipſis ferunt, hoc eſt, vehemēter amāt. Qui fieri poteſt, vt is videat qui plenos vel puluere, vel ſtercore habet oculos? hi autem intellectū, ac memoriam, qui animæ oculi ſunt, ſordidis caducarum rerū cogitationibus perpetuò refertos habēt.

Morale. Spiritaliter cæcus quis ſit.

Tob. 2.

Caduca res excæcant homines.

Quicumque valet, ex his cæcis aliquē ad Chriſtum adducat; roget Chriſtum vt illum tangat. Tangitur (vt eſt in gloſſa interl.) qui compungitur. &c. ò fælicē cæcum, quem tanget Dominus, quem inſpirationis validis aculeis pungit, quem ex vico, id eſt, mundo, ex Bethſaida, id eſt, domo frugum, ex horreis, ex diuitiarum cupiditate, ardentique opum amore, apprehenſa manu educit, quemadmodum olim

Gen. 19. Olim angeli Lot è ſodomis eduxerunt. Gen. 19. *Diſſimulante illo, apprehenderunt manum eius, & manum vxoris, ac duarum filiarum eius, eduxeruntque eum, & poſuerunt extra ciuitatem. &c.* Difficile eſt hominem ex Bethſaida, hoc eſt, domo frugum (id enim ſignificat heſirbum nomen) ex opulenta domo, frumento, oleo, vinoque referta, ad æternas res contemplandas extrahere. Niſi Deus manum apprehendat, non extrahetur.

Difficile eſt hominẽ ex Betſaida educere. i. opibus. *D. Gregor.* Expuit Dominus in oculos cæci: ſaliua ſua veluti collyrio illos inũxit. Quid ſaliua ſit Chriſti, D. Gregorius indicat homil. 10. in Ezechielem. Saliua (inquit) nobis, ex ore redemptoris, accepta ſapiẽtia in eloquio diuino. Saliua quippe ex capite defluit in ore. &c. Et Autor ille cuius eſt homilia 9. in Marcum, quæ Chryſoſtomo tribuitur; Saliua (ait) Domini perfecta doctrina eſt; quæ vt perfecte doceat à Dominico ore procedit. &c. tunc ergo oculi ſaliua Chriſti imbuũtur, cùm Chriſti ſapientia, & doctrina, intellectus qui animi oculus eſt, inungitur; cũ rerum diuinarum meditatione imbuitur; cùm æternitatis conſideratione perſpergitur. Mox cernere incipit ea, quæ non cernebat, ſed paulatim. Primùm obſcurius, vt hic cæcus, deinde apertius. Videt in primis homines veluti arbores ambulantes: intelligit enim homines arboribus eſſe ſimiles, quæ ni ferant fructum, ignis pabulum fiunt. Videt improbos veluti arbores ambulantes, ambulantes, inquam, in perpetuum incendium. timet, horret animus. hic timor initium eſt ſalutis. *Timor Dei initium ſalutis.* Vnde D. Bernardus ſerm. 1. de euangelio ſeptẽ panũ. *D. Bernar.* Prima (inquit) dies eſt timoris; dies, inquam, declarans & illuminans tenebras tuas, interiores ſcilicet; & horrendum Gehennæ ſupplicium demoſtrans, in quo ſunt tenebræ exteriores. huiuſcemodi ſiquidẽ cogitatio, ſicut ipſi noſtis, noſtrę ſolet exercere primordia conuerſionis. &c. Poſt, videt arborum viridantium, ac fructiferarum, id eſt, hominum proborum fructus, quam ſint dulces, quã iucundi, quam ſuaues. hi ſunt bona opera, gratia, virtutes, & gloria ſempiterna. horum fructuum ſuauitate mens capta mundi ſtercora contemnit, deſeritque Bethſaidam, id eſt, frugum domũ, quas vermis exedit, in æterna ardet, atque ſuſpirat. Tandem à Domino fælix illud verbũ audit noſter cæcus, iam videns; *Vade in domum tuam*; quę cælum eſt. veni in regnum gloriamque tuam, tibi à me ex æternitate præparatam.

CAPVT XXII.

De confeſſione D. Petri.

MATTHAEVS CAPITE XVI.

VENIT autem IESVS in partes Cęſareę Philippi: & interrogabat diſcipulos ſuos, dicens; Quem dicunt homines eſſe filium hominis? At illi dixerunt; Alij Ioannem Baptiſtam, alij autem Eliam, alij uero Ieremiam, aut vnum ex prophetis. Dicit illis Ieſus: Vos autem quem me eſſe dicitis? Reſpõdens Simõ Petrus, dixit. Tu es Chriſtus, filius Dei viui. Reſpondens autem Ieſus, dixit ei, Beatus ex Simon Bar Iona: quia caro & ſanguis nõ reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in cęlis eſt. Et ego dico tibi, quia tu es Pe-

Digitized by Google

es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & Portæ inferi non preualebunt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni cælorum. Et quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cęlis, & quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum, & in cælis.

MARCVS CAPITE VIII.

ET egreſſus eſt Ieſus, & diſcipuli eius, in caſtella Cæſareæ Philippi, & in uia interrogabat diſcipulos ſuos, dicens eis: Quem me dicunt eſſe homines? Qui reſponderunt illi, dicentes: Ioannem Baptiſtam, alij Eliam, alij vero quaſi vnum de prophetis. Tunc dicit illis: Vos vero quem me eſſe dicitis? Reſpondens Petrus, ait ei: Tu es Chriſtus.

LVCAS CAPITE IX.

ET factum eſt cùm ſolus eſſet orans, erant cum illo & diſcipuli: & interrogauit illos, dicens: Quem me dicunt eſſe turbę? At illi reſponderunt, & dixerũt; Ioan. Bapt. alij autem Eliam, alij verò, quia vnus propheta de prioribus ſurrexit. Dixit autẽ illis; Vos autẽ quem me eſſe dicitis? Reſpondens Simon Petrus dixit: Chriſtum Dei.

POſt ea, quę ſupra expoſuimus, narrat Matthæus Chriſtum in partes Cæſareæ Philippi veniſſe. Marcus ait egreſſum in caſtella Cæſareæ, gracè, *εἰς τὰς κώμας*, id eſt, in vicos, & oppida circũ vicina Cæſareæ. *Ordo geſt.* videlicet vt plebẽ doceret, regiones illas pedib. peragrabat. Duæ fuere vrbes in Paleſthina, quæ in honorem Cæſarum, Cæſareæ ſunt appellatæ. *Duæ Cæſareæ.* Altera ab Herodes Innocentium interfectore, eo in loco extructa, qui turris Stratonis dicebatur, in honorem Augu- B ſti Cæſaris. Cæſarea Paleſthinæ nuncupata eſt. Altera a Philippo ipſius Herodis filio aucta, & ornata, in honorẽ Tiberij Cæſaris, à nomine Cæſaris, & amplificatoris Philippi, Cæſarea Philippi eſt nominata. *Ioſephus.* De illa Priore Ioſeph. li. 1. de bello Iud. c. 16. Cum (inquit) inter maritimas ciuitates vidiſſet Herodes vnã vetuſtate iam feſſam, quæ Stratonis turris dicebatur, totam eam candido ſaxo reparatam, clariſſima regia decorauit. &c. *Cæſarea paleſthina.* Et C lib. 15. Antiq. cap. 13. Cùm (ait) animaduertiſſet Herodes in maritimis locũ condendæ vrbi opportuniſſimum, cui olim A Stratonis turris nomen fuerat, & formã ei' magnificè deſcripſit, & ædificijs marmoreis totã exornauit. Et quod fuit omnium operoſiſſimum, portum a tẽpeſtatibus tutum addidit, magnitudine Piræo parem, admirandum ſtructura. Sita eſt hæc vrbs in Phœnice, inter Dorã, & Ioppen. hæc ille. *Cæſarea Philippi.* De poſteriore Cæſarea Philippi, idem autor lib. 18. Antiq. c. 3. *Ioſephus.* Philippus (ait) Paneada ſitam ad Iordanis fontes, inſtruxit ædificijs, indito Cæſareæ nomine. &c. Erat ergo hæc Cæſarea Philippi prope locum illum ſita in quo Iordanis fluuius oritur, ad radices Libani montis, pro inde in fine erat regionis Iudæorum, verſus Septentrionem.

Nam duo erant termini regionis, alter verſus Auſtrum, videlicet Berſabeę, alter verſus Septentrionẽ, ſcilicet Dan. vnde 2. Reg. 3. *Eleuetur thronus Dauid ſuper Iſrael, à Dan, uſque Berſabee.* 2. Reg. 3. id eſt, ſuper vniuerſam terram Iſrael a Septẽtrione in Auſtrum, & 2. Reg. 17. *Congregetur ad te vniuerſus Iſrael, à Dan uſque Berſabee.* 2. Reg. 17. Cæſarea autem Philippi prope Dan erat, teſte D. Hieronymo in libro de locis Hebraicis. *D. Hieron.*

Dan

Dan uiculus Paneas. Dan (inquit) uiculus eſt, in quarto a Paneade milliario euntibus Tyrum, terminus Iudææ contra ſeptentrionem. &cæt. Paneas dicta eſt Cæſarea Philippi. Itaq; verſus ſeptentrionem iter fecit Dominus in extremas Iudææ oras.

Et interrogabat diſcipulos ſuos.

D. Lucas c.9. ait Dominum cum ſolus eſſet orans, diſcipulos interrogaſſe, *& factum eſt* (inquit) *cum ſolus eſſet orans, erant* B *cum illo & diſcipuli, & interrogauit illos. &c.* Si ſolus erat, quomodo cum illo erant diſcipuli? Reſpondetur, fuiſſe cum illo diſcipulos, ſed a loco orationis ſeparatos. Rogabis, numquid Dominus cum eſſet orans, in ipſa oratione diſcipulos interrogauit? Reſpond. poſt orationem interrogaſſe. Explicandus Lucas eſt hoc pacto. Cum ſolus eſſet orans, poſt ipſam orationẽ, diſcipulos rogauit. Obſtat Marcus, ſic enim ſcribit; *In uia interrogabat diſcipulos ſuos.* hoc eſt, inter eundũ, cum iter faceerent, non ergo cùm oraret. Reſpondet D. Auguſt. lib. 2. de conſenſ. euangel. c.53. Marcus (inquit) dicit in uia diſcipulos a Domino interrogatos, ſed eum mouet, qui putat, quod nunquam orauit in uia. &c Videtur Auguſt. arbitrari Chriſtum in uia, id eſt, cum faceret iter, in ipſo itinere oraſſe ſolum, & a diſcipulis ſeparatum, & rogaſſe diſcipulos. Poteſt etiam ſic exponi Marcus, forſitã Auguſtinus id ſignificat. Venit Chriſtus in partes Cæſareæ Philippi, diuertit in aliquẽ locum ſolus, & orauit, non cum faceret iter in ipſo itinere, ſed eodem in loco diſcipulos interrogauit poſt orationem. Interrogaſſe autem dicitur in uia, hoc eſt, antequam ad oppidum perueniret, cum adhuc in uia eſſet, & itinere, ſed tamen quieſceret, & oraret.

Chriſtus diſcipulos rogauit ĩ uia.

D. Auguſt.

Quem dicunt homines eſſe filium hominis?

Sciebat Dominus, quem dicerẽt homines eſſe filium hominis, ſed ut Petri fidẽ patefaciat, illique eccleſiæ promittat claues, id rogat, quod nouit. Præterea quia paſſionem uam diſcipulis uolebat prædicere, de fide prius illos uoluit rogare. vnde D. Anſelmus in Matth. Quia (inquit) mortem ſuam Apoſtolis reuelare uolebat, prius in fide ſua eos vult confirmare, ne audita infirmitate ſuæ paſſionis titubent. &c. Sic autem rogat: *Quem dicunt homines*, hoc eſt vulgus hominum, *eſſe filium hominis*, id eſt, me: filium enim hominis ſe appellare ſolebat, ab humanitate, quam uidebant homines. Inter homines Phariſæos & ſimiles nõ comprehendebat. Nam Lucas ſic proponit hanc interrogationem: Quem me dicũt eſſe turbæ? &c. D. Chryſoſt. homi. 55. in Matth. Non dixit Chriſtus, quem me aſſerunt eſſe ſcribæ, & Phariſæi? ſed quem me dicunt eſſe homines? populi opinionem de ſe quærebat, quoniam etſi deiectior eſſet, procul tamen ab omni erat malitia, qua Phariſæi, & ſcribæ maximè peruertebantur. &c.

Cur diſcipulos Chriſtus interroget.

D. Anſelm.

D. Chryſ.

Alij Ioannem Baptiſtam.

C Quid de Dño dicerent homines, aperiunt diſcipuli. Alij aiunt Dñe, te eſſe Baptiſtam Ioannem, alij Eliam, alij Ieremiã, aut unũ ex prophetis. Iãſenius hoc loco, &c. 16. cõcordiæ, exiſtimat Iudæos putaſſe Chriſtum eſſe Baptiſtam Ioannẽ vel Eliam, vel Ieremiã, propterea quod anima Baptiſtæ, aut Ieremiæ, in Chriſti corpus migraſſet, iuxta Pythagoræ, μετεμψύχωσιν, & παλιγγενεσίαν.

Ianſenius.

An putarit Iudæi animam baptiſtæ, uel prophetæ alicuius, migraſſe in corpus Chriſti?

Caietanus quoque Matthæi 16. eiuſ- D dem opinionis eſt. Putabant (inquit) ſpiritum Ioannis occiſi ingreſſum eſſe in IESVM. &c. Item, regreſſum animarũ in corpora omnes iſti præſupponebant, excepta opinione Eliæ. Venturum enim expectabant Eliam. &c. idem ſenſit Car. Baronius, in Annalibus anno Domi. 33. Admirandum (ait) eſt, quam egregie in Galilæa fuerit illa Phariſæorum hæreſis propagata, qua defunctorum animas in alia corpora, pro meritis cuiuſque perſo- E næ commigrare dicebant. Dum poſt tot ſigna a Domino edita, ea de Chriſto inualuiſſet opinio, ipſum eſſe Ioannem Baptiſtam, vel Ieremiam, aut quempiam alium ex prioribus prophetis illis, quos quidem omnes cum conſtet fuiſſe defunctos, ſic intellexiſſe certum eſt, quod anima alicuius ex his in Chriſtum migraſſet. hæc ille.

Caietanus.

Baronius.

In hanc ſententiam non eo. Exiſtimo poti' Iudæos exiſtimaſſe Baptiſtã a mor

tuis

Matt. 14.

tuis ſurrexiſſe. quod indicat Herodes A Matth. 14. *hic* (inquit) *eſt Ioannes Baptiſta, ipſe ſurrexit à mortuis &c.* Non ait; Anima eius migrauit in IESVM, ſed, ipſe ſurrexit à mortuis. Similiter exiſtimabant Ieremiam, aut alium ex antiquis Prophetis ſurrexiſſe. Eliam autem venturum expectabant, ex Malachia cap. 4. Nota Iudæis erat reſurrectio ex ſcripturis, & ex miraculis Chriſti, ideoque opinabantur Baptiſtam ſurrexiſſe, vel alium ex antiquis prophetam. Petes, cur hi non credebant, Chriſtum eſſe prophetam aliquem nouum, ad Iudæos recens miſſum: ſed ex antiquis vnum? Reſpondetur, miraculorum magnitudinem, ac multitudinem in cauſa fuiſſe. Etenim non putabant tot miracula adeò ſtupenda, ab alio poſſe patrari, quàm à propheta aliquo à mortuis excitato. Nam poſt reſurrectionem prophetas ad miracula edēda potētiores eſſe opinabātur, iuxta illud Herodis Matth. 14. *Hic eſt Ioannes Baptiſta. ipſe ſurrexit à mortuis, & ideo virtutes, δυνάμεις, operantur, in illo.* En Herodes Ioannem ait miracula edere, quòd à mortuis potentior ad ea edenda eſſet excitatus. idem alij opinabantur.

Cur hi Iudæi non putarint Chriſtũ eſſe nouũ aliquem prophetam.

Cur diſcipuli non fecerint eorum mētionē qui aiebant Dnũm eſſe Meſſiam.

Matt. 12. Luc. 7. Ioann. 6. Abulenſis.

Illud quæritur hoc loco, cur diſcipuli non addiderint, alios dicere, Dominum eſſe Chriſtum. i. Meſſiam, hoc pacto. Quidam dicunt te eſſe Ioannem Baptiſtam, alij Eliam, alij Ieremiam, aut vnum ex Prophetis, alij Meſſiam. fuere enim mul- D ti, qui Dominum Meſſiam eſſe arbitrabantur. Matth. 12. *Nunquid hic eſt filius Dauid?* Luc. 7. *Propheta magnus ſurrexit in nobis.* i. Meſſias. Ioan. 6. *hic eſt verè Propheta, qui venturus eſt in mundum.* Reſpondet Abulenſis, agi hoc loco de opinionibus populi ſtabilibus, ac cōſtantibus. Opinionē autē, quòd Dominus eſſet Meſſias, nō dum hoc tempore in populo fuiſſe cōſtantem. Potius crediderim diſcipulos, tàm de cōſtantibus, quàm de inconſtantibus agere E populi opinionib⁹. Prętereà multos fuiſſe in populo, qui Dominum eſſe Meſſiam putarent. Neque verò obſtat, quòd regiũ in eo apparatum non cernerent. neque enim illum in Baptiſta Ioanne cernebāt, de quo Luc. 4. ſcribitur; *Exiſtimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Ioanne ne forte ipſe eſſet Chriſtus*, id eſt, Meſſias. &c. Cur ergo diſcipuli huius ſententiæ non meminerunt? Reſpondetur;

Luc. 4.

Quia vera erat. Nam illi hominum ſentētias numerare voluerunt ineptas, ac falſas; hanc autem veram, falſis admiſcere noluerunt. Præterea, hæc ſententia non erat hominum, id eſt, vulgi, ſed diſcipulorum rectè ſentiētium, ideoque Apoſtoli inter alias vulgi opiniones eam minimè numerarunt.

Ait Abulenſis hoc loco, Chriſtum cũ Iudæis non cōcurriſſe, vt crederent ipſũ eſſe Meſſiam, ne paſſioni impedimentũ B opponeretur. Si de auxilio ad credendũ ſufficiente intelligatur, falſum eſt. Deus enim ſufficiens auxilium nemini denegat. ſi de auxilio abundantiori velis intelligere, verum erit multis abundantius auxilium non dediſſe. Dedit tamen omnibus quod ſatis ſuperque eſſet.

D. Ambroſius in libro de Incarn. dñicæ ſacram. cap. 4. ait Petrum ad primam hāc Chriſti interrogationem ſiluiſſe. Taces (inquit Ambr.) *reſpondentibus alijs,* C *cũ ipſe ſis primus, qui etiam non interrogatus interrogas? nec times ne reprehendaris à Domino, quia non reſpondes interroganti? Ideo* (inquit) *non reſpondeo, quia non interrogor meam, ſed alienam ſentētiam.* &c. hęc Ambroſij eſt opinio. Veriſimile quoque eſt, Petrum cum reliquis reſpondiſſe.

Vos autem quem me eſſe dicitis?

D. Hieron.

D. Chryſ.

Rogauit quid homines alij ſentirent. D Nunc rogat quid ſentiant diſcipuli, fidēque illorum examinat. Quaſi dicat: Hæc eſt hominum de me ſententia, quam retuliſtis. vos autem, qui mei eſtis diſcipuli, qui in mea verſamini ſchola, quid exiſtimatis? D. Hierõymus piè putat, diſcipulos hominib⁹ opponi, & appellari Deos. Sic enim interpretatur; *Illis, qui ahomines ſunt, humana opinantibus, vos qui eſtis Dij, quē me eſſe exiſtimatis?* Chryſoſtomus vero homilia 55. in Matthæũ; E *Vos* (inquit) *qui mecum ſemper verſantes, plura me feciſſe vidiſtis; qui meo nomine complures virtutes ipſi quoque feciſtis; quem me eſſe dicitis?* Hac interrogatione, vt vult idem Chryſoſt. diſcipulos Chriſtus ad ſubliniorem de ſe opinionē extulit. *Hac* (inquit) *ſecunda interrogatione monuit Dñs diſcipulos, vt maiora de ipſo cogitarēt. ipſo enim interrogandi modo oſtendit, illas vulgares opiniones multum à ſua dignitate abeſſe.* &cæt.

Reſpondens

Reſpondens Petrus.

Cur ſolus Petrus reſponderit?

Omnes diſcipulos Chriſtus interrogauit: Petrus ſolus reſpondit. Cur reſpóderit quęritur. Reſpondetur; Petrum reſpódiſſe, quia inter Apoſtolos eminebat, & quia ardentior erat. D. Cyrillus lib. 12. in Ioã. cap. 64. Præueniebat (ait) alios Petrus. Ardore namque Chriſti præcipuo feruens, & ad faciendum, & ad reſpondẽdum paratiſſimus erat. Vnde tarditatem nauigij videns, Ioan. 21. tunica ſuccinctus in mare exilijt. & quãdo ſaluator diſcipulos interrogauit: quem me dicũt homines eſſe? cum iterum poſt reſponſionem ab eis quæreretur; *Vos autem quem me eſſe dicitis?* vt princeps, caputque cæterorũ primus exclamauit; *Tu es Chriſtus. &c.* D. Chryſoſtom⁹ hom. 55. in Matt. Quid igitur Petrus, omnium Apoſtolorum os, vertex conſortij totius? Cùm omnes interrogati eſſent, ipſe ſolus reſpondit. & quando quidem de ſententia vulgi petebat, omnes reſponderunt. Cùm verò de ſua eos rogaret, Petrus confeſtim proſiluit. &c. D. Leo ſerm. 2. Ille primus eſt in Dñi cõfeſſione, qui primus eſt in Apoſtolica dignitate. &c. Quid igitur Petrus de Dño ſentiret aperuit; idipſũ reliquos Apoſtolos ſentire intelligebat. Aduerte tamen Petrum nondum hoc tempore caput fuiſſe Apoſtolorum, & primatum accepiſſe. Etenim non dum illi claues regni cælorum traditæ erant, quæ Ioan. 21. traduntur.

D.Cyrill. *D.Chryſ.* *D. Leo.*

An Petrus pro reliquis Apoſtolis reſponderit?

Quæritur; Num Petrus pro ſe tantùm, an etiam pro reliquis Apoſtolis reſponderit? Reſpondet D. Auguſtinus ſerm. 13. de verbis Domini; Petrus (inquit) vnus pro multis dedit reſponſum. &c. D. Ambroſ. lib. de incarn. cap. 4. Petrus reſpondit præ cęteris Apoſtolis, imo pro cęteris &c. D. Anſelmus. Quãuis (ait) eadem voluntas eſſet omnium Apoſtolorum, tamẽ Petrus pro omnibus reſpondit. & cęt. D. Thomas in Matt. Reſpondet Petrus pro ſe, & pro alijs. &c. D. Hieronymus Matt. 16. Petrus ex perſona omnium Apoſtolorũ profitetur; *Tu es Chriſtus filius Dei viui. &c.* Gloſſa interl. ſciunt Apoſtoli, ſed Petrus reſpondet pro omnibus. &c. Idẽ opinatur Dionyſiu. Carthuſ. Ianſenius, & Lyranus; Petrus (ait) tanquam principalis inter alios, pro ſe, & pro alijs dedit reſponſum. &c.

D. Auguſt. *D. Anſelm* *D. Ambr.* *D. Thom.* *D. Hieron.* *Gloſſ. int.* *Carthuſian. Ianſenius. Lyranus.*

Abulenſis. Maldonat.

Abulenſis in contraria eſt ſententia, & Maldonatus, cui ſententiæ ego ſubſcribo. Nam credo pro ſe reſpondiſſe Petrũ; Probatur, quia Chriſtus propter reſponſionem ſolum Petrum remunerat, cum illo ſolo loquitur, illum ſolum beatum appellat, illi claues promittit, nullam de reliquis Apoſtolis mentionẽ facit. Cur ita? Quia pro ſe Petrus reſponderat, ſuam fidem explicauerat & cæteris Apoſtolis vt idem facerent exemplo præiuerat. Dicitur tamen pro cæteris Apoſtolis reſpondiſſe; quia quod illi fuerant reſponſuri, reſpõdit primus. Rogat Dominus. *Vos autem quem me eſſe dicitis?* Non reſpondet Petrus: Nos dicimus te eſſe Chriſtũ filium Dei viui. Sed; *Tu es Chriſtus filius Dei viui.* quaſi diceret. Ego dico te eſſe, non Ioannem Baptiſtam, aut Eliam, aut Ieremiã, aut vnum ex propheris. Sed Meſſiam filium Dei uiui, horum omnium Dominũ atque creatorem.

Tu es Chriſtus filius Dei viui.

Vtramque confitetur Chriſti naturã Petrus diuinam & humanam. D. Leo.

Vtramque in Chriſto naturam Petrus profitetur, humanam, atque diuinã. Chriſtum eſſe teſtatur, hoc eſt, Meſſiam hominem, & Deum, filiumque Dei non adoptione, ſed natura. D. Petrus (ait D. Leo ſerm. de transfigurat.) per reuelationem ſummi Patris corporea ſuperans, & humana tranſcendens, vidit mentis oculis filium Dei viui, & confeſſus eſt gloriam deitatis. &c. D. Chryſ. hom. 55. in Matt. Ea (ait) de re Petrus beatificatur, quia Chriſtum Patris proprie filium confeſſus eſt. &c. & hom. 20. in Ioan. Petrus filium Dei tanquam verum Deum confeſſus eſt. &c. Theophyl. Matth. 16. Dixit Petrus; Tu es Chriſtus ille filius, qui ſolus eſt, & vnicus. Non gratia filius, ſed qui ex ipſa Patris ſubſtantia genitus. &c. D. Auguſt. ſerm. 33. de verbis Apoſtoli. Ecce (inquit) habes confeſſionem veram, confeſſionem plenam. Iungere enim debes vtrumque, quod de ſe Chriſtus, & quod de Chriſto Petrus. Quid de ſe Chriſtus? *Quem me dicunt homines eſſe filium hominis?* Quid de Chriſto Petrus? *Tu es Chriſtus filius Dei viui.* Vtrumque coniunge. Et venit Chriſtus in carne. hoc de ſe Chriſtus, quod minus eſt; hoc de Chriſto Petrus, quod maius eſt. &c. D. Anſelmus in Matthæũ: Dñs de ſe intimat, quod factus eſt,

D.Chryſ. *Theophyl.*

(ſcilicet

D. Hieron. (ſcilicet homo) propter nos: Petrus vero quia ipſe fecit nos, &c. Appellauit autem Petrus Chriſtũ filiũ Dei viui, vt D. Hier. ait, ad diſtinctionem eorum Deorum qui putantur dij, ſed mortui ſunt, i. idolorum

Deus viuus cur dicatur. Pſal. 105. Vnde illud pſ. 105. *Comederunt ſacrificia mortuorum*; hoc eſt, ſacrificia inanium Deorũ, qui mortui erant, omnique carentes halitu, lapides, atque ſtipites. contra verus Deus, viuus eſt, vitaque ipſiſſima.

An Nathanael, & alij Chriſtum Filium Dei ſint confeſſi eodem ſenſu quo Petrus? Io. 1. Ioan. 11. Matt. 14. D. Cyril. D. Irenaus Tertul. Gloſ. interl.

Dubium hoc loco exiſtit. Num Nathanael & alij, Chriſtum filium Dei ſint confeſſi, eodem ſenſu, quo Petrus? Nã Nathanael Io. 1. *Rabbi* (ait) *tu es filius Dei, tu es Rex Iſrael*, & Io. 11. Martha: *Ego credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei viui, &c.* Mat. 14. Qui in nauicula erant, venerunt, & adorauerunt eum dicentes. *Verè filius Dei es, &c.* Quod ad Nathanaelem attinet, D. Cyr. in Ioannem arbitratur fuiſſe confeſſum Chriſtum eſſe Dei filium naturalem. Irenæus quoque lib. 3. c. 11. & Tertul. in lib. contra Praxeã c. 21. Hoc (inquit) i. Chriſtum eſſe filium Dei, Nathanael ſtatim ſenſit, ſicut & alibi Petrus, tu es filius Dei, &c. Glo. interl. ſic habet; Ecce eadem vox Nathanaelis & Petri, &c. Et Ordinaria. Nathanaelem Iſraelitam vocat Chriſtus, i. videntem Deum, videlicet quod Chriſti diuinitatem fuerit confeſſus, &c. Probabilis eſt opinio hæc, quam et Carthu. ſequitur & Maldonatus

D. Chryſ. Sed probabilior D. Chryſo. ſententia, cuius hæc ſunt verba Matth. 16. Niſi propriè ſic Petrus intellexiſſet, & ab ipſo Patre natum Chriſtum crederet, non fuiſſet reuelationis opus illa confeſſio, neque aliqua beatificatione digna, ſi vnũ ex multis Dei filijs illum putaſſet. Etenim iam pridem poſt tempeſtatem, qui erant in nauigio dixerunt: Verè filius Dei es tu, & q̃uis verè dixerint, beatificati tamen ab eo non ſunt. Non. n. ita vt Petrus, ſed vnum ex multis verè filium æſtimabant, præcipuum quidem, magiſque dilectum, nõ tamen ex Patris ſubſtantia natum. Nathanael quoq; dicebat: Rabbi tu es filius Dei nec ſolùm beatificatus non eſt, verumẽt quaſi multò inferiora quàm oporteat cogitaret, à Chriſto erat redargutus, &c. & Io. 1. Etſi, inquit, iiſdem verbis Petrus & Nathanael vſi ſunt, nõn tamen idem ambo ſenſerunt. Sed Petrus filium Dei, tanquam verum Deum, Nathanael tanquam hominem tantùm confeſſus eſt, Sic Chryſoſt. & Theoph. Io. 1. quamuis Nathanael

Theoph.

A filium Dei confiteatur Chriſtum, non tamen ſicut Petrus. Nam Petrus quidẽ confeſſus eſt Filium Dei, ideo & beatus prædicatur, & eccleſia ei concreditur. Nathanael verò, vt hominem nudum eum fatetur, gratia autem propter virtutẽ adoptatum in filium Dei, &c. In eadem ſentẽtia eſt Euthymius, Lyranus, Caietanus, Toletus Card. Bellarminus lib. 1. de Rom. Põtif. c. 19. de ijs qui in nauicula cum Chriſto erant quid ſit dicendũ ſupra diximus

Euth. Lyranus Caiet. Toletus. Bellarm.

B ſuo loco. Martham quoque Chr̃m Deum eſſe eo tempore nondum intellexiſſe, teſtantur Chryſ. Theoph. Euth. & Toletus. Nondum. n. perſonarum diuinarum myſterium illi fuerat reuelatũ, qua de re ſuo loco agendũ, Itaq; alio ſenſu Petrus multoque altiori, quam reliqui Chriſtum Filium Dei eſſe, & cognouit, & cõfeſſus eſt.

D. Hilar. D. Hilarius Canon. 16. in Matth. ait Petrum primum Chriſti diuinitatem agnouiſſe ergo ex illius ſententia non agnouit

Petrus primus Chriſti diuinitatẽ agnouit.

C Nathanael primo. Beatus, inquit, Petrus eſt, vt vltra humanum oculos intendiſſe, & vidiſſe laudatus eſt. Non quod ex carne, & ſanguine erat contuens, ſed Dei filium cœleſtis Patris reuelatione conſpiciens, dignuſque iudicatus, qui quod in Chriſto Dei eſſet, primus cognoſceret, &c. lib. 6. de Trinitate exiſtimat, nunc primum Petrum diuinam in Chriſto naturam intellexiſſe. Quid (inquit) iſtud eſt, q̃ nunc in Petro pater reuelat, quod beatæ

Nunc Petrus primum diuinam Chriſti naturã intellexit, vt vult Hilar.

D confeſſionis gloriam ſumit? Numquid Patris & Filij nomen neſciebat? Atqui frequenter audiuerat. Sed loquitur, quod vox humana nondũ protulerat: *Tu es Chriſtus filius Dei viui*. Nam tametſi in corpore manens Dei Filium ſe eſſet profeſſus, tamen apoſtolica fides nunc primũ in Chriſto naturam diuinitatis agnouit, &c.

Reſponderi etiam dubio poteſt, Nathanaelem, & Martham implicita quadam fide: Petrum verò fide explicata Chriſtum

E Dei Filium naturalem appellaſſe. Quæres: Num verum ſit illud D. Hilarij: Apoſtolica fides nunc primum in Chriſto naturam diuinitatis agnouit. Nam ex cap. 6 Ioann. colligitur iam antea cognouiſſe. Petri enim eo loco hæc extant verba; *Nos credidimus, & cognouimus, quia tu es Chriſtus Filius Dei viui, &c.* Ergo iam tunc Petrus, & reliqui Apoſtoli Chriſtum Deum eſſe intelligebant. Reſpondetur, Petrum, & reliquos Apoſtolos, iam

tunc cognouiſſe Christum natura filium cum patre. Idcirco illud adiecit, &c. Simplicius erit dicere, appellatum Simonem filium Ionæ, quia cognomina Hebræorũ quibus inter ſe diſtinguebantur à patrib. ſumebantur. Vnde Dauid filius Iſai, Saul filius Cis, Ieroboam filius Nabath, appellantur.

Cur ſit Petrus à Christo appellatus filius Ionæ.

esse Dei, vt aiunt.

CAPVT XXIII.

De promiſſione ſummi Põtificatus facta Petro.

Beatus es Simon Bar Iona.

VNde confeſſionem, & cognitionem diuinitatis Christi, acceperit Petrus aperit Chriſtus, nempe à patre accepit. neque verò excluduntur reliquæ duæ perſonæ, Filius, & Sp. S. Nam Petrus à ſanctiſſima Trinitate reuelationem accepit. *Beatus* (ait Dominus) *es Simon Bar Iona*. D. Petri pater Ioannes vocabatur, vt conſtat ex illis verbis Chriſti Io. 21. *Simon Ioannis diligis me?* etenim Simon Ioannis dicitur, qa filius Ioannis erat. Grçce illo c. 21. Petrus Simon Iona appellatur, & Io. c. 1 Quamobrem Caietanus illo c. 21. ait Patrem Petri non eſſe vocatum Ioannem, ſed Ionã At verò Io. 21. non eſt legendum Simon Iona, ſed Simon Ioannis, vt Biblia habẽt pont. ſummi iuſſu correcta. Itaque Ioannes dicebatur Petri pater, Hebraicè Iohãna, & per contractionem, Iona. Hoc loco Chriſtus contractione vtitur, beatus es Simon Bar, i. filius, Iona, i. Ioannis per contractionem. D. Hier. Mat. 16. ait hoc loco, Iona, ſignificare columbam. Nam hebraice Iona columba dicitur. Vocatur igitur Petrus Bar Iona, i. filius columbæ, videlicet filius Spiritus S. qui columbina ſpecie ſupra Chriſtum in baptiſmo apparuit, à quo Petrus reuelationem de Chriſti diuinitate habuit. D. Hier. Ex confeſſione (inquit) Petrus ſortitur vocabulum, quod reuelationem ex Spiritu S. habeat, cuius & filius appellandus ſit. Siquidem, Bar Iona in lingua noſtra ſonat filiũ columbæ, &c.

Petrus à Deo accepit cognitionẽ diuinitatis Chriſti.

Petri pater Ioannes appellabatur.

Petri filius Iona, id eſt, columba, Spiritus ſan.

D. Hier.

Chryſoſtomo placet propterea Chriſtũ patris naturalis Petri meminiſſe nunc vt indicaret ſe filium eſſe Dei naturalem, quemadmodum Petrus Ioannis, ſiue Ionæ naturalis filius erat. Ac ſi diceret (ait Chryſoſ.) quemadmodum tu Ionæ filius es; ſic ego Patris mei filius ſum. Itẽ. Quia Petrus dixit: Tu es filius Dei, vt ſic ſe eſſe filium Chriſtus oſtendat, ſicut Petrus Ionæ erat filius, eiuſdem videlicet ſubſtãtię

D. Chryſ.

Quia caro & ſanguis non reuelauit tibi.

D. Hilarius de carne & ſanguine Chriſti, verba hæc videtur intellexiſſe, in hanc ſententiam; Beatus es Simon Ioannis, qa id quod oculis corporeis cernis in me, videlicet, caro, & ſanguis non reuelauit tibi me Deum eſſe. Caro. n. & ſanguis humanitatem indicabant, non verò diuinitatem. Beatus Petrus eſt (ait Hilarius) vt vltra humanum oculos intendiſſe, & vidiſſe laudatus eſt, non id quod ex carne, & ſanguine erat contuens, ſed Dei filium cæleſtis patris reuelatione conſpiciens, &c. Poteſt etiam locus intelligi, de carne & ſanguine Petri hoc modo: Caro & ſanguis tuus, hoc eſt, humanitas tua, non reuelauit tibi.

D. Hilar.

D. Hier. nomine carnis, & ſanguinis; homines carnales intelligit, hoc ſenſu: caro & ſanguis, i. Phariſæi, vel homines carnales non aperuerunt tibi meam diuinitatem. eodem ſenſu ad Gal. 1. ait Paulus *Continuo non acquieui carni, & ſanguini*. i. carnalibus Iudæis, vt idem Hieronymus interpretatur. Non contulit Paulus (ait Hiero. ad Gal. 1.) poſt reuelationem Chriſti, cum carne, & ſanguine. Quia noluit margaritas proijcere ante porcos, nec dare ſanctum canibus. Vide quid de peccatoribus ſcriptum ſit Gen. 6. *Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quia caro ſunt*. Cũ talibus, qui caro, & ſanguis erant, quę Petro quoque non reuelauerunt filium Dei, non contulit Apoſtolus Paulus Euangelium quod ei fuerat reuelatum, ſed paulatim eos de carne, & ſanguine vertit in ſpiritum, & tunc demum occulta eis euangelij ſacramenta commiſit. Sic Hiero. & Anſelmus Matt. 16. Caro (inquit) & ſanguis, rectè intelliguntur homines ſapientia carnali inflati, &c.

Gal. 1.

D. Hier.

D. Anſel.

Exiſtimo potius carnem, & ſanguinem, hoc loco homines ſignificare quoſcumque, tam carnales, quam ſpiritales. Propterea autẽ dñr caro, & ſanguis, ꝙ carne,

& ſan-

Quid ſignificet caro, et ſanguis hoc loco.

& ſanguine conſtant. Eſt ſenſus; Caro, & ſãguis nõ reuelauit tibi; hoc eſt, homines ex carne, & ſãguine cõpoſiti, nõ reuelauerũt tibi meã diuinitatẽ. Sed pater meus q in cęlis eſt. In hãc ſententiã interpretatur Chryſoſt. verba illa Pauli ad Gal. 1. *Nõ acquieui carni, et ſanguini.* hoc eſt, nõ cõtuli euãgeliũ cũ hoibus. Apoſtolos (ait Chryſoſ.) hic rectè ſignificat Paulus, naturæ cognomẽto eos deſignãs, &c. Itẽ Theophyl. Nõ acquieui (inquit) carni, & ſãguini, hoc eſt, nequaquam me ad Apoſtolos colloquẽdi gratia cõtuli. Hos nãq; carnẽ vocat, & ſãguinẽ, à natura eos denominãs. Vel ſimpliciter de vniuerſo hominũ genere loqtur. Vel forte de neceſſarijs, & ſãguine ſibi cõiũctis nũc dicit, qa nulla illorũ habita rõne, ꝑtinus ſe ad Chriſti nomẽ vulgãdũ cõtulerit, &c. Hic tertius ſenſus; quo caro, et ſanguis, ꝓ cõſanguineis ſumitur, in hęc ẽt Chriſti verba quadrat. Caro & ſãguis nõ reuelauit tibi, hoc eſt, cõſanguinei tui, diuinitatẽ meã tibi nõ fecerũt notam. Optimus ſenſus eſt, quo caro, & ſanguis, vniuersè pro hominibus ex carne, & ſanguine compoſitis ſumitur. Caro, & ſanguis nõ reuelauit tibi: hoc eſt, nullus hominum carne, & ſanguine conſtantium, Deum me eſſe tibi patefecit: ſed Pater.

D. Chryſ.

Theophyl.

Et ego dico tibi, quia tu es Petrus.

Pollicetur Dominus Petro ſummum Pontificatum.

Pollicetur Dñs Petro ſummũ Eccleſiæ pontificatũ verbis adeò apertis, vt mirum ſit eſſe homines, qui hac in re hallucinentur. Sed hæretici ipſa in luce clariſſima tenebras, & in nitidiſſimo ſcirpo nodũ inueniunt. Beatus es ò Simon Bar Iona (ait Dñs) quia à Patre quis ego ſim edoctus es. Pater meus diuinitatẽ tibi meã reuelauit. Et ego Patri ęqualis, eccleſiæ meę ſummũ Pontificatũ tibi dabo. Quid eſt (ait Chryſoſt.) *Ego tibi dabo?* quẽadmodũ Pater tibi dedit, vt me cognoſceres; ſic ego tibi dabo claues regni cœlorũ, &c. D. Leo ſer. 3. aſſumptionis ſuę ad Pontificatũ: Hoc (inquit) eſt; ſicut meus pater tibi manifeſtauit diuinitatẽ meã, ita & ego tibi notũ facio excellentiã tuam. Quia tu es Petrus, id eſt, Cũ ego ſim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, ego fundamentũ, tamen tu quoq; petra es, quia mea virtute ſolidaris; vt quæ mihi poteſtate ſunt propria, ſint tibi mecum participatione cõmunia, &c. Aliter D. Hierony. Dixiſti mihi, *Tu es Chriſtus filius Dei viui.* Et ego dico tibi, *quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam.* Dico, inquã, tibi ego Deus, cuius verba ſunt facta. Ego dico tibi (ait Hieron.) nõ ſermone caſſo, & nullum habẽte opus; ſed dico tibi, quia meũ dixiſſe feciſſe eſt. etc. Sic & Aug. ſer. 13. de verbis dñi; tanquam, inquit, diceret Chriſtus: Quia tu dixiſti mihi: *Tu es Chriſtus filius Dei viui;* & ego dico tibi: *Tu es Petrus, &c.*

D. Chryſ.

D. Leo.

D. Hieron.

D. Auguſt.

Põtificatus promiſſio cõfeſſionis premium.

Theoph.

D. Cyrill.

Fuit hæc Põtificatus promiſſio, cõfeſſionis premiũ. Theoph. Remunerat, inquit, Petrũ Dñs, mercedẽ illi dãs magnã, quod ſupra eũ ædificauit eccleſiã, &c. D. Cyrill. lib. 4. de Trinit. Dixit Petrus; *Tu es Chriſtus filius Dei viui.* tam veræ ſententiæ reportauit remunerationem, Chriſto dicente: *Beatus es Simon Bariona, & ego dico tibi; quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, &c.* An autẽ nomẽ Petri impoſitum hoc loco fuerit iam ſupra diximus, lib. 2. c. 18. Impoſitũ autẽ eſt à Chriſto maxima cum ratione, & precellenti ſignificatione, quia in Petro, veluti petra rupeq; firmiſſima Eccleſiã ſuã exædificauit. hãc nominis rationem verbis ſequẽtibus explicat.

Nomen Petra magna ratione impoſitum Simoni.

Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.

An nomine Petra hoc loco intelligatur Petrus?

Quid nomine petræ hoc loco ſit intelligendum ambigitur. D. Hilarius lib. 6. de Trinitate, Petri confeſſionem intelligit. Super hanc (inquit) confeſſionis petram eccleſiæ ædificatio eſt, &c. & D. Ambroſius ad Epheſ. 2. Super hanc petram, hoc eſt, in hac Catholicæ fidei confeſſione ſtatuo fideles ad vitã, &c. D. itẽ Greg. Nyſſ. in fine libri contra Iudæos: Super hanc petram ædificabo eccleſiã meã; ſuper confeſſionem videlicet Chriſti, &c. D. Cyrillus lib. 4. de Trinitate, petram interpretatur fidem Petri. Petra (ait) opinor per agnominationem aliud nihil, quàm inconcuſſam, & firmiſſimam diſcipuli fidem vocauit Chriſtus, &c. D. Auguſtinus tract. 10. in epiſt. Ioan. Quid eſt ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam? Super hanc fidem, ſuper id, quod dictum eſt: *Tu es Chriſtus filius Dei viui, &c.* Chryſoſtomus quoque hom. 55. ſuper hanc petram, id eſt, ſuper fidem confeſſionis, &c.

D. Hilar.

D. Ambr.

D. Greg. Nyſſen.

D. Cyril.

D. Auguſt.

D. Chryſ.

Præterea D. Auguſtinus petrã Chriſtũ dici arbitratur, tract. 124. in Ioan. ſic exponit; ſuper hanc petram, quã confeſſus es, ædifica-

D. Chryſ.

ædificabo eccleſiam meã. Petra enim erat Chriſtus, &c. Eodé loquitur modo ſer. 13. de verbis Dñi. ſequitur Auguſt. D. Greg. in Pſal. 7. pœnit. Chriſtus (ait) eſt petra, à qua Petrus nomen accepit; & ſuper quam ſe ædificaturum eccleſiam dixit, &c.

D. Gregor.

Germanus perſpicuusq; ſenſus eſt, quo petra Petrũ ſignificat. id quod manifeſtiſſimè ipſa verborum flagitat ſtructio. Tu (ait Dñs) es *Petrus*, ſiue, *Cepha*, id eſt petra. Vtebatur enim Hebraico, vel ſi mauis, Syriaco nomine. ſequitur: *Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiã meã*. Quã nã petrã demonſtrat pronomé illud demonſtratiuũ, *hanc?* profecto illã, quæ præceſſerat. præceſſerat auté, *Petrus*. ergo ſuper Petrũ eccleſia dicitur extruéda. Reddit enim Dñs rationem nominis *Petri*, quod Apoſtolo impoſuerat. Quaſi dicat: Tu es Petrus à me appellatus. Etenim ſuper te, tãquã ſuper petrã, ædificabo eccleſiã meã. Sic angelus nominis Ieſu rationé reddit Matth. 1 *Vocabis nomen eius Ieſum. ipſe enim ſaluum faciet populum ſuũ à peccatis eorũ*. Sic nominis Abrahã cauſa indicatur Gen. 17. *Appellaberis Abraham, quia patrẽ multarũ gentiũ cõſtitui te*. Eundé in modum hoc loco. Tu es Petrus. i. nomen tuũ eſt petra, ſiue ſignificans petrã. & ego ſuper hanc petrã, id eſt, ſuper te, eccleſiam meã exædificabo. Hæc eſt tui nominis ratio. Ideo te petrã voco, quia ſuper te eccleſiã extruã. D. Clemés epiſt. 1. ad Iacob. Simõ (inquit) Petrus verę fidei merito, & integræ prædicationis obtétu, fundamétũ eſſe eccleſiæ definitus eſt. Qua de cauſa etiã Dñi ore cognominatus eſt Petrus, &c.

Petra hoc loco ſignificat verbum.

Matth. 1.

Geneſ. 17.

D. Clem.

Si reliqua omnia verba manifeſtum eſt Petro tribui, cum quo Chriſtus loquitur, hæc verba: *Super hãc petrã ædificabo Eccleſiam meam*: cur vel de Chriſto, vel de fide, & nõ de Petro dicta in animum inducemus? *Tu es Petrus: tibi dabo claues regni cęlorum: quodcunque ligaueris ſuper terra erit ligatum, & in cęlis*: Hæc omnia de Petro manifeſte dicuntur: cum igitur illa media: *ſuper hanc petram ędificabo eccleſiã meã*: de Petro non dicẽtur? Equidẽ & ſi Chriſtus nomine Petri non fuiſſet vſus, ſed nomine Simonis, quod petram non ſignificat: tñ verba illa de Simone dicta eſſe, verborũ cõſtructio ipſa clamaret. Si ſic dixiſſet: *Tu es Simon, & ſuper hãc petrã ædificabo eccleſiã meã*. Senſus ſanè eſſet; Tu es Simon, & ſuper te tãquã petrã ædificabo eccleſiã meam. Nunc autem cũ vſus fuerit nomine Petri, eiuſq; rationem planè reddiderit, cui dubium eſſe poterit, hæc verba; *ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam*; de Petro à Chriſto eſſe pronuntiata? Quid in hac explanatione eſt ſalebræ? quid aſperitatis?

At dicét imperiti homines, Chriſtus eſt eccleſię fundamentum, iuxta illud. 1. Cor. 10. *Fundamentũ aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitũ eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, &c.* ergo Petrus petra, & fundamétum eccleſiæ dici nõ poteſt. Diſcant hi ex ædificijs non vnum tantum eſt fundaméti lapidem, ſed multos. Quemadmodum ergo in ędificijs ſic in eccleſia, lapis maximus præcipuumque fundamentũ Chriſtus eſt. Super Chriſtũ fundatur eccleſia primò, illi Petrus tã quã petra fundamenti ſecunda innititur. Hinc illud Pauli ad Epheſ. 2. *Super ædificati ſuper fundamentũ Apoſtolorũ, & Prophetarũ, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu, &c.* & Apoc. 21. *Murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipſis duodecim nomina Apoſtolorũ Agni, &c.* Quãobré Auguſtinus Chriſtũ fundamentũ fundamentorũ eſſe ait, pſal. 86. Vt nouerimus (inquit) quia fundamẽtũ Chriſtus, & primũ, & maximũ; fundamentũ, inquit Apoſtolus, nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Quomodo ergo fundamẽta Prophetę, et Apoſtoli, et quomodo fundamentũ Chriſtus Ieſus, quo vlterius nihil eſt? Quomodo putamus, niſi quẽadmodũ apertè dicitur ſanctus ſanctorũ, ſic figuratè fundamétũ fundamétorũ. Si ergo ſacraméta cogites, Chriſtus ſanctus ſanctorũ, ſi gregẽ ſubditũ cogites, Chriſtus paſtor paſtorum, ſi fabricã cogites, Chriſtus fundamentum fundamentorum. &c.

1. Cor. 10.

Chriſtus fundamẽtũ Eccleſiæ præcipuum eſt. Petrus ſecundum.

Epheſ. 2.

Apoc. 21.

D. Auguſt.

Petrã auté & fundamétũ eccleſiæ hoc loco dici Petrũ patres cẽſuerũt, etiam illi quorũ ſupra diuerſas interpretationes recẽſuimus. ſcilicet, Hilarius, Cyrillus, Ambroſ. Chryſoſt. Auguſt. Hilarius lib. 6. de Trinitate, ſic ſcribit: Poſt ſacraméti confeſſioné beatus Simon ædificationi eccleſiæ ſubiacés; & claues regni cœleſtis accipiens. &c. & pſal. 131. Tanta (inquit) fuit Chriſto religio patiendi, vt Petrum primum Dei Confeſſorem, eccleſiæ fundamentũ, Cęleſtis regni ianitoré, & in terreno iudicio iudicẽ Cęli, ſatanę conuiti nuncuparet. &c. & Matth. 16. O (inquit) in nuncupatione noui nominis, felix eccleſię fundamentum, dignaque ędificatione illius petra. &c. D. Cyrillus Ioan. 1.

Ex ſententia patrum Petrus eſt petra & fundamẽtũ Eccleſiæ.

D. Hier.

Tu

Tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephas, vocabulo ipſo commodè ſignificans, ꝙ in eo tanquam in petra, lapideque firmiſſimo ſuam eſſet ędificaturus eccleſiā. &c. Chryſoſ. hom. 4. de verbis Iſaiæ. Petrus (ait) baſis eccleſiæ, &c. hom. 3. in c. 1. Mat. Petrus factus eſt eccleſiæ fundamētum, &c. item pſa. 50. Audi quid Petro dixerit Chriſtus columnę, & fundamento fidei. Qui ob robur confeſſionis vocatus eſt Petrus, dicente domino. *Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo eccleſiam meam*. hom. 55. in Mat. Petrum (inquit Chryſo.) vniuerſo terrarum orbi Chriſtus præpoſuit, &c.

D. Chryſ.

D. Aug. l. 1. retractationum, c. 21. de libro agens contra epiſtolā Donati: in hoc (inquit) libro dixi in quodam loco de Apoſtolo Petro, ꝙ in eo tanq̃ in petra fundata ſit eccleſia, qui ſenſus etiam cātatur ore multorum, in verſib. beatiſſimi Ambroſij, vbi de Gallo Gallinaceo ait: *Hac ipſa Petra eccleſię canente culpam diluit*. ſed ſcio me poſteà ſæpiſſimè ſic expoſuiſſe, quod a Dño dictū eſt: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*. vt ſuper hanc intelligeretur, q̃ confeſſus eſt Petrus. poſt alia concludit his verbis: Harum duarum ſententiarum, q́ ſit probabilior eligat lector, &c. Vides Ambroſium apertè appellare Petrum petram eccleſiæ, & Auguſ. in lib. contra epiſto. Donati dixiſſe, in Petro tanq̃ in petra eccleſiam fundatam, lectori autem vtra ſit opinio probabilior dijudicandum relinquere. Quod pro altera ſententia affert parui eſt momenti. Non (inq̃t) dictum eſt Petro: tu es petra; ſed *Tu es Petrus*. petra aūt erat Chriſtus, quem confeſſus Simon ſicut eum tota Eccleſia cōfitetur, dictus eſt Petrus, &c nam Chriſtus non eſt vſus noīe Græco, ſed Hebręo, vel Syriaco, ſignificante petram. ꝓterea q̃uis concedamus vſum noīe aliquo à petra deriuato, egregiè conuenit Petro ꝙ ſequit̃: *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*. vt ſupra oſtendimus. Audi eundē Auguſ. ſer. 29. de ſanctis: Petrus ſolus inter Apoſtolos meruit audire: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*. Dignus certè qui ędificandis in domo Dei populis lapis eſſet ad fundamentum, columna ad ſuſtentaculum, clauis ad regnum, &c. & in ſer. de Cathedra D. Petri; Petrū (inquit) fundamentum Eccleſiæ Chriſtus noīauit Et ideò dignè fundamentum hoc Eccleſia colit, ſupra quod eccleſiaſtici ædificij

D. Aug.

D. Ambr.

D. Aug. *Fundamentum, & petram cenſet eſſe Petrum.*

A altitudo cōſurgit, &c. item pſ. 69. Petrus (ait) confeſſus erat filium Dei, & in illa confeſſione appellatus erat *Petra*, ſupra q̃ fabricaretur eccleſia, &c. lege tracta. 7. in 10. ad illa verba. *Reſpondit Nathanael, &c.*

D. Amb. ſer. 47. ſic ait: Petrus pro ſoliditate deuotionis, eccleſiarum petra dicitur. ſicut ait Dominus. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, &c.* Et ſer. 68. diximus (inquit) frequēter, ipſum Petrum à Domino nuncupatum, ſicut ait B Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Si ergo Petrus petra eſt, ſuper quam ædificatur eccleſia, rectè prius pedes ſanat Act. 3. vt ſicut in eccleſia fidei fundm̄ continet, ita & in hoīe membrorum fundamenta cōfirmet, &c.

D. Amb.

Addam et alios patres. D. Greg. Nazia. in orat. de modeſtia ſeruanda in diſputa. Vides (inquit) quemadmodum ex Chriſti diſcipulis hic petra vocetur, atque Eccleſiæ fundamenta, fidei ſuæ concredita habeat, &c. D. Baſil. hom. 29. de pęnitentia: Petrus dixerat: *Tu es filius Dei excelſi*, & viciſſim audierat, ſe eē petrā. Petra eſt Chriſtus & petram fecit, quæ ſua ſunt largitur ſeruis ſuis, &c. & Iſai. 2. Petrum (inquit) Chriſtus Petram appellauit, ſuper quam petram promiſit ædificare eccleſiam ſuā, &c. D. Epiph. in Ancorato prope principium. Ipſe Dominus conſtituit Petrum primum Apoſtolorum, petram firmam, ſuper quam eccleſia Dei ædificata eſt, &c. & hæreſi 59. Sanctus ille Petrus, ac ſummus Apoſtolus, q verè nobis factus eſt firma Petra, fundans fidem Domini, ſup̄ q̃ ædificata eſt eccleſia per oēs modos, &c. Orig. hom. 5. in Exo. Vide magno illi Eccleſiæ fundamento, & Petræ ſolidiſſimæ, ſuper quam Chriſtus fundauit Eccleſiam .i. Petro, quid dicatur, & cæt. Hippolytus martyr in oratione de cōſummatione mūdi. princeps (ait) Petrus, fidei petra, &cę. Tertul. in lib. de præſcrip. Latuit (inquit) E aliquid Petrum, ędificandæ eccleſiæ petrā dictum? &c. D. Cyp. de ſimplicitate prælatorum: Loquitur Dñs ad Petrū: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram, &c.* ſuper vnū ædificat Eccleſiam, & illi paſcendas oues mandat, &c. & in tract. de habitu virginū, Super Petrum poſuit dñs, & fundauit eccleſiā, &c. D. Hier. Mat. 16. ſicut Chriſtus ipſe lumē, Apoſtolis donauit, vt lumē mūdi appellarent̃, cæteraq; ex Dño ſortiti ſunt vocabula, ita & Simoni qui credebat in

D. Gregor. Nazianz.

D. Baſil.

D. Epiph.

Orig.

D. Hippol.

Tertul.

D. Cyp.

D. Hier.

Petram Chſm, Petri largitus eſt nomen, A ac ſcđm metaphoram Petræ, recte ei dr: *Aedificabo eccleſiam meam ſuper te,&c.* & li. 1. aduerſus Pelagianos, ſuper Petrum eccleſia Domini ſtabili mole fundata eſt, &c.

Hæc ex patrib. ſatis ſint, vt intelligas Petrum eccleſiæ eſſe Petram, ſiue Rupem, fundamentum, ac principem. Cũ.n. Chriſtus in terris manere noluerit (ſic.n.oportebat fieri) Vicarium aliquẽ relinquere opus fuit, & eccleſiæ vniuerſæ vnũ moderatorem, vnumque caput, vt ſchiſmatis B & hæreſeon tolleretur occaſio. Vñ illud D. Hier. l. 1. contra Iouinianum: Propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite conſtituto ſchiſmatis tollatur occaſio, &c. & Cyp. tract. de ſimplicitate prælatorum: vt vnitatem Dñs manifeſtaret vnam cathedram conſtituit & vnitatis eiuſdem originem, ab vno incipientem diſpoſuit, &c. item. Exordium ab vnitate proficiſcitur. Primatus Petro datur, vt vna Chriſti eccleſia, & cathedra vna monſtretur, &c. C Vna eccleſia, vnum paſtorem, vnum inter ris poſt Chriſtum fundamentum, vnum poſtulat moderatorem. Hic Petrus fuit, fuitque poſt Petrum quilibet Petri ſucceſſor in Romana Cathedra. Eſt vero hodie S.D.N. Clemens VIII. Pontif. Maxim.

D.Hier. *D.Cypr.* *Vna Eccleſia eſt, vnũ Chriſti regnum, unũ poſtulat moderatorem.*

Illud aduerte Petrâ non ſignificare hoc loco lapidem quemuis, ſed Rupem, quem admodum Iſai. 2. *Ingredere in petram, & abſcondere in foſſa humo,&c.* Itẽ: *Introibit in ſpeluncas petrarum:* c. 7. *requieſcent in cauernis petrarum.* c. 51. *Attendite ad petram vnde exciſi eſtis,&c.* Eſt ergo ſenſus, *Tu es Petrus*, i. tu es petra, vel, nomen tibi impoſui ſignificãs petram, ſiue rupem. Et ſuper hãc petram ſiue rupem, ſuper te, cuius nomen ſignificat rupem, ædificabo eccleſiam meã. Propterea.n. Petræ ſiue Rupis tibi nomen indidi, vt ipſo etiam nomine Eccleſiæ meæ fundamentum, paſtorem, caput, principẽ que te eſſe, demonſtrarem. *Aedificabo eccleſiam meam.* vnam eccleſiam in vna petra ex E truam, vni corpori vnum caput dabo. Voluit.n. Chriſtus Eccleſiæ principatum eſſe optimum, nempe monarchicum. Deus vnus eſt (ait D. Cyp. lib. 1. epiſ. 8.) & Chriſtus vnus, & Cathedra vna, ſuper Petrum Domini voce fundata &c.

Quid ſignificet petra. Iſa. 2. Iſa. 7 *Eccleſia principatus monarchicus. D.Cyp.*

Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eam

Quoniam Dominus eccleſiam ędificiũ appellauit in Rupe exædificatum, quam ſit ſtabile firmumque docet. *Portę* (inqt) *inferi non præualebunt aduerſus eam*, Portæ inferi (ait Theoph.) tpales ſunt perſecutores, qui ad infernum mittere conantur Chriſtianos, & hæretici quoq; portę ſunt ad infernum ducentes, &c. *Portas inferi*, appellat eas, per quas ad inferos introitur, hoc ſenſu. *Portæ inferi non præualebunt*, i. perſecutores, & hęretici qui veluti portæ ſũt per quas in tartarum ingreſſus patet, non pręualebunt aduerſus Eccleſiã. D. Epiph. in Ancorato: Portæ inferorum ſunt hęreſes, & hæreſiarchæ, &c. D. Hier. Matt. 16. Ego portas inferi reor vitia, atque peccata, vel certè hæreticorum doctrinas, per quas illecti hoies ducuntur ad tartarum, &c. D. Anſelm⁹. *Portæ inferi*, i. peccata, vel hæretici, vel blandimenta, vel quælibet talia, non præualebunt aduerſus Eccleſiam, &c. Gl. ord. *Portæ inferi*, ſunt peccata, minę blandimenta, hęreſes, quib. infirmi ruunt in mortem, &c. D. Greg. pſalm. 7. pœnit. *Portæ inferi* hæreſes ſunt, quæ dum multos in fide infirmos fucata verborum calliditate decipiunt, quaſi inferorum eis aditũ pandunt. ſunt etiam portæ inferi quędam poteſtates huius mundi. Quid.n. Nero, quid Diocletianus, quid denique ille qui hoc tempore eccleſiam perſequitur, num quid non omnes portæ ſunt inferi? &cæt. D. Chryſ. in demonſtratione, quod Chriſtus ſit Deus, tom. 5. Inferi portas pericula dici putat: Portæ (inquit) inferi pericu D la ſunt quæ mortem generant, pericula quæ ad infernum deducunt, &c.

Stabile ædificiũ eccleſiæ: Theoph. *Quid ſignificent portæ inferi* *D. Epiph.* *Portæ inferi peccata, & hæreſes.* *D. Hieron.* *D. Anſel.* *Glo. ord.* *D. Greg.* *Perſecutores portæ inferi.* *D. Chryſ.* *Pericula portæ inferi.*

Dominus de Eccleſia ſua, veluti de Arce agit fortiſſima, aut vrbe, in Rupe excelſa ædificata, cum ait: *ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam.* Et vero veluti Arcem alteram, ſiue vrbem tartaream opponit, in qua diabolus imperat, tum pollicetur à tartarea vrbe nullo vnquam tempore cœleſtem vrbem, ideſt eccleſiam ſuperandam. Portæ igitur inferi, Græcè, πύλαι ᾅδου, vrbem indicant Erebi, ſiue diaboli. Sed cur Portas inferi dixit, non vrbem, vel Arcem, vel regnum inferi? Quoniam de oppugnatione tartareæ Babylonis loquebatur. Solent autem vrbes per portas oppugnari, atque capi. Vnde illud Gene. 22. *Poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum*, ideſt, expugnabit, capiet. Iudith quinto. *Noua bella elegit Dominus, & portas hoſtium ipſe ſubuertit, &cæt.* Itaque ſignificat Chriſtus à cœleſti ciuitate, ciuitatis tartareæ

Duę vrbes Babylon, & Ieruſalem, hęc illam oppugnat. *Gen. 22.* *Iudith 5*

tartareæ portas oppugnandas; neque ro-
bur ad reſiſtendum habituras. Atq; adeo
tartaream Babylonem à cœleſti Hieruſa
lem expugnandam atque adeo vaſtādam.
Porta (inquit) *ᾅδου ſiue inferi*, hoc eſt, portæ
vrbis, ſiue regni tartarei, *non præualebunt ad
uerſus eam. οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.* Non po-
terunt eccleſiæ reſiſtere, non reportabūt,
cum oppugnabuntur, victoriam. cōgruit
huic interpretationi illud Lucæ 11. *Cum
fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt
omnia quæ poſſidet. Si autem fortior eo ſuperueniēs
vicerit eum vniuerſa arma eius auferet, in quibus
confidebat, & ſpolia eius diſtribuet. & cætera.*
Iuxta hanc interpretationem eccleſia op
pugnat Orci portas, illæ præualere non
poſſunt, & oppugnationi reſiſtere.

Non præualebit Babylon aduerſus Ieruſalem nouam, id eſt Eccleſiam.

Luc. 11.

Communis interpretatio portis inferi
oppugnationem aduerſus eccleſiam tri-
buit, in hanc ſentētiam, *Portæ inferi*, cum ec
cleſiam oppugnabunt, cumque illam va-
ſtare conabuntur, non præualebunt aduer
ſus eam, non euertent in Rupe ædificatā
vrbem, non vincent, non opprimènt, ſem
per eccleſia ad iudiciū vſque in petra fun
data ſtabit, nullis hoſtium machinis, nul-
la Tartari potentia euertetur. Hic ſenſus
mihi magis placet, quam ſuperior. loqui
tur enim Dominus de eccleſia tanquam
de vrbe, vel Arce, in Rupe excelſa exædi-
ficata, quam tartarei oppugnāt hoſtes; ſed
expugnare, aut ſolo æquare, nequaquam
valent, id quod ſonant verba ipſa. *Non præ
ualebunt aduerſus eam*

Babylon oppugnat Ieruſalem nouam, ſed nō præualet.

Obſtat huic explanationi, quod portæ
nō oppugnāt, ſed reſiſtūt; nō igitur offen
dendi, ſed defendendi vis per portas ſigni
ficatur. Reſpōdemus, portas quæ ſunt lo-
ca munitiſſima per ſynochdechē ſumi ꝓ
tota vrbe: *Portæ inferi non præualebunt aduer-
ſus eam*: hoc eſt, vrbs inferi. poteſt eſſe me-
tonymia, qua res cōtinens pro re conten-
tenta vſurpatur, *Portæ inferi*, pro homini-
bus, & dæmonibus, qui intra portas Baby
lonis ſunt. nam in ſcriptura incolæ intra
portas vrbis eſſe dicunt. Deut. 5. *Peregrinus
qui eſt intra portas tuas.* & capitu. 14. *Leuites,
qui intra portas tuas eſt*, & alijs locis. In por-
tis quoq; olim iudicia exercebātur, Cu-
ria erat, & magna hominum frequētia, ac
multitudo. Vnde illud Ier. 2. *Portæ eius deſo-
lamini vehementer*, & illud pſal. 9. *Vt annun-
tiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.*
Poſſunt ergo portæ ſumi pro hoſtiū mul-
titudine, pro cōſilijs, technis, ac machina

Quid ſignificent portæ.

Deut. 5.
Deut. 14.
In portis Curia, & forū.
Ierem. 2.
Pſal. 9.

A tionibus; quæ omnia aduerſus Eccleſiam
erunt irrita.

Aliter, portæ inferi dici poterunt peri-
cula omnia, tētationes, perſecutiones, hæ-
reſes, quæ ex portis ciuitatis tartareæ, ad
extinguendam Eccleſiā egrediuntur hoc
ſenſu: *Portæ inferi*, nullam poterunt tātam
emittere perſecutionem, nullum exercitū,
nullam hæreſim, quæ Eccleſiæ præualeat.
Deniq; portę inferi hoc loco intelligi poſ
ſunt pericula, quæ ad mortem, & inferos
B ducunt, iuxta illud pſal. 9. *Qui exaltas me de
portis mortis*, hoc eſt, qui me a periculis eri-
pis, quæ portæ ſunt, quib. ad mortem in-
gredimur. hoc pacto. *Non præualebunt aduer
ſus eam*, i. aduerſus Petram, aduerſus Petrū
aduerſus Pontificem ſummum, cum ipſe
paſtorali officio fungetur, quæ ad fidem,
moreſque pertinent decernendo. Non ꝑ-
ualebunt aduerſus Petram, ipſam prorſus
de eccleſiæ fundamento tollendo. ſemper
enim Eccleſia ſummum habuit, habebit-
C que Pontificem, à quo Chriſti vice guber-
netur. Item: *Non præualebunt aduerſus eam*, id
eſt, Eccleſiam.

Portæ inferi quid ſignificent.

Pſal. 9.

Et tibi dabo claues regni cælorum.

Qui domus claues poſſidet, poteſtatem
in domum habet. Quamobrem claues po
teſtatem ſignificant. Iſai. 22. *Dabo clauē do-
mus Dauid ſuper humerum eius, & aperiet, & nō
erit qui claudat, & claudet, & non erit, qui ape-
D riat. &c.* hoc eſt, dabo illi ſupremam in do-
mo Dauid poteſtatem, quæcumque ſtatue
rit rata erunt. Apoc. 1. ait Dominus: *Habeo
claues mortis, & inferni*, hoc eſt, poteſtatem
occidendi, ęterniſque pœnis occiſos dam
nandi. Apoc. 3. *Qui habet clauem Dauid qui a-
perit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit.
&c.* Chriſtus ergo claues eccleſię promit-
tit Petro, hoc eſt, ſupremam, ac plenam ad
gubernandam eccleſiam poteſtatem, ita
vt quæcumque ipſe ſtatuerit in terris, rata
E ſint in cœlis. *Tibi* (inquit) *dabo claues regni cæ
lorum*, i. Eccleſiæ, quam perſpicuum eſt re-
gnum cœlorum appellari. Aperies, & nō
erit qui claudat, claudes, & non erit qui a-
periat. *Quodcumque ligaueris ſuper terram, erit li
gatum & in cælis, & quodcumque ſolueris ſuper
terram erit ſolutum & in cælis.* quaſi dicat. Tu
Vicarius meus in terris, eccleſiam admini
ſtrabis: ego vero in cœlis quæcumque ri-
tè pro poteſtate tibi tradita egeris, rata ha
bebo, tu in terra, ego in cœlis gubernabo.

Claues ſignificant poteſtatem.
Iſai. 22.

Apoc. 1.

Apoc. 3.

Claues cęlorum promittuntur Petro.

Vide quam amplam Chriſtus Petro promittat poteſtatem.

Alio modo ſignificare pōt regnū cælorum, regnum beatorum, quod in cælis eſt, clauditurque omnibus iis, qui peccato ſunt inquinati. Non enim intrabit in illud aliquod coinquinatum, vt eſt in Apocalypſi cap. 21. Hoc ſenſu ſi accipias Regnum cælorum, promittit Dominus Petro claues, quibus aperire poſſit clauſos impijs cęlos; & poteſtatem ſoluendi criminum vincula, vel etiam retinendi. Non enim ligat quempiam criminum catenis ſummus pontifex; ſed ligatum relinquit, quia ſolutione eſt indignus. Ligat tamen excommunicationis vinculis horrendis. Clauſæ ſunt cæleſtes fores improbis. Dantur claues Petro, quibus reſerari poſſint. Non poſſunt criminum vinculis conſtricti in cęlum euolare; datur Petro poteſtas qua vinculis ſoluantur, vt euolent. Quod ſi indigni ſint ſolutione, vincula retinendi poteſtas tribuitur.

Apoc.21.

8. Pontificatus hic promiſſus Ioa. 21. traditus.

Obſerua poteſtatem ſummam, ſummūque pontificatum, Petro eſſe promiſſum hoc loco; traditus autem eſt, poſt Chriſti reſurrectionem, Ioann. 21. vt eo loco fauente Numine explicabimus. Idcirco hic futuris vtitur: *ædificabo; tibi dabo. &c.* at Ioā. 21. *Paſce* (inquit) *agnos meos*: Non dixit: *paſces*, ſed, *paſce*, neq; vero ſemel dixit: *Paſce*: ſed ter. Et eſt, qui obedire recuſet paſtori à Chriſto apertiſſimis verbis totius orbis ouibus præpoſito?

CAPVT XXIV.

Morale. De promiſſione S. Pontificatus facta Petro.

REgnum condidit in terris Deus, nimirum Eccleſiam, adeo amplum, vt totum terrarum orbem complectatur. Vnde eccleſia catholica, ideſt, vniuerſalis, per que omnes propagata populos, nominatur. Huius regni Rex potentiſſimus Chriſtus eſt, de quo Dauid Pſal. 71. ſic cecinit: *Dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine, vſque ad terminos orbis terrarum.* Et Pſal. 2. *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatē tuam & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Illi reliquos omnes. Reges ſeruire iubet, verbis conſequentibus. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite diſciplinam. & cętera.* Ideo Apocalypſ. 19. dicitur; *Rex Regum, & dominus dominantium.* Regnum hoc, regnū cælorum illis verbis appellatur. *Et tibi dabo claues regni cælorum.* ideſt, ideſt, Eccleſia. Etenim cæleſtem habet Regem, cæleſtia inſtituta, cæleſtes leges, cæleſtia pręmia. idque illi propoſitum eſt, vt cæleſtes efficiat in terris homines. Cæleſtem habet Regem, & paſtorem, in cælis Chriſtum, à quo tumentes inter fluctus, veluti altera Noe Arca gubernatur.

Pſal.71. *Pſal.2.* *Regnū Chriſti ampliſſimum Eccleſia.* *Apoc.19.* *Eccleſia regnum eſt cælorum.* B

In cælis regem habet Eccleſia, in terris Chriſti vicariū.

At fuit opus gubernatorem quoq; habere in terris, qui à Regni incolis conſpiceretur, Regiſque ſummi vices obtineret. C Ita factum. Cum Regum Rex, dominantiumque Dominus Chriſtus, in cælū vellet abire; Proregem quendam cæleſtem, ſummum Pontificem, vicariumque, cum ampliſſima poteſtate in terris conſtituit, quam ipſe ſucceſſoribus ſuis relinqueret. Hic Petrus eſt. Ante vero quam faceret: hoc ſe facturum indicauit. In primis cum Simoni, petræ nomen impoſuit Ioannis primo. Petrum enim idcirco appellauit, vt Eccleſiæ fundamentum demonſtraret. D Denique cum Matthæi 16. ſummum pontificatum promiſit illis verbis: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* & cætera. Denique Ioan. 21. pontificatus eſt traditus illis verbis: *Paſce oues meas.*

Io.1. *Mat.16.* *Io.21* *Luc.9*

Oratione præcedente eligendi paſtores, & matura conſideratione.

Præceſſit hanc ad ſummum pontificatum promiſſionem, ſiue electionem, oratio. *Cum ſolus eſſet orans* (ait Lucas cap. 9.) *erant cum illo, & diſcipuli, & interrogauit illos. Quem me dicunt eſſe turbæ &c.* Veriſimile eſt E tunc oraſſe Chriſtum pro Petro, eiuſque ſucceſſoribus, quib. Eccleſiæ claues promittere decreuerat. Pontifices, Reique publicæ gubernatores, præcedente tum oratione, tum matura conſideratione, eligendi ſunt. Quicunque ex gemmis, quibus multæ vitreæ, ac falſæ permixtæ ſunt, illam vult, quæ pretioſiſſima eſt, eligere: non in tenebris, ſed in luce clariſſima eligit. Omnes intuetur, expendit, diligenterque explorat. Vt pretioſiſſima eligatur gemma,

gemmia, lux adhibetur clariſſima, pretio- A ſiſſimus vero animarum paſtor in caligine eligetur, quam vel conſanguinitas, vel munus, vel affectio, mentis oculis offundit? Non expectatur ratio (ait Bernard. epiſt.12.) vbi affectio trahit, &c. At tanto in negotio, & ſi trahat affectio, expectetur ratio, etſi trahat conſanguinitas, vincat diuini iudicij conſideratio. Matthiam cùm eligerent Apoſtoli Act.1. *Orantes dixerunt: Tu Domine qui corda noſti omnium, oſtende quem elegeris ex his duobus vnum, &c.* oſtendet Dominus eligendum, ſi orauerint electores, ſi, vt oſtendat, Deum implorarint, ſi quanti ſit momenti, bonum paſtorem eccleſiæ tradere, conſiderauerint. Hinc illud Synodi Trident. ſeſſ.24. cap.1. Statuit Sancta Synodus, vt cùm primùm eccleſia vacauerit, ſupplicationes, ac preces, publicè, priuatimque habeantur, atque à capitulo per ciuitatem, & diœceſim indicantur, quibus clerus, populuſque bonum à Deo paſtorem valeat impetrare, C & cætera.

D. Bern.

Act. 1.

Synod. Trid.

Præceſſit præterea hanc electionem ſcientiæ, ac doctrinæ, veluti examen qđdam. Quæſtionem arduam ac difficilem, doctorum maximus Chriſtus, diſcipulis propoſuit: *Quem dicunt homines eſſe filium hominis?* Quęſtioni propoſitæ diuina illuſtratus ſapientia reſpondit Petrus; *Tu es Chriſtus filius Dei viui*. Examinandus ſacerdos eſt, ac pontifex diligenter. Oportet enim ſapientem eſſe, diuinaque ſcientia erudi- D tum. Si in laicis (ait D. Leo epiſt.22.) vix tolerabilis videtur inſcitia; quantò magis in ijs, qui pręſunt, nec excuſatione digna eſt, nec venia? &c. Concilium Tol.4. cap. 24. Ignorantia mater cunctorum errorũ, maxime in ſacerdotibus Dei vitanda eſt, qui docendi officium in populis ſuſceperunt. Sciant ſacerdotes ſcripturas ſanctas, & canones, vt omne opus eorum in prædicatione, & doctrina coſiſtat; atque ædificent cunctos, tàm fidei ſcientia, quã E operum diſciplina. &c. Item ſeptima ſynodus cap. 2. Subſtãtia ſummi ſacerdotij noſtri, ſunt eloquia diuinitus tradita, id eſt, vera diuinarum ſcripturarum diſciplina, quemadmodum magnus perhibet Dionyſius, c.1. Eccl. hier. Oſeæ. 4. *Tu ſcientiam repuliſti, & ego repellam te ne ſacerdotio fungaris mihi*, hæc ſynodus. *Si cæcus cæco ducatũ præſtet* (ait Dominus Matthæi 15.) *ambo in foueam cadunt*. Si cęcus, hoc eſt, ſapientiæ expers ſacerdos, populo præeat; vterque in barathrum incidet. Diuinarum rerum ſcientia, humanarumque, oculorum inſtar eſt, quibus homo illuſtratur ac dirigitur. hanc ſi tollas, oculis captus erit paſtor; qua via oues ducere debeat, non videbit. *Vos eſtis lux mundi*, ait Chriſtus Apoſtolis, cęteriſque paſtoribus, Matth.5. ſiunt autem lux mundi paſtores, tum ſapientia, tùm vel maximè virtute. ſapiẽtia ſi careant, non lux, ſed tenebræ mun- B di erunt. Quod ſi paſtores tenebrę ſunt, quid erunt oues? *Si lumen quod in te eſt* (ait Dominus Matth. 6.) *tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ erunt?* Si Sol obſcuriſſima caligine contegatur, obtegitur etiam tellus: ſi paſtor ignorantiæ atris nubibus inuoluatur, inuoluitur quoque populus. Bern. ſer.66. in Cãtica; Quomodo in paſcua diuinorum educet eloquiorum greges dominicos, paſtor idiota? Sed etſi doctus quidem fuerit, non ſit autem bonus, verendũ, ne non tam nutriat doctrina vberi, quàm ſterili vita noceat. Temere itaq; hoc onus ſubitur, abſque ſcientia pariter, & vita laudabili. &c.

Examinandos ſacerdos, & Pontifex.

D. Leo.

Concil. Tolet.

7. Synod. Oſe 4.

Matt. 15.

Sacerdos, & pontifex ſit doctus.

Matt. 9.

Matt. 6.

D. Bern.

Exod. 28. *Pones* (ait Dominus Moſi) *in Rationali iudicij, Doctrinam & veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur corã Domino. &c.* In pectore Iſraelitici ſacerdotis Doctrina erat, & Veritas; in pectore item Chriſtiani ſacerdotis, cæleſtis doctrina, Theologicaque veritas fulgeat: ita vt ſacerdotale pectus ſapientiæ, veritatiſque theſaurus ſit; iuxta illud Matth 13. *Omnis ſcriba doctus in regno cælorum, ſimilis eſt homini patri familias, qui profert de theſauro ſuo noua, & vetera &c.* D. Hieronymus Malachię.2. Idcirco (inquit) in ſacerdotis pectore Rationale eſt, & in Rationali Doctrina, & Veritas ponitur; vt diſcamus ſacerdotem doctum eſſe debere, & præconem dominicæ veritatis. &cæt. Eodem cap. 2. Malachiæ ait Dominus: *Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore eius. quia angelus Domini exercituum eſt, &c.* in quem locum Hieronymus ſic ſcribit; Nõ dixit labia proferent ſcientiam, ſed cuſtodient; vt loquantur in tempore, dentque conſeruis cibaria in tempore ſuo. *Et legem requirent ex ore eius*. In Aggæo hoc idem ſcribitur cap. 2. *Interrogate ſacerdotes legem Domini*. Ad ſacerdotis pertinet diſciplinam, interrogatum reſpondere de lege. Qui ſi ignorantiam in cęteris diligentẽ, in ſcrip-

Exod. 28.

Matt. 13.

D. Hieron. Malach. 2.

D. Hieron.

Agg. 2.

in ſcripturis ſanctis obtenderit negligentem; fruſtra iactat dignitatem, cuius opera non exhibet. hoc eſt, quod Apoſtolus ſcribit ad Titum. 1. *Vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & contradicentes reuincere.* Et 2. ad Timoth. 3. *Quoniam ab infantia ſacras literas noſti, quæ te poſſint inſtruere ad ſalutem.* Sic Hieronymus. et D. Gregor. homil. 17. in euangel. illud quod 3. Reg. 7. ſcribitur. *In baſibus templi leones efformatos fuiſſe, boues, & Cherubim* De ſacerdotibus moraliter exponit, qui baſes ſũt eccleſiæ. quos oportet leonum habere inſculptam fortitudinem, boũ patientiam, manſuetudinẽ, & laborem, cherubinorum ſcientiã. Quid aliud (ait Gregor.) ſignificant baſes niſi ſacerdotes, qui more baſiũ ſuperimpoſitum onus portant. in baſibus cherubim exprimuntur, quia decet, vt ſacerdotum pectora ſcientię plenitudine ſint referta. Per leones terror ſeueritatis: per boues patientia manſuetudinis figuratur. &c.

ad Titũ. 1.

Ad Ti. 3.

Videamus qualem pontificem, vicariumque Dominus elegerit. Nunquid ex regibus, opulentiſque principibus aliquem? Minimè. Pauperem elegit piſcatorem, illiuſque humeris, totius eccleſię adminiſtrandę, giganteis viribus formidandum onus, impoſuit. Deus bone, ſiccine tantum extruitur ędificium in arena, & puluere? Quid enim aliud homo eſt, quã puluis, & cinis? Non ne tam tenui fultum fundamento, corruet? Verum quidem eſt. hominem puluerem eſſe, ac cinerem, ſi ſecundum vires ſuas ſpectetur; neque verò tanti ædificij pondus his viribus poterit ſuſtinere. Si autem ſecundum Dei potentiam conſideretur; non puluis eſt Simon, & cinis, ſed Petra, Rupeſque admiranda. Audi illius verba, cuius potentia nullis finibus circunſcribitur; cuiuſque dixiſſe, feciſſe eſt. *Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo eccleſiam meam.* Ex ſe quidẽ Simõ puluis erat, ex Chriſto eſt Petrus, ſiue petra. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo,* Sapientiſſimus igitur architectus non ſuper puluerem, aut arenam, ſed ſuper Petram ædificauit ſolidiſſimam. Id quod vt toto mundo exploratum eſſet, Simonem nominauit Petrum, id eſt, Rupem ſolidiſſimam. Non enim ſine cauſa Deus imponit nomina. Nominauit quoque Bariona, id eſt, filium columbæ, videlicet Spiritus ſancti, vt Hieronymus interpretatur. Cur Dominus Petrum filium Spiritus ſancti appellat? Nimirum quia ab Spiritu Sancto ducitur Pontifex Max. in eccleſia adminiſtranda, ita vt in ijs definiendis, quæ ad fidem, moreſque attinent, à veritate aberrare non poſſit. filius Spiritus Sancti fuit Petrus; filij quoque eiuſdem ſpiritus, ſunt ſucceſſores Petri. Regunt illi Eccleſiã; ſed reguntur ab Spiritu ſancto. Non corruet errore vllo eccleſię ędificium; ſiquidem ab ſpiritu veritatis, ſolidum illius fundamenum, veritate ſtabilitur. Non corruet vlla tartari potentia ſiquidem Dei potentia cõfirmatur. *Portæ inferi* (ait potentiſſimus Deus) *non præualebunt aduerſus eam.*

Chriſtus ſuper petram non ſuper arenã Eccleſiã ędificauit.

Non dixit; *Non oppugnabunt*, ſed, *Non præualebunt.* Etenim oppugnant Eccleſiã hoſtes, ſed non præualent; iuxta illud Matthæi. 7. *Deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illã, & non cecidit, fundata enim erat ſuper Petram. &c.* Irruerũt, ſed non præualuerunt. Gregorius Pſal. 7. pęnitentiali. Quod in hac vita Eccleſia nullis aduerſitatibus frangenda ſit, nullis peſecutionibus ſuperanda. Chriſtus euidenter oſtendit, cum ait: *Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam: &c.* Non deſunt Idumæi, qui Babylonijs dicant illud pſal. 136. *Exinanite, exinanite vſque ad fundamentum in ea.* Ac neque exinanierunt, neque exinanient vlli hoſtes Ieruſalem nouam: fundata enim eſt ſupra firmam Petram. Quemadmodum Rupes in medio locata pelago, circũ tumentibus irruentibuſque fluctibus, ſtat infracta: ſic Eccleſia. Pſal. 29. *Mirabiles elationes maris: mirabilis in altis Dominus.* fuere quidem, hodieque ſunt, mirabiles aduerſus eccleſiam inſurgentes fluctus; mirabiles perſecutorum, hæreticorumque hominũ elationes. Veruntamen non viribus cõſiſtit ſuis. *Mirabilis in altis Dominus:* à quo mirabiles fluctus, & hominum, dæmonumque elationes mirabiliter ſedantur, ac diſſipãtur. Ambroſius in libro de Salomone ca. 4. Eccleſia (inquit) etſi vndarum fluctibus, aut procellis ſæpe vexatur; tamẽ nũquam poteſt ſuſtinere naufragium. Quia in arbore eius, id eſt cruce, Chriſtus erigitur, in puppe pater reſidet gubernator: proram paracletus ſeruat ſpiritus. Et ſi ſeculum iſtud tanquam pelagus ſortitur infeſtum; nunquam alliditur ad ſaxum, nec mergitur ad profundum. Ita Ambroſius.

Matt. 7.

Oppugnant hoſtes Eccleſiã, ſed non præualent.

D. Gregor.

Pſal. 136

Pſal. 27.

D. Ambr.

Admirandam

Admirandam illam Noe arcam ad ſalutem hominum fabricatam, & infra immanes vndę, & ſupra horridi quatiebant imbres. Quatiebant, ſed non obruebant. En tibi Eccleſiæ imaginem, extra quam nemo ſalutem conſequitur, perſecutionibus concutitur, ſed non obruitur. Quam ob cauſam à D. Gregorio lib. 29. Moral. cap. 28. cum ſydere Arcturo confertur, quod nunquam occidit. In Arcturo (inquit) qui per gyrum ſuum, nocturna ſpatia, non occaſurus illuſtrat, eccleſia deſignatur; quæ fatigationes quidem patitur, neque tamen ad defectum proprij ſtatus inclinatur; gyrum laborum tolerat, ſed ad occaſum cum temporibus nō feſtinat. &c. Pſal. 7. pęnitent. ab eodem S. Pontifice Eccleſia cum terra immobili, ac fæcunda meſſibus comparatur, iuxta illud Eccleſ. 1. *terra in ęternum ſtat*. Terra (ait Gregorius) dicta eſt Eccleſia, tū quia in meſſe fidelium populorum, ſpiritali fęcūditate exuberat; tum quia in ſoliditate fidei perpetua firmitate immobiliter perſeuerat. vnde per Salomonem dicitur; terra in æternum ſtat. &c,

D. Gregor. Eccleſ. cum Arcturo cōparatur.

D. Gregor. Eccleſ. 1.

Generatio præterit, & generatio aduenit: terra autem in æternum ſtat: ait Salomon. Terræ firmiter ſtanti ſimilis eſt Eccleſia; generationibus prætereuntibus, & aduenientibus ſimiles hęretici, & perſecutores. Itaque generatio hæreticorum quorundam, & perſecutorum, præterit; aliorum generatio ad oppugnādam Eccleſiā Deo permittente, aduenit. At Eccleſia terræ immobili ſimilis, in æternum ſtat, nullisque oppugnationib. de ſtatu deijcitur. Præterijt generatio Nouatianorū, aduenit generatio Arianorum, ſed & hæc pręterijt, quemadmodū & Eutychianorum, Neſtorianorū, Manichęorum, Pelagianorum, Montaniſtarum, Donatiſtarū, & aliorum ſimilium. Aduenit generatio Lutheranorum, Caluiniſtarum, Anabaptiſtarum; hæc etiam ſicut reliquæ more aquæ fluentis præteribit. Non vos terreāt (ait Auguſtinus pſal. 57.) quidam fluuij, qui dicūtur torrentes. Hyemalibus aquis implentur: nolite timere, poſt paululum tranſit. decurrit aqua, ad tempus perſtrepit, mox ceſſabit; diu ſtare non poſſunt. Multæ hæreſes iam emortuæ ſunt: cucurrerunt in riuis ſuis, quantum potuerūt; decurrerunt, ſiccati ſunt riui. Vix eorum memoria reperitur, vel quia fuerint. &c.

Hęretici & eccleſiæ perſecutores euaneſcunt. eccleſia ſtabilis permanet.

D. Auguſt.

A Vt hæretici, ſic etiam Nerones, Diocletiani, Maximini, cæterique eccleſiæ perſecutores euanuerunt. Eccleſia autem in ęternum ſtabit; quoniam portæ inferi non præualebūt aduerſus eam. Chryſoſtom. Tom. 1. hom. 4. de verbis Iſaiæ: Facilius (inquit) eſt Solem extingui, quàm Eccleſiam obſcurari. &c. & Tom. 5. in orat. de non contemnenda eccleſia. Quia eccleſia Dei potentius eſſe poteſt? Męnia barbari deſtruunt, eccleſiā verò ne dæmones quidem ſuperant. Cùm oppugnatur vincit, cùm appetitur inſidijs, ſuperat. &c.

D. Auguſt. D. Chryſoſ.

B Non præualebunt inferi portæ aduerſus eccleſiam; & non præualebunt aduerſus Petram, in qua fundatur, id eſt, aduerſus Petrum, eiusque ſucceſſores. Auguſtinus in pſalmum contra partem Donati. Numerate (inquit) ſacerdotes, vel ab ipſa ſede Petri. Ipſa eſt petra quam non vincunt ſuperbæ inferorū portæ. &c. Chryſoſtomus hom. 55. in Matthæum: Pecca-C torum (inquit) remiſſionem, & vt futura eccleſia tot tantisque fluctibus irrumpētibus, immobilis maneat, cuius paſtor, & caput piſcator homo, atque ignobilis, terrarum orbe reluctante, adamantis naturam firmitate ſuperet, pollicetur Chriſtus. &cæt.

Non præualebunt hoſtes aduerſus Petrā.

Aedificabo, ait Dominus, *Eccleſiam meam* etenim ædificio, ſiue templo ſimilis eſt eccleſia, ex viuis extructa lapidibus, iuxta illud 1. Petri 2. *Ad quem*, ſcilicet, Chriſtū, D *accedentes lapidem viuum, & ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini, domus ſpiritalis. etc.* Huius ſpiritalis domus exædificator eſt Chriſtus Deus. Dei enim potētia ad hoc opus erat neceſſaria. Lege Chryſoſtomū in demonſtratione, quod Chriſtus ſit Deus. Niſi (ait) diuina quædā virtus effeciſſet, nequaquam hęc vel principium, vel præludium accepiſſent. Sicut cùm dixit Deus: *Germinet terra herbam fæni*; & omnia mox hortus erant, & omnia pratum, terraque E mandatum ſuſcipiens, infinitis ornabatur plantis. Sic & nunc, vbi dixit: *Aedificabo eccleſiam meam*: multa acceleratione facta eſt, etiam contra illam tyrannis ſe armantibus, & militibus arma mouentibus, & populis plus igne valido inſanientibus. &c. Item; Nullus ædificare poteſt parietem vnū, quem lapidibus, & calce extruit, ſi impediatur, & fugetur, Chriſti vero diſcipuli eccleſias toto orbe extruxere, licet ligarentur, perſecutionem

1. Pet. 2.

Dei potentia ad extruendā eccleſiam neceſſaria. D. Chryſ.

nem ferrent, occiderentur. & ædificabāt non lapidibus, ſed animabus, & inſtitutis? quod plane multò eſt difficilius, quàm lapidibus extruere. Nihilominus hoc potuerunt nudi illi, & calceis carentes, & vna veſte amicti, perque vniuerſum orbem currentes. Habebant enim adiutricem, & comitantem inuictam virtutem eius, qui dixerat. *Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* Sic Chryſoſtomus. Pſa. 126. *Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam.* In vanū laboraſſent omnes homines, in eccleſia ædificanda, niſi Dominus eam ædificaſſet. *Ego* (inquit) *ædificabo eam.* ego Dominus, ego Deus. Addit Pſalmographus: *Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtrà uigilat qui cuſtodit eam.* Dominus eccleſiæ domum, & ciuitatem cuſtodit; ni cuſtodiret actū de illa eſſet, inter tot procellas. Quia ipſe cuſtodit, idcirco ait; *Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.*

Pſal. 126.

Preclariſſimi huius ędificij, à ſe exędificati, claues Petro Chriſtus tradidit. *Tibi* (inquit) *dabo claues regni cælorum.* Iſaiæ 22. Eliacim filio Helciæ pollicetur Deus claues domus Dauid; *Erit* (inquit) *quaſi pater habitantibus Ieruſalem, et domui Iuda. et dabo clauem domus Dauid ſuper humerum eius, et aperiet, & non erit qui claudat, & claudet, & nō erit qui aperiat. &c.* Hoc autem loco pollicetur claues domus, templique ſui Petro, eiuſque ſucceſſoribus. quib' ea quæ Eliacim dicuntur, multo ſublimiori ſenſu cōgruūt. fuit enim Petrus, ſuntque eius ſucceſſores Romani pōtifices, veriſsimè patres habitantibus eccleſiā. Claues habēt domus Dauid, id eſt, Chriſti. aperiunt, & nemo claudit, claudūt, & nemo aperit. *Figam illū* (ait Dn̄s de Eliacim) *paxillum in loco fideli, & ſuſpendent ſuper eum omnem gloriā domus patris eius, vaſorum diuerſa genera, omne uas paruulum à vaſis craterarum, uſque ad omne uas muſicorum. &c.* Paxillo ſimilem ait fore Eliacim, hoc eſt, ligneo clauo. Quemadmodum enim ex clauo vaſorum & inſtrumentorum diuerſa genera pendent: ſic ex Eliacim omnis gloria domus patris eius pendebat. Cum clauo eoque ligneo confertur Eliacim; at Petrus non clauo fragili, ſed Petræ, ac Rupi, ſimilis dicitur: Non ſuſpenditur ex Petro gloria domus patris eius, ſed ædificatur in Petro gloria Eccleſiæ vniuerſæ. *Tu es* (inquit) non paxillus, *Sed Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam.*

Claues eccleſiæ tradidit Deus Petro.

Iſai. 22.

Eliacim dedit Deus claues domus Dauid

Iſai. 22.

Libro 1. Machab. cap. 15. Venit Athenobius, & uidit gloriam Simonis (pontificis Iudæorum) & claritatem, in auro, & argento, & apparatū copioſum, & obſtupuit. &c. Obſtupuit Athenobi' Simonis illius gloria conſpecta, quæ in auro, argēto, externoque rerum caducarum apparatu poſita erat. Nos verò obſtupeſcimus noſtri Simonis Petri gloria conſiderata; quæ non in auro, argento, rerumque inanium apparatu, ſed in virtute admirāda, ſtupēdaque poteſtate poſita eſt. Quis nō obſtupeſcat cùm piſcatorem videt cælorum gerentem claues, hominum animos ſoluentem, ac ligātem? Reges, principesque orbis, corpora ligare poſſunt, vel ſoluere. At Petrus, eiuſque ſucceſſores, animos corpore multò præſtantiores ligant ſoluuntque. Quis non obſtupeſcat, cum terrarum dominā Romam, cùm regum, Imperatorumque gloriam, Petri pedibus proſtratam animaduertit?

1. Mach. 13

Admirabilis Petri gloria.

Mulier quæ erat in ciuitate peccatrix: Luc. 7. *ut cognouit quod Ieſus accubuiſſet, in domo Simonis, attulit alabaſtrum vnguenti pretioſi. Et oſculabatur pedes eius. &c.* Ita Roma illa antiqua, quæ erat in mundo peccatrix, idolorumque cultrix, ut cognouit quod Ieſus accubuiſſet in domo Simonis, id eſt, in eccleſia, cuius Simon Petrus fuit primus pontifex Max. non alabaſtrum, ſed mentem pretioſo fidei vnguento plenam attulit, ad pedes Simonis procidit, eos q; oſculata eſt. Appocal. 17. *Vidi mulierem* (ait Ioannes) *ſedentem ſuper beſtiam coccineam, plenam nominibus blaſphemiæ, habentem capita ſeptem, & cornua decem & mulier erat circumdata purpura & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo, & margaritis, habens poculum aureum in manu ſua, plenum abominatione, & immunditia fornicationis ſuæ, & in fronte eius nomen ſcriptum; Myſterium, Babylon magna, mater fornicationum & abominationum terræ,* id eſt, idololatrię. &c. Hęc fuit idolorū cultrix Roma, quę Ieſū in domo Simonis accubuiſſe ignorabat; quæque de ſanguine ſanctorū martyrum eodem loco dicitur ebria. *Et uidi* (ait Ioannes) *mulierem ebriam de ſanguine ſanctorum, & de ſanguine martyrū Ieſu. &c.* At poſtquam cognouit in domo Simonis accumbere regem cæli, è beſtia coccinea capita habentem ſeptem, & cornua decem deſcendit, ad Chriſti, Petriq; pedes

Luc. 7.

Roma conuertitur ad Chriſtū inſtar Magdalenę.

Apoc. 17.

Roma ante conuerſionē qualis.

Apoc. 17.

Luc. 7.

Roma poſt conuerſionē

pedes fœliciter procidit, turpem meretricis ornatum exuit, cœleſtem ornatum induit, plenum abominatione idololatriæ, atque immunditiæ. poculum confregit, veræ, cæleſtiſque doctrinæ poculum orbi propinauit, martyres quorum ſanguine ebria erat, veneratione ſumma affecit. Turpis ille ex fronte titulus deletus eſt; *Babylon magna mater fornicationum, & abominationum terræ*: præclariſſimus titulus inſcriptus eſt; Sedes Petri, ideoq; mater veræ doctrinæ, & fidei Petra.

In hac fidei Petra, eccleſia ſcilicet Romana ſtemus, in hac viuamus, in hac moriamur, quicumque in regnũ cæleſte peruenire cupimus, iuxta illud exod.33. *Eſt locus apud me* (ait Dñs) *& ſtabis ſupra petram, & videbis poſteriora mea, &c.* Locus qui apud Deum eſt, eccleſia Sancta eſt, fideique petra, ſuper hanc petram qui ſtat, neq; in peccatum cadit, vel ſi cadit reſurgit, Dei videt poſteriora, id eſt, gloriã æternã, quæ poſterior eſt gratia, & cæteris huius vitæ donis, queq; poſterius datur poſt hanc vitã. Sic D.Gregorius interpretatur epiſtola 53. lib. 7. Ad Moyſem (inquit) dicit Dñs: *Eſt locus penes me, & ſtabis ſuper petram.* Eſt locus apud Deum, videlicet ſanctę eccleſiæ vnitas, in qua ſuper petrã ſtatur, dũ confeſſionis eius humiliter ſoliditas tenetur, de quo loco ſubiungitur. *Tunc videbis poſteriora mea*: In petra enim, id eſt, in ſancta eccleſia ſtantes, Dei poſteriora vi-

A debimus, quando iam ea, quæ in fine promiſſa ſunt, cæleſtis patriæ gaudia contemplabimur. hæc Gregorius. Cant.5. *Crura eius*, id eſt, Chriſti, *columnæ marmoreæ, quæ fundata ſunt ſuper baſes aureas, &c.* Chriſti crura ait Pſellus Petrum appellari: Pſellus Cant.5. Per crura (inquit) Petrum intellige Apoſtolorũ principẽ. in hoc enim Dñs in euangelijs ſe eccleſiam ſuam ædificaturum promiſit, &cæt. Sunt hæc crura firmiſſimarum, columnarũ inſtar. quem-
B admodum corpus in cruribus, & domus in columnis, ita myſticum Chriſti corpus id eſt, eccleſia in Petro, Petrique ſucceſſoribus fundatur. Petrus autem fundatur in Chriſto. *Crura* (inquit) *eius columnæ marmoreæ, quæ fundata ſunt, &c.* Columna eſt Petrus eccleſiæ, ſed columna fundata, ſuper quodnã fundamentum? additur: *Super baſes aureas.* Aurea baſis, aureum Petri fundamentum, Chriſtus eſt Deus & homo. Abſque cruribus incedere nemo valet; ſi colũ-
C nas tollas, ædificium corruet. Crura ſibi reſecant hæretici, columnam tollunt, qui Romano pontifici obedientiam debitam denegant. Ideoque in via cæli non incedunt, ideo apud ſe ædificium cæleſte diruunt. Qui in cœlum iter facit, quí cæleſte ædificium extruit, his robuſtiſſimis cruribus, his firmiſſimis columnis innitatur. Neque in cælum ſine his cruribus peruenire, neque ædificium ſtabile abſq; hoc columnarum fundamento extrui poteſt.

CAPVT XXV.

Agit Chriſtus cum diſcipulis de ſua paſſione.

MATTHAEVS CAPITE XVI.

TVnc pręcepit diſcipulis ſuis vt nemini dicerent quia ipſe eſſet IESVS Chriſtus. Exinde cępit Ieſus oſtendere diſcipulis ſuis, quia oportet eum ire Ieroſolymam, & multa pati à ſenioribus, & ſcribis, & principibus ſacerdotum, & occidi, & tertia die reſurgere. Et aſſumens eum Petrus, cępit increpare illum dicens:

dicens: Abſit à te, Domine: non erit tibi hoc. Qui conuerſus, dixit Petro: vade poſt me ſatana, ſcandalũ es mihi: quia non ſapis ea quę Dei ſunt, ſed ea quę hominum.

MARCVS CAPITE VIII.

ET comminatus eſt eis, ne cui dicerent de illo. Et cępit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati multa, & reprobari à ſenioribus, & à ſummis ſacerdotibus, & ſcribis, & occidi: & poſt tres dies reſurgere. Et palam verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, cępit increpare eum. Qui conuerſus, & videns diſcipulos ſuos, comminatus eſt Petro, dicens: vade retro me ſatana, quoniam non ſapis quę Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum.

LVCAS CAPITE IX.

AT ille increpans illos, pręcepit ne cui dicerent hoc; dicens: Quia oportet filium hominis multa pati, & reprobari à ſenioribus, & principibus ſacerdotum, & ſcribis, & occidi, & tertia die reſurgere.

Tunc præcepit diſcipulis ſuis vt nemini dicerent. A

COnfeſſus eſt Petrus coram exteris diſcipulis magiſtrum ſuum eſſe Chriſtum, id eſt, meſſiam lege promiſſum, & filium Dei. *Tu* (inquit) *es Chriſtus*, id eſt, meſſias expectatus, filius Dei viui. hoc vulgari nolebat Dominus, ideò diſcipulis præcepit, vt nemini dicerent, *quia ipſe eſſet Ieſus Chriſtus* (ſic correcta ha- B bent Biblia) hoc eſt, præcepit diſcipulis vt nemini dicerent, quòd ipſe eſſet Ieſus Meſſias, ſiue Ieſus Rex ille patribus promiſſus, vel, quod ipſe eſſet Ieſus, ideſt, ſeruator hominum, & Meſſias. Neque ſolum præcepit, ſed etiam, vt Marcus ait, comminatus diſcipulis eſt, ne dicerent, & Lucas, *increpans* (inquit) *illos, præcepit ne cui dicerent hoc*. Vtroque loco verbum eſt græcum, ἐπιτιμάω id eſt, comminor.

Cur Dominus diſcipulis præceperit ne C vulgarent ſe Meſſiam eſſe, dubitatur. Reſpondemus, duo fuiſſe tempora, alterum hoc probandi; alterum vulgandi. Tempore quod reſurrectionem, & Spiritus ſancti aduentum præceſſit, Meſſiam ſe eſſe ſatis probauit Dominus. huius vero rei per diſcipulos promulgationem, in tempus illud reliquit, quod Spiritus ſancti aduentum eſt conſecutum. Spiritus enim ſancti lumine indigebant, tùm Apoſtoli vt veritatem hanc prædicarent; tùm auditores vt illam poſſent intelligere. D Hieronymus Matthæi 16. Poteſt (inquit) fieri, vt idcirco ante paſſionem & reſurrectionem ſe noluerit prædicari, vt completo poſtea ſanguinis Sacramento, opportunius Apoſtolis diceret; *Euntes docete omnes gentes, &c.* Euthymius: Immiſſurus erat Spiritus ſanctus intellectum non ſolis diſcipulis, ſed omnibus etiam credentibus; & tunc iam demùm omnibus publicari volebat, & diuinitatis, & paſſionis ſuæ myſterium; vt abſque vllo offendiculo, prædicatio procederet, &c. D. Chryſoſtomus homil. 55. Cuius (ait) rei gratia mandauit Chriſtus diſcipulis vt nemini dicerent? Vt ſcilicet ſcandalis de medio

Cur præceperit Dominus diſcipulis ne dicerent ipſum eſſe Meſſiã.

D. Hieron.

Euthym.

D. Chryſ.

de medio ſublatis, & myſterio crucis, ac omnino paſſione conſummata, cùm nihil reſtaret, quod retūdere, aut perturbare multitudinis fidem poſſet; ſincera & immobilis opinio de ipſo in audientium animis confirmaretur. Nondum enim clarè ſua virtus effulſerat. qua de cauſa poſt reſurrectionem, quando rerum veritas erat coruſcata, & virtus eorum quæ fiebant, præcipue Apoſtolis auxiliatura, volebat iſta prędicari. &c. Theophylactus. *Theophyl* Volebat Chriſtus ante crucem obſcurari gloriam ſuam. Nam ſi homines audiſſent ante paſſionem quòd Deus eſſet, & deinde vidiſſent eum pati, quomodo non fuiſſent offenſi? & propterea occultabat ſe multis, vt poſt reſurrectionem abſque offendiculo à multis ſciatur, Spiritu ſancto omnia miraculorum operationibus adæquante. &c.

Aliam rationem Abulenſis Matth. 16. quæſt. 94. reddit, *Abulenſis.* videlicet præcepiſſe Chriſtum diſcipulis vt nemini dicerent, C ne paſſioni opponeretur impedimentū. Idem ſentit Carthuſianus, & Heſſelius. *Carthuſ. Heſſelius.* At vero hæc ſententia non placet, quoniam etſi a diſcipulis diceretur, magiſtrum ſuum eſſe Meſſiam filium Dei viui, nullum paſſioni impedimentum opponeretur. Nec enim perſuaſiſſent; nec phariſęorum & ſacerdotum inuidiā extinxiſſent: Non impediuit paſſionem Ioānis prædicatio, non impediuit celeberrima illa populi acclamatio, hoſāna filio Dauid. &c. D qua Meſſias eſſe proclamabatur. Non ergo impediuiſſet diſcipulorum nūtiatio. Probabitur hæc ſententia ex verbis Lucę 9. *Luc. 9.* *Increpans illos præcepit ne cui diceret hoc, dicens: Quia oportet filium hominis multa pati. &c.* hoc eſt, pręcepit ne cui dicerēt ſe Meſſiam eſſe Dei filium, ne paſſionem impedirent. oportebat enim multa pati. &cęt. Reſpondetur, ſenſum aliū eſſe; videlicet tempus opportunum aperiendi dignitatem Chriſti, fore poſt reſurrectionē. Præ E cepit ne cui dicerent hoc; dicens, quòd non eſſet opportunum tempus dicendi, ante paſſionem, quæ futura erat. Oportebat enim multa pati. &c. Vel aliter, illud, *quia*, non reddit cauſam, ſed ponitur pro, *vtique*; hoc pacto, præcepit eis ne cui dicerent, dicens: Vtique oportet filium hominis multa pati. &c. confirmatur hic ſenſus ex alijs euangeliſtis. Matthæus enim ſic ſcribit; *Pręcepit vt nemini dicerent. Exinde* A *cæpit Ieſus oſtendere diſcipulis ſuis, quia oporteret eum ire Ieroſolymam, & multa pati. &c.* Marcus, ita; *Et cæpit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati multa. &c.* Illud etiam nō placet, quod dicitur, præcepiſſe Dominū ne cui dicerent, ne in paſſione grauius ſcandalizarentur, qui id audirent, cùm viderent eum crucifigi qui Meſſias dictus fuerat, & Dei filius. Nam paulò ante paſſionem voluit Chriſtus ſibi acclamari à turbis, *hoſanna filio Dauid*; voluitq; tunc B Meſſias appellari, & haberi.

Forſitā tacere iuſſit diſcipulos, ne phariſæorum, & ſacerdotum inuidiā magis inflammarent. Conijci quoque poteſt ſic diſcipulos tacere iuſſiſſe, quemadmodū tacere iuſſit leproſum ſanitate donatum, Matth. 8. *Vide* (inquit) *nemini dixeris.* Marci. 1. *Comminatus eſt ei, ſtatimque eiecit illum, & dixit ei. vide nemini dixeris. &c.* *Matth. 8.* *Mar. 1.* Et duos cæcos illuminatos Matth. 9. *comminatus eſt illis Ieſus, dicens: videte nequis ſciat, illi autem* C *exeuntes diffamauerunt eum in tota terra illa. &cæt.* Eos quoque qui ſurdum & mutum adduxerunt Marci 7. *Marc. 7.* *Præcepit illis ne cui dicerent. Quantò autem eis præcipiebat, tantò magis plus prædicabant &c.* Hos tacere iuſſit humilitatis cauſa, qua incredibili prędiitus erat. Similem ergo in modum credi poteſt, præcepiſſe etiam cū comminatione Apoſtolis, propter eximiam humilitatem, vt nemini ſummam Meſſiæ, filijque Dei dignitatem aperirent, ante tempus D deſtinatum; neque tamen illos præcepto obſtringere voluiſſe. Lege Gregoriū lib. 19. Moral. ca. 14. D. Ambroſius Luc. 9. *D. Ambr.* Multis (inquit) de cauſis iubet tacere diſcipulos, vt fallat principem mundi, vt declinet iactantiam, doceat humilitatem ſimul ne rudes, & imperfecti adhuc diſcipuli, maximæ prædicationis molibus opprimantur. &c.

An diſcipuli prædicauerint, Dominum eſſe Meſſiam ante hoc tempus. Dubitatur præterea. Num diſcipuli ante hoc tempus, magiſtrum Meſſiam eſſe prædicauerint? Reſpondetur Matth. 10. *Matt. 10* miſſos eſſe prædicare regnum cælorum, nec ibi vllam fieri de prædicatione Meſſiæ mentionem. *Eūtes* (ait Dominus) *prædicate dicentes: Quia appropinquauit regnum cælorum. &c.* Eſt ergo probabile diſcipulos à nomine Meſſiæ abſtinuiſſe, quemadmodum magiſter abſtinebat. Non enim palàm ſe meſſiam eſſe affirmabat; ſed miraculis, verbiſque aliquibus, id indicabat. Vnde illud Iudæorum Ioanis 8. *Quouſque*

animam

animam noſtram tollis? ſi tu es Chriſtus, id eſt, *Meſſias, dic nobis palàm &c.*

Exinde cæpit IESVS oſtendere diſcipulis.

Euthym.

Cur eû diſcipulis egerit Dominus de paſſione.

Hactenus de paſſione ſua, cum diſcipulis Chriſtus non egerat. Iam nunc de cruciatibus, morte, & reſurrectione verba incipit facere. Nimirum poſtquàm illos in fide confirmauit. Ex eo tempore B (ait Euthymius) ex quo firmiter cognouerunt diſcipuli, quòd naturalis eſſet Dei filius, tunc demum cæpit prædicere illis, quæ paſſurus eſſet. &c. Oportuit autem diſcipulis paſſionem prędicere, ne ſcandalizarentur; & vt intelligerẽt Chriſtum non ex imbecillitate aliqua, ſed ex voluntate paſſum. Vnde Euthymius. Cæpit (inquit) prędicere diſcipulis, quę paſſurus erat, vt hæc præſcientes tempore paſſionis non offenderentur, neque ſuſ- C picarentur, quod propter naturę imbecillitatem pateretur &c. & Theophylactus. Prædicit Chriſtus paſſionem, ne inexpectata illa veniente, offendantur; putãtes, quòd inuitus, & non præſciens paſſus eſſet. &c.

Theophyl.

Abſit à te Domine.

Non potuit vehemens Petri amor, de D morte chariſſimi magiſtri, quem Dei filium fuerat confeſſus, æquis auribus audire. Itaque familiariter ſeorſum illum aſſumpſit, cæpitque magno amoris affectu increpare dicẽs: *Abſit à te Domine,* id quod de morte dicis; non eueniet tibi hoc, non occideris à Iudæis. Non recipiunt aures meæ (interpretatur D. Hieronymus) vt Dei filius occidendus ſic. Græcus contextus paulò aliter habet, ſed idem sẽſus eſt, *ἵλεώς σοι κύριε*, hoc eſt, *propitius tibi Domine.* E D. Hieronymus ſubintelligit, *ſis*, in hunc ſenſum: propitius tibi ſis Domine. ſic etiam vertit interpres euangelij Syriaci. propiti⁹ eſto tibi. &c. Alij ſubintelligi volunt, *ſit*, propitius tibi ſit Deus, ò Domine. Huiusmodi phraſi vtuntur ſeptuaginta interpretes Gen. 43. quo loco legimus, *pax vobiſcum*; hebraicè, Salom lacé. vertunt illi, *ἵλεως ὑμῖν*, id eſt, propitius vobis, ſcilicet ſit Deus. Eſt vox quædam hebręis prohibentis, חלילה לך, id eſt, *abſit.* hac interpres vertit, &, *abſit*, &, *propitius ſit Dominus.* 1. Reg. 24. Chalila li me Iehoua. &c. vertit, *propitius ſit mihi Dominus, ne faciam hanc rem. &c.* & 2. Reg. 23. Chalila li Iehoua. &c. interpretatur, *propitius ſit mihi Dominus ne faciam hoc. &c.* hac forte voce, Chalila, vſus eſt Petrus. ea habetur in euangelio Matthæi quod hebræum circũfertur, Chalila lac. id eſt, abſit tibi, vel abſit à te. In Euang. Syriaco legitur, חס לך, chas lac. quæ verba duobus modis verti poſsũt. Primò, propitius eſto tibi. ſignificat enim verbum, Chas, miſereri, parcere, propitium eſſe. ſecundò, abſit tibi. ſic enim vertuntur Ioſue 22. & 24. quibus locis hebraice habetur vox, Chalila, Chadaicè, chas. Ex ijs conſtat idem ſignificare, propitius tibi Domine, & abſit à te Domine.

D. Hieron.

Vade poſt me ſatana.

Quæritur, an ijsdem verbis repulerit Chriſtus Petrũ hoc loco & diabolũ Matthæi 4. capite. Ianſenius & Caietanus dictum etiam dæmoni volũt: *Vade poſt me ſatana.* Sed ex correctis biblijs S. Pont. iuſſu, conſtat, Dæmoni dictum, *vade ſatana.* Petro autem; *vade poſt me ſatana.* D. Hilarius exiſtimat Petrum non eſſe appellatum ſatanam: ſicque diſtinguit verba, vt Petro quidem dixerit Dominus: *vade poſt me.* Diabolo autem: *Satana ſcandalũ es mihi.* D. Hierõymus Matthæ. 16. Multi (ait) putant, quod non Petrus correptus ſit, ſed aduerſarius ſpiritus, qui hæc dicere Apoſtolum ſuggerebat. &cæt. Sed dicendum cum recepta ſententia nomen, *Satana,* Petro attributum.

An Chriſtus ijsdẽ verbis repulerit Petrum & diabolum?

D.Hilar.

Dubium verò eſt, an ſumatur hoc loco pro diabolo ipſo, ita vt ſenſus ſit; *Vade poſt me diabole?* D. Hilarius: Non conuenit (inquit) exiſtimare Petro ſatanę nomen, & offenſionem ſcandali deputari, poſt illa indultæ & beatitudinis, & poteſtatia tanta præconia. &c. Aliam interpretationem ſequitur Pſal. 131. Tanta (ait) Chriſto religio fuit pro humani generis ſalute patiendi, vt Petrum ſatanæ conuitio nuncuparet. &c. Chryſoſtomus: Apoſtolorum, inquit, vertex ſatanas vocatus eſt. & D. Hieronymus ait nomen hębręũ ſatan aduerſariũ ſignificare, ſenſumque eſſe; *Vade poſt me aduerſarie.* Vtramque inter-

D. Hieron.

An ſatanas ſignificet hic diabolum.

D.Hil. ...

D. Chryſ.

D.Hieron.

Digitized by Google

interpretationem proponit Euth. vtra-A que eſt veriſimilis. Aduerſarius autem dicitur Petrus, quod diuinæ voluntati (inſcius tamen) aduerſaretur.

Petri bonus affectus. *D.Hier.* Affectus bonus erat, ab amore, non à dæmone profectus, vt docet D. Hier. Mihi (inquit) hic error de pietatis affectu veniens, nunquam incentiuum diaboli videbitur, &c. ſed increpatur à Domino, quoniam paſſioni etſi ignorans obſiſtebat, &c. *Orig.* Orig. Petri (ait) affectum Chriſtus ſuſcipiens, ignorantiam exprobrans, B dixit ei: *Vade poſt me Satana, &c.*

D.Hier. *D.Hilar.* *Theoph.* Horum autem verborum ſententia ex Hieronymo hæc eſt: *Vade poſt me*, i. ſequere ſententiam meam. Ex Hilario. Sequere me exemplo paſſionis. Ex Theophyl. Ne obſiſtas mihi, ſed ſequere voluntatẽ meam. Aduerte, hæc verba eſſe abigentis aduerſantem, & ab oculis, conſpectuque repellentis. Nam is qui aduerſatur ante faciem obſiſtit, ideoque dicitur illi: *Vade poſt me*, vel, *vade retro*, hoc eſt, diſcede ab o- C culis conſpectuq; meo, ne mihi obſiſtas.

Scandalum es mihi.

Scandalum obſtaculum ſignificat, & impedimentum. Quia igitur Petrus amore ductus paſſioni obſtabat, idcirco ſcandalum eſſe dicitur, hoc eſt, impedimentum. Non quidem quòd Chriſtum ſcãdalizare poſſet, ſed quod obſtaculum opponeret paſſioni.

Quia non ſapis ea, quæ Dei ſunt.

Dei voluntas erat, vt Chriſtus ſubiret mortem; hoc quod Dei erat, ignorabat Petrus. Hominum eſt vitam quietemque complecti, mortem fugere; hoc quod eſt hominum ſapiebat Petrus, cum Chriſto ſuadebat vt fugeret mortem. idcirco ait illi: *Non ſapis* (Græce, οὐ φρονεῖς, non intelligis, *ea quæ ſunt Dei*, i. Dei de mea morte voluntatem, ac decretum, quæque ex illa ſequantur bona, ſed ea nouiſti, quæ ſunt hominum, ſcilicet, mortem, & cruciatus fugere.

Obſerua quantopere ſunt amici fugiendi, qui bonis operibus præſtant impedimentum, vt religionis ingreſſui, eleemoſynis, frequenti tum peccata confeſſione expurgandi, tum Euchariſtiam ſumendi vſui, & ſimilibus. Satanæ nomine cenſendi, ſiquidem illum imitantur, & vt Satanas ſunt fugiendi. Si Chriſtus Petrum, qui vehementi amore ad hoc conſilium ductus eſt, ſic repulit; quanto acrius repellendi illi ſunt, qui impia ſuggerunt conſilia? Illa etiam verba aduerte: *Non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum* Pleriſque.n. congruunt, qui diuinas res minimè ſapiunt, humanas egregie callent. Lege D. Greg. lib. 3. Moral. cap. 11. *Amici qui bonis operibus obſtant fugiendi.* Male ſuadentes (ait) appellatione Angeli apoſtatæ cenſentur, qui verbis blandis ad illicita quaſi diligentes trahunt, &c. Vide quomodo Iob cap. 2. male ſuadentem repulit vxorem, & Dauid 2. Reg. 19 male ſuadenti reſpondit Abiſai: *Quid* (in- *D.Greg.* *Iob 2* *2.Reg.19* D quit) *mihi & vobis filij Saruiæ? cur efficimini mihi hodie in Satan? &c.* Bern. de S. Andrea ſerm. 2. Si iniquum aliquid tanquam iuſtum perſuadere quis tentat, Iudas eſt, oſculo me prodit, &c. *D.Bern.*

CAPVT XXVI.

De abnegatione, & cruce tollenda.

MATTHAEVS CAP. XVI.

TVnc Ieſus dixit diſcipulis ſuis: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam & ſequatur me. Qui.n. voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam; qui autem perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam. Quid enim prodeſt homini, ſi mundum vniuerſum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patia-

 tur?

Digitized by Google

tur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua? Filius enim hominis venturus eſt in gloria Patris ſui, cum Angelis ſuis, & tunc reddet vnicuique ſecũdum opera eius. Amen dico vobis, ſunt quidam de hic ſtantibus qui non guſtabunt mortem donec videant Filiũm hominis venientem in regno ſuo.

MARCVS CAP. VIII.

ET conuocata turba cum diſcipulis ſuis, dixit ei: Si qs vult me ſequi, deneget ſemetipſum: & tollat crucẽ ſuam, & ſequatur me. Qui.n. voluerit animam ſuã ſaluam facere, perdet eam, qui autem perdiderit animam ſuam propter me, & Euãgelium, ſaluam faciet eam. Quid.n. prodeſt homini, ſi lucretur mundum totum, & detrimentum animę ſuę faciat? Aut quid dabit homo commutationis pro anima ſua? Qui.n. me confuſus fuerit, & verba mea, in generatione iſta adultera, & peccatrice: & Filius hominis confundetur eum, cum venerit in gloria Patris ſui, cum Angelis Sanctis. Et dicebat illis. Amen dico vobis, quia ſunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videãt regnum Dei veniens in virtute.

LVCAS CAP. IX.

DIcebat autem ad omnes: Si quis vult poſt me venire abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me. Qui.n. voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet illam. nam qui perdiderit animam ſuam propter me, ſaluam faciet illam. Quid enim proficit homo, ſi lucretur vniuerſum mundum, ſe autem ipſum perdat, & detrimentum ſui faciat? Nam qui me erubuerit, & meos ſermones: hunc Filius hominis erubeſcet, cum venerit in maieſtate ſua, & Patris, & Sanctorum Angelorum: Dico autem vobis vere: ſunt aliqui hic ſtantes, qui non guſtabunt mortem, donec videant regnum Dei.

POſtquam Dominus diſcipulis ſuam prædixit mortem, Petrumq; obſtantem repulit: turbam, & diſcipulos conuocauit, vt Marcus ait: tum vt Lucas ſcribit, dixit ad omnes: *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, &c.* D. Matthæus diſcipulorum tãtùm mentionem facit: ſed turbæ etiam dicta ſunt verba hæc. Hortatur Chriſtus ad martyrium, ad ſubeundam conſtanter pro Deo mortem, imitandamque paſſionem, de qua egerat cũ diſcipulis. Si quis (inquit) ſequi me vult, & diſcipulus eſſe meus, abneget ſemetipſum, hoc eſt, corpus, vitamque ſuam, perinde ac alienam, & abnegatam, atq; repudiatam habeat. Chryſoſto. Denega (ait)

Hortatur dominus ad martyrium ſubeundum.

D. Chryſ.

(ait) ſeipſum, pericula ſubi, certaminibus te offer; & quaſi alius hæc patiatur ſic aſſiciaris. &c. Abnegare eſt repellere, et repudiare. Ad Tit. 2. *Abnegantes impietatẽ & ſecularia deſideria. &c.* hoc eſt, minimè perficiẽtes, ſed repellentes, ac mortificantes. *Et tollat crucẽ ſuam quotidie.* hoc eſt, quotidie ad perferendam mortem, etiam crucis, paratus ſit: mẽte, & voluntate tollat quotidie crucem in humeros, cui ſuffigatur. Chryſoſtomus: Nequis putet ad verba tãtum, ac contumelias hanc ſui abnegationem fieri oportere; id ſubiũxit, vt videas abnegandos nos eſſe vſque ad mortem, & mortem turpiſſimam, quam deſignans, non dixit, abneget ſeipſum vſque ad mortem, ſed tollat crucem ſuam, mortem ignominioſam ſignificans. Et non ſemel nec bis, ſed continuè, per totam vitam hanc tecũ mortem circumferas, & continuè ad necem paratiſſimus ſis. &c. Theophylact. *Abneget ſemetipſum.* dixit Chriſtus perfectã abnegationẽ ſignificans. Exempli gratia: ne habeat communionem quandam cum corpore, ſed contemnat ſeipſum. Sicut conſueuimus dicere, quod quis quẽpiam negarit, hoc eſt, non habuit eum pro amico, vel noto. ſic igitur omnes docet nullã cum corpore habere communionem, id eſt, amicitiam. Ita vt, & crucem tollant, hoc eſt, mortẽ eligant, & cũ ſtudio inquirant et mortem ignominioſiſſimam, qualis crux fuit apud veteres. &c. Euthym. quoq; *Tollat crucẽ ſuã:* ſemper ſuiipſius cędem expectet, ſemper ad mortem paratus ſit, & quotidie voluntate moriatur. & cæt. Hic germanus eſt ſenſus. cui D. Hilarius fauet; Sequendus (ait) eſt Dominus cruce aſſumpta, & paſſionis ſuę ſi non ſorte, attamen voluntate, comitandus eſt. & cæt. Hinc illud pſal. 43. *Propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.* 2. Corin. 4. *Semper mortificationem Ieſu in corpore noſtro circumferentes.* 1. Cor. 15. *Vt quid & nos periclitamur omni hora? Quotidie morior. & cætera.* D. Hier. de abnegatione, ac cruce veteris, ac carnalis hominis, locum intellexit. Qui (inquit) deponit veterẽ hominẽ cum operibus ſuis, denegat ſemetipſum dicẽs: *Viuo aũt non ego, viuit vero in me Chriſtus.* tollit crucẽ ſuã, & mundo crucifigitur. &c. Similiter Origenes tract. 2. in Matth. Denegat (inquit) ſeipſum, qui priorem vitã ſuã malã, bona conuerſatione relinquit.

Quid ſit abnegare. *Tit. 2.* *D. Chryſoſ.* *Theophyl.* *Euthym.* *D. Hilar.* *Pſal. 43.* *2. Cor. 4.* *1. Cor. 15.* *D. Hieron.* *Origenes.*

A Vt puta, aliquando luxurioſus, denegat ſe luxurioſum, conuerſus ad caſtitatem. Sic & in omni malitia eſt dicendũ; qui ſe ab ea cõuerterit, denegat quod fuerat. Vox eſt denegantis ſeipſum illa. *Viuo iã non ego. &c.* Theophylact. Abnegat ſeipſum, qui heri intẽperatus erat, hodie caſtus, & ſobrius tollit crucem, qui mortificauit, & crucifixit ſeipſum mundo. &c. Præterea Gregor. hom. 32. in Euangelia. Tunc nos abnegamus, cum vitamus, quod per vetu B ſtatẽ fuimus; & ad hoc nitimur, quo per nouitatẽ voamur. Penſemus quomodo ſe Paulus abnegauerat, qui dicebat: *Viuo iam non ego.* Extinctus namq; fuerat ſæuus ille perſecutor, & viuere cœperat pius prædicator. &c. Item; duobus modis crux tollitur, cum aut per abſtinentiam affligitur corpus; aut per compaſſionẽ proximi affligitur animus. &c. in hanc ſententiam Beda, & alij interpretantur. Lege D. Baſilium in regulis fuſius diſputatis, interro C gatione 8. Vtrunque ſenſum Dominus his verbis complexus eſt.

De mortificatione. *D. Gregor.*

Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere.

Rationẽ reddit Dñs, cur abneganda vita ſit, & crux, morſque pro Deo ſubeunda conſtanter. Quoniam (inquit) qui animam, id eſt, vitam ſuam, ſeruare voluerit, Deum potius, quam vitam ipſam denegã D do, is perdet eam. Sempiterno enim addicetur ſupplicio. Qui autem animam, id eſt, vitam ſuam, propter me, non me, ſed vitam ipſam denegando, perdiderit; illã inueniet. Siquidem æternam vitam conſequetur.

Cur abneganda uita & uolũtas.

Quid enim prodeſt homini.

Quã ſit fugienda animæ iactura indicat Dñs. Nihil enĩ homini omnia lucra pro E ſunt, quæcũque excogitari poſſunt, ſi animæ iactura illi contingat. Quid enim prodeſt totius orbis imperiũ lucrifacere, animã vero amittere? Grecè, τὴν ψυχὴν ζημιω an, hoc eſt, animæ ſuæ damnum patiatur, θῇ, imam mulctetur.

Omnia potius amittẽda, quam anima.

Aut quam dabit homo commutationem.

Res perditę inueniri poſſũt, vẽditę redimi, in ſeruitutem ducti homines commu-

tatione facta liberari. At vero perdita anima, Orcique flamma mancipata, inimi- A
rijs dęmoni vendita, æterniſque cruciatib. tradita, redimi; in ſempiternã illam Tartari captiuitatem ducta, libertate donari non poteſt. Ideoque vita potius amittenda, quam anima. Poteſt etiam ſumi anima hoc loco pro vita hoc pacto. Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, vitam vero dum illum lucratur, amittat? Nihil ſane. Nam ſine vita mundi imperio frui non poteſt. Ita etiã: Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, æternæ vero vitæ, dum illum lucratur iacturam faciat? Nihil ſane prodeſt. Nã ſine vita æterna mundi imperium nihil habet momenti. Pro anima, ideſt, vita ſua iã amiſſa quã dabit homo cõmutationẽ? Profecto nullam. Nemo. n. mortuum hominẽ, etſi totius orbis aurum, atq; argentum impẽdat, reuocare in vitam poterit. Eundẽ in modũ, quã dabit homo cõmutationem pro vita æterna, poſtquã illius C iacturam fecerit, æterniſque cruciatibus fuerit addictus? Nullam penitus.

Filius enim hominis uenturus eſt.

Extremũ iudicium.

Extremi iudicij meminit, in quo anima vel ſalua fiet, vel peribit, nullaque cõmutatione redimi poterit, in quo martyribus triũphus, negantib. æternum dabitur ſuppliciũ. Apud Luc. additur. *Qui me erubuerit, & ſermones meos, hũc filius hominis erube* D *ſcet, cũ uenerit in maieſtate ſua*, ideſt, gloria, Græcè, δόξῃ, *& patris, & ſanctorum angelorũ.* Apud Marcum ſic legitur: *Qui me confuſus fuerit, & uerba mea in generatione iſta adultera, & peccatrice, & filius hominis confundetur eum, cum uenerit in gloria patris ſui, cum angelis ſanctis. &c.* Græcè apud Luc. & Marcũ eodẽ legitur modo, ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται αὐτόν. &c. Senſus eſt: Qui erubuerit, coram hominib. me confiteri; ego quoque in extre E mo iudicij die illum corã angelis cõfiteri erubeſcam. Qui me negauerint, illos ego negabo, dicens: *Neſcio uos.* Qui me confuſus fuerit; dixit interpres, pro: Quem mei puduerit; filius hominis confundetur eũ, hoc eſt, filiũ hominis pudebit illius. hæc etiam ad martyres pertinent, qui euangelium, & Chriſtum crucifixum non erubeſcunt. iuxta illud Pauli, ad Romanos 1, *Non erubeſco euangelium. &c.*

Sunt quidam de hic ſtantibus.

Dixerat Dñs venturũ ſe in gloria, ſiue in maieſtate patris, extremo iudicij die. hoc loco huius maieſtatis, ac gloriæ conſpectum nonnullis ex diſcipulis aſtantib. antequam è vita diſcedant, pollicetur. *Sũt* (inquit) *quidam de hic ſtantibus*; adſunt quidã, qui non morientur, donec me cernant in regno, & gloria mea venientem. Marcus: *Non guſtabunt mortem, donec videant regnum Dei uenientem in uirtute.* Græcè ἐν δυνά- B μει, ideſt, cum potentia.

D. Gregor.

D. Gregor. hom. 32 arbitratur regnum Dei ſignificare hoc loco Eccleſiam. Ex illius ſententia pollicetur Chriſtus nõnullos ex aſtantibus nõ morituros, antequã videant conſtructã eccleſiã. Eundem ſenſum ſequitur Beda, & alij. Ex ſentẽtia Caietani promittit Dñs nonnullos ex aſtantibus, ideſt, omnes Apoſtolos præter Iudam, qui inter alios aſtabant, viſuros filiũ hominis venientem in regno ſuo poſt reſurrectionem. Tunc enim regnare cæpit in eccleſia, accepta omni poteſtate in cœlo, & in terra. Veriſimilius Hieronymus, Hilar. Chryſoſt. Theoph. Euthym. gloſſ. interl. D. Thom. Lyran. & alij exiſtimãt, promittere Chriſtũ Apoſtolis glorię ſuę conſpectum in transfiguratione. Eſt ergo ſenſus. Dixi vobis filium hominis venturum in gloria patris. Hanc verò gloriam paulò poſt nonnullis oſtendet. Nam ſunt quidã de hic ſtantibus, videlicet Petrus, Iacobus, & Ioannes, qui è vita non diſcedent, antequam videant filiũ hominis venientẽ, ſiue apparentẽ in regno ſuo, hoc eſt in maieſtate, potẽtia, gloriaque regia, quali in iudicio ſplendebit. Confirmatur hic ſenſus, ex Euangeliſtis Matthæo, Marco, & Luca, qui poſt hæc verba, de transfiguratione mox agunt. Lege Damaſcen. in oratione de transfiguratione.

Caietan.

Promittit Chriſtus Apoſtolis glorię ſuę conſpectum.

CAPVT XXVII.

Morale. De abnegatione, & cruce tollenda.

Theoph.

Neminem cogit Dominus.

S*I quis uult uenire poſt me*. Neminem cogit Dominus: *ſi quis* (inquit) *uult*. Theophylact. Dicit Chriſtus, ſi quis vult, vt oſtendat liberum arbitrium, & non coactam virtutem. &c. & Chryſoſtom. Non dixit

D.Chryſ.

dixit Chriſtus oportere ipſos pati vellēt A nollentque, ſed *ſi quis* (ait) *vult venire poſt me*. Non impello, non vrgeo, ſed liberam ſingulorum voluntatem efficiens, dico: *ſi quis vult, &c.* voluntarios diſcipulos, ac ſectatores Chriſtus uocat, nō trahit vi coactos. Nam quidquid neceſſitate fit (ait Hier. Oſeæ 7.) cito ſoluitur, quod voluntate arripitur, perſeuerat, &c. Et Nazianzenus oratione 37. Quod voluntarium non eſt, ne diuturnum quidem eſt. quemadmodum neque fluenta, nec ſtirpes quę B per vim retinentur. Quod autem voluntarium eſt, tum diuturnius eſt, tum certius, &c. item: Deus minime faciendum ſibi duxit, vt inuitos beneficijs afficeret, ſed vt de volentibus bene mereretur, &c. Pſalm. 109. quo loco legimus: *Tecum principium in die uirtutis tuæ*: Hebraice legitur: *Populus tuus, Nedaboth*: i. voluntatum, .i. populus tuus voluntarius, & ſpontaneus tibi ſeruiet, te ſequetur. Montanus vertit: *Populus tuus deuotionum*. D. Hieron. C *Populi tui duces ſpontanei, in die fortitudinis tuæ*. Pſa. 53. *Voluntariè ſacrificabo tibi*: animo voluntario, libentique ſacrificia offeram vel ſpontanea oblatione te colam, quæ ſacrificij pacifici ſpecies erat.

D.Hier. Quod volūtarium eſt perſeuerat. D.Greg. Nazianz. Pſal. 109. milites Chriſti ſpōtanei. Pſal. 53.

Pſ. 50. *Spiritu principali*, Hebraice, nediba, principe, liberali, ſpōtaneo, confirma me. Dei ſpiritus beneficus, liberalis, & ſpontaneus eſt, eos in quib. habitat beneficos quoque efficit, ſpontaneos. & erga Deum liberales, ita vt totam illi volun- D tatem, totum cor tribuant. Libr. 2. Reg. 16. *Toto corde uniuerſus Iſrael ſequitur Abſalon &c.* ſic tota voluntate improbi hoies ſequuntur mundum. At probi tota voluntate poſt Chriſtum veniunt, ab illo tracti, iuxta illud Cant. 1. *Trahe me poſt te, curremus in odorem unguentorum tuorum*. Iudi. 5. Voluntarij milites ſecuti ſunt Barac ducem. vnde illud: *Qui propria voluntate obtuliſtis uos diſcrimini, benedicite Domino, &c.* huiuſmodi milites ſunt Chriſti, 2. Corin. 9. E *Non ex triſtitia* (ait Paulus) *aut neceſſitate, hilarem enim datorem diligit Deus, &c.* lege Bernardum ſermone de diligendo Deo, quo indicat Deum tum timore, tum pręmijs & amore, homines traxiſſe volūtarios, non coactos. Volens Deus (ait Bern.) nobilem creaturam hominem recuperare, ſi, inquit, inuitum coegero, aſinum hēo, non hominem, qm̄ quidē non libens veniet, neq; ſpontaneus. nunquid aſinis dabo regnum meum? vt ergo habeam voluntarium, terrebo eum, &c. Habet voluntas actus duos, affirmantem volo, negantem nolo. Affirmantem poſtulant res diuinę, ſunt. n. tota voluntate volendæ, atque amplectendæ. Negans effrenatis appetitionibus eſt tribuendus. Sunt .n. abnegandę, & tota voluntate reſpuendæ, vt mox oſtenditur.

Pſal. 50. 2. Reg. 16. Cant. 1 Iud. 5 2. Cor. 9. D.Bern. Duo voluntatis actus.

¶ *Abneget ſemetipſum*. ad ſubeundam pro fide mortem paratos nos eſſe vult Dominus, viuendi cupiditatem abnegare, crucemque quotidie mentis præparatione tollere. Dixerat Petro: *Non ſapis ea, quæ Dei ſunt, ſed ea quæ hominum*. Hominum ſapientia eſt mortem, cruciatus, labores que fugere, at Dei ſapientia eſt, viuendi auiditatem abnegare, crucem tollere, pro fide mortem, cruciatuſque fortiter tolerare. Hæc martyrum eſt ſapientia, qui ea quæ Dei ſunt ſapuere, non ea quæ hominum. hæc Dei ſapientia illis fecit ſapida amariſſima tormenta, inſipidaque mūdi ſunt omnia. Eſt autem martyrium duplex; alterum, quo corpus pro Deo neci offertur; alterum, quo animi cupiditates trucidantur. Vnde Bern. ſerm. 30. in Cant. Genus (inquit) martyrij eſt ſpiritu facta carnis mortificare illo nimirum quo mēbra cæduntur ferro, horrore quidem mitius, ſed diuturnitate moleſtius, &cęt. & Augu. ſer. 32. de ſanctis: Tota vita Chriſtiani hominis, ſi ſecundum euangelium viuat, crux eſt, atque martyrium, &c. & ſer. 250. de tempore: Nemo (ait) dicat, q̄ temporibus noſtris martyrum certamina eſſe nō poſſint; habet. n. & pax noſtra martyres ſuos. Nam iracundiam mitigare, libidinem fugere, iuſtitiam cuſtodire, auaritiam contemnere, ſuperbiam humiliare, magna pars martyrij eſt, &c. Lege eundem ſer. 46. de Sanctis. Idem Pſ. 127. Si mortuus eſt diabolus, mortuæ ſunt perſecutiones, &c. Cùm igitur ſemper viuat diabolus, ſemper etiam perſecutiones, & martyria viuent.

Hominū ſapientia. Martyrum ſapientia. Duplex martyrium. D.Bern. D.Auguſt. Habet pax ſuos martyres.

De vtroq; martyrio hic agitur, prioris gnis martyrium in pręparatione animi, poſterioris in actu eſſe debet. ſemper. n. Chriſtianus effrenatas cupiditates abnegare, ac cohibere, crucemq. quotidie dēt tollere cui animi prauos affect⁹ ſuffigat. Martyr Græcè, Latinè dicitur teſtis. Teſtis Chriſti eſt is, qui mortem pro fide perfert: ille etiā, qui cupiditatū abnegatione,

Abnegatio martyrium eſt.

d by Go

D. Auguſt. Teſtis, & martyr Chriſti eſt, qui illius ſeruat mandata.

tione, & exẽplo, Chriſtũ Dñm ſuum, ac Deum eſſe teſtatur. Auguſt. ſermone illo 32. de ſanctis citato: Martyr, inquit, Græcè, Latinè teſtis dicitur. Igitur quotieſcunq; bonis affectibus mãdatũ Chriſti facimus, toties Chriſto teſtimonium perhibemus. &c. Eodẽ loco crucẽ Chriſtiano tollẽdã: mortificationẽ laboréque eſſe interpretatꝰ, quę pro virtutibus cõſequendis tolerare neceſſe eſt.

D. Auguſt. Crux tollenda.

Crux (ait) Dñi, non tm̃ illa dicitur, quæ paſſionis tẽpore ligni affixione cõſtruitur; ſed illa, quæ totius vitæ curriculo cunctarũ diſciplinarũ virtutibus coaptatur. de qua mihi videtur Saluator dicere: *Qui vult poſt me venire, tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Nunquid enim omnes martyres, qui ſecuti ſunt Dominum, crucifixi ſunt cum Domino? nũquid omnes virgines, qui ſequũtur agnũ Dei, crucifixi ſunt, vt ſequãtur? nũquid Paulus crucifixus fuerat, cũ dicebat. *Mihi abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quẽ mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo?* hoc autem dicit; vt intelligas, crucẽ non ligni eſſe patibulũ, ſed vitæ, virtutiſque propoſitum, &c.

Io. 21.

Martyrium prioris generis à nobis inferri fas non eſt, neque .n. mortem nobis ipſis licet conſciſcere, iuxta illud Io. 21. *Alius te cinget, & ducet quo tu non vis &c.* poſterioris vero generis martyriũ à nobis eſt perficiendum, ipſa crux à nobis fabricanda, cruci cupiditates à nobis ſunt ſuffigendæ. niſi .n. nos noſmetipſos abnegemus, quis nos poterit abnegare? In hoc ſacrificio homo ipſe, & ſacerdos eſt immolans, & ſacrificium, ꝙ immolatur.

Gal. 5.

ad Gal. 5. *Qui ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs, & concupiſcentijs, &c.* ipſimet (inquit) ſemetipſos affixerunt cruci, ipſi crucem fecerunt.

D. Aug.

D. Aug. ſer. 86. de diuerſis: Conuenit (ait) noſtræ deuotioni, vt qui Dñi paſſionem iam propinquãtem celebraturi ſumus, reprimẽdarum carnalium voluptatum crucem nobis ipſi etiã faciamus. In hac cruce per totam iſtã vitam debet pendere Chriſtianus. Non .n. eſt in hac vita tempus euellendi clauos. Claui ſunt præcepta iuſtitiæ. ſic Aug.

In hac vita non eſt tempus deſcendendi de cruce.

Mors naturæ, & abnegationis.

Duplex mors eſt, idcirco duplex martyrium, quod mortẽ infert. Altera mors naturæ, altera abnegationis; illa breuis eſt tẽporis, hæc longi. Illa vno ſæpe gladij ictu perficitur, hæc multis varijſque per totam vitã repetitis ictib. cõſtat. Illã ſubeunt martyres; hanc reliqui qui ſeipſos abnegãt. illam nobis ipſis afferre ſcelus grauiſſimum eſt, hanc inducere virtus maxima.

Caſſiodor.

Sancti (ait Caſſiodorus in libro de anima) viuo corpori mortem delectantur infligere, &c.

Macrob.

Philoſophis quoq; mors hęc nota fuit. lege Macrobium lib. 1. de ſomnio Scipionis: Plato (inquit ille) duas mortes hominis nouit, quarum vnam natura, alteram virtutes præſtãt.

Duplex mors ex Platone.

Homo .n. moritur, cùm anima corpus relinquit ſolutum lege naturæ. Mori etiam dicitur, cum anima adhuc in corpore conſtituta, corporeas illecebras philoſophia docente contemnit, & cupiditatum dulces inſidias, reliquaſque omnes exuitur paſſiones.

Mortificatio.

Hanc ergo mortem dicit Plato ſapientibus appetendam, illam vero, quam oĩb. natura conſtituit, inferri vetat, &c.

D. Greg.

De hac felici morte exponit D. Greg. illud Iob 3. *Expectant mortem, & non venit, quaſi effodientes theſaurum gaudentque vehementer, cum inuenerint ſepulchrum, &c.* Etenim viri ſancti appetitionum mortem, ſiue abnegationem, vehementer expetunt, veluti opulentiſſimum theſaurum; magnoque efferuntur gaudio, cùm mortificationis repererint ſepulchrum.

Se mortificantium aduerſarij interni ſunt.

Martyrum hoſtes externi ſunt, ex quibus victoriam reportant. externa infligunt carnifices vulnera; externis hortantur vocibus. At ſeſe abnegantium aduerſarij, intus ſunt, intus hortantur, in ipſomet homine inhærẽt. vnde Chriſtus: *Abneget* (inquit) *ſemetipſum,* ſecum pugnet, ſe vincat, inſitam cupiditatem proſternat.

Laur. Iuſt.

Laurentius Iuſtinianus in libro de interiori conflictu capit. 8. Non alienus (ait) quærendus eſt, qui feriatur, non bellandi extrinſecus quærenda eſt materia. Intra nos armatus eſt hoſtis. videlicet, praua cupiditas, &c.

Iacob 4.

Iacobus 4. *Vnde bella & lites in vobis? nonne hinc? ex concupiſcentijs veſtris, quæ militant in membris veſtris? &c.* In membris noſtris concupiſcentiæ militant, ipſis membris veluti armis vtuntur.

Rom. 6.

Vnde illud Pauli Roma. 6. *Neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato, &c.*

Ceſſat martyrũ bellũ martyre occiſo, ſed abnegantium ſe bellum tãdiu durat, quandiu vita ſuppetit. ſemel .n. atq; iterũ ſæpeque victi, ac proſtrati hoſtes, prẹlia renouant, incautoſque trucidant. Semper

per

per igitur in acie ſtandum, ſemper crucis A & mortificationis gladius eſt exerendus. Simon Caſſianus lib. 9. c. 39. Gladius crucis ſemper euaginatus tenendus eſt, cum omni die mundus ſe offerat cum delectationib. ſuis, & caro inceſſanter ſpiritum impugnet. &c. *Tollet* (ait Dominus) *crucē ſuam quotidie*: ſemper cruce veluti gladio, munitus ſtet in acie: hoc gladio, hac haſta armatus, ducem me ſuum ſequatur, ſimilem haſtam ferentem, hoſteſque cedentem. Ierem. 48. *Maledictus qui prohibet gladium ſuum à ſanguine*: hoc eſt, maledictus, qui hoſtes ſuos, affectus prauos, mortificationis gladio non inſequitur, non cædit, ſed viuere patitur, ac dominari.

Ierem. 48. Mortificatio affectuum.

Faciamus hominem (ait Dominus Gen. 1.) *& præſit beſtijs. &c.* Hæc verba Magnus Baſil. de affectibus intellexit beluinis, his enim præeſſe, & imperare, hominis eſt. In teipſo (ait Baſilius hom. 10. in hexameron) circūfers numeroſam, et apprime turbulentam beluarum intemperiem. Da C operā iſtiuſmodi beſtijs vt imperes. &c. Et D. Auguſt. lib. 1. de Geneſi contra Manichæos c. 20. Quod (inquit) dictum eſt; *Habete poteſtatem piſcium maris, & uolatilium cœli, & reptantium omnium*; Recte intelligitur ſpiritaliter, vt omnes affectiones, & motus animi, quos habemus iſtis aīalib. ſimiles, ſubditos haberemus, & eorū dominaremur. Cum n. non regūtur iſti motus; faciunt nos ſimiles omni generi beſtiarū. cum aūt reguntur, manſueſcunt, & D nobiſcū concorditer viuunt. &c. Baſil. in fine libri de virginitate, voluptatem cum hydra confert lernæa, quæ mortificationis, ac continentiæ cauterio ſit perimenda. Voluptas (ait) vniuerſa, in carnis limo, à materialiq; natura, veluti in paluſtri loco, inſtar horrēdi illius ſerpentis incubat. Si continentia, veluti cauterio, elatū caput exciderimus, id prorſus ita perimemus, vt vltra germinare non poſſit. &c.

Geneſ. 1. D. Baſil.

D. Auguſt.

Affectus bruti.

Voluptas hydra lernaa. D. Baſil.

1. Petri 2. *Obſecro* (inquit) *uos tanquā aduenas, et peregrinos aduerſus abſtinere uos à carnalibus deſiderijs, quæ militant aām. &c.* Carnalia E deſideria D. Petrus milites vocat, qui ex ipſa carne veluti arce, aduerſus animā iugiter militant. Diruta arce milites hi oēs perirent; ſed diruere, ſoloque omnino æquare non eſt fas. Neceſſe eſt arcem, id eſt, carnē cōſeruare. abnegatione veluti fame vincendi ſunt hoſtes, & mortificationis vinculis conſtringendi.

1. Petr. 2.

Carnalia deſideria ſunt milites

Denique, *Si quis uult uenire poſt me, abneget ſemetipſum*: ait Dñs. & Paulus ad Gal. 5. *Qui ſunt Chriſti*, id eſt, qui Chriſtum ſequūtur, *carnem ſuam crucifixerunt cum uitijs, et concupiſcentijs.* hoc militum Chriſtum ſequentium eximium ſignum eſt, ſui abnegatio, crucisq; voluntaria deportatio. Hinc illud Iuſtiniani lib. de Inter. Cōflictu ca. 8. Oīs diſciplina Chriſtianæ profeſſionis, nō in miraculis faciendis, non in futura prædicēdo, nō in eloquio cōpoſito, ſcripturarumq; explanatione, ſed in reſecādis B concupiſcentijs commendatur. &c.

Galat. 5. Mortificatio ſignum militis Chriſti. Iuſtinian.

Hāc de abnegatione doctrinā Chriſtū magnopere ſuo aduētu cōmēdaſſe docet Paulus ad Tit. 1. *Apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri, erudiēs nos, ut abnegātes impietatē, & ſæcularia deſideria, ſobriè, & piè, & iuſtè, uiuamus in hoc ſæculo. etc.* Erudijt nos cœleſtis magiſter, doctrinā de abnegatione tradidit, illi diſcipuli euadūt eruditi, qui egregiè ſe abnegāt. Milites ille cupit, non delicatos, & imbelles; ſed abnegatione induratos, & labore. Nā vt Seneca ait epiſt. 51. Fortior miles ex confragoſo venit; ſegnis eſt vrbanus, & verna. Nullum laborem recuſant manus, quæ ad arma ab aratro trāſferuntur, in primo deficit puluere vnctus, & nitidus. &c.

Tit. 1.

Milites Chriſtus cupit abnegatione induratos. Seneca.

Illud ēt aduerte, te nō præcedere, ſed ſequi Chriſtū. Ille prior crucē tulit, tu Deū crucē ferentē ſequeris. *Qui uult* (ait) *uenire poſt me.* 1. Pet. 2. *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, uobis relinquēs exemplū, ut ſequamini ueſtigia eius. &c.* Veſtigia prius Chriſt⁹ altè impreſſit, nos illis inſiſtimus. Aug. Pſalm. 60. Quidquid (inquit) pateris, cogita quia prior Chriſtus paſſus eſt. &c. 1. Petr. 4. *Chriſto in carne paſſo, & uos eadē cogitatione armamini. &c.* Armamini (inquā) Chriſti præcedētis cogitatione, vt queādmodum ille crucifixus eſt, ſic & vos carnē vr̄am cruci ſuffigatis. Sequitur: *Qui qui paſſus eſt in carne, deſiit à peccatis, vt iā nō de deſiderijs hominū, ſed voluntati Dei, quod reliquū eſt in carne viuat tēporis. &c.* hoc eſt; Qui paſſus eſt in carne; is qui commortuus eſt Chriſto, is qui carnem ſuam cruci ſuffixit Chriſtum imitando, peccare deſijt, cupiditateſq; ſuas abnegauit. *Eadem cogitatione armamini*, ait Petr. Præcedit enim nos Chriſtus, exemplo armās ſuo. Præcedit nos, vt turris, in q̄ nos recipiamus, fortiterq; ea muniti aduerſus hoſtes dimicemus. ſic Auguſt. cenſuit, ad illa verba pſalmi 60. *Tu es ſpes mea, turris*

1. Petr. 2. Chriſtus in laborib. præit, nos ſequimur. D. Aug. 1. Petr. 4.

Chriſtus exēplo ſuo nos armat. D. Auguſt.

ris fortitudinis a facie inimici. Turris (ait) eſt Chriſtus ipſe: nobis factus turris à facie inimici. Caue ne feriaris à diabolo, fuge ad turrim. Quomodo autem fugies ad turrim? Ante te eſt turris, recordare Chriſtum, & intra in turrim. &c.

Chriſtus turris.

2. Machab. 11

2. Machab. 11. Ieroſolymis *apparuit præcedens eos eques, in veſte candida, armis aureis, haſtam vibrans. tunc omnes ſimul benedixerunt miſericordiam Dominum, & conualuerunt animis, non ſolum homines, ſed etiam beſtias ferociſſimas, & muros ferreos parati penetrare, & cæt.* Vides ne quantum animi, ac roboris, attulerit Machabæi militibus præcedēs angelus? Illos præcedebat angelus, veſte indutus candida, armis aureis, haſtam vibrans; nos præcedit Deus, purpureo amictus ſanguine, crucis ornatus pondere. Excitet noſtros animos tanti conſpectus ducis. Conualeſcamus animis, non ſolum homines, ſed beſtias ferociſſimas, & muros ferreos parati penetrare, hoc eſt, omnes labores, tentationes, pericula que vincere.

Mors fons vita in martyrio.

D. Auguſt.

Mortem Deus vitæ fontem fecit; in morte voluit vitam reperiri, & ex morte contraria, vitā naſci. Ex morte (inquam) Chriſti cauſa fortiter tolerata. Auguſtin. lib. 13. de ciuitate Dei ca. 4. Tantam Deus fidei præſtitit gratiam, vt mors, quam vitæ conſtat eſſe contrariam, inſtrumētum fieret, per quod tranſiretur in vitam. &c. Si igitur pro Chriſto moriaris, viues. Si vitam pro Chriſto amiſeris, tunc lucraberis. Morte enim vita emitur, eaque ſempiterna. Cyprianus epiſt. 11. Pretioſa mors hæc eſt, quæ emit immortalitatem pretio ſui ſanguinis. & cætera. *Ecce video cœlos apertos*: ait Act. 7. prothomartyr Stephanus: quoniam mox patent, morientibus pro Chriſto immortalitatis fores. & ille alius martyr 2. Machab. 7. *Tu quidem* (inquit) *ſceleſtiſſime in præſenti vita nos perdis; ſed Rex mundi defunctos nos pro ſuis legibus, in æterna vita reſurrectione ſuſcitabit. &c.* Chryſologus ſerm. 173. Iuſtus tunc inchoat viuere, cum pro Chriſto meretur occidi, & cæt. Ambroſius 2. Cor. 12. Tunc vincit Chriſtianus, cum perdere putatur; & tunc perdit perfidia, cum ſe viciſſe gratulatur. &c. Hanc ob cauſam Auguſtinus pſalm. 127. Martyres vocat feliciter infelices; quod dum vitam amittunt, vitam inueniunt. Martyres (ait) feliciter infelices erant. &c.

Morte vita emitur.
D. Cypr.
Act. 7.
2. Mach. 7.
D. Chryſol.
D. Ambr.
Martyres fuerunt feliciter infelices.

Perdunt pro Chriſto vitam martyres; perdunt etiam ij, qui ſe abnegant. Bernardus ſer. 30. Can. *Qui amat* (inquit) *animam ſuam perdet eam*: ait Chriſtus: *Perdet eam*, dixit, ſiue ponendo vt martyr, ſiue affligendo vt pœnitens. &c. At vero dum perdūt vitam, qui ſe abnegant, inueniunt vitam ac lucrantur. *Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini*. (ait Apoſtolus ad Romanos 8.) *ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. &c.* Mortem inueniunt, qui ſecundum carnis cupiditates viuunt; vitā reperiunt qui per abnegationem moriuntur. Lege Chryſoſtomum homil. 13. in epiſtol. ad Romanos. Fac (inquit) vt corpus tuum moriatur, vt ne moriatur. Nam ſi viuum manſerit, nequaquam viuet. Si vero mortuum fuerit, tunc denique viuet. &c. Vide quanti pretij ſit mortificatorum lucrum. Vitam amittunt brutam, atque animalem, vitam inueniunt diuinam, ac cæleſtem. Iuxta illud Apoſtoli ad Gal. 2. *Viuo iam non ego, viuit vero in me Chriſtus.* Nō viuit in te iracundia, ſuperbia, libido, non viuunt in te beluæ huiuſmodi turpiſſimę. Viuit Chriſtus, viuit Deus. O commutationem eximiam, turpiſſimam vitam, cum vita diuina commutare, vitam carnalem abnegare, cœleſtem in terris amplecti.

D. Bernar. Vitam perdunt martyres, et ij etiā qui ſe abnegant, et mortificant.
Rom. 8.
D. Chryſ. Qui ſe abnegant, et mortificant, vitam inueniunt.
Galat. 6.

Si agricola frumentū diu ſeruare vult, perdit; ſi vero terræ mandat, ac mortificat, ſeruat: *Granum enim frumenti ſi mortuum fuerit*, vt Dominus ait: Ioan. 12. *multum fructum affert*. Eundē in modum, ſi vitam ſeruare vis, voluptatibus indulgendo; vitam perdis. ſi vero eandem veluti frumentum mortificas; ſeruas. Fructum.n. magnum affert gloriæ ſempiternæ. D. Greg. homil. 32. in Euangel. Sic dicitur fideli. *Qui voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam, & qui perdiderit animam ſuam propter me ſaluam eam faciet.* ac ſi agricolæ dicatur, frumentum ſi ſeruas, perdis; ſi ſeminas, renouas, &c. Item, frumentum vnde putreſcit in puluere, inde vireſcit in renouatione, &c. ſic anima vbi veluti putreſcit in abnegatione, vel morti ficatione, inde vireſcit in renouatione, & cætera. Renouat enim animam mortificatio veluti aquilam, dum affectuum prauorum plumas veteres excutit, virtutum vero, nouas induit.

Ioan. 12.
D. Gregor.

¶ *Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur.* Animæ curam maximam habendam

dam hæc verba docent; qua amiſſa, cætera omnia nihil proſunt. Quid prodeſt toti mundo imperaſſe, ſi finem habet imperium, animę verò amiſſę ſupplicia æterna ſunt? Nihil animæ pręferendum, non opes, non imperia, non vita ipſa. *Non facio animam meam*, id eſt, vitam meam, *pretioſiorem quàm me*, ait Paulus Actor. 20. hoc eſt, non præfero mihi vitam meam, nolo animam, et corpus, id eſt, me ipſum pro vita conſeruanda perdere. Bernardus ſer. 30. Cant. Optimus ęſtimator rerum, qui nihil ſuorum ſibi præferendum exiſtimet. Quam multi ſaluti proprię, modicam, viliſſimamque pecuniam prætulerunt. Paulus neque animam. Prudenter quidem tu Paule, tibi pluris es, quam quiduis tuum. &cęt.

Theophyl.

In futuro ſeculo non poteſt dari commutatio pro anima.

¶ *Quam dabit homo commutationem pro anima ſua.* In futuro ſæculo (ait Theophylatus) non poterit quis dare commutationem pro anima ſua. hic quidem poteſt dare lachrymas, & eleemoſynam, & ieiunare; illic autem non. Iudex enim tunc nos excipiet, dona reſpuens. &c. Commutationem da Deo pro anima tua nunc, dolorem, pænitentiam, vitæ ſanctitatē. hæc ſi dederis, animam vitamque æternam recipies. Commutationem fuge dæmonis. commutationem pro anima tua dabit, vilem pecuniam, turpem voluptatem, inanem honorem. hæc ſi pro anima receperis, animam recipiet dæmō, torquebitq; in ſempiternum. Porrigit pomum, & ſurripit paradiſum; ait Bernardus in tract. de grad. humilitatis cap. de curioſitate. Ecce dæmonis commutationem. pro cæleſti gloria, & pro anima, pomum dabit, vel aliquid pomi inſtar. At verò, vt Euthymius rectè ait. Pſal. 48. pro vnius hominis anima, vniuerſus orbis ſufficiens pretium non eſt. &c.

D. Bern.

Commutatio animæ, & pretium. Euthym.

Ad Rom. 8.

¶ *Qui me erubuerit.* Ad Rom. 1. *Non erubeſco euangelium*, ait Paulus. & ad Gal. 6 non ſolum non erubeſcit, ſed gloriatur in cruce. *Mihi*, ait, *abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. &c.* Erubeſcatis qui pro homicidio, pro furto, cæteriſque flagitijs afficitur morte; at qui pro Chriſto alapam, vulnus, contumeliam, paupertatem, ignominiam, mortificationē, mortem ve tolerat, glorietur; & quidem maxime. 1. Petri 4. *Nemo veſtrum patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Chriſtianus, non erubeſcat. glorificet autem Deum in iſto nomine. &c.* Actor. 5. *Ibant apoſtoli gaudentes à conſpectu* B *concilij, quoniam digni habiti ſunt, pro nomine Ieſu contumeliam pati &c.*

Ad Gal. 6.

In tolerantia laborum pro Chriſto gloriari.

1. Pet. 4.

Act. 5.

¶ *Filius enim hominis venturus eſt.* Nunc moriuntur tùm martyres, tùm ij qui ſe abnegant. veniet Chriſtus iudex; tunc toto inſpectante mundo ea apparebit vita, quam hac morte conſecuti ſunt. hinc illud Pauli ad Coloſſ. 3. *Mortui eſtis: & vita veſtra eſt abſcondita cum Chriſto in Deo. Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria &c.* Infert Paulus; *Mortificate ergo membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam. &c.* Qui enim vitam illam, quæ in iudicio omnibus hominibus apparebit, cōſiderat, libē- C ter ſe abnegat, ac mortificat; qui triumphum illum præ oculis ſemper habet, ad uerſus animi motus effrenatos, voluptateſque fortiter decertat. Triumphum igitur illum admirabilem ante oculos propone. Si vero triumphare vis, certa, et vince voluptates, Eliæ inſtar, de quo Ambroſius ſerm. 47. Elias (inquit) raptus ad cælū, & quadriga ignea impoſitus, quaſi in quodam triumpho victor aſcendit. Victor enim extiterat, non gentium barbararum, ſed ſæcularium voluptatū. Si quidem grauiores inimici ſunt praui mores, quam hoſtes infeſti. hæc ille.

Ad Coloſ. 3.

Apparebit in iudicio vita, eorum qui nūc pro Chriſto mūdo mortui ſunt.

D. Ambr.

Victoria & triūphus de voluptatib.

CAPVT XXVIII.

De Transfiguratione.

MATTHAEVS CAPITE XVII.

Et poſt

Digitized by Google

ET poſt dies ſex, aſſumit IESVS Petrum, & Iacobũ & Ioannem fratrem eius, & ducit illos in montẽ excelſum ſeorſum, & transfiguratus eſt ante eos. Et reſplenduit facies eius ſicut ſol; veſtimenta autem eius, facta ſunt alba ſicut nix. Et ecce apparuerunt illis Moyſes, & Elias, cum eo loquentes. Reſpondens autem Petrus, dixit ad IESVM; Domine, bonum eſt nos hic eſſe: ſi vis faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moyſi vnum, & Eliȩ vnum Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipſum audite. Et audientes diſcipuli, ceciderunt in faciem ſuam, & timuerunt valde. Et acceſſit IESVS, & tetigit eos dixitque eis; ſurgite, & nolite timere. Leuantes autem oculos ſuos, neminem viderunt, niſi ſolum IESVM. Et deſcendentibus illis de monte, præcepit eis IESVS, dicens; nemini dixeritis viſionem, donec filius hominis à morte reſurgat.

MARCVS CAPITE IX.

ET poſt dies ſex, aſſumit IESVS Petrum, & Iacobum, & Ioannem: & ducit illos in montem excelſum ſeorſum ſolos, & transfiguratus eſt coram ipſis. Et veſtimenta eius facta ſunt ſplendentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non poteſt ſuper terram candida facere. Et apparuit illis Elias cum Moyſe: & erant loquentes cum IESV. Et reſpondens Petrus ait Ieſu: Rabbi, bonum eſt nos hic eſſe: & faciamus tria taber cula, tibi vnum, & Moyſi vnum, & Eliȩ vnum. Non enim ſciebat quid diceret: erant enim timore exterriti. Et facta eſt nubes obumbrans eos: & venit vox de nube, dicens: Hic eſt filius meus chariſſimus: audite illum. Et ſtatim circumſpicientes, neminem amplius viderunt niſi Ieſum tantùm ſecum: Et deſcendentibus illis de monte, præcepit illis, ne cuiquam quæ vidiſſent, narrarent; niſi cum filius hominis à mortuis reſurrexerit.

LVCAS CAPITE IX.

FActum eſt autem poſt hęc verba, fere dies octo, & aſſumpſit Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & aſcendit in montem vt oraret. Et facta eſt, dum oraret, ſpecies vultus eius altera; & veſtitus eius albus, & refulgens. Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autẽ

Moyſes,

Moyſes,& Elias,viſi in maieſtate. Et dicebant exceſſum eius,quem completurus erat in Ieruſalem. Petrus verò, & qui cum illo erant, grauati erant ſomnó. Et euigilantes, viderunt maieſtatem eius, & duos viros qui ſtabant cum illo. Et factum eſt,cum diſcederent ab illo,ait Petrus ad Ieſum: Præceptor, bonum eſt nos hic eſſe: & faciamus tria tabernacula,vnum tibi, & vnum Moyſi, & vnum Eliæ: neſciens quid diceret. Hæc autem illo loquente, facta eſt nubes,& obumbrauit eos;& timuerunt,intrantibus illis in nubem. Et vox facta eſt de nube,dicens: Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Et dum fieret vox,inuentus eſt Ieſus ſolus. Et ipſi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his,quæ viderant.

Et poſt dies ſex.

Quod vero pollicitus eſt Chriſtus, re ipſa preſtitit.

Verba Chriſti(ait Hilarius)res ſequitur. Dixerat; *Sunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno ſuo*. Poſt dies ſex, quod verbo eſt pollicit⁹, re ipſa prę́ſtitit. Apoſtolis tribus ſe ipſum oſtendit, in regno ſuo venientem. Lucas tamen dies octo numerat. *factum* (inquit) *eſt poſt hæc verba fere dies octo.* Soluit nodum D. Chryſoſtomus homil. 57. Lucas (inquit) tã illũ diem, quo Chriſtus locutus eſt, quàm illum, quo in montem diſcipulos adduxit; Matthæus intermedius dies ſolùm numerauit. &cæt. Si intermedios numeres, ſex ſunt. ſi illum quoque diem, quo Chriſtus gloriam ſe oſtenſurum dixit, addas; illum præterea quo gloriam oſtẽdit, octo erũt. Eundem in modum reſpondet Auguſtinus lib. 2. de conſenſu euangel. cap. 56. Hieronymus, Theophylactus, Damaſcenus, & reliqui. Quia tamen octo dies nõ fuerunt integri, videtur Lucas addidiſſe particulam, *fere*. Celebrat eccleſia ſexta Auguſti die Chriſti transfigurationem. An verò quòd illam in diem inciderit incertum eſt.

Concordia Matthæi & Lucæ.

Aſſumpſit IESVS Petrum.

D. Chryſ.

Cur Dominus Petrũ, Iacobum, et Ioannem, aſſumpſerit.

Nõ omnes Apoſtolos aſſumpſit Chriſtus, ſed tres, Petrum, Iacobum, & Ioannem. Cur hos aſſumpſerit ratio redditur à Chryſoſtomo; quia excellentiores cæteris erãt. Aſſumpſit autẽ cæteris ignorantibus, quorſum à Chriſto in montem ducerentur. ſi enim ſciuiſſent, participes

A tantæ viſionis ſe non fuiſſe factos, ægre tuliſſent. Tres tantum aſſumpſiſſe, ait Damaſcenus in oratione de transfiguratione, vt uenerandum Trinitatis myſterium ſubindicaret; vtque in ore trium teſtium ſtaret transfigurationis verbum. iuxta illud Deut. 19. *In ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum.* Cenſuit idem Damaſc. reliquos Apoſtolos infra montem mãſiſ

Damaſcen.

Deut. 19.

B ſe propter Iudã, qui illa viſione erat indigniſsimus. Sed ſatius eſt dicere, hos tres ſic ad montẽ eſſe aſſumptos, quemadmodum in horto quoque aſſumpti ſunt, & vt miraculo intereſſent, cùm filia archiſynagogi vitæ eſt reddita. D. Ambroſius Luc. 9. ait hunc Iacobum primum conſcendiſſe ſolium ſacerdotale; quæ verba extãt in gloſſ. interl. ſimiliter D. Augu-

D. Ambr.

Iacobus hic non fuit Ieroſolymorũ epiſcopus.

D. Auguſt.

C ſtinus in expoſitione epiſtolæ ad Galat. cap. 1. exiſtimat fuiſſe epiſcopum Ieroſolymorum. At vero perſpicuum eſt epiſcopum Ieroſolymorum fuiſſe Iacobũ minorem, hic autem qui transfigurationi interfuit, Iacobus maior fuit Ioannis frater, vt Matthæus ait.

In montem excelſum.

D

Transfigurationem rem excelſam, in monte excelſo fieri conueniebat. in monte Sinai Moſi ſe oſtendit Deus, in monte quoque Apoſtolis. Hic mons fuiſſe fertur mons Thabor, vt docet præter alios Damaſcenus. propinquus eſt ciuitati Nazareth. Borchard. ait, duabus diſtare leucis, ad Orientalem plagam. Altitudo mõtis, vt Ioſephus ſcribit libro 4. de bello cap. 2. triginta ſtadijs conſurgit. in vertice viginti ſtadiorũ planities patet. locus erat transfigu-

Mons Thabor.

Ioſephus.

transfigurationi accõmodatus. Adumbrabat enim empyrei cæli altitudinẽ, in quo gloriam ſuam Deus beatis patefacit.

Et transfiguratus eſt ante eos.

Cur chriſtus voluerit transfigurari.

Cur Chriſtus tranſfigurari voluerit, cauſæ aliquot reddi poſſunt. Prima, trãs figurari voluit, vt ſingularem illam Petri confeſſionem: *Tu es Chriſtus filius Dei viui, confirmaret*; ſeque Meſſiam regem, ac Dei filium eſſe, regio habitu, ſplendore, ac potentia indicaret, voce etiam Patris, è cælo delapſa; *hic eſt filius meus dilectus &c.* Secunda, vt gloriam ac maieſtatem, in qua ad iudicandum venturus eſt, oſtenderet; dixerat enim diſcipulis, filium hominis venturũ in gloriam Patris ſui. Tertia, vt id quoque ſtabiliret, quod de ſua paſſione dixit. quo circa in transfiguratione cum Moſe, & Elia, de paſſione eſt collocutus. Quarta, vt oſtenderet ſponte ſe corporis gloriam abnegaſſe, & crucis opprobria ſubijſſe; eoque exemplo ad abnegationem rerum caducarum, crucẽque tollendam, de qua verba fecerat, nos traheret. Quinta, vt gloriæ præmium ijs propoſitũ patefaceret, qui ſe abnegarent, vitam pro fide perderent, crucemque tollerent. Sexta, ex D. Leone in ſerm. de trãs figuratione; Vt de cordibus diſcipulorũ crucis ſcandalum tolleretur, nec conturbaret eorum fidem voluntariæ humilitas paſſionis, quibus reuelata eſſet abſcõditæ excellentia dignitatis. Sic Leo. Græcè legitur, μετεμορφώθη, id eſt, transfiguratus, vel transformatus eſt. Vnde trãs figuratio græcè, μεταμόρφωσις, appellatur.

Et facta eſt dum oraret, ſpecies vultus eius altera.

An Chriſtus vultus figuram mutarit.

Docet Lucas transfiguratum eſſe Dominum, dum oraret. Nam vt idem Lucas ait, in montem Thabor aſcendit vt oraret. Itaque poſtquam eò peruenit, orare cæpit, diſcipuli quoque. In ipſa vero oratione transfiguratus eſt. Sed nunquid faciem Chriſtus mutauit? ait enim, euangeliſta factam eſſe ſpeciẽ vultus eius alteram. Reſpondetur, factam eſſe mutationem, non in figura, ſed in ſplendore, & pulchritudine. Euthymius: Transformatus (inquit) eſt, corpore quidem in propria figura manente; diuino autem ſplendore modicum quiddam in eo detegente, ac faciem eius illuſtrante, ſpeciemque illius ad maiorem Dei ſimilitudinem immutante. &c. D. Hieronymus Matthæi 17. Nemo putet Chriſtum priſtinam formam, & faciem perdidiſſe, vel amiſiſſe corporis veritatẽ, & aſſumpſiſſe corpus vel ſpiritale, vel aereum. Sed quomodo trãsformatus, ſit euangeliſta demonſtrat dicens: *Reſplenduit facies eius ſicut ſol, veſtimẽta autem eius facta ſunt alba ſicut nix.* Vbi ſplẽdor faciei oſtenditur, & candor deſcribitur veſtium, non ſubſtantia tollitur, ſed gloria commutatur. ſic ille.

Euthym. — *D.*

Et reſplenduit facies eius ſicut ſol.

An ſola facies Chriſti ſplenduerit.

Dubitatur, nũ ſola Chriſti facies ſplenduerit? faciei enim ſolius Matthæus meminit, Lucas quoque: *facta eſt*, inquit, *ſpecies vultus eius altera.* Græcè, εἶδος, id eſt, forma, vel ſpecies. Reſpondetur, faciei tantum meminiſſe euangeliſtas; quia illa præcipuè diſcipulis apparebat, corpus velatum erat veſte. non tamen ſola facies fulgebat. Quis enim dubitet manus, & pedes quoque, qui cernebantur iactaſſe ſplẽdorem? Id ipſum de reliquo corpore eſt veriſimilius. Quod præter Cardinalẽ Caietanum, et alios, exiſtimat S. Ephrem oratione de trãsfiguratione: facta (inqt) ſunt veſtimenta eius alba. Etenim oſtendit euangeliſta, quòd ex toto eius corpore, eius gloria ſcaturijt: & ex tota eius carne reſplenduit eius facies, & ex totis eius membris reſplenduerunt radij. &c. Item; Chriſtus toto ſuo corpore, tanquã Sol ſuis radijs, reſplenduit gloria ſuæ diuinitatis. &c. Lege etiam D. Hieronym. epiſtola 61. ad Pammachium, & Autorẽ de mirabilibus ſacræ ſcripturæ lib. 3. cap. 10. Caro (inquit ille) illuminata per veſtimenta radiabat. &c. Abulenſis tamẽ Matthæi 17. quæſt. 47. arbitratur Chriſti faciem in transfiguratione ſplenduiſſe; corpus vero minime. Neque enim erat neceſſarium. quia à diſcipulis illius fulgor nõ cernebatur, propter quos trans figuratio fiebat. hæc vero ratio parũ habet momenti. Voluit enim Chriſtus perfecte transfigurari. Præterea diſcipuli quamuis internum corpus non cernerent, trãsfiguratũ eſſe ex ſplendore externo colligebant. Adde adfuiſſe etiam Moſem & Eliam, & oculis ſplendorem eſſe contemplatos.

S. Ephrem. — *D. Hieron.* — *Abulenſis.*

Quæritur.

Quæritur. Num fuerit hic fulgor corporis Chriſti miraculoſus? Reſpõdet D. Thomas 3.p.q.45. arti.2. fuiſſe. Ad corpus (inquit) glorificatum redundat claritas ab anima, ſicut qualitas quædam permanens corpus afficiens. Vnde fulgere corporaliter, non eſt miraculoſum in corpore glorioſo, ſed ad corpus Chriſti in transfiguratione deriuata eſt claritas a diuinitate, & anima, non per modum qualitatis immanentis, & afficiẽtis ipſum corpus: ſed magis per modum paſſionis trãſeuntis, ſicut cum aer illuminatur a ſole. Vnde ille fulgor miraculoſus fuit. hęc D. Thomas. Hinc collige miraculum fuiſſe corpus Chriſti non fulgere. hoc tamẽ miraculum ad illud pertinet miraculum in incarnatione factum, & poſtea continuatum, quo Chriſtus gloriam animæ habere voluit, abſque gloria corporis. Collige præterea miraculum fuiſſe fulgere in transfiguratione per modum paſſionis transeuntis, vt ait D. Tho. Si vero perpetuis ac permanẽtibus dotibus fuiſſet corpus donatum, non fuiſſet miraculum. Id enim animæ gloria ex lege ordinaria poſtulabat.

An dote impaſſibilitatis fuerit affectum Chriſti corpus in transfiguratione? &c.

Si roges, num in transfiguratione dote impaſſibilitatis, & cæteris fuerit affectum Chriſti corpus? Reſp. Minime, propter ſolum enim fulgorem dicitur transfiguratus, vt D. Th. docet art. 1. & 2. quæſtionis indicatæ. Adde fulgorem illum tranſeuntem non dici dotem. Eſt enim dos perpetua, vt ait D. Th. art. 2. Erat ergo corpus Chriſti in transfiguratione mortale, & paſſibile.

Veſtimenta autem eius facta ſunt alba ſicut nix.

Gręci codices habẽt, *ὡς τὸ φῶς, ſicut lux*. Sed noſter interpres meliꝰ legit, *ὡς χιών*, id eſt, *ſicut nix*, vt Marcus habet, etiam gręce. eſt .n. accommodatior ſimilitudo, nec ſolum candida facta ſunt veſtimenta, verum etiam ſplendida, ſic enim Marcus. *veſtimenta eius facta ſunt ſplendentia, & candida nimis, veluti nix*. & Lucas. *veſtitus* (inquit) *eius albus, & refulgens*. Cardi. Caietan. putat, veſtium candorem ex ſplendore corporis emanaſse. Vt ſplendorẽ (inquit) non ſpiritalem, ſed corporeum intelligamus, candor veſtimentorum ex ſplendore corporis conſurgens teſtatur. &c. At vero in veſtibus Chriſti ſummus fuit cãdor, & ſplendor. Candorem ab ſplendore emanaſſe, minime conceſſerim, ſplendor enim ſplendorem parit, non candorem, quæ qualitas ab ſplendore diuerſa eſt. Præterea, ut Abulenſis ait, quæſt. 42. lux non poteſt per opacum corpus tranſire; ergo lux corporis Chriſti non poterat opacas veſtes omnino penetrare. Cẽſeo igitur tam ſplendorem illum, quàm candorem, indumentis Chriſti per miraculum a Chriſto eſſe tunc temporis datum, neque a corporis fulgore totum profectum.

An ſplẽdor veſtiũ, manarit ex ſplẽdore corporis?

Caietan.

Abulenſis.

Alba autem facta ſunt Chriſti indumẽta, quia is color lætis ſeruit rebus. Lætiſſimæ igitur transfigurationi magnopere conueniebat. Ideo angeli candidati apparent. Marc. 16. *Viderunt iuuenem ſedentem copertum ſtola candida*. Io. 20. *Vidit duos angelos in albis ſedentes*. Actor. 1. *Duo uiri aſtiterunt in veſtibus albis*. Et Apoc. 7. *vidi turbam magnam ex omnibus gentibus ſtantes ante thronum, amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum. &c.* Dubitabis, an veſtium Chriſti color fuerit immutatus? Reſp. incertum eſſe cuius nam coloris Chriſti veſtes fuerint. Si candidæ erãt, quod veriſimile putat Abulenſis q.46. non eſt color immutatus, ſed perfectiſſimus datus, quod ſi alterius fuere coloris, deſijt ille color eſſe, transfigurationis tempore niueus, fulgiduſque color eſt inductus.

Color albus lætis ſeruit rebus.

Mar. 16.

Act. 1.

Apoc. 7.

Aduerte autem Chriſtum in ea apparuiſſe gloria, in qua in die iudicij apparebit. Vnde D. Hieron. Qualis Chriſtus futurus eſt tempore iudicandi, talis apparuit Apoſtolis. &c. Baſil. epiſcopus Seleuciæ, in oratione de trãsfiguratione, ò beata (inquit) Apoſtolorum lumina, quæ terribilem diem iudicij, in miti cernunt ſpecie. &c.

D. Hieron.

Baſilius.

Et ecce apparuerunt illis Moyſes, & Elias cum eo loquentes.

In gloſſa ordina. Lucæ 9. habetur, verum Moſem, verumque Eliam in transfiguratione non apparuiſſe. eius hæc ſunt verba. Notandum, non corpora, vel animas, Eliæ, vel Moſis, apparuiſſe, ſed ex aliqua ſubiecta creatura illa corpora formata fuiſſe. Poteſt etiam credi angelico miniſterio illud factum eſſe, vt Angeli

Gloſſ. ord.

eorum

tatione facta liberari. At vero perdita ani A
ma, Orcique flamma mancipata, inueni-
ris, dęmoni vendita, æterniſque cruciatib.
tradita, redimi; in ſempiternā illam Tar-
tari captiuitatem ducta, libertate donari
non poteſt. Ideoque vita potius amitten
da, quam anima. Poteſt etiam ſumi anima
hoc loco pro vita hoc pacto. Quid pro-
deſt homini, ſi vniuerſum mundum lucre
tur, vitam vero dum illum lucratur, amit
tat? Nihil ſane. Nam ſine vita mundi im-
perio frui non poteſt. Ita etiā: Quid pro- B
deſt homini ſi vniuerſum mundum lucre
tur, æternæ vero vitæ, dum illum lucratur
iacturam faciat? Nihil ſane prodeſt. Nā ſi
ne vita æterna mundi imperium nihil ha
bet momenti. Pro anima, ideſt, vita ſua
iā amiſſa quā dabit homo cōmutationē?
Profecto nullam. Nemo.n.mortuum ho-
minē, etſi totius orbis aurum, atq; argen-
tum impēdat, reuocare in vitam poterit.
Eundē in modū, quā dabit homo cōmu-
tationem pro vita æterna, poſtquā illius C
iacturam fecerit, æterniſque cruciatibus
fuerit addictus? Nullam penitus.

Filius enim hominis venturus eſt.

Extremū iudicium.

Extremi iudicij meminit, in quo anima
vel ſalua fiet, vel peribit, nullaque cōmu-
tatione redimi poterit, in quo martyri-
bus triūphus, negantib. æternum dabitur
ſuppliciū. Apud Luc. additur. *Qui me eru
buerit, & ſermones meos, hūc filius hominis erube* D
ſcet, cū venerit in maieſtate ſua, ideſt, gloria,
Græcè, δόξῃ, *& patris, & ſanctorum angelorū.*
Apud Marcum ſic legitur: *Qui me confuſus
fuerit, & verba mea in generatione iſta adultera,
& peccatrice, & filius hominis confundetur eum,
cum venerit in gloria patris ſui, cum angelis ſan-
ctis. &c.* Græcè apud Luc. & Marcū eodē
legitur modo, ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με, ὁ
υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται αὐτὸν.
&c. Senſus eſt: Qui erubuerit, coram ho-
minib. me confiteri; ego quoque in extre E
mo iudicij die illum corā angelis cōfiteri
erubeſcam. Qui me negauerint, illos ego
negabo, dicens: *Neſcio vos.* Qui me confu-
ſus fuerit; dixit interpres, pro: Quem mei
puduerit; filius hominis confundetur eū,
hoc eſt, filiū hominis pudebit illius. hæc
etiam ad martyres pertinent, qui euange
lium, & Chriſtum crucifixum non eru-
beſcunt. iuxta illud Pauli, ad Romanos
1. *Non erubeſco euangelium. &c.*

Sunt quidam de hic ſtantibus.

Dixerat Dñs venturū ſe in gloria, ſiue
in maieſtate patris, extremo iudicij die.
hoc loco huius maieſtatis, ac gloriæ con-
ſpectum nonnullis ex diſcipulis aſtantib.
antequam è vita diſcedant, pollicetur. *Sūt*
(inquit) *quidam de hic ſtantibus*; adſunt qui
dā, qui non morientur, donec me cernant
in regno, & gloria mea venientem. Mar-
cus: *Non guſtabunt mortem, donec videant re-
gnum Dei veniens in virtute*. Græcè ἐν δυνά-
μει, ideſt, cum potentia.

D.Gregor. hom. 32 arbitratur regnum *D.Gregor.*
Dei ſignificare hoc loco Eccleſiam. Ex il
lius ſententia pollicetur Chriſtus nōnul
los ex aſtantibus nō morituros, antequā
videant conſtructā eccleſiā. Eundem ſen- *Caietan.*
ſum ſequitur Beda, & alij. Ex ſentētia Ca
ietani promittit Dñs nonnullos ex aſtan-
tibus, ideſt, omnes Apoſtolos præter Iu-
dam, qui inter alios aſtabant, viſuros filiū
hominis venientem in regno ſuo poſt re-
ſurrectionem. Tunc enim regnare cœpit
in eccleſia, accepta omni poteſtate in cœ
lo, & in terra. Veriſimilius Hieronymus,
Hilar. Chryſoſt. Theoph. Euthym. gloſſ.
interl. D. Thom. Lyran. & alij exiſtimāt,
promittere Chriſtū Apoſtolis gloriæ ſuæ
conſpectum in transfiguratione. Eſt ergo
ſenſus. Dixi vobis filium hominis ventu
rum in gloria patris. Hanc verò gloriam *Promittit Chriſtus Apoſtolis gloriæ ſuæ conſpectum.*
paulò poſt nonnullis oſtendet. Nam ſunt
quidā de hic ſtantibus, videlicet Petrus,
Iacobus, & Ioannes, qui è vita non diſce
dent, antequam videant filiū hominis ve
nientē, ſiue apparentē in regno ſuo, hoc
eſt in maieſtate, potētia, gloriaque regia,
quali in iudicio ſplendebit. Confirmatur
hic ſenſus, ex Euangeliſtis Matthæo, Mar
co, & Luca, qui poſt hæc verba, de tranſ-
figuratione mox agunt. Lege Damaſcen.
in oratione de transfiguratione.

CAPVT XXVII.

Morale. De abnegatione, & cruce tollenda.

SI quis vult venire poſt me. Neminem co-
git Dominus: *ſi quis* (inquit) *vult*. Theo *Theoph.*
phylact. Dicit Chriſtus, ſi quis vult, vt *Neminem cogit Dominus.*
oſtendat liberum arbitrium, & non coa-
ctam virtutem. &c. & Chryſoſtom. Non
dixit

D.Chryſ. dixit Chriſtus oportere ipſos pati vellet A nollentque, ſed *ſi quis* (ait) *uult uenire poſt me*. Non impello, non vrgeo, ſed liberam ſingulorum voluntatem efficiens, dico: *ſi quis uult, &c.* voluntarios diſcipulos, ac ſectatores Chriſtus uocat, nō trahit vi coactos. Nam quidquid neceſſitate fit (ait Hier. Oſeæ 7.) cito ſoluitur, quod voluntate arripitur, perſeuerat, &c. Et Nazianzenus oratione 37. Quod voluntarium non eſt, ne diuturnum quidem eſt. quemadmodum neque fluenta, nec ſtirpes quę B per vim retinentur. Quod autem voluntarium eſt, tum diuturnius eſt, tum certius, &c. item: Deus minime faciendum ſibi duxit, vt inuitos beneficijs afficeret, ſed vt de volentibus bene mereretur, &c. Pſalm. 109. quo loco legimus: *Tecum principium in die uirtutis tuæ*: Hebraice legitur: *Populus tuus, Nedaboth*: i. voluntatum, .i. populus tuus voluntarius, & ſpontaneus tibi ſeruiet, te ſequetur. Montanus vertit: *Populus tuus deuotionum*. D. Hieron. C *Populi tui duces ſpontanei, in die fortitudinis tuæ*. Pſa. 53. *Voluntariè ſacrificabo tibi*: animo voluntario, libentique ſacrificia offeram vel ſpontanea oblatione te colam, quæ ſacrificij pacifici ſpecies erat.

D.Hier.

Quod uolūtarium eſt perſeuerat.

D.Greg.Nazianz.

Pſal. 109.

milites Chriſti ſpōtanei.

Pſal. 53.

Pſal. 50. Pſ. 50. *Spiritu principali*, Hebraice, nediba, principe, liberali, ſpōtaneo, confirma me. Dei ſpiritus beneficus, liberalis, & ſpontaneus eſt, eos in quib. habitat beneficos quoque efficit, ſpontaneos, & erga Deum liberales, ita vt totam illi volun- D tatem, totum cor tribuant. Libr. 2. Reg. 16. *Toto corde uniuerſus Iſrael ſequitur Abſalon &c.* ſic tota voluntate improbi hoies ſequuntur mundum. At probi tota voluntate poſt Chriſtum veniunt, ab illo tracti, iuxta illud Cant. 1. *Trahe me poſt te, curremus in odorem unguentorum tuorum*. Iudi. 5. Voluntarij milites ſecuti ſunt Barac ducem. vnde illud: *Qui propria voluntate obtuliſtis uos diſcrimini, benedicite Domino, &c.* huiuſmodi milites ſunt Chriſti, 2. Corin. 9. E *Non ex triſtitia* (ait Paulus) *aut neceſſitate, hilarem enim datorem diligit Deus, &c.* lege Bernardum ſermone de diligendo Deo, quo indicat Deum tum timore, tum prę mijs & amore, homines traxiſſe volūtarios, non coactos. Volens Deus (ait Bern.) nobilem creaturam hominem recuperare, ſi, inquit, inuitum coegero, aſinum hēo, non hominem, qm̄ quidē non libens veniet, neq; ſpontaneus. nunquid aſinis dabo regnum meum? vt ergo habeam voluntarium, terrebo eum, &c. Habet voluntas actus duos, affirmantem volo, negantem nolo. Affirmantem poſtulant res diuinę, ſunt. n. tota voluntate volendæ, atque amplectendæ. Negans effrenatis appetitionibus eſt tribuendus. Sunt .n. abnegandę, & tota voluntate reſpuendæ, vt mox oſtenditur.

2. Reg. 16.

Cant. 1

Iud. 5

2. Cor. 9.

D.Bern.

Duo uoluntatis actus.

¶ *Abneget ſemetipſum.* ad ſubeundam pro fide mortem paratos nos eſſe vult Dominus, viuendi cupiditatem abnegare, crucemque quotidie mentis præparatione tollere. Dixerat Petro: *Non ſapis ea, quæ Dei ſunt, ſed ea quæ hominum*. Hominum ſapientia eſt mortem, cruciatus, labore ſque fugere, at Dei ſapientia eſt, viuendi auiditatem abnegare, crucem tollere, pro fide mortem, cruciatuſque fortiter tolerare. Hæc martyrum eſt ſapientia, qui ea quæ Dei ſunt ſapuere, non ea quæ hominum. hæc Dei ſapientia illis fecit ſapida amariſſima tormenta, inſipidaque mūdi ſunt omnia. Eſt autem martyrium duplex; alterum, quo corpus pro Deo neci offertur; alterum, quo animi cupiditates trucidantur. Vnde Bern. ſerm. 30. in Cant. Genus (inquit) martyrij eſt ſpiritu facta carnis mortificare illo nimirum quo mēbra cæduntur ferro, horrore quidem mitius, ſed diuturnitate moleſtius, &cęt. & Augu. ſer. 32. de ſanctis: Tota vita Chriſtiani hominis, ſi ſecundum euangelium viuat, crux eſt, atque martyrium, &c. & ſer. 250. de tempore: Nemo (ait) dicat, ꝙ temporibus noſtris martyrum certamina eſſe nō poſſint; habet. n. & pax noſtra martyres ſuos. Nam iracundiam mitigare, libidinem fugere, iuſtitiam cuſtodire auaritiam contemnere, ſuperbiam humiliare, magna pars martyrij eſt, &c. Lege eundem ſer. 46. de Sanctis. Idem Pſ. 127. Si mortuus eſt diabolus, mortuæ ſunt perſecutiones, &c. Cùm igitur ſemper viuat diabolus, ſemper etiam perſecutiones, & martyria viuent.

Hominū ſapientia.

Martyrum ſapientia.

Duplex martyrium.

D.Bern.

D.Auguſt.

Habet pax ſuos martyres.

De vtroq; martyrio hic agitur. prioris gn̄is martyrium in pręparatione animi, poſterioris in actu eſſe debet. ſemper. n. Chriſtianus effrenatas cupiditates abnegare, ac cohibere, crucemq. quotidie dēt tollere cui animi prauos affect⁹ ſuffigat: Martyr Græcè, Latinè dicitur teſtis. Teſtis Chriſti eſt is, qui mortem pro fide perfert: ille etiā, qui cupiditatū abnegatione,

Abnegatio martyrium eſt.

D. Auguſt. Teſtis, & martyr Chriſti eſt, qui illius ſeruat mandata.

tione, & exẽplo, Chriſtũ Dñm ſuum, ac Deum eſſe teſtatur. Auguſt. ſermone illo 32. de ſanctis citato: Martyr, inquit, Græcè, Latine teſtis dicitur. Igitur quotieſcunq; bonis affectibus mãdatũ Chriſti facimus, toties Chriſto teſtimonium perhibemus. &c. Eodẽ loco crucẽ Chriſtiano tollẽdã: mortificationẽ laboréque eſſe interpretat, quẽ pro virtutibus cõſequendis tolerare neceſſe eſt. Crux (ait) Dñi, non tñ illa dicitur, quæ paſſionis tẽpore ligni affixione cõſtruitur; ſed illa, quæ totius vitæ curriculo cunctarũ diſciplinarũ virtutibus coaptatur. de qua mihi videtur Saluator dicere: *Qui vult poſt me venire, tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Nunquid enim omnes martyres, qui ſecuti ſunt Dominum, crucifixi ſunt cum Domino? nũquid omnes virgines, qui ſequũtur agnũ Dei, crucifixi ſunt, vt ſequãtur? nũquid Paulus crucifixus fuerat, cũ dicebat. *Mihi abſit gloriari niſi in cruce* Domini *noſtri Ieſu Chriſti, per quẽ mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo?* hoc autem dicit; vt intelligas, crucẽ non ligni eſſe patibulũ, ſed vitæ, virtutiſque propoſitum, &c.

D. Auguſt. Crux tollenda.

Io. 21.

Martyrium prioris generis à nobis inferri fas non eſt, neque.n. mortem nobis ipſis licet conſciſcere, iuxta illud Io. 21. *Alius te cinget, & ducet quo tu non vis &c.* poſterioris vero generis martyriũ à nobis eſt perficiendum, ipſa crux à nobis fabricanda, cruci cupiditates à nobis ſunt ſuffigendæ. niſi.n. nos noſmetipſos abnegemus, quis nos poterit abnegare? In hoc ſacrificio homo ipſe, & ſacerdos eſt immolans, & ſacrificium, quod immolatur. ad Gal. 5. *Qui ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs, & concupiſcentijs, &c.* ipſimet (inquit) ſemetipſos affixerunt cruci, ipſi crucem fecerunt. D. Aug. ſer. 86. de diuerſis: Conuenit (ait) noſtræ deuotioni, vt qui Dñi paſſionem iam propinquãtem celebraturi ſumus, reprimẽdarum carnalium voluptatum crucem nobis ipſi etiã faciamus. In hac cruce per totam iſtã vitam debet pendere Chriſtianus. Non.n. eſt in hac vita tempus euellendi clauos. Claui ſunt præcepta iuſtitiæ. ſic Aug.

Gal. 5. *D. Aug.* *In hac vita non eſt tempus deſcendendi de cruce.*

Mors naturæ, & abnegationis.

Duplex mors eſt, idcirco duplex martyrium, quod mortẽ infert. Altera mors naturæ, altera abnegationis; illa breuis eſt tẽporis, hæc longi. Illa vno ſæpe gladij ictu perficitur, hæc multis varijſque per totam vitã repetitis ictib. cõſtat. Illã ſubeunt martyres; hanc reliqui qui ſeipſos abnegãt. illam nobis ipſis afferre ſcelus grauiſſimum eſt, hanc inducere virtus maxima. Sancti (ait Caſſiodorus in libro de anima) viuo corpori mortem delectantur infligere, &c.

Caſſiodor.

Macrob. *Duplex mors ex Platone.*

Philoſophis quoq; mors hęc nota fuit. lege Macrobium lib. 1. de ſomnio Scipionis: Plato (inquit ille) duas mortes hominis nouit, quarum vnam natura, alteram virtutes præſtãt. Homo.n. moritur, cùm anima corpus relinquit ſolutum lege naturæ. Mori etiam dicitur, cum anima adhuc in corpore conſtituta, corporeas illecebras philoſophia docente contemnit, & cupiditatum dulces inſidias, reliquaſque omnes exuitur paſſiones. Hanc ergo mortem dicit Plato ſapientibus appetendam, illam vero, quam oib. natura conſtituit, inferri vetat, &c. De hac felici morte exponit D. Greg. illud Iob 3. *Expectant mortem, & non venit, quaſi effodientes theſaurum gaudentque vehementer, cum inuenerint ſepulchrum, &c.* Etenim viri ſancti appetitionum mortem, ſiue abnegationem, vehementer expetunt, veluti opulentiſſimum theſaurum; magnoque efferuntur gaudio, cùm mortificationis repererint ſepulchrum.

Mortificatio. *D. Greg.*

ſe mortificãtium aduerſarij interni ſunt.

Martyrum hoſtes externi ſunt, ex quibus victoriam reportant. externa infligunt carnifices vulnera; externis hortantur vocibus. At ſeſe abnegantium aduerſarij, intus ſunt, intus hortantur, in ipſomet homine inhærẽt. vnde Chriſtus: *Abneget* (inquit) *ſemetipſum,* ſecum pugnet, ſe vincat, inſitam cupiditatem proſternat. Laurentius Iuſtinianus in libro de interiori conflictu capit. 8. Non alienus (ait) quærendus eſt, qui feriatur, non bellandi extrinſecus quærenda eſt materia. Intra nos armatus eſt hoſtis videlicet, praua cupiditas, &c. Iacobus 4. *Vnde bella & lites in vobis? nonne hinc? ex concupiſcentijs veſtris, quæ militant in membris veſtris? &c.* In membris noſtris concupiſcentiæ militant, ipſis membris veluti armis vtuntur. Vnde illud Pauli Roma. 6. *Neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato, &c.*

Laur. Iuſt. *Iacob 4.* *Rom. 6.*

Ceſſat martyrũ bellũ martyre occiſo, ſed abnegantium ſe bellum tãdiu durat, quandiu vita ſuppetit. ſemel.n. atq; iterũ ſæpeque victi, ac proſtrati hoſtes, prælia renouant, incautoſque trucidant. Semper

per

per igitur in acie ſtandum, ſemper crucis A & mortificationis gladius eſt exerendus. Simon Caſſianus lib. 9. c. 39. Gladius crucis ſemper euaginatus tenendus eſt, cum omni die mundus ſe offerat cum delectationib. ſuis, & caro inceſſanter ſpiritum impugnet. &c. *Tollet* (ait Dominus) *crucẽ ſuam quotidie*: ſemper cruce veluti gladio, munitus ſtet in acie: hoc gladio, hac haſta armatus, ducem me ſuum ſequatur, ſimilem haſtam ferentem, hoſteſque cedentem. Ierem. 48. *Maledictus qui prohibet gladium ſuum à ſanguine*: hoc eſt, maledictus, qui hoſtes ſuos, affectus prauos, mortificationis gladio non inſequitur, non cædit, ſed viuere patitur, ac dominari.

Ierem. 48. Mortificatio affectuum.

Faciamus hominem (ait Dominus Gen. 1.) *& præſit beſtijs. &c.* Hæc verba Magnus Baſil. de affectibus intellexit beluinis, his enim præeſſe, & imperare, hominis eſt. In te ipſo (ait Baſilius hom. 10. in hexameron) circũfers numeroſam, et apprime turbulentam beluarum intemperiem. Da C operã iſtiuſmodi beſtijs vt imperes. &c. Et D. Auguſt. lib. 1. de Geneſi contra Manichæos c. 20. Quod (inquit) dictum eſt; *Habete poteſtatem piſcium maris, & uolatilium cæli, & reptantium omnium;* Recte intelligitur ſpiritaliter, vt omnes affectiones, & motus animi, quos habemus iſtis aialib. ſimiles, ſubditos haberemus, & eorũ dominaremur. Cum.n. non regũtur iſti motus; faciunt nos ſimiles omni generi beſtiarũ. cum aũt reguntur, manſueſcunt, & D nobiſcũ concorditer viuunt. &c. Baſil. in fine libri de virginitate, voluptatem cum hydra confert lernæa, quæ mortificationis, ac continentiæ cauterio ſit perimenda. Voluptas (ait) vniuerſa, in carnis limo, à materialiq; natura, veluti in paluſtri loco, inſtar horrẽdi illius ſerpentis incubat. Si continentia, veluti cauterio, elatũ caput exciderimus, id prorſus ita perimemus, vt vltra germinare non poſſit. &c.

Geneſ. 1. D. Baſil.

D. Auguſt.

Affectus bruti.

Voluptas hydra lernæa. D. Baſil.

1. Petri 2. *Obſecro* (inquit) *vos tanquã adue* E *nas, et peregrinos aduerſus abſtinere uos à carnalibus deſiderijs, quæ militant aiam. &c.* Carnalia deſideria D. Petrus milites vocat, qui ex ipſa carne veluti arce, aduerſus animã iugiter militant. Diruta arce milites hi oẽs perirent; ſed diruere, ſoloque omnino æquare non eſt fas. Neceſſe eſt arcem, id eſt, carnẽ cõſeruare. abnegatione veluti fame vincendi ſunt hoſtes, & mortificationis vinculis conſtringendi.

1. Petr. 2.

Carnalia deſideria ſunt milites

Denique, *Si quis uult uenire poſt me, abneget ſemetipſum*: ait Dñs. & Paulus ad Gal. 5. *Qui ſunt Chriſti*, ideſt, qui Chriſtum ſequũtur, *carnem ſuam crucifixerunt cum uitijs, et concupiſcentijs.* hoc militum Chriſtum ſequentium eximium ſignum eſt, ſui abnegatio, crucíſq; voluntaria deportatio. Hinc illud Iuſtiniani lib. de Inter. Cõflictu ca. 8. Oĩs diſciplina Chriſtianæ profeſſionis, nõ in miraculis faciendis, non in futura prædicẽdo, nõ in eloquio cõpoſito, ſcrip- B turarumq; explanatione, ſed in reſecãdis concupiſcentijs commendatur. &c.

Galat. 5. Mortificatio ſignum militis Chriſti. Iuſtinian.

Hãc de abnegatione doctrinã Chriſtũ magnopere ſuo aduẽtu cõmẽdaſſe docet Paulus ad Tit. 1. *Apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri, erudiẽs nos, ut abnegãtes impietatẽ, & ſæcularia deſideria, ſobriè, & piè, & iuſtè, viuamus in hoc ſæculo. etc.* Erudijt nos cæleſtis magiſter, doctrinã de abnegatione tradidit, illi diſcipuli euadũt eruditi, qui egregiè ſe abnegãt. Milites ille cupit, non delicatos, & imbelles; ſed abnegatione induratos, & labore. Nã vt Seneca ait epiſt. 51. Fortior miles ex confragoſo venit; ſegnis eſt vrbanus, & verna. Nullum laborem recuſant manus, quæ ad arma ab aratro trãſferuntur, in primo deficit puluere vnctus, & nitidus. &c.

Tit. 1.

Milites Chriſtus cupit abnegatione induratos. Seneca.

Illud ẽt aduerte, te nõ præcedere, ſed ſequi Chriſtũ. Ille prior crucẽ tulit, tu Deũ crucẽ ferentẽ ſequeris. *Qui uult* (ait) *uenire poſt me.* 1. Pet. 2. *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, uobis relinquẽs exemplũ, ut ſequamini ueſtigia eius.* &c. Veſtigia prius Chriſtiꝰ altè impreſſit, nos illis inſiſtimus. Aug. Pſalm. 60. Quidquid (inquit) pateris, cogita quia prior Chriſtus paſſus eſt. &c. 1. Petr. 4. *Chriſto in carne paſſo, & uos eadẽ cogitatione armamini. &c.* Armamini (inquã) Chriſti præcedẽtis cogitatione, vt quẽadmodum ille crucifixus eſt, ſic & vos carnẽ vřam cruci ſuffigatis. Sequitur: *Qui qui paſſus eſt in carne, deſiit à peccatis, vt iã nõ de deſiderijs hominũ, ſed voluntate Dei, quod reliquũ eſt in carne viuat temporis. &c.* hoc eſt; Qui paſſus eſt in carne; is qui commortuus eſt Chriſto, is qui carnem ſuam cruci ſuffixit Chriſtum imitando, peccare deſijt, cupiditateſq; ſuas abnegauit. *Eadem cogitatione armamini*, ait Petr. Præcedit enim nos Chriſtus, exemplo armãs ſuo. Præcedit nos, vt turris, in q̃ nos recipiamus, fortiterq; ea muniti aduerſus hoſtes dimicemus. ſic Auguſt. cenſuit, ad illa verba pſalmi 60. *Tu es ſpes mea, turris*

1. Petr. 2. Chriſtus in laborib. præit, nos ſequimur. D. Aug. 1. Petr. 4.

Chriſtus exẽplo ſuo nos armat. D. Auguſt.

ris fortitudinis a facie inimici. Turris (ait) eſt A Chriſtus ipſe: nobis factus turris à facie inimici. Caue ne feriaris à diabolo, fuge ad turrim. Quomodo autem fugies ad turrim? Ante te eſt turris, recordare Chriſtum, & intra in turrim. &c.

Chriſtus turris.

2. Mach. 11

2. Machab. 11. Ieroſolymis *apparuit præcedens eos eques, in ueſte candida, armis aureis, haſtam uibrans. tunc omnes ſimul benedixerunt miſericordiam Dominum, & conualuerunt animis, non ſolum homines, ſed etiam beſtias ferociſſimas, & muros ferreos parati penetrare, & cæt.* Vides ne quantum animi, ac roboris, attulerit Machabæi militibus præcedēs angelus? Illos præcedebat angelus, veſte indutus candida, armis aureis, haſtam vibrans; nos præcedit Deus, purpureo amictus ſanguine, crucis ornatus pondere. Excitet noſtros animos tanti conſpectus ducis. Conualeſcamus animis, non ſolum homines, ſed beſtias ferociſſimas, & muros ferreos parati penetrare, hoc eſt, omnes labores, tentationes, pericu-C laque vincere.

Mors fons uitæ in martyrio.

D. Auguſt.

Mortem Deus vitæ fontem fecit; in morte voluit vitam reperiri, & ex morte contraria, vitā naſci. Ex morte (inquam) Chriſti cauſa fortiter tolerata. Auguſtin. lib. 13. de ciuitate Dei ca. 4. Tantam Deus fidei præſtitit gratiam, vt mors, quam vitæ conſtat eſſe contrariam, inſtrumētum fieret, per quod tranſiretur in vitam. &c. Si igitur pro Chriſto moriaris, viues. Si vitam pro Chriſto amiſeris, tunc lucrabe D ris. Morte enim vita emitur, eaque ſempiterna. Cyprianus epiſt. 11. Pretioſa mors hæc eſt, quæ emit immortalitatem pretio ſui ſanguinis. & cætera. *Ecce uideo celos apertos*: ait Act. 7. prothomartyr Stephanus: quoniam mox patent, morientibus pro Chriſto immortalitatis fores. & ille alius martyr 2. Machab. 7. *Tu quidem* (inquit) *ſceleſtiſſime in præſenti uita nos perdis; ſed Rex mundi defunctos nos pro ſuis legibus, in æternæ uitæ reſurrectione ſuſcitabit. &c.* Chryſolo E gus ſerm. 173. Iuſtus tunc inchoat viuere, cum pro Chriſto meretur occidi, & cæt. Ambroſius 2. Cor. 12. Tunc vincit Chriſtianus, cum perdere putatur; & tunc per dit perfidia, cum ſe viciſſe gratulatur. &c. Hanc ob cauſam Auguſtinus pſalm. 127. Martyres vocat feliciter infelices; quod dum vitam amittunt, vitam inueniunt. Martyres (ait) feliciter infelices erant. &c.

Morte uita emitur.

D. Cypr.

Act. 7.

2. Mach. 7.

D. Chryſol.

D. Ambr.

Martyres fuerunt feliciter infelices.

Perdunt pro Chriſto vitam martyres; perdunt etiam ij, qui ſe abnegant. Bernardus ſer. 30. Can. *Qui amat* (inquit) *animam ſuam perdet eam*: ait Chriſtus: *Perdet eam*, dixit, ſiue ponendo vt martyr, ſiue affligendo vt pœnitens. &c. At vero dum perdūt vitam, qui ſe abnegant, inueniunt vitam ac lucrantur. *Si ſecundum carnem uixeritis, moriemini*. (ait Apoſtolus ad Romanos 8.) *ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. &c.* Mortem inueniunt, qui ſecundum B carnis cupiditates viuunt; vitā reperiunt qui per abnegationem moriuntur. Lege Chryſoſtomum homil. 13. in epiſtol. ad Romanos. Fac (inquit) vt corpus tuum moriatur, vt ne moriatur. Nam ſi viuum manſerit, nequaquam viuet. Si vero mortuum fuerit, tunc denique viuet. &c. Vide quanti pretij ſit mortificatorum lucrum. Vitam amittunt brutam, atque animalem, vitam inueniunt diuinam, ac cæleſtem. Iuxta illud Apoſtoli ad Gal. 2. C *Viuo iam non ego, uiuit uero in me Chriſtus.* Nō viuit in te iracundia, ſuperbia, libido, non viuunt in te beluæ huiuſmodi turpiſſimę. Viuit Chriſtus, viuit Deus. O commutationem eximiam, turpiſſimam vitam, cum vita diuina commutare, vitam carnalem abnegare, cœleſtem in terris amplecti.

D. Bernar.

Vitam perdunt martyres, et ij etiā qui ſe abnegant, et mortificant.

Rom. 8.

D. Chryſ.

Qui ſe abnegant, et mortificant, uitam inueniunt.

Galat. 6.

Si agricola frumentū diu ſeruare vult, perdit; ſi vero terræ mandat, ac mortificat, ſeruat: *Granum enim frumenti ſi mortuum* D *fuerit*, vt Dominus ait: Ioan. 12. *multum fructum affert.* Eundē in modum, ſi vitam ſeruare vis, voluptatibus indulgendo; vitam perdis. ſi vero eandem veluti frumentum mortificas; ſeruas. Fructum. n. magnum affert gloriæ ſempiternæ. D. Greg. homil. 32. in Euangel. Sic dicitur fideli. *Qui uoluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam, & qui perdiderit animam ſuam propter me ſaluam eam faciet.* ac ſi agricolæ dicatur, frumentum ſi ſeruas, perdis; ſi ſeminas, renouas, &c. Item, frumentum vnde putreſcit in puluere, inde vireſcit in renouatione, &c. ſic anima vbi veluti putreſcit in abnegatione, vel morti ficatione, inde vireſcit in renouatione, & cætera. Renouat enim animam mortificatio veluti aquilam, dum affectuum prauorum plumas veteres excutit, virtutum vero, nouas induit.

Ioan. 12.

D. Gregor.

¶ *Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur.* Animæ curam maximam habendam

dam hæc verba docent; qua amiſſa, cætera omnia nihil proſunt. Quid prodeſt toti mundo imperaſſe, ſi finem habet imperium, animę verò amiſſę ſupplicia æterna ſunt? Nihil animæ prę ferendum, non opes, non imperia, non vita ipſa. *Non facio animam meam*, id eſt, vitam meam, *pretioſiorem quàm me*, ait Paulus Actor. 20. hoc eſt, non præfero mihi vitam meam, nolo animam, et corpus, id eſt, me ipſum pro vita conſeruanda perdere. Bernardus ſer. 30. Cant. Optimus ęſtimator rerum, qui nihil ſuorum ſibi præferendum exiſtimet. Quam multi ſaluti proprię, modicam, viliſſimamque pecuniam prætulerunt. Paulus neque animam. Prudenter quidem tu Paule, tibi pluris es, quam quiduis tuum. &cęt.

Theophyl.

¶ *Quam dabit homo commutationem pro anima ſua.* In futuro ſæculo (ait Theophylatus) non poterit quis dare commutationem pro anima ſua. hic quidem poteſt dare lachrymas, & eleemoſynam, & ieiuna re; illic autem non. Iudex enim tunc nos excipiet, dona reſpuens. &c. Commutationem da Deo pro anima tua nunc, dolorem, pænitentiam, vitæ ſanctitaté. hæc ſi dederis, animam vitamque æternam recipies. Commutationem fuge dæmonis. commutationem pro anima tua dabit, vilem pecuniam, turpem voluptatem, inanem honorem. hæc ſi pro anima receperis, animam recipiet dæmō, torquebitq; in ſempiternum. Porrigit pomum, & ſurripit paradiſum; ait Bernardus in tract. de grad. humilitatis cap. de curioſitate. Ecce dæmonis commutationem. pro cæleſti gloria, & pro anima, pomum dabit, vel aliquid pomi inſtar. At verò, vt Euthymius rectè ait. Pſal. 48. pro vnius hominis anima, vniuerſus orbis ſufficiens pretium non eſt. &c.

In futuro ſeculo non poteſt dari commutatio pro anima.

D. Bern.

Commutatio animæ, & pretium. *Euthym.*

Ad Rom. 8.

¶ *Qui me erubuerit.* Ad Rom. 1. *Non erubeſco euangelium*, ait Paulus. & ad Gal. 6 non ſolum non erubeſcit, ſed gloriatur in cruce. *Mihi*, ait, *abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. &c.* Erubeſcatis qui pro homicidio, pro furto, cæteriſque flagitijs afficitur morte; at qui pro Chriſto alapam, vulnus, contumeliam, paupertatem, ignominiam, mortificationé, mortem ve tolerat, glorietur; & quidem maxime. 1. Petri 4. *Nemo veſtrum patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Chriſtianus, non erubeſcat. glorificet autem Deum in iſto nomine. &c.* Actor. 5. *Ibant apoſtoli gaudentes à conſpectu* B *concilij, quoniam digni habiti ſunt, pro nomine Ieſu contumeliam pati &c.*

Ad Gal. 6.

In tolerantia laborum pro Chriſto gloriari.

1. Pet. 4.

Act. 5.

¶ *Filius enim hominis venturus eſt.* Nunc moriuntur tùm martyres, tùm ij qui ſe abnegant. veniet Chriſtus iudex; tunc toto inſpectante mundo ea apparebit uita, quam hac morte conſecuti ſunt. hinc illud Pauli ad Coloſſ. 3. *Mortui eſtis: & vita veſtra eſt abſcondita cum Chriſto in Deo. Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria &c.* Infert Paulus; *Mortificate ergo membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam. &c.* Qui enim vitam illam, quæ in iudicio omnibus hominibus apparebit, cōſiderat, libē C ter ſe abnegat, ac mortificat; qui triumphum illum præ oculis ſemper habet, ad uerſus animi motus effrenatos, voluptateſque fortiter decertat. Triumphum igitur illum admirabilem ante oculos propone. Si vero triumphare vis, certa, et vice voluptates, Eliæ inſtar, de quo Ambroſius ſerm. 47. Elias (inquit) raptus ad cælū, & quadriga ignea impoſitus, quaſi in quodam triumpho victor aſcendit. Victor enim extiterat, non gentium barbararum, ſed ſæcularium voluptatū. Si quidem grauiores inimici ſunt praui mores, quam hoſtes infeſti. hæc ille.

Ad Coloſ. 3.

Apparebit in iudicio vita, eorum qui nūc pro Chriſto mūdo mortui ſunt.

D. Ambr.

Victoria & triūphus de voluptatib⁹

CAPVT XXVIII.

De Transfiguratione.

MATTHAEVS CAPITE XVII.

Et poſt

Digitized by Google

ET poſt dies ſex, aſſumit IESVS Petrum, & Iacobũ & Ioannem fratrem eius, & ducit illos in montẽ excelſum ſeorſum, & tranſfiguratus eſt ante eos. Et reſplenduit facies eius ſicut ſol; veſtimenta autem eius, facta ſunt alba ſicut nix. Et ecce apparuerunt illis Moyſes, & Elias, cum eo loquentes. Reſpondens autem Petrus, dixit ad IESVM; Domine, bonum eſt nos hic eſſe: ſi vis faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moyſi vnum, & Eliç vnum Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipſum audite. Et audientes diſcipuli, ceciderunt in faciem ſuam, & timuerunt valde. Et acceſſit IESVS, & tetigit eos dixitque eis; ſurgite, & nolite timere. Leuantes autem oculos ſuos, neminem viderunt, niſi ſolum IESVM. Et deſcendentibus illis de monte, præcepit eis IESVS, dicens; nemini dixeritis viſionem, donec filius hominis à morte reſurgat.

MARCVS CAPITE IX.

ET poſt dies ſex, aſſumit IESVS Petrum, & Iacobum, & Ioannem: & ducit illos in montem excelſum ſeorſum ſolos, & tranſfiguratus eſt coram ipſis. Et veſtimenta eius facta ſunt ſplendentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non poteſt ſuper terram candida facere. Et apparuit illis Elias cum Moyſe: & erant loquentes cum IESV. Et reſpondens Petrus, ait Ieſu: Rabbi, bonum eſt nos hic eſſe: & faciamus tria taber cula, tibi vnum, & Moyſi vnum, & Eliç vnum. Non enim ſciebat quid diceret: erant enim timore exterriti. Et facta eſt nubes obumbrans eos: & venit vox de nube, dicens: Hic eſt filius meus chariſſimus: audite illlum. Et ſtatim circumſpicientes, neminem amplius viderunt niſi Ieſum tantùm ſecum: Et deſcendentibus illis de monte, præcepit illis, ne cuiquam quæ vidiſſent, narrarent; niſi cum filius hominis à mortuis reſurrexerit.

LVCAS CAPITE IX.

FActum eſt autem poſt hęc verba, fere dies octo, & aſſumpſit Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & aſcendit in montem vt oraret. Et facta eſt, dum oraret, ſpecies vultus eius altera; & veſtitus eius albus, & refulgens. Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autẽ

Moyſes,

Digitized by Google

Moyſes,& Elias, viſi in maieſtate. Et dicebant exceſſum eius, quem completurus erat in Ieruſalem. Petrus verò, & qui cum illo erant, grauati erant ſomnó. Et euigilantes, viderunt maieſtatem eius, & duos viros qui ſtabant cum illo. Et factum eſt, cum diſcederent ab illo, ait Petrus ad Ieſum: Præceptor, bonum eſt nos hic eſſe: & faciamus tria tabernacula, vnum tibi, & vnum Moyſi, & vnum Eliæ: neſciens quid diceret. Hæc autem illo loquente, facta eſt nubes, & obumbrauit eos; & timuerunt, intrantibus illis in nubem. Et vox facta eſt de nube, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Et dum fieret vox, inuentus eſt Ieſus ſolus. Et ipſi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his, quæ viderant.

Et poſt dies ſex.

Quod vero pollicitus eſt Chriſtus, re ipſa preſtit.

Verba Chriſti (ait Hilarius) res ſequitur. Dixerat; *Sunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno ſuo.* Poſt dies ſex, quod verbo eſt pollicit⁹, re ipſa prçſtitit. Apoſtolis tribus ſe ipſum oſtendit, in regno ſuo venientem. Lucas tamen dies octo numerat. *factum* (inquit) *eſt poſt hæc verba fere dies, octo.* Soluit nodum D. Chryſoſtomus homil. 57. Lucas (inquit) tā illū diem, quo Chriſtus locutus eſt, quàm illum, quo in montem diſcipulos adduxit; Matthæus intermedios dies ſolùm numerauit. &cæt. Si intermedios numeres, ſex ſunt. ſi illum quoque diem, quo Chriſtus gloriam ſe oſtenſurum dixit, addas; illum præterea quo gloriam oſtēdit, octo erūt. Eundem in modum reſpondet Auguſtinus lib. 2. de conſenſu euangel. cap. 56. Hieronymus, Theophylactus, Damaſcenus, & reliqui. Quia tamen octo dies nō fuerunt integri, videtur Lucas addidiſſe particulam, *fere.* Celebrat eccleſia ſexta Auguſti die Chriſti transfigurationem. An verò quòd illam in diem inciderit incertum eſt.

Concordia Matthæi & Lucæ.

Aſſumpſit IESVS Petrum.

D. Chryſ. Cur Dominus Petrū, Iacobum, et Ioannem aſſumpſerit.

Nō omnes Apoſtolos aſſumpſit Chriſtus, ſed tres, Petrum, Iacobum, & Ioannem. Cur hos aſſumpſerit ratio redditur à Chryſoſtomo; quia excellentiores cæteris erāt. Aſſumpſit autē cæteris ignorantibus, quorſum à Chriſto in montem ducerentur. ſi enim ſciuiſſent, participes

A tantæ viſionis ſe non fuiſſe factos, ægre tuliſſent. Tres tantum aſſumpſiſſe, ait Damaſcenus in oratione de transfiguratione, vt uenerandum Trinitatis myſterium ſubindicaret; vtque in ore trium teſtium ſtaret transfigurationis verbum. iuxta illud Deut. 19. *In ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum.* Cenſuit idem Damaſc. reliquos Apoſtolos infra montem māſiſ

Damaſcen.

Deut. 19.

B ſe propter Iudā, qui illa viſione erat indigniſsimus. Sed ſatius eſt dicere, hos tres ſic ad montē eſſe aſſumptos, quemadmodum in horto quoque aſſumpti ſunt, & vt miraculo intereſſent, cùm filia archiſynagogi vitæ eſt reddita. D. Ambroſius Luc. 9. ait hunc Iacobum primum conſcendiſſe ſolium ſacerdotale; quæ verba extāt in gloſſ. interl. ſimiliter D. Augu-

D. Ambr. Iacobus hic non fuit Ieroſolymorū epiſcopus.

C ſtinus in expoſitione epiſtolæ ad Galat. cap. 2. exiſtimat fuiſſe epiſcopum Ieroſolymorum. At vero perſpicuum eſt epiſcopum Ieroſolymorum fuiſſe Iacobū minorem, hic autem qui transfigurationi interfuit, Iacobus maior fuit Ioannis frater, vt Matthæus ait.

D. Auguſt.

In montem excelſum.

D

Transfigurationem rem excelſam, in monte excelſo fieri conueniebat. in monte Sinai Moſi ſe oſtendit Deus, in monte quoque Apoſtolis. Hic mons fuiſſe fertur mons Thabor, vt docet præter alios Damaſcenus. propinquus eſt ciuitati Nazareth. Borchard. ait, duabus diſtare leucis, ad Orientalem plagam. Altitudo mōtis, vt Ioſephus ſcribit libro 4. de bello cap. 2. triginta ſtadijs conſurgit. in vertice viginti ſtadiorū planities patet. locus erat transfigu-

Mons Thabor.

Ioſephus.

transfigurationi accõmodatus. Adumbrabat enim empyrei cæli altitudinẽ, in quo gloriam ſuam Deus beatis patefacit.

Et transfiguratus eſt ante eos.

Cur Chriſtus voluerit transfigurari.

Cur Chriſtus tranfigurari voluerit, cauſæ aliquot reddi poſſunt. Prima, trãſfigurari voluit, vt ſingularem illam Petri confeſſionem: *Tu es Chriſtus filius Dei viui, confirmaret*; ſeque Meſſiam regem, ac Dei filium eſſe, regio habitu, ſplendore, ac potentia indicaret, voce etiam Patris, è cælo delapſa; *hic eſt filius meus dilectus &c.* Secunda, vt gloriam ac maieſtatem, in qua ad iudicandum venturus eſt, oſtenderet; dixerat enim diſcipulis, filium hominis venturũ in gloriam Patris ſui. Tertia, vt id quoque ſtabiliret, quod de ſua paſſione dixit. quo circa in transfiguratione cum Moſe, & Elia, de paſſione eſt collocutus. Quarta, vt oſtenderet ſponte ſe corporis gloriam abnegaſſe, & crucis opprobria ſubijſſe; eoque exemplo ad abnegationem rerum caducarum, crucẽque tollendam, de qua verba fecerat, nos traheret. Quinta, vt gloriæ præmium ijs propoſitũ patefaceret, qui ſe abnegarent, vitam pro fide perderent, crucemque tollerent. Sexta, ex D. Leone in ſerm. de trãſfiguratione; Vt de cordibus diſcipulorũ crucis ſcandalum tolleretur, nec conturbaret eorum fidem voluntariæ humilitas paſſionis, quibus reuelata eſſet abſcõditæ excellentia dignitatis. Sic Leo. Græcè legitur, μετεμορφώθη, id eſt, transfiguratus, vel transformatus eſt. Vnde trãſfiguratio græcè, μεταμόρφωσις, appellatur.

Et facta eſt dum oraret, ſpecies vultus eius altera.

An Chriſtus vultus figuram mutarit.

Docet Lucas transfiguratum eſſe Dominum, dum oraret. Nam vt idem Lucas ait, in montem Thabor aſcendit vt oraret. Itaque poſtquam eò peruenit, orare cœpit, diſcipuli quoque. In ipſa vero oratione transfiguratus eſt. Sed nunquid faciem Chriſtus mutauit? ait enim, euangeliſta factam eſſe ſpeciẽ vultus eius alteram. Reſpondetur, factam eſſe mutationem, non in figura, ſed in ſplendore, & pulchritudine. *Euthym.* Euthymius: Transformatus (inquit) eſt, corpore quidem in propria figura manente; diuino autem ſplendore modicum quiddam in eo detegente, ac faciem eius illuſtrante, ſpeciemque illius ad maiorem Dei ſimilitudinem immutante. &c. D. Hieronymus Matthæi 17. Nemo putet Chriſtum priſtinam formam, & faciem perdidiſſe, vel amiſiſſe corporis veritatẽ, & aſſumpſiſſe corpus vel ſpiritale, vel aereum. Sed quomodo trãſformatus, ſit euangeliſta demonſtrat dicens: *Reſplenduit facies eius ſicut ſol, veſtimẽta autem eius facta ſunt alba ſicut nix.* Vbi ſplẽdor faciei oſtenditur, & candor deſcribitur veſtium, non ſubſtantia tollitur, ſed gloria commutatur. ſic ille.

Et reſplenduit facies eius ſicut ſol.

An ſola facies Chriſt. ſplenduerit.

Dubitatur, nũ ſola Chriſti facies ſplenduerit? faciei enim ſolius Matthæus meminit, Lucas quoque: *facta eſt*, inquit, *ſpecies vultus eius altera.* Græcè, εἶδος, id eſt, forma, vel ſpecies. Reſpondetur, faciei tantum meminiſſe euangeliſtas; quia illa præcipuè diſcipulis apparebat, corpus velatum erat veſte. non tamen ſola facies fulgebat. Quis enim dubitet manus, & pedes quoque, qui cernebantur iactaſſe ſplẽdorem? Id ipſum de reliquo corpore eſt veriſimilius. Quod præter Cardinalẽ Caietanum, et alios, exiſtimat S. Ephrem oratione de trãſfiguratione: facta (inqt) ſunt veſtimenta eius alba. Etenim oſtendit euangeliſta, quòd ex toto eius corpore, eius gloria ſcaturijt: & ex tota eius carne reſplenduit eius facies, & ex totis eius membris reſplenduerunt radij. &c. Item; Chriſtus toto ſuo corpore, tanquã Sol ſuis radijs, reſplenduit gloria ſuæ diuinitatis. &c. Lege etiam D. Hieronym. epiſtola 61. ad Pammachium, & Autorẽ de mirabilibus ſacræ ſcripturæ lib. 3. cap. 10. Caro (inquit ille) illuminata per veſtimenta radiabat. &c. Abulenſis tamẽ Matthæi 17. quæſt. 47. arbitratur Chriſti faciem in transfiguratione ſplenduiſſe; corpus vero minime. Neque enim erat neceſſarium. quia à diſcipulis illius fulgor nõ cernebatur, propter quos trans figuratio fiebat. hæc vero ratio parũ habet momenti. Voluit enim Chriſtus perfecte transfigurari. Præterea diſcipuli quamuis internum corpus non cernerent, trãſfiguratũ eſſe ex ſplendore externo colligebant. Adde adfuiſſe etiam Moſem & Eliam, & oculis ſplendorem eſſe contemplatos.

S. Ephrem. *D. Hieron.* *Abulenſis.*

Quæritur.

Quæritur. Num fuerit hic fulgor corporis Chriſti miraculoſus? Reſpõdet D. Thomas 3. p. q. 45. arti. 2. fuiſſe. Ad corpus (inquit) glorificatum redundat claritas ab anima, ſicut qualitas quædam permanens corpus afficiens. Vnde fulgere corporaliter, non eſt miraculoſum in corpore glorioſo, ſed ad corpus Chriſti in transfiguratione deriuata eſt claritas a diuinitate, & anima, non per modum qualitatis immanentis, & afficiẽtis ipſum corpus: ſed magis per modum paſſionis trãſeuntis, ſicut cum aer illuminatur a ſole. Vnde ille fulgor miraculoſus fuit. hęc D. Thomas. Hinc collige miraculum fuiſſe corpus Chriſti non fulgere. hoc tamẽ miraculum ad illud pertinet miraculum in incarnatione factum, & poſtea continuatum, quo Chriſtus gloriam animæ habere voluit, abſque gloria corporis. Collige præterea miraculum fuiſſe fulgere in transfiguratione per modum paſſionis tranſeuntis, vt ait D. Tho. Si vero perpetuis ac permanẽtibus dotibus fuiſſet corpus donatum, non fuiſſet miraculum. Id enim animæ gloria ex lege ordinaria poſtulabat.

An dote impaſſibilitatis fuerit affectum Chriſti corpus in transfiguratione? &c.

Si roges, num in transfiguratione dote impaſſibilitatis, & cæteris fuerit affectum Chriſti corpus? Reſp. Minime, propter ſolum enim fulgorem dicitur transfiguratus, vt D. Th. docet art. 1. & 2. quæſtionis indicatæ. Adde fulgorem illum tranſeuntem non dici dotem. Eſt enim dos perpetua, vt ait D. Th. art. 2. Erat ergo corpus Chriſti in transfiguratione mortale, & paſſibile.

Veſtimenta autem eius facta ſunt alba ſicut nix.

Gręci codices habẽt, *ὡς τὸ φῶς*. *ſicut lux*. Sed noſter interpres meli⁹ legit, *ὡς χιών*, id eſt, *ſicut nix*, vt Marcus habet, etiam gręcè: eſt .n. accommodatior ſimilitudo, nec ſolum candida facta ſunt veſtimenta, verum etiam ſplendida, ſic enim Marcus. *veſtimenta eius facta ſunt ſplendentia, & candida nimis, veluti nix*. & Lucas. *veſtitus* (inquit) *eius albus, & refulgens*. Cardi. Caietan. putat, veſtium candorem ex ſplendore corporis emanaſſe. Vt ſplendorẽ (inquit) non ſpiritalem, ſed corporeum intelligamus, candor veſtimentorum ex ſplendore corporis conſurgens teſtatur. &c. At vero in veſtibus Chriſti ſummus fuit cãdor, & ſplendor. Candorem ab ſplendore emanaſſe, minime conceſſerim, ſplendor enim ſplendorem parit, non candorem, quæ qualitas ab ſplendore diuerſa eſt. Præterea, ut Abulenſis ait, quæſt. 42. lux non poteſt per opacum corpus tranſire; ergo lux corporis Chriſti non poterat opacas veſtes omnino penetrare. Cẽſeo igitur tàm ſplendorem illum, quàm candorem, indumentis Chriſti per miraculum a Chriſto eſſe tunc temporis datum, neque a corporis fulgore totum profectum.

An ſplẽdor veſtiũ, manarit ex ſplẽdore corporis?

Caietan.

Abulenſis.

Alba autem facta ſunt Chriſti indumẽta, quia is color lætis ſeruit rebus. Lætiſſimæ igitur transfigurationi magnopere conueniebat. Ideo angeli candidati apparent. Marc. 16. *Viderunt iuuenem ſedentem opertum ſtola candida.* Io. 20. *Vidit duos angelos in albis ſedentes.* Actor. 1. *Duo viri aſtiterunt in veſtibus albis.* Et Apoc. 7. *vidi turbam magnam ex omnibus gentibus ſtantes ante thronum, amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum. &c.* Dubitabis, an veſtium Chriſti color fuerit immutatus? Reſp. incertum eſſe cuius nam coloris Chriſti veſtes fuerint. Si candidæ erãt, quod veriſimile putat Abulenſis q. 46. non eſt color immutatus, ſed perfectiſſimus datus, quod ſi alterius fuere coloris, deſijt ille color eſſe, transfigurationis tempore. niueus, fulgiduſque color eſt inductus.

Color albus lætis ſeruit rebus.

Mar. 16.

Act. 1.

Apoc. 7.

Aduerte autem Chriſtum in ea apparuiſſe gloria, in qua in die iudicij apparebit. Vnde D. Hieron. Qualis Chriſtus futurus eſt tempore iudicandi, talis apparuit Apoſtolis. &c. Baſil. epiſcopus Seleuciæ, in oratione de trãsfiguratione, ò beata (inquit) Apoſtolorum lumina, quæ terribilem diem iudicij, in miti cernunt ſpecie. &c.

D. Hieron.

Baſilius.

Et ecce apparuerunt illis Moyſes, & Elias cum eo loquentes.

In gloſſa ordina. Lucæ 9. habetur, verum Moſem, verumque Eliam in transfiguratione non apparuiſſe. eius hæc ſunt verba. Notandum, non corpora, vel animas, Eliæ, vel Moſis, apparuiſſe, ſed ex aliqua ſubiecta creatura illa corpora formata fuiſſe. Poteſt etiam credi angelico miniſterio illud factum eſſe, vt Angeli eorum

Gloſſ. ord.

eorum perſonas aſſumerent. ita gloſſa, A ſed non ſequenda. Sentiendum eſt, verũ Moiſem, verumque apparuiſſe Eliam. Elias quidem ex paradiſo terreſtri, vel alio quopiam loco, per angelum adductus eſt Moſis anima ex Limbo, per aliquod corpus aſſumptum (vt cerni ſolent angeli) adfuit. Sic arbitratur D. Tho. 3. p. q. 45. art. 3. ad 2. & Lyran. Et Abulen. quæſt. 54. Non ſurrexit (inquit) Moſes, ſed corpus accepit de aere, ſicut communiter tenetur. &c.

D. Thom. Lyranus. Abulenſis.

D. Hieron.

An Moſes reſurrexerit vt trãsfigurationi adeſſet?

Hieronymus tamen Moſem reſurrexiſſe exiſtimat; Dat Chriſtus (ait ille) ſignum, Moſe ab inferis reſurgente. Autor quoque lib. de Mirabilibus ſacræ ſcripturæ, in hac ſententia eſt, in eadem ſui temporis doctores fuiſſe ſcribit. lib. 3. cap. 10. quæſtionem proponit; An Moſes aereum aſſumpſerit corpus? Reſpondet his verbis; De hac quæſtione autores vna, eademque ſententia prolata, non differenter dicunt, quòd, dum Dominus cum tribus diſcipulis, & Elia, non cum imaginatis, ſed veris corporibus conueniſſe non dubitãtur; & ipſe Moſes in ſuo vero corpore, de ſepulchro ſumpto videtur. ſic ille. Si roges, vtrum mortuus iterum fuerit Moſes? reſpondet affirmanter. Sed ſine vllo dolore mortuum dicat, qui hanc opinionem ſequetur, quæ mihi magis placet. Verum enim Eliam, verumque Moſem, tùm anima, tùm corpore, fuiſſe reor: quemadmodum vera erat gloria non adumbrata, ita verum Moſis erat corpus, non ex aere efformatum.

Autor mir.

An Moſes iterũ fuerit mortuus?

Cur Moſes & Elias apparuerint?

Apparuerunt autem Moſes, veteris teſtamenti promulgator, & Elias Propheta, Chriſtumque adorantes venerati ſunt & Dominum confeſſi. Vt intelligerent diſcipuli, Chriſtum & Moſis, & prophetarum omnium eſſe Dominum; nõ autẽ eſſe Eliam, aut Ieremiam, aut Ioannem Baptiſtam, aut vnum ex prophetis, vt populus aiebat. Secundò vt cognoſcerent E tãm legem à Moſe promulgatam, quàm prophetas, illi teſtimoniũ perhibere. Tertiò vt hominibus gloriam ſuam communicandam in cælo indicaret, quemadmodum Moſi, & Eliæ in monte communicabatur. Quartò vt de paſſione cum illis colloqueretur, de qua iam cum diſcipulis egerat. Lege Chryſoſtomum homilia 57.

Rogabis; An angeli quoque viſi ſint? Reſpondet D. Thomas 3. p. q. 45. art. 3. ad 1. Angelos transfigurationis non fuiſſe teſtes, ſed homines. Quoniã Chriſtus corporis gloriam in transfiguratione patefecit, quæ hominum eſt, non angelorũ corporis expertium. Vnde ſequitur angelos non interfuiſſe, vt Abulenſis etiã putat, quæſt. 64. Probatur: quoniam euangeliſtæ Moſis tantum & Eliæ meminerunt, angelorum verò nullam fecerunt mentionem. Feciſſent autem illuſtriſſimæ rei B mentionem, ſi corporibus aſſumptis apparuiſſent Apoſtolis.

D. Thom. An angeli in tranſfig. viſi ſint? Abulenſis.

Viſi in maieſtate.

Græce, ὀφθέντες ἐν δόξῃ, ait Lucas, id eſt, *viſi in gloria*. Trãsfigurationi enim ſuę, transfiguratos, gloriaque, ac ſingulari maieſtate ornatos, voluit Chriſtus adeſſe ſeruos. Sic ſolent in nuptijs, feſtisve alijs diebus, nobiles viri, pretioſis ornati veC ſtibus regibus adeſſe. In gloria ſiue maieſtate viſus eſt Chriſtus; in gloria quoque, ſiue maieſtate, illius ſerui. Sed longe inferior ſeruorum erat gloria.

Moſes & Elias viſi ſunt in gloria.

Et dicebant exceſſum.

Matthæus ait, apparuiſſe Moſem, & Eliam loquentes cum Chriſto. qua de re D loquerentur, indicat Luc. *Dicebant*, inquit, *exceſſum, quem completurus erat in Ieruſalem*. Exceſſus appellatur Chriſti paſſio, vt vult Lyrannus, quia fuit exceſſiua propter eximiam charitatẽ. Græce, ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ idest, *dicebant exitum eius*. Significat ergo exceſſus, exitum, id eſt, mortem Chriſti, quę fuit exitus illius ex hac mortali vita. Dicitur autem latine, *exceſſus*, non ab exceſſiua charitate, vt Lyranus vult; ſed quia per mortem, ex vita exceſſit. Voluit autem Chriſtus de morte, quam in Ieruſalem ciuitate erat ſubiturus, ſermonẽ habere cum Elia, & Moſe; vt id confirmaret, quod dixerat diſcipulis Matthæi. 16. *Exinde* (inquit) *cœpit Ieſus oſtendere diſcipulis ſuis, quia oportet eum ire Ieroſolymam, & multa pati à ſenioribus, & ſcribis, & occidi, &c.*

Quid ſignificet exceſſus.

Matt. 16.

Grauati erant ſomno.

Ex Luca hic in transfiguratione colligitur ordo. Aſcendit Chriſtus in montẽ Thabor,

Ordo tranſfigurationis.

Thabor, vt oraret: orare cœpit, ſimulque diſcipuli: neque enim magiſtro orante, diſcipuli aliud agerent. Orantibus ſomnus, quemadmodum in horto, obrepſit. Interim dum dormiebant, trãsfiguratus eſt Chriſtus in ipſa oratione, adfueruntque Moſes, & Elias. Euigilarunt diſcipuli, Chriſtum transfiguratum viderunt, cũ Elia, & Moſe, de paſſione colloquentem.

Caietanus.

An noctu transfiguratus ſit Dominus.

Colligit ex hoc ſomno Caietan. trãsfigurationem poſt aliquas noctis horas factam. Nocturno enim tempore obrepere ſolet ſomnus. Adde, Chriſtum ſequenti die ex monte deſcendiſſe, vt Lucas teſtatur; nocte ergo in monte fuit, veriſimileque eſt in medijs tenebris veluti Solem ſplenduiſſe. Cõtraria ſententia eſt Chryſoſtomi, homil. 57. diuino tempore factam trãsfigurationẽ cẽſet. Et S. Ephrem Duos (inquit) Soles in monte videbant oculi diſcipulorum; vnum ex conſuetudine, alterum, id eſt, Chriſtum præter conſuetudinem, &c. Euthymius quoque idẽ ſentit. Confirmatur opinio, quoniam nubes dicitur Apoſtolos obũbraſſe. nubes autem non obumbrat nocturno, ſed diurno tempore. Reſponderi poteſt, nubem ſerena etiam nocte, fulgente Chriſto veluti Sole, obumbrare potuiſſe.

D. Chryſ.
D. Ephr.
Euthym.

D. Chryſ.

Qualis fuerit Apoſtolorum ſomnus in monte Thabor.
Euthym.
Theophyl.

Somnum Apoſtolorum Chryſoſtom. interpretatur, vitium fuiſſe reſolutionẽ, à viſione profectam. Et Euthymius: Non nox, inquit, erat, ſed dies. ſplendoris tamen exceſſus obſcurabat Apoſtolorum oculos, ac mentẽ aggrauabat. Theophylactus: Somnum (inquit) dicit Euangeliſta multam grauationem è viſu. &c. At vero mirum eſt ſplendorem ſomnum efficere. Præterea diſcipuli, vt ex Luca conſtat, poſt ſomnum, non ante, Chriſtũ viderunt transfiguratum. Somnus igitur ille, non eſt effectus à viſione, ſed verus ſomnus fuit. Cùm autem ſplendor ille glorioſus nobilior fuerit ipſo Solis ſplendore, & ſupernaturalis, veriſimile eſt Apoſtolorum oculos ad intuendum fuiſſe à Chriſto adiutos.

Bonum eſt nos hic eſſe.

Euigilantes Apoſtoli, vt Lucas ſcribit transfiguratum videre Chriſtum; cum Chriſto Eliam, & Moſem. Quanto tẽporis ſpatio transfiguratio durarit, viſioq; incertum eſt. Cum Moſes, & Elias iam abirent, gloriæ raptus dulcedine Petrus Chriſtum, vt illos retineret, ſic eſt allocutus: *Domine, bonũ eſt nos hic eſſe.* Græce, καλὸν, i. bonum, & pulchrum. *Et factum eſt* (ait Lucas) *cum diſcederent ab illo*, ſcilicet Moſes, & Elias; *ait Petrus ad Ieſum: Præceptor bonum eſt nos hic eſſe. &c.* quaſi diceret, bonũ eſt nos in hoc monte commorari: idcirco, ne patiaris Moſem diſcedere, & Eliã. Quòd ſi de habitatione agitur, tria hic faciamus tabernacula, tibi, Moſi, & Eliæ.

D. Chryſ.

Cur Petrus dixerit, bonum eſt nos hic eſſe.
Theoph.

Chryſoſtomus arbitratur Petrũ propterea dixiſſe, *bonum eſt nos hic eſſe*; quòd nollet Chriſtũ ire Ieroſolymam, mortẽque ſubire. Theophylactus item ſic ſcribit. Petrus ob multam dilectionem Chriſtum pati nolens dicit; *bonum eſt nos hoc loco manere*, & non deſcendere, & occidi. &c. idem opinatur Euthymius. Veriſimilius eſt, Petrũ gloriæ dulcedine captum, in monte voluiſſe manere. Vnde Beda in homilia de transfiguratione: Petrus (ait) glorificatam Chriſti humanitatem contemplatus, tanto afficitur gaudio, vt nullatenus ab eius intuitu velit ſecerni. &cęt. D. Thomas: Ex nimio feruore Petrus videns gloriã, ita affectus erat, quòd nunquam voluiſſet ſeparari, ſi Deus voluiſſet. &c.

Beda.

D. Thom.

Cur Petrus de tabernaculis ſibi Ioanni, & Iacobo conſtruendis ſiluerit.
Lyranus.
Abulenſis

Sed cur Petrus Chriſto, Moſi, & Eliæ tabernacula conſtruere vult; de tabernaculis verò, ſibi, Iacobo, & Ioanni, cõſtruendis ſilet? Reſpondet Lyranus ſic: Non loquitur Petrus de tabernaculo faciendo pro ſe, & ſocijs ſuis, quia volebat cum Chriſto eſſe in ipſius tabernaculo, & ſocij eius cum alijs duobus, ſcilicet, Moſe, & Elia. ſic ille. Abulenſis quæſt. 64. ideò de tabernaculis huiuſmodi Petrum ſiluiſſe opinatur, quòd in eodẽ cum Chriſto tabernaculo diſcipulos habitaturos exiſtimarit. Forſitan tunc temporis, Petrus ſui, & tabernaculorum ſibi, ſocijſque parandorum eſt oblitus; ideo de illis nullam fecit mentionem. De ſe, & ſocijs, non curat, de Chriſto ſolum, Elia, & Moſe ſolicitus.

Neſciens quid diceret.

Non ita erat extra ſe raptus Petrus, vt verba, quæ proferebat, non intelligeret. Sed dicitur apud Lucã, & Marcum, neſcire quid diceret, eo modo, quo dicitur Iacobo, & Ioanni Matth. 10. *Neſcitis quid petatis*. Neſciebat autem Petrus quid diceret, & quid peteret, quia exiſtimabat

Matt. 20.

Chriſtum

Cur Petrus neſciebat quid diceret.

Chriſtum glorioſum, Moſemque, & Eliam, tabernaculis indigere, quia cupiebat Chriſtum in mõte Thabor manere; quia beatitudinem in terris, & viſione corporis Chriſti, non in viſione diuinitatis, collocabat; quia Chriſtum ab opere, ad quod venerat, id eſt, à redimendis hominibus auocabat; quia quinque tantũ homines Chriſti gloria perfrui volebat, ad quam plurimi erant adducendi. Cognouit autem Petrus Moſem, & Eliam ex diuina reuelatione, vel ex colloquio illorum cum Chriſto. forſitan etiam cum Apoſtololis locuti ſunt.

Quomodo Petrus Moſem cognouerit, & Eliam.

Ecce nubes lucida.

Loquebatur adhuc Petrus, cum fulgida nubes eos obumbrauit. Græcè, ἐπεσκίασεν αὐτούς. Dubitatur, an ſolos diſcipulos nubes obumbrarit, an etiam Chriſtũ, & Moſem, atque Eliam? Reſpõdendum, obumbraſſe Chriſtum, & diſcipulos, vt infra oſtenditur. Cur obumbraſſe dicitur, cùm fulgida fuerit? reſpondetur, obumbrare hoc loco, idem eſſe quod tegere, & circundare; nubis modo obumbrauit eos, hoc eſt, circumdedit, texit ita, vt cerni non poſſent. erat enim nubes latiſſima, ac maxime denſa, vt fulgeret.

Et timuerunt intrantibus illis in nubem.

Hæc verba Lucæ ſunt. Græcè. ἐφοβήθησαν δὲ ἐν τῷ ἐκείνους εἰσελθεῖν εἰς τὴν νεφέλην hoc eſt, *timuerunt autem, in illos intrare, ſiue dum illi intrarent, in nubem*. Qui nam ſint ij; qui timuerũt; qui nam etiam ij, qui in nubem intrarunt, explicandum eſt. Eos qui timuerunt, Apoſtolos fuiſſe liquet. Non enim timuit Chriſtus, aut Moſes, vel Elias. Nubem intraſſe Chriſtum, & Moſem, atque Eliam, ait Theophylactus Lucæ 9. & Damaſcenus in oratione de transfiguratione. Maiore (inquit) timore diſcipuli obſeſſi ſunt, Dominum cum Moſe. & Elia, intra nubem conſpiciẽtes. &c. Euangelium præterea Syriacum ſic habet: *Et timuerunt, cùm ſpectarent Moſem, & Eliam, qui ingrediebantur nubem.* Eſt ergo sẽſus, iuxta hanc interpretationem; timuerunt Apoſtoli, Chriſto, Moſe, & Elia, in nubem intrantibus. Attamen quo tempore nubes obumbrauit, Moſes, & Elias iã diſceſſerant; ergo Moſes, & Elias, nubẽ non intrarunt. Nam Lucas ſic ſcribit: *Et factum eſt, cum diſcederent ab illo*, ſcilicet Chriſto, Moſes, & Elias: *ait Petrus ad Ieſũ: Præceptor bonum eſt nos hic eſſe. &c.* quando ergo Petrus verba illa protulit, diſceſſerunt Moſes, & Elias. Cùm vero Petrus loqueretur, nubes obumbrauit. Præterea vox è nube prolata Chriſtum indicabat; ergo iam nõ aderant Elias, & Moſes, ſed ſolus Chriſtus, quem vnicum diſcipulis demonſtrabat vox; *hic eſt filius meus dilectus. &c.* Ad hæc: nulla ratio erat, cur diſcipuli timerent, Chriſto, Moſe, & Elia, nubem intrantibus, niſi ipſi intrarent.

An nubem intrarint Moſes, & Elias?

Theophyl. Damaſcen.

Itaque dicendum erit, poſt diſceſſum Moſis, & Elię, nubẽ maximã tùm Chriſtum, tùm diſcipulos circũtexiſſe; timuiſſe autem dicuntur diſcipuli, quia videbant ſe vndique nube ambiri, & veluti comprehendi. Verba Lucę quę aduerſari videntur ſic explicanda ſunt. *Timuerunt, intrantibus illis in nubem*. hoc eſt, cùm illi, vel ipſimet diſcipuli, intrarent nubem, cùm viderent ſe nube comprehendi, formidine sũt correpti. Græcè, *in intrare illos*, id eſt, cum intrarent illi, vel ipſi Apoſtoli, in nubem, timuerunt. Quod ſi velis Moſem, & Eliam, non diſceſſiſſe ante nubem, exponi verba poſſunt, hoc pacto: *Timuerunt diſcipuli intrantibus in nubem illis omnibus*, ſcilicet, Chriſto, Moſe, & Elia, & diſcipulis quoque. timuerũt autem, quia videbant ſe nube cingi. Verba illa Lucę, *& factum eſt, cùm diſcederent ab illo*, Moſes, videlicet & Elias, iuxta hanc interpretationem, ſic exponeś: Cùm diſcederent, hoc eſt, cùm iam velle ſe diſcedere præ ſe ferrent. Nam aliquo temporis ſpatio in monte manſerunt. Non caret etiam probabilitate, nubem ſolos circũſepſiſſe diſcipulos, non verò Chriſtum.

Ecce vox de nube.

Nube Dei gloria, & maieſtas indicatur. Exod. 19. *Iam nunc veniam ad te in caligine nubis.* Exod. 24. *Operuit nubes montem, & habitauit gloria Domini ſuper Sinai, tegens illum nube &c.* Exod. 40. *Operuit nubes tabernaculum teſtimonij, & gloria Domini impleuit illud. nec poterat Moyſes ingredi tectum fœderis. nube operiente omnia, & maieſtate Domini coruſcante, quia cuncta nubes operuerat.* Et Leuit. 16. *In nube apparebo* (ait Dominus) ſuper

Exod. 19.
Exod. 24.
Nubes Dei gloriam indicat.
Exod. 40.
Leuit. 16.

3. Reg. 8

ſuper oraculum. 3. Reg. 8. *Nebula impleuit domum Domini.* Item. *Dominus dixit, vt habitaret in nebula, &c.* Quemadmodum Rex in templo, aureo peripetaſmate vndiq; tegitur, ſic regum Rex Dominus, nube veluti occultatur. ex nube igitur locutus eſt Deus Pater. Attamen tam nubem quam vocem Angelus efformauit, dicitur autem Pater locutus, quia vice Patris, ab Angelo vox illa proferebatur.

An angelus vocem efformarit.

Mat. 3. D. Aug. D. Fulgen. D. Tho.

Similem vocem Matt. 3. in baptiſmo à tota Trinitate efformatam docet Aug. lib. 4. de Trinitate, D. Fulg. in lib. de fide ad Petrum, c. 9. & D. Th. 3. p. q. 39. art. 8. ad 2. Etenim opera S. Trinitatis ſunt inſeparabilia. Veriſimile igitur eſt, hãc vocem, & nubem, à tota Trinitate effectã.

Nube indicatur Spiritus Sanctus. D. Tho. Orig. Beda Ambr.

Origen. tract. 5. in Mat. Beda, Ambroſius, & alij, à nube hac ſpiritum ſanctum indicatum eſſe aiunt, & D. Th. 3. p. q. 45. ar. 4. In transfiguratione (ait) tota Trinitas apparuit. Pater in voce; Filius in homine; Spiritus ſanctus in nube clara. Indicat autem nubes Spiritum ſanctũ, quoniam nubis inſtar fulgidę, hominem illuminat, regit, obumbrat.

In quo mihi bene complacui.

D. Hilar. D. Chryſo. Theoph. Euth. Tertull.

D. Hilarius ſignificari his verbis putat Chriſtum Patri eſſe complacitum. Diu. Chryſo. ſic interpretatur: *In quo bene complacui.* ac ſi diceret, i quo requieſco, i quo acquieſco et oblector. Theoph. ita: i quo bene complacitum mihi, i. ſuper quem requieſco, & qui mihi placet. Euth. ſimiliter: In quo requieſco, in quo oblector, vt in vnanimi, & æquali mihi. Tertul. in lib. aduerſus Praxeam c. 23. in hunc modum vertit. *Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene ſenſi.* Sic etiam vertit D. Cyp. epiſto. 63. ad Cælium, & D. Aug. ſer. 63. de verbis Domini, ſignificat autem in quo bene ſenſi, de quo optime ſentio, de quo eximiam habeo exiſtimationem.

D. Cyp. D. Aug.

Noſtra verſio multo præſtantior eſt. *In quo mihi bene complacui.* Græce non eſt, mihi, ſed ſubintelligitur, ἐν ᾧ εὐδόκησα, *in quo complacui.* De verbo, εὐδοκέω, & εὐδοκία, diximus tom. 1. lib. 8. c. 19. ſignificat. εὐδοκία, bonam voluntatem propẽſam in aliquem, beneuolentiam, & placitum εὐδοκέω, bene velle, complacere. D. Hier ad Eph. 1. Verbum (inquit) εὐδοκία, qđ Latinus interpretatus eſt, placitũ, apud græcos compoſitum eſt ex duob. integris ἀπὸ τοῦ εὖ, καὶ τοῦ δοκεῖν, *à bene, & à placito,* quod nos dicere poſſumus beneplacitũ, quia non ſtatim omne quod placuit, & bene placere poteſt. Sed ibi tantum, εὐδοκία, hoc eſt beneplacitum dicitur, vbi qđ placuit recte placitum cõprobatur. Hũc aũt ſermonem de hebraico רצון, raſon, ſeptuag. interpretes tranſtulerunt, rebus nouis verba noua fingentes. hæc Hiero.

D. Hier.

Raſon Hebraice beneuolentiam ſignificat, & beneplacitum, verbum, raſah, velle, placere, complacere. Iſa. 42. *Complacuit ſibi in illo anima mea.* Hebraice, raſta. Pſal. 76. *Non apponet vt complacitior ſit adhuc?* i. vt ſit magis beneuolus, vt magis illi cõplaceat. hebraice, lirſoth, complacitior dr, à complaceo, non à complaco. Pſ. 149. *Beneplacitum eſt Domino in populo ſuo.* Hebr. eſt verbum raſa. Vertit Hier. complacet ſibi Dominus in populo ſuo, i. placet illi populus, vel complacentiam & oblectationem habet in populo. Senſus igitur eſt. *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui.* in quo complacentiam habeo maximam, qui mihi infinitum in modũ placet, propter quem placent homines quicumq; placent.

Iſa. 42. Pſal. 76. Pſ. 149.

Ipſum audite.

Chriſtum Dei Filium naturalem eſſe vox Patris indicat, (ꝙ Petrus confeſſus fuerat) dilectiſſimũ, & ꝙ Patri maximè placeat. ꝑterea gẽtium doctorem eſſe demonſtrat, quem omnes audire debeant. *Ipſum* (inquit) *audite*, ipſius verbis obtẽperate. ſimile illud eſt Deut. 18. *Prophetam,* i. Chriſtum, *de gente tua, & de fratribus tuis, ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus, ipſum audies, &c.* De hac voce D. Petrus epiſt. 2. capi. 1. *Non* (inquit) *doctas fabulas ſecuti, notã fecimus vobis Domini noſtri Ieſu Chriſti virtutem, & præſentiam: ſed ſpeculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim à Deo Patre honorem, & gloriam, voce delapſa ad eum huiuſcemodi, à magnifica gloria. Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi complacui, ipſum audite, & hanc vocem nos audiuimus de cælo allatam, cum eſſemus cum ipſo in monte ſancto.* hoc eſt, non artificioſas vobis fabulas ſed ꝙ veriſſima ſunt prædicamus nimirum virtutẽ, Græcè, δύναμιν, i. potentiam, & præſentiam, i. aduentum Chriſti. Ea prædicauimus, quę oculis noſtris contemplati ſumus. etenim magnitudinis, et maieſtatis Chri-

Chriſtus filius Dei naturalis, & gentium doctor indicatur. Deut. 18. 2. Pet. 1.

ſti ſpeculatores fuimus, *Accipiens.n.* ſubaudi more hebraico, *fuit*, id eſt, accepit enim Chriſtus à Patre honorem, ac gloriã magnam, in monte Thabor, cùm voce è cœlo delapſa Dei filius eſt denuntiatus. Et nos in monte illo ſancto audiuimus. &c.

Ceciderunt in faciem ſuam.

Inſtar tonitrui vox tremẽda ſonuit ex nube, ideoque illam audientes diſcipuli, vt euangeliſta ait, ceciderunt in faciem ſuam, & timuerunt valde. S. Ephræm in oratione de transfiguratione. Ad hanc (inquit) vocem Apoſtoli, proni ceciderunt in terram, erat.n. tonitru terribile. Quãobrẽ voce eius tremuit terra, & ij ceciderunt in terrã. ſic ille. Humana fragilitas (ait Hier.) conſpectum maioris gloriæ ferre non ſuſtinet, ac toto animo, & corpore contremiſcens ad terram cadit, &c. Orig. cadentes in terram Deo ſupplicaſſe ait. non ſuſtinentes (ait) gloriam vocis, neque virtutem procedentem ex ea, ſupplicarunt Deo, cadentes in faciẽ ſuã, &c. & Chryſo. Ceciderunt trementes ſimul, & adorantes, &c. Euth. Poteſt (ait) dici, quod prociderunt in faciem ſuã Apoſtoli, hoc eſt, adorauerunt, &c. Dicendum eſt tremore percuſſos Apoſtolos, in faciem procidiſſe, vt ait Matthæus. an autem Deum tunc adorarint, dubium eſt. Fieri potuit, vt timore perterriti ad adorandum in faciem prociderent. Sic autem explicabuntur euangeliſtæ verba. Audientes ceciderunt in faciem ſuam; videlicet, vt adorarent; & timuerunt valde.

S. Ephræm. D. Hier. Orig. D. Chryſ. Euth.

Nemini dixeritis viſionem.

Opportunum tempus non erat aperiendæ viſionis, ante reſurrectionem; ideo tacere iubet Apoſtolos. Lege quæ ſupra diximus hoc libro c. 4. D. Hier. Non vult (inquit) hoc.i transfigurationem Chriſtus in populos prædicari, ne & incredibile eſſet pro rei magnitudine, & poſt tãtam gloriam apud rudes animos ſequens crux ſcandalum faceret, &c. Et Chryſ. Quanto maiora de Chriſto dicebantur tanto difficiliora tũc creditu multis videbantur, & ſcandalum, quod à cruce oriebatur, multò magis creſcebat. ideo ſilentium iuſſit, &c. Beda: Non vult Chriſtus hæc prædicari: ne poſt tantam gloriam crux ſcandalum fiat, &c. verùm non video quodnam maius ſcandalum potuerit crux afferre, transfiguratione prædicata. Ideoque arbitror Chriſtum propterea noluiſſe vulgari transfigurationem, quod in tempus opportunum, videlicet, poſt reſurrectionem huiuſmodi prædicationem voluerit reſeruari. D. Damaſce. exiſtimat, tribus Apoſtolis imperare ſilentium, ne reliquos Apoſtolos qui transfigurationi minime interfuiſſent, ſi rem aperirent, mæſtitia afficerẽt. Dolerent.n. quod tam præclara viſione digni habiti non eſſent.

D. Hier. Damaſcen.

CAPVT XXIX.

Morale. De Transfiguratione.

Est præmij ſpes, ad perferendos labores quoſcumque magnum incitamẽtum. *Moyſes* (vt Paulus ait ad Heb. 11.) *elegit affligi cum populo Dei*, ſpreuitque Pharaonis aulam: *aſpiciebat enim in remuneratio nem*, & Dauid Pſal. 118. *Inclinaui*, inquit, *cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas, propter retributionem*. Non eſt (ait Caſſiodor. lib. 2. Var. epiſt. ad Senatum Rom.) quiſquam qui non ad morum ſumma nitatur aſcendere; quando irremuneratum non relinquitur, quod conſcientia teſte laudatur, &c. D. Damaſc. in orat. de transfiguratione. Qui laborum fructus perſpectos habet intrepido animo in certamen deſcendit. Etenim lucri cupiditas, homines eò ducere ſolet, vt corpori ſuo minime parcant, &c. quod nam præmium cœleſti beatitudine maius, aut verbis exprimi, aut mente poteſt concipi? Tantũ hoc præmium proponit ob oculos Chriſtus vt alacriter certemus. Itaque quiſcunque alacriter certare vis, æternam tibi propoſitam beatitudinem, in cœlũ ſublatis animi oculis, ſæpe intuere. ſic Aug. hortatur Pſal. 36. Noli (inquit) attendere qua iturus, ſed & quò venturus ſis. ſi vis ſuſtinere laborem, attende mercedem, &c.

Heb. 11. Præmij ſpes magnũ incitamẽtum eſt. Pſal. 118. Caſſiodor. Damaſcen. D. Auguſt.

Difficile iter eſt, confragoſum; accliue ab itinere oculos amoue, finem itineris lætiſſimum, omnique voluptate cœleſti plenissimum ſuſpice. audi Chryſoſtomũ hom.

Cæleſtis beatitudo cõſiderãda.

hom.12. ad Phil. Caput ſurſum, ſurſum oculos. Iſtud, & pædotribæ currētib. pręcipiūt. ita ſolidatur fortitudo. Surſū vbi palma eſt ſuſpice, ipſe palmæ conſpectus multā facit alacritatē. &c. De Ceruis Plinius lib. 8. c. 32. Gregatim (ait) maria tranant nantes, nec terras vident, ſed in odore earū natāt. &c. Sit & nos etſi cæleſtem illā regionē corporeis nō cōſpicimus luminib. fidei odore percipiamus: taliq; in odore, mundi huius pelagus traijciamus. Aug. pſal. 64. hanc cęleſtis gloriæ ſpē anchorā vocat, qua cōtinetur aius ne faciat in vitijs naufragiū. Spē (inquit) in illā terrā quaſi anchorā præmiſimus, ne in iſto mari turbati naufragemus. &c. Itē: Contra tētationes huius peregrinationis noſtræ, ſpes noſtra fundata in illa ciuitate Ieruſalē, facit nos non abripi in ſaxa. &c.

D. Chryſ. — *Plinius.* — *D. Auguſt.* — *Spes gloriæ anchora eſt.*

¶ *Aſſumit Ieſus Petrū, Iacobū, & Ioanē*, Chriſtus eſt q̃ homines aſſumit in gloriā. Etenim niſi aſſumat ille, aſcēdet nemo. Aſsūpſit humanitatē in diuinū ſuppoſitū, vt aſſumeret homines in cęlū. Pſal. 64. *Beatus quē elegiſti, & aſſūpſiſti, inhabitabit in atrijs tuis. &c.* Eligit Chrs, & aſſumit in cęleſtia atria. Si mortē pro nobis nō ſubijſſet, qs nos in cæleſtia palatia aſſumpſiſſet? celſiſſimus mōs eſt, niſi Chriſtus ſuo ſanguine, auxilijs, meritiſq; in eū ducat; nemo ducet: pſal. 72. *Tenuiſti manū dexterā meā, & in volūtate tua deduxiſti me: & cū gloria ſuſcepiſti me. &c.* Cāt. 8. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, innixa ſuper dilectum ſuum? &c.*

Chriſtus nos ducit in gloriam. — *Pſal. 82.* — *Cant. 8.*

Vide quos aſſumat, Petrū eccleſię petrā, Ioannē illibatæ virginitatis exēplar, Iacobū, ideſt, ſupplantatorē. Si aſſumi vis eſto petra, in fide, & charitate, boniſque operib. conſtans, firmus, ac ſolidus. Eſto caſtitate cōſpicuus. vitiorū deniq; oium eſto ſupplantator, ac victor. D. Hila. can. 17. tres Apoſtolos ait aſſūptos, vt oſtēderetur homines ex trib. filijs Noe natos ad gloriā eſſe aſſumēdos. ideſt, non ſolos Iudæos, ſed oibus gentib. aliquos. D. Tho. Matth. 17. vult, nō oēs Apoſtolos ad ſpectandam Chriſti gloriam adductos; vt indicaretur non omnes vocatos, ad Chriſti gloriam adducendos: iuxta illud Matthęi 20. *Multi ſunt vocati pauci vero electi.* Adde non ſine Petro vidiſſe reliquos Chriſti gloriam; quoniam ſine ſocietate, & obedientia Petri, ideſt, Romani Pontificis, ſucceſſoris Petri, nemo gloriam conſequetur. Illud quoque adijce, nonniſi no-

D. Hilar. — *D. Thom.* — *Matth. 20.*

Abiles aquilas Petrum, Ioannem, Iacobū, ad intuendum ſolem, in montem Thabor conuolaſſe. D. Petrus 2. epiſt. cap. 1. ſpeculatorem ſe fuiſſe ait *magnitudinis Chriſti*. Illius. n. magnitudinem, & imperium, tā ipſe, q̃ Iacobus, & Ioānes ſpeculati sūt.

2. Petr. 2.

Poſt dies ſex. Sex dieb. operatus eſt Deus. ſeptimo die vt legitur Gen. 2. *Requieuit ab vniuerſo opere, quod patrarat.* Sex igitur dies, laboris, atque operum tempus ſignificāt. Poſt ſex dies, ideſt, poſt laborem, & opera, nos quoque in æternam abſque labore vitam, aſſumpti requieſcemus. iuxta illud Pauli ad Heb. 4. *Relinquitur ſabbatiſmus*, ideſt, requies, *populo Dei. Qui enim ingreſſus eſt in requiem eius, etiam ipſe requieuit ab operib. ſuis. ſicut à ſuis Deus &c.* Requieuit De⁹ die ſeptimo. Gen. 2. ab oi opere, quod patrarat, ſic requieſcet probus vir in cęleſti ille ſabbatho, ab oi labore, & opere, quod patrarit. Lege Aug. lib. 22. de ciuit. c. 30.

Opera ſancta gloria ſequitur. — *Hebr. 4.* — *Geneſ. 2.*

¶ *In montem excelſum ſeorſum.* pſal. 113. canit vates: *Montes exultaſtis ſicut arietes, et colles ſicut agni ouium. A facie Domini mota eſt terra, à facie Dei Iacob.* Si in exitu Iſrael de Ægypto, terra à facie Dñi mota, mōteſq; exultaſſe dicuntur: nonne in transfiguratione Dñi, mons Thabor ab ſplendenti Domini facie gaudio exilijſſe dicet? Hermonē quidē mōtem tunc exultaſſe ait D. Damaſcen. in orat. de transfiguratione cum in baptiſmate Chriſti cæleſtē Patris vocē audiuit. In transfiguratione autem exultauit Thabor, iuxta illud pſal. 88. *Thabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt.* Tūc vt idem Damaſcen. ait, cum cœlo mons certauit. Fuit enim quoddam cæleſtis gloriæ theatrum, empyreiq; cæli ſimulacrū. Ipſum cęlum monti Thabor potuit inuidere. Neq; enim cęlum Chriſti habebat humanitatem, quæ in Thabor monte fulgebat. Quemadmodum in montem Thabor; ſic & in cælum empyreū ſuos ducit Dñs Petros, ſuos Ioannes, ſuos Iacobos. Ducit eos in mōtē excelſum ſeorsū, ſeorſum, inquam, à terra, ſeorſum ab impijs, ſeorſum a peccatis, ſeorſum a doloribus, ſeorſum à fame, ſiti, omnibuſque malis.

Pſal. 113. — *Damaſcen.* — *Pſalm. 88.*

¶ *Et facta eſt dū oraret, ſpecies vultus eius altera.* Dū oraret trāsfiguratus eſt Dñs. Etenim ad trāsfigurandū hominē orō sūmopere cōfert. Euthym. Luc. 9. Orās trāsformat⁹ eſt Chriſtus, vt diſcamus, quod orō trāſformat, atq; illuſtrat hominē, ſi fiat quēadmodū oportet. &c. Moſis facies, vt ſcri-

Oratio hominem transfigurat. — *Euthym.*

Exod. 34.

ptum extat Exod. 34. ex conſortio ſermonis Dñi illuminata eſt; eundem in modũ hominis facies, linguã, manus, geſtꝰ, operaq; oĩa, ex orationis cũ Deo conſortio illuminãtur, ac transfigurãtur. Qui imaginẽ aliquã ex exẽplari depingit, attẽte, ac vigilãter inſpicit exẽplar. Quid aliud eſt trãsfigurari, quã figuram Chriſti ex ipſo Chriſto velut exẽplari, in nobis pingere? Attẽtè ergo, ac vigilanter, Chr̃m crucifixũ, velut exẽplar, in oratione inſpice; illius virtutes in aĩum transfer, ſi transfigurari, i. Chriſti figurã cupis gerere. Huius enim vitæ transfiguratio, eſt Chriſti imitatio. Speculũ illius rei figuram recipit, cui obijcitur; & quodammõ ſe trãsfigurat. Similẽ in modum aĩus noſter, ſi ſe Chriſto ſpeculi inſtar, puri in orõne offerat, illius recipiet figurã; & ſeipſũ transfigurabit, dicetq; cum transfigurato Paulo ad Gala. 2. *Viuo iã non ego, viuit vero in me Chriſtus.* hoc eſt, in Chriſtũ ſum transfiguratus. 2. Cor. 3. *Nos oẽs reuelata facie gloriã Domini ſpeculãtes, in eandẽ imaginẽ trãsformamur à claritate in claritatẽ, tanquã à Domini ſpiritu. &c.* Speculantes Græcè, κατοπτριζόμενοι. Significat aũt, κατοπτρίζομαι, Speculor, cõtẽplor, ſiue in ſpeculo video: κάτοπτρον, ſpeculum dicitur. Significat etiã in ſpeculo repræſento. Nos oẽs (ait Paulus) veluti in ſpeculo gloriã Dñi abſque velo moſaico intuentes, in eandẽ Dei imaginẽ transformamur, Græce, μεταμορφούμεθα, i. transfiguramur. &c. Theodor. in hũc locũ. Quemadmodum (inquit) aqua perſpicua eorum, qui inſpiciunt aſpectũ, & ipſius ſolis circulũ, & cęlorũ cõuexa effingit, ita & cor purũ, fit diuinæ gloriæ veluti quoddã ſpeculũ, ꝙ eã refert, & exprimit. &c. Cardinalis Caiet. κατοπτριζόμενοι, interpretatur, inſtar ſpeculi ſuſcipientes gloriã Dñi, & reddentes, officium ſpeculi exercentes. Id vero ijs contingit qui orationi vacant, inſtar ſpeculi transfigurantur, figuram Chriſti ſuſcipiunt, & hominibus eandem repręſentant.

Galat. 2. *2. Cor. 3.* *Theodor.* *Caietan.*

¶ *Trãsfiguratus eſt ante eos.* Oſtendit Dñs diſcipulis corporis gloriã; diuinitatẽ minimè oſtẽdit. Guſtũ quendã cæleſtis beatitudinis præbuit, & vt Damaſc. ait, in ora. de Transfig. veluti exiguam carnis rimã ſtrictim aperuit. Quemadmodum ſi quis ingentem auri, argenti, gẽmarumq; theſaurum, per tenuiſſimam rimulã oſtenderet, ſic Dñs immenſas illas gloriæ opes, ꝑ rimulã carnis indicauit. ita ſol ꝑ rimulã, ex ſũmo illo ſplendore, paruum aliquẽ radiũ ſolet ĩ domũ immittere. Regũ gloria externa eſt; extrinſecus ab externis rebus auro, argento, veſtib. equis, comitatuque aduenit. ideoq; cum transfigurari volunt oĩa extrinſecus emendicant. At Summi Regis oĩs gloria eſt ab intus; nihil opus fuit quærere foris. D. Ephrem. Ex ipſo (inquit) ſcaturiebat eius gloria. &c. Intus infinitũ habebat glorię pelagus, nempè diuinitatẽ; ex infinito Oceano paruulum quẽdam riuulũ deriuauit in corpus. Quid illud eſt; *Reſplenduit facies eius ſicut ſol, veſtimenta aũt eius facta ſunt alba ſicut nix?* Sane paruulus quidã eſt ex infinito fonte riuulus, paruula ex infinito igne ſcintilla, paruula ex infinitis diuinitatis opibus gemmula. Repromiſſæ terræ, lacte, melleque manantis, exploratores fuere tres Apoſtoli. Eſt regio illa latiſſima, fæcundiſſima, opulentiſſima, infinita. At noſtri exploratores, ad intima illius loca; ideſt, diuinitatem minimè penetrarunt; extremas tantum oras percurrerunt, corporis tantum Chriſti ſplendorem, ac pulchritudinem contemplati ſunt.

Chriſtus nõ oſtendit in transfig. diuinitatem. *Gloria Chriſti ab intus, regum à foris.* *D. Ephr.*

Omnis hæc gloria, & ſplẽdor, corpori Chriſti, à pũcto cõceptionis debitus erat: Etenim poſtulat aĩa beata, corpus, carnẽque beatam. Sed vt poſſet pati caro, glorię influxũ ipſo cõceptionis puncto coercuit Chriſtus, idq; per miraculũ: Itaq; miraculũ fecit, vt pro nobis labores, ac cruciatus tolerare poſſet. Nos quoque miracula, ſi poteſtas eſſet, facere oporteret, vt pro Chriſto pateremur. In transfiguratione cõpreſſam gloriã effudit in corpus, ſoleq; reddidit fulgentius. D. Damaſc. loco citato: Nunc (inquit) viſa ſunt, quæ hominum oculis cerni non poterant; nimirum terrenum corpus, diuinumque ſplendorem emittens, mortale corpus deitatis gloriam, fontis inſtar, fundens, &c.

Miraculum fecit Chriſtus, ut pro nobis cruciatus ferret. *D. Dama.*

In monte Thabor gloriæ oſtendit riuulum, in cœlo autem fontem ipſum, pelaguſque infinitum aperit, nempe diuinitatem. In cælo id fit, quod eſt in Pſalmo 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Etenim vbertas ſumma eſt in Cœlo, beatos inebrians, hoc eſt, omni ex parte illorum deſideria explens; torrens eſt, fluuius, mare immenſum voluptatis

Pſal. 35.

tis

tis ſanctiſſimæ, quæ ſola mentem exſa-
tiare poteſt; lumen eſt, quod gloriæ lumē
à Theologis dicitur, intellectum ad cer-
nendum Deum illuminans, deniq; fons
eſt vitæ ſempiternæ. Inebriātur beati ab
vbertate, & opulentia domus Dei; dulciſ
ſimo ſanctiſſimarum voluptatum fluuio
potantur, gloriæ lumine illuminati Deū
cernunt, ex fonte vitæ ſempiterno, ſem-
piternam vitam, oīb. delicijs refertiſſimā
hauriunt. Quis poterit fando explicare
quales hæ ſint deliciæ, qualis vita, qualis
gloria? Lege Chryſ. hom. 24. ad Heb. con
ſidera atque enumera quæſo diuitias cæ
teraq; dona quib. Deus homines impios
ēt Turcas, Mauros, ethnicos cumulat. ꝙ
ſi impijs in hoc terrarum orbe, tot dona
tam eximia liberalitate largitur, ſanctis
beatiſque hominibus, quid in cœlo lar-
gietur? Aug. lib. 22. de ciuit. c. 24. quid da
bit ijs, quos prædeſtinauit ad vitam, qui
hæc dedit eis quos ꝑdeſtinauit ad mor-
tem? &c. Lege quæ de ciuitate cæleſti di-
ximus tom. 1. lib. 2. c. 7.

D. Aug.

¶ *Veſtimenta eius facta ſunt alba ſicut nix.*
Facta ſunt Chriſti indumenta, nō ſolum
candida, ſed ē. ſplendida, vt diximus. D.
Greg. 32. Mor. c. 7. arcano ſenſu, viros ſā
ctos illis ait adumbrari. quemadmodum
.n. veſtes pretioſæ, homini adhærētes, eū
dem exornāt, ita viri ſancti Chriſto amo
re adhærentes, gloriam illi & ornamētū
afferunt. In transfiguratione (ait Greg.)
quid aliud, quam reſurrectionis vltimæ
gloria nuntiatur? In monte veſtimēta e-
ius ſicut nix facta ſunt, quia in ſupernæ
claritatis culmine, ſancti oēs ei luce iuſti
tiæ fulgentes adhærebunt, &c. item eo-
dem loco: Luce ſicut veſtimēto amictus
eſt Deus, quia ſanctis oīb. quib. dictū eſt
Vos eſtis lux mundi, in illa æterna gloria ve
ſtietur, &c. & D. Tho. 3. p. q. 45. art. 2. ad
3. Claritas (inquit) veſtimentorum Chri
ſti deſignat futuram claritatem ſanctorū
&c. candida, frigidaque nix caſtitatē in-
dicat. Veſtimenta Chriſti alba facta ſunt
tanquam nix, ſic adhærentes Chriſto vi-
ri probi. albi fiunt velut nix, i. caſti, puri
tatiſque fulgore conſpicui.

D. Gregor. Veſtimenta Chriſti ſanctos indicāt viros.

D. Tho.

Caſtitas.

¶ *Et ecce apparuerunt illis Moyſes, & Elias.*
In mōte cernuntur cum Chriſto transfi-
gurato Moyſes, atq; Elias, ieiunio illi ſi-
miles. Vterq;. n. quemadmodū Chriſtus
40. dierū ieiuniū ſeruauit: Vnde D. Hie.
lib. 2. contra Iouinianum: Ob ieiuniorū

D. Hier.

A (inquit) conſortia, Moyſem, & Eliā trās
figuratus Dn̄s in monte ſecū oſtendit in
gloria, &c. Si vis igitur cum Chr̄o tranſ
figurari, ieiuna. Orig. Exo. 12. putat com
pletum nūc eſſe illud, ꝙ Deus Moſi pro-
miſit. Exo. 33. *Poſteriora mea videbis.* Moſes
(inquit) in monte cum Chr̄o totus appa
ruit in gloria, colloquēs cum Ieſu. & ibi
completur ei illa promiſſio, quā accepit
in monte Sinai, cū dictū eſt ei: *Poſteriora
mea videbis.* vidit. n. q̄ in poſteriorib. & no
B uiſſimis dieb. facta ſūt, & gauiſus eſt &c.
Lege D. Irenæum lib. 4. c. 37. & Tertull.
lib. 4. aduerſus Marcionem, ca. 22. & lib.
aduerſus Praxeam, cap. 14.

Socij transfigurationis Elias, & Moyſes ieiunatores. Orig. Exo. 33.

¶ *Viſi in maieſtate.* Non ſolū Chriſtus, ſed
Moyſes ēt, & Elias, in gloria apparuere.
Viſi (ait Lucas) *in maieſtate.* adūbratur hoc
loco, hominū i cælo gloria atq; maieſtas.
Videntur. n. beati oēs *in maieſtate*, q̄ regū
oīum, & imperatorum maieſtatem, lon-
go ſuperat interuallo. pluſquā reges ſunt
C oēs, in cæleſti illo palatio, & imperatores
pluſquam imperatoria maieſtate, ac glo
ria condecorati. Quam iucundū erit, in-
numera regū, atq; imperatorū millia cer
nere. viſi ſunt in gloria cū Chriſto Moy
ſes, & Elias: ſic cū Chriſto i gloria innu-
meri videbuntur hoīes. Nam vt Paulus
ait ad Phili. 3. *Reformabit corpus humilitatis
noſtræ, cōfiguratū corpori claritatis ſuæ, &c.*

Elias, & Moyſes gloria ſplendētes viſi ſunt

Beati omnes pluſquam reges ſunt. Phil. 3.

¶ *Et dicebāt exceſſū.* D. Greg. ho. 27. i euā
gelia: per calicē (inqt) pertingitur ad ma
D ieſtatē, &c. pertingūt beati ad maieſtatē
ſed per calicē Chriſti, i. per paſſionē. Per
ueniunt in trāsfigurationē, ſed per illius
crucē. de hoc calice, & cruce, i ſūma ma
ieſtate Moſes, & Elias cū Chriſto agūt.
Et dicebāt exceſſū (ait Lu.) *quē cōpleturus erat
in Ieruſalē.* Quorſū in ſūma gloria, de ſū-
mo agitur crucis opprobrio? Rn̄detur,
quia per ſūmū crucis opprobriū ſumma
eſt parta gloria. crux arbor eſt vitæ Chri
ſti irrigata ſāguine, q̄ vitæ gloriæq; ſēpi
E ternæ fructū attulit. ſcala eſt per quā aſcē
ditur i gloriā. docet ēt locus Reges, prin
cipes, diuiteſq; viros, & opinione mūdi
felices, in media mūdi huius gloria, diui
tijs, & felicitate, meminiſſe mortis, quæ
hoc loco exceſſus dicitur excedēt oēs ex
vita, ex mūdo, ex gloria, ex diuitijs, tol-
lē: ſecū nihil. Apoc. 14. *Opera illorū ſequū-
tur illos.* ſequūtur illos opera, deſerūt ce-
tera. Quemadmodū aqua diluit vinū, ſic
mortis memoria diluit felicitatē, ne mē-

D. Greg.

Per crucem Chriſti peruenimus in gloriam.

Mortis memoria proſperitati admiſcenda.

Apoc. 14.

tem à ſancto virtutis ſtatu deturbet.

Aperiendi mentis oculi, & in gloriam cœleſtem intendendi

¶ *Euigilantes viderunt maieſtatem eius.* euigilare oportet eum, qui Chriſti gloriã videre vult, hoc eſt, mentis oculos apertos hẽre, & in ipſam intentos. Veluti ſomno ſiue veterno capti ſunt hoĩes; ideòq; cæleſtia pmia non co nſiderãt ſed terreſtria ambiunt. Euigilemus quæſo, intellectuſq; oculis apertiſſimis, cęleſtem gloriam intueamur. Exploratores in terrã promiſſionis miſerunt Iſraelitę, anteq̃ in eã ingrederentur, Nu. 13. nos ẽt exploratricẽ

Num. 13.

B conſideratione, ſiue meditationẽ, in noſtrã repromiſſionis terrã mittamus. Exploratores illi botrũ, malogranata, & ficus, ex regione explorata attulerũt, vbertatis indices. At noſtra exploratrix non hæc puerorũ pmiola, ſed Dei viſionẽ, coronas, ſceptra, opes immẽſas, voluptates gaudia, vitamq; ſempiternã reportabit. Hi.n. cęleſtis regionis vberrimæ fructus ſunt, quorũ cupiditate virorum animus exardeſcit. Chriſtus ſimul viator erat, &

Cõſideratio terræ promiſſæ exploratrix,

C comprehenſor, vt affirmant Theologi. Chriſtianus viator eſt ſed oportet ẽt ſuo modulo gloriæ eſſe comprehenſorem, Is aũt aliquo mõ eſt gloriæ cõprehenſor, q gloriã, q̃ in cęlo virtuti parata eſt, mente vigili, vt põt, cõprehendit, & cõſiderat. Aug. Pſa. 148. Nõ vobis (inquit) placeat amor Babyloniæ, i. mundi. Ne obliuiſcamini Ieruſalem (.i. cęleſtis ciuitatis) Etſi corpus in Babylone adhuc tenetur, cor ad Ieruſalem pmittatur, &c. Adumbrat

D. Augu.

D ẽt Apoſtolorum hic ſomnus mortẽ; poſt mortem vĩ Dei gloria. Dormiũt iuſti in ſepulchris, euigilabunt in reſurrectione, corporiſq; & animi, perfecta gloria perfruentur. interim animus cęleſti beatitudine potitur, iacente corpore.

¶ *Bonum eſt nos hic eſſe.* Græce καλὸν, i. bonum, vel pulchrum eſt. Si bonum & pulchrum erat in monte Thabor eſſe, quam bonum quam pulchrum erit, eſſe in cęlo ſi bona ſi pulchra erat gloria montiſquã

Cœli gloria nihil melius nihil pulchrius

E bona quam pulchra erit gloria cęli? nihil melius, nihil eſt pulchrius cęli gloria, idõ que beati cum Petro aiunt. *Bonũ eſt nos hic eſſe.* Bona in hac vita admixta habent mala, ſiue culpæ, ſiue pęnę, gloriæ æternę bonum ſyncerum, purumque eſt, nihil hẽt admixtum mali, longiſſimè ab illa diſtat culpæ malum, iuxta illud Apoc. 21. *Nõ intrabit in eam aliquod coinquinatum*, & illud Aug. lib. 3. contra duas epiſt. Pelag. ca. 7.

Apoc. 21.

D. Aug.

A Hic (ait) eſt pceptum, vt non peccemus, ibi (i. in gloria) pmium non poſſe peccare, hic pceptum, vt deſiderijs peccati nõ obediamus, ibi præmiũ, vt deſideria peccati non hẽamus, &c. Pęnę quoq; malũ à cęleſti ciuitate exulat, iuxta illud Apoc. eo. c. 21. *Abſterget Deus omnem lachrymã ab oculis eorum, mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra. &c.* nõ quemadmodum videmus fieri in mundo (ait Rich. Vict. ad hęc Apoc. verba) ita erit et

In cœleſti gloria omne bonum eſt, abſque mali permixtione.

Apoc. 21.

Rich. Vict.

B in cęlo: vt videlicet bonis illis cęleſtibus mala quædam permiſceantur. habebunt beati oẽ bonum, abſq; oĩ malo, &c. ſ. hoc eſt eſſe beatum, oẽ bonum hẽre, & nullũ habere malum. Quamobrem à Boetio li. 3. de conſol. proſa 2. Beatitudo dĩ ſtatus omniũ bonorũ cõgregatione perfectus.

Boetius.

Ad hæc aũt bona aſcenditur per mala; per mala, inquam, pęnę. Ad Ro. 8. *Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur, ut & conglorificemur.* Augu.

Ad bona cœli per malã pœnæ tolerata pro Chriſto aſcenditur.

C ſer. 6. de verbis Domini: Quare (inquit) vis peruenire delicatus, ad eam rẽ ad quã non perducit niſi labor? Attende Chrm, pati venit, ſed & glorificari, &c. Æſchylus apud Clementem Alex. lib. 4. ſtromatum, gloriam filiam laboris appellat. Vt terreſtris gloria laboris eſt filia, ſic ẽt cœleſtis, qm ex labore naſcitur. Laborem q tulit (ait Æſchyl⁹) debetur huic laboris natus gloria: D. Greg. Iob 7. ad illa verba: *Sicut mercenarius, &c.* Labores pignora

Rom. 8.

D. Auguſt.

Gloria filia laboris.

Aeſchylus.

D. Gregor.

D vocat gloriæ, ſiue remunerationis: ſancti (ait) quot labores nunc veritati commẽdantes exhibẽt, tot iam remunerationis ſuæ pignora, intra ſpei cubiculum clauſẽ tenẽt, &c. In media gloria de cruce Chriſtus loquitur, perinde ac ſi dicat. Vultis ad hoc bonum peruenire? per crucẽ, hoc eſt, per mala pęnę, patienter tolerata, aſcendetis: Lege apud Herodotum in fine lib. 3. quid Zopyrus fecerit, vt Babylonẽ caperet: Nares ſibi præcidit, & aures, vi-

Laborex pignora gloria.

Herodot.

E bicib. ſanguineque ſe conſperſit, vt deceptis Babylonijs, vrbem in ptãtem Darij redigeret: ſi pro Babylone capienda hæc fecit Zopyrus, quid pro cęleſti capienda Ieruſalem, facere oportet Chriſtianum?

Mala pęnę in ſummum hoc bonũ ducunt, mala vero culpæ à ſummo hoc bono abducunt, ideoque illa patienti aĩo, et læto ſunt ferenda: hæc velis, remiſque fugienda. hinc illud Aug. initio pſ. 118. Tã magnum bonum, i. beatitudinem quærere

A ſummo gloria bono deturbant mala culpæ.

D. Auguſt.

rere per mala.ſ.culpę nolite. & illud: Si vis eſſe beatus: eſto immaculatus. &c.

Neſciens quid diceret. In monte Thabor, frui gloria, ac quiete cupiebat Petrus: ſed neſciebat quid diceret. Multa illi prius certamina ſubeunda, crux prius erat tolleranda. Neſcit quid dicat, qui in terra, gloria, ac quiete vult perfrui. Non eſt hic beatitudinis, & quietis locus. terra ſtadiũ eſt, in quo currimus, campus eſt in quo certamus, in cælo curſus, ac certaminis pręmia dantur. Non eodẽ loco Romani certabãt, & triũphabant: certabãt in Hiſpania, Gallia, Aſia, Africa: triumphabãt Romę. Alius locus belli erat, alius triumphi. Eundẽ in modũ, Chriſtiani in terra belligerãt, in cælo triũphãt. Chryſoſ. ad Philip. hõ. 12. Surſum poſita eſt palma. Vide quãtũ ſit ſpatiũ percurrendũ, vide quãta ſit ſublimitas, quo peruolandũ eſt alis ſpiritus. Cũ corpore eundũ eſt illo. itẽ: infra voluit Deus te certare; ſupra vero coronabit. Non videtis hic quõ quos maximè honorant, ſiue athletas, ſiue aurigas non in ſtadio infra coronant, ſed ad ſuperiora vocatos rex illic coronat. ita & hic. In cælo accipies palmã. &c. Ergo gloriã in terra ne q̃re: ſed fortiter certa, & labores, per quos ad illam peruenias, patienter ferto.

Terra non eſt quietis locus, gloriæ, et triũphi, ſed certaminis.

D. *Chryſo.*

Præterea neſciebat Petrus quid diceret: q̃a rapuit illius mentẽ Chriſti gloria. Sic reginã Saba gloria rapuit Salomonis. de qua legitur 3. Reg. 10. *Vidẽs Regina Saba omne ſapientiã Salomonis. &c. nõ habebat vltra ſpiritũ. &c.* D. Aug. in ſoliloq. c. 22. Dulcedinẽ (inquit) tuam Dñe, vt guſtauit Petrus, oĩum inferiorum oblitus clamauit, quaſi ebrius dicẽs: *Domine bonũ eſt nos hic eſſe: faciamus hic tria tabernacula,* hic moremur, hic cõtemplamur. quia nullo aliõ indigemus. Sufficit nobis Dñe videre te, ſufficit tanta dulcedine ſatiari. Vnam enim ſtillam dulcedinis ille guſtauit, & oẽm aliam dulcedinem faſtidiuit. Quid putas dixiſſet, ſi magnam illam guſtaſſet multitudinẽ dulcedinis diuinitatis tuæ? &c. Rapuit Petrum gloria Chriſti conſpecta, vnam ſtillam gloriæ deguſtauit, vt Auguſtinus ait, & omnem aliam dulcedinem faſtidiuit. Sic rapit ad ſe homines de gloria Dei meditãtes, gloria mẽtis oculis perſpecta: hãc ſi deguſtant, mundi voluptatem, turpem, que dulcedinem faſtidiunt. Pſal. 83. *Concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini &c.* Et D. Gregor. Nazianzenus orat. 7.

Petrum vna ſtilla gloriæ rapuit.

D. *Auguſt.*

Vnam dulcedinis ſtillã Petrus guſtauit, & omnia faſtidiuit.

Rapit homines gloria ſi cõſideretur.

Pſal. 83.

D. *Gregor. Nazianz.*

A Non me reſpirare ſinit gloria ventura, ac iudicium. Ex quibus illam deſidero donec dicere valeo: *defecit in ſalutare tuum anima mea*: hoc vero horreo, ac vehementer effugere cupio. &c. D. Baſilius Pſalm. 44. Pulchritudo diuina, vbi ſemel humanæ affulſit animæ, cætera omnia, quæ diligebantur turpia eſſe conſpiciuntur, & reiectitia. eòque Paulus ſimul, vt vidit hunc ſpecioſum forma, omnia duxit ſtercora eſſe, vt Chriſtum lucrifaceret. &c.

D. *Baſil.*

B Qui de gloria cæleſti non cogitat, non rapitur, à terra non abſtrahitur, terrenis hæret honoribus, ac voluptatibus, auellique non vult. Clemens Alexandrinus homines huiuſmodi cũ piſciculis confert, qui marinis adhærent petris. In exhortatione ad gentes. Alij (inquit) homines qui mundo adhæſerũt, vt piſciculi quidã qui vocantur, φυκία, petris marinis, contemnunt immortalitatẽ. Sicut ſenex Ithacenſis qui non veritatem, & cæleſtem pa-C triam, & eam etiam, quæ verè eſt, lucem deſiderabat; ſed fumum. &c. Senem Ithacenſem appellat Vlyſſem, quem Calypſo inuitum retinebat, fumum patriæ ſuę Ithacæ cernere cupientem, de quo ſic Homerus Odyſſeæ libro primo, vt omittam græca carmina.

Qui gloriã caleſtem nõ voluit animo, caducis inhæret reb.

Clem. Alex.

Semper verò mollibus, & dulcibus ſermonibus Calypſo demulcet Vlyſſem, vt Ithacæ obliuiſcatur. Sed Vlyſſes cupiens, & fumum exilientem videre ſuæ terræ, D mori cupit.

Vlyſſes patriæ fumum uidere cupit. Homer.

Vlyſſi ſimiles dicit Clemens homines, qui terrena concupiſcunt. Quemadmodũ Vlyſſes fumum deſiderabat cernere. ſic hi res fumo ſimiles, inſtarque fumi euaneſcentes, & obcæcantes exoptant.

Lotophagi qui rerũ caducarũ dulcedine capiuntur.

Similes ijdem ſunt Vlyſſis ſocijs, qui Loti dulcedine capti ad nauim redire noluere obliti patriæ. Odyſſ. lib. 9. Homer. Horum (inquit) quicunque loti comediſſet dulciſſimum fructum, non iam renun-E tiare rurſus volebat, nec redire, ſed illic volebant cum viris Lotophagis, ideſt, lotum manducantibus, lotum edentes manere, reditusque obliuiſci.

Depingit tibi fabula noſtros Lotophagos, qui modica rerum caducarum veluti loti dulcedine ſic capiuntur, vt cęleſtis patriæ, & illius, quod illuc ducit itineris, ac nauis, ideſt, uirtutis obliuiſcantur.

Adde in cælo beatos comprehenſores dicere cum Petro: *Bonum eſt nos hic eſſe.* At

in terra viatores nunquam poſſe dicere: *Bonum eſt nos hic eſſe*.i.permanere. Neſciet quid dicat,qui hoc dixerit.neceſſe eſt.n. nunquam conſiſtere,ſed pergere. Theophy. Mat.17. Ne dixeris(inquit)cum Petro,*bonum eſt nos hic eſſe*. Nam oportet ſemper proficere, & non permanere in vno gradu virtutis, & contemplationis, ſed ad alia tranſire,&c.

¶*Faciamus hic tria tabernacula.* Qui vult in cęlo habitare,ipſe,Deo iuuante,tabernaculum ſibi debet in cęlo bonis operibus extruere, ſic extruebat ille Deus dedit,de quo agit D. Gregorius lib.4. Dialogorum cap.36.alter etiam eodem capite, cui domus amæno in loco laterculis ædificabatur aureis.ſunt autem aurei laterculi vel aurei,aut pretioſi lapides,quibus domus in cęlo extruitur, bona opera. quemadmodum quo plures ſunt lapides,ac pretioſiores, eo altius, & pretioſius,domus conſurgit,ita quo plura ac pręclariora ſunt opera,eo præclarius,ſublimiuſque erit cæleſte ædificium.de domo in cælis ædificanda lege D.Chryſoſtom. in fine homiliæ 55. in Ioan. Si in hac(inquit) vita,vt ſplendidas nobis domos et ſalubres comparemus,magnam pecuniarum vim ædificando anxij conſumimus conſidera qui nobis ſubeundi ſint labores, vt clariſſimam nobis in cœlis domũ ædificemus,vbi lux eſt ineffabilis, &c. item: Ædificant(inquit)domum in cœlo manus pauperum, &c. Et D.Greg.loco indicato: Qui pręmia æternæ lucis,eleemoſynarum largitate promerebitur,nimirum conſtat, quia auro ædificat manſionem ſuam, &c.

In cœlo tabernacula ſunt extruẽda bonis operibus.

D.Chryſ.

Pauperes in cœlo nobis domum ædificant.

D.Gregor.

Terreſtres domus breui ſtant tempore, cęleſtes ęternę ſunt. Amens profecto eſt qui in regione, in qua exiguo tẽpore peregrinus eſt,domum magno pretio ædificat,de ædificanda vero domo,in regione,in qua per æternitatem eſt habitaturus,non curat. Si quis(ait Chryſoſtom.) te in Perſidem viſurum regionem illam, & mox reuerſurum duceret, iuberetque vt illic domum ſtrueres, nonne eius amentiam reprehenderes, ac ſi inutilem ſuaderet impenſam? Cur nõ idem in hoc mũdo facis,quem paulo poſt relinques? & cætera.

D.Chryſ.

De cæleſtibus tabernaculis illud eſt Dauidis Pſal.84. *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, &c.* Dilecta appellat tabernacula cœleſtia. Qui ea diligit,pro illis conſequendis multa fert. quo maior eſt dilectio,eo plura tolerat,ac grauiora, ſequitur: *Concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini.* hoc eſt,deſiderat cęleſtia tabernacula,ſiue atria anima mea, præ deſiderio deficit,& veluti deliquium patitur. *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum*, i.exultauerunt ad vidẽdum Deum viuum. Memoria viſionis illius beatificæ cordi ſummam affert exultatio
B nem. *Etenim paſſer inuenit ſibi domum, & turtur nidum ſibi, vbi ponat pullos ſuos.* O Domine auiculę nidos habent,in quib.cõquieſcant:at ego vagus ſum,peregrinus,exul in terra,abſque nido. Nidus.n.meus non terra eſt,ſed cœlũ n. *Altaria tua Domine*, illa cœleſtia concupiſco, in quibus perpetuę laudis tibi ſacrificia offeruntur.nam qui in domo cœleſti habitant,*in ſæcula ſæculorum te laudabunt.* Sed neceſſarium eſt Dei auxilium, opus eſt, vt aſſumat nos
C Chriſtus,aliter in montem nemo aſcendet.idcirco additur: *Beatus vir,cuius auxilium abs te Domine, aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit,in valle lachrymarum, in loco quem poſuit*,i.is,cui tu opem tuleris,in animo ſuo diſpoſuit, & decreuit in cœlum aſcendere, in valle hac lachrymarum vitam traducens,in loco, & in quocunque vitę genere,quod ſibi poſuit,& elegit. Vel,decreuit aſcendere in montem cęleſtem ex hac valle lachrymarum, quam ſibi po-
D ſuit locum. ſua.n. culpa ẽ paradiſi delicijs,in lachrymas,ac labores excidit,propter peccatum vallem inhabitat fletus, & doloris. *Etenim benedictionem dabit legiſlator, ibunt de virtute in virtutem. Videbitur Deus Deorum in Sion, &c.* i.ijs qui in cœleſtia tabernacula aſcendere decernunt,in hac valle lachrymarum non deerunt diuinæ conſolationes, & auxilia. Nã Chriſtus legiſlator benedictionem dabit,diuina auxilia, cœleſtemque dulcedinem,
E quæ in dies robuſtiores ad iter peragendum fieri, itaque *ibunt de virtute in virtutem*, i.de fortitudine,in fortitudinem, in dies fortiores,& diuina gratia robuſtiores erũt,tandemq; *Videbitur* ab illis Deus verus *in Sion* cœleſti.

Pſal.84.

Explicatur de cœleſtib. tabernaculis.

¶*Nubes lucida obumbrauit eos.* Eorum qui in cęleſtem montem aſſumẽdi ſunt,mors nubes quidem eſt,at nubes lucida,virtutum, bonorumque operum radijs illuminata. Ex illa vox auditur: *Hic eſt filius*

meus

meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Præ- A deſtinatus enim Dei eſt filius, *quod ſi filius & hæres*, vt Paulus ait ad Rom. 8. filius eſt dilectus, & ab æternitate à Deo electus. in illo ſibi bene complacuit. Sed totius complacentiæ fons Chriſtus eſt. idcirco enim Deo placemus, quia Chriſtus gratiæ decorem diuinum nobis meruit, ac contulit. Chriſtus filius eſt naturalis, dilectus, in quo Patri bene complacuit. Nos filij ſumus adoptiui, dilecti per Chriſtũ, in quibus per illum bene Patri complacet. Placuit autem Patri filios adoptiuos B filio naturali ſimiles facere, tum in vita laboribus exantlandis; tum poſt mortẽ, gloriæ admirabili decore. Vnde illud Pauli ad Rom. 8. *Quos præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. &c.* Conformes filio primogenito, fratres adoptiuos vult eſſe Pater, tum cruce, tum premio, & gloria. in hac vita cruce, iuxta illud ad Gal. 5. *Qui ſunt Chriſti carnem ſuam crucifixerunt* C *cum uitijs, & concupiſcentijs. &c.* Poſtquam è vita exceſſerint, æterna gloria, iuxta illud ad Philip. 3. *Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ. &c.* Neque verò ſolum corpus reformabit, atque illuminabit, ſed præcipue animam reformat, & gloriæ decore, lumineque ſempiterno illuminat. D. Aug. li. 22. de ciuit Dei c. 16. tam de reformatione, D & ſimilitudine corporis, quàm animi, Pauli illa verba intelligi poſſe ait; *Conformes fieri imaginis filij ſui.* Illud (inquit Auguſtinus) quod ait Apoſtolus prædeſtinatos fieri conformes imaginis filij Dei, poteſt & ſecundum interiorem hominem intelligi. &c. Itaque ſecũdum hominem tam interiorem, quàm exteriorem, hoc eſt, ſecundum animam, & corpus ſimiles Chriſto in cæleſti erimus regno. Animæ Chriſti virtutes, & gloriam cõſidera, corporis quoq;. Anima noſtra illius animæ, corpus noſtrum illius erit corpori ſimi- E le, atque conforme. 1. Ioan. 3. *ſcimus quoniam cum apparuerit ſimiles ei erimus. &c.*

Similes Chriſto beati.

D. Auguſt.

¶ *Ipſum audite.* In terra dicitur nobis: *Ipſum audite.* In cælo, dicetur: *ipſum uidete.* In terra enim fides eſt ex auditu, in cælo ſpecies eſt, & pulchritudo Dei in conſpectu. 2. Cor. 5. *per fidem* (inquit Paulus) *ambulamus, non per ſpeciem. &c.* Fides, & auditus non ſatiant, ſpecies, & pulchritudo Dei ſatiat. *ſatiabor.* ait Dauid Pſal. 16. *Cum apparuerit gloria tua.* D. Auguſti. ſermo. 16. de verbis Apoſt. Eſuriat (inquit) & ſitiat peregrinatio mea, vt ſatietur præſentia tua. &c. Item; Omnino me non ſatiaret Deus, niſi promitteret mihi ſeipſum Deum. &c. Item; Arrideat mundus multis reb. pulchris, fortibus, varijs; pulchrior eſt ille qui fecit, fortior, clarior, ſuauior. Satiabor cum manifeſtabitur gloria tua. &c. Interim vero Chriſtum audiamus, per fidẽ ambulemus, per fidem Deum intueamur, per fidẽ & charitatẽ illum eſuriamus. Beati enim qui illum hic eſurierint, quoniã in cæleſti regno ſatiabũtur.

Satiat De⁹.

¶ *Neminem uiderunt niſi ſolum Ieſum.* Non diu gloria in terris oſtenſa permanet. gloria illa mõtis Thabor diſparuit. *Neminem uiderunt* Apoſtoli, *niſi ſolum Ieſum*; nõ ſplẽdidum, atque coruſcantem, ſed vt ſoliti erant cernere, abſque ſplendore, & gloria. Non eſt huius vitæ gloria diuturna. Vt enim ait Iſai. cap. 40. *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius ſicut flos fœni. &c.* Si terra in qua flos ortus eſt, areſcit, areſcit quoque ipſe flos: eundem in modum, ſi caro in qua humana gloria ſubſiſtit perit; perit quoque ipſa gloria. Caro autem diu ſubſiſtere nõ poteſt; ea cadente cadit gloria. D. Gregorius lib. 17. Moral. c. 5. Carnalis (inquit) gloria, dum nitet, cadit. dũ apud ſe extollitur, repentino intercepta fine terminatur, &c. Eodem loco cum fumo, & aquæ bullis gloriam hãc confert. Sic (inquit) ad nubila fumus attollitur; ſed repente in nihilum tumeſcendo diſſipatur. Sic aquarum bullæ ab intimis certatim prodeunt, ſed eò celerius diſruptæ pereunt, quò inflatę citius extenduntur. &cæt. Iob. 24. *eleuati ſunt admodicum. &c.* Eleuantur humana gloria reges, cætterique in terra mortales. Sed admodicũ. Vt enim eſt in Pſal. 72. *Deieciſti eos, dum alleuarentur. &c.* Dũ alleuantur, a morte in ſepulchrum deijciuntur. Breuis terrena gloria; at cæleſtis ſempiterna. Semper in cælo Chriſtus ſplendido, atque coruſcante videtur corpore, ſemper diuinę eſſentiæ pulchritudo, maieſtas, atque opulentia cernitur. Nulla ibi nubes gloriã præſcindit, non diſparet Moyſes, non Elias viſi in maieſtate. æterna eſt in omnibus beatis maieſtas, ęternus honor, æternę diuitiæ, æternum gaudiũ, ęterna voluptas, æterna & nunquam deficiens pulchritudo. ibi amica Dei anima tota pulchra eſt

Gloria mundi breuis.

D. Gregor.

abſque

A abſque macula vlla, iuxta illud Cant. 4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te.* Pulchra eſt hic amica Dei, & in cælo pulchra. Sed multò pulchrior in cælo quàm in terra. maculas habet peccatorum venialiũ, ibi nullam. Bis pulchra dicitur eodem Cant. capite; *Quam pulchra es amica mea, quam pulchra es. &c.* Quoniam, & in terris pulchra eſt, & in cælo; ſed cæleſtis pulchritudo terreſtrem longo ſuperat interuallo.

D. Gregor.

D. Gregor. Lib. 9. Moral. cap. 6. Pulchram narrat ſponſus, & pulchram replicat. quia alia eſt pulchritudo morum, in qua nunc cernitur, atque alia pulchritudo præmiorum, in qua per conditoris ſui ſpeciem ſubleuabitur. Magna eſt gloria aperti operis; ſed longè incomparabilis occultæ remunerationis. &cęt. Quæ maior pulchritudo quam Dei pulchritudo? Sibi ſimiles cum faciat beatos, erunt ſane omnes pulcherrimi. *Similes ei erimus*, ait Ioan. epiſt 1. cap. 3. *quoniam videbimus eum ſicut eſt. &c.*

Deus in cælo omnia in omnibus.

Similes Deo erimus C pulchritudine, ſimiles ſanctitate, ſimiles nobilitate, ſimiles honore, ſimiles opulẽtia, ſimiles gloria. Ipſe ſibi eſt omnia: Ipſe nobis omnia erit. Dic quęſo, antequam mundum conderet, quid præter Deum erat? Nihil ſane. Tunc Deus ſibi omnia erat. Nunc etiam ſibi eſt omnia. Creaturæ enim Deo beatitudinis nihil conferũt. ſibi omnia eſt, nobis omnia erit. iuxta illud Pauli. 1. Cor. 15. *Vt ſit* (inquit) *Deus omnia in omnibus. &c.*

D. Aug.

Auguſtinus ſer. 16. de D verbis Apoſtoli. Quid erit (ait) ſpecies? id eſt, viſio Dei. Audi quid erit. *Vt ſit Deus omnia in omnibus.* Quid eſt omnia? Quidquid hic quærebas, quidquid hic pro magno habebas, ipſe Deus tibi erit. Ipſe tibi erit cibus, & potus, immortalitas, gloria. &c. D. Greg. Nyſſenus. in lib. de anima & reſurr. Beatitudo (inquit) nullius harũ rerum egena eſt. Omnia autem nobis, loco que omnium, erit diuina natura, ad omnem vſum, ac neceſſitatem illius vitæ ſeſe conuenienter, & aptè impartiens. Atque id planũ eſt ex ſacris oraculis, quòd Deus & locus exiſtit ijs, qui digni ſunt, & domus, & indumentum, & cibus, & potus, & lumen, & diuitiæ, & regnum, ac quidquid vel mente concipi, vel nominari poteſt, quod nobis conferat, & conducat ad bonam vitam. Sic Nyſſenus. Erit igitur deus in omnibus beatis, *Omnia*. atque idcirco ſatiabuntur. Ille enim cui de eſt aliquid, ſatiatus nõ eſt. Is vero in quo B omnia ſunt, ſaturatur. Nihil enim illi de eſt. Cùm ergo in beatis omnibus Deus ſit *omnia*. omnes ſunt abundantiſſimè diuina viſione ſatiati. Si ſatiari vis, Deum quære.

¶ *Nemini dixeritis viſionem.* Viſiones, & reuelationes ſilentio ſunt tegendæ, ſi quas Deus animæ impertierit, confeſſarijs tantum doctiſque viris, vt quales ſint agnoſcant, & doceant, aperiendæ. Raptus eſt Paulus vſque ad tertium cælum 2. Cor. 12. & in paradiſum, audiuitque arcana verba, quæ non licet homini loqui; reuelationem hanc ſiluit, neque niſi neceſſitate compulſus Corinthijs patefecit, quaſi de alio loquens homine. *Scio* (inquit) *hominem ante annos quatuordecim, raptum huiuſmodi vſque ad tertium cælum. &c.* Poſt annos quatuordecim reuelationem aperit. Prætereà quaſi de alio verba facit. Multas vero alias reuelationes habuiſſe Paulum ait Chryſoſtomus, & colligit ex illis verbis: *Ne magnitudo reuelationum extollat me.* Non ſola (ait Chryſoſt.) hæc reuelatio facta eſt, ſed etiam aliæ multæ. Paulus vero vnam ex multis ponit. Quod enim multæ fuerunt audi quid dicat. *Ne magnitudo reuelationum extollat me.* hæc ille. Multas habuit Paulus reuelationes. ſed ex omnibus vnam tantum (quod ſciamus) magna, adactus neceſſitate aperuit, poſt multos annos. Occultandæ enim ſunt, non patefaciendæ temere, niſi magna vtilitas, vel neceſſitas poſtulet.

Reuelationes occultanda.

D. Chryſ.

CAPVT XXX.

De Elia, & Ioanne Baptiſta.

MATTHAEVS CAP. XVII.

ET

ET interrogauerunt eum diſcipuli, dicentes: Quid ergo ſcribæ dicunt, quòd Eliam oporteat primum venire? At ille reſpondens, ait eis: Elias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia. Dico autem vobis, quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum, ſed fecerunt in eo quæcumque voluerunt. Sic & filius hominis paſſurus eſt ab eis. Tunc intellexerunt diſcipuli, quia de Ioanne Baptiſta dixiſſet eis.

MARCVS CAPITE IX.

ET interrogabant eum, dicentes: Quid ergo dicunt Phariſæi, & Scribæ, quia Eliam oportet venire primum? Qui reſpondens, ait illis: Elias cum venerit primò, reſtituet omnia: & quomodo ſcriptum eſt in filium hominis, vt multa patiatur, & contemnatur. Sed dico vobis, quia & Elias venit (& fecerunt illi quæcumque voluerunt) ſicut ſcriptum eſt de eo.

Quid ergo ſcribæ dicunt.

Cur diſcipuli de Eliæ aduentu Chriſtum rogarint.

Poſt transfigurationem, cùm ex montè reuerterentur, rogarunt diſcipuli magiſtrū. Quid ergo dicunt ſcribæ, id eſt, legis periti, quod Eliam oporteat primùm, id eſt, ante Meſſiam venire? Quæ fuerit interrogationis huius cauſa latet. D. Hieronymus exiſtimat, diſcipulos putaſse, transfigurationem illam aduentum eſse Chriſti in gloria, ante quem Elias eſſet venturus. ideoque cùm vidiſsent diſceſſiſſe Eliam, ſic rogaſſe. Æſtimant (ait Hieronymus) diſcipuli transformationem gloriæ hanc eſſe, quam in mōte viderant & dicūt: Si iam veniſti in gloria, quomodo præcurſor tuus (id eſt, Elias) non apparet? maximè quia Eliam viderant receſsiſſe. &c. Euthymius vero: De diuinitate (ait) Chriſti; & à Petri confeſsione, et à transfiguratione, & à voce cæleſti edocti diſcipuli, interrogāt: Cum tu ſis Chriſtus, id eſt, Meſsias, quare ſcribæ dicunt, quòd Eliam oporteat venire, ante Chriſtum, quomodo non venit hic ante te. &c. Crediderim viſionem Eliæ in monte, huius interrogationis fuiſſe cauſam. Cū enim diſcipuli Eliam vidiſſent in monte Thabor, meminerunt doctrinæ, quam

D. Hieron.

Euthym.

A ab ſcribis audierant, videlicet, Eliam ante Meſsiam venturum, ideò interrogant; Domine Elias non venit ante te, ſed tecum in gloria apparuit, & mox receſsit. Quomodo ergo dicunt legis periti, quòd oporteat Eliam Meſſiam antecedere.

Elias quidem uenturus eſt, & reſtituet omnia,

Græcè, ἔρχεται, in præſenti, *Venit*, pro B futuro, *venturus eſt*. Sic & Samaritana Ioann. 4 *ſcio* (inquit) *quia Meſsias uenit*; ἔρχεται, id eſt, venturus eſt. ſic & Marci 9. *Elia*, *ſ'ἀποκαθιςᾶ*, id eſt, *reſtituit*, pro *reſtituet*. Reſpondet Chriſtus diſcipulis, Eliā quidem venturum ante ſecundum aduentū, non ante primum. Veniet (inquit) Elias in fine mundi, & tunc reſtituet omnia. Docet venturum, & quorſum ſit venturus, græcè, ἀποκαταςήσει. hoc eſt, veniet, & Iudæos conuertet. Ita exponit Chryſoſtomus. Reſtituet omnia (ait Chryſoſtomus) id eſt, incredulitatem Iudæorū, qui tunc erunt reſidui, ad fidem conuertet. &c. Similiter Theophylactus; Reſtituet ad fidem omnes hebræos, quos perſuaſibiles inueniet. &c. Euthymius Marci 9. Reſtituet omnia Elias, id eſt, conuertet omnem

Ioan. 4.

Elias quomodò reſtituet omnia.

D. Chryſ.

Theoph.

Euthym.

omnem Iudæum ad Chriſtum. in eandē ſententiam exponunt Theodoretus ad Roman. 11. D. Hilarius, D. Anſelmus, D. Thomas, Gloſſ. ordin. et alij. Auguſtinus lib. 1. quæſtionum euangelicarum cap. 21. Quod (inquit) dixit Dominus, *Elias reſtituet omnia*; id eſt, vel eos quos perſecutio Antichriſti conturbauerit, vel vt ipſe reſtituat moriendo, quæ debet. hęc ille. Senſus vero quem addit: *Elias reſtituet omnia*; id eſt, reſtituet mortis debitum, non eſt ſequendus. Reſtituere enim omnia, plus ſignificat quàm reſtituere mortis debitū. Reſtituere omnia, eſt id quod dixit Malachias cap. 4. *Conuertet cor patrū ad filios, & cor filiorum ad patres eorum. &cæt.* Probatur ex verſione ſeptuaginta interpret. ſic enim habent ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν. &c. Id eſt, conuertet, vel reſtituet cor patris ad filium. &c. De aduentu Eliæ diximus tomo. 1. lib. 2. cap. 19. quo loco Malachiam explicauimus.

Theodor.

D. Aug.

Malach. 4

Dico autem uobis, quia Elias iam uenit.

Ioannes Baptiſta Elias fuit, nō perſona, ſed ſpiritu. Vt enim angelus ait Lucę. 1. Chriſtum præceſſit in ſpiritu, & virtute, græcè, δυνάμει, id eſt, potentia, & fortitudine Eliæ. De hoc Elia nunc loquitur Dominus. Elias (ait) perſona, nō dum venit, veniet ante ſecūdum meū aduentum. Elias verò ſpiritu, id eſt, Ioannes Baptiſta, iam venit. Secundum aduētum pręcedet Elias perſona; primum aduentum iam præceſſit Elias ſpiritu. *Et non cognouerunt eum*; id eſt, Baptiſtam, Iudæi, non intellexerunt Meſſiæ fuiſſe præcurſorem. *Sed fecerunt in eo, quecumque uoluerunt*, id eſt, pro voluntate ſua illum occiderunt, occiderunt, inquam, Herodes, & Herodias. D. Hieronymus ſcribit Matthæi 17. Phariſęos etiam in Ioannis nece conſenſiſſe. Concludit Dominus: *Sic filius hominis paſſurus eſt ab eis*; id eſt, quemadmodum Ioannes, ita ego à Iudæis occidar, quamuis alio mortis genere. De Elia perſona, vaticinatus eſt Malachias cap. 4. vt diximus; de Elia ſpiritu, id eſt, de Ioanne Baptiſta, vaticinatus quoque eſt ca. 3. *Ecce ego mitto angelum meum, & preparabit uiam ante faciem meam. &c.*

Ioannes Baptiſta Elias non perſona, ſed ſpiritu.

D. Hier.

Malach. 4.

Malach. 3.

Etiam autem ante iudicium venturum teſtatur apertè Malachias cap. 4. vt ſupra tom. 1. expoſuimus. Teſtatur etiam Dominus hoc loco. Neque enim hęc verba. *Elias uenturus eſt, & reſtituet omnia*: de Ioanne Baptiſta intelligi poſſunt, quidquid nonnulli velint. Teſtantur Patres, Hieronymus, Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Beda, qui hæc verba de Elia interpretantur, Tertullianus lib. de anima cap. 50. D. Gregorius hom. 12. in Ezech. & alijs locis, Damaſcen. lib. 4. fidei cap. 27. D. Hilarius canone 20. D. Anſelmus, & Areta Apocal. 11. Richardus, & Haymo, D. Auguſtinus, lib. 20. de ciuit. cap. 29. & tract. 4. in Ioan. & 83. Theodoretus ad Rom. 11. et alij. D. Aug. hoc loco citato: Per Eliam (inquit) vltimo tempore ante iudicium expoſita ſibi lege, Iudæos in Chriſtum eſſe credituros, celeberrimum eſt in ſermonibus, cordibusque fidelium. &c. De conuerſione Iudæorum ad finem mūdi diximus tom. 1. lib. 2. cap. 10.

Elias ſecundum aduentum Chriſti præcedet.

D. Auguſt.

Apocal. 11. duo teſtes ante iudicium dicuntur venturi alterum ex his teſtibus eſſe Ieremiam, ſcribit D. Victorinus in Apocal. affirmatq; hanc fuiſſe veterū ſententiam. Omnes (inquit) veteres noſtri tradiderunt illum eſſe Ieremiam &c. Probatur, quia capite 1. Ieremiæ dicitur. *Prophetam in gentibus dedi te*. at Ieremias nōdum in gentibus prophetauit; ergo veniet ante iudicium cum Elia, ut id præſtet. Reſpondetur, probationem non eſſe magni ponderis. Nam Ieremias gentibus dum viueret prophetauit. Sūt in Ieremia multa aduerſus gentes vaticinia. prophetaſſe ergo dicitur in gētibus, quia aduerſus gentes prophetias ſcripſit. ſic Hieronymus exponit. D. Hilarius canone 20. duos teſtes ait fore Eliam, & Moſem, qui transfigurationi interfuerunt. D. Victorinus: Multi (inquit) putant eū eſſe Eliā, aut Eliſeum, aut Moſem. &c.

Apoc. 11.

D. Victor.

An Ierem. ſit uenturus ante iudicium, & Moſes?

Communis opinio eſt, ante iudicium Eliam venturū, & Enoch. ita opinatur D. Iſidorus in vita Eliæ, D. Anſel. Apoc. 11. Gloſſ. ord. Rich. Vict. Haymo Cardi. Hugo. Carthuſ. & alij. Tertullianus lib. de anima cap. 50. Tranſlatus (inquit) eſt Enoch, & Elias, nec mors eorum reperta eſt, dilata ſcilicet. Cæterum morituri reſeruantur, vt Antichriſtum ſanguine ſuo extinguant. &c. Aretas epiſcopus Cæſareæ Cappadociæ Fertur, inquit, ex traditione

Tertul.

Aretas.

tione præconum Chriſti, quòd inuariabiliter in eccleſia recipitur, Enoch venturum cum Elia. hæc ille. Probatur ex lib. Eccleſiaſtici cap. 44. Enoch placuit Deo, & translatus eſt in paradiſum, vt det gentibus pænitentiam. &c. Colligitur ex his verbis Enoch venturum, vt gentes ad pęnitentiam vocet, in fine mundi. veniet autem cum Elia.

Eccleſ. 44.

D. Hippol.

D. Hippolytus martyr in oratione de conſummatione mundi, addit comitem Ioãnem euangeliſtã. Prior (inquit) Chriſti aduentus pręcurſorem habuit Ioann. Baptiſtam; poſterior autem Enoch, Eliã, & Ioannem theologum exhibebit. &cę. idé exiſtimaſſe multos ſcribit Aretas Apoc. 11. Opinantur (ait) multi, Ioan. vſq; ad ſæculi conſummationem viuere, ac venturum eſſe circa tempora Antichriſti cum Enoch, & Elia. &c. Sed Ioan. mortuum eſſe probabimus Deo volente ſuo loco, & in cælo agere, nec venturum cum Elia. De ijs ſatis.

Et quomodo ſcriptum eſt in filium hominis.

D. Marcus ſic ſcribit. *Elias cum uenerit primò, reſtituet omnia, & quomodo ſcriptum eſt in filium hominis vt multa patiatur, & contemnatur. &c.* hæc verba difficilia ſunt intellectu. Euthymius cum interrogatione legit & exponit in hanc ſententiam: Elias cũ primum venerit, reſtituet omnia, id eſt, omnes Iudæos cõuertet ad Chriſtum. Et quomodo traditum eſt de Chriſto in ſcripturis, vt multa patiatur? hoc eſt. ſi Elias omnes Iudæos conuertet, & venturus eſt ante Meſſiam, Iudæi omnes ante aduentum Meſſiæ conuertentur ad Meſſiã; non igitur Iudæi Meſſiam occident. ſi enim ad Meſſiam cõuertendi ſunt ab Elia, quomodo ab ipſis multa patietur, & contemnetur? At qui ſcriptura tradit Meſſiam à Iudæis occidendum, ergo Elias non veniet ante primum Meſſiæ aduẽtum. Similem in modum interpretatur Theoph. & cum interrogatione etiam legit. Non placet interpretatio. Caiet. videtur exponere in hanc ſententiam; Elias cum primò venerit reſtituet omnia, & quomodo ſcriptum eſt de me, quod multa patiar, & cõtemnar. id eſt, hoc verò tam verum eſt, quam verum eſt, me multa paſſurum. Vel eo modo ſcriptum eſt de Elia, quòd ſit vẽturus, & omnia inſtauraturus, quomodo ſcriptum eſt de me, quod multa ſim paſſurus. Fidei (ait Caieta.) de aduentu Eliæ, interſerit fidem paſſionis ſuæ. Vt ſic ex conſortio ſimilis credibilis, diſcipuli incipiant credere futuram paſſionẽ. Simplicior & verior ſenſus videtur gloſſæ interl. & Ordinariæ, & Bedæ, Marci 9. Elias cum uenerit, reſtituet omnia, & quomodo ſcriptum eſt de Chriſto, vt multa patiatur, & contemnatur, ſubaudiendũ; ſic Elias ab Antichriſto patietur, & contemnetur. eſt enim reticentia.

Euthym.

Theoph.

Beda.

Gloſſ. ord.

Forſitã hæc verba nõ cum antecedentibus, ſed cum ſequentibus coniungenda ſunt. Nam Matt. ſic ſcribit. *Elias iam uenit,* id eſt Baptiſta Ioan. *& non cognouerũt eum, ſed fecerunt in eo, quæcumque voluerunt. Sic & filius hominis paſſurus eſt ab eis;* videlicet, ſicut Ioan. idem poſſunt ſignificare verba Marci: *Et quomodo ſcriptum eſt de filio hominis, ut multa patiatur. Sed dico uobis, quia & Elias,* ſpiritu, id eſt, Ioan. iam *uenit, & fecerunt illi quæcumque uoluerunt,* id eſt, occiderunt illum, & paſſus eſt, quemadmodum patietur filius hominis. Poteſt illud, πῶς, græcum, &, *quomodo*, latinum ueluti admiratiue accipi. *Et quomodo ſcriptum eſt in filium hominis, ut multa patiatur, & contemnatur:* prius de ſua, deinde de Ioãnis loquitur paſſione.

Et fecerunt illi quæcumque voluerunt ſicut ſcriptum eſt de eo.

Nullibi ſcriptum ſcitur, Ioannem Baptiſtam fuiſſe ab Herode occidendum, vt videntur hæc verba indicare. Ideoque in biblijs etiam correctis, illa verba (*& fecerunt illi quæcumque uoluerunt*) parẽtheſi clauduntur, vt ſit ſenſus. Elias ſpiritu, id eſt, Ioannes, *iam uenit, ſicut ſcriptum eſt de eo,* Malachiæ. 3. *Ecce ego mitto angelum meum, et præparabit uiam ante faciem meam.* Et Iſaiæ 40. *Vox clamantis in deſerto. &c.* reliqua verba parentheſis ſeparat.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XXXI.

De Lunatico ſiue dæmoniaco ſanitati reſtituto.

MATTHAEVS CAPITE XVII.

ET cum veniſſet ad turbam, acceſſit ad eũ homo genibus prouolutus ante eum, dicens: Domine miſerere filio meo, quia lunaticus eſt, & male patitur: nam ſæpe cadit in ignem, & crebro in aquam, & obtuli eum diſcipulis tuis, & non potuerunt curare eum: Reſpondens autem IESVS ait: O generatio incredula, & peruerſa, quouſque ero vobiſcum? vſque quo patiar vos? Afferte huc illum ad me, & increpauit illum Ieſus, & exijt ab eo dæmonium, & curatus eſt puer ex illa hora. Tunc acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum ſecreto, & dixerunt: Quare nos non potuimus eijcere illum? Dixit illis Ieſus: Propter incredulitatem veſtram. Amen quippe dico vobis, ſi habueritis fidem, ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc illuc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis. Hoc autẽ genus non eijcitur niſi per orationem, & ieiunium.

MARCVS CAPITE IX.

ET veniens ad diſcipulos ſuos, vidit turbam magnam circa eos, & ſcribas conquirentes cum illis. Et confeſtim omnis populus videns Ieſum, ſtupefactus eſt, & expauerunt, & accurrentes ſalutabant eum. Et interrogauit eos. Quid inter vos conquiritis? Et reſpondens vnus de turba, dixit: Magiſter, attuli filium meum ad te habentem ſpiritum mutum: qui vbicumque eum apprehenderit, allidit illum, & ſpumat, & ſtridet dentibus, & areſcit: & dixi diſcipulis tuis, vt eijcerent illum, & non potuerunt. Qui reſpondens eis, dixit: ò generatio incredula, quamdiu apud vos ero? quamdiu vos patiar? afferte illum ad me. Et attulerunt eum. Et cum vidiſſet eum, ſtatim ſpiritus conturbauit illum, & eliſus in terram, volutabatur ſpumans. Et interrogauit patrem eius: Quantum temporis eſt ex quo ei hoc accidit? At ille ait: ab infantia: & frequenter eum in ignem, & in aquas miſit, vt eum perderet, ſed, ſi quid potes, adiuua nos, miſertus noſtri. Ieſus autem ait illi: ſi potes credere, omnia

poſſibilia

Digitized by Google

pòſſibilia ſunt credenti. Et continuo exclamans pater pueri, cum lacrymis aiebat: Credo, Domine: adiuua incredulitatem meam. Et cum videret IESVS concurrentem turbam, comminatus eſt ſpiritui immundo, dicens illi: ſurge, & mute ſpiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo: & amplius ne introeas in eum. Et exclamans, & multum diſcerpens eum, exijt ab eo, & factus eſt ſicut mortuus, ita vt multi dicerent: Quia mortuus eſt. IESVS autem tenens manum eius, eleuauit eum, & ſurrexit. Et cum introiſſet in domum, diſcipuli eius ſecreto interrogabant eum: Quare nos non potuimus eijcere eum? Et dixit illis: Hoc genus in nullo poteſt exire, niſi in oratione & ieiunio.

LVCAS CAPITE IX.

FACTVM eſt autem in ſequenti die, deſcendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa. Et ecce vir de turba exclamauit, dicens: Magiſter, obſecro te, reſpice in filium meum, quia vnicus eſt mihi: & ecce ſpiritus apprehendit eum, & ſubito clamat, & elidit, & diſſipat eum cum ſpuma, & vix diſcedit dilanias eum: & rogaui diſcipulos tuos vt eijcerent illum, & non potuerunt. Reſpondens autem IESVS, dixit: O generatio infidelis, & peruerſa, vſque quo ero apud vos, & patiar vos? Adduc huc filium tuum. Et cum accederet, eliſit illum dæmonium, & diſſipauit. Et increpauit IESVS ſpiritum immundum, & ſanauit puerum, & reddidit illum Patri eius.

Factum eſt autem in ſequenti die.

AIT Lucas Chriſtum cum diſcipulis ex monte Thabor ſequenti die deſcendiſſe, vnde conſtat nocturno tempore in monte cum diſcipulis permãſiſſe. Reliquerat diſcipulos, ad radices vt videtur montis; nunc ad eos redijt. *Et vidit* (ait Marcus) *turbam magnam circa eos, & ſcribas conquirentes cum illis.* Sciebãt Chriſtum eſſe in monte; illum expectabãt. ſcribæ vero græce, γραμματεῖς, id eſt, literati, legis periti, cum diſcipulis conquirebant, & diſputabant: qua de re diſputarent non conſtat. forte vt ex ſequentibus colligitur, & Beda exiſtimat, conquirebant cur diſcipuli dæmonem eijcere non valerent. Cum nouem diſcipulos ſolos inueniſſent ſcribæ (ait Euthymius) circunueniebant eos interrogationibus, futurum ſperantes, vt illos compedirent ſeu fallerent. &cæt.

Beda.

Euthym.

Omnis populus videns IESVM ſtupefactus eſt.

Cur nunc ſtupefactus fuerit populus viſo Domino, & expauerit, atque ad ſalutãdum accurrerit, dubium eſt; erat enim
B res hæc inſolita. Non legitur alio loco, ex intuitu Chriſti, vel præſentia, populum ſtupefactum eſſe & expauiſſe, & ſalutaſſe. Exiſtimarim Chriſtum ex transfiguratione gratiam quandam inſolitam in vultu retinuiſſe, & pulchritudinem, ac maieſtatem, quã fuerit populus vehementer

Cur populus viſo Chriſto ſtupefactus eſt. Euthym.

menter admiratus. ſic Moſis è monte deſcendẽtis facies fulgens apparuit. A Euthymius Marci 9. Obſtupuit (ait) populus, aut ꝓpter acceſſus opportunitatẽ: quaſi præcognouerit ſcribarum inuaſionem; ideoque ad diſcipulorum auxiliũ aduenerit. Vel propter ſplendorem aſpectus eius. etenim veriſimile eſt à transfiguratione gratiam quandam contractam eſſe. &c. Theophylactus: Quidam (inquit) dicunt, quòd facies eius facta à lucetráſfigurationis formoſior, ad ſalutationem B populum inuitarit. &c.

Theophyl.

Miſerere filio meo quia lunaticus eſt.

Erat in turba homo cum filio (quẽ vnicum habebat, vt eſt apud Lucam) à dęmone correpto. Is ad Chriſtum acceſſit, ſalutemque petijt, quam diſcipuli afferre nequiuerant. Marci 9. dicitur habere ſpiritum mutum: ſurdum quoque fuiſſe indicant illa Domini verba eodem capite: C *ſurde, & mute ſpiritus exi ab eo. &c.* Lunaticum vocat pater, apud Matthæum. Dicitur autem Lunaticus, qui furore non perpetuo, ſed per interualla arripitur. Quia igitur hic adoleſcens per interualla à dæmone arripiebatur, idcirco lunaticus à patre appellatur. Vel quòd ſecundũ Lunæ curſum, à dæmone vexaretur. Caietanus putat habuiſſe dæmonium mutum, ac ſurdum; præterea fuiſſe lunaticum, nõ à dæmone, ſed naturali ægritudine. D. D Hieronymus Matth. 17. Lunaticum dici arbitratur, quòd à dęmone obſeruato Lunæ curſu vexaretur. & Matthæi 4. lunaticos qui ad Chriſtũ afferebãtur, nõ verè lunaticos fuiſſe ait, ſed qui putabãtur lunatici, ob dæmonũ fallaciam; qui obſeruantes lunaria tempora, creaturam, ideſt lunã, infamare cupiebãt, vt in creatorem blaſphemiæ redundarẽt, Similiter Theoph. Matthæi 17. Non erat (inquit) luna cauſa morbi, ſed diabolus obſeruabat ple E nilunium, & tunc inſidiabatur, vt arguerentur opera Dei (id eſt Luna) tanquam nobis malum inferentia. idem aiũt Chryſoſtomus, Origenes, & Euthymius. Græce legitur, σεληνιάζεται, id eſt, à Luna malè afficitur. *Vbi cumque eum apprehenderit* (ait Marcus) *allidit illum, & ſpumat, & ſtridet dentibus, & areſcit*, id eſt, fit aridus, & macilentus. Vt ait Matthęus, ſæpe in ignẽ, ſæpe etiam in aquam deijciebatur.

Cur dicatur lunaticus puer.

Caietanus.

D. Hieron.

Theoph.

O generatio incredula, & peruerſa.

Putauit Origenes tract. 4. in Matthæũ hæc verba dicta eſſe diſcipulis. ſed Iudæis reliquis, patrique adoleſcentis dicta, rectius ſentiũt Hilarius, Chryſoſtomus, & D. Hieronymus. Reprehendit Iudæorum incredulitatem, generationem ſiue nationem incredulam appellat, & peruerſam, græcè, διεστραμμένη, ideſt, diſtortam, non rectam. Oſtendit cur diſcipuli non potuerint eijcere dæmonem, nimirum, propter incredulitatem patris. Dixerat ille; *Obtuli eum diſcipulis tuis, & non potuerunt curare eum.* Reſpondit Dominus; *ô generatio incredula. &c.* quaſi diceret: tua incredulitas cauſa fuit, cur diſcipuli mei, curare non potuerint filium tuum. eſtis enim Iudæi increduli, & peruerſi. Theophylactus: Chriſtus (ait) in Patrẽ ipſum crimen regerit, quaſi ita dicens: tu quia incredulus es, in cauſa fuiſti, quòd nõ ſanatus ſit filius tuus. Verùm hoc non ſoli illi dicit, ſed generalem ad omnes ſermonem vertit. &cæt.

Propter incredulitatẽ Patris, non eſt ſanatus puer ab Apoſtolis.

Theophyl.

Quouſque ero vobiſcum?

Oſtendit his verbis (ait Thepphylactus) quòd deſideret in cruce pati, & ab ipſis ſecedere. &c. Chryſoſtomus Math. 17. Cùm dicit Chriſtus: *quouſque ero vobiſcum?* quàm mori ſitiat, quantumque ad Patrem redire deſideret: & quia non ſit ſibi moleſta paſsio, ſed cũ huiuſcemodi hominibus conuerſatio, oſtendit. hæc ille. Verba potius ſunt increpantis incredulitatem Non quòd tædio ſuperatus ſit (ait Hieronymus Matthæi 17.) manſuetus, ac mitis, ſed quòd in ſimilitudnem medici, ſi ægrotum videat contra ſua præcepta ſe gerere, dicat: vſque quo accedã ad domum iſtam? quouſque artis perdam induſtriam; me aliud iubẽte, & te aliud perpetrante? &cæt.

D. Chryſoſ.

D. Hieron.

Afferte huc illum.

Dum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis, ait Abacuc cap. 1. iraſcitur Dominus incredulitatis, miſeretur adoleſcẽtis. Poſt increpationem afferri illum iubet, & quod diſcipuli facere non voluerunt, faciliime facit, pellitque dæmonem.

Propter incredulitatem veſtram.

Noẽ

Non potuerunt diſcipuli à dæmone adoleſcenté liberare. cur nõ potuerint rogarunt magiſtrum, nõ palam coram turba, ſed ſecreto. R'ndet, incredulitaté fuiſſe cauſam. *Propter incredulitatem* (inquit) *veſtram* pellere dæmonem non valuiſtis. Duplex igitur fuit cauſa, videlicet, incredulitas, tum patris, tum diſcipulorũ. patris incredulitatem coram multis reprehendit Dominus, nec vero apertè ſed generali quodam ſermone vtens: *O generatio incredula, & peruerſa, &c.* diſcipulos interrogantes, ſimiliter incredulitatis arguit, ſed abſque arbitris. Coram multis (ait Euth.) Chriſtus multorum incredulitatem reprehendit, ſemotis autem arbitris ſuorum diffidentiam. Neq;. n. æquũ erat vt coram multis confunderet communes orbis præceptores, &c. Incredulitas autem hæc diſcipulorũ, fidei fuit imperfectio, atque fiduciæ ad patrandum miraculum. fidem. n. diſcipuli habebant ſed non tantam, quantam miraculum poſtulabat. D. Hilar. canone 17. crediderũt (inquit) Apoſtoli, ſed nondum erãt perfectæ fidei, &c. Et D. Chryſ. Ex imperfectione Apoſtolorum accidit, vt maiore infirmitate languerent, &c.

Incredulitas patris, et diſcipulorũ non magna fides cauſa fuit, cur dæmon a puero non diſceſſerit.

Euth.

D. Hilar.

D. Chryſ.

Si habueritis fidem, ſicut granum ſinapis.

His verbis non leuis ineſt difficultas. ſi. n. ſufficit fides vt granum ſinapis, i. exigua, ad efficiẽda miracula, ſequitur eos omnes, qui fidem habent ſinapis grano ſimilem, i. perexiguam, miracula poſſe edere. ſequitur præterea, Apoſtolos ne exiguam quidem fidem habuiſſe: Nam Chriſtus ait: *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis.* quaſi non haberent. Præterea Paulus 1. Cor. 1. ad transferendos montes, omnem, i. maximam fidem exigit. *Si* (inquit) *habuero omnem fidem,* i. perfectiſſimã, & maximam, *ita ut montes transferam, &c.* Quonam igitur modo Chriſtus, fidem, ſicut granum ſinapis, i. exiguam, ad trãſferendos montes ſatis eſſe ait? Reſpondetur, fidem ſicut granum ſinapis, nõ appellari fidem exiguam, ſed potius fidem maximam, feruẽtem atque acrem, inſtar ſinapis, in arborem magnam excreſcentem. Sic Chryſ. interpretatur hom. 68. in Mat. Sinapis (inquit) meminit Chriſtus, cuius maxima eſt virtus. Nam cùm minima ſit, magnitudine virtutis vehemẽtior eſt cæteris omnibus, &c. Euthy. quoque ita exponit: Si habueritis fidem adeò acrem, & vehementem, ac feruentem, ſicut granum ſinapis, &c. D. Hier. Magna (inquit) eſt fides, quę grano ſinapis comparatur, &c. idem ſentit Theophylactus D. Thomas, Origenes, & alij. Aliter: Si habueritis fidem illam, quam ego cum grano ſinapis comparaui, diceretis monti huic, &c. Comparauit autem Dominus fidem, ſiue euangelium, vel eccleſiam, grano ſinapis. Mat. 13. Ea. n. minima fuit initio, i. in paucis fuit hominibus, poſtea in arborem creuit maximam, per orbem totum propagatã. Præterea ea minima eſt, quia articulis continetur paucis et breui ſymbolo, ſed in arborem magnam operum excreſcit. Si habueritis (inquit) hanc fidem ardentem, & acrem, diceretis monti, &c. Ex his fit ſatis propoſitis dubijs.

Qua fides appellatur fides, ſicut granum ſinapis.

1. Cor. 1.

D. Chryſ.

Euth.

D. Hier.

Abulenſis Matthæi 17. quæſtion. 165. Ianſenius, & P. Salmeron de fide miraculorum hic agi putant, quæ donum eſt gratis datum, ad facienda miracula, iuxta illud Pauli 1. Cor. 12. *Alij datur fides in eodem ſpiritu.* Præterea D. Chryſ. Mat. 17. Fidem (inquit) hic Chriſtus miraculorũ dicit &c. & 1. Corin. 12. Fidem (ait) non eam dico. quæ dogmatum eſt, ſed ſignorum, de qua Chriſtus: *Si habueritis fidem* (inquit) *ſicut granum ſinapis, diceretis monti huic, &c.* Eundem in modum loquitur Euthymius. Hanc miraculorum fidem videtur Dominus explicare Marci 11. cum ait: *Quicumque dixerit huic monti, tollere, & mittere in mare, & non hæſitauerit in corde ſuo, ſed crediderit, quia quodcumque dixerit fiat, fiet ei, &c.* Per hanc enim fidem creditur abſque hæſitatione, quod Deus miraculum faciet. Iuxta hanc ſententiam ſenſus erit; Si habueritis fidem, non hæſitantem circa miraculorum perpetrationem, quamuis illa ſit exigua, ſicut granum ſinapis, tamen quælibet miracula perpetrabitis. Crediderim potius Chriſtum de fide loqui virtute Theologica, feruente, & confidente, vt ſupra dictum eſt. Etenim reprehendit incredulitatem diſcipulorum, id eſt, fidei imperfectionem, non autem illos reprehendit, quod fidem miraculorum, quæ donum eſt gratis datum, non haberent. Præterea illos ad fidei perfe-

1. Cor. 12.

D. Chryſ.

An agat Dominus de fide miraculorum.

Mar. 11.

Hhhh ctionem

in terra viatores nunquam poſſe dicere: *Bonum eſt nos hic eſſe*. i. permanere. Neſciet quid dicat, qui hoc dixerit. neceſſe eſt. n. nunquam conſiſtere, ſed pergere. Theophy. Mat. 17. Ne dixeris (inquit) cum Petro, *bonum eſt nos hic eſſe*. Nam oportet ſemper proficere, & non permanere in vno gradu virtutis, & contemplationis, ſed ad alia tranſire, &c.

In cœlo tabernacula ſunt extruẽda bonis operibus.

¶ *Faciamus hic tria tabernacula*. Qui vult in cęlo habitare, ipſe, Deo iuuante, tabernaculum ſibi debet in cęlo bonis operibus extruere, ſic extruebat ille Deus dedit, de quo agit D. Gregorius lib. 4. Dialogorum cap. 36. alter etiam eodem capite, cui domus amœno in loco laterculis ædificabatur aureis. ſunt autem aurei laterculi vel aurei, aut pretioſi lapides, quibus domus in cęlo extruitur, bona opera. quemadmodum quo plures ſunt lapides, ac pretioſiores, eo altius, & pretioſius, domus conſurgit, ita quo plura ac pręclariora ſunt opera, eo præclarius, ſublimiuſque erit cæleſte ædificium. de domo in cælis ædificanda lege D. Chryſoſtom. in fine homiliæ 55. in Ioan. Si in hac (inquit) vita, vt ſplendidas nobis domos et ſalubres comparemus, magnam pecuniarum vim ædificando anxij conſumimus conſidera qui nobis ſubeundi ſint labores, vt clariſſimam nobis in cœlis domũ ædificemus, vbi lux eſt ineffabilis, &c. item: Ædificant (inquit) domum in cœlo manus pauperum, &c. Et D. Greg. loco indicato: Qui pręmia æternæ lucis, eleemoſynarum largitate promerebitur, nimirum conſtat, quia auro ædificat manſionem ſuam, &c.

D. Chryſ.

Pauperes in cœlo nobis domum ædificant.

D. Gregor.

Terreſtres domus breui ſtant tempore, cęleſtes ęternę ſunt. Amens profecto eſt qui in regione, in qua exiguo tẽpore peregrinus eſt, domum magno pretio ædificat, de ædificanda vero domo, in regione, in qua per æternitatem eſt habiturus, non curat. Si quis (ait Chryſoſtom.) te in Perſidem viturũ in regionem illam & mox reuerſurum duceret, iuberetque vt illic domum ſtrueres, nonne eius amentiam reprehenderes, ac ſi inutilem ſuaderet impenſam? Cur nõ idem in hoc mũdo facis, quẽ paulo poſt relinques? & cætera.

D. Chryſ.

De cæleſtibus tabernaculis illud eſt Dauidis Pſal. 84. *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, &c.* Dilecta appellat tabernacula cœleſtia. Qui ea diligit, pro illis conſequendis multa fert. quo maior eſt dilectio, eo plura tolerat, ac grauiora, ſequitur: *Concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini.* hoc eſt, deſiderat cęleſtia tabernacula, ſiue atria anima mea, præ deſiderio deficit, & veluti deliquium patitur. *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum*, i. exultauerunt ad vidẽdum Deum viuum. Memoria viſionis illius beatificæ cordi ſummam affert exultatio-

Pſal. 84.

Explicatur de cœleſtib. tabernaculis,

B nem. *Etenim paſſer inuenit ſibi domum, & turtur nidum ſibi, vbi ponat pullos ſuos.* O Domine auiculę nidos habent, in quib. cõquieſcant: at ego vagus ſum, peregrinus, exul in terra, abſque nido. Nidus. n. meus non terra eſt, ſed cœlum. n. *Altaria tua Domine*, illa cœleſtia concupiſco, in quibus perpetuæ laudis tibi ſacrificia offeruntur. nam qui in domo cœleſti habitant, *in ſæcula ſæculorum te laudabunt*. Sed neceſſarium eſt Dei auxilium, opus eſt, vt aſſumat nos

C Chriſtus, aliter in montem nemo aſcendet. idcirco additur: *Beatus vir, cuius auxilium abs te Domine, aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit, in valle lachrymarum, in loco quem poſuit*, i. is, cui tu opem tuleris, in animo ſuo diſpoſuit, & decreuit in cœlum aſcendere, in valle hac lachrymarum vitam traducens, in loco, & in quocunque vitę genere, quod ſibi poſuit, & elegit. Vel, decreuit aſcendere in montem cęleſtem ex hac valle lachrymarum, quam ſibi po-

D ſuit locum. ſua. n. culpa ẽ paradiſi delicijs, in lachrymas, ac labores excidit, propter peccatum vallem inhabitat fletus, & doloris. *Etenim benedictionem dabit legiſlator, ibunt de uirtute in uirtutem. Videbitur Deus Deorum in Sion, &c.* i. ijs qui in cœleſtia tabernacula aſcendere decernunt, in hac valle lachrymarum non deerunt diuinæ conſolationes, & auxilia. Nã Chriſtus legiſlator benedictionem dabit, diuina auxilia, cœleſtemque dulcedinem,

E quæ in dies robuſtiores ad iter peragendum fiet, itaque *ibunt de uirtute in uirtutem*, i. de fortitudine, in fortitudinem, in dies fortiores, & diuina gratia robuſtiores erũt. tandemq; *Videbitur* ab illis Deus verus *in Sion* cœleſti.

¶ *Nubes lucida obumbrauit eos*. Eorum qui in cęleſtem montem aſſumẽdi ſunt, mors nubes quidem eſt, at nubes lucida, virtutum, bonorumque operum radijs illuminata. Ex illa vox auditur: *Hic eſt filius*

meus

meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Præ- A deſtinatus enim Dei eſt filius, *quod ſi filius & heres*, vt Paulus ait ad Rom. 8. filius eſt dilectus, & ab æternitate à Deo electus. in illo ſibi bene complacuit. Sed totius complacentiæ fons Chriſtus eſt. idcirco enim Deo placemus, quia Chriſtus gratiæ decorem diuinum nobis meruit, ac contulit. Chriſtus filius eſt naturalis, dilectus, in quo Patri bene complacuit. Nos filij ſumus adoptiui, dilecti per Chriſtũ, in quibus per illum bene Patri complacet. Placuit autem Patri filios adoptiuos filio naturali ſimiles facere, tum in vita laboribus exantlandis; tum poſt mortẽ, gloriæ admirabili decore. Vnde illud Pauli ad Rom. 8. *Quos præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. &c.* Conformes filio primogenito, fratres adoptiuos vult eſſe Pater, tum cruce, tum premio, & gloria. in hac vita cruce, iuxta illud ad Gal. 5. *Qui ſunt Chriſti carnem ſuam crucifixerunt* C *cum vitijs, & concupiſcentijs. &c.* Poſtquam è vita exceſſerint, æterna gloria, iuxta illud ad Philip. 3. *Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ. &c.* Neque verò ſolum corpus reformabit, atque illuminabit, ſed præcipue animam reformat, & gloriæ decore, lumineque ſempiterno illuminat. D. Aug. li. 22. de ciuit. Dei c. 16. tam de reformatione, D & ſimilitudine corporis, quàm animi, Pauli illa verba intelligi poſſe ait; *Conformes fieri imaginis filij ſui.* Illud (inquit Auguſtinus) quod ait Apoſtolus prædeſtinatos fieri conformes imaginis filij Dei, poteſt & ſecundum interiorem hominem intelligi. &c. Itaque ſecũdum hominem tam interiorem, quàm exteriorem, hoc eſt, ſecundum animam, & corpus ſimiles Chriſto in cæleſti erimus regno. Animæ Chriſti virtutes, & gloriam cõſidera, corporis quoq;. Anima noſtra illius animæ, corpus noſtrum illius erit corpori ſimi- E le, atque conforme. 1. Ioan. 3. *ſcimus quoniam cum apparuerit ſimiles ei erimus. &c.*

Similes Chriſto beati.

D. Auguſt.

¶*Ipſum audite.* In terra dicitur nobis: *Ipſum audite.* In cælo, dicetur: *ipſum videte.* In terra enim fides eſt ex auditu, in cælo ſpecies eſt, & pulchritudo Dei in conſpectu. 2. Cor. 5. *per fidem* (inquit Paulus) *ambulamus, non per ſpeciem. &c.* Fides, & auditus non ſatiant, ſpecies, & pulchritudo Dei ſatiat. *ſatiabor.* ait Dauid Pſal. 16. *Cùm apparuerit gloria tua.* D. Auguſti. ſermo. 16. de verbis Apoſt. Eſuriat (inquit) & ſitiat peregrinatio mea, vt ſatietur præſentia tua. &c. Item; Omnino me non ſatiaret Deus, niſi promitteret mihi ſeipſum Deum. &c. Item; Arrideat mundus multis reb. pulchris, fortibus, varijs; pulchrior eſt ille qui fecit, fortior, clarior, ſuauior. Satiabor cum manifeſtabitur gloria tua. &c. Interim vero Chriſtum audiamus, per fidẽ ambulemus, per fidem Deum in- B tueamur, per fidẽ & charitatẽ illum eſuriamus. Beati enim qui illum hic eſurierint, quoniã in cæleſti regno ſatiabũtur.

Satiat Deus.

¶*Neminem viderunt niſi ſolum Ieſum.* Non diu gloria interris oſtenſa permanet. gloria illa mõtis Thabor diſparuit. *Neminem viderunt* Apoſtoli, *niſi ſolum Ieſum*; nõ ſplẽdidum, atque coruſcantem, ſed vt ſoliti erant cernere, abſque ſplendore, & gloria. Non eſt huius vitæ gloria diuturna. Vt enim ait Iſai. cap. 40. *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius ſicut flos fœni. &c.* Si terra in qua flos ortus eſt, areſcit, areſcit quoque ipſe flos: eundem in modum, ſi caro in qua humana gloria ſubſiſtit perit; perit quoque ipſa gloria. Caro autem diu ſubſiſtere nõ poteſt; ea cadente cadit gloria. D. Gregorius lib. 17. Moral. c. 5. Carnalis (inquit) gloria, dum nitet, cadit. dũ apud ſe extollitur, repentino intercepta fine terminatur, &c. Eodem loco cum fumo, & aquæ bullis gloriam hãc confert. Sic (inquit) ad nubila fumus attollitur; ſed repente in nihilum tumeſcendo diſſipatur. Sic aquarum bullæ ab intimis certatim prodeunt, ſed eò celerius diſruptæ pereunt, quò inflatę citius extenduntur. &cæt. Iob. 24. *eleuati ſunt admodicum. &c.* Eleuantur humana gloria reges, cæterique in terra mortales. Sed admodicũ. Vt enim eſt in Pſal. 72. *Deieciſti eos, dum alleuarentur. &c.* Dũ alleuantur, a morte in ſepulchrum deijciuntur. Breuis terrena gloria; at cæleſtis ſempiterna. Semper in cælo Chriſtus ſplendido, atque coruſcante videtur corpore, ſemper diuinę eſſentiæ pulchritudo, maieſtas, atque opulentia cernitur. Nulla ibi nubes gloriã præſcindit, non diſparet Moyſes, non Elias viſi in maieſtate. æterna eſt in omnibus beatis maieſtas, ęternus honor, æternę diuitiæ, æternum gaudiũ, ęterna voluptas, æterna & nunquam deficiens pulchritudo. ibi amica Dei anima tota pulchra eſt abſque

Gloria mundi breuis.

D. Gregor.

abſque macula vlla, iuxta illud Cant. 4. A *Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te.* Pulchra eſt hic amica Dei, & in cælo pulchra. Sed multò pulchrior in cælo quàm in terra. maculas habet peccatorum venialiũ, ibi nullam. Bis pulchra dicitur eodem Cant. capite; *Quam pulchra es amica mea, quam pulchra es. &c.* Quoniam, & in terris pulchra eſt, & in cælo; ſed cæleſtis pulchritudo terreſtrem longo ſuperat interuallo. D. Gregor. Lib. 9. Moral. cap. 6. Pulchram narrat ſponſus, & pulchram replicat. quia alia eſt pulchritudo morum, in qua nunc cernitur, atque alia pulchritudo præmiorum, in qua per conditoris ſui ſpeciem ſubleuabitur. Magna eſt gloria aperti operis; ſed longè incomparabilis occultæ remunerationis. &cęt. Quæ maior pulchritudo quam Dei pulchritudo? Sibi ſimiles cum faciat beatos, erunt ſane omnes pulcherrimi. *Similes ei erimus*, ait Ioan. epiſt 1. cap. 3. *quoniam videbimus eum ſicut eſt. &c.* Similes Deo erimus C pulchritudine, ſimiles ſanctitate, ſimiles nobilitate, ſimiles honore, ſimiles opulẽtia, ſimiles gloria. Ipſe ſibi eſt omnia: Ipſe nobis omnia erit. Dic quęſo. antequam mundum conderet, quid præter Deum erat? Nihil ſane. Tunc Deus ſibi omnia erat. Nunc etiam ſibi eſt omnia. Creaturæ enim Deo beatitudinis nihil conferũt. ſibi omnia eſt, nobis omnia erit. iuxta illud Pauli. 1. Cor. 15. *Vt ſit* (inquit) *Deus omnia in omnibus. &c.* Auguſtinus ſer. 16. de D verbis Apoſtoli. Quid erit (ait) ſpecies? id eſt, viſio Dei. Audi quid erit. *Vt ſit Deus omnia in omnibus*. Quid eſt omnia? Quidquid hic quærebas, quidquid hic pro magno habebas, ipſe Deus tibi erit. Ipſe tibi erit cibus, & potus, immortalitas, gloria. &c. D. Greg. Nyſſenus. in lib. de anima & reſurr. Beatitudo (inquit) nullius harũ rerum egena eſt. Omnia autem nobis, loco que omnium, erit diuina natura, ad omnem vſum, ac neceſſitatem illius vitæ ſeſe conueniẽter, & aptè impartiens. Atque id planũ eſt ex ſacris oraculis, quòd Deus & locus exiſtit ijs, qui digni ſunt, & domus, & indumentum, & cibus, & potus, & lumen, & diuitiæ, & regnum, ac quidquid vel mente concipi, vel nominari poteſt, quod nobis conferat, & conducat ad bonam vitam. Sic Nyſſenus. Erit igitur deus in omnibus beatis, *Omnia*. atque idcirco ſatiabuntur. Ille enim cui de eſt aliquid, ſatiatus nõ eſt. Is vero in quo B omnia ſunt, ſaturatur. Nihil enim illi deeſt. Cùm ergo in beatis omnibus Deus ſit *omnia*. omnes ſunt abundantiſſimè diuina viſione ſatiati. Si ſatiari vis, Deum quære.

D. Gregor.

Deus in cælo omnia in omnibus.

D. Aug.

¶ *Nemini dixeritis viſionem.* Viſiones, & reuelationes ſilentio ſunt tegendæ, ſi quas Deus animæ impertierit, confeſſarijs tantum doctiſque viris, vt quales ſint agnoſcant, & doceant, aperiendæ. Raptus eſt Paulus vſque ad tertium cælum 2. Cor. 12. & in paradiſum, audiuitque arcana verba, quæ non licet homini loqui; reuelationem hanc ſiluit, neque niſi neceſſitate compulſus Corinthijs patefecit, quaſi de alio loquens homine. *Scio* (inquit) *hominem ante annos quatuordecim, raptum huiuſmodi vſque ad tertium cælum. &c.* Poſt annos quatuordecim reuelationem aperit. Præterea quaſi de alio verba facit. Multas vero alias reuelationes habuiſſe Paulum ait Chryſoſtomus, & colligit ex illis verbis: *Ne magnitudo reuelationum extollat me.* Non ſola (ait Chryſoſt.) hæc reuelatio facta eſt, ſed etiam aliæ multæ. Paulus vero vnam ex multis ponit. Quod enim multæ fuerunt audi quid dicat. *Ne magnitudo reuelationum extollat me.* hæc ille. Multas habuit Paulus reuelationes. ſed ex omnibus vnam tantum (quod ſciamus) magna, adactus neceſſitate aperuit, poſt multos annos. Occultandæ enim ſunt, non patefaciendæ temere, niſi magna vtilitas, vel neceſſitas poſtulet.

Reuelationes occultanda.

D. Chryſ.

CAPVT XXX.

De Elia, & Ioanne Baptiſta.

MATTHAEVS CAP. XVII.

ET

ET interrogauerunt eum diſcipuli, dicentes: Quid ergo ſcribæ dicunt, quòd Eliam oporteat primum venire? At ille reſpondens, ait eis: Elias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia. Dico autem vobis, quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum, ſed fecerunt in eo quæcumque voluerunt. Sic & filius hominis paſſurus eſt ab eis. Tunc intellexerunt diſcipuli, quia de Ioanne Baptiſta dixiſſet eis.

MARCVS CAPITE IX.

ET interrogabant eum, dicentes: Quid ergo dicunt Phariſæi, & Scribæ, quia Eliam oportet venire primum? Qui reſpondens, ait illis: Elias cum venerit primò, reſtituet omnia: & quomodo ſcriptum eſt in filium hominis, vt multa patiatur, & contemnatur. Sed dico vobis, quia & Elias venit (& fecerunt illi quæcumque voluerunt) ſicut ſcriptum eſt de eo.

Quid ergo ſcribæ dicunt.

Cur diſcipuli de Eliæ aduentu Chriſtum rogarint.

Poſt transfigurationem, cùm ex monte reuererentur, rogarunt diſcipuli magiſtrũ. Quid ergo dicunt ſcribæ, id eſt, legis periti, quod Eliam oporteat primùm, id eſt, ante Meſſiam venire? Quæ fuerit interrogationis huius cauſa latet. D. Hieronymus exiſtimat, diſcipulos putaſse, transfigurationem illam aduentum eſſe Chriſti in gloria, ante quem Elias eſſet venturus. ideoque cùm vidiſſent diſceſſiſſe Eliam, ſic rogaſſe. Æſtimant (ait Hieronymus) diſcipuli transformationem gloriæ hanc eſſe, quam in mõte viderant & dicũt: Si iam veniſti in gloria, quomodo præcurſor tuus (id eſt, Elias) non apparet? maximè quia Eliam viderant receſsiſſe. &c. Euthymius vero: De diuinitate (ait) Chriſti; & à Petri confeſsione, et à transfiguratione, & à voce cæleſti edocti diſcipuli, interrogãt: Cum tu ſis Chriſtus, id eſt, Meſsias, quare ſcribæ dicunt, quò d Eliam oporteat venire, ante Chriſtum, quomodo non venit hic ante te. &c. Crediderim viſionem Eliæ in monte, huius interrogationis fuiſſe cauſam. Cũ enim diſcipuli Eliam vidiſſent in monte Thabor, meminerunt doctrinæ, quam

D. Hieron.

Euthym.

A ab ſcribis audierant, videlicet, Eliam ante Meſsiam venturum, ideò interrogant; Domine Elias non venit ante te, ſed tecum in gloria apparuit, & mox receſsit. Quomodo ergo dicunt legis periti, quòd oporteat Eliam Meſſiam antecedere.

Elias quidem uenturus eſt, & reſtituet omnia,

Græcè, ἔρχεται, in præſenti, *Venit*, pro
B futuro, *venturus eſt*. Sic & Samaritana Io-
ann. 4 *ſcio* (inquit) *quià Meſsias uenit*; ἔρχε- *Ioan. 4.*
ται, id eſt, venturus eſt. ſic & Marci 9.
Elia, ἀποκαθιςᾷ, id eſt, *reſtituit*, pro *reſtituet*. *Elias quomodo reſtituet omnia.*
Reſpondet Chriſtus diſcipulis, Eliã quidem venturum ante ſecundum aduentũ, nón ante primum. Veniet (inquit) Elias in fine mundi, & tunc reſtituet omnia. Docet venturum, & quorſum ſit venturus, græcè, ἀποκαταςήσει. hoc eſt, veniet, & Iudæos conuertet. Ita exponit Chry- *D. Chryſ.*
C ſoſtomus. Reſtituet omnia (ait Chryſoſtomus) id eſt, incredulitatem Iudæorũ, qui tunc erunt reſidui, ad fidem conuertet. &c. Similiter Theophylactus; Reſtituet ad fidem omnes hebræos, quos perſuaſibiles inueniet. &c. Euthymius Marci 9. Reſtituet omnia Elias, id eſt, conuertet omnem

Theoph.

Euthym.

Digitized by Google

tione præconum Chriſti, quòd inuariabiliter in eccleſia recipitur, Enoch venturum cum Elia. hæc ille. Probatur ex lib. Eccleſiaſtici cap. 44. Enoch placuit Deo, & tranſlatus eſt in paradiſum, vt det gentibus pænitentiam. &c. Colligitur ex his verbis Enoch venturum, vt gentes ad pœnitentiam vocet, in fine mundi. veniet autem cum Elia.

Eccleſ. 44.

D. Hippol.

D. Hippolytus martyr in oratione de conſummatione mundi, addit comitem Ioãnem euangeliſtã. Prior (inquit) Chriſti aduentus præcurſorem habuit Ioann. Baptiſtam; poſterior autem Enoch, Eliã, & Ioannem theologum exhibebit. &c. Idẽ exiſtimaſſe multos ſcribit Aretas Apoc. 11. Opinantur (ait) multi, Ioan. vſq; ad ſæculi conſummationem viuere, ac venturum eſſe circa tempora Antichriſti cum Enoch, & Elia. &c. Sed Ioan. mortuum eſſe probabimus Deo volente ſuo loco, & in cælo agere, nec venturum cum Elia. De ijs ſatis.

Et quomodo ſcriptum eſt in filium hominis.

D. Marcus ſic ſcribit. *Elias cum uenerit primò, reſtituet omnia, & quomodo ſcriptum eſt in filium hominis vt multa patiatur, & contemnatur. &c.* hæc verba difficilia ſunt intellectu. Euthymius cum interrogatione legit & exponit in hanc ſententiam: Elias cũ primum venerit, reſtituet omnia, id eſt, omnes Iudæos cõuertet ad Chriſtum. Et quomodo traditum eſt de Chriſto in ſcripturis, vt multa patiatur? hoc eſt. ſi Elias omnes Iudæos conuertet, & venturus eſt ante Meſſiam, Iudæi omnes ante aduentum Meſſiæ conuertentur ad Meſſiã; non igitur Iudæi Meſſiam occident. ſi enim ad Meſſiam cõuertendi ſunt ab Elia, quomodo ab ipſis multa patietur, & contemnetur? At qui ſcriptura tradit Meſſiam à Iudæis occidendum, ergo Elias non veniet ante primum Meſſiæ aduẽtum. Similem in modum interpretatur Theoph. & cum interrogatione etiam legit. Non placet interpretatio. Caiet. videtur exponere in hanc ſententiam; Elias cum primò venerit reſtituet omnia, & quomodo ſcriptum eſt de me, quod multa patiar, & cõtemnar. ideſt, hoc verò tam verum eſt, quam verum eſt, me multa paſſurum. Vel eo modo ſcriptum eſt de Elia, quòd ſit venturus, & omnia inſtauraturus, quomodo ſcriptum eſt de me, quod multa ſim paſſurus. Fidei (ait Caieta.) de aduentu Eliæ, interſerit fidem paſſionis ſuæ. Vt ſic ex conſortio ſimilis credibilis, diſcipuli incipiant credere futuram paſſionẽ. Simplicior & verior ſenſus videtur gloſſæ interl. & Ordinariæ, & Bedæ, Marci 9. Elias cum uenerit, reſtituet omnia, & quomodo ſcriptum eſt de Chriſto, vt multa patiatur, & contemnatur, ſubaudiendũ; ſic Elias ab Antichriſto patietur, & contemnetur. eſt enim reticentia.

Euthym. *Theoph.* *Beda.* *Gloſſ. ord.*

Forſitã hæc verba nõ cum antecedentibus, ſed cum ſequentibus coniungenda ſunt. Nam Matt. ſic ſcribit. *Elias iam uenit,* id eſt Baptiſta Ioan. *& non cognouerũt eum, ſed fecerunt in eo, quæcumque voluerunt. Sic & filius hominis paſſurus eſt ab eis*; videlicet, ſicut Ioan. idem poſſunt ſignificare verba Marci: *Et quomodo ſcriptum eſt de filio hominis, ut multa patiatur. Sed dico uobis, quia & Elias*, ſpiritu, id eſt, Ioan. iam *uenit, & fecerunt illi quæcumque voluerunt*, id eſt, occiderunt illum, & paſſus eſt, quemadmodum patietur filius hominis. Poteſt illud, πῶς, græcum, &, *quomodo*, latinum ueluti admiratiue accipi. *Et quomodo ſcriptum eſt in filium hominis, ut multa patiatur, & contemnatur:* prius de ſua, deinde de Ioãnis loquitur paſſione.

Et fecerunt illi quæcumque voluerunt ſicut ſcriptum eſt de eo.

Nullibi ſcriptum ſcitur, Ioannem Baptiſtam fuiſſe ab Herode occidendum, vt videntur hæc verba indicare. Ideoque in biblijs, etiam correctis, illa verba (*& fecerunt illi quæcumque voluerunt*) parẽtheſi claudũtur, vt ſit ſenſus. Elias ſpiritu, id eſt, Ioannes, *iam uenit, ſicut ſcriptum eſt de eo,* Malachiæ. 3. *Ecce ego mitto angelum meum, et preparabit uiam ante faciem meam*. Et Iſaiæ 40. *Vox clamantis in deſerto. &c.* reliqua verba parentheſis ſeparat.

CAPVT XXXI.

De Lunatico ſiue dæmoniaco ſanitati reſtituto.

MATTHAEVS CAPITE XVII.

ET cum veniſſet ad turbam, acceſſit ad eũ homo genibus prouolutus ante eum, dicens: Domine miſere re filio meo, quia lunaticus eſt, & male patitur: nam ſæpe cadit in ignem, & crebro in aquam, & obtuli eum diſcipulis tuis, & non potuerunt curare eum. Reſpondens autem IESVS ait: O generatio incredula, & peruerſa, quouſque ero vobiſcum? vſque quo patiar vos? Afferte huc illum ad me, & increpauit illum Ieſus, & exijt ab eo dæmonium, & curatus eſt puer ex illa hora. Tunc acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum ſecreto, & dixerunt: Quare nos non potuimus eijcere illum? Dixit illis Ieſus: Propter incredulitatem veſtram. Amen quippe dico vobis, ſi habueritis fidem, ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc illuc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis. Hoc autẽ genus non eijcitur niſi per orationem, & ieiunium.

MARCVS CAPITE IX.

ET veniens ad diſcipulos ſuos, vidit turbam magnam circa eos, & ſcribas conquirentes cum illis. Et confeſtim omnis populus videns Ieſum, ſtupefactus eſt, & expauerunt, & accurrentes ſalutabant eum. Et interrogauit eos. Quid inter vos conquiritis? Et reſpondens vnus de turba, dixit: Magiſter, attuli filium meum ad te habentem ſpiritum mutum: qui vbicumque eum apprehenderit, allidit illum, & ſpumat, & ſtridet dentibus, & areſcit: & dixi diſcipulis tuis, vt eijcerent illum, & non potuerunt. Qui reſpondens eis, dixit: ò generatio incredula, quamdiu apud vos ero? quamdiu vos patiar? afferte illum ad me. Et attulerunt eum. Et cum vidiſſet eum, ſtatim ſpiritus conturbauit illum, & eliſus in terram, volutabatur ſpumans. Et interrogauit patrem eius: Quantum temporis eſt ex quo ei hoc accidit? At ille ait: ab infantia: & frequenter eum in ignem, & in aquas miſit, vt eum perderet, ſed, ſi quid potes, adiuua nos, miſertus noſtri. Ieſus autem ait illi: ſi potes credere, omnia

poſſibilia

Digitized by Google

pòſſibilia ſunt credenti. Et continuo exclamans pater pueri, cum lacrymis aiebat: Credo, Domine: adiuua incredulitatem meam. Et cum videret IESVS concurrentem turbam, comminatus eſt ſpiritui immundo, dicens illi: ſurge, & mute ſpiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo: & amplius ne introeas in eum. Et exclamans, & multum diſcerpens eum, exijt ab eo, & factus eſt ſicut mortuus, ita vt multi dicerent: Quia mortuus eſt. IESVS autem tenens manum eius, eleuauit eum, & ſurrexit. Et cum introiſſet in domum, diſcipuli eius ſecreto interrogabant eum: Quare nos non potuimus eijcere eum? Et dixit illis: Hoc genus in nullo poteſt exire, niſi in oratione & ieiunio.

LVCAS CAPITE IX.

FACTVM eſt autem in ſequenti die, deſcendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa. Et ecce vir de turba exclamauit, dicens: Magiſter, obſecro te, reſpice in filium meum, quia vnicus eſt mihi: & ecce ſpiritus apprehendit eum, & ſubito clamat, & elidit, & diſſipat eum cum ſpuma, & vix diſcedit dilanians eum: & rogaui diſcipulos tuos vt eijcerent illum, & non potuerunt. Reſpondens autem IESVS, dixit: O generatio infidelis, & peruerſa, vſque quo ero apud vos, & patiar vos? Adduc huc filium tuum. Et cum accederet, eliſit illum dæmonium, & diſſipauit. Et increpauit IESVS ſpiritum immundum, & ſanauit puerum, & reddidit illum Patri eius.

Factum eſt autem in ſequenti die.

AIT Lucas Chriſtum cum diſcipulis ex monte Thabor ſequenti die deſcendiſſe, vnde conſtat nocturno tempore in monte cum diſcipulis permãſiſſe. Reliquerat diſcipulos, ad radices vt videtur montis; nunc ad eos redijt. *Et vidit* (ait Marcus) *turbam magnam circa eos, & ſcribas conquirentes cum illis*. Sciebãt Chriſtum eſſe in monte; illum expectabãt. ſcribæ vero græce, *γραμματεῖς*, id eſt, literati, legis periti, cum diſcipulis conquirebant, & diſputabant: qua de re diſputarent non conſtat. forte vt ex ſequentibus colligitur, & Beda exiſtimat, conquirebant cur diſcipuli dæmonem eijcere non valerent. Cum nouem diſcipulos ſo- Beda.
Alos inueniſſent ſcribæ (ait Euthymius) circumueniebant eos interrogationibus, futurum ſperantes, vt illos compedirent ſeu fallerent. &cæt. Euthym.

Omnis populus videns IESVM ſtupefactus eſt.

Cur nunc ſtupefactus fuerit populus viſo Domino, & expauerit, atque ad ſalutãdum accurrerit, dubium eſt; erat enim Bres hæc inſolita. Non legitur alio loco, ex intuitu Chriſti, vel aduentu, populum ſtupefactum eſſe & expauiſſe, & ſalutaſſe. Exiſtimarim Chriſtum ex transfiguratione gratiam quandam inſolitam in vultu retinuiſſe, & pulchritudinem, ac maieſtatem, quã fuerit populus vehementer

Cur populus uiſo Chriſto ſtupefactus eſt? Euthym.

menter admiratus. ſic Moſis è monte deſcenderis facies fulgens apparuit. Euthymius Marci 9. Obſtupuit (ait) populus, aut ꝑpter acceſſus opportunitatẽ: quaſi præcognouerit ſcribarum inuaſionem; ideoque ad diſcipulorum auxiliũ aduenerit. Vel propter ſplendorem aſpectus eius. etenim veriſimile eſt à transfiguratione gratiam quandam contractam eſſe. &c. Theophylactus: Quidam (inquit) dicunt, quòd facies eius facta à lucetrãsfigurationis formoſior, ad ſalutationem populum inuitarit. &c.

Theophyl.

A B

Miſerere filio meo quia lunaticus eſt.

Erat in turba homo cum filio (quẽ vnicum habebat, vt eſt apud Lucam) à dęmone correpto. Is ad Chriſtum acceſſit, ſalutemque petijt, quam diſcipuli afferre nequiuerant. Marci 9. dicitur habere ſpiritum mutum: ſurdum quoque fuiſſe indicant illa Domini verba eodem capite: *Surde, & mute ſpiritus exi ab eo. &c.* Lunaticum vocat pater, apud Matthæum. Dicitur autem Lunaticus, qui furore non perpetuo, ſed per interualla arripitur. Quia igitur hic adoleſcens per interualla à dæmone arripiebatur, idcirco lunaticus à patre appellatur. Vel quòd ſecundũ Lunæ curſum, à dæmone vexaretur. Caietanus putat habuiſſe dæmonium mutum, ac ſurdum; prætereà fuiſſe lunaticum, nõ à dæmone, ſed naturali ægritudine. D. Hieronymus Matth. 17. Lunaticum dici arbitratur, quòd à dęmone obſeruato Lunæ curſu vexaretur. & Matthæi 4. lunaticos qui ad Chriſtũ afferebãtur, nõ verè lunaticos fuiſſe ait, ſed qui putabãtur lunatici, ob dæmonũ fallaciam; qui obſeruantes lunaria tempora, creaturam, id eſt lunã, infamare cupiebãt, vt in creatorem blaſphemiæ redundarẽt. Similiter Theoph. Matthæi 17. Non erat (inquit) luna cauſa morbi, ſed diabolus obſeruabat plenilunium, & tunc inſidiabatur, vt arguerentur opera Dei (id eſt Luna) tanquam nobis malum inferentia. idem aiũt Chryſoſtomus, Origenes, & Euthymius. Græce legitur, σεληνιάζεται, id eſt, à Luna malè afficitur. *Vbicumque eum apprehenderit* (ait Marcus) *alliſit illum, & ſpumat, & ſtridet dentibus, & areſcit*, id eſt, fit aridus, & macilentus. Vt ait Matthęus, ſæpe in ignẽ, ſæpe etiam in aquam deijciebatur.

Cur dicatur lunaticus puer.

Caietanus.

D. Hieron.

Theoph.

C D

O generatio incredula, & peruerſa.

Putauit Origenes tract. 4. in Matthæũ hæc verba dicta eſſe diſcipulis. ſed Iudæis reliquis, patrique adoleſcentis dicta, rectius ſentiũt Hilarius, Chryſoſtomus, & D. Hieronymus. Reprehendit Iudæorum incredulitatem, generationem ſiue nationem incredulam appellat, & peruerſam, græcè, διεστραμμένη, id eſt, diſtortam, non rectam. Oſtendit cur diſcipuli non potuerint eijcere dæmonem, nimirum, propter incredulitatem patris. Dixerat ille; *Obtuli eum diſcipulis tuis, & non potuerunt curare eum.* Reſpondit Dominus; *ò generatio incredula. &c.* quaſi diceret: tua incredulitas cauſa fuit, cur diſcipuli mei, curare non potuerint filium tuum. eſtis enim Iudæi increduli, & peruerſi. Theophylactus: Chriſtus (ait) in Patrẽ ipſum crimen regerit, quaſi ita dicens: tu quia incredulus es, in cauſa fuiſti, quòd nõ ſanatus ſit filius tuus. Verùm hoc non ſoli illi dicit, ſed generalem ad omnes ſermonem vertit. &cæt.

Propter incredulitatẽ Patris, non eſt ſanatus puer ab Apoſtolis.

Theophyl.

Quouſque ero vobiſcum?

Oſtendit his verbis (ait Thepphylactus) quòd deſideret in cruce pati, & ab ipſis ſecedere. &c. Chryſoſtomus Matth. 17. Cùm dicit Chriſtus: *quouſque ero vobiſcum?* quàm mori ſitiat, quantumque ad Patrem redire deſideret: & quia non ſit ſibi moleſta paſſio, ſed cũ huiuſcemodi hominibus conuerſatio, oſtendit. hæc ille. Verba potius ſunt increpantis incredulitatem Non quòd tædio ſuperatus ſit (ait Hieronymus Matthæi 17.) manſuetus, ac mitis, ſed quòd in ſimilitudnem medici, ſi ægrotum videat contra ſua præcepta ſe gerere, dicat: vſque quo accedã ad domum iſtam? quouſque artis perdam induſtriam; me aliud iubẽte, & te aliud perpetrante? &cæt.

D. Chryſoſ.

D. Hieron.

Afferte huc illum.

Dum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis, ait Abacuc cap. 1. iraſcitur Dominus incredulitatis, miſeretur adoleſcẽtis. Poſt increpationem afferri illum iubet, & quod diſcipuli facere non voluerunt, facillime facit, pellitque dæmonem.

Propter incredulitatem veſtram.

Noẽ

Non potuerunt diſcipuli à dæmone adoleſcentē liberare. cur nō potuerint rogarunt magiſtrum, nō palam coram turba, ſed ſecreto. Rñdet, incredulitatē fuiſſe cauſam. *Propter incredulitatem* (inquit) *veſtram* pellere dæmonem non valuiſtis. Duplex igitur fuit cauſa, videlicet, incredulitas, tum patris, tum diſcipulorū. patris incredulitatem coram multis reprehendit Dominus, nec vero apertè ſed generali quodam ſermone vtens: *O generatio incredula, & peruerſa, &c.* diſcipulos interrogantes, ſimiliter incredulitatis arguit, ſed abſque arbitris. Coram multis (ait Euth.) Chriſtus multorum incredulitatem reprehendit, ſemotis autem arbitris ſuorum diffidentiam. Neq;.n. æquū erat vt coram multis confunderet communes orbis præceptores, &c. Incredulitas autem hæc diſcipulorū, fidei fuit imperfectio, atque fiduciæ ad patrandum miraculum. fidem.n. diſcipuli habebant ſed non tantam, quantam miraculum poſtulabat. D. Hilar. canone 17. crediderūt (inquit) Apoſtoli, ſed nondum erāt perfectæ fidei, &c. Et D. Chryſ. Ex imperfectione Apoſtolorum accidit, vt maiore infirmitate languerent, &c.

Incredulitas patris, et diſcipulorū non magna fides cauſa fuit, cur dæmon a puero non diſceſſerit.

Euth.

D. Hilar.

D. Chryſ.

Si habueritis fidem, ſicut granum ſinapis.

His verbis non leuis ineſt difficultas. ſi.n. ſufficit fides vt granum ſinapis, i. exigua, ad efficiēda miracula, ſequitur eos omnes, qui fidem habent ſinapis grano ſimilem, i. perexiguam, miracula poſſe edere. ſequitur prætereà, Apoſtolos ne exiguam quidem fidem habuiſſe: Nam Chriſtus ait: *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis.* quaſi non haberent. Præterea Paulus 1. Cor. 1. ad transferendos montes, omnem, i. maximam fidem exigit. *Si* (inquit) *habuero omnem fidem*, i. perfectiſſimā, & maximam, *ita ut montes transferam, &c.* Quonam igitur modo Chriſtus, fidem, ſicut granum ſinapis, i. exiguam, ad trāſferendos montes ſatis eſſe ait? Reſpondetur, fidem ſicut granum ſinapis, nō appellari fidem exiguam, ſed potius fidem maximam, feruētem atque acrem, inſtar ſinapis, in arborem magnam excreſcentem. Sic Chryſ. interpretatur hom. 68. in Mat. Sinapis (inquit) meminit Chriſtus, cuius maxima eſt virtus. Nam cùm mihi

Qua fides appelletur fides, ſicut granum ſinapis.

1. Cor. 1.

D. Chryſ.

A ma ſit, magnitudine virtutis vehemētior eſt cæteris omnibus, &c. Euthy. quoque ita exponit: Si habueritis fidem adeò acrem, & vehementem, ac feruentem, ſicut granum ſinapis, &c. D. Hier. Magna (inquit) eſt fides, quę grano ſinapis comparatur, &c. idem ſentit Theophylactus D. Thomas, Origenes, & alij. Aliter: Si habueritis fidem illam, quam ego cum grano ſinapis comparaui, dicetis monti huic, &c. Comparauit autem Dominus

B fidem, ſiue euangelium, vel eccleſiam, grano ſinapis. Mat. 13. Ea.n. minima fuit initio, i. in paucis fuit hominibus, poſtea in arborem creuit maximam, per orbem totum propagatā. Præterea ea minima eſt, quia articulis continetur paucis et breui ſymbolo, ſed in arborem magnam operum excreſcit. Si habueritis (inquit) hanc fidem ardentem, & acrem, dicetis monti, &c. Ex his fit ſatis propoſitis dubijs.

Euth.

D. Hier.

C Abulenſis Matthæi 17. quæſtion. 165. Ianſenius, & P. Salmeron de fide miraculorum hic agi putant, quæ donum eſt gratis datum, ad facienda miracula, iuxta illud Pauli 1. Cor. 12. *Alij datur fides in eodem ſpiritu.* Præterea D. Chryſ. Mat. 17. Fidem (inquit) hic Chriſtus miraculorū dicit &c. & 1. Corin. 12. Fidem (ait) non eam dico. quæ dogmatum eſt, ſed ſignorum, de qua Chriſtus: *Si habueritis fidem* (inquit) *ſicut granum ſinapis, dicetis monti*

D *huic, &c.* Eundem in modum loquitur Euthymius. Hanc miraculorum fidem videtur Dominus explicare Marci 11. cum ait: *Quicumque dixerit huic monti, tollere, & mittere in mare, & non hæſitauerit in corde ſuo, ſed crediderit, quia quodcumque dixerit fiat, fiet ei, &c.* Per hanc enim fidem creditur abſque hæſitatione, quod Deus miraculum faciet. Iuxta hanc ſententiam ſenſus erit; Si habueritis fidem, non hæſitantem circa miraculorum perpetrationem,

E quamuis illa ſit exigua, ſicut granum ſinapis, tamen quælibet miracula perpetrabitis. Crediderim potius Chriſtum de fide loqui virtute Theologica, feruente, & confidente, vt ſupra dictum eſt. Etenim reprehendit incredulitatem diſcipulorum, id eſt, fidei imperfectionem, non autem illos reprehendit, quod fidem miraculorum, quæ donum eſt gratis datum, non haberent. Præterea illos ad fidei perfe-

1. Cor. 12.

D. Chryſ.

An agat Dominus de fide miraculorum.

Mar. 11.

Hhhh ctionem

ctionem exhortatur, cùm ait: *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis:* ad fidem autem miraculorum, quæ eſt donum gratis datũ, quorſum exhortaretur? ſimilis locus eſt Luc. 17. Dixerunt Apoſtoli Domino *Adauge nobis fidem:* dixit autem Dominus. *ſi habueritis fidem ſicut granum ſinapis, diceretis huic arbori moro, eradicare, & transplantare in mare, & obediet vobis, &c.* Petierunt Apoſtoli à Domino: Adauge nobis vel in nobis fidem. de fide loquuntur virtute Theologica, eam ſibi augeri poſtulabant. de eadem reſpondet Dominus: *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis,* i. feruentem, acrem confidentem, &c. ſimiliter hoc in loco. de fide miraculorum alio loco dicemus.

Luc. 17.

Eſt huius loci alia interpretatio, cuius autor fidem ſicut granum ſinapis, minimam fidem dici arbitratur, ſi cũ ea conferatur quam diſcipulos habere par erat tamdiu cum Chriſto verſatos: cum tñ ea magna eſſet. Putat autem Chriſtum hyperbole, & exaggeratione fuiſſe vſum, reprehendentis more, q. d. ſi minimam fidem haberetis, i. tãtam, quantã vos iam habere par erat, mecum tandiu verſatos, diceretis monti huic, tranſi hinc, & tranſiret. hunc in modum homini alioqui ingenioſo, minus tamen quod dicimus intelligenti, obiurgantes dicere ſolemus: ſi vel minimum haberes ingenium, hoc intelligeres. Non placet interpretatio etſi acuta, & ingenioſa. Non. n. ait Dñs: *Si haberetis fidem minimam, diceretis,* ſed, *ſi habueritis.* Præterea hic ſenſus non congruit his verbis Luc. 17. ergo neque iiſdem cõuenit Mat. 17. Vt. n. conſtat ex Luca, fides ſicut granum ſinapis, non minimã n, ſed ardentem fidem indicat, vt oſtendimus. Adde Chriſtum dicere: *Amen dico vobis ſi habueritis, &c.* quod non eſt exaggerantis, ſed documentum tradentis aſſeuerãter.

Dicetis monti huic.

D. Hie. montis nomine dæmonem intellexit hoc ſenſu: Dicetis monti huic, i. dęmoni, inſtar mõtis ſuperbo, trãſi hinc. i. abi ex hoc homine, & diſcedet, ſed myſticum hoc ſit. Literalis ſenſus eſt, montes transferens ex vno in alium locum, quod forſitan fecerunt aliquando Apoſtoli, quamuis memoriæ non ſit proditum. ſi non fecerunt, certe facere potuerunt, propter donum miraculorum. Vnde

A de Euth. Si palam (inquit) non fecerunt Apoſtoli tranſmigrare montes, ne mireris. non. n. hoc ideo fuit, quod non poſſent, ſed quia noluerunt vtpote huiuſmodi neceſſitate, aut vtilitate ſeſe illis non offerente. Poſt hos namque ſancti alij Apoſtolis longe inferiores, vrgente neceſſitate, montes demigrare fecerunt, &c. Eſt autem hoc loco antitheſis inter mõtem maximum, & granum ſinapis minimum, cum dicitur. Fides inſtar grani ſinapis, montem transferet. Euth.

B

Hoc autem genus non eijcitur, niſi in oratione, & ieiunio.

Fuit incredulitas diſcipulorum cauſa, cur dæmonem non potuerint expellere. Addit Dominus aliam cauſam. *Hoc* (inquit) *genus non eijcitur niſi in oratione, & ieiunio.* Diſcipuli autem non ieiunauerant, & forſitan neque ad faciendum miraculum orauerant. Dubium eſt: Quodnã ſit hoc dæmonum genus, quod ſine ieiunio & oratione pelli nequit? D. Chryſo. omne dæmonum genus eſſe ait. Idem ſentit Euth. & D. Th. Abulenſis Lunaticorum dæmonum genus eſſe putat, Caietanus eorum, qui reddunt homines ſurdos, ac mutos, quique illos præcipitant ab infantia, modo in ignem, modo in aquam, qualis hic erat. Stapletonus in Antidotus aduerſus hæreticos, eorum qui diuque nptiam poſſederunt. Lyranus eorũ, qui ad libidinem prouocant. *Chryſoſtomi opinio non caret probabilitate,* ſ. ad pellendos quoſcumque dæmones neceſſarium eſſe ieiunium, & orationem. Quod ſi obijcias, diſcipulos multos expuliſſe, abſq; ieiunio, & oratione. Reſpondendũ eſt, Chriſtum loqui de ordinario pellẽdi dæmones modo, potuiſſeque Apoſtolos aliter pellere. Iuxta hanc ſententiam, verba hunc habent ſenſum, hoc genus rei, (ſcilicet dæmones) non eijcitur, niſi in ieiunio, & oratione. Attamen exiſtimo Chriſtum de peculiari aliquo dæmonũ genere loqui, potentiore, cæteriſque nocentiore, quod ieiunio, & oratione ſuperatur, vt ſentit D. Leo ſerm. 2. de ieiunio ſeptimi menſis. Eſſe autem diuerſa dæmonum genera, ſiue ſpecies, nemo eſt qui neſciat.

C *Quod nam ſit genus dæmonũ, quod ſine ieiunio, & oratione eijci nequit.*

D

E

Ex dictis collige eſſe quoſdam hoïes lunaticos, huic lunatico ſimiles, q. à dæmone

mone iuxta Lunæ, id eſt, mundi, curſum, agitantur, modoque in ignem auaritiæ, turpis amoris, & iracundiæ; modo in aquam libidinis, cęteraque huiuſmodi vitia præcipitantur. Si ſanari volunt orationem adhibeant, rerumque cęleſtium meditationem, & ieiunium, ac pœnitentiam veram. Ieiunium atque oratio aduerſus dæmones, & vitia omnia egregium ſunt remedium. Militibus qui aduerſos corporeos hoſtes dimicant, robur affert cibus; nos vero qui aduerſus hoſtes ſpiritales certant, fortes reddit ac ſtrenuos, cibi abſtinentia. Armantur milites ferro, at ſpiritales milites armantur ieiunio. Diuus Baſilius homilia prima, de laudibus ieiunij. Ieiunium (inquit) armatura eſt ad confligendum cum impijs ſpiritibus. Nam hoc genus non eijcitur, niſi per precationem, & ieiunium. &c. Homines Angelos facit ieiunium, vt cum ſpiritibus & Angelis pugnent. Ieiunium (ait Chryſoſt. homi. 58. in Matthęum) angelum ex homine facile reddit, & virtutibus incorporeis mirum in modum reluctatur. Quamuis non ieiunio ſolùm, ſed oratione quoque, ac multo magis oratione opus ſit. ſic ille.

Ieiunium et oratio antidotum aduerſus omnia mala.

D. Baſil.

D. Chryſ.

Dux quem hoſtis obſidione cinxit, protinus ad Regem literas dat, quibus auxilium petat. Eundem in modum, ſi ab hoſte obſideris, & oppugnaris, non literas, ſed orationem ad Deum mitte, auxiliumque implora. Libro 2. Paralipomenon 20 *Venerunt nuntij, & indicauerunt Ioſaphat, dicentes: Venit contra te multitudo magna. &c.* Sequitur: *Ioſaphat timore perterritus, totum ſe contulit ad rogandum Dominum, & prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda &c.* Chryſoſtomus loco indicato: Nihil eſt homine probe orante potentius. &c. & Euthymus Matthæi 17. Oratio dæmoni admodum terribilis eſt. &c. D. Leo ſermone 2. de ieiunio ſeptimi menſis: In omni agone certaminis Chriſtiani, vtilitas continentiæ plurimum valet. Ita vt quidam ſęuiſſimorum ſpiritus dęmonum, qui ab obſeſſis corporibus nullis exorcizantium fugantur imperijs; ſola ieiuniorum, & orationum virtute pellantur. dicente Domino; *hoc genus non eijcitur, niſi in ieiunio, & oratione*. Grata ergo eſt Deo, & terribilis diabolo, ieiunantis oratio. Nec latet quantum acquirit ſuæ ſaluti, quæ tantum præſtat alienæ, ſic Diuus Leo. Rex Ioſaphat totum ſe contulit ad rogandum Dominum; eundem in modum totum te confer, non partem ſolùm, ad orandum; magna attentione, atque ex toto corde preces funde.

2. Par. 20.

D. Chryſ.

Orationis potentia.

Euthym.

D. Leo.

Obſerua etiam hunc dęmonem, quem pellere fuit difficile, ab infantia adoleſcentem illum vexaſſe. Etenim difficile eſt pellere uitia, quibus diu quis aſſueuit. Iob 20. *Oſſa eius implebuntur vitijs adoleſcentiæ eius, & cum eo in puluere dormient. &cæt.* Pagninus vertit: *Oſſa eius repleta ſunt peccatis adoleſcentiæ eius. Et cum eo peccatum ſuper terram requieſcet. &cæt.* Peccata enim adoleſcentiæ requieſcunt in improbo, quia illi adhærent. in puluere, id eſt, ſepulchro cum eo dormiũt, quia vſque ad mortem in illis perſeuerat, quibus aſſueuit.

Ea vitia pellere eſt difficile, quibus quis aſſueuit.

Iob 20.

Illud quoque aduerte, oportere fidem ſimilem eſſe grano ſinapis, feruentem, ac in arborem magnam excreſcentem; præterea humilem. Diuus Thomas Matthæi 17. Triplex perfectio deſignatur fidei. Inuenimus enim in grano ſinapis feruorem, fœcunditatem, & paruitatem. Granum ſinapis antequam conteratur nullum feruorem habere videtur; cùm conteritur feruere incipit. ſic homo fidelis antequam probetur, deſpectibilis videtur, quando vero atteritur, tunc apparet eius ſanctitas. Inuenimus fœcunditatem in grano, quod quãuis ſit paruum, creſcit in ſegetem magnam, ita quòd volucres cœli habitant ibi. item, inuenimus paruitatem, & poteſt per hoc deſignari humilitas fidei. tunc enim agnoſcitur humilis in fide, quando acquieſcit ſermonibus Dei. &c.

Fides ardẽs & humilis.

D. Thom.

CAPVT XXXII.

De ſoluto tributo.

MATTHAEVS CAP. XVII

CONuerſantibus autem eis in Galilæa, dixit illis Ieſus: Filius hominis tradendus eſt in manus hominum, & occident eum, & tertia die reſurget. Et contriſtati ſunt vehementer. Et cum veniſſet Capharnaum, acceſſerunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magiſter veſter non ſoluit didrachma? Ait: Etiam. Et cum intraſſet in domum, præuenit eum Ieſus, dicens. Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quib. recipiunt tributũ vel cenſum? à filijs ſuis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Ieſus: Ergo liberi ſunt filij. Vt autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies ſtaterẽ: illũ ſumẽs, da eis pro me, & te.

MARCVS CAPITE IX.

ET inde profecti prætergrediebantur Galilæã, nec volebat quemquam ſcire. Docebat autem diſcipulos ſuos, & dicebat illis: Quoniam filius hominis tradetur in manus hominũ, & occident eũ, & occiſus tertia die reſurget. At illi ignorabant verbum, & timebant interrogare eum. Et venerunt Capharnaum.

LVCAS CAP. IX.

DIxit ad diſcipulos ſuos: Ponite vos in cordibus veſtris ſermones iſtos. Filius enim hominis futurum eſt, vt tradatur in manus hominum. At illi ignorabant verbum iſtud, & erat velatum ante eos, vt non ſentirent illud, & timebant eum interrogare de hoc verbo.

Conuerſantibus autem eis in Galilaa.

MArcus c. 9. ſic: Et *inde profecti pratergrediebantur Galilaam, nec volebat quẽquã ſcire. &c. Inde* (inquit) *profecti*, id eſt, ex loco A in quo dæmonium iuxta montem Thabor eiecerat, *tranſibant per Galilaam*. Matthæus; Conuerſantibus illis in Galilæa, antequam Iudæam, & Ieroſolymã peterent, paſſionem, & reſurrectionem prædixit. Supra prędixit Chriſtus diſcipulis paſſio-

Digitized by Google

Chriſtus prædicit diſcipulis paſſionem. *Euthym.* *Theoph.*

paſſionem. iterum hoc loco prædicit,cũ A adhuc verſaretur in Galilæa , antequam Iudæam peteret. Reddit cauſam Euthymius; Vt præexercitati(inquit) monitionis frequentia, facile ferant cùm acciderit. Et Theophylactus : Subinde memoriam paſſionis facit Dominus, ne exiſtiment diſcipuli, quòd inuitus patiatur,& interim hoc agit, vt exerceat eos , & ne terreantur , ſi hoc inexpectatum eueniat. &c.

At illi ignorabant uerbum.

Marcus & Lucas aiũt,diſcipulos Chriſtum de paſſione loquentem non intellexiſſe. Matthæus ſcribit contriſtatos eſſe vehementer. Si non intelligebant Chriſtum moriturum , quomodo contriſtati ſunt? Reſpondet Chryſoſtomus diſcipulos intellexiſſe quidem, Chriſtum moriturum , atque idcirco contriſtatos eſſe ; ſed ignoraſſe mortem Chriſti non dura C turam,milleque bona allaturam. Euthymius. De morte(ait) intelligebant,de reſurrectione vero ignorabant.item; Ideo Marc.9. conquirebant quid eſſet, cùm à mortuis reſurrexerit. &c. Veriſimilius eſt intellexiſſe verba Chriſti , ſed ignoraſſe cauſam,modum,& alia . Qua de re dicemus commodius, in explicatione euangelij: *Ecce aſcendimus Ieroſolymam.* nũc hæc ſint ſatis.

Magiſter ueſter non ſoluit didrachma?

Chriſtus Capharnaum venit nobilẽ Galilææ vrbem , prope lacum, ſiue mari Tiberiadis ſitam. Hic ad Petrum acceſſerunt tributi exactores,ac rogarunt: *Magiſter ueſter non ſoluit didrachma?* numero plurali; Græcè τὰ δίδραχμα. ſingulari dicitur didrachmum. hoc eſt : Magiſter veſter non ſoluit tributum ? Reſpondit E Petrus; *Etiam.* Lyranus, Abulenſis, Caietanus,& interlin. neganter exponunt: *etiam,* id eſt, verum eſt,quod dicitis,non ſoluit Magiſter tributum . Veriſimilius Titelmanus, & Ianſenius interpretantur,affirmanter; *etiam* . hoc eſt, ſoluit tributum magiſter. Chryſoſtomus quoque affirmanter explicat. hoc verbo Petrum promiſiſſe ait, Chriſtum ſoluturum tributum, hoc ſenſu: *Etiam ſoluet.*

Reges terræ à quibus accipiunt tributum?

Chriſtus domi Petrum anteuertit . Quid tibi(inquit)videtur Petre? Nũquid Reges à filijs ſuis tributum accipiũt , an ab alienis? quaſi dicat : Regibus nõ pendunt tributum filij,ſed alij, qui filij non ſunt. Cùm ergo ego ſummi Regis,id eſt Dei filius ſim,tributum pendere non debeo. Veruntamen ne exactores ſcandali- B zemus, qui Regis me filium , & Regem eſſe, ac Deum,ignorant;in mare abi ſiue lacum Galilææ, piſcem expiſcaberis , in ore piſcis ſtaterem, ſiue tetradrachmum reperies, quod ſatis erit , vt pro me , & pro te tributum ſoluas .

Quod nam tributum petierint exactores à Chriſto ſoluendum.

Quod nam ſit hoc tributum inueſtigemus. Galilęa prouincia hoc tempore Herodi Tetrarchæ parebat. Veruntamẽ Romanis etiam tributa pendebat . Imo ipſum etiam Herodem , aliquam argenti ſummam ſolitum ſoluere veriſimile eſt. Soluebant autem,ſi Lyrano , & Abulẽſi credimus,hoc tributũ tantummodo patres familias,vel capita familiarum. Sed veriſimilius eſt, viritim ſolutum a ſingulis Iudæis, vt vult Claudius,& Iãſenius. Et in Syriaca trãſlatione dicitur: *Acceſſerunt ij qui accipiunt binas drachmas argenti capitatim,* id eſt,per ſingula capita . &c. Nã Romanis tributum Iudæi ſoluebãt, quale templo. pendebant autem templo ſin- D guli viri didrachmum, ſiue duas drachmas,id eſt,dimidium ſiclum , vt conſtat Exod.30. Ioſephus lib. 7.de bello Iudaico c. 26. Tributum (inquit) Iudæis indixit Veſpaſianus vbicumque degerent: binaſque drachmas , ſingulis annis deferre in Capitolium iuſſit.ita ut ante hac Ieroſolymorum templo pendebant. hęc ille . Quemadmodum Veſpaſianus duarum drachmarum tributum Iudæis indixit ; ſic ante eum Auguſtus Cæſar idẽ indixiſſe videtur, ſiue Pompeius . Nam Põpeium victis Iudæis tributum impoſuiſſe ſcribit Hegeſippus libro primo,capite 7. Lege Ioſephum lib. 14. Antiquit. cap.8.

Iudæi ſoluebant Romanis tributũ. *Ioſephus.*

Hãc opinionẽ refutare videtur exactorum verba illa: *Magiſter ueſter non ſoluit didrachma?* Videlicet plura,nã numero plurali vtuntur . Titelmanus conijcit , ex Romanorũ inſtitutione,quemlibet pertranſeuntem Capharnaum, debuiſſe ſol

Digitized by Google

uere didrachmum vnum, ſi ſolus tranſi- A ret, quod ſi cũ familia, aut comitatu maiori tranſiret, debuiſſe duo didrachma. Cùm ergo Chriſtus cum diſcipulis tranſiret, exegerũt publicani duo didrachma alterum pro Chriſto, alterum pro comitatu. tenuis coniectura eſt. Reſpõdemus ſingulos viros vnum ſoluiſſe didrachmum. quod probatur, quia Chriſtus pro ſe, & pro Petro, iuſſit ſolui ſtaterem, in ore piſcis repertum, i. duo didrachma, alterum pro ſe, alterum pro Petro. ergo B ſatis erat vni viro, vnũ pendere didrachmum. quod conſtat ex Syriaco Euangelio citato. Exactores autem loquebantur de didrachmis pro Chriſto ſoluendis, & pro diſcipulis. Oppones verba illa Mat. 22. *Oſtendite mihi numiſma cenſus. at illi obtulerunt ei denarium.* Ergo denarius erat numiſma tributi, non aũt didrachmũ, nam didrachmum duos denarios continet. Reſp. denarium numiſma cenſus appellari, quod pars eſſet tributi, duo. n. de C narij ſoluebantur. Aliter dici poteſt, tributum à Romanis indictum ad illud vſque tempus, & ante Veſpaſianum fuiſſe denariũ, qui propterea dicatur numiſma cenſus, didrachmum vero fuiſſe tributũ Herodis, qui ciuitati Capharnaum imperabat. Didrachmum duas habet drachmas, ſiue duos denarios, drachma ſiue denarius regalis Hiſpanici ſummã cõtinet.

Mat. 22.

Didrachmũ duas habet drachmas.

D. Chryſ.

D. Chryſ. de hoc tributo ſic ſcribit ho. 59. Quando Aegyptiorum primogeni- D ta Deus interfecit, tunc Leuiticam tribũ pro ipſis accepit. Quoniam huius tribus Leuiticæ minor numerus erat, quam primogenita Iudæorum fuiſſent, pro deficientib. ad ſupplendum numerum, ſiclũ (vel potius 5. ſiclos) iuſſit deferri Nu. 3. Conſuetudo igitur ex illo tempore obtinuit, vt primogeniti hoc vectigal perſoluerent. cũ itaq; primogenitus eſſet Chriſtus, Petrus quoq; diſcipulorũ primus eſſe videretur, ipſũ adeunt. Hęc ille. Theo E ph. Chryſ. vt ſolet, ſequitur. Lege Nu. caput 3. quo iuſſit Deus redimi primogenitos numerum Leuitarum ſuperãtes, ſingulos quinque ſiclis. ea vero conſuetudo permanſit, vt infantes quinq; ſiclis redimerentur, non aũt vt viri primogeniti tributum ſoluerent. Quam ob cauſã Chryſoſt. & Theophylacti opinio non probatur. Euth. aliter: Primogeniti (inquit) ſingulis annis didrachma pendebant Deo, in gratiarum actionem, eo quod olim Ægyptiorũ primogenita perdiderat, Chriſtus primogenitus erat, &c. Fallitur. Nõ .n. primogeniti ſingulis annis tributum pendebant, ſed tantummodo cùm quinque ſiclis infantes redimebantur.

Nu. 3

Theoph.

Euth.

Autor quæ. ex nou. teſt

Autor quæſtionum ex nouo teſtamento apud Aug. q. 75. Didrachma (inquit) ab eis exigenda erat, qui aliquid negotij gerebant, aut artib. operam dabant. Saluator autem, quia nihil horum curabat, neque diſcipuli eius; exigenda vtiq; non erat, ſed diabolus exactorum animos occupauit, vt accedentes ad Petrum, ſolui debere dicerent didrachmam. ſic ille. ſed probabilius eſt, oẽs, ẽt eos, q nihil negotij gererent, tributũ hoc ſoluiſſe. Alioq nõ dixiſſet Dñs: *Ne ſcandalizemus eos, &c.*

D. Hilar.

D. Hilar. canone 17. tributũ hoc illud eſſe arbitratur, quod templo pẽdebatur. Exo. 30. *Media pars ſicli offeretur Domino, etc.* videlicet, cũ populus numerabatur. Media verò pars ſicli eſt didrachmum. Nã ſiclus cõtinet quatuor drachmas. Hoc dimidij ſicli tributum, ſentiũt Hebręi, ſingulis annis in feſto ex piationis ſolutum vt refert Fonſeca in annotationibus in Caietanum Exo. 30. Neque hæc Hilarij ſententia recipitur. Etenim hoc tributũ, quod à Chriſto petebatur, non Deo, ſed Romanorũ Imperatori, vel Herodi ſoluebatur, vt ex illis verbis Chriſti colligitur: *Simon, reges terræ, a quibus accipiunt tributum?* Regi igitur terræ, Romanorum imperatori Tiberio, vel Herodi Tetrarchæ tributum pendebatur illud, *non Deo*, vel tẽplo. Attamen ſententiæ Hilarij fauent verba illa Chriſti. *Ergo liberi ſunt filij.* q. d. quemadmodum reges terræ tributum à filijs non recipiunt, ſic Rex cœli Deus à filio ſuo tributum recipere non debet. liber ergo ſum à tributo tẽpli. quia filius ſum Regis, cuius eſt templum, hanc ob cauſam non caret probabilitate opinio Hilarij. Sed probabilius puto, tributum illud non à ſacerdotibus in templi ſumptus, ſed à publicanis in impenſas Imperatoris Tiberij, vel Tetrarchæ Herodis, fuiſſe exactũ. verba vero Chriſti iam ſupra ſunt pro hac ſententia expoſita.

Ne ſcandalizemus eos.

Ignorabant exactores illi tributorum Chriſtum nullum debere tributum ideo

Chri-

Chriſtus, ne illi ſcandalizarentur tributum ſoluere voluit. ſed mirandum inmodum. Admiſcet.n. humilia ſublimib. tributum ſoluit, quod fuit humilitatis, ſed mirabiliter ſoluit, ꝙ fuit magnæ ſapientiæ, & maieſtatis. Vitandum ſcandalũ ex hoc loco diſce. Lege D. Greg. ho. 7. in Ezechielem.

Vade ad mare.

Tributũ ſoluit Domin' admirabiliter.
D. Hieron.

Admirabiliter tributum ſoluit Chriſtus. Petrum ad mare Tiberiadis mittit, piſcẽ expiſcatus eſt, aperto ore eius ſtaterem reperit, quem tributorum exactorib. dedit. Quid primũ mirer (ait D. Hie. in hunc locum) neſcio. Vtrum præſcientiam, an magnitudinem Saluatoris. Præſcientiam ꝙ nouerit piſcem habere in ore ſtaterem; & ꝙ primus ipſe capiendus eſſet. Magnitudinem, atque virtutẽ, ſi ad verbũ eius, ſtatim ſtater in ore piſcis creatus eſt, & quod futurum erat, ipſe loquẽdo fecerit. ſic Hie. an creata fuerit illa in ore piſcis pecunia dubitat. Forſitan creata eſt. ſic eſt in gl. interlin. Mira potentia qua hoc dicendo, creauit ſtaterẽ, &c. Potuit ẽt à piſce inueniri, ne verò deglutiret, & in ventrem traijceret, à Domino eſt impeditus. Forte in ventrem iam traiecerat, ſed ad os reuocata pecunia eſt.

An ſtaterin ore piſcis creatus à Chriſto ſit.

Theophyl.
Euth.
D. Chryſoſ.

Dominum maris hoc facto ſe oſtendiſſe Chriſtum, ait Theoph. Vt oſtendat (inquit) quod Deus ſit, & maris Dominus, miſit Petrum tollentem ſtaterem ex ore piſcis, &c. Euth. A mari Chriſtus dat tributum. hinc quoque oſtendens, quod tã quam omnium Dominus pręcipit et mari, quod quaſi præcepto eius ſubiectum, mittit piſcem, qui tributum Domino deferat, &c. Chryſ. ho. 59. Imperio Chriſti quaſi verriculo demerſo in mari, ille captus eſt piſcis, in quo ſtater reſeruabatur. Diuina igitur Chriſti virtute, munera pelagus offerebat, & vndique ſubiectionem ſuam oſtendebat, &c.

Chriſti paupertas
D. *Hier.*

Paupertatem Chriſti ex hoc loco colligit Hier. Ædificat (inquit) auditorem, dum tantæ Dominus fuit paupertatis vt vnde tributa pro ſe, & Apoſtolo redderet, non habuerit, &c. Obijcit idem ſanctiſſimus pater. Et quomodo Iudas, in loculis portabat pecuniam? Reſpondet: rẽ pauperum, in vſus ſuos conuertere Chriſtus nefas putauit, &c. At ex loculis non ſolum pecunia in pauperes, ſed in res ẽt alias neceſſarias expendebatur. Ergo ex loculis potuit Chriſtus ſoluere tributũ. Credibile igitur eſt vel Iudã non adfuiſſe tunc temporis, vel in loculis pecuniã non habuiſſe. Vel dicendum, Chriſtũ nõ ex loculis, ſed ex ore piſcis, admirãdum in modum tributũ ſoluere voluiſſe. ſtater duo didrachma cõtinet, i. quatuor drachmas, ſiue quatuor regalia Hiſpanica.

Heſſelius

Heſſelius Mat. 18. ait Chriſtum ſcd̃m diuinitatem ab oĩ tributo pendẽdo fuiſſe liberum: attamen ſcd̃m humanitatem tributum debuiſſe, quoniã vt Paulus ait ad Gal. 4. *Factus eſt ſub lege.* loqui autẽ hoc loco ſecundum diuinitatem, cùm ait, ſe à tributo eſſe immunem. Sed falſum eſt. Chriſtum tributum alicui principi debuiſſe, vel legi ſubiectum fuiſſe. Erat.n. ſecundum humanitatem, rõe vnionis regum Rex. Tributum igitur ſoluit, quia voluit, legem ſeruauit, quia ſeruare placuit. Factus eſt ſub lege, vt Paulus ait, non tamen quia debuit, ſed quia voluit.

An Chriſtus ſecundum humanitatem debuerit tributum.
Gal. 4.

Da eis pro me, & te.

Cur pro ſe, & Petro tãtum iuſſerit Dominus ſolui tributum.

Iubet Chriſtus ſolui tributum pro ſe, & pro Petro. Cur pro reliquis Apoſtolis ſolui non iuſſerit, difficile eſt cauſam reddere. Potuit ille pecuniam ad eam rẽ facile comparare, cur igitur non iuſſit ſolui? Num quia cæteri Apoſtoli eũ non comitabãtur? at comitatos colligitur ex Euangeliſtis. ſimul.n. cum Apoſtolis oĩb. venit Capharnaum, vbi tributũ eſt exactum. Heſſelius ſic verba hæc interpretatur. Da eis pro me, tanquam totius familiæ capite, & ſecundò pro te, ſeu pro tota familia mea, cuius tu primus es. Itaq; pro Petro ſoluens, pro oĩb. ſoluit, vt Autor qõnum noui teſtamenti mox citãdus ſentit. Rñdendum eſt Chriſtum ſibi ſolum Petrum in ſolutione tributi adiungere voluiſſe, qm̃ præ cæteris, honore illum voluit afficere, nimirum Apoſtolorum principem, eccleſięque caput. Autor qõnum ex nouo teſtamento quæ Auguſtino tribuuntur qu. 75. Saluator (inquit) cùm pro ſe & pro Petro, dari iubet tributum, pro omnibus diſcipulis exoluiſſe videtur. Quia ſicut in Saluatore erant omnes cauſæ magiſterij, ita & poſt Saluatorem, in Petro omnes continentur. Ipſum enim conſtituit eſſe caput eorũ, vt paſtor eſſet gregis dominici, &cę.

Autor quaſ. ex nou. teſt.

Theoph. Theophylactus Matthæi 18. Honoratus A eſt Petrus, dando ſtaterem pro Chriſto, & pro ſe, &c. Chryſ. Da pro me, & pro te. vidiſtis honoris excellentiam. Hunc locum Marcus qui Petri diſcipulus fuit, ideo non ſcripſiſſe videtur, quoniam in gens hinc honor magiſtro, i. Petro deferebatur. hæc quæ ad magiſtri laudem pertinent, ipſo forſitan deprecante, ne magnifica de eo dicerentur, omnino ſiluit, &c. Vides ne quantum honoris Chryſoſtomus hac in ſolutione tributi ſitum eſ B ſe exiſtimarit? D. quoque Hier. magnum hunc honorem putaſſe diſcipulos, his verbis indicat: Ex æqualitate pretij, arbitrati ſunt Petrum omnibus Apoſtolis eſſe prælatum, qui in redditione tributi Domino fuerat comparatus, & cæter. Similiter Origenes ſcribit; Maximum (inquit) diſcipuli exiſtimantes hunc honorem, in Petrum à Chriſto collatum, quaſi per hoc indicaſſet eum cæteris diſcipulis meliorem, &c. Lege Nazianzenum orat. 9. C

D. Chryſ. *D. Hier.* *Orig.*

D. Petri fides. *D. Chryſ.*

Obſeruat etiam Chryſoſtomus Petri in hac re fidem, in mare iuſſus ire, protinus abijt, hamum miſit, inuenturum ſe ſtaterem in ore piſcis, abſque hæſitatione credidit. Miraris (ait Chryſ.) omnipotentiam Chriſti? Mirare diſcipuli et, ideſt, Petri fidem, qui ad rem ita natura incredibilem, illico paruit, &c. Huius fidei præmium, fuiſſe putat honorem, de quo diximus: Fidei, (inquit) retributionem confeſtim Petrus habuit, Chriſto in tributi ſolutione coniunctus, &c.

Humilitas Chriſti.

Obſerua Domini humilitatem, cùm maximi Regis filius eſſet, tributum voluit ſoluere, quod minime debebat. Sic etiam tributa ſoluit humanæ naturæ, à quibus liber erat, videlicet famem, ſitim mortem. Vnde Aug. ſer. 6. de verbis Apoſtoli. Chriſtus (inquit) tributum non debitum perſoluebat. ſic perſoluit & mortem. Non debebat, & perſoluebat. Ille niſi indebitum ſolueret, nunquam nos à debito liberaret, &c. Obſerua maieſtatē in ſoluendo. Pecuniā reddit, non ex marſupio, ſed ex piſcis ſub aqua natantis ore extractam. Obſerua prȩterea proximi offenſionem vehementer fugiendam. *Ne* (inquit) *ſcandalizemus eos, vade ad mare &c.* 1. Cor. 8. Paulus: *Si eſca* (ait) *ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum ne fratrem meum ſcandalizem, &c.* Theoph. auarum hominem, nihil aliud in ore habentem, quam pecuniam, aurum, & argentum, huic piſci eſſe exiſtimat ſimilem. Sed ſi Petrus à Chriſto miſſus, i. cōcionator, hamum mittat, piſcem, i. auarum capiet. Pecuniam ex ore piſcis, & viſceribus extrahet ita vt non pecuniam ſed Deum, in ore, & viſceribus deinceps habeat.

D. Aug. *Proximi ſcādalum fugiendum. 1. Cor. 8.* *Auarus pecuniam hēt in ore, & corde.*

CAPVT XXXIII.

De Maiore in regno cælorum.

MATTHAEVS CAPITE XVIII.

IN illa hora acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Quis putas, maior eſt in regno cœlorum? Et aduocans Ieſus paruulum, ſtatuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico vobis, niſi conuerſi fueritis, & efficiamini, ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Quicūque ergo humiliauerit ſe, ſicut paruulus iſte, hic eſt maior in regno cȩlorum. Et qui ſuſceperit vnum paruulum talē in nomine

Digitized by Google

mine meo, me ſuſcipit, qui autē ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis
qui in me credunt, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo
eius, & demergatur in profundum maris. Væ mundo à ſcandalis. Ne
ceſſe eſt enim vt veniant ſcandala: veruntamen væ homini illi, per
quem ſcandalum venit. Si autem manus tua, vel pes tuus ſcandali-
zat te: abſcide eum, & proijce abs te: bonum tibi eſt ad vitam ingre
di debilem, vel claudum, quam duas manus, vel duos pedes haben-
tem, mitti in ignem æternum. Et ſi oculus tuus ſcandalizat te, e-
rue eum, & proijce abs te: bonum tibi eſt cum vno oculo in vitam
intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. Vi-
dete ne contemnatis vnum ex his puſillis, dico enim vobis, quia an-
geli eorum in cælis ſemper vident faciem patris mei, qui in cælis eſt.
Venit enim filius hominis ſaluare, quod perierat. Quid vobis vide-
tur? Si fuerint alicui centum oues, & errauerit vna ex eis: non ne re-
linquit nonaginta nouem in montibus, & vadit quærere eam, quæ
errauit: & ſi contigerit, vt inueniat eam: amen dico vobis, quia gau
det ſuper eam, magis quàm ſuper nonaginta nouem, quæ non erraue
runt. Sic non eſt voluntas ante Patrem veſtrum, qui in cęlis eſt, vt
pereat vnus de puſillis iſtis.

MARCVS CAPITE IX.

ET venerunt Capharnaum. Qui cum domi eſſent, in
terrogabat eos: Quid in via tractabatis? At illi tace-
bant. Siquidem in via inter ſe diſputauerant, quis
eorum maior eſſet. Et reſidens vocauit duodecim,
& ait illis: Si quis vult primus eſſe, erit omnium no-
uiſſimus, & omnium miniſter. Et accipiens puerū,
ſtatuit eum in medio eorum: quem cum complexus eſſet, ait illis:
Quiſquis vnum ex huiuſmodi pueris receperit in nomine meo, me
recipit: & quicūque me ſuſceperit, non me ſuſcipit, ſed eū qui miſit
me. Reſpondit illi Ioan. dicens: Magiſter, vidimus quendam in nomi
ne tuo eijcientem dęmonia, qui non ſequitur nos, & prohibuimus
eū. IESVS autem ait: Nolite prohibere eū, nemo eſt enim qui faciat
virtutem in nomine meo, & poſſit cito male loqui de me. Qui. n. nō
eſt aduerſum vos, pro vobis eſt. Quiſquis enim potū dederit vobis ca
licem aquæ, in nomine meo, quia Chriſti eſtis: amen dico vobis, nō
perdet mercedem ſuam. Et quiſquis ſcandalizauerit vnum ex his pu
ſillis, credentibus in me: bonum eſt ei magis ſi circumdaretur mo-
la aſinaria collo eius, & in mare mitteretur. Et ſi ſcandalizauerit te
manus tua, abſcide illam: bonum eſt tibi debilem introire in vitam,

quam

Digitized by Google

quam duas manus habentem ire in gehennam,in ignem inextingui bilem: Vbi vermis eorum non moritur,& ignis non extinguitur. Et ſi pes tuus te ſcandalizat,amputa illum: bonum eſt tibi claudum introire in vitam æternam,quàm duos pedes habentem,mitti in gehē nam ignis inextinguibilis: Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Quod ſi oculus tuus ſcandalizat te,eijce eum: bonum eſt tibi luſcum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis,vbi vermis eorum non moritur,& ignis non extinguitur. Omnis enim igne ſalietur,& omnis victima ſale ſalietur. Bonum eſt ſal,quòd ſi ſal inſulſum fuerit: in quo illud condietis? Habete in vobis ſal,& pacem habete inter vos.

LVCAS CAPITE IX.

INtrauit autem cogitatio in eos,quis eorum maior eſſet. At IESVS videns cogitationes cordis illorū,apprehendit puerum,& ſtatuit illum ſecus ſe, & ait illis: Quicumque ſuſceperit puerum iſtum in nomine meo,me recipit: & quicumque me receperit, recipit eum,qui me miſit. Nam qui minor eſt inter vos omnes,hic maior eſt. Reſpondens autem Ioannes dixit: Præceptor, vidimus quendam in nomine tuo eijcientem dæmonia,& prohibuimus eum,quia non ſequitur nobiſcum. Et ad illum IESVS: Nolite prohibere; qui enim non eſt aduerſum vos,pro vobis eſt.

Quis putas maior eſt in regno cælorum?

VEnit Dominus,vt capite præcedenti dictum eſt, in ciuitatem Capharnaum. Intrauit autem,vt Lucas ait, in corda diſcipulorum ambitioſa cogitatio; græcè, *διαλογισμὸς*, ratiocinatio, dialogiſmus de primatu. Neque vero cogitatio intra mentem ſe continuit, ſed foras in verba prodijt. Nam vt addit Marcus (B) in via qua Capharnaum petebant, diſputarunt, græce, *διελέχθησαν*, quis eorum, cæteris eſſet maior. Domum peruenerūt, vt Matthæus ait. Iuſſit Chriſtus Petro, vt in mare abiret, piſcem expiſcaretur, tributum ſolueret. Poſtquàm redijt, interrogauit (vt Marcus ſcribit) Quid in via tractabatis? græcè, *διελογίζεσθε*. illi

Ord. geſt.

(A) pudore ſuffuſi tacebant. Sedens vero Dominus vocauit illos. Tunc, *in illa hora*, id eſt, in illo tempore (ſumitur enim hora, & dies, pro tempore vt. 1. Ioan. 2. *Nouiſſima hora eſt*, id eſt, nouiſſimum tempus) acceſſerunt, vt ait Matthæus, & quæſtionem non de ſe, ſed vniuerſim propoſuerunt. *Quis putas maior eſt in regno cælorum?* Sic facile oſtenditur euangeliſtas inter ſe cōſentire. Lege omnes ſimul, nihil reperies diſcrepantiæ, ſi ordinem conſideres rei geſtæ. *Quis putas*, græcè, *τίς ἄρα*, *quis nā*. Quis nam maior, vel maximus eſt in regno cælorum? ponitur comparatiuus, *maior*, pro ſuperlatiuo, *maximus*.

1. Ioann. 2.

Euang. concordia.

Dubium eſt, ſignificet ne regnum cælorum hoc loco eccleſiā, hoc ſenſu. Quis nam maximus eſt in eccleſia? an potius regnū cæleſte beatorum, in hanc ſententiam: Quis nam maximus eſt, vel erit, in cælo?

Digitized by Google

cælo? Lyranus, & Carthuſianus arbitrãtur, regnum cęlorum ſignificare tam militãtem, quam triumphantem eccleſiam. Maldonatus pro eccleſia militante ſumi vult. Alij pro regno Meſſiæ accipiunt; Interlin. pro collegio iuſtorũ. Exiſtimo pro cæleſti regno ſumi hic cælorum regnum; quæ ſententia eſt Origenis, D. Chryſoſtomi; D. Maximi, Euthymij, Haymonis. D. Thomę, & aliorum; hoc ſenſu. Quis maximus in cæleſti beatitudine erit? Obijcies; diſcipuli nõ de primatu cęleſti, ſed terreſtri diſputauerunt. ergo de terreſtri eccleſia loquuntur, non de cæleſti. Reſp. diſputaſſe quidem de terreno primatu, ſed quæſtionem de illo non fuiſſe auſos Chriſto proponere, et mutaſſe in quæſtionem de primatu cęleſti. Probatur hęc interpretatio, ex reſponſione Domini. Loquitur enim de cęleſti regno; ergo diſcipuli de eodem rogabant. Veriſimilis etiam eſt alia interpretatio, ſcilicet regnum cælorũ ſumi pro regno Meſſię, quod hoc tempore temporale fore arbitrabantur Apoſtoli. eritq; ſenſus. Quis maior erit in regno tuo, quod in terris erit poſt reſurrectionem ſic mater Iacobi, & Ioannis, Matthæi 20. Dic (inquit) *ut ſedeãt hi duo filij mei, unus ad dexteram tuam, & unus ad ſiniſtrã in regno tuo. &c.* Apoſtoli de regno quęrebant Meſſiæ, quod temporale fore tunc exiſtimabant: Chriſtus ad regnum cæleſte, & æternum ſermonem transfert.

Matt. 20.

Cur diſputarint Apoſtoli de primatu?

Quæritur, quæ nam cauſa fuerit, cur Apoſtoli de primatu diſputauerint. D. Hieronymus cauſam fuiſſe ait, quòd idẽ tributum pro Chriſto, & pro Petro, fuiſſet perſolutum. Quia (inquit) viderant Apoſtoli, pro Petro, & Domino, idẽ tributum redditum; ex ęqualitate pretij arbitrati ſunt, Petrum omnibus Apoſtolis eſſe prçlatum, qui in redditione tributi Domino fuerat comparatus, Ideo interrogant, quis maior ſit in regno cęlorum. Theophylactus quoque: Quia (inquit) viderãt diſcipuli Petrum à Chriſto honoratum: honoratus enim erat, dando ſtaterem pro Chriſto, & pro ſe; & propterea humanum quiddam paſſi, accedunt interrogantes Dominum. &c. Idem ſentit D. Thomas Matthæi 18. Chryſoſtomus hãc etiam reddit cauſam: & alias adiungit, his verbis: Non ex hac reſolùm, ſed ex alijs multis, diſcipuli inflammati fuerunt.

D. *Hieron.* — *Theoph.* — D. *Chryſ.*

A tũm quia Chriſtus dixit Petro: *Dabo tibi claues regni cælorum*; tum quia dixit; *Beatus es Simon Bar Iona.* tum etiam hic: *Da eis pro me, & pro te.* tum denique, quia liberius eum multò, cum Chriſto colloqui conſpiciebant. ita Chryſoſtomus Chryſoſtomum ſequitur Euthymius. Similem in modum ſcribit Origenes tract. 5. in Matthæum. At vero diſcipuli de primatu diſputarunt in via, cùm Capharnaum petebant, vt Marcus ait, antequam tributum B ſolueretur. Ergo ad diſputationẽ de primatu, non ſunt incitati, quòd pro Domino, & Petro, idem tributum reddi viderint. Stimulauit acrius illos ille honor habitus Petro; ſed nõ fuit prima occaſio, vel cauſa cogitationis, & diſputationis. Potuerunt igitur alię eſſe cauſæ, videlicet, promiſſio clauium eccleſiæ, item illud: *tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam*; & aſſumptio in montem Thabor.

C Non caret veriſimilitudine, cauſa quã reddit Ianſenius. ait ille cauſam diſputationis, fuiſſe ipſam mortis, & reſurrectionis prędictionem. Chriſtus enim antequam venirent Capharnaum, mortem, et reſurrectionem, diſcipulis prędixit; poſt prædictionem, in via de primatu inter ſe diſceptarunt, vt ex Euangeliſta Marco conſtat. Cùm enim Chriſtum moriturũ audiſſent, quærere cœperunt, quis poſt eius mortem inter eos principatum eſſet D habiturus. Eundem in modum Matthęi 20. prædixit paſſionem, & reſurrectionẽ Apoſtolis. Tunc, vt ait Matthæus, acceſſit ad eum mater filiorum Zebedæi, filijſque petijt ſedes primas in regno Chriſti. & Luc. 22. paulò ante mortem Chriſti, in ipſa extrema cęna, facta eſt contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior. Ex quibus locis conijcitur, de primatu egiſſe diſcipulos, quòd Chriſtum moriturum, & reſurrecturũ audirẽt, & poſt E reſurrectionem regnaturum exiſtimarẽt. At hanc cauſam expendemus cũ hęc duo, Matthęi, & Lucæ, loca Deo fauente exponemus.

Ianſenius. — *Matt. 20.* — *Luc. 22.*

Aduocans IESVS paruulum.

Segnius irritant animos, demiſſa per aures; (ait poëta) *quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus.* ideoque Chriſtus ante oculos diſcipulorum humilitatis proponit exemplar, puerulum,

Digitized by Google

puerulum, vt efficacius perſuadeat. A Complexus illum eſt teſte D. Marco: græcè, ἐναγκαλισάμενος, Pagninus vertit, in vlnas accepit. Vtrũque enim ſignificat verbum, ἐναγκαλίζομαι. Complexus eſt infantulum, quem ſtatuit in medio diſcipulorum, id eſt, inter diſcipulos. hic literalis ſenſus eſt. Hieronymus moralem adiungit: Statuit Chriſtus paruulum in medio eorum, id eſt, ſe ipſum, vt eis humilitatis tribueret exemplum. Bernardus homilia 4. ſuper Miſſus: Studeamus (inquit) B effici ſicut paruulus iſte. diſcamus ab ipſo, quia mitis eſt & humilis corde. &c. Is puerulus teſte D. Anſelmo, D. Thoma Lyrano, & alijs dicitur fuiſſe D. Martialis Lemouicenſium epiſcopus. Non nulli Diuum Ignatium fuiſſe exiſtimarunt, vt teſtatur Simeon Metaphraſtes in vita D. Ignatij. Ignatio (inquit) cum eſſet plane puer, aiunt Chriſtum manus impoſuiſſe. & dixiſſe: Niſi quis ſe ipſum humiliauerit, vt hic puellus, non intrabit in regnũ C cælorum. &c. res incerta eſt.

Puer exemplar humilitatis.

D. Hieron.

D. Bern.

Quis fuerit iſte puer?

Metaphraſ.

Niſi conuerſi fueritis.

Reſpõdet Dominus propoſitæ quæſtioni. Niſi in pueros paruulos conuertamini, id eſt, niſi paruuli per humilitatem efficiamini, non intrabitis in regnum cælorum. Quicumque humiliauerit ſe ſicut paruulus hic, id eſt, quicumque per humilitatem ſe paruulum, & minimum om- D nium effecerit, ita vt quemadmodum hic puerulus corpore eſt minimus, ita ille ſit minimus per mentis humilitatem hic maior eſt in regno cælorum. Adiecit etiam Dominus, quod ait Marcus: *Si quis vult primus eſſe*, in cęlorum regno, *erit omnium nouiſſimus*, id eſt, extremus, & minimus, *& omniũ miniſter.* & apud Lucam: *Qui minor eſt inter vos omnes*, hoc eſt, qui humilior eſt, & ſimilior huic puero paruulo; *hic maior eſt*. De humilitate agit E Dominus, vt diſcipulorum cogitationes hac doctrina, quaſi iniecta aqua extinguat. Puero ſimiles eſſe vult paruitate, id eſt, humilitate.

Similitudo pueri.

Nihilominus Patres etiam alijs in rebus ſimilitudinem collocant. D. Hieronymus: Non præcipitur (inquit) Apoſtolis, vt ætatem habeant paruulorum, ſed vt innocentiam. Et quod illi per annos poſſident, hi poſſideant per induſtriam; vt malitia, non ſapientia, paruuli ſint. &c.

D. Hieron.

D. Hilarius: Non niſi reuerſos in naturã puerorum, introire in regnum cælorum Dominus docet; id eſt, per ſimplicitatem puerilem, vitia corporum noſtrorum, animæque reuocãda, &c. Haymo: Sicut paruulus iſte mulierem nõ concupiſcit, alienas diuitias non appetit, læſus non lædit, non aliud cogitat, aliud loquitur, & iratus non perpetuas tenet diſcordias: ita & vos niſi talem habueritis innocentiam in mente, qualem iſte habet in corpore, regnum cęlorum quod humilibus, & ſimplicibus eſt præparatum, intrare nunquã poteſtis. &c. ita etiam Euthymius, Origenes, & alij.

D. Hilar.

Haymo.

Ambigitur, an Apoſtoli ſuperbię mortiferum crimen commiſerint? ait enim Dominus; *Niſi conuerſi fueritis &c. non intrabitis in regnum cælorum.* à regno autem cælorum, nihil niſi crimen mortiferũ in ſempiternum excludit. Abulenſis Matthæi 18. q. 22. ſentire videtur Apoſtolos mortiferum perpetraſſe crimen. ſic enim interpretatur: Niſi conuerſi fueritis ab hac elatione ceſſando contendere, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Prętereà Chriſto hunc tribuit ſermonem: Vos diſcipuli omnes eſtis in peccato, quia contenditis de maioritate. & ita nemo veſtrum meretur regnum cælorum. &c. & Dionyſius Carth. Quoniam (inquit) nemo excluditur à regno cælorum, niſi pro peccato mortali, videntur Apoſtoli peccaſſe mortaliter. Si autem dicuntur non peccaſſe mortaliter, tunc illud, quod dicitur: *Niſi conuerſi fueritis.* intelligendum eſt, cõditionaliter. Vt ſit ſenſus; ſi fueritis elati, & ambitioſi, non poteritis ſaluari, niſi conuerſi fueritis. hæc ille. Reſpondeo Apoſtolos non commiſiſſe peccatum ſuperbiæ mortale: Cogitarunt enim, vt euangeliſtæ ſcribũt de primatu, quis eorum eſſet maior inter ſe diſceptarunt. hac vero in re peccatum mortale non videntur cõmiſiſſe. Cùm verò Chriſtus ait; *Niſi conuerſi fueritis*; non loquitur de conuerſione ab elatione, vt vult Abulenſis. Non enim ſenſus eſt, niſi conuerſi fueritis à peccato, ſed niſi conuerſi fueritis, id eſt, niſi vos conuertatis in pueros; quod magis explicant verba ſequẽtia, & efficiamini ſicut paruuli. Eſt ergo generalis quædam doctrina; ſi vultis ingredi cælũ, oportet vos eſſe paruulos;

An diſcipuli ſuperbia crimen Mortale cõmiſerint?

Abulenſis.

Dionyſius.

los; quæ non probat Apoſtolos peccato mortali fuiſſe inquinatos. Quemadmodum ſi viris caſtiſſimis dixerit quiſpiam: Niſi ſitis caſti vt pueri, non intrabitis in regnum cælorum: non indicat illos non eſſe caſtos, ſed quid agere debeát docet. ſic Chriſtus quid agere deberent Apoſtoli docebat; non autem indicare volebat, illos in peccatum mortiferum incurriſſe.

Qui ſuſceperit unum paruulum talem.

Iuuandi paruuli i. humiles.

Paruulos, id eſt, humiles, ſuſcipiendos hoſpitio, ac iuuandos docet Dominus, nulloque modo ſcandalizandos, atque offendendos; quoniam ipſi ſunt Chariſſimi. Qui propter me ſuſceperit, fouerit, defenderit humiles, qui ſe in paruulos conuertunt, me ipſum peculiari quadã ratione ſuſcipit; chariſſimi enim mihi ſunt. Qui vero huiuſmodi paruulos ſcandalizauerit, *expedit ei ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.*

Expedit illi vt ſuſpendatur mola aſin. &c. exponitur.

Dubitatur, quonam modo expediat ſcandalizatori, vt in mare pręcipitetur. quod nam illi vtilitatis demerſio afferre poteſt? Reſpondet D. Hieronymus, vtilius eſſe ſcandalizatori demergi, et breuẽ hanc pænam ſoluere, quàm æternis ſeruari cruciatibus. Ex Marco, & Luca, colligi D tur verborum ſenſus: ſic enim apud Marcum Chriſtus loquitur: *Bonum eſt ei magis, ſi circumdaretur mola. &c.* Apud Lucam 17. *Vtilius eſt illi, ſi lapis molaris imponatur circa collum eius, & proijciatur in mare, quam ut ſcãdalizet unum ex puſillis iſtis.* Significat ergo Chriſtus, expedire, hoc eſt, melius eſſe, & vtilius ſcandalizatori, in pelagus præcipitari, quàm quempiam ſcandalizare. Deum enim offendit, tartareique ignis ſupplicium incurrit; quod multò eſt gra- E uius, quàm ſubmerſio. Vides ſatius eſſe vel turpiſſimo mortis genere vitã amittere, quàm crimen aliquod committere.

Satius eſt mori quam peccare.

Mola quæ manu truditur truſatilis appellatur, ſiue manuaria; quæ vero ab aſino circumagitur, dicitur aſinaria. hoc autem ſupplicium, vt Hieronymus putat, maiorum criminum fuit apud Iudæos. ligato ſaxo in mare demergebantur.

Dubium eſt, quid ſignificat hoc loco A ſcandalizare? D. Chryſoſtomus ait, ſignificare deſpicere, & vituperare. Nec mireris (inquit) ſi ſcandali vocabulo contumeliam, & vituperationem intellexit Dominus; cùm multi propter puſillanimitatẽ, non parum ſcandalizentur, ſi contempti vituperatique ſint. &c. Sed conſtat verbum ſcãdalizare hoc loco ſignificare offendiculum alicui opponere, in quod impingat, & cadat, quidquid illud ſit. ſiue malo exemplo, & conſilio, ſiue contume B lia, ſiue alio modo ſcandalum prębeatur. Conſtat, inquiam, ex illis verbis: *Si manus tua, uel pes tuus ſcandalizat te.* Non eſt ſenſus: ſi manus tua, vel pes tuus, deſpicit, aut vituperat te; ſed, ſi tibi eſt offendiculum. Dominus enim eodem ſenſu de ſcãdalo loquitur omnibus his verbis. D. Hieronymus Matthæi. 15. Quia (inquit) crebrò teritur in Eccleſiaſticis Scripturis, ſcandalum breuiter dicamus quid ſignificet. πρόσκομμα, & σκάνδαλον, nos of C fendiculum, vel ruinam. & impactionem pedis poſſumus dicere. Quãdo ergo legimus: *Quicumque de minimis iſtis ſcandalizauerit quempiam*: hoc intelligimus; qui dicto, factoue, occaſionem ruinę cuiquam dederit. Sic Hieronymus.

D. Chryſ.

Quid ſignificet ſcandalizare.

D. Hieron.

Obijcitur: paruuli hi, de quibus Chriſtus loquitur, ſunt maximi in regno cælorum, & magna virtute prędití; ergo non ſcandalizantur, non cadunt. Nam vt ait Hieronymus Matthęi. 18. Qui ſcandali D zatur paruulus eſt. Maiores enim ſcandala non recipiunt. &c. Reſpondetur, ſcandalizari hos paruulos, quoniam offendicula perſecutionum, & ſimilia, eis proponuntur; ſed quia virtute præcellunt, non cadunt. Præterea etſi multi non cadunt, cadunt aliqui. Dominus autem ait: *Quicumque ſcandalizauerit uel unum. &c.* Ex Origine tractat. 5. in Matthæũ. colligitur reſponſum huiuſmodi. Duplex eſt puerorũ ſpiritalium genus. quidam iam ſunt effe E cti pueri virique perfecti, hi non ſcandalizantur, ita vocadant. Alij pueri effici volunt, fierique incipiunt. hi quia virtute imbecilles ſunt, ſcandalizantur, ita vt à virtute recedant. Hi (ait Origenes) propter hoc ipſum quòd ſic conuerſi ſunt, vt fiant quaſi pueri, non dum autem ſunt facti, ſed videntur nuper eſſe conuerſi, puſilli habentur in Chriſto, & paruuli ſunt ſcandali receptores. &c.

Quomodo dicãtur paruuli ſcandalizari.

Origenes.

Forſitã à pueris ſpiritalibus deſcendit

Chriſtus

Chriſtus ad pueros ætate, qualis erat ille A quem ante oculos Apoſtolorum ſtatuit, & de illis loquitur ab illo loco: *Qui ſuſceperit unum paruulum talem &c.* Facile hi ſcandalizantur, id eſt, ad vitia incitantur, facto, vel dicto; ideò non ſcandalizandos, ſed magno cum virtutis exemplo educandos docet; illiſque grauiſſimum prædicit ſupplicium, qui exemplo, vel conſilio, hos in vitia trahunt. Supra verò docet ſuſcipiendos, ac iuuandos ſpiritalibus, corporalibuſque beneficijs. Aduerte tamen B iuxta hanc ſententiam Chriſtum loqui de pueris credentibus, vt ex illis verbis eſt exploratum; *Qui ſcandalizauerit unum ex his puſillis, qui in me credunt.*

Pueri non ſcandalizandi.

Væ mundo à ſcandalis.

In orbe nunquam ſcandala defutura prædicit Dominus; O miſerum (inquit) mundum ab ſcandalis, i. propter ſcandala, quibus abundat, ſemperq; abundabit C propter improborum hominum, ac dæmonum multitudinem. Neceſſe eſt enim vt ſint ſcandalizatores in mundo. hæc neceſſitas non eſt abſoluta, ſed ex hypotheſi: Neceſſe eſt, vt veniant ſcandala, ſuppoſita hominum improbitate. Quemadmodum 1. Cor. 11. ait Paulus; *Oportet hæreſes eſſe, ut & qui probati ſunt, manifeſti fiant in uobis.* eundem in modum, oportet ſiue neceſſe eſt ſcandala ab hæreticis, & improbis hominibus, tùm falſa doctrina, tùm D prauis operibus, & perſecutionibus illata, eſſe in mundo, vt viri probi atque humiles probentur.

1. Cor. 11.

Verumtamen uæ homini illi.

Supplicium graue ſcandalizatoribus denuntiat. Neceſſe quidem eſt, vt ſcandala ſint in orbe, hominum cõſiderata prauitate. Attamen ò miſerum, atque infelicem ſcandalizatorem: grauiſſimas enim E pœnas dabit. Generalis ſententia eſt in omnes ſcandalizatores, ſed hac generali ſententia peculiariter Iudam percuti ſentit. D. Hieronymus: Per generalem (inquit) ſententiam percutitur Iudas, qui proditioni animum præparauerat. &c. Sed Iudas hoc tempore nihil de proditione cogitabat.

D. Hieron.

Si autem manus tua uel pes tuus.

Hæc verba ſupra expoſita ſunt lib. 4. c. 19. Remedium indicat Dominus ad uitanda ſcandala, nimirum, fugiendos ſcãdalizatores, etiamſi inſtar oculorum, manuum, vel pedum, ſint chariſſimi, ſummeve cõiuncti, & maximè neceſſarij. Chryſoſtomus: Viam (ait) monſtrauit Chriſtus, per quam ſcandala fugere poſſimus. Praui homines (inquit Dominus) etiam ſi valde tecum amore, aut neceſſitudine, coniuncti ſint, abſcindendi ſunt ab amicitia tua. Si cuius coniunctio ſaluti tuæ obeſt, reijce ipſum abs te. Nam ſi noſtra plerumque membra reſcindimus, cum incurabili morbo ipſa tabeſcunt, & reliquis officiunt; multò magis in amicis, atq; cognatis, id faciendum. &c. Theophyl. Per manum, pedem, & oculos intellige amicos. Si nobis noceant, oportet contemnere eos, vt membra putrida, & exſecare, ne & alijs noceant. &c.

D. Chry.

Amici in prob. fugiendi.

Theophyl.

Omnis enim igne ſalietur.

Marcus ſic habet: *Si oculus tuus ſcandalizat te, eijce eum. Bonum eſt tibi luſcum*, id eſt, cum vno oculo, *introire in regnũ Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, ubi uermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Omnis enim igne ſalietur, & omnis uictima ſale ſalietur. &c.* Difficile intellectu eſt, quid hæc extrema uerba ſignificent. Euthymius ignem ait ſignificare ignem fidei, vel charitatis, hoc ſenſu: Omnis (inquit) fidelis igne fidei, quę ad Deum eſt, vel charitatis, quę eſt ad proximum, ſalietur, vt putredinem abijciat, vel cõdietur, et ſuauis Deo reddatur. &c. Minus probabilis eſt ſenſus. Theoph. ignem probationem, quę per labores, & afflictiones fit, interpretatur. *Omnis* (inquit) *igne ſalietur*: hoc eſt, probabitur. &c. Beda quoque de igne tribulationis exponit. ſenſus eſt: Dico eruendum oculum ſcandalizatem, abſcindendam manum, & pedem; difficile hoc eſt, laborioſum, cum afflictione ac dolore coniunctum, ſed tolerandũ. Nam omnis homo igne afflictionis veluti ſale condiendus eſt, vt Deo ſit grata victima. Quemadmodum in lege Leu. 2. præcipitur, vt omnis victima ſale condiatur. hic ignis afflictionis temporarius, ab æterno igne, hoc ſal, ab æterno verme liberabit.

Quid ſignificet, ſaliri igne.

Euthym.

Theophyl.

Beda.

Alij de damnatis interpretantur; eſtque ſenſus probabilior huiuſmodi. Vermis

mis damnatorum non moritur, & ignis, A non extinguitur. Omnis enim damnatus victimæ eſt ſimilis, quæ occiditur. Quemadmodum verò omnis victima ſale aſpergitur, ita omnis damnatus igne, inſtar ſalis, ſalitus in tartaro. Quemadmodū hoſtes cæſi, ſic etiam damnati cum victimis conferuntur. Iſaiæ 34. *Victima Domini in Boſra, & interfectio magna in terra Edom. &c.* Ierem. 12. *tu Domine congrega eos quaſi gregē ad victimam, & ſanctifica eos in die occiſionis. &c.* & cap. 46. *Victima Domini Dei in terra* B *Aquilonis. &c.* Ezech. 39 *Concurrite vndique ad victimam meam, quam ego immolo vobis. &c.* Indicat etiam Dominus perpetuitatem ſupplicij. ignis enim damnatorū eſt inſtar ſalis. *Omnis* (inquit) *igne ſalietur.* quēadmodum ſal non abſumit corpora, ſed conſeruat, ſic ignis tartareus non abſumit dānatos, ſed incorruptos comburit. Vſus eſt autem Dominus verbo, *ſalietur,* cum de igne loquatur, propter ſimilitudinem victimæ. victima propriè ſalitur C ſale; damnatus ad ſimilitudinem victimę ſalitur igne.

Damnatorum ignis, — *Iſai. 34.* — *Ier. 12.* — *Ierem. 46.* — *Ezech. 39.*

Tartarei ignis meditatio animi eſt ſal.

Alia ſe ſe mihi offert interpretatio nō cōtemnenda. Summa cum aſſeueratione Chriſtus hoc loco de tartareo igne locutus eſt, vt legenti liquet. His verbis Chriſtianos docet, huius ignis perpetuam habere memoriam, ac meditationē, eoque veluti ſale, ad condiendas omnes actiones, & preſeruandum à putredine ſcandalorum animum, vti. Ait igitur: *Omnis igne* D *ſalietur;* quaſi dicat: ignem vobis tartareū propoſui, cæteroſque dolores cum eo cōculi. omnis enim homo, qui Dei victima eſſe cupiet, hoc igne in memoria incenſo ſalietur; quemadmodum omnis victima ſale ſalitur. Eſt enim æterni ignis meditatio ſal eximium, quo à peccatorum corruptione, ac putredine, homo præſeruatur. Victimam omnem ſale ſaliendam præcipit Dominus Leuit. 2. *Quicquid obtuleris ſacrificij ſale condies, nec auferes ſal fœde-* E *ris Dei tui de ſacrificio tuo. in omni oblatione offeres ſal. &cæt.*

Leuit. 2.

Vermis eorum non moritur.

Iſai 66. — *D. Auguſt.*

Hęc verba ex Iſaia ſumpta ſunt cap. 66. Quis hic ſit vermis immortalis, qui nunquam moritur, dubium eſt. D. Auguſtinus lib. 21. de ciuitate Dei cap. 9. permittit, vt opinemur in Orco, vermes eſſe corporeos, atque immortales. Eligat (inquit) quiſque quod placet, aut ignem tribuere corpori, animo vermem; aut vtrūque propriè corpori. Iam enim ſuperius diſputaui, poſſe animalia in ignibus viuere per miraculū &c. Probatur hæc opinio ex c. 7. Eccleſiaſtici. *Humilia* (inquit) *valde ſpiritum tuum, quoniam vindicta carnis impij, ignis, & vermis &c.* & Iudith. 16. *Dominus omnipotens vindicabit in eis, in die iudicij viſitabit illos. Dabit enim ignem, & vermes in* B *carnes eorum, vt vrantur, & ſentiant vſque in ſempiternum. &c.* Cur (ait Auguſtinus loco citato) dictum eſt, *vindicta carnis impij,* niſi quia vtrumque, id eſt, ignis, & vermis, pęna erit carnis? &c.

Eccleſ. 7. — *Iudith. 16* — *D. Auguſti.*

Vermis conſcientiæ morſus. — *Beda.* — *Procopius.* — *D. Thom.*

Alij vermem metaphoricè conſciētiæ morſum appellari putant, qui damnatos torquet. Beda Marci 9. In verme Dominus putredinem deſignat gehennæ, ſicut in igne ardorem. ſiue vermis dicit ſeram ſcelerum pęnitentiam, quæ nunquam in tormentis cōſcientiam afflictorum mordere ceſſabit. Vt ignis ſit pęna extrinſecus ſæuiens; vermis dolor interius accuſans. &c. Procopius Iſaiæ 66. vermis (inquit) appellatione, ſignificat Iſaias aſſiduam eorum, quę ſinguli peccauimus, in pænitendo conſcientiam, quæ tantorum bonorum priuatione animā remordens, ſuorum omnes ſcelerum recordatione acuſet. &c. & D. Th. 4. d. 50. q. 11. Vermis (inquit) eſt conſcientiæ remorſus; qui di- D citur vermis in quantum oritur ex putredine peccati, & animam affligit. &c. Mihi propter locum illum ex libro Iudith citatum, videntur vermes ad carnem etiā pertinere; *Dabit* (inquit) *ignem, & vermes in carnes eorum. &c.* Quid clarius dici poterat? ſignificatur ergo dolor, pænaque corporis, cùm igne, tum vermibus, ignis proprius eſt, vermes non proprij.

Bonum eſt ſal.

Difficilis eſt horum verborum, cum ſuperioribus nexus. Ita videntur nectenda, dixerat Dominus damnatos ſaliēdos igne, quemadmodum ſalitur ſale victima. Vel, dixerat ſaliendas actiones ignis tartarei meditatione, inſtar hoſtiæ Deo gratę; iuxta ſenſus propoſitos. dixerat ex Leuitico omnem victimam ſale condiendam. Addit nunc: *Bonum eſt ſal:* ſumitque ſal in alia ſignificatione pro prudentia.

quaſi

quaſi dicat: *Omnis victima ſale ſalietur*; vos etiam ſale ſaliamini. *habete* (inquit) *in uobis ſal*, prudentiæ. Bonum enim eſt hoc ſal, et appetẽdum, ac neceſſarium. *Quod ſi ſal*, id eſt, ipſa veſtra prudentia inſulſa fuerit, & imprudens; *in quo illud condietis?* id eſt, ſi prudentia vos careatis, qui doctores orbis eſtis futuri, quis hominum illam vobis præſtare poterit? itaque habete in uobis ſal prudentiæ; & pacem habete inter vos, ne diſceptetis imprudenter, quis inter vos ſit maior.

Sale prudẽtiæ condienda verba, et opera.

Videte ne contemnatis unum ex his puſillis.

Vel de humilibus loquitur Dominus, de quibus ſupra; vel de pueris ætate, hoc ſenſu. Ne contemnatis vel vnum ex puſillis iſtis, paruulis ætate, aut alios ſimiles. Vel ne contemnatis vnum ex ijs, qui ſe in paruulos conuertunt. Qui opes, ſuperbiam, mundum, ſeque ipſos contemnunt, à vobis ne contemnantur. Magni enim à Deo fiunt, adeò vt angelorum illis cuſtodiam tribuerit, qui Dei faciem ſemper intuẽtur. Aliter. Ne contemnatis vnum ex his puſillis, quoniam angelos habent, qui Dei vultum conſpiciunt ſemper, poſſuntque in cõtemptores vindictam a Deo facilè impetrare. Quos ſeruant angeli (ait Euthymius) hos deſpicere non oportet. etſi non propter illorum virtutem, at ſaltem propter cuſtodes eorum. &c. D. Hilarius. Periculosè ille contemnitur, cuius deſideria, & poſtulationes, ad Deum angelorum miniſterio peruehuntur. &c.

Pueruli nõ contemnendi & humiles.

Euthym.

D. Hilar.

D. Chryſoſtomus de angelis excellentibus, ac ſupremis, Chriſtum hic loqui exiſtimat. ſignificari autem ait hos angelos eſſe præcipuos, quia dicuntur videre faciem Dei. Hic (ait Chryſoſtomus) non ſimpliciter de angelis dicitur; ſed de angelis excellentibus, atque ſupremis. Nihil enim aliud deſignatur, cùm dicat Chriſtus, faciem Patris mei aſpiciunt; quam ſumma fiducia eorum angelorum, & honor præcipuus. &c. Sed dicendum hoc loco loqui Dominum de angelis cuſtodibus, qui ex infimo ſunt ordine angelorum, non verò ex ſuprema hierarchia. Illud vero; *ſemper uident faciem patris:* non ſignificat præcellentiam, ſed id quod omnibus beatis, tam angelis, quàm hominibus commune eſt; vt ſemper Deum intueantur. Semper autẽ intueri angelos Deũ etiam cùm in terra ſunt, docet. D. Gregorius Iob. cap. 1. ad illa verba: *Cum ueniſſent filij Dei, vt aſſiſterent coram Domino.* Et Bernardus ſerm. 5. Dedicationis eccleſię: Angeli (inquit) ſimul & mittuntur in miniſterium, & aſſiſtunt vultui maieſtatis. Sic paruulorum cuſtodię deputati, vt non priuati vllo modo beatitudine ſua. &c.

D. Chryſ.

Cuſtodes angeli Deũ ſemper cernunt.

D. Grego.

B

Venit enim filius hominis ſaluare, quod perierat.

Docuit Dominus non eſſe contemnendos paruulos. hoc probauit: Quia (inquit) angelos habent cuſtodes. Nunc altera ratione idem probat. nimirum, quia propter illos Deus incarnatus eſt, mortẽque ſubijt. *Venit enim filius hominis ſaluare, quod perierat*; id eſt, hos paruulos, qui perierant. Venit (inquam) ſaluare per crucem, ac mortem. Quos Deus venit ſaluare; nemo ſcandalizare, ſed ab omni offendiculo debet liberare.

C

Si fuerit alicui centum oues.

Oſtendit ſimilitudine quadam, ita ſibi omnium puſillorum ſalutem curæ eſſe, vt ne vnum quidem ex illis velit perire. Quemadmodũ (inquit) paſtor qui centũ habet oues, ne vnam quidem ex eis vult amittere; quòd ſi aliqua à grege aberrauerit, cæteris 99. relictis illam vnam quærit. ſic Deus nè vnum quidem ex his puſillis vult perire. Quòd ſi aberret, ad ſe reducere curat. Lege Chryſoſtomi hom. 5. aduerſus Iudæos in fine, qua docet peccatores eſſe quærendos.

D

Gaudet ſuper eam.

Paſtor ex vnius ouis inuentione maius percipit gaudium, quàm ex aliarum omnium conſeruatione; maius, inquam, gaudium actuale, ac nouum. Hac parabola vtitur Dominus Lucę 15. nos copioſius eam ſuo loco explicabimus.

E

Vidimus quendam in nomine tuo eijcientem dæmonia.

Cum

Cum Chriſtus verba de ſuſcipiendis paruulis faceret, ait Marcus reſpondiſſe Ioannem: *Vidimus quendam*, hominem, *in nomine tuo*, videlicet, in nomine Ieſu, *eijcientem dæmonia, qui non ſequitur nos, & prohibuimus eum.* Quorſum hoc Ioannes nunc dixerit, quæritur. Dicet aliquis hanc hiſtoriam extra ſuum eſſe locum, obiterq; hic à Marco inſertam, quamobrem non eſſe rationem inueſtigandam, cur Ioannes hoc dixerit. At verò quis ſibi perſuadeat Marcum verba Chriſti interrupiſſe vt quæ alio tempore Ioannes dixerat, interſereret? Nonne multo commodior alius locus ſeſe obtuliſſet? Sane ſi huius loci non fuiſſet hiſtoria, Marcus ſermonẽ Chriſti abſoluiſſet, poſtea verò hiſtoriã ſcripſiſſet. Adde non ſolum Marcum ſed etiam Lucam eundem tenuiſſe ordinem & poſt illa Chriſti verba, Ioannis verba ſubieciſſe, quod indicat rei geſtæ, & dictorum contextum & ſeriem. Reſpondetur, Ioannem motum illis verbis Chriſti. Mar. 6. *Quiſquis vnum ex huiuſmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit, & cæter.* narraſſe Chriſto ſe prohibuiſſe hominẽ eijcientem dæmones in nomine eius, vt ſciret an rectè egiſſet.

Et prohibuimus eum.

Homo hic eijciebat dæmones in nomine Ieſu, idque fortè didicerat ab Apoſtolis. Prohibitus autem eſt ab Apoſtolis, quod ignotus illis eſſet, nec ſequeretur Chriſtum. Qui (inquit Ioannes) non ſequitur nos, hæc fuit cauſa. vnde Theoph. Non zelotypia, aut inuidia ductus Ioannes, prohibuerat illum, ſed volens oẽs, qui inuocant nomen Domini Ieſu, ſequi ipſum, & vnum eſſe corpus omnes diſcipulos, &c. nonnulli fuiſſe aiunt infidelẽ. forte fide, & charitate præditus, nomine Ieſu inuocato, dæmones pellebat, attamen non ſequebatur Chriſtũ, hoc eſt, nõ erat ex diſcipulis notis, ſed potuit eſſe fidelis incognitus diſcipulis, cognitus Chriſto. Quamuis .n. miracula per iniquos homines fieri poſſint, Matthæi 7. tamen tempori illi, vt per improbos eijcerentur dæmonia in nomine Ieſu, non erat conueniens. Euthy. Marc. 9. fidelem fuiſſe putat, ſed amore inanis gloriæ ductum. Quidam (inquit) eorum qui crediderant, gloriæ amore capti, imitabantur Apoſtolos, & per inuocationem nominis Chriſti, expellebant dæmones. Non ſequebantur tamen propter continentiã & aſperum viuendi modum ipſorum, & cæt. Theoph. In principio (inquit) prædicationis, quidam vanæ gloriæ ſtudio capti, voluerunt & ſigna facere. Videntes autem nomen Ieſu multum valere ſuper infirmos, hoc dicebant, ſignaque faciebant. Alioqui gratia diuina indigni Volebat enim Chriſtus dilatare prædicationem, etiam per indignos. hæc ille. Lege Act. 19.

Theoph.

Euth.

Nolite prohibere.

Præcipit Apoſtolis ne deinceps ſimiles homines prohibeant. Rationem reddit. Nemo eſt .n. qui faciat virtutem, i. potentiam, miracula, in nomine meo & poſſit cito male loqui de me, &c. hoc eſt, nolite prohibere hmõi dæmonum expulſores, qui in nominẽ meo dęmones abigũt Etenim qui in nomine meo miracula faciunt, non poſſunt cito, & facile, mihi detrahere, imo me laudabũt, meamque potentiam agnoſcent, & confitebuntur.

Qui enim non eſt aduerſum vos, pro nobis eſt.

Secunda ratio. Qui vobis non aduerſatur, imo in nomine magiſtri veſtri dęmones eijcit, pro vobis eſt, veſtrum agit negotium vobis auxiliatur. hmõi homines nequaquam vobis aduerſantur, ergo vobis opitulantur, à vobis ſtant, non ergo ſunt prohibendi. Videntur uerba hæc illis aduerſari, quæ à Domino dicta ſunt Matthæi 12. & Lucæ 11. *Qui non eſt mecum contra me eſt.* At minimè aduerſantur. Illis .n. locis de diabolo ſermo eſt, hoc loco de homine, qui dæmones eijciebat. Præterea videntur hæc verba veluti prouerbia fuiſſe vulgi. *Qui non eſt mecum contra me eſt.* videlicet, quia mihi non fert opem. nã qui indigenti non fert opem, cum poſſit & indigere ſciat, contra eum eſſe videtur. Item: *Qui non eſt aduerſum vos, pro vobis eſt*, ſ. quia vobis non repugnat, imo fauet, cum in nomine meo eijciat dæmonia. Hæc duo prouerbia vſurpauit Dominus locis indicatis, ea vero vt loca ipſa, in quibus vſurpantur poſtulant, ſunt explananda.

CAPVT XXXIV.

Morale. De maiore in regno cælorum.

SVperbia in cœlo inuaſit Angelos, in terra Chriſti diſcipulos. diſputarunt in via (vt Marcus ait) quis eorum eſſet maior. Superbiæ eſt primatum expetere. ſuperbus cæteris prior ac maior eſſe cupit. De Craſſo ſic ſcribit. Plutarchus in Craſſi vita. Non ſatis eſſe putabat, ſi inter tot hominum millia, præ cæteris excellentiſſimus haberetur. Sed quia duobus tantum (videlicet Pompeio, & Cæſare) aliquanto videbatur inferior, omnia ſibi deeſſe arbitratus, tãtas res aggredi non dubitauit, &c. Non dubitauit ille aggredi tantas res, i. bellum Parthicũ in quo victus, & interfectus eſt. De Cæſare idem autor in vita Cæſaris: In tranſitu (inquit) Alpium, cum quoddam barbarorum oppidum paucis admodum ac mæſtis habitatum incolis, præteruheretur, comites eum ioco, & riſu, ita percõtari traduntur. Num hic aliquas eſſe putas principatus ambitiones, dignitatum que certamina, & mutuam inter ſe potẽtium inuidiã? Quibus Cæſar ſerio. Mallem equidem, inter ipſos primus, quam inter Romanos eſſe ſecundus, &c. videſne quanta primatus cupiditate Cæſar teneretur? Mallebat in vili pago, inter ignobiles, nulliuſque pretij homines, eſſe primus, quam Romæ inter viros nobiliſſimos eſſe ſecundus. Huc illud ſpectat Lucani lib. 1.

Superbia primatum expetit.

Plutarch.

B

C

Cæſar.

Lucanus.

Te (o Cæſar) iam ſeries vſuſque laborum
Erigit, impatienſque loci fortuna ſecundi.
Nec quemquam iam ferre poteſt Cæſarve priorẽ
Pompeiuſve parem, &c.

In Lucifero angelo exemplum habes non ſatis illi fuit inter innumerabilia angelorum millia eſſe præcellentiſſimum, ſimilis Deo eſſe voluit. *Aſcendam* (inquit) Iſaiæ 14. *ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo.* Superbia ſimilis igni eſt. Ignis ſurſum ſemper aſcendit ſuapte natura, deorſum nunquam deſcendit, niſi coactus ſic ſuperbia aſcẽdere cupit ſemper, ſed deſcendere cogitur. aſcendere optabat Luciferi ſuperbia. *Aſcendam* (inquit) ſed deſcendere compulſa eſt. ſequitur Iſa. 14. *Veruntamen ad infernum detraheris, in profundum laci, qui te viderint, ad te inclinabuntur, &c.*

Iſa. 14.

Igni ſimilis ſuperbia.

A

¶ *Et efficiamini ſicut paruuli.* Ampliſſimũ quidem eſt cælorum regnum, ſed anguſtã hẽt portã, iuxta illud Matth. 7. *Quam anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam?* Non capit anguſta, humiliſq; porta niſi paruulos, & humiles. ideoque Dñs: *Niſi efficiamini* (inquit) *ſicut paruuli non intrabitis in regnũ cælorũ.* Humilitate (ait Ambroſius ſerm. 11.) peruenitur ad regnũ; ſimplicitate penetratur ad cælum. Quiſquis ergo cupit diuinitatis tenere faſtigia, humilitatis iuna ſectetur. &c. Angelos ſupbos è cęlorũ regno Deus deturbauit: nunquid hominẽ ſuperbũ in cælo collocabit? minimẽ. Bernard. ſerm. 2. de verbis Iſai. Qualẽ (ait) putas neceſſe eſt hominẽ inueniri, qui repudiat i locũ angeli ſortiatur? planẽ immunẽ ab oi iniquitate, ſed ab ea maxime, quæ in ipſo angelo inuẽta eſt, ad odiũ ſempiternum. (id eſt ſuperbia) Semel turbauit ſuperbia regnũ illud, cõcuſſit muros, & proſtrauit ex parte, et parte nõ modica. Quid ergo? facile ne deinceps admittenda videtur? Nunquid non odit ciuitas illa, & vehemẽter huiuſmodi peſtẽ abominatur? certi eſtote fratres, eũ qui ſuperbis non pepercit angelis, nec hominib. parciturũ. Sola ei placet humilitas, ſiue in angelo, ſiue in homine. Sic Bernardus.

Mat. 7.

Anguſta cæli porta non capit ſuperbos.

D. Amb.

D. Bern.

D

¶ *Hic eſt maior in regno cælorum.* Quicunque (inqt Dñs) humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic maior eſt in regno cęlorũ. Magnitudo, ſiue maioritas, vt ita dicã, in paruitate latet. Qui magnus eſſe vult, fiat paruus, & erit magnus. D. Greg. epiſt. 38. lib. 4. Humiliemur in mente, ſi ad ſolidã conamur peruenire celſitudinẽ. etc. Auguſt. ſerm. 213. de tempore: Eſto (inquit) paruus in oculis tuis: vt ſis magnus in oculis Dei. &c. & ſerm. 10. de uerbis Domini; Magnus eſſe vis? à minimo incipe. Cogitas magnam fabricam conſtruere celſitudinis? de fundamento prius cogita humilitatis. &c.

Qui vult eſſe magnus fiat paruulus.

D. Greg.

E

D. Aug.

Aſinaria mola cuius Dominus meminit, magna eſt mole: pretioſus vero lapis ſmaragdus, Adamas, vel piropus, paruulus eſt, ſi tamen pretium conſideras, multo ma-

ro maior eſt pretioſus lapis, quàm mola aſinaria. Eundem in modum ſuperbi, qui inſtar aſinariæ molæ à ſuperbis & aſinarijs deſiderijs circumagũtur, magni ſunt externa mole, diuitijs, honoribus, magno comitatu. At vero ſi internã ſpectes molem, verumque pretium, humiles paruuli multò illis maiores ſunt, multo præcellẽtiores. Imo hi verè magni ſunt, illi paruuli. Non enim externa moles magnũ facit hominẽ, ſed interna. Si puſillus aliquis homo altis ſoccis ſiue calceis indutus, magnã pre ſe ferret altitudinẽ; nihilominus puſillus eſſet, nõ magnus. Similiter ſuperbus, etſi diuitijs, honoribuſque veluti altis ſoccis impoſitus, altus, magnuſque videatur; nihilominus ſi humilitate caret, puſillus humũcio eſt, & minim⁹. Egregie D. Chryſoſt. hom. 1. in epiſtolã priorem Pauli ad Corinthios. Eſt (inquit) quiſpiã altus ſtatura corporis, alius autem cũ ſit breuis, acceptis calceis fit altior. Quẽ ergo vocamus altũ, & magnum? An non eũ qui ex ſe habet altitudinem? Ille enim hoc habet alienum, & ijs quæ ſunt parua aſcenſis, ſic fit altus. Quod multis accidit hominibus qui pecunijs, & gloria ſe efferunt. Quod quidẽ non eſt altitudo. Eſt enim altus, qui nullis eorum indiget, ſed omnia deſpicit, & à ſe ipſo habet magnitudinem. Simus ergo humiles vt efficiamur alti. hæc Chryſoſtomus.

D. Chryſ.

Magnitudo interna conſideranda, nõ externa.
D. Baſil.

Internã virtutũ, non externam rerum caducarum magnitudinem ſpectandã docet D. Baſilius hom. 21. in aliquot ſcripturæ locos, his verbis: Quid quęſo ab externis probas homines, præcordia vero mentemque minime curas? Bel externe quidẽ æs habuit, lutum vero ſub ære fulgente abſconditum. Si illuſtres in vita videris, conſidera ęs eſſe apparens, intus cęnoſa omnia. Contrà vero quidam aurum intus habent, exteriore teſta circundatũ, hoc eſt, theſaurum in vaſis fictilibus abſconditum. &c. De Bel idolo lege Dan. 14. *Iſte* (inquit Daniel) *eſt intrinſecus luteus, & forinſecus æreus. &c.* huic ſimilis eſt ſuperbus. humilis vero aurum habet in fictili latens vaſe.

Dan. 14.

Cur puerum complexus eſt Dominus.
Beda.

¶ *Complexus eum.* Puerum complexus eſt Dominus. quo complexu quàm ſit innocentiæ, ſimplicitatis, humilitatiſque amator indicauit. Quod cõplectitur Chriſtus puerũ (ait Beda) ſignificat, humiles ſuo dignos eſſe complexu, ac dilectione.

A &c. Quemadmodum matres grandiores filios a lacte depellunt, neque brachijs, & ſinu geſtant; paruulis vero, & ubera præbent, & ſinum, atque complexum. Ita Dominus eos, quos grandiores ſuperbia fecit, ab amplexu reijcit ſuo, vberibuſque illis, de quibus Cant. 1. legitur: *Meliora ſunt ubera tua uino, fragrantia unguentis optimis.* Puerulos autem, id eſt, humiles, ſuauiſſimo paſcit lacte. Pſal. 130. *Si non humiliter ſentiebam, ſed exaltaui animam* B *meam, ſicut ablactatus eſt ſuper matre ſua, ita retributio in anima mea.* hoc eſt, ſi ſuperbus fui, hæc ſit mihi retributio, hoc ſupplicium; inſtar ablactari pueri, à lacte tuo me depelle Domine. Huiuſmodi paruuli fuere Apoſtoli, qui lactentes appellantur. Etenim diuinæ ſapientiæ lacte nutriti, orbem docuerunt. Pſalmo 8. *Ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem, propter inimicos tuos, ut deſtruas inimicum, & ultorem. &c.* hoc eſt, ex ore Apoſtolorum, C qui in infantes paruulos ſeſe conuerterunt, & lactentium, qui ſapientiæ tuæ vberibus lactati ſunt: perfeciſti laudem tuam, & euangelium per totum orbem, hoſtibus deuictis promulgaſti.

Humiles cõplectitur Chriſtus, ſuperbos reijcit.
Cant. 1.
Pſal. 130.
Pſal. 8.

¶ *Væ mundo à ſcandalis.* Scandalis mundus plenus eſt, laqueis, offendiculis. Iter in cælum oculis uigilantibus oportet facere, & omnia circunſpicere, ne impingamus in offendiculum aliquod, neue in laqueum aliquem incidamus. Scanda- D lum imminet nobis à dæmonibus, ab hominibus, à nobis ipſis, à diuitijs, honoribus, & voluptatibus. Si quando domus paries cadit, diſperguntur in platea lapides, ſcandalumque, & offendiculum ſunt tranſeuntibus. Cecidit cæleſtis ciuitatis ingens paries, id eſt, angeli plurimi, ſiue dæmones; hi per orbem, viamque noſtram diſperſi ſunt, ſcandalumque, & offendiculum iter in cælum agentibus præbent. Non ſolùm E in lapides impingimus, ſed etiam in ſerpentes, & dracones. Etenim ſunt aſpides, baſiliſci, leones, & dracones in via locati, qua facimus in cælum iter, quos viri fortes, atque humiles conculcant, iuxta illud Pſalm. 90. *Super aſpidem, & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconem, &c.* Conſonat illud Chriſti Luc. 10. *Ecce dedi uobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem uirtutem,* id eſt potẽtiam *inimici.* illud quoque

Scãdalis & laqueis plenus eſt mundus.
Dæmonum ſcandala.
Pſal. 50.
Luc. 10.

Pauli ad Romanos 16. *Deus pacis conteꝛat ſatanam ſub pedibus veſtris velociter. &c.* Scandalum parat ſatanas pedibus tuis, tu illum ſub pedibus contere ac conculca velociter, vbi primùm ad te accedit; nulla ſit in tentatione mora, velociter conculca hoſtem. In velocitate magna eſt pars victoriæ. Lege Diuum Baſilium homilia 21. in aliquot ſcripturæ locos: Ne ſequere (inquit) dæmonem, neque commercium cum illo vllum ſuſcipe. B Prima iactura minimè contentus, ſecundas etiam excogitat vias, curſum nobis ad beatam vitam obſtruendo. quando murus eſt quidam, & impedimentum nobis iter facientibus. innumeræ ſunt ipſius remoræ, quibus nos impedit. &c.

D. *Baſil.*

Dæmon iter in cælum obſidet.

Præterea homines etiam, amici, & inimici, ſcandalum ſunt in via cęli, quibus illud congruit. Geneſ. 49. *Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita. &cęt.* ſunt enim amici improbi, vel inimici, colubro, vel Ceraſtę ſerpenti ſimiles, C in via cæli inſidiantes. Addit; *Mordebit vngulas equi, vt cadat aſcenſor eius retrorſum.* Equus animi corpus eſt, aſcenſor, & rector, ipſe animus. Inimici equũ id eſt, corpus, contumelijs, odijs, & iniurijs; amici prauis conſilijs, prauoque exemplo mordent, aſcenſoremque, id eſt, animum, in peccatum deijciunt. Ad hæc: Nos ipſi nobis ſcandalum ſumus, oculus noſter ſcandalizat nos, ſenſuſque, & appetitiones effrenatæ; laqueum portamus, quod eſt corpus noſtrum, vt D Bernardus ait Pſalm. 90. Ipſum (inquit) corpus laqueus quidam eſt. Vnde Threnorum 3. oculus legitur animam deprædari. Minimè ergo decet eſſe ſecurum hominem; qui ſecum portat laqueum ſuum. Sic Bernardus. Laqueus hic multos habet laqueos, videlicet ſenſus, atque affectus. Denique diuitię, honores, voluptates, ſcandala ſunt. Sæpe enim in hæc impingunt homines, & cadunt.

Hominum ſcandala.
Gen. 49.

Nos ipſi nobis ſumus ſcandalum.

D. *Bern.*
Corpus eſt laqueus.

Si oculus tuus ſcandalizat te. Plenus eſt E mundus ſcandalis. *Væ mundo à ſcandalis;* ait Dominus, id eſt, propter multitudinem offendiculorum. Quis ergo poterit euadere tot laqueos, tot ſcandala? Reſpõdetur: Mortificatio, æternique ſupplicij conſideratio. *Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum* (ait Dominus) *& proijce abs te. &cæt.* hoc efficit mortificatio. Illa enim oculum ſcandalizantem eruit, pedem, manumque abſcindit. Mortificat, ac refrenat oculos, ne ſcandalizentur, pedes, manus, ſenſus, affectuſque omnes cohibet. Gladium habet ſpiritalem, quo cadendi occaſiones reſecat vniuerſas.

Mortificatio ſcandala laqueoſque effugit.

Præterea æterni ignis frequens meditatio ſcandala tollit. Quamobrem Dominus poſtquam erui oculum, manus, pedeſque abſcindi, id eſt, chariſſima quęque, quæ ſcandalum pariunt reſecari præcepit, maxima cum aſſeueratione, & repetitione addit: *Melius eſt tibi, cum vno oculo in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. &c.* ter Chriſtus hæc verba repetiuit. Vnde Auguſtinus lib. 21. de ciuitate Dei cap. 9. Non piguit (inquit) Dominum eadem verba vno loco ter dicere. Quem non terreat iſta repetitio, & illius pœnæ comminatio tam vehemens, ore diuino? &cæt.

Æterni ignis meditatio ſcandala tollit.

D. *Auguſt.*

Omnis (inquit Dominus) *igne ſalietur.* Egregium ſal eſt æternus ignis, ſi memoria, & conſideratione omnibus actionibus inſpergatur. Condit verba, cogitationes, operaque omnia, ſcandalorũ peccatorumque putredine carnem noſtram liberat, vitiorũ vermes abigit. *Deſcendant in infernum viuentes;* dicitur Pſal. 54. deſcende viuens in infernum: ne deſcendas moriens. Deſcendes autem viuens, ſi æternas flãmas ſępe cogitatione verſaueris. Volucres laqueos volando fugiunt, homines tartareum ignem conſiderãdo, et de illius ęternitate ratiocinãdo. Quod auibus alæ, id hominibus ſunt ſanctæ cogitationes, & ratiocinationes. Vnde Chryſoſtomus hom. 15. ad populũ, Propterea (inquit) alæ ſunt auiculis, vt effugiãt laqueos; propterea ratiocinationes ſunt hominibus, vt peccata fugiant. &c.

Ignis æternus ſal vitiorum vermes abigens.

Pſal. 14.

D. C*hryſ.*

Iſaię 66. *Et egredientur, & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati ſunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. & erunt vſque ad ſatietatem viſionis omni carni. & cæt.* Hæc de tartareis intelliguntur ſupplicijs. Egredientur ſancti viri non loco (ait Hieronymus) ſed intelligentia, & impiorũ videbunt tormenta. Tu quoque egredere è mundanis occupationibus ac futilibus, cadauera, ſiue corpora damnatorum, mẽtis oculis flãmis ſuccenſa cerne

Iſai 66.

D. *Hieron.*

vermes.

vermes, à quibus corroduntur, ęternumque ignem, qui nunquam extinguitur, conſidera. Hæc ſi conſideres ſcandala, peccataque effugies. Ne verò leuiter, ac negligenter hæc meditare, ſed intellectum ſatia huiuſmodi meditatione, & vtiliſſima viſione. *Erunt* (inquit) *vſque ad ſatietatem viſionis, omni carni, &c.* Vis à verme illo tartareo, qui nunquam moritur præſeruari? Sale te inſperge. Sal enim à vermibus carnem præſeruat. Sal autē ignis eſt æterni meditatio: iuxta illud Domini: *Omnis igne ſalietur.*

Meditatio ignis frequēs qua intellectum ſatiet.

Ad hæc ſi ſcandala vis fugere, de mundo exi. Mundo enim, væ dicitur à ſcandalis, ideſt, exi de cupiditatibus ſæculi. Vnde Origenes tract. 5. in Matthæum: Etſi (inquit) mille ſunt ſcandala, non tangunt eum, qui non fuerit ex hoc mundo, &c. item: Si volumus declinare hoc, *Vę mundo*; ſuſcipiamus in nobis Apoſtoli affectum dicentis: *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. &c.*

Mundus fugiendus. *Origen.*

Suſpendatur mola aſinaria in collo eius. Molam aſinariam in ſenſu tropologico, cenſet Auguſtinus lib. 1. quæſtionum Euangelicarum cap. 24. ſignificare rerum temporalium cupiditatem; Et D. Gregorius lib. 6. Moral. cap. 16. Quid (inquit) per mare, niſi ſæculum quid per molam aſinariam, niſi actio terrena ſignatur? &c. Merito ab Auguſtino cupiditas mola aſinaria dicitur, & à Gregorio terrena actio. Cupiditas enim effrenata caducarum rerum, veluti mola eſt aſinorum, ideſt, ſtultorum hominum, quæ ex collo ſuſpenſa, pondere ſuo hominem imprudentem, in mare amariſſimum, ideſt, tartarum, trahit; & in pelago vitiorum ſic mergit, vt nolit emergere. Quemadmodum ſolent diuites collo aureo torques appendere: ſic viui iuſti, animi collo appendunt aureum charitatis torquem, cæterarum virtutum illuſtratum gemmis fulgentibus. At imprudentes, pro gemmato virtutum torque, aſinariam ferunt molam, ideſt, aſinariam, inſanamque, & ponderoſam cupiditatem; quæ recte aſinaria appellatur, quia ſtultorum eſt. Vt enim (ait Auguſtinus loco citato) huic molæ, ideſt, cupiditati ſtulti, & cæci colligantur. &c. Origenes tract. 5. in Matthæum, aſinariam molā appellat improbi hominis carnem, & corpus, quod ſuo pondere trahit hominem in res infimas.

D. Auguſt. *Cupiditas eſt mola aſinaria.* *D. Gregor.* *D. Auguſt.* *Origenes.*

A Aſinaria (inquit) mola, non irrationabiliter dici poteſt, corpus grauiſſimum hominis mali, quod ſemper deorſum trahit. &c. Hęc aſinaria mola in die iudicij ſuſpendetur ex collo impij animi, & ſtulti, & demergetur in profundū maris, ideſt, in Orcum. Origenes ibidem: corpus (inquit) in reſurrectione ſuſcipiet vnuſquiſque peccator, vt demergatur in abyſſum, quæ dicitur profundum maris. &c.

Caro mola aſinaria.

Angeli eorum. Væ mundo à ſcanda-B lis (ait Chriſtus) quoniam ſcandalis plenus eſt. Vt igitur ab ſcandalis liberemur, Angelorum dat auxilium. Pſalm. 90. *Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* & cæt. Lapis offendiculum ſignificat, vel ſcandalum, in quo pes læditur. Præcepit Deus angelis, vt cuſtodiant nos. Illi vero veluti in manibus nos portant, ne forte ad lapides in via iacentes, ideſt, ad C ſcandala pedem offendamus. Propterea angeli hominum dicūtur. *Angeli* (inquit) *eorum.* Sunt angeli Dei: ſunt angeli hominum: ſunt angeli Michaelis: ſunt etiā angeli draconis. iuxta illud Apocalypſ. 12. *Michael, & angeli eius, præliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & Angeli eius.* Angeli Dei dicuntur, quoniam à Deo creati ſunt, Deoque ſeruiunt, atque adhærent. Angeli hominum appellantur, quia homines cuſtodiūt. Angeli Michae-D lis, quia Michaelem ducem ſequuntur. Angeli draconis, quia draconi tartareo, in dracone ſæuos ex angelis mutati, obtemperant.

Pſalm. 90. *A ſcandalis liberant nos angeli.* *Angeli Dei angeli hominum, angeli D. Michaelis.* *Apoc. 12.*

Primum opus Dei, cælum fuit empyreum Angelis plenum, natura ſpiritali, gratiaque fulgentibus. Etenim in ipſa creatione gratiæ fulgore donati ſunt. Angelos (ait D. Baſilius Pſalm. 32.) initio vt eſſent, Verbum condidit: ſanctificationem vero ſimul impendit Spiritus ſan-E ctus. & c. Item: In prima conſtitutione, & quaſi quadam conſperſione ſuæ ſubſtantię, ſimul infuſam habuere ſanctitatem, & cæt. *Quomodo cecidiſti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris*: ait Iſaias capite 14. Mane oriebatur Lucifer, gratia fulgidus. Hebraicè dicitur, ben ſachar, id eſt, filius Aurorę. Filius erat Aurorę, nō noctis, in luce gratiæ, in ipſa mundi Aurora, ante cęteras conditus creaturas, cū reliquis angelis. Gratiam oēs habebant

Angeli cum creati ſunt pretinus gratia ſunt exornati. *D. Baſil.* *Iſai. 14.*

Puer exemplar humilitatis.

puerulum, vt efficacius perſuadeat. Complexus illum eſt teſte D. Marco: græcè, ἐναγκαλισάμενος, Pagninus vertit, in vlnas accepit. Vtrũque enim ſignificat verbum, ἐναγκαλίζομαι. Complexus eſt infantulum, quem ſtatuit in medio diſcipulorum, id eſt, inter diſcipulos. hic literalis ſenſus eſt. Hieronymus moralem adiungit: Statuit Chriſtus paruulum in medio eorum, id eſt, ſe ipſum, vt eis humilitatis tribueret exemplum. Bernardus homilia 4. ſuper Miſſus: Studeamus (inquit) effici ſicut paruulus iſte. diſcamus ab ipſo, quia mitis eſt & humilis corde. &c. Is puerulus teſte D. Anſelmo, D. Thoma Lyrano, & alijs dicitur fuiſſe D. Martialis Lemouicenſium epiſcopus. Non nulli Diuum Ignatium fuiſſe exiſtimarunt, vt teſtatur Simeon Metaphraſtes in vita D. Ignatij. Ignatio (inquit) cum eſſet planè puer, aiunt Chriſtum manus impoſuiſſe. & dixiſſe: Niſi quis ſe ipſum humiliauerit, vt hic puellus, non intrabit in regnũ cælorum. &c. res incerta eſt.

D. Hieron. *D. Bern.* *Quis fuerit iſte puer?* *Metaphraſ.*

Niſi conuerſi fueritis.

Reſpõdet Dominus propoſitæ quæſtioni. Niſi in pueros paruulos conuertamini, id eſt, niſi paruuli per humilitatem efficiamini, non intrabitis in regnum cælorum. Quicumque humiliauerit ſe ſicut paruulus hic, id eſt, quicumque per humilitatem ſe paruulum, & minimum omnium effecerit, ita vt quemadmodum hic puerulus corpore eſt minimus, ita ille ſit minimus per mentis humilitatem hic maior eſt in regno cælorum. Adiecit etiam Dominus, quod ait Marcus: *Si quis vult primus eſſe*, in cęlorum regno, *erit omnium nouiſſimus*, id eſt, extremus, & minimus, *& omniũ miniſter*. & apud Lucam: *Qui minor eſt inter vos omnes*, hoc eſt, qui humilior eſt, & ſimilior huic puero paruulo; *hic maior eſt*. De humilitate agit Dominus, vt diſcipulorum cogitationes hac doctrina, quaſi iniecta aqua extinguat. Puero ſimiles eſſe vult paruitate, id eſt, humilitate.

Similitudo pueri.

Nihilominus Patres etiam alijs in rebus ſimilitudinem collocant. D. Hieronymus: Non præcipitur (inquit) Apoſtolis, vt ætatem habeant paruulorum, ſed vt innocentiam. Et quod illi per annos poſſident, hi poſſideant per induſtriam; vt malitia, non ſapientia, paruuli ſint. &c. D. Hilarius: Non niſi reuerſos in naturã puerorum, introire in regnum cælorum Dominus docet; id eſt, per ſimplicitatem puerilem, vitia corporum noſtrorum, animæque reuocãda, &c. Haymo: Sicut paruulus iſte mulierem nõ concupiſcit, alienas diuitias non appetit, læſus non lędit, non aliud cogitat, aliud loquitur, & iratus non perpetuas tenet diſcordias: ita & vos niſi talem habueritis innocentiam in mente, qualem iſte habet in corpore, regnum cęlorum quod humilibus, & ſimplicibus eſt præparatum, intrare nunquã poteſtis. &c. ita etiam Euthymius, Origenes, & alij.

D. Hieron. *D. Hilar.* *Haymo.*

An diſcipuli ſuperbia crimen mortale cõmiſerint? *Abulenſis.* *Dionyſius.*

Ambigitur, an Apoſtoli ſuperbię mortiferum crimen commiſerint? ait enim Dominus; *Niſi conuerſi fueritis &c. non intrabitis in regnum cælorum.* à regno autem cælorum, nihil niſi crimen mortiferũ in ſempiternum excludit. Abulenſis Matthæi 18. q. 22. ſentire videtur Apoſtolos mortiferum perpetraſſe crimen. ſic enim interpretatur: Niſi conuerſi fueritis ab hac elatione ceſſando contendere. & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Præterea Chriſto hunc tribuit ſermonem: Vos diſcipuli omnes eſtis in peccato, quia contenditis de maioritate. & ita nemo veſtrum meretur regnum cælorum. &c. & Dionyſius Carth. Quoniam (inquit) nemo excluditur à regno cælorum, niſi pro peccato mortali, videntur Apoſtoli peccaſſe mortaliter. Si autem dicuntur non peccaſſe mortaliter, tunc illud, quod dicitur: *Niſi conuerſi fueritis.* intelligendum eſt, cõditionaliter. Vt ſit ſenſus; ſi fueritis elati, & ambitioſi, non poteritis ſaluari, niſi conuerſi fueritis. hæc ille. Reſpondeo Apoſtolos non commiſiſſe peccatum ſuperbiæ mortale: Cogitarunt enim, vt euangeliſtæ ſcribũt de primatu, quis eorum eſſet maior inter ſe diſceptarunt. hac vero in re peccatum mortale non videntur cõmiſiſſe. Cùm verò Chriſtus ait; *Niſi conuerſi fueritis*; non loquitur de conuerſione ab elatione, vt vult Abulenſis. Non enim ſenſus eſt, niſi conuerſi fueritis à peccato, ſed niſi conuerſi fueritis, id eſt, niſi vos conuertatis in pueros; quod magis explicant verba ſequẽtia, & efficiamini ſicut paruuli. Eſt ergo generalis quædam doctrina; ſi vultis ingredi cælũ, oportet vos eſſe paruulos;

Digitized by Google

los; quæ non probat Apoſtolos peccato mortali fuiſſe inquinatos. Quemadmodum ſi viris caſtiſſimis dixerit quiſpiam: Niſi ſitis caſti vt pueri, non intrabitis in regnum cælorum: non indicat illos non eſſe caſtos, ſed quid agere debeāt docet. ſic Chriſtus quid agere deberent Apoſtoli docebat; non autem indicare volebat, illos in peccatum mortiferum incurriſſe.

Qui ſuſceperit unum paruulum talem.

Iuuandi paruuli 1. humiles.

Paruulos, id eſt, humiles, ſuſcipiendos hoſpitio, ac iuuandos docet Dominus, nulloque modo ſcandalizandos, atque offendendos; quoniam ipſi ſunt Chariſſimi. Qui propter me ſuſceperit, fouerit, defenderit humiles, qui ſe in paruulos conuertunt, me ipſum peculiari quadā ratione ſuſcipit; chariſſimi enim mihi ſunt. Qui vero huiuſmodi paruulos ſcandalizauerit, *expedit ei ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.*

Expedit illi vt ſuſpendatur mola aſin. &c. exponitur.

Dubitatur, quonam modo expediat ſcandalizatori, vt in mare præcipitetur. quod nam illi vtilitatis demerſio afferre poteſt? Reſpondet D. Hieronymus, vtilius eſſe ſcandalizatori demergi, et breuē hanc pœnam ſoluere, quam æternis ſeruari cruciatibus. Ex Marco, & Luca, colligitur verborum ſenſus: ſic enim apud Marcum Chriſtus loquitur: *Bonum eſt ei magis, ſi circumdaretur mola. &c.* Apud Lucam 17. *Vtilius eſt illi, ſi lapis molaris imponatur circa collum eius, & projciatur in mare, quam ut ſcādalizet unum ex puſillis iſtis.* Significat ergo Chriſtus, expedire, hoc eſt, melius eſſe, & vtilius ſcandalizatori, in pelagus præcipitari, quàm quempiam ſcandalizare. Deum enim offendit, tartareique ignis ſupplicium incurrit; quod multò eſt grauius, quàm ſubmerſio. Vides ſatius eſſe vel turpiſſimo mortis genere vitā amittere, quàm crimen aliquod committere. Mola quæ manu truditur truſatilis appellatur, ſiue manuaria; quæ vero ab aſino circumagitur, dicitur aſinaria. hoc autem ſupplicium, vt Hieronymus putat, maiorum criminum fuit apud Iudæos. ligato ſaxo in mare demergebantur.

Satius eſt mori quam peccare.

Dubium eſt, quid ſignificat hoc loco A ſcandalizare? D. Chryſoſtomus ait, ſignificare deſpicere, & vituperare. Nec mireris (inquit) ſi ſcandali vocabulo contumeliam, & vituperationem intellexit Dominus; cùm multi propter puſillanimitatē non parum ſcandalizentur, ſi contempti vituperatique ſint. &c. Sed conſtat verbum ſcādalizare hoc loco ſignificare offendiculum alicui opponere, in quod impingat, & cadat, quidquid illud ſit. ſiue malo exemplo, & conſilio, ſiue contume- B lia, ſiue alio modo ſcandalum prębeatur. Conſtat, inquam, ex illis verbis: *Si manus tua, uel pes tuus ſcandalizat te.* Non eſt ſenſus: ſi manus tua, vel pes tuus, deſpicit, aut vituperat te; ſed, ſi tibi eſt offendiculum. Dominus enim eodem ſenſu de ſcādalo loquitur omnibus his verbis. D. Hieronymus Matthæi. 15. Quia (inquit) crebrò teritur in Eccleſiaſticis Scripturis, ſcandalum breuiter dicamus quid ſignificet. πρόσκομμα, & σκάνδαλον, nos of- C fendiculum, vel ruinam, & impactionem pedis poſſumus dicere. Quādo ergo legimus: *Quicumque de minimis iſtis ſcandalizauerit quempiam:* hoc intelligimus; qui dicto, factoue, occaſionem ruinę cuiquam dederit. Sic Hieronymus.

D. Chryſ.

Quid ſignificet ſcandalizare.

D. Hieron.

Obijcitur: paruuli hi, de quibus Chriſtus loquitur, ſunt maximi in regno cælorum, & magna virtute prędit; ergo non ſcandalizantur, non cadunt. Nam vt ait Hieronymus Matthęi. 18. Qui ſcandali- D zatur paruulus eſt. Maiores enim ſcandala non recipiunt. &c. Reſpondetur, ſcandalizari hos paruulos, quoniam offendicula perſecutionum, & ſimilia, eis proponuntur; ſed quia virtute præcellunt, non cadunt. Præterea etſi multi non cadunt, cadunt aliqui. Dominus autem ait: *Quicumque ſcandalizauerit uel unum. &c.* Ex Origine tractat. 5. in Matthæū colligitur reſponſum huiuſmodi. Duplex eſt puerorū ſpiritalium genus. quidam iam ſunt effe- E cti pueri virique perfecti, hi non ſcandalizantur, ita vt cadant. Alij pueri effici volunt, fierique incipiunt. hi quia virtute imbecilles ſunt, ſcandalizantur, ita vt à virtute recedant. Hi (ait Origenes) propter hoc ipſum quòd ſic conuerſi ſunt, vt fiant quaſi pueri, nondum autem ſunt facti, ſed videntur nuper eſſe conuerſi, puſilli habentur in Chriſto, & paruuli ſunt ſcandali receptores. &c.

Quomodo dicātur paruuli ſcandalizari.

Origenes.

Forſitā à pueris ſpiritalibus deſcendit Chriſtus

Pueri non ſcandalizandi.

Chriſtus ad pueros ætate, qualis erat ille A quem ante oculos Apoſtolorum ſtatuit, & de illis loquitur ab illo loco: *Qui ſuſceperit unum paruulum talem &c.* Facile hi ſcãdalizantur, id eſt, ad vitia incitantur, facto, vel dicto; ideò non ſcandalizandos, ſed magno cum virtutis exemplo educãdos docet; illiſque grauiſſimum prædicit ſupplicium, qui exemplo, vel conſilio, hos in vitia trahunt. Supra verò docet ſuſcipiendos, ac iuuandos ſpiritalibus, corporalibuſque beneficijs. Aduerte tamen B iuxta hanc ſententiam Chriſtum loqui de pueris credentibus, vt ex illis verbis eſt exploratum; *Qui ſcandalizauerit unum ex his puſillis, qui in me credunt.*

Væ mundo à ſcandalis.

In orbe nunquam ſcandala defutura prædicit Dominus; O miſerum (inquit) mundum ab ſcandalis, i. propter ſcandala, quibus abundat, ſemperq; abundabit C propter improborum hominum, ac dæmonum multitudinem. Neceſſe eſt enim vt ſint ſcandalizatores in mundo. hæc neceſſitas non eſt abſoluta, ſed ex hypotheſi: Neceſſe eſt, vt veniant ſcandala, ſuppoſita hominum improbitate. Quemadmodum 1. Cor. 11. ait Paulus; *Oportet hæreſes eſſe, ut & qui probati ſunt, manifeſti fiant in uobis.* eundem in modum, oportet ſiue neceſſe eſt ſcandala ab hæreticis, & improbis hominibus, tùm falſa doctrina, tùm D prauis operibus, & perſecutionibus illata, eſſe in mundo, vt viri probi atque humiles probentur.

1. Cor. 11.

Verumtamen uæ homini illi.

Supplicium graue ſcandalizatoribus denuntiat. Neceſſe quidem eſt, vt ſcandala ſint in orbe, hominum cõſiderata prauitate. Attamen ò miſerum, atque infelicem ſcandalizatorem: grauiſſimas enim E pœnas dabit. Generalis ſententia eſt in omnes ſcandalizatores, ſed hac generali ſententia peculiariter Iudam percuti ſentit. D. Hieronymus: Per generalem (inquit) ſententiam percutitur Iudas, qui proditioni animum præparauerat. &c. Sed Iudas hoc tempore nihil de proditione cogitabat.

D. Hieron.

Si autem manus tua uel pes tuus.

Hæc verba ſupra expoſita ſunt lib. 7. c. 19. Remedium indicat Dominus ad uitanda ſcandala, nimirum, fugiendos ſcãdalizatores, etiamſi inſtar oculorum, manuum, vel pedum, ſint chariſſimi, ſummevè cõiuncti, & maximè neceſſarij. Chryſoſtomus: Viam (ait) monſtrauit Chriſtus, per quam ſcandala fugere poſſimus. Praui homines (inquit Dominus) etiam ſi valde tecum amore, aut neceſſitudine, coniuncti ſint, abſcindendi ſunt ab amicitia tua. Si cuius coniunctio ſaluti tuæ obeſt, reijce ipſum abs te. Nam ſi noſtra plerumque membra reſcindimus, cum incurabili morbo ipſa tabeſcunt, & reliquis officiunt; multò magis in amicis, atq; cognatis, id faciendum. &c. Theophyl. Per manum, pedem, & oculos intellige amicos. Si nobis noceant, oportet contemnere eos, vt membra putrida, & exſecare, ne & alijs noceant. &c.

D. Chryſ.

Amici improb. fugiendi.

Theophyl.

Omnis enim igne ſalietur.

Marcus ſic habet: *Si oculus tuus ſcandalizat te, eijce eum. Bonum eſt tibi luſcum,* id eſt, cum vno oculo, *introire in regnũ Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, ubi uermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Omnis enim igne ſalietur, & omnis uictima ſale ſalietur. &c.* Difficile intellectu eſt, quid hæc extrema uerba ſignificent. Euthymius ignem ait ſignificare ignem fidei, vel charitatis, hoc ſenſu: Omnis (inquit) fidelis igne fidei, quę ad Deum eſt, vel charitatis, quę eſt ad proximum, ſalietur, vt putredinem abijciat, vel cõdietur, vt ſuauis Deo reddatur. &c. Minus probabilis eſt ſenſus. Theoph. ignem probationem, quę per labores, & afflictiones fit, interpretatur. *Omnis* (inquit) *igne ſalietur:* hoc eſt, probabitur. &c. Beda quoque de igne tribulationis exponit. ſenſus eſt: Dico eruendum oculum ſcandalizãtem, abſcindendam manum, & pedem; difficile hoc eſt, laborioſum, cum afflictione ac dolore coniunctum, ſed tolerandũ. Nam omnis homo igne afflictionis veluti ſale condiendus eſt, vt Deo ſit grata victima. Quemadmodum in lege Leu. 2. præcipitur, vt omnis victima ſale condiatur. hic ignis afflictionis temporarius, ab ęterno igne, hoc ſal, ab æterno verme liberabit.

Quid ſignificet, ſaliri igne.

Euthym.

Theophyl.

Beda.

Alij de damnatis interpretantur; eſtque ſenſus probabilior huiuſmodi. Ver-

mis damnatorum non moritur, & ignis, A non extinguitur. Omnis enim damnatus

Damnatorum ignis,

victimę eſt ſimilis, quæ occiditur. Quemadmodum verò omnis victima ſale aſpergitur, ita omnis damnatus igne, inſtar ſalis, ſaliens in tartaro. Quemadmodū hoſtes cæſi, ſic etiam damnati cum victimis

Iſai. 34.

conferuntur. Iſaiæ 34. *Victima Domini in Boſra, & interfectio magna in terra Edom. &c.*

Ier. 12.

Ierem. 12. *tu Domine congrega eos quaſi gregē ad victimam, & ſanctifica eos in die occiſionis. &c.*

Ierem. 46.

& cap. 46. *Victima Domini Dei in terra* B *Aquilonis. &c.*

Ezech. 39.

Ezech. 39 *Concurrite undique ad victimam meam, quam ego immolo vobis. &c.* Indicat etiam Dominus perpetuitatem ſupplicij. ignis enim damnatorū eſt inſtar ſalis. *Omnis* (inquit) *igne ſalietur.* quēadmodum ſal non abſumit corpora, ſed conſeruat, ſic ignis tartareus non abſumit dānatos, ſed incorruptos comburit. Vſus eſt autem Dominus verbo, *ſalietur,* cum de igne loquatur, propter ſimilitudinem victimæ. victima propriè ſalitur C ſale; damnatus ad ſimilitudinem victimę ſalitur igne.

Tartarei ignis meditatio animi eſt ſal.

Alia ſe ſe mihi offert interpretatio nō cōtemnenda. Summa cum aſſeueratione Chriſtus hoc loco de tartareo igne locutus eſt, vt legenti liquet. His verbis Chriſtianos docet, huius ignis perpetuam habere memoriam, ac meditationē, eoque veluti ſale, ad condiendas omnes actiones, & preſeruandum à putredine ſcandalorum animum, vti. Ait igitur: *Omnis igne* D *ſalietur;* quaſi dicat: ignem vobis tartareū propoſui, cæterosque dolores cum eo cōtuli. omnis enim homo, qui Dei victima eſſe cupiet, hoc igne in memoria incenſo ſalietur; quemadmodum omnis victima ſale ſalitur. Eſt enim æterni ignis meditatio ſal eximium, quo à peccatorum corruptione, ac putredine, homo præſeruatur.

Leuit. 2.

Victimam omnem ſale ſaliendam præcipit Dominus Leuit. 2. *Quicquid obtuleris ſacrificij ſale condies, nec auferes ſal foede-* E *ris Dei tui de ſacrificio tuo. in omni oblatione offeres ſal. &c.*

Vermis eorum non moritur.

Iſai 66.

Hęc verba ex Iſaia ſumpta ſunt cap. 66. Quis hic ſit vermis immortalis, qui nunquam moritur, dubium eſt. D. Auguſtinus lib. 21. de ciuitate Dei cap. 9. permittit, vt opinemur in Orco, vermes eſſe

D. Auguſt.

corporeos, atque immortales. Eligat (inquit) quiſque quod placet, aut ignem tribuere corpori, animo vermem; aut vtrūque propriè corpori. Iam enim ſuperius diſputaui, poſſe animalia in ignibus viuere per miraculū &c. Probatur hæc opinio ex c. 7. Eccleſiaſtici. *Humilia* (inquit) *valde ſpiritum tuum, quoniam vindicta carnis impij, ignis, & vermis &c.*

Eccleſ. 7.

& Iudith. 16. *Dominus omnipotens vindicabit in eis, in die iudicij viſitabit illos. Dabit enim ignem, & vermes in carnes eorum, ut urantur, & ſentiant uſque in ſempiternum. &c.*

Iudith. 16

Cur (ait Auguſtinus loco citato) dictum eſt, *vindicta carnis impij,* niſi quia vtrumque, id eſt, ignis, & vermis, pęna erit carnis? &c.

D. Auguſti.

Alij vermem metaphoricè conſciētiæ morſum appellari putant, qui damnatos torquet. Beda Marci 9. In verme Dominus putredinem deſignat gehennæ, ſicut in igne ardorem. ſiue vermis dicit ſeram ſcelerum pęnitentiam, quæ nunquam in tormentis cōſcientiam afflictorum mordere ceſſabit. Vt ignis ſit pęna extrinſecus ſęuiens; vermis dolor interius accuſans. &c.

Vermis conſcientia morſus.

Beda.

Procopius Iſaiæ 66. vermis (inquit) appellatione, ſignificat Iſaias aſſiduam eorum, quę ſinguli peccauimus, in pænitendo conſcientiam, quæ tantorum bonorum priuatione animā remordens, ſuorum omnes ſcelerum recordatione accuſet. &c.

Procopius

& D. Th. 4. d. 50. q. 11. Vermis (inquit) eſt conſcientiæ remorſus; qui dicitur vermis in quantum oritur ex putredine peccati, & animam affligit. &c.

D. Thom.

Mihi propter locum illum ex libro Iudith citatum, videntur vermes ad carnem etiā pertinere; *Dabit* (inquit) *ignem, & vermes in carnes eorum. &c.* Quid clarius dici poterat? ſignificatur ergo dolor, pænaque corporis, tūm igne, tūm vermibus, ignis proprius eſt, vermes non proprij.

Bonum eſt ſal.

Difficilis eſt horum verborum, cum ſuperioribus nexus. Ita videntur nectenda, dixerat Dominus damnatos ſaliēdos igne, quemadmodum ſalitur ſale victima. Vel, dixerat ſaliendas actiones ignis tartarei meditatione, inſtar hoſtiæ Deo gratę; iuxta ſenſus propoſitos. dixerat ex Leuitico omnem victimam ſale condiendam. Addit nunc: *Bonum eſt ſal:* ſumitque ſal in alia ſignificatione pro prudentia.

quaſi

quaſi dicat: *Omnis victima ſale ſalietur;* vos etiam ſale ſaliamini. *habete* (inquit) *in uobis ſal,* prudentiæ. Bonum enim eſt hoc ſal, et appetẽdum, ac neceſſarium. *Quod ſi ſal,* id eſt, ipſa veſtra prudentia inſulſa fuerit, & imprudens; *in quo illud condietis?* id eſt, ſi prudentia vos careatis, qui doctores orbis eſtis futuri, quis hominum illam vobis præſtare poterit? itaque habete in uobis ſal prudentiæ; & pacem habete inter vos, ne diſceptetis imprudenter, quis inter vos ſit maior.

Sale prudẽtiæ condienda verba, et opera.

Videte ne contemnatis unum ex his puſillis.

Vel de humilibus loquitur Dominus, de quibus ſupra; vel de pueris ætate, hoc ſenſu. Ne contemnatis vel vnum ex puſillis iſtis, paruulis ætate, aut alios ſimiles. Vel ne contemnatis vnum ex ijs, qui ſe in paruulos conuertunt. Qui opes, ſuperbiam, mundum, ſeque ipſos contemnunt, à vobis ne contemnantur. Magni enim à Deo fiunt, adeò vt angelorum illis cuſtodiam tribuerit, qui Dei faciem ſemper intuẽtur. Aliter. Ne contemnatis vnum ex his puſillis, quoniam angelos habent, qui Dei vultum conſpiciunt ſemper, poſſuntque in cõtemptores vindictam a Deo facilè impetrare. Quos ſeruant angeli (ait Euthymius) hos deſpicere non oportet. etſi non propter illorum virtutem, at ſaltem propter cuſtodes eorum. &c. D. Hilarius. Periculosè ille contemnitur, cuius deſideria, & poſtulationes, ad Deum angelorum miniſterio peruehuntur. &c.

Puerulí nõ contenendi & humiles.

Euthym.

D. Hilar.

D. Chryſoſtomus de angelis excellentibus, ac ſupremis, Chriſtum hic loqui exiſtimat. ſignificari autem ait hos angelos eſſe præcipuos, quia dicuntur videre faciem Dei. Hic (ait Chryſoſtomus) non ſimpliciter de angelis dicitur; ſed de angelis excellentibus, atque ſupremis. Nihil enim aliud deſignatur, cùm dicat Chriſtus, faciem Patris mei aſpiciunt; quam ſumma fiducia eorum angelorum, & honor præcipuus. &c. Sed dicendum hoc loco loqui Dominum de angelis cuſtodibus, qui ex infimo ſunt ordine angelorum, non verò ex ſuprema hierarchia. Illud vero; *ſemper uident faciem patris:* non ſignificat præcellentiam, ſed id quod omnibus beatis, tam angelis, quàm hominibus commune eſt; vt ſemper Deum intueantur. Semper autẽ intueri angelos Deũ etiam cùm in terra ſunt, docet. D. Gregorius Iob. cap. 1. ad illa verba: *Cum ueniſſent filij Dei, vt aſſiſterent coram Domino.* Et Bernardus ſerm. 5. Dedicationis eccleſię: Angeli (inquit) ſimul & mittuntur in miniſterium, & aſſiſtunt vultui maieſtatis. Sic paruulorum cuſtodię deputati, vt non priuati vllo modo beatitudine ſua. &c.

D. Chryſ.

E

A

D. Gregor.

Cuſtodes angeli Deũ ſemper cernunt.

B

Venit enim filius hominis ſaluare, quod perierat.

Docuit Dominus non eſſe contemnendos paruulos. hoc probauit: Quia (inquit) angelos habent cuſtodes. Nunc altera ratione idem probat. nimirum, quia propter illos Deus incarnatus eſt, mortẽque ſubijt. *Venit enim filius hominis ſaluare, quod perierat;* id eſt, hos paruulos, qui perierant. Venit (inquam) ſaluare per crucem, ac mortem. Quos Deus venit ſaluare; nemo ſcandalizare, ſed ab omni offendiculo debet liberare.

C

Si fuerit alicui centum oues.

Oſtendit ſimilitudine quadam, ita ſibi omnium puſillorum ſalutem curæ eſſe, vt ne vnum quidem ex illis velit perire. Quemadmodũ (inquit) paſtor qui centũ habet oues, ne vnam quidem ex eis vult amittere; quòd ſi aliqua à grege aberrauerit, cæteris 99. relictis illam vnam quærit. ſic Deus nè vnum quidem ex his puſillis vult perire. Quòd ſi aberret, ad ſe reducere curat. Lege Chryſoſtomi hom. 5. aduerſus Iudæos in fine, qua docet peccatores eſſe quærendos.

D

Gaudet ſuper eam.

Paſtor ex vnius ouis inuentione maius percipit gaudium, quàm ex aliarum omnium conſeruatione; maius, inquam, gaudium actuale, ac nouum. Hac parabola vtitur Dominus Lucę 15. nos copioſius eam ſuo loco explicabimus.

Vidimus quendam in nomine tuo eijcientem dæmonia.

Cum

Cum Chriſtus verba de ſuſcipiendis A paruulis faceret, ait Marcus reſpondiſſe Ioannem: *Vidimus quendam*, hominem, *in nomine tuo*, videlicet, in nomine Ieſu, *eijcientem dæmonia, qui non ſequitur nos, & prohibuimus eum.* Quorſum hoc Ioannes nunc dixerit, quæritur. Dicet aliquis hanc hiſtoriam extra ſuum eſſe locum, obiterq; hic à Marco inſertam, quamobrem non eſſe rationem inueſtigandam, cur Ioannes hoc dixerit. At verò quis ſibi perſuadeat Marcum verba Chriſti interrupiſſe B vt quæ alio tempore Ioannes dixerat, interſereret? Nonne multo commodior alius locus ſeſe obtuliſſet? Sane ſi huius loci non fuiſſet hiſtoria, Marcus ſermonē Chriſti abſoluiſſet, poſtea verò hiſtoriā ſcripſiſſet. Adde non ſolum Marcum ſed etiam Lucam eundem tenuiſſe ordinem & poſt illa Chriſti verba, Ioannis verba ſubieciſſe, quod indicat rei geſtæ, & dictorum contextum & ſeriem. Reſpondetur, Ioannem motum illis verbis Chriſti. Mar. 6. *Quiſquis vnum ex huiuſmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit, & cæter.* narraſſe Chriſto ſe prohibuiſſe hominē eijcientem dæmones in nomine eius, vt ſciret an rectè egiſſet.

Et prohibuimus eum.

Homo hic eijciebat dæmones in nomine Ieſu, idque fortè didicerat ab Apoſtolis. Prohibitus autem eſt ab Apoſtolis, D quod ignotus illis eſſet, nec ſequeretur Chriſtum. Qui (inquit Ioannes) non ſequitur nos, hæc fuit cauſa. vnde Theoph. Non zelotypia, aut inuidia ductus Ioannes, prohibuerat illum, ſed volens oēs, qui inuocant nomen Domini Ieſu, ſequi ipſum, & vnum eſſe corpus omnes diſcipulos, &c. nonnulli fuiſſe aiunt infidelē. forte fide, & charitate præditus, nomine Ieſu inuocato, dæmones pellebat, attamen non ſequebatur Chriſtū, hoc eſt, nō E erat ex diſcipulis notis, ſed potuit eſſe fidelis incognitus diſcipulis, cognitus Chriſto. Quamuis .n. miracula per iniquos homines fieri poſſint, Matthæi 7. tamen tempori illi, vt per improbos eijcerentur dæmonia in nomine Ieſu, non erat conueniens. Euthy. Marc. 9. fidelem fuiſſe putat, ſed amore inanis gloriæ ductum. Quidam (inquit) eorum qui crediderant, gloriæ amore capti, imitabantur Apoſtolos, & per inuocationem nominis Chriſti, expellebant dæmones. Non ſequebantur tamen propter continentiā & aſperum viuendi modum ipſorum, & cæt. Theoph. In principio (inquit) prædicationis, quidam vanæ gloriæ ſtudio capti, voluerunt & ſigna facere. Videntes autem nomen Ieſu multum valere ſuper infirmos, hoc dicebant, ſignaque faciebant. Alioqui gratia diuina indigni Volebat enim Chriſtus dilatare prædicationem, etiam per indignos. hæc ille. Lege Act. 19.

Nolite prohibere.

Præcipit Apoſtolis ne deinceps ſimiles homines prohibeant. Rationem reddit. Nemo eſt .n. qui faciat virtutem, i. potentiam, miracula, in nomine meo & poſſit cito male loqui de me, &c. hoc eſt, nolite prohibere hmōi dæmonum expulſo Cres, qui in nominē meo dęmones abigūt Etenim qui in nomine meo miracula faciunt, non poſſunt cito, & facile, mihi detrahere, imo me laudabūt, meamque potentiam agnoſcent, & confitebuntur.

Qui enim non eſt aduerſum nos, pro nobis eſt.

Secunda ratio. Qui vobis non aduerſatur, imo in nomine magiſtri veſtri dęmones eijcit, pro vobis eſt, veſtrum agit negotium vobis auxiliatur. hmōi homines nequaquam vobis aduerſantur, ergo vobis opitulantur, à vobis ſtant, non ergo ſunt prohibendi. Videntur uerba hæc illis aduerſari, quæ à Domino dicta ſunt Matthæi 12. & Lucæ 11. *Qui non eſt mecum contra me eſt.* At minimè aduerſantur. Illis .n. locis de diabolo ſermo eſt, hoc loco de homine, qui dæmones eijciebat. Præterea videntur hæc verba veluti prouerbia fuiſſe vulgi. *Qui non eſt mecum contra me eſt.* videlicet, quia mihi non fert opem. nā qui indigenti non fert opem, cum poſſit & indigere ſciat, contra eum eſſe videtur. Item: *Qui non eſt aduerſum nos, pro nobis eſt*, ſ. quia vobis non repugnat, imo fauet, cum in nomine meo eijciat dæmonia. Hæc duo prouerbia vſurpauit Dominus locis indicatis, ea vero vt loca ipſa, in quibus vſurpantur poſtulant, ſunt explananda.

Theoph.

Theoph.

Euth.

CAPVT XXXIV.

Morale. De maiore in regno cælorum.

SVperbia in cœlo inuaſit Angelos, in terra Chriſti diſcipulos. diſputarunt in via (vt Marcus ait) quis eorum eſſet maior. Superbiæ eſt primatum expetere. ſuperbus cæteris prior ac maior eſſe cupit. De Craſſo ſic ſcribit. Plutarchus in Craſſi vita. Non ſatis eſſe putabat, ſi inter tot hominum millia, præ cæteris excellentiſſimus haberetur. Sed quia duobus tantum (videlicet Pompeio, & Cæſare) aliquanto videbatur inferior, omnia ſibi deeſſe arbitratus, tãtas res aggredi non dubitauit, &c. Non dubitauit ille aggredi tantas res, i. bellum Parthicũ in quo victus, & interfectus eſt. De Cæſare idem autor in vita Cæſaris. In tranſitu (inquit) Alpium, cum quoddam barbarorum oppidum paucis admodum ac mæſtis habitatum incolis, præterueheretur, comites eum ioco, & riſu, ita percõtari traduntur. Num hic aliquas eſſe putas principatus ambitiones, dignitarum que certamina, & mutuam inter ſe potẽtium inuidiã? Quibus Cæſar ſerio. Mallem equidem, inter ipſos primus, quam inter Romanos eſſe ſecundus, &c. videſne quanta primatus cupiditate Cæſar teneretur? Mallebat in vili pago, inter ignobiles, nulliuſque pretij homines, eſſe primus, quam Romæ inter viros nobiliſſimos eſſe ſecundus. Huc illud ſpectat Lucani lib. 1.

Superbia primatum expetit.

Plutarch.

Cæſar.

Lucanus.

Te (o Cæſar) iam ſeries vſuſque laborum
Erigit, impatienſque loci fortuna ſecundi.
Nec quemquam iam ferre poteſt Cæſarve priorẽ
Pompeiuſve parem, &c.

In Lucifero angelo exemplum habes non ſatis illi fuit inter innumerabilia angelorum millia eſſe præcellentiſſimum, ſimilis Deo eſſe voluit. *Aſcendam* (inquit) Iſaiæ 14. *ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo.* Superbia ſimilis igni eſt. Ignis ſurſum ſemper aſcendit ſuapte natura, deorſum nunquam deſcendit, niſi coactus ſic ſuperbia aſcẽdere cupit ſemper, ſed deſcendere cogitur. aſcendere optabat Luciferi ſuperbia. *Aſcendam* (inquit) ſed deſcendere compulſa eſt. ſequitur Iſa. 14. *Veruntamen ad infernum detraheris, in profundum laci, qui te viderint, ad te inclinabuntur, &c.*

Iſa. 14.
Igni ſimilis ſuperbia.

¶ *Et efficiamini ſicut paruuli.* Ampliſſimũ quidem eſt cælorum regnum, ſed anguſtã hẽt portã, iuxta illud Matth. 7. *Quam anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam?* Non capit anguſta, humiliſq; porta B niſi paruulos, & humiles. ideoque Dñs: *Niſi efficiamini* (inquit) *ſicut paruuli non intrabitis in regnũ cælorũ.* Humilitate (ait Ambroſius ſerm. 11.) peruenitur ad regnũ; ſimplicitate penetratur ad cælum. Quiſquis ergo cupit diuinitatis tenere faſtigia, humilitatis ima ſectetur. &c. Angelos ſupbos è cęlorũ regno Deus deturbauit: nunquid hominẽ ſuperbũ in cælo collocabit? minimè. Bernard. ſerm. 2. de verbis Iſai. Qualẽ (ait) putas neceſſe eſt C hominẽ inueniri, qui repudiat i locũ angeli ſortiatur? planẽ immunẽ ab oĩ iniquitate, ſed ab ea maxime, quæ in ipſo angelo inuẽta eſt, ad odiũ ſempiternum. (id eſt ſuperbia) Semel turbauit ſuperbia regnũ illud, cõcuſſit muros, et proſtrauit ex parte, et parte nõ modica. Quid ergo? facile ne deinceps admittenda videtur? Nunquid non odit ciuitas illa, & vehemẽter huiuſmodi peſtẽ abominatur? certi eſtote fratres, eũ qui ſuperbis non pe D percit angelis, nec hominib. parciturũ. Sola ei placet humilitas, ſiue in angelo, ſiue in homine. Sic Bernardus.

Mat. 7.
Anguſta cæli porta non capit ſuperbos.
D. Amb.
D. Bern.

¶ *Hic eſt maior in regno cælorum.* Quicunque (inqt Dñs) humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic maior eſt in regno cęlorũ. Magnitudo, ſiue maioritas, vt ita dicã, in paruitate latet. Qui magnus eſſe vult, fiat paruus, & erit magnus. D. Greg. epiſt. 38. lib. 4. Humiliemur in mente, ſi ad ſolidã conamur peruenire celſitudinẽ. etc. E Auguſt. ſerm. 213. de tempore: Eſto (inquit) paruus in oculis tuis: vt ſis magnus in oculis Dei. &c. & ſerm. 10. de uerbis Domini; Magnus eſſe vis? à minimo incipe. Cogitas magnam fabricam conſtruere celſitudinis? de fundamento prius cogita humilitatis. &c.

Qui vult eſſe magnus fiat paruulus.
D. Gregor.
D. Aug.

Aſinaria mola cuius Dominus meminit, magna eſt moles: pretioſus vero lapis ſmaragdus, Adamas, vel piropus, paruulus eſt, ſi tamen pretium conſideras, multò ma-

Digitized by Google

ro maior eſt pretioſus lapis, quàm mola aſinaria. Eundem in modum ſuperbi, qui inſtar aſinariæ molæ à ſuperbis & aſinarijs deſiderijs cir cumagũtur, magni ſunt externa mole, diuitijs, honoribus, magno comitatu. At vero ſi internã ſpectes molem, verumque pretium, humiles paruuli multò illis maiores ſunt, multo præcellẽtiores. Imo hi verè magni ſunt, illi paruuli. Non enim externa moles magnũ facit hominẽ, ſed iterna. Si puſillus aliquis homo altis ſoccis ſiue calceis indutus, magnã pre ſe ferret altitudinẽ; nihilominus puſillus eſſet, nõ magnus. Similiter ſuperbus, etſi diuitijs, honoribuſque veluti altis ſoccis impoſitus, altus, magnuſque videatur; nihilominus ſi humilitate caret, puſillus humũcio eſt, & minim⁹. Egregie D. Chryſoſt. hom. 1. in epiſtolã priorem Pauli ad Corinthios. Eſt (inquit) quiſpiã altus ſtatura corporis, alius autem cũ ſit breuis, acceptis calceis fit altior. Quẽ ergo vocamus altũ, & magnum? An non eũ qui ex ſe habet altitudinem? Ille enim hoc habet alienum, & ijs quæ ſunt parua aſcenſis, ſic fit altus. Quod multis accidit hominibus qui pecunijs, & gloria ſe efferunt. Quod quidẽ non eſt altitudo. Eſt enim altus, qui nullis eorum indiget, ſed omnia deſpicit, & à ſe ipſo habet magnitudinem. Simus ergo humiles vt efficiamur alti. hæc Chryſoſtomus.

D. Chryſ.

Magnitudo interna conſideranda, nõ externa. *D. Baſil.*

Internã virtutũ, non externam rerum caducarum magnitudinem ſpectandã docet D. Baſilius hom. 21. in aliquot ſcripturæ locos, his verbis: Quid quæſo ab externis probas homines, præcordia vero mentemque minime curas? Bel externe quidẽ æs habuit, lutum vero ſub ære fulgente abſconditum. Si illuſtres in vita videris, conſidera æs eſſe apparens, intus cęnoſa omnia. Contrà vero quidam aurum intus habent, exteriore teſta circundatũ, hoc eſt, theſaurum in vaſis fictilibus abſconditum. &c. De Bel idolo lege Dan. 14. *Iſte* (inquit Daniel) *eſt intrinſecus luteus, & forinſecus æreus. &c.* huic ſimilis eſt ſuperbus. humilis verò aurum habet in fictili latens vaſe.

Dan. 14.

Cur puerum complexus eſt Dominus. *Beda.*

¶ *Complexus eum.* Puerum complexus eſt Dominus. quo complexu quàm ſit innocentiæ, ſimplicitatis, humilitatiſque amator indicauit. Quod cõplectitur Chriſtus puerũ (ait Beda) ſignificat, humiles ſuo dignos eſſe complexu, ac dilectione.

A &c. Quemadmodum matres grandiores filios a lacte depellunt, neque brachijs, & ſinu geſtant; paruulis vero, & ubera præbent, & ſinum, atque complexum. Ita Dominus eos, quos grandiores ſuperbia fecit, ab amplexu reijcit ſuo, vberibuſque illis, de quibus Cant. 1. legitur: *Meliora ſunt ubera tua uino, fragrantia unguentis optimis.* Puerulos autem, id eſt, humiles, ſuauiſſimo paſcit lacte. Pſal. 130. *Si non humiliter ſentiebam, ſed exaltaui animam* B *meam, ſicut ablactatus eſt ſuper matre ſua, ita retributio in anima mea.* hoc eſt, ſi ſuperbus fui, hæc ſit mihi retributio, hoc ſupplicium; inſtar ablactati pueri, à lacte tuo me depelle Domine. Huiuſmodi paruuli fuere Apoſtoli, qui lactentes appellantur. Etenim diuinæ ſapientiæ lacte nutriti, orbem docuerunt. Pſalmo 8. *Ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem, propter inimicos tuos, ut deſtruas inimicum, & ultorem. &c.* hoc eſt, ex ore Apoſtolorum, C qui in infantes paruulos ſeſe conuerterunt, & lactentium, qui ſapientiæ tuæ vberibus lactati ſunt: perfeciſti laudem tuam, & euangelium per totum orbem, hoſtibus deuictis promulgaſti.

Humiles cõplectitur Chriſtus, ſuperbos reijcit. *Cant. 1.* *Pſal. 130.*

Pſal. 8.

Scãdalis, & laqueis plenus eſt mundus.

¶ *Væ mundo à ſcandalis.* Scandalis mundus plenus eſt, laqueis, offendiculis. Iter in cælum oculis uigilantibus oportet facere, & omnia circunſpicere, ne impingamus in offendiculum aliquod, neue in laqueum aliquem incidamus. Scanda- D lum imminet nobis à dæmonibus, ab hominibus, à nobis ipſis, à diuitijs, honoribus, & voluptatibus. Si quando domus paries cadit, diſperguntur in platea lapides, ſcandalumque, & offendiculum ſunt tranſeuntibus. Cecidit cæleſtis ciuitatis ingens paries, id eſt, angeli plurimi, ſiue dæmones; hi per orbem, viamque noſtram diſperſi ſunt, ſcandalumque, & offendiculum iter in cælum agentibus præbent, Non ſolùm E in lapides impingimus, ſed etiam in ſerpentes, & dracones. Etenim ſunt aſpides, baſiliſci, leones, & dracones in via locati, qua facimus in cælum iter, quos viri fortes, atque humiles conculcant, iuxta illud Pſalm. 90. *Super aſpidem, & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconem, &c.* Conſonat illud Chriſti Luc. 10. *Ecce dedi nobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem uirtutem,* id eſt potẽtiam *inimici.* illud quoque

Dæmonum ſcandala.

Pſal. 90.

Luc. 10.

Pauli ad Romanos 16. *Deus pacis contevat ſatanam ſub pedibus veſtris velociter. &c.* Scandalum parat ſatanas pedibus tuis, tu illum ſub pedibus contere ac conculca velociter, vbi primùm ad te accedit; nulla ſit in tentatione mora, velociter conculca hoſtem. In velocitate magna eſt pars victoriæ. Lege Diuum Baſilium homilia 21. in aliquot ſcripturæ locos; Ne ſequere (inquit) dæmonem, neque commercium cum illo vllum ſuſcipe. B Prima iactura minimè contentus, ſecundas etiam excogitat vias, curſum nobis ad beatam vitam obſtruendo. quando murus eſt quidam, & impedimentum nobis iter facientibus. innumerę ſunt ipſius remoræ, quibus nos impedit. &c.

D. Baſil.

Dæmon iter in cælum obſidet.

A

Hominum ſcandala.

Gen. 49.

Præterea homines etiam, amici, & inimici, ſcandalum ſunt in via cęli, quibus illud congruit. Geneſ. 49. *Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita. &cæt.* ſunt enim amici improbi, vel inimici, colubro, vel Ceraſtę ſerpenti ſimiles, in via cæli inſidiantes. Addit; *Mordebit vngulas equi, vt cadat aſcenſor eius retrorſum.* Equus animi corpus eſt, aſcenſor, & rector, ipſe animus. Inimici equũ id eſt, corpus, contumelijs, odijs, & iniurijs; amici prauis conſilijs, prauoque exemplo mordent, aſcenſoremque, id eſt, animum, in peccatum deijciunt. Ad hæc: Nos ipſi nobis ſcandalum ſumus, oculus noſter ſcandalizat nos, ſenſuſque, & appetitiones effrenatæ; laqueum portamus, quod eſt corpus noſtrum, vt Bernardus ait Pſalm. 90. Ipſum (inquit) corpus laqueus quidam eſt, Vnde Threnorum 3. oculus legitur animam deprædari. Minimè ergo decet eſſe ſecurum hominem; qui ſecum portat laqueum ſuum. Sic Bernardus. Laqueus hic multos habet laqueos, videlicet ſenſus, atque affectus. Denique diuitię, honores, voluptates, ſcandala ſunt. Sæpe enim in hæc impingunt homines, & cadunt.

Nos ipſi nobis ſumus ſcandalum.

D. Bern.

Corpus eſt laqueus.

Si oculus tuus ſcandalizat te. Plenus eſt mundus ſcandalis. *Væ mundo à ſcandalis;* ait Dominus, id eſt, propter multitudinem offendiculorum. Quis ergo poterit euadere tot laqueos, tot ſcandala? Reſpõdetur: Mortificatio, æternique ſupplicij conſideratio. *Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum* (ait Dominus) *& proijce abs te. &cæt.* hoc efficit mortificatio. Illa enim oculum ſcandalizantem eruit, pedem, manumque abſcindit. Mortificat, ac refrenat oculos, ne ſcandalizentur, pedes, manus, ſenſus, affectuſque omnes cohibet. Gladium habet ſpiritalem, quo cadendi occaſiones reſecat vniuerſas.

Mortificatio ſcandala laqueoſque effugit.

Præterea æterni ignis frequens meditatio ſcandala tollit. Quamobrem Dominus poſtquam erui oculum, manus, pedeſque abſcindi, id eſt, chariſſima quęque, quæ ſcandalum pariunt reſecari præcepit, maxima cum aſſeueratione, & repetitione addit: *Melius eſt tibi, cum uno oculo in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. &c.* ter Chriſtus hæc verba repetiuit. Vnde Auguſtinus lib. 21. de ciuitate Dei cap. 9. Non piguit (inquit) Dominum eadem verba vno loco ter dicere. Quem non terreat iſta repetitio, & illius pœnæ comminatio tam vehemens, ore diuiC no! &cæt.

Æterni ignis meditatio ſcandala tollit.

D. Auguſt.

Omnis (inquit Dominus) *igne ſalietur.* Egregium ſal eſt æternus ignis, ſi memoria, & conſideratione omnibus actionibus inſpergatur. Condit verba, cogitationes, operaque omnia, ſcandalorũ peccatorumque putredine carnem noſtram liberat, vitiorũ vermes abigit. *Deſcendant in infernum viuentes;* dicitur Pſal. 54. deſcende viuens in infernum: ne deſcendas moriens. Deſcendes autem viuens, ſi æternas flãmas ſępe cogitatione verſaueD ris. Volucres laqueos volando fugiunt, homines tartareum ignem conſiderãdo, et de illius ęternitate ratiocinãdo. Quod auibus alæ, id hominibus ſunt ſanctæ cogitationes, & ratiocinationes. Vnde Chryſoſtomus hom. 15. ad populũ, Propterea (inquit) alæ ſunt auiculis, vt effugiãt laqueos; propterea ratiocinationes ſunt hominibus, vt peccata fugiant. &c.

Ignis æternus ſal vitiorum vermes abigens.

Pſal. 14.

D. Chryſ.

Iſaię 66. *Et egredientur, & videbunt cadauera virorum, qui preuaricati ſunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis eoE rum non extinguetur. & erunt vſque ad ſatietatem viſionis omni carni. & cæt.* Hæc de tartareis intelliguntur ſupplicijs. Egredientur ſancti viri non loco (ait Hieronymus) ſed intelligentia, & impiorũ videbunt tormenta. Tu quoque egredere è mundanis occupationibus ac futilibus, cadauera, ſiue corpora damnatorum, mẽtis oculis flãmis ſuccenſa cerne vermes.

Iſai 66.

D. Hieron.

vermes, à quibus corroduntur, ęternumque ignem, qui nunquam extinguitur, conſidera. Hæc ſi conſideres ſcandala, peccataque effugies. Ne verò leuiter, ac negligenter hæc meditare, ſed intellectum ſatia huiuſmodi meditatione, & vtiliſſima viſione. *Erunt* (inquit) *vſque ad ſatietatem viſionis, omni carni, &c.* Vis à verme illo tartareo, qui nunquam moritur præſeruari? Sale te inſperge. Sal enim à vermibus carnem præſeruat. Sal autē ignis est æterni meditatio: iuxta illud Domini: *Omnis igne ſalietur.*

Meditatio ignis frequēs qua intellectum ſatiet.

Ad hæc ſi ſcandala vis fugere, de mundo exi. Mundo enim, væ dicitur à ſcandalis, ideſt, exi de cupiditatibus ſæculi. Vnde Origenes tract. 5. in Matthæum: Etſi (inquit) mille ſunt ſcandala, non tangunt eum, qui non fuerit ex hoc mundo, &c. item: Si volumus declinare hoc, *Vę mundo;* ſuſcipiamus in nobis Apoſtoli affectum dicentis: *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. &c.*

Mundus fugiendus.
Origen.

Suſpendatur mola aſinaria in collo eius. Molam aſinariam in ſenſu tropologico, cenſet Auguſtinus lib. 1. quæſtionum Euangelicarum cap. 24. ſignificare rerum temporalium cupiditatem; Et D. Gregorius lib. 6. Moral. cap. 16. Quid (inquit) per mare, niſi ſæculum quid per molam aſinariam, niſi actio terrena ſignatur? &c. Merito ab Auguſtino cupiditas mola aſinaria dicitur, & à Gregorio terrena actio. Cupiditas enim effrenata caducarum rerum, veluti mola eſt aſinorum, ideſt, ſtultorum hominum, quæ ex collo ſuſpenſa, pondere ſuo hominem imprudentem, in mare amariſſimum, ideſt, tartarum, trahit; & in pelago vitiorum ſic mergit, vt nolit emergere. Quemadmodum ſolent diuites collo aureo torques appendere: ſic viui iuſti, animi collo appendunt aureum charitatis torquem, cæterarum virtutum illuſtratum gemmis fulgentibus. At imprudentes, pro gemmato virtutum torque, aſinariam ferunt molam, ideſt, aſinariam, inſanamque, & ponderoſam cupiditatem; quæ recte aſinaria appellatur, quia ſtultorum eſt. Vt enim (ait Auguſtinus loco citato) huic molæ, ideſt, cupiditati ſtulti, & cæci colligantur. &c. Origenes tract. 5. in Matthæum, aſinariam molā appellat improbi hominis carnem, & corpus, quod ſuo pondere trahit hominem in res infimas.

D. Auguſt.
Cupiditas eſt mola aſinaria.
D. Gregor.
D. Auguſt.
Origenes.

A Aſinaria (inquit) mola, non irrationabiliter dici poteſt, corpus grauiſſimum hominis mali, quod ſemper deorſum trahit. &c. Hęc aſinaria mola in die iudicij ſuſpendetur ex collo impij animi, & ſtulti, & demergetur in profundū maris, ideſt, in Orcum. Origenes ibidem: corpus (inquit) in reſurrectione ſuſcipiet vnuſquiſque peccator, vt demergatur in abyſſum, quæ dicitur profundum maris. &c.

Caro mola aſinaria.

Angeli eorum. Væ mundo à ſcanda-
B lis (ait Chriſtus) quoniam ſcandalis plenus eſt. Vt igitur ab ſcandalis liberemur, Angelorum dat auxilium. Pſalm. 90. *Angelis ſuis mandauit de te, ut cuſtodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* & cæt. Lapis offendiculum ſignificat, vel ſcandalum, in quo pes læditur. Præcepit Deus angelis, vt cuſtodiant nos. Illi vero veluti in manibus nos portant, ne forte ad lapides in via iacentes, ideſt, ad
C ſcandala pedem offendamus. Propterea angeli hominum dicūtur. *Angeli* (inquit) *eorum.* Sunt angeli Dei: ſunt angeli hominum: ſunt angeli Michaelis: ſunt etiā angeli draconis. iuxta illud Apocalypſ. 12. *Michael, & angeli eius, præliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & Angeli eius.* Angeli Dei dicuntur, quoniam à Deo creati ſunt, Deoque ſeruiunt, atque adhærent. Angeli hominum appellantur, quia homines cuſtodiūt. Angeli Michae-
D lis, quia Michaelem ducem ſequuntur. Angeli draconis, quia draconi tartareo, in dracone ſæuos ex angelis mutati, obtemperant.

Pſalm. 90.
A ſcandalis liberant nos angeli.
Angeli Dei *angeli hominum, angeli D. Michaelis.*
Apoc. 12.

Primum opus Dei, cælum fuit empyreum Angelis plenum, natura ſpiritali, gratiaque fulgentibus. Etenim in ipſa creatione gratiæ fulgore donati ſunt. Angelos (ait D. Baſilius Pſalm. 32.) initio vt eſſent, Verbum condidit: ſanctificationem vero ſimul impendit Spiritus ſan-
E ctus. & c. Item: In prima conſtitutione, & quaſi quadam conſperſione ſuæ ſubſtantię, ſimul infuſam habuere ſanctitatem, & cæt. *Quomodo cecidiſti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris*: ait Iſaias capite 14. Mane oriebatur Lucifer, gratia fulgidus. Hebraicè dicitur, ben ſachar, id eſt, filius Auroræ. Filius erat Auroræ, nō noctis, in luce gratiæ, in ipſa mundi Aurora, ante cęteras conditus creaturas, cū reliquis angelis. Gratiam oēs habebant:

Angeli cum creati ſunt protinus gratia ſunt exornati.
D. Baſil.
Iſai. 14.

Angelos ſuperbia è cælo præcipites dedit.

in regnum cęlorum, id eſt, beatificam viſionem, paulò poſt ingreſſuri erant. At plurimi non ſunt ingreſſi. Quæ cauſa? quia paruuli eſſe noluerunt. quia datis à Deo donis intumuerunt. Noluerunt effici paruuli, facti ſunt diaboli, ſerpentes, & dracones. Nam in ipſis etiam angelis verum eſt, quod Chriſtus ait: *Niſi efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum*, Superbia ſuperbos angelos è cęlo præcipitauit, humilitas in cælo humiles conſeruauit.

Cecidere è cælo ſuperbi angeli, cecidere fulmina, & flammę, cecidere laquei, hominumque ſcandala. Solet cęlum in terras pluuias mittere ſalutares; at hæc de cælo decidens dæmonum pluuia fuit peſtilétiſſima. *Væ terræ, & mari* (dicitur Apocalyp. 12.) *quia deſcendit ad vos diabolus, habens iram magnam. &c.* Quæ peſtilentior, quàm pluuia dęmonum excogitari poteſt? non aquæ guttæ è cęlo, ſed dæmones, ſerpentes, & dracones tunc cadebāt Væ terræ, vę hominibus, *Væ mundo à ſcandalis.* Angeli verſi ſunt in ſerpentes, in laqueos hominum, in ſcandala. Sed ne deſpondeamus animum aduerſus malos angelos, bonos angelos dedit nobis Deus, aduerſus tartareos oppugnatores, cæleſtes dedit defenſores. E cælo ceciderunt hoſtes; è cælo venit auxilium. *Angeli eorũ* (ait Dominus) *ſemper vident faciem patris mei, qui in cęlis eſt.*

Apoc. 12.

Dæmonum è cælo pluuia terris inimica.

De cuſtodibus angelis.

Angeli (inquit) eorum, ſcilicet, defenſores, tutores, cuſtodes, aduerſ⁹ angelos malos, eorum oppugnatores, hoſtes, tétatores. Bernardus in Pſalm. 90. Etſi tam paruuli ſumus, quid tamen ſub tantis cuſtodibus timeamus? Nec ſuperari, nec ſeduci poſſunt, fideles ſunt, prudentes, potentes ſunt; quid trepidamus? &c. item: Quàm facile tranſit, qui angelorum portatur manibus, quàm ſuauiter iuxta vulgare prouerbium natat, cuius alter ſuſtinet mentũ. &c. Cur autem nos angeli libenter cuſtodiant, tres cauſas reddit idé ſanctiſſimus pater in ſermone de D. Michaele: Propter Deum (inquit) cuius erga nos miſericordiæ viſcera imitantur. Propter nos, in quibus propriam ſimilitudinem miſerantur; conſtat enim humanas animas angelicæ cognatas eſſe naturę. Propter ſe ipſos, quorum ordines inſtaurandos ex nobis toto deſiderio præſtolantur. ſic ille.

D. Bern.

¶ *Semper vident faciem patris.* Quamuis angeli homines cuſtodiāt in terris, tamē vbicumque ſint, Dei faciem intuentur. Angeli (ait Cardinal. Petrus Dam. in ſerm. de S. Michaele) etiam cum mittuntur, non fraudātur gloria viſionis. Quia vbique occurrit diuinitatis eſſentia. &c. Hac in re vtinam hi qui cuſtodiuntur homines, cuſtodes ſuos imitarentur angelos. Felix qui vbicumque eſt, Dei faciē intuetur. Angelus perſpicuè, & abſque velo cernit, homo cernat per fidē. Egregium ad fugiē la ſcandala, & peccata remedium eſt, Deum omnia intuētem, in omnibuſque locis præſentem, fidei oculis, omnibus in locis intueri. Auguſtinus ſermone 113. Magna eſt cautela peccati, Dei ſemper præſētiam timere. &c. itē: Qui erubeſcit in conſpectu hominis peccare, quāto magis dignum eſt, quòd erubeſcat in conſpectu Dei iniquitatem agere, qui non ſolum opera, ſed & corda cōſiderat? &c. Præterea; Homo (inquit) ſapiens in omnibus operibus ſuis Deũ metuit; ſciens ſe eius nunquam effugere pręſentiam. hæc Auguſtinus

Card. Petr. Dam.

Dei præſentiam ſemper intueri, eximiũ aduerſus via ſcādala eſt remedium.

D. Auguſt.

Aliam etiam in re imitandi ſunt cuſtodes angeli, videlicet in cuſtodiendis, et à peccato liberandis hominibus. Angeli cum eſt (ait Theophylactus ad Heb. 1.) mortalium ſaluti inſeruire. &c. Vnus angelus vnum cuſtodit hominem. ſi nō potes multos, ſaltem vnum tu quoque cuſtodi. Lege Chryſoſtomum homil. 3. in epiſt. 1. ad Corinthios: Ne (inquit) quoniam orbem terrarum non potes ſeruare etiam paucos deſpice. etſi non poſſis centum, decem curam geras, etſi non poſſis decem, ne quinque deſpicias; etſi quinque non poſſis, vnum noli deſpicari. &c.

Angelicum eſt homines cuſtodire.

Theoph.

D. Chryſ.

CAPVT

CAPVT XXXV.

De correctione fraterna.

MATTHAEVS CAPITE XVIII.

SI autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: ſi autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium teſtiũ, ſtet omne verbum. Quod ſi non audierit eos, dic Eccleſię, ſi autem Eccleſiam non audierit; ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus. Amẽ dico vobis, quęcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata, & in cælo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta, & in cęlo. Iterum dico vobis, quia ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re, quamcumq; petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cęlis eſt. Vbi enim ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum,

---

Si autem peccauerit in te frater tuus.

Quid ſignificent verba: ſi peccauerit in te. Luc. 6.

POſtquam de ſcandalis agit Dominus de correctione agit fraterna peccantium. Dubiũ eſt, quid ſignificent hęc verba: *Si peccauerit in te.* Quidam ſic interpretantur: ſi peccauerit in te, ideſt, te ſciente. At Chriſtus de eo loquitur, qui non læſit, vt ex conſequentibus patet, videlicet ex interrogatione Diui Petri: *Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei?* Et ex parabola à Chriſto propoſita. item ex Lu. 17. Eſt ergo ſẽſus, ſi peccauerit in te, hoc eſt, ſi te aliqua in re læſerit, & offenderit frater. Gloſſ. interl. ſic exponit: ſi te iniuria, vel contumelia affecerit. De fratre nos lædente interpretatur Chryſoſt. in Matthæum, & hom. 70. ad populum, Theophylactus, Hilarius, Hieronymus in Matth. Auguſtinus ſerm. 16. de verbis Domini, Beda, D. Thomas Matthæi 18. Caietanus, Ianſenius, Areualenſis in libro de correctione fraterna concluſione 2. latiſſime.

A *Corripe eum inter te, & ipſum ſolum.*

Corripi iubet fratrem lędentẽ. Primũ ſecretò, remotis arbitris, toties quoties opus fuerit, vt reſipiſcat. Corripiendus quoque eſt frater, ideſt, proximus, etiam de crimine, quod nos minime lædit. Sed de correctione fraterna agere ad Scholaſticos pertinet doctores. Nos pergamus. Quęres: Chriſtus vult nos dimittere peccantibus in nos, iuxta illud Luc. 6. *Dimittite, & dimittemini.* Cur igitur nunc iubet illos corripere, & Eccleſiæ peccata renũtiare? Reſpondetur: Velle Chriſtum duo tum vt dimittamus: tum vt eorũ, qui nos offenderũt, curã geramus. Poſſumus enĩ dimitterre peccantibus in nos, ita tamẽ vt in peccato illi perſeuerent. Ideo Dominus iubet, vt remiſſioni correctionem etiam adiungamus, qua is, qui nos læſit à peccato commiſſo liberetur.

Chriſtus poſtulat ut dimittamus, & corripiamus.

Lucratus eris fratrem tuum.

Hic finis eſt correctionis fraternę, fratrẽ

Digitized by Google

peccato perditum lucrari. Si te audierit, A id eſt, ſi tuis obtemperarit monitis, & ſe correxerit, fratrem lucraberis. Quòd ſi te non audierit ſecretò corripientem, ſeque minime correxerit, adhibendi ſunt alij admonitores, & correptores.

Finis correctionis.

Adhibe tecum adhuc unum, uel duos.

Remedia alia adhibenda indicat Dominus, ad emendandum fratrem. Si prima admonitio, & correptio nō prodeſt, B vnus uel duo ſunt aſſumendi correptores, vt iuxta legem Deut. 17. & 19. in ore duorum vel trium ſtet omne verbum. id eſt, vt duobus, vel tribus teſtibus omnis res ſtabiliatur. Vt Hieronymus ait, adhibendus eſt primùm vnus, ſi illum nō audierit, tunc adhibendus eſt alter. Quorſum ſunt ij auxiliatores adhibendi? Reſpondet D. Hieronymus adhibendos vel corrigendi ſtudio, vel conueniendi ſub teſtibus. Chryſoſtomus vt teſtetur Ieſum C feciſſe, quod debuerat, ſcilicet, admonuiſſe peccatorem per ſe, & per alios. idem vult Euthymius. addit vero aſſumendos etiam, vt teſtes ſint māſuetudinis læſi, ac corripientis, & duritiæ lędentis ac correpti. Lyrano placet adhibendos teſtes, ut fratris delictum ſciant, utque coram eis arguatur, qui deinde ad facti probationem inducantur. Abulenſis q. 101. Putat adhibendos interdum vt admoneant peccantem, & peccati pudorem ingerant; in D terdum vt probent, id quod actum eſt eſſe peccatum, ſi is qui peccauit peccatum eſſe neget. Lege D. Thomam 22. q. 33. ar. 8. Ex euangelio colligitur teſtes aſſumendos vt moneant, ac corripiant. ſic enim Dominus ait: *Si non audierit eos, dic eccleſiæ.* ſi (inquam) non audierit monentes eos, & corripientes.

Quorſum adhibendi alij correctores. D. Hieron. D. Chryſ. *Lyranus.* *Abulenſis.*

Dic Eccleſiæ.

D. Hieronymus hęc verba ſic interpretatur: ſi nec illos, id eſt, teſtes, audire voluerit, tunc multis dicendum eſt, vt deteſtationi eum habeant, & qui non potuit pudore ſaluari, ſaluetur opprobrijs. &c. Eodem modo Beda exponit. Theophylactus: Si non audierit (inquit) ne graueris in eccleſiæ ſuggeſtu promulgare peccatum. &c. Autor ſuo nomine Euſebij Emiſſeni: Dic Eccleſię; quatenus vel omnium obiurgatione erubeſcat, qui paucorūm humili allocutione ſatisfacere noluit. Vnde Apoſtolus ait 2. Cor. 2. *Sufficit illi qui huiuſmodi eſt obiurgatio, quæ fit a pluribus. &c.* Interlin. Dic eccleſiæ, vt obiurgatio plurimorum eū corrigat. &c. D. Th. Matthæi 18. Dic eccleſiæ; id eſt, toti multitudini, vt confundatur, vt qui noluit ſine confuſione corripi, cum confuſione corripiatur. &c. Significatur autē multitudo, ſiue eccleſia, cum ſuo paſtore; olim enim in primæua eccleſia, ad paſtorē, & eccleſiā crimina referri ſolita colligitur ex Paulo 1. Cor. 5. *Ego* (inquit) *abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui, ut præſens in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, congregatis uobis, tradere huiuſmodi ſatanæ. &c.* Et Tertulianus in Apologetico cap. 39. de conuentu Chriſtianorum verba faciens: Ibidem (ait) exhortationes, caſtigationes, et cenſura diuina. Nā & iudicatur magno cum pondere, vt apud certos de Dei conſpectu. Summūque futuri iudicij præiudicium eſt, ſi quis ita deliquerit, vt à cōmunicatione orationis, & conuentus, & omnis ſancti commercij relegetur. Præſident probati quique ſeniores. &c. Autor ſub nomine Euſebij Emiſſeni, qui Eucherius eſſe dicitur: Epiſcopi (inquit) prius ſingulariter, aut per ſe, aut per aliū peccantes conueniant, deinde cum paucis, poſt modum verò cum tota eccleſia. &c. Significat ergo Dominus peccatum renuntiandum eſſe præſuli eccleſiæ, vt fratrem etiā ipſe corripiat. Quod ſi peccans eccleſiæ non obtemperarit, ſicut ethnicus, & publicanus habendus eſt.

D. Hieron. *Beda.* *Theophyl.* *Eucherius.* *2. Cor. 2.* *Gloſſ. int.* *1. Cor. 5.* *Tertull.*

Auguſtinus ſerm. 16. de verbis Domini ſic exponit: *Sit tibi ſicut ethnicus & publicanus.* Noli illum deputare iam in numero fratrum tuorum. Nec ideò tamen ſalus eius negligenda eſt. Nam & ipſos ethnicos in numero fratrū non deputamus, E ſed tamen eorū ſalutem inquirimus. &c. Theophylactus: Abijciatur, ne ſuæ malitiæ participes faciat alios. &c. Euthym. Sit tibi deinceps incommunicabilis, cū quo nullam ineas vitæ ſocietatem. &c. Hanc pœnam D. Auguſtinus maximam eſſe docet lib. 1. Contra aduerſarium legis, & Prophetarum capi. 17. Illud (inquit) quod ait Dominus: Si nec eccleſiā audierit, ſit tibi tanquam ethnicus, & publicanus, grauius eſt, quā ſi gladio feriretur,

D. Auguſt. Sit tibi ſicut ethnicus. *Theoph.* *Euthym.* *D. Auguſt.*

ſiretur, ſi flammis abſumeretur, ſi feris ſubigeretur. Nam ibi quoque ſubiunxit: *Quæ ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo*. vt intelligeretur quantò grauius ſit punitus, qui velut relictus eſt impunitus, hæc ille. Lege quę ex Tertulliano ſũt citata. & Auguſtinus homil. vltima ex quinquaginta.

Quæcumque alligaueritis ſuper terram.

Paſtorum eccleſię poteſtas.

Quia dixerat Dominus eccleſiam audiendam, eumque ſicut ethnicum, & publicanum habendum, qui illi non obtemperarit: quantam eccleſiæ paſtores poteſtatem habeant oſtendit, ne quis eccleſiæ audeat repugnare. Quidquid enim alligant vel ſoluunt in terris, id alligatum, vel ſolutum eſt in cęlis, vnde intelliges, cum dicitur: *Dic eccleſiæ*; vel eccleſiam intelligi cum ſuo paſtore, penes quem eſt ſoluendi, ligandique poteſtas; vel ipſum paſtorem.

D. Auguſt.

D. Auguſtinus ſerm. 16. de verbis Domini ait, ab eo fratrem ſolui, qui illũ corrigit, & cum illo concordat; ab eo fratrẽ ligari, qui vt publicanum, & ethnicum habet. Cępiſti (inquit) habere fratrẽ tuũ tanquam publicanum, ligas illum in terra, ſed vt iuſtè alliges vide. Nam iniuſtá vincula dirumpit iuſtitiam. Cùm autem correxeris, & concordaueris cum fratre tuo, ſoluiſti illum in terra. Cùm ſolueris in terra, ſolutus erit et in cęlo. etc. Similiter. D. Chryſoſtomus: Nõ dixit Chriſtus eccleſiæ pręſuli, vinculis iſtum conſtringe: Sed ſi ligaueris, ei qui dolorem pertulit totum permittens, tunc hæc vincula indiſſolubilia manent. &c. Theophylactus quoque: Si tu offenſus, habes eũ qui te iniuria affecit ſicut publicanum, & gẽtilem, erit ille & in cælo talis. Si autem ſolueris eum, hoc eſt, ignoueris, erit ei, et in cælo condonatum. &c. Lege etiã Origenem tract. 6. in Matthæum.

D. Chryſ.

Theophyl.

Is qui offenſus eſt. ligare dicitur impropriè & tropologico ſenſu, cũ illi qui offendit non ignoſcit; ſoluere cùm ignoſcit. Longè vero aliter eccleſię prælules & ſacerdotes ligant propriè, & abſoluũt vt perſpicuum eſt Itaque hæc interpretatio impropria eſt, nec habet probabilitatem. In euangelio enim ligare, & ſoluere paſtorum eccleſiæ eſt, Vnde Euthymius rectè: Vbi (inquit) Chriſtus eccleſię di-

Euthym.

A cere iuſſiſſet, præſidibus videlicet eccleſiæ. Nunc ad eos ſermonem intendit, dicens: *Quæcumque ligaueritis ſuper terrã, erunt ligata, & in cælo.* eſt autem orationis huius ſenſus iſte: Quidquid vos in terra cẽſueritis, aut ſententia decreueritis, hoc Deus in cælo ratum habebit, ſic ille. Dicta ſũt hæc verba Apoſtolis, Apoſtoli autem eccleſiæ fuere præſides. Cùm loquebatur Chriſtus de fratre corrigẽte, numero ſingulari eſt vſus, corripe, adhibe tecum B vnum vel duos, dic eccleſiæ. At hoc loco non cum illo, ſed cum pluribus loquitur videlicet, cum paſtoribus eccleſia; *Quæcumque alligaueritis.*

Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram.

Concordia & pax.

Diſſidentem fratrem, & eccleſiæ non obtemperantẽ, ſicut publicanũ, & ethicum habẽdum dixerat Dominus. hoc loco vt Chryſoſtomus ſentit, diſſidia et ini- C micitias diſſoluit, & concordiæ proponit pręmium. Si vel duo (inquit) ex vobis cõſenſerint ſuper terram de omni re quamcumque petierint, fiet illis à patre meo. &c. D. Hilarius in Matthæum: In tantũ (inquit) humanæ pacis concordię Chriſtus ſtuduit, vt vnitatis merito oĩa, quæ à Deo precanda ſint, impetranda eſſe cõfirmet. Et vbi duo, atque tres pari ſpiritu atque voluntate collecti ſint, ibi ſe medium eorum pollicetur futurum. &c. D. D Hieronymus: Omnis ſupra ſermo Chriſti nos ad concordiam prouocat. Igitur & præmiũ pollicetur. &c. D. Cyprianus in libro de vnitate eccleſię: Dominus cum diſcipulis vnanimitatem ſuaderet, & pacem: Dico (inquit) vobis, quoniã ſi duobus ex vobis conuenerit in terra de omni re quamcumque petieritis, fiet vobis. oſtendens non multitudini, ſed vnanimitati deprecantium plurimũ tribui. &c. Theophylactus: Quia prohibuit Domi- E nus ne mutuum offenderemus, nunc & de mutua concordia dicit. &c. Euthym. Magna Chriſtus promittit ijs qui diligũt, vt tùm promiſſit, tùm nimis ad amorem congreget Chriſtianos. &c.

D. Chryſ.

D. Hilar.

D. Hieron.

D. Cypr.

Euthym.

Meminit Chriſtus eccleſiæ cum dixit *Dic eccleſiæ*: item; *ſi eccleſiam non audierit ſit tibi ſicut ethn. & pub.* Ideo de eccleſiæ paſtoribus adiecit. *Quæcũque alligaueritis. &c.* Nũc de ipſa eccleſię cõgregatione addit: Si ex

Multorum conſenſus in oratione impetrat.

ſi ex congregatione eccleſiæ, vel duo tan A tum conſenſerint græcè, *συμφωνήσωσι*, a verbo, *συμφωνέω*, ideſt, conſono, conſentio, ſimul vocem edo, ſi duo ex vobis cõſonantes fuerint, & eodem animo, atque ore aliquid petierint à patre, impetrabunt. Quod ſi duo conſonantes, & de re aliqua petenda inter ſe conſentiẽtes impetrabunt; quid de magna eccleſię multitudine in rem aliquam conſentiẽte Deũque orante dicendum erit? Aduerte adhibendas debitas orationis ad impetrandum circunſtantias, de quibus ſuo loco dictum eſt.

Vbi enim ſunt duo, vel tres.

Paſtoribus eccleſ. adeſt Chriſtus.

In medio eccleſiæ ſe eſſe docet Dominus, nec ſolum in medio plurium, ſed etiam in medio paucorum, qui in nomine eius, ideſt, fide, congregentur. Vbi fuerint non dico, plurimi, ſed etiã duo, aut tres, congregati in nomine meo, ibi ſum C ego in medio eorum, ideſt, inter illos, adiutor, fautor, orationis rector, precumq; exauditor.

Aliter Chriſtus de eccleſię gubernatione hic agit cũ illius gubernatorib. quibus dixerat: *Quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo, &c.* Quoniam verò Dei auxilium, & lux cæleſtis illis valde eſt neceſſaria, ſic ait: *ſi duo ex uobis cõſenſerint de quacunque re*, præſertim, quę ad D Eccleſiæ, & clauium adminiſtrationem pertineat, impetrabitis à patre. Vbi enim ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ideſt, autoritate mea, me, meumque repræſentantes nomen & numen, ad eccleſiam gubernandam, ibi ſum ego corũ orationes audiens, cum illis iudicans, decernens, eccleſiamque regens. Vnde colliges ad adminiſtranda eccleſię negotia orationem eſſe maximè neceſſariam. Pręterea patrum, & ſacerdotum conuentib. intereſſe Chriſtum adiutorem. Si enim E inter duos, vel tres eſt: erit & inter plures congregatos. D. Gregorium epiſtola 112. Domini (inquit) vobis adeſſe preſẽtiam, ſi hæc obſeruabitis, ſcito te. Quia ſcriptum eſt. Vbi duo, vel tres fuerint cõgregati in nomine meo, ibi ſum ego in medio eorum. Si ergo adeſſe dignatur, vbi duo, vel tres fuerint, quanto magis non deerit, vbi plures conuenerint ſacerdotes? Hæc ille.

D. Gregor.

CAPVT XXXVI.

Morale. De correctione fraterna.

Dvplex beneficiorum genus in proximum conferre poſſumus; alterũ B ad corpus pertinet, alterum ad animũ. Ad corpus corporis medicina, eleemoſynę, cæteraque huiuſmodi; ad animum medicina animi, correptio, aliaque ſimilia ſpectant. Eſt autẽ beneficiũ, quod animo imperritur præſtantius eo, quo afficitur corpus, vt Chryſoſtomus docet ho. 3. in Geneſim: Vt anima (inquit) corpore melior eſt; ita ijs qui indigentib. pecunias, & facultates ſuppeditant, maioribus præmijs digni ſunt ij, qui admonendo, & continuè docendo in viam rectam ſupinos, & deſides inducunt; monſtrãdo eis virtutum diuinarum fragrantiam, vitiorumq; maleolentiam, &c. & hom. 3. in epiſt. 1. ad Corinth. Nullius (ait) rei pretium eſt cum anima conferendũ, ne totus quidẽ mundus. Quam ob rem etiã ſi diuitias innumerabiles dederis pauperibus nihil tale efficies, quale is, qui conuertit animam, &c. Carent multi pecunijs, corpori eleemoſynam nequeũt tribuere; at animo præbere eleemoſynam oẽs poſſunt. Animi enim eleemoſynæ ſunt recta cõſilia, admonitiones, & debitis circũſtãtiis correptiones, p quas animas Deo expiſcamur. D. Gregorius homil. 6. in Euãgelia: Fortaſſe aliquis panẽ vt indigẽti eleemoſynã porrigat, nõ habet; ſed maius eſt quod tribuere valeat, qui linguam habet. Plus. n. eſt verbi pabulo victuram in perpetuum mentẽ reficere, quàm ventrem morituræ carnis, terreno pane ſatiare. Nolite fratres proximis veſtram eleemoſynam verbi ſubtrahere, &cęt.

Beneficium quod in animũ confertur, eſt præſtantius eo, quod confertur in corpus.

D. Chryſ.

Nullius rei pretium nẽ totius quidẽ mũdi, cum anima conferendum.

D. Greg.

Eleemoſyna ſpiritalis facilis.

Facilis eſt hæc eleemoſyna, vt appellat Gregorius, hęc expiſcatio, vt vocat Chryſoſtomus. Licet (ait Chryſoſtomus hom. 3. citata) domi ſedentibus eam exercere piſcationem. Si quis habet amicum, & cognatum, & familiarem hæc faciat. Etſi non perſuaſeris hodie, cras perſuadebis, & ſi nũquam perſuaſeris, tu integram,

D. Chryſ.

gram, & perfectam habebis mercedem. &c. Lege eiuſdem Chryſoſtomi homiliā de habenda cura ſalutis proximi, & de nomine Abraham', quæ extat tomo. 1. Nautæ (inquit) licet nauis ſecundo vento feratur, cùm tamen vident alios vel à longe naufragium facere, non adpropriā ſpectātes vtilitatem illorum contemnūt calamitatem. Sed ſiſtunt nauē, detrahunt vela, eijciunt anchoram, eijciunt funes, proijciunt tabulas, vt ille qui à fluctibus mergitur, forte aliquo illorum arrepto emergat. Imitare & tu nautas. cùm videris nauigantium aliquem natare in fluctibus, & iam ſubmergi, relictis negotijs tuis, ſtat im illius prouide ſaluti &c.

Proximi cura. *Succurrendum proximo.*

Plinius.

Vt Plinius narrat lib. 8. cap. 8. in foueam ſi elephas decidat, protinus cęteri cōgerunt ramos, moles deuoluunt, aggeres conſtruunt, omnique vi eum conantur extrahere. Tu ne elephante inhumanior eris? vides fratrem in foueam peccati incidiſſe, negligis, nec conaris extrahere? Errantem hominem ſi quis animaduertit, protinus admonet, viamque indicat. Vides errantem fratrem, animaduertis; vade, corripe, viam oſtende. Lapſum vides, opem ferto. Nazianzenus Gregorius orat. 43. Proximi (inquit) lapſum ne rideas. verùm tu quam potes tutiſſimè tranſi atque interim humi iacenti manum porrige. &c. Sed heu, vt Bernardus ait, in fine libri 4. de conſideratione, cadit aſina; & eſt qui ſubleuet eam; perit anima, & nemo eſt qui reputet. &c.

D. Gregor. Nazian. *D. Bernard*

Vbinam zelus eſt Domus Dei, ille qui ſanctorum corda comedit, iuxta illud Pſalmi 68. *Zelus domus tuæ comedit me*: ſi domus, ſi domeſtici, ſi filij, ſi famuli, ſi ſerui peccatis inquinati ſunt, domini vero nihil curant; ſi vicini, ſi amici, in crimine iacent, nec eſt qui manum porrigat; ſi flagitia committuntur, ij vero qui committunt à nemine corrigūtur? Vnuſquiſque Chriſtianus (ait Auguſtinus tract. 10. in Ioannem) zelo domus Dei comedatur. Quis comeditur zelo domus Dei? Qui omnia quæ forte ibi videt peruerſa, ſatagit emēdare, cupit corrigere, nō quieſcit. &c. Chryſoſtomi lege tom. 3. homiliam de ferendis reprehenſionibus: Nonne (inquit) audiſti quid Deus Iudæis pręcepit, nempe ne errantia inimicorum iumenta deſpiciant, & lapſa ne pretereant? Exodi. 23. & Deut. 22. Quod cùm Iudęis pręceptum, ne inimicorum bruta contemnant nos ne fratrum animos deſpiciemus? Et quomodo non eſt ſumma inhumanitas, nos non tantum curæ hominibus impendere, quantum alij iumentis? &c.

Pſal. 68. *zelus domus Dei.* *D. Auguſt.* *D. Chryſ.* *Exod. 23.* *Deut. 22.*

¶ *Si te audierit.* Audiendi ſunt libenter ij, qui tam publice in concionibus, quàm priuatim nos admonent, & corripiunt. Nam vt legitur. Prou. 15. *Qui abijcit diſciplinam, deſpicit animam ſuam. Qui autem acquieſcit increpationibus, poſſeſſor eſt cordis*, id eſt, cor habet, cordatus eſt. & Prouer. 12. *Qui odit increpationes inſipiens eſt.* Et cap. 13. *Qui illuſor eſt, non audit, cùm arguitur.* Item eodem capite: *Qui acquieſcit arguenti, glorificabitur.* & capite 29. *Viro, qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei ſuper ueniet interitus, & eum ſanitas non ſequetur. &c.* Ne igitur dura ceruice correptionem reſpuas, ne interitus tibi ſuperueniat; ne duram ceruicem frangat Dominus grauiſſimo ſupplicio. ſic enim Hebraice habetur *Vir correptionum indurans ceruicem, ſubito frangetur ſine ſanitate.* Illud potius ſequere Pſalmi 140. *Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. &c.* Satius enim eſt à iuſtis corripi, & percuti, quam ab improbis pretioſo vnguento perungi. Iuſtorum enim correptiones, & verbera, peccatorum ſunt medicamenta at impiorum vnguenta, criminum ſunt fomenta ex hebræo ſic etiam vertitur: *Oleum ueneni non frangat caput meum*: increpatio namque iuſti caput, mentemque ſanat. peccatoris oleum, & adulatio, caput dum vngit, frāgit. Dicitur oleum peccatoris Hebraicè oleum, Ros, id eſt, veneni. Venenum nāque eſt improbi amici adulatio, quæ peccata fouet, & nutrit, animūque perimit. ſuaue, odoriferumque vnguentum eſt, admonitio, ſiue correptio, quo perungitur caput, id eſt, intellectus, atque voluntas, vt molleſcat, ſanetur, peccatique tetrum odorem pellat. Ex Hebræo verti poteſt ille Pſalmi locus, hunc etiam in modum; *Percutiat me iuſtus, & increpet me. Vnguentum capitis, non franget caput meum*; hoc eſt, pulſet me iuſtus, & corripiat; vnguentum capitis, id eſt, vnguētum caput vngens eſt hæc correptio, & pulſatio. non frangent caput meum, ſiquidem vnguentū potius eſt, quam percuſſio.

Qui nos corripiunt libēter audiendi ſunt. *Prou. 15.* *Prou. 12.* *Prou. 13.* *Prou. 29.* *Pſal. 140.* *Adulatio venenum.* *Correptio vnguentum ſuaue.*

Caietani interpres tranſtulit; *Oleum capitis non prohibebit caput meum.* Exponit

Caietanus.

Caietanus; oleum capitis, quo vnctus ſum, id eſt, vnctio regia, non prohibebit caput meum à ſuſceptione reprehenſionis, & caſtigationis. quanuis vnctus in regem ſim, tamen patienter feram corripiētem. Re ipſa probatū hoc eſt. Corripuit

2. Reg. 12. Dauidem Nathan 2. Reg. 12. oleum regium non prohibuit, quominus patienter ferret. Ille (ait Ambroſius in Apologia

D. Amb. Dauidis cap. 2.) ille, inquam, regio clarus imperio, cùm corriperetur à Nathā propheta, non indignatus infremuit: ſed cōfeſſus ingemuit. &c. Etiam ſi nobilis, diues, potens ſis; ſi tamen in crimē aliquod incidiſti, & iaces: patiēter ferto, Imo gratias age, ſi tibi manum aliquis porrigit. Ne indignatus fremas, ſed confeſſus cum Dauide ingemiſce, ageque pænitentiam. Caue ne imiteris Amaſiam. Hunc regem propheta quidem de idolorum cultu arguit, 2. Parali. 25. Cur (inquit) adoraſti Deos, qui non liberauerunt populum ſuum, de manu tua? &c. At Rex arguenti interminans, reſpondit: *Num conſiliarius regis es? quieſce: ne interficiam te. &c.* Ab illo diſcedens propheta: *Scio* (inquit) *quod cogitauerit Deus occidere te, quia feciſti hoc malum, & inſuper non acquieuiſti conſilio meo. &c.* Punitionis diuinæ ſignum eſt, monentes non audire, vt ſupra dictum eſt ex cap. 13. Prouerbiorum. & cap. 15. *Qui increpationes odit morietur. &c.*

Etiā à nobilibus libenter audienda eſt correptio.

2. Par. 25.

Correptionē prophetæ Amaſias rex iniquo animo audiuit.

Prou. 15.

Prouerb. 9. Sapiens, vt Dauid, correptionē amat. Prouerbiorum 9. *Argue ſapientem, & diliget te. &c.* Inſipiens vt Amaſias fugit, fertque moleſtè. Seneca lib. 3. de ira, cap. 37. Ad-

Seneca. moneri bonus gaudet: peſſimus quiſque correptorem aſperrimè patitur. &c. Prouerbiorum 15. *Non amat peſtilens eum, qui*

Prouer. 15. *ſe corripit, nec ad ſapientes graditur &c.* cap. 28. *Qui corripit hominem, gratiam poſtea inueniet apud eum, magis quam ille qui per lingua blandimenta decipit. &c.* Cauſa cur corripi nolimus ſuperbia eſt, & præpoſterus noſtri amor. Superbus non vult corripi; humilis correptione gaudet. Lege Gregorij

D. Gregor. Nazian. Nazianzeni Apologeticum: Sagacitas (inquit) & præpoſterus noſtri amor, & quod facile cuiquam cedere nec ſcimus, nec ſuſtinemus plurimùm ad virtutē impedimenti affert; ac velut inſtructa quædam acies, aduerſus eos, qui nobis opem ferunt exiſtit. Quantumque ſtudiū à nobis adhiberi cōueniebat, vt morbum medicis detegeremus, tantum ad medicinam

A fugiendam adhibemus. Aduerſus ſanitatem noſtrā periti ſumus. Aut enim ſeruilem in modum peccatum ſuffuramur, nō ſecus ac morbum ſubputridum, in intimis animæ receſsibus occultantes, perinde ac magnum quoque Dei oculum fugituri, ſi homines fefellerimus; aut excuſationes in peccatis excuſamus, verborum patrocinium vitijs noſtri exquirentes, aut etiam obſtructis auribus inſtar aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas, obſti-

B nato ſtudio in hoc incumbimus, vt ne incantantium vocem audiamus, ac ſapientię remedijs, quibus animæ morbus depelli ſollet, curemur; aut poſtremo ad peccatum, huiuſque medicos, frontem apertè perfricamus. hæc ille. Dauid Pſal. 140. à Deo petebat: *Ne declines cor meum in verba malitiæ*, id eſt, in verba mala; *ad excuſandas excuſationes in peccatis*; id eſt, vt prætexam prętextus, & excuſationes, peccatis. Etenim peccatum abſque excuſatione fa-

C tendum, ac emendandum eſt. Nihil excuſationis prætexuit Dauid peccato ſuo. 2. Reg. 12.
abſque vllo prætextu Nathano reſpondit 2. Reg. 12. *Peccaui Domino.* Ideoque ab eo audiuit: *Dominus quoque, tranſtulit peccatum tuum Non morieris. & cæt.* Saul vero 1. 1. Reg. 15.
Reg. 15. à Samuele correptus, peccatum excuſatione texit, & agnoſcere noluit. *Imo* (inquit) *audiui vocem Domini. & ambulaui in via, per quam miſit me Dominus. & cæt.*

Deniq; correptor, ſiue correptio, inau-

D ris eſt aurea, fulgente pyropo exornata, quę obedienti auri inſeritur, eamque ornat. Laude enim dignus eſt, qui humiliter correptionem audit; eique dum paret Prouerb. 25
ornatur. Vnde prouerbiorum. 25. *Inauris aurea. & margaritum fulgens, qui arguit ſapientem, & aurem obedientem. &c.* Eccleſiaſticus *Quam bonum* (inquit) *eſt, correptum manifeſtare pænitentiam. &c.* grecè, καλὸν, quam pulchrum. pulcherrima enim eſt, illius qui corripitur humilitas, obedientia, &

E pænitentia; turpiſſima verò eſt ſuperbia, pertinatia, ac ſerpentinus furor. Iuxta illud Pſal. 57. *Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantatis ſapienter. &c.* Is qui ſalutares monitiones, audire non vult, quiq; cum admonetur furore excādeſcit & in crimine pertinax eſt, ſimilis fit furibundæ ſerpenti, & Aſpidi ſurdę, auresq; obturāti. Quoniam peccati venenum de-

ponere

ponere non vult. Amos.5. *Odio habuerunt corripientem in porta, & loquentem perfectè abominati ſunt.&c.* Ecce tibi ſurdas aſpides, aures obturantes, odioque proſequentes illos, à quibus peccati veneno liberabantur.

Lucrũ maximum eſt animas correptione lucrantis.

D. Chryſ.

¶ *Lucratus eris fratrem tuum*. Eximium lucrum eſt correptionis, & doctrinę. Nõ aurum, aut argẽtum, ſed omni auro, omnique argento præſtantiorem fratris animam, admonendo, corripiẽdo, & docendo, lucramur. D. Chryſoſt. hom.3. in Epiſt. ad Corint. Nullius (ait) rei pretium eſt cum anima conferendum, ne totus quidem mundus. Quamobrem, etiam ſi diuitias innumerabiles dederis pauperibus, nihil tale efficies, quale is, qui cõuertit animam. ſic ille. Vides quam magnũ ſit lucrum? Talentum nobis tradidit Dominus; hoc lucrum reddamus maximũ, ſcilicet fratrum animas. Chryſ. hom.1. in Iudæos in fine. Talentum (inquit) qđ acceperat, ac defoderat, ſeruus ille Matthæi 25. reddidit integrum; attamen dat pænas, eò quòd non auxerat lucrum. ita tu quidem, etſi innocens perſeueres, cæterùm non augeas talẽtum, nec fratrem pereuntem reuoces ad ſalutem, eadem quæ ille patitur, patieris. &c. Gratiſſima Deo donaria ſunt animæ à peccato liberatæ. Vnde eodem loco Chryſoſtomus. Quid magni (inquit) poſtulo? vnuſquiſque veſtrum vnum mihi ex fratribus ad ſalutem reuocet. hic ſolicitus, hic quiſq; curioſus eſto, quò nimirum in craſtina communione multa cum fiducia compareamus, donaria Deo ferentes, donaria inquam omniũ pretioſiſſima, ſi animas errantium reduxerimus. &c. Non ſolùm animas fratrum corripiendo, admonendo, docendoque lucramur, ſed illud etiã lucrum reportamus, de quo D. Greg. lib. 6. Epiſt. 27. Tantò (inquit) celerius quiſque ab omnibus ſuis peccatis abſoluitur quantò per eius vitam, & linguam, aliorum animæ ſuorum peccatorum nexib. ſoluuntur. &c. Nam pęnæ indulgẽtiam, propter hoc opus, & auxilia, vt à peccato ſurgamus tribuit Dominus.

D. Greg.

Prudentiæ opus in corripiendo.

Ad Gal.6.

1. Timot.5.

D. Amb.

D. Greg.

Vt autem fratrem lucreris prudentiã eſt opus, vt ſcias tum ſeueritatem cùm opus fuerit, tùm vel maxime lenitatem adhibere. ad Gal.6. *Et ſi præoccupatus fuerit homo* (ait Paulus) *in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis. conſiderans te ipſum, ne & tu tenteris. &c.* & 1. ad Timotheum 5. *Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra ut Patrem, iuuenes ut fratres, anus ut matres, iuuenculas ut ſorores, in omni caſtitate. &c.* D. Amb. in hunc locum Pauli: Blanditijs (inquit) ſolent obtineri, quæ autoritate non poſſunt. Nã animalia quãdo membra ſua zelantur blanditijs tamẽ cedunt. &c. D. Greg. 3. parte Paſtoralis curæ cap. 18. Conſiderandum (inquit) quòd elatos plerumque vtilius corripimus, ſi eorum correptionibus quædam laudum fomenta miſceamus. Inferenda namque ſunt illis, aut talia bona, quæ in ipſis ſunt, aut dicendum certè, quæ poterant eſſe, ſi non ſunt. & tunc demum reſecanda ſunt mala, quæ nobis diſplicẽt, cùm prius ad audiendum, eorum placabilem mentem fecerint, pręmiſſa bona, quæ placent. Nam & equos indomitos, blanda manu prius tangimus, vt eos nobis plenius poſt modum, etiã per flagella, ſubigamus. Et amaro pigmentorum poculo, mellis dulcedo adiungitur, ne ea quæ ſaluti profutura eſt, in ipſo guſtu, aſpera amaritudo ſentiatur. Ipſa ergo in elatis, inuectionis exordia, permixta laude ſunt temperanda, vt dum admittunt fauores, quos diligunt, etiam correptiones recipiant, quas oderunt. Sic ille. Seneca lib.3. de ira cap.39. Medicum aiunt cùm Regis filiam curare deberet, nec ſine ferro poſſet, dum tumentem mãmam leniter fouet, ſcalpellum ſpongia tectum induxiſſe. Repugnaſſet puella remedio palam admoto: eadem, quia non expectauit, dolorem tulit. &cæt. Vt medicus hic ſpongia ſcalpellum texit, ſic lenitate, mãſuetudine, laudeque, veluti tegenda eſt correptio. Sic Nathan Dauidis correptionem veluti ſpongia, texit parabola.

Lenitas correptionis.

Seneca.

CAPVT

CAPVT XXXVII.

De parabola regis, qui decem millia talenta dimiſit ſeruo.

MATTHAEVS CAPITE XVIII.

TVNC accedens Petrus ad eum dixit: Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vſque ſepties? Dicit illi IESVS: Non dico tibi vſque ſepties: ſed vſque ſeptuagies ſepties. Ideò aſſimilatum eſt regnum cęlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum ſeruis ſuis. Et cum cępiſſet rationem ponere, oblatus eſt ei vnus, qui debebat ei decem millia talenta. Cum autem non haberet, vnde redderet, iuſſit eum Dominus eius venundari, & vxorem eius, & filios, & omnia quæ habebat, & reddi: Procidens autem ſeruus ille, orabat eum dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Miſertus autem Dominus ſerui illius dimiſit eũ & debitum dimiſit ei. Egreſſus autem ſeruus ille inuenit vnum de conſeruis ſuis, qui debebat ei centum denarios, & tenent ſuffocabat eum, dicens; Redde quod debes. Et procidens conſeruus eius, rogabat eũ dicens: Patiẽtiam habe in me, & omnia reddam tibi. ille autem noluit; ſed abijt, & miſit eum in carcerem, donec redderet debitum. Videntes autem conſerui eius, quæ fiebant, contriſtati ſunt valde: & venerunt, & narrauerũt Domino ſuo omnia quę facta fuerant. Tunc vocauit illum Dominus ſuus: & ait illi: ſerue nequam, omne debitum dimiſi tibi quoniam rogaſti me. Nonne ergo oportuit, & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum? Et iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus, quo aduſque redderet vniuerſum debitum. Sic & Pater meus cęleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.

Digitized by Google

A

Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? uſque ſepties?

Fecerat verba dominus de fratre peccante in nos, & corripi iuſſit. Non tamen dixerat, quoties dimittenda eſſet fratri iniuria. Ideoque Petrus hanc proponit quæſtionem: *Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei?* Nunquid dimittam ei vſque ſepties? D. Lucas capite 17. hæc ſcribit dixiſſe Chriſtum: *Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum. et ſi pœnitentiam egerit, dimitte illi. Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens, pœnitet me: dimitte illi. &c.* Veriſimile apparet, hæc verba a Chriſto dicta eſſe cum de fraterna correctione egit Matthæi 18. Lucã vero alio illa loco, non ſeruato temporis ordine, commemoraſſe. Quia igitur Chriſtus numeri ſeptenarij fecit mentionem, videri poteſt Petrũ de eodem quæſtionem propoſuiſſe; *Dimittam* (inquiens) *uſque ſepties?*

Luca. 17.

An verba Luca 17. hoc tempore dicta ſint de correctione faterna.

Crederim tamen verba Lucæ alio dicta tempore. Nã ſi hoc tempore, & loco dicta fuiſſent, quæſtionem hanc non excitaſſet Petrus: *Quoties peccabit in me frater meus? &c.* Iam enim Chriſtus illi reſpoderat: iam dixerat remittendam fratri iniuriam. etſi ſepties in die peccaret, etiam remittendam. Si Chriſtus iam affirmauerat ſepties in die peccanti fratri eſſe parcendum, quorſum Petrus interrogaſſet; parcã ne fratri vſque ſepties? Dices: Rogaſſe Petrum, an poſſet numerum tranſire ſeptenarium, & ſæpius parcere. At vero Chriſtus iam dixerat numerum ſeptenarium tranſeundum. affirmauit enim, et ſi ſepties quotidie peccaret frater, peccatum condonandũ. Quid igitur opus erat hac interrogatione? Petrus enim non rogat, dimittamne vſque ſepties in dies? ſed vſque ſepties abſolute, per omne tẽpus. Quod ſi Chriſtus verba, à Luca conſcripta hoc loco dixiſſet, Petrus non abſolute interrogaſſet, ſed definite ad diẽ; dimittam ne ei vſque ſepties tantùm in die? & Chriſtus reſpondiſſet; dimitte ſeptuagies ſepties in die. Reſpondit vero abſolutè; vſque ſeptuagies ſepties. Itaque ratio interrogationis, illa fuit prior.

Vſque ſeptuagies ſepties.

Reſpondet Dominus Miſericors, non eſſe numero complectendam remiſſionẽ ſemperque parcendum peccanti fratri. Petrus numero ſeptenario, determinate vſus fuerat; dimittam nè ei vſque ſepties? Chriſtus numero vtitur definito, ſed ſignificatio eſt infinita. Non dico tibi vſ-

Remiſſio numero nõ comprehenditur.

B que ſepties ſolùm, vt tu rogas, parcendũ; ſed vſque ſeptuagies ſepties. Significat autem dominus his verbis ſemper fratri pœnitenti peccatum condonandum. Poteſt hic numerus ſic accipi, vt coniũctio, &, ſubintelligatur, hoc pacto; *ſeptuagies, & ſepties.* Eritque ſenſus, parcendum non ſolum ſepties, ſed ſeptuaginta, & ſeptem vicibus. ſic accipit D. Auguſtinus ſermone 15. de verbis domini. Poteſt etiam accipi, ita vt nulla ſubaudiatur coniunctio,

D. Auguſt.

C ſeptuagies ſepties, ſignificatque numerũ ſeptenarium ſeptuagies multiplicatum, id eſt, ſummam 490. ſic Hieronymus expoſuit. Septuagies ſepties, id eſt, quadringentis nonaginta vicibus. ſic etiam Theophylactus. Græce legitur, ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. i. ſeptuagies ſeptem; ſeptuagies multiplicato numero ſeptenario. Numerus vero determinatus pro numero ponitur indeterminato.

D. Hieron.

Theoph.

D

Aſſimilatum eſt regnum cælorum homini Regi.

Ignoſcendum fratri indicat Dominus parabola propoſita. Sic (inquit) ſe res habet in regno cælorum, id eſt, in eccleſia, in regno Meſſiæ, quod cæleſtibus gubernatur inſtitutis, a cæleſti rege: ac ſi Rex eſſet aliquis, qui a ſeruis ſuis expoſceret rationem. &c. Perſpicua parabola eſt; paucis explicabitur.

Parabola.

E

Decem millia talenta.

Magno debito obſtrictus hic erat ſeruus. Tractabat Regis pecunias; manibus hærebant. Difficile enim eſt ab auro, & argento, manus excutere. Decẽ millium talentorum ingens debitum contraxit. Budæus lib. 4. de aſſe numarium talentũ hebræis cõcedit; Talẽtũ (inquit) numariũ

Talentum

hebræorum

Digitized by Google

hebræorum tetradrachmum erat, id eſt, quatuor drachmarum. &c. Concedit etiā Couarruuias in libro de collatione numiſmatum capite 4. talentum, quod non fuerit pondus, ſed numus aureus 4. drachmarum, queadmodum ſiclus. Sed opinionem non probant. Alij putant talentum valere ſexcentis aureis, ſiue coronatis: ſed hoc eſt talentum atticum, non hebræum. Chriſtus autem de hebręo forſitan loquitur. De hebræo autem talento iā fuſe egimus ſupra libro 3. capite 12.

Cum autem non haberet vnde rederet.

Serui pænitentia & ſupplicatio.

Debito ſe obſtringebat Regis hic ſeruus; vnde ſoluturus eſſet, non cogitabat. Soluendo non erat; ideoque non illum tantummodo, ſed vxorem etiam, & filios opeſque Rex iuſſit venundari. vt quoquomodo fieret ſatis debito.

Procidens autem ſeruus.

Regis clementia debitum remittentis

Quod vnicum eſt afflictorum perfugium, ad orationem ſeruus confugit, à Rege, cuius nouerat clementiam, temporis prorogationem proſtratus poſtulat. *Patientiam* (inquit) *habe in me*, expecta me patienter; & omnia reſtituam, quæ debeo. Græcè μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ, id eſt, longanimis eſto erga me & patiens.

Miſertus autem dominus.

Serui ingratitudo, & immanitas.

Magna fuit Regis clementia cum ſumma coniuncta munificentia. Proſtratum vt vidit debitorem, temporiſque prorogationem poſtulantem, protinus non ſolum abire liberum permiſit, verùm ingēs etiam debitum remiſit, multòque plus cō- E ceſſit, quàm poſtulauerat. Petierat vt ſolutionem expectaret debiti; Rex non expectat, ſed toto debito liberat, incredibili liberalitate.

Inuenit vnum de conſeruis.

Propoſuit Dominus exemplū clemētis Regis, qui maximum debitum remiſit A facilè. Propoſuit aliud crudelis ſerui, atque ingrati, qui minimum debitū remittere non ſolum noluit, ſed acerbiſſimè etiam à debitore efflagitauit. Is idem ſeruus, qui decem millium talentorū remiſſionem acceperat, è domo regis tāto exoneratus debito egreſſus, in debitorem incidit, qui exiguam centum denariorū pecuniam illi debebat. Oblitus verò impetratæ paulò ante remiſſionis, hominem apprehendit, guttureque ſtringens, ac pe- B ne ſuffocans, verba illa Regis inclamabat; Redde quod debes, adnumera mihi ſtatim pecuniam debitam. Debitor procidens vſus eſt precatione eadem, quæ creditorem ingenti tot millium talentorum debito liberauerat: *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Crudelis tamen creditoris ferrea viſcera emollire non potuit, pro minimoque debito in vincula eſt cōiectus. Chryſoſt. hom. 61. Nec verba quidem ipſa (inquit) veritus eſt ſeruus, qui- C bus ſalutem acquiſiuit. his enim ipſe dictis: *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi*; decem millium talentorum debitum euitauit. Ita, ne portum quidem cognouit, quo tutatus à naufragio euaſit; nec modus ipſe ſupplicationis ad miſericordis domini memoriam eum reduxit. &c. Item: Et certè non æquali de re iſte ſupplicabat, cùm pro talentis hic decem millibus, alter autem pro centum denarijs ſupplicauerit. & ille conſeruo ſe proſtra- D uit, iſte Domino, & cui omnino indultū fuit, is ne prorogationem quidem temporis conceſſit. Vinculis enim, ac carcere ipſum oppreſſit. &cæt.

D. Chryſ.

Videntes autem conſerui eius.

Valdè diſplicet probis, improborū nequitia. Tyrannica hęc ſerui crudelitas, conſeruis maximè diſplicuit. Rem totā ad dominum oppreſſorem accuſantes, oppreſſo condolentes, retulerunt.

Vocauit illum dominus.

Dominus crudelem, ingratūque ſeruū ad ſe vocauit, reprehēdit, tortoribuſque tradidit torquendum, quoad totum decē milliū talentorum debitum reſtitueret. Sic

Digitized by Google

Sic Pater veſter.

Huc parabola tendit, docet Deum illis non parcere, qui non parcunt. Quo autem modo debeat lædenti parcere chriſtianus, ex ſcholaſticis diſce. Rex Deum adumbrat, qui rationem ab hominibus expoſcit, ingenti peccatorum debito obſtrictis. Procidunt illi coram Deo, pænitentiam agunt veram, remittitur ingens debitum, etſi multorũ ſit talentorũ. Cùm B autem à Deo remiſſionem impetrent ingentium debitorum, proximo remittere nolunt debita exigua. Ideòque meritò ſupplicijs mancipantur, donec vniuerſum reddant debitum. Quia verò reddere nunquam poterunt, à ſupplicijs nunquam liberabuntur. Chryſoſt. Ad perpetuitatem ſupplitij tradidit ſeruum, nunquam enim perſoluturus erat. &c. Quia huius vitæ ſupplitium æternum non eſt, & quia in hac vita ſolui poſſunt debita; C idcirco in parabola dicitur; *tradidit eum tortoribus, quo aduſque redderet vniuerſum debitum*. At ſupplitium quod poſt mortem de improbis ſumitur, æternũ eſt. In Tartaro debita minime ſoluuntur. Purgante igne qui agunt verum pænitentiam torquentur, quoaduſque ſoluant vniuerſum debitum.

Parabola ſcopus.

CAPVT XXXVIII.

Mor. De parab. regis qui 10. millia talenta dimiſit ſeruo.

¶ P*Rocidens autem ſeruus.* Colligit Chryſoſtomus ex hac parabola, Deum E ad vtilitatem noſtram nos diuexare, vt procidamus, peccatorumque veniam petamus: quemadmodum minis diuexatus ſeruus hic, ante Regem procidit, veniamque petiuit. Nõ ex crudelitate (ait Chryſoſt.) iuſſit ſeruum venundari, vxorem, & filios; ſed quia incredibili cura illius deuictus, hac comminatione, ad ſupplicandum ne venderetur adducebat. &c. Theodoretus in Ionam, c. 3. Quoniam

Deus ad vtilitatem noſtram nos uexat.

D. Chryſ.

Theodor.

Acõ ſeruare Deus gaudet, minatur triſtia: ne in nos triſtia inuehat. &c. D. Hieronymus in Ionã: Deus neminem punire deſiderans, quæ facturus eſt comminatur. &c. Vtinam nobis proſint Dei cõminationes, vt coram Deo procidamus, pænitentiamque agamus. Quis non procidat ſub comminatione ſupplitij æterni? Abacuc. 3. *Incuruati ſunt colles mundi, ab itineribus æternitatis eius. &c.* Etiã colles mundi, etiam montes, hoc eſt reges, principeſque viri, ab infinitis itineribus æternitatis ſupplitij, ſi illam concipiant mẽte, incuruantur, ac procidunt. Aeternitas tartari flammas minatur Deus. Proſint nobis terribiles hæ minæ. Si minæ non proſint, haud dubium, in ſupplicia nihil profutura incidemus. Ne pœnam inferat, prius Deus intentat pœnam. Videlicet vt à facie arcus fugiamus: Iuxta illud pſal. 59. *Dediſti metuentibus te ſignificationem ut fugiant à facie arcus.*

Minatur Deus, ne puniat.

D. *Hieron.*

Abacuc 3.

Aeternum ignẽ minatur Deus.

Pſal. 59.

Lege Chryſoſt. hom. 55. tom. 5. in qua docet Deũ hominibus æterna ſupplicia aperuiſſe, vt illa ſanctè viuendo fugerẽt. Sic iter facienti foueæ, inſidiæ, cædes, latronumque pericula indicantur; non vt in illa incidant, ſed vt illa caueat. Mortẽ (inquit Chryſoſtomus) peccatoris dicit Deus, ne mittat in mortem. Niſi fuiſſet intentata gehenna, omnes in gehennam incidiſſemus; Niſi prænuntiatus fuiſſet ignis, nemo fugiſſet ignem. &c. Et hom. D 1. de pænitentia, de prædicatione Ionæ loquens. Cuius (inquit) rei gratia domine, quæ facturus es mala prædicis? Vt nõ faciam, quæ prædico. Propterea & gehennam minatus eſt, vt gehennam non inducat. Terreant (inquit Dominus) vos verba, ne conturbent facta. ſic Chryſoſto. Minatus eſt Dominus, Ionæ prophetæ voce Niniuitis ciuitatis ſubuerſionem; profuere minæ. Ante Deũ procidit Rex, & populus: pænitentiam egerunt, veniãque impetrarunt. lege Ionæ caput. 3. Niſi per Ionam (ait Chryſoſt.) ſubuerſio Niniues denuntiata fuiſſet: Niniuitæ perijſſent. &c. Profuit Niniuitis de euerſione ciuitatis, proſit nobis de ſempiternis flammis, comminatio. Terreant nos verba, ne incendant facta.

D. Chryſ.

Minatur Deus, ut ſupplicium fugiamus.

Ionas. 3.

D. Chryſ.

¶ *Poſuit rationem cum ſeruis ſuis.* Ponit Deus rationem cum ſeruis ſuis maximè metuendam, tùm in fine vitæ, tùm in fine mundi. In fine vitæ, à ſingulis

Ad reddendã rationẽ Deo, oportet animum parare.

gulis ſigillatim rationem expoſcit; in fine mundi expoſcet ab omnibus ſimul, & ſingulis, ad tribunal horrendum euocatis. A Huius rationis oportet meminiſſe, & ad eam reddendam dieb. ſingulis præparari. Eccleſ. 11. *Lætare iuuenis* (ait Salomon) *in adoleſcentia tua: in bono ſit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ: Et ambula in vijs cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum. Et ſcito, quia pro his omnibus adducet te Deus in iudiciũ &c.* & c. 12. *Cuncta, quæ fiunt adducet Deus in iudicium, pro omni errato: ſiue bonum, ſiue malũ ſit. &c.* B hoc eſt, oĩa hominũ opera Deus iudicio diſcutiet, ſiue bona, ſiue mala ea fuerint; pro omni errato puniendo; id eſt, vt de omni peccato pœnas ſumat debitas. Adducet Dominus in iudiciũ opera noſtra, adducamus nos eadem prius quotidie in iudicium. Expoſcet ille à nobis vitæ rationẽ, expoſcamus nos prius, paratique erimus ad rationẽ reddẽdam.

Eccl. 11.

Eccl. 12.

Conſciẽtia quotidie excutienda.

Hoc Philoſophus Seneca docet lib. 3. de Ira cap. 36. Animus (inquit) quotidie ad C rationem reddendã vocandus eſt. Item: Quid pulchrius conſuetudine excutiendi totum diem? &c. Quod faciebat Philoſophus, cur non faciet Chriſtianus?

Seneca.

Quotidie (ait Seneca) apud me cauſam dico. Cùm ſublatum è conſpectu lumen eſt, & conticuit vxor moris iam mei conſcia; totum diem mecum ſcrutor, facta, ac dicta mea remetior. &c. Imitare ethnicum ò Chriſtiane: Apud te quotidie noctu cauſam dicito, in teipſum inquire D te ſcrutare, ad reddendam ſummo Regi rationem ſic te para.

Grauiſſimũ debitum eſt peccatum.

¶ *Decem millia talenta.* Magnum, graueq; debitum eſt peccatum; debitum eſt pluſquam decem millium talentorũ. debitũ enim eſt infinitũ. Nam quicunque mortifero ſe obſtringit crimine, ifinitas, hoc eſt, ęternas pęnas debet. Nos tamen tam graui oppreſſi debito, deliciamur, ac ſtertimus. Cùm equitis Romani, qui graui debito erat obſtrictus, idque dum viueret E cælauerat, res ſubijcerentur auctioni vt creditoribus ex pecunia ſatisfieret; fertur Auguſtus Imperator ſibi emi præcepiſſe culcitrã illius cubicularẽ, ac mirantib. hoc præceptũ, ſic reſpondiſſe: Habenda eſt ad ſomnũ mihi conciliandũ illa culcitra, in qua ille tãto ære alieno obſtrictus ſomnũ capere potuit.

Hominum ſocordia.

Nã Auguſtꝰ ob ingẽtes curas ſępe maximã noctis partẽ ducebat inſomnem. Mirandũ eſſe ſignificabat Imperator, hominis graui ære alieno oppreſſi ſomnum, ac quietẽ. Quod æs grauius reperiri poteſt, quàm peccatum? Mirandus ſane eſt hominis, qui hoc ære eſt obſtrictus, ſomnus, miranda in peccato quies, ac ſecuritas, & ſocordia. Hęc peccatoris culcitra eſt, non emenda, ſed inſtar peſtis fugienda. In ſocordia, negligentiaque ſumma, velut in molli culcitra, ſtertit improbus, peccatorum debito obrutus, ſomnumque capit mortiferum; donec ad tribunal ducitur, tortoribuſque traditur.

D. Chryſ.

Peccati debitũ totam mergit ſubſtantiam.

Chryſo. hom. de Adam, Sodomitis. &c. tom. 1. Tale (inquit) eſt peccatorum debitum, vt ſi ſoliciti ſimus, ad ſoluendum leue ſit. Sin negligẽtes, erit grauiſſimum. Totam enim ſimul mergit debẽtium ſubſtantiã. Non curabant Sodomitæ debita, neglexerũt; quotidie neglectu creſcente, creuit debitum, repetitionis chirographum auctum eſt, fœnora peccati aucta ſunt. Factum eſt tempus repetitionis, non erant ſoluẽdo. Imperauit Dominus debiti, ut traderentur igni, & mulieres eorum, & filij eorum, & omnia, quæ habuerunt in ſatisfactionem cederent. ſic ille.

¶ *Et omnia reddam tibi.* Supra dictũ eſt, nõ habuiſſe hunc hominem unde redderet debitũ. *Cum* (inquit) *non haberet, vnde redderet, iuſſit eum dominus eius venundari &c.* Si non habebat unde redderet, cur reſpõdet tanta cũ fiducia: *Et omnia reddam tibi?* Vtrumque veriſſimũ eſt; non habet peccator vnde reddat, & põt cũ fiducia maxima dicere: *Omnia reddam tibi.* Nõ habet vnde reddat à ſe; hẽt vnde reddat à Deo; non poteſt peccati debitum ſoluere pecunia propria, poteſt ſoluere pecunia, & meritis Domini ſui Chriſti. In ſe ipſum ſi oculos conijciat, nihil reperiet, quod pro peccato dimittendo ſit ſatis; ſi Chriſtum cruci ſuffixum intueatur, fidenter clamabit; Domine, *omnia reddam tibi.* Nõ reddam ex opibus meis, ſed ſoluam ex opulentiſſimis theſauris vulnerũ domini mei, Ego (ait Bernar. ſer. 61. in Cant.) fidenter quod ex me mihi deeſt vſurpo mihi ex viſceribus domini, quoniam miſericordia affluunt. Neque deſunt foramina, per quæ effluant. &c.

D. Bern.

Cant. 8.

Peccator pœnitentiam agens ex Chriſti theſauro õnia reddit Deo

Cant. 8. *Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam &c.* Ex Hebręo etiam vertitur; *Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ* pro

pro

pro dilectione, contemnendo contemnent eum, &c. hoc eſt, non poteſt emi charitas, Deique amor o͞ibus hominis opibus. Etiāſi quidquid poſſidet offerat pro remiſſione peccati, & charitate, deſpicietur; quia nullū offerret pretiū illa dignū. *Perditio tua Iſrael.* (ait Dominus Oſeæ 13.) *Tantummodo in me auxilium tuum. Vbi eſt Rex tuus? maxime nunc ſaluet te, &c.* hoc eſt, ò Iſrael, ò peccator, perditio tua eſt; tibi tribuēda. Perdere te potes, non potes ſaluare. Auxilium, quo perditionem euadas, tātummodo in me eſt Deo tuo. Vbi eſt Rex tuus? nunc ſaluet te. id eſt. Neque Reges, neque terræ Principes à perditione te poterunt liberare. Ego ſolus poſſum, quia ego ſolus ſum Saluator. Bernardus in ſermone de triplici miſericordia: Difficilis (inquit) prorſus res, & ſoli diuinæ virtuti poſſibilis, ſuſceptum ſemel peccati iugum, à ceruicibus excutere. Quoniam qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati; nec eſt iam liberari, niſi in manu forti, &c. O rem miram, non habet homo pecuniam, qua debitum ſoluat; ab eo accipit, cui debet. Aere alieno, æs ſoluit alienum; peccatis ſuis facit ſatis ex pecunia, meritis, & donis Domini. ideoque clamat: *Omnia reddam tibi.* Sunt enim theſauri illi Domini opulentiſſimi, ita vt omnia ex illis mundi totius debita, etſi grauiſſima, ſolui poſſint ab ijs, qui veram agunt pœnitentiā, ait ſeruus Domino; *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Ait Dominus ſeruo: Pœnitentiam habe in te, & omnia remittam tibi. Nam merita Chriſti pœnitentiam non excludunt noſtram, aut merita, quæ tamen propter domini merita, ſunt merita; ſine illis verò nihil habent aut pretij, aut meriti.

Merita Chriſti nō excludunt pænitētiam merita, & opera noſtra imo illis dant pretium.

Certe recte hic ſeruus ait: *Omnia reddā tibi;* quoniam omnia quæcūque habemus Chriſto debemus, corpus, animam, intellectum, memoriam, voluntatem, ſenſus, appetitus, opes. Omnia debemus; omnia reddamus. Omnia autē reddemus, ſi omnia in Dei gloriam, obſequiumque cōferamus. Lege Bernardi ſermonem de quadruplici debito.

Pænitentia non eſt differenda in aliud tēpus.

Seruus hic à Rege petebat temporis prorogationem vt ſoluere: *Patientiam* (inquit) *habe in me, & omnia reddam tibi.* Vt pænitentiam agat peccator, qua aboleatur culpa, non eſt opus temporis dilationem petere. Statim enim pęnitentia agēda eſt, A nec in craſtinum differenda. At vt aboleatur pęna, & pro peccatis fiat ſatis, ieiunijs, verberibus, orationibus, eleemoſynis, ſanctiſque alijs operib⁹, precatur peccator Deum: *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Expecta domine, tempus aliquod vitæ concede, vt quas pro peccatis pænas debeo, eas potius ī ſęculo hoc, quam in purgante igne reddam. Si enim hic iuſtitiæ non fecero ſatis, igni purganti trades me; neque inde egrediar quo ad B uſque reddam vniuerſum debitum.

¶ *Miſertus autem Dominus.* Ex infinito miſericordiæ fonte, debitorū emanat remiſſio. Vides ne ingentis remiſſionē debiti? Ex miſericordi effluxit pectore. Miſertus eſt Dominus ſerui illius, debitū dimiſit ei. *Deus* (ait Paulus ad Epheſ. 2.) *qui diues eſt in miſericordia, &c.* Diues eſt peccator in debito decē milliū talentorū. ſi diues eſt peccator in debito; diues eſt Deus in miſericordia. Diues debitū, vt remitta C tur, diuitem poſtulat miſericordiam. Per hanc diuitem miſericordiā Dauid poſtulat. vt peccati condonetur diues debitum pſal. 50. *Miſerere* (inquit) *mei Deus, ſecundū magnam miſericordiam tuam.* Magna, diueſque eſt miſericordia, qua magnum remittitur debitum. Lege Bernardi ſermonem de triplici miſericordia; Magnus (inquit) peccator magna miſericordia opus habet; vt vbi abundauit delictum ſuperabūdet & gratia. &c. item: Hæc eſt miſericor D dia magna, magnis neceſſaria peccatoribus, de qua dicitur pſal. 50. Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiā tuam. &c.

Epheſ. 2.

Deus diues eſt in miſericordia.

Pſal. 10.

Patientiam habe in me; petebat ſeruus; & Dominus, nō ſolum habuit patientiā, ſed etiam pænitentiam. Etenim quia ſeruus egit pænitentiam peccati, egit Dominus pænitentiam ſupplicij intentati. Pænituit ſeruum; pęnituit & Dominum iuxta illud Ieremiæ 18. *Repente loquar* E *aduerſus gentem, & aduerſus regnum, vt eradicem, & diſperdam illud. ſi pænitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum aduerſus eam; agam & ego pænitentiam ſuper malo quod cogitaui vt facerem ei. &cat.* Dicitur autem Deus agere pænitentiam metaphoricè, eo quòd in modum ſe habet hominis pænitentis, & ſententiam reuocantis. Tulerat Rex ſententiam, iuſſit ſeruum venundari, & vxorem, & filios, & omnia quæ habebat.

Ierem. 18.

Quomodo dicatur Deus agere pænitentiā, vel pœnitere.

Egit pœnitentiam ſeruus procidens ante Dominum; reuocauit ſententiam Dominus, idcirco pœnitentiam egiſſe dicitur.

Negligens homo in peccatum relabitur.

¶ *Egreſſus autem ſeruus*. Graui ſolutus debito protinus nouum debitum contraxit hic ſeruus negligens, atque ingratus. ſic peccator graui peccatorũ debito per veram pęnitentiam liberatus, quia negligens eſt, & ingratus, mox noua alia debita peccando contrahit. Ieremiæ 9. *De malo ad malum egreſſi ſunt. &c.* Hieronymus: De ſanctis dicitur pſal. 83. *Ibunt de virtute in virtutem*; de peccatoribus verò; *de malo in malum egreſſi ſunt. &c.* Seruus hic de malis, id eſt, peccatis, ac debitis, quæ remiſſa fuerant, in malum egreſſus eſt à domo Regis, id eſt, vt debitorem ſuum acerbè vexaret. Sed vt dicitur Lucæ 11. Facta ſũt nouiſſima hominis iſtius peiora prioribus. priora enim debita remiſſa ſunt; propter nouiſſima in carcerem eſt miſſus, cruciandus in ſempiternum. Ioannis 5. dixit Dominus Paralytico: *Iam noli peccare, ne tibi aliquid deterius contingat*. Seruus hic voluit peccare, deterius aliquid illi contigit. Contigerant minæ, poſt minas cõtigit ſupplicium. Lucæ 7. *Cui plus dimittitur*, (ait Dominus) *plus diligit*. Maximum decem millium talentorum debitum huic dimiſſum fuerat: maximè ergo Deum diligere debebat, proximumque propter Deum. At ille amorem debitum minimè exhibuit, quin potius Deum protinus offendit. Lucæ 4. *Qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.* Vide menſuram, qua menſus eſt ſeruus conſeruo: eadem recepit ſupplicium. Non pepercit conſeruo; non parcenti, non pepercit Deus. Par pari retulit.

Ierem. 9. D. Hieron. Pſal. 83. Luc. 11. Ioan. 5. Luc. 7. Luc. 4.

¶ *Redde quod debes*. Paulo ante ſeruus hic coram domino procideràt, fleuerat, horruerat, orauerat. Heu quam ſubitò hæc omnis humilitas, & afflictio ex animo euanuit. Tempeſtate graſſante procidunt coram Deo nauigantes, orant, multa vouent; vbi venti poſuere, mox ad ſolita reuertuntur. ſic ſeruus hic, exorta minarum tempeſtate, procidit, orauit, debitum ſe redditurum promiſit: poſt pacatũ mare, mox ad alia debita contrahenda reuerſus eſt. Sedata tempeſtate, à conſpectu Domini ſeruus nequam egreditur, mox ad ſolita regreditur. Conſeruum reperit, qui centum denariorum debito erat illi obſtrictus. Quid nam faciet debetor, cui procidenti, ac roganti decem millia talenta paulò ante ſunt condonata? Nonne centum condonabit denarios, tantæ remiſſionis memor? Id quidem ratio, gratitudoque poſtulabat. Cæterùm longe aliter res euenit. In guttur debitoris, auarus homo crudeles inijcit manus, miſerũ ſuffocans centum flagitat denarios, procidentemque ad pedes, & temporis prorogationem ad ſoluendum precibus poſtulantem, in carcerem conijcit.

Videlicet egreſſus fuerat à facie Regis. *Egreſſus* (inquit) *inuenit vnum de conſeruis ſuis*. ſi Regem præſentem, omniaque cernentem cogitaſſet, tam turpe facinus nõ commiſiſſet. Quis enim eſt (ait D. Baſilius in regulis breuioribus interrogat. 29.) alterius poteſtati ſubiectus, qui in oculis principis ſui, aliquid auſurus ſit vnquam, eorum quæ ipſi principi non placent? &c. Theophylactus: Nullus qui in Deo manet, compaſſionis expers eſt. Sed ille ſeruus egreſſus erat, & à Deo nũc alienus erat. &c.

Præſentia Dei ſemper cogitanda. D. Baſil. Theoph.

Eccleſ. 31. *Intellige quæ ſunt proximi, ex te ipſo. &c.* hoc eſt, ex te ipſo, intellige quid proximo præſtare debeas, quomodo cũ proximo debeas agere: quod tibi fieri vis, id illi facito. Ex ſe ipſo potuit ſeruus intelligere, quid conſeruo ſuo deberet præſtare. ex remiſſione ſibi data potuit intelligere, remiſſionem multo minoris pecuniæ ſupplicanti debitori dandam. ſed vt eſt in Pſalmo 35. *Noluit intelligere, ut bene ageret. &c.*

Auarus eſt inexorabilis.

Præterea inexorabilem reddidit hunc hominem auaritia, centumque denariorum cupiditas. Inexorabilis eſt auarus. etſi vſque ad rauim roges, nihil pecuniæ ab auaro impetrabis. Vt argentum exorqueat, te ſuffocabit, atq; opprimet. *tenens ſuffocabat eum &c.* Prouerb. 12. *Nouit iuſtus iumentorum ſuorum animas; viſcera impiorum crudelia. &c.* Iuſti etiam erga iumẽta ſunt miſericordes, eorumque gerunt curam, nec plus exigunt, quam poſſint ferre. At impiorum viſcera ſunt crudelia. homines enim opprimunt, pluſque ab illis expetunt, quàm pręſtare queant. Verè ſerui huius viſcera crudelia, qui conſerui miſertus non eſt, ſed plus quàm pręſtare poterat efflagitauit.

Prou. 12.

¶ *Contriſtati ſunt valde*. Serui Dei non poſſunt ſine męſtitia, ac dolore, hominũ peccata

peccata cernere. Sic Dauid pſal. 118. *Vidi*
Pſal. 18. (inquit) *præuaricantes, & tabeſcebam, quia eloquia tua nõ cuſtodierunt. &c.* Item eodem pſalm. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei; quia non cuſtodierunt legem tuam*: hoc eſt, o-
Dei ſerui peccata ſine mæſtitia videre non poſſunt. culi mei præ mæſtitia, doloreque cordis, lacrymarum fudere riuos; eo quòd impij legem tuam tranſgreſſi ſunt. Cùm enim oculi mei frangi cernerent legẽ Dei mei, fontium inſtar fundebãt lacrymas.
Act. 17. Act. 17. *incitabatur ſpiritus eius*, id eſt, Pauli, *in ipſo videns idololatriæ deditam ciuitatem*:
2. Cor. 21. ſcilicet Athenas. 2. Cor. 11. *Quis* (inquit) *infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror.* Boni ſerui eſt, tabeſcere cum Dauide, lacrymaſque profundere, ſi legem Dei videat frangi; incitari ſpiritu cum Paulo, ſi videat vitijs deditos homines; vri, ſi videat quemquam ſcãdalizari.

Si quid patitur vnum membrum (ait Paul. 1. Cor. 12. *compatiuntur omnia membra. &c.*
1. Cor 12. Patiebatur vnum membrum, ille videlicet ſeruus, a quo debitum acerbiſſime eſt
Proximi miſerijs condolendum. repetitum, quique coniectus eſt in carcerem; compaſſa ſunt reliqua membra, ſcilicet conſerui. *Contriſtati* (inquit) *ſunt valde.* Amos c. 6. Iudæos reprehendit, quod
Amos 6. fratribus patientibus, non compaterentur. *Nihil* (inquit) *patiebantur ſuper contritione Ioſeph.* id eſt, ſuper calamitate & dolo-
ad Rom. 12 re decem tribuum. Si fratrem dolentẽ vi-
Prouer. 12. des, condole, iuxta illud Pauli ad Rom. 12. *flere cum flentibus. &c.* Prouerb. 12. *Nouit iuſtus iumentorum ſuorũ animas: viſcera impiorũ crudelia. &c.* Iuſtus & miſericors vir, non ſolùm hominibus, ſed iumentis etiã compatitur. Auarorum ferrea ſunt viſcera, hominum calamitatibus, et doloribus minime condolent, vt pecuniam extorqueant, ſuffocabunt, opprimẽt, ſpolia-
Amos 8. bunt. Amos 8. Cõteritis pauperem, et deficere facitis egenos terrę, dicentes, quãdo tranſibit menſis. &c. vt poſſideamus in argento egenos, & pauperes pro calceamentis. &cęt.

¶ *Omne debitũ dimiſi tibi*: Deus nõ cõfert dimidiatã remiſſionẽ ſi culpã ſpectes, nõ
Deus non confert dimidiatam peccatorum veniam. pęnã, õe dimittit debitũ, cũ dimittit. liberaliſſimus eſt, peccata mortifera oĩa per pænitentiã cõdonat: veniã non dimidiat. *Omne* (inquit) *debitum dimiſi tibi, quia rogaſti me. &c.* Deus veniam non dimidiat caueat peccator, ne dimidiet confeſſionẽ. Omnia Deus mortifera peccata per pœnitentiã remittit; omnia quoq. mor-

A tifera peccata debitor homo confiteatur,
ſilentio nullum tegat. Omne debitum Deus dimittit; omne debitum nos in cõfeſ- *Cõfeſſio ſit integra.*
ſione numeremus, id eſt, omnia peccata. Debebat ei decem millia talenta. Vides numerari talenta debita? Sic numeranda ſunt debita, id eſt, crimina.

¶ *Sicut & ego tui miſertus ſum*, Sic Deus nos vult miſericordiam præſtare proximis, quemadmodum ipſe præſtat nobis. *Non ne* (inquit) *oportuit & te miſereri conſer-* *Deus parcit nobis nos parcamus proximo.*
B *ui tui, ſicut & ego miſertus tui ſum?* Deus nobis parcit, parcamus; Deus nobis miſeretur, miſereamur. Deus in nos mille beneficia confert, in proximum beneficia cõferamus. Lucæ. 6. *eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt. &c.* Exemplar no- Luc. 6.
ſtræ miſericordiæ, eſt Dei miſericordia. Dei proprium eſt miſereri ſemper et parcere; iuxta illud Eccleſiaſticæ precationis; Deus cui propriũ eſt miſereri sẽper, & parcere. ſit nobis quoque veluti pro-
C prium, miſereri proximo non ſemel, aut iterũ, ſed ſemper. & parcere. Lib. 2. Reg. capite 9. dixit Dauid; *Putas ne eſt aliquis, qui remanſerit de domo Saul, vt faciam cum eo miſericordiam, propter Ionathã? &c.* Ita Chri- 2. Reg. 9.
ſtianus quærere debet. Eſt ne aliquis miſer in pago, vel ciuitate, vt faciam cũ eo miſericordiã propter Chriſtum? Eſt ne aliquis, qui in me peccauerit? parcã. Eſt aliquis inops? eleemoſynam largiar. Eſt aliquis ægrotus? inuiſam, & conſolabor.
D Saul hoſtis fuerat Dauidis, tamen Dauid rogat, an ex domo Saul, id eſt, hoſtis ſui, ſit aliquis ſuperſtes, vt beneficijs illum afficiat, propter Ionatham amicum ſuum. Eſt aliquis tibi Saul, eſt hoſtis; beneficijs affice Saulem, propter Ionatham; id eſt, inimicum propter maximum amicum Chriſtum.

¶ *Tradidit eum tortoribus.* Iacobi 2. *Iudi-* Iacob. 2.
cium ſine miſericordia ei, qui non facit miſericordiam. &c. Non fecit ſeruus hic miſericor-
E diam; iudicium expertus eſt ſine miſericordia liberalitate. Exegit acerbiſſimè à conſeruo debitum; exegit acerbiſſime debitum ab illo Deus. Tradidit eũ tortoribus, quouſque redderet vniuerſum debitum. Par pari retulit. Ita Agag 1. Regum 1. Reg. 15.
15. punitus eſt: *Sicut fecit abſque liberis* (ait Samuel) *mulieres gladius tuus, ſic abſque liberis inter mulieres erit mater tua. &c.* & Adonibezec Iud. 1. Adonibezec comprehende- Iud. 1.
rũt, cæſis ſũmitatibus manuum, ac pedũ.

dixitque

Sap. 11.

dixitque Adonibezec. *Septuaginta reges amputatis manuum ac pedum ſummitatibus colligebant ſub menſa mea ciborum reliquias. ſic ut feci, ita reddid t mihi Deus. &c.* Sap. 11. *Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. &c.* Per aquam Pharao peccauit, innocẽtes infãtes aquis demergendo: per aquam punitus eſt, Rubri maris fluctibus demerſus. Peccauit ſeruus nequam propter debitũ propter debitum tortus eſt Pſal. 17. *Cũ ſancto ſanctus eris: & cum peruerſo peruerteris.* hoc eſt: Dñe cum viro iuſto, ſanctè & benignè ages; aduerſus peruerſum, præbebis te peruerſum, ſeuerũque vltorem, & vindicẽ. Sic res ſe habuit in hac parabola. cum ſeruo conuerſo, & pænitentiam agente, conuerſus eſt Dominus, & à ſupplicio auerſus. At ſeruus factus eſt peruerſus, cũ peruerſo, peruerſus eſt Dominus tradidit eum tortoribus, vniuerſumque debitum exegit.

Pſal. 17.

¶ *Quoadusque redderet vniuerſum debitum.* Vnde redderet debitum homo hic pauperrimus? nihil habet vnde ſoluat. Quia igitur ſoluere non poteſt, in ſempiternũ torquebitur. Semper debitum permanebit; ſemper permanebit & ſupplicium. Theophylactus: Quouſque rddat, quod debebatur: hoc ſignificat, quòd tãdiu puniatur donec reddat, nunquam autẽ reddet quod debebat, videlicet pænam, quã meruerat. ſemper ergo punietur. hæc ille.

Theop

Sed quęritur; An hic ſeruus punitus fuerit propter debitum iã remiſſum? Affirmans pars ex his verbis conſtat; *Tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuerſum debitum*: ergo propter decem millia talenta iam remiſſa, torquebatur. Id tamen magnum habet dubium; ſequitur enim Deum propter peccata, quę iam ſemel cõdonauit, hominem punire: quod a ueritate abhorret. Concedere tamẽ videtur D. Gregor. libro 4. Dialog. cap. 6. Quia (inquit) ſeruus conſeruo ſuo debitum non dimiſit; & hoc eſt iuſſus exigi, quod ei fuerat iam dimiſſum. Ex quib⁹ dictis cõſtat; quia ſi hoc, quod in nos delinquitur ex corde non dimittimus, & illud rurſus exigitur, quod nobis iam per pęnitentiã dimiſsũ fuiſſe gaudebamus. &c. Et Aug. in lib. de Baptiſmo cõtra Donatiſtas, ca. 12. Redire (inquit) peccata dimiſſa vbi fraterna charitas non eſt, apertiſſimè dominus docet de illo ſeruo. &c. Theophy-

An hic ſeruus punitus fuerit propter debitum iam remiſſum?

D. Gregor.

D. Auguſt.

Theophyl.

A lactus quoque: Cogita (inquit) quantum malum ſit vindictæ cupiditas; quandoquidem etiam donationem Dei reuocat, & irritat. Quanuis enim dona Dei ea ſint, quorum illum non pæniteat, reuocantur tamen hac ratione, & irritantur. &cæt. Euthymius: Niſi erga noſtros debitores miſericordia vſi fuerimus, ſubuertemus etiam, quę nobis ſupplicantibus remiſerat. & poſtmodum omniũ pænæ à nobis ſine vlla compaſſione expetentur. &c.

Euthym.

B Reſpondemus dubio, in parabolis vt diximus lib. 9. cap. 3. aliqua eſſe parerga, quę ad ſignificandum non ponũtur. Poteſt igitur hoc eſſe parergon parabolæ, quod in debito humano factum eſt. Redijt quidem debitum illud humanũ, ita vt pro eo debitor à rege torqueretur. At non ſignificat debitum, quod deo debetur, ſi ſemel remittatur, iterum reuiuiſcere. *Sine pęnitentia enim ſunt dona Dei*; vt Pau-
C lus ait ad Rom. 11. Peccata quæ ſemel omnino condonant, nunquam iterũ punit. Punit quidem illa, quę per pœnitentiam non ſunt remiſſa. de ijs vero quæ omnino remiſſa ſunt, pænas non expetit Peccata omnino remiſſa illa appello, quæ tum quoad culpã, tũ quoad pænam à Deo per pęnitẽtiã, debitamque & plenã ſatisfactionem ſunt condonata. Vnde D. Proſper lib. 1. Reſponſionum in reſſpons. ad 2. obiectionem Gallorum; Qui (inquit) recedit à Chriſto, & alienatus à
D gratia finit hanc vitam, quid niſi in perditionem cadit? Sed non in quod remiſſum eſt, cecidit, nec in originali peccato damnabitur. Qui tamen propter poſtrema crimina ea morte afficietur, quæ ei propter illa, quæ remiſſa ſunt debebatur. &c. In hac ſententia eſt Diuus Thomas 3. parte, quæſt. 88. & alij. Redire autem per nouum peccatum poſſunt dici peccata dimiſſa: quia redit æterna pęna, quæ
E fuerat condonata. At non redit propter condonata peccata, ſed propter nouum non remiſſum. Redire etiam dicũtur propter ingratitudinem, tùm alia tùm peccatum illius, qui dimittere noluit delictum fratri. Grauius enim torquebitur reus, cui remiſſa ſunt peccata, ſi nouum committat peccatũ, propter ingratitudinẽ, quę in relapſu illo, nouoque ſcelere repe ritur. Itaque peccata condonata non reuiuiſcunt. Opera vero bona, quæ gratia Dei præditus fecit is, qui peccat, ſi pæni-

ad Ro. 11.

D. Proſper.

ſi pænitentiam peccati agat reuiuiſcunt. A

¶ *Sic Pater meus cæleſtis faciet vobis ſi non remiſeritis. &c.* Huc ſpectat tota parabola: Parce fratri, vt tibi parcat Deus. remiſſionem verò, terminis ne circunſcribito, parce non vſque ſepties tantùm, vt Petrus aiebat, ſed vſque ſeptuagies ſepties, vt

Eccles. 9. Dominus ait, id eſt, ſemper. Eccleſiaſtę 9. *Oleum* (inquit Salomon) *de capite tuo non deficiat. &c.* Nunquam de capite, de intellectu, de voluntate tua, miſericordię erga B lædentem deficiat oleum. Quotieſcunq. te quiſpiam offenderit, toties oleum miſericordiæ in capite tuo reperiat. Eccle-

Parcendum ſemper proximo. ſiaſtici 4. *Non ſit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta. &c.* Huius ſerui manus ad accipiendam remiſſionē

Eccleſ. 4. decem millium talentorum porrecta fuit ad dandum vero centum denariorum cō donationem collecta. Ideòque Rex quoque collegit manū, debitumque repeti- C uit. Si ad accipienda infinita Dei beneficia, manus habes extenſas, ad largiendū fratri, illas ne contrahe; alioqui contrahet etiam Deus

Eccles. 28. Egregiè Eccleſiaſticus cap. 28. de remittendis proximo debitis agit, his verbis: *Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius ſeruans ſeruabit.* Relinque, id eſt, remitte, *proximo tuo nocenti te. & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. &cat.* D Addit. *Homo homini ſeruat iram, & à Deo quærit medelam? in hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam & de peccatis ſuis deprecatur? ipſe cum caro ſit reſeruat iram, & propitiationem petit à Deo. Quis exorabit pro delictis illius? &c.* Remedium deinde adhibet; *Memento nouiſſimorum & deſine inimicari. &c.* Egregiū remedium eſt, mortis, Gehennæque meminiſſe, & vltionis, quam Deus de nobis ſumet, ſi vltionem appetamus. Adijcit:

A *Memorare timorem Dei, & non iraſcaris proximo. Memorare teſtamentum,* id eſt, legem. *Altiſſimi, & deſpice ignorantiam proximi. &cat.* deſpice (inquit) ignorantiam proximi; hoc eſt, pro nihilo ducito eius offenſionem, ignorantiam reputa, & remitte.

¶ *De cordibus veſtris.* Non ore ſolùm fratri debitum eſt remittendum, odiumque repellendum, ſed corde etiam. Non enim fictam, & ſimulatam, ſed veram, ac ſolidā B cum proximo pacem fieri vult Dn̄s. Ferebat in ore oſculum, pacemque Iudas, ſed in corde bellum. Ioab quoque in ore quidem ferebat illud. *Salue mi frater:* In corde autem gladium, vulnera, mortemque Amaſæ. Lib. 2. Reg. 20. *Dixit Ioab ad Amaſam: ſalue mi frater. & tenuit manu dextera mentum Amaſe quaſi oſculans eum. Porrò Amaſa non obſeruauit gladium, quē habebat Ioab, qui percuſſit eum in latere, & effudit inteſtina eius* C *in terram. &c.* At vero columba illa ſimplex, & felle carens Gen. 8. *Venit ad Noe portans ramum oliuæ in ore ſuo. &c.* in ore portat ramum oliuæ .i. pacis, colūba nihil fictionis habens & in corde. Similē in modum qui colūbinis præditus eſt moribus non vulpinis, oliuam, ideſt, pacem in ore portat, neq; in ore ſolū, ſed i corde maximè. Diuus Hieronymus. Matthæi 23. Quia poteſt vnuſquiſq; dicere. Nihil ha- D beo contra fratrē, ipſe nouit, habet Deū iudicem. Non mihi Curæ eſt quid velit agere. Ego ignoui ei. Cōfirmat Dominus ſententiam ſuam, & omnem ſimulationē fictæ pacis euertit dicens. *Si non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.* Hæc Hier. ¶ Huius ſecundi tomi hic finis ſit In tertio de ijs agimꝰ, quę Chriſtus Opt. Max. in Iudæa egit. Poſt hæc enim quæ expoſita ſunt, ex Galilæa in Iudæā abijt: ibique ad Crucem vſque permanſit.

LAVS DEO OMNIPOTENTI, Deiparæque Virgini.

Omnia S. Matris Eccleſię Romanę. iudicio ſubiecta.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

hebræorum tetradrachmum erat, id eſt, quatuor drachmarum. &c. Concedit etiã Couarruuias in libro de collatione numiſmatum capite 4. talentum, quod non fuerit pondus, ſed numus aureus 4. drachmarum, quẽadmodum ſiclus, Sed opinionem non probant. Alij putant talentum valere ſexcentis aureis, ſiue coronatis: ſed hoc eſt talentum atticum, non hebræum. Chriſtus autem de hebrço forſitan loquitur. De hebræo autem talento iã fuſe egimus ſupra libro 3. capite 12.

Cum autem non haberet vnde rederet.

Serui patientia & ſupplicatio.

Debito ſe obſtringebat Regis hic ſeruus; vnde ſoluturus eſſet, non cogitabat. Soluendo non erat; ideoque non illum tantummodo, ſed vxorem etiam, & filios opesque Rex iuſſit venundari. vt quoquomodo fieret ſatis debito.

Procidens autem ſeruus.

Regis clementia debitum remittentis

Quod vnicum eſt afflictorum perfugium, ad orationem ſeruus confugit, à Rege, cuius nouerat clementiam, temporis prorogationem proſtratus poſtulat. *Patientiam* (inquit) *habe in me*, expecta me patienter; & omnia reſtituam, quæ debeo. Græcè μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ, id eſt, longanimis eſto erga me & patiens.

Miſertus autem dominus.

Serui ingratitudo, & immanitas.

Magna fuit Regis clementia cum ſumma coniuncta munificentia. Proſtratum vt vidit debitorem, temporisque prorogationem poſtulantem, protinus non ſolum abire liberum permiſit, verùm ingẽs etiam debitum remiſit, multòque plus cõceſſit, quàm poſtulauerat. Petierat vt ſolutionem expectaret debiti; Rex non expectat, ſed toto debito liberat, incredibili liberalitate.

Inuenit vnum de conſeruis.

Propoſuit Dominus exemplũ clemẽtis Regis, qui maximum debitum remiſit facilè. Proponit aliud crudelis ſerui, atque ingrati, qui minimum debitũ remittere non ſolum noluit, ſed acerbiſſimè etiam à debitore efflagitauit. Is idem ſeruus, qui decem millium talentorũ remiſſionem acceperat, è domo regis tãto exoneratus debito egreſſus, in debitorem incidit, qui exiguam centum denariorũ pecuniam illi debebat. Oblitus verò impetratæ paulò ante remiſſionis, hominem apprehendit, guttureque ſtringens, ac pene ſuffocans, verba illa Regis inclamabat; Redde quod debes, adnumera mihi ſtatim pecuniam debitam. Debitor procidens vſus eſt precatione eadem, quæ creditorem ingenti tot millium talentorum debito liberauerat: *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Crudelis tamen creditoris ferrea viſcera emollire non potuit, pro minimoque debito in vincula eſt cõiectus. Chryſoſt. hom. 61. Nec verba quidem ipſa (inquit) veritus eſt ſeruus, quibus ſalutem acquiſiuit. his enim ipſe dictis: *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi*; decem millium talentorum debitum euitauit. Ita, ne portum quidem cognouit, quo tutatus à naufragio euaſit; nec modus ipſe ſupplicationis ad miſericordis domini memoriam eum reduxit. &c. Item: Et certè non æquali de re iſte ſupplicabat, cùm pro talentis hic decem millibus, alter autem pro centum denarijs ſupplicauerit. & ille conſeruo ſe proſtrauit, iſte Domino, & cui omnino indultũ fuit, is ne prorogationem quidem temporis conceſſit. Vinculis enim, ac carcere ipſum oppreſſit. &cæt. *D. Chryſ.*

Videntes autem conſerui eius.

Valdè diſplicet probis, improborũ nequitia. Tyrannica hęc ſerui crudelitas, conſeruis maximè diſplicuit. Rem totã ad dominum oppreſſorem accuſantes, oppreſſo condolentes, retulerunt.

Vocauit illum dominus.

Dominus crudelem, ingratũque ſeruũ ad ſe vocauit, reprehẽdit, tortoribusque tradidit torquendum, quoad totum decẽ milliũ talentorum debitum reſtitueret.

Sic

Digitized by Google

Sic Pater veſter.

Huc parabola tendit, docet Deum illis non parcere, qui non parcunt. Quo autem modo debeat lædenti parcere chriſtianus, ex ſcholaſticis diſce. Rex Deum adumbrat, qui rationem ab hominibus expoſcit, ingenti peccatorum debito obſtrictis. Procidunt illi coram Deo, pænitentiam agunt veram, remittitur ingens debitum, etſi multorũ ſit talentorũ. Cùm B autem à Deo remiſſionem impetrent ingentium debitorum, proximo remittere nolunt debita exigua. Ideòque meritò ſupplicijs mancipantur, donec vniuerſum reddant debitum. Quia verò reddere nunquam poterunt, à ſupplicijs nunquam liberabuntur. Chryſoſt. Ad perpetuitatem ſupplitij tradidit ſeruum, nunquam enim perſoluturus erat. &c. Quia huius vitæ ſupplitium ęternum non eſt, & quia in hac vita ſolui poſſunt debita; C idcirco in parabola dicitur; *tradidit eum tortoribus, quo adusque redderet vniuerſum debitum*. At ſupplitium quod poſt mortem de improbis ſumitur, æternũ eſt. In Tartaro debita minime ſoluuntur. Purgante igne qui agunt verum pænitentiam torquentur, quoadusque ſoluant vniuerſum debitum.

Parabola ſcopus.

CAPVT XXXVIII.

Mor. De parab. regis qui 10. millia talenta dimiſit ſeruo.

¶ PRocidens autem ſeruus. Colligit Chryſoſtomus ex hac parabola, Deum B ad vtilitatem noſtram nos diuexare, vt procidamus, peccatorumque veniam petamus: quemadmodum minis diuexatus ſeruus hic, ante Regem procidit, veniamque petiuit. Nõ ex crudelitate (ait Chryſoſt.) iuſſit ſeruum venundari, vxorem, & filios; ſed quia incredibili cura illius deuictus, hac comminatione, ad ſupplicandum ne venderetur adducebat. &c. Theodoretus in Ionam, c. 3. Quoniam acõſeruare Deus gaudet, minatur triſtia: ne in nos triſtia inuehat. &c. D. Hieronymus in Ionã: Deus neminem punire deſiderans, quæ facturus eſt comminatur. &c. Vtinam nobis proſint Dei cõminationes, vt coram Deo procidamus, pænitentiamque agamus. Quis non procidat ſub comminatione ſupplitij æterni? Abacuc. 3. *Incuruati ſunt colles mundi, ab itineribus æternitatis eius. &c.* Etiã colles mundi, etiam montes, hoc eſt reges, principeſque viri, ab infinitis itineribus æternitatis ſupplitij, ſi illam concipiant mẽte, incuruantur, ac procidunt. Aeternitas tartari flammas minatur Deus. Proſint nobis terribiles hæ minæ. Si minæ non proſint, haud dubium, in ſupplicia nihil profutura incidemus. Ne pænam inferat, prius Deus interſcat pęnam. Videlicet vt à facie arcus fugiamus: Iuxta illud pſal. 59. *Dediſti metuentibus te ſignificationem ut fugiant à facie arcus.*

Deus ad vtilitatem noſtram nos vexat.
D. Chryſ.
Theodor.
Minatur Deus, ne puniat.
D. Hieron.
Abacuc 3.
Aeternum ignẽ minatur Deus.
Pſal. 59.

C Lege Chryſoſt. hom. 55. tom. 5. in qua docet Deũ hominibus æterna ſupplicia aperuiſſe, vt illa ſanctè viuendo fugerẽt. Sic iter facienti foueæ, inſidiæ, cædes, latronumque pericula indicantur; non vt in illa incidant, ſed vt illa caueat. Mortẽ (inquit Chryſoſtomus) peccatoris dicit Deus, ne mittat in mortem. Niſi fuiſſet intentata gehenna, omnes in gehennam incidiſſemus; Niſi prænuntiatus fuiſſet ignis, nemo fugiſſet ignem. &c. Et hom. D 1. de pænitentia, de prædicatione Ionę loquens. Cuius (inquit) rei gratia domine, quæ facturus es mala prædicis? Vt nõ faciam, quæ prædico. Propterea & gehennam minatus eſt, vt gehennam non inducat. Terreant (inquit Dominus) vos verba, ne conturbent facta. ſic Chryſoſto. Minatus eſt Dominus, Ionæ prophetæ voce Niniuitis ciuitatis ſubuerſionem; profuere minæ. Ante Deũ procidit Rex, & populus: pænitentiam egerunt, veniãque impetrarunt. lege Ionæ caput. 3. Niſi per Ionam (ait Chryſoſt.) ſubuerſio Niniues denuntiata fuiſſet: Niniuitæ perijſſent. &c. Profuit Niniuitis de euerſione ciuitatis, proſit nobis de ſempiternis flammis, comminatio. Terreant nos verba, ne incendant facta.

D. Chryſ.
Minatur Deus, ut ſupplicium fugiamus.
Ionas. 3.
D. Chryſ.

¶ *Poſuit rationem cum ſeruis ſuis*. Ponit Deus rationem cum ſeruis ſuis maximè metuendam, tùm in fine vitæ, tùm in fine mundi. In fine vitæ, à ſin-

Kkkk ſingulis

Ad reddendã rationẽ Deo, oportet animum parare.

gulis ſigillatim rationem expoſcit; in fine mundi expoſcet ab omnibus ſimul, & ſingulis, ad tribunal horrendum euocatis. Huius rationis oportet meminiſſe, & ad eam reddendam dieb. ſingulis præparari. Eccleſ. 11. *Lætare iuuenis* (ait Salomon) *in adoleſcentia tua: in bono ſit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ: Et ambula in vijs cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum. Et ſcito, quia pro his omnibus adducet te Deus in iudiciũ &c.* & c. 12. *Cuncta, quæ fiunt adducet Deus in iudicium, pro omni errato: ſiue bonum, ſiue malũ ſit. &c.* hoc eſt, oĩa hominũ opera Deus iudicio diſcutiet, ſiue bona, ſiue mala ea fuerint; pro omni errato puniendo; id eſt, vt de omni peccato pœnas ſumat debitas. Adducet Dominus in iudiciũ opera noſtra, adducamus nos eadem prius quotidie in iudicium. Expoſcet ille á nobis vitæ rationẽ, expoſcamus nos prius, paratique erimus ad rationẽ reddẽdam. Hoc Philoſophus Seneca docet lib. 3. de Ira cap. 36. Animus (inquit) quotidie ad rationem reddendã vocandus eſt. Item: Quid pulchrius conſuetudine excutiendi totum diem? &c. Quod faciebat Philoſophus, cur non faciet Chriſtianus? Quotidie (ait Seneca) apud me cauſam dico. Cùm ſublatum e conſpectu lumen eſt, & conticuit vxor moris iam mei conſcia; totum diem mecum ſcrutor, facta, ac dicta mea remetior. &c. Imitare ethnicum ò Chriſtiane: Apud te quotidie noctu cauſam dicito, in teipſum inquire te ſcrutare, ad reddendam ſummo Regi rationem ſic te para.

Eccl. 11. *Eccl. 12.* *Conſcientia quotidie excutienda.* *Seneca.*

Grauiſſimũ debitum eſt peccatum.

¶ *Decem millia talenta.* Magnum, graueq; debitum eſt peccatum; debitum eſt pluſ quam decem millium talentorũ. debitũ enim eſt infinitũ. Nam quicunque mortifero ſe obſtringit crimine, iſinitas, hoc eſt, ęternas pęnas debet. Nos tamen tam graui oppreſſi debito, deliciamur, ac ſtertimus. Cùm equitis Romani, qui graui debito erat obſtrictus, idque dum viueret cælauerat, res ſubijcerentur auctioni vt creditoribus ex pecunia ſatisfieret; fertur Auguſtus Imperator ſibi emi præcepiſſe culcitrã illius cubicularẽ, ac mirantib. hoc preceptũ, ſic reſpondiſſe: Habenda eſt ad ſomnũ mihi conciliandũ illa culcitra, in qua ille tãto ære alieno obſtrictus ſomnũ capere potuit. Nã Auguſtus ob ingẽtes curas ſępe maximã noctis partẽ ducebat inſomnem. Mirandũ eſſe ſignificabat Imperator, hominis graui ære alieno oppreſſi ſomnum, ac quietẽ. Quod æs grauius reperiri poteſt, quàm peccatum? Mirandus ſane eſt hominis, qui hoc ære eſt obſtrictus, ſomnus, miranda in peccato quies, ac ſecuritas, & ſocordia. Hęc peccatoris culcitra eſt, non emenda, ſed inſtar peſtis fugienda. In ſocordia, negligentiaque ſumma, velut in molli culcitra, ſtertit improbus, peccatorum debito obrutus, ſomnumque capit mortiferum; donec ad tribunal ducitur, tortoribuſque traditur. Chryſo. hom. de Adam, Sodomitis. &c. tom. 1. Tale (inquit) eſt peccatorum debitum, vt ſi ſoliciti ſimus, ad ſoluendum leue ſit. Sin negligẽtes, erit grauiſſimum. Totam enim ſimul mergit debẽtium ſubſtantiã. Non curabant Sodomitæ debita, neglexerũt; quotidie neglectu creſcente, creuit debitum, repetitionis chirographum auctum eſt, fœnora peccati aucta ſunt. Factum eſt tempus repetitionis, non erant ſoluẽdo. Imperauit Dominus debiti, ut traderentur igni, & mulieres eorum, & filij eorum, & omnia, quæ habuerunt in ſatisfactionem cederent. ſic ille.

Hominum ſocordia. D. *Chryſ. Peccati debitũ totam mergit ſubſtantiam.*

¶ *Et omnia reddam tibi.* Supra dictũ eſt, nõ habuiſſe hunc hominem unde redderet debitũ. *Cum* (inquit) *non haberet, unde redderet, iuſſit eum dominus eius venundari &c.* Si non habebat unde redderet, cur reſpõdet tanta cũ fiducia: *Et omnia reddam tibi?* Vtrumque veriſſimũ eſt; non habet peccator vnde reddat, & põt cũ fiducia maxima dicere: *Omnia reddam tibi.* Nõ habet vnde reddat á ſe; hẽt vnde reddat á Deo; non poteſt peccati debitum ſoluere pecunia propria, poteſt ſoluere pecunia, & meritis Domini ſui Chriſti. In ſe ipſum ſi oculos conijciat, nihil reperiet, quod pro peccato dimittendo ſit ſatis; ſi Chriſtum cruci ſuffixum intueatur, fidenter clamabit; Domine, *omnia reddam tibi.* Nõ reddam ex opibus meis, ſed ſoluam ex opulentiſſimis theſauris vulnerũ domini mei, Ego (ait Bernar. ſer. 61. in Cant.) fidenter quod ex me mihi deeſt vſurpo mihi ex visceribus domini, quoniam miſericordia affluunt. Neque deſunt foramina, per quæ effluant. &c.

D. *Bern.*

Cant. 8. *Peccator pœnitentiam agens ex Chriſti theſauro õnia reddit Deo.*

Cant. 8. *Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam. &c.* Ex Hebręo etiam vertitur; *Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ*

pro

pro dilectione, contemnendo continent eum, &c. hoc eſt, non poteſt emi charitas, Deique amor oïbus hominis opibus. Etiãſi quid quid poſſidet offerat pro remiſſione pec cati, & charitate, deſpicietur; quia nullũ offerret pretiũ illa dignũ. *Perditio tua Iſrael.* (ait Dominus Oſeæ 13.) *Tantummodo in me auxilium tuum. Vbi eſt Rex tuus? maxime nunc ſaluet te, &c.* hoc eſt, ô Iſrael, ô peccator, perditio tua eſt; tibi tribuẽda. Perde re te potes, non potes ſaluare. Auxilium, quo perditionem euadas, tãtummodo in me eſt Deo tuo. Vbi eſt Rex tuus? nunc ſaluet te. id eſt. Neque Reges, neque terræ Principes à perditione te poterunt liberare. Ego ſolus poſſum, quia ego ſolus ſum Saluator. Bernardus in ſermone de triplici miſericordia: Difficilis (inquit) prorſus res, & ſoli diuinæ virtuti poſſibilis, ſuſceptum ſemel peccati iugum, à ceruicibus excutere. Quoniam qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati; nec eſt iam liberari, niſi in manu forti, &c. O rem miram, non habet homo pecuniam, qua debitum ſoluat; ab eo accipit, cui debet. Aere alieno, æs ſoluit alienum; peccatis ſuis facit ſatis ex pecunia, meritis, & donis Domini. ideoque clamat: *Omnia reddam tibi.* Sunt enim theſauri illi Domini opulentiſſimi, ita vt omnia ex illis muneri totius debita, etſi grauiſſima, ſolui poſſint ab ijs, qui veram agunt pœnitentiã, ait ſeruus Domino; *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Ait Dominus ſeruo: Pœnitentiam habe in te, & omnia remittam tibi. Nam merita Chriſti pœnitentiam non excludunt noſtram, aut merita, quæ tamen propter domini merita, ſunt merita; ſine illis verò nihil habent aut pretij, aut meriti.

Merita Chriſti nõ excludunt pænitẽtiam merita, & opera noſtra imo illis dant pretium.

Certè rectè hic ſeruus ait: *Omnia reddã tibi;* quoniam omnia quæcũque habemus Chriſto debemus, corpus, animam, intellectum, memoriam, voluntatem, ſenſus, appetitus, opes. Omnia debemus; omnia reddamus. Omnia autẽ reddemus, ſi omnia in Dei gloriam, obſequiumque cõferamus. Lege Bernardi ſermonem de quadruplici debito.

Pænitentia non eſt differenda in aliud tẽpus.

Seruus hic à Rege petebat temporis prorogationem vt ſolueret: *Patientiam* (inquit) *habe in me, & omnia reddam tibi.* Vt pænitentiam agat peccator, qua aboleatur culpa, non eſt opus temporis dilationem petere. Statim enim pęnitentia agẽda eſt,

A nec in craſtinum differenda. At vt aboleatur pęna, & pro peccatis fiat ſatis, ieiunijs, verberibus, orationibus, eleemoſynis, ſanctiſque alijs operib⁹, precatur peccator Deum: *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Expecta domine, tempus aliquod vitæ concede, vt quas pro peccatis pænas debeo, eas potius i ſęculo hoc, quam in purgante igne reddam. Si enim hic iuſtitiæ non fecero ſatis, igni purganti trades me; neque inde egrediar quo ad B uſque reddam vniuerſum debitum.

¶ *Miſertus autem Dominus.* Ex infinito miſericordiæ fonte, debitorũ emanat remiſſio. Vides ne ingentis remiſſionẽ debiti? Ex miſericordi effluxit pectore. Miſertus eſt Dominus ſerui illius, debitũ dimiſit ei. *Deus* (ait Paulus ad Epheſ. 2.) *qui diues eſt in miſericordia, &c.* Diues eſt peccator in debito decẽ milliũ talentorũ. ſi diues eſt peccator in debito; diues eſt Deus in miſericordia. Diues debitũ, vt remitta C tur, diuitem poſtulat miſericordiam. Per hanc diuitem miſericordiã Dauid poſtulat. vt peccati condonetur diues debitum pſal. 50. *Miſerere* (inquit) *mei Deus, ſecundũ magnam miſericordiam tuam.* Magna, diueque eſt miſericordia, qua magnum remittitur debitum. Lege Bernardi ſermonem de triplici miſericordia; Magnus (inquit) peccator magna miſericordia opus habet; vt vbi abundauit delictum ſuperabũdet & gratia. &c. item: Hæc eſt miſericor D dia magna, magnis neceſſaria peccatoribus, de qua dicitur pſal. 50. Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiã tuam. &c.

Epheſ. 2.

Deus diues eſt in miſericordia.

Pſal. 50.

Patientiam habe in me; petebat ſeruus; & Dominus, nõ ſolum habuit patientiã, ſed etiam pænitentiam. Etenim quia ſeruus egit pænitentiam peccati, egit Dominus pænitentiam ſupplicij intentati. Pænituit ſeruum; pęnituit & Dominum iuxta illud Ieremiæ 18. *Repente loquar* E *aduerſus gentem, & aduerſus regnum, vt eradicem, & diſperdam illud. ſi pænitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum aduerſus eam; agam &, ego pænitentiam ſuper malo quod cogitaui vt facerem ei. &cæt.* Dicitur autem Deus agere pænitentiam metaphoriae, eo quòd in modum ſe habet hominis pænitentis, & ſententiam reuocantis. Tulerat Rex ſententiam, iuſſit ſeruum venundari, & vxorem, & filios, & omnia quæ habebat.

Ierem. 18.

Quomodo dicatur Deus agere pænitentiã, vel pænitere.

 Egit

Egit pœnitentiam ſeruus procidens an- A te Dominum; reuocauit ſententiam Dominus, idcirco pœnitentiam egiſſe dicitur.

Negligens homo in peccatum relabitur.

¶ *Egreſſus autem ſeruus*. Graui ſolutus debito protinus nouum debitum contraxit hic ſeruus negligens, atque ingratus. ſic peccator graui peccatorũ debito per veram pęnitentiam liberatus, quia negligens eſt, & ingratus, mox noua alia debita peccando contrahit. Ieremiæ 9. *De malo ad malum egreſſi ſunt. &c.* Hieronymus: B De ſanctis dicitur pſal. 83. *Ibunt de virtute in virtutem*; de peccatoribus verò; *de malo in malum egreſſi ſunt. &c.* Seruus hic de malis, id eſt, peccatis, ac debitis, quæ remiſſa fuerant, in malum egreſſus eſt à domo Regis, id eſt, vt debitorem ſuum acerbè vexaret. Sed vt dicitur Lucæ 11. Facta ſũt nouiſſima hominis iſtius peiora prioribus. priora enim debita remiſſa ſunt; propter nouiſſima in carcerem eſt miſſus, cruciandus in ſempiternum. Ioannis C 5. dixit Dominus Paralytico: *Iam noli peccare, ne tibi aliquid deterius contingat*. Seruus hic voluit peccare, deterius aliquid illi contigit. Contigerant minæ, poſt minas cõtigit ſupplicium. Lucæ 7. *Cui plus dimittitur*, (ait Dominus) *plus diligit*. Maximum decem millium talentorum debitum huic dimiſſum fuerat: maximè ergo Deum diligere debebat, proximumque propter D Deum. At ille amorem debitum minimè exhibuit, quin potius Deum protinus offendit. Lucæ 4. *Qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.* Vide menſuram, qua menſus eſt ſeruus conſeruo: eadem recepit ſupplicium. Non pepercit conſeruo; non parcenti, non pepercit Deus. Par pari retulit.

Ierem 9. *D. Hieron.* *Pſal. 83.* *Luc. 11.* *Ioan. 5.* *Luc. 7.* *Luc. 4.*

¶ *Redde quod debes*. Paulo ante ſeruus hic coram domino prociderat, fleuerat, horruerat, orauerat. Heu quam ſubitò hæc omnis humilitas, & afflictio ex animo euanuit. Tempeſtate graſſante proci- E dunt coram Deo nauigantes, orant, multa vouent; vbi venti poſuere, mox ad ſolita reuertuntur. ſic ſeruus hic, exorta minarum tempeſtate, procidit, orauit, debitum ſe redditurum promiſit: poſt pacatũ mare, mox ad alia debita contrahenda reuerſus eſt. Sedata tempeſtate, à conſpectu Domini ſeruus nequam egreditur, mox ad ſolita regreditur. Conſeruum reperit, qui centum denariorum debito erat illi obſtrictus. Quid nam faciet debetor, cui procidenti, ac roganti decem millia talenta paulò ante ſunt condonata? Nonne centum condonabit denarios, tantæ remiſſionis memor? Id quidem ratio, gratitudoque poſtulabat. Cæterùm longe aliter res euenit. In guttur debitoris, auarus homo, crudeles inijcit manus, miſerũ ſuffocans centum flagitat denarios, procidentemque ad pedes, & temporis prorogationem ad ſoluendum precibus poſtulantem, in carcerem conijcit.

Videlicet egreſſus fuerat à facie Regis. *Egreſſus* (inquit) *inuenit unum de conſeruis ſuis*. ſi Regem præſentem, omniaque cernentem cogitaſſet, tam turpe facinus nõ commiſiſſet. Quis enim eſt (ait D. Baſilius in regulis breuioribus interrogat. 29.) alterius poteſtati ſubiectus, qui in oculis principis ſui, aliquid auſurus ſit vnquam, eorum quæ ipſi principi non placent? &c. Theophylactus: Nullus qui in Deo manet, compaſſionis expers eſt. Sed ille ſeruus egreſſus erat, & à Deo nũc alienus erat. &c.

Præſentia Dei ſemper cogitanda. *D. Baſil.* *Theoph.*

Eccleſ. 31. *Intellige quæ ſunt proximi, ex te ipſo. &c.* hoc eſt, ex te ipſo, intellige quid proximo præſtare debeas, quomodo cũ proximo debeas agere: quod tibi fieri vis, id illi facito. Ex ſe ipſo potuit ſeruus intelligere, quid conſeruo ſuo deberet præſtare. ex remiſſione ſibi data potuit intelligere, remiſſionem multo minoris pecuniæ ſupplicanti debitori dandam. ſed vt eſt in Pſalmo 35. *Noluit intelligere, ut bene ageret. &c.*

Præterea inexorabilem reddidit hunc hominem auaritia, centumque denariorum cupiditas. Inexorabilis eſt auarus. etſi vſque ad rauim roges, nihil pecuniæ ab auaro impetrabis. Vt argentum exorqueat, te ſuffocabit, atq; opprimet. *tenens ſuffocabat eum &c.* Prouerb. 12. *Nouit iuſtus iumentorum ſuorum animas; viſcera impiorum crudelia. &c.* Iuſti etiam erga iumẽta ſunt miſericordes, eorumque gerunt curam, nec plus exigunt, quam poſſint ferre. At impiorum viſcera ſunt crudelia. homines enim opprimunt, pluſque ab illis expetunt, quàm pręſtare queant. Verè ſerui huius viſcera crudelia, qui conſerui miſertus non eſt, ſed plus quàm pręſtare poterat efflagitauit.

Auarus eſt inexorabilis. *Prou. 12.*

¶ *Contriſtati ſunt valde*. Serui Dei non poſſunt ſine mœſtitia, ac dolore, hominũ peccata

peccata cernere. Sic Dauid pſal. 118. *Vidi* (inquit) *præuaricantes, & tabeſcebam, quia eloquia tua nõ cuſtodierunt. &c.* Item eodem pſalm. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei; quia non cuſtodierunt legem tuam:* hoc eſt, oculi mei præ mæſtitia, doloreque cordis, lacrymarum fudere riuos; eo quòd impij legem tuam transgreſſi ſunt. Cùm enim oculi mei frangi cernerent legẽ Dei mei, fontium inſtar fundebãt lacrymas. Act. 17. *incitabatur ſpiritus eius,* id eſt, Pauli, *in ipſo videns idololatriæ deditam ciuitatem:* ſcilicet Athenas. 2. Cor. 11. *Quis* (inquit) *infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror.* Boni ſerui eſt, tabeſcere cum Dauide, lacrymaſque profundere, ſi legem Dei videat frangi; incitari ſpiritu cum Paulo, ſi videat vitijs deditos homines; vri, ſi videat quemquam ſcãdalizari.

Pſal. 18.

Dei ſerui peccata ſine mæſtitia videre non poſſunt.

Act. 17.

2. *Cor.* 21.

Si quid patitur vnum membrum (ait Paul. 1. Cor. 12. *compatiuntur omnia membra. &c.* Patiebatur vnum membrum, ille videlicet ſeruus, a quo debitum acerbiſſime eſt repetitum, quique coniectus eſt in carcerem; compaſſa ſunt reliqua membra, ſcilicet conſerui. *Contriſtati* (inquit) *ſunt valde.* Amos c. 6. Iudæos reprehendit, quod fratribus patientibus, non compaterentur. *Nihil* (inquit) *patiebantur ſuper contritione Ioſeph.* id eſt, ſuper calamitate. & dolore decem tribuum. Si fratrem dolentẽ vides, condole, iuxta illud Pauli ad Rom. 12. *flere cum flentibus. &c.* Prouerb. 12. *Nouit iuſtus iumentorum ſuorũ animas: viſcera impiorũ crudelia. &c.* Iuſtus & miſericors vir, non ſolùm hominibus, ſed iumentis etiã compatitur. Auarorum ferrea ſunt viſcera, hominum calamitatibus, et doloribus minime condolent, vt pecuniam extorqueant, ſuffocabunt, opprimẽt, ſpoliabunt. Amos 8. Cõteritis pauperem, et deficere facitis egenos terrę, dicentes, quãdo tranſibit menſis. &c. vt poſſideamus in argento egenos, & pauperes pro calceamentis. &cęt.

1. *Cor* 12.

Proximi miſerijs condolendum.

Amos 6.

ad Rom. 12

Prouer. 12.

Amos 8.

¶ *Omne debitũ dimiſi tibi:* Deus nõ cõfert dimidiatã remiſſionẽ ſi culpã ſpectes, nõ pęnã, õe dimittit debitũ, cũ dimittit. liberaliſſimus eſt, peccata mortifera oĩa per pænitentiã cõdonat: veniã non dimidiat. *Omne* (inquit) *debitum dimiſi tibi, quia rogaſti me. &c.* Deus veniam non dimidiat caueat peccator, ne dimidiet confeſſionẽ. Omnia Deus mortifera peccata per pœnitentiã remittit; omnia quoq. mortifera peccata debitor homo confiteatur, ſilentio nullum tegat. Omne debitum Deus dimittit; omne debitum nos in confeſſione numeremus, id eſt, omnia peccata. Debebat ei decem millia talenta. Vides numerari talenta debita? Sic numeranda ſunt debita, id eſt, crimina.

Deus non confert dimidiatam peccatorum veniam.

Cõfeſſio ſit integra.

¶ *Sicut & ego tui miſertus ſum,* Sic Deus nos vult miſericordiam præſtare proximis, quemadmodum ipſe præſtat nobis. *Non ne* (inquit) *oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego miſertus tui ſum?* Deus nobis parcit, parcamus; Deus nobis miſeretur, miſereamur. Deus in nos mille beneficia confert, in proximum beneficia cõferamus. Lucæ. 6. *eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt. &c.* Exemplar noſtræ miſericordiæ, eſt Dei miſericordia. Dei proprium eſt miſereri ſemper et parcere; iuxta illud Eccleſiaſticæ precationis; Deus cui propriũ eſt miſereri ſẽper, & parcere. ſit nobis quoque veluti proprium, miſereri proximo non ſemel, aut iterũ, ſed ſemper. & parcere. Lib. 2. Reg. capite 9. dixit Dauid; *Putas ne eſt aliquis, qui remanſerit de domo Saul, vt faciam cum eo miſericordiam, propter Ionathã? &c.* Ita Chriſtianus quærere debet. Eſt ne aliquis miſer in pago, vel ciuitate, vt faciam cũ eo miſericordiã propter Chriſtum? Eſt ne aliquis, qui in me peccauerit? parcã. Eſt aliquis inops? eleemoſynam largiar. Eſt aliquis ægrotus? inuiſam, & conſolabor. Saul hoſtis fuerat Dauidis, tamen Dauid rogat, an ex domo Saul, ideſt, hoſtis ſui, ſit aliquis ſuperſtes, vt beneficijs illum afficiat, propter Ionatham amicum ſuum. Eſt aliquis tibi Saul, eſt hoſtis; beneficijs affice Saulem, propter Ionatham; id eſt, inimicum propter maximum amicum Chriſtum.

Deus parcit nobis nos parcamus proximo.

Luc. 6.

2. *Reg.* 9.

¶ *Tradidit eum tortoribus.* Iacobi 2. *Iudicium ſine miſericordia ei, qui non facit miſericordiam. &c.* Non fecit ſeruus hic miſericordiam; iudicium expertus eſt ſine miſericordia liberatæ. Exegit acerbiſſimẽ à conſeruo debitum; exegit acerbiſſime debitum ab illo Deus. Tradidit eũ tortoribus, quouſque redderet vniuerſum debitum. Parpari retulit. Ita Agag 1. Regum 15. punitus eſt: *Sicut fecit abſque liberis* (ait Samuel) *mulieres gladius tuus, ſic abſque liberis inter mulieres erit mater tua, &c.* & Adonibezec Iud. 1. Adonibezec comprehenderũt, cæſis ſũmitatibus manuum, ac pedũ. dixitque

Iacob. 2.

1. *Reg.* 15.

Iud. 1.

dixitque Adonibezec. *Septuaginta reges amputatis manuum ac pedum ſummitatibus colligebant ſub menſa mea ciborum reliquias. ſic ut feci, ita reddidit mihi Deus. &c.* Sap. 11. *Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. &c.* Per aquam Pharao peccauit, innocẽtes infãtes aquis demergendo: per aquam punitus eſt, Rubri maris fluctibus demerſus. Peccauit ſeruus nequam propter debitũ propter debitum tortus eſt Pſal. 17. *Cũ ſancto ſanctus eris: & cum peruerſo peruerteris.* hoc eſt: Dñe cum viro iuſto, ſanctè & benignè ages; aduerſus peruerſum, præbebis te peruerſum, ſeuerũque vltorem, & vindicẽ. Sic res ſe habuit in hac parabola. cum ſeruo conuerſo, & pænitentiam agente, conuerſus eſt Dominus, & à ſupplicio auerſus. At ſeruus factus eſt peruerſus, cũ peruerſo, peruerſus eſt Dominus tradidit eum tortoribus, vniuerſumque debitum exegit.

Sap. 11.

Pſal. 17.

¶ *Quoadusque redderet vniuerſum debitum.* Vnde redderet debitum homo hic pauperrimus? nihil habet vnde ſoluat. Quia igitur ſoluere non poteſt, in ſempiternũ torquebitur. Semper debitum permanebit; ſemper permanebit & ſupplicium. Theophylactus: Quouſque reddat, quod debebatur: hoc ſignificat, quòd tãdiu puniatur donec reddat, nunquam autẽ reddet quod debebat, videlicet pænam, quã meruerat. ſemper ergo punietur. hæc ille.

Theop

Sed quæritur; An hic ſeruus punitus fuerit propter debitum iã remiſſum? Affirmans pars ex his verbis conſtat; *Tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuerſum debitum:* ergo propter decem millia talenta iam remiſſa, torquebatur. Id tamen magnum habet dubium; ſequitur enim Deum propter peccata, quę iam ſemel cõdonauit, hominem punire: quod a ueritate abhorret. Concedere tamẽ videtur D. Gregor. libro 4. Dialog. cap. 6. Quia (inquit) ſeruus conſeruo ſuo debitum non dimiſit; & hoc eſt iuſſus exigi, quod ei fuerat iam dimiſſum. Ex quib⁹ dictis cõſtat; quia ſi hoc, quod in nos delinquitur ex corde non dimittimus, & illud rurſus exigitur, quod nobis iam per pęnitentiã dimiſsũ fuiſſe gaudebamus. &c. Et Aug. in lib. de Baptiſmo cõtra Donatiſtas, ca. 12. Redire (inquit) peccata dimiſſa vbi fraterna charitas non eſt, apertiſſimè dominus docet de illo ſeruo. &c. Theophylactus quoque: Cogita (inquit) quantum malum ſit vindictæ cupiditas; quandoquidem etiam donationem Dei reuocat, & irritat. Quamuis enim dona Dei ea ſint, quorum illum non pæniteat, reuocantur tamen hac ratione, & irritantur. &cæ. Euthymius: Niſi erga noſtros debitores miſericordia vſi fuerimus, ſubuertemus etiam, quę nobis ſupplicantibus remiſerat. & poſtmodum omniũ pænæ à nobis ſine vlla compaſſione expetentur. &c.

An hic ſeruus punitus fuerit propter debitum iam remiſſum?

D. Gregor.

D. Auguſt.

Theophyl.

Euthym.

Reſpondemus dubio, in parabolis vt diximus lib. 9. cap. 3. aliqua eſſe parerga, quę ad ſignificandum non ponũtur. Poteſt igitur hoc eſſe parergon parabolæ, quod in debito humano factum eſt. Rediit quidem debitum illud humanũ, ita vt pro eo debitor à rege torqueretur. At non ſignificat debitum, quod deo debetur, ſi ſemel remittatur, iterum reuiuiſcere. *Sine pęnitentia enim ſunt dona Dei;* vt Paulus ait ad Rom. 11. Peccata quæ ſemel omnino condonant, nunquam iterũ punit. Punit quidem illa, quę per pœnitentiam non ſunt remiſſa. de ijs vero quæ omnino remiſſa ſunt, pænas non expetit Peccata omnino remiſſa illa appello, quæ tum quoad culpã, tũ quoad pænam à Deo per pęnitẽtiã, debitamque & plenã ſatisfactionem ſunt condonata. Vnde D. Proſper lib. 1. Reſponſionum in reſpons. ad 2. obiectionem Gallorum; Qui (inquit) recedit à Chriſto, & alienatus à gratia finit hanc vitam, quid niſi in perditionem cadit? Sed non in quod remiſſum eſt, cecidit, nec in originali peccato damnabitur. Qui tamen propter poſtrema crimina ea morte afficietur, quæ ei propter illa, quæ remiſſa ſunt debebatur. &c. In hac ſententia eſt Diuus Thomas 3. parte, quæſt. 88. & alij. Redire autem per nouum peccatum poſſunt dici peccata dimiſſa: quia redit æterna pęna, quæ fuerat condonata. At non redit propter condonata peccata, ſed propter nouum non remiſſum. Redire etiam dicũtur propter ingratitudinem, tùm alia tùm peccatum illius, qui dimittere noluit delictum fratri. Grauius enim torquebitur reus, cui remiſſa ſunt peccata, ſi nouum committat peccatũ, propter ingratitudinẽ, quę in relapſu illo, nouoque ſcelere reperitur. Itaque peccata condonata non reuiuiſcunt. Opera vero bona, quæ gratia Dei præditus fecit is, qui peccat, ſi pæni-

ad Ro. 11.

D. Proſper.

ſi pæni-

ſi pænitentiam peccati agat reuiuiſcunt. A ¶ *Sic Pater meus celeſtis faciet vobis ſi non remiſeritis. &c.* Huc ſpectat tota parabola: Parce fratri, vt tibi parcat Deus. remiſſionem verò, terminis ne circunſcribito, parce non vſque ſepties tantùm, vt Petrus aiebat, ſed vſque ſeptuagies ſepties, vt Dominus ait, id eſt, ſemper. Eccleſiaſtę 9. *Oleum* (inquit Salomon) *de capite tuo non deficiat &c.* Nunquam de capite, de intellectu, de voluntate tua, miſericordię erga B lædentem deficiat oleum. Quotieſcunq. te quiſpiam offenderit, toties oleum miſericordiæ in capite tuo reperiat. Eccleſiaſtici 4. *Non ſit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta. &c.* Huius ſerui manus ad accipiendam remiſſionẽ decem millium talentorum porrecta fuit ad dandum vero centum denariorum cõdonationem collecta. Ideòque Rex quoque collegit manũ, debitumque repeti- C uit. Si ad accipienda infinita Dei beneficia, manus habes extenſas, ad largiendũ fratri, illas ne contrahe; alioqui contrahet etiam Deus

Ecclеſ. 9.

Parcendum ſemper proximo.

Ecclеſ. 4.

Ecclеſ. 28.

Egregiè Eccleſiaſticus cap. 28. de remittendis proximo debitis agit, his verbis: *Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius ſeruans ſeruabit. Relinque*, id eſt, remitte, *proximo tuo nocenti te. & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. &cat.* D Addit. *Homo homini ſeruat iram, & à Deo quarit medelam? in hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam & de peccatis ſuis deprecatur? ipſe cùm caro ſit reſeruat iram, & propitiationem petità Deo. Quis exorabit pro delictis illius? &c.* Remedium deinde adhibet; *Memento nouiſſimorum & deſine inimicari. &c.* Egregiũ remedium eſt, mortis, Gehennæque meminiſſe, & vltionis, quam Deus de nobis ſumet, ſi vltionem appetamus. Adijcit: *Memorare timorem Dei, & non iraſcaris proximo. Memorare teſtamentum*, id eſt, legem, *Altiſſimi, & deſpice ignorantiam proximi. &cat.* deſpice (inquit) ignorantiam proximi; hoc eſt, pro nihilo ducito eius offenſionem, ignorantiam reputa, & remitte.

¶ *De cordibus ueſtris.* Non ore ſolùm fratri debitum eſt remittendum, odiumque repellendum, ſed corde etiam. Non enim fictam, & ſimulatam, ſed veram, ac ſolidã cum proximo pacem fieri vult Dñs. Ferebat in ore oſculum, pacemque Iudas, ſed in corde bellum. Ioab quoque in ore quidem ferebat illud. *Salue mi frater:* In corde autem gladium, vulnera, mortemque Amaſæ. Lib. 2. Reg. 20. *Dixit Ioab ad Amaſam: ſalue mi frater. & tenuit manu dextera mẽtum Amaſe quaſi oſculans eum. Porrò Amaſa non obſeruauit gladium, quẽ habebat Ioab, qui percuſſit eum in latere, & effudit inteſtina eius in terram. &c.* At vero columba illa ſimplex, & felle carens Gen. 8. *Venit ad Noe portans ramum oliuæ in ore ſuo. &c.* in ore portat ramum oliuæ .i. pacis, colũba nihil fictionis habens & in corde. Similẽ in modum qui colũbinis præditus eſt moribus non vulpinis, oliuam, id eſt, pacem in ore portat, neq; in ore ſolũ, ſed ĩ corde maximè. Diuus Hieronymus. Matthæi 28. Quia poteſt vnuſquiſq; dicere. Nihil habeo contra fratrẽ, ipſe nouit, habet Deũ iudicem. Non mihi Curæ eſt quid velit agere. Ego ignoui ei. Cõfirmat Dominus ſententiam ſuam, & omnem ſimulationẽ fictæ pacis euertit dicens. *Si non remiſeritis unuſquiſque fratri ſuo de cordibus ueſtris.* Hæc Hier. ¶ Huius ſecundi tomi hic finis ſit In tertio de ijs agim⁹, quę Chriſtus Op. Max in Iudæa egit. Poſt hæc enim quæ expoſita ſunt, ex Galilæa in Iudæã abijt: ibique ad Crucem vſque permanſit.

LAVS DEO OMNIPOTENTI,
Deiparæque Virgini.

Omnia S. Matris Eccleſię Romanę.
iudicio ſubiecta.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

1-6-3

Digitized by Google

Digitized by Google